

3 2044 097 769 459

HARVARD LAW LIBRARY

Received

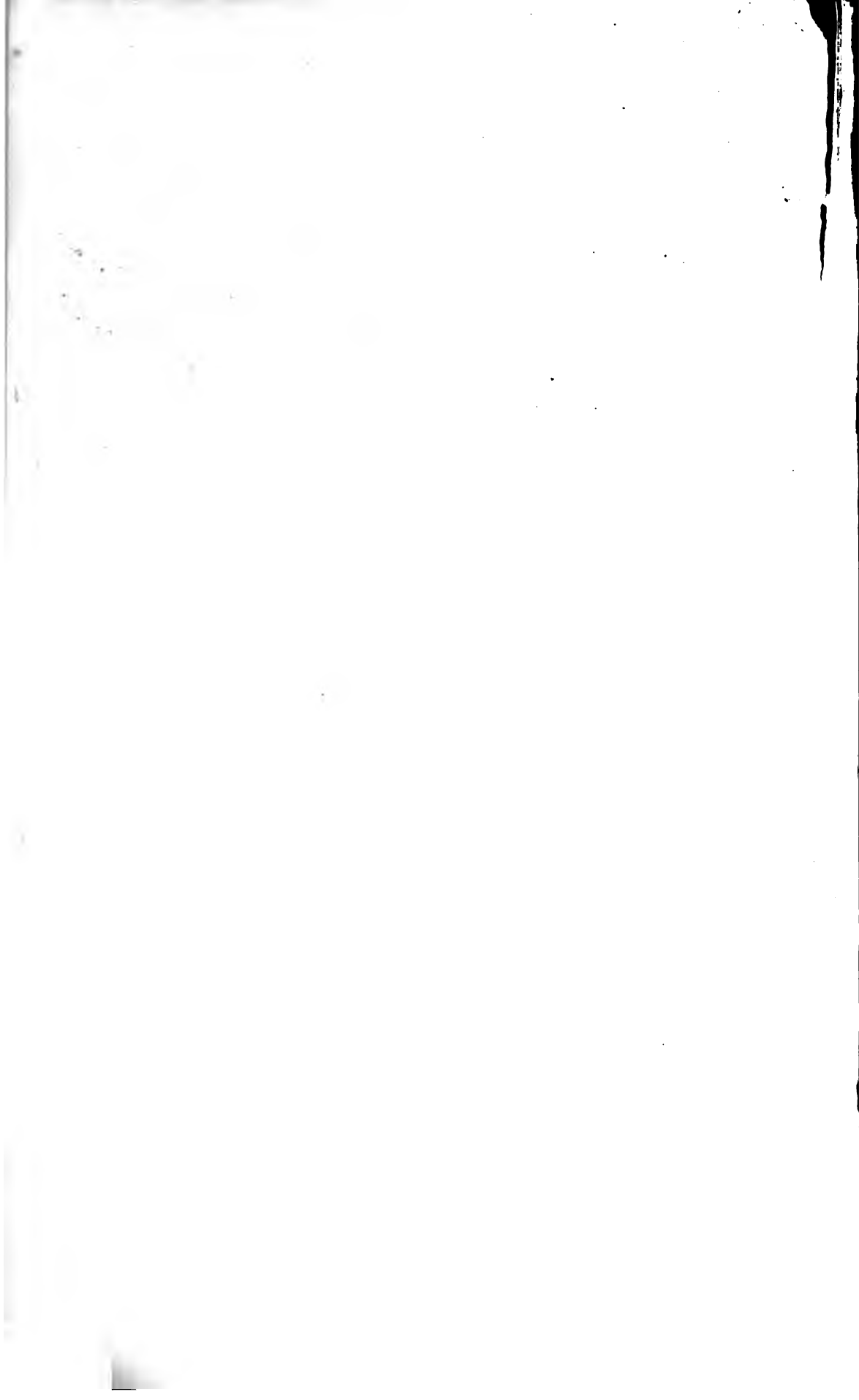

GERMANY

CORPUS
JURIS CIVILIS

RECOGNOSCI BREVIBUSQUE ADNOTATIONIBUS CRITICIS INSTRUI COEPTUM
A D. ALBERTO ET D. MAURITIO FRATRIBUS KRIEGELIIS
CONTINUATUM CURA D. AEMILII HERRMANNI

ABSOLUTUM STUDIO

D. EDUARDI OSENBRÜGGEN.

EDITIO STEREOTYPA.

OPUS UNO VOLUMINE ABSOLUTUM.

PARS TERTIA

NOVELLAS ET BELIQUA CONTINENS.

IMPRESSIO DECIMA.

LIPSIÆ.
SUNTIBUS BAUNGAERTNERL
1865.

For TX

5/13/39

~~APR 13 1939~~

MAY 13 1939

VIRIS .CLARISSIMIS

N I C O L A O F A L C K

**JUR. UTR. ET PHIL. DOCT., IN ACAD. KIL. P. P. O., REGI A CONSILIIS STATUS, ORDINIS
DANNEBROGICI CRUCE AUREA ET ARGENTEA ORNATO etc. etc.**

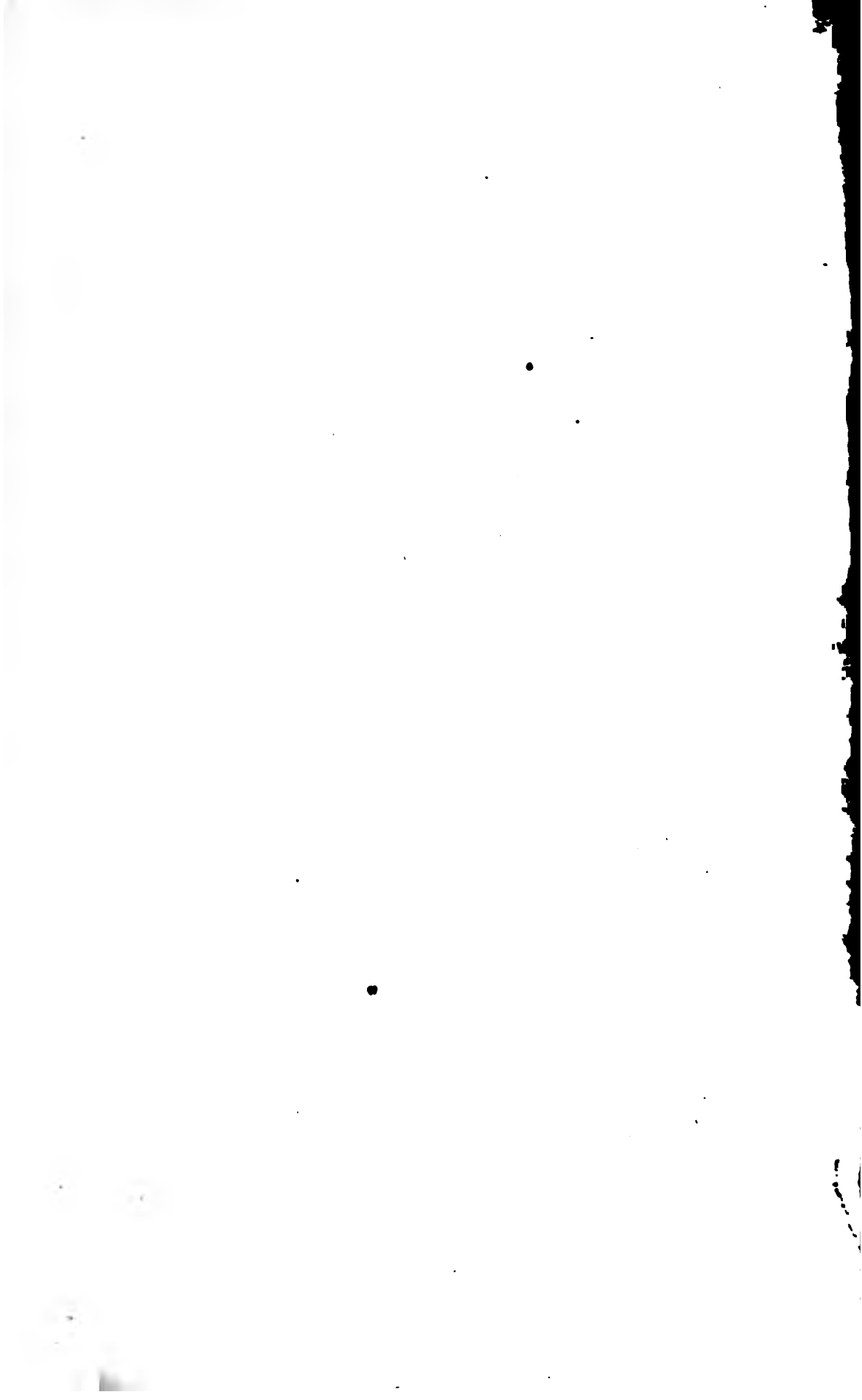
H E N N I N G O R A T J E N

**JUR. UTR. ET PHIL. DOCT., IN ACAD. KIL. P. P. O., BIBLIOTHECAE PUBLICAE
PRAEFECTO etc. etc.**

GRATE ET PIE °

D. D. D.

EDUARDUS OSENBRÜGGEN.

P R A E F A T I O .

Hanc Novellarum editionem insipientibus facile patebit, ab externa forma eam maxime convenire cum Codicis editione. Annotationum enim hic quoque duplex series est, quarum altera historiam Novellarum spectat, altera critica est. In his enim, ut est totius huius Corporis iuris institutum, posui lectionis varietatem, in illis illud maxime ostendere velui, quibus fontibus desumptae sint Novellae et qui fontium iuris Graeco-Romani loci maxime avertant ad earum illustrationem, id enim omnibus gratam fore duxi, qui accurate uti velint in Novellis. In qua opera egregie me adjuverunt praeter Hauboldi Manuale Basilicorum et Wieneri historiam Novellarum Cramerii annotationes, quas adscripsit in exemplari Corporis iuris Göttingensis, quo usus est, in bibliotheca Universitatis litterarum Kiliensi nunc servato.

Fundamentum posui Graeci textus *editionem Scrimgerianam*, quae ex *Cod. Veneto* venit, et perpetuo adhibui ad textus recognitionem *Haloandri* editionem Noricam (1531), nec ex *Cod. Florentino* manavit nec non ed. Parisinam (1542) et Hervagianam (1541), quae feci ita ductus Wieneri potissimum de his rebus enarrationibus, quae extant in historia Novellarum, nec me poenitet huius consilii, postquam cognovi quae G. K. Heimbach rationibus inter codices et editiones eas intercedentibus docuit (*Zeitschrift f. g. R.* II. p. 317 sqq. et *Anecdotorum Prolegg.*). Haec enim confirmant, Florentinum Codicem non integram nec genuinam continere 168 Novellarum collectionem, sed passim ad Basilicam reformatam, Haloandrum vero, id quod facile est ad videndum, aliquanto orationem graecam mutasse. De Veneto Codice idem adhuc nemo probavit, Wiener contra censuit in hoc codice integra forma esse orationem 168 Novellarum, Heimbach vero certis argumentis probare studet, eum quoque codicem „ad Basilicorum rationem exactum esse et quodammodo conformatum.“ Vellem equidem Vir doctissimus, cuius, cum ipse codicem inspicere, magna in hac re auctoritas est, certioribus id argumentis probasset in *Anecdoto-Prolegg.* p. XXXI. Haec enim sunt eius argumenta „Primum enim saepe numero in margine ad marginem codicis adscriptis Basilica adlegantur Deinde in unaquaque Novella legenda statim ab initio idque prima manu adnotatum est in Basilicis collocata sit neene.“ vera ratio, ut posita est, non multum valet, non enim dixit Heimbach, num eius sint marginales notae qui codicem scripsit, nec si essent, aliud probarent, nisi scriptori nota fuisse Basilica eaque eum voluisse allegare in margine atque haud inutile eum indicasse

indicasse in principio singularum Novellarum indicare, num in Basilicis collocatae sint; minime vero inde certo probatur, eum librarium textum genuinum graecum ex Basilicis cepisse. Sed aliud ad hanc rem probandam Heimbach protulit argumentum, inveniri in codice locos ex Basilicis interpolatos. In ea vero re demonstranda iis utitur locis, qui de qua agitur, parum, haud scio an minime probent. Quod enim Cod. Venetus Nov. 131. c. l. septem appellat synodos, convenit id quidem cum Basilicis, sed etiam Photii Nomoc. I., 2. (Voëlli bibl. II. p. 816.), ubi nihil, quod scio, ex Basilicis mutatum est, idem numerus legitur, unde Beveridge (Synod. T. II. Annot. p. 166.) admodum probabiliter coniecit, eam corruptelam Basilicis esse antiquiorem. Poterat igitur in Cod. Veneto septenarius numerus esse nulla Basilicorum culpa. Nec multum probat alter locus, Nov. 129. c. 13., nam in Photii Nomoc. I., 28. (ibid. p. 817.) numerus certe iam mutatus esse videtur. Hos igitur duos locos in Cod. Veneto ex Basilicis interpolatos esse, certissimum non est.

Praeter Scrimgeri et Haloandri editiones ad crisin adhibui codicum, qui in ed. Gotting. sub nominibus *Meerm.* I. II. III. et *Zuich.* veniunt, lectiones nec non quas e *Cod. Flor.* et *Vat.* enotatas ad Hombergkium misit Brenemannus. (Cf. Indicem siglarum et notarum, quibus usus sum.) Insuper in usum vocavi subsidia, quotquot nota mihi erant, inter quae primo loco nominanda sunt *Basilica*. Horum duodecim libros priores cum nunc habemus in egregia C. Guill. Ernesti Heimbachii, Antecessoris Ienensis, editione, hanc antetulerimus, in reliquis Basilicorum libris editione Fabroti utendum nobis erat. Heimbachii autem illa editio non tantum in textus graeci recognitione usui nobis erat, sed etiam in Hombergkianae latinae interpretationis emendatione. Persaepe tamen neque Heimbach verum videtur nobis videtur, velut Bas. IV., 1., 24. (Nov. 133. c. 6.) Statuit hoc loco Iustinianus Imperator, ut monachum, qui in caupona deprehensus fuerit, abbas e monasterio eiiciat, atque his utitur verbis: *ὡστε αὐτὸν ἐξελαύνειν τοῦ μοναστηρίου τὸν ταῦτα πλημμελήσαντα, καὶ τὸ ἐν αἰσχύνῃ βίον τῆς ἀγγελικῆς ταύτης καταστάσεως ἀλλάξάμενον.* Haec ultima verba Vetus Interpres barbare quidem, sed ad sensum non male ita vertit: „utpote in confusione vitae angelicam hanc conversationem mutantem,“ Basilicorum autem editor: „atque honestam vitam huius angelici status immutavit.“ Ubiam vero *ὁ ἐν αἰσχύνῃ βίος* est *vita honesta*? Vulgo quidem qui ad verbum *ἀλλάττεσθαι* additur accusativus exprimit rem, quae mutatur, genitivus rem, quae assumitur, sed praebent lexica graecae linguae exemplum diversus usus, Plutarch. Apophth. Lac. p. 236. B.: *ἦς* (scil. *τῆς ἐλευθερίας*) *οὐκ ἂν ἀλλάξαι τις τοῦν ἔχων τὴν Περσῶν βασιλείαν.* Adde alterum exemplum, in Leonis enim Nov. 5. *δοουλειαν ἐλευθερίας ἀντικαταλλαττόμενος* dicitur is, qui se venundari passus est. Non igitur dubito, quin Iustinianus eodem modo locutus sit loco, de quo agitur. — Ceterorum subsidiorum maior pars est in *Iustelli et Voëlli bibliothecae* iuris canonici veteris Tom. I. et in *Heimbachii Anecdotorum* Tom. I. De quibus cum satis docuerint Biener et Gust. K. Heimbach, equidem ad Bieneri historiam Novellarum et Heimbachii Prolegomena lectori ablego. Illud tamen adiciendum videtur, Anecdota Heimbachii non ante prodidisse, quae partem mei operis iam typothetis tradidissem. In reliqua parte assidue adhibui et multum me adiuvit *Athanasii Commentarius*, in cuius laudem multa dicere possem, si huius loci esset, atque miror, Heimbachium non melius Athanasium suum commendasse, quod enim duo illos locos, quos modo commemoravimus, compluries affert, atque etiam in eo prolegomenorum loco (p. XC.), ubi ostendat, Athanasium genuino Novellarum textu usum nec quidquam commentarium eius interpolatum esse ex recentioris iuris fontibus, non profecto ea repetitio copiam exemplorum prodit, neque omnino iis exemplis demonstrari potest, Athanasii commentarium ad orationis Novellarum emendationem multum conferre, in capite enim *primae Novellae* 131. genuina lectio erat in editionibus Corp. iur., in Nov. 123. c. 13. non sane difficile erat sine Athanasii ope rectum invenire. Sed, utut est, haud raro Athanasii epitomae sententias Imperatoris verbositate et negligentia obrutas et obscuratas perspicuas reddidit.

maxime Novellarum genuina oratio ex ea cognoscitur. Unum tamen locum, Nov. 130. c. 6. finit., non bene contraxisse videtur Athanasius, legimus enim Tit. XX. const. 2. (I. p. 175.):
*χρη̄ τους̄ διασω̄στας̄ προπέμπειν̄, καῑ ε̄ντροπε̄λιζειν̄ εν̄ ο̄ις̄ με̄λλη̄ τόποις̄ κατανᾱν το̄ στρᾱτευμᾱ, quae verba Heimbach ita latine interpretatus est: „Diasostas oportet praemitti, et in iis, per quae exercitus est transiturus (?), locis (res necessarias) procurare.“ In Novella autem haec leguntur: Π̄ρος̄ τοῡτοις̄ κ̄λεινο̄μεν̄, τους̄ η̄μετε̄ρους̄ εξ̄αρχους̄ εῑτε καῑ τους̄ διασω̄ζοντας̄ το̄ στρᾱτευμᾱ καῑ delegatoras̄ εν̄ τᾱις̄ παρο̄δοις̄ προπέμπειν̄ εις̄ κ̄λεινον̄ τον̄ τόπον̄, εν̄ ο̄̄ με̄λλη̄ το̄ η̄μετε̄ρον̄ στρᾱτευμᾱ κατανᾱν, καῑ ε̄τοιμᾱσιαν̄ ποῑειν̄ των̄ σαπανη̄μᾱτων̄, atque in hac sententia sine dubio post *προπέμπειν* supplendum est *σως*, *prometatores* scilicet, idque patet ex fine capituli et consentaneum est, diasostas sive ductores apud exercitum manere. Paratitla non minus bene quam Athanasii tituli et constitutiones in orationis Novellarum recognitione adhibentur. Uno tamen loco (§. 20. tit. IV.) ridiculum quoddam referre videntur, ex Heimbachii enim interpretatione haec sententia perhibetur: „Eos, qui *mares* castrant, magistratus — puniunt.“ Iam vero secundum Nov. 142. ii, qui impio animo aliquos castrare audeant, si quidem viri sint, qui illud scelus committant, et ipsi castrentur, si mulieres, bona earum publicentur et ipsae in exilium mittantur; de mulieribus igitur castrandis, quod opus medici difficillimum et dubium esse dicunt, nihil tradit Novella. Sed, ut breviter dicamus, facete videtur Heimbach ita latine interpretatus esse hunc paratitlorum locum, haec enim sunt graeca verba: *Τους̄ ε̄νονυχιζοντας̄ τινᾱ ο̄ῑ αρχους̄ κολᾱζε̄τωσαν̄.* Ut pauca addamus de Heimbachii editione Athanasii, aliquot Novellarum locos editor bene in Prolegomenis ex Athanasii commentario emendavit, non autem probamus, quae p. XCI sq. de Nov. 97. c. 6. §. 1. scripsit, nec ipse Heimbach sua correctione satis confidere poterat. Quam enim Athanasio duce (X., 6.) protulit coniecturam: *εῑ δε̄ ᾱλλων̄, μη̄τρος̄ τῡχον̄ η̄ επῑδοσις̄ εῑη̄* pro *εῑ δε̄ μειζων̄ τῡχον̄ η̄ επῑδοσις̄ εῑη̄*, ei refragatur consensus editionum Scrimgeri et Haloandri, Basilicorum (XLI. 7. 38.) et Vulgatae nec non Iulianus contra facit, hoc enim habet (const. 90.): „Haec antea toties vera sunt, quotiens dotis quantitas *ampla* non sit. Si enim *ampla* non fuerit etc.“ Ex his Iuliani verbis conlicere possis, in Novella excidisse sententiam, verbis, de quibus agitur, oppositam, nisi praestat, salva imperatoris maiestate, opinari, Iustinianum negligenter scripsisse eamque eius negligentiam Athanasium et Iulianum, suo quisque modo, correxisse. Magis autem quam ea Heimbachii coniectura, placet eodem Novellae loco ex Athanasio in Novellae orationem post *επῑτρε̄ψαῑ αῡτη̄ κιν̄η̄σαῑ* inserere *κιν̄δυνε̄υεῑ τᾱ τ̄ης̄ προικ̄ος̄.* Nec tamen, ut hoc addam, in Athanasii oratione omnia sana videntur, propter repetitum *κιν̄η̄σαῑ* librarius aliquot verba omisit, quae ex Novella ita restituam: *τοῡ μη̄τε̄ κιν̄η̄σαῑ βοῡλη̄θεν̄τος̄ μη̄τε̄ επῑτρε̄ψαῑ αῡτη̄ κιν̄η̄σαῑ κιν̄δυνε̄υεῑ* etc. Quae modo scripsimus, accipiat benevolus lector ut exemplum, quod doceat, caute et prudenter nos critica nostra opera sanctos esse, lubet autem pauca addere de eadem Novella, ut inde conficiamus, in ceteris non male nos egisse. Quod olim de Scaligero Niebuhr, de Niebuhr nuper Christianaesen dixit, id semper verum est et Bieneri, quo melius adhuc de Novellis nemo eritas est, exemplum probat. In edit. Scrimgeri huius Novellae oratio nonnullis locis valde turbata est, non Scrimgeri sed Codicis Veneti culpa. De qua re ita loquitur Biener (c. p. 450.): „Die Venet. Handschrift hat hier einen eigenthümlichen unechten Zusatz, welchen ebendaher die Basler und Pariser Ausgabe, Scrimger und der Cod. Zuichemi haben. — Das Ganze hat den Styl einer Constitution, doch habe ich die Quelle nicht gefunden.“ At ignota illa et diversa constitutio est ipsa Novella 97! In capite enim unde Scrimger (p. 252. lin. 20.) omisit verba *ποῑειν̄ αφ̄εντες̄ — τᾱ των̄ ε̄πανε̄η̄σεων̄,* quae verba inserta sunt in capite tertio (p. 253.) inter verba *ᾱγαγο̄υσαῑ οῡ μον̄ον̄* et *ε̄ν̄ εῑς̄ γ̄ινεταῑ πο̄ρος̄,* eodemque hoc loco intrusa quaedam sunt ex capite quinto: *τ̄ης̄ πο̄ρος̄ γ̄ᾱμοῡς̄ ε̄λαττο̄υν̄ — τη̄νικαῡτᾱ μη̄ πλε̄ιον̄,* unde factum est, ut haec verba in capite tertio (p. 254. lin. 29.) desint. Ita res est. In eiusdem Nov. 97. cap. 3. illud quaeritur,*

si quis sua pecunia (scil. pro alio) navem fabricaverit, reparaverit emeritve, vel domum aedificaverit vel agrum aliudve emi curaverit, utrum is in his rebus hypothecam habet potiore privilegio dotis et augmenti dotis, an cedat mulieris privilegio. Iustinianus in hoc vovorem mulieris decernit, ut saepe fit, propter infirmitatem muliebris sexus, dicit *ὡστε κατὰ ταῦτα βουλόμεθα, κἄν εἴ τις ἀγρόν δόξειε δῆθεν ἄλλου χρήμασιν ὠνήσθαι — μὴ δύνασθαι τὰ τοιαῦτα προνόμια ταῖς γυναιξίν ἀντιθέσθαι*. In hac autem sententia dubium non est, quin ἄλλον mutandum sit in τοῖς αὐτοῦ, nisi absurde Imperator locutum esse existimamus, et subiectum (τις) secus atque in antecedentibus, hic est maritum, alterum (ἄλλος) eum, cuius agitur privilegium. Versio vulgata nihil hic diiudicat, omissa enim in ea sunt verba, de quibus quaeritur, sed Iulianus (const. 90.) mihi suffragatur, haec enim habet: „Dotem praecipimus ei quoque praeferrī, qui postea pecuniam dedit marito ad aliquam rem comparandam etc.“ Eiusmodi coniecturas meas in textum non recepi, ubi aliquo modo opinari licebat, Imperatorem, non optimum scriptorem, id scripsisse, quod mihi iure displicebat; eas autem emendationes et meas et aliorum non dubitavi recipere, quibus aperta librorum vitia corrigantur. Quale est illud πόλεων, quod posui pro πολέμων in Nov. 103. c. 1., proconsul enim Palaestinae, de quo agit constitutio, bene dicitur πολέμων ἐξάρχειν, quod magis eius esset, qui in cap. 2. commemoratur περιβλεπτος τῶν τόπων δοῦξ. Rectius autem duxi, vitiosum πολέμων, quod habent ed. Scrimg. Bas. VI., 17. (ed. Fabrot. et Heimb.), Spangenb., Beck, mutare in πόλεων quam Haloandri πολλῶν recipere, nam illud externis et internis, ut ita dicam, rationibus magis commendatum. In antiqua huius Novellae versione latina, quam ex Cod. Vindob. edidit Beck, legimus: „civitatibus praesit, tantisque militibus,“ in cap. 2. huius Novellae: φροντιεῖ τῆς τῶν πόλεων εὐταξίας. Atque aliae etiam Novellae, quae de Proconsulum officiis agunt, pro nobis faciunt, velut Nov. 25. c. 4., 28. c. 5., 29. c. 1., 30. c. 1. Non igitur dubitavi πόλεων Iustiniani Novellae 103. c. 1. vindicare, sed vitio quodam factum est, ut in latina interpretatione iuxta posita bellisque remanserit pro atque civitatibus, quod vitium lectores, quae corrigant. Eodem Novellae loco quum τοσοῦτων post στρατιωτῶν non habeat, ad quod referatur, opinari licet, excidisse numeri aliquam significationem, sed Vetus Interpres id legisse videtur, quod habemus in oratione graeca, nec quidquam addit, quare credamus Iustinianum non satis accurate scripsisse. Melius Iulianus (const. 96.): „Subiiciuntur civitati et ei milites, ut ea quae reipublicae prosint, non impediuntur.“ Etiam aliorum certissimas coniecturas in textum recepinus, ut Cuiacii, Hombergkii, aliorum, velut Nov. 2. c. 1. Cuiacii χρήμασιν pro κτήμασιν (cf. Hall. allgem. Literaturzeitung 1837. Ergänzungsblatt n. 111. p. 886.) et Nov. 105. c. 2. fin. eiusdem Cuiacii ἡνίκα αὐτὸς νέυσειεν ἢ στολῆ, Scrimg. et Hal. habent ἡνίκα αὐτοῖς νέυσειεν ἢ στολή, sed Hal. postea vidit id sanum esse et in notis recogniti operis scripsit ἡνίκα αὐτὸς νέυσειε τῇ στολῇ. Etiam Robertus Schneider illam Cuiacii emendationem necessariam esse censuit, vereor autem, ut recte sententiam perceperit, quae enim sequuntur ultima verba cogunt eam sententiam ita interpretari, ut ego feci, nec cogitare de concessione stolaе Imperatoris voluntate privatis hominibus facta. Ceterum non possum, quin lubentissime hic profitear, Schneideri interpretatione germanica egregie me adiutum esse in intelligenda et recognoscenda oratione Novellarum, nec credo adhuc quemquam magis quam me doluisse, non omnes, sed dimidiam tantum, quod excedit, partem Novellarum a Schneidero esse translatas.

Graecarum Novellarum interpretationem latinam adicere necessarium videbatur, cumque Hombergkianam ea potissimum de causa optimam iudicarem et Haloandrinam praestantiorē, quod Hombergk graeco textu usus est, qui propius accedat ad eum textum quem ego exhibui, hanc elegi et iuxta posui, innumeris tamen locis mutatam et, ut crederem, emendatam. Partim enim correxi eam, ubi graeca mihi reddere non videbatur, partim non latine Hombergk, sed barbare aut certe minus bene locutus est. Iam vero, licet multos Hombergkii errores sustuli, non id mihi sumo neque arrogo, ut interpretationem latinam

quam dedi, elegantem dicam et elimatam ubique, neque nego, saepe maluisse me verbis parum latinis uti, quam id non dicere, quod volui. Il igitur, qui latine sciunt, condonent mihi, quaeso, crimen, si interdum assecutus non esse videar iustam elegantiam. Vitia autem Hombergkianae versionis satis luculentis exemplis probavi in censura mea editionum Novellarum Beckii (Hall. allgem. Literaturzeitung l. c.), nec non ibidem indicavi, qua ratione eam emendare tum in votis habuerim, nunc emendaverim. Quo labore quomodo perfunctus sim, facile omnes videbunt, qui hac mea Novellarum editione uti et Hombergkianam interpretationem comparare velint.

In *vulgata*, quae dicitur, versione recognoscenda novam ingressus sum viam, longissime abhorrens ab ea ratione, quam Beck in tractanda *Vulgata* secutus est. Hic enim ex graeca Novellarum oratione et secundum leges latinae linguae antiquam hanc versionem, haud raro pessimam, innumeris locis correxit, quam eandem rationem tenuisse Contium pud omnes constat. Ita factum est, ut in editionibus habeamus *Vulgatam* ab antiqua illa *Vulgata*, qua usi sunt Glossatores, plane diversam et, quod inde sequitur, ut alio iure haud raro utamur, quam quod in Germania receptum est. De ea re uberius in hac praefatione licere in animo fuit, sed longum id fore intellexi, quare singularem scripsi commentationem de ratione, quae intercedat inter graecum, quem nos habemus, Novellarum textum et versionem *vulgatam*, in qua commentatione simul exemplis sat multis docui, quam operam criticam *Vulgatae* praestiterim. Ea autem commentatio iam typis describitur cum alia similis argumenti, de regula notissima: Quidquid non agnoscit glossa, nec agnoscit curia breviter tamen hic dicendum est, quid secutus sim in *Vulgata* edenda. Editori antiqui monumenti illud potissimum spectandum esse constat, ut ad pristinam formam hoc opus educat. Quod cum tenuerim, saepissime quod in *Vulgata* restitui, multo peius videtur, si spectaveris graecum textum et latini sermonis leges, quam quod Contius dedit; nihilominus eiusmodi locis *Vulgatam* emendasse mihi videor. In ea restitutione in integrum maxime usus sum editione Volaminis Bernard. de Tridino (Venet. 1494.) et edit. Portana (Lugd. 1551.) et inde a Nov. 22. Codice Hamburgensi. Horum subsidiorum ope eam *Vulgatae* formam, qualis est in editione Contii anni 1571. et in recentioribus editionibus, mutavi, nec non in usum vocavi annotationes, quas ipse Contius dedit in margine illius editionis, ex quibus aperte haud raro conspicitur, quam temere ille *Vulgatam* ad graecam orationem moverit. Codex ille *Hamburgensis*, qui liberalitate praefectorum locupletissimae bibliothecae publicae Hamburg. concessus mihi est, olim *Uffenbachii* fuit (cf. Chr. Petersen Gesch. der Hamburg. Stadtbibliothek p. 286.) atque in Catalogo Bibliothecae *Uffenbachianae* manuscriptorum (Hal. Hermund. 1720 fol.) ita describitur (Pars IV. Vol. XCVII.): „Membranaceus Codex, aet paulo recentior praecedente (scil. sec. XV.), complectitur Institutionum iuris civilis lib. IV., Authenticarum libros IX., Codicis Iustiniani lib. X. XI. XII. Consuetudines Feudorum. Omnia glossis a. notis marginalibus instructa ac figuris, Consuetudines imprimis feudales, ornata.“ De aetate huius Codicis alii aliter sentiunt, *Boehmer* enim, qui in *Instit. Feudalis* (Hal. 1728.) eo usus est, duodecimi seculi esse aetumat, melius in *Prodromo Corporis Iuris civilis* edendi (Berol. 1823. p. 47 sq.) seculo quarto decimo assignatur. Est autem scriptus hic Codex in membrana polita, forma maiori, et maior quidem pars Voluminis bene et curate exarata est, non tamen eadem omnia manu, Consuetudines scilicet Feudorum alius sunt scriptoris, quam cuius reliqua; atque multo accuratius et elegantius, quin etiam elegantissime scripti et multae figurae adpictae sunt in hac parte, quales in antecedentibus non reperiuntur. Lectiones autem huius Codicis in Feudorum consuetudinibus cum voluminis, facile patet, tantum non omnes, cum Codicis *Rehdigeriani* nec non cum editionis *incipis* libror. feud. lectionibus eas convenire. Quod cum satis ex annotatione nostra appareat, electas tamen talium lectionum concordantium, quem nobis paravimus, magis id probaret, si in eiusmodi comparatione res minus salmas et ipsa vitia maximi esse momenti.

rata.“ De hoc memorabili loco scripsi commentatiunculam, quae mox edetur. Ad *Leo* Nov. 77. verba *ὁ πλαστογράφος ἐπὶ μεγίστῳ ἁμαρτήματι ἀποτέμενεται* haec dicit: „absciditur vel mutilatur verti debebat, non quod Agylaeus fecit *supplicio capitali afficitur*, quod omnis evanescit ambiguitas et obscuritas, de qua queritur Imp. Recte monuit P. *Fab. Semestr.* III. 19. p. m. 297 sq.“ et ad finem Novellae, ubi similiter Agylaeus *ἀποτέμενεται* vertit *decolletur*, Cr. addit: „immo *mutiletur* vide *Fabr. l. c.*“ Haec vereor ut recte minime enim Agylaei versione omnis ambiguitas et obscuritas tollitur, ut quae in verbi *maximo delicto* inest. De huius igitur verbi ambiguitate queritur *Leo*, idque explicat verbum autem *ἀποτέμενσθαι* in sequentibus retinet, nulla addita explicatione. *ἀποτέμενσθαι* autem hic esse *caput amputare* neque *mutilare* vel patet ex sequentibus, statuit enim *Imp. falsarium*, qui falso scripto alicui *mortem* paraverit, eadem poena ferendum esse, quae innoxius luerit, ibique repetit verbum *ἀποτέμενσθαι*. Maxime etiam pro Agylaeo *Theoph. Paraphr. l. 2. 20.* De *Iustiniani Nov. 146.* nova quaedam scripsit *Cramer*, quae nunc edita sunt in *Miscellaneis eius (kleine Schriften p. 155 — 159.)*. Quam autem ista sint, alio loco ostendere conatus sum (*Hall. allgem. Literaturzeitung 1839. n. 1. p. 566 sq.*).

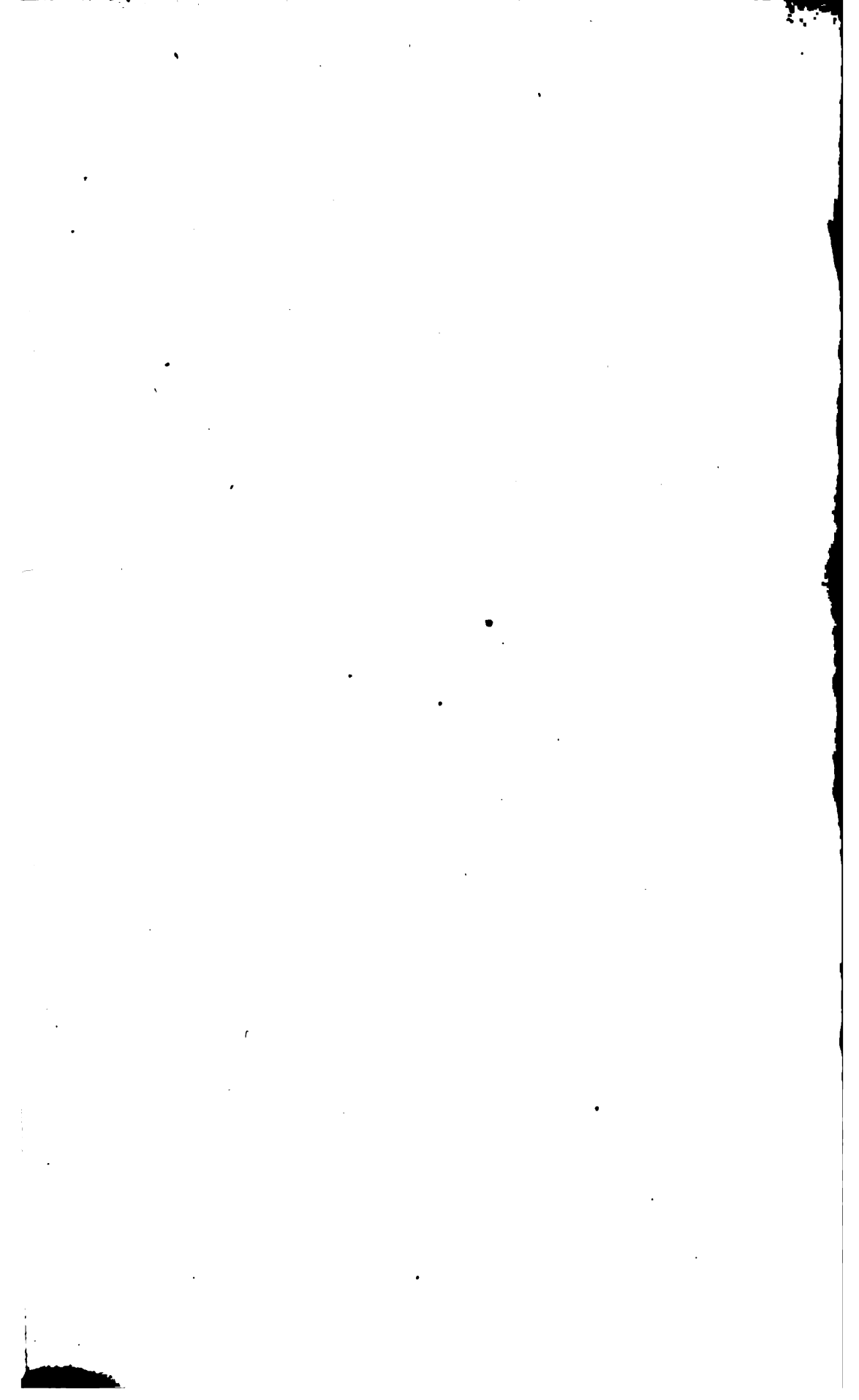
Iam nihil restat nisi quod dulcissimum est, ut gratias agam iis Viris, qui decore sua in hoc opere perficiendo egregie me adiuverunt, assensu, quo labores meos comprobant, saepissime recrearunt. Inter quos Viros optime de me studiisque meis meritissimum locum obtinent *Nicolaus Falck* et *Henningus Ratjen*, decora et ornamenta Academiae, et *Aemilius Herrmann*, operis socius, qui in Codicis editione ita exemplum praeivit, ut melius non haberem, quod imitarer. Cum iam librum emitto, quem per aliquot annos nocturna et diurna manu versavi, varie animo me affectum esse sentio atque imitari utar *Horatii*: „Nuper sollicitum qui mihi taedium, nunc desiderium curaque non levis. Non est enim quod negem, assidue occupato mihi in magno hoc opere maximam partem diei critico supervenisse interdum horas sollicitudinis et taedii; sed cum emitto librum, me parari mihi videor ab amico, qui saepe composuit aegritudine fessum, atque a socio iam multum annorum, qui vires egregie roboravit.

Scripsi in Academia Kiliensi III. Kal. Mart. MDCCCXL.

TABULA SYNOPTICA

NOVELLARUM, CONSTITUTIONUM ET COLLATIONUM.

NOV.	CONST.	COLL.	NOV	CONST.	COLL.
1-6	1-6	I. 1-6	86.	129.	IX. 10.
7	7	II. 1.	87.	87.	
8	8	II. 2. 3.	88.	88.	VI. 14.
9. 10.	9. 10.	II. 4. 5.	89.	89.	VII. 1.
11.	11.		90.	90.	VII. 2.
12.	12.	II. 6.	91.	93.	VII. 5.
13.	13.		92.	91.	VII. 3.
14-20.	14-20.	III. 1-7.	93.	100.	VIII. 2.
21.	21.		94.	92.	VII. 4.
22. 23.	22. 23.	IV. 1. 2.	95-97.	94-96.	VII. 6-8
24-31.	24-31.		98.	99.	VIII. 1.
32.			99.	97.	VII. 9.
33.	35.	IV. 4.	100.	98.	VII. 10.
34.	36.	IV. 5.	101.	101.	
35-36.	37-40.		102. 103.	32. 33.	
39.	41.	IV. 6.	104.	63.	
40.	42.		105.	34.	IV. 3.
41.	(49.)		106.	130.	IX. 11.
42.	43.		107-111.	102-106.	VIII. 3-7.
43.	44.		112.	108.	VIII. 8.
44.	45.	IV. 7.	113.	111.	VIII. 11.
45.	52.		114.	110.	VIII. 10.
46.	46.	V. 1.	115.	112.	VIII. 12.
47.	48.	V. 3.	116.	109.	VIII. 9.
48.	47.	V. 2.	117.	113.	VIII. 13.
49.	58.	V. 11.	118.	114.	IX. 1.
50.	49.		119. 120.	115. 116.	IX. 2. 3.
51.	50.	V. 4.	121. 122.		
52.	51.	V. 5.	123.	134.	IX. 15.
53-57.	53-57.	V. 6-10.	124.	118.	IX. 5.
58.	59.	V. 12.	125.	117.	IX. 4.
59.	60.		126.		
60. 61.	61. 62.	V. 13. 14.	127.	121.	IX. 7.
62.	64.		128.	133.	IX. 14.
63.	66.	V. 15.	129.	123.	
64.	65.		130.	119.	
65.	67.		131.	120.	IX. 6.
66.	68.	V. 16.	132.	131.	IX. 12.
67.	69.	V. 17.	133.	107.	
68.	70.		134.	128.	IX. 9.
69.	73.	V. 20.	135-138.		
70.	72.	V. 19.	139.		
71.	71.	V. 18.	140-142.		
72.	75.	VI. 2.	143.		
73.	76.	VI. 3.	144.		
74.	74.	VI. 1.	145-147.	124-126.	
75.	63.		148. 149.		
76.	77.	VI. 4.	150.	132.	IX. 13.
77.	78.	VI. 5.	151-158.		
78.	79.	VI. 6.	159.	127.	IX. 8.
79-85.	80-88.	VI. 7-13.	160-168.		

ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ
 ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ
 ΕΑΡΑΙ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ α.)

περί κληρονομίων και του Φαλκιδίου¹⁾.
 (Coll. I. tit. 1.)

Ἰουστινιανὸς Ἀυγούστος Ἰωάν-
 νῃ ἰνδολοτάρῃ ἐκάρχη²⁾ τῶν ἱερῶν τῆς ἡμῶν πραι-
 κτορίας τοῦ δευτέρου³⁾, ἀπὸ ὑπάτων, καὶ πατριάρχη.

Προοίμιον.

Ἐπισηολημένοι ἡμῖν περὶ τὰς ἀπάσης τῆς πολι-
 τικῆς φρονίδας, καὶ μικρὸν οὐδὲν⁴⁾ αἰρουμένοις
 οὖν, αἱ δὲ δπως ἐν Πέρσαι μὲν ἡρεμοῖεν⁵⁾, Βαν-
 νῶν δὲ σὺν Μαυροσούοις ὑπακούειν, Καρχηδόνοι
 τὴν καλαῖαν ἀπολαβόντες ἔχοιεν ἑλευθερίαν,
 οὐ⁶⁾ τινὲν πρῶτον ὑπο τὴν Ῥωμαίων γενομένοι
 πάλιν ἐν ὑπηκόοις τελοῖεν (τοῦτο δὲ παρ οὐλοῦ
 τῶν κληρῶν ἐπὶ τῆς ἡμετέρας βασιλείας δέδωκε
 ἡμῶσι ὁ θεός), ἐπιβόουσι καὶ ἰδιωτικὰ φρονι-
 τὰ ἐπὶ τῶν ἡμετέρων ὑπηκόων αἰεὶ προσαγγε-
 λῆται, ἂν ἐκαστὴ μὲν δίδοιεν τὸν προσήκοντα
 νόμον. Ὅπως δὲ συγχῆς μὲν ἀπολαύει τῆς κατὰ μέρος
 θέλει, δυνάτῃ δὲ ἔστιν ἐγγραφεῖντα νόμῳ κοινήν
 ἐκείνην τὴν, ἐφ' οἷς χρῆζουσιν, ὠφέλειαν, ταῦτα
 γὰρ νομοθετοῦν καὶ νομοθετησάσαι καὶ παραδόναι τοῖς
 πρὸς αὐτὸν βοηθοῦντα, καὶ μὴ τῆς αἰεὶ κελύσεως
 εἶναι τῶν βασιλέων δεόμενα. §. 1. Αἰεὶ τοῖσιν ἡμῶς
 ἐχλοῦσιν αἰ μὴ ὑπερ προσβῆσιν⁷⁾ καταλειμμένων οὐ

D. IUSTINIANI

NOVELLAE CONSTITUTIONES.

Novella I.

DE HEREDIBUS ET LEGE FALCIDIA.

Imp. Iustinianus A. Iohanni, gloriosissimo per Orien-
 tem Praetorio iterum Praefecto, Exconsuli et Patricio.

Praefatio.

Occupatis nobis universae reipublicae curis, nec
 parvas res animo agitantibus, sed quomodo Persae
 quiescant, Vandali cum Mauris obediant, Carthaginienses
 pristinam libertatem recuperatam retineant, Tzani-
 que nunc demum reipublicae Romanorum subiecti inter
 subditos habeantur (id quod nunquam, nisi sub nostro
 imperio dedit Romanis Deus), affluunt etiam privatae
 curae a subditis nostris assidue ad nos delatae, quarum
 singulis quidem convenientem formam damus. Quae-
 cumque vero continuo singulatim nanciscuntur auxilium,
 lege autem comprehensa, communem omnibus utilitatem
 nobis opus est praebere possunt, haec lege sancienda sub-
 ditisque tradenda putavimus, ut per se auxilio sint, nec
 perpetuo Imperatorum iussione indigeant.

§. 1. Assidue itaque molestiam nobis exhibent
 alii propter legata relicta nec praestita, alii propter

LIBER

CONSTITUTIONUM NOVELLARUM
 SIVE AUTHENTICARUM

D. IUSTINIANI.

CONST. I.

DE HEREDIBUS ET FALCIDIA.

(Coll. I. tit. 1.)

Imperator Iustinianus Augustus Iohanni, gloriosissimo sacrorum per Orientem Praetoriorum Praefecto
 iterum¹⁾, Exconsuli et Patricio.

Praefatio. Occupatis nobis circa totius reipublicae curas, et parvum nihil eligentibus cogitare, sed
 res Persae quidem conquiescant, Vandali vero cum Mauris obediant, et Carthodonii antiquam recipientes
 libertatem, Tzani autem, nunc²⁾ primum sub Romanorum facti republica, inter subiectos habeantur,
 quod

¹⁾ Hal. et Serimp. — Integra fere extat haec Nov. in Basil. XLI, 4, 1. Schol. a — t. — Inhan. Const. 1. —
 no ut vult glossata.

²⁾ Hal. Bas. (Vulg., Ind. reg.); περὶ τοῦ Φαλκιδίου
 — ³⁾ ὑπάρχον Hal. — ⁴⁾ Ita in hoc et simili-
 bus interpretandis interponendum esse docuit Nic. Ale-
 xander in notis hist. ad Procopii aegan. hist. (Lugd.
 13 fol.) p. 6. cf. Homb. ad h. l. Fufius rem perre-
 at in, Bismardus in Epist. Muratorii novi Theor.

Inscr. Tom. I. praemissa p. 129 sq. — πρωτοπράξων,
 το δευτερον από ὑπάτων Serimp., Hal. — ⁵⁾ οὐ μὴν
 Hal. — ⁶⁾ ἡμεροῖαν Hal. — ⁷⁾ ὡσανεὶ Hal. —
⁸⁾ ληγάτων Hal. — ⁹⁾ of. not. 3. — ¹⁰⁾ libertatem quam
 nisi nunc Trid.; quamvis nunc Port.

οὐ μὴν δεδομένων προσιόντες, οἱ δὲ ἐλευθερίων, οἱ δὲ ἐτέρου τινός, ὅπως οἱ μὲν παραδόντες τοὺς κλήρους δοθῆναι τισιν ἢ γενέσθαι διετάξαντο, οἱ δὲ ἀγνωμότως καὶ τῶν πραγμάτων ἐφίενται, καὶ ταῦτα λαμβάνουσι, καὶ τὸ χελεύσθην οὐ πληροῦσι, καίτοιγε καὶ τοῖς πάλαι νομοθεταῖς ἐληθοῦ, προσήκειν τὰς τῶν τελευτῶντων διατυπώσεις, ὡσαὶ μὴ μάχονται νόμοις, πᾶσι πληροῦσθαι τρόποις. Ἄλλ' ἐπειδὴ τοὺς οὕτω γεγραμμένους νόμους ἤδη κατὰ τὸ πλείστον ἀμεληθέντας εὖρομεν, ἀνακησασθαι τε αὐτοὺς ἠγησάμεθα δεῖν, καὶ τοῖς τε περιοδεῖσι δοῦναι τὴν ἐξ αὐτῶν ἀσφάλειαν, καὶ τοῖς τετελευτηκῶσι τὴν ἐντεῦθεν ἀποτίσαι τιμὴν. §. 2. Πρῶτον μὲν οὐν ἐκείνο σκεπτόμενον, ὅτι δὴ τῶν διατιθεμένων τοῖς μὲν ἀνάγκη ἐπιτήθειον ὁ νόμος ἀπονέμειν τινὰ μοῖραν προσώποις τισιν, ὡς δὴ τοῦτο κατ' αὐτὴν τὴν φύσιν¹⁾ ὀφειλομένοις, ὁποῖον δὴ τὴν παῖδι καὶ ἰγγύοις, καὶ πατρῶσι καὶ μητρῶσι, ἐσθ' ὅτι καὶ ἀδελφοῖς, καὶ εἴ τε τοιοῦτο πρόσωπον ἦ ἔν τοις ἐξ ἡμῶν, ἢ ἐν τοῖς, ἐξ ὧν ἐσμὲν, ἠρτίσθησαν οἱ νόμοι, τοῖς δὲ αὐδαμία καθέστηκεν ἀνάγκη μοῖραν δίδουσι τινὲ²⁾ τῆς ἑαυτῶν παρουσίας, ἀλλ' αὐτεξουσίως ἐστιν ἢ φιλοτιμία, πρὸς οὗς ἂν ὁ διατιθέμενος³⁾ βούλοιο φερομένη.

Κεφ. α'.

Τούτων ὅν ἡμῖν προδιωρισμένον, θεωροῦμεν, τοὺς παρὰ τινων γεγραμμένους κληρονόμους, ἢ καὶ τυχερίους fideicommissum, τῶν καθ' ὁμοίαν τυχόν ἢ κατ' εἶδος, ἢ καὶ προσβόλων, ἀνάγκη ἔχειν, ὅπως ἂν ὁ διαθέμενος καὶ τιμῆσας αὐτοὺς διατάξειεν, ἐκ παντὸς τρόπου πληροῦσθαι, εἰ τὸ προεταχθὲν νόμιμον εἴη, ἢ εἰ μὴ τις αὐτὸ νόμος⁴⁾, εἰ καὶ μὴ γένοιτο παρὰ τοῦ τιμηθέντος, ἀλλ' οὐν κύριον εἶναι ὅπως ἀποφαίνει⁵⁾. §. 1. α) Εἰ δὲ τις μὴ πληρῶν⁶⁾ τὸ διατεταγμένον, ἀλλ' ἀρμόσαντος⁷⁾ τῷ τετιμημένῳ τὸ καταλειφθέντος ἐκ νόμου δικαστικῆς ὑπομνησθεὶς ἑαυτῶν βλον ἰλλούσει, μὴ πρᾶττων τοῦτο, ὅπως προσεταχθῆ, εἰ μὲν τις ἐκείνων εἴη τῶν ἀναγκαστικῶς ἐκ τοῦ νόμου τε λαμβανόντων, εἰς πλείον δέ, ἢ καθ' ὅσον ὁ νόμος αὐτῷ δίδουσαι βούλεται, γέγραπται κληρονόμος, τοσοῦτον λαμβάνει μόνον, ὅπεσον ὁ νόμος

libertates, alii propter aliud quid nos advenit, qui dari quibusdam aut fieri testatores praeceperunt, vero improbe bona appetunt eaque accipiunt, nec iam exsequuntur, quum tamen a veteribus etiam legibus dictum sit, morientium dispositiones, quae cum legibus non pugnant, omnimodo implendas esse. quoniam ea de re conscriptas leges magna ex parte neglectas invenimus, eas instaurandas, et tam tantis securitatem ex illis praestandam, quam nos honore afficiendos existimavimus.

§. 2. Primum itaque illud considerandum est, legem quibusdam testatoribus necessitatem imponere partem aliquam certis personis tribuendi tanquam ipso iure naturae eis debeatur, ut liberis, nepotibus, patribus et matribus, interdum etiam fratribus, et quos praeterea iis, qui ex nobis sunt, vel ex quibus nos sumus, leges annuauerunt, quibusdam vero etiam incumbere necessitatem partem aliquam substantiae suae cuidam relinquendi, sed in potestate testamentum esse, in quos liberalitatem conferre velint.

CAP. I.

His igitur a nobis ante distinctis, taxatis, iis, qui heredes a quibusdam scripti sunt, vel fideicommissa, universalia aut particularia, vel etiam legata acceperunt, necessitatem incumbere omnimodo implendi id, quod testator vel qui eos honorari praeceperit, si id, quod iniunctum est, iustum et iuxta legem quaedam, etiamsi non fiat ab eo, qui honoratus est, id tamen ratum esse expresse declarat.

§. 1. Si quis autem iussa non impleat, sed, si honorato id, quod relictum est, competat, iudicio decreto admonitus integrum annum traxerit, neque iurata fecerit, siquidem ex eorum numero sit, quibus necessario ex lege quid capiunt, ex maiore autem parte quam lex ei vult dari, heres scriptus sit, id tamen capiat, quod lex pro quarta parte ab intestato dari permittit, reliquum vero omne ei auferatur, et

quod nondum hactenus, nisi sub imperio nostro dedit Romanis dens, incurrunnt etiam propriae sollicitudinis nostris subiectis semper nuntiatae, quarum quidem singulis damus competentem formam. Quaecumque frequente quidem potantur per partes auxilio, possibilia tamen sunt scripta lege, ut communem omnibus praesent, in quibus opus habent, utilitatem, haec oportere putavimus et lege sancire, ei tradere subiectis praesentia, et non semper iussione Imperatorum egentia. §. 1. Semper igitur nobis importanti sunt alii quibus nos pro legatis relictis, non tamen praesentibus, advenit, alii vero pro libertatibus, alii ob aliquid quiddam, quod transmittentes quidem hereditates dari quibusdam aut fieri constituerant, indevote autem et res advenit, et percipiunt, et quod est iussum non faciunt, quum utique etiam a veteribus legislatoribus dictum sit, competere deficientium dispositiones, quaecumque non repugnant legibus, omnibus modis impleri. Sed quoniam ita praesent leges iam plerumque neglectas invenimus, reparare eas iudicavimus oportere, et tam viventibus praesentibus eis cautelam, quam morientibus hinc exhibere honorem. §. 2. Primum itaque illud est cogitandum, quibus stantibus aliis quidem necessitatem imponit lex distribuere quandam partem personis quibusdam, tanquam secundum ipsam naturam eis debeatur, quale est filiis et nepotibus, et patribus atque matribus, interdum vero et fratribus, et si quam huiusmodi personam aut in iis, qui ex nobis sunt, aut ex quibus nos sumus, enumeraverit leges, aliis autem nulla consistit necessitas partem dare quamlibet propriae substantiae sed sua potestate largitur ad quaecumque testator voluerit proferenda.

CAP. I. His igitur a nobis praecoordinatis, sancimus, eos, qui ab aliquibus scripti sunt heredes, aut fuerunt fideicommissa, per universitatem forsam, aut per speciem, aut legatum, necessitatem habere, quaecumque testator et honorans eos disposuerit, omnimode ea complere, si quod praecipitur legitimum sit, aut si non aliquid aliqua lex prohibeat⁸⁾, vel, si non fiat ab eo, qui honoratus est, tamen ratum esse expresse iam declarat. §. 1. Si quis autem non impleat quod dispositum est, sed damus competat ei, qui honoratus est, et relictum est, etiam ex decreto iudicis advenit aenum totum protraxerit, non agens hoc, quod praecipitur est, si quidem aliquis illorum fuerit, qui necessario ex lege praecipiant, in plus autem, quam quod lex ei vult, scriptus est heres, tantum accipiat solum, quantum lex ei dari secundum quartam ab intestato partem concessit, aliud vero totum auferri. Et si quidem etiam alii quidam scripti sunt heredes, accrescere illis secundum partem institutionis, quae unicuique distributa est; si vero nullus alter sit heres, aut sicut quidem scripti quibus non autem advenit hereditatem, tunc quod auferatur adiciatur aliis rebus, et licentia praesentibus et legatariis

α) (Bustath.) ζοπ. XXIV, 38.

1) Hal., Schol.; Bas., Vulg.; κατὰ τὴν φύσιν Scrimg. — 2) τινὰ Hal. — 3) πρὸς ἅπαν ὁ διαθέμενος Hal. — 4) κωλύσειεν ἢ add. Hal. — 5) ἀποφαίνο

Hal. — 6) πληροῦ Hal. — 7) ἀρμόσαντα Hal. — 8) ante Continuum. — 9) Trid., Por.; prohibeat aucto est Cont.

νόμος αὐτῷ δίδοσθαι κατὰ τὴν τετάρτην ¹⁾ τῶν ἐξ ἰδιωτικῶν μοίρων συγχωρεῖ, τὸ δὲ ἄλλο σύμψαν ἰπαριεῖσθαι, καὶ εἰ μὲν καὶ ἕτεροὶ τινες γεγραμμένοι συγχωνοῦσι κληρονόμοι, προσαυξάνειν ἐκείνους κατὰ τὸ ἴσος τῆς ἰσότητας, ὅπερ ἐκάστῳ προσενέμψαι. Ἢ δὲ μηδὲς ἄλλος εἴη κληρονόμος, ἢ τιχοῖεν μὲν γεγραμμένοι τινές, μὴ προσοίον δὲ τῷ κληρῷ, τῆρικυτία τὸ ὀφαιρούμενον προστιθέσθω τοῖς ἄλλοις πρᾶγμασι, καὶ ἄδια παρεχέσθω ²⁾ καὶ ληγαταίοις, καὶ φιδεῖκομισσαρίοις, καὶ οἰκέταις ἐλευθερίᾳ ἐμψθεῖς προτίει, καὶ τοῦτο οἰκειούσθαι, ἐφ' ᾧ πάσι πρόλοις τὸ προστεταγμένον πληρῶσαι. ἀσφαλῆς, ὁπλοδὴ πρότερον παρ' αὐτῶν γινόμενης, καθάπερ ἂν ὁ τῶν πραγμάτων καὶ τῶν προσώπων ἐπιδεδουλωτο πρᾶτος, οὗτ' ἂν πρᾶγματα λαθόντι πρᾶξουσιν ἢ αὐτοῖς, ἐπερ ὁρθῶς ἐβουλήθησαν οἱ διαθέμενοι. ἐπερ μηδὲς τῶν μνηστῶν ἐν τῇ διαθήκῃ τυχόντων οὐληθῆναι προσελθέν, τοῦτ' ἐστὶ συγκληρονόμος, ἢ γυαίματος, ἢ φιδεῖκομισσαρίου, ἢ οἰκέτης ἐλευθερίᾳ τυμημένος, τῆρικυτία ἐπὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς ἐξ ἰδιωτικῶν, οὗς ὁ νόμος καλεῖ μετὰ τῶν γεγραμμένων (ν, τῇ νόμῳ δὲ ὑπὸ τοῦδε τοῦ νόμου περικλειθῆναι μόρφ, φέρεσθαι τὰ πρᾶγματα, καὶ αὐτῶν ὁμοῦς διδόναι ἀσφαλῆσαν, ὅτι πληρούσι τῇ διαθήκῃ περιχόμενα. Ἀτακτῶν δὲ οὐδὲν δὲ συγχωμένον οὐδὲ ἐπὶ τούτων γίνεσθαι βουμῆδα, ἀλλ' ὁ πρᾶτος κατὰ τὴν τάξιν καλοῖ μένος τὰ τῶν ἡθῆ περικλεισμένον ὑπὸ τοῦ νόμου τοῦ δ' ἡμῶν ³⁾, οὗτος καλεῖσθω πρότερος, εἴτα ὁ μετ' ἑνὸν, καὶ ἐπιτῆς οὗτος, ἴσος ἂν ὁ τελευταῖος ἐκλήρῳν χωρῶν ποιησῆ καὶ τῶν ἐξωθέν τι, βουλομῆν ἢ προσελθεῖν, καὶ τὰ καταλειμμένα πληρῶσαι. ἰσῶς οὗς καὶ τὸ δημόσιον, εἴγε βούλοιο, τίθεμεν. τῇ γὰρ καὶ ἐπὶ τῶν ληγαταίων καὶ φιδεῖκομισσαρίων τοιούτων εἶναι βουλούμεθα τάξιν, ὥστε πρό- ὶον δίδοσθαι παρῶσθαι τῆς προσελύσεως τῷ καθ' ἑα φιδεῖκομισσαρίῳ ⁴⁾, ἢ κλειόνων ὄντων, τῷ (ὅνα μοῖραν ἔχοντι, ἐπειδὴ καὶ μῆμῆμα τὴ κληρο- νῶν) καθίσταται, καὶ μάλιστα ἐφ' ἡμῶν, ὅπερ Τρεβλιανῶ μόρφ δόγματι δεδωκαμεν ἐπὶ τῶν οὐτων φιδεῖκομισσαρίων χωρῶν, τὰς τοῦ Ἰηγουσαίου περιφῶν μισήσαντες τε καὶ ἐκβαλόντες. Εἰ δὲ ἰσῶς ἢ ἢ καδ' ὁμάδα τετιμημένος, ἢ οὐ βούλοιο ἴσῶς τὸ κλεισθῆν, ἐπὶ τοῖς τοῖς μέτροσιν ἰδιοῖς τοῖς καὶ φιδεῖκομισσαρίοις τετιμημένους τὴν τοιαύ- ἔχουσαι παρῶσθαι. Οὕτω τε καὶ τοῖς οἰκέταις οὐδὲν παρῶν τοῖς ἐλευθερίᾳ τετιμημένοις καὶ προσ- ῶν, καὶ ἐλευθέρους ἀσφαλῶς εἶναι, καὶ τὰ πρᾶγματα βάνων, καὶ πληροῦν τὰ κλεισθῆντα μετὰ τῆς ἐμψθῶν ἰσομῆνης ἀσφαλῆσας. Εἰ δὲ μηδὲς εἴη τῶν ληγα- ταίων

alii quoque heredes scripti sint, pro ea parte, in qua instituti sunt, illis accrescat. Sin vero alius heres non exstat, vel scripti quidem sint aliqui, hereditatem vero non adeunt, tunc quod ablatum est reliquis bonis adiciatur, atque legatariis, fideicommissariis et servis libertate donatis adendum et ea vindicantur detur licentia, ita tamen, ut omni modo quod praecipuum est impleant, cautione scilicet pro rerum vel personarum ratione ab eis prius praestanda, ut rebus acceptis legitimam testatorum voluntatem impleturos esse. Quodsi nemo eorum, quorum in testamento facta est mentio, adire velit, id est coheres, vel legatarius, vel fideicommissarius, vel servus libertate honoratus, tunc ad reliquos ab intestato, quos lex post scriptum quidem heredem, sed cui legitima tantum portio per hanc legem conceditur, vocal, bona deferantur, qui et ipsi similiter praesent cautionem, se ea, quae testamento continentur, impleturos esse. Nihil vero inordinati aut confusivi in his quidem fieri volumus, sed qui primus post eum, qui hac nostra lege iam circumscriptus est, ex ordine vocatur, prior vocetur, deinde qui hunc sequitur, et sic porro, donec ultimus deficiens locum faciat etiam extraneo alicui, qui et adire, et relicta implere velit; post quos etiam fiscum, si voluerit, possimus. Nam et inter legatarios et fideicommissarios hunc ordinem esse volumus, ut primum fideicommissario universali, vel si plures sint, maiorem partem habenti facultas adendum concedatur, quia instar heredis est, maxime apud nos, qui soli Trebelliano Scto in talibus fideicommissis locum dedimus, ambages Pegasiani odio habentes et expellentes. Si vero nullus existat fideicommissarius universalis, vel quod imperatum est facere nolit, ad eos, qui maximis legatis singularibus vel fideicommissis honorati sunt, facultas illa veniat; similiter servus libertate honoratus tempus concedatur, ut adeant, libertate secure fruantur, bona accipiant, atque imperata faciant, praedicta cautione praestita. Sin autem nemo legatarius et fideicommissarius, universalium aut particularium, matera aliqua portione vel legato honoratus sit, sed omnes aequali sint conditione, tunc fideicommissarii universales, vel quicumque ex illis quod praecipuum est implere vult, ob ea, quae ante a nobis dicta sunt, praefertur. Reliqui vero legatarii vel fideicommissarii, qui in eo, quod relictum est, nihil inter se praecipui habent, vel omnes, si velint, vel qui ex illis voluerint vocentur. Quodsi nullus legatarius vel fideicommissarius hoc facere voluerit, servus libertate honoratus ius damus, ut secundum ordinem nominationis, quo dominus eos nominaverit, alter alteri praefertur.

§. 2.

commissariis, et servis libertate honoratis adire, et haec acquirere, ita ut omnibus modis quod praecipuum per testamentum impleatur; cautione videlicet prius ab eis facta; secundum quod personarum vel re- recipere modus, quia res accipientes agnat in eis, quae recte voluerunt testatores. Si vero nullus horum, quibus testamento memoria facta est, voluerit adire, hoc est cohaeres, aut legatarius, aut fideicommissarius, ab intestato vocat post eum quidem, qui scriptus est, etiam per hanc legem parte exclusus, deferri res, et similiter praebentes cautionem, quia compleat, quae secus continentur. Inordinatum vero nihil neque confusum nec in his fieri volumus, sed primus secundum eum vocatus post eum, qui iam exclusus est a lege nostra, ita vocetur prior, deinde qui post illum est, et cetero, donec ultimus relictus locum faciat etiam alicui exterius venientium et adire, et quae relicta implere; post quos etiam fiscum, si voluerit, possimus. Etenim in legatariis et fideicommissariis hunc esse nos ordinem, ut detur licentia additionis priori per universitatem fideicommissario, aut multis existentibus, quae partem habenti, quoniam et in similitudinem heredis consistit, et maxime apud nos qui Trebelliano legatum dedimus in talibus fideicommissis locum, Pegasiani circuitiones odio habentes et expellentes. Si aut non fuerit quisquam per universitatem honoratus, aut fuerit, sed voluerit agere quod iussum est, ad qui maioribus propriis legatis aut fideicommissis honorati sunt, huiusmodi venire fiducia; sic quoque dari tempus, qui libertate honorati sunt, et adire, et liberis eantem esse, et res percipere, et compleere, quae

καδ' ὁμάδα φιδεῖκομισσαρίων; cum vero, id quod haud raro factum est, qui cum secuti sunt Novellorum editores non percepissent quae breviter indicavit Hal. in editt. Hervag. et Paris. prae edictum est: πρότερον — τῶν καδ' ὁμάδα τῶ φιδεῖκομισσαρίῳ. Homb. propositi μοιτῶν — τῷ x. o. φιδεῖκομισσαρίῳ, quocum faciant Bas. et Fulg. — ⁵⁾ μιμητῆς κληρονόμος Hal.

¹⁾ τῶν Hal., Bas. Rationem cur in Bas. ita multi numerus, reddidit Schol. Bas. d., quartam scil. in ea versam esse per Nov. XVIII. c. 1. — ²⁾ Hal., ἢ ἄδια παρεχέτω Scrimg., Bas. — ³⁾ παρεχόμενον, τῷ νόμῳ τῷ καθ' ἡμῶν Hal. — ⁴⁾ Ita forte voluisse videtur locum Hal. in notis recogn. op., in textu scripserit ita ut Scrimg.; προτέρῳ — τῶν

ταρίων ἢ φιδεῖκομισσαρίων τῶν καθ' ὁμάδα ἢ καὶ κατ' εἶδος μείζονι μορῇ ἢ πρῶτῳ τετιμημένους, ἀλλὰ πάντες ἴσην ἐπέχειον τύχην, τῆνικαὶτα προκρίνεσθαι μὲν καὶ οὕτως τοὺς καθ' ὁμάδα φιδεῖκομισσαρίους διὰ τὸν ἔμπροσθεν ἡμῖν εἰρημένον λόγον, ἢ τὸν ἐξ αὐτῶν βουλομένον πληρῶσαι τὸ προτεταγμένον, τοὺς δὲ λοιποὺς ληγαταρίους ἢ φιδεῖκομισσαρίους, ὅσοι μὴδὲν ἀλλήλων ἐν τῷ καταλειμμένῳ προέχουσι, καὶ πάντας, εἰ βούλοιντο, καλεῖσθαι, ἢ τοὺς ἐξ αὐτῶν βουλομένους. *Et* δὲ μὴδεις ληγαταρίος ἢ φιδεῖκομισσαρίος ἴσαιο τοῦτο πράξαι, δίδομεν τοῖς οἰκείαις παρῶσιν, τοῖς ἐλευθερίᾳ τετιμημένοις, κατὰ τὴν τάξιν τῆς ὀνομασίας, καθ' ἣν αὐτοὺς ὁ δεσπότης ἀνόμασε, κατὰ τοῦτο ἔχειν τὴν πρὸς ἀλλήλους προίτησιν. §. 2. Καὶ ταῦτα μὲν ἀπαντα νομοθετοῦμεν, ἵνα ἀναγκαστικῆ ὑπὸκειται ὁσὶς εἰς τινα τῶν ἐκ φύσεως ὀφειλομένων ἰνὰ διαδοχὴν παρὰ τοῦ διαθεμένου τε καὶ τελευτῶντος. *Et* δὲ οὐδὲν ὑπόκειται τοιοῦτο πρόσωπον ἐν ταῖς ἐνστάσεσιν, ἀλλ' ἐκούσιος ἢ φιλοτιμία τῆς διατυπώσεως παρὰ τοῦ διαθεμένου γένοιτο, εἴα ὁ γεγραμμένος οὐ πληροῦ το προτεταγμένου εἴσω τοῦ ὄφθῆντος ἡμῖν ἔμπροσθεν χρόνου, ἦτοι ¹⁾ τὸν μὲν ἀφαιρεῖσθαι πάντων τῶν καταλειμμένων, οὐδ' οὐτιοῦν οὔτε κατὰ Φαλκιδίου πρόφασιν, οὐδὲ κατ' ἄλληλιν αἰτίαν λαβεῖν θυνάμενον. Ὀμοίως δὲ τὰ αὐτὰ κρατεῖν, καὶ εἰ μὲν εἴεν συγχληρόνομοι, τούτους καλεῖσθαι, ἔπειτα γε εἰς φιδεῖκομισσαρίους, καὶ ληγαταρίους, καὶ οἰκέτας, καὶ τοὺς ἐξ ἀδιαθέτου πάντας κατὰ τὴν ἔμπροσθεν ὑφ' ἡμῶν παραδεδομένην τάξιν τὰ πράγματα χωρεῖν, πανταχοῦ τοῦ βάρους συνημμένον τοῦ δεῖν πληροῦν ταῦτα, ἀπερὸ διαθεμένου κατὰ νόμον, καθάπερ ἔμπροσθεν εἰπόντες ἔφθῃμεν, ἐπιτάξαιεν. §. 3. *Et* δὲ ἡ ἐνστάσις καὶ ὑποκατάστασις ἔχει, πρόδηλον, ὡς πρότερον ἐπὶ τὸν ὑποκατάστατον βουλομένον ἐλευθερίας τὰ πράγματα πάντα κατὰ τὸν νόμον πληροῦντα τὰ καταλειμμένα. Οὕτω τε ἐκείνων μὴ βουλομένων, τῆνικαὶτα ἐπὶ τοὺς συγχληρόνομους, καὶ ληγαταρίους, καὶ οἰκέτας, καὶ τοὺς ἐξ ἀδιαθέτου, καὶ τοὺς ἔξωθεν, καὶ τὸ δημόσιον κατὰ τὴν παρ' ἡμῶν εἰρημένην παρατήρησιν τὰ ἀφαιρούμενα παραγένησθαι, πληροῦντας πανταχοῦ τὰς τῶν τελευτῶντων νομίμους διατυπώσεις. διὰ τοῦτο γὰρ ἄρ' καὶ ἐπὶ τοσαύτας εἰδομεν διαδοχάς, ἵνα μὴ μένοιτο ἀπροξέλευστος ὁ τοῦ τελευτῶντος κληρὸς. §. 4. Ἐξηρεθῆντος ²⁾ δὲ παῖδας, εἰ γε δικαίως παρὰ τοῦ πατρὸς ἀποκλεισθεῖεν, καὶ μὴδὲν ἐκ τῆς τοῦ πατρὸς ἔχοιεν γνώμης, οὐ καλοῦμεν, οὐδὲ προσεμεδα, κἄν εἰ μὴδικαίως βουληθῆσιν. *Etsi* γὰρ ἐπὶ τῷ νόμῳ σκοποῦν, τὰ διατεταγμένα παρὰ τῶν τελευτῶντων πληροῦσθαι. τὸν γὰρ ἐξ αὐτοῦ τοῦ διαθεμένου τῆς αὐτοῦ περι-

§. 2. *Et haec quidem omnia sancimus, ubi testatoris et defuncti debetur. Si vero eorum persona instituta non sit, sed voluntaria liberalitatis stator disponat, et deinde scriptus heres intra praestitum tempus quod praecipuum est non impleat, unde certe omnibus, quae relicta sunt, privetur, ut quae Falcidia nomine, neque ex alia causa quae capere possit. Atque haec ipsa similiter obtineant, siquidem coheredes adsint, hi vocentur, deinde ut fideicommissarios, et legatarios, et servos, et omnes intestato secundum ordinem a nobis ante traditum conveniant, onere ubique annexo implendi ea, quae testator legitime, sicut ante diximus, imperaverit.*

§. 3. *Si vero institutus etiam substitutus legitime manifestum est, prius ad substitutum legem quae relicta sunt impleat, omnia bona, si perventura esse. Quod si nolit, tunc observantur quae ante a nobis dicta sunt, ad coheredes, legatarios, heredes ab intestato, extraneos, si quis auferantur perveniant, qui ubi legitime moribus dispositiones impleant; propterea enim ad tot observationes respeximus, ne hereditas defuncti non maneat.*

§. 4. *Exheredatos vero liberos, si modo in patre exclusi sunt, et nihil ex indicio patris habere non vocamus, neque admittimus, etiam si nulli in Unus enim hic est legatus scopus, ut morientium voluntates impleantur. Qui enim iustum esset, cum, si ipse testator a bonis suis excludit, ad bona eorum quorum ille per exheredationem nominatim factam*

quae inssa sunt, cum praedicta dudum cautione. Si vero nullus fuerit legatariorum vel fideicommissariorum universitatem aut per speciem maiori parte aut in legato aut in fideicommissio honoratus, sed omnes aequo habuerint fortunam, tunc proponi quidem etiam sic per universitatem fideicommissarios propter dictam legatum rationem, aut eam, qui ex eis voluerit implere quod praecipuum est; reliquos autem legatarios vel commissarios, quicunque nihil alteratos in hoc, quod relictum est, antecessant, etiam omnes, si voluerint, cari, aut qui ex eis voluerint. Si vero nullus legatarius aut fideicommissarius elegerit hoc agere, damus licentiam libertate honoratis secundum ordinem denominationis, per quam eos domibus denominaverit, secundum hoc habere in alteratos praepositionem. §. 2. *Et haec quidem omnia sancimus, ubi necessaria quaedam iacet datio in aliquo, cui ex natura debetur quaedam successio a testatore et moriente. Si vero nulla est huiusmodi persona in institutionibus, sed spontanea largitas dispositionis a testatore fiat, deinde scriptus legatus non compleat quod praecipuum intra praedictum a nobis dudum tempus, illum quidem privari omnibus rebus nihil penitus neque per Falcidiae occasionem, neque per aliam causam percipere valentem. Similiter et talia obtinere. Et si quidem sint coheredes, hos vocari volumus, alioqui ad fideicommissarios, et legatarios, et servos, et omnes ab intestato, secundum prius a nobis traditum ordinem, res venire, ubique onere cohaerent quatenus oporteat compleri ea, quae testator secundum legem, sicut prius diximus, imperavit. §. 3. Si institutio etiam substitutionem habuerit, certum est, quia prius ad substitutum volentem venient omnes rebus secundum legem completem quae relicta sunt, et sic ille nolente tunc ad coheredes, et legatarios, et servos qui ab intestato, et qui extra sunt, et fisco secundum a nobis datam observationem ea, quae auferantur, vel complentes ubique deficientium legitimis dispositionibus; propterea namque etiam ad tantas respeximus observationes, ut non remaneat sine additione ipsius morientis hereditas. §. 4. Exheredatos autem liberos, si in patre exclusi sunt, et nihil ex patris habeant voluntate, non vocamus neque respicimus, licet decies millies vel*

¹⁾ ἦτος em. Hal. — ²⁾ ἀποκλήρους Hal., Bas.

μανίας ἀπελευθέρωσαν πῶς ἂν εἴη δίκαιον καλεῖν πράγματα, ὧν αὐτὸν ἐκείνος διὰ τῆς ἐπ' αὐτῷ¹⁾ τῆς γενομένης exheredationis γενέσθαι μέτοχον οὐκ οὐλήθη; Ἐὰν δὲ τὸ ἀραιρούμενον μέρος παρὰ τοῦ πληροῦτος τῆν τοῦ τελευτήσαντος βουλὴν πρότερον ἡγώμενον ἐπὶ τοὺς υποκαταστάτους, ἐπιτα ἐπὶ τῆς συγκαληροσύνης, καὶ μετ' ἐκείνους ἐπὶ ληγαταρίας καὶ φιδεικομισσαρίους, καὶ πρὸς γε καὶ μίας, οὕτω τι ἐπὶ τὴν ἐξ ἀδιαθέτου κλήσιν, καὶ ὅς ἐξῆθεν, καὶ τὸ δημόσιον ἤλθομαν, οὐκ ἀπὸ πόρας καὶ κατὰ τὸν νόμον, ἵνα πεπαρασμένω ῥῶτον ἀπάντων τῶν κατὰ τὰς διαθήκας προσώπων, τὰ ἐπιπέπρωται, οὕτως ἐπὶ τὴν ἐξ ἀδιαθέτου κλήσιν τὸς ἄλλους ἀρκευώμεθα. Ἐφ' ἀπάντων δέ, ἐφ' ἑαυτῶν προγεγραμμένων οὐ πληροῦτων καλοῦμεν τὰ ἐκ τῆς διαθήκας πρόσωπα, ἢ τοὺς ἐξ ἀδιαθέτου, τὸς λοιποὺς, δίδομεν ἅπασιν τοῖς τούτοις προσώποις γίνεσθαι²⁾ κληρονομοὺς, καὶ ἀδικοῦσιν ἦτοι ἡαυτοῦ σωτοῦσας ἔχει δίκαιον (ταῦτα δὴ τὰ τοῦ κοῦ ἔγγραφα), καὶ ὡς κληρονομοὺς ἅπαντα πράττειν, ἰσχυροῦς τι καὶ ἐνάγοντας, τοῦτο ἔπειρ καὶ οὐκ ἐκείνους τῶν νόμων ἐκ τῆς οὐκίας αὐθεντίας ἴδωσαν, καὶ κληρονομοὺς ἑποῦσαν τοὺς οὐδὲ γε αὐμῆτους κληρονομοὺς, οὐδὲ ἐξ ἀδιαθέτου πρὸς τὸν ἦρον καλοῦμεν. Τούτων ἀπάντων κρατοῦντων, τὴν μὴ παρὰ κληρονομοῦ, παρὰ δὲ ληγαταρίου, φιδεικομισσαρίου, ἢ τοῦ mortis causa δωρεάν³⁾ ῥῶτος δοθῆναι τι ἢ γενέσθαι ὁ διαθέμενος ἡβουδῆ, τῆς αὐτῆς τάξεως προφάσει τῶν ἀραιρουμένων πραγμάτων φυλαττομένης, καὶ ὀχομένης μὲν ἀπὸ ὧν ὑπεκαταστάτων τοῦ ληγαταρίου, ληγοῦσιν δὲ ἐκ τῆς ἡμῶν. Καὶ μηδεὶς πρὸς τὸν νόμον δυσχεραίνω τοῦτος, ὡς τῶν καταλειμμένων⁴⁾ ἀποσταύμενος, ἀλλ' ἔγνωσθ, ὡς ἅπασιν ἀνθρώποις πέρας τι τοῦ βίου ὁ θάνατος, μὴ μόνον τὸ παρ' ἐτέρων τὸς λαβῆν θεωρεῖται, προσεννοεῖται δέ, ὅτι καὶ αὐτῆς ἡμεῖς τελευτῶν ἐπιτάξει, καὶ εἰ μὴ παρὰ τοῦδε⁵⁾ ὁ νόμος τῶν βοηθείας, οὐδὲν ὧν ἂν μετὰ σπουδῆς πᾶσι καταξίαν, εἰς ἔργον ἔξει⁶⁾. οὐ γὰρ τοῖς ἡμῶν, οὐδὲ τοῖς νῦν μόνον ἀνθρώποις, ἀλλὰ πᾶσι καὶ τῷ μετὰ ταῦτα ὄντι νομοθετοῦμεν χρόνῳ.

Κεφ. β'.

Ἐπιπέπρωται ἡμᾶς εἰς ἡδὲ βουλὴ καὶ τις ἔγνωια τὸ Φαλκιδίου νόμου, ὅς καὶ ἀκόνητων τῶν διατιθέτων, εἴπερ ἐξανάλιστοιαν τὰ πράγματα διὰ τῶν πρε-

participem fieri noluit? Quod vero eam partem, quae voluntatem testatoris non implenti auferitur, primum ad substitutos, deinde ad coheredes, atque post eos ad legatarios, fideicommissarios, nec non servos translulimus, atque ita ad eos quoque, qui ab intestato vocantur, et extraneos ac fiscum devenimus, id neque absurde, neque temere, neque quasi decorum nos lateat, sed de industria et secundum legem factum est, ut vocatis prius omnibus personis testamento scriptis, iisque recuuantibus, tum demum ad eos, qui ab intestato vocantur, ceterosque perveniremus. In omnibus vero casibus, quando supra scriptis non implentibus eos, qui vel in testamento scripti sunt, vel ab intestato veniunt, vel etiam reliquos vocamus, illis omnibus, ut heredes fiant, atque adendi, et pro herede se gerendi (quae verba legis sunt), omniaque tanquam heredes agendi ius habeant, concedimus, sive ipsi conveniantur, sive alios conveniant; id quod antiquissimae etiam leges propria auctoritate dederunt, eosque heredes fecerunt, qui neque scripti erant heredes, neque ab intestato ad hereditatem vocabantur. Atque haec omnia obtineant, licet non ab herede, sed legatario, fideicommissario vel mortis causa donatario quid dari aut fieri testator voluerit; eodem ordine in rebus auferendis servando, ut a substitutis quidem legatariis incipiat, in fisco vero desinat. Nec quisquam huic legi indignetur, quod iis, quae relicta sunt, privetur, sed considerans, omnibus hominibus vitae finem esse mortem, non id solum spectet, quid ab aliis accipiat, sed hoc quoque cogitet, et se mortuorum alii praeccepturum, nisi autem hac lege ei subveniantur, nihil eorum quae omni studio disposuerit ad exitum esse perducturum. Non enim iis tantum, qui sub nostro imperio, vel qui nunc sunt, hominibus, sed omni atque venturo etiam tempore leges ferimus.

CAP. II.

Hinc nos consilium et cogitatio quaedam legis Falcidiae subiit, quae iuvitis etiam testatoribus, si bona legatis exhauriant, heredibus retinere permittit,

est enim legis intentio, ut quae disposita sunt a morientibus impleantur; eum enim, qui ab ipso testatore ipsa substantia pulsus est, quomodo erit iustum vocare ad res, quarum eum ille per exheredationem factam eum expressim fieri participem noluit? Si vero ablatam partem a non complemte morientis voluntatem prius hinc ad substitutos, deinde ad coheredes, et post illos ad legatarios et fideicommissarios, nec non et ad servos, et ita ad eos, qui ab intestato vocantur, et ad extraneos atque ad fiscum venimus, non absurde hoc factum est, nec inanimiter, nec quasi aliquem lateat quod decet, sed ex providentia et secundum legem, ut finitima omnibus secundum testamenta personis, deinde abrenuntiantibus, ita ad eam, quae est ab intestato, testimonem et alios veniremus. In omnibus autem casibus, in quibus scriptis non complentibus vocamus aut ex testamento personas aut ab intestato, et ceteros¹⁾, damus omnibus talibus personis fieri heredes, et aditionis pro herede gestionis habere ius (haec enim legis verba sunt), et tanquam heredes omnia gerere et convenire et convenientes. Haec quidem etiam antiquissimae leges ex propria auctoritate praestabant, et heredes habebant, eos, qui neque scripti heredes, neque ab intestato ad hereditatem vocabantur. His omnibus obtinebant, licet non ab herede, sed a legatario, aut fideicommissario, aut mortis causa percipiente dari aliquid fieri testator voluerit; eodem ordine in occasione ablatam rerum servando, et inchoante quidem a substitutis legatariis, terminante vero in fisco. Et nullus hanc legem duram habeat, tanquam relictis privatus, sed considerans, quia omnibus hominibus terminus vitae est mors, et non solum ab aliis ipse se percipere contentus, sed cogitet, quia et ipse aliis mortuus imperabit, et si non huius legis mereatur auxilium, nihil horum, sed eum omni studio disposuerat, ad effectum perducet. Non enim iis, qui sub nobis, neque qui nunc sunt hominibus, sed omni etiam post hoc currenti tempore legem ponimus.

CAP. II. Hinc nobis ingressa est cura et quaedam consideratio Falcidiae legis, quae etiam iuvitis testatoribus,

1) ἐπ' αὐτὸν Hal. — 2) ἀτόπως Hal. — 3) Hal., ἢ γίνεσθαι Sertang. — 4) ἢ τοῦ θανάτου αἰτίαι Hal. — 5) δυσχεραίνετω, τούτων ὡς καταλ. Hal. — 6) Hal.; καὶ εἰ μὴ παρὰ τῆς τοῦδε

Sertang., Bas.; Homb. facili transpositione correxit: εἰ μὴ τῆς παρὰ τοῦδε. — 7) ἴζει Hal. — 8) extraneos et fiscum add. Pert., Cont. Haec verba ab explicatoris manu profecta recte absunt ap. Trid.

πρεσβίτων, δίδωσι παρακατέχειν τοῖς κληρονόμοις, ὅσον αὐτοῖς ποιεῖ τὸ τέταρτον ¹⁾ τῆς περιουσίας. κἀνταῦθα ²⁾ γὰρ μάχασθαι μὲν δοκεῖ τῇ γνώμῃ τοῦ τελευταίου, ἐπιρροεῖσθαι ³⁾ δὲ τῷ αὐτῷ ἐπιένει νόμῳ. Θεωροῦμεν τοίνυν (ἀνδεκτέον γὰρ ἦντι παντοῦ τῆς τῶν τελευταίων γνώμης), τοὺς κληρονόμους, εἰ βύλοιντο τῆς ἐπιένει ἀπολαύειν, καθάραν φυλάττει τῷ νόμῳ τὴν ἐξουσίαν, καὶ μὴ δι' ὧν ἄν, ὡς εἰκόσ, ὑποκλέψαιεν ἢ κακοῦργησαιεν, εἰσάγειν πειρᾶσθαι τὸν Φαλκίδιον, καίτοιγε, εἰ μὴδὲν ἐκακούργησαν, οὐκ ἄν ἴσως ἀρμόσαστα.

§. 1. Γινέσθω τοίνυν inventarium παρὰ τοῦ κληρονόμου τοῦ δεδιότος, μὴ ποτε οὐκ ἔχοι μετὰ τὰ χρεῖα καὶ τὰ πρεσβεία Φαλκίδιον, κατὰ τὸν τρόπον καὶ τοὺς χρόνους, καδ' οὐδ' πρὲν ἔνομοδιτήσασμεν, ὅτε τοὺς ἀνθρώπους ἐξηροῦμεν τῆς ἐκ τῶν προσελύσεων ἐπὶ τοῖς οἰκειοῖς πράγμασι ζητίας, ἰσπάντες τὰ βάρη μέχρι τοῦ τῆς οὐσίας τῆς καταλειμμένης μείρου. ἔκλινον προστιθέμενον μόνου, τοῦ χρήναι τὸν τοιοῦτον εἶδέναι κληρονόμον, ὃς οὐ θανεσίαις μόνον, ἀλλὰ καὶ ληγαταρίους εὐλαβεῖται, καὶ δέδιεν οὐ τὸ ζημιωθῆναι μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ μὴ κερδάναι, παραλαμβάνειν ἅπαντας τοὺς ληγαταρίους καὶ φειδικομισσαρίους, ὅσοι κατὰ τὴν αὐτὴν πόλιν τυχόντες ἐνδημοῦντες, ἢ τινες γε ὑπὲρ αὐτῶν πράττοντας, εἰ τυχόν ἢ τῶν προσώπων φίσις, ἢ ἀξία ⁴⁾, ἢ ποιοῖσις, ἢ ἡλικία, ἢ καὶ τις ἀνάγκη εὐχέρειαν αὐτοῖς οὐδ' ὀδύσας τῆς ἐπὶ τῷ inventario παρουσίας. Εἰ δὲ ἀπώσι τινες, παραγινέσθαι μάρτυρας τῶν ἐξ αὐτῆς τῆς πόλεως ἀξιολογῶν, καὶ κατημένων οὐσῶν, καὶ ἐπὶ χρῆσθαι ὑπολήψεις ὄντων οὐκ ἐλάττωσιν τῶν τριῶν (ταβουλαρίους γὰρ μόνους, τὸ γε εἰς τοῦτο ἔχον, οὐ πιστεύομεν). ἔφ' ὧν προσήκει γενέσθαι τὸ inventarium, ὥστε ἐπαλεθούσι τοῖς ληγαταρίοις καὶ μεμφομένοις ὑπελαβεῖσθαι τὴν τυχόν πραγμάτων ἢ μὴ φανερόν γενέσθαι, παρῶσιν εἶναι μὴ μόνον διὰ τῆς τῶν οἰκειῶν βασάνου τὸ πρῶμα ζητεῖν (καὶ γὰρ δὴ καὶ τοῦτο δίδομεν κατὰ τὴν πρῶην παρ' ἡμῶν εἰρημένην ἐπὶ ταῖς οἰκειαῖς βασάναις παρατήρησιν), ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ ὄρκου τοῦ κληρονόμου, καὶ ⁵⁾ διὰ τοῦ ὄρκου τῶν μαρτύρων, λεγόντων παρεῖναι τε τοῖς πράττομενοις, καὶ ἐπιένει τὰ τότε γινόμενα, καὶ οὐδὲν συνειδένατι γενομένου τῷ κληρονόμῳ κακούργημα, οὐδὲν τε τὴν ἐπὶ τοῖς καταλειμμένοις ἐπὶ τὸ διαδεδεμένον πρῶμασιν εἰσδοκίαν ἀλήθειαν. πλὴν εἰ μὴ τυχόν οἱ παρόντες τῶν ληγαταρίων, πάντες ἢ τινες ⁶⁾, διαμαρτυρίας αὐτοῖς στελλομένης, οὐ βουλήσθαιεν εἰδέναι οὐδ' παρεῖναι τῷ inventario. τῆνικαῦτα γὰρ ἄδεια ἴσται τῷ κληρονόμῳ καὶ μὴ παραγινόμενων

mittit, quod illi quartam partem substantiae (Quod quidem voluntati defuncti repugnare videtur, lege tamen id permittente sustinetur. Sancimus ubi (ubique enim defunctorum voluntas nobis tuenda est ut heredes, si illius utilitate frui velint, legi inservent potestate, neque subripiendo quid agendo Falcidiam servare conentur, licet illa, si dolo fecissent, forte non competeret.

§. 1. Fiat igitur ab herede metuente, ne et legatis solutis Falcidiam non habeat, inventarium secundum eum modum et tempus, quod ante defunctum homines damno in rebus propriis ex aditione veniente exemimus, onera pro modo relicti patentes; hoc solo addito, eiusmodi heredem, qui solum creditores, sed etiam legatarios metuit, et tantum veretur, ne damno afficiatur, verum etiam lucro careat, scire debere, assumendos esse omnes legatarios et fideicommissarios, quotquot in eadem civitate sint, vel procuratores eorum, si forte sexus, aetas, qualitas, aetas aut necessitas quaedam ei permittat, ut inventario conficiendo interesse possint. Si vero quidam abint, testes ex eadem civitate digni, quique bona possident, et bonae exitimae sunt, non minus quam tres adhibeantur (solent enim solis, quantum ad eam rem, non credimus), quibus inventarium conficiatur, ita ut venientibus legatis, atque subreptum quid esse ex bonis inventarium forte querentibus, licet non solum patrum servorum (nam et hoc concedimus, observatis, ut nuper a nobis de tormentis servorum dicta sunt), etiam per iusiurandum heredis et per iusiurandum testium, qui, se iis, quae gesta sunt, interfuisse, quaeque acta sunt vidisse, nec ullius fraudis ab herede conscios esse, affirmet, verum inquirere, atque ita quae a testatore relicta sunt, veritatem invenire. forte omnes legatarii, qui praesentes sunt, vel per ex iis denunciatione illis facta venire, et iuramentum conficiendo adesse noluerint; tunc enim heredes non praesentibus legatariis praesentia testium in inventarium facere liceat, legatariis tam iuramentum heredis, quam tormento servorum etiam esse iuramentum iisque omnibus observatis beneficium legis Falcidiae habeat. Hoc enim pacto neque legi in hunc usum adeo probatae aliquid detrakere, neque iniuriam functo facere videbimur. Nam si omnino heredes quos sibi existere, et solatium quoddam ex successu sua habere velit, seque sufficiens patrimonium possideret.

ribus, si expandant res per legata, praebet etiam retinere heredes, quantum eis impleat quartam substantiae. Et hic enim repugnare quidem ⁷⁾ videntur voluntati deficientis, et incumbere legi talia permittenti. Sed igitur, quoniam tuenda nobis ubique est deficientium voluntas, heredes, si voluerint hac utilitate potiri, servare legis potestatem, et non per ea, quae forte subripunt aut malignantur, introducere pertentent Falcidiam, quam atque, si nihil malignati essent, non forte competeret. §. 1. Fiat igitur inventarium ab herede metuente, ne forte non habeat post debita ⁸⁾ et legata Falcidiam, secundum modum et tempora, per quae et sancimus, quando homines excepimus ex damno rerum anarum, in additionibus statuente onera usque adstantiam relictae mensuram, illo adiecto solo, ut oporteat huiusmodi heredem, qui non creditorem solum, etiam legatarios et fideicommissarios veretur, et metuit non damnificari solum, sed etiam non lucrari, coartat omnes legatarios et fideicommissarios, quancumque in eadem civitate sunt constituti, aut quosdam per agentes, si forte personarum natura, aut dignitas, aut qualitas, aut aetas, aut quolibet necessitas facultate non dat ad inventarii praesentiam. Si vero absumt aliqui, interesse testes in ipsa civitate fide dignos, et eidentem substantiam, et optime opinionis existentes non minus tres (tabulariis enim solis, quantum ad competitis, non credimus), coram quibus convenit fieri inventarium, ita ut supervenientibus legatariis, et quibus forsam subreptum aliquid rerum, aut non manifestatum, licentia sit non solum per servorum examinationem causam quaerere (nam etiam hoc praebimus per prolatam dudum a nobis in servilibus examinatione observationem), sed etiam per iusiurandum heredis, et iusiurandum testium dicentium, se et admissio iuramentum gesta sunt, et vidisse quae tunc agebantur, et in nullo conscios esse factae ab herede malignitatis, si quibus iis, quae relicta sunt a testatoribus, invenire veritatem. Nisi forte praesentes legatarii omnes aut quidam

¹⁾ τὸ τρίτον ἢ τὸ ἡμισυ Hal., Bas. — ²⁾ κἀν ταῖς Par. — ³⁾ ἀκίτησθαι Hal. — ⁴⁾ ἀξίωσις Hal., Bas. — ⁵⁾ Hal., Bas., Vulg., Julian.; διὰ τοῦ ὄρκου τοῦ κληρ. καὶ om. Serimp. — ⁶⁾ μὴ τυχόν — τινες om. — ⁷⁾ Trid.; quidam Cont. — ⁸⁾ soluta add. Trid.

ων τῶν ληγαταρίων ἀρκεῖσθαι τῇ τῶν μαρτύρων ἀπορία, καὶ ποιεῖν τὴν ἀπογραφὴν, ἀποκειμένον εἰ οὕτω τοῖς¹⁾ ληγαταρίοις τὸ ἐξ ὄρου τοῦ κληρονομοῦ, καὶ τῆς τῶν οἰκετῶν βασιάνου, καὶ τούτων πάντων παρατηρηθέντων ἔχειν τὴν ἐκ τοῦ Φαλκιδίου κῆδειαν. οὐτω γὰρ εὐ δοξομεν οἰδὲ νόμον οὕτως ἰσοκρηστικὰ μέχρι νῦν ἐλαττωθῆναι, οὐδὲ ἀδικεῖν τὸν κλειτήσαντα. εἰ γὰρ πάντως μὲν ἀπὸ βούλευταινας γίνεσθαι κληρονόμους, καὶ ἔχειν τινα παρανομήν ἐκ τῆς αὐτοῦ διαδοχῆς, καὶ οὐκ ἐναντίας ἔσται ἡ ἀρεσκεία δέανσι, πρόδηλον, ὡς οὐκ ἐναντίας ἔσται τοῦτο τῆς αὐτοῦ κακοκρηστικῆς βουλῆς, ἀλλὰ τῆς ἀνομιᾶς²⁾ τῆς κῆδειας. §. 2. Εἰ μὲντοι μὴδὲ³⁾ τοῖσιν inventarium κατὰ τοῦτο τὸ σχῆμα, καθάπερ ἰσχυρῶς ἐφαρμῆν, οὐ παρακαθῆξει Φαλκίδιον, ἀλλὰ ληρώσει τοὺς ληγαταρίους καὶ φιδεῖκομισσαρίους, ἐν εἰ τὸ τῆς καθαρῆς οὐσίας τοῦ τελευτήσαντος περιελάττει μῆτρον ἢ τῶν κληρῶν δόσις. Καὶ τοῦτο ἐμν, εὐ τὸν ἡμέτερον ἐλαττωθῆναι νόμον, ὃν δεῖκαμεν ἐπὶ τῷ μὴδὲν οἰκοδεν ἡμιούσθαι τοὺς κληρονόμους τοῖς δαρευσταῖς. ἴσως γὰρ αὐτοῖς ἀρῶν ἐκινῶν τῆς αὐτοῦ κακοκρησίας, διότι παρέβη ἐν νόμον, ἔξω ἀσφαλῶς ἀπαται πράξαντι μὴδὲν ἡμιούσθαι, τοῖσιν αὐτοῖς μὲν οὐν καὶ τὰ ἐκ τοῦ Φαλκιδίου νόμου κερδῶσιν. *) Ταῦτα δὲ διὰ φρασην, ἔνθα ἐπισημαστικῶς ὁ διαθεμένος περὶ τῆς αὐτοῦ περιουσίας ταῦτα ἐφαρμῆν, ἢ τυχὸν δέον καὶ πλεῖω ποσότητι κληρονομίᾳ καταλείπειν, ὑπὲρ ἐλαττωθῆναι διετύπωσε. εἰ γὰρ δὴ καὶ τοῦτο πεπληρωμένως γνῶμης ἐστίν, ἢ εὐ καθαρῶς καὶ ἀκριβοῦς ἐπισκήψεως⁴⁾. Εἰ ἔντοι ἡμῶς ἐπισκήψεως μὴ βούλεσθαι τὸν κληρονόμον παρακατασχεῖν Φαλκίδιον, ἀνάγκη τὴν τοῦ διαθεμένου γνῶμην κρατεῖν, καὶ ἢ βουλόμενον αὐτὸν⁵⁾ προτιθέσθαι τῷ διαθεμένῳ, ἴσως καὶ τινα δίκαια καὶ ἐναρῆ καταλείποντι, τὸ κέρδος οὐκ ἐν τῷ λαίῳ, ἀλλ' ἐν τῷ μόνον εὐσεβῶς ἔχειν, καὶ μὴ δοκεῖν ἐκτὸς τῶν τοιοῦτων εἶναι κληρῶν, ἢ εἰ μὴ βουλοῖτο, τὴν μὲν ἀναχωρῆσαι τῆς τοιαύτης ἐνοστάσεως⁶⁾, ἢ εὐ γινέσθαι, καθάπερ ἐμπροσθεν ἐπιόντες φῆμεν, υποκαταστάτοις τε, καὶ συγκληρονόμοις, καὶ ληγαταρίοις, καὶ φιδεῖκομισσαρίοις, καὶ οἰκεταῖς, καὶ οἰς ἐξ ἀπαρῆτου, καὶ τοῖς ἄλλοις, κατὰ τὴν ἐμπροσθεν ὑφ' ἡμῶν ἐξηρησμένην ἐπὶ τοῖς τοιοῦτοις ὁδῶν.

Κεφ. γ'.

Οὐ δοξομεν δὲ κῆδειαν τῷ κληρονόμῳ τὸ μῆτρον τῆς

petet, nec tamen rei veritas id coineat, manifestum est, id voluntati defuncti non contrarium esse, sed potius ignorantiam illius purgare.

§. 2. Quodsi inventarium eo, quo diximus, modo non fecerit, Falcidiam non retinebit, sed legatariis et fideicommissariis satisfacies, etsi legatorum praestatio modum purae substantiae defuncti excedat. Neque hoc dicimus, ut legi nostrae quid detrahamus, quam ea de re tutissimum, ne heredes in bonis propriis a creditoribus damno afficiantur; praestabit enim illis poenam malitiae suae, quod leges transgressus est, solvens, quum illi caute omnia agenti nullum damnum pati, et e contrario ea, quae ex lege Falcidia veniunt, lucrari licuisset. Haec vero dicimus, quando per errorem testator de facultatibus suis ita statuit, aut forte, quum maiorem etiam quantitatem heredi relinquere debuisset, de minore disposuit; nam et hoc errantis est iudicii, non autem pure et accurate disponentis. Quodsi expresse declaraverit, se velle heredem retinere Falcidiam, necesse est, ut testatoris voluntas obtineat, et si defuncto iuste forte et pie quaedam relinquenti obtemperare velit, lucrum non in accipiendo, sed solum in pie accipiendo ponat, nec talem hereditatem minus lucrosam esse existimet; si nolit, ipse quidem recedat ab huiusmodi institutione, locus autem, prout ante diximus, fiat substitutis, et coheredibus, legatariis, fideicommissariis, servis, heredibus ab intestato, et reliquis, secundum modum, quem antea in his rebus invenimus.

CAP. III.

Non permittemus autem heredi vires patrimonii

ratione⁷⁾ sibi praemissa noluerint venire, nec adesse inventario; tunc enim licentia erit heredi etiam non venientibus legatariis contentum esse testium praesentia, et facere descriptionem, reposito etiam sic legatariis, inventario heredis, et servorum examinatione, et his omnibus observatis habere ex Falcidia praedictum. Si enim non videbimur neque legem ita hactenus approbatam minuisse, neque incontinentiam facere morianti. Si in omnia quidem sibi vult aliquos fieri heredes, et habere quandam consolationem ex sua successione, et hereditatem sufficientem se habere substantiam, non tamen hoc causae veritas ostendit, certum est, quia non haec libertas erit sententiae morientis, sed ignorantiae puritas illius. §. 2. Si vero non fecerit inventarium secundum hanc figuram, sicut praediximus, non retinebit Falcidiam, sed complebit legatarios et fideicommissarios, per parte substantiae morientis transcendat mensuram legatorum datio. Et hoc dicimus non nostram minuisse legem, quam posuimus, ut nihil de proprio damnaficentur heredes creditoribus, sed dabit eis poenam exactio ne malignitatis, cur transcendit leges, ex quibus caute omnia nihil poterat damnicari, sed ex ditione etiam quae sunt ex Falcidia lege lucrari. Haec autem dicimus, ubi errans testator de sua substantia non egit, aut forte, quum debuisset etiam ampliore quantitate heredi relinquere, pro minore disposuit; etiam etiam hoc errantis sententiae est, et non purae et integrae designationis. Si vero expressim designaverit, se velle heredem retinere Falcidiam, necessarium est testatoris valere sententiam, et aut volentem eum parere heredi, forsitan etiam quaedam iuste et pie relinquenti, lucrum non in percipiendo, sed solummodo pie agendo habentem, et non videri sine lucro huiusmodi esse hereditatem, aut si parere noluerit, eum quidem recedere huiusmodi institutione, locum vero fieri, sicut dudum praediximus, substitutis, et coheredibus, et fideicommissariis, et legatariis, et servis, et iis, qui ab intestato sunt, et aliis, secundum prius a nobis inventam in talibus viam.

Cap. III. Non autem dabimus licentiam heredi mensuram substantiae subtiliter agnoscenti solvere quidem

¹⁾ Quae sequuntur usque ad finem capituli, desunt in ed. Hal. Norica et in Bas.; extant autem in Supplemento H. Horv. et in edit. Par.
²⁾ ἀποκειμένου καὶ τούτοις Hal.; ἀποκειμένου καὶ οὕτω Bas. — ³⁾ ἀνομιᾶς Hal. — ⁴⁾ μὴ Hal., καὶ — ⁵⁾ ἀκρίβειας Horv. et Par.; ἐπισκήψεως Reich. — ⁶⁾ Scrimg., Zurich., Falc.; ἐκστάσεως Horv., Par. — ⁷⁾ Trid.; constitutione Cont

της ουσίας ακριβῶς γινώσκοντι καταβαλεῖν μὲν εὐ-
θις ἐξ ἀρχῆς τισιν ὀλοκληρατὰ πρεσβεία, καὶ πλήρη
τὴν γνώμην τοῦ διαθεμένου τηρῆσαι (τοῦτο ὅπερ καὶ
αἱ τῶν πρὸ ἡμῶν λέγουσι διατάξεις), παρὰ δὲ τινῶν
παρακτείνην ἐθέλειν, οὐδὲ ἐκ μέρους μὲν πληροῦν
τὴν τοῦ διαθεμένου γνώμην, ἐκ μέρους δὲ αὐτὴν
ἐκλιτοῦν, ἀλλὰ τὸν γε ὅλως οὐ πεπλανημένον περὶ
τοῦ της οὐσίας ποσόν, ἀλλὰ γινώσκοντά τε καὶ εὐθὺς
ἀκολουθήσαντα τῇ γνώμῃ τοῦ διαθεμένου, διὰ πάντων
αὐτῆ ακολουθοῦσιν, καὶ μὴ μεταμεισάσθαι πρὸς τὰ
χείρω. οὐ γὰρ ἂν εἴη τοῦτο καθαρῶς ἀκολουθεῖν. Οὐ
μὴν οὐδὲ ἐφηρομεν αὐτοῖς τὴν ἀρχὴν ἐπισταμένοις μὲν,
ἀφ' ἑλπίδος δὲ καταβαλοῦσιν, εἴτα ὕστερον πράγματα
τοῖς λαμβάνουσι παρέχειν, καὶ ἀναλαμβάνειν βούλε-
σθαι παρ' αὐτῶν, ὅπερ ἂν τοιοῦτον καταβαλόντες. δεῖ
γὰρ πρὸ τῶν πράξεων βουλευσάσθαι καὶ πράττειν,
ἀλλὰ μὴ πράξαντα ὀρθῶς εἴτα μεταβαλεῖν πρὸς
ἐργασίαν, πλὴν εἰ μὴ δικαία τις αἰτία τοῦτο
εἰσαγγίγοι, παραδόξου τινὸς ἀναγανέντος, ὅπερ
ἐλαττοῖ τὴν οὐσίαν, καὶ χῆραν τῇ ἀναλήψει
ποιεῖ.

Κεφ. δ.

Ἄλλὰ κἀκεῖνου πρόνοιαν ἐθέμεθα, τοῦ μὴ
χρόνον γίνεσθαι μακρὸν ἐν ταῖς τοιαύταις ζητήσεσιν.
Οὐδεμίαν γὰρ τῶν τοιούτων ζητήσεων ἢ δικῶν
ὑπερβαίνειν τὸν τοῖ ἐνιαυτοῦ χρόνον διασπόμεν,
ἀνεγκλήν ἐπιτιθέμενος πάντων¹⁾ ἢ ἑξ ἑνιαυτοῦ μετὰ
προσέλευσιν καὶ τὰ πρεσβεία καταβάλλειν, καὶ τὰ
ὑπὸ τοῦ διαθεμένου καταλειμμένα πληροῦν κατὰ
τὴν ἐπιταγὴν φύσιν, καὶ πάντα πράττειν, ὅσα ἐμπρο-
σθεν εἰσηκάμεν. Ἀρχὴν δὲ τῷ ἐνιαυτῷ δίδομεν,
καθ' ὅπερ ἔμπροσθεν εἰπόντες ἐφ' ἔδημεν, τὴν ἐκ δικα-
στικῆς ὑπομνήσιν ἡγήσασθαι, τοῦ γὰρ ἐνιαυτοῦ παρ'
αἰτίας τοῦ κληρονόμου παραδραμόντος, τριηκῆα τὰ ὀ-
κτώ ἐκπεσείται τῶν καταλειμμένων, ἕτεροι δὲ
ἐπὶ ταῖτα ἤξουσιν, οὓς ἐμπροσθεν ἐκαλέσαμεν.
§. 1. Ἀνήθοις δὲ ἢ καὶ ἐλαττοῖσι τὴν ἡλικίαν οὐδὲν
ὀ παρ' ἡμῶν προκορνεῖ νόμος. Ἰσθι γὰρ αὐτοῖς, εἴ
τις κατὰ τὰς εἰρημνίας ἡμῶν αἰτίας βλαβεῖν, διπλῆ
τις βοήθεια, καὶ ἢ διὰ τῆς ἀποκαταστάσεως, καὶ
ἢ διὰ τῆς κατὰ τῶν ἐξῆραδυνηκῶτων κηδεμό-
νων ὁδοῦ. Οὐχ ὑπεξαίρουμένον δὲ τοῦ νόμου
οὐδὲ τὰς πατριωνικὰς διαδοχὰς. κἀκεῖσε γὰρ, τῆς
νομίμης αὐτοῖς φυλαττομένης μοίρας, ἢν ἡμεῖς διω-
ρίσαμεν, εἴ τι πέρα ταύτης αὐτοῖς καταλειψθεῖη, καὶ
τι παρὰ τῶν ἀπελευθέρων αἰρηθεῖεν ἐκείνοι πληρωσάσι,
εἴτα μὴ βούλοιντο, ταύτην τὴν τάξιν κρατεῖν διασπύ-
ζομεν,

CAP. IV.

Illud quoque curavimus, ne multum tem-
pus in eiusmodi quaestionibus consumatur. In
enim, ut nulla eiusmodi quaestio aut litium
tempus excedat, necessitates imponentes omnino intra
annum ab adita hereditate et legata solvi, et
statore relicta pro rei natura impleat, omni-
ciat, quae ante diximus. Initium autem anni
quemadmodum supra diximus, ab admonitione
iudicis facta. Anno enim culpa heredis dep-
quidem relictis exidat, alii vero, quos antea
ad ea perveniant.

§. 1. Pupillis autem et minoribus lex non
hul praevideat. Nam si ex causis a nobis tum
laedantur, dupliciter iis succoritur, tum rebus
in integrum, tum actione contra negligentes.
Non excipimus autem ab hac lege neque patro-
successiones; et ibi enim, legitima parte, quam
finivimus, ipsis servata, si quid illis praeter
dictum sit, atque a libertis, ut quid impleant, res
ipsi autem nolint, eundem ordinem obtinere
quem initio sacrae huius constitutionis diximus.

mox ab initio quibusdam integra legata, et ad plenum sententiam testatoris servare (quod etiam praecedentibus nos dicunt constitutiones), ab aliquibus autem retinere velle, neque ex parte quidem complere testatoris sententiam, ex parte vero eam minnere, sed omnino non errantem circa substantiae quantitatem, sed agnoscentem et mox sequentem sententiam testatoris per omnia eam sequi, et non ad peiora poenitere; neque enim erit pure sequentis heredis. Sed neque concedimus eis ab initio scientibus quidem et incaute solvendo postea lites percipientibus inferre, et recipere velle ab eis quodcuque contigerit exsolvisse eos. Oportet ante actionem cogitare et agere, et non cogitantem recte deinde transferri ad indevolutionem, nisi forte quaedam causa hoc introduxerit, inopinabili quodam aere alieno apparente, quod minuat substantiam, et receptioni faciat.

CAP. IV. Illud quoque prospeximus, ne tempus fiat longum in talibus quaestionibus. Nullam

talium quaestionum aut litium transcendere anni tempus sancimus, necessitates imponentes omnino intra annum post additionem et legata solvi, et quae a testatore sunt relicta compleri secundum sui naturam, et omnia quaecunque prius ediximus. Initium autem anno damus, sicut prius iam diximus, ab admonitione ex iudiciali decreto²⁾. Anno enim per culpam heredis transacto, tunc ille quidem cadet³⁾ relictis, alii vero adveniant, quos prius vocavimus. §. 1. Pupillis autem et minoribus aetate nihil nostra praevideat lex. Enim eis, si quidem⁴⁾ secundum dictas a nobis causas laedantur⁵⁾, duplex quoddam subsidium, et per reversiones, et per viam contra negligentes curatores⁶⁾. Non autem excipimus a lege neque patronatus successiones; et ibi enim legitima eis servata parte, quam nos defiximus, quidquid ultra hanc eis relictum fuerit aliquid a libertis petiti fuerint, illi complere deinde si⁷⁾ noluerint, hanc ordinem tenere sancimus, quae

¹⁾ Hal. in notis recogn. op., Herwegh, Par.; εἴσω παντός Scring., Bas. — ²⁾ Trid.; facta add. Port., Cont. 59 et 76.; admonitionem ex iudiciali decreto Cont. — ³⁾ Trid.; cadat Cont. — ⁴⁾ Trid., Port.; si

quidem etiam Cont. — ⁵⁾ ne laedantur Trid., Cont. 59 et 76. — ⁶⁾ Trid., Port., Cont. 59. 76.; res vel curatores Cont. — ⁷⁾ Trid.; si om. Cont.

ομεν, ἥκει ἀρχόμενοι τῆς θελας ἡμῶν ταύτης δια-
 κείως ἀπομεν, ὥστε τὴν μὲν νόμιμον μοῖραν μείνειν
 ἐπ' αὐτοῖς καθάρῃ τῶν τοιούτων. τὰ λοιπὰ δὲ
 κείσθαι πρὸς τὴν παρ' ἡμῶν νῦν ἀνεργυμένην ἐπὶ
 ἰς τρωατοῦς ὁδόν, μάλιστα ἐπειτέρ¹⁾ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ
 καὶ τῶν παρρητικῶν τεθείσθαι παρ' ἡμῶν διατάξει
 τὸς ὁμοίων σχεδὸν τῶν εὐγενῶν καὶ τὰς ἀπελευ-
 θέρικας ἐτάξαιμιν διαδοχάς. §. 2. Ἐπειδὴ δὲ διπλοῦς
 τὴν ὁ τῶν διατάξων τρόπος, ἢ εἰς ἔγγραφον φε-
 ρόμενος διατάξων, ἢ εἰς ἀγράφον βουλήσιν, ταῦτα
 πάντα πρὸς τὸν ὁμοίως καὶ κατὰ τὴν ἴσην παρατή-
 ρησιν καὶ ἐπὶ ἀγράφων διαδοχῶν, καὶ ἐπὶ πάσης
 εὐγενείας βουλήσεως δεσπόζομεν, καὶ ἐπὶ προσώπου
 αἰσῆς, ἐπιδημικοῦ, εἴτε στρατιωτικοῦ, εἴτε ἱερατικοῦ,
 εἴτε βασιλικῆς, εἴτε ἐτέρου οὐλο δῆποτε. κοινὸν γὰρ
 ἵ ἐκαστὸν ἀνθρώπου τοῦτον τὸν νόμον ἀποτιθέμεθα.

Ἐ π ἰ λ ο γ ο ς.

Ταῦτα ἡμῖς ὑπὲρ τοῦ κοινῆ πάσῃ λυσιταλοῦντος
 θεοῦ ἐγράψαμεν, καὶ δεῦρος ἂν οἴτε ζῶντες τῶν
 τελευτησάντων ἀπολαύσειν, οἴτε τελευτησάντες μετ'
 θυμῆς ἀπὸθεον, γινώσκοντες, ὡς ὁ νόμος αὐτοῖς
 ἰ κειμένη²⁾ ἀπαρτίζεται, καὶ ἀπερ' ἐκείνοι δια-
 τάξων, αὐτοῖς εἰς ἔργον ἀξεί. §. 1. Ὡστε ἐπειδὴ
 κοινὸν τοῦτο ὄφελος ἀπασίν ἔστιν ἀνθρώποις,
 ἡμεῖς μὲν παρὰ τῆς σῆς ὑπεροχῆς ἐνταυθοῖ κη-
 ρματι, πάσι παραγγέλλοντα τὴν τοῦ νόμου δι-
 κων. σπληνίσται δὲ καὶ κατὰ χώρων ἐν ἀπασίν
 ἰ τοῖς ἔθνεσι τοῖς πρῆξιν τε οὐσι, καὶ νῦν ὑπὸ
 ἡ δὲ ἡμῶν τῆ Ρωμαίων προσγενομένοι ἀρχῆ.
 ἢ γι τῶν μητροπόλεων ἀρχόντες ταῦτα λαμβά-
 νουσι, κατὰ καὶ ἡδὴ γενομοδέξεται παρ' ἡμῶν,
 ὡς παρὰ κληρονομίῃσι πόλεα. μανείτε οὐδέεις ἀνηχοὺς
 ἐνόμου, τοῦ μήτε ἐν πενία τῆν, μήτε ἐν ἀθυμίᾳ³⁾
 ἀπὴν συγχυροῦντος. Dat. Kal. Ian. Belisario
 C. Cons. Ind. XIII. [535.]

ΔΙΑ-

*legitima quidem portio apud eos pura maneat, reliqua
 vero ea procedant via, quam in huiusmodi casibus iam
 aperimus, maxime quum in ipsa etiam constitutione
 nostra de iure patronatus libertinorum quoque succes-
 siones ad similitudinem paene ingenuorum disposerimus.*

§. 2. *Quoniam vero duplex est testamentorum ratio,
 voluntate vel scripto vel sine scripto declarata, sancimus,
 ut haec omnia similiter valeant, atque ex aequo
 tam in non scriptis testamentis, quam omni ultima vol-
 untate, atque omni persona observentur, sive privata
 ea sit, sive militaris, sive sacerdotalis, sive caesariana,
 sive alia quaelibet. In commune enim omnibus homini-
 bus hanc legem ferimus.*

Epiloga.

*Haec nos ad communem omnium utilitatem scri-
 psimus, et ut tam viventes iis, quae relicta sunt, fruan-
 tur, quam morientes tranquille vita decedant, scientes,
 legem ipsis etiam mortuis opem laturam, quaeque dis-
 poverint ad effectum perducturam esse.*

§. 1. *Quare quum in commune omnibus hominibus
 hoc prosit, eminentia tua edicta faciat, quae omnibus
 vim legis declarent; mittantur autem per omnium etiam
 gentium provincias, tam olim, quam nunc dei beneficio
 per nos Romanorum imperio adiectas. Metropolitani
 vero magistratus, ubi ea acceperint, quemadmodum ante
 quoque a nobis lege dispositum est, ad quamlibet urbem
 mittant, nemoque eam legem nesciat, quae neque in pau-
 pertate quemquam vivere, neque in anxietate mori
 permittit.*

No-

nostra sacra nostra hanc constitutionem diximus, ita ut legalis quidem pars maneat apud eos pura tali-
 §. reliqua vero veniat secundum viam a nobis nunc apertam in talibus, maxime quoniam in ipsa de iure
 positam a nobis constitutione ad similitudinem paene ingenuorum etiam libertinitates ordinavimus.
 §. 2. Quia vero duplex est testamentorum modus, aut in scriptam delatus dispositionem, aut in non scriptam
 voluntatem, haec omnia obtinere similiter et secundum aequam observationem et in non scriptis testamentis, et
 omni ultima voluntate sancimus, et in omni persona sive privata, sive militari, sive sacerdotali, sive imperiali,
 et alteris quaelibet. Commune namque omnibus hominibus hanc legem ponimus.
 Epiloga. Haec nos, ut communiter omnibus prosint hominibus, scripsimus, quatenus et viventes
 iis fruantur, et deficientes cum securitate moriantur, scientes, quia lex eis⁴⁾ etiam sepultis mi-
 tabit⁵⁾, et quaecumque illi disposerint, ad effectum ipsa perducet. §. 1. Quamobrem, quoniam communis
 et utilitas omnibus est hominibus, fiant quidem a tua eminentia hinc praecipite cunctis declarantia legis
 nunc, dirigantur autem et per provincias in omnibus gentibus, quae dudum fuerunt, et nunc a deo per nos
 adiectae principatui Romanorum. Metropolitani vero iudices haec sumentes, sicut dudum sancitum a nobis
 et, nemoque dirigant civitati, nullusque manebit non audiens legem, quae neque in paupertate vivere,
 ne mori in anxietate permittit. Dat. Kal. Ian. Constantinop., Flavio Belisario Viro Clarissimo
 Aule, Indictione decima tertia [535].

Const. II.

¹⁾ Hal.; ὁδόν μάλιστα. ἐπειτέρ *Sering.*, Bas. — ²⁾ Hal.; ἀποτιθέμενος Hal. — ³⁾ ἄθυμια Hal. —

⁴⁾ *Trid.*, Port.; eis om. *Cont.* — ⁵⁾ *Trid.*, Port.; ad-
 ministrabit *Cont.*

ΔΙΑΤΑΞΙΣ β').

Περὶ τοῦ μὴ ἐπιλέγεσθαι τὰς δευτερογάμους γυναῖκας, καὶ περὶ ἄλλων κεφαλαίων. [ἔχει δὲ πρόφασιν ἡ διάταξις Γρηγορίας τινά.]

(Coll. I. tit. 2.)

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Ἑρμογενεὶ τῷ ἐνδοξοτάτῳ μεγίστῳ τῶν θείων ὀφφικίων, ἀπὸ ὑπάτων καὶ πατριάρχ.

Προοίμιον.

Καὶ τοῖς πρὸ ἡμῶν νομοθετηκόσι Ῥωμαίοις τῆς αἰεὶ νομοθεσίας ἀφορμὴν ἢ τῶν ἀναφρομένων πραγμάτων ἐδίδου ποικίλα, καὶ ἡμεῖς, τὸ νομοθετικὸν ἅπαν κατακομήσαντες τῆς πολιτείας μέρος, τὴν βίην σχεδὸν ἐπανόρθωσιν ποτὲ μὲν ἐπὶ ταῖς τῶν δεομένων προσαγγέλαις, ποτὲ δὲ ἐπὶ ταῖς δικαστικαῖς φροίτησιν¹⁾ ἐποιήσαμεθα. Καὶ πολλοὺς γε τῶν νόμων ἐντεῦθεν τοῖς ὑπῆκόοις τοῖς ἡμετέροις ἐγράψαμεν, ὅποσον δὴ τι καὶ νῦν ἀναστὰν εἰς τόνδε ἡμᾶς τὸν νόμον ἐκάλεσεν. §. 1. Γρηγορία γὰρ ἔκτευσε, φήσασα συναρκεῖναι πρῶν ἀνδρῶν, καὶ δυο ποιήσασθαι παῖδας, ἀρρήνᾳ τε καὶ θήλειαν, καὶ ἀποβαλεῖν μὲν τὸν συνοικησαντα. πολλῆς δὲ παρὰ τοῦ παιδὸς πειρωμένη τῆς εὐνοίας, φήθη χρῆναι μὴ καταλιπεῖν αὐτὸν ἀγέραστον, μηδὲ ἔξω τῆς προσήκουσας ἀρεταῖαι τιμῆς. τοιγαροῦν τὴν προγαμιαῖαν δωρεάν, καίτοι δευτέροις οὕτω προσημλήσασα γάμοις, ὅμως ἀποκατέστησε καὶ δέδωκε τῷ παιδί. οὐ μὴ ζῶν ὁ παῖς αὐτῇ διετέλεσεν, ἀλλ' ἀπεισιν ἔξ ἀνδρῶν, πρὶν εἰς δευτέροις ἐλθεῖν βουληθῆναι τὴν μητέρα γάμοις. Καὶ οὗτος νόμος, ὃ τε ἀρχαῖος, ὃ τε ἡμέτερος, ἐκάλεσεν ἄμφω, τὴν τε παῖδα, τὴν τε μητέρα, πρὸς τὴν τοῦ γένου διαδοχὴν. Καὶ ἔπειρ τοῖς προτέροις ἢ μητρη ἐπέμενε γάμοις, οὐδὲν ἂν τὸ ζητούμενον ἦν. ἀλλ' ἢ μὲν εἰς ἀνδρὸς ἐπέμενε δευτέρου, τὴν μὲν χρῆσιν ἅπασαν ἔχουσα τῆς προγαμιαίας δωρεᾶς. οὕτω γὰρ αὐτὴν καὶ ἐδέωρατο, ἐφ' ᾧ τὴν μὲν χρῆσιν παρ' αὐτῇ μένειν, τὴν δεσποτεῖαν δὲ γενέσθαι παρὰ τῷ παιδί. τῆς δεσποτείας δὲ ἢ παῖς ἀντιλήψασθαι πάσης ἀπειλεῖ, οὐ κατ' ὅσον κληρονομεῖ τοῦ ἀδελφοῦ, ἀλλὰ κατ' ὅσον ὁ πατὴρ ἐπιδέδωκε τῇ μητρὶ, φάσασα

Novella II.

NE MULIERES SECUNDO NUBENTES ELECTIONEM HABEANT, ET DE ALIIS CAPITIBUS. [OCCASIONEM AUTEM HUIUS CONSTITUTIONI DEDIT GREGORIA QUAEDAM.]

Idem Imperator Hermogeni, gloriosissimo Magistro sacrorum officiorum, Exconsuli et Patricio.

Praefatio.

Et legislatoribus romanis, qui ante nos fuerunt. perpetuam leges ferendi occasionem emergentium casuum dedit varietas, et nos quoque, totam legislatoriam reipublicae partem ornantes, omnem ut adhiberemus correctionem tunc commoverunt nos ea, quae a supplicantiibus ad nos deferuntur, tunc vero iudicum frequentes consultationes, atque hinc multas leges subditis nostris tulimus. Tale etiam est, quod nunc emerit, et nos ad hanc legem commovit.

§. 1. Gregoria enim supplicavit, dicens, se olim viro nuptiam duos suscepisse liberos, masculum et feminam, ac maritum extulisse. Quum vero magnum filii amorem experta esset, cum non sine praemio relinquendum, nec debito honore privandum esse existimavit. Quamobrem donationem ante nuptias, licet nondum contractis secundis nuptiis, restituit tamen atque dedit filio. Filius illi non supervixit, sed antequam mater secundas nuptias intrare vellet, e vita excessit, atque hic tam vetus quam nostra lex utramque, et filiam et matrem, ad minoris successionem vocavit. Et siquidem mater secundas nuptias non contraxisset, nulla foret questio. Sed illa secundo viro nupsit, omnem usufructum donationis ante nuptias habens; ita enim illam dederat, ut usufructus quidem apud eam maneret, filius vero proprietatem haberet. Filia vero omnem proprietatem se vindicaturam minatur non quatenus fratri heres esset, sed quatenus pater matri dedisset, inquam, matri secundas nuptias contrahenti nullum ius competere proprietatem donationis habendi, quacumque sit ratio. At mater eam non amplius antenuptialem donationem, sed bonis filii iam permixtam esse affirmabat, et quum

GL.

CONST. II.

DE NON ELIGENDO SECUNDO NUBENTES MULIERES, ET ALIENATIONE, ET LUCRO ANTENUPTIALIS DONATIONIS, ET DE SUCCESSIONIBUS EARUM, ET FILIIS SUIIS.

(Coll. I. tit. 2.)

Imperator Iustinianus Aug. Hermogeni, gloriosissimo Magistro sacrorum Officiorum, Exconsuli et Patricio.

Praefatio. Et ante nos legislatoribus romanis continuam legislationis occasionem emergentium casuum dabat varietas, et nos, omnem partem legislationis ordinantes²⁾ reipublicae, cunctam paene correctionem aliquando quidem pro egentium interpellationibus, aliquando vero in iudicialibus quaestionibus celebravimus, et multas leges hinc subiectis nostris conscripsimus, quale est, quod etiam nunc emergens ad hanc nos vocavit legem. §. 1. Gregoria enim supplicavit, dicens, habuisse se dudum virum, et duos fecisse filios, masculum et feminam, et extulisse quidem maritum, plurimumque³⁾ a filio experta favorem existimavit oportere, ne relinqueret eum sine remuneratione, nec extra competentem honorem dimitteret. Igitur antenuptialem donationem, licet non veniens ad secunda vota, tamen restituit et dedit filio, qui tamen non vivens ei permansit, sed abijt ex hominibus, antequam ad secundas venire vellet nuptias mater. Et lex tam antiqua quam nostra vocavit ambas, et filiam et matrem ad minoris successionem. Et si quidem in prioribus mater nuptiis permanisset, nulla quaestio fuerat, sed illa quidem ad virum descendit secundam, usufructum, qui fuerat, omnem habens antenuptialis donationis; sic enim eam etiam omnem donavit, ut usus quidem apud eam remaneret, pro-

¹⁾ Scrimg.; desit ap. Hal. — Julian. Const. 2. Versio est vetus glossata.

²⁾ Cod. Vat. ap. Homb.; Cod. Ven. cf. Heimback in: Zeitschr. f. g. B. VIII. p. 340.; Scrimg. Feterem interpretem ζητήσεσιν legisse putat Homb. — ³⁾ Trid.,

Port.; ornantes Cont. — ³⁾ Trid., Port.; plurimum vero corraxit Cont.

ἡσα μηδεμίαν πατέρα ἔχειν τὴν μητέρα δευ-
 τέρως ὁμιλοῦσαν γάμοις τὴν δεσποτείαν ἔχειν τῆς
 καὶ ὅλον ἔθηκε λόγον. Ἄλλ' ἡ μήτηρ οὐκ
 τοῦτο προγαμιαία εἶναι ὄρωσαν παντελῶς ἀξιοί,
 ἀναμιχθῆναι δὲ ἤδη τοῖς πράγμασι τοῦ παιδός,
 ὡς κληρονομίας, ἀλλ' οὐχ ὡς δωρεᾶς οὐσίας ἔτι,
 ὡς κεν αὐτῇ τοῦ ἔξουσιου τὴν τε δεσποτείαν,
 τε χρῆσιν ἔχειν. Καὶ οὐ τοῦτο μόνον ἀμφι-
 στεινται, ἀλλὰ καὶ περὶ αὐτοῦ τοῦ κλήρου τοῦ
 πατρὸς πρὸς αὐτὴν ἢ παῖς διαμάχεται, τῆς μὲν μητρός
 πρὸς αὐτὴν κληρονομίῃν κατὰ τὴν ἡμισίαν μοῖραν
 καὶ ἢ αὐτὴν ἡμεῖς ἐπὶ ¹⁾ τὸν κλῆρον τοῦ παιδός
 κλοῦμεν, μίας οὐσίας ἀδελφῆς τῆ τελευτήσαντι παιδί,
 ὡς μετ' αὐτῆς καλουμένης), τῆς δὲ παιδὸς ἔχουσαι
 τὸν κλῆρον τοῦ ἀδελφοῦ μάλα ἰσχυρῶς ἐκ τῶν ἐμ-
 ποδῶν νενομισθημένων ἐνσταμένης, φασκούσης
 ἢ τε μητέρα, εἰ μὲν δευτέρως μὴ ὁμιλήσει γάμοις,
 ὡς ἀντικεισθῆναι τοῦ κλήρου τοῦ παιδός, ἀφι-
 στήσιν δὲ εἰς ἀνδρῶς ἑτέρου, πάντων ἀφαιρεί-
 ναι τὸν, ἕσα ἐκ τῆς πατρῴας οὐσίας ὁ παῖς ἐπι-
 κτήσῃ, ὡς εἶπε μετὰ τὸν δεύτερον γάμον ὁ παῖς ἐπι-
 κτήσῃ, καὶ τῆς ὅθεν ἔθηκε κληρονομία αὐτῷ περιου-
 τίας αὐτῆς ἢ γενεᾶς αὐτῆς, τοῦτο τῶν δια-
 τάξεων ἀμφοτέρων βουλομένων, αἱ τὰ τοιαῦτα δια-
 κρίνουσαν. Ἡ δὲ γε μήτηρ μάλιστα τὸν ἀπηνῶς
 χεῖν τὰς διατάξεις ἐκείνας, καὶ ἀναξίως τὸν φιλαρ-
 ρώπων ἡμῶν ἰσχυρίζεται χρόνον. πλὴν ἀλλὰ χροῖται
 ἢ παρ' ἡμῶν τεθῆσθαι διατάξει, λέγουσα ταυτὴν οὐκ
 ποδωρεῖσθαι ταῖς διατάξεσι ταῖς πρώταις, οὐδὲ τὰς
 ἢ ὅπως πρὸς ἀνδρῶς ἑλθούσας δευτέρου μητέρας
 εἰς τὸν παῖδαν καλεῖν, τὰς δὲ δευτέρως ὁμιλησά-
 σαι γάμοις, οὐκ ἔτι. ἐνταῦθα δὲ καὶ τι ἔξουσι
 οὐσίαν. αὐτὴν γὰρ φιλομίαν εἰς τὸν παῖδα
 ποιουμένην προφάσει τῆς ἐπιλογῆς, ἀντιδωρεῖν μάλ-
 λον ἢ ἀλλοῦ δοκεῖν, ἢ περὶ ἀλλῶς οὕτω κέρδος
 συλλογιστὸν ἔχειν. Ταῦτα ἡμεῖς ἐπὶ πολὺ κατεξε-
 ῶσαντες, καὶ τὴν ὅλην τῶν τοιούτων ἐπιλογῶν τε
 ἢ κληρονομίῶν θεωροῦν ἀνασκοπούμενοι, δεῖν
 ἢ ἡμῶν κοινὸν ἐπὶ τοῖς γράφαι νόμον, καὶ ὅν
 αἱ ἢ παροῦσα βίτης δέχεται πέρας.

Κεφ. α΄.

Συνειδόμεν τοίνυν μὴ συγκεχυμένον τοῦτο τὸ
 ἐπὶ τῶν ἐπιλογῶν καὶ ἀδιάκριτον καταλιπεῖν, ἀλλὰ
 αὐτὴν δοῦναι τῷ πράγματι τάξιν, ὥστε τῆς μητρός
 ταξὶς εἰς δευτέρως γάμοις ἑλθούσας κέρδος οὐδὲς
 τῶν παίδων τὴν δεσποτείαν τῆς προγαμιαίας

hereditas, non vero donatio amplius est, æquum esse,
 ut tam proprietatis, quam usufructus sex uncias ha-
 beat. Neque de eo solum dubitabatur, sed de ipsa
 quoque hereditate fratris filia cum illa contendebat,
 matre, ut ex dimidia parte illi heres esset, petente, ex
 qua ad hereditatem filii ipsam vocavimus, si frater
 defunctus unam habeat sororem, quae cum ipsa vocetur,
 filia vero, ut fratris hereditatem ex legibus ante latas
 obtineret, etiam atque etiam instante, et dicente, ma-
 trem, siquidem secundas nuptias non contraxisset, recte
 sibi hereditatem filii vindicare, quum vero secundo viro
 nupsisset, omnibus illis privari, quae ex paternis facul-
 tibus filius acquisivisset, ita ut filio post secundas nu-
 ptias mortuo ipsa bonorum undecunque illi quaesitorum
 domina facta fuisset, volentibus id ambabus illis con-
 stitutionibus, quae ea decernunt. Mater vero consti-
 tutiones illas admodum duras et humanitate nostri tem-
 poris indignas esse asseverabat; quin utebatur lata a
 nobis constitutione, dicens, hanc non limitari consti-
 tutionibus prioribus, neque eam matres, quae secundas
 nuptias nondum inierint, cum liberis vocare, illas vero,
 quae ad secunda vota transierint, non item; aliquid
 absurdi quoque hic subesse; se enim, quae liberalitatem
 in filium per electionem contulerit, videri remuneratio-
 nem potius accepisse, quam simpliciter iugum sine rati-
 one habere. Haec nos saepe examinantes, omnemque
 harum electionum et hereditatum theoriam consideran-
 tes, communem de his legem scribendam esse putavimus,
 ex qua haec etiam quaestio deciditur.

CAP. I.

Quare electiones illas nec confusas, nec indistin-
 ctas relinquere, sed hanc rem ita ordinare nobis visum
 est, ut matre semel secundas nuptias contrahente omnes
 liberi proprietatem donationis ante nuptias statim lu-
 crificiant, neque ullo modo matri quosdam ex liberis

proprietatem autem fieret apud filium. Omnem vero proprietatem filia percipere minabatur, non secundum quan-
 tum heres erat fratris, sed secundum quantum pater dederat matri, dicens, nullam fiduciam habere matrem ad
 cuncta vota migrantem, proprietatem habere donationis quacunque ratione. Veram mater nequaquam hoc aute-
 riptialem esse donationem omnino affirmabat, sed permixtam iam rebus filii, et tanquam hereditatis, non
 hanc tanquam donationis existentia, competere ei sex unicarum et proprietatem et usam habere. Et non so-
 lum hoc dubitabatur, sed etiam de ipsa hereditate fratris contra eam filia reluctabatur, matre quidem petente
 ius hereditatem pro media parte, secundam quam eam nos ad hereditatem filii vocavimus una existente so-
 re, mortuati vero filio ¹⁾, cum ea vocata, filia vero obtinere hereditatem fratris valde fortiter ex prioribus
 actionibus insistente, et dicente, quia mater, si quidem ad secundas nuptias non venisset, recte vindicaret
 hereditatem filii, veniente vero ad virum alterum, omnino privari iis, quae ex paterna substantia filius acqui-
 vit, quia si post secundas nuptias filius mortuus esset, undecunque acquisita esset ei substantia, ipsa esset
 omnia, haec constitutionibus ambabus volentibus, quae talia decernunt. Mater quidem valde crudeliter habere
 constitutiones illas, et indignas ²⁾ clementia nostrorum temporum affirmabat, veruntamen usa est a nobis posita
 constitutione, dicens, hanc non subdi constitutionibus prioribus, atque matres quidem nondum ad virum secun-
 dum venientes cum filiis vocari, quae vero secundis copulantur nuptiis, nequaquam; hic autem etiam aliquid
 esse peregrinum; se enim in filium largitatem conferentem occasione electionis rursus donationem ⁴⁾ potius
 accepisse videri, quam sic simpliciter iugum irrationabile habere. Haec nos diu perscrutantes, et omnem
 hanc electionum et hereditatum contemplationem considerantes, oportere credidimus communem super his scri-
 bere legem, secundam quam et praesens quaestio suscepit terminam.

CAP. I. Prosequimus itaque non confusum hoc de ⁵⁾ electionibus indiscretumque relinquere, sed huius-
 modi

¹⁾ Cod. Ven. cf. Heimbach l. e.; eod. Meerm. et
 Zwick., Fulg.; ἡμεῖς καὶ τὸν κλῆρον Cod. Vat. ap. Homb.,
 Iring. — ²⁾ Trid., Port., Cont.; particulam vero Cont.
 uicis videtur, eamque in marg. ed. 59. a veteribus libris

ms. abesse scripsit. — ³⁾ Ita correxit Cont. ex Graeco,
 dignas Trid. — ⁴⁾ Trid.; de donatione Cont. — ⁵⁾ Trid.,
 Port.; de om. Cont.

γίνεσθαι δωρεᾶς, καὶ μηδεμίαν ἄδειαν εἶναι τῇ μητρὶ τοὺς μὲν τῶν παίδων ἐπιλέγεσθαι, τοὺς δὲ ἀτιμάειν, διότι πάντας ἰσοῦ τοῖς δευτέροις ὕβρισε γάμοις. Ὡστε καὶ ἐπὶ τοῦ παρόντος ἡ δεσποτεία τῆς προγαμιαίας δωρεᾶς ὅλη πρὸς τὴν παῖδα παραγενήσεται, τῆς χρησεως παρὰ τῇ μητρὶ μέχρι περιεῖναι φυλαττομένης. Καὶ κατὰ τὴν ἡμετέραν διατάξιν, εἰ μὲν ἡ μήτηρ προαιέλθῃ, τῇ παιδί τῆς ὅλης προγαμιαίας δωρεᾶς ἀρμοζούσης, εἰ δὲ ἡ παῖς, μένειν μὲν παρὰ τῇ μητρὶ τὸ ἐκ τοῦ τῆς ἀπειρίας συμφωνοῦ κέρδος, τὸ δὲ λοιπὸν εἶναι τῆς παιδός, καὶ τελευτῶσαν τοῦτο παραπέμπειν εἰς τοὺς αὐτῆς κληρονόμους, εἰ τινες ἐκ τοῦ νόμου καλοῦντο.

Κεφ. β΄.

Τὸ δὲ γινόμενον μὲν αἰετ, ζητῶ δὲ οὕτω νόμῳ διαωρισμένον, τοῦτο εἰς καλὴν παραίτησιν τε καὶ παρενθήκην δίδομεν ἰσῶς τῷ νόμῳ. Εἰ γὰρ οὐ παιδί τυχόν, ἀλλὰ τινι τῶν ἔξωθεν ἡ μήτηρ ἔτι δευτέρας ἀπειρος οὖσα γάμων μοῖραν τινα τῆς προγαμιαίας δωρεᾶς, ἢ τι πρᾶγμα ἐξ αὐτῆς, ἢ καὶ πᾶσαν δωρησέται, ἢ καὶ ἄλλον τυχόν ἐκποιήσει τρόπον, εἴτα ὑστερον εἰς ἀνδρὸς φοιτήσει δευτέρου, πρὸς ὅλον, ὡς τῶ ἐπιγινόμενῳ δευτέρῳ γάμῳ τὸ τῆς ἐκποιήσεως ἀνατραπήσεται, καὶ οὐδὲ αὐτὸ πᾶσι τρόποις, ἀλλ' ἐν μετεώρῳ καὶ τὰ τῆς ἐκποιήσεως καὶ τὰ τῆς ἀνατροπῆς μενεῖ. εἰ μὲν γὰρ μέναιεν περιόντες οἱ παῖδες, ἀνατραπήσεται καθάπαξ τὸ γινόμενον, τοῦ νόμου τὴν δεσποτείαν τῆς πρὸ γάμου δωρεᾶς εἰς τοὺς παῖδας ἄγοντος, καὶ οὐδὲν ἐπιστρέφουμένη τῆς γυναικὸς, εἰ τι πράξειεν ἐπὶ βλάβῃ τῶν παίδων. εἰ δὲ προτελευτήσαιεν ἅπαντες τῆς μητρὸς, μένειν τὸ συνάλλαγμα βέβαιον, οὐκ εἰς ὀλοκλήρον, ἀλλὰ κατὰ τοῦτο δὴ τὸ ἐξ ἀπειρίας συμφωνῶν, ὅπερ ἡμεῖς εἰσηγησάμεθα πρῶτοι, καὶ νενομοθετηκμεν ἔναγχος τὸν περὶ τοῦτου γράψαντες νόμον. Καὶ κατὰ τινα μὲν μοῖραν ἔσται τὸ συνάλλαγμα βέβαιον, κατὰ τινα δὲ ἄκυρον ἀποφανθήσεται, τούτοις κατὰ μὲν τὸ μένον παρὰ τῇ μητρὶ προφάσει τοῦ ἐξ ἀπειρίας συμφωνοῦ κρατῆσαι, κατὰ δὲ τὸ παραπεμπόμενον εἰς τοὺς τοῦ παιδὸς διαδόχους ἄκυρον ἔσται, ὡς, εἴγε ἡ μήτηρ μόνη τῷ παιδί διάδοχος εὐρεθῆι, τὸ πᾶν αὐτῆς κύριον ἔσται. §. 1. Ἐπειδὴ δὲ αἱ κατὰ τῶν δευτερογαμούντων ποινὰ κοινὰ καὶ ἀνδρὸς εἶσι καὶ γυναικὸς, καὶ ὁ μὲν ἐν τῇ προικί πρὸς δευτέρου ἐλθῶν γάμου κινδυνεύσει, ἡ δὲ ἐπὶ τῇ πρὸ γάμου ἦτοι διὰ τοὺς γάμους δωρεᾶς, καὶ ὁ νόμος οὗτος ἐφ' ἑκατέρου κελσῶν προσώπου, καὶ ταῦτα

eligere, quosdam vero postponere liceat, quia omnia simul per secundas nuptias iniuriarum intulit. Quae etiam ob rem in praesenti tota proprietatis donationis ante nuptias ad filiam perveniet, et usufructus matris quoad vivet conservetur. Atque secundum constitutionem nostram, siquidem mater praemoriatur, tota donatio propter nuptias filiae competat, sin vero filia, lucrum ex pacto orbitatis apud matrem maneat, reliquum in filiae cedat, eaque moriens ad heredes suos, si qui lege vocantur, id transmittat.

CAP. II.

Quod autem semper quidem contingit, expressum vero lege nondum determinatum est, pulchri incrementi et accessionis loco huic legi adiciamus. Nam si forte mater, quae secundas nuptias nondum inivit, nas filia, sed extraneo alicui partem aliquam donationis propter nuptias, vel rem quandam ex ea, vel etiam totam donaverit aut forte alio modo alienaverit, deinde secundas nuptias contraxerit, manifestum est, alienationem supervenientibus secundis nuptiis infirmari, idque simpliciter, sed tam alienationem quam infirmationem in suspenso manere. Si enim superstites maneat liberi, irritum omnino erit quod factum est, quum lex proprietatem donationis propter nuptias in liberos transferat nec ad mulierem, an in damnum liberorum quid igitur respiciat. Sin vero omnes ante matrem moriantur, pactum contractum manere firmum, non in totum, sed quoad pactum orbitatis, quod nos primi introduximus, paulo ante legem de ea re scribentes sancivimus. Quae ex parte firmus erit contractus, ex parte vero orbitatus apparebit, hoc est quantum ad id, quod ex pacto orbitatis apud matrem manet, valebit, quoad alio vero, quod ad successores filii transmittitur, irritum erit. Quodsi mater sola filio succedat, totus rursus firmus erit.

§. 1. Quia vero secundo nubentium poenae communes sunt viro et mulieri, ille quidem, quando et secundas nuptias venit, de dote, haec vero de donatione ante vel propter nuptias periclitabitur. Et haec leges utramque personam latae sit, et tam de electione, quam de alienatione et lucro haec sancita sint.

CAP. III.

modi dare ordinem causae: matre semel ad secundas nuptias veniente lucrum mox omnium filiorum proprietatem antenuptialis ¹⁾ fieri donationis, et nullam esse licentiam matri alios quidem filiorum eligere, alios autem exhonorare, quoniam omnibus simul secundis nuptiis fecit iniuriam. Quapropter et in praesenti proprietatis antenuptialis donationis tota ad filiam veniet, usu apud matrem, donec advivet, servando. Et secundum nostram constitutionem, si quidem mater praemoriatur, filiae tota antenuptialis donatio competet, si vero filia, mater quidem apud matrem lucrum ex pacto non existentium filiorum, reliquum vero erit filiae, et moriens lucrum transmittet ad suos heredes, qui ex lege vocantur.

CAP. II. Hoc autem quod fit quidem semper, expressum vero nondum lege determinatum est, hoc est melius incrementum et interpositionem damus huic legi. Nam si non filio forte, sed alicui extraneo mater adhuc secundas non experta nuptias partem quandam antenuptialis donationis, aut aliquam rem ex ea, vel totam donet, aut per alium forte alienet modum, deinde ad maritum veniat secundum, palam est, quia supervenientibus secundis nuptiis alienatio evacuetur, nec hoc omnibus modis, sed in suspenso et alienatio et evacuatio manet. Nam si manserint superstites filii, evacuabitur omnino quod factum est, lege proprietatem antenuptialis donationis ad filios deducente, et non respiciente mulierem, si quid egerit in laesionem filiorum. Si vero praemoriatur omnes matris filii, erit contractus firmus non in totum, sed secundum pactum non existentium filiorum; quod nos introduximus primi, et statuissemus nuper de hoc scribentes legem. Et secundum quandam quidem partem erit contractus firmus, secundum quandam vero infirmus apparebit, hoc est secundum hoc quidem, quod permanet apud matrem occasione pacti filiorum non existentium, valebit, secundum hoc vero, quod transmittitur ad filii successores, infirmus erit, ut, si mater sola filio succedens inveniat, omnis contractus rursus firmus erit. §. 1. Quia vero contra binobis poenae communes et viri sunt et mulieris, ille quidem in dote ad secundas veniens nuptias periculum sustinebit, haec autem in antenuptiali seu propter nuptias donatione

¹⁾ Veniente usum mox tantummodo eius filiorum proprietate manente antenuptialis *Trid.*, Port.

ταῦτα καὶ περὶ τῆς ἐπιλογῆς, καὶ περὶ τῆς ἐπιποιή-
σεως, καὶ περὶ τοῦ κέρδους γενεομοδετέωδα.

Κεφ. γ'.

Ἐπολοῦσαν τοῖνυν ὄντος σθένεσθαι τὰ περὶ τῶν κλη-
ρον τῶν παίδων, ἵπλο οὐ καὶ τὸ παρὸν ἀμφισβητεῖται,
δεῖν φήθημεν γενεὰ νόμῳ τῇ τε παρουσίῃ (ῆτήσαι
διατήσαι, ταῖς τε ἐρετῆς κινήθησομένης ἀπάσαις
δοῦναι τοῖνυν. Καὶ θεοπίσωμεν, τὰ ἄλλα πράγματα
τὰ μετὰ τὴν πρό γάμου δωρεάν εἰς τοὺς παίδας
ἀφ' ἑαυτῶν, εἰ μὲν ὁ παῖς, ἀδὴρ ἢ θῆλεια τυχόν,
διαδοῖτο κατὰ τὸν νόμον, χωροῖν ἐπὶ τοὺς γεγραμ-
μένους κληρονόμους (ἐνταῦθα τῆς μητρὸς οὐ κωλυο-
μένης γραφεσθαι παρὰ τοῦ παιδὸς κληρονόμου,
ἀλλὰ καὶ τῶν κατὰ τῆς διαθήκης αὐτῆς διδομένων
δωρεῶν, εἴτε ὁ παῖς αὐτὴν παραλείψειεν, ἢ καὶ
ἄλλως ἀποκληρονόμος ποιηθήσεται, φυλακόμενον),
εἰ δὲ ἀδιάθετος τελευτήσῃ, τῆς ἐκείνου μοίρας, εἰ
μὲν ἔχῃ παῖδας ἰδίους, ἐπὶ τοὺς παῖδας ἀφικνου-
μένης, εἰ δὲ οὐκ ἔχῃ μὲν παῖδας ἰδίους, εἴη δὲ τῶν
ἀδελφῶν ἢ κληρῶν, καὶ τῆς μητρὸς ἅμα τοὺς ἡμετέροις
κατὰ τὸ παρ' ἡμῶν γενεομοδετημένον ἐπὶ τὸν κληρον
ἐρχομένης, καὶ τοῦτον ἰσοχρῶς ἐχούσης, εἴτε δευτέ-
ρος ἢ ἀμύλητος γάμος, εἴτε καὶ μὴ. Οὐ γὰρ πικροτέ-
ρος τὰς πυνῶν κατὰ τῶν εἰς δευτέρου παραγινομέ-
νον ἰσοχρῶς γυναικῶν ποιησομένη, οὐδὲ ἐντεῦθεν
αὐτὰς εἰς ἀνάγκην καταστήσομεν πικρῶν καὶ τῶν
ἡμετέρων ἀνάγκαν κερῶν, ὥστε δεῖ τοὺς σωφρόνων
γῆμων, εἰ καὶ δευτεροὶ καθεστήκοιεν, τοὺτους μὲν
ἀποτρέπεσθαι, φοιτῶν δὲ εἰς τινὰς ἀπηγορευμένας
μίσους, καὶ ἴσως καὶ πρὸς οὐκείων φθόρας, καὶ ἐπει-
θήσει οὐκ ἔστι νομίμως σωφροναῖν, παρανόμως
εὐκλειῶναι. Οὐκέτι τοῖνυν κρατεῖν βουλόμεθα οὐτα
τῆρ ἐν τῇ ε' βιβλίῳ ¹⁾ τοῦ ἐπιανύμου τῆς ἡμετέρας
ἐισθρέας συντάγματος κειμένην διαταξίν, τὴν διορί-
ζουσαν τὰ περὶ τῶν κληρῶν τῶν παίδων, οὗς αἱ
μητέρας δευτέρας ὁμολοῦσαι γάμοις εἰδὸν προαιτελ-
θέντας, εἴτε τῆρ ἐν τῇ ε' βιβλίῳ τοῦ αὐτοῦ συγ-
γραμματος ὑπὸ τὸν τοῦ Τερτυλλιανίου τίτλον, τὴν
περὶ τῶν γυναικῶν διαλεγόμενήν τῶν δευτέροις μὲν
ὁμολοῦσάν γάμοις, πρὸ μάλιστα τῆς δευτέρας ἀποβα-
λοῦσάν τοὺς παῖδας, ἀλλὰ κατεῖσθαι πάντως ἢ μητῆρ
κατὰ τῶν ἀδελφῶν ἐπὶ τὸν τοῦ παιδὸς κληρον, καὶ
τοῦτον ἔχτω βραβείας, οὐδὲν ἐκ τῶν δευτέρων βλα-
πομένη γῆμων. Ἐπεὶ καὶ ἐπὶ τῆς ὑποκειμένης
ῆτήσεως, ἢ τὸν νόμον τοῦτον ἐκίνησε, κρατεῖται, καὶ
ἢ μῆτῆρ ἅμα τῇ παιδί διαδιδόντω τὸν κληρον, ἢ
καὶ διαδιδόμενῃ τοῦτον ἀναφαιρέτως ἔχτω, οὐδὲν
ἐκ τῆς ἐκείνης τῶν δευτέρων βλαπομένη γῆμων,
ἀλλὰ πρὸς τούτου μετὰ τῆς παιδὸς καθάπαιε καθε-
στῶσα. Καλὸν μὲν γὰρ ἐν εἴῃ, καὶ ἐπιανύτον, καὶ
εἶον εἰχῆς τὸ τὰς γυναῖκας οὕτω διακείσθαι σεμνῶς,
ὡς

CAP. III.

Quum itaque reliquum sit, ut de hereditatibus
liberorum videamus, qua de re etiam in praesenti casu
est controversa, generali lege quaestionem hanc diudi-
candam, quaeque in posterum moveri possunt omnes
decidendas esse putavimus. Sancimus igitur, ut ceterae
res, quas post donationem ante nuptias ad filios per-
venerunt, siquidem filius vel filia secundum legem te-
tetur, ad scriptos heredes entant (neque hic mater
heres a filio scribi prohibeatur, sed iura quoque contra
testamentum ipsi data, sive filius eam praeterierit, sive
sine causa exheredaverit, salva maneat), sin vero in-
testatus decesserit, siquidem liberos habeat, pars illius
ad liberos veniat, si vero nullos habeat liberos, fratres
vocentur, et mater cum fratribus secundum legem a
nobis latam ad hereditatem veniat, eamque firmiter
retineat, sive secundas nuptias contraxerit, sive non.
Neque enim poenas in mulieres secundo nubentes statu-
tas acerbiores reddemus, neque ita ad duram et tem-
poribus nostris indignam necessitatem redigemus, ut
motu castarum nuptiarum, licet secundae sint, iis quidem
abstineant, ad illicitas vero concuntiones, et forsam
etiam servorum stupra delabantur, ac, quum secundum
leges castas esse non liceat, contra leges libidinosae
vivant. Quapropter neque eam constitutionem valere
voluimus, quas libro quinto Codicis, qui a nostra pietate
nomen traxit, inserta est, quaeque ea definit, quae ad
hereditates liberorum spectant, quos matres secundo
nubentes ante se mortem obire viderunt, neque eam,
quae est in libro sexto eiusdem operis sub titulo Ter-
tulliani Scti, quae de mulieribus quidem secundo nu-
bentibus, liberos autem ante secundas nuptias amitten-
tibus disserit. Sed mater ad liberorum hereditatem
cum fratribus omnino vocetur, eamque firmiter retineat,
nec quidquam damni ob secundas nuptias capiat. At-
que hoc in proposita etiam quaestione, quas huic legi
occasionem dedit, obtinere, et mater simul cum filia
hereditatem adeat, vel si eam iam adierit, irrevocabi-
liter retineat, nec ob spem secundarum nuptiarum quid-
quam detrimenti patiarur, sed una cum filia illius
plane domina sit. Pulchrum quidem esset, et laudan-
dum, atque optandum, si mulieres ea essent castitate,
ut, quas semel viro nupservant, inviolatum defuncto-
rum servent, eamque mulierem admiramus et lauda-
mus, nec procul a virginitate ponimus; sin vero non
possit (nam iuvenem eam hoc pati verisimile est), nec
impetum naturae sustineat, non punianda est hoc no-
mine, neque communes leges apostolicae ei interdican-
dae, sed honeste secundas nuptias contrahat, omnique libi-

Et haec lex in utraque sit posita persona, haec

et de electione, et de alienatione, et de lucro

CA P. III. Quum igitur reliquum sit cogitare de hereditatibus filiorum, pro quo etiam praesens est
dubitatio, oportere credimus generali lege et praesentem quaestionem dirimere et determinare ²⁾, et in futuro
novendis omnibus dare decisionem. Et sancimus, alias res post antenuptialem donationem ad filios venientes,
si quidem filius masculus aut femina forte testetur, secundum legem venire ad scriptos heredes, hic matre non
prohibita scribi a filio herede, sed etiam contra testamentum ei datis allegationibus, si forte filius eam praeter-
miserit, aut irrationabiliter, exheredatam fecerit. Si vero intestatus decesserit, illius partem ³⁾, si quidem
habeant filios proprios, ad filios venire, sin autem non habeant quidem filios proprios, sit fratrum vocatio, et
matris una cum fratribus (secundum quod a nobis sancitum est) ad hereditatem venientis, et eam firme habeat
sive ad secundas vellet venire nuptias, sive non. Nec enim maiores poenas adversus mulieres, quae ad
secundas veniant nuptias, facimus, neque ex hoc eas ad necessitatem deducimus amaram et nostrorum tempo-
rum indignam, ut metu castarum nuptiarum, licet secundae sunt, ab his quidem abstineant, et descendant ad
quendam interdicitas permixtiones, et forsam ad servorum etiam corruptiones, et quoniam non licet legaliter
castas vivere, contra leges luxuriantur. Nequaquam igitur valere volumus neque in quinto libro Codicis co-
gao

¹⁾ Codd. Moerm. I. II.; τῇ ἢ βιβλί. Scrimg. Est.
I. 3. §. ult. C. de secund. nupt. (F. 9.). — ²⁾ Port.
Cont; dirimere et om. Trid. — ³⁾ Trid.; reser-

vata illius parte Port.; reservante illius partem
Cont.

ὡς τὰς ἀπαεῖ εἰς ἀνδρὸς ἑλθοῦσας τηρεῖν ἀδικτον τῷ τελευτήσαντι τὴν εὐνήν, καὶ τὴν γε τοιαύτην γυναῖκα καὶ θαυμάζομεν, καὶ ἐπαινοῦμεν, καὶ οὐ πόθῳ τίθεμεν παρθένας. Ἐὶ δὲ οὐκ ἰσχύοι (καὶ γὰρ ἐκὸς καὶ νέαν αὐτὴν οὖσαν τοῦτο παθεῖν), οὐδὲ ἀντέγοι πρὸς τὰς τῆς φρίσεως ὁρμῆς, οὐ κολασίον αὐτὴν διὰ τοῦτο, οὐδὲ ἀπαγορευτέον αὐτῇ τῶν ἀποστολικῶν κοινῶν νόμων, ἀλλὰ καὶ εἰς ἀνδρὸς ἐτέρου γάμου ἑλθεῖται σιμῶς, καὶ ἀκολασίας ἀπεχέσθω πάσης, καὶ ἀπολαυέτω τῆς τῶν παίδων διαδοχῆς. οὕτω γὰρ αὐτοὺς ἔτι μᾶλλον ἀγαπήσει, καὶ οὐχ ὡς τινὰς τῶν δυσμενῶν οὐσιαι, ποιναῖς οὕτως ὑποβαλλομένη πικραῖς. Ὡς περὶ γὰρ τοῦς πατέρας, εἴπερ εἰς δευτέρους ἑλθοῖεν γάμους, οὐκ ἀποστεροῦμεν τῆς τῶν παίδων διαδοχῆς, οὐδὲ τις ἐστὶ νόμος τοιοῦτο τι λέγων, οὕτως οὐδὲ τὰς μητέρας ἀφαιρήσομεν τῆς τῶν παίδων διαδοχῆς¹⁾, εἴπερ αἱ μητέρες εἰς ἀνδρὸς ἑλθοῖεν δευτέρου, κἂν εἰ πρὸ τῶν δευτέρων γάμων, κἂν εἰ μετὰ τοὺς δευτέρους αὐτὰς παῖδες τελευτήσαιεν. ἐπειταὶ γὰρ ἐκ τῆς αἰσιπίας τοῦ νόμου, κἂν εἰ προαπέλθοιεν οἱ παῖδες ἀπαντες, μὴ καταλιπόντες παῖδας ἢ ἐγγόνους, οὐδὲν ἥτιον ἢ τιμωρία μνεῖ, καὶ οὐ διαδέξεται τοὺς αὐτῶν ἡγήτωρ, οὐδ' ἂν ἀπαιδὲς τελευτήσαιεν, ἀλλ' ἀπελαθῆσαι τῆς αὐτῶν διαδοχῆς ἀπανθρώπως, μᾶτην μὲν ὠδινθήσασα, μᾶτην δὲ ἐκθρήψασα, ταῖς τε διὰ τὸν ἔννομον γάμον ὑποβαλλομένη ποιναῖς, ἀλλὰ διαδέξονται αὐτοὺς τινὰς τῶν ποθῶτέρων συγγενῶν, ἢ μήτηρ δὲ ἀλόγως ἐκβλήθησεται. ὥστε καὶ αὐτὴ διαδεχέσθω τοὺς παῖδας, καὶ ἔστω νόμος οὗτος φιλόανθρωπος τε καὶ πῶτος, καὶ τὰς μητέρας ταῖς παισὶ διαλλάττων. Συνελόντες τοίγυν τὸδε τοῦ νόμου τὸ μέρος θεοσιζόμεν, ἐπειδή περ τὴν μητέρα κατὰ τὸ ἐμπροσθεν εἰρημένον ὁμοίωσαμεν τῷ πατρί, τὰς μὲν ἐπὶ τῇ προγαμιαίᾳ δωρεῇ καὶ αὐτὰς ὑπέχειν ποινὰς, καθάπερ ὑπέχει καὶ ὁ πατὴρ ἐπὶ τῇ προικί, ἐπὶ δὲ τοὺς κλήρους τῶν παίδων ἀπραγμόνως ἐχέσθωσαν ὁ τε πατὴρ, ἢ τε μήτηρ, κατὰ τὰς ὑποκειμένας ἐφ' ἑκάστῳ θέματι ζητήσεις, ὥστε ὅπερ οἱ πατέρες ἔχουσι, εἴτε εἰς δευτέρους ἑλθοῖεν γάμους, εἴτε καὶ μὴ, τοῦτο καὶ αἱ μητέρες ἐχέτωσαν, καλέσθω τε ἡ μήτηρ πρὸς τὸν τοῦ πατρός κλήρον, εἴτε ἡδὴ δευτέροις ὁμιλήσῃ γάμοις, εἴτε καὶ ἕτερον ἑλθοῖ. §. 1. Τῆς δὲ προγαμιαίας δωρεῆς εἰς δευτέρον ἑλθοῦσα συνοικέσιον,

libidine abetineat, et successione liberorum fruatur, sic enim etiam maiore eos complectetur amore, neque pro inimicis habebit, ut quae ita subiecta sit potius acerbis. Quemadmodum enim patres, si secundas nuptias contrahant; non fraudamus successione liberorum, nec lex quaedam est, quae id dicit, ita nec matrum successione liberorum privabimus, si matres secundas nubant, sive ante secundas nuptias, sive post eas moriantur. Alioquin ex absurditate legis, etiam omnes liberi praemoriuntur non relicto liberis aut nepotibus, nihil minus poena maneret, nec matrum succederet, etsi sine liberis moriatur, sed inhumanitate a successione eorum repelleretur, ut quae frustra pervenerit, frustra quoque nutriverit, et poenis propter legitimas nuptias subiciatur, succederent vero iis quaedam ex remotioribus cognatis, at mater praeter rationem repelleretur. Quare et ipsa liberis succedat, atque haec lex benigna sit et mitis, et matres liberis conciliat. Ut igitur hanc legem partem comprehendamus, quoniam matrem, uti ante dictum est, patri exaequavimus, iussumus, ut ipsa eadem poenas in donatione ante nuptias ferat, quas pater in dote sustinet, ad hereditatem vero liberorum nullo negotio tam pater quam mater vocatur, secundum propositas de quovis casu quaestiones. Quod quod patres habent, sive secundas nuptias incedant, sive non, hoc etiam matres habeant, et mater ad filii hereditatem vocetur, sive secundas nuptias iam contraxerit, sive postea contrahat.

§. 1. Donatione vero propter nuptias, quae secundum ius matrimonium, ne fruatur quidem quatenus

gnominis²⁾ nostrae pietatis positam constitutionem, decernentem de hereditatibus filiorum, quae matres ad secundas nuptias venientes viderunt praecoebeantes, neque in sexto libro eiusdem conscriptionis sub titulo Tertulliani, quae³⁾ de mulieribus disputat secundis quidem nuptiis iunctis, ante secundam tamen copulationem filios amittentibus, sed vocetur ad filii hereditatem modica, omnibus mater cum fratribus, et haec habet fratribus nihil ex secundis laedenda nuptiis. Quod et in subiecta quaestione, quae legem hanc movit, obtineat, et matrum cum filia succedat hereditati, aut etiam succedens hanc irrefragabiliter habent, nihil ex spe secundam laedenda nuptiarum, sed domina eiusdem hereditatis cum filia absolute consistens. Optimum itaque est, atque laudabile, et dignum oratione, ut mulieres ita se honeste tractent, quatenus quae semel ad virum venerunt, servent inviolatum morientium torum, et huiusmodi mulierem et miramur pariter, et laudamus, et non procul a virginitate ponimus. Sia autem non valuerit (quam forsitan et inventus hoc non patitur⁴⁾) nec possit contra fervorem naturae resistere, non est torquenda propter hoc, nec interdiciendae sunt ei communes leges, sed ad viri alterius veniat nuptias honeste, et omni luxuria abstineat, et fruatur successione filiorum. Sic enim adhuc amplius diligit, et non quasi quosdam odibiles respiciet, poenis subdita sic amovis. Sicut enim patres si ad secundas veniant nuptias, non fraudamus filiorum suorum successione, nec quaelibet est lex aliquid dicens, sic neque matres privabimus filiorum successione, si matres ad virum veniant secundum, licet ante nuptias secundas aut post secundas filii moriantur. Alioquin ex absurditate legis, licet praemoriatur filii omnes non relinquentes filios aut nepotes, nihilominus supplicium manet, et non succedit eis mater, nec si sine filii moriantur, sed inhumane ab eorum expellitur successione, frustra quidem pariens, frustra simul et nutrix propter legales nuptias subiecta poenis, et succedent quidem illis aliqui ex longa cognatione, mater autem rationabiliter expelletur. Quapropter et ipsa succedat filiis, et sit haec lex clemens et mitis, matres filiis concilians. Colligentes igitur huius legis partes sancimus, quoniam matrem (secundum quod iam dudum diximus) assimilamus patri in autenuptiali donatione, et ipsam sustinere quidem poenas, sicut sustinet pater in dote, hereditatem autem filiorum sine tergiversatione veniant et pater et mater secundum subiectas utrique casum

¹⁾ διαδοχῆς οὐδὲ τις ἐστὶ νόμος, εἴπερ Scrib. Sed haec verba, quae non habent Codd. Meerm. l. II. et Zurich. neque reddita sunt in Vulg., ex commate praecedente incuria descriptoris repetita dixit Homb. — ²⁾ cognovimus Trid.; agnovimus Port.; cf. Cuiac. Obs. VIII. 30. — ³⁾ qui Trid., Port. — ⁴⁾ Trid.; juvenis hoc non

patitur Port., Cont., Alias est sine non et utrumque legi potest, scil. non patitur et patitur, verba de Glossae ideoque Spang. in nota: „In Fet. alibi deleta negatione legitur: cum forsitan et juvenis hoc patitur,“ quod Graeco convenit.

σιον, μηδὲ καθόσον κληρονομίᾳ τοῦ παιδός, ἀπελαύντω, ἀλλὰ τοῦτο τῶν παίδων ἕστω μόνον κέδος αὐτοῖς παρὰ τοῦ νόμου δεδομένον, καὶ μὴ δεκοῦν εἶναι μέρος τοῦ κλήρου τοῦ παιδός, ἀλλ' εἶναι τὴν τῆς προγαμίας δωρεᾶς οὐκ ἀποβάλλον φρεσίν. Ἄνερ προσήκει κρατεῖν καὶ ἐπὶ τῶν νῦν ᾗδη χηραυουσῶν γυναικῶν, καὶ τοὺς οἰκείους διαδεξαμένων παίδας, ἐν ᾧ μήπω δευτέροις προσήλθον γάμοις, κἄν εἰ μὲν ταῦτα προσέλθοιεν. Τὸ μὲν οὖν ἐπὶ τούτοις ἔχει ὡδε τῷ παντ νενομιστεῖσθω χρῆμα.

Κεφ. δ'.

Καὶ ἕτερον δὲ τῇ προτάσει τῶν δευτερογαμουσῶν γυναικῶν καὶ τῆς προγαμίας δωρεᾶς προσδίδωται τοῖς ἔμπροσθεν καλῶς ἔχειν φηθήμεν. Τῶν γὰρ προτέρων διατάξεων παρεχουσῶν ἐπιλογὴν τῇ γυναικὶ τῇ δευτέροις ὁμιλησῶσιν γάμοις, εἴτε βουληθεὶ λαβεῖν τὴν πρὸ γάμου δωρεᾶν, καθόσον ἐφῆθη ταύτης συμφωνῶν, καὶ δοῦναι τοῖς πασι δὲ ἀσφάλειαν, ὡς τελευταῖα ταῦτα ἀποκαθίστησιν, εἴτε οὐ δυνηθεὶ δοῦναι τὴν ἀσφάλειαν, ἢ μὴ βουληθεὶ τυχόν, μένειν μὲν τὰ πράγματα παρὰ τοῖς πασι τῆς προγαμίας δωρεᾶς, τελεῖν δὲ αὐτῇ τὸν ¹⁾ ἀπὸ τρίτου μέρους τῆς ἑκαστοῦ τόκου, ἡμεῖς ἐκ τῆς τῶν ἀναφρομένων ἰζητήσεων ὀρμημένοι ποικίλλας, ἐπειδήπερ ἐβρομεν νέους ἐπὶ τούτῳ κινδυνεύοντας, τῆς πρὸ γάμου δωρεᾶς ἐν χημασίῳ ²⁾ οὐσίας, κατείνους χρυσίον μὲν οὐκ ἔχοντας, ἀναγκασθέντας δὲ τὰ πατρῷα πάλαια πάντα, ὅπως ἂν λυθεῖ τὸ τῆς προγαμίας δωρεᾶς ὄφλημα, κατῴκει ἐπ' αὐτοὺς κατὰ τὸν νόμον τῆς πρὸ γάμου δωρεᾶς ἐλευσομένης, διὰ τοῦτο φηθήμεν χρῆσαι τοιαύτην δοῦναι τῷ πράγματι ταῖς, ἢ αἰ τῆς ἐπιβολῆς πράγματα κατὰ προγαμίας δωρεᾶν, εἰ μὲν ἔπαντα ἀκίνητα καθέστηκος, μέγα τούτων ἢ χρῆσις παρὰ τῇ μητρὶ, καὶ αὐτῇ ταῦτα ἐκλήρω, καὶ μὴ παραιτοῖτο, μηδὲ ἀπατοῖ τὸς παῖδας ὑπὲρ τῆς τούτων ἀποτιμήσεως τόκου, ἀλλ' ἐπιμελοῖται αὐτῶν, καθόσον ὁ νόμος δίδωσι τοῖς τῆς χηρείας ὄντας κυρίους, φυλάττοι τε ταῦτα κατὰ τοὺς νόμους τοῖς παλαιούσι τοῖς πασι περιούσι, ἢ εἰ πάντες τελευτήσασιν, κατὰ τὸν ἡμέτερον νόμον τῷ μὲν ἐξ ἀπαιδίας κασσῶν τῇ μητρὶ, τοῦ δὲ λει-

πο-

filio heres est, sed haec liberis solum lucro cedat a lege iis data, nec pars hereditatis filii videatur, quum donationis ante nuptias naturam nondum amiserit. Atque haec etiam in iis obtinere debent, quae nunc iam viduae sunt, et liberis suis successerunt, necdum secundas nuptias iniierunt, etsi postea inceant. Quod igitur de his rebus hic iam constitutum, id in perpetuum sancitum sit.

CAP. IV.

Aliud quoque occasione mulierum denu nubentium et donationis ante nuptias prioribus adiiciendum putamus. Quum enim priores constitutiones mulieri secundas nuptias inveniendi electionem concederet, utrum donationem propter nuptias, quatenus pacta permittunt, accipere, et liberis cautionem, se illa post mortem restitutam esse, praestare, an, si cautionem non possit aut forte nolit praestare, manere quidem donationem propter nuptias apud liberos, hos vero tertiam partem usurae centesimae sibi solvere velint, nos emergentium quaestionum varietate moti, quandoquidem minores in eo periclitari invenimus, quod, si donatio propter nuptias in pecuniis consistat, illi, si pecuniam non habeant, omnia paterna vendere cogantur ad debitum donationis propter nuptias solvendum, licet ad ipsos donatio ante nuptias secundum legem perventura sit, propterea negotium hoc ita definiendum iudicavimus, ut, si quis res propter nuptias donaverit, quas omnes immobiles sunt, earum usufructus apud matrem maneat, ipsaque eas eligat, neque repudiet, neque a liberis pro earum aestimatione usuras exigat, sed illarum curam gerat, prout lex eos, qui domini sunt usufructus, iubet, easque secundum veteres leges liberis superstitionibus conservet, vel si omnes moriantur, secundum legem nostram tantum accipiat mater, quantum haberet in casu non existentium liberorum, reliquum vero heredibus liberorum servetur. Si vero tota donatio propter nuptias in pecunia forte vel alius rebus mobilibus consistat, mater tertiam partem usurarum cum cautione iam definita non exigere a filii avarum, nisi forte idonea sit viri substantia, et habeat aurum, et argentum, et vestem, et quidquid conscriptum fuerit matri; tunc enim electionem matri dabimus, sive voluerit res percipere, et praebere cautionem, sive istam ³⁾, quam diximus, usuram accipere et secundum priores leges, et secundum nostram.

questiones. Proinde quod patres habent sive ad secundas venientes nuptias, sive non, hoc etiam matres habeant, voceturque mater ad filii hereditatem, sive iam ad secundas venit nuptias, sive postea veniat. §. I. Antenuptialis vero donatione ad secundum veniens consortium neque secundum quantum heres existet filii fruarer, sed hoc filiorum sit solum lucrum eis a lege datum, et non videatur esse pars hereditatis filii, sed adhuc antenuptialis donationis non abiiciens naturam. Quae competit tenere etiam circa eas, quae nunc iam sunt viduae mulieres, et propriis successerunt filiis, et quae nondum ad secundas veniunt nuptias, licet postea veniant. Quod igitur hic habetur, sic omni temporis sanciat.

CAP. IV. Aliud vero quiddam occasione secundo nubentium mulierum et antenuptialis donationis adiicienda prioribus bene se habere credidimus ³⁾. Prius namque constitutionibus praebentibus electionem mulieri, quae ad secunda vota descendit, si vellet accipere ante nuptias donationem secundam quod ei permittunt pacta, et exponere filiis cautionem, quia moriens haec restitueret ⁴⁾, sive quum non valeret ⁵⁾ dare cautionem, aut nollet forte, maneret quidem res apud filios antenuptialis donationis, solverent autem ei etiam tertiam partem cautionis usurae, nos ex quaestionum emergentium varietate moti, quoniam iavenimus minores in hoc periculum patientes, antenuptiali donatione in pecuniis existente, et alios aurum quidem non habentes, coactos autem omnia paterna vendere, quatenus exsolveretur antenuptialis donationis debitum, ad eos utique secundum legem antenuptialis donatione veniente, propterea iudicavimus oportere hunc dari ordinem causae, ut, si quis consideret res secundum antenuptialem donationem, si quidem omnes immobiles sint, maneat earum usus apud matrem, et ipsa eam colligat, et non respuat, neque exigat filios pro harum aestimatione usuras, sed et diligentiam earum habeat, sicut lex iubet usu quidem existentibus dominis, et custodiat eas secundum leges antiquas filiis superstitionibus, aut, si omnes moriantur, secundum nostram legem ⁶⁾, in casum quidem non existentium filiorum matri, reliquum vero filiorum hereditas conservandam. Si autem omnis forte consistat in pecunia aut aliis mobilibus rebus antenuptialis donatio, tertiam usurarum partem percipientem matrem cum cautione iam definita non exigere a filii avarum, nisi forte idonea sit viri substantia, et habeat aurum, et argentum, et vestem, et quidquid conscriptum fuerit matri; tunc enim electionem matri dabimus, sive voluerit res percipere, et praebere cautionem, sive istam ³⁾, quam diximus, usuram accipere et secundum priores leges, et secundum nostram.

¹⁾ *nos. Meerm.; τῶν Spring. — 2) Ita emendavit Cuiacius in h. n. expos.; κημιασίῳ Spring., Meerm. I. II. —*

³⁾ *Trid., Port.; credimus Cont. — 4) restituit Trid. —*

⁵⁾ *Trid.; valet Port., Cont. — 6) veterem add. Trid. Port. — ⁷⁾ *Trid., Port.; iustam Cont.**

πομένον τοῖς τῶν παίδων κληρονομίᾳ φυλαττομένον. Εἰ δὲ πᾶσα καθεστῆκοι τυχόν ἐν χρήμασιν ἢ ἄλλοις κινήτοις πράγμασιν ἢ προγαμιαία δωρεά, τὸ τρίτον τοῦ τόκου μέρος λαμβάνουσιν τὴν μητέρα σὺν τῇ ἡδὴ γενομοθετημένῃ ἀσφαλείᾳ μὴ ἀπαιτεῖν παρὰ τῶν παίδων χρυσίον, πλὴν εἰ μὴ ἄφθονος ἢ τοῦ ἀνδρὸς εἴη περιουσία, καὶ ἔχοι καὶ χρυσίον, καὶ ἄργυρον, καὶ ἐσθία, καὶ εἰ τι καταγεγραμμένον ἦν τῇ μητρὶ. τῆνικαῦτα γὰρ τὴν ἐπιλογὴν τῇ μητρὶ δωσομεν, εἴτε βούλεται τὰ πράγματα λαβεῖν καὶ δοῦναι τὴν ἀσφαλείαν, εἴτε καὶ τὸν εἰρημένον κομίζεσθαι τοσον κατὰ τε τοὺς ἐμπροσθεν νόμους, κατὰ τε τὸν ἡμέτερον. Εἰ δὲ γε ἀναμιξῆ εἴη τὰ πράγματα, καὶ ἡ δωρεά τὸ μὲν ἐν χρήμασι, τὸ δὲ ἐν ἀκινήτοις ἔχοι πράγμασι, τὰ μὲν ἀκίνητα πάντως μένειν παρὰ τῇ μητρὶ διὰ τὸ τὴν ἀποτροφήν ἔχειν ἐκείθεν, ἐπὶ δὲ τοῖς κινήτοις ταῦτα κρατεῖν, ἅπερ ἐνομοθετήσαμεν ἐμπροσθεν, εἴπερ ἐτύγχανεν ἐν κινήτοις πάντα τὰ τῆς προῦ γάμου δωρεᾶς καθεστῶτα.

Κε φ. ε'. α')

Κἀκεῖνό γε μὴν ἐν τοῖς ἐμπροσθεν ἀμυδρῶς μὲν νομοθετηθέν, σπανίως δὲ ἐν δικαστηρίοις ἐξητασμένον ᾤθημεν χρῆσαι νόμῳ τε ἀσφαλεῖ περιλαβεῖν, καὶ παραδοῦναι τῇ χρήσει, καὶ κατατατεῖν ¹⁾ εἰς τὰ δικαστήρια πρὸς κοινὴν ἀποκείσμενον ²⁾ βοήθειαν. Εἰ γὰρ συναρθεῖεν τινες ἀλλήλοις ἐπὶ προικός καὶ προγαμιαίας δωρεᾶς συμβολαίους, εἴτα ὁ μὲν ἀγὴρ προγαμιαίαν ἐπιδοσὴν δωρεάν, ἢ δὲ γυνὴ ἐπεισεγγύχοιο ³⁾ προῖκα, ἢ αὐτὴ παρεσχημένη ⁴⁾ ταύτην, ἢ δότιον πατρὸς ἢ τῶν τινὸς ἔξωθεν, εἴτα φανερὴ παρ' ὄλον τὸν τοῦ γάμου καιρὸν ἢ προῖξ μὴ δοθεῖσα τῷ συνοικήσαντι, ἀλλ' ἀνασχόμενος ἐκεῖνος εἴη τῶν τοῦ γάμου βαρῶν, καὶ ὁ γάμος θανάτῳ τοῦ ἀνδρὸς διαλυθείη, οὐκ ἂν εἴη ⁵⁾ δικαία παντελῶς ἡ γυνὴ προῖκα μὴ δοῦσα τῷ συνοικήσαντι τὴν προγαμιαίαν δωρεάν λαβεῖν. Εἰ δὲ καὶ μὴ ἐν ἀπασὶ ἐν τοῖς ἀλλοῖς καὶ πρὸς γε ἐν τοῖς συνοικείοις βουλόμεθα κρατεῖν, ὥστε ἡ μηδ' οἰοῦν ἐπιδοῦσα μηδ' οἰοῦν λαμβανέτω, ἢ δὲ ἐλατιον, ἢ περ ἠμολόγησε, δοῦσα τοσοῦτον ἀπολαμβανέτω μόνον, ὅσον ἐπέδωκε. καὶ ἔστω καὶ αὕτη καλὴ τῇ παρόντι νόμῳ προσαύξεισι, πολλὰ τῶν αἰμὲν ἀμφισβητούμενων, μόλις δὲ νῦν εἰς νομοθεσίαν καταχθέντων διακρίναντι. Τοῦτον δὲ κρατεῖν βουλόμεθα τὸν νόμον ἐπὶ τε τοῦ δόντος αὐτῷ τὴν ἀρχὴν δέματος, ἐπὶ τε τῶν ἐν δικαστηρίοις ἠρημένων, ἐπὶ τε τῶν ἐφεξῆς γενησομένων ἀπάντων.

Ἐπι-

sint viri facultates, atque aurum, argentum, venter, et si quid aliud matri assignatum fuit habeat. Tunc enim optionem matri dubitamus, utrum res capere si cautionem praestare, an vero dictas usuras tam secundum priores leges, quam secundum nostram veli accipere. Quodsi permixtae sint res, et donatio partim in pecuniis, partim vero in immobilibus rebus consistat, immobilia quidem omnino apud matrem maneat, exinde alimenta habeat, in mobilibus vero quae sancivimus obtineant, si tota donatio ante nuptias in mobilibus consistat.

CAP. V.

Illud quoque, quod in prioribus legibus obtinuit quidem sancitum, raro autem in iudiciis examinatum exist, perspicua lege complectendum, et in usu recedendum, atque in iudicia deducendum putavimus, ut in commune auxilium ferat. Si enim matrimonium quidam in eam ante donationis ante nuptias instrumentis confectis, ac vir quidem donationem propter nuptias constituat, mulier vero dotem inferat, et ut ipsa eam constituat, vel pater aut extraneus aliquis det, deinde per totum matrimonii tempus marito non solutam esse, ipsum vero onera matrimonii sustinere appareat, et matrimonium morte viri solvatur, nequam iustum erit, mulierem, quae marito dotem non dedit, donationem ante nuptias accipere. Quodsi totam non dederit, ipsa quoque donationem eatenus petat, quatenus dotem dedit. Aequalitatis enim et iustitiae amatores sumus, eamque tum in aliis omnibus, tum in matrimonii etiam obtinere volumus. Quare quae plene nihil dedit, nihil etiam accipiat, quae vero minus dedit, quam promissit, tantum recipiat solum, quantum dedit, sitque et hoc praesenti legi pulchrum augmentum, mulier, quae in dubium quidem semper vocata, vix autem nisi lege sancita fuerunt, decident. Atque hanc legem tam in casu, qui illi ortum dedit, quam iis, quae in iudiciis pendent, atque omnibus, quae in posterum contingant, obtinere volumus.

Επι-

nostram. Si vero permixtae sint res, et donatio ante nuptias aliud quidem in pecuniis, aliud vero in immobilibus habeat rebus immobilia quidem modis omnibus remanere apud matrem, ut alimentum habeat inde, porro de mobilibus haec valere, quae sancivimus prius, si essent in rebus mobilibus omnia antenuptiales donationis consistentia.

CAP. V. Illud quoque dudum acerbè quidem sancitum, raro autem in iudicio examinatum existimandum oportere clara lege complecti, et tradere usui, et deducere ad iudicia, pro communi positum adiutorio. Si eadem coniungantur aliqui alterutris cum dotis et antenuptialibus donationis documentis, deinde vir quidem antenuptialem donationem praebet, mulier autem scribat dotem, aut ipsa praebente eam aut dante patre aut quolibet extraneo, postea appareat matrimonium tempore dos non data marito, sed sustineat onera matrimonii, et matrimonium morte viri solvatur, non est iustum omnino, mulierem dotem non dantem ⁷⁾ marito antenuptialem accipere donationem. Si autem etiam non totam dedit dotem, et ipsa pro tanto exigat donationem ⁸⁾, in quantum dederit dotem, aequalitatis enim et iustitiae sumus amatores, quam quidem in omnibus aliis, et in consortio volumus obtinere. Quapropter quae mulier nil omnino dat, nil omnino percipiat, quae vero minus, quam professa est, dedit, tantum recipiat solum, quantum obtulit, sitque etiam hoc optimum in praesenti lege incrementum, plurima decernente, quae semper in dubitatione sunt, vix autem modo ad legislationem deducta. Hanc autem valere volumus legem et in casu dante ei principium, et in pendentibus litibus, et in omnibus de cetero provenientibus.

Επι-

^{α')} Hoc cap. receptum est in Bas. XXVIII. 13. 1. Schol. e. ubique cum adiunctum esset Novellas 91., in hanc apud Hal. irrepit, cf. Psell. p. 10.

¹⁾ Scring., Meerm. I. II.; κατὰ γιν Hal.; καταγαγεῖν Bas. — ²⁾ Hal., mss. Meerm., Zurich., Bas.; ἀποκείσμενον Scring., Leuclav. Notat. II. 239.; ³⁾ Basilica verbum integrum restituit legendo: ἀποβησάμενον. — ⁴⁾ Scring., Codd. Meerm.; ἀπεγγράφοιτο Hal.; ἀπεγγύχοιο Bas. — ⁵⁾ παρασχημένη

Meerm. II. et Zurich.; παρασχημένη Hal., Bas. — ⁶⁾ Scring., Bas.; ἡδὴ Hal. — ⁷⁾ ἐπιδοσὴ Hal., Bas. — ⁸⁾ iusta — mulier — dotem non dans Trid. — ⁹⁾ Port. donationem rei in quantum Trid.; donationem et in quant. Cont.

Επιλογος.

Τὰ τῶν παραστάντων ἡμῖν ἢ σὴ ὑπεροχὴ ἔργῳ καὶ πέραι παραδοῦναι σπενσάτω, καὶ φανερὰ πᾶσι διὰ προγραμμάτων οἰκείων ποιησάτω, ὥστε ἐν ἀπάσιν ταῖς πόλεσιν, ὅσας ὁ ἡμέτερος κατέχει δεσμός, ταῦτα κρατεῖν καὶ θηλα πᾶσι γενέσθαι κατὰ τὸ παρ' ἡμῶν διατεταγμένον. Dat. XVII. Kal. April. ¹⁾ Constant. Belisario V. C. Cons. [535.]

Epilogus. Quae igitur placuerunt nobis tua sublimitas operi effectuique contradere festinet, et manifesta universis per programmata propria faciat, quatenus in omnibus civitatibus, quas nostra ditio continet, haec valeant, et certa omnibus fiant, secundum quod a nobis dispositum est. Dat. XVII. Kal. April. Constant. Belisario V. C. Cons. [535.]

¹⁾ Ita subscriptionem ex Nov. 22. c. 46. restituit Cont. 59. (in marg.) idemque censet Cuiac. in h. n.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ γ')

Περὶ τοῦ ἀρισμένου εἶναι τὸν ἀριθμὸν τῶν κληρικῶν τῆς ἀγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας καὶ τῶν λοιπῶν ἀγιωτάτων ἐκκλησιῶν τῆς πανευδαίμονος ¹⁾ πόλεως.

(Coll. I. tit. 2.)

Ὁ αὐτὸς Βασίλευς Ἐπιφανῆ, ἀρχιεπισκόπῳ τῆς βασιλίδος ταύτης πόλεως καὶ οἰκουμένης πατριάρχῃ.

Προοίμιον.

Ἦδη μὲν κοινῶς τε καὶ γενικῶς ¹⁾ νόμῳ πρὸς τε τὴν μακαριότητα τὴν σὴν, πρὸς τε τοὺς λοιποὺς ἀγιωτάτους πατριάρχας γεγραμμένῳ τὰ περὶ τῆς ²⁾ χειροτονίας τῶν εὐαγῶν ³⁾ ἐπισκόπων, καὶ εὐλαβεστάτων κληρικῶν, καὶ γυναικῶν γε μὴν διακόνων, καὶ τοῦ μὴ πλείους εἶναι τοῦ ἐξ ἀρχῆς μέτρου τοὺς χειροτονούμενους διετυπώσαμεν, ἅπερ ἡμῖν ἐδόκει ταῦς τε καὶ προσηκόντως ἔχειν, καὶ τῶν ἱερῶν κανόνων ἀξίως. Τὸν δὲ παρόντα νόμον ἰδικὸν πρὸς τὴν σὴν μακαριότητα γράφομεν, τὰ περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν εὐλαβεστάτων κληρικῶν τῶν ἐνταῦθα διατιττοντες. Ἐπειδὴ γὰρ οὐδὲν σχεδὸν τῶν ἐν ἀμετρίας καλῶν, προσῆκον ἂν εἴη μηδὲ ⁴⁾ τὰς χειροτονίας τὰς ἐν τοῖς εὐλαβεστάτοις κληρικοῖς ἢ ταῖς εὐλαβεστάταις διακονίαις ⁵⁾ γίνεσθαι τοσαύτας, ὥς ταῖς ἐκείνων ἀποτροφαῖς τὴν ἀγιωτάτην ⁶⁾ ἐκκλησίαν εἰς

Epilogus.

Quare quae nobis placuerunt excellentia tua effectui et fini dare studeat, omnibusque per programmata manifesta faciat, ut in omnibus civitatibus, quae nostrae potestati subiciuntur, obtineant, atque omnibus nota fiant, prout a nobis dispositum est.

expos.; XV. Kal. April. Scrimg. et mss. Moorm.

Novella III.

UT DETERMINATUS SIT NUMERUS CLERICORUM SANCTISSIMAE MAIORIS ECCLESIAE ET CETERARUM SANCTISSIMARUM ECCLESIAE FELICISSIMAE URBIS.

Idem Imperator Epiphanio, regiae huius urbis Archiepiscopo et Patriarchae oecumenico.

Praefatio.

Communi quidem et generali lege tam ad beatitudinem tuam, quam reliquos sanctissimos patriarchas scripta de creatione sanctorum episcoporum et religiosissimorum clericorum, nec non diaconissarum, et ne illorum, qui creantur, plures sint, quam numerus ab initio definitus est, iam disposuimus, quae nobis recta, decora et sacris regulis digna videbantur. Hanc vero specialem legem ad beatitudinem tuam scribimus, numerum religiosissimorum clericorum, qui in hac urbe sunt, definientes. Quoniam enim fere nihil, quod modum excedit, bonum est, convenit non creari tot religiosissimos clericos vel religiosissimas diaconissas, ut sanctissima ecclesia illis alendis in necessitatem magni aeris alieni et paulatim ad extremam inopiam redigatur. Scimus enim, sanctissimam magnam ecclesiam regiae huius urbis, imperii nostri matrem, hoc pacto magno aere

Gl.

CONST. III.

UT DETERMINATUS SIT NUMERUS CLERICORUM SANCTISSIMAE MAIORIS ECCLESIAE, ET CLERICORUM SANCTARUM ECCLESIAE ⁶⁾.

(Coll. I. tit. 3.)

Imp. Iustinianus A. Epiphanio, sanctissimo et beatissimo Archiepiscopo regiae civitatis, et universali Patriarchae ⁷⁾.

Praefatio. Dudum quidem communi et generali lege et ad tuam beatitudinem, et ad reliquos sanctissimos patriarchas scripta de ordinatione venerabilium episcoporum, et reverendissimarum clericorum, nec non mulierum diaconissarum, et ut non amplius sint ab antiqua mensura qui ordinantur, disposuimus; quod nobis videbatur bene se et competenter habere, et regularum sacrarum ¹⁰⁾ dignae. Praesentem vero legem

¹⁾ Hal. et Scrimg. — Huius Nov. Epit. in: Coll. const. eccl. III. 1. 9. (Vollst. bibl. II. p. 1331.) et in: Coll. 87. capitul. c. 20. (cf. Biener Gesch. d. N. p. 588.), (Ioannis) Nomoc. tit. 19. (Vollst. bibl. II. p. 628 sq.) — Integra fere est in Bas. III. 3. 1—3.; cf. Psell. p. 18. — Iulian. const. 5. — Versio est vetus glossata.

²⁾ ταύτης add. Hal. — ³⁾ Hal., Vulg.; ἡγεμονικῶν λην add. Hal. — ⁴⁾ Trid., Port.; eccles. Constantinopolitanarum Cont. — ⁵⁾ Trid., Cont.; ● universi eius tractus patr. Port. — ¹⁰⁾ Trid.; sacrarum om. Cont.

εις δανεισμάτων εμπέπειν χρεϊαν μεγάλων, και κατά μικρόν εις την Ισχυάν άπορίαν καταφέρουσαι. Ισμεν γάρ παρά την τοιαύτην πρόφραση την της βασιλίδος ταυτης πόλεως άγνωστάτην μεγάλην έκκλησίαν, την της ημετέρας βασιλείας μητέρα, δανεισμοσιν έχοιλουμένην μεγάλοις, και ουκ άλλας Ισχύουσας έκαστην ποιείσθαι διαδοσιν τοις εύλαβεστάτοις κληρικοις, πριν άν χρυσιον ου μέτριον δανείσασται, ποιουμένην τούτο μόν ύποθήκας, τούτο δέ ενεχύρων δόσεις επί τοις καλλίστοις αύτης χωρίοις τε και προαστειοις. Διά ταυτα τούτων συνείδομεν έαυτούς και θέιναι προς την του πράγματος ήγησιν, και μαθεϊν τίνα μόν τρόπον έμπροσθεν ειχε, τί δέ το του χρόνου μήκος έξευρεν. Άνιχνεύοντες τούτων αυτό πανταχούθεν, εύρίσκομεν, ως έκαστος τών τας άγνωστάτας έκκλησίας ¹⁾ οικοδομησάντων επί της εύδαίμονος ταύτης πόλεως ουκ οικοδομίας έφροντισε μόνης, αλλά και του χορηγία αιτιακή δούναι τοις παρ αυτού γενομένοις εύαγλίαν αύτης, και όρίσασαι, πόσους μόν προσήκόν έστι πρεσβυτέρους και έκάστην έκκλησίαν, πόσους δέ διακόνους, άρξέντας τε και θηλείας, πόσους τε ύποδιακόνους, και αύθις ψάλτας τε και αναγγώνστας και πυλωρούς καθεστάναι. Και προς τούτο και την του οικου δαπάνην ώρισει, και πρόσδοον οικίαν επέδωκεν, άρκούσας τοις παρ αυτού κατασισάν ²⁾, ει δέ τις προσαιωθείη πλήθος, ουδέτι παντελώς έκτινίσθαι δυνατήν ³⁾. Και δέμιναι γε μέχρι πολλού τα τοιαύτα φυλαττόμενα, και έως τούτο ήν, έμιναι και ⁴⁾ τα των άγνωστάτων έκκλησιών τοις οικείοις άρκούμενα. ως δέ οι θεοφιλέστατοι επίσκοποι ταις δυσπηήσει τινών άελ προσέχοντες έξεχέθησαν προς το των χειροτονουμένων πλήθος, ηύξηται μόν ή της δαπάνης ποσότης εις άμειρίαν πολλήν, δανεισται δέ πανταχούθεν, και τόκοι, και το τελευταίον ουδδ δανεισται λοιπόν διά την άπιστίαν ήδη του πράγματος, άλλ' έκποιήσεις τε ήναγκασμένα και παράνομα ⁵⁾ πράγματα άπρεπή, και ουδέ οικίας ιδιωτικής άξία ⁶⁾ συφρονούσης, όστι εκ της τοιαύτης άτοπίας μηδέ τα χωρία, μηδέ τα προάστεια έξαρκείν ταις

aere alieno premi, nec aliter singulas erogationes religiosissimos clericos facere valere, nisi prius pecunia immo dicam mutuo sumat atque in pulcherrimis praedictis et suburbis suis tam hypothecas quam pignora constituat. Quare visum nobis est ad eam rem invidendam nos ipsos conferre, et cognoscere, quemadmodum se res antea habuerit, quidve temporis diuturni invenerit. Ex omni igitur parte id investigantes invenimus, unanimumque eorum, qui sanctissimas ecclesias in felici hac urbe aedificaverunt, non solum aedificandi curam gessisse, sed etiam ut sufficientes redditus ad aedibus a se constructis suppeditarent, atque definiunt quos presbyteri, quotae diaconi, masculi et feminae, et subdiaconi, cantores item et lectores atque cetera unaquaque ecclesia constitui debeant. Ad haec pensas aedium quoque definiuerunt, et proprium redditum, qui ab ipsis constituti sunt, sufficientem dederunt, qui tamen, si quis multos superaddat, sibi amplius non possit. Ad haec quidem longo tempore elaboraverunt, et quam diu id factum, bona etiam immensis sanctissimarum ecclesiarum suffecerant. Similiter vero episcopi deo carissimis precibus nonnullorum amicis auscultantes se effuderunt quasi ad creandum modum clericos, expensarum quantitas, creditores undique ad usuras immenso aucti creverunt, et tandem ne quid creditores inventi sunt, quod nulla amplius fides adesset, sed coactae et illegitimae alienationes, atque res inhonestae, quaeque vel privatam honestam dederunt, ita ut ex hac absurditate nec praedia suburbana ad hypothecas et pignora sufficerent, cum ob causam nec creditorum copia esset, sed ad extremam inopiam deveniret, neque ipsis ministris alimenta praebere posset, atque res in statum omnium miseriam deveniret, ut creditoribus universis bonis suis cederet. Quod vel dicere non piget, et ne fiat providendum. Nam si quis cum, qui ultra facultates suas sumtus faceret non aequo ferat animo, quare non et harum rerum curam geremus? Non enim etiam possessiones sumtus faciendos quaerendae (hoc enim ad invidiam

specialem ad tuam beatitudinem scribimus de numero reverendissimorum clericorum, qui in hac urbe aedificaverunt. Quia enim pecunia nihil immensum bonum est, competens est, neque ordinationes, quae super verendissimis clericis sunt aut super reverendissimis diaconis, fieri tantas, ut illorum expensis sanctissimas ecclesias incidat in causam mutuarum maximam, et paulatim ad novissimam inopiam deponatur ⁶⁾. Neque enim propter huiusmodi occasionem huius regiae civitatis sanctissimam maiorem ecclesiam, nostri imperii merito debitis inquietari maioribus, et non aliter valentem facere singulas erogationes reverendissimis clericis, antequam non parvam sumat mutuum, faciens tam hypothecas quam pignorum dationes in optimis suis praediis et suburbanis. Propter hoc igitur perspeximus nosmetipsos deponere ad huiusmodi causas inquisitionem, agnoscere, quemadmodum prius se habuerit, quidque longitudo temporis adinvenerit. Investigantes igitur undique, invenimus, quoniam singuli eorum, qui sanctissimas ecclesias aedificaverunt in hac felicissima civitate non pro aedificio solummodo cogitaverunt, sed etiam ut expensas sufficientes darent a se factis venerabilibus domibus, et determinarent, quantos quidem competens esset praebiteros per unamquamque ecclesiam, et quosque diaconos masculos atque feminas, et quantos subdiaconos, et rursus cantores, atque lectores, et quosque constitui, et super haec etiam oratorii expensas definiuerunt, et redditus proprios dederunt, sufficientes eis, quae a se constituta sunt, si quis autem adiecerit multitudinem, nequaquam amplius penitus extendi valentes. Quod quidem permanserunt ⁷⁾ usque ad multum tempus talia conservata, et donec hoc fiat, duraverunt ⁸⁾ sanctorum ecclesiarum domibus quae sufficerent. Quum vero deo amabiles episcopi ad aliquorum preces se recipientes protraxerunt ad ordinationum multitudinem, aucta quidem esset expensarum quantitas ad immensam tantam, creditores autem iam ¹⁰⁾ undique et usurae, et nevisime neque creditores inveniantur propter incredulitatem iam causae, sed alienationes cum necessitate et contra leges, et causae indecentes et se propria dignitate temperatae, ut ex hac nimietate neque praedia, neque suburbana sufficerent hypothecae pignorum, neque creditores propter hoc invenirentur, sed ad inopiam descenderent novissimam, et nec ministris emolumentum dare sufficerent, sed ad viam omnium infelicissimam causa descenderet, quatenus res omnium creditoribus cederet; quod etiam dicere piget nos, et quemadmodum non fiat, providemus. Nam non aliquis ferret libenter eam, qui ultra substantiam suam expendit, quomodo non et de his nobis est

¹⁾ τών άγνωστάτην έκκλησίαν Hal. — ²⁾ τη παρ αυτού κατασισαι Hal. — ³⁾ ουδέ τι προστείταται ατακτονδεντι sufficientem permanserunt Port. — ⁴⁾ δουσαντων Trid., Port. — ⁵⁾ Trid., Port.; iam Cont. — ⁶⁾ Trid., Port.; iam Cont. — ⁷⁾ Trid.; et novissima etiam neque creditores prof. (om. inveniantur) Trid.; („Novissima scil. inopia subaudi superveniens“ Glossa.) et novissima inopia neque creditores inven. propter Port.

ταῖς ὑποθήκαις καὶ τοῖς ἐνεχύροις, μηδὲ δανεισῶν διὰ τοῦτο εὐπορεῖν, ἀλλ' εἰς ἀπορίαν κατελθεῖν παντελῆ, καὶ μηδὲ αὐτοῖς τοῖς λειτουργοῦσι τὴν ἀποτροπὴν δίδουσι δύνασθαι, ἀλλ' εἰς τὴν πασῶν ἀθλιωτάτην ὁδὸν τὸ πρᾶγμα καταφρεσθαι, τὸ τῶν ὄντων ἀπαντῶν τοῖς δανειστικαῖς ἐκστῆσαι. "Ὅπερ καὶ λέγοντες ὀκνοῦμεν, καὶ ὅπως ἂν μὴ γένοιτο προνοοῦμεν. Εἰ γὰρ οὐκ ἂν τις ἐνέγκοι πρῶτος τὸν ὑπὲρ τὴν οὐσαν ἀπὸ περιουσίας δαπανῶντα, πῶς οὐχὶ καὶ τὰ περὶ τούτων ἡμῖν φρονιστέον; οὐ γὰρ δεῖ πρὸς τὰς δαπάνας ἐπιζητεῖν καὶ τὰς κτήσεις (τοῦτο γὰρ εἰς ἀπίθειαν τε ὁμοῦ καὶ ἀσβεβίαν ἄγει), ἀλλὰ τοῖς οἷα συμμετεῖν ¹⁾ καὶ τὰς δαπάνας. Ὡςτε προσκρῖντες καὶ τὰ περὶ τούτων νομοθετήσομεν, καὶ τὴν ἀοριστίαν ἐκβαλοῦμεν, ἥτις τὸ πρᾶγμα παραδόντες θεραπέει.

Κ ε φ α .

Θεσπίζομεν τοίνυν, τοὺς ἄχρι νῦν ὄντας κατὰ τὴν αὐτὴν ἐγιωστῆτην μεγάλην ἐκκλησίαν καὶ τοὺς λοιποὺς ἀπαντας εὐαγεῖς οἴκους καὶ τοὺς ²⁾ εὐλαβεστάτους κληρικούς, καὶ γυναῖκας διακόνοους, καὶ παλοφροὺς μένειν ἐφ' ὅπερ εἰσὶ στήματα. οὐ γὰρ τὸ ἐν ἑλαττοῦμεν, προνοοῦν δὲ τοῦ μέλλοντος ποιούμενοι ταῦτα νομοθετοῦμεν. Τοῦ δὲ ἐξῆς χρόνου μηδέμια γέλωθαι χειροτονία, μέχρως ἂν εἰς τὸν ἐξ ἀρχῆς ἐφρημὸν τὸν ἐνοστάτιον ³⁾ παρὰ τῶν τὰς ἐγιωστῆταις ἐκκλησίαις οἰκοδομησάμενων ἢ τῶν εὐλαβεστάτων κληρικῶν περιστασίᾳ ποσότης. Ἄλλ' ἐπειδὴ πρῶτον καὶ τὸ τῶν εὐλαβεστάτων ⁴⁾ κληρικῶν τῆς ἐγιωστῆταις μεγάλης ἐκκλησίας τῆς βασιλίδος ἡμῶν κλίμας ὡριστο μέτρον, καὶ σφοδρὰ συνεισταλμένον ἦν, οἷα μὴ οὕσης τῆς ἐγιωστῆταις μεγάλης ἐκκλησίας, ἔσται δὲ δὲ τε προσκυνητὸς οἶκος τῆς ἁγίας ἐνδόξου παρθένου καὶ θεοτόκου Μαρίας, ὁ πρὸς τῶν τῆς ἐγιωστῆταις μεγάλης ἐκκλησίας γειτονήματι κείμενος, ἀποδορῆθαι παρὰ τῆς εὐσεβοῦς τὴν λῆξιν ⁵⁾ Βηθλέημ, ἢ οὐ βεβασμῶς οἶκος τοῦ ἁγίου μάρτυρος Θεοδώρου πατρὸς Σφωρακίου ⁶⁾ τοῦ τῆς ἐνδόξου μνήμης ἀντιπρόδου, ἢ δὲ καὶ ὁ προσκυνητὸς οἶκος τῆς ἁγίας Ἐλενης ὁ τῆς ἐγιωστῆταις μεγάλης ἐκκλησίας συνημμένος, διὰ

lem cupiditatem et impietatem ducit), sed expensae facultatibus meliendae sunt. Quapropter de his etiam, ut decet, leges feremus, atque nimiam (clericorum) copiam tollemus, certam hanc rei medicinam adhibentes.

CAP. I.

Sancimus igitur, ut religiosissimi clerici, et mulieres diaconissae, et ostiarii, qui huc usque in illa ipsa sanctissima maiore ecclesia ceterisque omnibus sacris domibus sunt, in ea forma, in qua sunt, maneant. Non enim quod est imminimus, sed futuri curam gerentes haec sancimus. In posterum vero nulla fiat creatio, donec ad pristinum numerum ab iis, qui sanctissimas ecclesias aedificauerunt, statutum numerum reverendissimorum clericorum fuerit redactus. Sed quia antea numerus religiosissimorum clericorum sanctissimae maioris ecclesiae regiae nostrae urbis definitus et valde exiguus fuit, scilicet quum sola esset sanctissima magna ecclesia, postea vero veneranda domus sanctae gloriosaeque virginis et deiparae Mariae, in vicinia sanctissimae maioris ecclesiae sita, a piae memoriae Verina aedificata, et veneranda domus sancti martyris Theodori a Sphoracio gloriosae memoriae consecrata est, veneranda quoque domus sanctae Irenae sanctissimae maiori ecclesiae iuncta fuit, propterea numerus ad antiquam formam redigi nequit. Neque enim pauci illi, qui constituti sunt, tot ecclesiis sufficerent, quoniam ne una quidem trium illarum domuum proprias habet clericos, sed tam sanctissimae maiori ecclesiae, quam

tantum? Non enim oportet ad mensuram expensarum quaerere etiam possessiones (hoc enim simul ad avaritiam impietatemque perducit), sed ex iis, quae sunt, expensas quoque ⁷⁾ metiri. Quapropter competenter etiam de his sancimus, et immensitatem excludimus, certae medicinae causam tentantes.

CAP. I. Sancimus igitur, eos quidem, qui hactenus sunt in eadem sanctissima maiore ecclesia, et reliquos omnibus venerabilibus domibus ⁸⁾ reverendissimos clericos, et mulieres diaconissas, et ostiarios manere in quo sunt schemate (non enim quod est imminimus ⁹⁾, sed de futuro providentes ¹⁰⁾ haec sancimus), reliquo vero tempore nulla fiat ordinatio, donec ad antiquum numerum, institutum ab iis, qui sanctissimas ecclesias aedificauerunt, reverendissimorum clericorum quantitas redigatur. Sed quoniam pridem etiam reverendissimorum clericorum sanctissimae maioris ecclesiae regiae nostrae civitatis determinatus est numerus, et valde brevis erat, prope una exsistente sanctissima ecclesia, postea vero et venerabilis domus sanctae gloriosaeque virginis et dei genitricis Mariae, iuxta sanctissimae maioris ecclesiae vicinitatem posita, aedificata est a piae memoriae Verina, et veneranda domus sancti martyris Theodori a Sphoracio ¹¹⁾ gloriosae memoriae dedicata est, erat autem etiam venerabilis domus sanctae Helenae, quae sanctissimae maiori ecclesiae copulata est, propterea redigere numerum ad antiquam figuram impossibile est. Non enim sufficientis tantis ecclesiis pauci consistentes, quoniam ¹²⁾ proprias domos clericos neque una quidem harum trium habet basilicarum ¹³⁾, sed communes sunt et sanctissimae maiori ecclesiae, et earum, et omnes circumeuntes ¹⁴⁾ secundum quandam ordinem et circulum ministeria a eis celebrant, deinde etiam plurima multitudine et ex antiquis haereticis ad sanctissimam maiorem ecclesiam deducta gratia quidem magni dei et salvatoris nostri Iesu Christi laboribus autem et immutationibus nostris propterea plures, quam a principio, ad praesens officii ministerium definiiri. §. 1. Quapropter sancimus, non ultra sexaginta quidem presbyteros in sanctissima maiore ecclesia esse, diaconos autem masculos centum, et qua-

¹⁾ ἀλλὰ ἀπὸ τῶν οἰσῶν συμμετεῖν Hal. —

²⁾ καὶ τοὺς om. Hal. — ³⁾ ἐνοστάτιον Hal. — ⁴⁾ παρὰ τῶν τῆς ἁγίας ἐκκλησίας οἰκοδομησάντων τὸ τῶν εὐλαβ. κληρ. τὸ ποσὸν ἐπαρέλθῃ. καὶ δὴ καὶ τῶν εὐλαβ. Hal. — ⁵⁾ μνήμην Hal. — ⁶⁾ Σφωρακίου Hal. — ⁷⁾ Trid.; quoque om. Port.; Cont. —

⁸⁾ Trid.; Port.; et reliquas omnes venerabiles domos Cont. — ⁹⁾ minuentes Trid.; Port. — ¹⁰⁾ sed de

futuro providentes om. Trid.; Port. — ¹¹⁾ Sphoratio Trid.; Sphoratio Port.; Sphoratio Cont. 59 et 76.; Sphoratio Cont.; sed in marg. addit: „al. Sphoracio. forte leg. Asporatio, illo scil., qui consul fuit.“ — ¹²⁾ Trid.; quoniam quando Port.; quoniam quidem Cont. —

¹³⁾ neque in has tres habent basilicas Trid.; neque matres habent basilicas Port. — ¹⁴⁾ et harum omnes circumeuntes Trid.; Port.

διὰ τοῦτο περισσῆναι τὸν ἀριθμὸν εἰς τὸ ἀρχαῖον σχῆμα τῶν ἀδυνατῶν ἴστω. Οὐ γὰρ ἂν ἀρχέσειαν τοσαύταις ἐκκλησίαις ὄλγοι καθέστωτες, ἐπειπερ οὐκ ἰδιόζωντας κληρικούς οὐδὲ εἰς τοῦτον ἔχει τῶν ἱερῶν ὀκτων, κοινῶ δέ εἰσι τῆς ἀγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας καὶ αὐτῶν ¹⁾, καὶ τοιούτους ἅπαντες ²⁾ περιουσοῦντες κατὰ τινα περίοδον καὶ κύκλον τὰς λειτουργίας ἐν αὐτοῖς ποιούνται, ἄλλως τε καὶ πολλοὺ πληθύνους ἐκ τῶν πρώην αἰρετικῶν τῇ ἀγιωτάτῃ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ προσαχθέντος χάριτι μὲν τοῦ μεγάλου ³⁾ θεοῦ καὶ σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, πόνοις δὲ καὶ προτροπαῖς ἡμετέραις, διπλασίονας ⁴⁾ τῶν ἐξ ἀρχῆς εἰς τὴν εὐσεβῆ λειτουργίαν τὰς υπηρεσίας ἀφοροσθῆναι. §. 1. *) Ὡστε θεσπιζόμεν, μὴ περαιτέρω μὲν ἐξήκοντα πρεσβυτέρων κατὰ τὴν ἀγιωτάτην μεγάλην ἐκκλησίαν εἶναι, διακόνους δὲ ἄρθενας ἑκατὸν, τεσσαράκοντα δὲ θηλείας, καὶ ὑποδιακόνους ἑννεήκοντα, ἀγαγνώστιας δὲ ἑκατὸν δέκα, καὶ ψάλτας εἰκοσιπέντε, ὡς εἶναι τὸν πάντα ἀριθμὸν τῶν εὐλαβεστάτων κληρικῶν τῆς μεγάλης ἐκκλησίας ἐν τετρακοσίοις εἰκοσιπέντε προσωποῖς, καὶ ἑκατὸν πρὸς τοῦτοις τῶν καλουμένων πυλωρῶν. Κατὰ μὲν οὖν τὴν ἀγιωτάτην μεγάλην ἐκκλησίαν τῆς εὐδαίμονος ἡμῶν ταύτης πόλεως καὶ τοὺς τρεῖς εὐαγεῖς ὄκλους τοὺς ἠνωμένους αὐτῇ τοσούτων κληρικῶν ἴστω πληθος, οὐδ' ἕνός μὲν τῶν νῦν ἐβαλλομένου, κἂν εἰ πολλῶ πλείων ἀριθμὸς εἴη παρὰ τὸν ὑφ' ἡμῶν ὠρισμένον, μηδενὸς δὲ τοῦ λοιποῦ προστιθεμένου καθ' ἕκαστον τάγμα τὸ νῦν, ἕως ἂν εἰς τοῦτον τὸν ἀριθμὸν περισσῆται τὸ μέτρον.

Κεφ. β.

Κακίον προστιθεμένου, ὥστε τὸ μέχρι τοῦ νῦν οὐκ εὐπρεπῶς γινόμενον μηκέτι πολιτευσθαι, τὸ πολλοῦς τῶν εὐλαβεστάτων κληρικῶν ἀπαξιούον μὲν ἐν αὐτῇ χειροτονήθησαν ἀγιωτάτης ἐκκλησίας ἢ ἐν ταῖς ἄλλῃς κατὰ χώραν μένειν, εἰς δὲ τὴν ἀγιωτάτην μεγάλην ἐκκλησίαν καὶ τὸν εὐαγῆ κλήρον αὐτῆς διὰ τινος προστασίας ἐμβαλεῖν. Ὅπερ τοῦ λοιποῦ παντελῶς γίνεσθαι κωλύομεν. Εἰ ^{β)} γὰρ ἐπὶ τῶν εὐαγῶν μοναστηρίων κωλύομεν ἐξ ἑτέρου μοναστηρίου πρὸς ἕτερον μεταβαίνειν, πολλῶ μᾶλλον οὐδὲ τοὺς εὐλαβεστάτους κληρικούς τοῦτο ἐφήσομεν, κέρδους τε καὶ ἐμπορίας ἀπόδειξιν ἔχειν τὴν τοιαύτην ἐπιθυμίαν ἠγούμενοι. Εἰ δὲ καὶ ποτε τοιαύτην ἰνὰ μεταστάσει ἢ σὺ μακαριότης ἢ ἡ κατὰ καιρὸν βασιλεῖα γενέσθαι συνίδοι, μὴ ἄλλως τοῦτο πράττεισθαι, πρὶν ἂν εἰς τὸν εἰρημῶν ἡμῶν ἀριθμὸν περισσῆται τὸ πρᾶγμα, ὥστε τὴν μεταστάσειν εἰς τὴν τοῦ λείπον-

quam illis communes sunt, et easque omnes ordine quasi in orbem circumeuntes, ministeria in illis peragunt, maxime quum ingens multitudo veterum hereticorum ad sanctissimam maiorem ecclesiam gratis quidem magni dei et servatoris nostri Iesu Christi laboribus autem et exhortationibus nostris adducta sit, duplo plura ministeria, quam ab initio fuerunt, ad sacrum cultum constitui oportet.

§. 1. Quapropter sancimus, ut in sanctissima magna ecclesia non plures quam sexaginta presbyteri sint, centum vero diaconi masculi, quadraginta feminae, nonaginta subdiaconi, centum et decem lectores, viginti quinque cantores, ita ut universus numerus religionis-morum clericorum maioris ecclesiae in quadraginta et viginti quinque personis, et centum insuper ut vocantur ostiarii consistat. In sanctissima igitur nostra ecclesia felicissimae huius civitatis et tribus sancti demibus illi iunctis tanta sit clericorum multitudo, ut uno quidem eorum, qui nunc sunt, eiciendo, citius numerus multo maior sit eo, qui a nobis defixus est, nemineque in posterum ulli ordini, qui nunc est, eiciendo, donec ad hunc numerum mensura redigatur.

CAP. II.

Illud quoque adiciendum est, ne, quod hactenus indecore factum fuit, amplius usum veniat, ut multi religionis-imorum clericorum in sanctissimis ecclesiis, quibus creati sunt, vel hic, vel in provinciis nostris dedignantur, sanctissimam vero maiorem ecclesiam ad aliud transeat, multo minus reverendissimam clericum id permittemus, quum talem cupiditatem lucri et gottiationis speciem habere existimemus. Quod si quando beatitudo tua vel pro tempore Imperator alii modi translationem faciendam esse perspexerit, aliter id fiat, quam si ad praedictum a nobis numerum res redacta fuerit, ita ut translatio fiat in locum deficientis, nec plane quisquam ultra numerum admittatur; nulla enim machinatione nulloque modo

quadraginta feminas, subdiaconos vero nonaginta, lectores autem centum et decem, cantores viginti quinque, ita ut sit omnis numerus reverendissimorum clericorum sanctissimae maioris ecclesiae in quadraginta et viginti quinque, et insuper centum ^{β)} existentibus iis, qui vocantur ostiarii. In sanctissima siquidem maiori ecclesia huius felicissimae nostrae civitatis, et per ^{γ)} tres venerabiles domos unitas ei, tanta clericorum sit multitudo, nullo quidem horum, qui nunc sunt, excludendo, licet multo plurium sit numerus ab iis, qui a nobis ab hunc terminati sunt, nullo autem de cetero adiciendo in aunoquoque ordine in iis, qui nunc sunt, donec ad hunc numerum mensura redigatur.

CAP. II. Illud quoque adiciendum est, ut quod hactenus indecenter fiebat, nequaquam in republica geratur, id est multos reverendissimorum clericorum dignari quidem in iis, quibus ordinati sunt, sanctissimas ecclesias aut hic, aut in provinciis deservire, ad sanctissimam vero maiorem ecclesiam et venerabilem clericum eius per patrocinium quodlibet accedere. Quod de cetero omnimodo fieri prohibemus. Nam si super venerabilibus monasteriis prohibemus ex alio monasterio ad aliud transmigrae, multo magis neque reverendissimorum clericis hoc permittemus, lucri et negotiationis habere demonstrationem huiusmodi horum desiderium indicantem. Si vero et aliquando talem quandam migrationem tua beatitudo aut per tempora imperium fieri perspexerit

^{α)} Haec §. refertur a Balsam. ad Photii Nomoc. I. 30. (Vossii bibl. II. p. 851.) — ^{β)} Verba et γ) ἐπὶ — συγχωροῦμεν refert Balsam. ad Photii Nomoc. I. 26. (Vossii bibl. II. p. 845.)

¹⁾ καὶ αὐτῶν om. Hal. — ²⁾ καὶ οὗτοι ἅπαντες legendum putat Homb. — ³⁾ μακαριωτάτου Hal. — ⁴⁾ ὡς διπλασίονας Hal. in notis recogn. op. „In Graeco deest oporteat, quod Fet. habet, qui videtur legisse δεῖ πλείονας, unde Hal. videtur accepisse ὡς διπλο- duplo plura“ Homb. Leg. fortasse διὸ δεῖ πλείονας. ⁵⁾ et super decem Trid.; et supra centum Port. ⁶⁾ et per om. Trid., Port.

τος τῶν γίνεσθαι, ἀλλ' οὐχ ὑπὲρ τὸν ἀριθμὸν εἶναι παριέλθαι ἐμβαίνειν. τοῦτο γὰρ ἐξ' οὐδεμιᾶς μηχανῆς, οὐδὲ ἐκ τινος τρόπου γίνεσθαι συγχωρούμεν. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς ἀγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας. § 1. Ἐν δὲ ταῖς ἄλλαις ἀπάσαις ἐκκλησίαις, ὧν τὴν χορηγίαν ἢ ἀγιωτάτη μεγάλη ἐκκλησία ποιῆται, θεσπιζόμεν τοὺς μὲν νῦν ὄντας μένειν ὁμοίως καὶ αὐτοὺς ἐπὶ σχήματος, τοῦ δὲ λοιποῦ ¹⁾ μὴδὲνα χειροτονήσας, πρὶν ἂν εἰς τὸ καλοῦμενον αὐτῶν ἐκπῆς ἐκκλησίας, ὅπερ ἐξ ἀρχῆς ὄρισται παρὰ τῶν ταύτης οἰκοδομησαμένων, ὁ τῶν πρεσβυτέρων τε καὶ διακόνων, ἀρχόντων τε καὶ θηλειῶν, καὶ υποδιακόνων, καὶ ἀναγνωστῶν, καὶ ψαλτῶν, καὶ πυλῶν ἀριθμὸς περισταθῆ. καὶ μὴδὲ εἰς ἐν μέσῳ παριέλθαι προστεθῆσθαι. Ἡμεῖς τε γὰρ αὐτοὶ φυλαξόμεθα τοιοῦτο ἢ πράττειν καὶ τοὺς χειροτονησόμενους στέλλειν, οὐδεὶς τε τῶν ἡμετέρων ἀρχόντων τοιοῦτο ἢ πράξει, τὸν ἡμέτερον εὐλαβούμενος νόμον. Ἄδω τε ἴστω τῇ μακαριωτάτῃ ἀρχιεπισκόπῳ καὶ πατριάρχῳ τῆς βασιλείδος ταύτης πόλεως πρὸς τὴν χειροτονίαν ἀπιλέγειν, καὶ παρὰ τῆς αὐτῆς ἢ κλέυσις ἴδωσι. ὃ τε γὰρ ἐπιτάττων, ὃ τε ἐπιταττόμενος ὑπὸ ἐκκλησιαστικῶν ἔσται ἐπιτίμιον, εἰ τι τοιοῦτο πράξει. Ἄλλ' οὐδὲ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ταῖς ἄλλαις, ὅσαι μὴ τὴν τροφὴν καὶ χορηγίαν ἔχουσιν ἐκ τῆς ἀγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας, προσήκου ἔστι πλῆθος ἱερατικῶν τῶν χειροτονουμένων ἐν αὐταῖς, οὐδὲ ἱεραβάνων τοῦ λοιποῦ τὸ τεταγμένον ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐν ταύταις μέτρον, μὴ ποιεῖ καὶ οἱ κατ' αὐτὰς ἱεραμέναι, πρὸς πλῆθος ἐκπίπτοντες ἄμτρον, καὶ τοῖς προσώτοις αὐτοῖς παρὰ τῶν εὐσεβούντων πόρους περιβόμενοι, κακίειν πρὸς τὸ μέτρον αὐτῶν οὐκ ἀποκρίσεις ἔχοντες, εἰς μεγάλην στενοχωρίαν ἐμπέπτωται. Εἰ δὲ ὑπὲρ τὸ μέτρον τὸ ὄρισμένον ἐν τῇ ἀριστάτῃ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ ἢ ἐν ταῖς ἄλλαις ἐκκλησίαις γερουσίαις, ὃ τῆς ἀγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας προεστὴς κατὰ καιρὸν ἀγιωτάτος ἀρχιεπισκόπου, καὶ οἱ ἐ θεοφιλέστατοι τῆς αὐτῆς ἀγιωτάτης ἐκκλησίας ἀποστόμοι δαπάνην ἐκ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐκδοῖεν πόρον, αὐτοὶ τε οἰκοδῶν καὶ ἐκ τῆς ἐαυτῶν παρῆστας διδόντας τὴν δαπάνην, ὃ τε ταῦτα χορηγίαν αὐτοῖς ἐπιτρέψας μακαριωτάτος πατριάρχης. ἴστωσαν γὰρ, ὅς, εἰ ἢ τοιοῦτο πράξωσι, ἀδίκως ἴδωμεν καὶ τοῖς μετὰ τὸν τοιοῦτον πράξαντα ὁσιωτάτους πατριάρχους, καὶ τοῖς μετὰ ταῦτα οἰκονόμοις, καὶ πᾶσι τοῖς λοιποῖς εὐλαβεστατοῖς κληρικοῖς τὰ τοιαῦτα καὶ πολυπραγμοῦναι, καὶ γινόμενα κλύειν, καὶ προσεγγίλλειν τῇ βασιλείᾳ, ὥστε ταύτην μαρτύρουσαν προσάπτειν ἐκ τῆς οὐσίας τῶν τοιοῦτο πράξαντων οἰκο-

fieri permittimus. Atque haec quidem de sanctissima maiore ecclesia.

§ 1. In aliis autem omnibus ecclesiis, quibus sanctissima maior ecclesia sumtus suppeditat, sancimus, ut illi quidem, qui nunc sunt, maneant similiter et ipsi in suo schemate, in posterum vero nemo creetur, antequam ad statutum, uti vocatur, cuiusque ecclesiae ad aedificatoribus earum initio definitum presbyterorum et diaconorum, tam masculorum quam feminarum, subdiaconorum, lectorum, cantorum, ostiariorum numerus redactus sit, neque quisquam ullo modo interim adiciatur. Nam et nos ipsi cavebimus, ne tale quid faciamus et ordinandos mittamus, neque quisquam nostrorum magistratum aliquid tale faciet, sed legem nostram revereatur. Liceat vero beatissimo archiepiscopo et patriarchae regiae huius urbis creationi contradicere, etsi ab aula iussio proficiatur. Nam et qui praecipit, et cui praecipitur, si tale quid fecerit, poenam ecclesiasticam sustinebit. Sed neque in reliquis ecclesiis, quae alimentum et sumtus a sanctissima maiore ecclesia non habent, multitudo creandorum in illis admittenda, neque in posterum numerus etiam in illis ab initio constitutus excedendus est, ne forte in quoque, qui in iis consecrati sunt, ad infinitum numerum aucti, et reditus a piis hominibus ipsis constitutos dividentes, indeque eos numero suo non sufficere videntes, in magnas angustias incident. Si vero ultra numerum in sanctissima maiore ecclesia vel aliis ecclesiis definitum sanctissimus archiepiscopus, qui pro tempore praest, creaverit, et deo carissimis sanctissimae illius ecclesiae oeconomis sumtus ex ecclesiasticis redditibus dederint, tam ipsi, quam sanctissimus patriarcha, qui illis suppeditare eos permisit, de propriis suis facultatibus sumtus praebent. Sciatis enim, quod, si aliquid tale fecerint, nos et sanctissimus patriarcha, qui talia committenti succedunt, et futuris oeconomis, reliquibusque omnibus religiosissimis clericis in illa diligenter inquirendi, et si fiant prohibendi, atque ad Imperatorem deferendi potestatem concedamus, quo is, haec cognoscens, ex bonis oeconomorum, qui id fecerunt, vel etiam archiepiscopi, qui permisit, sanctissimae ecclesiae illi resarciti praecipiat, ne rursus talis confusio et perturbatio haec in re contingat. Haec vero causa ad pristinum modum redacta, tunc usque eo creare liceat, ne dictus modus transcendatur, neve numerus excedatur, vel quidam dolus haec in re committatur. Neque enim ullo modo id fieri permittimus, ut dicatur, licere quidem creare, sed alimenta

menta

non aliter hoc agi, antequam ad praedictum a nobis numerum causa redigatur, ut migratio in officium definitis fiat, et non supra numerum aliquid omnino excedatur; hoc enim nulla machinatione, neque ex aliquo modo fieri sinimus. Et haec quidem de sanctissima maiore ecclesia. § 1. In aliis autem omnibus ecclesiis, quarum expensas sanctissima maior ecclesia facit, sancimus, nunc quidem existentes manere similiter eos etiam sub schemate, de cetero vero nullum ordinari, antequam ad statutum uniuscuiusque ecclesiae, ut vocatur ²⁾, quod antiquius ordinatum est ab aedificatoribus ecclesiarum, presbyterorum, diaconorum masculorum atque feminarum, et subdiaconorum atque lectorum, nec non cantorum et ostiariorum, numerus redigatur, et nullus in medio penitus adiciatur. Nosque ipsi cavebimus tale aliquid agere et ordinandos abbreviamus ³⁾, nullusque nostrorum iudicium tale aliquid agat, nostram formidans legem, et licentia sit beatissimo archiepiscopo et patriarchae huius regiae civitatis ordinationi contradicere, licet iussio de palatio veniat; nam et qui praecipit, et cui praecipitur, sub ecclesiastica multa erant, si tale aliquid egerint. Sed neque in aliis ecclesiis, quaecunque emolumentum et expensas non ⁴⁾ habent a sanctissima maiore ecclesia, competens est ⁵⁾ multitudinem iatromittere ⁶⁾ ordinandorum in ipsis ⁷⁾, neque transcendere de cetero constitutam a principio etiam super illis mensuram, ne forsam etiam qui in eas consecrantur ⁸⁾, in multitudinem incidentes immensam, et accedentes sibi met a pie agentibus reditus ⁹⁾ dividentes, et exinde usque ad mensuram eorum non sufficere videntes ¹⁰⁾, in maximam angustiam incident. Si vero ultra definitam mensuram in sanctissima maiore ecclesia ¹¹⁾ aive

¹⁾ ἐπὶ σχήματος τοῦδε, λοιποῦ δὲ Hal. Facile origines possunt ἐπὶ σχ. τοῦδε, τοῦ δὲ λοιποῦ, sed cum Scrimg. facti Fulg. — ²⁾ ad eum qui vocatur statutus un. eccl. quod Trid., Port. — ³⁾ Trid., Port.; Contin. e Gracco correcti: „ordinandos mittere“. — ⁴⁾ non est. Trid., Port. — ⁵⁾ incompetens Trid., Port. —

⁶⁾ inire Trid., Port. — ⁷⁾ ordinandorum eis Trid.; ord. eius Port. — ⁸⁾ Trid.; eos consequuntur Port.; eas consequuntur Cont. 59. 76.; in eas creantur Cont. — ⁹⁾ sibi met pie agentibus quaestus Trid., Port. — ¹⁰⁾ non sufficientes Trid., Port. — ¹¹⁾ mensuram definitam sanctissimae maiore ecclesiae Trid., Port.

οικονόμων, ἢ καὶ τοῦ ἐπιτρέψαντος ἀρχιεπισκόπου ταῦτα ἀποσώσασθαι τῇ ἀγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ, ὥστε μὴ καὶ αὐτὴς γενέσθαι τινὰ τοιαύτην τῷ πράγματι σύγχυσιν τε καὶ ταραχὴν. Τοῦ πράγματος δὲ εἰς τὸ ἐξ ἀρχῆς περισταμένου μέρου, τῆνικαὐτα χειροτονεῖν ἐξέστω κατὰ τοσοῦτον, ὥστε μὴ ὑπερβάλλειν τὸ ῥῆθ' ἐν μέρει, μηδὲ τὸν ἀριθμὸν ὑπερβάλλειν, ἢ γίνεσθαι τινὰ περὶ τοῦτο κακουργίαν. οὐδὲ γὰρ ἐκεῖνο ἀνεξόμιμα παντάπασιν γενέσθαι, τὸ φάσκειν, ὡς ἄδεια ἔσται χειροτονεῖν μὲν, οὐ μὴν ἐπιδιδόμην τροφᾶς. τοῦτο γὰρ ἐστὶν αὐτὴς τῶν σύγχυσιν ἐργαζομένων, καὶ τῇ τῶν ὑπὲρ τὸν ἀριθμὸν προσθήκῃ δευτέρους καταλόγους συνιστάντων, ἄλλως τε καὶ πολλὰς ἂν σχολῆς τὸ πρᾶγμα περιγραφᾶς, ὥστε ἑτέρας αὐτοὺς ὁδοὺς ἀπληστίας ἐξευρίσκειν ἀντὶ τῆς περὶ τὴν τροφὴν χορηγίας. Καὶ τοῦτο τοίνυν πράττεσθαι παντελῶς ἀπαγορευόμεν, καὶ ὑπὸ τὸ καλούμενον ἐκκλησιαστικὸν ἐπιτίμιον ἀγομέν, μεγάλην ἑαυτῶν¹⁾ ὀφείλειαν εἶναι νομίζοντες τὸ τὴν ἀγιωτάτην μεγάλην ἐκκλησίαν ἰδεῖν μῆτε δανειζομένην, μῆτε στενοχωρουμένην, μῆτε διηλεκτῶς ἠλλειπουσαν, ἀλλὰ διὰ παντῶν εὐθηνουμένην.

Κεφ. γ'. *)

Ὡς περὶ δὲ τὴν περὶ τοῦτο δαπάνην ὄρῳσαμεν, οὕτω προσήκει τὸν κατὰ καιρὸν ἀγιωτάτων πατριάρχην καὶ τοὺς εὐλαβεστάτους οἰκονόμους περισκοπεῖν τὸ καὶ τὰς ἄλλας δαπάνας τὰς γινόμενας ἐκ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πόρων περὶ ἐυσεβεῖς δαπανᾶσθαι πράξεις καὶ θεῶν ἀρσκούσας, καὶ εἰς ἐκείνους ταῦτα χορηγεῖν τοὺς ταῖς ἀληθείαις δεομένους, καὶ οὐκ ἔχοντας ἐτέρωθεν τροφῆς ἀφορομῆν²⁾ (ταῦτα γὰρ τὸν δεσπότην θεὸν θηραπέυει), ἀλλὰ μὴ προστασίας καὶ σπουδαῖς ἀνθρώπων τὰς ἐκκλησιαστικὰς δαπάνας εἰς ἀνθρώπους εἰσποροῦντας ἐπιδιδόμην, καὶ ἐντεῦθεν τοὺς ἀπορομένους μὴ τυγχάνειν τῶν ἀναγκαίων. Ἰατώσαν γὰρ οἱ θεοφιλέστατοι οἰκονόμοι, οἵτε νῦν, οἵτε κατὰ καιρὸν ἐσόμενοι, ὥς, εἴ τι παρὰ ταῦτα πράξαιεν, ταῖς τε ἐκ τοῦ θεοῦ ποιναῖς ὑποκείσονται, καὶ ἐκ τῆς ἑαυτῶν οὐσίας τὸ ἀήμιον τῇ ἀγιωτάτῃ περιποιήσουσιν ἐκκλησίᾳ.

Ἐπιλόγος.

Τὴν μακαριότητα τοίνυν τὴν σὴν, ἥπερ ἐξ ἀρχῆς

sive alia ecclesia ordinet³⁾, qui per tempora fuerit sanctissimae maioris ecclesiae sanctissimus episcopus, et venerabilis eiusdem ecclesiae oeconomi erogationem ex ecclesiasticis praebuerint redditibus⁴⁾ ipsi quoque suo ex⁵⁾ propria facultate praebent expensam, et qui haec expendere eos permiserit beatissimus patriarcha. Sciant enim, quia, si quid tale egerint, licentiam damus et sanctissimis patriarchis, qui post tale aliquid agerint fuerint, et posterioribus oeconomis, et omnibus reliquis reverendissimis clericis talia perscrutari, et facta prohibere et indicare imperio, ut illud cognoscens praecipiat ex substantia haec argentum oeconomorum aut etiam permittentis archiepiscopi hoc sarciri sanctissimae ecclesiae. Quapropter, ne rursus forte fiat talis aliqua confusio atque tumultus, causa ad mensuram a principio constitutam redacta, tunc ordinare liceat in tantum, non transcendatur definita mensura, neque numerus transeat, aut fiat quaedam circa hoc calliditas. Non enim illud patimur omnino fieri, ut dicatur, quia licentia erit ordinare quidem, non tamen emolumenta praebere; haec enim est rursus confusio effluentium, et immensa adiectione secunda collegia constituentium, deinde etiam plurimas habebit ea res circumventiones⁶⁾, ut alias sibi met vias avaritiae inveniant pro alimentorum expensae putantes, ut sanctissimae maior ecclesiae neque debitis subiciatur, neque angustietur, neque perpetuo deficiat⁷⁾, sed semper abundet.

CAP. III. Sicut autem de his expensam determinavimus, ita congruet pro tempore sanctissimum patriarcham et reverendissimos oeconomos considerare, ut aliae expensae, quae fiunt ex ecclesiasticis quaestibus circa pios erogentur actus et deo placentes, et illis haec ministrantur, qui pro veritate egent, et non habent aliunde alimentorum occasionem (hoc enim dominum deum placat), et non patrociniis et studiis hominum ecclesiasticas expensas hominibus locupletibus distribuunt, et ideo⁸⁾ inopes necessaria non mereantur. Sciant autem deo amabiles oeconomi, et qui nunc, et per tempora futuri sunt, quia, si quid praeter haec egerint, divinis suppliciis subiacebunt, et ex sua substantia indemnitate sanctissimae procurabunt ecclesiae.

menta non praebere; id enim rursus eorum est, qui confusione moluntur, et adiectione supernumerariorum secundos catalogos faciunt, quum praesertim multae etiam illi rei circumventiones subsint, ut pro alimentorum suppeditatione alias vias insatiabilis cupiditatis inveniant. Quare ne hoc fiat omnino prohibemus, ut quae in id poenam ecclesiasticam, uti vocatur, statuimus, magnae nobis utilitati fore putantes, si sanctissimam magnam ecclesiam neque acri alieno obnoxiam, neque in angustias redactam, neque perpetuo egentem, ut semper florentem videamus

CAP. III.

Quemadmodum autem expensas ad hanc rem pertinentes definivimus, ita sanctissimum pro tempore patriarcham et religiosissimos oeconomos providere convenit, ut reliquae etiam expensae, quae ex ecclesiasticis redditibus fiunt, in pias et deo gratas causas impendantur, inque eos erogentur, qui vere egent, neque aliunde habent unde vivant (id enim dominum deum placat), non autem patrociniis et studiis hominum ecclesiasticorum divitiis hominibus dentur, ita ut inopes necessaria inde non consequantur. Sciant enim deo carissimos oeconomi, qui nunc, quique omni tempore futuri sunt, quod, si contra haec quid committant, tam poenam divinas subituri, quam suis quoque facultatibus sanctissimam ecclesiam indemnem praestituri sint.

Epilogus.

Sancimus itaque, ut beatitudo tua, quae ab

*) Balsam. ad Phot. Nomoc. X. 1. (Fovllt bibl. II. p. 1032.)

1) ἑαυτῶν om. Hal. — 2) τροφαφορμῆν Hal. — 3) sive aliarum ecclesiarum ordine Trid.; sive alterarum ecclesiarum ordinetur Port. — 4) quaestibus Trid., Port. — 5) Trid.; de sua et Port., Cont. — 6) hab. causas cir-

cumventionis Trid., Port. — 7) ang. neque perpetuo aedificia Trid.; ang. perpetuo aedificio Port. — 8) Port.; adeo Trid.; ita ut inde Cont.

ἀρχῆς καὶ ἐκ νηπίας σχεδὸν ἡλικίας ἐν ἱερατικῷ
 πατρὶ βαδισθεὶς τε καὶ σχηματῆ τὴν ἀγιωτάτην κατέ-
 κοσμήσῃ ἐκκλησίαν, οἷα καὶ ἐξ ἱερατικῆς καταβαί-
 νουσα γενεῆς, ταῦτα φυλάττειν διηλεκτικῶς θεοπίστοις, ἡ-
 γινώσκοντες, ὡς οὐκ ἔλαττον ἡμῖν μελήσει τῶν ταῖς
 ἀγιωτάταις ἐκκλησίαις λυσitteλούντων, ἤπερ αὐτῆς
 τῆς ψυχῆς. Dat. XVII. Kal. April. ¹⁾ DN. Belli-
 sario V. C. Cons. [535.]

initio et a puero in omni sacro ordine et dignitate
 sanctam ecclesiam ornavit, quum etiam ex sacerdotum
 genere descendat, haec perpetuo custodiat, consueti no-
 bis ea, quas sanctis ecclesiis conducant, non minus no-
 bis curae esse, quam ipsam animam.

Epiloga. Beatitudinem igitur tuam, quae ab initio et ex infantili paene aetate in sacro omni
 ordine et schemate sanctissimam ordinavit ecclesiam, ex sacro utique genere descendens ²⁾, haec custodire
 continue iussimus, scientes ³⁾, quia non minus nobis curae est ⁴⁾ horum, quae sanctissimis ecclesiis prosunt,
 quam ipsius animae. Dat. XVII. Kal. April. DN. Belisario V. C. Cons. [535.]

¹⁾ Scrimg.; XIX. Kal. Apr. Coll. const. ecol. —
²⁾ Trid.; quae et ex sacro utique genere descendit

Cont. — ³⁾ Trid.; scientem Port., Cont. — ⁴⁾ Trid.;
 minor nobis cura est Port., Cont.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ δ.)

Περὶ τοῦ τοῦς δανειστάς πρότερον χωρεῖν
 κατὰ τῶν πρωτοτύπων χρεωστικῶν, καὶ ἐν
 δευτέρῃ τάξει, ἀπόρων τούτων εὐρε-
 θέντων, κατὰ τῶν μανδατώρων, ἢ
 τῶν ἀντιφωνητικῶν, ἢ ἐγγυητικῶν.

(Coll. I. tit. 4.)

Ὁ αὐτὸς Βασίλεὺς Ἰωάννη, τῷ ἐνδοξοτάτῳ
 ἱπάρχῳ τῶν ἰερῶν πραιτωρίων.

Προοίμιον.

Νόμον παλαιὸν τεθειμένον μὲν ἤδη, τῷ χρηστέ
 δέ, οὐκ ἴσμεν ὅπως, οὐκ ἐνευδοκίμησαντα, διὰ δὲ
 τῶν αἰ ζητούμενων πραγμάτων ἀναγκαῖον αὐτῷ
 φαιρόμενον αὐδὲ ἀνακαλεσασθαι τε καὶ εἰς πολιτικῶν
 καταστάσεων καλῶς ἔχειν ἐνομίσαμεν, οὐκ ἀπλῶς
 αὐτὸν οὕτως ὡς ἔκειτο θέντες (ἦν γὰρ τις αὐτῷ
 μῆκε παντελῶς ἀδιάκριτος), ἀλλὰ μετὰ τῆς προς-
 ριτικῆς τε καὶ θεοφιλοῦς ¹⁾ διελόντες προσθήκης.

Κεφ. α΄.

Ἐὰν τις τῶν δανειστέων, καὶ ἐγγυητῆν ἢ μαν-
 δατώρα ἢ ἀντιφωνητῆν προσλάβῃ, οὕτως μὴ ²⁾ τὴν
 πρώτην εὐθὺς κατὰ τοῦ μανδατώρος ἢ τοῦ ἐγγυη-
 τῆρος ἢ ἀντιφωνητῆρος χωρεῖτω, μηδὲ ἀμελήσας
 τοῦ δανειστέου τὰς παρενθήκας διενεχέτω, ἀλλὰ
 χωρεῖτω πρῶτον ἐπὶ τὸν τὸ χρυσὸν εἰληφότα καὶ
 τὸ δάνειμα πράξαντα. Καὶ εἰ μὲν ἐκείθεν ἀπο-
 λάβῃ,

Novella IV.

UT CREDITORES PRIMO DEBITORES PRINCI-
 PALES CONVENIANT, ET SI ILLI NON SOL-
 VENDO ESSE REPERIANTUR, SECUNDO
 LOCO MANDATOIRES, VEL CONSTI-
 TUTAE PECUNIAE REOS, VEL FIDE-
 IUSSORES.

Idem Imperator Ioanni, gloriosissimo Praefecto
 sacro Praetorio.

Praefatio.

Antiquam legem olim quidem latam, usu vero,
 necimus qua ratione, non servatam, quae tamen ob
 res semper in quaestionem venientes illi necessaria videtur,
 revocare et in rempublicam reducere pulchrum
 duximus, non ita simpliciter, ut scripta erat, eam fe-
 rentes (erat enim quaedam illius pars plane non dis-
 tincta), sed conveniente atque pia accessione dis-
 tinguentes.

CAP. I.

Si quis igitur mutuum dederit, et fideiussorem,
 aut mandatorem, aut constitutae pecuniae reum acce-
 perit, ille non statim ab initio mandatorem, fideiussorem
 aut constituentem conveniat, neque debitore neglecto
 intercessoribus molestus sit, sed primo eum, qui pecu-
 niam accepit et debitum contraxit, conveniat. Et si
 quidem ab illo acceperit, a reliquis abtineat (quid
 enim

GL

CONST. IV.

DE FIDEIUSSORIBUS ET MANDATORIBUS, ET SPONSORIBUS ¹⁾, ET SOLUTIONIBUS.

(Coll. I. tit. 4.)

Imp. Iustinianus A. Ioanni, gloriosissimo praefecto sacrarum praetoriarum.

Praefatio. Legem antiquam positam quidem olim, usu vero, necimus quemadmodum, non appro-
 bantem, per causas autem semper exquisitas atque necessarias apparentem, rursus revocare ⁴⁾ et ad rempublicam
 reducere bene se habere putavimus, non simpliciter eam, sicut iacebat, ponentes (erat enim quaedam eius pars
 tantum non discreta), sed cum competentem et deo placito distribuentes augmento.

CAP. I. Si quis igitur crediderit, et fideiussorem, aut mandatorem, aut sponsorem acceperit, is non pri-
 mo adversus mandatorem, aut fideiussorem, aut sponsorem accedat, aequè negligens debitoris intercessoribus
 molestus sit, sed veniat primum ad eum, qui aurum accepit debitumque contraxit. Et si quidem ⁵⁾ inde rece-
 perit, ab aliis abtineat (quid enim ei in extraneis erit a debitore completo?); si vero non valuerit a debitore
 reci-

⁴⁾ Hal. et Scrimg. — Integra extat in Bas. XXVI. 2. 1. — Iulian. Const. 3. — Fersio est vetus glossata.

¹⁾ Θεοφιλοῦσης Hal. — ²⁾ οὕτοι μὲν Hal. — Cont. — ⁴⁾ Trid., Cont.; rursus advocare Port. —
⁵⁾ Trid., Port.; et am. et sponsoribus unciis incl. ³⁾ quid Trid., Port.

λάβοι, τῶν ἄλλων ἀπεχέσθω (τί γὰρ ἂν αὐτῶ πρὸς τοὺς ἔξωθεν εἴη, παρὰ τοῦ λαβόντος πεπληρωμένῃ); εἰ δὲ οὐκ ἐγκύσειε παρὰ τοῦ δανεισαμένου λαβεῖν ἢ εἰς μέρος, ἢ εἰς ὀλόκληρον, καθ' ὅσον ἂν παρ' αὐτοῦ μὴ δυνήθει λαβεῖν, κατὰ τοσοῦτον ἐπὶ τὸν ἔγγυητήν ἢ τὸν ἀντιφωνητήν ἢ ἀντιφώνητον χωρεῖτω, καὶ παρ' ἐκείνου τὸ λοιπόμενον κομιζέσθω. Καὶ εἰ μὲν παρόντες αὐτῶ τύχοιεν ἀμφοτέροι, ὅ τε πρωτότυπος, ὅ τε ἔγγυσαίμενος ἢ ἀντιφώνητος ἢ ἀντιφωνησας, ταῦτα ἐκ παντὸς φυλαττέσθω τρόπου. Εἰ δὲ ὁ μὲν ἔγγυητής ἢ ὁ μανδάτωρ ἢ ὁ τὴν ἀντιφώνησιν ὑπελάθων παρείη, τὸν δὲ πρωτότυπον ἀπειναι συμβαλῆ, πικρὸν ἔστι τὸν δανειστὴν πέμπειν ἀλλαγῶσε, παρὸν εὐδὺς τὸν ἔγγυητήν ἢ τὸν μανδάτωρα ἢ ἀντιφωνητήν εἰσπράττειν. Ἀλλὰ τοῦτο δὴ θεωρητέον ἡμῖν τὸν ἔκχωροῦντα τρόπον. οὐδὲ γὰρ ἦν τις ἐνταῦθα τῷ παλαιῷ νόμῳ διωρισμένη πρὸς θεωρητέαν μέθοδος, καίτοι Παπινιανὸς ¹⁾ ὁ μέγας ἦν ὁ ταῦτα πρῶτος ὑφηρετήσας. Ἐνδεκνῶν τοίνυν τὸν ἔγγυητήν ἢ ἀντιφωνητήν ἢ μανδάτωρα, καὶ ὅγε τῷ πραγματικῷ καθημένῳ δικαστῆσι διδοῦν καιρὸν τῷ ἔγγυητῇ (ταῦτον δὲ εἰπεῖν ἀντιφωνητῇ τε καὶ μανδάτωρι, βουλομένοις τὸν πρωτότυπον ἀγαγεῖν), ἐφ' ᾧ τε ἐκείνον πρότερον ὑπομείναι τὴν ἐναγωγήν, οὕτω τε αὐτοὺς ἐν καταλόγῳ ²⁾ πεφυλάττειν βοηθεῖε, καὶ ἀμυνέτω γε τῷ ἔγγυητῇ καὶ τῷ ἀντιφωνητῇ καὶ μανδάτωρι πρὸς τοῦτο καὶ ὁ τοῦ δικάζειν κύριος (ἔγγυηταῖς γὰρ καὶ τοῖς τοιοῦτοις βοηθεῖν ὅσιον), ὥστε αὐτὸν ἀχθέντα τῆς ἐν τῷ τῶς ἐναγωγῆς ἀπαλλάξαι τοῖς ὑπὲρ αὐτοῦ διανοχλουμένοις. Εἰ δὲ ὁ χρόνος ὁ ἐπὶ τοῦτο ταχθεὶς ἔληκοι ³⁾ (δεῖ γὰρ καὶ χρόνον ὁρθεῖν τὸν δικάζοντα), τμηκαῦτα ἢ ὁ ἔγγυητής ἢ ὁ μανδάτωρ ἢ ὁ ἀντιφωνητής ἀγωνιζέσθω τὴν δίκην, καὶ τὸ χρεὸς ἐκτινύτω. τὰς κατὰ τοῦ ἔγγυηθέντος, ἢ ὑπὲρ οὗ τὰς ἐντολάς ἐγραψεν, ἢ τὴν ἀντιφώνησιν ὑπέλαθε, παρὰ τοῦ δανεισαυτος ἐκχωροῦμενος ἀγωγάς.

Κεφ. β.

CAP. II.

Οὐ μὴν οὐδὲ ἐπὶ ⁴⁾ τὰ πράγματα τῶν δανεισαμένων, εἰ παρ' ἑτέρων κατέχοιτο, χωρήσει πρότερον, πρὶν ἂν διελθεῖν τὴν ἐπὶ ταῖς περσοναλλιαῖς ⁵⁾ ὁδὸν κατὰ τὰ μανδατώρων καὶ ἔγγυητῶν καὶ ἀντιφωνητῶν. οὕτω τε ἐπὶ τὰ πράγματα ἔλθων τοῦ πρωτοτύπου, εἴγε παρ' ἑτέρων κατέχοιτο, καὶ τοῖς ἐπιλημμένοις αὐτῶν ἐνοχλήσας, εἴγε μὴδὲ ἐκείθεν σχοίη τὸ ἴκανόν, τμηκαῦτα χωρεῖτω κατὰ τῶν πραγμάτων τῶν ἔγγυητῶν καὶ μανδατώρων καὶ ἀντιφωνητῶν. Ταῦτόν δ' ἔστιν

enim illi cum extraneis rei est, cui debitor satisfecit); si vero a debitore nec partem nec solidum consecutus poterit, quantum ab illo accipere non potuit, pro ea parte cum fideiussore, vel constituto, vel mandato experiatur, et ab eo reliquum consequatur. Atque hoc quidem, si utrique, tam principalis debitor, quam fideiussor, aut mandator, aut constitutae pecuniae praesentes sint, omnimodo serventur. Si vero fideiussor, aut mandator, aut qui constitutum suscepit quidem adsit, principalem autem debitorem abesse contigerit, durum est creditorem alio mittere, quum statim a fideiussore, aut mandatore, aut constituto exigere possit. Sed et huic rei, quoad fieri poterit, medendum sanum est. Neque enim antiqua lex definitam quandam mandandi methodum habuit, quamvis magnus ille Papinianus haec primus docuerit. Demonstrat igitur fideiussorem, aut constitutum, aut mandatorem, et inde, qui causae praestet, fideiussori, nec non constituto et mandatori principalem debitorem adducere volentibus tempus det, ut ille primus actionem sustineat, atque hic in ultimum serventur subsidium. In eo quoque fideiussori, sponsori, mandatori iudex succurrat (fideiussoribus enim et istiusmodi hominibus auxilio venire aequum est), ut ille productus actione interim cui liberet, qui illius causa molestia afficiatur. Quod tempus ad hoc constitutum praeterierit (iudex enim ad tempus definire debet), tum aut fideiussor, aut mandator, aut constitutus litem suscipiat, et debitum solvat, actionibus contra eum, pro quo fideiussit, vel mandatum scripsit, vel constituit, a creditore sibi censis.

Sed neque ad res debitorum, si ab aliis detinentur, prius veniat, quam actionibus personalibus contra mandatores et fideiussores et constitutos experiri fuerit. Ac cum ita ad res debitoris principalis ab aliis detentas venerit, earumque detentores conveniant, si nec inde illi satisfactum sit, tunc res fideiussorum et mandatorum et constitutorum persequatur. Idem erit dicendum, si hi omnes quosdam sibi obligatos habeant, quique hypothecariis actionibus teneri possunt.

recipere aut in partem, aut in totum, secundum quod ab eo non potuerit recipere, secundum hoc ad fideiussorem, aut sponsorem, aut mandatorem veniat, et ab illo quod reliquum est sumat. Et si quidem praesentes ei consistant ambo, et principalis, et intercessor, et aut mandator, et sponsor, hoc omni servetur modo; si vero intercessor, aut mandator, aut qui sponsioni se subiecerit adsit, principalem vero abesse contigerit, acerbum est creditorem mittere alicubi, quum possit mox intercessorem aut mandatorem aut sponsorem exigere. Sed et hoc quidem curandum est a nobis possibili modo; non enim erat quoddam hic antiquae legi datum pro sanatione remedium, cum utique ⁶⁾ Papinianus maximus fuerit, qui haec ⁷⁾ primitus introduxit. Probet igitur intercessorem aut sponsorem aut mandatorem, et causae praesidens iudex det tempus intercessori (idem est dicere sponsori et mandatori) volentem principalem deducere, quatenus ille prius sustineat conventionem, et sic ipse in ultimum subsidium reservetur, sicut solatio intercessori et ⁸⁾ sponsori et mandatori in hoc quoque index; fideiussoribus enim et talibus prodesse sancitum ⁹⁾ est, ut illo deducto interim conventionem liberentur, qui pro eo in molestia fuerunt. Et vero tempus in hoc indultum excesserit (convenit namque etiam tempus definire iudicantem), tunc fideiussor aut mandator aut sponsor exsequatur litem, et debitum exigatur contra eum, pro quo fideiussit, aut pro quo mandatum scripsit, aut sponsorshipem suscepit, a creditore ¹⁰⁾ actionibus sibi censis.

CAP. II. Sed neque ad res debitorum, quae ab aliis detinentur, veniat prius, antequam transeat via super personalibus contra mandatores, et fideiussores, et sponsores, sicut ad res veniens principalis debitoris, sive ab alio detineantur, et detinentes eas conveniens, si neque inde habuerit satisfactionem, tunc veniat adversus res fideiussorum, et mandatorum, et sponsores; idem est dicere, vel si quosdam habuerint homines ipsi

¹⁾ Hal.; Παπινιανὸς Scring. — ²⁾ καταλόγῳ Hal. — ³⁾ Scring., Hal.; τοῦτο εὐδὺς ἔληκος Herzag. et Par. correctum, ut videtur, ex Hal. notis recogn. op., sed, si fallor, illud εὐδὺς, quod ibi primo loco posuit Hal., ad initium huius cap. referendum est, ubi in textu Hal. est τὴν πρώτην αὐθις. — ⁴⁾ Hal., Bas.; om. ἐπὶ

Scring. — ⁵⁾ προσωπικαῖς Hal., Bas. — ⁶⁾ Trid., Port.; alio Cont. — ⁷⁾ Trid., Port.; quamvis Cont. — ⁸⁾ Trid.; hoc Cont. — ⁹⁾ Trid., Port.; servetur Cont. — ¹⁰⁾ Trid., Port.; aut Cont. — ¹¹⁾ Trid., Port., Cont.; sed hic in margine: „leg. sanctam est ut in veteribus.“ — ¹²⁾ Trid.; creditoribus Port., Cont.

λοῖν ἀπειν, καὶ εἴ τις τις ἔχοιεν ἅπαντες οὗτοι ὁρίων αὐτοῖς ἰκευδύτους, καὶ ταῖς ὑποθηκαίαις ἐγγυαῖς ἐνέχεσθαι δυναμένους. Κατὰ μέντοι τοῦ προηγουμένου καὶ τῶν ὄντων παρ' αὐτῶν πραγμάτων (ἴτε ταῖς προσωκαίαις, ἴτε ταῖς ὑποθηκαίαις εὐθύς, ἴτε ἀμφοτέραις χρήσασθαι βουληθεῖν) πᾶσαν αὐτῶν διδομένην ἄδειαν τῇ ἐμπροσθεν ἡμῖν εἰρημένην ὁδὸν ἐ καὶ ταῖν ἐπὶ ¹⁾ τῶν ἄλλων προσώπων τε καὶ θεμάτων νομοθετήσαντες. Καὶ οὐ τοῦτο μόνον ἐπὶ δανεισῶν φανεῖν, ἀλλὰ καὶ εἴ τις ἀνήσαιο τε παρά τινος, ἴτε τὸν καλούμενον λάβω βεβαιωτῆν, καὶ σαλευσθεο κατὰ τὴν τῆς πράξεως, ἐγγυαγῆς κατὰ τοῦ πρώτου γινόμενης, μὴ πρὸς τὸν βεβαιωτῆν εὐθύς ὁ ἀγοραστὴς χωρεῖται, μηδὲ τὸν κατέχοντά τι τῶν τῶν πεπρακτῶν πραγμάτων, ἀλλ' ἐπὶ τὸν πρατήρα πρώτον, οὕτω τε ἐπὶ ²⁾ τὸν βεβαιωτῆν, καὶ κατὰ τρίτην ταῖν ἐπὶ τὸν κατέχοντα. Τῆς αὐτῆς κἀναυθῶ ³⁾ διαίρεσεως οὕτως ἐπὶ τε τῶν παρόντων, ἐπὶ τε τῶν ἀπόντων, ἢν ἐμπροσθεν ἐπὶ τε τῶν ἐγγυητῶν καὶ μανδатарῶν καὶ ἀντιφωνητῶν, ἐπὶ τε τῶν δανεισμένων ἐνομοθετήσαμεν. Ὁμοίως τοῦτο κρατοῦντων καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων συναλλαγμάτων, ἐν οἷς ἐγγυηταίαις ἢ μανδатарῶν ἢ ἀντιφωνηταίαις προσληφθεῖεν, ἐπὶ τε αὐτῶν τῶν προηγουμένων ἐκατέρωθεν, ἐπὶ τε τῶν κληρονομῶν αὐτῶν καὶ διαδόχων. Ὁ μὲν οὖν ταλαιῶς νόμος ταῦτα ⁴⁾ κρατεῖται τε αὐδῆς, καὶ μετὰ ταύτης τῆς δικαιοσύνης τε καὶ τῆς διαίρεσεως τοὺς ἡμετέρους ὑπερβύους θαλλέτω.

Κε φ. γ'.

Τὸ δὲ ἐφεξῆς ταῖς ἀνθρωπίναις βοηθῶν ⁵⁾ δραπεταῖς, εἰ καὶ τισὶ τῶν δανειζόντων οὐ καταδύμων ἴσως ἴσται, ἀλλ' οὖν ἡμῖν πρὸς φιλανθρωπίαν νενομοθετήσθω. Ἐὰν γὰρ τις δανείσειε χρυσόν, τῇ τοῦ δανεισμένου περιουσίᾳ πιστεύων, ὁ δὲ εἰς ἔπειαν χρυσόν μὲν οὐκ εὐποροίη, περιουσίαν δὲ κλίσηεν ἔχει, ὁ δανειστής δὲ ἐπιχειροῦ, καὶ χρυσόν γὰρ τῶν ἐπιχρησῶν, τῷ δὲ ⁶⁾ οὐκ εἴη πρόχειρον, οὐδέ τις ἀνητὴ περιουσία (δίδομεν γὰρ ⁷⁾ τῷ δανειστῇ βουληθέντι καὶ ἀκλήτῳ ⁸⁾ πράγματα λαβῆν ἀντὶ χρυσόν), ἀλλ' οὐδέ τις ἀνόνυμος ἀκλήτῳ αὐτοῦ πράγματα παρεῖ, τοῦ δανειστοῦ πολλὰς καὶ θρυλοῖστος, ὡς ὑπόκειται τὰ τοῦ δανεισμένου πρῶματα, καὶ ταύτη φοροῦντος τοὺς προσεῖαι βουλημένους ταῖς ἀγορασίαις, τῆναυθῶ ἐπὶ μὲν τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως οἱ ἐνδοξότατοι τῆς ἡμετέρας πολ-

In debitorem tamen principalem atque res apud ipsum existentes (sive personalibus, sive hypothecariis, sive ambabus actionibus statim uti voluerit) omnem licentiam ei damus, praedictam a nobis rationem et ordinem in reliquis quoque personis et casibus lege constituentibus. Neque hoc solum de creditoribus dicimus, verum etiam si quis emerit quid ab aliquo, et confirmatorem, quem vocant, acceperit, et venditio, actione contra venditorem instituta, aliquatenus labefactetur, non statim confirmatorem emtor conveniat, neque eum, qui ex rebus venditoris quid detinet, sed primo venditorem, deinde confirmatorem, et tertio loco detentorem. Eademque distinctio et in praesentibus, et in absentibus etiam hic adhibeatur, quam antea tum in fideiussoribus, mandatoribus et constituentibus, tum etiam in debitoribus sancivimus. Atque id similiter in ceteris quoque contractibus obtineat, in quibus fideiussores aliqui, aut mandatores, aut constituentes accipiuntur, et tam in ipsis principalibus ab utraque parte, quam heredibus eorum et successoribus. Antiqua igitur lex in his rursus valeat, et cum hac iusta distinctione subditos nostros foueat.

CAP. III.

Porro quod humanis necessitatibus subvenit, licet quibusdam creditoribus forte gratum non sit, id a nobis tamen clementer sancitum esto. Si quis enim debitoris facultatibus fidem habens mutuum pecuniam dederit, hic vero pecuniam restituere nequeat, bona autem immobilia habeat, et creditor urgeat, atque pecuniam omnino efflagitet, huic autem in promptu non sit, neque ulla res mobilis (concedimus enim, ut creditor, si velit, etiam res immobiles pro pecunia accipiat), at immobilium eius rerum ne emtor quidem adit, cum vel iactet saepe creditor bona debitoris pignori obligata esse, eoque ad emtionem accedere volentes deterreat, tunc in hac quidem felicissima civitate gloriosissimi reipublicae nostrae magistratus secundum iurisdictionem unicuique a lege et nobis concessam, in provinciis vero gentium praesides efficiant, ut, accurata rerum debitoris aestimatione facta, creditoribus pro debiti portione

ipsis ⁹⁾ sibi obligatos, et qui hypothecariis actionibus sibi teneri possiat. Contra principales tamen et existentes apud eos res (sive personalibus, sive hypothecariis, sive ambabus uti voluerit) omnem ei damus licentiam, quae dudum a nobis dicta ¹⁰⁾ est, et viam et ordinem in aliis personis casibusque sancitam. Et non solum hoc in creditoribus dicimus, sed etiam si quis emerit aliquid ab aliquo, deinde acceperit eum, quem vocant confirmatorem, et moveatur in aliquo venditionis conventio contra venditorem facta, non adversus confirmatorem mox emtor accedat, neque tenentem aliquid rerum venditoris, sed adversus venditorem prius, et sic adversus ¹¹⁾ confirmatorem, et tertio loco contra detentorem. Eadem etiam hic existente divisione super praesentibus et absentibus, quam dudum in fideiussoribus et mandatoribus et sponsoribus ac creditoribus causa debitorum sancivimus; similiter obtineat etiam in aliis contractibus, in quibus fideiussores aliqui, aut mandatores, aut sponsos accipiuntur, et in ipsis principalibus ex utroque ¹²⁾, et in heredibus eorum et successoribus. Antiqua siquidem lex haec valeat rursus, et cum huiusmodi iustitia atque divisione nostros subiectos foueat.

CAP. III. Quod autem de cetero humanis auxiliatur curis, licet quibusdam creditoribus non forte sit gratum, a nobis tamen propter clementiam sancitur. Si quis enim mutuaverit aurum, debitoris substantiae credens, at ille ad restitutionem auri non sit idoneus, substantiam autem immobilem habeat, verum creditor ardeat aurum omnimodo quaerens, illi vero non sit facile, neque ulla mobilis substantia: damus ¹³⁾ creditori licentiam volent immobilis res accipere pro auro. Sed si nec quispiam emtor immobilium eius rerum adsit, creditore frequenter etiam divulgante, quoniam subiaceat debitoris res, et ob hoc terrentes adire volentes emtionem, tunc in hac quidem felicissima civitate gloriosissimae nostrae reipublicae indices secundum unicuique concessam a lege et a nobis iurisdictionem, in provinciis autem gentium praesides praeparant, subtili aestimatione facta rerum debitoris, dari secun-

¹⁾ ταῖν καὶ ἐπὶ Hal. — ²⁾ καὶ πρός τε ἐπὶ Hal. —

³⁾ ταύτης δηλονότι Hal. — ⁴⁾ ταύτη Hal. — ⁵⁾ βοηθῶν Hal. — ⁶⁾ τὸ δὲ Hal. — ⁷⁾ Sering., Bas.; δίδομεν ἄδειαν Hal., quem auctoritate versionis vulg. ad correctionem se vertisse puto, ibi enim haec verba proposita incipiunt. Eandemque ob causam Hal. pro ἀλλ' οὐδέ τις habet καὶ οὐδέ τις et hinc novam sententiam

incipit. — ⁸⁾ κλητὰ coniecit Cutac. in h. n. expos.; cf. Reits ad Harmonop. III. 5. 91. in: Meerm. Theos. Suppl. p. 199. not. 146. — ⁹⁾ habuerit homines ipsi Trid., Port. — ¹⁰⁾ Trid.; data Port., Cont. — ¹¹⁾ Trid.; ad Port., Cont. — ¹²⁾ Trid., Port.; latere add. Cont. — ¹³⁾ Trid., Port.; damus enim Cont. et uncis inclusit hanc sententiam

πολιτείας ἄρχοντες κατὰ τὴν ἐκάστῃ τεταγμένην παρὰ τοῦ νόμου καὶ ἡμῶν δικαιοδοσίαν, ἐν δὲ ταῖς ἐπαρχίαις οἱ τῶν ἐθνῶν ἡγούμενοι παρασκευαζέτωσαν, ἀκριβοῦς διατιμῆσεως γινόμενης τῶν πραγμάτων τοῦ χρεωστήσαντος, δίδωσθαι πρὸς ἀναλογίαν τοῦ χρέους κτήσιν ἀκίνητον τοῖς δανεισταῖς μετὰ τοιαύτης ἀσφαλείας, μεθ' ἧς ἂν ὁ χρεώστης δοῦναι δύνηται. Τὰ δὲ τῆς τῶν πραγμάτων ὁσέως ἔστω τοιαῦτα ὅποια τὰ 1) μὲν καλλίω, δίδωσι τῷ δανειστῇ, τὰ δὲ ἐλάττω παρὰ τῷ χρεώστῃ μετὰ τὴν τοῦ χρέους λύσιν μένειν ἔξ. Καὶ γὰρ οὐκ ἂν εἴη δίκαιον, τὸν δόντα μὲν χρυσοῦν, λαβεῖν δὲ χρυσοῦν οὐ δύναμενον, ἀλλ' ἀναγκαζόμενον καταδέξασθαι κτήσιν ἀκίνητον, μὴ τὰ γούν καλλίονα τῶν τοῦ χρεώστου πραγμάτων λαβεῖν, καὶ ταύτην γούν ἔχειν παραφυγῆν, ὅτι περ εἰ καὶ χρυσοῦν οὐκ ἔληφεν, ἢ ἕτερα τῶν φέρεσθαι δυναμένων πραγμάτων, ἀλλ' ἔρεστιν αὐτῷ κτήσιν οὐ φασίην ἔχειν. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἔστω 2) φιλανθρωπία τις σαφῆς τοῦ νόμου, γινωσκέτωσαν δὲ οἱ δανειζόμενοι, ὡς, πᾶν εἴ μὴ τοῦτον ἐλάττωσιν τὸν νόμον, ὁ τῆς ἀνάγκης λόγος εἰς τοῦτο τὸ πρᾶγμα περιηγε 3). Καὶ γὰρ οὐκ εὐπορῶν χρημάτων ὁ δανεισάμενος οὐδὲ ἀγοραστῶν ἡμελλεν οὐδὲν ἕτερον πράττειν, ἢ τῶν οἰκείων ἐξιστάσθαι, καὶ αὐδὶς τὰ πρᾶγματα πρὸς τὸν δανειστὴν εἰκότως ἐχώρει χρυσοῦν λαβεῖν οὐκ ἰσχύοντα. Ὡστε ὅπερ μεθ' ἕβρεως καὶ ἔξ ἀποτελέσματος πικροῦ περιόχιατο τὸν τε δανειστὴν, τὸν τε χρεώστην, τοῦτο ἡμεῖς φιλανθρωπῶς τε εἴμα καὶ νομοθετικῶς διελόμενοι, καὶ τοῖς ἡτυχηκόσι χρεώστως βοηθοῦμεν, καὶ τοῖς πικροτάτοις τῶν δανειστῶν οὐκ ἂν φανεῖμεν δύσκολοι, πρᾶγμα αὐτοῖς ἐπιτάττοντες, εἰς ὅπερ, εἰ διέμειναν ἀπειθοῦντες, πάντως ἂν ἀρίκοντο. Ἐἰ μὲν τοίγα, ὁ δανειστῆς ἐτοιμὸς ἔστι παρασκευάσαι τινὰ τὸν ὄνουμενον, ἀνάγκην ἔχειν τὸν χρεώστην τοῦτο πράττειν, δίδόντα τοιαύτην ἀσφάλειαν δοκιμασίᾳ τοῦ δικάζοντος, ὅποιαν ὅλως ἔστι δοῦναι δυνατός. πανταχόθεν γὰρ οὕτως τῶν δανειστῶν προνοητέον, ὡς μὴ τοὺς χρεώστως βρῶναι καθάπαξ. §. 1. Δανειστὴν δὲ τίθεμεν, τοῖς ἀρχαίοις ἀκολουθοῦντες νόμοις, πάντα τὸν ἀγωγὴν ἔχειν κατὰ τινος δυναμένον, εἰ καὶ μὴ δανείσῃα τὸ πεπραγμένον, ἀλλ' ἕτερόν τι συνάλλαγμα καθεστῆτος, δηλαδὴ τῶν ἀργυροπρατικῶν ἀντιφωνήσεων διὰ τὸ χρῆσιμον τῶν συναλλαγμάτων ἐπὶ τῆς νῦν μενουσῶν τάξεως.

tione possessio rei immobilis ea cautione detur, quam debitor praestare possit. Res vero hoc modo dentur, quae earum meliores sunt, eas det creditor, deterior vero solum debito apud debitorem manere sinat. Neque enim iustum esset, ut qui pecuniam dedit, pecuniam vero consequi nequit, sed rem immobilem accipiat, cogitur, non etiam meliores res debitoris accipiat, alioquin hoc ei solatio sit, quod, licet pecuniam vel alia mobiles non consecutus fuerit, rem tamen non in illi habere liceat. Atque haec quidem manifesta quaedam clementia legis sit; intelligant vero credentes, quod, etsi hanc legem non scripsissemus, necessitas tamen ratione res eo perducta fuisset. Nam debitor nec pecuniam nec emtores habens nil aliud facturus erat, nisi ut bonis suis cederet, et res iterum ad creditorem, qui pecuniam consequi non poterat, inveniunt. Quare quod cum contumelia et acerbo effectum creditorem quam debitorem circumstat, clementer et ut legislatorem decet distinguentes, infelicibus debitoribus succurrimus, et acerbissimis creditoribus non videbimur, aliquid eis imperantes, ad quod, si inobedientes permanent, omni tamen modo pervenirent. Si tamen creditor emtorem quendam procurare paratus sit, debitori id faciendi necessitas incumbat, atque cautionem arbitrio iudicis praestet, quam omnino praestare poterit. Ubique enim creditoribus ita procedendum est, ne debitores graventur.

Ἐ π ἰ λ ο γ ο ς .

Τὰ τοίνυν παρ' ἡμῶν ἐπ' ὠφελείᾳ 4) τῶν ὑπηκόων νενομοθετημένα μαρθάνουσα ἢ σὴ ὑπεροχῇ τοῖς

Epilogus.

Eminentia igitur tua quae in subditorum utilitatem a nobis sancita sunt cognoscens, ea consuetudine pro-

secundum quantitatem debiti possessionem immobilem creditoribus cum tali cautela, cum qua debitor dare possit. Rerum vero datio sit huiusmodi: quaecumque quidem meliora sunt, dentur creditori, quae vero deteriora, apud debitorem post debiti solutionem manere sinantur. Etenim non erit iustum, dantem quidem aurum, recipientem autem aurum non valentem, sed coactum suscipere possessionem immobilem, non saltem meliora 5) rerum debitoris percipere, et per hoc habere consolationem, quia si aurum non recipit, aut alia rerum, quae potius possunt, tamen licet ei possessionem non inutilem habere. Sed hoc quidem sit clementia quaedam 6) legis. Agnoscat autem creditores, quia, etsi hanc non scripsissemus legem, necessitatis ratio ad hanc causam perduceret. Si enim non sit idoneus pecuniarum debitor, nec ullus emtor sit, nihil aliud facturus erat, quam propriis bonis cedere, et rursus res ad creditorem merito venirent aurum percipere non valentem. Quamobrem quod cum iniuria et effecta acerbo perduceret creditorem et debitorem, hoc nos clementer simul et legaliter decedentes et infelicibus debitoribus auxiliamur, et acerbis 7) creditoribus non apparebimus duri 8), causas eis deputantes, ad quam, si permanent inobedientes, tamen modis omnibus advenirent. Si itaque creditores paratus est praeparare quendam emtorem, necessitatem habere debitorem hoc agere, praebentem huiusmodi cautionem arbitrio indicantis, qualem omnimodo est dare possibile. Undique enim ita creditoribus providendum est, ut non debitores graventur. §. 1. Et absolute creditorem ponimus, antiquas sequentes leges, omnem qui actionem habere contra aliquem potest, licet non sit mutuum gestum, sed alter quidam contractus consistat argentiorem quippe sponsonibus propter utilitatem contrahentium in ordine moderno durantibus.

Epilogus. Quae igitur a nobis pro cautela subiectorum sancita sunt cognoscens tua eminentia

1) τὰ om. Hal., Bas. — 2) ἐστὶ Hal. — Port. — 3) Trid.; sit — quadam Port., Cont. — 4) Trid. — 5) εἰς ταύτην αἰτίαν περιόχιατο Hal. — 6) „Fet. ad hoc causam Cont. — 7) acerbi Trid., Port. — 8) dari Trid., Port.

τοῖς ἀνήθεσι προγράμμασιν ἐνταῦθα τε καὶ πανταχοῦ τῆς ὑπάρχου φανερά γεγέσθαι παρασκευασάτω, ὥστε καὶ τοῖς ἔθνεσι γινώσκειν τοὺς ὑπάρχους, ὅπως γένοιεν ἡμῖν τῆς ἐκείνων ὠφελείας ἢ πρόνοια. Dat. XVII. Kal. April. Indict. XIII. Fl. Belisario V. C. Cons. [535.]

programmatis hic et per totum imperium manifesta fieri curet, ut etiam qui inter gentes sunt subditi cognoscant, quantae curae nobis eorum salus fuerit.

solanibus programmatibus et hic et in omni ditione fieri manifesta procreet, ut etiam inter gentes agnoscant subiecti, quanta fuerit nobis pro illorum utilitate providentia. Dat. XVII. Kalend. April. Indict. XIII. Flavio Belisario V. C. Cons. [535.]

1) Dat. XII. Kal. Jul. Trid., Port.; Dat. ante diem XVII. Kal. April. Cons.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ 6.)

Περὶ μοναστηρίων, καὶ μοναχῶν, καὶ γουουμένων.

(Coll. I. tit. 5.)

Ἀποστολῆσθε Ἰουστινιανὸς Ἀβγουστος Ἐπιφάνῳ, τῷ ἀγιωτάτῳ καὶ μακαριωτάτῳ ἀρχιεπισκοπῆ τῆς βασιλείδος ταύτης πόλεως, καὶ οἰκουμένης πατριάρχῃ.

Προοίμιον.

Ὁ ἐν ἀσκήσει μοναχικῆ βίος οὕτως ἐστὶ σεμνός, ὥστε οἰκτιρῶν οἶδε θεῶν τὸν εἰς τοῦτον ἐρχόμενον ἄνθρωπον, ὥστε πάντα μὲν ἀνθρωπίνον αὐτοῦ σπῆλον ἐποφύειν, καθαρὸν δὲ ἀποφραίνειν, καὶ τῇ λογικῇ κρείσσονα φύσει, καὶ τὰ πολλὰ κατὰ νόον ἐνεργῶντι, καὶ τῶν ἀνθρωπίνων φροντίδων ὑπέροπον. Εἰ τοίνυν μέλλοι τις ἔσεσθαι μοναχός, ἀπορῆς, διὲ καὶ τῆς τῶν θεῶν αὐτῷ λογίων παιδείας καὶ σοφίας ἀκριβοῦς, ὥστε τηλικαύτης ἀξίῳ γενέσθαι μεταβολῆς. Ὡς ἤθλησεν τοίνυν καὶ ἡμεῖς ἀπορῆσθαι τὸ πρακτικὸν αὐτοῖς, καὶ ἀγιωσίας ἀπὸ ἀληθείας τῆς ἐπὶ τὸ θεῖον ὁδοῦ καταστήσαι. καὶ οὕτως ἡμῖν ὁ σκοπὸς τοῦ παρόντος ἐστὶ νόμου, ὅτι μετὰ τὰ περὶ τῶν θεοφιλῶν ἐπισκόπων νενομοθετημένα, καὶ τὰ περὶ τῶν εὐλαβεστάτων κληρικῶν διατεταγμένα, μηδὲ τὸ μοναχικὸν ἔξω καταλιπεῖν τοῦ προσήκουτος.

Κεφ. α΄.

Novella V.

DE MONASTERIIS, ET MONACHIS, ET PRAESULIBUS.

Imp. Iustinianus A. Epiphansio, sanctissimo et beatissimo regiae huius urbis Archiepiscopo et Patriarchae universali.

Praefatio.

Vita monastica sic honesta est, sic apta quae hominem eam ingredientem deo conciliet, ut omnem humanam labem ab eo auferat, eoque purum et talem efficiat, qui rationi convenienter vivat, quique plurimum meditetur, et humanis curis superior sit. Si quis igitur perfectus monachus futurus est, is et sacrarum litterarum doctrina, et diligente exercitatione indigeat, ut tanta mutatione dignus fiat. Quamobrem nos quoque, quid illis faciendum sit, et ut veri luctatores in via, quae ad deum ducit, fiant, tradendum putavimus. Atque hic est huius legis scopus, ut post ea, quae de prius episcopis sancita, quaeque de religiosissimis clericis disposita sunt, res monasticas non inordinatas relinquamus.

CAP. I.

GI.

CONST. V.

DE MONACHIS.

(Coll. I. tit. 5.)

Imp. Iustinianus A. Epiphansio, sanctissimo et beatissimo huius regiae urbis felicissimae Archiepiscopo et universali patriarchae.

Praefatio. Conversationis monachalis vita sic est honesta, sic commendare novit deo ad hoc reverentem hominem, ut omnem quidem humanam eius maculam detergat, puram autem declarat, ac rationabili natura decentem, et plurima secundum mentem operantem, et humanis cogitationibus celsiorem. Si quis igitur futurus est monachus perfectus, indiget et divinarum eloquiorum eruditione, et conversationis integritate, ut tanta dignus factus sit mutatione. Credimus igitur et nos explanare, quod agendum est ab eis, et decertantes eos veros ad sacram viam constituere, et ita nobis intentio praesentis est legis, ut post illa, quae de sanctissimis episcopis sancivimus, et quae de reverendissimis clericis disposuimus, neque quod monachicum est, ultra quod competit relinquamus.

CAP. I

1) Serling.; deest ap. Hal., qui tantum rubricam et inscriptionem habet. — Eptome h. n. in Coll. const. cod. III. l. 13. (Fodilli bibl. II. p. 1833 sq.) breviterque argumentum exhibent Paratitla ad lib. I. tit. 3. huius coll. (Fodilli bibl. II. p. 12. 72.) — Capita tantum non omnia h. n. inveniunt in variis capitibus collectionis 87. capital.; cf. Bienenr. Gesch. d. N. p. 587 sq. et p. 171. — Julian. const. 4. — Fersio est vetus glossata. Alius antiquae versionis initium protulit Pithoeus ad Cod. p. 693.; plenam dedit eam ex Anselmi Lucensis Coll. can. Savigny in: Zeitschr. f. g. R. II. p. 128 sqq.; cf. Savigny Gesch. d. R. II. p. 280.

Κεφ. α. ^{α)}

Ἐκεῖνο τοίνυν πρὸ τῶν ἄλλων ζητέον, ὥστε κατὰ πάντα χρόνον καὶ ἐν ἀπάσῃ τῇ γῇ τῆς ἡμετέρας βικουλίας, εἴ ποτέ τις οικοδομεῖν εὐαγὲς μοναστήριον βούλοιοτο, μὴ πρότερον ἀδῆαι εἶναι τοῦτο πράττειν, πρὶν ἂν τὸν θεοφιλέστατον τῶν τόπων ἐπισκοποῦν προσκαλέσοιτο, ὃ δὲ χεῖρας τε ἀνατείνειεν εἰς οὐρανόν, καὶ διὰ τῆς εὐχῆς τὸν τόπον ἀνιερώσειε θεῷ, πηξάμενος ἐν αὐτῷ τὸ τῆς ἡμετέρας σύμβολον σωτηρίας (φραμὲν δὲ τὸν προσκυνητὸν καὶ τίμιον ὄντως σταυρὸν), οὕτω τε ἀρξῆται τῆς οικοδομίας, καλὸν δὴ τῆς τοῦτον καὶ πρέποντα θεμέλιον ἀποθεμένας. Αὕτη μὲν οὖν ἀρχὴ τῆς εὐσεβοῦς τῶν εὐαγῶν μοναστηρίων ποιήσεως ἔστω.

Κεφ. β. ^{β)}

Ἐπιτεθεὶν δὲ ἡμῖν καὶ τὰ περὶ τῶν καθ' ἕκαστον μοναχῶν σκεπτόν, τίνα προσῆται γίνεσθαι τρόπον αὐτοῦ, καὶ πότερον ἐλευθέρους μόνον, ἢ καὶ οἰκτίας τυχόν, διότι πάντας ὁμοίως ἢ θεῖα δέχεται χάρις, προκηρύττουσα σαφῶς, ὡς τότε ἐπὶ τῇ τοῦ θεοῦ λατρίᾳ οὐκ ἔστιν ἄρασαν οὐδὲ θῆλυ, οὔτε ἐλευθέρους, οὔτε δοῦλους. πάντας γὰρ ἐν Χριστῷ ἐν εἰκότως νομιζεσθαι. Θεσπίζομεν τοίνυν, τοῖς θελοῖς ἀκολουθοῦντες παρόσι, τοὺς εἰς μονήρην βίον παραγγέλλοντας μὴ προσηγορίας εὐθὺς παρὰ τῶν εὐλαβεστάτων ἡγουμένων τῶν εὐαγῶν μοναστηρίων σχῆμα λαμβάνειν μοναχικόν, ἀλλ' ἐπὶ τριετίαν ^{γ)} ὄλην, εἴτε ἐλευθέροι τυχόν, εἴτε δοῦλοι καθεστήκοιεν, προσκατερεῖν, οὕτω τοῦ μοναχικοῦ σχήματος ἡξιωμένους, ἀλλὰ κούρῃ τε καὶ ἐσθῆτι τῇ τῶν καλουμένων χρῆσθαι λαϊκῶν, καὶ μένειν τὰ τοῦ θεοῦ διδασκομένους λόγια. καὶ τοὺς εὐλαβεστάτους αὐτῶν ἡγουμένους πυνθάνεσθαι ἐς αὐτῶν, εἴτε ἐλευθέροι καθεστήκοιεν, εἴτε οἰκτίαι, καὶ πῶθεν αὐτοῦς ἐπιθυμία τοῦ μονήρους εἰσῆλθε βίου, καὶ μανθάνοντας παρ' αὐτῶν, ὡς οὐδέμια πονηρὰ προήρασι εἰς τοῦτο αὐτοὺς ἡγάγεον, ἔχειν αὐτοὺς ἐν τοῖς διδασκομένοις ἔτι καὶ νοθευομένους, καὶ διαπειραν λαμβάνειν τῆς αὐτῶν καρτερίας τε καὶ σεμνότητος. οὐ γὰρ θῆδιον βίου μεταβολὴ μὴ μετὰ συντονίας ψυχῆς γινόμενη. §. 1. Καὶ εἰ μὲν τὸν τριετή βίον ἅπαντα διαμένοιεν, ἀρίστους ἑαυτοῦς καὶ καρτεριωτάτους τοῖς τε ἄλλοις μοναχοῖς καὶ τῷ ἡγουμένῳ δεικνύοντες, τοὺτους τῆς μοναχικῆς ἀξιοῦν σιολῆς τε καὶ κούρᾶς, καὶ εἴτε ἐλευθέροι καθεστήκοιεν, ἀνεπηρέστους μένειν, εἴτε οἰκτίαι, μηκέτι παντελῶς ἐνοχλεῖσθαι, μεταβάλλοντες εἰς

CAP. I. Illud igitur ante alia dicendum est, ut omni tempore et in omni terra, si quis aedificare venerabile monasterium voluerit, non prius licentiam esse hoc agendi, quam deo amabilem locorum episcopum advocet, at ille manus extendat ad caelum, et per orationem locum consecret deo, figens in eo salutis nostrae signum (dicimus autem adorandam et honorandam vere crucem), sicque iachocet aedificium, bonum utique quoddam hoc et decens fundamentum poneas. Hoc itaque principium pie venerabilium monasteriorum fabricae fiat.

CAP. II. Hinc autem nobis etiam de singulis monachis cogitandum est, quo conveniat fieri modo, et utrum liberis solum, an etiam forte servis, eo quod omnes similiter divina susceperit gratia, praedicans palam quia, quantum ad dei cultum, non est masculus neque femina, neque liber neque servus; omnes enim in Christo unam mercedem percipere. Sancimus ergo sacras sequentes regulas, eos, qui singularem conversationem praefitentur, non promte innox a reverendissimis praesulibus venerabilium monasteriorum habitum percipere monachalem, sed per triennium totum (sive liberi forte sint, sive servi) tolerare, non dum monachicum habitum promerentes, sed tonsura et veste eorum, qui laici vocantur, uti, et manere divina addiscentes eloquia, et reverendissimos eorum abbates requirere eos, sive liberi sint sive servi, et unde eis desiderium vitae singulariter accesserit, et discentes ab eis, quia nulla maligna occasio ad hoc eos adduxit ¹⁾, habere eos inter eos, qui adhuc docentur atque monentur, et experimento percipere eorum tolerantiam et honestatem; non enim facilis est vitae ²⁾ mutatio, sed cum animae fit labore. §. 1. Et dum triennio toto ita permanserint ³⁾, optimos semetipsos et tolerabiles aliis monachis et praesint demonstrantes, hos monachicam promereri vestem atque tonsuram, et sive liberi sint, sine calumnia permanere, sive servi, penitus non inquietari, migrantes ad commu-

CAP. I.

Illud igitur ante omnia dicendum est, ut quocumque tempore et quocumque nostri imperii loco quis venerabile monasterium aedificare voluerit, non prius ei id facere liceat, quam dei amantissimum illum ei episcopum advocaverit, atque hic manibus ad caelum extensis precatione locum deo consecret, figens in eo salutis nostrae signum (adorandam autem et venerandam crucem dicimus), atque ita pulchro in e decente iacto fundamento aedificium iachocet. Hoc itaque principium pie venerabilium monasteriorum aedificationis.

CAP. II.

Hinc autem nobis in singulis etiam monachis considerandum est, quo modo eos fieri conveniat, et utrum solos liberis, an forte et servos, quia omnes aequalem suscipit divina gratia, quae percipere declarat, quod ad dei cultum, neque masculinum esse neque feminam neque liberum neque servum; omnes enim in Christo unam merito haberi. Sancimus igitur, sacros omnia secuti, ut qui monasticam vitam profitentur non statim a religionissimis praesulibus venerabilium monasteriorum habitum monachalem accipiant, sed per integrum triennium, sive liberi forte, sive servi sint, patienter expectent, habitu monachali non dum digni haberi, et tonsura et veste eorum, qui laici vocantur, utantur, et maneat, atque sacras litteras discant. Religionissimi quoque eorum praesules interrogent eos, utrum libi sint, an vero servi, et unde eos vitae monasticae desiderium inceserit, quomodo nulla prava occasione illi ad hoc perductos esse ab eis didicerint, in eorum numero eos habeant, qui erudiantur adhaec et monentur, et perseverantiae atque honestatis eorum periculum faciant. Neque enim facilis est vitae mutatio, nisi quae fit cum animi contentione.

§. 1. Et si triennio isto optimos se atque tolerantissimos tum reliquis monachis, tum etiam praesulibus probantes in vita illa permanserint, veste monachali et tonsura digni habeantur, et si liberi sint, nulli iniuriis obnoxii maneant, sin servi, nullo modo substantur, ad communem omnium (caelestem vero dicimus) ad-

^{α)} Bas. IF. 1. 1.; cf. Psell. p. 11. — Photii Nomoc. XI. 1. (Fœlli bibl. II. p. 1043.) — ^{β)} Photii Nomoc. XI. 3. (Fœlli bibl. II. p. 1052.); (Ioannis) Nomoc. 33. (Ibid. II. p. 639.) — ^{γ)} (Eustathii) ὁμολ. XXVI. 12.

¹⁾ induxit et Trid., Port. — ²⁾ hominum add. scribit Trid. — ³⁾ triennio tota ea vita perman-

εις τὴν κοινὴν ἀπάντων (φαμέν δὴ τὴν ἐξ οὐρανοῦ) διαποτίειν. καὶ ἀναρπαζέσθωσαν εἰς ἐλευθερίαν ἢ γὰρ ἐν πολλοῖς θέμισσι καὶ ὑπὸ τοῦ νόμου τοῦτο γίνεται, καὶ τοιαύτη τις ἐλευθερία δίδεται, πῶς οὐκ ἂν ἰσχύειν ἢ θέλα χάρις τῶν τοιούτων αὐτοῦ ἀπολύσει δεσμῶν; Ἐὰν δὲ εἶσω τὴν τριετίας ἔλθοι τις, καὶ τινὰ τῶν εἰς ἀσκήσιν παραγγελλομένων ἔλκειν ὡς οὐκ ἐστὶν βουληθεῖς, — τοῦτο ἕπερ ἔναγχος ἡμῖν ἐκ Ἀσιας προσήγγειλε Ζώσιμος ὁ θεοφιλέστατος ἀνήρ, πρὸς τὸν ἐν ἀσκήσει, καὶ συνεγγυς μὲν εἰς εἰκοστὴν καὶ ἑκατοστὴν ἡμερῶν τῆς ἡλικίας παραγερόμενος, ἀμείων δὲ ταῖς ἐπὶ τῆς ψυχῆς ἀρεταῖς, ταῖς τε τοῦ σώματος πειραταῖς, τοσαύτη τις αὐτῷ τοῦ θεοῦ χάρις ἐκάνθει, — εἰ τις τοίνυν, καθάπερ εἰπάμενος ἔφραμεν, εἶσω τῆς τριετίας ἔλθοι, τινὰ πρὸς δουλίαν ἔλκω τῶν βουλομένων καὶ προσκατεροῦντων ἐφ' ᾧ γελῶσαι μοναχοί, λέγοι τε, ὡς ὑπελλέτο τινὰ πράγματα, καὶ διὰ τοῦτο προσέδραμεν εἰς τὸ μοναστήριον, θεσπιζόμενος, αὐτὸν μὴ προχειρῶς τοῦτο πράττειν, ἀλλὰ πρότερον ἀποδεικνύναι, εἰ ταῖς ἀληθείαις καὶ δούλος ἐσσι, καὶ ἐπὶ κλοπῇ τυχόν, ἢ ἐπὶ βλαπτικῇ καὶ πταίσματι χαλεπῶς ἀποδράσεις μὲν διὰ τὸ εὐαὶον πταίσμα, εἰς δὲ τὸ μοναστήριον ἔλθοι. καὶ εἰ μὴν ἀληθεύων ἀποδειχθῆι, καὶ φανεῖν διὰ τοιαύτην αἰτίαν μοναχικὴν ὑποδύμενος ἀσκήσιν, ἢ καὶ δι' ἀλογιστὰ βίον τυχόν ἀποδράς, καὶ οὐ ταῖς ἀληθείαις ἀσκήσεως ἔρῶν εἰσεληλυθε, τοῦτον ἀποδίδουσι τῷ κεκτημένῳ, μὴδ' ὦν ὡς εἰκὸς ὑπέλλετο, εἴη καὶ ταῦτα κατὰ τὸ μοναστήριον εἰεν, τὸν δὲ ἐποδύχοντα δεσπότην τὴν καλουμένην αὐτῷ δίδουσι πίσυν, ὡς οὐδὲν αὐτὸν δράσει κακόν, παραλαβόντων τε καὶ ἄγειν οἴκοι. §. 2. Ἐὰν δὲ ὁ μὲν φάσιν, ἑαυτὸν εἶναι δεσπότην, οὐδὲν ἐλέγχοι τοιοῦτο, φάσιντο δὲ εἰ τοιαῦτα ἔγκαλούμενος καὶ ἔξ αὐτῆς τῆς ἀσκήσεως σεμνός τε καὶ ἐπιεικής, καὶ ἰσῶς καὶ μαρτυροῦτο, ὡς καὶ παρὰ τῷ κεκτημένῳ καθεστὼς κόσμος ἐστὶν καὶ σεμνότητος ἔραστὴς, κἂν μήπω τυχὴ περιεσμένος ὁ τῆς τριετίας χρόνος, ἀλλ' οὖν καὶ οὐτω μὲν κατὰ τὸ σεβασματώτατον μοναστήριον, τῆς τῶν ἐκόντων ἀπληλαγμένους θραυστικῶς. Τοῦ τριετοῦ δὲ ἀπαξ διελεθόντος χρόνον ἔγκριτους ὡς τῆς μοναχικῆς αἵτιος καθεστὼτος σεμνότητος, μὲν κατὰ εἰς μοναστήριον. οὐκ ἔτι γὰρ δίδομεν ἄδικαν οὐδὲν ἀπειλιῶς πολυπραγμονεῖν τι τῶν κατ' αὐτὸν, ἀλλ' εἴη οὐκ ἐστὶν, εἴτε ἐλευθερὸς εἴη, μὲν αὐτὸν ἐπὶ τῆς ἀσκήσεως βουλομένον. καὶ γὰρ κἂν εἰ τι πταίσμα κατὰ τὸν ἔμπροσθεν αὐτῷ τυχόν πῆρακται βίον (ἢ γὰρ ἀνθρώπων φρεσὶς ὀλισθηρὰ πῶς ἐστὶ πρὸς τὴν

πλημ-

dominum transeuntes; atque in libertatem vindicentur, nam si multis in casibus a lege quoque hoc fit, et talis libertas datur, quidni divina gratia his vinculis eos liberare possit? Quodsi quis intra triennium venerit, et quendam ex illis, qui vitam monasticam profitentur, ut servum abducere velit (id, quod nuper ex Lycia Zosimus nobis nunciavit, vir dei amantissimus, in exercitatione celebris, quique annum prope aetatis centesimum et vicesimum agit, et tam animi virtutibus, quam corporis viribus floret; tanta in eo dei gratia eminet), si quis igitur, uti ante diximus, intra triennium veniat, quendam ex illis, qui monachi fieri volunt in eoque perseverant, in servitatem vindicaturus, eumque res quasdam abripuisse, et propterea ad monasterium confugisse affirmet, ne etiam hoc faciat sancimus, sed prius ostendat eum revera servum esse et vel furto vel improba vita vel gravibus peccatis inquinatum propter ipsum delictum suum aufugisse et ad monasterium venisse; et siquidem vera dixisse probetur, eaque de causa exercitationem monasticam eum suscepisse appareat, vel etiam propter vitae turpitudinem forte aufugerit, nec quibus vere exercitationem monasticam amaret, eam subierit, domino cum iis rebus reddatur, quas forte abstulit, si modo res illae in monasterio fuerint; si vero, qui dominus probatus est, fidem, uti vocatur, illi det, se non male eum tractaturum esse, eumque recipiat et domum ducat.

§. 2. Si vero is, qui se dominum dicit, nihil tale probaverit, ille autem, qui horum accusatur, vel ex ipsa exercitatione monastica honestus et probus appareat, testimonium quoque forte habeat, se, quum apud dominum esset, modestum atque honestatis amantem fuisse, licet triennii tempus nondum completum sit, tamen etiam sic in venerabili monasterio ab eorum audacia, qui eum vindicare volunt, liberatus maneat. Triennio vero semel elapso, monastica gravitate dignus habitus in monasterio maneat. Etenim nemini omnino potestatem damus curiose in ea inquirendi, quae ad ipsum pertinent, sed sive servus, sive liber sit, eum in monastica exercitatione manere volumus. Nam et si peccatum aliquod in vita ante acta ab ipso forte commissum sit (humana enim natura ad peccata proclivis est), tamen ad mediocrem peccatorum purgationem et virtutis augmentum vel triennalis tem-

tem-

sem omnium (dicimus autem caelestem) dominum, et arripiantur in libertatem. Nam si in multis casibus etiam ex lege hoc fit, et talis quaedam libertas datur, quomodo non praevaleret divina gratia talibus eos absolvere visulis? Si vero intra triennium venerit quispiam, et aliquem horum, qui conversationem professi sunt, trahere tanquam servum voluerit (hoc, quod nobis nuper ex Lycia nunciavit Zosimus deo amabilis, vir famosissimus in conversatione, et prope vicesimum et centesimum aetatis agens annum, pollens autem et animi virtutibus et corporis operationibus; tanta quaedam in eo gratia dei floret), si quis igitur, sicut praediximus, intra triennium veniat aliquem in servitatem trahens volentium et perdurantium, ut fierent monachi, et dicat, quoniam abripuit quasdam res, et propterea recurrit ad monasterium, sancimus, eum non promte agere, sed primo probare pro veritate, quia servus est, et pro furto forsaa, aut pro ¹⁾ vita maligna, aut pro ¹⁾ vitis pessimis fugerit quidem propter suam vitium, ad monasterium autem venerit. Et si quidem verax ostendatur, et apparuerit propter eiusmodi causam monachicam simulam conversationem, aut propter turpitudinem vitae forte diffugiens, et non pro veritate sanctimoniae habitum concupiscens, hunc reddi domino cum quibus forsaa abripuit, si tamen haec ²⁾ etiam in monasterio fuerint; eum vero, qui dominus approbatur, dare ei iusurandum, quia nihil mali ei faciet, et suscipere atque eum reducere domum. §. 2. Si vero is quidem, qui dicit se esse dominum, nihil tale probaverit, et appareat is qui in talibus accusatur, ex ipsa conversatione honestus ac mitis, et legitima testimonium habeat aliorum, quod etiam apud dominum consistens disciplinatus fuerit et honestatis amantem, et non nondum forte completum est triennii tempus, attamen etiam sic maneat in venerabili monasterio, si tamen asperitate liberatus. Triennii vero semel expleto tempore, iudicatus, quia monastica dignus est honestate, maneat in monasterio. Nequaquam enim damus licentiam ulli penitus perscrutari quae eius sunt, sed sive liber sive servus sit, manere eum in conversatione volumus. Nam etsi vitium in priori ab eo forte contractum est vita (humana enim natura quodammodo labitur ad delicta), attamen sufficit ad mediocrem purgationem peccatorum et ad virtutis augmentum triennalis temporis testimonium; ea vero, quae rapta sunt, etiam si apud

¹⁾ Trid.; pro om. Cont. — ²⁾ Trid.; haec res Cont.

πλημμελήματα), ἀλλ' οὖν ἀρκεῖ πρὸς μετρίαν κά-
θαραν τῶν ἡμαρτημένων καὶ πρὸς ἀρετῆς ἐπίδοσιν
ἢ τοῦ τριτοῦ χρόνου μακρυρία, τῶν μέντοι κλαπέν-
των καὶ οὕτω, παρ' οἷς ἂν εὐρηθεῖεν, πάντως ἀπο-
δοδομένων τῷ πάλασι δεσποτῇ. §. 3. *Εἰ μέντοι τὴν*
τῆς δουλείας ἀνάγκην ἐκφυγῶν πειραδείη τὸ μὲν
μοναστήριον ἀπολείπει, ἕτερον δὲ βίον σχῆμα μετα-
διδάκειν, παρῶσθαι δίδομεν τῷ κεκτημένῳ καὶ ¹⁾
ἔλκειν αὐτόν, ἀποδεικνύντι τὴν τύχην, καὶ ²⁾ εἰς
οἰκείας ἔχειν. οὐ γὰρ ἂν ὑβρισθεῖη τοσοῦτον εἰς
ἀληθῆ δουλείαν ἐλκόμενος, ὅσον αὐτὸς ἐξύβρισε, τὴν
τοῦ θεοῦ λατρείαν ἀποφυγῶν. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ
τῆς τύχης τῶν εἰς μοναχοῦς παραγγέλλειν βουλομένων
θεσπίζομεν.

Κεφ. γ'. ^{a)}

Σκεπτεόν δέ, ὅπως αὐτοὺς οἰκοῦντας καὶ δια-
τιμώμενους μοναχικῆς φιλοσοφίας ἀγωνιστὰς ἀξιῶν
ἀποδείξωμεν ³⁾. Βουλομεθα γὰρ μὴδὲ ἐν μοναστήριον
τῶν ἐπὶ τῆς ὑπάρχου καθέστως, εἴτε πλείονων ἀνδρά-
πων ἐστίν, εἴτε ἐλαττόνων, τοὺς ἐν αὐτῷ μοναχοῦς
κεχωρισμένους ἀπ' ἀλλήλων ἔχειν, καὶ ἰδίους οἰκημασί-
ωσις, ἀλλὰ κοινῇ μὲν αὐτοὺς ἐσιτᾶσθαι θεσπίζο-
μεν, καθευθεῖν δὲ ἅπαντας ἐν κοινῷ, ἐκάστου μὲν ἐπι-
τινος ἰδιαζούσης χαμεύνης κειμένου, ἐν οἴκῳ δὲ ἐντὶ
κατακλινομένους, ἢ, εἴπερ οὐκ ἀρκολή πρὸς τὸ πλη-
θος τῶν μοναχῶν οἶκος εἰς, ἐν δύο τυχόν ἢ καὶ
πλείοσιν, οὐ μὴν ἰδίᾳ καὶ καθ' ἑαυτοὺς, ἀλλ' ἐν
κοινῷ, ὥστε μάρτυρας τῆς ἀλλήλων γίνεσθαι κοσμο-
τιχίᾳς τε καὶ σωφροσύνης, καὶ μὴδὲ τὸν ὑπνον αὐτῶν
ῥᾶθυμον ἔχειν, ἀλλὰ μελετώντα τὴν εὐκοσμίαν διὰ
τὴν τῶν ὀφουμένων ἐπιτησίαν πολλήν. εἰ μὴ τινες
αὐτῶν τὸν ἐν θεωρίᾳ τε καὶ τελειότητι διαζῶντες
βίον ἰδιῶτον ἔχουσιν οἰκημάτων, οὐδὲν καλεῖν ἀναχα-
ρητῆς τε καὶ ἡσυχαστῆς εἰσάθαι, ὡς τῆς κοινότητος
ἐπὶ τὸ κρείττον ἐξηρημένους. ἐπιτίοιγε τοὺς ἄλλους,
ὅσους εἰς πληθος ἢ ἀσκησίαν ἐστίν, ἐν τοῖς καλουμέ-
νοις κοινοβίοις εἶναι βουλομεθα. οὗτος γὰρ ὁ ζῆλος
αὐτοῖς εἰς ἀρετὴν ἐπιδώσει, καὶ μάλα τὰ τοῖς νεάζου-
σιν, εἴγε μετὰ τῶν πρεσβυτέρων ταπεινῶ. γενήσεται
γὰρ ἢ τῶν παλαιότερων πολιτεία τῆς νεότητος ἀκριβῆς
παιδαγωγία, οὕτω τε ἔστωσαν ἐν τοῖς κοινοβίοις
τῷ σφῶν αὐτῶν ἡγεμόνι πειθόμενοι, καὶ τὴν
παραδεδομένην αὐτοῖς ἀσκησίαν ἀμέμπτως τη-
ροῦντες.

Κεφ. δ'. ^{b)}

Εἰ δὲ τις ἄπας ἑαυτὸν καθιερώσας τῷ μοναστή-
ριῳ

apud quoscunque inveniantur, modis omnibus reddantur prisco domino. §. 3. Si vero servitii necessitate
effugiens tentaverit monasterium quidem derelinquere, aliam autem vitae sectari figuram, licentiam damus do-
mino et trahere eum, et probanti fortunam inter servos habere. Non enim iniuriam patietur tantam ad verum
servitium tractus, quantum ipse iniuriatus est dei culturam refugiens. Et haec quidem de fortuna horum, qui
inter monachos profiteri volunt, sancimus.

CAP. III. Cogitandum vero est, quomodo ipsos habitantes et degentes monasticae philosophiae certum
dignos esse ostendamus. Volumus enim nullam monasterium sub ditione nostra constitutum, sive plurimorum hominum
est sive paucorum, monachos, qui ibi sunt, divisos ab alterutris esse et propriis habitationibus uti, sed communem
quidem eos comedere sancimus, dormire vero omnes in communi, unoquoque quidem in propria quadam stratura iace-
re in domo vero una collocatos, aut si forte non sufficit ad multitudinem monachorum domus una, in duas forte
aut plures, non tamen seorsum et apud semetipsos, sed in communi testes alterutris sint honestatis et castita-
tis, et neque ipsum somnum desidiosum habeant, sed meditantem ⁴⁾ bonum ornatum propter increpationem
respicientium; nisi tamen quidam eorum in contemplatione et perfectione degentes vitam remotam habeant in
hospitio, quos vocare anachoretas, id est discedentes, et hesychastas, id est quiescentes, consueverunt, tanquam
a communi ad meliora exceptos; alioqui alios, quibuscumque iater multitudinem conversatio est, in iis, qui
vocantur coenobia (id est communi vita ⁵⁾), esse volumus. Sic enim zelus eis ad virtutem crescit, et maxime
iure

^{a)} Hanc §. recitat Photii Nomoc. IX. 32. (Fotilli bibl. II. p. 1017.) — ^{b)} (Ioannis) Nomoc. 64
(Fotilli bibl. II. p. 641.)

¹⁾ καὶ om. Meerm. I. II. — ²⁾ καὶ ἀποδ. τὴν
τύχην εἰς οἶκ. Meerm. III. et Zuich. — ³⁾ Ita Hom.
emendavit, cf. Fulg.; ἀποδείξω Scring., Meerm. III. et
Zuich. — ⁴⁾ meditantem Trid., Port. — ⁵⁾ in communi
vita Port.; in communia vita Trid. (i. e. communia
vitae?). Hanc interpretationem graeci vocabuli
dubitavi, cum profecta sit fortasse ab ipso Fot. Int.

temporis testimonium sufficit. Quae vero furto ablati
sunt, apud quoscunque reperiantur, etiam sic vel
domino omnino restituantur.

§. 3. Quodsi is, qui servitutis necessitatem effu-
git, monasterium relinquere, atque aliud vitae gen-
sectari conetur, domino licentiam damus, ut ablatum
eum, conditione eius demonstrata, et inter servos ha-
beat. Neque enim tanta iniuria afficietur in
servitutem redactus, quantam ipse intulit, dum
dei servitium. Atque haec quidem de conditi-
onem, qui se monachos profiteri volunt, sancimus.

CAP. III.

Videndum vero est, quomodo eos in habitatione
et victu monastica philosophia dignos athletas redd-
mus. Volumus enim, ut nullo in monasterio sub ditione
nostra constituto, sive multorum hominum sit, sive pau-
corum, monachi invicem separati sint, et propriis ha-
bitationibus utantur, verum sancimus, ut cibum una capiant,
atque in communi loco omnes dormiant, et quilibet
proprio quidem lecto cabet, in una vero domo, vel
una domus multitudinem monachorum non capiat, in
duabus forte vel pluribus, non vero seorsim et
sed una decumbant, ut invicem honestatis et castitatis
testes sint et ne somnum dissolute, sed decenter capiant,
propter eorum, qui eos videbunt, gravem increpationem,
nisi quidam ex illis, qui contemplatione et perfectione
vitam agunt, propriam cubiculum habeant, quos an-
choretas et hesychastas vocare solent, tanquam a
communi vita ad meliora translatis. Reliquos enim, qui
vitam asceticam cum multitudine agunt, in coenobio,
uti vocantur, esse volumus. Sic enim aemulatio virtu-
tem illorum, et maxime iuvenum, augebit, si senioribus
adiungantur. Seniorum enim vitae ratio iuventutem
accurata educatio erit. Atque ita in coenobio gra-
tuli suo obediant, et traditam ipsis exercitationem
culpate servant.

CAP. IV.

Si quis autem monasterio semel se consecraverit,

αὐτῶν καὶ τοῦ σχήματος τυχὼν εἶτα ἀναχωρῆσαι τοῦ μοναστηρίου βουληθεῖη, καὶ ἰδιώτην τυχὼν ἐλεῖσθαι βίον, αὐτὸς μὴ ἴστω, πόσαν ὑπὲρ τούτου δώσει τῷ Θεῷ τὴν ἀπολύτῃν, τὰ πρόγματα μέντοι, ὅποσα ἂν ἔχοι, ἤτις αἰς τὸ μοναστήριον εἰσῆι, ταῦτα τῆς δεσποτείας ἔσται τοῦ μοναστηρίου, καὶ οὐδ' ὀτιοῦν παντελῶς ἔξαι.

Κεφ. ε. α')

Καίτις δὲ προσδιορίζομεν, ὥστε τὸν εἰς μοναστήριον εἰσελθόντα βουλομένον, πρὶν εἰς τὸ μοναστήριον εἰσελθῶ, ἄδελφον ἔχειν τοῖς ἑαυτοῦ χρῆσθαι καθ' ὃν βούλεται τρόπον. Εἰσελθόντι γὰρ συνακολουθήσει πάντως τὰ πρόγματα, καὶ ἐν μὴ φητῶς εἰσῆγειν ταῦτα φήσει, καὶ οὐκ ἔσται κύριος αὐτῶν οὐκ ἔτι κατ' οὐδένα τρόπον. Εἰ δὲ γε παῖδας ἔχοι, εἰ μὲν ἔτιχεν ἤδη πράγματα τινα δωρησάμενος αὐτοῖς, ἢ κατὰ προγναμμάτων δωρεὰν καὶ κατὰ προικὸς προφασιν ἑαυτοῦ, καὶ ποιῆι ταῦτα τὸ τέταρτον τῶν ἐξ ἀδιαθέτου τῆς αὐτοῦ περιουσίας, μηδεμίαν ἐπὶ τοῖς λοιποῖς πράγμασιν ἐχέτωσαν μετουσίαν οἱ παῖδες. Εἰ δὲ ἢ οὐδὲν αὐτοῖς δωρησῆται, ἢ ἔλαττον τοῦ τέταρτου, καὶ μετὰ τὸ παραγγεῖλαι τὸν ἀποαιτιόμενον εἰς μοναχίους οὐδὲν ἦτον τὸ τέταρτον ὀφειλέσθαι τοῖς παισὶν ἢ εἰς ἀγαπήρωσιν, εἴγε ἔτιχον ἤδη τι λαβόντες, ἢ καὶ ἐπ' ὧ τὸ πᾶν αὐτοῖς δοθῆναι. Εἰ δὲ γαμετὴν ἔχων εἶτα αὐτὴν ἀπολύων εἰς μοναστήριον εἰσῆι, ἢ τε προῖξ τῇ γυναικὶ φιλανθρώπως, καὶ τὸ ἐπὶ τελευταίᾳ συμφωνίᾳ (τοῦτο, ὅπερ καὶ ἐν ἑτέρῃς ἡμῶν νομοθεσίαις διατάξαι), πάντων τῶν ἐπὶ μοναχοῖς πρὸ τούτου βηθέντων, καὶ ἐπὶ γυναικῶν εἰς μοναστήριον εἰσιουσῶν κρατουμένων.

Κεφ. ε. β')

Εἰ δὲ ἀπολύων τὸ μοναστήριον εἰς τινα ἔλθοι στρατιῶν ἢ ἑτερον βίον σχῆμα, τῆς οὐσίας αὐτοῦ καὶ οὕτως εἰς τὸ μοναστήριον, κατὰ τὸ ἐμπροσθεν ἡμῶν ἀρμημένον ἀπομενοσῆς, αὐτὸς ἐν τοῖς ταξεωταῖς καὶ λαμπροτάτοις τῆς ἐπαρχίας ἀρχοντος τετάξεται, καὶ τούτου ἔξει τῆς μεταβολῆς τὸν καρπὸν, καὶ ὅγε τὴν θέλει λειτουργίαν ὑπερίδων δικαστηρίου χθαμαλοῦ προσκαρτερεῖται δουλείᾳ.

Κεφ. ζ. α')

Εἰ δὲ ἀπρλιπὼν τὸ μοναστήριον, καθ' ὅπερ τῆν

invenibus, si cum senioribus constituentur; fiet enim seniorum conversatio inventutis educatio perfecta, et sic sicut in coenobis suo proprio abbati obediens, et traditam sibi conversationem inculpabiliter observans.

CAP. IV. Si quis autem forte semel dedicatus schemateque potius deinde a monasterio discedere voluerit, et privatam fortassis eligere vitam, ipse quidem sciat; quam pro hac dabit deo satisfactionem, res suam, quascunque habuerit, dum in monasterium intrabat, eas domini esse monasterii, et nihil penitus cunctis.

CAP. V. Illud quoque decernimus, qui in monasterium introire voluerit, antequam monasterium ingrediatur, licentiam habere suis uti quo voluerit modo. Ingredientem namque simul sequantur omnino res, licet non expressim qui introduxerit eas dixerit, et non erit dominus earum ulterius alio modo. Si vero filios habuerit, si quidem contigerit iam eum res aliquas donasse eis, aut per antenuptialem donationem, aut per domum occasionem contulisse, et faciant haec quartam ab intestato eius substantiam, nullam in reliquis rebus habent participium filii; si autem nihil eis donaverit, aut minus quarta, et ¹⁾ postquam abrenuntians conversatio fuerit inter monachos, nihilominus quarta debeatur filiis aut supplementum, si contigit eos iam aliquid accepisse, aut etiam quatenus totum eis detur. Si autem uxorem habens, deinde eam relinquens in monasterium ingrediatur, et dos mulieris servetur, et ex morte pactum, quod in alia nostra sancimus constitutione, omnibus, quae super monachis de his dicta sunt, et in mulieribus in monasterium ingredientibus valitur.

CAP. VI. Si vero relinquens monasterium ad quandam veniat militiam aut ad aliam vitae figuram, substantia eius etiam sic in monasterio secundum quod a nobis prius dictum est remanente, ipse inter officiales clarissimi provinciae iudicis statuetur, et hunc habebit mutationis fructum, et ²⁾ qui sacrum ministerium despexit, tribunalis terreni observet servitium.

CAP. VII. Si vero relinquens monasterium, in quo conversationem habuerit, ad aliud transeat monasterium, etiam

habituque consecutus sit, deinde ex monasterio discedere, et forte privatam vitam sectari voluerit, ipse quidem sciat, quam rationem hac de re deo sit redditurus; quascunque vero res habuit, quum monasterium ingrediaderetur, illae in dominio monasterii erunt, ne tantulum quidem omnino auferet.

CAP. V.

Illud quoque decernimus, ut is, qui monasterium vult ingredi, ante, quam in monasterium venerit, potestatem habeat rebus suis eo quo velit modo utendi. Illud enim ingredientem res omnino sequentur, quantum se eas inferre non expresse dixerit, neque ullo modo earum dominus amplius erit. Si vero liberus habeat, usque quasdam res vel in donationem propter nuptias, vel in dotem dederit, atque illae quartam bonorum eius ab intestato efficiant, nullam in reliquis rebus liberi partem habeant. Sin vero vel nihil, vel minus quarta illis donaverit, etiam postquam is, qui valedicit, se monachum professus fuerit, quarta liberis nihilominus debeatur, vel ita, ut, si liberi quid acceperint, illa suppleatur, vel ut totum illis detur. Quodsi uxorem quis habeat, eaque relicta monasterium ingrediatur, mulieri et dos et pactum in casum mortis factum, quemadmodum et alia constitutione nostra sancitum est, servetur, omniaque, quae de monachis ea de re dicta sunt, etiam in mulieribus monasterium ingredientibus obtineant.

CAP. VI.

Si quis vero relicto monasterio ad militiam vel aliud vitae genus se contulerit, bona eius etiam sic in monasterio, prout ante a nobis dictum est, manebunt, et ipse in cohortales clarissimi provinciae iudicis allegatur, eumque habebit mutationis suae fructum, ut, quum divinum ministerium despexerit, in iudicii terreni servitio permaneat.

CAP. VII.

Quodsi relicto monasterio, in quo conversationem habuit,

^{a)} Photii Nomoc. XI. 1. (Fœlli bibl. II. p. 1045.) Ioannis Nomoc. 34. (ibid. II. p. 641.) — ^{b)} Photii Nomoc. XI. 1. (Fœlli bibl. II. p. 1045.) — ^{c)} Photii Nomoc. XI. 1. (Fœlli bibl. II. p. 1045.)

¹⁾ Trid.; et om. Cont — ²⁾ Trid.; ut Cont.

τὴν ἀσκησὶν εἶχεν, εἰς ἕτερον μεταβαίνοι μοναστήριον, καὶ οὕτω μὲν ἢ αὐτοῦ περιουσία μενέτω τε καὶ ἐκδικηθῆναι ὑπὸ τοῦ προτέρου μοναστηρίου. ἔνθα ἀποταξάμενος τοῦτο κατέλιπε. Προσηκόν δὲ ἐστὶ, τοὺς εὐλαβεστάτους ἡγουμένους μὴ εἰσδέχεσθαι τὸν τοῦτο πράττοντα. ἀληθὴς γὰρ ὁ τοιοῦτος βλος, καὶ μοναχικῆς καρτερίας οὐδ' ὅλως ἔγγυς, οὐδὲ σταθερᾶς καὶ μονίμου ψυχῆς, ἀλλὰ περιφερομένης τε καὶ ἄλλοιτε ἄλλα ζητούσης ἀπόδειξιν ἔχων. Ὡστε καὶ τοῦτο καλύψουσιν οἱ θεοφιλέστατοι ἐπίσκοποι, καὶ οἳ γε ἀρχιμανδρῆται λεγόμενοι καὶ καλούμενοι, τὴν μοναχικὴν σεμνότητα κατὰ τοὺς θελοῦς κανόνας φυλάττοντες.

Κε φ. η. α)

Et de his quibus monachicam exercitiam assumptam, ad alium monasterium transeat, sic quoque bona eius maneat et vindicentur a priore monasterio, quod illi valedicens reliquit. Reverendissimos vero praesulum, qui hoc facit, suscipere non decet. Vaga enim est haec vita atque a monastica tolerantia multum abest, neque confirmati et constantis animi est, ad quae vagabundum aliaque alibi quaerentem praesul. Quare etiam hoc püssimi episcopi et qui archimandrita dicuntur et vocantur prohibeant, monasticam gradibus secundum divinos canones conservantes.

Κε φ. θ. β)

Tamen de his quibus monachicam exercitiam assumptam, ad alium monasterium transeat, sic quoque bona eius maneat et vindicentur a priore monasterio, quod illi valedicens reliquit. Reverendissimos vero praesulum, qui hoc facit, suscipere non decet. Vaga enim est haec vita atque a monastica tolerantia multum abest, neque confirmati et constantis animi est, ad quae vagabundum aliaque alibi quaerentem praesul. Quare etiam hoc püssimi episcopi et qui archimandrita dicuntur et vocantur prohibeant, monasticam gradibus secundum divinos canones conservantes.

etiam sic quidem eius substantia maneat, et vindicetur a priore monasterio, ubi abrenuntiatis hanc reliquit. Competens autem est, reverendissimos abbates non suscipere eum, qui hoc egit. Erronea namque talis est vita monachica, nullatenus tolerantiae proxima, neque constantis et persistentis animae, sed indicium habentis circumlatae, et aliunde alia requirentis. Eapropter etiam hoc prohibeant deo amabiles episcopi et archimandrita nuncupati, monachicam honestatem secundum regulas sacras conservantes.

CAP. VIII. Si quis autem monachicam profitentiam conversationem meruit clerici ordinationem, maneat etiam sic puram servans conversationem. Quodsi facti clerici abutatur fiducia, et ad nuptias venire praesumat, quippe in tali gradu constitutus inter clericos, qui ei uxorem ducere permittat (dicimus autem 2) cantores, aut lectorum; aliis enim omnibus nuptias secundum sacras regulas penitus interdiximus, aut concubinas habere, aut luxuriam tradere vitam), excludatur modis omnibus a clero, tanquam priorem conversationem et solitariam confundens vitam, et privatus sit de cetero, ad militiam quidem aut ad aliud officium venire non praesumat, nisi voluerit dandum a nobis interminatis subiacere poenis, ipse autem apud semetipsum doceas, et agnoscat, qualem pro hoc daturus sit magno deo satisfactionem.

CAP. IX. Ordinationem vero abbatum, si quando contigerit egere monasterium abbatem, non per ordinem reverendissimorum fieri monachorum, nec omnino eum, qui post primum est, mox abbatem fieri, nec qui post illum secundus est, neque tertium aut reliquos (hoc, quod etiam alia lex nostra dicit), sed deo amabilem locorum episcopum percurrere quidem consequenter per omnes (non enim exhonorandam est omnino tempora ex eo ordo), et eum, qui apparuerit prius optimus inter monachos constitutus et dignus praesulatu eorum, hunc eligere, eo quod humana natura talis est, quod neque omnes per ordinem inter summos, neque rursus omnes inter novissimos constituti quidem sint, sed procedat quidem secundum gradum praecedentis inspectio, qui verus prior

habuit, ad aliud monasterium transeat, sic quoque bona eius maneat et vindicentur a priore monasterio, quod illi valedicens reliquit. Reverendissimos vero praesulum, qui hoc facit, suscipere non decet. Vaga enim est haec vita atque a monastica tolerantia multum abest, neque confirmati et constantis animi est, ad quae vagabundum aliaque alibi quaerentem praesul. Quare etiam hoc püssimi episcopi et qui archimandrita dicuntur et vocantur prohibeant, monasticam gradibus secundum divinos canones conservantes.

CAP. VIII.

At si quis eorum, qui monasticam exercitiam assumptam, ad alium monasterium transeat, sic quoque bona eius maneat et vindicentur a priore monasterio, quod illi valedicens reliquit. Reverendissimos vero praesulum, qui hoc facit, suscipere non decet. Vaga enim est haec vita atque a monastica tolerantia multum abest, neque confirmati et constantis animi est, ad quae vagabundum aliaque alibi quaerentem praesul. Quare etiam hoc püssimi episcopi et qui archimandrita dicuntur et vocantur prohibeant, monasticam gradibus secundum divinos canones conservantes.

CAP. IX.

Creatio vero praesulum, si monasterium praesulatus egere contingat, non fiat secundum ordinem reverendissimorum monachorum, neque is, qui post primum est, statim praesul fiat, neque qui eum sequitur secundus, neque tertius, aut reliqui (id, quod etiam alia lex nostra dicit), sed piissimus episcopus illius loci omnes ordine inspiciat (neque enim tempus, quippe exinde oritur ordo plane contemnendus est), et qui primus inter monachos optimus et dignus videbitur, hunc eligatur. Natura enim humana talis est, quod omnes simul in summo, neque omnes rursus in infimo collocati sint. Procedat igitur omnino secundum gradum praesulis inspectio, qui verus prior

a) Photii Nomoc. IX. 29. (Fœlli bibl. II. p. 1001 sq.) — b) Photii Nomoc. XI. 3 (Fœlli bibl. II. p. 1054.) Sensum huius cap. exprimit (Ioannia) Nomoc. 83. (ibid. II. p. 639.)

1) Bk.; abutantur — praesumat Trid., Cont. — 2) Trid.; autem gradum Cont.

τοῦ ἐλάτου τετάχθαι, ἀλλὰ πρῶτος μὲν κατὰ τὸν
 ἑαυτοῦ ἢ τοῦ ἡγησαμένου πάντως ἐποψία, ὁ δὲ
 ἄλλος ἐφθός ἐν τοῖς ἀριθμουμένοις ἄριστος ἀνα-
 γράφει, οἷος ἡμεῶν. ἔστω, καὶ τὴν τάξιν ἰμοῦ καὶ
 τῆς ἀρετῆς συμμαχοῦσαν ἔχων. δεῖ γὰρ διακρίνον-
 τας τὸ κρεῖττον ἐκ τοῦ φαυλοτέρου τὸ μὲν ἡγεμονεῖν
 εἶναι, ἄλλοτερον δὲ ὑποκεκίσθαι συγχωρεῖν, καὶ τῇ
 ἑαυτοῦ ἄλλοτερον παιδαγωγία, καὶ τοῦτο πρὸς τὸ κρεῖττον
 ἐμβαλεῖν. §. 1. Ὅσα μὲντοι παρ' ἡμῶν ἐν ἀπάσαις
 ταῖς τε προτέροις, ταῖς τε νῦν γενομέναις θείαις
 ἡμῶν διατάξεσι γεννομοθέτηται περὶ κληρικῶν ἢ
 μοναχῶν ἢ μοναστηρίων, ταῦτα κοινὰ τίθμεν περὶ
 καὶ ἀρχιερέων καὶ θηλειῶν, καὶ μοναστηρίων καὶ ἀσκη-
 τηρίων, οὐ διακρίνοντες τὸ γε ἐπὶ τούτοις τὸ ἄρξεν
 ἀπὸ τοῦ θήλειος, διὰ τὸ, καθάπερ ἐμπροσθεν εἰπόντες
 ἔφημεν, ἐν ἀπαντα ἐν Χριστῷ καθεστάναι.

Επίλογος.

Ταῦτα τοίνυν ἀπαντα οἱ τε δεισιτάτοι πατριάρχαι
 τοῖς ὑφ' ἑαυτοῦ θεοφιλεστάτοις μητροπολίταις
 φανερά ποιήσωσαν, οἱ δὲ τοῖς ὑφ' ἑαυτοῦ θεοφι-
 λισταῖς ἐπισκοποῖς δηλοῦτωσαν, ἐκείνοι τε τοῖς
 ἀσκητικῶς τοῖς ὑπὸ τὴν ἑαυτῶν χεῖρα καθεστάναι
 ἐπιβίωσαν, ὅπως ἂν διὰ πάντων ἢ τοῦ δεσπότου
 καὶ θεραπεία μὲν πανταχόθεν ἀδιάρθορος,
 ἀκαίσιμα γὰρ μέγιστα ποιῶναι τοῖς ταῦτα παρα-
 ἔχουσι. φάμεν δὲ τὰς ἐξ οὐρανοῦ, ἅς ἀνάγκη τοῖς
 ἡμῶν ὁρῶν δογματίων ὑπερόπταις ἐπιτεῖσθαι. Καὶ
 τῆς ἡμετέρας μὲντοι πολιτείας ἄρχοντες, εἰ ταῦτα
 ταῖς προσηγγελλόμενοι, πᾶσι σπενδύσωσαν τρόποις
 τοῖς θείαις κανόσι περιεχόμενα, οἷς ὁ παρ' ἡμῶν
 μετακολουθεῖ νόμος, -εἰς ἔργον ἀγεσθαι παρασκευάζειν.
 ἵνα γὰρ ἐκείνους ἐπιλείψει ποιητῆ τούτων θαυμά-
 ρος. Ὡστε ἀκολουθοῦσαν τούτοις προσήκει τὴν
 ἐπιμαρτυρίαν ἀπασὶ τοῖς ὑφ' αὐτὴν δεισιτάτοις μη-
 τρωπολίταις φανερά ταῦτα καταστήσθαι. Dat. XVI.
 April. Constantinop. Belisario V. C. Cons.

ALA-

ille praesul sit, tam ordine quam virtute ei suffragante.
 Nos enim, qui id, quod melius est, a deteriore discer-
 nunt, illi quidem ut imperet, hoc vero ut subiectum
 sit, et disciplina paulatim etiam ad id, quod melius
 est, ascendat, permittere oportet.

§. 1. Quaecunque igitur a nobis in omnibus sacris
 nostris constitutionibus tam ante quam nunc laeis de
 clericis, monachis, aut monasteriis constituta sunt, ea
 ut masculis et feminis, et monasteriis et asceteriis com-
 munita sint, sancimus, non discernentes haec in parte
 masculinum a femina, quod, uti ante diximus, omnia in
 Christo unum sint.

Epilogus.

Haec igitur omnia sanctissimi patriarchae sub se
 metropolitanis infra se constitutis manifesta faciant,
 hi vero piissimos episcopos certiores reddant, atque hi
 monasteriis, quae sub potestate illorum sunt, nota
 faciant, ut perpetuo cultus domini dei undique incor-
 ruptus maneat. Gravissimae enim poenae manebunt
 transgressores; caelestes dicimus, quas rectorum do-
 gmatum contemtoribus imminere necesse est. At nostrae
 quidem reipublicae magistratus, si haec illis annuncien-
 tur, omnibus modis studeant, ut ea, quae divinis cano-
 nibus comprehensa sunt, quos nostra lex sequitur, exe-
 quantur. Manebit enim illos poena, qui haec negli-
 gunt. Quare sanctitatem tuam, haec sequentem, omni-
 bus metropolitanis infra se constitutis haec nota facere
 decet.

No-

max inter numeratos optimus apparuerit, is abbas sit, et ordinem simul, et virtutem suffragantem habens.
 sciet enim eos, qui discernunt quod melius est a peiore, aliud quidem ad regendam dimittere, aliud vero
 animari subere, et paulatim per eruditionem hoc etiam ad melius accedere. §. 1. Quaecunque tamen a no-
 bis in omnibus, quae prius, et quae nunc prolatae sunt, sacris nostris constitutionibus sunt sancita de clericis,
 monachis, aut monasteriis, haec communia ponimus et in masculis et in feminis, et monasteriis et asceteriis,
 discernentes quantum ad istos masculum aut feminam, eo quod, sicut praediximus, unum omnia in Christo
 consistant.

Epilogus. Haec igitur omnia sanctissimi patriarchae sub se constitutis deo amabilibus metro-
 politanis manifesta faciant, at illi subiectis sibi deo amabilibus episcopis declarent, et illi monasteriis dei sub
 jurisdictione constitutis cognita faciant, quatenus per omnia domini cultura maneat undique incorrupta.
 manebunt enim maximae poenae ista transredientibus (dicimus autem de caelo), quas necesse est rectorum
 dogmatum contemtoribus imminere. Et nostrae siquidem reipublicae iudices, si haec eis nuncientur, omnibus
 modis ea, quae sacris regulis continentur, quas nostra sequitur lex, ad effectum perduci procurare.
 nec illos deserit poena haec negligentes. Quapropter sequentem haec tuam sanctitatem decet omnibus
 a se positis sanctissimis metropolitanis haec facere manifesta. Dat. XVI. Kal. April. Constantinop. Beli-
 sario V. C. Cons. [535.]

CONS. VI.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ε.)

Περὶ τοῦ πῶς δεῖ χειροτονεῖσθαι τοὺς ἐπισκόπους, καὶ πρεσβυτέρους, καὶ διακόνους, ἄρχοντας καὶ θηλείας, καὶ ποῖα ἐπιτίμια κατὰ τῶν παραβαινόντων τὸν τύπον τῆς διατάξεως.

(Coll. I. tit. 6.)

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Ἐπιφάνῳ, τῷ ἁγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ τῆς βασιλείδος ταύτης πόλεως καὶ οἰκουμένης πατριάρχῃ.

Προοίμιον. β)

Μέγιστα τῶν ¹⁾ ἐν ἀνθρώποις ἐστὶ δῶρα θεοῦ παρὰ τῆς ἀνωθεν δεδομένα φιλανθρωπίας ἱερωσύνη τε καὶ βασιλεία, ἣ μὲν τοῖς θεοῖς ἱηρευομένη, ἣ δὲ τῶν ἀνθρωπίνων ἐξάρχουσα τε καὶ ἐπιμελουμένη, καὶ ἐκ μιάς τε καὶ τῆς αὐτῆς ἀρχῆς ἑκατέρα προΐουσα ²⁾, καὶ τὸν ἀνθρώπινον κατακοσμοῦσα βίον, ὥστε οὐδὲν οὕτως ἂν εἴη περισπούδαστος βασιλευσίν, ὡς ἡ τῶν ἱερῶν σεμνότης, εἴγε καὶ ὑπὲρ αὐτῶν ἐκείνων ἀεὶ τὸν θεὸν ἱκετεύουσαι. Εἰ γὰρ ἡ μὲν ἀμειπτος εἴη πανταχόθεν, καὶ τῆς πρὸς θεὸν μετέχει παρρησίας, ἣ δὲ ὁρθῶς τε καὶ προσηκόντως κατακοσμοῖ τὴν παραδοθεῖσαν αὐτῇ πολιτείαν, ἔσται συμφωνία τις ἀγαθῇ, πᾶν εἴ τι χροστόν τῇ ἀνθρωπίνῳ χαριζομένη γένει. Ἡμεῖς τοίνυν μέγιστην ἔχομεν φρονίδα περὶ τε τὰ ἀληθῆ τοῦ θεοῦ δόγματα, περὶ τε τὴν τῶν ἱερῶν σεμνότητα, ἧς ἐκείνων ἀντεχομένων πεπιστευκαμεν, ὡς δὲ αὐτῆς μεγάλα ἡμῖν ἀγαθὰ δοθήσεται παρὰ θεοῦ, καὶ τὰ τε ὄντα βεβαίως ἔχομεν, γὰρ τε οὐπα καὶ νῦν ἀφιγμένα προσκησόμεθα. Καλῶς δὲ ἂν ἅπαντα πράττοιτο καὶ προσήκοντως, εἴπερ ἡ τοῦ πράγματος ἀρχὴ γένοιτο πρόεπουσα καὶ ψίλη θεῶν. τοῦτο δὲ ἔσσεσθαι πιστεύομεν, εἴπερ ἡ τῶν ἱερῶν κανόνων παρατήρησις φυλάττοιτο, ἦν οἱ τε δίκαιως ὑμνούμενοι καὶ προσκυνούμενοι καὶ ἀδιόπται καὶ ὑπερέται τοῦ θεοῦ ³⁾ λόγον παραδεδωκασιν ἀπόστολοι, καὶ οἱ ἅγιοι πατέρες ἐφύλαξαν τε καὶ ὑπερήσαντο.

Κεφ. α΄.

Novella VI.

QUOMODO EPISCOPI, PRESBYTERI ET DIACONI, MASCULI ET FEMINAE, CREANDI SINT, ET QUAE POENA IN EOS, QUI HUIUS CONSTITUTIONIS FORMAM TRANSGREDIUNTUR, STATUTA SIT.

Idem Imperator Epiphanio, sanctissimo Archiepiscopo regiae huius urbis et Patriarchae universae.

Praefatio.

Maxima inter homines sunt dei dona a superna benignitate data, sacerdotium et imperium, quorum illud quidem divinis inseruit, hoc vero humanas res negotiorumque curam gerit, ac utrumque ab uno eodemque principio proficiscitur, et humanam vitam exornat. Quare nihil Imperatoribus aequae curae sit, quam sacerdotum honestas; hi enim etiam pro illis deo supplicent. Nam si illud omni ex parte inculpatum et fiducia dei pollet, hoc vero recte et decens tibi ditam sibi rempublicam regit, bonus quidem erit impetratus, qui quicquid utile est humano generi praestitit. Maxime igitur curae nobis sunt tum vera dei dogmata tum etiam sacerdotum honestas, quam si illi servati magna bona deum nobis daturum, quaeque habemus nos firmiter possessuros, et quae nondum adepti sum consecuturos esse credimus. Bene autem et decens omnia gerentur, si decens et deo gratum rei iustitiam ponatur. Id autem fore credimus, si sacri canones observentur, quos merito laudandi atque venerandi apostoli, qui spectatores et ministri verbi divini fuerunt et sancti patres custodiverunt atque explicaverunt.

GI.

CONST. VI.

QUOMODO OPORTEAT EPISCOPOS ET RELIQUOS CLERICOS AD ORDINATIONEM ADDUCI, ET DE EXPENSIS ECCLESARUM.

(Coll. I. tit. 6.)

Imp. Iustinianus A. Epiphanio, Archiepiscopo et Patriarchae Constantino-politano.

Praefatio. Maxima quidem in hominibus ⁴⁾ sunt dona dei a superna collata clementia, sacerdotium et imperium, illud quidem divinis ministrans, hoc autem humanis praesidens ac diligentiam exhibens ex uno eodemque principio utraque procedentia humanam exornat vitam. Ideoque nihil sic est utrumque Imperatoribus, sicut sacerdotum honestas, quum utique et pro illis ipsi semper deo supplicent. Nam si quidem inculcabile sit undique et apud deum fiducia plenum, imperium autem recte et competenter exercitum traditum sibi rempublicam, erit consonantia quaedam bona, omne, quicquid utile est, humano conferens genus. Nos igitur maximam habemus sollicitudinem circa vera dei dogmata et circa sacerdotum honestatem, quam in obtinentibus credimus, quia per eam maxima nobis bona dabuntur a deo, et ea, quae sunt, firma habebimus et quae nondum haecenus venerunt, acquirere. Bene autem universa gerentur et competenter, si rei iustitiam fiat decens et amabile deo. Hoc autem futurum esse credimus, si sacrarum regularum observatio custodiat, quam iusti et laudandi ⁵⁾ et adorandi inspectores et ministri dei verbi tradiderunt apostoli, et sancti patres custodierunt et explanaverunt.

¹⁾ Serling.; docet ap. Hal. — Epitome totius Novellae in: Coll. const. eccl. III. 1. 1. (Follit bibl. p. 1315 sqq.) Plura capita in Coll. 87. capitul. capitibus quinque prioribus; cf. Biesner Geoch. d. N. p. 38 et p. 171. — Iulian. Const. 6. — Versio est vetus glossata. — ²⁾ Praefatio integra fore legitur in (Ioannis Nomoc. 1. (Follit bibl. II. p. 604.)

³⁾ τῶν ὁμ. coll. const. eccl., Moerm. II. et I. II. — ⁴⁾ θεοῦ Moerm. I. II. — ⁵⁾ omnibus Trid. Zurich.; μέγιστα τοῖς ἀνθρώποις (Ioannis) Nomoc. — Port. — ⁶⁾ iusti laudandi Trid.; corruptum, ut videtur ⁷⁾ ἑκατέραι προΐουσαι (Ioannis) Nomoc., Moerm. ex: iuste laudandi.

Κ ε ρ. α. *)

CAP. I.

Θεσπισθῶν τούτων, τοῖς θελοῖς διὰ πάντων ἐπονομαζομένων, ἢ ἴσως τις εἰς τὸν λοιπὸν ἀπαντα χρόνον ἐπιχειροτονοῦν ἐπίσκοπος ἀγοῖτο, ἀποκτεῖσθαι πρότερον αὐτοῦ τὸν βίον κατὰ τὸν θεῖον ἀπόστολον, εἰ σμῆνος τε καὶ ἄμεμπτος καὶ πανταχόθεν ἀνεπίληπτος εἴη, καὶ ἐπὶ ἀγαθοῖς μεμαρτυρημένος τε καὶ ἱερῆι πόσει. §. 1. Καὶ οὐτε ἐκ ταξωτικῆς ἢ ἐκ βουλευτικῆς ὁμοίωμας τύχης, πλὴν εἰ μὴ ἐκ νέας ἡλικίας, κατὰ τὸ ἥδη διατυπωθέν, ἐν μοναστηρίῳ καταλεγεῖται ἐλευθερωθεῖν τῆς τύχης ¹⁾, τὸ τέταρτον μάλιστα πρότερον τῆς περιουσίας ἀποδοῖσθαι τῇ βουλῇ. §. 2. Οὔτε ἐξ ἰδιωτικῆς ²⁾ καὶ τῶν καλουμένων λαϊκῶν εἰς καθίστασις εἶδα εὐθύς ἐπὶ τὴν ἐπισκοπὴν ἀναβαλεῖται, οὐδὲ ἐαχρηματισμένη λαμβάνει τὴν χειροτονίαν, ὡς ἄρα μὲν ἰδιώτης, εὐθύς δὲ κληρικός, ἢ ἄρα βραχὺ τι διαλείπων ἐπίσκοπος ἀναβαλεῖσθαι. §. 3. ³⁾ Οὔτε γαμετῆ συνοικῶν, ἀλλ' ἢ παρθενοῦ συζῆσας ἐξ ἀρχῆς, ἢ γυναῖκα μὲν ἔχων, ἐκ παρθενίας δὲ εἰς αὐτὸν ἐλθοῦσαν, ἀλλ' οὐδὲ χήραν, οὐδὲ διαζευχθεῖσαν ἀνδρός, οὔτε παλλακίαν. §. 4. Οὔτε παῖδας ἢ ἐγγόνους ἔχων, οὔτε γνωρίζομένους τῷ νόμῳ, οὔτε ὑπ' ἐκείνου μεμισομένους. ἐπιτίθει οὐ παρὰ ταῦτα τι πράττειν αὐτός τε ἐκπεσῆται τῆς λειτουργίας, καὶ ὁ τούτων χειροτονοῦν ὁμοίως ἔξω τῆς ἐπισκοπῆς ἐλαθῆσθαι, τῷ νόμῳ τούτῳ προσεκεχρυσάσθαι. §. 5. Ἄλλ' οὐδὲ χρημάτων ὠνησασθαι τὴν λειτουργίαν αὐτῷ συγχωροῦμεν, μόνη δὲ προσέχειν αὐτὸν τῇ τοῦ θεοῦ θεραπείᾳ βουλομένη, καὶ μὴ πολλὰς ἐκδηματίας φροντίας περιελκασθαι. §. 6. Ἄλλὰ μὴδὲ ἀμείλιτος ὢν τῶν ἱερῶν δογμάτων πρὸς ἐπισκοπὴν εἶσθαι. §. 7. Πρότερον δὲ ἢ μοναχικὸν βίον ἀποσῆσας, ἢ ἐν κλήρῳ καταλεγόμενος οὐκ ἔλαττον ἠγῶν εἶ, ⁴⁾ γυναῖκα μὲντοι, καθάπερ εἰπόντες ἔφησεν, μὴ συνοικῶν, ἢ παῖδας ἢ ἐγγόνους ἔχων. Ταῦτα γὰρ πάντως ἐπὶ τῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων ἱερῶν, καθάπερ καὶ πρότερον δύο θέλαις ἔχον τούτο διατάξαι γενομοθέτηται, καθ' ἕνα τοὺς μὴ τῆ συνοικουμένης γυναίκεν οὐ περιουρησάμενα, τὸ παρρηχέως ἔπαι ἀφέντες, τοῦ λοιποῦ δὲ ἐκ τῆς θέσεως τοῦ νόμου μηδεὶν συγχωροῦντες γαμετήν ἔχων τοιαύτην ἐπιτιθέσθαι χειροτονίαν. ὅπως νόμῳ καὶ νόμῳ ἀνανεοῦμεν, μὴ ποτε, εἰ παρὰ ταῦτα ἴνηται, αὐτὸς τε ἐκπέσει τῆς λειτουργίας, τὸν χειροτονησῆται τε ὁμοίως ἐκβληθῆται ταύτης παρασκευάσων. Ὁ τούτων χειροτονοῦμενος ἐπίσκοπος ἢ ἀπὸ μονα-

Sancimus igitur, divinos canones omni ex parte secuti, ut, quando in posterum episcopus creandus est, prius vita eius secundum divinum apostolum spectetur, an honesta sit, inculpata, undique irreprehensibilis, ac bonorum operum testimonium habeat, et talis, quas sacerdotem deceat.

§. 1. Neque cohortalis aut curialis conditionis sit, nisi a tenera forte aetate, uti iam dispositum est, in monasterium allectus, conditione illa liberatus sit; quartam tamen partem bonorum curiae prius solvat.

§. 2. Neque etiam privatus, nec quis ex eis, qui laici vocantur, statim ad episcopatum ascendat, nec simulata creetur, ut qui modo privatus, mox clericus, deinde brevi tempore interiecto episcopus sit.

§. 3. Nec qui uxorem habeat, sed qui vel ab initio caelebs vixit, vel uxorem quidem habet, sed quam virginem duxit, non vero viduam, neque a marito separatum, neque concubinam habeat.

§. 4. Nec qui liberos aut nepotes habeat, sive eos lex agnoscat, sive odio habeat. Alioquin qui contra haec quid agit, sacerdotio excidit, et qui eum creavit, si in hanc legem proceverit, ab episcopatu similiter removebitur.

§. 5. Sed nec pecunia sacerdotium emere illi permittimus, ad solum vero domini dei cultum illum animum attendere, nec multis humanis curis distrahi volumus.

§. 6. Sed neque sacrorum dogmatum ignarus ad episcopatum perveniat.

§. 7. Prius autem vitam monasticam professus, vel in clerico non minus sex mensibus assumtus sit, uxorem tamen, sicut ante diximus, non habeat, nec liberos aut nepotes. Haec enim omnino in piissimis episcopis requirimus, quemadmodum etiam antea duabus nostris sacris constitutionibus id sancitum est, in quibus de illis, qui iam uxores habent, non admodum solliciti fuimus, praeteritum omne relinquentes, in posterum vero nemini a lege haec lata eam, qui uxorem habet, creare permittentes; quam legem et nunc renovamus, ne, si forte contra haec quid committatur, et ipse sacerdotio excidat, et, ut creatus pari modo ab eo removeatur, efficiat. Quare is, qui episcopus creandus est, vel ex monachis, vel ex clericis sit, si modo in hac quoque vita honestum se fuisse et bona sui existimatione testimonio probet, atque hoc sacerdotii fundamentum in animo iecerit.

CAP. I. Sancimus igitur, sacras per omnia sequentes regulas, dum quispiam sequente omni tempore ad ordinationem episcopatus adducitur, considerari prius eius vitam secundum sanctum apostolum, si honesta, et inculpabilis, et undique irreprehensibilis sit, et in bonis testimonium habeat, et sacerdotem decens. §. 1. Et neque ex officiali aut ex curiali veniat fortuna, nisi tamen ex novella aetate, secundum quod iam dispositum est, in monasterio constitutus fortuna liberetur, quartam tamen prius substantiae reddens curiae. §. 2. Neque eam ex illota et his, qui ¹⁾ vocantur laici, existens et ita ²⁾ mox ad episcopatum ascendens ³⁾, nec imaginariam accipiat ordinationem, tanquam modo quidem idiota, mox autem clericus, deinde porrum aliquod tempus praeteriens episcopus apparvat. §. 3. Et neque uxori alii copulatus, sed aut in virginitate degens a privatis, aut uxorem quidem habens, ex virginitate autem ad eum venientem, et non viduam, neque seiantam a viro, neque concubinam. §. 4. Neque filios aut nepotes habens neque cognitos legi, neque illi odibiles; alioqui qui praeter hoc aliquid agit et ipse cadet sacerdotio, et qui eum ordinat foris episcopatum sectabitur, haec legem offendens. §. 5. Sed neque pecuniis optere emere sacerdotium ei permittimus; solum vero eum recipere dominici dei cultum volumus, et non plurimis humanis cogitationibus distrahi. §. 6. Sed neque interdictis existens sacrorum dogmatum ad episcopatum accedat. §. 7. Prius autem aut monasticam vitam professus, aut in clero constitutus non minus mensibus sex, uxori tamen non cohaerens, aut filios aut nepotes habens. Haec enim omnimodo super deo amabilibus episcopis quaerimus, sicut etiam prius duabus nostris sacris constitutionibus hoc sancitum est, per quas dudum cohaerentes uxoribus non perscrutatur, omne praeteritum relinquentes, de cetero autem nulli permittentes a positione legis uxorem habenti talem imponi ordinationem. Quam legem etiam nunc renovamus, ne forte, si praeter hoc aliquid fiat, et ipse cadat sacerdotio, et ordinatum similiter excludi procreet. Igitur ordinandus episcopus aut ex monachis, aut ex clericis sit, etiam in huius-

¹⁾ Pars prior huius cap. in appendice (Ioannis) Nomoc. cap. 1. (Follii bibl. II. p. 660 sq.) — ²⁾ Photii Nomoc. I. 23. (Follii bibl. II. p. 839 sq.) — ³⁾ (Eustath.) ῥοτ. XIX. 5., Photii Nomoc. I. 11. (Follii bibl. II. p. 832.)
⁴⁾ βουλῆς Coll. const. eccl. — ²⁾ ἰδιώτου (Ioannicia) Nomoc., Meerm. I. II. — ³⁾ Trid.; neque enim nota neque ex his qui Port.; neque enim idiota ex his qui Cont. — ⁴⁾ Trid.; et om. Port., Cont. — ⁵⁾ Trid., ascendat Port., Cont.

ἔφθημεν, μὴ θυμώδεις τὴν κατηγορίαν ἀληθῆ, τῆν-
καὶτα προσέχει τῶν διὰ τοσούτων ὁδῶν ἀνευθύνον
ὁφθέντα προσέσθαι πρὸς τὴν ἐσομένην χειροτονίαν.
Ὁ γὰρ αὐτῶν χειροτονοῦμενος αὐτόθεν τὰ πλεῖστα
καὶ κάλλιστα γνώσεται τῶν μαθημάτων, καὶ οὐκ
ἐκπαιδεύεται πρὸς βίον ἀκόλαστον, τὴν τοιαύτην πε-
παιδευμένην λόγῳ τε καὶ ἔργῳ σοφίαν.

Κεφ. β. °)

Κάκεινθ' γε μὴν προσδιορίζομεν, ὥστε μηδένα
τῶν θεοφιλεσιτάτων ἐπισκόπων ἔξω τῆς καθ' ἑαυτὸν
ἐκκλησίας πλεῖον ἢ κατ' ἑναυτὸν ὄλον ἀπολιμπάνε-
σθαι, πλὴν εἰ μὴ τοῦτο κατὰ βασιλικὴν γίνοιτο κέ-
λευσις (τότε γὰρ μόνον ἔστιν ἀνευθύνον), τῶν ὁσιω-
τάτων πατριάρχων ἐκείσεως διοικήσεως ἀναγκαζόντων
τοὺς θεοφιλεσιτάτους ἐπισκόπους ταῖς αὐτῶν ἐγκαρτερεῖν
ἀγιοτάταις ἐκκλησίαις, καὶ μὴ μακρὰν ὁδὸν στέλλεσθαι,
μηδὲ ἐν ξένη διατρίβειν ἐθέλειν, μηδὲ τῶν ἀγιοτά-
των ἐκκλησιῶν ἀμελεῖν, μηδὲ τὸν ἑναυτὸν ὑπερβαίνειν,
ὃν δὴ καὶ αὐτὸν διὰ φιλανθρωπίαν ἐτάξαμεν. Εἰ
μνείνοιτε καὶ ὑπὲρ τὸν ἑναυτὸν πληροῦτο καὶ ἀλητεῖοι,
καὶ μητε πρὸς τὴν ἐπισκοπὴν ἔπανοι τὴν οἰκίαν,
μηδὲ βασιλικὴ τις αὐτὸν, καθάπερ εἰπόντες ἔφθημεν,
κατέχει κλέυσις, τῆνκαὶτα, εἰ μὲν εἰς μητροπολίτην,
πρὸς τὴν ἐκκλησιαστικὴν εὐταξίαν ἀφορῶν ὁ τοῦ
κλήματος πατριαρχῆς καλεῖται μὲν αὐτὸν τοῖς νεο-
μισμένοις κηρύγμασι, φυλάττειν πανταχοῦ τὴν τῶν
ιερώων κανόνων παρατήρησιν. εἰ δὲ μένοι μέχρι παν-
τός ἀπειθῶν, καὶ ἔξωδιτῶ τοῦ θεοῦ τῶν ἐπισκόπων
χοροῦ, καὶ ἕτερον ἀντεισαγγέτω τῆς τοιαύτης αἰδοῦς
τε καὶ σεμνότητος ἄξιον. Εἰ δὲ οὐ μητροπολίτης,
ἀλλὰ τῶν ἄλλων τις ἐπισκόπος ὁ πλανώμενος εἴη,
ταῦτα παρὰ τοῦ μητροπολίτου γινέσθω. οὐδὲ γὰρ
ἂν τις αὐτῶν ταύτην προσδέξοιτο τὴν πρόφασιν, εἰ
λέγοιεν διὰ τοῦτο τας ἑαυτῶν καταλιμπάνειν ἐκκλη-
σίας, διότι δικῶν ἔνεκεν, ἢ ἄλλων πραγμάτων ἰδίων
ἢ εἰς τὴν ἀγιοτάτην ἐκκλησίαν ὄρωντων περισσοῦσι,
καὶ ἢ τοῖς ἐνταῦθα προσκαρτεροῦσιν, ἢ εἰς ἕτερος
ἀφικνοῦνται τόπους. Τοῦτο γὰρ οὐκ ἂν ἔχοι πρό-
πονητα λογιζομὸν, τὸ μετὰ πληθους, ὅπερ ἀνάγκη τὰς
τῶν ἐπισκόπων ἔχειν θεραπείας, περινοσεῖν τε ἐν
ξένη, καὶ δαπανῆν, καὶ μηδεμίαν ταῖς ἀγιοτάταις
ἐκκλησίαις παρέχειν ὀφελείαν, μηδὲ κατὰ τὸ πρῆπον
ιερούσι διαγίνεσθαι σχήμα, παρόν, εἰ τινες εἰεν δικαί
τυχὸν ταῖς ἀγιοτάταις ἐκκλησίαις, δι' ἃς ταῦτα προ-
φασίζονται, ταύτας διὰ τῶν ὑπ' αὐτὴν εὐλαβεστάτων
κληρικῶν ἢ ἀποκρισιαρίων ἢ οἰκονόμων κινεῖν, καὶ
δεήσεις μὲν πρὸς τὴν βασιλείαν ἐκπέμπειν, τυγχάνειν δὲ

qui ita creatur, plurima exinde et pulcherrima precepta
cognoscet, neque in vitam immoderatam delabatur, quam
in tali sapientia verbis et factis institutus sit.

CAP. II.

Etiam illud insuper definimus, ne quis a se
amantissimis episcopis ab ecclesia sua ultra impa-
nnum abrit, nisi imperialis iussu id fiat (tam in
solum id poena carebit), et sanctissimi patriar-
chis eiusque dioceses dei amantissimos episcopos in
civitatibus ecclesie suis manere cogant, neve longum in
ingrediantur, nec in peregrina terra commorentur, ne-
que sanctissimas ecclesias negligant, neque eas
excedant, quem etiam ipsum ex humanitate premit-
mus. Si vero ultra annum oberret atque vagetur, ut
ad episcopatum suum redeat, neque imperialis quidem
iussu, prout ante diximus, eum detineat, tum illius
regionis patriarcha, ad ecclesiasticam disciplinam
respiciens, eum, siquidem metropolitanus sit, ali-
cuiusmodi revocet, sacros canones ubique observantur
atque custodiant. Sin autem perpetuo inobediens maneat
expellatur sacro episcoporum choro, et alium in
locum eo honore et gravitate dignum substituat.
Quodsi is, qui oberret, non metropolitanus, sed ex ali-
quibus episcopis sit, haec a metropolitano fiant. Non
enim quisquam illorum hoc praetextu utatur, ut in
ecclesiam suam relinquere dicat, quod litium aliorum
negotiorum propriorum aut ad sacras ecclesias pau-
perum gratia oberret, vel in iis locis commoretur
vel alio se conferat. Nam id iustam rationem
habet, ut cum magno hominum numero, quem necesse
est in episcoporum ministerio esse, peregre vagari
et sumtus faciant, et sanctissimas ecclesias nullam
utilitatem praebent, neque ut sacerdotes decet in-
quum, si forte sanctissimae ecclesiae litae quibus
habeant, propter quas hoc praetextu utantur, illas
religiosissimos clericos, qui sub ea sunt, vel apocri-
tarios vel oeconomos agere, et precibus ad Imperatorem
litae quae desiderant consequi liceat. Sanctissimus illi
ut, si ecclesiastica quaedam causa incidat, illa
per eos, qui negotia sanctissimarum ecclesiarum
sunt, quos apocriarios vocant, vel per clericos vel
magistratibus nostris nota fiat atque decidatur, ne hoc

eum, qui per tot vias inculpabilis apparuerit, accedere ad venturam ordinationem. Qui enim ita ordinatus
ex hoc multa et meliora cognoscit praecceptorum, et non incurrit ad vitam impanitam, huiusmodi eruditus
et opere corporis sapientia 1).

CAP. II. Et illud etiam definimus, ut nemo deo amabilium episcoporum foris a sua ecclesia plus,
per totum annum deesse audeat, nisi hoc per imperialem fiat iussionem (tunc enim solum erit inculpabile);
sanctissimis patriarchis uniuscuiusque dioceses compellentibus deo amabiles episcopos suis inhaerere sanctissimis
ecclis, et non longo itinere separari, neque in peregrinis demorari velle, neque sanctissimas ecclesias negli-
gere annu excedere, quem et ipsum propter misericordiam constitutum. Si vero ultra annum erraverit, et
liquerit, et non ad episcopatum remeaverit proprium, neque imperialis aliqua eum, sicut praediximus, decessu
iussu, tunc, si quidem sit metropolita, circa ecclesiasticam dispositionem segregatum regionis illius patriar-
chae revocet quidem cum legitimis inclamationibus, servans ubique sacrarum regularum observantiam 2). Si
mancat per omnia inobediens, expellatur a sacro episcoporum choro, et alium introducat huiusmodi et
rentia et verecundia et honestate dignum. Si vero non metropolita, sed aliorum episcoporum aliquis sit,
erraverit, haec omnia a metropolitano fiant. Nempe enim eorum talem suscipiat occasionem, si dixerit, pro-
pterea proprias derelinquere ecclesias, propterea quod litium causas, aut aliarum rerum propriarum, aut
sacras ecclesias respicientium circumlustrant, et hic constituti adherent, aut in aliis veniunt locis. Hoc
non habet decentem rationem, ut cum multitudine, quam necesse est episcopum habere, ministeris iustis
peregre, et expandant, et neque ullum sanctissimis ecclesiis lucrum, neque ullum praebere iuvamen, neque

1) Hoc et sequens cap. 3. epitomatum in Photii Nomoc. VIII. 2. (Photii bibl. II. p. 334 sq.) et in
Ioannia) Nomoc. 13. (ibid. II. p. 617.)

1) Ita Trid.; sed ante sapientia, ut saepe in hac eruditus animo, verbo et opere corporis et sapientia
edit, et intrusum, quasi sit ea particula expletiva. — Port., Cont. — 2) observationem Trid.

δὲ τῶν ἑπισημίων. Ὡςτις διὰ ταῦτα θεωροῦμεν, εἰ ποτὲ τις ἐκκλησιαστικῆς ἐνεκεν προφάσεως ἐμπέσοι χρεία, ταύτην ἢ διὰ τῶν τὰ πράγματα πραττόμενων τῶν ἀγιοτάτων ἐκκλησιῶν, ὅς ἀποκρισιαρῶν καλοῦσάν, ἢ διὰ τῶν κληρικῶν ἐνταῦθα σιλλομένων, ἢ διὰ τῶν οἰκονόμων αὐτῶν γινώριμα τῇ βασιλείᾳ γίνεσθαι ἢ ταῖς ἡμετέροις ἀρχαῖς, τυγχάνειν τε αὐτὰς τοῦ προσκροντος, καὶ μὴ τοῦτο τοῖς θεοφιλεστάτοις ἐπισκοποῖς πλάνης τε καὶ ἀπουσίας, καὶ τῆς τῶν ἀγιοτάτων ἐκκλησιῶν βλάβης αἰτιον γίνεσθαι, τῶν τε ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων παρὰ τὴν ἐπουσίαν αὐτῶν ἀμελουμένων, τῆς τε ἐνταῦθα θαλάσσης πολλῆς αὐτοῖς γινομένης, τῆς τε ἐν τῇ διαίτῃ οὐκ εὐσχημονος ¹⁾ καθεστώσης, καὶ πιστοῦθεν τοῦ πράγματος οὐδεμίαν ἀφελίαν, μᾶλλον μὲν ἐν βλάβῃ ταῖς ἀγιοτάταις ἐκκλησίαις λαγόντος.

Κεφ. γ.

Μὴ ἄλλως δὲ πᾶσι τῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων δεξιῶν ἐπιλλεσθαι πρὸς ταύτην τὴν εὐδαίμονα πόλιν, πρὶν ἂν, εἰ μὲν τις ἐπίσκοπος εἴη, γραμμάτια λάβῃ τοῦ οὐκίαν μητροπολίτου πρὸς τὴν βασιλείαν, ταῦτα δὲ κατὰ τοὺς θαλάσσης κανόνας συστατικὰ καλούμενα, τε μετρησέντα τῷ ἀναγκαίῳ τῆς αὐτοῦ παρουσίας, εἰ δὲ γε μητροπολίτης εἴη ὁ παραγινώσκων βουλόμην, γραμμάτια κομισάτω τοῦ τῆς διοικήσεως πατρῶου, τὴν αὐτοῦ παρουσίαν ἀναγκαίαν εἶναι λέγων, ὅτι τε δεῖσθαι βασιλέως, καὶ ἐπιτρέπεσθαι τῷ ἐνταῦθα παρουσίαν, καὶ μὴ προαίρωσ παραγινώσκων μητροπολίτων ἢ τῶν πατριαρχῶν ἀποφῆναι, ἵατι τοῦτο καὶ τοῖς θαλάσσης διηγορεῖται κῆρυξ. Καὶ ἐνταῦθα δὲ αὐτοὺς παραγινώσκοντες μὴ δεξιῶν δὲ αὐτῶν τὴν πρώτην μνησῆν εἰς τὴν βασιλείαν, ἀλλὰ πρότερον ἢ πρὸς τὸν θεοφιλεστάτον πατριάρχην παραγινώσκου, ἢ πρὸς τοὺς ἐκάστης δικαιοῦς, ἢ ἢς ἐλαῖν, ἀποκρισιαρῶν, καὶ αὐτοῖς κῆρυξας τῆς αἰτίας, δι' ἧς ἤλθον, συγχεῖναι τε πρὸς τὴν βασιλείαν αὐτοῖς, καὶ τοῦ λοιποῦ δὲ τῆς βασιλικῆς ἀπολαύειν θέας, ἤντινα ἂν ²⁾ τῷ βασιλεύοντι παραστή. Ἐξέστω μὲντοι τοῖς θεομένοσι ἐπισκόποις καὶ οἱ τῶν καλουμένων δερερενδάρων τῆς ἀγιοτάτης μεγάλης ἐκκλησίας, ἢ διὰ τῶν εὐλαβεστάτων ἀποκρισιαρῶν τῶν ἐκάστης διοικήσεως ἀγιοτάτων πατριάρχων ἀναφῆρεν τῇ βασιλείᾳ, καὶ τυγχάνειν ἀπο-

simis episcopis erraticis et absentiae, sanctissimis autem ecclesiae laesionis causa fiat, quum per absentiam eorum res ecclesiasticas in provinciis negligantur, multas hic ab eis expensas fiant, et commemoratio in alieno non honesta sit, res quoque in universum nullam utilitatem, sed damnum potius sanctissimis ecclesiis afferat.

CAP. III.

Non aliter vero quisquam ex piissimis episcopis ad felicem hanc civitatem proficisci audeat, quam, si episcopus sit, prius litteras a metropolitano suo ad Imperatorem acceperit, quas secundum sacros canones commendatitias appellantur, et de necessitate praesentiae eius testentur, si vero metropolitanus sit, qui huc venire vult, litteras afferat a patriarcha illius dioecesis, quae praesentiam eius necessariam esse declarent. Aique ita supplicet Imperatori, et ibi esse illi permittatur, nec temere praeter voluntatem metropolitanorum aut patriarcharum proficiscatur, quoniam id sacris etiam canonibus prohibetur. Qui vero huc advenerunt, illi statim Imperatori id indicare non audeant, sed prius piissimum patriarcham vel apocriisarios suae dioecesis adeant, et cum illis causas, propter quas venerint, communicent, ac una cum illis ad Imperatorem accedant, imperialique aspectu deinde fruuantur, quando Imperatori placuerit. Licet vero supplicantibus episcopis vel per referendarios, qui vocantur, sanctissimae magnae ecclesiae, vel per religiosissimos apocriisarios sanctissimorum patriarcharum cuiusque dioecesis ad Imperatorem referre, et statim responsum accipere, ita ut illi, si iusta ab Imperatore petant, ea accipiant, vel si iniusta postulent, cito unde venerunt eo revertantur.

CAP. IV.

secundum quod decet sacerdotem proprium habere habitum, praesertim quum liceat ³⁾, si quaedam sint lites lites sanctissimis ecclesiis, propter quas has occasiones asserunt ⁴⁾, hoc per eos, qui sub ipso sunt religiosos clericos, aut apocriisarios, aut oconomos movere, et petitiones ⁵⁾ ad imperium dirigere, impetrare autem sperari. Propterea sancimus, si quando propter ecclesiasticam occasionem incidit necessitas, hanc aut per eos, qui res agunt sacrarum ecclesiarum, quos apocriisarios vocant, aut per aliquos clericos huc destinatos, aut oconomos suos notam imperio facere, et sic oportere Imperatorem habere hunc praesentari, et non temere et sine necessitate metropolitanarum aut patriarcharum proficisci, pro eo, quod hoc divinis interdictum est regulis; ut hoc advenientes non praesumant per somptuos se prius proanunciare ad imperium, sed primum aut ad deo ambobus patriarcham proficisci, aut ad uniuscuiusque dioeceseos, ex qua sunt, apocriisarios, et cum ipsis viderent causas, propter quas venerunt, et ingredi ad imperium eius, et deinceps imperiali perhibere aspectu. Mox quam ⁷⁾ Imperanti additerint, liceat quidem petentibus episcopis aut per eos, qui vocantur referendarii sanctissimae maioris ecclesiae, aut per religiosos apocriisarios cuiusque dioeceseos sanctissimorum patriarcharum suggerere se imperio, et promereri responsum celeriter, ita ut, si

CAP. III. Non autem aliter aliquem deo amabilium episcoporum praesumere dirigere se ad hanc felicissimam civitatem, priusquam, si quidem quis ⁶⁾ episcopus sit, litteras acceperit proprii metropolitae ad imperium, et quas secundum divinas regulas probabilia vocantur, testimonium perhibentia necessitatis eius praesentiae. Si vero metropolita sit, qui proficisci vult, litteras sumat eiusdem dioeceseos patriarchae, eius praesentiam necessariam esse dicentes, et sic oportere Imperatorem habere hunc praesentari, et non temere et sine necessitate metropolitanarum aut patriarcharum proficisci, pro eo, quod hoc divinis interdictum est regulis; ut hoc advenientes non praesumant per somptuos se prius proanunciare ad imperium, sed primum aut ad deo ambobus patriarcham proficisci, aut ad uniuscuiusque dioeceseos, ex qua sunt, apocriisarios, et cum ipsis viderent causas, propter quas venerunt, et ingredi ad imperium eius, et deinceps imperiali perhibere aspectu. Mox quam ⁷⁾ Imperanti additerint, liceat quidem petentibus episcopis aut per eos, qui vocantur referendarii sanctissimae maioris ecclesiae, aut per religiosos apocriisarios cuiusque dioeceseos sanctissimorum patriarcharum suggerere se imperio, et promereri responsum celeriter, ita ut, si

¹⁾ Ita ex con. Homb.; ἀσχημόνος Scring., Meerm. ⁴⁾ afferunt Trid. — ⁵⁾ non add. Trid., Port. — ⁶⁾ Trid., Port.; om. quis Cont. — ⁷⁾ mox autem Trid. ²⁾ Meerm. III. et Zurich.; ἡντινα ἐν ³⁾ quum liceat om. Trid., Port.

ἀποκόσσεως συντόμου, ὥστε αὐτοὺς ἢ δίκαια παρὰ τῆς βασιλείας αἰτιούνης ταῦτα λαμβάνειν, ἢ ἄδικα ἱεροῦνης θάπτον ἀναλύειν, ὅθεν καὶ παρεγένοντο.

Κεφ. δ΄.

Ταῦτα ἐπὶ τοῖς θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις κατὰ τοὺς θείους κανόνας διατάξαντες, καὶ τοὺς ὑπ' αὐτοῦ εὐλαβεστάτους κληρικούς μετὰ πλείστης ὄσης γίνεσθαι ζητήσεως κατὰ τοὺς ἱεροῦς κανόνας καὶ μεμαρτυρημένους ἀνδρῶς χειροτονεῖσθαι θεοσίζομεν, γραμμάτων παντοίως ἐπιστήμονας ὄντας (γράμματα γὰρ ἀγνοοῦντα παντελῶς οὐ βουλόμεθα ἐν οὐδεμίᾳ τάξει κληρικῶν εἶναι, ὅπλαδ' ἰῶν πρεσβυτέρων καὶ τῶν διακόνων, τὰς τε ἱερὰς εὐχὰς διδασκομένων, τὰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν κανόνων ἀναγιγνωσκόντων βιβλία) τὴν τε χειροτονίαν ἔμμεπτόν τε καὶ ἀνεύθυνον, καὶ δίχα τινὸς ἀντιθέσεως καὶ δόσεως χρημάτων ἢ πραγμάτων δεχομένων. Οὐτε δὲ αὐτοὺς βουλόμεθα παντελῶς ἢ ταξιώτας ἢ βουλευτάς ὄντας ὄχεσθαι τὴν χειροτονίαν, εἰ μὴ κατὰ τοὺς νόμους, οὐς ὑπερὶ τούτων ἐθήκαμεν ¹⁾ ἐμπροσθέν, οὐς δὴ καὶ νῦν βεβαιούμεν. καὶ αὐτοὺς δὲ χειροτονοῦμένους ²⁾ τὰ ἱερά παραγγέλματα παντίως ἐναντίον τοῦ λαοῦ δεχέσθαι, διὰ τὰς αὐτὰς αἰτίας, δι' ἃς τοῦτο πράττεσθαι καὶ ἐπὶ τῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων ἐνομοθέτησαμεν.

Κεφ. ε΄.)

Μῆτε δὲ τὸν δευτέρως ἔχοντα γάμου ἢ σὸντα χειροτονεῖσθαι διάκονον ἢ πρεσβύτερον, μῆτε εἰ γυναῖκα συνοικολῆ διζευγμένη, καὶ τὸν οἰκίον ἀνδρα καταλιπούση, μῆδ' εἰ παλλακὴν ἔχοι, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς ἢ μετὰ σωφροσύνης ζῶντας, ἢ γαμεταῖς οὐ συνοικούντας, ἢ μίᾳς γαμετῆς ἀνδρα γενόμενον ἢ ὄντα, καὶ αὐτῆς σώφρονος καὶ ἐκ παρθενίας. οὐδὲν γὰρ οὕτως ἐν ταῖς ἱεραῖς χειροτοσίαις ὡς σωφροσύνην ἐπιλεχτέον, πρῶτην ἀρχὴν καὶ θεμελίον ἀκριβῆ κατὰ τοὺς θείους κανόνας καὶ τῆς λοιπῆς ἀρετῆς καθεστῶσαν. Εἰ δὲ καὶ τις πρεσβύτερος ἢ διάκονος ἢ ὑποδιάκονος ὦν εἴτα εἰς αὐτοὺς ³⁾ γαμετὴν ἢ παλλακὴν, ἢ φανερώς ἢ ἐσχηματισμένους, τῆς ἱερᾶς εὐχῆς ἐκπιπτέω ταξέως, καὶ τὸ λοιπὸν ἰδιώτης ἔστω. Εἰ δὲ καὶ ἀναγνώστης δευτέραν εἰς ἀγᾶγοιτο γαμετὴν διὰ τὴν καὶ τοῦτο ὡς εἰκὸς ἀπαραίτητον αἰτίαν, μῆκεῖ πρὸς ἑτέραν χωρεῖτω, μῆδ' ἀπολαύειν βαθμοῦ μείζονος ἐν ἱερατείᾳ, μενέτω δὲ ἐπὶ τοῦτου τοῦ βαθμοῦ διηκεῖται, μὴ μέντοι καὶ πρὸς τρίτους ἐρχέσθω γάμους. ἱκανὸν γὰρ δὴ καὶ τὸ

CAP. IV.

Postquam haec de dei amantissimis episcopis secundum sacros canones constitutum, sancimus etiam, ut religiosissimi clerici, qui illis subiecti sunt, diligenter inquisitione facta secundum sacros canones creentur, qui bonum testimonium habent, quique litterarum omnino periti sunt (cum enim, qui litteras ignorat, a nullo plane ordine clericum esse volumus, scilicet presbyterorum et diaconorum, qui et sacras orationes docent, et ecclesiasticorum canonum libros legunt, aequae creationem inculpatae esse volumus, crimineque carentem, ac sine ulla contradictione et pecuniarum rerum datione eorum qui creantur. Neque etiam in dum officiales aut curiales sunt creari ullo modo volumus, nisi secundum leges de his a nobis antea latas, quas etiam nunc confirmamus. Quando autem creatur, sacra praeccepta coram omni populo eos accipere volumus, propter easdem causas, ob quas, ut id fit, etiam in piissimis episcopis sancivimus.

CAP. V.

Neque etiam is, qui secundam habet aut habet uxorem, diaconus aut presbyter creetur, neque si uxorem duxerit, quae divorcium fecit et maritum suum dereliquit, neque si concubinam habeat; sed illi, qui vel caste vivunt, vel aliis iam nuptas non ducunt uxores, vel qui unius uxoris et castae quidem quamque virginem duxit maritus fuerit sit. Nihil enim in sacris creationibus aequae eligendum est, quam castitas, quae secundum sacros canones reliquarum etiam virtutum primum principium et solidum fundamentum est. Quodsi etiam presbyter aliquis vel diaconus vel subdiaconus uxorem aut concubinam vel palam vel similes ducat, sacro ordine statim excidat, et deinceps prius sit. Quodsi etiam lector secundam uxorem propter quandam et urgentem quidem necessitatem ducat, nunquam aliam sibi adiungat, neque maiore gradu in sacerdotio potius, sed perpetuo in eodem gradu maneat. Tertius vero nuptias non incat; sufficiens enim secundae. Si vero tale quid fecerit, et secundam

aut iusta ab imperio petierint, haec accipiant, aut si non iusta quaerant, velociter revertantur, unde profecti sunt.

CAP. IV. Haec autem de deo amabilibus episcopis secundam divinas constituentes regulas, et religiose clericos cum multa fieri inquisitione secundum divinas regulas, et boni testimonii viros ordinari sancimus, litteras omnino scientes, et eruditos constitutos. Litteras enim ignorantes omnino nolumus neque unum ordinem suscipere, clericorum videlicet, presbyterorum et diaconorum, tam sacras orationes docentium, quam ecclesiasticorum et canonum legentium libros, ordinationem sine querela, et sine aliqua contradictione et datione pecuniarum aut rerum suscipientes. Neque autem eos volumus omnino officiales aut curiales constitui suscipere ordinationem, nisi secundum leges, quas super his posuimus pridem, quas et hic nunc confirmamus. ipsos autem ordinatos sacra praeccepta in conspectu totius populi suscipere, propter has ipsas causas, propter quas hoc ipsum agi etiam super deo amabilibus episcopis sancivimus.

CAP. V. Neque autem secundas habentem, aut eam qui habuerit, nuptias ordinari in diaconum aut presbyterum, neque si mulieri coniungatur seiunctae et propriam viram derelinquenti; sed neque si concubinam habeat, sed ⁴⁾ ipsam uxorem, si cum castitate et ex virginitate sit. Nihil enim sic in sacris ordinationibus diligimus, quam cum castitate viventes, aut cum uxoris non cohabitantes, aut unius uxoris virum, qui vel fuerit, vel sit, et ipsam castitatem eligentem, primum principium et fundamentum manifestum secundum divinas regulas et residuae virtutis constitutum. Si autem et ⁵⁾ aliquis presbyter, aut diaconus, aut subdiaconus postea ducat uxorem aut concubinam, aut palam, aut occulte, sacro statim cadat ordine, et deinceps idiota sit. Quodsi et lector secundam ducat uxorem propter quaedam, et hoc forsitan irrecusabili necessitate, nullatenus ad altiorum accedat gradum, neque perfratur gradu maiore in sacerdotio, maneat autem in eodem gradu perpetuo; sed

¹⁾ Photii Nomoc. IX. 29. (Fœlli bibl. II. p. 1002.), (Ioannis) Nomoc. 26 et 27. (ibid. II. p. 633. 634.)

²⁾ Moerm. III. et Zurich.; ἐθέλαμεν Scring. — ³⁾ εἰς αὐτοὺς Moerm. III. et Zurich. — ⁴⁾ sed et Trid.) Moerm. III. et Zurich.; χειροτονοῦμένους Scring. — ⁵⁾ Trid.; om. et Port., Cont.

τὸ δεύτερον. Ἐὶ δὲ γε τοιοῦτό τι πράξετε, καὶ πρὸς
 δευτέρους ἑλθὼν γάμους ἐπὶ μελλοῦσα βαθμὸν σπεύ-
 σαιεν, αὐτόθεν ἰδιότης ἔσται καὶ λαϊκός, πάσης τε
 λέως λειτουργίας ἐκπίπτων. σάφρονος γὰρ ἡμῶν διὰ
 πάντων μέλει βίου. Ἐὶ γὰρ τοιοῦτοι καθεστῶτες οἱ
 εἰς κλήρον ἀγόμενοι χειροτονηθεῖαν, εὐχολος αὐτοῖς
 ἢ πρὸς τὴν ἐπισκοπὴν ἀνοδος ἔσται, ἐκ πολλῶν ἀν-
 ὁρῶν ἀγαθῶν βεβαίως εὐρισκομένων τῶν ἀναγεσθαι
 πρὸς κερσούνην εἰλῶν.

Κεφ. 5. °)

Ὅσα γε μὴν ἐπὶ τῶν εὐλαβεστάτων κληρικῶν
 ἡμῶν εἴρηται, ταῦτα καὶ ἐπὶ τῶν θεοφιλεστάτων
 διακόνων πράττεσθαι βουλόμεθα, ὥστε μὴδὲ
 αἰτίας ἕω τῆς προποῦσης παραιτηθείως γίνεσθαι,
 ἀλλὰ πρότερον μὲν αὐταῖς τὴν ἡλικίαν μὴδὲ νέαν
 εἶναι, μὴδὲ ἀμαρτῶσαν, μὴδὲ αὐτόθεν πρὸς τὰ
 πλημμελήματα πηδῶσαν, ἀλλ' ὑπὲρ τὸν μέσον ἡδὲ
 καθέστωσας χρόνον, καὶ ἀμφὶ τοὺς πενήτηκοντα
 ἔνιαυτοὺς¹⁾ κατὰ τοὺς θείους κανόνας ἀγούσας, οὕτω
 τε τῆς λέως τυγχάνειν χειροτοσίας, καὶ ἡ παρθένης
 καθέστωσας, ἢ ἐνός ἀνδρός γαμετάς γενομένης. οὐ
 γὰρ ἐψήσομεν οὐδὲ δευτερογαμούσας, οὐδὲ βίον
 ἔχούσας οὐτι φαρμὴν κατεργασμένον, ἀλλ' οὐδ'
 ἑλοπιῶν ἕως ἐπὶ τὴν ἑρῶν παριέναι διακόνων, καὶ
 τοῖς τε προκυνητοῖς ὑπηρετεῖσθαι βαπτίσμασι, τοῖς
 τε ἕλλοις παρῆναι τοῖς ἀπορρήτοις, ἅπτερ ἐν τοῖς
 οἰκουμενικοῖς μυστηρίοις δι' αὐτῶν εἰσὼδε πράττε-
 σθαι. Ἐὶ γὰρ τις ἀνάγκη γένοιτο καὶ τὴν ἐλαττονα
 ταύτης τῆς ἡλικίας, ἢ εἰλοπιῶν, χειροτονηθῆναι
 θέλων, ἀλλ' ἔξῃσθαι ταύτην ἐν τινι τῶν εὐαγῶν
 ἀσκητικῶν χειροτονεῖσθαι καὶ κατ' ἐκείνο οἰκείν,
 καὶ ὅτε οὐδὲ ἀνδρῶν ἐπιμείβεται καθέστηκεν, οὐδὲ
 ἀπὸ τῶν δαυτῶν, ἀλλὰ βίον συνεσταλμένος καὶ
 μέτρος, καὶ ὑπὸ τοῦ συνόντος πλήθους μαρτυροῦ-
 μένος. Βουλόμεθα²⁾ δὲ καὶ αὐτὰς τὰς ἐπὶ τὴν
 χειροτονα ἀγόμενας διακόνους, εἴτε ἐκ χριστίας, εἴτε
 ἐκ παρθένας, μὴ τινος συνόντος ἔχειν ἐν ταῖς δῆθεν
 ἀδελφῶν, ἢ συγγενῶν, ἢ τῶν καλουμένων ἀγαπητῶν
 (τοῖς γὰρ τοιοῦτοις ὀνόμασι χρωμέναι πάσης πονηρίας
 ὑποφῆς τὸν ἑαυτῶν πληροῦσι βίον), ἀλλ' ἢ κατ'
 ἑσπείας οἰκείν, ἢ γονεῦσι μόνοις καὶ παισίν, ἢ ταῖς
 ἀδελφῶν ἀδελφοῖς ἢ θεοῖς συνεῖναι, ἐφ' ὧν εἴ τις
 ἔκποιεσται ἢ τολμήσει³⁾ ποιῆσον, αὐτὸς ἀνόσιός
 τε ἅμα καὶ ἀσεβῆς εἰκότως νομισθήσεται. ὥστε εἰ
 λέγοιτο τι τοιοῦτο περὶ τινος τῶν εἰς διακονίαν
 χειροτονην ἐμβαλῶν βουλομένων, ὡς τινι συν-
 εῖται,

CAP. VI.

Quae vero de religionissimis clericis a nobis dicta
 sunt, ea quoque in piissimis diaconissis obtinere volu-
 mus. Nec haec enim sine iusta observatione creentur,
 sed primum quidem aetate sint neque iuvenili, neque
 florida, neque illico in peccata ruente, sed quae mediam
 aetatem iam excesserunt, et secundum divinos canones
 annum circiter quinquagesimum agunt, atque ita sacram
 creationem, modo virgines aut unius viri uxores sint,
 obtineant. Neque enim iis, quae secundas nuptias con-
 traxerunt, aut vitam, non dicimus vituperabilem, sed
 tantum suspectam vivunt, ad sacrum ministerium venire,
 et adorando baptismati ministrare, reliquisque arcanis,
 quae in venerabilibus mysteriis per eas peragi solent,
 interesse permittimus. Si vero necessitas quaedam
 adsit, ut diaconissa hac etiam, quam diximus, aetate
 minor creetur, liceat in sacro aliquo asceterio eam
 creare, et in illo habitare, ubi nullum cum viris com-
 mercium est, neque pro arbitrio vivitur, sed modesta
 et moderata vita in conspectu multitudinis, quae ibi
 est, agitur. Volumus etiam illas ipsas diaconissas,
 quae creandae sunt, sive viduas sive virgines, non ha-
 bere fratres quosdam, vel cognatos, vel agapetos, ubi
 vocantur, cum quibus familiariter vivant (qui enim iis
 nominibus vivitur, mala suspitione vitam suam valde
 gravant), sed vel solae habitent, vel cum solis paren-
 tibus et liberis, aut iis, qui vere fratres sunt, vel cum
 patris conversentur, de quibus si quis aliquid mali
 suspicari avertit, ipse scelestus simul et impius habebitur.
 Quare si tale quid de aliqua ex iis, quae diaconissae
 creari volunt, dicatur, conversari eam cum aliquo sub
 specie quidem boni nominis, sinistra vero suspitione,
 nequaquam illa mulier diaconissa creetur. Nam etiam
 creata sit, et tale quid committat, ac sub dicto nomine
 et specie cum aliquo habitet, diaconatu excidet, et
 ipsa non minus, quam ille huic legi, reliquisque, quae
 stupratores puniunt, obnoxii erunt. Omnes autem reli-
 giosissi-

non ad tertias veniat nuptias; satis est enim, si ad secundas. Si vero aliquid tale egerit, et ad secundas
 veniens nuptias ad maiorem gradum venire festinaverit, exinde idiota erit et laicus, omnino sacro ministerio
 cadens; pudice etenim nobis per omnia pertinet vivere. Si enim tales constituti ii, qui in clero adducuntur,
 ordinentur, facilis eis ad episcopatum ascensus erit, et ex multis bonis viris facilius inveniantur, qui adducan-
 tur ad primum gradum sacerdotii digni.

CAP. VI. Quanta igitur super venerabiles clericos a nobis dicta sunt, haec etiam super deo amabilibus
 diaconibus agi volumus, ut neque ipsae citra observantiam fiant, sed primum quidem eis aetatem neque no-
 vellam esse, neque crescentem, neque ex hac ad delinquendum salientem, sed super mediam constitutas aeta-
 tem, et circa quinquaginta annos secundum divinas regulas agentes, sicque sacram promereri ordinationem, et
 ut virgines constitutas, aut unius viri quae fuerant uxores. Non enim permittimus neque secundas contrahenti-
 bus nuptias, neque vitam habentibus non dicimus reprehensibilem²⁾, sed nec suspectam omnino, ad sacrum venire mi-
 nisterium, et adorandum ministrare baptismatis, et aliis adesse secretis, quae in venerabilibus ministeriis per eas rite
 aguntur. Si vero quaedam necessitas fiat, et minore hac aetate, quam diximus, ordinari diaconissam contigerit, liceat
 eam in aliquo venerabilium asceteriorum ordinari, et in illo habitare, ne quaequam viris admixta constituta
 sit¹⁾, neque suo arbitrio habitans, sed vitae separatae et mediocri, et a conveniente multitudinis bonum testi-
 monium habeans. Volumus autem et ipsas, quae ad ordinationem perducuntur, diaconissas, sive ex viduitate,
 sive ex virginitate, non cum aliquo cohaerentes aut cognatorum, aut eorum, quos appellant dilectos (talibus
 enim seminibus utentes maligna suspitione suam replent vitam), sed aut solae habitent, aut cum parentibus
 solis,

¹⁾ Epitomen huius cap. dedit (Ioannis) Nomoc. 24. (Fœlli bibl. II, p. 630.) — ²⁾ Photii Nomoc. I
 28. (Fœlli bibl. II, p. 846 sq.) — ³⁾ Particulam hanc usque ad κολάζουσιν exhib. Photii Nomoc. VIII. 14
 (Fœlli bibl. II, p. 947.)

¹⁾ Legendum fortasse: ἐφ' ὧν εἴ τις ὑποπιεῦσαι ἔν
 τολμήσει. — ²⁾ non diximus irreprehensibilem Trid.;
 neque vitam non habentibus (ut diximus) irreprehensibilem

Port. — ³⁾ ne quaequam viris admixta sit et consti-
 tuta Trid.

ἴσιν, ἐσχηματισμένη μὲν ἀγαθῇ προσηγορίᾳ, πονηρῶς δὲ ὑποκρίε, οὐδὲ τὴν τοιαύτην γυναῖκα προσέσθαι παντελῶς εἰς χειροτονίαν διακονίας, ἐπειδὴ καὶ ἐν εἰροτονηθείᾳ, καὶ ἐν τοιαύτῳ πράξει, καὶ συνοικίᾳ τινὶ μετὰ τοῦ ἀθρόου ὀνόματος ἢ σχήματος, ἐκπεσείται μὲν τῆς διακονίας, καὶ αὐτὴ δὲ κἀκεῖνος ὑπεύθυνος ἔσονται ἰσῶς ἡμῶν τῷ νόμῳ, καὶ τοῖς λοιποῖς τοῖς φθορᾶς κολούουσι. Δεῖ δὲ ὅτι πάσας τὰς χειροτονουμένας εὐλαβεστάτας διακόνους καὶ αὐτὰς κατὰ τὸν τῆς χειροτονίας καιρὸν καὶ νοουθετεῖσθαι, καὶ τῶν ἱερῶν ἀκοίνας παραγγελμάτων ἐπὶ τῶν λοιπῶν τῶν ἡδὴ οὐσῶν εὐλαβεστάτων διακόνων, ὥστε αἰτίας καὶ τὸ τοῦ θεοῦ δέος ἐχούσας, καὶ τὴν προσοψάν τοῖς ἱεροῖς παραγγέλμασι παρόψαν, φοβεῖσθαι τε καὶ αἰσχύνεσθαι τῆς ἱερᾶς ἐκπεσείν ταύτας, εἰδύσας, ὡς, εἰ θαρρόψαιεν ἢ καταισχύναι τὴν χειροτονίαν, ἢ ἀπολιπούσαι τὴν ἱερὰν χειροτονίαν, προσομιλῆσαι γάμοις, ἢ ἄλλην ὅλως ἐλέσθαι βίου πονηρὰν ὅτι πορεύειν, αὐτὰς τε ἐνοχοὶ γενήσονται θανάτου, καὶ τὰ τῆς περιουσίας αὐτῶν προσκυρωθήσεται ταῖς ἀγιωτάταις ἐκκλησίαις, ἢ τοῖς μοναστηρίοις, ἐν οἷς εἰσιν. ὅτι τὴν δὲ οὐσίαν αὐτῶν καθέξει τὸ δημόσιον. ὅτι εἰ γὰρ ἐν τοῖς πάλαι νόμοις, ταῖς παρ' ἐκείνους εἰς τὴν αὐτῶν πλάτην καλουμέναις παρθένους θάνατος ἐπὴν ἢ ζημία φθορᾶσαι, πῶς οὐ μᾶλλον ἡμεῖς τοῦτο ἐπὶ τῶν ἀλλήθῃ περὶ θεοῦ δοξαζουσῶν ὀριούμεν τὴν σωφροσύνην, ἢ μάλιστα γυναῖκας κοσμεῖ, φυλάττεσθαι βουλόμενοι διαφερόντως ἐπὶ τῶν εὐλαβεστάτων διακονισσῶν, ὅπως ἂν τὸ τε πρέπον τῆ φύσει φυλάττοιεν, τὸ τε ὀφειλόμενον τῇ ἱερᾶσύνῃ τηροῖεν;

Κεφ. ζ. ὁ)

Τοὺς δὲ ἅπασι ἐπὶ τοῖτοις γενομένοις²⁾ διακόνους ἢ πρεσβυτέρους κατὰ μὴδένα τρόπον ἀπολιμπάνειν τὴν ἱερατεῖαν. Ὅπερ οὐ μόνον ἐπὶ πρεσβυτέρων καὶ διακόνων δεσπίζομεν, ἀλλὰ καὶ ὑποδιάκονος, καὶ ἐν τυχόν ἀνεγνωσῆς εἴη τις, μὴδὲ τοῦτον ἀπολιμπάνειν τὸ πρότερον σχῆμα, καὶ εἰς ἕτερον μετατίθεσθαι βίου, γινώσκοντα ὡς, εἴπερ τοιοῦτό τι πράξοιεν, κατὰ τὸ ἡδὴ παρ' ἡμῶν νομοθετηθὲν ἢ εἰς βουλευτήριον μετὰ τῆς οὐσίας, ἢ ἐν ἀπορίᾳ πρὸς ταξωτικὴν κατενεχθήσεται τύχην.

Κεφ. η.

solis, et filiis, aut vere fratribus, aut iis cohaerere, de quibus, si quis suspicari aliquid praesumerit malignus ipse insipientis simul et impius forsan putabitur. Et si dicatur tale aliquid de aliqua earum, quae in diaconis ordinacionem ingredi vult, quod alicui cohaeserit sub imagine quidem bonae appellacionis, malignus tamen suspicione, non oportet huiusmodi mulierem perducī omnino ad ordinacionem diaconiae. Nam etsi³⁾ ordinatur, et tale aliquid egerit, et cohaeserit alicui cum praedicto nomine aut schemate, cadet quidem a diaconia, ipsa et ille subiecti erunt huic legi et reliquiis, quae corruptores puniunt. Oportet enim omnes, quae ordinantur, venerabiles diaconissas tempore ordinacionis et moneri, et sacrarum audire mandatorum praecipia coram relictis, quae andum sunt venerabiles diaconissae, ut et ipsae dei timorem habeant, et adhaerentem mandatis fiduciam, timere autem et confundi sacro cadere ordine, scituras, quod, si praesumerint aut delinquentes ordinacionem, aut dereliquentes sacrum ministerium ad nuptias venerint, aut aliam omnino elegerint vitam, ipsae quidem obligatae efficiuntur morti, et substantia earum applicabitur sanctissimis ecclesiis aut monasteriis, in quibus sunt. Qui vero eas aut uxores accipere, aut corrumpere praesumerint, obnoxii quidem et ipsi gladio erant, substantia autem eorum applicabitur fisco. Si enim in antiquis legibus virginibus illis quae in eorum errorem vocabantur, mortis iucumbebat damnus corruptis, quomodo non magis nos in iis, qui a deo glorificantur, definimus, pudicitiam, quae quam maxime mulieres exornat, conservari volentes ut diligentissime a venerabilibus⁴⁾ diaconissis, ut quod decet naturae custodiant, et quod debetur sacerdotibus conservent?

CAP. VII. Semel autem secundum hoc factos diaconos aut presbyteros nullo modo derelinquentes sacerdotium. Quod non solum in presbytero et diacono sancimus, sed etiam si subdiaconus aut forte locum fiat aliquis, neque⁵⁾ hunc relinquere pristinum schema, et ad alteram migrare vitam, scientem, quia, si aliud aliquid egerit, secundum quod a nobis iam sancitum est aut in curiam cum substantia, aut sub inopia deponatur ad officialem deponetur fortunam.

CAP. VIII

^{a)} Haec usque ad καθέξει τὸ δημόσιον referuntur in Photii Nomoc. IX. 29. (Fotii bibl. II. p. 1002 sq.) — ^{b)} Paratit. coll. const. eccl. III. 2. (Fotii bibl. II. p. 1354.) — ^{c)} Photii Nomoc. IX. 30. (Fotii bibl. II. p. 1011.) — ^{d)} Photii Nomoc. IX. 32. (Fotii bibl. II. p. 1016.), Ioannis Nomoc. 10. (ibid. II. p. 614.)

¹⁾ Meerm. III. et Zurich; βου πορευθῶν Serimg. — si Port., Cont. — ⁴⁾ volentes competens venerabilibus ²⁾ Meerm. III. et Zurich; γινόμενους Serimg. — ³⁾ Trid.; Trid., Port. — ⁵⁾ Trid.; neque om. Port., Cont.

giosissimas diaconissas creandas eo tempore, quo creantur, et admoneri, et sacra praecipia coram relictis, quae iam sunt venerabiles diaconissae, audire oportet, ut timorem dei habentes et fiduciam, quae vero praecipis adest, metuant, ne sacrum ordinem amittent eiusque rei eas pudeat, scientes, se, si audeant creaturas dedecorare, vel derelicta sacra creatione matrimonium, vel aliam quamcumque pravam vitam elegerint, capitis poena teneri, et bona sua sanctissimis ecclesiis vel monasteriis, in quibus sunt, addicenda esse. Quae vero eas stuprare aut matrimonio sibi iungere contulerint, illi etiam gladio puniantur, eorumque beneficium occupabit. Si enim antiquorum legibus virginibus illis, tum ad eorum errores vocatis, capitis poena iustitia, si corruptae essent, quidni multo magis in casu qui vera de deo sentiunt, nos idem statuamus, qui pudicitiam, quae maxime mulieres ornat, praecipue in religiosissimis diaconissis conservari volumus, ut tanquam quod naturam decet, custodiant, quam quod sacerdotibus debetur, servent?

CAP. VII.

Qui vero secundum haec semel diaconi vel presbyteri facti sunt, illi sacerdotium nullo modo derelinquentes. Quod non solum in presbyteris et diaconis sancimus, verum etiam si subdiaconus aut lector forte quis sit, ut nec ille priorem statum relinquat, et ad aliam vitam transeat, sciens, quod, si tale quid fecerit, secundum quod a nobis iam constitutum est, aut in curiam deponatur, vel si inopia sit, ad cohortalem conditionem detrudatur.

CAP. VIII

Κε φ. η. *)

Ὁὐ μὴν οὐδὲ ἐκκεχυμένως προσήκει γίνεσθαι τοῦ λοιποῦ τὰς τῶν εὐλαβεστάτων κληρικῶν χειροτονίας. τὸ μὲν γὰρ μέτρον νῦν, εἰ καὶ ἐπανορθοῦν ἐχρήν, ἀλλ' οὐν διὰ τὸν χρόνον ἀρλεμεν, τοῦ λοιποῦ δὲ μὴ προχειρῶς αὐτὰς γίνεσθαι, μηδὲ εἰς ζημίαν τῶν ἀγιωτάτων ἐκκλησιῶν χωρεῖν θεωρησομεν. Ὅσα μὲν οὖν ἐχρήν περὶ τοῦ τοιοῦτου τρόπου κατὰ τὴν ἀγιωτάτην μεγάλην ἐκκλησίαν τῆς βασιλευούσης ἡμῶν τούτης πόλεως, καὶ τὰς ὑπ' αὐτὴν ἀγιωτάτας ἐκκλησίας, καὶ τὰς ἄλλας τὰς ἐνταυθαῖ γενέσθαι, τούτω τῷ ἰδίῳ *) περιελαβομεν νόμῳ. Ἐν δὲ ἅπασιν τοῖς ἔξω τόποις θεωρησομεν, εἰ μὲν ὁ συστησόμενος ἐξ ἀρχῆς καὶ οἰκονομήσας τὴν ἐκκλησίαν ὥρισε τὸ τῶν χειροτονουμένων μέτρον, οἷα πρὸς αὐτὸ καὶ τὴν δαπάνην περιστήσας, μὴ πρότερον χειροτονηθῆναι τινα κατὰ τὴν αὐτὴν ἐκκλησίαν, πρὶν ἂν εἰς τὸν ἀριθμὸν τὸν ἐξ ἀρχῆς ὁρισθέντα τὸ μέτρον αὐτοῦ περισταίῃ. Εἰ δὲ μὴ τούτω γέγονεν, αὐτὴ δὲ ἡ τῆς πόλεως ἐκκλησία χορηγοῖ τὰς αἰτήσεις αὐτῆς τε καὶ ταῖς ἄλλαις ἐκκλησίαις, πηναυτὰ μὴ προχειρῶς αὐξῆν τοὺς ἐκείσε κληρικούς, μηδὲ διὰ τινὰς ἴσως προσπάθειας ἢ χάριτας ταῖς ἐντεῦθεν αὐτὴν καταφορτίζεν δαπανῶν (οὐκ εὐσπῆ γὰρ τὰ τοιαῦτα, οὐδὲ ἐκέρων ἀξία), ἀλλ' ἐξ ἂν ὁ δεσπότης διδοῖ τῆς θεός, ἐκ τούτων τὰ δυνατὰ χορηγῆν, ἢ τὴν γούν παλαιῶν φυλάττειν συνήθειαν, καὶ ὅτιον παντελῶς καινίζομένην. Ὡστε προσήκει τοῖς θεοφιλεστάτοις πατριάρχασι καὶ μητροπολίταις τοῦτω τίθεσθαι πρόνοιαν, καὶ τοὺς μὲν γὰρ νῦν ὅπως ἐπὶ τῷ αὐτοῦ σχήματος, ἐφ' οὐπερ εἰσὶ κληρικούς, συμμετρεῖν δὲ τὴν ἐκάστην ἐκκλησίαν δίνουσι, καὶ ὅπως αὐτοὺς τε τοὺς ὁσιατώτους πατριάρχας τὰς ὑπ' αὐτοὺς τάττειν ἐκκλησίας, τοὺς τε μητροπολίτας αὐτὸ τοῦτω παρὰ τῶν ὁσιατώτων πατριαρχῶν ὑπομιμησόμενους ποιεῖν, ἐκείνους τε τοὺς ἄλλους ἐπαιτίας τοὺς ὑπ' αὐτοὺς ἐπισκόπους ἐπὶ τὴν ὑπερμετρίαν ταυτὴν ἐμβιβάζειν, καὶ σπεύδειν, μὴ ὑπερ τὴν δαπάνην ποιῆσαι τὰς τῶν κληρικῶν χειροτονίας. Ἰσχυρὰ γὰρ, ὅσαι τῶν ἀγιωτάτων ἐκκλησιῶν διὰ τούτω ἢ τὸ τῶν χειροτονουμένων τε καὶ τῆς ἄλλης δαπάνης ἐκκεχυμένον ἠπόρσαν, καὶ ὅτι τινὰς ἐξ αὐτῶν, μολὶς μὲν, περιεσώσαμεν δὲ ὅμως, τινὲς δὲ ἔτι καταπεφορτισμέναι κείνται, ἐκ τῆς τοιαύτης ἀνεργεῖν στενοχωρίας οὐ δυνάμεναι. Ὡστε τοῦτω προνοήσομεν οἱ ἀγιωτάτοι πατριάρχαι, καὶ οἱ μητροπολίται, καὶ οἱ λοιποὶ θεοφιλεστάτοι ἐπίσκοποι, ἐφ' ὃ τὴν ἡμῶν τὰ παρ' αὐτῶν γινόμενα μανθάνομεν

CAP. VIII.

Neque autem effuso in posterum convenit fieri ordinationes. Quod enim huc usque factum est, licet emendari oportuit, tamen propter tempus relinquimus verum ut in posterum non temere fiant neque in detrimentum sanctissimarum ecclesiarum, sancimus. Quaecumque igitur hoc casu circa sanctissimam magnam ecclesiam regiae huius nostrae civitatis, et sanctissimas ecclesias sub illa constitutas, reliquasque, quae hic sunt, obtinere oporteat, hac speciali lege complexi sumus. In omnibus vero locis extraneis, si is, qui ab initio constituit atque aedificavit ecclesiam, numerum creandorum definitur et secundum eum expensas etiam constituerit, sancimus, ut non prius quis in illa ecclesia creetur, quam si ad numerum ab initio definitum eius mensura redacta sit. Sin circa sanctissimam magnam vero civitatis ecclesia sibi et reliquis ecclesiis alimenta subministret, tum non temere augeantur clerici, qui ibi sunt, neque illa forte propter affectionem quandam aut gratiam sumtibus exinde oneretur (non pia enim haec sunt, neque sacerdotibus digna), sed ex iis, quae dominus deus dederit, quantum facultates ferent, subministretur, vel antiqua consuetudo nullo modo innovanda servetur. Quare convenit, ut piissimi patriarchae et metropolitani huius rei curam gerant, et eos quidem, qui nunc sunt clerici, in eodem statu, in quo sunt relinquunt, facultates vero cuiusque ecclesiae metiantur. Atque ita tum ipsi sanctissimi patriarchae ecclesias sub se constitutas ordinant, tum etiam metropolitani a sanctissimis patriarchis admoniti idem faciant, et illi reliquos omnes episcopos sub se constitutos ad hanc symmetriam adigant, neve ultra modum expensarum clerici creentur, operam dent. Scimus enim, quot sanctissimae ecclesiae propter nimias has ordinationes et nimios sunt reliquos inopes factae sint, et nos quasdam ex iis, aegre quidem, tamen servasse, quasdam autem etiam nunc oneratas tacere neque emergere posse ex talibus angustiis. Huic rei igitur sanctissimi patriarchae, metropolitani, et reliqui dei amantissimi episcopi prospiciant, ut non quae ab ipsis fiant edocti, eos laudemus, quod legem nostram scriptam se ipsos observari ostenderit.

Epi-

CAP. VIII. Sed neque effusus competit fieri de cetero reverendisimorum clericorum ordinationes. Quod enim hactenus gestum est, licet corrigi oporteret, attamen propter tempus sinimus; de cetero autem non propter *) hoc fieri, neque ad damnum sanctissimarum ecclesiarum venire sancimus. Quaecumque igitur oportebat de tali modo in sanctissima maiore ecclesia huius nostrae regiae civitatis, et sub ea constitutis sanctissimis ecclesiis, et aliis, quae hic sunt, fieri, hac speciali lege complexi sumus. In omnibus autem, quae foris sunt, locis sancimus, si quis, qui eam constituerit ab initio et aedificaverit ecclesiam, definitur ordinationum mensuram, tanquam secundum eam expensas constituens, non prius ordinari quemquam in eadem ecclesia, nisi ad numerum a principio definitum eius mensura redigatur. Si vero hoc non fecerit, ipsa vero civitatis ecclesia ministrat emolumenta et sibi et aliis ecclesiis, tunc non promptum sit augere illi clericos, neque propter aliquas forte compassionem aut beneficia ex hoc eam sumtibus praegravare (non sunt enim haec pia, neque sacerdotibus digna), sed ex quibus dominus dederit deus, ex iis, quae possibilia sunt, administrare, aut antiquam conservare consuetudinem nihil penitus innovantem. Unde competit deo amabiles patriarchas et metropolitans huius habere providentiam, et eos quidem, qui hactenus sunt, sinere in schemate, in quo sunt, clericos, metiri vero vniuersasque ecclesiae virtutem, et ita ipsos quoque sanctissimos patriarchas sub se constitutas ecclesias administrare, et metropolitans hoc ipsam a sanctissimis patriarchis commonitos facere, illos autem alios omnes sub se constitutos episcopos ad mensuram hanc deducere, et studere non ultra expensas facere clericorum ordinationes. Scimus enim, quantas sanctissimae ecclesiae propter hanc ordinationem et alterius expensas effusione inopes factae sunt. Et quia aliquas earum, vix quidem, tamen liberavimus, quasdam vero adhuc oneratas iacent, ex tali relevari angustia non valentes, ideo hoc provideat sanctissimi patriarchae, et metropolitans, et reliqui deo ama-

*) Hoc cap. integrum extat in Basil. III. 1. 34.; argumentum profert Photii Nomoc. I. 30. (Vozilli bibl. II. p. 860.)

*) Scimus enim, quantaes sanctissimae ecclesiae propter hanc ordinationem et alterius expensas effusione inopes factae sunt. Et quia aliquas earum, vix quidem, tamen liberavimus, quasdam vero adhuc oneratas iacent, ex tali relevari angustia non valentes, ideo hoc provideat sanctissimi patriarchae, et metropolitans, et reliqui deo ama-

τας ἀποδέξασθαι αὐτούς, διὰ τὸν ἐν γράμμασιν ἡμῶν νόμον ἐν αὐτοῖς ἰδεῖσαν τοῖς ἔργοις πολιτευόμενον.

Ἐπιλογος.

Τὰ τοίνυν παρ' ἡμῶν νομοθετηθέντα, καὶ τὴν ἡρὰν τάξιν τε καὶ κατὰστασιν φυλάττοντα κατὰ τὴν τῶν θείων κανόνων δύναμιν τε καὶ παρατήρησιν τοῦ λοιποῦ φυλαττέωσαν διηρηκῶς ἀκέραια ὅς τε ἀγιώτατοι πατριάρχαι διοικήσεως ἐκάστης, ὅς τε θεοφιλέστατοι μητροπολίται, ὅς τε λοιποὶ εὐλαβέστατοι ἐπίσκοποι, ὅς τε κληρικοί, πανταχοῦ τὴν τοῦ θεοῦ λειτουργίαν καὶ τὴν ἡρὰν εὐκοσμίαν ἡρῶντες ἀκέραιοι, ποιητῆς ἐπιχειρήσεως τῶ ταῦτα παραβαλόντι, τὸ παντελῶς αὐτὸν ἀλλότριον εἶναι θεοῦ τε καὶ τῆς ἐπιχειρήσεως αὐτῆς κατὰ τὴν ἡρῶν ἀξίας. ὡς γὰρ ἀνάξιος ταύτης ἐξελαθῆσεται. Ἀδειαν δὲ πᾶσι δίδομεν, ὅποια δὴποτε τάξει καθεστῆσιν καὶ σχήματι βίου, θεωμῆναις τε τούτων παραβαλόμενον μὴ μείνει ἡμῖν τε καὶ εἰς τὴν αἰὲ βασιλείαν, ὅπως ἂν ἡμεῖς, ὅς ταῦτα κατὰ τὴν τῶν θείων κανόνων ὑφήγησιν καὶ τὴν ἀποστολικὴν παράδοσιν διατάξαντες, πρέπουσαν καὶ ἐπὶ τοῖς παραβαλόντι ἐνέγκομεν ἀναγκάστῃ. δηλαδὴ καὶ τῶν νομοθετημένων παρ' ἡμῶν περὶ τῶν κληρονομῶν τῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων φυλαττομένων. §. 1. Ὅς μὲν οὖν ἀγιώτατοι πατριάρχαι διοικήσεως ἐκάστης ταῦτα προδήσουσιν ἐν ταῖς ὑφ' αὐτοῦ ἀγιωτάταις ἐκκλησίαις, δὴλα δὲ ποιήσουσι τοῖς θεοφιλεστάτοις μητροπολίταις τὰ παρ' ἡμῶν διατετυγμένα, ὅς δὲ αὐδὴς καὶ αὐτοὶ προδήσουσι τε αὐτὰ κατὰ τὴν τῆς μητροπόλεως ἀγιωτάτην ἐκκλησίαν, τοῖς τε ὑφ' αὐτοῦ ἐπισκόποις φανερὰ ταῦτα καταστήσουσι, κατέλων δὲ ἕκαστος ἐν τῇ οικείᾳ ἐκκλησίᾳ ταῦτα προδήσει, ὅστε μηδὲνα τῶν τῆς ἡμετέρας πολιτείας ἀγνοεῖν τὰ παρ' ἡμῶν εἰς τιμὴν τε καὶ αὐξήσιν τοῦ μεγάλου θεοῦ καὶ σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ διατετυγμένα. ἐφ' ᾧ τε ἀκολουθοῦσαν τούτοις τὴν σὴν ἀγιωσύνην ἔπαισι τοῖς ὑφ' αὐτὴν ὀσιωτάτοις μητροπολίταις φανερὰ ταῦτα καταστήσαι τῶ παντὶ συμπαροδοθησόμενα χρόνῳ. §. 2. Ἐγράφη τὰ ἰσότητι τῶ ὀσιωτῶν ἀρχιεπισκόπῳ Ἀλεξανδρείας, Ἀφρεμίῳ, τῶ ὀσιωτῶν ἀρχιεπισκόπῳ Θεοπόλεως, Πέτρῳ, τῶ ὀσιωτῶν ἀρχιεπισκόπῳ Ἱεροσολύμων, Ἰωάννῃ, τῶ ἐνδοξοτάτῳ ἐπαρχῷ τῶν ἡρῶν

Epilogus.

Quae igitur a nobis sancita sunt, et sacrum ordinem atque statum secundum sacrarum canonum in e observantiam conservant, in posterum tum sanctissimam patriarchae cuiusque dioecesis, tum etiam dei amantissimi metropolitani, nec non reliqui religiosissimi quique atque clerici, ubique dei cultum et sacram disciplinam inviolatam servantes, perpetuo illibata custodiant; in poena transgressori imminente, ut a deo et collatus se sacerdotii dignitate plane alienus sit futurus; ne ut indignus ea expelletur. Licentiam vero omni damus, cuiuscunque ordinis et vitae sint, ut, si qui horum violari videant, id nobis et futuro Imperatori indicent, quo nos, qui ad sacrarum canonum ductum a apostolicam traditionem haec constitutimus, convenienter transgressoribus poenam instigamus. Ea quoque, quae a nobis de hereditibus piissimorum episcoporum sancita sunt, observentur.

§. 1. Sanctissimi igitur patriarchae cuiusque dioecesis haec in sanctissimis ecclesiis sub se constituis proponant et dei amantissimis metropolitani quae a nobis sancita sunt nota faciant. Hi vero ipsi in sanctissima ecclesia metropolitana haec rursus proponant et episcopis, qui sub ipsis sunt, manifesta faciant. Quilibet vero illum in ecclesia sua haec proponat, nemo in nostra sit republica, qui ea, quae a nobis honorem et decus magni dei et servatoris nostri Iesu Christi disposita sunt, ignoret. Quapropter sanctitas tua his obsequatur, atque haec omni tempore tradenda omnibus sanctissimis metropolitani, qui sub ipsis manifesta faciant.

§. 2. Scripta sunt exemplaria sanctissimo episcopo Alexandriae, Aphremio, sanctissimo archiepiscopo Theopolitano, Petro, sanctissimo archiepiscopo Hierosolymitano, Ioanni, gloriosissimo sacro praefecto

amabiles episcopi, ut et nos, quae ab eis aguntur discentes, approbemus eos, qui nostram legem in litteris positam apud semet ipsos ostenderant operibus adimpleri.

Epilogus. Quae igitur a nobis sancita sunt, et sacrum ordinem statumque custodiunt secundum sacrarum regularum observationem et virtutem, de cetero conservent perpetuo integra et sanctissimi patriarchae uniuscuiusque dioecesis, et deo amabiles metropolitae, et reliqui reverentissimi episcopi atque clerici, ubique culturam et sacram disciplinam custodientes inviolatam, poena imminente haec praevericanti, quo peccatus abest sit a deo et imposito sibi sacerdotii ordine; nam velut indignus hoc excluditur. Licentiam vero universis damus, cuiuscunque sint officii vel conversationis, respicientibus aliquid horum praevericari, nuntiare nobis, ad imperium, quod semper est, ut nos, qui haec secundum sacrarum regularum explanationem apostolicam traditionem constitutimus, decentem etiam indignationem praevericantibus inferamus, etiam his videlicet, qui sancita a nobis sunt, de hereditatibus deo amabilium episcoporum custodiendis. §. 1. Sanctissimi siquidem patriarchae uniuscuiusque dioecesis haec proponant in ecclesiis sub se constitutis, et manifesta faciant deo amabilibus metropolitani, quae a nobis constituta sunt. Illi quoque rursus etiam proponant ipsi ea in metropolitana sanctissima ecclesia, et constitutis sub se episcopis haec manifesta faciant, illorum vero singuli in propria ecclesia haec proponant, ut nullus nostrae reipublicae ignoret, quae a nobis ad honorem et ad augmentum magni dei et salvatoris nostri Iesu Christi disposita sunt. Insuper sequens haec tua sanctitas omnibus, qui sub ea sunt, metropolitani sanctissimis haec faciat manifesta, universo tempore contradenda. §. 2. Scripta sunt exemplaria sanctissimo archiepiscopo Alexandriae, Epiphonio ¹⁾: sanctissimo archiepiscopo Theopolitano ²⁾ et scripta exemplaria Petro ³⁾, sanctissimo episcopo Hierosolymorum; scripta exemplaria Ioanni, viro gloriosissimo praefecto sacrarum praetorium, secundo exconsuli et patricio [Dominico gloriosissimum praefecto praetorium Illyrici] ⁴⁾. Cui etiam hoc adiectum est: Et tua quoque celsitudo haec sciens una cum semper susceptis sedem tuam haec servare festinet, et si denuntiatum fuerit aliquid tale delictum, prohibeat, et maxime quae cunque in ordinationibus curialium vel officialium interdicta sunt. Nuntiet autem etiam nobis, ut decessis per eis imponatur correctio. Utatur quoque praeceptis ad clarissimos provinciarum iudices, ut et ipsi quoque

¹⁾ Cont. in margine: „Al. Aphremio, leg. ex lat. man. Eufremio.“ — ²⁾ Scripta exemplaria Epiphonio sanctissimo archiep. metropolitano Trid., et ita Port., sed pro metrop. Theopolitano. — ³⁾ Petro om. Trid. Port. — ⁴⁾ „Inclusa decessit in lat. man.“ Cont. Ne que leguntur in Trid. et Port.

λεῶν πραίτωρων τὸ δεύτερον, ἀπὸ ὑπᾶτων καὶ πα-
τριάρχῃ, Δομνίνῳ, τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπαρχῷ τῶν παρὰ
Βιθυνίης ἱερῶν πραίτωρων. Dat. XVII. Kal. April.
Constantinop. Belisario V. C. Cons. [535.]

iterum praefecto, exconsuli et patricio, Domino, glorio-
sissimo sacro praetorio apud Illyrios praefecto.

fiat insipientes non permittant aliquid extra hoc, quod a nobis constitutum est, fieri; imminet enim eis
poena quaeque librarum auri, si quidem et ipsi praevericari videntes non denuntiaverint aut sedi tuae, aut
imperio, ut iudique decens ornatus ordinationis gradui conservetur ¹⁾. Dat. XVII. Kal. April. Constantinop.
Belisario V. C. Cons. [535.]

¹⁾ Scripta cum adiectione dominica. add. Trid., Port. — Scripta cum adiectione, Dominico P.P. Myrici. Cont.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ζ.)

Περὶ τοῦ μὴ ἐκποιεῖσθαι ἢ ἀνταλλάττε-
σθαι τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα ἢ εἰς
ἰδιὴν ὑποθήκην δίδασθαι τῷ δαυει-
ετῇ, ἀλλ' ἀρκεῖσθαι αὐτὸν ταῖς γενι-
καῖς ὑποθήκαις.

(Coll. II. tit. 1.)

Ἀποστόλων Καίσαρ Φλάβιος Ἰουστινι-
ανὸς Ἀγούστος, Ἐπιφανίῳ, τῷ ἀγιωτάτῳ
καὶ μακαριωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ τῆς εὐδαίμονος
ταύτης πόλεως, καὶ οἰκουμένης πατριάρχῃ.

Προοίμιον.

Ἐν σπανὸν δὲ τούτων ἐθέμεθα, τὸ πᾶν, εἴ
πρῶτον αἰτὴς ἢ συγκεχυμένων ἐδόκει, τοῦτο
καὶ ἀνακαθίστην καὶ τέλειον ἐξ ἀτελοῦς ἀποφῆναι.
Οὗτω καὶ ἐπὶ τῆς ὅλης νομοθεσίας ποιήσαντες,
ἡγουμένα χροῖναι καὶ ἐπὶ τῶν ἐκποιήσεων τῶν γι-
νομένων ἐπὶ τοῖς ἱεροῖς πράγμασιν ἐν περιλαβείῃ
ἡμῶν τοῖς ἱεροσθεν ἀπαυτᾶς, καὶ ἀναγενομένης,
καὶ ἐκπερσοῦνται, καὶ τὸ τε ἑλλειπὲς προσιδέντι, τὸ
τε κριτῶν ἀραιροῦνται. Δέονται μὲν οὖν τῷ τῆς
ἐκείνης ἰδέως, ὅς δὴ μετὰ Κωνσταντίνου τὸν τῆς
πόλεως μνηστῆς καὶ τὸ τῆς Χριστιανικῆς πίστεως
ἐν βασιλείῃ ἀρχηγέτην ἡξήσῃ τε καὶ κατεστήσατο
τῶν ἀγιωτάτων ἐκκλησιῶν τιμὴν τε καὶ καταστο-
σῶν, ἡγεμενικὸς νόμος περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐκ-
ποιήσεων, μόνῃ περιεκλεισμένος τῇ κατὰ τὴν εὐδαί-
μονον ταύτην πόλιν ἀγιωτάτῃ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ. Καὶ
ἔκπερσοῦνται γὰρ τὸ πλεῖον τούτου τοῦ νόμου μετὰ
ταύτης σφοδρότητος τε καὶ θεοφιλείας τεταμμένα, ἀλλὰ
τῷ

Novella VII.

NE RES ECCLESIASTICAE ALIENENTUR, AUT
PERMUTENTUR, AUT CREDITORIBUS IN SPE-
CIALEM HYPOTHECAM DENTUR, SED UT
HI HYPOTHECIS GENERALIBUS CON-
TENTI SINT.

Imperator Caesar Flavius Iustinianus Au-
gustus Epiphanio, sanctissimo et beatissimo Ar-
chiepiscopo felicio civitatis et Patriarchae
universali.

Praefatio.

Hic unus scopus nobis semper fuit, ut, quod in
perfectum aut confusum antea videbatur, id omne ex-
plicaremus, et ex imperfecto perfectum faceremus.
Quod quum in tota legislatione praestiterimus, etiam
in alienationibus rerum sacrarum una lege, quae reno-
vet, emendet, et quod deest addat, atque superfluum
tollat, omnes priores complectendas esse existimavimus.
A Leone quidem piaae memoriae, qui post Constantinum
piaae memoriae, Christianae fidei inter Imperatores
principem, sanctissimarum ecclesiarum honorem atque
statum auxit atque constituit, lex de alienationibus
ecclesiasticis ad solam sanctissimam magnam ecclesiam
felicio huius civitatis spectans scripta est. Ac plurima
quidem illius legis cum omni severitate et pietate san-
cita laudamus, verum quia non generaliter in omnes
lata est, improbamus, eamque correctione aliqua in-
digere existimavimus. Anastasius vero piaae memoriae
legem quandam de his rebus priori dissimilem et omnino
imper-

GI. CONST. VII.

DE NON ALIENANDIS AUT PERMUTANDIS REBUS ECCLESIASTICIS IMMOBILIBUS, AUT IN
SPECIALEM HYPOTHECAM DANDIS CREDITORIBUS, SED SUFFICERE GENERALES
HYPOTHECAS.

(Coll. II. tit. 1.)

Imp. Iustinianus A. Epiphanio, sanctissimo et beatissimo Archiepiscopo felicio huius civitatis, et oecumenico
Patriarchae, et Patriarchae Constantinopolitano.

Praefatio. Unam intentionem hanc semper proponimus, omne, quicquid prius imperfectum aut
confusum videbatur, hoc et expurgare, et perfectum ex imperfecto declarare. Quod etiam in omni legislatione
facientes, credimus oportere et in alienationibus, quae fiunt super sacris rebus, una complecti lege, quae
renovet omnes et renovet et emendet, et quod deest adiciat, et quod superfluum est abscindat. A Leone
quidem piaae ¹⁾ memoriae, qui post Constantinum piaae memoriae christianae fidei inter imperatores principatum
cepit, et constituit sacrarum ecclesiarum honorem et disciplinam, scripta lex est de alienationibus ecclesiasticis,
vnde in sala huius felicissimae civitatis sanctissima maiore ecclesia. Et laudamus plurima huius legis cum
omni vehementia et dei cultura posita, sed eo quod non generaliter posita sit in omnibus, egero ²⁾ etiam eam
quandam correctione credimus. Ab Anastasio quoque piaae memoriae scripta quaedam de talibus lex est, neque
similis priori, et omnino minus habens. Effusa namque et per loca foris posita nihilominus mansit imperfecta
eo

¹⁾ Spring.; deest ep. Hal. — Totius Novellae epitome in Coll. const. eccl. III. 2. 1. (Vollst. bibl. II. p. 1339 -
1342.) — Iulian. const. 7. — Versio est vetus glossata.

²⁾ Trid.; bonae Port., Cont — ²⁾ in omnibus tra- ctemus (retractemus?). Egero etiam Trid.

τῷ γε μὴ γενικῶς αὐτὸν κείσθαι κατὰ πάντων ἐπι-
 σκλητομένῃ, δεῖσθαι μέντοι καὶ αὐτὸν τινοὺς ἐπαγορ-
 θῶσως πεπιστεύκαμεν. Ἀναστασίῳ δὲ τῷ τῆς
 εὐσεβοῦς λήξεως γέγραπται τις περὶ τῶν τοιούτων
 νόμοις, οὐτε ὅμοιοι τῷ πρότερόν, παντοίως τε ἐλλιπῆς.
 ἐκχεθεὶς γὰρ καὶ ἐπὶ τοὺς ἔξω τόπους οὐδὲν ἤτιον
 ἔκεινεν ἀτέλης, πρὸς μόνην τὴν ἀρχιερωσύνην καὶ
 τὴν διοίκησιν ὁρῶν, τὴν τεταγμένην ὑπὸ τὸν μακα-
 ριώτατον πατριάρχην τῆς βασιλείας ταύτης καὶ εὐ-
 δαίμονος πόλεως, τοὺς δὲ ἄλλους ἅπαντας μὴ περιερ-
 γάζομενος θρόνους, κατὰ τοιοῦτο εἶπερ ἄξιον ἐπαγορθῶ-
 σεως εἶναι τὸ πρᾶγμα φέτο, κατὰ μίαν πρόφασιν
 τὰ μὲν ἐξηνώθη, τὰ δὲ ἀκόσμητα κατελείμματα.
 Ωστε αὐτὸν καὶ παυῆσθαι τοῦ λοιποῦ θεοπίζομεν,
 ἀτελεῖ τε καθεστῶτα καὶ τῶν περιχλειόμενον, ἀλλ'
 οὐ γενικὸν ἐν νόμοις ὄντα, οὐδὲ τι σπουδαῖον εἰς-
 αγαγόντα. Ταῦτα οὖν ἡμεῖς ἐπαγορθοῦντες ἅπαντα,
 μίαν ψῆθην χρῆσαι νομοθεσίαν ἐπιθεῖναι πᾶσι
 τοῖς τῶν αγιωτάτων ἐκκλησιῶν, καὶ ξενῶν, καὶ
 νοσοκομειῶν, καὶ πτωχείων, καὶ μοναστηρίων, καὶ
 βρεφιοτροφείων, καὶ γεροντοκομειῶν, καὶ παντὸς
 ἱερατικοῦ συστήματος πράγμασι, καὶ τοῦτον τὸν
 νόμον τῆς Ἄεοντος τοῦ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως διατάξει
 προσθεῖναι, πρότερον αὐτῆς ἐν βραχεῖ τὴν νομο-
 θεσίαν ἐκτιθέμενοι, οὕτω τε ἅπαν τὸ λοιπὸν προσ-
 υλεύοντες. Βούλεται γὰρ ἐκείνη, μήτε τὸν θεοφι-
 λέστατον ἀρχιεπίσκοπον καὶ πατριάρχην τῆς εὐδαίμονος
 ταύτης πόλεως ἦτοι τῆς αγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας,
 μήτε οὐκονόμον περιάσκειν ἢ θαρρῆσθαι ἢ ἄλλως
 ἐκποιεῖν πράγμα ἀκίνητον, οὐκὼν τυχόν, ἢ ἀγρόν, ἢ
 γεωργόν, ἢ ἀνδράποδα ἀγροικικά, ἢ πολιτικὰς σιτή-
 σεις¹⁾ (καὶ ταύτας ἐν τοῖς ἀκινήτοις ἀριθμητέον,
 προσηκούσας τῇ κατὰ Κωνσταντῖνον πόλιν αγιωτάτῃ
 μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ), ἀλλὰ μὴδ' ἐπ' ἀντιδῶρον²⁾ ἢ
 ἄλλῳ τινὲ σοφισμῷ τοιοῦτό τι πράττειν, καὶ ἀπειλεῖ
 τῷ μὲν ἐξηνώμεν τὴν τοῦ πράγματος ἀνάδοσιν, ὥστε
 αὐτὸν ἀναδιδόναι τῷ κατὰ καιρὸν οὐκονομῶντι τὰ
 πράγματα τῆς αγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας τὸ παρ'
 αὐτοῦ ληφθῆναι πράγμα μετὰ παντὸς τοῦ κατὰ τὸν μέσον
 χρόνον καρποῦ καὶ τῶν ἄλλων κερδῶν, ἐκπτώσιως
 ἐπικειμένης τῶν τιμημάτων τῷ τοιοῦτό τι λαμβάνειν ἢ
 ἀνεῖσθαι θαρρῶντι, διότι τὸ παρὰ τοὺς νόμους
 προχθὲν ἐν Ἰσφ εἰθισαί τῷ μηδὲ τὴν ἀρχὴν νομομένῳ.
 τὸν δὲ οὐκονόμον τὸν ταῦτα ὑπερβάντα δίδοναι μὲν
 οὐκ ἐν τῇ ὀγιωτάτῃ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ κελεύει πᾶν,
 ὅπερ ἂν ἐκ τῆς αὐτῆς αἰτίας ἐκέρθανεν, ἢ τὴν αγιω-
 τήτην ἐκκλησίαν ἐξημίωσε. πρὸς τοῦτοις δὲ καὶ
 ἀπελαύνει τῆς οὐκονομίας, καὶ δίδωσιν ἀγωγήν τῇ
 αγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ οὐ κατὰ μόνων τῶν θεοφιλεστά-
 των

imperfectam tulit. Quamquam enim ad extrema
 etiam loca se extendat, nihilominus tamen imperfecta
 manet, quam ad summum sacerdotium solum et dio-
 cesin, quae beatissimo patriarchae regiae et felici-
 huius urbis subest, respiciat, de reliquis autem sedi-
 omnibus non sollicita sit. Et quamquam hanc
 correctione dignam putavit, una tamen occasione quod-
 dam emendavit, quaedam vero inordinata reser-
 Quare ut illa in posterum cesset, sancimus, quae im-
 perfecta et loco circumscripta, non vero generalis
 sit, nec quidquam laudabile introducat. Haec itaque
 omnia emendantur, unam legem de omnibus rebus sa-
 ctissimarum ecclesiarum, xenodochiorum, nosocomiorum,
 ptochiorum, monasteriorum, brephotrophiorum, geron-
 tocomiorum, et totius sacri collegii ferendam, atque hanc
 legem constitutioni Leonis pie memoriae adiciendam pu-
 tavimus, ita ut primum legem eius breviter exponamus,
 deinde omne id, quod reliquum est, addamus. Vult enim
 illa, ut neque piissimus archiepiscopus et patriarcha felici-
 huius civitatis vel sanctissimae magnae ecclesiae, neque
 oeconomus vendat, vel donet, aut alio modo rem immo-
 bilem, domum forte, vel agrum, vel colonum, vel
 mancipia rustica, vel annonas civiles alienet (et hoc
 inter res immobiles numerandae sunt, si pertinent ad
 Constantinopolitanam sanctissimam magnam ecclesiam),
 neque etiam remunerationis nomine, vel alio obtenta
 tale quid faciat. Ac emptori quidem rei restitutionem
 minatur, ut rem, quam accepit, cum omni fructu medi-
 temporis et cum reliquis lucris reddat ei, qui res sa-
 ctissimae magnae ecclesiae administrat, amissione quoque
 pretii ei, qui tale quid accipere vel emere ausus fu-
 erit, imminente, quia quod contra leges gestum est, perire
 habet, ac si plane non factum sit. Oeconomum vero,
 qui haec transgreditur, de suis bonis sanctissimae
 magnae ecclesiae omne id, quod ex ea causa lucratus
 est, vel quo sanctissimam ecclesiam damno affe-
 reddere iubet. Ad haec quoque ab administratione
 eum removet, et sanctissimae ecclesiae actionem da-
 non solum contra dei amatissimos oeconomos, sed
 etiam successores eorum, sive ipsi alienarint, sive
 amatissimum, qui est, episcopum vel alium clericum
 alienare videntes, turpi atque servili silentio id da-
 mularint, et multo magis si, quum eum alicui con-
 cedere viderent, id permiserint, neque prohibuerint. Pro-
 terea quoque tabellionem, qui talia instrumenta ef-
 fecit, perpetuo exilio mulctat, omnemque poenae
 missionem et reditum ei negat. Ipsos etiam maxime
 magistratus, qui talia admittunt, et eiusmodi res
 operam praestant, aut apud se monumenta ad eiusmodi

eo quod ad solum sacerdotium et dioecesia respiciat constitutam sub beatissimo patriarcha huius regiae
 felicissimae civitatis, alias autem omnes³⁾ non perstricata sedes, quum utique dignam correctione esse
 arbitrabatur, propter quam occasionem alia quidem corrigebat, alia vero incomposita relinquebat. Quamobrem
 eam quoque vacare de cetero sancimus, utpote imperfectam et loco circumscriptam, et non generalem inter
 ges existentem, neque aliquid studiosum introducentem. Haec ergo nos omnia emendantur unam existimamus
 oportere legislationem imponere omnibus sanctissimarum ecclesiarum, xenodochiorum, et nosocomiorum,
 monasteriorum, et brephotrophiorum, et gerontocomiorum, et totius sacri collegii rebus, et hanc legem Leo-
 pie memoriae constitutioni adicere, prius breviter eius legislationem exponentes, sicut omne, quod reliquum
 est, intextentes. Vult enim illa neque deo amabilem archiepiscopum et patriarcham huius felicissimae civi-
 tatis vel sanctissimae maioris ecclesiae, neque oeconomum vendere, aut donare, aut aliter alienare rem immo-
 bilem forsitan, aut agrum, aut colonum, aut mancipia rustica, aut civiles annonas (nam et haec inter immobiles
 sunt numeranda), quae competunt Constantinopolitanae sanctissimae maiori ecclesiae, sed neque pro ulla com-
 pensatione aut alia qualibet circumventione tale aliquid agi. Et interminatur emptori quidem rei restitutionem,
 ut reddat per tempora oeconomo rem sanctissimae ecclesiae rem, quam ipse perceperit, cum omni medi-
 poris fructu et aliis lucris, casu imminente pretiorum ei, qui tale aliquid accipere aut comparare praesumentem,
 quam etiam hoc quidem, quod contra leges actum est, ita poeat, ac si neque a principio gestum sit. Oecono-
 nomum vero haec praevericantem dare quidem de suo sanctissimae ecclesiae iubet omne, quidquid ex ea causa
 lucratus est aut sanctissimam ecclesiam damificavit; super hoc autem etiam excludit eum officio oeconomi.
 Et dat actionem sanctissimae ecclesiae non contra solos deo amabiles oeconomos, sed etiam contra successores
 eorum, sive ipsi hoc alienaverint, sive pro tempore deo amabilem episcopum aut aliquem⁴⁾ aliorum clericum

¹⁾ „Post σιτήσεις in Moerm. III. et Zurich. spatium brevo interpositum omnia quaedam indicat. Legendum sine dubio καὶ γὰρ καὶ ταύτας, ut et Vet. Interpr. legisse manifestum est.“ Spang. — ²⁾ Moerm. III. et Zurich., Fulg.; μηδὲ παντὶ δῶρον Scring. — ³⁾ Trid.; om. omnes Port., Cont. — ⁴⁾ amabilis episcopus aut aliquis Trid., Port.

τω εικονίμων, ἀλλὰ κατὰ διαδόχων αὐτῶν, εἴτε αἰὶν τοῦτο ἐξελόγησαν, εἴτε τὸν κατὰ καιρὸν Θεοφιλέσιον ἐκλόχοπον, ἢ ἕνα τῶν ἄλλων κληρικῶν ὁρῶντες ἐκποιούντα σιωπῆν ἀγεννή τε καὶ ἀνελευθέραν ἤσκησαν, καὶ πολλὰ μάλλον, εἰ συνανούντα βέλτερος τοιοῦτην τιλὴν συγχώρησαν, ἀλλ' οὐ τὸ πᾶνγμα διεκάλωσαν. καὶ πρὸς γε καὶ τὸν συμβουλευογράφον τὸν ἐν τοιαῦτα συντάξαντα συμβόλαια διηγετὶ παραδίδωσαν ἔξορξ, μηδεμιᾶς αὐτῶ φιλανθρωπίας μὴδὲ ἐπανόδου ποτὲ μεταδιδούσα. καὶ αὐτὸς μέντοιγε τοὺς μεγίστους ἄρχοντας, τοὺς τὰ τοιαῦτα προσιμένους καὶ ὑπουργούοντας τοῖς τοιοῦτοις πράγμασι, ἢ συνίστασθαι παρ' ἑαυτοῖς ὑπομνήματα πρὸς συστάσιν τῶν τοιοῦτων δωρεῶν ἢ τῶν ἄλλων πράξεων ἀνεχομένων, τῆς τε ἀρχῆς καὶ τῆς ἀξίας καὶ τῆς περιουσίας ἐκβάλλειν ἀπειλούσα. ταῦτα οὖν ἐπιαιτιησάσα σφοδρῶς, ἐπιτρέπει πράγματα: ἐκκλησιαστικῶν χρήσιν ἦτοι τὸν καλούμενον οὐσοῦροικτον ἐπὶ ὅτιον τινα χρόνον ἢ καὶ ἄχρι τῆς ζωῆς τοῦ λαβόντος διδόναι τὴν ἀγιοτάτην μεγάλην ἐκκλησίαν, ἐπὶ τοῦτω μέντοιγε τῷ ὄρω, ἐφ' ᾧ τον τοιαῦτην δεγόμενον φιλοτιμίαν τῆς αὐτῆς ποσότητος ἀποδίδου πᾶνγμα τῇ ἀγιοτάτῃ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ κατὰ δεσποτίας λόγον, ἐξ οὗ δύνησεται τὴν αὐτὴν προσδοκῆν ἢ ἀγιοτάτῃ ἐκκλησίᾳ κομιζέσθαι, ὅσην ἐκείνος ἀπὸ τῆς χρήσεως ἔλαβεν, δηλαδὴ μετὰ τὴν τοῦ λαβόντος τελευτὴν ἢ τὸν ὁρισθέντα χρόνον ἐπὶ τῇ χρήσῃ καὶ τῆς χρήσεως τοῦ δοθέντος ἐκκλησιαστικῶ πρᾶγματος ἐπὶ τὴν ἀγιοτάτην ἐκκλησίαν ἐκποιήσῃ, καὶ τῆς τοῦ δωρηθέντος χρήσεως ἅμα τῇ δεσποτίᾳ τῆς ἀγιοτάτης ἐκκλησίας γινομένης ¹⁾. ἀπόδεικτον γὰρ εἶναι τὸ τοιοῦτον συνάλλαγμα τίθεισιν ἰ ῥῆμοι. εἰ δὲ ἐλαττον εἴη τοῦ δεδομένου παρὰ τῆς ἀγιοτάτης ἐκκλησίας τὸ ἀντιδοθὲν αὐτῇ, οὐπωρ αὐτῶν μὲν λήφεται τὴν δεσποτείαν, ἐλπίζει δὲ καὶ τὴν γῆσαν λαβεῖν, ἀκυροὶ τὸ συνάλλαγμα καὶ ἀντὶ μὴδὲ γεγονότος τίθεισι, καὶ δίδωσιν ἀδειαν ἐκδιετήσῃ, οἷα περιγραφῆς κατὰ τῶν δικαίων τῆς ἀγιοτάτης ἐκκλησίας γινομένης. §. 1. Ὁ μὲν οὖν ῥῆμοι εἰς ἡ βραχίῃ τοιαῦτα διορίζεται τε καὶ ἐπιτιμῶ, καὶ μὴε τῶν πραγμάτων τῆς ἀγιοτάτης ἐκκλησίας ἕκαστα μόνως, καὶ ἀπαντα μὲν ἀνακρεῖ σφοδρόμῶν, τοῦτο ἕκαστ' εἰπόντες ἐφρονημεν, οὐ μὴν ἐπιχειρῆν τὴν τῶν μετὰ ταῦτα πανουργίαν λαχούσιν. τινὲς γὰρ δὴ εἰ μὴ ἐπινοήσαντες παροικῶντες, μὴτε τοῖς ἡμετέροις ῥῆμοις, μὴτε ἄλλω τιλὴ τῶν ἀπάντων γνωριμῶν, περιγραφῆν οὐ μικρὰν ἐμελέτησαν κατὰ τὸ ῥῆμον, διηγετὶ σχεδὸν ἐπινοήσαντες ἐκλόγησαν, ἐπὶ ἡμεῖς τοῦ λοιποῦ πράττεσθαι κεκωλύσαμεν, ἐξ ου

donationes aliosque actus confirmandos confici patimur, magistratu, dignitate et bonis expellere minatur. Haec igitur quum additis minis prohibuisset, sanctissimae magnae ecclesiae rei ecclesiasticae usum seu usufructum, uti vocatur, ad certum aliquod tempus, vel quoad is, qui accipit, vivet, dare permittit, hac tamen conditione, ut is, qui illam liberalitatem accipit, vicissim rem eiusdem quantitatis sanctissimae magnae ecclesiae domini iure det, ex qua eandem reditum sanctissima ecclesia percipere possit, quantum ille ex usufructu accepit, ita scilicet, ut post mortem illius, qui accepit, vel tempus usufructui praefinitum tam usufructus rei ecclesiasticae datae ad sanctissimam ecclesiam redeat, quam usufructus rei donatae una cum dominio sanctissimae ecclesiae acquiratur. Ut enim talis contractus sine periculo sit, lex sancit. Si vero id, quod sanctissimae ecclesiae vicissim datum est, minus sit eo, quod ab ipsa datum est, cuius proprietatem quidem statim accipit, usufructum vero se accepturam sperat, irritum reddit contractum et pro non facto habet, atque vindicandi potestatem tribuit, utpote fraude contra ius sanctissimae ecclesiae commissa.

§. 1. Illa igitur lex breviter ea definit et sub poena iniungit, in rebus autem solius sanctissimae ecclesiae subsistit. Atque omnem quidem fraudem, uti ante diximus, tollit, malitiam vero posterorrum collidere non potuit. Quidam enim ius paroecicum, uti vocatur, neque nostris, neque alterius cuiusdam legibus cognitum, excogitantes, non exiguam fraudem aduersus hanc legem, perpetuam fere alienationem meditantem, machinati sunt. Quod nos in posterum fieri prohibuimus, ex quo legem de his rebus conseripsimus. Ad emphyteuses etiam respexerunt, et qui antea rebus sanctis-

sim videntes alienationem taciturnitate degeneri et sine libertate passi sunt, et multo potius si consentientes et ²⁾ tale aliquid permisissent, et non causam prohibuerunt. Ad hoc autem et tabellionem, qui talia ³⁾ testati instrumenta, perpetuo tradit, nullam ei clementiam neque remissionem participans. Ipsos quoque maximos iudices, qui ad haec accedunt, et ministrant talibus causis, aut confici apud semetipsos monumenta per confirmationem talium donationum aut aliorum actuum patrantur, et singulo, et dignitate, et substantia interdicunt excludere. Haec igitur incerpans vehementer, permittit rei ecclesiasticae usum aut qui vocatur usufructum sub certo quodam tempore aut etiam usque ad vitam percipientis dare sanctissimam maiorem ecclesiam, sub hac tamen definitione, ut is, qui haec accepit munificentiam, eiusdem quantitatis recompenset rem sanctissimae maiori ecclesiae sub proprietatis ratione, ex qua possit eandem reditum sanctissima ecclesia habere, quantum ille ex usu accepit; post accipientis ⁴⁾ utique mortem aut defunctum tempus in usu ⁵⁾ videlicet in usufructu dato ecclesiasticae rei ad sanctissimam ⁶⁾ ecclesiam redeunte, et usu donatae rei cum proprietate sanctissimae ecclesiae faciendo; talem namque contractum sine periculo esse pensit lex. Si vero minus fuerit, quam quod datur a sanctissima ecclesia, illud, quod compensatur ei, cuius mox quidem percipiet proprietatem, ipsum autem et usum accipere, infratum contractum et pro non facto ponit, datque licentiam vindicationis, utrum circumventionem coacta ius sanctissimae ecclesiae facta. §. 1. Lex itaque talia sub breuitate decernit, quae non tantum imponit, et usque ad res sanctissimae ecclesiae stat solummodo, et omnem quidem perimit circumventionem, quam praediximus, non tamen retinere caliditatem postea iasurgentum valuit. Quidam enim dum ⁷⁾ hoc, quod vocatur colonarium ius (Colonarium ius est, veluti si domum valentem centum solidos, et praedictam penalem decem solidorum, accipiat quis ab ecclesia, et det pro ea solidos centum seu amplius aut eorum minus, et quasi iam de propria) aggravet se dare singulis annis quasi pensionis nomine solidos tres. Isto

¹⁾ Hoc pro γινόμενον, quod est in edit. Scring., propositi Agylaeus eiqne recte suffragatur Homb. — ²⁾ in consentientes videntes Trid. — ³⁾ Trid.; tradet; Cont. — ⁴⁾ Trid.; percipientis Cont. — ⁵⁾ Trid.; om. in Port., Cont. — ⁶⁾ Trid.; add. maiorem Port., Cont. — ⁷⁾ Trid., Port.; proprio Cont.

ὅδ' ἔνδ' ὑπὲρ τούτων ἐγράψαμεν νόμον. Ἦδη δὲ καὶ εἰς ἐμφυτεύσεις εἶδον, καὶ ἡλάττωσαν πολλῶ τὸ πσοδὸν τῆς ἀληθοῦς προσόδου τοῖς ἐμφυτευταῖς χαρίζομενοι, οἱ τῶν πραγμάτων πρώην τῆς ἀγιοτατῆς μεγάλης ἐκκλησίας προϊστάτες. Ὡς τε ἡμᾶς ἐν τισι ¹⁾ τῶν ἡμετέρων διατάξεων ὁρῶσαι μὲν ἄχρι προσώπων τριῶν τὴν ἐμφυτεύειν γίνεσθαι, τοῦ τε λαμβάνοντος, καὶ δύο διαδόχων ἑτέρων. τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῖς τῆς ἀγιοτατῆς ἐκκλησίας πράγμασι γίνεσθαι συγχωροῦσαντες, μὴ περαιτέρω δὲ τῆς ἕκτης μοίρας συγχωροῦσαι τοῖς ἐμφυτευταῖς διὰ τὰς τυχερὰς περιστάσεις νομοθετήσαντες, ἐπειδὴ ἕπερ ἐμανθάνομεν οὕτως ἐκκευμένους τε καὶ ἀσεβῆς παρὰ τινῶν γίνεσθαι τὰ συμβόλαια, ὡς μὴδὲ τὴν ἕκτην καταλιμπάνεσθαι τῷ ἀγιοτατῆ ἐκκλησίᾳ μοίραν, τῶν λοιπῶν ἀπάντων τῶ ἐμφυτευτῆ κεχαρισμένων. Ἀναστάσιος δὲ ὁ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως, πρῶθιν ὑπομημάτων διατάξας γίνεσθαι ἐπὶ ταῖς ἐκποιήσεσιν, εἶπου καὶ τούτου ²⁾ γένοιτο καιρὸς, καὶ τὰς ἐμφυτεύσεις στήσας, διὰ μὲν τῆς πράξεως ἄχρι μόνης τῆς ζωῆς τοῦ ποιουμένου τὴν ἐμφυτεύειν, μετὰ δὲ ταύτης καὶ εἰς τὸ διηνεκὲς αὐτὴν ἐκτείνας, οὔτε ἀκριβῆ πεποίηκεν οὔτε συμφέροντα νόμον, παντοίως τε ἀτελῆ, μέχρι μόνης τῆς διοικήσεως τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως, καθάπερ εἴπομεν, τὴν νομοθεσίαν στήσας.

Κ ε ς . α

Ἐμεῖς ὧν (ἦδη γὰρ ἐπὶ τὸν νόμον λείον) θεσπιζόμεν, μῆτε τὴν ἀγιοτατῆ τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως μεγάλην ἐκκλησίαν, μῆτε τὰς ὑπ' αὐτὴν οὐσας. ὧν αὐτὴ τὴν χορηγίαν ἐδέξατο, καθάπερ αὐτὴν Ἀναστάσιος ὁ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως ἠρμήνευσε, μῆτε τὰς ἄλλας ἀπάσας ἐκκλησίας τὰς κατὰ τὴν εὐδαίμονα ταύτην οὐσας πόλιν ἢ τὴν αὐτῆς περιχώδα, μῆτε τὰς ὑπὸ τὸν πατριαρχικὸν θρόνον τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως καθεστώσας, ὧν τοὺς μητροπολίτας αὐτὸς χειροτονεῖ, μῆτε ἄλλο μὴδὲνα πανταχοῦ μῆτε πατριαρχὴν, μῆτε ἐπισκόπον (φαμέν δὲ τοὺς τε ἐπὶ τῆς Ἐβρας, τοὺς τε ἐπὶ τῆς Ἰλλυρίδος, καὶ πρὸς γε τοὺς ἐπ' Ἀγυπτου τε καὶ τῆς προσεχούσας καὶ ἠνωμένης αὐτῆ Αἰθῦς, τοὺς τε ἐπὶ τῆς Ἀφροῦν θρας, καὶ συνελόντα ἀπαντας εἰπεῖν, ὅσοι τῆς ἡμετέρας εἰσὸς γῆς), μῆτε μὴν τοὺς ἐπὶ τῆς Ἐσπερίας ὄντας θεοφιλεστάτους ἐπισκόπους ἀπ' αὐτῆς τῆς πρὸς βύθους Ῥώμης μέχρι τῶν εἰς ὠκεανὸν καθεστώσων

ctissimae ecclesiae praerant, emphyteutis gratificantes quantitatem veri redditus admodum imminuerunt. Quae in quibusdam constitutionibus nostris definitivimus quidem, ut tribus solum personis, illi scilicet, qui accepit, et duobus aliis successoribus, emphyteusis concedatur, idque etiam in rebus sanctissimae ecclesiae fieri permittimus, sancientes tamen, ne ob fortuitos casus ultra sextam partem emphyteutis remittatur, quoniam extractus tam effuse et impie a quibusdam iniri accipimus, ut neque sexta pars sanctissimae ecclesiae relinquatur, reliquis omnibus emphyteutae concessis. Anastasius vero pie memoriae, quum constituisset, ut alienationes, si tempus ferret, in acta referrentur, a emphyteutes in acta non relatas ad vitam solum illius, qui accepit emphyteusim, restringeret, eas vero, quae in acta relatae sunt, in perpetuum extenderet, neque ac curatam, neque utilem legem, sed plane imperfectam fecit, quum de sola dioecesi patriarchicae sedis felicis huius urbis, sicuti diximus, legem tulerit.

CAP. I.

Sancimus igitur (iam enim ad legem veniendum est), ut neque felicis huius urbis sanctissima magna ecclesia, neque sub illa constitutae, quibus ut sumus suppeditaret suscepit (quemadmodum Anastasius pie memoriae illam interpretatus est), neque reliquae omnes ecclesiae, quae in felici hac civitate vel in vicinis eius, neque quae sub patriarchica sede felicis huius urbis sunt, quarum metropolitanos ipsa constituit, neque alius quisquam usquam patriarcha aut episcopus (eos dicimus, qui in Oriente, Illyrico, Aegypto praeterea, et huic contermina atque unita Lybia, quae in Afrorum regione, et, ut omnes complectamur, quaeque in nostris sunt terris) neque pissimi episcopi, qui in Occidente sunt, a veteri Roma usque ad sanctissimas orthodoxas ecclesias ad oceanum constitutas, neque xenodochus quisquam, aut ptochotrophus, aut nosocomus, aut orphanotrophus, aut monasterii virorum vel mulierum abbas

Iste autem appellatur paroeicus, sed ipsam domum sub tam parva pensione in perpetuum et ipse et heredes eius possidebant ³⁾] adinvenientes, neque nostris legibus neque alii cuiquam omnium notum, circumventiones non parvam meditati sunt contra legem, perpetuas paene cogitantes alienationes. Quod nos de cetero prohibemus, et pro eo ipso conscripsimus legem. Dudum autem et ad emphyteusim respexerunt, et immiserunt plurimam quantitatem veri redditus, illis, qui emphyteusiam accipiunt, praestantes hi, qui rebus pridem sanctissimae maioris ecclesiae praesidebant. Ideoque nos in quadam constitutionum nostrarum definivimus quidem usque ad personas tres emphyteusim fieri, accipientis, et duorum successorum aliorum; hoc etiam super rebus sanctissimae maioris ecclesiae fieri permittentes ⁴⁾, non autem ultra sextam partem relevari emphyteusiam accipientibus propter fortuitos casus sancientes. Quia vero didicimus sic effasse et impie ab aliquibus fieri documenta, ut neque sexta relinquatur sanctissimae ecclesiae pars, reliquis omnibus emphyteusim accipientibus donatis, Anastasius autem pie memoriae gesta monumentorum constituens fieri super alienationibus, sicuti etiam huius rei fieret tempus, et emphyteusiam statuens sine gestis quidem usque ad solam vitam accipientis emphyteusim, cum gestis autem in perpetuum eam extendens, neque perfectam fecit, neque utilem legem, sed undique imperfectam, usque ad solam dioecesi patriarchicae sedis huius felicissimae civitatis, sicut praeditimus, legislationem statuens.

CAP. I. Nos igitur (iam enim ad legem veniendum est) sancimus, neque sanctissimam huius felicissimae civitatis maiorem ecclesiam, neque sub ea constitutas ecclesias, quarum ipsa praerogationem suscepit (sicut enim Anastasius pie memoriae interpretatus est), neque alias omnes ecclesias in hac felicissima existentes civitates aut circa eius confinia, neque sub patriarchica sede huius felicissimae civitatis constitutas, quarum metropolitanos ipse ordinat, neque alium ullum undique neque ⁵⁾ patriarcham, neque episcopum (dicimus autem et eos, qui in Oriente, et qui in Illyrico, insuper et in Aegypto, et in Lycaonia, atque in Lycia, et eos ⁶⁾), qui in Afri-

¹⁾ ἐν τισι legibus videtur Vet. Int. — ²⁾ Meerm. III., Zurich.; τοῦτο Scrimg. — ³⁾ Quae hic legitur iuris colonialium explanatio, non ab Vet. Int. esse videtur, sed a glossatore quodam in margine cum scripta esset, in

contactum postea irrepissis. — ⁴⁾ Trid.; permittimus Cont. — ⁵⁾ Trid.; sicut Port., Cont. — ⁶⁾ Trid.; am. neque Port., Cont. — ⁷⁾ in Aegypto et vicina atque in Italia et eos Trid.

αὐν ἰσχυρῶν ὀρθοδόξων ἐκκλησιῶν, μήτε τινα ἐπιτρόπον, ἢ πτωχοτρόπον, ἢ νοσοκόμον, ἢ ὄρφανοτρόπον, ἢ γυμνοτοχομόν, ἢ βρεφιοτρόπον, ἢ μοναστηρίου ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἡγούμενον ἢ ἡγουμένην, ἢ τινα ὅλων προεστώτα τῶν εὐαγῶν συστημάτων ἕδραν ἔχιν ἐκποιεῖν πρᾶγμα ἀκίνητον ἐν οὐρανῷ, ἢ ἐν ἀγροῖς, ἢ ἐν κήποις, ἢ ὅλων ἐν τοῖς τοιαύτοις, μήτε γεωργικῶν ἀνδραπόδων, μήτε πολιτικῶν αἰτησῶν, μήτε κατὰ ἰδιωκῶν προέσεων ἐνεχυροῦν ταυαυθόταν τοῖς δανεισταῖς. τὸ δὲ τῆς ἐκποιήσεως ὄνομα γινώσκοντων διὰ τοῦτο τεθεῖκαμεν, ἵνα κωλύσωμεν καὶ πρᾶσιν, καὶ δωριάν, καὶ ἀμειψιν, καὶ τὴν εἰς τὸ διαρκές ἐκτεινομένην ἐμφυτεύσιν, ἵνα οὐδὲ πρῶτον παύσειται ἐκποιήσεως. ἀλλὰ πάντας παριστῶν τοὺς λεγείας τῆς τοιαύτης ἐκποιήσεως εὐλογίαι, τοῖς ποιναῖς ὑποκείμενους, ἀλλ' ἂν ἄλλοις τοῦ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως ἐχρησάτο διατάξαι. ἐκίνητον γὰρ κατὰ πάντων κρατεῖν καὶ κυρῶν εἶναι θεοπίστοις, διότι αὐτὴν καὶ προὔθηκαμεν, καὶ οὐ τῆ πατρίδος γὰρ τὸν νόμον συνεργασάμεν, ἀλλὰ ταυτὴν δὴ τῆ πατρὶος καὶ ἑλλάδος, ὥστε ἅπαντα αὐτὸν εἶναι γινώσκοντες διὰ τὸ πρόχειρον τῆς ἐρημνείας. Τὸ μὲν οὖν ἴδιον παρρηγῶδες ἀφίεμεν (τὸ γὰρ τοσαῦτα συμβόλαια ἴδιον ἢ μακρῶν γενόμενα νῦν ἀνακινεῖν πολλῆς ἀντιθέσεως τῆς πολιπραγμοσύνης), ὥστε τὰ μέχρι νῦν ὄντα ὁ οὐκ εἶναι ἐξέω σχῆμα. τοῦ λοιποῦ δὲ πᾶσαν ἐκποίησιν ἀπαγορεύομεν, τὰς ἐρημνείας αὐτῆ ποινὰς ἀποδίδοντες.

Κεφ. β.

Ὅπως δὲ ἐν ὁ νόμος πρὸς τὸ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ποικίλον καὶ τὸ ἀπαρσυσματικόν ἀεὶ μεταρῶν καὶ μὲν διὰ πάντων ἀκίνητος (τὶ γὰρ ὅν εἶν σταθῶν τῶν ἐν ἀνθρώποις καὶ οὕτως ἀσάλευτον, ὡς ἀδύνατον ὑπομένειν μεταβολήν, τῆς πάσης ἡμῶν φύσεως ἐν διαρκεῖ καθστάσει κινήσει;), ἀναγκαστῶν ἄφθνηται, νινὰς ἐξαιρέσεις δοῦναι τῷ νόμῳ, καὶ καλλῆς τῆς ἀγρυπνίας καὶ ἀκριβείας ἐξηρηγῶν, ἵνα ταύτας ἔχον εἰς βοήθειαν ὁ νόμος μηδὲν ἀλλοιωθῆ. §. 1. Ἐγίεμεν τοῖσιν τῆ βασιλείας, ἵνα τις κοινωφελῆς ἐστὶ καὶ πρὸς λυσιτέλειαν ἢ πολιτικῶν βλέπουσα χρῆσι, καὶ κησιν ἀπαιτούσας οὐκ ἰσχυρῶν ἀκινήτων πραγμάτων, ὅποῖον ὑπεδέχεται, τοῖτο αὐτῆ παρὰ τῶν ἁγιαστῶν ἐκκλησιῶν τῶν λοιπῶν εὐαγῶν οὐκ ἔστι καὶ συστημάτων ἄλλοθεν ἐξείναι, τοῦ παντοχόθεν ἀζημιλοῦ τοῖς ἱεροῖς

abbas vel abbatissa, aut quisvis alius, qui sacris coetibus praeest, licentiam habeat rem immobilem, vel aedificia, vel agros, vel hortos, vel id genus alia alienandi, neque mancipium rusticum, neque annonam civilem ne quidem specialis pignoris nomine creditoribus tradendi. Alienationis vero nomen generalius ut eo posuimus, ut prohiberemus et venditionem, et donationem, et permutationem, et emphyteusim perpetuam, quae non procul ab alienatione abest. Omnes igitur ubique sacerdotes eiusmodi alienatione arcemus, et eisdem poenis, quas Leonis pie memoriae constitutio statuit, eos afficimus. Illa enim ut in omnibus valeat et firma sit sancimus. Quapropter etiam proposuimus eam, neque patria lingua legem conscripsimus sed hac communi et Graeca, ut omnibus nota sit, quum facilis sit eius interpretatio. Quod autem iam praeterit, minus facimus; tot enim contractus ante longum tempus initos nunc movere, id vero longum esset et negotiosum. Quare quae hactenus facta sunt formam suam retineant, in posterum vero omnem alienationem prohibemus, eius dictas poenas imponimus.

CAP. II.

Ut vero haec lex ad humanae naturae varietatem, atque ad id, quod semper contingit, accommodata perpetuo immota maneat (quid enim inter homines adeo stabile et inconcussum est, ut nullam mutationem patitur, quum totus noster status in perpetuo motu sit), exceptiones quasdam multis vigiliis, et diligentia inventas legi addere necessarium putavimus, ut earum auxilio lex nequaquam concutatur.

§. 1. Permittimus igitur Imperatori, ut, si quaedam in commune utilis et ad reipublicae utilitatem spectans necessitas adsit, quaeque possessionem eiusmodi rei immobilis, qualem proposuimus, exigit, eam a sanctissimis ecclesiis reliquisque sacris domibus et collegiis illi accipere liceat, ut tamen semper sacrae domus indemnes serventur, et ab accipiente res aequalis vel

vicina provincia sunt, et complexive dicendo per omnes quaecumque nostrae sunt terrae, nec non qui ¹⁾ in vicinis sunt, deo amabiles episcopos ab ipsa seniori Roma usque ad oceanum consistentium sanctissimarum aedificiarum ecclesiarum, neque aliquem xenodochum, aut ptochotrophum, aut nosocomum, aut orphanotrophum, aut brephotrophum, aut gerontocomum, aut monasterii virorum vel mulierum abbatem vel abbatissam, et quolibet omnino praesidentem venerabilibus collegiis licentiam habere alienare rem immobilem aut in agris, aut in agris, aut in hortis, aut omnino in huiusmodi, neque rusticum mancipium, neque civilem annonam, nec per specialis pignoris occasionem tradere creditoribus. Alienationis autem nomen generalius ideo posuimus, ut prohibeamus et venditionem, et donationem, et commutationem, et in perpetuum extensam emphyteusim, quae non procul ab alienatione consistit. Sed omnes ubique sacerdotes ab huiusmodi alienatione arcemus, subditam poenis, quibus Leonis pie memoriae usa est constitutio. Illam namque per omnia valere ratam esse sancimus; propterea hanc proposuimus et protulimus, et non pateram voce legem conscripsimus, hac communi et graeca, ut omnibus sit nota propter facilem interpretationem. Quod itaque iam praeterit loquimur; nam tanta documenta tempore longo facta esse commovere multae erit tergiversationis. Quapropter quae usque huc hactenus existant propria habeant schema, de cetero autem omnem alienationem interdiciamus, praedictas ei poenas imponentes.

CAP. II. Ut enim lex ad humanae naturae varietatem et quod semper venit moderata per omnia immota permaneat (quid enim erit stabile inter homines et ita immobile, ut nullam patiat mutationem? quum noster status sub perpetuo motu consistat), necessarium existimavimus quasdam exceptiones dare legi multis vigiliis et subtilitate adinventas, ut eas habens in auxilio lex nequaquam moveatur. §. 1. Sinimus in imperio, si qua communis commoditas est, et ad utilitatem reipublicae respiciens, et possessionem eiusmodi talis alicuius immobilis rei, qualem proposuimus, hoc ei a sanctissimis ecclesiis et reliquis venerabilibus domibus et collegiis percipere licere, undique sacris domibus indemnitatem servata, et recom-

¹⁾ Trid.; em. qui Fort., Const. III.

ἱεροῖς οἴκοις φυλαττομένου, καὶ ἀντιδιδόμενου πράγματος αὐτοῖς παρὰ τοῦ λαμβάνοντος Ἰσοῦ ἢ καὶ πλείονος τοῦ διδόμενου. τί γὰρ ἂν καὶ αἰτιάσαιο βασιλεὺς πρὸς τὸ μὴ δοῦναι τὸ κάλλιον, ὅγε πολλά δέδωκεν ὁ θεὸς ἔχειν, πολλὰν δὲ κύριον καθίσταται, καὶ ἠδύως διδόναι, καὶ μάλιστα εἰς ἀγιοτάτας ἐκκλησίας, ἐφ' ὧν ἄριστον μέτρον ἢ τῶν δωρομένων καθέστηκεν ἀμετρία. Ὡστε εἰ τοιοῦτό τι γένοιτο, καὶ πραγματικὸς προέλθοι τύπος, ὁ ἐπιτρέπων τῇ βασιλεῖ δοθῆναι τὴν τοιούτων πραγμάτων, καὶ ἀντιδιδούς πῶδός πρᾶγμα κάλλιον τε καὶ θαυσιώτερον, καὶ ἐπιφελέστερον, ἔστω τὰ τῆς αὐτῆς ἀμετρίως βέβαια, καὶ οἱ προσιωτάτες τῶν οἰκῶν, ἐξ ὧν τὸ ἐκποιούμενον ἔσται, καὶ οἱ τοῖς τοιούτοις ὑπηρετούμενοι γραμμασιῶν ἀνεύθυνου πανταχόθεν ἔστωσαν, μηδεμίαν εὐλαβούμενοι ποιήν τῶν παρὰ λέοντος τοῦ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως ἠπειλημένων, καὶ παρ' ἡμῶν κυρωθειῶν. Καὶ γὰρ οὐδὲ πολλὰ διεσπασίην ἀλλήλων ἱερῶσιν τε καὶ βασιλείᾳ, καὶ τὰ ἱερά πρᾶγματα τῶν κοινῶν τε καὶ δημοσίων, ὅπου γε πᾶσα ταῖς ἀγιοτάταις ἐκκλησίαις εὐπορία τε καὶ σύστασις ἐκ τῶν παρὰ τῆς βασιλείας φιλοτιμιῶν διηγεῖσθαι ἐπιδίδονται. ἀλλήλαις οὖν ἀντιδιδούσαι τὰ πρόποντα οὐκ ἂν ὑπὸ τινος εἰκότως μεμφθῆεν. Ἄλλην δὲ πᾶσαν, εἴτε πρὸς αὐτὴν τὴν βασιλείαν, εἴτε πρὸς ἕτερον οἰονοῦν πρόσ-των γινόμενῃν, εἴτε πρᾶσιν, εἴτε δωρᾶν, εἴτε ἀμειψίην, εἴτε ἐμφύτευσιν διηγεῖσθαι παντελῶς ἀναιρούμεν. οὐ μὴν οὐδὲ δόσιν τινὸς ἐνεχέουσαν ἐπ' ἀκινήτῳ πραγματικῶν γινόμενῃν προφάσει δωρεῶν γίνεσθαι συγχωροῦμεν. Καὶ τοῦτο κατεῖν βουλόμεθα ἐπὶ τε πάσης ἐκκλησίας, παντός τε μοναστηρίου, καὶ νοσοκομείου, καὶ ξενώου, καὶ βρεφιοτροφείου, καὶ ἀσκητηρίου, καὶ γεροντοκομείου, καὶ παντός ἀπλῶς συστήματος, ὅπερ πρᾶξις εὐσεβῆς συνίστησιν, οὐδένος παντελῶς τούτων τι λαμβάνειν παρ' αὐτῶν δυναμένου. Ὡστε οὐδὲ τῆς διατάξεως Ἀναστασίου τοῦ τῆς θείας λήξεως ἐπι δεήσειν, οὐδὲ τῶν κατ' ἐκείνην φερομένων δεκρῶν, καὶ τῆς ἐρημῆνης παρατηρήσεως. αὐτὰς γὰρ τὰς ἀρχὰς τοῦ πράγματος ἀναιρούντες, καὶ καλύοντες τὸ γινόμενον, οὐκ ἂν τῆς ἐφεξῆς δεηθῆμεν πολυπραγμοσύνης.

Κεφ. γ'.

Ἐμφύτευσιν δὲ εἴτε ἐπὶ τῆς ἀγιοτάτης ἐκκλησίας, εἴτε ἐπὶ πάντων τῶν λοιπῶν προσκυνητῶν οἰκῶν γίνεσθαι συγχωροῦμεν ἐπὶ τε τοῦ λαμβάνοντος προσώπου, ἐπὶ τε δύο τοῦ αὐτοῦ προσώπου κληρονόμων ἐφεξῆς, πάλ-

vel maior, quam data est, vicissim detur. Quam enim causam afferet Imperator, cur non det meliora, cui deus largitus est, ut multa habeat, multorum dominus sit, et facile dare possit, maxime sanctissimis ecclesiis, quibus sine mensura donare optima mensura est! Quare si tale quid fiat, et pragmatica sanctio prodeat, quae ex illis rebus Imperatori quid dari praecipiat, et ipse mox meliorem, praestantiorum et utiliore rem vicissim det, firma sit ea permutatio, et qui praesunt domibus, ad quas id, quod alienatur, pertinet, quique talibus instrumentis conficiendis operam navarunt, omni culpa vacent, nec ullam earum poenam, quas Leo pie memoriae minatus est, et nos confirmavimus, metuant. Neque enim multum inter se differunt sacerdotium et imperium, neque res sacrae a rebus communibus et publicis, quum sanctissimis ecclesiis omnes opes atque status a munificentia Imperatoris perpetuo praebentur. Quare si id, quod convenit, sibi mutuo praestet, nemo eos iure reprehendere poterit. Aliam vero omnem venditionem, aut donationem, aut permutationem, aut emphyteusin perpetuam, sive cum ipso Imperatore, sive cum alia quacunque persona contractam, prorsus tollimus. Neque etiam pignus in re immobili constitutum sub mutui specie permittimus. Atque hoc in omni ecclesia, omni monasterio, nosocomio, xenodochio, brephotrophio, asceterio, gerontocomio, omnique plane collegio actione quadam pia constituto valere volumus, nec cuiquam horum ab ipsis quid accipere liceat. Quare neque constitutione Anastasii divinae memoriae, neque decretis secundum eam faciendis, neque dicta observatione amplius opus erit. Quum enim ipsa rei principia tollamus, quodque fieri solet prohibeamus, nihil opus erit ut deinceps negotiis nos implicemus.

CAP. III.

Emphyteusis vero a sanctissima ecclesia relictaque omnibus venerandis domibus tum personae accipientis, tum etiam duobus eius sequentibus heredibus dari permittimus, solis scilicet liberis, masculis aut feminis, vel

eo, qui percipit, aequa aut etiam maiore, quam data est. Quid enim causetur Imperator, ne meliora det? cui plurima dedit deus habere, et multorum dominum esse, et facile dare, et maxime in sanctissimis ecclesiis, in quibus optima mensura est donatarum eis rerum immensitas. Unde si quid tale fiat, et pragmatica praecesserit forma, praecipiens imperio dare aliquid talium rerum, et recompensaverit mox rem meliorem et uberiorem et utiliore, sit ea permutatio firma, et si, qui praesident domibus, quarum est quod alienatur, et qui talibus administrant litteris sine quereela audique sint, nullam metuentes poenarum, quae a Leone pie memoriae interminantur, et a nobis firmatae sunt, utique quum nec multum differant ab alterutro sacerdotium et imperium, et res sacrae a communibus et publicis, quando omnis sanctissimis ecclesiis abundantia et status ex imperialibus munificentis perpetuo praebentur. Alterutris itaque compensantes quae decent¹⁾, non ab aliquibus iure culpabuntur. Aliam vero omnem sive ad imperium ipsum, sive ad aliam quamcunque personam factam sive venditionem, sive donationem, sive permutationem, sive emphyteusin perpetuam omnino perimus; sed neque dationem cuiusdam pignoris in re immobili factam occasione mutuum fieri sinimus. Et haec valere volumus in omni ecclesia, omnique monasterio, et nosocomio, et xenodochio, et brephotrophio, et asceterio, et gerontocomio, et omni absolute collegio, quod actio pia constituit, nullo penitus horum aliquid accipere ab eis valente. Unde neque constitutione Anastasii divinae memoriae ulterius opus erit, neque secundum illam facienda decreta memoratae observationis; ipsa enim rei principia perimentes, et prohibentes quod fit, nequaquam perscrutatione deinceps indigebimus.

CAP. III. Emphyteusis autem sive in sanctissima maiore ecclesia, sive in omnibus reliquis adorandis domibus fieri sinimus et in accipientis persona, et in duobus eiusdem personae heredibus deinceps, filii tantum solis masculis aut feminis, aut nepotibus utriusque naturae, aut uxore, aut viro, si hoc videlicet de uxore aut

¹⁾ Trid.; docet Cont.

παίδων μέντοι μόνων ἀρρένων ἢ θηλειῶν, ἢ ἑγγόνων ἐκατέρως φύσεως, ἢ γαμητῆς, ἢ ἀνδρός, εἴτε τοῦ τῆς γαμητῆς ἢ τοῦ ἀνδρός θητικῶς ὀνομασθείη. ἐπει- τοιγε μὴ διαβαίνειν εἰς τινα ἕτερον κληρονόμον, ἀλλὰ μέχρι μόνως τῆς ζωῆς τῶν λαμβανόντων ἴστα- σθαι, εἰ μὴ παῖδας ἢ ἑγγόνους ἔχουν. ἄλλως δὲ παντελῶς ἐμψύτευσιν πράττεισθαι ἐκκλησιαστικοῦ τινος ἢ πτωχικοῦ πράγματος ἀκινήτου, ἢ ἀνδραπό- δου γεωργικῆς, ἢ πολιτικῆς σιτησεως οὐδενὶ συγγω- ροῦμεν ἰσχύει, οὐδὲ τὸ γινόμενον ἔχειν τινὰ παντε- λῶς ἰσχὴν ἔωμεν. §. 1. Ἐπειδὴ δὲ ἡ μὲν Λεοντος τοῦ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως διαταξίς ἐπ' οὐδεμίᾳ παντε- λῶς ἐλαττώσει δίδουσαι πρῶγῃ ἐκκλησιαστικὸν ἔνο- μοθετήσεν, ἡμεῖς δὲ ἐν ἑτέρᾳ διατάξει παρ' ἡμῶν γεγραμμένῃ τὸ ἔχον ἐξαιρεῖσθαι μόνον ἐπὶ τῶν ἐμψυτεύσεων ἔνομοθετήσαμεν, τοιαύτην τινὰ τῶ τῆς ἐλαττώσεως πράγματι δίδουσαι τάξιν, ἵνα ζητοῖτο μετὰ πάσης ἀληθείας καὶ ἀκριβείας ὁ κανὼν τῶν ἐκδιδομένων τοσούτος, ὅπως ἐξ ἀρχῆς ἦν, καὶ εἰς τὴν ἀγνωστάτην ἤλθεν ἐκκλησίαν, καὶ δίδοιτο τὰ τῆς ἐμψυτεύσεως τοιούτοις προσώποις, ὅποια πρόσθεν εἰρηκαίμεν. τηλικαῦτα γὰρ τὴν ἔκταν αὐτῶν μοίραν οὐν ἀκριβέως λογιζομένην ἐφέμεν. Εἰ δὲ ἐλαττωθεὶς κατὰ τινας περιπτώσεις ὁ κανὼν, ἢ ἐπὶ δολοκλήρῳ τῶ τότε ὑπεστώτῳ κανόνι λαμβάνειν τὸν τῆς ἐμψυτεύσεως ὑπελθεῖν βουλόμενον, ἢ μηδὲ λαμβάνειν ὅπως, ἐξ ὧν μισθῶν μάλλον, ἢ τοιαύτας ἐλαττώσεις ἐπ' ἐμψυ- τεύσεσι πράττειν. Εἰ δὲ τινος *) ἐκκλησιαστικοῦ προαστείου τῶν πολυτιμῶν ἐμψυτεύσεως δίδοιτο (ὅποια πολλὰ μάλιστα κατὰ ταύτην ἴσμεν τὴν ὑδαίμονα καθεστῆσθαι πόλιν, πολλῆς μὲν ἄξι- ατιμῆς, ἐλαχίστην δὲ φέρουσα πρόσδορον, ἢ οὐδὲ πρόσδορον ὅπως), μὴ τῆ πρόσδορ μετρεῖσθαι τὴν ἐμψυτεύσειν, ἀλλὰ διατιμᾶσθαι τὸ προαστεῖον ἀκρι- βῶς καὶ συλλογίζεσθαι τὴν ἐκ τοῦ ἀθροισμένου τιμηματος δυναμένην κατὰ ἑικοσι ἑνιαυτοῦς ἀνεῖσθαι πρόσδορον. καὶ ἐπὶ τῇ ἐντεῦθεν συλλογίζομένην πρόσ- δορ πράττεισθαι τὴν ἐμψυτεύσειν οὐ διηγεκῶς, ἀλλ' εἰς αὐτὸν τὸν λαμβάνοντα, καὶ δύο τῶν ἐξ αὐτοῦ διαδοῦσθαι, καὶ ἀνδρός ἢ γαμητῆς, καθάπερ ἐμψυ- τεύσειν ἐπιπέσει ἐφ' ὅθεν, γινόμενην. §. 2. b) Εἰδέναι δὲ τοὺς ἐμψυτεῖτας προσήκει, ὡς, εἴπερ ἐπὶ διετίαν ἐφεξῆς μὴ καταθεῖν τὸν ἐμψυτευτικὸν κανόνα (τοῦ- τῶν γὰρ τὸν χρόνον ἀντὶ τῆς ἐπὶ τῶν ἄλλων ἀν- θρωπῶν τριετίας ἀρχεῖν εἰς ἐκπαισίαν τῶν ἐκκλησια- στικῶν ἢ πτωχικῶν ἐμψυτεύσεων ἐξ ἀγνωμοσύνης τῆς φεμεν), γενήσεται παντοῦς ἐξω τοῦ ἐμψυτεύματος, καὶ βουλομένοις τοῖς προεστώσι τῶν οὐκ ὄντων οἰκῶν ἐξέσθαι τῶν χωρίων ἢ τῶν οἰκῶν ἀντιλαμβάνεσθαι, κηδεμίαν εὐλαβουμένοις ἐμπονημάτων ἀπόδοσιν, ἀλλ' εἴπερ

vel nepotibus utriusque sexus, vel uxori aut viro, si uxoris aut viri expressa mentio facta sit. Ad alium vero heredem non transeat, sed aetatem eorum, quae acceperunt, si liberos aut nepotes non habeant, solum durabit. Alia vero ulla ratione in re ecclesiastica, vel immobili ad pauperes pertinente, vel mancipio rustico, vel annona civili emphyteusim constitui nullo modo permittimus, neque id, quod factum est, ullam vim habere sinimus.

§. 1. Quoniam vero Leonis pie memorie constitutione sancitum est, ut nulla penitus deminutione facta res ecclesiastica concedatur, nos vero in alia constitutione a nobis conscripta, ut sexta solum pars in emphyteusibus detraheretur, sancivimus, hunc modum eiusmodi deminutionibus statutimus, ut canon earum rerum, quae dandae sunt, qualis ab initio fuit, et ad sanctissimam ecclesiam redit, et diligentissime et accuratissime quaeratur, et emphyteusis iis personis detur, quas ante diximus; tum enim sextam illarum partem accurate computatam remittimus. Quodsi canon ob fortuitos quosdam casus immittitur sit, tunc is, qui emphyteusim suscipere vult, vel sub toto canone tunc constituto eam accipiat, vel plane non accipiat, quum locare potius, quam tales deminutiones in emphyteusibus admittere liceat. Si vero in ecclesiastico aliquo praedio suburbano eoque pretioso emphyteusis constituitur (cuiusmodi multa maxime in felici hac urbe esse scimus, quae magis quidem pretii sunt, verum ex quibus minimus vel plane nullus redditus percipitur), non ex redditu emphyteusis melianda, sed suburbanum accurate aestimandum, et redditus computandus est. qui ex pretio viginti annis collecto percipi potest, redituque ita computato emphyteusis non in perpetuum, sed accipienti, et duobus eius successoribus, et viro atque uxori, sicuti ante diximus, concedenda est.

§. 2. Sciant autem emphyteutae, si continuo biennio canonem emphyteuticum non solvant (ut enim hoc tempus pro triennio in ceteris hominibus definitum ad emphyteusim ecclesiasticam vel ptochicam amittendam non solum canone sufficiat, sancimus), se emphyteusim plane amissuros, quique sacris domibus praesunt potestatem habituros esse, si velint, praedia et domos vindicandi, sine metu reddendi meliorationes. Verum si emphyteuta praedium aut suburbanum aut aedificium deterius fecerit, cogatur de suo damnum resarcire et in

aut viro expressim nominetur, alioqui non transire ad aliquem alterum heredem, sed usque ad solam vitam percipientium standum, nisi filios aut nepotes habuerint. Aliter autem penitus emphyteusis agi ecclesiasticae censuras aut ptochii rei immobilis, aut mancipii rustici et civilis annonae nullo permittimus modo, neque quod sit habere aliquod penitus robur sinimus. §. 1. Quia vero Leonis quidem pie memorie constitutio sub nulla penitus deminutione dari rem ecclesiasticam sancivit, nos autem in alia constitutione a nobis scripta sextam excipi solum super emphyteusis sancivimus, huiusmodi quandam deminutionis rei damus ordiinem, ut quaeratur cum omni veritate et subtilitate pensio eorum, quae dantur, tanta, quanta ¹⁾ ab initio fuit, quando ad sanctissimam venit ecclesiam, et detur emphyteusis talibus personis, quales dadum diximus; tunc enim sextam ²⁾ partem cum scrupulositate imputandam concedimus. Si vero minui contigerit per quandam cladem pensionem, aut in toto tunc constantem pensionem accipiat, qui emphyteusim subire vult, aut nec accipiat penitus, quum liceat conducere potius, quam tales deminutiones in emphyteusis celebrare. Si vero alicuius ecclesiastici praedii suburbani emphyteusis detur, qualia plurima maxime in hac novimus felicissima consistere civitate, multo quidem digna pretio, parvas vero redditua pensiones, aut nihil pensionem omnino, non ex redditibus metri emphyteusim, sed aestimari suburbanum subtiliter, et reputari ex pretio collecto redditus possibiles in viginti annis computari, et in rebus ex hoc computatis agi emphyteusim, non perpetuo, sed in eum, qui percipit, et duas ex eo successiones, et viro et uxori, sicut praediximus, faciendam. §. 2. Scire autem emphyteutas convenit, quia, si biennio continuo non exsolverint emphyteuticum canonem (hoc enim tempus pro vicennio aliorum hominum sufficere ad casum ecclesiasticarum aut ptochicarum emphyteusiam pro non soluto canone ponimus), sicut omnino extranei emphyteutatis, et volentibus praepositis sacrarum domum licebit praedia aut domos defendere, omnino metuentibus meliorationem redditionem. Sed si quidem deterius fecerit praedium, aut

^{a)} Quae sequuntur in hac §. et initium sequentis legimus in (Ioanni) Nomos. App. 12. (Fol. 111 d. II. p. 666.) — ^{b)} Pars huius §. in Bas. XX. 2. 5.

¹⁾ dantur ea tanta sit, quanta Tripl. — ²⁾ Tripl.; sextam et partem Cent.

εἰ-τερο χείρον πεποίηκε τὸ χωρίον, ἢ τὸ προάπειον, ἢ τὴν οἰκίαν ἢ τὴν ἐμφυτεύσιον δεξάμενος, ἀναγκάσειται αὐτὸν οἰκοθεῖν τὴν ἐπιμέλειαν καὶ ἀποκατάστασιν τῆς ὕψους ποιέσθαι, καὶ υποχεῖσθαι τοῦτω αὐτὸν τε, καὶ κληρονόμοις αὐτοῦ, καὶ διαδόχοις, καὶ τὰ αὐτοῦ πράγματα, πρὸς τῷ καὶ τὴν ὀφειλομένην πᾶσαν πρόσδον ἀνυπερθέτως ἐσπραττεσθαι. Τὸ δὲ ἐρημένον ἡμῖν, ὥστε μὴδ' ἐνὶς ἀκινήτου πράγματος ἐκκλησιαστικοῦ ἢ πτωχικοῦ ἐκποίησιν ἐπιτετρασθαι πρὸς, μηδὲν τῶν τῆς ἡμετέρας πολιτείας προσώπων, θροσιζόμεν κρατεῖν μὴ μόνον ἐπὶ τῶν συνεστώτων οὐλημάτων, καὶ προσαιτίων, καὶ ἀγῶν, καὶ κήπων, ἀλλὰ καὶ ἐρειπίων, εἴτε ἀπὸ πυρός, εἴτε ἀπὸ σεισμοῦ, εἴτε ἐξ ἄλλης ὕλης δῆποτε αἰτίας τὸ ἐρειπίον ἢ, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν πυνθίστων καθήκοντων καὶ εἰς ἔδαφος κειμένων, εἴτε καὶ ψιλῶν ἐρειπίων, μηδὲν ἔχοντων οἰκοδομίας, μηδὲ ὕλην κειμένην. οὐδὲ γὰρ ἐπ' ἐκείνοις τὴν ἐκποίησιν γίνεσθαι συγχωρούμεν, πλὴν εἰ μὴ ἐπὶ μόνῃς ἐμφυτεύσεως προσώπων, κατὰ τὸ ἐμπροσθεν ἡμῖν ἐρημένον, ἐπὶ τρισὶ προσώποις τοιοῦτοις, ὅποια πρόσθεν εἰρηκάμεν. Καὶ ἵνα μὴ τις πειροσθῆ ἢ μὴδὲ ἐπὶ τοῦτω γένηται, δύο τῶν κατὰ καιρὸν πρωτερότων μηχανικῶν ἢ ἀρχιτεκτόνων, εἴτε κατὰ τὴν βασιλῆα ταυτην καὶ μεγάλην πόλιν ἅμα τοῖς θεοφιλετάτοις οἰκονομοῖς, καὶ πέντε τῶν εὐλαβεστάτων πρεσβυτέρων, καὶ δύο διακόνων, παρόντος καὶ τοῦ θεοφιλεστάτου ἀρχιεπισκόπου, εἴτε καὶ κατὰ χώρον δύο τῶν ἐπιστημῶν μηχανικῶν ἢ ἀρχιτεκτόνων, ἢ καὶ ἐνὶς, εἰ ἕνα μόνον ἢ πόλις ἔχοι, πτωχικομένους τοῖς τόποις, ὥστε τῶν θείων προκείμενων εὐαγγελίων ὁρασθῆναι παρὰ τῶν ἀρχιτεκτόνων, ὅσον προσήκον ἔστιν ὑπὲρ τοῦτου τελεῖν τὴν ἀγιωτάτην ἐκκλησίαν κατὰ τρόπον ἐμφυτεύσεως, καὶ ἐπὶ τοῦτοις ἐμφυτευτικῆν συγγυμῆν εἰς αὐτὸν γίνεσθαι κατὰ τὸ σχῆμα τὸ ἐμπροσθεν εἰρημένον. τὸν δὲ καὶ οἰκοδομεῖν, καὶ κτεροσθῆναι ταῖς ὕλαις, ἐπεὶ ὕλας ἔχοι, καὶ παραπέμπειν τὴν ἐμφυτεύσιν ἄχρι δύο διαδόχων, ὡς εἰρηται, οὕτω τε ἐπανείναι μετὰ τὴν τῶν τριῶν προσώπων τελευτήν ἐπὶ τὴν ἀγιωτάτην ἐκκλησίαν ἢ τὸν εὐαγέστατον οἶκον, παρ' οὗ γέγονεν ἡ ἐμφυτεύσις, καὶ ἐρόσθαι καὶ τὸ τοιοῦτο συναλλαγμα, ὡς τῷ παρόντι μὴ μαχομένον νόμῳ. §. 3. Οὐδὲ ἐκείνων τοῦ μέχρι νῦν κατὰ τὸν τοιοῦτον συναλλαγμάτων ἐπινοηθέντος κρατεῖν συγχωρούμενον, τοῦ προστάθεσθαι, ὥστε, κἂν εἰ ὁ τῶν δύο κληρονομῶν πληρωσθῆ χρόνος, ἄδειαν εἶναι τοῖς μετ' ἐκείνων ἐμφυτεύεσθαι αὐτῶ, καὶ αἰεὶ προκείμεσθαι τῶν ἄλλων. τοῦτο γὰρ οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, ἢ κατὰ περίοδον καὶ μηχανῆν διηγεκῆς ἐπ' αὐτοῖς ἐμφυτεύσεως, μάλλον δὲ ἀφαιρέσεις τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐργασίῶν πραγματοποιῶν. ἀλλὰ κἂν εἴτι γέγονε τοιοῦτον, μηδεμίαν ἀνάγκην εἶναι τοῖς εὐλαβεστά-
τοις

in priorem statum illud restituere (neque ipse solum, sed etiam heredes et successores eiusve bona ad id obligata sint); ad haec omnes reditus, quos debet, sine mora ab ipso exigantur. Quod autem a nobis dictum est, rem immobilem ecclesiasticam aut ptoticam nulli personae nostrae reipublicae alienare permittimus esse, id ut valeat sancimus non solum in aedificiis stantibus, et suburbanis, et agris, et hortis, verum etiam collapsis aedificiis, sive igne, sive terrae motu, sive alia quacunque causa ruina facta sit, item iis, quae plane destructa sunt, et in solo collapsa iacent, tum etiam in meris rudibus nullam materiam ad aedificandum idoneam habentibus. Nam nec illorum alienationem permittimus, excepta sola emphyteusi temporaria, secundum ea, quae antea de supra dictis illis tribus personis diximus. Et ne fraus quaedam ne in hac quidem re committatur, duo ex iis qui sunt primarii mechanici aut architecti, sive in regia hac et magna urbe cum dei amanitissimis oeconomis, et quinque religiosissimis presbyteris, et duobus diaconis, praesente etiam piissimo archiepiscopo, sive in provincia duo insignes mechanici aut architecti, vel etiam unus, si civitas unum solum habeat, in ipsis locis sint praesentes, sacrisque evangelis in medium positus ab architectis definitur, quantum emphyteusen nomine sanctissimae ecclesiae pro hoc solvi par sit, deque iis emphyteuticum instrumentum secundum formam supra traditam conficiatur. Ille vero aedificet, et materia, si quam habet, utatur, et ad duos successores, ut dictum est, emphyteusin transmittat, atque ita post trium personarum mortem ad sanctissimam ecclesiam vel domum venerabilem, a qua emphyteusi constituta est, redeat, et contractus ille valeat, ut qui praesenti legi non repugnat.

§. 3. Neque id, quod hactenus contra tales contractus machinatum est, valere permittimus, ut addiciatur, licere impleto dierum heredum tempore successoribus eorum in emphyteusin rem illam accipere, et semper aliis praeponi. Hoc enim nil aliud est, nisi per ambages et machinationem emphyteusen perpetuas facere, immo res ecclesiasticas auferre. Quin licet tale quid factum sit, nulla necessitas religiosissimis oeconomis incumbat, duobus illis heredibus dejectis, successoribus eorum emphyteusin tradendi.

CAP. IV.

ant suburbanam, aut domum qui emphyteusin percepit, cogi eum de suo diligentiam ac restitutionem pristini status facere, et obligatum esse ad hoc ipsum, et heredes eius, et successores, eiusque rem, insuper et debitos omnes redditus sine dilatione exigi. Quod autem dictum est a nobis, ut nullis immobilis rei ecclesiasticae aut ptoticae alienatio sit permessa, ad nullam nostrae reipublicae personam sancimus valere, non solum super constantibus domibus, et suburbanis, et hortis, et agris, sed etiam super ruinis, sive ex igne, sive ex terrae motu, sive ex qualibet alia causa ruina sit, sed etiam in iis, quae omnino destructa sunt et in pavimento iacent, sive etiam in puris ruinis nullum aedificium habentibus neque materiam iacentem. Non enim in illis alienationem fieri permittimus, nisi in sola emphyteusi temporali, secundum quod dudum a nobis dictum est, in tribus ¹⁾ personis talibus, quales praediximus. Ut neque ulla circumscriptio in rem ecclesiasticam in talibus fiat, duobus pro tempore primatibus mechanicis aut architectis, sive in hac regia et maxima civitate una cum deo amabilibus oeconomis, et quinque reverendissimis presbyteris, et duobus diaconis, praesente quoque deo amabili episcopo, sive etiam in provincia duobus insignibus mechanicis aut architectis, aut etiam uno, si unum solum civitas habeat, intervenientibus in illis locis sacrosanctis evangelis positus definitur ab architectis, quantum competat pro hoc solvi sanctissimae ecclesiae secundum modum emphyteusis, et in his emphyteuticam conscriptionem in eo celebrari secundum figuram prius dictam. Illum vero et aedificare, et uti matericibus, si materias habeat, et transmittere emphyteusin usque ad duas successiones, sicut dictum est, et sic reverti post trium personarum mortem ad sanctissimam ecclesiam aut venerabilem domum, ex qua facta est emphyteusis, et etiam valere talem contractum, utpote praesenti non repugnantem legi. §. 3. Neque illud, quod hactenus contra tales contractus agebatur, valere permittendum est de adiectione, ut, si vel duorum heredum compleatur tempus, licentia sit eis, qui post illum sunt, in emphyteusin dare id, unde agitur, et semper eos praeponi aliis. In hoc enim nihil aliud est, quam per revolutionem et machinationem perpetuas eis emphyteuses, magis autem priva-

¹⁾ Trid.; et in tribus pers. Cont,

τοὺς οἰκονόμους τῶν δύο κληρονόμων παυομένων τοῖς ἐφεξῆς ἐκδιδόναι.

Κεφ. δ.

Ἐὰν δὲ τις βουλευθεῖ λαβεῖν κατὰ λόγον χρήσεως ἢ τοῦ καλουμένου οὐσουφροῦκτου πράγμα ἐκκλησιαστικόν, ἢ τῆς ἀγιοτάτης μεγάλης ἐκκλησίας, ἢ ἄλλης οἷας ἀποτεῖ τῶν ἐν ἀπάσῃ τῇ ἡμετέρῃ ὑπὸ κλήσει κειμένων, ἢ πτωχίων, μὴ ἄλλως λαμβανέτω τοῦτο, εἰ μὴ κατὰ τὴν εἰρημένην παρατήρησιν, καὶ κατὰ τὸν τύπον τῆς Λέοντος τοῦ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως διατάξεως, ὥστε αὐτὸν εὐπορὸν καθεστῶται, καὶ οὐσίας ἀκινήτου δεσποτῆν ἕτερον εὐδὺς πράγμα κατὰ δεσποτίας δίκαιον ἀντιδιδόναι τῇ ἀγιοτάτῃ ἐκκλησίᾳ, ἢ τῷ εὐαγγεῖ οἴκῳ, ἐξ οὗ τοῦτο λαμβάνει, τοσαύτην καὶ τοσαύτην φέρον πρόσδοτον, ὅποσῃν ἢ ὅποσῃν ἔχει τὸ διδόμενον, ὥστε μετὰ τὴν αὐτοῦ τελευταίην τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἢ πτωχικὴν πράγμα ἀνατρέχειν ἐπὶ τὸν εὐαγγέλιον οἶκον μετὰ τῆς χρήσεως τῆς δεδομένης, οὐχ ὑπερβαίνουσης τὸν χρόνον τῆς ζωῆς τοῦ λαμβανόντος, λαμβάνειν δὲ ὁμοίως καὶ τοῦ ἀντιδιδόμενου πράγματος τὴν χρῆσιν, ὥστε εἶναι μετὰ τὴν τοῦ λαμβανόντος τελευταίην, ἢ τὸν χρόνον, εἰς ὃν ἡ δωρεὰ τῆς χρήσεως συμπεφωνηται, οὐκ ἐκβαίνοντος δηλαδὴ τὴν τοῦ λαμβανόντος ζωὴν, ἐκάτερον ἐξ ὁλοκλήρου καὶ κατὰ δεσποτείαν καὶ κατὰ χρῆσιν παρὰ τῇ ἀγιοτάτῃ ἐκκλησίᾳ.

Κεφ. ε.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ Λέοντος τοῦ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως διάταξις τὰς ποινὰς σχεδὸν τι μόνον ἐπὶ πράσεως ὄρισην, ἡμεῖς τε ἀπηγορεύσαμεν οὐ πράσεις μόνον, ἀλλὰ καὶ δωρεάς, καὶ ἀμειψίαις, καὶ δινηκεῖς ἐμφυτεύσεις, καὶ ἐνιχυρῶν δόσεις ἐπὶ πράγμασιν ἀκινήτοις, ὁρῶμεν δὲ τινὰς οὕτως φιλοκινδύνους καθεστῶται, ὥστε τολμῆν καὶ τοῖς ἀπηγορευμένοις προσεῖναι, καὶ ἀπόπειραν ποιεῖσθαι τῶν νόμων, ἐξ ἧς ἔχουσι γνώμης τε καὶ τόλμης, καὶ τὰ παντοίως ἀπηγορευμένα, φέροντα δὲ καὶ εἰς θάνατον ἴσως ἀνθρώπων πραττούσι, διὰ τοῦτο ἀναγκαῖον φηθήμεν ἐφ' ἐκάστῃ συναλλάγματι καὶ ῥητὴν τάξιν ποιῆν, δηλαδὴ τῶν ἠπειλημένων κατὰ τὴν οἰκονομίαν ποινῶν ἐκ τῆς εἰρημένης τοῦ τῆς εὐσεβοῦς μνήμης Λέοντος διατάξεως, ὁμοίως καὶ νῦν ἐπιτηρούμενων τῶν οἰκονομῶν, ἢ τῷ ξεροδόχῳ, ἢ νοσοκόμῳ, ἢ βρεφειοτρόφῳ, ἢ ἡγονμένῳ ἢ ἡγουμένῳ μονασιχοῦ ἢ ἀσχη-

CAP. IV.

Quodsi quis rem ecclesiasticam vel sanctissimae magnae ecclesiae, vel alterius cuiuscunque in toto nostro imperio sitae, vel ptochiorum in usum, qui ususfructus vocatur, accipere velit, non aliter, quam secundum praedictam observationem et formam constitutionis Leonis pie memoriae eam accipiat; adeo ut, si locuples sit, et immobilium bonorum dominus, aliam statim rem proprietatis iure sanctissimae ecclesiae, vel sacrae domui, a qua eam accipit, vicissim det, quae tantum et talem redditum ferat, quantum aut qualem fert id, quod datum est, eoque mortuo res ecclesiastica vel ptochica, ad venerabilem domum cum dato usufructu, illius vitae tempus, qui eam accepit, non excedente, redeat, similiter vero rei vicissim datae usumfructum capiat, ut post mortem eius, qui accepit, vel tempus dationi usufructus praefinitum, scilicet quod vitam eius, qui accepit, non excedat, utrumque in totum et quoad proprietatem, et quoad usumfructum ad sanctissimam ecclesiam pertineat.

CAP. V.

Quoniam vero Leonis pie memoriae constitutio fere in venditione solum poenas statuit, nos vero non solum venditiones, sed et donationes, permutationes, emphyteuses perpetuas, pignorum dationes in rebus immobilibus prohibuimus, quosdam autem periculis adeo cupidos esse videmus, ut in vetita niti, et pro ea, quam habent, voluntate et audacia leges tentare, eaque facere audeant, quae omnimodo prohibita sunt, et homini etiam mortem forte afferunt, propterea necessarium duximus in unumquemque contractum certam statuere poenam, ita scilicet, ut illae poenae, quas dicta constitutio Leonis pie memoriae oeconomis minata est, similiter etiam oeconomis, aut xenodocho, aut abbati, vel abbatissae monasterii aut asceterii, prout supra dispositum est, iam immincant. Si quis igitur rem ecclesiasticam vel ptochicam emere ausus fuerit, ille pretium statim amittat, et res, quam accepit, cum omni medii tem-

privations ecclesiasticarum agi rerum. Sed et si quid factum est tale, nullam necessitatem esse reverentissimis oeconomis duobus heredibus cessantibus ceteris tradere.

CAP. IV. Si quis autem voluerit accipere secundum rationem usus aut qui vocatur usufructus rem ecclesiasticam aut sanctissimae maioris ecclesiae, aut alterius cuiuscunque, quae in omni nostra ditone sunt positae, aut ptochiorum, omnino percipiat hoc et secundum praedictam observationem, et secundum formam constitutionis Leonis pie memoriae, ut iste locuples existens et substantiae immobilis dominus aliam mox rem secundum proprietatem ius compenset sanctissimae ecclesiae aut venerabili domui, ex qua hoc ¹⁾ percipit, tantis et tales ferentem ²⁾ redditus, quantos aut quales habet quod datur, ita ut post eius obitum ecclesiastica aut ptochica res revertatur ad venerabilem domum cum usu, qui datus est, non transcendente tempus vitae percipientis. Accipiat autem similiter etiam rei in compensationem datae et usum, quatenus sit post percipientis obitum aut tempus, in quo donatio usus convenit, non transcendens videlicet percipientis vitam, utrumque ex toto et secundum proprietatem, et secundum usum apud sanctissimam ecclesiam remansurum.

CAP. V. Quia vero Leonis pie memoriae constitutio poenas poene solummodo in venditione decrevit, nos autem interdiximus ³⁾ non venditiones solum, sed etiam donationes, et permutationes, et perpetuas emphyteuses, et pignorum dationes in rebus immobilibus, videmus autem quosdam sic amatores periculi constitutos, ut praesumant ad ea, quae interdicta sunt, accedere, et circumventionem facere legibus ex voluntate et praesumptione, quam habent, et quae omnibus modis interdicta sunt, et forsitan deducant homines ad mortem, qui hoc agunt, propterea necessarium existimavimus in unoquoque contractu etiam certam statuere poenam, his quippe poenis, quae positae sunt adversus oeconomos ex constitutione praedicta pie memoriae Leonis, similiter et nunc immincentibus oeconomis, aut xenodocho, aut nosocomo, aut brephotrocho, aut abbati aut abbatissae mona-

¹⁾ Trid.; hic Cont. — ²⁾ Ita Bk. secundum Graec.; interdictum Cont. — ³⁾ Trid.;

fuentes Trid.; frequentes Port., Cont. — ³⁾ Trid.;

ἀσκητηρίου κατὰ τὸ ἐμπροσθεν διατεταγμένον. Ἐπι-
τις τοίνυν ἀνησασθαι τομῆσαιε πρᾶγμα ἐκκλησιαστικόν
ἢ πτωχικόν, ἐκπιπτεῖται μὲν εὐθὺς τοῦ τιμηματος,
ἀπαλεισθῶ δὲ τὸ πρᾶγμα, ὅπερ ἔλαβε, μετὰ πάσης
τῆς ἐν τῷ μέσῳ χρόνῳ προσθήκης. καὶ κατὰ μὲν
τῆς ἀγιοτάτης ἐκκλησίας ἢ τοῦ εὐαγούσ οἴκου μηδε-
μίαν παντελῶς ἔχειω ἀγωγήν, κατὰ μέντοι τῶν
εὐλαβεστάτων οἰκονόμων ἢ ὄλων τῶν πεπραχότων
ἐπὶ ταῖς ἰδίαις αὐτῶν περιουσίαις ἔχειω τὴν ἐκ τοῦ
συναλλάγματος ἀγωγήν, ἵνα δέει τῆς ἑαυτῶν γούν
περιουσίας, εἰ καὶ μὴ διὰ τὸν τοῦ θεοῦ φόβον, ἀλλ'
οὖν ὀκνηρότεροι περὶ τὰς πράξεις γίγνοιτο. §. 1. Ἐπὶ
δὲ τις κατὰ δωρεάν λαβεῖν τομῆσαιε πρᾶγμα ἐκκλη-
σιαστικόν ἢ πτωχικόν, αὐτοῦ τε τοῦ δωρουμένου
παντός ἐκπιπτεῖται, καὶ ἕτερον τοσοῦτον ἐκ τῆς αὐτοῦ
περιουσίας ἀντιδιδόναι τῇ ἀγιοτάτῃ ἐκκλησίᾳ, ἢ τῷ
εὐαγεί οἴκῳ, ἐξ οὗ τοῦτο ἔλαβεν, ἵνα ἢν ἐπεχέλοισιν
ἐργασασθαι κατ' αὐτῆς καινοτομίαν, ταύτην αὐτὸς ἐν
τοῖς ἑαυτοῦ διδοῦς τῆς οἰκίας ἀσθεῖοι πανουργίας.
§. 2. Ἐπὶ δὲ ἀμειψίς ἐπὶ ἰσὶ γένοιτο προσώποις,
χωρὶς μόνως τῆς βασιλείας, καθάπερ ἐμπροσθεν
εἰπόντες ἐφθάρμεν, καὶ ὁ τὴν ἀμειψίν λαβῶν ὑπο-
κείσθω ποιῆν τοῦ καὶ τὸ δεδομένον αὐτῷ πρᾶγμα
ἀποβαλεῖν, καὶ ἀνατρέψαι αὐδὶς τοῦτο ἐπὶ τὸν εὐ-
αγῆ οἴκῳ, ὅθεν ἐξέβη, καὶ τὸ ἀντιδεδομένον μείναι
παρὰ τῷ εὐαγεί οἴκῳ, καὶ τὸν προσελθόντα πρᾶγματι
παρὰ νόμῳ ἐκπιπτεῖται ἐκατέρου δικαίως, ὥστε κατὰ
τοῦτο ποιῆν αὐτὸν ὑπέχειν, καθ' ὃ καὶ τῶν οἰκίων
ἐκπιπτεῖται, καὶ ὅπερ ἤλπισεν οὐ προσέλαβεν. κἀν-
ταῦθα τῆς ἀγωγῆς αὐτῷ φυλαττομένης ἐπὶ τῇ ἰδίᾳ
περιουσίᾳ τῶν τὸ συναλλάγμα πρὸς αὐτὸν πρα-
ξάντων.

Κεφ. ε'.

Ἐπὶ δὲ δανειστῆς εἰς σωματικὸν ἐνέχυρον ἔλοιτο
λαβεῖν πρᾶγμα ἀκίνητον, ἐκκλησιαστικόν ἢ πτωχικόν,
ἐν οἰκίαις τυχόν, ἢ προαστείοις, ἢ ἀγροῖς, ἢ κηποις,
ἢ πολιτικαῖς σιτήσεσιν, ἢ ἀγορικοῖς ἀνδραπόδοις,
καὶ δοτῆ χρυσίον ὑπὲρ τούτου, ἐκπιπτεῖται τοῦ δα-
νεισματος, καὶ ἔχειω κέρδος ἢ δανεισμένη ἀγιοτάτῃ
ἐκκλησίᾳ ἢ ὁ εὐαγῆς οἴκος τὸ δανεισθὲν χρυσίον. κἀν-
ταῦθα κατὰ τοῦ τὸ δάνεισμα πράξαντος οἰκονόμου, ἢ
ξενόδοχου, ἢ πτωχοτρόφου, ἢ ἡγουμένου μοναστηρίου
ἢ ἀσκητηρίου, ἢ τῶν ἄλλων εὐαγῶν συστημάτων τῆς
ἀγωγῆς οὐσης τῷ δανειστικῷ. Πάντων τούτων καὶ ἐπὶ
τῶν ἡγουμένων τῶν γυναικείων ἀσκητηρίων ἢ τοι μονα-
στηρίων κρατουμένων. §. 1. Ἐπὶ γὰρ ὄλων ¹⁾ ταῖς
ἀγιοτάταις ἐκκλησίαις ἢ τοῖς ἄλλοις εὐαγέσιν οἴκοις
δανεισματος γένηται χρεία, εἰς μόνην ἀναγκαίαν δη-
λαδῷ

monasterii aut asceterii, secundum quod prius dispositum est. Si quis igitur emere praesumerit rem eccle-
siasticam aut ptoticam, cadat quidem mox pretio, exigatur autem res, quam accepit, cum omni medio tempo-
ris incremento; et contra sanctissimam quidem ecclesiam aut venerabilem domum, nullam omnino habet
actionem, contra venerabiles vero oeconomos, aut qui omnino vendiderunt, in propriis eorum substantiis ex con-
tractu habeat actionem, ut metu suae substantiae, etsi non propter dei timorem, tamen segniores circa ves-
titionem fiant. §. 1. Si quis autem per donationem accipere praesumerit rem ecclesiasticam aut ptoticam,
et ipso, quod datum est, omnino cadat, et aliud tantundem ex sua substantia repenset sanctissimae ecclesiae
aut venerabili domui, ex qua hoc suscepit, ut, quam nixus est agere contra eam novitatem, hanc sibi in
propriis exhibens, suam sentiat malignitatem. §. 2. Si autem permutatio in quibusdam personis fiat, praeter
solum imperium, sicut praediximus, et qui permutationem accepit subiaceat poenae, et datum sibi rem amittat,
et recurrat rursus haec ad venerabilem domum, unde progressa est, et quod pro compensatione dedit, maneat
apud venerabilem domum, et qui accesserit ad causam legi contrariam, cadat atque inate, et secundum hoc
poenae subdat, secundum quod et proprii cadet, et quod speravit non acquisivit; etiam hic actione ei ser-
vata in propria substantia eorum, qui contractum cum eo celebraverunt.

CAP. VI. Si autem creditor in pignore corporali elegerit accipere rem immobilem ecclesiasticam aut
ptoticam, in domibus forsitan, aut suburbanis, aut agris, aut hortis, aut civilibus panibus, aut rusticis mancipiis,
et dederit aurum, ab hoc cadat creditor, et habeat lucrum, quae mutuum accepit sanctissima ecclesia aut ve-
nerabilis domus, quod mutuum est aurum; etiam hic contra celebrantem mutuum oeconomum, aut xenodochum,
aut brephotrophum, aut praesulem monasterii, aut asceterii, aut aliorum venerabilium collegiorum creditori
actione manente; his omnibus etiam in abbatissis muliebrium asceteriorum aut monasteriorum valentibus. §. 1. Si
enim omnino sanctissimis ecclesiis aut aliis venerabilibus domibus crediti opus fiat, aut in solam necessariam
videlicet et inevitabilem occasionem, et praeter quam non poterit, quod imminet, adimpleri, aut in aliam causam
utili-

temporis accessione exigatur, ac adversus sanctissimam
ecclesiam quidem aut venerabilem domum nullam pro-
sus actionem, verum adversus religionissimos oeconomos
vel quoscunque venditores quoad propria eorum bona
actionem ex contractu habeat, quo illi, si non timore
dei, saltem metu substantiae suae ad vendendum fiant
tardiores.

§. 1. Si quis autem dono rem ecclesiasticam vel
ptoticam accipere ausit, et ipsam rem donatam totam
amittat, et aliam eiusdem valoris ex substantia sua
sanctissimae ecclesiae vel sacrae domui, a qua illam
accepit, vicissim det, ut novum illud facinus, quod per-
petrare voluit, ipse in suis rebus committens, propriam
sentiat malitiam.

§. 2. Si vero permutatio inter quasdam personas
fiat, solo Imperatore, sicut supra diximus, excepto,
qui permutationem accepit huic poenae subiaceat, ut
rem datam amittat, eaque statim ad sacram domum,
unde venit, revertatur, et quod pro ea datum est apud
venerabilem domum maneat, quique rem illicitam ag-
greditur merito utraque excidat, adeo ut poenam hanc
sustineat, ut et proprias res amittat, et quod speravit
non accipiat; et actione etiam hic contra substantiam eorum
illi servata, qui contractum cum illo fecerunt.

CAP. VI.

Si vero creditor sub corporali pignore rem immo-
bilem ecclesiasticam vel ptoticam, domus forte, et
suburbana, aut agros, aut hortos, aut ammonas civium,
aut mancipia rustica accipere voluerit, et pro hoc pec-
uniam dederit, excidat is credito, et sanctissima ec-
clesiam vel venerabilis domus, quae mutuum accepit,
pecuniam creditam lucratur; actione etiam hic contra
oeconomum, qui mutuum contraxit, vel xenodochum,
vel ptichotrophum, vel monasterii, aut asceterii, aut
reliquorum sacrorum collegiorum praesulem crediti
competente. Atque haec omnia etiam in abbatissis
muliebrium asceteriorum vel monasteriorum valentibus.

§. 1. Si enim in universum sanctissimis ecclesiis
aut aliis sacris domibus pecunia mutua opus sit ad
necessariam scilicet et inevitabilem solum causam, et

¹⁾ Moorm. III. et Zurich.; ὄλοις Serling.

λαδὴ καὶ ἀπαράτητον πρόβατον, καὶ ἥς χωρὶς οὐκ ἔναισι τὸ κατεπίγειον πληρωθῆναι, ἢ εἰς τι πρῶγμα λωπιλέστατον τῆ ἀγαθότη καθεστῶς ἐκκλησίᾳ, ἐξ-σπι τοῖς προεστῶσιν αὐτῶν μέχρι τῆ γενικῆς υποθήκης ἴσασθαι, μηδὲν ἰδικὸν ἐνεχυρὸν τοῖς δανείζουσι παρεχομένους.

Κεφ. ζ.

Εἰ δὲ καὶ διηνεκῆ τις ἐμφυτεύσιν λαβεῖν θαρρήσειεν, ὅπερ οὐκ ἔξεστιν, ἢ πρόσκαιρον μὲν, μὴ μόνου κατὰ τὴν τοῦδε ἡμῶν τοῦ νόμου παρατήρησιν, καὶ οὗτος ἐκπιπέτω μὲν τῆς ἐμφυτεύσεως, καὶ τὸ δεδομένον μόνου παρὰ τῷ εὐαγεῖ οἴκῳ, διδοῖω δὲ διηνεκῶς καὶ μετὰ τὴν ἐκπίπτωσιν τοῦ ἐμφυτεύματος, ὅσων ἡμεῖς τελεῖν, εἴπερ κατὰ νόμον ὑπέλαθε τὴν ἐμφυτεύσιν, οὐδενὸς παρ' αὐτῷ μένοντος ἐκ τῶν μάτην αὐτῷ κατ' ἐμφυτεύσιν δεδομένων πτωχικῶν πραγμάτων, §. 1. Ταῦτα τε οὖν ἅπαντα παραφυλαττέσθω, ταῖς εἰρημέναις ὑποκείμενα ποιναῖς. Μηδὲ τῶν συμβολαιογραφῶν θαρροῦντων τοῖς τοιοῦτοις ὑπουργεῖν συμβολαίους, ἀλλὰ δεδιότων τὴν αἰφύργαν, καὶ τὸ μηδὲν ποτε ἐπανελευθῆναι, μηδ' ἂν εἰ θεῖος τοῦτο δοῦν τύπος, μηδὲ τῶν ἀρχόντων ἢ υπαγορευεῖν τοιαῦτα συμβόλαια θαρροῦντων, ἢ γενόμενα προσδέχεσθαι, καὶ πράξειν ὑπομνημάτων αὐτὰ βεβαιούσιν, ὥστε μὴ καὶ αὐτοὺς τὴν τε τῆς ἀρχῆς καὶ ἀξίας, τὴν τε τῆς οὐσίας ἐκπῶσιν κατὰ τὴν Λέοντος διάταξιν ὑπομείνω.

Κεφ. η'.^{α)}

Τῶν αὐτῶν ἐπιτιμῶν φυλαττέμενων καὶ κατὰ τῶν ἐρᾶ σκεῆη παρὰ τὸν ἡμέτερον νόμον ἢ ἐνεχυραῶντων, ἢ πωλούντων, ἢ χωνευόντων ἐπὶ ἐκπίπτωσιν. Καὶ γὰρ δὴ κάκείνους τῆς ἴσης ἢ καὶ μείζονος εἶναι γωνιῆς ἀξίους θεωροῦμεν, ὅσων καὶ περὶ ἐρᾶ πράγματα καὶ ἡδὴ θεῶ καθιερωμένα τομῶσιν ἀσβεβεῖν. Πλὴν εἰ μὴ τοῦτο γένοιτο, καδᾶπερ εἶπομεν, δὲ ἀνάβῃσιν αἰχμαλώτων, ἐνθα ψυχᾶς ἀνθρώπων ἐλευθεροῦσι θανάτου καὶ δεσμῶν τῆ τῶν ἀψύχων ἐκποίησις κειμηλίων. Ἀηλαδὴ τῆς ὁμοίας παρατηρήσεως καὶ ἐπὶ τῆς ἐκποίησεως τῶν πολιτικῶν αἰτήσεων παραφυλαττουμένης, καθὰ πολλακίς εἴπομεν, διότι τοιαύτας εἶναι αἰτήσεις οὐ μόνον ἐπὶ τῆς βασιλείδος ταύτης πῶ-

sine qua necessaria negotia nequeant expediri, vel ad rem aliquam, quae ecclesiae utilissima sit, liceat illis, qui iis praesunt, generalem hypothecam constituti, non autem speciale pignus creditoribus concedere.

CAP. VII

Si quis etiam perpetuam emphyteusim, id quod non licet, accipere ausus fuerit, vel temporalem quidem, sed non secundum huius nostrae legis observationem, etiam si emphyteusi excidat, et quod datum est apud venerabilem domum maneat, perpetuo etiam, postquam emphyteusi excidit, det, quantum soluturus fuisset, si iuxta legem emphyteusim subiisset, nihilque apud eum ex rebus ptochicis frustra illi in emphyteusim datus maneat.

§. 1. Haec igitur omnia observentur, et dictis poenis subiecta sint. Neque tabelliones in talibus contractibus operam praestare audeant, sed perpetuum exsilium metuant et sciant nullum sibi esse reditum, etiamsi sacrum rescriptum id permittat. Nec magistratus talia instrumenta aut imperare, aut si facta sint admittere, et actis intervenientibus confirmare audeant, ne et ipsi magistratus dignitatem et bona secundum Leonis constitutionem amittant.

CAP. VIII

Eaedem poenae observandae sunt etiam circa eos, qui sacra vasa secundum nostram legem oppignorant, aut vendunt, aut constant, ut ea alienent. Nam et illos aequali vel maiore poena dignos esse sancimus, quia in res etiam sacras et deo iam consecratas impie esse audent. Nisi tamen ad redemptionem captivorum, uti diximus, id fiat, ubi alienatione inanimatorum supellectilis animae hominum a morte et vinculis liberantur. Id quod etiam in alienatione annonae civilis, sicut saepius diximus, observandum est, propterea quod tales annonae civiles non solum in regia hac urbe, sed etiam in magna Alexandria, et Theopoli, for assis etiam in aliis quibusdam provinciis esse didicimus. Si enim alibi quoque talis quaedam sit possessio, in illa quoque lex custodiat, atque observantia illius extendatur. CAP. IX.

utilissimam sanctissimae ecclesiae consistentem, licebit praepositis earum usque ad generalem hypothecam stare, et nullum speciale pignus creditoribus praebere.

CAP. VII. Si vero et perpetuam quispiam emphyteusim accipere praesumerit, quod non licet, aut temporalem quidem, non tamen secundum huius nostrae legis observationem, etiam sic cadat quidem ab emphyteusi, et quod datum est maneat apud venerabilem domum, det autem continuo et post casum emphyteusim, quantum futurus erat solvere, si secundum legem subiisset emphyteusim, nihil apud eum remanente ex rebus pauperum, quae frustra per emphyteusim datae sunt. §. 1. Haec igitur omnia custodiantur praedictis subiecta poenis; neque tabellionibus praesumentibus instrumentis talibus ministrare, sed metuentibus usque ad exsilium, et ut nunquam revertantur, nec si sacra hoc praebeat forma, neque iudicibus vel dicare talia instrumenta praesumentibus, vel facta suscipere, et gestis monumentorum ea firmare, nec etiam ipsi et cinguli, et dignitatis, et substantiae casum secundum Leonis constitutionem sustineant.

CAP. VIII. Eisdem poenis servandis etiam adversus eos, qui sacra vasa contra nostram legem aut pignori dant, aut vendunt, aut constant propter alienationem. Nam et illos aequa aut maiore poena dignos esse sancimus, quanto etiam circa sacras res et deo dicatas praesumerunt impie agere; nisi tamen aliquid tale fiat, quod diximus, circa redemptionem captivorum, ubi animae hominum liberantur a mortibus et vinculis inanimatorum venditione vasorum. Simili quippe observatione et super alienatione civilium panum custodienda, sicut saepe diximus, eo quod tales panes non solum in hac felicissima civitate, sed etiam in magna Alexandria et in Theopoli esse didicimus, forsitan autem tale quid et in aliis provinciis quibusdam est; si enim etiam alibi huiusmodi quaedam sit possessio, et in illa lex servetur, et suam observationem extendat.

CAP. IX.

^{α)} Photii Nomoc. II. 2. (Photii bibl. II. p. 892.

πόλεως, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς μεγάλης Ἀλεξανδρείας, καὶ ἐπὶ τῆς Θεουπολιῶν εἶναι μεμαθηθῆκαμεν. ἴσως δὲ τὸ τοιοῦτο καὶ ἐν ἑτέροις τισὶν ἐπαρχίαις εἶναι. εἰ γὰρ καὶ ἀλλαγῶσι τοιαυτὴ τις εἴη κτήσις, καὶ ἐπ' ἐκείνης ὁ νόμος φυλακτέσθω, καὶ τὴν αὐτοῦ παρατήρησιν ἐκτινέτω.

Κεφ. 8.

Ἐπειδὴ δὲ εἰκὸς τις ἐπὶ παρακρούσει τοῦδε τοῦ νόμου πειρᾶσθαι πραγματικῶς ἡμῶν τύπου λαμβάνειν, τοιοῦτο τι πράττειν αὐτοῖς ἐπιτρέποντας, καὶ τοῦτο καλύσμεν ἐπὶ παντός προσώπου, μελλόνος τε καὶ ἐλάττονος, εἴτε ἀρχὴν ἔχοι τινά, εἴτε τῶν περὶ ἡμᾶς εἴη, εἴτε τῶν ἄλλων τις τῶν εἰς δήμους τελούτων. Καὶ θεσπιζόμεν, μηδενὶ παντελῶς ἄδειαν εἶναι τοιοῦτόν τινα πραγματικῶν προσηχοῦναι τύπον, μηδὲ ἐντεῦθεν λαμβάνειν τι τῶν ταῖς ἀγιοτάταις ἐκκλησίαις προσκοινοῦντων, ἢ μοναστηρίοις, ἢ πτωχείοις, ἢ εὐαγέσι συστημασίαις ἀκινήτων πραγμάτων, ἀλλὰ τῷ τε ἐνδοξοτάτῳ κοιναίῳ ποιῆν ἐπικεισθαι quinquaginta librarum auri, εἰ τι τοιοῦτο ὑπαγορεύσει¹⁾, τοῖς τε δεχομένοις τὴν ἐμφάνειν τοιοῦτου τινὸς θείου τύπου ἐνδοξοτάτοις ἀρχουσιν ἢ ἑτέροις τισὶ τὴν αὐτὴν ὑποκεισθαι ποιῆν, τοῖς τε συμβολαιογράφοις ὑποπλάτειν τῇ Λέοντος τοῦ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως διατάξει, εἰ γράψαιεν τι τοιοῦτο συμβόλιον, τοῖς τε θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις ἢ τοῖς εὐλαβεστάτοις οἰκονόμοις ἀκινδύνως ἀποσεῖσθαι τοὺς τοιοῦτους θείους πραγματικῶς τύπους, μᾶλλον μὲν οὐκ ἐπικινδύνως προσεῖσθαι, καὶ γνωσθῆναι, ὡς περὶ αὐτὴν κινδυνεύουσι τὴν ἱερωσύνην; εἰ γὰρ ἀμελήσαντες τῶν νόμων τοῖς οὕτω γινόμενοις πραγματικῶς ἀκολουθησάμεν τύποις. §. 1. Δεῖ γὰρ τὰ κοινῇ καὶ ἐν γένει καὶ ἐπὶ τῇ πάντων ὠφελείᾳ νενομοθετημένα μᾶλλον κρατεῖν, ἢ τὰ κατὰ τινῶν πλουθῆν ἐπὶ παραφθορᾷ τῶν κοινῶν γεγόμενα νόμων. ἐκείνων μόνων δηλαδὴ μισθουμένων τε καὶ ἐμφυτευομένων τῶν πραγμάτων, ὅποσα νομίζουσι τοιοῦτου τινὸς δεῖσθαι.

Κεφ. 9.

Ἐὶ μέντοι βούλονται τίνα ὑπο τὴν αὐτῶν διοίκησιν ἔχειν οἱ θεοφιλεστάτοι οἰκονόμοι ἢ οἱ τῶν ἄλλων ἡγοίμενοι συστημάτων, μηδὲν τῶν ἐν δυνάμει μὴδὲ κατὰ θεῖον πραγματικῶν τύπων παρῆρσθαι εἶναι ἀναγκαζέειν αὐτοῖς ἢ κατὰ μισθῶσιν, ἢ κατὰ ἐμφυτεύειν ταῦτα ἐκδιδόναι, ἐπεὶ τὸν τοῦτο πρᾶξι τῶν ἱερωσύλλας τε ὑποκεισθαι ποιῆν, καὶ πᾶσι τοῖς

CAP. IX.

Quoniam autem verisimile est, quosdam ad labefactandam hanc legem nostram operam daturus, ut pragmaticas nostras sanctiones impetrent, quae tale quid ipsis facere permittant, etiam hoc in omni persona prohibemus, maiore et minore, sive magistratum quandam gerat, sive ex iis sit, qui circa nos sunt, sive ex reliquis, qui plebciorum numero sunt. Sancimus igitur, ut nemini prorsus eiusmodi pragmaticam sanctionem praetendere liceat, neque ea ratione rem immobilem ad sanctissimas ecclesias, vel monasteria, vel ptochia, vel sacra collegia pertinentem accipere. Sed gloriosissimo quaestori poena quinquaginta librarum auri, si tale quid iusserit, imminet, et gloriosissimos magistratu, qui insinuationem talis pragmaticae sanctionis suscipiunt, et alios quosdam eadem poena manent; tum etiam tabelliones, si tale instrumentum scripserint, constitutione Leonis pie memoriae teneantur; episcopi quoque deo amicissimi vel religiosissimi oeconomi sine periculo eiusmodi sacras pragmaticas sanctiones recitent, immo cum periculo admittant, sequae de sacerdotio periclitaturus sciant, si neglectis legibus eiusmodi pragmaticis sanctionibus obsequantur.

§. 1. Quae enim in commune et in genere ac pro omnium utilitate sancita sunt, ea potius obtinere oportet, quam quae studio quorundam ad corrumpendas leges communes fiunt. Hae vero solae res locentur et in emphyteusia dentur, quas eo indigere existimant.

CAP. X.

Si tamen deo amicissimi oeconomi vel aliorum collegiorum praesules ipsi quaedam administrare velint, nulli magistratu, ne quidem secundum sacram pragmaticam sanctionem, eos cogere liceat, ut ea vel locent, vel in emphyteusia concedant. Nam qui id fecerit, sacrilegii omnibusque poenis hac nostra lege comprehensum obnoxius sit.

CAP. XI.

CAP. IX. Quia vero verisimile est quempiam etiam in circumventionem huius legis tentare pragmaticas nostras formas accipere, tale aliquid ei agere permittentes, et hoc prohibemus in omni persona maiore vel minore, sive in cingulo constituta, sive horum, qui circa nos sunt, sive aliorum quavisiam inter populos habitantium. Et sancimus, nulli penitus licentiam esse talem quempiam pragmaticum proferre typum, neque ex hoc accipere aliquid de sanctissimis ecclesiis compedium, aut monasteriis, aut ptochiis, aut aliis venerabilibus collegiis immobilium rerum; sed et gloriosissimo quaestori poenam imminere centum librarum auri, si quid tale dicitaverit, simul et suscipientibus insinuationem talis cuiuspiam sacrae formae gloriosissimis iudicibus, ac aliis quibusdam eandem imminere poenam; et tabelliones succumbere Leonis pie memoriae constitutioni, si egerint tale aliquod instrumentum, et deo amabiles episcopos aut venerabiles oeconomos sine periculo refutare huiusmodi sacras pragmaticas formas, magis autem cum periculo suscipere et agnoscere, quia circa ipsum sacerdotium periculum suscitabant, si negligentes has leges, quae ita fiunt, pragmaticas sequantur formas. §. 1. Oportet enim ea, quae communiter et generaliter in omnium utilitatem sanciantur, potius valere, quam ea, quae circa aliquos studentur agi ad corruptionem communiam legum. His solis videlicet conducendis et emphyteusi dandis rebus, quascunque putant tali aliquo egere.

CAP. X. Si tamen voluerit quaedam sub propria gubernatione habere deo amabiles oeconomi aut aliorum praesules collegiorum, nulli eorum, qui in potentata sunt, neque secundum sacram pragmaticam formam licentiam esse, cogere eos aut per conductionem, aut per emphyteusia haec tradere ei, qui hoc agit, et sacrilegii subiacere poenae, et omnibus multis, quae hac nostra lege sacra continentur. et supplicis.

CAP. XI.

¹⁾ Meerm. III, Zurich, Coll. const. oec.; ἐπαγορεύσειε Strimg.

τοῖς τῶδε τῷ θεῷ ἡμῶν νόμῳ περιεχομένους ἔπιτιμοίς.

Κεφ. ια'.^{α)}

Ἐπειδὴ δὲ ἔγνωμεν δεινόν τι πλημμέλημα γινόμενον παρὰ τε Ἀλεξανδρεῦσι καὶ Αἰγυπτίοις, ἣδη δὲ καὶ ἐν ἰσιν ἑτέροις τῶν ὑπερκίων τόποις, τὸ νῦν εὐαγγέλιον αὐτὰ δὴ τὰ εὐαγγέλια μοναστήρια πωλεῖν, ἢ ἀμελεῖν, ἢ δωρεῖσθαι (ἐν οἷς θυσιαστήριον¹⁾) τε καθιδρυθῆ, καὶ ἱερά γέγονε λειτουργία, ὅποσαν εὐθὺς ἔστιν ἐν ταῖς ἀγιοτάταις ἐκκλησίαις γίνεσθαι, τῶν τε θεῶν ἀγαπασομένων γραφῶν, τῆς τε ἱεράς καὶ ἀδρήτου μεταδιδόμενης κοινωνίας, μοναχικῆ τε ἐκείσε γέγονεν ὀλιχσις, ὥστε αὐτὰ μεταβαλεῖν ἐξ ἱεροῦ καὶ θεοφιλοῦς σχήματος εἰς ἰδιωτικὴν διαίαν τε καὶ κατασπίαν, τοῦτο πανιελῶς τοῦ λοιποῦ γινεσθῆαι κωλύομεν, οὐδὲν τῶν πάντων ἐφίεντες ταῦτα ἐξαμαρτάνειν, ἀλλὰ καὶ τὸ γινόμενον ἄκυρον πάνιν ἀποφαίνομεν τρόποις, καὶ τῶν τιμημάτων ἐκπτῶσιν ἐπιτρέψαι τῷ λαβόντι, καὶ τὸν πωρᾶσχεον ζημιούμεν τῆ τε τοῦ πράγματος ἐκπτώσει, τῆ τε τοῦ τιμηματος ἀπώλειᾳ, τῆ κατὰ τὸν τόπον ἀγιοτάτη ἐκκλησίᾳ καὶ τοῖς κατὰ τόπον εὐαγγέλιον μοναστηρίοις ταῦτα προσένομις, ὥστε αὐτοὺς προνοεῖν τοῦ τὸ κακῶς ἐκπονηθῆν αὐθις εἰς μοναχικὸν ἐπάγειν²⁾ σχῆμα, μηδὲ τῆς ὑποθήκης τῆς ἐπὶ τοῖσις ἐβδωμένης, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς ἀκυρουμένης, καὶ τοῦ μοναστηρίου πάλιν τῆ ἱερᾷ προσκυρουμένου λειτουργίᾳ.

Κεφ. ιβ'.^{β)}

Ὅπερ δὲ τὰς ἐπιβλαβεῖς ἐκποιήσεις ἐκωλύσαμεν, οὕτω καὶ τὰς ἐπιβλαβεῖς κτήσεις ἀπαγορεύομεν. Πολλὰ γὰρ παρ' ἡμῖν κείνηται ζητήσεις, ἐνθα τινὲς ἄπορα χωρία δωρηθῆναι ταῖς ἀγιοτάταις ἐκκλησίαις ἢ τοῖς σεβασμιωτάτοις οἰκοῖς, ἢ καὶ πεπραχασιν δῆθεν αἰς εὐπορα, καλοῖσι ἄπορα τῆν ἀσχηθῆ καδαστάτα, κἀντιῦθεν τοὺς εὐαγγέλιον οἴκους ἠδὲ κλησῶν. Ἀπαγορεύομεν τοίνυν τοῖς προσιώσι τῶν σεβασμιωτάτων οἴκων τοιοῦτό τι πράττειν, ἢ γινώσκειν, ὡς, εἰ μὴ μετὰ πάσης ἀκριβείας ποιοῖντο τὰ συναλλάγματα, ἀλλὰ ἄπορος τις κτήσις καὶ ἐπιβλαβὴς δοθῆναι ταῖς ἐκκλησίαις, ἢ τοῖς μοναστηρίοις, ἢ ἐξωσίον, ἢ νοσοκομείοις, ἢ τοῖς ἄλλοις εὐαγγέλιον συστήμασι, τὸ μὲν συναλλάγμα ἀντὶ μὴ γεγονότος ἔσται, καὶ ἀναλήψεται πάντως ὁ δοὺς τὸ κατὰ περινοίαν καὶ ἀπάντην δεδομένον. ὁ δὲ τοιοῦτό τι πράξας οἰκονόμος,^{γ)} ἢ ἐξονόχος,

CAP. XI. Quia vero cognovimus aliquod pessimum delictum factum et apud Alexandrinos, et apud Aegyptios, iam autem et in aliis quibusdam imperii locis quosdam praesumere ipsa venerabilia monasteria vendere, aut permutare, aut donare (in quibus et altare collocatum est, et sacrum exhibitum ministerium, quale moris est in sanctissimis ecclesiis celebrari, sacris quippe lectis scripturis, et sacrosancta et ineffabili communione tradita, et monastica illic facta habitazione), ita ut haec mutarentur ex sacro et deo amabili schemate ad privatam mansionem et statum, haec omnino de cetero fieri prohibemus, nulli hominum permittentes hoc delinquere, sed etiam factum infirmum omnibus declaramus modis, et pretiorum casum imponimus accipientibus, venditorem quoque damnificamus et rei casu, et pretii amissione, sanctissimae ecclesiae eius loci et venerabilibus monasteriis hoc tribuentes, quatenus ipsi provideant, ut, quod male alienatum est, rursus ad monasticam revocent figuram; neque hypotheca super his valente, sed etiam ipsa infirma, et rursus sacro monasterio assignanda.

CAP. XII. Sicut autem damnosas alienationes prohibemus, sic et damnosas possessiones interdiciamus. Multae enim apud nos motae sunt quaestiones, ubi quidam minus idonea praedia donaverunt sanctissimis ecclesiis aut venerabilibus domibus, aut etiam vendiderunt tanquam idonea, quum utique sterilia a principio essent, et ex hoc venerabilibus domibus nocuerunt. Interdicimus igitur rectoribus venerabilium domorum tale aliquid agere, aut certe cognoscere, quia, si non cum omni subtilitate fecerint contractus, sed foenea quaedam pos-

CAP. XI.

Quoniam vero grave aliquod delictum apud Alexandrinos, et Aegyptios, et in aliis quibusdam imperii nostri locis commissum esse cognovimus, nonnullos ipsa sacra monasteria vendere, aut permutare, aut donare ausos esse (in quibus et altare collocatum, et sacrum ministerium peractum est, quod in sanctissimis ecclesiis sacris litteris lectis, et sacrosancta atque ineffabili communione celebrata peragi solet, ubi etiam monachorum est domicilium), ita ut illa a sacra et pia forma ad privatam usum et conditionem translata fuerint, id ne in posterum fiat omnino prohibemus, nullique hominum ea committere permittimus. Sed et si quid factum sit, id prorsus irritum declaramus, pretiique amissionem accipientibus imponimus, venditorem vero rei et pretii amissione mulctamus, sanctissimae ecclesiae et venerabilibus illius loci monasteriis illa tribuentes. Quare illius curam gerant, ut quod male alienatum est rursus ad monachicum statum reducatur, neque hypotheca in his rebus valeat, sed irritum sit, et monasterium rursus sacro ministerio addicatur.

CAP. XII.

Quemadmodum autem damnosas alienationes prohibuimus, ita et damnosas acquisitiones vetamus. Multae enim lites apud nos motae sunt, ubi incultos agros sanctissimis ecclesiis vel venerabilibus domibus quidam donarunt, vel etiam ut fertiles eos vendiderunt, quum tamen plane steriles essent, adeoque sacras domos laeserunt. Prohibemus igitur, ne religiosissimum domuum rectores tale quid faciant; vel sciant, si cum omni diligentia tales contractus non ineant, sed steriles quaedam et damnosae res ecclesiis, vel monasteriis, vel xenodochiis, vel nosocomiis, vel aliis sacris collegiis detur, contractum quidem pro infecto habendum, et quod dolo atque fraude datum est, eum, qui dederit, recepturum esse. Oeconomus vero, qui tale quid fecit, vel xenodochus, vel nosocomus, vel pschotrophus, vel orphanotrophus, vel gerontocomus, vel abbas de suo damnus

^{α)} Photii Nomoc. XI. 1. (in: *Photii bibl.* II. p. 1044.) — ^{β)} Huius capituli sunt qui dicant brevem epit. esse in Bas. V. 2. 15. (V. 2. 18. ed. Fabroti); sed quas ibi leguntur, ut ex Nov. 120. c. 9. sumta esse credamus. facit auctoritas Balsamoni ad Photii Nomoc. II. 1. (in: *Photii bibl.* II. p. 861.) et ad XI. 1. (ibid. p. 1047.). Etiam Pselus p. 14. huic opinioni suffragatur, quum dicat, unam solam διαρρηξιν septimae Novellae in Bas. receptam esse estque ea particula c. 3. (v. 2. — ^{γ)} Hanc sententiam vide in Photii Nomoc. II. 1. (in: *Photii bibl.* II. p. 891.)

¹⁾ Coll. const. eocl., Photii Nomoc., Fulg., Julian.; *ἐγγεν* Meerm. III. et Zurich. — ²⁾ *ἐπαγ-*

δόχος, ἢ νοσοκόμος, ἢ πτωχοτρόφος, ἢ ὀρφανοτρόφος, ἢ γεροντοκόμος, ἢ ἡγούμενος, οἰκοθεν τῷ δωδωκοῖσι θεοραπίσει τὴν ἐντεῦθεν ζῆμια. εἰ δὲ καὶ οὗτοι τὸ πρῶμα σχηματισθεῖη, ὥστε καὶ τὸ χρυσίον ὑπὲρ τούτου δοθῆναι, καὶ τούτο κερδανῆ μὲν ὁ εὐαγῆς οἶκος ὁ τὸ ἄπορον λαβῶν, ὁ δὲ γε δοὺς τὸ χρυσίον ἔξει κατὰ τὸ συνέλλαγμα πράξαντος τὴν ἐντεῦθεν ἀγωγήν, καθάπερ ἐμπροσθεν εἶπομεν.

Ἐπίλογος.

Οὗτος ἡμῖν ἐπὶ τῆς τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἢ ἕως πτωχικῶν πραγμάτων ἐκποίησεως ἀποκείσθω νόμος, τῆ Λέοντος μὲν τοῦ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως εὐσεβοῦς ἐπιμόνης διατάξει, ἀλλ' οὐ τὸ μὲν ἴωμενος, τὸ δὲ ἀθεράπειον καταλιπώνων. ἀλλ' ἐπὶ πάσης τῆς γῆς, ἣν ὁ Ῥωμαίων ἐπέχει νόμος, καὶ ὁ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας θεσμός, οὗτος ἐκτετάσθω, καὶ ὀριζέτω τὰ οἰκεία, καὶ κρατέτω διηνεκῶς, φυλατιζόμενος παρὰ τε τῶν ὁσιωτάτων πατριαρχῶν διοικήσεως ἐκάστης, παρὰ τε τῶν θεοφιλεστάτων μητροπολιτῶν, παρὰ τε τῶν ἄλλων ἐπισκόπων τε, καὶ κληρικῶν, καὶ οἰκονόμων, καὶ ἡγουμένων, καὶ ξηνοδόχων, καὶ νοσοκιμῶν, καὶ ὀρφανοτρόφων, καὶ βρεφοτρόφων, καὶ γεροντοκόμων, καὶ πάντων ἀπλῶς τῶν ἡγουμένων τινῶν εὐαγῶν συστημάτων, ἅπασιν ἐπιτιθεῖς τὴν ἴδιαν ἰσχύν, καὶ ἀδειαν διδοῖς τῷ βουλευμένῳ προσαγγέλλειν τὰ πλημμελήματα. ἔπαινετός γὰρ ὁ τοιοῦτος ἔσται, καὶ τὴν τοῦ συκοφάντου διαφρῆξεται προσηγοράν, ὁ τὸ πρῶμα παρὰ τὸν νόμον γινόμενον ἐλέγχων, καὶ αἰτίως εὐσεβείας καὶ ὠφελείας τοῖς ἱεροῖς οἰκοῖς γινόμενος. Φυλάξουσι δὲ αὐτὸν οὐδὲν ἥτιον καὶ οἱ τῆς ἡμετέρας πολιτείας ἄρχοντες, μέβους τε καὶ ἐλάττους, πολιτικοὶ τε καὶ στρατιωτικοὶ, καὶ διαφερόντως οἱ τε πανταχόσε τῶν διοικήσεων ἐνδοξοῦται οἱ ἐπαρχοὶ τῶν ἱερῶν ἡμῶν πραιτωρίων, οἵτε τὰς μέσας ἔχοντες τῶν ἀρχῶν, οὓς δὴ περιβλέπτους καλοῦσι, φραμὲν ἀγουσιελάτων τε, καὶ ἀνθυπάτους, καὶ τοὺς περιβλέπτους κόμητας, τοὺς τε ἄλλους, καὶ τὸν τῆς ἑώρας, καὶ αἱ μετ' ἑκείνων ἀρχαί, τουτέστιν οἱ τε τῶν ἐπαρχῶν ἄρχοντες, εἴτε ὑπατικοὶ, εἴτε ἡγεμονικοὶ καθεστήκασιν, ἔκδικοὶ τε πόλεων, καὶ ἀπλῶς πᾶσα πολιτικὴ τε, καὶ δημοσία, καὶ στρατιωτικὴ βοήθεια τόνδε ἡμῶν τὸν νόμον, ὡς κοινωφελείαν τε καὶ ὑπὲρ τῆς πανταχοῦ γῆς εὐσεβείας τεθειμένον, φυλατιζῶν, καὶ τοὺς παραβαίνοντας ὑποτιθέτω ταῖς ποιναῖς, ὡς ἐμπροσθεν εἶπομεν. Εἰ δὲ τι περὶ μισθώσεων ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, ἢ καὶ ἐφ' ἑτέροις κερφαλαίοις ἐνομοθετήσμεν, ἢ καὶ παρὰ τῶν προ ἡμῶν γενομοθετήται, μινέντω τούτω ἐπὶ τῆς οἰκείας ἰσχύος, οὐδὲν ἀπὸ τῆς παρ-

damnum exinde contingens illi, qui dedit, recipiant. Si vero res eam formam acceperit, ut pecunia pro ea data sit, haec venerabilis domus, quae sterile quid accepit, lucrabitur; qui vero pecuniam dedit, contra eum, qui contraxit, exinde actionem, sicut supra diximus, habebit.

Epilogus.

Haec lex de ecclesiasticarum vel omnino rerum ptochicarum alienatione lata sit, quae Leonis quidem pieae memoriae constitutionem pie sequitur, non vero huic medetur, illud vero insanatum relinquit. Atque haec in omnem terram, in qua Romanorum lex et catholicae ecclesiae ritus obtinet, extendatur, et quae sua sunt definit, atque in perpetuum valeat, et observetur tum a sanctissimis patriarchis cuiusque dioeceseos, tum a dei amantissimis metropolitanis, tum etiam a reliquis episcopis et clericis, oeconomis, praesulibus, xenodochis, nosocomis, orphanotrophis, brephotrophis, gerontocomis, et simpliciter omnibus illis, qui sacri collegii praesunt, omnibus propriam vim tribuens, et potestatem cuiusque concedens delicta deferendi; qui enim ea, quae contra leges sunt, redarguit, et sacri domibus pietatis et utilitatis auctor est, is et laude dignus erit, et calumniatoris nomen effugiet. Nequinius eam reipublicae nostrae magistratus servabunt, maiores et minores, civiles et militares, ac praecipue gloriosissimi in omnibus dioeceseos praefecti sacri praetorio, quique medios magistratus gerunt, quos spectabiles vocant, augustalis nempe, et proconsules, et spectabiles comites, tum alii, tum etiam Orientis, magistratus etiam, qui post eos sunt, hoc est qui provinciarum praesunt, sive consulares, sive praesides sint, sive defensores civitatum; et prorsus omnes civiles, publici et militares magistratus hanc nostram legem ut omnibus utilem atque ad totius terrae pietatem conservandam latam servent, et transgressores poenis, quas supra diximus, afficiant. Si vero quidquam de locationibus rerum ecclesiasticarum vel etiam aliis capitibus sancivimus, vel ab antecessoribus nostris sancitum est, id in suo robore maneat, nec per hanc nostram constitutionem innovetur. Reliqua enim omnia intra suos fines ut consistant sinimus, nisi quid horum contineant, quae hic constitimus, quae haec lex una cum ea, quae a Leone pieae memoriae lata est, instar omnium sit ad tollendam omnem occasionem alienandi res ptochicas. Tua igitur beatitudo, et qui post eam in archiepiscopulii sede futuri sint, quae a nobis disposita sunt ad effectum adducere studeat.

No-

possessio aut damnosa detur ecclesiis, aut monasteriis, aut xenodochiis, aut nosocomiis, aut aliis venerabilibus collegiis, contractus quidem pro non facto erit, et recipiet omnino qui dat, quod per circumventionem et fallaciam datum est; oeconomus autem, qui tale aliquid egerit, aut abbas, aut xenodochus, aut nosocomus, aut ptochotrophus, aut orphanotrophus, aut gerontocomus de suo ei, qui dedit, salvabit ex hoc damnus. Si vero sic causa signetur, ut etiam aliquod aurum pro hoc detur, et hoc lucrabitur quidem venerabilis domus, quae foenum aliquod acceperit; qui vero aurum dedit, habebit contra eum, qui contractum celebravit, ex hoc actionem, sicut praediximus.

Epilogus. Haec omnino a nobis super ecclesiasticarum aut omnino ptochicarum rerum alienatione posita sit lex, Leonis quidem pieae memoriae sequens constitutionem, et non aliud quidem curans, aliud autem incuratum relinquens, sed in omni terra, quam Romanorum continet lex et catholicae ecclesiae sanctio, haec extendatur, et determinet, quae sua sunt, et valeat perpetua et custodita et a sanctissimis patriarchis uniuscuiusque dioeceseos, et a deo amabilibus metropolitanis, et ab aliis episcopis, et clericis, et oeconomis, et abbatibus, et xenodochis, et nosocomis, et brephotrophis, et gerontocomis, et orphanotrophis, et omnibus similiter rectoribus aliquorum sanctorum collegiorum, omnibus imponens propriam robur, et licentiam praebens volenti denuntiare quae delinquantur. Laudabilis enim huiusmodi est, et calumniatoris effugiet nomen, qui causam contra legem factam redarguit, auctor pietatis et utilitatis sacris domibus factus. Servabunt autem eam nihilominus et nostrae reipublicae indices maiores et minores, civiles et militares, et praecipue per omnes dioeceseos constituti gloriosissimi praefecti sacrarum praetoriorum, et medias habentes administrationes, quos spectabiles vocant, dicimus autem augustalem, et proconsulares, et spectabiles comites, et alios Orientis, et qui post illos sunt magistratus, hoc est provinciarum consulares sive praesides constituti, atque defensores civitatum. Et similiter omne civile et militare et publicum auxilium hanc nostram legem tanquam in communi utilitate et pro totius terrae pietate positam servet, et praevicarietores subdat poenis, quas primitus diximus. Si quid autem de conductionibus eccle-

παροίσης θείας ἡμῶν διατάξεως καινιζόμενον. τα
 ἄλλα γὰρ πάντα μένειν ἐπὶ τῶν οικειῶν ὁρῶν ἐῶμεν,
 πλὴν εἰ μὴ τι περὶ τούτων ἔγῃ, ἅπερ ἐν αὐτῷ δια-
 τάξαι, ἀρχοῦντος ἀντὶ πάντων τούτου τοῦ νόμου
 πρὸς τῷ παρὰ Λέοντος τοῦ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως
 γινόμενῳ πᾶσαν κατὰ τῶν πτωχικῶν πραγμάτων
 ἀνελευθέρως ἐκποιήσεως πρόφασιν. Ἴσιν οὖν σὴ μακα-
 ριοῦτος καὶ οἱ μετ' αὐτὴν τῶν ἀρχιερατικῶν γινόμενοι
 θρόνων τὰ παρ' ἡμῶν διατεταγμένα ἔργα καὶ πέρι
 παραδόναι σπευσάτωσαν. Divinitas te servet per
 multos annos, sancte ac religiosissime pater. Dat.
 XVII. Kal. Maii Constantinop., Belisario V. C.
 Cons. [535.]

ecclesiasticarum rerum aut in aliis capitalis sancivimus, aut a prioribus nostris sancitum est, maneat hoc in
 propria firmitate, neque ex praesente sacra nostra constitutione novandum. Alia enim omnia manere in pro-
 priis terminis sinimus, nisi tamen aliquid de iis habeat, quae hic constituimus, quum sufficiat pro omnibus haec
 lex super id, quod a Leone piae memoriae factum est, omnem adversus ptoticas res auferre alienationis oc-
 casionem. Tua igitur beatitudo, et qui post illam in pontificalibus sedibus fuerint, quae a nobis disposita
 sunt operi effectuique tradere festinet. Divinitas te servet per multos annos, sancte ac religiosissime pater.
 Dat XVII. Kal. Maii Constantinop., Belisario V. C. Cons. [535.]

ΔΙΑΤΑΞΙΣ η.)

Περὶ τοῦ τοῦ ἀρχοντος χωρὶς τῆς οἰκαστοῦν
 δόσεως γίνεσθαι.

(Coll. II. tit. 2. 3.)

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννη, ἐπάρχῳ πραιτω-
 ρῶν¹⁾ τὸ δεύτερον, ἀπὸ ὑπατῶν καὶ πατρικῶν.

Προοίμιον.

Ἀπάσας ἡμῶν ἡμέρας τε καὶ νύκτας συμβάλει
 μετὰ πάσης ἀγρυπνίας τε καὶ φροντίδος διάγειν,
 αἰεὶ βουλευόμενος, ὅπως²⁾ ἀνχρηστόν τι καὶ ἀρέσκον
 εἴη παρ' ἡμῶν τοῖς υπηκόοις δοθῆναι. Καὶ οὐ
 πάρουσιν τὴν ἀγρυπνίαν λαμβάνομεν, ἀλλ' εἰς
 τοιαύτας αὐτὴν ἀναλασκόμεν βουλὰς διημερευόντες τε
 καὶ νυκτὶν ἐν ἰσῶ ταῖς ἡμέραις χροώμενοι, ὥστε τοὺς
 ἡμετέροισι υπηκόοις ἐν εὐπείθει γίνεσθαι, πάσης
 φροντίδος ἀπῆλλαγμένους, ἡμῶν εἰς ἐαυτοὺς τὰς
 ὑπὲρ πάντων μερίμνας ἀναδιχομένους. Διὰ πάσης
 γὰρ ἐκνήτης καὶ ζητήσεως ἀκριβοῦς ἐρχόμεθα, πρᾶτ-
 τειν ἐκεῖνα ζητοῦντες, ἅπερ ὀφείλοισι τοῖς ἡμετέροις
 υπηκόοις εἰσάγοντα, παντὸς αὐτοῦ ἀπαλλάξει βάρους
 καὶ πάσης ζημίας ἐξωθεν ἐπιεραγομένην παρὰ τὴν
 δημοσίαν ἀπογραφὴν καὶ τὴν δικαίαν τε καὶ νομο-
 μιμένην συντέλειαν. Εὐρίσκομεν γὰρ πολλὰν
 ἐπιεραθεύσαν τοῖς πράγμασι ἀδικίαν, καὶ ταύτην
 οὐκ ἄνωθεν, ἀλλ' ἐκ τῶν χρόνων βιασαμένην τοὺς
 ἡμετέροισι υπηκόοις, καὶ εἰς πέναν³⁾ ἐλαύνουσαν,
 οὐς

Novella VIII.

UT MAGISTRATUS ABSQUE ULLO SUFFRAGIO
 FIANI.

Idem Imperator Ioanni, Praefecto iterum Praetoria-
 Exconsuli et Patricio.

Praefatio.

Omnes dies noctesque cum multis vigiliis et curi
 transigimus, assidue consultantes, quomodo utile quia
 et quod deo placeat in subditos a nobis conferatur.
 Neque vigiliis ut parergon aliquid agimus, sed illi
 consiliis eas impendimus, toto die id agentes, et nocti-
 bus aequae ac diebus utentes, ut subditis nostris bene
 sit, et ab omni cura liberentur, nobis omnes curas in-
 nos suscipientibus. Omnem enim investigationem et
 diligentem inquisitionem adhibuimus, ea agere cupientes,
 quae utilitatem subditis nostris afferant, eosque, pu-
 blica descriptione et iusto atque legitimo tributo
 excepto, omni onere omnique damno extrinsecus illate
 liberent. Invenimus enim magnam iniustitiam irrepisse,
 eamque non antiquitus, sed nuper subditis nostris vim
 facere, eosque ad paupertatem redigere, ut periculum
 sit, ne illi ad extremam egestatem deducantur, nec
 consueta atque legitima et vere pia tributa secundum
 publicam descriptionem sine magna difficultate solvere
 possint. Nam quum illi, qui aliquot abhinc annis impe-

GL.

CONST. VIII.

UT IUDICES SINE QUOQUO SUFFRAGIO FIANI.

(Coll. II. tit. 2. 3.)

Imp. Iustinianus Aug. Ioanni, Praefect. Praet. iterum, exconsuli et patricio.

P r a e f a t i o. Omnes nobis dies ac noctes contingit cum omni lubricatione et cogitatione degere,
 semper volentibus, ut aliquid utile et placens deo a nobis collatoribus praebatur; et non in vano vigilas
 ducimus, sed in huiusmodi eas expendimus consilia, pernoctantes et noctibus sub aequalitate dierum, utentes.
 ut a nostri subiecti sub omni quiete consistant sollicitudine liberati, nobis in nosmet ipsos pro omnibus cogita-
 tionem suscipientibus. Per omnem namque curiositatem et inquisitionem subtilem discernimus, illa agere quaer-
 rentes, quae utilitatem nostris subiectis introducendo, omni eos onere liberent et omni damno extrinsecus il-
 lato, citra publicum censum et iustam legitimamque collationem. Invenimus enim plurimam ingressam canis
 iniustitiam, et hanc non olim, sed ex quibusdam temporibus violenter accessisse, et omnes nostros subiectos ad

¹⁾ Hal. et Scring., sed cum formula iurisiurandi, quae adiecta est, Hal. nonam novellam incipit. — Maior
 l. m. pars est in Bas. VI. 3.; cf. Psell. p. 18. — Iulian. Const. 15. — Versio est vetus glossata.

²⁾ ὑπάρχῳ τῶν πραιτ. Hal. — ³⁾ ὥσπερ Hal. — ³⁾ εἰς βιασαμένην καὶ τοῖς ἡμ. ὑπῆκ. εἰς πέναν Hal.

ὡς εἰς τελειοτάτην αὐτοῦ ἀπορίαν κινδυνεῖεν ἔλθειν, καὶ μὴδὲ τὰ συνήθη καὶ νενομισμένα τῶν δημοσίων καὶ ταῖς ἀληθείαις εὐσεβῶν φύρον κατὰ τὴν δημοσίαν ἀπογραφὴν δύνασθαι χωρὶς μεγάλης ἀνάγκης τιθέναι. Πῶς γὰρ ἂν ἰσχυροὶ οἱ συντελεῖς, τῶν τε ἔξ τινος χρόνου βεβασιλευκότων ἀεὶ τι κερδαίνειν ἐκ τῆς ἐπὶ ταῖς ἀρχαῖς προαγωγῆς βουλευμένων, εἰκότως τε τούτοις ἀκολουθοῦντων καὶ τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων, ἔκ τε τῆς ἐντεῦθεν ἀδικίας ταῖς τε ἔξωθεν ζημίαις, ταῖς τε νενομισμέναις εὐσεβείαις ἐπαρκεῖν εἰςμοραῖς; §. 1. Ἐννοία τοίνυν ἡμῖν γέγονε, τί ποτε ἂν πράξαντες ἅπαν, ὅσον ἐν ταῖς ἡμετέραις ἐπαρχίαις ἔστιν ἐπιβλαβές, πράξει μὴ κοινῇ πρὸς τὰ κρείττω μεταστήσασιν. τοῦτο δὲ πάντως ἀπορησόμενον εὐρίσκομεν, εἰ τοὺς ἡγουμένους τῶν ἐθνῶν, ὅσοι τὰς πολιτικὰς ἀρχὰς ἐν ἐπαρχίαις ἔχουσι, καθαρὰς παρασκευάσαμεν χρῆσθαι ταῖς χερσὶ καὶ παντὸς ἀπέχεσθαι λήμματος, μόνοις ἀρχουμένοις τοῦ παρὰ τοῦ δημοσίου διδομένου. Ὅπερ οὐκ ἂν ἄλλως γένοιτο ¹⁾, εἰ μὴ καὶ αὐτοὶ τὰς ἀρχὰς ἀμύθητος παραλαμβάνουσι, οὐδ' ὅτι οὖν διδόντες οὐδὲ προφάσει τῶν καλουμένων suffragiorum, οὐδὲ τοῖς τὰς ἀρχὰς ἔχουσιν, οἷδ' ἐτέρω τῶν πάντων οὐδένα. Ἐσκοπήσομεν γάρ, ὅτι περ εἰ καὶ πόρος οὐ μικρὸν ²⁾ ἐλαττοῦται τῇ βασιλείᾳ, ἀλλ' οὖν τῶν ἡμετέρων ὑποτελῶν ἐπίδοσιν μεγάλην λαμβανόντων, εἴπερ ἀζημίοι παρὰ τῶν ἀρχόντων φυλάττοιτο, ἢ τε βασιλεία, τὸ τε δημοσίον εὐθνήσει χρωμένη ³⁾ ὑπηκόοις εὐπύροις, μίας τε ταύτης εἰσαγομένης τάξεως πολλῇ καὶ ἀμύθητος ἔσται τοῦ πράγματος ἀρθορία. ἢ οὐ πᾶσιν ἔστι φανερόν, ὅτι περ ὁ χρυσὸν διδούς καὶ οὕτω τὴν ἀρχὴν ἄνοιμενος οὐκ αὐτὸ δίδωσι μόνον, ὅσον προφάσει τῶν καλουμένων ἐπενόηθη suffragiorum, ἀλλὰ καὶ ἕτερον ἔξωθεν προσεπιθήσει πλείον προφάσει τῆς τῶν ἄλλων τῶν τὴν ἀρχὴν ἢ δίδοντων ἢ μηροτευνόντων θεραπείας; καὶ μίας ἀρχῆς ἀτόπου δοθείσης, πολλὰς ἀνάγκη χείρας περιουσιῶν τῶν τῆς δόσεως ἀρχόμενον, καὶ τοῦτο δὲ τὸ χρυσὸν οὐκ οἴχοθεν ἴσως παρέχειν, ἀλλὰ δεδαναιόμενον; καὶ ἵνα δανείσασθαι δυνήθῃ, ζημιούμενον, καὶ συλλογίζεσθαι κατ' αὐτόν, ὅτι προσήκον ἔστι τοσοῦτον ἐκ τῆς ἐπαρχίας λαβεῖν, ὅποσον διαλύσει μὲν αὐτῷ τὰ ὄφληματα, κεφάλαια τε καὶ τόκον, καὶ τὰς ὑπὲρ αὐτοῦ τοῦ δανείσασθαι ζημίας. δώσει δὲ καὶ τὴν ἐν μέσῳ δαπάνῃ δαψιλοτέραν τε ἤδη ⁴⁾ καὶ ἀρχόντι, καὶ τοῖς ἀμφ' αὐτὸν ὀρέπουσαν ⁵⁾, καὶ ἵνα ἐαυτῷ καὶ προσποθήσεται ⁶⁾ πόρον κατὰ τὸν ἔξης ⁷⁾ χρόνον, καὶ

imperarunt, semper ex collatione magistratum aliquid lucrari voluerunt, eosque gloriosissimi praefecti merito sequerentur, quomodo ob hanc iniustitiam damnis extrinsecus illatis et solemnibus atque piis contributionibus subditi nostri sufficere poterunt?

§. 1. Subiit igitur animus cogitatio, quo pacto omne id, quod in provinciis nostris damnosum est, us et generali actu ad meliora transferremus. Hoc vero eventurum invenimus, si efficiamus, ut praesides gentium, qui civiles magistratus in provinciis gerunt, puris manibus utantur, et ad omnibus muneribus, illis solum, qui ex publico dantur, contenti, abstineant; quod aliter non fiet, nisi gratuitum magistratum accipiant, nihil prorsus neque pro suffragiis, quae vocantur, neque iis, qui magistratus habent, neque ulli alii dantes. Consideravimus enim, quod, licet imperii reditus multum minuantur, maximum tamen incrementum subditi nostri accepturi sint, si indemnes a magistratu severentur, atque imperium et fiscus, si divites habeat subditos, bonis abundaturus, eoque solo ordine introducto nullis et innumerabilibus rerum copia futura sit. Nonne omnibus manifestum est, eum, qui pecuniam dat, et eis magistratum emit, non solum id, quod occasione suffragiorum, quae vocantur, excogitatum est, dare, sed etiam plura alia additurum esse ad gratiam a reliquis inveniendam, qui magistratum vel dant vel comparant? Atque ita ino absurdo principio posito necesse est, ut is, qui largiri coepit, multorum munus circumeat, eoque pecuniam non de suo forte, sed mutuo acceptam largiatur, et quo mutuum pecuniam accipere possit, damno afficiatur, ac secum reputet, tantum sibi ex provincia percipere licere, quantum satis sit ad debus sua, sortem scilicet et usuras, solvenda, damna quoque ex mutuo orta resarcienda. Medio quoque tempore maiorem sumtum magistratus, illisque, qui circa eum sunt, convenientem faciet, redditum etiam in futurum tempus, quo forte magistratus non erit, sibi reponet, adeo ut id, quod a subditis nostris exigitur, triplo, immo si vera dicenda sunt, decuplo plus futurum sit, quam quod ab ipso datum est. Exunde quoque fisco detrimentum accipiet; nam quae fisco debebant inferri, si is, qui magistratum gerit, puris manibus uteretur, haec

ad inopiam compulisse, ut ad novissimam ipsi penuriam devenire fluctarentur, et neque consueta et legitima tributa et pro veritate pias functiones secundum publicum censum possint sine maxima necessitate persolvere. Quomodo enim valeret collatores, quum ex aliquo tempore Imperatores semper aliquid lucrari ex proventus iudicium cogitarent, et merito hos sequerentur etiam gloriosissimi praefecti, ex hac iniustitia et damnis extrinsecus illatis et ⁸⁾ solemnibus piis collationibus sufficere? §. 1. Cogitatio igitur nobis facta est, quod agentes omnia, quaecunque in nostris provinciis sunt, uno actu communi ad meliora migraremus. Hoc enim omnino eventurum credimus, si praesides gentium, quicunque civiles administrationes provinciarum habent, puris procuremus uti manibus, et ab omni abstinere acceptione pro illis, solis contentos eis, quae a fisco dantur. Quod non aliter fiet, nisi et ipsi cingula sine mercede percipiant, nihil omnino dantes nec occasione suffragiorum, neque iis, qui cingula habent, nec alii omnium ⁹⁾ ulli. Consideravimus enim, quia, licet quaestus non modicus ¹⁰⁾ immittitur imperio, attamea nostris subiectis incrementum maximum percipientibus ¹¹⁾, si indemnes a iudicibus conserventur, et imperium et fiscus abundabit utras subiectis locupletibus, et uno hoc introducto ordine plurima rerum et innumera erit ubertas. Au certe non omnibus manifestum est, quoniam qui anrum dat, et ita administrationem emit, non dat hoc solum, quantum occasione adinventam est suffragiorum, sed et aliud extrinsecus addit amplius occasione commodi administrationem aut dantibus aut spontentibus? et sic uno principio illicito dato plurimas necesse est manus circumire eum, qui donationem facit, et hoc non de suo forte praebere, sed mutuatam, et ut mutuo possit, damnificatum, et computare apud se, quia convenit eum tantum ex provincia percipere, quantum liberet quidem ei debita, sortes et usuras, et damna pro ipso mutuo; computabit autem et in medio expensas largiores, iam et iudicem, et qui circa ipsum sunt decentes ¹²⁾, et quantum

¹⁾ οὐκ ἄλλως γενήσεται Hal. — ²⁾ μικρὸς Hal., Fulg. — ³⁾ χρωμένον Hal. — ⁴⁾ δώσει καὶ τοῖς ἐν μέσῳ δαπ. δαψ. τῆς ἤδη Hal. — ⁵⁾ ὀρέπουσι Hal. — ⁶⁾ Ita emendavit Homb.; προσποδοθήσεται Scrimf.; προσποθήσεται Hal. — ⁷⁾ τὸν ἔξ ἀρχῆς

Hal. — ⁸⁾ Trid.; om. et Port., Cont. — ⁹⁾ hominum Trid., Port. — ¹⁰⁾ Trid.; immodicus Cont. — ¹¹⁾ Trid.; nostri subiecti — percipient Port., Cont. — ¹²⁾ Trid.; iam et iudici — convenientes Cont.

καθ' ἑν ἰσως οὐκ ἄρξει, ὥστε τοῦ παρ' αὐτοῦ διδομένου τριπλάσιον, μᾶλλον δέ, εἰ δεῖ ἰάληθ' ἕξαιτον εἰπεῖν, δεκαπλάσιον τὸ παρὰ τῶν ἡμετέρων ὑποτελῶν εἰσπρατιόμενον ἔσται. ἐντεῦθεν τε καὶ τὸ δημοσίον ἡταιρωθήσεται. ἃ γὰρ ἔχοντες εἰς τὸ δημοσίον εἰσπράττειν, τοῦ τὴν ἀρχὴν ἔχοντος καθαρὰς χωρμένους ταῖς χερσὶ, ταῦτα εἰς τὴν οὐκ εἰς τὴν ἀρχὴν λαβάν ὁ τὴν ἀρχὴν ἔχων, ἀπορὸν τε ἀποπρήνας ἡμῖν τὸν συντελεσθῆν, τὴν ἀπορίαν ἔχειλον τὴν δι' αὐτὸν γινομένην ἡμῖν ὑπολογίζεται. Πόσα ¹⁾ δὲ ἀσειβῆ καὶ ἄλλα γίνεται εἰς τὴν τῶν κλοπῶν τοῦτων εἰκότως ἀναγερόμενα πρόφασιν; οἱ γὰρ δὴ τὰς ἀρχὰς ἔχοντες τὰς ἐπιχωρίους, εἰς τὸ λήμμα προσέχοντες τοῦτο, πολλοὺς μὲν τῶν ὑπευθύνων ἀριᾶσι, πωλοῦντες αὐτοὺς τὸ πημιέλημα, πολλοὺς δὲ τῶν ἀνευθύνων κατακυλινοῦσι, ἕνα τοῖς ὑπευθύνους χερσίωνται, καὶ τοῦτο οὐκ ἐπὶ ταῖς χρηματικαῖς μόνον πράττουσιν αἰτίας, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐγκλήμασιν, ἔνθα περὶ ψυχῆς ἔσιν ο κίνδυνος. φρυγὰ τε ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν γίνονται, καὶ συρρέουσιν ἐνιαυθὰ πάντες οδυρόμενοι ²⁾ ταῖς τε, καὶ βουλευταῖς, καὶ ταξέωται, καὶ κτήτορες, καὶ ἀσπύροι, καὶ γεωργοί, ταῖς τῶν ³⁾ ἀρχόντων κλοπαῖς τε εἰκότως καὶ ἀδικαῖς μεμφόμενοι. καὶ οὐ ταῦτα δὴ γίνεται μόνον, ἀλλὰ καὶ αἱ τῶν πόλεων στάσεις καὶ οἱ δημῶδες θόρυβοι τὰ πολλὰ χρημάτων γίνονται τε καὶ παύονται ⁴⁾. καὶ ὅπως μία τις ἐστὶν αὐτῆ πάντων ἀφορμὴ τῶν κακῶν, καίτοιγε ἀργυρολογεῖν τὰς ἀρχὰς πάσης ἐστὶ πονηρίας προομιόν τε καὶ πέρας, καὶ ἔστιν ἄρα καὶ τοῦτο τῶν θεῶν λογίων θαυμασιόν τε καὶ ἀληθέστατον, τὸ τὴν φιλαργυρίαν πάντων εἶναι μητέρα τῶν κακῶν, καὶ μάστιγα δταν μὴ ταῖς τῶν ἰδιωτῶν, ἀλλὰ ταῖς τῶν ἀρχόντων ἐγγένηται ψυχαῖς. τίς γὰρ οὐκ ἂν ἀνευθύνως κλέπτοι, τίς δὲ οὐκ ἂν ληστέσειεν ἀνευθύνως ⁵⁾ εἰς τὴν ἀρχὴν ἀποβλέπων, κίπειν ὄρων ἅπαντα χρυσίου πηροσκόουσαν, καὶ θαρβῶν, ὡς, ἔπερ ἂν πράξειεν ἄτοπον, τοῦτο χρήματα δούς ἔξωνήσεται; ἐντεῦθεν ἀνδροφονοῦν τε, καὶ μοιχεύειν, καὶ ἐφοδοῖ, καὶ πληγαῖ, καὶ ἀρπαγαῖ παροθέντων, καὶ πανηγύριων συγχύσεις, καὶ καταφρονησεις τῶν τε νόμων καὶ τῶν ἀρχῶν, πάντων αὐτὰς ὄντους προκείσθαι νομιζόντων, ὡς περὶ τῶν κακῶν ἀνδραπόδων. Καὶ οὐκ ἂν ἀρχέσασιν μὲν προσεργοῖν τε καὶ ἀνηγείσθαι, ὅποσα καὶ ἐκ τῆς κλοπῆς τῶν ἐπιχωρίων ἀρχόντων γίνεται χαλεπά, οἷδενός αὐτοῖς θαρβήτωνος ⁶⁾ μετὰ παρρησίας ἐπιτιμῶν, ἐξείνων εὐθύς τὸ τὰς ἀρχὰς ἀνήσασθαι προσηγομένων.

Κ ε φ. α'.

haec si is, qui magistratum gerit, in proprium usum convertat, inopemque eum, qui tributum confert, faciat, egestatem illius, cuius ipse causa est, nobis imputat. Quot vero scelera praeterea committuntur, quae ad haec furta merito referuntur? Nam qui magistratum in provinciis gerunt, ad haec munera attenti multos reos dimittunt, vendentes eis delictum, multos vero insones condemnant, ut sordibus gratiam faciant. Neque in causis pecuniariis solum, sed etiam in criminibus, ubi vita in periculo est, hoc agunt. Fugiant etiam homines ex provinciis, omnesque sacerdotes, decuriones, cohortales, possessores, municipes, agricolae huc conflunt lamentantes, et magistratum furtum atque iniurias merito accusantes. Neque haec solum ita contingunt, verum etiam civitatum seditiones et populares tumultus pecuniae causa plerumque fiunt et desunt. Prorus unica haec est omnium malorum causa, et profecto pecuniam a magistratibus exigere omnis nequitiae hoc principium et finis est. Est hoc quoque inter divina eloquia admirabile et verissimum, avaritiam omnium malorum matrem esse, maxime quando non privatorum, sed imperantium animis adhaeret. Quis enim non foretur sine periculo, quis non latrocinetur sine poena, si ad magistratum respiciat, eumque cuncta auro vendere videat, et si quid turpe commiserit, illud data pecunia redimere posse confidat? Hinc homicidia, adulteria, invasiones, vulnera, virginum raptus, publicorum conventuum confusiones, legum et magistratum contemptus, cum omnes credant eos tanquam pessimum aliquod mancipium venum expositos esse. Neque excogitare aut exponere possimus illa mala, quae ex magistratum provincialium furtis oriuntur, quum armo eos libere increpare audeat, ipsis statim, quod magistratum emerint, caussantibus.

CAP. I.

etiam sibi met recondet quaestum in tempore sequenti, in quo forte non administrabit. Quapropter eius, quod ab eo datum est, triplum, magis autem, si oportet verius dici, decuplum erit, quod a subiectis nostris exigitur, et ex hoc etiam fiscus immittitur. Nam ea, quae oportebat in fisco inferri, eo, qui administrationem habet, parvis mentem ¹⁾ manibus, hoc ad propriam utilitatem redigens, qui administrationem habet, et inopem faciens nobis collatorem, inopiam illius ²⁾, quae per ipsum agitur, nobis repntat. Et quanta impie talia fiunt, ad horum furtorum merito relata occasionem! Administrationes namque habentes provinciales ad hanc acceptationem respicientes multos quidem reorum dimittunt, vendentes eis delictum, plurimos autem innoxiorum condemnant, ut noxiis praestent, et hoc non solum in pecuniariis causis agitur, sed et in criminalibus, ubi de anima est periculum; Ingaeque fiunt ³⁾ ex provinciis, et conflunt huc omnes ingemiscentes sacerdotes, et curiales, et officiales, et possessores, et populi, et agricolae, iudicam furta merito et iniustitias accusantes, et haec non fiunt sola, sed etiam civitatum seditiones et publicae turbae plerumque pecuniae causa fiunt atque sedantur. Et omnino una quaedam est haec omnium occasio malorum, et accipere suffragium a iudicibus totius nequitiae est principium et terminus. Est quoque hoc sacrorum eloquiorum mirabile et verum, quod avaritia omnium sit mater malorum, maxime quando non privatorum, sed iudicum inhaeret animabus. Quis enim sine periculo non foretur, quis non latrocinabitur sine reatu ad administratorem respiciens? Illum namque videns omnia auro vendentem, et praesumens, quia, quidquid egerit illicitum, hoc pecuniam dando redimet, hinc homicidium, et adulterium, et invasiones, et vulnera, et raptus virginum, et commerciorum confusio, et contemptus legum et iudicium, omnibus haec venalia proposita esse putantibus, tanquam aliquod villium ⁴⁾ mancipiorum. Sed neque sufficimus considerare et exponere, quanta ex furto provincialium iudicium fiunt pessima, nullo eos praesentem cum fiducia redarguere, quum illi repente se emiae cingula pronantiant.

CAP. I.

¹⁾ ἀπολογίζεται ὅποσα Hal. — ²⁾ ὠδυρόμενοι Hal. — ³⁾ γεωργοί, ἡμετέρων ἀρχ. Hal. — ⁴⁾ δαιοντα Hal. — ⁵⁾ ἀκίνδυνα Hal. — ⁶⁾ τολμῶντος Hal. —

¹⁾ Trid.; eo, quod — utente Port., Cont. — ²⁾ Trid.; ipsius Cont. — ³⁾ fugiant aeque Trid., Port. — ⁴⁾ opti-morum Trid., Port.

Κεφ. α. ^{α)}

Ταῦτα ἅπαντα καθ' ἑκαστοὺς βουλευσάμενοι, κἀναυθα κοινωγὴν τοῦ βουλευματος παραλαβόντες τὴν ἐκ θεοῦ δεδομένην ἡμῖν εὐσεβειάτην σύνοικον, καὶ τῆ σὴ γε ὑπεροχῇ τὸ πρᾶγμα κοινωσάμενοι, καίτοι καὶ παρὰ τῆς σὴς λαβόντες βουλῆς ἐπὶ τὸνδε τὸν θεῖον ἐλληθάμενον ὅμον, δι' οὗ θεοπίλομεν, μήτε ἀνθυπατεῖαν μηδεμίαν, μηδὲ τὴν μέχρι νῦν καλουμένην βικαρίαν, μήτε τὸν κόμητα τῆς ἐφίας, μήτε ἄλλην οἰανοῦν ἀρχὴν, μήτε ὑπατεῖαν, μήτε ἡγεμονικὴν, ἃς δὴ κοινουλαρίους τε καὶ κορρητορίας καλοῦσιν (ὡν τινων ὁπως μέρμητα ἢ ἰποχειμῆρας τῶδε ἡμῶν τῷ θεῶν νόμῳ ἀπογραφῇ, ἃς δὴ καὶ μόνας ὑπὲρ τὸνδε τὸν νόμον ἄγομεν), διδόναι τε suffragion, μήτε ὑπὲρ τῆς ἀρχῆς τὴν οἰανοῦν δόξαν μηδὲ ἀρχοντι μηδενί, μηδὲ τῶν περὶ τὰς ἀρχάς τινι, μηδ' ἐτέρω προσωπῶ κατὰ προφασιν προστασίας, ἀλλὰ προικα μὲν κομιζέσθαι τὰς ἀρχάς, μείρια δὲ παρέχειν προφασιν τῶν ὑπὲρ ἐκάστης δεδομένων συμβόλων τε καὶ χαρτῶν. Καὶ γὰρ δὴ καὶ ἐπεδῆκαμεν ¹⁾ ἀπογραφῇ τῶδε τῷ θεῶν ἡμῶν νόμῳ, δηλοῦσαν ἡ προσήκον ἔστιν ἐκάστην ἀρχὴν παρέχειν ἢ εἰς τὸ θεῖον ἡμῶν laterculo, ἢ εἰς τὸ δικαστηριον σὴς ²⁾ ὑπεροχῆς προφάσει τῶν κωδικέλλων, ἢ συμβόλων, ἢ προφασμάτων. ὥστε ἐκείνῳ τε συνεστάλθαι, καὶ μὴ παρέχειν αὐτῷ μεγάλην αἰδοθῆσιν.

Κεφ. β. ^{β)}

Ἐκείνο μέντοι διορίζομεν, τὸ χρῆσαι τὸν βικαρίον τῆς Ἀσιανῆς, ὄντα δὲ καὶ ἀρχοντα τῆς Πακατιανῆς Φρυγίας, μὴκέτι μὲν οὕτω προσαγορεύεσθαι, ἀλλὰ τοῦ λοιποῦ κόμητα Φρυγίας Πακατιανῆς ὀνομαζέσθαι, καὶ κομιζέσθαι ἐκ τοῦ δημοσίου, ἅπερ καὶ νῦν προφάσει ἀγγόνων τῶν καπιταίωνων ³⁾ [ἢ τοὺς κεγαλητιῶνων καὶ συντελειῶν ⁴⁾] ὑπὲρ ἐκατέρως ἀρχῆς ἐλάμβανεν, οὐδενὸς ἑλαττουμένου τοιῶν. καὶ μὴ δύο τάξεις χρῆσθαι, ἀλλὰ ἀναμιγεῖσθαι ἐκατέρων, τὴν τε τοῦ ἀρχοντος, τὴν τε τοῦ βικαρίου, μίαν γενέσθαι, κομητιανὴν οὖσαν τε καὶ ὀνομαζομένην, τοῦ κινδύνου τῶν δημοσίων φόρων αὐτῷ τε καὶ πᾶσιν ὁμοίως ἔποντος ⁵⁾, οἷα μίᾳς τάξεως καθιστώσης, μὴ διηρημένης αὐτῆς παντελῶς, ἀλλὰ κατὰ μίαν ἀπάντων στρατευομένων συνέχειαν, κομιζομένην μέντοι καὶ αὐτῇ διὰ τὸ διπλοῦν τοῦ κινδύνου τὰς ἀγγόνων καὶ καπιταίωνων, ἅπερ ἐκατέρα πρῶν ἐκομιζέτω τάξις. μὴ μὴν ἑτέρας τινὸς ἀρχῆν τὸν πρῶν μὲν βικαρίον, νῦν δὲ περιβλεπτον κόμητα τῆς Πακατιανῆς Φρυγίας, οὐκ ἔχοντα παντελῶς οὐδέ-

CAP. I.

Haec omnia nobiscum perpendentes, et coniugem piissimam a deo nobis datam in consilium assumentes, re etiam cum tua excellentia communicata, licet et eam a tuo consilio accepturimus, ad divinam hanc legem venimus, qua sancimus, ut nullus proconsul, nec qui adhuc vocatur vicarius, neque comes Orientis, neque alius quilibet magistratus, neque consul, neque praesidialis, quos consularios et correctorios vocant (quorum distincte sacrae huic legi subiectus index mentionem facit, quos etiam solos huic legi subiecimus), aliquid suffragium dei, neque pro magistratu neque ulli magistratu, neque cuidam eorum, qui circa magistratum sunt, neque oli personae pro patrocinio quidquam donet, sed ut gratis accipiant magistratum, modica vero praebent pro symbolis et chartis, quae pro quolibet dantur. Nam et descriptionem sacrae huic nostrae legi subiecimus, declarantem quid unumquemque magistratum vel sacro nostro laterculo, vel dicasterio eminentiae tuae pro codicillis, aut symbolis, aut mandatis praebere debeat, adeo ut illud moderatum sit, nec is id admodum sentiat.

CAP. II.

Illud tamen definitum, vicarium provinciae Asiae, qui Phrygiae Pacatiana quoque praesit, non amplius ita appellandum, sed in posterum comitem Phrygiae Pacatiana nominandum esse, atque ea ex fisco accipere debere, quae etiam nunc annonarum et capitacionum nomine pro utroque magistratu accipit, nihilque ex huic imminuatur. Nec duabus cohortibus utatur, sed utraque tam magistratus quam vicarii miscetur et una fiat, eaque comitiana sit et nominetur, atque periculum publicorum tributorum illi simul et omnibus incumbat, quasi una sit cohors, nulla plane illius divisione facta, sed omnibus coniunctim militantibus, quae tamen ipsa propter duplex periculum annonae illius et capitacionum accipiat, quae singulae cohortes antea acceperunt. Non autem is, qui antea vicarius, nunc vero Pacatiana Phrygiae spectabilis comes est, alii cuidam (provinciae) praesit, neque quidquam cum alio Asiae dioeceseos provinciae illi commune sit, sed spectabilis comitis Pacatiana provinciae appellationem quidem habeat, sola vero Pacatiana Phrygia, sicut diximus, contentus sit.

CAP. III.

CAP. I. Haec omnia apud nos cogitantes, et hic quoque participem consilii sumentes eam, quae a deo data est nobis, reverendissimam coniugem, et tuae celsitudini causam communicantes, et quaedam etiam a tuo sumentes consilio, ad hanc sacram venimus legem, per quam sancimus, neque proconsulariam ullam, neque hactenus vocatam vicariam, neque comitem Orientis, neque aliam quamlibet administrationem, neque proconsularem, neque praesidalem, quas consularitas et correctivas vocant, quarum expressim meminit subiecta huic sacrae legi nostrae descriptio, quasque solas sub hac lege ducimus, dare aliquod suffragium, neque pro administratione quamlibet donationem, neque iudici ulli, neque horum, qui circa administrationem sunt, alicui, neque alteri per occasionem patrocinii, sed gratis quidem sumere administrationes, pauca vero praebere occasione eorum, quae pro sigillis dantur ⁶⁾ et chartis. Nam subiecimus etiam descriptionem huic sacrae nostrae legi declarantem, quid competat unamquamque administrationem nostram praebere in sacro nostro laterculo aut in foro tuae celsitudinis occasione codicillorum aut praeceptorum, unde et illud abbreviatum est, ne praestet illi maximum damnum.

CAP. II. Illud tamen decernimus, sportere vicarium Asiae, qui est quoque index Pacatiana Phrygiae, non ulterius quidem ita nuncupari, sed de cetero comitem Phrygiae Pacatiana nominari, et percipere de fisco, quae etiam nunc occasione annonarum et capitacionum ⁷⁾ pro utraque administratione percipiebat, nihil horum imminuto, non autem duobus officiis uti, sed permixtum et iudicis et vicarii unum esse, comitianum existens et nominatum ⁸⁾; periculo functionum publicarum et ei, et omnibus similiter imminente, utpote uno officio constituto, non dividendo penita, sed per unam continuationem militantibus universis, quod accipiet qui-

^{α)} Bas. VI. 3. 1. — ^{β)} Bas. VI. 3. 2.

¹⁾ Hal.; ὑπεδῆκαμεν Strimg. — ²⁾ τῆς σὴς Hal., Bas. — ³⁾ καπίτων Hal. ut infra; κεφαλητιῶνων Bas. — ⁴⁾ Hanc explanationem non habet Hal., Vulg. — ⁵⁾ Hal.;

ἐπόντος Strimg. — ⁶⁾ pro singulis dantur sigillis, codicillis Trid. — ⁷⁾ capnum Trid., Port. — ⁸⁾ nomine Trid., Port.

οὐδεμίαν μετουσίαν ἐν ταῖς ἄλλαις ταῖς τῆς Ἀσιανῆς διοικήσεως ἐπαρχίαις, ἀλλ' ἔχοντα μὲν τοῦ περιβλέπτου κίμητος τῆς Πακατιανῆς Φρυγίας ἐπωνυμίας, ἀρκούμενον δὲ μόνῃ τῇ Πακατιανῇ, καθάπερ εἰπόντες ἐφθάρμεν, Φρυγία.

Κεφ. γ. ^{α)}

Αὐτὸ δὲ τοῦτο καὶ ἐπὶ θατέρου τοῦ πρώην βικαρίου διορίζομεν, φημὲν δὲ τοῦ κατὰ τὴν Ποντικὴν διαίτησιν, ὥστε μὴ δύο καθεστῆναι τὸ λοιπόν, ἀλλ' ἓνα κόμητα μὲν Γαλατίας πρώτης ὀνομαζόμενον, καὶ ἔχοντα καὶ τὴν κατὰ τῶν στρατιωτῶν ἔξουσίαν, καθάπερ ἔχει καὶ νῦν, καὶ τὰς ἐκατέρας ἀρχῆς κομίζομενον σιτήσεις, οὐ μὴν ἔξω τῆς πρώτης Γαλατίας. οὐδεμίαν γὰρ αὐτῷ ἐτίμων παντελῶς δίδομιν ἔχειν ἔξουσίαν καὶ οὐδεμίαν Ἰοντικῆς ἐπαρχίας, ἀλλὰ κατὰ μόνῃ Γαλατίαν τὴν πρώτην. τῆς τάξεως τε ὁμοίως ἀναμειγνυμένης, καὶ κατὰ μίαν, ὡς εἰρηται, νοουμένης καὶ ἀριθμουμένης συνέχειαν, κομητιανῆς οὐσης τε καὶ ὀνομαζομένης, καὶ οὐδεὶνος παντελῶς ἐξ αὐτῆς πρὸς τοὺς ἄλλους ἔχοντις τινα διαφορὰν, ἀλλὰ μίαν εἶναι τάξιν, ὑφ' ἐνὶ τεταγμένην ἀρχοντι, μίαν ἐπαρχίαν ἡγουμένῳ. πάσης ὁμοίως τῆς τάξεως ἅμα τῷ σφῶν αὐτῶν ἀρχοντι περὶ τὰ δημόσια κινδυνευούσης.

Κεφ. δ. ^{β)}

Οὐδεὶν δὲ ἀρχοντι παντελῶς ἐφίεμεν, οὔτε πολιτικῶν, οὔτε στρατιωτικῶν, ἐκπέμπειν ἐν ταῖς πόλεσι τῆς ἐπαρχίας, ἧς ἀρχεῖ, τοὺς κλιδομηνούς τοποτηρητάς, γινωσκουσιν, ὡς εἰ τοιοῦτό τι πράξαιεν, αὐτοὶ παντελῶς ἐκπεσοῦνται τῆς ἀρχῆς οἱ διαφθίσαντες ἐτέρους εἰς τὴν ἑαυτῶν τάξιν ἐμβιβάζειν.

Κεφ. ε. ^{γ)}

Αὐτὸ δὲ τοῦτο φημὲν καὶ ἐπὶ τοῦ λαμπροτάτου κόμητος τῆς ἑφας καὶ τοῦ λαμπροτάτου ἀρχοντος. κακίαις γὰρ μίαν ἀρχὴν ἀμφοτέρας ποιούμεθα, ἔχοντος μὲν καὶ τὸ τοῦ περιβλέπτου κόμητος τῆς ἑφας ὄνομα, τάξεως δὲ μίαν ἀρχοντος κομητιανῆς οὐσης τε καὶ ὀνομαζομένης, καὶ τῆς πρώτης μόνης Συρίας καὶ τῶν Κυρθεστικῶν ¹⁾ ἡγουμένου, καὶ τὰς ἐκατέρας ἀρχῆς ἔχοντος σιτήσεις. ἐν Ἰσῳ γὰρ τοῖς βικαρίοις κακίαις ἴδμεν, ὥστε ἅμα καὶ αὐτῶν τῇ πειθομένῃ αὐτῷ τάξει κινδυνεύειν ὑπὲρ τε τῆς τῶν δημοσίων εἰσπράξεως ²⁾, ὑπὲρ τε τῆς πολιτικῆς καὶ δημοσίας καταστάσεως.

Κεφ. ς.

quidem propter duplex periculum annonae et capite, quae utramque ³⁾ pridem percipiebat officium, non tamen in altera quadam administratione pridem quidem vicarium, nunc autem spectabilem comitem in Pacatiana Phrygia, non habentem penitus ullum participium in aliis Asiaticae dioeceseos provinciis ⁴⁾, sed habentem quidem spectabilis comitis Pacatiana Phrygiae cognominacionem, contentum vero in sola Pacatiana, sicut praediximus, Phrygia.

CAP. III. Hoc autem ipsum et in altero pridem vicario definivimus (dicimus autem eum, qui est in Pontica dioecesi), ut non duo consistant de cetero, sed unus comes quidem Galatiae primae nominandus, et habiturus etiam super milites potestatem, sicut habet et nunc, et utriusque cinguli percepturus annonae, non tamen foris primam Galatiam. Nullam etenim ei aliam penitus damus habere potestatem in ulla Pontica regione, sed in sola Galatia prima, officio quidem miscendo, et secundum unam, sicut dictum est, intelligendo et numerando coniunctionem, comitiano existente et nominando, nulloque penitus eorum ad alios habente aliquam differentiam, sed unam esse officium sub uno indice unius provinciae praesule, omni similiter ⁵⁾ officio una cum suo iudice circa fiscalia periculum sustinente.

CAP. IV. Nulli quoque iudici penitus concedimus, neque civili neque militari, mittere per civitates provinciae, quibus praesidet, eos, qui vocantur loci servatores, scientibus, quia ⁶⁾, si quid tale fecerint, ipsi cadent administratione, praesumentes alios in suam officium elevare.

CAP. V. Hoc autem ipsum dicimus et in clarissimo comite Orientis, et clarissimo iudice. Et illic enim unam administrationem utramque facimus, habentem quidem et spectabilem comitis Orientis nomen, officio vero uno praesidente, comitiano existente et nominando, et primae solius Syriae, et Cyrrhesticae ⁶⁾ praesidente, et utriusque administrationis annonae habente. Aequalem namque vicariis illum ponimus, ut et ipse cum subiecto sibi officio periculum habeat et pro fiscalium exactio, et pro civili et publica disciplina.

CAP. VI.

¹⁾ Bas. VI. 3. 3. — ²⁾ Hoc caput desest ap. Hal., et in Bas. — ³⁾ Bas. VI. 3. 4.

⁴⁾ Hal.; κυρθεστικῶν Scring.; Κυρθεστικῶν Bas. — ⁵⁾ Hal.; Bas.; ὑπὲρ τε τῆς τῶν δημ. εἰσπρ. ομ. Scring. — ⁶⁾ Trid., Port.; utraque Cont. — ⁷⁾ Ita legendum esse in margine scriptis Cont., qui in totum

CAP. III.

Hoc ipsum vero in altero quoque vicario, illo scilicet, qui quondam in Pontica dioecesi fuit, decernimus, ut in posterum non duo constituentur, sed unus, qui comes Galatiae primae nominetur, et in milites quoque potestatem habeat, sicuti etiam nunc habet, ac utriusque magistratus annonam, non tamen extra primam Galatiam, accipiat. Nullam enim aliam potestatem in ulla Pontica provincia, sed in sola prima Galatia ei damus; et cohors similiter miscetur ac pro una eademque, ut dictum est, habeatur et numeretur, quae comitiana sit et nominetur. Neque quisquam ex illis ab aliis ullo modo differat, sed una sit cohors, uni magistratui unius scilicet provinciae praesidi subdita, tota similiter cohorte una cum suo magistratu periculum circa fiscalia sustinente.

CAP. IV.

Nulli vero magistratui, neque civili neque militari, ullo modo permittimus, ut in civitates provinciae, cui praesert, eos, qui vacarii vocantur, mittat; atque sciant, si tale quid fecerint, ipsos, qui alios in locum suum substituere ausi sint, omnino magistratum amissuros esse.

CAP. V.

Hoc ipsum vero dicimus et de clarissimo comite Orientis et de clarissimo praeside. Nam et ibi ex utroque magistratu unum facimus, qui spectabilis quidem comitis Orientis nomen habeat, uni autem cohorti, quae comitiana sit et nominetur, imperet, atque soli primae Syriae et Cyrrhesticis praesit, et utriusque magistratus annonae habeat. Nam hunc quoque vicariis aequamus, adeo ut et fiscalium exactio, et civilis atque publica disciplina ipsius et cohortis illi subiectae periculo sit.

CAP. VI.

sicut Trid., et Port., habet; Asiaticae provinciae dioecibus. — ⁵⁾ Trid.; simili Cont. — ⁶⁾ Ita secundum Graeco; Cyrenensis Port.; Syriensis Cont.

Κεφ. ε'.^{α)}

Βουλμειθά γε μὴν ἔπαισι τοῖς ἀρχουσι τῶν ἡμετέρων ἐπαρχιῶν πάνας ὑποκείσθαι, τοὺς μὲν ἰδιώτας κατὰ ἰδίαν ἀρχῆς ἴδιον ἐπὶ πάσαις αἰτίας καὶ πάσαις χρυσματικαῖς τε καὶ ἐγκληματικαῖς προφάσεσι, τοὺς δὲ γε ἐν στρατείαις ὄντας, καὶ ὑπὸ ἰδικούσιν¹⁾ ἀρχοντας τεταγμένους, καὶ τοὺς τοὺς οὐδὲν ἥτιον προφάσει δημοσίως τε καὶ ἐγκλημάτων ὑποκείσθαι πᾶσι τρόποις αὐτοῖς²⁾. Ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐπιτεῦθεν καιρόντας ἐξ οὐοῦ δῆποτε δικαστοῦ, καὶ τὰς οὐλοσθὴν μεταχειριζόμενος ψήφους ἐξείναι τοὺς τῶν ἐπαρχιῶν ἀρχοντας μὴ συγχωρεῖν πλείον τι τῶν τῆ θείας ἡμῶν διατάξεσι διηγορευμένων λαμβάνειν σπορτικῶν³⁾, γινώσκοντας, ὡς εἰ τοῦτο βεβυμῆσαι, πᾶσαν ζημίαν ἐπιτεῦθεν τοῖς ἡμετέροις ὑποτελεῖν ἐπαγομένην αὐτοὶ καταθήσουσι. Δίδομεν δὲ αὐτοῖς ἄδειαν καὶ γνῶσιν τὰ περὶ τοῦτο μὴ μόνον εἰς τὰς ἀρχάς, ἐξ ὧν εἰσὶν οἱ στελλόμενοι, ἀλλὰ καὶ εἰς ἡμᾶς αὐτοὺς, ὥστε ἡμᾶς ταῦτα γινώσκοντας τῷ πράγματι προσήκοντως ἐπιεξεῖναι. Εἰ δὲ καὶ αὐτοῖς τινὰς ἐβροῖν δια τὴν ἐκ τῆς ἀξίας ἢ τῆς ζώης ὑπεροχὴν τοὺς ἡμετέρους ὑποτελεῖς ἀδικούντας, ἄδειαν αὐτοῖς δίδομεν καὶ ἐξετάζειν τὰ ἀδικήματα, καὶ τοὺς ὑπευδύνοους εὐρισκομένους ἀφαιρεῖσθαι ζώης, καὶ τὴν ἡμετέραν τάξιν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις πληροῦν, τοῦτο δὲ περὶ καὶ τοῖς ἀρχαίοις διηγορεῖται τῶν νόμων. Ὡς περὶ γὰρ αὐτοὺς παντὸς ἀδικίου κέρδους εἰργόμενοι, οὔτω καὶ καθαρῶς ταῖς ἀρχαῖς κεχορηγούμενοι πάσης τιμῆς τε καὶ αἰδοῦς καὶ σεμνοῦτος ἀπολαύειν διασιζόμενοι.

Κεφ. ζ'.^{β)}

Οὕτω τοίνυν ἡμῖν τῶν ἀρχῶν διακεκριμένων, προσήκει τὸν ἐνταῦθα παραλαβόντα τὴν ἀρχὴν μετὰ τῆς τοῦ θεοῦ μνήμης ἐναντίον ἡμῶν, ἢ, εἴπερ ἡμῖν οὐκ εἴη σχολή, ἐναντίον τῆς γε⁴⁾ ὧς ὑπεροχῆς, καὶ τῶν αἰετῶν οὐκ κατακοσμησάντων θρόνον, τοῦ τε αἰετῶν ἐνδοξοτάτου κόμητος τῶν θεῶν ἡμῶν largitionῶν, τοῦ τε ἐνδοξοτάτου quaestoris τοῦ θεῶν ἡμῶν παλατίου, τοῦ τε ἐνδοξοτάτου κόμητος τῶν ἀπανταχοῦ θεῶν ἡμῶν πριβατοῦ, παρόντος δὲ καὶ τοῦ κατὰ καιρὸν μεγαλοπρεπεστάτου χαρτοουλαροῦ τῶν θεῶν ἡμῶν κοιτώνων, τοῦ τοῖς συμβολοῖς τοῦτοις τοῖς παρ' ἡμῖν ὑπηρετουμένου, ὄρκον δίδόναι, μηδεὶν παντελῶς μηδὲ ὀτιοῦν παρέχειν, μήτε προφάσει δόσεως, μήτε προ-

CAP. VI.

Volumus autem, ut omnes omnibus nostrarum provinciarum magistratibus subiiciantur, privati quidem secundum magistratus naturam in omnibus causis omnibusque pecuniariis et criminalibus negotiis, qui vero in militia sunt et sub propriis magistratibus, ii quoque nihilominus quod ad fiscalia et criminalia omnimodo ei subiecti sint. Sed neque iis, qui ex quocunque iudicio hinc proficiscuntur, et quascunque sententias exequentur, magistratibus provinciarum permittere liceat, ut sportularum nomine plus accipiant, quam sacra nostra constitutione dispositum est; scientes, si hoc neglexerint, omne damnum se subditis nostris illatum resarcire debere. Damus vero illis potestatem, ut non solum magistratibus, a quibus missi sunt, sed et nobis ipsis quae huc spectant nota faciant, ut nos haec cognoscentes factum, ut decet, puniamus. Si vero et ipsi quosdam arrogantia dignitatis vel cinguli iniuriam subditis nostris inferre deprehendant, potestatem illis concedimus in maleficia inquirendi, et qui soutes invenerint cingulo privandi, nostramque vicem in provinciis obeundi, id quod etiam veteribus legibus sancitum est. Quemadmodum enim omni iuriato lucro eos arcemus, ita etiam ut illi, qui integre potestate utuntur, omni honore, reverentia, auctoritate fruantur sancimus.

CAP. VII.

Hoc itaque modo magistratibus a nobis discretis, convenit ut is, qui magistratum ita accepit, dei mentione facta coram nobis, vel si nobis otium non sit coram excellentia tua, et iis, qui sedem tuam semper exornabunt, quique gloriosissimus comes sacrarum nostrarum largitionum futurus est, et gloriosissimo quaestore sacri nostri palatii, et gloriosissimo comite sacrarum nostrarum rerum privatarum, ubicunque illae sint, praesente etiam magnificentissimo, qui est, chartulario sacri nostri cubiculi, qui codicillis his nostris inseruit, iniuriandum det, nemini plane pro suffragio, neque patrocinio se quidquam dedisse, nec promississe, nec pactum esse, ut ex provincia vel gloriosissimis

CAP. VI. Volumus autem omnibus iudicibus nostrarum provinciarum omnes subdi, privatos quidem, secundum quod cinguli proprium praemium est, in omnibus causis, et universis pecuniariis et criminalibus occasionibus; qui vero in militia constituti sunt, (et propriis iudicibus deputati)¹⁾, etiam istos nihilominus occasione fiscalium et criminalium subdi omnibus eis modis. Sed etiam eos, qui hinc descendunt, ex²⁾ quolibet foro, qui quascunque exequentur sententias, licet provinciarum iudicibus non sinere amplius aliquid, quam sacra nostra constitutione dispositum est, percipere sportularum, scientibus, quia, si hoc neglexerint, omne damnum ex hoc nostris collatoribus illatum ipsi persolvent. Damus autem licentiam eis et referre de eo non solum ad indices, a quibus sunt missi, sed etiam ad nosmet ipsos, ut nos haec³⁾ agnoscentes causam competenter exequentur. Si autem ipsi aliquos invenerint propter dignitatis et cinguli supercilium nostris obprobriis violentias irrogantes, licentiam eis damus etiam examinare violentias, et reos inventos privare cingulo, et nostrum ordinem in provinciis adimplere, hoc quod etiam veteribus dictum est legibus. Sicut enim eos omni iniusto lucro prohibemus, ita etiam pure cingulis utentes omni honore et reverentia et honestate frui sancimus.

CAP. VII. Sic igitur a nobis cingulis discretis, convenit eum, qui sic accepit administrationem, eam dei memoria coram nobis, aut, si non vacat, coram tua celsitudine, et qui tuam ceperint sedem, et qui semper fuerint, gloriosissimo comite sacrarum nostrarum largitionum, et gloriosissimo quaestore sacri nostri palatii, et gloriosissimo comite ubique sacrarum nostrarum privatarum rerum, praesente quoque et per tempora magnificentissimo chartulario sacrarum nostrarum cubicularum, qui codicillis his apud nos ministrat, iniuriandum dare, nihil penitus nec quodlibet se praebere neque occasione suffragii, neque patrocinii, et neque promittere, et neque de provincia profiteri dirigere neque gloriosissimis praefectis, neque aliis cingula habentibus, neque iis, qui circa eos constituti sunt, nec alteri cuilibet per occasionem patrocinii, sed sicut sine suffragio accepit ad-

^{α)} Bas. VI. 8. 5. — ^{β)} Bas. VI. 3. 6.

¹⁾ Ἰδίους Hal. — ²⁾ Hal., Fulg.; αὐτῷ Strim., Bas. — ³⁾ λαμβ. ὑπὲρ συνηθειῶν ἢ σποροῦλων Hal.; λαμβ. συνηθειῶν Bas. — ⁴⁾ Hal., (Fulg.); σχολή

τῆς τε (om. ἐναντίον) Strim., Bas. — ⁵⁾ Insuper Graec. restituit Cont.; om. Trid., Port. — ⁶⁾ Trid. et ea Cont. — ⁷⁾ Trid.; hanc Cont.

προστασίας, μήτε επαγγελισθαι, μήτε εκ τῆς ἐπαρχίας ὁμολογῆσαι στέλλειν, μήτε τοῖς ἐνδοξοτατοῖς ἐπάρχοις, μήτε τοῖς ἄλλοις τοῖς τὰς ἀρχὰς ἔχουσι, μήτε τοῖς περὶ αὐτοὺς καθεστῶσι, μήτε ἐτέρωτινι κατὰ προφασιν προστασίας. ἀλλ' ὡσπερ ἄμισθον λαμβάνει τὴν ἀρχὴν, προλαμβάνει τε παρὰ τοῦ δημοσίου τὰς σιτήσεις (ταῦτα γὰρ δὴ καὶ μόνως λαμβάνει αὐτὸν ἐφ' ἑαυτὸν), οὕτως αἰτὴν καθαράς ὑπὸ τῆς χειρὸς, θεῶ τε καὶ ἡμῶν τὸν ὑπὲρ αὐτῆς ὑπέβηον λόγον. Ἴστω γὰρ ἢ σὴ ὑπεροχὴ καὶ οὐ μετὰ σε τὸν αὐτὸν ἐπιβραβεύομενον θρόνον, ὡς, εἴτε αὐτοὶ θαρσύνουσι λαβεῖν τι παρὰ τὸν εἰς τὰς εἰρημένους ἀρχὰς παριόντων, εἴτε οὐ παραδυναστεύοντες αὐτοῖς, εἴτε καὶ ἡ τάξις ἢ σὴ περαιτέρω τῶν ¹⁾ προφάσει συνηθειῶν παρ' ἡμῶν αὐτοῖς ὠρισμένων (ἅπερ δὴ καὶ ἀρκεῖν μόνον νομίζουσι διδοσθαι διωρίσασθαι), ὡς οὐκ ἐν μικροῖς ἢ ποιῆ γενήσεται. ἀλλ' οἱ μὲν μέγιστοι ἄρχοντες οἱ λαβῆν τι θαρσύνουσι παρὰ τῶν ἐπὶ τὰς ²⁾ ἀρχὰς παριόντων, ἢ καὶ συγχωροῦσιν τῆ οἰκείᾳ τάξει τοιοῦτό τι πράττειν, καὶ προσεγγελλθῆν οὐ θαρραπέουσι, ὡς οὐ μόνον τετραπλάσιον ἀποδώσουσι πᾶν, ὅσον εἰληφασίν, ἀλλὰ καὶ μεγάλην ἀγανάκτησιν ὑποσησονται, καὶ τὸν ἐπὶ τῇ ἀρχῇ κίνδυνον εὐλαβήθησονται. καὶ οἱ γὰρ ἀμφ' αὐτοὺς ὄντες, καὶ ἡ πειδομένη τάξις αὐτοῖς, εἰ πλεῖον τι τῶν παρ' ἡμῶν δεδομένων ἐπιχειρήσαιν λαβεῖν, αὐτοὶ τε ὑποκείμενοι τοῖς ἐξημιωμένοις τῇ εἰς τὸ τετραπλοῦν ἀποδοσεῖ, ἐκπεσούσιν τε καὶ οὐσίας καὶ ζώης, πρὸς τῷ καὶ τιμωραῖς ὑποβάλλεσθαι πρεπούσας τοῖς πλημμελήμασι τοῖς αὐτῶν.

Κε φ. η'. 4)

Τοὺς δὲ οὕτως ἀμισθους παραλαμβάνοντας τὰς ἀρχὰς πρῶτον ἀπάντων σπουδασμα ἔχειν χορῆ τὸ τοῖς δημοσίοις ἀγγύνηνας προσέχειν, καὶ τοὺς μὲν ἀγνωμονοῦντας καὶ δεομένους ἀνάγκης μετὰ πάσης ἐσπράττειν τῆς σφοδρότητος, μηδὲν ὑποκατακλινομένων, μηδὲ ὑπὲρ αὐτοῦ τοῦτου κέρδους τι παντάπασιν ἐννοοῦντας, τοῖς δὲ εὐγνώμοσι πατρικῶς προσγερομένους. ἔπειτα τὸ τοὺς ἡμετέρους ἐπὶ χόους φυλάττειν πανταχόθεν ἀνεπηρέαστους, οὐδ' ὅτιον παρ' οὐδενὸς αὐτῶν κομιζομένους. ἀλλ' ἴσοι μὲν ἐν ταῖς δίκαις, ἴσοι δὲ ἐν ταῖς δημῶδεσι καταστάσεισιν ἴσισσιν, ἐπεξίοντες τε τοῖς ἀμαρτήμασι, καὶ τοὺς μὴ ἀνευθύνους πανταχόθεν φυλάττοντες καθαρούς, τοῖς ὑπευθύνους τε ἐπιτιθέοντες πρὸς τὸν νόμον τῆ πεινῆ, καὶ οὕτως ἀρχοντες τῶν ὑπεχόντων, ὡς ἂν πατέρες υἱῶν, ἀγαπῶντες μὲν αὐτοὺς ἀνευθύνους ὄντας, ὑπευθύνους δὲ φαινομένους σωφροσύνοντες τε καὶ

sisimis praefectis, vel aliis, qui magistratus gerunt, vel iis, qui circa eos sunt, vel alii cuidam pro patrocinio mitteret. Sed quemadmodum magistratum gratis accipit, et ex publico annonas percipit (has enim solas eum percipere permittimus), ita eum puris manibus geret, deo et nobis rationem redditurus. Sciat enim eminentia tua et qui eundem thronum post te conscensuri sunt, sive ipsi ab iis, qui ad dictos magistratus perveniunt, sive proceres eorum, sive etiam cohors tua ultra ea quid accipere ausi fuerint, quae sportularum nomine illis a nobis definita sunt (quae quum sola sufficere putarem, dari decrevimus), non levem poenam esse futuram. Sed summi quidem magistratus, qui ab iis, qui ad magistratus perveniunt, accipere aliquid ausi fuerint, vel cohorti suae tale quid facere permiserint, et, quum illis denunciatum fuerit, non emendaverint, non solum quadruplum eius, quod acceperunt, restituent, sed etiam gravem indignationem sustinebunt, et periculum amittendi magistratum metuent. Illi quoque, qui circa eos sunt, et cohors iis subdita si plus, quum a nobis datum est, accipere tentaverint, illis, qui damnum passi sunt, quadruplum reddere obligati erunt, et bonis atque dignitate excident, ac praeterea poenas delictis eorum convenientes sustinebunt.

CAP. VIII.

Qui vero hoc pacto magistratus gratis suscipiunt, eos ante omnia diligentiam adhibere oportet, ut ad tributa vigilanter attendant, eaque a contumacibus illisque, qui coactione opus habent, cum omni severitate exigant, in nullo cedentes, nec ad lucrum aliquid hae in re ullo modo respicientes, erga obsequentes vero paterne se gerant; deinde ut subditos nostros undique immunes ad iniuriis servent, nihilque prorsus ab ullo eorum accipiant, sed aequos in iudiciis, aequos in publica disciplina se praebeant, peccatu puniant, ac innocentes undique illaesos servent, nocentibus vero poenam secundum legem imponant, atque ita subditos regant, ut patres filios, diligentes eos, si crimine carent, corrigentes vero et punientes, si aonies apparent, atque omnem iustitiam tum in publicis, tum in privatis contractibus illis exhibentes. Neque illi soli haec faciant, sed et talem semper assessorem, omnesque, qui circa

ministratiorem, a publico percepturas annonas (has enim solas accipere eum sinimus), hic eam puris custodire manibus, deo et nobis pro ea reddituras rationem. Sciat enim tua celsitudo et qui post te easdem conscendunt sedes, quia, sive ipsi praesumerint accipere quidquam ab iis, qui ad praedictas administrationes accedunt, sive proceres ipsi, sive etiam officium tuum ultra ea, quae occasione consuetudinum a nobis eis definita sunt (quae scilicet sufficere sola putantes dari decrevimus), non in parvis poena fiet ³⁾, sed maximi quidem iudices accipere aliquid praesentibus ab iis, qui ad administrationes accedunt, aut etiam permittentes suum officium tale aliquid agere, et nuntiatum non emendantes, non solum quadruplum reddent totius, quantum perciperunt, sed etiam magnam indignationem sustinebunt, et singuli periculum formidabunt, et qui circa eos sunt, et obediens eis officium, si amplius aliquid, quam a nobis concessum est, tentaverint accipere, ipsi quoque subdiciuntur damnis quadruplae redditionis, et cadent etiam substantia et ciugulo, insuper et supplicii subiacent, quae congruunt delictis eorum.

CAP. VIII. Eos autem, qui ita sine mercede sumunt administrationes, prae omnibus studium habere decet fiscalia vigilanter inspicere, et indевotos quidem et egentes necessitate cum omni exigere fortitudine, in nullo flexos, neque pro hoc ipso lucrum aliquid omnino considerantes, devotis autem paterne se exhibere, deinde nostros subiectos reservare iudicio sine violentia, nihil ab ullo eorum percipientes; sed aequi sint in iudiciis, aequi vero in publicis disciplinis, exsequentes quoque delicta, innoxios quidem undique custodientes eos, qui pari sunt, reis autem poenam imponentes secundum legem, et ita praesidentes collatoribus, tanquam patres filios, diligentes quidem eos, qui sunt innocentes, qui vero rei monstrantur castigantes ac punientes, omnesque iustitiam in publicis et privatis documentis eis servantes, et non ipsi soli hoc agentes, sed etiam semper

4) Bas. VI. 8. 7.

1) παρ' ἑτέρω τῷ Hal, — 2) εἰρημένους add. Hal. Bas. — 3) Trid.; poenam fieri Cont. III.

καὶ τιμωρούμενοι. καὶ πᾶσαν δικαιοσύνην ἐν τε τοῖς δημοσίοις, ἐν τε τοῖς ἰδίαις συμβολαίοις ¹⁾ αὐτοῖς διατηροῦντες; καὶ οὐκ αὐτὸς μόνοι τοῦτο πράττοντες, ἀλλὰ καὶ τὸν αἰετὸν παριστρεφόντα τοιοῦτον λαμβάνοντες καὶ τοὺς περὶ αὐτοὺς ἄπαντας, ὡς μὴ δοκεῖν ἐκείνους μὲν δῆθεν ἀνευθύνους εἶναι, δὲ ἑτέρων δὲ πλημμελεῖν τε καὶ κλέπειν, τοῦτο ὅπερ εἰ μᾶλλον ἀσφαροτέρον ἔστι, τὸ καὶ κοινοῦντος τῶν ἀδικημάτων λαμβάνειν. Ὡστε ἐξέσται τῇ σῆ ὑπεροχῇ τῶν σεμιότερων τινὰς ἐπὶ τὰς ἀρχὰς πέμπειν καὶ τῶν ἐπισταμένων τὰ δημοσία, βουλευτῶν τε φραγῆν καὶ ἑτέρων προσώπων, πείραν αὐτῶν δωδωκῶτων ἀγαθῆν, καὶ πρὸς τὰς ἀρχὰς ἐπιτηδεῖων. τίς γὰρ ἂν οὐκ ²⁾ ἀγαπήσειε καὶ ἀσυνόγητος ἐμπεπλησθεὶς μεγάλης νομισσειν, ἔπειρα ἡμετέρας ψήφου καὶ κριμαστουρῆμος μὲν ὡς εἶη χρηστός ³⁾, προῖκα δὲ αὐτὴν δεχόμενος, οὐκ ἐνησχολημένος δὲ παντελῶς οὐδενὶ φραγῆν καὶ τὴν χώραν, οὐδὲ ὅπως τὸ δοθὲν ἀθροῖσαιεν, οὐδὲ ὅθεν συλλέξειε χρυσίον, ἀλλ' ἵνα δὴ τοῦτο μόνον ἔχοι σπουδάσασμα, τὸ τῷ θεῷ τε καὶ ἡμῖν αὐτὸν συστήσαι, καὶ δόξης ἀπολαῦσαι χρηστής, καὶ ἀμοιβὰς ἐλπίσαι μεγάλας; §. 1. Et de his quae circa haec fecerit, sciat, se etiam coram illa administratione, in qua index est, furti accusandum esse, et si pecuniam ad magistratum obtinendum eam dedisse, vel ex magistratu quid accepisse appareat (utrumque enim similiter poena dignum est), se bonorum publicationem, exilium, poenas corporales et supplicia esse subiturum, eumque, qui ab ipso quid accepit, magnis malis, sicut diximus, subiecturum. Postulamus enim a provincialibus magistratibus, ut puras manus habeant, quo subditos indemnes florentesque servemus. Et haec quidem poenae tam a legibus quam a magistratibus illis, qui dictos magistratus gerunt, si tale quid patruerint, imminerunt. Dams vero et provincialibus potestatem, si is, qui magistratum gerit, iniustum quid in provincia perpetraverit, et subditos nostros damnis quibusdam et iniuriis affecerit, ut dei amantissimus episcopus eiusque loci primates libellum supplicem ad nos mittant, magistratus delicta enumerantes. Nos enim his cognitis in provincia mittemus, qui ista examinet, ut is, ubi deliquit, ibi etiam poenas delictorum ferat, et alius ad hoc exemplum respiciens tale quid perpetrare non audeat.

Κεφ. 9. ⁴⁾

Ἀνάγκην ἔχοντος τοῦ τὴν ἀρχὴν διέποντος κατὰ τὰς

sæpè consiliarium talem sumentes, et qui circa eos sunt omnes, ut non videantur illi quidem velint innoxii esse, per alios autem delinquant atque forentur, hoc quod magis turpe est, ut et participes iniustitiarum sumant. Ideoque licebit tuae celsitudini honestiorum quosdam ad administrationes dirigere et scientium tributa fiscalia, curialium quippe et aliarum personarum experientiam sui dantium bonum et ad magistratus opportuorum. Quis enim non diligat eam, et honestate compleri magna putet, si nostro decreto indicioque tui calmis ad cingulum yuziat, testimonium quidem habens, quia sit optimus, gratis vero eum suscipiens, non vacans omnino per provincias ulli pravitati ⁴⁾ nec quemadmodum quod dedit congreget, nec unde colligat anrum, sed ut hoc solum habeat studium, deo nobisque semetipsum commendare, et gloria frui optima, et recompensationem sperare praecipuam? §. 1. Si quis autem praeter hoc aliquid egerit, et donec in administratione, in qua ⁵⁾ est index, furti reus appareat, et si ⁶⁾ probetur aut aurum dans, ut accipiat administrationem, aut accipiens ex administratione (utrumque enim similiter noxium est), sciat, quia et confiscationem et exilium sustinebit, et in corpus verbera atque supplicium. Ipsum quoque, qui acceperit ab eo, sicut praediximus, malis subiiciemus maximis; puras enim exigimus esse provincialibus indicibus manus, ut collatores custodiamus. Et istae quidem tam ex legibus, quam ex administrationibus imminerunt poenae istae, qui in praedictis administrationibus sunt, si tale aliquid egerint. Dams autem et ⁷⁾ provincialibus licentiam, si quid apud provinciam iniustum qui administrationem habet egerit, vel si damnis aliquibus aut calumniis subdat nostros collatores, ut deo amabilem episcopi et provinciae primates preces ad nos dirigant, exponentes cingulum habentis delicta. Nos enim haec agnoscentes dirigemus in provinciam hoc examinaturam, quatenus ipse, ubi iniustitiam fecit, illic quoque poenas subest delictorum, ut neque alter quisquam tale aliquid agere praesumat, ad exemplum respiciens.

CAP. IX.

¹⁾ Bas. VI. 3. 8. 10. 16.²⁾ συναλλάγμασιν Hal., Bas. — ³⁾ τίς γὰρ οὐκ αὐτὸν Hal. — ⁴⁾ Scring., Bas.; ὡς εὐχρηστός Hal. —⁵⁾ populi pravitatis Trid.; populi pravitati Port. —

circa eos sunt, assumant, ne ipsi quidem erimine carere, per alios vero peccare et furari, quodque turpius etiam est, socios iniustitiae assumere videantur. Quare liceat eminentiae tuae quosdam ex honestioribus, et ex his, qui rerum fiscalium notitiam habent, curiales scilicet aliasve personas, quae bonum de se specimen dederunt et ad magistratus idonei sunt, magistratus constitutere. Quis enim cum non amet atque magna gravitate praeditum existimet, si quis nostra sententia et eminentiae tuae iudicio ad magistratum veniat, testimonio declarans virum se esse bonum et gratis magistratum suscepisse nec ulli pravae rei in provincia operam dedisse, nec quomodo id, quod ab ipso datum est, corradat, nec unde pecuniam colligat, sed id solum egrisse, ut deo et nobis se commendat, atque bona existimatione fruatur, ac magnas remunerationes speret?

§. 1. Si vero quis contra haec quid fecerit, sciat, se etiam coram illa administratione, in qua index est, furti accusandum esse, et si pecuniam ad magistratum obtinendum eam dedisse, vel ex magistratu quid accepisse appareat (utrumque enim similiter poena dignum est), se bonorum publicationem, exilium, poenas corporales et supplicia esse subiturum, eumque, qui ab ipso quid accepit, magnis malis, sicut diximus, subiecturum. Postulamus enim a provincialibus magistratibus, ut puras manus habeant, quo subditos indemnes florentesque servemus. Et haec quidem poenae tam a legibus quam a magistratibus illis, qui dictos magistratus gerunt, si tale quid patruerint, imminerunt. Dams vero et provincialibus potestatem, si is, qui magistratum gerit, iniustum quid in provincia perpetraverit, et subditos nostros damnis quibusdam et iniuriis affecerit, ut dei amantissimus episcopus eiusque loci primates libellum supplicem ad nos mittant, magistratus delicta enumerantes. Nos enim his cognitis in provincia mittemus, qui ista examinet, ut is, ubi deliquit, ibi etiam poenas delictorum ferat, et alius ad hoc exemplum respiciens tale quid perpetrare non audeat.

CAP. IX.

Postquam autem is, qui magistratum gessit, cingulum

⁶⁾ Trid.; in qua om. Cost. — ⁷⁾ Trid.; si om. Cost. —⁸⁾ Trid.; et om. Cost.

τάς ἐμπροσθεν διατάξεις, ἐπειδὴν κατάθοιτο τὴν ζω-
 ῖν, τὰς πενήκοντα ἡμέρας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ διατροβῆναι
 δημοσίᾳ φαινόμενον, καὶ τὰς παρὰ πάντων δεχόμενον
 βραγῶνας, εἰ μέντοι, πρὶν ἂν πληρωσῆται τὰς πενήκοντα
 ἡμέρας, ἀποδιδράσκων ἀλόγῃ καθάπερ τῶν ἀιμετί-
 ων ἀνδραπόδων, δίδομεν ἄδϊαν τοῖς ὑποτελέσι ¹⁾
 κατέχειν αὐτὸν ἐν τῇ χώρᾳ ἢ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ²⁾, καὶ
 πᾶν, εἴ τι δειδωκάσιν αὐτῷ προφασίαι κλοπῆς, τὸν
 ἐκπράττειν, παρόντος μόνου τοῦ θεοφιλιστάτου
 ἐπισκόπου καὶ τὸ πρᾶγμα ἔγγραφως ³⁾ διασκοπούντος,
 ἕως ἂν ἀποδοῦν πᾶν, ὅπριον μελλοῦσιν φανείη. Ἀλλὰ
 καὶ αὐτοὺς τοὺς ἐπαρχεῖτας, εἰπερ ἀσθονίτο τῆς
 τῶν ἀρχόντων κλοπῆς, ἀδειαν ἔχιν, μᾶλλον μὲν
 οὖν καὶ ἀνάγκην, ταῦτα μνησθῆναι εἰς ἡμᾶς, ὥστε
 ἡμᾶς μανθανόντας, διὰ περ ὅπως χρυσίου πηρώσκει
 τὸ δίκαιον, ταῖς εἰρημέναις αὐτὸν υποβάλλειν ποιναῖς,
 πρὸς τῷ καὶ ταῖς ἐξ οὐρανοῦ τιμωρίας ἐνοχον εἶναι,
 παραβάντα τοὺς ὅρκους, ἐφ' οἷς ἔλαβε τὴν ἀρχήν.
 Εἰ ⁴⁾ δὲ καὶ ἰσχύσει καθ' ὁλοκλήρον αἰτίαν μὴ πεπλη-
 ρωκῶς τὰς πενήκοντα ἡμέρας ἐκ τῆς ἐπαρχίας
 φυγεῖν, τῆρικαθῆτα συλληφθεὶς, ἐνθα ἂν διατρίβων
 φανείη, ἐπαναχθήσεται μὲν εἰς τὴν ἐπαρχίαν, ἥς
 ἦρχεν, ἅπαν δὲ, ὅσον ἂν εὐρεθῆναι λαβῶν, ἀποδώσει
 τετραπλασίον.

Καφ. ι. β)

Ἐκείνου δηλαδὴ φυλακισμένου, τοῦ μηδεμίαν
 εἶναι τοῖς ἡμετέροις ὑπηκόοις ἀδειαν ἐφ' ἑτέρῳ τινί,
 πληρῆ ἢ κλοπῇ, ταῦτα περὶ τοὺς ἀρχοντας πρᾶττειν.
 Οὐ γὰρ εἰ φανείη σφοδρότερος τοῖς ἀγνώμοισιν διὰ
 τὴν τῶν δημοσίων εἰσπραξίαν, ἢ διὰ τὴν τῶν πλημμε-
 λημάτων ἐπιξέλευσιν, δῶσομεν τοῖς ὑπηκόοις πρᾶ-
 ττειν τι κατ' αὐτοῦ. τούναντιον μὲν οὖν καὶ ποιναῖς
 αὐτοὺς ταῖς πασῶν μικροτάταις υπάξομεν ¹⁾, εἰ τοὺς
 καθάρασι χρησαμένους ταῖς χεραῖ, καὶ τῇ τῶν δη-
 μοσίων εἰσπραξίᾳ μετὰ πάσης προσερχθέντας ἀκρι-
 βείας, εἴτα καταθεμένους τὴν ἀρχὴν ὑβρίσαι θαρσύν-
 σαιεν, ἀλλὰ μὴ σὺν εὐφημίᾳ πάσῃ μετὰ τὸν νε-
 νομισμένον χρόνον τὰς ἐπαρχίας ἀπολιμπάνοντας
 ἀποπέμψαιεν. Αἰεὶ γὰρ τοὺς μετὰ τόνδε ἡμῶν
 τὸν νόμον γινόμενους λαμπροτάτους τῶν ὑποϊτα-
 γμένων ἐπαρχίων ἀρχοντας ἐνιεδυμῆσθαι, πόσης
 μὲν ἀπολαύσουσι δόξης τοιοῦτοι φερόμενοι, πόσους
 δὲ περιπλοοῦνται δυσκολαῖς τὸν νόμον τοῦτον παρα-
 λύσαι τὸ γε ἐφ' ἑαυτοὺς θαρσύνσαντες. εἴη γὰρ ἂν
 τῶν ἀτόπων, εἰ τοὺς μὲν ἐπ' εὐτέλειαν ἀλόγως
 κλοπαῖς αὐτοὶ κολάζοιεν, καὶ βασάνους αὐτοὺς ὑπο-
 βάλλοιεν, καὶ οὐ πρότερον συγχωροῖεν, ἕως ἂν ἄπο-
 δοίεν

CAP. X.

Illud scilicet observandum est, subditos nostros
 nullam potestatem habere ob ullam aliam rem, quam
 furtum, haec in magistratibus faciendi. Nam si in
 exigendis tributis vel puniendis criminibus severior con-
 tumacibus videatur, non permittemus subditis, ut contra
 eum quid agant. Quin e contrario poenis omnium
 acerbissimis illos subiticemus, si eos, qui puris manibus
 usi et in tributorum exactiōne omni diligentia
 versati sunt, deinde magistratum deponunt, iniuriis
 afficere ausi fuerint, neque eos post legitimum tempus
 provincias derelinquentes honorificentissime dimiserint.
 Oportet enim clarissimos subditarum provinciarum
 magistratus, qui post hanc legem futuri sunt, conside-
 rare, quantae gloriae ipsis erit, si tales videantur, et
 in quantas difficultates incident, si hanc legem, quan-
 tum in illis est, violare audeant. Absurdum enim
 esset, si in vilibus furtis deprehensus quidem puniatur
 et tormentis subiticant, neque prius veniam dent, quam
 furta restituant, ipsi vero a poena immunes sint,
 quando magno furto rei sunt, nec exemplum,
 quod subditis praebent, erubescunt, quum illa con-
 temnere, et graves, liberi atque undique laudabiles videri
 eos

CAP. IX. Necessitatem habente eo, qui administrationem rexit, secundum priores constitutiones, dum
 deposuerit fasces, per dies quinquaginta in provincia commorari, publice se monstrantem, et ab omnibus suscipi-
 entem conventiones. Si tamen ante, quam compleatur quinquaginta dies, fugiens capiat velut aliquod
 inonestissimum mancipiorum, damus licentiam collatoribus detinere eum in provincia, et omne, quod dede-
 rant ei occasione furti, hoc exigere, praesente tamen deo amabili episcopo, et causam ex non scripto exami-
 nante, donec reddat omne, quidquid furatus ostenderit. Sed etiam ipsos provinciales, si senserint admini-
 stratorum furtum, licentiam habere, magis autem necessitatem, haec referre nobis, ut cognoscentes, quia omnino
 auro vendidit iustitiam, praedictis eum subiticamus poenis. Super quod etiam caelestibus supplicis reus erit,
 transcendens insiurandam, in quo accepit administrationem. Si autem voluerit ex quacunque causa non com-
 pletis quinquaginta diebus ex provincia fugere, tunc comprehensus, ubicunque degere videtur, revocabitur qui-
 dam in provinciam, in qua administrabat, omne vero, quod inventus fuerit accepisse, restituit in qua-
 druplum.

CAP. X. Illud videlicet observandum, nullam esse nostris subiectis licentiam in alio quodam, praeter
 furtum, hoc circa iudices agere; non enim, si videatur vehementissimum indevotis propter fiscalium exactiōnem
 aut propter delictorum executionem, dabimus subiectis agere aliquid adversus eum. Ex diverso autem etiam
 poenis eos omnium amarissimis subigamus, si eos, qui puris manibus sunt, et fiscalium exactiōnem cum
 omni detulerint subtilitate, postea deponentes administrationem iniuriari praesumerint, et non cum omni favore
 post legitimum tempus provincias relinquentes deduxerint. Oportet enim eos, qui post hanc legem nostram
 faciendi sunt, clarissimos subiectarum provinciarum iudices considerare, quanta quidem perfruantur gloria tales
 apparentes, quantis autem sicut incursari difficultatibus, legem hanc solvere, quantum ad se, praesumentes. Erit
 eaim

¹⁾ Bas. VI. 3. 17. — ²⁾ Quae sequuntur usque ad finem h. e. desunt ap. Hal. et in Bas.

³⁾ συντέλει Hal. — ⁴⁾ ἢ τῇ ἐπαρχίᾳ om. Hal.; ⁵⁾ ἰποτάξομεν Hal.; ὑπεξομεν Bas.
 τῇ χώρᾳ ἢ om. Bas. — ⁶⁾ ἔγγραφως Hal., Bas. —

δοῖεν τὰ φάρια, αὐτοὶ δὲ ἀνείδουνοι μένοιεν ἐπὶ μεγάλων γενήμενοι κλοπῶν, καὶ οὐδὲ τὸ πρὸς τοὺς ὑπὴκόους ἐρυθριῶντες παράδειγμα, ὧν ἕξισιν αὐτοῖς ὑπεριδοῦσι, σεμνοῖς τε καὶ ἑλευθέροις, καὶ πανταχόθεν ἐπαινουμένοις φανήσῃαι, καὶ τὴν ἐξ ἡμῶν ἔχειν καλὴν μαρτυρίαν τε καὶ ἐλπίδα. §. 1. Οὐ συγχωροῦμεν δὲ οὐδὲ τοῖς περιβλεπτοῖς δουρίν, οὐδὲ ἐτέρῳ τινὶ τὴν οὐλοῦν αὐτοῖς πλειονίαν ἢ ἀδικίαν ἐπαγαγεῖν, ἢ πολιτικοῖς ὅλως πράγμασι κοινωγῆν, ἵνα καὶ ἡμεῖς αὐτοῖς τὴν σεμνότητα φυλάττομεν, κἀκείνοι τὴν καθαρότητά τε ἡμῖν καὶ εὐνοίαν ἀντιδιδούιν. Ἰστω γὰρ ἅπαν τὸ ὑπὴκοον, ὡς διὰ τὴν αἰτῶν ὠφέλειαν, καὶ τὸ πανταχόθεν αὐτῶν ἀξίμιον, καὶ τὸ διὰ πάσης αὐτοῦς ἄγειν εὐπαθείας, καὶ μὴ καταναγκάζεσθαι τὴς ζωῆς ἀπολιπέαν, μηδὲ ἐν ξένην ἰαλαπωρεῖσθαι, διὰ τοῦτο τὸν παρόντα νόμον ἐγραψάμεν, θεῶ τε αὐτῶν ἀνατιθέντες, καὶ ταῖς παρουσῆσι σεβασμιωτάταις τῆς μεγάλης αὐτοῦ καὶ κοινοτάτης ἑορτῆς ἡμέραις, ἵνα πᾶσιν ἐξῆ πατέρας δέχεσθαι μᾶλλον ἀρχοντίας, ἢ κλέπτουτᾶς τε καὶ ἀνδροποδώσει, καὶ ταῖς αὐτῶν οὐσίαις ἐπεδρευόντας ¹⁾. §. 2. Δεῖ δὲ καὶ ὑμᾶς τοὺς ἡμετέρους ὑποτελεῖς, εἰδότας, πόσῃ ἡμῶν ἐθέμεθα πρόνοιαν, μετὰ πάσης εὐγνωμοσύνης τοὺς δημοσίους ἀνελλιπῶς φόρους εἰσάγειν, καὶ μηδὲ τῆς παρὰ τῶν ἀρχόντων ἀνάγκης δεῖσθαι, ἀλλ' οὕτως εὐγνωμονας ἑαυτοῖς παρέχειν, ὥστε ἡμῖν ἐξ αὐτῶν ἐνδεξασθαι τῶν ἔργων, οἱ καὶ αὐτοὶ τῆς τοσαύτης φιλανθρωπίας τὴν δικαίαν ἡμῖν εὐγνωμοσύνην ἀντιδιδότε, καὶ εἰκότως ἔξετε πᾶσαν παρὰ τῶν ἀρχόντων προαίεσι τῆς εὐγνωμοσύνης σπουδῆν τε καὶ πρόνοιαν, ἐκείνο γινώσκοντες, ὡς ἐπιεικῆ τοῖς ἀρχουσίαι ἐπικειται πανταχόθεν ὁ τῶν δημοσίων κίνδυνος, καὶ τῶν ἀνωμολογημένων ἔστιν, ὡς ἐπὶ τῶ σφῶν αὐτῶν κινδύνῳ τὰς ἀρχὰς ἐπειρέχονται, καὶ ὑμᾶς τοῦτο γινώσκοντας ἐκ τρόπου παντὸς εὐλαβεῖσθαι τὴν ἀγνωμοσύνην, καὶ μὴ τὰς ἑαυτῶν γνώμας οὕτω παρέχειν ἀπειθεῖς, ὡς καὶ τῆς ἐξ αὐτῶν δεῖσθαι σφοδρότητος, ἢ ἀναγκαῖον αὐτοῖς εἶσι προσλαμβάνειν διὰ τὴν ἀπαράτητον τῶν δημοσίων εἰσπραξῆν. Ἐιδόντων ἡμῶν τῶν ἡμετέρων ὑπὴκόων, ὡς αἱ στρατιωτικὰ δαπάναι καὶ ἡ τῶν πολεμίων δώσις πολλῆς δεῖται τῆς ἐπιμελείας, καὶ οὐκ εἶσι χρημάτων χωρὶς ταῖα πράξθῆναι, τοῦ πράγματος μηδεμίαν ἀναβολῆς διχομένου ²⁾, οὔτε ἡμῶν αἰρουμένων περιούρη τὴν Ῥωμαίων γῆν ἐλαττωθεῖσαν, ἀλλὰ Λιβῆν τε πᾶσαν ἀνακτησάμενων, καὶ Βανδύλους καταδουλώσαντων, καὶ πολλὰ γε εἶσι καὶ μείζονα τούτων ἐπιπρόντων παρὰ τοῦ θεοῦ λαβεῖν τε καὶ πράξαι, εἰς ἃ προσήκον εἶσι τοὺς δημοσίους φόρους ἀνελλιπῶς καὶ εὐγνωμόνως καὶ κατὰ τὰς ὁρισμένας εἰσπραξῆν.

eos decet et a nobis bonum testimonium atque spem habere liceat.

§. 1. Non permittimus autem neque spectabilibus ductibus, neque alii cuidam, ut ullam fraudem vel iniuriam illis inferant, aut civium negotiorum ullo modo participes sint, quo et nos auctoritatem illis conservemus, et ipsi integritatem et benevolentiam nobis vicissim praestent. Sciunt enim omnes subditi, nos propter illorum utilitatem, atque ut ab omni parte indemnes sint, et ad omnem felicitatem eos ducamus, neque provincias relinquere et in peregrino solo misere vivere cogantur, hanc legem conscripsisse, deo eam et his venerandis magni illius et universalis festi diebus dedicantur, ut omnibus liceat magistratus ut patres potius quam fures et illiberales bonisque suis insidiantes habere.

§. 2. Vos autem subditos nostros, quum sciatis, quamam vestri curam gesserimus, publica tributa cum omni devotione sine diminutione inferre oportet, ut magistratum coactione opus non sit, sed ita obsequentes vos praebere, ut nobis ipsis factis ostendatis, vos tali humanitati debitam gratiam nobis vicissim exhibere, et merito a magistratibus pro gratia illa omnem favorem et curam obtinere; scientes, quum tributorum periculum magistratibus undique imminet, quumque certum sit, suo periculo magistratus officia suscipere, vos hoc scientes omnimodo contumaciam evitetis, nec animos vestros ita inobedientes praebentis, ut severitate illis opus sit, qua eos propter inevitabilem tributorum exactionem uti necesse est. Notum enim vobis est subditis nostris, expensas militares hostiumque persecutionem multa cura indigere, nec sine pecunia haec confici posse, quum res nullam dilationem patiatur, neque nos Romanorum terram imminuat adpicere sustineamus, sed et Lybiam omnem recuperaverimus, Vandalos subiugaverimus, et multa etiam hisque maiora a deo nos accepturos atque acturos speremus, ad quae publica tributa sine diminutione et grate atque definitis temporibus pendere decet. Quare si alacriter magistratibus subveniat, hi vero, ut facile et expedite tributa nobis solvantur, effecerint, magistratus ob diligentiam laudabimus, et vestram voluntatem probabimus, eritque pulchra quaedam et concordia tam imperantium quam parentium ubique consonantia.

CAP. XI.

enim absurdum, si eos quidem, qui in villibus capiuntur furtis, ipsi torquebunt, et non primitus quiescant, donec reddant furta, ipsi autem innoxii manserint in maximis constituti furtis, et neque apud subiectos erubescens exemplum, quum liceat eis honestis et liberis et undique laudandis ostendi, et a nobis habere testimonium et spem. §. 1. Non sinimus autem nec spectabilibus iudicibus, nec alteri alicui quamlibet eis oppressionem aut iniustitiam inferre, aut civilibus omnino censis communicare, ut et nos eis honestatem servemus, et illi puritatem nobis devotionemque restituant. Sciunt enim omnes subiecti, quia propter eorum utilitatem, et undique eorum indemnitatem, et ut per omnem agantur quietem, et non cogantur provincias relinquere et in peregrinis affligi, propterea praesentem legem scripsimus, deo eam voventes et praesentibus venerabilibus maximae eius communionis festivitatis diebus ³⁾, ut omnibus liceat patres suscipere magis indices, quam fures, et sollicitatores, et eorum substantiis insidiantes. §. 2. Oportet quoque vos nostros subiectos, scientes, quamam vestri posuimus providentiam, cum omni devotione publica sine imminutione tributa persolvere, et neque administratorum egere necessitate, sed ita devotos vosmetipsos praebere, ut nobismetipsis ostendatur operibus, quia et ipsi pro huiusmodi clementia propriam nobis devotionem restituetis, et merito habebitis omnem a iudicibus occasione devotionis favorem et providentiam, illud scientes, quia iudicibus imminet undique fiscalium periculum, et manifestum est, quia proprio suo periculo administrationes assumunt; et vos haec agnoscentes et omnimodo evitate indevotionem, et nolite vestras voluntates ita praebere inobedientes, quatenus eorum ⁴⁾ egoatis vehementia, quam necessarium est eos assumere propter inevitabilem fiscalium exactionem; scientibus vobis, nostris subiectis, quia militares expensae et hostium insecutiones ⁵⁾ multa egent diligentia, et non possunt citra pecuniam haec agi, causa videlicet nullam recipiente dilationem, neque nobis concedentibus despici Romanorum terram diminutam, qui et Lybiam omnem reparavimus, et Vandalos in servitutem redegitimus, et plurima

¹⁾ καὶ ταῖς αὐτ. οὐσ. ἐπεδρευόντας om. Hal. — ²⁾ Hal.; δεομένου Scring., Bas. — ³⁾ communionis quae festivis diebus Trid., Port.; legendum fortasse; — ⁴⁾ Trid.; praesidium add. Port., Cont. — ⁵⁾ Trid.; incursions Port., Cont.

πραΐτεσθαι προδεσμίας. ὥστε ἔπερ ὑμῖς μὲν ἐγ-
γνωμότως ἀπαντήσῃτε τοῖς ἀρχουσίῳ, οἱ δὲ ὀφείλου-
τε καὶ ἐκ προχείρου τὴν τῶν δημοσίων εἰσχομιδὴν
ἐς ἡμᾶς ποιοῦντο, καὶ τοὺς ἀρχοντας ἐπαινέσομεν
τῆς σπουδῆς, καὶ ὑμῖς ἀποδεξόμεθα τῆς γνώμης, καὶ
πανταχόθεν μία τις ἔσται καλὴ τε καὶ συμφωνος τῶν
τε ἀρχόντων καὶ τῶν ἀρχομένων ἀρμονία.

Κεφ. ια'.^{a)}

Τῷ μεγάλῳ τολῶν θεῷ καὶ σωτῆρι ἡμῶν Ἰησοῦ
Χριστῷ πάντες ὁμοίως ἀναμπέτωσαν ὑμνοὺς ὑπὲρ
τουτοῦ δη τοῦ νόμου, ὃς αὐτοῖς δώσει καὶ τὰς πα-
τρίδας οἰκίαν ἀσφαλῶς, καὶ τὰς οἰκίας περιουσίας
ἔχειν βεβαίως, καὶ τῆς τῶν ἀρχόντων ἀπολαύειν δι-
καιοσύνης. Καὶ γὰρ δὴ καὶ ἡμεῖς διὰ τοῦτο αὐτὸν
ἐδέξαμεθα, ὅπως ἂν ἐκ τῆς ἐν τῷ νόμῳ δικαιοσύνης
ἐκυσσωμεν τῷ δεσπότῃ θεῷ οἰκίωσαι ἑαυτούς, καὶ
τὴν ἡμετέραν συστήσαι βασιλείαν, ἵνα μὴ δόξωμεν
περιορῶν ἀνθρώπους ἀδικουμένους, οὓς ἡμῖν παροί-
δωκεν ὁ θεός, ὅπως ἂν αὐτῶν διὰ πάντων μειδω-
μεθα, τῇ αὐτοῦ κατακολουθοῦντες ἀγαθότητι. Ὡστε
τὸ γε ἐφ' ἡμῖν ἀφοσιούσθω τῷ θεῷ, διότι μηδὲν
τῶν ἐς νοῦν ἡμῖν ἐρχομένων ἀγαθῶν ὑπὲρ κηδεμο-
νίας τῶν ὑπηκόων περιλαμβάνομεν. βουλούμενοι γὰρ
τις ἐνελευθέρους ταῦτας καὶ ἀνδραποδῶδες κλοπὰς
ἀνελεῖν, καὶ τοὺς ἡμετέρους ὑποτέλεις ἐν εὐπαθείᾳ¹⁾
πρὸς τῶν τὰς ἐπιχωρίους ἀρχὰς ἐχόντων φυλάττειν,
διὰ τοῦτο ἐπαύσαμεν προικὰ τὰς ἀρχὰς, αὐτοῖς δοῦναι,
ὅπως ἂν μηδὲ αὐτοῖς ἐξ ἡ πλημμελεῖν τε καὶ ἀρπάξαι
τὸ ὑπὸ κων, οὐκ ἐπὶ ἕνεκα πάντα πόνον αἰρούμεθα, οὐκ
ἀξιούντες μιμνήσθαι τοὺς πρὸ ἡμῶν βεβασλευκότας,
ὅπερ χρημάτων προῦβάλλοντο τὰς ἀρχὰς, ἑαυτοῖς
ἀναφορῶντες τὴν ἄδικαν τοῦ γε τοῖς ἐν ταῖς ἀρχαῖς
ἀδικοῦσιν ἐπιτιμῶν δίκαια, ἀλλ' αὐτοὶ τε οἱς ἐλάμ-
βανον ἐγκαλύπτεσθαι δίκαιον καθεστῶτες, τοὺς τε
δικαίους ὑποτέλεις δὲ αὐτὸ δὴ τοῦτο ἐξαπατᾶν τῶν
κακῶς ἀρχόντων οὐ δυνάμενοι, οἱδὲ αὐτοὶ τοῖς
ἀρχουσίῳ ἐπιτιμῶν σφραγισθῆναι προφάσει τῆς εἰρημῆς
αἰτίας. ἡμεῖς δὲ ἀκούοντα τῇ βασιλείᾳ πόρον εἶναι
νομίζομεν τὸ μόνους ἐπιτελεῖς²⁾ τοὺς δημοσίους
κομίζεσθαι³⁾ φόρους, ἀλλὰ μὴ τι καὶ ἔξωθεν προσ-
επιζητεῖν, ὅπερ τοῖς ὑπηκούοις πάντα κατασεύει
τὸν βίον.

Κεφ. ιβ'.^{b)}

Τὸ δὲ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἡμῖν εἰρημένον ἔτι
με-

CAP. XI.

Blasgo itaque deo et servatori nostro Iesu Christo omnes simul pro hac lege hymnos canant, quae. ut patriam secure inhabitent, bona sua tuto possideant. et magistratum iustitia fruuntur, ipsis praestabit. Nam et nos ideo eam tulimus, ut propter legis iustitiam domino deo nos conciliare nostrumque imperium commendare possimus, ne homines inique oppressos negligere videamur, quos nobis deus dedit, ut eius donitatem imitati illorum semper misereamur. Adeoque quantum ad nos consecrata sit deo, quoniam nihil eorum bonorum, quae nobis pro subditorum cura in mentem veniunt, praetermittimus. Quum enim vellemus sordida illa et servilia furta tollere, et nostros subditos in quiete a provincialibus magistratibus servare, propterea operam dedimus, ut illis magistratus gratis daremus, ne delinquere, et bona subditorum, quorum gratia omnem laborem suscipimus, rapere ipsis liceat, nolentes imitari eos, qui ante nos regnarunt, qui accepta pecunia magistratus creabant, et sibi met ipsis potestatem magistratus iniuste agentes iuste reprehendendi auferebant, quique propter ea, quae acceperunt, pudore merito afficiuntur, neque subditos suos propter id ipsum a malis magistratibus liberare, neque magistratibus, ut ab iniuria absternerent, ob illam causam imperare potuerunt. Nos vero sufficientem imperio redditum esse putamus, si magistratus publica solum tributa accipiunt, neque vero praeter ea aliunde quid conquirunt, quod subditis omnem vitam conturbat.

CAP. XII.

Quod autem ante a nobis dictum est, id maiore etiam

plurima adhuc et maiora horum speramus a deo percipere et agere, pro quibus competens est fiscalia tributa sine immunitate, et devote, et secundum definita exigi tempora. Quapropter si vos quidem devote occurratis iudicibus, illi vero facilem et praeparatam fiscalium illationem in vos exhiberint, et iudicum laudabimus stedium, et vestram approbavimus voluntatem, et nudique una quaesam erit optima consonaque praesidentium et quibus praesident congruentia magna.

CAP. XI. Itaque deo et salvatori nostro Iesu Christo omnes similiter offerant hymnos pro hac lege, quae eis dabit et patrias habitare cante, et proprias facultates habere firmissime, et iudicum frui iustitia. Nam et nos propterea eam posuimus, ut et iustitiam, quae in lege est, valeamus domino deo vovere, et nosmetipsos et nostrum commendare imperium, et non videamur despiciere homines oppressos, quos nobis tradidit deus, ut eis pro omnia parcamus, eius sequentes benignitatem. Ideoque quantum ad nos consecratur⁴⁾ deo, eo quod nihil in mentem nostram veniens boni pro tuitione subiectorum relinquimus. Volentes enim inhonesta haec et servilia furta perimere, et nostros subiectos in quiete a provincialibus iudicibus conservare, propterea festinavimus gratis administrationes eis dare, ut nec ipsis liceat delinquere et abripere subiectis, quorum causa omnem perferimus laborem, dedignantem imitari eos, qui ante nos imperaverunt, qui pecuniis ordinabant administrationes, sibi met ipsis auferentes licentiam administratoribus nocentibus increpandi iuste, et ipsi ea, quae perripiebant, celandi insti putati, et proprios collatores propter hoc abripere a malis iudicibus non valentes, vade nec ipsis iudicibus increpare poterant agere caste, occasione praedictae causae. Nos autem sufficientem imperio quaestum esse putamus, ut collatores sola fiscalia conferant tributa, et nihil aliud extrinsecus quaeratur, quod subiectis omnem commovent vitam.

CAP. XII. Quod autem primitus a nobis dictum est, adhuc maiore opere et subtiliore complexi existimavimus

^{a)} Bas. Fl. 3. 18. — ^{b)} Bas. Fl. 3. 19.

¹⁾ ἀπαθεία Hal. — ²⁾ ἀτελεῖς Bas. — ³⁾ εἰσχομίζεσθαι Hal., Bas. — ⁴⁾ Trid.; consecratur [haec]

μείζονα χοῖνα καὶ ἀκριβεστέρα περιλαβεῖν ᾗδη-
 μεν νομῶσις, ἄστε τὸν ἡμέτερον σκοπὸν ἄσπι
 γενέσθαι φανερόν. Θεσιζόμεν γάρ, τοὺς λαμ-
 προτάτους τῶν ὑποτεταγμένων ἐπαρχῶν ἀρχον-
 τας, χωρὶς ἀπάσης γινόμενος χρημάτων δόσεως,
 καὶ τῶν παρ' αὐτῶν διδομένων ὑρχων μεμνη-
 μένους, ἔχειν καὶ ταύτην παρ' ἡμῶν τὴν παρ-
 ῥησίαν, τοῦ μηδεμίαν εἶναι μηδεὶν πρὸς αὐτοὺς
 παντελῶς φόρου ἤτοι κριτηρίου ¹⁾ παραγραφῆν μῆτε
 ἐν ταῖς ἄσπιταγομέναις παρὰ τινων βλαῖς, μῆτε ἐπὶ τοῖς
 ἐγκλήμασι καὶ ταῖς ἐντιυδεν ἀδικαῖς, μῆτε ἐπὶ ταῖς
 ἐναῖσταισι ταῖς δημοσίαις μῆτε ἐπὶ ταῖς τῶν δημοσίων
 φέρων ἐξπράξεσιν, ἀλλὰ πάντας ὁμοίως ὑποκείσθαι
 τῇ τοῦτον δικαιοδοσίᾳ, οὐκ ἀναμεινῶν οὐδὲ προσ-
 τάξεις λαβεῖν ἐκ τῶν ἀρχόντων, οἷς ὑπόκεινται, οὐδὲ
 μνησθῆναι εἰς αὐτοὺς, ἀλλ' ἀσκεισθαι τῷ δὲ ἡμῶν τῷ νόμῳ,
 δι' οὐ πᾶσαν αὐτοῖς ἐξουσίαν παρέχομεν. οὐδὲνός
 ἄσπιαν ἔχοντος παντελῶς ἐπὶ τῶν ἐρηγιῶν αὐτῶν
 οὐδὲ προνομίῳ χοῖσθαι τινι, οὐδὲ ἐκείθεν λαυτῷ κατορ-
 θοῦν τὸ πλημμελεῖν ἀνευδύνας. οὐ γὰρ ἂν οἱ πάσης
 ἀπερχόμενοι ληψέσθαι ἀρχοντες ἑτερόν τι τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ
 νόμου καὶ τοῦ ἡμετέρου προδησῶσαι δέουσι, ἀλλ' εἰς
 ἐκείνο βλέποντες φυλάξουσι τοῖς ὑπηκόοις τὸ δίκαιον,
 πάντα κατὰ τοὺς ἡμετέρους κρίνοντες τε καὶ πρῶτ-
 τοντες νόμους. §. 1. Ἐπὶ γὰρ τοῖς τοιοῦτοις καὶ
 τοὺς στρατιώταις τοὺς ἐν ταῖς ἐπαρχαῖς ὄντας αὐτοῖς
 ὑποτάττομεν, οὐδὲ ἐκείσε δεομένους προσταξέως τινος
 ἰδίας ἢ παρ' ἡμῶν, ἢ παρὰ τῶν ἡμετέρων ἀρχόντων, ἀλλὰ
 τῷ παρόντι νόμῳ χωρῶν, καὶ τοῦτον αὐτοῖς δεικνυοῦ-
 σιν. ὥσπερ ἐπαμύνειν αὐτοῖς χωρῶν τῆ τῆς ἀρχῆς
 παρῆρσις, καὶ γινώσκοντας, ὥς, εἰ μὴ τοῦτο πράξαιεν,
 καὶ σιτησῶν, καὶ αὐτῆς τῆς στρατείας ὑπομενοῦσιν
 ἐκπιῶσιν, καὶ τὸν εἰς σῶμα κίνδυνον ὀποσιήσουσι,
 ὥσπερ ἡμῖν μηδενοσ ἐτέρου παντελῶς δεῖ ἀρχοντος,
 καὶ ληποδιωτίας, ἢ τοὺς καλουμένους βιοκωλύτας,
 μᾶλλον δὲ ληποδύτας, ἢ ἀφορπιστάς ἐκπέμπειν, προ-
 φῶσσαι μὲν δῆθεν εὐλόγοις χωρῶν, αὐτοὺς δὲ
 τὰ πάντων χειρίσται πρῶτοντας. τῶν γὰρ ἀρχόντων
 τῶν ἐπαρχῶν τὴν ἐκάστου τῶν μεγίστων ἀρχῶν
 πληροῦντων τάσιν, καὶ ἀνὶ πᾶσης δὲ ἐτέρας ἀρχῆς
 ταῖς ἐπαρχαῖς ἀσκούντων, καὶ τὰ ἐκ τῶν ἡμετέρων
 νόμων τὸ γε ἐπ' αὐτοῖς ψηφισομένων, τίς ἂν δαρ-
 ῶσειεν ἢ φόρου παραγραφῆ, ἢ τοιοῦτω τινὶ πρὸς
 αὐτοὺς χοῖσασθαι;

Κεφ. ιγ. ^{α)}

Ἀπαγορευόμεν δὲ καὶ τῷ ἐνδοξοτάτῳ στρατηγῷ
 τῆς ἐφίας, καὶ πᾶσι τοῖς ἡμετέροις ἀρχουσί, ἢ ληστο-
 διωτίας, ἢ βιοκωλύτας, ἢ ἀφορπιστάς, ἢ τινας τοιοῦ-
 τος

etiam et diligentiore lege complectendum existimavimus,
 ut consilium nostrum omnibus manifestum fiat. Sancimus
 igitur, ut clarissimi subiectarum provinciarum magistratus,
 qui nulla pecunia data creati et iuramenti
 ab ipsis praestiti memores sunt, hoc quoque ius a
 nobis habeant, ut nemo apud ipsos fori vel iudicii
 ullam exceptionem habeat neque in vi ab aliquibus ul-
 lata, neque in criminibus et laesionibus hinc oriendis,
 neque in publicis instantiis, neque in publicorum tribu-
 torum exactioibus, sed ut omnes similiter horum
 iurisdictioni subiecti sint, neque expectent, donec iussa
 a magistratibus, quibus subsunt, accipiant, aut illis
 denuncient, sed hac nostra lege contenti sint, qua
 omnem potestatem illis concedimus, nec cuiquam omnino
 liceat in praedictis causis vel privilegio quodam uti,
 vel exinde impune delinquendi potestatem sibi sumere.
 Non enim illi magistratus, qui ab omni lucro absti-
 nerunt, quidquam timori dei, legis et nostri praepo-
 nent, sed ad illum respicientes subditis iustitiam cu-
 stodient, omnia secundum leges nostras indicantes et
 agentes.

§. 1. Nam in talibus rebus etiam milites, qui in
 provinciis sunt, ipsis subicimus, ut nec ibi speciali
 aliquo iussu vel nostro, vel magistratum nostrorum
 egeant, sed hac lege utantur eamque illis ostendant,
 ut ipsis magistratus potestate utentibus auxilio sint,
 scientes, se, nisi hoc fecerint, et annonae et ipsius
 militiae iacturam subituros, et in periculo corporis
 futuros esse. Quare nullo plane alio magistratu opus
 est, nec ut persecutores latronum, vel biocolytas, qui
 vocantur, vel potius grassatores, vel exarmatores
 emittamus, qui praetextu quidem honesto utuntur, sed
 pessima quaeque faciunt. Quum enim magistratus
 provinciarum locum maximorum magistratum obtineant,
 et pro ceteris omnibus magistratibus provinciarum
 sufficienti, et quantum in ipsis est secundum leges nostras decreta
 faciant, quis exceptione fori vel simili quadam re
 apud eos uti audeat!

CAP. XIII.

Interdicimus autem et gloriosissimo per Orientem
 magistro militum, et omnibus magistratibus nostris,
 ne vel latronum persecutores, vel biocolytas, vel exar-
 mato-

maximus legislatione, quatenus nostra intentio omnibus fiat aperta. Sancimus enim, clarissimos subiectarum provinciarum administratores, citra omne factos pecuniarum suffragium, et ab his dati inroinrandi memores, habere et hanc a nobis licentiam, ut nulla sit ulli apud eos penitus fori praescriptio neque in iis, quae committuntur ab aliquibus violentiis, neque in criminibus et quae hinc oriuntur laesionibus, neque in seditionibus publicis, neque in publicorum tributorum exactioibus, sed omnes similiter subiacere horum iurisdictioni, non expectantium neque praeccepta suscipere a iudicibus, quibus subiecti sunt, neque nuntiare ad eos, sed contentos esse hac nostra lege, per quam omnem eis potestatem praebemus; nemine licentiam habente ²⁾ penitus in praedictis causis neque privilegio uti quolibet, neque ex hoc sibi imitari imperare, ut delinquant innoxie. Non enim qui omni abstinent acceptioe indices aliud quiddam dei et legis nostroque praeponent timori, sed ad illum respicientes servabunt subiectis iustitiam, omnia secundum nostras indicantes et agentes leges. §. 1. Quia enim milites huiusmodi ³⁾ in provinciis constitutos eis subicimus, neque in hoc egebunt praeccepto cuiuspiam proprio aut a nobis, aut a nostris iudicibus, sed praesente lege utentur, et hanc eis ostendent, ut auxilientur eis utentibus iudiciali fiducia; scientibus, quia, nisi haec egerint, et emolumentorum et militiae sustineant casum, et in corpus periculum patientur, ut nobis nullo alio penitus opus sit iudice, et ant latronum insecutores, aut appellatos violentiarum inhibitores, magis autem fures aut violentos mittere, occasione quidem quasi rationabili utentes, ipsos autem omnium pessima facientes. Quum enim indices provinciarum uniuscuiusque maximorum iudicium compleant officium, et pro omni alio cingulo provinciarum sufficienti et ad ea, quae ex nostris legibus super eis decreta sunt, quis praesumat aut fori praescriptione, aut huiusmodi aliquo apud eos uti?

CAP. XIII. Interdicimus autem et gloriosissimo magistro militum Orientis, et omnibus nostris iudicibus aut

¹⁾ Bas. VI. 3. 20.
²⁾ ἤτοι κριτηρίου om. Hal., Bas. — ³⁾ Sic ex tiam habentes Trid., Port. — ³⁾ Trid.; et huiusmodi Cont; praebemus, et ipsi omnem licen-

τοὺς ἐν ταῖς ἐπαρχαῖς ἐκπέμπειν. Ἰστωσαν *) γὰρ ὅς τε γενέσθαι μετὰ τόνδε ἡμῶν τὸν νόμον θαρσύναντες, ὡς συλληφθέντες παρὰ τῶν ἀρχόντων τῶν ἐπαρχιῶν καὶ δεσμοκλήριον δεικνύουσι, καὶ εἰς ἡμῶν τοῦ πράγματος μνησσομένου, τὸν ἑσχατον ἰποσιτήσονται κίνδυνον. ὅς τε τὰς τοιαύτας αὐτοῖς παραδιδόντες προστάξεις triginta librarum auri ὑποσιτήσονται ποινὴν, καὶ μείζονος δὲ ἔτι καὶ σφοδροτέρας ἡμῶν ἀγανακτισέως πειραθήσονται *). Δεῖ τὸν τῶν τοῖς ἀρχόντων τῶν ἐπαρχιῶν τσαούτης ἀξιοθένειας παρ' ἡμῶν ἔξουσίας οὕτω τῷ πράγματι χρῆσθαι, ὡς δικαίως καὶ νομιμῶς ἄπασιν εἶναι φοβερούς, εἰδότες, ὡς, εἰ τῇ διδομένῃ παρ' ἡμῶν ἀρχῇ κακῶς καὶ ἀναξίως τῆς ἐπιτραπέουσιν αὐτοῖς παρ' ἡμῶν παρθέσιας χρῆσονται, ὑποκείσονται ταῖς τιμωραῖς, αἷς ἐμπροσθεν εἰλομεν, καὶ ἕως τῆς ἀρχῆς ἔχουσι ταύτας ὑπομένοντες, καὶ ἐπειδὴν αὐτὴν κατάθουνο, μείζονων ἔτι πειρωμένοι κινδύνων. Οὐδὲ γὰρ δίδομεν αὐτοῖς ἄδειαν, πρὶν τὸν νενομισμένον τῶν πενήκοντα ἡμερῶν πληρωσάντων χρόνον, τῶν ἐπαρχιῶν, ὧν ἤρξαν, ἀναχωρεῖν ἢ κατὰ προφασιν νενομοτοτίας, ἢτοι ἀνακλήσεως 1), ἢ κατὰ προφασιν φυγῆς, ἢ κατὰ ἄλλην οἰανὸν αἰτίαν, γνωσκουσιν ὡς, καθάπερ ἐμπροσθεν εἰπόντες ἐφθήμεν, εἴτε ἐπὶ ταύτης γένοιτο τῆς εὐδαίμονος πόλεως, εἴτε ἐν οἷα δῆποτε χρόνῳ, πρὸς τὴν ἐπαρχίαν αὐτῆς ἐπαναχθέντες, ἢς ἤρξαν, ποινὰς ὑφ' ἑξουσιν, ὡς ἐμπροσθεν εἰπόντες ἐφθήμεν 2).

Κεφ. ιδ'. β)

Τὸν δὲ βροχὸν δόσους ἐνταῦθα μὲν κατὰ τὸ ἀνωτέρω ῥηθέν. Εἰ δὲ τίσιν ἐν ταῖς ἐπαρχαῖς οὖσι πέμπεται τὰ τῆς ἀρχῆς σύμβολα, ἐπὶ τε τοῦ θεομικιστάτου ἐπισκόπου τῆς μητροπόλεως, καὶ τῶν ἐν αὐτῇ πρωτευόντων τῶν βροχῶν υφ' ἑξουσιν, καὶ οὕτω τῶν τῆς ἀρχῆς ἀντιλήφονται πράξεων, δηλαδὴ τῆς σῆς ὑπεροχῆς προνοουσης τοῦ, εἴτε ἐπὶ ταύτης τῆς μεγάλης πόλεως παραλαμβάνουσι 3) τῆς ἀρχῆς, εἴτε κατὰ χάριαν αὐτῷ τὰ σύμβολα ταύτης πέμψειν παρὰ τῆς σῆς ὑπεροχῆς, αὐτὸν τὸν λαμβάνοντα τὸ ἀσφαλὲς περιποιεῖν τῷ δημοσίῳ περὶ τῆς τῶν φόρων ἀμέλειαν εἰσπράξεως, καθάπερ ἂν αὐτὸς καθαρῶς δοκίμασιαι. Κεῖσθαι δὲ ὁ νόμος ἡμῶν οὗτος ἐφ' ἄπασιν τοῖς τὰς παρ' ἡμῶν βῆτως ὑνομασθησομέναις ἀρχαῖς ἐκ τοῦ παρόντος χρόνου ἀμείσθους παραληφόμενος. τὰ γὰρ δὴ προειρηγμένα τοῖς ἐμπροσθεν κειμένους ὑποκείσθαι νόμοις, οὐδὲμιῶς ποινῆς τῶν ἐν τῷδε ἡμῶν τῷ νόμῳ διαρισμένων ἐπικειμένων τοῖς

matores, vel similes in provincias mittant. Sciunt enim illi, qui post hanc legem tales esse audebunt, a magistratibus se provinciarum comprehensos in carcerem concitendos, et se ad nos delata extremum periculum subituros, illos quoque, qui eiusmodi iussa iis dant, triginta librarum auri poenam esse passuros, et maiorem etiam gravioeremque indignationem nostram sensouros. Quare magistratus provinciarum tanta potestate a nobis dignatos ita se gerere oportet, ut iuste et legitime omnibus metuendi sint; scientes, se, si magistratu a nobis collato male, neque ita, ut commissam illis a nobis potestatem decet, utantur, poenis, quas supra diximus, fore obnoxios, quas etiam patientur, dum magistratum gerunt, cumque eum deposuerint maiora etiam pericula subibunt. Non enim facultatem illis concedimus, antequam legitimum quinquaginta dierum tempus impletum sit, ex provinciis, quibus praefuerunt, vel praetextu revocatoriae, vel fugae, vel alia quacunque de causa discedendi; et sciant, se, sicuti ante diximus, sive in hac felicissima civitate, sive ubicunque locorum sint, ad provinciam, cui praefuerunt, reductos poenis, quas ante diximus, afficiendos esse.

CAP. XIV.

Iniurandum vero hic quidem secundum id, quod supra dictum est, praestabunt. Si vero quibusdam, qui in provinciis sunt, magistratus symbola mittantur, coram dei amantissimo metropoleos episcopo et proceribus, qui ibi sunt, iniurandum praestabunt, atque ita magistratus administrationem suscipiant; eminenti scilicet tua curam gerente, ut, sive quis in hac magna civitate magistratum suscipiat, sive in provinciam symbola illius ab eminentia tua illi mittantur, is, qui ea accepit, cautionem de tributis inculpate exigendis fisco praestet, prout ipse liquido iudicaverit. Lata vero sit haec lex in omnes, qui a nobis distincte nominandos magistratus ab hoc tempore sine pretio sunt suscipiendi. Praeterea enim ante latis legibus subiacent, nulla earum poenarum, quae hac nostra lege definitae sunt, illis incumbant, qui huc usque magistratus gerunt, nisi et ipsi post insinuationem huius legis rapientes deprehendantur.

Epi-

ant latronum insectatores, aut violentiarum inhibitores, aut armatos, aut aliquos tales destinare in provincias. Sciunt enim, qui ad hoc instituti post hanc nostram legem praesumerint, quoniam cuncti ab his nostris iudiciis provinciarum et in vincula redigentur, et ad nos causa nuntiata a nobis summum periculum sustinebunt. Et qui huiusmodi eis praecepta tradiderint triginta librarum auri sustinebunt poenam, et maiorem insuper ac vehementiorem nostram indignationem experientur. Oportet igitur indices provinciarum, tanquam promeritos a nobis potestatem, sic causis uti, ut iuste et legitime sint omnibus metuendi, scientes, quia, si data a nobis administratione male et indigne abstantur a nobis concessa sibi licentia, subiacent supplicii, quae primitus diximus, et donec administrationes habent haec perferentes, et dum eas deposuerint maiori adhuc experientur periculo. Non enim eis damus licentiam ante, quam legitimum quinquaginta dierum compleatur tempus, a provinciis, in quibus administraverint, discedere aut per occasionem revocatoriae, aut per occasionem fugae, aut per aliam quamlibet causam, scientibus, sicut praediximus, sive ad hanc veniant felicissimam civitatem, sive in quacunque regione, ad provinciam denno revocati, cui praesuerint, poenas sustinebunt omnes, quas prius diximus.

CAP. XIV. Iniurandum vero dabunt hoc quidem, quod superius diximus. Si vero aliquibus in provinciis existentibus mittantur singuli codicilli, et coram deo amabili episcopo metropolitano, et qui in eis primates sunt iniurandum subibunt, et ita singuli suscipiant actiones; tua quippe celsitudine providente, sive in hac maxima civitate perceperit aliquis administrationem, sive in provincia ei codicilli eius transmittantur a tua celsitudine, ut ipse, qui accepit, cautionem faciat fisco de tributorum inculpabili exactione, sicut ipse pure probaverit. Posita sit autem lex haec a nobis in omnibus administrationibus a nobis nominandis, et ex praesente tempore sine suffragio percipiendis. Nam quae praecesserunt pridem positae subiacent legibus, nulla poena horum, quae in hac nostra lege

*) Ἰστωσαν — πειραθήσονται om. Hal., Bas. — β) Bas. VI. 3. 21. Desunt autem in Bas. verba ὡς — ἐφθήμεν et cap. 20. Anitur cum voce ῥηθέν, inde enim a verbis εἰ δὲ τίσιν incipit cap. 21.

1) ἢτοι ἀνακλήσεως om. Hal.; ἢ κατὰ προφασιν μεν Hal. — 2) παραλάβοι Hal., Bas. ἀνακλήσεως ἢ κατὰ πρόφ. φυγῆς Bas. — 2) ἐπιρίκα-

τοῖς μέτροι νῦν τὰς ἀρχὰς ἔχουσι, πλὴν εἰ μὴ καὶ αὐτοὶ μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τοῦδε τοῦ νόμου κλέπτοντες ἀλοίην.

Ἐπίλογος.

Ταῦτα τοίνυν ἡ σὴ ὑπεροχὴ πάντα μανθάνουσα ἐν πάσι τοῖς ἔθνεσι τοῖς ὑποτεταγμένοις φανερὰ παρὰ σκευασάτω γίνεσθαι, κατὰ τὸ νενομισμένον προστάγμασι χρωμένη πρὸς πάντας τοὺς τῶν ἐπαρχιῶν ἡγουμένους, ὡς τε αὐτοὺς γινώσκοντας τὴν ἡμετέραν περὶ τοὺς ὑπὸ κήρους σπουδὴν, καὶ ἦν ἔχομεν περὶ τὴν τῶν ἀρχόντων χειροτονίαν γνώμην, εἰδέναι, πόσων αὐτοῖς ἀγαθῶν μεταδεδώκαμεν, οὐδὲ τῆς βασιλικῆς θεραπείας διὰ τὴν αὐτῶν εὐδαιμονίαν φεισάμενοι. Dat. XVII. Kal. Maii, Constantinop. Belisario V. C. Cons. [535.]

Ἐδικτον γραφὴν τοῖς ἀπανταχοῦ γῆς θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις¹⁾ καὶ ὀσιωτάτοις πατριάρχαις.²⁾

Τῆς παραδοθείσης ἡμῖν ἐκ θεοῦ πολιτείας κηδόμενοι, καὶ ἐν ἀπάσῃ δικαιοσύνῃ ζῆν τοὺς ἡμετέρους ὑπερόχως σπεύδοντες, τὸν ὑποτεταγμένον νόμον ἐγράψαμεν, ὃν δὴ τῆ σὴ ὀσιότητι, καὶ δὲ αὐτῆς ἀπάσι³⁾ τῆς τε ἐπαρχίας τῆς σὴς ποιῆσαι φανερόν καλῶς ἔχειν ἐνομίσαμεν. τῆς οὖν σὴς θεοφιλίας καὶ τῶν λοιπῶν ἐπισκόπων ἔστω ταῦτα παρατηρεῖν, καὶ εἰ τι παραβαίνοντο παρὰ τῶν ἀρχόντων, εἰς ἡμᾶς μνηστῆν, ὅπως ἂν μὴ τι παραρθεῖ τῶν ὁσῶς τε καὶ δικαίως ἐφ' ἡμῶν νομοθετηθέντων. Εἰ γὰρ ἡμεῖς μὲν τοὺς ἡμετέρους ὑπερόχως ἔλεοῦντες, ὅτι πρὸς τῆ τῶν δημοσίων φόρων ἐκίσει καὶ μεγάλας ὑπέμενον ἐκ τῆς τῶν ἀρχόντων κλοπῆς ἀδικίας διὰ τὰς γινόμενας τῶν ἐπαρχιῶν πράξεις, ταύτας ἀνελεῖν διὰ τοῦ ὑποτεταγμένου ἐσπεύσαμεν νόμου, ὑμεῖς δὲ ὁραθμοῦντες μὴ προσαγγέλιητε, ἡμῖν μὲν ἀφ' οὐσιούσθω τὸ πρὸς τὸν δεσπότην θεόν, ὑμεῖς δὲ ἀπολογήσεσθε πρὸς αὐτὸν ὑπὲρ τῶν ἄλλων ἀδικίας, εἰ τι παρὰ τὸ μὴ μαθεῖν ἡμᾶς βλάβος τοῖς παρ' ἡμῖν ἀνθρώποις ἐπάγοιτο. ἀλλὰ δεῖ παρόντας ὑμᾶς τῆ χώρα καὶ ὑπὲρ αὐτῶν καὶ τῶν λοιπῶν ἀγωνιώντας φανεροῦς ἡμῖν καθίστην καὶ τοὺς ὁρθῶς ἀρχοντας, καὶ τοὺς παραβαίνοντας τὸνδε ἡμῶν τὸν νόμον, ὅπως ἂν ἑκατέρους γινώσκοντας τοὺς μὲν κολάζωμεν, τοὺς δὲ ἀμειβώμεθα. Ἐπειδὴν δὲ ὁ νόμος δημοσῶς προτεθεῖται, καὶ ἀπασι γένοιτο φανεροῦς, τηνηκαῦτα ληφθεὶς ἔνδον ἀποκείσθω ἐν τῇ ἀγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ μετὰ τῶν ἱερῶν σκευῶν, οἷα καὶ αὐτὸς ἀνατεθειμένος διψ,

Lege determinata sunt, imminente haecenus administrationes habentibus, nisi tamen et ipsi post insinuationem huius legis nostrae furari capiantur.

Epilogus. Haec igitur tua celsitudo universa cognoscens in omnibus gentibus sub se constitutis fieri manifesta procuraret, soleantiter praecceptis utens apud omnes provinciarum praesides, ut ipsi cognoscentes nostram circa subiectos studium, et quantum habemus circa ordinationem iudicum voluntatem, considerare, quanta eis bona participantur, neque imperii medellae¹⁾ pro eorum felicitate parcentes. Dat. XVII. Kal. Mai. Constantinop. Belisario V. C. Cons. [535.]

Edictum scriptum in omni terra deo amabilibus archiepiscopis et sanctissimis patriarchis.²⁾

Traditae nobis a deo reipublicae curam habentes, et in omni iustitia vivere nostros subiectos studentes, subiectam legem conscripsimus, quam et tuae sanctitati, et per eam omnibus, qui tuae provinciae sunt, facere manifestam bene habere putavimus. Tuae igitur sit reverentiae et ceterorum haec custodire, et si quid transcendatur a iudicibus, ad nos referre, ut nihil contemnat horum, quae sancte et iuste a nobis sancita sunt. Sic enim nos quidem nostrorum subiectorum miserati, quoniam supra fiscalium functionum exactionem etiam maximas sustinent ex furto iudicum violentias propter factas provinciarum venditiones; haec auferre pro subiectam studimus legem. Vos autem si negligentes non referatis, a nobis quidem consecrata sit domino deo, vos autem rationem reddetis⁴⁾ apud eum pro aliorum iniustitia, si quod non agnoscentibus nobis damnatum apud vos hominibus inferatur; sed oportet praesentes vos provinciae⁵⁾ et pro eis ac reliquis detestantes manifestos nobis facere et rectos indices, et transcendentes haec legem nostram, quatenus atrosque cognoscente.

ho.

¹⁾ Hoc Edictum in eod. Vat. non reperitur. — Est I inter XIII Edicta. — Bas. Fl. 3. 48 et 49. Exemplar Edicti ad Constantinopolitanos scripti praepositum Edicto universali ap. Trid., Port.

²⁾ ἀρχιεπισκόποις Hal., Fulg. — ³⁾ ἀπασι τοῖς τῆς Hal., Bas. — ⁴⁾ Trid., Port.; pro medellae ex Hal. versione famulitio in textum intulit Cont. — ⁵⁾ Trid.;

Epilogus.

Haec igitur omnia celsitudo tua cognoscens, ut in omnibus gentibus subiectis manifesta fiant, providet, edictisque ad omnes provinciarum praesides, ut nos est, utatur, ut illi, cognito nostro erga subditos studio et circa constitutionem magistratuum voluntate, sciant, quanta in illos bona contulerimus, ne quidem imperatorio famulitio propter felicitatem eorum parcentes.

Edictum ad amantissimos dei episcopos religiosissimosque patriarchas ubique locorum constitutos scriptum.

Quum reipublicae a deo nobis traditae curam geramus, operamque demus, ut subditi nostri in omni iustitia vivunt, subiectam legem scripsimus, quam sanctitati tuae, et per eam omnibus, qui in provincia tua sunt, notam facere pulchrum existimavimus. Tuae igitur et reliquorum episcoporum pietatis erit haec observare, nobisque, si magistratus quid violent, denunciare, ne quid eorum, quae a nobis sancte et iuste sancita sunt, negligatur. Si enim subditorum nostrorum miserentes, quod praeter publicorum tributorum solutionem magnas etiam iniurias ex magistratuum furtis pro provinciarum venditiones perpessi sunt, operam dedimus, ut eas subiecta hac lege tolleremus, vos vero per ignam non denunciatis, a nobis quidem domino deo consecrata sit, vos vero rationem de aliorum iniuriis illi reddetis, si quid damni nobis nescientibus hominibus nostris inferatur. Sed quum in loco sita, et pro illis et pro reliquis decertetis, nobis tum eos, qui recte imperant, tum qui legem hanc nostram transgrediantur notos facere oportet, ut, utrisque cognitis, illos quidem puniamus, hos vero remuneremus. Ubi vero haec lex publice proposita omnibusque manifesta facta erit, tunc intus in sacra ecclesia apud sacra vasa reponatur tanquam deo dedicata et ad salutem hominum ab ipso creatorum conscripta. Melius autem magis que salutari facietis omnibus illius loci hominibus, si eam tabulis vel lapidibus insculptam in partibus sanctissimae ecclesiae scribatis, facilem eorum, quae sancita sunt, lectionem et possessionem omnibus praebentes. CAP. I.

a nobis quidem consecratam domino deo: rationem reddet Cont. — ⁵⁾ Trid.; provinciis Cont.

θησ. καὶ πρὸς σωτηρίαν τῶν ὑπ' αὐτοῦ γεινομένων ἀνθρώπων γιγραμμένος. ποιήσετε δὲ ἂν κάλλιον καὶ τοῖς αὐτοῖσι πᾶσιν ἀνθρώποις συμφωρύτερον, ἢ πλεονεξίας ἐγκολάσαντες ἢ σάνισιν ἢ λίθοις ἐν ταῖς ποταμῶσι τῆς ἀγιοτάτης ἐκκλησίας ἀναγράψητε, πρόχειρον παρεχόμενοι πᾶσι τὴν τῶν νομοθετηθέντων ἀνάγνωσιν τε καὶ κτήσιν.

Κεφ. α'.

Εἰ δὲ τῆς τῶν ἀρχόντων καθαρότητος τοσαύτην ἐθέμεθα πρόνοιαν, πρόσηλον, ὡς πολλῶ μάλλον τοῖς ἐκδίκοις οὐκ ἐγήσομεν οὐδ' ὀτιοῦν οὐδὲ λαμβάνειν, οὐδὲ δίδοναι. δώσουσι μὲν γὰρ ὑπὲρ τῶν παρεχομένων αὐτοῖς προσημασίων ἐν τῷ δικαστηρίῳ τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων, εἰ μὲν μιλύονες αἱ πόλεις εἴεν, solidos quatuor, εἰ δὲ τῶν ἐλαττόνων, solidos tres, καὶ πέρα τούτων οὐδέν. λήγονται δὲ οὐδ' ὀτιοῦν παρ' οἰθενός, πλὴν εἰ μή τις ἐκ τοῦ δημοσίου νουμισμένους αὐτοῖς προσῆλ πόρος, ἢ εἴτερ μὴδὲν ¹⁾ ἐκ τοῦ δημοσίου λαμβάνειν, μηδὲν περαιτέρω τῶν τῆ θείᾳ ἡμῶν διηγορευμένων διατάξει κομίζεσθαι. ἐπειτογε εἰ τι λαθόντες ἀλοῖεν ἢ αὐτοῖς, ἢ οἱ καλοῦμενοι αὐτῶν χαρτοῦλαριοι, ἢ ἕτερος τις τῶν περιαιτούς, ἐκείνο τετραπλάσιον ἀποδώσουσιν, ὑπὲρ λαθόν, καὶ τοῦ φρονίσματος ἀπλάθουσιναι. καὶ πρὸς γε καὶ ἐξουσίᾳ διηγεκίη ζημιωθέντες, καὶ εἰς σῶμα σφωροισθέντες, δώσουσι χώραν ἀνδράσιν ἀγαθοῖς ἀπὸ κακῶν τοῦ φρονίσματος ἀντιλαμβάνεσθαι. "Εσεσθε δὲ καὶ τοῦτου φύλακες ὑμεῖς, καὶ καλοῦντες τὰ παρὰ ταῦτα γινόμενα, καὶ μηνύοντες, ὥστε μήτε διαλαθεῖν τι τῶν ἀμαρτανόμενων, μηδ' ἐκ τοῦ λαθεῖν ἀτιμώρητον εἶναι, ἀλλὰ πᾶσαν ἰσότητὴν καὶ δικαιοσύνην τοῖς ἡμετέροις ὑπηκόοις ἐπανθήσασιν. Ἐἰ δὲ καὶ οἱ μέχρι νῦν ἀρχόντες μὴ μετὰ τὴν ἐμφάνεισιν τοῦδε τοῦ νόμου πάσης ἀποσχωντικῆς κλοπῆς, ἴπασαν καὶ αὐτοὶ ταῖς ἐκ τοῦδε τοῦ νόμου ποιναῖς ποικεμένοι. [τοῦτο τὸ ἐδικτον πρὸς τοὺς ἐπισκόπους. ²⁾] Dat. XV. Kal. April. Constantinop. Belisario V. C. Cons. [535.]

Εγράφη τὸ ἴσον τοῦ ἐδικτου Κωνσταντινουπολίταις, ἔχον οὕτως.

"Ὅσην ἀπάντων τῶν ὑπηκῶν ἐθέμεθα πρόνοιαν, δεικνύουσιν ὁ παρ' ἡμῶν ἐναγχος τεθείς νόμος, ὃν δὴ πρὸς τοὺς ἐνδοξοτάτους ἡμῶν ὑπάρχους ἐγραψάμεν. ἀλλὰ προσήκον ἔστι καὶ τῶν αἰτούς εἰδέναι τὴν ἡμετέραν πρόνοιαν, ἣν περὶ πάντας ἀνθρώπους ἔχομεν. καὶ διὰ τοῦτο τὸν νόμον αὐτὸν καὶ ἐν ἐδικτον προιεθεῖκαμεν σχήματι, ὥστε ὑμᾶς τῆ δεσπότη

θεῖ

hos quidem omnium, illis autem repensem. Quumque lex publice proposita fuerit et omnibus manifesta, tunc intus recondatur ³⁾ in sanctissima ecclesia cum sacris vasis, utpote et ipsa dedicata deo, et ad salutem ab eo factorum hominum scripta. Facietis autem melius et illic habitantibus universis hominibus utilius, si eam insculptentes aut tabulis aut lapidibus in porticibus sanctissimae ecclesiae describatis, plenam praebentes omnibus horum, quae sancita sunt, lectionem atque possessionem.

CAP. I. Si vero pro iudicium puritate hanc habuimus providentiam, palam est, quia multo magis defensoribus non permisimus nec quidquam accipere, nec dare. Dabunt enim concessis sibi praeceptis in foro gloriosissimorum praefectorum, si quidem maiores sint civitates, solidos IV., si vero minores sint, solidos III., et ultra haec nihil. Accipient autem nihil ab ullo, si aliquis ex fisco solennis eis quaestus erit, aut si nihil ex fisco percipiant, nihil ultra, quam sacra nostra statutum est constitutione, percipiant, alioquin, si quid accipere capiantur aut ipsi, aut qui vocantur eorum chartularii, aut alter quispiam, qui circa eos sunt, illi quadruplum restituent quod acceperunt, et hac sollicitudine repellentur, insuper exilio perpetuo mulctabuntur, et in corpore castigati reddent provinciam viris bonis pro malis defendendam. Eritis autem et in hoc custodes vos, et inhibentes, quae contra haec sunt, et insinuanes, et neque lateat aliquid horum, quae delinquuntur, neque latendo sit impunitum, sed omnis aequitas atque iustitia nostris subiectis floreat. Si vero etiam hactenus indices non post insinuationem huius legis omni abstineant furto, sciant et ipsi, huius legis poenae se esse subiectos.

Scriptum est exemplar Edicti Constantinopolitanis habens ita:

Quantam subiectorum posuimus providentiam, ostendit a nobis nuper posita lex, quam ad gloriosissimos nostros praefectos scripsimus. Sed competens est, et vos ipsos scire nostram providentiam, quam circa omnes homi-

CAP. I.

Quum vero integritatis magistratum tantam curam gesserimus, manifestum est, nos multo minus defensoribus civitatum, ut quidquam vel accipiant vel dent, permissuros esse. Dabunt quidem pro concessis sibi edictis in iudicio gloriosissimorum praefectorum, si urbes maiores sint, solidos quatuor, si vero ex minoribus, solidos tres, et praeterea nihil. A nullo autem quidquam accipiant, nisi ex fisco legitimum ad eos veniat quaestus, vel si nihil ex fisco accipiunt, nihil praeter ea, quae in sacra nostra constitutione sancita sunt, sumant. Nam si vel ipsi, vel chartularii eorum, qui vocantur, vel alii ex iis, qui circa illos sunt, quid accepisse deprehendantur, quadruplum eius, quod acceperunt, reddent, et ab officio removebuntur, ac insuper perpetuo exilio mulctati, corporali quoque poena affecti, bonis viris, ut illi loco malorum officium suscipiant, locum faciant. Eritis autem huius quoque res custodes, et prohibebitis ea, quae contra haec sunt, atque indicabitis, ut delicta non lateant, nec ideo, quod latent, impunita sint, sed omnis aequitas et iustitia inter subditos nostros floreat. Si vero magistratus, qui hucusque fuerint, post insinuationem huius legis ab omni furto non abstineant, se quoque poenis huius legis subiectos esse sciant. [Hoc edictum ad episcopos.]

Scriptum est exemplar edicti Constantinopolitanis in haec verba:

Quantum omnium subditorum curam gesserimus, lex nuper a nobis lata ostendit, quam ad gloriosissimos nostros praefectos scripsimus. Conveniens autem est, ut et vos ipsi sciatis, quam curam pro omnibus hominibus geramus; propterea hanc ipsam legem etiam in forma edicti proposuimus, ut vos domino deo et servatori nostro Iesu Christo atque nostro imperio iuste hymnos cana-

¹⁾ εἰ τις ἐκ τοῦ δημ. νουμ. αὐτοῖς πόρος ἔσται, ἢ εἰ μήτι Hal., verba autem νουμισμένους — δημοσίου eam non reperiantur in cod. Flor. et Bol. Haloandrum apparet haec e Fulg. graeco interpretatum esse; cf. Heim-

bach in: Zeitschr. f. g. R. VIII. p. 327. — ²⁾ τοῦτο — ἐπισκόπους om. Hal., Fulg. — ³⁾ tunc sumptus intus reconditus Trid.

Θ-ῶ καὶ σωτήρι ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ δικαίως ἀνα-
τέμπνιν ἕμνους, καὶ τῆ ἡμετέρα βασιλεία, ὅτι πάντα
διὰ τὸ ὑμέτερον συμφέρον αἰρούμεθα πόνον.

Γνώσις τῆς παρ' ἐκάστης τῶν ὑποτεταγ-
μένων ἀρχῶν ¹⁾ ὀφειλοῦσης παρέχεσθαι
λόγῳ συνήθειων ποσότητος παρὰ τῶν τὰς
ἀρχὰς ἐχόντων, οὐδενὸς τολμήντος
παρὰ τὰ προγεγραμμένα οὔτε λαβεῖν,
οὔτε δοῦναί τι πλέον.

- §. 1. Ἀπὸ τοῦ περιβλέπτου κόμητος τῆς ἀνατολῆς
οὔτως Ἐν τῷ θεῖῳ ἡμῶν κουβουκλίῳ ²⁾ νομισματῶν
ξγ', τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων
νοταρίων μετὰ τῶν τεσσάρων σκρινίων τοῦ θείου
λατεροῦλου ν. ν', τῷ αὐτοῦ βοηθῶ ν. γ', τῇ τάξει
τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματος ν. π'.
§. 2. Ἀπὸ τοῦ ἀνθυπάτου Ἀσίας οὔτως Ἐν τῷ
θεῖῳ ἡμῶν κουβουκλίῳ ν. ξγ', τῷ πριμικηρίῳ τῶν
λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων μετὰ τῶν τεσ-
σάρων σκρινίων τοῦ θείου λατεροῦλου ν. μ' ³⁾, τῷ
αὐτοῦ βοηθῶ ν. γ', τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρ-
χων ὑπὲρ προστάγματος ν. π'. §. 3. Ἀπὸ τοῦ
περιβλέπτου κόμητος Φρυγίας Πακατιανῆς οὔτως
τοῖς τρισὶ χαρτουλαρίοις τοῦ θείου ἡμῶν κουβουκλίου
ν. θ', τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων
νοταρίων ν. κδ', τῷ αὐτοῦ βοηθῶ νομίσμ. γ', τῇ
τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματος
ν. γ' ⁴⁾. §. 4. Ἀπὸ τοῦ περιβλέπτου κόμητος Γα-
λαιίας πρώτης οὔτως τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλα-
ρίοις τρισὶ τοῦ θείου κουβουκλίου ν. θ', τῷ πρι-
μικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων ν.
κδ', τῷ αὐτοῦ βοηθῶ ν. γ', τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων
ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματος ν. η' ⁵⁾. §. 5. Ἀπὸ τοῦ
βικαρίου τοῦ μακροῦ τεύχους οὔτως τοῖς περιβλέ-
πτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ τοῦ θείου κουβουκλίου ν.
θ', τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων
νοταρίων ν. κδ', τῷ αὐτοῦ βοηθῶ ν. γ', τῇ τάξει
τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματος
ν. μ' ⁶⁾.

Καὶ ὅσαι ἀρχαὶ ὑπατικαὶ ἦτοι κοινου-
λάρια.

§. 6. Ἀπὸ τοῦ ἀρχοντος Παλαιστίνης πρώτης
οὔτως τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ τοῦ
θείου κουβουκλίου ν. θ', τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμ-
προ-

canatis, quia propter vestram utilitatem omnem labo-
rem suscipimus.

Notitia eius quantitatis, quae ab unoquo-
que illorum magistratum, quos subie-
cimur, consuetudinum nomine ab iis prae-
stari debent, qui magistratus gerant;
nemine praeter ea, quae praescripta
sunt, quidquam amplius dare aut
accipere audente.

§. 1. A spectabili comite Orientis sic: In sacro
nostro cubiculo solidos 63, primicerio clarissimum
tribunorum notariorum cum quatuor scriniis sacri
laterculi solidos 50, eius adiutori solidos 3, officio
gloriosissimum praefectorum pro iussione sol. 80

§. 2. A proconsule Asiae sic: In sacro nostro
cubiculo sol. 63, primicerio clarissimum tribunorum
notariorum cum quatuor scriniis sacri laterculi solidos
40, eius adiutori solidos 3, officio gloriosissimum
praefectorum pro iussione sol. 80.

§. 3. A spectabili comite Phrygiae Pacatianae
sic: Tribus chartulariis sacri nostri cubiculi sol. 9,
primicerio clarissimum tribunorum notariorum sol. 24,
eius adiutori sol. 3, officio gloriosissimum praefe-
ctorum pro iussione solidos 3.

§. 4. A spectabili comite Galatae primae sic:
Spectabilibus chartulariis tribus sacri cubiculi solidos
9, primicerio clarissimum tribunorum notariorum so-
lidos 24, adiutori eius sol. 3, officio gloriosissimum
praefectorum pro iussione sol. 8.

§. 5. A vicario longi mari sic: Chartulariis
tribus sacri cubiculi sol. 9, primicerio clarissimum
tribunorum notariorum sol. 24, eius adiutori sol. 3,
officio gloriosissimum praefectorum pro iussione sol. 40.

Et quaecunque consulares administratio-
nes sunt.

§. 6. A praeside Palaestinae primae sic: Spe-
ctabilibus chartulariis tribus sacri cubiculi sol. 9,
primicerio clarissimum tribunorum notariorum sol. 24,
eius

homines habemus, et propterea legem ipsam et in edicti ⁷⁾, proposuimus figuram ut et vos domino deo ac salvatori
nostro Iesu Christo iuste referatis hymnos, et nostro imperio, quia omnem pro vestra utilitate perferimus
laborem.

Notitia eorum, quae ab unaquaque subditarum administrationem ⁸⁾ debent praeberi
circa consuetudinem quantitatis ab iis, qui administrationes habent; nullo prae-
sumente extra ea, quae subscripta sunt, nequaquam requirere amplius aliquid.

- §. 1. A spectabili comite orientis: ⁹⁾ In sacro cubiculo solidos LXIII., primicerio clarissimum tribunorum
notariorum cum quatuor scriniis sacri laterculi solidos numero L., eius adiutori solidos III., officio
gloriosissimum praefectorum praetoriorum (pro iussione ¹⁰⁾) sol. LXXX. §. 2. A proconsule Asiae ita: In
sacro nostro cubiculo sol. num. XIII., primicerio clarissimum tribunorum notariorum cum quatuor scriniis ¹¹⁾
sacri laterculi sol. num. XL., eius adiutori sol. num. III., officio gloriosissimum praefectorum praetoriorum (pro
iussione) sol. n. LXXX. §. 3. A spectabili comite Phrygiae Pacatianae ita: Chartulariis tribus sacri cubi-
culi sol. num. IX., primicerio clarissimum tribunorum notariorum sol. num. XXIV., eius adiutori sol. num.
III., officio gloriosissimum praefectorum praetoriorum sol. num. L. §. 4. A spectabili comite Galatae
primae ita: Spectabilibus chartulariis tribus sacri cubiculi sol. num. IX., primicerio clarissimum tribunorum
notariorum sol. num. XXIII. ¹²⁾, eius adiutori sol. num. III., officio gloriosissimum praefectorum praetorie-
rum sol. num. L. §. 5. A vicario Longimari ita: Chartulariis tribus sacri cubiculi sol. num. IX., primicerio
clarissimum tribunorum notariorum sol. num. XXIV., eius adiutori sol. num. III., officio gloriosissimum
praefectorum praetoriorum sol. num. XL.

Et quaecunque administrationes consularivae sunt ¹³⁾.

§. 6. A iudice Palaestinae primae ita: Spectabilibus chartulariis tribus sacri cubiculi sol. IX., primicerio
cla-

¹⁾ ἀρχῆς Hal. — ²⁾ κοβιτικλίω Hal. et ita semper
in seq. — ³⁾ γ' Hal. — ⁴⁾ γ' Hal., Fulg. — ⁵⁾ γ'
Hal., Fulg. — ⁶⁾ Hal.; Serimg. hanc §. bis posuit
nullo mutato verbo nisi quod in fine primo loco habet η
pro μ'. — ⁷⁾ Ita secundum Graec.; in edictis Trid.,

Cont. — ⁸⁾ subditarum administratione Trid.; subdita-
rum administratione Port. — ⁹⁾ Trid., Port.; orientis
[sic] Cont. — ¹⁰⁾ pro iussione om. Trid., Port., Cont.
et ita paullo post. — ¹¹⁾ scriniariis Trid., Port. —
¹²⁾ XXXIII. Trid. — ¹³⁾ Trid.; sunt IX. Cont.

προτάτων τριβούνων νοταρίων ν. δ', τῷ αὐτοῦ βοηθῶ ν. γ', τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προσταγματος ν. μ'. §. 7. Ἀπὸ τοῦ ἀρχοντος Παλαιστίνης δευτέρας οὕτως τοῖς περιβλέτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ τοῦ θελοῦ κουβουκλείου ν. δ', τῷ πριμικηρῶ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων ν. δ', τῷ αὐτοῦ βοηθῶ ν. γ', τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὕπὲρ προσταγματος ν. μ'. §. 8. Ἀπὸ τοῦ ἀρχοντος Φοινίκης παράλου οὕτως τοῖς περιβλέτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ τοῦ θελοῦ κουβουκλείου ν. δ', τῷ πριμικηρῶ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων ν. δ', τῷ αὐτοῦ βοηθῶ ν. γ', τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προσταγματος ν. μ'. §. 9. Ἀπὸ τοῦ ἀρχοντος Συρίας δευτέρας οὕτως τοῖς περιβλέτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ τοῦ θελοῦ κουβουκλείου ν. δ', τῷ πριμικηρῶ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων ν. δ', τῷ αὐτοῦ βοηθῶ ν. γ', τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προσταγματος ν. μ'. §. 10. Ἀπὸ τοῦ ἀρχοντος Θεσσαριάδος οὕτως τοῖς περιβλέτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ τοῦ θελοῦ κουβουκλείου ν. δ', τῷ πριμικηρῶ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων ν. δ', τῷ αὐτοῦ βοηθῶ ν. γ', τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προσταγματος ν. μ'. §. 11. Ἀπὸ τοῦ ἀρχοντος Ὀσροήνης οὕτως τοῖς περιβλέτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ τοῦ θελοῦ κουβουκλείου ν. δ', τῷ πριμικηρῶ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων ν. δ', τῷ αὐτοῦ βοηθῶ ν. γ', τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προσταγματος ν. μ'. §. 12. Ἀπὸ τοῦ ἀρχοντος Κιλικίας πρώτης οὕτως τοῖς περιβλέτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ τοῦ θελοῦ κουβουκλείου ν. δ', τῷ πριμικηρῶ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων ν. δ', τῷ αὐτοῦ βοηθῶ ν. γ', τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προσταγματος ν. μ'. §. 13. Ἀπὸ τοῦ ἀρχοντος Κύπρου οὕτως τοῖς περιβλέτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ τοῦ θελοῦ κουβουκλείου ν. δ', τῷ πριμικηρῶ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων ν. δ', τῷ αὐτοῦ βοηθῶ ν. γ', τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προσταγματος ν. μ'. §. 14. Ἀπὸ τοῦ ἀρχοντος Παμφυλλίας οὕτως τοῖς περιβλέτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ τοῦ θελοῦ κουβουκλείου ν. δ', τῷ πριμικηρῶ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων ν. δ', τῷ αὐτοῦ βοηθῶ ν. γ', τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προσταγματος ν. μ'. §. 15. Ἀπὸ τοῦ ἀρχοντος Βιθυνίας οὕτως τοῖς περιβλέτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ τοῦ θελοῦ κουβουκλείου ν. δ', τῷ πριμικηρῶ τῶν λαμπρο-

eius adiutori sol. 3, officio gloriosissimum praefectorum pro iussione sol. 40.

§. 7. A praeside Palaestinae secundae sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi sol. 9, primicerio clarissimum tribunorum notariorum sol. 24, eius adiutori sol. 3, cohorti gloriosissimum praefectorum pro iussione sol. 40.

§. 8. A praeside Phoeniciae maritimae sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi sol. 9, primicerio clarissimum tribunorum notariorum sol. 24, eius adiutori sol. 3, cohorti gloriosissimum praefectorum pro iussione sol. 40.

§. 9. A praeside Syriae secundae sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi sol. 9, primicerio clarissimum tribunorum notariorum sol. 24, eius adiutori sol. 5, cohorti gloriosissimum praefectorum pro iussione sol. 40.

§. 10. A praeside Theodoriadis sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi sol. 9, primicerio clarissimum tribunorum notariorum sol. 24, eius adiutori sol. 3, cohorti gloriosissimum praefectorum pro iussione sol. 40.

§. 11. A praeside Osdroënae sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi sol. 9, primicerio clarissimum tribunorum notariorum sol. 24, eius adiutori sol. 3, cohorti gloriosissimum praefectorum pro iussione sol. 40.

§. 12. A praeside Ciliciae primae sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi sol. 9, primicerio clarissimum tribunorum notariorum sol. 24, eius adiutori sol. 3, cohorti gloriosissimum praefectorum pro iussione sol. 40.

§. 13. A praeside Cyprae sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi sol. 9, primicerio clarissimum tribunorum notariorum sol. 24, eius adiutori sol. 3, cohorti gloriosissimum praefectorum pro iussione sol. 40.

§. 14. A praeside Pamphyliae sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi sol. 9, primicerio clarissimum tribunorum notariorum sol. 24, eius adiutori sol. 3, cohorti gloriosissimum praefectorum pro iussione sol. 24.

§. 15. A praeside Bithyniae sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi sol. 6, primicerio clarissimum tribunorum notariorum sol. 24, eius adiu-

clarissimum tribunorum notariorum sol. XXIV., eius adiutori sol. III., officio gloriosissimum praefectorum praetorium sol. num. XL. §. 7. A praeside Palaestinae secundae sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi sol. IX., primicerio clarissimum tribunorum notariorum sol. XXIV., eius adiutori sol. III., cohorti gloriosissimum praefectorum pro iussione sol. XL. §. 8. A praeside Phoeniciae maritimae sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi sol. IX., primicerio clarissimum tribunorum notariorum sol. XXIV., eius adiutori sol. III., cohorti gloriosissimum praefectorum pro iussione sol. XL. §. 9. A praeside Syriae secundae sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi sol. IX., primicerio clarissimum tribunorum notariorum sol. XXIV., eius adiutori sol. III., cohorti gloriosissimum praefectorum pro iussione sol. XL. §. 10. A praeside Theodoriadis sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi sol. IX., primicerio clarissimum tribunorum notariorum sol. XXIV., eius adiutori sol. III., cohorti gloriosissimum praefectorum pro iussione sol. XL. §. 11. A praeside Osdroënae sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi sol. IX., primicerio clarissimum tribunorum notariorum sol. XXIV., eius adiutori sol. III., cohorti gloriosissimum praefectorum pro iussione sol. XL. §. 12. A praeside Ciliciae primae sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi sol. IX., primicerio clarissimum tribunorum notariorum sol. XXIV., eius adiutori sol. III., cohorti gloriosissimum praefectorum pro iussione sol. XL. §. 13. A praeside Cyprae sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi sol. IX., primicerio clarissimum tribunorum notariorum sol. XXIV., eius adiutori sol. III., cohorti gloriosissimum praefectorum pro iussione sol. XL. §. 14. A praeside Pamphyliae sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi sol. IX., primicerio clarissimum tribunorum notariorum sol. XXIV., eius adiutori sol. III., cohorti gloriosissimum praefectorum pro iussione sol. XL. §. 15. A praeside Bithyniae sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi sol. IX., primicerio clarissimum tribunorum notariorum sol. XXIV., eius adiutori sol. III., cohorti gloriosissimum praefectorum pro iussione sol. XL. §. 16.

*) Quae sequuntur diverso ordine enumerantur in edd. Trid. et Port. nec satis accurate.

1) ὑπάρχων Hal. — 2) γ' Hal., Fulg. — 3) Ὀσροήνης Hal. — 4) iudice Trid., Port.; et ita semper in seqq.

κλειού ν. δ', τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τριβού-
νων νοταρίων ν. κδ', τῷ αὐτοῦ βοηθῷ ν. γ', τῇ
τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προσταγματος
ν. μ'. §. 26. Ἀπὸ τοῦ ἀρχοντος Ἑλενοπότου οὕτως
οὕτως τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ τοῦ θεοῦ
κουβουκλείου ν. δ', τῷ πριμικηρίῳ τῶν
λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων ν. κδ', τῷ
αὐτοῦ βοηθῷ ν. γ', τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων
ὑπάρχων ὑπὲρ προσταγματος ν. μ'. §. 27. Ἀπὸ
τοῦ ἀρχοντος Εὐρώπης οὕτως τοῖς περιβλέπτοις
χαρτουλαρίοις τρισὶ τοῦ θεοῦ κουβουκλείου ν. δ',
τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νο-
ταρίων ν. κδ', τῷ αὐτοῦ βοηθῷ ν. γ', τῇ τάξει τῶν
ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προσταγματος ν. μ'.
§. 28. Ἀπὸ τοῦ ἀρχοντος Θράκης οὕτως τοῖς πε-
ριβλέπτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ τοῦ θεοῦ κουβουκλείου
ν. δ', τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων
νοταρίων ν. κδ', τῷ αὐτοῦ βοηθῷ ν. γ', τῇ τάξει
τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προσταγματος ν. μ'.
§. 29. Ἀπὸ τοῦ ἀρχοντος Ροδόπης οὕτως τοῖς
περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ τοῦ θεοῦ κου-
βουκλείου ν. δ', τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων
τριβούνων νοταρίων ν. κδ', τῷ αὐτοῦ βοηθῷ ν. γ',
τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστα-
γματος ν. μ'. §. 30. Ἀπὸ τοῦ ἀρχοντος Αἰμι-
μόντου οὕτως τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις
τρिसὶ τοῦ θεοῦ κουβουκλείου ν. δ', τῷ πριμικη-
ρίῳ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων ν. κδ',
τῷ αὐτοῦ βοηθῷ ν. γ', τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων
ὑπάρχων ὑπὲρ προσταγματος ν. μ'. §. 31. Ἀπὸ
τοῦ ἀρχοντος Καρίας οὕτως τοῖς περιβλέ-
πτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ τοῦ θεοῦ κουβουκλείου
ν. δ', τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων
νοταρίων ν. κδ', τῷ αὐτοῦ βοηθῷ ν. γ', τῇ τάξει
τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προσταγματος ν. μ'.
§. 32. Ἀπὸ τοῦ ἀρχοντος Λυκίας οὕτως τοῖς
περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ τοῦ θεοῦ κουβου-
κλείου ν. δ', τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τρι-
βούνων νοταρίων ν. κδ', τῷ αὐτοῦ βοηθῷ ν. γ', τῇ
τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προσταγματος
ν. μ'. §. 33. Ἀπὸ τοῦ ἀρχοντος Αἰγυπτιακῆς πρώτης
οὕτως τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ τοῦ θεοῦ
κουβουκλείου ν. δ', τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων
τριβούνων νοταρίων ν. κδ', τῷ αὐτοῦ βοηθῷ ν. γ',
τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστα-
γματος ν. μ'.

Καὶ ὅσαι ἀρχαὶ ἡγεμονικαὶ ἦτοῖς cor-
rectoriae ¹⁾.

§. 34. Ἀπὸ τοῦ ἀρχοντος Λιβύης τῆς ἀνω
οὕτως

eius adiutori sol. 3, cohorti gloriosissimorum praefec-
torum pro iussione sol. 40.

§. 26. A praeside Hellenoponti sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi sol. 9, primicerio clarissimorum tribunorum notariorum sol. 24, eius adiutori sol. 3, cohorti gloriosissimorum praefectorum pro iussione sol. 40.

§. 27. A praeside Europae sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi sol. 9, primicerio clarissimorum notariorum sol. 24, eius adiutori sol. 3, cohorti gloriosissimorum praefectorum pro iussione sol. 40.

§. 28. A praeside Thraciae sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi sol. 9, primicerio clarissimorum tribunorum notariorum sol. 24, eius adiutori sol. 3, cohorti gloriosissimorum praefectorum pro iussione sol. 40.

§. 29. A praeside Rhodopeae sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi sol. 9, primicerio clarissimorum tribunorum notariorum sol. 24, eius adiutori sol. 3, cohorti gloriosissimorum praefectorum pro iussione sol. 40.

§. 30. A praeside Haemimontis sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi sol. 9, primicerio clarissimorum notariorum sol. 24, eius adiutori sol. 3, cohorti gloriosissimorum praefectorum pro iussione sol. 40.

§. 31. A praeside Cariae sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi sol. 9, primicerio clarissimorum tribunorum notariorum sol. 24, eius adiutori sol. 3, cohorti gloriosissimorum praefectorum pro iussione sol. 40.

§. 32. A praeside Lyciae sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi sol. 9, primicerio clarissimorum tribunorum notariorum sol. 24, eius adiutori sol. 3, cohorti gloriosissimorum praefectorum pro iussione sol. 40.

§. 33. A praeside Augustanicae primae sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri nostri cubiculi sol. 9, primicerio clarissimorum tribunorum notariorum sol. 24, eius adiutori sol. 3, cohorti gloriosissimorum praefectorum pro iussione sol. 40.

Et quaecunq; praesidiales aut correctoriae administrationes sunt.

§. 34. A praeside Lybiae superioris sic: Spectabilibus

tribunorum notariorum sol. XXIV., eius adiutori sol. III., cohorti gloriosissimorum praefectorum pro iussione sol. XL. §. 26. A praeside Hellenoponti sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi sol. IX., primicerio clarissimorum tribunorum notariorum sol. XXIV., eius adiutori sol. III., cohorti gloriosissimorum praefectorum pro iussione sol. XL. §. 27. A praeside Europae sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi sol. IX., primicerio clarissimorum tribunorum notariorum sol. XXIV., eius adiutori sol. III., cohorti gloriosissimorum praefectorum pro iussione sol. XL. §. 28. A praeside Thraciae sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi sol. IX., primicerio clarissimorum tribunorum notariorum sol. XXIV., eius adiutori sol. III., cohorti gloriosissimorum praefectorum pro iussione sol. XL. §. 29. A praeside Rhodopeae sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi sol. IX., primicerio clarissimorum tribunorum notariorum sol. XXIV., eius adiutori sol. III., cohorti gloriosissimorum praefectorum pro iussione sol. XL. §. 30. A praeside Aemi montis sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi sol. IX., primicerio clarissimorum tribunorum notariorum sol. XXIV., eius adiutori sol. III., cohorti gloriosissimorum praefectorum pro iussione sol. XL. §. 31. A praeside Cariae sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi sol. IX., primicerio clarissimorum tribunorum notariorum sol. XXIV., eius adiutori sol. III., cohorti gloriosissimorum praefectorum pro iussione sol. XL. §. 32. A praeside Lyciae sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi sol. IX., primicerio clarissimorum tribunorum notariorum sol. XXIV., eius adiutori sol. III., cohorti gloriosissimorum praefectorum pro iussione sol. XL. §. 33. A praeside Augustanicae primae sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi sol. IX., primicerio clarissimorum tribunorum notariorum sol. XXIV., eius adiutori sol. III., cohorti gloriosissimorum praefectorum pro iussione sol. XL.

Et quaecunq; praesidiales, aut correctoriae administrationes sunt ²⁾.

§. 34. A praeside Libyae superioris sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi sol. IX., primicerio clarissi-

¹⁾ ἀρχαὶ ὑπαρχικαὶ (in notis recogn. op. ἐπαρχικαὶ) ἢ κορρέκτοριας ἡελ. — ²⁾ Et quaecunq; administra-

tiones praesidiales sive correctivae sunt Trid., Port.

τοῦ ἄρχοντος Γαλατίας δευτέρας οὕτως τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ τοῦ θείου κουβουκλείου ν. 9, τῷ πριμικηρῷ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων ν. 15, τῷ αὐτοῦ βοηθῷ ν. 3, τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προσταγματος ν. 15. §. 45. Ἀπὸ τοῦ ἄρχοντος Οὐαριάδος οὕτως τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ τοῦ θείου κουβουκλείου ν. 9, τῷ πριμικηρῷ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων ν. 15, τῷ αὐτοῦ βοηθῷ ν. 3, τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προσταγματος ν. 15. §. 46. Ἀπὸ τοῦ ἄρχοντος τῶν τήσων οὕτως τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ τοῦ θείου κουβουκλείου ν. 9, τῷ πριμικηρῷ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων ν. 15, τῷ αὐτοῦ βοηθῷ ν. 3, τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προσταγματος ν. 15. §. 47. Ἀπὸ τοῦ ἄρχοντος Μυσίας δευτέρας οὕτως τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ τοῦ θείου κουβουκλείου ν. 9, τῷ πριμικηρῷ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων ν. 15, τῷ αὐτοῦ βοηθῷ ν. 3, τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προσταγματος ν. 15. §. 48. Ἀπὸ τοῦ ἄρχοντος Σκυθίας οὕτως τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ τοῦ θείου κουβουκλείου ν. 9, τῷ πριμικηρῷ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων ν. 15, τῷ αὐτοῦ βοηθῷ ν. 3, τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προσταγματος ν. 15. §. 49. Παρὰ δὲ ἐκείνης πόλεως ἐκδικου, εἰ μὲν εἴη μητροπολίτης, ὑπὲρ προσταγματος εἰς τὰ τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων διδόνθαι νομισματῶν 9, εἰ δὲ ἄλλης πόλεως, ν. 3, καὶ πέρα τούτων ¹⁾ μηδέν. οὐδὲ γὰρ τοὺς ἐκδικούς οὐτε δίδοναι τοῖς ἀρχουσιν, οὐδὲ ἐτέρω τινί, οὐδὲ λαμβάνειν βουλόμεθα, πλην εἰ μὴ τινες εἰδὼν αὐτοῖς ἐκ τοῦ δημοσίου παρεγγόμεναι συνήθειαι, εἰδόντων αὐτῶν, ὡς, εἰ μνησθῆναι τῷ ἡμετέρῳ κρατεὶ περὶ τίνος αἰτῶν, ὡς παραβαῖνοι τὰ παρ' ἡμῶν δεσποθέντα, καὶ ὑπὲρ ἄν λαβοί, quadruplum ²⁾ ἀποδώσει, καὶ τῆς προσιτέως παραλυθεῖς ³⁾ ἐξορίαν οὐκ ἔσται διηγεῖν, ἐπιπέ καὶ οἱ τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχοντες, εἰ τοῦτου παραμελίσειαν, καὶ τοὺς ἐκδικούς περὶδοῖεν κλιτίοντας, οἷα ἐλάττονα καὶ αὐτοὶ ποινήν ὀποισήσονται. Dat. XVII. Kal. Maii, Constantinopoli, Belisario V. C. Cons. [535.] Ὅρκος

Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi sol. 9, primicerio clarissimorum tribunorum notariorum sol. 15, eius adiutori solidos 3, cohorti gloriosissimorum praefectorum pro iussione sol. 36.

§. 45. *A praeside Honoriadis sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi sol. 9, primicerio clarissimorum tribunorum notariorum sol. 15, eius adiutori solidos 3, cohorti gloriosissimorum praefectorum pro iussione sol. 36.*

§. 46. *A praeside insularum sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi sol. 9, primicerio clarissimorum tribunorum notariorum sol. 15, eius adiutori sol. 3, cohorti gloriosissimorum praefectorum pro iussione sol. 36.*

§. 47. *A praeside Mysiae secundae sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi sol. 9, primicerio clarissimorum tribunorum notariorum sol. 15, eius adiutori sol. 3, cohorti gloriosissimorum praefectorum pro iussione sol. 36.*

§. 48. *A praeside Scythiae sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi sol. 9, primicerio clarissimorum tribunorum notariorum sol. 15, eius adiutori sol. 3, cohorti gloriosissimorum praefectorum pro iussione sol. 36.*

§. 49. *Pro defensore cuiusque civitatis, siquidem metropolitanus sit, pro iussione officii gloriosissimorum praefectorum dentur sol. 4, sin vero alterius civitatis, sol. 3, et praeterea nihil. Defensores enim nec iudicibus nec alii cuidam quid dare, nec accipere volumus. nisi quaedam consuetudines sint, quae ex fisco illis praebentur. Sciunt autem illi, si potestati nostrae denunciatur, aliquem ex ipsis ea, quae a nobis sancita sunt, violare, et quadruplum illius, quod accepit, ipsum redditurum, et ab officio remotum perpetuo exilio multandum esse, quum et ipsi provinciarum praesides, si haec neglexerint, et defensores vapere patientur, non minorem poenam sint laturi.*

Ius-

morum tribunorum notariorum sol. XV., eius adiutori sol. III., cohorti gloriosissimorum praefectorum pro iussione sol. XXXVI. §. 45. *A praeside Honoriadis sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi sol. IX., primicerio clarissimorum tribunorum notariorum sol. XV., eius adiutori sol. III., cohorti gloriosissimorum praefectorum pro iussione sol. XXXVI. §. 46. A praeside Insularum sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi sol. IX., primicerio clarissimorum tribunorum notariorum sol. XV., eius adiutori sol. III., cohorti gloriosissimorum praefectorum pro iussione sol. XXXVI. §. 47. A praeside Mysiae secundae sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi sol. IX., primicerio clarissimorum tribunorum notariorum sol. XV., eius adiutori sol. III., cohorti gloriosissimorum praefectorum pro iussione sol. XXXVI. §. 48. A praeside Scythiae sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi sol. IX., primicerio clarissimorum tribunorum notariorum sol. XV., eius adiutori sol. III., cohorti gloriosissimorum praefectorum pro iussione sol. XXXVI. §. 49. Pro uniuscuiusque civitatis defensore, si quidem sit metropolis [pro metropoli] ⁴⁾ apud officium gloriosissimorum praefectorum praetoriorum dandi sunt solidi numero IV., si vero alterius civitatis, solidi III. et ultra haec nihil. Nec enim defensores vel dare iudicibus, nec alteri cuiquam, nec accipere volumus, nisi quaedam sint quas ab fisco percipiunt consuetudines ⁵⁾; scientibus eis, quia, si nuntietur nostrae potestati de aliquo eorum, quia praevanicatur quae a nobis sancita sunt, et quod acceperint ⁶⁾ quadruplum reddat, et officio solto exsilium habitabunt continentium, quum etiam provinciarum iudices, si hoc neglexerint, et defensores sinant vapere, non modicum et ipsi sustinebant poenam. Dat. XVII. Kal. Maii, Constantinop. Belisario V. C. Cons. [535.]*

Scriptum est exemplar huius Dominico gloriosissimo praefecto apud Illyricum praetoriorum. Sed ita quidem adiectionibus iusiurandum subeant secundum proprium de hoc facto inditum ⁷⁾ sacramentum, cuius exemplar etiam directum est tuae celsitudini. Qui vero administrationem suscipiant a tua celsitudinis directos hinc eis a nobis codicillos suscipiant praesente deo amabili civitatis, in qua in iudicio tuae celsitudinis congregatis, et officio omni tuo, coram quibus etiam codicillos accipiant, et iurent praedictum iusiurandum. Et maxime hoc praes-

¹⁾ παρὰ ταῦτα Hal. — ²⁾ διὰ παραβαίνει τῶν παρ' ἡμῶν δεσποθέντων καὶ ὑπὲρ ἑλαβεν εἰς τετραπλοῦν Hal., non autem ex cod. haec dedit sed ex Vulg. in Graec. translituli, exciderunt enim hic verba quaedam in cod. Flor. et Bol. cf. Reimboud l. c. p.

328. — ³⁾ παραλυθείσης Hal. — ⁴⁾ sine uncis Trid., Port. — ⁵⁾ Quae uncis inclusa sunt ex Graec. repositum; sint cum ab his volo: praesideant consuetudines Trid., Port., Cont. — ⁶⁾ Trid.; recuperant Cont. — ⁷⁾ Trid., Port.; indiculum Cont.

Ὁρκος διδόμενος παρὰ τῶν τὰς ἀρχὰς λαμβανόντων*).

Ὁμνυμι ἐγὼ τὸν θεὸν τὸν παντοκράτορα, καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν θεὸν ἡμῶν, καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα, καὶ τὴν ἄγλαν ἔνδοξον θεοτόκον καὶ ἀειπαρθένον Μαρίαν, καὶ τὰ τέσσαρα εὐαγγέλια, ἃ ἐν ταῖς χερσὶ μου κρατῶ, καὶ τοὺς ἄγλους ἀρχαγγέλους Μιχαὴλ καὶ Γαβριὴλ, ὡς καθ' ἑαυτὸν συνιδὸς καὶ γνησίαν δουλείαν φυλάξω τοῖς θεοτάτοις καὶ εὐσεβιστάτοις ἡμῶν δεσποταῖς Ἰουστινιανῶ καὶ Θεοδώρῳ, τῇ ὁμοζύγῳ τοῦ αὐτοῦ κράτους, προφάσει τῆς παραδεδομένης μοι παρὰ τῆς αὐτῶν εὐσεβείας ἀρχῆς. καὶ πάντα πόνον καὶ κἀμάτον μετ' εὐνοίας ἀδόλους καὶ δίχα τέχνης τινὸς ἀναδέξομαι ἐπὶ τῇ δοθείσῃ μοι παρ' αὐτῶν ἀρχῇ ὑπὲρ τῆς αὐτῶν βασιλείας καὶ πολιτείας. καὶ κοινωνικῶς εἰμι τῇ ἀγιοτάτῃ¹⁾ τοῦ θεοῦ καθολικῆ καὶ ἀποστολικῆ ἐκκλησίας, καὶ κατ' οὐδένα τρόπον ἢ χρόνον ἐναντιῶμαι αὐτῇ, οὐδὲ ἄλλῳ τινὶ συγχωρήσω, κατ' ὅσον θυνάμειός ἐχω. Ὁμνυμι δὲ τοὺς αἰετοὺς ὄρκους, ὡς οὐδενὶ παντελῶς οὔτε δέδωκα οὔτε δώσω προφάσει τῆς δεδομένης μοι ἀρχῆς, οὔτε προφάσει προστασίας, οὐδὲ ἐπιγγυελάμην οὔτε ὁμολόγησα ἐκ τῆς ἐπαρχίας πέμπειν, οὔτε πέμψω οὔτε προφάσει δεσποτικοῦ suffragio²⁾ οὔτε τοῖς ἐνδοξοτάτοις ὑπάρχουσιν, οὔτε τοῖς ἄλλοις πανευφημοῖς ἀνδράσι τοῖς τὰς ἀρχὰς ἔχουσιν, οὔτε τοῖς περὶ αὐτοὺς καθεστῶσιν, οὐδὲ ἄλλῳ τῶν πάντων οὐδενί, ἀλλ' ὡς περ' ἄμισθον παρέλμβον τὴν ἀρχὴν, οὕτω καὶ καθ' ἑαυτὸν φρανοῦμαι περὶ τοὺς ὑποτελείς τῶν εὐσεβιστάτων ἡμῶν δεσποτῶν, ἀρκοῦμαι τοῖς ἀφωρισμέναις μοι ἐκ τοῦ δημοσίου σιτήσεσι. Καὶ πρῶτον μὲν πάντων ποιήσομαι σπουδὴν τὸ τοῖς δημοσίοις ἀγούπνωσ³⁾ ποσχεῖν, καὶ τοὺς μὲν ἀγνωμονῶντας καὶ δεομένους ἀνάγκης μετὰ πάσης εἰσπράξω τῆς

Iusiurandum, quod praestatur ab iis, qui magistratus suscipiant.

Iuro per deum omnipotentem et filium eius unigenitum Iesum Christum, deum nostrum, et spiritum sanctum, et per sanctam gloriosamque dei genitricem et semper virginem Mariam, et quatuor euangelia, quae manibus meis teneo, et per sanctos archangelos Michaellem et Gabrielem, me puram conscientiam et ingennum servitium sacratissimis et piisimis dominis Iustiniano et Theodoraе, coniugi eius, in magistratu a pietate eorum mihi tradito praestitutum, omnemque laborem sine dolo et fraude in concessio mihi ab illis magistratu pro illorum imperio et republica suscepturum esse; neque cum sancta dei catholica et apostolica ecclesia communionem habere, neque ullo modo aut tempore illi adversaturum, nec quantum in me est cuicumque alii id permitturum esse. Idem vero iusiurandum iuro, me nemini pro tradito mihi magistratu quid dedisse, nec daturum esse, nec patrocini nomine promississe, nec extra provinciam mittere spondidisse, nec misurum esse neque pro dominico suffragio, neque gloriosissimis praefectis, neque reliquis celeberrimis viris, qui magistratum gerunt, neque iis, qui circa eos sunt, neque alii cuidam. Sed quemadmodum gratis magistratum accepi, ita quoque erga subditos piissimorum nostrorum dominorum integrum me geram, contentus annonnis ex fisco mihi constitutis. Atque ante omnia operam dabo, ut ad tributa vigilanter attendam, eaque a contumacibus ac coactione indigentibus cum omni severitate exigam, nec ulla in re cedens, nec ad ullum pro eo lucrum respiciens, vel ex gratia aut odio ultra quam par est ab aliquo quid petam aut cuidam permittam. Obsequentes vero poterat tractabo, et subditos piissimorum nostrorum dominorum undique illaesos quantum potero servabo. Aequum quo

praecipimus coram curialibus agi, quos competens est magna frui et a tua celsitudine, et qui idem ferent cingulum. Optima autem erit providentia et studium, ut et nihil ab eis tu lucreris omnino, neque permittas eos ab ullo laedi. Eos enim, qui hac utuntur iniquitate⁴⁾, quatenus et felicissimo nostro utantur exercitu, et reliquas curiales adimpleant functiones, quia non oportet talia attentari solatia, ut possit referri ad tantam tarditatem; nihil enim nobis tam commendat tuam celsitudinem, quomodo circa curiales uniuscuiusque civitatis providentia, quam praebere volumus istis et a tua celsitudine, et a cinguli semper successoribus. Quapropter dum codicillos dederis administrationes accipientibus a te aut praesente, hoc eis tuam denantare volumus sedem, ut curialibus omnem feram favorem, nihil penitus ab eis accipientes. Prohibeatur autem et ab aliis eis afferri damna, et agnoscant per te, quia, si praeter hoc aliquid egerint, poenis subiacebunt gravissimis. Sicut enim curialibus parcere te volumus, ita et defensorum castigare et retinere avaritiam sancimus, et ab eis praesumere accipere a nostris subiectis, nisi secundum quod eis administrat respublica, aut si non est aliquod eis publicum solatium, quantum inculpabilis antiquitas definiit, ut a spontaneis ipsis magis, quam ab iniuriis accipiant, et hoc parum, et quantum eis ad mediocrem sufficit vitae gubernationem. Sciant enim, quia, si citra haec aliquid acceperint, non solum quadrupli subiacebunt poenae, sed etiam exsilium habitabunt continuum, prius eis plagis corporeis infingendis.

Iusiurandum quod praestatur ab his qui administrationes accipiunt.

Iuro ego per deum omnipotentem, et filium eius unigenitum, dominum nostrum Iesum Christum, et Spiritum sanctum, et per sanctam gloriosam dei genitricem et semper virginem Mariam, et per quatuor euangelia, quae in manibus meis teneo, et per sanctos archangelos Michaellem et Gabrielem, puram conscientiam germanumque servitium me servaturum sacratissimis nostris dominis Iustiniano et Theodoraе coniugi eius occasione traditae mihi ab eorum pietate administrationis; et omnem laborem ac sudorem cum favore sine dolo et sine arte quacunque suscipio in commissa mihi ab eis administratione de eorum imperio atque republica; et communicator sum sanctissimae dei catholicae et apostolicae ecclesiae, et nullo modo vel tempore adversabor ei, nec alium quemcumque permitto, quantum possibilitatem habeo. Iuro quoque idem iusiurandum, quod nulli penitus neque dedi, neque dabo occasione dati mihi cinguli, neque occasione patrocini, neque promisi, neque professus sum de provincia mittere, neque mittam, neque occasione dominici suffragii, neque gloriosissimis praefectis neque aliis famosissimis viris administrationem habentibus⁵⁾, neque iis, qui circa eos sunt, neque alii hominum ulli, sed sicut sine suffragio percepi cingulum, sic etiam pure me exhibebo circa subiectos piissimorum nostrorum dominorum, contentus iis, quae statutae sunt mihi de fisco, auouis. Et primum omne habeo

¹⁾ Bas. VI. 3. 50.

²⁾ Hal., Vulg.; ἄγλα Scring. — ³⁾ δεσποτ. διδόμενον χάριν σουφραγίου, καὶ βοηθείας ἢ συνηθείας Hal. — ⁴⁾ ἀγούπνωσ om. Hal. — ⁵⁾ Trid.;

hanc nituntur iniquitatem Cont. — ⁵⁾ Trid.; suffr. neque famosissimis praefectis adm. hab. Cont.

αφορότητος, οὐδὲν ὑποκατακλιόμενος, οὐδὲ ὑπὲρ αἰσίου τούτου κλέδος παντάπασιν ἐγγυῶν, ἢ πρὸς χάριν ἢ πρὸς ἀπέχθειαν ἀπαιτῶ ¹⁾ ἵνα παρὰ τὸ προσωχρον, ἢ συγχωρήσω τινα, τοῖς δὲ εὐγνωμονοῦσι πατρικῶς προσεγγεθῆσομαι, καὶ τοὺς ὑπεχθόνους τῶν ἐπιβεβημένων ἡμῶν δεσποτῶν ἀνεπηρέαστους πατησθῶν, ἵσον δυνάμειος ἔχω, φυλάξω, καὶ ἴσος ἐν ταῖς δίκαις ἑκατέρω μέρει καὶ ἐν ταῖς δημοτικαῖς καταστάσει γινόμενος. καὶ οὐδενὶ μέρει παρὰ τὸ δίκαιον προστεθῆσομαι, ἀλλ' ἐπεξελεύσομαι πᾶσι τοῖς ἀμαριάνουσι, καὶ πᾶσαν ἰσότητα φυλάξω κατὰ τὸ φαινόμενον μοι δίκαιον. καὶ τοὺς μὲν ἀνευθύ- γονους ἀνεπηρέαστους φυλάξω, τοῖς δὲ ὑπευθύνουσι ἐπιδήσῳ τιμωρίαν πρὸς τὸν νόμον, καὶ πᾶσαν δικαιοσύνην, καθά εἰρηται, ἐν τε τοῖς δημοσίοις ἐν τε ταῖς ἰδιωτικοῖς συναλλάγμασιν αὐτοῖς διατηρήσω, καὶ ἴσος εἶρω τὸ δημοσίον ἀδικούμενον ²⁾. Καὶ οὐκ ἔγω μόνος ταῦτα πράξω, ἀλλὰ καὶ τὸν αἰετὸν μοι παρεδιδόντα τοιοῦτον σπουδάσω παραλαβεῖν, καὶ τοὺς περὶ ἐμὲ πάντας, ὥστε μὴ ἐμὲ μὲν καθαρῶν, τοὺς δὲ περὶ ἐμὲ κλέπειν καὶ ἀμαριάνειν. ἢ δὲ εὐρεθῆ τις τῶν περὶ ἐμὲ τοιοῦτος, καὶ τὸ γινόμενον παρ' αὐτοῦ θεραπεύσω, καὶ αὐτὸν ἀποδώξω. Ἐὶ δὲ μὴ ταῦτα πάντα οὕτως φυλάξω, ἀπολαύω ³⁾ ἐνταῦθα καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι ἐν τῇ φοβερῇ κρίσει τοῦ μεγάλου δεσπότητος θεοῦ τε καὶ σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ σχῶ ⁴⁾ τὴν μερίδα τοῦ Ἰούδα, καὶ τὴν λέπραν τοῦ Γιεζι ⁵⁾, καὶ τὸν τρόμον τοῦ Καῖν, πρὸς τῷ καὶ ταῖς ποιναῖς τῷ νόμῳ τῆς αἰτῶν, εὐσεβείας περιεχομέναις ὑπέ- θυτος ⁶⁾ εἶναι.

quoque in litibus utrique parti et in publica disciplina me praebebo, nec ulli parti iniuste favebo, sed omnes delinquentes puniam, omnemque aequitatem servabo, prout mihi iustum visum fuerit. Innocentes ab iniuria immunes servabo, nocentibus vero poenam secundum legem imponam, atque omnem iustitiam, sicut dictum est, in publicis et privatis contractibus illis servabo, etsi fiscum iniuriarum pati invenero. Neque ego solum haec agam, sed etiam semper talem assessorem, et omnes, qui circa me sunt, assumere studebo, ne ego quidem purus sim, illi vero, qui circa me sunt, furentur et delinquant. Si vero inter eos, qui circa me sunt, talis reperiat, id, quod ab eo factum est, resarciam, ipsumque expellam. Quodsi haec omnia ita non observavero, hic et in futuro saeculo, in terribili iudicio magni domini dei et servatoris nostri Iesu Christi, accipiam habeamque partem cum Iuda, et lepram Giezi, et terrorem Cain; praeterea poenis quoque lege pietatis eorum comprehensis obnoxius sim.

hebo studium, ut fiscalia vigilanter inspiciam, et indevotos quidem et indigentes necessitate cum omni exigam vehementia, nequaquam subinclinatus, neque ob hoc lucrum ipsum omnino considerans, aut per gratiam vel odium exigens aliquem citra, quam competit, aut concedam alicui; devotos autem paterne tractabo, et sub- lectos piissimorum nostrorum domitorum illaesoque nadique, quantum possibilitatem habeo, custodiam. Et ae- quis in causis utrique parti et in publicis disciplinis ero, nullique parti citra, quam iustum est, praestabo, sed exequar universa delicta, et omnem aequitatem servabo, secundum quod mihi visum fuerit iustum; et eos qui- dem, qui innocii sunt, nudique innocios illaesoque conservabo, noxiis autem imponam supplicium secundum legem, et omnem iustitiam (sicut iam dictum est) in publicis et privatis contractibus eis servabo, et si com- persero fiscum iniustitiam pati, non ego solum hoc agam, sed etiam semper mihi assidentem talem studebo as- sumere, et circa me omnes, ut non ego purus quidem sim, qui vero circa me sunt furentur et delinquant. Si quis autem inveniar circa me talis, et quod fit ab eo me sanare, et eum expellere. Si vero non haec omnia ita servavero, recipiam hic et in futuro saeculo in terribili iudicio magni domini dei et salvatoris nostri Iesu Christi, et habeam partem cum Iuda, et lepra Giezi, et tremore Cain, insuper et poenis, quae lege eorum pietatis continentur, ero subiectus. Scriptum est exemplar huius Dominico gloriosissimo per Illyricum praefectorum praefecto.

¹⁾ Hal. in notis recogn. op., in textu habet ut Serimg. ἀπαιτῶν. — ²⁾ Hal., Bas. (cod. Coisl.); ἀδικούμενον cum sequen- tibus iunguntur, maiore post διατηρήσω distinctione positis, ibidemque non est partic. καὶ post ἀδικούμε. —

³⁾ ἀπολάβω Bas. (cod. Coisl.). — ⁴⁾ ἔχω μερίδα Hal. — ⁵⁾ Serimg., Bas. (ed. Fabr.), II. Reg. 5, 25 sqq. (LXX.); Γιεζι Hal.; Γιεζι Bas. (cod. Coisl.) — ⁶⁾ ὑπέθυτον Hal.

GI. NOVELLA IX.¹⁾

UT ETIAM ECCLESIA ROMANA CENTUM ANNORUM GAUDEAT PRAESCRIPTIONE.

(Coll. II. tit. 4.)

Imp. Iustinianus A. Ioanni, viro beatissimo ac sanctissimo Archiepiscopo et Patriarchae veteris Romae.

Praefatio.

Ut legum originem anterior Roma sortita est, ita et summi pontificatus apicem apud eam esse nemo est qui dubitet. Unde et nos necessarium duximus patriam legum, fontem sacerdotii, speciali nostri numinis lege illustrare, ut ex hac in universas ecclesias catholicas, quae usque ad oceanum fretum ¹⁾ positae sunt, salu- berrimae legis vigor extendatur, et sit totius occidentis, nec non et orientis, ubi possessiones sitae inve- niuntur ad ecclesias nostras sive nunc pertinentes, seu postea eis acquirendae, lex propria ad honorem dei consecrata. Quum enim antiqua iura XXX annorum metis temporales exceptiones concluderent, et, si hypotheca fuerat, paulo longiora eis spatia condonabant, nos sacrosanctas ecclesias huiusmodi quidem curri-

¹⁾ Haec novella ad solam ecclesiam Romanam cum spectet, latina lingua edita est. — Coll. const. eccl. III. 1. 4. (in: Fozilli bibl. II. p. 1350). — Iulian. Const. 8. — Est inter novellas glossatas.

¹⁾ Trid., Cont.; fretum om. Hal., Port.

curricularis temporum nullatenus excludi concedimus, maxime in his rebus, in quibus vel laesionem sustinuerint, vel quidquam debeatur, sed centum tantummodo annorum lapsa temporalem exceptionem eis opponi sancimus, ut maneat per totum praedictum tempus integra iura ecclesiastica, et non possit eis alia praeter centum annorum obviare exceptio, quam hoc tempus vitae longaevis hominis plerumque finis esse dignoscatur. Habeat itaque sanctitas tua hanc legem catholicis totius occidentis ecclesiis profuturam, et in orientales partes propagandam, in quibus aliquid sacrosanctae possident ecclesiae ¹⁾, ut sit deo omnipotenti dignum donarium divinarum, rerum tutio nec iniquis hominibus impium remaneat praesidium, et tutus peccandi locus etiam scientibus relinquatur, sed ille servetur innocens, qui re vera innoxius sit, nec improba temporis allegatione sese teneatur, tempus pro puritate praetendens. Quod igitur nostra aeternitas ad omnipotentis dei honorem venerandae sedi summi apostoli Petri dedicavit, hoc habeant omnes terrae, omnes insulae totius occidentis, quae usque ad ipsos oceanii recessus extenduntur, nostri imperii providentiam per hoc in aeternum reminiscentes. Huiusmodi ²⁾ autem legis praerogativam ³⁾, sicut supra dictum est, non solum in occidentalibus partibus Romanae ecclesiae condonamus, sed etiam in orientalibus partibus, in quibus ecclesiasticae urbis Romae possessiones sunt vel postea fuerint, scilicet omnibus iudicibus maioribus et minoribus, qui Christiani et orthodoxi sunt vel postea fuerint, hanc nostram constitutionem servantibus, nibilo minus huiusmodi legis temerarios post caelestes poenas etiam legitimam semper vigorem pertimescentibus, et poenam L. librarum auri formidantibus. Hac lege non solum in postea ⁴⁾ emergentibus causis suum tenorem exercente, sed etiam in iis, quae iam sunt deductae in iudicium.

E p i l o g u s.

Sanctitas itaque tua praesentem nostrae mansuetudinis legem plissimam, sive sacrosanctam oblationem, quam deo dedicamus, accipiens, intra ⁵⁾ sacratissima vasa reponat, et a nobis servandam, et omnes ⁶⁾ ecclesiasticas possessiones servaturam. Dat. XVIII. Kal. Maii ⁷⁾, Constantinop. Belisario V. C. Cons. [535.]

¹⁾ sacr. nostrae eccl. possident *Trid.* — ²⁾ *Trid.*, *Hal.*; huius *Port.*, *Cont.* — ³⁾ *Hal.*; in *aeternum*. *Reminiscentes huius legis praerog.* *Trid.*, *Port.*, *Cont.* — ⁴⁾ postea *om. Trid.* — ⁵⁾ intro apud *Hal.* — ⁶⁾ et in omnes *Trid.*, *Hal.* — ⁷⁾ *ms. Contii, Trid.*; VI. Kal. Maii *Hal.*, *Port.*, *Cont.*

ΔΙΑΤΑΞΙΣΙ΄.)

Περὶ τῶν δεφερενδάρτων.

(Coll. II. tit. 5.)

Ἀυτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Ἀύγουστος Ἐρμογένει, τῷ ἐνδοξοτάτῳ μαγίστῳ τῶν θείων ὁφφικίων, ἀπὸ ὑπάτων καὶ πατριάρ.

Π ρ ο ο β μ ι ο ν.

Μετὰ τῶν ἄλλων ἀπάντων, ἅπερ εἰς τάξιν ἡγάγομεν τὴν προσήκουσαν, οὐδὲ τὰ περὶ τοὺς περιβλέπτους ἡμῶν δεφερενδάρτους ἔξω καταλιπεῖν ᾤθημεν ¹⁾ τῆς παρ ἡμῶν προνοίας, καὶ τοσοῦτο μᾶλλον, ὅσοι πολλῶν ἡμῖν χρεωδέστεροι καθεστῆσι. πρότερον γὰρ αὐτοὺς οὐκ εἰς πλῆθος συνταγμαμένους ἡμεῖς, ὅπως ἂν πολλοῖς δι' αὐτῶν βοηθοῦμεν τὰς ἐκάστου ἁδῶς αἰτήσεις μανθάνοντες, πλείους εἶναι τῶν ἔμπροσθεν πεποιθήκαμεν. §. 1. Ἀλλ' ἐφάνθησάν τινες τὴν ἡμετέραν φιλοτιμίαν εἰς ἀμετρίαν ἐκκαλοῦμενοι, καὶ πολλοὺς μὲν ἡμῖν ἐπισειόμενοι ²⁾ τοὺς δεομένους, πολλὰς δὲ ἐκελευίας χρώμενοι, οὕτω τε ταῖς αἰετὸς προσθήκαις εἰς ἀμετρίαν οὐ

Novella X.

DE REFERENDARIIS.

Imp. Iustinianus Augustus Hermogeni, gloriosissimo sacrorum officiorum Magistro, Exconsuli et Patricio.

Praefatio.

Inter reliqua omnia, quae in convenientem ordinem redegitimus, etiam spectabilibus nostris referendariis prospiciendum esse existimavimus, eoque magis, quo utiliores nobis sunt. Nam quum antea non ita multi essent, quo per eos multos adiuvaremus singulorum petitiones facile cognoscendo, ut plures quam antea essent, effecimus.

§. 1. Sed exstitierunt quidam, qui liberalitatem nostram in immensum provocarunt, cum multos supplices adveniens nos concitarent multisque supplicationibus uterentur, atque ita continuis additamentis rem adeo

Gl.

CONST. X.

DE REFERENDARIIS PALATII.

(Coll. II. tit. 5.)

Imp. Iustinianus A. Hermogeni, gloriosiss. sacrorum officiorum Magistro, Exconsuli et Patricio.

Praefatio. Cum aliis omnibus, quae in ordinem perduximus competentem, neque ea, quae de spectabilibus nostris referendariis sunt, foras relinquere existimavimus a nostra providentia, et tanto magis, quanto nobis utiliores constituti sunt. Primum quidem eos non in multitudinis constitutos nos, ut adiuvaremus multos, per eos singulorum facile petitiones discentes, plures esse, quam dudum, fecimus. §. 1. Sed apparuerunt quidam nostram largitatem in immensum vocantes, et multos quidem nobis introducentes supplicantes, multis autem petitionibus usi, ita semper adiectiones in immensum incompetens, causam sic perduxerunt ho-

¹⁾ *Hal.* (nov. 11.) et *Serimg.* — *Julian Const.* 16. — *Verisio est vetus glossata.*

²⁾ ἐνομισσάμεν *Hal.* — ³⁾ ἐπισειόμενοι *Hal.*, (*Pulg.*); *leg. fort. ἐπισειύοντες.*

οὐ πρόβουσαν πρᾶγμα οὕτως εξαγαγόντες σεμον. οὐδὲ γὰρ τοῖς αἰτοῦσι γέροντες πέραις, ἕως εἰς τεσσαρῆκταιδέκατον ὁ τοῦτων ἀριθμὸς ἐξέβη. διὰ τοῦτο τοῖνυν, ὅπως αὐτῶν μὴ πρᾶγμα εἰκότως ἡμῖν τετιμημένον, εἴα εἰς πλήθος ἐκχεόμενον τῆς οἰκείας ἐλαττωθῆσθαι ἀμεγρότητος, συνειδόμεν ἡμῶν τῶν αὐτῶν ἀριθμὸν πισιστέλλαι μέτρον, οὐχ ὥστε τοὺς ὄντας ἀφελῶσαι τῶν δεδομένων (οὐ γὰρ τοῦτο βασιλικῆς ἰδίων μεγαλοφροσύνης, ἀλλως τε ¹⁾ πάντων ἀρεσάντων ἡμῖν καὶ σεμονῶς ὑπηρετησαμένων ἕξω τινὰς ἐξ αὐτῶν καταστῆσαι τῆς ἡμετέρας ὑπουργίας οὐδενὶ παντελῶς ἀποστέμεθα τροφή), ἀλλὰ μένειν μὲν αὐτοὺς θεσπίοντες καθ' ἑαυτοὺς οὐκ ὀλίγα, μηδένα δὲ προστεθῆναι παρὰ τῆσιν, ἕως ἂν εἰς ὀκτώ ἀνδρῶν τὸ τοῦτων πισιστέλλαι μέτρον, ὥστε αὐτοὺς διηρηκῶς ὀκτώ καθίστασθαι. τοῦ μὲν ἀριθμοῦ τοῦτου κατ' οὐδένα τρόπον ἢ χρόνον αὐξομένου, σπυδρότων δὲ αὐτῶν διηρηκῶς ἀλλήλους ὑπερβάλλεσθαι ταῖς περὶ ἡμᾶς καὶ τῆν βασιλείαν θεραπείαις τε καὶ εὐνοίαις. οὐδενὸς αὖτις ἐξ ἑαυτοῦ οὐδὲ αἰτεῖν τι τοῦ λοιποῦ τοιοῦτον, ἀλλὰ γνωσκότος, ὡς οὐδὲ τεύξεται τῶν αἰτουμένων, ὑπὲρ τε τῆς αἰτήσεως αὐτῆς οὐ μόνον ἔνοχος ἔσται ποινῇ χρόνου λιτρῶν δέκα, ἀλλὰ καὶ τῆς οἰκείας ἐπιστείλαι στρατείας. Βουλομένα γὰρ αὐτοὺς τῷ μέτρῳ μὲν μέχρι τοῦ ἡθέρου ἀριθμοῦ συνεστάλθαι, δικαιοσύνη δὲ καὶ ταῖς ἄλλαις ἀρεταῖς αὐξῆσαι τε καὶ ἐπι μείζον διαφραίνεσθαι. ἢ γὰρ κατὰ ἀριθμὸν πληθῶς οὐδὲν ἂν ἔχοι σεμον, ἐπειδήπερ ἐν ὀλίγοις ἐκ πολλῶν ὁ κατ' ἀρετὴν σώζεται βίος. Μενέτωσαν μὲν οὖν, καθάπερ ἐπιόντες ἐφῆμεν, γῶν ἐπὶ τοῦτου τοῦ σχήματος.

Ἐπίλογος.

Ταῦτα δὲ ἢ σὴ ὑπεροχὴ γνωσκότου φυλαττέτω, κατὰ μηδένα καιρὸν παραβαθῆναι συγχωροῦσά τι τῶν παρ' ἡμῶν θεσπισθέντων, ἀλλὰ τοὺς παρὰ ταῦτα τι πράττοντας τὴν ἡπειλήμεν ²⁾ ἐπιπραττεῖν ποινῇ, οἷα τοῦτων ἐπιμεμένους, ἀπερ οὐδὲ αἰτεῖν ἐξέστιν, οὔτε δίδεσθαι δυνατόν. καὶ ἔστω καὶ οὗτος νόμος ἡμετέρος πλήθος μὲν ἀποδοῦμενος, ἀντιεσάγων δὲ ποινῇ, ἢ περ οὐκ ἐν πολλοῖς δικαιοσύνη. καὶ μάλιστα ἐπὶ ³⁾ ἀνδράσι προελθούσι μὲν ἐκ πατέρων ἀγαθῶν τῶν δὲ αὐτῶν ⁴⁾ βίον ἀποδεχόμενοι ταῖς τε τῶν δεομένων ἰκεταῖς, ταῖς τε παρ' ἡμῶν εἰς αὐτοὺς ἐπιχορηγίας. Τὰ τοῖνυν παρασιάντα ἡμῖν καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θεῖου δηλούμενα νόμον ἢ σὴ ὑπεροχῆ ἔργῳ καὶ πέραις παραδοῦναι σπυδῶ. Dat. XVII. Kal. Maii, Constantino. Belisario V. C. Cons. [535.]

nestam; nil enim potentibus factum est finitum, donec in quatuor et decem eorum numerus exiret. Properea igitur, utpote causa forsitan ⁵⁾ a nobis honorata, deinde in multitudinem effusa, ne propria imminatur honestate, praevidimus certa eorum numerum comprehendere mensura, non ut quae sunt auferamus eis concessa (nec enim hoc imperialis est maiestatis proprium), sed ut omnium placentium nobis et honeste ministrantium foras aliquos ex his constituamus a nostro ministerio, nullo omnino concedimus modo, sed manere quidem eos sancimus secundum figuram, qua sunt, neminem tamen omnino adici, donec in octo viros perveniat numerus, ut hi perpetuo sint octo constituti; numero quidem hoc per nullum modum aut tempus aucto, festinantibus autem ipsis perpetuo invicem transcendere circa nos et imperium cura et devotione; nemine licentiam habente neque petere aliquid deinceps tale, sed sciente, quod neque impetrabit petita, pro eadem autem petitione non solum obligatus erit poenae auri librarum decem, sed etiam propria spoliabitur militia. Volumus enim eos in mensura quidem usque ad dictum numerum contineri, iustitia vero et aliis virtutibus augeri, et ad maius apparere. Multitudo enim numerosa nihil habet honestum, quoniam in paucis ex multis, quae secundum virtutem est vita salvatur. Maneant igitur, secundum quod praediximus, nunc in eadem figura.

E p i l o g u s . Haec autem tua eminentia cognoscens custodiat, ut nullo tempore transgrediatur aliquid eorum, quae a nobis sancta sunt, ut eos, qui praeter hoc aliquid agunt, interminatam exigi poenam, tanquam ex petentes, quae nec petere licet, neque dare ⁶⁾ possibile est. Sitque et haec lex nostra multitudinem quidem expellens, introducens vero virtutem, quae non in multis apparet, et praecipue in viris procedentibus ⁷⁾ ex patribus quidem bonis, suam autem vitam constituentibus tam in petitionibus indigentium, quam ad nostrum in eos auxilium. Quae igitur placuerunt nobis et per hanc sacram legem manifestata sunt tua eminentia operi effectivae tradere festinet. Dat. XVII. Kal. Maii ⁸⁾, Constantino. Belisario V. C. Cons. [535.]

NOVELL-

¹⁾ ἀλλ' ὥστε Hal., (Fulg.); sed Hal. in notis recognoscit. — ²⁾ ἐπιπραττεῖν Hal. — ³⁾ ἐν Hal. — ⁴⁾ αὐτῶν Hal. — ⁵⁾ Trid., Port.; iure Cont. — ⁶⁾ Ita Cont. sec. Grace.; poenam quam eis promisimus,

adeo gravem ad immensitatem non decentem perduxerunt. Non enim finem petendi fecerunt, donec numerus eorum ad quatuordecim excreceret. Quapropter ne res, quae a nobis merito in honore habetur, si ad multitudinem excreset, suam dignitatem amittat, placuit numerum eorum ad certam mensuram redigere; non ut iis, qui sunt, auferamus quod concessum est (non enim imperatoriae id est magnificae, praesertim quum neminem ex illis, qui nobis placent, et honeste inserviunt, nostro ministerio expellere ullo modo velimus); sancimus igitur, ut in statu, in quo sunt, maneant quidem, nemo vero omnino addatur, donec numerus eorum ad octo viros redigatur. Atque hic quidem numerus nullo tempore aut modo augetur, illi vero perpetuo operam dent, ut obsequio et benevolentia erga nos et imperium se mutuo superent. Nemini autem in posterum liceat tale quid ne petere quidem, sed sciat, se ea, quae petit, non impetraturum, et quia petit non solum poenae decem librarum auri obnoxium futurum, sed etiam militiam suam amissurum esse. Volumus enim, ut ad dicti numeri mensuram redigantur, et iustitia atque aliis virtutibus augeantur et clariores appareant. Numeri enim magnitudo nil gravitatis habet, cum pauci ex multis probe vivant. Maneant igitur nunc, sicut diximus, in hoc statu.

E p i l o g u s .

Haec autem eminentia tua cognoscens custodiat, et nullo tempore eorum quidpiam, quae a nobis sancta sunt, violari permittat, sed ab iis, qui contra haec quid faciunt, poenam, quam minati sumus, exigat, utpote qui talia petant, quae nec petere licet, nec dari possunt. Atque haec nostra lex multitudinem quidem tollat, virtutem vero ex adverso inducat, quae in paucis apparet, et maxime viris, qui ex bonis quidem parentibus descendunt, vitam vero suam precibus supplicum, et eo, quod a nobis iis praestatur, auxilio impendunt. Quae igitur nobis placuerunt, et sacra hac lege declarantur, eminentia tua ad effectum deducere studeat.

quam neque repeti licet neque reddi Trid. — ⁷⁾ procedat Trid., Port. — ⁸⁾ XVIII Kal. Maii ms. Contii, Trid.; Idib. Maii Port., Cont.

NOVELLA XI.²⁾

DE PRIVILEGIIS ARCHIEPISCOPI IUSTINIANAE PRIMAE, ET SEDE PF. P. ILLYRICO IN PANNONIAM SECUNDAM, ID EST IUSTINIANAM PRIMAM, TRANSFERENDA.

Imp. Iustinianus A. Catelliano¹⁾, viro beatissimo, Archiepiscopo primae Iustinianae.

P r a e f a t i o.

Multis et variis modis nostram patriam augere cupientes, in qua primo deus praestitit nobis ad hunc mundum, quem ipse condidit, venire, et circa sacerdotalem censuram eam volumus maximis incrementis ampliari, ut primae Iustinianae patriae nostrae pro tempore²⁾ sacrosanctus antistes non solum metropolitanus, sed etiam archiepiscopus fiat, et ceterae³⁾ provinciae sub eius sint auctoritate, id est tam ipsa mediterranea Dacia, quam Dacia Ripensis, nec non Mysia secunda, et Dardania, et Praevalitana provincia, et secunda⁴⁾ Macedonia, et pars secundae etiam Pannoniae, quae in Baceasi⁵⁾ est civitate. Quum enim in antiquis temporibus Firmi⁶⁾ praefectura fuerit constituta, ibique omne fuerit Illyrici fastigium tam in civilibus quam in episcopalibus causis, postea autem Atilianis temporibus eiusdem locis devastatis Apeanias⁷⁾ praefectus praetorio de Firmitana⁸⁾ civitate in Thessalonicam profugus venerat, tunc ipsam praefecturam et sacerdotalis honor secutus est, et Thessalonicensis episcopus non sua auctoritate, sed sub umbra praefecturae meruit aliquam praerogativam. Quum igitur in praesenti deo auctore ita nostra respublica aucta est, ut⁹⁾ utraque ripa Danubii iam nostris civitatibus frequentetur, et tam Viminacium, quam Recidua et Literata¹⁰⁾, quae trans Danubium sunt, nostrae iterum ditiori subiectae sint, necessarium duximus ipsam gloriosissimam praefecturam, quae in Pannonia erat, in nostra felicissima patria collocare, quum nihil quidem magis distat a Dacia mediterranea secunda Pannonia¹¹⁾. Et quia homines semper bellicis sudoribus inhaerentes non erat utile rei publicae ad primam Macedoniam post¹²⁾ tot spatia tantisque etiam difficultates venire, ideo necessarium nobis visum est ipsam praefecturam ad superiores partes trahere, ut iuxta eam provinciae constitutae facilius sentiant illius medicinam. Et ideo tua beatitudo et omnes praefatae primae Iustinianae sacrosancti antistes archiepiscopi habeant praerogativam, et omnem licentiam suam auctoritatem eis importiri, et eos ordinare, et in omnibus superscriptis provinciis primam habere dignitatem, summum sacerdotium, summam fastigium, a tua sede creentur¹³⁾, et solum archiepiscopum habeant, nulla communione ad¹⁴⁾ eam Thessalonicensi episcopo servanda; sed tu ipse et omnes primae Iustinianae antistites, sive¹⁵⁾ eius iudices et disceptatores, quidquid oritur inter eos discrimen, ipsi hoc dirimant, et finem eis imponant, et eos ordinent, et nec ad alium quendam eatur, sed sum agnoscant archiepiscopum omnes praedictae provinciae, et eius sentiant creationem, et vel per se, vel per suam auctoritatem, vel clericos mittendos habeat omnem potestatem, omnemque sacerdotalem censuram et creationis licentiam. Sed et in Aquis, quae est provinciae Daciae Ripensis, ordinari volumus a tua sanctitate episcopum, ut non in posterum sub Meridiano Thraciae oppido¹⁶⁾ episcopo sit constituta, sed Meridianus quidem maneat in Meridiano, nulla communione cum Aquis servanda. Aquensis autem episcopus habeat praefatam civitatem, et omnia eius castella, et territoria, et ecclesias, ut possit Bonosiacorum scelus ex ea civitate et terra repellere, et in orthodoxam fidem transformare. Ut igitur sciat beatitudo tua nostri numinis dispositionem, ideo praesentem legem ad tuam venerabilem sedem transmissimus, ut in perpetuum tale beneficium habeat patriae nostrae ecclesia in dei omnipotentis gloriam et nostri numinis sempiternam recordationem. Quando autem tuae (recordationis¹⁷⁾ sedis gubernatorem ab hac luce decedere contigerit, pro tempore archiepiscopum eius a venerabili suo concilio Metropolitanorum ordinari sancimus, quemadmodum decet archiepiscopum omnibus honoratum ecclesiis¹⁸⁾ provehi, nulla penitus Thessalonicensi episcopo nec ad hoc communione servanda.

E p i l o g u s.

Beatitudo igitur tua, quae nostra sanxit aeternitas modis omnibus ad effectum perducere non differat. Dat. VI. Kal. Maii¹⁹⁾, Constantinop. Belisario V. C. Cons. [535.]

A I A -

¹⁾ Haec Novella latina emissa extabat iam in edd. Mogunt. (Schoeffler 1477) et Basil. (Wendler 1478), sed cum eius memoria obliteraretur eam rursus dedit ex vet. libro ms. Cont. 1539. in collatione decima et postea apparuit cum Iuliano Mir. (1561.), August. (1567), in ed. Nov. Contii 1571. — Epitome est in Coll. const. secl. III. 1. 8. (in: Vošlli bibl. II. p. 1331.) — Iulian. const. 9.

²⁾ Κασιτέλλων Coll. const. secl. — ³⁾ propter hoc 59.; om. Iulian. August. — ⁴⁾ certae Iulian. Mir., August. — ⁵⁾ prima Iulian. August. — ⁶⁾ quae in Urabatensi Iulian. August. — ⁷⁾ Firma 59.; Sirmii Iulian. August. — ⁸⁾ Appenninus Iulian. Mir.; Aprecinus Iulian. August. — ⁹⁾ Sirmitana Iulian. August. — ¹⁰⁾ 59.; Iulian. August.; ut om. Cont. — ¹¹⁾ et Biminacium recidiva et limitata Iulian. August. — ¹²⁾ nec multis etiam spatiis separatur secunda Macedonia a Pannonia secunda add. Iulian. August. — ¹³⁾ per Iulian. August. — ¹⁴⁾ fastig. ascendere et te solum 59.; fastig. quae a se decernentur Iulian. August. — ¹⁵⁾ nulla actione adversus Iulian. August. — ¹⁶⁾ sint Iulian. Aug. — ¹⁷⁾ Thraciae opp. om. Iulian. August. — ¹⁸⁾ recordationis om. Iulian. August. — ¹⁹⁾ omnibus honorum necessarius Iulian. August. — ²⁰⁾ Iulian. Pith.; Datum XX. Belis. Cont.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ β. *)

Περὶ ἀθεμιτογαμίων.

(Coll. II. tit. 7.)

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Ἀύγουστος
φίλωρφ, τῷ ἐνδοξοτάτῳ κόμητι τῶν ἀπανταχοῦ
θείων περιβάτων.

Προοίμιον.

Τοὺς ὑπὲρ τῶν ἀθεμίτων ἐμπροσθεν γάμων *)
γεγραμμένους ὑπὸ τῶν βασιλευκῶτων νόμους οὐκ
ἐπιτιμῶς ἔχον ἡγοῦμεθα, ὅπερ τοὺς μὲν ἀθεμίτοις
συμβαλλάντες γάμοις ἀτιμωρητοὺς ἔωσι, τὴν δὲ ἐξ
αὐτῶν προελθούσαν γονὴν, καίτοιγε ἀνευθύρον
οὖσαν, ἀφαιροῦνται τῶν τοῦ πατρὸς, ὡς ἀναγκαῖον
ὄν τοὺς μὲν ἀμαρτάνοντας ἀνευθύνους εἶναι, τοὺς
δὲ ἀνευθύνους ὡς ἀμαρτάνοντας κολάζεσθαι.

Κεφ. α΄.

Θισπίζομεν τοίνυν, τοῦ λοιποῦ, εἰ τις ἀθεμίτων
καὶ ἐναντίον τῆ φύσει (ὃν ὁ νόμος incestōν τε καὶ
nefariorum καὶ damnatorum καλεῖ) συναλλάξει γάμον, εἴπερ
οὐκ ἔχει παῖδας ἐκ προτέρων γνησίων τε καὶ ἀμιμ-
πιων αὐτῷ γενομένων γάμων, εὐθύς μὲν αὐτῷ τὴν
τῶν οὐκ ἐκ γνησίων ἐκπιπτῶν ἐπιδικεῖσθαι, ἅμα
δὲ καὶ τῶν ὀνόματι **) προκόως ἐπιθεδομένων αὐτῷ
μηδενὸς ἀποκεῖσθαι, ἀλλὰ πάντα τῷ ταμίῳ προ-
σχυροῦσθαι. ἀνθ' ὅτου γὰρ ἐξόν γαμῆν νομομισμένα *)
παρὰ νόμων **) ἐξῶ, καὶ συγγεῖ μὲν γονάς, ἀδικεῖ δὲ
τὰ γένη, πρᾶττει δὲ ἀσεβῆ τε καὶ ἀνόσια, καὶ τοιαῦτά
γε ἐπιθυμῶ, ὅποια πολλὰ καὶ τῶν ἀλόγων ἀποσελε-
ται ζῶων, ἴστω γε αὐτῷ ποιῆν μὴ δήμευσις μόνον,
ἀλλὰ καὶ ζώην ἀφαρῆσις καὶ ἐξορία, καὶ εἰ γε εὐ-
τιμῆς εἴη, καὶ τοῦ σώματος αἰσχμοῦς, ὅπως ἂν μάθοι
σωφρονεῖν καὶ εἰσῶ τῆς φύσεως μένειν, ἀλλὰ μὴ
τροφῆν τε καὶ ἐξῶν ὑπερόρια, καὶ τῶν παραθεδομέ-
νων ἡμῶν ἐκ τῆς φύσεως καταυθαδιάζεσθαι νόμων **).
καὶ τῆς γυναικὸς, εἰ τὸν νόμον ἐπισταμένη τούτου
μὴ ἀμελήσειεν, ἀθεμίτοις δὲ ἐαυτὴν ἐπιδοῖν γάμοις,
ὑπὸ τὴν αὐτὴν γενομένης ποιῆν.

Κεφ. β΄.

Ἐ μὲντοι τόχοιεν ἐκ προτέρων γάμων ἀμιμ-
πιων

Novellae XII.

DE INCESTIS ET NEFARIIS NUPTIIS.

Imp. Iustinianus A. Floro gloriosissimo Comiti re-
rum sacrarum privatarum quorumcunque locorum.

Praefatio.

Leges de incestis nuptiis ab Imperatoribus antea
scriptas non perfectas esse existimamus, quae eos, qui
incestas nuptias contraxerunt, impunitos relinquunt,
prolem vero ex iis natam, licet culpa careat, paternis
bonis privant, quasi necesse sit eos, qui peccarunt, im-
punitos esse, qui vero crimine carent tanquam fontes
puniri.

CAP. I.

Sancimus igitur, ut, si quis in posterum illicitas
et naturae contrarias nuptias (quas lex incestas, ne-
farias et damnatas vocat) contraxerit, siquidem liberos
ex prioribus legitimis et inculpatis nuptiis natos non
habeat, statim is res suas amittat, simulque iis, quas
dotis nomine ei data sunt, minime fruatur, sed omnia
fisco addicantur. Quum enim legitimis nuptiis con-
trahere licuisset, cur illegitimas appetit, sobolem con-
fundit, familiam iniuria afficit, et impia ac nefaria
perpetrat, eaque concupiscit, quae multa etiam bruta
animalia aversantur? Poena igitur illius sit non solum
publicatio bonorum, sed etiam cinguli ademptio atque
exsilium, et si vilis conditionis sit, corporis quoque
castigatio, ut discat caste vivere, et intra naturae
terminos se continere, nec voluptuose vivere, et quas
modum excedunt amare, legibusque, quae a natura
traditae sunt, repugnare. Mulier quoque, si, quum le-
gem sciret, eam neglexerit, et incestas nuptias contra-
xerit, eandem poenam sustineat.

CAP. II.

Sin autem ex prioribus inculpatis nuptiis liberos,
vel

GL.

CONST. XII.

DE INCESTIS ET NEFARIIS NUPTIIS.

(Coll. II. tit. 6.)

Imp. Iustinianus A. Floro, gloriosissimo Comiti ubicunque positae divinae rei privatae.

Praefatio. Pro incestis dudum nuptiis scriptas ab Imperatoribus leges non perfecte se habere *)
indicamus, quae eos quidem, qui incestis copulantur nuptiis, impunitos sinunt, ex iis autem procedentem sobo-
lem, siquae inculpabilem existentem, privant rebus patris ?), ut necessitas sit eos quidem, qui peccant, sine
reus esse, eos autem, qui innocui sunt, tanquam peccantes puniri.

CAP. I. Sancimus igitur, de cetero, si quis illicitas et contrarias naturae (quas lex incestas, et nefandas,
et damnatas vocat) contraxerit nuptias, si quidem non habuerit filios ex prioribus legitimis et inculpabilibus
sibi contractis nuptiis, mox ei suarum rerum casum imminere, simul autem, et eis *)), quae nomine dotis data
sunt ei, in nullo potiri, sed omnia aerario assignari, eo quod, dum licuerit nuptias facere legitimas, contra
leges amaverit, et confederit quidem sobolem, nocuerit autem et generi, egerit vero quae impia sunt et sce-
lata, et talia concupierit, qualia plurima etiam irrationabilia amovent *) animalia, siquae ei poena non confis-
catis solum, sed etiam cinguli privato et exsilium, et si vilis fuerit, etiam corporis verberatio, quatenus
discat caste vivere et intra naturam se continere, non autem delectari et amare ultra terminum traditum nobis
a natura etiam his legibus repugnare *). Muliere **) quoque, si legem sciens hanc quidem neglexerit,
incestas autem semetipsam tradiderit nuptiis, sub eadem constituenda poena.

CAP. II.

*) Hal. et Scring. — Prooem. et cap. 1 — 3 in Bas. XXIII, 6. Schol. a — c. — Iulian. const. 32. — Ferris est vetus glossata.

*) Hal.; γάμων om. Scring., Bas. — *) λόγῳ
Hal. — *) Scring., Bas.; γάμων ποιῆν νομομισμένον
Hal. — *) παράνομον Hal. — *) Hal., Bas., (Fulg.);
γάμων om. Scring. — *) Trid.; om. se Cont —

*) Trid., Cont.; paternis Port. — *) Port.; ea Trid.;
eorum Cont. — *) admonent Trid., Port. — *) etiam —
repugnare uncis incl. Cont. — *) mulier Trid., Port.

πῶν παῖδες ὄντες αὐτῷ ¹⁾, ἢ ἔγγονοι τυχόν, ἢ καὶ περαιτέρω, τὴν πατρῴαν εὐθὺς ἐκεῖνοι ληφθῆναι διαδοχὴν, αὐτεξουσίαι μὲν τῆ τοῦ πατρὸς τιμωρῆς γινόμενοι, τρέφονται δὲ ὅμως αὐτῶν, καὶ τὰ ἔλλα τῶν ἀναγκαίων παρέχοντες, εἰ γὰρ καὶ τῶν νόμων ὑπερόπτης εἴη καὶ ἀσεβής ²⁾, ἀλλὰ πατὴρ ὅμως ἐστὶ ³⁾.

Κεφ. γ'.

Καὶ τοῦτο μὲν ὁ μετὰ ταῦτα ἐγένω χρόνος, ὁ μετὰ τὴν παροῦσαν ἡμῶν διάταξιν ὄντων, ὁ μηδένα λυπήσων, εἰ γὰρ σαφρονοῖη. ἔξιτιν γὰρ μηδὲν ἀμειψιότητος ὑπὸ τῷ νόμῳ τούτῳ ⁴⁾ ἢ τεταχθῆναι. Τὸ δὲ γὰρ ἤδη προφθαρὸς οὐτε παντελῶς ἐώμεν ἀνευθύνων, οὐτε πανίπασιν ὑπὸ πικρῶν φέρονται ἀγκυράτησιν, ἀλλ' εἰ τις ἀθέτως γέγονε γάμος, εἰ μὲν ἐφθασεν ὄψω δῆποτε τρόπῳ οὗτος διαλυθῆναι, ἀνεύθυνος ἔσται. Εἰ δὲ ὅδε ἡμῶν ὁ νόμος εὖροι τινὰ μετὰ τῶν τοιούτων γάμων, ἀδειαν ἐκεῖνος ἐγένω, ἀφ' οὗπερ ἄλλοισιν ἐμφανῆς γένοιτο, ἐνιαυτῶν εἰσὼ δύο τὴν οὐτως αὐτῷ συναρθεῖσαν ἀποπέμψειν γαμειήν, οὐκ ἐπανελευσομένην ἐπὶ πρὸς αὐτόν, οὐδὲ διεστῶσαν μὲν τῷ σχήματι, ταῖς δὲ ἀληθείαις συνοῦσαν (ἴσως γὰρ οὕτως καὶ τοῖς προτέροις ⁵⁾ ἀπολογησεται), μόνῃς τετάρτης τῆς αὐτοῦ περιουσίας μοίρας ἐπὶ τὸ δημοσίον φερομένης. Καὶ τοὺς γὰρ παῖδας, ἐπειδήπερ αὐτοῖς ὡς ἀνευθύνους συγχωροῦμεν, εἰ μὲν μόνοι καὶ μὴ μετ' ἑτέρων καὶ αὐτῶν γνησίων εἴεν, ἐξ ἑτέρων γάμων ἀνευθύνων γινόμενων, μὴ στερεῖσθαι τῆς πατρῴας διαδοχῆς, εἰ μὴ δικαίως αὐτοῖς μισθῶσας ὁ πατὴρ διὰ τινὰ ἑτέραν νόμιμον πρόσκρουσιν τῆς οὐκείας ἀποκλείσει διαδοχῆς. §. 1. Εἰ μόνον καὶ γάμος εἴη τις ἕτερος προγενόμενος, καὶ οὐδὲν τῷ νόμῳ πρόσκρουων, καὶ παῖδες ἐκεῖθεν γένοιτο, τὰς μὲν τρίτης μοίρας τοῦ κλήρου τοῖς πανταχόθεν ἀμειψτοις τε καὶ ἀνευθύνους καταλιμπάνεσθαι παισίν, εἰ μὴ τι πρόσκρουσιν ἕτερον, ὅπερ αὐτοῖς ἀναξίους τῆς τοῦ πατρὸς κατὰ νόμον δεκτικῆς διαδοχῆς, τὴν δὲ τετάρτην τοῖς παισὶ τοῖς ὄφρα μὲν μὲν, ἀνευθύνους δὲ ὅμως, καταλιμπάνειν ἐξέστω, καὶ αὐτοῖς ἀμειψτοις προστιθέσθαι. Δίδωμεν δὲ αὐτοῖς ⁷⁾ οὐκ ἐκ διαθήκης μόνως, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἀδιαθέτου τῶν γεγενησῶτων κατὰ τὸν ἐμπροσθεν ἡμῖν εἰρημένον τρόπον γίνεσθαι

vel nepotes, vel etiam ulteriores habeat, statim illi paternam hereditatem accipiant, et in poenam patris suae potestatis fiant, illum tamen alant, eique reliqua necessaria praebent. Quamquam enim legum contemtor et impius sit, tamen pater est.

CAP. III.

Et hoc quidem obtineat futuro tempore, quod post hanc constitutionem labetur, quodque nemini molestiam feret, si caste vixerit. Non licet enim nihil delinquentes huic legi subiicere. Quod vero iam praeterit, neque plane impunitum esse sinimus, neque sub acerbam omnino indignationem deducimus, sed si quae incestae nuptiae contractae sunt, siquidem quocumque modo ante dissolutae fuerunt, poena careant. Sin autem haec nostra lex aliquem tales nuptias iniisse inueniat, liceat illi intra duos annos a tempore publicationis uxorem sibi ita iunctam dimittere, eaque nunquam ad eum revertatur, nec specie quidem separata sit, re autem vera consuetudinem cum illo habeat (forte enim prioribus (legibus) ita satisfaciet), et quarta solum pars substantiae eius ad fiscum deferatur. Et liberi, quoniam illis ut innoxii veniam damus, siquidem soli, neque alii simul iique legitimi ex aliis licitis nuptiis nati existant, non priventur paterna successione, nisi eos pater, iure odio habens, propter aliam quandam legitimam offensam ab hereditate sua excluserit.

§. 1. Quodsi aliae quaedam nuptiae, quae non contra legem sunt, ante contractae sint, atque ex his liberi existant, tres quidem partes hereditatis liberis omni ex parte culpa et crimine carentibus relinquuntur, nisi in alia re peccaverint, quae ipsos secundum leges paterna successione indignos reddat, quartam vero liberis, qui iniuriam quidem passi sunt, culpa tamen vacant, si et ipsi in patrem plane nihil commiserunt, relinquere liceat, quarta parte, quam fisco dari praecipimus, ex paterna substantia prius detracta. Concedimus autem illis, ut non solum ex testamento, sed etiam ab intestato secundum modum a nobis ante dictum parentum suorum heredes fiant. Atque id ipsum etiam obtineat, si postquam demisit priorem coniugem, quae illicite illi iuncta erat, aliam legitimam uxorem ducat,

CAP. II. Si vero contigerit ex prioribus nuptiis inculpabilibus filios esse ei, aut nepotes forte, aut ulterius, paternam mox illi accipiant successionem, suae quidem potestatis patris supplicio facti, pascentes autem eum et alia necessaria praebentes. Nam licet legum contemtor et impius sit, tamen pater est.

CAP. III. Et hoc quidem sequens tempus habeat post praesentem nostram constitutionem currens, nullo contristando, si caste vixerit; licebit enim nihil peccantes sub hac lege non subdi. Quod vero iam transactum est, nec omnino relinquimus innoxium, nec omnibus modis sub acerbam indignationem submittimus, sed si quae incestae factae sunt nuptiae, si quidem contigerit eas quolibet modo dissolvi, siue reatu sint; si vero haec nostra lex invenerit aliquem post tales nuptias ⁸⁾, licentiam ille habeat, ex quo omnibus iniuncta est, intra duos annos sic sibi copulatam dimittere coniugem, non reversuram ulterius ad eum, neque seperatam quidem figuratiter, pro veritate vero coniunctam (forsan enim sic prioribus satisfaciat), sola quarta eius substantiae parte ad fiscum deferenda, et ad filios omni alia substantia, quam eis tanquam innoxii concedimus, ut, si quidem soli, et non cum aliis et ipsis legitimis sint, ex ⁹⁾ aliis nuptiis inculpabilibus existentibus, non priventur paterna successione, nisi iuste eos odio habens pater propter aliam quandam legitimam offensionem a sua excludat successionem. §. I. Si vero etiam nuptiae sint aliae prius factae, et non offendentes legem, et filii inde oriantur, tres quidem partes hereditatis undique inculpabilibus et innoxii relinqui filiis, nisi aliquid offendant aliud, quod eos indignos patris secundum legem successione demonstrat; quartam vero filiis iniuriam quidem passis, innoxii tamen, relinquere liceat, et ipsis inculpabilibus per omnia alia circa patrem visis, scilicet et praecipua ¹⁰⁾ ex paterna substantia quarta parte, quam fisco dari praecipimus. Damus autem eis non ex testamento solo, sed etiam ab intestato genitorum secundum prius a nobis dictum modum fieri heredes.

¹⁾ αὐτῷ Hal. — ²⁾ τῶν νόμων παραβάτης καὶ ἀσεβής Hal.; τῶν νόμων ὑπερόπτης ἢ καὶ ἀσεβής Bas. — ³⁾ Scring., Bas.; ὅμως πατὴρ καθέστηκε Hal. — ⁴⁾ ἀμειψιότητος ὑπὸ τὸν νόμον τούτῳ Hal. — ⁵⁾ οὕτως καὶ τῶν προτέρων Hal. —

⁶⁾ Hal.; πατέρα: προξερουμένους Scring. — ⁷⁾ Hal., Bas.; αὐτοῖς Scring. — ⁸⁾ Trid., Port., Cont.; post in talibus nuptiis Beck. — ⁹⁾ ipsi legitimi sint et ex Trid., Port. — ¹⁰⁾ Trid.; percepta Port. Cont.

θαι κληρονόμους. Ταῦτοῦ τοῦτου κριτοῦντος, εἰ καὶ μετὰ τὸ τὴν προτέραν ἀποπέμψασθαι γαμετὴν τὴν ἀδελφίως αὐτῆ συναρθεῖσαν ἕτεραν ἀγοίτο κατὰ νόμον γυναῖκα, παίδων αὐτῆ καὶ ἐκ τῆς προτέρας ὄντων, καὶ ὕστερον ἐκ τῆς νομίμου γενομένων. οὕτω γὰρ τὸν ἐμπροσθεν χρόνον τῆ ¹⁾ φιλανθρωπία νηπέσοιεν, τῆς προικὸς δηλαδὴ τῆ ἀποστῆσθαι γυναῖκα ἰδομένης. Εἰ δὲ μὴ τὴν γαμετὴν ἀποπέμψαιτο ἐνιαυτῶν ἑσῶ δύο, ἀφ' οὐπερ ὁ νόμος δημοσίᾳ γένοιτο φανερός, αὐτὸς τε ἐκπιπέτω τῆς αὐτοῦ περιουσίας, καὶ ἡ γυνὴ τῆς προικὸς, καὶ ὑπὸ τὴν ἐλομένην γενέσθαι ποιήν. Οἱ τε τοιοῦτοι παῖδες οὐδὲν ἐκ τῆς πατρῴας περιουσίας ἔξουσιν, οὐδὲ μὴν τῆς μητρῴας προικὸς. ἀλλ' εἰ μὲν εἴεν ἐκ προτέρων γάμων ἀνευθύνων παῖδες αὐτῶ γενόμενοι, ἐκείνοι τὰ πράγματα λήθονται, παρὰ τὴν τετάρτην δηλαδὴ μοῖραν, τὴν εἰς τὸ δημοσίον φερομένην, αὐτεξουσίῳ τε γινόμενοι καὶ τὸν πατέρα τρέφοντες, καὶ τὴν ἄλλην αὐτῶ παρεχόντες ἀρχούσαν θεραπείαν, καθὰ ἀδελφίως ἐπιπομεν. τῆς προικὸς κενταῦθα τῆς ἀδελφίως γυναικὸς ὑπὸ τὸ δημοσίον γινόμενης. Εἰ μὲντοιγε παῖδες οὐκ εἴεν ἐκ προτέρων ἀμειψίων γάμων τῶ ταῦτα πράξαντι γενόμενοι, τῆνικαῦτα τῆς πάσης αὐτοῦ περιουσίας κύριον ἔσται τὸ δημοσίον. τοῦτο γὰρ δὴ καὶ ἐπὶ τῶν μετὰ ταῦτα γαμούντων ἀδέλφια γενοδοτεῖχαμεν, ἐν ἰσῶ διὰ πάντων τιθέντες τὸν οὐκ ἀποπεμπόμενον ἑσῶ τοῦ θηθέντος ἡμῶν χρόνου τὴν ἀδέλφια γαμετὴν τῶ μετὰ τὸνδε ἡμῶν τὸν νόμον τῶν ἀδέλφιαν τε καὶ μεμισθμένων τινῶ γάμων ἑλομένην.

Καθ. δ.

Ἀμφισβητηδὲν δὲ ἐν τισιν ἔθνεσι καὶ τι περὶ τῶν ἐκ τῆς ἡμετέρας διατάξεως γινόμενων γνησίων παίδων, ἠγῆθημεν ὁρθῶς ἔχειν ἡμεῖς, οἷα τοῦ νόμου πατέρες, προσδεῖναι τε αὐτῶ, καὶ διαλύσαι τὸ στασιασμένον. καὶ γὰρ δὴ καὶ μετὰ τῶν αὐτῆς τῆς ἑσῶς ἔξ ἀρχῆς τὸν νόμον ἔθεμεθα. εἰ γὰρ τις καὶ γνησίων εἴη παίδων πατῆρ, καὶ ἀπελθούσης αὐτοῦ τῆς γαμετῆς ἔξ ἀνθρώπων ἢ καὶ νομίμως διαλυθείσης ἔχοι τινὰ συνήθειαν πρὸς ἄλλην γυναῖκα, ἢν ἔξῃ καὶ νομίμως ἄγεσθαι γαμετὴν, καὶ γένοιτο παῖδες αὐτῶ πρὸ τῶν προικῶν συμβολαίων, εἰ γε ταῦτα ποιήσεται, ἢ καὶ μετὰ ταῦτα, εἰ καὶ μόνον μένοιεν οἱ πρὸ τῶν προικῶν παῖδες, δευτέρων ἢ οὐ γινόμενων, ἢ καὶ μετὰ τὸ γενέσθαι τελευτησάντων, ἠγῆθησαν τινες μὴ δύνασθαι τοὺς δευτέρους εἶναι γνησίους, ἐπειδὴ προῦλησαν καὶ ἐκ τῆς προτέρας ²⁾ γαμετῆς ἕτεροι νόμιμοι τε καὶ γνήσιοι παῖδες. ὅπερ

ducat, eique tam ex priore, quam postea ex legitima uxore liberi nati sint. Ita enim superiora tempora humanitate vincemus, si dos scilicet mulieri, quae divertit, reddatur. Sin autem intra biennium, a quo haec lex publicata fuerit, uxorem non dimittat, et ipse substantia sua, et mulier dote excidat, et poenae supradictae subsit, et liberi illi neque ex paterna substantia, neque ex dote matris quidquam habeant. Sed si ex prioribus legitimis nuptiis liberos habeat, illi praeter quartam scilicet partem, quae fisco infertur, bona accipiant, atque suae potestatis fiant, et patres alant, ac reliquum sufficiens ministerium, sicut ante diximus, ei praestent; dos illegitimae coniugis etiam hic in fiscum redigatur. Quodsi ille, qui haec commisit, liberos ex prioribus legitimis nuptiis non habeat, tunc totius eius substantiae fiscus erit dominus. Hoc enim in illis etiam sancivimus, qui post hanc legem incestas nuptias contrahent, comparantes eum, qui intra dictum tempus illegitimam uxorem non dimittit, cum illo, qui post hanc nostram legem incestas et exosas nuptias contraxerit.

CAP. IV.

Quum vero quibusdam gentibus dubium quoddam exortum sit de liberis, qui per nostram constitutionem legitimi facti sint, recte nos facturos putavimus, si tanquam legis patres illi quid adiiiceremus, et dubium solveremus; hac enim mente legem hanc ab initio tulimus. Nam si quis legitimorum liberorum sit pater, et uxore eius e vita excedente, vel matrimonio legitime soluto, cum alia muliere consuetudinem habeat, quam secundum legem uxorem ducere licebat, ac liberi ante dotalia instrumenta, si quae fecit, vel postea illi nati fuerint, licet liberi ante dotalia instrumenta nati soli supersint, secundis vel non procreatis, vel, quum nati essent, mortuis, existant quidam, secundos liberos legitimos esse non posse, quia ex priore coniuge alii legitimi et sui liberi ante existant. Id quod non recte nec apte cohaeret; nam si confectione dotalium instrumentorum contenti eiusmodi liberos legitimos et suos

reles. Hoc eodem valente, si etiam, postquam prius dimiserit coniugem inceste sibi copulatam ³⁾, alteram duxerit secundum legem uxorem, filiis ei et ex priore existentibus, et postea ex legitima procreatis; sic enim prius tempus clementiae vincimus, dote quippe praecedenti mulieri danda. Si autem uxorem non dimiserit intra duos annos, ex quo lex fuerit publice insinuata, et ipse cadat sua substantia, et mulier dote, et supra dicta fiat poena; tales quoque filii nihil ex paterna substantia habebunt, neque ex materna dote. Sed si quidem ⁴⁾ fuerint ex prioribus nuptiis innoxii filii ei procreati, illi res accipiant (post quartam quippe partem, quae ad fiscum defertur) suae potestatis effecti, et patrem alentes, et aliam ei praebentes sufficientem sustentationem, sicut praediximus; dote etiam hic incestas coniugis sub fisco faciendae. Si vero filii non sint ex prioribus inculpabilibus nuptiis hoc agenti procreati, tunc totius eius substantiae dominus erit fiscus. Haec etiam etiam in postea nubentibus incestas sancimus, sub aequalitate per omnia ponentes eum, qui non dimittit intra praedictum a nobis tempus incestam coniugem, cum eo, qui post hanc nostram legem incestas et odibiles quasdam nuptias elegit ⁵⁾.

CAP. IV. Dabitatum itaque in quibusdam gentibus etiam aliquid ⁶⁾ de legitimis filiis ex nostra constitutione factis, existimavimus recte se habere nos tanquam legis patres et adicere ei, et solvere dubitationem. Etiam cum tali intellectu ab initio legem posuimus. Nam etsi legitimorum quisquam sit pater, et abeunte eius uxore ex hominibus, aut etiam legitime transigente, habuerit quandam consuetudinem ad aliam mulierem, quam licebat etiam legitime ducere uxorem, et fuerint ei filii ⁷⁾ ante dotalia documenta, si tamen ea fecit, aut etiam postea, vel etiam soli maneant ante dotalia filii, secundis autem non procreatis, aut etiam postquam nati sunt morientibus, existimaverunt quidam, non posse secundos esse legitimos, quoniam praexistant ex priori

¹⁾ τῆ om. Hal., Bas. — ²⁾ ἕτερας Hal. — eliget Port.; elegerit Cont. — ³⁾ Trid., Port.; itaque etiam in quibusd. gent. aliquid Cont. — ⁴⁾ Trid., Cont. — ⁵⁾ Trid.; qui Port., Cont. — ⁶⁾ Trid.; Port.; aut ante Cont.

ὅπερ οὐδεμίαν ὄρθην καὶ ἀκόλουθον ἔχει ¹⁾ συνέχειαν. εἰ γὰρ τοὺς τοιοῦτους παῖδας ἡμεῖς νομίμους τε καὶ γνησίους ἀπεφήναμεν, τῇ τῶν προικῶν συμβολαίων ἀρχαισθέντες ποιήσει, γνήσιοι δὲ καὶ οἱ πρότεροι καθεστῆσαν, ἐπὶ πάνσι ²⁾ γνήσιοις ὁ πατὴρ τελευτᾷ, τοῖς τε ἐκ τῆς πρώτης γενομένοις, τοῖς τε ἀπὸ τῆς δευτέρας, εἰ καὶ πρὸ τῶν προικῶν συμβολαίων ἐγένοντο, καὶ μηδεὶς ἐπ' αὐτοῖς μετὰ τὸ συμβόλιον τῆς προικῆς ἐτέχθη, ἢ καὶ τεχθεὶς ἐτελευτήσῃ. καὶ ἄδειαν ὁ νόμος αὐτῷ δίδωσιν ὃν βούλεται διατιθέναι τρόπον τὰ κατὰ τὴν αὐτοῦ νομίην, ἵνα μέντοι μὴ προσκρούσῃ κατὰ τι τοῖς νόμοις, ὅπερ μέτρον ἤτην τῆς διαδοχῆς πάντας τοὺς παῖδας καλοῦσιν. ἐλεύσονται τοῖνον καὶ ἐξ ἐκωιδέτου καὶ ἐκ διαθήκης, καθάπερ ὁ τε πατήρ, ὁ τε νόμος ἐφίησιν, γνήσιοι τε ὄντες καὶ νόμιμοι, κλήλους τε διαδέξονται. καὶ τί γὰρ ἂν ἕτερον αἰτήμεν, ἀκούσης τῆς τοῦ νομίμου καὶ γνησίου προσηγορίας ὑπεξουσίους τε αὐτοὺς ἀποφῆναι, καὶ δοῦναι καὶ κατὰ τῆς διαθήκης, ἅπερ οἱ νόμοι δίδουσι, καὶ πάντα ἔχειν, ὅποσα ἂν τῷ τοιοῦτῷ προσήματι πρέπη;

Ἐπίλογος.

Ἡ τοῖνον σὴ ὑπεροχὴ τὰ παραστάντα ἡμῖν καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θελοῦ δηλούμενα νόμου μανθάνουσα ἔργω καὶ πέρας παραδοῦναι ταῦτα σπενδάτω, κηρύγμασι χωρμένη πρὸς τοὺς τῶν ἔθνῶν ἡγουμένους, ὥστε καὶ τοὺς ἐξω γινώσκων ἀνθρώπους, ὅτι νομῆς ἀνευθύνου τε καὶ καθαρὰς ἐφροντίσαμεν, καὶ τὰς ἐκφύλους τε καὶ ὑπὸ τῶν ἡμετέρων μεμισμημένας νόμων ἀποστρεφόμεθα συμπλοκάς. Dat. XVII. Kal. Iun. Constantinop. Belisario V. C. Cons. [535.]

ΔΙΑ-

suos declaravimus, priores etiam legitimi sunt, et pater moritur tum eos, qui ex prima, tum etiam qui ex secunda uxore progeneri sunt omnes legitimos relinquens, licet ante dotalia instrumenta nati sint, et nemo praeter eos post instrumentum dotis natus sit, vel quum natus esset, decesserit. Facultatem quoque illi lex concedit quo velit modo de rebus, quae ad prolem suam spectant, testandi, ne tamen in ullo leges offendat, quae certo modo ad successionem omnes liberos vocant. Quum igitur illi sui et legitimi sint, tam ab intestato quam ex testamento venient, prout tum pater tum lex permittit, sibi que matuo succedent. Quid enim aliud diceremus, quum legitimi et sui appellatio sufficiat ad demonstrandum, eos in potestate esse, et ut contra testamentum etiam id, quod leges dant, illis concedatur, omniaque habeant, quae huiusmodi appellationem decent?

Epilogus.

Eminentia igitur tua quae nobis placuerunt et per sacram hanc legem declarata sunt cognoscens, operam det, ut ad effectum adducantur, edictique ad populorum rectores utatur, ut exteri quoque homines intelligant, nos innocentis et inculpatae sobolis curam gessisse, atque alienos ac nostris legibus exosos complexu aversari.

N.

priori coniuge alii legitimi et proprii filii. Quod nullam rectam et consequentem habet consonantiam. Si enim huiusmodi filios nos legitimos et proprios demonstravimus, dotalium documentorum contenti confectione, legitimi vero etiam primi constituti sunt, in omnibus legitimus ³⁾ etiam pater moritur, et iis, qui ex prima fuerant, et qui de secunda, licet ante dotalia documenta procreati sunt, et nullus post eos post documentum dotis natus est, aut etiam natus ⁴⁾ mortuus, et licentiam lex ei praestat quo vult testari modo in suam sobolem, ut tamen non offendat in aliquo leges, quae mensura certa successionis omnes filios vocant. Venient igitur etiam ab intestato et ex testamento (sicut et pater et lex permittit) proprii existentes atque legitimi, alterutrisque succedent. Quid enim aliud decernimus, quum sufficiat legitima et suorum appellatio sub potestate eos ostendere, et dare etiam contra testamentum quae leges praebent, et omnia habere, quaecumque huiusmodi appellationem decent?

Epilogus. Tua igitur eminentia quae placuerunt nobis et per hanc legem declarata sunt agnoscens, operi effectumque tradere festinet, praeprocepto utens apud gentium praesides, ut et qui foris sunt homines agnoscant, quia sobolis innocuae et purae curam habuerimus, et alienigenas atque nostris odibiles legibus aversamus copulationes. Dat. XVII. Kal. Iun. Constantinop. Belisario V. C. Cons. indictione XIV. [535.] ⁵⁾.

CONST.

¹⁾ ὄρθην κατέχει Hal. — ²⁾ παῖσι Hal. in notis recogn. op., Hervag., Paris. — ³⁾ Trid., Port.; sunt in omnibus; legitimus Cont. — ⁴⁾ Trid.; et

inser. Port., Cont. — ⁵⁾ VI Idus Octob. — indict XIV ms. Cont., Trid., Port.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ιγ. *)

Περὶ τῶν πραιτῶρων τοῦ δήμου ἤτοι
νυκτεπάρχων').

(Coll. II. tit. 8.)

Ἀποκράτωρ Ἰουστινιανὸς Ἀύγουστος
Κωνσταντινουπόλεως.

Προοίμιον.

Τὸ τῶν λαμπροτάτων τῆς ἀρχοντίας ἀρχόντων
ὄνομα, σιμῶν τε καὶ τοῖς Ρωμαίοις γνωρισμῶ-
ταιον ἔν, οὐκ ἴσμεν ὅπως εἰς ἄλλοιαν μετῆσι προσ-
ηγορίαν καὶ εὐξίν. ἢ μὲν γὰρ πατριος ἡμῶν φωνὴ
praefectos vigilum αὐτοὺς ἐκάλεσε, τῆ τῶν ἀγρυ-
πνούντων καὶ οὐδὲν ἀνερεύνητον καταλιμπανόντων ²⁾
ἀνδρῶπων ἀρχὴ τοῦτους ἐπιστήσασα ³⁾. ἢ δὲ γε
Ἑλλήνων φωνή, οὐκ ἴσμεν ὅθεν, ἐπαρχους αὐτοὺς
ἐκάλεσε τῶν νυκτιῶν, ὡς περ ἀναγκαῖον ἔν ἡλίου μὲν,
ὡς εἰκοι, δύνοτος ἐξανότασθαι τὴν ἀρχήν, παύσασθαι
δὲ ἀνάσχετος. τί γὰρ ἂν εἴη, διότι τῶν νυκτιῶν
προσέθηκεν ὄνομα; εἰ μὲν γὰρ ὡς ταύτης μόνης
τῆς ἀρχῆς τῶν ἐν νυξίν οὐκ ὀρθῶς πραιτωμέ-
νων ἐπιμελουμένης καὶ περιουσιούσης τὴν πόλιν
ταύτην ἴσχε τὴν προσηγορίαν, ἀλλ' αὐτὸ δὴ τοῦτο
καὶ τὴν πολιαρχίαν ὀρῶμεν πρᾶπτουσαν, ὥστε οὐδὲν
ἔν τὸ καλίον, τὸ γε ἐπὶ τῆ προσηγορία ταύτῃ καὶ
τὴν ἀρχήν ἐκεῖνην τοῦτο τῷ ὀνόματι καλεῖν. εἰ δὲ
διηγήσασθαι τὰς ἀρχὰς οἶόν τε, καὶ τὸν μὲν ἐνδοξότα-
τον ἐπαρχον τῆς ἐδαίμονος ταύτης πόλεως εἶναι τῆς
ἡμέρας ἀρχοντα, τοὺς δὲ ἄλλους τῆς νυκτός, σφόδρα
τῶν ἀσπίων ἀπεπλανήθησαν, τὴν ὀρθότητα τῶν
ἰσχυμάτων οὐκ ἴσμεν δὲ ὅπως διαφθεירותες. ταύτῃ
τοι καὶ τὴν προσηγορίαν ταύτην, ζορωδῆ τε οὖσαν,
καὶ σκευιτήν, καὶ τῆς νυκτός ἐπώνυμον, ἐκτόως
ἀπογενέουσιν ἅπαντες, καὶ ποιήν τὴν χειροτονίαν
ἡγούσιναι, καὶ οὐτε βασιλικῶν ἀξίαν συμβόλων εἶναι
τοῦτους.

Κε φ. α'.

Ἡμεῖς οὖν τὸ πρᾶγμα ὡς ἔχει θεωρήσαντες
ὄφθμεν χοῖναι τὴν ἀρχήν δὴ ταύτην ἐξ αὐτῆς ἀρ-
ξασμένη ⁴⁾ τῆς προσηγορίας εἰς τὸ πᾶν ἀνεγείραλ τε καὶ

Novella XIII

DE PRAETORIBUS POPULI SIVE NYCTE-
PARCHIS.

Imp. Justinianus A. Constantinopolitans.

Praefatio.

Quom clarissimorum vigilum praefectorum nomen
honestum et antiquis Romanis satis notum fuerit,
nescimus, quo modo in aliam appellationem et ordinem
translatum sit. Nam patria nostra lingua praefectos
vigilum eos vocavit, illis igitur hominibus, qui vigiliis
agunt, et nihil inexploratum relinquunt, tanquam ma-
gistratus eos praefecit. Graecorum vero lingua nesci-
mus unde illos praefectos noctium vocaverit, quasi
necesse sit, ut sole quidem, ut videtur, occidente im-
perium incipiat, eo vero oriente desinat. Quid enim
causae est, ut noctium nomen adderet? Si enim ap-
pellationem hanc inde habuit, quod hic magistratus
eorum, quae nocte non recte fiunt, solus curam gerat,
et per urbem oberret, idem tamen et magistratum ur-
bis facere videmus, ita ut nihil impediat, quo
minus et ille magistratus, quantum ad hanc ap-
pellationem, eo nomine vocetur. Nam si ma-
gistratus dividi, et gloriosissimus quidem praefectus
felicitis huius urbis diurnus, reliqui vero nocturni iudi-
ces esse possunt, valde a vero illi aberrarunt, no-
minum veram significationem, nescimus qua ratione,
corruptentes. Hanc igitur appellationem, quom cali-
ginosa et tenebrosa sit, atque a nocte nomen traxerit,
merito omnes fugiunt, et creationem hanc poenam esse
putant, nec imperialibus codicillis dignam existimant

CAP. I.

Nos igitur re, uti se habet, perspecta, magistratum
hunc ab ipsa appellatione ortum trahentem in totum
erigendum atque ornandum, et neminem plane in po-
sterum

GL. CONST. XIII.

DE PRAETORIBUS POPULI.

Idem A. Constantinopolitans.

Praefatio. Clarissimorum vigiliae indicum nomen honestum et antiquis Romanis cognitum
nescimus quemadmodum in aliam translatum esse appellationem et ordinem. Patriae enim nostrae vox praefectos
eos vigilum appellavit, vigilantibus et nihil imperscrutatum relinquentibus hominibus hoc cinguli praeponeas.
Vox enim Graecorum nescimus unde praefectos eos appellavit noctium, tanquam necessarium esset, sole quidem
verisimiliter decumbente exurgere cingulum, quiescere autem debilitato. Quid enim erat, propter quod no-
cium addidit nomen? Si enim quodammodo hac sola dignitate, quae in noctibus sunt non recte gesta curam
habente, et circumlustrante civitatem, hanc habuit appellationem, sed hoc ipsum et civitatis cingulum videmus
agentem, quatenus nihil interesset, quod prohiberet snper appellatione ista etiam dignitatem illam hoc nomine
vocitari. Si enim dividi dignitates possunt, et gloriosum quidem praefectum felicissimae huius civitatis esse
diurnum indicem, alios autem noctis, vehementer competentium aberraverunt rectitudinaem nominum nescimus
quemadmodum corruptentes. Hanc igitur appellationem istam nebulosam existentem et obscuram et noctis
praenomen fortassis refngiunt omnes, et poenam esse hanc administrationem existimant, et neque imperialium
dignam codicillorum esse putant.

CAP. I. Nos igitur rem quomodo oportet adspicientes aestimavimus oportere dignitatem hanc a prin-
cipio incipientem ab appellatione in totum erigere et ornare, et nycteparchum nullatenus de cetero vocari.

Curam

*) Hal. et Scrimg. — Cap. 3. 4. 5. 6. in Bas. VI. 5. 4 — 7. cf. Psell. p. 18. — Julian. Const. 23. — Ferris non glossata quidem est, antiqua tamen; exstat autem in edd. Mogunt. (Schaeffer 1477) et Basil. (Wesseler 1478), omissam deinde ab editoribus demum restituit Contius (1571).

1) ἤτοι νυκτεπάρχων om. Hal. — 2) Hal.; τῆ ἀνδρῶπων ἀρχὴν τοῦτους ἐπιστήσασα Hal. — 4) Fort. τῶν ante ἀνδρῶπων repetit Scrimg. — 3) τὴν τῶν ἀγρυπνούντων καὶ οὐδὲν ἀνερ. καταλιμπανόντων

καὶ κατακοσμήσαι, καὶ νυκτέπαρχον μὲν μηδένα τοῦ λοιποῦ παντελῶς ¹⁾ καλεῖσθαι. ἐπιμελήσονται γὰρ καὶ ²⁾ τῶν ἐν ἡμέρᾳ καὶ τῶν ἐν νυκτὶ παρὰ τὸ πρόσηκον πραίτομένων. §. 1. Ἐπειδὴ δὲ τοὺς πάλαι Ῥωμαίους σφόδρα τὸ τοῦ πραίτωρος ἦρσεν ὄνομα, διὰ τοῦτο ψήθημεν αὐτοὺς praetores plebis δεῖν ὀνομάσαι τοὺς ἐπὶ τῇ φυλακῇ τε καὶ εὐταξίᾳ τεταγμένους, καὶ τὴν δημιωδὴ καθίστασθαι λογυοντίας ἀταξίαν. καὶ ὥσπερ ἕτεροι praetores εἰσὶν ἐν τῇ συγκλήτῳ βουλῇ, οἱ τῶν ἐλευθεριῶν καὶ τῶν ἐπιτροπῶν καὶ τῶν τοιούτων προκαθήμενοι, οὕτως ἔπρωσαν καὶ οὗτοι πραίτωρες τῆς ἐπὶ τῶν δῆμων ὀρθότητος, καὶ οὗτὶ μὲν ἡμετέρας γωνῆς praetores plebis προσεγορεύεσθωσαν, τῇ δὲ ἐλλάδι ταύτῃ καὶ κοινῇ πραίτωρες δῆμων. Τὸ δὲ τοῦ πραίτωρος ὄνομα ὕπως ἔστι σεμνόν ³⁾, ὅπως οὐ πῶρῳ καθέστηκεν ὑπατείας, ὅπως ἐγγύτατα τοῦ νόμου τέτακται, δηλοῦσιν οἱ νόμοι, τῇ τε ὑπατείας παραξενύαντες τοὺς πραίτωρας, δευτέρων τε αἰτίους μετὰ τὸν νόμον δόντες τὴν τάξιν. καὶ ὥσπερ τὸ παλαιὸν ὑπατοὶ τε ἦσαν οἱ τῆς μεγίστης ἐξάρχοντες βουλῆς, δημαρχοὶ τε οἱ τὸν δῆμον ἡγουμένους, οὕτω δὴ καὶ νῦν ἔπρωσαν πραίτωρες μὲν συγκλήτου οἱ τὰ ἐμπροσθεν ἡμῖν εἰρημένα πράττοντες, πραίτωρες δὲ τῶν δῆμων οἱ τῆς εὐταξίας αὐτῶν ἀντιλαμβανόμενοι, καὶ τοῦ συμφέροντος αὐτοῖς προνοοῦντες. §. 2. Ἀμέλει ⁴⁾ τὴν ἀρχὴν ταύτην πάλαι σεμνὴν οὖσαν, καὶ ἐπὶ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης πολιτευσαμένην λαμπρῶς, ἐπὶ τῶν χρόνων οὐ μόνον, οὐδὲ οἱ αὐτοκράτορες ἔσχον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἔτι πορρωτέρω, καὶ ἡ μεγάλη πόλις αὐτῇ δεξαμένη τὴν ἀρχὴν οὐκ εὐκαταφρόνησον ἔσχε. τοιγαροῦν οὐδὲ ἐν πολλῷ πρεσβυτάτοις χρόνοις μεμαθηγκάμεν τινὰς τὰς μεγάλας τῶν ἀρχῶν διαχειρίσαντας, αἱ περὶ τὴν βασιλείαν εἰσὶν, εἴτα ὕστερον οὐ καταξιώσαντας ἐπὶ τοῦτου τοῦ φροντισματος γενέσθαι, κατὰ μικρὸν δὲ οὕτω τὸ πρᾶγμα εὐτελὲς ὄψασθαι καὶ ἀξιον οὐδενός, ὥστε οὕτε ἐκ συμβόλων ἡμετέρων γίνεσθαι, κείσθαι δὲ ἐπὶ τοῖς ἐνδοξοτάτοις ἐπάροχοις τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως, καὶ τὰ πολλὰ τοὺς ἐκ τῆς τάξεως τῆς αὐτῶν ταύτην παραλαμβάνειν τὴν ἀρχὴν, καὶ διαχειρίζειν αὐτὴν τὸν πάντων κάκιστον τρόπον. Καίτοιγε εἴ τις θεάσαιο τὸ τῆς ἀρχαιότητος αὐτῆς σύμβολον, σφόδρα αὐτὴν, ὅποια τὸ πρότερον ἦν, καὶ ἐκ τῶν νῦν ὄντων μαθήσεται. ἔστι γὰρ αὐτῇ ⁵⁾ δικαστήριον ἴδιον καὶ τάξις, κομμενταρισίους τε ἔχουσα καὶ τᾶλλα πάντα, ὅποια σχεδὸν τῇ πολιαρχίᾳ παρὰ τῶν νόμων ἀφώρισται.

Κε φ. β.

Curam enim habebunt eorum, quae in diem et in noctem praeter quod competens est aguntur. §. 1. Igitur quoniam antiquis Romanis vehementer praetoris placuit nomen, propterea existimavimus eos praetores plebeiorum ⁶⁾ oportere nominare, qui ad custodiam et disciplinam constituti sunt, et plebeiam possunt compescere seditionem; et sicut ceteri praetores sunt in curia senatus, libertatum et tutorum et talium praesides, ita sicut et isti praetores super populorum rectitudine, et nostra quidem voce plebis praetores appellantur, graeca vero ista et communi (lingua) praetores populorum. Praetoris enim qualiter est honestum nomen, qualiter nos longe constitutum a consulatu, qualiter vicinum legis affectum, manifestant leges, consulatui coniungentes praetores, secundum eis cum lege dantes ordinem. Et quemadmodum antiquitus consules fuerunt, qui magis praerant curiae, principes antea plebis, qui plebem gubernabant, ita et nunc sunt praetores quidem senatus, qui ea, quae pridem a nobis dicta sunt, agunt, principes vero populorum hi, qui quietem eorum defendunt, et quod eis expedit provident. §. 2. Revera enim dignitatem hanc, olim honestam constitutam, et in seniore Roma in usu frequentatam splendide, in temporibus non solum, quae Imperatores habuerunt, sed et adhuc longius, et magna civitas hanc suscipiens dignitatem non despectam habuit. Neque enim veteribus temporibus didicimus aliquas magnas dignitates administratas, quae circa imperium sunt, et post haec non dignari de hac re sollicitudinem fieri, paulatim vero ita res abiecta visa est et nullius rei digna, uti neque ex codicillis nostris fieret, iaceret autem sub gloriosissimis praefectis felicissimae huius civitatis, et multa ex ordine eorum ista susciperet dignitas, et administraret eam pessime. Etenim si quis inspiciat antiquitatis eius cingulum, vehementer eam, qualis pridem erat, et de his, quae nunc sunt, docebitur; cognoscet enim eam et forum proprium et officium commentariensis habentem, et alia omnia, quae paene civitatis cingulo a legibus deputata sunt.

CAP. II.

sterum nycteparchum vocandum esse putavimus. Curam enim gerent tam eorum, quae interdum, quam quae noctu iniuste fiunt.

§. 1. Quum vero praetoris nomen veteribus Romanis admodum placuerit, ideo eos, qui ad custodiam et disciplinam constituti sunt, popularesque seditiones cohibere possunt, praetores plebis nominandos putavimus. Et quemadmodum in senatu alii praetores sunt, qui libertatibus, alii, qui tutoribus et similibus praesunt, ita hi quoque praetores in officio plebem contineant, et nostra quidem lingua praetores plebis, haec vero Graeca et communi primitivae dῆμων appellatione. Quam venerandum vero sit praetoris nomen, quam prope a consulatu absit, quam vicinum sit legibus, declarant leges, quae consulatui iungunt praetores, secundum locum ex lege ipsis dantes. Et quemadmodum olim consules erant, qui magno praecerant senatui, tribuni vero plebis, qui plebem gubernabant, ita et nunc praetores quidem senatus sint, qui agunt, quae ante dicta a nobis sunt, praetores vero plebis, qui quietem eius defendant commodisque prospiciant.

§. 2. Hunc profecto magistratum, qui venerandus olim fuit et in veteri Roma splendide gestum, non vis solum temporibus, quibus Imperatores fuerunt, sed etiam superioribus, neque magna haec civitas, postquam imperium nacta est, contentum habuit. Nam neque antiquissimis temporibus quosdam magnis honoribus, qui circa Imperatorem sunt, gestis hoc munus suscipere dedignatos fuisse didicimus. Paulatim vero haec res adeo vilis et indigna visa est, ut neque per codicillos nostros fieret, sed in gloriosissimorum praefectorum felicitis huius civitatis potestate esset, et plerumque illi, qui in officio eorum erant, magistratum hunc susciperent, eumque modo omnium pessimo gererent. Quamquam si quis vetustatis eius symbolum spectet, abunde etiam ex iis, quae nunc sunt, cognoscat, qualis antea fuerit. Habet enim proprium iudicium, cohortem, et commentarienses, reliquaque omnia, quae fere praefecto urbis a legibus tributa sunt.

CAP. II

¹⁾ παντελῶς om. Hal. — ²⁾ καὶ om. Hal. — ³⁾ ἔστι emend. Agyt.; ὄνομα om. Scrimg.; πραιτ. ὅπως ἔστι ὄνομα (om. σεμνόν) Hal. — ⁴⁾ Οἰδαμεν

δὴ ἀμέλει Hal. — ⁵⁾ Hal.; αὐτὴ Scrimg. — ⁶⁾ „al plebis“ Cont. in marg.

Κεφ. β΄.

Ἐπειδὴ τοίνυν ἡμεῖς πάντα διερευνώμενοι τὰ γενόμενα πρόσθεν σπενδομεν εἰς καλλίονα τάξιν καὶ τὴν ἀρχαίαν σεμνότητα καὶ τὴν τοῦτου τοῦ πράγματος ἐπαγωγῶν εὐκοσμίαν, ἵνα μὴ κλοπᾷ τε παρ' αὐτῶν γίνωιντο, συγγαί καὶ κοινωνία πρὸς τοὺς κλέπτοντας, καὶ αἱ κρίσεις ἐκμελεῖς τε καὶ ἐξέτηλοι καὶ οὐδενὸς ἄξια προέρχονται λόγου, διὰ τοῦτο φηθήμεν τὰ περὶ αὐτῆν ¹⁾ διορίσασθαι. Ἐνενοήσαμεν γὰρ, ὡς εἰ χρηματικῶν ἔγικεν δικῶν, ἐν αἷς οὐκ ἐν μεγίστοις ἐστὶν ὁ κίνδυνος, ἀλλ' ἐν χρημασί μόνοις, ὅμως ἀρχαί τε δικάζουσι αἱ μέγισται, καὶ πολλάκις καὶ συνδικασταὶ δίδονται, καὶ μυσταὶ φρονιδὲς ἡμῖν εἰσὶν ὑπὲρ τοῦ μὴ τὰ πράγματα χωρὶς κρίσεως προέξαι, πῶς οὐ προσήκον ἔσιν ἐπὶ δικασταῖς, οἷς ἐπὶ ταῖς ψυχαῖς τῶν κρινόμενων ἐστὶν ὁ κίνδυνος, πάσαν θάσθαι πρόνοιαν, ὅπως ἂν τινος ἄξιοι γίνωιντο λόγου, μὴ ποτε ψυχὴν ἀπολέσασιν ἀνθρώπου, τιχομένου μὲν ἀπαξ, ἀναλαβεῖν δὲ αὐτὴν ἐπὶν ἀπολέσειεν οὐκ ἰσχύοντος;

Κεφ. γ΄.

Πρῶτον μὲν οὖν θεσπίζομεν, μηδένα ²⁾ παντελῶς ἐπὶ τὴν ἐρημνὴν ἀρχὴν παριέναι, πρὶν ἢ παρ' ἡμῶν σύμβουλοι τοῦ φρονισμοῦ λαβοῖ, καὶ ἠθροὺν λόγῳ τοιμᾶν ἔξω βασιλικῶν συμβόλων ἐπὶ τὸ φρόνισμα τοῦτο χωρεῖν, ἀλλ' ἀναμένειν τὴν βασιλείαν καὶ τὴν ἐκείθεν ἐν γράμμασι ψῆφον. Ἡμεῖς γὰρ αὐθεντὶ τὴν ἐρημνὴν ἀρχὴν παραδώσομεν, πληρὴ εἰ μὴ τῶν μεγαλοπρεπεισταίων Ἰλλουστρίων, ἢ τῶν τιφβλέπτων κομητῶν consistorianῶν, ἢ τῶν ³⁾ λαμπροτάτων τριβούνων τῶν πραιτωριανῶν καὶ νοταρίων αἱ ταυτῆν παραλαμβάνοντες εἶεν, ἢ ἄλλας ἀρχὰς ἄρξαντες, καὶ φανερίως ἡμῖν ἐπιτήδειοι καὶ τῆς παρ' ἡμῶν ἄξιοι μαρτυρίας, ὥστε αὐτοὺς τὴν ἐρημνὴν ἔχοντας σεμνότητα καὶ τιμὴν ἀντιλαμβάνεσθαι τοῦ δικαίου, μάλιστα ἐπέπερ ⁴⁾ ὑπὲρ ψυχῶν ἐστὶν ὁ ὄρων, καὶ τὰ τε πολλὰ φονικαῖς εἰσθᾶσι δίκαις διατῆν, καὶ ταῖς περὶ μοιχείας, καὶ ἐρῶδων, καὶ ἔραυθων, καὶ εἰ τε τοιούτων ἔσιν. §. 1. Ὡςτε δεῖ οὖν τῶν ἐπιλοκούντων ἐγκλημάτων προκαθήμενον ἄνδρα εἶναι πανταχόθεν σεμνὸν τε, καὶ ἀνεπίληπτον, καὶ τιαυτῆς ἀκροάσεως ἄξιον, καὶ πάσης ἀπέχεσθαι κλοπῆς ἢ τοῦ ὁμοδοκίας, ὁμοφυσίας, καὶ καθαρῶς ἔχειν τὰς χεῖρας. ἔχειν δὲ δὴ ⁵⁾ καὶ πάρεδρον τῶν δοκίμων ἔνα. καὶ γὰρ οὐδὲ ἔξω παραμυθίας αὐτοῦς τῆς ἀποχρώσεως καταλείβομεν, ἀλλὰ ἀνὰ decem librarum χρυσίου αὐτοῖς προφάσει ἀνώνων ἔτους ἐκάστου δώσο-

CAP. II.

Quoniam igitur nos omnia, quae ante facta sunt, investigantes, huius etiam rei concinnitatem ad meliorem ordinem et pristinam auctoritatem reducere studemus, ne furta ab ipsis frequenter committantur, et societates cum furibus incautur, atque absonae viles et nullius pretii sententiae ferantur, quae ad eam spectant definienda esse putavimus. Cogitavimus enim, si in causis pecuniariis, in quibus non de maximis rebus, sed de pecunia solum periclitamur, maximi tamen magistratus ius dicunt, et saepe etiam plures iudices dantur, et infinitae nobis curae sunt, ne res sine iudicio peragatur, cur non aequum sit, ut omnem providentiam adhibeamus, quo iudices, quorum sententiae diiudicatur de animis condemnatorum, alicuius pretii sint? ne animam hominis perdant, qui semel quidem nascitur, eam vero si perdidit recipere non potest.

CAP. III.

Primum itaque sancimus, ut nullus plane ad dictum magistratum accedat, antequam codicillos administrationis a nobis accipiat, nec ulla ratione sine codicillis imperialibus munus illud suscipere audeat, sed Imperatorem eiusque decretum scriptum exspectet. Nemini enim dictum magistratum trademus, nisi illi, qui eum suscipiunt, ex magnificentissimis illustribus, vel spectabilibus comitibus consistorianis, vel clarissimis tribunis praetorianis vel notariis sint, aut alios magistratus gesserint, et idonei ac nostro testimonio digni nobis visi fuerint, ut dicta gravitate et honore praediti iustitiae vindices sint, praesertim quum de animabus agatur, et plerumque de causis homicidii, adulterii, invasionum, rapinarum et similibus iudicare soleant.

§. 1. Oportet igitur eum, qui de tantis criminibus iudicat, ex omni parte gravem, inculpatum, et tali cognitione dignum virum esse, ac omni furto sive accipiendis muneribus abstinere, et puras manus, atque assessorem habere, qui ex probatis sit. Neque enim absque sufficiente solatio eos relinquemus, sed singulis decem libras auri annonarum nomine quovis anno dabimus, ut his contenti nihil furentur aut vendant.

§. 2.

CAP. II. Quia igitur nos omnia perscrutantes, quae facta sunt pridem, festinamus in meliorem ordinem et antiquam honestatem et huius rei reducere ornamentum, ut non furta ab iis fiant frequentia, et societates cum furibus, et iudicia negligi et sperni, et nullus dignae procedant rationis, propterea existimavimus quae circa ea sunt definire. Scimus enim, quoniam, si propter pecuniarias lites, in quibus non magnum est periculum, nisi in pecuniis solis, attamen dignitates eas indicant magnae, et multotiens etiam coniudices dantur, et innumerabiles nobis sollicitudines sunt, ut non causae sine iudicio procedant, quomodo non competens est de iudiciis, quibus super animabus indicantium est periculum, omnem ponere providentiam, qualiter alicuius digni efficiantur rationis, ne quando animam perdant hominis nati quidem semel, recipere autem eam dum perdidit non valentis?

CAP. III. Primum quidem igitur sancimus, neminem omnino in praedicta dignitate adesse, priusquam a nobis codicillos administrationis accipiat, et nulla ratione praesumere citra imperiales codicillos ad eam istam accedere, sed exspectare imperium et exinde conscriptum iudicium. Nos enim nulli praedictam dignitatem trademus, nisi magnificis, illustribus aut spectabilibus comitibus consistorianis, aut clarissimis tribunis praetorianis et notariis, qui hanc suscipiant dignitatem, aut aliis administrationes agentibus, et apparentibus nobis aptis et nostro dignis testimonio, quatenus eos praedictam habentes honestatem et honorem defendere praesertim pro iustitia, propter quod pro animabus est intentio, et multis homicidii consueverunt litibus habitare, et de adulteriis, et invasionibus, et rapinis, et si quid tale est. §. 1. Oportet ergo talibus criminibus praesidentem virum esse undique honestum, et irreprehensibilem, et huiusmodi auditorii dignum, et omnis abstinentem furti seu munerum acceptionis, et puras habere manus. Habere autem et consiliarium probatum unum. Etenim neque citra usum consolationis eos relinquemus, sed unicuique eorum tot solidos occasione annonarum

¹⁾ αὐτῶν Hal. — ²⁾ Hal.; γυκτέπαρχον add. τῶν Hal. — ³⁾ Hal.; δικαίον μάλιστα, ἐπέπερ Berimg. — ⁴⁾ κομητῶν ἢ τοῦ ὑψηλοτάτου βήματος Serimg. — ⁵⁾ καὶ πάσης — δὴ om. Hal.

δαίσομεν, ὥστε αὐτοὺς τούτους ἀρκομένους μηδεμίαν ἀνασχέσθαι κλοπῆς ἢ καπηλείας. §. 2. Ἀλλὰ μηδὲ ἐπιδόσεις γίνεσθαι παντελῶς, καθάπερ ἐν ἰσιν, ἐγίνετο χρόνοις, μηδὲ προϊσθαι χρυσίου μηδὲν. ἐν ἰσῶ γὰρ ἐγκληματι γενήσεται καὶ ὁ δούς τινι προφάσει τῆς ἀρχῆς, καὶ ὁ, ἐπειδὴν γένοιτο, παρὰ τίνος λαβεῖν ἀνασχόμενος, καθὰ καὶ τῷ δοθησομένῳ παρ' αὐτῶν ὄραφθ' ἀγλωθῆσεται.

Κε φ. δ.

Μεμαθήκαμεν δὲ αὐτοῖς πρὸς ὑπουργίαν εἶναι τάγματα πονηρά, φαινὴν δὲ ληστογνώστιας τε, καὶ βενεφικαίλους, καὶ βαλαντιοτόμους, καὶ ἕτερον πᾶθος, ὧν ἕκαστον προσήκον ἐστι κεκολεύσθαι μᾶλλον, ἢ τοιαῦτα βιοῦν. οὐδὲ γὰρ τὸ τῶν ληστογνώστων τούτο τοιοῦτόν ἐστιν, ὡς ἐπ' ἀγαθῶν τε πράττειν, ἀλλ' ἐπὶ τούτῳ μόνον γινώσκουσι τοὺς κλέπτας, ἐφ' ᾧ τὴν κέρδος ἑαυτοῦς τε καὶ τοῖς ἀρχουσιν αὐτῶν θροῶν. ἄπερ ἅπαντα προσήκει τοὺς νῦν παρ' ἡμῶν εἰς τὴν πραιτοῦραν τοῦ δήμου παρίοντιας μισῆσαι καὶ ἀποστραφῆναι, καὶ καθαρῶς χρῆσθαι ταῖς χερσὶ, καὶ ἐπιξίνασι πᾶσι τοῖς προσωγγελλομένοις εἴτε περὶ κλοπῆς, εἴτε περὶ τῶν ἄλλων ἀμαρτιῶν, καὶ τὴν πόλιν ἡμῶν ἐκκαθαίρειν τῶν τὰς κλοπῶν ἐργαζομένων θροῶν, καὶ ἀνδράσι σπουδαίως χρῆσθαι πρὸς ταῦτα ὑπουργοῖς, καὶ τῆ ἀκρίβει τᾶς προσφύρεσθαι προσκόντων, ὥστε θεὸς αὐτοὺς ἔχειν τὸν αὐτῶν ἄρχοντος, καὶ ἅπαντα πράττειν μετὰ σφοδρότητός τε καὶ εὐνοίας. εἰ γὰρ βουληθεῖεν ὀρθῶς διαγίνεσθαι καὶ τῆς ἐπ' αὐτοῖς ἀξίως κρῖσεως, οὐτε πολλοὶ τινες οἱ κλέπτοντες ἔσονται, τὰ φωρία τε θάπτον εὐρεθήσεται, οἱ τε ἀμαρτάνοντες ἐλάττους γενήσονται, δεδιότες ἀρχῆν, ἣν οὐκ ἂν τις ἀνήσαιο χρημάτων. §. 1. Ἀλλὰ καὶ ἐγκλημάτων, κἂν εἰ σφοδρότατα εἴη, κατακούσονται, καὶ τοὺς δημοτικούς καταστήσουσι θορόβους, οὐ τῷ²⁾ τῆς ἐνδόξου ταύτης καὶ βασιλίδος ἀρχοντι πόλεως, ἀλλ' ἡμῶν³⁾ αὐτοῖς ὑπηρετούμενοι, καὶ πάσης ἔξιπούμενοι παρ' αὐτοῦ⁴⁾ τιμῆς, ὡς ἀρχοντες ἐλάττους παρὰ μέλλοντος ἀρχοντος. ἐπιουφρῆσσαι τε αὐτῷ τὰς φροντίδας, οὐδὲν ἀιρούμενοι πράττειν, ὅπερ οὐκ ἔστιν ἀνδρῶν ἀγαθῶν καὶ βασιλικῆς μαρτυρίας ἀξίων. Εἰ δὲ ποτε συμβαῖη (τούτου ἕνεκα ἀνευχόμεθα) γενέσθαι τινὰ κατὰ τὴν πόλιν ἐμπρησμόν, δεῖ καὶ αὐτοὺς παρεῖναι, καὶ ὑπουργεῖν, καὶ μέγιστον τούτου ἔργον ἔχειν τὸ τὴν κλεπτοντῆς τε καὶ ὑφαιρουμένουσ τε τῶν ἀνευχόμενων ἀποσοβεῖν καὶ περισώζειν καθ' ὅσον ἐστὶ δυνατόν τὰ πράγματα τοῖς ὑπὸ τοῦ πυρός θιαζομένοις. καὶ γὰρ εἰ περὶ ταύτην τὴν ἀρχὴν διαγένοιτο σπουδαίως, μέλλων αὐτοὺς ὑποδέξεται θρόνος

§. 2. Sed nec largitiones ullo modo fiant, nec pecunia alicui detur, quemadmodum nonnullis temporibus factum est. In pari enim crimine erit, qui pro magistratu aliquid dat, cum eo, qui, ubi magistratus est factus, ab aliquo accipere auid, quemadmodum et iniurando ab ipsis praestando declarabitur.

CAP. IV.

Cognovimus etiam, in ipsorum ministerio malis cohortes esse, scilicet latronum cognitores, beneficiarios, saecularios, et alios eius generis homines, quorum unumquemque poenas dedisse convenientius est, quam tali modo vivere. Non enim latronum cognitores ita sunt comparati, ut boni quid agant, sed ideo solum fures cognoscunt, ut aliquid lucri sibi et magistratibus suis acciperent. Quae omnia illos, qui ad praetorem plebis a nobis iam provehuntur, odisse, aversari et puris manibus uti decet, atque omnia, quae ipsis denunciantur, sive de furto sive de ceteris ulcisci, nobisque civitatem a bestiis illis furta facientibus purgare, ad haec ministris probis hominibus uti, et erga officiales suos decenter se gerere, ut hi magistratum suum timeant, et omnia cum studio et benevolentia agant. Si enim recte et nostro de illis iudicio dignos se gerere velint, non multi fures erunt, et furta citius deteguntur, paucioresque erunt, qui delinquant, et magistratum timebunt, quem nemo pecunia emat.

§. 1. Sed et de criminibus, licet gravissimis, cognoscant, et populares tumultus componant, nec magistratu celebri huius regiaeque urbis, sed nobis ipsis ministrent, omneque honorem ab eo mereantur, tanquam magistratus minores a magistratu maiore. Curas quoque illius levent, nec quicquam agere velint, quod non sit virorum bonorum imperialique testimonio dignum. Si vero incendium aliquod (quod ne fiat optamus), in urbe oriri contingat, illos etiam adesse, et operam praestare oportet, atque id praecipue agere, ut eos qui furantur, et infelicium bona auferunt, arceant, et quoad eius facere poterunt iis, qui ab igne vim patiuntur, res conservent. Si enim in hoc magistratu diligentes se gesserint, maior sedes et gravior magistratus eos excipiet, ac sciant, satius esse cum honestate vivere, quam hac contempta multis manibus uti, et per eas impie agere, et postea egere, propter quod

nonnam annis singulis dabimus, quatenus hi sufficientes his nulli adquiescant furto aut venalitati. §. 2. Sed neque per dationem fieri omnino, quemadmodum in quibusdam sebat temporibus, neque προφῆσθαι auram ulli. In aequali enim crimine efficitur et qui dat alicui occasione dignitatis, quodsi factum fuerit adquiescens, ut secundum dandum ab eo iniurandum manifestatur.

CAP. IV. Didicimus autem, eis ad obsequium esse officia maligna; dicimus autem latronum cognitores, et beneficiarios⁵⁾, et singulorum incisores, et aliam multitudinem, quorum unumquemque competens est castigari⁶⁾ magis, quam taliter vivere. Neque enim latronum cognitor talis est, quomodo in bonum quid agere, sed in hoc tantummodo cognoscunt fures, ut lucrum sibi et iudicibus suis veneatur. Quae omnia competens est eos, qui nunc a nobis in praetorem populū transeunt, odisse et aversari, et mundis uti manibus, et rescare omnia, quae praecepta sunt sive de furto, sive de aliis delictis, et civitatem nobis emundare ab his, quae furta operantur, bestiis, et viris industriis uti ad haec ministris, et proprio officio offerri competenter, quatenus timor eos habeat sui iudicis, et omnia agant cum vehementia et bona voluntate, et digne iudicio de se. Neque multi aliqui fures erunt, et furta celeriter invenientur, et peccantes imminuantur, timentes dignitatem, quoniam nemo comparet pecuniis. §. 1. Sed et crimina, vel si vehementissima sint, cognoscent, et populares sedabant turbas, ita gloriosae huius et regiae iudici civitatis, sed⁷⁾ nobis obsequentes, et omni digni eo honore, tanquam indices minores a iudice maiore evacuent eius sollicitudines, nihil eligentes agere, quod non est bonorum virorum et imperiali testimonio dignum. Si vero aliquando contigerit (hoc quod non optamus) fieri aliquid in hac civitate incendium, oportet eos praesentes esse et ministrare, et maximum hoc opus habere, ne fures et subtrahentes infelicissimorum res eriperent, et salvare, quantum possunt, res ab ignis violentia. Etiam si circa hanc dignitatem facti fuerint industrii, maior eos sedes excipiet et honestior dignitas, et cognoscent,

¹⁾ ἔχειν. ἐπὶ τῷ αὐτῶν ἀρχοντι Hal. — ²⁾ Scrimg., Bas.; οὕτως Hal. — ³⁾ Scrimg., Bas.; ἀρχοντες πόλεως ὡς καὶ ἡμῶν Hal. — ⁴⁾ Scrimg., Bas.; αὐτῶν

Hal. — ⁵⁾ Ita soc. Graec.; beneficiarios Cont. — ⁶⁾ Soc. Graec.; castigare Cont. — ⁷⁾ et Beck.

δρόνος καὶ ἀρχὴ σεμνοτέρα. καὶ εἰσονται, πόσον τοῖσι τὸ μετὰ σεμνότητος εἶναι¹⁾, ἢ ταύτης μὲν περιφρονεῖν, χρῆσθαι δὲ πολλὰς ταῖς χερσὶ, καὶ δι' αὐτῶν ἀσεβεῖν καὶ ἀπορεῖν ὑστερον²⁾, διότι μαχρὸν τῶν οὕτως ἀδουλομένων πέφυκε μένειν, ἀλλὰ κακῶς τε συλλέγεσθαι καὶ αὐτίκα διαπόλλυσθαι. Ὅπως τὸν οὖν ἡμετέροισι ὑπάρχουσιν ὀφελήσασθαι, διὰ³⁾ ταύτην φήθημεν χρῆσαι τὴν προφασιν, καὶ παραψυχὴν τοσαύτην αὐτοῖς δοῦναι, καὶ ἄνδρας⁴⁾ τετιμημένους εἰς μέσον ἀγαγεῖν, ὅπως ἂν τῆς αὐτῶν ἀρετῆς ἀσθῆται τὸ ὑπῆκοον. ἔξουσι δὲ οἱ περίβλεπτοι τῶν δῆμων πραίτωρες καὶ πάρεδρον τῆς ἡμετέρας ἐπ' αὐτοῖς κρίσεως, καθάπερ εἴπομεν, ἀξιον.

Κε φ. ε΄.

Παρέονται δὲ αὐτοῖς καὶ ἀνὰ εἰκοσι στρατιῶται, καὶ ἀνὰ τριάκοντα ματρικάριοι, οὓς δὴ νῦν ἡμεῖς κατιστήσαμεν ταῖς διατιμύσεσιν ὑπηρετούμενοι ταῖς αἰτίαι, καὶ εἰ που δεῖοι καὶ τοὺς ἀκοσμοῦντας ἐπένοτες, καὶ τῷ προσκοτι σχῆματι παραδιδόντες τὸ πολίτευμα. Δεῖ δὲ αὐτοὺς ἐπίστασθαι σαφῶς, ὡς εἰν καθαρῶς ἐαυτοῦς τηροῦεν, τὴν τε ἐκ θεοῦ συμβαχίαν ἔξουσι, τῆς τε παρ' ἡμῶν εὐμενείας οὐκ ἀποτιξέονται, μακρότερά τε αὐτοῖς ἴσται τὰ τῆς ἀρχῆς, εἰς γὰρ ἂν τὸν καλῶς τε καὶ ὀρθῶς διαγιγόμενον ἡμῶν ἰδιόλησειν;

Κε φ. ε΄.

Ἀλλὰ καὶ εἰ παραμυθείη τις αὐτοῖς ἐκ τοῦ δεκαπτηρόν του λαμπροτάτου ἐπάρχου τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως, ἐφ' ᾧ τιμωρίαν ὑποσχέιν, ἀκριβῶς ἀναστῆτωσαν τὴν αἰτίαν, καὶ μανθανέτωσαν, ἐφ' αἷς ἀναιροῦσιν τὸν ἀνδροπον, ἢ ἀφαιροῦνται μέλους ἢ τιμὸς τοιοῦτου, πυνθανόμενοι καὶ παρ' αὐτοῦ τοῦ ἰσοδοτάτου ἐπάρχου, εἰ καὶ τοῦτο συνείδοιεν, ὡς τε αὐτοὺς ἀκριβῶς ἐξεργεῖν τὴν ψῆφον, ἢ ψυχῆς ἢ μέλους τιμὸς ἀφαιρουμένην⁵⁾ τὸν παραπεμπόμενον. §. 1. Ὅπερ δὲ τοὺς περιβλέπτους πραίτωρας τῶν δῆμων τηλικαύταις ἐτιμῆσαμεν δωρεαῖς, ἀξιόσπετες αὐτοὺς καὶ συμβόλων ἐκ τῆς ἡμετέρας προδόντων χερσὶ, καὶ σιτήσεως, καὶ προσηγορίας τοσαύτης, καὶ τῶν ἄλλων, ὅποσα ἔμπορσεν εἰσῆται, εἰσὶν αὐτοῖς ἀπαιτούμεν ἀντιδόνον ἡμῖν τὴν ἐαυτῶν καθαρότητα, καὶ τὴν ἐν ἅπασιν ἀγροπνίαν, καὶ τὸ πάντα πράττειν ἴσῳ καὶ δικαίῳ λογισμῷ, καὶ καθαρῶ τῆ χειρὶ. Εἰ γὰρ τι φανείεν πλημμελοῦντες, καὶ ἢ κλέπτοντες, ἢ τῶν κλεπτόντων ἀνεχόμενοι, ἢ μὴ πάνσιν ἐπιεξιόντες τρόποις, καὶ τοὺς μὲν ἀξίους θανάτου

quod nihil eorum, quae ita coacervantur, sic comparatum est, ut disturnum sit, sed male parva statim dilabuntur. Ut igitur subditis nostris prodessemus, haec uti existimavimus oportere occasione et tantum iis dare solatium, et viros honoratos in medium producendos esse, ut eorum virtutem subdit sentiant. Spectabiles vero praetores plebis assessorem etiam, sicut diximus, habebunt dignum iudicio, quod de iis nobis est.

CAP. V.

Aderunt vero ipsis viginti milites, et triginta matricarii, quos nunc constituimus, qui ipsorum mandatis obtemperent, et ubi opus sit tumultuantem contineant, atque in conveniente forma rempublicam constituent. Certo autem scire eos oportet, si incorruptos se praesent, et a deo se auxilium habituros, et nostra benevolentia non privandos, atque longiorem magistratum gesturos esse. Quis enim eum, qui bene et recte se gerit, removere vellet?

CAP. VI.

Quin etiam si quis ex dicasterio clarissimi praefecti Felicis huius urbis, ut poenam sustineat, ad eos transmittatur, diligenter in causam inquirent, et cognoscant, cur homo occidendus, vel membrum, vel tale quid ipsi auferendum sit, atque ex ipso gloriosissima praefecto sciscitentur, num id ipsum ei placeat, ita ut accurate sententiam ferant, qua aut vita, aut membro is, qui transmissus est, privetur.

§. 1. Quemadmodum autem spectabiles praetores plebis tantis donis honoravimus, eosque codicillis etiam a nostra manu proficiscentibus, et annonae, atque tali appellatione, ac reliquis, quae ante dicta sunt, dignati sumus, ita ab iis exigimus, ut nobis vicissim integritatem et vigilantiam in omnibus praesent, omniaque aequa et iusta ratione ac pura manu gerant. Nam si illos delinquere, vel furari, vel fures tolerare, vel eos non omnimode persequi, nec morte dignos punire, qui vero mediocriter peccarunt ex magna hac urbe eo, quo nos iusserimus, expellere appareat, sciant, de his

sciant, quantum est, quod cum honestate vivitur, quam habet contemnere, uti autem multis manibus, et per eas laque agere, et postea egere, propter quod nihil horum, quae ita congregantur, consuevit manere, sed male colligere, et statim deperdere. Ut igitur nostros subiectos invitare quidem per hanc aestimavimus oportere occasionem, et solatium eis dare tantum, et homines honoratos ad medium adducere, ut eorum virtutem sentiant subiecti. Habebunt autem spectabiles populorum praetores ad consiliarium nostro super eo iudicio, sicut diximus, dignum.

CAP. V. Assistant autem eis et viceni milites, et triceni matricarii, quos nunc nos constituimus, dispositionibus obsequentes eorum, et sicubi deo eos, qui indecenter agunt, detinentes et competenti ordini tradentes disciplinam. Oportet autem eos manifeste scire, quod si mandos semetipsos constituerint, et dei auxilium habeant, et nostra placatione non fraudabuntur, et longior eis dignitas erit. Quis enim bene et recte agentem amovere velit?

CAP. VI. Sed si transmittatur eis aliquis a iudicio viri clarissimi praefecti huius felicissimae civitatis, quantum supplicii subiciatur, scrupulose iudicatum dignitatem, et doceantur, in quibus occidit hominem, aut auferunt membrum, aut tale aliquid, sciscitantes et ab ipso glorioso praefecto, si et hoc praeviderit, ut cum subtilitate proferant sententiam aut animae aut membri alicuius auferendi a destinato. §. 1. Quemadmodum enim spectabiles praetores populorum talibus honoravimus donationibus, dignos eos facientes et codicillis a nostra procedentibus manu, et annonis, et appellatione tanta, et aliis, quae dicta sunt, ita eos exigimus reddere nobis suam puritatem et in omnibus vigilantiam, et cuncta agere aequali et iusta conscientia et pura manu. Si enim aliquid apparuerint delinquentes, aut furantes, aut fratribus adquiescentes, aut non omnibus resercentes modis, et dignos quidem morte supplicii subdentes, mediocria vero agentes expellentes a magna

¹⁾ Scring., Bas.; ἀρχῆς σεμνοτέρας ἔσονται, ὡς πολλῶν ἴσται τὸ μ. σ. ἐπὶ φέροισιν Hal., quem autem tenere haec metasse constat cf. Heimbach. l. c. p. 328.

²⁾ ὑπερ Hal. — ³⁾ Fort. leg. διδ. — ⁴⁾ ὀφελήσασθαι μὲν, φηγησάμεθα καὶ ἄνδρας Hal. — ⁵⁾ Hal. ἀφαιρουμένην Scring.

γμάτων ἀσέβων ἐπὶ τοιαύταις αἰτίαις ¹⁾ κατὰ ταύτην τὴν μεγάλην ἀμαρτανόμενων ²⁾ πόλιν, τὸ πρῶγμα οὐ παρείδομεν. ἔγνωμεν γὰρ τινὰς εἶναι μὲν ἀτόπως, ἐκ δὲ πλείων χαλεπῶν τε καὶ μεισισημένων πρόφρασιν ἑαυτοῖς μισρῶν ἔξευρίσκων κερδῶν. περιουσίην γὰρ χορῆς τε καὶ τόπων πολλοῖς, καὶ νέας ἑλεεινὰς δελείων, προτεινομένους ὑποδημάτα τε καὶ ἐσθῆτά τινὰ, καὶ τοῖσι τοῖσι θρησκείαν αὐτὰς καὶ ἄγειν εἰς τὴν εὐδαίμονα ταύτην πόλιν, καὶ ἔχειν ³⁾ καθειργμένους ἐν ταῖς ἑαυτῶν καταγωγαῖς, καὶ τροφῆς αὐταῖς ἑλεεινῆς μεταδίδοναι καὶ ἐσθῆματος, καὶ ἐντεῦθεν ἐκδιδόναι πρὸς ἀσέβειαν αὐτὰς τοῖς βουλομένοις, καὶ πάντα πόρον ἄλλον ἐκ τοῦ σώματος αὐτῶν προσγιγόμενον αὐτοῖς λαμβάνειν, καὶ ποιῆσαι συγγράμας, ὡς ἐπὶ χρόνον, ὃν αὐτοῖς δόξει, προεδρεύουσαι τὴν ἀσέβειαν τε καὶ ἀνοσίαν ταύτην αὐτοῖς λειτουργίαν πληροῦσαι. τινὰς δὲ αὐτῶν καὶ ἐγγυητὰς ἀπειτεῖν, ὥστε τοσαύτην γενέσθαι τὴν τοῦ πράγματος ἀτοπίαν, ὡς ἐν πάσῃ σχεδὸν τῇ βασιλίδι ταύτῃ πόλει, καὶ ἐν τοῖς περὶ αὐτὴν αἰσῆς, καὶ τὸ δὴ χεῖριστον, καὶ πλησίον τῶν ἱερῶν τόπων καὶ τῶν σεβασμιωτάτων ὄψεων τὰς τοιαύτας αὐτοῖς εἶναι καταγωγὰς, καὶ πράγματα οὕτως ἀσέβη καὶ παράνομα ἐπὶ τῶν ἡμέτερον τολμᾶσθαι χρόνων, ὥστε καὶ τινὰς ἑλεούνας, αὐτὰς ἀποστῆσαι τῆς ἐργασίας ταύτης πολλὰς βουλευθῆσαι ⁴⁾, καὶ πρὸς νομίμον ἄγεσθαι συνοικέσιον, τοὺς δὲ ⁵⁾ οὐκ ἐπιεῖναι. ἐνίοις δὲ οὕτως ἀνοσίους καθιστάναι, ὥστε κόρας οὐδὲ τὸν δέκατον ἀγούσιους ἑαυτῶν εἰς ἐπικίνδυνον κατὰγειν ὑφορᾶν, ὥστε καὶ νῦν χρόνον δόνας οὐ μείζιον μόλις ἐκείθεν ἐξωγῆσθαι τὰς ταλαιπώρους, καὶ γάμψ συναρμόσαι σωφρονεῖν. καὶ τρόπους εἶναι μισροῦς, οὗς οὐκ ἂν τις λαγύσει λόγῳ περιλαβεῖν, εἰς δεινὴν ἀοριστίαν ἔξευχθέντος τοῦ τοιοῦτου κακοῦ, ὡς πρότερον μὲν ἐν Ἰλαγίστοις ⁶⁾ μέρει τῆς πόλεως εἶναι, νῦν δὲ αὐτὴν τε καὶ τὰ περὶ αὐτὴν ἅπαντα μετὰ τῶν τοιούτων γενέσθαι κακῶν. Ταῦτα τόσων πρῶν μὲν τις ἡμῶν ἐν ἀπορότῃ προσγγυεῖεν, εἶτα καὶ ἐναγχοῦσι οἱ μεγαλοπρεπέστατοι πρῶτοιρες παρ' ἡμῶν τὰ τοιαῦτα ἀναζητεῖν ἐπιτραπέντες, αὐτὰ ταῦτα εἰς ἡμᾶς ἡγάγον. ἅμα τε οὖν ἠκούσαμεν τοῦτων, ψήθημεν χοῖναι διῶ ⁷⁾ τὴν τοιαύτην ἀναδεῖναι ⁸⁾ πρᾶξιν, καὶ δᾶττον ἀπαλλάξαι μίσους τοιοῦτου τὴν πόλιν.

§. 1. Θεσπίζομεν τοίνυν, πάντας μὲν, καθ' ὅσον ἰσὶ θνητοῖς, σωφροσύνην ἄγειν, ἥτις καὶ μόνη δεῖται μετὰ παθήσας δυνατὴ καθέστηκεν ἀνθρώπων παραστῆσαι ψυχᾶς. Ἐπειδὴ δὲ πολλὰ τὰ ἀνθρώπινα, τὸ γὰρ οὐκ ἐχρηγὴ καὶ δόλῳ καὶ ἀνάγκῃ τινὰς εἰς τοιαύτην ἀσέβειαν ἄγεσθαι πᾶσι κωλύομεν τρόποις, καὶ

rem non contempsimus. Cognovimus enim, turpiter quosdam vivere, et ex gravibus atque exosis causis occasionem scelerati lucri sibi quaerere, rus scilicet et multa loca circumire, ac miserās puellas decipere, calceos et vestem ipsis promittentes, atque ita venari eas. et ad felicem hanc urbem deducere, illasve acerbis suis inclusas habere, alimenta misera et vestem ipsis praebere, deinceps libidini cuiusque tradere, omnemque miserum quaestum ex corpore ipsarum proveniente illos accipere; syngraphas etiam facere, quibus cogantur puellae usque ad certum tempus, ab eis constitutum, assiduo impium hoc et scelestum ministerium praestare; quosdam vero ex illis etiam fideiussores exigere, adeo ut huius rei tanta sit absurditas, ut in tota fere regia hac urbe et in transmarinis eius locis, quodque pessimum est, etiam iuxta loca sacra et venerabiles domos talia diversoria habeant, atque adeo impia legibusque contraria temporibus nostris perpetrentur, ut, quum quidam misericordia ducti eas saepe a tali quaestu abstrahere et in legitimum matrimonium ducere vellent, illi non permitterent; quidam vero adeo scelerati fuerint, ut puellas nondum decimum agentes annum in periculosa stupra inducerent, adeo ut non modica pecunia data vix quidam miserās illas redimere et castis nuptiis secum iungere potuerint. Mille praeterea modi sunt, quos nemo oratione complecti posset, malo hoc in immensum aucto, ut, quum antea solum in minimis urbis partibus esset, nunc vero et ipsa, et quae circa eam sunt loca male illis omnia plena sint. Haec quidem antea ad nos secretis quis detulit, deinde etiam nuper magnificentissimi praetores, quum talia inquirere a nobis iussi essent, eadem haec ad nos retulerunt. Simulac igitur haec audivimus, deo hanc actionem consecrandam, et civitatem tali scelere statim liberandam esse putavimus.

§. 1. Sancimus igitur, ut omnes, quantum poterunt, castitate colant, quae sola animas hominum cum fiducia deo commendare potest. Quia vero variae sunt res humanae, ne quae fraude, dolo vel vi ad libidinem trahantur, omnimodo prohibemus. Neque cuiquam lenocinium exercere, et domi mulieres habere, vel

commissis, causam non desepimus. Agnovimus enim, quosdam vivere quidem illicite, ex causis autem crudelibus et odiosis occasione sibi nefandorum invenire lucrorum, et circumire provincias et loca plurima, et interventus miserandas decipere, promittentes calceamenta et vestimenta quaedam, et his venari eas et deducere ad hanc felicissimam civitatem, et habere constitutas in suis habitationibus, et cibum eis miserandum dare et vestem, et deinceps tradere ad luxuriam eas volentibus, et omnem quaestum miserabilem ex corpore earum accedentem ipsos accipere, et celebrare conscriptiones, quia ipsae ⁹⁾ usque ad tempus, quod eis placuerit, observant impiam et scelestam hanc functionem implentes. Quosdam vero earum etiam fideiussores exipere, et in tantum procedere illicitam actionem, ut in omni paene hac regia civitate, et in transmarinis eius locis, et (quod deterius est) iuxta sanctissimas loca et venerabiles domos sint tales habitationes, et causae sic impiae et iniquae sub nostris temporibus praesumantur, ita ut etiam quosdam miserantes earum, et abducere a tali operatione crebro volentes, et ad legitimum deducere matrimonium non sinerent. Aliquos autem sic scelestos existere, ut puellas nec decimum agentes annum ad periculosam deponerent corruptionem, et quosdam aurum dantes non parvum vix inde redemisse miserās, et nuptiis copulasse castis. Esse etiam decies mille modos, quos nullus praevaleat sermone ¹⁰⁾ comprehendere, quum ad infinitam crudelitatem deductum sit tale malum, ita ut primum quidem in ultimis partibus civitatis esset, nunc autem et ipsa et quae circa eam sunt omnia plena talium sicut malorum. Hoc igitur dudum quidem nobis secreta denuntiavit, deinde etiam nuper magnificentissimi praetores a nobis talia inquirere praecepti haec eadem ad nos retulerunt, moxque audivimus et indicavimus oportere deo huiusmodi commendare causam, et velociter liberare tali scelere civitatem.

§. 1. Sancimus igitur, omnes quidem secundum quod possunt castitate agere, quae etiam sola deo cum fiducia patris est hominum animas praesentare. Quia vero plurima sunt humana, cum arte et dolo et necessitate quaslibet ad talium ¹¹⁾ luxuriam deduci omnibus prohibemus modis, et nulli fiduciam esse pascere meretricem

ὡς θ. θεῶ (om. χοῖναι) Hal. — ⁸⁾ Hal.; ἀνευθῦναι Scrimg. — ⁹⁾ Trid., Port.; ipsae om. Cont. — ¹⁰⁾ Trid.; sermo Cont. — ¹¹⁾ Trid.; quaslibet talium ad Port. Cont.

¹⁾ ἀτιμίας Hal. — ²⁾ ἀμαρτ. om. Hal. — ³⁾ καὶ ἔχειν om. Hal. — ⁴⁾ βουλευθέντας Hal. — ⁵⁾ τοῖσι τοῖσι (om. δὲ) Hal. — ⁶⁾ Ἰλαγίστοις legissio videtur Fel. Int. — ⁷⁾ ἅμα τε ὡν ἠκούσαμεν, τοῦτων

καὶ μηδὲν παρῆρσιαν εἶναι πορνοβοσκείν, καὶ ἐπὶ οἰκῆματος ἔχειν γυναῖκας, ἢ καὶ δημοσίᾳ προϊστέῃν ἐπ' ἀσελγείᾳ, ἢ ἀντ' ἄλλης τινὸς πραγματείας τὰ τοιαῦτα ἐμπορευέσθαι, μηδὲ συγγραφεὶς ἐπὶ τοιούτοις λαμβάνειν, μηδὲ ἔγγυθας ἀπατεῖν, μηδὲ τοιοῦτό τι πράττειν, ὅπερ ἀναγκάζει τὰς τλαιπαιρούς καὶ ἀκούσας τὴν αὐτῶν σωφροσύνην κατασχέειν, μηδὲ ἐλπίζειν, ὡς ἔξεστι τοῖς λοιποῖς αὐτοῖς ἐσθνημάτων ὄσει ἢ καὶ κοσμιῶν τυχόν ἢ τροφαῖς δελεάζειν αὐτὰς εἰς τὸ καὶ ἀκούσας προσκαρτερεῖν. Οὐ γὰρ συγχωρούμεν οὐδ' ὀτιοῦν γίνεσθαι τοιοῦτον, ἀλλὰ καὶ νῦν ἀπαντα ταῦτα ἐν βραχεῖ τῆς προσήκουσας ἠξιώσαμεν θεραπεύειν, παρασκευάσαντες καὶ ἀναδοθῆναι αὐταῖς πᾶσαν, ἣν ἔτυχον, ἀσφάλειαν προφάσει τοῦ τοιοῦτου μίσους ἐκδέμεναι, καὶ οὐδὲ συγχωρήσαμεν¹⁾ τοὺς ἀκούσους πορνοβοσκούς, εἰ τι δειδώκασι αὐταῖς, τοῦτο παρ' αὐτῶν ἀφέλεσθαι. Ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς τοὺς πορνοβοσκούς ἔξω ταύτης γενέσθαι τῆς εὐδαίμονος παρεκελευσάμεθα πόλεως, ὡς ὀλεσθῶν καὶ κοινοῦς λυμειῶνας τῆς σωφροσύνης γινομένους, καὶ ἐλευθέρους τε καὶ θεραπεύαντας, περιεργαζομένους, καὶ καταγόντας εἰς τὴν τοιαύτην ἀνάγκη, καὶ δελεάζοντας, καὶ ἔχοντας παρατρεφόμενας εἰς πᾶσαν ἀσχυρήν. Προαγορεύομεν δὲ, ὡς, εἰ τις τοῦ λοιποῦ τολμήσειεν ἀκούσαν κόρην λαβεῖν, καὶ ἔχειν πρὸς ἀνάγκης ἀποτρεφόμενῃν τε, καὶ ἐκ πορνείας αὐτῷ προσάγουσαν πόρους, τοῦτον ἀνάγκη παρὰ τῶν περιβλέπωνται πραιτωρίων τοῦ δήμου τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως συνεχόμενον τὰς πασῶν ἐσχάτας ὑπομένειν ποινάς²⁾. εἰ γὰρ τῶν χρηματικῶν αὐτοῦς κλοπῶν³⁾ καὶ ληστεῶν ἐπανορθωτῶν προῦβαλλόμεθα⁴⁾, πῶς οὐ πολλῶν μᾶλλον τῆς σωφροσύνης κλοπῆν τε καὶ ληστεῖαν αὐτοῖς ἀπελαινεῖν ἐφήσομεν; Εἰ δὲ καὶ τις ἀνάσχοιτο ἐν τῷ ἑαυτοῦ οἴκῳ τινα πορνοβοσκόντα καὶ τοιαύτης προῖσταμένον ἐργασίας ἔχειν, καὶ μὴ ταῦτα προσαγγελλθέντα μᾶθων τῆς οἰκῆσεως αὐτὸν ἐξελεῖσιν, ἴστω καὶ decem librarum auri ὑποσηθόμενος ποινήν, καὶ παρ' αὐτὴν ἰσθυεῦσαν τὴν οἰκῆσιν. Εἰ δὲ καὶ τις συγγραφεὴν τὸ λοιπὸν ἐπὶ τοιοῦτοις τολμήσειε λαβεῖν ἢ ἔγγυθῆν, ἴστω μηδὲν μὲν ὄφελος τῆς τοιαύτης ἔχων ἔγγυθῆς ἢ τοῖς συγγραφεῖς. Καὶ γὰρ ὁ μὲν ἔγγυθῆς ἐνοχος οὐκ ἔσται, ἢ δὲ γε συγγραφεὴ παντοῶς ἀκυρος μενεῖ, καὶ αὐτός, καθάπερ ἐπόντες ἐφθνηεν, τὴν εἰς τὸ σώμα τιμωρῶν ὑποσηθῆσιν, καὶ τῆς μεγάλης ταύτης ὡς πορρωτάτω πόλεως ἐξελαθῆσιν. Τὰς γὰρ δὴ γυναῖκας σωφρονεῖν μὲν βουλομένα τε καὶ εὐχόμενα, μὴ μὴν ἀκούσας εἰς ἀσελίῃ βίῳ κατέγεσθαι, μηδὲ ἀσεβεῖν ἀναγκάζεσθαι. πᾶσαν γὰρ πορνοβοσκῶν

vel publice ad libidinem prostituere, aut pro alia quodam negotiatione talia mercari liceat, neque syngraphas hoc nomine accipere, neque fideiussores exigere, neque tale quid agere, quo miseræ illæ et invitæ castitatem suam foedare cogantur, neque sperare, in posterum vestimentis, vel etiam ornamentis aut alimentis datis eas inescare licitum sibi fore, ut invitæ etiam perseverent. Non enim permittimus, ut aliquid tale fiat, sed et nunc breviter omnia illa decente remedio dignamur, curantes, ut omnis cautio, quam occasione huius sceleris praestiterunt, illis reddatur. Neque permittimus, ut impii illi lenones, si quid illis dederunt, ipsis auferant. Quin iubemus, ut lenones illi felice hæc civitate excedant, tanquam perditii homines, et communes castitatis corruptores, qui tam liberæ quam servas conquirunt, et in hæc miserias deducunt, atque inescant, ac ad summam turpitudinem alunt. Praecipimus vero, ut, si quis in posterum invitam puellam assumere, eamque vi alere, et ex fornicatione quaestum sibi parare ausus fuerit, ille a spectabilibus praetoribus plebis felicis huius urbis comprehensus extremas poenas sustineat. Nam si eos ideo creavimus, ut pecuniaria furta et latrocinia puniant, cur non multo magis castitatis etiam furta et rapinas iis coercere permittimus? Si quis etiam in domo sua aliquem lenocinium exercere et huic quaestui operam cogitam habere sustineat, neque eum re denunciata et cognita domo expellat, decem librarum auri poenam subituram, et de ipsa domo se periclitaturum sciat. Sin vero quis in posterum syngrapham vel fideiussorem eo nomine accipere ausus fuerit, sciat, se nullam utilitatem ex fideiussione aut syngrapha habiturum esse. Nam fideiussor non obligabitur, et syngrapha plane irrita erit, ipse quoque, sicut diximus, poena corporali afficietur, et ex magna hac urbe quam longissime expelletur. Feminas enim castas esse volumus et optamus, non vero ut invitæ ad libidinosam vitam traduantur, neque ut impie vivere cogantur. Omne enim lenocinium et fieri prohibemus, et factum pusimus, praecipimus in felice hac urbe, locisque suburbanis, neque minus in omnibus etiam locis extra eam, tum quæ ab initio nostræ reipublicæ fuerunt, tum quæ a domino deo nobis donata sunt, et vel maxime in his, quæ dona dei, quæ in nostram rempublicam contulit, ab omni vi libera servare, et domini dei erga nos liberalitate digna esse et manere volumus. Confisimur enim domino deo credidimus ob hoc nostrum castitatis studium magnam quandam accessionem reipublicæ nostræ futuram, deo omnia prospera eiusmodi actionum gratia nobis largiente.

Epi-

tricem, et in domo habere mulieres, aut publice prostituere ad luxuriam, et pro alio quodam negotio talia mercari, neque conscriptiones super hoc percipere, neque fideiussores exigere, nec tale aliquid agere, quod cogat miseræ et invitæ suam castitatem confundere, neque sperare, quia licebit de cetero eis vestium datione, aut ornamentorum forsitan aut alimentis decipere, ut etiam invitæ sustineant. Non enim permittimus quidquam fieri tale, sed etiam nunc omnia talia breviter competente cura disponimus, statuentes, etiam reddi eis omnem, quam contigerit, cautionem occasione sceleris huius exponi, et neque permittimus scelestos lenones, si quid dederunt eis, hoc ab eis auferre, sed etiam ipsos lenones iussimus⁵⁾ extra hanc fieri felicissimam civitatem tanquam pestiferos, et communes castitatis vastatores factos, et liberæ ancillasque requirentes et deducentes ad huiusmodi necessitatem, et decipientes, et habentes educatas ad universam confusionem. Praeconiamus itaque, quia, si quis de cetero praesumerit invitam puellam assumere, et habere ad necessitatem nutritam, et fornicationis sibi deferentem quaestum, hunc necesse esse a spectabilibus praetoribus populi huius felicissimæ, civitatis comprehensum omnium⁶⁾ novissima sustinere supplicia. Si enim pecuniariorum eos furto et latrociniorum emendatores elegimus, quomodo non multo magis castitatis furtum et latrocinium eos coercere permittimus? Si quis autem patiatur in sua domo quandam lenonem et huiusmodi praepositam operationis habere, et hæc denunciata cognoscens non ex domo sua expulerit, sciat, se et decem librarum auri sustinere poenam, et circa ipsam periclitaturam habitationem. Si quis autem conscriptionem de cetero in talibus praesumerit, aut fideiussorem acceperit, sciat, nullam utilitatem se utilitatem huiusmodi fideiussionis aut conscriptionis habere. Etenim fideiussor quidem obligatus non erit, conscriptio vero omnino invalida manebit, et ipse, sicut praediximus, in corpore supplicium sustinebit, et a magna hac longissime civitate expelletur. Mulieres itaque caste quidem vivere volumus et oramus, non autem invitæ ad luxuriosam vitam deduci, nec impie agere cogi.

Omnino

¹⁾ συγχωρήσομεν Hal. in notis recogn. op. — ⁴⁾ ἐπανορθωτικούς ἐξελέξαμεν Hal. — ⁵⁾ Τριδ., iubemus Const. — ⁶⁾ Τριδ.; omnia Const.

²⁾ προεβαλλόμεθα add. Hal. — ³⁾ φρωρίων Hal. —

αλίαν καὶ γίνεσθαι κολύομεν, καὶ γενομένην κολά-
ζομεν, διαφερόντως μὲν ἐπὶ ταύτης τῆς εὐδαίμονος
πόλεως καὶ ἐν τῇ ταύτης περιοικίδι, οὐδὲν δὲ ἥτιον
καὶ ἐν τοῖς ἔξω τόποις ἅπασιν τοῖς τε ἔξ ἀρχῆς τῆς
ἡμετέρας οὐαὶ πολιτείαις, τοῖς τε νῦν παρὰ τοῦ δε-
σπότου θεοῦ δωρημένοις ἡμῖν. καὶ μάλιστα γὰρ
ἐν ταύτοις, διότι τὰς τοῦ θεοῦ δωρεάς, ἃς περὶ τὴν
ἡμετέραν ἐπιήσατο πολιτείαν, βουλόμεθα φυλάττε-
σθαι καθαρῶς πάσης τοιαύτης ἀνάγκης, καὶ τῆς
παρὰ τοῦ δεσπότου θεοῦ περὶ ἡμᾶς δωρεάς εἶναι τε
καὶ διαμένειν ἄβυσσας. Πεισιτεύκαμεν γὰρ εἰς τὸν
δεσπότην θεὸν καὶ ἐκ ταύτης ἡμῶν τῆς περὶ τὴν
σωτηροσύνην σπουδῆς μεγάλην ἔσθαι τῇ ἡμετέρᾳ
πολιτείᾳ προσδήκην, τοῦ θεοῦ πάντα ἡμῖν αἰαία διὰ
τῶν τοιούτων παρεχομένου πράξεων.

Ἐπίλογος.

Ὅπως ἂν οὖν ἡμεῖς πρῶτοι, ἡμέτεροι πολῖται,
τῆς σωτηροσύνης ἡμῶν ἀπολαύσῃτε διακτιπώσεως, διὰ
τοῦτο τῷδε τῷ θεῷ κηρύττειτε χρωμένα, ὅπως ἂν
εἰδέητε τὴν ἡμετέραν περὶ ὑμᾶς σπουδὴν, καὶ τὸν
περὶ τὴν σωτηροσύνην τε καὶ εὐσέβειαν πόνον ἡμῶν,
δὲ ἂν ὅ) ἐν ἅπασιν ἀγαθοῖς φυλαχθῆσθε τὴν
ἡμετέραν πολιτείαν ἐπιζόμεν.

Ἐγράφη τὸ ἰσότυπον τῷ ἐνδοξοτάτῳ
μαγίστρω μετὰ τῆς παραλλαγῆς ταύτης.

Ὅπως ἂν ἅπασιν ταῦτα γένοιτο φανερὰ τοῖς τὴν
ἡμετέραν ἔχουσι πολιτείαν, ἢ τοῖσιν σὴ ὑπέρροχῃ
τόνδε ἡμῶν θεξαμένην τὸν νόμον ἐν ἀπάσῃ τῇ ὑπηκόῳ
διὰ προσταγμάτων οἰκίων τοῦτον ἅπασιν φανερὸν
καταστήσῃ, ὡς ἂν μὴ μόνον ἐπὶ ταύτης τῆς εὐ-
δαίμονος πόλεως, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ἔξω φυλάττετο
τόποις, τῷ δεσπότη τῶν ὄλων θεῷ ἀνὶ ἄλλης τινὸς
ἰουδαίας προσάγομινος. Dat. Kal. Decemb. Con-
stantinop. Belisario V. C. Cons. [535.]

ΔΙΑ.

Epilogus.

Ut igitur vos, nostri cives, primi casta nostra
dispositione fruamini, ideo sacro hoc edicto utimur,
quo nostrum erga vos studium, et pro castitate et
pietate laborem cognoscatis, per quae rempublicam
nostram in omni felicitate conservatum iri speramus.

Scriptum est exemplar gloriosissimo Ma-
gistro cum hac mutatione:

Ut omnibus, qui in republica nostra habitant,
haec manifesta fiant, excellentia tua hanc legem
nostram accipiens in omni ditone nostra mandatis
suis omnibus manifestam faciat, ut non solum in hac
felici urbe, sed etiam locis externis deo universi domino
aliqui cuiusdam suavis odoris loco oblata custodiat.

No.

Quoniam enim lenocinium et fieri prohibemus, et factum punimus, praecipue quidem in hac felicissima civitate
et in eius circuitu, nihilominus autem et in locis foris positis omnibus, et quae ab initio nostrae sunt
reipublicae, et quae unac a domino deo donata sunt nobis, et maxime in illis, eo quod dei
donata, quae circa nostram fecit rempublicam, volumus conservari pura ab omni tali necessitate, et do-
mini dei circa nos munera esse et permanere digna. Credimus enim in domino deo etiam ex hoc nostro
circa castitatem studio magnum fieri nostrae reipublicae incrementum, deo nobis omnia prospera per talia
opera conferente.

Epilogus. Quatenus ergo vos primi nostri cives casta hac nostra fruamini dispositione, pro-
pterea hac sacra praedicatione nitamur, ut sciatis nostrum circa vos studium, circa castitatem atque pietatem la-
bores nostros, per quos in omnibus bonis custodiri nostram rempublicam speramus.

Scriptum exemplar gloriosissimo Magistro, mutatis ad hunc modum verbis²⁾.

Ut ergo omnibus haec manifesta fiant in nostra habitantibus republica, tua sublimitas hanc nostram
suscipiens sacram legem, in omni ditone praecipis propriis eam universis inunnet, ut non solum in hac fe-
licissima civitate, sed etiam in provinciis custodiat locis, domino omnium deo pro alio quodam odore
suavitatis oblata. (Constantinopolitanis³⁾ civibus nostris.) Dat. Kal. Decemb. Constantinop. Belisario
V. C. Cons. [535.]

CONST. XV

¹⁾ δὲ ὅν Bas. — ²⁾ magistro, in quo adiectum Contū.; lata Const. Port.; data Const. Cont. Leg. fort
est Trid., Port. — ³⁾ Trid.; proposita Const. Ms. proponatur Const.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ε΄.)

Περὶ τῶν ἐκδίκων.

(Coll. III. tit. 2.)

Ἀυτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Ἀύγουστος
 τοῦ πρώτου, τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπαρχῷ τῶν πραιτωρίων
 τοῦ δευτέρου, ἀπὸ ὑπάτων καὶ πατρικίῳ.

Προοίμιον.

Εἰ μὴ θᾶπτον ἐπανάγοιμεν καὶ τὸ φρόντισμα
 τῶν ἐκδίκων εἰς τὴν προσηκουσάν τῶν, οὐδὲ αὐτῆς
 θείας. ἄλλοις μὲν γὰρ ἄλλα δέδοται παρὰ τῆς πα-
 λαιοῦτος ὀνόματα, σημαντικὰ σαφῶς τῶν πραγμά-
 των, τοῦτ' δὲ τῶν ἑκδίκων καθαρῶς ἀποφαινεῖν
 τὸ τὴν ἀρχαιοῦτά τινας ἐπιστῆσαι τοῖς πράγμασι,
 ὅπερ ἐκ πάσης αὐτῆς ἀδικίας ἐκδικήσουσιν ἐλευ-
 θερα. τοιγαροῦν καὶ διὰ τοῦτο τῇ πατριῷ φωνῇ
 δεφensorας αὐτοὺς καλοῦμεν, ὅπως ἂν ἀπαλλάξαιεν
 κακῶν τοῖς ἀδικουμένοις. Νῦν δὲ τοῦτο τὸ τῶν
 ἐκδίκων πολὺ δὴ πεπατημένον ἐστὶν ἐν πολλοῖς τῆς
 ἡμετέρας πολιτείας μέρεσι, καὶ οὕτω καταπεφρονη-
 μένον, ὡς ἐν ἔβροι μᾶλλον ἢ περ ἐν τινι κείσθαι
 σεμνόητι. τοιγαροῦν γίνονται μὲν ἄνδρες ἀφανεῖς,
 τὰς δὲ ἐπ' αὐτοῖς ψήφους οἰκτιρῶν μᾶλλον ἢ περ ἐπιλογῇ
 πορίζουσιν. οἷς γὰρ οὐκ ἔστι τροπὴ καὶ βλος αὐτάρ-
 κης, οὕτω τὰς τῶν ἐκδίκων ἐρανίζουμένοι χειροτονίας
 ἐπὶ τοῦτο παροῦσι τὸ φρόντισμα, καὶ ἀντ' ἄλλου
 τινὸς παιγνίου¹⁾ ταῖς τῶν ἀρχόντων ἔκκεινται γνώ-
 μαις. ἀμελεῖ παροῦσί τε αὐτοὺς ἦνικα ἂν βουλήθειεν,
 ἢ οὐδὲν ἢ σμικροῖν²⁾ ἔγκαλέσαντες, ἄλλους τε εἰς
 τὴν ἐκείνων ἐμβιβάζουσι τάξιν, τοποτηρήτας δὴθεν
 αὐτοὺς ἐκδίκων ποιοῦντες, καὶ τοῦτο τοῦ ἔτους πολ-
 λάκις ἐπὶ πλείοσι ἀνθρώποις πράττοντες, ὥστε καὶ οἱ
 ταξίωται, καὶ οἱ τῶν πόλεων ἀρχοντες, καὶ οἱ ταύτας
 οἰκοῦντες ἐν ἑσχάτῃ καταφρονησεί τὸν ἐκδικὸν ἔχουσι.
 τὰ δὲ δὴ πραττόμενα παρ' αὐτοῖς ἐν ἴσῳ τοῖς ἀπρακτοῖς
 ἐστίν. εἰ γὰρ μὴ ἐπιτάξαιεν οἱ τῶν ἐπαρχιῶν ἀρχοντες,
 οὐδ' ἂν τολμησαίεν τινα πράξιν ὑπομημάτων συστήσα-
 σθαι παρ' ἐαυτοῖς οἱ πάντα δουλεύοντες αὐτοῖς ἐκδικοί,
 τοῖς ἐκείνων νεύμασι προσχροντες μόνως. εἰ δὲ δὴ
 καὶ τινα πράξειν, πρώτον μὲν καὶ ταῦτα πιπρά-
 σθουσι, ἔπειτα οὐδένως ὄντος ἀρχείου, καθ' ὃ τὰ
 πραι-

Novella XV

DE DEFENSORIBUS.

Imp. Iustinianus A. Ioanni, gloriosissimo Praefecto
 iterum Praetorio, Exconsuli et Patricio.

Praefatio.

Nisi manus defensorum in ordinem convenienter
 celeriter redigamus, nec ipsam amplius veritatem in
 veteribus nominibus habebimus. Aliis siquidem rebus
 alia ab antiquitate indita sunt nomina, quibus rei
 clare significantur, hoc vero defensorum nomen clare
 demonstrat, veteres quosdam praeposuisse rebus, qui
 eas ab omni iniustitia tuerentur, unde et eos patria
 lingua defensores vocamus, ut iniuria affectos a malis
 nostrae partis adeo conculcati et contemti sunt, ut
 in contumelia potius, quam dignitate aliqua habeantur.
 Hinc obscuri homines defensores fiunt, et suffragis
 misericordia potius, quam electione consequuntur; qui-
 bus enim non est alimentum et victus sufficiens, illi
 defensorum electionem emendicantes ad hoc munus
 accedunt, et velut ludicrum voluntati magistratum
 expositi sunt. Nam remouent eos quando volunt, aut
 nihil, aut minima ipsis vitio vertentes, et alios in e-
 rum locum substituunt, eosque vicarios defensorum
 faciunt. Et hoc saepius per annum in pluribus homi-
 nibus faciunt, adeo ut cohortales, et vitatum iudices,
 et harum incolae summo contemtu defensore habentur.
 Quae vero ab iis aguntur, pro infectis habentur; nisi
 enim praesides provinciarum imperauerint, non eudent
 defensores gesta monumentorum apud se conficere, in
 omnibus illis seruietes, et nutus illorum solos
 obseruantes. Quodsi aliqua confecerint, primo ea
 vendunt, deinde, quum nullum archiuum habeant,
 in quo gesta apud se reponant, perit id, quod
 actum est, nec apud eos reperies ullum vetus mu-
 nimentum, sed qui actis egent ea apud heredes eorum
 et reliquos successores quaerunt, et quae inueniunt
 nulla fide digna sunt, quaedam vero amissa inter-
 dunt, ut idem sit, ac si nunquam acta essent. Nisi
 igitur,

GI.

CONST. XV.

DE DEFENSORIBUS CIVITATUM.

(Coll. III. tit. 2.)

Imp. Iustinianus A. Ioanni, gloriosissimo Praefecto Praetoriorum iterum, Exconsuli et Patricio.

Praefatio. Nisi velociter revocemus curam defensorum per⁴⁾ competens officium, nec ipsam
 ulterius antiquorum nominum habebimus veritatem. Aliis siquidem alia data sunt ab antiquitate nomina signi-
 ficativa aperte rerum, hoc autem defensorum nomen pure demonstrat, antiquitatem aliquos praeposuisse rebus,
 quatenus ex omni eas iniustitia vindicarent liberas. Siquidem et propter hoc pateraa voce defensores eos vo-
 camus, quatenus eripiant a malis iniustitiam patientes. Nunc autem hoc defensorum nomen valde conculcatum
 est in multis nostrae reipublicae partibus, et ita contemtu, ut in iniuria quidem potius, quam in qualibet
 iaceat honestate, siquidem sunt viri quidem obscuri, decreta vero snper eis misericordia magis, quam electione
 conficiuntur. Quibus enim non est victus et vita sufficiens, isti defensorum emendicantes ordinationem ad
 hanc accedunt curam, et pro alio quodam usu iudicium subiaccnt voluntatibus. Denique remouent eos, quando
 voluerint, aut nihil, aut parvissimam delinquentes, et alios in illorum provehunt officium, quasi loci servatores
 eos defensorum facientes, et hoc in anno frequenter in pluribus hominibus ageates, ut et officiales, et civita-
 tum iudices, et harum habitatores in novissimo contemta defensores habeant. Quae vero aguntur ab eis ad
 instar non actorum sunt. Si enim non⁵⁾ imperaverint provinciarum iudices, nequaquam praesumat quaedam
 gesta monumentorum conficere apud semetipsos per omnia seruietes eis defensores et illorum autibus isten-
 dentes solis. Si vero quaedam conficiantur, primam quidem etiam haec venundant, deinde, quum nullam
 habeant archiivum, in quo gesta apud se reponant, deperit quod conficitur. et nequaquam inuenies apud eos
 plurium

¹⁾ Hal. et Serimg. — Bas. VI. 18. cf. Psell. p. 18. — Iulian. Const. 36. — Versio est
 votus glossata.

²⁾ πραγμάτων τοιῶνδε. τὸ δὲ τῶν Hal. — ⁴⁾ Trid., Port., Cont.; ad Ek. ed. ster. — ⁵⁾ Beck in
³⁾ παιδίας Hal. — ³⁾ βουλ. εἰς μικρότατα Hal. — Add.; non om. Trid., Port., Cont.

πραγόμενα παρ' ἑαυτοῖς ἀποδέχεται, παραπόλλυται τὸ πραγόμενον, καὶ οὐκ ἂν εἴησις παρ' αὐτοῖς χρόνων πλείονων ὑπόμνημα παντελῶς οὐδὲ ἐν, ἀλλ' ἐν κληρονόμοις τε αὐτῶν καὶ τὰς ἄλλας διαδοχὰς οἱ τούτων δόμοι ζητοῦσι τὰ πεπραγμένα, καὶ τούτων τὰ μὲν εἰρασοῦσαν οὐδυναῖς ἀξία πίστεως ὄντα, τὰ δὲ καὶ ἐκαπόλλυται, καὶ διαπίπτει τοσοῦτον, ὡς ἐν ἰσῶ τοῖς μὲν γενομένοις εἶναι. Ἡμεῖς τοίνυν, ἐπειδὴ τὰ τῶν ἀρχόντων εὐ διεθήκαμεν, καὶ μίξους τε τὰς ἐπικρατείας αὐτῶν ἐν τοῖς ἔθνεσιν ἐποιήσαμεν, καὶ πορθώσω γε αὐτοῖς ἐστὶ τὰ τῆς πόλεως ἐποιήσας, διὰ τοῦτο ᾤθημεν χρῆσαι καὶ τῶν ἐκδικῶν καταστάσασθαι. γίνουσι γὰρ ἂν οὕτω τὴν ἀρμονίαν χρηστέ, ἔπειρ ἀρχόντων λάβοιεν τάξιν οἱ τῶν πόλεων ἐκδικαί, καὶ ὁ τῆς ἐπαρχίας ἡγούμενος δοκοῖ τὴν ἄρχων εἶναι μᾶλλον ἀρχόντων, καὶ ταύτην σεμνότητος τῶν ἐμπροσθεν φαίνεσθαι. ὅσα γὰρ ἂν τὴν ἀρχὴν κριτικῶν, τοσοῦτη μίξων αὐτὸς καὶ σεμνότητος ἐστὶ.

Κεφ. δ'.

Τίως οὖν ἐκείνο πρῶτον νομοθετήσων, ὥστε μηδὲν τῶν πάντων εἶναι παρόησιαν τῆν τοῦ ἐκδικίου χειροτονίαν ἀποθεῖσθαι, ἀλλὰ ἀμοιβᾶδων ἀπαντας τοῖς σεμνοτάμοις τῶν πόλεων οὐκίτορας ταύτην αὐταῖς τὴν λειτουργίαν ἐκπληροῦν. τοῦτο γὰρ δὴ κἄν τοῖς ἐμπροσθεν χρόνοις κρατεῖν τε καὶ πολιτεῖσθαι ἐμαθήκαμεν. οὐδενός, οὐδ' ἂν εἰ τιμημένους εἴη τῆ τῶν μεγαλοπρεπειῶν ἰλλουστρίων ἔξῃ, τοῦτο διαθεῖσθαι συγχαρομένου, οὐδ' ἂν εἰ στρατείας ἔχοι σεμνήν, οὐδ' ἂν εἰ τι προσηγοῖο πρῶτομοι ἐκ θεῶν αὐτῶν τύπων, κἄν εἰ πραγματικοὶ καδιστήκοιεν, περιπολιτισμένοι, ἀλλὰ κατὰ κύκλον τῶν οὐκίτορων τῆς πόλεως, ὃν τις ἐστὶ καὶ λόγος, ταύτην ἐκπληροῦντων, καὶ ἐπειδὴν ὁ κύκλος παύσῃται, πάλιν ἐπαυσιῶν εἰς τὸ φρόντισμα, καὶ τῆ πόλει τὴν εἰρημνίαν φρονίδα λειτουργούντων, ὥστε τὸν ἐν ἐκείνῃ πόλει ἐκδικῶν ἀρχοντα¹⁾ μᾶλλον ἢ ἐκδικῶν εἶναι δοκεῖν, ἢ ἄρα μὲν οὖν ὅρα γινόμενον πάντων κοινῆ²⁾ τῶν κατὰ τὴν πόλιν ἐκείνην ὄντων οὐκίτορων³⁾, ἀλλὰ μὴ τῶν ἐνταῦθα διαγόντων⁴⁾. §. 1. Ὅρα καὶ παρόησιαν, ὡς ἀπαντα πρὸς τὸν νόμον καὶ τὸ δικαίον πρᾶξει κοινῆ⁴⁾, βεβαιούμενον δὲ, καθεῖπερ ἡμεῖς οὖν φραμῶν, ἐκ προστάξεως τῶν ἐνδοξοτάτων ἡμῶν ὑπάρχων, εἰς διείαν δὲ ἀρχοντα μόνην, καὶ παυόμενον τοῦ φροντισματος, οὐκ ἔχοντος ἄδειαν τοῦ ἐμπροσθέντος τῆς ἐπαρχίας ἀρχοντος παύειν αὐτόν,

plurimum temporum poni monumentum nullum penitus, sed ad heredes eorum aut alias successiones his monumentis egentes gesta quaerunt, et si horum quaedam inveniantur, nulla⁵⁾ fide sunt digna, alia vero etiam pereunt, et in tantum cadunt, ut in similitudine non actorum sint. Nos igitur, quoniam de iudicibus bene disposuimus, et maiores potestates eorum in gentibus fecimus, et procul ab eis est inspectio civitatum, propterea credimus oportere etiam de defensoribus constituere. Fit enim sic congruentia utilis, si iudicum sumant officium civitatum defensores, et provinciae praeses videbitur quidem iudex iudicum potius esse, et ex hoc honestior praecedentium apparere; quanto enim quilibet praestet melioribus, tanto maior ipse et honestior est.

CAP. I. Interim illud sciendum est prius, ut nulli hominum sit licentia defensoris ordinationem declinare, sed invicem universi nobiliores civitatum habitatores hoc ministerium eis adimpleant; hoc enim et in prioribus temporibus valuisse, et in republica gestum didicimus. Nulli, nec si honoratus sit magnificentissimorum illustrium dignitate, hoc declinare concedimus, nec si militiam habeat honestam, neque si proferat privilegium suum ex divinis formis, vel si pragmatici sint collati, sed secundum circulum habitatoribus civitatis, quorum aliqua ratio est, hoc implentibus, et dum circulus expletur, rursus revertentibus ad sollicitudinem, et civitati praedictam curam ministrantibus, ut in unaquaque civitate defensor iudex potius, quam defensor esse videatur, decreto quidem cum iureiurando factus⁶⁾ omnium possessorum in illa civitate consentientium, sed non in hac urbe degentium. §. 1. Iusiurandum vero praestans, quod omnia secundam legem ac iura agat, et omnium communiter, confirmandus autem, sicut nunc, ex praeepto gloriosissimorum nostrorum praefectorum, in biennio vero administrans solo, et removendus a cura; non habente licentiam

igitur, quum ea, quae ad magistratus spectant, bene disposuerimus, et potestatem eorum in provinciis maiorem effecerimus, atque inspectio civitatum procul ab eis absit, potius, etiam ea, quae ad defensores pertinent, constituenda esse. Sic enim pulchra quaedam harmonia erit, si defensores civitatum inter magistratus locum accipiant, et praeses provinciae magis iudicum iudex, atque ita prioribus dignior videatur; quanto enim quisque maioribus imperat, tanto maior ipse et dignior est.

CAP. I.

Interim igitur illud prius sciendum est, ut nemini plane, si defensor eligatur, id recusare liceat, sed omnes honestiores urbium incolae hoc illis ministerium alienis vicibus praestent; id enim prioribus temporibus obtinuisse et in usu fuisse didicimus. Nemini, etsi magnificentissimorum illustrium dignitate honoratus sit, id declinare permissum sit, neque si in honesta sit militia, neque si privilegium ex sacris sanctionibus, licet pragmaticae sint, liberaliter concessum praetendat. Sed incolae civitatis, quorum aliqua habeatur ratio, per circulum id obeant, et ubi circulus desinit, ad munus illud revertantur, et civitati praedictum munus obeant, adeo ut cuiusque civitatis defensor magistratus magis, quam defensor esse videatur, suffragio omnium, qui in ea civitate una habitant, non vero eorum, qui ibi commorantur, praestito iureiurando creatus.

§. 1. Iusiurandum vero praestet, se secundum leges et ius omnia communiter facturum esse; confirmetur autem, sicut nunc dicimus, praeepto gloriosissimorum nostrorum praefectorum, imperium vero habeat tantum per biennium, et tum munere se abdicet. Clarissimus autem provinciae praeses potestatem eum removendi non habeat, sed si quid non recte gerere videatur,

¹⁾ Brevisse annum horum verborum exhibent Paratitla ad coll. const. eccl. III. 1. (Folli bibl II. p. 1338.)

²⁾ διατάξην Hal. — ³⁾ Scrimg., Bas.; δοκίον, δόγματος μὲν δὴ μεθ' ὅρα γινόμενον κοινῆ πάντων Hal. — ⁴⁾ κλητόρων Paratitla ad coll. const. eccl., Bas. Fulg. — ⁵⁾ κοινῆ om. Hal., Bas. — ⁶⁾ Trid.;

et horum quidem quae inveniuntur, quaedam nulla Port., et horum quaedam quidem inveniuntur, nulla Cont. — ⁶⁾ facto Trid., Port.

αὐτὸν, ἀλλ' εἴ τι δοκοῖη πράττειν οὐκ ὀρθόν, μηρίειν εἰς τοὺς ἐνδοξοτάτους ἐπαρχοὺς, ὥστε ἐκεῖθεν αὐτῷ γενέσθαι τὴν τοῦ ὑφρονίσματος ὑπαλλαγὴν, ὅθεν καὶ δίδεται.

Κεφ. β'.

Μηδεμιᾶς οὐσης παρήσσιας τῷ τὴν ἀρχὴν ἔχοντι ἢ αὐτοῖς τοῖς ἐκδίκοις τοποτηρητῆς ἐκδίκων ποιεῖν, ἀλλὰ καὶ τοῦτο πᾶσιν αὐτοῖς ἀπαγορεύομεν ¹⁾ τρόποις. ἀλλὰ μὴδὲ οἰκείους ²⁾ τοποτηρητῆς ἐν ταῖς πόλεσι τοὺς λαμπροτάτους ἀρχοντας ἐπέμψειν, πλὴν αὐτῶν τῶν ἐκδίκων, οὓς τὴν τῶν ἀρχόντων τάξιν πληροῦν ἐν ταῖς πόλεσι βουλευόμεθα, αὐτοὺς τε ἐν ἀπασιν ἐπιμελεῖσθαι τῶν πόλεων, ἐν αἷς εἰσὶ.

Κεφ. γ'.

Πράττεσθαι τε πρὸς τοῖς ἐκδίκοις καὶ διαδηκῶν ἐμφανίσεις καὶ δωρεῶν, καὶ πᾶν, εἴ τι τῶν τοιούτων ἔστιν ὑπομνήματων Ἰδιον. οὐ δυναμένου τοῦ λαμπροτάτου τῆς ἐπαρχίας ἀρχοντος κωλύειν τὸ πράττειν αἰ μέλλον, ἢ πράττειν, ὡς οὐ ³⁾ βούλοιστο τὴν πράττειν ἢ πράττειν μὴ ἐκδοθῆναι. οὐδὲ γὰρ τοιούτου νινος αὐτῷ παντελῶς ἐξουσίαν δίδομεν, τῶν αἰσιωπιατῶν εἶναι νομισζόντες πράγματα ἀναγκαῖα διαπλῆτειν τοῖς ἀνθρώποις διὰ τὰς τῶν ἀρχόντων ἰσως ἀλόγους ὁρμάς τε καὶ προστάξεις, ἀλλὰ καὶ πράττειν, ἄπειρ ἂν τις βουληθεῖη, καὶ ἐκδιδόναι, κἂν εἰ τὸ πράττειν ἀπτοιο τοῦ τῆς ἐπαρχίας ἀρχοντος ⁴⁾ ἢ τῆς πόλεων τῶν δυνατῶν, μὴδὲ τοῦτο κωλύειν. δεῖ γὰρ οὕτως διαγινέσθαι τοὺς ἐπὶ τῶν ἀρχῶν ἢ νινος δυνάμεως ὄντας, οὐκ ὥστε κωλύειν τινὰ γίνεσθαι ⁵⁾ κατ' αὐτῶν πράξιν, ἀλλὰ οὕτως ἀμεμπτον τὸν λαυτῶν παρέχεσθαι τρόπον, ὡς μὴδὲν δίδόναι καιρὸν τῆς κατ' αὐτῶν μέμψεως. καὶ εἴτε ἐνδημοσίαις ταῖς πόλεσιν ἀρχῶν, εἴτε μὴ, κωλυέσθαι τις πράττειν καὶ παρὰ τοῖς ἐκδίκοις τινὰ ὑπομνήματα ἐφ' οἷς ἂν βούλοιστο, πλὴν ἐκείνων μόνων, ὅσα δικαιοδοσίας δεῖται, καὶ αὐτῆς ⁶⁾ τῆς τῶν ἀρχόντων εὐθεντίας ἡρηται. §. 1. Ἐπειτα καὶ τοῖς τὰς δημοσίας εἰσπράξεις ἔχουσι τοὺς τῶν πόλεων ἐκδίκους πᾶσιν ἐπαμύνειν τρόποις, κἂν εἰ δεῖσι προφάσει τῆς τῶν ἀγνωμόνων συντελῶν ἀπονοίας ὑπομνήματα πράξιν, καὶ τοῦτο ποιέσθαι προθύμως, κἂν εἰ παραγινέσθαι καὶ τοὺς ἀκοσμοῦντας ἰδίῳ, καὶ αὐτοῖς τοῦτοις μερισησθαι, κἂν εἰ δημοτικῶν παύσαι θόρουσον, καὶ ἀπλῶς ⁷⁾ τὴν τῶν ἀρχόντων ἐπέχειν τάξιν, καὶ μάλιστα διατ' ἀπάσιν. τοὺς τε ταξέωτας τοὺς ἐπιχωρίους,

centiam clarissimo provinciae indice removendi eum, sed si quid videatur agere non recte, muniti ad gloriosissimos praefectos, ut inde ei fiat curae privatio, unde etiam datur.

CAP. II. Nulla existente licentia administratori aut ipsis defensoribus vices agentes defensorum facere, sed etiam hoc omnibus eis interdicimus modis. Sed neque proprias vices agentes per civitates clarissimos indices destinare, nisi ipsos defensores, quos iudicum officium complere in civitatibus volumus; ipsos quoque in omnibus diligentiam adhibere civitatibus, in quibus sunt.

CAP. III. Et agi apud defensores testamentorum insinuationes, et donationum, et quidquid aliud est monumentorum proprium; non valeant clarissimo provinciae indice prohibere quod agendum est, aut praecipere, quia non velint aliquid agi aut actum non edi; non enim huiusmodi alicuius ei omnino potestatem damus, absurdissimum existimantes, necessariis rebus cadere ⁸⁾ homines propter iudicum forte irrationabiles motus atque praeciputiones, sed etiam agere, quaecumque voluerit, et edere, et licet quod agitur tangat, provinciae praesidem aut quemlibet potentium, neque hoc prohibere. Oportet etenim sic agere eos, qui in administrationibus sunt aut in qualibet potestate, non ut prohibeant quaedam fieri contra se gesta, sed ita inculpabilem suam praebent modum, ut nulli detur tempus querimoniarum adversus eos, et sive adsuerit civitatis index, sive non, nequaquam prohibeatur quisquam agere apud defensores quaedam monumenta in quibuscunque voluerit, praeter illa sola, quae iurisdictione egent, et ex ipsa iudicum auctoritate pendent. §. 1. Deinde et his, qui publicas exactiones habent, civitatum defensores omnibus auxiliari modis, et si opus fuerit occasione contumaciae tributariarum monumenta conficere, et haec fieri velociter iubemus, et interesse, ut inordinate agentes videant, et his ipsis testimonium perhibere, vel publicam removere tumultum, et absolute iudicum obtinere ordinem, et maxime quando absunt; et officiales provinciae, quicumque in civitate sunt illa, in qua defen-

deatur, gloriosissimis praefectis indicet, ut ab eo, cuius re privetur, a quo id collatum est.

CAP. II.

Nulla quoque sit licentia ei, qui magistratum gerit, vel ipsis defensoribus, vicariis defensorum constituendi, sed et hoc omnibus modis illis sit interdictum. Sed nec clarissimi praesides in urbibus proprios vicarios mittant, nisi ipsos defensores, quos iudicum locum in civitatibus obtinere, ipsos vero in omnibus curam civitatum, in quibus sunt, gerere volumus.

CAP. III.

Fiant apud defensores insinuationes testamentorum et donationum, et omne id, quod monumentis illis proprium est, ita ut clarissimus provinciae index non possit prohibere id, quod agendum est, vel praecipere, ne quid agatur, aut quod actum est, non edatur. Neque enim huiusmodi facultatem ullo modo ei concedimus, absurdissimum putantes, ut propter temerarios fortasse magistratum affectus et praeciputiones res necessarias hominibus interdicant. Sed conficiant quae quis voluerit, atque edant, et licet id, quod agitur, provinciae praesidem vel aliquem ex potentibus tangat, neque hoc prohibeant. Oportet enim eos, qui in magistratu vel potestate aliqua constituti sunt, ita se gerere, ut acti adversus se confici non prohibeant, sed moribus ut inculpati esse, ut nemini de se conquerendi occasione praebant. Et sive in civitate sit iudex, sive non, nemo apud defensores quoque monumenta quaedam de quibus rebus voluerit conficere prohibeatur, exceptis solum iis, quae iurisdictione egent, et ab ipsa magistratum auctoritate pendent.

§. 1. Deinde iis, qui publicas exactiones habent, defensores civitatum omnibus modis auxiliari sint. Et si opus fuerit, ut ob contumaciam ingratorum subditorum acta conficiantur, hoc quoque alacriter faciant, et si opus sit, ut adiant ac videant eos, qui improbe se gerunt, et his ipsis testimonium perhibeant, et si popularis tumultus sedandus sit, et omnino magistratum locum impleant, maxime quando absint. Officiales quoque provinciae, qui in civitate illa sunt, in qua

¹⁾ Hal., (Vulg.); ἀπαγορεύσθαι Scring., Bas. — ²⁾ Bas.; οἰκείας Scring.; ἰδίους Hal. — ³⁾ οὐ om. Hal., Bas. — ⁴⁾ Hal., Bas.; ἐπαρχοντος Scring. — ⁵⁾ δικαί, τοὺς ἐν ἀρχαῖς ὄντας ἢ ἐν τρινοῦν δυναστείᾳ ὥστε μὴ

ἀπαγορεύεσθαι γίνεσθαι Hal. cf. Heimb. l. c. p. 328 sq. — ⁶⁾ Scring., Bas.; ἐξ αὐτῆς Hal. — ⁷⁾ Hal., Bas., Vulg.; ἀπλῶς om. Scring. — ⁸⁾ Ek.; cedare Trid., Port., Cont.

ρίους, οὗ κατὰ τὴν πόλιν εἶναι ἐκείνην, καθ' ἣν ὁ ἐκδίκος εἶναι, ὑπακούειν αὐτῷ καὶ βοηθεῖν, ὥστε ἀπόρων τῶν ἡγουμένων τῶν ξθνῶν μηδὲν δοκεῖν κλειπεῖν ταῖς πόλεσιν ἐπὶ ¹⁾ τῆς ἐκείνων παρουσίας. Ἐὰ δὲ τῆς ἐπιχωρίου τάξεως ἔχειν καὶ ταχυγράφων αὐτοῖς ὑπουργοῦντα, καὶ δύο ταξείων, οἳ τὰ παρ' αὐτῶν ψηφίζομενα πληροῦσαι. §. 2. Δικάζειν τε ταῖς δίκαις ἀπάσαις ταῖς χρηματικαῖς μέχρι χρυσῶν τριακοσίων. οὗ δυναμένων τῶν ὑποτελῶν ἔλκειν τοὺς αὐτῶν ὑπευθύνους παρὰ τοὺς λαμπροτάτους τῶν ἐπαρχιῶν ἀρχοντας, εἴπερ εἰσὼ τῆς εἰρημένης τῶν τριακοσίων νομισμάτων ποσότητος ἡ δίκη καθεστήσῃ.

Κεφ. δ.

Ἀλλὰ μηδὲ δι' αὐτὸ τοῦτο τοὺς διώκοντας πλεονεξίας ἀποποιῆσαι τὴν δίκην, ἵνα συντρέψωσι τοὺς εὐθυνομένους, καὶ μὴ τῷ τῆς πόλεως ἐκδίκῳ, ἀλλὰ τῷ τῆς χώρας προσαγαγοῖεν ἀρχοντι. ἀλλ' εἴ τι τοιοῦτο πράξαιεν, καὶ ἡ ψήφος δεξίειν ἐλάττωα τὴν δίκην εἶναι τῶν τριακοσίων χρυσῶν, καὶ ἐξελητήδες πρῆξομαι διὰ τὸ παρὰ τῷ τῆς ἐπαρχίας ἀρχοντι, ἀλλὰ μὴ τῷ τῆς πόλεως ἐκδίκῳ κατεξετασθῆναι, μόνον τὸν ἐνάγοντα τῇ πάσῃ τῆς δίκης υποβάλλεσθαι ἱμαίῳ.

Κεφ. ε.

Καὶ μὴν καὶ τὰς παρὰ τῶν ἐκδίκων ἐκκλήτους ἐπ' αὐτοὺς φέρεσθαι τοὺς ἀρχοντας. εἰ δὲ τι πράξαιεν ἄβροστικῶν περὶ τοὺς ἐκδικούς οἱ ταξείων, τριακῆται τῶν τῶν ἐπαρχιῶν ἡγουμένους ἀμύνειν καὶ σωφροσίζειν τοὺς ταξείων. ἀδιαν γὰρ δίδομεν τοῖς ἐκδίκους, εἰ τούτου βραθυμήσαιεν οἱ τῶν ξθνῶν ἡγουμένοι, τῷ ὄρον τῆς οἷς ὑπεροχῆς ταῦτα προσγγέλλειν, ὥστε αὐτοῖσιν δίδεσθαι βοήθειαν αὐτοῖς καὶ ἐκδίκην πρέπουσαν. καὶ ταῖς ἀληθείαις ἐκδικούς αὐτοὺς εἶναι κατὰ τῶν ἀμαρτανόντων, ἔχοντας ἀρχικῆς σεμνότητος μίμημα. §. 1. Κἂν εἰ διαπεσεῖν συμβαῖη πόλεως ἐκδικῶν, εὐδὴ ἐφ' ἕτερον φέρεσθαι τὴν ψήφον, τὸν ἐκ τοῦ κύκλου καλούμενον, μετὰ τῶν ἐμπροσθεν εἰρημένων ὄρκων, καὶ ἔχουσαι μὴ εὐδὴ τῆς φροντίδος, τὴν δὲ ψήφον μὴνύεσθαι καὶ κυροῦσθαι παρὰ τῆς οἷς ὑπεροχῆς. καὶ μηδέποτε τοῖς ἐκδίκους τοποτηρητὴν μὲν, καθάπερ ὑπόπτες ἐφθήμεν, δίδεσθαι, ἵνα μὴ πάλιν τῇ φροσίνῃ ἀταξία δώμεν δῆδιν εὐλογον ²⁾ ἀφορμῆν. §. 2. Προστᾶντες δὲ ποιησάσθω ἡ οἷς ὑπεροχῆ καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν, ὥστε ἐν ταῖς πόλεσιν οὐκ ἔστι τι δημόσιον ἀφορισθῆναι, καθ' ὃ προσήκον ἐστὶ τοὺς

qua defensor est, ipsi obediant et praesto sint, ut, cum praesides provinciarum absunt, nihil civitatibus ipsis praesentibus deesse videatur. Ex provinciali autem officio habeant etiam exceptorem sibi inseruicentem, et duos officiales, qui ea, quae ab ipsis decernuntur, exsequantur.

§. 2. Iudicent quoque in omnibus causis pecuniariis usque ad aureos trecentos, nec subditi nostri debitores suos ad clarissimos provinciarum praesides trahere queant, si intra dictam quantitatem trecentorum aureorum lis consistat.

CAP. IV.

Sed nec propter hoc actores litem pluris aestiment, ut conterant reos, et non ad defensorem civitatis, sed ad provinciae praesidem eos deferant. Sed si tale quid fecerint, et sententia litem trecentis aureis minorem et studio auctam esse ostendat, ut apud provinciae praesidem, non autem apud defensorem civitatis examinaretur, solus actor totius litis damno subiciatur.

CAP. V.

Ad haec appellationes a defensoribus ad ipsos praesides deferantur. Si vero cohortales defensoribus aliquam iniuriam inferant, tunc provinciarum praesides auxilio sint et cohortales castigent. Potestatem enim concedimus defensoribus, si praesides provinciarum id neglexerint, sedi tuae eminentiae hoc denunciandi, ut auxilium et vindicta conveniens illis inde praestetur. Et contra delinquentes veri sint defensores, atque magistratum gravitatem imitentur.

§. 1. Et si defensorem civitatis deficere contigerit, statim calculus feratur ad alium, qui ordine cum iureiurando ante dicto vocetur, et statim quidem munus suscipiat, decretum vero indicetur et a tua eminentia confirmetur, et nequaquam defensoribus vicarius, sicuti antea diximus, detur, ne tursus priori confusioni iustam occasionem demus.

§. 2. Praecipiat vero eminentia tua in qualibet provincia, ut in civitatibus aedificium aliquod publicum definiatur, in quo conveniat defensores acta reponere; et

defensor est, obedire illi, et adiuvare, ut absentibus praesidibus gentium nihil videatur deesse civitatibus sub illorum praesentia. Ex provinciali autem officio habere et exceptorem eis administrantem, et duos officiales, qui ea, quae ab eis decernuntur, adimpleant. §. 2. Et iudicare in causis omnibus pecuniariis usque ad aureos trecentos; non valentibus nostris subiectis trahere sibi obligatos ad clarissimos provinciarum iudices, si usque ad praedictam trecentorum solidorum quantitatem lis consistat.

CAP. IV. Sed neque pro hoc ipso actores amplius aestimare litem, ut conterant reos, et non civitatis defensori, sed provinciae deferant iudici. Sed si quid tale egerint, et sententia manifestet, minorem esse litem trecentorum aureorum, et studio auctam, et apud provincialem iudicem, et non civitatis defensorem examinaretur, solum actorem omni litis subdi dispendio.

CAP. V. Et a defensoribus appellationes ad ipsos fieri iudices. Si vero egerint aliquid iniuriosum circa defensores officiales, tunc provinciarum praesides necesse et castigare officiales ³⁾. Licentiam enim damnis defensoribus, si hoc neglexerint praesides gentium, sedi tuae eminentiae haec nuntiare, ut inde detur auxilium eis et vindicta competens, et re vera defensores eos esse contra delinquentes, habentes iudiciariae claritatis et honestatis imitationem. §. 1. Et si cadere contigerit civitatis defensorem, mox ad alium deferri decretum, qui ex circulo vocatur, cum dndum dicto iureiurando, et suscipere quidem mox curam, decretum vero auxilium et confirmari a tuo culmine; et nequaquam defensoribus vices agentes, sicut praediximus, dari, ne tursus priori confusioni demus quasi rationabilem occasionem. §. 2. Praecepta vero faciat tua eminentia per usamquamque provinciam, ut in civitatibus habitatio quaedam publica distribuatur, in qua conveniens sit defensores monumenta recondere, eligendo quendam in provincia, qui horum habeat custodiam, quatenus incor-

¹⁾ Inl deest in Bas. — ²⁾ ἔλογον Hal. — vocab. incl.

³⁾ Trid. posuit add. Port., Cont., sed hic unci

ἐκδικούς τὰ ὑπομνήματα ἀποτίθεσθαι, προβαλλομένου τινός κατὰ χώραν, ὅς τὴν τούτων ἕξει φυλακὴν, ὥστε ἀδιάφορα μένειν αὐτὰ, καὶ θάπτον ἐνδύσεσθαι παρὰ τὴν ἐπιχρῆσθαι. καὶ εἶναι τι παρ' αὐτοῖς ἀρχίον, καὶ τὸ μέτρον νῦν ἀμαρτηθὲν ἐν ταῖς πόλεσι ἐπανορθοῦν.

Κεφ. ε'.

Ὅτι δὲ καὶ οἱ ἐκδικοὶ τῶν πόλεων παντοῶς ἄμισθοι γενήσονται, καὶ ὑπὲρ τῶν προσημασμένων αὐτῶν, εἰ μὲν αἱ πόλεις μείζους εἴεν, τέσσαρες μόνοι δοθήσονται χρυσοὶ τῷ δικαστηρίῳ τῆς σῆς ὑπέρουχης, εἰ δὲ ἐλάτιους, τρεῖς, ἥδη ¹⁾ τῶνς ἡμετέροις δικασταῖς νόμοις. εἰ δὲ τινες σιτήσεις ἔχουσι δημοσίας, καὶ αὐτὰς κατὰ τὸ σύνθημα λήψονται. §. 1. Ἀκούσονται γὰρ μὴν καὶ τῶν ἐλαφροτέρων ἐκκλησιῶν, καὶ συμφρονισμῶν προσήκοντι παραδώσουσι. καὶ τῶνς ἐπὶ τοῖς μείζουσι ἐκκλησίαισι ἀπισκομένους φρουρήσουσι, καὶ ἀναπέμψουσι πρὸς τὸν τῆς ἐπαρχίας ἡγούμενον. οὕτω γὰρ ἀπολαύσει καὶ πόλις ἐκαστὴ φροντίδος ἀρχικῆς, καὶ τὸ σύμπαν ἕννος ὑπὸ μείζουσι τειχασμένοι ἀρχοντι μείζους ἀσθῆσεται προνοίας. καὶ υποπειθούνησι πολλὰ τῶν ἀρχικῶν φροντίδων ²⁾ οἱ τῶν πόλεων ἐκδικοὶ, εἰς ἑαυτοῦς ³⁾ ταῦτα μεταίθνητες, καὶ ἐπιχωμισάσουσι τοῖς ἀρχοντι τὰς ὑπὲρ τῶν δλων ⁴⁾ μερίμνας, αὐτοὶ τὰ κατὰ μέρος παύοντες, καὶ τὰ τῶν ἀδικουμένων ἢ τῶν ἀμυνηθῶντων διαλύοντες, καὶ σεμνοῦς, καθὰ πολλὰκις εἰρηται, τοὺς ἐν ταῖς ἀρχαῖς ὄντας ἀποφαινοντες. Εἰ δὲ καὶ ἀγνωμονοῦντο παρὰ τινῶν οἱ δημοῖοι φόροι, τοὺς τῶν ἕνων ἡγούμενους τοῖς ἐκδικῶσι ἐπιτάσειν τὰς κατὰ τῶν ἀγνωμονοῦντων εἰσπραξείας, ἵνα κατὰ τοῦτο αὐτοῖς βοηθοῦν. Εἰ δὲ τις ἐκδικῶν παρὰ ταῦτα γένοιτο χηροστονία, ἢ παραιτοῖτο τις τὴν τοῦ ἐκδικῶν προβολὴν ἐπ' αὐτὸν ἰσθῶν εἰς ἀξιώματος, εἰς στρατιῆς, εἰς προνομίου. εἰς ἕτερου τινός προνομίου, οὗτος ἴστω quinquę librarum ἀπὸ ὑποκείμενου ποσῆ, καὶ οὕτως μετὰ τὴν ταύτης ἔκτισιν εἰς ἔργα τῆς πόλεως προχωροῦσαν ἀναγκασθήσεται τὸ τοῦ ἐκδικῶν διανύσαι φρόνισμα. προσήκει γὰρ ἐκαστῶ ἑὼν σεμνοτέρων λειτουργεῖν ταῖς πόλεσι, αἷς οὐκ, καὶ ταύτην αὐταῖς ἀποτινῆναι τῆς οὐχίσεως τῆς ἔμοιβην.

Ἐπιλογος.

Τὰ τούτων παραστάνα ἡμῖν καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θεοῦ δηλούμενα νόμου ἢ σῆ ὑπέρουχῃ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις,

incorrupta maneant haec, et velociter inveniantur a requirentibus, et sit apud eos archivum, et quod hactenus praetermissum est in civitatibus emendetur.

CAP. VI. Quia vero etiam defensores civitatum extra omne commodum sunt, et pro decretis eorum, si quidem civitates maiores sunt, quatuor solummodo dabantur aurei foro tuae sublimitatis, si vero minores, tres, sicut ⁵⁾ iam dudum nostris constitutum est legibus; si vero quaedam salaria habent publica, etiam haec secundum consuetudinem percipient. §. 1. Audient quoque leviora crimina, et castigationi competenti contradent, et eos, qui in maioribus criminibus capiuntur, detradent in carcerem, et mittent ad provinciae praesidem; sic enim fruetur civitas unaquaeque cura iudiciali, et omnis gens sub maiore constituta iudice maiorem sentiet providentiam, et rescinduntur plurimae iudicium curae, quam civitatum defensores in semetipsis eas imponunt, et levigant praesidium, quas pro omnibus hominibus habent, sollicitudines, ipsi particulariter removens ea, quae vim patientibus inferuntur, aut dubitationes solventes, et honestos (sicut saepe dictum est) eos, qui in administrationibus sunt, demonstrantes. Si vero etiam detineantur ab aliquibus publicae functiones, gentium praesides defensoribus imperabant contra detentores exactiones, ut et secundum hoc eos adjuvent. Si qua vero defensoris praeter haec fiat ordinatio, aut renuerit aliquis defensoris officium in semetipsum veniens, sive dignitatis, sive militiae, sive privilegii, sive alterius cuiuspiam occasione, iste quinquę librarum auri subiectus poenae etiam sic post eius exactionem ad opera civitatis proficientem cogatur defensoris implere sollicitudinem. Convenit enim nunquamque nobilium semper functionem agere civitatum, quas inhabitat, et hanc eis conferre habitationis repensationem.

Epilogo. Quae igitur placuerunt nobis et per hanc sacram insinuata sunt legem tua sublimitas in provinciis, quibus praest, facere manifesta per programmata propria student, quatenus cognoscant omnes, quia

et designetur aliquis ex provincia, qui ea custodiat, ut incorrupta maneant, celeriterque ab iis inveniantur, qui ea desiderant, et ut apud eos aliquod archivum sit, ac id, in quo hactenus in civitatibus peccatum est, emendetur.

CAP. VI.

Defensores autem civitatum omnino gratis creandos, et pro iussionibus eorum, si urbes maiores sint, quatuor solum aureos, sin autem minores, tres aureos dicasterio tuae eminentiae dandos esse, iam legibus nostris constitutum est. Si vero quaedam annonae publicae habeant, etiam illas secundum consuetudinem accipient.

§. 1. Cognoscent etiam de levioribus criminibus, et ut convenit ea punient; ob maiora vero crimina captos custodient, et ad praesidem provinciae remissent. Ita enim quaelibet urbs cura magistratus fruetur, et omnis gens sub maiore magistratu constituta maiorem experietur providentiam, civitatumque defensores multas magistratibus curas praecedent eas in se transferrantes, et magistratibus eas, quas pro universis gerunt, sublevarunt, si finem singularibus negotiis imponant, ac eorum, qui iniuriam passi sunt, aut inter se discipiant, causas decident, et graves esse eos, qui in magistratibus sunt, sicuti saepius diximus, demonstrant. Si vero ab aliquibus publici redditus segnius inferantur, provinciarum praesides defensoribus civitatum exactiones contra contumaces illos inungant, ut hac in re ipsis auxilio sint. Si vero adversus haec defensor quidam eligatur, aut quis defensoris munus ad se delatum sive dignitatis, sive militiae, sive privilegii, sive alterius cuiusdam rei praetextu recuset, sciat, se poenae quinquę librarum auri subiciendum, et ea soluta ac in opera civitatis impendenda cogendum esse defensoris munere fungi. Convenit enim unicuique honestiorum civium munera obire in civitatibus, quas inhabitat, et pro inhabitatione hanc ipsis gratiam referre.

Epilogo.

Quae igitur nobis placuerunt, et sacra hac lege declarata sunt, eminentia tua in provinciis, quibus praest,

¹⁾ καθάπερ ἦδη Hal., Fulg.; καὶ ἦδη Bas. — Scrimg. — ²⁾ ὑπὲρ λαῶν Hal. — ³⁾ sicut — ⁴⁾ ἐπειδὴν add. Hal. — ⁵⁾ Hal., Bas.; αὐτοῦς Bk. ed. ster

χρῆς, ὧν ἄρχη, ποιῆσαι φανερά διὰ προσταγμάτων
 οὐκ αὐτῶν σπουδῶν, ὅπως ἂν γινώσκουσιν ἅπαντες,
 οἱ καὶ τῶν μεγίστων καὶ τῶν μέσων καὶ τῶν σμι-
 κροτάτων ἡμῖν μέλει, καὶ οὐδὲν ἔστι τοιοῦτον, ὅπι-
 ῖον τῶν ἡμετέρων φροντίδων ποιούμεθα. μέρος δὲ
 ποιησάμεθα ἢ σὴ ὑπεροχὴ τῶν οὐκ αὐτῶν προσταξί-
 τῶν ἐντεῦθεν ἤδη τοῦς τῶν ἐθνῶν ἡγουμένους παρα-
 σκεύασαι καθ' ἑκάστην πόλιν τοὺς εὐ ὑπολήψεως
 χρονιας ὀνομασθέντας ἐκδίκους κατὰ τὸν κύκλον, ὡς
 εἴρηται, καὶ ψήφους γενέσθαι κοινὰς μεθ' ὅρκων ἐπὶ
 αὐτοῖς ¹⁾, καὶ ἀπογραφῆσαι τὸν εἰρημένον κύκλον,
 καὶ οὕτως κατὰ διετίας ὑπεκρίνειν τὸ φρόνισμα τοῦς
 ἐφεξῆς, καὶ εἰπερ διηπέσοι τις ἐξ αὐτῶν, ἔτερον
 ἀντικεισθῆναι, ἀλλ' ἐπὶ τῆς ψήφου μεθ' ὅρκου γινο-
 μένης, αὐτοῦ δὲ, ἡνίκα ἂν μέλλοι τοῦ φροντισματος
 ἀντιχρῆσθαι, τὸν ὠρισμένον ὅρκον ὑπέκρινε, καὶ
 τὴν προσβολὴν αὐτοῦ γινόμενης παρὰ τὸ τοῦ θεο-
 ψαλιστοῦ ἐπισκόπου ²⁾, καὶ τοῦ εὐαγοῦς κλήρου,
 καὶ τῶν ἄλλων τῶν κατὰ τὴν πόλιν ὑπολήψεως ἀν-
 τιχομένων. ἔπειτα καὶ νῦν εὐδὺς γενέσθαι προσήκει,
 πάντων ὡς εἴρηται κατὰ τὸνδε ἡμῶν τὸν γενικὸν
 προῶντων νόμον. τοὺς δὲ νῦν ὄντας ἐκδίκους, εἰ
 μὴ ἀριστοὶ ³⁾ φανεῖεν, καὶ αὐτοὺς ἔγραψαμεν τῷ
 κύκλῳ, καὶ διετίας πληρῶσαι τὸ φρόνισμα. καὶ εἰ
 μὴν ἤδη διετίας ἐπὶ τοῦ φροντισματος χρονια, παύ-
 σασθαι τῆς τοῦ ἐκδίκου φροντίδος, πλην εἰ μὴ
 βούλοιντο κοινῇ ψήφῳ ἔχασθαι αὐτὸν εἰς ἕτερον
 διετίας τῆς αὐτῆς ἐπιτηδεύσεως, εἰ δὲ οὕτως τὴν διετίαν
 ἐπιληρωσάν, ἄξιοι δὲ φαίνονται τοῦ κοινωθήσαι τῷ
 κύκλῳ, πληρῶσαι τὸν λοιπόμινον χρόνον, μηδένα δὲ
 παρατίθειν οὕτου τῶς πόλεως ἐκδικεῖν, ἀλλὰ μέχρι
 ταύτης μόνον ἴστασθαι τοῦ χρόνου, πλην εἰ μὴ τὸ
 κοινὸν τῆς πόλεως ἀντικεισθῆναι οὐδενὸς ἐπιψηφισθῆσαι
 αὐτόν. καὶ τοῦτου δὲ γινόμενου, ἕτερον διετίαν
 ἀντικεισθῆναι τοῦ φροντισματος, καὶ πάντως αὐτὸ
 κατατίθεσθαι ⁴⁾, καὶ τότε πάλιν γίνεσθαι, ὅταν αὐτὸς
 αὐτὸν ὁ κύκλος εἰς ταύτην ἀγάγοι τὴν τάξιν, ὥστε
 μὴ τῆ συνεχεία καὶ τῷ διηνεκί τοῦ φροντισματος
 καὶ τῷ κατὰ τὴν μηχανὴν αὐτὸ καθ' ἑκάστον ἀνα-
 νητῶν γινώσθαι πῶς ἀπεραντῶν τὴν εἰρημένην διοίκη-
 σιν. Τούτων ἀπάντων κρατούμενων εἰς τὸν ἅπαντα
 χρόνον, ἐπισημῶς μετὰ πάσης αὐτῆς σπουδῆς τε καὶ
 ἀγροπίας καὶ τῆς πρὸς τὸν θεὸν συντινίας ⁵⁾ ἐξέ-
 ρομεν τε καὶ τοῖς ἡμετέροις ὑπηκόοις κεχαρισμένα.
 Dat. XVI. Kal. August. Constantinop. Belisario V. C.
 Cons. [535.] ΔΙΑ-

praest, per programmata sua nota facere studeat, ut
 omnes intelligant, et maxima et mediocria et minima
 nobis curae esse nec quicquam esse, quod a cura nostra
 alienum putemus. Id quoque eminentia tua praecipis
 efficere studeat, ut provinciarum praesides operam
 dent, ut in unaquaque civitate illi, qui in bona sunt
 existimatione, defensores per circulum, uti dictum est,
 nominentur, et praestito iureiurando communia de his
 ferantur suffragia, et ut circulus ille, quem diximus,
 describatur, atque ita quolibet biennio ii, qui sequuntur,
 munus subeant. Si autem aliquis ex illis excidat, alius
 in eius locum substituatur, et suffragia semper praestito
 iureiurando ferantur, ipse vero, quando munus suscipit,
 definitum iusiurandum praestet, et designatio illius
 fiat tum a dei amantissimo episcopo, et venerabili
 clero, reliquisque, qui in civitate in existimatione sunt;
 quod et nunc statim fieri convenit, omni quoque
 dictum est, secundum hanc generalem nostram legem
 procedant. Qui vero nunc sunt defensores, siquidem
 probati esse videantur, etiam illi circulo nunc inscri-
 bantur, et per biennium munus obeant, et si per bien-
 nium munere illo functi fuerint, a defensoris munere
 liberentur, nisi communi suffragio eum altero quoque
 biennio in eodem officio retinere velint. Sin vero bien-
 nium nondum impleverint, digni vero videantur, qui in
 circulo partem habeant, impleant tempus, quod reliquum
 est, nemo vero ultra id urbes defendat, sed usque ad
 hoc solum tempus maneat, nisi tota civitas nemine con-
 tradicente eum elegerit; et si hoc fiat, per aliud bien-
 nium munus suscipiat, et omnino illud deponat, et tum
 rursus fiat, quando circulus eum iterum ad ordinem
 illum deducit, ne continuatione et perpetuitate huius
 muneris, et eo, quod arte quadam illud in singulis
 renouetur, dicta administratio in quibusdam fiat perpe-
 tua. Haec omnia valeant in omne tempus, quoniam
 cum omni diligentia, vigiliis et erga deum affectu ea
 invenimus et subditis nostris largiti sumus.

No-

quia et maximorum, et mediocrium, et parvulorum nobis cura est, et nihil est tale, quod a nostra sollicitudine
 remotissimus. Partem vero faciat tua eminentia sanctorum praceptorum, ut ex hoc iam gentium praesides praep-
 parent secundum unamquamque civitatem eos, qui bonae opinionis sunt, nominari defensores secundum circula-
 rum, sicut iam dictum est, et decreta fieri communia cum iureiurando in eis habito, et describere praedictum
 circulum, et ita per biennium subintrare curam eos, qui subsequuntur, et si exciderit ⁵⁾ quispiam ex eis, alium
 introduci, semper quidem decreto cum iureiurando faciendo, ipsoque, dum facturus fuerit curam suscipere, de-
 finitum iusiurandum subeunte, et electione eius facienda a deo amabili episcopo, et venerabili clero, et aliis
 in civitate bonae opinionis studentibus. Quod etiam nunc mox fieri convenit, omnibus, sicut dictum est, se-
 cundum hanc nostram generalem procedentibus legem. Nunc autem defensores existentes, siquidem placiti
 videantur, etiam ipsos inscribi circulo, et biennio complere curam, et si quidem iam biennium in ea cura
 labent, removeri defensoris sollicitudine, nisi tamen voluerint communi decreto teneri eum ⁶⁾ biennio in eo-
 dem officio. Si vero nondum biennium impleverint, digni vero videantur communicare circulo, impleant reli-
 quum tempus, ultra quod nullus civitatem defendat, sed usque ad hoc solum stet tempus, nisi cuncta civitas
 resistente nullo elegerit eum, et hoc facto alio biennio suscipiat sollicitudinem, et modis omnibus deponatur,
 et tunc rursus fiat ⁷⁾, quando ipse eum circulus ad hunc adduxerit ordinem, ne frequentia et continuatione
 curae et per quandam machinationem illud semper renovando fiat aliquibus infinita praedicta gubernatio. His
 omnibus valiturus in omne tempus, quoniam cum toto hoc studio et vigilantia et domini dei intuitu adinvenimus
 et nostris subiectis contulimus. Dat. XVI. Kal. August. Constantinop. Belisario V. C. Cons. [535.]

CONS. XVI

¹⁾ Paratitla ad Coll. const. eccl. III. 1. (Fœlli bibl. II, p. 1338.)

²⁾ Διοδομένον add. Hal. — ³⁾ Hal., Fulg.; ἄριστοι
 Scrieg. — ⁴⁾ αὐτὸν ἀφίστασθαι Hal. — ⁵⁾ καὶ τοῦ
 διοδομένου θεοῦ εὐνοίας Hal. — ⁶⁾ Trid., Port.; ce-

cidit Cont. — ⁷⁾ Trid., Port.; eos Cont. — ¹⁾ tem-
 pus add. Trid., Port.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ (16.)

Περὶ τοῦ τῶν κληρικών ἐξ ἑτέρας ἐκκλησίας μετατίθεσθαι εἰς ἑτέραν εἰς τὸν τῶν ἑλλειπόντων στατοῦτον ἀριθμόν.

(Coll. III. tit. 3.)

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Ἀνθεμίου, τῷ θειοτάτῳ καὶ μακαριωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ καὶ οἰκουμένικῳ πατριάρχει.)

Προοίμιον.

Νόμον ἔναγχος ἐγράψαμεν περὶ τοῦ μέτρου τῶν χειροτονιῶν, καὶ τοῦ μὴ προσῆκειν ἐκχευόμενας αὐτὰς εἶναι μήτε ἐπὶ τῆς ἀγιοτάτης μεγάλης ἐκκλησίας τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως, μήτε ἐν ταῖς ἄλλαις, ὅν δὴ καὶ κύριον εἶναι καὶ κρατεῖν κατὰ πᾶσαν τὴν αὐτοῦ παρακλεινόμεθα δύναμιν. Ἐπειδὴ δὲ σκοπὸς ἡμῶν ἐστὶν εἰς τὸ συστῆλαι μὲν τὰς χειροτονίας, ἐπιεῦθεν δὲ ὅτι τῇ ἀγιοτάτῃ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ τὸ ὑπερῷον τῆς δαπάνης εἰς μέτρον τι καὶ φρονητὸν πρᾶξισαι ποσόν, ὥπως ἂν τὸ πλῆθος αὐτῆ τῶν δαπανημάτων ἐλαττωθῆι. διὰ τοῦτο πᾶσαν πενιουσιούτους ὄδον καὶ ἐπὶ τὸν παρόντα νόμον ἐληλύθαμεν, οὐδὲν μὲν ἄλλοίτερον ὄντα τοῦ προτέρου, ἀλλ' ἐκ τῆς αὐτῆς ὁρμώμενον προαιρέσεως, ἔτι δὲ μᾶλλον τὴν ἀγιοτάτην μεγάλην ἐκκλησίαν ὀνήσαι δυνάμενον.

Κεφ. α΄.

Θεσπιζομεν γάρ, ἔπερ ἐν τισι τῶν ἀγιοτάτων ἐκκλησιῶν, ὡν αὐτῇ ἡ ἀγιοτάτη μεγάλη ἐκκλησία τὴν διοίκησιν καὶ τὰς δαπάνας ἐλλετο, συμβαλῆ προσβύτερον ἢ διάκονον ἢ ἀναγνώστην ἢ ψάλτην τελευτήσαι, μὴ ἕτερον εὐθὺς ἐξωθῆν ἐπιπέσσειν, ἀλλὰ σκοπιῖν, τίσον ἐστὶν ἰσχυρὰ τὸ μέτρον τῶν ἐκείσε λειτουργούντων ὑλαβιστάτων κληρικῶν. Καὶ εἰ μὲν οὕτω τὸ τῶν κληρικῶν ἡλαττωθῆι μέτρον, ἀλλὰ εἰ πλεονέξουσιν ὅσον πρὸς τὸ ἀνωθεν ὁρισμένον καὶ τὸ καλούμενον στατοῦτον, μηδεμίαν γίνεσθαι ἀντ' αὐτοῦ χειροτονίαν, μέχρις ἂν ὁ ἀριθμὸς εἰς αὐτὸν ἀποκατα-

Novella XVI.

UT CLERICI EX UNA ECCLESIA IN ALIAM TRANSFERANTUR AD SUPPLENDUM STATUTUM DEFICIENTIUM NUMERUM.

Idem Imperator Anthemio, sanctissimo et beatissimo Archiepiscopo et Patriarchae universali.

Praefatio.

Legem nuper de modo creationum scripsimus, neque convenire diximus eas effusas esse neque in sanctissima magna ecclesia felicitis huius urbis, neque in reliquis, eamque legem firmam esse et omni sua vi valere iubemus. Quoniam vero propositum nobis est creationes minuire atque ita sanctissimas maiori ecclesiae immensos illos sumtus ad moderatam quandam et tolerabilem redigere quantitatem, ut multitudo impensarum minuat, propterea omnem circumventas viam ad hanc legem pervenimus, non diversam a priore, sed ex eadem voluntate ortam, quaeque etiam magis sanctissimae ecclesiae prodesse possit.

CAP. I.

Sancimus igitur, si in quibusdam sanctissimis ecclesiis, quarum administrationem et impensas suscepit haec sanctissima magna ecclesia, accidit ut presbyter, vel diaconus, vel lector, vel cantor moriatur, ne statim alius extrinsecus inducatur, sed prius spectetur, quantum tunc sit numerus religiosorum clericorum ibidem ministerium obeuntium. Et si clericorum numerus nondum sit deminutus, sed, quantum ad id, quod a maioribus est definitum, et statutum vocatur, adhuc redundet, nemo in eius locum non nisi restituto numero eligatur. Si vero multitudo ita deminuta sit, ut alium clericum,

GI.

CONST. XVI.

DE MENSURA ORDINANDORUM CLERICORUM.

(Coll. III. tit. 3.)

Idem Imperator Anthemio, sanctissimo et beatissimo Archiepiscopo Constantinopolitano, et universali Patriarchae.

Praefatio. Legem nuper scripsimus de mensura ordinationum, et ut non competeret effusas eas esse neque in sanctissima maiore ecclesia huius felicissimae civitatis, neque in aliis, quam etiam firmam esse et valere secundum omnem suam volumus virtutem. Quia vero intentio nobis est abbreviare quidem ordinationes, huic autem sanctissimae maiori ecclesiae excellentem expensam ad mediocrem quandam atque portabilem reducere quantitatem, quatenus multitudo ei expensarum minuat, propter hoc omnem circumventas viam ad presentem venimus legem, nihil quidem aliud existentem a priore¹⁾, sed ex eius precedentem²⁾ voluntate, adhuc autem amplius sanctissimae maiori ecclesiae prodesse valentem.

CAP. I. Sancimus enim, si in quibusdam sanctissimarum ecclesiarum, quarum ipsa sanctissima maior ecclesia gubernationem et expensas suscepit, contigerit aut presbyterum, aut diaconum, aut lectorem, aut cantorem mori, non alium mox extrinsecus introduci, sed considerare, quanta tunc est mensura ibidem ministrantium reverendissimorum clericorum. Et si quidem nondum clericorum mi-

¹⁾ Hal. et Serimg. — Argumentum perhibet Coll. const. eccl. III. 1. 10. (Fotilli bibl. II. p. 1332.). Photii Nomoc. I. 26. (ibid. p. 845.) et I. 30. (ibid. p. 850.) — Bas. III. 3. 1. cf. Psell. p. 18. — Iulian. eont. 12. — Fersio est vetus glossata.

²⁾ Ἀνθίμου ἐπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως coll. 12 Serimg. — ³⁾ quidem aliter existente priore Trid. const. eccl. cf. Leunclav. Notat. I. 75. — ⁴⁾ Hal., Bas.; Port. — ⁵⁾ procedente Trid., Port.

καταστάη. Εἰ δὲ ἡλιθιωταί τὸ πλῆθος, ὥστε ἀνάγκη εἶναι διὰ τὸ μὴ ἐλλεῖψαι τὸ σιατοῦτον ἕτερον ἀπὸ τοῦ τελευτήσαντος εἰσαχθῆναι κληρικόν, σκοπεῖν τὴν μακαριότητα τῆν σὴν, εἰ τις ἐστὶν ἐν ταῖς ἄλλαις ἐκκλησίαις ταῖς παρὰ τὴν ἁγιοτάτην μεγάλην ἐκκλησίαν περὶ τοῦ αὐτοῦ ἰάγματος κληρικός, κακεῖθεν ἀντικαθίστην ἕτερον, ἀλλὰ μὴ νέαν ποιῆσαι τὴν χειροτονίαν. Οὕτω γὰρ ἐκ τοῦ περιπεύοντος αἰὲ τοῦ ἐλλείποντος ἀναπληρουμένου, ἡ καλὴ τε καὶ θεοφιλὴς ἐπιτεθῆσεται τῷ πράγματι συμμετρίῃ, κἀντεῦθεν ἡ ἁγιοτάτη μεγάλη ἐκκλησία κατὰ μικρὸν τῶν ὀφλημάτων ἀπαλλαγῆσεται. ἐπιτίτοιγε εἰ τὸ μὲν ἐνδέον ἀναπληροῖτο ταῖς ἐπιεικταῖς ταῖς ἔξωθεν, τὸ δὲ περιπεύον μὴ μειοῖτο, πολὺς τε καὶ ἀπέραντος διείλυσεται χρόνος, ὥς ἅπαν τὸ περιπεύον Ἰαττωθεῖ.

Ἐ π ἰ λ ο γ ο ς .

Ἡ τοίνυν σὴ μακαριότης τὰ διὰ τὴν τῶν ἁγιοτάτων ἐκκλησιῶν ὠφέλιαν εἰκότως ἡμῖν παραειδένια ἔργα καὶ πέρατι παραδοῦναι σπευσάτω. Καὶ γὰρ εἰς γένετο παρὰ ταῦτα, γινώσκων ἀνάγκη τὸν παρὰ τὸνδε ἡμῶν τὸν νόμον δέξασθαι τὴν χειροτονίαν θαρσύνοντα, ὡς οὐδὲν ἐντεῦθεν ὄφελος ἔξει, οὔτε λογισθήσεται τοῖς εὐλαβεστάτοις οἰκονομοῖς τὰ τῆς περὶ τοῦτο τὸ μέρος γινόμενης τῆ ἁγιοτάτης ἐκκλησίας δαπάνης, ἀλλ' αὐτοὶ τὸ ἐντεῦθεν ἐπιγνώσκοντες βλάβος, οἰκοῦν τούτων τῆς ἐαυτῶν θαθυμίας ἀπολαμβάνοντες τὸν καρπὸν. Dat. XVII. Kal. August. Constantiopol. DN. Belisario V. C. Cons. [535.]

ΔΙΑ-

ne statutum illud deficiat, in locum eius, qui mortuus est, introduci necesse sit, videat beatitudo tua, an quis clericus in reliquis ecclesiis citra sanctissimam maiorem ecclesiam in eodem ordine superfluus sit, et exinde in eius locum alium constituat, non autem nova fiat electio. Ita enim, si ex superfluo id, quod deficit, semper suppleatur, pulchra et deo grata negotio dabitur symmetria, et sanctissima magna ecclesia paulatim debitis liberabitur; alioquin si id, quod deest, suppleatur extraneis introductis, superfluum vero non minuitur, longum et infinitum tempus erit, donec omne, quod redundat, imminuetur.

E p i l o g u s

Tua igitur beatitudo, quae propter sanctissimarum ecclesiarum utilitatem merito nobis placuerunt, ad effectum deducere studeat. Nam si adversus haec quid fiat, eum, qui contra hanc nostram legem creationem suscipere ausus fuerit, scire oportet, se nihil inde utilitatis habiturum neque impensas eo factas a religiosissimis oeconomis sanctissimae ecclesiae non imputandas esse, sed damnum inde emergens sibi esse ferendum, hunc suae negligentiae fructum a semet ipsis accipientibus.

№ .

nota mensura est, sed adhuc abundant, quantum ad id, quod superius definivimus, et ut vocant statutum¹⁾, nullam fieri pro eo ordinationem, donec numerus in [remedio] ipso²⁾ restituatur. Si vero³⁾ deminuta multitudo est, ut necessitas sit, ne desit statutus numerus, alium pro moriente introduci clericum, considerare beatitudinem tuam, si quis est in aliis ecclesiis citra sanctissimam maiorem ecclesiam, ex abundantia eiusdem ordinis clericus, et exinde restituere alium, et non novam facere ordinationem. Sic enim dum ex eo, quod plus est, sumper hoc, quod deficit, impletur, bona et deo amabilis imponitur causae mensura, et sic sanctissima maior ecclesia paulatim debitis liberabitur. Alioquin si quod defuerit quidem compleatur introductionibus extraneis, quod vero plus est non minuitur, plurimum et indefinitum transiet tempus, donec omne, quod plus est, minuetur.

E p i l o g u s. Tna igitur beatitudo ea, quae propter sanctissimarum ecclesiarum utilitatem recte nobis placuerunt, operi effectivique contradere festinet. Etenim si quid fiat praeter hoc, scire necesse est eum, qui contra hanc nostram legem suscipere ordinationem praesumerit, nihil hinc utilitatis habiturum, neque reputabitur a reverentissimis oeconomis in hac parte facta sanctissimae maiori ecclesiae expensa, sed ipsi ex hoc cognoscent damnum a semetipsis hunc suae negligentiae recipientes fructum. Dat. XVII. Kal. August. Constantiopol. Belisario V. C. Cons. [535.]

CONST. XVII

¹⁾ et eum quem vocant statutum numerum *Trid.* — proposuit — ²⁾ *Trid.*, sive deminuta *Cont.*

³⁾ *Legendum videtur:* in semet ipso, ut *Bk. ed. ster.*

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ιζ.^α)
DE MANDATIS PRINCIPUM.
(Coll. III. tit. 4.)

Ἐν ὀνόματι τοῦ θεσποῦτου Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν Ἀυτοκράτωρ Καῖσαρ Φλάβιος Ἰουστινιανός, Ἀλαμανικός, Γοθικός, Φραγκικός, Γερμανικός, Ἀντικός, Ἀλανικός, Βανδαλικός, Ἀφρικανός, εὐσεβής, εὐτυχής, ἐνδοξος, νικητής, τροπαιοῦχος, ἀεισεβαστος, αὐγουστος.

Ἦδη μὲν ἐν τῷ γενικῇ τῆς ἡμετέρας εὐσεβείας νόμῳ πάντα διηγύρευται, ἐφ' οἷς προσήκόν ἐστι τοὺς τὰς ἀρχὰς παραλαμβάνοντας ταύτας διοικεῖν, μεμνημένους τῶν ὅρκων, ὧν ἐπὶ τούτοις παρέχουσιν. Ἀναγκαῖον δὲ ὄμως πῆθμεν καὶ νῦν παραλαμβάνοντί σοι τὴν ἀρχὴν ἐπισκεῖσθαι τὰ πρέποντα, κατὰ τοῦτο δὴ τὸ τοῖς προγόνοις τῆς πολιτείας ἡμῶν ἐξηρημένον, ὃ τῶις εἰς τὰς ἀρχὰς σιλλομένοις ῥητὰ παρεῖχον παραγγέλματα, mandata principis αὐτὰ καλοῦντες, καθάπερ ἐχοῖν αὐτοὺς διακυβεργῶν τὰς ἀρχὰς.

Κεφ. α'.

Δεῖ τοίνυν σε καθαρῶς παραλαμβάνοντα τὴν ἀρχὴν καὶ δόσεως ἀπάσης χωρὶς πρὸ τῶν ἄλλων ἀπάντων καθαρὰς φυλάττειν θεῷ τε καὶ ἡμῖν καὶ τῷ νόμῳ τὰς χεῖρας, καὶ μηδενὸς ἄπιεσθαι κέρδους, μήτε μείζονος, μήτε ἐλάττονος, μηδὲ σισοφισμένην τινὰ ποιῆσθαι κατὰ τῶν ὑπῆρκων ἐμπορίαν, ἀλλ' ἀρκεῖσθαι μόνοις τοῖς παρὰ τοῦ δημοσίου σὺλ χορηγουμένοις, καὶ διὰ τε σπουτοῦ, διὰ τε τῶν περὶ σε καθαρὸν αὐτοῖς πανταχόθεν φυλάττειν τὸ δίκαιον, καὶ σπεύδειν πρῶτον μὲν τοὺς δημοσίους φόρους ἀπαι-

GL.

CONST. XVII.

DE MANDATIS PRINCIPUM.

(Coll. III. tit. 4.)

Imp. Iustinianus A. Triboniano, Quaestori sacri nostri Palatii et Exconsuli.

Ex libris antiquis, qui iura Romani nominis continebant, non ignorat tua sublimitas, quanta de mandatis principum legum latore in suo quisque volumine conscripserant. Quia igitur nobis, reparantibus omnem veritatem iam perditam ac demittam, placuit etiam omnibus iudicibus nostris, qui minores vel medias administrationes gerunt, sive inter correctores, sive inter consulares, sive inter spectabiles ordinantur, non solum codicillos praestare, sed etiam mandata dare, quibus inspectis omnia gubernare laudabiliter possint, ideo librum mandatorum composuimus, qui subter per utramque linguam annexus est, ut detur administratoribus nostris secundum locorum qualitatem, in quibus Romana vel Graeca lingua frequentatur, scire eorum sanctionem, ut nihil ex iis audeant praeterire, sed saluberrimas dispositiones nostras observantes in perpetuum¹⁾, nostras provincias nostraeque imperio subiectos gubernare festinent. Illustri igitur auctoritas tua, ad quam quaestoria pertinet censura, eadem mandata et in libris legum transcribi, et in sacro laterculo deponi praecipit, quatenus ex his una cum codicillis suscipiendis administratores, quemadmodum possint reipublicae subvenire, non ignorent²⁾.

In nomine domini Iesu Christi, dei nostri, Imperator Caesar Flavius Iustinianus, Alamanicus, Gothicus, Francicus, Germanicus, Anticus, Alanicus, Vandalicus, Africanus, pius, felix, gloriosus, victor, triumphator, semper adorandus, Augustus³⁾.

Praefatio. Iam quidem in generali nostrae pietatis lege omnia declarata sunt, in quibus conveniens est administrationes accipientes eas gubernare, memorantes iusiurandum, quod super his praestatur. Necessarium tamen existimavimus etiam nunc percipienti tibi administrationem designare, quod a progenitoribus reipublicae nostrae adinventum est, qui ad administrationes directis certa praecepta debant, mandata principum ea vocantes, secundum quae oporteret eos gubernare administrationes.

CAP. I. Oportet igitur te pure sumentem administrationem et sine omni suffragio prae omnibus alii mundas servare deo nobisque et legi manus, et nullum contingere lucrum, neque maius, neque minus, neque captiosum quiddam contra subiectos facere negotiatione, sed contentum esse solis a fisco tibi ministratis, et

¹⁾ Haec novella graeca et latine emissa est, mansit autem nobis graecus tantum liber mandatorum, qui dicitur; cf. *Biener Gesch.* d. Nov. p. 17. 19. 442.; epistolam autem ad Quaestorem Tribonianam datam, quae prooemii loco praemissa est, latine tantum scriptam fuisse, verisimile est; cf. *Biener l. cit.* p. 258. — *Hal. et Scrimg.* — Si praefationem exceperis, tota novella est in *Bas. Fl.* 3. 22. cf. *Psell.* p. 18. — *Julian. Const.* 21. — *Fersio* est vetus glossata.

²⁾ *Trid.*; observantes, in perpetuum *Port.*, *Cont.* — *divini nominis invocationem et titulum Iustiniani emerationem non habent Trid., Port.*
³⁾ *Cont.* adiecit subscriptionem: *Dat. XVI. Kal. Maii post consulatum Belisarii 8. c. Consulie.* — ²⁾ *Hanc*

Novella XVII.

DE MANDATIS PRINCIPUM.

In nomine domini Iesu Christi dei nostri Imperator Caesar Flavius Iustinianus, Alamanicus, Gothicus, Francicus, Germanicus, Anticus, Alanicus, Vandalicus, Africanus, Pius, Felix, Inclytus, Victor, Triumphator, semper honorandus, Augustus.

Generali quidem pietatis nostrae lege omnia iam sancita sunt, secundum quae eos, qui magistratum suscipiunt, iuramentorum, quae illius nomine praestant, memores, illum gerere convenit. Necessarium tamen putavimus etiam nunc tibi magistratum suscipienti id quod decet praecipere, quum a maioribus reipublicae nostrae inventum sit, ut iis, qui ad magistratum gerendum miltentantur, certa darentur praecepta, quae mandata principis vocabantur, secundum quae eos magistratum gerere oportebat.

CAP. I.

Oportet igitur te magistratum pure et sine ullo suffragio suscipientem ante omnia et deo et nobis et legi puras servare manus, nec ullum lucrum, sive maius sive minus, capere, nec dolose excogitatem negotiationem cum subditis exercere, sed illis solum contentum esse, quae ex fisco tibi praebentur, et tam per te ipsum, quam per eos, qui circa te sunt, omnino puram illis servare iustitiam. Ac primum quidem operam des, ut tributa publica vigilantem exigas, nihil in gerenda fisci cura praetermittens, inquiras etiam, num

ἀπατιῶν ἀγρόπων, μηδὲν ἕλλειποντα τῆς περὶ τὸ δημοσίον προνοίας, ἀναζητεῖν τε μῆτι τὸ δημοσίον ἕλειπῶνται, καὶ περιποιεῖν αὐτῷ πανταχόθεν τὰ οὐκεία. Ὡς περ γὰρ τοῖς ἰδιωταῖς ἀδικουμένοις βοηθοῦμεν, οὕτω καὶ τὸ δημοσίον ἀνεπηρέαστον μένειν βουλομένη. οἱ γὰρ δὴ συντελεσται πάσης ἄλλης ἐπηρείας ἐλεύθεροι φυλατιζόμενοι ἠσθίως τε καὶ ἐκ προχείρου καταδῆσουσι τοὺς φόρους, καὶ ἅπερ εἰς κλοπὰς πρότερον διδόντες ἔμενον ἐποφελόντες ἔτι τὰ δημοσία, ταῦτα νῦν αὐτοῖς τοῖς δημοσίοις ἰσθύντες ἀπαλλαγῶσονται ἠσθίως τῶν ἐπὶ τοῖς φόροις ὑφλημάτων.

Κεφ. β΄.

Ἐπειτα προσήκον ἔστι σε προνοεῖν τοῦ μὴ τοὺς δήμους τῶν πόλεων ἐν ἀλλήλοις στασιάζειν, ἀλλὰ πάσαν εἰρήνην εἶναι ταῖς πόλεσιν, ἐκ τοῦ τὴν ἰσότητά πάνταυθα τοῖς ἡμετέροις ὑπηκόοις φυλάττειν, καὶ μῆτε κρόθους μῆτε πάθους τινὸς ἕνεκεν πρὸς τὴν τῶν μερῶν ἀποκλίνειν ¹⁾.

Κεφ. γ΄.

Ἔστω σοι καὶ τρίτον σπουδάσμα τὸ τῶν δικῶν μετὰ πάσης ἰσότητος ἀκροῦσθαι, καὶ τὰς μὲν βραχυτέρας, καὶ ὅσαι μέλαινα τῶν εὐτελεστέρων εἰσὶν, ἀγρόφως ἐμνεῖν τε καὶ κρίνειν, καὶ ἀπαλλάττειν ἀνθρωπίνης τῆς πρὸς ἀλλήλους φιλοστομίας, καὶ μὴ συγχωρεῖν αὐτοὺς μηδὲν περαιτέρω τῶν περιεχομένων τῇ θεῇ ἡμῶν διατάξει προαίρει δικαστικῶν δαπανημάτων ἠμιοῦσθαι, εἴγε ὄλωσ ἱκανοὶ πρὸς δόσιν καθίστασιν. Ἐπειτοίγε καὶ προῖτα τῶν δικῶν ἀκροῦσθαι, καὶ μὴ συγχωρεῖν ἐκ βραδυμίας τοὺς τῆς ἐπαρχίας, ἢς ἀρχεῖς, εἰς ταύτην τρέχιν τὴν εὐδαίμονα πόλιν, καὶ ἡμᾶς ἐνοχλεῖν. Ἰσθὶ γὰρ, ὡς, εἰ τις εἶδοι, καὶ προσέλευσιν ἡμῖν ποιήσοιτο, καὶ παρ' ἡμῶν ἐρωτώμενος, εἰ πρότερόν σοι προσήλθεν, εἴτα φήσει καὶ προσελθὼν καὶ τὸ δικαίον μὴ τυχεῖν, καὶ τοῦτο ἀλλῆθες εὐρομεν, εἰς δὲ τὴν ἀναγκαίησιν τρέφομεν ²⁾. Εἰ μένοι ³⁾ μὴ προσελθῶν σοι παραγινῶσθαι τῇ βασιλίδι ταύτῃ θαρσθήσειε πόλει, καὶ ἀντιπέμφομεν αὐτὸν σὺν ἐπιτιμῶσι πάσῃ, καὶ ἀποκρίσις οὐ μεταδώσομεν.

Κεφ. δ΄.

Ἐπειτα προσήκον ἔστι σε καὶ τοὺς ἐντευθεὶν φροισάντας, εἴτε μαγιστριάνους, εἴτε ἐξ ὄου δῆποτε δικαστηρίων, μὴ συγχωρεῖν ἀδικεῖν μηδὲ ὑπερηράττειν τοὺς

tam per te, quam per eos, qui circa te sunt, primum eis nudique servare ius, et festinare primum quidem fiscalia tributa exigi vigilanter, nihil deminens circa publicam curam requirere, ne forte fiscus inde minuat, et salvare ei nudique quae propria sunt. Sicut enim privatos iniustitiam passos adiuvam, sic et publicum illaesum manere volumus. Collatores namque omni alia calumnia liberi conservati facile et in promptu solvent tributa, et qui in furta prius dantes debebant adhuc fiscalia, haec nunc ipsis fiscalibus ⁴⁾ exsolventes liberabunt facile se tributas.

CAP. II. Deinde conveniens est te providere, ut nulli populi civitatum alterutris seditiones faciant, sed omnem pacem esse dei civitatibus, dum aequitas etiam hinc nostris subiectis servatur, et neque lucri, neque passionis alicuius causa ad aliquam partem declinat.

CAP. III. Sit tibi quoque tertium studium lites cum omni aequitate audire, et omnes quidem breviores et quaecunque maxime vilium sunt ex non scripto decidere et iudicare, et liberare homines ⁵⁾ alterna con-sultatione, et non permittere in aliquo ⁶⁾ ultra, quam continetur sacra nostra constitutione, occasione casualium expensarum damnificari, si tamen sufficientes in datione consistant. Alioqui etiam gratis lites audire, et non permittere ex negligentia de provincia alicuius praesidis quemquam ad hanc currere felicissimam civitatem, et nobis molestum esse. Scito namque, quia, si quis veniat, et additionem nobis faciat, et a nobis interrogatus, si prius te adit, deinde te ⁷⁾ dicat adisse, et quod instum est non impetrasse, et hoc verum inveniamus, in te indignationem convertemus. Si vero, quum te non adierit, venire ad hanc regiam praesumserit civitatem, et remittimus eum cum omni correctione, et responsum non dabimus.

CAP. IV. Deinde competens est te etiam hinc venientes, sive ex magisteriano, sive ex quolibet foro, non permittere laedere, nec superexigere subiectos nostros. Sed si quis adierit, tale aliquid questus, hoc et

fiscus detrimentum passus sit, eique sua ad omni parte conserves. Sicut enim privatis iniuriam passis opem ferimus, ita etiam fiscum illaesum manere volumus. Nam si subditi ab omni iniuria liberi servantur, facile et prompte tributa solvent, et quum antea illa in furta expendentibus debitorum manerent, ea si nunc fisco solvant, facile a debitis tributorum liberabuntur.

CAP. II.

Deinde curam te gerere oportet, ne populus in civitatibus seditiones inter se agitet, sed ut pax sit in civitatibus eo ipso, quo aequitatem etiam ibi inter subditos servas, nec ob lucrum aut aliquem affectum in partem aliquam inclinas.

CAP. III.

Tertio quoque tibi curae sit, ut de litibus cum omni aequitate cognoscas, ac breviores quidem et praesertim quae ex levioribus sunt sine scripto decidas et iudices, hominesque a mutuis contentionibus liberes, nec permittas, ut ultra ea, quae sacra vestra constitutione continentur, iudicialium expensarum nomine damno aliquo afficiantur, siquidem omnino idonei sunt qui solvant aliquid; alioqui gratis causas cognoscas, nec negligenter permittas, ut homines provinciae tuae, cui praees, ad felicem hanc urbem accurrant, et nobis molesti sint. Scias enim, si quis veniat, et nos aseat, atque a nobis interrogatus, num te prius convenerit, dicat, se adisse te, nec vero iustitiam impetrasse, idque verum esse nos reperiamus, in te indignationem nos esse converturos. Si tamen qui te non convenit ad regiam hanc urbem venire ausus fuerit, eum vehementer increpatum remittemus, et responsum non dabimus.

CAP. IV.

Deinde convenit te non permittere, ut illi, qui hinc commeant, sive magistriani, sive ex quolibet sint iudicio, subditos iniuria afficiant aut superexigant, sed si quis veniat

¹⁾ ἀποβαλεῖν Hal. — ²⁾ Ἰσθὶ γὰρ — τρέφομεν ap. Hal., Bas. — ³⁾ εἰ δὲ τις Hal., Bas. — ⁴⁾ haec sunt et ipsi fiscalibus Trid.; hoc nunc et ipsis fisc. Port.; et nunc ipsis fisc. Cont. Leg. videtur; et quae — ea

(inde corruptum ex apud Cont.) — ⁵⁾ Trid.; omnes Port., Cont. — ⁶⁾ in aliquo om. Trid.; perm. nihil ultra Port. — ⁷⁾ Trid., Cont.; te om. Port.

τοὺς ἡμετέροισι, ὑπηκόους, ἀλλ' εἰ τις προσέλθοι τοιοῦτό τι μεμφόμενος, τοῦτο καὶ ἐπεξείναι, καὶ τὸ ἀζήμιον αὐτοῖσι περιποιεῖν, καὶ μηδὲ συγχωρεῖν τινη προτεινομένῳ προστάξεισι οὐδὲν δηποτε δικαστηρίου (ταύτας δὴ τὰς ἐξ ἔθους φοιτώσας, ὀλκῶν τε ὕδατος ἐνεκεν, καὶ λιμένων, καὶ ὀδοφθοσιῶν, καὶ γεφυρῶν, καὶ εἰκόνων, καὶ τειχῶν, καὶ οἰκημάτων καταστροφῆς, ὡς ἐν δημοσίῳ τόπῳ γινομένων, καὶ ἐτέρων τοιούτων) ζημιῶν τοὺς ἡμετέροισι ὑπηρετοῦσιν. οὐ γὰρ βουλόμεθα, οὐδὲ κατὰ τοιαύτην πρόφασιν, οὐδεμίαν αὐτοῖσι ἐπαγεσθαι ζημίαν. Αὐτοῖς δὲ ἀπάντων τούτων προνοήσεις, ζημίας ἅπαντα πράττειν¹⁾ χωρὶς. Εἰ δὲ τις τοιοῦτό τι προσεταγμένος ἔλθοι, παντελῶς οὐ προσέξει αὐτῷ, πλὴν εἰ μὴ θεῖον ἡμέτερον πραγματικῶν δεικνύει τύπον ἢ τὸν τούτων γεγραμμένων. καὶ τότε γε μὴν δέξει μὲν τὸν τοιοῦτον τύπον, οὐ μὴν τι πράξει ἐξ αὐτοῦ, πρὶν ἂν εἰς ἡμᾶς μὴνύσας δευτέραν ὑπὲρ τούτων ἐπιτροπὴν ἡμετέραν προσλάβοις.

§. 1. Ἀλλὰ καὶ τῆς ἀφθοσιῶν τῶν ἐπιτηδείων καὶ τῶν ἔργων τῶν πόλεων ἐπιμελήσῃ, παρασκευάζων ἐκ τῶν πολιτικῶν χρημάτων αὐτοῖς, ἅτε πατέρας²⁾, τὰ ἀναγκασιότατα τῶν ἔργων ποιεῖν, καὶ γεφυρῶν ὁμοίως, καὶ ὁδῶν, καὶ λιμένων, ἐν οἷς ἔλας εἰσὶ τόποις τῆς ἐπαρχίας, ἢς ἄρχεις, λιμένες, καὶ τειχῶν ἐπιμελεῖσθαι, καὶ εἰ τι ἄλλως ἐστὶ τῷ δημοσίῳ³⁾ καὶ ταῖς πόλεσι συμφέρον, βουλευθῆτε καὶ πράξεις καὶ μὴνύσεις. §. 2. Ἐξίς δὲ ὑπακούουσας σοι καὶ τοὺς κατὰ τὴν ἐπαρχίαν στρατιώτας ἐν οἷς ἂν αὐτῶν χρῆσις εἰς ὑποურγίαν δικαίαν. οὐς εἰ πλημελοῦντας ἔβροις, ὑποθήσεις σωφρονισμῷ πρόποντι, καὶ πρόσγε ἐκ τῶν σιτησῶν αὐτῶν τὸ ἱκανὸν γενέσθαι τοῖς ἡδικημένοις παρασκευάσεις.

Κ ε φ. ε'

Οὐ συγχωρήσεις δὲ προνομίοις τίσι χρῆσθαι τοὺς ἀδικοῦντας, ἀλλ' ἔκεινο μόνον αὐτοῖς εἰς βοήθειαν φυλάξεις, τὸ πανταχόθεν καθαρῶς τῶν ἐπαγομένων καὶ ἀνευθύνους φανῆναι. Φόνους δὲ, καὶ μοιχείας, καὶ παρθένων ἀρπαγὰς, καὶ ἐφόδους, καὶ ἀδικίας οὕτω μετὰ σφοδρότητος μετελεύσῃ, κολάζων τοὺς ἀμαρτανόντας κατὰ τοὺς ἡμετέρους νόμους, ὡς εἴ κατ' ὀλίγον⁴⁾ τιμωρῆσθαι τοὺς ἄλλους ἅπαντας οὐξέιν. §. 1. Μάλιστα δὲ τῶν ταξωτικῶν τῶν σαυτοῦ κρατήσεις, οὐκ ἐπιείκεις αὐτοῖς τοὺς ὑπηρετοῦσιν τοὺς ἡμετέροισι λεηλατεῖν, οὐδὲ δοκεῖν μὲν ἀρχεσθῆναι παρὰ σοῦ, ταῖς ἀληθείαις δὲ τῆς σῆς ἀρχῆν γνώμη. §. 2. Σπύσεις δὲ καὶ παρόδρον, καὶ εἰ τις ἐστὶ τῶν περὶ σε, λαμβάνειν ἄνδρα χρηστὸν, καὶ καθαρῶντα πανταχόθεν, καὶ ἀρκουμένον τοῖς παρὰ τοῦ

veniat et de eo conqueratur, illud persequi, et indemnes eos servare, nec permittere cuiquam mandata cuiuscunque iudicii praetextenti (ea scilicet, quae ex consuetudine mittuntur, aquae ductum, vel portuum, vel viarum sternendarum, vel pontium, vel imaginum, vel murorum, vel aedificiorum deservendorum tanquam in publico structorum, vel similium rerum causa), ut damno subditos nostros afficiat. Volumus enim neque hoc praetextu nullum damnum illis inferri. Ipse vero omnium horum curam geres, ita ut sine damno omnia facias. Si vero aliquis cum eiusmodi mandato veniat, nullo modo eum audias, nisi sacram nostram pragmaticam sanctionem de his scriptam ostrudat; et tunc quidem suscipias eam sanctionem, non autem quid ex illa agas, antequam te nobis indicata secundum mandatum nostrum accipias.

§. 1. Sed et curam adhibeas ut rebus necessariis et operibus civitates abundant atque procures, ut ipsi tanquam patres opera maxime necessaria ex civilibus pecuniis exstruant, et pontium simul et viarum atque portuum (in quibuscunque locis tuae provinciae, cui praees, portus sint) et murorum curam gerant, et quidquid publico vel civitatibus utile est, de eo deliberes, idque facias et indices.

§. 2. Milites quoque, qui in provinciis sunt, in omnibus obedientibus habebis, in quibus illis ad iustum ministerium indigebis; quos ubi delinquere videris, eos ut decet castigabis, insuper quoque ex annonis illorum laesis ut satisfiat curabis.

CAP. V.

Non autem permittes, ut delinquentes privilegiis fruantur, sed illud solum ipsis auxilium servabis, ut ab omni parte puros ab eis, quorum acculantur, et innocentes se probent. Caedes vero, et adulteria, et virginum raptus, et invasiones, et iniurias cum severitate reprimes, et delinquentes secundum nostras leges punies, ut paucorum supplicio reliquos omnes servet.

§. 1. Maxime vero cohortales tuos in officio continebis, nec illis permittes, ut subditos nostros depraedentur, neque ut a te quidem regi videantur, revera tamen tuae voluntati impudent.

§. 2. Operam quoque des, ut assessorem, vel quisquis sit, qui circa te fuerit, accipias virum bonum, scelerisque omnino purum, et contentum iis, quae a

et exsequi, et indemnitate ei procurare, et neque permittere alicui proforenti praecepta cuiuscunque fori (haec videlicet quae solemniter diriguntur, formarum etiam aquae causae, et portuum, et itinerum sternendorum, et imaginum, et murorum, et domuum destructionis tanquam in publico factarum, et aliorum talium) damificare nostros subiectos. Non enim volumus nec per talem causam ullum eis inferri damnum. Ipse vero omnium horum providebis, sine damno omni gestum. Si quis autem, cui tale aliquid iussum est, veniat, omnino non respicias eum, nisi sacram nostram pragmaticam ostendat formam pro hoc scriptam; tunc⁵⁾ suscipies⁶⁾ quidem talem formam, non autem aliquid ages⁶⁾ ex ea, antequam ad nos nuntians secundam praeceptionem nostram suscipias. §. 1. Sed etiam pro ubertate necessariorum et operum civitatum diligentiam habebis, procuras ex civilibus pecuniis patres quae valde necessariae sunt operum facere, et pontium similiter, et viarum, et portuum, in quibus omnino sunt locis provinciae, cui praesides; portuumque et murorum curam habebis, et quidquid omnino est publico et civitatibus utile, et cogitabis, et facies, et nuntiabis. §. 2. Habebis autem obedientes tibi et qui in provincia sunt milites, in quibus eorum opus habueris ad ministerium iustum. Quosdi delinquentes inveneris, sub omni castigatione decente insuper ex emolumentis eorum satisfieri laesis procurabis.

CAP. V. Non permittas privilegiis aliquibus tui nocentes, sed illud solum eis in auxilium observabis, ut undique puri horum, quae eis inferuntur, et innoxii videantur. Homicidia autem, et adulteria virginumque direptiones, et invasiones, et oppressiones ita cum vehementer corriges⁷⁾, puniens delinquentes secundum nostras leges, ut paulatim supplicium alios⁸⁾ omnes faciat salvos. §. 1. Praecipue vero officiales tuos retinebis, non permittens eis subiectos nostros depraedari⁹⁾, neque ut illi officiales videantur quidem subiecti tibi, pro veritate autem tuae praesint voluntati. §. 2. Festinabis etiam consiliarium et quicumque fuerit circa te assumere

¹⁾ Scring., Bas.; πραττων Hal. — ²⁾ Scring., Bas.; χρημάτων τοὺς πατέρας Hal., Fulg. — ³⁾ καὶ ἔλας ἐν οἷς ἐστὶ τῷ δημ. Hal. — ⁴⁾ Bas.; κατ' ὀλίγον. Scring., Hal., Fulg. — ⁵⁾ Trid., Port.; tu add. Cont. — ⁶⁾ Bk.; suscipiens — agens Trid., Port., Cont. — ⁷⁾ Trid.; corrige Port., Cont. — ⁸⁾ eos Trid., Port. — ⁹⁾ expellere Trid.; impellere Port.

τῶ δημοσίῳ. καὶ εἰ γὰρ τις παρ' ἐλλείδας γένοιτο, καὶ οὐκ εὐροῖς αὐτὸν φυλάττοντά σοι πίστιν δικαίαν, τὸν μὲν ἀπειλάσεις, ἕξω δὲ χρήσῃ παρόδῳ, τὸν νόμον καὶ τὸ δίκαιον μετὰ καθαρῶν φυλάττοντι τῶν χειρῶν. §. 3. Τοιοῦτον δὲ παρέξεις παντὶ ἅπασι δημοσίᾳ τε καὶ ἰδίᾳ, ὡς τε φοβερώτατον μὲν εἶναι τοῖς ἀμαρτανόσι καὶ τοῖς ἀγνομοῦσι πρὸς τὸ δημοσίον, ἡμερώτατον δὲ καὶ πρῶτον ἅπασι τοῖς ἐπιεικεστέροις καὶ εὐγνώμοσι, καὶ πατρικὴν αὐτοῖς ἐξάγειν πρόνοιαν.

Κεφ. ε'.

Ἀλλὰ μὴδὲ τούτους δεῖ τοὺς καλουμένους λόγους προχείρως δίδόναι σπύδων ἐπὶ ¹⁾ πλείονα χρόνον, ἀλλὰ καὶ μετ' ἐξαιτίας, καὶ ἐν χρόνῳ συμμετρῶν, καὶ οὐκ ὑπερβαίνοντι τριάκοντα προθεσμίων ἡμερῶν, ὡς τε μὴ ἐντιῦθεν ἀπεράντους εἶναι τοῖς ἀνθρώποις τὰς πρὸς ἑαυτοῦς φιλονεικίας. Εἰ δὲ καὶ τινα ὑπὸ τὸν καλούμενον λόγον ποιήσῃ, εἰτὰ τις προσέλθῃ κατ' αὐτοῦ, ἄξις μὲν αὐτὸν, φυλάττων τὸν δεδομένον αὐτῷ λόγον, ἐξαιτίας δὲ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ λόγου παρατάξῃς σωζομένου, καὶ εἴπερ καὶ ψήφου κατ' αὐτοῦ δεήσειεν, καταδικάσεις αὐτὸν, καὶ δυοῖν τῶν προθέσεων ἀρεσίαν, ἢ εἰ βούλεται τῷ δεδομένῳ λόγῳ καθαρῶς ἀπειπεῖν καὶ πράξει τὰ χρυθέντα ²⁾, ἢ εἰ μὴ τοῦτο, τοῖς ἱεροῖς αὐτὸν ὄροις ἀποκαταστήσῃς, κάκισσε τὸν ἐκβρασμὸν ἐπάξεις σωφρόνως καὶ μετὰ τῆς ὑφειλουμένης τοῖς εὐαγέσι ὄροις αἰδοῦς.

Κεφ. ζ. *)

Οὔτε δὲ ἀνδροφόνους, οὔτε μοιχοῖς, οὔτε παρθέτων ἡραστῶν ἀμαρτανόους τὴν ἐκ τῶν ὄρων φυλάξῃς ἀσφάλειαν, ἀλλὰ κάκισθεν ἐξελεύσεις, καὶ τιμωρήσῃς αὐτοῖς ἐπάξεις. Οὐ γὰρ τῶν τὰ τοιαῦτα ἐμαρτανότων φειδόμενος προσήκει, ἀλλὰ τῶν περιόντων ³⁾, ἵνα μὴ τοιαῦτα ὑπὸ τῶν τολμηροτέρων πάσχοιεν, ἢ ἡ ἐκ τῶν ἱερῶν ἀσφάλεια οὐ τοῖς ἀδικοῦσιν, ἀλλὰ τοῖς ἀδικουμένοις δέδοται παρὰ τοῦ νόμου, καὶ οὐκ ἂν εἴη δυνατόν ἐκάτερον ἰσχυρίζεσθαι τῆ παρὰ τῶν ἀσύλων τόπων ἀσφάλειᾳ, καὶ τὸν ἀδικούσιν, καὶ τὸν ἀδικουμένον. §. 1. Τὰς δὲ τῶν δημοσίων φόρων ἐσπραξίας καὶ ἔνδον τῶν ἱερῶν γίνεσθαι μετὰ τοῦ πρέποντος παρασκευάσεις, ἐπισηπὲρ ὁ τῶν δημοσίων λόγος καὶ στρατιώταις, καὶ ἰδιώταις, καὶ αὐτοῖς τε τοῖς ἱεροῖς, καὶ ὅλῃ τῇ πολιτείᾳ συμφέρων τε καὶ ἀναγκαϊότατος ἐστίν. Ἐπαμνυοῦσι

vitam optimum, et puram undique, et contentum iis, quae a fisco dantur; et si quid praeter spem accesserit, et non inveniatis eam custodientem tibi fidem iustam, illum quidem expelles, alio vero uteris consiliario, legem et iustitiam cum puris servante manibus. §. 3. Talem vero praebabis temetipsum omnibus et publice et privatim, ut terribilis quidem sis delinquentibus et indevotis circa fiscalia, mansuetissimus autem et mitis sanis placidis et devotis, et paternam eis exhibens providentiam.

CAP. VI. Sed neque haec, quae dicantur verba, id est insiurandum, promte dare festines in amplius tempus, sed et cum examinatione in tempore mediocri et non transcendente triginta dierum inducias, ne ex hoc infinitae sint hominibus ad invicem contentiones. Si vero etiam aliquem sub nuncupato verbo feceris, deinde aliquis adierit adversus eum, deduces quidem eum, custodiens datum ei verbum, et examinabis negotium verbo ubique servato, et si etiam contra eum sententia necessaria sit, condemnas eum, et duorum propones electionem, utrum velit dato verbo absolute abrenuntiare, et agere quae indicata sunt, an non. Certe si hoc non, sacris eum terminis restitues, et ibi executionem inferes temperate, et cum debita venerabilibus locis reverentia.

CAP. VII. Neque autem homicidis, neque adulteris, neque virginum raptoribus delinquentibus terminorum custodias castellam, sed etiam inde extrahas, et supplicium eis inferes. Non enim talia delinquentibus parcere competit, sed hoc patientibus, ut non talia a praesumptoribus patientur. Deinde templorum cautela non nocentibus, sed laesis datur a lege, et non erit possibile utrumque tueri cautela sacrorum locorum, et laedentem, et laesum. §. 1. Publicorum vero tributorum exactiones etiam intra templa decenter fieri procurabis ⁴⁾, quoniam fiscalium ratio et militibus, et privatis, ipsisque templis, et coactae reipublicae utilis et necessaria est. Auxiliabuntur tibi ad hoc etiam deo amabiles ecclesiarum defensores et

fisco dantur. Et si quis praeter spem fuerit, quem fidem tibi iustam non servare reperias, eum expellas, et alio assessore utaris, qui legem et iustitiam puris manibus custodiat.

§. 3. Talem vero publice et privatim omnibus te praebabis, ut delinquentibus et erga fisco indevotis maximo quidem terrori sis, mansuetissimus vero et mitis erga probos et gratos et tanquam pater illorum curam geras.

CAP. VI.

Sed nec festinare te oportet, ut λόγους illos, uti vocantur, in longiora tempora facile concedas, sed praetio examine et tempore mediocri, quod terminum triginta dierum non excedat, ne hominum inter se contentiones infinitae sint. Si vero aliquem λόγῳ, qui dicitur, subieceris, et deinde quis eum conveniat, in eius quidem eum duces, servans datam illi fidem, examinabis vero negotium ab omni parte servata fide, et si etiam sententia contra eum opus sit, condemnas eum, et optionem ei deferas utrum velit datae fidei pure renunciare et iudicari facere, an si id nolit, eum sacris finibus restitues, ibique executionem facies moderate et cum reverentia sacris locis debita.

CAP. VII.

Neque vero homicidis, neque adulteris, neque virginum raptoribus delinquentibus locorum servas securitatem, sed etiam inde eos extrahas, poenamque illis imponas; non enim talia delinquentibus parcere convenit, sed iis, qui praestant illis, ne ab audacibus talia patientur, praesertim quum securitas in sacris locis non laedentibus, sed laesis a lege detur. Nec fieri potest, ut uterque, tum qui iniuriam intulit, tum qui eam passus est, asylorem securitate gaudeat.

§. 1. Ut vero exactiones tributorum publicorum in locis sacris decenter fiant, curabis, quoniam tributorum ratio et militibus, et privatis, et ipsis sacris etiam, atque toti reipublicae utilis et maxime necessaria est. Ad hoc autem auxilio tibi erunt deo amantissimi ecclesiarum defensores et oeconomi, neminem eorum,

¹⁾ Πλοτῆς Νομοκ. IX. 30. (Fozelli bibl. II. p. 1011.) Balsamon ad h. l. (ibid. p. 1013.)

²⁾ ἢ ἐπὶ Hal., Bas. — ³⁾ τὰ καταχρυθέντα legisse videtur πασχόντων. — ⁴⁾ κύρ add. Hal. — Hal. — ⁵⁾ Scring., Bas.; δεδιότων Hal.; Fet. Int. ⁶⁾ praeparabis Trid.; properabis Port.

Κε φ. ια'.

Οὐ μὴν οὐδὲ προφάσει θρησκειῶν τε καὶ ἀρ-
σεων ζητήσεως συγχωρήσεις τινὲ τὴν ἐπαρχίαν λη-
λατεῖν, ἢ ἄλλως τοιαύτην τινὰ πρόσταξιν ἐγχειρισθῆναι
ἐπὶ τῆς χώρας, ἢς ἄρχεις, αὐτοὺς δὲ προνοήσεις μετὰ
τοῦ προσήκουτος καὶ τοῦ συμφέροντος τοῖς δημοσίοις,
καὶ τοῦ τὰ τοιαῦτα ἀνερευνᾶν, καὶ μὴ συγχωρεῖν
τὴν παρὰ τὰς ἡμετέρας γίνεσθαι προτάξεις προφάσει
θρησκειῶν *). Ἐὶ δὲ κανονικὸν εἴη τὸ ἐπιζητούμενον,
ἅμα τῷ μητροπολίτῃ τῆς ἐπαρχίας ταῦτα διακρίνειν,
εἴτε ἐπίσκοποι ἀμισθηγοῖεν, εἴτε ἕτεροί τινες, καὶ
τῶν πράγματι διδόναι θεοφιλή τε καὶ πρόποντα ὄσον,
ὅς καὶ τὴν πρόπουσαν τιμὴν τῇ ὀρθοδόξῳ φυλάξει
πίστει, καὶ τὸ ἀξίμιον περιποιήσει τοῖς δημοσίοις,
καὶ τοῖς ἡμετέροις ὑποτελέσει τὸ ἀνεπηρέαστον
φυλάξει.

Κε φ. ιβ'.

Δεῖ δὲ σε καὶ τούτου πᾶσαν τίθεσθαι πρόνοιαν,
τοῦ ἤνεια τις ἄξιος φανεῖη ποινῆς, ἐκείνων μὲν κο-
λάζειν, τῶν δὲ πραγμάτων αὐτοῦ μὴ προσάπτεσθαι,
ἀλλὰ συγχωρεῖν ταῦτα τῷ γένει καὶ τῷ νόμῳ καὶ τῇ
κατ' ἐκείνον φέρεσθαι τάξει. οὐ γὰρ τὰ πράγματα
ἴσται τὰ πλημμελοῦντα, ἀλλ' οἱ τὰ πράγματα κειτη-
μένοι, οἱ δὲ ἀντιστρέφοντες τὴν τάξιν, τοὺς μὲν
ἀξίους ποινῆς ἀρίσται, τὰ δὲ ἐκείνων ἀφαιροῦνται
πράγματα, ἑτέρους ἀντ' αὐτῶν τιμωροῦμενοι, οὓς ὁ
νόμος ἴσως ἐπὶ τὴν ἐκείνων ἐκάλεε διαδοχῆν.

Κε φ. ιγ'.

Προστασίας δὲ ἀδίκους, ἃς μανθάνομεν ἐν ταῖς
ἡμετέρας ἐπαρχίαις γίνεσθαι, πᾶσι μετελεύση τρέ-
ποις, οὐ συγχωρῶν οὐδενὶ τοὺς ἑτέρων βλους ἐνε-
ργολαβεῖν, οὐκ οἰκείου ἑαυτῷ τὰ χωρία τὰ μηδαμῶ-
θεν αὐτῷ προσήκουτα, οὐκ εἰς τὴν ἑτέρων βλάβην
ἐπαγγέλλεσθαι προστασίας, οὐχ, ὅπως ἂν ἀποστε-
ροῖεν τὸ δημοσίον, τὴν ἐπ' αὐτὸ *) ἰσχὺν ἀντιτάττειν.
ἀλλὰ *) μὴδὲ ἕστω σοὶ φρονιός, ὅποιας ἂν εἴεν οἱ
ταῦτα πράττοντες δεσποτίας. ἀρχεῖς γὰρ σοὶ διὰ
πάντων πρὸς τελευτάτην ἰσχὺν ὁ τε νόμος, ἢ τε τῆς
βασιλείας εὐμένεια.

Κε φ. ιδ'.

Ἄλλὰ καὶ τοὺς εἰςδεχομένους ἄλλοτρῶς γεωργούς
οὕτω μισήσεις, οὕτως ἀναγκάσεις θάπτιον ἀποδοῦναι
τοὺς

CAP. XI.

Neque vero praetextu religionis et haereticum
questionis cuiquam provinciam depraedari, vel aliam
quandam eiusmodi iussionem in provincia, cui praeci-
tradi permittas. Ipse vero curam geres, ut, sicut decet
et publice utile est, etiam in huiusmodi res inquiras,
nec contra nostras iussiones praetextu religionis ali-
quid committi patiaris. Si vero canonicum sit id, de
quo quaeritur, una cum provinciae metropolitanae id
diudicetur, sive episcopi, sive alii dubitent, et causa
pie ac decenter decidatur, qui et honorem ut decet
orthodoxae servabit fidei, et ut fiscus indemnis sit
curabit, subditosque nostros servabit illaesos.

CAP. XII.

Huius quoque rei curam te gerere in primis oportet,
ut, si quis poena dignus videatur, illum quidem punias,
bona autem eius non attingas, sed ut haec ad familiam
secundum legem et ordinem eius deferantur permittas.
Non enim res peccarunt, sed qui res possident; qui
vero ordinem invertunt, illi poena quidem dignos di-
mittunt, bona vero eorum auferunt, alios eorum locos
punientes, quos lex fortasse ad eorum successionem
vocavit.

CAP. XIII.

Iniusta quoque patrocinia, quae in nostris provin-
ciis praestari cognovimus, omnibus modis punias, nemini
permittas, ut aliorum bona patrocinio suo defendenda
redimat, vel praedia nullo iure ad se pertinentia sibi
viadicet, vel patrocinium is aliorum damnatum promittat,
vel quo fiscum defraudet, potentiam suam opponat.
Neque quaeras, sub cuius dominio sint, qui haec agunt;
sufficiet enim tibi per omnia ad summam potentiam
tuum lex, tum Imperatoris benevolentia.

CAP. XIV.

Sed et eos, qui alienos agricolas suscipiant, ita
odio habebis, ita coges eos, qui iniuste suscepti sunt, etc.

CAP. XI. Neque occasione religionum haeresiumque questionis permittas alicui provinciam commovere,
aut aliter quandam praecipitationem iniungi provinciae, cui praesides; ipse vero providebis cum competente
utilitate fiscalibus et quae alia sunt percipiendi, et non permittes aliquid contra nostras fieri praecipitones
occasione religionum. Si vero canonicum sit, quod quaeritur, una cum metropolitana provinciae hoc disponent
et decernere, sive episcopi dubitent, sive alii quidam, et causae dare deo amabilem et decibilem terminum,
qui et decenter orthodoxam custodiat fidem, et indemnitate procuratorum fiscalibus, et nostros subiectos servi-
inviolatos.

CAP. XII. Oportet autem te et in hoc omnem ponere providentiam, cum aliquis dignus apparuit
poena, illum quidem punire, res autem eius non contingere, sed sinere eas generi et legi, et secundum illum
ordinem *). Non enim res sunt, quae delinquant, sed qui res possident; at illi reciprocant ordinem, eos quidem,
qui digni sunt poena, dimittunt, illorum autem auferunt res, alios pro illis punientes, quos lex forte ad illo-
rum vocavit successionem.

CAP. XIII. Patrocinia quoque iniusta, quae cognovimus in nostris provinciis fieri omnibus corrigi
modis, non sinens ulli aliorum vitas in se suscipere, non ampliari sibi praedia nullo modo ei competentia,
non in aliorum laesionem promittere patrocinium, non quemadmodum fraudent fiscum suam virtutem obicere.
Neque sit tibi cura, cuiuslibet sint haec agentes domini; sufficit enim per omnia tibi ad perfectam fortitudinem
et lex, et imperii favor.

CAP. XIV. Sed etiam suscipientes alienos agricolas sic odio habebis, sic compelles cito reddere quod
suscipiant male, ut, si plurimum manserint inobedientes, omnia, quidquid onus *) provinciae est, illorum pos-
sessio-

*) Quae sequuntur usque ad finem capituli non habent Hal., Bas.

1) ἑαυτῶν Hal., Bas., Fulg. — 2) ἀλλὰ om. Hal., 4) Trid.; in omni Port., Cont
Bas. — 2) et secundum illum ordinem Trid., Port. —

τοὺς ἀπειθοῦντας κακῶς, ὥς, εἰ μέχρι πολλοῦ μέλαινεν ἀπειθοῦντες, ἅπαν, ὅσον ἄπορον τῆς ἐπαρχίας ἐστί, τοῖοι ταῖς ἐκείνων κτήσεσιν ἐπιδησεις. Εἰ δὲ ἐν ἰσθμῷ ἐπαρχίας οὐ γεωργοὶ λέγονται καθεστάναι, γραμματεῖς χρησὴ δημοσίαι πρὸς τοὺς τῶν ἐπαρχιῶν λαίωσαν ηἰουμένους, ὡς τε αὐτοὺς τοὺς ἐν αὐταῖς περιουσίας γεωργῶν συνομολογούντας ἢ ἐλεγχόμενους παραδίδουσαι τοῖς κτημένους, καὶ ἐπαναγοῦσαι πρὸς τὴν ἐπαρχίαν, ἢς ἄρχεις, καὶ τοὺς ἀπειθοῦντας σφοδρότερον μείναι τῆ τῶν ἀπόρων ἐπιβολῇ, προσήκον γὰρ εἶναι τὸν τὰ τοιαῦτα σπεύδοντα τὸ ἐντεῦθεν αἰσῶν καὶ τὴν τῶν πραγμάτων ἐλάττωσιν ἐπὶ τῆς ἐαυτοῦ περιουσίας μαθεῖν, ὅπως ἂν ἐλαττωμένους γινώσκαι, πόσον ἐστὶ τὸ ἀδικεῖν τε καὶ πλημμελεῖν εἰς ἑτέρους. Τοῦτο δὲ πρᾶξις, εἴτε οἱ τὰ χωρὰ κτημένοι κατὰ χώραν εἰσίν, εἴτε τινῶν ἑτέροις προσηκόντων φροντιστῶν καθεστηκότων, διὲ γὰρ καὶ τοὺς κτημένους ἐκείνα μόνον ἔχειν, ἀπὲρ αὐτοῖς δίδωσιν ὁ νόμος, καὶ τοὺς προνοούντας τῶν ἀλλοτρίων ἐκείνων προστατῶν μόνον, ἀπὲρ κατὰ μίσθωσιν ἢ κατ' ἕτερον νόμιμον αὐτοῖς παραδεδόται τρόπον, τῶν δὲ ἀλλοτρίων ἀπέχεσθαι, καὶ μὴ προνοεῖν μὲν ἑτέρων, ἀδικεῖν δὲ ἄλλους, καὶ ἐαυτοῖς κέρδος ἀσιβὲς ἐντεῦθεν ποιεῖν.

Κεφ. ιε'.

Σανίδας δὲ ἐπιτελεῖν χωροῖς ἀλλοτρίοις ἢ ἰσχυριστοῖς ἐν πόλει διακειμένους, καὶ ἐπιγράφει τὰς ἰσχυρὰς προσήκοντας οὕτω τοῖς τοιμῶσιν ἐπιτελεῖν καταστήσεις, ὡς γινώσκων, ὅτι ταῦτα πρᾶξις αὐτοῖ τὴν ἐαυτῶν περιουσίαν προσάψουσι τῷ δημοσίῳ. Εἰ γὰρ πρᾶγμα μόνη τῆ βασιλεῖα καὶ τῷ δημοσίῳ δεδομένον πειροῦτό τις ὑφαρπάξῃ, ἐν τοῖς ἐαυτοῦ μανθάνεται τὴν πύραν, καὶ τοῖς αὐτοῦ πράγμασι τίλων ἐπιτελεμένον δημοσίῳ γενέσθω τοῖς ἄλλοις παράδειγμα σαφροσύνης, οὐκ ἐπὶ, εἰ τῶν αὐτῶν ἄφραστο κακῶν, ταῖς ὁμοίαις ποιναῖς ὑποπίσσονται. Ταῦτα τοίνυν ἅπαντα φυλάξεις, γινώσκων τὴν ἡμετέραν περὶ σε προαίρεσιν τε καὶ γνώμην, ὅποια μὲν με ἐστὶν πλημμελοῦντός σου, ὅποια δὲ εὐδοκμοῦντος καὶ τοῖς ἡμετέροις ἀκολουθοῦντος παραγγέλμασί τε καὶ νόμοις.

Κεφ. ις'.

Ἄμα δὲ ἐπιβαλὴς τῆς χώρας, συγκαλεσάμενος ἅπαντας τοὺς ἐν τῇ μητροπόλει καθιστώσας (καμὲ δὲ τὸν τε θεοφιλέτατον¹⁾ ἐπίσκοπον, τὸν τε εὐαγγελῆρον, τοῖς δὲ ἐν τῇ²⁾ τῆς πόλεως) ἐμφανῶς κατὰ

celeriter reddere, ut, si diu sint contumaces, omne, quod solvendo non est in provincia, illud possessionibus eorum imponas. Quodsi agricolae in aliis provinciis esse dicantur, publicis litteris ad praesides provinciarum illarum utere, ut illi agricolas, qui eo confugerunt, confitentis aut convictos dominis tradant, et in provinciam, cui praees, reducant, ac in contumaces graviter animadvertas imponendo iis, ut resarciant redituum defectionem. Convenit enim, ut, qui eiusmodi rebus operam dat, malum quod inde sequitur, et rerum deminutionem in sua substantia sentiat, quo damno affectus intelligat, quanti sit iniustum esse et peccare in alios. Hoc vero facies, sive illi, qui praedia possident, in provincia sint, sive rerum ad alios pertinentium curam gerant. Nam et possessores ea solum habere, quae ipsis lex tribuit, et eos, qui aliena curant, illis solum praeesse, quae per locationem vel alio quodam legitimo modo illis tradita sunt, ab alienis vero abstinere, nec aliorum quidem curam gerere, alios vero iniuria afficere, et impium exinde lucrum sibi comparare oportet.

CAP. XV.

Tabulas vero imponere praediis alienis vel ergasteriis in civitatibus constitutis, suaque nomina illis inscribere adeo periculosum efficies illis, qui id audebunt, ut sciant, tale quid agendo se bona sua fisco addicturos esse. Si quis enim rem soli imperio et fisco datam rapere audeat, is in suis rebus id experiatur, titulisque publicis rebus suis impositis, aliis fiat exemplum continentiae, qui, si iisdem malis implicentur, similibus poenis subiacebunt. Haec igitur omnia observabis, sciens nostram erga te voluntatem et sententiam, qualis ea sit futura, si delinquas, qualis autem, si probus sis et praeepta nostra atque leges sequaris.

CAP. XVI.

Simulac vero provinciam ingressus fueris, convocatis omnibus, qui in metropoli sunt (deo amantissimum dicimus episcopum, venerabilem clerum, et nobiles civitatis), sacra haec nostra praeepta apud acta

sessionibus hoc impones. Si vero in aliis provinciis agricolae dicantur esse constituti, literis uteris publicis ad provinciarum praesides, ut in eas fugientes agricolae contententes aut convictos tradant possessoribus³⁾, et remporentur ad provinciam, qui praesides, et inobedientes vehementer corripies minus idoneorum adiectione. Competens enim est talia studentem hinc onus et rerum deminutionem in sua facultate cognoscere, ut minoratus cognoscat, quantum est laedere et delinquere in alios. Sed hoc ipsam age, sive praedia possidentes in provincia sint, sive aliorum alii competentium gubernatores sint. Oportet etenim et possessores illa solum habere, quae eis dat lex, et gubernatores alienarum illis praeesse solummodo, quae per conductionem aut alium legitimum eis sunt tradita modum, extraneis autem abstinere, et non providere quidem aliis, laedere vero alios, et sibi met lucrum impium ex hoc acquirere.

CAP. XV. Titulos autem imponere praediis alienis aut ergasteriis in civitatibus constitutis, et superscribere sua vocabula ita praesumentibus periculosum esse scias, ut agnoscat, quia haec agentes ipsi suam substantiam applicabunt fisco. Si enim causam soli imperio et fisco datam tentaverit aliquis arripere, in suis agnoscat experimentum, et in suis rebus titulis impositis publicis fiat aliis exemplum abstinentiae, qui, si iisdem implicentur malis, similibus subdentur poenis. Haec igitur omnia observa, sciens nostram circa te voluntatem atque sententiam, qualis quidem erit delinquente te, qualis autem probato et nostra sequente praeepta ac legis.

CAP. XVI. Mox autem ut⁴⁾ ingredieris provinciam, convocatis omnibus in metropoli constitutis (dicimus autem deo amabili episcopo, et venerabili clero, et nobilibus civitatis), insinabis haec nostra sacra praeepta sub gestoribus insinuatione, et propones exemplar eorum publice non solum in metropoli, sed etiam in

¹⁾ συγκαλεσάμενός τε τὸν θεοφ. Hal. ex Cod. Bas — ²⁾ Trid.; possessionibus Port., Cont. — ³⁾ ubi Hal. cf. Heimbach I. c. o. 325. — ⁴⁾ ἐντελεῖς Hal., Trid.

καταστήσεις ταῦτα ἡμῶν τὰ θεῖα παραγγέλματα ἐπὶ πράξεως ὑπομνημάτων. Καὶ προθήσεις τὸ ἰσότυπον αὐτῶν δημοσίᾳ οὐ μόνον ἐπὶ τῆς μητροπόλεως, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις τῆς ἐπαρχίας πόλεσι, πέμπων αὐτὰ διὰ ταξεωτῶν οὐκ ἱμερίας χωρὶς, ὥστε ἅπαντας γινώσκουσιν, ἐφ' οἷς παρέλαβες τὴν ἀρχὴν, καὶ ὄραν, εἰ ταῦτα φυλάττεις, καὶ τῆς ημετέρας ἄξιον σαυτὸν ἀποδεικνύεις κρίσεως.

Κεφ. ιζ.

Ταῦτα γὰρ ¹⁾ φυλαττόμενα παρὰ σοῦ ποιήσει σὺ τὴν παροῦσαν ἀρχὴν χρονιωτέραν τε καὶ εὐκλεεστέραν, εἰ γὰρ πρὸς τοῖς ἄλλοις μὴδὲ ὀπλοφορεῖν ²⁾ τῶν οὐκ ἀσρατιωτῶν τινι συγγορήσεις. Ταῦτά σε θεῶν καὶ τοῖς νόμοις καὶ ἡμῖν προσριλῆ καταστήσει. Κάκεινου δὲ προνοήσεις, ὥστε, εἰ τις τῶν τοῦς δημοσίους θορύβους ἀνιστάντων πειραθεῖται ποτὲ τῆς μεγάλης ταύτης πόλεως ἀποφυγεῖν ³⁾ ἢ μόνος, ἢ καὶ μετ' ἑτέρων, καὶ γενέσθαι κατὰ τὴν ἐπαρχίαν, ἧς ἀρχεῖς, ἀνιχνεύσαι τὰ περὶ τούτου, καὶ ἐξετάζειν σὺν ἀκριβεῖς πάσῃ, καὶ ἐν ἀσφαλεῖ καθιστᾶν, καὶ μηνύειν ἐν ταῦθα, εἰ τῶν πολλὰς ἐπιζητούμενων εἴη προσώπων, ὥστε καὶ ἀγεσθαι κατὰ ταύτην τὴν εὐδαίμονα πόλιν, καὶ ποιναὶς ὑπέχειν, ἧς ὁ νόμος ἐπὶ τῶν τοιούτων δέταξεν. Dat. XVI. Kal. Maii, Constantinopoli, Belisario V. C. Cons. [535.]

ΔΙΑ-

acta manifesta facies, exemplum quoque eorum nos solum in metropoli, sed etiam in reliquis provinciae civitatibus publice propones, sine impensis ea per officiales tuos mittens, ut omnes cognoscant, qua lege magistratum acceperis, et videant, num hoc obiter, et dignum te nostro iudicio ostendas.

CAP. XVII.

Haec igitur si a te servantur, magistratum huic efficiant tibi diuturniorem et clariorem, si quoque praeter reliqua nemini, qui miles non est, arma gestare permittas. Haec te deo, et legibus, et nobis coram reddent. Illius etiam rei curam geres, ut, si quis ex iis, qui tumultus publicos excitant, ex magna hac urbe vel solus vel cum aliis aufugere aliquando conatur, et in provinciam, cui praees, venerit, in eum inquiras, et omni diligentia eum examines ac custodias, nobisque denuncies, an sit ex iis personis, quae usque quaesitae fuerunt, ut ad hanc felicem urbem ducatur, et poenas sustineat, quas lex in tales constituit.

N.

in aliis provinciae civitatibus, transmittens ea per officiales tuos sine damno, ut omnes cognoscant, in quibus suscepisti cingulum, et videant, si hoc conservas et nostro dignum temetipsum ostendis iudicio.

CAP. XVII. Haec enim ⁴⁾ conservata apud te faciunt praesentem tibi cingulum diuturniorem et gloriosiore, siquidem super alia neque armis uti non militantem permittes aliquem. Haec te et deo, et legibus, et nobis carissimum constituant. Sed et illud providebis, ut, si quis eorum, qui populum in turbas sollicitant, tentarit ⁵⁾ aliquando ab hac magna civitate fugere ⁶⁾ aut solus, aut cum aliis, et venire ⁷⁾ in provinciam, cui praees quatenus investigare de hoc et examinare cum omni subtilitate et cum cauta cures, si ubi constiterit ⁸⁾, nuntiare hoc, si forte dignae inquisitione sint personae, et adduci ad hanc felicissimam civitatem, et poenas sustentare, quas lex de talibus constituit. Dat. XVI. Kal. Maii, Constantinop. Belisario V. C. Cons. [535.]

CONST. XVIII.

¹⁾ γὰρ om. Cod. Flor. et Bol. cf. Heimbach I. c. p. 325. — ²⁾ ἐνδοξότεραν. οὐ μὴν πρὸς γε τοῖς ἄλλοις οὐδὲ τοῖς ὀπλοῖς χρήσασθαι Hal. non ex Codicis auctoritate recepit sed ex Fulg. graece interpretatus est, in Cod. Bol. enim haec verba exciderunt; cf. Heimbach I. c. — ³⁾ θορύβους παρακινούντων ποτὲ κατὰ τὴνδε μεγάλην τὴν πόλιν φεύγειν ἐπιχειρήσῃ.

Hal. De his idem valet, quod modo notavimus. — ⁴⁾ enim om. Trid. — ⁵⁾ sollicitare tentant Trid., Port. — ⁶⁾ Trid., Cont.; fugerit Port. — ⁷⁾ Trid., venerit Port., Cont. — ⁸⁾ Port., Cont., sed Cod. cures uncis circumdedit, et in ms. suo ut in Gr. deest addit hoc vocabulum et cum ante cautela om.; et cum cautela constiterit Trid.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ η΄.)

Ὅτι τὴν νόμιμον μοῖραν τῶν παίδων εἶναι, εἰ μέχρι μὲν τεσσάρων εἴησαν οἱ παῖδες, οὐγκίας δ', εἰ δὲ ὑπὲρ τοὺς τεσσαράς εἴδῃν οἱ παῖδες, οὐγκίας ζ'. καὶ εἰ ἐξ ἀδιαθέτου οἱ φυσικοὶ παῖδες, γνησίως μὴ ὑποῦσης γονῆς, δύο οὐγκίας λαμβάνουσι σὺν τῇ μητρὶ, καὶ εἰ καὶ ἐκ διαθήκης καὶ ἐξ ἀδιαθέτου ἀρμόττει ἡ συνεισφορά, εἰ μὴ κωλύσειε ἄτιτῶς ὁ testator¹⁾, καὶ περὶ διαίρεσεως γινομένης ἀπὸ γονέων εἰς παῖδας, καὶ περὶ τοῦ ἀρνούμενου τὴν ἰδίαν ἀγγραφήν, καὶ περὶ ἐτέρων κεφαλαίων.

(Coll. III. tit. 5.)

Ἀυτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Ἀύγουστος Ἰωάννης, τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἱερῶν τῆς Ἰωπρατωρίων τὸ δεύτερον, ἀπὸ ὑπάτων καὶ πατρικῶν.

Προοίμιον.

Ἦδη μὲν τῇ μεγάλῃ ταύτῃ καὶ ὡς ἦν τις εἴποι καλῶς παρὰ θεοῦ νομοθεσίᾳ πολιτεία, τῇ Ῥωμαίων φαιμένη, πολλὰ περὶ διαθηκῶν διασποῦσασθαι τε καὶ μισαῖα τὰ τῶν νόμων βιβλία τῶν τοιούτων καθέστηκε. καὶ οὐ μόνον οἱ πάλα σοφοὶ ταῦτα γεγραφήκασι, οὐδὲ ἡ τῶν εὐσεβῶν μοναρχῶν ἐξουσία, ἀλλὰ καὶ ἡμῶν ἡδὴ τῶν πρὸ ἡμῶν αυτοκρατόρων οὐδενὸς ἄξιον πράττοιμεν, πειρωμένθα τε προσεξευροσκειν αἱετῇ ἡσῆσι τε ἀκόλουθον, καὶ τὰ πρόσθεν ἐπανορθώμενον. Πολλάκις τοίνυν καὶ ἄλλοτε τεθραυμάκαμεν, ἀνθ' ὅτου τοῖς γνησίοις καὶ εὐγνώμοσι τέκνοις, οἷς ἔχουσι χάριν οἱ γονεῖς, τὸ καταλιμπανόμενον, οὐδὲ καὶ χρεῖος καλοῦσι, μόνον τριούγκιον ὤρισαν ἐξ ἀνάγκης καταλιμπανέμεθα, τὸ λοιπὸν δὲ ἐν τῇ γονιμῇ τῶν γονέων ἀπόκειται, καὶ λήφονται μὲν καὶ συγγενεῖς ἅπαντα, καὶ οἱ γε ἔξωθεν καὶ μετ' ἑλευθερίως πλείται, οἱ παῖδες δὲ, εἰ καὶ πολλοὶ καθέστηκασι, εἰ καὶ μηδὲν προσκρούοιεν τοῖς γονεῦσι, καταιδούνηται, καὶ τὸ τριούγκιον διαίρησονται μόνον, κἂν εἰ δέκα τυχόν, κἂν εἰ πλείους εἴην, καὶ πένητες ἴσονται παῖδες πατρὸς ἕως ἑξή πλουτιούνητος.

Κεφ. α΄.

Novella XVIII.

UT LEGITIMA PORTIO LIBERORUM, SI QUATUOR SUNT LIBERI, QUATUOR UNCIAE, SI VERO PLURES QUAM QUATUOR SUNT LIBERI, SEX UNCIAE SINT; ET UT LIBERI NATURALES SOBOLE LEGITIMA NON EXSISTENTE AB INTESTATO DUAS UNCIAS CUM MATRE ACCIPIANT, ET UT TAM EX TESTAMENTO. QUAM AB INTESTATO COLLATIO COMPETAT, NISI TESTATOR EAM EXPRESSE PROHIBEAT; ET DE DIVISIONE A PARENTIBUS INTER LIBEROS FACTA; ET DE EO, QUI SYNGRAPHAM PROPRIAM INFICIATUR, ET DE ALIIS CAPITIBUS.

Imp. Iustinianus A. Ioanni, gloriosissimo per Orientem sacro Praetorio iterum Praefecto, Exconsuli et Patricio.

Praefatio.

Multa quidem a magna haec, et. ut recte quis dixerit, a deo constituta republica Romanorum de testamentis iam disposita sunt, iisque rebus pleni sunt legum libri. Neque antiqui solum sapientes et pii potentesque monarchae haec scripserunt, sed etiam non minus a nobis, quam Imperatoribus, qui nos antecesserunt, de ea re latae sunt leges. Quum vero deum nemper intueamur atque ut ei probati sumus, et agamus aliquid, quod beneficiis in nos collatis dignum sit, semper quod invenire annititur, quod et naturae conveniat, et priora corrigat. Ac saepe etiam alias mirati sumus, cur legitimis et gratis liberis, quibus gratiam habent parentes, desinuerint, ut id, quod relinquendum est (quod etiam debitum vocant), solus triens sit, qui necessario relinquatur, reliquum vero a voluntate parentum pendeat, ac cognati quidem, et extranei, et servi cum libertate omnia accipiant, liberi vero, etsi multi sint, licet etiam parentes non offenderint, pudore suffusi quadrantem solum dividant, etsi decem fortasse vel plures sint, sicque liberi patris, dum viveret, divitis pauperes sint.

CAP. I.

GL.

CONST. XVIII.

DE TRIENTE ET SEMISSE, ET SUCCESSIONIBUS FILIORUM ET NEPOTUM NATURALIUM; ET COLLATIONIBUS, VEL DISTRIBUTIONIBUS, NEC NON ET LITERARUM AUT NUMERATIONIBUS ATQUE RERUM EX QUIBUS DETINENT, INFICIATIONIBUS.

(Coll. III. tit. 5.)

Imp. Iustinianus Aug. Ioanni, gloriosissimo Praefecto sacrorum per Orientem Praetorium iterum, Exconsuli et Patricio.

Praefatio. Iam quidem magnae hinc et, ut ita quis dicat, bene a deo constitutae reipublicae (dicimus Romanorum) plurima de testamentis disposita sunt, et pleni legum codices de talibus consistunt, et non solum sapientes antiqui haec scripserunt aut potestas Imperatorum, sed etiam a nobis iam non alio priorum principum minus leges prolatas sunt. Deum vero semper considerantes, et quatenus ei placitum videamur et aliquid bonorum dignum in nobis agamus, nitimur aliquid adinvenire semper et naturae consequens, et quod possit priora corrigere. Frequenter igitur et alia vice mirati sumus, quomodo legitimis et benevolis filiis, quibus agunt gratias parentes, quibusque quod reliquitur iam etiam debitum vocant, solum trientem definerent ex necessitate relinqui, reliquum vero iacet in voluntate parentum, et capiunt quidem cognati omnia, et extranei, vel cum libertate servi; filii vero, licet multi consistant, etiamsi nihil offenderint parentes, confunduntur, et trientem dividunt solum, vel si decem forte aut amplius fuerint, et pauperes erant filii patris, donec vixerit, idonei.

CAP. I.

¹⁾ Hal. et Scrimg. — Maior pars Nov. in Bas. — Julian. Const. 34. — Hanc Novellam latina quoque lingua scriptam atque ita in Africam missam esse docemur ex Nov. 66. cap. 1. (cf. Bioner Gesch. d. Nov. p. 19.) nobis restat tantum versio vetus glossata.

²⁾ ὁ διαθέμενος Hal. — ³⁾ Hal., Fulg.; ἕριστοι Scrimg.

Κεφ. α'.^{*)}

Ταῦτα ἡμᾶς ἐκίνησαν ἐπαγορεύσαι τὸν νόμον, καὶ μὴ περιφρονῆσαι αὐτὸν μὴ πάντως ἐρωθυμῶντα, ἀλλὰ τοιοῦτη διορίσει, ἢ πρῶτα τῶσπερ, ὥστε, ἢ μὲν ἑνὸς ἐστί πατὴρ ἢ μητὴρ, ἢ δυοῖν, ἢ τριῶν, ἢ τεσσάρων, μὴ τριούγκιον αὐτοῖς καταλιμπάνει μόνον, ἀλλὰ τὴν τρίτην τῆς ἑαυτοῦ περιουσίας, τοιούτων οὐγκίας τεσσάρων, καὶ τοῦτο εἶναι τὸ δικαιωμένον μέρος ἕξι τοῦ ἡθέντος ἀριθμοῦ. εἰ δὲ ὑπερ τοὺς τεσσάρων ἔχει παῖδας, τὴν ἡμισίαν τῆς πᾶσης περιουσίας αὐτοῖς καταλιμπάνεσθαι μοῖραν, ὥστε ἑξαούγκιον εἶναι πάντως τὸ δικαιωμένον, ἐκάστω¹⁾ καὶ ἴσον τὸ τετραούγκιον τυχόν ἢ τὸ ἑξαούγκιον διακρούμενον. καὶ τοῦτο οὐκ ἐν ἀδίκῳ περιστασει πραγμάτων (εἰκὸς γὰρ πάντα ταῦτα τοὺς ἄλλους ἀδικηθῆναι, τῶν μὲν τὰ καλλίονα, τῶν δὲ τὰ χείρονα λαμβανόντων), ἀλλὰ τοῦτο δὴ τὸ ἐπιβέλλον ἐκάστω διὰ πάντων ἴσον εἶναι ἐν ποιότητι τε καὶ ποσότητι, εἴτε τις αὐτὸ κατὰ τὸν ὅρον ἐνοστάσει, εἴτε κατὰ πρᾶξιν, ταῦτόν δὲ ἴσων εἶπειν, καὶ φιδεϊκομίαςου καταλιμπάνει πρόφασιν. πάρεσι γὰρ αὐτῷ τὸ λοιπὸν, οὐκ οὐγκιον τυχόν ἢ ἑξαούγκιον, ἔχειν καὶ φιλοτιμῆσθαι καθ' ὅσον ἂν βουληθῆ ἢ τοῖς πασιδὶ αὐτοῖς, ἢ τισι τῶν ἑσθῆν, καὶ τῆς ἡμέσεως πρότερον θεραπευθείσης τὰ εἰκότα. οὕτως ἐπὶ τὰς ἑξὼ φιλοτιμίας χωρεῖν. τοῦτου χωριούτος ἐφ' ἀπάντων τῶν προσώπων, ἐφ' ὧν ἔξ ἀρχῆς ὁ τοῦ πύλαι τεταρτίου τῆς ἀε ἰνοφισίου²⁾ γενομότηται λόγος.

Κεφ. β'.

Ἐξηγήσθω δὲ ἡμῖν ὁ περὶ τῶν βουλευτῶν ἀριῶς τεθειμένος νόμος, ὡς τοῖς πασιδὶ τῶν βουλευτῶν ἢ καὶ ταῖς βουλευτοῖς γεγεμμέναις θυγατρασὶν ἐναούγκιον πάντως διδοσθῆναι βουλείαι, τοῦ λοιποῦ τριούγκιον παρὰ τῶν γονέων καὶ ἑξουσίαν διοικουμένου. πάντων τῶν ἄλλων τῶν περὶ τῆς ἀε ἰνοφισίου κειμένων νόμων, καὶ μάλιστα τῶν ἡμετέρων, ἐπὶ τῆς ἐκείνων φιλοτιμίας ἰσχυρὰ ἐπὶ τῶν ἀγαρίστων πασιδῶν, ἐπὶ τε τῶν μὴ τοιοῦτων, πλὴν κατὰ μόνον τὸ ποσόν, ὅπερ κατὰ τὸ παρὸν ὑδῆσασμεν, κατὰ πάντας τοὺς προκειμένους ὄρους.

Κεφ. γ'.

Κωλύομεν δὲ κάκιστον, βαρὺ τε ὄν καὶ ἔχον τινα νόμιμον ἀφορμὴν, εἰς δεινὴν δὲ ἐπιλείον ἀληθείαν
TE

CAP. I.

Haec nos moverunt, ut legem corrigeremus, nec in perpetuum eam sineceremus erubescere, sed tali modo rem determinaverimus, ut, si quis unius, vel duorum, aut trium, vel quatuor liberorum pater aut mater sit, non quadrantem solum ipsis relinquat, sed tertiam bonorum partem, hoc est quatuor uncias, eaque mensura sit dicto illi numero definita. Sin vero plures quam quatuor habuerit liberos, dimidiam partem totius substantiae suae illis relinquat, ut sex unciae sint omnia quod debetur, et inter singulos triens forte vel uncia aequaliter dividatur; idque non iniusta verum circumstantia (fortasse enim etiam hic iniuria quibusdam fieri posset, si hi quidem meliora, illi vero deteriora acciperent), sed quod cuique competit per omnia in quantitate et qualitate aequale sit, sive quis illud per modum institutionis, sive legati, seu quod idem est fideicommissi nomine relinquat; licet enim ei id, quod reliquum est, bessem scilicet vel semissem, habere, et prout voluerit sive liberis ipsis, sive extraneis largiri, et quum naturae prius quae debet praestiterit, deinde erga extraneos liberalem esse. Atque hoc in omnibus personis, quibus ab initio antiqua quarta quaelibet de inofficioso constituta est, obtineat.

CAP. II.

Excepta vero sit lex de curialibus nuper lata, quae filiis curialium, vel filiabus, quae curialibus nupserunt, dodrantem omnino dari, et de reliquis tribus uncias a parentibus pro lubitu eorum vult disponi. Reliquas omnes leges, quae de querela inofficiosi latus sunt, et maxime nostrae, in suo robore conserventur, tam liberis ingratos quod attinet, quam eos, qui tales non sunt; excepta sola quantitate, quam nunc auximus, secundum ea, quae ante definita sunt.

CAP. III.

Prohibemus vero etiam illud, quod et grave est, et legitimam quidem causam habet, in magnam tamen crudel-

CAP. I. Haec nos moverunt corrigere legem, et non eam despiciere semper erubescens, talique modo determinare causam, ut, si quidem unius est filii pater aut mater, aut duorum vel trium, vel quatuor, non triunciam eis relinquere solum, sed etiam tertiam propriae substantiae partem, hoc est uncias quatuor, et haec esse definitam mensuram usque ad praedictum numerum. Si vero ultra quatuor habuerit³⁾ filios medianam eis totius substantiae reliquere partem, ut sexunciam sit omnino quod debetur, singulis ex aequo quadranctiam vel sexunciam dividendo, et hoc non sub iniusta circumstantia rerum (forsan etiam hic⁴⁾ etiam alii iniustitiam patiuntur, aliis⁵⁾ quidem meliora, aliis vero deteriora percipientibus), sed quod contigerit unumquemque per omnia aequum esse in qualitate et quantitate, sive quis illud institutionis modo, sive per legati (idem est dicere et⁶⁾ fideicommissi relinquat occasionem. Licebit enim ei reliquam octunciam forte aut sexunciam habere, et largiri sicut voluerit filiis ipsis aut cuilibet extraneorum, et natura primo curata competenter sic ad extraneas largitates accedere. Hoc observando in omnibus personis, in quibus ab initio antiquae quartae ratio de inofficioso lege decreta est.

CAP. II. Excipiatur autem a nobis de curialibus nuper posita lex, quae filiis curialibus aut filiabus curialibus nubentibus nonunciam omnino dari vult, reliquo triunciam a parentibus secundum potestatem dispensando; omnibus aliis de inofficioso positae legibus, et praecipuae nostrae, in sua virtute servandis, et de ingratis filiis, et de naturalibus, praeter solam quantitatem, quam ad praesens auximus, secundum omnes praedictas definitiones.

CAP. III. Prohibemus autem et illud grave existens, et habens quidem aliquam legalem occasionem,
in

^{*)} Cap. 1—4 in Bas. XLI. 4. 2. Schol. u — z.

¹⁾ Ita distinguendum esse docuit Homb.; τὸ ὄφειλ. ἐκάστω, καὶ Scring.; μοῖραν, τοιούτων ἑξαούγκιον, ὥστε πάντως εἶναι Hal. in notis recogn. op.; μοῖραν, ὥστε εἶναι ἑξαούγκιον πᾶντως, τοιούτων, τὸ ὄφειλ.

ἐξαοτῶ Herodag., Paris. — ²⁾ τῆς μέμνησως Hal., Bas. — ³⁾ Trid.; habuerint Cont. — ⁴⁾ Trid.; ob hoc Part. Cont. — ⁵⁾ Bk. ed. ster.; et aliis Trid., Port., Cont. — ⁶⁾ Trid.; etsi per fideic. Port., Cont.

τι καὶ πικρίαν. Ἰσμεν γὰρ τινὰς διαθήκας, καθ' ὅσας αἱ πλείωντες οὐ πατρικῶς οὐδὲ ὡς ἀνδρᾶς ἐχοῦν, ἀλλὰ οὐδὲρα μαλ' ἄρα καὶ ὑποκεκλιμένως ¹⁾ ἐποιήσαντο τὰς ἐπιστάσεις. ταῖς μὲν γὰρ γυναῖξί πάντα κτήματα τῶν ἐαυτῶν πραγμάτων τὸν οὐσοῦφρουκτον, τοῖς δὲ πατρὶ τὴν δεσποτικὴν γυμνήν, ὥστε, αἶμα, σπουδασμα εἶναι τῆς τοιαύτης διαθήκης τὴν γυναῖκα καὶ τὴν δεσποτικῶς προσλαβεῖν, τῶν παίδων ἰσῶς λιμῶ φειρομένων. πόθεν γὰρ ἂν ἐν μέσῳ καὶ διακοινοῦτο, καὶ τὴν ἐξημέρον ἔχοιεν δίκαιαν. οὐδενὸς αὐτοῖς καταλειμμένου, γυναικείας βρογῆς ἰσῶς καὶ ἀλόγου παρεμπιπτούσης, ἥτις αὐτῶν καὶ τὴν καθ' ἡμέραν ἀφαίρεται διοικῆσιν; οὐκ ἐξίσται τοῦτον τὸ λοιπὸν οὐδὲν παντελῶς παῖδας ἔχοντι τοιοῦτό τι πράττειν, ἀλλὰ πάντως αὐτοῖς τοῦ τοῦμῃον τοῦτου μέρους, ὅπερ νῦν ἀφωρίσαμεν, καὶ τὴν χορᾶν καὶ τὴν ἐπικαρλίαν πρὸς τῇ δεσποτικῇ καταλιμπανέτω, εἰ βούλεται παίδων οὐκ ἐδῶς λιμῶ τελευτησάντων, ἀλλὰ καὶ τῶν δυναμένων καλεῖσθαι πατῆρ. Καὶ ταῦτα πάντα φαρμὴν οὐκ ἐπὶ πατρὸς μόνον, ἀλλὰ καὶ μητρὸς, καὶ ποτπου, καὶ προπαπου, καὶ τῶν παρεγγυμένων ἐκείστῳ θηλέων προσώπων, μάμμη φαρμὴν καὶ προμάμμη, εἴτε πρὸς πατῆρ, εἴτε πρὸς μητρὸς εἶεν.

Κεφ. δ.

Οὐδὲ ἐκείνου φυλαττομένου τὸ λοιπὸν ἐπὶ τοῖς ἐγγύτοις καὶ προεγγύτοις, τοῖς οὐχὶ καὶ σοῖς ²⁾ καὶ υἱεγγύτοις, ὥστε παρὰ τὸ τρίτον ἔχειν αὐτοῦς τῆς μόρας, ἢν τοῖς αὐτῶν γονεῦσιν περιοῦσιν εἶδει καταλιπῆν τοὺς διαθεμένους. Οὐ γὰρ ἐξαιρούμεν εἰ τοὺς ἕγγόνους τοὺς ἀπὸ παιδὸς τοῦ πρὸς πατῆρσ πάππου γενομένους, ὥστε ἐκείνους μὲν τέλειον λαμβάνειν τὸ μέρος, ὅσον ἂν ὁ αὐτῶν πατῆρ ἔλαβεν πῆμα, τοὺς δὲ ἕγγόνους τοὺς ἀπὸ τοῦ πάππου διὰ ἰσῶς θυγατρὸς γενομένους, ἢ τοὺς ἀπὸ τῆς μάμμης πρὸς πατῆρσ ἢ πρὸς μητρὸς παρὰ τὸ τρίτον λαμβάνειν, ἀλλὰ μίαν τάξιν ἐπ' ἀπασί ἰσῶμεν ἐγγόνους καὶ προεγγόνους, οὐκ ἀνεχόμενοι τὸ θῆλυ τοῦ ἀρῆνος ἐν ταῖς τοιοῦτοις ἐλαίτοις ³⁾. οὐδὲ γὰρ τὸ ἀρῆνον αὐτὸ καθ' αὐτό, οὐδὲ τὸ θῆλυ μόνον πρὸς τεκνογονίαν αὐταρκῆς, ἀλλ' ὥσπερ ἐκάτερον συνήρμοισεν ὁ θεὸς πρὸς τὴν τῆς γενεσιουργίας χορείαν, οὕτω καὶ ἡμεῖς τὴν αὐτὴν ἐκάτερον φυλάττομεν ἰσῶτητα. §. 1. Ἀλλ' οὐδὲ μέχρι τοῦτου στήσομεν τὸν νόμον. ταῦτα γὰρ φαρμὴν καὶ ἐπ' ἐκείνων τῶν παίδων, ὥσπερ ἐκ γάμων εἰσὶ γνησίων, εἰ καὶ μὴ πράξεις τοῖς γάμοις ἀκολουθήσαιεν, ἀλλὰ διαθήσεις ἀμολογημένη καὶ σαφῆς μεταξὺ τῶν συνοικούντων οἴκου τοῖς παισὶ διδούη ⁴⁾ τὸ γνησίον. προῖκα μὲν γὰρ

crudelitatem et acerbiteriam incidit. Scimus enim testamenta quaedam facta, in quibus defuncti non paterne, nec ut viros decuit, sed admodum molliter et demisse heredes instituerunt. Uxoribus enim suis omnem reliquerunt rerum suarum usumfructum, liberis vero nudum dominium, ita ut, credo, eiusmodi testamenti ea sit intentio, ut etiam dominium mulier accipiat, quum liberi fortasse fame pereant. Unde enim medio tempore se sustentarent et victum quotidianum haberent, si nihil illis relinquatur, accedente fortasse muliebri et nefanda ira, quae ipsis quotidianum etiam victum eripiat? Nullo igitur modo ulli in posterum, qui liberos habet, tale quid facere licebit, sed omnino legitimae illius partis, quam nunc definitivimus, usumfructum una cum proprietate relinquit, si liberorum, qui non statim fame pereant, sed habeant, unde vivere possint, pater dici velit. Atque haec omnia dicimus non tantum de patre solo, sed et matre, avo, proavo, et unoquoque feminis, aviae scilicet et proaviae, tam paternae quam maternae, coniuncto.

CAP. IV.

Neque id in posterum in nepotibus et pronepotibus, qui non sui et in potestate sunt, observetur, ut minus habeant tertia parte illius portionis, quam testatores parentibus illorum superstitionibus relinquere debebant. Non enim amplius excipimus nepotes, qui ex filio avi paterni nati sunt, ut illi quidem integram illam partem accipiant, quam pater ipsorum, si viveret, accepturus esset, nepotes autem avi ex filia nati, vel nepotes aviae, paternae aut maternae, minus triente accipiant, sed unum ordinem in omnibus nepotibus et pronepotibus constituimus, non ferentes, ut feminae in talibus deterioris sint conditionis, quam masculi. Neque enim masculus solus, neque femina sola ad liberorum procreationem sufficit, sed sicut deus utrumque coniunxit ad generationis opus, ita et nos eandem utriusque aequalitatem servamus.

§. 1. Sed nec his finibus legem concludemus; haec enim de illis quoque liberis dicimus, qui ex legitimis procreati sunt nuptiis, licet nuptias nullae dotes secutae sint, sed indubitata et manifesta inter coniuges affectio liberis praestet, ut legitimi sint. Nuptiae enim dotis quidem causam dant, dos vero nuptias non con-

in diuam ⁵⁾ tamen incidens crudelitatem et amaritudinem. Novimus enim aliqua testamenta, secundum quae morientes non paterne, nec ut viros oportebat, sed nimis molliter atque remisse fecerant institutiones, uxoribus siquidem omnem ⁶⁾ reliquerunt suarum rerum usumfructum, filiis autem proprietatem nudam. Quamobrem arbitror studium esse huiusmodi testamentis uxores etiam proprietatem acquirere, filiis forte fame perentis. Unde enim et in medio gubernantur, et quotidianum habeant cibum, nihil eis derelicto, uxoris ira, forsitan et irrationabili, intercedente, quae eis etiam quotidianam gubernationem abripiat? Non licebit igitur de cetero illi omnino filios habenti tale aliquid agere, sed modis omnibus eis huius legitimae partis, quam nunc deputavimus, et usumfructum, insuper et proprietatem relinquit, si vult filiorum non repente fame morientium, sed vivere valentium vocari pater. Et haec omnia dicimus non in patre solo, sed et in matre, et avo, et proavo, et adiuunctis unicuique feminarum personis, id est avia et proavia, sive paternae, sive maternae sint.

CAP. IV. Neque illo de cetero servando in nepotibus et pronepotibus non snis et sub potestate constitentis, minus tertia parte eos habere, quam eorum parentibus viventibus oportebat relinquere testatores. Non enim excipimus ulterius nepotes, qui ex filio paterni avis accrescunt, ut illi quidem integram accipiant partem, quantum eorum acciperet pater vivens, nepotes autem ab avo per mediam filiam venientes, aut avia paterna vel materna, minus tertia accipiant, sed unum ordinem in omnibus ponimus nepotibus et pronepotibus, non ferentes feminam a masculo in talibus minui. Neque enim masculus ipse in se, neque femina solum ad natiuitatis propagationem sufficiens est, sed sicut utrumque eorum coaptavit deus ad generationis opus, ita etiam nos eandem utriusque servamus aequalitatem. §. 1. Sed nec usque in hoc statuimus legem. Haec enim dicimus et in illis filiis, qui ex nuptiis sunt legitimi, licet non sint, secutae nuptias dotes, sed affectus indubita-

¹⁾ Scimus, Bas.; ὑπολειμμένους Hal. — ²⁾ οὐχὶ γνησίων Hal., Bas. — ³⁾ οὐκ ἂν ἐχόμενοι — ἰσῶτητα Hal. — ⁴⁾ δωδεκάκις Hal.; δόλη Bas. —

⁵⁾ diuam Trid. — ⁶⁾ Trid.; institutiones uxoribus, si quidem illis omnem Cont.

γὰρ ἀποτελεῖ γάμος, γάμον δὲ προίκες οὐ ποιοῦσιν, ἀλλ' ἡ τῶν συνοικούντων ἀμοιβαία διαθήσις. Ταῦτο δὲ κρατεῖται καὶ ἐπὶ τῶν ἐκ μεταγενεστέρων διαθήσεως μετὰ προικῶν κατὰ τὰς ἡμετέρας διατάξεις γενομένων γνησίων. Καὶ οὗτος μὲν ἔστω νόμος ταῖς γνησίοις γοναῖς.

Κ ε φ. ε.')

Βλέψωμεν δὲ δὴ τι καὶ πρὸς μόνην τὴν φύσιν φιλιάνθρωπον. πολλοὶ γὰρ ἐνοχλοῦσιν ἡμᾶς ἀεὶ καὶ ἰκεταίαι συγγαίαι καὶ δακρύνοντες παῖδες. καὶ ἀεὶ μὲν τι φιλιάνθρωπον δεόμενοι, ἀλλ' ὅτι μὴ μετὰ νόμου τοῦτο πράττομεν, ζουδριώμεν. Ὡστε τῷ πράγματι καὶ νόμον προσθέντες, αὐτοὶ μὲν ὄχλους ἀποσεισόμεθα, δάσωμεν δὲ ἅπασιν ἔχειν τὴν ἐκ τοῦ νόμου βοήθειαν. ὅτι μὲν γὰρ διαδέσθαι τοῖς τῶν φυσικῶν παίδων πατρῶσι καὶ ἐπ' αὐτοῖς δεδωκαμεν γνησίοις μὲν ὑπόουσης γονῆς ἄχρι μιᾶς μόνης οὐγκίας, ἣν ἔξουσιν ἅμα τῇ μητρὶ (τοῦτο ὅπερ καὶ ἐμπροσθεν ἦν), παίδων δὲ οὐκ ὄντων γνησίων καὶ μέχρι τοῦ ἡμῶν τῆς περιουσίας ὅλης, τοῦτο λέγουσιν οἱ παρ' ἡμῶν τεθειμένοι νόμοι, οὐκ ἐν διαθήκῃ μόνον τοῖς πατρῶσι ἐπιέντες τοῦτο πράττειν, ἀλλὰ καὶ ταῖς ἄλλαις φιλοτιμίαις, ἅς καὶ περιόντες δωροῦνται. τὸ δὲ δὴ παρὸν περὶ τῶν ἐξ ἀδιαθέτου τι διαλέξεται, καὶ ἐκ καινῆς ὑψηλήσεται νῦν.¹⁾ Εἰ γὰρ τις τελευταῖων γνησίων αὐτῷ παντελῶς γονῆς οὐκ ὑπόουσης, παίδων φαρῆν, ἢ ἐγγόνων, ἢ τῆς ἐφεξῆς διαδοχῆς, οὐδὲ νομίμου γαμετῆς, εἶτα τελευταῖος μὴ διαδέμενος τὴν οὐσίαν, καὶ ἀφίκοιτο συγγένεια τυχόν ἢ καὶ ἐλευθερωτῆς ἴσως τὴν διακατοχὴν κατασείων τῆ καὶ ἐπανατεινόμενος, ἢ καὶ τὸ ἡμέτερον ταμῆιον (οὐδὲ γὰρ ἐκείνου τογε ἐπὶ τούτου φειδόμεθα), εἴη δὲ αὐτῷ κατὰ τὸν οἶκον ἔως περιῆν ἐλευθέρου τε γυνῆ ἐν παλλακῆς στήματι συνοῦσα, καὶ παῖδες ἐξ αὐτῆς (τοῖς γὰρ τούτοις μόνοις ταῦτα νομοθετοῦμεν, ἐνθα παντελῶς ἀναμφισβήτητος ἔστιν ἡ τε τῆς παλλακῆς κατὰ τὸν οἶκον σχέσις, ἢ τε τῶν νόθων ἐκείτω γονῆ τε καὶ τροφῆ), δίδομεν αὐτοῖς καὶ ἀδιαθέτων τῶν γονέων τελευταίωντων δύο τῆς πατρῶας οὐσίας ἔχειν οὐγκίας, ἅμα τῇ μητρὶ μεριζομένας, ὅποσοιπερ ἂν εἴεν οἱ παῖδες, ὥστε ἕνος παιδὸς πρὸς ἀναλογίαν καὶ τὴν μητέρα λαμβάνειν. Καὶ ταῦτα φαρῆν, εἰ μιᾶ παλλακῆ συνοικίῃ, καὶ παῖδας ἐξ ἐκείνης σχολῆς, ἢ καὶ προαπειθούσης τῆς παλλακῆς, θανάτω τυχόν ἢ χωρισμῷ, οἱ παῖδες αὐτῷ κατὰ τὴν οἶκον εἴεν. τότε γὰρ δίδομεν αὐτοῖς τὴν ἐξ ἀδιαθέτου πρὸς τὸ διούγιον κλησίαν. Εἰ δὲ ἐκκεχυμένα τὰ τῆς ἐπιθυμίας αὐτῷ γίνοιτο, καὶ ἄλλας ἐπ' ἄλλας ἐπειραγῶσι τῇ προτέρᾳ παλλακῆς, καὶ πλήθος ἔχοι

constituit, sed coniugum mutuus affectus. Idem obtineat in iis quoque, qui ex posteriore affectu confectis dotalibus instrumentis secundum nostras constitutiones legitimi sunt. Et haec quidem lex legitimae soboli lata sit.

CAP. V.

Consideremus autem aliquid, quod ex natura sola clemens est. Multi enim perpetuo nobis molesti sunt, praesque crebrae et lacrimantes liberos conspiciunt. Ac semper quidem aliquid humani definire solemus, sed quia per legem id non facimus, erubescimus; quare si huic rei legem etiam demus, molestiam removebimus, et si omnes ex lege auxilium habeant, efficiemus. Patribus enim liberorum naturalium in eorum etiam favorem testari permittimus a nobis esse, legitima quidem sobole existente de una solum uncia, quam illi cum matre habeant, quod etiam antea obtinebat, legitimi vero liberis non existentibus, etiam de dimidia totius substantiae parte, id quidem leges a nobis latae dicunt, patribus non solum in testamento, sed etiam reliquis donationibus, quas inter vivos faciunt, id agere permittentes; haec autem constitutio de successione ab intestato loquetur, et novi quid exponet. Si enim quis moriatur non relicta legitima sobole, liberis dicimus, aut nepotibus, aut sequentibus successoribus, neque legitima contige, et de substantia sua nihil disponere moriatur, ac veniant fartasse cognati vel manumissor, et bonorum possessionem moveant atque intendant, vel etiam nostrum aerarium (non enim illi quantum ad hanc rem parcimus), ille vero domi mulierem dum vivebat ut concubinam, et liberos ex ea habuerit (illi enim solis haec sancimus, quando et concubinae, quae in domo fuit, affectio, et naturalium ex ea liberorum generatio et educatio plane indubitata est), concedimus iis, ut parentibus ab intestato morientibus duas uncias paternae substantiae, quotcumque fuerint liberi, cum matre dividendas habeant, adeo etiam, ut mater pro rata unius filii accipiat. Atque haec dicimus, si unam concubinam habuerit, ex eaque liberos susceperit, aut si praemortua vel separata concubina liberos domi habeat; tunc enim damus illis, ut ab intestato in duas uncias vocentur. Sin vero effusa fuerit eius cupiditas, et priori alias sper alias adsciverit concubinas, et multitudinem habeat mulierum fornicantium (ita enim melius dicimus), liberisque ex illis procreatis mortuus fuerit, multas simul relinquit concubinas, odio illum habemus, et omnino ab hac lege arcemus. Sicuti enim is, qui legitimam habet uxorem, alias, dum consistit, ma-

tatus et manifestus inter coniuges existens filios praestet esse legitimos. Dotem etiam celebrant nuptiae, nuptias autem dotes non faciunt, sed coniunctorum affectus. Hoc idem obtineat et in iis, qui ex posteriore affectu cum dotibus secundum nostras constitutiones legitimi sunt. Et haec sit sanctio legitimae soboli.

CAP. V. Consideremus autem aliquid ad solam naturam clemens. Multi namque molesti sunt nobis semper, praesque crebrae, et flentes filii. Et semper equidem clemens aliquid definimus, sed quia non hoc cum lege agimus, erubescimus; ideoque causae etiam legem adiicimus, ipsi quidem populos removebimus, debimus autem omnibus habere ex lege remedium. Quia enim testari naturalium filiorum patribus etiam ipsa dedimus legitima quidem existente prole usque ad unam solum unciam, quam habebunt una cum matre (hoc quod etiam prius fuit), filiis autem non existentibus legitimis usque ad medietatem totius substantiae, hoc dicunt a nobis positae leges, non in testamentis solum patribus concedentes hoc agere, sed etiam aliiis munificentis, quas et superstitibus donant; praesens autem lex de iis, quae ab intestato sunt, loquitur, et novi aliquid introducit. Nunc enim si quis moriens legitima sibi penitus sobole non existente (filiorum dicimus, aut nepotum, aut ceterae successiones), neque uxore legitima, proinde moriatur non disposita substantia, et veniat cognatio forsitan aut certe manumissor bonorum possessionem movens et insurgens, aut etiam nostrum aerarium (nec enim illi quantum ad hoc parcimus), sit autem ei domi, donec vivit, libera mulier in habitu concubinae cum ea degens, et filii ex ea (talibus enim solis haec sancimus, ubi omnino indubitatae sunt sive concubinae in domo habitae, sive naturalium ibidem proles), et nutrimentum damus eis, et intestato parentibus morientibus duas habere uncias paternae substantiae cum matre partiendas, quantacumque fuerint filii, ita ut pro portione¹⁾ unius filii et mater accipiat. Et haec dicimus, si uni concubinae cohabitaverit, et filios ex ea habuerit, aut praecedente

¹⁾ Hoc caput quod in Hal. ed. Norica deest, additur in Supplem. Hervag. unde in ed. Paris. suo loco insertum est. — ²⁾ Quae sequuntur usque ad verba κρατῆσει δὲ καὶ etc. in fine huius cap. repetita sunt in Nov. 89 c. 12. cf. Bicer. Gesch. d. Nov. p. 104.

¹⁾ ita ut portionem *Trid.*

ἔχει γυναῖκα ἢ πορνειομένην (οὕτω γὰρ εἰπεῖν κάλλιον), καὶ ἐξ αὐτῶν παιδοποιούμενος τελευτήσῃ, πολλὰς ἑμοῦ καταλείπων παλλακίας, μισθὸν μὲν ἡμῖν ἰσοπέδου, πόδον δὲ τοῦδε τοῦ νόμου καθάπαξ ἀπεικονέσθω. ὥσπερ γὰρ, εἴ τις νομίμη συνοικισθῆναι γυναῖκα, ἄλλας ἐπειραγαγῆναι οὐκ ἂν δύνατο τοῦ συνοικιστοῦ συνιστάσθαι, καὶ ἐξ αὐτῶν νομίμως παιδοποιεῖσθαι, οὕτως οὐδὲ μετὰ τὴν γνωρίζομένην τῷ νόμῳ καθ' ὃν εἰρηκαίην τρόπον παλλακίαν καὶ τοὺς ἐξ ἐκείνης παῖδας δώσομεν, εἰ καὶ τι πάροργον ἦδοντες ἄλλο ποιήσασιν, καὶ τοῦτο εἰς τὴν διαδοχὴν εἰσαγέσθαι τὴν αὐτοῦ, εἰ τελευτήσῃ ἀδιάθετος. εἰ γὰρ μὴ τοῦτο νομοθετήσασιν, ἀδιάκριτα μὲν ἔσται τὰ τῶν γυναικῶν, τίνας ἄλλων, ἢ τίνας ἑλαττοῦν ἔσθ', ἀδιάκριτα δὲ τὰ τῶν παίδων. καὶ ἡμεῖς οὐ δίδομεν τοῖς ἀσελευαύουσιν, ἀλλὰ τοῖς σωφρονοῦσι τὸ νόμιμον. οὐ διαφερόμεθα δὲ περὶ τῶν παίδων, εἴτε ἀφρόνες, εἴτε θήλεια καθεστήκαμεν. ὥσπερ γὰρ ἢ φῶς οὐδὲν περὶ τὰ τοιαῦτα τεχνολογεῖ, οὕτως οὐδὲ ἡμεῖς ἄλλον ἐπ' ἀφρόνων καὶ ἄλλον ἐπὶ θηλειῶν κατὰ τοῦτο τίθεμεν νόμον. Κρατήσῃ δὲ καὶ οὗτος ὁ νόμος ἡμῖν ἐπὶ τοῖς ἐπιθέξῃ, καὶ μάλιστα πάντων οὗτος. ἐπειδὴ γὰρ παρὰ τὸ κεκρατηκὸς οὐκ ὀρθῶς ἄνωθεν πολλὰ τε ἐπληρώθη καὶ εἰσηγήσατο, καὶ τὸ προεληφθὸς οὐκ ἂν ἐκ τοῦ μήπω γεγονότος κατορίσθαι, ταῦτα ἡμῖν περὶ τῶν εἰρημένων διαδοχῶν νομοθετήσθω.

Κεφ. ε'.*)

Καίτινο δὲ καλῶς ἔχειν ᾗθημεν τῷδε περιλαβεῖν τῷ νόμῳ. τῶν γὰρ ἐμπροσθεν νόμων βουλομένων ἐπὶ τῶν συνηγορῶν, εἰ μὲν διαθήκης χωρὶς τελευτήσῃ οἱ γονεῖς, τίς συνηγορᾶς κατὰ τὴν αὐτῶν δύναμιν γίνεσθαι, εἰ δὲ ἐπὶ διαθήκῃ, μηδὲν εἰσπίπτει περὶ αὐτῶν, μὴ χωρὰν ταῖς συνηγοραῖς γίνεσθαι, ἀλλὰ καὶ τὰ πράγματα ἔχειν τὰ κατὰ πρόκα τυχόν ἢ καθ' ἕτερον τρόπον διδόμενα, καὶ τὴν καταλειμμένων ἀντιλαμβάνεσθαι, ἡμεῖς ἐπισφύραμεν, μὴ εἶναι παντελῶς τοιαῦτην πρόληψιν, ἀλλ' εἴτε τις ἀδιάθετος τελευτήσῃ, εἴτε ἐπὶ διαθήκῃς (ἐπειδὴ περὶ ἀθλόν ἔστι μὴ ποτε ἐκλαθόμενος τῶν δεδομένων, ἢ ὑπὸ τῆς ἐν τῷ θανάτῳ παραγῆς στενοχωρούμενος οὐκ ἐμνήσθη τοῦτου), πάντως εἶναι τὰς συνηγορὰς καὶ τὴν ἐκείθεν ἰσότητά κατὰ τὸ ᾗθ' διατεταγμένον, εἰ μὴ ὅπως ἐπισφύραμεν αὐτοῖς βουλεύσθαι μὴ γενέσθαι συνηγοράν, ἀλλ' ἔχειν τὸν ἐπαγαζόμενον ἐκ τοῦ νόμου συνηγορεῖν καὶ τὸ ᾗθ' δεδομένον, καὶ τοῖς ἐκ τῆς διαθήκης χρῆσθαι δικαίως. πάντων τῶν ἐμπροσθεν περὶ συνηγορῶν ἡμῖν νομοθετημένων ἐπὶ τῆς αὐτῶν μενόντων λογίως. Κεφ. ζ'.

ante concubina, morte forsan aut divisione, filii domi sint; tunc enim damus eis ab intestato duarum nuciarnam successionem. Si autem confusa concupiscentia ita fiat, ut alias superinducat priori concubinas, et multitudinem habeat concubinarum fornicantium (sic enim dicere melius est), et ex eis filios faciens moriatur, multas simul relinquens concubinas, odibilis quidem nobis est iste, quibus talis est, procul autem omnibus modis ab hac lege expellatur. Sicut enim quis legitima uxori coniunctus alias superinducere non poterit matrimonio coniuncto, et ex eis legitime filios procreare, sic neque post cognitam, quemadmodum diximus, concubinam et ex illa filios dabitur, si aliud opus libidinis egerit, etiam hoc ad successionem eius introduci, si mortuus fuerit intestatus. Nam si hoc non constituimus, indiscretas erunt mulieres, quam magis, aut quam minus amaverint, indiscreti etiam filii, et nos non praebemus luxuriantibus, sed caste viventibus legem. Non autem distinguimus de filiis, sive masculi, sive feminae sint. Sicut enim natura nihil circa hoc arte ratiocinatur, ita nec nos alteram de masculis, et alteram in feminis secundum hoc ponimus legem. Valebit itaque haec lex nobis in futurum, et maxime omnium haec, quoniam earum, quae dudum non recte tenebant plurima et emendavit et explanavit, et quod praeterit non potest ab ea, quae nondum erat, regulae subiici. Haec a nobis de praedictis successionebus sunt sancita.

CAP. VI. Illud quoque bene se habere credimus hac lege completi. Prioribus enim legibus volentibus, in collationibus, si quidem sine testamento morerentur parentes, collationes secundum earum virtutem fieri, si vero testati, nihil dicentes de eis, locum non fieri collationibus, sed res habere per dotem forte aut alio modo datas, et quae sunt relicta defendere, nos sancimus, non esse omnino talem opinionem, sed sive quisquam intestatus moriatur, sive testatus (quoniam incertum est, ne ¹) forsan oblitus datorum, aut ²) praeterea mortis angustatus ³) huius non est memoratus), omnino esse collationes et exinde aequalitatem, secundum quod olim dispositum est, nisi expressim designaverit ipse, se velle non fieri collationem, sed habere eum, cui cogitur ex lege conferre, et quod iam datum est, et ex iure testamenti; omnibus, quae prius de collationibus a nobis sancita sunt in sua virtute manentibus.

CAP. VII.

*) Bas. XLI. 7. 37. Schol. m. n.

1) 2) Trid., Cont. num — an Port. — 3) Trid.; angustiatius Cont.

matrimonium, insuper ducere, et ex illis legitime liberos procreare nequit, ita nec post concubinam lege probatam, quemadmodum diximus, liberosque ex illa susceptos permittemus, si alios per libidinem insuper procreaverit, ut illi ad successionem eius admittantur, si intestatus fuerit mortuus. Nisi enim hoc constituamus, dubium erit, quam ex mulieribus magis aut minus amaverit, nec distincta quoque erunt ea, quae ad liberos pertinent. Et nos non luxuriose, sed caste viventibus legem damus. Non autem distinguimus in liberis, sive masculi sint, sive feminae. Quemadmodum enim natura nihil circa illa distinguit, ita nec nos hac in re aliam masculis, aliam feminis legem ferimus. Obtinebit itaque haec lex in futurum, et omnium maxime haec lex. Quoniam enim praeter id, quod olim non recte obtinuit, multa emendavit et introduxit, et id, quod praeterit, regulae, quae nondum existit, subiici nequit, haec a nobis de dictis successionebus sancita sunt.

Κεφ. ζ.

CAP. VII.

Καὶ τὸ πολλὰς δὲ ἡμῖν δικάζουσι παραστῆναι ναγκαίον ἐνομίσθη¹⁾ τῶν μέρους γενέσθαι τοῦ παρ-
οντος νόμου. πολλὰς γὰρ τινας πλειόνων παίδων
καθεστῶτες γονεῖς, εἴτα δοκούντες εὐθὺς τὰ πρά-
γματα διαίρειν, ὅπως ἂν ἀδελφικῆς αὐτοὺς ἀπαλλά-
ξαιεν ἑρίδου, εἰς μέρους ἔτι καὶ χαλεπωτέρας αὐτοὺς
φιλονεικίας ἐξάγουσι. δεόν γάρ, εἴπερ τοῦτο βροῦ-
λοντο, ὅπως ἅπαντα διελίεν ἐν ταῖς διαθήκαις ταῖς
ἐαυτῶν, ἢ εἰ μὴ τοῦτο, μερίδας γούν ποιήσασθαι,
καὶ ὑποσημῆσθαι²⁾ ταύταις, καὶ οὕτως ἀναμφι-
σβήτητον δοῦναι τοῖς παισὶ τὴν διαίρεσιν. οἱ δὲ οὐ
τοῦτο ποιοῦσιν, ἀλλὰ μέρος μὲν δὲ ἐαυτῶν αὐτοὶ
γράφουσι καὶ οὐδὲ τοῦτο συνεχές, ἀλλ' ἴσως παρεγ-
γεγραμμένον ἑτέρου τινὸς γραμμασι, καὶ ἐν ἀπογρα-
φῇ τῇ παρεδιδεμένη καὶ φυλακῆς οὐδεμιᾶς ἤσει-
ργον κείμενον, τὸ δὲ λεπτόμερον μέρος οὐκ εἰ τῆς
ἐκείνων ἐστὶ χειρὸς, ἀλλ' ὑπογραφῆος τινὸς ἴσως
διαφθαρέντος ἢ καὶ τοῦ τυχόντος. κἀντεῦθεν αὐτοὺς
δικῶν ἀφορμαὶ μυρία, πότερον ταῦτα γνώμη πέ-
πρακται τοῦ πατρὸς, ἢ τινος ἐστὶν ἑρίδος τε καὶ
φιλονεικίας τεχνίτου ἐργάτου, καὶ πρὸς τινος τῶν
μερῶν χάριν γεγραμμένος. Ταῦτα ἡμεῖς ἐνοχλεῖν
τοῦ λοιποῦ τοὺς ἡμετέρους ὑπὸ κρούουσι οὐ βουλόμενοι,
θεσπίζομεν³⁾, εἰ τις βούλοιο τὰ οἰκεία πραγμασι
τοῖς παισὶ διελίεν, ἢ πάντα, ἢ καὶ τινα τυχὸν κατα-
λιπεῖν ἐξαιρετα, ταῦτα μάλιστα μὲν, εἰ δυνατόν εἴη,
λεγέτω ἐν τῇ διαθήκῃ, καὶ ἀναμφισβήτητον δίδωται
τοῖς παισὶ τὴν ἐντεῦθεν ὠφέλειαν. εἰ δὲ τοῦτο οὐ
πράττοι διὰ τινος ἀνάγκας, αἱ πολλὰ περιστασίαι
ἀνθρώπου, ἀλλ' ἔξεισι νεμήσεις ποιήσασθαι τῶν
πραγμάτων, ἅπερ ἂν διανεμηθῆναι βουληθῆι, καὶ
ὑποσημῆσθαι πάσας ἢ αὐτὸν, ἢ τοὺς παῖδας
ἅπαντας ὑπογράψαι παρασκευάσαι⁴⁾, ὃν μεταξὺ
τὰ πράγματα διαίρει, κἀντεῦθεν τῷ πράγματι δοῦναι
πίστιν ἀναμφισβήτητον. καὶ τὸ κατὰ τοῦτο γινόμε-
νον τὸ σχῆμα κύριον τε ἔστω καὶ ἰσχυρὸν καὶ ἕτερας
οὐ δεόμενον ἀσφαλείας. Εἰ δὲ τις τοῦτο οὐ πρά-
ξειεν, ἀλλὰ διακεδασμένην οὕτως καὶ ἐν τοῖς πλεί-
στοις ἀμαρτορον ὑπογραφήν ποιήσασθαι, ἴστω μηδὲν
ἐντεῦθεν τοῖς παισὶ παρεῖν ὠφέλειαν, ἀλλ' ὡς οὐδε-
νός γενομένου διαρῆσονται τὴν οὐσίαν οἱ παῖδες,
ταῖς ἀδελφαῖς καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον ἀμαρτύροις γρα-
φαῖς οὐκ ἀκολουθοῦντες, οὐδὲ τῶν τῆν ὑπόθεσιν
κρινόντων (οὗς δὴ τὸ familiae herciscundae καλοῦσιν
οἱ νόμοι δικασίας) ἐπεσθαι τοῦτοῖς ἀναγκαζομένον.

Δεῖ

Et quod saepe nobis iudicantibus placuit, id ut
pars fieret praesentis legis necessarium credidimus.
Saepe enim quidam plurimorum filiorum parentes
sunt, et qui celeriter bona dividere videntur, ut fra-
terna eos discordia liberent, in maiores et graviores
contentiones eos deducunt. Quum enim, si id velint,
expresse omnia in testamentis suis dividere, vel si id
nolint, partes facere, et sic subscribere oporteret, et
sic liberis non controversam dare divisionem, illi id
non faciunt, sed partem quidem ipsi scribunt, eamque
non continuam, sed fortasse alterius cuiusdam manus
interscriptam, et in schedulam reiectam et nulla
custodia dignam coniectam, reliqua vero pars manus
illorum non est, sed scribae fortasse cuiusdam corrupti,
vel etiam alius cuiuslibet, indeque illis litium litium
causae innumeratae, cum non liquet utrum haec voluntate patris
facta sint, an cuiusdam, qui litem et contentiones
dolose movere voluerit, et in favorem unius partis
scripserit. Nos, quum haec in posterum subditis nostris
molestiam afferre nolumus, sancimus, ut, si quis velit
bona sua inter liberos distribuere, vel omnia, vel etiam
praecipua quaedam relinquere, illa praecipue si fieri
potest, in testamento exprimat, sicque liberis non con-
troversam eorum praebet utilitatem. Sin vero propter
quasdam necessitates, quarum multae homines circum-
dant, id non faciat, ei tamen divisiones rerum earum,
quas dividi voluerit, facere, et omnibus vel ipse sub-
scribere, vel ut omnes liberi, inter quos res distribuit,
subscribant efficere, atque ita negotio illi indubitam
fidem conciliare licebit. Et quod secundum hanc for-
mam fit ratum sit atque firmum, nec alia cautio
egeat. Quodsi vero quis id non faciat, sed ita dis-
persam et maximam partem testibus carentem subscri-
ptionem fecerit, sciat, se nihil utilitatis inde liberis
praebiturum, sed perinde, ac si nihil actum esset, liberi
substantiam dividunt, incertas et ut plurimum sine tes-
tibus factas scripturas non sequentes, neque ii, qui de
causa iudicant (quos iudices familiae herciscundae le-
ges vocant) ut illas sequantur eos cogent. Accurat
enim prospiciendum est securitati liberorum, nec hoc
quidem muniendum illud in errore relinquendum,
quod difficilius et inexplicabilibus, saepe etiam in
accusationibus desinentibus causis ansam praebet. De
successionibus igitur, et collationibus, et reliquis, de
quibus dictum est, huc usque sancitum esto.

CAP. VIII.

CAP. VII. Et quod saepe nobis iudicantibus placuit, necessarium credimus nunc partem fieri praesentis legis. Frequenter enim quidam plurimorum filiorum constituti patres, deinde putantes mox substantiam dividere, ut a fraterno certamine eos praeservent, ad maiores adhuc et saeviores eos contentiones adducunt. Quum enim oporteret, si hoc vellet, aut aperte omnia dividere in testamentis suis, aut si non hoc vellet, partes⁴⁾ facere, et eas subscribere, et sic indubitam dare filiis divisionem, et illi non hoc faciunt, sed partem quidem aliquam per se ipsi scribunt, et neque hanc⁵⁾ continue, sed forte interscriptam alterius cuiuspiam literis, et in descriptione⁶⁾ abiecta, et nulla custodia digna positam⁷⁾, residua vero pars nequaquam illorum est manus, sed subscriptoris cuiuspiam forte corrupti, aut cuiuscunque, et hinc illis litium occasiones dantes multas, utrum haec voluntate gesta sint patris, an alicuius artificis operarii certaminis et contentionis, et ad favorem partis alicuius scribentis. Haec nos molestare de cetero nostros subiectos nolentes, sancimus, si quis voluerit suas res filiis dividere aut omnes, aut etiam aliquas forte relinquere praecipuas, has maxime quidem, si possibile est, dicat in testamento, et indubitam det filiis hanc utilitatem. Si autem hoc non agat propter aliquas necessitates, quae plerimae circumstantur hominibus, licet tamen descriptiones facere rerum, quas partiiri voluerit, et subscribere omnibus aut ipsum, aut filios universos subscribere procurare⁸⁾, inter quos res dividet, et ex hoc causae dare indubitam fidem, et quod secundum hanc sit speciem, ratum sit atque firmum aliaque cautela non indigens. Si vero aliquis hoc non egerit, sed dispersam sic, ut plerumque, sine testimonio subscriptionem fecerit, sciat, nihil hinc filiis sese praebiturum utilitatis, sed quasi nihil sit factum, dividunt substantiam filii, incertas et plerumque sine testimonio conscriptiones non sequentes, neque iudicibus causae, quos iudices familiae herciscundae leges appellant, has sequi cogendis.

Oportet

¹⁾ Haec pars huius cap. usque ad verba δεόμενον ἀσφαλείας recepta est in Bas. XXXV. 20. 1.

²⁾ γενόμεναι Hal. — ³⁾ ὑπομνησθῆναι Hal. — ⁴⁾ Trid., Port. — ⁵⁾ et inscriptione — posita Trid., Port. — ⁶⁾ Port.; praeparare Trid., Cont.

³⁾ Hal., Fulg.; παρασκευάσας Scring., Bas. —

⁴⁾ aut si non hoc, vel partes Trid. — ⁵⁾ habere add.

Δεί γάρ προνοεῖν ἀκριβῶς τῆς τῶν παίδων ἀσφαλείας, καὶ μὴ το μὲν δοξαλιζεσθαι, τὸ δὲ καταλιμπάνειν πλανώμενον, δυσκολωτέρων ἔτι καὶ ἀλύτων πόλλας δὲ καὶ εἰς ἐγκλήματα φερούσων αἰτιῶν ἀφορμὴν παρεχόμενον. Περί μὲν οὖν διαδοχῶν τε καὶ συνεισφορῶν καὶ τῶν ἄλλων τῶν προειρημένων μέχρι τοῦδε γεννομοδιτήσθω.

Κεφ. η'.

Ἡ δὲ περὶ τῆν ἀγνωμοσύνην γινομένη παρὰ τινων ἀπουδὴ ἀναγκαῖον ἡμῖν ἐποίησε τὴν τοῦ δημοῦ πάλαι ¹⁾ νομοθεσίαν ἀποδείξασθαι, ἣν διὰ τινος τῶν αἰσίων ἐτραψὶ δημόσων, τὴν τοῦ Ἀκουίλιου προσηγορίας ἐξ ἐκείνου διεξαμένην, καθ' ἣν ἐξ ἀρήσεως διπλάσις ὑπέβαλε ταῖς ἐκπράξεις τοὺς ἀγνωμονῶν τε καὶ ἀρετίσθαι πηρωμένων, ὅπου γένη καὶ ἄλλαι τινὲς ἀγῶναι πρὸς τὴν αὐτὴν ὠμύσαν τάξιν. ἄλλ' ἢ κατα μικρὸν δοκοῦσα φιλανθρωπία λέληθε τὴν τῶν κορησίων ἀγνωμοσύνην ἐκδρέψασα. Διὸ δὴ καὶ ἡμῖν ἀναγκαῖως ἰδοῦσα ἔχειν ἀπρεπὲς τε καὶ οὐκ εὐαχρηστικὰς τῶν ἀρήσεων τῇ δηθείσῃ ζημιῶσαι ποιῆ²⁾. Εἰ γὰρ προφειροῦτο τινος συγγραφή, ὃ δὲ αὐτὴν ἐκαρνοῖτο καὶ ταῦτα γράμματα ἔχουσαν αὐτὴν, ὡς ἀναγκασιδῆναι τὸν δίκωνια πράγματα ὑπομείναι περὶ τῆν σύστασιν αὐτῆς, ἢ τὰ μὲν γράμματα δέχοιτο, ἢ ἤσοι δὲ μὴ καταβληθῶσαι το χρέος αὐτῷ, καὶ ἀσπασίῃ τοῦτω νομίμοις τρόποις ὁ δίκων, τὴν καταδίκεν κατ' αὐτὰ διπλάσιαν ἐφ' ἑκατέρω θέματος γίνεσθαι δεσπίζομεν οὐχ ἅς τοῖς μικροτέροις τῶν νόμων ἡδόμεθα, ἀλλ' ὅτι τὰς δίκας διὰ τούτων ἰστίους ἀποτελοῦμεν, ὥστε τῷ δεῖι τῆς ποιησῆς δίκων ἀπὸ τοῦ λέγειν, ἀπὲρ ὁμολογεῖν προσήκει. Ἐπὶ μὲν ὡν τῶν τοιούτων πᾶσι τρόποις τὰς καταδίκας τοῦτον βουλομένο φερεσθαι τὸν τρόπον, καὶ εἰ παρὰ ταῦτα τὴν πράξιμιν δικαστήρις, γινωσκέτω, ὡς παραβλήτων τὸν νόμον αὐτὸς ἐνεξέται ταῖς ἐνεῦθεν ποιναῖς. Ταῦτα δὲ φησὶ, εἰ μὴ περὶ τὰς ἀποδείξεις ὁ δίκων ἀνιππῶν ὄραον τοῦ φρουγόντων τὴν μεχοὶ νῦν ἀρήσιν λυθῆναι βουλήθει. εἰ γὰρ τὸ τοιοῦτο πράξιμιν, εἰ μὲν τούτοις ἐξ ἀρχῆς μετὰ τὴν ἀρήσιν ἐπαγῶν τὸν ὄραον, κάκεινος εὐδὲς ὁμολογήσειε τὸ εἰς ἀρήσιν ἐνεγθῆν, ἀκινδύνως τὸ γε εἰς τὸ διπλάσιον ἴσται. Εἰ δὲ μακροτέρας γινομένης τῆς δίκας, ἐγκληθῆται ὁ δίκων ἐπαγῶν τὸν ὄραον, ὃ δὲ καὶ οὕτω τὸ ἐπαγόμενον ὁμολογήσει, τῆς μὲν τὸ διπλάσιον αὐτὸν ἐξαιροῦμεν ποιησῆς, πᾶσαν δὲ τὴν δαπά-

CAP. VIII.

Studium vero, quo aliqui ad inficiationem feruntur, necessitatem nobis imposuit denuo comprobandi veterem plebis legem a quodam tribuno eius scriptam, quae Aquilii nomen ab illo accepit, ex qua ob inficiationem poenae dupli eos subiecit, qui tergiversari et inficiari quid conabantur, quam etiam aliae quaedam actiones ad eundem locum tenderent; sed paulatim clementiae opinio imprudens malorum contumacium aluit. Quapropter et nobis necessarium visum est indecentes et turpes illas inficiationes dicta poena multare. Si quis enim syngrapham alienius proferat, hic vero eam neget, etsi manum eius prae se ferat, ita ut actor in ea probanda molestiam subire cogatur, aut manum quidem agnoscat, neget vero debitum sibi solutum esse, actorque legitimo modo id probet, sancimus, ut utroque casu in duplum condemnetur, non quod duris legibus delectemur, seu ut iites sic minuumus quo metu poenae citius illi dicant, quae confiteri oportet. In his igitur condemnationibus hoc modo fieri volumus, et si iudex adversus haec quod fecerit, sciat, se, si legem transgrediat, nisi eisdem poenis esse afficiendum. Haec vero dicimus, nisi actor probationibus renuncians iuramento rei inficiationem hactenus factam solvi velit. Si enim tale quid fecerit, siquidem statim ab initio post inficiationem iuramentum deferat, et ille statim id, quod prius inficiatus erat, confiteatur, quantum ad duplum extra periculum erit. Si vero longius protracta lite tum demum actor iuramentum deferat, hic vero etiam sic confiteatur id, quod defertur, poena quidem dupli eum eximimus, actori vero omnes impensas propter probationem hucusque factas iuramento illius definiendas eum, qui initio quidem inficiatus, deinde vero confessus est, solvere iubemus. At si quis numerationem pecuniae factam esse negaverit, deinde vero solutiones a se factas alleget, ne illi ea, quae revera soluta sunt, proinsit, sed ut totum debitum ab ipso exigatur, hancque solam sustineat inficiationis poenam, iube-

Operet enim providere subtiliter cautela filiorum, et non aliud quidem munire ²⁾, aliud sub errore relinquere, quod difficilium insuper et insolubilium, crebro etiam crimina ferentium causarum occasione praestat. De successioneibus itaque, et collationibus, et aliis, quae praedicta sunt, usque in hoc sancitum sit.

CAP. VIII. Studium vero malevolentiae, quod fit ab aliquibus, necessarium nobis fecit plebis denuo legislationem approbare, quam per quendam snorum protulit tribunorum, et quae Aquilii nuncupationem ab illa suscepit, secundum quam pro abnegatione duplicibus subdebat exactionibus malevolentes et abnegare tentantes; ubi etiam aliae quaedam actiones ad eundem coaptatae sunt ordinem. Sed paulatim mutata clementia ablata est, quae consuevit iniquorum euntire malevolentiam. Quamobrem etiam nobis necessarium visum est indecentes et turpes abnegationes praedictae poenae subicere. Si enim protulerit aliquis scripturam, alter autem eam negaverit, quum haec litteras eius habeat ita, ut necessitatem patiat actor causas pati circa probationem eius, aut litteras quidem suscipiat, dicat autem, non solum debitum sibi, et probaverit hoc legitimis modis actor, condemnationem adversus eum duplicem in utroque casu fieri sancimus, non quia amarioribus legibus delectamur, sed quia lites eorum minores efficimus, quatenus timore poenae citius dicant, quod confiteri competit. In talibus itaque omnibus modis condemnationem hoc fieri volumus modo, et si praeter haec sperit, indicem scire, quia transcendens legem ipse tenebitur his poenis. Haec autem dicimus, nisi probationibus actor abrenuntians sacramento rei usque nunc abnegationem ³⁾ factam solvi voluerit. Si enim tale aliquid egerit, si quidem mox ab initio post abnegationem intulerit insinrandum, et ille continuo confessus fuerit quod in negationem deductum erit, sine periculo erit quaatam ad duplum. Si vero longiore facta lite iuno sciat inferat sacramentum, at ille etiam sic quod inferitur profiteatur, de dupli quidem eum eximimus poena, omnes vero expensas, quae usque tunc factae sunt propter probationes, actori, iureiurando eius definitas, sustinere eum, qui ab initio quidem negavit, postea vero confessus est, iubemus. Si quis autem adnumerationem

¹⁾ *Reliqua pars huius cap. et cap. 9. in Bas. XXIII. l. 62. Schol. k. — t. In Schol. k. additur finis cap. 7. περὶ μὲν οὖν etc. et prior pars cap. 8.*

²⁾ *πάλιν habuisse videtur Fel. Int.; παλαιῶν ³⁾ ad negationem Trid., Port.*

Schol. Bas. — ²⁾ Ita legendum videtur pro minuere. —

δαπάνην τὴν μέχρι τότε γενομένην διὰ τὰς ἀποδείξεις τῶ ἐνάγοντι ¹⁾, ὄρκῳ τοῦτου κρινομένην, καταβάλλειν τὸν τὴν ἀρχὴν μὲν ἀρνησάμενον, ὑστερον δὲ ὁμολογήσαντα κελύομεν. Εἰ δὲ τις τὴν ἀρῆσθαι ἐπ' αὐτῶν γενέσθαι τῶν ζημιῶν ἀρνησάμενος, εἴτα ὑστερον χρήσαιο καταβολαῖς παρ' αὐτοῦ γενομένης, τῶ τοιοῦτῳ μηδὲν ὀφείλος εἶναι τῶν ταῖς ἀληθεῖαις καταβεβλημένων θισπίσμεν, ἀλλ' ὀλόκληρον αὐτὸν τὸ χρέος ἀπαιτεῖσθαι κελύομεν, καὶ ταύτην μόνην ὑπέχειν τῆς ἀρνήσεως τὴν ποινήν (τοῦτο ὅπερ καὶ τις τῶν πρὸ ἡμῶν αὐτοκρατόρων ἔτυχε διαταξάμενος), οὐδενὸς τῶν δικαιοδόντων οὐδὲ πρὸς τοῦτο ὑποκατακλινομένου, ἀλλὰ τὴν ἀρῆσειαν τοῦ νόμου φυλάττοντος. Εἰ δὲ καὶ ὁ φεύγων προσκομίσει γράμματα τοῦ διακόκτος, εἴτα ἐκείνος ταῦτα ἀρνήσει, ὁ δὲ συσταίῃ τοῦτοις, μὴ μόνον ἐκείνο λογιζέσθω, περὶ οὗ τὰ τῆς ἀρνήσεως ἦν, ἀλλὰ καὶ τοσοῦτον ἕτερον προσκατατιθέσθω. κἀνταῦθα δὲ ὁ περὶ τῆς τῶν ὄρκων δόσεως ὁμοίως καὶ ἐπὶ τοῦ ἐνάγοντος εἰσαγέσθω λόγος.

Κεφ. 3.

Κι δὲ ἡ δίωξη πράττειτο διὰ κηδεμόνων (οἷα καθεστῶσα προσώπων, ἃ κηδεμόνων δεῖται), τὰς τοιαύτας τῶν ἀρνήσεων ποινάς, διὰν ἐπ' οἰκείοις αὐτῶν τῶν κηδεμόνων γίνοντι γράμμασι, μὴ κατὰ τῶν κηδεμονευομένων, ἀλλὰ κατ' αὐτῶν φέρεσθαι τῶν τὴν ἀρῆσθαι τε καὶ ἀρῆσθαι ταύτην ἀρῆσειαν ποιησάμενων. Εἰ δὲ τις ἕτερα καταδίκης αὔξεσις ἢ εἰς τὸ διπλοῦν, ἢ εἰς τὸ τριπλοῦν, ἢ εἰς τὸ τετραπλοῦν παρὰ τῶν ἀρχαίων νόμων ἢ τῶν βασιλικῶν εἰσηχται διατάξεων, μενέτω μὲν ἐκείνη κατὰ τὸ οἰκείον σχῆμα, καθάπερ αὐτὴν ²⁾ ἡμεῖς ἐν τοῖς ἡμετέροις Ἰνστιτούτοις καὶ Λιγέστοις καὶ τῶν διατάξεων ἐνομοθετήσαμεν βιβλίῳ, τὸ δὲ νῦν τοῦτο προσθήκη τοῖς προτέροις ἔστω.

Κεφ. 4. *)

Καίενο δὲ στασιασθὲν ἐν δικαστηρίοις οὐδένα χρεῖναι κάλλιον ἢπερ ἀπαντες οἱ πρὸ ἡμῶν διαρρησῆσαι τε καὶ τάξει. Εἰ γὰρ τις ἐγκαλοῖτο πράγματα κατέχειν ἑτέρου, φάσκοι δὲ οὐκ εἶναι τὰ πράγματα ἐκείνου, περὶ οὗ φησὶν ὁ δῶκων, ἀναγκασθεῖν δὲ ὁ τὴν ἀγωγὴν ποιοῦμενος ἢ συμβολαῖσι, ἢ μάρτυσιν, ἢ ἑτέροις πόνοις χρήσασθαι πρὸς τὸ δευδῆναι τὰ πράγματα ἐκείνου καθεστῶναι, εἴτα ὑστερον ὁ μέχρι παντός διαρρηθείς, ἐκείνου ταῦτα μὴ γενέσθαι, χρεῖν.

tionem in se factam pecuniarum negans postea utatur horum, quae vere soluta sunt, esse sancimus, sed totum enim debitum exigi praecipimus, et hanc solam sustinere negationis poenam (hoc, quod etiam quidam ante hoc flectendo, sed integritatem legis custodiente. Si autem etiam reus proferat litteras acteris, deinde ille eas negat, aut ille probet eas, non solum illud reputetur, de quo negatio fuit, sed etiam tantum aliud adicitur. Hic quoque de iurisurandi datione similiter etiam in actore introducitur ratio.

CAP. IX. Si vero lis agatur per curatores (nimirum pertinet ad personas, quae curatoribus indigent) huiusmodi negationis poenam, quando in ipsorum curatorum fuerit litteris, non adversus eos, quorum sunt curatores, sed adversus eos ferri, qui turpem et indecentem hanc negationem fecerunt. Si vero aliud condemnationis augmentum aut in duplum, aut in triplum, aut in quadruplum ab antiquis legibus aut principum introductum est constitutionibus, maneat quidem illud secundum propriam formam, sicut nos illud in nostris Institutis, et Digestis, et Constitutionum libro sancimus, hoc autem nunc augmentum priorum sit.

CAP. X. Illud quoque in iudiciis arbitramur oportere melius, quam omnes ante nos, determinare et constituere. Si quis enim conventus fuerit res habere alterius, ille vero dicat, res non esse illius, de quo dicit actor, et cogatur qui actionem infert aut documentis, aut testibus, aut aliis uti laboribus, ut ostendat res illius esse, postea vero is, qui semper abnegaverat illius hoc non fuisse, nisi velnerit illius iurare, et dicere, quia ex hypotheca aut aliis causis in illam personam relatis propinquior est, quam ille, qui causam movet, aliae quidem sententiae vacent, quae prioribus nostris placuerant, mediocri autem quaedam, et elemeus, et

indemus (id quod etiam aliquis ex Imperatoribus, qui ante nos fuerunt, constituit), nec nullus iudex neque hac in re flectatur, sed legem exacte servet. Si vero reus etiam actoris manum proferat, et hic eam inficietur, ille vero eam probet, non id solum, quod negatum fuit, computetur, sed et alterum tantum adicitur; hoc autem in casu iuramenti praestandi ratio similis in actore quoque habeatur.

CAP. IX.

Quodsi lis per curatores agatur (nimirum cum illo ad personas, quae curatores habent, pertinet), eiusmodi inficiationum poenae, quando in propriis curatorum litteris sunt, non iis, qui in cura sunt, sed qui turpiter et indecenter inficiati sunt, irrogentur. Si vero aliud quoddam auctoritatis augmentum ad duplum, triplum vel quadruplum a veteribus legibus vel principum constitutionibus introductum est, illud quidem in statu suo maneat, quemadmodum id in Institutionibus et Pandectis nostris et constitutionum Codice sancimus; quod vero nunc constitutum, additamentum sit priorum.

CAP. X.

Illud quoque, de quo saepe in iudiciis dissensionem fuerunt, melius, quam factum est ab omnibus, qui ante nos regnarunt, ferendum et ordinandum esse putamus. Si quis enim ut rerum alienarum possessor convenitur, neget vero res, de quibus actor loquitur, illius esse, et is, qui actionem intendit, vel instrumentis, vel testibus, vel alio labore probare cogatur, eas res ad illum pertinere, et deinde is, qui res illius esse constanter negaverat, uti voluerit iuribus ab illo sibi debitis, et dicit.

solutionibus a se factis, tali homini nullam utilitatem esse, nec debentur exigi praecipimus, et hanc solam sustinere negationis poenam (hoc, quod etiam quidam ante hoc flectendo, sed integritatem legis custodiente. Si autem etiam reus proferat litteras acteris, deinde ille eas negat, aut ille probet eas, non solum illud reputetur, de quo negatio fuit, sed etiam tantum aliud adicitur. Hic quoque de iurisurandi datione similiter etiam in actore introducitur ratio.

CAP. IX. Si vero lis agatur per curatores (nimirum pertinet ad personas, quae curatoribus indigent) huiusmodi negationis poenam, quando in ipsorum curatorum fuerit litteris, non adversus eos, quorum sunt curatores, sed adversus eos ferri, qui turpem et indecentem hanc negationem fecerunt. Si vero aliud condemnationis augmentum aut in duplum, aut in triplum, aut in quadruplum ab antiquis legibus aut principum introductum est constitutionibus, maneat quidem illud secundum propriam formam, sicut nos illud in nostris Institutis, et Digestis, et Constitutionum libro sancimus, hoc autem nunc augmentum priorum sit.

CAP. X. Illud quoque in iudiciis arbitramur oportere melius, quam omnes ante nos, determinare et constituere. Si quis enim conventus fuerit res habere alterius, ille vero dicat, res non esse illius, de quo dicit actor, et cogatur qui actionem infert aut documentis, aut testibus, aut aliis uti laboribus, ut ostendat res illius esse, postea vero is, qui semper abnegaverat illius hoc non fuisse, nisi velnerit illius iurare, et dicere, quia ex hypotheca aut aliis causis in illam personam relatis propinquior est, quam ille, qui causam movet, aliae quidem sententiae vacent, quae prioribus nostris placuerant, mediocri autem quaedam, et elemeus, et

*) Prior huius cap. pars in Bas. L. 11. 12. (L. 11. 13. in: Meerm. Thes. Tom. V. p. 67.)

¹⁾ ἐν τῶ ἀγῶνι Hal. — ²⁾ αὐτὸ Hal.; om. Bas. — ³⁾ Sic ex Gr. conformavit locum Const.; curatorem, forte constitutas personas, quae curatores re-

spiciunt Trid., Port. Leg. fortasse: constituta in personis, quae — recipiunt.

χρῆσθαι βουληθεὶ τοῖς ἐξ ἐκείνου δικαίως, καὶ φάσκει, ὡς ἐξ ὑποθηκῶν ἢ ἑτέρων αἰτιῶν εἰς ἐκεῖνο τὸ πρόσωπον ἀναφερομένων κυριώτερός ἐστι τοῦ τῆν δίκην κινουόντος, αἱ μὲν ἄλλαι πᾶσαι σχολαζέτωσαν γινώμαι, αἱ τοῖς πρὸ ἡμῶν παρσιτάσαι, μετρία δὲ τις καὶ φιλάνθρωπος καὶ αὐτοῦ τοῦ πράγματος ἰστοχασμένη ποιῆθι τοῖς ἀρνηθεῖσιν ἐπαγέσθω. ὑπὲρ γὰρ τῆς περὶ ταῦτα ἀρνήσεως, καὶ τῶν τοῦ διώκοντος πόρων, καὶ λεγομένης ἐτι τῆς δίκης ἐπὶ τὸν διώκοντα μεταιδέσθω τῶν πραγμάτων, περὶ ὧν ἡ ζήτησις γέγονεν, ἢ νομῆ, ἄδειαν ἔχοντος τοῦ ταύτην ἀποιδότος, εἰ τινα δίκαια ἔχοι, ἐξ ἐκείνου τοῦ προσώπου, περὶ οὗ πρότερον τὴν ἀρνήσιν ὑπέμεινε, προσήκοντα αὐτῷ ταῦτα προσιθῆναι, καὶ τοῦ νόμου καὶ τοῦ δικαίου τυγχάνειν, τῆς ποιῆς ἐν μόνῃ τῇ μεταστάσει τῆς νομῆς περισταμένης. Ταῦτα ἡμῖν ἐπὶ τὴν διαδοχῶν, καὶ συνεισφορῶν, καὶ νυμῆσων, καὶ τῆς τῶν δικαζομένων ἀσφαλείας, καὶ τοῦ τὰ τῶν δικῶν ἐλαττώσαι πλήθη καὶ ἐξηρῆσαι, καὶ νενομοθέηται, καὶ ἐκ τοῦ λοιποῦ χρόνου κρατήσῃ, ὅπως ἂν καὶ τὰς διαδοχὰς εἰδοῖεν, καὶ τὰς συνεισφορὰς μὴ ἀγνοῖεν, καὶ περὶ τὰς νυμῆσεις μὴ στασιασῶν, καὶ μήτε προχείρως ταῖς τῶν οὐκείων γραμμάτων ἐπιπηδοῦεν ἀρνήσεσιν οἱ πονηρεῦσθαι βουλομένοι, μήτε τὰς ἀρνήσεις ἐξαροῖντο, μήτε ὑστέρων ἰσως καταβολαῖς χρόνιοι, μήτε τὰ ἐξ ὧν κατέχουσι τὰ πράγματα διαροῖντο προσώπων, ἀλλὰ μέτριοι τὰ καὶ πεικεῖς καὶ ἀληθεῖς ἐκ τῶν πραγμάτων φαινόμενοι, μετρίως ἀπολαύσων καὶ τῆς δίκης.

Κε φ. ια'.

Τὸ δὲ πονηρῶς παρὰ τινων ἀμφισβητηθῆν ἐπὶ τοῖς τῶν ἡμετέρων διατάξεσιν καὶ ἐν δίκαις μὲν παλαιῖς κινήθῆν, δίκαιον δὲ ὄν μηκέτι ζητεῖσθαι, τῷ πρῶτον προσκείμενον νόμῳ. Αἰτιαζομένων γὰρ ἡμῶν, ὡς, εἰ τις βλέψει πρὸς γυναῖκα φιλάνθρωπος, καὶ ταύτην εἰσικίσειατο προικῶν συμβολαίων χωρὶς, εἴτα καὶ προήσεται παῖδας, ὕστερον δὲ γυμικήν τε πρὸς αὐτὴν ἀναλάβοι διάθεσιν, καὶ γυναικίε συμβόλων ταυτῶν, καὶ παιδοποιήσῃ, μὴ μόνον τοὺς μετὰ ταῦτα ἐχθόντας παῖδας, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἔμπροσθεν καθίσταται γνησίους, καὶ διὰ τὴν τῶν σοφιστικῶν τε καὶ κακούργων ἐρηνησῶτων δεινότητα καὶ ἑτέραν γραιφάντων διατάξιν, ὡς ταῦτα βουλομένα κρατεῖν, εἰ καὶ δεύτερον ¹⁾ μὴ γένοιτο μετὰ τῶν προικῶν παῖδες, ἢ γινόμενοι τελευτήσων, ἔξουδόν τινες καὶ ἑτέραν ἀμφισβήτησιν, μὴ δεχόμενοι ταῦτα κρατεῖν καὶ ἐπὶ τῶν ἀπελευθερωθῆς συνοικουόντων, καίτοιγε τοῖς ὀρθῶς ἰστοχασμένοις τοῦ ἡμετέρου σκοποῦ καὶ τοῦτο ἦν ²⁾ ἤδη νενομο-

dicat, ex hypothecis vel aliis causis ad illam personam relatis se potiorum esse eo, qui litem movet, aliae quidem omnes sententiae cessent, quae maioribus nostris placuerunt, modica vero quaedam et humana ipsique rei conveniens poena negantibus imponatur. Pro inficiatione enim earum rerum et actoris laboribus etiam durante lite in actorem possessio rerum, de quibus quaestio est, transferatur, et licet illi, qui eam reddidit, si quaedam iura habet a persona illa, circa quam inficiationem antea fecerat, sibi debita, ea proponere, et ius suum obtinere, poena in sola translatione possessionis consistente. Haec nobis de successione, et collationibus, et divisionibus, et litigantium cautione, et ut litium multitudo minuatur inventa sunt atque sancita, ac tempore futuro obtineant, quo et successiones sciant, et collationes non ignorent, et circa divisiones non dissideant, nec illi, qui improbe agere volunt, temere ad scripturae propriae inficiationem deveniant, nec numeratam esse pecuniam negent, neque postea fortasse solutionem allegent, neque res ad eas personas pertinere negent, a quibus eas tenent, sed iusti, aequi et veraces appareant, ac iusto fruantur iudicio.

CAP. XI.

Quod vero improbe a quibusdam circa aliquas constitutiones nostras in dubium vocatum, et in multis quidem causis motum fuit, quum iustum sit, ut de eo amplius non gæratatur, huic legi annectimus. Quum enim constituissemus, ut, si quis mulierem amaverit, eamque sine dotalibus instrumentis duxerit, liberos etiam ex ea susceperit, deinde vero coniugali erga eam affectu ductus talia instrumenta confecerit, liberosque procreaverit, non solum liberi postea nati, sed et ante nati sint legitimi, quum etiam propter cavillantium et maligne interpretantium iniquitatem aliam quoque constitutionem scripsissemus, qua haec valere volumus, etsi deinde liberi post dotalia instrumenta non fuerint nati, aut, quum nati essent, mortui sint, quidam aliud etiam dubium invenerunt, non admittentes, ut haec in eis etiam obtineant, qui libertas sibi iungunt, quantum, si consilium nostrum recte assecuti essent, etiam hoc legibus iam sancitum esse videre potuissent. Si enim nuptiae cum libertabus non sunt omnino prohibita-

ipsi causae conveniens poena abnegantibus inferatur. Pro abnegatione namque circa hoc et actoris laboribus, etiam adhuc causa dicitur, ad actorem transferatur rerum, de quibus est quaestio facta, possessio, licentiam habente eo, qui hanc reddet, si qua iura habeat, ex illa persona, de qua prius negationem passus est, competentis sibi haec proponere, et legem et iustitiam ³⁾ promereri, poena in sola translatione possessionis constituta. Haec a nobis pro successione, et collationibus, et distributionibus, et litigantium cautela, et ut multitudo litium minuatur et inventa sunt, et sancita, et de cetero tenebant, quatenus et successiones agnoscant, et collationes non ignorent, sed circa distributiones non resultent, et neque petulantes snarum litterarum abnegationibus insiliant malignari volentes, neque adnumerationes abnegent, neque postea forsann solutionibus utantur, neque res, ex quibus detinent abnegent personis, sed mediocres et mites ex causis ostensi ⁴⁾, mediocri etiam potestatur iudicio.

CAP. XI. Quod autem ab aliquibus maligne dubitatur, in quibusdam nostris constitutionibus, et in indicis quidem plurimis notam est, quum sit iustum ulterius non quaeri, praesenti coniungimus legi. Constituentibus enim nobis, ut, si quis respexerit aliquam mulierem clemens, et hanc sortiatu abnegat dotalibus documentis, et deinde faciat filios, postea vero maritalem ad eam receperit affectum, et scripserit huiusmodi instrumenta, et fecerit filios, non solum eos, qui post hoc nati fuerint, filii, sed etiam priores esse legitimos, et propter circumvenientium et maligne interpretantium calliditatem etiam iam aliam scribentibus constitutionem, qua haec volumus tenere, licet secundi non sint nati post dotem filii, aut existentes moriantur, adinvenerunt quidam etiam aliam dubitationem, non recipientes haec tenere in iis, qui libertabus coplantur, quum utique recte conicientibus nostram intentionem etiam hoc fuerit iam sancitum. Si enim ad libertam non omnino nuptiae

¹⁾ δεύτεροι Hal., Fulg. — ²⁾ Hal., Fulg.; ἦν ἐξων Scrimg. — ³⁾ Trid., Port.; legum iustitia

Cont. — ⁴⁾ ostensis Trid.

ἐκείνοις, ὧν οἱ πατέρες ἔτι περιείσιν, ἢ ἐτελεύτησαν μὲν, τὰ δὲ τῆς φιλονομίας οὐδὲ δικαστικῆς ψήφου, οὐδὲ φιλικῆς κατέλιπε σύμβασιν¹⁾. ἐντεῦθεν τινες ὑπέλαβον, ἡμᾶς²⁾ μηδὲ μὴ ἐθέλειν τὰ ταῖς μνημονευθείσαις περιεχόμενα νομοθεσίας περὶ τῶν πρὸ τῆς ποιήσεως τῶν προικῶν τεθέντων παίδων κρατεῖν καὶ ἐπ' ἐκείνοις, τοῖς ἤδη πρὸ τῆς τοιαύτης νομοθεσίας τεθεῖσι, καὶ μάλιστα ἐκ τοῦ³⁾ τὸ περὶ τούτου μέρος, τὸ ἐν τῇ πρώτῃ καὶ δευτέρῃ διατάξει κεκείμενον, ἀφαιρεθῆναι παρ' ἡμῶν ἐν τῇ τοῦ κώδικος συντάξει. Ὅπερ αἰτιῶσιν ὑπέπεισαν. δικαιοτάτα γὰρ τῆς τε πρώτης καὶ δευτέρας τοῦτο ἀφειλόμεθα διατάξεως, καὶ τῇ τρίτῃ οὐ προστεθείκαμεν. ἐν μὲν γὰρ ταῖς κατὰ μέρος τεθείσαις νομοθεσίαις ἀναγκασίον ἢ τὴν ἰσὺς τὴν τοιαύτην παρελαμβάνειν εἰς τοῦτῳ τῆς νομοθεσίας ἀναφορὰν, ἐν δὲ τῷ παντὶ συναφροσίσματι τῶν νόμων κατὰ τὸν ἐπὶ νόμον ἡμῶν κώδικα ἐκότως περιαιρεθῆναι τὰ τοιαῦτα προσετέτακται, ὥστε μὴ πλῆθος περαιτέρω τοῖς βιβλίοις ἐγγραφῆναι. Ἐπὶ δὲ τῆς τρίτης διατάξεως οὐ προσετέτακται περὶ τῶν χρόνων, ὡς ἅπασιν φανερώτατον ὄν χρῆναι τὰ προστεθέντα δι' ἐρμηνείας ἐπ' ἐκείνων κρατεῖν, ἐφ' ὧν καὶ τοῖς ἐρμηνευθείσι νόμοις γίνεται χώρα.

Κ ε φ. α'.

Ἐπειδὴ δὲ ὅλως ἐβάνησαν τινες καὶ περὶ τῶν οὕτω φανερῶν ἀμφοτεροῦν ἐγγυηροῦντες ἦτοι πλανώμενοι, καὶ τόνδε προστίθεμεν τὸν νόμον, θεοπλίζοντες τὴν ἐν ταῖς ἐρμηνείαις τοιαύτην διατάξιν γενομένην παρ' ἡμῶν νομοθεσίαν κρατεῖν, ἐφ' ὧν καὶ ὁρίων τῷ πρώτῳ τεθέντι παρ' ἡμῶν νόμῳ προσεγράψαμεν, τοιούτων ἢτε περιεῖναι συμβαίνει τοὺς τῶν τοιούτων παίδων πατέρας, ἵτε καὶ τελευτήσῃ. οὕτω δὲ τὰ περὶ τῆς τοιαύτης ὑποθέσεως ἢ ψήφῳ ἢ διαλύσει πέρας λαβεῖν, ὥστε κατὰ τοῦτο τὰς τοιαύτας ὑποθέσεις ὑπὸ τοὺς παρ' ἡμῶν τεθέντας ἀγεσθαι νόμους. ἐξαιρουμένων ἐκείνων τῶν ὑποθέσεων, ὅσαι περ' ἐφθῆσαν πρὶν τοὺς παρ' ἡμῶν τεθῆναι⁴⁾ νόμους ἢ ψήφῳ δικαστῶν ἢ διαλύσει κριθῆναι.

Ἐ π ἰ λ ο γ ο ς.

Τὰ τοίνυν παρασπίντα ἡμῖν καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θελοῦ δηλούμενα νόμου ἢ σὴ ὑπεροχῇ φανερὰ πᾶσι καταστῆναι σπουδαίω. Dat. XVI. Kal. April. Constantinopoli, post cons. Belisarii V. C. [536.]

AIA-

modo velle, ut, quae dictis legibus de liberis ante constitutionem dotalium instrumentorum natis continentur, etiam in iis valeant, qui iam ante eas leges nati sunt, praesertim quum, quantum ad hanc rem, id, quod in prima et secunda constitutione positum erat, a nobis in compositione Codicis sublatum sit. Quod absurde suspicari sunt. Id enim merito primae et secundae constitutioni detraximus, et tertiae non addidimus. Num in particularibus legibus latis fortasse necesse erat, ut lex in praeteritum referretur, ab universa vero illa coactione legum in Codicem, qui a nobis nomen traxit, merito haec rescerari iussimus, ne superflua multitudo in libris illis scriberetur. Tertiae vero constitutioni de temporibus nihil addidimus, quum omnibus notissimum sit, ea, quae per interpretationem adducuntur, in illis obtinere debere, in quibus legibus interpretatis locus est.

CAP. I.

Quoniam vero exstiterunt omnino quidam, qui de rebus adeo manifestis dubitarent vel errarent, etiam hanc legem adiicimus, sancientes, ut, quae in tribus illis constitutionibus a nobis lata est lex, in iis etiam valeat, quae priori a nobis latae legi diserte adscriptimus, hoc est ut, sive patres liberorum illorum ceteris superstites esse, sive mortem obiisse, idque negotium aut sententia aut transactione non decium sit, hoc modo tales casus legibus a nobis latis subiciuntur, exceptis illis causis, quae ante, quam hae leges a nobis latae essent, vel sententia iudicis, vel transactione decisaes sunt.

Epilogus.

Quae igitur nobis placuerunt, et per sacram hanc nostram legem declarata sunt, tua excellentia omnibus nota facere studeat.

No-

quidem sunt, contentio autem neque iudiciali sententia, neque amabili interventione decisa est, hinc quidam arbitrati sunt, nos nullatenus velle ea, quae in memoratis continentur legislationibus de filiis, qui ante celebrationem dotium nati sunt, valere etiam in illis, qui ante huiusmodi legislationem nati sunt, et maxime eo, quod huius pars in prima et secunda constitutione posita ablata sit a nobis in Codicis compositione. Quod absurde arbitrati sunt. Iustissime namque primae et secundae hoc subtraximus constitutioni, et tertiae non adiecimus; in particularibus namque positis legislationibus necessarium erat forte hanc accipere in praeterito legislationis relationem; in omni vero coactione legum Codicis cognominis nostri recte abscondere talia proponimus, quatenus non multitudo superflua in Codice⁵⁾ scriberetur. Tertia vero constitutione non adiecimus aliquid de temporibus, quum omnibus manifestum sit, oportere ea, quae adiecta sunt, per interpretationem in illis valere, in quibus interpretatis legibus sit locus.

Cap. I. Quia vero omnino emeruerunt quidam, et de sic manifestis se dubitare contententes, vel errantes, hanc adiecimus legem, sancientes, in praedictis tribus constitutionibus factam a nobis legislationem valere, in quibus etiam expressim primae positae a nobis legi adscriptimus, hoc est sive superesse contigerit talium filiorum patres, sive mori, nondum vero de⁶⁾ huiusmodi negotio aut decreto aut transactione finis acceptus est, secundum haec tales causae ad leges a nobis positas deducantur, exceptis illis negotiis, quae contra ante leges a nobis positas aut decreto iudicium, aut transactione determinari.

Epilogus. Quae igitur nobis placuerunt, et praesente sacra declarata sunt lege, tua sublimitas manifesta omnibus facere studeat. Dat. XVI. Kal. April. Constantinop. post cons. Belisarii V. C. [536.]

CONSV. XX.

¹⁾ συμβάσεις Hal. in notis recogn. op. — ²⁾ Hal.; ἡμᾶς ἢ Scring. — ³⁾ καὶ μάλιστα αἶνε ὅτι — ἀφηρεθῆ Hal. — ⁴⁾ ἐφθασαν πρὸ τοῦ τού — τεθένται Hal. —

⁵⁾ superflua codicibus Trid., Port. — ⁶⁾ Trid., Port., de om. Cont.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ κ.^α)

Περὶ τῶν ὑπηρετουμένων ὀφφικίων ἐν τοῖς σάκροις ¹) τῶν ἐκκλησιῶν.

(Coll. III. tit. 7.)

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννη, τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ τῶν ἱερῶν πραιτωρίων τῷ δευτέρῳ, ἀπὸ ἐπιστῶν καὶ πατρικίῳ.

Προοίμιον.

Ἦδη μὲν θεῖον ἐπισησάμεθα νόμον περὶ τῶν ἐφέσεων ²) διαλεγόμενον, τίνα χρῆ παραφυλάττεσθαι τρόπον ἐπ' αὐταῖς, καὶ ὅθεν καὶ εἰς ³) τινὰς φέρεσθαι τὰς ἐκκλησίας, ὃν πρὸς τὴν σὴν ὑπεροχὴν, πρὸς τὴν ἐνδοξοτάτων ἡμῶν κατελέμμεναι κοινότητα. Ἐπειτα δὲ πολλὴ γέγονεν ἀμφισβήτησις περὶ τῶν ὑπηρετουμένων ταῖς ὀφφικίων, τῶν μὲν ἐκ τοῦ θελοῦ τῶν ἐπιστολῶν σκρινίου τὰς τῶν spectabilium δικαστῶν οὐκείων ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ὑπηρεσίας ⁴), τῶν δὲ ἐκ τοῦ θρόνου τῆς σῆς ὑπεροχῆς μέγιστα δηλοῦντων ἀδικεῖσθαι, εἰ μεταβληθῆναι τοῦ σχήματος οὐκείῳ μόνον ταῖς ἐκκλησίαις ὑπηρετήσουσι, ταῖς ἀπὸ τῶν λαμπροτάτων τῶν ἐπαρχιῶν ἀρχόντων ἱερομέναις εἰς μόνον τὸ σὸν δικαστήριον, καθάπερ πρότερον ἦν, ἤνεκα ἐν θεῷ μὲν καὶ αὐτὸς ἡμεῖς δικαστήριον, ὑπηρετεῖτο δὲ ἡ τάξις ἡ σῆ, ἀλλὰ διὰ τὸ τῶν spectabilium σχῆμα ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ἀρχοντοῦ τῆς ὑποθέσεως κινουμένης, καὶ συνακροωμένου τῆ σῆ ὑπεροχῆ καὶ τοῦ ἐνδοξοτάτου ἡμῶν κοινότητας, καὶ ἐκαστέρου μέρους τὸ πᾶν οὐκείων, καὶ συνακρόωνται παρὰ τὴν σῆ ὑπεροχῆ καὶ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἡμῶν κοινότητας πολλάκις τῶν τε ἐκ τῶν θελῶν σκρινίων, ἄλλοι ταῖς ἐφέσεις ὑπηρετοῦνται, τῶν τε ἐκ τῆς τάξεως τοῦ θρόνου τοῦ σου, τέλος εἰς τίνα τόπον τὸ πρᾶγμα περιέσθαι, ὃν ἀγράφως εἰς ἡμᾶς γέγραπτε. Τὸ πρᾶγμα δὲ καὶ ἡμῖν οὐκ ἀπὸ τροπῶν νενοηδὲς ἴδοξε, καὶ τίως, ἐπειδήπερ Παφλαγονία καὶ Ὀνορία ⁵), διηρημέναι πρότερον εἰς ἀρχοντίας δύο, εἰς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν περιέσθησαν, τὸ πρᾶγμα ὄνομα προσλαβόντα, τοῦτο ἀναμφισβήτητως ἴδοξε τὸ σχῆμα τῆ σῆ προσήκειν ἀρχῇ. Ταῦτο δὲ τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν ποτὲ ⁶) δύο Πόντων, τούτεστιν Ἐλεγοπόντου τε καὶ πόντου Πολεμωνιακοῦ. κάκεισε γὰρ

Novella XX.

DE OFFICIIS ADMINISTRANTIBUS IN SUMMIS APPELLATIONIBUS.

Idem Imperator Ioanni, gloriosissimo sacro Praetorio iterum Praefecto, Exconsuli et Patricio.

Praefatio.

Sacram quidem de appellationibus iam tulimus legem, constituentem, quem in illis modum observari, et unde, et ad quos appellationes deferri oporteat; quam etiam ad tuam excellentiam, et ad gloriosissimum nostrum quaestorem misimus. Magna tamen deinde de officiis illis ministrantibus exorta est dubitatio, quum illi quidem, qui de sacro scrinio epistolarum sunt, ministeria spectabilium iudicum in appellationibus sibi vindicarent, illi vero, qui de sede tuae celsitudinis, maxime se laedi dicerent, si mutata forma non amplius soli appellationibus illis, quae a clarissimis provinciarum praesidibus ad solum tuum iudicium deferuntur, inserverent, sicuti antea moris erat, quum ipse in sacro iudicio causas cognosceres, et cohors tua ministerium obiret. Sed quum propter spectabilium schema in ordine sacri auditorii causa agitata esset, cum tua celsitudine etiam gloriosissimo nostro quaestore cognoscente, et unaquaeque pars omnia sibi vindicaret, ac tum apud tuam celsitudinem, tum etiam apud gloriosissimum nostrum quaestorem tam qui ex sacris scriniis appellationibus ministrant, quam ex cohorte sedis tuae sunt, saepe congregati essent, tandem res redacta est in quandam formam, quam sine scripto ad nos delulistis. Res vero nobis etiam non incongrua visa est; et quoniam interim Paphlagonia et Honoria, antea in duo praesides divisae, in unum, qui praetoris nomen accipit, redactae sunt, hoc schema sine dubio ad tuum magistratum pertinere visum est. Hoc idem et in duo praesides Pontis, hoc est Helleponto et Ponto Polemoniaco. Nam et ibi, quum antea duo praesides essent, nunc vero unus moderator sit factus, qui et ipse spectabilium dignitate ornatus est, idem rursus evenit, et ad solum modo tuum iudicium causas appellationum,

secun-

GL. CONST. XX.

DE ADMINISTRANTIBUS OFFICIIS ¹) IN SACRIS APPELLATIONIBUS.

(Coll. III. tit. 7.)

Imp. Iustinianus A. Ioanni, gloriosissimo sacrorum praetoriorum Praefecto iterum, Exconsuli et Patricio.

Praefatio. Iam quidem sacram fecimus legem de appellationibus, eloquentem, quem oportet servari modum super eis, et unde ad quos ferri ²) appellationes quasque deceat, quam tam ad tuam celsitudinem, quam ad gloriosissimum nostrum quaestorem. Quia vero plurima facta est dubitatio de ministrantibus in officiis, quum ii, qui ex sacro quidem epistolarum scrinio sunt spectabilium iudicum, vindicarent sibi appellationis ministerium, qui vero ex sede tuae sunt celsitudinis maxime dicerent se laedi, si mutato schemate nequaquam soli appellationibus ministrarent illis, quae a clarissimis provinciarum iudicibus veniunt ad solum tuum iudicium, sicut prius erat, dum in divino quidem ipse audires consistorio, ministraret vero officium tuum, sed propter spectabilium schema in ordine sacri auditorii negotio moto, et pariter audiente tua celsitudine cum gloriosissimo nostro quaestore, utriusque partis totum sibi immitterent, congregati apud tuam celsitudinem et gloriosissimum nostrum quaestorem saepius et illis, qui ex sacris scriniis appellationibus ministrant, et qui ex tuae sedis celsitudine et officio, novissime ad quandam formam causa perducta est, quam ex non scripto ad nos deduxistis. Causa vero nobis non incongrua visa placuit, et interim, quoniam Paphlagonia et Honoria, divisae prius in indices duos, in unam eundemque redactae sunt, praetoris nomen suscipientem, hoc iudicium placuit

placuit

¹) Hal. et Scring. — Integra fere extat Nov. in Bas. IX. 2. 1. cf. Psell. p. 19. — Iulian. const. 25 et 120. — Fersio est vetus glossata.

²) Hal., Fulg.; ἄκριος Scring. — ³) ἐκκλησιῶν Hal. — ⁴) Hal.; ὅθεν εἰς (om. καὶ) Scring. — ⁵) τὰς τῶν περιβλέπτων δικαστῶν οὐκείων οὐκείων ἐν ταῖς τῶν ἐκκλησιῶν ὑπηρεσίαις Hal. — ⁶) Ὀνορίας Hal., Bas. (cod. Coisl.) — ⁷) Scring., Bas. (cod. Coisl.), Fulg.; om. ποτὲ Hal., Bas. (Fabr. et Heimb.) — ⁸) ma Contii, Trid.; officia Port., Cont. — ⁹) Trid.; fieri Port., Cont.

γὰρ δύο καθεστῶτων ἔμπροσθεν ἀρχόντων, νῦν δὲ ἐνός τοῦ moderάτωρος γεγονότος, κεκοσμημένου καὶ αὐτοῦ τῆ τῶν περιβλεπτῶν ἀξία, πάλιν ταῦτα συνάβαινε, καὶ εἰς τὸ σὸν μόνον δικαστήριον φέρεσθαι τὰς ἀπὸ τῶν ἐκκλήτων δίκας ἔχρη, κατὰ μέντοι τοῦ ὄρους τῆς περὶ τῆς ἐκκλήτων διατάξεως.

Κε φ. α΄.

Συνήρεσε τοίνυν ἅμα μὲν τοῖς ὑπουργοῦσιν ἑκατέρω τῶν ἀρχῶν, ἅμα δὲ ὑμῖν ἀμφοτέροις, καὶ πρὸς γε καὶ ἡμῖν ὁρθῶς ἔδοξεν ἔχειν τὸ παραστὰν ἡμῖν¹⁾, ὥστε μόνην τὴν τάξιν τῆς σῆς ὑπεροχῆς ταῖς τοιαύταις ὑπηρεσίαις ἐκκλήτοις, καθάπερ καὶ πρότερον ἦν, εἰ καὶ ἐν σχήματι θελοῦ ἀκροατηρίου λέγοιτο, καὶ παρῆ καὶ ὁ ἐνδοξότατος ἡμῶν κοιαιστῶρ, καὶ μετέχοι τῶν πραιτομένων.

Κε φ. β΄.

Ἀλλὰ μὴν ἐπειπερ ὁ τῆς πρώτης Καππαδοκίας ἡγούμενος πρότερον εἰς τὴν σὴν ἀρχὴν ἐώρα μόνην, κακίαις τῶ τῶν ἐφέσεων ἐφέρετο, νῦν δὲ εἰς τὸ τοῦ περιβλεπτοῦ ἀνδραπιάτου μεταβέβηται σχῆμα, οὐδὲν ἦτιον προσήκον ἐστὶ, καὶ τῆς ἀρχῆς ἐκείνης ἔφεσις διχομήνης, καὶ ἀναλεμπομένης τῆς δίκης ἐνταῦθα, κατὰ τὴν θέαν ἡμῶν διατάξιν ἐν ταῖς θελοῦ ἀκροατηρίου αὐτὴν ἀγωνίζεσθαι, συνόντος καὶ τοῦ ἐνδοξοτάτου ἡμῶν κοιαιστῶρος, καὶ συνακροαμένου τῆς ὑποθέσεως, μόνης δὲ τῆς τάξεως ὑπηρετουμένης τῆς σῆς, ἐπειδὴ καὶ πρότερον τοῦτο γενόμεστο. Εἰ γὰρ καὶ ὁ περιβλεπτός κόμης τῶν οἰκείων²⁾ συνανεμχθῆ νῦν τῆ ἀρχῆ, ἀλλ' οὐν οὐδὲ πρότερον πολλαὶ ἱνεες ἐκινούνη δίκαι παρ' αὐτῆ, οὐδὲ ἐκ τοῦ δικαστηρίου τοῦ κατ' αὐτὸν ἐφέρετό τις σχεδὸν ἔφεσις ἐνταῦθα, νῦν δὲ δὴ καὶ τὰ περὶ τὰς ταμιακάς διοικήσεις καὶ ἐπιροίαις τῶν παρεδῶκαμεν, καὶ οὐ δεῖ παρὰ τοῦτο ἐλατιωθῆναι τὸν σὸν θρόνον, ἀλλ' ὁμοίως τὴν σὴν ὑπηρετιοῦσθαι τάξιν μόνην ταῖς ἐνταῦθα φερομένης ὑποθέσεσι.

Κε φ. γ΄.

Ταῦτό δὲ τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ τῆς Ἀρμενίας ἀνδραπιάτου, ἐπειδὴ πρότερον ἀρχὴν αὐτὴν ὀρδιναριαν ἐμβαθμον³⁾ ποιήσαντες, νῦν⁴⁾ οὐδὲν αὐτῆ προσθέντες εἰς τὴ σῆ ἀνδραπιατίας μετηγαγομεν σχῆμα. Καὶ γὰρ δὴ καὶ ταῖς ἐκείθεν δίκαις ἡ τῆς σῆς ὑπεροχῆς ὑπηρετιοῦσθαι τάξιν, τῆς δίκης μὲν ἐν ταῖς θελοῦ

secundum terminos tamen constitutionis de appellationibus latae, deferri oportuit.

CAP. I.

Placuit igitur tam his, qui utrique magistratu inserviunt, quam utrique vestrum, praeserea nobis quae recte se habere visum est, quod nobis placuit, ut sola cohors tuae excellentiae talibus appellationibus ministret, quemadmodum et antea moris erat, etsi in forma sacri auditorii agantur, et gloriosissimus noster quaestor adsit, et particeps sit eorum, quae geruntur.

CAP. II.

Sed quoniam primae Cappadociae praeses antea ad solum tuum magistratum spectavit, et illus appellationes deferebantur, nunc vero in spectabilis proconsulis figuram mutatus est, nihilominus convenit, ut, etiam illo magistratu appellationem suscipiente, et lite hic missa, secundum sacram nostram constitutionem illa in ordine sacri auditorii disceptetur, praesente quoque gloriosissimo nostro quaestore et una causam audiente, sola vero tua cohorte ministrante, quoniam antea etiam hoc moris fuit. Quanquam enim spectabilis comes rerum privatarum magistratui nunc admixtus sit, antea tamen nec multae lites apud eum motae sunt, et vix a iudicio eius ulla appellatio hic delata fuit. Nunc vero aerarii administrationes etiam aliis quibusdam concessimus, nec propterea tua sedes imminui debet, sed similiter sola cohors tua in causis hic delatis ministret.

CAP. III.

Illud vero ipsum in Armeniae quoque proconsule, quia quum antea eam administrationem ordinariam dignitatem fecerimus, nunc nihil ei addentes in proconsulatus formam mutavimus. Nam litibus etiam, quae inde veniunt, tuae eminentiae cohors ministrabit, lite in ordine sacri auditorii, ut diximus, movenda, sed

placuit schema tuo competere cingulo. Hoc idem et in duobus aliquando Pontis⁵⁾, hoc est Hellesponto et Ponto Polemoniaco. Nam et illic duobus constitutis prius iudicibus, nunc autem uno moderatore facto, et decorato etiam ipso spectabilium dignitate, rursus hoc proveniebat, et ad unum solummodo iudicium ferri appellationum lites oportebat, secundum terminum tamen constitutionis de appellationibus.

CAP. I. Complacuit igitur simul his quidem officii utriusque administrationis, simul autem vobis ambobus, insuper et nobis recte se habere visum est, solum officium tuae celsitudinis talibus ministrare appellationibus, sicut et prius fuit, et in schemate sacri auditorii dicantur, et adsit gloriosissimus noster quaestor, et particeps sit gestorum.

CAP. II. Sed etiam quoniam primae Cappadociae praeses prius ad tuum cingulum respiciebat solum, et ibi⁶⁾ appellationes ferebantur, nunc autem in spectabilis proconsulis figuram mutatus est, nihilominus competens est, et illa administratione appellationem suscipiente et mittente⁷⁾ hic litem, secundum nostram sacram constitutionem ordine sacri nostri auditorii eam examinari, praesente quoque gloriosissimo nostro quaestore, et pariter audiente negotium, solo officio ministrante tuo, quoniam et prius hoc solitum erat. Nam etsi spectabilis comes domum permixtus est, tamen neque pridem multae quaedam movebantur causae apud eum, neque ex iudicio eius ferebatur aliqua paene appellatio hic. Nunc autem quae circa aerarii dispensationem sunt et aliis⁸⁾ quibusdam tradidimus, et non oportet ob hoc minui sedem tuam, sed similiter tuum ministrare officium solum hic delatis negotiis.

CAP. III. Hoc ipsum etiam in Armeniae proconsule, quoniam prius administrationem eam ordinariam facientes, et nunc nihil ei addentes in proconsulis figuram mutavimus. Etenim iude venientibus litibus tuae celsi-

¹⁾ Scrimg., Bas.; τὸ περισσιῶν ὑμῖν Hal.; om. haec verba Fulg. — ²⁾ Scrimg., Hal., Bas. (cod. Coisl.); ὀκων Bas. (Fabr. et Heimb.), Fulg. cf. Cuias, Obs. FIII, 40. — ³⁾ ἔμβαθμον om. Hal., Bas., Vulg. — ⁴⁾ αὐτὴν add. Hal. — ⁵⁾ Bk. ed. ster.; positus Trid.,

Port., Cont. — ⁶⁾ Trid., Port., tibi Cont. — ⁷⁾ Bk. ed. ster.; antea illam administrationem appell. suscipientem et mittentem. — ⁸⁾ Bk. ed. ster.; aliis hic quibusdam Trid.; aliis haec quibusdam, Port., Cont.

θίλων ἀκροατηρίου, καθάπερ ἐπιόντες ἐφ' ἑαυτοῖς, κινουμένους, παρ' ἀμφοτέρους δὲ ἕμιν ἐξεταζομένης, οὐδὲν δὲ ἦτον τῆς τάξεως τῆς σῆς ὑπηρετιουμένης τῷ πρῶτῳ, καθάπερ καὶ πρότερον ἦν, ἤνίκα μόνον τὸ τῆς ἀρχῆς τῆς καλουμένης ὀρδινάρας εἶχε σχῆμα, μέγιστα τὰς οὐ προσλαβοῦσα.

Κεφ. δ'.

Ἐπειδὴ δὲ καὶ Λυκαονίαν καὶ Πισιδίαν καὶ Ἰσαυρίαν ὑπὸ ἄρχουσι πρότερον τεταγμένας καὶ τὰς ἐκκλητίους ἀναπεμπούσας εἰς τὸν θρόνον τὸν σὸν νυνὶ κοσμηθῆναι τῇ τῶν πραιτῶρων ἀρχῇ συμβέβηκεν (εἰ καὶ δοκίμῳ πῶς συναναμειχθῶσι τὸ αὐτὸ καὶ στρατιωτικῇ τάξει, ἐπειδὴ πρότερον καὶ δοῦξ ἐφ' ἐκείνης τούτων ἐπαρχίας ἦν), ἀναγκαίως ἡμῖν ἔχειν ἰδοῦναι διὰ τὸν καινισμόν τούτων μόνον δὴ τῷ θρόνῳ τῷ σῷ καὶ τῷ ἐνδοξοτάτῳ κοιναίσιωι παραδοῦναι τῆν τῶν ἐφέσεων ἐξέτασιν, δοῦναι δὲ φιλανθρωπότερον τῇ τάξει τῇ σῇ καὶ τοῖς ἐπὶ τούτῳ πραττομένοις ὑπηρετεῖσθαι. ὥστε, εἰ τι γέγονε τοιοῦτον ἐμπροσθεν, ἢ καὶ ὕστερον γένηται, τῆν αὐτὴν τῷ πρῶτῳ τὰς οὐ ὑπεῖναι θεσπιζόμεν.

Κεφ. ε'.

Ἐπειδὴ δὲ δύο καθαρῶς ἦσαν ἀρχαί, τοῦ τε κόμητος τῆς ἑώρας, τοῦ τε ἀρχοντος αὐτῆς τῆς πρώτης Συρίας, καὶ αἱ μὲν τῆς πολιτικῆς ταύτης ἀρχῆς ἐφέσει εἰς τὸν σὸν ἐφέροντο θρόνον, τῆς τάξεως ὑπηρετιούσης μόνης τῆς σῆς, αἱ δὲ τοῦ κόμητος τῆς ἑώρας, οἷα σπεκταβίλλου, κατὰ τὸ τῶν θείων ἀκροατηρίων σχῆμα, εἰς τὸν θρόνον τὸν σὸν, εἰς τε τὸν ἐνδοξοτάτον κοιναίσιωα, μόνων τῶν ἐκ τῶν θείων σχηματῶν ὑπηρετιουμένων.

Κεφ. ε'.

Ἀλλὰ τοῦτο ἐν τοῦτῳ τῷ μέρει καλῶς ἡμῖν ἔδοξεν ἔχειν ἐπὶ ταύτης δὴ τῆς ἀρχῆς κοινὴν δοῦναι τῆν ὑπορχίαν τοῖς τε ἐκ τοῦ τῶν θείων ἐπιστολῶν σχηματῶν, τοῖς τε ἐκ τῆς τάξεως τῆς σῆς ὑπεροχῆς. τὸ γὰρ δὴ τῶν πρόσθεν δύο βικαρίων, τῆς τε Ποντικῆς, τῆς τε Ἀσιανῆς, παντελῶς καινισθῆναι, καὶ εἰς τῆν ἀρχὴν μόνης ἐπαρχίας μιᾶς μεταστῆναι (Γαλατίας φαιέν καὶ Φρυγίας Πακτανιανῆς), φοιτᾶτω μὲν πρὸς τὴν σὴν ὑπεροχὴν, πρὸς τε τὸν ἐνδοξοτάτον κοιναίσιωα, μόνων δὲ τῆν ὑπηρεσίαν δεχέσθω τῆς τάξεως τοῦ θρόνου τοῦ σῷ.

Κεφ. ζ'.

celsitudinis ministrabit officium, lite quidem in ordine sacri auditorii, sicut praediximus, movenda apud eos, apud autem ambos vos examinanda, nihilominus autem officio tuo ministrante causae, sicut prius fuit, dum solam administrationis ordinariae haberet schema, maiore ordine non suscepto.

CAP. IV. Quoniam vero Lycaoniam et Pisidiam et Isauriam, sub iudicibus primitus constitutas, et appellationes destinantes ad sedem tuam, nunc decorari praetorum cingulo contigit¹⁾, licet videatur quodammodo permixtum quoddam ei etiam militare officium, quoniam prius et dux in utraque harum provinciarum fuit, necessarium nobis se habere placuit propter hanc novitatem soli sedi tuae et gloriosissimo quaestori tradere appellationum examinationem, cedere quoque clementiam tuo officio, ut iis, quae super hoc aguntur, ministret²⁾. Unde sive aliquid factum est tale prius, sive etiam postea fiat, eundem ordinem causae imponi sancimus.

CAP. V. Quia vero duae fuerunt administrationes³⁾ pure, et comitis orientis, et iudicis primae Syriae, et civilis quidem huius administrationis appellationes⁴⁾ ad tuam referbantur sedem, officio administrante soloammodo tuo, comitis autem orientis, utpote spectabilis, in sacrarum auditionum figura ad sedem tuam et gloriosissimi quaestoris veniebat, solis qui ex sacris sunt scriniis ministrantibus.

CAP. VI. Sed hoc in hac parte nobis bene se habere visum est, in hac videlicet administratione commune dare ministerium et iis, qui ex sacrarum epistolarum scrinio sunt, et qui ex officio tuae celsitudinis. Quod enim prius duorum vicariorum fuit Pontica et Asia, et omnino innovatum est, et in unius administrationem solius provinciae mutatum (dicimus autem aliud Galatae, aliud autem Phrygiae Pacatiana), veniat quidem tam ad tuam celsitudinem, quam ad gloriosissimum quaestorum, solum autem modo ministerium suscipiat officium sedis tuae.

CAP. VII.

sed apud utrumque vestrum examinanda; nihilominus autem cohors tua causae ministret, sicut antea erat, quum solam magistratus ordinarii, qui vocatur, speciem haberet, maiorem ordinem non adeptus.

CAP. IV.

Quoniam vero Lycaoniam, Pisidiam et Isauriam sub praesidibus antea constitutas, et appellationes ad sedem tuam mittentes nunc praetorum imperio decorari contigit (licet quodammodo militare quoddam officium illi admixtum esse videatur, quoniam antea etiam in utraque provincia dux erat), necessarium nobis propter hanc innovationem visum est soli sedi tuae et gloriosissimo quaestori examen appellationum concedere, et cohorti tuae, ut negotio etiam huic ministret, humaniter largiri. Quare si antea tale quid factum est, aut etiam postea fiet, ut in illa re idem ordo sit sancimus.

CAP. V.

Quoniam vero duo omnino magistratus erant, comitis Orientis et praesidis primae Syriae, et appellationes quidem a civili hoc magistratu ad tuam sedem solo ministrante tuo officio deferbantur, comites vero Orientis, tanquam spectabilis, iuxta sacrarum auditoriorum formam et ad tuam sedem, et ad gloriosissimum quaestorem, solis illis, qui in sacris scriniis militant ministrantibus.

CAP. VI.

Hac in parte nobis placuit commune in hac administratione ministerium dare tam illis, qui ex sacrarum epistolarum scrinio sunt, quam qui ex cohorte tuae eminentiae. Quod enim antea duorum vicariorum Ponticae et Asianae fuit, illud omnino innovatum, et in magistratum unius provinciae, Galatae et Phrygiae Pacatiana, translatum, veniat quidem ad celsitudinem tuam et ad gloriosissimum quaestorem, solum vero ministerium sedis tuae suscipiat.

CAP. VII.

¹⁾ Bl. ed. stor.; antea contingit. — ²⁾ Bl. ed. Cont. — ³⁾ civiles — administrationis, app. autem stor.; antea ministrant. — ⁴⁾ Trid.; ministraciones Port., Trid., Port.

Κεφ. ζ΄.

Κακῆτο μέντοι θεσπίζομεν, ὥστε ἐκ τούτου ¹⁾ δὴ τῶν ἀρχῶν τῶν νῦν παρ' ἡμῖν ἐξευρεθεισῶν καὶ μεταβαλουσῶν τὸ ἀρχαῖον σχῆμα, εἴτε αὐτόθεν κατὰ τὴν φύσιν τῆς οὐκείας δικασταῖν ἀρχῆς, εἴτε καὶ ἐκ παραπομπῆς ἡμετέρας, ταῦτ' οὐ φυλάττεισθαι σχῆμα, καὶ ἔνθα μόνην ὑπηρετεῖν τὴν τάξιν τῆς σῆς ὑπεροχῆς ἐθεσπίσαμεν ²⁾.

Κεφ. η΄.

Ὅμοιως εἴτε ἐκ παραπομπῆς, εἴτε ἐκ τῆς τοῦ δικαστηρίου φύσεως ἢ ἐφέσει ἀνέλθοι, τὴν τάξιν τῆς σῆς ὑπεροχῆς ὑπηρετεῖσθαι ταῖς ἐφέσεσι θεσπίζομεν, εἴτε ἐκ παραπομπῆς ἡμετέρας, ὁμοίως τῆς τάξεως ἔσται τῆς σῆς.

Κεφ. θ΄.

Ἐφ' οἷς δὲ κοινὴν εἶπομεν τὴν τε τῶν τάξεων, τὴν τε ἐκ τῶν θείων σκρινίων ὑπουργίαν, ὁμοίως τὴν κοινότητα φυλάττομεν, εἴτε ἐκ παραπομπῆς, εἴτε κατὰ τὸ τεταγμένον ἐν τῷ δικαστηρίῳ γένοιο τὰ τῆς ἐξετάσεως. Ἐπ' ἐκείνων μέντοι τῶν δικῶν; ἅς οὐ σπικταβλίοι δικασταὶ κρίνουσιν, ἀλλὰ συνήγοροι μόνον, ἐφ' ὧν ἐφέρετο τὰ τῆς υποθέσεως εἰς τὸν θρόνον τὸν σὸν, εἰς τε τὸν ἐνδοξότατον ἡμῶν κοιμιστῶρα, τῶν καθωσιωμένων λιβελλισῶν ὑπηρετούμενων αἰταῖς, ἐπειδὴ μηδὲν παντελῶς ἐπὶ ταῦταις κεκαίνισται, τὸ παλαιὸν φυλάττομεν σχῆμα. ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων τῶν οὐ καινισθέντων τὰ τῆς παλαιᾶς ὑπουργίας μένειν ἐφ' ἐαυτῶν διατάττομεν, οὐδενὸς νεωτέρου γενομένου. ὁ γὰρ ἐπισυμβὰς καινισμὸς ἄλλως πῶς χρῆναι ³⁾ γενέσθαι καὶ τὸ τῶν ὑπουργούντων ὑπέδειξε ⁴⁾ σχῆμα.

Ἐ π ἰ λ ο γ ο ς .

Τὰ τοίνυν παραστάνα ἡμῖν καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θεοῦ δηλούμενα νόμου ἢ σῆ ὑπεροχῆ ἔργῳ καὶ πέραιτι παραδοῦναι σπουδάτω. Dat. XV. Kal. April. Constantinop. post cons. Belisarii V. C. [536.]

ΔΙΑ-

CAP. VII.

Illud tamen etiam sancimus, ut exinde in magistratibus, qui nunc a nobis inventi sunt veteremque formam mutarunt, sive per se secundum naturam sui magistratus, sive etiam ex delegatione nostra indicent, eadem servetur forma, ibique ut sola celsitudinis tue cohore ministret sancimus.

CAP. VIII

Similiter sive ex delegatione, sive ex iudicii qualitate appellatio veniat, sancimus ut celsitudinis tue officium appellationibus ministret, sive ex delegatione nostra, similiter id cohortis tue erit.

CAP. IX.

In quibus autem casibus et officiorum et sacri scrinii ministerium commune esse diximus, similiter communionem servamus, sive ex delegatione, sive non solum in iudicio fiat examinatio. In illis tamen litibus, quas non spectabiles iudices, sed advocati solum diiudicant, in quibus causae tam ad sedem tuam, quam ad gloriosissimum quaestorem nostrum deferbantur, devotissimis libellensibus ministerium ipsis praebentibus, quia nihil omnino in illis innovatum est, antiquam formam servamus, quemadmodum et in reliquis omnibus quae innovata non sunt, ut vetera ministeria manent, nec quid novi inducatur, constituimus. Superveniens enim innovatio alias ostendit, qualis fieri debeat ministrantium quoque forma.

E p i l o g u s .

Quae igitur nobis placuerunt et per sacram hanc legem declarata sunt, ut in effectum deducantur, celsitudo tua operam det.

No-

CAP. VII. Illud tamen sancimus, ut ex administrationibus nunc a nobis adinventis et mutantibus antiquum schema, sive hoc ipsum secundum naturam propriae iudicet administratio, sive etiam ex delegatione nostra, idem servetur schema, et ibi solum administrare officium tuae celsitudinis sancimus.

CAP. VIII. Similiter sive ex delegatione, sive ex cinguli natura appellatio veniat, officium tuae celsitudinis ministrare appellationibus sancimus, sive etiam ex delegatione nostra, similiter officii erit tui.

CAP. IX. In quibus autem commune diximus et tuorum officiorum, et sacri scrinii ministerium, similiter communionem ⁵⁾ servamus, sive ex delegatione, sive, secundum quod dispositum est, in iudicio fiat examinatio. Super illis tamen litibus, quas non spectabiles iudices indicant, sed advocati solum, referatur negotium tam ad sedem tuam, quam ad gloriosissimum quaestorem, devotissimis libellensibus ministrantibus eis, quoniam, dum nihil omnino super istis innovatum sit, antiquam servamus figuram, sicut etiam in aliis omnibus non innovatis antiqua ministeria manere in semetipsis disponimus nulla novitate facienda; accedens namque novatio aliter quodammodo oportere fieri etiam ministrantium ostendit figuram.

E p i l o g u s . Quae igitur placuerunt nobis et per hanc sacram declarata sunt legem tua celsitudo omnibus faciat manifesta, edictis destinatis a se, ut omnes cognoscant, quae nobis sunt placita. Dat. XV. Kal. April. Constantinop. post cons. Belisarii V. C. [536.]

CONST. XXI.

¹⁾ ἐκ τούτων Hal., Bas. — ²⁾ Scring., Bas.; ἐθεσπίζομεν Hal.; θεσπίζομεν, quod Homb. proposuit, a Fulg. commendatur. — ³⁾ Scring., Bas.; χρῆ Hal. — ⁴⁾ Scring., Bas.; ἀποδείξει Hal. in notis recogn. op. — ⁵⁾ Trid., Port.: commune Cont.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ κα'.^{α)}

Περὶ Ἀρμενίων, ὥστε καὶ αὐτοὺς ἐν πᾶσι τοῖς Ῥωμαίων ἀκολουθεῖν νόμοις.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Ἀκακίῳ, τῷ μεγαλοπρεπεστάτῳ ἀνθυπάτῳ Ἀρμενίας.

Προοίμιον.

Τὴν Ἀρμενίων χώραν τελείως εὐνομεῖσθαι βουλόμενοι, καὶ μηδὲν τῆς ἄλλης ἡμῶν διεστάναι πολιτείας, ἀρχαίς τε Ῥωμαϊκαῖς ἐκοσμήσαμεν, τῶν προτέρων αὐτῆν ἐπαλλάξαντες ὀνομάτων, σχήμασι τε χορηγεῖσθαι τοῖς Ῥωμαίων συνειδόμενοι, θεσμούς τε οὐκ ἄλλους εἶναι παρ' αὐτοῖς, ἢ οὓς Ῥωμαῖοι ὀνομάζουσιν, ἐπέταξεν. Καὶ ἐβίβημεν χρῆναι ἡγῆν νόμῳ κάκεινο ἐπανορθῶσαι τὸ κακῶς παρ' αὐτοῖς ἁμασιγόμενον, καὶ μὴ κατὰ τὸ βαρβαρικὸν ἔθος ἀνδρῶν μὴ εἶναι τίς διαδοχὰς τῶν τε γονέων, τῶν τε ἀδελφῶν, τοῦ τε ἄλλου γένους, γυναικῶν δὲ οὐκ εἶναι, μηδὲ χωρὶς προκίβης αὐτὰς εἰς ἀνδρῶς φοιτῆν, μηδὲ ἀγορεύεσθαι παρὰ τῶν συνοικεῖν μελλόντων, τοῖτο ὅπερ βαρβαρικώτερον μέχρι τοῦ νῦν παρ' αὐτοῖς ἐνομίσθη, οὐκ ἀπαιῶν μόνων ταῦτα ἀγριώτερον δοξαζάντων, ἀλλὰ καὶ ἑτέρων ἔθνων οὕτως ἀτιμασάντων τὴν φύσιν, καὶ τὸ θῆλυ περιβρισιάντων, ὥς οὐ παρὰ θεοῦ γενόμενον, οὐδὲ συντελοῦν τῇ γυναικουργίᾳ, ἀλλ' ὡς εὐτελές τε καὶ ἡμιμασμένον, καὶ πάσης ἐξω προσήκον καθεστάναι τιμῆς.

Κεφ. α'.^{β)}

Θεσπιζόμεν τοίνυν διὰ τοῦδε τοῦ θεοῦ νόμου, ὥστε καὶ παρὰ Ἀρμενίοις τὰ αὐτὰ κρατεῖν, ἅπερ καὶ παρ' ἡμῖν προέταξι τῆς τῶν θηλειῶν διδοχῆς, καὶ μηδεμίαν εἶναι διαφορὰν ἀδρόνός τε καὶ θηλειᾶς, ἀλλ' ὥστε ἐν τοῖς ἡμετέροις νόμοις τέτακται, κατὰ ποῖον μὲν σχῆμα κληρονομοῦσι γονεῖς, ἢ γονῶν¹⁾ πατέρα καὶ μητέρα, καὶ πάππον καὶ μάμμην, καὶ τοὺς ἐπιπορφαιῶν, ἢ καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦς, τουτέστιν υἱὸν καὶ θυγατέρα, ὅπως τε αὐτοὶ κληρονομοῦνται, οὕτω καὶ παρὰ Ἀρμενίοις εἶναι, καὶ μηδὲν τὰ Ἀρμενίας νόμιμα τῶν Ῥωμαίων διεστάναι. Ἐλ γὰρ τῆς ἡμετέρας πολιτείας εἶσι, δουλεύουσι τε ἡμῖν μετὰ τῶν ἄλλων

Novella XXI.

DE ARMENIIS, UT ET ILLI PER OMNIA ROMANORUM LEGES SEQUANTUR.

Idem Imperator Acacio, magnificentissimo Proconsuli Armeniae.

Praefatio.

Quum Armeniorum regionem optimis legibus uti, nec a reliqua nostra republica ullo modo differre velimus, magistratibus eam Romanis ornavimus, prioribus nominibus ex ea sublatis, et ut Romanorum schemate uteretur assuefecimus, neve alias apud eas leges esse constitutum nisi quas Romani nominant. Expressa quoque lege illud etiam, in quo male ab iis peccatur, corrigendum esse putavimus, ne barbarorum more viri quidem parentibus, fratribus reliquisque cognatis succedant, feminae vero non item, neve illae sine dote nubant, nec a maritis futuris emanant, id quod magis etiam barbure usque adhuc apud ipsos obtinuit, non ipsis solum ferio more ita sentientibus, sed et aliis gentibus naturam sic contemnentibus, ac genus femininum ignominia afficientibus, quasi a deo conditum non sit, nec ad generationem quidquam conferat, sed tanquam vile et contentum in nullo haberi debeat honore.

CAP. I.

Sancimus igitur hac sacra lege, ut, quantum ad successionem feminarum, eadem apud Armenios obtineant, quae apud nos, nec ulla sit differentia inter masculum et feminam, sed sicut in nostris legibus constitutum est, quo modo parentes succedant, pater scilicet et mater, avus et avia, ac remotiores, vel etiam qui eos sequuntur, filius scilicet et filia, et quomodo ipsis succedatur, ita et apud Armenios sit, et leges Armeniae a Romanis nihil differant. Si enim ad nostram rempublicam pertinent, et cum reliquis gentibus nobis serviunt, omnibusque, quae nostra sunt, fruuntur, solae illorum feminae ab aequalitate, quae apud nos est, non

CONST. XXI.

DE ARMENIIS.

Imp. Iustinianus Aug. Acacio, Proconsuli Armeniae.

Praefatio. Armeniorum regionem bene legibus gubernari volentes, et nihil ab alia nostra differre republica, et administrationibus eam romanis ornavimus, prioribus eam liberantes nominibus, et figuris uti Romanorum assuevimus, sanctionesque non alias esse apud eos, quam quas Romani nominant, disposuimus. Et existimavimus, oportere expressa lege illud quoque corrigere, quod male apud eos delinquebatur, et non secundam barbaricam gentem virorum quidem esse successiones, tam parentum, quam fratrum et alterius generis, mulierum vero nequaquam, neque sine dote eas ad viros venire, nec emi a maritis futuris, quod barbarice habitum apud eos servabatur, non ipsis solummodo haec ferocius sentientibus, sed etiam aliis gentibus ita exhonorantibus naturam et femineum iniuriantibus, genus, tanquam non a deo sit factum, nec serviat nativitati, sed tanquam vile et exhonorandum, et extra omnem competentem honorem²⁾.

CAP. I. Sancimus itaque per hanc sacram legem, et apud Armenios haec ipsa tenere, quae et apud eos occasione successionis feminarum, et nullam esse differentiam masculi et feminae, sed sicut in nostris legibus dispositum est, secundum quam figuram heredes existant parentum, hoc est patris et matris, et avi et aviae, et adhuc longius, vel eos³⁾, qui post ipsos sunt, hoc est filii et filiae, et quemadmodum ipsi hereditatem transmittant, ita et apud Armenios esse, et nihil Armeniorum leges a Romanorum differre. Si enim nostrae

^{α)} Hal. et Scrimg. — Versio antiqua, quae in glossatis non est, iam recepta erat in ed. Mogunt. 1477 sed oblitteratam postea denuo edidit Cont. 1571. — ^{β)} Bas. XLF. 6. 1.

¹⁾ γονεῖς, τοῦτ' ἐστὶ Hal., Bas. — ²⁾ comp. hon. habitum Bk. ed. ster. — ³⁾ vel eorum Bk. ed. ster.

ἄλλων ἐθνῶν, καὶ πάντων ἀπολαύουσι τῶν ἡμετέ-
ρων, οὐ δὴ που μόναι παρ' αὐτοῖς αἱ θήλειαι τῆς
παρ' ἡμῖν ἰσότητος ἐκβληθήσονται, ἀλλὰ πᾶσιν ἐν
ἰσῳ τὰ τῶν ἡμετέρων ἔσται νόμων, ὅσα τε ἐκ τῶν
παλαιῶν συνηθροίσασμεν, καὶ ἐν τοῖς ἡμετέροις ἐτά-
ξασμεν ἰσότητοῖς τε καὶ διγέστοις, ὅσα τε ἐκ τῆς
βασίλικης νομοθεσίας τῶν τε ἔμπροσθεν αὐτοκρατο-
ρων καὶ ἡμῶν τε αὐτῶν ἀποτέλεσται.

Κεφ. β'.

Ταῦτα τοίνυν ἅπαντα κρατεῖν εἰς τὸν ἅπαντα
θεσπίζομεν χρόνον, ἀρχόμενα ἐκ προοιμίων τῆς
παρούσης τεσσαρεσκαίδεκάτης ἐπινεμήσεως καὶ αὐτῆς,
καθ' ἣν τὸνδε γράφομεν τὸν νόμον. τὸ γὰρ καὶ τὰ
παλαιότερα περιεργάσασθαι καὶ πρὸς τοὺς ἄνω
χρόνους ἀνελεῖν συγχύσεως μᾶλλον, ἢ νομοθεσίας
ἔστιν, ἀλλ' ἐκ τῶν χρόνων, καθάπερ εἰπόντες
ἐφθήμεν, τῆς παρούσης τεσσαρεσκαίδεκάτης ἐπινεμή-
σεως καὶ αὐτῆς καὶ κατὰ τὸν ἐξῆς ἅπαντα χρόνον αἱ
διαδοχαὶ μετέωσαν ¹⁾ ὅμοιαι, τῶν ἐκ πάσης αἰτίας
εἰς διαδοχὰς φερομένων ὁμοίως μὲν ἐπὶ γυναικῶν,
ὁμοίως δὲ ἐπὶ ἀνδρῶν τοῦ λοιποῦ φυλατιομένων.
Τὸ δὲ ἔμπροσθεν γεγόμενον ἅπαν μένειν ἐπὶ τοῦ
προτέρου σχήματος ἔωμεν, εἴτε ἐπὶ γενεαρχικῶν,
εἴτε ἐπὶ τῶν ἄλλων γέγονεν, οὐδ' οἰοῦν ἐπικουρω-
νούντων τῶν θηλειῶν προσώπων ἐπὶ τοῖς ἤδη δια-
νεμηθεῖσι γενεαρχικοῖς ²⁾ χωριστοῖς ἢ ταῖς γενομέ-
ναις διαδοχαῖς μέχρι τῆς τοῖς τεσσαρεσκαίδεκάτης ἐπινεμήσεως
καὶ αὐτῆς, ἀλλ' ἐκ τοῦ θηθέντος χρόνου, τοιούστιν
ἀπὸ τεσσαρεσκαίδεκάτης ἐπινεμήσεως, κρατεῖν τὰ
παρ' ἡμῶν νομοθετηθέντα θεσπίζομεν.

Ἐ π ἰ λ ο γ ο ς.

Τὰ τοίνυν παραστάδια ἡμῖν καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θελοῦ
δηλούμενα νόμου ἢ σὴ μεγαλοπρέπεια καὶ οἱ μετ'
αὐτῆν τῆς ἀρχῆς ἀντιληφόμενοι παραφυλάττειν εἰς
τὸ διηκεῖς σπουδασάτωσαν. Dat. XV. Kal. April.
Constantinop. post. Belisarii V. C. consul. [536.]

ΔΙΑ-

nostrae reipublicae sunt, servantque nobis cum aliis gentibus, et omnibus nostris fruuntur, nequaquam solum
apud eos feminae nostra aequitate repellentur, sed omnibus sub aequitate nostrae erunt leges, quascunque et
ex veteribus collegimus et in nostris posuimus Instituitis atque Digestis, et quaecunque ex imperiali legisla-
tione tam priorum Imperatorum quam nostra conscriptae sunt.

CAP. II. Haec igitur omnia valere per omne tempus sancimus, incipientia a principiis praesentis
quartae decimae indictionis, et huius, secundum quam hanc scripsimus legem. Nam et antiquiora percurari,
et ad superiora tempora ascendere confusionis magis, quam legislationis est; sed ex temporibus, sicut praedixi-
mus, praesentis quartae decimae indictionis tantum, et in subsequente universo tempore successiones manent
similes, ex omni causa, quae in successionebus relata est, similiter in mulieribus, similiter in viris de cetero
servandae. Quod autem prius factum est omne manere in priori figura sinimus, sive in progenitorialibus, sive
in aliis factum est, nihil omnino communicantibus feminis personis super iam divisas progenitorialibus praediis,
aut factis successionebus usque ad tertiam decimam indictionem et hanc, sed ex memorato tempore, hoc est
quarta decima indictione, valere quae a nobis sunt legislae sancimus.

E p i l o g u s. Quae igitur placuerunt nobis et per hanc sacram declarata sunt legem tua magni-
centia et qui post eam administrationem susceperint, in perpetuum custodire festineat. Dat. XV. Kal. April.
Constantinop. post Belisarii V. C. consul. [536.]

CONST. XXII.

¹⁾ μὲν ἔστωσαν Hal. — ²⁾ ἤδη δὲ ἀνασθησὶν γενεαρχικοῖς Hal.

non excludentur, sed leges nostrae ad omnes aequaliter
pertinent, tum illae, quas ex veteribus collegimus,
et in nostris Institutionibus et Digestis posuimus, tum
et quae ex imperialibus legibus, tam Imperatorum, qui
ante nos fuerunt, quam nostris, descriptae sunt.

CAP. II.

Sancimus igitur, ut haec omnia in omne tempus
valeant, atque ab initiis huius ipsius decimae quartae
indictionis, qua hanc legem scribimus, incipient. Anti-
qua enim curiose scrutari, et ad superiora tempora
ascendere confusionis potius est, quam legislationis.
Sed, uti diximus, a tempore huius ipsius decimae quarte
indictionis ac in omne futurum tempus successiones
maneant similes, et quae quascunque de causa ad suc-
cessionibus pertinent, aequaliter tam in feminis quam
in masculis in posterum observentur. Quod vero
ante factum est, id omne in priore statu manere
permittimus, sive in generarchicis, sive in ceteris
factum est; et femininae personae nihil plane commune
habeant cum generarchicis praediis iam divisas, vel
successioneibus, quae usque ad ipsam decimam tertiam
indictionem fuerunt, sed ex dicto tempore, hoc est a
decima quarta indictione, ut valeant, quae a nobis
constituta sunt, sancimus.

E p i l o g u s.

Quae igitur placuerunt nobis et sacra hac legi
declarata sunt magnificentia tua et qui post eam
magistratum susceperunt in perpetuum observari
studeant.

No-

ΔΙΑΤΑΞΙΣ κβ. 4)

Περὶ τῶν δευτερογαμούντων.

(Coll. IV. tit. 1.)

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννης, τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ τῶν ἱερῶν τῆς ζω πραιτωρίων τὸ δεύτερον, ἀπὸ ὑπάτων καὶ παιρικίῳ.

Προοίμιον.

Πολλοὶ μὲν ἦδη καὶ ποικίλοι τέθεινται νόμοι παρ' ἡμῶν, καὶ ἐκάστῳ μὲν ἢ πρότερον ἢ μὴ νομοθεθέντων μὲν ἢ διαταχθέντων, δοξάντων δὲ ἡμῖν ἔχειν οὐκ ὀρθῶς, τὴν ἐπὶ τὰ χρεῖστα διδόντες ὁδόν, καὶ ὑψηλοῦμενοι τοῖς ὑψηλοῖς ὃν προσήκει διαῆν τρόπον, τὸ δὲ δὴ νῦν τοῦτο τὸ παρ' ἡμῶν γινόμενον νόμος τις ἐστὶ κοινός 1), τῷ πάντων καιροιατῶ 2) τῶν πραγμάτων τὴν προσήκουσαν τάξιν ἐπιτιθεῖς. Εἰ γὰρ ὁ γάμος οὕτως ἐστὶ σεμνόν, ὡς τῷ ἀνθρωπίνῳ γένει δοκεῖν ἀθανάσιον ἐπιτεχνητὴν εἰσχεῖσθαι, καὶ ἐκ τῆς παιδοποιίας ἀναγεύμενα τὰ ἐν μὲν διηγεκῆ, τῆς τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίας καὶ ἔσον ἐστὶ δυνατόν τῃ καδ' ἡμῶν τὸ ἀθάνατον χαρακτημένης φύσει, εἰκότως ἡμῖν περισπούδαστα τὰ περὶ τῶν γάμων ἐστὶ. Τὰ μὲν γὰρ ἄλλα τῶν νομοθεθέντων οὐ πᾶσι προσήκει οὔτε ἀνθρώποις, οὔτε πράγμασιν, οὔτε καιροῖς, τὸ δὲ περὶ τῶν γάμων σπουδασμα πάσης ἐστὶν, ὡς εἰπεῖν, τῆς ἀνθρωπίνης γοῆς. ἔξ οὗ καὶ ἀνανεοῦται μόνου, καὶ πλείονος τῶν ἄλλων φροντίδος καθέστηκεν ἄξιον. Ἡ μὲν οὖν παλαιότης οὐ σφόδρα τὰ περὶ τῶν προτέρων ἢ τῶν δευτέρων περιεργάζετο γάμων, ἀλλ' ἔξῃν καὶ τοῖς πατράσι καὶ ταῖς μητρῶσιν εἰς πλείους ἀμικνεύσθαι γάμους, καὶ κέρδους οὐδενὸς ἀφαιρεῖσθαι, καὶ τὸ πρῶγμα ἢ ἐν ἀπλότῃ συγχυμένον 3). Ἐκ δὲ τῶν τοῦ μέλλονος Θεοδοσίου χρόνων πλείων φροντίς γέγονε τῆς περὶ ταῦτα τεχνολογίας, ἕως περιελθούσα δὲ τῶν ἐριξῆς βασιλέων εἰς Ἀλόντα τὸν τῆς ἰουστινιανῆς ἀρίτερο, ἀνδρα γενναῖως τε καὶ ενδοξῶς καὶ τὰ περὶ τούτων κατὰ τὸ πλείστον νομοθετήσαντα. ἡμεῖς δὲ γε ἐν τῷ τῶν διατάξεων συνθήκῃ πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα περὶ τούτων διωρίσαμεν. φηθήμεν δὲ χρῆσαι νῦν, βουλαῖς τελειότεραις τὸ πρῶγμα κατασκευάμενοι, καὶ τινα ἐπανορθῶσαι οὐ τῶν ἄλλων μόνον, ἀλλ' ἦδη 4) καὶ τῶν παρ' ἡμῶν αὐτῶν νομοθεθέντων. οὐ γὰρ ἐρυθριῶμεν, εἰτι κέλλιον, καὶ ὡν αὐτοὶ πρότερον εἰπομεν, προσεξεύρομεν,

Novella XXII.

DE HIS, QUI SECUNDAS NUPTIAS CONTRAHUNT.

Idem Imperator Iohanni, gloriosissimo per Orientem sacro Praetorio iterum Praefecto, Exconsuli et Patricio.

Praefatio.

Multae quidem et variae iam a nobis latae sunt leges, quae singulatum ea, quae antea a nobis sancita sunt aut constituta, non autem recte se habere nobis videbantur, emendant, et subditis, quo modo illis vivendum sit, exponunt, quod vero nunc a nobis fit, communis quaedam lex est, quae rei omnium praestantissimae convenientem modum tribuit. Nam si matrimonium res est adeo veneranda, ut humano generi artificialem immortalitatem conferre videatur, et si per liberorum procreationem renovata genera perpetuo manent, dei clementia immortalitatem naturae nostrae, quoad eius fieri potest, largiente, merito nobis magnae curae sunt nuptiae. Reliqua enim, quae sancita sunt, nec omnibus hominibus, neque rebus, neque temporibus conveniunt, studium vero, quod nuptiis impenditur, totius est, ut ita dicamus, humani generis, per quod etiam solum renovatur, et maiore, quam reliqua, cura dignum est. Antiquitas igitur de primis aut secundis nuptiis non admodum curiose egit, sed patribus et matribus ad plures nuptias venire licebat, nulloque lucro privari; et res in simplicitate confusa erat. A temporibus autem Theodosii maioris maior fuit hanc rem artificiosae tractandi cura, donec illa per sequentes Imperatores ad Leonem pia memoriae pervenit, virum, qui egregie et ut virum decet etiam de his praecipua leges tulit. Nos quoque in constitutionum compositione multa quidem et alia de his definitivimus, uttamen quum consiliis perfectioribus rem considerarem, quaedam non solum in iis, quae ab aliis, sed et quae a nobis ipsis iam sancita fuerunt, nunc corrigenda esse putavimus. Non enim nos pudet, si quid pulchrius illis, quae ipsi antea diximus, inveniamus, id lege sancire, et priorem ut decet sponte emendare, non autem donec lex ab aliis emendetur exspectare.

CAP. I.

GL.

CONST. XXII.

D E N U P T I I S.

(Coll. IV. tit. 1.)

Idem Imperator Iohanni, gloriosissimo sacrorum per Orientem Praetoriorum Praefecto iterum, Exconsuli et Patricio.

Praefatio. Plurimae quidem iam variaeque positae sunt leges a nobis naicnique parti prius a nobis sancitorum quidem aut dispositorum, visorum autem nobis habere non recte, ad meliora dantes viam, et expropterea subiectis, quo competat degere modo, hoc autem, quod nunc a nobis fit, lex quaedam est communis omnibus et 5) propria, rebus competentem ordinem ponens. Si enim matrimonium sic est honestum, ut humano generi videatur immortalitatem artificiosae introducere, et ex filiorum procreatione renovata genera manent, ingitur dei clementia, quantum est possibile, nostrae immortalitatem donante naturae, recte nobis studium est de nuptiis. Alia namque omnia, quae sancita sunt a nobis, non omnibus competunt nec hominibus, nec rebus, nec temporibus, studium vero nuptiarum totius est, ut ita dicatur, humanae sobolis, ex quo etiam renovatur solo, et ampliore, quam alia, sollicitudine dignum est. Antiquitas equidem non satis aliquid de prioribus aut secundis perscrutabatur nuptiis, sed licebat et patribus et matribus et ad plures venire nuptias, et lucro nullo privari, et causa erat in simplicitate confusa. Maioris autem Theodosii temporibus amplior sollicitudo facta est circa huius rei tractatum, donec circumiens per ceteros Imperatores in Leonem pia memoriae pervenit,

*) Hal. et Scrimg. — Plurima huius novellae capita sunt in Bas. — Iulian. Const. 36. — Versio est vetus glossata.

1) καινός Hal. — 2) Cod. Ven. et Fat. (cf. Heim- Fen. et Fat. (cf. Heimbach ibid.), Scrimg.; συγκελευμενον
bach l. c. p. 340.), Scrimg.; κυρωσιῶν Hal. — 3) Cod. Hal. — 4) ἀλλὰ δὴ Hal. — 5) et om. Cod. Hamb., Trid

ροίμεν, τοῦτο νομοθετεῖν, καὶ τὴν προσήκουσαν τοῖς
πρῶτερον δευτέρῳ ἐπιτιθέναι διδρῶσιν οἰκοδεν,
ἀλλὰ μὴ παρ' ἑτέρων ἀναμένειν ἐπανορθωθῆναι τὸν
νόμον.

Κεφ. α΄.

Δύο τοίνυν ταῦτα προειρήσθω τοῦδε τοῦ νόμου.
Καὶ πρῶτον ἐκείνο, τὸ πάντα μὲν, ὅποσα ἐν τοῖς
ἐμπροσθεν γενομένηται εἴτε παρ' ἡμῶν, εἴτε παρὰ ¹⁾
τῶν πρὸ ἡμῶν, ταῦτα κρατεῖν ἕκαστον κατὰ τοὺς
οἰκείους ²⁾ χρόνους, οὐκ ἔχοντα οὐδένα ἐκ τοῦ παρ-
όντος νόμου καινισμόν, ἀλλ' ἐπὶ τῶν οἰκείων θεμί-
των κρατοῦντα καὶ πολιτευόμενα, καὶ τὰς ἑαυτῶν
ἐκβάσεις ἐκ τῶν ἤδη τεθέντων ³⁾ ἀναμένοντα νόμων,
καὶ οὐδὲν κοινωνοῦντα τῷ παρόντι νόμῳ. τὸν δὲ
παρόντα νόμον ἐκ τοῦ νῦν κρατεῖν ἐπὶ πᾶσι τοῖς
ἰσομένους θέμασι, καὶ ἐπὶ πάντων τῶν μετὰ ταῦτα
γάμων, εἴτε πρῶτερον, εἴτε τῶν ἐφεξῆς, ἐπὶ
τε τῶν ὑστερον ἰσομένων εἴτε γαμικῶν κερδῶν,
εἴτε διαδοχῶν ἐκ τῶν παίδων. καὶ γὰρ τὸ
μὲν προειληφὸς ἄπαν τοῖς ἤδη γεγραμμένοις κατα-
λημπάνομεν νόμοις, τὸ δὲ μέλλον διὰ τοῦ παρόντος
ἀσφαλιζόμεθα νόμου, ὥστε εἴτε πρῶτοι, εἴτε δεύτε-
ροι γεγόνασι γάμοι, εἴτε τοῖς γονεῦσι διαδοχαὶ τῶν
ἐκ τοῦ πρῶτου γάμου παίδων, εἴτε κέρδη ἐκ προ-
κρῶν, ἢ προγαμιαίων δωρεῶν, ἢ ἐξ ἄλλης αἰτίας,
εἴτε ὄντων ἐκ τοῦ δευτέρου γάμου παίδων, εἴτε καὶ
μὴ, ἐν τοῖς ἐμπροσθεν χρόνοις ταῦτα παραφυλατέ-
σθω κατὰ τοὺς ἑαυτῶν ἕκαστα χρόνους. καὶ ἀπο-
λαύεσθαι οἷτε ἄνδρες αἰτε γυναῖκες τῆς ἐμπροσθεν
νομοθεσίας, εἴτε πρὸς δευτέρους ἔλθοιεν γάμους,
εἴτε καὶ μέχρι τῶν πρώτων ἔσθωσαν, εἴτε διεδέξαντο
τοὺς παῖδας, εἴτε τι τῶν πάντων ἐπύρξαν τοῖς προ-
τέροις ἀκολουθοῦντες ⁴⁾ νόμοις. τοὺς γὰρ ἐκείνοις
πιστεύσαντας καὶ οὕτως συμβαλόντας οὐκ ἂν τις αἰ-
τίασθω διὰ τὴ μὴ καὶ τὸ μέλλον ἠπίσταντο, καὶ τῷ
φαινομένῳ μὲν καὶ τῷ πολιτευομένῳ παντάπασιν
ἠπίστουεν, τὸ δὲ οὕτω γεγόμενον ἐδεδίεσαν. Ὡστε
ἐκεῖνα μὲν ἅπαντα μενεῖν τὴν ἑαυτῶν φυλάττοντα
τάξιν ⁵⁾, ὃ δὲ ἐφεξῆς χρόνος ἐν τοῖς μετὰ ταῦ-
τα τικτομένοις θέμασιν ἐν ἐνὶ πάντα τῷδε τῷ
νόμῳ κείμενὰ τε καὶ συνηθροισμένα θεασάσθω,
ὅποσα περὶ τῶν ἰσομένων, ὡς εἴρηται, γάμων προ-
ῆκει κρατεῖν. Ἐν μὲν οὖν τοῦτο προειρήσθω τοῦ
νόμου.

Κεφ. β΄.

Δεύτερον δὲ ἐκείνο, ὥστε ἅπαντα, ὅποσα ἐκ τῆς
νῦν

CAP. I.

Haec autem duo huic legi praefanda sunt. Et illud
primum, ut omnia quidem, quae antea sive a nobis sive a
maioribus sancita sunt, secundum tempora sua obtineant,
nec ullatenus per hanc legem innoventur, sed in suis
casibus valeant atque observentur, et decisionem ex
latis iam legibus expectent, nec cum hac lege quid
commune habeant. Haec vero lex ab hoc tempore in
omnibus futuris casibus omnibusque nuptiis, quae post-
haec futurae sunt, sive prioribus, sive secundis, valet,
et tam in lucris nuptialibus, quam successioneibus libe-
rorum deinceps futuris. Omne enim, quod praeterit,
legibus iam scriptis relinquitur, quod autem futurum
est, hac lege munimus. Quare sive primae sive secun-
dae nuptiae contractae sunt, sive parentibus successio
liberorum matrimonii prioris, sive luora ex dotibus,
aut donationibus antenuptialibus, vel ex alia causa de-
lata sunt, sive ex secundis nuptiis existunt liberi, non
non, in praecedentibus temporibus haec singula secun-
dum sua tempora serventur, et tam viri quam feminae
prioribus legibus fruuntur, sive ad secundas venerint
nuptias, sive non, sive liberi successerint, sive quid
aliud priores leges secuti egerint. Qui enim illis cre-
diderunt, atque ita contraxerunt, eos nemo culpabit,
quod et futurum nesciverint, et quod apparebat atque
usu obtinebat omnino crediderint, quod vero nondum
factum erat, non formidaverint. Unde illa omnia
maneant in suo ordine, futurum vero tempus in omnibus
posthaec futuris omnia in hac una lege posita et col-
lecta intueatur, quae in futuris ut dictum est, nuptiis
obtinere debent. Primum igitur illud huic legi prae-
missum sit.

CAP. II.

Alterum vero illud, ut omnia, quae ab hac die
testator,

pervenit, virum fortiter atque viriliter etiam de istis plerumque sancientem. Nos autem in constitutionum
compositione multa quidem et alia de istis decrevimus, existimavimus autem, oportere aunc consiliis perfectio-
ribus causam considerantes etiam quaedam corrigere, non aliorum solummodo, sed etiam quae a nobis ipsis
sancita sunt. Non enim erubescimus, si quid melius etiam horum, quae ipsi prius diximus, adinventiamus, hoc
scire, et competentem prioribus imponere correctionem, nec ab aliis expectare corrigi legem.

CAP. I. Duo igitur haec praemittantur huic legi. Et primum illud, ut omnia quidem, quaecumque in prioribus
sancita sunt sive a nobis, sive a prioribus nostris, haec valeant singula secundum propria tempora, non habenda ul-
lam ex praesente lege novitatem, sed et in suis casibus vallitura atque tractanda, et suos eventus ex iis, quae iam
positae sunt, legibus expectantia, et nihil communicantia praesenti legi. Praesentem vero legem ex nunc valere
volumus in omnibus futuris casibus, et in omnibus postea nuptiis, sive prioribus, sive deinceps, et in posteris
aut futuris sive nuptialibus lucris, sive successioneibus, quae ex filiis sunt. Etiam quod quidem omnia iam
praecessit conscriptis relinquitur legibus, quod vero futurum est per praesentem munimus legem. Unde sive
secundae provenierint nuptiae, sive parentibus successiones ex prioris matrimonii filiis, sive lucre ex dotibus,
aut antenuptialibus donationibus, aut ex alia causa, sive existentibus ex secundo matrimonio filiis, sive etiam
non, in prioribus temporibus haec serventur secundum sua singula tempora, et fruuntur tam viri quam muliere
prioris legis latione, sive ad alias venerint nuptias, sive etiam usque ad priores steterint, sive successio-
riat filii, sive aliquid omnium egerint priores sequentes leges. Illis enim credentes et ita contrahentes nullus
culpabit, quare non futuram sciverunt, et hoc, quod videbatur quidem et tractabatur, omnibus modis credide-
runt, quod vero nondum factum erat non formidaverunt. Unde illa quidem omnia maneant suum servatiam
ordinem, deinceps vero tempus in posterioribus pariendis casibus in una omnia hac lege ⁶⁾ posita atque col-
lecta respiciat, quaecumque de futuris (sicut dictum est) nuptiis competunt valere. Unum igitur hoc praemi-
tatur legi.

CAP. II.

¹⁾ Hal.; om. παρὰ Scrimg. — ²⁾ ἰδίους Hal. —

³⁾ ταχθέντων Hal. — ⁴⁾ Ita concisus Hamb. secutus
Vulg.; ἀκολουθοῦντων Scrimg., Hal. — ⁵⁾ Cod. Ven.

et Flor. (cf. Heimbach l. c. p. 338.), Hal., Vulg.;
ὥστε — τάξιν om. Scrimg. — ⁶⁾ Cod. Hamb., Trid.;
omnia in una hac lege Cont.

πρὸς ἡμέρας ὁ διαθέμενος διατάττει περὶ τῶν τοιούτων, εἴτε ἀνήρ, εἴτε γυνὴ καθεστῆκοι, ταῦτα κρατεῖν νομοθετεῖται μὲν γὰρ ἕκαστος ἐπὶ τοῖς ἑαυτοῦ τὰ ἐκτὸς, καὶ ἐστὼ νόμος ἢ τούτου βουλή, καθάπερ καὶ ὁ παλαιότερος ἡμῶν τῶν νόμων καὶ πρώτος σχεδὸν τὴν πολιτείαν Ῥωμαίους διατάξας ἤσθι (γραμὴν δὲ τὸν δουδεκαβελτον), κατὰ τὴν ἀρχαίαν καὶ πατρίαν γλώττιαν οὕτως ποὺ λέγων ὡς legassit quisque de re sua, ita ius esto, οὐδενὸς δυναμένου παρὰ τὴν ἐκείνου γνώμην, οὐδ' ἂν εἰ θεῖον πράττοι τύπον, οὐδ' ἂν εἴτε τῶν πάντων, ἔτερόν τι παραδιατυπῶν ἐπὶ τοῖς ἄλλοιτοῖς. §. 1. Εἰ δὲ μηδὲν ὁ διαθέμενος εἴποι ἢ διατυπώσῃεν, ὅπερ μὴ τοῖς ἤθ' κειμένοις καὶ κρατοῦσι νομοκατελιπταῖ νομοῖς, μήτε ἢ παρὰ τοὺς καθόλου νόμους διατάττει, τῆνικαὺτα ὅς ἡμῶν ὁ νόμος κίεσθαι, πάντα καθ' ὅσον ἀνθρώπῳ δυνατόν περιλαμβανῶν καὶ διαβαίνων ἐν βραχεῖ, καὶ τὰ ἐπὶ τοῖς πρώτοις ἐπανορθούμενος γάμοις ¹⁾, καὶ τὰ ἐπὶ τοῖς δευτέροις, καὶ τὰ ἐπὶ ταῖς διαδοχαῖς καὶ ταῖς λύσεσι τῶν γάμων, εἴτε ἐκ θανάτων, εἴτε ἐκ διαζεύξεως, καὶ τὰ πρὸ τοῦ πενήθμου χρόνου, καὶ μετ' ἐκείνων, καὶ μίαν τινὰ συνέχειαν ποιοῦμενος παντὸς δὴ τούτου τοῦ συγγράμματος, καὶ νομοθεσίαν πάλαι μὲν ἄσφαμην, ἐκ πύξτε δὲ μάλιστα καὶ πενήθκοινα καὶ ἑκατὸν ἔτων συχνότερόν τε κινήθεισαν, καὶ κατὰ μέρος ἀφροσδεῖσαν τε ἅμα, καὶ τῷ ²⁾ κατὰ μικρὸν συνδεδεῖται τε πρὸς ἑαυτὴν καὶ συγκαλλῆσθαι συγχεῖσθαι ἐν πλείστοις, καὶ τινος ἀεὶ δεομένην ἐπανορθώσεως καθαρὰν τε καὶ σύμφωνον ἐαυτῇ παρτοῖς ἐπιφαίνουσαν.

Κεφ. γ'. ⁴⁾

Γάμον μὲν οὖν διάθεσις ἀμοιβαία ποιεῖ, τῆς τῶν προικῶν γε οὐκ ³⁾ ἐπιδομένη προσθήκης. ἐπιδοῦν δὲ ἅπαξ ⁴⁾ συνέλθοι, εἴτε ἐπὶ ψυχῇ γαμικῇ διαθείσῃ, εἴτε καὶ ἐπιδοῖσι προικός καὶ τῆς διὰ τὸν γάμον δωρεῆς, δεῖ τῷ πράγματι πάντως ἀκολουθήσῃ καὶ λύσῃ αὐτῆς ἢ ἀνευθάρου, ἢ μετὰ ποιητῆς, ἐπειδὴ τῶν ἐν ἀνθρώποις παρακολουθούτων τὸ δεῖν ἅπαν λύσῃ. τὸ δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἀπροικῶν τυμβολαῖαν διαλυομένων καὶ ποιητῆ ἴσως ἀκολουθεῖν, τοῦτο ἡμεῖς ἐλεύρομεν πρώτοι.

Κεφ. δ'.

Διαλύονται δὲ ἐν ζωῇ τῶν συμβαλλόντων γάμοι, εἰ μὲν συναπαινόντος ἑκατέρου μέρους (ὕπερ ὧν οὐδὲν ἐνταῦθα διαλεχτόν, τῶν συμφωνῶν τὸ πρᾶγμα καθάπερ ἂν ἑκατέρω ὀβέξει διοικουμένων), οἷ δὲ

CAP. III.

Nuptias igitur mutuas facit affectus, dotalium instrumentorum accessione non indigens. Quum enim semel contractae fuerint, sive nudo coniugali affectu, sive dote et donatione propter nuptias data, solutio quoque vel sine poena vel cum poena omnino rem sequi debet, quoniam in iis, quae ab hominibus fiunt, quod ligatum est etiam dissolvi potest. Ut autem indotalium quoque matrimoniorum solutionem poena sequatur, nos primi invenimus.

CAP. IV.

Dissolvuntur vero matrimonia dum vivunt qui ea contraxerunt vel consentiente utraque parte (de quibus hic nihil dicendum, quum pacta hanc rem, sicut utrique placuerit, definiant), vel ex occasione iusta, quae

CAP. II. Secundum vero illud, ut omnia quaecunque ex hodierna die testator disposerit de talibus, sive vir sive mulier consistat, haec valeant. Disponat itaque unusquisque in ⁵⁾ suis, ut dignum est, et sit lex eius voluntas, sicut et antiquissima nobis lex et prima paene reipublicae Romanorum disponens ait (dicimus autem duodecim tabularum), secundum antiquam et patriam linguam ita dicens: UTI LEGASSIT QUIQUE DE SUA RE, ITA IUS ESTO, nullo valente citra illius voluntatem, nec si sacram impetret formam, nec si quidpiam aliud omnium, aliquid aliter disponere in rebus alienis ⁶⁾. §. 1. Si vero nihil testator dixerit aut disposerit, quod non iam positus et valentibus praeeoccupatum sit legibus, nec aliquid contra universales leges ordinaverit, tunc haec nobis lex posita sit, omnia, quantum est homini possibile, comprehendens et transiens in haec, et ea, quae in prioribus erant, corrigens nuptiis, et quae in secundis, et ea, quae in successione, et in solutionibus nuptiarum sive ex morte, sive ex separatione, et ea, quae ante luctuosum tempus sunt, et post illud, et unam quandam continuationem faciens totius huius conscriptionis atque legislationis, olim quidem inchoatam, ex quinque vero praecipue et quinquaginta et centum annis frequentius motam, et particulariter collectam ⁷⁾ simul, et paulatim colligatam ad semetipsam et cohaerentem in plurimis, et quadam semper constantem correctione puramque et consonam sibi omnino declarans ⁸⁾.

CAP. III. Nuptias itaque affectus aeternus facit, dotalium non egens augmento. Quum enim semel contractis sub puro nuptiali affectu, sive etiam oblatione dotis et propter nuptias donationis, oportet causam omnino sequi etiam solutionem aut innoxiam, aut cum poena, quoniam eorum, quae in hominibus subsequuntur, quicquid ligatum solubile est. Ut autem etiam super indotalis matrimonii distractione facta poena merito adhaeratur, hoc nos adinventimus primi.

CAP. IV. Distrabantur itaque in vita contrahentium matrimonia alia quidem consentiente utraque parte, pro

⁴⁾ Prima huius cap. sententia in Bas. XXVIII. 4. 47.

¹⁾ καὶ τὰ — γάμοις om. Hal. — ²⁾ τῷ om. Hal. —

³⁾ προικ. ἀεὶ οὐκ Hal.; προικ. οὐκ ἀεὶ Bas. cf. Nov. CXXII. 4. — ⁴⁾ καὶ ἐπιδοῦν ἅπαξ Hal. — ⁵⁾ Cod.

Hamb., Trid., Port.; super Cont. — ⁶⁾ disponere malens Cod. Hamb., Trid., Port. — ⁷⁾ Cod. Hamb., Trid., correctam Cont. — ⁸⁾ declaratam Cod. Hamb., Trid.

δὲ κατὰ πρόφασιν ¹⁾ εὐλογον, οἳ δὴ καὶ bona gratia καλοῦνται, οἳ δὲ αἰτίας ἀπάσης χωρὶς, οἳ δὲ καὶ μετὰ αἰτίας εὐλόγον.

Κεφ. ε'. α')

Κατὰ μὲν οὖν πρόφασιν ἄμεμπτον, ὅταν ἄσκησιν θάτερον ἔλθῃται τὸν μερῶν, πρὸς τὴν ἐπὶ τὰ κρείττω μεταβαῖνον ὁδόν, καὶ τὸν ἐν ἀγνείᾳ βίου αἰροῦμενον. τῆνικαῦτα γὰρ νόμος καὶ ἄλλος ἡμέτερος λέγει, παρῶσιαν εἶναι καὶ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν πρὸς τὰ καλλῶ μεδισταμένοις ²⁾ διαλυεῖν τὸ συνοικέσιον, καὶ ἀναχωρεῖν μετὰ νινος βραχείας ὑπολειπομένης ³⁾ τῷ καταλειμμένῳ παρὰ νινος. ὅπερ γὰρ ἂν συμφωνήσιαν οὐ συμβάλλοντες ἀπὸ τελευτῆς γενέσθαι κέρδος, τοῦτο ἔχον δεῖ τὸν καταλειμμένον παρὰ θάτερον, εἴτε ἀνὴρ, εἴτε γυνὴ καθεστήκοι, διότι καὶ οὗτος, τὸ γὰρ ἐπὶ τῷ συνοικῆσαιτι, δοκεῖ τελευτῆν, εἴεραν ἀνδ' εἰέρας βίου πορείαν ἐλόμενος.

Κεφ. ε'. β')

Καὶ κατὰ πρόφασιν δὲ ἀναγκαίαν τε καὶ οὐκ ἄλογον διαλύεται γάμος, ὅταν τις οὐχ οἶδός τε εἴη συνίεναι τῇ γυναικὶ καὶ τὰ παρὰ τῆς φύσεως ἀνδράσι δεδομένα πράττειν, ἀλλὰ διετία μὲν, κατὰ τὸν περὶ τούτου πρῶην παρ' ἡμῶν γεγραμμένον νόμον, παραδράμοι ἐκ τοῦ τῶν γάμων καιροῦ, ὁ δὲ, οἳ ταῖς ἀληθείαις ἐστὶν ἀνὴρ, οὐ δεικνύσι. πάρεστι γὰρ τῇ γυναικὶ ἢ τοῖς γε αὐτῆς πατρῶσι διαζευγνύναι τὸ συνοικέσιον καὶ στείλαι διαζύγιον, εἰ καὶ μὴ βούλοιο τοῦτο ὁ συνοικῶν. κἀνταῦθα ἢ μὲν προῖξ, εἴ τις ἐστὶν ὅπως ἐπιδομένη προῖξ, ἀκολουθήσει τῇ γυναικὶ, καὶ ἀποδώσει ταύτην ὁ ἀνὴρ, εἴ γε τύχοι λαβῶν, ἢ δὲ διὰ τὸν γάμον ἦτοι πρὸ τῶν γάμων θωρεῖται μὲν παρὰ τῷ ἀνδρὶ, οὐδὲν οἰκονομῆσαι ζήμιον. Τούτων δὲ δὴ τὸν νόμον ἐπανορθοῦμεν βραχείᾳ τινὲ προσθήκῃ. οὐ γὰρ διετίαν ἀριμετῆσαι μόνην τὴν ἐξ αὐτοῦ τοῦ καιροῦ τῆς συναφείας, ἀλλὰ τριετίαν βουλόμεθα. καὶ γὰρ ἐδιδάχθημεν ἐκ τῶν ἐπισυμβάντων ἐν μέσῳ, τινὰς πλείονα ἢ καὶ κατὰ διετίαν χρόνον οὐκ ἰσχύσαντας ὑπὸ τῶν ἱκανοῦς ὑφ' ἑνὸς ἀφ' ἑνὸς ὑπηρετήσασθαι τῇ τεκνογονίᾳ.

Κεφ. ε'. γ')

Ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς αἰμαλώσεως τοιοῦτόν ἐστιν, οἷον

pro quibus nihil hic dicendum est, pactis causam sicut utriusque placuerit gubernantibus, alia vero per occasionem rationabilem, quae etiam bona gratia vocatur, alia vero citra omnem causam, alia quoque cum causa rationabilis.

CAP. V. Secundum occasionem itaque inculpabilem, quando conversationem altera eligit pars, ad meliorem migrans vitam, et sub castitate conversationem concupiscens; tunc enim lex et ⁴⁾ alia nostra dicit, licentiam esse viro et mulieri ad meliora migranti transigere matrimonium, et abscedere, quodam brevi dimisso ⁵⁾ ei, qui relinquunt, solatio. Quodcumque enim pacti fuerint contrahentes ex morte fieri lucrum, hoc habere oportet eum, qui dimittitur ab altero, sive vir, sive mulier sit, eo quod et iste, quantum ad matrimonium, videtur mori, aliud pro alio vitae eligens iter.

CAP. VI. Per occasionem quoque necessariam et non irrationabilem distrahitur matrimonium, quando aliquis impotens fuerit coire mulieri et agere, quae a natura viris data sunt, si biennium quidem secundum de hoc a nobis pridem scriptam legem transcurrat ex nuptiarum tempore, ille vero, quia pro veritate est vir, non ostendat; licet enim mulieri aut eius patribus ⁶⁾ disjungere matrimonium et mittere repudium, vel si accipit haec maritus. Et hic quidem dos, si quidem omnino data dos sit ⁷⁾, sequetur mulierem, et reddet hanc vir, si contigit eam accipere, propter nuptias autem seu ante nuptias donatio manet apud virum nihil de suo damnum addendum. Hanc itaque legem corrigimus brevi quadam adiectione. Non enim biennium numerari solum ex ipso tempore copulationis, sed triennium volumus; edocti namque sumus ex iis, quae inter ⁸⁾ haec provenerunt, quosdam amplius, quam biennium, temporis non valentes, postea potentes ostensos ministrare filiorum procreationem.

CAP. VII. Sed etiam captivitas casus talis est, quale est bona gratia distrahere matrimonium. Sive enim

quae bona gratia vocantur, vel sine ulla causa, vel etiam ex causa iusta.

CAP. V.

Occasione igitur inculpata solvuntur, quando vitam solitariam alterutra pars amplectitur, vitae meliori se committens, et vitam castam eligens; tunc enim et alia quaedam lex nostra dicit, licere et viro et mulieri ad meliora contenditibus solvere matrimonium et secedere, exiguo aliquo solatio relicto ei, qui relinquunt; quodcumque enim lucrum contrahentes in casum mortis pacti fuerint, hoc eum, qui ab altero relinquunt, sive vir, sive mulier est, habere oportet, quoniam hic, quantum ad coniugem, mori videtur, dum aliud vitae sive pro altero eligit.

CAP. VI.

Ex causa autem necessaria nec ratione carentis matrimonium solvitur, si quis cum muliere coire, et quae viris a natura data sunt facere non possit, sed biennium, secundum legem olim a nobis scriptam, a tempore nuptiarum praeterierit, ille vero, se reversum esse non ostendat. Licet enim mulieri vel eius parentibus marito etiam invito solvere matrimonium a repudium mittere. Atque tum dos quidem, si modo quaedam data est dos, sequetur mulierem, et maritus eam reddet, si accepit, donatio vero propter nuptias aut ante nuptias apud virum manebit, nullumque illi in bonis suis damnum patietur. Hanc ergo legem exigua quadam adiectione corrigimus; non enim biennium tantum ab illo tempore, quo iuncti sunt, sed triennium numerari volumus. Didicimus enim ex iis, quae interim contigerunt, quosdam, quam longiori tempore quam biennio impotentes fuissent, postea ad liberorum procreationem idoneos visos esse.

CAP. VII.

Sed et captivitas talis est, qua bona gratia dis-

¹⁾ Cap. 5—7 in Bas. XXVIII, 7. 4. Huius quinti capituli pars apud Balsam. ad Photii Notoc. XIII. 4. (Fotii bibl. II, p. 1097.)

¹⁾ οἳ μὲν κατὰ πρόφασιν Hal. (om. οἳ μὲν συνοικῶντος — διαικομένων.) — ²⁾ Spring., Bas., Balsam.; μεδισταμένῳ Hal., Vulg. — ³⁾ ὑπολειπομένης Hal., Bas., Balsam. — ⁴⁾ Cod. Hamb., Trid.; et om. Cont. — ⁵⁾ et oblate add. Cod. Hamb., Trid., Port.

(om. solatio.) — ⁶⁾ parentibus Port. — ⁷⁾ et hic si quidem dos sit, si quidem omnino dos sequatur Cod. Hamb. et hic si quidem omnino dos dos sit Trid., Port.; ⁸⁾ hic si quidem dos (si quae omnino data sit) Cont. — ⁹⁾ Cod. Hamb., Trid., Port.; ante Cont.

οὐκ ἔστιν ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς ἀνδρείας ἀπὸ τοῦ ἀνδρὸς ἀποβῆναι τοιοῦτον ἀνύχημα, τῆς γυναίκος ἐν τῇ πολιτείᾳ μενουσῆς, εἴτε αὐτὴς γυνὴ μὲν εἰς ἀρχαίωσιν ἀπλοῖ, μένοι δὲ ὁ ἀνὴρ ἐν πολιτείᾳ, ὁ μὲν ἀρετῆς καὶ καλὸς λόγος διαλύει τὸν γάμον (δουλείας γὰρ ἀπᾶς ἐπιγενομένης θατέρῳ ἢ τῆς τῆς ἀνισότητος τῆν ἐκ τῶν γάμων ἰσοτήτα μένειν οὐ συγχωρεῖται), πλὴν ἀλλὰ φιλανθρωπιότερον τὰ τοιαῦτα θεωροῦντες, ὥς μὲν ἐστὶ φανερόν περιεῖναι ἢ τὸν ἀνδρὰ ἢ τὴν γυναῖκα, μένειν ἅπαντα τὰ συνοικεῖσθαι συγχωροῦμαι, καὶ οὐκ ἐλευθέρουσι πρὸς δευτέρου γάμου οὔτε γυναῖκες οὔτε ἄνδρες, εἰ μὴ βουλοῖντο δοκεῖν κατὰ πρότερον τοῦτο πράξειν, καὶ ὑποποιεῖν τὰς ποινάς, ὁ μὲν τῆς πρὸ γάμου δωρεῆς φανερὴν ἐκείσει, ἢ δὲ τῆς προίκου. Εἰ δὲ ἀπὸ τῆς κατὰ τὸν γάμον, πότερον περίεστιν ἢ μὴ τὸ ἐκ παλαιότητος ἀπικόμενον πρόσωπον, τριχαιρῶτα πενταστῆσαν μενεῖσθαι εἴτε τῷ ἀνδρὶ, εἴτε τῇ γυναίκι, μεθ' ἧν, εἴτε σαφῆ γένοιτο τὰ τῆς τελευτῆς, εἴτε ἀδελφὰ μένοι, γαμεῖν ἐξίστιν ἀκινδύνως. Καὶ τοῦτο γὰρ δὴ τὰς καλουμένας bona gratia διαλύσει παρὰ τῶν πρὸ ἡμῶν συνηθίζηται, καὶ ἡμεῖς δὲ εἰς τοῦτο συμμαχίμ, ὥστε ἐνταῦθα οὐδὲ διαζυγιῶν γίνεται καιρὸς, οὔτε τῶν προσώπων διεστῶτων ἀλλήλων, καὶ οὐδὲς ἰταῦθ' ἐκδοθῆναι, οὔτε ὁ ἀνὴρ τὴν προίκα, οὔτε ἡ γυνὴ τὴν προγαμιατὴν δωρεάν, ἀλλ' ἕκαστος ἐπὶ τῶν οὐκ ἐλευθέρων μενεῖ.

Κεφ. γ'.^a)

Τὸ δὲ πρότερον ἐκ τῆς τῶν νόμων ἀσθηρίας ἐπιγενομένης ἡμῶν φιλανθρωπῶν λύσιν συγχωροῦσι. Εἰ γὰρ ἐκ πρῶτου δικαστικῆς εἰς μεταλλὸν τις ἢ ἀνὴρ ἢ γυνὴ δεδῆκται προσετράχη (οὐκ ἔστιν νῦν ἐστὶ τὸ τε ἐν Ἡροικονήσῳ, τὸ τε ἐν τῇ καλουμένῃ Γύψῳ), δουλεία μὲν ἦν κατὰ τὸ παρὰ τῶν παλαιῶν νομοθετηθῆναι ἐπὶ τῆς τιμωρίας ἐπαγομένη, διεξέγγυτο δὲ ὁ γάμος, τῆς τιμωρίας τὸν καταδικασθέντα ἐλευθέρουσαι τῆς δουλείας, ἡμεῖς δὲ τοῦτο ἀντίμεν, καὶ οὐδὲνα τῶν ἐξ ἀρχῆς εἰς γεγονότων ἐκ τιμωρίας γίνεσθαι συγχωροῦμεν οὐδέποτε. οὐ γὰρ ἂν μεταβάλοιμεν ἡμεῖς τὴν ἐλευθέρουσαν εἰς δουλικὴν κατάστασιν, οὐ γὰρ καὶ τῶν ἐμπροσθέν δουλευόντων ἐλευθέρουσι περὶ τῶν εἰσὶν εἶναι μενεῖσθαι τὸν γάμον ἰταῦθ' ἀπὸ τῆς τοιαύτης ψήφου βλαπτόμενος, εἰ μεταξὺ προσώπων ἐλευθέρων συνεστῶς.

Κεφ. δ'.^b)

Εἰ δὲ πρῶτος δικαστικῆ τὸν ἀπελευθέρου ἢ τὴν ἀπε-

solvatur matrimonium. Sive enim marito hoc in nium accidit, uxore in republica manente, sive vicinam uxor in captivitate ducitur, marito in republica manente, stricta quidem et subtilis ratio solvit matrimonium (quum enim alterutri servitus semel supervenerit, conditionis inaequalitas matrimonii aequalitatem manere non sinit), sed benignius ea considerantes, quam diu certum est, aut maritum aut uxorem, esse superstitem, permittimus, ut non soluta maneat matrimonia, nec ad secundas nuptias veniant aut viri aut mulieres, nisi praepropere id fecisse videri et in poenas incidere velint, ille quidem, ut donationem propter nuptias, haec vero ut dotem solvat. Quodsi incertum est, an persona, quae in hostium potestate peruenit, supervit nec ne, tunc et viro et mulieri quinquennium exspectandum est, quo praeterito, sive mors eius probatur, sive incerta manet, sine periculo matrimonium inire licebit. Nam et hoc inter bona gratia dissolutiones a maioribus nostris numeratum est, et nos quoque in id consentimus, ita ut nec divortio hic locus sit, personis a se ita disiunctis, neque hinc quisquam, sive vir est, dotem, sive mulier donationem propter nuptias lucrabitur, sed unusquisque sua retinebit.

CAP. VIII.

Quod autem severitate legum prius introductum fuit, nos benigna indulgentia abrogamus. Si enim sententia iudicis vir aut femina quaedam ad metallum damnata erat (quale nunc est in Proconneso et quae vocatur Gypso), servitus quidem secundum veterum leges ad poenam addebatur, et matrimonium solvebatur, quum poena condemnatum haberet servientem; nos vero hoc remittimus, neque eum, qui ab initio ingenuus fuit, ex poena servum fieri permittimus. Non enim liberam conditionem in servilem statum mutamus, qui quidem vel eorum, qui antea servi fuerunt, manumissores ut essemus, operam dedimus. Maneat igitur illo casu matrimonium, eique sententia eiusmodi non noceat, utpote inter personas liberas consistens.

CAP. IX.

Si vero sententia iudicis libertus aut liberta aut liberi

contingat tale infortium viro, muliere in republica manente, sive rursus mulier quidem in captivitate decatur, maneat autem vir in republica, scrupulosa quidem et subtilis ratio transigit nuptias (servitute namque usual superveniente alteri personae fortunae inaequalitas aequalitatem ex nuptiis manere non sinit), attamen humanitas talia contemplant, donec quidem est manifestum, superesse aut virum aut uxorem, manere insoluta matrimonia sinimus, et non veniant ad secundas nuptias neque mulieres neque viri, nisi voluerint videri ausu temerario hoc egisse, et poenis succumbere, illum quidem ante nuptias donationis dicimus exactioni, illam vero dotis. Si vero incertum sit, utrum superest an non, quae ad hostes persona devenit, tunc quinquennium exspectandum est sive a viro, sive a muliere, post quod, sive manifestum de morte fiat, sive incertum maneat, nuptiae licent sine periculo. Et hoc enim nuncupatis¹) bona gratia transactionibus a praecedentibus connumeratum est, nos quoque in hoc consentimus, ut hic neque repudium fiat tempus²), ita personis distantibus ab alterutro, et nullus ex hoc lucrabitur, neque vir dotem, neque mulier autemptialem donationem, sed unusquisque in suis manebit.

CAP. VIII. Quod autem prius ex legum severitate introductum est, nos clemente cessione resolvimus. Si enim ex decreto iudiciali in metallum aliquis aut vir aut mulier dari iussus esset (quale nunc est in Proconneso et in appellata Gypso), servitus quidem erat et³) ab antiquis legislatoribus sancita, et⁴) ex supplicio illata, superabatur vero matrimonium, supplicio possidente damnatum sibi servientem. Nos autem hoc remittimus⁵), et nullum ab initio bene natorum ex supplicio permittimus fieri servum. Neque enim mutamus nos fortunam⁶) liberam in servilem statum, qui etiam dudum servientium manumissores esse festinavimus. Maneat igitur matrimonium hic⁷) nihil ex tali decreto laesum, utpote inter personas liberas consistens.

CAP. IX.

^a) Bas., XXVIII. 4. 45. Schol. m. — ^b) Cap. 9 et 10. in Bas., XXVIII. 7. 21. Schol. f. g.

¹) Hoc enim nuncupatis Cod. Hamb.; Et hoc enim in nuncupatis Trid.; hoc enim in nunc. Port.; hoc enim in nunc. Cont. — ²) Cod. Hamb.; opus Port., Cont. —

³) curavimus Cod. Hamb., Trid., Port. — ⁴) Cod. Hamb., Trid., Port.; Formam Cont. — ⁵) Cod. Hamb. Trid. hoc Port., Cont.

⁶) et om. Cod. Hamb. — ⁷) et om. Cod. Hamb., Trid. —

ἀπελευθέρων ἢ τοὺς τούτων παῖδας καταδουλώσειε, συνίσταται μὲν ἐξ ἀρχῆς ὁ γάμος, ἢ δὲ ὑστερον ἐπιφανείσα δουλεία διαζεύγνυσιν αὐτοὺς ἀπ' ἀλλήλων, ὡσανεὶ τελευτῆς ἀκολουθήσασθαι, ἐπειπερ οἱ πρὸ ἡμῶν φασὶ τὴν ἐπιγενομένην δουλείαν οὐ μακρῶ¹⁾ διεστάναι θανάτου. ὡςτε ἐντεῦθεν τὸ μὲν οἰκίον ἕκαστος ἀπολαμβάνετω, τὸ δὲ ἀπὸ τελευτῆς μόνον τοῖς ἐλευθέροις περιγινέσθω συμφωνῶν, τοῦ λοιποῦ πρὸς τὸν καταδουλώσαντα χωροῦντος.

Κε φ. ε'.

Εἰ δὲ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς οἰθηθεὶ τις ἐλευθέρῳ συν-
 ἄπτεσθαι προσώπῳ, εἴτα ἐκεῖνο δοῦλον ὑστερον ἀποκαθεῖλη καθεστώς, οὐ φήσομεν λυεσθαι τὸν γάμον, ἀλλ' αὐτὸ τὴν ἀρχὴν οὐδὲ γάμον γενέσθαι, παρὰ τὴν ἐμπροσθεν ἡμῖν οἰρημένην αἰτίαν, τὴν τῆς περὶ τὴν τύχην ἀνισότητος, ὡςτε οὐδὲ κέρδος ἐκ γάμου θεωρητέον, οὐδὲ τι τοιοῦτο, ἀλλὰ ψιλήν τῶν προσρηκότων διὰ τῶν προσφόρων ἀγωγῶν ἀνάδοσιν. Ταῦτα δὲ διορίζομεν, καὶ τὸν τοιοῦτον οὐκ εἶναι φημέν γάμον, εἴπερ τὸ πρᾶγμα τύχης ἀθλιὰ διοικήσῃ²⁾ μόνῃ, μηδὲ συναίνεσως³⁾ τοῦ δεσπότου, μηδὲ κακουργίας αὐτοῦ τίως, μηδὲ ῥαθυμίας ἐλεγχομένης.

Κε φ. ια' α')

Εἰ γὰρ ἐξέδοκεν ὡς ἐλευθέρων τὴν ἑαυτοῦ θε-
 ράπαιναν ὁ δεσπότης, ὁ δὲ ἐλευθέρως ὦν καὶ πιστεύ-
 σας τῷ διδόντι ταύτην ἔλαβεν, ἴσως καὶ προικῶν γενομένην συμβολαίων, ἢ μηδὲ γενομένων μὲν, τῆς δὲ αὐτοῦ γνώμης τὸ πρᾶγμα διοικησάμενης, οὐκ ἂν εἴη δικαίον τὸν τοιοῦτον μὴ συνεστῆναι γάμον, ἀλλὰ σιωπηρῶν ἐλευθερίαν ἀκολουθεῖν εἴτε τῷ ἀνδρὶ, εἴτε τῇ γυναικί. καὶ τοιοῦτου τινὸς παρὰ τοῦ δεσπότου γενομένου, θεσπιζόμεν, ἀναπαύεσθαι τε τὸν τοιοῦτον ἢ τὴν τοιαύτην εἰς εὐγένειαν, καὶ τὸ πρᾶγμα ὡς ἐπ' ἐλευθέρου⁴⁾ τε καὶ τοῖς εὐ γεγενοῦσι κρίνεσθαι. Εἰ δὲ αὐτοὺς μὲν οὐ συναρμόσειε τὸν γάμον ὁ θατέρον τῶν προσώπων δεσπότης, εἰδὲ τὴν δὲ τὸ γινόμενον, καὶ ἐξελπίθεις ἀποκρύπτει, ἵνα ὑστερον πρᾶγμα ῥάψειε τῶν συναρθέτων θατέρω, τιμωρούμεθα τὴν τοιαύτην, εἴγε σαφῶς ἀποδείξηται, κακουργία, καὶ ἀναρμόμεθα τὴν δεσποτείαν τῶν οὕτω ποιησῶν βεβουλευμένων. καὶ ἔστω πάλιν καὶ τοῦτο γάμος ὡςπερ ἂν εἰ συνήρσεν ὁ κεκτημένος τὴν ἀρχήν. καὶ ὁ μὲν ἐκπιπέτω τῆς δεσποτίας, αὐθις δὲ εἰς εὐγένειαν ἀναρραζέσθω τὸ δοῦλον πρόσωπον, τοιοῦτου συμβαίνοντος ἀποτελέσματος, ἢ εἴπερ συνήρσεν ἢ

CAP. IX. Si vero decretum iudiciale libertum aut libertam aut horum filios in servitutum redigit,

constat quidem ab initio matrimonium, postea vero apprensus servitus separat eos ab invicem, tanquam morte secuta, quoniam praecedentes nos dicunt, supervenientem servitutum non procul a morte differre. Ideo hoc quidem, quod proprium est, unusquisque recipiat, placium vero solum, quod em morte est, liberis acquiritur, reliqua vero veniant ad eum, qui redigitur in servitutum.

CAP. X. Si vero ab initio putaverit aliquis liberam iungi personae, illa vero famula postea declaratur

existens, non dicimus solvi matrimonium, sed ipso⁵⁾ initio neque matrimonium fieri, secundum prius a nobis dictam causam, propter inaequalitatem fortunae⁶⁾; unde neque lacrum ex matrimonio contemplandum esse, neque aliquid tale, sed puram rerum competentium per congruas actiones redditionem. Haec autem decernimus, et tale non esse dicimus matrimonium, si causam animus incertus disponat solum, neque consensu domini, neque malignitate eius aliqua, neque negligentia convicta.

CAP. XI. Nam si tradiderit tanquam liberam suam ancillam dominus, ille autem liber existens, et

credens tradenti hanc accepit⁷⁾, forsitan etiam dotalibus celebratis documentis, aut neque celebratis quidem, eius autem voluntate causam gubernante, non erit instum tale non constare matrimonium, sed tacitam libertatem sequi sive virum sive mulierem, et cum tale aliquid a domino fit, sancimus, et rapti talem virum aut feminam ad ingenuitatem, et causam tanquam super liberis et ingenuis indicari. Si vero ipse quidem non celebraverit nuptias alterius personae dominus, sciat autem, quod agit, et ex studio taceat, ut postea causam sarciat alteri coniunctorum, ultiscianus huiusmodi, si aperta probetur nequitia, et privamus dominum ita malignis cogitantem, sique rursus etiam hoc⁸⁾ matrimonium tanquam si consensisset dominus ab initio; et ille quidem cadit

liberi eorum in servitutum redacti fuerint, matrimonium quidem ab initio constitit, servitus autem postea accedens separat eos quasi morte secuta sit, quoniam iudices nostri dicunt, servitutum supervenientem non multum a morte differre. Quare quilibet quod sumum est hic accipiat, quod vero pactum est in casum mortis, hoc liberi solum acquiratur, reliqua ad eum, qui in servitutum redegit, veniente.

CAP. X.

Si vero statim ab initio quis putaverit, se liberam personae iungi, deinde vero illa servilis conditionis esse appareat, non dicimus solvi matrimonium, sed ab initio matrimonium non fuisse, propter eam rationem, quam ante diximus, conditionis inaequalitatem; unde ne lacrum ex matrimonio, nec tale quid spectandum esse, sed nudam eorum, quae debentur, per completas actiones restitutionem. Haec autem decernimus, ne id matrimonium esse dicimus, si sola fortunae incertitudo rem regat, nec consensus domini, nec dolo eius aliquis, neque negligentia probetur.

CAP. XI.

Si enim dominus ancillam suam tanquam liberam nuptiis collocarit, ille vero, quam liber esset, et collocanti credens, eam duxerit, fortasse dotalibus etiam instrumentis confectis, vel non confectis quidem, apud animum aequum constituta, iustum non esset, si tale matrimonium non consisteret, sed tacita libertas sive virum sive mulierem sequatur. Et si quid tale a domino factum fuerit, sancimus, ut is eade ingenua fiat, et res tanquam inter liberos et ingenuos diiudicetur. Si vero ipse quidem alterutrus personae dominus nuptias non conciliaverit, id vero, quod factum est, scivertit et iudicio occultaverit, ut deinde alterutri coniungit negotium faceretur, eiusmodi dolum, si manifeste probetur, punimus, eosque, qui tam prava consilia agitant, dominio privamus; et rursus hoc etiam matrimonium consistat, perinde ac si ab initio dominus consensisset, atque hic quidem dominus excidat, servilis autem persona rursus ingenua fiat, ac eundem effectum habet, sive consenserit dominus, sive dolo egerit, quam manifestum sit, etiam liberos ex eiusmodi matrimonio creatos liberos et ingenuos secundum hanc nostram legem fore.

CAP. XII.

*) Cap. 11 — 13. in Bas. XXVIII. 4. 45. Schol. n — p.

1) Bas., Fulg.; μικρῶ Scring.; μικρὸν Hal. sed μακρὸν in notis recogn. op. — 2) ψυχῆς ἀθλιὰ συνδιοικήσῃ Hal., Fulg.; τύχης καὶ ψυχῆς δειλία συνδιοικήσῃ Rev. — 3) Scring., Bas.; συνέσειω Hal. —

4) ὡς ἀπελευθέρου Hal. — 5) Trid.; ab ipso Port., Cont. — 6) inaequalitatis fortunam Cod. Hamb., Trid., Port. — 7) Cod. Hamb., Trid.; accipit Port., Cont. — 8) Cod. Hamb., Trid.; hoc etiam Port., Cont.

ἢ ἕτερον ἐκακοῦργησεν ὁ κεκτημένος, πρόδηλον ὄν, ὡς καὶ οἱ παῖδες οἱ ἐκ τῶν τοιοῦτων γάμων ἐλεύθεροί τε καὶ εὐγενεῖς κατὰ τόνδε ἡμῶν ἔδονται τὸν νόμον.

Κεφ. 18'.

Καὶ πολλῶν μᾶλλον ταῦτα κρατέτω, εἴπερ ἔβυεν ἤδη τὸν οὐκ ἐπὶ τὴν θερᾶπαιαν ἢ νοσοῦντας ἀποπεμφόμενος, ἢ καὶ καταφρονήσας αἰτῶν, καὶ ἀποβαλὼν τὴν ἐπὶ τῇ δεσποσίᾳ καὶ αὐτῶν γνάμην. ἐκείνοι γὰρ ὡς ἤδη καθεστῶτες ἐλεύθεροι, καὶ κατὰ τὸν ὡς αὐτὸν pro derelicto τίτλον ἑαυτῶν, ἀλλ' οὐχ ἑτέρου ὄντες, οὐκ ἂν ὑστερον ἐνοχοῦντο παρ' αὐτῶν τὸ κεκτῆσθαι τούτους πάλαι μισθούτων *).

Κεφ. 19'.

Deportatῶν μέντοι, εἰς ἣν μετεχώρησε καὶ ἡ παλαιὰ πῦρρος τε καὶ ὕδατος ἀπαγορευσις (ἣν aqua et igni indictio) καλοῦσιν οἱ ἡμέτεροι νόμοι), οὐ διαφέρει τὰ συνουκεία. τοῦτο γὰρ δὴ καὶ τῷ θεοτάτῳ πρώτῃ ἔδοξε Κωνσταντίνῳ ἰριάνθρωπον εἰ πρᾶγμα, καὶ ὑπ' ἡμῶν μὲν ἀποδεχθέν, τοῦ δὲ παρόντος οὐ προσπατιόμενον νόμον, ὥστε οὐδὲ τὰ ἀποτελέσματα ἴσητον τῷ γε ἐπὶ τῆς οὐκείας μένοντι τάξεως πρᾶγματι.

Κεφ. 18' *)

Ἴσμεν δὲ δὴ καὶ τὸν τῆςδε ἡμῶν τῆς εὐδαίμονος πόλεως οὐκ ἐπὶ τὴν τῆς θείας γαμῆν λήξεως Κωνσταντίνου γεγραφέα νόμον, κατ' ὃν εἴ τις ἐπὶ στρατοπέδου γένοιτο, καὶ αἰγήσειε πρὸς τὴν γαμῆν ἐπὶ τερροσίῃ χρόνον, καὶ μὴδ' ὅτι οὐδὲν αὐτῷ γένηται παρ' ἐκείνου σύμβολον τῆς περὶ αὐτὴν διαθέσεως, τρηκτοῦ αἰσίου εἶναι τῇ γυναικὶ πρὸς δευτέρου ἐπιεικῆσαι γάμου, διδασκαλίαν ἐπιδοῦσιν πρότερον τῇ τῆς στρατηγίαν ἔχοντι, καὶ αὐτὸ τοῦτο ἐμμετρησάμενος, καὶ εἰς τοιοῦτο γένοιτο, ἀνεύθυνος τὴ γυνὴ πρὸς ἀνδρὸς ἑτέρου μετρήσεται, καὶ οὐ ζημιωθείσιν μὲν τὴν προίκα, οὐκ ἐπὶ δὲ τὴν προγαμιαίαν περιόρισται ὄφρα. Ταῦτα μὲν οὖν ὁ θεοτάτος Κωνσταντίνος. Σφόδρα δὲ ἡμῖν ἀνώως ἔχειν ἢ τοιαύτη διαταγὴ δοξί. τὸ γὰρ πράξειε πολεμικαῖς ἐνησχολησάντων τῷ γάμῳ γυναικὸς ἐπάγειν στέρησιν οὐχ ἥτιόν ἐστι ποινή τοῦ παρὰ πολέμου ἀλῶναι. ὥστε μὴ πρότερον εἰς ἀνδρὸς ποικίλῃ δευτέρου ἢ τοιαύτη γυνή, ὅποισιν ὁ νομοθέτης οὗτος ὑπέθετο, ποῖν ἂν καὶ δεκαετῆς διέλθοι χρόνος, καὶ αὐτῇ διανοχλήσειε τὸν ἀνδρα, σιέλλουσα γράμματα, ἢ διὰ τινων

CAP. XII.

Ac multo magis haec obtineant, si contingat, ut servum vel ancillam aegrotantes dimiserit, vel eos neglexerit et deposuerit animum dominii in eos exercendi. Illi enim, utpote iam liberi, et quasi ex titulo pro derelicto sui, non vero alieni existentes, nulla deinceps molestia ab iis afficiantur, qui dudum eos possidere noluerunt.

CAP. XIII.

Deportatio tamen, quae veteri aquae et ignis prohibitioni successit (quam aqua et igni interdictionem vocant nostrae leges), non solvit matrimonia. Hoc enim iam antea sacratissimo Constantino humanum visum, et a nobis quoque probatum, huic vero legi non annexum est, adeo ut nec de effectibus eius dicendum sit, quum res in suo statu maneat.

CAP. XIV.

Scimus autem, felix nostrae urbis conditorem quoque (Constantinum piae memoriae dicimus) legem tulisse, qua, si quis in castris fuerit, et per quadriennium nullas ad uxorem litteras dederit, illaque nullum plane ab eo habeat amoris erga se signum, mulieri ad secundas nuptias transire licet, si prius eum, qui imperium militare habet, certiorum reddiderit, utque id ipsum fuerit testificata. Et si aliquid taec fiat, mulier impune ad secundum virum transibit, nec dote mulctabitur, donationem vero propter nuptias non lucrabitur. Haec quidem sacratissimus Constantinus. Sed admodum intempestiva haec constitutio nobis videtur; nam bellicis actibus occupatum maritum etiam uxore priore non minor est poena, quam ab hostibus capi. Quare non prius ad secundas nuptias eiusmodi mulier veniat, de qua legislator hic loquitur, antequam decennium praeterierit, et ipsa missis litteris virum sollicitaverit, vel per alios eum interpellerit, hic vero vel diserte renunciet matrimonium, vel plane sileat, tum de ea re vel gloriosissimum magistrum militum, vel spectabilem ducem, vel clarissimum tribunum, sub quorum

cadat dominio, ad ingenuitatem vero servilis persona rapiatur, hoc ipso eveniente effectu, sive consensit, sive malignatus est dominus. Palam itaque est, quia etiam filii ex talibus nuptiis liberi et ingenui secundum hanc nostram erunt legem.

CAP. XII. Et multo potius haec valeant, si contigit dudum servum aut ancillam seu languentes dereliquisse, seu etiam contempsisse eos, et amisisse *) super dominio adversus eos voluntatem. Illi namque, utpote iam constituti liberi, et secundum pro derelicto titulum sui et non aliorum existentes, non in posterum inquietabuntur ab iis, qui possidere eos olim odio habuerunt.

CAP. XIII. Deportatio tamen in quam migravit, et antiqua ignis et aquae interdictio, quam aqua et igni interdictionem vocant nostrae leges, non solvit matrimonium. Hoc *) enim et sacratissimo pridem placuit Constantino clemens quaedam causa, et a nobis quidem probata est, praesenti vero non copulata legi, unde neque effectus causae dicendi sunt, quum in suo maneat ordine.

CAP. XIV. Novimus autem, et huius nostrae felicissimae civitatis conditorem (divinae memoriae dicimus Constantinum) scripsisse legem, secundum quam, si quis in expeditione fuerit *), et tacerit ad uxorem per quadriennium, et nullum ei fiat ab illo signum eius circa eam affectus, tunc licentia sit mulieri ad secundas nuptias veniendi, offerenti prius libellum militiae principi, et hoc ipsum testificanti, et si hoc fiat inculpabiliter mulier ad virum alterum transiet, et non damificabitur quidem dote, non tamen antequam fiat donationem lucrabitur. Hoc itaque sacratissimus Constantinus. Vehementer autem nobis immature habere illa constitutio videtur; actibus enim bellicis occupato marito uxoris privationem inferre non minor est poena, quam ab hostibus capi. Ideoque non prius ad virum veniat secundum huiusmodi mulier, quam legislator iste proposuit, quam

*) Cap. 14—16. desunt in Hal. ed. Norica, addita autem in Supplementis Hervag. in Par. suo loco inserta sunt. — Argumentum capituli 14 exhibet (Ioannis) Nomoc. 41. (Fœlli bibl. II. p. 652.)

*) τῶν ἀποκεκτῆσθαι τούτους πάλαι μισθούτων *) Cod. Hamb., Trid.; haec Port., Cont. — *) impeditus fuerit Cod. Hamb., Trid.

τινων ῥήμασι χρωμένη πρὸς αὐτὸν, ὁ δὲ ἢ σαφῶς ἀπέποι πρὸς τὸν γάμον τὸν αὐτῆς. ἢ καθάπεξ σιγήσει, τηνικαυτὰ τε διδασκαλίαν ἐπιδοῆν ἢ τῷ ἐνδοξοτάτῳ στρατηγῷ, ἢ τῷ περιβλέπτῳ δουκί, ἢ τῷ λαμπροτάτῳ τριβουνῷ, ἐφ' οὓς ὁ στρατιώτης ἐκείνος ἔστι. τότε γὰρ ἀδειαν αὐτῇ δίδομεν καὶ ἰκετηρίαν ἀνατείναι βιασθεὶ, καὶ κείθεν τοῦτο ἐπιτραπήναι. ἴστω δὲ, ὡς, εἰ παρὰ ταῦτα τι πράξειεν, ὡς προσειῶς γηραμένη ὑποπεισθεὶται ταῖς ἐκ τοῦ νόμου ποιναῖς.

§. 1. Αἱ μὲν οὖν ἐπιεικέστεραι τῶν γάμων διαλύσεις, ἅς γενικῶς τινι λόγῳ ὑπὸ τὴν bona gratia γινόμενῃν διαζεύξιν ἀνοισίον, τοιαυτὰ πῶς εἰσίν.

Κε φ. ιε'. α')

Αἱ δὲ ἐφεξῆς αἰτίαν ζητοῦσιν ἰδεῖν ἢ παρὰ τοῦ ἀνδρός, ἢ παρὰ τῆς γυναίκας γινόμενῃν, ἵνα ζημιώσωσι τὸν προπετῆ τῆ τῶν παρ' αὐτοῦ δεδομένων ἐκπτώσει, προικός γεμὲν ἢ διὰ γάμον δωρεῆς. Ἀλλὰ τούτων τῶν αἰτιῶν οἱ μὲν ἀρχαιότεροι πολλοὺς ἐποιῶντο καὶ διαφόρους καταλόγους. Θεοδοσίος δὲ ὁ νέος, τὰς μὲν ἐκείθεν λαβῶν, τὰς δὲ αὐτὸς προσεξευρών, τὴν περὶ repudiis ἔγραψε διάταξιν. Ἡμῖν δὲ καὶ ἑτεραὶ τινες προσεξευρέθησαν αἰτίαι, ἅς ὁρθῶς ἔχιν συνείδομεν εἰς αἰτίαν ἀνευχεῖν τοῦ ταυταῖς ὑποπίσαντος.

§. 1. Εἰ τοίνυν κατὰ τὴν Θεοδοσίου τοῦ τῆς εἰσεβύς λήξεως διάταξιν ἰσχυρίσιν ἢ γυνὴ δεῖξαι τὸν συνοικήσαντα ἢ μοιχείαν ἀμαρτοῖα, ἢ ἐνοχον καθίστατα γόνου, ἢ μαγγανισίας τε καὶ ἀγνοίας ἐσχολακότη, ἢ τῷ χαλιπρωτάτῳ πάντων ἀμειριβάντων ἐπικονιωνησαντα πλημμελήματι (γεμὲν δὲ τῷ μηχανήσασθαί τι κατὰ τῆς βασιλικῆς αὐτῆς), ἢ καταδικασθέντα παραποιήσας, ἢ τας τὸν διουξάνια, ἢ ἐκ τινος τῶν ἱερῶν οἰκῶν τι σπουληκότη, ἢ ληστικὸν ἐπαρηρημένον βλον, ἢ τοὺς λησιεύοντας υποδοχόμενον, ἢ ἕνα τῶν καλουμένων ἀπελατῶν, ὅς ἐστι φρονίς τοῖς ἀλλοιότοις ληδρεύειν ὑπογυλοῖς ἢ βοσκημασι καὶ ταῦτα μεθιστῶν ἐτρωθῆ, ἢ ἐξέλεγεῖεν ἀνδραποδιστὴν καθεστῶτα, ἢ οὕτως ἀσελγῶς βιοῦντα, ὡς ἐν ὕψει τῆς γαμῆτις ἑτέρας συνδιαφθέρουσαι (ὅπερ μάλιστα γυναῖκας οἷα περὶ τὴν ἐλνὴν ἠδικημένας ἀγοιᾶναι ποιεῖ, καὶ μάλιστα δὴ τὰς σώφρονας), ἢ εἴπερ ἐπιβουλεωμένη παρὰ τοῦ ἀνδρός δελεῖται περὶ τὴν σωτηρίαν αὐτὴν ἢ φαρμάκοις, ἢ ξίφει, ἢ κατ' ἔτρονον τοιοῦτόν τινα τρόπον (πολλοὶ δὲ ἀνθρώποις αἰ πρὸς κελίαν ὁδοῖ), ἢ καὶ μάλιστα ἐπ' αὐτὴν χροῖτο, εἰ τοίνυν γυνὴ τοιοῦτοῦ τι δελεῖται δυνθεῖν, ἀδειαν αὐτῇ δίδω-

quorum imperio miles ille est, certiore reddat; tunc enim facultatem illi concedimus et libellum supplicis Imperatori porrigendi, et inde hoc impetrandi. Quodsi autem adversus haec quid fecerit, sciat, se ut temerarie nubentem legum poenis subiciendam esse.

§. 1. Tales itaque sunt mitiores nuptiarum dissolutiones, quae generali quadam ratione ad separationem, quae bona gratia fit, referendae sunt.

CAP. XV.

Ceterae vero causam requirunt vel in viro vel in muliere, ut temerarius mulctent eorum, quae ab eo data sunt, dotis scilicet vel donationis propter nuptias amissione. Ac veteres quidem harum causarum multos et diversos fecerunt catalogos, Theodosius vero iunior aliquas inde sumens, alias vero ipse, inveniens constitutionem de repudiis scripsit; a nobis autem et alias inventae sunt causae, quas ad culpam illius, qui in eas incidit, referendas esse perspeximus.

§. 1. Si igitur secundum Theodosii pie memoriam constitutionem mulier ostendere potest, maritum vel adulterium commisisse, vel homicidium reum fuisse, vel veneficiis atque praestigiis operam dedisse, vel delicti omnium delictorum gravissimum reum, in ipsum nempe imperium quid machinatum, vel falsi damnatum esse, vel sepulchra violasse, vel ex quadam sacrarum aedum subripuisse aliquid, vel latrocinia agere, vel latroni recipere, aut eorum aliorum, qui abigei vocantur et alienis iumentis aut pecoribus insidiari eaque abigere student, aut si plagiarium esse, vel ita dissolute cum vivere probetur, ut inspectante uxore alias vitaverit (quod mulieres, praesertim castas, utpote ad thorum iniuriam passas, quam maxime exasperat), aut vitas suae insidias vel venenis, vel gladio, vel alio quodam modo (multae enim hominibus ad malitiam viae suae) a viro structas esse, aut flagellis se ab eo caecum ostenderit, quodsi igitur mulier tale quid probare possit, lex illi ius dat repudio utendi et a nuptiis recedendi, dotem vero ac totam donationem ante nuptias accipiendi, non solum si omnes has causas simul probet, sed etiam si unam solum.

§. 2.

quam etiam decennii transeat tempus, et haec importuna quidem sit viro mittens litteras aut per aliquos verbis utens ad eum, ille vero ant aperte remanet nuptias eius, aut absolute conticeat; tunc quoque libellum offerat aut gloriosissimo magistro militum, aut spectabili duci, aut clarissimo tribuno, sub quibus miles ille est¹⁾; tunc etiam licentiam damus et preces porrigere Imperatori, et inde hoc promereri. Sciat autem, quia, si citra hoc aliquid egerit, inquam temerarie nubens legitimis poenis subiacet.

§. 1. Mitiores itaque nuptiarum solutiones, tanquam generali quadam ratione sub bona gratia factis disjunctionibus, sciendum est tales esse quodammodo.

CAP. XV. Ceterae vero causam quaerunt inspicere aut a viro, aut ab uxore factam, ut damnum temerarium in casu eorum, quae ab eo data sunt, dotis dicitur aut propter nuptias donationis. Sed hanc causarum antiquiores quidem faciebant plurimos diversosque tractatus, Theodosius autem iunior alias quidem causas deinde sumens, alias autem et ipse adiuveniens, de repudiis scripsit constitutionem; a nobis autem et aliae quaedam adinventae sunt causae, quas recte habere perspeximus ad culpam referri eius, qui succubuerit.

§. 1. Si igitur secundum Theodosii pie memoriae constitutionem valuerit mulier ostendere maritum aut adulterio delinquentem, aut reum homicidii, aut veneficiis aut seditionibus occupatum, aut, quod pessimum omnium peccatorum est, communicantem delicto (dicimus autem machinatum aliquid contra ipsum imperium), aut condemnatum falsitatis, aut sepulchra effodientem, aut ex aliqua sacrarum domum aliquid rapuisse, aut latrocinii sectantem vitam, aut latrocinantes suscipientem, aut unum eorum, qui appellantur abigei, quibus est cura alienis insidiari animalibus aut iumentis, et ea transponere alibi, aut probet plagiarium esse, aut ita luxuriose viventem, ut inspicente uxore cum aliis corrumpatur (quod maxime mulieres²⁾), utpote circa cubile stimulatas, exasperat, et praecipue castas, aut si insidias se passam a viro probet circa ipsam salutem aut venenis, aut gladio, aut per alium aliquem talem modum (multae namque hominibus ad malitiam viae sunt), aut etiam si flagellis super ea utatur, si igitur mulier tale aliquid ostendere poterit, licentiam ei dat lex repudio uti, et nuptiis abstinere, dotemque percipere et antenuptialem donationem totam.

*) Photii Nomoc. XIII. 4. (Fozilli bibl. II. p. 1094. sq.)
 1) Cod. Hamb.; ipse miles est Cont. — 2) Cod. Hamb., Trid.; nuptas add. Port., Cont.

δίδωσιν ὁ νόμος καὶ τοῦτο χρῆσθαι, καὶ ἀφιστάσθαι τοῦ γάμου, καὶ τὴν προίκα λαμβάνειν, καὶ τὴν προγαμιαίαν δωρεάν ἅπασαν, οὐ μόνον εἰ πάσας ὁμοῦ δεῖξει τὰς αἰτίας, ἀλλ' εἰ καὶ κατ' αὐτὴν μίαν. §. 2. Καὶ αὐτὸς αἰτίαν δίδωσιν τῷ ἀνδρὶ τὴν γυναῖκα ἀποπέμψειν, εἰ μοιχομένην ἔβροι, ἢ μαγγανύουσαν, ἢ ἐξαμαρτάνουσαν φρόνον, ἢ ἀνδραποδισμόν, ἢ τυμβωρυχίαν, ἢ λιρόσυλον οὖσαν, ἢ συσπλύνουσαν λησταίς, ἢ συλλήπτουσαν, ἢ τάνδρος ἀνοουόντος ἢ καὶ κωλύοντος χείρουσαν τοῖς μετ' ἑτέρων οἰδὲν αὐτῆς προσκρότων συμπόσις, ἢ καὶ ἄκοντος τοῦ ἀνδρὸς εὐλόγου προφάσις χωρὶς ἀπόκοιτον γινομένην, ἢ παρὰ τὴν αὐτοῦ γυναικὸν λαποδρομίας χείρουσαν τε καὶ παραγινομένην, ἢ θάλαροις παραβάλλουσαν (φραμὲν δὲ τοῖς ἐνθα σκηναὶ καὶ τὰ τοιαῦτά ἐστιν, ἢ καὶ βῆθη θηροῖς πρὸς ἀνθρώπους ἢ μάχη). ἢ ἐπιβουλὰς αὐτῷ ὄψιπτοσαν τὰς ἐκ φρομάκων, ἢ ἑξίρους, ἢ κατ' ἑτέρον γινομένης τρόπον, ἢ ὅν περὶ τὸ ζῆν ὁ κινδυνός, ἢ καὶ συνεπιπαιμένην τοῖς τυραννίδα μελετώσιν, ἢ καὶ παραποιοῦσας ἰσοχον καθιστάουσαν, ἢ τὰς τομμηρὰς αὐτῆς χεῖρας ἐπάγουσαν αὐτῶν. καὶ γὰρ δὴ τοιοῦτου νινὸς γεγονότος δίδωσιν ὁ νόμος οἷος ἀποπέμπεσθαι ἀνδρὶ τὴν γαμετὴν, κἂν εἰ μίαν τοιῶτων καὶ μόνην δεῖξειεν αἰτίαν, καὶ κερδαίνειν μὲν τὴν προίκα, τὴν δὲ προγαμιαίαν δωρεάν ἔχειν. §. 3. Εἰ δὲ καὶ θάτερον αὐτῶν προσώπων ἀλόγως δεπούδιον πέμψειν, αὐτῷ τοῦτο τῷ διακρίσει τὸν γάμον λόγου χωρὶς, ἐπιβύθουν ἔσται ταῖς ἐμπροσθεν ἡμῖν εἰρημέναις ποιναῖς, πρὸς τῷ τὴν γαμετὴν ἐπευδίνων ὅπως ἐκ τῶν εἰρημένων αἰτιῶν ἢ τῆς ἀλόγου πομπῆς γινομένην καὶ ἐκ πενταστίας ὄλην πρὸς δεύτερον ἐλθεῖν κωλύεσθαι συνοικίσειν, καὶ τὸν πρὸ τῆς πενταστίας γάμον μὴ ἀνεύδονον εἶναι, μὴ γάμον¹⁾, ἀλλὰ πᾶς, φησὶν²⁾, ὁ βουλόμενος προσέτω, καὶ κατηγορεῖτω τοῦ γινομένου ὡς παρὰ τὸν νόμον τομμηθέντος³⁾.

Κε φ. ις.

Εἰ δὲ καὶ εὐλόγως ἢ γυνὴ τὸ δεπούδιον ἀπέλπει, καὶ κρατήσει τῶν ἀγώνων, ἢ ὁ ἀνὴρ ἀλόγως αὐτὴν ἀποπέμψειν ὑπόλοιπαις ταῖς ποιναῖς, κερδαίνει μὲν τὰ κέρδη τὰ ἐμπροσθεν εἰρημένα, ἐκδοιὰς δὲ πρὸς ἑαυτὸν ἐξέχειν πρὸς δεύτερον κοιτῶν. Ὅπερ εὐ παραφυλακτέον ἡμῖν ἐπ' ἀνδρός, τῷ γὰρ εὐλόγως κερρατηκῶτι τῶν τοιοῦτων κερδῶν, ὅπου γε καὶ τῷ μὴ κερρατηκῶτι, καὶ παραχρημα γαμετὴν ἔβροι, ἐπεὶ μηδέμια περὶ τὴν τῆς γογῆς σύγχυσιν εὐλόγως ἔστιν ὑπόνοια. Ὅπερ ἐπὶ τῶν γυναικῶν τὴν

§. 2. Et vicissim viro mulierem dimittendi potestatem concedit, si eam adulteram esse reperiat, vel veneficam, vel homicidii, aut plagii, aut sepulchri violati ream, vel si sacrilega sit, vel latronibus fauent, vel cum in latrocinetur, vel viro nesciente aut etiam prohibente conviviis aliorum, cum quibus nulla ei necessitudinis causa est, gaudeat, vel si viro invito sine iusta causa secubet, vel sine illius voluntate ludis equestribus delectetur iisque intersit, vel ad theatra eat (illa dicimus, ubi scenae et similia praebentur, aut ubi bestiae cum hominibus pugnant), vel insidias illi pharmacis struat, vel gladio, vel alio modo, unde vitae periculum imminet, vel conscia sit iis, qui tyrannidem meditantur, vel falsi rea, vel violentas manus illi inferat. Nam si tale aliquid fiat, lex illa viro concedit, ut uxorem dimittat, etsi unam solam ex illis causis probaverit, et ut dotem lucretur, ac donationem propter nuptias habeat.

§. 3. Si vero alterutra harum personarum sine causa repudium miserit, eo ipso, quod matrimonium sine causa solvit, poenis ante a nobis dictis obnoxia sit. Praeterea quoque uxor ex illis causis aut iniustae dimissionis rea quinquennio toto ad secundum matrimonium venire prohibeatur, et nuptiae ante quinquennium non sint sine poena, nec nuptiae, sed omnis, ut aiunt, qui vult veniat, et nuptias tanquam contra legem contractas accuset.

CAP. XVI.

Sin vero mulier iusta de causa repudium miserit, et vincat, vel vir sine causa eam dimittens in poenas illas inciderit, ea quidem lucretur, quae ante dicta sunt, intra annum vero secundas nuptias contrahere erubescat. Quod in viro nobis observandum non est; ei enim lucra illa iuste obtinenti, quemadmodum et non obtinenti, statim uxorem dncere licet, quia nulla confusionis sanguinis iusta est suspicio, quae in feminis coniunctionem ante annum iure prohibet; et prohibitio haec tanta est, ut, etsi bona gratia matrimonium solvi

non solum si omnes simul probaverit causas, sed etiam si secundum se unam¹⁾. §. 2. Et rursus licentia datur viro mulierem abicere, si adulteram inveniat, aut veneficam, aut delinquentem homicidii, aut plagiariam, aut sepulcrorum violatricem, aut sacrilegam existentem, aut faventem latronibus, aut viro nesciente vel etiam prohibente gaudentem conviviis aliorum nihil sibi competentium, vel etiam invito viro citra rationabilem causam foris pernactantem, aut extra eius voluntatem circensibus cogandentem, et spectaculis inhaerentem, aut theatri advenientem (dicimus autem ubi scena et talia sunt, aut etiam ubi bestiae adversus homines pugnant), aut insidias sibi facientem ex venenis, aut gladio, aut alio factas modo, ex quibus circa vitam periculum est, aut etiam consciam tyrannidem meditantibus, aut falsitatis ream constitutam, aut audaces eius manus inferentem sibi, scilicet tali aliquo facto dat lex haec viro abicere mulierem, si vel unam harum⁴⁾ et solam probaverit causam, et lucrari quidem dotem, antenuptialem vero habere donationem. §. 3. Si vero altera harum personarum irrationabiliter repudium miserit, et hoc ipsum solvendi matrimonium sine ratione, subdita erit dandam a nobis dictis poenis. Insuper etiam uxor rea omnino ex memoratis causis pro irrationabili⁵⁾ repudiū missione facta et in quinquennium totum ad secundum venire prohibetur matrimonium, et ante quinquennium nuptias non esse sine reatu, neque legitimis vocari, sed omnis volens adeat et accuset factum tanquam contra legem praesumptum.

Cap. XVI. Si vero etiam rationabiliter mulier repudium miserit, et in certaminibus vicerit, aut vir irrationabiliter eam abiciens subiacerit poenis, lucretur quidem lucra primitus dicta, erubescat autem ante annum completum ad secundam vota venire. Quod non observandum nobis est in viro rationabiliter⁶⁾ obtinente talia lucra, quum et non obtinente etiam repente nuptias facere licet, quoniam nulla circa sobolis confusionem ratio-

¹⁾ Haec ultima de muliere quae scripta est contentia recepta est in Bas. XXVIII. 7. 2. et sequitur ibidem capitula 16 prior pars.

¹⁾ οὐδὲ νόμιμος γάμος κληθήσεται Bas. ubi totius sententiae oratio est directa cf. Fulg. — ²⁾ φησὶν om. Bas., Fulg. — ³⁾ secundam seu unam Cod. Hamb.,

Trid., Port. — ⁴⁾ Cod. Hamb., Trid.; horum Port., Cont. — ⁵⁾ Cod. Hamb., Trid.; irrationabilis Port., Cont. — ⁶⁾ Cod., Hamb., Trid.; irrationabiliter Port., Cont.

τὴν πρὸ τοῦ ἐνιαυτοῦ συνάφειαν εἰκότως ἀπέλγει. καὶ τοσοῦτόν ἐστι τὰ τῆς κωλύσεως ἐντεῦθεν, διὰ κἄν εἰ bona gratia διαλυθῆναι συμβαίη τὸν γάμον, ἀλλὰ καὶ οὕτως ἐκ τῆς Ἀναστασίου τοῦ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως διατάξεως εἰς ἐνιαυτὸν ἢ κώλυσις τῶν δευτέρων γάμων ταῖς γυναῖξιν ἐπιτίεταται. §. 1. Ταῦτας μὲν οὖν τὰς αἰτίας ἡμῖν ὁ Θεοδόσιος ἀγνήγησαστο. ἡμῖς δὲ ἐκ τῶν παλαιῶν λαβόντες καὶ εἰέρας προσεθήκαμεν τρεῖς. Εἰ γὰρ ἡ γυνὴ τοσαύτη κατέχοιτο πορνεία, ὡς καὶ ἐξέπιτηδες ἀμβλῶναι, καὶ τὸν ἄνδρα λυθῆσαι, καὶ ἀφείλεσθαι τῆς ἐπὶ τοῖς παισὶν ἐλπίδος, καὶ τοσαῦτα ἰὰ τῆς ἀκολασίας ἐστίν, ὡς καὶ ἄνδράσι κατα τρυφῆς πρόφρασιν συλλοῦσθαι, ἢ καὶ ἕως συνέσπαιχε τὸ πρὸς τὸν ἄνδρα συνοικέσιον πρὸς εἰέρας πρὸ γάμων ἐαυτῆς διαλέγοιτο, ἄδεια δέδοται πρὸ ἡμῶν τοῖς ἀνδράσι πέμπειν αὐταῖς ῥεπούδια, καὶ κερδαίνειν τὰς προίκας, καὶ τὰς προγαμίας ἔχειν δωρεάς, ὡς ἦδη καὶ τούτων τῶν αἰτιῶν εὐλόγως διαλυτὴν δυναμένων τὸν γάμον, καὶ ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἀγομένων τάξιν, ὑφ' ἣν τὰς ποινὰς ἡ Θεοδοσίου τοῦ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως ὥρισε διατάξεις.

Κ ε φ. ιζ. *)

Ἐναπογράφῳ δὲ ἀλλοτρίῳ γαμεῖν ἐλευθέρων οὐκ ἔξεστιν, οὔτε ἀγνωστῶν, οὔτε εἰδότης, οὔτε συναινούτων, τοῦ κεκτημένου, ἀλλὰ κἄν εἰ τι τοιοῦτο παρὰ τοῦ ἐναπογράφου πράξηθῃ, παρῆσι τῷ δεσποτῇ καὶ αὐτῷ καθ' ἑαυτοῦ *) καὶ διὰ τοῦ τῆς χρίσεως ἄρχοντος συμφρονεῖν τε πληγαῖς μετρίαις τὸν ταῖα πράξαντα ἐναπόγραψαν, καὶ ἀφείλειν ἀπὸ τῆς μάτην αὐτῷ συνούσης, ὥστε οὐδὲ γάμος ἐπὶ τὸ γενόμενον, οὐδὲ ἐπίδοσις προίκος, οὐδὲ προγαμίας δωρεάς, ἀλλὰ φιλή τοῦ γεγονότος κακῶς ἐπαυρόφωσις. §. 1. b). Οὕτω μὲν οὖν τὰ συνοικέσια διαλύεται περιόντων ἐπι τῶν ταῦτα συμβαλόντων, καὶ χρηματικαὶ αἱ ποινὰι περὶ τὴν προίκα πως καὶ τὴν προγαμίας σχεδὸν ἰσότηρται δωρεάν.

Κ ε φ. ιη.

Ἀλλ' ἡμῖν τι καὶ ἕτερον προσεξέζηται, τὸ καὶ τὰς ἀπροίκους συναφείας, ἀλόγως γινόμενων τῶν διαφύσεων, συμφρονισμῷ παραδόντων προσήκοντι. Εἰ γὰρ τις ἀγάγοιτο γαμεῖν, ἢ καὶ γυνὴ πρὸς ἄνδρα ἔλθοι, γαμίζῃ μὲν ληψείσθαι προαιρέσεώς τε καὶ γνώμης, οὐ μὴν ἀκολουθήσασθαι προίκος ἢ προγαμίας δωρεάς (ἐνθα δὲ καὶ προπετέστερον γίνε-

solvi contingat, tamen sic quoque ex constitutione Anastasii piaae memoriae mulieribus intra annum secundis nuptiis interdictum sit.

§. 1. Has itaque causas Theodosius nobis exposuit; nos vero tres alias a veteribus acceptas addidimus. Si enim mulier tantae sit malitiae, ut data opera abortum faciat, et virum tristitia afficiat, illi quoque spem liberorum auferat, tantae quoque sit libidinis, ut etiam una cum viris voluptatis causa se lavet, vel etiam dum constat cum marito matrimonium cum aliis de nuptiis secum inveniendis loquatur, facultatem viris concedimus repudia illis mittendi, et dotes lucrandi et donationes propter nuptias habendi ita ut et haec causae nuptias iure dissolvere possint, et ad eundem ordinem, secundum quem constitutio Theodosii piaae memoriae poenas definiuit, referendae sint.

CAP. XVII.

Adscriptio vero alieno liberam ducere non licet nec ignorante, nec sciente, nec consentiente domino. Quis et si tale quid ab adscriptio factum sit, licet ipsi etiam domino vel per se, vel per provinciae iudicem modicis plagis adscriptitium haec facientem castigare, illumque ab ea, quae perperam illi coniuncta est, abstrahere, adeo ut nec nuptias sint, quod gestum est, nec dos, nec donatio propter nuptias, sed nuda illius, quod perperam commissum est, correctio.

§. 1. Sic itaque matrimoniis viventibus iis, qui ea contraxerunt, dissolvuntur, et pecuniarias poenas in dote et donatione ante nuptias ita fere se habent.

CAP. XVIII.

Sed et aliud quid a nobis inventum est, ut indotata etiam matrimonia separationibus iniustis factis convenienter solvantur. Si enim quis ducat uxorem, vel mulier viro nubat, conjugali quidem voluntate et animo, dote autem vel donatione propter nuptias non secuta (quo casu etiam temerarie solutiones fieri solebant, quum nullum periculum illius, qui temere dixerat,

rationabilis est suspicio. Quod in mulieribus ante anni completionem recte prohibetur, et tanta est prohibitio ex hoc, quia, licet bona gratia dissolvi matrimonium contingat, tamen etiam ex Anastasii piaae memoriae constitutione in annum prohibitio secundarum nuptiarum mulieribus instituta est. §. 1. Has itaque causas nobis Theodosius explanavit, nos autem ex veteribus sumentes et alias adiecit tres. Si enim mulier tanta temeritate nequitia, ut etiam ex studio abortum faciat viramque contristet et privet spe filiorum, vel tanta libido est, ut etiam cum viris voluptatis occasione lavetur, aut etiam dum adhuc constat matrimonium cum viro ad alios de nuptiis suis loquatur, licentia datur a nobis viris mittere eis repudia, et lucrari dotes, et ante nuptias habere donationes, utpote etiam his causis rationabiliter solvere valentibus matrimonium, et sub eundem deferentibus ordinem, sub quem et poenas Theodosii divinae memoriae definiuit constitutio.

CAP. XVII. Adscriptio autem alieno nubere liberam non licet neque ignorante, neque sciente, neque consentiente possessore, sed licet aliquid tale ab adscriptio geratur, licebit domino et ipsi per se et per provinciae iudicem castigare plagis mediocribus hoc agentem adscriptitium, et abstrahere ab ea, quae frustra ei coniuncta est. Unde neque nuptiae sunt, quod factum est, nec oblatio dotis, nec ante nuptialis donatio, sed pura facti mali correctio. §. 1. Sic itaque matrimonia dissolvuntur viventibus adhuc iis, qui ea contraxerunt, et pecuniariae poenae circa dotem et sponsalium consistent donationem.

CAP. XVIII. Sed a nobis aliquid etiam aliud adinventum est, ut etiam indotata matrimonia irrationabilibus factis divisionibus castigationi tradantur competentis. Si quis enim duxerit uxorem, aut etiam mulier ad virum veniat, nuptialis quidem voluntate atque sententia, non tamen secuta dote aut sponsalibus largitate (ubi quoque praesumptive fieri solutiones contingebat, nullo ex hoc contra temerarium sequente periculo), constitutionem scripsimus dicentem: Si quis sub potestate constitutam mulierem voluntate parentum

*) Bas. XXVIII. 5. 41. Schol. p. — b) Haec ultima huius cap. sententia et totum cap. 18. docet in ed. Hal. Norica ut in Bas., addita tamen haec sunt in Supplementis Herv. g. et recepta in ed. Par.

*) Hal.; καθ' αὐτοῦ Strimg.; δὲ ἑαυτοῦ Bas.

γίνεσθαι τὰς λύσεις συνέβαινε, μηδ' ἐνὸς ἐπιεῦθεν ἑπὶ τοῦ κατὰ τὸ πρόπεπευσμένου κινδύνου), διατάξαι ἔγραψαμεν λέγουσαν, ὡς, εἰ τις ὑπερβολὴν γυναικᾶ γνῶμη γονέων ἢ καὶ αἰτεξουσίαν τυχόν ἀγάγηται μὴτε προικὸς ἐπιδοθείσης, μὴτε συμβολαίων τοκοῦτων γενομένων, ὁ μὲν γάμος ἔστω γάμος, κἂν εἰ προικῆα μὴ ἀνυγραφεῖν, μὴ διὰ τοῦτο δὲ ὁ ἀνὴρ (τοῦτο ἔπει ἐπὶ πολλῶν ἰσμεν γενομένων) ἐκδιωκτέω τῆς οὐκίας τὴν γαμητὴν χωρὶς μιᾶς τῶν ἐμπροσθεν εἰρημένων εὐλόγων αἰτιῶν, ἃς τε Θεοδοσίος, ἃς τε ἡμεῖς ἠριθμήσαμεν. εἰ δὲ τι τοιοῦτο γένηται, καὶ ἢ χωρὶς αἰτίας αὐτὴν ἀπολέμψηται τῆς οὐκίας, ἢ καὶ αὐτὸς εὐλόγων αἰτίαν παράσχοι τῇ τὴν γυναικᾶ ἀποχωρήσαι τοῦ πρὸς αὐτὸν συνοικισίου, τὸ τέταρτον μέρος τῆς ἰδίας περιουσίας ἀναγκασθῶ καταβαλεῖν αὐτῇ. ἀλλὰ μέχρι μὲν ττρακοσίων χρυσίου λιτρῶν τὴν περιουσίαν ἔχων ἑκατὸν λίτρας ζημωθῆσεται, τοῦτοσε τῷ τεταρτῷ τῆς περιουσίας μέρει, καὶ ¹⁾ ἑλπίονα δὲ ταύτης, καθ' ὅσον ἢ τοῦ τεταρτοῦ ποιῆ ποσότης. εἰ δὲ καὶ μείζονα τῆς εἰρημένης τῶν τετρακοσίων τοῦ χρυσοῦ λιτρῶν ποσότητος εἰς περιουσίαν ἔχει, μὴ πλέον τῶν ἑκατῶν τοῦ χρυσοῦ ἐπιμισθῶν λιτρῶν. πρὸς γὰρ δὴ τὴν μείζονα ἐπίπαν ἀποβέβησαντες προικὰ τὸν νόμον τοῖον ἐγράφωμεν, οὐσίαν εἰκότως ἐκείνην κατὰ τοὺς ἡμετέρους νόμους εἰρηθέντες εἶναι, ἢ περὶ ἂν καθαρὰ χρῶν διαφαίνοντο. Καὶ ὅγε λόγος ἐκ τῶν αὐτῶν αἰτιῶν ἐξ ἀντιστρόφου χωρεῖται, καὶ ἔπειρ ἢ γυνὴ παρ' αἰτίαν οὐκίαν ἀποχωρήσει τοῦ ἀνδρὸς ἡπροικὸς καθεστῶσα, ἢ καὶ πέμψειν αὐτῷ διχα πινὸς αἰτίας εὐλόγου ἰσποῦδιον, ταῖς αἰταῖς ἐν ὕπασιν ὑποκείσθαι ποιναῖς. καὶ εἰ μὲν κατ' αἰτίαν αὐτῆς ὁ γάμος λυθῆι, τὴν πεντασίαν φυλακτέον τῇ γυναικί, καὶ δευτέροις οὐχ ὀμλήσει γάμοις. εἰ δὲ κατ' αἰτίαν τοῦ συνοικούντο, ἢ καὶ bona gratia διαλυθῆι (ἴσως γὰρ καὶ τοῦτο), τὸν ἐνιαυτὸν φυλακτέω διὰ τὸ τοῦ σπέρματος ἀσυγχύτου, ἵνα διὰ πάντων ἡμῶν ὁ νόμος τέλειος ἢ.

Κ ε φ. 19. ²⁾

*Ἐστὶ δὲ τι καὶ ἕτερον ἡμῶν εὐσεβὲς τε ἅμα καὶ χάριον ἔξενομημένον, ἐνθα καὶ δεπουδίων σταλέντων οἱ γάμοι μένουσιν ἐπι. τὰς γὰρ τῶν ὑπερβολῶν ποινῶν περὶ τοὺς πατέρας κωλύοντες, ἐπειδὴ τινὰς εἰσομεν ἔξεπέθηδες δεπουδία γράφειν σπειδοντας καὶ πέμψειν ταῖς αὐτῶν γαμηταῖς, ἢ καὶ τὸν ἀνιόντων μὴδεμίαν εὐλόγων παντελῶς ὑποουσης αἰτίας διαλύειν τοὺς γάμους, ὥστε τοὺς αὐτῶν γονεῖς ὑποβάλλεσθαι ταῖς ἐκτίσει τῆς προικὸς ἢ τῆς πρὸ γάμου δωρεῶν.

terat, subisset), constitutionem scripsimus, quae statuit, ut, si quis mulierem in potestate constitutam voluntate parentum, vel eam, quae sui iuris est, neque dote data, neque instrumentis dotalibus confectis uxorem ducat, nuptiae quidem sint nuptiae, etsi dotalia instrumenta non sint confecta, non vero propterea uxorem, quod a multis factum scimus, sine ulla iusta causa ex iis, quas ante diximus, et quas vel Theodosius vel nos enumeravimus, domo vir expellat. Si vero tale aliquid fiat, et vel sine causa eam domo expellat, vel ipse iustam causam praebet, ob quam mulier divertat, quartam substantiae suae partem illi solvere cogatur. Sed qui quadringentas auri libras in bonis habet, centum libris mulctetur, hoc est quarta substantiae parte, qui vero hoc minus habet, tantum quantum quartae quantitas efficit. Quodsi etiam ultra quadringentas auri libras in bonis habeat, non nisi centum auri libris mulctetur. Nam ad maximam quae plerumque est dotem respicientes hanc legem tulumus, ea tantum bona secundum leges nostras merito existimantes, quae aere alieno vacua sunt. Haec quoque ratio ex iisdem causis e contrario procedat, et si mulier dote carens ob propriam culpam a viro divertat, vel etiam sine iusta aliqua causa repudium illi mittat, iisdem poenis per omnia subiaceat. Ac siquidem culpa illius matrimonium solvatur, quinquennium mulieri expectandum est, donec ad secundas veniat nuptias; sin vero culpa mariti, vel etiam bona gratia solvatur, (nam et hoc fieri potest) annum ad seminis confusionem vitandum observet, ut per omnia lex perfecta sit.

CAP. XIX.

Est autem et aliud quiddam pium non minus quam pulchrum a nobis inventum, ubi etiam missis repudiis matrimonium manet. Nam ut eorum, qui sub potestate sunt, improbitatem adversus patres prohiberemus, quoniam invenimus, quosdam de industria repudia scribere et uxoris suis mittere, vel etiam e contrario sine iusta aliqua causa matrimonium solvere, ut parentes illorum solutioni dotis vel donationis propter nuptias, quasi dissoluto matrimonio, subiacerent (et ipsi quidem

aut etiam suae potestatis forte ducat uxorem neque dote oblata, neque instrumentis dotalibus factis, nuptiae quidem sunt, licet dotalia instrumenta non sint conscripta: ut non ob hoc vir (quod in multis novimus factum) expellat domo uxorem sine ulla prius dictarum rationabilium causarum, quas et Theodosius et nos enumeravimus ²⁾). Si quid autem tale fiat, et aut sine causa eam abiciat domo, aut etiam ipse rationabilem causam praestet, ut mulier separaretur ab eius matrimonio, quartam partem propriae substantiae cogatur exsolvere ei, et neque ad quadringentas quidem auri libras substantiam habens centum libris damnificabitur, hoc est quarta substantiae parte, minorem autem hac in quantum quartae facit quantitas. Si vero etiam maiorem praedictae quadringentarum auri librarum quantitatis substantiam habeat, non amplius centum auri damnificetur libris. Ad maximam namque plerumque respicientes dotem legem hanc scripsimus, substantiam illam merito secundum nostras leges existimantes esse, quae pura debitis videatur. Ratio quoque ex ipsis causis e contrario ³⁾ procedat. Et si mulier per culpam propriam separaretur a viro indotata existens, aut etiam mittat ei sine aliqua causa rationabili repudium, iisdem in omnibus subiaceat poenis. Et si quidem per culpam eius matrimonium solvatur, quinquennium observandum est mulieri, et secundis non copulabitur nuptiis, si vero per culpam ⁴⁾ mariti, aut etiam bona gratia distrahat, merito et hic annum custodiat propter seminis confusionem, ut per omnia vobis lex perfecta sit.

CAP. XIX. Est quoque quoddam et aliud a nobis piissimum simul et gratum adinventum, ubi etiam repudiis missae nuptiae consistunt adhuc. Eorum namque, qui sub potestate sunt, calliditates circa parentes habitas prohibebimus, quoniam quosdam invenimus ex studio repudia scribere festinantes et mittere suis uxoris, aut etiam ex diverso et nulla rationabili poenitus existente causa solvere matrimonia, ut eorum parentes sub-

²⁾ Bas. XXVIII. 4. 45. Schol. g.

¹⁾ καὶ om. Hervag., Par., Cod. Zurich. — ²⁾ Port., quaeque et Theod. quaeque et nos Cont. — ³⁾ causis pro cautions Cod. Hamb., Trid., Port. — ⁴⁾ Trid.;

si vero vel per culpam Cod. Hamb.; si vero per culpam vel culpam Port., Cont.

ρεῖς¹⁾, ὡς δὴ διαλυθέντος τοῦ γάμου, καὶ αὐτοὶ
 ὄν Ἰωῶς λάθρα συνῶσαν²⁾ ἀλλήλοις, ἀπῆσαν δὲ
 οἱ γονεῖς ἐξημιώμενοι, καὶ ταύτην τῆς περὶ τοὺς
 παῖδας φιλοκῆ-ωπίας ἔχοντες τὴν ἀμοιβήν, νόμον
 ἐγραψάμεν βουλούμενοι, μήτε ὑπεξοίους, μήτε
 ἐμαγκιπατοῦς³⁾ παῖδας, μήτε ἀρθένας, μήτε θηλείας,
 δύνασθαι διαλυεῖν τοὺς γάμους εἰς τὴν τῶν οὐκ
 βλάβην πατέρων ἢ μητέρων, αἱ τὰς προδικὰς ἢ τὰς
 προγαμίας δωρεὰς ἐπιθεδωκασίαν ἢ ὑπεδέξαντο⁴⁾
 μόνοι ἢ καὶ μετὰ τῶν πατέρων, ἀλλ' ὡσπερ ἐν τῇ
 αἰσίασει τῶν γάμων ἀναμένοντες τὴν τῶν πατέρων
 συναίνεσιν, οὕτως οἱ δὲ διαλυθέντες τοὺς γάμους συγ-
 χωροῦμεν ἐπὶ τῇ τῶν γονέων βλάβῃ παρὰ τὴν ἐπι-
 νων γνάμην, ἀλλ' εἰ καὶ πεμψθεῖσι ἑσποῦδιον, ἀρμόζειν
 κατ' αὐτῶν τὴν ἐξπραξίαν τῶν ποιῶν ὁ συγχωροῦμεν,
 εἴτε αὐτοὶ δεδωκασίαι ταῦτα ἢ ὑπεδέξαντο, ἢ καὶ συν-
 πείσαντο⁵⁾, οὐδὲ γὰρ ἂν ἔχοι λόγον, τὸν μὲν πα-
 τέρα παρὰ γνάμην τοῦ παιδὸς μὴ δύνασθαι διαλυεῖν
 τὸν γάμον, τοὺς δὲ πεισιν ἐπιτρέπειν, Ἰωῶς καὶ
 ἐπίτασι τὴν ἡλικίαν οὐσίαι, καὶ μηδὲ τὸ συμφέρον
 ἐπισταμένους, λείν παρὰ τὴν τῶν πατέρων γνάμην
 τὸν γάμον, κἀντεθῶν τὸς πατέρας ἀδικεῖν. Τοῦτο
 δὲ εὐ μὲν ἀρξάμενος ὁ φιλοσοφώτατος θεόσειος
 Μάρκος, Διοκλητιανὸς δὲ τοῦτω καθηκολούθησεν,
 ἡμεῖς δὲ ὁμοίως ἀπεδέξαμεθα. καὶ ἔστω τέλος ἡμῶν
 τοῦτο τῶν διαζύξεων, αἱ περιόντων τῶν συνοικούν-
 των γίνονται⁶⁾.

Κεφ. κ'.

Τὸ δὲ ἐπιτέλιον τῶν γάμων τέλος ὁ πάντα ὁμοίως
 διαλύων ἐκδύναται θανάτου, ὡστε, εἴτε θανάτῳ τοῦ
 ἀνδρός διαλυθῆτι τὸ συνοικεῖον, εἴτε τελευτῇ τῆς
 γυναίκος, κέρως γίνεσθαι τῷ μὲν ἀνδρὶ τὴν προδικὰ
 κατὰ τὸ τοῦ γαμικοῦ συμβολαιοῦ περιεχόμενον
 συμφέρον, τῇ γυναικὶ δὲ τὴν προγαμιαίαν δωρεάν,
 καθάπερ ἂν κακεῖσε δοξείεν ἕξ ἀρχῆς τοῖς συμβάλ-
 λουσιν, οὐ κωλυόμενων μὲν τῶν ἀνίσων κατὰ τὸ
 ποσὸν ἐπιδόσεων, κωλυόμενων δὲ τῶν ἀνίσων συμ-
 φώνων⁷⁾. τοῦτο ὅπου ὁ μὲν γενναϊότατος Ἀίων ἐν
 τοῖς οὐκείους ὀρθῶς ἐγραψε νόμοις, ἡμῖς δὲ αὐτὸ
 παρὰ λαβόντες εἰ σαφέστερον διετάξαμεν. Εἰ γὰρ
 ὁ μὲν πλείων, ὁ δὲ ἕλαττον ἐν τῷ κέρει συμφω-
 νήσειεν, ἄδλον ἦν, ὅποιον δεῖ τὸ κρατεῖν εἶναι,
 ποῖον τὸ πλείων, ἢ τὸ ἕλαττον, τῆς ἀμφιβητήσεως
 ἑκατέρωθεν ὁμοίως ἀνισταμένης. ὡστε ἡμῶν ἐδοξε
 τὰς

dem forte clam cohabitavit, parentes vero damno affecti
 hanc benignitatis suae erga liberos remunerationem
 reportant), legem tulimus, quae vult, ut neque liberi
 in potestate constituti, neque emancipati, neque masculi,
 neque feminae, nuptias in fraudem patrum suorum aut
 matrum, qui dotes aut donationes propter nuptias dederunt,
 vel soli aut cum liberis eas susceperunt, possint
 dissolvere. Sed quemadmodum in nuptiis consti-
 tuendis parentum consensum exspectamus, ita nec ma-
 trimonium in detrimentum parentum adversus illorum
 voluntatem solvi permittimus. Sed et si mittatur repudium,
 non permittimus, ut poenae ab ipsis exigantur, sive ipsi illa
 dederint aut susceperint, sive cum aliis
 susceperint. Nullam enim rationem habere, si pater
 quidem sine voluntate filii matrimonium dissolvere non
 posset, liberis vero, fortasse etiam aetate minoribus,
 et quid ipsis utile sit ignorantibus, praeter voluntatem
 parentum matrimonium solvere, sique parentes inopia
 afficere permittitur. Hoc quidem bene inchoavit et
 sancivit Marcus philosophus summus, quem Diocletianus
 deinde secutus est, nos autem similiter approbavi-
 mus. Atque hic finis sit iustionum, quae superstitiis
 contrahentibus fiunt.

CAP. XX.

Sequitur matrimonii finis, mors, quae omnia pariter
 dissolvit. Sive morte viri, sive obitu mulieris ma-
 trimonium solvatur, dos quidem secundum pactum,
 quod nuptialibus instrumentis continetur, lucro viri,
 donatio vero propter nuptias mulieri cedat, prout etiam
 hic ab initio contrahentibus visum fuerit. Nec prohibita
 quidem sint dationes quantitate inaequales, prohibita
 vero sint inaequalia pacta, quod fortissimus quidem
 Leo in legibus suis recte scripsit, nos vero id ab eo
 accipientes clarius constituimus. Si enim alter plus,
 alter minus de lucro pasciscatur, incertum erat, quid
 oporteret obtinere, utrum id, quod plus, an quod
 minus est, quum res ab utraque parte aequè dubia
 esset. Quare nobis omne id, quod modum excedit,
 aversantibus, visum fuit, quod in pacto plus est, ad
 minus redigere, ne huic quidem tertiam, illi vero quar-
 tam

ambiceant exactioni dotis aut sponsalitia largitatis, quasi soluto matrimonio; et ipsi quidem forsitan latentem
 mixcentur alterutris, discedunt autem parentes damnificati et haec suae ad⁷⁾ filios humanitatis habentes re-
 compensacionem. Ideoque legem scripsimus, volentem neque sub potestate constitutos, neque emancipatos filios,
 neque masculos, neque feminas posse distrahere matrimonia in suorum laesionem patrum aut matrum, qui dotes
 aut antenuptiales donationes obtulerunt aut susceperunt soli, aut etiam cum filiis. Sed sicut in contra-
 nuptiarum exspectamus patrum consensum, ita neque transigere matrimonia sinimus in parentum laesionem citra
 illorum voluntatem, sed si mittatur repudium, competere contra eos exactionem poenarum non sinimus, sive
 ipsi dederunt hoc, vel susceperunt, sive etiam cum aliis susceperunt. Non enim habet rationem, parentem
 quidem citra voluntatem filii non posse transigere matrimonium, filii autem permittere, forsitan et in minore
 aetate constitutis, neque quod utile sit scientibus, citra patrum voluntatem solvere matrimonium et ex hoc pa-
 rentes laedere. Hoc autem bene quidem inchoans philosophissimus sancivit Marcus, Diocletianus autem has
 aequitas est, non autem similiter approbavimus. Sitque terminus nobis hic disiunctionum, quae superstitiis
 contrahentibus fiunt.

CAP. XX. Deinceps autem matrimoniorum terminum, quae omnia similiter solvit, exspectat mors
 Unde sive morte viri solvatur matrimonium, sive sine mulieris, lucrum sit viro quidem in dote secundum pactum
 nuptialium instrumentorum continetur pacto, mulieri vero ex nuptiali donatione, sicut et ibi conveuerit a pri-
 cipio contrahentibus, non prohibendis quidem inaequalibus secundum quantitatem oblationibus, prohibendis au-
 tem inaequalibus partibus, hoc quod fortissimus quidem Leo in suis conscripsit legibus, nos autem hoc amentem
 adhuc clarior ordinavimus. Si enim alter quidem amplius, alter vero minus in lucro pasciscatur, incertum
 erat

¹⁾ Ultima verba desunt in Bas. et in edd. Hal.

²⁾ ἔκτισται τῆς διὰ προικὸς δωρεῆς Hal. —
³⁾ συναναμύγνυνται Hal. — ⁴⁾ ἀπεισοῦσους Hal.,
 Bas. — ⁵⁾ Hal., Bas.; ἐπέδεξαντο Sering. —
⁶⁾ Sering., Bas., (Fulg.); μετὰ τῶν πατέρων ὑπεδέ-
 ξαντο Hal. — ⁷⁾ συμβάλλουσιν, κωλυόμενων μὲν
 καὶ — κωλ. δὲ καὶ τῶν ἀνίσων συμφώνων Hal.,

in notis autem recogn. op. suo loco inserit negationem
 οὐ, post συμβάλλουσιν, et bene igitur latine interpreta-
 tus est sententiam, vitium autem quod latet in καὶ — καὶ
 non sustulit. Negligentia autem factum est, ut in edd.
 Herrag. et Par. negatio post ἐπιδύσεως intruderetur, —
⁷⁾ hanc apud Cod. Hamb., Trid.

τὸς ἀμετρίας ἀποστρεφόμενοι¹⁾ πρὸς τὸ ἕλαττον καθέλκονται τὸ πλεον ἐν τῷ συμφώνῳ, ὡς μὴ τῷ μὴ ἔξειναι τρίτον, τῷ δὲ τυχὸν τέταρτον τοῦ κλήρους συμφωνεῖν, ἀλλ' εἰ τι τοιοῦτο γένοιτο, τὸ ἕλαττον ἐφ' ἑκατέρου²⁾ παραλαμβάνεται, καὶ ἰσὺς ὁμοίως ἐπὶ τῶν μισθῶν, οὐ μὴν ἐπὶ τῆς συμπληρωμένης ἑκατέρωθεν ποσότητος³⁾. §. 1. *) Ἀυθέντος τοίνυν τοῦ γάμου κατὰ τὸς ἐμπροσθεν ἀπίσως διατάξεις, εὐδαίμων μὲν καὶ μακαριον ἑκατέρω τῶν συμβαλλόντων μένιν ἐπὶ τῆς προτέρας εὐχῆς, καὶ μὴ τὴν γενομένην γονὴν τοῖς ἐμελεῖς συνουκιστοῖς ἰσως λυπεῖν. καὶ εἰ γὰρ τοῦτο πράττειν, καὶ ἐπὶ τῶν προτέρων σταίην γάμων, ἔξουσι μὲν τὰ σκεῖα, τοῖσι τε προκίτα μὲν ἡ γονὴ, προγαμίας δὲ δωρεὰν ὁ ἀνὴρ, οὐδὲ πολυπραγμοσύνην ἡμῶν τοῦτο, ὅπερ ἐπὶ τῶν δευτέρων ἐστὶ γάμων, λήφονται δὲ τὰ κέρδη, ὁ μὲν ἀνὴρ τὰ ἐκ τῆς προκοῆς, ἡ δὲ γυνὴ τὰ ἐκ τῆς προγαμίας δωρεᾶς, ἢ) καὶ ἔσονται ταῦτα αὐτοῖς οὐκεία, οὐδὲν γὰρ ἐπὶ τῆς ἄλλων αὐτῶν διαφερόντα κτήσεως. ὥστε ἐν ὅσῳ περιεῖσι, πᾶσαν εἶδεν ἔξουσι ἐκποιήσεως ἐπ' αὐτοῖς, ὡς⁴⁾ ἐπὶ τοῖς ἄλλοις, οἷς οἰκοδὸν ἐξ ἀρχῆς ἔχον, εἰ δὲ καὶ ταῦτα οὐκ εἶναι αὐτοῖς καὶ ληγαιῶσι καὶ γιδεικομύσσοις τὰ πράγματα ταῦτα εἰς ἑτέρους μεταστήσονται. καὶ γὰρ δὴ τὰς τοιαύτας ἐκποιήσεις ἐμῆκαμεν ἡμῖς, διατάξιν ὑπὲρ τούτων γεγραφοῦτες. §. 2. Εἰ μὲντοι τοὺς μὲν παῖδας ἐκ τῆς μοίρας γράψαι κληρονόμους, ἔξωτικῶς δὲ ἐξ ἑτέρας, μένοι δὲ τὰ τοιαῦτα πράγματα ἢ καὶ τινα ἐξ αὐτῶν ἀνεκποίητα, οὐ παρὰ τοῦτο ἐκποιήσονται ταῦτα δοκῆ, ἐπιμὴ τῆς καὶ ἑτέρας γέγραπται κληρονομία, ἀλλὰ μὲνέτω καὶ ταῦτα τοῖς πασι. Οὐδὲ γὰρ, εἰ γράψαιεν πάντας τοὺς παῖδας κληρονόμους, ἐξ ἀνάστων μένοι τοῖς μερῶν, ταῦτα κατὰ τὰς κληρονομίας λήφονται μοίρας, ἀλλ' ἐξ ἰσῆς διαιρησονται πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἑαυτῶν, ἀπὸρ καὶ εἰ μὴδὲνα αὐτῶν γράψαιεν κληρονόμους, ἀλλ' ἔξωτικῶς ἅπαντας, αὐτοῖς τοῦ ἱκανοῦ δι' ἑτέραν τῶσπιν γινομένου, λήφονται ταῦτα, καίτοι μὴ κληρονομοῦντες τοῦ γονέως. Ἐδοξε γὰρ ἡμῖν κατὰ πρόληψιν ὁ πατὴρ ἐν ᾧ μὴ ζῶν ἐκποιήσιν ἢ καὶ ἄλλως ὑπόδοτο τι τῶν πραγμάτων τούτων, ἢ τελευτῶν μὴ ἄλλως εἰς ἕτερον αὐτὰ μεταθεῖν⁵⁾, ἀλλ' ἔσθαι μᾶλλον φυλάττειν τοῖς πασι, ὡς ἐξ αὐτῆς ἐκείνων αὐτῷ προσγεγόμενα, ἀλλὰ μὴ εἰς τοὺς ἑσθὲν ὄγειν. καὶ δοθήσεται ταῦτα τοῖς πασι ἕκαστος ἐκ τοῦ ἡμετέρου νόμου, καὶ εἰ μὴ κληρονομοῦν ἢ τοῦ πατρὸς, ἢ τῆς μητρός, ἢ ὁποτέρου,

tam forte lucri partem pacisci liceat, sed si quid tale fiat, quartam uterque accipiat, et deinceps idem attineat in ceteris partibus, in quantitatem vero utrinque constitutam non valeat.

§. 1. *Iam vero matrimonio per quamlibet eorum, quas diximus, solutionum dissoluto, felix quidem et beatus uterque contrahentium est, si in priore matrimonio maneat, nec sobolem suam sequentibus matrimoniiis tristitia afficiat. Et si hoc faciant, ac in priore matrimonio permaneant, sua habebunt, hoc est mulier dotem, et vir donationem propter nuptias (non enim nos tam curiose haec perscrutabimur, ut fit in secundis nuptiis), lucra quoque accipiant, vir quidem ex dote, mulier vero ex donatione propter nuptias, illaque erunt eis propria, nec quidquam fere a reliquis eorum bonis differant. Unde quoad vivent plenam ea alienandi facultatem habebunt, sicut in aliis, quae ab initio propria habuerunt. Si vero moriantur, licet ipsis per legata et fideicommissa res illas ad alios transferre. Eiusmodi enim alienationes scripta de iis constitutione permisimus.*

§. 2. *Si vero liberos ex aliqua parte heredes scripserint, extraneos vero ex alia, maneat autem eiusmodi res vel quaedam ex illis non alienatae, non ideo haec alienatae videbuntur, quia et alius heres est scriptus, sed et haec liberis manebunt. Neque enim si omnes liberos suos, ex inaequalibus tamen partibus, heredes scripserint, eas pro hereditariis portionibus accipiant, sed aequaliter pro virili dividant, quemadmodum etiam nullum ex his heredem scripserint, sed omnes extraneos, si ipsis alio modo satisfactum sit, cupiant eas, etsi parentis heredes non sint. Per praesumptionem enim nobis videtur, patrem, dum vivus non alienavit, vel etiam expresse ex his quid pignori obligavit, vel moriens diserte in alium non transtulit, eas potius liberis servare velle, tanquam ipsorum causa sibi acquisitas, neque vero in extraneos transferre. Atque haec filiis tanquam praecipuum aliquod praemium ex nostra lege dabuntur, etsi patri, aut matri, aut utrique heredes non sint, vel quidam ex illis hereditatem adeant, quidam vero recusent; hoc enim rectius quam priora se habere nobis visum est. Quare si ipsis praemium lege delatum est, nullo additamento con-*

erat⁶⁾, quale oportet esse quod tenet, utrum quod plus, an quod minus, dubitatione ex utroque similiter insurgente. Unde nobis placuit immoderationes aversantibus ad minus pertrahere, quod in pacto plus est, et eos alii quidem licere tertiam, alii autem forsam quartam lucri pacisci, sed si quid tale fiat, quarta in utroque percipienda, et deinceps similiter in partibus, non tamen in constituta ex utroque quantitate. §. 1. Solito igitur matrimonio secundum praedictas omnes disiunctiones felix quidem et beatam est utrique contrahentium perdurare in priore coniugio, et non procreantem sobolem sequentibus matrimoniiis forsitan contristare. Et si hoc egerint et in prioribus steterint nuptiis, habebunt quidem propria, hoc est dotem quidem mulier, sponsalium vero largitatem vir, nihil perscrutantibus nobis hoc, quod super secundis est nuptiis, Percipient autem lucra vir quidem ex dote, mulier autem ex antenuptialibus donatione, et erunt haec eis propria, nihil paene ab alia eorum differentia possessione. Unde donec vixerint omnem licentiam habebunt alienationis super his, sicut in aliis, quae de suo ab initio habuerunt. Si vero etiam moriantur, licet eis et legatis et fideicommissis res has in alios migrare; talem quippe alienationem permisimus nos constitutionem pro his conscribentes. §. 2. Si vero filios ex aliqua parte scripserint heredes, extraneos autem ex alia, maneat autem tales res aut etiam quaedam eorum non alienatae, non ob hoc alienatae haec videbuntur, quoniam aliqui etiam alter scriptus est heres, sed maneat etiam haec filiis. Non enim, si scripserit omnes filios heredes ex inaequalibus partibus, haec secundum hereditarias accipiant portiones, sed ex aequo dividant secundum numerum suum, sicut etiam si nullum eorum scripserint heredem, sed extraneos omnes, sive per alios modos satisfactione habita, percipient eas, quum utique non sint heredes parentum. Placuit enim nobis per praesumptionem, quia pater, dum non vivens alienaverit aut expressim obligaverit aliquid harum rerum, aut moriens non expressim in alium eas transposuerit, voluerit magis servare filiis, tanquam ex causa illorum

¹⁾ *Reliqua huius cap. pars in Bas. XXVIII. 12. Schol. a. c. —* ²⁾ *In Bas. sequitur hic Nov. 127. cap. 2., unde factum videtur, ut Hal. hoc idem h. l. in textum inseruerit.*

³⁾ *τῆς ἀμετρίας ἀποστρεφόμενης Hal. —* ⁴⁾ *τὸ τέταρτον, quod ad sensum necessarium videtur, inseruimus, sicut Fulgatae verba; γένοιτο, ἐφ' ἑκατέρου Scrimg.; γένοιτο ἄφ' ἑκατέρου Hal., qui quum Graeco sciret, ex-*

cidisse aliquid intellexit. — ⁵⁾ *οὐ μὴν — ποσότητος om. Hal. —* ⁶⁾ *ὡςπερ Hal. —* ⁷⁾ *τελευτῶν εἰς ἄλλον μετατίθετο Hal. —* ⁸⁾ *Cod. Hamb., Trid.; et in Port., Cont*

ρου, κἄν εἰ τινες μὲν αὐτῶν κληρονομοῦν, τινὲς δὲ παραποιῶντο. τοῦτο γὰρ ἡμῖν ὀρθότερον τῶν προτέρων ἔδοξεν ἔχειν. Ὡστε εἴπερ γέρας ἐστὶν ἐκ τοῦ νόμου καταφερόμενον εἰς αὐτοὺς, μηδεμίᾳ προσδήξῃ μῆτε ἐπιβολοῦσθαι, μῆτε ἐλαττοῦσθαι, πλὴν εἰ μὴ τὴν αἰτίαν αὐτοὶ δοῦναι οἱ παῖδες τῆς ἐαυτῶν ἐλαττώσεως.

Κε φ. κα. *)

Εἰ γὰρ τις ἐξ αὐτῶν ἀγάριστος φανεῖται, τὸ γέρας τοῦτο τοῖς ἄλλοις δίδομεν τοῖς οὐδέν τι τοιοῦτο πράξαντι, ἵνα καὶ τοὺς ἄλλους παιδεύσωμεν τοὺς γονεῖς τιμᾶν, καὶ πρὸς τὸ τῶν ἀδελφῶν παράδειγμα βλέπειν. Ὡστε εἰ τοσούτον ἀτύχημα τῆς τῶν παίδων εἰη γονῆς, ὡς ἅπαντες ἀγαρίστοι εἶναι, ἐπὶ τοὺς κληρονόμους ἐχοχέσθω ταῦτα τοῦ τελευτήσαντος, ὡς τῆς ἐκείνου περιουσίας ὄντας, οὐ δυναμένων τῶν παίδων ἐκ τοῦ παρ' αὐτῶν ἡτιμασμένου γονέως γέρας ἔχειν, ὅπερ ἡμεῖς αὐτοῖς διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν οὐ δίδομεν. §. 1. Εἰ δὲ τῶν παίδων οἱ μὲν ἐν ζωῇ καθεστήκοιεν, οἱ δὲ ἀπέλθοιεν μὲν, παῖδας δὲ καταλείποιεν, τὸ τοῦ τελευτήσαντος μέρος τοῖς ἐκείνου δίδομεν παισίν, εἰ κληρονομοῦν τοῦ πατρὸς, ἐλείπειν ἐπὶ τοὺς ἀδελφούς ἄγομεν. Καὶ ταύτη δὴ τῶν νόμων ἡμῶν τελειούστας βουλιόμεθα τοῦτο κρατεῖν οὐκ ἐπὶ προικός μόνον, οὐδὲ ἐπὶ προγάμου δωρεᾶς, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἐν ἀπρόκοις συνοικεσίαις παρὰ τῆς διατάξεως ἡμῶν εἰσαγομένων κερδῶν. κάκεινα γὰρ, εἰ μὴ πρὸς δευτέρους ἔλθοιεν γάμοις οἱ πατέρες, ἀλλὰ φυλάξαιεν, ἔσται τῶν παίδων κατ' ὄνπερ ἔμπροσθεν εἰρηκαμεν τρόπον β). οἱ μὲν οὖν πρότεροι γάμοι καὶ τὰ ἐντεῦθεν κέρδη τε καὶ αἱ παρατηρήσεις μέχρι τούτου τετυπώσασθαι.

Κε φ. κβ. °)

Εἰ δὲ τινες τοῖς ἔμπροσθεν οὐκ ἀρκεσθέντες γάμοις ¹⁾ πρὸς δευτέρους ἔλθοιεν, ἀνάγκη τῷ νόμῳ τούτους ὑποθέσθαι ἢ ἀπαίδας ὄντας ἐκ τῶν προτέρων, ἐκ δὲ τῶν δευτέρων παιδοποιουμένους ²⁾, ἢ τούναντίον ἀπαίδας μὲν ἐκ τῶν δευτέρων, πατέρας δὲ ἐκ τῶν προτέρων, ἢ ἀπαίδας ἀμφοτέρωθεν, ἢ πατέρας ἑκατέρωθεν. Εἰ μὲν οὖν ἀπαίδες μένοιεν ἐκ τῶν προτέρων ἢ καὶ ἐξ ἀμφοτέρων τῶν γάμων, οὐδέμια πολυπραγμοσύνη περὶ τὰ δευτέρα, ἀλλ' ἄνδρες μὲν ἀπελεύσονται παντοίως πάσης παρατηρή-

illarum sibi met acquiritas, et non ad extraneos deducere. Et dabuntur haec filiis honore praecipuo ex nostra lege, licet non fiant heredes aut patris, aut matris, aut utriusque, vel si quidam quidem ³⁾ eorum fiant heredes, alii vero repudiant; hoc enim nobis rectius, quam prioribus, placuit habere. Unde si praemium est ex lege descendens in eos, nulla adiectione neque turbetur, neque minuatur, nisi forte causam ipsi dent filii suae deminutionis.

CAP. XXI. Si quis enim ex eis ingratus videtur, praemium hoc aliis damus nihil tale agentibus, ut et alios corripiamus parentes honorare, et ad fratrum exemplam respicere. Unde si tantum infortunium filiorum sit sobolis, ut omnes ingrati sint, ad heredes venient haec defuncti tanquam illius substantiae constituta non valentibus filiis ex parente a se exhonorato praemium habere, quod nos eis propter hanc causam non damus. §. 1. Si vero filiorum alii quidem inter vivos sint, alii vero defuncti quidem sint, filios autem relinquunt, defuncti portionem illius damus filiis, si heredes sint patris, alioqui ad fratres deducimus. Et ideo legem nostram perficientes volumus haec valere non super dote solum, neque super sponsalitia largitate, sed etiam super indotatis matrimoniis, ex constitutione nostra introductis lucris. Nam et illud, nisi ad secundas veniant nuptias parentes, sed servent, erit filiorum quo dudum diximus modo. Primae siquidem nuptiae, et hinc lucra et observationes usque ad hoc dispositae sint.

CAP. XXII. Si qui vero prioribus non contenti nuptiis etiam ad secundas venerint, necesse est legi hos supponere ⁴⁾ aut sine filiis existentes ex prioribus, ex secundis autem filios habentes, aut etiam ex diverso sine filiis quidem ex secundis, parentes autem ex primis, aut sine filiis ex ambobus, aut parentes ex utroque. Si igitur sine filiis manserint ex prioribus aut etiam ex ambabus nuptiis, nulla perscrutatio circa secundas ⁵⁾ est, sed viri quidem ibant omnino omni observatione liberi, mulieribus autem solummodo immissio metus,

¹⁾ Maior huius cap. pars usque ad verba ἀδελφούς ἄγομεν in Bas. XXVIII. 12. — ²⁾ Verba καὶ ταύτην τρόπον non habet Hal. — ³⁾ Cap. 22 — 36. in Bas. XXVIII. 14. Schol. a — r. — In hoc capite 22. quae edicta sunt reddit Photii Nomoc. XIII. 2. (Voëlli bibl. II. p. 1096 sq.)

⁴⁾ γάμοις καὶ Hal., Bas., Fulg. — ⁵⁾ παῖδας Hamb., Trid.; se supponere Port., Cont. — ⁶⁾ Cod ἔχοντας Hal., (Fulg.); παῖδας ποιουμένους Bas. — Hamb., Trid., Port.; nuptias add. Cont.

⁷⁾ Cod. Hamb.; om. quidem Trid., Port., Cont. — ⁸⁾ Cod.

confundatur, neque minuatur, nisi ipsi liberi suae deminutionis causam praebant.

CAP. XXI.

Si quis enim ex illis ingratus videatur, hoc praemium ceteris damus, qui nihil tale commiserunt, ut alios etiam doceamus parentes honorare, et fratrum exemplum intueri. Quare si tantum sit infortunium, ut omnes liberi sint ingrati, ad heredes defuncti veniant, ut quae ad bona eius pertineant, neque liberi a parente, quem iniuria affecerunt, praemium haberi poterunt, quod nos eis hac de causa non damus.

§. 1. Si vero ex liberis alii quidem superstitis, alii vero mortui sint, liberos autem reliquerint, portionem defuncti liberis illius damus, si patri heredes sint, alioquin fratribus eam deferimus. Atque ita legem nostram perficientes id valere volumus non solum in dote et donatione propter nuptias, sed etiam lucris, quae in matrimonii indotatis per nostram constitutionem introducta sunt. Nam et illa, si patres ad secundas nuptias non veniant, sed caelibes manent, ad liberos pertinebunt secundum eum, quem ante diximus, modum. Primae igitur nuptiae, et lucra inde venientia, et quae in iis observanda sunt, hactenus disposita sint.

CAP. XXII.

Quodsi vero quidam prioribus non contenti nuptiis ad secundas transeant, hi ex lege considerari debent vel ut tales, qui ex prioribus nuptiis liberos non habent, habent vero ex secundis, vel contra qui ex secundis quidem nullos susceperunt liberos, susceperunt vero ex prioribus, vel ex utriusque liberos non habent, vel ex utriusque habent. Si igitur ex priore vel etiam ex utroque matrimonio liberos non habeant, non est, ut de secundis nuptiis laboremus, sed viri quidem ab omni observatione plane liberi erunt, mulieres vero caveant

τηρήσῃς ἐλεύθεροι, γυναίξῃ δὲ μόνον ἐπιχειρεῖται διὸς τὸ μὴ πρὸ τοῦ ἐνιαυσιαίου χρόνου πρὸς τὸ δεύτερον εἰθεῖν συνοικεῖσθαι, ἢ γινώσκειν, ὡς, εἴτε ταῦτο πράξῃς, καὶ ἄλλως συναλλάξαιεν γάμους, ὑφέροις ποινας, ἄλλως μὲν, ἐπερ ἄπαιδες ἐκ τῶν προτέρων ὡς συνοικεῖσθαι, μείζους δὲ, εἰ καὶ παῖδες ὑπέειν. εἰ μὲν γὰρ οὐχ ὑπέσει γογῆ, τὸ τῆς αἰμίας εὐθὺς ἀκολουθήσει, καὶ ἔσται παντοίως ἡ γυγῆ διὰ τὴν τῶν γάμων σπουδὴν ἡμίμασμένη, καὶ οὐδὲ λήφεται τι τῶν παρὰ τοῦ προτέρου καταλειμμένων αὐτῇ συνοικεῖσθαι, οὔτε ἀπολαύσει τῆς πραγματίας δωρίας, οὐδὲ τῶ συνοικοῦντι κατὰ τὸν δεύτερον γάμον περιουσίᾳ τῆς τρίτης τῆς οικίας περιουσίας ἐπιδώσει μοίρας. οὐ μὴν οὐδὲ τῆς ἔξωθεν αἰσθησῆσαι φιλοτιμίας, οὐδὲ λήφεται παντελῶς παρ' οὐδένης τῶν ἔξωθεν οὐ κληρον, οὐ φιδεῖκόμισσον, οὐ λγῶτον, οὐ mortis causa δωρεάν, ἀλλὰ ταῦτα ἐλεύσεται ἢ μενεῖ¹⁾ παρὰ τοῖς κληρονόμοις τοῦ τελευτήσαντος ἢ καὶ συγχληρονόμοις αὐτῆς, εἰ γε ἡδὲ οὐ κληρονομεῖν ὄλω, οἷα αὐτῆς οὐδ' ὀτιοῦν ὄφελος ἔχουσης. ἀλλ' εἰ γεγραμμένοι καὶ ἕτεροι τι χοῖεν κληρονόμοι, εἴτε καὶ ἐξ ἀδιαδέτου καλοῖντο, πρὸς ἐλεύσῃς ἐλεύσεται τὰ τῆς τοιαύτης γυναικὶ καταλειμμένα. οὐ γὰρ τὸ δημόσιον αὐτὰ οικειοῦσεται, μηποτε δόξωμεν τὰ τοιαῦτα σωφρονίζοντες τῆς τοῦ δημοσίου προνοεῖν ὄφελείας, ἀλλ' οὕτω μὲν τὰ παρὰ τῶν ἔξωθεν αὐτῇ καταλειμμένα πρὸς ἑτέρους χωρήσει, τὰ δὲ γε παρὰ τοῦ πρότερον συνοικεῖσθαι ἀφίξεται, παρ' αὐτῆς ἀφαιρούμενα, πρὸς τὰ δεκα πρόσωπα τῆς τοῦ καταλιπόντος ἀνδρός συγγενείας τὰ τῷ ἔδικτῳ περιεχόμενα, τοιτέσιν ἀνιόντας τε καὶ κατιόντας, καὶ τοὺς ἐκ πλαγίου μέγχο δευτέρου βαθμοῦ, τῶν βαθμῶν ἐπὶ τῆς οικίας φυλιτωμένων τάξεως. ὦν οὐχ ὑφέσιτων ἐπὶ τὸ ταμίῳ ἐλεύσεται. §. 1. Ἀλλ' οὐδὲ παρόδωτερον κληρονομίας ἐξ ἀδιαδέτου τῶν οικίων αὐτῆς ὑπέχεισεται²⁾ συγγενῶν, ἀλλὰ μέχρι τρίτου βαθμοῦ θεωρουμένου πανταχοῖεν σιτηται μόνον τὰ τῆς διαδοχῆς αὐτῆς. οἱ παρόδωτεροι δὲ ὄντες ἑτέροις ἔνοισι κληρονόμοις. Καὶ ἢ γε πρὸ³⁾ τῶν ἄλλων αὐτῇ ποινας ἐπαχθεῖται, φραμὲν δὴ τὴν αἰμίας, εἰ μὲν ἄπαιδες ἐκ τῶν προτέρων εἰη γάμων, λελυται⁴⁾ βασιλείας γράμμασι κελεύοντος, εἰ δὲ παῖδες ὑπέειν ὄλω δῆποτε γογῆς, ἔξεσι μὲν αὐτῇ βασιλείως ὄπερ τῆς ἀτιμίας δεῖσθαι, οὐ μὴν ὄφελός τε τῶν ἀνιγγραφομένων ἔχειν. πλὴν εἰ μὴ βουλεται τὴν ἐκ τῆς βασιλείας⁵⁾ ἔχειν ὄφελειαν, καὶ τῶν ἄλλων ἀπαλλεγῆσαι ποιῶν, τοῖς ἐκ τοῦ προτέρου γάμου παιῶν τῶν ἡμίσειαν τῆς οικίας περιουσίας δωρουμένη μοίραν

caveant tantumne intra anni spatium ad secundum veniant matrimonium, aut sciant, si tale quid fecerint, et immaturas nuptias contraxerint, se poenas daturas esse, alias quidem, si ex priore matrimonio nullos habeant liberos, maiores vero, si liberos habeant. Si enim proles non adest, infamia statim sequetur, et mulier ob intempestivas nuptias omnino infamis erit, neque quidquam eorum accipiet, quae ex priore matrimonio illi relicta sunt, neque donatione propter nuptias fruetur, neque secundo marito ultra tertiam substantiae suae partem dabit. Sed nec liberalitatem extrinsecus in eam collatam percipiet, neque omnino ab ullo extraneo aut hereditatem, aut fideicommissum, aut legatum, aut mortis causa donationem accipiet, sed illa venient aut manebunt apud heredes defuncti, vel etiam coheredes eius, si modo heres esse potuit, ipsa vero nullam exinde utilitatem habeat. Sed si illi heredes scripti adsint, vel etiam ab intestato vocentur, ad eos pervenient, quae mulieri illi relicta sunt, ad alios venient, quae vero a priore marito, haec illi ablata pervenient ad decem personas marito, qui ea reliquit, cognatione iunctas et edicto comprehensas, hoc est ascendentes, et descendentes, et collaterales usque ad secundum gradum, gradibus in suo ordine servandis; quibus non existentibus ad aerarium venient.

§. 1. Quin neque ab intestato hereditatem cognatorum suorum remotiorum adibit, sed usque ad tertium solum gradum ubique inspiciendum successio eius sistetur, remotiores autem alios habebunt heredes. Et quae praeter alias poenas illi inferuntur, infamiam dicimus, siquidem nullos ex priore matrimonio habeat liberos, remittitur, Imperatore per litteras id iubente; si vero liberi cuiuscunque sexus adsint, licet illi infamiae causa Imperatori supplicare, nullam vero ex rescripto capiet utilitatem, nisi aliquam ex Imperatore utilitatem percipere et a reliquis poenis liberari velit, ac liberis prioris matrimonii dimidiam substantiae suae partem pure et sine ulla exceptione, ne usufructu quidem retento, donare, sed totius substantiae suae, quam habebat, quum ad

metas, ut non ante annale tempus ad secundum veniant matrimonium, aut sciant, quia, si quid tale gesserint, et immaturas contraxerint nuptias, subibunt poenas, alias quidem, si sine filiis ex prioribus sint matrimonii, maiores autem, si etiam filii sint. Si enim non est soboles, infamia mox sequetur, et erit omnino mulier propter nuptiarum festinationem infamis, et neque percipiet aliquid bonum, quae a priore relicta sunt ei conortio, neque fruetur sponsalitia largitate, neque marito secundarum nuptiarum ultra tertiam suae substantiae offeret partem; sed neque extrinsecus sentiet largitatem, neque percipiet penitus ab ullo extraneorum non hereditatem, non fideicommissum, non legatum, non mortis causa donationem, sed haec veniant aut maneat apud heredes⁶⁾ defuncti, aut coheredes eius, si poterat heres esse, utpote ea nullam utilitatem habente. Sed si scripti et alii sint heredes, sive etiam ab intestato vocentur, ad illos venient quae tali mulieri derelicta sunt; non enim fiscus haec vindicabit, ne aliquo modo videamur talia corripientes fisci providere utilitati, sed illa quidem, quae extrinsecus ei derelicta sunt, ad alios venient, quae vero a priore marito sunt ab ea sublata, venient ad decem personas reliquaentis viri⁷⁾ cognationis, quae edicto continentur, hoc est ascendentes, et descendentes, et ex latere usque ad secundum gradum, gradibus in suo servandis ordine. Quibus non existentibus ad aerarium venient. §. 1. Sed neque longius hereditas ab intestato propriorum eius veniet cognatorum, sed usque ad tertium gradum inspiciendum undique stabit solum successio eius, longius autem existentes alios habebunt heredes. Et quae prae aliis ei poenis inferuntur, dicimus autem infamiam, si quidem sine filiis ex prioribus fuerit nuptiis, solvitur Imperatoris litteris iubentis⁸⁾. Si vero⁹⁾ filii fuerint cuiuscunque sexus, licet quidem ei Imperatori pro infamia supplicare, non tamen utilitatem aliquam rescriptorum habere. Si tamen voluerit ex imperio habere utilitatem et aliis liberari poenis, ex priore matrimonio filiis mediam suae substantiae donet portionem pure et sine omni conditione, et neque usum retineat, sed omnis substantiae, quam habuerit,

¹⁾ ἐλεύσεται ἢ μενεῖεν Hal.; ἐλεύσεται ἢ μενεῖεν Bas. — ²⁾ κληρονομία — ἀπελεύσεται Hal.; κληρονομίας — ἐπιελεύσεται Bas. — ³⁾ πρὸς Hal. — ⁴⁾ λελύσεται Hal., λύεται Bas. — ⁵⁾ ὄμνος εἰ βουλή

ἴθει ἐκ διατάξεως τινα Hal. — ⁶⁾ scriptos add. Cod. Hamb., Trid., Port. — ⁷⁾ Bk. ed. ster.; iure Cod. Hamb., Trid., Port.; om. Cont. — ⁸⁾ Cod. Hamb., Trid.; iubentibus Port., Cont. — ⁹⁾ Cod. Hamb., Trid.; vero ei Port., Cont.

μοίραν καθαρῶς, ἀρέσεως ἀπάσης χωρὶς, καὶ οὐδὲ τὴν χρῆσιν παρακατέχουσα, ἀλλὰ πάσης τῆς οὐσίας τῆς παρούσης, ὅτε πρὸς τοὺς δευτέρους ἐφροῖτα γάμων, κατὰ τὴν ἡμίσειαν, καθάπερ ἐπιόντες ἐφθήμεν, ἐξισταμένη μοίραν τοῖς ἐμπροσθεν γενομένοις παῖσι. καὶ διμερήσονται τοῦτο οἱ παῖδες ἅπαντες ἐξ ἰσῆς, καὶ παῖδας μὲν ἔχοντες εἰς τοὺς ἐαυτῶν παραπέμψουσι παῖδας (δεῖ γὰρ τι καὶ τοῖς παλαιοῖς τελεθεῖναι νόμοις). εἰ δὲ οὐκ ἔχοντι, τὰ τοῦ τελευτήσαντος ἢ τῶν τελευτησάντων μέρη λήφονται πάντες ἀνάλογως οἱ τούτων ἀδελφοί. εἰ δὲ πάντες ἀπέθωται, ἔχεται παραφυχὴν τῆς ἐαυτῆς δυσκληρίας ἢ μήτηρ τὸ ταῦτα πῶς ἀναλαβεῖν. Καὶ ταῦτα φερόμεν, ἕπερ ἀδιάθετοι τελευτήσαντες οἱ παῖδες. οὐδὲ γὰρ ἐπὶ τοῖς ἀπαξ γενομένοις αὐτῶν ἐρχόμεν αὐτοὺς διαθήκας γράφειν, ἢ περιόντας ὅν βούλονται ταῦτα διατιθεῖναι τρόπον. Αἱ μὲν οὖν ἐπιχειμεναι ποινὰς ταῖς πρὸ τοῦ πενθήμερου γημετέρας χρόνου τοιαύτως εἶσι, καὶ τρεῖς ὑπὲρ τούτων διατάξεις τὰς ἐμπροσθεν γεγραμμένας, μὴ τιμὴ ταύτη περινήκη ὅδε ἡμῖν ὁ νόμος μετὰ τῆς προσηκούσης ἀπηγγελεῖ προσθήκης.

Κεφ. xy.

Εἰ δὲ ἀγαμέμεν μὲν τὸν χρόνον ἢ γυνή, καὶ ταύτη διαφύγοι τὰς εἰρημένας ποινάς, ἐπὶ δευτέρου δὲ ἀφίκοιτο συνοικέσιον, τῶν προτέρων ἀμελήσασα γάμων, εἰ μὲν οὐκ ἔχοι παῖδας — εἰρήσῃ γὰρ καὶ αὐτῆς — ἀκίνδυνον ἅπαν τὸ ἐπιτύθειν. Εἰ δὲ ὑλείη γυνή, καὶ παῖδας ὁ νόμος ἐπιτύθειν ἀτιμασθέντας ἴσοι, τμηκῶς πάσης φιλοτιμίας παρὰ τοῦ ἀνδρὸς εἰς αὐτὴν ἐλθούσης κατὰ τὸ τῆς δεσποτείας ἀφαιρέται μέρος, μόνην αὐτῆ καταλιπὼν τὴν χρῆσιν τε καὶ ἐπικαρλίαν. Καὶ ταῦτα δὲ νενομοθετήσῃ καὶ ἐπὶ τῆς προγαμίας δωρεάς, καὶ ἐπὶ πάσης ἑτέρας¹⁾ φιλοτιμίας, εἴτε ἐν ζωῇ παρὰ τοῦ ἀνδρὸς εἰς αὐτὴν γενομένης²⁾, ἢ καὶ ἐκ διαθήκης ἢ mortis causa δωρεάς, εἴτε ἐνοτάσεως εἰς μέρος, εἴτε προσβείων, εἴτε φιλοτιμίας, εἴτε ἐν ζωῇ παρὰ τοῦ ἀνδρὸς εἰς αὐτὴν ἐπιλείπει δεσποτείας τρόπος ἐπὶ τοῖς παρὰ τοῦ προτέρου ἀνδρὸς εἰς αὐτὴν ἀργυμένοις, καὶ οἱ παῖδες αὐτῆ λήφονται, καὶ τῆς δεσποτείας ἔσονται κύριοι κατὰ τὸν καιρὸν εὐθύς, καθ' ὃν ἡ μήτηρ συνώκησεν ἄλλῃ. Καὶ ταῦτα κοινά³⁾ γυναικὸς τε καὶ ἀνδρὸς ἐπιτίμια κείσθω. εἰ γὰρ δὴ κακίονος παῖδας ἔχων δευτέραν αὐτοῖς ἐπεισαγάγοι γαμετήν, οὐ τῶν ἐκ τῆς προικὸς ἀπολαύσει κερδῶν κατὰ δεσποτείας λόγον, οὐ

ad secundum veniret matrimonium, dimidiam, sicut diximus, partem liberis ante natis cedere. Atque hanc liberi ex aequo dividunt, et si liberos habent, ad liberos suos transmittent (oportet enim et veteribus legibus quaedam addere), si vero non habent, defuncti vel defunctorum partes omnes eorum fratres pro rata portione capient. Si vero omnes mortui sint, habeat mater hoc infelicitatis suae solatium, quod ista recipiet. Atque haec dicimus, si liberi intestato mortui sunt. Non enim prohibemus, quo minus testamenta faciant de iis, quae semel ipsorum facta sunt, vel inter vivos quo velint modo disponant. Haec igitur poenae illis, quae intra tempus luctus nuptiarum, immineant, et tres de his antea scriptas constitutiones haec nostra lex protulit hac una competente accessione aucta.

CAP. XXIII.

Si vero tempus quidem exspectat mulier, atque ista praedictas poenas effugit, ad secundum vero matrimonium, prioribus nuptiis neglectis, veniat, siquidem liberos non habet (rursus enim id dicendum est), sine periculo erit quidquid exinde fiet. Si vero proles adest, et lex videt liberos exinde iniuria affectos, tum omni liberalitate a marito in eam profecta quod ad proprietatem privetur, sola usufructu illi relicto. Et haec sancita quoque sint tam de donatione propter nuptias, quam de omni alia liberalitate sive inter vivos, sive testamento, sive mortui causa donatione a viro in eam collata, sive pari illud sit institutionis, sive legatum, sive fideicommissum. Et ut generaliter dicamus, omnis proprietatis ab ea recedet earum rerum, quae a priore viro ad eam pervenerunt, et liberi eas capient, ac statim ab eo tempore, quo mater alii viro iuncta est, proprietatis erunt domini. Atque haec communis tam mulieri quam viro imposita sit poena. Nam si ille quocumque liberos habent secundam iis superduxerit uxorem, lucris dotis quod attinet ad proprietatem non fruetur, nec aliam liberalitatem, quam a muliere accepit, firmam habebit, praeterquam quod uti et frui solum possit, quoad uxorem. Nam hic quoque liberi, etsi sub potestate constituti sint,

habuerit, quando ad secundas veniebat nuptias, mediam (sicut diximus) cedens partem prius procreatis filiis. Et dividant haec filii omnes ex aequo, et filios quidem habentes ad suos transmittent filios (oportet enim aliquid etiam veteribus adici legibus), si vero non habuerint defuncti filios, defunctorum portiones accipient omnino pro portione eorum fratres. Si vero omnes defuncti sint, habeat consolationem suae infelicitatis mater, ut ea rursus recipiat. Et hoc dicimus, si intestati moriantur filii; non enim in iis, quae semel facta sunt eorum⁴⁾, prohibemus eos testamenta conscribere, aut superstitis quo volunt, hoc modo disponere. Igitur imminentes poenae ante luctus nubentibus tempus tales quodammodo sunt, et tres pro his constitutiones prius scriptas una quadam hac interpositione haec nobis lex competente protulit adiectione.

CAP. XXIII. Si vero exspectet quidem tempus mulier, et propterea effugiat praedictas poenas, ad secundum vero veniat matrimonium priores negligens nuptias, si quidem non habeat filios (dicatur etiam deinde), sine periculo est totum ex hoc. Si vero sit soboles, et filios exhinc⁵⁾ exonoratos viderit lex⁶⁾, tunc omni largitate a viro ad eam veniente eam secundum proprietatis privat partem, solum ei derelinquens usufructum. Et haec sancita sunt etiam super antenuptiali donatione, et super omni largitate, sive quum viveret a viro ad eam veniente, aut etiam ex testamento, aut mortis causa donatione, sive institutionis sit pars, sive legatum, sive fideicommissum. Et generaliter dicendum est, quod omnis eam deserit proprietatis modus in iis, quae a priore viro in eam venerunt, et filii ea percipient, et proprietatis erunt domini secundum tempus mox, quo mater coniuncta est alii⁷⁾. Et haec communis mulieris et viri multa sit posita. Nam si et ille filios habens secundam eis superduxerit uxorem, non ex dote fruetur lucris secundum proprietatis rationem, non⁸⁾ largitatem aliam a muliere percipiens hanc⁹⁾ habebit firmam, praeter quantum¹⁰⁾ licet uti et frui, donec advixerit, solum; et hic¹¹⁾ quoque filii, licet sub potestate constituti sint, sed tamen domini secundum proprietatem talium

¹⁾ ἑτέρας om. Hal., Vulg. — ²⁾ εἴτε ζῶντος εἴτε παρὰ τοῦ ἀνδρὸς πρὸς αὐτὴν ἐλθούσης Hal. — ³⁾ κοινά om. Hal. — ⁴⁾ Cod. Hamb.; facta sunt sua Trid.; non redditum αὐτῶν ap. Port., Cont. — ⁵⁾ Cod. Hamb., Trid.; ex hoc Port., Cont. — ⁶⁾ lex om. Cod

Hamb., Trid., Port. — ⁷⁾ Cod. Hamb., Trid.; viro add. Port., Cont. — ⁸⁾ Cod. Hamb., Port.; nam Trid. Cont. — ⁹⁾ non add. Cod. Hamb., Trid. — ¹⁰⁾ Cod. Hamb., Trid.; praeterquam quod Cont. — ¹¹⁾ Cod. Hamb.; et ii Port., Cont.

οὐ φιλοτιμίαν ἀλλήν παρά τῆς γυναικὸς λαβῶν, ταύτην ἔχει βεβαίως, πλὴν ὅσον χρῆσθαι καὶ καρποδοῦν μέχρι περιῆ μόνον. κἀνταῦθα γὰρ οἱ παῖδες, ἢ καὶ ὑπερῷοι καθ' ἐπιτήκειαν, ἀλλ' οὐκ κύριοι κατὰ διαποιεῖσιν τῶν τοιοῦτων ἑσονται, παραγινόμενων ἰδίως εἰς αὐτοὺς ἅμα τῆς δευτέρας γαμειῆς συναφείᾳ. Καὶ οὐ διαφερόμενα περὶ τῆς προικὸς ἢ τῆς πρὸ γάμου δωρεῆς, πότερον αἱτοὶ ταύτην δεδώκασι *) οἱ γῆματις, ἢ τινες ἄλλοι ὑπὲρ αὐτῶν τοῦτο ἐπραξαν εἴτε τῶν ἐκ γένους, εἴτε καὶ τῶν ἔξωθεν, κἀν ἢ δοχῆ πως συναυληθῆται καὶ ἡ προγαμιαία δωρεὰ τῆς προικί.

Κεφ. κδ'.

Ἀλλὰ τὸ νομοθετηθὲν ἐπὶ τῶν ἐντεῦθεν εἰς τοὺς γῆματας πεμπερομένον κερδῶν καὶ οὕτω κύριον ἔσται, καὶ οὕτως ἀσφαλῆς τῶν τοιοῦτων ὁ νόμος αἰτοῖς γινῆσθαι φίλας, ὅτιπερ **) οὐδὲ ἐκποίησιν οὐδὲ μὴν ἐφάσαι τοῖς γονεῦσιν ἐπὶ τοῖς τοιοῦτοις, οὐδὲ ἐποθήκην. ἀλλὰ κἀν εἴ τι πράξαιεν οἱ γονεῖς, ἰδίως τῆν αὐτῶν ὑποποίησιν αὐτοῖς περιουσίαν, οὐχ ὅστις κωλύειν τοὺς γονεῖς ἐπ' αὐτοῖς τι πράττειν ἂν βούλοινται (αλοχύνεται γὰρ ὁ νόμος σωφρονοσιὰς τοὺς πῦδας τοῖς γεννηθασιν ἐπιστήναι), ἀλλ' ἐκείνους μὴ ἰσχυροῦσθαι, διαπιλεῖ δὲ τοῖς λαμβάνουσιν, ὥς οὐδὲν αὐτοὺς τὸ ληφθὲν ὀνήσει. Καὶ ἴσως ἀν γὰρ καὶ ἐκ τοῦδε ἡμῶν τοῦ νόμου, ὥς, κἀν εἴ τινα παρά τῶν τοιοῦτων γονεῶν ὄρουσάν ποιήσαιντο, κἀν ἢ λάβοιεν δωρεάν, κἀν εἴ τι τῶν πάντων πράξαιεν, ἢ ἴσως τοῖς μῆτε πεπραγμένοις μῆτε γεγραμμένοις ἔσται τὸ γενόμενον. ἐκδικήσουσι γὰρ αὐτὰ πάντως οἱ παῖδες, κληρονόμοι τε καὶ αὐτῶν διαδοχοί, παρά τι κληρονόμων ἐκείνων καὶ διαδόχων, οὐκ ἄλλως ἀποκλειόμενοι, πλὴν εἰ μὴ τριακονταετῆς παρελθῶσι χρόνος, καὶ ἡ κατοχὴ κυρίους τοὺς λαρόντας καταστήσει, ἀρχομένου τοῖς παισὶν τοῦ χρόνου τρέχειν, ἢ οὐπερ αὐτεξουσιοὶ φανεῖεν ὄντες ἢ γενόμενοι, πλὴν ἢ μὴ τις ἄνηθος ἡλικία προσβοθήσειεν εἰ *).

Κεφ. κε'.

Ἐλευσεται δὲ τὰ τοιαῦτα τῶν κερδῶν εἰς τοὺς παῖδας ἅπαντας τοὺς ἐκ τῶν προτέρων γάμων. Οὐ γὰρ ἐπιμεν εἰς γονεῖσι τὴν οὐκ ὀρθῶς ἐπισημύμενην ἐπιλογὴν εἰς αὐτοὺς ἐνδεῖν ἐπινοῦσαι, οὐδὲ τῷ μὲν τῶν παίδων διδόναι, τὸν δὲ ἀτιμάζειν. ἅπαντες γὰρ τοὺς δευτέροις ὁμοίως ἡτιμάσθησαν γάμοις. ἀλλ' ὥσπερ **)

sint, domini tamen talium verum quod ad proprietatem erunt, eaque statim matrimonio cum secunda coniuge contracto ad eos venient. Neque distinguimus in dote vel donatione propter nuptias, utrum ipsi coniuges eam dederint, an vero alii, sive cognati sive extranei, pro ipsis id fecerint, quanquam et donatio propter nuptias quodammodo in dote comprehenditur

CAP. XXIV.

Quod autem de lucris exinde ad coniuges venientibus sancitum est, etiam sic ratum sit, et lex adeo fidus iis erit custos, ut has res neque alienare, neque pignori dare parentibus permittat. Sed et si parentes quid fecerint, statim eorum substantiam illis obligat, non quod parentes in iis quod volunt agere prohibeat (pudet enim legem parentibus liberos praeficere magistris), sed illos quidem pudore suffundit, minatur vero accipientibus, nihil ipsis profuturum esse id, quod acceperint. Ac sciant ex hac nostra lege, etsi ab eiusmodi parentibus quid emerint, vel donum acceperint, vel quidquam aliud egerint, id, quod gestum est, perinde habendum esse, ac si nihil neque factum neque scriptum esset. Liberi enim, eorumque heredes et successores illa ab heredibus illorum et successoribus omnino vindicabunt, nec aliter excludentur, nisi si triginta annorum tempus praeterierit, et possessio eos, qui acceperunt, dominos effecerit; tempus autem liberis currere incipit, ex quo suae potestatis esse aut facti appareant, nisi forte pupillaris aetas illis adiumento sit.

CAP. XXV.

Venient vero lucra haec ad omnes liberos, qui ex prioribus nuptiis suscepti sunt. Non enim permittimus parentibus, ut non recte introducta electione adversus eos utantur, et alii quidem ex liberis quid dent, alium vero iniuria afficiant; omnes enim secundis nuptiis pari contumelia affecti sunt. Nam si parentes omnibus liberis suis aequaliter heredes sunt, nec huic quidem

talium erant, venientium mox in eos simul cum secundae uxoris coniunctione. Et non discernimus de dote et ante nuptias donatione, utrum ipsi hanc dederint pro se contrahentes, an aliqui alii pro eis hoc egerint sive ex genere, sive etiam extrinsecus, licet videatur quodammodo comprehensa et antenuptialis donatio in dote.

CAP. XXIV. Sed quod sancitum est super lucris hinc venientibus ad nubentes, etiam sic ratum sit, et ita certa talium lex eis erit cavens, ut neque alienationem ullam permittat parentibus in talibus, neque hypothecam, sed vel si quid egerint parentes, mox eorum obligat eis substantiam, non ut prohibeat eos aliquid agere in iis, quae voluerint (erubescit enim lex castigatores filios genitoribus statuere), illos quidem erubescit, interminatur autem accipientibus, tanquam nihil eis quod accipiunt prosit. Et sciant ex hac nostra lege, quia, vel si quam a talibus parentibus comparationem fecerint, vel si acceperint donationem, vel si quid omnium egerint, talis erit, quale nec gestum, nec scriptum quod factum est. Vindicabunt enim ea omnino filii heredesque eorum et successores ab heredibus illorum et successoribus, non aliter excludendi, nisi tricenale transeat tempus, et detentatio dominos accipientes constituat, incipiente illis tempore currere, ex quo suae potestatis apparuerint existentes aut *) facti, nisi tamen aliqua impubes aetas adiaceat adhuc.

CAP. XXV. Venient autem talia lucra ad filios omnes ex prioribus nuptiis. Non enim permittimus parentibus non recte introductam electionem in eos, neque alii quidem filiorum dare, alium vero exhonorare; omnes enim secundis similiter exhonorati sunt nuptiis. Sed quemadmodum omnium filiorum similiter heredes existant parentes, et non alii quidem succedant, alii vero non, cur non similiter et ipsi omnibus ex aequo, quan-

*) Refertur haec sententia in (Bustath.) ὅπ. XL. 9.

*) ὑπὲρ αὐτῶν add. Hal., Bas., (Fulg.). — ἄλλωστε εἶπερ Scring., Bas. — *) Cod. Hamb., Cont.;

*) αὐτοῖς — ὅτιπερ om. Hal. — *) Hal., Fulg.; maiores add. Trid., Port.

των τῶν παίδων ὁμοίως κληρονομοῦσιν οἱ γονεῖς, καὶ οὐ τὸν μὲν διαδέχονται, τὸν δὲ οὐχ ὁμοίως, ἀνδ' ὅτου μὴ καὶ αὐτοὶ πᾶσιν ἐξίσως τὸ γε ἐπὶ τούτῳ προσφέρονται, ἀλλὰ τοὺς μὲν ἐπιλέγονται, τοὺς δὲ παρορῶσιν; Ὡστε κατὰ τὴν ἀναλογίαν ἕκαστος τῶν τοιούτων¹⁾ κερδαίνεται, καὶ εἰ οὐχὶ παῖδας, εἰς αὐτοὺς τοῦτο παραπεμπέτω. οἱ δὲ τοῦτο ἐν ἀλλήλοις διαιρεσάσων, αὐτοὶ μὲν κατὰ τὸ μέτρον, ὅποσος καθέστωσιν, οὐ μὲντοι τὸ τοῦ πατρὸς ὑπερβαίνοντες μέρος.

Κε φ. κς'.

Ἐπειδὴ δὲ ἀκέρους ἀπεφράμεθα τὰς ἐκποιήσεις τὰς παρὰ τῶν γονέων ἐπὶ τοιούτοις γινομένης, λεπτοτέραν ἐπιθεῖναι προσήκει τῷ πράγματι τάξιν. Εἰ μὲν γὰρ πάντες περιεσιν οἱ παῖδες οἱ ἐκ τῶν προτέρων φύντες γάμων, καὶ προτελευτήσειεν αὐτοῖς ὁ γονεῖς, ἀκυρα παντοίως μενεῖ τὰ τῆς ἐκποιήσεως κατὰ τὸ ἐμπροσθεν ἡμῶν εἰρημένον. Εἰ δὲ τελευτήσαιεν πάντες, καὶ πάλιν εἰς ἀπαιδίαν τὸ πρᾶγμα περισταίη, τηρικαῦτα ἐξ ἀποτελέσματος κύριον ἔσται τὸ ἐκποιηθέν. τίς γὰρ ἂν αὐτὸ καὶ ἀνατρέψει τῶν παίδων (οἷς δὴ καὶ μόνους τοῦτο ἐφυλάτταμεν) οὐχ ὑπόνοιαν; Ἀλλ' ἐνταῦθα τις ἡμᾶς πρῶτον εἰσηλθὲν ἔγνω λαμπρῆ καὶ μεμεριμημένη καὶ τὸ μέσον ἀμφοῖν τῶν θεμάτων περιεργαζομένη. ἐπειδὴ γὰρ πάντων μὲν ὑπόνοιαν τῶν παίδων καὶ προτελευτήσαντος τοῦ γεγεννηκότος οὐδὲν ὑπολείπειτο μέρος αὐτοῖς ἐκ τῶν κερδαθέντων, πάντων δὲ τελευτήσαντων ὅλον εἰς αὐτοὺς ἐπανήει, διεσσεψάμεθα μὲρον τινὰ τῷ πράγματι τάξιν ἐπινοῆσαι, ὥστε, εἰ πλείονων ὄντων παίδων τελευτήσειεν εἰς, εἰ μὲν ἔχοι παῖδας, ἐπ' ἐκείνους φέρεσθαι τὸν κλήρον τοῦτον, ὅπερ πολλὰς εἰσηλάμεν, εἰ δὲ οὐκ ἔχοι παῖδας, μὴ πάντως εἰς τοὺς ἀδελφούς τοῦ πᾶν ἔρχεσθαι, ἀλλ' ὅσον ἐκ τοῦ συμφρονῶν τοῦ ἐξ ἀπαιδίας ἔγένετο τῷ γεγεννηκότι, τοῦτο αὐτὸν κερδαίνειν, τὸ λοιπὸν δὲ συγχωρεῖν ἔρχεσθαι ἐπὶ τοὺς τοῦ πατρὸς διαδόχους, εἴτε ἀδελφοὶ καθέστωσιν, εἴτε ἔξωικὸν τυχόν (ἔπερ μάλα ἐπὶ μητρὸς συμβαίνει), εἴτε διάδοχοι εἰς τὸς αὐτῶν περιουσίας, εἴτε καὶ ἀδιάθετοι τελευτήσαιεν. Καὶ τοῦτο δὲ ἡμεῖς ἐγράψαμεν ἡμετέρῳ νόμῳ, μεριμνήσαντες τε αὐτὸ καὶ ἐξευρόντες πρῶτοι, καὶ φιλανθρωπῶς νομοθετήσαντες²⁾, ὥστε κἀνταῦθα, ἔπερ ἐκποιήσειεν ὁ γονεῖς, πρὶν εἰς δευτέρους ἀφικέσθαι γάμων, εἴτα τελευτήσει τῶν παίδων εἰς, κατὰ τοσοῦτον ἐξῶνται μόνον τὰ ἐκποιηθέντα, καθ' ὅσον

dem succedat, illi vero non item, quidni et ipsi eodem modo erga omnes, quantum ad hanc rem, affecti sint, sed hos eligant, illos vero contemnant? Ideoque quilibet horum pro portione lucretur, idque, si liberis habet, ad eos transmittat; hi vero pro numero peronarum, quotquot sunt, id inter se dividant, patris tamen portionem non excedant.

CAP. XXVI.

Quoniam vero harum rerum alienationes a parentibus factas irritas declaravimus, convenit, ut accuratius hanc rem definiamus. Nam si omnes supersint liberi ex primis nuptiis procreati, et patens praemortuus est, irrita omnino erit alienatio secundum eas, quae ante a nobis dicta sunt. Si vero omnes decesserunt, et res ad orbitatem redigitur, tum ex eventu valebit id, quod alienatum est. Quis enim id infirmabit, quum liberi, quibus solis hoc servavimus, non adsint? Sed hic nuper in accuratam quandam et sollicitam venimus cogitationem, quaeque curiose examinata, quod medium est inter utrumque casum. Nam quum omnibus quidem liberis superstitis, et parente mortuo, nulla pars lucrorum ipsis relinqueretur, omnibus vero mortuis totum ad eos rediret, mediam quandam viam in ea re invenire volumus, ut, si pluribus existentibus liberis unus moriatur, siquidem liberis habeant, ad eos hereditas illa deferatur, uti saepius diximus, si vero liberos non habeat, ad fratres totum utique non perveniat, sed quantum ex pacto in casum non existentium liberorum parenti acquisitum est, tantum ipse lucretur, reliquum vero ad filii successores, sive fratres, sive forte extranei sint, venire permittitur (id quod maxime in matre contingit), sive de bonis suis disponant, sive intestati moriantur. Atque hoc in lege nostra scripsimus, primi illud excogitantes et invenientes clementerque sancientes. Quare hoc quoque casu si alienaverit parens ante, quam ad secundas nuptias veniat, deinde unus ex liberis mortuus fuerit, eatenus solum valeant ea, quae alienata sunt, quatenus ad eum, qui alienavit, ex pacto in casum non existentium liberorum pervenit. Nam ad eas partes, quae ad heredes filii veniunt, omnino irritum erit. Quare facta alienatione res in suspensio manebit, et mutetur secundum casum, qui postea incidat, et

quantum ad hoc, conferant, sed alios quidem eligant, alios vero despiciant? Ideoque secundum portionem unusquisque hoc lucretur, et si habeat filios, ad eos haec transmittat, illi vero haec inter alterutros partiantur. ipsi quidem secundum mensuram, quanti consistant, non tamen patris transcendentes portionem.

CAP. XXVI. Quoniam autem infirmas declaravimus alienationes a parentibus super talibus factas, subtiliorem imponere convenit causae ordinem. Si enim omnes supersint filii ex prioribus nati nuptiis, et praemoriatur eius parens, infirma omnino manebit alienatio, secundum quod prius a nobis dictum est. Si vero moriantur omnes, et rursus ad orbitatem causa veniat, tunc ex effectu ratum erit quod alienatum est. Quis enim hoc etiam infringat, filiis, quibus videlicet solis hoc servavimus, non existentibus? Sed, hic quidam nobis pridem ingressus est sensus subtilis et sollicitus, et medium utrorumque casuum pertractans. Quia enim omnibus quidem existentibus filiis et praemoriante genitore nulla relinquebatur pars eis ex lucratu rebus, omnibus autem morientibus totum in eos revertebatur, cogitavimus medium quandam causae ordinem invenire; unde si pluribus existentibus filiis moriatur unus, si quidem habeat³⁾ filios, ad illos ferri hereditatem (hoc quod saepe diximus), si vero non habeat filios, non omnino ad fratres totum venire, sed quantum ex pacto non existentium filiorum acquirerebatur generanti, hoc eum lucrati, reliquum vero concedere in filii venire successores, sive fratres sint, sive extranei forte (quod maxime in matre contingit), sive disponant suas substantias, sive etiam intestati moriantur. Et hoc nos scripsimus in nostra lege, cogitantes illud, et invenientes primi, et clementer sancientes. Quapropter etiam hic si⁴⁾ alienaverit parens, antequam ad secundas veniat nuptias, deinde moriatur unus filiorum, in tantum valet solummodo quod alienatum est, quantum ad alienatum ex pacto non existentium filiorum pervenit, alioquin secundum alias partes, quaecumque ad filii heredes veniant, omnino infirma erant. Unde alienatione facta manet causa in suspensio, sequentibus committenda fortassis, et aut per-

¹⁾ τὸ τοιοῦτο Hal., (Fulg.). — ²⁾ τε αὐτὸ — νομοθετήσαντες om. Cod. Bol., Hal.; cf. Heimbach. l. c. p. 326. — ³⁾ Cod. Hamb., Trid. Port.; habet Cont —

⁴⁾ etiam hoc si Cod. Hamb., Trid.; etiam si hoc Port. etiam si haec Cont.

ὅσον ἐξ τὸν ἐκποιήσαντα κατὰ τὸ ἐξ ἀπαιθίας περιεργασίας σύμφωνον, ἐπιτίοιγε κατὰ τὰ ἄλλα μέρη, ὡς δὲ εἰς τοὺς τοῦ παιδὸς κληρονομοὺς χωρεῖ, παντοίας ἀκυρον ἔσται. ὡς τε ἐκποιήσεως γενομένης μινεῖ τὸ πρᾶγμα ἐν μετῴρῳ, ταῖς ἐφεξῆς συμμεταβαλλόμενον τύχαις, καὶ ἡ τελείως ἐξ ἀρχῆς ἀκυρομένης τῆς ἐκποιήσεως, ἡ τελείως ἰσχυροῦσης, ἡ κατὰ μέρος μὲν ἀκυρομένης, κατὰ μέρος δὲ ἰσχυρομένης. §. 1. Καὶ ἐπὶ τούτων δὲ δὴ τῶν κερδῶν, ὅσα πρὸς τοὺς δευτέρους ἐρχομένον γάμου τῶν γονέων λαμβάνουσι οἱ παῖδες, οὐ περιεργασόμενα, πότερον κληρονομοῦσιν ἢ τοῦ προτελευτήσαντος γονέως, ἢ τοῦ δευτέρου τελευτήσαντος, οὐδὲ εἰ τινες μὲν κληρονομοῦσι, τινὲς δὲ οὐχί, ἀλλὰ, καθάπερ ἐμπροσθεν εἰπομεν, γέρας αὐτοῖς δίδομεν τοῦτο, εἴτε κληρονομοῦν, εἴτε καὶ μὴ. Καὶ τοῦτο ἐξ¹⁾ ἰσὺν λήφονται αὐτοὶ μὲν περιόντες, σὺν αὐτοῖς δὲ καὶ οἱ τοῦ τελευτήσαντος παῖδες, τὸ τοῦ γεγεννησῆτος λαμβάνοντες μέρος. πανταχοῦ μέντοι τῆς ἀχαριστίας, καθὰ καὶ ἐμπροσθεν εἰπομεν, ἐμποδῶν πρὸς τὸ τοιοῦτο κέρδος ἰσχυρομένης τῆς τοιοῦτου παιδὸς. τοὺς γὰρ κατὰ τῶν ἀχαριστιῶν κειμένους οὐχ ὑπερβαίνοντες νόμους, ταύτην καὶ τοὺς γονεῖς τιμῶντες, καὶ τοὺς παῖδας εἰς εὐσφρίαν ἄγοντες, ὡς περ γὰρ τὰ τῆς ἐπιλογῆς ἐκλώσαμεν, καὶ πᾶσιν δίδομεν ὁμοίως τὰ τοιαῦτα γέρα, οὕτω τὸ τῆς ἀχαριστίας ὅσα ἀναγοῦμεν. Προδῆλον δὲ, ὡς ἀχαριστιῶν προσήκει νοεῖν τὸν ἢ περὶ ἀμφοτέρους τοὺς γονεῖς, ἢ πάντως περὶ τὸν ὑπεριον τελευτήσαντα γενέσθαι φανερῶς ἀποδεικνύμενον.

Κεφ. κζ΄.

Ἄρσια δὲ ἡμῖν Ἰών ὁ τῆς θείας λήξεως δοκεῖ σφίσεσθαι τὰ περὶ τῶν ἐπιδοσέων, ἂν εἰς τὰ δευτέρω ποιοῦνται συνοικίᾳ οἱ ταῦτα συμβαλλόντες. ἡμῶν γὰρ, ὡς, εἴπερ ἐκ τοῦ προτέρου γάμου παιδίας ἔχουσιν οἱ γονεῖς, εἴτε εἰς δευτέρον ἢ καὶ ἐφεξῆς χωρεῖεν συνοικίῳ, οὐ δύναται οὔτε εἰς τὴν μετῴρῳ εἰ πατέρες, οὔτε εἰς τὸν πατρῶν αἱ μητέρες κατὰ τὴν τῆς ζωῆς χρόνον τὴν οἰανοῦν ποιεῖσθαι φιλοτιμίαν, ἢ ἐν τελείῳ τι καταλιμπάνειν, πλὴν ἢ τοσοῦτον, ὅσον ὁ εἰς παῖς ἢ θυγάτηρ μόνος ὢν ἐκ τῶν φίλωντος ἔχει, εἰ δὲ πολλοὶ παῖδες εἴεν, καὶ ἕκαστος ἰσὺν ἔχοι μέρος, οὐ πλέον τοῦ εἰς ἕκαστον ἀφικνουμένου ἢ ὁ πατρῶς ἢ ἡ μητριᾷ παραλήφονται. Εἰ δὲ ἄρσια τὰ καταλειμμένα τυγχάνοι, τοσοῦτον ἀνάγκη μόνον εἰς τὴν μητριᾷ ἢ τὸν πατρῶν ἐρχομαι ἐξ ὁμοσθέντε φιλοτιμίας, τοῦ γονέως,

et vel plane ab initio infirmetur alienatio, vel in totum valeat, vel pro parte quidem infirmetur, pro parte vero subsistat.

§. 1. In ea quoque lucra, quae liberi capiunt parentibus secundas nuptias contrahentibus, non curiose inquirimus, utrum heredes sint parentis ante vel postea mortui, vel an quidam heredes sint, quidam vero non. Sed quemadmodum antea diximus, praemium hoc ipsis damus sive heredes sunt, sive non. Et hoc aequaliter illi quidem, qui superstites sunt, accipient, cum ipsis vero etiam liberi illius, qui mortuus est, parentis sui partem capient. Ubique tamen ingratitude, sicut antea quoque diximus, filio impedimentum, quantum ad lucrum illud, offerat; leges enim in ingratos latas non transgredimur, quum ea re et parentes honoremus, et liberos ad pietatem deducamus. Quemadmodum enim electionem prohibuimus, et omnibus ex aequo praemia illa dedimus, ita quae ad ingratitude pertinet non tollimus. Manifestum autem est, eum existimandum esse ingratum, qui vel in utrumque parentem, vel omnino in eum, qui posterior mortuus est, talis fuisse aperte demonstratur.

CAP. XXVII.

Optime vero divinae memoriae Leo quae ad donationes pertinent, quas in secundas nuptias conferunt qui eas contrahunt, nobis considerasse videtur. Dicit enim, si ex priore matrimonio parentes habeant liberos, deinde secundum vel etiam sequens matrimonium inean, neque patres in novercam, nec matres in vitricum quamlibet liberalitatem inter vivos conferre, vel mortis causa quid relinquere posse, nisi tantum, quantum unus filius aut filia, si solus sit, a parente habet. Si vero plures sint liberi, et singuli aequalem habeant partem, vitricus vel noverca non plus accipiant, quam ad singulos pervenit. Sin autem inaequalia sint ea, quae relicta sunt, necesse sit, ut ad novercam vel vitricum ex quacunque liberalitate parentis tantum veniat, quantum filius, qui minus habet quam reliqui, ex bonis illius vel ultima voluntate relictum, vel etiam inter

fecte ab initio infirmenda alienatione, aut perfecte valente, aut particulatim quidem infirmenda alienatione, particulatim vero constate. §. 1. Et super iis quoque Incris, quaecunque ad secunda venientibus vota parentibus percipiunt, non perscrutatur, utrum heredes existant aut praemorientis parentis, aut secundi morientis, nec si alii quidem heredes existant, alii vero non, sed, sicut superius diximus, praemium eis damus hoc, sive heredes fiant, sive etiam non, et hoc ex aequo percipiunt ipsi quidem superstites, cum eis autem et defuncti filii genitoris accipientes partem, ubique tamen ingratitude (sicut praediximus) impedimenta ad tale Incrum faciente huiusmodi filio. Contra ingratos enim positos non transcendimus leges, taliter et parentes honorantes, et filios ad pietatem deducantes. Sicut enim electionem prohibuimus²⁾ et deuno omnibus similiter damus talia praemia, sic ea, quae de ingratitude sunt, non intorimimus. Palam vero est, quia ingratum intelligi eum oportet, qui circa ambo parentes, aut omnino circa posterius morientem factus aperte monstratur.

CAP. XXVII. Optime vero nobis Leo divinae memoriae videtur cogitasse de oblationibus, quas in secunda facient matrimonium, qui ea contrahunt. Ait enim, quia, si ex priore matrimonio filios habeant parentes, deinde ad secundum aut deinceps veniant matrimonium, non possunt neque in novercam patres, neque in vitricum matres secundum vitae tempus quamlibet facere largitatem aut in morte relinquere, nisi tantum, quantum unus filius aut filia solus existens ex generante habeat. Si vero multi filii sunt, et unusquisque aequalem habet portionem, non amplius, quam ad singulos veniat, aut vitricus, aut noverca percipiat. Si vero inaequalia quae relinquuntur fuerint, tantum necesse est solum ad novercam aut vitricum venire ex quacunque largitate parentis, in quantum quae missa habet filius ex illius substantia percepit aut ex novissima voluntate dimissum, aut in vita datum, quippe

¹⁾ *Ras., Fulg.*; αὐτοῖς δίδομενον τοῦτο ἐξ (om. εἴτε — τοῦτο) *Scrimg.*; δίδομεν. τοῦτο ἐξ *Hal.* —

²⁾ *Cod. Hamb.*; prohibemus *edd.*

γονέως, εἰς ὅσον ὁ τὸ ἕλαιον¹⁾ ἔχων παῖς ἐκ τῆς ἑκείνου περιουσίας λαμβάνει ἢ ἀπὸ τελευταίας βουλήσεως καταλειφθῆν, ἢ καὶ ἐν ζωῇ δεδομένον, δηλαδὴ τῆς πρώην τελευτῆς, νυνὶ δὲ τρίτης ἢ ἡμισείας κατὰ τὸν ἡμέτερον νόμον μοίρας πάντως τῷ παιδί καταλιπαρομένης ἢ διδομένης, εἰ μὴ πάλιν ὁ τῆς ἀγαριστίας ἐναντιῶτο λόγος. Ταῦτοδ' οὗτου φημι λαίτοιμόν καὶ ἐπὶ πάππου καὶ μᾶμμης, καὶ προπάππου καὶ προμᾶμμης, καὶ ἐγγόνων ἀδελφῶν ἢ θηλειῶν καὶ προεγγόνων ὁμοίως, εἴτε ὑπεξουσίαι τυχόν, εἴτε ἐμαγκιπᾶτοι καθεστῆκοιεν, ἐκ τῆς πατρῴας ἢ μητρῴας κατιόντες σειρᾶς. Καὶ τοῦτο διορίζας ὁρθῶς ἐπήγαγεν, ὅτι τὸ πλεῖον τοῦ καταλειφθέντος ἢ δοθέντος ὧως ἢ τῇ μητριῷ ἢ τῷ πατρῷ ὧσανεἰ μήτε γραφέν, μήτε καταλειφθῆν, ἢ δοθέν, ἢ δωρηθῆν ἀρμόσει τοῖς παισὶ, καὶ μεταξὺ τούτων μόνων ἕξισης διαιρηθήσεται. Τὸ γὰρ δεῖν καὶ τοὺς ἐκ τοῦ δευτέρου γάμου παῖδας μετέχιν καὶ τούτων γέγραπται μὲν ἐπὶ τινος διατάξεως, οὐ μὴν καὶ νῦν ἡμῖν ἀρέσκει, ἀλλὰ τοῖς ἐκ τοῦ πρώτου γάμου παισὶ, δὲ οὐδ' καὶ παραιτηθήσεται, διδόσθω μόνους, οὐδεμίας μηχανῆς οὔτε δὲ ὑποβολιμάτων προσώπων, οὔτε καὶ ἄλλην αἰτίαν παραλαμβάνοσθαι δυναμένης. Τοιοῦτο²⁾ δὲ τὸ περιττὸν διαιρηθήσονται πρὸς ἀλλήλους οἱ κεχαρισμένοι παῖδες τοῖς γονεῦσιν, οὐχ οἱ ἀχαριστοὶ περὶ τοῦτους δεκνύμενοι, καὶ ἀχαριστίας τοιαύτης ὑπέθυνοι καθεστῶτες, ὅποιαν οἱ νόμοι ζητοῦσι. τοὺς γὰρ τοιούτους καὶ τῆς ἐντεῦθεν ἀφελείας ἀφαιρούμεθα, μήποτε τῆς ἐλλείδος ὑποκαινομένης τῆς ἐντεῦθεν κτήσεως κατὰ τῶν γονέων χωροῖεν καὶ θρασυνοῖντο, καὶ τοὺς τῆς φρίσεως ἀτιμάζοιεν νόμους. πρόδηλον δὲ, ὡς κἀναυθὰ, εἴ τις τούτων τελευτήσῃεν, εἰς οὓς τὸ περιττὸν ἐφέρετο, παίδων ὑπόντων, οἱ τοῦ τελευτήσαντος παῖδες τοῦτο λήψονται κατὰ μὲν τὸ οἰκίον πλήθος, πρὸς δὲ τὸ οὐ τελευτήσαντος μέρος.

Κε φ. κη'.

Ἐπειδὴ δὲ τοῖς μέχρι νῦν νόμοις ἀδιακρίτον ἔστι, πότε προσήκει τὸ πλεῖον θεωρεῖν, ἢ κατὰ τὸν τῆς ἐπίδοσης καιρὸν, ἢ κατὰ τὸν τῆς τοῦ γάμου διαλύσεως, κράτιστον ἡμῖν ἐδοξεν εἶναι τὸν τῆς τελευτῆς τοῦ δευτερογαμήσαντος γονέως παραιτηθῆν καιρὸν. γράφονται μὲν γὰρ ἀνθρωποὶ καὶ ὧν ἔχουσι πλεόνα, γράφονται δὲ καὶ ἑλάττονα, αἱ δὲ ἐπισυμβαίνουσαι τῶναι τὰς ἐναντίας ἐκβάσεις ὡς ἐπὶ πᾶσι ἐργάζονται. Ὡστε ἴνα μὴ περὶ ταῦτα πλανώμεθα, τὸν καιρὸν ἑκείνον σκεπτόμεν, καθ' ὃν ὁ δευτερογαμήσας τελευτᾷ, καὶ

inter vivos datum capit, scilicet veteri illa quarta, nunc vero tertia vel dimidia parte secundum legem nostram liberis omnino relinquenda aut danda, nisi rursus ingratitudinis ratio obstet. Idemque observetur in avo et avia, proavo et proavia, atque nepotibus masculis et feminis, sicut etiam in pronepotibus, sive sub potestate, sive emancipati sint, et ex paterna vel materna linea descendant. Quumque hoc definitum, recte intulit, ut id, quod ultra illum modum vel novercae vel vitrico relictum aut datum est, quasi neque scriptum, neque relictum, neque datum aut donatum sit, liberis competat, atque inter hos solos ex aequo dividatur. Nam quod liberi etiam ex secundo matrimonio suscepti partem ex his capere debeant, id quidem in constitutione quadam scriptum est, nobis tamen iam non placet, sed liberis ex priore matrimonio natis, propter quos etiam id observabatur, solis detur, nullaque machinatio neque per suppositas personas, neque ex alia causa adhibetur. Id vero, quod superest, liberi, qui erga parentes se gratos praebuerunt, inter se dividunt, non qui erga eos ingrati probantur, et eiusmodi ingratitudinis rei sunt, quam leges requirunt. Tales enim etiam lucro illo privamus, ne forte spe acquirendae possessionis illius affulgente contra parentes veniant, et animo efferantur, atque naturae leges violent. Manifestum vero est, hoc quoque cons, si quis eorum, ad quos id, quod superest, deferretur, liberis existentibus moriatur, liberos defuncti pro numero quidem suo, attamen pro defuncti portione id accepturos esse.

CAP. XXVIII.

Quoniam vero legibus hactenus latis definitum non est, quando id, quod excedit, spectari debeat, an tempore donationis, an vero soluti matrimonii, optimum nobis visum est, ut tempus mortis parentis, qui secundas nuptias contraxit, observetur. Scribunt enim homines plura, quam habent, scribunt vero et pauciores, incidentes autem casus contrarios ut plurimum eventus producant. Quare ne in iis erremus, illud tempus spectandum est, quo is, qui secundas nuptias contraxit, moritur, indeque proportio sumenda, et secundum eam quod

quippe dudum quarta, nunc autem tertia aut media secundum nostram legem portione omnino filio relinquenda aut danda, nisi rursus ingratitudinis ratio contradicat. Hoc idem observando et in avo, et in avia, et proavo, et proavia, et nepotibus masculis aut feminis, et pronepotibus similiter, sive sub potestate forsan, sive emancipati consistant, ex paterna vel materna linea descendentes. Et hoc decernens recte intulit, quia quod plus est in eo, quod relictum aut datum est omnino aut novercae aut vitrico, ac si neque scriptum, neque relictum, aut datum vel donatum, competat filiis, et inter eos solos ex aequo dividitur, ut oportet. Namque ex secundis nuptiis filios participare³⁾ etiam horum, scriptum quidem in quadam constitutione est, non tamen etiam nunc nobis placet, sed ex priore matrimonio filiis, propter quos et observatum est, detur solis, nulla machinatione neque per suppositas personas, neque per aliam⁴⁾ causam interponi valente. Hoc autem, quod plus est, dividunt adinvicem grati filii parentibus, non ingrati circa hos approbati, et ingratitudinis⁵⁾ huiusmodi obnoxii constituti, qualem leges quaerunt. Tales namque etiam hac utilitate privamus, ne forte propter spem huius possessionis contra parentes accedant, et protervi sint, et naturae iniuriarent leges. Palam quoque est, quoniam et hic, si quis horum moriatur, ad quos, quod plus est, deducebatur filiis existentibus, defuncti filii hoc accipient secundum propriam quidem multitudinem, ad defuncti vero partem.

CAP. XXVIII. Quia vero hactenus legibus indiscretum est, quando conveniat quod plus est inspicere, utrum secundum oblationis tempus, an secundum matrimonii solutionem, optimum nobis visum est esse, mortis huiusmodi parentis observari tempus. Scribant itaque homines et horum, quae habent amplius, scribunt autem et minus, eventientes autem fortunae contrarios eventus saepius operantur. Unde, ut non circa hoc erremus, tempus illud considerandum est, secundum quod huiusmodi moritur, et portio inde sumenda, et secundum eam id, quod plus est,

¹⁾ Ἐλάχιστον Bas. — ²⁾ τοῦτο Hal., Bas. — ³⁾ Cod. Hamb.; per aliquam aliam add. — ⁴⁾ et in gratitudine Cod. Hamb.; per ingratitudinem add.

καὶ τὴν ἀναλογία τὴν ἐκείνην ληπτέον, καὶ πρὸς ἐκείνην τὸ πλεονᾶ ἀποποιήσας ἀμειψίσθαι τὸ ὑπερβαίνον προσήκει, καὶ τοὺς παῖδι προστρέφειν. ἐπὶ πάνι τοῖς τοιοῦτοις οὐ τῆς ἐξ ἀρχῆς δόσεως ἢ γραφῆς θεωρουμένης, ἀλλὰ τοῦ καλουμένου eventu¹⁾ σκοπομένου.

Κεφ. xθ'.

Ἄλλ' οὐδὲ ἐκείνο ἡμῖν παραλειπτέον, ὅπερ ὁρθῶς ἔχειν Θεοδόσιος ὁ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως ὁ νέος διατάξαι, φησὶς, διεπερ ἴαν γυνὴ κευδοποιησαμένη πρὸς δευτέρον ἴσθαι γάμον, κακίειν αὐτῇ γένοιτο παῖδις δεύτερος, εἴτα καὶ ὁ δεύτερος ἀνὴρ τελευτήσει, τὰ μὴν αὐτῆς οὐκία πράγματα οὐ ἐξ ἀμφοτέρων τῶν γάμων παραλήφονται παῖδες, ἀδιαθέτου δὲ τῆς μητρός τελευτώσης ἐξ ἴσης ἐξ ὁμοιοτάτης διανομῆσις ἴσαι. τὴν μέντοι πρὸ γάμου δωρεάν ἐκατέρω γονῇ τὴν τοῦ οὐκίου λήφεται πατρός, καὶ ἐξ ὀλοκλήρου μὲν οὐ τοῦ προτέρου γάμου παῖδες τὴν ἐκείνου κερδοῦσαι δωρεάν, ἐξ ὀλοκλήρου δὲ οὐ ἐκ τῶν δευτέρων φρίντες σπερμαίαν τῆς πατρὸς ἐκείνου γινομένης ἀπολαύσουσι φιλοτιμίας, κἂν εἰ μὴ πρὸς τρίτον ἐκείνη²⁾ συνοικέσιον ἦλθεν. τί γὰρ τοῦτο τοῖς προτέροις ὀνήσει; τί δὲ βαρκαίνουσι οὐ προτέροις παῖδι τοῖς δευτέροις, εἰ μὴ κακίνοι τρίτοις ὑβρίσθησαν γάμοις; Καὶ ἀπῶς ἐκάσι γονῇ τὴν τοῦ οὐκίου γονῆς λαμβανέτω προγαμιαίαν δωρεάν, καὶ ὅλων τῶν πρώτων παίδων διὰ τῆς δευτερογαμίας λαβόντων, καὶ³⁾ οὐ δευτέροις πάντως αὐτῆς ἔχέτωσαν, κἂν εἰ μὴ τρίτοις ὀμλήσεν ἢ δευτερογαμίας γάμοις, ὥστε μὴ δοκίω κατὰ τοῦτο τῶν ἀδελφῶν ἑλαττοῦσθαι. Ἐκ δὲ τῆς τῶν πραγμάτων ἀκολουθίας ταῦτο καὶ ἐπὶ τῶν πατέρων ἴσαι δευτερογαμοῦντων, καὶ φυλατισθῶ τοῖς μὲν ἐκ τοῦ προτέρου γάμου παῖδι διὰ τὴν δευτερογαμίας ἢ κερδοῦσαι προῖξ, τοῖς δὲ δευτέροις τα ἐκ τῶν δευτέρων, κἂν εἰ μὴ πρὸς τρίτους ὁ πατὴρ ἀφίκετο γάμοις. §. 1. Τὰ δὲ γε λοιπά, ὅποσα ἐπὶ τῶν τοιοῦτων ἐκέρδανεν ἢ⁴⁾ ὁ πατὴρ ἢ ἡ μήτηρ ἐκ τῆς δευτερογαμίας, ἢ κατὰ ἰσότητα τυχόν ἢ φιλότιμῶσιν, οὐ μὴν εἰς τρίτους ἐληλύθασιν γάμοις, ταῦτα ἀνακαρθένηα τῇ αὐτῶν παρουσίᾳ καὶ ἐπὶ τρίτων οὐ σαλευθέντα γάμων μενέτω παρ' αὐτοῖς ἀκίνητα, καὶ εἰς τὰς αὐτῶν, ὡς οὐκία⁵⁾, διαδοχῆς ἀφικνεῖσθαι, καὶ παρὰ περὶόντων ὄν βούλονται διαιεῖσθαι τρόπον.

Κεφ. λ'.

est, contemplantes auferre quod transcendit oportet, et filiis applicare; in omnibus talibus non ab initio donatione aut scriptura respicienda, sed qui vocatur eventus considerandus est.

CAP. XXIX. Nec illud quoque nobis relinquendum est, quod recte habendum Theodosius piæ memoriæ iunior constituit, dicens, quia, si mulier filiis procreatis ad secundas veniat nuptias, et exinde ei nascentur alii⁶⁾ filii, deinde etiam secundus vir moriatur, eius quidem proprias res ex ambobus matrimoniis percipient filii intestata matre moriente ex æqua et simillima⁷⁾ divisione, antenuptialem vero donationem atque soboles proprii accipiet patris, et ex solido quidem prioris matrimonii filii illius lucrabuntur donationem, ex solido quoque ex secundis nati seminiis ab illo facta fruentur magnificentia, licet non ad tertium ita mulier matrimonium venerit. Quid enim hoc prioribus prosit? quid autem inuideant priores filii secundis, si non et illi⁸⁾ tertii iniuriam passi sunt nuptiis? Et absolute unaqueque soboles proprii parentis accipiat spontaliam largitatem, et omnino prioribus filiis propter secundas nuptias accipientibus, et secundi liberi modis omnibus eam habeant, quamvis quas secundas contraxit nuptias ad tertia minime migraverit vota. Ex tertium vero consequentia hoc ipsum et in patribus sit secundas nuptias facientibus, et servetur quidem ex prioris matrimonio filii propter secunda vota lucrata dos, secundis quoque ex secundis⁹⁾, licet non ad tertia pater pervenerit vota. §. 1. Reliqua vero, quæcumque in talibus lucratus est pater aut mater ex secundis scriptis, aut per legatum forsitan, sive fideicommissum, non tamen ad tertias venerant nuptias, hæc commixta eorum substantiæ et a tertii non mutilata matrimoniis maneat apud eos immota, et ad eorum velut propria¹⁰⁾ successiones perveniant, aut etiam a substitutibus quo volunt disponantur modo.

CAP. XXX.

¹⁾ ἀποκρίσματος Hal., Bas. — ²⁾ Hal., Bas., et edd. — ³⁾ Cod. Hamb., Trid.; simili Port., Cont. — ⁴⁾ Cod. Hamb., Trid., Port.; illis Cont. — ⁵⁾ Bl. ed. ster.; ex secundis antea deerat. — ⁶⁾ propria Cod. Hamb., Trid.

quod excedit iudicandum, idque detrahendum liberis que tribuendum est. Atque in his omnibus non datis aut scriptura ab initio facta consideretur, sed eventus, qui vocatur, inspicatur.

CAP. XXIX.

Sed neque illud prætermittendum est, quod Theodosius iunior piæ memoriæ recte constituit, inquiens, si mulier susceptis liberis secundas nuptias contrahat, eique alii exinde nascantur liberi, deinde etiam secundus maritus moriatur, propria illius bona liberi, qui ex utroque matrimonio suscepti sunt, accipient, et ex æquo, si mater intestata decesserit, dividunt; utraque vero proles donationem ante nuptias proprii sui parentis capiet et liberi prioris matrimonii donationem illius in solidum lucrabuntur, ex secundis quoque nuptiis nati in solidum liberalitate ab illo profecta fruentur, etsi illa ad tertium matrimonium non venerit. Quid enim hoc prioribus prosit? aut cur priores liberi secundis inuideant, si non et illi tertiiis nuptiis laesi sunt? Et in summa quælibet proles patris sui donationem propter nuptias accipiat, et quum priores liberi propter secundas nuptias illam accipient, secundi etiam omnimodo eam habeant, etsi quæ secundo nupsit ad tertias nuptias non venerit, ne videantur in hoc fratribus inferiores esse. Ex hac vero verum consequentia idem quoque in patribus secundas nuptias inuentibus obtineat, et dos lucrata liberis quidem prioris matrimonii propter secundas nuptias, secundis vero liberis ex secundis nuptiis servetur, etsi pater tertium matrimonium non contraxerit.

§. 1. Reliqua vero, quæ pater vel mater ex secundis nuptiis vel per legatum vel fideicommissum lucrati sunt, nec tamen tertias contraxerunt nuptias, hæc substantiæ eorum commixta, et a tertio matrimonio non concussa apud ipsos immota maneat, et tanquam propria ad successores eorum perveniant, atque a substitutibus eo quo voluerint modo administrantur.

CAP. XXX.

Κεφ. λ'

CAP. XXX.

Ἐπειδὴ δὲ τὰ κέρδη πανταχοῦ κατὰ τὴν τοῦ λόγου συντήθειαν εἰς τὰς ἀπὸ τελευτῆς διαζεύξεις ἐνομοθετήσαμεν, βραχί τινα λόγῳ κακίνο προστίθμεν, ὡς, ὅποσα κερδαίνουσι οἱ γονεῖς ἠεπουδίῳ διαλυθέντος τοῦ γάμου, εἴτε bona gratia σιαλέντος, εἴτε καὶ ἄλλως, εἴτε κατὰ προικός, εἴτε κατὰ προγαμιαίας δωρεῆς πρόσθεν, ταῦτα κατὰ μίμησιν τῶν ἀπὸ τελευτῆς κερδῶν ἅπαντα φυλαττέσθω τοῖς παισὶ. ταῦτοῦ τούτου φυλατιομένου καὶ ἐπὶ τῶν ἀπροίκων γαμετῶν, ἐνθα ἡ παρ' ἡμῶν τεθείσα διάταξις τὴν προπέθειαν ἐπιμωρήσατο¹⁾. Καὶ οὐ διαφερόμεθα, παρὰ τίνος αἰτίαν ὁ γάμος τῷ ἠεπουδίῳ διαλύεται. ὅπως δὴποτε γὰρ ἂν ἔχοι τὸ πρῶγμα, φυλάττεται καὶ ἐπ' ἐκείνων τὸ κερδαίνον ἐκ τῶν γάμων ἐκείνων παισίν, ἐξ ὧν προήλθον οἱ παῖδες, εἴτε οἱ πρότεροι διελύθησαν γάμοι ἠεπουδίῳ, εἴτε καὶ οἱ δεῦτεροι, κἂν εἰ τρίτος οὐκ ἠκολούθησε γάμος.

Quoniam vero ex continuo orationis ordine ubi vis de lucris in solutionibus, quae per mortem sunt, sancivimus, breviter et hoc addimus, ut, quaecunque parentes matrimonio per repudium soluto, sive bona gratia misso, sive aliter aut dotis aut donationis propter nuptias titulo lucrati fuerint, haec omnia ad imitationem lucrorum, quae morte obveniunt, libera serventur. Idque ipsum etiam servetur in uxoriis indotatis, ubi earum temeritatem lata a nobis constitutio puniuit. Nec distinguimus, cuius culpa matrimonium repudio solutum sit; quocunque enim modo se res habeat, in illis quoque id, quod lucratum est, liberis illius matrimonii, ex quo liberi illi nati sunt, servetur, sive prius matrimonium repudio solutum sit, sive etiam secundum, etsi tertiae nuptiae secutas non sint.

Κεφ. λα'

CAP. XXXI.

Τὰ δὲ περὶ αὐξήσεων ἢ μειώσεων προικῶν ἢ προγαμιαίων δωριῶν εἴρηται μὲν τισι τῶν ἐμπροσθεν νόμων, ἡμῶν δὲ ἐξέλιγασται τελειότερον, ὃ γε καὶ συνεσιωτῶν τῶν γάμων τὰς διὰ τὸν γάμον²⁾ δωρεὰς οὐκ αὐξῆσαι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἀρχῆς διδοσθαι προστάξασμεν, καὶ ὡς περ αὐξῆσαι συνηγορήσαμεν, οὕτω καὶ μειοῦσθαι τῶν συνείδοντων βουλευόμεν ἐγῆκαμεν. Ἀλλὰ τοῦτο, τὸ τῆς μειώσεως γαμῆν, εἰ δεῦτερος γένοιτο γάμος, οὐκ ἐγῆσομεν (ἵνα μὴ τι τῆ ἀέοντος τοῦ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως προσκρούσασθαι διατάξαι), ἠνίκ᾽ αἱ παῖδες ἐκ τοῦ προτέρου γένοιτο γάμου. Εἰ γὰρ ἄμειρον ἐπιδοῆι τὴν προίκα ἢ τὴν προγαμιαίαν δωρεάν ὁ γονεὺς, ἢ ἕτερον τι φιλοτιμησάτο, εἴτα συναισθόμενος, ποῦ φέρεται τὰ τοῦ νόμου, συστρίβει τὸ γενόμενον, καὶ ἐλαττωσάτω τὴν προίκα ἢ τὴν προγαμιαίαν δωρεάν, οὐκ ἔτι κέρδος ἔσται τοῖς παισὶ τὸ δοθέν, ἀλλ' ἐξέσται κερδαίνειν ἢ τῷ πατρὶ ἢ τῷ μητριῳ, τῶν παιδῶν κατὰ τοῦτο ἀδικουμένων.

De augmentis vero et diminutionibus dotium vel donationum propter nuptias dictum quidem est in quibusdam legibus antea latis, a nobis vero perfectius elaboratum est, qui etiam constante matrimonio et donationes propter nuptias non solum augeantur, sed etiam ut ab initio fiant praecipimus, et sicut in augeri permisimus, ita etiam minui, si contractus voluerint, concessimus. Sed hoc (de deminutione loquimur) non permittemus, si secundae nuptiae contrahantur (ne Leonis piaae memoriae constitutionem offendamus), quum liberi ex priore matrimonio suscepti sunt. Nam si parens immoderatam dotem vel donationem propter nuptias dederit, vel aliud quid largitus sit, deinde animadvertens, quo lex tendat, id, quod gestum est, ad minorem summum redigat, et dotem vel donationem propter nuptias minuat, id, quod datum est, liberorum lucro non cedet, sed vel vitrico vel novercae lucrari licebit, dum liberi in hoc laedantur.

Κεφ. λβ'

CAP. XXXII.

Εἰ δὲ μόνον οὐσούφρουκτον³⁾ πραγμάτων ἢ ὁ ἀνὴρ τῆ γαμῆτῃ ἢ ἡ συνοικοῦσα τῷ γυναικὶ κατὰ τελευταίαν δοθῆ βούλησιν, ὁ μὲν πρὸ ἡμῶν ἐλεγεν νόμος, εἰ πρὸς δευτέρους ἀφαικοῖτο γάμους ἢ ὁ πατὴρ

Si vero aut vir uxori aut uxor viro solum bonum usumfructum testamentum dederit, vetus quidem lex dicebat, si pater vel mater ad secundas nuptias venerint, eos statim relictum usumfructum amittere, quum

CAP. XXX. Quia vero lucra ubique secundum rationis frequentiam in disjunctiones ex morte sancivimus, brevi quodam sermone et illud adiciamus, quia quaecunque lucrati fuerint parentes repudio soluto matrimonio, sive bona gratia misso, sive etiam aliter, sive per dotis, sive per sponsalitiaee largitatis occasionem, haec adinstar ex morte lucrorum omnia serventur filiis. Hoc idem custodiendo etiam super indotatis uxoriis, ubi a nobis posita constitutio praecacitatem puniuit⁴⁾. Et non discernimus, ex cuius culpa matrimonium repudio sit solutum. Quocunque enim modo se habeat causa, servatur etiam super illis⁵⁾ quod lucratum est ex illis nuptiis filiis, ex quibus processerunt filii sive prima soluta sint matrimonia repudio, sive etiam secunda, licet tertiae non secutae sint nuptiae.

CAP. XXXI. De augmentis autem aut diminutionibus⁶⁾ dotium aut antenuptialium donationum dictum est quidem aliquibus prioribus legibus, a nobis autem perfectius perscrutatatum est, qui etiam consistentibus matrimonii propter nuptias donationes non augeri solum, sed etiam a principio dari praecipimus⁷⁾, et sicut augeri permisimus, ita quoque minui contrahentibus volentibus concessimus. Sed hoc, quod de deminutione dictum est, si secundae fiant nuptiae, non permittemus⁸⁾ (ut non aliquo modo Leonis piaae memoriae offendantur constitutionem), cum filii ex prioribus fuerint nuptiis. Si enim immensam obtulerit dotem aut antenuptialium donationem parens, aut aliquid largiatur aliud, deinde sentiens, quo ferat lex, abbreviet quod factum est, et deminuat dotem aut antenuptialem donationem, nequaquam lucrum erit filiis quod datum est, sed licebit lucrari aut vitricum aut novercam, filiis secundum hoc laesis.

CAP. XXXII. Si vero solum usumfructum rerum aut vir uxori, aut coniux marito per novissimum dederit voluntatem, ante nos quidem dicebat lex, si ad secundas veniret nuptias aut pater aut mater, statim relictum

¹⁾ ἀπροίκων γυναικῶν, ἐν οἷς παρ' ἡμῶν τῆθ. διὰ τ. αὐτῶν ἀσβληγίαν κολάζεται Hal. — ²⁾ Hal. in nois recogn. op., Bas.; τῶν γάμων Scoring. — ³⁾ μόνον χρῆσιν καρπῶν ἢ Hal. — ⁴⁾ Cod. Hamb., Trid.; punit Port., Cont. — ⁵⁾ Port.; super illud Cod

Hamb., Trid.; om. haec duo verba Cont. — ⁶⁾ Cod. Hamb.; et diminutionibus Trid., Port.; aut de minutionibus Cont. — ⁷⁾ Trid.; praecipimus Cod. Hamb., Port., Cont. — ⁸⁾ peperimus Cod. Hamb., Trid., Port.

πατὴρ ἢ ἡ μήτηρ, αὐτίκα τῶς καταλειφθείσης χορήγῳσας ἐπιπέτειν, ὡς περ πρότερον ἐξεπίτειον τῆς δευτεροκείας, καὶ παροχήματα τοῖς παισὶν αὐτῆν ἀποκαθίστασθαι, εἰ δὲ ἀνήβοι τυγχῶν οἱ παῖδες ἴεν, καὶ μετὰ τῶν ἐμμέσων παρῶν. τοῦτο γὰρ ἐδόκει τῷ νόμῳ. Ἡμῖν δὲ οὐ σφόδρα τοῦτο ἤρεσεν, ἀλλὰ βουλόμεθα, κἂν ἡ χορήγῳσι δοθῆι κατὰ¹⁾ φιλοτιμίαν ἢ mortis causa²⁾ δωρεῆς γενομένης, ἢ καὶ inter vivos³⁾, ἐν οἷς ἔξεσι καὶ δωρεῖσθαι, καταλειφθείη, καὶ ὁ λαβὼν εἰς δευτέρους ἀγέκοιτο γάμους, μένειν καὶ οὕτω τὴν χορήγῳν, ἄχρις οὐ περὶ ὁ τοῦτον ἔχων τὸν οὐσούφρουκτον, εἰ μὴ ὅπως αὐτὸς ὁ τὴν δωρεῖν, ὡς ἐφῆται, πεποιημένος, ἢ ὁ τοῦτον καταλειπὼν, εἴτε ἀρῆν εἴτε θῆλεια, φήσοι, βούλεσθαι πρὸς δευτέρους ἀγέκονμένον γάμους τοῦ τὸν οὐσούφρουκτον λαβόντος λύσεισθαι τε αὐτόν, καὶ πρὸς τὴν οὐκείαν ἐπαναστρέφειν δεσποτεῖαν. Ἀλλὰ ταῦτα αἰὲν περὶ τῶν κατὰ φιλοτιμίαν δεδομένων φασίεν.

Κε φ. λγ'.

Εἰ μέντοι ἐν προκίῳ ἢ προγαμία δωρεῆς πραγμάτων οὐσούφρουκτος δοθῆι, οὐδὲν παντελῶς παρῶν, ἀλλὰ τὰ ἥδη νυνομοθετημένα κρατεῖται, καὶ μένειν παρὰ τοῖς ἐληφρόσιν ἄχρις οὐ περῶσιν, κἂν εἰ μισοκίῳ ἐναντίον τι βουληθῆιεν οἱ τελευτήσαντες. τὸ γὰρ ἐκ τοῦ νόμου δεδομένον κέρδος ἰδίως ἀμελλέσθαι παντάπασιν οὐκ ἰσχύει.

Κε φ. λδ'.

Ἐπειδὴ δὲ ὅπως εἰς μνήμην τῶν περὶ τοῦ οὐσούφρουκτου νόμων ἀγέκομεθα, κακείνο προαναμίξαι τῷ νόμῳ καλόν, ὁπερ τισὶν⁴⁾ ἐμπροσθεν ἐφῆται διατάξασιν, ὡς πάντων ὁ πατὴρ τῶν εἰς τοὺς παῖδας ἀγέκονμένων εἴτε ἐκ μητροῦσιν στερῆς, εἴτε ἐκ πατρὸς τῶν παίδων αἰτίας, εἴτε ἀλλοχοθῶν τὸν οὐσούφρουκτον ἔχει, κἂν εἰ πρὸς δευτέρους ἔλθοι γάμους, τὴν γὰρ χορήγῳν αὐτῷ⁵⁾ ἄχρις οὐ περὶ μένει ἀδιπίπτων καὶ οἱ πρὸ ἡμῶν ἅπαντες βουλοῖται νόμον καὶ ἐπὶ τοῖς μητροῦσιν, καὶ ἐπὶ τοῖς πατρὸς ὄψεσι, καὶ ἡμῖς σύμφωνον. ὁ δὲ τῶν castrensium et quasi castrensium peculiorum ἐξρηθῶσθω λόγος⁶⁾.

Κε φ. λε'.

Μήτηρ μέντοι δωρησαμένη τι τῷ παιδὶ τῶν οὐκείων,

relicto nam cadere, sicut prius cadebat proprietate, et repente illam filiis restitui, si vero impuberes forsitan filii laissent, etiam cum mediis temporis fructibus; hoc enim videbatur legi. Nobis autem non satis hoc placuit, sed volumus, vel si usufructus detur per largitatem, aut mortis causa donationem factam aut⁷⁾ inter vivos, in quibus licet etiam donari, si relinquatur, et accipiens ad secundas veniat nuptias, manere sic quoque usum, donec supersit, qui hunc habet usufructum, nisi expressim ille, qui donationem (sicut dictum est) fecit, aut hunc reliquit, sive masculus sive femina, dixerit, velle ad secundas veniente nuptias eo, qui usufructum accepit, solvi eum, et ad suam reverti proprietatem. Sed haec quidem de iis, quae per largitatem dantur, diximus.

CAP. XXXIII. Si autem in dote aut in sponsalitia largitate⁸⁾ rerum usufructus detur, nihil penitus innovamus, sed datum sancita teneant, et maneat apud accipientes donec vivant, licet decies millies contrarium aliquid velint morientes. Quod enim ex lege datum est lacrum privatus anferre modis omnibus non valetis.

CAP. XXXIV. Quoniam omnino ad memoriam de usufructu legum venimus, illud quoque misceri legi bonum est, quod tribus pridem dictum est constitutionibus, quod omnium pater horum, quae ad filios veniunt sive ex materna linea, sive ex nuptiali filiorum causa, sive aliunde, usufructum habeat, licet ad secundas veniat nuptias. Usum namque eorum donec vivunt manere sine casu etiam ante nos omnes voluit leges et in materia, et in aliis omnibus, et nos similiter dicimus; castrensium vero et quasi castrensium iam peculiorum excipitur ratio.

CAP. XXXV. Mater tamen donans aliquid filio de suo, si ad secundas venerit nuptias, non poterit per

quemaadmodum antea etiam proprietatem amittebant, illumque statim liberis restituere, si vero impuberes liberi essent, etiam cum fructibus medi temporis; ita enim legi visum est. Nobis vero hoc non admodum placuit, sed volumus, si usufructus vel ex liberalitate, vel mortis causa donatione datus, vel etiam inter vivos illis casibus, quibus donare licet, relictus fuerit, et qui cum accepit ad secundas nuptias venerit, ut etiam sic usufructus maneat, donec superstes erit is, qui usufructum habet, nisi is, qui donationem, uti dictum est, fecit, vel eam reliquit, sive mas est sive femina, expresse dixerit, se velle, ut, si is, qui usufructum accepit, ad secundas nuptias transierit, ille amittatur, et ad proprietatem suam revertatur. Sed haec de iis dicimus, quae ex liberalitate data sunt.

CAP. XXXIII.

Si tamen in dotem vel donationem propter nuptias rerum usufructus datus sit, nihil plane innovamus, sed quae iam sancita sunt obtineant, et quoad vivens apud eos, qui eum acceperunt, maneat, etsi vel milles defuncti contrarium volint. Lucrum enim a lege datum privatus nulla ratione auferre potest.

CAP. XXXIV.

Quoniam vero mentionem legum, quae de usufructu agunt, fecimus, id quoque, quod anterioribus quibusdam constitutionibus dictum est, legi addere convenit, ut pater omnium rerum, quae ad liberos sive ex materna linea, sive ex nuptiis liberorum, sive aliunde pervenerunt, usufructum habeat, licet ad secundas nuptias venerit. Usufructum enim tam in maternis quam in aliis omnibus eum quamdiu vivit non amittere omnes ante nos latae leges voluit, et nos consentimus. Castrensium vero et quasi castrensium peculiorum ratio excipitur.

CAP. XXXV.

Mater tamen, quae filio ex bonis suis quid donavit,

¹⁾ Hal., Fulg.; δωρεῆς ἢ κατὰ Scrimg., Bas. — ²⁾ θανάτου αἰτίας Hal., Bas. — ³⁾ ἐν ζωῇ Hal., Bas. — ⁴⁾ Scrimg., Bas.; τρισὶν Hal., Fulg. — ⁵⁾ Scrimg., Bas.; αὐτῶν Hal., Fulg. — ⁶⁾ ὁ δὲ τῶν ἰδιοκτητῶν καὶ κοινακτητῶν πεκουλίων ἐξαιρεθῶσθω λόγος

καὶ ἐτέρων τινῶν Hal.; ὁ δὲ τῶν ἰδιοκτ. καὶ οἶον ἰδιοκτητῶν πικ. ἐξρηθῶσθω λόγος, καὶ ἐτέρων τινῶν Bas. — ⁷⁾ Bk. ed. ster.; et Cod. Hamb.; om. aut edd. — ⁸⁾ Cod. Hamb., Trid.; in dotem aut in sponsalitia largitatem Port., Cont.

οικειών, ἢ περ εἰς δευτέρους ἔλθοι γάμους, οὐκ ἂν δύναιτο κατὰ πρόφασιν ἀχαριστίας τὸ δεδομένον ἀναρῆσαι. οὐ γὰρ ἐκ καθαρῶς δοκεῖ γνώμης τὴν ἀχαριστίαν εἰσάγειν, ἀλλὰ τὸν δεύτερον γάμον ἐννοῦσα ἐπὶ ταύτῃ ἐλθεῖν τὴν σκῆψιν προκλήπτει. πλὴν εἰ μὴ καθαρῶς ὁ παῖς ἢ περὶ τὴν ζωὴν αὐτὴν ἐπιβουλεύων τῇ μητρὶ, ἢ χειρὰς ἐπιβάλλων ἀσπίδι, ἢ περὶ τῆς οὐσίας ὅλης ἀφαίρεισιν πράτων τε κατ' αὐτῆς ἀποδεικνύοιτο.

Κεφ. λζ'.

Ὁ μὴ συγχωροῦμεν ταῖς γυναῖξι πρὸς δεύτερον ἀμικνουμένους γάμον ἐπι βούλεσθαι ταῖς τῶν προτέρων συνοικησάντων ἀξίαις ἢ προνομίοις χορηγεῖσθαι, ἀλλ' εἰς οἷον ἂν μετὰ τὸν πρότερον ἀφικνωθῆναι γάμον, ἔκκεντο στεργέωσαν τὴν τύχην. ἢ γὰρ τῶν ἐμπροσθεν ἐπιλησμένη οὐκ ἂν αὐτῆς ἐκ τῶν ἐμπροσθεν βοηθοῖτο.

Κεφ. λζ'.^{a)}

Χάριον δὲ κάκεινο καὶ οὐδὲ εὐσεβείας ἔξω τῷ τῆς θείας λήξεως Ἀλεξάνδρῳ πρὸς πολλοῖς ἐτέροις τῶν ἀρχαίων νομοθετῶν διώρισται, ὥστε εἰ τις ἐλευθερώσει ἡγεράτιαν, εἴτα ἀγάγοιτο αὐτὴν γαμίην, ἢ δέ, ὡς εἴκεν, ὑπερμαζώσα τε καὶ τροφώσα διαλύσει τὸ πρὸς τὸν ἐλευθερωτὴν συνοικῆσιον, οὐκ ἔγνησι ὁ νόμος πρὸς δευτέρους γάμους ἐλθεῖν ἄκνωτος τοῦ πρότερον γημαντός, ἀλλὰ τὸν ἐφεξῆς γάμον πορνεῖαν ἡγεῖται καὶ φθοράν, ἀλλ' οὐ γάμον, οὐδὲ συνάφειαν, ἐξ ἧς ἔβρις οὐκ εὐπρεπῆς τῷ τὴν ἐλευθερίαν ἐπιθέντι προσγίνεται.

Κεφ. λη'.^{b)}

Ταυτοῦ¹⁾ δὲ δὴ βασιλέως κάκεινο εὐρόντες ἄξιον τῆς λευκῶν ἡγήσασθαι μέρος ποιήσασθαι νομοθεσίας, ὡς, ἐπειδὴ πάντων ἡ μήτηρ ἀξιοπιστοτέρα πρὸς τὴν τῶν παίδων ἀναγωγὴν²⁾ ἔδοκει, δίδωσιν αὐτῇ καὶ τοῦτο ὁ νόμος, εἰ μὴ πρὸς δευτέρους φοιτήσῃ γάμους.

Κεφ. λθ'.

Τὰς δὲ δὴ προίκας, ἃς ἔν λείβοιεν οἱ συνοικούντες, οὐ δώσουσι προχείρως ταῖς γυναῖξι συνεσιωίων ἐπι τῶν συνοικεσίων, πλὴν ἐξ αἰτιῶν, ἃς ὁ νόμος

navit, si ad secundas nuptias venerit, praetextu ingratitudinis datum revocare nequeat. Non enim sincero iudicio ingratitudinem obicere videtur, sed ad secundas nuptias respiciens in eam cogitationem venire praesumitur, nisi manifesto probetur, filium vel matris vitae insidias struxisse, vel impiis manus intulisse, vel ut totam substantiam illi auferret aliquid contra ipsam molitum esse.

CAP. XXXVI.

Non autem permittimus mulieribus, quae ad secundas nuptias veniunt, ut priorum maritorum dignitatibus aut privilegiis utantur, sed cuiusque post prius matrimonium iunctae fuerint, illius fortunam amplectantur. Quae enim priorum oblita est, ex prioribus non habebit beneficium.

CAP. XXXVII.

Illud quoque eleganter nec sine pietate a divinae memoriae Alexandro prae multis aliis ex veteribus legislatoribus definitum est, ut, si quis ancillam manumiserit, eamque postea uxorem duxerit, haec vero, ut fit, per lasciviam et luxuriam cum manumissori matrimonium solverit, lex illi ad secundum venire matrimonium invito prioris marito non permittat, sed iuvenes nuptias adulterium et stuprum, non vero matrimonium aut coniunctionem existimet, per quam indigna contumelia manumissori inferatur.

CAP. XXXVIII.

Illud quoque ab eodem Imperatore constitutum invenimus, et dignum existimavimus, ut pari legi nostrae fieret, quoniam mater ad liberorum educationem magis idonea quam alii omnes videtur, lex et hoc quoque tribuit, nisi ad secundas venerit nuptias.

CAP. XXXIX.

Dotes vero, quas mariti acceperunt, non facile mulieribus, dum constat matrimonium, reddent, nisi ex causis, quas lex enumeravit. Alioquin si tale quid fecerit

per occasionem ingratitudinis revocare quod datum est (non enim ex pura videtur voluntate ingratitudinem introducere, sed secundas nuptias considerans ad hanc venisse cogitationem putabitur), nisi tamen aperte filium aut circa vitam ipsam insidians matri, aut manus inferens impias, aut circa substantiae totius ablationem agens adversus eam aliquid declaretur.

CAP. XXXVI. Non tamen permittimus mulieribus ad secundas venientibus nuptias adhuc velle priorum maritorum dignitatibus aut privilegiis uti, sed ad qualem post priorem venerit matrimonium, illius amplectantur fortunam; quae enim priorum oblita est, non rursus ex prioribus adiababitur.

CAP. XXXVII. Incanndum quoque illud et non extra pietatem a divinae memoriae Alexandro super alios plurimos antiquorum legislatorum determinatum est, ut, si quis manumiserit ancillam, deinde eam duxerit uxorem, at illa, ut videtur, elata et epulata solverit circa manumissorem matrimonium, non sinit lex ad secundas nuptias venire invito prioris marito, sed deinceps nuptias fornicationem indicat et corruptionem, sed non nuptias nec matrimonium, ex quo iniuriae non decentes ei, qui libertatem imposuit, fiunt.

CAP. XXXVIII. Eiusdem principis illud quoque¹⁾ invenientes dignum putavimus partem nostrae facere sanctionis, quoniam omnium mater fide dignior ad filiorum educationem videbatur, dat ei etiam hoc lex²⁾, nisi ad secundas accesserit nuptias.

CAP. XXXIX. Dotes autem, quas acceperunt³⁾ contrahentes, non dantur facile mulieribus constantibus adhuc matrimoniis, nisi tantum ex causis, quas lex enumeravit; alioqui, si quid tale gesserint, ad⁴⁾ iustar donat

^{a)} Hoc caput, quod deest in Hal. ed. Norica, adiicitur in Supplementis ed. Hervag, atque inde in Por. transit. — ^{b)} Cap. 38—48. in Bas. XXVIII. 14. Schol. s—e.

¹⁾ τινός Hal., Bas. — ²⁾ ἀνάγκην Hal. — lex Trid.; etiam hoc haec lex Port., Cont. — ³⁾ Cod. Hamb.; acceperint edd. — ⁴⁾ Cod. Hamb.; ad om. edd. dem quoque princ. illud edd. — ⁴⁾ Cod. Hamb.; etiam haec

νόμος ἠρώδησεν. Ἐπιτίοιγε εἰτε τοιοῦτο πράξαιεν, μίμησις δωριᾶς τὸ γινόμενον αὐτόθεν εἶναι δοκεῖ, καὶ εἰ τελευτήσαιεν ἢ γυνή, καὶ ἀναλήφονται τὰς προίκας οἱ δεδωκότες αὐτῶν ὡς κέρως ταῖς γυναιξίν ἄνδρες παρὰ τῶν κληρονόμων τῶν γυναικῶν μετὰ τῶν ἐν μέσῳ καρπῶν, αὐτοὶ τε καὶ κληρονόμοι αὐτῶν, καὶ ἔξουσιν εἰς κέρδος κατὰ τὸ συμπεριωνημένον. καὶ εἰ πρὸς δευτέρους ἀφίκοιντο γάμους οἱ ἄνδρες, φυλάξουσιν ἀνεκποίητα ταῦτα ταῖς παισίν, τοῦτο δὲ τὸ καθ' ὅλου διατεταγμένον. εἰ μὲντοι μὴ τύχοιεν λαβόντες οἱ συνοικοῦντες τὰς προίκας εἰτε συνιστώσας τοῦ συνοικεσίου, καὶ μετὰ τελευτῆν αὐτὰς τῶν γαμητῶν κατὰ τὸν νόμον ἐκ τῶν ἐκείνων λήφονται κληρονόμων, καθάπερ ἢ γραφῆ βούλεται τοῦ προικίου.

Κεφ. μ.

Εἰ δὲ ἐπιτροπιῶν γυνή τῶν παιδῶν, πρόδηλον ὡς ἠνήθων καθεστῶτων, διομοσαμένη¹⁾ μὴ πρὸς δευτέρου ἔρχεσθαι γάμον, εἴτα καταφρονήσασα καὶ τῆς προίτας ἐνῆς καὶ τῶν ὄρκων εἰς ἄνδρος ἔλθοι δευτέρου, μὴ πρότερον ἐπιτροπὸν τε αἰτήσασα, καὶ τοὺς λογισμούς παρασχομένη, καὶ καταβαλεῖσα πᾶν, ὅσον ἐνεῖδεν ὀφείλει, οὐ μόνον τὰ αἰτῆς ὑποθήκην ἔχειν ὁ νόμος συγχωρεῖ τοῖς πασι, ἀλλὰ καὶ τὴν τοῦ γήμαντος οὐσίαν ὑπάγει ταῖς ὑποθήκαις, αὐτῆς τε ἀπαγορεύει τὴν τοῦ πατρὸς διαδοχὴν ἀνήθου τελευτῶντος, εἰ καὶ ἐξ ὑποκαταστάσεως ὁ πατὴρ αὐτὴν ἔλθειν πρὸς τὴν τοῦ παιδὸς ἴσοι διαδοχὴν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν οἱ πρό ἡμῶν ἡμεῖς δὲ θανατῶσαν, εἰ γυναῖκα οὕτως ἀσεβῆ καθεστῶσαν, ὡς καὶ αὐτόθεν ὄρκων²⁾ ἀμελήσαι, καὶ οὕτω πρὸς ἄλλον γάμον ἔλθειν, τοιῶν τῶν μεγίστων ἡμελημένων. Θεοῦ³⁾ τε, καὶ τῆς τοῦ τελευτήσαντος μνήμης, καὶ τῆς τῶν παιδῶν στερρήσας, οὕτως ἄλλως ὑπέβαλον ποινὰς, καὶ τὴν μὲν πρὸ τοῦ πενήθμου γηραμένην χρόνου, καὶ οὐδὲ πάντως μετὰ τῶν παιδῶν καθεστῶσαν τιμωροῦνται πικρῶς, ἀλλὰ πᾶν εἰ παῖδας οὐκ ἔχει, διὰ μόνην τὴν σμύνητα ταῦτα πράττοντες, γυναῖκα δὲ οὕτως ἐκπεχόμετην ἐπιδομίας οὐ ταῖς αὐταῖς γούν ὑπέβαλον ποινὰς, ὅποιας ὑπομνοῦσιν αἱ πρὸ τῶν πενήθμων χρόνου εἰς ἕτερου συνοικεσίου⁴⁾ ἀποκλίναςαι. Ὡς τε νομοθετοῦμεν, τὰς οὕτως ἐπιποικίην⁵⁾ τοῦ λοιποῦ τοῖμώσας γυναῖκας πρὸς ταῖς ἤδη προικληθείσας ποινὰς καὶ ταῦτας ὑφίστασθαι πάσας, ἃς ἐμπροσθεν εἴπομεν ἐπὶ τῶν πρὸ τοῦ πενήθμου χρόνου γαμουμένων

CAP. XL.

Sin autem mater liberorum, impuberum scilicet, tutelam gerat, seque secundas nuptias non inituram iuret, deinde priori coniugio et iuramento contempto secundas nuptias neque tutore prius petito, neque redditis rationibus, neque eo, quod exinde debet, soluto contrahat, lex non solum bona eius hypothecae iure liberis tenere permittit, verum etiam in mariti substantia hypothecam constituit, ipsam quoque a successione filii, si impubes moriatur, excludit, licet pater ex substitutione eam filio succedere voluerit. Atque haec quidem maiores nostri. Nos vero miramur, quod mulieri adeo impiae, ut etiam iusiurandum temere negligat, sicque intempustivas nuptias contrahat, neglectis tribus illis, quae maxima sunt, deo, memoria defuncti et amore erga liberos, tam leves poenas irrogant, ac illam quidem, quae ante tempus luctus nupsit, nec liberos habuit, severe puniant, immo etsi liberos non habeat, propter solum honestatem hoc agant. mulieri vero in libidinem prolapsae non eandem imposuerunt poenas, quas illae sustinent, quae intra tempus luctus secundum matrimonium contraxerunt. Quare sancimus, ut mulieres, quae in posterum sic peccare ausae fuerint, praeter poenas iam constitutas eas quoque omnes sustineant, quas ante de mulieribus nubentibus intra tempus luctus diximus, infamiam reliqua quoque omnia illis irrogantes, et eandem liberationem a poenis concedentes, quam illis concessimus, scilicet ut supplicent Imperatori, atque liberis suis dent dimidium bonorum partem, ne usufructu quidem apud eos manente. Et in genere propter immaturitatem

donationis quod agitur hoc ipso esse videtur. Et si moriatur mulier, et⁶⁾ recipient dotes qui dederunt eas immutare mulieribus mariti ab heredibus mulierum cum mediū temporis fructibus ipsi et heredes eorum, et habebunt in lucrum secundum pactum. Et si ad secundas venerint nuptias viri, servabunt sine alienatione haec filii, hoc videlicet, quod generaliter constitutum est. Si vero non contigerit accipere contrahentes dotes adhuc constante matrimonio, etiam post mortem uxorum secundum legem ab illarum percipient heredibus, sicut scriptura vult dotis.

CAP. XL. Si autem tutelam gerat mulier filiorum, palam est, quia impuberum existentium inraus non ad secundas venire se nuptias, deinde contemnens et prius connubium et iusiurandum ad maritum veniat secundam, non prius tutorem petens, et rationem reddens, et exsolvens omne, quicquid hinc debet, non solum quae eius sunt in hypothecam habere lex permittit filiis, sed etiam mariti substantiam trahit cum hypothecis; ipsi quoque interdicit filii successione impubaris morientis, licet ex substitutione pater eam venire ad filii dixerit successione. Sed hoc quidem priores nostri. Nos autem miramur, si⁷⁾ mulierem sic impiam constitutam, ut etiam hoc ipso iusiurandum negligeret, et sic ad immaturas nuptias deveniret, tribus maximis neglectis, deo, et defuncti memoria, et caritate filiorum, ita parvis subdiderunt poenis, et illam quidem, quae ante luctuum ambit tempus, et nec omnino mater filiorum consistit, puniant amare, et licet filios non habeat, propter solum honestatem hoc agunt, mulierem vero sic effusam concupiscentiis, vel non ipsis subdiderunt poenis, quas sustinent, quae ante lugubre tempus ad secundam vota declinaverunt. Ideoque sancimus, eas, quae sic peccare de cetero praesument mulieres, super dudum praecedentes poenas et has sustinere omnes, quas primitus diximus super his mulieribus, quae ante lugubre tempus nubunt, et infamiam, et alia omnia⁸⁾ his inferen-

¹⁾ διεπηγγελιαμένη Hal. — ²⁾ επαγγελων Hal., Bas. — ³⁾ ἀληθείας Hal., Bas. — ⁴⁾ ὅποιας (ὅποιας Bas.) ὑπομνοῦσι (ad Bas.) πρὸ τῶν πενήθμων χρόνου εἰς ἕτερον συνοικ. Hal., Bas. — ⁵⁾ διαφενδευδαι

Hal., Bas. — ⁶⁾ Cod. Hamb., Trid.; et om. Port. Cont. — ⁷⁾ Cod. Hamb.; si om. Trid.; miramur quod Port., Cont. — ⁸⁾ Cod. Hamb.; omnia alia edd.

μένων γυναικῶν, τὴν τε αἰμίαν καὶ τὰ ἄλλα πάντα ταυτικῶς ἐπαγορεύει, καὶ ἐῖς αὐταῖς τῶν ποιῶν δίδόντες τὴν αὐτὴν, ἥπερ χάρινοις, τὸ δεῖσθαι βασιλέως, καὶ τὴν ἡμίλειαν μοῖραν δίδοναι τοῖς παισὶ τῶν οἰκείων, οὐδὲ τῆς χρησέως παρ' αὐταῖς μινύσις. καὶ ἄλλως ἴσῃ αὐτὴν τίθειν διὰ τὴν τῶν γάμων ἀσφάλειαν τῇ πρὸ τοῦ πενήθιμου χρόνου γημεριῶν. Εἰ δὲ καὶ τῶν ἡσικῶν ἐπιτροπευοὶ παίδων (καὶ γὰρ ὅθι καὶ τοῦτο δεδωκεμένον αὐτῷ), ἀλλ' οὐκ εἰς ἀνδρὸς ἐλθούσα, καὶ μὴ ταῦτα πράξασα, ἥπερ ἐμπροσθεν εἰρηται, ταῖς αἰταῖς ὑποκείσθω ποιναῖς. Πρὸς αὐτὰ δὲ ἔστω κατὰ μὲν τὰς ἐπαρχίας τοῖς τῶν ἐθνῶν ἡγουμένοις, ἐνιαῦθα δὲ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπαρχῷ¹⁾ τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως, ἅμα τῷ πραιτωρῷ, ᾧ τοῦτου μέλει τοῦ μέρους, ὥστε βουλομένης εἰς γάμους ἐλθεῖν τῆς ἐπιτροπευούσης γυναικὸς καὶ προβληθῆναι τοῖς νέοις ἐπιτροπον, καὶ τοῖς λογισμοῖς ὑποδύσασθαι, καὶ ἕπερ ἡ μήτηρ ὕψιλοι προφάσει τῆς διοικήσεως, τοῦτο ἀποδοῦναι.

Κε φ. μα'.

Ἀρσέχει δὲ ἡμῖν ἡ Ζήνωνος τοῦ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως διάταξις, βουλομένη τὸν πατέρα, εἰ κελύσει εὐεὶ τῷ οἰκείῳ παιδί προεβείον ὑπὸ ἀμφισβησίῃ ἡμέραν δοῦναι, μὴ ἄλλως ἀπαιτεῖσθαι τὴν ὑπὲρ τῆς ὁμοιωσῶν τῶν προεβείων ἀσφαλείαν (ταύτην δὲ τὴν legatorum servandorum causa καλουμένην)²⁾, πλὴν εἰ μὴ δευτέρως ὁ πατὴρ ὁμιλήσει γάμοις. ἔστω γὰρ καὶ τοῦτο τοῖς δευτερογαμοῦσιν ἐπιτέμιον.

Κε φ. μβ'.

Ἀλλὰ καὶ εἴ τις ἐν τοῖς ἐπιλαβεστάτοις τελῶν κληρικοῖς (τοῖς ὑπὲρ τὸν ἀναγνώσιν ἢ ψάλτην φαιμέν) βλῶς ὁμιλήσει γάμοις, τοῦτον ἐκ τῆς ἡμετέρας διατάξεως ἐπιτίθειν τῆς ἐκρωσύνης διαταξίμαθι τε καὶ βουλόμεθα. Εἰ μέντοιγε ἀναγνώσις ὢν καὶ γάμος, εἴα διὰ τινὰ ἀναγκαίῃσιν ἀναγκῆν εἰς δευτέρως ἀγέλκοιτο γάμους, οὐκ ἔτι πρὸς τὰ μὲν τῆς ἐκρωσύνης ἀναβήσεται γέρα, ἀλλ' αὐτοῦ μὲντι παρὰ τῆς γυναικί, τὴν ὑπὲρ ἐκείνης προκρίνας σπουδὴν εἰς ἐπὶ τὰ βελτῆ προσόδου. Εἰ δὲ ἐν ἰδιώταις ὢν ἐπὶ χειροτονίαν ὑποδιακόνου ἢ διακόνου ἢ πραιβετέρου ἐλθὲν βούλοιο, εἴα γανείην γυναῖκα ἔχων μὴ ἐκ παρθενίας αὐτῷ συνοικήσασαν, ἀλλ' ἡ διερευνημένη ἀνδρὸς, ἢ ἄλλως οὐκ³⁾ ἔξ ἀρχῆς εὐθὺς αὐτῷ νομίμως συνελθούσιν, ἢ καὶ αὐτὸς πρὸς δευτέρως

inferentes, et solutionem poenarum eis dantes eandem, quam etiam illis, ut supplicent Imperatori, et median portionem dent filiis sanarum rerum, neque usufructu apud eas manente, et simpliciter aequalem eam portionem propter nuptiarum immaturitatem ei, quae ante lugubre tempus nupsit⁴⁾. Si vero etiam naturalium tutelam gerat filiorum (nam hoc quoque praebimus ei, tamen ad virum veniens, et non haec agens, quae prius dicta sunt, iisdem subiacet poena. Providentia vero sit per provincias quidem gentium praesidibus, hic autem gloriosissimo praefecto felicissimae huius urbis una cum praetore, cui huius urbis cura est, ut, volente ad nuptias venire tutelam gerente muliere, et ordinetur minoribus tutor, et rationes suscipiantur, et quod mater debet occasione gubernationis, hoc reddatur.

CAP. XLI. Placet quoque nobis Zenonis pia memoriae constitutio, volens patrem, si inbeatur propria filio legatum sub conditione aut die dare, non aliter exigi pro donatione legatorum cautionem, haec videlicet, quae legatorum servandorum causa vocatur, nisi secundas pater contraxerit nuptias. Sit enim et haec secundo nulentibus poena.

CAP. XLII. Sed et si quis inter reverendissimos constitutus clericos (ultra lectorem aut cantorem dicimus) omnino contraxerit nuptias, haec ex nostra constitutione cadere sacerdotio constitimus atque volumus. Si vero lector existens, et nuptias faciens, deinde propter aliquam inevitabilem necessitatem ad secundas veniat nuptias, nequaquam ad maioris sacerdotii ascendet culmen, sed illic manebit apud mulierem, affectum illius praeponeus meliori proventui. Si vero, quum sit laicus, ad ordinationem subdiaconi, aut diaconi, aut presbyteri venire voluerit, deinde appareat mulierem habens non ex virginitate sibi copulatam, sed aut

tem nuptiarum illam aequalem facimus ei, quae intro tempus luctus nupsit. Si vero naturalium quoque liberorum tutelam gerat (nam et hoc ei concessimus), ad secundas tamen veniat nuptias, neque ea, quae ante dicta sunt, faciat, iisdem poenis subiacet. Curam vero in provinciis praesides provinciarum habeant, hic vero gloriosissimus praefectus felix huius urbis una cum praetore, cui hoc curae est, ut, si mulier, quae tutelam gerit, ad secundas nuptias venire velit, pupillis tutor constitutur, et rationes reddatur et quod mater administrationis nomine debet, id restituit.

CAP. XLI.

Placet vero nobis Zenonis pia memoriae constitutio, quae vult, ut a patre, si filio suo legatum sub conditione aut die praestare iubeatur, non aliter cautio de praestandum legalis exigatur (haec videlicet, quae legatorum servandorum causa vocatur), quam si pater secundas nuptias contraxerit. Sit enim et haec poena secundas nuptias contrahentium.

CAP. XLII.

Sed et si quis ex reverendissimis clericis (illa scilicet, qui supra lectorem et cantorem sunt) nuptias contraxerit, hic ut secundum constitutionem sacerdotio cadat, constitimus et volumus. Si iuxta lector sit, et uxorem habeat, deinde propter inevitabilem quandam necessitatem secundas nuptias contrahat, ad maiora sacerdotii munera non perveniet, sed ibi apud uxorem manebit, utpote qui affectionem erga illam progressui ad maiora praetulerit. Si vero laicus quis ad ordinationem subdiaconi, vel diaconi, vel presbyteri venire velit, et deinde uxorem eum habere appareat, quam non virginem duxerit, sed quae vel separata a viro, vel alias ab initio statim non legitime illi iuncta fuerit, vel et ipse secundas nuptias inierit, sacerdotium non consequetur, immo si clam ad id pervenerit, omnino eo excidet. CAP. XLIII.

¹⁾ ὑπάρχῳ Hal., Bas. — ²⁾ ἀσφ. ταύτην τὴν καλουμένην Hal.; tota interiectio deest in Bas. — ³⁾ οὐκ om. Hal. — ⁴⁾ Cod. Hamb.; nupsit edd.

τέρας ἀφίνοιο γάμους, οὐ τεύχεται τῆς ἱερωσύνης, ἀλλὰ καὶ ἐ λυθῶν εἰς τοῦτο εἶθαι, πάντως αὐτῆς ἐπιπέσειαι.

Κεφ. μγ'.

Τὸ δὲ ἐραξῆς πρῶγμά ἐστι μὲν παλιὸν καὶ πολλὰς μὲν δεξαμένον ἐπανορθώσεις οὐ παρ' ἐτέρων μόνον, ἀλλ' ἤδη καὶ βρ' ἡμῶν, οὐ μὴν πρὸς τὴν εἰς ἄκρον ταυτοῦ παρεγενόμενον ὀρθότητα. ἦν γὰρ μεισάδωκοτες τὰ παρόντα νομοθετοῦμεν. Ὁ γὰρ καλούμενος Iulius Miscellus παλαιὸς νόμος ἀρχαῖος, τὸ τῆς παιδοποιίας προβαλλόμενος σπουδισμῶς, ἐπέτρεπε ταῖς γυναῖξιν, εἰ καὶ ὁ ἀνὴρ κωλύει, καὶ τὸ ἀπὲρ τούτου καταλιμπάνει, ὑπὲρ τοῦ μὴ πρὸς δεῦτερον ἀφικεσθαι γάμον, ὅμως καὶ εἰς ἀνδρός γοῖαν, καὶ ὀμνύειν, ὡς παίδων ἕνεκεν τοῦτο πράττει, καὶ τὸ καταλειμμένον λαμβάνειν. Καὶ ταύτην μὲν εἰς ἐνιαυτὸν εἶδιδον ταῖς γυναῖξιν τὴν ἄδειαν. τούτου δὲ παρελθόντος, ἐπερ ἡβουλήθη λαβεῖν τὸ καταλειμμένον, οὐκ ἄλλως ἢν ταῖς γυναῖξιν τοῦτο λαβεῖν, πρὶν ἂν ἀσφάλειαν ἔχθαιοντο, ὡς ἐπὶ δεῦτερον οὐκ ἐλευσονται γάμον. ἀλλὰ ταύτην δὲ τὴν προσθήκην οὐκ αὐτὸς ὁ Iulius Miscellus εἶδεν, ἀλλὰ Quintus Mutius Scaevola προνομοθετήσας ἐτέγγανεν, ἐπὶ πάντων δὲ τῶν ἡρημένων εἰς τὸς τῶν πραγμάτων κωλύσεις τὰς τοιαύτας ἐπιτορίας ἀσφαλείας. Ἡμεῖς τοίνυν ὀρῶντες τὰς πολιὰς δὲ γυναῖκας ἐπιθυμίας¹⁾ γάμον, οὐ διὰ παιδοποιίας, ἀλλὰ διὰ τὴν τῆς γένεως ἀνάγκην καὶ ὀμνύσας, καὶ γαμονούσας, καὶ παραβινοούσας τὰς τῶν τελευτώνων γνώμας, φήσημεν τὴν ἀρχὴν τῆς²⁾ τὸ θεώτερον θεραπεῦσαι μέρος, καὶ τὴν ἐπιτορίαν ἀνταῖς κωλύσαι, καὶ μὴ οὐ³⁾ συγχωροῦσθαι τοιοῦτος ὄρκους ὑπέχριν, ἐφ' οἷς πίνυται τὸ τῆς ἐπιτορίας πρόχειρον. καὶ γὰρ οὐδὲ ἐκεῖνο προέβαινε τῷ νόμῳ, τὸ δεῖν τὰς ἀπαιδὰς οὐσας γυναῖκας τοιοῦτον ὀμνύειν τὸν ὄρκον. ἀλλὰ καὶ παιδῶς ἡγούσας προέκειτο τὸ τῶν ὄρκων, θεῖον τε ὄραυ καὶ τὴν τοῦ κατοχομένου λεπιδύνα ψυχὴν, καίτοιγε τὸ μὲν τῆς ἐπιτορίας πρόχειρον ἦν, τὸ δὲ τῆς παιδοποιίας ἐν τοῖς τῆς τύχης ἀπέκειτο δώροισι. ἐπιδοθὲ τούτων τοῦτο ἡμετέρῳ τειδοσπικαμεν νόμῳ, τὸν ὄρκον αὐτὸν ἀφελόντες, καὶ τὴν τοιαυτὴν ἐπιτορίαν ἐλθῶν, ἐνοήσαμεν, ὡς θάτερον ἡμῖν τῶν πραγμάτων παρελλείπει, τὸ δεῖν καὶ τὴν τοῦ κατοχομένου θεραπεῦσαι ψυχὴν. Αἰδὲ δὲ τὸν παρόντα τίθεμεν νόμον, οὐ γὰρ βουλόμεθα τὰς τῶν τελευτώνων οὐδὲν ἄισπον ἐχούσας βουλὰς διαπίπτειν. εἰ μὲν γὰρ ἐγασσομεν, δεῖν τὴν γυ-
ναῖκα

CAP. XLIII.

Quod vero nunc sequitur, vetus quidem est, et saepe non solum ab aliis, sed et a nobis emendatum fuit, neque tamen ad summam rectitudinem pervenit, quam nunc sectantes praesentia sancimus. Felus enim et antiqua lex, quae Iuliu Miscella vocatur, studium procreandorum liberorum prae se ferens, mulieribus permisit, marito licet prohibente, ac ea conditione, ne secundum matrimonium ineat, quid relinquente, nihilominus et nubere, et iurare, se liberorum gratia hoc facere, et quod relictum est capere. Atque haec potestatem mulieribus dedit intra annum; eo vero elapso si quod relictum erat capere vellet, non aliter mulieribus hoc capere licebat, quam praestita cautione, se secundum matrimonium non inituram esse. Ierum hanc adiectionem non ipsa lex Iulia Miscella invenit, sed Quintus Mutius Scaevola hoc ante sanciverat, qui in omnibus, quae facta prohibitione pendunt, eiusmodi cautiones excogitaverat. Iam vero nos quum videre- mus plurimas mulieres cupiditate nuptiarum, non liberorum procreandorum causa, sed naturae necessitate et iurare et nubere, et defunctorum voluntates transgredi, primum sanctiorem partem omnino sanandam, et periuria cohibenda esse existimavimus, neque permittendum, ut talia iuramenta suscipiant, in quibus facillime peieratur. Nam nec hoc legi adiectum erat, ut mulieres, quae liberos non haberent, hoc iusiurandum praestarent, sed et illis, quae liberos habebant, iusiurandum deferretur, quod deum simul et defuncti animam contristabat, quum peririum in promptu, liberorum autem procreatio fortunae munus esset. Quoniam igitur lege nostra id sancientes iuramentum illis ademimus, et ut quid caperet permittimus, cogitavimus, alterum a nobis praetermissum esse, animae enim etiam defuncti curam gerendam esse. Hac igitur de causa praesentem legem scriimus: nolimus enim defunctorum voluntates nihil absurdum continentes intercidere. Nam siquidem diceremus, oportere mulierem, viro ne nubat praecipiente, id omnino observare, haec fortasse lex nonnihil acerbitatis habuisset, iam vero quum alterum in promptu sit, ut, si nubere velit, non copiat quod relictum est, summae absurditatis esset voluntatem defuncti ita perichlitantem continere, ut ei et nubendi, et quod relictum est accipiendi, et in omnibus priorem maritum contristandi potestas concedatur.

CAP. XLIV.

disinnetam a marito, aut aliter non⁴⁾ ab initio mox sibi legitime coninnetam aut etiam ipse ad secundas veniens nuptias, non impetrabit sacerdotium, sed et licet latenter ad hoc venerit, omnino eo cadet.

Car. XLIII. Quae vero nunc sequitur causa est antiqua, et multas quidem auscipiens correctiones non ab aliis solum, sed etiam a nobis, non tamen ad summam sibi veniens rectitudinem. Quam nunc sectantes praesentia sancimus. Lex enim, quae vocatur Iulia Miscella, lex antiqua, lex vetusta, filiorum procreationis praesentis studium, permittebat mulieribus, licet vir prohiberet, et aliquid ob hoc relinquere, quatenus non ad secundas veniret nuptias, tamen et ad virum venire, et iurare, quia filiorum causa hoc ageret, et quod relictum erat accipere⁵⁾. Et hanc quidem in annum dabat mulieribus licentiam. Eo autem transiente, si vellet accipere relictum, non aliter licebat mulieri hoc accipere, antequam cautionem exponeret, quod ad secundas non veniret nuptias. Sed hanc quoque adiectionem ipse Iulius Miscellus hand invenit, sed Quintus Mutius Scaevola hoc praesanciverat, super omnibus quippe pendentibus in casuum prohibitionibus huiusmodi adiuvantiens cautiones⁶⁾. Nos igitur videntes plurimas mulieres desiderio nuptiarum non propter filiorum procreationem, sed propter necessitatem et iurantes et nubentes et transcendentes morientium voluntates, existimavimus prius interim sanctiorem mederi partem, et peririum eis cohibere, nec sinere talia nubere iuramenta, in quibus omnino peririum promptum est. Nam nec illud inerat legi, ut oporteret sine filijs existentes mulieres hoc iurare sacramentum, sed etiam filios habentibus hoc adiacebat iusiurandum, quod deum simul et defuncti animam contristaret, quum utique peririum quidem esset in promptu, filiorum vero procreatio in casu sine numeribus iaceret⁷⁾. Quia igitur hac nostra sancimus lege iusiurandum eis auferen-
tes,

¹⁾ ἐπὶ ἐπιθυμίας Hal. in notis recogn. op. —
²⁾ ἐρχῆν τε ὡς Hal. — ³⁾ οὐ om. Hal., Bas. —
⁴⁾ non om. Cod. Hamb., sed secunda manu addita est
negatio; non aliter Trid. — ⁵⁾ Trid.; acciperet Cod.

Hamb., Port., Cont. — ⁶⁾ Cod. Hamb., Trid.; cautionem Port., Cont. — ⁷⁾ Cod. Hamb., Trid., Port.; in fortunae muneribus iaceret Cont. Scripsit fortasse Fet. Int.: in casu (casuum) muneribus.

καίκα πάντως τοῦ ἀνδρός ἐπιτάξαντος μὴ γαμεῖν τοῦτο φυλάττειν, εἶχεν ἂν τι πικρὸν ἴσως ὁ νόμος, τὴν δὲ δευτέρου προσόντος τοῦ, εἴπερ βουληθεῖη γαμεῖν, μὴ λαβεῖν τὸ καταλειμμένον, τῆς εἰς ἰσχυριον ἀσιτίας ἐστὶ περιεῖδειν τὴν γνώμην τοῦ τελευτησαντος οὕτω κινδυνεύουσαν, ὥστε αὐτῇ δοῦναι παρήσκιαν καὶ γαμεῖσθαι, καὶ λαμβάνειν τὸ καταλειμμένον, καὶ διὰ πάντων λυπεῖν τὸν πρότερον συνοικήσαντα.

Κεφ. μδ'.

Ἦστε θεσιζόμεν, εἴ τις κωλύσει τὴν γαμετῆ πρὸς ἕτερον ἐλθεῖν συνοικήσιον, ἢ καὶ ἡ γαμετῆ τοῦ ἀνδρα (ταῦτόν γάρ ἐστιν ἐκάτερον), καὶ ὑπὲρ τούτου τι καταλείπειν, ὡς ἐκ δυοῖν ἀρεσῶν ἔχειν τῶν συνοικοῦντων τὸν ἕτερον, ἢ πρὸς γαμον ἐλθεῖν καὶ ἀποτάξασθαι τῇ λήψει, ἢ, εἴπερ τοῦτο οὐ βούλοιο, ἀλλὰ τιμῆ τὸν τελευτησαντα, πάντως ἀποσχίσθαι τῶν ἐπιτάξεων γάμων. §. 1. Ἄλλ' ἵνα μὴ τὸ πρᾶγμα μείωρον ᾖ, καὶ μετὰ χρόνους ἴσως μακροῦς ἐπανοίσι πάλιν ἡ εἰσπραξις, διὰ τοῦτο καλῶς ἤμῃν εἰδοξεν ἔχειν ὀρίσαι τὸ πρᾶγμα, καὶ εἶσω μὲν ἐνιαυτοῦ μὴ εἶναι παντελῶς ἀπαίτησι τὸ καταλειμμένον, πλην εἰ μὴ τῶν ἰερουῶν ἐπιγενόμενος¹⁾ θαιεῶν τῶν προσώπων εὐθὺς δοῖη τὴν λήψιν, ὡς οὐκ εἶναι γάμων οἴσης ἐλπίδος. §. 2. Εἰ μόντοι διαδραμεῖν συμβαῖη τὸν ἐνιαυσιαῖον χρόνον, δίδομεν μὲν τῷ προσώπῳ τοῦτω λαβεῖν τὸ καταλειμμένον, οἷα ἀπλῶς δὲ οὐδὲ οὕτως, ἀλλ' εἰ μὲν ἀκίνητον εἴη τὸ πρᾶγμα, μὴ ἄλλως τοῦτο λαμβάνειν, πλην εἰ μὴ διωμοσίαν ἔκδοιτο καὶ ὑποθήκην ὑπόθετο τὰ ταυτοῦ πράγματα, τοῦτο ὄπερ²⁾ καὶ σιωπηρῶς ἐκ τοῦδε τοῦ νόμου δίδομεν, ὡς, εἰ πρὸς δεῦτερον ἔλθοι γάμον, ἀποδίδωσι τὸ δεδομένον τοιοῦτον, ὅποιον παρελήφεν, ἀποδίδουσι καὶ οὗς ἔλαβεν ἐν μέσῳ καρπούς. §. 3. Εἰ δὲ κινήτων εἴη τὸ πρᾶγμα, εἰ μὲν εἰσῶρος ἔχοι τὰ τῆς περιουσίας τῷ προσώπῳ τῷ βυλομένῳ λαβεῖν, δίδοσθαι τὸ καταλειφθὲν ἐπὶ τῇ αὐτῇ ἐσηματεῖα καὶ ταῖς αὐταῖς ὑποθήκαις. ἀλλ' εἰ μὲν ἐνερῶν τι τῶν κινουμένων εἴη, τοιοῦτον ἀποδίδοσθαι, ὅποιον ἐληφεν, ἢ τὸ τῆς ἐσιτωσίως θεραπευεῖν μέρος³⁾. §. 4. Εἰ δὲ χορήματα εἴη, καὶ μετὰ τόκων ἀποδίδοσθαι, ὧν ἐκείθεν λαβεῖν ἰσχυ-

tes, et talem permittentes⁴⁾ perceptionem, consideravimus (quoniam alteram quoque a nobis praetermissam est) oportere et defuncti animae mederi. Quapropter praesentem ponimus legem; non enim volumus deficientium nihil illicitum habentes voluntates frustrari. Si enim diceremus, oportere mulierem, omnino viro praecipiente non nubere, hoc custodire, pro amaritudine habuisset hoc merito lex; nunc autem, quum secundo praesto sit⁵⁾, scilicet ut, si voluerit nubere⁶⁾, accipiat quod relictum est, novissimi sceleris est despiciere voluntatem defuncti ita fluctuantem, ut ei detur licentia nubendi, et accipiendi quod relictum est, et per omnia contrahendi priorem maritum.

CAP. XLIV. Unde sancimus, si quis prohibuerit uxorem ad aliud venire matrimonium, sive etiam uxorem maritum (idem namque est utriusque), et pro hoc aliquid reliquerit, unam ex duabus conditionem habentem contrahentium alterum, aut ad nuptias venire, et abrenuntiare perceptioni⁷⁾, aut si hoc noluerit, sed honorat defunctum, omnino abstinere de cetero nuptiis. §. 1. Sed ut non causa suspensa sit, et post tempora sortitum longa revertatur rursus exactio, propterea bene nobis visum est huius rei determinare causam, et usque ad annum quidem non esse penitus petitionem relictum, nisi tamen modus sacerdotii adveniens alteri personarum statim pra-beat perceptionem⁸⁾, utpote nequaquam nuptiarum existens spe. §. 2. Si vero transire contigerit annale tempus, damnum quidem personae huic accipere quod relictum est, non absolute tamen nec simpliciter, sed si quidem immobilis fuerit res, non aliter hanc accipere, nisi iuratorum cautionem exposuerit, et si proposerit suas res, hoc quod tacite ex hac lege damus, ut, si ad secundas venerit nuptias, reddat quod datum est, tale, quale percepit restituens, et quos accepit in medio fructus. §. 3. Si vero mobilis fuerit res, si quidem idoneam habeat substantiam persona volens accipere, dari quod relictum est sub eadem cautione et eisdem hypothecis. Sed si quidem aliud aliquid⁹⁾ mobilium fuerit, tale restitui, quale percepit¹⁰⁾, aut deminutionis

¹⁾ ἐπιγενόμενης Hal. — ²⁾ Marezoll in: Grolman et Lühr Magaz. f. Rechtsw. 1F. p. 215 — 222 et in: Lindt etc. Zeitschr. f. Civilr. FI. p. 296 sqq. aliter hunc locum distinguit: πράγματα τοῦτο, ὅπερ (τοῦτο κατὰ τοῦτο), cui quamquam de distinctione consentire non possum, tantum abest, ut adversarius eius rectum vidisse dicam, ut de tacita quadam, quae dicitur, hypotheca nihil probare hunc locum credam. — ³⁾ Hal., Bas.,

Sancimus igitur, si quis uxorem, vel etiam uxorem maritum (idem enim est) secundum matrimonium contrahere prohibuerit, eoque nomine quid reliquerit, ut alter coniugum ex duobus electionem habeat, utrum matrimonium contrahere et accipiendis renuntiare, an, si hoc noluit, sed defunctum honoret, omnino a secundis nuptiis abstinere velit.

§. 1. Sed ne res in suspensio sit, et post longum forte tempus denuo exactio fiat, propterea pulchrum nobis visum est rem sic definire, ut intra annum quidem nullo modo relictum exigi possit, nisi sacerdotum alteri personae obveniens capiendi ius praestet, quae nulla spes nuptiarum reliqua sit.

§. 2. Si vero annale tempus praeterierit, concedimus quidem illi personae, ut relictum accipiat, nos tamen simpliciter ne tum quidem; sed siquidem res immobilis est, non aliter eam capiat, nisi iuramentum praestiterit et res suas pignori obligaverit, id quod etiam tacite hac lege concedimus, se rem, quae data est, talem, qualem acceperit, si secundas nuptias contraxerit, reddituram, restitutis quoque fructibus, quae medio tempore percepit.

§. 3. Sin vero res mobilis est, et persona, quae vult capere, idoneas facultates habet, quod relictum est sub eadem cautione et eisdem hypothecis detur. Verum si quidem alia res mobilis est, eam prout accepit restitui, vel si deterior est facta, damnum resarciat.

§. 4. Sin autem pecunia est, restituat eam cum usuris, quas inde percipere potuit, quod iuramento restituitis

Fulg.; μέσον Scring. — ⁴⁾ Cod. Hamb., Trid.; relictorum add. Port., Cont. — ⁵⁾ Cod. Hamb., Trid.; lex add. Port., Cont.; secunda praesto sit lex Bk. ed. ster. — ⁶⁾ quidem add. Trid. et in Cod. Hamb. secunda manus. — ⁷⁾ Cod. Hamb., Trid.; praeeptioni Port., Cont. — ⁸⁾ Cod. Hamb., Trid.; exceptionem Port., Cont. — ⁹⁾ Cod. Hamb., Trid.; aliquid aliud Port., Cont. — ¹⁰⁾ Cod. Hamb.; recepit edd.

λογισμῶν, ὄρα φ τοῦ ἀναδιδόντος τοῦτου κρινομένου. Ἐὶ δὲ οὐκ ἐδάνεισε μὲν, συνεχρήσατο δὲ, τὸν ἀπὸ τριῶν ἐκατοστῆς ἀποδιδόντω τόκον. §. 5. Ἐὶ μὴ σφόδρα δὲ εὐπόρως ἔχει, καὶ ἔγγυθην τοῦτων προσπασιεῖσθω. εὶ δὲ οὐκ ἰσχύσειε τὸν ἔγγυθμῶνον δοῦναι, τῆνικαὶτὰ ἐλὶ διωμοσίᾳ καὶ υποθήκῃ κατὰ τὸ εἰρημένον τῶν ὄντων αὐτῷ πραγματῶν μέτρον λαμβανέντω μὲν τὸ καταλειμμένον, §. 6. εὐθύς δὲ ἅμα τῷ πρὸς δευτέρου γάμοιο ἐλθεῖν τοῦτο ὑπὸ τοῦ δόντος ἐκδικεῖσθω, παρ' οἰσθήποιε φανείη προσώπῳ, ὡς αὐτὸ τὴν ἀρχὴν οὐδὲ δοθῆναι δόξαν. ὅπῃ ἐπὶ παρὶος τῆ ἀναδόσεω θέματος, εἴτε κινήτῳ εἴτε ἀκίνητῳ εἴη τὸ μέλλον ἀναδιδόνθαι, κρατεῖν θεσπίζομεν. §. 7. Ἐὶ δὲ χρυσίον εἴη τὸ καταλειμμένον, ἀπόρως δὲ ἔχει πρὸς ἔγγυθην, καὶ οὐδὲ αὐτὸς ἀξόχρως εἴη τοῦτο καταπιστευθῆναι, μινεὶ μὲν παρ' ἐκείνῳ (τὸ) ἐξ¹⁾ οὐ καταλείπεται, τὸν δὲ ἐκ τρίτης²⁾ ἐκατοστῆς αὐτῷ τόκον τελέσει, ἢ μῆχοι τότε καταβαλεῖ, ἕως ἢ δευτέρου γάμοιο ὑμιλήσειε γάμοιο (ὅτε καὶ τὰ τῆς ἀναδόσεω τῶν κατοβηθμῶνων τόκων λήψεται χώραν), ἢ γένουτο φανερὸν, οὐκ εἴη δυναθαι τοῖτον πρὸς γάμον ἐλθεῖν εἴτε κατὰ τρόπον ἐρωθύνης (τῆνικαὶτὰ γὰρ αὐτῷ δώσει τὸ καταλειφθέν), ἢ καὶ θανάτῳ. ληφθῆναι γὰρ αὐτὸ παρὶος οὐ τοῦτου κληρονόμοι, αὐτῶν οὐδὲ τῶν δεδομένων τόκων ἀναδιδόντες. §. 8. Τῆν αὐτῆν δὲ εἰσάγομεν παρατήρησιν καὶ τὸν αὐτῶν λογισμῶν, καὶ εἰ μὴ οὐ συνοικούντες ἀλλήλοιο ὑπὸ τοιαύτην καταλίποιεν αἰρεσιν, ἀλλ' ἕτεροσ τισ ἐξωθεν³⁾ ἢ ἀνδρὲ ἢ γυναίκα ὑπὸ τοιαύτην αἰρεσιν δοθῆναι τι βουλήθειη, δηλαδὴ τῶν τυχηρῶν περιουσιῶν κατὰ τὴν ἐπιούριον φρονίον καὶ τοὺς ἐπ' αὐταῖς νόμοιο ἐπὶ τῶν δοσιῶν τε καὶ ἀναδόσειων θεωρομένῳν. Ταῦτα τοῖνων ἐκ τῶν ἡδῆ γενομένων παρ' ἡμῶν προτάσει τοῦ Ιουλιου Miscellou διατάξεων ἀμείβομεν. τὰ ἄλλα δὲ εἴπω χύρια κατὰ τοὺς ὄροιο καὶ τὰ θέματα, καθάπερ ταῦτα ἐρηγησάμεθα. §. 9. Ἐὶ εἰρημῆναι παρ' ἡμῶν ἀσφάλειαι δίδοσθῆσαν, εἴτε ἐνοσάσειω εἴη μέρος (εἴτε φιδεικόμεσσον) ἢ πρῶσειον, τοῖς κληρονομοιο, ἢ ὑποκατασῆτοις, ἢ ἐκείνοιο, ἀφ' ὧν ταῦτα καταλείπεται⁴⁾, εἰ μινεὶ τῷ mortis causa δωρεά, πάντωιο τοῖς κληρονομοιο, εἰ δὲ ἐξ ὀλοκλήρου κατὰ τοιαύτην εἰρεσιν γραφείη τισ κληρονομοιο, τοῖς ὑποκατασῆτοις, ἢγε εἴην, ἢ πάντωιο γούν τοῖς ἐξ ἀδιαθέτου πρὸς τὸν κληρον καλουμένοιιο τοιαύτασ ἀσφαλείασ παρε-

stituentis diiudicetur. Si vero foenori non dedit, sed ea usus est, trientes det usuras.

§. 5. Sin autem non admodum locuples est, insuper et fideiussor hoc nomine petatur. At si nec fideiussorem dare potest, tunc sub iuramento et hypotheca verum suarum, uti dictum est, capiat quidem quod relictum est,

§. 6. statim vero atque secundas nuptias inciet, ab eo, qui dedit, id vindicetur, apud quamcumque personam extiterit, quasi ab initio ne quidem datum esse videatur. Atque ut hoc in omni restitutionis casu, sive res mobilis, sive immobilis restituenda sit, obtineat, sancimus.

§. 7. Sed si pecunia est relicta, fideiussorem autem non habet, nec is idoneus est, cuius fidei illa committatur, manebit illa quidem apud eum, a quo relicta est, sed usuras trientes ei praestabit; quas tandiu solvet, donec ille aut secundum matrimonium contrahat (ubi et restitutio solutarum usurarum locum habebit), aut manifestum fiat, eum non amplius posse matrimonium vel propter sacerdotium (tunc enim illi dabit quod relictum est), vel etiam mortem contrahere. Cipient enim hoc omnino heredes eius, nihil plane de datis usuris restituentis.

§. 8. Eandem vero observationem eandemque rationem introducimus, etiamsi coniuges sibi invicem sub tali conditione non reliquerint, sed extraneus quis aut marito aut uxori sub tali conditione quid dari voluerit; casus scilicet fortuiti secundum naturam suam et leges de his latas in dationibus et restitutionibus spectentur. Haec igitur in iis constitutionibus, quae occasione legis Iuliae Miscellae a nobis latae sunt, mutamus, reliqua vero rata sint secundum terminos et casus, quibus ea exposuimus.

§. 9. Dictae vero a nobis cautiones, si quidem particularis est institutio (vel fideicommissum) aut legatum heredibus, vel substitutis, vel illis, a quibus haec relicta sunt, praestentur, quodsi mortis causa donatio, omnino heredibus. Si vero sub tali conditione quis heres scribatur, eas cautiones substitutis, si adint, vel certe illis, qui ab intestato ad hereditatem vocantur, praestet, ut lex ab omni parte suam habeat perfectionem; nisi testator saepius hoc quoque permiserit,

minutionis medeatur partem. §. 4. Si vero pecuniae fuerint, etiam cum usuris, quas inde percipere valuerit, reintroduco restituentis hoc indicando. Si vero non mutuaverit quidem, sed usus est, tertiae centesimae reddat usuras. §. 5. Si vero non valde locuples fuerit, etiam fideiussorem hunc exigi. Si autem non valuerit fideiussorem dare, tunc sub iuratoria cautione et hypotheca (secundum quod dictum est) suarum rerum accipiat quidem quod relictum est. §. 6. Mox autem, ut ad secundas nuptias venerit, hoc ab eo, qui dedit, vindicetur, apud quamcumque apparuerit personam, tanquam si hoc⁵⁾ ab initio neque datum fuisse videretur. Quod in omni restitutionis casu, sive mobile sive immobile sit, quod futurum est reddi, valere sancimus. §. 7. Si vero aurum⁶⁾ fuerit quod relinquatur, minus idonee vero se habeat ad fideiussionem, et nec ipse dignus sit, cui hoc credatur, manere quidem apud illum, a quo relictum est, ex tertia⁷⁾ vero centesimae eius usuras praestari, quam usque tunc solvat, donec aut secundas ille contrahat nuptias (quando et restitutio praestatarum usurarum suscipiet facultatem), aut si⁸⁾ fiat manifestum, nullatenus posse istum ad nuptias per venire, sive secundum modum sacerdotii (tunc enim ei dabit quod relictum est), sive morte; accipient enim hoc omnino eius heredes, nihil neque de datis usuris reddentes. §. 8. Haec ipsam autem introducimus ob aeternitatem et eundem intellectum, etiam si non coniuges alterutris sub tali reliquerint conditione, sed aliquis alius extraneus sive viro sive mulieri sub tali conditione dari quid voluerit, scilicet fortuitorum casuum secundum suam naturam et leges super his tam in praestandis quam in restituendis servandas⁹⁾. Haec igitur ex iam nuper factis a nobis occasione Iuliae Miscellae constitutionibus retribuimus; alia vero sicut firma secundum terminos et casus, secundum quod haec exposuimus. §. 9. Praefatae autem a nobis observationes dentur, sive¹⁰⁾ institutionis sit pars aut legatum, heredibus, aut substitutis, aut illis, a quibus haec relicta sunt; sed¹¹⁾ si quidem mortis causa

¹⁾ τῷ ἐξ Hal.; ἐκείνῳ τὸ ἐξ Bas.; τὸ, quod est in ed. Scring., aut efficiendum videtur aut mutandum in αὐτό.—

²⁾ τρίτου Hal.— ³⁾ ἀλλὰ τισ ἄλλοιο τῶν ἐξω Hal.—

⁴⁾ Προσημῆναι δὲ παρ' ἡμῶν ἀσφάλειαι δ., εἴτε ἐνοσ. εἴη μέρος εἴτε φιδεικόμεσσον ἢ κίνητον τοῖς κληρ. ἢ τοῖς ὑποκ. ἢ ἐξ ἄν ταῦτα καταλ. Hal. Quae uenia inclusimus εἴτε φιδεικ., desunt in ed. Scring., Bas., Fulg.— ⁵⁾ Cod. Hamb.; hoc om. edd.— ⁶⁾ usus

Cod. Hamb., Trid., Port.— ⁷⁾ Cod. Hamb., Trid., Port.; est, tertiam Cont.— ⁸⁾ Cod. Hamb., Trid., Port.; si om. Cont.— ⁹⁾ Cod. Hamb.; naturam et leges et super his — conservandas Trid.; naturam lege super his — conservata Port., Cont.— ¹⁰⁾ Cod. Hamb., Trid.; si Cont.— ¹¹⁾ Cod. Hamb., Trid., Port.; sed om. Cont.

παρέχω, ἵνα πανταχόθεν ὁ νόμος ἔχη τὴν οἰκίαν τελεωτήτα. πλὴν εἰ μὴ πολλάκις ὁ διαθέμενος καὶ τοῦτο ἐπιτρέψει, φήσας, ἄδειαν ἔχειν τὸν, ᾧ καταλείδωπεν ἢ τὴν ἐνοσίχθων τὴν μερικὴν ἢ τὴν ἐξ ὀλοκλήρου, ἢ τὸ πρῶτον, ἢ τὸ φιδεϊκόμισσον¹⁾, ἢ τὴν mortis causa δωρεάν, καὶ λαβεῖν τὸ καταλείμενον, καὶ μηδεμίαν ἀσφάλειαν δοῦναι. τῆνικαῦτα γὰρ ἀκολουθητέον τῇ τοῦ τελευτήσαντος γνώμῃ. περισπύδαστον γὰρ ἡμῖν ἐστὶ τὰς τῶν τελευτώντων φυλάττειν μετὰ τοῦ νόμου²⁾ βουλήσεις.

Κ ε φ. μ ε'.

Ἐπειδὴ δὲ μικρῶ πρόσθεν³⁾ τὰ περὶ τῆς φυλάκῃς τῶν πραγμάτων ἐλέγομεν, καὶ τὴν Λεονίς ἐπιστήμους τοῦ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως διάταξιν ἐπὶ τῶν δευτέρων γάμων, ἔπειρ ἢ πρὸς τοὺτους ἐλθοῦσα συγῆ μὴ δυνηθεῖ δοῦναι τὴν ἐξ ἔγγυθς ἀσφάλειαν, τὴν οὖν τοῖς παῖσιν ἀποκαθίστασι τὰ πραγματικά, τὸ τρίτον μέρος τῆς ἐκατοστῆς λαμβάνειν, ἡμῖς τὸ πρῶτον εἰ κἀλλιον ἐιάσαμεν τοῖς πατρὶ ἐκείνης⁴⁾, τογὲ ἐπὶ τοῦτῳ, τεταγμένοις τὴν προσήκουσαν ἐπαγαγόντες ὑποδιαίρειν. §. 1. Καὶ θεσπιζομεν (τοῦτο πρὸς ἐμπροσθεν ἡμῖν ἐπὶ τινος εἰρηια διατάξεως), ἵνα, εἰ τις ἐπιδοῖη πράγματα κατὰ πραγματικάν δωρεάν, εἰ μὲν ἄπαντα ἀκίνητα καθεστήκοι, μένοι ἢ τοῦτων χρήσις παρὰ τῇ μητρὶ πρὸς δευτέρου ἐλθοῦση γάμους, καὶ αὐτὴ ταῦτα⁵⁾ ἐκλέγοι, καὶ μὴ παραιτοῖτο, μηδὲ ἀπαιτοῖη τοὺς παῖδας ὑπὲρ τῆς τοῦτων ἀποτιμήσεως τόκον, ἀλλ' ἐπιμελοῖτο τὲ αὐτῶν, καθ' ὅσον ὁ νόμος δίδωσι τοὺς τῆς χρήσεως ὄντας κυρίως, φυλάττει τε ταῦτα κατὰ τοὺς νόμους τοῖς παῖσιν περιούσιν, ἢ εἰ πάντες τελευτήσαιν, κατὰ τὸν ἡμέτερον νόμον, τοῦ μὲν ἐξ ἀπειρίας εἰσα τῇ μητρὶ, τοῦ δὲ λοιπομένου τοῖς τῶν παίδων κληρονόμοις φυλαττομένου. §. 2. Εἰ δὲ πᾶσα καθεστήκοι τυχὸν ἐν χρήμασιν ἢ ἄλλοις κινήτοις πράγμασιν ἢ προγαμιαία δωρεά, τὸ τρίτον τοῦ τόκου⁶⁾ μέρος λαμβάνουσαν τὴν μητέρα σὺν τῇ ἡδὴ νενομοθετημένῃ ἀσφαλεῖ μὴ ἀπαιτεῖν παρὰ τῶν παίδων χρυσόν, πλὴν εἰ μὴ ἀφ' ὄρους ἢ τοῦ ἀνδρός εἴη περιουσία, καὶ ἔχοι καὶ χρυσόν, καὶ ἄργυρον, καὶ ἐσθῆτα, καὶ εἰ τε⁷⁾ κατεγγραμμένον ἢ τῇ μητρὶ. τῆνικαῦτα γὰρ τὴν ἐπιλογὴν τῇ μητρὶ δώσομεν, εἴγε

serit, inquit, potestatem habere eum, quem vel ex parte, vel ex asse instituit, aut cui legatum vel fidei commissum aut mortis causa donationem reliquit, ut relictum accipiat, nec ullam cautionem praestet; tunc enim sequenda est defuncti voluntas. Magnae quippe curae nobis est legitimas defunctorum voluntates conservare.

CAP. XLV.

Quoniam vero paulo ante de custodia rerum divimus, et Leonis pia memoriae novimus constitutionem de secundis nuptiis, quae mulier eas contrahens, si cautionem fideiussoriam, se scilicet liberis res restitutam, praestare nequit, trientes usuras accipit, nos haec rem pulchrius definiimus, in iis, quae ab illis hac in re constituta sunt, convenientem subdivisionem faciemus.

§. 1. Et sancimus (id quod antea a nobis in quadam constitutione dictum est), ut, si quis res in donationem propter nuptias det, siquidem omnes immobiles sint, harum rerum ususfructus apud matrem secundas contrahentem nuptias maneat, et ipsa eas eligat, nec recuset, nec a liberis propter earum aestimationem usuras exigat, sed curam earum habeat, quatenus lex usufructuaria permittit, easque secundum leges liberis superstitibus servet, vel si omnes mortui fuerint, secundum legem nostram quod consequitur ex casu non existentium liberorum matri, reliquum vero liberorum heredibus conservetur.

§. 2. Si vero tota donatio propter nuptias in pecunia vel aliis rebus mobilibus consistat, mater occupis usuris trientibus sub cautione iam statuta pecunia a liberis non exigat, nisi copiosa sit mariti substantia, atque habeat aurum, argentum, vestem, et si quid aliud matri assignatum erat; tunc eam optionem matri dabimus, utrum res accipere et cautionem fideiussoriam dare, an vero dictam usuram, tertiam scilicet centesimam, tam secundum priores quam nostram legem accipere velit.

causa donatio, omnino heredibus. Si vero ex asse secundum talem conditionem conscribatur quis heres, substitutus, si fuerint, aut omnino iis, qui ab intestato vocantur ad hereditatem, huiusmodi observationes praestentur, ut undique lex habeat propriam perfectionem; nisi forte testator et hoc praecipiat, dicens licentiam habere eum, cui dereliquit sive per institutionem partialem, sive ex asse, aut per legatum vel fideicommissum, sive per mortis causa donationem, et accipere quod relictum est, et nullam cautelam dare; tunc enim sequenda est defuncti voluntas. Studii enim nostri est, defunctorum conservare secundum legem voluntates.

CAP. XLV. Et quia parum antea⁸⁾ de cautela rerum ediximus, et Leonis novimus divinae memoriae constitutionem de secundis nuptiis, si ad eas veniens mulier non valeat dare fideiussionis cautelam, quia filia restituat res, tertiam partem centesimae accipere⁹⁾, nos causam adhuc melius ab ea constituis, illius super hoc statutis competentem adicientes subdivisionem¹⁰⁾. §. 1. Et sancimus (hoc quod pridem a nobis in quadam dictum est constitutione), ut, si quis offerat res propter antenuptialem donationem, siquidem omnes immobiles constitutae sunt, maneat earum usus apud matrem ad secundas venientem nuptias, et eadem eas eligat, et non recuset, neque exigat filios¹¹⁾ pro aestimatione earum usuras, sed diligentiam earum habeat secundum quod lex dat usus¹²⁾ dominis constitutis, conservet autem haec secundum leges filiis superstitibus, aut, si omnes moriantur, secundum nostram legem casu filiorum non existentium matri, reliquo remanentibus¹³⁾ filiorum heredibus conservando. §. 2. Si vero universa constituta est forte in pecuniis aut aliis mobilibus rebus antenuptialis donatio, tertiam partem usurarum accipiente matre cum prius sancita cautela, non exigit a filiis aurum, nisi forte sine invidia sit viri facultas, et habeat aurum, et argentum, et vestes, et quidquid conscriptum est matri. Damus etenim tunc electionem matri, si velit res accipere et dare fideiussoriam cautionem, sive praedictas accipere usuras; dicimus autem ex tertia parte centesimae tam secundum anteriores leges,

¹⁾ ἢ τὸ φιδεϊκ. om. Bas. — ²⁾ μετὰ τὸν νόμον Hal. in notis recog. op. — ³⁾ μικρῶν ἐμπροσθεν Hal. — ⁴⁾ Hal., Fulg.; ἐκείνοις Scring.; ἐκείνου Bas. — ⁵⁾ ταύτην Hal. in notis recog. op. — ⁶⁾ τὸ ἀπὸ τρίτου τῶν τόκων Hal. — ⁷⁾ καὶ οὐσίαν Hal. — ⁸⁾ addita pro antea Cod. Hamb., Trid., Port. — ⁹⁾ accipiens Cod. Hamb., Trid., Port. — ¹⁰⁾ consti-

tuimus. Quod enim super hoc statutis competentem adiecimus (adicimus Cod.) subdiv. et sancimus Cod. Hamb., Trid., Port. — ¹¹⁾ Cod. Hamb.; a filiis add. — ¹²⁾ usui Cod. Hamb., Trid., Port. — ¹³⁾ legem tam sine filiis casu morienti (moriente Cod.) matri quam remanentibus Cod. Hamb., Trid., Port.

εἶνε βοδίοιτο τὰ πράγματα λαβεῖν, καὶ δοῦναι τὴν ἐξ ἑγγυῆς ἀσφάλειαν, εἴτε καὶ τὸν ἐρημέον κομίζουσαι τόκον, ἀπὸ τρίτης¹⁾ ἡμῶν ἐκατοστῆς, κατὰ τὴν τοῦ ἐμπροσθεν νόμου, κατὰ τὴν τὸν ἡμετέρον νόμον. §. 3. Εἰ δὲ γε ἀναμῆξ εἴη τὰ πράγματα, καὶ ἡ δοῦσα τὸ μὲν ἐν χρήμασι, τὸ δὲ ἐν ἀκινήτοις ἔχει προῦρασι, τὸ μὲν ἀκίνητα πάντως μένειν παρὰ τῆ μητρὶ δια τὴν ἀποτροπὴν ἔχειν ἐκείθιν, ἐπὶ δὲ τοῖς κινήτοις ταῦτα κρατεῖν, ἄλλο ἐνομοθετήσαμεν ἐμπροσθεν, ἵνα ἐγγυῶμεν ἐν κινήτοις πάντα τὰ τῆς προγαμίας δωρεῆς καθεστῶτα. προνοούσης τῆς γαμῆτος, ὥστε μὴ φραδουμῆσαι ἢ ἀμῆλῆσαι²⁾ τῶν ἀκινήτων, μηδὲ λαίωτα ταῦτα ποιῆσαι, ἀλλ' οἷαπερ ἔλαβεν προδοῦσα.

Κεφ. μζ'.

Ἐπιπύθην ἡμῶς ἕτερος καλεῖ λόγος, ὁ περὶ τῆς τῶν παίδων διαδοχῆς, ἣν ἂν λάβωσιν εἰ δευτέροις ἀμῆλιν μελλούσαι γάμοις. Ἦδη μὲν οὖν καὶ περὶ ταύτων γέγραπται νόμος ἡμῶν πρὸς Ἑρμογένην τὸν τῆς ἐνδοξου μνήμης, μάλιστα τῶν θείων ἡμῶν γενόμενον ταῖς, ἀντιγεγραμμένους, κατὰ τὴν Βελισσαίου τοῦ ἐνδοξοτάτου προελθῶν ἰπατείας τὴν πρὸ δεκαεπτά Καλανδῶν Ἀπριλλίων, καθ' ὃν ἐθεσπίσαμεν, τὰς μητέρας ἐπὶ τὸν τοῦ πατρὸς τοῦ μὴ καταλιπόντος παῖδας μετὰ τῶν αὐτοῦ τοῦ τελευτήσαντος ἀδελφῶν ἀπογαμῶνος καλεῖσθαι κληρον, καὶ τοῦτον μετὰ τῆς χορηγίας καὶ τὴν δεσποτείαν μετέχον βεβαίως, εἴτε πρὸ τοῦ κληρου, εἴτε μετὰ τοῦτον δευτέροις ἀμῆλῆσαν γάμοις, ἀνελάττοντες ἐξ ἐκείνου τοῦ ἴσου, ὅτι περὶ τούτων ἐναντίον τι διαγράψον. Ταῦτην ἡμῶν τὴν νομοθεσίαν κυρῶν καὶ τὸν μένειν ἐπὶ μόναις ταῖς ἤδη πρὸς δευτέρον ἐξουσίας γάμον διασπῶμεν, καὶ τινὰς τῶν οὐκ ἐκείνων διαδεχόμεναι παίδων ἐν βεβαίῳ τε αἰαῖσι φυλάττεισθαι καὶ κατὰ τὸν ἐξῆς³⁾ χρόνον, εἴτε πρὸ τῶν γάμων, εἴτε μετὰ τοῖς γάμοις τὸν κληρον εἰς αὐτὸς τοῦ πατρὸς κατενεχθῆναι συνέβη. Τὰ δὲ ἐν ταῖς μετὰ ταῦτα εἰς δευτέρου φοιτῶσαι ἀνδρὸς οὕτως⁴⁾ ἡμῶν ὁ παρὰ νόμος τυπούτω τε καὶ διαθεσμοθετήσω. Οὐκοῦν ἀνάγκη, τὸν παῖδα τελευτῶντα, εἴτε ἔρρηνα εἴτε θήλειαν, ἢ ἐπὶ διαθήκαις τελευτῶν, ἢ τούτων χωρὶς, τῶς οὖν τὰ ἐκ διαθηκῶν ἐπόντες, οἷως ἐπὶ τὴν ἐξ ἀδιαθέτου τῶν ἀγιζόμεθα. §. 1. Εἰ τοίνυν νόμιμος ὁ παῖς διαθέμενος καταλείψει τῆ μητρὶ τὴν οὐσίαν ἢ καὶ μίσην ταύτης τινά,

§. 3. Quodsi autem permixtae sint res, et donatio partim in pecunia, partim in immobilibus rebus consistat, immobilia quidem omnino apud matrem maneat, ut exinde alimenta habeat, in mobilibus vero ea, quae ante sancivimus, obtineant, si in mobilibus tota donatio propter nuptias consistat; et mulier curam gerat, ne socors sit et res immobiles negligat, nec deteriores reddat, sed prout accepit restituat.

CAP. XLVI.

Ad alium hinc vocatur locus, de liberorum successione, quam habeant, quae secundas nuptias contracturae sunt. Ac de his quidem a nobis iam scripta est lex ad Hermogenem gloriosae memoriae, sacrorum nostrorum officiorum qui fuit magister, quae sub consulatione Belisarii gloriosissimi decimo septimo Kal. April. edita est, qua sancivimus, ut matres ad hereditatem filii, qui liberos non reliquit, cum ipsius defuncti fratribus sine controversia vocentur, ac una cum usufructu etiam proprietatem illius firmiter habeant, sive ante delatam hereditatem sive post eam secundas iniverint nuptias, abrogatis per illam legibus, quae de his contrarium statuebant. Atque haec nostra lex ut etiam nunc in iis solum rata maneat sancimus, quae iam secundum matrimonium contraxerunt, et quibusdam ex liberis suis successerunt, ac ut firma ipsi etiam futuro tempore servetur, sive ante nuptias, sive post nuptias hereditatem proles ad eas deferri contigerit. De his vero, quae in posterum secundas nuptias contrahunt, ita haec lex disponat et sanciat. Necessae itaque est, ut proles, sive mascula sive femina, moriens vel testata vel intestata decedat. Quum igitur de testamentis dixerimus, ad ordinem ab intestato nunc perveniamus.

§. 1. Si igitur filius legitime testatus matri substantiam vel etiam aliquam illius partem reliquerit, hanc

leges, quam etiam secundum nostras. §. 3. Si vero permixtae sint res, et donatio tam in pecuniis quam in immobilibus rebus sit, immobilia quidem omnino manere apud matrem, propter quod alimenta habeat exinde, in rebus vero mobilibus illa tenere, quae pridem sancivimus, si⁵⁾ contigerit in mobilibus rebus omnia ante-nuptialia donationis⁶⁾ constituta; provideat quidem⁷⁾ mulier, quod non respuat⁸⁾ immobilia, neque immunita haec faciat, sed qualla accepit restituat.

CAP. XLVI. Hinc nos alia evocat ratio, quae de filiorum successione est, quam accipiant⁹⁾, quae ad secundas veniant nuptias. Iam pridem enim et¹⁰⁾ de his scripta est lex a nobis ad Hermogenem gloriosae memoriae magistrum sacrorum nostrorum factum officiorum rescripta, Belisarii gloriosi praecedens consulatione¹¹⁾, septimo decimo Kalendas Aprilis, per quam sancivimus, matres ad filii non relinquentis liberos cum eis, qui mortuus est, fratribus sine causatione¹²⁾ vocari successionem, et eius cum usu etiam proprietatem habere firmam, sive prius, quam heres relinquerit, sive postea ad secundas venerit nuptias, auferentes de hoc¹³⁾ leges, quae de his contrarium quid praecipiebant. Hanc¹⁴⁾ nostram sanctionem firmam etiam modo manere super solas¹⁵⁾, quae dudum ad secundum venerint matrimonium, sancimus, et quasdam propriorum accipientes filiorum firme eis servantes et secundum deinceps tempus, sive ante nuptias, sive post nuptias hereditatem in eas filii descendisse contigerit. De his autem, quae post haec ad secundum veniant virum, ita nobis praesens lex disponat et sanciat. Ergo necesse est filio moriente, sive masculo, sive femina, sive testatus moriatur, sive etiam sine hoc, interim ergo¹⁶⁾ ea, quae ex testamento sunt dicentes, ita ad ordinem, qui ab intestato est, veniemus¹⁷⁾. §. 1. Si igitur legitime filius testatus fuerit, et relinquat matri substantiam sive

¹⁾ τὸν ἀπὸ τρίτου Hal. — ²⁾ μὴ καταφραδουμῆσαι Hal., Bas., (Fulg.). — ³⁾ τὸν ἐξ ἀρχῆς Hal., Bas. — ⁴⁾ Hal., Bas., Fulg.; οὕτως Scring. — ⁵⁾ sancivimus. Si vero Cod. Hamb., Trid., Port. — ⁶⁾ Cod. Hamb., Trid.; esse add. Port., Cont. — ⁷⁾ Cod. Hamb., Trid.; em. quidem Port.; providente muliere Cont. — ⁸⁾ Cod. Hamb., Trid., Port.; negligat Cont. — ⁹⁾ Bk. ed. ster.; accipere Cod. Hamb., Trid.; accipient Port., Cont. —

¹⁰⁾ Cod. Hamb.; et om. edd. — ¹¹⁾ procedens consulatione emend. Bk. ed. ster. — ¹²⁾ Cod. Hamb., Trid.; cautione Port., Cont. — ¹³⁾ Cod. Hamb., Trid., Port.; de hoc om. Cont. — ¹⁴⁾ Cod. Hamb.; et hanc Trid.; hanc autem Port., Cont. — ¹⁵⁾ Cod. Hamb., Trid.; personas parentum add. Port., Cont. — ¹⁶⁾ Cod. Hamb., Trid.; ergo om. Port., Cont. — ¹⁷⁾ Cod. Hamb., Trid., veniamus Port., Cont.

τινά, ταύτην ἐκείνη λαμβανέτω διὰ τὴν γραφὴν (ἐπειδὴ πυνταχοῦ φυλάττεσθαι τὰς τῶν τελευταίων βουλόμεθα γνώμας), καὶ ἐχέτω τὸ καταλειμμένον ἢ δεδομένον καὶ κατὰ δεσποτείαν καὶ κατὰ χρῆσιν. ὡς περὶ γὰρ ἐξῆν καταλιπαίαν τινὲ τῶν ἐξῶθεν, καὶ οὐδὲν τὸν πληροῦνον ὁ δευτέρος ἐκείνης ἐβλαπτε γάμος, οὕτω καὶ τῇ μητρὶ καταλιπὼν ἢ καταλιπούσα εἰτε ἐνστασιον εἰτε πρεσβείον ὀρθῶς καταλιπαρέτω καὶ κατὰ δεσποτείαν καὶ χρῆσιν, εἰτε ἐκ τῶν ἐξῶθεν αὐτῷ προσγενομένων εἰη πραγμάτων, εἰτε καὶ ἐκ τῶν πατρῶων, οὐδὲν πρὸς τοῦτο τῶν ἀδελφῶν ἀνίγειν δυναμένων. §. 2. Εἰ δὲ ἀδιάθετος ὁ παῖς τελευτήσῃεν, ἤδη πρὸς δευτέρους ἐλθοῦσης τῆς μητρὸς γάμου, ἢ καὶ ὕστερον ἐρχομένης, καλεῖσθω μὲν καὶ αὐτὴ μετα τὸν παῖδα ἢ τῆς παιδὸς ἀδελφῶν ἢ capita ¹⁾ (δηλονότι κατὰ τὴν ἡμετέραν διατάξιν) ἐξ ἀδιάθετου πρὸς τὴν ἐκείνου διαδοχὴν. ἀλλ' ὅσα μὲν ἐκ πατρῶας οὐσίας εἰς τὸν παῖδα περιήλθον, τούτων μόνον ἐχέτω τὴν χρῆσιν εἰς δευτέρους ὄλιγας ἢ πρότερον ἢ ὕστερον ἀφικομένη γάμου. εἰς δὲ τὰ λοιπὰ πάντα πράγματα, ὅποσα ἐξῶθεν ἦν τῷ παιδί παρὰ ²⁾ τὴν τοῦ πατρὸς διαδοχὴν, ἐρχέσθω κατὰ τὴν κλήσιν τὴν ἡμετέραν, ἢν αὐτὰ ἐροῦμεν τινὸς ἐπανορθώσεως καὶ αὐτὴν δεομένην. Καὶ ταῦτα φερὲν ἐπὶ τοῖς πράγμασι τοῖς ἐξῶ τῆς προγαμίας δωρεάς. τὰ γὰρ ἐπ' ἐκείνοις γεννοδοθημένα παρ' ἡμῶν καὶ πρὸς γε παρὰ τῆς Λεονίως τοῦ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως διατάξεως ἀκέραια φυλάττομεν, ἐφ' οἷς μόνῃ ἡ μήτηρ ἐξεῖ τὴν χρῆσιν καὶ ἐπικαρτίαν. §. 3. Ἀλλ' ἐπὶ τοῖς ἄλλοις πράγμασι ταῦτα νομοθετοῦμεν καὶ τῷ ἐξῆς παραδίδομεν χρόνῳ ³⁾, ὅσα μετὰ τὴν προγαμίαν δωρεάν ἐστιν ἐκ πατρὸς ἀφικομένα τῷ παιδί, ἢ ἐξ ἄλλων αἰτιῶν, ἐπὶ τε τῶν ἐκ διαθήκης, ἐπὶ τε τῶν ἐξ ἀδιάθετου κλήσεων. τοῦ κατὰ τῶν ἀρχαιοτέρων παίδων λόγου πανιχοῦσθαι καὶ ἐπὶ τούτοις τοῖς πράγμασι φυλάττομεν, ὅταν ἀληθεῖς αἰτίαι τῆς ἀχαριστίας δεκνύοντο. τῶν ἄλλων ἀπάντων, ὅποσα περὶ διαδοχῆς εἰρηται γονέων ἐπὶ τοῖς παισὶν ἢ παιδῶν ἐπὶ τοῖς γονεῦσιν, ἀκέραια φυλάττομεν. §. 4. Τὴν δὲ ἀχαριστίαν ἐνῆϊαθα σκοποῦμεν οὐ μόνον πρὸς τὴν μητέρα κατὰ τὸ ἐμπροσθεν ἡμῖν εἰρημένον, ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν ἀδελφὸν τὸν τελευτήσαντα.

Κε φ. μζ.

Ἐπειδὴ μένοιγε Ἰσμεν πολλὰς τοῖς ἀδελφοῖς πρὸς ἀλλήλους γινομένης φιλονεικίας, ἐκείνον μόνον

ὡς

hanc ipsa propter scripturam capiat (quoniam ubique voluntates defunctorum servari volumus), et in eo, quod relictum vel datum est, tam dominium quam usufructum habeat. Quomodo enim extraneo alicui quid relinquere licebat, nec heredi illius secundae nuptiae quidquam nocebant, ita etiam in ea, quae matri hereditatem aut legatum relinquit, recte quod attinet ad proprietatem et usufructum relinquet, sive sit ex iis rebus, quae extrinsecus illi obveniant, sive etiam ex bonis paternis, nec fratres huic rei contradicere possunt.

§. 2. Sin vero filius intestatus moriatur, et mater secundas nuptias iam contraxerit aut postea contrahat, ipsa quidem cum filii vel filiae fratris in capita (scilicet secundum constitutionem nostram) ab intestato ad illius successionem vocetur. Quaecumque autem ex paterna substantia ad filium pervenerint, eorum solum usufructum habeat, sive ante, sive postea secundas nuptias contraxerit. Ad reliqua vero omnia bona, quae filius praeter paternam successionem extrinsecus habebat, veniat secundum constitutionem nostram, quam ipsam quoque correctione aliqua indigere statim dicemus. Atque haec de iis rebus dicimus, quae sunt extra donationem ante nuptias. Nam quae a nobis et insuper Leonis piae memoriae constitutione de illis sancita sunt, in quibus sola mater usufructum habet, integra servamus.

§. 3. Haec autem in reliquis bonis sancimus et futuro tempore tradimus, quae post donationem propter nuptias a patre ad filium, vel ex aliis causis, et iam ex testamento, quam successione ab intestato pervenerunt; ingratitude ratione ubique in liberis etiam in his bonis habenda, quando verae causae ingratitude probantur, reliquasque omnibus, quae de successionem parentum, quando liberis, aut liberorum, quaedam parentibus succedunt, dicta sunt, integris servandis.

§. 4. Ingratitudinem vero hoc loco non solum erga matrem, uti ante a nobis dictum est, sed etiam erga ipsum fratrem defunctum consideramus.

CAP. XLVII.

Quoniam autem fratribus multas invicem contentiones esse scimus, eum solum ut ingratum erga fratrem

sive partem eius aliquam, hanc illa accipiat per scripturam, quia ubique custodire morientium volumus voluntates, et habeat quod dimissum est aut datum et secundum proprietatem, et secundum usum. Sicut enim licebat relinquere alicui extraneorum, et nihil heredi secundae mulieris nocebant nuptiae, ita et matri relinquens sive institutionem sive legatum, recte derelinquat et dominium et usum, sive ex rebus, quae extrinsecus advenerunt, fuerit facultas, sive ex paternis, nihil ex hoc fratribus contradicere valentibus. §. 2. Si autem intestatus filius moriatur iam ad secundas veniente matre nuptias, aut postea veniente, vocetur quidem et ipsa cum filii aut filiae fratris secundum nostram constitutionem ab intestato ad eius successionem; sed quanta quidem ex paterna substantia ad filium pervenerunt, eorum solummodo habeat usum ad secundas omnino, sive prius sive postea, veniens nuptias, in residuis vero omnibus rebus, quae aliunde erant filio praeter paternam successionem, veniat secundum vocationem nostram, quam statim dicemus, quadam correctione et ea indigente ⁴⁾. Et haec dicimus in rebus, quae extra nuptialem donationem sunt. Quae enim in illis sancita sunt a nobis et a Leonis divinae memoriae constitutione, integra servamus, in quibus solum mater habeat usum et ⁵⁾ usufructum. §. 3. Sed in aliis rebus haec sancimus, et deinceps temporibus ⁶⁾ tradimus, quaecumque post nuptialem donationem sunt a patre venientia filio, aut ex aliis causis, tam ex testamento, quam ab intestato successione, ratione contra ingratos filios undique et super istis rebus servata, quando manifestae causae ingratitude demonstrantur; aliorum omnium, quae de successionibus dicta sunt parentum in filiis aut filiorum in parentibus, intactis manentibus. §. 4. Ingratitudinem autem hic consideramus non solum ad matrem secundum quod pridem a nobis dictum est ⁷⁾, sed etiam adversus eundem ipsum fratrem defunctum.

CAP. XLVII. Et quoniam scimus multas fratribus adinvicem factas contentiones, illum solum tanquam ingratum circa fratrem effectum participare hoc lucrum non concedimus, qui mortem voluit fratri, aut crimina-

lem

¹⁾ ἀδελφῶν ἢ καὶ ἀδελφοπαίδων προσωπικῶς Cod. Flor., Hal., Bas. — ²⁾ Hal., Bas., Fulg.; πρὶ βερίμγ. — ³⁾ τῷ ἐξῆς παραδίδομεν Hal. — ⁴⁾ Cod. Hamb., Trid., Port.; eam indigere Cont — ⁵⁾ Cod.

Hamb., Trid.; usum et om. Port., Cont. — ⁶⁾ Cod. Hamb., Trid.; deinceps ipsi Port., Cont. — ⁷⁾ Cod. Hamb., Trid., Port.; quae et est om. Cont.

ὡς ἀγάριστον περὶ τῶν ἀδελφῶν γεγόμενον μετέχειν τοῦτου τοῦ κέρδους οὐ συγχωροῦμεν, ὅς ἂν ἡ θανατον ἐπιβουλεύσῃ τῷ ἀδελφῷ, ἢ ἐγκληματικὴν ἐπιπέφυκεν καὶ αὐτὸν γραφῆν, ἢ τῆς οἰσίας αὐτῷ σκευάσειν ἐπαγαγεῖν ἀγαθήν. ἰὸ γὰρ ἐκεῖνου μέρος εἰς τε τοὺς λοιποὺς ἀδελφούς¹⁾ καὶ τὴν μητέρα ἐχέσθω. Καὶ οὗτος ὁ νόμος ἐπὶ ταῖς τῶν παίδων διαδοχαῖς, αἷς αἱ μητέρες διαδέχονται τοὺς παῖδας, κελθῶ, τὴν παρ' ἡμῶν γενομένην ἰποδιαιρέσιν ἐς ἡγουμένους ταῖς εἰς τὸν ἐξῆς χρόνον δευτέρῳ συνοικεῖν μελλούσας ἀνδρῶν. ταῖς γὰρ δὴ πρὸς δευτέρῳ ἐλθούσας συνοικεῖσιν καὶ τῆς εὐεργισίας τοῦ μηνηνοῦθέντος νόμου ἡμῶν τυχοῖσας ἐξέσθω τὰ πρὸς αὐτὰς ἐκ τῆς τῶν παίδων ἐλθόντα διαδοχῆς, εἴτε ἐκ διαδοχῶν, εἴτε ἐξ ἀδιαθέτου, ἔχιν βεβαίως κατὰ τὴν διαποιεῖσιν καὶ χρῆσιν καὶ ἐπικαρτίαν, καὶ ἐποιεῖν καὶ διατιθέσθαι καὶ παραπέμπειν καθ' ὅν ἐθέλῃ τὸν τρόπον. οὐδὲν αὐταῖς ἐμποδῶν κατὰ τινὰ χρόνον τοῦ παρόντος ἰσταμένου νόμου. §. 1. Κατακρίνο δὲ κύριον τοῖς ἐκ τοῦ προτέρου γάμου μετέτοι παῖσιν, ὅπερ ἐπὶ τῆς εἰρημένης ἡμῖν διαίτησιν νομοθεσίας, ὥστε, εἰ τὴν προγαμίαν δωρεάν, ἢ ἢ μὴτῃ τελευτήσαντος αὐτῆς τοῦ συνοικούντος ἐκέρδαν, συμβέβηκεν εἰς τὴν τελευτήσαντα τῶν παίδων περιελάσθαι, καὶ διὰ τοῦτο μέρος αὐτῆς τῆς ἐκείνου γενέσθαι κληρονομίας, τὴν μητέρα μηδὲ καθ' ὅσον κληρονομεῖ τοῦ παῖδος τῆς διαποιεῖσας τῶν ταύτων τῆς πρὸ γάμου δωρεῆς πραγμάτων ἀπολαύειν, μόνη δὲ ἔχιν τὴν τοῦτων, ἐφ' ὅσον περισσεύει, χρῆσιν καὶ ἐπικαρτίαν. Κρατεῖται τοίνυν καὶ τοῖτο τοῖς ἐκ τῶν προτέρων γάμων κεκαρισμένοις παῖσιν, πλὴν εἰ μὴ πρὸ τοῦ ὀφθέντος νόμου δικαστικὴ ψήφος ἢ διάκρισις μεταξὺ τῶν μερῶν γενομένη περὶ τοῦτων ἢ διωρισμοί. §. 2. Ἐπειδὴ δὲ ἡ μήτηρ ἐξεκλείετο μὴν ὑπὸ παιδὸς ἄφθονος (τοῦτο ποιοῦντος τοῦ νόμου, ὁ Τερτυλλιανέου καλοῦσι), θυγατρῶσι δὲ συνανεπέμπειτο, ἡμεῖς, οὐκ ἐπιζητοῦντες τὸ τῶν παίδων δίκαιον, ἀλλ' αὐτῶθεν αὐτῆς legitima²⁾ δίκαια ἰσοῖτες, ἐκλύεσθαι αὐτὴν καὶ μετὰ τῶν ἄφθονων ἀδελφῶν τοῦ τελευτήσαντος κατὰ τοσοῦτον, καθ' ὅσον ἄριστον οἱ παῖδες εἰσὶν, ὥστε καὶ αὐτὴν μοῖραν ἔχιν ἰσοσύνην, ὅσην ἕκαστος τῶν ἀδελφῶν. εἰ δὲ καὶ ἀγαμῆ ἄφθονός τε καὶ θήλειαι καθεστήκοιεν, αὐτὸ τοῦτο διατυπώσαντες. Εἰ μένοι μήτηρ καὶ θήλειαι μόνα καθεστήκοιεν, ἐκείσε τὸ δόγμα τὴν μὴν ἡμίσην μοῖραν ἐδίδου τῇ μητρὶ, τὴν δὲ λοιπὴν ἡμίσην ἐδίδου ταῖς ἀδελφαῖς, ὅσαι δήποτε

trem in partem huius lucri venire non permittimus, qui vel vitae fratris insidiatus est, vel criminalem in eum instituit accusationem, vel ut bonis eum privaret operam dedit, illius enim pars ad reliquos fratres et matrem perveniat. Atque haec lex de liberorum successionibus, quando matres succedunt liberis, lata sit, factam a nobis subdivisionem in illis, quae futuro tempore secundas nuptias contracturae sunt, introducens. Illis enim, quae secundum matrimonium iam inierunt, et beneficio dictae nostrae legis potitae sunt, ea, quae ex liberorum successione sive ex testamento, sive ab intestato ad illas venerunt, tuto et quod ad proprietatem et usumfructum habere, alienare, dispo- nere, et quo velint modo transmittere liceat, nec praesens haec lex ullum impedimentum ullo tempore illis inferat.

§. 1. Illud quoque, quod in dicta lege constitutum est, liberis prioris matrimonii firmum maneat, ut, si donatio ante nuptias, quam mater morte mariti sui lucrata est, ad filium defunctum pervenire contigerit, et propterea pars hereditatis eius facta sit, mater neque pro ea parte, qua filio heres est, dominio rerum donationis ante nuptias fruatur, sed illarum solum usumfructum quoad vivit habeat. Servetur igitur et hoc gratis liberis prioris matrimonii, nisi forte ante dictam legem iudicialis quaedam sententia vel transactio inter partes de his quid definiverit.

§. 2. Quoniam vero mater a filio quidem excludatur (quod Scto quod vocatur Tertulliano factum est), cum filiabus vero admittatur, nos, in filium eius non inquirentes, sed hoc ipso legitima illi iura dantes, eam quoque cum fratribus defuncti pro numero liberorum vocavimus, ut et ipsa eam partem habeat, quam quilibet fratrum. Si vero masculi feminis mixti fuerint, idem constituimus. Si tamen mater et filius solae sint, ibi Scto dimidium quidem partem matri, alteram vero dimidium sororibus, quocunque essent, dabat. Quod quoniam ante non correximus, nunc apte emendamus, vocantes eam hoc quoque casu cum filiabus aequaliter, ut, quantum quaeque filiarum habet, tantum et ipsa solum capiat. Et in omni casu hoc

faciente

lem indneere contra eum inscriptionem, aut substantias ei proparavit inferre iacturam; eius enim portio tam ad reliquos fratres, quam ad matrem³⁾ veniat. Et haec lex super⁴⁾ filiorum successionibus, quibus cum matre succedunt filii, maneat, illam, quae a nobis facta est, subdivisionem introducens iis, quae futuro tempore matrimonio secundo sunt futurae viris⁵⁾. Quae enim iam ad secundum matrimonium pervenerunt, (et beneficio memoratae nostrae legis potitae sunt his liceat)⁶⁾, successionem, sive per testamentum, sive ab intestato, habere firmam et secundum dominium, et secundum usumfructum, et alienare, et testari, et transmittere secundum quem voluerint modum, nihil⁷⁾ sit eis impedimentum⁸⁾ quolibet tempore ex praesente constituta lege. §. 1. Et⁹⁾ illud autem firmum ex primo matrimonio filiis maneat, quod super his per¹⁰⁾ praedictam a nobis constitutum est sanctionem, quod, si antenuptialem donationem, quam mater moriente marito lucrabatur, contigerit ad morientem filium pervenire, et propterea partem ei illius fieri hereditatis, matrem neque secundum quod succedit filio dominium eorum, scilicet antenuptialis donationis rerum, perfrui, solum autem habere horem quamdiu superest usum et usumfructum. Maneat igitur et hoc his, qui ex prioribus nuptiis sunt, filiis condonatum, nisi forte ante praedictam constitutionem iudicialis sententia aut¹¹⁾ transactio inter partes facta de his aliquid statuerit. §. 2. Et quoniam mater excludatur quidem a filio masculino, hoc licentia senatusconsulto, quod Tertullianum vocant, filiabus autem commiscebatur, nos non quaerentes filiorum ius, sed exinde ei legitima iura dantes, vocavimus¹²⁾ quidem eam etiam cum masculis fratribus morientis in tantum, in quantum numerus filiorum fuerit, quatenus et ea partem habeat tantam, quantum

¹⁾ τοὺς ἀδελφῶν παῖδας add. Hal., Bas. — ²⁾ νόμιμα Hal., Bas. — ³⁾ fratres et matrem Cod. Hamb., Trid. — ⁴⁾ Cod. Hamb., Trid., Port.; supra Cont. — ⁵⁾ Cod. Hamb., Trid., Port.; sunt sciendae viris Cont. in cod. et edd. Trid. et Port. quae adduntur verba: de matris successione, e margine in textum irrepsisse videntur. — ⁶⁾ Quae unciis inclusimus, non habent Cod.

Hamb., Trid., Port., sed a Contio e Graeco reddita sunt. — ⁷⁾ Cod. Hamb., Trid., Port.; nihilque Cont. — ⁸⁾ Cod. Hamb., Trid.; impedimento Port., Cont. — ⁹⁾ Cod. Hamb., Trid., Port.; Et om. Cont. — ¹⁰⁾ his per om. Cod. Hamb. — ¹¹⁾ Trid.; et Cod. Hamb., Port., Cont. — ¹²⁾ Cod. Hamb.; vocamus edd.

καθεστήκοιεν¹⁾. Ὅπερ ἐπειδὴ μὴ πρότερον ἐξηρω-
φάσαμεν, νῦν ἀγομεν ἐπὶ τὴν προσηκουσαν διόρθω-
σιν, καὶ ἐπὶ τούτου τοῦ θέματος καλοῦντες αὐτὴν
πρὸς ἀναλογία τῶν παίδων, ὥστε ὅσον ἐκάστη τῶν
θυγατέρων ἔχει, τοσοῦτον μόνον καὶ αὐτὴν κομιζε-
σθαι. καὶ ἐπὶ παντὸς θέματος εἰς ταῦτο φερομέ-
νου in virilem portionem²⁾ (τοῦτο δὴ τὸ τοῦ νόμου)
καὶ ἡ μήτηρ ἀρικνεῖσθω, εἴτε μόνον καθεστήκοιεν
ἄρδενες, εἴτε μόνον θήλειαι, εἴτε καὶ ἀνάμειξ ἑκατέρα
γονή.

Κεφ. μῆ'.

Ἐκεῖνο δὲ εἶπε προσδεῖναι τῷ νόμῳ δίκαιον
ψῆθημεν. εἰ γὰρ τελευτήσῃεν ἡ³⁾ ἀνὴρ ἢ γυνὴ
παῖδας ἔχοντες ἕκ τε τῶν προτέρων, ἕκ τε τῶν δευ-
τέρων γάμων, οὐς μετὰ τόνδε ἡμῶν συναλλάξαιεν
τὸν νόμον (ἐπὶ γὰρ δὴ τούτων τὰ παρόντα διατά-
τομεν), τὰ μὲν, ὅσα ἐπὶ τοῖς κέρδεσι τοῖς ἕκ τῶν
γάμων παραφυλάττεσθαι χρή, ταῦτα ἐνομοθετήσαμεν,
καὶ πρὸς γε διεκρίναμεν τὰς μοίρας, ἃς ἀνάγκη
τούς γονεῖς τοῖς γνησίοις καὶ ἡ ἀγαρίστοις καια-
λιμπανῆεν πασιάν, αὐτοὺς δὲ δὴ τοὺς φύσας οὐ
δίκαιον ἂν εἴη πρὸς τὴν δευτέραν ὅλως ἀποκλίνειν
γονήν, καὶ τὸ ἕκ τοῦ γ' μόνον καταλιπόντας
τοῖς προτέροις μέρος, τὰλλα πάντα ἐπὶ τοὺς δευτέ-
ρους ἀγαγεῖν, ἀλλὰ καὶ τε καὶ τοῖς προτέροις προσ-
δεῖναι. εἰ μὲν γὰρ τινα ἕκ τῶν δευτέρων ἔχοιεν
γάμων, ἢ καὶ τῶν πρώτων τυχόν, ὅβιω περισπού-
δαστον, οὕτως ἀγαπωμένον, ὥστε βούλεσθαι ὑπερ-
φέρειν αὐτὸν⁴⁾ τοὺς ἄλλους ἐν τῇ κτήσει, δίδομεν
ἄδειαν τοῦτο πράττειν, μὴ μὴν καθάπαξ τοὺς μὲν
προτέρους παῖδας ἐλαττοῦν, τοὺς δευτέρους δὲ αὐξῆναι,
ἀλλὰ μηδὲ ἐν σφόδρα μεγάλῃ ποιεῖσθαι⁵⁾ τὴν
παρανέησιν, μηδὲ καθάπαξ ἐπιλελεῖσθαι τῶν ἐμ-
προσθεν γάμων, μηδὲ βεβαιοῦν τὰ τοῖς πρὸ ἡμῶν
περὶ τῶν τοιούτων εἰρημένα, ἀλλὰ προνοεῖν μὲν
καὶ τῶν δευτέρων, προνοεῖν δὲ καὶ τῶν πρώτων,
ἐνθυμομένους, ὅτι παῖδες ἄμφω καθέστασι, καὶ
οὕτω ποιούμενους τὴν τῶν διαδοχῶν ἐν ταῖς διαθη-
καις διατρέσειν. εἰ γὰρ ἀδιαστέων αὐτῶν τελευτῶν-
τὸ νόμος ἅπαντας ἐξ Ἰσοῦ καλεῖ, προσήκον ἔστιν
αὐτοὺς μιμουμένους τὸν νόμον μὴ σφόδρα μεγάλας
αὐτοὺς σοσιέλλειν ταῖς ἐλαττώσεσιν, αἰδομένους
τὸν νόμον. οὕτω γὰρ ἔσονται πατέρες ἴσθασι καὶ
τῆς ἡμετέρας ἄξιοι νομοθεσίας, καὶ δίκαιοι μὲν
ἔσον-

faciente in virilem portionem (verba legis sunt) etiam
mater veniat, sive soli sint masculi, sive solae feminae,
sive uterque sexus sit mixtus.

CAP. XLVIII.

Illud quoque legi adiiciendum putavimus. Si
enim vir aut femina liberos ex primis aut secundis
nuptiis post hanc nostram legem contractis (de his
enim praesentia disponimus) habentes moriantur, ea
quidem, quae in lucris nuptialibus observanda sunt,
sancivimus, et insuper partes, quas parentes legitimis
nec ingratas liberis relinquere oportet, determinavimus;
non tamen iustum esset, ut parentes ad secundam pro-
lem plane inclinent, et, prioribus legitima solum
parte relicta, reliqua omnia ad secundos transfe-
rant, sed prioribus etiam aliquid adiciant. Nam si
quem ex secundis vel etiam ex prioribus nuptiis habentem
tanta benevolentia dignum et ita dilectum, ut in bonis
eum reliquis anteferre velint, potestatem id faciendi
damus, non tamen ut priorum liberorum conditionem
deteriorem prorsus efficiant, posteriores vero divitiis
augeant. Sed neque augmentum faciant in re admo-
dum magna, neque plane priorum nuptiarum oblit-
escantur, neque confirmant, quae a maioribus nostris
de illis dicta sunt, sed prospiciant quidem secundis,
priorum vero etiam curam gerant, cogitantes, utros-
que liberos esse, atque ita bona sua in testamentis
dividant. Nam si illis intestato mortuis lex omnes ex
aequo vocat, decet eos legem imitari eamque revereri,
et non ita magnis imminutionibus illos in angustiam
redigere. Sic enim boni patres erunt et nostra lege
digni; et iusti quidem erunt, si solam legem observent
sine vero et supra legem quid relinquunt, erunt iusti
simul et humani patres. Atque haec dicimus non de
ingratis et gratis liberis (de ingratis enim iam sus-
ceptum est), sed de iis, qui magis aut minus dili-
guntur, quum magna sit differentia inter ingrati-
tudinem et gratitudinem, et non aequalem honorem. Hos
autem,

quantam unusquisque fratrum; si vero et⁶⁾ permixti masculi et feminae fuerint, hoc ipsum disponentes. Si
vero mater et filiae solae consistent, ibi senatusconsultum mediam quidem partem dabat matri, residuum vero
mediam sororibus, quantaecumque existissent. Quod quoniam non primitus correximus, modo addicimus ad
competentem correctionem, et in isto casu vocantes eam pro rata filiarum, quatenus quantum unaquaeque filia-
rum habet, tantum solita modo et ea accipiat, et in omni casu hic relato in virilem portionem (hoc quod legis
est) etiam mater veniat, sive consistent soli masculi, sive solae feminae, sive etiam permixta utraque
soboles.

CAP. XLVIII. Illud quoque super hoc adicere legi iustum existimavimus. Si enim moriatur vir aut
mulier filios habentes et ex prioribus et ex secundis nuptiis, quas post hanc nostram contraxerint legem (in
his enim praesentia disponimus), quae quidem super lucris ex nuptiis servari oportet, hoc sancimus; insuper
et decrevimus portionem, quas necesse est parentes legitimis et non ingratis relinquere filiis; ipsos tamen ge-
nitores non erit iustum ad secundam omnino declinare prolem, et quod ex lege est tantummodo relinquas
prioribus, alia omnia ad secundos deducere, sed aliquid et prioribus adicere. Si quidem⁷⁾ aliquem ex se-
cundis habeant nuptiis, aut etiam ex primis forsitan, ita festivum, ita dilectum, ut velint praeponeere eum aliis
in possessione, damus licentiam hoc agendi, non tamen omnino priores quidem filios minuere, secundos autem
augere, sed neque vehementer magnificare augmentum, nec omnino oblivisci priorum matrimoniorum, neque in-
firmare ea, quae a praecedentibus nos de talibus dicta sunt, sed providere quidem et secundis, providere autem
et primis, cogitantes, quoniam filii ambo sunt, et ita facientes successionum in testamentis divisionem. Si
enim intestatis eis mortuis lex omnes ex aequo vocat, competens est, eos imitantes legem non vehementer magnis eos
abbreviare minutionibus, erubescere legem. Sic enim erunt boni patres et nostra digni legislatione, et
iusti quidem erunt solam legem custodientes; si quid autem etiam supra legem reliquerint, erunt iusti simul
et humani patres. Et non haec dicimus inter gratos et ingratos filios (de ingratis enim iam saepius dictum
est),

¹⁾ Verba ἐκείσε — καθεστήκοιεν om. Hal. —

²⁾ ἐν τῇ τοῦ ἀνδρὸς μοίρῃ Hal., Bas. — ³⁾ τὴν ὁ ἀνὴρ Hal.; τὴν ἀνὴρ Bas. — ⁴⁾ Hal., Bas.; αὐ-
τῶν Scriver. — ⁵⁾ ἀλλὰ μὴ σφόδρα μεγαλοποιεῖσθαι

Hal.; ἀλλὰ μὴδὲ σφόδρότερον μεγαλοποιεῖσθαι Bas. —

⁶⁾ Cod. Hamb., Trid.; et om. Port., Cont. — ⁷⁾ Cod.
Hamb., Trid., Port.; Nam si Cont.

ἔσονται μόνον τὸν νόμον φυλάττοντες, εἰ δὲ τι καὶ ὑπὲρ τὸν νόμον καταλείπειν, ἔσονται δίκαιοι τε αἶμα καὶ φιλιάνθρωποι πατέρες. καὶ οὐ ταῦτα φαινὸν μεταξὺ ἀγαρίτων τε καὶ τῶν εὐχαριστουμένων πατρῶν (τὰ γὰρ περὶ τῶν ἀγαρίτων ἦδη πολλάκις ἰσθηται), ἀλλὰ περὶ τῶν μᾶλλον ἢ ἦτιον ἀγαπωμένων, ὡς πολὺ τὸ διάφορον ἔστιν ἀγαριστίας τε καὶ εὐχαριστίας, καὶ τῆς οὐχ ὁμοίας τιμῆς. Τοῦτο δὲ δὴ τὸ μέρος τὸ περὶ τῆς ἰσοότητος τῶν παίδων τῶν ἐκ πρώτου καὶ δευτέρου συνοικείου γινόμενων συμβουλευόντες μᾶλλον ἢ νομοθετοῦντες φαιμέν, ἐπιτίθειν ἅπασιν αὐξήσαντες τὴν ἐξ ἀδιαθέτου²⁾ μείραν τῆν πατρὶος τοῖς παισὶ καταλειφθησομένην, καὶ ἄχρι μὲν τεσσαρῶν παίδων τετραοὐγκιον πάντως ὀρίσαντες, εἰ δὲ ὑπὲρ τοὺς τέσσαρας, ἄχρι τοῦ ἡμισίως τῆς οὐσίας πάσης μέρους, ἰκανὴν ἦδη δεδύκαμεν τοῖς παισὶ παραμυθίαν, οὐκ ὄλησιν μέρη τῆν πατρὶος αὐτοῖς στεροχωρίαν λύσαντες. §. 1.³⁾ Ἔστω τοίνυν ὁ παρῶν νόμος τῷ μέλλοντι χρόνῳ νομοθετῶν, καθὰ πολλάκις ἐπόντες ἐφθήμεν, καὶ οὐδὲν τῶν ἐμπροσθεν προσκαπιόμενος, ἀλλὰ συνελεγμένος ποταχθῶν καὶ συνεσπειραμένος ὑπὸ μίαν συνέχισαν, καὶ ἅπαντα σχεδὸν τὰ περὶ δευτέρων ἀπαγγέλλων γάμοις, καὶ τὰ μὲν πρότερα τοῖς ἐμπροσθεν ἐπὶ τῆς ἐαυτῶν φυλάττων ἰσχύος, τὰ δὲ παρ' αὐτοῦ διαταξιόμενα τοῖς ἔσομένοις δευτέροις εἰρηγοῦντος γάμοις, καὶ νέαν τινὰ πανταχόθεν καὶ ἀνηκριβασμένην ἰσχύων τοῖς ζητοῦσιν ἀφέλειαν. πασῶν τῶν ἐπὶ τοῖς τοιοῦτοις κειμένων διατάξεων ἐπὶ τοῖς ἔσομένοις μὴ τὸνδε ἡμῶν τὸν νόμον γάμοις, καὶ τοῖς ἐξ αὐτῶν συμβαίνοσι σχολαζουσῶν ταύτης δὴ τῆς μᾶς διατάξεως τῷ μέλλοντι χρόνῳ κατὰ τὸ παρ' ἡμῶν διωρισμένον ἐπὶ τοῖς περιεχομένοις αὐτῇ ὅμοιαι ἀπὸ πᾶσιν ἀκούσης.

Ἐ π ἰ λ ο γ ο ς.

Ταῦτα τοίνυν ἢ σὴ ὑπεροχὴ πᾶσι τοῖς ἐθνεσὶ τοῖς ὑπὸ τῶν σὴν τελοῦσιν ἀρχῇ τῷ συνῆθει τροπῇ φανερὰ γενέσθαι προστάξαι, ὥστε ἅπαντες γινώσκοντας, ὡς μίξονα λόνον ὑποσιάντες, ἢ ὅσον ἔχον τὸν βασιλικαῖς περιβρεόμενον φροντισίαν, ὅμως οὐδὲν ἐμπροσθεν τῆς αὐτῶν ἐπισητάμυθου σωτηρίας, ὡς μὴ πολλαχόθεν ἐρανίσεσθαι τὸ δίκαιον, ἀλλ' ἅπαν⁴⁾ ὁρῶντας εἰς ἓν ἠθροισμένον τὸ περὶ τοῦτου τῆς νομοθεσίας μέρος, γινώσκων, ὡς καὶ

autem, quod ad aequalitatem liberorum primi et secundi matrimonii attinet, magis ut consilium dantes, quam legem ferentes dicimus. Nam quum semel portionem ab intestato, quae omnino liberis relinquenda est, auxerimus, et quidem si quatuor liberi sint, trientem, si vero plures, quam quatuor, semissem totius substantiae omnino defuiverimus, satis antequam liberis iam dedimus, non modica accessione antiquam eorum angustiam tollentes.

§. 1. Haec itaque lex futuro tempore sanciat, quemadmodum saepius iam diximus, nec quidquam ex prioribus attingat, sed in unam continuitatem uideique collecta et composita omnia paene de secundis nuptiis praecipit, ac quae ante sancita sunt antea contractis secundis nuptiis in suo robore conservet, quae vero in ea disposita sunt, in futuris secundis nuptiis introducatur, et novam undique atque exquisitam quandam quaerentibus utilitatem afferat; omnes enim constitutiones, quae de his rebus laiae sunt, et casus, qui ex his eveniunt, in nuptiis post hanc legem futuris cessent, haec vero una constitutio futuro tempore, prout a nobis constitutum est, in casibus illa comprehensis loco omnium sufficiat.

Ἐ π ἰ λ ο γ ο ς.

Haec igitur celsitudo tua omnibus gentibus, quae sub imperio tuo sunt, usitato more manifesta fieri praecipiat, ut omnes sciant, nos, licet maiorem laborem sustineamus, quam cum ferre oportet, ad quem imperiales curae confluant, nihil tamen antiquius duxisse illorum salute, ne multis in locis ius emendicent, sed quom de his rebus omnes legum partes videant in unum collectas, intelligant, nos quod prius sancitum est ius servare in iis, quae iam facta sunt, et futuro

est, sed de iis, qui magis aut minus diliguntur, quum utique multa differentia sit ingratitude et gratiarum actionis, et dissimilis honoris. Haec itaque partem de aequitate⁴⁾ filiorum ex priore et secundo matrimonio venientium adhortantes potius, quam sancientes dicimus; alioqui semel argentes ab intestato partem omnino liberis relinquendam, et usque ad quatuor quidem filios quatuor uncias omnino definentes, si autem ultra quatuor sint, usque ad mediam substantiae partem, idoneum iam dedimus filiis solatum, non ex parva mensura antiquam eorum angustiam resolventes. §. 1. Sit igitur praesens lex futuro tempore sanciens, sicut saepius dicentes praevenimus, et nihil priorum tangeas, sed collecta undique et complexa sub una continuatione, et omnis paene de secundis pronuntians nuptiis, et priora quidem prioribus in sua virtute servans, quae vero ab ea disposita sunt futuris secundis explanans nuptiis, et novam quandam undique ac subtilissimam introducens quaerentibus utilitatem; omnibus, quae usper talibus positae sunt, constitutionibus in futuris post hanc nostram legem nuptiis et quae ex his evenerint vacantibus, hac videlicet una constitutione futuro tempore, secundum quod a nobis definitum est, in iis, qui continentur in ea casibus, pro cunctis sufficiente.

Ἐ π ἰ λ ο γ ο ς. Haec igitur tua celsitudo omnibus gentibus, quae sub tuo sunt cingulo, solenni modo manifesta fieri praecipiat, ut omnes agnoscentes, quia maiorem laborem sustinentes, quam oportet imperilibus incurere cogitationibus, tamen nihil prius nostra fecimus salute, nisi undique congregare quod iustum est, ut⁵⁾ omnes, videntes in unum collectam de hac legislatione partem, sciant, quia et priorem iis, quae iam posita sunt, servantibus legem, et futuro tempore competentem posuimus congruentiam⁶⁾.

Scriptum

²⁾ Quae sequuntur non legimus in Bas. — ³⁾ In Cod. Hamb. et in edd. Trid. et Port. hic finis est Novellae, reliqua enim, quae e textu Haloandriano reddita videntur, apud Contium solum extant; cf. Biener Gesch. d. Nov. p. 400.

¹⁾ τῶν ἄλλων add. Hal. — ²⁾ ἐξ ἀδιαθέτου Hal. — ³⁾ ἅπαντας Hal., Fulg. — ⁴⁾ aequalitate emend. Bk. ed. star. — ⁵⁾ Cod. Hamb., Trid.; prius illorum duximus salute, ne undique emendicent, quod iustum est: sed Cont. — ⁶⁾ Quae hoc loco a Contio addita est sub-

scriptio: Datum XV. Kal. Augusti, Constantinopol. post Belis. V. C. Cons., mendosa est; cf. Biener Gesch. d. N. p. 512., neque consentit cum altera subscr., quam exhibet in fine Novellae.

καὶ τὸ πρότερον τοῖς ἤδη τεθείοις ἐφυλάξαμεν νόμιμον¹⁾, καὶ τῷ μέλλοντι χρόνῳ τὴν προσήκουσαν ἐπιθετικακμεν ἁμοιότιν. Ἐγράφη τὸ ἰσούτιον²⁾ Πατρικίῳ τῷ ἔνδοξοτάτῳ ἔπαρχῳ³⁾ τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως. Ἐγράφη τὸ ἰσούτιον Βασιλίδῃ τῷ ἔνδοξοτάτῳ μεγίστῳ τῶν θείων ὑφαικίων, ἀπὸ ἑπάρχων, ὑπάτων⁴⁾ καὶ πατρικίῳ. Ἐγράφη τὸ ἰσούτιον Στρατηγῷ τῷ ἔνδοξοτάτῳ κόμητι τῶν θείων largitionων, ἀπὸ ὑπάτων καὶ πατρικίῳ⁵⁾. Ἐγράφη τὸ ἰσούτιον Τριβουνιαῷ τῷ ἔνδοξοτάτῳ κοισιτωρι τὸ δεύτερον καὶ ἀπὸ ὑπάτων. Legi⁶⁾. Ἐγράφη τὸ ἰσούτιον Γερμανῷ τῷ ἔνδοξοτάτῳ στρατηγῷ τοῦ θείου πραισέντιου, ἀπὸ ὑπάτων καὶ πατρικίῳ. Legi. Ἐγράφη τὸ ἰσούτιον Τζιταῖ⁷⁾ τῷ ἔνδοξοτάτῳ στρατηγῷ τοῦ θείου πραισέντιου, ἀπὸ ὑπάτων καὶ πατρικίῳ. Legi. Ἐγράφη τὸ ἰσούτιον Φλώρῳ τῷ ἔνδοξοτάτῳ κόμητι τῶν θείων πριβίων καὶ ἀπὸ ὑπάτων. Legi. Ἡ τοίνυν σὴ ὑπεροχὴ τὰ παραστάτα ἡμῖν γινώσκουσα, ἐν τῷ δικαστηρίῳ τῷ σφ' φανερὰ κατεστησάτω τοῖς τε συνηγόροις, τοῖς τε ἄλλοις, ὧν ἄρχει⁸⁾, ὥστε κατὰ ταῦτα ἐμνεσθαι τὰς ὑποθέσεις, οὐ μὴν προδησεις δημοσίᾳ τῆνδε ἡμῶν τὴν θείαν δίασιν⁹⁾, ἀρκούντων τῶν περὶ τοῦτου περὶ ἡμῶν γεγραμμένων πρὸς τοῖς ἔνδοξοτάτοις ὑπάρχουσιν τῶν ἱερῶν ἡμῶν πραιτωρίων. Νόμος γραφεὶς Ἰωάννη τῷ ἔνδοξοτάτῳ ἑπάρχῳ τῶν ἱερῶν τῆς ἑω πραιτωρίων τὸ δεύτερον, ἀπὸ ὑπάτων καὶ πατρικίῳ¹⁰⁾. Dat. XV. Kal. April. Constantinop. post Belisarii V. C. cons. [536.]

turo tempore aptam dedisse convenientiam. Scriptum est exemplar Patricio gloriosissimo praefecto felicis huius urbis. Scriptum est exemplar Basilidae gloriosissimo magistro sacrarum officiorum, expraefecto, consuli et patricio. Scriptum est exemplar Strategio gloriosissimo comiti sacrarum largitionum, exconsuli et patricio. Scriptum est exemplar Triboniano iterum quaestori gloriosissimo et exconsuli. Legi. Scriptum est exemplar Germano gloriosissimo duci sacri praesentis, exconsuli et patricio. Legi. Scriptum est exemplar Maxentiano gloriosissimo duci sacri praesentis et exconsuli. Legi. Scriptum est exemplar Floro gloriosissimo comiti rerum sacrarum privatarum et exconsuli. Legi. Tua igitur excellentia, quae nobis placuerunt cognoscens, in dicasterio tuo advocatis aliisque, quibus praees, haec nota faciat, ut secundum ea causae decendantur. Non quidem publice propones sacram hanc nostram constitutionem, quam sufficient, quae hac de re ad gloriosissimos praefectos sacro praetorio a nobis scripta sunt. Scripta lex est Ioanni gloriosissimo sacro per Orientem praetorio iterum praefecto, exconsuli et patricio.

Scriptum exemplum Patricio, gloriosissimo praefecto huius almae urbis. Scriptum exemplum Basilidae, gloriosissimo magistro sacrarum officiorum, ex praefecto, ex consule et patricio. Scriptum exemplum Triboniano, gloriosissimo quaestori iterum et ex consule. Scriptum exemplum Germano, gloriosissimo magistro equitum sacri praesentis, ex consule et patricio. Scriptum exemplum Floro, gloriosissimo comiti sacrarum rerum privatarum et ex consule. Tua igitur excellentia cognoscens ea, quae nobis placuerunt, in indicio tuo iustitiam tam advocatis, quam aliis, quibus praees, ut secundum haec decendantur causae; non tamen propones publice hanc¹²⁾ nostram constitutionem, sufficientibus his, quae hac de re a nobis scripta sunt ad Ioannem gloriosissimum sacrorum per Orientem praetorium praefectum iterum, ex consule et patricium. Dat. XV. Kal. April. Constantinop. post Belisarii V. C. cons. [536.]

¹⁾ νόμοις Hal. — ²⁾ τῷ ἰσούτιῳ Hal., et ita semper in seqq. — ³⁾ ὑπάρχῳ Hal. — ⁴⁾ ἀπὸ ὑπάρχων καὶ ὑπάτων Hal. (Fulg.). — ⁵⁾ Deest hoc comma apud Hal., (Fulg.). — ⁶⁾ Vocem legi hic et in seqq. om. Hal. (Fulg.). — ⁷⁾ Τζιταῖ Hal., (Fulg.). — ⁸⁾ Deest haec sententia ap. Hal. — ⁹⁾ ἄρχεις Hal. —

¹⁰⁾ ὥστε κατὰ ταύτην ἡμῶν διάτ. Hal. — ¹¹⁾ γεγραμμένων πρὸς Ἰωάννην τὸν ἔνδοξοτάτον ὑπαρχοῦ τῶν ἱερῶν τῆς ἑώας πραιτ. τὸ β' ἀπὸ ἱπ. καὶ πατρικίῳ Hal. — ¹²⁾ Bk. ed. ster.; praees, secundum hanc Cont. (om. quae a Beckio e Graeco suppleta sunt).

GL.

NOVELLA XXIII.¹⁾

DE APPELLATIONIBUS, ET INTRA QUAE TEMPORA DEBEAT APPELLARI.

(Coll. IV. tit. 2.)

Imp. Iustinianus Augustus Triboniano, gloriosissimo Quaestori iterum et Exconsuli¹⁾.

P r a e f a t i o.

Anteriorum legum acerbitati plurima remedia imponentes, et maxime haec circa appellationes factes, et²⁾ in praesenti ad huiusmodi beneficium pervenire duximus esse necessarium. Antiquitati etenim casum erat, ut, si quis per se litem exercuerit, et fuerit condemnatus, intra duos dies tantummodo licentiam appellandi habere, sin³⁾ autem per procuratorem causa ventilata sit, et in triduum proximum eam extendi⁴⁾. Ex rerum autem experientia invenimus, hoc satis esse damnosum; plures enim homines ignaros legum subtilitatis, et putantes in triduum esse provocationes porrigendas, in promptum periculum incidisse, et biduo transacto causas perdidisse. Unde necessarium duximus huiusmodi rei competenter mederi.

CAP. I.

¹⁾ Haec Nov. latine prodiit et Bas. (IX. 2. 2.), Hal., Scrimg. graeco summam tantum habent. — Iulian. Const. 24. — Est Nov. inter glossatas et integra legitur apud Gratian. c. 28. C. II. q. 6.

²⁾ Port., Cont.; illustri magistro officiorum et quaestori sacri palatii Trid., ms. Contii; illustri magistro quaestorum sacri palatii Cod. Hamb. — ³⁾ Trid., Port., Gratian.; et om. Cod. Hamb., Cont. — ⁴⁾ Cod. Hamb., Trid., Port., Gratian.; si Cont. — ⁵⁾ ea extendere Trid., Port.

CAP. I. Et sancimus, omnes appellationes, sive per se, sive per procuratores, seu per defensores, vel curatores, vel tutores ventilentur, posse intra decem dierum spatium, a recitatione sententiae numerandum, iudicibus ab iis, quorum interest, offerri, sive magni, sive minores sint (excepta videlicet sublimissima praetoriana praefectura), ut liceat homini intra id spatium plenissime deliberare, sive appellandum ei sit, sive quietendum, ne timore instante ¹⁾ opus appellationum frequentetur, sed sit omnibus inspectionis copia, quae et ²⁾ indiscussos hominum calores potest refruere.

CAP. II. Ad haec sancimus, si quando iis speratur in nostrum inferri consistorium, si forte contigerit imperatoriam maiestatem occupatam publicis causis ex mundanis provisionibus non posse convocare patres, quatenus causa agitur, non ex hoc litem periclitari. Quod enim vitium est litigantium, si cultum imperatorum occupetur? vel quis tantae est auctoritatis, ut nolentem principem possit ad convocandos patres ceterosque proceres coarctare? Sed si quid tale everit, causa intacta permaneat, donec Imperator sua sponte motus et convocari proceres iusserit, et litem inferri patiatur, et omnia secundum morem procedere.

CAP. III. Illud etiam in tertio capitulo disponendum est, quod antiquitas bene statuit, novitas autem neglexit. Quam enim veneranda vetustatis auctoritas ita magistratus digesserit, ut alii maiores, alii medii, alii minores sint, et appellationes a minoribus iudicibus non solum ad maximos iudices remitterentur, sed ad spectabilem iudicum tribunal, quatenus et ipsi sacro auditorio adhibito litem exercerent, novitas autem hoc dereliquit ³⁾, evenit, ut super minimis causis maximi nostri iudices inquietentur, et homines propter minimas causas magna fatigentur dispendiis, ut forsitan totius litis aestimatio ad summas iudiciales non sufficeret. Idcirco sancimus, si quando ex Aegyptiaco tractu vel adiuncta ei utraque Lybia provocatio speratur usque ad decem librarum auri quantitatem, non in hanc regiam urbem eam venire, sed ad praefectum angustalem, qui audiat et causam dirimat vice sacri cognitoris, nulla ei ⁴⁾ post definitivam sententiam appellatione porrigenda. §. I. Similique modo quoties in Asiatica dioecesi vel Pontica tale aliquid emerit usque ad praedictam quantitatem decem librarum auri, appellationes ad viros spectabiles, comites forte, vel proconsules, vel praetores, vel moderatores, quibus specialiter easdem lites peragendas deputavimus, remittantur, quatenus et hi ad similitudinem praefecti angustalis vice sacri cognitoris intercedant, et causas sine spe quidem appellationis, dei tamen et legum timore proferant decidendas; Orientalem autem tractum causas appellatione suspensas et usque ad decem librarum auri quantitatem limitatas ad virum spectabilem comitem Orientis mittere, simili modo audientiam et finem eis impositurum.

CAP. IV. Illo videlicet observando, ut viri spectabiles duces ⁵⁾ vel alii spectabiles indices non ad alios eadem spectabilitate decoratos indices suas transmittant appellationes in litibus, quantaecumque sint quantitatis, quum non oporteat ad compares indices appellationes referri, sed a minore iudicio in maius tribunal ascendere, sed ad illustrissimam praefecturam illorum appellationes, cuiuscumque sint quantitatis (ut dictum est) dirigantur, qui una cum viro excelso pro tempore quaestore eas dirimat; utroque officio subministrante, id est tam ex sacris scriiniis more solito, quam praefecto praetorio. Ita tamen haec sancimus, ut nec a ducibus vel aliis spectabilibus iudicibus, quibus forte, etsi privati sint, imperialis maiestas causas intulerit, appellatio ad memoratos spectabiles indices currat, ne causa non gradatim procedere, sed perperam videatur. Sed a praesidibus quidem provinciarum et iudicibus a nobis datis, si non sint spectabiles indices, intra memoratam quantitatem referatur ⁶⁾. Si autem vel illustres sint dati a nobis indices, quibus apices dignitatum super spectabilitatem sunt, vel duces, qui omnimodo spectabilitate sunt decorati, vel illi, qui a principe delegati sunt, spectabilem habeant dignitatem, eorum appellationes sub quacumque quantitate in hanc regiam urbem ad competentes antiquo more indices deferuntur ⁷⁾. Omnibus aliis, quae in ⁸⁾ appellationibus statuta sunt vel ab antiqua prosapia, vel ab auctoritate anteriorum constitutionum, vel a nostra humanitate, intactis illibatisque custodiendis. Dat. III. Non. Ian. ⁹⁾ Constant. post Belisarii V. C. cons. [536.]

ALAT.

¹⁾ Cod. Hamb., Cont., Gratian.; instantiae in Cod. Hamb. secund. man., Trid., Port. — ²⁾ Cod. Hamb., Trid., Port., Gratian.; et om. Cont. — ³⁾ Cod. Hamb., Trid., Port., Gratian., deliquerit Cont. — ⁴⁾ Cod. Hamb., Trid.; penitus add. Port., Cont. (sed sic nunciis inclus.), Gratian. — ⁵⁾ duces om. Cod. Cont. — ⁶⁾ Cod. Hamb., Trid.; referetur Port., Cont., Gratian. — ⁷⁾ Cod. Hamb.; referuntur Trid.; referantur Port., Cont. — ⁸⁾ Cod. Hamb., Trid., Port., Gratian.; de Cont. — ⁹⁾ Iulian., Hal., Cod. Findob.; cf. Biener Gesch. d. N. p. 512.; Datum Kalend. Iulii

διπλῆς τινὸς μέχρι νῦν στελλομένης ἀρχῆς, οὐδέμια πρὸς ἰερίου ἀντίφραξιν τις ἦν, διὰ τοῦτο ἔν τιαν ἐπαρχίῳς ἡμῶν, ἔν αἰς ἄρχων τε πολιτικὸς ἦν, καὶ στρατιωτικὸς ἄλλος, ἀλλ' μὲν πρὸς ἀλλήλους φιλονεικοῦντες, ἀλλ' δὲ μαχόμενοι, οὐχ ὅπως τε πράττειν τοὺς ἀπρόσους ἀγαθόν, ἀλλ' ὅπως ἂν πλείον αὐτοὺς κατατρίβωσιν, ὥσθ' ἦμεν χαῖναι πρὸς ἔν τε σχῆμα συναγαγεῖν ἑκατέραν ἀρχὴν τῆς Πισιδίας, τὴν πολιτικὴν τε αἴμα καὶ στρατιωτικὴν, καὶ δοῦναι τῷ ταύτην ἔχοντι τὴν ἔξουσίαν τὴν τοῦ πραίτορος πάλιν προσήγορας, ὥστε αὐτὸν καὶ τῶν στρατευμάτων τῶν ἐπὶ τῆς χώρας ὄντων κατὰ τὴν ἀνωθεν αὐτῷ ταχθεῖσαν ἐπινομίαν ἐπιτάσσει. καὶ προεβλήθη αὐτῶν νόμον (καὶ τοῖτο δὲ ἄνωθεν τῶν πραιτῶρων ἴδιον ἦν), καὶ ἔστιν μὲν τὰς ἑκατέρας ἀρχῆς σιτήσεις, τὰξιν δὲ χρῆσθαι μὴ τὰς ἐπιτάσσειν (ἀρχέουσι γὰρ αὐτοὶ ¹⁾ τοσοῦτοι), πραιτωριανῆς τῆς τάξεως καλουμένης, καὶ ἐκ πο βατορίων (τοῦτέστιν ἐκ δοκιμασιῶν ²⁾) ἐντεῦθεν προσήγορος γινωσκόμενης. οὕτω γὰρ ἔστιν αἰετὸς, οὕτω προεβόρος τοῖς ἡσιτεύουσιν, οὕτω τοῖς ἀδικούσιν ἀπαραιτίως, ἐτὶ μετὰ πλείονος ἔξουσίας ἅπαντα πράττει. τὸ μὲν καθαρῶς χρῆσθαι ταῖς χάσιν ἡδὴ τοῦ παρ' ἡμῶν ἐναγχοῦς τινός τινος κελεσάντος ἀπάσαις ταῖς ἀρχαῖς, αὐτοῦ δὲ ἀνδομένου τε ἐλπίων, καὶ τὸν ὄρον ὑπέχοντος, καὶ κατ' αὐτὸν διακυβερνήσας τὰ πράγματα, τοῖς τε δόλοισι χρομένηου, τα τε πολιτικὰ καὶ τοὺς ἡμετέροισι διατάσσοντος νόμον, ὥστε, εἰ καὶ τῶν ἐνδοξοτάτων τις ὑπάτικῶν ἐπὶ τὴν ἀρχὴν εἰδοί, καὶ τοῦτο μίσημα τῶν ἔμπροσθεν εἶναι, καὶ δὲ διεκλήρουσιν τὰς ἐπαρχίας ἀνδρες ὑπάτοι τε καὶ ἐξ ὑπάτων, καὶ πραίτορας μικρῶ τῶν ὑπάτων ἐπιτιοῦμενοι, καὶ οὕτω καὶ μικρῶ τῶν Ῥωμαίων ἠ΄ ἔσαν ὄνομα, καὶ τοσοῦτον πεποιθήσασιν, ὅσον οὐδέμια παντελῶς ἔτερος τῶν ἄλλων πολιτειῶν ἴσθονεν ὁ θεός, ὅπερ ἐπὶ τῆς Πισιδίων χώρας ἀρξασθαι πρῶτον βουλομένοθα, ὄνομα καὶ τοῖς ἔμπροσθεν χρονογράφοις εἰρημένον εἰρηκαμεν ³⁾, τὸ πρῶτον ἀπάσης ἐκείνης τῆς γῆς τὸ Πισιδίων ἔθνος ἐξίσχειν, καὶ νῦν δὲ δὴ τὴν ἐπαρχίαν ταύτην δεῖσθαι μέτρονος καὶ σφοδροτέρας ἀρχῆς πιστεύομεν, ἐπειδήπερ καὶ καῖμα μέγισται κατ' αὐτὴν

trum tamen plane sufficisse, et propterea in quibusdam provinciis nostris, in quibus et civilis et militaris magistratus erat, illos semper inter se contendere, semperque pugnare, non ut in subditos aliquid boni conferant, sed ut magis eos atterant, utrique Pisidiae magistratui, tam civili quam militari, unam formam dandam, et illi, qui eam potestatem habet, praetoris appellationem rursus imponendam esse existimavimus, ut is et exercitibus, qui in provincia sunt, secundum nomen a maioribus illi impositum praeficiatur, et legibus praesit (nam et hoc initio praetorum proprium fuit), et utriusque quidem magistratus annonas habeat, cohorte vero una centum cohortium utatur (tot enim sufficient), quibus cohortis praetorianae nomen detur, et ex probatoriis commode hinc missis constitutur. Sic enim venerabilis, sic latronibus terribilis, sic delinquentibus inexorabilis erit, si maiore cum potestate omnia agat. Et quum lex nuper a nobis lata omnibus magistratibus praecipiat, ut puris utantur manibus, ipse quoque illi obtemperet, et iusiurandum praestet, ac res secundum id administret; armis etiam utatur, et civilia secundum leges nostras ordinet. Quare si quis ex gloriosissimis consularibus ad hunc magistratum perveniat, etiam hoc ad imitationem antiquorum fiat, quando consules et exconsulibus et praetores paulo inferiores consulibus provincias sortiti sunt, atque ita paulatim Romanorum nomen amplificaverunt, et tam magnum effecerunt, quantum nulli omnino alii reipublicae deus dedit. Atque hoc in Pisidiam regione primum incipere volumus, quoniam a veteribus etiam chronographis dictum invenimus, Pisidarum gentem illi terrae olim imperasse, et nunc provinciam illam maiore etiam et severiore magistratu egerit credimus, quia maximi in ea pagi sunt et populosi, quique saepius ob publica tributa seditionem movent, et praetoriis illis atque homicidarum regionibus, quae in vertice aliquo montis, qui lupi caput, et Lycocranitarum habitaculum appellatur, sitae sunt, hunc magistratum praeficiendum; et nunc quidem non ordine quodam legitimo, sed quadam incursionis specie ad eum veniendum esse. Si enim magistratus misceatur, et tam militaria

administratione missa nulla ⁴⁾ ad perfectum sufficiens quodammodo erat, propterea ⁵⁾ in quibusdam provinciis nostris, in quibus ⁶⁾ et index civilis erat, et militaris ⁷⁾ alter, semper quidem adinvicem contendentes, semper vero litigantes, non ut aliquid agerent circa subditos ⁸⁾ bonum, sed quatenus amplius eos ⁹⁾ contererent, existimavimus ¹⁰⁾ oportere ad unam ¹¹⁾ quandam figuram colligere magistratum, civilem simul et militare, et dare hanc habenti potestatem praetoris rursus appellationem, ut ipse et militarium imperio in provincia existentium ¹²⁾ secundum antiquitatem ei datum ¹³⁾ cognomen praesit, et ¹⁴⁾ praeponat legibus (et hoc quoque olim praetorum proprium fuit), et habeat quidem utriusque magistratus annonas, officio autem utatur uno ¹⁵⁾ officialium centum (sufficiunt enim ei tanti), praetoriano officio nuncupando, et ex probatoriis hinc ¹⁶⁾ competentibus facto. Sic enim erit nobilis, sic terribilis atrocitantibus ¹⁷⁾, sic iniustis inevitabilis, si eum ¹⁸⁾ multa potestate cuncta gerat ¹⁹⁾; puris ²⁰⁾ quidem utatur manibus, quod iam a ²¹⁾ nostra nuper data lege dictum est omnibus administrationibus, ipso quoque obediende illi, et ²²⁾ iusiurandum subeunte ²³⁾, et secundum eam gubernante ²⁴⁾ causas, et armis utente ²⁵⁾, et civilia secundum nostras disponente ²⁶⁾ leges, ut, si etiam gloriosissimorum aliquis consularem dignitatem habentium ad cingulum venerit, et hoc imitato priorem sit, secundum quod ²⁷⁾ sortiebantur provincias viri consules et ex consulibus et praetores modico consulibus minores, et ita paulatim Romanorum auxerunt nomen, et tantum egerunt ²⁸⁾, quantum nulli ²⁹⁾ praesit alteri aliarum rerum publicarum contulit dens. Quod super Pisidarum regione ³⁰⁾ incipere primum volumus ³¹⁾, eo quod et in prioribus historicis ³²⁾ dictum invenimus, dudum toti ³³⁾ illi terrae Pisidarum gentem

¹⁾ αὐτῷ Hal., Baz., Fet. Int. — ²⁾ τοιτέστιν ἐκ δοξίμ. om. Hal.; ἐκ δοξίμ. ἐντ. προσφ. Baz — ³⁾ ἔπι τοῖς ἔμπρο. χρ. εἰρημένον εἰρηκ. Hal. (om. rell.). — ⁴⁾ Cod. Findob.; adm. multa millia Cod. Mon. — ⁵⁾ Cod. Findob.; praeterea Cod. Mon. — ⁶⁾ Bk.; provinciis nostris, in quibus om. Codd. — ⁷⁾ Cod. Findob.; officialis Cod. Mon. — ⁸⁾ Cod. Findob.; subiectos Cod. Mon. — ⁹⁾ Cod. Mon.; eos om. Cod. Findob. — ¹⁰⁾ Cod. Mon.; aestimavimus Cod. Findob. — ¹¹⁾ Cod. Mon.; utram Cod. Findob. — ¹²⁾ ut ipse et militarium imperium ita existentium Cod. Findob.; et ut tempore militarium in provincia consistentium Cod. Mon. — ¹³⁾ Bk.; natum Codd. — ¹⁴⁾ Cod. Mon.; et om. Cod. Findob. — ¹⁵⁾ Cod. Findob.; uno utatur Cod. Mon. — ¹⁶⁾ Bk.; probatoriis hic Cod. Mon.; praetoriis hic Cod.

Findob. — ¹⁷⁾ Cod. Findob.; sic enim nobilis latroc. Cod. Mon. — ¹⁸⁾ Bk.; sicut Codd. — ¹⁹⁾ Cod. Mon.; gerat cuncta Cod. Findob. — ²⁰⁾ Bk.; prius Cod. Findob.; ut prius Cod. Mon. — ²¹⁾ Cod. Mon.; ad Cod. Findob. — ²²⁾ Cod. Mon.; et om. Cod. Findob. — ²³⁾ Cod. Findob.; obeunte Cod. Mon. — ²⁴⁾ Cod. Mon.; gubernantes Cod. Findob. — ²⁵⁾ Cod. Findob.; amministrante Cod. Mon. — ²⁶⁾ Bk.; disponentes Cod. — ²⁷⁾ Bk.; venerit et prior secundum quotquot Cod. Findob.; venerit et prior honor secundum quod Cod. Mon. — ²⁸⁾ Cod. Findob.; auferunt Cod. Mon. — ²⁹⁾ Cod. Mon.; nullos Cod. Findob. — ³⁰⁾ Cod. Findob.; pisidorum regionem Cod. Mon. — ³¹⁾ Cod. Mon.; volumus Cod. Findob. — ³²⁾ Bk.; historiis Codd. — ³³⁾ Bk.; totius Codd.

αὐτὴν εἰσὶ καὶ πολυάνθρωποι, καὶ πολλὰς πρὸς αὐτοὺς στασιασοῦσαι τοὺς δημοσίους φόρους, καὶ τοῖς τε ληστροκοῖς ἐκείνοις καὶ ἀνδροφόνους χωροῖς, ἔπερ ἐπὶ τινος ἀκρωρείας λύκου κεφαλῆς καλούμενης Ἰδρυτῆα ¹⁾, Λυκοκρανιῶν ²⁾ τε οὐκ ἐπισημῶν ὀνομαζέται, τὴν ἀρχὴν ταύτην ἐφροσάσθαι. καὶ οὐκ μὲν οὐ ³⁾ κατὰ τάξιν νόμιμον ἐπ' αὐτὴν χωρεῖν, ἀλλὰ κατὰ τινος ἐπιδρομῆς σχήμα, τῆς δὲ ἀρχῆς μίγνυμένης, καὶ συνιδεμένων ἐκ ταύτων τῶν τε στρατιωτικῶν, τῶν τε ἀρχικῶν παρασῆμων, ἐπομένου τε αὐτῶν καὶ τοῦ στρατιωτικοῦ πλήθους παντός, ὁπόσον τῆς ἐπαρχίας ἔστιν, καὶ πρὸς γε τῆς πολιτικῆς τάξεως ὅλης, ἀεμνῆς τε ἤδη τῆς προσηγορίας αὐτοῦ καθιστώσεως, καὶ τετιμημένης τῆ τοῦ πραγματοῦ ἐπωνυμίας. τίς οὐκ ἂν αὐτὸν φοβίσειεν, τίς δὲ οὐκ ἂν ἀδραστεῖ, ὁμοῦ μὲν τοὺς νόμους, ὁμοῦ δὲ τὰ ὄπλα θεωρῶν εἰς ταῦτό συνιόντα; καὶ αὐτόθεν ἀδραστεως προκειμένης ἢ κατακοῦσαι τῶν νόμων, καὶ θαρσύνειν τε καὶ σώζεσθαι, ἢ μόνον ἀντιβλέψαντας εὐθύς ἀπολωλέναι, τῶν ὄπλων ἐγγύθεν ἐπικουρούτων τοῖς νόμοις.

Κε φ. β.

Δεῖ τοίνυν τὸν τὴν ἀρχὴν παραλαμβάνοντα ταύτην (προῖκα δὲ αὐτὴν αὐτῷ δίδομεν ἀεὶ καὶ ἐπ' οὐδὲν μαντελῶς μισθῶ, ὅπως ἂν καὶ αὐτὸς ἀδρότατος μείνοι, καὶ τοῖς ἐκ τοῦ δημοσίου μόνοις ἀρκούμενος, ταῦτο ὅπερ καὶ ὁ πρῶτος ἡμῶν λέγει νόμος) οὕτω χρῆσθαι τοῖς υπηκόοις, ὡς ἐν τῷ προτέρῳ διετυπώσαμεν νόμῳ, δικαίως τε καὶ καθάρως καὶ μετὰ τοῦ δραστηρίου φιλανθρώπου, καὶ ἀνδροφονίας τε καὶ μοιχείας ἐξεκαύειν τῆς χώρας, καὶ παρθένων ἄρπαγας, καὶ ἀδικίαν ἅπασαν, καὶ τοὺς ταῖτα πλημμελοῦντας κατὰ τοὺς ἡμετέρους κολάζειν νόμους, καὶ ἐρυθρῶν γε μηδ' ἓνα τῶν ἀδικούντων, κἂν εἰ τῶν μειζόνων εἴη, μηδὲ ὑποκατακλίναςθαι τοῖς ἀπειλεῖν μὲν οὐδ' οἰοῦν, προφάσεις δὲ ἀσεβείας ⁴⁾ παρέχεσθαι δυναμένοις, ἀλλὰ διὰ πάντων τηρεῖν τὸ δίκαιον, καὶ ἀποβλέπειν εἰς τοὺς ἡμετέρους

taría quam magistratus insigniâ coniungantur, omnes militares quoque copiae, quae in provincia sunt, ut insuper tota civilis cohors, cui augusta appellatio iam data, quaeque praetoris cognomine honorata est, eam sequantur, quis eum non timeat, quis eum non revereat, quum tam leges quam arma in unum coire videt! electio quoque eo ipso proposita sit, utrum legibus obtemperare, et securus esse atque servari, an intuleri tantum ex adverso et statim perire velit, cum arma et propinquo legibus auxilium ferant.

CAP. II.

Quare qui hunc magistratum suscipit (semper autem eum gratis et nullo plane dato pretio illi damus, ut et ipse incorruptus maneat, et is solum, quae a fisco dantur, contentus sit: quod etiam prior nostra lex dicit), ita se erga subditos gerere debet, quemadmodum in priore lege constitimus, iuste scilicet et sancte et humaniter cum severitate; homicidia, adulteria, virginum raptus omnemque iniustitiam et prociacia expellat; qui ea committunt secundum leges nostras puniat, neminemque ex delinquentibus, licet ex maioribus sit, revereat, neque iis se submittat, qui plane nihil prodesset, occasionem vero iniustitiae praeberere possunt. Sed ubique iustitiam servet, atque ad leges nostras respiciat, secundum eas iudicet, et ut subditi nostri secundum eas vivant et regantur, efficiat, deum ante oculos habeat et timorem nostrum, neque

tem praesidisse ⁵⁾, sed et nunc quoque regionem hanc egere ⁶⁾ maiore et vehementiore cingulo credimus ⁷⁾, et quoniam vici maximi in ea sunt et populosis, et crebro et circa ipsa ⁸⁾ resultantibus tributa fiscalia, et latrocinantibus illis et homicidiis ⁹⁾ praediis, quae ¹⁰⁾ in aliqua summitate montis, Lupi caput appellata, commendantur ¹¹⁾ (Lycocrauratum i. e. ¹²⁾ Lupicapitorum habitaculum nominatur ¹³⁾), administrationem hanc praeside; et nunc quidem non ¹⁴⁾ secundum ordinem legitimum ad eam accedere, sed ¹⁵⁾ secundum quandam discussionis figuram; cingulo autem mixto, et compositis in idem et militaribus et iudicialibus signis, sequente quoque eam militari multitudine cuncta, quanta ¹⁶⁾ in provincia est, insuper et civili officio toto ¹⁷⁾, nobili iam ¹⁸⁾ appellatione eius constituta et praetoris honorato cognomine, quis non eum pertimescat, quis non revereat ¹⁹⁾ simul et leges et arma conspiciens in unum convenientia ²⁰⁾, et hoc ipso ²¹⁾ conditione proposita aut obedire legibus, et confidere ²²⁾ atque salvari, aut solum e contrario despicentes repente deperire, quum arma ²³⁾ de proximo legibus auxiliantur?

CAP. II. Oportet igitur hoc cingulum assumentem, quum gratis hoc ei praebeamus semper et sub nulla penitus mercede, ut et ipse sine redemptione perduret, et his, quae de fisco dantur, solum contentus (hoc etiam prior nostra dicit lex), sic utens subiectis, sicut in priore dispositis constitutione, iusteque et pure et cum industria clementer, et homicidia et adulteria expellens de provincia, et virginum raptus ²⁴⁾, et iniustitiam omnem, et hoc delinquentes secundum nostras punire ²⁵⁾ leges, et erubescat ²⁶⁾ nullum violentorum, licet maiorum sit, neque succumbat eis ²⁷⁾, qui prodesset quidem nihil, occasionem autem impietatis praeberere possunt; sed

¹⁾ ἄπερ ἐπὶ τινος ἀκρωρείας λύκου κεφαλῆς Ἰδρυτῆα: Hal. — ²⁾ Hal., Bas., Vet. Int.; λυκοκρανίας Scrimg. — ³⁾ οὐ om. Hal. — ⁴⁾ τοῖς ὑφελος μὲν οὐδοτοῖον, προφάσεις δὲ ἀσεβείας Hal. — ⁵⁾ Cod. Mon.; praedisse Cod. Findob. — ⁶⁾ Bk. ed. ster.; erigere Codd. — ⁷⁾ Bk. ed. ster.; credidimus Codd. — ⁸⁾ Bk.; tempora Cod. Findob.; ipsam Cod. Mon. — ⁹⁾ Bk.; homicidiis Codd. — ¹⁰⁾ praediisque Cod. Mon.; praediis qui Cod. Findob. — ¹¹⁾ Bk. ed. ster.; commorentur Cod. Findob.; appellare et moratur Cod. Mon. — ¹²⁾ Cod. Mon.; i (i. e.) om. Cod. Findob. — ¹³⁾ Cod. Findob.; vocant Cod. Mon. — ¹⁴⁾ Cod. Mon.; minime

quidem non Cod. Findob. — ¹⁵⁾ Cod. Findob.; etiam add. Cod. Mon. — ¹⁶⁾ Cod. Findob.; quae Cod. Mon. — ¹⁷⁾ Bk.; officium totum Codd. — ¹⁸⁾ Cod. Mon.; toto, tam nobili app. Cod. Findob. — ¹⁹⁾ Bk.; reverteatur Cod. Findob.; eum revertatur Cod. Mon. — ²⁰⁾ Cod. Mon.; simul leges et arma consp. unum conveni Cod. Findob. — ²¹⁾ Cod. Mon.; hac ipsa Cod. Findob. — ²²⁾ Cod. Mon.; confiteri Cod. Findob. — ²³⁾ Bk.; omnes Codd. — ²⁴⁾ Cod. Mon.; raptum Cod. Findob. — ²⁵⁾ Cod. Mon.; punias Cod. Findob. — ²⁶⁾ Cod. Mon.; erubescas Cod. Findob. — ²⁷⁾ subcumbat ei Cod. Mon.; subditus qui Cod. Findob.

ρους νόμους, καὶ δικάζειν καὶ αὐτοὺς, καὶ τοὺς ὑπηκόους τοὺς ἡμιτέρους καὶ ἐκείνους ποιεῖν ἵν' τε καὶ πολιτεύσονται, καὶ πρὸς θεὸν ἀφορῶν καὶ τὸ ἡμιτέρον δέος, ἕτερον δὲ μηδὲν παντάπασιν ἔγνωσιν. ὥστε μὴδὲ ἐκ τῆς ἐλευθερίας φοιτῶν ἐνταῦθα συγχρόνως¹⁾ καὶ ἐπὶ πράγμασι²⁾ μετρίως ἡμᾶς ἐνοχλεῖν, ἀλλ' αὐτὸν πρότερον ἀποδοῦναι πάντων, καὶ διακρίνειν αὐτὰ, καὶ μνησθῆναι τῆς ἀμενότητος, ἣν αὐτῷ δεδώκαμεν, ὅτω χοῦσθαι τῷ πράγματι, ὡς ἀνυπεύθυνον ἑαυτῷ τῆν ἀρχὴν γενέσθαι, γινώσκοντα³⁾, ὡς εἴπω τις αὐτῷ προσελθὼν εἶτα μὴ τίχοι τῶν δικαίων, καὶ ἀνοχασθεῖν ταῦτα ἡμῖν προσαγγέλλειν, ὁ ἄγων αὐτῷ τὸ λοιπὸν πρὸς ἡμᾶς ἔσται. ἡμεῖς γάρ, ὥσπερ αὐτὸν τιμησάμεν τῇ τῆς ἀρχῆς αἰξήσει, οὕτως, εἴπω αὐτὸν εὐροίμεν ἀναξίως τοῦ ἡμιτέρου σκοποῦ χορηγῶν τοῖς παραδεδομένοις αὐτῷ, θεῷ τε ὑπερεταύμινοι, καὶ τοῖς νόμοις ἀμύνοντες, προσήκοντες αὐτὸν μετελευσόμεθα, εἴτε⁴⁾ εὐροίμεν ἢ κλέπτοντα τίχον, ἢ χάριτος ἢ ἀπεχθείας ἡτημένον, ἢ τοὺς ἡμιτέρους παραβαλόντα νόμους. βουλόμενοι γάρ το ὑπῆκοον ἀνορθῶσαι καὶ τὰ μέχρι νῦν θεραπεύσαι κατὰ, χρημάτων τε ὑπεριδόμεν μεγάλων, καὶ πρὸς ταύτην ἰδεῖν τὴν διατύπωσιν ἐσπευσάμεν.

Κε φ. γ'.

Δεῖ δὲ πῶτον μὴ μόνον τῶν ἔμπροσθεν ἡμῖν ἠρηθῆναι προνοεῖν, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς κηδεσθαι τῆς τῶν πόλεων ἀφθονίας, καὶ τοῦ μὴδὲν τοῖς πολιταῖς ἐκλείπειν, ἐπισκοπεῖν δὲ καὶ τὰ τῶν πόλεων ἔργα, καὶ μὴ συγχωρεῖν μηδὲ κατὰ τοῦτο αὐτὰς ἑαυτῶν ἐπίστοιους γίνεσθαι, ἀλλὰ καὶ τοὺς τῶν ὑδάτων ὀλλοῦς καὶ γεφύρας καὶ τελεχὰ καὶ ὁδοὺς ἀπευθύνειν ἐπανορθῶσαι, καὶ μὴ συγχωρεῖν τοῖς ἐκείσιν φοιτῶσι. πράττειν τοὺς ἡμιτέρους ὑπεκείους κατὰ τι βαρύνειν, μηδὲ ταύτας δὴ τὰς ἐξ ἔθους πονηροῦ γινόμενας προστάξεις παραλαμβάνειν, ὅσαι περὶ τελοποιίας τε καὶ ὀδοστρωσίας, καὶ ἄλλας μυρίας αἰτίας προΐκασιν ἐκ τῶν θρόνων τῆς σῆς ὑπεροχῆς. τούτων γάρ ἀπάντων ἔνικεν, καὶ εἰ τι τοιοῦτον ἕτερον, οὐδένα συγχωρήσει τοὺς ὑπεκείους τοὺς ἡμιτέρους ἀδικεῖν, οὐδὲ προαιδέσθαι ψήφος τῶν⁵⁾ θρόνων τῶν ὁσῶν τοιοῦτά τι λέγουσα (καὶ γὰρ ἡδὴ τοῦτο κεκαλόκαμεν), ἀλλ' αὐτοῖς μὲν ἀπάντων ἐπιμελήσεται. Εἰ δὲ τίνα ἡμεῖς

neque praeterea aliud quidquam plane cogitet, ne ex provincia multi huc veniant, et propter exiguas res molestiam nobis afferat, sed ipse prius omnia cognoscat et diiudicet, ac memor dignitatis, quam illi dedimus, ita hac in re versetur, ut magistratus eius inculpatus sit, sciens, si quis ipsum audeat, et ius suum non consequatur, eaque ad nos referre cogatur, ipsi rem nobisicum futuram esse. Nam sicuti magistratu ampliore eum honoravimus, ita si eum iis, quae ipsi dedimus, non secundum consilium nostrum utentem deprehenderit, nos deo servientes legibusque subvenientes eum, ut decet, puniemus, sive ipsum furantem, vel gratiae aut odio cedentem, vel leges nostras transgredientem deprehenderit. Quum enim subditos erigere, et malis, quae hactenus invaluerunt, mederi velimus, magnas opes despeximus, atque ad hanc constitutionem animum adiciere voluimus.

CAP. III.

Neque vero eorum solum, quae ante a nobis dicta sunt, curam gerere, sed etiam ut in urbibus omnium rerum sit abundantia, nec civibus quid desit, eum providere oportet. Inspiciat quoque opera civitatis, nec hac in parte eas deteriores fieri permittat, sed ut aquae ductus, pontes, muri, et viae reficiantur, operumque, nec patiarur, ut exactores, qui illuc veniunt, subditis nostris aliqua in re graves sint, neque leges illas mala consuetudine introductas, quae de muris extruendis, viis sternendis, et infinitis aliis causis a sede excellentiae tuae profisciscuntur, suscipiat. Horum enim, omnium causa, et si quae sunt eiusdem generis alia, nemini subditos nostros iniuria afficere permittat, neque sententia a sede tua feratur, quae tale quid dicat (nam hoc iam prohibuimus), sed ipse omnium curam gerat. Si vero mittamus aliquem secundum pragmaticam nostram sanctionem, quam fortasse ad tuam praefecturam mitemus, ille prius examinet, quae nobis probantur

sed per omnia servet quod instum est, et⁶⁾ respiciat ad leges nostras, et indicet secundum eas, et subditos nostros secundum eas⁷⁾ faciat et vivere⁸⁾ et conversari, et ad deum⁹⁾ respicere nostramque formidinem, alterum vero nullum debeat omnino considerare. Et neque ex provincia venire hic frequenter, et subtilitibus¹⁰⁾ mediocribus nos adire¹¹⁾, sed ipsum prius audire omnia, et¹²⁾ discernere ea, et memorem¹³⁾ honoris, quem ei dedimus, sic uti¹⁴⁾ causis, ut sine reatu ei cingulum fiat, scienti, quia, si quis eum adierit, deinde non mernerit quod instum est, et coactus¹⁵⁾ haec nobis nuntiaverit¹⁶⁾, certamen ei de cetero adversus nos erit. Nox enim¹⁷⁾, sicut enim honoravimus administrationis augmento¹⁸⁾, ita si eum invenerimus¹⁹⁾ indigne et citra nostram intentionem²⁰⁾ utentem²¹⁾ his, quae tradidimus²²⁾ ei, et deo ministrantes, et legibus auxilium ferentes competentem eum castigabimus²³⁾, si inveniamus furantem forsitan, vel gratia aut inimicitia victum²⁴⁾, aut nostras transcendentem leges. Volumus enim subiectos erigere, et quae hactenus sunt mederi malis, pecuniam autem despeximus magnas²⁵⁾, et ad hanc respicere dispositionem studuimus.

Cap. III. Convenit autem eum non solum his, quae dudum a nobis sunt dicta, prospicere, sed etiam curam habere civitatum abundantiae, et ut nihil civibus²⁶⁾ desit; contemplari quoque opera civitatum, et non permittere neque secundum hoc eas sui minores fieri, sed etiam aquaeductus, et pontes, et muros, et itinera reparare studere, et non permittere illic²⁷⁾ venientibus exactoribus nostros collatores in aliquo praegravare; neque ea, quae²⁸⁾ ex consuetudine maligna sunt²⁹⁾, praecipua suscipere, quae de murorum fabricatione, et itineribus sternendis, et aliis decem millibus³⁰⁾ causis procedunt a sedibus tuae celsitudinis. Horum enim omnium

¹⁾ *Sering., Bas.; συγχρόνως Hal. — 2) γράμμασι *Hal., Bas. — 3) γινώσκοντι *Hal., Bas., Fet. Int. — 4) *et ye Bas. — 5)* *ἐκ τῶν Bas., Fet. Int. — 6)* *Cod. Mon.; et om. Cod. Findob. — 7)* *Bk.; et subditos nostros secundum eas om. Codd. — 8)* *Cod. Mon.; viveret Cod. Findob. — 9)* *Cod. Findob.; eum Cod. Mon. — 10)* *Bk.; subtilibus Codd. — 11)* *Cod. Mon.; audire Cod. Findob. — 12)* *Cod. Mon.; et om. Cod. Findob. — 13)* *Bk.; memorari Codd. — 14)* *Bk.; sicut Codd. — 15)* *Cod. Mon.; eo actus Cod. Findob. — 16)* *Cod. Mon.; enuntiaverit Cod. Findob.; denunciaverit Bk. — 17)* *Cod. Mon.; enim om. Cod. Findob. — 18)* *Bk.; augmentum****

Codd. — 19) *Cod. Mon.; inveniremus Cod. Findob. — 20)* *Cod. Findob.; indignationem Cod. Mon. — 21)* *Bk.; utente Codd. — 22)* *Cod. Findob.; tradimus Cod. Mon. — 23)* *Cod. Findob.; castigavimus Cod. Mon. — 24)* *Cod. Findob.; convictum Cod. Mon. — 25)* *Cod. Findob.; pec. de proximis magnas Cod. Mon. — 26)* *Cod. Mon.; minime civilibus Cod. Findob. — 27)* *Cod. Findob.; illuc Cod. Mon. — 28)* *Cod. Mon.; quae om. Cod. Findob. — 29)* *Cod. Findob.; fuerint Cod. Mon. — 30)* *Bk.; aliis densimilibus Cod. Findob.; aliis denis millibus Cod. Mon.*

καὶ τὰς τῶν, καὶ παρασκευάζειν ἐπιτελεῖν μὲν τοῖς
 ἰσχυροῦσιν, ἡμέρους δὲ καὶ σώφρονας τοὺς ὑπη-
 κούς πρὸς ἀλλήλους ἀποτελεῖν. καὶ μήτε τὰς πό-
 λεις στασιάζεσθαι συγχαρεῖν, μήτε τοὺς κώμητας¹⁾
 ἀπαυθαδιάζεσθαι πρὸς τὸ δημοσίον, ἔχειν τε ἐπι-
 θέσει τὴν ἔξουσιαν, ἐξηρημένου παντελῶς οὐδ' ἔνος.
 Ἔπειτα δὲ καὶ ταύτην τὴν ἀρχὴν ἐν ταῖς μέσαις τε-
 ταγμένην, καὶ ἐν τῷ τῶν περιβλεπτῶν ἀρχόντων
 ἀριθμῷ γυρομένην, ὥστε ὅσα ἐπὶ τῶν παλαιῶν μὲν
 βικαρίων, νῦν δὲ κομητῶν Ἰουστινιανῶν τῆς τε
 Πακατιανῆς Φρυγίας, τῆς τε πρώτης Γαλατίας ἐστί,
 καὶ τοῦ περιβλεπτοῦ κομητοῦ τῆς ἑω, καὶ τῶν περι-
 βλεπτῶν ἀνδοπατίων, ταῦτα καὶ ἐπ' αὐτῷ καθεστάν-
 ναι, καὶ εἶναι αὐτὸν περιβλεπτοῦ ἀρχοντία. καὶ τὰς
 ἐφέσεις τῆς παρ' αὐτοῦ γινομένης ἐν ταῦτα στελλε-
 σθαι τε καὶ ἐξετάζεσθαι, καθάπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλ-
 λων τῶν σπεκταβίλων ἀρχόντων, εἰσαγγεῖσθαι τε ἐν
 τῷ δικαστηρίῳ τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων, συναρρω-
 μένου τῆς ἐπιδοσεως καὶ τοῦ ἐνδοξοτάτου κοιμισίω-
 ρου τοῦ θεῖου ἡμῶν παλατίου, διοίτι τὴν ἀρχήν, εἰ
 καὶ τε στρατιωτικὸν εἶχεν, ἀλλ' οὖν ὅλην πρὸς τὸ
 νομιμώτερον μεταβαλοῦσαν σχῆμα, δεῖ ταύτην ἔχειν
 ἀναγκάτως τὴν τάξιν τὴν μέχρι νῦν ἐπὶ τῶν σπε-
 κταβίλων ἀρχόντων πεφυλαγμένην κατὰ τὸ κεκρατη-
 κὸς ἄνωθεν ἔθος.

Κεφ. ε'.

Ἐπειδὴ δὲ ἐναγχος θεῖαν διάταξιν γράψαντες
 τὰς ἀρχαὶ πεντακοσίων νομισμάτων ἐψηφίσαμεν δίκας²⁾
 ἐπὶ τοῖς περιβλεπτοῖς ἀρχουσιν ἐν τάξει θεῖου δικα-
 στηρίου καταξιεῖσθαι νομοδοτηζομεν, διαπίλο-
 μεν, εἰ τοιαύτη τις γένοιτο δίκη, κατὰ τὴν Πισιδίαν
 μόντα μόνον, εἴτε ἐκ παραπομπῆς ἡμετέρας, εἴτε
 ἐκ τινος τῶν ἐνδοξοτάτων ἡμῶν ἀρχόντων, εἰ μὴ
 περιβλεπτοῦ ὁ δεδομένος εἴη δικαστῆς, μὴ πρὸς τὸν
 περιβλεπτοῦ Ἰουστινιανὸν κομητὰ τῆς Πακατιανῆς
 Φρυγίας (τοῦτο ὅτι πρῶτον νομοδοτηζομεν)
 ποιεῖν, ἀλλ' ἐπ' αὐτὸν γένησθαι τὴν ἐφεση τῆς
 ἐπιδοσεως τῆς αὐτοῦ, αὐτὸν τε αὐτῆς ἀφορᾶσθαι κατὰ
 θεῖον ἀρροατηρίου σχῆμα (καὶ γὰρ δὴ καὶ τοῦτω
 ἀμνημονοῦν τὴν ἀρχήν), αὐτὸν τε αὐτῇ ἰέλιον ἐπι-
 τεδῆναι διαπίλομεν ἵκον, οὐκ ἀναπεμπόμενον πρὸς
 ταύ-

sed in omnes potestatem habeat, ne uno quidem plane
 excepto. Constitutus autem sit etiam hic magistratus
 inter medios, et ad spectabilium iudicum numerum
 adscriptus. Quare quae in veteribus vicariis, nunc
 vero comitibus Iustinianeis Pacatiana Phrygiae et
 primae Galatiae, nec non spectabili comite Orientis
 et spectabilibus proconsulibus sunt, haec in eo quoque
 obtineant, et sit index spectabilis. Appellationes etiam
 contra illum factae huc mittantur atque examinentur,
 sicuti in reliquis quoque spectabilibus iudicibus fieri
 solet, et in iudicium gloriosissimorum praefectorum in-
 troducantur, causam simul audiente gloriosissimo quaes-
 tore sacri nostri palatii, quoniam, licet magistratus
 ille militare quid habeat, tamen, quum totus in for-
 mam magis legitimam mutatus sit, necessario eundem
 ordinem habere debet, qui hucusque in spectabilibus
 iudicibus secundum consuetudinem iam olim obtinentem
 servatus est.

CAP. V.

Quoniam vero nuper sacra constitutione conscripta
 sancivimus, ut causae appellationum, quae summam
 quingentorum aureorum non excedunt, a spectabilibus
 iudicibus secundum ordinem sacri auditorii examinen-
 tur, constituimus, ut, si talis quaedam causa emergat,
 in Pisidia tamen sola, sive ex delegatione nostra, sive
 alicuius ex gloriosissimis nostris praesidibus, nisi index,
 qui datus est, spectabilis sit, non ad spectabilem comi-
 tem Iustinianum Pacatiana Phrygiae deferatur
 (qua de re antea legem tulimus), sed ut in provincia
 eius ad eum appelletur, et ipse de ea secundum sacri
 auditorii formam cognoscat (nam et hoc modo magi-
 stratum honoramus), atque ipse perfectam illi formam
 imponat, sancimus, neque remittat ad felicem hanc
 urbem, ne litigantes exiguis de causis magnas pertur-
 bationes et damna sustineant.

CAP. VI.

nantes, mansuetos autem et castos collatores inter alterutros fieri. Et neque civitates tumultuari permittat,
 neque vicaneos resultare contra fiscum³⁾, habeat autem super omnes potestatem⁴⁾, excepto penitus nullo.
 Sitque etiam haec administratio inter medias constituta⁵⁾ et in spectabilium iudicum numerum conscripta, ut
 quaeomque olim quidem in vicariis, nunc autem comitibus Iustinianis et Pacatiana Phrygiae et primae Gal-
 latiae sunt, et spectabili comite Orientis, et spectabilibus proconsulibus, haec etiam in isto consistant, et sit
 spectabilis index. Et appellationes ab eo factae⁶⁾ hic destinantur⁷⁾ et examinentur, sicut in aliis a⁸⁾ spe-
 ctabilibus iudicibus, atque introducantur in foro gloriosissimorum praefectorum, pariter audiente negotium et
 gloriosissimo quaestore sacri nostri palatii, eo quod⁹⁾ cingulum, licet aliquid militare habuerit, sed tamen totum
 totum¹⁰⁾ ad legellorem¹¹⁾ mutatum figuram oportet habere necessario ordinem, qui hactenus in spectabilibus
 est¹²⁾ iudicibus observatus secundum quae tenuit olim consuetudo.

CAP. V. Quia vero nuper sacram constitutionem scribentes usque ad quingentos solidos appel-
 lationum¹³⁾ causas a spectabilibus iudicibus in ordine sacri auditorii¹⁴⁾ examinari decrevimus, sancimus,
 si aliqua talis¹⁵⁾ fuerit lis, in Pisidia tamen solum, sive ex delegatione nostra, sive ex alicuius
 gloriosissimorum nostrorum iudicum¹⁶⁾, si non spectabilis datus fuerit index, non ad spectabilem
 Iustinianum comitem Pacatiana Phrygiae (hoc, quod dudum sancimus) advenire, sed ad eum deferri appel-
 lationem provinciae suae, ipsumque eam¹⁷⁾ audire secundum¹⁸⁾ sacri auditorii figuram (utique etiam in
 hoc nobilitamus magistratum¹⁹⁾) ipsumque²⁰⁾ ei definitivam imponere sancimus formam, non remittendam²¹⁾ ad

¹⁾ Ita emendare non dubitavimus quod antea lege-
 batur κώμητας. — ²⁾ δίκας ὡς Spring., Bas., Hal.
 (δίκας τὰς Hal. in nota-eoq. op.); ὡς delendum esse
 vidit Homb. neque id habuisse videtur Fel. Int. —
³⁾ neque vicaneos resultare contra fiscum Cod. Mon.;
 neque inecos res esse fiscum Cod. Findob.; neque comi-
 tes resultare in fiscum Lh. — ⁴⁾ Cod. Mon.; potestates
 Cod. Findob. — ⁵⁾ Bk.; constitutas Cod. Findob.; con-
 stituta Cod. Mon. — ⁶⁾ illo factas Cod. Findob.; eo
 factas Cod. Mon. — ⁷⁾ Cod. Mon.; declinentur Cod.
 Findob. — ⁸⁾ Cod. Findob.; a om. Cod. Mon. — ⁹⁾ Cod.
 Mon.; eoque Cod. Findob. — ¹⁰⁾ Cod. Mon. (f); sed

tantum Cod. Findob. — ¹¹⁾ Bk.; alegoricorum Cod.
 Findob.; allogom Cod. Mon. — ¹²⁾ Bk.; et Cod. Findob.;
 om. hoc verbum Cod. Mon. — ¹³⁾ Cod. Mon.;
 appellationes Cod. Findob. — ¹⁴⁾ Cod. Mon.; auditorii
 Cod. Findob. — ¹⁵⁾ Cod. Mon.; talis aliquando Cod.
 Findob. — ¹⁶⁾ Bk.; iudicum om. Cod. Findob.; sive
 alicuius glor. nostr. ex iudicum Cod. Mon. — ¹⁷⁾ Cod.
 Mon.; eum Cod. Findob. — ¹⁸⁾ Cod. Mon.; sed Cod.
 Findob. — ¹⁹⁾ Bk.; magistrum Codd. — ²⁰⁾ Cod.
 Mon.; ipsum quem Cod. Findob. — ²¹⁾ Cod. Findob.;
 remittentem Cod. Mon.

καύτην τὴν εὐδαίμονα πόλιν, ὅπως ἂν μὴ μικρῶν ἔνεκεν προφάσεων μεγάλας οἱ δικαζόμενοι ταραχάς τε καὶ ζημίας ὑπομένοιεν.

Κεφ. ε΄.

Ὅπως δὲ ἂν εἰδοῖεν καὶ οἱ παραλαμβάνοντες τὴν τε τοῦ πραίτωρος ἀρχὴν, τὰς τε ἄλλας τὰς παρ' ἡμῶν ἐξευρημένας τε καὶ ἐξευρησόμενας, κατὰ τίνα προσέχει τροπὸν διακυβεσθῆναι τὰς ἀρχάς, συνείδωμεν μὴ μόνον αὐτοῖς προσέχειν τὰ σύμβολα τῆς ἀρχῆς ἐν τοῖς καλουμένοις κωδικείοις, ἀλλὰ καὶ ἐγγράφειν τὸν τροπὸν, καθ' ὃν διοικισίαν τὴν ἀρχὴν (ἔπιρ οἱ πρὸ ἡμῶν νομοθεταὶ mandata principis¹⁾ ἐκάλουν), ὥστε αὐτοῖς πρὸς ταῦτα ἀποβλέποντας τὴν οὐκείαν ἀπευθύνειν ἀρχὴν, καὶ ταύτην τοῖς ἡμετέροις ὑπηκόους διὰ πάντων ἀφελεῖν. τοιγαροῦν καὶ ἀποτεθῆναι κατὰ τὸ θεῖον ἡμῶν λατρουλοῦν τὰ τοιαῦτα θεῖα μανδάτα διεκελευσάμεθα, ὅπως ἂν ἅμα τοῖς κωδικείοις διδοῖτο τοῖς ἀρχουσι, τὸν τε ὄρκον παρεχομένοις, ὃν ἐπὶ τῆς θείας ἡμῶν διατάξεως ἐγράψαμεν, τὰ ἄλλα τε ἅπαντα οὕτω διοικουμένοις, ὡς ἡμεῖς ἐτάξαμεν. Ὑποιεθήσεται δὲ καὶ τις ἀπογραφή παρ' ἡμῶν τῶδε τῷ θεῖῳ νόμῳ, δηλοῦσα τί μὲν προσήκον ἔστω τὸν γινόμενον παρέχειν προφάσει τῶν τῆς ἀρχῆς συμβόλων εἴτε ἐν τῷ θεῖῳ λατρουλοῦ, εἴτε ἐν τῷ δικαστηρίῳ τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων²⁾, τί δὲ τὸ διδόμενον αὐτῷ τε καὶ τῷ παρέδρῳ καὶ τοῖς περὶ αὐτὸν, οὕτω τε τῆς παρ' ἡμῶν περὶ τὰς ἀρχάς προνοίας ἅπασι φανερᾶς γενομένης, ἐκείνων ἡμῶν καθαρὰν καὶ πανταχοῦθεν δεδοκιμασμένην τὴν ἑαυτοῦ παρέχειν ὑπουργίαν. §. 1. Τοῦτον δὲ δὴ τὸν νόμον δέξει μὲν ἅπασιν ἢ τῶν θεῶν ἡμῶν διατάξεων ἀνάγνωσις (καὶ γὰρ δὴ καὶ τοῦτον ἐκεῖσε γραφῆναι παρεκελευσάμεθα), αὐτὸς δὲ εἰς ἔργον ἄξεις, ὅπως ἂν μίλην διὰ πάντος ἐν αὐτοῖς τοῖς ἔργοις ἐκλάμπων τε καὶ φαιδόμενος. Dat. XV. Kal. Iun. Constantinop. Belisario V. C. Co ns. [535.]

Δεῦ παρέχσθαι τῷ πραίτωρι Πισιδίας αὐτῷ μὲν ὑπὲρ ἀνόνων καὶ καπίτων καὶ λοιπῆς παραψυχῆς sol. CCC, τῷ αὐτοῦ παρέδρῳ sol. LXXI³⁾, 17

ad hanc felicissimam civitatem, ut non⁴⁾ parvarum causa⁵⁾ occasionum maximas litigantes turbas damnatae sustineant.

CAP. VI. Ut autem sciant et qui percipiunt praetoris administrationem, et alias, quae a nobis adinventae⁶⁾ sunt et adveniuntur⁷⁾, quemadmodum competat cingula gubernari, prospeximus non solum eis praebere magistratus insignia in⁸⁾ his, qui vocantur codicilli, sed etiam inscribere modum, secundum quem regant administrationem (quae ante nos legislatores mandata principis appellabant), ut ipsi ad ea respicientem suam regant administrationem, et ita nostris subiectis in omnibus prosint. Igitur etiam recondi in sacro nostro laterculo huiusmodi divina⁹⁾ mandata praecipimus¹⁰⁾, quatenus una cum codicillis dentur iudicibus et insirandum praebentibus, quod in sacra nostra constitutione¹¹⁾ conscripsimus, et alia universa ita regentibus, sicut nos iussimus. Subiicitur autem etiam quaedam descriptio a nobis huic sacrae legi, declarans quantum quidem competat ordinatum praebere occasione codicillorum cinguli sive in sacro laterculo, sive in praetorio¹²⁾ gloriosissimorum praefectorum, quod autem dandum sit ipsi et assessori et qui¹³⁾ circa eum sunt, sicut a nobis¹⁴⁾ circa administrationes providentia cunctis¹⁵⁾ manifestata¹⁶⁾, illum nobis decet¹⁷⁾ parum et undique approbatum suum praebere ministerium. §. 1. Hanc itaque¹⁸⁾ legem declarabit quidem universis¹⁹⁾ et sacramentum nostrarum constitutionum lectio, nam et²⁰⁾ haec tibi conscribi praecipimus, ipse autem ad effectum perducet²¹⁾, quatenus maneat semper ipsis operibus effulgens et lucescens. Dat. XV. Kal. Iunias, Constantinop. 22) Belisario V. C. Co ns. [535.]

Oportet praebere praetori Pisidiae ipsi quidem pro annonis et capitibus et reliquo emolumento solidorum numero

1) ἀποκρίσεις ἀρχοντικές Hal., Bas. — 2) εἴτε ἐν τῷ θεῖῳ — ὑπάρχων om. Cod. Bol., Hal.; cf. Heimbach l. c. p. 326. — 3) ὀψ' Hal., Bas. — 4) Cod. Findob.; non om. Cod. Mon. — 5) Cod. Mon.; causam Cod. Findob. — 6) Cod. Findob.; inventae Cod. Mon. — 7) Codd.; adveniuntur Bk. — 8) Cod. Mon.; ab Cod. Findob. — 9) Cod. Mon.; om. divina Cod. Findob. — 10) Cod. Mon.; praecipimus Cod. Findob. — 11) Cod. Mon.; constitutionem Cod. Findob. — 12) Cod. Mon.; praetorium Cod. Findob. — 13) Cod. Mon.; qui om. Cod. Findob. — 14) sicut

CAP. VI.

Ut autem illi, qui praetoris magistratum vel alios a nobis inventos vel inveniendos suscipiunt, sciant, quomodo magistratus gerere debeant, visum nobis et non solum signa administrationis in codicillis, qui vocantur, illis praebere, sed et modum praescribere, secundum quem magistratum administrant. quae anteriores legislatores mandata principis vocarunt, ut ad haec respicientes administrationem suam disponant, et per eam subditis nostris ubique prosint. Itaque et eiusmodi sacra mandata in sacro laterculo reponi iussimus, ut magistratibus una cum codicillis dentur, qui iuramentum, quod in sacra nostra constitutione scripsimus, praestabunt, et reliqua omnia uti praecipimus administrabunt. Subiicitur vero etiam a nobis huic sacrae legi descriptio quaedam, quae declaret, quid ille, qui magistratum suscipit, pro signis magistratus sive in sacro laterculo, sive iudicio gloriosissimorum praefectorum praestare debeat, quidve ipsi et assessori et qui circa eum sunt dandum sit, ut nostra circa magistratus cura omnibus manifesta facta, inculpatum ille et undique probatum ministerium nobis praestet.

§. 1. Hanc sane legem sacrarum nostrarum constitutionum lectio omnibus ostendet (nam et hanc inter eas scribi iussimus), ipse vero effectui eam dabit, et perpetuo in ipsis factis eluceat atque appareat.

Praetori quidem Pisidiae annonarum et capitum ac reliqui solutii nomine praebere oportet sol. CCC, assessori eius sol. LXXI, cohorti eius aur. lib. II. Pra

nobis Cod. Findob.; sicut circa (om. nobis) Cod. Mon.; sicut nostra Bk. — 15) Bk.; administrationes providentia cuncta Cod. Findob.; administrationis providentiam cunctis Cod. Mon. — 16) manifesta Codd., Bk. — 17) dicit Cod. Mon.; dicimus Cod. Findob. — 18) Cod. Mon.; approbatum — itaque om. Cod. Findob. — 19) Cod. Findob.; declaravit ei qui de universis Cod. Mon. — 20) Cod. Mon.; lectionem et Cod. Findob. — 21) Cod. Findob.; perducens Cod. Mon. — 22) Cod. Mon.; om. Const. Cod. Findob.

τῆ αὐτοῦ τάξει αὐρι lib. Π¹). Δεῖ δὲ αὐτὸν παρέχειν προφάσει συμβόλων οὕτως τοῖς περιβλέπτοις χαρτοουλαρίοις τρεῖς τοῦ θείου κουβουκλείου sol. IX, τῷ πρωμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τριβούρων νοταρίων καὶ τοῖς λατρευομένοις sol. XXV, τῷ αὐτοῦ βοηθῷ sol. III, τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προσταγματος καὶ πάσης ἐτέρης αἰτίας sol. X²).

numero octingentos, eius assessori solidos numero ³) septuaginta duo ⁴), eius officio auri libras quinque. Oportet autem ⁵) eum praebere occasione codicillorum ita: spectabilibus chartulariis tribus sacri cubiculi solidos numero novem, primicerio ⁶) tribunorum notariorum et laterculensibus sol. XXV, adiutori eius sol. III, cohorti gloriosissimorum praefectorum pro iussione et omni alia causa sol. X.

¹) γβ' (νομίσματα β' ?) Hal. — ²) ξ' Hal., Bas. — ³) Cod. Mon.; octingentos — numero om. Cod. Findob. — ⁴) Cod. Findob.; LXXXII Cod. Mon. —

Pro symbolis vero ita eum praestare oportet: tribus spectabilibus chartulariis sacri cubiculi sol. IX, primicerio clarissimorum tribunorum notariorum et laterculensibus sol. XXV, adiutori eius sol. III, cohorti gloriosissimorum praefectorum pro iussione et omni alia causa sol. X.

⁵) Cod. Findob.; etiam Cod. Mon. — ⁶) Bk.; et add. Codd. — ⁷) Cod. Findob.; XXIII Cod. Mon.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ κέ.⁴)

Περὶ τοῦ πραιτωρός Λυκαονίας.
 Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Ἀυγουστος Ἰωάννη, τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ τῶν ἱερῶν τῆς ἰω πραιτωρίων τὸ δεύτερον, ἀπὸ ὑπάτων καὶ πατρικίῳ.

Προοίμιον.

Τὸ Λυκαόνιον ἔθνος μέλονται τῆς γῆν οὕσης ἀρχῆς κατακοσμηθεὶς δίκαιον ᾗθ' ἔθνη, ἀποβλέποντες εἰς τὰς πρώτας ἀρχάς, ὅθεν αὐτὸ συστήναι παρέδοσαν ἡμῖν οἱ τὰ παλαιὰ συγγράφοντές τε καὶ διηγουμένοις, καὶ εἰς συγγενέστατον ἔστι Ῥωμαίοις καὶ σχεδόν ἐκ τῶν αὐτῶν συναρξασμένον προφάσει. Ἀρκάδιον γὰρ τῷ πρώτῳ Ἀρκαδίας τῆς ἐν Ἑλλάδι βεβασιλευσάτι καὶ τὴν Ῥωμαίων οὐκίσαι γέγονε γῆν, καὶ τοὺς πρώτῳ Οἰνώτρους προσλαβόντι τῇ Ῥωμαίων ἐργῇ δοῦναι προοίμιον (φαιμέν δὲ ταῦτα δὴ τὰ παλαιὰ, τὰ πολλὰ τῶν Ἀνείλου τε καὶ Ῥωμύλου χρόνῳ περιβύτῳ), καὶ ἀποικίαν ἐπὶ τὰ τῆδε στείλαται μὲν μοῖραν ἰναι τῆς Ηισιδίας ἀφελέσθαι, ταύτῃ τε δοῦναι τὴν αὐτοῦ προσηγορίαν, Λυκαονίαν τε εἰς αὐτὸ καλεῖσαι τὴν χώραν. Δίκαιον τοίνυν ἂν εἴη καὶ αὐτὴν ἀρχὴν κατακοσμηθεῖσαι, τὰ παλαιὰ τῆς Ῥωμαϊκῆς τάξεως ἐπιγραφομένην σύμβολα, καὶ τοὺς αὐτῆς γῆν ἡγουμένους (τὸν τε ἀρχοντα φαιμέν τὴν πολιτικὴν ἀρχὴν¹), τὸν τε ὑπεροτάτω τοῖς ὄπλοις) εἰς

Novella XXV.

DE PRAETORE LYCAONIAE.

Imp. Iustinianus Augustus Ioanni, gloriosissimo per Orientem iterum Praefecto sacro Praetorio, Ex-consuli et Patricio.

Praefatio.

Lycaronum gentem maiore, quam nunc habet, magistratu ornare, iustum putavimus, respicientes ad prima illa principia, ex quibus eam ortam esse antiquarum rerum scriptores et narratores tradiderunt, et, quia Romanis cognatione maxime iuncta et fere eadem occasione condita est. Lycaron enim, qui olim Arcadiae in Hellade rex fuit, Romanorum etiam terram inhabitavit, quumque veteres Oenotrios assumisset, initium dedit Romanorum imperio (vetera autem illa dicimus, quae temporibus Aeneae et Romuli multo sunt antiquiora), ac colonia in eas partes missa Pisidiae partem ademit, eique nomen suum indidit et regionem ex se appellavit Lycaronium. Iustum igitur est, ut et eum magistratum ornemus, antiquis Romani ordinis symbolis insignitum, eosque, qui illi nunc praesunt (magistratum scilicet illum civilem, et eum, qui armis praest), in unum redigamus, et praetoris appellatione decoremus. Est enim hoc nomen Romano imperio patrium, et ante ipsos consules in magna Romanorum republica in usu fuit. Nam veteres

CONST. XXV.

DE PRAETORE LYCAONIAE.

Imp. Iustinianus A. Ioanni Pf. P.

Praefatio. Lycaronum gentem maiore, quam ²) nunc est, cingulo decorari iustum existimavimus ³), respicientes ad priores administrationes, unde eam ⁴) consistere tradiderunt nobis qui vetera conscripserunt ⁵) et narraverunt quoniam est cognatissima Romanorum ⁶) et paene ex ipsis consistentibus occasionibus. Lycaroni enim ⁷) olim ⁸) in Arcadia Hellade regnanti etiam Romanorum habitare contigit ⁹) terram, et quum priscos Oenotrios ¹⁰) acquisisset, Romanorum ¹¹) principatui dedisse prooemium (dicimus ¹²) autem haec, quippe vetera multo Aeneae et Romuli temporibus antiquiora), qui coloniam ¹³) ad has dirigens partes portionem quandam Pisidiae abstulit, eique dedit suum vocabulum, Lycaroniamque ¹⁴) a semetipso nuncupavit provin-

¹) Hal. et Sering. — Bas. FI. 9. — Iulian. Const. 18. — Fersionem antiquam restitutam ex Cod. Findob. et emendatam dedit Bk.; uti mihi contigit Crameri schedis, in quibus ex Cod. Mon. descripta est Novella, quae in Cod. illo posita est inter Nov. 24 et 26.

²) τῆς πολιτικῆς ἀρχῆς Hal. — ³) Cod. Mon.; quoniam Cod. Findob. — ⁴) Cod. Mon.; estimavimus Cod. Findob. — ⁵) Bk.; unde eum Cod. Mon.; una cum Cod. Findob. — ⁶) Cod. Findob.; quietum ascripserunt Cod. Mon. — ⁷) Cod. Mon.; cogn. ratio annorum Cod. Findob. — ⁸) Bk.; Lycarniam Cod. Findob.; liceroniam quae Cod. Mon. — ⁹) Cod. Mon.; olim om. Cod. Fin-

dob. — ⁹) Bk.; contingit Cod. Findob. — ¹⁰) Bk.; priscos Oenotrios Cod. Findob. — ¹¹) habitare — Romanorum om. Cod. Mon. — ¹²) Bk.; premium dominus Cod. Findob.; premium dicimus (?) Cod. Mon. — ¹³) Cod. Mon.; antiqu. que coloniam Cod. Findob.; antiq. coloniamque Bk. — ¹⁴) Cod. Mon.; Lyc. quam Cod. Findob.

εις ἔν τε συναγαγεῖν, καὶ τῇ τοῦ πραίτωρος κομῆσαι προσηγορία. ὄνομα γὰρ τοῦτο πάτριον τῇ Ῥωμαίων ἀρχῇ καὶ πρὸ γε αὐτῶν τῶν ὑπάρτων κατὰ τὴν μεγάλην τῶν Ῥωμαίων πολιτευομένων πόλιν. Ῥωμαῖοι γὰρ οἱ πάλαι τοὺς σφῶν αὐτῶν στρατηγούς πραίτωρας ὠνόμαζον, τῶν στρατευμάτων τε ηγεσθῆαι παρήχον καὶ τοῖς ὑπ' αὐτῶν¹⁾ γραφομένοις ἐπειθοντο νόμοις, καὶ ἦν ἀρχὴ τις ἐξ ἀμφοῖν κεραμένη, καὶ ἐν ἑαυτῇ περιφέρουσα τε καὶ δεκνῦσα τὴν τε ἐν ταῖς παρατάξεσιν ἰσχύον, τὴν τε ἐν τοῖς νόμοις εὐκοσμίαν.

Κεφ. α΄.

Ἐπειδὴ τοίνυν κἀνταῦθα σκοπὸς ἡμῖν εἰς ἔν τε συναγαγεῖν ἀμφοτέρας, διὰ τοῦτο εἰκότως αὐτῶ καὶ τὴν τοῦ πραίτωρος δίδομεν προσηγορίαν, ὅπως ἂν συνεισέχοιτο ταῖς ψυχαῖς τῶν ἀκούοντων ἅμα τῇ προσηγορίᾳ τοῦ πραίτωρος καὶ ἡ τῆς ἀρχῆς κατὰστασὶς τε καὶ ἰρσις, καὶ ὅτι περ οὐχ ἀπλῆ τις ἔστιν, οὐδὲ πρὸς ἓν ἀφορῶσα μόνον, ἢ τὸ τῶν ὀπλων, ἢ τὸ τῶν νόμων, ἀλλ' ἐκατέραν συνεφέκεται τάξιν, καὶ ἔστιν ἐκ μὲν τοῦ στρατιωτικοῦ σφοδρὰ τε καὶ ἰσχυρὰ, διὰ δὲ τοῦ νόμου προσηγῆς τε καὶ ἡμερος, καὶ κατὰ τοῦτο προσεφερομένη ἡδῶς τοῖς μὲν ἀδικαῖσι σφοδρότερον, τοῖς δὲ ἐπιεικετέροις νομιμώτερον τε καὶ σωφρονέστερον. Καὶ οὐδὲ ἀπλῶς τοῦτο πᾶντομεν, οὐδὲ ὀνομαστικὰ προσέχομεν μόνον, ἀλλὰ τῇ χρεῖα καὶ τὰς ἀρχὰς συμμειροῦμεν. ἀνδρῶν γὰρ ἔστιν ἰσχυρῶν ἡ χάρις, καὶ Ἰσαυρίας οὐδὲν διέστηκε μέσῳ²⁾, οἷα δὲ³⁾ μεσογείος τε οὖσα καὶ ἀνιμένη καὶ ἰπποβότος πολλοὺς μὲν ἀνδρας, πολλοὺς δὲ ἰππους ἐκτρέφει, κομῶν τὲ ἔστιν αὐτῇ πλῆθος μεγάλων, καὶ ἀνδρῶν ἐπιτηδείων ἰππεύειν τε καὶ τοξάζεσθαι, καὶ ἡδῶς πρὸς τραχητέρας⁴⁾ ἀνίστασθαι γνώμας, καὶ ὅπλων ἀπίσθαι προχείρους, καὶ τῆς μὲν στρατιωτικῆς ἀρχῆς ἴσως οὐκ ἐπιστηφασθῆαι, διότι τῆς καταστάσεως αὐτῶν ἰδιωτικῆν ἐπιγράφεται τύχην, τὴν μόναις ταῖς πολιτικαῖς ἀρχαῖς υποκειμένην, αὐτῆς δὲ ἡ πάλιν καταφρονεῖν, διότι τὸ τῆ νόμῳ προσέχον μόνῳ μὴ μὲν τῷ δραστηρίῳ τεταγμένῳ φοβερὸν οὐχ ὁμοίως⁵⁾ τοῖς δραστηρίοις ἔστί. Ταῦτα ἡμῶς ἀνέστησεν

CAP. I.

Quoniam igitur utrumque in unum redigere nobis etiam hic propositum est, merito illi praetoris appellationem imposuimus, ut una cum nomine praetoris ipsa etiam constitutio et natura magistratus in animos audientium influat, et quod non simplex sit, neque ad unum solum, arma scilicet vel leges, respiciat, sed utrumque officium complectatur, et ratione militaris quidem severus et fortis, ratione civilis vero mitis et mansuetus sit, ideoque iniustus quidem severitatem, probis vero aequiorem et moderatiorem se praebcat. Neque hoc simpliciter agimus, vel ad solam appellationem attendimus, sed utilitate etiam magistratus metimur. Nam regio illa fortes viros habet, et ab Isauria nullo modo differt, quippe quum mediterranea sit, aprica, equorum altris, multos viros multosque equos alat. Magnorum etiam ibi est pagorum frequentia, atque virorum equitandi et sagittandi peritorum, quorum animi facile irritantur, quique arma prompte arripiunt; et militarem quidem magistratum fortasse non respiciant, quia status eorum privatam vitam solis civilibus magistratibus subiectam affertat, hos autem rursus contemunt, quoniam legi parere quae executionem coniunctam non habet, audacioribus non adeo terribile est. Haec nos permoverunt, ut hunc quoque magistratum, sicut in Pisidis fecimus, in unum coadunaremus, atque ei, nostro etiam nomine addito, praetoris nomen imponeremus. Nam et hunc praetorem Iustinianum Lycaoniae appellari volumus, quemadmodum alterum illum Pisidiae; utramque

provinciam. Iustum igitur⁶⁾ erit et eam administrationem decorare, antiqua [romani⁷⁾] officii conscribentem signa, et nunc eius magistratum (indicem dicimus civilis cinguli et praesidentem armis) in unum colligere, et praetoris appellatione⁸⁾ decorare. Nomen enim⁹⁾ hoc patrium est cinguli Romanorum, et ante ipsos etiam consules in magna Romanorum habitum civitate. Romani namque olim suos duces praetores nominabant, et exercitibus praeesse praecipiebant, et ab eis conscriptis legibus obediebant, eratque magistratus quidam ex utroque temperatus, et in semet ipso circumferens et ostendens et in aciebus fortitudinem et in legibus disciplinam.

CAP. I. Quoniam igitur etiam hic intentio nobis est ad unum aliquid¹⁰⁾ utraque colligere, propterea merito ei etiam praetoris damus vocabulum, quatenus simul¹¹⁾ ingrediatur animos¹²⁾ audientium cum appellatione praetoris administrationis¹³⁾ disciplina atque natura, et quoniam non simplex quaedam neque ad unum¹⁴⁾ respiciens tantum, aut quae armorum aut legum est, sed utrumque contrahit¹⁵⁾ officium, et¹⁶⁾ ex militaribus quidem vehementis atque fortis est, per legem vero mitis et mansueta, et secundum hoc elata¹⁷⁾ facile violentis quidem¹⁸⁾ vehementius, mitibus autem¹⁹⁾ legalius atque castius. Et²⁰⁾ nec simpliciter hoc agimus, nec nomina respiciens solum, sed ut oportet cingula moderamur²¹⁾. Virorum enim est fortuna²²⁾ regio et ab Isauria nullo²³⁾ intervallo distans, et in parte mediterranea existens et plana equorumque vitrumque plurimos quidem viros²⁴⁾, plurimos autem equos alit, vicorumque²⁵⁾ est ei multitudo magnorum et virorum opportunarum ad equitandum et sagittandum, et facile²⁶⁾ ad asperiores insurgentium voluntates, et arma tentantium²⁷⁾ prone, et in militari²⁸⁾ cingulo non versantium, eo quod status eorum privatam habet²⁹⁾ fortuna-

¹⁾ Hal., Fet. Int.; αἰτοῦ Scring. — ²⁾ διέστηκεν ἐν μέσῳ Hal. — ³⁾ Hal.; οἷα δὲ Scring. — ⁴⁾ ἡδῶς πρὸς τραχητέρας Hal. — ⁵⁾ οὐχ ὁμοίως om. Hal. — ⁶⁾ Cod. Findob.; ergo Cod. Mon. — ⁷⁾ Bk.; antiqua romana Cod. Mon.; antiquam rationem Cod. Findob. — ⁸⁾ Cod. Mon.; appellationem Cod. Findob. — ⁹⁾ Cod. Mon.; vel Cod. Findob. — ¹⁰⁾ Codd.; aliquid Bk. — ¹¹⁾ Cod. Findob.; similiter Cod. Mon. — ¹²⁾ Bk.; animis Codd. — ¹³⁾ Bk.; administrationibus Codd. — ¹⁴⁾ Cod. Mon.; in unum Cod. Findob. — ¹⁵⁾ Bk.; utrumque subtrahit Cod. Findob.; utrique subtrahi Cod. Mon. — ¹⁶⁾ Bk.; et om. Codd. — ¹⁷⁾ Bk.; illata Cod. Findob. — ¹⁸⁾ ve-

hemens atque quidem om. Cod. Mon. — ¹⁹⁾ Cod. Mon.; vehementis militibus aut Cod. Findob. — ²⁰⁾ Cod. Findob.; et om. Cod. Mon. — ²¹⁾ Cod. Mon.; moderamus Cod. Findob. — ²²⁾ Bk.; virorum vel est fortium Cod. Findob.; utrorum enim fortium est Cod. Mon. — ²³⁾ his auri anulo Cod. Findob.; hisaria nullo Cod. Mon. — ²⁴⁾ Cod. Findob.; plurimosque viros quidem Cod. Mon. — ²⁵⁾ Cod. Mon.; altit quorumque Cod. Findob. — ²⁶⁾ Bk.; faciles Codd. — ²⁷⁾ Cod. Findob.; tractantium Cod. Mon. — ²⁸⁾ proni et militari Cod. Findob.; promit in militari Cod. Mon. — ²⁹⁾ Cod. Mon.; habeat Cod. Findob.

σησην εἰς τὸ καὶ ταύτην μίαν ἀποφῆναν τὴν ἐρχῆν, καὶ ὁπότε ἐν Πισιδίαις ἐπράξμεν, καὶ δοῦναι καὶ ταύτῃ τὴν τοῦ πραίτωρος προσήγοριαν μετὰ τῆς ἐξ ἡμῶν προσήτης, καὶ γὰρ δὴ καὶ τοῦτον πραίτωρα Ἰουστινιανὸν Λυκαονίας προσγοροῦμεθα βουλομένθα, ὡς περὶ δὴ καὶ Πισιδίας τὸν ἄλλον¹⁾. ταῖς τε ἐκατέραν εἰς ταῦτὸ συναγομέν, ἢ τε²⁾ ὁ πολιτικός, ἢ τε³⁾ ὁ στρατιωτικὸς ἀρχὼν ἐφέστηκε. πραιτωριανὴν δὲ καὶ ταύτην ὀνομάζομεν, ἐκ προβατοριῶν ἐντεῦθεν κατὰ τὸ νενομισμένον προΐουσαν γινόμενην, ἐξ οὗ καὶ πρώην οἱ δουκικοὶ ταύτας ἐκομίζοντο, τοῦ θέλου τῶν λιβέλλων σκρινίου. καὶ εἰς ἀνδρῶν ἑκατὸν τὸν ἀριθμὸν αὐτῇ συμπετροῦμεν, καὶ δίδομεν αὐτῷ τὰς ἐκατέρας ἀρχῆς σιτησίας, παρέδρα τε καὶ τοῖς λοιποῖς, ἅλιε φανερά καταστήσομεν ἐκ τῶν ὑποκειμένων ἀπογραφῶν τῆδε τῇ θείᾳ ἡμῶν διατάξει. ἐχέτω γε μὴν καὶ ad responsum ἦτοι ἀποκρισιαρίους⁴⁾ πρὸς τὴν στρατιωτικὴν ἐκκοσμίαν. καὶ τοῖς καὶ ἄλλω⁵⁾ αὐτὸν ἀρχῶν τῶν ἐπὶ τῆς ἐρημῆνης ἐπαρχίας ἰδρυμένων στρατιωτῶν θεσπίσομεν.

Κεφ. β.

Καὶ σιελούμεν γε τὸν τῆς ἀρχῆς ἀντιληφόμενον ταύτης τῶν παρ' ἡμῶν εὐδοκίμοιων ἕνα τῶν ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν ἡμετέρων ἀρχόντων, ὅθεν καὶ τὸ παλαιὸν οἱ πραίτωρες ἐξεφαίνον, καὶ τοῖς σκρῶν αὐτῶν πόροις τὴν πολιτικὴν ἐκόσμου, ποτὲ μὲν ἐπὶ τῆς Ἰταλιώτιδος μένοντες γῆς, ποτὲ δὲ ἐπὶ τοὺς ἕξω τόπους σιελόμενοι. ἔστω γὰρ ὁ τοιοῦτος αὐτὸς δευτοῦ μεμνημένος ἀεὶ, καὶ ὅθεν αὐτῷ τὰ τῆς ἀρχῆς συνέστηκε, σεμνός τε τοῖς ὑπεκόοις, φοβερός τε τοῖς ληστεύουσι καὶ ἀδικούσι, καὶ μετὰ πλείονος παρθενίας ἅπαντα πράιτων. πρόδηλον γὰρ, ὡς κηδοσὶς μὲν χρησεται ταῖς χειρῶν, ἐπεὶ καὶ ἀμύσθον προσλαμβάνει τὴν ἀρχὴν, καὶ ἄλλως ὁ παρ' ἡμῶν τε δεῖξις ἐναγχοῦ νόμου ἀπάσαις ταῖς ἀρχαῖς ταῖς ἐγγυρασμέναις αὐτῷ σαρῶς ἐπιτάττει χειρῶν τε κρατεῖν (ἐφ' ᾧ δὴ καὶ τὸν ὄρχον ὑπέχουσι), καὶ ἐπὶ τοὺς ἡμετέρους νόμους δικαίειν τε καὶ νέμειν τοῖς ἐπαρχείοις ἰσότητά τε καὶ δικαιοσύνην. οὕτω καὶ

tem cohortem in unum contrahimus, tam illam, cui civilis, quam eam, cui militaris magistratus praefuit; praetorianam vero etiam illam nominamus, constantem ex probatoris, quae hinc more solito ex sacro libello- rum scrinio exeunt, ex quo et olim ducit eas ferebant; et ut numerus illius centum sit virorum definitus, et eique utriusque magistratus annonae, et assessoris, et reliquias damus, quae quidem ex descriptionibus sacrae huic constitutioni subiectis manifesta faciemus. Habeat quoque adresponsum sive apocrisarios ad militare ornamentum, licet et eo ipso militibus, qui in dicta provincia sunt, eum imperare sanciamus.

CAP. II.

Mitemus autem qui hunc magistratum suscipiat aliquem ex viris nobis probatis et ex numero nostrorum praesidium, ex quo olim etiam praetores electi sunt, suisque laboribus rempublicam ornant, interdum in Italia manentes, interdum vero in extranea loca missi. Num is semper sui ipsius et unde magistratus ipsi obtulerit memot sit, et subditis venerandus, latrocinantibus et iniustus timendus, atque cum maiore fiducia omnia peragat. Manifestum enim est, puras eum manus habere debere, quoniam et magistratum gratis accipit, et iam nuper a nobis lata lex omnibus magistratibus in illa scriptis discrete praecipit, ut manus contineant (qua de causa etiam iuramentum praestant), et secundum leges nostras iudicent, subditisque aequitatem et iustitiam reddant. Hoc pacto etiam veteres Romani rempublicam suam ornantes omnes alias respublicas superaverunt. Quis enim illum magistratum non revererat et simul metuit, quem duplici schemate munitum esse, ac facile quidem ea, quae

eam, solis civilibus⁶⁾ cingulis inclinatum; quae cingula rursus contemnunt, eo quod legem respicere solam non cum severitate consistentem non similiter contumacibus metuendum est. Haec nos erexere etiam hanc unam⁷⁾ declarare administrationem, sicut in Pisidiis egimus⁸⁾, et dare et huic⁹⁾ praetoris appellacionem cum adiectione¹⁰⁾ nostra. Nam et huic praetorem Iustinianum Lycaoniae nuncupari volumus¹¹⁾, sicut etiam Pisidiae alium, officiumque utrumque¹²⁾ in idem¹³⁾ colligimus, cui¹⁴⁾ et civilis et militaris iudex praesit; praetorianamque¹⁵⁾ etiam hoc nominamus¹⁶⁾ ex probatoris hinc¹⁷⁾ solemniter procedentibus, ex quo et pridem duciam eam accipiebant, de sacro libellorum scrinio. Et ad virorum centum numero eum meturum, eique damus utriusque administrationis emolumenta, assessorique et ceteris, quae¹⁸⁾ manifesta constitutum ex subditis descriptionibus huic sacrae nostrae¹⁹⁾ constitutioni. Habeat²⁰⁾ quoque et²¹⁾ adresponsum et (apocrisarios)²²⁾ ad militare disciplinam. Denique etiam praesente eum in memorata nostra provincia collocatis militibus sancimus.

Cap. II. Et destinabimus²³⁾ qui cingulum suscipiat hoc apud nos probatissimorum unum ex collegio nostrorum indicum, unde etiam olim praetores procedebant et²⁴⁾ suis laboribus rempublicam decorabant, aliquando quidem²⁵⁾ in Italica manentes terra²⁶⁾, aliquando autem ad extranea loca directi. Sit enim iste sui nempe semper et unde ei cingulum est collatum, venerandus²⁷⁾ subiectis, terribilis latrocinantibus et²⁸⁾ violentis, et cum ampliore fiducia cuncta²⁹⁾ gerens. Palam namque est, quia³⁰⁾ paris quidem uitur manibus; nam sine suffragio accipit³¹⁾ administrationem. Et alio modo a nobis posita nuper lex omnibus administrationibus, quae inscriptae sunt in ea, aperte praecipit manibus³²⁾ abstinere³³⁾ (pro quo etiam iniurandum saepeant),

¹⁾ Πισ. καὶ τῶν ἄλλων Hal. — ²⁾ εἰτε Hal., Bas. — ³⁾ ἦτοι ἀποκρισιαρίους om. Hal. — ⁴⁾ ἄλλων Hal. — ⁵⁾ Bk.; civibus Cod. Findob.; culibet Cod. Mon. — ⁶⁾ Cod. Findob.; nos exercitum et calumpniam Cod. Mon. — ⁷⁾ Cod. Findob.; legimus Cod. Mon. — ⁸⁾ dare et huic etiam Cod. Findob.; dare huic et Cod. Mon. — ⁹⁾ Cod. Mon.; adiectionum Cod. Findob. — ¹⁰⁾ Cod. Findob.; volumus Cod. Mon. — ¹¹⁾ Cod. Findob.; utriusque Cod. Mon. — ¹²⁾ Cod. Mon.; unum Cod. Findob. — ¹³⁾ Cod. Mon.; cui om. Cod. Findob. — ¹⁴⁾ Cod. Mon.; tortanumque Cod. Findob. — ¹⁵⁾ Cod. Mon.; notamus Cod. Findob. — ¹⁶⁾ Cod. Findob.; hic Cod. Mon. — ¹⁷⁾ Cod. Findob.; quae et Cod. Findob. —

¹⁸⁾ Cod. Findob.; nostrae om. Cod. Mon. — ¹⁹⁾ Cod. Mon.; habeat om. Cod. Findob. — ²⁰⁾ Cod. Findob.; et om. Cod. Mon. — ²¹⁾ Bk.; apocrisarios om. Cod. — ²²⁾ Cod. Findob.; destinavimus Cod. Mon. — ²³⁾ Bk.; et om. Codd. — ²⁴⁾ Cod. Findob.; qui Cod. Mon. — ²⁵⁾ Cod. Findob.; tamen Cod. Mon. — ²⁶⁾ Cod. Findob.; venerandum Cod. Mon. — ²⁷⁾ Cod. Findob.; et om. Cod. Mon. — ²⁸⁾ Cod. Findob.; convicti Cod. Mon. — ²⁹⁾ Cod. Mon.; qua Cod. Findob. — ³⁰⁾ Cod. Findob.; accepit Cod. Mon. — ³¹⁾ Cod. Findob.; quae inscriptae — manibus om. Cod. Mon. — ³²⁾ Cod. Findob.; abstinente Cod. Mon.

καὶ οἱ πάλαι Ῥωμαῖοι τὸ πολιτεύμα κατακοσμήσαντες πάσης ἐτέρας πολιτείας ἐκράτουν. τίς γὰρ οὐκ ἂν τὴν ἀρχὴν ταύτην αἰδισθεῖται τε ἄμα καὶ φοβίσειν, ὅρων αὐτὴν ὑπὸ διπλοῦ σχήματος φρουρουμένην, καὶ θαύτως μὲν τὰ ἐκ τοῦ νόμου διατάττουσαν, ῥᾶστα δέ, εἴ τι παραβῆται τοῦ νόμου, τοῦτο τοῖς ὄπλοις ἐπανορθοῦσαν; §. 1. Ἄπειρ δὲ τῷ κατὰ Ἡσιδίαν προηγούμεναι πράττειν κατὰ τὸν περὶ ἐκείνου γεγραμμένον νόμον, ταῦτα καλῶς ἔχιν ῥῆθιμην προαγορεύσαι καὶ τούτω. Δεῖ γὰρ αὐτὸν τὴν ἀρχὴν παραλαμβάνοντα ταύτην πανταχόθεν ἀμίσθον οὖσαν καὶ αὐτὸν ἀσφρόδιτον εἶναι, καὶ ἀρκεῖσθαι μόνους, οἷς τὸ δημόσιον δίδουσι, καθά καὶ ὁ περὶ τῶν ἀρχῶν ἡδὴ τεθειμένος διαλέγεται χρόμος, καθαρῶς τε καὶ δικαίως χρῆσθαι τοῖς πράγμασι, καὶ ὡς περ αὐτῷ μεμιγμένα τὰ τῆς ἀρχῆς εἶναι, οὕτως αὐτῷ καὶ τὴν τῆς ψυχῆς ἀρμονίαν κεκράσθαι ποτὲ μὲν ὀψιτέροις τε καὶ ἐπιτεταμένοις, ποτὲ δὲ προτετέροις τε καὶ ἀνεμμένοις τοῖς φθόγγοις. §. 2. Καὶ μισείτω μὲν ἄμα καὶ κολαζέτω μοιχεύαν ἅπανσαν, καὶ πρὸς γε ἐκείνοις ἀνδροφονίαν, καὶ εἰ σφοδρότερον τὰς τῶν παρθένων ἄρπαγὰς, καὶ τοὺς ἀδικούντας, εἰ μὲν ἀθεράπλευτα νοσοῖεν, καθάπαξ κολαζέτω, εἰ δὲ μειωώτερα, πρὸς τὸ κρεῖττον μεθαρμοζέτω. ἐρυθραῖα δὲ τῶν ἀδικούντων μηδὲν, κἂν εἰ πλουτοῖ, κἂν εἰ τις ἀξίας ἐπιληπταί μείζονος. διὰ τοῦτο γὰρ δὴ καὶ ἐξ τῶν σεμνοτέρων αὐτὸν καταλόγων στέλλομεν, ὅπως ἂν οἰκοθεν ἔχοι τὸ μηδὲν προσέχειν ἐτέρῳ, πλὴν ἡμῶν τε καὶ τοῖς νόμοις, καὶ δικάζειν μὲν κατ' ἐκείνους, τὸ δὲ ὑπὸν ἀρμόζειν εἰς τὸ κατ' αὐτοὺς πολιτεύεσθαι.

Κεφ. γ'.

Καὶ μηδὲ θαυμάειν, μήτε ἀδικεῖν, ὥστε μὴ τινὰς ἐκ τῆς ἐπαρχίας, ἧς ἀρχεῖ, καταλιμπάνειν μὲν τὴν χώραν διὰ τὰς ἀδικίας τὰς ἐκείας, συνικῶς δὲ ἡμῶν ἐνοχλεῖν. Ἄλλ' αὐτοὺς ἀκροατῆς γινέσθω πρότερον τῶν προσκαγγελλομένων, καὶ ταῦτα διακρινέτω,

quae legis sunt, ordinare, facillime vero, si lex violatur, id armis vindicare videt

§. 1. Quae autem de praetore Pisidiae in lege de ipso lata exposita sunt, ea etiam huic praecipienda esse duximus. Eum enim, qui magistratum hunc plura gratuitum accipit, muneribus incorruptum, usque solam, quae fiscus praebet, contentum esse, quemadmodum etiam lex de magistratibus iam lata dixerit, ac sancte et iuste sese gerere oportet. Atque uti magistratus eius mixtus est, ita quoque harmonia animi illius iam acutioribus et intentis, iam lenioribus et remissis sonis temperata sit.

§. 2. Odio habeat et puniat omne adulterium, atque insuper homicidium, et gravius etiam raptus virginum; atque iniustus, siquidem insanabili morbo laborent, omnimodo puniat; si vero mediocriter aegrent, in meliorem viam ducat. Neminem autem iniuste agentem revereatur, etsi dives vel in maiore aliqua dignitate constitutus sit; ideo enim de praestatorum numero eum mittimus, ut suum ducat neminem respecti nisi nos et leges, atque secundum eas iudicet, et ut subditi vitam secundum eas component, procuret.

CAP. III.

Et neque negligens sit, neque iniuriam faciat, ne quidam ex provincia, cui praeesit, propter iniurias ibi acceptas regionem deserant, et continuo nobis molesti sint; sed ipse prius quae ad eum deseruntur cognoscat, eaque diiudicet, ac semper honoris, quem illi tribu-

ubent), et secundum nostras leges indicare et tribnere subiectis¹⁾ aequitatem atque²⁾ iustitiam. Sic et olim Romani³⁾ rempublicam decorantes omnes alias respublicas obtinebant. Quis enim non administrationem hanc⁴⁾ revereatur, simul et contremiscat, videns eam duplici figura munitam⁵⁾, et facile quidem⁶⁾ quae sunt ex lege praecipientem, velociter autem, si quid transcendatur⁷⁾ legum⁸⁾, hoc armis corrigentem? §. 1. Quae vero Pisidiae sunt denunciata praetori secundum legem de illo conscriptam, haec⁹⁾ bene se habere creditimus denunciare etiam isti. Oportet enim eum¹⁰⁾ hoc cingulum adsumentem, undique sive suffragio constitutum, et ipsum sine muneribus esse, et¹¹⁾ contentum solis, quae fiscus praebet, sicut enim de administrationibus iam posita loquitur lex, et pure atque iuste uti causis¹²⁾; et sicut ei mixta sunt cingula, sic etiam¹³⁾ animi congruentia temperata sit, et utatur aliquando quidem asperioribus et vehementioribus¹⁴⁾, aliquando vero mitioribus et placidis elocutionibus. §. 2. Et odio quidem habeat simul¹⁵⁾ et puniat adulterium universum, et ante¹⁶⁾ illud homicidium, et quidquid¹⁷⁾ vehementius est virginum raptus. Et¹⁸⁾ violentos, si quidem inmedicabiliter aegrotant, etiam omnino torqueat, si vero mediocriter, ad meliora convertat¹⁹⁾. Erubescat autem violentorum nullum, licet idoneus sit²⁰⁾, licet qualibet decoratus dignitate²¹⁾ maiore. Propterea enim etiam²²⁾ ex nobilioribus²³⁾ enim ordinibus destinamus, ut ex²⁴⁾ auctoritate sui habeat²⁵⁾ nullum respicere alium, nisi nos²⁶⁾ et legem; et iudicet²⁷⁾ quidem secundum²⁸⁾ illas, subiectos autem coarctet secundum eas conversari²⁹⁾.

CAP. III. Et neque negligens sit, neque laedat, ut non aliqui ex provincia cui praesidet deserant quidem provinciam³¹⁾ propter iniustitias³²⁾, quae ibi sunt, frequenter autem³³⁾ nos adeant, sed ipse index aut primus³⁴⁾ horum, quae denunciantur, et haec determinet, semperque memor sit traditi sibi a nobis honoris, et

¹⁾ Cod. Mon.; subiectos Cod. Findob. — ²⁾ Cod. Findob.; et Cod. Mon. — ³⁾ Bk.; et olim romanam Cod. Findob.; et dum romanam Cod. Mon. — ⁴⁾ Cod. Findob.; adm. hanc non Cod. Mon. — ⁵⁾ Cod. Findob.; duplici figuram mutatam Cod. Mon. — ⁶⁾ Bk.; quidem et Cod. Findob.; idemque Cod. Mon. — ⁷⁾ Cod. Findob.; transcendant Cod. Mon. — ⁸⁾ Bk.; legem Codd. — ⁹⁾ Cod. Findob.; hoc et Cod. Mon. — ¹⁰⁾ Cod. Findob.; ei Cod. Mon. — ¹¹⁾ Cod. Findob.; et om. Cod. Mon. — ¹²⁾ Cod. Findob.; utilius Cod. Mon. — ¹³⁾ Cod. Findob.; etiam om. Cod. Mon. — ¹⁴⁾ Cod. Mon.; velamentioribus Cod. Findob. — ¹⁵⁾ Cod. Mon.; simul om. Cod. Findob. — ¹⁶⁾ Cod. Findob.; et non Cod. Mon. — ¹⁷⁾ Codd.; quod Bk. — ¹⁸⁾ Cod. Findob.; Et om. Cod. Mon. — ¹⁹⁾ Cod. Findob.;

eunt Cod. Mon. — ²⁰⁾ Cod. Mon.; licet idoneus sit om. Cod. Findob. — ²¹⁾ Cod. Mon.; dignitatem Cod. Findob. — ²²⁾ etiam om. Cod. Findob.; enim om. Cod. Mon. — ²³⁾ Cod. Mon.; nobilibus Cod. Findob. — ²⁴⁾ Cod. Mon.; et Cod. Findob. — ²⁵⁾ Bk.; habeat Cod. Findob.; fuerit Cod. Mon. — ²⁶⁾ Cod. Findob.; nisi nos om. Cod. Mon. — ²⁷⁾ Cod. Findob.; iudice Cod. Mon. — ²⁸⁾ Cod. Findob.; sed Cod. Mon. — ²⁹⁾ Cod. Findob.; capiet sed eos commissarii Cod. Mon. — ³⁰⁾ Cod. Mon.; negligant Cod. Findob. — ³¹⁾ Cod. Mon.; cui — provinciam om. Cod. Findob. — ³²⁾ Cod. Findob.; prov. proprium amicitias Cod. Mon. — ³³⁾ Cod. Mon.; autem om. Cod. Findob. — ³⁴⁾ Cod. Mon.; index aut primus Cod. Findob.

νέω, καὶ ἀεὶ μεμνήσθω τῆς παραδεδομένης αὐτῷ παρ' ἡμῶν τιμῆς, καὶ οὕτω χρῆσθω τοῖς ἀρχαίοις νόμοις, ὡς ἐπιανετὴν αὐτῷ καὶ ἀνυπεύθυνον γίνεσθαι τὴν ἀρχήν. Ἐκείνο σαφῶς ἐπιστάμενος, ὡς, εἰ μὴ πρὸς ἑλπίδι πρὸς ἡμᾶς, μὴ ἴ) προσαγγίλας αὐτῷ τὰ ἀδικαία πάθη, καὶ ἀποπειραθεὶς, εἶγε τυγχάνοι τῶν δικαίων, τοῦτον αὐτῷ ἴ) πέμψομεν, ἀποκρίσεις αὐτῷ μεταδόντες οὐδμίαις. εἰ δὲ προσαγγίλειεν, εἴτα τῶν δικαίων μὴ τυχῶν εἰς ἡμᾶς καταδράμοι, τότε ἡμεῖς οὐκ ἐξείημι τὸ λοιπόν, ἀλλ' αὐτῷ τῷ τὴν ἀρχὴν ἴσχυρι δικαστὰ γενησόμεθα. καὶ ὡσπερ αὐτῷ μέγιστα πεποιθήκαμεν τὴν τιμὴν ἴ), οὕτω καὶ εἴπερ ἐβουλοῖται ἠσθμονεῖν καὶ τοῖς παραδεδομένοις ἀεικλῶς χρῆσθαι, ἀμνοῦμεν τοῖς νόμοις, καὶ προσκρότους αὐτὸν μετελευσόμεθα, καὶ ὡσπερ ἐκείνους οὕτε τοὺς ἡμετέρους λόγους, οὕτε τοὺς νόμους, οὕτε τὸ τῆς ἀρχῆς ἐρυθροῦσθαι σχῆμα, οὕτως οὐδὲ ἡμεῖς αὐτὸν ἐρυθροῦσομεν, ἀλλ' ἀπαντήσομεν αὐτῷ κατ' ὄν αὐτὸς τῷ τὸν τοῖς τῆς ἀρχῆς πράγμασι χρῆσθαι. καὶ εἰ τε χρῆσθαι οὐ καθαρὰς αὐτὸν χροῦμενον λάβοιμεν ἢ πρὸς τι πάθος ἀποβλέποντα, ἢ τοὺς ἡμετέρους παραβαίνοντι νόμους, ἡμεῖς αὐτῷ κατὰ ἴ) νόμον ἐπισήσομεν τὰς εὐθύναις. οὐδὲ γὰρ χρημάτων ἐμισσόμεθα, οὐδὲ ἐτέρων τῶν πάντων ἴ) οὐδενός, ἵνα τὸ ὑπῆκοον περισσώσωμεν.

Κεφ. 3.

CAP. IV.

Αἰεὶ δὲ αὐτὸν καὶ τῆς τῶν πόλεων εὐκοσμίας προνοεῖν, καὶ πρῶτον μὲν σιδήσεως ἀπαλαττεῖν τὰς ἐπ' αὐτῷ πεταγμένας πόλεις, τὴν ἰσότητά πανταχοῦ διασώζοντα, καὶ τοῦ μηδὲν τοῖς ὑπηκόοις ἐνδεῖν πάσαν ἰδέμενον πρόνοιαν. §. 1. Ἀλλὰ μηδὲ τῶν ἴσχυων τῶν πόλεων ἀμελεῖν, ὅπως ἂν μηδὲ κατὰ τοιοῦτο λαττοῖντο μηδὲ οἱ τῶν ὑδάτων ὄλκοι, μηδὲ αἱ τῶν γερῶνων παράδοσι, μηδὲ ἡ τῶν τειχῶν ἀσφάλεια, μηδὲ ἡ τῶν ὁδῶν ἐπιμέλεια, ἀλλὰ πάντα ἐπινοροῦσθαι, ἢ καὶ εἰς ἡμᾶς μνηστῖν, ὅπως ἂν τὰ μὲν ἐκ τῶν πολιτικῶν πόρων, τὰ δὲ ἐξ ἡμῶν ἐπαροροῦσθαι ἴσχύσει. §. 2. Παρατηροῖν δὲ τὸ μηδὲ τοῖς ἴ) ἐκδοῖς φροσῶσθαι ἐκ τῶν ἀρχόντων πρῆκτορσιν ἴδειαν

tribuimus, memor sit, atque ita laboribus magistratus fungatur, ut is ipsi gloriosus et inculpatus sit. Atque illud certo sciat, nos, si quis nos adierit, et ad eum calamitates suas non detulerit, neque expertus sit, an ius consequi possit, hunc ad eum nullo illi dato responso missuros esse. Sin vero detulerit, et non obtento iure nos adeat, tunc non huic deinde, sed illi, qui magistratum gerit, iudices erimus. Et quemadmodum honorem illi anximus, ita etiam, si eum ignaviae se tradere, et his, quae in ipsum contulimus, negligenter versari deprehendamus, legibus opem feremus, et pro merito in eum animadvertemus. Et sicut ille nec verba nostra, nec leges, nec magistratus honorem reveretur, ita neque nos illum verebimur, sed cum illo agemus eo modo, quo ipse magistratus muneribus fungetur, et si eum non puras manus habere, vel ad affectum aliquem respicere, vel nostras leges transgredi deprehendamus, nos secundum legem actionem ad rationes reddendas adversus eum intentabimus. Neque enim pecuniis, neque ulli omnino rei pepercimus, ut subditos servemus.

Etiam tranquillitati civitatum eum providere oportet, et primum quidem, ut civitates sibi subditas a seditionibus liberet, et aequitatem ubique servet, omnemque curam adhibeat, ne subditi aliqua re indigeant.

§. 1. Nec opera civitatum negligat, ne has etiam in parte vel aquarum ductus, vel pontium transitus, vel murorum tutela, vel viarum cura imminuat, sed omnia reficiat, vel ad nos referat, ut quaedam ex redditibus civilibus, quaedam vero ex nostris reficere possit.

§. 2. Observet vero, ne exactoribus, qui a iudicibus mittuntur, subditos nostros in aliqua re damno afficere

et sic utatur iudicialibus laboribus ἴ), ut laudabilis ἴ) ei et sine reatu fiat administratio, illud aperte sciens, quia ἴ), ut iudicem aliquis ἴ) venerit ad nos, non insinians ei proprias ἴ) passiones et operiens, utrum metentur quae iusta sunt, hunc ei remittemus ἴ) responsum ei praebentes nullum; si vero denunciaverit, deinde quae ἴ) iusta sunt non adeptus ἴ), ad ἴ) nos recurrerit, tunc nos non illi, sed administrationem habebit iudices erimus. Et sicut ἴ) illi maiorem fecimus honorem, ita et si invenierimus negligentem et traditis ἴ) desidiose utentem, auxiliabimur ἴ) legibus et competenter eum ἴ) castigabimus, et ἴ) sicut ille neque nostra verba, neque leges ἴ) neque cinguli ἴ) erubuit ἴ) figuram, sic neque nos eum erubescimus, sed obviamus ei ἴ) secundum modum, quo ipse ἴ) administrationis ἴ) nititur rebus, et sive manibus non puris ἴ) eum visentem capiamus ἴ), vel ad aliquam passionem respicientem, aut nostras transgredientem leges, nos ei secundum leges inferemus ἴ) ultiones ἴ). Neque enim pecuniis pepercimus ἴ), neque altero ἴ) omnium, ut subiectos ἴ) liberarem.

CAP. IV. Oportet quoque eum et civitatum ornatui ἴ) providere, et primum quidem seditione liberare eas se positas civitates, aequitatem ubique ἴ) servantem, et ut nihil ἴ) subiectis desit omnem ponere prudentiam. §. 1. Sed nec opera civitatum negligere, quatenus neque secundum hoc minuantur ἴ) neque aquaeductus, neque pontium transitus, neque murorum cautela, neque itinerum diligentia, sed omnia corrigere et ad nos nunciare, quatenus alia quidem ex civilibus quaestibus, alia vero ex nobis valeat reparare ἴ). §. 2.

ἴ) μὴ om. Hal. — ἴ) αὐτὸν Hal. — ἴ) πεπ. ἀρχὴν Hal. — ἴ) ἡμεῖς κατ' αὐτὸν τὸν Hal. — ἴ) παροῖτων Hal. — ἴ) ἴσχύσειεν. μὴ παραχωρεῖν δὲ τοῖς Hal. — ἴ) Cod. Findob.; hon. his cum utatur iudicialibus laboriorum Cod. Mon. — ἴ) Bk.; labiles Cod. Findob.; labor. laudabilis Cod. Mon. — ἴ) Cod. Mon.; quod Cod. Findob. — ἴ) Cod. Mon.; aliqui Cod. Findob. — ἴ) Cod. Mon.; privatas Cod. Findob. — ἴ) Cod. Findob.; remittimus Cod. Mon. — ἴ) Cod. Findob.; denunc. indeque Cod. Mon. — ἴ) Cod. Mon.; exemptis Cod. Findob. — ἴ) Cod. Mon.; ad om. Cod. Findob. — ἴ) Cod. Findob.; erimus siquidem Cod. Mon. — ἴ) Cod. Findob.; et item (?) dicis Cod. Mon. — ἴ) Bk.; auxiliabimus Cod. Findob.; auxiliabimur Cod. Mon. — ἴ) Cod. Findob.; legibus compe-

tentem cum Cod. Mon. — ἴ) Bk.; sed Cod. — ἴ) Cod. Mon.; legem Cod. Findob. — ἴ) Cod. Mon.; vinculi Cod. Findob. — ἴ) Cod. Findob.; erudiant Cod. Mon. — ἴ) Cod. Findob.; eis Cod. Mon. — ἴ) Cod. Findob.; turpiter Cod. Findob.; tempore Cod. Mon. — ἴ) Bk.; administrationibus Cod. — ἴ) Cod. Mon.; prius Cod. Findob. — ἴ) Cod. Findob.; vincetent captamus Cod. Mon. — ἴ) inferamus Cod. Findob.; inferimus Cod. Mon. — ἴ) Cod. Findob.; ultimas Cod. Mon. — ἴ) Cod. Findob.; percipimus Cod. Mon. — ἴ) Bk.; alteri Cod. Findob. — ἴ) nec dictionum illius subiectos Cod. Mon. — ἴ) Cod. Findob.; ornatum Cod. Mon. — ἴ) Cod. Mon.; ut Cod. Findob. — ἴ) Cod. Mon.; minime Cod. Findob. — ἴ) Cod. Mon.; muniantur Cod. Findob. — ἴ) Cod. Findob.; praeparare Cod. Mon. —

αδειαν εἶναι τοὺς ἡμετέρους ἐπιήκοον κατά τι ζημιῶν ἢ βαρύνειν, μηδὲ ταύτας δὴ τὰς συνειδημένους ἐπιφερομένους προστάξεις, αἵπερ πρώην ἐκ τῶν σῶν προηέσαν θρόνων, πορφύρουσαι τοὺς ἐν μετριότητι ζῶντας, καὶ ἐπιτάττουσαι ποτὲ μὲν τειχῶν ἐπισκευάς, ποτὲ δὲ ὀδῶν ἐπιμελείας, ποτὲ δὲ εἰκόνων τε καὶ γειφυρῶν καὶ λιμένων καὶ ὀλίγων δημοσίων ἀνακαινώσεις, καὶ τόπων δὴθεν δημοσίων ἀφαιρέσεις, καὶ οἰκημάτων ὡς οὐκ ἐν δόξῃ πωθέντων καταστροφάς, καὶ ἕτερα τούτων ἔτι προχειρότερα πρὸς συκοφαντίαν, ἀλλ' αὐτὸς μὲν τούτων ποιήσεται πρόνοιαν, πρᾶξιων ἅπαντα ζημίαις χωρὶς. Εἰ δὲ συνειδοίμεν ἡμῖς καὶ μελζονος ἐποφίας δεῖσθαι τὸ πρῶγμα, θεῖον πραγματικῶν χρησόμεθα τύπῳ. ὅν δὴ καὶ πρὸς τὴν σὴν ἀρχὴν, εἰ συνειδοίμεν, καταπέμψομεν¹⁾, καὶ αὐτὸν τε καὶ ἕτερον τιτὴ ταύτην ποιήσασθαι τὴν ζήτησιν. Οὕτως ἀναπεύσει ποτὲ τὸ ὑπήκοον, οὕτως ἀνήθρουσιν αὐδὶς αἱ πόλεις, καὶ αὐξήσῃς τοῖς οἰκοῦσι ταύτας ὡς πλεοτή γενήσεται, καὶ οὐ τὰς πατριδας ἀποφυέζονται, καθάπερ τι τῶν φροβερωτάτων, διὰ τὴν τῶν ἀρχόντων κακίαν οἰκίειν ἐν τοῖς ἑαυτῶν εὐλαβοῦμενοι.

Κεφ. ε'.

Δεῖ τοίνυν τὴν σὴν ὑπεροχὴν εἰδέναι τὴν ἀρχὴν ταύτην μίαν τὸ λοιπόν, ἀλλ' οὐ διπλὴν καθέστωσαν, ὥστε ἅπαντα, ὅποσα τὸ δημοσίον εἰδίδου πρότερον ἑκατέρω τῶν ἀρχῶν, ταῦτα κατὰ τὴν ὑποτιτυγμένην ἀπογραφὴν τῆς τῆς δέξῃς ἡμῶν νόμου δώσεις αὐτῶ, καὶ τοῖς ἀμψ' αὐτῶν, καὶ τῆ γε αὐτοῦ τάξει, καθὰ καὶ μέχρι νῦν εἰδίδοτο. §. 1. Καὶ ἡ τῶν δημοσίων εἰσπραξὶς αὐτῶν τε ἐπιχελεῖται καὶ τοῖς πειθόμενοις αὐτῶ προαιτωριανῶς ταξιώταις, τὰ παράσημα τε ἑκατέρω ἀρχῆς ἔξει, καὶ εἰ τὰ μάλιστα στρατιωτικῶς²⁾ ἔσονται, ἀλλ' οὐν ἐπὶ τε ἀπήνης ἀργυρᾶς καθέδεται, καὶ ἤρῃσαι πέλεκυς αὐτοῦ (ἐλατικῆς γὰρ δὴ καὶ τοῦτο σύμβολον ἀρχῆς), ῥάβδου τε ὁμοίως αὐτοῦ προπομπεύουσι, θεραπεύσει τε αὐτὸν καὶ τὸ στρατιωτικὸν ἅπαν τὸ κατὰ τὴν χώραν ἰδρυμένον. ᾧ μελήσει καὶ τὸ ληστρικὸν ἔκκοπιεν, καὶ τοῖς ἀδικουμένοις

§. 2. Cavere autem illic venientes³⁾ a indicibus executores ne licentia sit⁴⁾ eis nostros subiectos in aliqua aut laedere aut onerare, neque haec videlicet consueti circumferre praecepta, quae pridem⁵⁾ ex iura⁶⁾ procedebant sedibus, vastantia sub mediocritate viventes, et praecipientia aliquando quidem murorum instructiones, aliquando autem itinerum diligentiass, aliquando vero imaginum, pontiumque⁷⁾ portuum, et forwarum, et thermarum renovationes⁸⁾ et locorum quasi publicorum ablationes⁹⁾, aedificiorum quoque¹⁰⁾ tanquam¹¹⁾ non opportuno loco¹²⁾ fabricatorum subversiones¹³⁾, et alia horum adhuc peiora ad calumniam; sed ipse¹⁴⁾ quidem huius faciet¹⁵⁾ providentiam, agens universa sine damno. Si vero perspexerimus¹⁶⁾ nos etiam maiori¹⁷⁾ inspectione egere¹⁸⁾ causam, sacra pragmatica utemur¹⁹⁾ forma, quam videlicet etiam ad iura culmen, si perspexerimus, dirigemus, secundum quam praecipimus etiam alii²⁰⁾ cupiam haec facere inquisitionem. Sic respirabunt aliquando subiecti, sic florebut denno civitates, augmentumque habitantibus eas²¹⁾ plurimum fiet, et²²⁾ non patrias deserent²³⁾, velut aliquid terribilium, propter iudicium nequitiam habitare in propriis²⁴⁾ formidantes.

CAP. V. Oportet autem tuam celsitudinem scire cingulum hoc unum de cetero²⁵⁾ et non duplex esse, ideoque omnia²⁶⁾ quae fisci dabat²⁷⁾ prius tritque²⁸⁾ administrationi, haec secundum subiectam descriptionem huic sacrae nostrae legi dabis ei, et qui circa eum sunt, et eius officio, sicut hactenus dabatur²⁹⁾. §. 1. Fiscaliumque exactio et ipsi³⁰⁾ imminabit et obedientibus ei³¹⁾ praetorianis officialibus, et insigni utriusque habebit cinguli, et quamvis iam militaris sit. Attamen et in argenteo vehiculo portabitur, praecedetque proxima (consularis namque est etiam hoc signum administrationis), fascesque similiter cum praecedent³²⁾, parebit-

1) ὅν δὴ — καταπέμψομεν om. Hal.; cf. Heimbach. l. c. p. 326. — 2) μάλιστα ἐν στρατιωτικῶς Hal. — 3) autem illic venientibus Cod. Mon.; autem illi eventientes autem Cod. Findob. — 4) Cod. Mon.; licentiant Cod. Findob. — 5) Cod. Mon.; quidem Cod. Findob. — 6) Cod. Findob.; exitus Cod. Mon. — 7) Cod. Findob.; et om. Cod. Mon. — 8) Cod. Mon.; revocationes Cod. Findob. — 9) Bk.; habitationes Codd. — 10) Cod. Mon.; quoque om. Cod. Findob. — 11) Cod. Findob.; tanquam om. Cod. Mon. — 12) Cod. Findob.; loco om. Cod. Mon. — 13) Cod. Mon.; subversiones Cod. Findob. — 14) Cod. Findob.; ipsam Cod. Mon. — 15) Cod. Mon.; faciet huius Cod. Findob. — 16) Bk.;

afficere aut gravare liceat, nec illis, qui consueti hasse iussiones afferunt, quae nuper de throno suo procedebant, quaeque perdunt eos, qui vitam in paupertate degunt, iam murorum praecipites refectiones, iam viarum curam, iam imaginum, pontium, portuum et publicorum aquae ductuum renovationes, locorum publicorum ablationes, domuum quasi non bene aedificatarum demolitiones, aliaque magis etiam ad calumniam idonea, sed ipse horum curam gerat, atque iura dumno omnia perficiat. Si vero maiore inspectione eam rem egere nobis visum fuerit, sacra pragmatica forma utemur, quam ad tuam praefecturam, si videbitur, mittemus, et secundum eam etiam alium haec quaestionem facere iubemus. Sic respirabunt aliquando subditi, sic florebut rursus civitates, et incolae earum maximum incrementum capient, nec patriam, tanquam rem maxime terribilem, fugient, propter magistratum malitiam sua inhabitare metuentes.

CAP. V.

Sciat igitur excellentia tua, hunc magistratum unum, non duplicem in posterum futurum esse. Quae omnia, quae fisci antea utrique magistratum dedit, illa secundum subiectam sacrae huic legi descriptionem ei, et qui circa eum sunt, eiusque cohorti dabis. quoadmodum hactenus etiam data sunt.

§. 1. Tributorum vero exactio tum illi, imo etiam praetorianis cohortalibus ipsi subiectis incumbit, et insignia utriusque magistratus habebit, licet magis ex parte militaris sit. Sane curru argenteo vehetur, et securis cum praecedet (nam et hoc consularis imperatorum signum est), fasces similiter illi solenniter praefertur, totusque exercitus, qui in provincia est, illi servit, qui curam geret, ut latrones excindat, et iniquis passis opem ferat, atque subditi nostros in officio continat.

§. 2.

§. 2. Cavere autem illic venientes³⁾ a indicibus executores ne licentia sit⁴⁾ eis nostros subiectos in aliqua aut laedere aut onerare, neque haec videlicet consueti circumferre praecepta, quae pridem⁵⁾ ex iura⁶⁾ procedebant sedibus, vastantia sub mediocritate viventes, et praecipientia aliquando quidem murorum instructiones, aliquando autem itinerum diligentiass, aliquando vero imaginum, pontiumque⁷⁾ portuum, et forwarum, et thermarum renovationes⁸⁾ et locorum quasi publicorum ablationes⁹⁾, aedificiorum quoque¹⁰⁾ tanquam¹¹⁾ non opportuno loco¹²⁾ fabricatorum subversiones¹³⁾, et alia horum adhuc peiora ad calumniam; sed ipse¹⁴⁾ quidem huius faciet¹⁵⁾ providentiam, agens universa sine damno. Si vero perspexerimus¹⁶⁾ nos etiam maiori¹⁷⁾ inspectione egere¹⁸⁾ causam, sacra pragmatica utemur¹⁹⁾ forma, quam videlicet etiam ad iura culmen, si perspexerimus, dirigemus, secundum quam praecipimus etiam alii²⁰⁾ cupiam haec facere inquisitionem. Sic respirabunt aliquando subiecti, sic florebut denno civitates, augmentumque habitantibus eas²¹⁾ plurimum fiet, et²²⁾ non patrias deserent²³⁾, velut aliquid terribilium, propter iudicium nequitiam habitare in propriis²⁴⁾ formidantes.

prospexerimus Codd. — 17) Cod. Mon.; maiore etiam Cod. Findob. — 18) Cod. Findob.; egens Cod. Mon. — 19) Bk.; utimur Codd. — 20) Bk.; alio Codd. — 21) Cod. Findob.; ea Cod. Mon. — 22) Cod. Findob.; plur. frigus (om. et) Cod. Mon. — 23) Cod. Findob.; deserunt Cod. Mon. — 24) Cod. Findob.; primis Cod. Mon. — 25) Cod. Findob.; cingulo autem hoc unum de cetero unum Cod. Mon. — 26) Cod. Mon.; omnia om. Cod. Findob. — 27) Cod. Mon.; dabit Cod. Findob. — 28) Bk.; utique Codd. — 29) Cod. Findob.; debetur Cod. Mon. — 30) Cod. Mon.; ipsa Cod. Findob. — 31) Bk.; eis Cod. Mon.; et Cod. Findob. — 32) Cod. Findob.; praecedant Cod. Mon.

κουμένοις βοηθεῖν, καὶ αἰτηροῦντας τοὺς ἡμετέροισι
ἐπακούειν πρὸς ἀλλήλους ἀποτελεῖν. §. 2. Ἀλλ'
οὐδὲ τοῖς κομητῆταις¹⁾ συγκαθίσσει πρὸς τοὺς δη-
μοσίου ἀναγίνεον φόρους. Ἐν δὲ ταῖς περιβλέ-
πτου ἀρχαῖς καὶ αὐτῇ²⁾ ἐτάσσεται, καὶ ἐν τυχόν ὁ
παράλειπαι αὐτῶν ἀξίας εἰς μείζονος. τὸ μὲν γὰρ
τῶν ἡγησομένων ἔστιν τοιαῦτον, ὅποιον ἂν ἡμεῖς
ἐπιτηδείοις ἔχιν πρὸς τὴν ἀρχὴν ἐχρησίζομεν. αὐτῇ
δὲ δὴ τὴν ἀρχὴν προσήκον ἔστιν ἐν ταῖς περιβλέ-
πτου ἀριθμείσθαι, καθάπερ ἀνδύπατο τε, καὶ ὁ
τῆς ἑώρας κομητῆ, καὶ ὁ Γαλατίας τε καὶ ὁ τῆς
Φρυγίας ἰσθμῶν. §. 3. Ὡς τε καὶ ἀκροῦσεται δικῶν
κατὰ τὴν ἐπαρχίαν τὴν αὐτοῦ καὶ χρηματικῶν καὶ
ἐγγυητικῶν, καὶ τῶν ὑπὲρ ἐλευθερίας, καθάπερ
καὶ πάσαις ἔξεισι ταῖς ἀρχαῖς. Καὶ τὰς γε ἐφέσεις
τὰς κατὰ τῶν ἀποκρίσεων αὐτοῦ γινόμενας ἐξετά-
σοισιν ἐσταυροῖ, κατὰ τὸ πάλαι κεκρατηχὸς ἐπὶ τῶν
περιβλέπτου ἀρχόντων, ὅτι ἐνδοξότατοι τῶν ἱερῶν
ἡμῶν πραιτωρίων ὑπαρχοῖ, ὅ τε ἐνδοξότατος κοιαι-
στωρ (τοῦτο τὸ ἄνωθεν παραδεδομένον), διότι πο-
λιτικώτερα τὰ τῆς ἀρχῆς ἤδη γέγονεν, ἀναμυθῆντα
τοῖς νόμοις, οὗς δὴ καὶ αὐτῶν τῶν ὅλων ἀρχῶν
βουλόμεθα.

Κ ε φ ς.

Κατὰ δὲ τὸν ἔναγχος παρ' ἡμῶν τεθέντα νόμον,
εἴ τις δίκη πεντακοσίων νομισμάτων οὐκ ὑπερβαίνει
προσὸν κατὰ τὴν ἐπαρχίαν τὴν αὐτοῦ, εἴτα ἐφέσιμος
παρὰ τοῦ δικαστοῦ γένοιτο, ταύτης οὐκ ὁ τῆς
Πακατιανῆς Φρυγίας ἀρχῶν, καθάπερ πρότερον
ὑπῆρχεμεν, ἀλλ' αὐτοῖς ἀκροῦσεται, εἴτε ἐκ παραποι-
πῆς ἡμετέρας, εἴτε ἐκ τινος τῶν ἐνδοξοτάτων ἡμῶν
ἀρχόντων ἢ δίκη παραδοθεῖται ἐντὶ, μὴ περιβλέπτου
ἄνθρωποι καθεστῶσι, διὰ τοὺς λογισμοὺς, οὗς δὴ τῇ
περὶ τῶν ἐκκλησιῶν ἔναγχος τεθείση προειράφωμεν
δεικνύει. καὶ ἔστιν καὶ κατὰ τοσοῦτο σεμνός, ὅτι
καὶ θεῶν ἀκροῦσῆσθαι ἔξει³⁾, καὶ ἐπιθήσει τῇ δίκῃ
τέρας, οὗς εἴ κατὰ τὸ πάλαιον ἐπισταυροῖ στελλο-
μένη, ὅπως ἂν μὴ διὰ μικρὰς προήσεις ζημιῶν
μεγάλων τὸ πρῶγμα τοῖς ἡμετέροις ὑπηκόοις ἀφορ-
μῆς

CAP. VI.

Secundum legem vero nuper a nobis latam, si
causa quaedam in provincia illius quantitatem quin-
quaginta aureorum non excedat, deinde a iudice ap-
pellatur, illam non Pacatiana Phrygiae iudex, sicut
ante diximus, sed ipse audiet, sive ex delegatione
nostra, sive a quodam ex gloriosissimis nostris iudici-
bus causa alicui commissa sit, modo spectabilis non
sit, propter rationes, quas nuper in constitutione de
appellationibus lata scripsimus. Et vel ea re illustris
erit, quod sacrum auditorium habiturus, et causis non
amplius, ut olim, huc mittendis finem impositurus sit
ne ob exiguas occasiones ea res magnorum damnum
causam subditis nostris praebeat. Haec vero et nos
ei nota faciemus. Curae enim fuit potentiae nostrae,
ut non solum signa magistratum, qualia spectabili-
bus

parebitque ei etiam⁴⁾ militaris manus universa⁵⁾ in provincia collocata⁶⁾, cui curae⁷⁾ erit et latrocinia
abscondere, et laesis ferre solatium, et temperatos nostros subiectos inter alterutros facere. §. 2. Sed neque
vicinicia permittat adversus publica resultare tributa. Inter spectabiles autem administrationes haec quoque
deputabitur⁸⁾, licet forsitan suscipiens eam dignitatis sit potioris; adiuutores enim erunt⁹⁾ tales, quales
non opportunos esse ad cingulum indicaverimus¹⁰⁾, ipsam autem administrationem competens¹¹⁾ est inter
spectabiles¹²⁾ numerari¹³⁾, sicut proconsules, et Orientis comes, et¹⁴⁾ Galatiae, atque¹⁵⁾ Phrygiae sunt.
§. 3. Ut et audiat causas in provincia sua et pecuniarias¹⁶⁾, et criminales, et¹⁷⁾ pro libertate, sicut etiam
omnes magistratus¹⁸⁾. Et appellationes, quae contra¹⁹⁾ sententias eius fuerint, examinantur hic, secundum
antiquam consuetudinem qui super spectabilibus hoc agebat, gloriosissimi²⁰⁾ sacrorum nostrorum praetorium
praefecti et gloriosissimus quaestor²¹⁾ (hoc quod olim est traditum), eo, quod²²⁾ civiliora administrationis
hinc iam facta sunt, permixta legibus, quas videlicet etiam ipsis armis praeesse volumus.

CAP. VI. Secundum nuper autem a nobis positam legem si qua causa²³⁾ quingentorum solidorum
non transcenderit quantitatem in provincia eius, deinde sub appellatione apud indicantem fiat, hanc non Paca-
tiana Phrygiae²⁴⁾ iudex, sicuti prius, sed ipse audiet, sive ex delegatione nostra, sive ex aliquorum glo-
riosissimorum iudicum contradicta²⁵⁾ sit alicui non spectabili²⁶⁾ consistenti, propter rationes, quae de appella-
tionibus nuper positae conscripsimus constitutioni²⁷⁾. Et erit etiam²⁸⁾ secundum hoc²⁹⁾ honoratus, quod³⁰⁾
et sacrum auditorium habebit et imponet³¹⁾ iudicio finem, non secundum antiquitatem huc³²⁾ dirigendo, ne
propter

¹⁾ Bas. (Cod. Col.), Fet. Int.; κομητῆται Scrimg.,
Hal. — ²⁾ αὐτὸς Hal. — ³⁾ καὶ ἔστιται — ἔξει om. Hal.;
cf. Heimbach. l. c. p. 326. — ⁴⁾ Bk.; placuitque etiam
Cod. Findob.; placuit etiam Cod. Mon. — ⁵⁾ Cod.
Mon.; universa om. Cod. Findob. — ⁶⁾ Bk.; in pro-
vinciam collata Cod. Findob.; in provincia collata Cod.
Mon. — ⁷⁾ Cod. Mon.; cura Cod. Findob. — ⁸⁾ hoc
quoque deputabitur Cod. Mon.; etiam hoc quoque de-
portabitur Cod. Findob. — ⁹⁾ Bk.; administrationis enim
erit Cod. — ¹⁰⁾ Cod. Findob.; talis qualis opportunus
esse nos ad cing. indicaverimus Cod. Mon. — ¹¹⁾ Cod.
Findob.; et comp. Cod. Mon. — ¹²⁾ Cod. Findob.;
spectabilem Cod. Mon. — ¹³⁾ Cod. Mon.; initiari Cod.
Findob. — ¹⁴⁾ Cod. Findob.; ex Cod. Mon. — ¹⁵⁾ Cod.
Mon.; et Cod. Findob. — ¹⁶⁾ Cod. Mon.; pecunias

Cod. Findob. — ¹⁷⁾ Cod. Findob.; et om. Cod. Mon. —
¹⁸⁾ Cod. Findob.; sicut et omnis magistratus Cod. Mon. —
¹⁹⁾ Bk.; quae circa Cod. Mon.; quae esse Cod. Findob. —
²⁰⁾ Cod. Findob.; gloriosissimorum Cod. Mon. —
²¹⁾ Cod. Mon.; quaestorum Cod. Findob. — ²²⁾ Cod.
Mon.; eoque Cod. Findob. — ²³⁾ Cod. Mon.; circa
Cod. Findob. — ²⁴⁾ Cod. Findob.; peccati esse frigio
Cod. Mon. — ²⁵⁾ Cod. Findob.; et tradita Cod. Mon. —
²⁶⁾ Cod. Findob.; non conspectabili Cod. Mon. —
²⁷⁾ Cod. Mon.; conscriptioni Cod. Findob. — ²⁸⁾ Cod.
Findob.; etiam om. Cod. Mon. — ²⁹⁾ Cod. Mon.; hoc
quod Cod. Findob. — ³⁰⁾ Cod. Mon.; quo Cod. Findob.
— ³¹⁾ Cod. Findob.; habebit imponit Cod. Mon. —
³²⁾ huic Cod. Findob.; hinc Cod. Mon.

μας παρέχοιτο. Ταῦτα δὲ καὶ ἡμεῖς αὐτῷ ποιήσομεν φανερά. Διεσπουδάσαι γὰρ τῷ ἡμετέρῳ κράτει μὴ μόνον αὐτοῖς παρέχοντα τὰ σύμβολα τῶν ἀρχόντων ἐκ τῶν καλουμένων κωδικέλλων, ὅποια τοῖς σπекταβίλλοις ἄρχουσι ἐπιδίδονται, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν βασιλικῶν παραγγελμάτων, ἅπερ mandata principis¹⁾ οἱ πρώην ἐγάλων βασιλεῖς τε καὶ νομοθεταί, ἅπερ γραφάντες ἡμεῖς ἀποτεθῆναι κατὰ τὸ θεῖον ἡμῶν λατορχουλον παρεκελευσάμεθα, ὅπως ἂν ἐκείθεν αἰετὶ δίδονται ταῖς ἀρχαῖς ἅμα τοῖς κωδικέλλοις, καὶ οἱ μὲν αὐτοῖς διδοῖεν τὴν ἀρχήν, τὰ δὲ τὸν ἐκείνης ρυθμοῖσι τρέπον. Ἐκ δὲ δὴ τῆς ὑποκειμένης ἀπογραφῆς τῶδε τῷ θεῷ ἡμῶν νόμῳ δῆλον ἔσται, τί μὲν προσήκον ἔστιν αὐτὸν γινόμενον προσάσει τῶν τῆς ἀρχῆς παρέχειν συμβόλων, τί δὲ αὐτῷ τε καὶ παρέδωκε καὶ τοῖς περὶ αὐτὸν χορηγεῖσθαι. Εἰ δὲ καὶ τινὰς ἀρχοντας τῶν πλησίων αὐτῶν²⁾ ἐπαρχιῶν ἀμελοῦντας εὐροῖς περὶ τὸ δημόσιον, οὐχ ἕτερον ἐκπέμψεις, ἀλλ' αὐτοῖς τοῖς σπекταβίλλοις ἄρχουσι ἐνοχλήσεις, ὥστε αὐτοὺς ἐπιτεθῆναι τοῖς ἐκ γειτόνων ἄρχουσι, εἰ ἠαυθομοῖεν, καὶ παρασκευάζειν ταῦτα πάσιν εἰκονίζειν τρόποις.

Ἐπίλογος.

Τὸν τοίνυν παρόντα νόμον ἡμεῖς μὲν ἀποτεθῆναι τῷ τῶν θεῶν ἡμῶν δικαίῳ παρεσκευάσαμεν βιβλίῳ, αὐτὸς δὲ δεξάμενος κατ' αὐτὸν ἔπαντα πρᾶξον³⁾, ἀθάνατον αἰετὶ παρέξοντα τῆς ἡμετέρας εὐεργεσίας τὴν μνήμην. Dat. XV. Kal. Iun. Constantinop. Belisario V. C. cons. [535.]

Δεῖ παρέχεσθαι τῷ πραιτωρι Λυκαονίας οὕτως: αὐτῷ μὲν ὑπὲρ ἀνόνων καὶ καπιτατίων καὶ λοιπῆς παραψυχῆς sol. CCC, τῷ αὐτοῦ παρέδωκε sol. LXXII, τῷ αὐτοῦ τάξει anti lib. II⁴⁾. Δεῖ δὲ αὐτὸν παρέχειν προσάσει συμβόλων οὕτως: τοῖς περιβλεπτοῖς γαστουλαρίοις τρισὶ τῷ θεῷ κουβουκλέου sol. VIII⁵⁾, τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων καὶ τοῖς λατερχουλίοις sol. XXIV, τῷ

bus praesidibus data sunt, per codicillos, qui dicuntur, illi traderentur, sed etiam ex iussionibus imperatoribus, quae mandata principes veteres Imperatores et leges vocarunt, quae scripta in sacro nostro laterculo deponi iussimus, ut semper inde cum codicillis magistratibus dentur, atque hi quidem magistratum ipsis conferant, illa vero dirigant administrandi officii rationem. Ex descriptione vero, quae sacrae huic legi subiecta est, manifestum erit, quid illi, qui magistratus creatus est, pro imperii signis praestandum, et tum ipsi, tum assessori, quique circa eum sunt ministrandum sit. Si vero aliquos vicinarum provinciarum praesides circa tributa negligentes invenias, non alium emittes, sed ipsis spectabilibus praesidibus negotium dabis, ut ipsi vicinis praesidibus, si desides sint, immineant, atque efficiant, et illa omni modo inferant.

Epilogus.

Hanc itaque legem nos quidem sacrarum nostrorum constitutionum libro inseri curavimus, ipse vero, ubi illam acceperis, omnia secundum eam, quae immortalis nostri beneficii memoriam praebitura est, peragas.

Praetori Lycaoniae praebenda sunt: ipsi quidem pro annonis et capitacionibus et reliquo solatio sol. CCC, assessori eius sol. LXXII, cohorti eius auri lib. II. Pro symbolis vero haec praestanda sunt: spectabilibus chartulariis sacri cubiculi sol. VIII, primicerio clarissimorum tribunorum notariorum et laterculensibus sol. XXIII, adiutori eius sol. III, cohorti gloriosissimorum nostrorum praefectorum pro iussionibus et omni alia causa sol. XI. No-

propter exiguas querelas damnorum maximorum haec res⁶⁾ nostris subiectis occasionem praebet⁷⁾. Haec autem et nos ei faciemus manifesta. Studium namque nostrae potentiae est non solum eis praebere signa magistratum ex appellatis codicillis, quae⁸⁾ spectabilibus iudicibus tribuntur, sed etiam ex imperialibus praecipis, quae mandata principis dudum vocabant⁹⁾ Imperatores atque leges, quae scribentes¹⁰⁾ nos recondi in sacrum nostrum laterculum iussimus, quatenus inde semper dentur administratoribus una cum codicillis; et codicilli quidem eis praebent cingulum¹¹⁾, mandata vero eius orient modum. Ex subiecta vera descriptione huic sacrae nostrae legi palam erit, quidquid competat eum ordinatum occasione codicillorum administrationis praebere, quid¹²⁾ autem ei, et assessori, et qui circa eum sunt ministrari¹³⁾. Si autem etiam¹⁴⁾ aliquos indices in iuxta eas provincias negligentes inveneris circa fiscalia, non alium destinabis¹⁵⁾; sed ipsis spectabilibus iudicibus delegabis, ut ipsi immineant vicinis¹⁶⁾ iudicibus, si neglexerit¹⁷⁾, et procurent haec omnibus inferre modis.

Epilogus. Praesentem igitur legem nos quidem recondi¹⁸⁾ sacrarum¹⁹⁾ nostrarum constitutionum procuravimus codice²⁰⁾, ipse vero ut snapiens secundum eam²¹⁾ universa agi²²⁾, immortalis sempet praebiturus²³⁾ beneficii nostri memoriam. Dat. XV. Kal. Iunias, Constant. Belisario V. C. Cons. [535.]

Oportet praeberi praetori Lycaoniae ita: ipsi quidem pro annonis et capitibus et²⁴⁾ reliquo solatio solidos numero octingentos, eius assessori solidos numero septuaginta duo, eius officio auri libras quinquaginta. Oportet autem eum praebere²⁵⁾ occasione codicillorum ita: spectabilibus chartulariis tribus sacri cubiculi solidos novem, primicerio clarissimorum tribunorum notariorum et laterculensibus²⁶⁾ solidos numero XX, quatuor,

¹⁾ ἀποκρίσεις ἀρχοντικὰς Hal., Bas. — ²⁾ Bas.; τῶν πλησίων αὐτῶν Sering.; τῶν πλησίων αὐτῷ Hal. — ³⁾ πρᾶξις Hal. — ⁴⁾ γβ' Hal. — ⁵⁾ δ' Hal. — ⁶⁾ Cod. Findob.; damnorum nostrorum haec res maximorum Cod. Mon. — ⁷⁾ occasione praebet (?) Cod. Mon.; occasionem praebere Cod. Findob. — ⁸⁾ qui Cod. Findob.; quam Cod. Mon. — ⁹⁾ Cod. Mon.; vocabant om. Cod. Findob. — ¹⁰⁾ Bk.; scribendi Codd. — ¹¹⁾ Cod. Mon.; cingulorum Cod. Findob. — ¹²⁾ Cod. Findob.; quod Cod. Mon. — ¹³⁾ Cod. Findob.; ministra Cod. Mon. — ¹⁴⁾ Cod. Mon.; etiam

om. Cod. Findob. — ¹⁵⁾ Cod. Findob.; destinabit Cod. Mon. — ¹⁶⁾ Cod. Findob.; iudicibus — vicinis om. Cod. Mon. — ¹⁷⁾ Cod. Mon.; neglexerunt Cod. Findob. — ¹⁸⁾ quidem secundum Cod. Findob.; quidem scd. Cod. Mon. — ¹⁹⁾ Cod. Mon.; sacrum Cod. Findob. — ²⁰⁾ codici Codd. — ²¹⁾ Cod. Mon.; ea Cod. Findob. — ²²⁾ Cod. Mon.; agere Cod. Findob. — ²³⁾ Bk.; praebiturum Codd. — ²⁴⁾ Bk.; et om. Codd. — ²⁵⁾ Cod. Findob.; praebere om. Cod. Mon. — ²⁶⁾ Cod. Mon.; latriculensibus Cod. Findob.

τῷ πύτῳ βοηθῶ sol. III, τῇ τάξει τῶν ἐκδοξοτάτων ἡμῶν ἐπαρχῶν ἐπὶ προσταγματίων καὶ πάσης ἐξέρας αἰτίας sol. XI¹⁾.

quatuor, eius adiutori solidos numero tres, officio gloriosissimorum praefectorum pro praecipis et omni alia causa²⁾ solidos numero quadraginta.

¹⁾ Ἡ. α., Β. α. — ²⁾ Cod. Findob.; et omnia alia Cod. Mon

ΔΙΑΤΑΞΙΣ κς.¹⁾

Περὶ τοῦ πραίτωρος Θρακίας.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Ἀυγουστος Ἰωάννης, τῷ ἐκδοξοτάτῳ ἐπαρχῷ τῶν ἰερῶν τῆς ἐκ πραίτωρος τῷ δευτέρου, ἀπὸ ὑπάτων καὶ πατριχίῳ.

Προοίμιον.

Ἐκείνο τῶν ἀνωμολογημένων ἐστίν, ὅτι περ, εἰ τις τῆν Θρακίαν ὀνομάσει χώραν, εὐθὺς συνεισέρχεται τῷ λόγῳ καὶ τις ἀνδρεία, καὶ στρατιωτικοῦ πλήθους, καὶ πολέμων, καὶ μάχης ἔγνοια. ταῦτα γὰρ ἕγγενῆ τε καὶ πάτρια τῇ χώρῳ καθέστηκεν ἐκείνῃ. ὥστε ἡμῖν πρότερον γέγονεν ἔγνοια καὶ τὰ περὶ ἐκείνων καταστήσασθαι τῶν τόπων, καὶ νῦν ἐπὶ τοῖς βιβουλευμένοις ἡδὴ τὸν παρόντα τίθμεν νόμον. ἐπὶ γὰρ τοῦ μακροῦ τείχους δύο τινὰς καθήσθαι καὶ βικαρίους ὀνομαζέσθαι σίνισμιν ἅπαντες, τὸν μὲν στρατιωτικῶν ἡγούμενον τάξεων (πολλὰ δὲ αἱ κατὰ τὸν τόπον ἐκείνων δυνάμεις), τὸν δὲ τοῖς πολιτικοῖς πράγμασιν ἐφεστάτα. ἄμφω δὲ οὗτοι πληροῦσιν ὁ μὲν τῶν ἐκδοξοτάτων ἐπαρχῶν ἐκείσε τάξιν, ὁ δὲ τῶν ἀνδρειοτάτων στρατηγῶν, ἑκουσούσιν δὲ οὐδέποτε πρὸς ἀλλήλους, ἀλλὰ τὸ μὲν θεμέσιον ἐκαστῷ καὶ αἰτήσεις χορηγεῖ, καὶ τὴν ἄλλην διδῶσι παραψυχήν, οἱ δὲ μίαν ἔχουσι διηκεῖν τε καὶ ἀεικλύτησον πράξιν, τὸ φιλονεικεῖν πρὸς ἀλλήλους ἀδύνατα.

Κεφ. α.

Ἔδοξε τοίνυν ἡμῖν ἔχειν ὀρθῶς τοῦτο, ὅπερ καὶ

Novellae XXVI.

DE PRAETORE THRACIAE.

Imp. Iustinianus Augustus Iohanni, gloriosissimo sacrorum Praetiorum per Orientem iterum Praefecto, Exconsuli et Patricio.

Praefatio.

Illud in confesso est, si quis Thracum regionem nominet, statim cum voce etiam fortitudinem quandam et militarium copiarum, bellorum atque pugnarum cogitationem animum subire; haec enim regioni illi ingenta et patria sunt. Quare nobis ante propositum erat etiam ea, quae ad illa loca pertinent ordinare, et nunc de iis, quae animo ante agitavimus, hanc legem ferimus. Nam ad longum murum huius esse et vicarios nominari omnes scimus, quorum alter militaribus cohortibus praest (multae enim in eo loco militares copiae sunt), alter vero civilibus negotiis praefectus est; uterque vero, et hic quidem gloriosissimorum praefectorum, ille vero fortissimorum ducum vices sustinet; nunquam vero inter se consentiunt, sed fiscus unicuique annonas subministrat et reliquum solatium praebet, ipsi vero unum hoc perpetuo et sine fine agunt, ut immortalem contentionem inter se foveant.

CAP. I.

Visum igitur nobis est id, quod in aliis quoque genti-

CONST. XXVI.

DE PRAETORE THRACIAE¹⁾.

Imp. Iustinianus A. Iohanni Pf. P. II.²⁾

Praefatio. Illud indubitatum est, quia, si quis Thracum nominaverit regionem, mox simul aggreditur menti et quaedam fortitudo, et militaris multitudinis atque bellorum³⁾ pugnaeque cogitatio⁴⁾; haec enim ingenta⁵⁾ et patria illi⁶⁾ provinciae sunt. Ideoque nobis primitus cogitatio facta est etiam⁷⁾ quae in⁸⁾ illis sunt⁹⁾ locis statueret, et nunc super his, quae iam¹⁰⁾ cogitavimus, praesentem ponimus legem. In longo enim muro duos¹¹⁾ quosdam sedere vicarios et nominari novimus universi, alium¹²⁾ quidem militarium praesidentem ordinum¹³⁾ (plurimi autem in¹⁴⁾ illo loco exercitus¹⁵⁾), alium vero civilibus superesse causis. Ambo autem isti complent alius quidem gloriosissimorum praefectorum illic officium, alius vero¹⁶⁾ fortissimorum magistrorum¹⁷⁾ militum, concordant autem nunquam adinvicem, sed fiscus quidem singulis et annonas ministrat, et aliud impendit¹⁸⁾ solatium, illi autem unum habent perpetuam et infinitam actionem ligandi inter alternos immortaliter.

CAP. I. Placuit igitur nobis habere recte hoc, quod etiam¹⁹⁾ in aliis fecimus nationibus, licet non ita

¹⁾ Hal. et Scrimg. — Bas. Fl. 10. — Iulian. Const. 19. — Fersionem antiquam e Cod. Findob. exhibuit Bk. et multis locis emendavit; usus sum praeterea schedis Cramerii, qui e Cod. Mon. eam descripsit.

²⁾ Taralin Cod. Findob. — ³⁾ Cod. Findob.; Iohanni pp Cod. Mon. — ⁴⁾ Cod. Findob.; libellorum Cod. Mon. — ⁵⁾ Cod. Mon.; hoc Cod. Findob. — ⁶⁾ Bk.; in genere Cod. — ⁷⁾ Cod. Mon.; illius Cod. Findob. — ⁸⁾ Cod. Mon.; etiam om. Cod. Findob. — ⁹⁾ Cod. Mon.; quantum Cod. Findob. — ¹⁰⁾ Cod. Findob.; sunt om. Cod. Mon. — ¹¹⁾ Cod. Mon.; quantam Cod. Findob. — ¹²⁾ Cod. Mon.; duos om. Cod. Findob. — ¹³⁾ Bk.;

universalium Cod. Findob.; unius salium Cod. Mon. — ¹⁴⁾ ordinem Codd. — ¹⁵⁾ Bk.; plurimorum quam Cod. Findob. — ¹⁶⁾ praesidem tē ordinem plurimorum qui (?) in illo loco exercituum Cod. Mon. — ¹⁷⁾ Cod. Findob.; autem Cod. Mon. — ¹⁸⁾ Bk.; magistro Codd. — ¹⁹⁾ Cod. Mon.; impendi Cod. Findob. — ²⁰⁾ Cod. Findob.; hocque (om. etiam) Cod. Mon.

καὶ ἐν ἑτέροις πεποιθήμεν ἔδνεσι, καίτοιγε οὐκ οὕτως μαχίμοις, οὐδὲ στρατιωτικῆς φρουρᾶς θεομέροισι, τοῦτο κἀνιαυθὰ πράξει, καὶ τούτων δὴ τῶν ἀρχῶν ἑκατέραν εἰς ταῦτο συνελκίσαι, ὥστε μὴ τὸν μὴ ἐπὶ τῶν πολιτικῶν εἶναι πραγμάτων, τὸν δὲ στρατιωτῶν¹⁾ καὶ μόνων ἐξάρχειν, ἀλλὰ μίαν ἀρχὴν ἐγκαταστήσαι²⁾ τῷ τόπῳ σεμνὴν τινα καὶ αἰδοῦς ἀξίαν, ἥπερ ὁμοίως τῶν πολιτικῶν ἐκείσε πραγμάτων ἐπιμελήσεται, τῆς ἐν τῶν στρατιωτῶν εὐχοσμίας φροντιῆ. ὁ μὲν γὰρ τῆς ἐπαρχίας ἡγούμενος ἐν ἑτέροις τοῖσι ἐστὶ τόποις, μολίς ἐκείνοισι ἀρχαῖν, §. 1. *II* δὲ τῶν τειχῶν³⁾ τούτων φυλακὴ καὶ ἡ περὶ τοὺς τόπους ἐκείνοισι διοικήσεις καὶ εὐταξία τε καὶ στρατηγία δεῖται τινὸς ἀνδρὸς ἀγαθοῦ καὶ πρὸς ἑκείτοεν ἔχοντος ἐπιτηδεῖας, στρατιωτικῆς τε κοσμεῖν, καὶ νόμων⁴⁾ ἐξάρχειν. τί ποτε ἀνὸν ὄνομα τούτῳ πρόσφορον ἐκ τῆς ἀρχαιότητος θεήμεν; ἢ ποῖαν λαβόντες προσηγοῦσαν τῷ τῆν ἀρχὴν ἔχοντι ταύτην ἠνομάσαμεν; ἢ οὐκ αὐτόθεν ἐστὶ φανερόν, ὡς καὶ οὗτος πρῶτος ὄνομασθήσεται, τὴν τῆς ἡμετέρας εὐσεβίας προσλαβάνων ἐπωνυμίαν, καθάπερ ὁ Παιδιάς τε ἡγούμενος καὶ ὁ Λυκαονίας ἐξάρχων ὠνόμασταί τε καὶ γέγονε παρ' ἡμῶν; Εἰ γὰρ ὁ πρῶτος ὁ Ῥωμαῖον, στρατηγὸς τε ὁμοῦ καὶ νομοθέτης, ταύτην ἐπὶ τῆς οικίας ἀρχῆς εἶχε τὴν τάξιν, τῶν ἀνωμολογημένων ἐστίν, ὅτι προεπώδιστατον ἀνείη τὸ πρῶτον ὄνομα τῆ τῆς ἀρχῆς ταύτης προσηγοῦσα. στρατιωτῶν μὲν γὰρ ἠγῆσται πλήθους, ἰδιώτας δὲ οὐκ ὀλίγους ὑποκειμένους ἔξει, οἷς τὰ ἐκ τῶν ἡμετέρων διαίτησι⁵⁾ νόμων. καὶ δὲ γε⁶⁾ τοῖς τόποισι ἀνδρὸς ἀγαθοῦ τὰ τε πολιτικά, τὰ τε πολεμικά, καὶ γὰρ ἐν τοῖς ἐμπροσθεν χρόνοις ἀεὶ τινες ἀνδρες στρατιωτικοὶ τῶν ἐπὶ μεγίστων ἀξιωματίων ὄντες τῶν τε ἐκείσε δυνάμεων ἐξηγοῦντο, τοῖς τε ἄλλοις ἄπασιν ἐβοήθουν, εἰ καὶ μὴ στρατιωτικῶν τινες, ἰδιώται δὲ ἐτύγγανον ὁμοῦ. αἱ γὰρ ἐπιδρομαὶ τῶν βαρβάρων οὐ μετρίως χρῆζοντο τῆς ἀντιστάσεως. *Αἱ* δὲ τὰ κατ' αὐτοὺς ἐπιτετέλεσθαι τῷ μετὰ τῶν νόμων αὐτῶν ἠγεῖσθαι δυναμένῳ, ὡς πάλυ τὸ διαφρόν ὄν τάξιν τε καὶ ἀταξίαν. καὶ ἄπασιν ἐστὶ φανερόν, ὡς τὸ μὴ στρατιωτικόν, εἰ μόνον εἶη καὶ καθ' αὐτό, θρασύτερον ἐστὶ τοῦ πρόποντος, τὸ δὲ γε

gentibus fecimus, quamquam non ita bellicosus, nec militari custodia indigentibus, etiam hic factus, ut utrumque magistratum in unum contrahere, ne his quidem civilibus negotiis praesit, ille vero militibus suisque solis imperet, sed unum in eo loco magistratum gravem et veneratione dignum constituere, qui civilium aequae rerum atque militaris disciplinae curam ibi gerat. Nam qui provinciam regit, is in aliis veretur locis, usque vix sufficit.

§. 1. Horum vero murorum custodia, et illorum locorum administratio, bonus ordo et res militaria quoque bono aliquo viro indiget, quique ad utrumque, tam milites regendos quam leges ferendas, idoneus sit. Quod igitur nomen huic ex antiquitate conveniens dabitur? aut quam appellationem sumentes illi, qui magistratum hunc gerit, accommodabimus? aut vobis per se manifestum est, hunc quoque praetorem nominandum esse, assumpto pietatis nostrae nomine, quem admodum Pisidiae rector, et Lycaoniae praefectus nobis nominatus et factus est? Si enim praetor Romanus, belli simul dux et legislator, hunc locum in magistratu suo tenuit, constat, huius magistratus appellationem nomen praetoris maxime decere; nam copius militaribus praerit, et non paucos privatos, quibus et nostris legibus ius reddet, subiectos habebit. Est quoque in iis locis tam in civilibus quam militibus negotiis bono viro opus. Nam et superioribus temporibus semper viri quidam militares in summis dignitatibus constituti tam copius militum praefuerunt, quam reliquis omnibus auxilio fuerunt, etsi quidam non milites, sed pagani plane essent; invasionibus enim barbarorum fortiter resistendum est. Quae vero ad hoc spectant, ei committi debent, qui secundum leges illas regere queat, quum multum inter ordinem et confusione intersit. Inter omnes etiam constat, rem militarem, si sola sit, audacior esse, quam decet, rem vero civilem, nisi cum militari miscetur, infirmior esse, quam par est, sin vero utraque coniungatur, perfectissimam sibi que sufficientem esse, et ad bellum simul atque pacem idoneam.

CAP. II.

ita bellis⁷⁾ nec militari munitione⁸⁾ indigentibus, hoc et hic agere, et harum quoque administrationum utrumque in idem contrahere, nec alterum⁹⁾ quidem in civilibus, alterum vero¹⁰⁾ in militaribus esse solum negotiis praesidem¹¹⁾, sed¹²⁾ unam administrationem instituire loco honestam quandam et reverentia dignam, quae similiter civilium ibi causarum curam habebit, et pro militantium¹³⁾ disciplina¹⁴⁾ cogitabit; provincias namque index in aliis quibusdam locis positus vix illis sufficiet¹⁵⁾. §. 1. Murorum vero horum custodia et circa loca¹⁶⁾ illa gubernatio et¹⁷⁾ disciplina atque ducatus eget¹⁸⁾ aliquo viro bono et qui ad utrumque opportunus¹⁹⁾ existat, milites ordinare et legibus praeesse. Sed²⁰⁾ quod nomen huic competens ex antiquitate docemus²¹⁾, aut qualem²²⁾ nomen appellationem cingulum hoc²³⁾ habentem nominemus? an certe non hoc ipso²⁴⁾ manifestum est, quia etiam ipse praetor nominabitur, nostrae pietatis cognomen accipiet; sicut Pisidiae index et Lycaoniae praesul nominatus et factus est a nobis. Si enim²⁵⁾ praetor Romanorum, dux simul²⁶⁾ et legislator²⁷⁾, hoc²⁸⁾ in suo cingulo habebat officium, indubitatum est, quia decentissimum²⁹⁾ erit praetoris³⁰⁾ nomen huius administrationis appellationi³¹⁾. Militum etenim³²⁾ praerit multitudinam, privatos³³⁾ autem non paucos subiectos habebit, quibus³⁴⁾ ex nostris legibus iudicabit³⁵⁾. Et eget in³⁶⁾ locis illis viro bono et quae civilia, et quae bellica sunt. Nam et praeis temporibus semper aliqui viri militares in maximis dignitatibus constituti et exercitiis praerant, et aliis omnibus praebabant auxilium, licet

¹⁾ στρατιωτικῶν Hal. — ²⁾ ἐξάρχειν καὶ καταστῆσαι Hal. — ³⁾ εἰ δὲ τῶν τόπων Hal. — ⁴⁾ νόμον Hal. — ⁵⁾ διαθήσει Hal. — ⁶⁾ καὶ δεῖται ἐν τοῖς Hal. — ⁷⁾ Cod. Findob.; in tabellis Cod. Mon. — ⁸⁾ Cod. Mon.; militare munitionem Cod. Findob. — ⁹⁾ Bk.; administrationem utraque in idem esse alterum Cod. Findob.; administrationem utramque (?) in idem contrahere (?) non alterum Cod. Mon. — ¹⁰⁾ Cod. Findob.; vero om. Cod. Mon. — ¹¹⁾ Cod. Mon.; esse et negotii praesidere Cod. Findob. — ¹²⁾ Cod. Findob.; sed om. Cod. Mon. — ¹³⁾ Cod. Findob.; militarium Cod. Mon. — ¹⁴⁾ Cod. Mon.; disciplinam Cod. Findob. — ¹⁵⁾ Bk. ed. ster.; vexillis sufficient Cod. Findob.; vix illi sufficere Cod. Mon. — ¹⁶⁾ Bk.; custodiat circa loca Cod. Findob.; custodia loco Cod. Mon. — ¹⁷⁾ Bk.; et om. Codd. — ¹⁸⁾ Cod. Findob.; eget (?) Cod. Mon. — ¹⁹⁾ Cod. Mon.; bona et quid utramque opportunum Cod. Findob. — ²⁰⁾ Cod. Findob.; secundum Cod. Mon. — ²¹⁾ Bk.; donamus Codd. — ²²⁾ Cod. Mon.; qualis Cod. Findob. — ²³⁾ Cod. Findob.; hunc Cod. Mon. — ²⁴⁾ Cod. Findob.; hoc ipsum Cod. Mon. — ²⁵⁾ Cod. Mon.; sicut Cod. Findob. — ²⁶⁾ Cod. Mon.; similis Cod. Findob. — ²⁷⁾ Cod. Findob.; legum lator Cod. Mon. — ²⁸⁾ Cod. Findob.; hoc om. Cod. Mon. — ²⁹⁾ Bk.; decentissimum Cod. Findob.; decentis finium Cod. Mon. — ³⁰⁾ Cod. Mon.; praetori Cod. Findob. — ³¹⁾ Bk.; appellatione Cod. Mon.; appellationum Cod. Findob. — ³²⁾ Cod. Findob.; mil. et erit Cod. Mon. — ³³⁾ Cod. Mon.; probatos Cod. Findob. — ³⁴⁾ Cod. Findob.; qui nobis Cod. Mon. — ³⁵⁾ Cod. Findob.; iudicavit Cod. Mon. — ³⁶⁾ Bk.; egentem Codd.

γι πολιτικόν, εἰ μὴ τῷ στρατιωτικῷ συναναμίγνυται, καταδέσμιον ἔσται τοῦ μετροῦ, τὸ δὲ ἐκατέρωθεν εἰς ταῦτο συνελθόν, τοῖο τελευτάτον τε καὶ αὐταρχές ἔστι¹⁾, καὶ πρὸς πόλεμον τε ὁμοῦ καὶ εἰρήνην ἔξαρκον.

Κεφ. β.

Ὅμοῦν καὶ τὰ τῆς ἀρχῆς ταύτης συνήφθω, καὶ πρᾶκτω ὅτιος Ἰουστινιανὸς ἐπὶ Θρακίης κατέσθω, σύμβολα δὲ αὐτῶ παρ' ἡμῶν ἔσται κωδίκιλλοι τε φοιτῶντες ἐντεῦθεν κατὰ τὸ τῶν λοιπῶν ἀπεκταβέλλων ἀρχόντων σχῆμα, καὶ τινες καὶ ὑποθήκαι βασιλικαί, τὴν τρόπον υφηρεύονται, καθ' ὃν δὴ ἀνύσει²⁾ τὴν ἀρχὴν, ἀπὲρ οἱ πρὸ ἡμῶν mandata principis ἐκάλονον, μεθ' ὧν ἐπὶ τὴν χώραν ἐξόντες οἱ τὰς ἀρχὰς διακλυόμενοι τὸ πρακτικὸν ἐκείθεν ἐλάμβανον. Καὶ τὸ πρᾶγμα προύχουσι καλῶς, καὶ ἦν τοῖς πρᾶκταιραν ἐντεδοκιμῆν ἐπὶ πολλῶν τῆς ἡμετέρας πολιτείας ἰσθῶν, καὶ μάλιστα τῶν ἐσπερίων, ἀφ' ὧν Ῥωμαῖοι προελθόντες τὴν τε ἀρχὴν, ὡς εἰπὴν, ὄλην, μεταμφορὰς τε καὶ τῆς ἐπίας τὰ πλείστα κατεκτήσαντο. Ὅσα τούτων ἐν τῷ παρ' ἡμῶν ἐμπεροσθεν ἐρημῶν γέγραπται νόμῳ περὶ τῶν ἀρχῶν, καὶ ὅποσα τῷ τε Πισιδίαι, τῷ τε Λυκαονίας διειλεγμένα³⁾ πρᾶκταιροι, περὶ τοῦ προκίνα μὲν αὐτοὺς ἐντεῦθεν χειροτονεῖσθαι, προκίνα δὲ δεῖν τοῖς ὑπὸ κείνοις προσφρασεῖν τοῖς ἡμετέροις, ἀπασιν ἤδη ἔστι γανία. ἐς ὄλην γὰρ ἄσαι⁴⁾ τὴν ὑπὸ κείνοις ἐμπεροίτηκεν ὁ νόμος, καὶ ἄσαι ἤδη γέγονε γνωρισμῶτατος. ὃ δὴ καὶ ἕρκος ἐγγύγραπται, καθ' ὃν προσήκον ἔστι τοῖς ἡμετέροις ἀρχοντίας παραλαμβάνοντίας τὰς ἀρχὰς τὴν ἰσθῶν ψυχὴν ἀνιερον τῷ θεῷ, καὶ φυλάττειν τοῖς ἡμετέροις ὑπὸ κείνοις ἐν ἰσθῶν τε καὶ δικαιοσύνη, πάσης ἀπὸ ἀλλογενέους κλοστοκερδέλειας τε καὶ θυρομῆλειας καὶ χάριτος. §. 1. Τυξῶται δὲ αὐτῶν θεραπειουσιν οὐ πλείους τῶν ἑκατόν. καὶ ἔξει μὲν τὰ τῆς πολιτικῆς ἀρχῆς σύμβολα, ἔξει δὲ τὰ τῆς στρατιωτικῆς. καὶ παρῆται μὲν αὐτῶν καὶ

Quare hi quoque magistratus coniungantur, et praetor hic Iustinianus Thraciae vocetur. Symbola vero a nobis accipiet tum codicillos hinc missos secundum formam reliquorum spectabilium magistraturum, tum praecepta quaedam imperialia, modum, quo magistratus gerendus sit, explicantia, quae maiores nostri mandata principis vocarunt, cum quibus in provinciam proficiscentes, qui magistratum sortiti erant, quid faciendum esset inde perspiciebant. Atque haec res bene procedebat, et praetores apud multas reipublicae nostrae gentes inclarescere poterant, et maxime occidentales, a quibus Romani profertur totum septentrionem, ut ita dicam, et maximam meridiei et orientis partem acquisiverunt. Quaecumque igitur in lege ante a nobis dicta de magistratibus scripta sunt, quaeque de Pisidiae et Lycuoniae praetore didicerimus, eos gratis hic creandos, gratis etiam subditis nostris inseruire debere, omnibus iam manifesta sunt. In universam enim ditionem nostram iam exiit haec lex, omnibusque iam facta est notissima, in qua iniuriandum etiam scriptum est, secundum quod iudices nostri magistratum suscipientes animam suam deo consecrare, et subditos nostros in aequitate et iustitia ab omni turpis lucri cupiditate, inimicitis et gratia liberos conservare debeant.

§. 1. Cohortales vero ei servient non ultra centum, et tam civilis, quam militaris imperii insignia habebit. Aderit quoque illi ad responsum, propter militum copias, quae ibi sunt. Potestatem etiam illis impe-

non⁵⁾ milites aliqui, sed tamen privati essent⁶⁾; incursiones enim barbarorum non mediocri egent rebellione. Oportet autem eis delegari et qui cum legibus ipsis praesint⁷⁾ exercitui, tanquam multa sit differentia disciplinae et indisciplinatiois⁸⁾, et omnibus est apertum, quia militaris quidem manus, si sola sit in semet ipsa⁹⁾, asperior erit, quam¹⁰⁾ decet, civilis autem, nisi cum militaribus misceatur, mediocriter erit¹¹⁾ inferior, ex utroque vero in idem conveniens¹²⁾ hoc perfectissimum¹³⁾ et sufficiens est ad bellum simul et pacem.

CAE. Π. Igitur¹⁴⁾ et haec administratio coniungatur, et praetor iste Iustinianus in Thracia¹⁵⁾ vocetur, honor autem¹⁶⁾ ei a nobis erit, et codicilli¹⁷⁾ procedentes¹⁸⁾ hinc secundum reliquorum spectabilium iudicium signatur, et quaedam insignia¹⁹⁾ imperialia, modum²⁰⁾ explanantia, quo regat administrationem, quae processus nostri mandata principis appellabant, cum quibus²¹⁾ ad provinciam egredientes, qui administrationes sortiebantur, quod agendum erat inde ament²²⁾. Et causa servabatur bene, erantque²³⁾ praetores probabiles in multis nostris²⁴⁾ imperii gentibus²⁵⁾, et maxime Hesperiarum, ex quibus Romani²⁶⁾ procedentes et septentrionem, ut ita dicatur, omnem, et meridiem et orientis partem tenuerunt. Quaecumque igitur²⁷⁾ in lege a nobis datum²⁸⁾ prolata scripta sunt de administrationibus, et quaecumque de Pisidiae et Lycuoniae praetoribus praetore, ut gratis²⁹⁾ quidem hinc³⁰⁾ ordinentur³¹⁾, gratis autem eos oportet se collatoribus exhibere³²⁾ nostris, omnibus manifesta sunt. In totam namque ditionem processit lex, et omnibus iam facta manifestissima³³⁾ est. Cui etiam³⁴⁾ iniuriandum inscriptum est, secundum quod competat nostros iudices suscipientes administrationes suam animam consecrare deo³⁵⁾, et custodire nostros subiectos sub aequitate et³⁶⁾ iustitia, ab omni remotis³⁷⁾ turpi lucro³⁸⁾ et inimicitis atque gratia. §. 1. Officiales autem ei sinistra-

¹⁾ ἔσται Hal. — ²⁾ καθ' ὃν διανύσαι Bas. — ³⁾ διειλεγόμεθα Hal.; διαλεγόμεθα Bas. — ⁴⁾ ἤδη Hal., Bas. — ⁵⁾ Cod. Findob.; non om. Cod. Mon. — ⁶⁾ Cod. Mon.; esse Cod. Findob. — ⁷⁾ delegati et cum legibus ipsi praesint Cod. Findob.; delegari et cum ipsi legibus praesint Cod. Mon. — ⁸⁾ Cod. Mon.; disciplina et indisciplinatio omnis Cod. Findob. — ⁹⁾ Cod. Mon.; semetipsam Cod. Findob. — ¹⁰⁾ Bk.; asperiores quam Codd. — ¹¹⁾ Cod. Mon.; erit om. Cod. Findob. — ¹²⁾ Bk.; convenire Codd. — ¹³⁾ Cod. Findob.; est add. Cod. Mon. — ¹⁴⁾ Cod. Mon.; Rogo Cod. Findob. — ¹⁵⁾ Bk.; Tercia Cod. Findob. — ¹⁶⁾ Cod. Findob.; etiam Cod. Mon. — ¹⁷⁾ Bk.; erit codicillis Cod. Findob.; erit codicilli Cod. Mon. — ¹⁸⁾ Cod. Findob.; praecedentes Cod. Mon. — ¹⁹⁾ Cod. Mon.; insigni Cod. Findob.; rescripta Bk. — ²⁰⁾ Cod. Mon.; ammodum

Cod. Findob. — ²¹⁾ Cod. Findob.; cum quidem Cod. Mon. — ²²⁾ Cod. Mon.; intersumbant Cod. Findob. — ²³⁾ Bk.; sum; et causa servabat b. eratque Cod. Findob.; sum; causa servabant bene erantque Cod. Mon. — ²⁴⁾ Bk.; nostris Codd. — ²⁵⁾ Cod. Findob.; imperii legibus vel gentibus Cod. Mon. — ²⁶⁾ Cod. Findob.; romanam Cod. Mon. — ²⁷⁾ Cod. Findob.; ergo Cod. Mon. — ²⁸⁾ Cod. Mon.; dudum a nobis Cod. Findob. — ²⁹⁾ Cod. Findob.; gentis Cod. Mon. — ³⁰⁾ Cod. Findob.; hinc om. Cod. Mon. — ³¹⁾ Cod. Mon.; ordinem Cod. Findob. — ³²⁾ Cod. Findob.; exhiberi Cod. Mon. — ³³⁾ Cod. Findob.; manifesta Cod. Mon. — ³⁴⁾ Cod. Findob.; et Cod. Mon. — ³⁵⁾ Bk.; domino Codd. — ³⁶⁾ Cod. Findob.; atque Cod. Mon. — ³⁷⁾ Cod. Findob.; remoto Cod. Mon. — ³⁸⁾ Cod. Mon.; lucro om. Cod. Findob.

ad responsum dià τὰς ἐκείσε δυνάμεις, ἔξει δὲ ἄδειαν καὶ ἐπιτείτειν αὐταῖς, καὶ τὰ λυσιστελοῦντα τῇ πολιτείᾳ μετ' αὐτῶν ἐργάζεσθαι τε καὶ πράττειν. §. 2. Ἡ δὲ τῶν περὶ τοὺς τόπους ἐκείνους τῶν δημοσίων γόρων εἰσπραξίς αὐτῶν τε καὶ τὴν τάξιν ὄψεται τὴν αὐτοῦ. πραιτωριανῆν τὴν ἅπασα ἢ τάξιν κληθήσεται, τοῖς ἐντεῦθεν στρατευομένῃ¹⁾ συμβόλοις ἐκ τοῦ θείου τῶν ἐπιστολῶν σκρινίου φροϊτώσιν, ἔξ οὗ καὶ ἡ βικαριανῆ πρῶτῃν ἐκομίζετο τὰ τοιαῦτα σύμβολα τάξις.

Καφ. γ.

Μελήσει δὲ αὐτῷ πρῶτον μὲν δώρων καθαρὰς φυλάττειν τὰς χεῖρας, ἔπειτα πᾶσαν ἰσότητά τοις κημετέροις ὑπηκόοις ἰδίᾳ τε καὶ δημοσίᾳ τηρεῖν δικαιοσύνην τε καὶ συμβόλια πρὸς ἀλλήλους πράττουσιν, ὥστε στάσις τε ἅπασαν αὐτῶν²⁾ ἐξελαινεσθαι. Καὶ τοὺς μὲν στρατιώτας ἀεὶ ταῖς πολεμικαῖς γυμνασίαις ἀποτελεῖν καλλίους τε καὶ προθυμοτέρους, τοῖς ἰδιώταις δὲ θυμίζειν τῷ νόμῳ, δικαίους τε καὶ κακούργιας³⁾ ἀπάσης ἐλευθέρους ἀποτελεῖν, ὥστε τοὺς μὲν εἰς δικαιοσύνην, τοὺς δὲ εἰς ἀνδρείαν αὐξήσθαι. καὶ εἴ τις γένοιτο πόλεμον χάριν ἐκδρομῆς, ταύτην ἄρῃσθαι ποιεῖσθαι, τάξιώς τε παρούσης ἑκατέρας, καὶ τῆς μὲν ὑπηρετουμένης ὅποσα πολιτικοῖς ταξείωταις πρέπει, τῶν δυνάμεων δὲ ἀπροφασίστως τὰς πολεμικὰς ἀνεργήτων ἐφρόδους. §. 1. Δεῖ δὲ αὐτῶν καὶ τῶν δίκων, εἴτε εἰς χορηγία βλέποντες, εἴτε εἰς ἐγκλήματα, εἴτε εἰς ὁποιοῦν ἄλλο, κατακούειν, καὶ δικάζειν ὀρθῶς καὶ πρὸς τοὺς κημετέρους νόμους καὶ πάθος ἔνεκεν οὐδενός, ὥστε μὴ τινὰς ἐκείθεν ἐπιτρέγοντας τὸ ἡμέτερον ἐνοχλεῖν κράτος. οὐδὲ γὰρ βουλόμεθα τοὺς κημετέρους ὑποτελεῖς καταλιμπανόντας τὴν χώραν ἐνταυθοῖ τρέχειν, ὑπὸ τῶν κατὰ χώραν περιορωμένων ἀρχόντων. εἰ γὰρ καὶ ὕστερον μέλλοιμεν ἐκ τῶν αὐτοῦθεν φροϊώντων ἐνοχλεῖσθαι, πεισόμεθα πάντως τῶν ἀφικνουμένων, εἰ ταῦτα προσάγγελλαντες ἔτιχον τῷ τὴν ἀρχὴν ἔχοντι. καὶ εἰ μὲν μάθοιμεν αὐτοὺς ταῦτα μὴ προσάγγελλαι, σὺν ἐπιτιμῇσι πάσῃ στελοῦμεν αὐτοὺς κατὰ χώραν, εἰ δὲ οἱ μὲν προσάγγελλαν, ὁ δὲ τῆν

imperandi, quaeque reipublicae condonant cum illis peragendi et faciendi habeat.

§. 2. Publicorum quoque tributorum exactio in illis locis ad ipsum et cohortem eius spectabit, totaque cohors praetoriana vocabitur, symbolis ex sacra epistolarum scrinio accipiendis militaria, unde et vicariana cohors olim talia symbola accipiebat.

CAP. III.

Primum autem curam gerat, ut a numeribus manus abtineat, deinde ut subditis nostris privatim et publice aequum omnino se praebeat, tum litigantibus, tum contrahentibus, quo omnem seditionem ab eis amoveat. Item ut milites quidem exercitibus militibus meliores semper et alacriores reddat, pagani vero ad legem componat, atque efficiat, ut iusti atque ab omni improbitate liberi sint, quo hi quidem in iustitia, illi vero in fortitudine progrediantur. Et si belli causa invasio quaedam fiat, ut eam expedite faciat, utraque cohorte praesente, et hac quidem in iis operam navanti, quae civiles cohortales decent, copiis militaribus vero sine tergiversatione invasiones hostium cohibentibus.

§. 1. Lites autem sive de pecunia, sive de crimine, sive de quacunque alia re, cum audire, eoque recte, et secundum leges nostras, atque sine ullo effectu decidere oportet, ne quidam inde excurvant potentiae nostrae molesti sint. Nolumus enim subditos nostros relicta provincia huc accurrere, a provincia iudicibus contemptos. Nam si posthac inde venient nobis molestiam exhibeant, interrogabimus omnino advencientes, num ista ad magistratum detulerint; et si quidem dicamus, illos haec non denuntiassent, graviter increpatos in provinciam remitteremus, sin vero ad eum quidem detulerint, at qui imperium habet aut negligens fuerit, aut ex alia quadam non honesta causa legi insuper habuerit, tunc in eum omnem iram vertemus. Quemadmodum enim maiora salaria, utriusque scilicet magi-

nistrabant non amplius centum⁴⁾, et habebit quidem civilis cingali codicillos, habebit autem et militaris. Et adierit quidem ei et ad responsum propter ibi⁵⁾ constitutum exercitum. Habebit autem licentiam et imperare eis, et quae utilia sunt rei publicae cum eis efficere et agere. §. 2. Exactio vero circa loca illa fiscalium functionum et ipsum et officium respiciet ipsius, praetorianumque officium omne vocabitur, et hinc⁶⁾ dicitur militabit⁷⁾ probatoris ex sacro⁸⁾ epistolarum scrinio procedentibus⁹⁾, ex quo et vicariam¹⁰⁾ eadem percipiebat officium huiusmodi probatorias.

CAP. III. Cura vero ei erit primum¹¹⁾ quidem muneribus puras¹²⁾ servare manus, deinde omnem aequitatem nostris subiectis privatim et¹³⁾ publice custodire litigantibus et documenta inter alterutros sciendibus, ut tumultus universos eorum propellatur; et milites quidem semper in bellicis¹⁴⁾ exercitationibus efficere meliores ac proniores, privatos autem coaptare legi, iustos et malignitate universa liberos, et perficere hos¹⁵⁾ quidem ad iustitiam, illos autem ad fortitudinem augere¹⁶⁾; et si quae¹⁷⁾ opus fuerit belli causa¹⁸⁾ discussio¹⁹⁾, hanc²⁰⁾ facile celebrare, officio utroque praesente, alio quidem ministrante, quaecunque civile officium decent, exercitum vero inexcensabiliter prohibente²¹⁾ hostiles²²⁾ invasiones. §. 1. Oportet astum eum et lites²³⁾, sive ad²⁴⁾ pecunias respicientes, seu ad crimina, sive ad quodlibet aliud²⁵⁾, audire et iudicare recte²⁶⁾ secundum nostras leges et sub nulla passionis causa, ut²⁷⁾ nullus inde defugiens²⁸⁾ nostram inquietet tranquillitatem; neque enim volumus nostros collatores²⁹⁾ relinquentes provinciam³⁰⁾ huc currere a provincialibus despectos iudicibus³¹⁾. Nam et si postea fuerimus ab his, qui exinde venturi sunt, inquietati³²⁾, requi-

¹⁾ ἔντ. ἐκπεριμένοντες Hal. — ²⁾ δικαιομένοντες δὲ ἅπασαν αὐτῶν ἀδικίαν (om. fell.) Hal. — ³⁾ πανουργίας Hal. — ⁴⁾ Bk.; cum Cod. Mon.; om. hoc vocab. Cod. Findob. — ⁵⁾ Bk.; militaris — ibi om. Codd. — ⁶⁾ Bk.; praetorianumque off. omnem vocabatur et hic Cod. Findob.; praetorianum off. esse vocabitur et hi Cod. Mon. — ⁷⁾ Cod. Mon.; militabitur Cod. Findob. — ⁸⁾ Cod. Mon.; sacrum Cod. Findob. — ⁹⁾ Cod. Mon.; praecedentibus Cod. Findob. — ¹⁰⁾ Cod. Findob.; vicarium iam Cod. Mon. — ¹¹⁾ Cod. Findob.; primumque Cod. Mon. — ¹²⁾ Cod. Mon.; pura Cod. Findob. — ¹³⁾ Cod. Findob.; et om. Cod. Mon. — ¹⁴⁾ Bk.; inbellis Codd. — ¹⁵⁾ Cod. Findob.; eos Cod. Mon. — ¹⁶⁾ Cod. Mon.; aure Cod. Findob. — ¹⁷⁾ Cod. Fin-

dob.; quid Cod. Mon. — ¹⁸⁾ Cod. Mon.; bellicam Cod. Findob. — ¹⁹⁾ Cod. Findob.; discussio Cod. Mon. — ²⁰⁾ Bk.; pro hac Codd. — ²¹⁾ Cod. Findob.; prohibitentem Cod. Mon. — ²²⁾ Cod. Mon.; hostie Cod. Findob. — ²³⁾ Cod. Mon.; autem lites etiam Cod. Findob. — ²⁴⁾ Bk.; ad om. Codd. — ²⁵⁾ Cod. Findob.; crimina sua ad quodlibet (om. aliud) Cod. Mon. — ²⁶⁾ Cod. Mon.; recto om. Cod. Findob. — ²⁷⁾ Bk.; causa aut Cod. Findob.; casu (cāu) Cod. Mon. — ²⁸⁾ Bk.; diffugiens Codd. — ²⁹⁾ Cod. Findob.; collatos Cod. Mon. — ³⁰⁾ Cod. Mon.; provincia Cod. Findob. — ³¹⁾ Cod. Mon.; desp. a iudicibus Cod. Findob. — ³²⁾ Cod. Findob.; iniquitati Cod. Mon.

τὴν ἀρχὴν ἔχων ἢ ἐξῆραδύμησεν, ἢ κατ' ἄλλην αἰτίαν οὐκ ἰσπερὶ τῶν νόμων ἠμέλησε, τότε ἐπ' αὐτὸν τὴν πᾶσαν τρέφωμεν κίνησιν. ὥσπερ γὰρ αὐτῷ δεδωκίμεν χορηγίαν πλεῖστα (γραμῆν δὲ τῆς¹⁾ ἑκατέρης ἀρχῆς), καὶ ἀνδραπῶν αὐτὸν προὔβαλλόμεθα τοσοῦτων, οὕτως, εἰ μάθοιμεν αὐτὸν ἀναξίως περὶ τὴν ἀρχὴν φερόμενον, οὕτε ἐνδύσομεν, οὕτε ἐπὶ μετριοῖσι στήσομεν τὴν ποινὴν, ἀλλ' ὅσον αὐτὸν εἰς ὕψος ἀφρομεν εὐκοσμοῦντα, τοσοῦτον αὐτῷ παρὰ τοῦς ἡμετέρους τι πράττοντι νόμους ἐπιτιμήσομεν. Δεῖ δὲ αὐτὸν πρὸς μηδέναι παντελῶς ὑποκατακλίπεισθαι, μὴδ' ἂν εἰ τις εἰη τῶν ἐπισήμων, μὴδ' ἂν εἰ σφόδρα πλουτοῖ. διὰ τοῦτο γὰρ δὴ καὶ σεμνότεροις παραδίδωμεν τὰς τοιαύτας ἀρχάς, ἵνα μὴ ἁδύτως ἐνδίδοιεν τοῖς ἐκ τοῦ πλουτεῖν βουλομένοις ἀδικεῖν.

Κεφ. δ.

Ἐπιμελησεται δὲ καὶ τῶν ἔργων ἀπάντων τῶν ἐκείσε, καὶ οὐ συγχωρήσει διαρρηθῆναι οὔτε λιμένας, οὔτε τελεῖ, οὔτε γειφύρας, οὔτε ὁδοὺς, οὔτε τι τῶν ἄλλων, ἀλλ' αὐτὸς ὅποσα δυνατόν ἐκ τῶν πολιτικῶν πόρων ἐπινορηθῆναι παρασκευάζει (καὶ εἰ τι τοιαῦτα μεζονος δέμενον ἔσσι φροντίδος, τοῦτο εἰς ἡμᾶς μνηστέον), καὶ τοὺς λογισμοὺς γίνεσθαι κατὰ τοῦτο δὴ τὸ παρ' ἡμῶν νομοθετηθέν. Οἰδὲ γὰρ εἰ βουλόμεθα νινὰς ἐκ τῆς ἀρχῆς, ἥπερ ἐφέσεισθαι, στέλλεσθαι κατὰ χώραν τὰς συνθήκας, ταύτας ἔχοντας ἱμφορίας, ὑδαίων τε ἀναζητήσεις, καὶ κήπων, καὶ τεχνῶν, καὶ ἐκόνων, καὶ τινῶν τοιοῦτων, ἅπερ καὶ πάλαι παντελῶς ἀνηροῦσθαι συνείδομεν, ἀλλ' αὐτὸς μὲν κατεξετάσει τὰ γινόμενα, καὶ λόγους ὑπέχειν αὐτοῖς κατὰ τὴν θεῖαν ἡμῶν ποιεῖται διάταξιν. §. 1. Εἰ δὲ γε ἡμῖς συνείδοιμεν ἕτερόν τινα πρὸς τοῦτο στείλαι, τοῦτο διὰ πραγματικῷ πράξομεν τύπου, καὶ πρὸς τὴν σὴν, εἴπερ συνείδοιμεν, ἀρχὴν φερόμενον. πανταχόθεν γὰρ τοὺς ἡμετέρους υπήκοους

magistratus, illi constituimus, eumque tot hominibus praefecimus, ita si eum in magistratu indigne versari cognoverimus, neque condonabimus quidquam; neque levem poenam statuemus, sed quanto altius eum extollimus, si officio suo fungatur, tanto magis eum castigabimus, si contra leges nostras quid committat. Nemini vero plane eum cedere oportet, neque si in dignitate constitutus neque si admodum dives sit. Ideo enim graviorebus etiam viris eiusmodi magistratus tradimus, ne iis, qui divitiis suis iniuriam aliis inferre volunt, id facile permittant.

CAP. IV.

Curam quoque geret omnium operum, quae ibi sunt, neque portus, ut vel portus, vel muri, vel pontes, vel viae aut reliqua corrumpantur, sed quantum fieri potest, ex civilibus redditibus illa refici (et si quid horum maiore cura indiget, id ad nos deferat) et rationes confici curabit, uti a nobis lege dispositum est. Nolumus enim amplius, ut quidam ex magistratu, cui praees, in provinciam mittantur, quibus consueti illa negotia committantur, aquarum, hortorum, murorum, imaginum et similibus rerum inspectiones, quae et olim omnino abrogari placuit, sed ipse quae facta sunt examinet, atque efficiat, ut illi secundum sacram nostram constitutionem rationes edant.

§. 1. Si vero alium quendam ad hoc mittere nobis placuerit, id per pragmaticam sanctionem faciemus, ad tuum, si ita visum fuerit, magistratum defendendam. Nam ut ubivis subditos nostros eripiamus et a damnis liberemus, magnas pecunias contemnimus, ut ipse

requiremus²⁾ modis omnibus venientes³⁾, si haec denunciaverint administrationem habenti. Et si quidem cognoverimus, eos⁴⁾ haec non⁵⁾ denunciassent, cum omni correctione dirigemus⁶⁾ eos ad provinciam; si vero illi quidem interpellaverint, qui vero⁷⁾ administrationem habet⁸⁾ aut neglexit, aut per aliam causam non decoram⁹⁾ leges neglexit, tunc in eum omnem¹⁰⁾ convertemus¹¹⁾ motum. Sicut enim ei¹²⁾ dedimus annonas ampliores (dicimus autem utriusque cinguli), et super homines eum constituimus tantos, ita, si didicerimus eum indigno¹³⁾ circa cingulum agere, neque veniam dabimus, neque in mediocribus statuemus¹⁴⁾ poenam¹⁵⁾, sed quantum ad celsitudinem eum elevavimus¹⁶⁾ ornatum, tantum ei citra nostras aliquid agenti leges increpabimus. Oportet autem ad nullum¹⁷⁾ penitus inclinari, nec si de sublimibus sit¹⁸⁾, nec si valde sit locuples. Propter hoc etenim et¹⁹⁾ nobilioribus tradimus huius modi cingulum, ut non facile cedant his, qui per divitias volent nocere.

CAP. IV. Curam quoque habebit²⁰⁾ et operum²¹⁾ omnium, quae ibi sunt, et non sinet aestri²²⁾ nec portus, nec muros, nec pontes, nec²³⁾ itinera, nec aliquid aliorum, sed ipse quantum possibile est ex civilibus redditibus²⁴⁾ reparari procuret, et quidquid maiore indiget sollicitudine, hoc ad nos referat, et rationes sine secundum²⁵⁾ quod a nobis sancitum est. Non enim ulterius volumus aliquos ex administratione, cui praesides²⁶⁾, mitti per provinciam, qui consuetas has habent²⁷⁾ mercationes, aquarum²⁸⁾ inquisitiones, et hortorum²⁹⁾, et murorum, et imaginum, et huiusmodi, quae dudum penitus amputari prospeximus³⁰⁾, sed ipse quidem examinet³¹⁾ quae sunt³²⁾, et³³⁾ rationes reddere³⁴⁾ eos secundum sacram nostram constitutionem faciat³⁵⁾. §. 1. Si vero nos prospexerimus alium quempiam ad hoc destituere, hoc per pragmaticam³⁶⁾ agemus sanctionem et ad tuum, si perspexerimus, cingulum destinandam. Undique enim nostros subiectos arripie-

¹⁾ τὴν Hal., Bas. — ²⁾ Cod. Findob.; requirimus Cod. Mon. — ³⁾ Cod. Mon.; venientibus Cod. Findob.; a venientibus Bk. — ⁴⁾ Cod. Findob.; eos om. Cod. Mon. — ⁵⁾ Cod. Mon.; non om. Cod. Findob. — ⁶⁾ Cod. Findob.; correctione dirigimus Cod. Mon. — ⁷⁾ Cod. Mon.; qui non Cod. Findob. — ⁸⁾ Cod. Mon.; habent Cod. Findob. — ⁹⁾ Cod. Mon.; nondum coram Cod. Findob. — ¹⁰⁾ Cod. Mon.; eum nec Cod. Findob. — ¹¹⁾ Cod. Findob.; convertimus Cod. Mon. — ¹²⁾ Cod. Mon.; autem (om. ei) Cod. Findob. — ¹³⁾ Cod. Findob.; indignum Cod. Mon. — ¹⁴⁾ Cod. Findob.; statuimus Cod. Mon. — ¹⁵⁾ Cod. Mon.; pena Cod. Findob. — ¹⁶⁾ Cod. Mon.; quantum eum celsitudine elevavimus Cod. Findob. — ¹⁷⁾ Cod. Mon.; nullos Cod. Findob. — ¹⁸⁾ Bk.; sublimibus sit Cod. Findob.; sublimis fuit Cod.

Mon. — ¹⁹⁾ Cod. Mon.; et om. Cod. Findob. — ²⁰⁾ Cod. Mon.; habeat Cod. Findob. — ²¹⁾ Cod. Findob.; op. et Cod. Mon. — ²²⁾ Cod. Findob.; si indestrui Cod. Mon. — ²³⁾ Cod. Mon.; nec om. Cod. Findob. — ²⁴⁾ Bk.; redditibus om. Codd. — ²⁵⁾ Cod. Mon.; fiat sed Cod. Findob. — ²⁶⁾ Bk.; adm. praesides Cod. Findob.; adm. praesidis Cod. Mon. — ²⁷⁾ Cod. Findob.; habet Cod. Mon. — ²⁸⁾ Bk.; ad quarum Cod. Findob.; ad aquarum Cod. Mon. — ²⁹⁾ Cod. Findob.; ortorum Cod. Mon. — ³⁰⁾ Cod. Findob.; perspeximus Cod. Mon. — ³¹⁾ Cod. Mon.; examine Cod. Findob. — ³²⁾ Cod. Mon.; fuerint Cod. Findob. — ³³⁾ Cod. Mon.; et om. Cod. Findob. — ³⁴⁾ Cod. Mon.; redderent Cod. Findob. — ³⁵⁾ Cod. Findob.; faciet const. Cod. Mon. — ³⁶⁾ Cod. Mon.; gramaticam Cod. Findob.

ἐξαορπάζοντες καὶ ἐλευθέρους ποιοῦντες βλάβης, διὰ τοῦτο καὶ χρημάτων ὑπερβόμεν (ὡς πον καὶ αὐτοὺς οἶδα) μεγάλων, καὶ τοσαύταις σιτήσεσι τοὺς τε ἄρχοντας, τὰς τε τάξεις, τοὺς τε ἀμφοῖν αὐτοῦ ἐψυχαγωγήσαμεν, ὥστε μὴ δὲ ἔνδειαν τυχόν ἢ τι τοιοῦτον ἀπρὸς τινῶν ἀπίσθαι πραγματίων, ἀλλ' ἐπισημῶς τε εἶναι καὶ ἐκ τῆς μεγάλης βουλής, καὶ οὕτω φοιτῶν ἐν τῇ χώρᾳ μετὰ τῆς τοῦ θεοῦ τε καὶ ἡμῶν μνήμης, ὧν εἴ μὴ κατὰ τινα τρόπον ἐκλάθοιτο, καλλίων ἑαυτοῦ διὰ πάντων ἔσται. §. 2. Εἰ δὲ ὑπατικοῖς τε καὶ πραιτωριανοῖς ἀνδράσιμ οἱ πάλαι Ῥωμαῖοι τὰς ἀρχὰς ἐπέειπον, οὐκ ἀπὸ τρόπου καὶ ἡμεῖς πράξομεν, εἰ καὶ τοιοῦτος αἰτίας ἰσὶ παραδόμεν, ὅπερ καὶ τὰς ἐπιθελίας ἀναστέλλουσι καὶ ἵ) τῶν ἐπιτεθέντων πρακτόρων τῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις γινόμενων, καὶ τοὺς ἡμετέρους ὑποτελεῖς πειρωμένων ζημίας περιβλεπὼν ἀλόγους τῆς τοιαύτης ἀναγκῆς ἐκλύσειαν. καὶ γὰρ δίδομεν αὐτῶ παθῆσθαι καὶ ταῦτα πολυπραγμονεῖν καὶ καλύειν καὶ εἰς ἡμᾶς μετῴναι, καὶ τὰ μὲν οὐκ ὀκνοῦν ἐπανορθοῦν, τὰ δὲ θάπτεον πρὸς τὴν ἡμετέραν ἀναφέρειν γνώσιν, ὥστε ἐφ' οἷς καταδέσμεροι τῶν πραγμάτων εἰσὶν, ἐπὶ τοῖς αὐξήσεσθαι τε καὶ ἀναπληροῦσθαι τῇ τῆς ἡμετέρας γνώμης τε καὶ κελεύσεως προσθήκη.

Κεφ. ε'.

Ταῦτα αὐτοῖς καὶ ἐν τοῖς βασιλικῶς παραγγέλμασιν ὑποδησόμεθα, καὶ μετὰ τῶν συμβόλων αὐτὰ τῶν ἀρχῶν ἐπιδοσομεν, ὥστε μεμνημένους τῶν ὀρκῶν, οὐς ὑπέβουσι, καὶ τῶν ὑποθηκῶν, αἷς αὐτοῖς δώσωμεν, ἡμῶν τε καὶ τῆς ἡμετέρας ἐννοίας ἡ) ἀξίως τὸν οὐκ εἰς κατακομῆν βίον, καὶ κυβερνῆν τὴν ἀρχὴν μετὰ τῶν νόμων τῶν ἡμετέρων. Ταῦτα ἔστιν, ἐφ' οἷς αὐτοῖς παραδίδομεν τὴν ἀρχὴν ἡ), δόντες αὐτοῖς, ὡς εἰρητῆ, καὶ τοῦ δικαίειν ἅπασαν ἐξουσίαν χρηματικῆς τε καὶ ἐκκλησιαστικῆς καὶ πάσαις ἄλλῃς ὑποθέσεσι, καὶ τὴν ἐκκλησίαν τὴν αὐτοῖς ἐπιδοσομένην ἐπὶ τοῖς ἐνδοξοτάτοις ἡμῶν ἱεράρχουσιν καὶ τὸν ἐνδοξοτάτον ἄγειν κοιμιστῶρα, κοινῇ τῆς ὑποθέσεως ἀκροωμένους κατὰ τὸ τῶν εἰς τὸ θεῖον τέμενος εἰσαγομένων

arripientes et liberos detrimento⁴⁾ facientes, ideo⁵⁾ et pecunias despeximus (sicut⁶⁾ et in nosti) maximas, et tantis annonis iudices, et officia, et circa eos qui sunt remuneravimus, ut non propter egestatem forsam aut aliquid huiusmodi indecorae quaedam contingant⁷⁾ cansae; sed insignes esse volumus et ex magna curia et⁸⁾ sic procedere ad provinciam cum dei nostraque memoria. Quae⁹⁾ nisi per aliquem modum¹⁰⁾ obliviscatur, melior sui per¹¹⁾ omnia erit. §. 2. Si autem consularibus et praetoriis¹²⁾ viris¹³⁾ prisci Romani¹⁴⁾ cingula¹⁵⁾ committent, non absurde et¹⁶⁾ nos agemus¹⁷⁾, si etiam talibus ea¹⁸⁾ aliquibus tradiderimus¹⁹⁾, qui et violentias removebant hinc exsecutorum ad²⁰⁾ provincias venientium et nostros subiectos tentantium²¹⁾ damnis afficere irrationabiliter ex tali necessitate liberabant. Deditimus utique et²²⁾ fiduciam etiam haec perscrutari, et prohibere, et ad nos referre, et alia quidem²³⁾ per se corrigere, alia vero velociter ad nostram referre²⁴⁾ notitiam, ut in quibus inferiores rerum sunt, in his²⁵⁾ augeantur et adimpleantur nostrae voluntatis ac iussionis adiectione²⁶⁾.

CAP. V. Haec etiam imperialibus mandatis subdemus et cum codicillis ea cinguli dabimus ut memores iurisiurandi, quod subeunt, et mandatorum, quae eis²⁷⁾ dabimus, nobis nostroque consilio digne²⁸⁾ suam condecorent vitam, et regant cingulum cum legibus nostris. Haec sunt, in quibus eis damus cingulum, dantes eis²⁹⁾, sicut dictum est, et iudicandi³⁰⁾ omnem potestatem in pecuniariis et criminalibus et omnibus absolute negotiis, et appellatiorem eis oblatam³¹⁾ ad gloriosissimos nostros praefectos et per tempus gloriosissimum perducendi³²⁾ quaestorem, communiter³³⁾ negotium audientes secundum figuram ad sacrum anditorium introducendum causarum.

¹⁾ καὶ om. Hal.; Bas. — ²⁾ ἐννοίας Bas. — ³⁾ μετὰ — ἀρχὴν om. Hal. — ⁴⁾ liberos detrimentum Codd.; lib. a detrimento Bk. — ⁵⁾ Bk.; ideoque Cod. Findob.; ideoque enim Cod. Mon. — ⁶⁾ Cod. Mon.; sic et Cod. Findob. — ⁷⁾ Cod. Mon.; contingat Cod. Findob. — ⁸⁾ Bk.; et om. Codd. — ⁹⁾ Cod. Findob.; quod Cod. Mon. — ¹⁰⁾ Cod. Mon.; modo Cod. Findob. — ¹¹⁾ Cod. Findob.; super Cod. Mon. — ¹²⁾ Bk.; praetoriis Cod. — ¹³⁾ Cod. Findob.; utris Cod. Mon. — ¹⁴⁾ Cod. Findob.; prisci Romanum Cod. Mon. — ¹⁵⁾ Bk.; cinguli Codd. — ¹⁶⁾ absurde (om. et) Cod. Findob.; absurdes et Cod. Mon. — ¹⁷⁾ Cod. Findob.; agimus Cod. Mon. — ¹⁸⁾ Cod. Mon.; et Cod. Findob. — ¹⁹⁾ Cod. Findob.; tradidimus Cod. Mon. —

ipse nosti, atque eiusmodi annonis tum iudices, tum cohortales, tum illos quoque, qui circa illos sunt, recreavimus, ne per egestatem vel aliquid tale indecenter quid agant, sed ut dignitate praediti, et ex magno senatu sint, atque ita dei et nostri memores in provincia versentur. Quae si nullo modo obliviscatur, se ipso pulchrior semper futurus est.

§. 2. Quodsi veteres Romani consularibus et praetoriis viris magistratus demandarunt, nihil absurdum et nos commitemus, si eos talibus tradamus, qui et improbitatem repriment, et ab exactorum hinc in provincias tendentium subditisque nostris damna iniuria inferre conantium iniuriis eos liberent. Potestatem enim ei damus accurate in illa inquirendi, prohibendi, nobisque indicandi, quaedam etiam corrigendi, quaedam vero confestim nobis nota faciendi, ut, ubi rebus gerendis impares sunt, in his voluntatis et iussionis nostrae accessione incrementum et supplementum accipiant.

CAP. V.

Haec etiam in imperialibus mandatis ipsis praecipimus, eaque cum symbolis magistratus trademus, ut memores iuramentorum, quae praestabunt, et praepceptorum, quae ipsis dabimus, nobis et nostra voluntati dignam vitam vivant, et magistratum secundum leges nostras gerant. His conditionibus magistratum illis tradimus, omnem potestatem, uti dictum est, ipsis tribuentes tam de pecuniariis, quam criminalibus et omnibus omnino causis iudicandi, atque appellatiorem apud ipsos interpositam ad gloriosissimos nostros praefectos et gloriosissimum quaestorem deferendi, quae una causam audiant secundum formam causarum, quae ad sacrum palatium deferuntur. Si vero in locis illis a causa quadam quinquaginta aureorum minore appelletur, et

²⁰⁾ Cod. Findob.; qui etiam violentos tradiderunt vel removebunt hinc ad Cod. Mon. — ²¹⁾ Bk.; tentantium om. Codd. — ²²⁾ Cod. Mon.; et Cod. Findob. — ²³⁾ Bk.; et aliquid Cod. Findob.; et aliqua quidem Cod. Mon. — ²⁴⁾ Cod. Findob.; referri Cod. Mon. — ²⁵⁾ Cod. Findob.; in his om. Cod. Mon. — ²⁶⁾ Bk.; voluntates ac iussionis adiectionem Cod. Mon. — ²⁷⁾ Bk.; ei Codd. — ²⁸⁾ Bk.; dabimus digne nobis nostroque Cod. Mon.; dabimus nostroque consilio digne Cod. Findob. — ²⁹⁾ Bk.; damus — eis om. Codd. — ³⁰⁾ Cod. Mon.; vindicandi Cod. Findob. — ³¹⁾ Cod. Findob.; ablatam Cod. Mon. — ³²⁾ Bk.; perducit Cod. Findob.; perducit Cod. Mon. — ³³⁾ Cod. Mon.; comiter Cod. Findob.

μένων δικῶν σχήμα. Εἰ δὲ τις κατὰ τοὺς τόπους ἐκείνους ἐπίσημος γένοιτο δίκη τῶν πεντακοσίων ἑλιπτιῶν χρυσῶν, εἰ καὶ ἐκ παραπομπῆς ἢ βασιλικῆς ἢ ἀρχικῆς εἴη, καὶ ὁ τὴν δίκην ἐπιτραπέις οὐκ εἴη σπεκταβίλιος¹⁾ δικαστὴς, τὴν ἀπὸ ἐκείνων τῶν τόπων ἑκλήθιον ἐπὶ αὐτὸν χωρεῖν, καὶ ἀκοῦειν αὐτὸν ὡς ἐν θείῳ τιμένει. κοσμοῦμεν γὰρ αὐτοῦ καὶ τοῦτο τὴν ἄρχην τῆ τροπῆ, καὶ ὁμοίαν τιόμεν τῷ τε περιβλέπτῳ κόμητι τῆς ἐσ, ταῖς τε ἀνθυπατεῖαις, τοῖς τε κόμησι Φρυγίας τε καὶ Γαλατίας, ὥστε καὶ αὐτὴν εἶναι σπεκταβίλιαν, καθάπερ ἐκεῖναι, καὶ ἐπὶ τούτου τοῦ σχήματος ἐστίαται, οὐδὲν τοῦδε ἡμῶν τοῦ νόμου τὴν τοῦ λαμπροτάτου τῆς ἐπαρχίας ἄρχοντος Ἰλαπιόντος ἀρχὴν, ἀλλ' ἐκείνου τε ἐν τοῖς ἄλλοις τῆς ἐπαρχίας τοποῖς πρῶτοντος, ἄπερ ἴδια τῶν νόμων ἐστὶ, τούτου τε ἐν οἷς ἴδρυται μέρεσι τὴν ἐπιτεταμένην αὐτῷ παρ' ἡμῶν πληροῦντος φροντίδα. §. 1. Ὑποτεθῆσεται δὲ παρ' ἡμῶν καὶ ἀπογραφῇ τῷδε τῷ νόμῳ, λέγουσα εἰ μὲν αὐτῷ προσήκει χορηγεῖν προφάσει τῶν συμβόλων τῆς ἀρχῆς, τί δὲ κομίζεσθαι αὐτὸν τε καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν ἐκ τοῦ δημοσίου κατὰ τὴν τῶν σιτήσεων πρόφασιν. ἄπερ καὶ μόνον λαμβάνειν αὐτοῖς ἐπίμεν, ἄλλοις πάντως κέρδους ἀπεχομένους. διὰ τοῦτο γὰρ καὶ σεμνοτέρους ποιοῦμεν αὐτοὺς χορηγίαις μίσθων, ἵνα καὶ αὐτοὶ ταύτην ἡμῖν ἐπὶ τῶν ἔργων ἀντιδοῦσιν τὴν ἀμοιβήν, τοὺς μειότερους ὑπάρχουσας δὲ πάντων περισσώζοντες, καὶ τῶν ὄρκων, οὐς ὑπέβουσαν, μεμνημένοι. Τὸν δὲ δὴ παρόντα νόμον ἔξει μὲν καὶ τὸ τῶν νόμων βιβλίον, καὶ ὁ σὸς δὲ θρόνος δεχόμενός τε καὶ μαρτῶνων διηρηκῶς αὐτὸν ἐπὶ αὐτῶν φυλατῆται τῶν ἔργων. Dat. XV. Kal. Iun. Constantinop. Belisario V. C. cons. [535.]

Ἰεὶ δὲ παρέχεσθαι τῷ πράτορι Θράκης ὑπερ ἀνθόνων καὶ καπιταίωνων καὶ λοιπῆς προσωρυχῆς sol. CCC²⁾, τῷ αὐτῷ παρέδωκ sol. XXII³⁾, τῇ αὐτοῦ τάξει αντι lib. VII⁴⁾. Ἰεὶ δὲ αὐτὸν παρέχειν προφάσει συμβόλων οὕτως τοῖς περιβλέπτοις χαρτολαφῆσι τρισὶ τοῦ θελοῦ κορυβακτείου sol. IX, τῷ περιμικρῶ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων καὶ

consularum. Si qua⁵⁾ vero per illa⁶⁾ loca sub appellatione fiat causa quingentorum minor aureorum, licet⁷⁾ etiam⁸⁾ ex delegatione sive imperiali aut iudiciali sit, et cui causa commissae est non sit spectabilis index, ab illis locis appellationem ad eum venire, et audire eum tanquam in sacro auditorio. Decoramus enim ei etiam hoc modo⁹⁾ singulam, et similem ponimus¹⁰⁾ spectabili comiti Orientis, et proconsulatibus et comitibus Phrygiae atque Galatiae, ut et ipsa sit¹¹⁾ spectabilis, sicut illae, et in¹²⁾ hanc figuram consistat; nihil haec nostra lege clarissimi provinciae iudicis minente administrationem, sed illo in aliis provinciis¹³⁾ locis ageat, quae propria legum sunt, hoc autem in quibus commoratur¹⁴⁾ partibus commissam¹⁵⁾ sibi a nobis implente sollicitudinem. §. 1. Subdatur autem a nobis et descriptio¹⁶⁾ huic legi, dicens, quid quidem¹⁷⁾ eum competat praebere occasione¹⁸⁾ codicillorum administrationis, quid autem accipere eum et qui circa eum anat de fisco secundum¹⁹⁾ annorum²⁰⁾ occasionem. Quae etiam sola²¹⁾ accipere eos sinimus²²⁾, alio sacro penitus abstinentes. Propterea enim eos honestiores facimus praebendis²³⁾ maioribus, ut et ipsi hanc nobis in operibus retribuunt compensationem, nostros subiectos per omnia liberantes, et sacramentorum, quae subeant, memores. Praesentem vero legem habebit quidem et²⁴⁾ legum codex, et tua sedes²⁵⁾ suscipiens et agnosceus perpetuo eam in²⁶⁾ ipsis servet operibus. Dat. XV. Kal. Iunias, Constant., Belisario V. C. Cons. [535.]

Oportet praebere praetori²⁷⁾ Thraciae pro annonis et capitibus et reliquo solatio solidos numero octingentos, eius assessori solidos²⁸⁾ septuaginta duo, eius officio anti libras V. Oportet vero eum²⁹⁾ praebere occasione³⁰⁾ codicillorum ita: Spectabilibus chartulariis tribus sacri cubiculi solidos novem, primicerio clari-

ex delegatione imperiali sive iudiciali sit, neque is, cui causa commissae est, spectabilis index sit, appellatio ex illis locis ad eum deferatur, eamque tanquam in sacro palatio audiat. Nam haec etiam re magistratum eius ornamus, et tum spectabili comiti Orientis, quam proconsulibus Phrygiae et Galatiae aequallem facimus, ut et ipse spectabilis sit, quemadmodum illi sunt, et hanc formam habeat. Non tamen haec nostra lege magistratum clarissimi provinciae praesidis imminuimus, sed faciat is in reliquis provinciis locis quae secundum leges sunt, et in iis partibus, in quibus constitutus est, demandatum sibi a nobis munus obeat.

§. 1. Subiicitur vero a nobis huic legi etiam descriptio, quae tradit, quid ipsum pro symbolis magistratus praestare, quidque ipsum et qui circa eum sunt a fisco annorum nomine accipere oporteat, quas etiam solas ipsos omni reliquo lucro abstinentes accipere permittimus. Propterea enim splendidiore eos facimus plura largientes, ut et ipsi pro beneficiis nostris hanc nobis remunerationem praestent, atque subditos nostros semper conservent, et iuramentorum, quae praestabunt, memores sint. Hanc vero legem liber legum continebit, et thronus tuus eam susceptam et cognitam servari in factis perpetuo curabit.

Oportet autem praetori Thraciae pro annonis, capitibus et reliquo solatio praebere sol. CCC, assessori eius sol. XXII, cohorti eius aur. lib. VII. At pro symbolis eum praestare oportet sic: tribus spectabilibus chartulariis sacri cubiculi sol. IX, primicerio clarissimorum tribunorum notariarum et laterculensibus sol. XXIV, adiutori eius sol. IV, cohorti glorio-

¹⁾ περιβλέπιος Hal., Bas. — ²⁾ ὁ Hal., Bas. — ³⁾ ὁβ Hal., Bas. — ⁴⁾ γβ Hal. — ⁵⁾ Cod. Mon.; quae Cod. Findob. — ⁶⁾ Cod. Findob.; ulla Cod. Mon. — ⁷⁾ Bk.; aut Codd. — ⁸⁾ Cod. Findob.; etiam om. Cod. Mon. — ⁹⁾ Cod. Findob.; huiusmodi Cod. Mon. — ¹⁰⁾ Cod. Mon.; simul compositum Cod. Findob. — ¹¹⁾ Cod. Mon.; sit om. Cod. Findob. — ¹²⁾ sicut illi in Cod. Findob.; sicut ille in Cod. Mon. — ¹³⁾ Cod. Findob.; provincia Cod. Mon. — ¹⁴⁾ Cod. Findob.; moratur Cod. Mon. — ¹⁵⁾ Cod. Findob.; commissae Cod. Mon. — ¹⁶⁾ Cod. Findob.; descripto Cod. Mon. — ¹⁷⁾ Cod. Findob.; quidquid Cod. Mon. —

¹⁸⁾ Bk.; occasionem Cod. Mon. — ¹⁹⁾ Cod. Mon.; scilicet Cod. Findob. — ²⁰⁾ Cod. Findob.; annorum Cod. Mon. — ²¹⁾ Cod. Findob.; solam Cod. Mon. — ²²⁾ Cod. Findob.; animus Cod. Mon. — ²³⁾ Cod. Mon.; praebent Cod. Findob. — ²⁴⁾ Cod. Findob.; etiam Cod. Mon. — ²⁵⁾ Cod. Findob.; et a tua sede Cod. Mon. — ²⁶⁾ Bk.; perpetue ea et Cod. Findob.; perpetue eam Cod. Mon. — ²⁷⁾ Cod. Mon.; praetori praebere Cod. Findob. — ²⁸⁾ Cod. Findob.; octingentos — solidos om. Cod. Mon. — ²⁹⁾ Bk.; Oportet enim Cod. Findob. — ³⁰⁾ Cod. Findob.; occasionem Cod. Mon.

καὶ τοῖς λατερχουλιστοῖς sol. XXIV, τῷ βοηθῷ αὐ-
τοῦ sol. IV¹⁾, τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων
ὑπὲρ προσταγμάτων καὶ πάσης ἑτέρας αἰτίας sol.
XI²⁾.

gloriosissimorum praefectorum pro iussionibus et omni
reliqua causa sol. XI.

riissimorum tribunorum notariorum et laterculensibus³⁾ solidos XXIV, eius adiutori solidos tres, officio glo-
riosissimorum⁴⁾ praefectorum pro praecceptis⁵⁾ et omni
alia⁶⁾ causa solidos quadraginta.

¹⁾ τῷ βοηθῷ — *IF om.* — ²⁾ μ' *Hal., Bas.* —
³⁾ *Bk.; laterculi Cod. Findob.; laterculi Cod. Mon.* —
⁴⁾ *Cod. Findob.; clarissimorum Cod. Mon.* — ⁵⁾ *Cod.*

Mon.; praefectia Cod. Findob. — ⁶⁾ *Cod. Findob.; alia
omni Cod. Mon.*

ΔΙΑΤΑΞΙΣ κζ.^{α)}

Περὶ τοῦ κόμητος Ἰσαυρίας.

Ἀυτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Ἀύγουστος
Ἰωάννη, τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἱπάρχῳ τῶν ἱερῶν τῆς
Ἰω πραιτωρίων τὸ δεύτερον, ἀπὸ ὑπάτων
καὶ πατριάρχῳ.

Προοίμιον.

Ὅπερ τιτὸ τῶν πρὸ ἡμῶν αὐτοκρατόρων ἐν
ἐκόνι καὶ σχήματι κατὰ τὴν Ἰσαύρων χώραν ἦλθεν
ἐπὶ νοῦν πράξει, τοῦτο ἡμεῖς αὐτοῖς τοῖς πράγμασι
δι' αὐτῆς τῆς τῶν ἔργων ἰσχύος ἐπὶ τῆς Γαλατίας
ἐπρόξαμεν τῆς πρώτης, ἐπὶ τῆς Πακατιανῆς Φρυ-
γίας, τὴν τῶν πρώην καλουμένων βικαρίων ἀρχὴν¹⁾
ἐνώσαντες ταῖς πολιτικαῖς, καὶ μίαν καταστησάμενοι
τάξιν, καὶ διακοσμήσαντες αὐτὰς ὡς ἐχρῆν, καὶ
ἐκάστῳ δόντες ἀντὶ τῆς πρώην προσηγορίας τὸ τῶν
κομητῶν ὄνομα, ὥστε τὸν μὲν κόμητα Γαλατίας
καλεῖσθαι τῆς πρώτης²⁾, τὸν δὲ κόμητα Πακατιανῆς
ὀνομάζεσθαι Φρυγίας, παρεπομένης ἐκατέρῳ τούτων
αὐτῶν καὶ τῆς ἡμετέρας ἐπωνυμίας.

Κεφ. α'.

Τοῦτο δὴ καὶ κατὰ τὴν Ἰσαύρων πρῶτον³⁾
χώραν, οὐ γὰρ εἶ βουλόμεθα τὸν ἐπὶ ταύτης γι-
νόμενον τῆς ἀρχῆς διπλοῖς χρῆσθαι συμβόλοις, καὶ
λαμβάνειν μὲν καὶ τὴν τῆς πολιτικῆς ἀρχῆς προση-
γορίαν, λαμβάνειν δὲ καὶ τὰ τῆς στρατιωτικῆς⁴⁾
ἐξου-

Novella XXVII.

DE COMITE ISAVRIAE.

Imp. Iustinianus Augustus Ioanni, gloriosissimus
sacré per Orientem iterum Praefecto Praetorio,
Exconsuli et Patricio.

Praefatio.

Quod quibusdam ex superioribus Imperatoribus
tanquam imago et figura in mentem venit, ut in Isaurorum
regione facerent, id nos reipsa et ipso opere
tum in Galatia prima, tum in Pacatiana Phrygia ef-
fecimus, vicariorum, uti olim vocabantur, magistratum
cum civilibus iungentes, et una cohorte constituta,
iisque uti par erat exornatis; dato etiam unicuique
loco veteris appellationis comitum nomine, ut ille qui-
dem comes primae Galatiae appelletur, hic vero comes
Pacatianae Phrygiae nominetur, et utriusque horum no-
strum quoque cognomen imponatur.

CAP. I.

Idem quoque in Isaurorum provincia facimus
Nolumus enim amplius, ut qui in hoc magistratu est
duplicibus symbolis utatur, et tam civilis magistratus
appellationem, quam militaris potestatis signa sumat,
ac quum una res sit, duplex nomen ferat, sed ut uni-
tum

CONST. XXVII.

DE COMITE ISAVRIAE.

Imp. Iustinianus Aug. Ioanni Pf. P.

Praefatio. Quod quibusdam⁵⁾ ante nos Imperatoribus in imagine et figura de Isaurorum pro-
vincia venit in animum⁶⁾ agere, hoc nos ipsis rebus per ipsam operam virtutem et in Galatia egimus provincia,
et in Pacatiana Phrygia, pridem appellatorum⁷⁾ vicariorum administrationem unientes⁸⁾ civilibus, et unum
constituentes officium, et⁹⁾ componentes eas, ut oportebat, et unicuique dantes pro prisca appellatione comi-
tum nomen, alterum quidem comitem Galatiae vocari primae, alterum vero comitem Pacatianae nominari Phry-
giae, sequente utrumque horum et nostro cognomine.

CAP. I. Et hoc quoque in Isaurorum facimus¹⁰⁾ regione. Non enim ulterius volumus qui¹¹⁾ ad
hanc accesserit administrationem duplicibus uti codicillis, et accipere quidem et civilis cinguli appellationem,
accipere autem et militaris potestatis insignia, et nomen circumferre duplex, causa existente una, sed hoc
ipso unam esse administrationem hanc ponimus, ipsam¹²⁾ quidem providentem armorum, ipsam vero fiscalis
suaci-

¹⁾ *Hal., et Serimg. — Bas. FI. 11 — Iulian, Const. 20. — Fersionem veterem e Cod. Findob.
restituit Bk.*

²⁾ τὴν πρώην καλουμένην βικαρίαν ἀρχὴν *Hal.* — ³⁾ *Hal., Vet. Int.; καλεῖσθαι τῆς πρώτης om. Serimg.* — ⁴⁾ ἀρχῆς προσηγορίαν — ⁵⁾ *et om. Cod.* — ⁶⁾ *Bk.; animo Cod.* — ⁷⁾ *appellatum Cod.; appellatum
Bk.* — ⁸⁾ *Bk.; administratione iminuentes Cod.* — ⁹⁾ *et om. Cod.* — ¹⁰⁾ *Bk.; facimus om. Cod.* — ¹¹⁾ *Bk.;
quid Cod.* — ¹²⁾ *Bk.; ipsarum Cod.*

ἐξουσίας σημεῖα, καὶ ὄνομα περιφέρειν διπλοῦν, πρᾶγμα τὸ οὗτος ἕνος, ἀλλ' αὐτόθεν μίαν εἶναι τὴν ἀρχὴν αὐτῷ εἶδμεν, αὐτὴν μὲν προνοοῦσαν τῶν ὀπλων, αὐτὴν δὲ τῶν δημοσίων ἀντικαταβανόμενῃν, ἅπαντα δὲ ἔχουσαν ἐφ' ἑαυτῇ¹⁾, καὶ μὴ χωριζομένην ταξεί, κομητιανῇ τε προσαγορευομένην καὶ κομιζομένην²⁾ τὰ σύμβολα τῆς στρατίας ἐκ τοῦ θεοῦ τῶν λιβέλλων σκρινίου. Ἔστι δὲ καὶ αὐτὴ παντελῶς ἄμισθος, καὶ οὐ παρέξει χρημάτων οὐδέμιαν δόσαν, ἀλλ' αὐτὴ καθαράς χρήσεται ταῖς χερσὶ, καθάπερ αἱ λοιπαί. Καὶ καταπέμφομεν τε καὶ πρὸς αὐτὴν τὸν ἐναγχος παρ' ἡμῶν νεφοιτηκῶτα νόμον. Δάσομεν δὲ αὐτῇ³⁾ πρὸς τοῖς κωδικίλλοις, ὅληρ-αὐτῶν τοῖς σπекταβίλλοις ἔγγράψουσι⁴⁾ ἄρχουσι, καὶ τὰ θεῖα παραγγέλματα, ταῦτα δὲ τὰ mandata principis ἦτοι τὰ βασιλικά ἐντάλματα παρὰ τε τοῖς ἀρχαίοις ὀνομαζόμενα, παρ' ἡμῶν πε αὐθὺς εἰς πολιτείας εἰσενεχθέντα⁵⁾, ἕξ ὧν μαθήσεται, ὅτι προνοητὸν αὐτῷ καθ' ἕκαστον⁶⁾, καὶ τῶν δημοσίων ἀπάντων καὶ τῶν ἰδιωτικῶν συμβολαίων, καὶ τῆς εἰσφοράς τῆς ἄλλης, καὶ τοῦ κατὰ μὴδὲν βλαβῆναι τὸ δημοσίον, καὶ ἀπλῶς ἅπαντα, ὅσα προσήκον ἔστιν αὐτῶν ποιεῖν, ἐκείθεν αὐτῷ γενήσεται φανερά.

Κ ε φ. β'.

ἴστω δὲ μόνον τοσοῦτον, ὅτι καὶ αὐτὸς ἐν τοῖς περιβλέπτοις ἀρχουσι τέτακται, καὶ τῶν ἐφέσεων τῶν παρ' ἐκείνου⁷⁾ γινόμενον οἷε ἐνδοξότατοι ὑπαρχοὶ τῶν ἡρῶν ἡμῶν ἀκροάσονται πραιτωρίου, ὅ τε ἐνδοξότατος ἡμῶν κομιστωρ, καθάπερ ἀγωναταλίου, καὶ ἀνδραπότου, καὶ πραιτωρῶν τριῶν τῶν νῦν παρ' ἡμῶν ἑκαταστατῶντων Ἡσιδίᾳ τε, καὶ Λυκαονίᾳ, καὶ Θρακίᾳ, καὶ τοῦ κόμητος τῆς ἐφῆς, καὶ πρὸς γε τοῦ κόμητος τῆς Μακατιανῆς Φρυγίας, Γαλατίας τε πρώτης. Εἰ δὲ τις τῶν ἐν Ἰσαυρίᾳ δικῶν ἐλάτιων εἴη τῶν περτακοσίων χρυσῶν, εἴτα ἐφέσιμος γένηται, ταύτης αὐτὸς ἀκροάσεται κατὰ τὸ τῶν θεῶν ἀκρατηρῶν σχῆμα, καὶ γὰρ δὴ καὶ τοῦτο δίδομεν αὐτῷ, σεμνοτέρων αὐτῷ καὶ κατὰ τοῦτο τὴν ἀρχὴν ἀποφαινοῦντες.

Ἐ π ἰ λ ο γ ο ς.

Ἡ τοῖσιν σὴ ὑπεροχὴ κατὰ μίμησιν τῶν εἰρηκένων ἀρχῶν καὶ τὰ περὶ αὐτῶν⁸⁾ διατάξεται. Ὑποθήσομεν γὰρ αὐτῷ καὶ ἀπογραφὴν τῆδε ἡμῶν τῷ νόμῳ,

insipientem, omnia autem habentem sub se, et uno utentem officio, comitiano appellando, et accipientem probatoria militiae in sacro libellorum scrinio. Erit autem haec omnino sine suffragio; et non praebebit pecuniarum ullam commodum, sed et ipsa⁹⁾ pris utetur manibus, sicut ceterae. Et mittemus¹⁰⁾ etiam ad eam super nos prolatam legem. Dabimus autem ei¹¹⁾ super codicillos, qui eum spectabilibus inscribunt iudicibus, etiam divina praecipia (haec autem mandata principis et ab antiquis nominata sunt, et a nobis denno in rempublicam introducta¹²⁾, ex quibus discet, quia providendum ei sit et fiscalium omnium, et privatorum instrumentorum, et disciplinae alterius, et ut in nullo laedatur fisco, et simpliciter omnia, quae competens est eum facere, inde ei fient¹³⁾ manifesta.

CAP. II. Sciat autem solum, quia et ipse inter spectabiles indices¹⁴⁾ ordinatus est, et appellationes ab illo factas¹⁵⁾ gloriosissimi praefecti sacrorum nostrorum praetoriorum, et gloriosissimus noster quaestor, sicut augustalis, et proconsulis atque¹⁶⁾ praetorum trium nunc¹⁷⁾ a nobis statutorum Pisidiae et Lycaniae atque Thraciae, et comitis Orientis, insuper et comitis Pacatiana Phrygiae Galatiaque primae. Si qua vero in Isauria causarum minor fuerit quingentorum aureorum, deinde sub appellato fiat, hanc ipse audiet secundum¹⁸⁾ sacrorum auditoriorum¹⁹⁾ figuram. Eteim etiam hoc ei damus, nobiliorem ei et in hoc administrationem declarantes²⁰⁾.

E p i l o g u s. Tua igitur celsitudo secundum imitationem memoratorum cingulorum et de istis ordinat. Subiiciemus²¹⁾ enim et descriptionem huic nostrae legi, declarantes quod quidem ipsum et eius officium

¹⁾ ἐφ' ἑαυτὴν Hal., Bas. — ²⁾ Bas.; κομητιανῇν τε προσαγορευομένην καὶ κομιζομένην Scring.; κομητιανῇν δὲ προσαγορευομένην, καὶ κομιζομένην (κομιζομένην in notis recogn. op.) Hal. — ³⁾ αὐτοῖς Hal.; αὐτῷ Bas. — ⁴⁾ περιβλέπτοις ἐνέγραψαν Hal.; περιβλέπτοις ἔγγράψουσι Bas. — ⁵⁾ Corrupta haec et manca op. Hal., habet enim; ταῦτα δὲ μανθὰ πρὸ γένεσις * πρὸς τε εἰσενεχθέντα. — ⁶⁾ αὐτὸν καθ' ἕκαστον Hal.; πρὸς καθέστηκε Bas., (Fet. Int.). — ⁷⁾ παρ' ἐκείνου

tum habeat magistratum statuimus, qui et armorum curam gerat, et publica capessat, omnia vero in se habeat, atque una cohorte utatur, quae comitiana vocetur, et militiae symbola ex sacro libellorum scrinio accipiat. Erit vero et ille omnino gratuitus, nec quidquam pecuniae dabit, sed puras servabit manus, quemadmodum reliqui; ad eumque nuper a nobis editam legem mittemus. Praeter codicillos vero, qui eum spectabilibus magistratibus adscribent, etiam sacra mandata illi dabimus, mandata scilicet illa principis seu imperialia praecepta, a veteribus ita nuncupata et a nobis in rempublicam denuo introducta, ex quibus discet, singulatum ei curam gerendam esse tam publicorum omnium et privatorum contractuum, quam etiam reliqui decoris, neve in ulla re fisco laedatur. Et in genere, quaecumque ipsi faciendi sunt, ea omnia illi exinde fient manifesta.

CAP. II.

Hoc unum vero sciat, se ipsum et inter spectabiles magistratus collocatum esse, et de appellationibus quae ab ipso fiunt tum gloriosissimos sacro nostro praetorio praefectos, tum etiam gloriosissimum quaestorem nostrum cognituros esse, sicut est in augustale, et proconsule, et tribus praetoribus a nobis in Pisidia, Lycania et Thracia constitutis, et in comite Orientis, ac insuper in comite Pacatiana Phrygiae et Galatia primae. Si vero in Isauria quaedam causa minor quingentis aureis sit, et in ea appelletur, ipse illam audiet secundum formam sacrorum auditoriorum. Nam et hoc illi concedimus, graviorem hac etiam in parte magistratum eius reddentes.

E p i l o g u s.

Excellentia itaque tua ad imitationem dictorum magistraturarum ea quoque, quae ad illos spectant, ordinat. Subiiciemus enim etiam descriptionem huic legi nostrae,

Hal. in notis recogn. op. — ⁸⁾ Scring., Bas., Fet. Int., αὐτῶν Hal. — ⁹⁾ Bk.; ipse Cod. — ¹⁰⁾ Bk.; mittetur Cod. — ¹¹⁾ Bk.; eis Cod. — ¹²⁾ Bk.; introductam Cod. — ¹³⁾ Bk.; sunt Cod. — ¹⁴⁾ Bk.; iudicibus Cod. — ¹⁵⁾ Bk.; facta est Cod. — ¹⁶⁾ utriusque Cod.; utriusque et Bk. — ¹⁷⁾ Bk.; hunc Cod. — ¹⁸⁾ Bk.; scilicet Cod. — ¹⁹⁾ Bk.; auditorium Cod. — ²⁰⁾ Bk.; declarantem Cod. — ²¹⁾ subiiciemus Cod.

νόμῳ, δηλοῦντες τί μὲν αὐτὸν τε καὶ τὴν αὐτοῦ τάξιν καὶ τὸν αὐτοῦ πάρεδρον ἐκ τοῦ δημοσίου προσήκει κομιζέσθαι, τί δὲ προφάσει τῶν ἀρχικῶν δίδόναι συμβόλων. Καὶ Ἰστωσαν οἱ παρ' ἡμῶν ταύτας δὴ τὰς ἐναγῆς κατακοσμηθείσας ὑφ' ἡμῶν ἀρχὰς παραλαμβάνοντες, ὡς ἠνεσχομέθα χρηματί τε ὑπὲρ τῶν ἀρχῶν συνεχῶς προσφερόμενα παντελῶς ἀποσείσθαι, αὐτοῖς ¹⁾ τε οἰκοδεν, καὶ τοῖς παρόδροις αὐτῶν ἄπερ οὐκ εἶχον δίδόναι, καὶ ταῖς τάξεσι τὰ παρ' ἐτέρων ἀφηρημένα φιλοτιμησασθαι, καὶ αὐτοῖς τοῖς ἀρχουσι μείζονα ποιήσασθαι τὴν παραμυθίαν, ἵνα πανταχόθεν τοὺς ἡμετέρους ὑπὸ κούσιν φυλάξωμεν ἀπαθείς. *Et* δὲ καὶ τινὰς ἀρχοντας τῶν πλησίον αὐτῶν ²⁾ ἐπαρχῶν ἀμελοῦντας εὐροῖς περὶ τὸ δημοσίον, οὐχ ἕτερον ἐκπέμψεις, ἀλλ' αὐτοὺς τοὺς σπεκταβίλους ἀρχοντας ἐνοχλήσεις, ὥστε αὐτοὺς ἐπιτεθῆναι τοῖς ἐκ γειτόνων ἀρχουσί, εἰ ἔσθδυμοῖεν, καὶ παρασκευάζειν ταῦτα πᾶσιν εἰσκομιζέειν τρόποις, ὥστε εἶναι τὴν ἀρχὴν καλλίω τε καὶ πολλῷ τῆς προτέρας ἀμείνω. *Dat. XV. Kalend. Iun. Constantinop. Belisario V. C. Cons. [535.]*

Δεῖ παρέχεσθαι τῷ κόμητι τῆς Ἰσαυρίας ὑπὲρ ἀνόνων *sol. CC.*, τῷ αὐτοῦ παρόδρῳ *sol. XXII* ³⁾, τῇ αὐτοῦ τάξει αὐρι *lib. II* ⁴⁾. *Δεῖ* δὲ αὐτὸν παρέχειν προφάσει συμβόλων οὕτως: τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις τριῶν τοῦ θείου κουβουκλήτου *sol. XI* ⁵⁾, τῷ περιμηθῶ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων καὶ τοῖς λατερκουλαίοις *sol. XXIV*, τῷ βοηθῷ αὐτοῦ *sol. III* ⁶⁾, τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προσταγμάτων καὶ πάσης ἐτέρας αἰτίας *sol. XIII* ⁷⁾.

A I A -

fiscum eiusque assessorem de fisco competat accipere, quid autem occasione administrativorum dare codicillorum. Et sciant qui a nobis nuper ornatas per nos ⁸⁾ *administrationes assumunt, quia passi sumus pecunias pro cingulis solenniter oblatas valde repellere, ipsisque de* ⁹⁾ *proprio et assessoribus quod non habuerunt dare, et officiis quae ab aliis sunt ablata* ¹⁰⁾ *largiri, ipsisque administrationibus maiora facere emolumenta, ut* ¹¹⁾ *undique nostros subiectos servemus inviolatos. Si autem et aliquos indices vicinarum sibi regionum negligentem invenieris circa fiscum, non aliam destinabis, sed ipsos spectabiles indices urgebis* ¹²⁾, *ut ipsi imineant ex vicino iudicibus, si neglexerunt, et procurent haec omnibus inferri modis, ut sit administratio melior et multo priore superior. Dat. XV. Kal. Ianias, Constantinop., Belisario V. C. Cons. [535.]*

Oportet praebere ¹³⁾ comiti Isauriae pro annonis solidos octingentos, eius assessori septuaginta duo, eius officio auri liberas quinque. Oportet autem eum praebere ¹⁴⁾ occasione codicillorum ita: Spectabilibus chartulariis tribus sacri cubicularii solidos novem, primicerio clarissimorum tribunorum notariorum et laterculensibus solidos XXIV., adiutori eius solidos tres, officio gloriosissimorum praefectorum pro praecipis et omni alia causa solidos XL.

CONST. XXVIII.

¹⁾ Hal., Vet. Int.; αὐτοὶ Scring., Bas. — ²⁾ τῶν πλησίον αὐτῷ Hal.; τῶν πλησίον αὐτῶν Bas. — ³⁾ σβ' Hal., Bas. — ⁴⁾ γβ' Hal. — ⁵⁾ δ' Hal.; η' Bas. — ⁶⁾ τῷ βοηθῷ αὐτοῦ sol. III om. Hal. — ⁷⁾ μ' Hal.,

Bas. — ⁸⁾ Bk.; vos Cod. — ⁹⁾ Bk.; ipsis qui de Cod. — ¹⁰⁾ oblata Cod. — ¹¹⁾ Bk.; et Cod. — ¹²⁾ Bk.; vi-gebit Cod. — ¹³⁾ Bk., ed. ster.; praebere Bk. — ¹⁴⁾ Bk.; praebere Cod.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ κη.)

Περὶ τοῦ μετεράτωρος Ἑλενοπόντου.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννη, τῷ ἐπιάρχῳ πραιτωρίων.

Προόμιον.

Τὸ κλιῶς τε καὶ ἀναθεν ἀρμολογῆν τε καὶ ἠνωμένον καὶ ἐς τὴν οὐκίαν ἰσχυρὸν συνιεθὲν χωρὶς εὐλόγου τινὸς πλείας κινεῖται ἢ διαρεῖν οὐκ ἐν εἰη διοικήσεως ἐξῆσμένης. οὐ γὰρ ἐν ὀνομάτων πλήθει βέλτερον τῶν ἰσχυρῶν, ἀλλ' ἐν ἀληθείᾳ πραγμάτων ἀποτιθέσθαι. Ὅποσον δὴ ἐι γιγνόμενα περὶ τούτων δὴ τοὺς δύο Πόντους καλουμένους μεμαθήκαμεν, φημὶν δὴ τὸν τε Ἑλενοπόντιον, τὸν τε Πολεμωνιακὸν Πόντον. ἢ ἐν γὰρ πρώην ἄρχοντι τεταγμένης τῆς χώρας γιγνόμενα δύο, μήτε δημοσίας ἀνάγκης τοῦτο κατεπιχειροῦσιν, μήτε ἑτέρας τινὸς προφάσεως εὐλόγου, ἢν ἂν τις καὶ ὁσδῶς ἐξεύροι. καὶ τοσοῦτον μαρτυρεῖται τὸ πρᾶγμα οὕτως ἔχον, ὡς εἰς τὴν παρούσαν ἡμέραν ἐνὶ τρακτεῦτῃ τῶν δημοσιῶν φέρων τε καὶ διατυπώσεων χρῆσθαι τὰς χώρας ἀμφοτέρων. πόλις τε εἰ τις ἀριθμηθεῖ τὰς κατ' ἐκείραν¹⁾ οὐσας, μόλις ἐπαρχίας μίας αὐταρχικῆς γένοιτο μέτρον, εἰ γε ὁκτώ μὲν πόλις συμπληροῖσι τὸν Ἑλενοπόντιον, τοιούτων Ἀμασία τε, καὶ Ἰβόρα²⁾, καὶ Εὐχαιτα, καὶ πρὸς γε Ζήλα, καὶ Ἀνδραπα³⁾, καὶ εἰ γε πρὸς τοῖς κλίμασι κείμενα⁴⁾ Σανώπη τε καὶ Ἀμισός, πόλις ἀρχαία. καὶ μὴν καὶ Λεοντόπολις ἤδη⁵⁾ κἀκεῖνην ἀριθμηθεῖον ἐν πόλεσι. πέντε ἔξ ἄλλαι τὸν Πολεμωνιακὸν συνέχουσι Πόντον, Νεοκαισαρεία τε, καὶ Κόμανα⁶⁾, καὶ Τραπεζοῦς, καὶ Κερσσοῦς, καὶ Πολεμωνιον (Πιτυοῦνδία γὰρ δὴ καὶ Σεβαστοπόλις ἐν φρουρίοις μάλλον ἀριθμηθεῖον ἢ πόλει), ὥστε μέγροι τούτων ἐκάτερον εἶναι τῶν Πόντων. Μεθ' οὗς ἢ τε ἡμετέρα καθεστῆκε Λαζική, ἐν ᾗ καὶ ἡ Πετραίων ἐστὶ πόλις, ἢ ἡμῶν τὸ πόλις εἶναι τε καὶ ὀνομαζέσθαι προσλαβούσα, κερσημένη τε τῷ τῆς ἡμετέρας εὐσεβείας ὀνόματι, καὶ Ἰουστινιανῆ καλουμένη, Ἀρχαίοπολις τε καὶ Ροδόπολις, φρουρία τε μέγιστα καὶ ἀρχαία. ἐν οἷς δὴ καὶ τὰ παρ'

Nouella XXVIII.

DE MODERATORE HELENOPONTI.

Idem Imperator Ioanni Praefecto Praetorio.

Praefatio.

Quod pulchre et a maioribus concinnatum et unum atque firmiter compositum est, id sine iusta quadam causa innovare vel dividere non est bonae administrationis. Non enim in multitudine nominum, sed in vero rerum effectu robur consistit. Quod in duobus hisce Pontis, uti vocantur, Helenoponto et Ponto Polemoniaco contigisse didicimus. Nam quum olim sub uno magistratu regio illa constituta esset, duo facti sunt neque publica necessitate id exigente, neque alia quadam iusta de causa, quam quis facile inveniat. Atque res ipsa id testatur, quum ad hunc usque diem utraque regio uno atatur publicorum tributorum et dispositionum tractatore. Si vero quis urbes, quae in utraque sunt, numeraverit, vix mensura sufficiens unius provinciae aderit. Nam octo urbes Helenopontum constituunt, haec est Amasia, Iborra, Euchaita, Zela insuper, et Andrapa, quaeque ad gradus iacent Sinope et Amisus, antiquae urbes; sed et Leontopolis inter urbes recensenda est. Quinque vero aliae Polemoniaco Ponto continentur, Neocaesarea, Comana, Trapezus, Cerasus, Polemonium (Pityus enim et Sebastopolis inter castra potius quam urbes numerandae sunt), adeo ut ex his uterque Pontus constet; post has Lazica nostra, in qua et Petraeoa urbs est (quae ut urbs sit et nominetur a nobis accepit, nostraeque pietatis nomine utitur, et Iustiniana vocatur), Archaeopolis et Rhodopolis, maxima et antiqua castra, quorum in numero etiam sunt castra, quae a Persis recuperavimus, Scandis, Serapanis, Murisios, Lysiris, et si quid aliud in Lazis a nobis acquisitum est. Deinde Tzanorum sequitur regio, nunc primum sub nostro imperio Romanis acquisita, quaeque et ipsa urbes partim iam conditas complectitur, partim mox futuras accipiet. Sed et post eam gentes sunt Suan, Scymni, Apsilae, Abasgi et aliae, quae nunc dei gratia amicae et nostrae sunt.

CAP. I.

CONST. XXVIII.

DE MODERATORE HELENOPONTI¹⁾.

Imp. Iustinianus Aug. Ioanni Pf. P.

Praefatio. Bene et²⁾ antiquitus compactum et³⁾ unum⁴⁾ et⁵⁾ in sua virtute compositum sine rationabili quadam causa novare aut dividere non erit dispensationis sanae. Non enim in nominum multitudinis ponenda est vis⁶⁾, sed in vero⁷⁾ rerum effectu⁸⁾. Quale videlicet factum circa hos duos Pontos appellatos didicimus; dicimus⁹⁾ autem Helenopontum et Polemoniaco Pontum¹⁰⁾. Quum enim sub uno esset pridem iudice¹¹⁾ constituta provincia, facti sunt duo, neque publica hoc necessitate cogente, neque alia rationabili qualibet occasione, quam aliquis etiam facile inveniat. Et tanto probatur causa ita se habere, quia usque ad praesentem diem nunc tractata¹²⁾ publicarum functionum et dispositionum utatur provinciae ambae, civitatesque si quis enumerat¹³⁾, quae in utraque sunt, vix provinciae unius¹⁴⁾ sit mensura sufficiens; denique octo quidem civitates complent Helenopontum, hoc est et Amasia, et Heborra et Euchaita, insuper et Zela, et Andrapa, et circa nudas positae Sinope et¹⁵⁾ Amisus, civitates antiquae, nec non et Leontopolis, si oportet et illam in civitatibus numerare. Quinque vero aliae¹⁶⁾ Polemoniaco continentur Pontum, Neocaesarea¹⁷⁾, et Comana, et Trapezus et Cerasus¹⁸⁾ et Polemonium¹⁹⁾ (Pythyouta enim et Sebastopolis inter castra magis adnumeramus, quam civitates), ut usque ad has uterque sit Pontus. Post quos etiam nostra²⁰⁾ constituit Lazica, in

¹⁾ Hal, et Serimg. — Bas. Fl. 12.; cf. Psell. p. 19. — Iulian. Const. 27. — Fersionem antiquam ex Cod. Findob. dedit Bk.

²⁾ Hal., Fet. Int.; ἐκάτερον Serimg. — ³⁾ Ἰβόρα Hal., Bas. — ⁴⁾ Ἀνδραπα Hal., Bas., Fet. Int.; Ἀνδραπα Serimg. — ⁵⁾ καὶ Ἀγαίων πρὸς τοῖς κλίμασι κείμενα Hal. — ⁶⁾ εἰ δὴ Bas. — ⁷⁾ Homb.; Κόμανα Serimg.; Κόμματα Hal. — ⁸⁾ Bk. ed. ster.; moderatio Hellesponti Cod. — ⁹⁾ et om. Cod. — ¹⁰⁾ mutatum Cod., Bk. — ¹¹⁾ Bk.; et om. Cod. — ¹²⁾ vis

om. Cod. — ¹³⁾ Bk.; viro Cod. — ¹⁴⁾ Bk.; effectum Cod. — ¹⁵⁾ Bk.; dicimus om. Cod. — ¹⁶⁾ Bk.; et, Pol. Pontum om. Cod. — ¹⁷⁾ Bk.; iudicem Cod. — ¹⁸⁾ Bk.; tractet Cod. — ¹⁹⁾ Bk.; enim erat Cod. — ²⁰⁾ Bk.; in iua Cod. — ²¹⁾ Bk. ed. ster.; et om. Cod. — ²²⁾ Bk.; alium Cod. — ²³⁾ Bk.; necessaria Cod. — ²⁴⁾ Bk.; Zesaris Cod. — ²⁵⁾ Bk.; Polemum Cod. — ²⁶⁾ Bk.; nostram Cod.

παρ' ἡμῶν ἔστιν ἐκ Περσῶν ἀναληφθέντα φρούρια Σκανδίας¹⁾ τε καὶ Σαραπάνης²⁾, καὶ Μουρσίσιος³⁾ τε καὶ Λύσιριος⁴⁾, καὶ εἰ τι ἕτερον ἡμῖν ἐν Λαζίοις ἐκπεπόνηται. εἴα ἡ Τζάνων ἐκδέχεται χώρα, νῦν πρῶτον ἐφ' ἡμῶν ὑπὸ Ῥωμαίων κατακτηθεῖσα, καὶ πόλεις τε καὶ αὐτὴ τὰς μὲν ἄσπι γινόμενας δεχομένη, τὰς δὲ ὅσον οὐπω γενησομένης δεξομένη. ἄλλα τε μετ' ἐκείνην ἰδὼν καθεστῶσι Σουανοὶ τε καὶ Σχύμνοι, καὶ Ἀψλαί, καὶ Ἀβασγοί, καὶ ἕτερα νῦν θεοῦ δότος φιλία τε καὶ ἡμέτερα.

Κε φ. α΄.

Ἄλλ' εἰς ταῦτα μὲν ὁ περὶ τοὺς τόπους τούτους ἡμᾶς ἤνεγκε λόγος. ἐπιανιμεν δὲ αὖθις ἐπὶ τοὺς Πόντους καὶ τὴν ἔνωσιν τὴν αὐτῶν. τούτους γὰρ νῦν ἄμφω τοὺς Πόντους τοὺς⁵⁾ ταῖς τρικαίδεκα πόλεις περιεχομένους εἰς μίαν ἐπαρχίαν αὖθις συναγομεν, καὶ ἀποδίδομεν αὐτοῖς τῆς μὲν παλαιότητος τὴν ἔνωσιν, τῆς δὲ νεότητος τὴν ἐπωνυμίαν. Ἐλενόποντος γὰρ ὅσας καλέσθω, τοῦτο δὴ τὸ τεθὲν αὐτῷ παρὰ Κωσταντινίου τοῦ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως ὄνομα προφάσει τῆς σμνησιότητος αὐτοῦ μητρὸς, Ἐλένης φαιμέν τῆς εὐσεβοῦς τὴν λῆξιν, ἥπερ ἡμῖν καὶ τὸ θεῖον τῶν Χριστιανῶν ἐξέυρε σύμβολον. τὸ γὰρ δὴ Πολέμωνος ὄνομα⁶⁾, παλαιῶν γενομένου⁷⁾ τῶν πολλῶν ἐκείνων ἐν Πόντῳ τυράννων, πεπαύσθω, πρῶτον μὲν, ὅτι τυράννον καθεστήκει, δεύτερον δὲ, ὅτι καὶ πόλιν ἐπωνυμίον ἔχει, τὸ Πολεμωνίον φαιμέν, καὶ ὅτι κάλλιον ἂν εἴη εἰς χώρας ἐξ ὀνομάτων Χριστιανικῶν τε καὶ βασιλικῶν μᾶλλον, ἥπερ ἐκ πολέμου καὶ ταραχῆς γνωριζομένων σημαίνεσθαι.

Κε φ. β΄.

Πᾶσαι δὲ αἱ τρικαίδεκα πόλεις ἐπαρχίας ἔστωσαν μίαι, ἀφαιρουμένης μὲν οὐδετέρας αὐτῶν τῶν μητροπόλεων (Ἀμασίας τε φαιμέν καὶ Νεοκαισαρείας) τοῦ τῆς μητροπόλεως ὀνόματος. τῶν δὲ θεοφιλεστάτων⁸⁾ αὐτῶν ἐπισκόπων τῶν μὲν μητροπολιτῶν ἐνταυθοὶ χειροτονουμένων, τῶν δὲ ὑπ' αὐτοῖς τεταγμένων ὁμοίως ὑπ' αὐτῶν τῶν τὰς μητροπόλεις ἔχοντων (καθὰ καὶ μέχρι νῦν ἦν) χειροτονουμένων. οὐδὲν γὰρ τῶν περὶ τὴν ἱερωσύνην αὐτῶν καινίζομεν, ἐπειδὴ καὶ ἐπὶ μίαις ἐπαρχίαις καὶ

CAP. I.

Sed ad ista quidem oratio de illis locis instituta nos detulit. Redimus vero ad Pontos eorumque unionem. Nunc enim ambos illos Pontos, qui ex tredecim urbibus constant, in unam provinciam rursus redigimus, usque tam veterem unionem, quam novam appellatorem tribuimus. Helenopontus enim totus vocetur, quod nomen a Constantino piae memoriae ei impositum est, tractum ab honestissima eius matre, Helena scilicet piae memoriae, quae nobis etiam sacrorum Christianorum signum invenit. Nomen enim Polemonis, qui fuit vetus quidam ex multis illis in Ponto tyrannis, cesset, primum quidem, quia tyranni fuit, deinde vero quia urbem quoque eiusdem nominis habet, Polemonium scilicet, tum quia pulchrius est regiones nominibus Christianis potius et imperatoris, quam bellum et terrorem significantibus notare.

CAP. II.

Omnes autem illae tredecim urbes unius sint provinciae, et neutri illarum metropolium (Amasiae scilicet et Neo-Caesareae) metropolis nomen auferatur. Pmissi autem earum episcopi, et quidem metropolitani, hic creentur; qui vero sub illis constituti sunt, ad illis pariter, qui metropoles habent (sicut et hactenus moris fuit), ordinentur. Nihil enim in iis, quae ad sacerdotium eorum pertinent, innovamus, quoniam tam antiqua tempora, quam quae nunc a nobis exornantur, multos ita pmissimos episcopos vel in una provincia consti-

in qua et Petraeon est⁹⁾ civitas, a nobis civitas esse et nominari¹⁰⁾ percipiens, et utens nostrae pietatis cognomine et Iustiniana vocata, et Archaeopolis¹¹⁾ et Rhodopolis, castra maxima et antiqua; inter quae sunt et ea, quae a nobis ex Persis capta sunt castra, Scandis, et Sarapanis, et Murisius, et Lysiris¹²⁾, et si quid aliud a nobis in Lazis¹³⁾ est laboratum; deinde Trauorum¹⁴⁾ succedit provincia, nunc primum a nobis Romanis acquisita, et civitates et ipsa alias quidem modo factas¹⁵⁾ suscipiens, alias autem quantum fuerit faciendas susceptura; aliaeque post illam gentes sedent, Suani¹⁶⁾ et Scymni, et Absilae, et Abasgi¹⁷⁾, et aliae, nunc deo dante, amicae et nostrae.

CAP. I. Sed ad haec quidem de locis istis nos sermo deduxit¹⁸⁾, revertimur autem rursus ad Pontos et unionem eorum. Nunc enim ambos Pontos, qui tredecim civitatibus continentur, in unam provinciam demum colligimus, et reddimus eis vetustatis quidem unionem, novitatis autem cognomen. Helenopontus enim omnis vocetur, hoc videlicet, quod positum est ei a Constantino piae memoriae nomen occasione nobilissimae eius matris, Helenae dicimus piae memoriae, quae nobis et sacrum Christianorum invenit signum. Itaque omnia Polemonis, qui fuit antiquus multorum illorum in Ponto tyrannorum, quiescat, primum quidem quia tyranni est, secundo autem quia et civitatem cognominatam habet, dicimus Polemonium, et quia melius erit provinciae ex nominibus christianis et imperialibus magis, quam ex bello et tumultu cognitum designari.

CAP. II. Omnesque¹⁹⁾ tredecim civitates provinciae sint unius, privanda quidem neutra earum metropolium²⁰⁾ (Amasia dicimus et Neocaesarea) metropolis nomine, deo amabilibus autem earum episcopis metropolitanis²¹⁾ quidem hic ordinandis, qui vero sub eis constituti sunt similiter ab eis, qui metropolim habitant, sicut hactenus fuit, ordinandis. Nihil enim circa sacerdotium earum novamus, quoniam etiam²²⁾ in

¹⁾ Σκανδίας Hal.; Σκάδης Bas. — ²⁾ Σαραπάνης Hal. — ³⁾ Μουρσίσιος Hal. — ⁴⁾ Λυσίριος Hal.; Λυσιρίσιος Bas. — ⁵⁾ ἄμφω τοὺς τόπους Hal. — ⁶⁾ τοῦ γὰρ δὴ Πολ. ὀνόματος Hal. — ⁷⁾ παλαιῶν γενόμενον κοιν. Hom. — ⁸⁾ θεοφιλῶν Hal., Bas., Γε. Int. — ⁹⁾ Petra eorum Cod.; Petra est Bk. — ¹⁰⁾ Bk.; nomina Cod. — ¹¹⁾ Bk.; Iust. vocatur Arch.

Cod. — ¹²⁾ Bk.; Solireus Cod. — ¹³⁾ Bk.; Aliorum nobis et L. Cod. — ¹⁴⁾ Bk.; Dazanorum Cod. — ¹⁵⁾ Bk.; facta Cod. — ¹⁶⁾ Bk.; Guania Cod. — ¹⁷⁾ Bk.; Absilezabasi Cod. — ¹⁸⁾ Bk.; deduximus Cod. — ¹⁹⁾ Cod.; omnes autem Bk. — ²⁰⁾ metropolim Cod.; metropoli Bk. — ²¹⁾ Bk.; metropolitus Cod. — ²²⁾ Bk.; et Cod.

ὁ πάλαι χρόνος, καὶ οὗτος ὁ νῦν κατακοσμηθεὶς ὑπὸ
ἡμῶν εἶδε πολλὰς τοιαύτας καταστάσεις ἐν τοῖς θεο-
φιλετάτοις ἐπισκοπῶσι τυγχανούσας. Καὶ ἐξηγή-
σθω γε αὐταῖς ἀνὴρ εἰς, ἀρχῶν μὲν χώρας ἑκατέρας,
μοδεράτωρ δὲ προσκαγορευόμενος, ὃν ἂν τις ἀρμο-
σίην καλέσειε τῇ συνῆδει χωρῶμενος γλώττῃ, ἐπειδὴ
καὶ τὸ τοῦ μοδεράτωρος ὄνομα ἀρχαῶν τὲ ἐστὶ καὶ
ῥωμαϊκῇ σεμνότητι πρέπον, καὶ ὃ γε ἀρμοστής ἀρ-
χαῖος τις ἀρχῶν ἦν, ἐκ Λακεδαίμονος ἐπὶ τὸ ὑπὲρ-
κοον στελλόμενος.

Κεφ. γ'.

Ὡς τὸ τῆν ἀρχὴν παραλαμβάνων ταύτην ὀνο-
μαζήσθω μοδεράτωρ Ἰουστινιανῶν Ἑλενοπόντου.
ὑπακούει δὲ αὐτῷ καὶ τὸ στρατιωτικὸν τὸ κατὰ
τὴν ἑπαρχίαν ἰδρυμένον. ἔχεται τε καὶ ad responsum,
πᾶσα τε ὑποκλήσθω τύχη, λόγον προνομίας ἀντι-
τιθέναι μὴ δυναμένη. ἀκροασθῶ δὲ καὶ δικῶν
ρηματικῶν τε καὶ ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῶν ἄλλων,
τῶν μὲν ἑλαττοτέρων ἀγραφῶς τε καὶ προῦκα, τῶν
δὲ μείζονων ἐγγράφως μὲν, μετὰ δὲ τῆς τεταγμένης
κατὰ τὴν θέλησιν ἡμῶν διάταξιν διαπάνης. Καὶ ὅγε
τῆν ἀρχὴν ταύτην παραλαμβάνων τὰς ἑκατέρας ἀρ-
χῆς κομιζέσθω σιτήσεις συνιούσας εἰς ἑπτακοσμούς
ἀεὶσα πέντε χρυσούς, καὶ τάξει χορήσθω μιᾷ, καὶ ὃ
τῶν δημοσίων δρόμος τε καὶ κίνδυνος εἰς καὶ κοινός
ἴστω κατὰ τε τοῦ τῆν ἀρχὴν ἔχοντος, κατὰ τε τῆς
ἐπιζῆς, ἥπερ ¹⁾ εἰς ἔν συνελκυσταί σχῆμα, καὶ ἀρ-
μοσθῆσεται πρὸς λαυτήν, καθάπερ ἂν ὑπὸ τοῦ
προσπῶτος ταχθεῖ. Καὶ ὁ πάρεδρος γε τῆς ἀρχῆς
ἴστω καὶ ἑβδομήκοντα χρυσούς ἐκ τοῦ δημοσίου
λήψεται. καὶ ἡ τάξις ἢ ἐξ ἀμφοῖν μίᾳ γενομένη
τετρακοσμούς τεσσαράκοντα ἑπτὰ τρίτον κομιεῖται
χρυσούς.

Κεφ. δ'.

Ὁ δὲ τῆν ἀρχὴν ἔχων τοποτηρητὰς μὲν κατὰ
τὰς πόλεις οὐκ ἐκπέμψει (τοῦτο γὰρ φυλάσσεται καθὰ
καὶ τοῖς θεοῖς ἡμῶν περιέχεται παραγγέλμασιν),
κῆρὸς δὲ περιουσιῆσαι τὰς πόλεις, ὑπὸ οὐδενὸς νό-
μου τυχόν ἢ θεῖου πραγματικῷ κωλυόμενος τύ-
που, κῆρ ἔτι τοιούτων ὁ πρότερος ἐπέταττε χρο-
νός. Καὶ ἴσται καὶ ἐπὶ τῶν μητροπόλεων καὶ
ἐπὶ τῶν ἄλλων, ἔνθα ἂν τοῦτο συνίδος (ἔπερ
ἄλλως ἢ πόλεις αὐτάρχης ἐστὶ πρὸς τὴν ὑποδο-
χὴν

constitutos esse norunt. Atque unus vir illis praefi-
ciatur, qui utrique provinciae praesit et moderator
dicatur, quem quis vulgari lingua appellet harmostenem,
quoniam antiquum est moderatoris nomen, atque Ro-
manam gravitatem decet, et harmostenes antiquus aliquis
fuit magistratus, qui Lacedaemone subditis mittebatur.

CAP. III.

Quare qui magistratum hunc suscipit moderator
Iustinianus Helenoponti nominetur. Obediant vero ei
milites quoque, qui in provincia sunt collocati; habeat
quoque ad responsum, et cuiuscunque conditionis homi-
nes illi ita subiecti sint, ut privilegium opponere non
possint. Lites etiam tam pecuniarias quam criminales
reliquasque audiat, ac minimas quidem sine scripto et
gratis, maiores vero in scriptis quidem, eo tamen
sumtu, quem sacra nostra constitutio praescribit. At-
que is, qui magistratum hunc suscipit, utriusque ma-
gistratus annonas percipiat in septingentos viginti
quinque aureos excurrentes; atque una utatur cohorte, et
tributorum cursus ac periculum unum et commune sit
cum illi, qui magistratum suscipit, tum etiam cohorti,
quae in unam formam redigetur atque unietur, quemad-
modum is, qui praesit, iusserit. Assessor quoque
magistratus duos et septuaginta aureos a fisco capiet,
et cohors, quae ex duabus una facta est, quadring-
entos quadraginta septem aureos et tremissem accipiet.

CAP. IV.

Qui vero magistratum gerit, vicarios in urbes
non mittat (observetur enim hoc, prout in sacris nostris
mandatis comprehensum est), ipse vero urbes peragret,
nec ulla lege aut pragmatica sanctione impediatur,
etsi superioribus temporibus tale quid praeceptum sit.
Atque tam in metropolitibus, quam aliis, ubi placuerit,
versetur (si modo ad eum suscipiendum urbs sufficiat),
ita tamen, ut omni lucro abstineat, et nullum damnum
faciat. Nam nec ipse, nec cohortalis, nec miles, qui
cum

una provincia est ²⁾ vetus tempus et hoc, quod nunc ordinatum a nobis est, novit talia ³⁾ plurima statuta in ⁴⁾
deco amantissimis episcopis consistentia. Et praesit eis vir unus, index quidem utriusque provinciae, moderator
autem appellatus, quem aliquis compositorem vocavit ⁵⁾ consuetudo utens lingua, quoniam et moderatoris nomen
antiquum est et romanam nobilitatem ⁶⁾ decens, et compositor antiquus quidam ⁷⁾ index erat ex Lacedaemone
ad subiectos missus.

CAP. III. Unde qui hoc cingulum sumit nominetur moderator Iustinianus Hellenoponti ⁸⁾. Obediant
autem ei ⁹⁾ et milites in provincia collocati, habeatque et ad responsum, omnisque succumbat fortuna, ratio-
nem ¹⁰⁾ privilegii obficere non valens. Audiat autem et causas pecuniarias et criminales, et alias, minores
quidem ex non scripto et gratis, maiores autem ex ¹¹⁾ scripto quidem, cum ordinata vero secundum sacram
nostram constitutionem ¹²⁾ expensa. Et qui cingulum hoc accepit utriusque administrationis accipiat annonas
collectas in septingentos XXV. aureos, et officio utatur uno, et fiscalium cursus ac periculum unum et com-
mune sit et circa eum, qui cingulum habet, et adversus officium, quod in unam convenient figuram, et coapta-
bitur in semet ipso, sicut a praesidentibus ¹³⁾ ordinatur. Et assessor administrationis duos et septuaginta aureos
a fisco percipiet, et officium, quod ex ambobus unum sit, quadringentos quadraginta septem et tremissem ac-
cipiet aureos.

CAP. IV. Qui vero administrationem habet loci ¹⁴⁾ servatores quidem per civitates non dirigit (hoc
eum observabit, sicut et sacris nostris continetur ¹⁵⁾ mandatis), ipse vero circumibit ¹⁶⁾ civitates a nulla lege
aut sacra pragmatica prohibendus forma, licet tale ¹⁷⁾ aliquid prius imperabat tempus. Eritque et in metro-
politibus, et in aliis, ubicunque perviderit, (si omnino civitas sufficiens est ad susceptionem eius), ipse tamen
Iacro

¹⁾ Bas., Vet. Int.; ἐπερ String., Hal. — ²⁾ Bk.;
etiam Cod. — ³⁾ Bk.; tali Cod. — ⁴⁾ Bk.; inter
Cod. — ⁵⁾ Bk.; compositor evocavit Cod. — ⁶⁾ Bk.;
romana nobilitate Cod. — ⁷⁾ quidem Cod., Bk. —
⁸⁾ Bk.; Eleponto, Cod. — ⁹⁾ Bk.; autem ei om. Cod. —

¹⁰⁾ Bk.; rationum Cod. — ¹¹⁾ ex om. Cod., Bk. —
¹²⁾ Bk.; secunda sacra nostra constitutione Cod. —
¹³⁾ Bk.; praesente Cod. — ¹⁴⁾ Bk.; locis Cod. —
¹⁵⁾ Bk.; continentur Cod. — ¹⁶⁾ Bk.; circa Cod. —
¹⁷⁾ Bk.; tamen Cod.

χήν τὴν αὐτοῦ), αὐτὸς μέντοι κέρδους ἀπεχόμενος καὶ ζημίας ἀπάσης χωρὶς. οὐκ αὐτὸς γάρ, οὐ ταξείων, οὐ στρατιωτικῆς ἐπομένους αὐτῷ λήψεται τι παρὰ τῶν συντελών, ἢ δαπανήσει προῖκα, καὶ ἢ τοὺς συντελεῖς τοὺς ἡμετέρους ἐπιτρέψει, ἢ τοῖς ἐπομένοις αὐτῷ στρατιωτικῆς αὐτοῦ τοῦτο πράττειν ἐφήσει. καὶ γὰρ δὴ καὶ τοῦτο τὸ μέρος τῶν θελῶν ἡμῶν παραγωγελμάτων ἐστίν. Αὐτὸς μὲν τὸν τε δοκον ἐννοῶν, ὃν ὤμοσε, καὶ ὅτι προῖκα παραλαμβάνον τὴν ἀρχὴν καὶ αὐξήσειν τοσαύτην ἔχων σιτήσεων οὐκ ἂν ποτε τολμήσειε τι λαβεῖν, εἰ μὴ μετὰ μεγάλης ἀποδοῦναι τοῦτο τῆς ποιότητος ἐδελέσσειεν, οὐδὲ τῇ τάξει τοιοῦτο τι πράττειν ἢ λαβεῖν τι κατὰ τοιαύτην πρόφασιν ἐφήσει. τοὺς δὲ στρατιωτικῆς εἰ μὴ ταῖς οὐκείαις σιτήσεσιν ἀποκουμένους ἐπεσθαι παρασκευάσει, οὐδὲ αὐτὸς ἐξω δικαίας ἀναγκαστικῆς γενήσεται, ἀναγκασθήσεται τε ἐκ τῶν σιτήσεων αὐτῶν εἰσπράξας ¹⁾ τὴν παρ' αὐτῶν γενομένην ζημίαν, καὶ ταύτην τοῖς συντελέσιν ἀποδοῦναι. §. 1. Διὰ τοῦτο γε μὴν βουλόμεθα ταύτας δὴ τὰς ἀρχὰς μείζους τε καὶ σεμνοτέρας εἶναι πλῆθει τῶν ὑπεροικούντων (centum γὰρ αὐτῷ βουλόμεθα ταξείων εἶναι), σεμνότητι τε τῆς ἀξίας, ἐπειδὴ σπεκταβίλλαν αὐτῷ ποιοῦμεν τὴν ἀρχὴν, ἵνα ἐν ταῖς ἀνάγκαις ἀρχοῦσι χρώμεθα σεμνοτέροις καὶ ταῖς ἡμετέροις κελύσειν ὑπουργεῖν δυνατοῖς. τί γὰρ ἂν καὶ πράξειαν ἄνδρες οἱ κατὰ τὸ πρό ἡμῶν σχῆμα ταῖς ἐπαρχίαις ἐπισιτώτες, ὄλγοι μὲν ὄντες, ἐλαχίστων δὲ ἐξαρχοντες, κομιζόμενοι τε παρὰ τοῦ δημοσίου σφόδρα μέτρια, διδόντες δὲ πολλὰ, κλέπτειν δὲ ἀναγκασζόμενοι, καὶ μίαν ἐχοντες ταύτην σπουδὴν, τὸ τοῖς ἐπομένοις αὐτοῖς θανεισταῖς προφάσει τῶν περὶ τὴν ἀρχὴν δεδωμένων κατὰ μικρὸν ἀποδιδόναι τὸν ἔρανον; ἔξ ὧν τοὺς ἡμετέρους συντελεῖς εἰδῶσιν πωλεῖν, ἀσεβεῖς τε ἅμα καὶ κενόθυνοι ἐκαστοὺς εὐρασκοῦντες πόρους. §. 2. Ταῦτα ἡμᾶς ἐδυσώπησεν οὐ μόνον τοῖς ἐντεῦθεν κέρδεσιν ἠπειρεῖν, ἀλλὰ καὶ οἰκόνθεν προσδαπανῆσαι μεγάλα, καὶ ἔπειτα τῶν ὠνίων παρὰ τῶν πρό ἡμῶν τὸ τῆς ἀρχῆς ἐδίδου σχῆμα, τοῦτο ἐξωνήσασθαι ²⁾, καὶ ἐλευθέρους τοὺς ἡμετέρους ἀφείναι συντελεῖς τοῦ τοιοῦτου δασμοῦ, καὶ οἰκόνθεν ἀντεκαγαγεῖν τὴν παραψυχὴν τοῖς λαμβάνουσιν, ἵνα καὶ τοῖς μεταδῶμεν ἐλευθερίας. ἀπέκειτο γὰρ ἡμῶν, ὡς εἶοικε, τοῦ θεοῦ τοιαῦτα φιλοτιμουμένου, μὴ μόνον ἄφροισ, μηδὲ τοῖς ἔθνεσι τοῖς ἐκείτω χάρισσασθαι τὴν ἐλευθερίαν, ἀλλὰ καὶ τοὺς κατὰ μέσον ἡμῶν τὴν πολιτείαν ἔτους ἐκάστου πιπρασκομένους, καὶ οὐδὲ ὑπὸ ταῦτ' ἔμνευν συγχωρούμενους πρᾶττειν, ἀλλὰ κατὰ

βραχὺ

eum sequitur, aliquid a subditis accipiat, vel aliorum sumptibus vivat; nec subditos nostros atterat, aut militibus, qui eum sequuntur, id agere permittat; nam et hoc ipsum sacrorum nostrorum mandatorum pars est. Ipse quidem praestiti iuramenti memor, et reputans se gratis magistratum suscepisse, atque tantis annoniis auctum esse, nunquam accipere quid audebit, nisi magna cum poena id velit reddere. Neque cohorti eo nomine tale quid agere vel accipere permittet. Et sic curaverit, ut milites annoniis suis contenti eum sequantur, ne ipse quidem iustam indignationem effugiet, et damnum ab illis illatum ex annoniis eorum exigere, idque subditis reddere cogetur.

§. 1. Propterea enim magistratus hos tam multitudine ministrantium (centum enim cohortales illi adesse volumus), quam splendore dignitatis, quoniam spectabilem illius magistratum efficitur, maiores atque augustiores esse volumus, ut in necessitatibus graviores habeamus magistratus, quique mandata nostra exsequi possint. Quid enim facerent illi, qui secundum veterem formam provinciae praefuerunt, quorum pauci erant, et paucissimis imperabant, et a fisco admodum modica accipiebant, multa vero dabant et furari cogebantur, idque unice studebant, ut creditoribus ipsos sequentibus pro iis, quae pro magistratu dederunt, paulatim gratiam referrent? Quidus rebus subditos nostros vendere solent, impio simul et periculi plenos redditus sibi comparantes.

§. 2. Haec nos permoverunt, ut non solum lucris illis renunciareremus, sed etiam de nostro magnos sumptus faceremus, et si forte aliquibus magistratus a decessoribus nostris venditus esset, illo redempto subditos nostros hoc tributo liberaveremus, ac de nostro solatium quoddam accipientibus eius loco daremus, quo et hos libertatis participes faceremus. Constituimus enim, deo ut videtur hoc largiente, non solum Afris aut illius regionis gentibus libertatem dare, sed eos quoque, qui in media nostra republica quovis anno venduntur, et quibus sub eodem venditore manere non licebat, sed per exiguum tempus nunc huius, nunc illius potestati semper subiiciebantur, eo damno et ignominia liberare. Hanc gratiam deo referendam putavimus, qui imperialem

lucro abstinent ³⁾ et sine damno omni. Nec ipse enim, nec officialis ⁴⁾, neque miles, nec similis sequens eum percipiet aliquid a tributariis, aut expendet gratis, et aut collatores nostros conteret, aut sequentes se milites hoc ipsum agere sinet. Utique enim ⁵⁾ et hoc pars sacrorum nostrorum mandatorum est. Ipse quidem et insinuatorem considerans, quod iuravit, et quia gratis accipiens singulum et augmentum tantum habens annonarium ⁶⁾, nunquam audebit aliquid accipere, nisi cum magna reddere hoc poena voluerit ⁷⁾, nec officium tale aliquid agere aut accipere per talem occasionem sinet; milites autem, nisi propriis annoniis contentos ⁸⁾ sequi procuraverit, nec ipse ⁹⁾ extra instam indignationem erit, cogeturque ex emolumentis ¹⁰⁾ eorum exigere etiam ab eis factum dispendium et ¹¹⁾ hoc collatoribus restituere. §. 1. Propterea itaque volumus ¹²⁾ has administrationes maiores et honestiores esse et multitudine ministrorum (centum enim ¹³⁾ ei volumus officiales esse), et nobilitate dignitatis (spectabilem enim ¹⁴⁾ ei facimus administrationem), ut in necessitatibus iudicibus ntarum nobilioribus et nostris insinioribus ministrare potentibus. (Quid enim ¹⁵⁾ agerent viri secundum ¹⁶⁾ ante nos schema provinciae praesidentes, pauci quidem existentes paucisque praepositi, percipientes a fisco satis mediocria, dantes autem plurima, furari vero coacti et unum habentes hoc studium, ut sequentibus creditoribus occasione horum, quae circa fingula data sunt, paulatim reddant erant ¹⁷⁾? quo nostros collatores consueverunt vendere, impio similiter et periculosos sibi inveniunt quaestus. §. 2. Haec nos exoraverunt non solum ex hoc lucra repudiare, sed etiam de proprio superexpendere multum, et sicubi aliquibus venalis a praecedentibus nos administrationis dabatur figura, hoc redimere, et liberos nostros timore collatores, et ex proprio ferre solatium percipientibus, ut et hanc eis impertiremur libertatem. Repositum enim erat nobis, ut videtur ¹⁸⁾ deo talia largiente, non solum Afris, neque gentibus illis donare libertatem, sed etiam in media

NOVITA

¹⁾ εἰσπράξασθαι Hal.; εἰσπράττειν aut εἰσπράξει proposuit Homb. — ²⁾ ἐξωνήσασθαι Hal. — ³⁾ Bk.; est — abstinent om. Cod. — ⁴⁾ officiales Cod., Bk. — ⁵⁾ Bk.; enim om. Cod. — ⁶⁾ Bk.; haberemus annorum Cod. — ⁷⁾ Bk.; voluerint Cod. — ⁸⁾ Bk.; proprias annonas contemptos Cod. — ⁹⁾ Bk.; ipsa Cod. — ¹⁰⁾ Bk.;

molumentis Cod. — ¹¹⁾ Bk.; et om. Cod. — ¹²⁾ Bk. ed. iter.; volumus Bk. — ¹³⁾ Bk.; enim om. Cod. — ¹⁴⁾ Bk.; enim om. Cod. — ¹⁵⁾ Bk.; Quod et Cod. — ¹⁶⁾ Bk.; sed Cod. — ¹⁷⁾ Bk.; paul. aerarum Cod. — ¹⁸⁾ Bk.; vite detur Cod.

βραχὺ τῆς ἐτέρων καὶ ἐτέρων ἔξουσίας ἀεὶ γινομένου¹⁾ ἐλευθερώσαι τῆς τοιαύτης ζημίας τε καὶ αἰσχύνης. Ταύτην φήθημεν ἡμεῖς τὴν χάριν προσήκειν καὶ²⁾ ἀναθεῖναι θεῷ, τῷ τὸν ἐπὶ τῇ βασιλείᾳ στέφανον ἡμῶν ἐπιθέσει, τῷ τὴν ἀλουργίδα ψήφου κοινῇ παρὰ τοῦ πατρὸς³⁾ ἡμῶν δωρησαμένῳ, τῷ φιλοτιμησαμένῳ τοιαυτὰ τε ὁμοῦ καὶ τοσαῦτα, ὅποια τῶν ἔμπροσθεν δέδωκεν οὐδένα.

Κεφ. ε'.

Δεῖ τοίνυν τὸν ἐπὶ τὴν ἀρχὴν παριόντα ταύτην, εἰδὸτα πόσων μὲν ἀνδρῶν, πόσων δὲ ἡγήσεται πόλεων, ὅπως δὲ ἔσται σεμνός, μεταβαλὼν ἐκ χορηγίας τε καὶ ἡγεμονίας εἰς ἀρχὴν μείζονά τε καὶ σπουδαιότεραν, φειδέσθαι πανταχοῦ τῶν ὑπῆκόων, καὶ φοβᾶσθαι αὐτοὺς ἀζημίως, καὶ καθαροῖς χορηγεῖν πανταχοῦ ταῖς χερσὶ, καὶ τὸ δημοσίον αὐξήσει, καὶ τοῦ συμφέροντος αὐτῷ πᾶσαν εἰδέσθαι πρόνοιαν, καὶ τῶν ἰδίᾳ λημμάτων ἀπέχεσθαι, καὶ ταῖς πόλεσι κοινῇ τε καὶ ἰδίᾳ βραβεῖν τὰ δίκαια, περινοσοῦν τε αὐτὰς καὶ ἰάσθαι, καὶ κέρθους ἕνεκα μηδ' ἄτιθον πράττειν μήτε ἑλαττον μήτε μείζον, ἀλλὰ δόξης τε ἀγαθῆς ἐφέσθαι, καὶ τοῦ διὰ πάντων εὐνοεῖν, καὶ ἡμῶν ἐν ἅπασι χειροσφιζόμενον καθεστάναι. §. 1. Τὸ δὲ μάλιστα ἐπὶ τοῦ Πόντου πλημμελοῦμενον φυλάξει, τὸ μηδένα δοῦναι παθήσῃαν ἢ τίτλους ἐπιθεῖναι χωρίοις⁴⁾ ἢ ἀσημάσιον ἀλλοτριῶσι. μόνον γὰρ ἴδιον τοῦτο τοῦ τε δημοσίου τῶν τε βασιλικῶν ὄσκειν ἐστὶ, τῶν τε ἡμετέρων, τῶν τε τῆς εὐσεβειστάτης Αὐγούστης. Εἰ δὲ εἰς ἐτέρων τινὸς εὐρα προσήγορος⁵⁾ σανίδας ἀνατεθείσας, αὐτὰς μὲν εὐθὺς καθαιρήσει, ἀνιχνεύσει δὲ τὸν ταῦτας καταπῆξαντα. καὶ εἰ μὲν αὐτὸς ὁ λόγων ταῦτων εἶναι δεσπότην τοῦ πράγματος τοῦτο πράττει, παραχρῆμα τοῖς ἐκείνου πράγμασι τίτλους ἐπιθεῖσι δημοσίου, εἰς κεφαλῆν αὐτῷ⁶⁾ περιφέρῃς τοὺς ἐπ' αὐτοῦ τεθέντας τίτλους. εἰ δὲ φρονιστῆς εἴη πραγμάτων ἀλλοτριῶν, τοὺς τε τίτλους, καθάπερ εἰλότιος φηθήμεν, κατεῖξει κατὰ τῆς αὐτοῦ κεφαλῆς, βασάνοις τε αὐτὸν ὑποθήσει πικραῖς⁷⁾. ὥστε ταῦτα μανθάνοντα τὸν ᾧ προσήκει προσώπῳ γνωσκειν, ὥς οὐκ ἔξουσιν οὔτε δι' ἑαυτοῦ, οὔτε διὰ τῶν δορυφόρων ἢ πρὸς πλεονεξίαν παραλαμβανομένων τοὺς ὑπῆκόους ἀδικεῖν.

Κεφ. ς'.

nostra republica annis singulis venditos, et neque sub eodem manere permisos emtore⁸⁾, sed⁹⁾ paulatim aliorum atque aliorum potestatis semper factos liberare tali dispendio et confusione. Hanc indicavimus nos gratiam competere dicere deo, qui imperialem coronam nobis imposuit, qui purpuram communi decreto a patre¹⁰⁾ nobis donavit, qui largitus est talia¹¹⁾ simul et tanta, qualia priorum dedit nulli.

Cap. V. Oportet igitur eum, qui ad cingulum accedit hoc, scientem, quantum quidem virorum, quantum praesides civitatum, quomodo autem est nobilis, mutatus ex consulari et praesidali¹²⁾ in administrationem maiorem et spectabilem, parcere¹³⁾ ubique subiectis, et servare eos indemnes, et puris uti¹⁴⁾ ubique manibus, et fiscum augere et utilitatis eius omnem ponere providentiam, et acceptionibus abstinere, et civitatibus comiter et propriis interponere quae iusta¹⁵⁾ sunt, et circumire eas et sanare, et lacri causa neque quidquam agere neque minus neque maius, sed gloriam bonam appetere, et per omnia bene iurare¹⁶⁾, et nobis in¹⁷⁾ omnibus gratum esse. §. 1. Quod autem maxime in Ponto delinquitur observet, ne ulli det¹⁸⁾ licentiam aut titulos imponere praediis¹⁹⁾ aut possessionibus alienis. Solius enim proprium hoc fisci et imperialium²⁰⁾ domum est²¹⁾, et nostrarum et piissimae Augustae. Si autem in alterius cuiuslibet inveniat appellationem tabulas impositas, eas quidem repente deponat, investiget autem, quis²²⁾ eas fixerit²³⁾. Et si quidem ipse, qui dicit se dominum rei, hoc agat, repente illius rebus titulos imponat publicos, in caput ei fraudans ab eo positos titulos; si vero curator fuerit rerum alienarum, et titulos, sicut praediximus, confringat eius capiti, verberibusque eum subiciat amaris, ut discens²⁴⁾, cui competit persona cognoscat, quia non licet²⁵⁾ neque per se, neque per aliquos obsequentium aut ad²⁶⁾ avaritiam susceptorum subiectos laedere.

CAP. VI.

CAP. VI.

¹⁾ πραίτης—γινομένου om. Hal. — ²⁾ καὶ om. Hal., Bas., Vet. Lat. — ³⁾ ἡμῶν add. Hal. — ⁴⁾ Initium huius periodi Τὸ δὲ—χωρίοις non habet Hal. — ⁵⁾ προσήγορος Hal. in nota recogn. op. — ⁶⁾ αὐτοῦ Bas. — ⁷⁾ μικροῦς Hal. — ⁸⁾ emtores Cod., Bk. — ⁹⁾ Bk.; sed om. Cod. — ¹⁰⁾ Bk.; patria Cod. — ¹¹⁾ Bk.; tali Cod. — ¹²⁾ Bk.; praedali Cod. — ¹³⁾ Bk.; partem

lem coronam nobis imposuit, qui communi suffragio purpuram nobis per patrem nostrum donavit, qui tot tantaque in nos contulit, quanta nemini antea largitus est.

CAP. V.

Quare qui hunc magistratum suscipit, quum sciat, quot hominibus et quot urbibus imperaturus, quantaque auctoritate futurus sit, ex consulari et correctoria in maiorem atque illustriorem dignitatem mutatus, subditis ubique parcere eosque indemnes servare, et puris ubique manibus uti debet, atque fiscum augere et commodi eius omnem curam gerere, muneribus privatis abstinere, publice et privatim urbibus ius tribuere, peragrare eas et sanare, lacri gratia plane nihil, neque parvum neque magnum, facere, sed ad bonam famam adspirare, iuramentum perpetuo servare, nobisque in omnibus se gratum exhibere.

§. 1. Caveat etiam, ne, quod in Ponto maxime commissum est, titulos vel praediis vel aedificiis alienis imponendi potestatem alicui concedat; hoc enim solius fisci et regiarum aedium, tam nostrarum, quam piissimae Augustae, proprium est. Si vero sub alterius cuiusdam nomine tabulas suspensas inveniat, statim eas tollet atque inquirat in eum, qui eas affixerit; et si quidem ille, qui se dominum rei esse dicit, hoc fecerit, confestim rebus illius titulos publicos imponet, titulos ab eo positos in capite eius confringens; quodsi procurator sit rerum alienarum, titulos illos, sicuti diximus, in capite eius confringet, et acerbis tormentis eum subiiciet, quo is, ad quem haec pertinent, cognoscat, neque per se, neque per satellites aliquos aut per alios ad avaritiam assumptos iniuriis subditos afficere licere.

Cod. — ¹⁴⁾ Bk.; uti om. Cod. — ¹⁵⁾ Bk.; iuxta Cod. — ¹⁶⁾ Bk.; vitare Cod. — ¹⁷⁾ Bk.; in om. Cod. — ¹⁸⁾ Bk.; ne videlicet Cod. — ¹⁹⁾ Bk.; praesidiis Cod. — ²⁰⁾ Bk.; impleri alium Cod. — ²¹⁾ Bk.; est om. Cod. — ²²⁾ Bk.; qui Cod. — ²³⁾ Bk. ed. ster.; fixit Bk. — ²⁴⁾ Bk.; dicens Cod. — ²⁵⁾ Bk.; quia videlicet Cod. — ²⁶⁾ ad om. Cod., Bk.; et avar. Bk. ed. ster.

Κε φ. ε΄.

Δεῖ δὲ αὐτὸν ὁμοίως τὸν περιβλεπτοῦν μονερά-
τωρα ἀναστῆλιν καὶ τοὺς ληστεύοντας, καὶ τοὺς
πλεονεκτοῦντας, καὶ τοὺς γυναικῆς τε καὶ περιουσίας
καὶ ὑπόζυγια καὶ τὰ τοιαῦτα ἀρπάσσοντας, ὅπως ἂν
καθαρὸν φυλάττοι τὸ δίκαιον, καὶ φανερίηεν ὁρθῶς
ἐπ' αὐτῷ βεβουλευμένοι, καὶ μὴ τις ἡμᾶς ἐξέλθοι
μετάμελος, ὅτι ληστοδιόκτας τε καὶ βιοκωλύτας
ἐπαυσαμένους, τινῶν μὲν καταρχόντων τὴν χώραν,
αὐτοῦ δὲ οὐκ ἀμύνοτος. διὰ τοῦτο γὰρ αὐτῷ καὶ
τοὺς στρατιώτας ὑπέδηξαμεν, ἵνα καὶ τὴν ἐκείνων
ἔχων χεῖρα δυσκαταμείχρητος τοῖς ἐπιηράζουσιν εἴη.

Κε φ. ζ΄.

Ταῦτα αὐτῷ συλλήβδην παραινούμεν. τὰ γὰρ
ἤ κατὰ μέρος εἴσεται σαφῶς ἐκ τε τοῦ πᾶσιν ἐν
κοινῷ γεγραμμένου νόμου, καθ' ὃν, ¹⁾ ἐτάξαμεν τὰς
ἀρχάς, ἐκ τε τῶν βασιλικῶν παραγγελμάτων, ἅπερ
αὐτῷ διδόντες ὑψηγησάμεθα ²⁾, κατὰ τινὰ τρόπον
διαδήσει τὴν ἀρχήν. καὶ ταῦτα πράττων ἡμῖν τε
οὐκ ἀποθύμιος ἔσται, θεῶν τε καὶ τῷ νόμῳ τὴν
ἑαυτοῦ ψυχὴν ἀναθήσει, καὶ ἀγαθὰς ὑπερ δλης τῆς
διοικήσεως ἔξει τὰς ἐλπίδας. Ὑποθεθήσεται δὲ καὶ
κατάλογος τῆδε ἡμῶν τῷ θεῷ νόμῳ, δι' οὗ γενή-
σεται φανερόν, τί μὲν αὐτὸν τε καὶ τὸν πάροδρον
καὶ τὴν τάξιν τὴν αὐτοῦ παρὰ τοῦ δημοσίου προσή-
κει λαμβάνειν, τί δὲ αὐτὸν ὑπερ τῶν ἀρχικῶν πα-
ρέχειν συμβόλων, ὅπως ἂν ἐπισταμένος το τε ἐλευ-
θέρου τῆς ἐπιδόσεως τῆς εἰς αὐτὸν γενομένης, τὸ
τε συνεσταλαμένον τῆς παρ' αὐτοῦ περὶ τὰ σύμβολα
προϊούσης δαπάνης χρῆσθαι κατὰ τὸ προσήκον τοῖς
πράγμασι, μειζόνων τε ἐθνῶν καὶ πλειόνων ἀν-
θρώπων ἐπιζῶν ἀρχεῖν, εἰ τοῖς ἐν χερσὶ χρησάτω
προσηκόντως.

Κε φ. η΄.

Λίδομεν δὲ καὶ τοῦτο, τὸ τὰς ἐφέσεις τὰς παρ'
αὐτοῦ κατὰ τὸ τῶν περιβλεπτῶν ἀρχόντων σχῆμα
παρὰ τε τοῖς ἐνδοξοτάτοις ἐπάρχοις, παρὰ τε τῷ
ἐνδοξοτάτῳ ἡμῶν κατὰ κοινουλιανῶνα κρινεσθαι
κοιαιστωρι. τὰς τε δίχας ἐλάττους τῶν πεντακοσίων
χρυσῶν ἐν τῇ κατ' αὐτὸν ἐπαρχίᾳ παρὰ τισὶ κινου-
μένας (κἂν εἰ τυχῶν ἐκ παραπομπῆς, μὴ μέγτοι
παρὰ σπεκταβίλοις ῥηθεῖν), ὅταν ἐφέσιμοι γίνοντο,
αὐτὸν

CAP. VI. Oportet autem eum similiter spectabilem moderatorem cohibere etiam latrocinantes, vim facientes, et mulieres atque substantias, inuenta et similia abripientes ³⁾, quatenus purum seruet quod iustum est, et appareamus recte super eo cogitasse, et ne una nobis ingrediatur poenitentia, quia ⁴⁾ latronum persecutores ⁵⁾ et violentiarum inhibitores amovimus ⁶⁾, aliquibus quidem discurrentibus per provinciam, ipso vero non ⁷⁾ ulciscente. Ideo enim et ei milites subdidimus, ut et illorum habeas manum inexpugnabilis violentia sit.

CAP. VII. Haec ⁸⁾ eum complexive monemus; particulariter autem sciet et aperte et ex lege omnibus in commune scripta, secundum quam ordinavimus administrationes, et ex imperialibus mandatis, quae ei dantes explicavimus ⁹⁾, quemadmodum disponat administrationem. Et haec agens nobis non exosus erit, et deo legique suam animam commendabit, ac bonas pro omni gubernatione habebit spes. Subiicietur autem et descriptio huic legi, per quam fiet manifestum, quod quidem ipsum et assessorem et officium eius a ¹⁰⁾ hoc competat accipere, quod autem pro administratoris ¹¹⁾ praebere codicillis, quatenus sciens ¹²⁾ libertatem ¹³⁾ dationis in se factae et paucitate a se circa codicillos procedentis expensae utatur competenter rebus, maioribus gentibus et amplioribus hominibus speras praecipere, si praesentibus ¹⁴⁾ utatur competenter.

CAP. VIII. Damus autem isti et appellationes, quae ab eo sunt, secundum spectabilem iudicum schema et apud gloriosissimos praefectos et apud gloriosissimum nostram secundum consultationem iudicari quaestorem; causasque minores quingentorum aureorum in eius provincia apud aliquos motas (vel si ¹⁵⁾ fort ex delegatione, nec ¹⁶⁾ tamen apud spectabiles dicantur ¹⁷⁾), quando sub ¹⁸⁾ appellatione fuerint ¹⁹⁾, ipsum

CAP. VI.

Similiter ipsum spectabilem moderatorem cohibere oportet etiam eos, qui latrocinia exercent et alienis inhiant, quique mulieres, bona, inuenta et similia rapiunt, ut ius sancte seruet, atque appareat, recte nos de eo iudicasse, nec quaedam poenitentia ducamus, quod latronum persecutores et biocolytas sustulerimus, si quidam per provinciam grassentur, ipse vero vim non propulset. Propterea enim et milites illi subiectimus, ut illorum auxilio ab iis, qui iniuriam inferunt, vinci non possit.

CAP. VII.

Haec nos eum summam monemus. Singula enim perspiciet tam ex lege omnibus in commune scripta, qua magistratus ordinavimus, quam ex mandatis imperialibus, quae illi dantes explicavimus, quemadmodum magistratum gerere debeat. Atque haec si faciat, nobis non ingratus erit, deque et legi animam suam consecrabit, et bonam propter totam administrationem spem habebit. Subiicietur etiam catalogus sacrae lae nostrae legi, quo manifestum fiet, quid tum ipsum, tum assessorem et cohortem eius a fisco accipere, quidve eum pro symbolis magistratus praestare conveniat, quo magnificentiam liberalitatis in ipsum factae cognoscens, et quam ad exiguum impensa ab eo in symbola facienda redacta sit, negotia recte administret, ac maiorum quoque gentium et plurium hominum imperium speret, si iis, quae in manibus habet, ut decet utatur.

CAP. VIII.

Hoc quoque concedimus, ut de appellationibus contra ipsum interpositis secundum formam spectabilem iudicum tam gloriosissimi praefecti quam gloriosissimi noster quaestor per consultationem cognoscant; lites autem quingentis aureis minores in provincia illius apud quosdam institutas (etsi forte ex delegatione, non tamen apud spectabiles actae sint), quando in illis appellatur, ipse in ordine sacri auditorii examinet, ut

¹⁾ Bas., Vet. Int.; καθ' ἄνεργ Scring., Hal. — ²⁾ ὑψηγησάμεθα Hal. in notis recogn. op. — ³⁾ Bk.; arripientes Cod. — ⁴⁾ Bk.; qua Cod. — ⁵⁾ Bk.; persecutores Cod. — ⁶⁾ Bk.; amovimus Cod. — (Bk., non om. Cod. — ⁷⁾ Bk.; Euse Cod. — ⁸⁾ administraciones — explicavimus om. Cod. — ⁹⁾ Bk.; a om. Cod. —

¹¹⁾ Bk.; administratorii sunt Cod. — ¹²⁾ scienti Cod., Bk. — ¹³⁾ Cod.; liberalitatem Bk. ed. eter. — ¹⁴⁾ Bk.; praecossi praes. Cod. — ¹⁵⁾ Bk.; si om. Cod. — ¹⁶⁾ Bk.; nec om. Cod. — ¹⁷⁾ Bk.; dicatur Cod. — ¹⁸⁾ Bk.; sub om. Cod. — ¹⁹⁾ Bk.; fuerit Cod.

αὐτὸν ἐν τάξει θελοῦ καταξέταξεν ἀχροατηρίου, ὥστε αὐτὸν¹⁾ καὶ κατὰ τοῦτο σεμνότερον ὄντα μεμνησθαι τῆς πρὸς ἡμῶν δεδομένης αἰξήσεως αὐτῷ, καὶ οὕτω χρῆσθαι τοῖς πράγμασιν, ὡς ἀμεμπτον αὐτὸς πᾶσι τοῖς ἰαηκόσις, καὶ ἡμῖν αὐτοῖσι, καὶ πρὸ γε ἡμῶν θεῷ τε καὶ τῷ νόμῳ παρέχων.

Ἐπίλογος.

Ταῦτα τοίνυν ἅπαντα ἢ σὺ ὑπέροχῃ γινώσκουσα τσαυταῖς τε αὐτῇ τὰς αιτήσεις ἐπιιδόσω, οὕτω τε αὐτῇ ἰσῶν σιμνῆν γενομένην, ὡς πολλοῖς εἰκότως ἴσασθαι περισπούδαστον τῇ τοῦ νῦν αὐτῇ δοθέντι παρ' ἡμῶν ἄνδρασι τε καὶ ἀξιωματοῖς ἐπιθύμῃσι. Dat. XV. Kal. August. Constantinop. Belisario V. C. Cons. [535.]

in ordine sacri examinare auditorii, ut is etiam secundum hoc honestior memoretur a nobis datum²⁾ augmen tum sibi, et ita statur rebus, quatenus inculpabilem semet ipsum omnibus subiectis, et nobis ipsis, et super nobis³⁾ deo legique praebeat⁴⁾.

Epilogs. Haec igitur omnia tua celsitudo cognoscens tantas ei annonas det, sicque eam noverit honestam factam⁵⁾, ut plurimis rite sit studiosa unuc ei dati a nobis floris⁶⁾ dignitatisque concupiscentia. Dat. XV. Kal. Aug. Constantinopoli, Belisario V. C. Cons. [535.]

¹⁾ ἐν τάξει — αὐτὸν om. Hal. — ²⁾ Bk.; dato Cod. — ³⁾ Bk.; ips. insuper et nostros Cod. — ⁴⁾ Bk.; praebet Cod. — ⁵⁾ Bk.; in everi honestia

ut in hoc quoque venerabilior factus collati in eum a nobis augmenti memor sit, et ita sese gerat, ut omnibus subditis, nobis ipsis, et praeicipue deo ac legi inculpatum se praebeat.

Epilogs.

Haec igitur omnia excellentia tua cognoscens tantas illi annonas praebeat, atque ita venerandum eum factum esse sciat, ut a multis desiderio pulchritudinis et dignitatis illi a nobis tributae merito exspectetur.

factum Cod. — ⁶⁾ Bk.; flores Cod. — ⁷⁾ XVII Bk.; cf. Biener l. c. p. 512.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ κθ'.^{*)}

Περὶ τοῦ πραιτῶρος Παφλαγονίας.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννη ἐπάρχῳ πραιτῶρων.

Προοίμιον.

Τὸ Παφλαγόνων ἔθνος ἀρχαίον τε καὶ οὐκ ἀνώνημον καθ' ἑστίως¹⁾, ἀλλὰ τοσοῦτον, ὡς καὶ ἀποικίας μεγάλας ἐπέμψαι, καὶ τὰς ἐν Ἰταλοῖσι συνοικίαισι Βενετίας, ἐν αἷς δὴ καὶ Ἀκυληῖα πόλεις τῶν ἐπὶ τῆς ἑσπέρας μεγίστη κατωκίσται, καὶ βασιλικὴν πολλακίς διαίταν δεξαμένη,

Κεφ. α'.

τὸ τοίνυν Παφλαγόνων ἔθνος ἐπὶ τῶν Ὀνωροῦ τοῦ τῆς εἰσεβοῦς λήξεως χρόνων ἐλαττωθέν, καὶ πόλεις ἀποβαλὼν τινὰς, καὶ κατ' οὐδέμιναν χρειώδη πρόστασιν ἐφιστὶν τινα δεξάμενον αὐτῆς ᾗθημεν χρῆσθαι πρὸς τὸ πρότερον ἐπαναγαγεῖν σχῆμα, καὶ μίαν πόλιν²⁾ τὴν Παφλαγονίαν ἀποτελέσαι, καὶ ἄπει

Novella XXIX.

DE PRAETORE PAPHLAGONIAE.

Idem Imperator Ioanni Praefecto Praetorio.

Praefatio.

Paphlagonum gens antiqua nec ignobilis fuit, sed talis, quae et magnas colonias deduxit, et Venetias Italorum condidit, in quibus Aquileia quoque urbs condita est, earum, quae in Occidente sunt, maxima, quaeque imperialem domum saepe suscepit,

CAP. I.

gentem igitur Paphlagonum, quae Honorii pie memoriae temporibus extenuata est et urbes quasdam amisit, et in qua sine ulla utilitate deminutio quaedam facta est, in pristinum rursus statum restituendum, et unam denuo Paphlagoniam perficiendam, quaeque in duobus Pontis fecimus, haec etiam in illa ordinanda esse

CONST. XXIX.

DE PRAETORE PAPHLAGONIAE.

Imp. Iustinianus A. Ioanni Pf. P.

Praefatio. Paphlagonum gens et antiqua³⁾, et non sine nomine constitit, sed in tantum⁴⁾, ut etiam colonias magnas mitteret, et⁵⁾ in Italorum habitaret Venetiis, in quibus utique et Aquileia civitas in Hesperia⁶⁾ maxima habita⁷⁾ est, et imperialem saepe diaetam⁸⁾ suscepit.

Cap. I. Igitur Paphlagonum gentem sub Honorii pie memoriae temporibus imminutam, et civitates amittentem aliquas, et per nullam utilem occasionem divisionem quandam ansipientem rursus existimavimus oportere ad pristinam revocare figuram, et unam denuo Paphlagoniam efficere, et quae in⁹⁾ duobus egimus Pontis,

^{*)} Hal. et Scrimg. — Bas. VI. 13.; cf. Psell. p. 19. — Julian. Const. 28. — Fersio antiqua ex Cod. Findob. a Beckio restituta est.

¹⁾ καθ' ἑστίην Hal. — ²⁾ Ita emendavimus Fet. Int. secuti; πόλιν Scrimg., Hal., Bas. — ³⁾ Bk.; antiquum Cod. — ⁴⁾ Bk.; sed interim Cod. — ⁵⁾ Bk.;

mittere (om. et) Cod. — ⁶⁾ Bk.; specia Cod. — ⁷⁾ Haec scito an scripserit Fet. Int.; habitata. — ⁸⁾ Bk.; imperialis more praedictam Cod. — ⁹⁾ Bk.; ex Cod.

ἄπερ ἐπὶ τῶν δύο πεπράχαμεν Πόντων, ταῦτα καὶ ἐπ' αὐτῇ διατάξασθαι, ὥστε καὶ τὸν τῶν ἐθνῶν τούτων ἔχοντα τὴν ἀρχὴν ἠνωμένῃν τε δὴ καὶ μίαν ἀντὶ δυνεί¹⁾ τῶν ἐμπροσθεν (φασὶν δὲ Παφλαγονίας τε καὶ Ὀνωριάδος) καλεῖσθαι μὲν προϊάωρα (Ῥωμαϊκὸν δὲ καὶ τοῦτο ὄνομα, καὶ τοῖς τὰς ἐπαρχίας ἰθύνουσι πρόπον), τάξει δὲ χρῆσθαι μίᾳ, συναρμοσθεῖση παρὰ τῶν ἐμπροσθεν δύο τάξεων, ἣν καὶ ἀνδρῶν ἑκατὸν ἀριθμὸς συμπληρώσει. Ἐπιστήσεται δὲ καὶ οὗτος τοῖς τε δημοσίοις ἀπασιν, ὅσα τε Παφλαγόνες, ὅσα τε αἱ πρῶν τῆς Ὀνωριάδος οἰκητορες ἐπέλου. καὶ θήσεται προνοίαν τῶν πόλεων ἀπασῶν, ὧν ἑκατέρω πρότερον εἶχεν ἐπαρχία, τουτέστιν ἐν Ὀνωριάδι, Προουσιάδος τε καὶ Κρατείας²⁾, καὶ Ἀδριανουπόλεως, καὶ Τίου, καὶ Κλαυδιουπόλεως, καὶ Ἡρακλείας. εἰ γὰρ καὶ τινες αὐτῶν ἐκ Βιδυνιας ἐλήφθησαν πρότερον, ὅποσον δὴ Προουσίας³⁾ τε, καὶ Ἡρακλείας, καὶ αὐτῇ γε ἡ μητροπολις τῆς ἐπαρχίας, φασὶν δὲ τὴν Κλαυδιουπόλιν, ἀλλ' ὅμως ἐπειδήπερ ἄπας μετέστησαν, αὐτῆς ἐπαναγαγεῖν αὐτὰς εἰς Βιδυνοὺς καὶ συνταράττειν τὸ σχῆμα πολλῆς αἰθήμεν εἶναι τῆς πολυπραγμοσύνης, ὥστε αὐτὰς τε αἱ θηέμεν πόλεις ἔξ, πρότερον Ὀνωριάδος οὐσας, γῆν μέρος καὶ αὐτὰ Παφλαγονίας ἔσονται. Ἐν δὲ Παφλαγονίᾳ αὐτοῖς ἔξει δικαιοδοσίαν πόλεων ἐτέρων ἔξ, τῶν ἀνωθεν κείνην προσκομῶν τῇ χώρᾳ, φασὶν δὲ Γερμανικοπόλεως τε τῆς πρὸς⁴⁾ Γαγγραν, καὶ Πομπηίουπόλεως, καὶ Ἀδύβρων, καὶ Σωρῶν, καὶ Ἀμαστριδῶς⁵⁾, καὶ πρὸς γε τῆς Ἰωνοπολιτῶν. δώδεκά τε ἔσονται αἱ πόλεις ἀπασαί τῆς ἐπαρχίας ἀπόσης. Κανταῦθα δὲ περὶ μὲν τὰς ἱερωσυνας οὐδὲν καινίζομεν, ἀλλ' ὅτι τε μητροπολιτῆς πρῶν οἱ τὰς ἱερωσυνας ἐνταῦθα δεχόμενοι μενοῦσιν ἐπὶ τῆς αὐτῆς τάξεως, τῆς ἐπ' αὐτοῖς τὸ γε ἐπὶ τῷ τόπῳ χειροτονίας οὐκ ἀμβρομένης, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ μακαριωτάτου πατριάρχου τῆς εὐδαίμονος αὐτῆς χειροτονούμενοι πόλεως, αὐτοὶ τε τοὺς ὑπ' αὐτοῦς χειροτονούντες, οὐς μέχρι γῆν χειροτονούν, οὐδὲν ἀλλήλοις περὶ τούτων οὐδὲ στασιαζόντες οὐδὲ φρονοῦμενοι⁶⁾. Καὶ μίᾳ τὸ λοιπὸν ἐπαρχία γενήσεται, πλείους ἔχουσα μητροπόλεις, τοῦτο ἄπερ καὶ ἐν ἐτέροις ἡμῶν ἐπαρχίαις ἐστίν.

Κε φ. β'.

Ὅ δὲ τὴν ἀρχὴν ἔχων τῆς ἐπαρχίας πάσης (Παφλαγονία δὲ ἀπασα καλεῖσθω, καθὰ καὶ πρότερον ἦν) τὰς τε πόλεις περινοστήσει, κωλύοντος οὐδε-

esse putavimus. Quare qui illarum gentium imperium unitum et unum loco duarum illarum, quae antea erant (Paphlagoniae scilicet et Honoriadis), habet, praetor vocetur (quod ipsum etiam nomen Romanum est, eoque, qui provincias regunt, decet), et cohorte una utatur ex duabus, quae ante erant, constituta, quantum vitorum numerum conficiet. Praecribit vero hic omnibus tributis, quae aut Paphlagonum, aut Honoriadum olim incolae pendebant, omniumque urbium, quarum utraque provincia prius habuit, curam geret, hoc est in Honoriate, Prusiadis, Crataeae, Hadriannopolis, Tii, Claudiopolis et Heracleae. Quamquam enim quaedam ex illis ex Bithynia prius assumptae sint, ut Prusias, Heraclea, et quae metropolis est provinciae Claudiopolis, tamen quum semel dimotae sint, eas ad Bithyniam reducere et formam mutare non oportum esse putavimus; quare illae sex urbes, quae olim Honoriadis erant, pars Paphlagoniae iam erunt. Inter ipsos autem Paphlagonum iurisdictionem in alias sex urbes habebit, quae olim ad eam provinciam pertinebant, Germanicopolis scilicet, quae est ad Gangram, et Pompeiopolin, Dadybron, Soros, Amastrida, et insuper Iopolin. Omnes vero totius provinciae urbes duodecim erunt. Et hic quidem in sacerdotio nihil novamus, sed metropolitani, qui olim sacerdotia hic susceperant, in eodem ordine manebant, et creatio eorum ad locum non mutetur, sed a beatissimo patriarcha felicis huius urbis creentur, illique eos, qui subsunt illis, et quos hactenus creantur, constituent, nihil inter se de ea re neque dissentientes neque quidquam conturbantes. Et una in posterum erit provincia, plures habens metropoles, uti etiam in aliis provinciis nostris est.

CAP. II.

Qui vero totius provinciae imperium tenet (tota autem, sicut antea, vocetur Paphlagonia) urbes praegret, nulla lege ex iis, quae forte olim ad id prohibendum

Pontis, haec⁷⁾ etiam super ea disponere, et gentium harum habentem cingulum unitum⁸⁾ et unum pro duobus prioribus (dicimus autem Paphlagoniae et Honoriadis) vocari praetorem (romannum vero⁹⁾ etiam hoc nomen et provincias gubernantes decens), officio vero uti uno, cooptato¹⁰⁾ ex prioribus duobus officiis et viris centum numero complendo. Praecribitque etiam isto et fiscalibus omnibus, quaequocumque Paphlagonum et quaequocumque primum Honoriadis habitatores solvebant, et ponet providentiam civitatum omnium, quas utraque prius habuit provincia¹¹⁾, hoc est in Honoriate Prusiadis et Crataeae¹²⁾, et Adrianopoleos, et Tii, et Claudiopoleos¹³⁾ et Heracleae¹⁴⁾. Si enim et quaedam earum ex Bithynia assumptae sunt prius, ut Prusias et Heraclea¹⁵⁾ et ipsa metropolis provinciae¹⁶⁾ (dicimus autem Claudiopolin), sed tamen, quoniam semel migratae sunt, rursus deducere eas in Bithynos et conturbare schema plurimae indicavimus esse¹⁷⁾ tergiversationis. Quocirca et ipsae, quae dictae sunt, civitates sex prius Honoriadis existentes nunc pars et ipsae Paphlagoniae erunt¹⁸⁾. In Paphlagoniis autem ipsis habebit iurisdictionem civitatum aliarum sex olim illi competentium provinciarum, dicimus¹⁹⁾ autem Germanicopoleos, circaque²⁰⁾ Gangram, et Pompeiopolin, et Dadybrorum, et Sororum, et Amastridis, et²¹⁾ insuper Iopolitanorum; daodecha enim erant civitates omnes provinciae universae. Et hic quoque circa sacerdotia quidem nihil novamus, sed metropolitae primitus sacerdotia hic suscipientes manebant in ipso ordine, super eis, quantum ad locum, ordinatione non permutata, sed a beatissimo patriarcha felicis huius ordinandi civitatis, ipsi vero qui sub eis sunt ordinantes, quos hactenus ordinabant, nihil alterutris de his neque contententes, neque permittentes, sed una tantum provincia fiet plures habens metropoles, hoc quod et in aliis nostris provinciis est²²⁾.

CAP. II.

¹⁾ δυοῖν Hal., Bas. — ²⁾ Κρατίας Hal., Bas. — ³⁾ Hal.; Προουσία Scimng., Bas. — ⁴⁾ Γερμ. τε καὶ τῶν πρὸς Hal.; Γερμ. τε καὶ τῆς πρὸς Bas. — ⁵⁾ καὶ σὺν τῶν Ἀμαστριδῶς Hal.; καὶ Σωρῶν καὶ Ἀμαστριδῶς Bas. — ⁶⁾ Bas., Fet. lat.; οὐδὲ στασιαζόντες οὐδὲ φρονοῦμενοι Hal.; οὐ διαστασιαζόντες οὐ διαφερόμενοι Scimng. — ⁷⁾ Bk.; eg. omnibus hoc Cod. — ⁸⁾ unicum Cod., Bk. — ⁹⁾ Bk.; quoque Cod. —

¹⁰⁾ Bk. ed. ster.; eo optato Cod. — ¹¹⁾ Bk.; civitatum — provincia Cod. — ¹²⁾ Cratae Cod. — ¹³⁾ et Tii et Claudiopoleos om. Cod. — ¹⁴⁾ Heraclea Cod. — ¹⁵⁾ Si — Heraclea om. Cod.; supplevit haec Bk. om. tamen: ut Prusias. — ¹⁶⁾ Bk.; provincia Cod. — ¹⁷⁾ Bk.; et add. Cod. — ¹⁸⁾ Bk.; ipsa P. erit Cod. — ¹⁹⁾ Bk.; dictimus Cod. — ²⁰⁾ Cod.; circa Bk. ed. ster. — ²¹⁾ et om. Cod., Bk. — ²²⁾ Bk.; est om. Cod.

οὐδενός τῶν ἑμπεροσθεν ἰσως ἐπὶ καλῶσι τῶν τοιούτων γεγονότος τυπῶν¹⁾. τοποθητικῶς μέντοι ταῖς πόλεις οὐκ ἐκπέμπω (τοῦτο γὰρ αὐτῶ²⁾) παντελῶς ἀπαγορεύομεν, ἐπεὶ τῶν ἀποτῶν ἐστὶν ἕκαστος αὐτῶν ἐπὶ τῆς ἐπαρχίας χρηματίζειν, ἕκαστος δὲ ἐξέρω τὴν αὐτοῦ τάξιν παρὰ τὸν νόμον δίδοναι, ἢ αὐτὸς ἀπαντα διοικήσει. τὰ τε δημόσια εἰσπράξει σὺν πάσῃ προθυμίᾳ, μῆτε υπεραίτιων, μῆτε ἐλατῶν, ἀλλὰ τῆς κατὰ δικαιοσύνην ἰσότητος ἀντιθέμενος, τὶθόμενος τε πρόνοιαν τοῦ κἄν εἴ τι βέλταται τὸ δημόσιον, τοῦτο ἐπαγορεύου, τὰς πόλεις τε φυλάττων ἀξίμους κοινῇ τε καὶ ἰδίᾳ. καὶ σίτησιν μὲν λαμβάνων, ἣν ἐκατέρα πρώτην εἶχεν ἀρχή, συνιοῦσαν εἰς χρυσοῖς ἑπτακοσίους εἰκοσιπέντε. ἔχων δὲ καὶ τὸν παρεδρευόντα ἑβδομήκοντα δύο κομίζομενον χρυσούς, καὶ τὴν τάξιν τὴν μίαν ἐξ ἑμφοῶν συνιδιμένην, καὶ εἰς ἀνδράων ἑκατὸν συνιοῦσαν ἀριμόν, καὶ τετρακοσίους τεσσαράκοντα ἐπὶ τρίτον χρυσούς ὑπὲρ παραψηχῆς λαμβάνουσαν παρὰ τοῦ δημοσίου. προῖκά τε δεχομένη τὴν ἀρχήν, καὶ προῖκα ταύτην καὶ τὰ κατ' αὐτήν³⁾ διακύνων. ἡμεῖς γὰρ κἄνταῦθα τοὺς ἡμετέρους ὑποτελεῖς ἐξωνησόμεθα, καὶ τοῖς κομιζόμενοις ἐξ ἔθους προφάσει τοῦ καλουμένου συσφραγίου δώσομεν αὐτοῖς, τοῦτο ἐκ τῶν φόρων αὐτοῖς (ὡς τῆς⁴⁾) ἐπαρχίας ἐπιδιδόντες διὰ τοῦ θρόνου τοῦ σοῦ, καὶ οὐ συγχωροῦμεν ὑπὸ στήματι καὶ προκλήματι πράσεως τοὺς ἡμετέρους ὑπηκόους καταδουλοῦσθαι. οὐ γὰρ ἂν οἱ βαρβάρων τοὺς πρώην ὑποτελεῖς ἀπαλλάξαντες, καὶ τὴν ἀρχαίαν εἰς αὐτοὺς ἐπαυγαγόντες ἐλευθερίαν τοὺς ἐν ἡμῖν αὐτοῖς δουλεύοντες ἀλλοῖς συγχωροῦμεν, ἀλλὰ τῷ δὲ ἡμῶν πολιτοῖς ἔδωκεν ἐλευθερίαν φιλοτιμησάμενθ' θεῶ, τοῦτο καὶ ἡμεῖς καθ' ὅσον ἐστὶ δυνατόν τὴν τῶν αἰὲ πειρασκομένων ὑπηκόων ἡμῶν προσομοῦμεν ἐλευθερίαν, οὕτε τοὺς λαμβάνοντας καταβλάπτοντες (ἀντιμαρτυροῦμεν γὰρ αὐτοῖς τὴν νενομισμένην ἀφέλειαν⁵⁾), οὐκ ἐφέντες ταῖς ἀρχαῖς ὀνόματι τῆς δόσεως τοὺς ὑπηκόους τοὺς ἡμετέρους, ὥσπερ τι τῶν ἀνδραπόδων, ἀνεῖσθαι μὲν παρὰ τῶν πιπρασκόντων, πιπρασκῶν δὲ τοῖς ἀδικούσιν. Ἔστω σοὶ⁶⁾ τολύνη καὶ αὐτὴ τῶν τῆς Ποντικῆς διοικήσεως ἐπαρχίων μία, διπλῆ πρόθερος (οὐκ ἴσμεν ἀνθ' ὅτου) γενομένη. καὶ καλῶσις μὲν, καθάπερ εἰπόντες ἐμθήμεν, τὸν ἐπὶ ταύτης ἡγαύμενον πραιτωρα Παφλαγονίας Ἰουστινιανόν. Ἔξιστι δὲ αὐτὸν ἐλλάδι γλώττῃ καὶ στρατηγὸν καλῶν.

Κεφ. γ'.

CAP. III.

CAP. II. Qui autem cingulum habet provinciae totius (Paphlagonia vero vocetur omnis, sicut et prius) civitates circumeat⁸⁾, prohibente nulla prius forte in prohibitionem⁹⁾ talium facta forma, vices agentes tamen civitatibus non dirigens (hoc enim ei penitus interdiximus) absurdum est et simul quidem ipsum in provincia appellari, simul autem aliorum officium esse legem dare¹⁰⁾, sed ipse omnia gubernet. Et fiscalis¹¹⁾ exigit cum omni largitate, neque superexigens, neque minus, sed secundum iustitiam aequalitatem tneus, ponesque providentiam, vel, si quid laesus est fisco, hoc emendare, civitatesque¹²⁾ custodiens indemnes, communiterque¹³⁾ et proprie; et annonas quidem accipiens, quas utraque¹⁴⁾ prius habebat administratio, collectas in aureis septingentis XX. quinque, habens autem et consiliarium septingenta duos percipientem aureos, et officium unam ex ambobus compositum, et in virom centum collectum numerum, trecentos XL septem et tremissem¹⁵⁾ aureos pro emolumento percipiens a fisco; gratisque accipiens cingulum et gratis hoc impetrans. Nos enim et hic nostris collatoribus prosumus, et accipientibus ex consuetudine occasione appellati suffragii dabimus ipsi hoc ex tribntis ipsius provinciae largientes per sedem tuam, et non permittemus sub imagine et telamento venditionis nostros subiectos in servitium redigi. Non enim qui barbaris pridem subditos eripimus¹⁶⁾ et antiquam in eos reduximus libertatem, eos, qui apud nos ipsos sunt, aliis¹⁷⁾ servire permittemus, sed deo per nos plurimis gentibus libertatem largienti huic¹⁸⁾ etiam nos, quantum est possibile, semper venditorum¹⁹⁾ subditorum nostrorum offeremus²⁰⁾ libertatem, neque accipientibus²¹⁾ nocentes (repensamus enim eis solentem utilitatem), neque sinentes²²⁾ administrationibus nomine suffragii subiectos nostros veluti quoddam²³⁾ mancipiorum emere quidem a venditoribus, vendere vero opprimentibus. Sit igitur tibi etiam²⁴⁾ haec Ponticae dioecesis provinciarum una, duplex primitus, nescimus cur, facta, et vocabis quidem, sicut praediximus, in hac praesidentem praetorem Paphlagoniae Iustinianum. Licet autem eum lingua Helladica et στρατηγόν²⁵⁾ appellare.

CAP. III.

¹⁾ τύπου Hal., Bas. — ²⁾ αὐτὸ Hal. — ³⁾ καὶ τὰ κατ' αὐτήν om. Hal., Bas., Fet. Int. — ⁴⁾ φόρων αὐτῆς τῆς Hal. — ⁵⁾ Bas., Fet. Int.; ἀφάκλειαν Scrimg., Hal. — ⁶⁾ σοὶ om. Hal. — ⁷⁾ Bk.; vocatur Cod. — ⁸⁾ Bk.; civitates quae cocuerat Cod. — ⁹⁾ Bk.; nullo p. C. prohibitione Cod. — ¹⁰⁾ Leg. videtur; simul autem alii suum officium contra legem dare. — ¹¹⁾ Bk.; Baccum Cod. — ¹²⁾ emendare et vitare que Cod. — ¹³⁾ co-

ndendum latae sunt, id prohibente; vicarios tamen in urbes non mittat (id enim plane prohibemus, quoniam absurdum est, eum in provincia ius reddere, et simul locum suum contra legem alii concedere), sed ipse omnia administret, et tributa omni diligentia exigat, neque plus, neque minus exigens, sed acquitatis et iustitiae studeat. Provideat etiam, ut, si fiscus aliquid damni acceperit, illud resarciat; urbes publice et privatim illaeras servet, et annouam quidem accipiat, quam antea uterque magistratus habuit septingentorum viginti quinque aureorum; item assessorem, qui duos et septuaginta aureos accipiat, atque unam cohortem habeat, quae ex utraque composita est, et centum virorum numero constat, ac quadringentos quadringenta septem aureos et semissem pro solatio a fisco percipit. Et quum gratis magistratum acceperit, gratis quoque et eum, et quae ad eum pertinent gerat. Nam et hic subditos nostros redimemus, atque illis, qui pro more quid percipiunt suffragii, ut dicunt, nomine, ipsi dabimus, ex redivitis provinciae per sedem tuam id in eos erogantes. Nec permittemus, ut sub specie et praetextu venditionis subditi nostri in servitutem redigantur. Quum enim eos, qui olim subditi erant, a barbaris liberatos ad pristinam libertatem reduxerimus, non permittemus, ut ii, qui nostri nunc sunt, aliis serviant, sed deo, qui per nos multis gentibus libertatem largitus est, etiam nos, quoad eius fieri potest, libertatem subditorum nostrorum, qui vendi solebant, offeremus, neque eos, qui accipiunt, laedentes (pro eo enim illis legitimum commodum dabimus), neque magistratibus permittemus, ut dationis nomine subditos nostros tanquam mancipium aliquod a vendentibus emant, et iniuriam inferentibus vendant. Quare ex Ponticae dioecesis provinciae etiam haec una sit, quae antea, nescimus qua de causa, duplex facta est. Et qui huic praeesit, eum, sicut antea diximus, praetorem Paphlagoniae Iustinianum vocabis; quem et στρατηγόν Graeca lingua avellare licet.

miterque Cod., Bk. — ¹⁴⁾ Bk.; uterque Cod. — ¹⁵⁾ Bk.; remisae Cod. — ¹⁶⁾ Bk.; eripiamus Cod. — ¹⁷⁾ Bk.; alios Cod. — ¹⁸⁾ Bk. ed. ster.; hoc Cod. — ¹⁹⁾ Bk. ed. ster.; venditorum om. Cod. — ²⁰⁾ offerimus Cod., Bk. — ²¹⁾ accipimus Cod. — ²²⁾ Bk.; sementes Cod. — ²³⁾ Bk.; quoddam Cod. — ²⁴⁾ Bk.; igitur ut ubi tibi etiam Cod. — ²⁵⁾ Helladi castratego Cod.

Κεφ. γ.

Ἐπιμελήσεται γὰρ αὐτὸν ἀναμνήσεις αἰεὶ, καθ' οὓς παραλήψεται τὴν ἀρχὴν, ὥστε καθαρὰς ἔχειν τὰς χεῖρας καὶ μὴδὲ κέρδειν ἀτόποις θυρωσας, ἐφ' ᾧ τὸ δημοσίον ἀφάλλειν τε καὶ ἀββαῖν δικαίαις τε πανταγοῦσιν καὶ ἀμέμποις προσθήκαις, ὥστε νέμειν τοῖς ἡμετέροις ὑπηκόοις ἰσότητά τε καὶ δικαιοσύνην ἔν τε τοῖς δημοσίοις, ἔν τε τοῖς συμβάλλουσι, ἔν τε τοῖς δικαιοδομοῦσι πρὸς ἀλλήλους. Περιουσίῃσι δὲ ἀληθινῶς τὰς πόλεις, ὥστε μὴτε αὐτὸν, μὴτε τὸν πάρεδρον, μὴτε τὴν ἐπομένην αὐτῷ θεραπεύειν, εἴτε στρατιωτῶν, εἴτε ταξωτῶν, εἴτε οικειῶν, πὶ κερδαίνειν ἢ προίκα δαπανᾶν. δεῖ γὰρ αὐτοὺς μὲν εἶναι ὡς αὐτοῖς ἰδομένοι ἐκ τοῦ δημοσίου σιτήσεων τὰς δαπάνης ποιῆσθαι, σὺν μετριότητι προσήκουσθ' ὄντας, τοὺς δὲ ἐπομένους αὐτοῖς στρατιώτας γινώσκειν, ὡς εἰ μὴ τὰς οικείαις ἀρκούμενοι σιτήσεων ἰδοιοροῦσιν, ἀλλὰ διαβήσασιν τοὺς συντελεῖς τοὺς ἡμετέρους ἀδικεῖν, ἢ τῶν αὐτῶν περιβάλλειν ζημίας, ἢ προίκα ποιῆσθαι τὴν δαπάνην, διὰ τοῦ τὴν ἀρχὴν ἔχοντος τὸ εἶσμιον ἔσθαι τοῖς συντελεσί, ἐκ τῶν ἐκείνων σιτήσεων αὐτοῦ μὲν αὐτὰς ἀπαιτοῦντος, οὐκ ἔφη δὲ κινδύνῳ τοῖς συντελεσί ἐξ αὐτῶν περιουσιῶντος τὸ εἶσμιον.

Κεφ. δ.

Ἐστὼ δὲ καὶ οὗτος ὁ νόμος ἡμῶν ἐπὶ Παφλαγῶσι κεῖμενος, ποιῶν αὐτοῖς τὴν ἀρχὴν σεμνοτέραν καὶ ἐν ταῖς περιβλεπτοῖς ἀριθμομένην, καὶ διδοῦσαν¹⁾ κατὰ τῶν στρατιωτῶν τῶν ἐπιχωρῶν ἐξουσίαν, ἐν οἷς ἂν αὐτοῖς μετὰ τοῦ δικαίου προσιότητη, καὶ κατὰ τῶν ἄλλων ἐπάντων τῶν τῆς ἐπαρχίας αὐτῆς χορηγῆσαι προνομίῳ μὴ δυναμένων, καὶ εἰ μείζονες, καὶ εἰ τυχὸν ἐλάττωτες, καὶ εἰ πραγματικῶν προσιαντο δυνατοῖς προσήκοντων ἀνθρώποις. Καὶ ἐπιμελήσεται γὰρ διαφερόντως τοῦ κατ' ἐκείνους ἰσότητος ἀμφοτεροῦ τοὺς τόπους, τὸ μὴ συγχωρεῖν τίλους ἐπιτιθεῖναι χωρίοις τισίν, ἀναγεγραμμένους εἰς τινος ὄνομα τῶν ἄλλων, πλην τοῦ δημοσίου τε καὶ τῶν βασιλικῶν οἰκῶν. ἀλλ' εἰ τι τοιοῦτον εὐροῖ γινόμενον, τοὺς μὲν τίλους αὐτίκα καθαιρήσει, τοῖς δὲ ἐκείνου χωρίοις τοῦ ταῦτα ἀμαρτάνοντος, εἰ γὰρ παρὼν ταῦτα πρότιτοι, τίλους ἐπιθήσει πάντως ὄνοματι τοῦ δημοσίου, πρότερον τοὺς καθαιρεθέντας τίλους εἰς τὴν ἐκείνου περιβήγγυς κεφαλῆν, εἰ δὲ ἄπῳν εἴη, τὸν τῶν χωρίων προσιῶτα συλλαβῶν, τὸ σῶμα

CAP. III.

Iuramentum vero, quo praestito imperium suscipiet, in memoriam semper et revocabis, ut puras manus nec turpi lucro contaminatas habeat, quo fisco prosit, eumque iustis undique et inculpatis accessionibus auget, ut subditis nostris aequitatem et iustitiam tribuat tam in publicis, tum si contrahant vel iudicio inter se contendant. Urbes vero sine damno perlustrabit, ita ut neque ipse, neque assessor, neque ministri, qui eum sequuntur, sive milites, sive cohortales, sive domestici sunt, quid lucrentur, aut gratuito victu utantur. Ex illis enim annonis, quas nos iis ex publico damus, sumtus eos facere, et modice, ut decet, vivere oportet. Milites vero, qui eos sequuntur, sciant, si non annonis suis contenti iter faciant, sed subditos nostros iniuria afficere, vel damna quaedam iis inferre, vel gratis sumtus facere audeant, ab eo, qui magistratum gerit, subditos indemnes servandos esse, qui ex annonis illorum ea repetet, atque proprio periculo exinde indemnitate subditis praestabit.

CAP. IV.

Haec quoque lex de Paphlagonibus a nobis lata sit, quae ipsis magistratum honoratorem et ut iniv spectabiles numeretur efficit, quique in milites provinciales, ubi iuste illis imperat, reliquosque omnes, ut qui privilegio provinciae illius uti nequeant, potestatem tribuat, sive maiores, sive minores sunt, sive rebus ad potentes homines pertinentibus praesunt. Et praecipue illius curam geret, in quo facile in illis locis peccatur, ne praediis quibusdam titulos imponi permittat, in quibus alius nomen, quam fisci et regiarum aedium inscriptum est. Sed si tale quid factum inveniat, titulos quidem statim tollet, praediis vero illius, qui talia commisit, si praesens ea faciat, fisci nomen titulos omnino imponet, postquam titulos illos sublatis in capite illius confregit. Sin autem absens est, eum, qui praediis illis praepositus est, comprehensum tormentis subiciet, et titulos etiam sic statim tollet, eoque in capite praepositi praediorum confringet, sciens, si quid eiusmodi neglexerit, et nos cognoverimus, titulos ab aliis, quam a fisco et regis nostris et praesentibus

CAP. III. Iurisiurandi vero enim commemorabis semper, secundum quod percipiet cingulum, ut²⁾ puras habeat manus et non lucris illicitis sordidatas, quatenus fisco prosit, et augeat³⁾ iustis et undique inculpabilibus crementis⁴⁾, ut⁵⁾ tribuat nostris collatoribus aequitatem atque iustitiam et in fiscalibus, et in contractibus⁶⁾, et in litigantibus inter alterutros. Circumibit autem indemniter civitates, ut neque ipse, neque eius assessor, neque sequens eum ministerium, sive militum, sive officialium⁷⁾, sive servorum, aut aliquid lucrentur, aut gratis⁸⁾ expendat. Oportet enim eos quidem ex quibus eis damus de fisco annonis expensas facere, cum mediocritate competente viverent, sequentes autem eos milites agnoscere, quia, nisi propriis contenti annonis iter egerint, sed praesumerint collatores nostros vexare, aut quibusdam eos circumvenire dispendiis, aut gratis facere expensam, per eum, qui habet administrationem, indemnitas⁹⁾ erit collatoribus, ex eorum annonis ea exigentem¹⁰⁾, proprio autem periculo collatoribus eorum procurantem indemnitate.

CAP. IV. Sit autem et haec lex nobis in Paphlagonia posita, faciens eis administrationem honestiorem et inter spectabiles adnumerandam¹¹⁾, et dantem¹²⁾ etiam contra milites provinciae ipsius potestatem, in quibus ipsis secundum imperat, et contra alios omnes in provincia ipsa¹³⁾, uti¹⁴⁾ privilegio non valent, vel si maiores, vel si forte minores, etsi rerum praesent potantibus competentium hominibus. Curabit quoque praecipue, quod in illis delinquitur locis, non permittere¹⁵⁾ titulos imponere praediis aliquibus conscriptos¹⁶⁾ in alicuius nomine aliorum, nisi in¹⁷⁾ fiscam et imperiales domos, sed si quid tale invenit factum, titulos quidem repente deponat, illius vero praediis, qui haec delinquit, si praesens hoc agit, titulos imponat omnino nomiae fisci, et

¹⁾ δούς ἂν Hal. in notis recogn. op. — ²⁾ Bk.; et Cod. — ³⁾ Bk.; auferat Cod. — ⁴⁾ Cod.; in crementis Bk. — ⁵⁾ ut om. Cod.; et Bk. — ⁶⁾ Bk.; et fisc. in contr. Cod. — ⁷⁾ Bk.; officia Cod. — ⁸⁾ Bk.; gratias Cod. — ⁹⁾ Bk.; indemnitate Cod. — ¹⁰⁾ Bk.; eos exegere Cod. — ¹¹⁾ Bk.; adnumerando Cod. — ¹²⁾ Bk.;

dante Cod. — ¹³⁾ potestatem — ipsa om. Cod.; bene haec supplevit Bk., sed cur scripserit: in quibus ipsa nescimus. — ¹⁴⁾ Bk.; et Cur Cod. — ¹⁵⁾ Cod.; permittens Bk. — ¹⁶⁾ Bk.; cons pto Cod. — ¹⁷⁾ Bk.; si. exis Cod.

ὁμῶς τε αὐτοῦ βασάνοις ὑποβαλεῖ, τοὺς τίτλους τε καὶ οὕτως εὐθὺς καθαιρήσει, εἰς κεφαλὴν τοῦ προεστῶτος τῶν χωρίων αὐτοῦς κατεάξας, γινώσκων, ὡς εἰ τοιοῦτό τι περιῶδοι, καὶ μάθομεν τίτλους ἐπιχειρήσθαι παρὰ τινῶν ἐπιτεθέντας ἄλλων, πλὴν τοῦ τε δημοσίου, τῶν τε βασιλικῶν οἰκῶν ἡμῶν τε καὶ τῆς εὐσεβεστάτης Ἀγούστης, τὸν τε ἀρχοντα μαθόντα τὸ γινόμενον περιορᾶν, αὐτὸς δὲ τὴν ἀρχὴν ἔχων ὑποσησθήσεται δήμευσιν, ὡς παρὸν ταῦτα ῥηθῆναι κοινῶν, τῷ μεγέθει χρώμενον τῆς ἀρχῆς, ὅμως ἐξεπέληδες τούτων ὑπερορῶντα.

Κεφ. ε΄.

CAP. V.

Καίτοι δὲ θέσθαι πρόνοιαν αὐτὸν βουλόμεθα, τοῦ πάσι ἡστυεύουσι ἐπεξείναι, καὶ τοῖς ἀρπαζούσι τοῖς ἀλλοιούσι βίους ἢ καὶ γυναῖκας, καὶ ἄλλα ἐγκλήματα ἐργαζομένους, συνέχην τὲ αὐτοὺς καὶ τιμωρίας ὑποβάλλειν προσήκουσας, καὶ πάσαν ἀδικίαν ἀναστῆλαι, καὶ μὴ συγχωρεῖν ἐν τινι τοὺς ἐπιεικιστρῶν ἀδικεῖν, ὥστε μὴ πάλιν ἡμᾶς ἐτέρων δεινῶν αὐτῶν τοῖς τοιοῦτοις ἐπεξείναι, καὶ πάλιν ἀνέχεσθαι βιοκαλιπῶν, καὶ ἴ) ἡστυοδικῶν, καὶ ἐτέρων τοιοῦτων ὀνομασίῶν τε καὶ πραγμάτων, ἅπερ ἡμεῖς ἀποστραφόμενοι πρὸς ταῦτην αὐτὸν τὴν τάξιν ἡγάγομεν. Καὶ οὕτως αὐτῷ σεμνὴν τὴν ἀρχὴν πεποιήκαμεν, ὥστε καὶ τὰς ἐκκλητίας τὰς αὐτῷ δικάζοντι διδομένας πρὸς τε τὴν σὴν ὑπὲρ ἀρχὴν καὶ τοὺς κατὰ κωρὸν τὴν αὐτὴν παραληφόμενους ἀρχὴν, πρὸς τε τὸν πανεύφημον κοιναίτωρα τοῦ θεοῦ ἡμῶν παλατίου, ὅστις κατὰ τὰξιν κοινουλατιῶνος αὐτῶν ἀκροῖσονται, τὰς δὲ ἐλάτους τῶν πεντακοσίων νομισμάτων δίκας τὰς κατὰ τὴν ἐπαρχίαν τὴν αὐτοῦ κινουμένας παρὰ τισιν ἐτέροις σπεκταβίλλοις, εἰ καὶ ἐκ παραπομπῆς εἴεν, ὅταν ἐφέσμοι γίνωνται, πρὸς ἑαυτὸν ἄγειν ἐν τῇ τοῦ θεοῦ δικαστηρίου τάξει, ἵνα παρατῶδεν καὶ αὐτῇ συναριθμοῖτο ταῖς ἀρχαῖς ταῖς παρὰ ἡμῶν ἐξουσιαιμέναις καὶ εἰς σεμνότερον ἀναχθεῖναι σχῆμα. Ἔσονται γὰρ δὴ καὶ αὐταὶ μείζους καὶ τῶν προτέρων ἀξιολογώτεραι, καὶ ῥηθῆναι ἡμῖν πρὸς τὰ μείζονα τῶν πραγμάτων ὑπηρετήσονται. μηδὲν γὰρ ἐν μικρῷ καθίσταται μέγα καὶ τοῖς πρὸ ἡμῶν εἰρηται, καὶ ἡμῖν γε αὐτοῖς ἐπ' αὐτῶν ἐγκρίσται τε καὶ δεδοκίμασται τῶν ἔργων. Ὑποτιθέσθαι τοῦτον ἀπογοραῖα καὶ τῷδε τῷ νόμῳ, δηλοῦσαι τὴν μὲν λήψεται παρὰ τοῦ δημοσίου τοῦτο μὲν ὁ τὴν ἐπαρχίαν ἰδύναν αὐτὸς, τοῦτο δὲ ὁ πάρεδρος καὶ ἡ τάξις αὐτοῦ, τὴ δὲ διδοῦς τὰ τῆς ἀρχῆς παραλήψεται 2) σύμβολα.

mae Augustae domibus impositos esse, atque magistratum facto cognito id negligere, magistratum publicacionem donorum esse passurum, quia, quam facile vi imperii utens hoc prohibere potuisset, tamen consulto neglexit.

Illius quoque curam eum gerere volumus, ut omnes latrones, quique aliorum bona vel feminas rapiunt, aliaue crimina perpetrant, persequatur, eosque comprehendat et poenis iustis afficiat, et omnem iniustitiam reprimat, neque concedat, ut aliqua in re modestioribus iniuria inferatur, ne aliis rursus indigeamus, qui illos persequantur, et biocolytas, latronum persecutores, aliaque eiusmodi nomina ei res tolerare rursus debeamus, quae aversantes, in hoc ordine eum collocavimus. Atque ita honoratum illius magistratum effecimus, ut appellationes apud ipsum, quum iudicat, interpositas et ad excellentiam suam, et eos, qui quovis tempore eundem magistratum susceperunt, atque celeberrimum quaestorem sacri nostri palatii, qui secundum ordinem consultationis eas audient, lites autem quingentis aureis minores apud quosdam spectabiles, licet ex delegatione sint, motas quum appellatur, ad se deducat in sacri iudicii forma, ut et ipse magistratibus a nobis inventis et in honestiorem formam redactis ubique adnumeretur. Maiores enim et prioribus splendidiore illi quoque erunt, nobisque in maioribus rebus facile inservient; nihil enim in parvo magnum existere, et a maioribus dictum, et a nobis ipsis re ipsa iudicatum regit, quam assessor et cohors eius a fisco laturus, et quo dato magistratus symbola accepturus sit.

§. 1.

prius detractos titulos 3) in illius confringat caput; si vero absens fuerit, praediorum praepositum comprehendens 4), et corpus eius verberibus subiciat, et titulos 5) etiam sic 6) repente deponet, in caput praepositi praediorum eoa confringens, sciens quia, si 7) tale aliquid despexerit, et didicerimus titulos insigri ab 8) aliis quibus impositos aliis, praeter fiscum et imperiales domos nostras et piissimae Augustae, et iudicum agnoscentem factum despexisse, ipse, qui cingulum habet, sustinebit confiscationem, quia quum 9) potuerit haec facile prohibere magnitudine nens administrationis, tamen studio haec contempsit.

CAP. V. Illius quoque ponere eum providentiam volumus, ut omnes latrociantes insequatur, et arripientibus alienas vitas aut etiam uxores, et alia 10) crimina committentes, et comprehendat eos, et suppliciiis subiciat competentibus, et omnem iniustitiam inhibeat, et non sinat aliquem mitioribus nocere, ne 11) denno nos aliis egeamus, qui talia exsequantur, et 12) rursus patiamur biocolytas (id est violentiarum inhibitores) et latronum inhibitoribus et alia huiusmodi nomina atque res 13), quas nos aversantes 14) ad hunc eum ordinem eduximus. Et sic ei honestam administrationem fecimus, ut et appellationes, quae ei indicantur dantur, et ad tuam celsitudinem, et qui per tempus eandem susceperint dignitatem, et ad famosissimum quaestorem sacri nostri palatii, qui secundum ordinem consultationis eas audibunt, minores autem quingentorum solidorum causas in provincia 15) eius motas apud aliquos non spectabiles 16), si 17) etiam ex delegatione sint, quando sub appellatione fuerint, ad 18) semetipsum deducat in sacri auditorii 19) ordine, ut undique et ipsa connumeretur administrationibus, quae a nobis adinventae sunt et ad honestiorem repositae figuram. Erunt enim et ipsi maiores et priore digniores, et facile nobis ad maiores causas ministrabunt. Minime enim in parvo consistere magnam et a praecedentibus nos dictum est, et apud nos ipsos in ipsis valet et approbatum est rebus. Subiicietur igitur et descriptio huic legi, declarans quid quidem accipiet a fisco tam is, qui cingulum reget, quam assessor

1) τε καὶ Hal. — 2) παραλήψεται om. Cod. — 3) BK.; imponat — titulos om. Cod. — 4) BK.; comprehendens Cod. — 5) BK.; subi. in titulo Cod. — 6) BK.; sicut Cod. — 7) BK.; si om. Cod. — 8) BK.; ab om. Cod. — 9) BK. ed. ster.; qua (om. quum) Cod. — 10) BK.; alia Cod. — 11) BK.; ne om. Cod. — 12) BK.; ut

Cod. — 13) BK.; aliis h. nominibus atque rebus Cod. — 14) BK.; aversantes Cod. — 15) BK.; provinciam Cod. — 16) BK.; expectabiles Cod. — 17) BK. ed. ster.; qui Cod. — 18) BK.; fuerit a Cod. — 19) BK.; deducere secretarii Cod.

σύμβολα. §. 1. Ο δὲ τρόπος, καθ' ὃν ἄρξει, κἀνταῦθα μὲν ἐν βραχεὶ διηγόρεται, φανερός δὲ αὐτῷ κατὰ τὸν νόμον γενήσεται τοῦ περὶ πασῶν τῶν ἄρχῶν ἐν κοινῷ γραφέντος, καὶ παρὰ τῶν βασιλικῶν ἡμῶν παραγγελημάτων, ἅπερ αὐτῷ δώσομεν, ὅτι καὶ τὰ τῆς ἀρχῆς διδοίμεν σύμβολα, καὶ τὸν ὄρκον ἀπαιτοίμεν, τοῦτον δὲ τὸν ¹⁾ κατὰ τὸν νόμον τὸν ἡμέτερον γεγραμμένον.

Ἐπίλογος.

Ταῦτα τὸν νυν ἅπαντα ἢ σὴ ὑπεροχὴ γινώσκουσα ²⁾, τοσαύτας τε αὐτῇ τὰς ³⁾ σιτήσεις ἐπιδιδότω, οἷτω τε αὐτὴν ἰσῶν σεμνὴν γενομένην, ὡς πολλοῖς εὐκότως ἐσεσθαι περισπούδαστον τῇ τοῦ νῦν αὐτῇ δοθέντος παρ' ἡμῶν ἀνθους τε καὶ ἀξιώματος ἐπιθυμῆα. Dat. XV. Kal. August. Constantin. Belisario V. C. Cons. [535.]

assessor et officium eius, quid autem dans cinguli percipiet codicillos. §. 1. Modus autem, secundum quem praesidebit, et hic quidem breviter designatus est, manifestus autem ei et ex lege fiet, quae de omnibus administrationibus ⁴⁾ in commune conscripta ⁵⁾ est, et ex imperialibus nostris mandatis, quae ei dabimus, quando et cinguli dederimus codicillos eius, et iusiurandum exegerimus hoc, quod secundum legem nostram ⁶⁾ conscriptum est.

Epilogus. Haec omnia celsitudo tua cognoscens et tantas ei annonas praebet ⁷⁾, et sic esse noverit honestam factam, ut plurimum rite sit studiosa nunc ei dati a nobis flosis dignitatisque concupiscentia. Dat. XV. ⁸⁾ Kal. Aug. Constantinopoli, Belisario V. C. Cons. [535.]

§. 1. Modus vero, quo magistratum geret, breviter quidem et hic explicatus est, verum etiam manifestus fiet ex lege de omnibus magistratibus in commune scripta, et ex imperialibus nostris mandatis, quae illi dabimus, quum magistratus symbola in eum conferemus, atque iusiurandum lege nostra scriptum exigemus.

Epilogus.

Haec igitur omnia excellentia tua cognoscens, et ita venerandum esse esse sciat, ut a multis desiderio pulchritudinis et dignitatis a nobis illi datae merito exspectatur.

¹⁾ Bas.; τοῦτο δὲ τὸ Serimg.; τοῦτο δὲ Hal. — ²⁾ μαρτυρούσα Hal. — ³⁾ τὰς om. Hal. — ⁴⁾ Bk.; ut add. Cod. — ⁵⁾ Bk.; conscriptum Cod. — ⁶⁾ Bk.; legem nostram om. Cod. — ⁷⁾ Bk.; praebere Cod. — ⁸⁾ XVII. Bk.; cf. Biener l. c. p. 512.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ Χ. ^{α)}

Περὶ τοῦ ἀνθυπάρχου Καππαδοκίας.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννη, τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπαρχῷ τῶν ἱερῶν πραιτωρῶν τὸ δευτέρον, ἀπὸ ὑπᾶτων καὶ πατρικῶν.

Προοίμιον.

Πόσον ¹⁾ ἐστὶ τὸ Καππαδόκων ὄνομα τε καὶ ἔθνος, καὶ ὅπως τὴν ἀρχὴν, ἵνα κτηθείη, τὰ πράγματα παρέσχε Ρωμαῖοις, οἱ τῆς ἀρχαίας πολυμαθείας οὐκ ἠγνοῦσαν ἔρασταί. τοῦ τε γὰρ Πόντου σχεδὸν παντὸς ἔξῃχε, καὶ ἄνδρες ὀνομασιότατοι τε καὶ φρονιῖδος ἄξιοι Ρωμαῖοις γεγόμενοι μεγάλας ²⁾ ἐκεῖθεν ἠνθῆσαν ³⁾. γῆ τε αἰτοῖς ἐστὶ πολλή τε καὶ θανναστή, καὶ οὕτως ἀρῆσασα τῇ βασιλείᾳ, ὡς καὶ ἀρχὴν ἐπιστήσαι ταῖς ἐκείσε ⁴⁾ κτήσεσιν ἴδιαν, τῆς πολιτικῆς ἀρχῆς οὐκ ἐλάττω, μάλλον μὲν οὖν καὶ μείζω ἀνθρω-

Novella XXX.

DE PROCONSULE CAPPADOCIAE.

Idem Imperator Iohanni, sacro Praetorio iterum Praefecto gloriosissimo, Exconsuli et Patricio.

Praefatio.

Quantum sit Cappadocum nomen et quanta gens, quantumque negotii initio fecerit Romanis, antequam sub potestatem redigeretur, veteris eruditionis studiosi non ignorant. Nam toti fere Ponto imperavit, et celeberrimi viri, quique Romanis laude digni videbantur, admodum ibi floruerunt; amplam quoque et mirabilem regionem habet, quaeque Imperatori ita placuit, ut possessionibus, quas ibi habet, proprium magistratus civili imperio non minorem, sed potius maiorem proponeret. Populosissima enim est, et maximam urbem continet

CONST. XXX.

DE PROCONSULE CAPPADOCIAE.

Imp. Iustinianus A. Iohanni Pf. P.

Praefatio. Quantum sit Cappadocum ⁵⁾ nomen et gens, et quo modo principio, ut acquireretur, causas praebuit Romanis, antiquae multiscientiae ⁶⁾ non ignoraverunt amatores. Ponto namque paece omni praecerat, et viri nominatissimi ⁷⁾ et sollicitudine digni Romanis facti magna ibi ⁸⁾ floruerunt. Terrarum eis est ⁹⁾ plurima et mirabilis, et ita placens imperio, ut et administrationem statueret illic possessionibus propriam,

¹⁾ Hal. et Serimg. — Bas. Fl. 16.; cf. Psell. p. 19. — Iulian. Const. 22. — Fersionem antiquum ex Cod. Findob. restituit Bk.

²⁾ Ὀπόσον Hal. — ³⁾ μεγάλης Hal., Vet. Int. — ⁴⁾ ἠρῆθησαν Hal. — ⁵⁾ ἐκεῖθεν Hal. — ⁶⁾ Bk.; Cappadocum Cod. — ⁷⁾ Bk.; multe scientie Cod. — ⁸⁾ Bk.; utriusque nominatissimi Cod. — ⁹⁾ Bk.; tamen Cod. — ¹⁰⁾ Bk.; est om. Cod.

ανθρωποπατῆ τε γὰρ καθέστηκε, καὶ πόλιν τε παρέχεινι μεγάλην, τὴν τοῦ φιλιππίου Καίσαρος ἡμῖν ἑπινοήσαντος, τοῦ δοντος ἀρχὴν ἀγαθὴν τῆ καὶ ἡμῶν μακαρίας, δὲ ὄν ἐν ἅπασιν τοῖς τῆς γῆς ἔθνεσιν ἀνομοστατοτάτων ἐστὶ τὸ τοῦ Καίσαρος ὄνομα, καὶ ὅτι ἡμεῖς ἀπὸ ἄλλου πινός τῶν τῆς βασιλείας συμβόλων σεμνυνόμεθα.

Κεφ. α΄.

Ταύτην δὲ τὴν χώραν ἀρχὴν παραδεδοῦσθαι μικρῶ σφόδρα ἡμῖν ἔβαν τῶν προσηκόντων ἀνάξιον, ἄλλως τε καὶ στασιάζουσαν αὐτὴν αἰετὸς πρὸς τὴν ἐφραστῶσαν τοῖς ἡμετέροις οἰκοῖς θεωροῦμεν ἀρχὴν. καὶ ταμιακὴν ἔστιν αὐτῆς¹⁾, ἐλευθερικὴν δὲ καλοῦσι θάττονον, καὶ μὴ μὲν ἔστιν ἡ πόλις τῷ περιβόλῳ, διπλῆ δὲ ταῖς γνώμαις, ὥστε καὶ στάσεων ἀφορμαὶ καὶ διχονοίας, καὶ εἰ τι κακὸν ἀνθρώποις²⁾ ἐνοχλεῖ, παρὰ ταύτης ἐστὶν, ὥς γε οὐόμεθα, τῆς προφασεως. ἢ ἀνεκλότητες ἰσχυρὸν τε ἅμα καὶ ὁμόνοιαν τῷ πράγματι δώσομεν, ἧς οὐ ἴσχυοι ἂν οὐδὲν ἐν ἀνθρώποις γένοιτο κάλλιον. §. 1. Ταῖς μὲν οὖν ἄλλαις ἀρχαῖς, ὡς ἐναγχοῦς ἐν Πισιδίαις τε καὶ Λυκαῖαις καὶ Θρακίαις κατεστήσαμεν, ἐκ διπλῆς τινας συνόδου τὸ σχῆμα εἰ καὶ ἀδρόσιμα καθέστηκεν, ταύτην δὲ δὴ τὴν Καππαδοκίαν³⁾ μίξουσι κατακοσμησάμενοι βουλόμενοι σχῆματι, τριπλῆν ἐπιπέθεμεν τὴν ἐξουσίαν αὐτῇ. ὁ γὰρ κατὰ ταύτην τὴν ἀρχὴν ἡγήσεται μὲν τοῦ νόμου καὶ τῆς πολιτικῆς ἀπάσης τάξεως, ἡγήσεται δὲ καὶ τῶν στρατιωτικῶν, τῶν τε ἐπὶ τῆς ἐρημότητος χώρας, τῶν τε ἐν ταῖς ἄλλαις ἐπαρχίαις τῆς Ποντικῆς διοικήσεως ἰδρυμένων, ἐν αἷς τὰ ταμιακὰ χωρία καθέστηκεν, ὥστε ἂν εἰ στρατιωτικὸς αὐτόθεν ἐπιπλάσῃ ἀρχὴν. Δώσομεν δὲ αὐτῷ καὶ τῶν ταμιακῶν ἀρχῶν ἀνθρώπων, καὶ πάντες, ὅποσοι τῆς πρώτης κομητιανῆς εἰσι τάξεως (συμμάριοι εἰ φαμέν, καὶ εἰ τε τοιοῦτον ἔτιρόν ἐστι), κατακοσμοῦνται τούτων. Καὶ τριαδικὸν ἐστὶ τὸ σχῆμα τὸ συνάγον αὐτῷ τὴν ἀρχὴν. ὁ γὰρ αἰτὸς πολιτικὸς τε ἐστὶ ἀρχὴν, καὶ στρατιωτικὸς, καὶ τῶν ταμιακῶν ἡγήσεται πραγμάτων, ἰπουροῦσθαι ἑκατέρως αὐτῷ τάξεως, τῆς τε κομητιανῆς, ἧπερ καὶ τὰ οἰκία πράξει καὶ οὐδὲν ἐπικοινωνήσει τῇ πολιτικῇ τάξει, τῆς τε τοῦ λαμπροτάτου τῆς ἐπαρχίας ἀρχοντος. πᾶσαν δὲ ἀνδραπατῆσαν γενέσθαι τε καὶ καλεῖσθαι βουλόμεθα, τῆς τάξεως μὲν μίαν ἐχούσης προσηγορίαν, τὴν τῆς ἀνδραπα-

continet carissimi nobis Caesaris nomen habentem, qui bonum initium monarchiae nostrae dedit, propter quem apud omnes terrae gentes celeberrimum est Caesaris nomen, et quo nos prae omnibus reliquis imperii signis gloriamur.

CAP. I.

Hanc sane regionem parvo tradere magistratui admodum nobis indecorum visum est, maxime quum eam semper adversus magistratum nostris domibus praefectum seditiones movere cernamus. Divisa quippe est civitas, cuius una pars tamiaca est, alteram eleticam appellant, et ambitu quidem una urbs est, sed voluntatibus duplex, unde seditionum et dissensionum occasiones, et si quid mali homines affligit, ex hac causa, ut putamus, venit; qua sublata robur simul et concordiam negotio dabimus, qua nihil unquam inter homines est pulchrius.

§. 1. Reliquorum igitur magistratum, quos nuper in Pisidia, Lycaonia et Thracia constituimus, forma et constitutio ex duarum rerum congressu facta est; hunc vero Cappadocum magistratum quum maiore imperio ornare velimus, triplicem illi potestatem concedimus. Nam hic magistratus praerit legibus et toti cohorti civili; praerit etiam militibus, tum illis, qui in dicta regione, tum qui in reliquis provinciis Ponticae dioecesis, in quibus tamiaca praedia sunt, collocati sunt, perinde ac si per se militaris esset magistratus. Permittimus etiam illi, ut tamiacis hominibus imperet, et omnes, quicunque veteris comitianaerum cohortis (summarii scilicet et si qui alii sunt), obedient illi. Ac triplex erit forma, ex qua magistratus ille constabit; nam et politicus, et militaris erit magistratus, et tamiacis praerit rebus, inserviente illi utraque cohorte, tum comitiana, quae et sua peraget, et nil commune habebit cum politica cohorte, tum et clarissimi provinciae praesidis. Totam vero proconsularis esse et appellari volumus; et cohors unam quidem habeat appellationem, proconsularis scilicet, sua tamen divisim faciat, tum quae olim comitianaerum, quam quae antea civilis erant, ut civilis quidem curam gerat tributorum et civilium rerum, quas olim ad eam pertinuisse scimus, quae verò olim comitiana cohors vocabatur, praerit

propria, politicae³⁾ administrationis non minorem, magis autem etiam potiore. Populosa⁶⁾ enim consistit, et urbem praebet magnam amatissimi Caesaris nobis cognominem, qui⁷⁾ dedit principium bonum quae nostra est monarchia, per quem in omnibus terrae gentibus nominatissimum est Caesaris nomen, et quo⁸⁾ nos prae⁹⁾ alio quodam¹⁰⁾ imperialium signorum nobilitamur.

CAP. I. Hanc provinciam administrationi¹¹⁾ tradere parvae¹²⁾ satis nobis visum est eo, quod decet, indignum¹³⁾, proinde etiam tumultuantem eam semper¹⁴⁾ adversus institutam¹⁵⁾ nostris domibus videmus¹⁶⁾ administrationem. Et divisa quae civitatis¹⁷⁾ sunt, et aliquid quidem eius aerarii est, liberale autem vocant aliud, et una quidem est civitas muro, duplex autem voluntatibus, ut et seditionum occasiones, et ad malum homines sollicitari ea ex sit, ut putamus¹⁸⁾, occasione. Quam¹⁹⁾ perimentes fortitudinem simul et unanimi-tatem causae dabimus, qua²⁰⁾ nunquam nihil in hominibus fiet melius. §. 1. Aliis itaque administrationibus, quas nuper in Pisidiis, et Lycaonibus, et Thracibus constituimus, ex duplici quodam conventu signa et collectio consistit, hanc autem maiore ornari volentes signa, triplicem imponimus potestatem ei. Qui enim in hoc est singulo praerit quidem simul legi²¹⁾ et civili omni officio, praerit autem et militibus, et qui in memorata provincia, et qui in aliis regionibus Ponticae dioeceseos²²⁾ collocati sunt, in quibus aerarii praedia consistunt, ac si militaris hoc ipso esset²³⁾ index. Dabimus autem ei et aerarii praeesse hominibus, et omnes, quae triplex erit quoddam schema colligens ei singulam; ipse namque civilis index erit, et militaris, et aerarii praerit rebus, ministrante utroque ei officio, et comitiano²⁶⁾, quod etiam propria aget et minime communi-cabit

¹⁾ τὸ μέγιστον Hal.; τι delendum esse censet Homb. — ²⁾ ἀπὸ πάντων Hal. — ³⁾ ἀνθρώπων Hal. — ⁴⁾ δὴ τὴν Καππαδοκίαν, om. Hal., Vet. Int. — ⁵⁾ Bk.; ponticae Cod. — ⁶⁾ Bk.; Populosa Cod. — ⁷⁾ Bk.; quod Cod. — ⁸⁾ Bk.; est qui Cod. — ⁹⁾ Bk.; pro Cod. — ¹⁰⁾ Bk.; quodam Cod. — ¹¹⁾ Bk.; administrationi om. Cod. — ¹²⁾ Bk.; traditam parva Cod. — ¹³⁾ Bk.; visa est quoniam decet degere Cod. — ¹⁴⁾ Bk.; et add. Cod. — ¹⁵⁾ Bk.; in-

stitiam Cod. — ¹⁶⁾ videremus Cod., Bk. — ¹⁷⁾ Bk.; diversa quae civitati Cod. — ¹⁸⁾ Bk.; sit utamur Cod. — ¹⁹⁾ Bk.; quoniam Cod. — ²⁰⁾ quoniam Cod., Bk. — ²¹⁾ Bk.; legi om. Cod. — ²²⁾ Bk.; reg. et ponticeris eos Cod. — ²³⁾ Bk.; esse Cod. — ²⁴⁾ Cod.; et om. Bk. — ²⁵⁾ Bk.; ei om. Cod. — ²⁶⁾ Bk.; communitio Cod.

ἀνδυπατιανῆς φαιμέν, τὰ μέντοι οὐκ εἶτα διορηθῆναι
πραγμάτων, τῆς τε πρώτης κομητιανῆς, τῆς τε πρώτης
πολιτικῆς, ὥστε τὴν μὲν πολιτικὴν ἐπιμελεῖσθαι τῶν
δημοσίων τε καὶ πολιτικῶν, ὅσα εἰς αὐτὴν ἀνήκειν
ἄνωθεν ἴσμεν, τὴν δὲ πρώτην κομητιανὴν τάξιν
ἐφεισάναί τῃ τῶν βασιλικῶν πραγμάτων διοικήσει,
καὶ τὴν εἰσπραξὶν ποιεῖσθαι, καθ' ὅπερ νῦν ὑψηγ-
σόμεθα σχῆμα.

Κ ε φ. β'.

Τὸ μὲν γὰρ τῶν ἐπιτροπῶν καὶ τῶν τρακτευτῶν
ἄνομα οὐδὲ εἶναι παντελῶς βουλομένα, πρὸς τὰ
ἐμπροσθεν βλέποντες παραδείγματα, καὶ τὴν πολλὴν
αἰτῶν ἐπιρροίαν. ἦν τοῖς ἀθλοῖς ἐπὶ τὸν συντελεσθῆναι.
Ὀνομαζομένη δὲ βουλομένα καὶ οὐκ ἕκαστην
κινδύου τῆς ὅλης κομητιανῆς τάξεως καὶ τῶν δεκα-
τριῶν τῶν πρωτεύοντων, οὓς δὴ μαγίστρας πρώτους
καὶ δευτέρους καλοῦσιν, ἑτέρους τοὺς μετ' αὐτοὺς
εὐθὺς παρονομομένους δεκατριῶν, ἕνα, ὡς εἰρηται,
καὶ οὐκ ἕκαστην. τοὺς τοὺς δὲ δὴ τοὺς μετὰ τοὺς
πρωτέρους δεκατριῶν ποιεῖσθαι τὴν εἰσπραξὶν, καὶ
περισώζειν τὰ οὐκ εἶτα τῶν δημοσίων¹⁾, προνοεῖν δὲ
καὶ τῆς ἀπαθείας τῶν συντελεσθῆναι, ἐφ' ᾧ παρὰ μηδε-
νός αὐτοὺς μηδεμίαν ὑφίστασθαι βλάβην²⁾, γινώ-
σκοτας, ὡς ἡ ἐντεῦθεν ἐπιγινόμενη ζημία τοῖς
ὑποτελεσθῆναι πολλῶ πλεον τὴν αὐτῶν³⁾ ὑφεται περιου-
σίαν, οἷα καὶ τοῦ κινδύου ἐπ' αὐτοὺς φερομένου
πάσης τῆς δημοσίας εἰσπραξίας. Μηδ' οὐτιοῦν δὲ
παροῦσιν παντελῶς μηδὲ τοὺς πρώην καλουμένους
πρωτοὺς καὶ τοὺς δευτέρους μαγίστρας, μήτε τοὺς
μετ' αὐτοὺς νῦν δεκατριῶν, οὓς εἰσπραξίαν τὴν
ἀνωθεν τῶν δημοσίων ποιεῖσθαι, μήτε ἄλλον μηδένα
τῶν τῆς κομητιανῆς τάξεως τῷ καιρῷ περι-
βλέπτω ἀνδυπατῶ ἢ προφάσει ὀνομασίας, ἢ ἑτέρας
ὕλας ἢ ποτε αἰτίας, μόνον ἀνὰ quinquaginta solidorum⁴⁾
παρ' ἑκάστου τῶν δεκατριῶν πρακτικῶν τοῖς προτε-
ροις τρισεκαδέκα μαγίστροις παρεχομένων.

Κ ε φ. γ'.

Αὐτοὺς μέντοι τοὺς ἀπαιτητὰς μηδ' οὐτιοῦν
κομίζεσθαι πλεον παρὰ τῶν γεωργῶν ἢ τῶν ὄλων
ὑπομενόντων δι' αὐτῶν τὴν εἰσπραξίαν, πλὴν τῶν
περιεχο-

cabit civili officio, et clarissimi⁵⁾ provinciae iudicis. Vero⁶⁾ in totum proconsularem fieri et⁷⁾ vocari vo-
lunt, officio quidem unam habente⁸⁾ appellationem (proconsularem vero⁹⁾ dicimus), quae vero propria sunt
divise agente, et quod pridem comitianum¹⁰⁾, et quod civile pridem, ut civile¹¹⁾ quidem¹²⁾ diligentiam
adhibeat¹³⁾ fiscalium et civilium, quaecumque eidem¹⁴⁾ competere olim avimus, pridem vero comitianum
officium¹⁵⁾ commune sit¹⁶⁾, imperialium rerum gubernationi¹⁷⁾ et exactionem faciat¹⁸⁾ secundum quod nunc
explanavimus schema.

CAP. II. Tutorum enim¹⁹⁾ et tractenturam²⁰⁾ nomen neque esse penitus volumus, ad prisca re-
spicientes exempla et plurimam eorum calumniam, quam miseris inferebant²¹⁾ collatoribus. Nominari²²⁾
autem volumus, ²³⁾ per domum ²⁴⁾ unamquamque periculo totius comitiani officii et tredecim priorum, quos
scilicet magistros primos et secundos vocant, alios post illos continuo respondentes tredecim, unum²⁵⁾,
sicut dictum est, per domum unamquamque, hos²⁶⁾ autem, qui post priores tredecim sunt, facere exactionem,
et salvare quae²⁷⁾ eius sunt fisco, providere autem et²⁸⁾ securitati collatorum, quatenus a nullo ullam
sustineant laesionem, scientes, quia hinc accedens²⁹⁾ damnum collatoribus multo amplius eorum respiciet facul-
tatem, utpote³⁰⁾ etiam³¹⁾ periculo in eos³²⁾ inferendo totius fiscalis³³⁾ exactionis; sibi autem praebere
penitus neque eos, qui dudum priores vocabantur et secundi³⁴⁾ magistri, neque post eos tredecim, quos sancivi-
mus exactionem fiscalium celebrare, neque alium comitiani officii³⁵⁾ per tempus spectabili proconsuli occa-
sione denominationis aut alterius cuiuslibet causae³⁶⁾, tantum quinquagenis solidis ab unoquoque tredecim
exactorum prioribus tredecim magistris praebendis.

CAP. III. Ipsos autem exactores nihil accipere amplius a colonis aut omnino a sustinentibus per eos
exactio-

1) τῶν δημοσίων Hal. — 2) μηδεμίαν ὑφίστα-
σθαι βλάβην Hal. — 3) ταυτῶν Hal. — 4) μόνων
(μόνον Bas.) ἀνὰ πενήκοντα νομισμάτων χρυσοῦ
Hal., Bas. — 5) Bk.; clarissime Cod. — 6) Cod.;
Omnem vero Bk. — 7) Bk.; proconsularium et Cod. —
8) Bk.; quoddam uno habentem Cod. — 9) Bk.; pro-
consulari vero Cod. — 10) Bk.; agente quod et pr.
comitiano Cod. — 11) Bk.; civilem Cod. — 12) Bk.; et
add. Cod. — 13) Bk.; adhibere Cod. — 14) Bk.; eadem
Cod. — 15) Bk.; officio Cod. — 16) Bk.; esse Cod. —

administrationi rerum imperialium, et exactionem faciat
eo, quem nunc exponemus, modo

CAP. II.

Epitroporum enim et tractenturam nomen ne esse
quidem volumus, respicientes ad vetera exempla et
multas iniurias, quas miseris subditis intulerunt. Per
singulas vero domus periculo comitiane cohortis et
tredecim primarium, quos magistros primos et secun-
dos vocant, alios tredecim statim post illos eligendos
nominari volumus, unum, ut dictum est, in unaquaque
domo. Hi vero post priores illos tredecim exactionem
faciant, et fisco quae illius sunt servant; prospiciant
quoque subditorum tranquillitati, ut illi a nemine
dammum patiantur, ac sciant, damnum subditis inde
illatum eo magis ad ipsorum spectaturum esse patri-
monium, quum et periculum omnis publicae exactionis
ad ipsos pertineat. Nihil vero prorsus neque illi, qui
ante vocabantur primi et secundi magistri, nec trede-
cim illi, qui post ipsos nunc sunt, quos tributa exigere
sancivimus, neque alius quisquam ex cohorte comitiana
spectabili proconsuli, qui eo tempore erit, vel pro no-
minatione, vel alia quacumque ex causa praestent, sed
quinquaginta solum solidi ab unoquoque tredecim illo-
rum exactorum prioribus tredecim magistris prae-
beantur.

CAP. III.

Ipsi vero exactores non plus ab agricolis aut de-
nique iis, qui per eos exactionem patiantur, accipiant,
quam quae formis Nicetae magnificae memoriae con-
tinentur

17) Bk.; gubernationis Cod. — 18) Bk.; facere Cod. —
19) Bk.; enim om. Cod. — 20) Bk.; ceteraturam Cod. —
21) Bk.; inferebat Cod. — 22) Bk.; nomina Cod. —
23) Bk. ed. ster.; qui add. Cod. — 24) Bk.; domum
om. Cod. — 25) Bk.; unum om. Cod. — 26) Bk. ed.
ster.; hoc Cod. — 27) Bk.; quae om. Cod. — 28) Bk.;
ex Cod. — 29) Cod.; accidens Bk. — 30) Bk.; ut patet
Cod. — 31) Bk.; a add. Cod. — 32) Bk.; per. eis in
eis Cod. — 33) Bk.; facultatis Cod. — 34) Bk.; secundum
Cod. — 35) Bk.; quo add. Cod. — 36) Bk.; causa Cod.

περιεχομένων τοῖς τύποις Νικητοῦ τοῦ τῆς μεγαλοπρεποῦς μνήμης καὶ ἀφορισθέντων τοῖς ἀπαιτηταῖς. μὴ δυναμένων αὐτῶν πλάτειν ὀνόματα, καὶ ὑπὲρ τῶν ὀνομάτων τούτων ἐπάγειν ζημίαις ἀσπαστικῶν τε ἔνεκεν, ἢ τρακτευτικῶν¹⁾, ἢ ἑτέρας οὐλοσθήποτε προφάσεως, εἴτε εἰς οὐλοσθῆναι τινα δῆθεν ἀναφερομένης, εἴτε εἰς οὐλοσθῆναι ἐπήρειαν. τούτων γὰρ πάντων ἐλευθέρους τοὺς ἡμετέρους ὑποτελεῖς φυλάττειν βουλόμεθα. μάλιστα γὰρ αὐτοὺς ἐλευθεροῦμεν τοῦ ποικίλου τε καὶ ὀλοσθῆναι διασποῦ, ὃν τοῖς κατὰ καιρὸν παρεγγίοντες τρακτευτικαῖς ἡλαττοῦντο περὶ²⁾ τὸ δημόσιον, περὶ τὴν τὰς οὐλοσθῆναι ἀπογραφὰς³⁾, ἄλλα καὶ εἰ τις τύπος ἦν βουλόμενος παρεγγίονταί τῃς τρακτευτικαῖς ἢ μακρὰ συνθήκῃ, καὶ ταύτην ἀναρροῦμεν. αὐτὸ γὰρ δὴ τὸ τοῦ τρακτευτικῶν περιελάττειν ὄνομα καὶ πᾶν τὸ εἰς αὐτὸν ἀνήγον ἐκείτως συναγαφόμενα, ταύτην ἰδικῆν φιλοτιμίαν τοῖς ἡμετέροις ὑποτελεῖαι δίδόντες. εἰ δὲ τις διαβῆσκει τὸν πρακτοῦσαν ἑτερόν τι λαβεῖν παρὰ τὰ διορισμένα τοῦ τύπου Νικητοῦ τοῦ μακαριωτάτου (ταῦτα γὰρ μόνον κομισσάσθαι συγχωροῦμεν αὐτοῖς), ἴστω καὶ τῆς στρατείας καὶ τῆς ἀξίας καὶ οὐσίας ἐκπεσοῦμενος τῆς αὐτοῦ.

Κεφ. δ'.

Ἐπειδὴ δὲ εἰκόσ ἐστιν ἐν τοῖς δέκα καὶ τρισὶν πράκτοροι (δίοτι⁴⁾ κατὰ βαθμὸν εἰς ταύτην προίεναί τῆν ταῖσιν αὐτοῖς θεσπιζόμεν) οὐκ εἶναι πρὸς τὸ πρῶγμα ἐπιτηδεῖον, μένειν μὲν αὐτῷ καὶ οὕτως τὴν ἐκ τοῦ βαθμοῦ πρόσδοτον συγχωροῦμεν, θεσπιζόμεν δὲ τοὺς δεκατριῶς τους προτέρους⁵⁾ μαγιστέρας καὶ πρὸς γε τοὺς μετ' αὐτοὺς ἑτερόν τινα βοηθὸν αὐτῷ παρενομομαζίν κινδύνῳ οὐκ εἶναι καὶ τῶν ὄντων αὐτοῖς πραγμάτων, ὅς τῷ πρῶγματι χρῆσεται προσκρόντως, ὥστε μῆτε τὸ δημόσιον ἀδικεῖσθαι διὰ τὴν ἀσθένειαν τῆν ἐκείνου, μῆτε ἐκείνου ἐκλιπτεῖν τῆς ἐκ τοῦ χρόνου καὶ τοῦ βαθμοῦ παραμυθίας, δηλαδὴ κινδύνῳ τῶν δεκατριῶν μαγιστέρων καὶ τῶν ἄλλων τῶν μετ' αὐτοὺς τῆς τοῦ βοηθοῦ τοῦ μὴ πρὸς τοῦτο ἐπιτηδεῖου προσβολῆς γινομένης, ὡς εἰρηται. Καὶ μεγάλην ἡμῖν τῶν τῶν δημοσίων πράκτορας δεήσει χάριν ἐρολογεῖν, ἀπαλλάττουσιν αὐτοὺς τῶν πολλῶν ἐκείνων ζημιῶν, ὡς ἐμπροσθεν τοῖς μαγιστέροις παρέσχον,

exactionem, nisi quod⁶⁾ continetur formis Nicetae magnificae memoriae et quae definita sunt exactoribus; non valentibus eis fingere nomina et pro nominibus⁷⁾ istis inferre damna aspasticorum⁸⁾ causa aut tractatorum aut alterius cuiuslibet occasionis, sive quae⁹⁾ ad consuetudinem aliquam elata, sive ad quamcumque calamitiam; his enim omnibus liberos nostros subiectos servari volumus. Maxime namque eos liberamus quare¹⁰⁾, quod per tempus praebentes¹¹⁾ tractatus minuebantur¹²⁾ et¹³⁾ circa fiscum et circa propria¹⁴⁾ pabula, sed vel si qua forma fuit volens praebere¹⁵⁾ aliquid tractatae vel longa consuetudo, etiam hanc auferimus. Tollentes enim ipsam tractatae¹⁶⁾ nomen et omne¹⁷⁾, quod in eam¹⁸⁾ competit, rite simul auferimus, hanc specialem munificentiam nostris colatoribus dantes. Si quis autem praesumerit¹⁹⁾ exactorum aliud quidquam accipere, citra quae definita sunt forma Nicetae beatissimi (ea²⁰⁾ enim sola accipere permittimus eis), sciat et militia et substantia casurum sua²¹⁾.

CAP. IV. Quia vero possibile est inter²²⁾ decem exactores, quoniam per gradum ad hoc accedere officium eos²³⁾ sancimus²⁴⁾, non esse ad causam opportunum, manere quidem ei etiam sic ex gradu provenientem sinimus, sancimus autem decem priores magistrorum nec non sequentes alium quempiam adiutorem et denominare²⁵⁾ periculo proprio et²⁶⁾ existentium eis rerum, qui causa utatur competenter, ut nec publico nocentur propter inuolentiam illius, neque cadat temporis²⁷⁾ gradusque solatio; periculo quippe decem magistrorum²⁸⁾ et aliorum, qui post eos sunt, adiutorem eius, qui non ad hoc opportunus est, ordinatione faciendus, sicut dictum est. Et magnam²⁹⁾ nobis fiscalium exactores debent gratiam profiteri, liberantibus eos plurimis illis damnis, quae³⁰⁾ prius magistris praebebant et per tempus spectabili comiti et eius officio.

P R I P T E R

¹⁾ ἀσπαστικῶν τε ἔνεκεν οὐ τρακτευτικῶν Cod. — ²⁾ ἀσπαστικῶν Cod. Flor.; ζημίαις ἀσπαστικῶν τε ἔνεκεν, ἢ τρακτευτικῶν Hal.; ἀσπαστικῶν ἔνεκεν ἢ τοῖς τρακτευτικῶν Hal. in nota recogn. op.; ἀσπαστικῶν τε ἔνεκεν ἢ τρακτευτικῶν Bas. (Cod. Coisl.) — ³⁾ ὃν παρεγγίοντο τοῖς πρακτ. δὲ περὶ Hal. — ⁴⁾ ἀποτοφίας Bas., Vet. Lat. — ⁵⁾ ἐπειδὴ Hal., Bas. — ⁶⁾ Hal., Bas.; προίενας Scring. — ⁷⁾ Bk.; erit quoniam Cod. — ⁸⁾ Bk.; omnibus Cod. — ⁹⁾ Bk. ed. ster.; salvationum Bk. — ¹⁰⁾ Bk.; quia Cod. — ¹¹⁾ Bk.; liberos honore Cod. — ¹²⁾ Bk.; praebere Cod. — ¹³⁾ Bk. ed. ster.; minuere

tinentur et exactoribus assignata sunt. Neque illi nomina fingant, et per nomina illa damna inferant vel aspasticorum, vel tractatorum gratia, vel alia quacumque de causa, quae vel ad consuetudinem quandam spectet, vel ad quamcumque laesionem referatur. Nam subditos nostros ab his omnibus immunes servari volumus, maxime vero eos a malo et pernicioso tributo liberamus, quod tractatoribus, qui quocumque tempore sunt, pendentes in eas redacti sunt angustias, ut neque quod ad publica tributa neque quod ad suas proprias descriptiones, idonei essent. Sed et si quaedam sit sanctio, quae iubeat praebere aliquid tractatoribus aut longa consuetudo, etiam hanc tollimus. Nam quum ipsum tractatoris nomen tollamus, etiam omne, quod ad eum pertinet, merito simul tollimus, speciali hac liberalitate erga subditos nostros utentes. Si vero quis ex tractatoribus aliud quid praeter ea, quae forma beatissimi Nicetae definita sunt, accipere ausus fuerit (quae sola ipsi accipere permittimus), sciat, se et militiam, et dignitatem, et patrimonium suum amissurum esse.

CAP. IV.

Quoniam vero fieri potest, ut inter decem exactores (quare ut gradatim ad hunc ordinem perveniant sancimus) aliquis ad hoc negotium idoneus non sit, permittimus quidem, ut sic quoque reditus illius gradus illi maneat, sancimus vero, ut decem priores magistris, et praeterea illi, qui post eos sunt, alium quemdam illi adiutorem suo et rerum suarum periculo nominent, qui ut decet negotium gerat, ut nec fuscus propter illius infirmitatem iniuria afficiatur, nec ille solatio, quod ex tempore et gradu habet, excidat, periculo scilicet decem magistrorum, et reliquorum, qui post eos sunt, adiutorem illius, qui non idoneus est, creatione, ut dictum est, facienda. Et tributorum exactores magnam gratiam nobis habere oportebit, qui eos a multis illis damnis, quae antea magistris, et spectabili pro tempore comiti, et cohorti eius faciebant, liberaverimus. Propterea enim eos ab his omnibus liberavimus, ut neque ipsi subditos iniuria afficiant, neque

Cod. — ¹³⁾ Bk. ed. ster.; quod Bk. — ¹⁴⁾ Bk. ed. ster.; propria faciunt Bk. — ¹⁵⁾ Bk.; praebere Cod. — ¹⁶⁾ vel — tractatae om. Cod. — ¹⁷⁾ Bk.; omen Cod. — ¹⁸⁾ eis Cod., Bk. — ¹⁹⁾ Bk.; presumpsit Cod. — ²⁰⁾ Bk.; ea om. Cod. — ²¹⁾ Bk.; suam Cod. — ²²⁾ Bk.; est vero in Cod. — ²³⁾ Bk.; eum Cod. — ²⁴⁾ Bk. ed. ster.; sancimus Bk. — ²⁵⁾ Bk.; denominare Cod. — ²⁶⁾ Bk.; et om. Cod. — ²⁷⁾ temporibus Cod., Bk. — ²⁸⁾ Bk.; magistrorum Cod. — ²⁹⁾ Bk.; magistri Cod. — ³⁰⁾ Bk.; damnis quas Cod.

σπον, καὶ τῷ κατὰ καιρὸν περιβλεπτῷ κόμητι, καὶ τῇ αὐτοῦ τάξει. διὰ τοῦτο δὲ αὐτοὺς τοῦτων ἀπάντων ἡλευθερώσαμεν, ἵνα μηδὲ αὐτοὶ τοὺς ὑποτελεῖς ἀδικοῦεν, μηδὲ τὰς προφάσεις ἐκείνας, ἅς εἰς ἐπιθροειαν ἐπιρουούτες, ἰστροῖτας τε καὶ ἕτερα βρομάζοντες, τὸν τῶν γεωργῶν καταλύουσι βίον, ἀλλὰ μόνοις ἀκούμενοι τοῖς παρεχόμενοις τοῖς ἐπιτρόποις κατὰ τὸν τύπον Νικητοῦ τοῦ τῆς λαμπρῆς μνήμης, τῶν ἄλλων ἀπάντων ἀπέχοντο.

Κε φ. ε΄.

Αὐτῷ δὲ τῷ περιβλεπτῷ ἀνθυπαίῳ ἀπάντων ὁμοίως, ἔσται φρονίς, εἴτε καθεστῆκοι τι πολιτικόν, εἴτε εἰς τὴν στρατιωτικὴν ἀρχὴν, εἴτε εἰς τὴν ταμειακὴν ἐξουσίαν βλέπον, καὶ οὐδενὸς ἀμελήσει τῶν πάντων, ἐπειδὴ καὶ μέγιστα τῶν ἄλλων ἀρχοντα δοῦναι τῷ τόπῳ βουλόμεθα. γενοισμένον γὰρ τοῖς παλαιῶν Ῥωμαίων ἐν τὰς ἐπαρχίας ἀποκληροῦν ἢ τοῖς γινομένοις ὑπάτοις, ἢ τοῖς ἀντ' ἐκείνων στελλομένοις, οὓς ἀνθυπαίους ἐκάλούν, διὰ τοῦτο καὶ τὴν Καππαδοκῶν ἀρχὴν ἀνθυπαίαν εἶναι βουλόμεθα, ἵμιν Ῥωμαῖοι πρότερον τὴν ἐν Ἀφρικῇ κατεκόσμου ἀρχὴν. ἦν ἡμεῖς νῦν τοσοῦτον ηὔξησαμεν, ὡς τὸν παραλαμβάνοντα ταύτην τοῖς ἐνδοξοτάτοις ὑπαρχοῖς τῶν ἐσῶν ἡμῶν συναριθμῆσαι πραιτωρίων. Καλεῖσθαι δὲ ὁ ταύτης ἡγούμενος τῇ πατρίῳ φωνῇ proconsul Iustinianus Cappadociae¹⁾, ὥστε καὶ τὸ τῆς ἀρχῆς ἔχειν ἴδιον, καὶ τὸν ἀρχηγῆτην συνονομαζέειν τῷ πράγματι. δεῖξαιτο γὰρ ἂν ὁ τῆς ἀρχῆς κρατῶν τὸ τοιοῦτον σχῆμα ὁδῶσι, ἐπεὶ καὶ πολλὴν ἔχει τὴν ἐξουσίαν, ἐκτεινομένην²⁾ προφάσει τῆς ταμειακῆς κτήσεως καὶ εἰς τοποῦς ἐτέρους, καὶ ὅλως ἔσται σεμνὴ τοσοῦτοις ἡρεστώσα πράγμασι τε καὶ ἀνθρώποις, καὶ διαθήσει γὰρ εὐκόλιον ἅπαντα, τῆς στρατιωτικῆς αὐτῷ παρατεγγυμένης ἰσχύος. τὰ μὲν οὖν πολιτικὰ πράξει κατὰ τοῦτο δὴ τὸ συνειδισμένον, τῶν στρατιωτῶν δὲ ἡγήσεται σφόδρα εὐκόλιως, οἷα καί τινων ὑποκεκλιμένων αὐτῷ.

§. 1. Προσεχέτω δὲ μάλιστα τὸν νοῦν τῆ τῶν ταμειακῶν διοικήσει πραγμάτων, ἅπερ εἰς οὕτω δεινὴν καὶ πανταχόθεν καταπληρωμένην ἐξωλλοθήσεται ἀπορίαν, ὡς μηδενὸς ἄξια σχεδὸν αὐτὰ καθεστάναι, τοσαῦτα γὰρ μεμαθηκῶμεν ἀμαρτάνεσθαι κατὰ τὴν χώραν, ὅσα μόλις ἀνθρὶ τῶν μεγίστων ἔσται πρὸς θεραπείαν εὐκόλι. οἱ γὰρ τὰς τῶν δυνατῶν ἐπι-

neque praetextus illi, quos ad vexationem excogitant, et introitus vel aliter appellant, agricolarum facultates exhauriant, sed ut iis solum contenti, quae secundum formam Nicetae illustris memoriae epitropis praebentur, a reliquis omnibus abstineant.

CAP. V.

Ipsa vero spectabilis proconsul omnium curam aequaliter gerat, sive civile quid est, sive ad militarem magistratum, sive ad potestatem tamiacam spectat, neque quidquam omnium negligat, quoniam maiorem reliquis magistratum huic loco dare volumus. Quum enim Romanis in more fuerit provincias vel consulis, vel his, qui eorum loco mittuntur, quos proconsules vocabant, distribvere, propterea et Cappadocum magistratum proconsulatum esse volumus, quo Romani olim in Africa imperium suum ornarunt; quem nos nunc adeo auximus, ut qui eum suscipit gloriosissimis sacro nostro praetorio praefectis adnumeretur. Et qui huic praest patriam lingua proconsul Iustinianus Cappadociae vocetur, ut tam id, quod proprium est magistratus, habeat, quam cognomine revera appareat eum esse archegetem. Is enim, qui magistratum huic gerit, hanc dignitatem libenter suscipiet, quo magnam potestatem habet propter tamiacam possessionem etiam ad alia loca extensam; erit quoque summe venerandus, quum tot rebus et hominibus praesit, et facilius omnia disponet, quum militare robur ei iunctum sit. Civilia igitur more solito expedit, militibus vero magna cum aequitate imperabit, quum et isti ei subdicantur.

§. 1. Animum vero imprimis ad tamiacarum rerum administrationem advertat, quae in tam gravem difficultatem delapsae sunt iniquitate foceratorum, ut nullo fere pretio dignae sint. Accipimus enim talia committi in provincia, quae vix maximus vir sanare facile possit. Nam qui potentium possessiones administrant, sed iam vel dicere erubescimus, quanta cum absur-

Propter hoc enim eos his omnibus liberavimus, ut nec ipsi subiectis noceant⁴⁾, nec occasiones illae⁵⁾, quas ad calumniam excogitabant, introitus⁶⁾ et alia denominantes, agricolarum destruant vitam, sed solis contenti, quae praebentur exactoribus⁷⁾ secundum formam Nicetae clarae memoriae, aliis omnibus abstineant.

CAP. V. Ipsi quoque spectabilis proconsuli similiter omnium erit cura, sive sit aliquid civile, sive ad militarem administrationem, sive ad aerarii potestatem respiciens⁸⁾, et nullius negligat omnium, quoniam et maiorem aliorum iudicem⁹⁾ dare loco¹⁰⁾ volumus. Quum enim solitum fuerit antiquitus Romanis provincias assignare aut factis consulibus, aut pro illis missis, quos proconsules vocabant, propterea et Cappadocum¹¹⁾ magistratum proconsularem esse volumus, quo Romani prius in Africa¹²⁾ cingulum ornaverunt. Quem nos nunc tantum¹³⁾ auximus, ut accipiens eum gloriosissimis praefectis sacrorum nostrorum praetoriorum¹⁴⁾ connumeretur¹⁵⁾, voceturque huius rector patria voce¹⁶⁾ proconsul Iustinianus Cappadociae, ut et magistratus habeat quod suum est, et qui praesidet cingulo connumeretur causae. Suscipiet enim qui cingulum obtinet talem habitum facile; nam et plurimam habet¹⁷⁾ potestatem extensam¹⁸⁾ occasione aerariae possessionis¹⁹⁾ et ad loca alia, et omnino erit decora tantis praesidens rebus et hominibus, et²⁰⁾ disponet facilius omnia, militari sibi conveniente virtute. Civilia²¹⁾ siquidem agat secundum consuetudinem²²⁾, militaribus autem²³⁾ praerit facile, imputa et illis subiacentibus ei. §. 1. Intendat itaque maxime in²⁴⁾ aerariarum gubernationem²⁵⁾ causarum, quae in tam²⁶⁾ pessimam et nudique canponatam²⁷⁾ dilapsae sunt carentiam²⁸⁾, ut nullo dignae paene consistant²⁹⁾. Tanta namque didicimus delinqui in provincia, quanta vix viro maximo³⁰⁾ erant

¹⁾ ἦν om. Hal., Bas. (Cod. Coisl.) — ²⁾ proconsul Iust. Capp. om. Hal. — ³⁾ καὶ ἐκτεινομένην Hal. — ⁴⁾ Bk.; subiecti nocentur Cod. — ⁵⁾ Bk. ed. ster.; illas Bk. — ⁶⁾ Bk.; introitus Cod. — ⁷⁾ Bk.; exactorum Cod. — ⁸⁾ Bk.; respicientes Cod. — ⁹⁾ Cod.; iudicium Bk. — ¹⁰⁾ locum Cod., Bk. — ¹¹⁾ Bk.; Cappadocorum Cod. et sic infra. — ¹²⁾ Bk.; in africanis Cod. — ¹³⁾ nos non tantum Cod.; nos nunc in tantum Bk. — ¹⁴⁾ Bk.; pretorum Cod. — ¹⁵⁾ Bk.; connumerentur

Cod. — ¹⁶⁾ Bk.; vocet Cod. — ¹⁷⁾ Bk.; habent Cod. — ¹⁸⁾ Bk.; extensa Cod. — ¹⁹⁾ pensionis Cod., Bk. — ²⁰⁾ Bk.; et om. Cod. — ²¹⁾ Bk.; imilia Cod. — ²²⁾ Bk.; consuetudine Cod. — ²³⁾ militaribus aut Cod.; militibus autem Bk. — ²⁴⁾ Bk.; inter Cod. — ²⁵⁾ Bk.; gubernationi Cod. — ²⁶⁾ Bk.; intra Cod. — ²⁷⁾ Bk.; cauponata Cod. — ²⁸⁾ Bk.; incrementum Cod. — ²⁹⁾ Bk.; pena consistat Cod. — ³⁰⁾ Bk.; maxime Cod.

τροπεύοντες ¹⁾ κτήσις, ἀλλ' ἦδη καὶ ἐρυθριῶμεν εἰπεῖν. μεθ' ὅσης αἰώνιας τῆς ἀτοπίας, καὶ ὡς δορυφόροι τε αὐτοῖς θεραπεύουσι, καὶ πλῆθος ἀνθρώπων οὐ φοροτῶν ²⁾ ἀκολουθεῖ, καὶ ληστεύουσιν ἑπαντες ἀναίδως, καὶ θανατούμεν, ὅπως ἄχρῳ νῦν τὸ κατ' ἐκείνην ὑπήκουον ἐξήρχεσαν ἀδικουμένον, τοιγαροῦν ἡμέρας ἐκάστης εὐχομένοις ³⁾ τε ἡμῖν καὶ τὰ κοινὰ πράττουσι πλῆθος πρόξειαι Καππαδόκων ἀδικουμένων, καὶ πολλοὶ μὲν ἐν αὐτοῖς ἱερεῖς, γυναῖκες δὲ ὡς πλείσται, καὶ πάντες ὀδύρονται, καὶ τὴν τῶν οὐκείων ἀφαιροῦσι αἰτιῶνται πραγμάτων, ἐπεὶ μήτις ἐστὶ συνέγγυς ὁ τὰ τοιαῦτα κολύειν ἰσχύων. ἡ ταμειακὴ δὲ κτήσις ἦδη σχεδὸν ἰδιωτικῆ γέγονεν ἅλη, διασπασμένη τε καὶ ἀρπαζομένη σὺν αἰταις ταῖς τῶν Ἰππων ἀγέλαις, ἀντιφθειγγομένου παντελῶς οὐδενός, ἀλλὰ τοῦ στόματος αὐτοῖς ἐμφραστομένου χρυσοῦ.

Κεφ. ε'.

Διὰ ταῦτα τοίνυν ἕνα τῶν ἡμῖν γνωριωτάτων ἐπιστήσαι τῇ χώρᾳ ταύτῃ βουλόμεθα, ὃς δὴ ταύτης τῆς τροπῆς ἡγήσεται τάδεως, μόνος ἐν αὐτῇ τὴν ἅλην περιφέρειαν ἀρχὴν τε καὶ ἐξουσίαν, καὶ χροῦμενος μὲν τοῖς παρασήμοις τῆς πολιτικῆς ἀρχῆς, σκήμα τε ἐξ ἀργύρου καὶ πέλεκυ καὶ ῥάβδους ἔχων, καὶ ὅσα σημεῖα καθέστηκιν ἀρχαία τοῦ νομοῦ. ἐπειταῖε δὲ καὶ τοῖς στρατιωταῖς, καὶ ἐπιμελήσεται τῶν ταμειακῶν πόρων, ὥστε φοιτῆν αὐτοῖς ἀνελλιπῶς ἀπάσῃς ταῖς ἐπὶ τούτῳ τεταγμέναις ἀρχαῖς, καὶ πολλῶ μᾶλλον εἰς τὰ ἡμέτερα βασιλεία, καθάπερ καὶ νῦν προσερχοῦνται προφάσει τῶν τε εἰς ἡμᾶς κομιζομένων, τῶν τε εἰς τὴν θεοιότην καὶ εὐσεβειότην αὐγοῦστην, τὴν ἡμετέραν συμβίον, ἐν τε χρυσοῦ καὶ ἰσθῆτι, οὐδὲν γὰρ ἐκεῖθεν ἐλαττωθῆναι βουλόμεθα. §. 1. Οὐ μὴν κατὰ τὸ τοιοῦτον δεῖσθαι σκῆμα, καθάπερ μέχρι νῦν, ἐκ τε κλοπῶν καὶ τῆς τῶν ὑποτελῶν ἐπιχειρίας καὶ δόσεως ὀνόματι (ταῦτα γὰρ ἄπαντα καὶ μισοῦμεν, καὶ τῆς ἡμετέρας ἐκβάλλουσι πολιτείας), ἀλλ' ἐξ αἰτιῶν δικαίων τε καὶ νομίμων, ἃς καὶ ὑποτεθῆναι τῷδε τῷ θεῷ ἡμῶν παρεκελευσάμεθα νόμῳ, ὥστε ταύτας κομιζομένων τῶν κατὰ καιρὸν ἔχοντα τὴν ἀρχὴν εἰσφέρειν, ὡς ἴσθεται, τὰς quinquaginta τοῦ χρυσοῦ λίτρας τῆ θεοιότητι αὐγοῦστη, τῇ ἡμετέρᾳ συμβίῳ. τὴν γὰρ ἀρχὴν

absurditate oberrant, et tanquam satellites illis inserviunt, et multitudo hominum non ferenda eos comitatur, omnesque sine pudore latrocinantur, ac miramur, quomodo subditi adhuc iniuriis illis ferendis pares fuerint. Quotidie igitur rem facientes nos divinam et publica negotia tractantes multi nos adeunt Cappadoces iniuriis oppressi, et inter eos multi sacerdotes, plurimae vero mulieres sunt, omnesque lamentantur et res suas ablatas esse queruntur, quoniam nemo in propinquo est, qui ea prohibere possit. Tamiaca vero possessio iam fere tota privata facta est, distracta et cum ipsis equorum gregibus direpta, nec quisquam contradicit, sed os ipsorum auro occlusum est.

CAP. VI.

Propterea igitur unum ex iis, qui nobis notissimi sunt, huic regioni praeficere volumus, qui triplici huic cohorti praesit, et solus omnem in se magistratum omnemque potestatem circumferat, et insignibus imperii civilis utatur, curram ex argento factum et securim et virgas habens, et quaecunque vetera signa legitima sunt. Imperabit quoque militibus, et curam geret reddituum tamiacorum, ut integri ad omnes magistratus ad hoc constitutos et, quod caput est, ad nostrum palatium perveniant, quemadmodum et nunc perveniunt occasione eorum, quae tam ad nos, quam ad sacratissimam et piissimam Augustam, coniugem nostram, in auro et veste perferuntur; nihil enim inde deminui volumus.

§. 1. Non tamen eo modo, quo adhuc, ex furtis et vexatione subditorum atque largitionis nomine praebentur (haec enim omnia odio habemus et e republica nostra eicimus), sed ex iustis et legitimis causis, quas etiam sacrae huic legi subici iussimus, ut is, qui magistratum hoc tempore gerit, illas percipiens, quinquaginta auri libras sacratissimae Augustae, coniugi nostrae, ut dictum est, praestet. Magistratum enim gratis constituimus, et ut creatio eius sine dono fiat, sancimus, neque quisquam erit, qui pro ea quid capiet. §. 2.

ad sanationem facilia. Potentiam enim conductores possessionum, sed iam erubescimus dicere, cum quanta capiamur absurditate, et quia clientes eis observant ⁴⁾, et multitudo hominum importabilis sequitur, et latrocinantur universi impudenter, et miramur, quomodo hactenus illic subiecti duraverunt oppressi. Igitur ⁵⁾ diebus singulis orantibus nobis et communia agentibus ⁶⁾ multitudo adit Cappadocum iniustitiam passorum ⁷⁾, et plurimam quidem inter eos sacerdotes, mulieres autem multas, et omnes ingenuoscentes, et suarum ablationem accensantes rerum, quia nullus est iuxta, qui talia prohibere ⁸⁾ valeat. Aerarii vero possessio paene privata facta est tota, dilacerata ⁹⁾ atque direpta cum ipsis equorum gregibus, contradicente ¹⁰⁾ penitus nullo, sed ore eis obstruso auro.

CAP. VI. Propterea igitur unum nobis notissimorum praeponere provinciae huic volumus, qui huic triplici praeserit officio ¹¹⁾, solus in se totum circumferens magistratum et potestatem, utens ¹²⁾ quidem iugis ¹³⁾ civilis administrationis, carpentamque ex argento et ¹⁴⁾ proximam seu securem et ¹⁵⁾ fascas habens, et quaecunque signa sunt antiqua ¹⁶⁾ legis. Imperabit autem et militibus, et diligentiam habebit aerariorum quaestuum, ut accedant indeficienter ad omnes super hoc statutas administrationes et multo magis ad nostra ¹⁷⁾ regalia, sicut et nunc accedunt occasione et eorum, quae ad nos deferuntur, et quae ad sacratissimam et piissimam Augustam, nostram coniugem, in auro ¹⁸⁾ et veste; minime enim inde minui volumus. §. 1. Non tamen secundum hoc dari schema ¹⁹⁾, sicut hactenus, ex telonum et subtelonum ²⁰⁾ calumnia et suffragii nomine (haec enim ²¹⁾ omnia et odimus et a nostra expellimus republica), sed ex causis iustis et legitimis, quas etiam subdi huic nostrae sacrae praecipimus legi, ut has accipiens qui per tempus habet administrationem inferat, sicut dictum est, quinquaginta libras auri sacratissimae Augustae, nostrae coniugi. Administrationem enim

¹⁾ ἐπιτηρόμενους Hal. — ²⁾ Hal., Bas., Vet. Int.; φουρητῶν Scrimg. — ³⁾ Scrimg., Bas., Vet. Int.; ἀσχολευμένοις Hal. — ⁴⁾ Nonne praestat: eos observant est eis observant. — ⁵⁾ Bk.; Igitur om. Cod. — ⁶⁾ Bk.; comm. sunt gentibus Cod. — ⁷⁾ Bk.; possessorum Cod. — ⁸⁾ Bk.; prohiberet Cod. — ⁹⁾ Bk.; dilacerata Cod. — ¹⁰⁾ Bk.; omne dicente Cod. — ¹¹⁾ Bk.;

huic volumus officio Cod. — ¹²⁾ Bk.; ut est Cod. — ¹³⁾ Bk.; causis Cod. — ¹⁴⁾ Bk.; et om. Cod. — ¹⁵⁾ Bk.; ut Cod. — ¹⁶⁾ antiquae Cod. — ¹⁷⁾ Bk.; nostram Cod. — ¹⁸⁾ Bk.; autem add. Cod. — ¹⁹⁾ Bk.; et add. Cod. — ²⁰⁾ Cod.; ex furtis et subditorum Bk. — ²¹⁾ Bk.; enim om. Cod.

ἀρχὴν προῖκα καθιστώμεν ἡμεῖς, καὶ ἀδωροτά-
τας ¹⁾ τὰς χειροτονίας ἐπ' αὐτῇ τίθεμεν. καὶ ἔσται
παντελῶς οὐδὲ εἰς, ὅς ὑπὲρ ταύτης τι λήψεται.
§. 2. Ἀλλὰ καὶ αἰτίσιν αὐτῶ μὲν ἄχοι χρυσίου
λιτρῶν viginti ²⁾ δίδομεν, καθὼς ὑποτίθεται, τῷ
δὲ αὐτοῦ παρέδρω ἄχοι χρυσίου λιτρῶν δύο παρ-
έχομεν. λήψεται δὲ καὶ ἡ τάξις ἑκατέρω τὸ παρὰ
τοῦ δημοσίου μέχοι νῦν χορηγοῦμενον καὶ οὐδὲν
παντελῶς ³⁾ ἐλαττούμενον. οὐδὲ γὰρ κατὰ τι τὴν
ἀρχὴν ταύτην ἐλαττούμεν, καὶ μάλιστα τοῦ ἐνδοξο-
τατου τούτου πραιποσίτου τῶν θείων ἡμῶν κοιτώ-
νων. μένειν γὰρ ἐπὶ Καππαδοκίᾳ καὶ αὐτὴν καὶ
τὴν ὑπ' αὐτὴν τῶν καθωσιωμένων παλατιῶνων σχολῆν
ἐπὶ τῆς ὁμοίας ἐξουσίας τε καὶ τάξεως καὶ ταυτοῦ
σχηματος θεοσιζόμεν, οὐδὲν μέντοι παντελῶς ἐντε-
θεν κομιζομένην οὔτε λόγῳ συνηθειῶν, οὔτε ἀνό-
νων, οὔτε ἐν χρυσίῳ, οὔτε ἐν ἐσθῆτι, οὔτε ἐν ἐτέ-
ροις εἰδέσιν, οὔτε παρὰ τοῦ κατὰ καιρὸν ἀνθυπάτου,
οὔτε παρὰ τῆς αὐτοῦ τάξεως. οὐ γὰρ ἂν ἄλλως τὸ
καθαρόν φυλαχθεῖη. ὑπὸ μίαν γὰρ τὸ πρᾶγμα
συνάγομεν ἐπὶ τῆς χώρας ἀρχὴν, ἵνα μὴ τῷ δι-
εσπᾶσθαι χωλεῖη.

Κεφ. ζ.

Πρόνοικον τοίνυν καὶ αὐτὸς ὁ παρ' ἡμῶν σελ-
λόμενος θῆσεται πολλὴν τῆς ταμειακῆς κτήσεως, καὶ
ὑψεται τὸ παρααιρεθὲν τῆς ταμειακῆς γῆς καὶ μάτην
ὑψ' εἶόνων κατεχόμενον εἴτε ἐν νομαῖς, εἴτε ἐν
ἄρρωσίμοις, εἴτε ἐν οἰνοφύτοις τόποις, εἴτε ἐν χωράοις,
εἴτε ἐν οἴκοις, καὶ ἐκδικήσει τῷ πράγματι τὴν ἀρ-
χίσταν γῆν, οὐδεμίᾳς ἀντιτιθήμενης αὐτῷ χρυσίας
παραγραφῆς. οὐ γὰρ ἂν τις ἀντιθεῖη τοιοῦτό τι
τῷ δημοσίῳ, οὐδὲ πρὸς κέρδος πράττειν, οὐδὲ ἵνα
τὴν οὐσίαν αὐξήσῃεν τὴν αὐτοῦ. τοῦτο γὰρ ἐλάτ-
τωσις μᾶλλον ἢ περ αὐξήσις ἐστὶ, τὸ χειρὶ ῥηπώσαις
χρῶμενον οἰεσθαι τι κερδαίνειν, ἕπερ ὑπερον ἀπο-
τίσει σὺν ἀσεβείᾳ τε καὶ ἀσχύρῃ πολλαπλάσιον.
§. 1. Ἀλλὰ καὶ τὴν πόλιν διαφυλάξει παντοίως
ἐπιτρόχον, καὶ στάσιν οὐ συγχωρήσει λυμηνεσθαι
τῷ πολιτεύματι. τοὺς δημοσίους τε φόρους ἀγού-
πῳς καὶ μετὰ δικαιοσύνης εἰσπράξει, οὐδὲν τῶν
καὶ ἐκείνους ἀμελῶν, οὐδὲ συγχωρῶν ἢ τὸ δημο-
σίον ἢ τοὺς ἰδιώτας κατὰ τι περὶ τὰ οἰκεία ζη-
μιούσθαι, οἷα τὴν κατὰ πάντων ἐξουσίαν ἔχων, εἴτε
στρατιῶται, εἴτε σκρινιάριοι τῶν τε ἐνδοξοτάτων
ὑπάρχων τῶν τε ἀνδρειοτάτων εἴεν στρατηγῶν, εἴτε
πολι-

§. 2. Sed et annonam illi quidem ad viginti
auri libras damus, sicuti subicitur; assessori vero eius
auri libras duas praebemus; utraque vero cohors id,
quod a fisco adhuc erogatum est, accipiet nullo modo
imminuendum. Nulla enim in re hunc magistratum
imminuimus, atque multo etiam minus gloriosissimum
praepositum sacri nostri cubiculi. Sancimus enim, ut
et ipse, et quae sub ipso est devotissimorum palatinorum
schola in simili potestate, ordine et eadem figura
in Cappadocia maneat, quae tamen nihil omnino ne-
que consuetudinum, neque annonarum nomine accipiat
nec in auro, nec in argento, nec in aliis speciebus,
nec a proconsule, qui est, nec a cohorte eius; aliter
enim puritas non servaretur. Res enim illius provin-
ciae sub unum magistratum deducimus, ne dum dis-
trahitur laudicet.

CAP. VII.

Tamiacae igitur possessionis magnam quoque cu-
ram geret is, qui a nobis mittitur, et videbit, quid a
tamiaca terra ablatum sit et temere ab aliis detineat-
ur, sive pasua sunt, sive arva, sive vineae, sive praedi-
a, sive domus, atque ei vetus solum vindicabit, nulla
ipsi longi temporis praescriptione opponenda. Neque
enim tale quid fisco opponat, neque lucri causa id
agens, neque ut bona sua augeat; deminutio enim
potius est, quam augmentum, si quis sordidis manibus
utens se lucrari quid putet, quod deinde multifariam
cum impietate et pudore reddendum erit.

§. 1. Sed et urbem ab omni prorsus perturba-
tione liberam servabit, nec permittet, ut seditio aliqua
republicam affligat. Tributa quoque publica vigilan-
ter et iuste exiget, nihil quod ad ea pertinet ne-
gligens, nec permittens, ut aut fisco, aut privati in
rebus suis quid damni patiantur, quippe quum in
omnia potestatem habeat, sive milites, sive scriniarii
sint gloriosissimorum praefectorum, vel fortissimorum
ducum, sive civilem cohortem, sive cingulum tamiacae
habeant.

enim et gratis constituimus nos et sine suffragio ordinationes ⁴⁾ in ea ponimus, et erit omnino nullus, qui pro
ea quidquam accipiet. §. 2. Sed etiam annonam ei quidem usque ad auri libras XX, damus, sicut subie-
ctum est, eius autem assessori usque ad auri libras duas praebemus; accipiet autem et officium utramque,
quod ⁵⁾ a fisco hactenus erogabatur, in nullo penitus imminutum ⁶⁾. Neque enim secundum aliquid administra-
tionem hanc imminuimus, et maxime gloriosissimi praepositi ⁷⁾ sacrorum nostrorum cubiculorum. Manere enim
in Cappadocia et ipsam et ⁸⁾ eam, quae sub ea est ⁹⁾ devotissimorum palatinorum scholam ¹⁰⁾, in ¹¹⁾ simili
potestate et ordine et ipso schemate sancimus, nihil tamen penitus hinc accipientem neque titulo consuetudi-
num nec annonarum ¹²⁾ neque in auro, neque in veste, neque in aliis speciebus, neque a ¹³⁾ temporal proconsule,
neque ab eius officio. Non enim aliter custodietur puritas; sub una ¹⁴⁾ namque administratione causam collige-
mus in provincia, ne dilacerata claudicet ¹⁵⁾.

CAP. VII. Providentiam igitur et ipse, qui a nobis dirigitur, ponet multam aerarii possessionum, et
inspiciet quod ablatum est ex aerarii terra aut frustra ab aliis detinetur sive in pascuus, sive in arationibus ¹⁶⁾,
sive in vinealibus locis, sive in praediis, sive in domibus, et vindicet ¹⁷⁾ rei antiquam terram, nulla obicienda
ei temporali praescriptione. Non enim aliquis obliciet tale aliquid fisco; neque ad lucrum agens, neque ut substantiam
augeat suam; hoc enim deminutio potius, quam augmentum est, quum manibus sordidus utens putat aliquid lucrari,
quod postea reddet ¹⁸⁾ cum impietate ¹⁹⁾ et confusione multiplex. §. 1. Sed et civitatem servabit sine omni tu-
multo, et seditio non permittet depopulari republicam, fiscaliaque ²⁰⁾ tributa vigilanter et ²¹⁾ cum iustitia
exiget, nec in illis negligens, neque permittens aut publicum aut privatos in aliquo circa propria ²²⁾ laedi,
utputa super omnes potestatem habens, sive milites, sive scriniarii gloriosissimorum praefectorum aut fortissi-
morum

¹⁾ Hal.; ἀδωροτάτον Serimg.; ἀδωροτάτα Bas. — ²⁾ Bk.; neque — annonarum om. Cod. — ³⁾ BE; in Cod. — ⁴⁾ Bk.; ima Cod. — ⁵⁾ Bk.; ut dilaverit claudimus Cod. — ⁶⁾ Bk.; irrationabilibus Cod. — ⁷⁾ Bk.; videlicet Cod. — ⁸⁾ Bk. ed. ster.; restat Cod. — ⁹⁾ Bk.; pietate Cod. — ¹⁰⁾ et add. Cod., Bk. — ¹¹⁾ et om. Cod. Bk. — ¹²⁾ aliqua Cod., Bk. — ¹³⁾ Hal.; Fet. Int.; i Hal., sed in notis recogn. op.: x; η Bas. — ¹⁴⁾ οὐδένα παντελῶς τρώπον Hal., Bas. — ¹⁵⁾ Bk.; ordinis Cod. — ¹⁶⁾ Bk.; verum quidquid Cod. — ¹⁷⁾ Bk.; imminuto Cod. — ¹⁸⁾ Bk.; praepositis Cod. — ¹⁹⁾ Bk.; et om. Cod. — ²⁰⁾ Bk.; ea est om. Cod. — ²¹⁾ scholas Cod., Bk. — ²²⁾ Bk.; in om. Cod. —

πολιτικὴν ἔχουσαν τάξιν, εἴτε ταμειακὴν ζώνην, εἴτε ἐπὶ μειζόνων, εἴτε ἐπὶ ἐλατιόνων ἀξιοματίων ἰσὺς¹⁾, εἴτε ἐν ἱεροῦσι τελοῖεν, εἰς γὰρ οὗτος ἅσασιν ἄρχων ἐπιστήσεται, τῆς τε αὐτοῦ²⁾ αὐτοῦ δόξης, τῶν τε ἡμετέρων νόμων, τῶν τε θεῶν πρὸ πάντων μνημημένος, ὃς τοὺς μὲν δημοσίου φόρου διὰ τῆς ἀνθυπαιτανῆς τάξεως ἀνελλιπῶς εἰσπράττεισθαι φροντιεῖ, τοὺς δὲ ταμειακοὺς πόρους διὰ τῶν ὑποκειμένων³⁾ ἐκείνων πρῶτον τῷ θρόνῳ προσώπων εἰσώσει, καὶ τοῖς ἕξ ἔθους προσαίτορμένους παρά τῶν ἐνδοξοτάτων πραιποσίτων τῶν θεῶν ἡμῶν προσέχων κοιτῶνων. μὴ θυραμένον τῶν κατὰ καιρὸν ἐκπεπομένων κανονικαρίων παρά τοῦ ἐνδοξοτάτου πραιποσίτου μέχρι ὀβολοῦ γούν ἐνὸς κομίζεσθαι τι ἢ ὑνόματι συνηθειῶν, ἢ ἑτέρας τῆς οἰασοῦν αἰτίας παρά τοῦ κατὰ καιρὸν σαυμαρίου, ἢ τῶν τὰς δημοσίας εἰσπράξεις ποιουμένων, ἢ τοῦ περιβλέπτου ἀνθυπάτου, ἢ τῆς τάξεως τῆς αὐτοῦ, ἢ τῶν καλουμένων κατασκευαστῶν, ἢ πραιποσίτου, ἢ ἑτέρου οἰουδῆποτε προσώπου ἀνήκοντος τῇ θεῶν ἡμῶν περιουσίᾳ. τῷ στρατιωτικῷ⁴⁾ δὲ ἑκάτερα τῶν φροντιδῶν τούτων βοηθήσει, πείθει τε τοὺς τῶν θυναίων δορυφόρους, καὶ οὐ συγχωρήσει τὰ χωρία πορθεῖσθαι καὶ ληστεύεσθαι. οὐδὲ αὐτὸς περιελεύσεται ταῦτα, καθάπερ οἱ πρῶτον ἑσίοιεν κόμητες. οὐ μὴν οὐδὲ τοποτηρητὰς ἐκπέμψει, ἀλλὰ τοῖς τῶν τόπων ἐκδοκίς καὶ τοῖς ἐκ τῆς αὐτοῦ τάξεως πρὸς ὑπουργίαν χρῆσεται.

§. 2. Εἰ δὲ που καὶ στρατιωτῶν αὐτῷ δεήσει, τοὺς ἐκ τῶν τόπων, ἐν οἷς ἡ χρεῖα καλεῖ, βοηθεῖν προστάξει, καὶ οὗτοι διαπάναις οὐκείως πάντα πράξουσι, καὶ οὐδὲν⁵⁾ ζημιώσουσι τοὺς ὑπάρχοντες, οὐδὲ καταλαλώσουσι⁶⁾ πρῶτα. ἀλλ' αὐτοὺς τε τούτων ἡγξεται, χαώμενος διαπάναις οὐκείως, ἔνθα ἂν εἴη, ἂν εἰ πρὸς ἑτέραν αὐτῶν προσταζόμενον ἔλθῃεν χώραν, ὅ τε πάρεδρος αὐτοῦ, καὶ ἡ λοιπὴ θρασειὰ ἀνθυπαιτανῶν τε καὶ στρατιωτῶν, καὶ εἰ τε τούτοις ἄλλαν οὐκείων τε καὶ ἐν ὑποζυγίῳ ἔπειτα, ἀνάγκη ἔχοντων, καθάπερ εἰπόντες ἐφθήμεν, τῶν στρατιωτῶν, καὶ εἰ τινες κατὰ τοὺς τόπους ἔχουσι, σχολαρίου τυχόν ἢ δομῆστικοι, τοῖς ἐπιτάγμασι πείθεσθαι τοῖς αὐτοῦ, τὸν ἐπὶ τῇ ζώνῃ καὶ τῇ περιουσίᾳ κίνδυνον εὐλαβοῦμενοι. δίδωμεν γὰρ αὐτῷ παρθησίαν καὶ ταύτης αὐτοῦς ἀφαιρεῖσθαι, εἰ μὴ τοῖς ἐπὶ αὐτοῦ προσταττομένοις ὑπουργοῖεν, διότι βουλόμενα τὸν τῶν ἀρχῶν ἔχοντα ταυτην φοβερόν τε

habeant, sive in maioribus, sive in minoribus dignitatibus positi sint, sive inter sacerdotes numerentur. Unicus enim hic magistratus omnibus praeerit, propriae famae, nostrarumque legum, et ante omnia dei memor, qui et tributa publica per proconsularem cohortem sine mora inferri curabit, tamiacos vero redditus per personas illi sedi ante subditas importabit, attendens etiam ad ea, quae ex consuetudine a gloriosissimis praepositis sacri nostri cubiculi praecipuntur. Canonicarii vero, qui pro tempore a gloriosissimo praeposito emittuntur, ne unum quidem obolum accipiant aut consuetudinum nomine, aut alia quacunque de causa a summario, qui eo tempore est, vel illis, qui publicas exactiones faciunt, vel spectabili proconsule, vel cohorte eius, vel katasecuastis, qui vocantur, vel praeposito, vel alia quacunque persona ad sacrum nostrum patrimonium pertinent. Exercitu vero utramque curam allevabit, satellites potentium compescet, nec permittet, ut praedia vastentur et spolientur; nec ipse ea invadat, ut veteres comites solebant, neque vero vicarios emittet, sed locorum defensoribus, et illorum ministerio, qui ex sua sunt cohorte, utetur.

§. 2. Si vero et militibus alicubi opus erit, eos, qui in locis illis sunt, ubi necessitas postulat, optulari iubebit. Atque hi suis sumptibus omnia peragent, nec ulla in re subditos damno afficient, nec gratis sumptus facient; sed tam ipse his abstinebit, propriis sumptibus, ubicunque fuerit, vivens, etsi ad aliam provinciam cum venire iubeamus, quam assessor eius et reliquum ministerium proconsularium atque militum, etsi servi aliqui aut iumenta hos omnes sequantur, quum milites, sicuti diximus, necesse habeant, et si qui in locis illis sunt, scholarii aut domestici, praeceptis eius obtemperare, periculum cinguli et facultatum metuentes. Damus enim illi potestatem etiam haec illis auferendis, nisi iussa eius exsequantur, quia illum, qui magistratum hunc gerit, subditis metuendum et venerabilem esse volumus. Etenim sive miles, sive proconsularis, sive scholarius, sive domesticus occasione mandatorum eius subditum nostrum laeserit, hoc eum ex annonis eius proprio

moram sint magistrorum militum, sive civilem habeant ordinem, sive aerarii cingulum⁷⁾, sive maioribus, sive minoribus dignitatibus sint, sive inter sacerdotes ministrent. Unus enim iste omnibus iudex praepositus erit⁸⁾, tam saae gloriae, quam nostrarum legum et⁹⁾ dei prae omnibus memor. Hic itaque publicas functiones per¹⁰⁾ proconsulare officium indeficienter inferri¹¹⁾ curabit, aerarii vero quaestus per subiectas dudum illi sedi personas offeret¹²⁾, et eis, qui ex consuetudine mittuntur, a gloriosissimis praepositis sacrorum nostrorum intendens cubicolorum, non valentibus per tempus directis canonicariis a gloriosissimo¹³⁾ praeposito usque¹⁴⁾ obolum unum accipere aliquid aut nomine consuetudinibus¹⁵⁾, aut alterius cuiuslibet causae a temporali summarie¹⁶⁾, aut publicas exactiones facientibus, aut spectabili proconsule, aut¹⁷⁾ officio eius, aut hi, qui vocantur instructores, aut praeposito¹⁸⁾, aut alia quacunque persona competente sacrae nostrae substantiae. Militaris autem manus utriusque¹⁹⁾ curae eorum auxiliabitur, removebitque²⁰⁾ potentibus obsecundantes²¹⁾, et non sinet praedia devastari et latrocinii affici²²⁾, neque ipse²³⁾ circumibit ea, sicut pridem faciebant comites. Sed neque loci servatores destinabit, sed²⁴⁾ locorum defensoribus et qui ex eius officio sunt ad ministerium²⁵⁾ utetur. §. 2. Si vero alicubi etiam militibus egeat, ex locis, in²⁶⁾ quibus causa²⁷⁾ vocat, adinvare praecipiat, et isti impensis²⁸⁾ propriis omnia agant, et nihil damnificent subiectos, neque expendant aliquid gratis. Sed et ipse his abstinebit, utens sumptibus²⁹⁾ propriis, ubicunque fuerit, vel si ad³⁰⁾ aliam eum praecipiamus venire provinciam, et assessor eius et reliquum ministerium eius proconsularium³¹⁾ et militum, et si quod³²⁾ talia omnia servitium aut in iumentis sequitur³³⁾; necessitatem habentibus, sicut praediximus, militibus et si qui per loca habitant, scholarii forsitan aut domestici, praeceptis obedire eius, in cingulo

1) εἰς Hal. — 2) τῆς δὲ αὐτῆς Hal. — 3) ὑποκειμένων Hal.; κεκλιμένων Bas. — 4) τὸ στρατιωτικόν Bas., Fet. Int. — 5) οὐδὲ Hal. — 6) τι add. Bas., Fet. Int. — 7) Bk.; cingulo Cod. — 8) erit om. Cod.; sit Bk. — 9) Bk.; vel Cod. — 10) Bk.; pro Cod. — 11) Bk. ed. ster.; inferre Bk. — 12) Bk.; offert Cod. — 13) Bk.; tanto necessariis glor. Cod. — 14) Cod.; usque ad Bk. — 15) Bk.; consuetudini Cod. — 16) Bk.; summariorum Cod. — 17) Bk.; aut om. Cod. — 18) Bk.;

praepositos Cod. — 19) Bk.; ut cunque Cod. — 20) Bk.; removeque Cod. — 21) Bk. ed. ster.; obsecundantur Bk. — 22) Bk. ed. ster.; officii Cod. — 23) Bk.; tempus Cod. — 24) Bk.; sed om. Cod. — 25) Bk.; officio Cod. — 26) Bk.; in om. Cod. — 27) Bk.; causam Cod. — 28) Bk. ed. ster.; imperiis Bk. — 29) Bk.; subditibus Cod. — 30) Bk.; ad om. Cod. — 31) Bk.; sularium Cod. — 32) Bk.; quo Cod. — 33) Bk.; requiritur Cod

τε καὶ ἀδύνατον τοῖς ὑπηκόοις καθεστῆναι. καὶ γὰρ εἴτε στρατιώτης, ἢ ἀνθυπαίος, ἢ σχολάριος, ἢ δομέστικος προφάσει τῶν ἐπιταγμάτων τῶν αὐτοῦ ζημιώσει τὸν ἡμέτερον ὑποτελῆ, τοῦτο προσήκον ἐστὶν αὐτὸν ἐκ τῶν ἐκείνου σιτήσεων οὐκ εὐκρινῶς λαβόντα θεραπεύσαι τὸν ἡδικημένον. οὐ συγχωρήσει τε παρτελῶς οὐδὲν οὐδὲ τῶν ἐντεῦθεν φοιτῶντων, ἀδικεῖν τοὺς ἡμετέρους ὑποτελεῖς. §. 3. Ἀλλὰ καὶ τῶν δημοσίων ἴππων δρόμον ἀνεπηρέαστον φυλάξει. οὐδὲν γὰρ ἐξαιρούμεν τῆς δικαιοδοσίας τῆς αὐτοῦ. Καὶ εἰ τις τῶν ἐξ οἰουδήποτε δικαστηρίου πρὸς τὴν χώραν φοιτῶντων ἀδικολῆ καὶ ὑπὲρ τὸ τεταγμένον ἀπαιτοῖ, τοῦτον μετελεύσειται.

Κεφ. η'.

Φροντιεὶ δὲ καὶ τῆς πόλεως, καὶ τῶν καλουμένων σιτανικῶν, καὶ τῶν ἔργων τῶν αὐτῆς, καὶ παρασκευάσει κατὰ τὸν ἡμέτερον νόμον συγγράφασθαι τοὺς λογισμούς, καὶ δαπανᾶσθαι καὶ τὰ ταμειακά καὶ πολιτικά. Καὶ εἰ τινα εὖροι τούτων τὸς συνήθειαι δῆθεν ἐμφανεῖς καθισιῶντων προστάσεις, ὅτι¹⁾ τις ἀφαιρεῖται τοῦ ὕδατος τοὺς ἄκτους, ἢ ὅπως τὰ περὶ τὸ τεῖχος διάκεινται, ἢ εἰ τινες εἰσὶ γέφυραι κατὰ τὴν χώραν, ὁδοὶ τε ὅσαι, καὶ εἰ τις ἄλλη τοιαύτη κατὰ τὸ πάλαι κακῶς πολιτευσάμενον καθέστηκε πρόφασις, καὶ τοῦτον ἀπελάσει²⁾ πάντως τῆς χώρας, οὐ συγχωρῶν αὐτῷ οὐδὲ ἐμφανῆ τοιαύτην καταστήσασθαι πρόσταξιν, οὐδὲ κερδοῦς τι παντελῶς ἐκείθεν λαβεῖν. εἰ γὰρ τινα συνίδοιμεν ἐποψίαν γενέσθαι, ταύτην ἡμεῖς θεῶν πραγματικῶν χρωμένοι τυπῶ πρὸς τὸν τὴν ἀρχὴν ἔχοντα ταύτην, καὶ τῷ αὐτῷ περὶ τούτων θρόνον κοινοῦμενοι, τὸ πρῶμα διαδήσομεν, ὥστε μηδὲν τὰς τοιαύτας ἀργυρολογίας βατιάς τε καὶ ἐπιδρόμουσιν ἁδελῶς γίνεσθαι. ὁ δὲ τὴν ἀρχὴν ἔχων μάλιστα μὲν ὀκνοῦν³⁾ πάντα κωλύσει. εἰ δὲ τινας καὶ σφοδροτέρου δεηθῆναι, μνηύσει τε πρὸς τὴν σὴν ὑπεροχὴν, πρὸς τε τὸν ἐνδοξότατον πραιποσίτον, πρὸς τε τοὺς ἄλλους πανευφήμους ἀρχοντας, οἷς τις ἐστὶ πρὸς τὸ πρῶμα μετουσία, πρὸς τε ἡμᾶς αὐτοὺς. ἡμεῖς τε αὐτῷ τὸ πρακτικὸν ὑψηλοῦμεθα. §. 1. Σανίδας δὲ ἀνατίθεσθαι κατὰ τὴν ἐπαρχίαν, ἢς ἄρχει, προσηγοῦσαν τινῶν ἐχούσας (ἐξηρημένης τῆς βασιλείας καὶ τοῦ ταμείου) κωλύσει τοσοῦτον, ὥστε καὶ δημοσίαν ποιεῖν τὴν οὐσίαν τῶν τοιοῦτο

proprio periculo accipere, et illi, qui laesus est, rescire convenit. Nulli vero plane, neque iis, qui hinc profisciscuntur, subditos nostros iniuria afficere permittet.

§. 3. Sed et cursum publicorum equorum illaevam conservabit; nihil enim ab eius iurisdictione excipimus. Et si quis ex iis, qui ex quocunque iudicio in provinciam veniunt, iniuste agat, et ultra id, quod constitutum est, exegerit, eum puniat.

CAP. VIII.

Curam vero civitatis quoque et sitonicorum, uti vocantur, operumque eius geret, ac efficiet, et secundum legem nostram rationes conficiantur, et tam tamquam quam civilia in iis consumantur. Et si quaedam inveniatur ex illis, qui consuetas illas iussiones exhibent, (quibus praecipitur) ut aquae ductus auferantur, vel (ut inquiratur) in quo statu sint muri, vel an pontes sint in provincia, quotque viae, vel si quae alia est causa ex iis, quae olim in pravo usu fuerant, hunc plane et provincia expellet, non permittens illi, neque ut illam iussionem exhibeat neque ut quidquam lucri inde accipiat. Nam si nobis visum fuerit, et inspecto quaedam fiat, eam rem, sacra pragmatica sanctione cum eo, qui magistratum hunc gerit, et cum sede tua communicantes, ipsi disponemus, ne facile quisquam vexetur consuetis illis pecuniae exactioibus et invasionibus. Is vero, qui magistratum gerit, pro se quidem maxime omnia prohibebit, verum ubi desideret qui maiore imperio eum adiuvet, excellentissimae tuae, et gloriosissimo praeposito, et reliquis celeberrimis magistratibus, ad quos ea res pertinet, insuper nobis ipsis indicium faciet, et nos ei quid faciendum sit explicabimus.

§. 1. Tabulas vero quorundam nomina (exceptis Imperatoris et aerarii) continentes in provincia, cui praees, affigere usque adeo prohibebit, ut et bona eorum, qui id facere audent, publicet, et manus illis abscidat.

gulo et substantia periculum formidantes. Damus enim ei⁴⁾ licentiam et hac⁵⁾ eos privare, nisi his, quae ab eo praecipuntur, obediant, eo quod volumus⁶⁾ hanc administrationem habentem terribilem et reverendam⁷⁾ subiectis consistere. Etenim si quis⁸⁾ miles, aut proconsularianus⁹⁾, aut scholaris, aut domesticus occasione praceptorum eius damnificaverint nostram collatorem, hoc competens est¹⁰⁾ eum ex illius annuis proprio periculo percipientem mederi laeso, neque permittet penitus ullum nec hinc venientium laedere nostros collatores. §. 3. Sed etiam publicorum veredorum cursum sine vexatione servabit; nihil enim excipimus iurisdictione eius, et si quis ex quocunque foro ad provinciam venientium laeserit, et ultra quam constitutum est exegerit, hunc castigabit.

CAP. VIII. Curam habebit autem et civitatis, et frumentorum, et operum eius, et procurat secundum nostram legem conscribi ratiocinia et expendi et quae aerarii sunt, et civilia. Et similiter si quem invenerit horum, qui quaeri solita insinuant praepcepta, quia¹¹⁾ aliquis privat aquis¹²⁾ aquae ductus, aut quomodo quae circa muros sunt consistunt, aut si qui sunt pontes¹³⁾ in provincia, et viae quaecunque, et si quae alia¹⁴⁾ huiusmodi olim male deposita constitit¹⁵⁾ occasio, et hunc eicere¹⁶⁾ omnino foras provincia, non permittens¹⁷⁾ eum neque insinuare huiusmodi praepceptionem, nec lucrum aliquod¹⁸⁾ penitus inde percipere. Si enim quaedam perspexerimus¹⁹⁾ inspectionem fieri, haec nos divino²⁰⁾ pragmatico utentes typo ad eum, qui administrationem hanc habet, et tuae de hoc sedi communicantes causas disponemus, ut²¹⁾ nulli tales pecuniae collectiones ingressibiles et incurribiles facile fiant. Qui autem administrationem habet maxime quidem per se omnia prohibeat, si vero aliquid etiam vehementius indignerit, nuntiabit et ad eam²²⁾ celsitudinem, et gloriosissimum praepositum, et ad alios famosissimos nostros iudices, quibus aliqua est²³⁾ ad causam participatio et ad nos ipsos, nosque ipsi²⁴⁾ quod agendum est explanabimus. §. 1. Titulos autem imponi in provincia, cui praees, appellationem²⁵⁾ aliquorum habentes, excepto imperio et aerario, prohibebit in tantum²⁶⁾, ut etiam

¹⁾ ὅτε Bas. — ²⁾ ἀπελάσαι Hal., Bas., Fet. Int. — ³⁾ μέλιστα ἢ ἤκουε Hal. — ⁴⁾ Bk.; eis Cod. — ⁵⁾ Bk.; hec Cod. — ⁶⁾ volumus Cod., Bk. — ⁷⁾ Bk.; reverentia Cod. — ⁸⁾ Bk.; quid Cod. — ⁹⁾ Cod.; proconsularius Cod. — ¹⁰⁾ Bk.; est om. Cod. — ¹¹⁾ Bk. ed. ster.; vel quia Bk. — ¹²⁾ Bk.; privata quis Cod. — ¹³⁾ Bk.; potentes Cod. — ¹⁴⁾ Bk.; alius Cod. —

¹⁵⁾ Bk.; constituta Cod. — ¹⁶⁾ Cod.; eicere Bk. — ¹⁷⁾ Bk.; promittens Cod. — ¹⁸⁾ Bk.; aliquem Cod. — ¹⁹⁾ Bk.; quandam si perspexerit quidem Cod. — ²⁰⁾ Bk.; duntio Cod. — ²¹⁾ Bk.; et Cod. — ²²⁾ Bk.; nostrum Cod. — ²³⁾ aliqui etiam Cod. — ²⁴⁾ Bk.; ipsum Cod. — ²⁵⁾ Bk.; appellationem Cod. — ²⁶⁾ Bk.; interim Cod.

τι πρόστιν ἐπιχειροῦντων, καὶ χειρῶν ἀφαιρεῖσθαι τοὺς πάντας ἐπιτιθένας, εἰ παρόντες αὐτοὶ ¹⁾ τολμῶν, εἰ δὲ οὐ τῶν ἀπόντων προνοοῦντες, μεγάλας ἐκείνουσ ὑποθήσει βασιάνοις. τοὺς μόνου τίτλου ὅστις ὅποιος τολμήσῃ, εἴτε παρῶν, εἴτε ὑπὲρ ἀπόντων πράττων, ἀναθεῖναι καθελῶν εὐθὺς περιφθῆξει ταῖς τῶν ἀναθέτων κεφαλαῖς, εἰδώς, ὡς εἰ ταῦτα μαθῶν ῥαθυμήσειν, αὐτὸς ἐπὶ τοῖς ἑαυτοῦ πράγμασι τῆς δημεύσεως ἀσθθήσεται.

Κεφ. 8'.

Τῶν δικῶν ²⁾ δὲ ἐπιμελήσεται σὺν πάσῃ συντοσίᾳ, καὶ οὐκ ἔσται τὸ γεωργικόν, καθάπερ μέχρι νῦν ἀδικεῖσθαι. οὐδὲ ἐνοχλήσουσιν ἡμᾶς εἰτε Καππαδοκίαι ³⁾ πολλὰ βοῶντιες τε καὶ προσκυνοῦντιες καὶ ἄδουρομοιοι, ἀλλ' αὐτὸς αὐτοῖς δικάσει. ἡμεῖς γὰρ εἰ τερὰ Ἰσοίμαν ἐλθόντα, ὃς οὐ πρότερον αὐτῷ τὰ αἰκία προσωδύρατο πάθῃ, τοῦτον αὖθις ἐπὶ τῆς γῆρας σὺν αἰμῆι ⁴⁾ στελόμεν, διότι τὸν ἄρχοντα καταλιπὼν εὐθὺς ἔδραμε πρὸς ἡμᾶς. εἰ δὲ οὐ μὲν προσέειπεν, καὶ λέγοιεν τοὺς ⁵⁾ ἀδικούντας, αὐτὸς δὲ ἐκδιεδιχημένους ἦδη καὶ τρυφῶν οὐκ ἐπιστρέφοιτο τῶν λόγων, ἀλλ' οὐμῶζειν τοὺς ἐκετεύοντα καταλιμπάναι, οἱ δὲ ἀναγκασθεῖεν τρέχειν εἰς ἡμᾶς, καὶ μάστιγα εἰ γυναῖκες εἴην, ἡμεῖς τε μάθοιμεν, ὡς οὐ μὲν πορρῆλον, ὃ δὲ οὐκ ἤμυντο, τὸ πρᾶγμα τε εὐθὺς ὑπολαττεύσομεν ὡς ἡ διὰ κέρδους, ἢ διὰ χάριν, ἢ διὰ θεράπειαν τινῶν γενομένων, ἑαυτοὺς τε αὐτῷ παντοίας ἀνίστησομεν, καὶ τριπλῆς αὐτῷ τῆς ἀρχῆς αὐσῆς, τριπλοσῶνα καὶ τὴν ἀντίστασιν ἔξει, πολεμουμένης αὐτῷ τοῦ δικαίου τε καὶ ἡμῶν καὶ τῶν τόμων. §. 1. Ἐπεὶ αὐτὸν προσέχει δεδιότα καὶ τῶν ἡμετέρων παραγγεμάτων ἀναμνησκόμενον, ἵτινα δώσομεν αὐτῷ σὺν τοῖς τῆς ἀρχῆς συμβόλοις (ἐκάλουν δὲ ταῦτα καὶ οἱ πάλαι mandata principis), πάντα πράττειν κατὰ τὸν ἡμέτερον σκοπὸν, γνομῆς τε ἰσότητι καὶ καθαρότητι χειρῶν χρώμενον, καὶ δικαιοσύνην τιμῶντα, ἧς οὐδὲν ἐν ἀνθρώποις ἐστὶν ἄσχυροτέρου τε καὶ κείνου, οὐδὲ οὐκ οὐκ ἐπιθυμῶν τε καὶ βασιλεῖ μάλλον δυνάμενον. ἕντα γὰρ αὐτὸν τοιαῦτον καὶ οὕτω παρ' ἡμῶν μαρτυρούμενον, μόνον ἅπαντα πράττειν κατὰ τὴν ἐπαρχίαν βουλούμεθα, οὐδὲ δικῶν ἑτέρου τινὸς ἀκροαμένον, οὔτε ἡμῶν βεδῶν ἀιρησομένων ἑτέρω τινὶ παραπέμπειν αὐτάς, οὔτε

abscondat, qui eas imposuerant, si praesentes id ausi fuerint; si vero absentium sint procuratores, magnis eos cruciatibus subiciat. Titulos certe quicunque affigere ausus fuerit, sive praesens, sive pro absente id agat, sublato statim in capite eorum, qui eos imposuerunt, confringet, sciens se, si haec cognoverit et neglexerit, ipsum in suis rebus publicationem esse sensurum.

CAP. IX.

Litium vero cum omni animi contentione curam geret, nec permittet, ut agricolae, quemadmodum adhuc factum est, iniuria afficiantur. Neque Cappadoces amplius nobis molesti erunt, multum clamantes, supplicantes et conquerentes, sed ipse illis ius dicat. Nam si quem venire videamus, qui non prius calamitates suas illi exposuerit, hunc nos rursus cum ignominia in provinciam mittemus, quia magistratu praeterito ad nos statim cucurrit. Si vero illi quidem ipsum adierint, et iniurias inferentes nominarint, ipse vero licentius vivens ac luxuriae deditus ad sermonem eorum non attendat, sed supplices plorare sinat, hique ad nos venire cogantur, maxime si mulieres sint, et nos cognoscamus, eos adisse quidem ipsum, non vero opem eum tulisse, statim suspicabimur illud vel propter lucrum, vel propter gratiam, vel propter obsequium aliorum factum esse, illique omni modo nos opponemus, et quem triplicem magistratum gerat, triplicem quoque contentionem habebit, iure, nobis et legibus illi repugnantibus.

§. 1. Haec ipsum reveritur, et praeceptorum nostrorum, quae illi cum magistratus signis dabimus (veteres autem ea mandata principis vocabant), memorem omnia secundum intentionem nostram peragere, voluntatis acquitate manumque puritate uti, et iustitiam honorare decet, qua nihil est in rebus humanis robustius aut pulchrius, et quod deum et Imperatorem magis conciliare queat. Si enim talis ipse sit, et tale a nobis testimonium habeat, volumus, ut omnia in provincia solus faciat, nec alius lites audiat, neque nos facile alium eligemus, ad quem eas transmittamus, neque alios eo praetextu, ut vim cohibeant, aut alia quacunque de causa emittemus, et praeterea, licet tale

etiam haei faciat substantiam aliquid tale agere nitentium, et manus auferat ⁶⁾ horum, qui eos imponant, si praesentes ipsi praesumerint; si vero ⁷⁾ absentium procuratores ⁸⁾, magnis ⁹⁾ illos subdat verberibus. Titulos autem, quicunque praesumerint, sive praesens sive pro absente agens, imponere, deponens mox infringit ¹⁰⁾ imponentium capitibus, sciens quia, si haec agnoscens neglexerit, ipse in suis rebus publicationem sentiet.

CAP. IX. Causarum vero diligentiam habebit cum omni constantia, nec sinet agricolae sicut hactenus laedi; nec molestabunt nos ulterius Cappadoces multum clamantes et ingemiscetes, sed ipse eis iudicabit. Nos enim si quendam ¹¹⁾ viderimus venientem, qui non ¹²⁾ suas ei omnino prius detulerit ¹³⁾ passiones, hunc rursus ad provinciam cum contumelia dirigemus, ¹⁴⁾ quod indetem relinquens mox cucurrit ¹⁵⁾ ad nos. Si vero illi quidem adierint ¹⁶⁾ et dixerint violentos ¹⁷⁾, ille autem iudex et epulor non susceperit ¹⁸⁾ verba, sed gementes supplicantes dimiserit, illi vero coacti recurrant ad nos, et maxime si mulieres sunt, nosque discamus, quia quidem adierint, ille vero non invit ¹⁹⁾, causam statim suspicabimur, quia propter lucrum aut propter ²⁰⁾ gratiam, aut propter medelam aliquorum facta ²¹⁾ est, nosque ei omnibus modis resistemus, et quom triplicem ei ²²⁾ administratio sit, triplicem contrarietatem habebit, rebellante ²³⁾ ei iustitia ²⁴⁾ et nobis et legibus. §. 1. Quae enim decet mentem et nostra praecepta memorantem ²⁵⁾, quae ei dabimus cum administrationis codicillis (vocabant ²⁶⁾ autem haec veteres mandata principis), omnia celebrare secundum nostram intentionem, et voluntatis ²⁷⁾ aequitate, et puritate magnum intemem ²⁸⁾, et iustitiam honorantem, quoniam nihil inter homines est ²⁹⁾ fortius atque melius, nec commendare deo ac ³⁰⁾ principi magis valens. Talem enim existantem et ita a nobis testimonium habentem solum omnia agere in provincia volumus ³¹⁾, nec causas altero ³²⁾ aliquo audiente, nec nobis facile eligentibus eas alteri cuiquam delegare, neque dirigentibus

¹⁾ παρόντες εἴτε αὐτὸ Hal. — ²⁾ δικαίων Hal. — ³⁾ Καππαδοκίαι Hal. — ⁴⁾ ἐπιτιμία Hal. — ⁵⁾ εἰ δὲ προσέειπεν τοὺς Hal. — ⁶⁾ Bk.; offerre Cod. — ⁷⁾ Bk.; non Cod. — ⁸⁾ Bk.; rectores Cod. — ⁹⁾ Bk.; magni Cod. — ¹⁰⁾ Bk.; infringe Cod. — ¹¹⁾ Bk.; si quidem Cod. — ¹²⁾ Bk.; non om. Cod. — ¹³⁾ Bk.; defuerit Cod. — ¹⁴⁾ Bk.; et add. Cod. — ¹⁵⁾ Bk.; currit Cod. — ¹⁶⁾ Bk.; vero qui adiecerint Cod. — ¹⁷⁾ Bk.; violentes Cod. — ¹⁸⁾ Bk.; suscepit Cod. — ¹⁹⁾ iubet Bk.; iuvat

Bk. ed. ster. — ²⁰⁾ Bk.; lucrum aut propter Cod. — ²¹⁾ Bk.; factum Cod. — ²²⁾ Bk.; etiam Cod. — ²³⁾ relevantes Cod.; rebellantes Bk. — ²⁴⁾ iustitiani Cod.; iusto Bk. — ²⁵⁾ Bk.; nostram praeceptam remorare Cod. — ²⁶⁾ Bk.; evocabant Cod. — ²⁷⁾ Bk.; voluntate Cod. — ²⁸⁾ Bk.; utente Cod. — ²⁹⁾ Bk.; et Cod. — ³⁰⁾ Bk.; mel. commendando deo hac Cod. — ³¹⁾ Bk.; volumus Cod. — ³²⁾ Bk.; alteri Cod.

οὔτε ἐπεμψόντων τινὰς ἢ προφάσει τοῦ θίας κωλύειν, ἢ καὶ ἄλλην οἰανονδῆποτε αἰτίαν. πρὸς τὸ κἄν εἴ τι τοιοῦτο μέχρι νῦν γέγονεν ἢ ἐκ θείων ἡμετέρων τύπων, ἢ ἐκ προσταξέων ἀρχικῶν, τοῦτο πᾶσι σχολάζειν τρόποις, αὐτοῦ τὴν ὅλην ἀναλαμβάνοντος τῆς ἐπαρχίας διοικήσιν, καὶ ἑτέρω πάροδον ἔχειν παντελῶς οὐ συγχορῶντος.

Κεφ. ε΄.

Καὶ ταύτην δὲ δὴ τὴν ἀρχὴν κατὰ τὸ τῶν ἀνθυπάτων ἴδιον ἐν ταῖς περιβλέπτους τίθεμεν. Καὶ τὰς γε ἐκκλητίας τὰς παρ' αὐτοῦ τὴν σὴν ὑπεροχὴν ἕμια τῶ ἐνδοξοτάτῃ κοιναίστωρι τοῦ θείου ἡμῶν παλατίου κατὰ τὸ τῶν consulationum σχῆμα κρίνειν σπουδόμεθα. εἰ δὲ τις ἐξ ἑκατέρας ¹⁾ Καππαδοκίας δίκην πεντακοσίων ἐλάτιων χρυσῶν ἐφέσιμος γένηται, εἴτε ἐξ ἡμετέρας κελύσεως ὁ δεδομένος εἴη δικαστής, εἴτε ἐκ τινος ἀρχῆς, ὡς μέντοι μὴ περιβλεπτον αὐτὸν καθιστάται, ταύτης αὐτὸς ὁ περιβλεπτός ἀνθύπατος ἀκροάσεται κατὰ τὸ τοῦ θείου δικαστηρίου σχῆμα καὶ κατὰ τὸ θεῖον ἀκροατήριον. δίκαιον γὰρ αὐτῷ καὶ τοῦτο δίδομεν, καὶ κοσμοῦμεν αὐτῷ τὴν ἀρχὴν προνομία τοσαύτη, ὅσῃν οὐδεὶς μέχρι καὶ νῦν ἐν Καππαδοκίαις τετέλεται. Ἔστω τε οὖν δίκαιος καὶ ὑψηλογνώμων, καὶ εἰς ἡμᾶς τε καὶ τὸν νόμον ὄρων, καὶ γινώσκων, ὡς εἰ μὲν ταῦτα τηροῖ ²⁾, μενεῖ τε ἐπὶ τῆς ἀρχῆς ἐπὶ μακρόν, καὶ διαδέσεται γε αὐτὸν ἴσως ἕτερα μέλλων ἀρχῇ. τῶν δὲ ἡμετέρων ἀμελήσεις κελύσεων, καὶ τινος τῶν δυνατῶν, ἀλλ' οὐ τὸν νόμον καὶ ἡμᾶς θεραπεύων, διαίτην τε ἐκπεσεῖται τῶν δοθέντων, καὶ τὸ λοιπὸν ἐν κατεγνωσμένους ἔσται, τῆς ἡμετέρας φανείας ἀνάξιος κρίσεως.

Κεφ. ια΄.

Μοιχείας δὲ, καὶ παρθένων ἀρπαγὰς, καὶ πλεονεξίας, καὶ ἀνδροφονίας, καὶ εἴ τι τῶν τοιούτων ἐστὶ πλημμελημάτων, οὕτως κολάζεται πικρῶς, ὡς ὄλλων ἀνθρώπων τιμωρίᾳ τὸ λοιπὸν ἔπαν διηγεῖσθαι σωφρονίσει, καὶ ἔστω μετὰ τοῦ νόμου σωφρονιστῆς ἀκριβῆς τῶν ἀμαρτανόντων. οὐ γὰρ ἀπανθρωπία τοῦτο, μεγίστη δὲ δὴ μᾶλλον φιλανθρωπία, τὸ τῆ τῶν ὄλλων ἐπιστροφῇ πικρὸ τὸ σωζόμενον εἶναι. Εἰ δὲ ἀνάσχοιτο τινος ἐπὶ τοιοῦτοις ἐγκαλουμένου, ὃς αὐτῷ ζῶνῃ, ἢ ἀξίαν, ἢ ἱερωσύνην, ἢ τι τοιοῦτο προβαλλόμενος, ἤλπισεν ἑαυτὸν ἐξαπατᾶν τῶν

tale quid vel per sacras nostras sanctiones, vel mandata iudicium adhuc factum sit, illud plane cesset, atque ipse integram provinciae administrationem suscipiat, neque alii aditum allo modo permittat.

CAP. X.

Hunc quoque magistratum, quod proconsulum proprium est, inter spectabiles ponimus. Et de appellationibus ab eo transmissis excellentiam tuam una cum gloriosissimo quaestore sacri nostri palatii secundum formam consultationum cognoscere volumus. Si vero ex utraque Cappadocia in lite quadam quingentis aureis minore appellatur, sive nostro iussu, sive a quodam magistratu datus est iudex, modo spectabilis ne sit, illam spectabilis proconsul secundum sacri iudicii schema et secundum sacrum auditorium audiet; nam et hoc ius illi damus, eiusque magistratum tali privilegio ornamus, quale nemo adhuc in Cappadocia vidit. Sit igitur iustus et alta mente praeditus, et tam ad nos, quam legem respiciat, atque sciat, si haec observet, in magistratu se diu mansurum et alium fortasse maiorem magistratum esse adepturum. Sin vero iussiones nostras negligat, et potentioribus quibusdam, nec vero legi et nobis inserviat, statim amittet quae data sunt, et in futurum inter damnatos erit, indignus nostro iudicio visus.

CAP. XI.

Adulteria vero, et virginum raptus, et avaritiam, et homicidia, et si quid inter eiusmodi delicta est, adeo severe puniat, ut paucorum hominum poena reliqui omnes continuo emendentur, sique secundum legem accuratus delinquentium castigator. Non enim inhumanitas, sed maxima potius humanitas est, si paucorum castigatione multi servantur. Si vero quandam illorum nomine accusatum toleret, qui cingulum, vel dignitatem, vel sacerdotium, vel simile quid obtendens speret se manus illius evadere posse, sciat, se nostra gratia indignum esse. Nemo enim sive potentiam suam,

tibus aliquos aut occasione violentias ³⁾ prohibendi aut per aliam quamlibet causam; insuper et si quid tale hactenus gestum est aut ex sacris nostris formis aut ex praeceptis iudicialibus, hoc omnibus vacare modis, ipso totam suscipiente ⁴⁾ gubernationem provinciae et alteri accessum habere penitus non sinente ⁵⁾.

CAP. X. Hanc quoque administrationem secundum proconsulum speciem inter spectabiles ponimus, et appellationes ab eo ⁶⁾ (nam culmen una cum gloriosissimo quaestore nostri palatii secundum consultationum schema audire volumus. Si quae ⁷⁾ vero ex utraque Cappadocia causa quingentorum minor aureorum sub appellatione fiat, sive ex nostra iussione datus sit iudex, sive ab aliquo cingulo (ut tamen non spectabilis sit ⁸⁾), hanc ⁹⁾ ipse spectabilis proconsul audiet secundum divini iudicii ¹⁰⁾ schema et secundum sacrum auditorium. Ius ¹¹⁾ enim ei ¹²⁾ etiam hoc damus, et decoramus eius cingulum privilegio tanto, quantum nullus hactenus in Cappadocibus insepexit. Sit ¹³⁾ ergo iustus et excelsae sententiae, et ad nos legemque respiciens, et sciens quia ¹⁴⁾, si quidem haec observet, manebit in cingulo longius ¹⁵⁾ et suscipiet eum merito aliud potius. Nostras autem negligens iussiones, et aliquos potentium et non nostras leges et nos curas citius amittet quae data sunt, et de cetero in reprehensio ¹⁶⁾ erit, nostro apparens indignus iudicio.

CAP. XI. Adulteria quoque virginumque raptus, et violentias, et homicidia, et quidquid talium est delictorum, puniat amare utpote paucorum hominum supplicio omne, quod reliquum est, perpetuo ¹⁷⁾ temperet, sique cum lege castigator subtilis delinquentium. Non enim inhumanum est hoc, maxime magis humanitatis, dum ¹⁸⁾ paucorum correctione multum salvam est. Si vero passus fuerit aliquem in talibus accusatum, qui ei militiam, aut dignitatem, aut sacerdotium, aut aliquid tale proponens speravit se abstrahere illius

¹⁾ εἰς ἕτερα ἐκ τῆς Hal. — ²⁾ ἀνύη Hal. — ³⁾ Bk.; violentias Cod. — ⁴⁾ Bk.; suscipientem Cod. — ⁵⁾ Bk.; sinentem Cod. — ⁶⁾ Bk.; app. quas Cod. — ⁷⁾ Bk.; qua Cod. — ⁸⁾ Cod.; is sit Bk. — ⁹⁾ hinc Cod. — ¹⁰⁾ Bk.; iudicia Cod. — ¹¹⁾ Bk.; Ius om. Cod. — ¹²⁾ Bk.; ei om. Cod. — ¹³⁾ Bk.; Sit om. Cod. — ¹⁴⁾ Bk.; resp. quasi Cod. — ¹⁵⁾ Bk.; longis Cod. — ¹⁶⁾ Bk.; irreprehensibilis Cod. — ¹⁷⁾ Bk.; perpetuo Cod. — ¹⁸⁾ domini Cod.; quod Bk.

των ἐκείνου χειρῶν, ἴστω τῆς ἡμετέρας οὐκ ἄξιος
 γνησομένου γνάμης, οὐδεμίαν γὰρ οὔτε λογιν
 οὐκίαν, οὔτε τὴν ἐξέρωθεν προστάσιαν οὐδέ τις προ-
 σγόμενος ἐπὶ τοιοῦτοῖς ἐγκλήμασι διαφυζέται τὸν
 νόμον, ἀλλὰ καὶ εἰ τις ἐμβάλλειν ἐαυτὸν τοιαύταις
 ἀσέβησι προστάσιαις, καὶ αὐτὸς ὁμοίαν ὑπέξει τῷ
 πλημμελήσαντι τὴν ποινὴν, ταῦτόν ὄν ἁμαρτεῖν τε
 αὐτόν, καὶ τὸν ἁμαρτόντα καὶ πλημμελήσαντα τη-
 λικαῦτα σπεύθειν ἐξαρθῆσαι τῶν τοῦ νόμου χειρῶν.
 §. 1. Ὑποτιθήσεται δὲ τῷ νόμῳ καὶ ἀπογραφή
 δηλοῦσα τί μὲν αὐτὸν ἐκ τοῦ δημοσίου λαμβάνειν
 καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν προσήκει, τί δὲ προφασί δι-
 δόναι τῶν συμβόλων, τί δὲ ἐκφέρειν τῷ εὐσεβῆ
 ὄντι τῆς θεοσιότητος ἀγούσης τῆς ἡμετέρας συμβίου,
 δηλαδή τριμῶτος τῶν quinquaginta librarum auri ¹⁾
 ἐλκρομιζόμενων, τοῖτο δὴ τὸ καὶ ἄνωθεν καὶ μέχρι
 νῦν κεραιτῆρος. §. 2. Καὶ καθαρῶς τοῖς ἡμετέροις
 νηπεκόοις (τοῦτο ἔπερ πολλὰκις εἰρηχαιμὲν) χορηγῶται,
 πρῶγμα διεσπουδασμένον ἡμῖν, καὶ χρηματῶν ἀμεί-
 λῃσαι παρασκευάσαν μεγάλων, καίτοιγε ἐν τοσαύταις
 δαπάναις καὶ πόλεμοις, δι' ὧν δέδωκεν ἡμῖν ὁ θεὸς
 πρὸς Πέρσας τε ἄγειν εἰρήνην, καὶ Βανδύλους τε καὶ
 Ἀλανοὺς καὶ Μαυρουσίους χειρώσασθαι, καὶ Ἀφρι-
 κὰν ἄλλην, καὶ πρὸς γε καὶ Σικελίαν κατακτείνασθαι,
 καὶ ἱλαίδας ἔχειν ἀγαθὰς, οἷ καὶ τῶν λοιπῶν ἡμῖν
 τὴν ἐπικρατίαν νεύσειεν ὁ θεός, ὧν περὶ οἱ πάλαι
 Ῥωμαῖοι μέχρι τῶν πρὸς ἐκτέρον ὠκεανὸν ὄρων
 ζωτησάντες ταῖς ἐφεξῆς ἀπέρβαλον ἠερθυμίας, ἄς
 ἡμεῖς τῇ παρὰ θεοῦ συμμαχίᾳ θαρροῦντες ἐπὶ τὸ
 κρείττον μεταβάλλειν σπευδομεν, οὐδέν τε ὀκνοῦμεν
 τῶν εἰς λοχίτην δυσκολίαν ἠρόντων, ἀγρυπνίας τε
 καὶ ἀσπείρας καὶ τοῖς ἄλλοις ἅλασι πόνοις ὑπὲρ τῶν
 ἡμετέρων ὑψηλῶν διηκεῖς κατεχρούμενοι. Ἐντεῦ-
 θεται δὲ καὶ τοῖς παραγγέλλουσι ἡμῶν, ἔπερ δώσο-
 μεν αὐτῷ μετὰ τῶν συμβόλων τῆς ἀρχῆς, καθὰ πρό-
 σθεν ²⁾ εἰρηχαιμὲν, καὶ εἴπερ κατ' ἐκείνα πράξειεν
 ἅπαντα, θαυμαστός τε ἔσται, καὶ διὰ πάντων ἄξιός
 τῆς ἡμετέρας φανήσεται ἀρχῆς τε καὶ κρίσεως ³⁾.

Ἐ π ἰ λ ο γ ο ς .

Τὰς τούτων ἅπαντα τὰ διὰ τοῦδε τοῦ θεοῦ
 νόμου δριμύμενα ἢ σὴ ὑπεροχὴ γινώσκουσα, τὰς τε
 εἰρηχαιμίας εἰρήνης τῆς ἀρχῆς ταύτης διδῶν ὄρων,
 οὔτω τε αὐτῶν ἴστω σιμνῆν γενομένην, ὡς πολλοῖς
 εἰκότως ἴσασθαι περισπούδαστον τῇ τοῦ νῦν αὐτῆ
 δοθέντος παρ' ἡμῶν ἄνδρους τε καὶ ἀξιώματος ἐπι-
 θυμῆς. Dat. XV. Kal. April. Constantinop. post
 consul. Belisarii V. C. [536.] *ΔΙΑ-*

suam, sive alienum patrociniū in eiusmodi delictis
 praetendens legem effugiet. Sed et si quis talibus
 patrociniis se immittere ausus fuerit, is eandem quam
 delinquentes poenam sustinebit, quum idem sit peccare,
 et peccentem atque delinquentem ex legis manibus
 velle eripere.

§. 1. Legi quoque subicietur descriptio, quae
 declaret, quid eum eosve, qui circa ipsum sunt, a fisco
 accipere, et quid pro symbolis dare, quidve piae domui
 sacratissimae Augustae, coniugis nostrae, inferre
 oporteat, trifariam scilicet quinquaginta libris auri in-
 ferendis, quod iam ab initio et in hunc usque diem obtinuit.

§. 2. Subditis quoque nostris (quod saepius dixi-
 mus) sancte utetur, quae res summo nobis studio est,
 et fecit, ut magnam pecuniam despexerimus etiam in
 tot sumtibus et magnis bellis, per quae deus nobis de-
 dit, ut non solum ad Persas pacem deduceremus, et
 Vandalos, Alanos ac Mauritanos subigeremus, totam-
 que Africam insuper et Siciliam recuperarem, sed
 etiam bonam spem habeamus, deum in reliquos etiam
 imperium nobis concessurum, quos, quum veteres Romani
 usque ad fines utriusque oceani illis imperarent, socor-
 dia sua deinde amiserunt; quam nos dei auxilio freti
 in melius mutare studemus, nihilque eorum, quae sum-
 mae difficultatis sunt, detrectamus, vigiliis, inediis,
 et reliquos omnes labores pro subditis nostris perpetuo
 subeuntes. Perleget etiam mandata nostra, quae illi
 cum symbolis imperii, sicut ante diximus, dabimus.
 Et siquidem omnia secundum illa fecerit, admirandus
 erit, nostroque imperio et iudicio in omnibus dignus
 videbitur.

E p i l o g u a .

Haec igitur omnia, quae sacra hac lege exposita
 sunt, excellentia tua cognoscens, dietas annonae sedi
 huius magistratus praebet, atque adeo venerandum
 eum factum esse sciat, ut multi desiderio pulchritudinis
 et dignitatis illi nunc a nobis datae magno studio
 eum sint expetituri.

No-

Illius manibus, sciat, nostra se indignum ostendere sententia. Nullam ⁴⁾ enim neque virtutem propriam, neque
 aliunde patrociniū ⁵⁾ ullis profereus asper talibus criminibus effugiet ⁶⁾ legem. Sed et si quis immiscere
 se ipsam talibus praesumerit ⁷⁾ patrociniis, et ipse similem sustinebit, quam is, qui deliquit, poenam, idem
 existens peccare et peccantem ac delinquentem taliter festinare eripere ⁸⁾ legis manibus. §. 1. Subdetur
 autem legi haec et descriptio declarans, quid quidem ei de fisco percipere et qui ⁹⁾ circa eum sunt competat,
 quod autem occasione dare codicillorum, quod vero inferre piae domui ¹⁰⁾ sacratissimae Augustae, nostrae
 coniugis, trifariam in quinquagenis libris auri inferendis, hoc quod olim et hactenus tenuit. §. 2. Et pure
 nostris subiectis (hoc quod saepe diximus) utetur, causam festinatam ¹¹⁾ nobis ¹²⁾ et pecunias negligere pro-
 curantem magnas ¹³⁾, utique in tantis expensis et in bellis ¹⁴⁾ maximis, per quae nobis dedit deus et apud
 Persas agere pacem, Vandalosque et Alanos et Maurusios religare ¹⁵⁾, et Africam universam, insuper ¹⁶⁾ et
 Siciliam possidere, et spes habere bonas, quia etiam reliquorum nobis detentionem annuet deus, quae ¹⁷⁾ prisci
 Romani usque ad nriusque Oceani fines tenentes sequentibus negligentibus ¹⁸⁾ amiserunt, quas nos divino solatio
 coadjuvantes in melius convertere festinamus, nihilque nos pigebit horum, quae ad novissimam difficultatem
 tendunt, vigiliis et aliis universis laboribus pro nostris subiectis semper utentes ¹⁹⁾. Incumbat autem etiam
 mandata nostris, quae dabimus ei cum ²⁰⁾ codicillis administrationis, sicut dudum diximus, et si quidem se-
 cundum illa egerit universa, mirabilis ²¹⁾ erit et per omnia dignus apparebit nostro iudicio.

E p i l o g u s . Ea ²²⁾ igitur omnia, quae per hanc sacram nostram declarata sunt legem tua ²³⁾
 sollicitudo cognoscens et memoratis annonae cinguli praebet sedi, et sic eam noverit honestam factam, ut me-
 merito plurimis sit studium nunc ei dati a nobis floribus et dignitatis concupiscentiae. Dat. XV. Kal. April. Con-
 stantinop. post cons. Belisarii V. C. Cons. [536.] *CONS. XXXI.*

¹⁾ Haec verba latina non habet Hal. — ²⁾ καθὰ ἔμ-
 προσθεν Hal.; καθὰ περ ἐμπροσθεν Bas. — ³⁾ τε καὶ κρί-
 σεως om. Hal., Bas.; ἀρχῆς τε καὶ non legisse videtur Fet.
 Int. — ⁴⁾ Bk.; nulla Cod. — ⁵⁾ alio de patrociniū Cod.;
 alienum patrociniū Bk. — ⁶⁾ Bk.; effugiet om. Cod. —
) Bk.; praesumerit Cod. — ⁸⁾ Bk.; arripere Cod. —
) Bk.; qui om. Cod. — ¹⁰⁾ Bk.; pre domus Cod. —

¹¹⁾ Bk.; festinam Cod. — ¹²⁾ Bk.; vobis add. Cod. —
) Bk.; magis Cod. — ¹⁴⁾ Bk.; et libellis Cod. —
) Bk. ed. ster; relegare Bk. — ¹⁶⁾ Bk.; un, super Cod. —
) Bk.; quoniam Cod. — ¹⁸⁾ Bk.; negligentius Cod. —
) Bk.; uti Cod. — ²⁰⁾ Bk.; cum om. Cod. — ²¹⁾ Bk.;
 mirabili Cod. — ²²⁾ Bk.; Et Cod. — ²³⁾ Bk.; tuam
 Cod

ΔΙΑΤΑΞΙΣ λα. 2)

Περὶ 1) διατυπώσεως τῶν τεσσάρων ἀρχόντων Ἀρμενίας.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννη, τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπαρχῷ τῶν ἱερῶν τῆς ἐκ πραιτωρίων τῷ δευτέρῳ, ἀπὸ ἐπάτων καὶ παιρικῶν.

Προοίμιον.

Τὰ μάλιστα κείμενα καὶ ἐκκεχυμένως, εἰ πρὸς τὴν προσήκουσαν ἀρίστον τάξιν, καὶ διατελεῖ καλῶς, ἑτέρα τε ἀντ' ἑτέρων τὰ πράγματα φαίνοιο, καλλίω τε ἐκ χειρόνων, ἐξ ἀκόσμων τε κεκοσμημένα, διηρθρωμένα τε καὶ διακεκριμένα ἐκ τῶν ἐμπροσθεν ἀτάκτων τε καὶ συγκεχυμένων. Τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς Ἀρμενίων χώρας ἀμαρτανόμενον εὐρόντες ψήθημεν χροῖαι πρὸς μίαν ἀρμονίαν τάξιν αὐτήν, καὶ ἐκ τῆς εὐταξίας ἰσχύον τε αὐτῇ δοῦναι τὴν προσήκουσαν, τάξιν τε ἐπιθεῖναι τὴν πρέπουσαν.

Κεφ. α.

Τοιγαροῦν τέσσαρες εἶναι πεποιήκαμεν Ἀρμενίας, τὴν μὲν ἐνδοτάτην, ἧς ἡ μητρόπολις τῆς τῆς εὐσεβοῦς ἡμῶν προσήγουσας ἐπωνυμίας κατακεκόσμηται, πρῶτον Βαζανίς 2) ἧτοι Λεοντοπόλις καλουμένη, ἧν περὶ καὶ ἀνδραγαθία τιμήκαμεν, ἧς Ἀνάκιος προσέστηκεν ὁ μεγαλοπρεπέστατος, σπεκταβίλλαν τε ἀποθήσαντες τὴν ἀρχὴν, καὶ πάντα δόντες αὐτῇ, ὅποσα προσήκον ἔστιν ἀνδραγαθίαν ἔχειν. σιολῆ τε γὰρ αὐτὴν κατεκοσμήσαμεν ἀνδραγαθίαν, καὶ πάντα ἀκόλουθα τοῦτοις ἔχειν διευτυπώσαμεν 3), καὶ πόλεις αὐτῇ δίδωκαμεν, Θεοδοσιούπολιν τε, ἧν καὶ πρῶτον εἶχε, Σάταλάν τε, καὶ Νικόπολιν, καὶ Κολωνίαν ἐκ τῆς πρώτης Ἀρμενίας καλουμένης λαβόντες. Τραπεζοῦντιά τε καὶ Κερασούντια ἐκ Ποντοῦ τοῦ πρώτου Πολεμωνιακοῦ καλουμένου, χωρισάντες αὐτῶν τὰς μὲν τοῦ λαμπροτάτου τῆς ἐπαρχίας ἀρχαίους, τὰς δὲ τοῦ περιβλεπτοῦ μοδεράτωρος, ἐπιὰ τε πόλεις τὴν ὅλην ἐπαρχίαν περιστήσαντες, καὶ ὅποσα τῆς

Novella XXXI.

DE DESCRIPTIONE QUATUOR PRAESIDUM ARMENIAE.

Idem Imperator Iohanni, sacro per Orientem Praetorio iterum Praefecto gloriosissimo, Exconsuli et Patricio

Praefatio.

Quae sine utilitate confusa iacent, ea si ad istum ordinem perveniunt et pulchre disponuntur, non eadem, sed aliae res, ex malis pulchrae, ex inornatis ornatae, ex inordinatis ante et confusis ordinatae et distinctae apparent. Qua in re quum et in Armeniorum regione peccatum esse invenimus, in unam harmoniam eam redigendam, et pulchro ordine constituto conveniens robur illi dandum, ac decentem ordinem tribuendum esse existimavimus.

CAP. I.

Fecimus igitur, ut quatuor sint Armeniae: una quidem interior, cuius metropolis pie nostrae appellationis nomine decorata est, antea Bazanis seu Leontopolis vocata, quam etiam proconsulatu honoravimus, cui magnificentissimus Acacius praefuit, et ut spectabilis sit magistratus effecimus, omniaque illi dedimus, quae proconsulatu habere par est. Stola enim proconsulis eum exornavimus, et constituimus, ut omnia, quae annexa sunt, habeat. Urbes etiam illi dedimus Theodosiopolim, quam et antea habuit, Satalam et Nicopolim et Colonom, ex priore Armenia, ut ante vocabatur, assumptam, Trapezunta et Kerasunta ex Ponto Polemoniaco, qui antea vocabatur, aliquas ex illis a clarissimo provinciae praeside, alias vero a spectabili moderatore separantes, totamque provinciam et quae in vicinia eius sunt septem urbibus et locis circumscriptentes.

§. I.

CONST. XXXI.

DE DISPOSITIONE QUATUOR ADMINISTRATIONUM ARMENIAE.

Imp. Iustinianus A. Iohanni P. P.

Praefatio. Ea, quae frustra posita sunt et effuse, si ad competentem veniant 4) ordinem et disponuntur bene, aliae pro alius causae videntur, meliores ex peioribus, ex indecoris ornatae, dispositae et discretae ex inordinatis prius atque confusis. Hoc et super Armeniorum regione commissum invenientes, existimavimus oportere in unam congruentiam 5) deputare eam, et ex disciplina robur ei dare competens, ordinemque imponere decentem 6).

CAP. I. Itaque quatuor fecimus Armenias, aliam quidem interiorem, cuius metropolis pie nostrae appellationis cognomine decorata est, primitus Bazane sive Leontopolis nuncupata; quam 7) etiam proconsulatu decoravimus 8), cui Acacius praefuit magnificus, spectabilemque 9) declarantes administrationem, et omnia dantes, quae competens est proconsularitate habere. Stola quoque eam 10) decoravimus proconsulis et omnia, quae haec sequuntur, habere disposuimus, et urbes ei dedimus Theodosiopolim, quam etiam prius habuit, et Satalam 11), et Nicopolim, et Colonom ex prima dudum Armenia nuncupata sumentes, Trapezuntaque et Cerasuntam ex Ponto dudum Polemoniaco nuncupato 12), accerentes earum alias quidem a clarissimo provinciae iudice, alias 13) autem a spectabili moderatore, septem civitatibus totam 14) provinciam statuentes et quod-

1) Hal. et Scrimg. — Bas. Fl. 14.; cf. Psell. p. 19. — Iulian. Const. 39. — Antiquam versionem ex Cod. Findob. restituit Bk.

2) τῆς add. Hal. — 3) Βεζανίης Bas. — 4) ἀνδραγαθίαν — διευτυπώσαμεν om. Hal. — 5) Bk.; veniat Cod. — 6) Bk.; op. munera congruentia Cod. — 7) Bk.; dicentem Cod. — 8) Bk.; quoniam Cod. — 9) Bk.; pro-

consultantem ravimus Cod. — 10) Cod.; spectabilem quoque Bk. — 11) Bk.; enim Cod. — 12) Bk. ed. iter.; Satalam Bk. — 13) Bk.; nuncupatur Cod. — 14) Bk.; quidem — alias om. Cod. — 15) Bk.; totum Cod.

τῆς περιοικητός ἐστὶν αὐτῶν. §. 1. Δευτέραν δὲ ἐπαύσαμεν Ἀρμενίαν τὴν ἐμπροσθεν πρώτῃν καλουμένην, ἣς ἡγεῖται Σεβαστεία πόλις, αὐτῆ προσημειώσας τὴν τε τῶν Σεβαστοπολιτῶν, ἢ καὶ πρότερον εἶχε, καὶ πρὸς γε Κώμαναν¹⁾ τε ἐκ τοῦ καλουμένου πρώην Πολιμανιακοῦ Πόντου, καὶ Ζήλαν ἐκ τοῦ Ἐλενοπόντου, καὶ μὴ καὶ Βόσαν, ὥστε ἐν πέντε πόλεσιν²⁾ εἶναι τὴν ἐπαύσαν ταύτην, καὶ τὴν ἀρχὴν, ἡγεμονίαν οὖσαν, καταλιπόντες ἐπὶ τοῦ προτέρου σχήματος, καὶ τὸν ἀρχοντα αὐτῆς οὐδενὶ κοσμησάντες ὀνοματι μίջου, ἀλλ' ὁ πρότερον εἶχε, τοῦτο αὐτῆ καταλιπόντες. §. 2. Ἐπὶ τούτοις τε τρίτην Ἀρμενίαν κατεποσέμεθα τὴν πρότερον δευτέραν, ἣς ἡγεῖται Μελιτηνὴ πόλις ἀρχαία, πόλις ἐπιστομος, ἐν καλῷ τε γῆς καὶ ἀέρος κειμένη, καὶ οὐδὲ πόρῳ διεστώσα τῶν τοῦ Εὐφράτου δευμαίων. ταύτην ῥῆθῃμεν δεῖν κατὰ τὸ πρῶν οὐδῆσαι καὶ εἰς τὸ τῶν σπεκταβίλων μετασῆσα σχῆμα, τῶν τε ἀρχοντα ταύτης Ἰουστινιανόν ὀνομασίαι κόμητα, δούνατ ἐ αὐτῆ καὶ ὑπὲρ σιτήσεων ὀνόματι μίջου³⁾, καὶ τῷ γε αὐτοῦ παρέδρου solidos septingenta duos, καὶ τῇ γε αὐτοῦ τάξει solidos sexaginta⁴⁾, ἀπαντα τε ἔχειν, ὅποσα τῶν τοιοῦτων ἐστὶν ἴδια θρόνων. τοὺς τε πρώην ὀνομαζομένους ταξίτας πάντα μὲν πράττειν, ὅποσα καὶ ἐμπροσθεν, καὶ μέγιστα περὶ τὴν δημοσίαν εἰσπραξίν ἠσολῆσθαι, εἰς δὲ τὴν τῶν κομητιανῶν προσηγορίαν μεταβαλεῖν, πάντων αὐτοῖς οὕτω φυλατισμένον, ὥς ἡλικία ταξίταις καθιστήσκειαν. Πόλις δὲ ὑπεκλίναμεν αὐτῆ τοῦτο μὲν Ἀρκὰν καὶ Ἀραβισσόν, τοῦτο δὲ Ἀριαράθιαν⁵⁾, καὶ Κώμαναν⁶⁾ ἐτέραν (καλοῦσι δὲ αὐτὴν καὶ Χρουσῆν⁷⁾), καὶ Κουκουσόν⁸⁾, ὧς καὶ πρότερον εἶχε, ἐν ἑξὶ πόλεσι συνεσιώσα. §. 3. Συνεσιτράμεθα δὲ καὶ τετάρτην Ἀρμενίαν, ἣν πρότερον οὐκ εἰς ἑσπραξίας συνέκειτο σχῆμα, ἀλλὰ τῶν τε ἐθνῶν ἦν, καὶ ἐκ διαφόρων συνελήκτο βαρβαρικῶν ὀνομαζομένων, Τζοφανῆ⁹⁾ τε, καὶ Ἀνζητηνῆ¹⁰⁾ ἢ Τζοφανῆ, καὶ Ἀσδιανῆ¹¹⁾, ἢ καὶ Βαλαβιτηνῆ¹²⁾ καλουμένη, καὶ ὑπὸ σατραπίαις οὖσα, ἀρχῆς δὲ ὀνομα τοῦτο ἦν οὐδὲ Ῥωμαϊκόν, οὐδὲ τῶν ἡμετέρων προγόνων, ἀλλ' ἑτέρας πολιτείας εἰσενημεγμένον. κακίτην τοῖσιν ἀρχῆς πολιτικῆς ἑκοσμησάμεν σχήματι¹³⁾, ἀρχοντὰ τε πολιτικῶν ἐγκαταστήσαντες, καὶ πόλιν τε αὐτῆ τὴν Μαρτυροπολιτῶν καὶ τὸ Κιθαρίζον¹⁴⁾ δόσεις φρουρίων. καὶ αὐτῆ δὲ ἐν τῷ τῶν ὀρδιναρίων ἀρχῶν καίση σχήματι, κοινουλαρία παρ' ἡμῶν

§. 1. Secundo vero loco posuimus Armeniam, quae antea prima vocabatur, in qua urbs Sebastia primum locum tenet, attribuentes illi et Sebastopolin, quam et antea habuit, et praeterea Comanam ex Ponto Polemoniaco, qui olim vocabatur, et Zelam ex Helenoponto, atque Brisam, adeo ut quinque urbibus haec provincia constet, et imperium, quod correctorium est, in priore forma relinquamus, magistratumque illius nullo maiore nomine ornemus, sed quod ante habuit, id ei relinquamus.

§. 2. Insuper tertiam quoque Armeniam constituimus, quae antea secunda dicebatur, in qua primum locum tenet Melitena, urbs antiqua, urbs insignis, in pulchro solo et aëre sita, nec procul ab Euphrate fluvio distans. Hanc nos in praesentia augendam et ad spectabilium formam transferendam, eiusque iudicem Iustinianum comitem nominandum, ipsique pro annonis solidos septingentos, et assessori eius solidos septuaginta duos, et cohorti eius solidos sexaginta duos esse putavimus, et ut omnia habeat, quae eiusmodi sedibus propria sunt; atque taxeat, qui olim vocabantur, omnia faciant, quae antea, ac maxime circa publicam exactionem occupentur, utque comitiani deinde appellentur, omnibus illis perinde servatis, ac si cohortales essent. Urbes vero illi subiecimus Arcam et Arabissum, Ariarathiam et Comanam alteram (vocant vero eam et Chrusam), et Cucusum, quas et prius habebat, quum et sex urbibus constaret.

§. 3. Constituimus vero et quartam Armeniam, quae antea in provinciae formam reducta non erat, sed gentium erat, ex diversis nominibus barbaris collecta, et Tzophanena, Anzetena, aut Tzophana et Ashianena, Balabitanuque vocata, et sub satrapis constituta. Hoc vero nomen magistratus neque Romanum, neque maiorum nostrorum, sed ex alia republica introductum erat. Illam igitur civilis magistratus forma ornavimus, constituentes, ut civilis sit magistratus, illique urbem Martyropolitanorum, et castrum Citharizon tribuentes, in ordinariorum quoque magistratum forma constituta est, consularis a nobis facta, adeo ut, quum quatuor sint Armeniae, duae quidem sint spectabiles, ea, quae proconsulis, et ea, quae comitis est, et qui primae

quodammodo¹⁴⁾ confinium est earum. §. 1. Secundam vero ordinavimus Armeniam prius primam¹⁵⁾ nuncupatam, cui praeesit Sebastopolis¹⁶⁾, ei tribuentes et Sebastopolitarum, quam¹⁷⁾ etiam prius habuit, insuper et Comanam¹⁸⁾ ex appellato pridem Polemoniaco Ponto, et Zelam ex Helenoponto, nec non et Bersam, ut in quinque civitatibus sit provincia haec, et administrationem praesidalem existentem relinquentes in priore figura, et iudicem eius nullo¹⁹⁾ decorantes nomine potiore²⁰⁾, sed quod prius habuit²¹⁾, hoc ei relinquentes. §. 2. Ad haec autem tertiam Armeniam constituimus, prius²²⁾ secundam, cui praeesit Melitene, civitas antiqua²³⁾, civitas non medicocris²⁴⁾, in bona terra et aëre posita, nec procul distans a fluctibus Euphratis²⁵⁾. Haec existimavimus oportere in praesenti angere, et in spectabilium mutare figuram, iudicemque eius Iustinianum nominare comitem, et dare ei²⁶⁾ pro annonis solidos septingentos, et eius assessori solidos septuaginta duos, officioque eius solidos numero trecentos sexaginta, et omnia habere, quae talium propria sunt sedum; et pridem nominatos officiales omnia quidem agere, quaecumque²⁷⁾ et prius, et maxime circa publicam exactionem vacare, in comitanorum vero appellationem mutare, omnibus eis ita servandis, sicut dudum officiales aut constituti. Civitates autem succumbere quidem ei tam Arcam et Arabissum, quam Ariarathiam²⁸⁾, et Comanam alteram (vocant autem eam etiam Chrusam²⁹⁾) et Cucusum, quas et prius habuit in sex urbibus constituta. §. 3. Statuimus autem et quartam Armeniam, quae prius non in provinciae iacebat imagine, sed et gentium erat, et diversorum complicita barbaricorum nominum, Zopanene et Anziene vel³⁰⁾ Zopene, et Asathenia, quas³¹⁾ et Balbitene appellata et sub satrapis constituta. Administrationis autem hoc nomen erat neque romanum

¹⁾ Bas.; Κώμανα Scrimg.; Κώμαναν Hal. —

²⁾ ἐν πέντε πόλεσιν Hal. — ³⁾ νομισματα τ' Bas. —

⁴⁾ Scrimg., Bas.; νομ. τξ Hal., Fet. Int. — ⁵⁾ Ἀριαράθιαν Hal.; Ἀριαράθιαν Bas. — ⁶⁾ Hal., Bas.;

Κώμαναν Scrimg. — ⁷⁾ Χρουσῆν Bas. — ⁸⁾ Hal., Fet. Int.;

Κουκουσάν Scrimg.; Κουκουσόν Bas. (Cod. Soid.) — ⁹⁾ Τζοφανῆ τε Hal.; Τζοφανῆν ἢ τε Bas. (Cod. Soid.) — ¹⁰⁾ Ἀνζητηνῆ Bas. — ¹¹⁾ Ἀνζ. καὶ

Θηρηνῆ καὶ Ἀσθιανῆ καὶ Βαλαβιτηνῆ Hal.; Ἀνζ. ἢ

Τζοφανῆ καὶ Ἀσδιανῆ, ἢ καὶ Γαλβιτηνῆ Bas. — ¹²⁾ ἀρχῆς πολιτικῆς ἑκοσμησάμεν καὶ σχήματι Hal. —

¹³⁾ Κιθαρίζον Hal.; Κυθαρίζον Bas. — ¹⁴⁾ Bk.;

quodammodo Cod. — ¹⁵⁾ Bk.; prusam Cod. — ¹⁶⁾ Bk.;

Sebastia Bk. ed. ster. — ¹⁷⁾ sebstiopolitarum quoniam Cod.;

Sebastolin, quam Bk. — ¹⁸⁾ Bk. ed. ster.; Comana

Cod. — ¹⁹⁾ Bk.; nullum Cod. — ²⁰⁾ Bk.; potioris

Cod. — ²¹⁾ Bk.; que prius habuerit Cod. — ²²⁾ Bk.;

et add. Cod. — ²³⁾ Bk.; antiqua om. Cod. — ²⁴⁾ Bk. ed. ster.; non om. Bk. — ²⁵⁾ Bk.; euphrate Cod. —

²⁶⁾ Bk.; et add. Cod. — ²⁷⁾ Bk.; que tum est Cod. —

²⁸⁾ Bk.; Ariarathiana Cod. — ²⁹⁾ Bk.; Crisim

Cod. — ³⁰⁾ Bk.; vel om. Cod. — ³¹⁾ Bk.; quae

om. Cod.

γενομένη, ὥστε τεσσάρων Ἀρμενίων οὐσῶν δύο μὲν εἶναι σπεκταβίλλας, τὴν τε τοῦ ἀνθυπάτου, τὴν τε τοῦ κόμητος, καὶ ἀνθύπατον μὲν εἶναι τὸν τῆς πρώτης ἡγούμενον Ἀρμενίας, κόμητα δὲ τὸν τῆς τρίτης, τὸν δὲ τῆς δευτέρας καὶ τεταρτης ὀδοδιακότους κυβερστάναι. Καὶ ἐπειδήπερ τοῦτο ἡμῖν διασπουδαῖται ¹⁾, ὥστε τὰς ἄρχαι τῶν πεντακοσίων νομισμάτων ἐκκλητήους οὕτως πρὸς ταύτην φέρεσθαι τὴν εὐδαίμονα πόλιν, ἀλλ' ἐπὶ τοὺς σύγγενους σπεκταβίλλους ἀρχοντας, καὶ τοῦτο διατυποῦμεν, ὥστε τῷ μὲν ἀρχοντι τῆς πρώτης Ἀρμενίας, τοιτέστι τῷ ἀνθυπάτῳ, τὰς ἐκ τῆς δευτέρας Ἀρμενίας ἐκκλητήους φέρεσθαι, τοιτέστι τὰς ²⁾ κατὰ Σεβαστιαν, τῷ δὲ τῆς τρίτης Ἀρμενίας κόμητι, τῷ κατὰ Μελιτηνὴν φραμέν ³⁾, τὰς ἐκ τῆς τεταρτης Ἀρμενίας ἐκκλητήους μέχρι τοῦ ἠθθέντος ἀνήκειν ποσοῦ

Κεφ. β'.

Τούτων τοίνυν οὕτως ἡμῖν διατεταγμένων, κακίνο προσδιορίσαι δίκαιον εἶναι νομιζόμεν, ἐφ' ᾧ προσιῆσαι τῆς τρίτης ⁴⁾ Ἀρμενίας ἀνδρα σεμόνον, ὑπουργηκότα τε ἡμῖν ἤδη καὶ ἄξιον τοῦ τῆς ἀρχῆς ὄγκου ⁵⁾ καὶ προσχημάτος. Εὐρόντες τοίνυν Θωμᾶν τὸν μεγαλοπρεπέστατον, ἠδὴ μὲν ἀρχῆς ἐπὶ τῆς Ἀρμενίων ἀνύσαντα χώρας, καὶ ἄλλα δὲ ἀνδρα χρηστόν καὶ γνησίως ἡμῖν ὑπηρετήσαντον τε καὶ ὑπηρετούμενον, αὐτὸν ἐπὶ τῇ τῆς ἀρχῆς ταύτης προβαλλόμεθα διοικήσει, ὥστε ἰσῶς μὲν τῆς ἐπαρχίας ταύτης ἡγεῖσθαι κατὰ τὸ ἠθθὲν ἡμῖν σχῆμα, προνοεῖν δὲ καὶ τῶν ἄλλων, ὅποσα ἐν αὐτῷ ἢ διὰ θεῶν ἐπιτρέψομεν ⁶⁾ κομμοניתόρων εἶτε ἐπὶ τῆς ἐπαρχίας, ἢ αὐτῷ παραδεδοκᾶμεν, εἶτε καὶ ἐπ' ἄλλαις, ὅπερ καὶ πεπραχάμεν θεῖα πρὸς αὐτὸν πεπονημένοι κομμοניתόροι περὶ πολλῶν καὶ διαφόρων πράξεων, ἅπερ ⁷⁾ αὐτὸν καὶ εἰς ἑτέρας χώρας προσήκον ἐστὶν εἰς ἔργον ἀγαγεῖν. §. 1. Τὰ μέντοι περὶ τὰς λερωσύννας, καθὰ πολλῶς κίρι ἠρήκαμεν, μένειν κατὰ τὸ πρότερον βουλιόμεθα σχῆμα, οὐδὲν οὐδὲ περὶ τὸ μητροπολιτικὸν δίκαιον, οὐδὲ περὶ τὰς χειροτονίας τοῦ πράγματος ἀμειβομένου ἢ καινισομένου, ἀλλὰ τῶν πρότερον χειροτονούντων ⁸⁾, καὶ νῦν ἐχόντων τὴν τῆς χειροτονίας ἔξουσίαν, καὶ τῶν προτέρων μητροπολιτῶν ἐπὶ τῆς ἐαυτῶν μερόντων ταξέως, ὥστε μηδὲν τὸ γε ἐπ' αὐταῖς καινισθῆναι.

Κεφ. γ'.

mannu ⁹⁾, neque nostrorum progenitorum, sed ¹⁰⁾ ex alia republica introductum. Et illam igitur administrationis civilis ¹¹⁾ schemate decoravimus, et indicem civilem statuentes, et civitatem ei Martyropolitano ¹²⁾ et Citharizon dantes castrum. Et haec autem inter ordinariarum administrationum ¹³⁾ constituta est ¹⁴⁾ figuram, consularis iam ¹⁵⁾ a nobis facta, quocirca quatuor Armenia existentibus duas quidem esse spectabiles, praesulis et comitis, et proconsulem quidem esse ¹⁶⁾ primae praesidentem Armeniae, comitem vero tertiae, secundae et quartae ordinarios esse. Et quoniam hoc nobis studii est, ut ¹⁷⁾ usque ad quingentos solidos ¹⁸⁾ appellationes non ad hanc referantur felicissimam civitatem, sed ad vicinos spectabiles indices, et hoc disponimus, ut iudici quidem primae Armeniae, hoc est proconsuli, ex secunda Armenia appellationes deferantur, hoc est secundum Sebastiam, tertiae vero Armeniae comiti ¹⁹⁾, secundum Melitenem dicimus, ex quarta Armenia appellationes usque ad memoratam competant ²⁰⁾ quantitatem.

CAP. II. His igitur sic a nobis ordinatis illud quoque determinare iustum ad haec putamus, ut praeposamus ²¹⁾ tertiae Armeniae virum nobilem, et qui ministravit nobis iam, et dignum fastigio cinguli et figurae. Invenientes igitur Thomam magnificentissimum quidem, qui iam administrationes in Armeniorum egit provincia, et in aliis quoque virum optimum et qui integre ²²⁾ nobis ministravit et ministrabit ²³⁾, hanc in administrationis huius constituimus regimine, ut interim quidem isti provinciae praesideat secundum dictam a nobis figuram, provident autem etiam aliorum, quaecumque ei per sacra iniuxerimus comonitoria sive in provincia, quam ei tradidimus, sive et in aliis, quod et fecimus sacra ad eum facta comonitoria ²⁴⁾ de multis et diversis actibus, quos eum etiam in alia provincia competit ad effectum perducere. §. 1. Quae tamen de sacerdotiis sunt, sicut saepe diximus, manere secundum prius volumus schema, in nullo neque de metropolitico iure, neque de ordinationibus commutata aut innovata, sed his, qui prius ordinabant ²⁵⁾, etiam nunc habentibus ²⁶⁾ ordinationis potestatem, et prioribus metropolitibus in suo manentibus ordine, ut nihil quantum ad has innovatum sit.

CAP. III.

¹⁾ ἐπειδήπερ ταῦτα ἡμῖν κατεσπούδαται Hal. — ²⁾ τῆς Hal. — ³⁾ κόμητι — φραμέν om. Hal. — ⁴⁾ πρώτης Hal. — ⁵⁾ ὄγκου Hal. — ⁶⁾ ἐπιτρέψομεν Hal., Bas. — ⁷⁾ ἅπερ Bas., Fet. Int. — ⁸⁾ χειροτονηθέντων Hal. — ⁹⁾ Bk.; romane Cod. — ¹⁰⁾ Bk.; et add. Cod. — ¹¹⁾ Bk.; civilis Cod. — ¹²⁾ Bk.; metropolitanorum Cod. — ¹³⁾ Bk.; ordinariorum (om. administrationum) Cod. — ¹⁴⁾ est om. Cod., Bk. — ¹⁵⁾ Bk.; consulariam Cod. — ¹⁶⁾ Bk.; spectabiles —

primae Armeniae praest proconsul sit, ille, qui tertiae praest, comes, secundae vero et quartae ordinarii sicut. Et quoniam omni studio effecimus, ut appellationes usque ad quingentos solidos non ad hanc felicem urbem, sed ad proximos spectabiles indices deferantur, etiam hoc sancimus, ut ad magistratum primae Armeniae, hoc est proconsulem, appellationes ex secunda Armenia fiant, hoc est ex Sebastia, ad comitem vero tertiae Armeniae, eum scilicet, qui est in Melitena, appellationes ex quarta Armenia usque ad dictam summam veniant.

CAP. II.

His ita a nobis dispositis, illud etiam determinare iustum putamus, ut tertiae Armeniae vir gravis praeficiatur, qui nobis iam inservierit, et imperii mole et magnitudine dignus sit. Quum igitur magnificentissimum Thomam, qui in Armeniorum regione magistratum iam functus, et alioqui vir bonus est, et ingenue nobis inservit et inservit, invenerimus, eum ad huius magistratus administrationem promovemus, ut in interim huic provinciae secundum dictam a nobis formam praesent, et illorum curam gerat, quae ipsi per sacra comonitoria committimus sive in provincia, quam illi tradidimus, sive etiam in aliis; quod et fecimus sacris ad eum comonitoriis de multis et diversis actionibus datis, quae ipsium in aliis quoque regionibus ad effectum perducere convenit.

§. 1. Quae vero ad sacerdotia spectant, illa, sicut saepe diximus, in priore forma manere volumus, eaque res nec quod ad ius metropolitanorum, nec quod ad ordinationes mutetur vel innovetur, sed qui prius creabant, nunc etiam creandi potestatem habeant, priores etiam metropolitani in suo ordine maneat, ita ut nihil, quantum ad illa, innovetur.

CAP. III.

esse om. Cod. — ¹⁷⁾ Bk.; et Cod. — ¹⁸⁾ Bk.; quingentorum solidorum Cod. — ¹⁹⁾ Bk.; comitis Cod. — ²⁰⁾ Bk.; competit Cod. — ²¹⁾ Bk.; proponamus Cod. — ²²⁾ Bk.; integer Cod. — ²³⁾ Bk.; ministrabat Cod. — ²⁴⁾ sive in prov. — comonitoria om. Cod.; supplevit haec Bk., sed verior, ut scripsit Fet. Int. facta, quare aliud eligendum videtur verbum ut mittentes, dantes vel simile quid. — ²⁵⁾ Bk.; ordinabat Cod. — ²⁶⁾ Bk.; habentis Cod.

Κε φ. γ'.

CAP. III.

Ἐκείνο μέντοι τῶν ὁμολογημένων¹⁾ ἔστιν, ὡς, ἐπειδήπερ τὸν τῆς τρίτης Ἀρμενίας κόμητα οὐ πολιτικὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ στρατιωτικὸν πεποιθῆκαμεν ἄρχοντα, ἀνεγκλίως ἔχον²⁾ καὶ τοὺς στρατιώτας αὐτῶν τοὺς καὶ αὐτὴν ἰδρυμένους ὑποκλιθεῖν, ἀδειαν ἔχοντι, καθὰ τοῖς στρατιωτικοῖς ἀρχουσίαν ἐφείλει, καὶ πρὸς ἕνομα καλεῖν αὐτοὺς, καὶ ἐπιζητεῖν, καὶ προνοεῖν τῶν σιτησίων αὐτῶν, καὶ ἐπεξίεναι τοῖς κατ' αὐτοὺς³⁾, εἴπερ ἀδικοῦεν, καὶ μῆτε συγχωρεῖν τοῖς στρατιώταις ἀδικεῖν τοὺς ὑπάρχουσ, εἰ δέ τι πράξαιεν σφοδρότερον, καὶ ἐκκλησιαστικῶν ἀκροῦσθαι δικῶν, κἄν εἰ στρατιώται καθεστήκοιεν, καὶ ἅπαντα πράττειν, ὅποσα τοῖς στρατιωτικοῖς δεδωκαμεν ἀρχουσίαν. καὶ ὡςπερ τῷ τε Ἰσαυρίας κόμητι, τῷ τε τῆς Πακτανίης Φρυγίας, καὶ πρὸς γε τοῖς πραίτωσι Λυκαονίας τε καὶ Πισιδίας καὶ Θρακίας καὶ τὸ στρατιωτικὸν ὑπεκλίναμεν, οὕτω καὶ αὐτῶν μὴ μόνην εἶναι τὴν τῶν πολιτικῶν πραγμάτων τάξιν, ἀλλὰ καὶ τὴν τῶν στρατιωτικῶν ἐξουσίαν τε καὶ ἀρχήν, καὶ εἶναι σεμνὴν αὐτῶν στρατιώταις τε καὶ ἰδιωταῖς, κελεύοντα καὶ πάντα πράττοντα, ὡς μίᾳς δὴ τῆς ἀρχῆς κινδυστώσεως. καὶ μίαν ἰδέσθαι πρόνοιαν τοῦ μηδὲν ἐκκλησιαστικὸν κατὰ τὴν ἐπαρχίαν ἀμαρτάνεσθαι, ἀλλὰ καὶ σωτηροσυστοῖς ὑποβάλλεσθαι τοῖς προσήκουσι. Ταῦτα δὲ δὴ τῆς ἐξουσίας οὐκ ἀφαιρούμεθα παντελῶς αὐτῶν ἐπ' οὐδενὶ προσώπῳ τῶν κατὰ τὴν ἐπαρχίαν ὄντων, εἴτε ἰδιωτικῶν, εἴτε στρατιωτικῶν, εἴτε ταμιεακῶν. μίαν γὰρ καὶ συνεχῆ τὴν εἰρήνην ἐν ἅπασιν τοῖς ὑπακούουσ τοῖς ἡμετέροις φυλάττεσθαι βουλόμεθα, οὐ τῷ διαφορῶν τῶν προσώπων τὴν κατὰ τῶν νόμων εἰσάγοντες καταφρόνησιν.

Ἐπίλογος.

Epilogus.

Τὰ τοίνυν παραστάνα ἡμῖν ἢ σὴ ὑπεροχὴ κατὰ τὴν τῶν τρισῶν Ἀρμενίων διατύπωσιν, καὶ μάλιστα κατὰ τὴν τῆς τρίτης, ἧς κατὰ πρόφασιν τὸν παρόντα θεῖον ἱποθησάμεν νόμον, νῦν τε καὶ εἰς τὸν ἐξῆς ἅπαντα χρόνον φυλάττεσθαι σπουδαίω, πάντων πραίτωμένων καὶ ἑγγραφομένων⁴⁾ ταῖς μερικαῖς διατυπώσεις τῶν διορθῶν τῶν αὐν, ὅποσα εἰδῶσθαι κατ' ἕκαστον ἕως προσετάξαμεν. Dat. XV. Kalend. April. Constantinop. post consul. Belisarii V. C. [536.] AIA-

Illud tamen in confesso est, quum tertiae Armeniae comitem non civilem solum, sed et militare magistratum fecerimus, necesse esse, ut milites etiam, qui in ea collocati sunt, illi subiecti sint, ipseque potestatem habeat, ut, sicuti militaribus magistratibus permissum est, nomine eos vocet, et inquirat, et annonis eorum prospiciat, et delinquentes puniat, nec militibus permittat, ut subditos laedant, sin vero gravius quid commiserint, ut etiam criminales causas audiat, licet milites sint, omniaque faciat, quaecunque militaribus magistratibus dedimus. Et quemadmodum Isauriae comiti et Pacatianae Phrygiae, et praeterea praetoribus Lycaoniae, Pisidiae atque Thraciae milites etiam subieciimus, ita ille non solum civilem rerum ordinationem, sed et militare potestatem et imperium habeat, ipseque venerandus sit militibus et paganis, praecipiens omniaque agens, ut decet, cum unus sit magistratus; curam quoque unice gerat, ne crimen aliquod in provincia committatur, sed ut par est puniatur. Ab hac vero eius potestate nullam, quae in provincia est, personam eximimus, sive privata, sive militaris, sive tamiaca est. Unam enim et perpetuam pacem inter omnes subditos nostros servari volumus, ex personarum differentia legum contemptum non introducetes.

Quae igitur nobis placuerunt, ea excellentia tua secundum quatuor Armeniarum descriptionem, et maxime tertiae, cuius occasione hanc sacram legem tulimus, nunc et in omne futurum tempus observare studeat, atque omnia, quae singulis annis dari iussimus, conficiantur, et particularibus constitutionibus collegarum tuorum inscribantur.

No

CAP. III. Illud quoque palam est, ut, quia tertiae Armeniae comitem non civilem solum, sed etiam militare fecimus iudicem, necessario habeat et milites in ea provincia collocatos sibi subiectos, licentiam habens, sicuti militaribus iudicibus conceditur, et ad nomen vocare eos⁵⁾, et requirere, et providere annonis eorum, et exsequi quae circa eos sunt, si laeserint, et neque permittere milites⁶⁾ nocere subiectis; si tamen aliquid egerint vehementius, etiam⁷⁾ criminales audire causas, etsi⁸⁾ militares sunt, et omnia agere, quaecunque militaribus dedimus iudicibus, et sicuti Isauriae comiti et Pacatianae Phrygiae, nec non et praetoribus Lycaoniae, et Pisidiae, et Thraciae et militare manus subdimus, ita⁹⁾ et ipsi non solum esse civilem caesarianum ordinem, sed etiam militare potestatem et cingulum, et esse honoratum eum militibus et privatis, insubentem cunctaque agentem¹⁰⁾, nrupta uno cingulo existente; et unam ponere providentiam, ut nullum crimen in provincia committatur, sed et¹¹⁾ castigationibus subdere competentibus. Hac igitur potestate non privamus penitus eum in nulla persona, quae in provincia sunt, sive privata, seu militari, sive aerarii. Unam enim et continuam pacem in omnibus subiectis nostris servari volumus, non differentia personarum secundum¹²⁾ leges introductentes contentum.

Epilogus. Quae igitur placuerunt nobis¹³⁾, tua celsitudo secundum quatuor Armeniarum dispositionem, et maxime secundum tertiae, cuius occasione praesentem sacram fecimus legem, nunc et futuro omni tempore custodire festinet, omnibus agentibus et inscribentibus secundum particulares dispositiones sedibus suis, quaecunque dari annis¹⁴⁾ singulis ordinavimus. Dat. XV. Kal. April. post cons. Belisarii V. C. Cons. [536.]

¹⁾ ὁμολογημένων Hal., Bas. — ²⁾ Hal., Bas.; ἔχει Scripps. — ³⁾ ἐπεξίεναι αὐτοῖς Hal. — ⁴⁾ καὶ ἑγγραφομένων om. Hal. — ⁵⁾ Bk.; eo Cod. — ⁶⁾ Bk.; neque per milites mittere Cod. — ⁷⁾ egerint et veh.

etiam Cod., Bk., qui distinguit post egerint et post etiam. — ⁸⁾ Bk.; si Cod. — ⁹⁾ Bk.; ei Cod. — ¹⁰⁾ Bk.; agente Cod. — ¹¹⁾ Bk.; sed et om. Cod. — ¹²⁾ Bk.; p. esse Cod. — ¹³⁾ Bk.; nobis om. Cod. — ¹⁴⁾ Bk.; annonis Cod.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ λβ.)

Περὶ τοῦ μηδένα δανείζοντα γεωργῶν
κρατεῖν τὴν ἐκείνου γῆν, καὶ πόσον
ὀφείλουσι λαμβάνειν τόκον ἀπὸ
τῶν γεωργῶν.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Ἀύγουστος
Ἀγερωχίῳ, τῷ λαμπροτάτῳ ἀρχόντι Ἀμι-
μόντου τῆς Θράκης.

Προοίμιον.

Πράγμα δεινὸν καὶ πάσης ἐπέκεινα καὶ ἀσεβείας
καὶ πλεονεξίας γινόμενον συνειδόμεν νόμῳ θερα-
πειῆσαι κοινῶ, οὐκ ἐπὶ τῆς παρούσης μόνον ἀνάγκης,
ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν ἐξῆς ἅπαντα χρόνον πολιτεύεσθαι
δυνάμενθ. Ἐγνωμέν γάρ, ὡς τινες ἐπὶ τῆς ἐπαρχίας,
ἧς ἄρχεις, ἐτόλμησαν, ἐπιλαβόμενοι τοῦ καιροῦ τῆς
ἀφορίας τοῦ αἵτου, δάνεισμα πρᾶξαι πρὸς τινας ἐπὶ
ἐλάχιστῳ μείψῳ τῶν καρπῶν, καὶ τὴν αὐτῶν λαβὴν
γῆν ἅπασαν ἀντὶ αὐτοῦ, ὥστε τοὺς μὲν τῶν γεωργῶν
φρεῦγιν, τοὺς δὲ διαφθαρεῖναι λιμῶ, δεινὴν τε γεγε-
νησθαι ¹⁾ φθορὰν ὠδὲν τῆς βαρβαρικής ἐπιδρομῆς
ἐλάττωα.

Κεφ. α'. β)

Θεσπιζόμεν τοίνυν, ἅπαντας τοὺς δανείσαντας
ὀσονδήποτε μέτρον τῶν ὠλονδήποτε ξηρῶν καρπῶν
τοῦτο ἀπολαμβάνοντας νῦν χωρὶς τῆς οἰασοῦν προς-
θήκης ἀποδοῦναι τὰ γῆδια τοῖς γεωργοῖς, μηδενὸς
παντελῶς θαρρόντος γῆν κατέχειν προφάσει τῶν
εἰρημένων δανεισμάτων, εἴτε ἔγγραφα, εἴτε ἄγραφα
εἴη, κομιζομένους δέ, εἰ μὲν οἱ δανεισθέντες ²⁾ εἰεν
καρποί, ὀγδόην τοῦ μοδίου μοίρα ἐφ' ἐκάστῳ μοδίῳ
εἰς ἐνιαυτὸν ὅλον, εἰ δὲ νομισμάτα τὰ ³⁾ δανεισθέντα
εἴη, ἐφ' ἐκάστῳ νομισματί ἐνιαύσιον κεράτιον ἐν
προφάσει τόκου. τοῦ λοιποῦ δὲ τοὺς δανειστὰς
ἀκολουμένους ὀγδόην μοδίου μοίρα ἐφ' ἐκάστῳ μοδίῳ
εἰς ἐνιαυτὸν ἓνα (ἢ ἐφ' ὅσον μένει τὸ δάνεισμα
κατὰ τὴν ἀναλογίαν ταύτην) ἢ τῷ κερατῷ, ἀποδι-
δοῦναι ⁴⁾ πάντως, εἴτε γῆν, εἴτε ἄλλο τι λαβόντες
τύχῳ ἐνεχύρον, βόας τυχόν, ἢ πρόβατα, ἢ ἀνδρά-
ποδα, καὶ τοῦτον εἶναι τὸν νόμον κοινὸν ἅπασιν,
φιλόανθρωπὸν τε ἅμα καὶ εὐσεβῆ, καὶ τὴν τε χρεῖαν
θεραπεύοντα τοῖς δεομένοις, τοῖς τε δανεισταῖς φέ-
ροντα μετρίαν παραψυχῆν.

Ἐπίλογος.

Τὰ τοίνυν παραστάτα ἡμῖν ἢ σὴ λαμπρότης ἔργῳ
καὶ πέραιτι παραδοῦναι σπενσάτω. εἰδότες τοῦ δανει-
στοῦ, ὡς εἰ παρα ταῦτά τι πρᾶξαι θαρρήσεις, τῆς
εἰσπράξεως ἐκπεσείται, καὶ ὁ λαβῶν, εἴτα ἀδικούμενος,
ἔξει παραψυχὴν τὸ αὐτὸς ⁵⁾ μὲν ἀπῆλλεσθαι προ-
γμάτων, τὸν δανειστὴν δὲ ἰδίῳ ἐπὶ τοῖς ἑαυτοῦ ζη-
μούμενον. Dat. XV. Kal. Iul. Constant. post consul.
Belisarii V. C. [536.]

Novella XXXII.

NE IS, QUI MUTUUM DAT AGRICOLAE, ILLIUS
TERRAM TENEAT, ET QUANTAS USURAS
AB AGRICOLIS ACCIPERE DEBEANT.

Imp. Iustinianus Augustus Agerochio, claris-
simo Praesidi Haemimonti Thraciae.

Praefatio.

Rem gravem, et quae omnem impietatem et av-
ritiam superat, communi lege sanare visum est, quam
non solum in praesente necessitate, sed etiam omni
futuro tempore obtinere possit. Novimus enim, quos-
dam in provincia, cui praees, captato tempore, quo
frumenti sterilitas fuit, minimum fructuum modum
quibusdam mutuo dare, et pro eo omnem eorum terras
accipere ausos fuisse, adeo ut rustici quidam aufuger-
int, quidam vero fame perierint, et gravis quaedam
calamitas exorta sit barbarorum incursione nihil
inferior.

CAP. I.

Sancimus igitur, ut omnes, qui quascunque men-
surarum aridorum fructuum, qualescunque sint, mutuum
dederint, ubi eam receperint, accessionem maxime pe-
tentem terras agricolis reddant, nec quisquam prat-
textu dicti mutui, sive scriptis, sive sine scriptis ce-
lebrati, terram detinere audeat, octavam vero modii
partem, si fructus mutui dati fuerint, pro singulis
modiis per integrum annum percipiant, si autem pec-
unia credita sit, usurae nomine pro singulis solidis
singulas siliquas annuas. In posterum vero creditores
octavae modii parte pro unoquoque modio in singulis
annis (aut quamdiu mutuum manet, secundum hanc
proportionem) vel siliqua contenti, omnino reddant, sine
terram, sive aliud quid, velint boves aut oves, aut ser-
vos pignori acceperint. Et haec lex omnibus communis
sit, humana simul et pia, quaeque tam necessitati egen-
tium inserviat, quam creditoribus mediocre solatium
afferat.

Epilogus.

Quae itaque nobis placuerunt, ea claritas tua ad
effectum adducere studeat, et creditor sciat, si contra
haec quid agere ausus fuerit, exactionem se amisurum
esse, quique accepit et deinde iniuriam passus est, hoc
solatium habiturum esse, ut ipse quidem liberetur a
negotio, creditorem vero rerum suarum iacturam facere
videat.

NOVELLA XXXIII.

^{a)} Hal. et Scrimg. — Epitome huius Novellae est in: Coll. 87. capit. c. 21. et in: (Iohannis) Nomoc. tit. 14. (Fœlli bibl. II. p. 618.); cf. Biener l. c. p. 588. — Iulian. Const. 33. — Constitutio graecae et latine edita est et graecam quidem hanc in Thraciam misit Imperator, latinam cum epistola scripta ad Praefectum Praetorio per Illyricum (Nov. 33.) in hanc misit terram, atque eam latinam constitutionis formam habemus infra, Novellam 34.; cf. Biener l. c. p. 19. 165. — ^{b)} Bas. XXIII. 3. 76. Schol. l. m.

¹⁾ γενέσθαι Hal. — ²⁾ τὰ δανεισθέντα Bas. — ³⁾ τῷ αὐτὸς Hal., Hervag.; τῷ αὐτῶν Paris. — ⁴⁾ τὰ om. Hal. — ⁵⁾ ἢ καὶ κερατῷ, ἀποδοῦναι Hal. —

Gl.

NOVELLA XXXIII.²⁾UT NULLUS MUTUANS AGRICOLAE TENEAT EIUS TERRAM¹⁾.

(Coll. IV. tit. 4.)

Imp. Iustinianus Augustus Dominico, Viro illustri³⁾, Praefecto Praetorio per Illyricum.

Propter avaritiam creditorum, qui angustia temporum abstantes terrulas infelicium agrarium sibi acquirunt, pro paucis frumento omnem illorum substantiam retinentes, legem posuimus, quam primo quidem in Thraciam et in totas⁴⁾ eius provincias, in praesenti autem et in Illyricianis patrias⁵⁾ direximus. Cuius exemplarium⁶⁾ subdi etiam praesenti legi praecepimus, ut ne privati quidem homines⁷⁾ putent legem contra se solummodo⁸⁾ esse positam⁹⁾, milites autem¹⁰⁾, altiore nitentes fastigio, legem contra se non¹¹⁾ esse prolatam existiment. Ut ergo et tua magnitudo sciat, quod communis haec lex posita est, et provincialibus, et militibus, et omni cingulo nulla excusatione cuiquam¹²⁾ competente, ideo ad tuam sublimitatem praesentem legem destinavimus, scitaris militibus, qui praesenti legi non esse obediendum existimant, quod cingulo deudati inter privatos habebuntur, poenis, quas in anteriore lege posuimus, prius nihilominus subingandi.

²⁾ Haec Novella, quam additamentum dixeris sequentis Nov. 34., latine emissa cum sit (cf. Nov. 32. not. a.), non est neque in Scrimg. neque in Hal. edd., hic tamen summam exhibet graecam, apud Scrimg. lacuna est. Est autem haec Nov. inter glossatas.

¹⁾ Cod. Hamb., Trid., Port.; De his qui mutuum habent agricolis Cont. — ²⁾ Cod. Hamb., Trid.; viro illustri om. Port., Cont. — ³⁾ Cod. Hamb., Trid.; omnes Port., Cont. — ⁴⁾ Cod. Hamb., Trid., Port.; provincias Cont. — ⁵⁾ Cod. Hamb., Trid., Port.; exemplum Cont. — ⁶⁾ Cod. Hamb., Trid., Port.; ut non solummodo privati homines Cont. — ⁷⁾ Cod. Hamb., Trid., Port.; solummodo om. Cont. — ⁸⁾ Cod. Hamb., Trid.; propositam Port., Cont. — ⁹⁾ Cod. Hamb., Trid., Port.; sed etiam milites Cont. — ¹⁰⁾ Cod. Hamb., Trid., Port.; non om. Cont. — ¹¹⁾ cuidam Cod. Hamb., Trid., Port.

Gl.

NOVELLA XXXIV.²⁾NULLUM CREDENTEM AGRICOLAE TENERE ILLIUS TERRAM, ET QUANTAM DEBEAT USURAM DARE¹⁾.

(Coll. IV. tit. 5.)

Idem Augustus Agrochio²⁾, clarissimo Praesidi Aemimontis³⁾ in Thracia.

Rem duram atque inhumanam, et quae ultra omnem impietatem et avaritiam sit⁴⁾, perspeximus legem saluberrimam sanare, et communem omnibus deponere medicinam non tantum in praesentis necessitatis tempore, sed etiam in omni aeo futuro. Venit enim ad nostras aures, quosdam in ea ipsa⁵⁾ provincia, quam⁶⁾ administras, avarie temporum necessitate captata, ad quosdam foeneraticios fecisse contractus⁷⁾, et paucam mensuram fructuum⁸⁾ dantes, terrulas eorum abstraxisse, et ex hac causa quosdam colonorum fugae latebras petisse, alios fame esse necatos, et tristissimam pestem homines invasisse, incursione barbarica non minorem.

CAP. I. Sancimus itaque, omnes huiusmodi creditores, quantumcumque vel triticum, vel hordei, vel in alia specie⁹⁾, quae in fructibus arida est¹⁰⁾, dederint¹¹⁾, hoc reddito, in praesenti cum parte modii octava per singulos modios in unoquoque anno praestanda terrulas colonis restituere; nemine penitus eorum audente terrulas detinere sub occasione foeneraticiae cautionis, sive in scriptis, sive sine scriptis credita sint contracta. Si autem pecunias dedit, nihil amplius, quam siliquam unam pro singulo solido annuum praestare. Et hanc saluberrimam legem in omnes extendimus, ex¹²⁾ praesente quidem tempore initium accipientem, in omne autem aevum modis omnibus observandam, ut, si quando fuerit vel triticum, vel hordenum foeneratum, vel alii aridi fructus, creditores tam quod dederunt accipientes, quam pro usuris octavam modii partem annuam pro singulis

²⁾ cf. Nov. 32. not. a. — Hal. summam habet graecam, in ed. Scrimg. lacuna est. — Julian. Const. 33. — Est inter glossatas. — Conti us hanc Novellam separatim ex ms. libris edidit cum commentario in Lection. subsec. II. 2.

¹⁾ Cod. Hamb. (sed male: nullus pro nullum), Trid., Port.; Ne quis quod agricolae mutuum pecuniam dedit, illius terram detineat, et quem usurarum modum creditores accipere debeant ab agricolis Cont. — ²⁾ Port., Cont.; Agerutio Trid., Cont. lection. subsec. — ³⁾ Port., Cont., Cont. lection. subsec., sed hic in commentario verisimile esse dixit Iustinianum vertisse Aemimonti. — ⁴⁾ Port.; sit Cod. Hamb., Cont., Cont. lection. subsec.; sit Trid. — ⁵⁾ Cont.; in Misisa secunda Cod. Hamb., Port., Cont. lection. subsec.; in missiana secunda Trid. — ⁶⁾ Cod. Hamb., Trid., Port., Cont. lection. subsec.; tu add. Cont. — ⁷⁾ Cod. Hamb., Cont. lection. subsec.; foeneraticios fecisse contractus (om. ad quosdam) Trid., Port.; foeneratorios fecisse contractus Cont.; „al. ad quosdam foeneraticios venisse contractus“ Cont. in marg. — ⁸⁾ Cod. Hamb. et rell.; fructuum om. Cont. — ⁹⁾ vel aliae speciei Cont. lection. subsec. ibique in margine adnotat: „Alias in alia specie, alias vel aliam speciem.“ — ¹⁰⁾ Port., Cont.; in fructus aridos est Cod. Hamb., Cont. lection. subsec.; in fructibus aridos est Trid.; „Forte legendum: inter fructus aridos est“ Cont. in marg. lection. subsec. — ¹¹⁾ crediderint Port. — ¹²⁾ Cod. Hamb., Trid., Port., Cont. lection. subsec.; in Cont.

singulis modis, vel aliquam pro singulo solido (et ¹) secundum hunc modum in quantum foenus permanserit percipientes, sive terrulas, sive aliud pignus ²) acceperunt, boves forte, vel pecora, vel mancipia, haec modis omnibus reddere, et hanc legem communem omnibus esse, humanitate et pietate gaudentem, et ³) omnibus egenis consulentem, et creditoribus mediocre solatium afferentem ⁴).

E p i l o g u s.

Haec igitur, quae a nobis statuta sunt, claritas ⁵) tua in omni provincia, quae tuo moderamine gubernatur, observare festinet. Scituris omnibus creditoribus, quod, si aliquid praeter hoc commiserint, exactio ⁶) cadent, et cui foenus ablatum est, hoc habebit solatium, ut ipse quidem securus degat, avarum autem creditorum videat in suis pecuniis patientem iacturam. Dat. XV. Kal. Iul. Constant. post consul. Belisarii V. G. [536.]

¹) *Cod. Hamb., Trid., Cont. lection. subsec.*; et *om. Port., Cont.* — ²) *Cod. Hamb., Trid., Cont. lection. subsec.*; in *pignus Port., Cont.* — ³) *Cod. Hamb., Trid., Port., Cont. lection. subsec.*; neque non *Cont.* — ⁴) *Cod. Hamb., Trid., Port., Cont. lection. subsec.*; reddant et haec lex communis omnibus sit — gaudens — consulens — afferens *Cont.* — ⁵) *Cod. Hamb., Trid., Port., Cont. lection. subsec.*; *charitas Cont.* — ⁶) *Port., Cont.*; et *actione rell.*

NOVELLA XXXV.¹)

DE ADIUTORIBUS QUAESTORIS.

Imp. Iustinianus A. Tribuniano, Quaestori.

Inter viros devotos memoriales tam sacri nostri scrinii memoriae, quam epistolares, nec non libellentes et adiutores viri excelsi pro tempore quaestoris multas dubitationes scimus esse emersas temporibus Thomae gloriosissimae recordationis, quum is quaestor iam gubernatam ¹) sacri scrinii memoriae quam epistolarem gubernabat censuram, adiutoribus quidem asserentibus, in scrinio quidem memoriae XII esse antiquitas adiutores, in aliis autem duobus scriniis, id est sacrarum epistolarem et sacrarum libellorum, in unoquoque septenos numero, sed postea sic effusam esse licentiam, ut innumerabiles paene adiutores exstarent temporibus Ioannis viri magnifici quaestoris, quum per prolixum tempus tale gessisset officium; et Proculum excelsae memoriae de confusione adiutorum imperiali culmini suggestisse, et sacram constitutionem esse promulgatam, qua cavetur, antiquo, id est XXVI, numero tantummodo quaestoris adiutores concludi, nec tamen licere alium subrogari, donec in praedictum numerum agmen adiutorum redigatur, omnibus superfluis paullatim demittentis; licentia primatibus tantummodo adiutoribus data in sua loca alios subrogandi, id est in scrinio quidem memoriae tertium primum locum obtinenti et laterculensis nomen inenni, in aliis autem duobus scriniis, id est epistolarem et libellorum, in secundum gradum venientibus et melloproximatum ingredientibus, ut hi tantummodo licentiam sibi haberent alium subrogare; posteaque eandem prudentissimae memoriae virum bene existimasse, multos inveniri, qui non possint propter varias difficultates, quae humano generi positae sunt, per se divina ministeria peragere, et iterum verbo ad imperiale fastigium suggestisse, et pragmaticam subsecutam esse sanctionem, quatenus liceret et eis alium in suum locum subrogare hominem idoneum ad tale ministerium peragendum et condignum quaestoria electione ²), a pro tempore quaestore eandem licentiam accipientem; et haec quidem esse subsequenda temporibus Proculi ³) magnificae memoriae. Verum opus quaestionum transivit tunc altercationibus quorundam memorialium, eandem licentiam per aliam constitutionem esse sublata, ut nemini liceat in suum locum alium subrogare, ne quasi venalitas et sordidum mercimonium versari videretur, qui sacrae vocis nostrae ministri esse noscantur, tribus tantummodo exceptis, quibus supra dicta constitutio huiusmodi praestitit licentiam. Quum igitur in praesenti comperimus, eos, qui confectioni legum a nobis eliminatum et in ordinem per tuam excellentiam digestarum annu ministerium praebuerunt, dignos esse fungi adiutoris officio, quamvis cordi nobis est, praedictum adiutorium ⁴) meum in sua stabilitate decurrere, tamen eos idoneos constitutis huiusmodi defraudari nullo modo iustum esse existimavimus. Pragmaticam itaque sanctionem, quae a Proculo quidem excelsae memoriae rite est inventa, et ad imperiale culmen relata est, et ex hoc promulgata, postea autem per quorundam contentiosam instantiam sublata ⁵) renovamus, et licentiam damus omnibus XXVI adiutoribus in sua loca alios subrogare, idoneos tamen, et quos pro tempore quaestor sacrosanctia evangeliiis propositis ⁶) elegerit, et mandata eis in scriptis praestiterit, ut, centenis solidis tantummodo datis, habeant licentiam homines praedicto opere digni iudicati in deficientium vel alio modo desistentium loca pervenire et adiutoris officium peragere; his, qui in tribus gradibus, id est in scrinio quidem memoriae laterculensis, in aliis autem duobus melloproximi adscenderint, etsi inter XX et sex adiutores taxati

non

¹) Hanc latinam Novellam primus integram edidit Pithoeus in calce Iuliani (1576). In ed. Scring. non vestigium quidem est h. u., Hal. summam exhibet graecam eandem fere, quae est in Bas. VI. 6. 16. (VI. 6. 2. ed. Fabroti). — Iulian. Const. 26.

²) „margo Pithoei: Quaestorium gubernabat, tam⁶ Cr. Procli de quo Lydus de Magistrat. III. 20. Cr. — Non ad manus mihi est ed. Iuliani — cura Francisci Desmarests (Paris. 1689. fol.), ex qua haec adscriptissae videtur Cr. — ³) „margo Pithoei: Quaestoria electione⁶ Cr.; quaestioni, electione Pith. — ⁴) „vel potius ⁴) „margo Pithoei: directorum numerum⁶ Cr. Legendum videtur: Adiutorum numerum. — ⁵) Bk.; sublata Pith. — ⁶) Bk.; praepositis Pith.

non fuerint, licentiam habentibus in sua loca adiutores inferre; ita tamen, ut tam laterculensis quam melloproximali licentiam habeant, quanti poterint, tanti loca sua vendere, quum iniquum est his, quibus nihil a nobis additum est, aliquid derogare; nam et ante hanc legem permissum erat eis suum officium in alios ¹⁾ transferre. Itaque et venditionis ius habeant, et quanti poterint pacisci, tanti et vendant. Aliis autem, quibus ius venditionis praestitimus, non ultra C solidorum summam hoc facere liceat. Sive autem laterculensis, sive melloproximi, sive alii, quibus ex hac lege concessum est, suum officium in alios transponere maluerint, is, qui subrogatur, talis ordinandus sit, qualem quaestoria censura elegerit, ne ex huiusmodi licentia in homines minus idoneos pro tempore gloriosissimi quaestoris administratio cadat. Sic enim dignas sua industria mercedis homines, quos iam enumeravimus, accipient, et numerus adiutorum siue ulla confusione permanebit. Sed quia volumus ante alios in deficientia quocunque modo loca eos taxari, qui in legum confectione tuae sublimitati suum ministerium praeboerunt, id est Theodosium, et Epitium, et Quirillum, et Sabacium, et Perignin, hoc eis donamus, ut offerentes centenos solidos ante alios omnes loca adiutorum, qui sua sponte recedere maluerint, subeant, scilicet natusque ex V memorialibus in scrinium suum officium adiutoris impleturus. Illo etiam observando, ut, etsi quis ex XXVI adiutoribus ab hac luce subtractus fuerit, in suos heredes vel liberos, licet heredes non sint, huiusmodi beneficium transmittat, ut in locum eius adiutor subrogetur, centenis quidem solidis ab eo offerendis, pro tempore autem sublimissimo quaestore electionem eius, qui subrogatur, secundum quod superius dictum est faciente. Praerogativam autem, quam V memorialibus speciali dedimus beneficio, ita eis donamus, si ille, qui deficiat, non habuit filium iam utilem, iam idoneum ad peragendum adiutoris officium, et a pro tempore gloriosissimo quaestore aptissimum esse secundum praedictam observationem iudicatum; talem enim filium sperni, et ad alium advenam pervenire satis durum atque inhumanum est. Aliis videlicet omnibus, si quae in praedictis constitutionibus continentur, in suo robore durantibus. Quae igitur nostra sanxit aeternitas, sinceritas tua scriniis, quorum interest, manifestare festinet, quatenus sciant et quae a nostra maiestate disposita sunt, et quantum eis accessit ex tua suggestione nostraeque liberalitate. Dat. V. Kal. Iun. Constant. Belisario V. C. Cons. [535.]

¹⁾ *Bk. ed. ster.; antea: alii.*

NOVELLA XXXVI.¹⁾

UT HI, QUI IN AFRICA SUNT, INTRA QUINQUENNIIUM COMPETENTES SIBI RES USQUE AD TERTIUM GRADUM DEBEANT VINDICARE.

Idem A. Salomoni Pf. P. Africae.

Omne infinitum et perperam effusum merito et incivile et incompositum esse credentes, certis finibus nostras actiones militare ¹⁾ censemus. Nuper itaque in Africa nostra, quam divinae memoriae ditioni nostris vigiliis subiugavit ²⁾, nostram pragmaticam sanctionem promulgavimus, ut omnes, quae iam Vandalicis temporibus amiserunt, ea possint a detentatoribus iniustis tam abstrahere quam sibi vindicare, et quinquennale spatium statuimus, intra quod liceat hoc facere. Quam sanctionem in suo quidem robore manere volumus, sed cum certo moderamine certaque definitione, ut non liceat Afris tam proluxa annositate elapsa et antiquis generibus paene deletis calumnias veteres resuscitare, et invicem sibi molestias ingerere, et in tanta pace bella gerere intestina. Per hanc itaque legem sancimus, si quis praetendat res vel ad se, vel ad patrem suum vel avunculum pertinere, et inquit, contra leges ab aliis detineri, posse eas recuperare, scilicet antea legi cognitum probationibus praestitis, vel ab instrumentis legitimis recitandis, vel a testibus idoneis educendis et quorum gravitas iudicibus acceptabilis sit, videlicet cognationali ³⁾ certamine agitato; et extendi hanc nostram constitutionem tantummodo ad patres et avos, non autem ad alium gradum superiorem. Et hoc in utramque videlicet sexum sancimus, ut qui suum vel ad patrem, vel ad matrem, vel avum, vel aviam, omnesque eius masculos sive feminas pertinuisse ostenderit, hoc ab iniustis detentatoribus abstrahat, ulteriore ⁴⁾ requisitione penitus quiescente, ne quis proavum suum, vel abavum, vel atavum, vel proviam, vel abaviam, vel ataviam inducens miscere pietati, calumniae cumulum ingerat. Hocque et in transversa linea observari praecipimus, ut usque ad tertium gradum tantummodo stet, id est ad fratres et germanos, ad patros et amicos, et avunculos et materteras, non autem ad alios superiores agnationis seu cognationis gradus. Et si quis huiusmodi quaestionem deferre sit paratus, non alibi, sed ad iudicium sublimitatis tuae vel praesidium proviciarum et insularum, stricto iudicio celebrato, huiusmodi praebeat probationes, et non ex una parte, neque in aliis provinciis vel in hac florentissima civitate, sed tantummodo in Africa dioecesi, praesentibus adversariis suis, et tunc mereat nostri munus nostraeque constitutionis auxilium. De fide enim generis probationes ex una parte praestari nullo concedimus modo, et si quis huiusmodi acta ostenderit quasi in hac florentissima civitate confecta vel in alio loco, ea non esse audienda censemus, licet antea hoc fuerit permissum. Inventum enim

¹⁾ *Hanc latinam Novellam primus integram praestitit P. Pithoeus in calce Iuliani (1576). — In ed. Scrimg. lacuna est. Hal. eandem habet epitomen quam invenimus in Bas. XLV. 6. 2.; cf. Psell. p. 19.*

²⁾ *Nonne emendandum est: limitare? — 3)* „*Fi-* divinae memoriae ditio“ *Cr. — 4)* „*cognationali Pith.* Setur vitium latere, neque enim dicitur, quis subiugaverit. in marg. ex coniectura credo.“ *Cr. — 4)* *Pith. in An igitur excedit nomen Belisarii? Sed nec valde placet: marg.; ultimo Pith.*

enim circa tales requisitiones summa calliditate, respuestas esse huiusmodi concinnitates sancimus, ne, dum suas res reddere¹⁾ cuidam cupimus, et alienas ei subiectas dolose accipere concedamus. Rerum autem requisitionem secundum antefatum modum apud sublimitatem tuam vel praesides provinciarum intra debitum tempus nostrae sanctionis fieri volumus in quinquennium, annum, qui iam transactus est ex prioris pragmaticae sanctionis editione, in quinquennium computando, ut actor reliquum habeat quadriennium ad huiusmodi inquisitionem, si²⁾ temporis computatio legitimas exceptiones excedat. Huiusmodi enim quadriennii aetas³⁾ praeterire nullo patimur⁴⁾ modo, ne immortalis fiat iudiciorum completus. Quae igitur pro securitate Africae mea saeculi aeternitas, haec sublimitas tua per edicta sua in omnem Africanam tractum proponenda manifestare cunctis civibus Africanis deproperet, ut omnes quid in transactis annis observare oporteat scientes hoc observare festinent. De cetero enim si quis casus talis emerit, successiones omnes et temporis cursus sic procedere disponimus, quemadmodum in omnibus terris nostro orbe inclusis sacratissima iura disponunt⁵⁾, et sint et descendendum, et ab utroque latere venientium gradus omnes, et temporales cursus intacti, quemadmodum generales nostri numinis leges eos tradiderunt omnibus. Dat. Kal. Ianuar. Belisario V. C. Cons. [535.]

¹⁾ Bk. ed. ster.; dum sua reddere Pith. — ²⁾ sed Cr.; patitur Pith. — ³⁾ Bk.; disponi ut Pith.; disponi Bk. ed. ster. — ⁴⁾ aetatem Bk. ed. ster. — ⁵⁾ Coni. nunt, ut con. Cr.

NOVELLA XXXVII.º

DE AFRICANA ECCLESIA.

Idem A. Salomoni, Pf. P. Africae.

Venerabilem ecclesiam nostrae Carthagini Iustinianae, ceterasque omnes Africae dioeceseos sacrosanctas ecclesias imperialibus beneficiis relevare noctu dieque festinamus, ut¹⁾, postquam nostrae reipublicae per dei praesidium a tyrannis direptae societates sunt, nostras etiam sentiant liberalitates. Quum igitur Separatus²⁾, vir³⁾ sanctissimus, sacerdos eiusdem nostrae Carthagini Iustinianae, qui venerando concilio totius Africae sanctissimaram ecclesiarum praeesse dignoscitur, una cum ceteris eiusdem provinciae reverendissimis episcopis propriis, per Theodorum virum religiosum, diaconum et responsalem eiusdem venerabilis ecclesiae Carthagini civitatis Iustinianae destinatis, nostram deprecati sunt maiestatem, possessiones ecclesiarum totius Africae tractus, tyrannico quidem tempore ablatas eis, post victorias autem caelesti praesidio nobis contra Vandalos praestitas, per nostram piam dispositionem eis redditas, salva in quocunque loco constituta⁴⁾ videlicet tributorum solutione, firmiter possidere secundum legis tenorem, quae iam super hac causa promulgata est, petitionibus eorum prono libentique animo duximus annuendum. Ideoque iubemus, sublimitatem tuam suis disponere praereptionibus, ut praedictas possessiones, salva prout dictum est tributorum ratione, venerabiles ecclesiae tam⁵⁾ nostrae Carthagini Iustinianae, quam omnium civitatum Africanae dioeceseos firmiter possideant et sine ulla concussionem, a nullo penitus abstrahendas. Si quis autem alias possessiones, sive domus, sive ecclesiarum ornamenta apud Afros, vel Arianos, vel paganos, vel alias quaslibet personas detinere probatus⁶⁾ fuerit, et quoque omnimodo sine aliqua dilatione et sacrosanctis ecclesiis orthodoxae fidei assignari, nulla prolixitate temporis his, qui easdem res inique detinent, uti concedendis⁷⁾, sed earum restitutionem omni expulsa machinatione facere compellendis, quia non patimur sacratissima vasa vel ornamenta venerabilium ecclesiarum aut alias possessiones apud paganos vel alias personas detineri, et lex, quae nobis antea prolata est, sic abindeque huiusmodi capitulo consultum fecit⁸⁾. Alterius etiam nostrae constitutionis praerogativa, quam pro ecclesiasticis fecimus rebus et possessionibus, Africae quoque venerabiles ecclesias perpetui censemus, et secundum eius tenorem licentiam eis damus res proprias et possessiones, quidquid ad eas pertinens ablatum est vel sit, ab antiquis detentatoribus vindicare. Curae autem erit tuae sublimitati, quatenus neque Arianis, neque Donatistis, nec Indaeis, nec aliis, qui orthodoxam religionem minime colere noscuntur, alia detur omnino communio penitus ad ecclesiasticos ritus, sed omnimodo excludantur a sacris et templis nefandis, et nulla eis licentia concedatur penitus ordinare episcopos vel clericos, aut baptizare quascunque personas et ad sumum furorem trahere, quia huiusmodi sectae non solum a nobis, sed etiam ab anterioribus legibus condemnatae sunt, et a sceleratissimis nec non inquinatis coluntur hominibus. Omnes autem haereticos secundum leges nostras, qui imposuimus, publicis actibus amoveri, et nihil penitus publicum gerere concedantur haeretici constituti, et orthodoxis imperare, quum sufficiat eis vivere, non etiam sibi aliquam auctoritatem vindicare, et ex hoc orthodoxos homines et dei omnipotentis rectissimos cultores quibusdam afficere detrimentis. Rebaptizatos⁹⁾ autem militiam quidem habere nullo modo concedimus, poenitentiam autem eorum, si ad orthodoxam fidem mentis

parissima

¹⁾ Novellam latine scriptam primus edidit Pithoeus in calce Iuliani (1576). In ed. Serimg. locum est, Hal. epitomen habet graecam sicut Coll. const. eccl. III. 2. 6. (Foëlli bibl. II. p. 1350 sq.) et Bal. I. 1. 49 — 52. (45 — 48. ed. Fabr.); cf. Psell. p. 19. et Balsam. ad Photii Nomoc. 17. 13. (Foëlli bibl. II. p. 913 sq.) — ²⁾ Photii Nomoc. VII. 10. (Foëlli bibl. II. p. 941.)

³⁾ Bk.; ut om. Pith. — ⁴⁾ „Reparatus, Procopius de bello Vandalico (II. 26.): ἱερεὺς ὁ Πενάριος. Pith. in marg. Cr. — ⁵⁾ Emend. Cr.; in exemplo Iuliani ex bibl. P. Pithoei (Basil. 1576.), quod in bibliotheca est Academiae Kilienensis, item in margine adscriptum est: vir et manu quidem Stephani Baluzii, cuius olim fuit hic liber atque haud scio, an eam scripturam ex Cod. regio Paris. Iuliani sumserit Baluzius, nam pauca quaedam ex eo Cod. adnotavit, quem fuisse dixit antea Aymari Ranconetti. — ⁶⁾ Bk.; constitutus Pith. — ⁷⁾ Bk.; cum Pith. — ⁸⁾ detineri probatus Pith.; detineri probatum Bk. — ⁹⁾ Bk. ed. ster.; rebaptizatos Pith. — ¹⁰⁾ „Donatistas margo Pithoei“ Cr.

perissimam venire maluerint, non respicimus¹⁾, sed damus eis licentiam hoc faciendi, quia et deo omnipotenti nihil ita est acceptabile, ut peccantium poenitentia. Iudaeis insuper denegamus servos habere Christianos, quod et legibus anterioribus caveatur, et nobis cordi est illibatum custodire, ut neque servos orthodoxae religionis habeant, neque si forte catechumenos accipiebant, eos circumcidere. Sed neque synagogas eorum stare concedimus, sed ad ecclesiarum figuram eos volumus reformari. Neque enim Iudaeos, neque paganos, neque Donatistas, neque Arianos, neque alios quoscumque haereticos et speluncas habere, vel quaedam quasi ritu ecclesiastico facere patimur, quum hominibus impiis sacra peragenda¹⁾ permittere satis absurdum est. Insuper sacrosanctae ecclesiae Carthaginiensis Iustinianae omnia condonamus, quae metropolitanae civitates et eorum antistites habere noscuntur, quae codici nostro in primo eius libro segregata, sacrosanctis ecclesiis sumum honorem praestare noscuntur, ut civitas, quam nostri numinis cognomine decorandam esse perspeximus, imperialibus etiam privilegiis exornata florescat. Confugas etiam, qui ad venerabiles ecclesias et earum fines convolare festinant, et sine voluntati proficere, nulli penitus licere sacrilegis manibus ab his abstrahere, sed eos venerabilibus locis debita reverentia perpetuari, nisi tamen homicidae sint, vel virginum raptores, aut Christianae fidei violatores. Illos etenim, qui talia facinora committunt, nullis esse dignos privilegiis quis non confiteatur? quum non possint sacrosanctae ecclesiae et homines iniquos adiuvare, et hominibus laesis sumum adiutorium praestare. Si quid praeterea sacrosanctae ecclesiae saepe dictae nostrae Carthaginiensis Iustinianae, vel aliis venerabilibus ecclesiis Africanae dioeceseos a quacunque persona pro suae salute animae oblatum est vel fuerit quocumque modo legitimo seu in possessionibus, seu in aliis quibuslibet speciebus, et hoc apud venerabiles ecclesias manere firme, nullis nunquam manibus abstrahendum, quum homines, qui tam laudabiles tamque acceptabiles actus et pias facere oblationes deproperant, satis et nos laudamus, et dei caelestis remunerat clementia. Haec igitur omnia, quae ad honorem sacrosanctarum dedimus ecclesiarum totius Africanae dioeceseos, per praesentem piissimam et in perpetuum valituram legem, quam omnipotenti deo dedicandam esse perspeximus, sublimitas tua cognoscens, firma illibataque custodire festinet, et omnibus prout solitum est manifestare edictis ubique proponendis, ut nostra iussa sumum²⁾ pietatis habentia ex omni parte immutata serventur. Temeratoribus³⁾ eorum poena X librarum auri subdendis, aliaque gravi nostri unius indignatione plectendis omnibus, qui nostram dispositionem quocumque modo vel tempore violare concesserint. Dat. Kal. August. Constant. Belisario V. C. Cons. [535.]

¹⁾ Photii Nomoc. IV. 13. IX. 25. 39. (Fœllit bibl. II. p. 912. 984. 1025.)

²⁾ Bk. ed. ster.; peragendi Pith. — ³⁾ Bk. ed. ster.; summae Pith. — ⁴⁾ Pith. in marg.; demetatoribus Pith.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ λη^α)

Περὶ βουλευτῶν, ὥστε ἐνναούγκιον καταλιμπάνειν τοῖς ἑαυτῶν βουλευταῖς παῖσι.

Ὁ πῶτος βασιλεὺς Ἰωάννης, τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπόρχῳ τῶν ἱερῶν τῆς ἐν πραιτωρίῳ τῷ δευτέρῳ, ἀπὸ ὑπάτων καὶ πατρικίῳ.

Προοίμιον.

Οἱ τὴν πολιτείαν ἡμῖν πάλαι καταστήσαντες ἤρθησαν χρόνῳ κατὰ τὴν τῆς βασιλευούσης πόλεως μίμησιν ἀδροῖσαι κατ' ἑκάστην πόλιν τοὺς τῷ γεγονότας, καὶ ἑκάστη συγκλητὸν δοῦναι βουλὴν, δὲ ἥς ἔμελλε τὰ τε δημόσια πράττεισθαι, ἀπαρτὰ τε γίνεσθαι κατὰ τάξιν τὴν προσήκουσαν. οὕτω τοίνυν τὸ πρᾶγμα ἤρθησεν, οὕτως ἐβράνη

Novella XXXVIII.

DE DECURIONIBUS, UT FILIIS SUIS DECURIONIBUS DODRANTEM RELINQUANT.

Idem Imperator Ioanni, gloriosissimo sacro per Orientem Praetorio iterum Praefecto, Exconsuli et Patricio.

Praefatio.

Qui nobis rempublicam olim constituerunt, existimant ad imitationem urbis imperantis in unaquaque civitate nobiles viros colligendos, et unicuique senatum dandum esse, per quem publica negotia conficerentur, et omnia recte atque ordine fierent. Itaque res illa adeo floruit, adeo splendida apparuit, ut maximae essent et populosissimae curialium domus, et quum multi

Gl.

CONST. XL.

DE DECURIONIBUS ET FILIIS EORUM.

Imp. Iustinianus Aug. Ioanni, Pf. P. per Orientem.

Praefatio. Qui rempublicam olim nobis disposerunt, existimaverunt oportere secundum regiae urbis instar adunare in unaquaque civitate nobiles viros, et unicuique senatus dare curiam, per quam debuissent agi, quae publica sunt, atque omnia fieri secundum ordinem. Sic itaque res floruit, sic fuit clara, ut magna et populosae domus curialium essent, multitudine quidem existente curialium, quod autem functionum videbatur

¹⁾ Bal. et Serimg. — Iulian. Const. 35. — *Ferlonem antiquam ex veteri ms., ut legimus in margine, edidit Contius (1571). Accursius hanc const. agnovit, sed postea in edd., quae vocantur, glossatis, omissa est, servatae autem sunt in edd. glossae eius inter Coll. IV. tit. 3. et 4. cf. Biener l. c. p. 447. et aliis locis. In Cod. Hamb., neque constitutionem neque glossas habemus.*

ἐξάνη λαμπρόν, ὡς τὰς μεγίστας τε καὶ πολυαν-
θρωποτάτας οἰκίας βουλευτῶν εἶναι, πλήθους μὲν
ὄντιο τοῦ βουλευόντος, τῆς δὲ δοκούσης εἶναι τῶν
λειτουργημάτων βαρύτερος οὐδενὶ παντελῶς ἀγορή-
του καθισταμένης. τῆ γὰρ εἰς πλήθος διηρηθῆαι
τὸ βάρος ἀνεπαίσθητον σχεδὸν τοῖς τοῦτο ὑπομέ-
νουσιν ἦν. Ἐπεὶ δὲ κατὰ μέρος ἤρξαντο τινεὶ ἐαν-
τοὺς ἔξαιρέειν τῶν βουλευτικῶν λειτουργημάτων, καὶ
ἐξευροῦσκειν προφάσεις, δι' ἧν πως ἐλεύθεροι τούτων
ἴσονται, εἶτα κατ' ὀλίγον ἠλατιώθη τὰ βουλευτήρια
μυρῶν ἐπινοηθεισῶν προφάσεων, ἐξ ὧν ἐμελετῆ
μὲν ἴδια καλῶς ¹⁾ ἔξεν, τὰ δὲ κοινὰ καὶ δημοσία
διὰ πάντων ἐλατιοῦσθαι. διὰ τοῦτο εἰς ἀνδρας
ὀλίγους περιῦσταται τὰ λειτουργήματα, κακίνοις
τὰς οὐσίας κατέσεισε, καὶ τὰς πόλεις ²⁾ οὕτως ἠλά-
τωσεν, ὥστε ὑπὸ τούτους εἶναι τοὺς ὀλεθροὺς μι-
σθωτάς, οὓς δὴ βίνδικας καλοῦσι. συμβέβηκεν οὖν
τὸ πολίτευμα μεσῶν μὲν ἐλλειμμάτων, μεσῶν δὲ
πᾶσης ἀδικίας γενέσθαι. §. 1. Ταῦτα ἡμεῖς πολ-
λάκις ἀνερευνώμενοι φήθημεν χρῆναι θεραπείαν ἐπα-
γαγεῖν τῷ πράγματι, καὶ ὅσα περὶ τοῦτο ἡμεῖς
πονοῦμεθα, τοσοῦτο πᾶσαν ἐξέυρον οἱ βουλευταὶ
τέχνην κατὰ τῶν ὀρθῶς καὶ δικαίως νενομοθετημέ-
νων καὶ κατὰ τοῦ δημοσίου. ἐπειδὴ γὰρ εἶδον
ἀναγκαζόμενους ἑαυτοὺς πᾶσι τρόποις τῆ βουλήν φυ-
λάττειν τὸ τέταρτον, καὶ τοῦτο μόλις ἐν τοῖς παρ'
ἡμῶν νόμοις ἀποτιθέν, ἤρξαντο διασπᾶν τὰς οὐσίας
αὐτῶν, ὥστε ἄποροι τελευτᾶν, καὶ οὐχ ἑτάροισιν
μέρος, ἀλλ' ὄλην ἐφεξῆς τὴν ἀπορίαν τῆ βουλήν κατα-
λιμπάνειν. εἶτα ἐπειδὴ καὶ τῶν σωματίων αὐτῶν
ἀποστερηθῆαι τὸ βουλευτήριον ἔγνωσαν, ἦδη καὶ
πράγμα πάντων ἀσεβέστατον ἐτενόησαν, γάμων
ἀπεχόμενοι νομίμων, ὥστε αἰρεῖσθαι μᾶλλον ἄπαιδες,
τὸ γὰρ ἐπὶ τῷ νόμῳ τελευτᾶν, ἢ καὶ τῷ γένει καὶ τῇ
βουλήν χρησίμοι φαινεσθαι. καὶ αὐτοὶς κατεπράξαντο
πρῶτην τεθῆναι νόμον, ὃς δεκρέτου χωρὶς ἐπέτρεπεν
αὐτοῖς τὰ οἰκία δωρεῖσθαι, καίτοιγε τὴν πρῶτην
μετὰ δεκρέτου γίνεσθαι τοῦ νόμου βουλευμένου. ὃ
δὲ οὕτως ἦν θαυμαστός, ὥστε μόνην τὴν πρῶτην
ὑπέδειξεν τῆ τοῦ δεκρέτου προσήχη καὶ ταῖς ἐπιτε-
ρῆν ἀνάγκαις, τίλλει δὲ πάντα αὐτοῖς ἐφίεται πρᾶ-
τειν καθ' ὃν ἠβούλοντο τρόπον. ταύτη οὖν μετέ-
στησαν τὰς βουλευτικὰς οὐσίας εἰς ἕτερα καὶ ἕτερα
πρόσωπα, οὐδὲν τῆς βουλήν ἐπιτερῆν ἐχοῦσης. τοι-
γαρὸν εἰ τις ἀριθμήσειε τὰ τῆς ἡμετέρας πολιτείας
βουλευτήρια, ἐλαχίστα εὐρήσει, τὰ μὲν οὐδὲ ἀνδρῶν
εὐποροῦντα, οὐδὲ χρημάτων, τὰ δὲ ὀλίγων μὲν
ἴσως ἀνθρώπων, χρημάτων δὲ οὐδαμῶς. §. 2. Ἦδη
μὲν οὖν κατὰ μέρος ἐθήκαμεν νόμους ἡμεῖς τοὺς βουλο-

multi essent curiales, onus, quod muneri illi inesse videbatur, nemini prorsus intolerabile esset; eo ipso enim, quo onus illud inter multos dividebatur, non fere grave erat iis, qui id sustinebant. Quum vero singuli a curiali munere sese eximere, et causas invenire inciperent, quibus ab illo liberarentur, paulatim deminutae sunt curiae, et mille praetextus excogitati, per quos res privatae quidem bene se habiturae, communes vero et publicae omnino minuendae erant. Propterea ad paucos viros redacta sunt illo munera, quae illorum facultates dissiparunt, et urbes ita imminuerunt, ut sub perditos istos mercenarios, quos vindices vocant, veniret. Accidit igitur, ut publica defectibus omnique iniustitia repletur.

§. 1. Haec nos saepius perscrutantes, putavimus medicinam huic rei adhibendam esse. Et quo magis in eo laborabamus, tanto plures artes contra ea, quae recte et iuste sancita erant, et contra fisci curiales invenerunt. Quum enim vidissent, se omnimodo cogi quartam partem servare curiae, idque vix in legibus nostris positum esset, coeperunt bona sua dissipare, ut inopes morerentur, nec quartam partem, sed summam paupertatem curiae relinquerent. Deinde quum et corporibus curiam fraudare vellent, rem omnium impiissimam excogitarunt, et a legitimis nuptiis abstinuerunt, ut ita potius vellent sine liberis (quantum ad legem) decedere, quam generi et legi utiles esse. Atque deinde effecerunt, ut lex nuper ferretur, quae nisi decreto res suas donare ipsis permitteret, etsi lex volebat, ut venditio cum decreto fieret. Haec vero lex adeo mirabilis fuit, ut solam venditionem interpositionis decreti et necessitatibus illius subiceret, reliqua vero omnia ipsis eo, quo vellent, modo agere permitteret. Itaque hoc modo bona curialia ad alias atque alias personas transtulerunt, nec quidquam inde habebat curia. Unde si quis reipublicae nostrae curias numeraverit, pessimas eas esse inveniet, quum alia neque viris abundent neque pecunia, alia paucos homines, nullam vero pecuniam habeant.

§. 2. Igitur speciales quidem leges iam tulimus, quae volunt, ut et venditiones, et donationes simplices,

omnis-

videbatur esse onus, nulli omnino intolerabile exsistebat. Nam quod in multitudinem dividitur, onus insensibile propemodum facit eis, qui hoc sustinent. Quando autem per partes quidam coeperunt se eximere ab ipsis curiae, et occasiones invenire, per quas liberi his efficerentur, sic paullatim deminutae sunt curiae, innumerae excogitatis occasionibus, per quae potuissent specialia quidem bene habere, communia autem et publica deminui. Propterea ad paucos viros redactae functiones, et illis facultates commoverunt, et civitates ita deminutae sunt, ut sub istos perditos conductores, quos vindices vocant, redacta curia, contigerit reipublica plena quidem defectibus, plena vero omni iniustitia fieri ³⁾. §. 1. Haec nos saepe perscrutantes aestimavimus ⁴⁾ oportere medelam rei adhibere, et quantum nos in hoc laboramus, tantum omnem adinvenerunt curiales artem adversus ea, quae recte in iustae sancita sunt, et contra fisci. Dum enim vidissent, compelli se omnimodo curiae servare quartam partem, et hoc vix per nostras leges impositum, coeperunt discernere proprias facultates, quantum minus idonei desicerent, et non quartam portionem, sed omnem continuo paupertatem suam curiae derelinquerent. Denique quoniam ipsis corporibus fraudare curiam voluerunt, rem omnium impiissimam ⁵⁾ adinvenerunt, a nuptiis legitimis abstinentes, ut eligerent magis sine filiis, quam sub lege deficere, aut generi suo vel curiae utiles ⁶⁾ apparere. Et rursus egerunt dudum poni legem, quae praeter decretum iubebat eis donare propria, quum quandam ⁷⁾ venditionem cum decreto fieri ad eam lex volebat. Sed haec ipsa erat mirabilis, quae solam venditionem subiciebat adiectioni decreti et aliis exinde necessitatibus, alia vero omnia derelinquebat eis agere secundum quem voluissent modum; haec transtulerunt curialium facultates ad alias et alias personas, nihil exinde habente curia. Denique si quis dinumeret nostrae reipublicae curias, attenuatas inveniet, alias quidem neque virorum neque rerum copias habentes, alias ⁸⁾ paucorum forsitan hominum, rerum autem nihil penitus. §. 2. Igitur olim per partes nos protulimus sanctiones, volentes et venditiones, et donationes simplices, et omnem actum

¹⁾ κακῶς Hal. — ²⁾ καὶ πολλοὺς Hal. et paulo post: ὥστε αὐτοὺς ἰπὸ etc. — ³⁾ Bk. ed. ster.; fiet Cont. — ⁴⁾ Leges: existimavimus. — ⁵⁾ Bk.; impiam Cont. — ⁶⁾ inutiles Cont., sed in marg. commendat:

utiles. — ⁷⁾ quanquam pro quum quandam Bk. ed. ster. — ⁸⁾ Bk.; inveniet virorum, neque alias quidem neque rerum copias habentes aut Cont.

βουλομένους καὶ τὰς πράξεις καὶ τὰς δωρεάς τὰς ὀπίσθας καὶ πᾶσαν πρᾶξιν ἐκποιήσαν ἐχούσαν βουλευτικῶν ἀκινήτων πραγμάτων ὑποκείμεναι δεκτέαι μετὰ τῆς ἐν ἐκείνῳ τῷ νόμῳ κειμένης παρατηρήσεως γινομένην. Ἐἴτα ὕστερον ἐπειδὴ μετὰ ψευδῶν αἰτιῶν ἐποιοῦντο τὰς δωρεάς, καὶ αὐτὸ καθάπαξ ἀνεύλομεν τὸ δωρεῶν ἀπλῆν ποιῆσαι βουλευτὴν εἰς οὐδὲν ποτε πρόσωπον. Ἐξείλομεν δὲ ἐκείτως τὰς πραγματικὰς δωρεάς, ἐπειδὴ μὴδὲ δωρεὰν καθάπαξ εἶσιν, ἀλλὰ συναλλαγματοῦς τε εἶδος ἐν ταύταις ἔγκυται, καὶ παιδοποιίας εἰσάγουσιν εἰσορῶσαν, ὅπερ ἡμῶν καὶ μάλιστα εἰς βουλευτὰς περιουσιολογῶν ἴσιν. Ἐπειτα ὁρώμετες καὶ περὶ αὐτὸ τοῦτο περιγραφὰς πολλὰς γινομένας, νόμον ἐγράψαμεν, ὥστε ἐκ τρόπου παντὸς χρῆναι τὴν βουλήν εἶτε μετὰ σώματος, εἶτε τοῦτον χωρὶς πάντως τὸ τριούργιον ἔχειν, καὶ μὴ ἔλαττον ἐξείναι τινα καταλιμπάνειν τῇ βουλῇ, μὴδὲ τεχνάζειν, μὴδὲ ἔλαττοῦν τίτῳ κατὰ μὴδὲνα τρόπον, εἶτε παῖς ὁ βουλευσῶς εἴη, εἶτε καὶ αὐτὴ δέχοιτο τὸ τριούργιον ἢ βουλή. §. 3. Καὶ οὐδὲ μέχρι τούτων ἔστημεν, ἀλλὰ καὶ τὰς θηλείας τῆς οὐκείας ἐναστάσιως διδόναι τὰς μοῖρας ἰδεοσπασμαί, ὥστε κατὰ μὴδὲμιν πρόφασιν ἔλαττοῦσθαι τῇ βουλῇ, καθάπερ εἰπόντες ἐψήφημεν, τὸ ἰσαριθμόριον τῆς πάσης τοῦ βουλευσαντος οὐσίας. Καὶ τὰς πολλὰς δὲ ταύτας καὶ ἐκχεχυμένας φιλοτιμίας ἀνεύλομεν, οὐ συγχωροῦντες ἀπαλλάττεισθαι βουλῆς ἄλλως, ἢ κατὰ τὴν τῶν μεγίστων ἀξιωματίων κτῆσιν, πατρικιότητός τε, καὶ ὑπατείας, καὶ ἐπαρχότητος, εἶτε τῆς ἐν πολιτικοῖς, εἶτε τῆς ἐν στρατιωτικοῖς. πραιεκετωρίας γὰρ εἶναι καὶ τὰς στρατηγίας ὁ νόμος ἐπίστανται. ὥστε εἰ τις πραιεκετωρίαν ¹⁾ ἀρχὴν ἄρξῃεν, αὐτῇ τῇ πράξει γενόμενος, καὶ εἶτε ἀρχὴν αὐτὴν, εἶτε στρατηγῶν, βουλευτικῆς οὐσίας ἀπαλλάττειται τύχης κατὰ τὸν ἡμέτερον νόμον, τῶν ἄλλων πασῶν ἐξαιρέσεων ἀνηρημένων. τὰς γὰρ διὰ μόνην τιμὴν διδομένας τοιαύτως ἀξίας (τὰς πραιεκετωρίας φραμῆν. ταῦτῳ δὲ ἴσιν ἰσπεῖν καὶ στρατηλασίας) οὐκ ἐξαιρεῖν τοῦ βουλευτικοῦ λευκώματος τοὺς τοῦτων τυχοῦσιν ἰδεοσπασμαί. Ταῦτα μὲν οὖν ἐν τοῖς ἐμπροσθέν ἡμῶν νομοθετήται μετὰ πολλῶν ἄλλων, ἅπερ ἐξέστιν ἐξ αὐτῶν τῶν ἤδη κειμένων νόμων λαβεῖν. Ἀπελύσαμεν δὲ καὶ τινὰς βουλευτικῆς τύχης, διαφόρους ἀπὸ τῶν πραγματικῶν φιλοτιμησάμενοι νόμους, οἷς ἅπαντας κυρτοὺς εἶναι βουλομεθα, καὶ τὴν παρούσαν νομοθεσίαν ἀπὸ τῆς ἐνδεκάτης ἐπιγεμίσσεως τῆς αἰετὶ διελεθούσης ἀρχεσθαι, ἐξ ὅπερ ἡμῶν ἐν βουλῇ γέγονεν οὗτος ὁ νόμος. §. 4. Ἐπειδὴ δὲ ὁρώμεν τινὰς

omnisque actus, qui alienationem rerum curialium immobilium continet, decreto secundum observationem, quae in lege illa scripta est, interposito subiaceant. Deinde quia ex falsis causis donationes faciebant, etiam hoc plane sustulimus, ut curialis simplicem donationem in quamlibet personam conferat. Donationes vero antenuptiales merito excepimus, quoniam prorsus non sunt donationes, sed species quaedam contractus in illis est, et copiam procreationis liberorum praebet, quod vel maxime in curialibus magno studio expetimus. Postea, quum videremus, multas hac quoque in circumventiones fieri, legem tulimus, ut curia sive cum corpore, sive sine eo tres uncias habent, nec cuiquam curiae minus relinquere, nec dolos struere, nec ullo modo id imminuere liceat, sive filius sit, qui in curia est, sive ipsa curia tres uncias susceperit.

§. 3. Neque hic substitimus, sed etiam sancivimus, ut feminae quoque institutionis suae partem darent, quo curiae nullo praetextu, sicuti diximus, quarta pars substantiae curialis immittatur; et multas illas atque effusas liberalitates sustulimus, non permittentes, a curia quemquam aliter liberari, nisi maximarum dignitatum, patriciatu et consulatus et praefecturae, sive civilis, sive militaris, adoptione. Magisteria enim etiam militum praefecturas esse lex novit. Itaque si quis praefecturam ipso actu gesserit, sive civilis magistratus, sive militaris est, hic a curiali conditione secundum legem nostram liberetur, omnibus aliis exemptionibus sublatis. Nam ut tales dignitates solius honoris causa datae (de praefecturis loquimur, et, quod idem est, de magisterio militum) ex albo curiali eos non eximant, qui illas consequuntur, sancivimus. Haec igitur antea a nobis sancita sunt cum multis aliis, quae ex ipsis legibus iam latis accipere licet. Liberavimus etiam quosdam a curiali conditione, varias illis pragmaticas leges largientes, quas omnes ratas esse, et hanc legem ab undecima indictione nuper elapsa, qua nobis haec lex in animum venit, inchoari volumus.

§. 4. Quoniam vero videmus, quosdam patrii suis

actum alienationem habentem immobilium curialium rerum subiaccere decreto cum observatione facta, quae in illa lege posita est. Deinde post haec, quia sub falsis causis ²⁾ faciebant donationes, et hoc omnino abrogavimus, donationem simplicem facere curialem in quacunque personam ³⁾. Excepimus autem competenter ante nuptias donationes, eo quod neque donationes omnino sunt, sed contractus species in eis inserta est, et filiorum procreationem copiam introducent, quod nobis et maxime in curialibus studiis est. Post haec conspicientes de hoc ipso multas circumscriptioes fieri, legem conscripsimus, omnino debere curiam sive cum corpore, sive sine ipso omnino tres uncias habere, et non minus licere cuidam relinquere curiae, neque circumscribere, neque deminueri eas sub ullo modo, sive filius sit, qui in curia est, sive ipsa susceperit tres uncias curiae. §. 3. Et non usque ad hoc stetimus, sed et feminas in propria institutione dare quaedam partem sanximus, quatenus per nullam occasionem deminueretur curiae (sicut praediximus) quarta pars totius substantiae curialis. Sed et multas istas et diffusas munificentias abrogavimus, non concedentes liberari aliter curia, nisi per maximarum dignitatum adoptionem, patriciatu, aut consulatus aut praefecturae, sive civilis sive militaris; praefecturas autem esse et eas, quae principatum agunt exercitus, lex novit. Itaque si quis praefecturae dignitatem administraverit in ipso actu constitutus, et sive administrans eam, sive principatum agens exercitus, curiali iste liberatur a conditione secundum nostram legem, aliis omnibus exceptionibus abrogatis. Nam quae propter solum honorem dantur tales dignitates (praefectorias dicimus; idem autem est dicere et magisterium militum ⁴⁾), non eximere curiae albo eos, qui haec meruerunt, sancivimus. Haec itaque in anterioribus a nobis sancita sunt cum aliis multis, quae licet ex ipsis olim positus legibus advertere. Absolvimus autem et quosdam a curiae conditione, diversas illi pragmaticas concedentes leges, quas omnes firmas esse volumus, et praesentem sanctionem ab undecima indictione nuper delapsa inchoare, ex qua nobis in consilio venit haec lex. §. 4. Quoniam autem vidimus quosdam sic adversos esse contra proprias patrias, ut eligant potius aliis suis

¹⁾ πραιεκετωρίας Hal. — ²⁾ Bk.; falsas causas Cont. — ³⁾ Bk.; quacunque persona Cont. — ⁴⁾ Bk. magistro militatus Cont.

τινας οὕτως ἀπεχθῶς διακειμένους πρὸς τὰς ἑαυτῶν πατρίδας, ὥστε ἀρεῖσθαι μᾶλλον ἄλλοις τὰς ἑαυτῶν καταλιμπανέτω οὐσίας, καὶ μόλις τὸ τέταρτον τῆ βουλῆ, καὶ τοῦτο ¹⁾ διὰ τὸν ἡμέτερον νόμον φήθημεν χρῆναι, ἀπαίδας ὑπόσεως, τοῦτο τὸ μέρος αὐτῆσαι.

Κεφ. α΄.

Εἰ τοίνυν μετὰ τόνδε ἡμῶν τὸν νόμον τελευτῆ βουλευτῆς, παίδας οὐκ ἔχων οὔτε ἄρῆνας οὔτε θηλείας, οὗτος τῆς ἑαυτοῦ περιουσίας τὰς τρεῖς μοίρας καταλιμπανέτω τῆ βουλῆ καὶ τὴν τετάρτην οἷς βούλεται. ἔσται γὰρ αὐτῷ ἀντὶ παιδὸς ἴσως ἐνὸς ἢ καὶ πλειόνων ἢ πάσα βουλή. ταῦτο δ' ἔστιν εἰπεῖν καὶ τὸ τῆς πόλεως πληρωμα ἐν παίδων τάξει καθεστῶς, καὶ εὐφημία διηνεχῆς, καὶ ἀθάνατος μνήμη, καὶ καρπὸς τοσοῦτος, ὅσος οὐκ ἂν αὐτῷ παρὰ τῶν παίδων ἐγένετο. Εἰ δὲ τις γνησίους μὲν παίδας οὐκ ἔχει, νόθοι δὲ αὐτῷ καθεσταῖσιν, ἐξέστω μετὰ τοῦ τῆς βουλῆς ἄχθους γράφειν αὐτῷ καὶ τούτους κληρονόμους. καὶ ἡ γραφῆ γέ ἀντὶ πάσης ἐπιδόσεως ἔστω, καὶ μὴ δεῖσθω τοῦτο τῶν παλαιῶν νόμων ἐτέρως προσθήκης, μηδὲ τῆς ἐν ᾗ περιῆσαν ἐπιδόσεως, ἀλλ' αὐτόθεν γραφέντες, εἰ γέ ἐλεύθεροι καθεσταῖσι, βουλευταὶ καὶ κληρονόμοι γινέσθωσαν, καὶ ἐχέτωσαν καὶ αὐτοὶ τὸ τῆς περιουσίας ἐνναοῦγκιον, καθάπερ ἂν ὁ πατὴρ αὐτοῖς διανεμῆ. εἰ δὲ καὶ τὸ πᾶν αὐτοῖς βουληθῆτε καταλιπεῖν, ἔτι κάλλιον πράξειε. πλὴν ἀλλὰ μέχρι τοῦ ἐνναοῦγκιου καὶ πάντως αὐτοῖς καταλιμπανέτω, γινώσκων, ὡς, κἂν εἰ καταλιποῖεν ἕλαττον, ἀλλ' ἔκ τοῦ νόμου πάντως εἰς τὸ ἐνναοῦγκιον αὐτοῖς ἢ ἀναπλήρωσις ἔσται τῆς οὐσίας. οἱ δὲ εἰ πᾶρ τὴ τῆς οὐσίας ἐπιθυμοῦσι λαβεῖν, καὶ βουλευταὶ γινέσθωσαν. εἰ δὲ τινες μὲν ἔλαιντο, τινὲς δὲ παραιτήσοιντο, ἐπὶ τοὺς αἰρουμένους τὰ τῶν παραιτουμένων ἐρχέσθω μέρος, εἰ δὲ ἅπαντες ἀπέποιον, τῆρικαῦτα ὡς ἀπαίδας οὐσης οὕτως ἐπὶ τὴν βουλὴν ἐρχέσθω τὸ ἐνναοῦγκιον.

Κεφ. β΄.

Εἰ δὲ ο μὲν σιγήσειε ²⁾, παίδων δὲ αὐτῷ γνησίων οὐκ εἶη σπορά, τῆρικαῦτα τὸ μὲν τέταρτον ἐπὶ τοὺς ἐξ ἀδιαθέτου κληρονόμους ἐρχέσθω, οἱ παῖδες δὲ οἱ νόθοι, εἰ βούλωνται ἑαυτοῖς ἐπιδοῦναι τῷ βουλευτῆρι, προσδεχέσθωσαν, καθάπερ ἂν θελήσειαν, εἴτε πάντες, εἴτε τινὲς ἐξ αὐτῶν, πάντως τοῦ ἐνναοῦγκιου τῆς περιουσίας εἰς τοὺς βουλευόντας ἢ τὸν

suis adeo inimicos esse, ut aliis bona sua, et vix quartam partem curiae relinquere malint, et hanc ob causam putavimus hac nostra lege, si nulli liberi adessent, hanc partem augendum esse.

CAP. I.

Quare si post hanc nostram legem curialis moriatur, qui liberos non habet, neque masculos neque feminas, hic tres substantiae suae partes curiae, et quartam quibus vult relinquat. Tota enim curia unus filii vel plurium loco, et, quod idem est, tota civitas pro filiis illi erit, et perpetua bona existimatio, et immortalis memoria, et tantus fructus, quantum ex filiis non perciperet. Quodsi quis non quidem legitimus, sed naturales liberos habeat, liceat illi cum onere curiae etiam hos heredes scribere, et scriptura pro omni oblatione sit, neque id alia veterum legum adiectione, neque oblatione, dum superstites sunt, egeat, sed eo ipso scripti heredes, si liberi sint, curiales et heredes fiant, habeantque et illi novem uncias substantiae, prout pater illis dividerit. Quodsi vel totam illis velit relinquere, melius adhuc faciet. Verum usque ad novem uncias omnino illis relinquat, sciens, etsi minus reliquerit, tamen ex lege ad novem uncias facultates illis replendas esse; si vero illi ex bonis quid capere velint, etiam curiales fiant. Quod si quidam velint, quidam recusent, ad eos, qui volent, recusantium partes veniant; sin autem omnes recusent, tunc, quasi nulli adessent liberi, ad curiam novem unciae deveniant.

CAP. II.

At si ille taceat, nec legitimos liberos habeat, tum quarta quidem ad heredes ad intestato veniat, liberi vero naturales, si curiae sese offerre velint, recipiantur, prout sive omnes sive quidam ex his voluerint, et novem unciae substantiae ad curiales vel curialem omnino devolvantur.

§. 1.

anas relinquere substantias, et vix quartam partem curiae, et hoc per nostram legem existimavimus oportere, ubi filii desunt, hanc partem augere.

CAP. I. Si igitur post hanc nostram legem defunctus fuerit curialis filios non habens neque masculos neque feminas, iste propriae substantiae tres partes curiae ³⁾ derelinquat, quartam vero quibus voluerit. Erit namque ei pro filio forsitan uno vel pro pluribus ⁴⁾ tota curia, id est ⁵⁾ et totius civitatis plenitudo in filiorum modo existens, et fama bona perpetua, et immortalis memoria, et fructus tantus quantum nequaquam a filiis esset. Quodsi quis legitimus filios non habuerit, naturales autem ei fuerint, liceat cum onere curiae scribere sibi et hos ⁶⁾ heredes, et scriptura pro omni datione sit, et non indigeat antiquarum legum ⁷⁾ aliis adiectionibus, neque dum adhuc superstes est datione, sed mox scripti, si quidem liberi fuerint, curiales et heredes efficiantur, et habeant ipsi novem uncias substantiae, secundum quod pater eis dividerit. Quodsi omnia eis relinquere voluerit, adhuc melius faciet, verum tamen usque ad novem uncias modis omnibus eis relinquat, cognoscens, quia vel si reliquerit minus, a legibus eis omnino usque ad novem uncias replenda erit substantia; illi vero, si quidem desideraverint [substantiam accipere,] et curiales efficiantur. Quodsi quidam voluerint, quidam autem recusaverint, ad eos, qui elegerint, recusantium veniant partes; quodsi omnes recusaverint, tunc, tanquam si nullus filius sit, taliter ad curiam veniant omnes novem unciae.

CAP. II. Quodsi illa quidem tacuerit, filiorum autem legitimorum ei procreatio non fuerit, tunc quarta pars ad heredes, qui sine scriptura sunt, veniat, naturales autem filii, si voluerint se offerre curiae, recipiantur, secundum quod voluerint, sive omnes, sive quidam ex eis, modis omnibus novem uncias substantiae ad eam,

¹⁾ κάνιαῦθα Hal. — ²⁾ σιωπήσειεν Hal. —

³⁾ Bk. ed. ster.; iste propriam substantiam curiae Cont. —

⁴⁾ Bk.; plurimis Cont. — ⁵⁾ Legendum est; idem est

vel idem est dicere. — ⁶⁾ Bk. ed. ster.; et anis has om. Cont. — ⁷⁾ Bk.; legum aut Cont.

τὸν βουλευόντα ¹⁾ περισταμένου. §. 1. *Et* δὲ καὶ ἐκ δουλῆς αὐτῶ τεχθέντες εἶναι, εἴτα αὐτοὺς ἐλευθερώσειεν ἢ περιών, ἢ ἐν τῇ διαθήκῃ, καὶ ἐπιδοίῃ τούτους, καὶ οὕτως προσδεχέσθωσαν καὶ ἑστῶσαν βουλευταί, καθάπερ ὁ διαθέμενος ἠβουλήθη, ἢ ²⁾ καθάπερ ἢ αὐτῶν ἐπιθυμία πεποιθήκει ἐπιδοτῶν ἑαυτοῦς τῇ βουλῇ, ἠηθόμενοι καθάπερ εἰρηται τὸ ἐνναούγκιον. πανταχοῦ γὰρ βουλόμεθα, κὰν εἰ διάδοχοι, κὰν εἰ μὴ βουλευσάμενος ἀπέλθοι, τοὺς εἰς τὴν βουλήν ἱρχομένους τὸ ἐνναούγκιον λαμβάνειν. εἰ δὲ ἐλευθερώσειε μὲν μόνον, οὐ μὴν ἐπιδοίῃ, καὶ οὗτοι βουλονται, ἢ τις ἢ τινες ἐξ αὐτῶν, πρὸς τὸ βουλευτηριον ἰδίῳν, κακίαις τὸ ἐνναούγκιον τῷ βουλευόντι ἢ τοῖς βουλευόνσι κατὰ τὴν ἀναλογίαν διδώσθω. εἰ δὲ μηδεὶς τῶν νόθων ἢ βουληθείῃ ἢ ἐπιδοθείῃ, τριζαῖτα τὸ ἐνναούγκιον ἢ βουλή λαμβανέτω.

Κεφ. γ'.

Et δὲ γνησίων εἰη παίδων πατῆρ, ἐνταῦθα τὸ πρῶτον διακριτέον, εἴτε μόνων ἀρρένων, εἴτε μόνων θηλειῶν, εἴτε μμιγμένης γοηῆς, ὥστε ³⁾ τὸν νόμον πανταχοῦν ἔχειν τὸ τέλειον καὶ τὸ τῇ βουλῇ συμφέρον. *Et* μὲν οὖν ἀρρένες αὐτῶ μόνου καθεστικῶν παῖδες, ἢ ἕγγονοι τυχόν ἀρρένες ἐκ προτελευτησάντων υἱῶν, τὸ ἐνναούγκιον εἰς πάντας, καθάπερ ἂν βουληθείῃ, μερίζτω, οὕτω μέντοι, ὥστε κατὰ μηδὲν κλαίτωθῆναι τὸν νόμον ⁴⁾ περὶ τῶν ἀκαθαρτοῦσῶν διαλεγόμενον διαθηκῶν, πλὴν εἰ μὴ τρεῖς ποσὸς ἀχαριστίας τοῖτο ποιήσειεν. οὐδὲ γὰρ ταῖς ἐπι τοῖτοις τεθειμέναι νόμιμα παντελῶς ἀναιροῦμεν. ἐκείνου μέντοι πάντως φραττομένου, ὥστε τὸ ἐνναούγκιον πρὸς τοὺς μὴ ἀχαριστοὺς παῖδας μερίζει, καὶ κατὰ τοσοῦτον ἕκαστον ὑπεριστένει τὰ βουλευτικὰ τοῦ πατρὸς λειτουργήματα, καθ' ὅσον αὐτοῖς ὁ πατὴρ δίνεμε τὴν οὐσίαν, τοῦ τριουγκίου μόνου εἰς τοῦ πατρὸς καταλιμπανομένου γνῶμῃ, ἔνθα ἂν αὐτὸ παραχωρήσῃ βουληται εἴτε πρὸς τοὺς παῖδας, εἴτε ⁵⁾ πρὸς ἕτερον.

Κεφ. δ'.

Et δὲ πᾶσαι θηλείαι καθεστήκοιεν, εἰ μὲν αὐτῆς τῆς πόλιος γαμηθεῖεν βουλευταῖς, ἀδεια ἔσται τῷ πατρί, εἴπερ γεγαμημένα τυγχάνοιεν, ὡς εἰρηται, βουλευταῖς, διαρῖναι εἰς αὐτὰς τὴν ὅλην οὐσίαν, ἢ πάντως γούν τὸ ἐνναούγκιον, καθάπερ ἂν βουληθείῃ,

sum, qui curiae se dedit, devolutis. §. 1. *Quodsi* ex ancilla ei progeniti fuerint, deinde ipse eos manumiserit, aut dum superest, aut in testamento, et obtulerit eos, et isti suscipiantur et sint curiales, secundum quod testator voluerit, aut secundum quod desiderium eorum fecerit dantium se curiae, acceptari, secundum quod dictum est, novem uncias. Ubique enim volumus, sive testatus fuerit, sive intestatus decesserit, eos, qui ad curiam venerunt, novem uncias accipere. *Quodsi* manumiserit quidem tantummodo, non tamen obtulerit, illi autem etiam taliter voluerunt, aut unus aut quidam ex eis, ad curiam venire, et tunc novem uncias ei vel eis, qui in curia sunt, secundum virilem partem dentur. *Quodsi* nullus naturalium voluerit, aut datus non fuerit, tunc novem uncias curia percipiat.

CAP. III. *Quodsi* legitimorum filiorum fuerit pater, tunc res decernenda est, utrum tantummodo masculi, aut tantummodo feminae, aut certe permixti sexus sint, quatenus lex undique perfectionem habeat et curiae utilitatem. Si ergo masculi ei tantummodo fuerint, filii vel forsau nepotes masculi ex praedefuncto filio, novem uncias in omnes filios sicut voluerit dividat, sic tamen, in nulla deminuat lex, quae de inofficiosi legitur testamentis, nisi forte ingratitudinis modus hoc fecerit. Neque enim quae in his positae sunt leges omnino destruemus, illo omnimodo custodito, ut novem unciae inter non ingratos filios dividantur, et secundum hoc unusquisque subeat curiae paternae functionem, secundum quod eis pater dividerit substantiam, tribus uncias tantummodo paternae derelictis voluntati, ubi eas pervenire voluerit sive ad filios sive ad alium ⁶⁾.

CAP. IV. *Quodsi* omnes feminae nuptae fuerint, si quidem eiusdem civitatis curialibus nuptae fuerint, licentia erit patri, si quidem nuptae fuerint, sicut dictum est, curialibus, dividere inter eas omnem substantiam, aut

§. 1. *Si vero* ex serva etiam liberos habeat, eosque vel dum vivebat vel in testamento manumiserit, et obtulerit, etiam sic recipiantur et curiales sint, quemadmodum testator voluit, vel prout illorum, qui se obtulerunt curiae, desiderium fuit, ac sicut dictum est novem uncias accipiant. Ubique enim volumus, sive testatus, sive intestatus quis decesserit, ut illi, qui ad curiam veniunt, dodrantem accipiant. Sin vero manumiserit solum, non etiam obtulerit, et hi, sive unus sive quidam ex illis, ad curiam respicere voluerint, etiam tum novem unciae curiali vel curialibus pro portione virili dentur. *Quodsi* nemo naturalium vel voluerit vel oblatus sit, tum novem uncias curia accipiat.

CAP. III.

Si vero quis legitimorum liberorum pater sit, tunc res ita diiudicanda est, utrum masculinorum solum, an feminarum, an vero mixti sexus sint, ut lex undique perfecta et curiae utilis sit. *Quare* si masculos tantum liberos aut fortasse nepotes ex filiis praemortuis habeat, novem unciae inter omnes sicut voluerit dividantur, ita tamen, ut nulla in re legi de inofficiosi testamentis quid decedat, nisi ingratitudinis ratio id effecerit; neque enim leges de his latas omnino tollimus. Illud tamen omnino observetur, ut novem unciae inter non ingratos liberos dividantur, et eatenus unusquisque curialia patris munera subeat, quatenus pater substantiam illis distribuit, solis tribus uncias voluntati patris relictis, sive eas ad liberos, sive ad alium pervenire voluerit.

CAP. IV.

Quodsi omnes feminae sint, et civitatis illius curialibus nupserint, licet patri, siquidem, uti dictum est, curialibus nuptae fuerint, totam substantiam aut quidem certe novem uncias prout voluerit inter eas dividere, etque hic etiam ad legem, quae de successibus

¹⁾ εἰς τὸν βουλευτὴν ἢ τοὺς βουλευόντας Hal. — ²⁾ καθάπερ ὁ διαθέμενος ἠβουλήθη, ἢ om. Hal. — ³⁾ εἴτε μμιγμένων ὥστε Hal. — ⁴⁾ Bk.; τῶν

Scring.; τὸν νόμον περὶ Hal. — ⁵⁾ καὶ inserit Hal. — ⁶⁾ Sp.; sive ad filios sive ad alium om. Cont.

δείη, τῷ νόμῳ κἀνταῦθα ¹⁾ προσέχων τῷ τὰ ἐξ ἀδια-
θέτου ταίοντι ²⁾. εἰ δὲ αἱ μὲν ἐξ αὐτῶν γεγάμηται
βουλευταῖς, αἱ δὲ οὐχί τοιούτοις, τὸ μὲν ἐνναούγκιον
πάντως καταλιμπανέσθω παρὰ τοῦ πατρὸς ταῖς τῶν
βουλευτῶν γυναῖξί, διαιρουμένον κἀνταῦθα, καθάπερ
ἂν ὁ πατὴρ βουληθείη, τὸ δὲ λειπούμενον εἰς τὰς μὴ
βουλευταῖς τῆς αἰτοῦ πατρίδος γαμηθείσας, ἢ καὶ εἰς
ἐτέρους, δηλαδὴ τῆς νομιμῆς μοίρας ³⁾ κἀκεῖναις
πάντως ἀποσωσόμενης. εἰ δὲ μὴ τῶν γάμων ἔτυχον,
τηνικαῦτα ἐπὶ τούτῳ τῷ ὄρω γράφειν αὐτὰς ἢ τινα
ἢ τινὰς ἐξ αὐτῶν εἰς τὸ ἐνναούγκιον κληρονόμους,
ἐφ' ᾧ πάντως γαμηθῆναι τῆς αὐτῆς πόλεως βουλευ-
ταῖς. ἢ εἰ μὴ τοῦτο βούλεται αὐτὸς, ἢ αὐτὸς μὲν
γράφειν, αἱ δὲ οὐκ ἀνάσχοιντο, τὸ μὲν ἐνναούγκιον
ἐπὶ τὸ βουλευτήριον τῆς πόλεως ἐρχέσθω, τὸ δὲ
τριούγκιον μόνον εἰς τὰς πάσας κατ' ὄνπερ ὁ νόμος
βούλεται μεριέσθω τρόπον, ἐν λόγῳ καὶ τῶν προ-
κῶν αὐταῖς γινομένων.

Κεφ. ε'.

Εἰ δὲ ἄρῃενες τε καὶ θήλειαι καθεστήκοιεν, οἱ μὲν
ἄρῃενες πάντως τὴν ἡμισίαν ἐξέτιωσαν μοῖραν τῆς
περιουσίας, αἱ δὲ θήλειαι τὴν λειπούμενην ἡμισίαν, οὐ
τελείαν μέντοι. δώσουσι γὰρ αὐταὶ τὸ τέταρτον τοῖς βου-
λευτοῦσιν ἀδελφοῖς, πλὴν εἰ μὴ βουλευτῶν εἶεν γαμεταὶ
πάσαι ἢ τινες ἐξ αὐτῶν. εἰ γὰρ εἰς τοιοῦτους ἐλθοῖεν
γάμους, καὶ βουλευταῖς τῆς οἰκίας πατρίδος ζευχθῆεν,
τηνικαῦτα ἐλευθερωθήσονται τῆς τεταρτῆς μοίρας,
οἷα δοκοῦσαι καὶ αὐταὶ διὰ τῶν ἀνδρῶν, ἕως περι-
στῆς, μετῆεν τοῦ λειτουργήματος. Ταῦτα ἡμεῖς
νομοθετήσαι δεῖν κῆθημεν, οὐχ ὥστε ἀφελεῖσθαι τοὺς
ἀνδρώπους τῆς τῶν οἰκίαν διοικήσεως, ἀλλ' ὥστε
τὰς πόλεις μὴ τελείως ἐξερημωθῆναι βουλῆς, μηδὲ
περιουσίας τῶν ἴσως καὶ ἀσεβῶν ἐλατιοῦσθαι τὰ
βουλευτήρια. τοιγαροῦν ἐμάθομεν τινὰς καὶ ἀπηγο-
ρευμένους τῷ νόμῳ συναλλάττειν γάμους, ὥστε ἐν-
τεῦθεν μὴ γνησίους, ἀλλὰ νόθους αὐτοῖς τίχεσθαι
παῖδας, κἀκεῖνοις δῆθεν ὡς ἐξωτικοῖς καταλιμπάνειν,
καὶ οὕτως ἀποστρεφῆν τὴν βουλὴν τῆς ὑφειλομένης
αὐτῇ περιουσίας.

Κεφ. ς.

Κἀκεῖνό γε μὴν ἐξ αὐτῆς εὐρόντες τῆς πέρας
ὡς κατὰ τῶν βουλευτηρίων γίνεται ⁴⁾, καὶ πολλοὶ
δῆθεν

aut certe novem uncias, secundum quem modum ⁵⁾ voluerit, respiciens et hic legem, quae de successioneibus
sine scriptura disponit. Quodsi quaedam ex eis nuptiae sunt curialibus, quaedam vero non his talibus, no-
vem quidem ⁶⁾ unciae omnimodo relinquuntur a patre curialium uxoris, divisae et hic secundum quod pater
voluerit: residuum autem his, quae non curialibus propriae patriae nuptiae sunt, vel certe aliis, proculdubio
legitima portione et eis omnino reservata ⁷⁾. Quodsi necdum nuptiae sint, tunc sub tali definitione scribendum
est de his ⁸⁾ aut quandam aut quasdam ex eis in novem uncias esse heredes, quatenus omnimodo non aut eius-
dem civitatis curialibus. Quodsi hoc voluerit ⁹⁾, aut ipse quidem scripserit, illae vero non pertulerit, novem
unciae quidem ad curiam civitatis veniant, tres autem unciae tantummodo inter omnes secundum quem ¹⁰⁾ lex
vult dividuntur ¹¹⁾ modum, deductis in rationem etiam dotibus eorum.

CAP. V. Quodsi masculi et feminae fuerint, masculi quidem omnimodo substantiae mediam habeant por-
tionem, feminae vero residuam mediam, non integram quidem ¹²⁾. Dabunt namque ipsae quartam partem cu-
rialibus fratribus, si tamen non fuerint curialium uxores omnes aut quaedam ex eis; quodsi enim ¹³⁾ ad ta-
lem pervenerint nuptiae, et curialibus propriae patriae fuerint sociatae, tunc liberabuntur a quarta parte curiae
danda ¹⁴⁾, utpote quae videantur et ipsae per viros suos, donec supersunt, esse participes functionum. Haec
nos sancire oportere existimavimus, non quo auferamus hominibus propriarum rerum dispensationem ¹⁵⁾, sed
ut civitatum non integre desolatae curiae remaneret, neque adinventioarium quibusdam forsitan et impii demin-
uerentur curiae. Denique cognovimus, quasdam interdictas lege contrahere nuptias, ut ex hoc non legitimi,
sed naturales filii procreentur, et ipsis revera utpote extraneis relinquere, et sic fraudare ¹⁶⁾ curiam debita
facultate.

CAP. VI. Sed et illud etiam ex ipso reperimus experimento, quod adversus curiam sint multi, quasi
dicentes,

¹⁾ κἀντεῦθεν Hal. — ²⁾ τίξαντι Hal. — ³⁾ βου-
ληθείη, ἐτέρας δηλαδὴ τῆς νομιμῆς μοίρας (om. τὸ δὲ
etc.) Hal. — ⁴⁾ γίνεται propositus Hom. et habuisse
videtur Vet. Int. — ⁵⁾ Bk.; secundum quomodo Cont.
Naud scio an retinendum sit quomodo deleto secundum. —
⁶⁾ Bk.; non his, talibus quidem Cont. — ⁷⁾ Bk.; re-

servationibus ab intestato disponit, attendat. Si vero quae-
dam ex his curialibus nupservit, quaedam vero non,
novem quidem unciae a patre uxoris curialium
omnino relinquuntur, et hoc quoque casu prout pater vo-
luerit dividantur, reliquum vero illis, quae curialibus
patriae suae nuptiae non sunt, vel etiam aliis, legitima
scilicet ipse etiam illis omnino servanda. Quod
nondum nupservit, tunc illae, vel una vel quaedam ex
illis, heredes ex novem uncias sub hac conditione scri-
bantur, ut omnino curialibus eiusdem urbis nubent,
aut si ipse id nolit, vel scripserit quidem, illae tres
nolint, novem unciae ad curiam urbis veniant, tres
vero solum unciae inter omnes eo modo, quo lex vult,
dividuntur, dotibus quoque earum computatis.

CAP. V.

Si vero et masculi et feminae sint, masculi quid-
dem dimidiam partem substantiae omnino habeant, fe-
minae vero reliquam dimidiam, non tamen integram.
Dabunt enim illae quartam fratribus curialibus, nisi
vel omnes, vel quaedam ex illis curialium uxores sint.
Nam si eiusmodi nuptiae contrahant, et curialibus in
patria sua matrimonio iungantur, tum a quarta parte
liberabuntur, quum et ipsae per maritos, quamdiu su-
persites sunt, muneris participes esse videantur. Haec
nos sancienda existimavimus, non ut hominibus rerum
suarum administrationem adimamus, sed ne curiae ci-
vitatium plane desertae fiant, neve impiis quibusdam
fraudibus curiae diminuantur. Cognovimus enim, quae-
dam etiam lege prohibitas nuptias contrahere, ne ipsis
illud legitimum, sed naturales liberi nascerentur, et ut
illis tanquam extraneis relinquere, atque ita curiam
bonis debitis privarent.

CAP. VI.

Illud quoque contra curias fieri re ipsa experiri
videmus, et multos dicentes scilicet, alterum ex parenti-
bus

servatis Cont. — ⁸⁾ est eas Bk. ed. ster. — ⁹⁾ Bk. ed.
ster.; voluerit Cod. — ¹⁰⁾ Bk.; quod Cont. — ¹¹⁾ Bk.;
dividentur in modum Cont. — ¹²⁾ integram tamen Bk.
ed. ster. — ¹³⁾ Bk. ed. ster.; enim om. Cont. — ¹⁴⁾ curiam
danda eiecit Bk. ed. ster. — ¹⁵⁾ Scripsit fortasse Fel.
Int.; dispositionem. — ¹⁶⁾ defraudare Sp., Bk.

δίδειν λέγοντες ἢ ταμιακῆς, ἢ κομητικῆς, ἢ κογχυλευτικῆς, ἢ ἄλλης καθεστάναι καταστάσεως τὸν ἕτερον τῶν αὐτῶν γονέων, πειρῶνται προσνέμειν ἑαυτοὺς ἢ ταῖς ταμιακαῖς, ἢ ταῖς κομητικαῖς, ἢ κογχυλευτικαῖς, ἢ ἑτέρας οἰαισδήποτε τύχαις, καὶ τὸ βουλευτήριον ἐκκλίνειν. θεασίζομεν τοίνυν, μηδμίαν εἶναι ταυταίν τύχην¹⁾ κατὰ τοῦ δημοσίου, ἀλλὰ πάντως, εἴτε ἐκ ταμιακῆς τυχῆος, εἴτε ἐκ κογχυλευτικῆς, εἴτε ἐκ κομητικῆς γεννηθείη παῖς βουλευτῆ, τὴν βουλευτικὴν τύχην κρατεῖν βουλόμεθα. βουλευταὶ μὲν γὰρ ἐλάχιστοι παρτηχόσε τῆς ἡμετέρας εἰσὶ πολιτείας, ταμιακοὶ δὲ καὶ κομηταὶ καὶ κογχυλευταὶ εἰς πλῆθος ἐκχυμένοι καθεστῶσι, καὶ προσήκον ἔστι μᾶλλον τὰ βουλευτήρια τῶν πόλεων αὐξέσθαι ἐν ὀλίγῳ σώμασι σινογορηθέντα, ἢ πλῆθος πλῆθει²⁾ προσδεῖναι. Εἰ δὲ τινες ὀνόματι τῆς οἰκίας μητρὸς ὡς ταμιακῆς, ἢ κογχυλευτικῆς, ἢ κομητικῆς τύχης οὐκ ἑαυτοὺς ἐξελεῖν τῆς βουλευτικῆς ἐπιεράθησαν ἢ καὶ πειραθεῖν τύχης, ἀπὸ τῆς αἰρετῆς διελθούσης δεκάτης ἐπιπεμήσεως καὶ αὐτῆς τὰ κατὰ τοῦτον πραχθέντα τὸν τρόπον εἴτε ἐκ τῆς θείας αὐλῆς, εἴτε ἀλλοθεν, ἀργὰ καὶ ἀνίσχυρα ἔστω, καὶ τοὺς τοιοῦτους βουλευτὰς τὸ λοιπὸν εἶναι θεασίζομεν. εἰ γὰρ τι περακται πρὸς τῆς δεκάτης ἐπιπεμήσεως, τοῦτο βαβαίως καὶ ἐπὶ τῆς ἰσχύος τῆς ἑαυτοῦ μένειν βουλόμεθα.

Ἐπισκοῦμεν δὲ τῆς παρούσης ἡμῶν θείας διατάξεως Θεοδοσίον καὶ τοὺς αὐτοῦ ἀδελφούς, καὶ τοὺς υἱοὺς Ἰωάννου τοῦ ἐπίκλην Ἐσάκων³⁾, ὅπτε ἑαυτοὺς εἰς ταμιακὴν, καὶ τοὶ βουλευτῶν ὄντες πατέρων, ἔχουσαν τύχην πρὸς τῆς δεκάτης ἐπιπεμήσεως, καὶ πάν, ἢ τι γέγονεν ἐπ' ἐλευθερίᾳ τούτων, ἀναιροῦμεν. βούλομεν γὰρ αὐτοὺς ἀπολαβεῖν τῶν πεπορισμένων βουλόμεθα, ἀλλὰ βουλευτῆς εἶναι, καὶ τὰ βουλευτῶν πράττειν, καὶ τοῖς λειτουργήμασι τοῖς βουλευτικοῖς προσέχειν, αὐθένος, καθάπερ ἐπόντες ἐφ' ἑσθμην, βοηθεῖν αὐτοῖς πρὸς τοῦτο δυνάμενον, ἄν εἴ τι περιωρισμένον⁴⁾ αὐτοῖς εἴτε ἐκ τῆς αὐλῆς εἴτε ἀλλοθεν εἴη.

Ἐ π ἰ λ ο γ ο ς .

Τὰ τοίνυν παραστάνα ἡμῖν καὶ ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν πόλεων καὶ τῶν βουλευτηρίων δόξαντα καὶ τῷδε τῷ

bus suis vel tamiacae, vel vicaneae, vel conchylecticae, vel alterius conditionis fuisse, conari semet ipsos vel tamiacis, vel vicaneis, vel conchylecticis, vel aliis quibuscunque conditionibus adscribere et curiam declinare. Sancimus igitur, ut nulla sit eiusmodi machinatio adversus publicum, sed sive curialis ex matre tamiaca, sive ex conchylectica, sive vicanea filium susceperit, curialem conditionem praevaleat volumus. Curiales enim paucissimi sunt in nostra republica, tamiacorum vero, et vicaneorum, et conchylectorum magna est copia, et convenit potius curias urbium augere, quam multitudinem multitudini addere. Si vero quidam praetextu matris suae, tanquam tamiacae, vel conchylecticae, vel vicaneae conditionis, se ipsos ex curiali conditione eximere conati fuerint vel conentur, inde ab ipsa nuper peracta decima indictione ea, quae ad hunc modum sive in sacra aula, sive alibi acta sunt, nulla et invalida sint, atque ut illi in posterum curiales sint sancimus. Num si quid ante decimam indictionem actum est, illud firmum et in robore suo manere volumus.

Eximimus vero ex sacra hac constitutione Theodosium eiusque fratres, et filios Iohannis, cognomine Xiscon, qui se ipsos tamiacae conditioni, quanquam parentibus curialibus nati, ante decimam indictionem adscriperunt, et quidquid ad eos liberandos actum est, tollimus. Nullo enim eorum, quae obtinuerunt, eos frui, sed curiales esse, quaeque curialium sunt facere, et ad munera curialia respicere volumus, ita ut nihil, quemadmodum diximus, eos iuvare possit, licet ex aula vel aliunde quid illis definitum sit.

E p i l o g u s .

Quae igitur nobis placuerunt, atque ad utilitatem civitatum et curiarum pertinere existimavimus, et sacra hac

diceates, aut sacri aerarii, aut vicaneae, aut purpurariae, aut alterius cuiuscunque conditionis esse alterum parentum curialis, et tentant adiciam se ipsos vel sacri aerarii, vel vicaneae, vel purpurariae, aut aliis quibuscunque conditionibus, et curiam evitare. Sancimus itaque, nullam esse talem artem adversus publicum, sed omnino, sive ex sacri aerarii matre, sive ex purpuraria, sive ex vicanea nati fuerint filii curiali, curialem conditionem obtinere volumus. Curiales enim pauciores sunt ubique locorum nostrae reipublicae, sacri vero aerarii, et vicanei, et purpurarii in multitudinem essui constituti sunt, et congruentius est magis amplificare curias civitatum in paucis corporibus angustatas, quam multitudinem multitudini adiciere. Quodsi quidam nomine propriae matris, tanquam sacri aerarii, vel purpurariae, aut vicaneae conditionis sit, se subtrahere a curiae conditione tentaverint vel tentaverint, a nuper praeterita decima indictione et ipsa ea⁵⁾, quae secundum hanc acta sint modum sive a nostra aula, sive aliunde, vacua et invalida sint, et hos tales curiales de caetero esse sancimus. Nam si quid actum est ante decimam indictionem, hoc firmum et in sua fortitudine permanere volumus. Excipimus⁶⁾ autem ab hac nostra divina constitutione Theodosium et eius fratres, et filios Iohannis, qui cognomen habuit Xescon, qui in sacri aerarii conditionem se perscriperunt⁷⁾, licet de curialibus essent patribus, ante decimam indictionem, et omne, quidquid actum est in eorum liberatione, destrucimus. Nihil enim eorum, quae licherunt⁸⁾, frui volumus, sed curiales esse, et quae curialium sunt agere, et ad sanctiones curiales respicere, nihil, sicut praelocuti sumus, eis prodesse possibile, etsi quid elicatum est tūc sive ex nostro palatio sive aliunde.

E p i l o g u s . Quae igitur visa sunt nobis et ad utilitatem civitatum et curiarum complacuerunt, et quae per hanc indicantur legem, tua excellentia et custodire et operi tradere festinet; imminente poena XX. librarum

¹⁾ τύχην Hal. — ²⁾ ἢ πλεονι πλῆθει Hal. — ³⁾ Ἐσάκων Hal. — ⁴⁾ περιωρισμένον Hal.; εἴ τι τῶν πεπορισμένων Hal. in notis recogn. ov. — ⁵⁾ Bk. ed. ster.; et ipsa et ea Cont. — ⁶⁾ Sp.; excipimus

Cont. — ⁷⁾ Bk. ed. ster.; qui in sacri aerarii conditione manserunt Cont. — ⁸⁾ Legendum videtur habuerunt (Bk. ed. ster.) vel tenuerunt.

τῶ δέῳ δηλούμενα νόμῳ ἢ σὴ ὑπεροχὴ καὶ φυλάττειν καὶ ἔργῳ παραδιδόναι σπενδύει, ποιητὴς ἐπικειμένης viginti librarum auri ¹⁾ κατὰ τῶν τόνδε ἡμῶν τὸν νόμον παραβαίνειν θαρρόντων. Dat. XV. Kal. Mart. Constantinop. post cons. Belisarii V. C. [536.]

hac lege indicantur, excellentia tua custodire et ad effectum deducere studeat, pona XX librarum auri illis imminente, qui hanc nostram legem violare aus fuerint.

librarum auri adversus eum, qui hanc legem nostram praevaricari praesumserit. Datum XV. Kal. Mart. Constantinop. indictione undecima, post consulatum Belisarii V. C. ²⁾ [436.]

¹⁾ Haec tria verba latina ut saepe om. Hal. — ²⁾ Bk.; post consulatum Basilii anno septimo Const. of Biener l. c. p. 513.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ 19.*)

Περὶ ἀποκαταστάσεως προικιμαίων καὶ προγαμιαίων πραγμάτων, καὶ περὶ τῆς τεκνοῦσης τῶ ἐνδεκάτῳ μηνὶ μετὰ τὴν τοῦ ἀνδρὸς τελευτήν.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννη, τῶ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἱερῶν τῆς ἑω πραιποσίτων το δευτέρου, ἀπὸ ἰπᾶτων καὶ πατρικίῳ.

Προοίμιον.

Τὸ θεῦσι καὶ πεποικιλμένον τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ τῆς κατὰ μικρὴν δέομενον θεραπείας οὐκ ἂν ἄλλως εἰς τὸ καλῶς ἔχον ἐπαπέλθοι, κἂν εἰ τὰς πρώτας τις αὐτοῦ ¹⁾ κυβερνήσειεν ἀρχάς, εἰ μὴ καὶ τὸ κατὰ μέρος αὐτοῦ ἐπανιστάμενον διαλύων, οὕτως αὐτὸ καθιστῆναι πρὸς τὸ γαληνὸν τε καὶ ἀτάραχον καὶ νόμῳ πρέπον. ὁποῖον δὴ τι καὶ νῦν ἐπελθὼν εἰς νόμον χρεῖαν ἡμᾶς κατέστησεν. Ἰσμεν γὰρ, ὡς καὶ πρώην ἐσιασιάζετο τὰ περὶ τῶν ἀποκαταστάσεων, καὶ εἰ συνέβη τινας ὑποθήκας ἰποθέσθαι τοὺς βαρυνομένους, πολλὴς τὸ πρᾶγμα ταραχῆς ἦν, εἰτε δέοι καὶ τὰ ἀποκαταστήναι κελευσθέντα πράγματα κινδυνεύειν, εἰτε μόνα τὰ τοῦ βεβαρημένου τῆ ἀποκαταστάσει. καὶ πολλὴ τις ἦν καὶ περὶ αὐτὴν τῶν τῶν ῥημάτων διαφορὰν ζήτησις, εἰτε ὁ τελευτῶν διατάξοιτο τὰ ²⁾ περιττεύοντα πρὸς τῆ τελευτῆ τοῦ βεβαρημένου τῆ ἀποκαταστάσει πράγματα ³⁾ δεῖν ἀποκαταστήναι, εἰτε καὶ ἄλλως ἀποκατα-

Novella XXXIX.

DE RESTITUTIONE [RERUM DOTALIIUM ET ANTENUPTIALIUM], ET DE EA, QUAE UNDECIMO MENSE POST MORTEM VIRI PARIT.

Idem Imperator Ioanni, gloriosissimo per Orientem sacro Praetorio iterum Praefecto, Exconsuli et Patricio.

Praefatio.

Volubilitas et varietas humanae naturae, cuius et particulatim medicina indigens, non aliter bene se habebit, licet quis prima eius principia gubernet, quam si singula, quae emergunt, decidat, atque ita tranquillam, quietam et cum lege convenientem eam reddat. Atque tale quid est, quod nunc emergit, et legis ferendae necessitatem nobis attulit. Scimus enim, exper etiam de restitutionibus dubitatum fuisse; et si contigerat, ut quaedam hypothecae ab iis, qui gravati erant, essent datae, res admodum dubia erat, utrum etiam res, quae restitui iussae erant, in periculo esse debeant, an illius solum, qui restitutione gravatus est. Magna quoque erat quaestio de ipsa verborum differentia, utrum defunctus eas res, quae post mortem illius, qui restitutione gravatus est, supersunt, restitui praeceperit, an simpliciter id, quod relictum est, relicta legitima parte, restitui iusserit. Introducebantur etiam fideicommissi persecutiones, et ex inopia in res au-

Gl.

CONST. XLI.

DE RESTITUTIONIBUS, ET EA, QUAE PARIT IN ¹⁾ UNDECIMO MENSE POST MORTEM VIRI.

(Coll. IV. tit. 6.)

Imp. Iustinianus Aug. Ioanni, gloriosissimo sacrorum per Orientem Praetoriorum Praefecto iterum, Exconsuli et Patricio.

Praefatio. Decursio et varietas humanae naturae et ²⁾ paulatim egens curatione non aliter ad bene se habendam revocatur (licet prima eius gubernentur principia), nisi etiam quod particulariter ei resistit corrigatur, sicque constitutur sub tranquillitate et quiete, ut legi conveniens est. Quale scilicet quiddam etiam nunc emergens ad legis nos opus adduxit. Scimus enim, quod etiam dudum de restitutionibus dubitabatur; et si contigisset quaedam hypothecas obligari eius, qui restitutione gravabatur, plurimae contentiois erat negotium, sive oporteret etiam res, quae restitui iussae fuerant, periculum pati, sive solas eas, qui gravabatur restitutione; et multa quaedam erat etiam circa ipsam verborum differentiam quaestio, utrum defunctus

¹⁾ Hal. et Serimg. — Bas. XXVIII. 15. 1. Schol. a — c. (Schol. a. supplet principium praefationis, quod deest in Bas.), cf. Psell. p. 20. — Epitomen h. n. habemus apud Psellum l. c. — Iulian. Const. 37. — Fersio est vetus glossata. —

²⁾ κἂν εἰς τὰς πρώτας τις αὐτὸ Hal. — ³⁾ διατάξοιτο τῶν εὐρισκομένων ἐν τῇ τελευτῇ τὰ Hal. — ¹⁾ τελευτῇ τῆ βεβαρημένου τῆ ἀποκαταστάσει τῶν πραγμάτων Hal. — ⁴⁾ Cod. Hamb., Trid., Port.; et om. Cont. — ⁵⁾ Cod. Hamb., Trid., Port.; et om. Cont.

καταστήναι τὸ καταλειφθὲν μετὰ τὴν παραναίδοσχεον τοῦ νόμιμου μέρους κελύουσι, καὶ ἐξήγοντο καὶ fideicommissi persecutiones, καὶ ἐξ ἀπορίας αὐτῶν in rem missiones¹⁾, καὶ οἱ πολλοὶ τε κελύουσι καὶ ποικίλοι καὶ ἀνέκλυτοι σχεδὸν τῆς ῥηθείσης in rem missionis κύκλοι. Καὶ ὡς ἡμεῖς πρώην ταῦτα ἰσχυόμενοι νόμον ἠγάγαμεν, καθάπαξ καλύοντες τὰ ἀποκαταστάσει βεβαρημένα πράγματα μὴ²⁾ ἐκποιήσασθαι ἢ υποτίθεσθαι, ἀλλὰ μετὰ τῆς οικείας οὐδεὶν τύχης, καὶ πᾶν, ὅπερ³⁾ ἂν γένοιτο, μὴ μένιν ἰσχυρῶς, ἀλλ' ἐπανίναμι πρὸς τὸν ὃ δοθῆναι προετάχθη. καὶ ὃ γε νόμος ἦδη πον καὶ χρόνιος ἐστίν, καὶ ἐν τοῖς δικαστηρίοις εὐδοκίμων διετέλεσεν, ἀλλ' ἐμελεν, ὅπερ ἐπιόντες ἠρθῆσαν, ὃ φέρειν ἅπαντα περικυκλῶς χρόνος ἐκκρύβει δὲν πρὸς ἐξαιρέσεως ἀναγκασίας τῶν νόμων. Προσέβλεπον γὰρ ἡμῖν ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες ἐκ τούτων ἀδικούμενοι. τελευτήσαντος γὰρ ἀνδρὸς ἐπὶ τινος κινήσεως ὁποθέσεως, ἢ μὲν γαμῆτι τὴν τε φερῆν ἐκείρατε, τῆς τε δωρεῆς τῆς πρὸ τῶν γάμων ἦτοι διὰ τὸν γάμον γενομένης τὸ μέρος, ὅπερ ὁ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς θάνατος ἐδέδωκε. ὃ δὲ τοῦ τελευτήσαντος ἀδελφὸς ἐτέρωθεν ἀντιέχετο τῶν πραγμάτων, καὶ τὴν τοῦ πατρὸς προύτεινε βουλήν, καὶ ἀείκελε τῆς γυναίκος τὰ πράγματα, γράσκων τὸν μὲν ἀδελφὸν τὸν αὐτοῦ ταῦτα διαπανθῆσαι, ἑαυτὸν δὲ παρὰ τῆς γυναίκης βλέπειν τὰ πατρῷα πράγματα, ὅπερ ὁ πατὴρ ἐξ ἀπαίδας ἀποκαταστήσαι προσέταξεν αὐτῷ, καὶ ἀντιλήψεσθαι μέχρι παντὸς αὐτῶν, καὶ οὐκ ἐνδύσασθαι, ἕως ἂν τὸ ἱκανὸν τῷ ἡμετέρῳ νόμῳ διὰ πάντων γένοιτο. ἀλλ' ἄδύροτο δικαίως ἢ γυνή, καὶ ἔγρασεν οὐ δίκαιον εἶναι, καθάπερ ἐπ' ἐσπῆται κύριον μὲν τὸν ἄνδρα γινέσθαι τῆς προικῆς ἀπάσης, καὶ εἶγε προτελευτῶν τὴν γυναῖκα συνέβαινε, τὸ κέρδος ἔχειν κατὰ τὸ σύμφωνον, ἐπειδὴ δὲ ὁ ἀνὴρ ἐτελευτήσεν, αὐτὴν ἀγνοοῦσαν τὴν ἀποκατάστασιν ἀπολέσθαι κινδυνεύειν. Ἄλλ' ἐνιαῖθα μὲν δέδοται τῷ πράγματι τύπος, ὃν ἔχειν καλῶς ἐνομοίσαμεν. Ἄδης δὲ ἕτερος ἰκέτης ἀνεφαίνετο, λέγων τὸν τῆς γυναίκος πατέρα τὴν οὐσίαν ἀποκαταστήσαι τοῖς ἄλλοις αὐτοῦ παισίν, ἐλαχίστην δὲ μοῖραν μὴν παρ' αὐτῆς κελύουσαι μένειν, καὶ μέγαν αὐτὸν περιέσθαι κίνδυνον, εἶγε ἢ μὲν αὐτοῦ παρουσία κινδυνεύει περὶ τὴν τῆς προικῆς ἀποκατάστασιν, περὶ τὴν τὸ ὀλόκληρον τὸ ἐκ τῶν γαμικῶν συμβολαίων ἐπὶ τῆς πρὸ γάμου δωρεῆς σύμφωνον, αὐτῷ δὲ οὐδενὸς ἐξελί τυχῆν τούτων διὰ τὴν ἐκ τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν πραγμάτων ἀφαίρεσιν. Ταῦτα ἡμῶς ἐκτόως ἐκίνησε, καὶ ἡμεῖς τὸν ἠρθῆμεν τὸν ἡμέτερον ἐπανορθῶσαι νόμον, ἢ

τούς

missiones, et multi atque varii ac paene indissolubiles in rem missionis circuli. Atque hoc quoque scimus nos his rebus medentes nuper legem scripsisse, in totum prohibentes, ne res, quae restitutione gravatae sunt, alienentur aut pignori obligentur, sed ut secundum suam conditionem transeant, neve firmum maneat, quidquid gestum fuerit, sed ad eum redeat, cui ut datur praecipuum est. Atque haec quidem lex iam diu lata et in iudiciis approbata fuit, sed, quemadmodum iam diximus, fieri non potuit, quin tempus, quod omnia ferre solet, necessaria quadam exceptione legem egere ostenderet. Adierunt enim nos iam viri quam feminae ea re laesi. Nam in specie quadam, de qua quaestio erat, uxor mortuo viro et dotem et donationis ante nuptias seu propter nuptias partem, quam mariti mors ei dabat, exigebat; ab altera vero parte frater defuncti res vindicabat, patrisque voluntatem ostendens res mulieris auferebat, iniquis, fratrem quidem suum eas erogasse, se vero apud mulierem res paternas videre, quas pater liberis non existentibus sibi restitui praecipisset, sequae eas perpetuo vindicaturum, nec cessaturum, donec legi nostrae per omnia satisfactum sit. Verum merito lamentabatur mulier, et negabat iustum esse, ut maritus quasi per fraudem totius dotis fiat dominus, et praemortuo muliere lucrum ex pacto habeat, marito autem mortuo ipsa, restitutionem ignorans, periculum amissionis sustineat. Sed huic quidem rei data est forma, quam recte se habere putavimus. Rursus autem alius nobis supplicavit, iniquis, patrem uxoris reliquis liberis suis substantiam restituisse, et iussisse, ut minima solum pars apud eam maneret, sibi quae magnum imminere periculum, siquidem substantia sua tum quod ad restitutionem dotis, tum quod ad totum pactum in dotalibus instrumentis de donatione ante nuptias factum periclitetur, ipsi vero nihil eorum propter bonorum ex restitutione ademptionem consequi liceat. Haec nos merito moverunt, et melius esse existimavimus legem nostram corrigere, quam subditos nostros periclitantes negligere, maxime in nuptiis, quibus nihil hominibus utilius est, ut quae solae homines producere possunt.

Cap. I.

defunctus praecipisset res, quae remaneret⁴⁾ post mortem eius, qui gravabatur restititione, oportere restitui, an absolute restitui quod relictum erat post detentionem legitimae partis inheret? Et introducebantur etiam fideicommissi persecutiones, et ex inopia in rem missiones, et plurimi illi⁵⁾ et varii et insolubiles paene praedictas in rem missionis circuli. Sed tanquam nos dudum hoc sanantes legem scripsimus, modis omnibus prohibentes restitutione gravatas res aut alienari aut obligari, sed cum propria ambulare fortuna, et apud quemcumque fuerint, non manere firme, sed reverti ad illum, cui dari inssae fuerunt. Et facta lex iam quodammodo longaeva est, et in iudicio approbata frequentatur, sed futurum erat, quod praediximus, ut (quod ferre omnia consuevit) tempus ostenderet indigere quadam exceptione necessaria legem. Adierunt enim nos viri et mulieres ex his laesi. Moriente namque viro uxor quidem et dotem exigebat, et donationis ante nuptias factae partem seu propter nuptias, quam viri mors ei dabat, defuncti vero frater aliunde vindicabat res, et patris proferebat voluntatem, et trahebat mulieris res, dicens, fratrem quidem suum eas expendisse, se vero apud mulierem videre paternas res, quas pater non existentibus filiis restitui praeciperat ei, et recipere ex omnibus eas instabat, neque cessabat, donec satisfactio legi nostrae per omnia proveniret. Sed ingemiscebat inane mulier, et dicebat, inustum esse quasi per deceptionem dominum quidem virum fieri dotis totius, et si praemortui mulierem contigisset, lucrum habere secundum pactum, quia vero vir mortuus esset⁶⁾ se ignorante restitutionem, amissionis periculum sustinere. Sed huic quidem data est negotio forma, quam bene se habere putavimus. Rursus autem alter supplex apparuit, dicens, uxoris patrem substantiam eius substituisse aliis suis filiis, parvamque partem solum apud eam inssisse manere, et magnum sibi imminere periculum, si suae quidem substantiae periculum pateretur et circa dotis restitutionem, et circa totum ex dotalibus instrumentis super antenuptiali donatione pactum, sibi vero nihil liceret promereri horum propter sublationem et restitutionem. Haec nos merito commoverunt, et⁷⁾ melius arbitratum

sumus

¹⁾ καὶ ἐξ — missiones om. Hal. — ²⁾ μὴ om. Hal. — ³⁾ παρ' ὅπερ habuisse videtur Fet. Int. —

⁴⁾ Cod. Hamb.; manerent edd. — ⁵⁾ Cod. Hamb.; alii

edd. — ⁶⁾ Bk. ed. ster.; est Cod. Hamb., edd. —

⁷⁾ Cod. Hamb., Trid., Port.; et in Cont.

τούς ἰππικούς περιορῶν κινδυνεύοντας, καὶ μάλιστα ἐν γάμοις, ὧν οὐδὲν ἔστιν ἀνθρώποις χρησιμώτερον, οἷα καὶ μόνον ποιεῖν ἀνθρώπους δυναμένων.

Κεφ. α'.

Διὰ τοι τοῦτο τὸν παρόντα τίθεμεν νόμον, τὰ μὲν ἄλλα πάντα τῆς πρώην παρ' ἡμῶν τεθειμένης διατάξεως κύρια μένιν βουλόμενοι, τοῦτ' δὲ καινίζοντες μόνον, ἵνα εἰ τις τὸ λοιπὸν ἀποκατάστασιν ποιοῖτο τῶν ἑαυτοῦ πραγμάτων, πρώτον μὲν φυλάττοι τῷ παιδί τὸ νόμιμον μέρος, οὐ τὸ τέταρτον (τοῦτο γὰρ ἐληρωθῶσμεν, περὶ αὐτοῦ πολλὴν καταγοντες), ἀλλὰ τὸ τρίτον πάντως ἢ τὸ ἡμισυ κατὰ τὸν τῶν παίδων ἀριθμὸν. ἔπειτα καὶ ἐκ¹⁾ τὸ λειπόμενον τῆς οὐσίας μέρος, ἐν ᾧ μὴ ἀρκοῦν τὸ νόμιμον μέρος πρὸς προικὸς ἢ προγαμίας δωρεάς ἐπίδοσιν, εὐσχημόνας καὶ πρὸς τὴν τῶν προσώπων ποιότητα συμμετρομένης, ἐξηρηθῆαι καὶ αὐτὸ τῆς ἀποκαταστάσεως, καὶ ὅσον προστιθέμενον τῷ νομίμῳ μέρει τὴν προίκα ἢ τὴν πρὸ γάμου ποιῆ δωρεάν. θεσιζομεν γὰρ κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον ἐξηρηθῆαι παντοίως τῆς ἀποκαταστάσεως τὰ γαμικὰ συμβόλαια καὶ τὰς ἐπὶ τούτοις ἐκποιήσεις ἢ υποθήκας, κἂν εἰ βεβαρημένον εἴη τὸ πρόσωπον ἢ τὸ τοῦ ἀνδρός ἢ τὸ τῆς γυναικὸς ἀποκαταστήσει τοιαύτη, ἐξέστα καὶ οὕτως τὴν καλουμένην προγαμίαν ἢ διὰ γάμον δωρεάν ἐπιδίδοναι, μηδὲν τὸ γε ἐπὶ τοῖς προίκασις ἐκείνης τῆς ἀποκαταστάσεως δρώσης, εἴτε γυνὴ τῆς ἀποκαταστήσει βαρύνουτο, μὴ ἐμποδῶν γίνεσθαι πρὸς τὴν τῆς προικὸς ἐπίδοσιν. τὰ γὰρ κοινῇ πάσι συμφέροντα τῶν ἰδία τιὰ λωσιτελοῦντων προτιθέμεν. Καὶ ἔστιν τοῦτο ταῖς γαμικαῖς ἐπιδόσεσι καὶ ταῖς ἐπιτεῦθεν ἀπαιτήσεσι προνόμιον. εἰ γὰρ καὶ οἱ πρὸ ἡμῶν ἐκ τῶν γενικῶν ὑποθηκῶν πολλὰ κατὰ πρόληψιν ἐξείλον, καίτοιγε οὐκ οὕτως ἡμῖν ἀναγκαῖα καθεστῶτα, πῶς οὐκ ἡμεῖς ἐκ μετρίωνος τε καὶ καλλόνος γνώμης τὴν τῶν γαμικῶν κερδῶν ἑξαίρεσιν ποιησόμεθα; §. 1. Ταῦτα δὲ πάντα τῷ μέλλοντι χαρίζομεθα χρόνῳ καὶ ταῖς ὑστερον ἐσομέναις ἀποκαταστάσεσιν ἢ τόνδε γενέσθαι τὸν νόμον. οὐδὲ γὰρ ἐκεῖνο²⁾ γενέσθαι συγχωροῦμεν τὸ βίβλος, ἵνα εἰ τις γυνὴ ὀλίγην ἔχουσα προίκα, εἴτα τὸν νόμον μαθούσα τὸν ἡμέτερον, ἢ εἰ τις ἀνὴρ μετρίαν ποιησάμενος προγαμίαν δωρεάν πρὸς περιγραφήν τοῦ νόμου βουλῆσει αὐξήσει ἢ τῆς προικὸς ἢ τῆς προγαμίας δωρεάς ποιήσασθαι, τὸ ἔλκειν πρὸς ἐπιβουλήν τῶν ἀποκαταστάσεων. καὶ ταύτην γὰρ ἀναίρουμεν τὴν περιγραφήν, οὐδὲν ἄφελος ἔχειν διδόντες

CAP. I.

Quamobrem legem hanc ferimus, reliqua omnia, quae in priore constitutione a nobis lata habentur, rata manere volentes, hoc vero solum innovantes, ut, si quis in posterum bona sua restitui iubeat, primam filio legitimam partem, non quartam (hoc enim correximus, reprehendentes nimiam eius tenuitatem), vel tertiam omnino servet vel dimidiam ad numerum liberorum, deinde etiam quod attinet ad reliquam partem substantiae, si legitima pars ad dotem vel donationem propter nuptias dandam, quae decenter ac pro qualitate personarum metienda est, non sufficiat, ea quae a restitutione eximatur, in quantum legitima parti additum dotem aut donationem propter nuptias efficit. Sancimus enim, ut hoc modo instrumenta dotalia et quae eo nomine factae sunt alienationes sive hypothecae a restitutione prorsus eximantur. Et aut viri sive mulieris persona eiusmodi restitutione gravata sit, etiam sic donationem ante vel propter nuptias, quae vocatur, offerre liceat, restitutione illa, quantum ad has res, nihil valente, sive mulier restitutione gravetur, dationi dotis impedimento non sit. Quae nam in commune omnibus utilia sunt, praeposimus vis, quae privatim quibusdam conducunt. Atque hoc nuptialium donationum et earum exactionum privilegium est. Etenim si maiores nostri a generalibus hypothecis multa per praesumptionem exemerunt, licet nobis non admodum necessaria, quidni nos ob maiorem et meliorem rationem lucra nuptialia eximemus?

§. 1. Haec vero omnia futuro tempore si restitutionibus, quae post hanc legem latam fient, largimur. Neque enim hanc laesionem fieri permitimus, ut, si quae mulier exiguam dotem habens, deinde legem nostram cognoscens, vel si vir aliquis, qui mediocrem donationem ante nuptias fecit, in fraudem legem dotem sive donationem propter nuptias augere velit, insidiae restitutionibus struantur. Nam et hanc fraudem tollimus, nullam utilitatem iis, qui augmenta faciunt, concedentes, quantum ad laesionem restitutionum legem nostram futuro tempore sanctam conservantes. Sit igitur hoc unum caput praesentis legis. CAP. II.

sumus nostram corrigere legem, quam subiectos despiciere periculum sustinentes, maxime in nuptiis, quatenus nihil est hominibus utilius, tanquam solis facere homines valentibus.

CAP. I. Quam ob rem praesentem ponimus legem, omnia quidem alia prioris a nobis positae constitutionis rata manere volentes, hoc vero innovantes solummodo, ut, si quis de caetero restitutionem fecerit suarum rerum, primam quidem servet filio legitimam partem, non quartam (hoc enim emendavimus, inopiam eius plurimum reprehendentes), sed tertiam modis omnibus aut mediam secundum filiorum numerum, deinde ex reliqua substantiae parte, si non suffecerit³⁾ legitima pars ad dotis aut antenuptialis donationis obligationem, honeste et secundum personarum qualitatem et merita excipere etiam hoc a restitutione⁴⁾, secundum quod adiectum legitima parti dotem aut antenuptialem facit donationem. Sancimus enim, secundum hunc modum excipi modis omnibus ad restitutionem nuptialia documenta, et super his factas alienationes aut hypothecae, et vel si gravata sit persona aut viri aut mulieris restitutione tali, liceat etiam ei⁵⁾ nuncupatam antenuptialem seu propter nuptias donationem offerre, nihil quantum in illis rebus restitutione valente, et si mulier restitutione gravetur, non impedimentum ad dotis oblationem fieri. Ea enim, quae communiter omnibus prosunt, iis quae specialiter quibusdam utilia sunt, praeposimus; sitque hoc nuptialibus donationibus et harum exactionibus privilegium. Si enim et ante nos ex generalibus hypothecis plurima per praesumptionem exceperant, quam utique non ita nobis necessaria consistant, quomodo non nos ex maiore et meliore sententia nuptialium incrementum exceptionem faciemus? §. 1. Haec igitur omnia futuro conferimus tempore, et postea faciendis restitutionibus secundum hanc legem⁶⁾. Non enim illam⁷⁾ concedimus fieri laesionem, ut, si qua mulier parvam habens dotem, deinde legem cognoscens nostram, aut si quis vir mediocrem fecerit antenuptialem donationem, ad circumventionem legis velit augmentum aut dotis aut antenuptialis donationis facere, et hoc tribus

¹⁾ Sering., Bas.; εἰς om. Hal. — ²⁾ ἐκείνο Bas. —

³⁾ sufficeret Cod. Hamb., Trid. — ⁴⁾ Bk. ed. ster.; ad restitutionem Cod. Hamb., edd. — ⁵⁾ Cod. Hamb.; si etiam Port., Com. — ⁶⁾ Cod. Hamb.; etiam postea

fac. rest. secundum hanc leg. Trid., Port.; et faciendis restitutionibus post hanc legem Cont. — ⁷⁾ illam Cod. Hamb., Trid.; illarum Port.

διδόντες τοῖς ποιουμένοις τὰς ἐπαυθήσεις ὅσον πρὸς τὴν ἐπὶ ταῖς ἀποκαταστάσεσι βλάβην, καθαρὸν τῷ μέλλοντι χρόνῳ τὸν ἡμέτερον τηροῦντες νόμον. Ἐν μὲν οὖν τούτῳ κεφάλαιον ἔσται τῷ παρόντι νόμῳ,

Κιφ. β. *)

Δεύτερον δὲ ἐκίνο τὸ περὶ τῶν γυναικῶν τῶν μετὰ τοὺς προτέρους γάμους πρὸς δεύτερον ἐπαυθείσων συνοικίσιον, καὶ πρὶν τὸν ἐνιαυτὸν ἐξῆκειν, ὃν δὴ πένθιμον οἱ νόμοι καλοῦσιν. ἄς ἐπιμωροῦντο διατάξεις τρεῖς τῶν πρὸ ἡμῶν αυτοκρατορῶν, καὶ ἡμεῖς ἐναγχοῦ τὸν περὶ τούτου ¹⁾ γραψάντες νόμον μετὰ τινῶν ἐπανορθώσεων καὶ τὰ περὶ αὐτῶν νομοθετήθησιν ἐν βραχεία τινὶ μορφῇ τῆς ἡμῶν αὐτῶν νομοθεσίας προσηκάμεθα. ἀλλ' ἀναιδεστάτον τι νῦν ἀπῆρτησεν, ὅπερ ἐπὶ τοῖς ἡμετέροις συμβῆναι χρόνοις οὐκ ἠροῦλόμεθα, ὥστε ἡμῖν εἰκοτὼς ἔδοξεν ἐπανορθώσεως αἴτιον καθεστάναι. γυνὴ γὰρ εἰ ἀνδρὸς ἐπιθύσα, τοῦτον ἀπέβλεπεν, ὡς εἶκε, καὶ ἐξ ἐπιπόντου αὐτοῦ τὸ μὴ σφραγεῖν ἐννοοῦσα. οὕτω γὰρ ἐξῆγοντος τοῦ ἔτους κατὰ τὸν ἐνδέκατον μῆνα περιουρησένον ἔτεκεν, ὥστε οὐκ εἶναι δυνατόν εἰπεῖν, ὡς ἐκ τοῦ τελευτήσαντος γένοιτο τὸ βρέφος. οὐ γὰρ ἔν ἐκ τοσοῦτον ἢ κῆσις ἐξετάθη χρόνον. καὶ ἐπειδὴ καὶ τοῦτο ἐν ἔστι τῶν ἐπιτιμῶν τῶν τοὺς πόρους γάμους πραιτόντων, τὸ τὴν γαμετὴν ἐκπίπτειν εὐθὺς τῆς προγαμίας δωρεᾶς τῆς παρὰ τοῦ ἀνδρὸς ἐπιδομένης, ὥστε καὶ αὐτίκα ταύτην ἀπολλύειν, καὶ μὴ εἶναι τὴν χρῆσιν ἔχειν, εἰκότως οἱ παῖδες οἱ τῷ θαυμασιῷ τῆς μητρὸς τοκετῷ περιουρησμένοι τὴν γοῖν προγαμίαν τοῦ πατρὸς ἠξίουν λαβεῖν δωρεάν, καὶ μὴ κερδαίνειν ὀφείλειν τὴν γυναῖκα παρὰ τοῦ ἀνδρὸς, ὃν οὕτω θάπτον ἠμίμασεν. ἢ δὲ (ἀλλὰ πῶς εἰπωμεν ²⁾) τὰ παρ' αὐτῆς ἐρυθριῶν οὐκ αἴτιον ἔλεγεν ἐαυτὴν εἶναι τῆς ἐκπίψεως, οἷόν τι τὸν νόμον ἠπίστατο περὶ νομίμων διαλεγόμενον γάμων, ἐαυτὴν δὲ γάμον οὐ γενέσθαι πῦρὰ τῶν προτέρων, ἀλλὰ τὸν τοκετὸν οὗτον εἶναι φυσικῆς ἐπιθυμίας πάρογον. Ἀλλ' οἷ μὲν αὐτῆ καὶ μυστρίοις ἔτεροις ὑπόκειται σφραγισμοῖς ἐξαμαρτούσα stuprum, τῶν ἀνωμολογημένων ἔστι, καὶ τῶν γε ποινῶν ἐκείνων αὐτὴν οὐκ ἀφίμεν, τῶς δὲ (φειδόμεθα γὰρ τῶν τοῦ τελευτήσαντος παίδων) ἐπαγομεν ἐκπίπτειν αὐτῆ τῆς πρὸ τῶν γάμων δωρεᾶς καὶ ἐπὶ τούτου τοῦ θέματος, ἦν ἐπὶ τῶν νομίμοις προσουσῶν εἶσω τοῦ πενθίμου χρόνου γάμοις ἔταξεν ὁ νόμος.

CAP. II.

Alterum vero est de mulieribus, quae post primas nuptias ad secundum matrimonium venerunt, antequam annus, quem leges annum luctus vocarunt, exierit; quas puniebant tres constitutiones Imperatorum, qui ante nos regnarunt, et nos quoque legem hac de re cum quibusdam correctionibus nuper scribentes, quae de illis sancita erant in exigua quadam legis nostrae parte tetigimus. Sed impudentissimum quoddam nunc contigit, quod nostris temporibus non accidisse malle-mus, ut merito dignum correctione nobis visum fuerit. Mulier enim, quum viro nupsisset, eum amisit, atque etiam superstitis eo, ut videtur, libidinose vixit. Nam anno nondum peracto sub finem undecimi mensis peperit, ut dici non possit, infantem ex defuncto esse; neque enim graviditas in tantum tempus protenditur. Et quoniam haec quoque una est ex poenis intempestivas nuptias contrahentium, ut uxor donatione ante nuptias a viro data statim excidat, illamque statim perdat, et neque usumfructum eius habeat, merito liberi, qui mirabili matris partu iniuria affecti erant, aequum putabant, ut donationem patris propter nuptias acciperent, nec mulier a marito, quem iam cito iniuria affecti, quidquam lucri perciperet. At illa (erubescimus autem verba eius proferre) se amissione dignam non esse dicebat, quod non servaverit legem de legitimis nuptiis, se enim praeter primas nullas contraxisse nuptias, sed partum illum esse naturalis concupiscentiae accessionem. Verum illam mille alias quoque castigations mereri, quum stuprum commiserit, in confesso est, neque nos illas poenas ei remittimus; interim tamen (parcimus enim liberis defuncti) amissionem donationis ante nuptias etiam in hoc casu illi imponimus, quam lex in eas statuit, quae intra tempus luctus a legitimis nuptiis veniunt. Nam si lex illas non reliquit impunitas, etsi legitimas nuptias contraxerint, quoniam fortasse suspicata est mulier, malam quandam suspicionem adversus secundum maritum adesse, quare cito ad nuptias festinavit, quomodo hic, ubi non in solam suspicionem res venit, sed accurata atque indubitata probatione omnium impiissimum ille partus

here ad insidias restitutionum; et ³⁾ hanc enim periculum circumventionem, nullam utilitatem habere concedentes facientibus augmentum, quantum ad restitutionis laesionem, puram futuro tempore nostram servantes legem. Usus quidem ⁴⁾ hoc capitulum est praesentis legis;

CAP. II. Secundum vero illud de mulieribus, quae post priores nuptias ad secundum venerunt matrimonium, antequam annus expleretur, quem lugubrem leges appellant, quas puniebant constitutiones tres ante nos imperantium, et nos nuper ⁵⁾, de his scribentes legem cum quibusdam correctionibus, etiam super his sancita in brevi quadam parte nostrae legislationis tetigimus. Sed impudentissimum quoddam nunc accessit, quod in nostris provenire temporibus nolebamus, quomobrem nobis recte placuit emendatione dignum existere ⁶⁾. Mulier enim ad virum veniens hunc exultat, ut apparet, etiam superstitis eo non caste vivere cogitans; nondum enim completo anno, undecimo mense peracto, peperit, ut non esset possibile dicere, quia de defuncto fuisset partus; neque enim in tantum tempus conceptionis extensum est. Et quoniam etiam haec una est poenae eorum, quae acerbis nuptias faciunt, ut uxor mox cadat antenuptiali donatione a viro data, et repente eam amittat, et neque usum habeat, recte filii, sic mirabili matris partu iniuriati, antenuptiale patris poscebant accipere donationem, et non lucrari valere mulierem per virum, quem sic velociter dehonestavit. At illa (sed ⁷⁾ quomodo dicamus verba illius, erubescimus) non dignam se dicebat esse, ut caderet, quia legem nosset ⁸⁾ de legitimis loquentem nuptiis, sibi vero nuptias non fuisse ⁹⁾, nisi primas, porro partum hunc esse esse naturalis concupiscentiae. Sed quia haec etiam decies millies aliis subiaceret ¹⁰⁾ castigatiombus committendo stuprum indubitatum est, et poenis illis eam non privabimus, interim tamen (parcimus enim defuncti filii) inferimus

*) (Eustath.) ὅπ. XXIII. 1.

¹⁾ τούτων Hal., Fet. Int. — ²⁾ εἰπωμεν Hal., Fet. — ³⁾ Cod. Hamb., Trid.; et om. Port., Cont. — ⁴⁾ Bk.; siquidem Cod. Hamb., eidd. — ⁵⁾ Cod. Hamb., Cont.; insuper Trid., Port. — ⁶⁾ Bk. ed. ster.; existimans Cod. Hamb., eidd. — ⁷⁾ dehon. illa. Sed Cod.

Hamb., Trid., Port. — ⁸⁾ Cod. Hamb., Trid.; noscere Port.; nosceret Cont. — ⁹⁾ Cod. Hamb.; non fuisse nuptias eidd. — ¹⁰⁾ Cod. Hamb.; subiaceret Trid., Port.; subiaccere Cont.

νόμος. εἰ γὰρ ἐκείνας ὁ νόμος ἀτιμωρήτους οὐ καταλείπει, καίτοιγε νόμιμον γάμον πραξάσας, διότι τεχὸν ὑπώπτευσε μὴ τις προὔπῃν ὑποψία πονηρὰ πρὸς τὸν δεῦτερον γήμονα. διότι τε καὶ θάπτον εἰς τὸν γάμον ἔπτευσε, πῶς οὐκ ¹⁾ ἐπαύσα, ὅπου τὸ πρῶγμα μὴ καθ' ὑποψίαν ἐστί μόνον, ἀλλ' αὐτόθεν ἕλεγχος ἀκριβῆς καὶ ἀπαρλόγιτος ἐδόθη τῷ πλημυελέματι, ὁ πάντων οὗτος ἀσβεστάτος τοκετός, ἀνιούσων ²⁾ αὐτὴν καταλιέσμεν; §. 1. "Ὡστε δεσπίζουσι, εἰ τι τοιοῦτο συμβαίῃ, καὶ πρὸ τοῦ πενθήμερου χρόνου τέκoi γυνὴ πρὸς τῷ πέραιτι τοῦ ξίου, ὥστε ἀναμειβήσιον εἶναι τὸ μήτην γονήν ἐκ τοῦ προτέρου καθεστάναι συνοικισίου, παντοίως αὐτὴν στειροῖσθαι τῆς προσημαίας δωρεᾶς καὶ κατὰ δεσποτεῖαν καὶ κατὰ χρῆσιν, υποκειμένην καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἐπιμιθείς, ὡς ἂν εἰ δευτέρως ἔτιχε πρὸ τοῦ πενθήμερου χρόνου νομίμοις ὁμιλήσασα γάμοις. μὴ γὰρ ποτε πλεόν ἐχέτω σμῆροσύνης ἀσέλγεια, ἀλλ' ὑποκείσθω μὲν καὶ αὐτὴ ταῖς αὐταῖς ποιναῖς, κινδυνεύει δὲ καὶ πρὸ τῆν ἐλπίδα τῆς ἀπὸ τοῦ στυγροῦ γραφῆς ³⁾, ὅπως ἂν μὴδὲ γάμον ἀώρων ἐπιθυμῶσι, μὴδὲ τοὺς νομίμους γάμους μέλρονι κακῷ σοφίζοιτο.

Ἐπιλογος.

Τὰ τῶν παραστάτων ἡμῶν καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θεῖου δηλούμενα νόμου ἢ σὴ ἱπεροχὴ γινώσκουσα κατὰ τὸ ἀνέκδοτον διὰ προσημασίων οὐκίτων γαμερὰ πᾶσι καταστησάτω. Νόμος ἐγράφη Ἰωάννη, τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἱερῶν τῆς ἐν πραιτωρίῳ τὸ δεῦτερον, ἀπὸ ἐπιστῶν καὶ πατρικῶ ⁴⁾. Dat. XV. Kal. Maii, Constantinop. post consul. Belisarii V. C. [536.]

414-

ius delictum ultro probat, sine poena tam relinquemus!

§. 1. Quare sancimus, si quid tale contigerit, et mulier intra tempus lectus sub finem anni parat, ut indubitatum sit, sobolem non ex priore esse matrimonio, ut ipsa donatione ante nuptias et quod ad dominium, et quod ad usumfructum plane privetur, reliquisque poenis omnibus subiciatur, perinde ac si legitimas secundas nuptias intra tempus lectus contraxisset. Nunquam enim luxuria plus habeat, quam castitas, sed et illi eadem poenae immincant, periculum quoque accusationis propter crimen stupri minuat, ut neque intempestivas nuptias concupiscat, neque legitimas nuptias maiore malo circumveniat.

Epilogus.

Quae igitur nobis placuerunt et sacra haec leges declarata sunt, excellentia tua cognoscens moti nihil per propria programmata omnibus manifesta faciat. Lex scripta est Iohanni, gloriosissimo praefecto sacro per Orientem praetorio iterum, exconsuli et patricio.

80-

inferimus ei ⁵⁾ antenuptialis donationis amissionem et in hoc casu, quam constituit lex super eis, quae ad legitimam accedunt nuptias intra lugubre tempus. Si enim illas lex inultas non reliquit, licet legitimis nuptiis celebrantur, eo quod forte suscipio fuerit, ne qua praexasiterit suspicio maliguae causa ad secundum veritatem, eo quod velociter ad nuptias festinavit, quomodo non hic, ubi causa non per suspensionem est soluta, sed hoc ipso increpatio manifesta et indubitata praebita est delicto, omnium impiissimus iste partus, noxiu ⁶⁾ eam relinquemus? §. 1. Unde sancimus, si quid tale contigerit, et ante lectus tempus pepererit mulier circa terminum anni, ut indubitatum sit, sobolem non ex priore consistere matrimonio, modis omnibus eam privari antenuptiali donatione et secundum proprietatem, et secundum usum, subdendam quoque aliis omnibus poenis, ac si secundas eam contigisset ante lectus tempus legitimis celebrasse nuptias. Non enim aliquid amplius habebit castitate luxuria, sed subiciatur quidem et ipsa poenis, periculumque sustineat etiam circa spem scripturae propter stuprum, ut neque nuptias acerbas ⁷⁾ desideret, neque legitimis nuptiis maiore malo circumveniat.

Epilogus. Quae igitur placuerunt nobis et per hanc sacram declarata sunt legem, tua celsitudo cognoscens solenniter per programmata propria manifesta faciat universis. (Lex scripta est Iohanni, gloriosissimo sacrorum per Orientem Praetorium Praefecto iterum, Exconsuli et Patricio ⁸⁾.) Dat. XV. Kal. Maii. Constantinop. post cous. Belisarii V. C. [536.]

CONST. XLII.

¹⁾ Haud scio an emendandum sit: πῶς οὐν. — ²⁾ Scrimg., Hal., Bas.; ὑπεύδονογ Hal. in notis recogn. op., Vet. Int. (cfr. infr. not. 6.). — ³⁾ ἀπὸ τῆς μοιχείας προὔποραφῆς Hal. — ⁴⁾ Νόμος — πατρικῶ ἢ Hal. — ⁵⁾ interim enim parcimus def. fl., inferimus autem ei Cod. Hamb., Trid., Port. — ⁶⁾ Cod. Hamb., Trid., Port.; innoxiam Cont. — ⁷⁾ Cod. Hamb., Trid., Port.; intempestivas Cont. — ⁸⁾ Quae unctis iactant sunt verba: Lex scripta — Patricio — non habet Cod. Hamb., Trid., Port.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ μ'.*)

Περὶ τοῦ τῆν ἐκκλησίαν τῆς ἀγίας ἀναστάσεως ἐκποιεῖν οἰκήματα κατὰ τὴν αὐτὴν κατέμενα πόλιν.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Πέτρον, τῷ ὁσιατῶ καὶ μακαριωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Ἱεροσολύμων.

Προοίμιον.

Ἦδη μὲν τὰ περὶ τῆς κωλύσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐκποιήσεων νόμῳ κοινῷ δηγούρεται παρ' ἡμῶν, ὃν δὴ καὶ κρατεῖν καὶ κύριον ἐφ' ἅπαντα εἶναι βουλόμεθα. Ἐπειδὴ δὲ τοῦ συμφέροντος ἀπάσεις ἐκκλησίαις προνοεῖν προσήκει, διαφερόντως δὲ τῆς ἀγίας ἀναστάσεως καὶ τοῦ τόπου, καδ' ὃν ὁ τοῦ κόσμου δημιουργὸς ἤξισεν ἐν ἀνθρωπίνῃ καταστάσει γενέσει, διὰ τοῦτο ψήθημεν τὸν παρόντα γράψαι νόμον οὐκ ἐπ' ἀναίροσιν τῶν ἤδη παρ' ἡμῶν νεινοδοτημένων, ἀλλ' ἐπὶ νιν προσκοίση τε καὶ ἀναγκαίᾳ τοῖς πράγμασιν ἀφελείᾳ. πᾶσι γὰρ ἐστὶν ἀνθρώποις φανερόν, τὸ τὴν ἀγιωτάτην ἀνάστασιν τοὺς ἐκ πάσης τῆς οἰκουμένης ἐκείσε συρρέοντας, ὃν τὸ πλῆθος ἀπυρον εἰπεῖν, καὶ ὑποδέχασθαι καὶ τρέφειν, καὶ ποιῆσαι δαπάνας ἀμέτρους τε καὶ παρὰ πάσης ἐπίσεως, τοῖς ἐκείσε ἀρροίκοις ἀρκυόσας κατὰ τὴν θαυματουργίαν τοῦ μεγάλου θεοῦ καὶ σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ πλῆθος ἀμύθητον ἐξ ὀλλῶν ἐκθρέψαντος ἄριων, καδ' ἡμέραν δεχομένην. ὥστε αὐτῇ καὶ πόρων δεῖν πλείονων, καὶ προφάσεων εὐσεβῶν, καδ' ἃς μέλλοι δυνάτη καθεστάναι πλῆθει βοθητῶν τοσοῦτων. §. 1. Ἐγνώμεν τοῖσιν, ὡς κατὰ τὸ παρὸν Εὐσέβιος ὁ θεοφιλέστατος πρεσβύτερος καὶ κειμηλιάρχης τῆς κατὰ τὴν βασιλεύδα ταύτην πόλιν ἀγιωτάτης ἐκκλησίας παραγνώμενος ἐν τῇ ἠθελῶσιν τῶν Ἱεροσολυμιτῶν πόλει καὶ τὸν σιμῶν αὐτοῦ καὶ θεοφιλῆ καὶ νῦν ἐνδεικνύμενος τρόπον, δι' οὗ πολλαὶ καὶ μεγάλαις καὶ δεκαεὶς αὐθροσὶ τὴν τῆς ἀγιωτάτης ἐκκλησίας ἠύξισε πρόσθεν, ἰσχυρὸς τριακοσίων ὀδοσῆκοντα χρυσίου λιτρῶν

Novella XL.

UT ECCLESIAE SANCTAE RESURRECTIONIS ALIENARE LICEAT AEDIFICIA IN IPSA CIVITATE SITA.

Idem Imperator Petro, sanctissimo et beatissimo Archiepiscopo Hierosolymitano.

Praefatio.

De prohibitione ecclesiasticarum alienationum generalis quidem lex a nobis iam promulgata est, quam et obtinere et in omnibus ratam esse volumus; quoniam vero utilitatis omnium ecclesiarum curam gerere convenit, praecipue vero sanctae resurrectionis, et loci, in quo creator mundi homo nasci dignatus est, hanc legem scribendam existimavimus, non ut ea, quae iam a nobis sancita sunt, infirmantur, sed propter convenientem et necessariam rerum utilitatem. Inter omnes enim constat, sanctissimam resurrectionem illos, qui ex toto terrarum orbe eo conflunt, quorum multitudo infinita dicenda est, et suscipere et alere, et, cum quotidie eos hospitio suscipiat, immensos ac insperatos sumtus facere, illis, qui ibi congregati sunt, sufficientes secundum miracula a magno deo et servatore nostro Iesu Christo facta, qui multitudinem ineffabilem paucis panibus nutriti. Itaque et plurimis redivitis piisque causis illa eget, quibus tantam multitudinem iuvare possit.

§. 1. Iam vero cognovimus Eusebium deo carissimum, hoc tempore presbyterum et sanctissimae ecclesiae in regia hac urbe cimeliarcham, ad Hierosolymitanorum, de qua diximus, civitatem cum profectus esset, et graves atque pios suos mores etiam nunc ostenderet, per quos multis usque magnis et iustis augmentis sanctissimae ecclesiae redditum auxit, trecentis octoginta libris auri redditum triginta (paulo plus minusve) librarum auri emere potuisse, dum quasdam ex iis pecuniis

CONST. XLII.

UT ECCLESIA SANCTAE RESURRECTIONIS POSSIT ALIENARE HABITACULA IN SUA POSITA CIVITATE *).

Imp. Iustinianus Aug. Petro, sanctissimo et beatissimo Archiepiscopo Hierosolymorum.

Praefatio. Iam quidem de prohibitione ecclesiasticarum alienationum lego communi declaratum est a nobis, quam²⁾ etiam valere et ratam in omnibus esse volumus. Quia vero utilitati totius ecclesiae prospicere competit, praecipue autem sanctae resurrectionis et loci, in quo³⁾ mundi creator dignatus est in humana constituti generatione, propterea credidimus praesentem scribere legem, non pro mutatione⁴⁾ horum, quae iam a nobis sancita sunt, sed ad quandam competentem et necessariam rebus utilitatem. Omnibus enim est hominibus manifestum, sanctissimam resurrectionem ex omni orbe terrarum ibi confluentes, quorum multitudo inexpertum est dicere⁵⁾, et suscipere et alere, et facere expensas immensas et citra omnem spem, congregatis ibi sufficientes ad⁶⁾ miraculum sancti dei et salvatoris nostri Iesu Christi, qui multitudinem innumerablem ex paucis satiavit panibus quotidie suscipientem. Unde et quaestibus eget pluribus, et occasionibus piis, per quas sit possibilis multitudini auxiliari tantae. §. 1. Cognovimus igitur, quia ipse⁷⁾ sanctus Eusebius, deo amabilis presbyter et vasorum praepositus huius regiae civitatis sanctissimae ecclesiae, adveniens in praedictam Hierosolymorum urbem⁸⁾, et honestum suum et⁹⁾ amabilem etiam nunc ostendens modum, per quem plurimis et magnis ac iustis incrementis¹⁰⁾ sanctae ecclesiae augere redditus valuit, trecentis et octoginta auri libris emit redditus triginta, paulo plus vel¹¹⁾ minus, auri librarum, alias quidem pecunias congregans

²⁾ Haec Nov. deest apud Hal., extat apud Serimg. — Epitome est in Coll. const. eccl. III. 2. 7. (Fœlli lib. II, p. 1351). — Julian. Const. 11. — Versionem antiquam ex Cod. Findob. restituit Bk.

¹⁾ Bk.; sita add. Cod. — ²⁾ Bk.; quoniam Cod. legendum est; hoc tempore. — ³⁾ Cod.; praedicta H. urbe Bk. — ⁴⁾ Bk.; et om. Cod. — ⁵⁾ Cod.; incrementis Bk. — ⁶⁾ Bk.; vel om. Cod.

λιτρῶν ἀνήσασθαι πρόσδορον τριάκοντα (μικρῶν πλείων ἢ ἑκαττον) χρυσίου λιτρῶν, τὰ μὲν τῶν χρημάτων ἀδροίαις εὐσιβῶς, τὰ δὲ καὶ θανάσασθαι παρακινῶντας τοὺς θεοφιλιστάτους οἰκονόμους τῆς εἰρημῆνης ἀγίας ἀναστάσεως. ἐδίδουξέ τε ἡμᾶς, ὡς οὐ θανέσονται τὰ οἰκία λαβεῖν ἐπιζητοῦσι, καὶ ὡς ἕτερον εὖρε παράδορον πόρον. πολλῶν γὰρ συρρέοντων καὶ ἐπιφροϊνῶν τῇ ῥηθείᾳ τῶν Ἱεροσολίμων πόλις πόθῳ τῶν ἀνεμῶν τῷ θεῷ τόπων, ἐπιθυμοῦσιν ἀνήσασθαι οἰκῆσεις ἐκκλησιαστικῆς χρυσοῦ πολλοῦ, ὅπως ἂν αὐτοῖς ἐξείη τῆς κατὰ τὸν εἰρημένον τόπον ἀπολαβεῖν οἰκήσεως. μὴ δύνασθαι δὲ ταῦτα πράξει τοὺς προεισώτας τῆς ἀγίας ἀναστάσεως δεῖ τοὺ νόμον τοῦ παρ' ἡμῶν ἐπὶ ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς ἐκποιήσεις τεθέντος, καίτοιγε τοσαύτης οὐσίας τῆς ὠφελείας, ὥστε εἰς ἑνιαυτοῦς πενήτηκοντα βούλευσθαι τινὰς τὰ στερονομία ¹⁾ ταῦτα ἀνήσασθαι. κἀνεύθει πολλοῦ τε καὶ οὐδὲ ἐπιπύου οὐσοῦ τοῦ διαλλάττονος γινομένου, εἴπερ ἡ μὲν κτήσις τῇ ἀγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ προσέγγονε τῆς προσόδου περὶ που τῶν τριάκοντα τοῦ χρυσοῦ λιτρῶν (καὶ ταῦτα θανμασίας καθεισώσεως) μόλις ἐπὶ τριςκαίδεκα ἔτεσιν, ἡ δὲ τῶν οἰκημάτων πρῶσις ἐπὶ πενήτηκοντα ἑνιαυτοῖς ²⁾ γενήσεται, καὶ μάλιστα τοῦ πράγματος ἐν οἰκῆμασιν Ἰσραηλῶν, ἅπερ τυχηραῖς ἀπάσαις ὑπόκειται περιστάσεσιν, εὐθύς συναπολλόμενα ταύταις, καὶ ἴχθους οὐδ' οἰοῦν περισσῶζειν βραδίως δυνάμενα, εἴπερ ἐκ τινος (ἀπειλῆ δὲ τοῦτο καὶ τοῦ λόγου) περιστάσεως κατενεχθείη ἢ ἄλλως ἀναλωθείη.

Κεφ. α'.

Ταῦτα ἡμᾶς ἀφίκεσθαι πρὸς τὸν παρόντα νόμον παρσκευάσαν, ὃν ἀνατίθειμεν τῷ δεσπότῃ θεῷ καὶ τῇ τῶν πασῶν ἐκκλησιῶν ἀγιωτάτῃ ἀναστάσει, δι' οὗ ³⁾ θεοπιζόμεν τὰ μὲν ἄλλα πάντα ἐπὶ τῆς ἀγιωτάτης ἀναστάσεως προεῖσαι χωρῶν ἐκκλησιαστικῶν (οἷς δὲ γὰρ αὐτῇ παντελῶς ἐγγίμεν πρῶσιν οὐδὲ μὲναι ποιεῖσθαι χωρῶν), ἐπὶ μέντοι τῶν οἰκημάτων χαλῶμεν τι τῆς ἀκριβείας τοῦ νόμου. εἰ γὰρ ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν ἀγιωτάτων ἐκκλησιῶν τοιοῦτον ἐργάσασθαι, ὁρῶμεν δὲ τηλικαῖτην ἐν τῷ πράγματι τὴν ὠφελείαν οὐσαν, πῶς οὐκ ἂν διὰ τοῦ παρόντος νόμου τοῦτο αὐτοῖς ἐψησομένη, πᾶσαν διδόντες καὶ τοῖς πιπράσκουσιν ἄδεια,

pecuniis pie colligeret, quasdam ut piissimi economi sanctae illius resurrectionis mutuas repereunt procuraret Docuit etiam nos, creditores sua repetere, seque praefer opinionem alium invenisse reditum. Multos enim ad urbem Hierosolymam desiderio locorum deo dicatarum confluentes et accedentes habitationes ecclesiasticas multo auro comparare velle, ut ipsis in illo loco habitatione frui liceat, sacrae vero resurrectionis dulcedine metu legis de ecclesiasticis alienationibus a nobis licet id facere non posse, licet tanta inde redundet utilitas, ut quidam quinquaginta annorum habitationis mercedem quasi emere sibi velint, indeque magna, nec dici potest quanta differentia sit futura, si ad sanctissimam ecclesiarum possessio reditus circiter triginta librarum auri, qui mirabilis sane est, vix tredecim annis perveniat, aedificiorum vero venditio in quinquaginta annos fiat, praesertim quum res in domibus consistat, quae omnibus fortuitis casibus subiacent, et statim cum illis pereunt, nec facile ullum vestigium relinquunt, si casu aliquo (absit autem ut vel hoc dicamus) evantur aut aliter consumantur

CAP. I.

Haec ad praesentem legem ut veniremus fecerunt, quam domino deo et resurrectioni omnium ecclesiarum sanctissimae dedicamus, qua reliqua quidem omnia in sanctissima resurrectione quod ad praedia ecclesiastica sancimus (neque enim ullam venditionem praediorum facere ullo modo ipsi permittimus), in aedificiis tantum de rigore legis nomihil remittimus. Nam si eam ad utilitatem sanctissimarum ecclesiarum scripsimus, totam autem utilitatem illi rei inesse videmus, quibus hac lege id eis permittemus, omnem et venditionis potestatem, et ementibus securitatem concedentes maxime quum tempus aedificia ad eam cito reducturum est

pio, alias ⁴⁾ autem etiam mutuari procurans deo amabilibus economis memoratae sanctae resurrectionis, docuitque nos, quia creditores quae sua sunt recipere quaerunt, et quia alium invenit inopinabilem quaestum. Plurimi enim confluentium et advenientium ad memoratam Hierosolymorum civitatem desiderio dicatarum locorum cupiunt comparare ⁵⁾ habitacula ecclesiastica auro multo, quatenus eis liceat per ⁶⁾ memoratum locum frui habitatione, non ⁷⁾ autem haec posse agere praepositos sanctae resurrectionis timore legis ⁸⁾, quae a nobis super ecclesiasticis alienationibus posita est, quum utique tanta sit utilitas, ut in annis ⁹⁾ quinquaginta velint ¹⁰⁾ aliqui domus comparare; et ex hoc plurimam et nec dicere ¹¹⁾ facile provenire commoditatem, siquidem possessio sanctae ecclesiae acquisita est reditum circiter auri triginta librarum (et hoc mirabilium existention) vix in tredecim annis, habitaculorum autem venditio ¹²⁾ in quinquaginta annis ¹³⁾ agetur ¹⁴⁾, et maxime ¹⁵⁾ in habitaculis existente, quae fortuitis ¹⁶⁾ omnibus subiacent cladibus, mox peritura eis ¹⁷⁾ et vestigium nullum facile salvare valentia ¹⁸⁾, si ex quadam (quod absit etiam dici) clade detineantur aut aliter absumantur ¹⁹⁾.

CAP. I. Haec nos respicere ad praesentem legem procuraverunt, quam dicamus domino deo et omnium ecclesiarum sanctissimae resurrectionis, per quam sancimus alia quidem omnia legis de ecclesiasticis alienationibus teneri et in sanctissima resurrectione occasione agrorum ecclesiasticorum (non enim ei ²⁰⁾ penitus concessimus venditionem, neque nam, facere agrorum), super habitaculis autem relaxamus aliquid subtilitatis legum. Si enim pro utilitate sanctarum ecclesiarum hanc scripsimus, videmus autem tantam in causa utilitatem existentem, quomodo non per praesentem legem hoc ei concedemus, omnem dantes et vendentibus licentiam et ementibus cautela? et maxime quoniam ²¹⁾ cognoscimus tempore veloci ad eam revocanda rursum habitacula,

¹⁾ *Filium hic late suspicari sunt editores, nam stygonomion non est οἰκῆμα sed idem quod ἐνοχίον i. e. pensio aedium, confer autem cap. I, §. 1., ubi Imperator quae solvunt qui in quinquaginta annos emunt aedificia dicit τὰ τιμηματὰ ἀθροισζόμενα ἐκ τῶν ἐνοχίων etc. — ²⁾ *Zueh.*; ἐν αὐτοῖς *Scrim.*, *Meerm.* III. — ³⁾ *Meerm.* III., *Zueh.*; δι' ὃν *Scrim.* — ⁴⁾ *Bk.*; aliis *Cod.* — ⁵⁾ *Bk.*; cumpiunt competere *Cod.* —*

⁶⁾ per om. *Cod.*; ad inser. *Bk.* — ⁷⁾ *Bk.*; non om. *Cod.* — ⁸⁾ *Bk.*; legum *Cod.* — ⁹⁾ *Cod.*; annos *Bk.* — ¹⁰⁾ *Bk.*; vel in *Cod.* — ¹¹⁾ *Bk.*; dice *Cod.* — ¹²⁾ *Bk.*; venditio om. *Cod.* — ¹³⁾ *Cod.*; annos *Bk.* — ¹⁴⁾ *Bk.*; agitur *Cod.* — ¹⁵⁾ *Bk.*; causam *Cod.* — ¹⁶⁾ *Bk.*; fortius *Cod.* — ¹⁷⁾ *Bk.*; eis om. *Cod.* — ¹⁸⁾ *Bk.*; valentium *Cod.* — ¹⁹⁾ *Bk.*; adsumantur *Cod.* — ²⁰⁾ *Bk.* et *Cod.* — ²¹⁾ *Bk.*; et maxime quoniam om. *Cod.*

ἄσπασιν, καὶ τοῖς ἀνομιμένοις ἀσφάλειαν; καὶ μά-
 λιστα ἐπιθεῖν σύγκρισιν τῷ χρόνῳ διαστον ἄσποντον πάλιν
 τὰ οὐκ ἐπιθεῖν πρὸς αὐτὴν, οἷα τῶν ταῦτα ἀνομιμένων,
 ὡς περὶ διὰ τὴν περὶ τὸ θεῖον ἀσπονδὴν ἐδῆνται
 ταῦτα, οὕτως καὶ ἐπιθεῖν τελευτήσῃ, αὐτῇ ταῦτα
 καταλιμπανόντων. Ἐξέστω τοίνυν αὐτῇ τῇ ἀγιωτάτῃ
 ἐκκλησίᾳ ποιήσασθαι τὴν τῶν οὐκ ἐπιθεῖν πρὸς αὐ-
 τὴν ἐπιθεῖν ἐπιθεῖν, καὶ οὐδέ μὴ ἀφαιρέσιν εὐ-
 λαβομένων οὐκ αὐτῶν, οὐ κληρονόμων αὐτῶν, οὐ
 διαδοχῶν, οὐτε γὰρ οὐτε εἰς ἕτερον χρόνον, διὰ τὸ
 παρὰ τὸν πρόνομον νόμον αὐτοῦς θαρροῦντας ἐπιθεῖν
 ἴ) τὴν ἀγορασίαν οὐκ εἶναι δικαίους τινὰ
 ὑποστῆναι περὶ τοῦτου ταραχῆν, ἢ μὲν ψιν, ἢ ζημίαν,
 ἢ ἀφαιρέσιν. δεκτότου δηλαδὴ πραττομένου παρὰ
 τῆ οὐκ ἀσπονδότητι, παρόντων τῶν ἐκ τοῦ εὐαγοῦς
 κληροῦ, καὶ δεκτομένης τῆς αἰτίας, καθ' ἣν ἢ
 ἐπιθεῖν τῶν οὐκ ἐπιθεῖν γίνεσθαι, ὅτι μειζόνων
 ἔσθαι ἀγαθῶν ἢ τοῦτων πράσις σπουδάζεται.
 ἄλλως μὲν τῶν ἐπιθεῖν ὄντων, πλειόνων δὲ
 καὶ καλλίωνων τῶν ἐπιθεῖν προσγινομένων, δηλαδὴ
 περὶ τὸ παρὸν τῶν τιμημάτων τῶν ἀδουλομένων
 ἐκ τῶν ἐπιθεῖν τῆς πράσις ἐπὶ πενήκοντα ἔτσι
 γινόμενης εἰς διαλύσιν τῶν χρεῶν καταβαλλομένων,
 ἄλλως οὐκ ἀνεπίσταται δεδωκασιν ἐπὶ τῆς ἐπιθεῖν
 προσδοκῆσει. εἰ γὰρ ὁ πάντων δεσπότης τε
 αὐτὸ καὶ δημιουργὸς θεός ἤξωσε τηλικαύτην αὐτῇ
 δοῦναι προνομίαν παρὰ τὰς ἄλλας πόλεις, ὥστε ἐξ
 αὐτῆς ἀναστῆναι κατὰ τὴν σάρκα, προσδῆλον, ὡς
 καὶ ἡμεῖς ἀκολουθοῦντες τῷ δεσπότη θεῷ καὶ ταῖς
 μετὰ αὐτοῦ θαυματουργίαις, καθ' ὅσον ἀνθρώπων
 δυνατόν, προνομίαν τινὰ δεδωκασιν αὐτῇ παρὰ τὰς
 ἐκκλησίας τὰς ἄλλας, ὥστε αὐτὴν ἀπολαύειν τοῦδε
 ἡμῶν τοῦ νόμου, ὅν ὡς τινὰ καρποφορίαν αὐτῇ
 προσάγομεν, τὸ συμφέρον αὐτῇ διὰ πάντων ἐπιθε-
 γόμενοι καὶ τιμῶντες.

Ἐ π λ -

esse sciamus, nam emtores eorum, sicut studio quodam
 erga deum ea emerunt, ita quoque eadem quum
 morientur illi relicturi sunt. Liceat igitur sanctissimae
 ecclesiae venditionem aedificiorum facere, nec legem
 generaliter de iis latam metuat, propterea quod lege
 recentiore limitata, nec poena aliqua in ullam perso-
 nam ullo modo constituta sit.

§. 1. Futuro vero tempore id ipsum facere liceat,
 sicubi talis quaedam emerit utilitas, ut multiplex
 bonum pro minimo sanctissimae resurrectioni ex alie-
 natione accedat, omnemque securitatem emtores eorum
 nunc et omni sequente tempore habeant, nullamque
 ablationem nec ipsi, nec heredes, nec successores eor-
 um neque hoc neque alio tempore metuant, quia iustum
 non est, quum illi ob hanc legem confidenter ad
 emtionem accedant, ut perturbationem quandam, vel
 accusationem, vel damnum, vel ablationem sustineant.
 Decretum itaque beatitudo tua praesentibus venerabilibus
 clericis faciat, et causam declaret, ob quam
 alienatio domuum fiat, quod maiorum bonorum gratia
 earum venditio instituat, quum paucae res vendantur,
 plures vero et pulchriores inde acquirantur; et pretium
 scilicet ex pensionibus habitantium collectum, vendi-
 tione in quinquaginta annos facta, in solutionem debi-
 torum, quae creditores pro acquirendo redditu, de
 quo diximus, dederunt, nunc impendatur. Si enim
 omnium dominus simul et creator deus tantum ipsi
 privilegium prae reliquis urbibus dare dignatus est,
 ut ex ipsa secundum carnem resurgeret, manifestum
 est, et nos dominum deum et magna eius miracula,
 quantum a homine fieri potest, secutos, prae reliquis
 ecclesiis privilegium aliquod illi dedisse, ut hac nostra
 lege fruatur, quam veluti primitias illi offerimus,
 commodum eius in omnibus eligentes et honorantes.

E p i

tena, utpote quum haec comparantes, sicut propter divinum studium haec emerunt, ita et ²⁾ dum moriantur
 ei haec relicturi sunt. Liceat itaque nunc sanctissimae ecclesiae facere habitaculorum venditionem, nihil
 mentem legem generaliter de his positam, eo quod lege iunior subdivisionem habuit, neque ulla poena inde
 in ³⁾ quamlibet personam ⁴⁾ competente, §. 1. et in reliquum tempus hoc ipsum agere, sicubi aliquando
 talis emerit utilitas, tanquam multiplex bonum pro parvo sanctissimae acquisitionis resurrectioni; omnem
 habentibus cautelam haec comparantibus nunc et in omne deinceps tempus, et nullam ablationem metuentibus
 non ipsi, non heredibus eorum, non successoribus, neque nunc, neque in aliud tempus, eo quod secundum
 praesentem legem ipsi confidentes subeunt emtionem, neque esset ⁵⁾ iustum aliquem ⁶⁾ de hoc pati tumultum
 aut querelam, aut damnum aut sublationem; quippe decreto agendo apud tuam beatitudinem, praesentibus qui
 ex venerabili clero sunt, et ostensa causa, per quam alienatio habitacionum fit, quia maiorum causa bonorum
 horum ⁷⁾ venditio celebratur, paucis quidem quae alienantur ⁸⁾ exstantibus, pluribus autem ac melioribus,
 quae hinc acquiruntur; scilicet ⁹⁾ secundum hoc pretii recollectis ex pensionibus ¹⁰⁾ et ex venditione in
 quinquaginta annis ¹¹⁾ facta in transactionem ¹²⁾ debitorum solventis, quae creditores defertunt in praedicti
 redditus emtionem. Si enim omnium dominus simul et mundi creator deus dignatus est tantum ¹³⁾ ei dare privile-
 gium ultra alias civitates, ut ex ipsa resurgeret secundum carnem, palam est, quia et nos sequentes dominum
 deum et magna eius oracula, quoad ¹⁴⁾ homini possibile est, privilegium aliquod dedimus ei ultra ¹⁵⁾ eccle-
 sias alias ¹⁶⁾, ut ipsa fruatur hac nostra lege ¹⁷⁾, quam ei velut quoddam munus offerimus, utilitatem ei per
 suam conferentes et honorantes.

E p i -

¹⁾ ἐπιθεῖν ἐπιθεῖν Moerm. III., Zurich. — ²⁾ Bk.; ut
 Cod. — ³⁾ Bk.; ulla esse Cod. — ⁴⁾ Bk.; persona
 Cod. — ⁵⁾ Bk.; esse Cod. — ⁶⁾ Bk.; aliquid Cod. —
⁷⁾ Bk. ed. ster.; horum bonorum Bk. — ⁸⁾ Bk.; alie
 nantibus Cod. — ⁹⁾ Bk.; scilicet om. Cod. — ¹⁰⁾ Bk.;

pensionibus habitantium Cod. — ¹¹⁾ Cod.; annos Bk. —
¹²⁾ Bk.; facta transactione Cod. — ¹³⁾ Bk.; dignatus
 tamen Cod. — ¹⁴⁾ Bk.; quod Cod. — ¹⁵⁾ intra Bk. —
¹⁶⁾ alias om. Cod., Bk. — ¹⁷⁾ Bk.; lege om. Cod.

Ἐπίλογος.

Τὰ τοίνυν παραστάνα ἡμῖν καὶ διὰ τοῦδε τοῦ ἰδικοῦ νόμου, καὶ αὐτοῦ τοῖς τῶν νόμων ἔγγραφησομένου βιβλίοις, ἢ σὴ μακαριότης γινώσκουσα φανερόν αὐτὸν τοῖς αὐτοῦ πᾶσι καιροσυστάτω, δεξιάτω τὴν ἡμετέραν προαφρῆσιν, ἣν ἐπὶ τῇ ἀγιωτάτῃ καὶ δικαίως παρὰ παντός τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους προσκυνουμένη ἀναστάσει τὸ ἡμέτερον ἔχει κράτος, καὶ τῷ δεσποτῇ προσάγει θεῶν, τῷ ἰσοσούτων ἡμᾶς καὶ τηλικούτων ἀγαθῶν παρὰ τοὺς ἄλλους ἅπαντας τοὺς πρὸ ἡμῶν βασιλευκότας ἐφ' ἐκείτης ἀξιώσασαί τε καὶ ἀξιοῦντι. Ἰδικὸς νόμος γραφῆς Ἰλιέρῳ τῷ ὁσιωτάτῳ καὶ μακαριωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ καὶ πατριάρχῃ τῆς Ἱεροσολυμιτῶν πόλεως. Dat. XV. Kalend. Iun. Constantinop. post cons. Belisarii V. C. [536.]

E p i l o g u s .

Quae igitur hac speciali et legum libris inscribenda lege a nobis sancita sunt, tua beatitudo cognoscens, omnibus, qui ibi sunt, eam manifestam reddat, nostramque voluntatem declaret, quem circa sanctissimam et merito ad omni hominum genere adorandam resurrectionem nostra potentia habet et domino deo dedicat, qui nos tantis et talibus bonis prae reliquis omnibus, qui ante nos imperarunt, in qualibet re dignatus est et dignatur. Lex specialis scripta Petro sanctissimo et beatissimo archiepiscopo et patriarchae civitatis Hierosolymitanae

E p i l o g u s . Quae igitur placuerunt nobis et per hanc specialem legem, et ipsam¹⁾ legem inscribendam²⁾ codicibus, tua beatitudo cognoscens manifesta illic³⁾ omnibus instituat, doceatque nostram iustitiam, quam⁴⁾ in sanctissima et iuste ab omni⁵⁾ hominum genere adoranda resurrectione nostra habere potestas et domino offerat deo, qui tantorum nos et talium bonorum ultra alios omnes ante nos imperantes per singula dignos fecit et faciet. Specialis lex scripta Petro, sanctissimo et beatissimo Archiepiscopo et Patriarchae Hierosolymitanorum civitatis. Dat. XV. Kal. Iunii, Constantinop. post cons. Belisarii⁶⁾ V. C. [536.]

¹⁾ Bk. ed. ster.; et in Bk. — ²⁾ Bk.; inscribenda Cod. — ³⁾ Bk.; illi Cod. — ⁴⁾ Bk.; quoniam Cod. —

⁵⁾ Bk.; omnium Cod. — ⁶⁾ Bk.; Const. Bellario Cod.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ μ'.¹⁾

Ἡ διάταξις πρὸς Βόνον κοιμιστῶρα exercitus τάττει²⁾ τὰς ἐκκλητίους ἀπὸ τῶν πέντε ἐπαρχιών, Καρίας καὶ Κύπρου, καὶ τῶν Κυκλάδων νήσων, καὶ Μυσίας, καὶ Σκυθίας, παρὰ τῆνι δεξιὰ ταύτας ἐξετάξασθαι.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Βόνῳ, τῷ ἐνδοξοτάτῳ κοιμιστῶρι Ἰουστινιανῷ exercitus.

Προοίμιον.

Ἴσμεν πρῶην θεῖαν πεποιημένοι διάταξιν, καθ' ἣν τῇ σὴ ἐνδοξότητι παραδεδώκαμεν τὰς πέντε ταύτας ἐπαρχίας, Καρίαν τε καὶ Κύπρον, καὶ τὰς ἐν κύκλῳ κειμένας νήσους, καὶ πρὸς γε Μυσίαν τε καὶ Σκυθίαν, ἐφ' ᾗ τελεῖν αὐτὰς ὑπὸ τῇ σὴ ἐνδοξότητι, προσθέντες, ὥστε καὶ τὰς ἐκκλητίους γινόμενας δίκας

Novella XLI.

CONSTITUTIO HAEC AD BONUM QUAESTOREM EXERCITUS DISPONIT DE APPELLATIONIBUS IN QUINQUE PROVINCIIS, CARIA, CYPRO, CYCLADIBUS INSULIS, MYSLIA ET SCYTHIA, QUI DE HIS COGNOSCERE DEBEAT.

Idem Imperator Bono, exercitus gloriosissimo Quaestori Iustiniano.

Praefatio.

Scimus, nos antea sacram constitutionem fecim, qua gloriae tuae has quinque provincias tradidimus, Cariam, Cyprum, et circumiacentes insulas, ad hanc Mysiam et Scythiam, ut gloriae tuae subditae essent. Addidimus quoque, ut appellationes, quae in his provinciis fiunt, non amplius ad gloriosissimos

CONST. XLIX.

APPELLATIONES EX QUINQUE PROVINCIIS, CARIA ET CYPRO, CYCLADIBUS INSULIS, ET MYSLIA, ET SCYTHIA, APUD QUEM OPORTEAT EXAMINARI.

Imp. Iustinianus Aug. Bono, Quaestori Iustiniani exercitus.

Praefatio. Scimus pridem sacram facientes constitutionem, secundum quam tuae gloriae tradidimus quique has provincias, Cariam¹⁾, et Cyprum, et in circuitu positas insulas, insuper et Mysiam et Scythiam, ad constituendum eas sub tua gloria, adiicientes²⁾, et sub appellatione factas causas per memor-

¹⁾ Hal. et Scrimg. hoc loco nobis exhibent Novellam 50, eosque secuti sumus, nam in graeca Novellarum collectione bis posita erat eadem Novella, de qua re uberius exposuit Biener Gesch. d. N. p. 105 sq. p. 448. 450. Contius hoc loco epitomen Iuliani iniecerat. — Bas. IX. 2. 3., cf. Psell. p. 11. — Iulian. Const. 38. non huius Novellae, sed antiquioris cuiusdam constitutionis epitome est, eius quam commemorat Imperator in principio praefationis huius Nov. cf. Biener l. c. p. 105 sq. — Fersionem antiquam ex Cod. Findob. primum editit et emendationes suas addidit Biener Gesch. d. Nov. p. 487 sqq., eandemque ex eodem Cod. descripsit Cr.

²⁾ τᾶντιουσα Hal. — ³⁾ Bk.; Caria Cod. — ⁴⁾ Cr.; adtuentes Cod.; addentes Bien.

δικας κατα τας εισημένας επαρχίας μηκέτι πρὸς τοὺς ἐνδοξοτάτους ἡμῶν ὑπάρχουσ, ἀλλὰ πρὸς τὴν οἰὴν ἀναπέμπεσθαι μεγαλοπρέπειαν. Ἐπειδὴ τούτων πολλοὶ προσήλθον ἡμῖν τῶν ἐκ Καρίας καὶ Ῥόδου καὶ Κύπρου, δυσχεραίνοντες καὶ γάσκαυτες ἀναγκάσιμα πολλὰς καὶ χεμῶδους ὥρα γίνεσθαι κατὰ τὴν Σκυθίαν καὶ Μυσίαν, ἔνθα διέγει, κάκιστε τὰς ἐκκλητίους, ἴσως οὐδὲ ἐπὶ μεγάλων χορηγμάτων, ἔγγυμνάσειν καὶ κινδυνεύειν, καὶ πελάγη διαπερῶντες μαρὰ, καὶ ἀφικνουμένους εἰς χώρας ὑπὸ βαρβάρων ἐνοχλοῦσθαι, διὰ τοῦτο συνειδόμεν τόνδε τὸν νόμον γράψαι πρὸς τὴν σὴν ἐνδοξότητα, ὥστε τῶν μὲν ἐκ Σκυθίας καὶ Μυσίας δικῶν, ὡς ἐκ γειτοῶν οὐσῶν, τὴν σὴν ὑπεροχὴν καθ' ἑαυτὴν ἀποδοῦσαι, τῶν δὲ ἄλλων, τοιούτων τῶν ἀπὸ Καρίας, καὶ τῶν εισημένων γήσων, καὶ Κύπρου, εἴπερ ἐξ ἀρχῆς¹⁾ αἰτῆν παρὰ τοῖς ἐνδοξοτάτοις ἡμῶν ὑπάρχουσ ἡγωνίζοντο, ἐκ θείας κελύσεως ἡμῶν παραδιδόμεναι τῷ τῆς επαρχίας ἀρχόντι, εἰ μὲν αὐτὸς ἐνδημῶς ταύτῃ τῇ βασιλίδι πόλει, καὶ αὐτὸς ἐπὶ σοὶ κινεῖσθαι καὶ ἐξετάζεσθαι ἅμα τῷ ἐνδοξοτάτῳ κοινοῦ τῶν θεῶν ἡμῶν παλατίου ἐν sacro auditorio, καθάπερ καὶ ὁ ἐπὶ ταῖς ἐκκλητίαις κείμενος ἔφεσις νόμος. §. 1. Εἰ δὲ αὐτὸς ἐπὶ Σκυθίας καὶ Μυσίας διατρίβουσι, τῶν τὸν τόπον πληροῦν τὸν σὴν κατὰ ταύτην τὴν εἰδικαίονα πόλιν προσκύνειν τὰς ἐφέσεις, πάντως μέντοι γινόμενον αὐτὸν ἅμα τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἡμῶν κοινοῦ τῆς ὑποθέσεως ἀποδοῦσθαι κατὰ τὸ τῶν τοιούτων ἐξετάσεων²⁾ σῆμα, καὶ μὴ τοὺς ἀνδράποους τὰς εισημένας ὑπομένειν³⁾ δυσκολίας, ἀλλ' ὑπ' αὐτοῖς κοινῇ κατὰ τὸ ἐμπροσθεν ἡμῖν εισημένον κρίνεσθαι, διὰ τὸ παραστήναι ἡμῖν τὴν τάξαι τὸν νόμον, ὥστε μετὰ πλειονός τε καὶ μείζονος ἀκριβείας καὶ ἀθηνείας τὰς ὑποθέσεις ἐπινοῦσθαι. §. 2. Εἰ δὲ αὐτὸς δόλης τὸν δικαστήν (αὶ τῶν εισημένων ἐμπροσθεν επαρχίαν, ὃ τὴν τάξιν πλῆξων τὴν σὴν κατὰ τὴν εἰδικαίονα πόλιν ἀποδοῦσθαι, καθὰ καὶ παρὰ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχον⁴⁾ ἐνομισται, εἰ μέντοι ἀρχθῆναι παρὰ τῆς σὴν ἐνδοξότητι συμβαίη τὴν δικὴν, ἔνταῦθα, ὡς εἰκός, εὐρισκόμεν, εἴα ἐν μόνῳ διὰ τὰς στρατιωτικὰς δαπάνας ἐκδημῶσι, ταύτην ἀνυπερθέτως πληροῦσθαι παρὰ τῷ τῆν σὴν ἔχοντι τάξιν, καθάπερ αὐτῆς καὶ αὐτὸς ἤκρω. εἰ δὲ ἐξ ἀρχῆς οὐ παρὰ τοῖς ἐνδοξοτάτοις ὑπάρχουσ ἢ ἐφέσεις ἐκ τινῶν επαρχίων ἀνεπέμπετο, ἀλλ'

stros praefectos, sed ad magnificentiam tuam transmitterentur. Quoniam igitur multi ex Caria, Rhodo et Cypro nos adierunt, indignantes atque dicentes, saepius vel hiemis tempore se cogi in Scythiam et Mysiam, ubi degis, venire, ibique appellationes, nec ob magnam quidem saepe pecuniam, prosequi, et magna maria traiciendo, ut in terras a barbaris infestatas proficiscendo periclitari, propterea visum nobis est legem hanc ad gloriam tuam scribere, ut lites quidem Scythiae et Mysiae, quia propinquae sunt terrae, eminentia tua ipsa cognoscat, reliquas vero, id est quae ex Caria et dictis insulis ac Cypro deferuntur, siquidem ab initio apud gloriosissimos nostros praefectos actae sunt, secundum sacrum nostram iussionem praesidi provinciae traditae, si ipse in regia hac urbe verseris, apud te moveantur, atque una cum gloriosissimo quaestore sacri nostri palatii in sacro auditorio examinentur, prout etiam lex de appellationibus lata id exponit.

§. 1. Si vero ipse in Scythia et Mysia commoreris, ad eum, qui locum tuum in felici hac urbe sustinet, appellationes fiant, qui tamen semper una cum gloriosissimo nostro quaestore secundum formam talium cognitionum causam audiat, neque homines molestias, quas diximus, sustineant, sed ab ipsis secundum ea, quae a nobis ante dicta sunt, communiter decidentur, propterea quod nobis ita legem ferre placuit, ut maiore cum diligentia et auctoritate causae agantur.

§. 2. Sin autem in provinciis antea dictis ipse iudicem dederis, is, qui officio tuo in felici hac urbe fungitur, causam audiet, sicut etiam apud gloriosissimum praefectum fieri solet. Quodsi apud gloriam tuam, si hic, ut par est, reperiaris, litem inchoari, deinde vero ob militares impensas te emigrare contingat, illa sine mora ab eo, qui locum tuum obtinet, eodem modo decidatur, quemadmodum ipse eam audivisset. Si vero ab initio non ad gloriosissimos praefectos ex quibusdam provinciis, sed ad aliud iudicium appelletur, antiqua plane non innovamus.

Epi-

tas⁵⁾ provincias nequaquam ad gloriosissimos nostros praefectos, sed ad tuam remitti magnificentiam. Quia igitur multi adierunt nos ex Caria et Rhodo et Cypro, difficultatem patientes, et dicentes, cogi se⁶⁾ frequenter hiemis tempore venire ad Scythiam et Mysiam, ubi degis⁷⁾, et ibi⁸⁾ appellationes, forte neque pro magnis pecuniis, exercere⁹⁾, et periclitari, etiam maria transentes longa et venientes¹⁰⁾ ad provincias a barbaris inquietatas¹¹⁾, propterea perspeximus hanc legem scribere ad tuam gloriam, ut¹²⁾ ex Scythia quidem et Mysia causas, tanquam ex vicinis existentes, tua celsitudo secundum se audiat, alias¹³⁾ vero, hoc est ex Caria, et praedictis insulis, et Cypro, si ab initio ipsae¹⁴⁾ apud gloriosissimos nostros praefectos exercerentur, ex sacra iussione nostra traditae provinciae iudici, si quidem ipse¹⁵⁾ adhaeris huic regiae civitati, etiam eas apud te moveri et examinari una cum gloriosissimo quaestore sacri nostri palatii in sacro auditorio, sicut de¹⁶⁾ appellationibus posita lex explanat. §. 1. Si autem ipse in Mysia et Scythia¹⁷⁾ commoraris, loco implenti tuum in hac felici civitate deferri appellationes; omnino tamen residentem eum¹⁸⁾ una cum¹⁹⁾ gloriosissimo nostro quaestore audire negotium secundum talium examinationum schema, et non homines sustinere praedictas difficultates, sed ab eis communiter²⁰⁾, secundum quod prius a nobis edictum²¹⁾ est, indicari, eo quod placuit nobis ita ordinare legem, ut cum plurima et maiore subtilitate et auctoritate negotia exerceantur. §. 2. Si vero ipse dederis iudicem in memoratis superius provinciis, qui locum obtineat tuum in civitate felicissima, audiet, secundum quod et gloriosissimis praefectis solitum²²⁾ est. Si vero inchoari²³⁾ tuam gloriam contingat litem, hic forsitan inventam, deinde in medio propter militares expensas proficisci, eam sine dilatione compleri apud eum, qui tuum obtinet locum, sicut eam ipse audiebas. Si autem ab initio non apud gloriosissimos praefectos appellatio ex aliquibus provinciis remittebatur, sed in aliud²⁴⁾ forum, antiquitatem penitus non novamus.

Epi-

¹⁾ ἐξ ἀρχῆς om. Hal. — ²⁾ ἐξετάσεων om. Hal. — ³⁾ ὑπομένειν om. Hal. — ⁴⁾ Scrimg., Bas.; παρὰ τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων Hal.; ἐπὶ τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων Meerm. III., Zurich. — ⁵⁾ Bien.; memoraturus Cod. — ⁶⁾ Bien., Cr.; cogisse Cod. — ⁷⁾ Bk.; deges Cod. — ⁸⁾ Bien.; ubi Cod. — ⁹⁾ Bien.; exercere Cod. — ¹⁰⁾ Bk.; venire Cod. — ¹¹⁾ Bk.; inquietas Cod. — ¹²⁾ Bien.; et Cod. — ¹³⁾ Bk.;

alium Cod. — ¹⁴⁾ Bien.; ipsas Cod. — ¹⁵⁾ Bk.; ipse om. Cod. — ¹⁶⁾ Bien.; de om. Cod. — ¹⁷⁾ Bk.; in misiam et scythiam Cod. — ¹⁸⁾ Bien.; residente eo Cod. — ¹⁹⁾ Bien.; unā (om. cum) Cod. — ²⁰⁾ comiter Cod. — ²¹⁾ Cod.; dictum Bien. — ²²⁾ Bien.; resolutum (?) Cod. — ²³⁾ Bien.; apud om. Cod. — ²⁴⁾ Bien.; alium Cod.

ἀλλ' εἰς ἔτηρον δικαστήριον, τὴν ἀρχαιότητα παν-
τελῶς οὐ καινίζομεν.

Ἐ π ἰ λ ο γ ο ς.

Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν καὶ διὰ τοῦδε τοῦ
θελοῦ δηλούμενα νόμου ἢ σὴ ἐνδοξότης ἔργῳ καὶ
πέρατι παραδοῦναι καὶ παραφυλάττειν εἰς τὸ διη-
νεκὲς ἀπευστάτω. Dat. XV. Kal. Septemb. Constantinop.
Imp. Iustiniani PP. Aug. anno XI., post Beli-
sarii V. C. cons. anno II. [537.]

Epilogus. Quae¹⁾ igitur placuerunt nobis et per hanc sacram declarata sunt legem, tua gloria
operi effectuique tradere et in perpetuum servare festinet. Dat. XV. Kal. Sept. Constaut. Imp. Iustiniaii
P. P. Aug. anno XI., post Belisarii V. C. cons. anno II. [537.]

¹⁾ Bk.; ut (?) Cod.

Δ Ι Α Τ Α Ξ Ι Σ μ β .^{α)}

Περὶ τῆς καθαιρέσεως Ἀνθίμου¹⁾, καὶ
Σεβήρου²⁾, καὶ Πέτρου, καὶ Ζωορᾶ³⁾
καὶ τῶν λοιπῶν.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Μήνας⁴⁾, τῷ ἀγιωτάτῳ καὶ
μακαριωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ καὶ οἰκουμεικῷ
πατριάρχῃ.

Π ρ ο ο ἰ μ ι ο ν .

Πρᾶγμα οὐκ ἄηδες τῇ βασιλείᾳ καὶ ἡμεῖς πρῶ-
τοντες ἐπὶ τὸν παρόντα ἐληλύθαμεν νόμον. ὁσάκις
γὰρ ἢ τῶν ἱερέων ψήφους τινὰς τῶν οὐκ ἀξίων τῆς
ιερωσύνης τῶν ἱερατικῶν κατεβίβασε θρόνων (ὅποιον
δὴ Νεστορίον τε καὶ Εὐτυχεῖα, Ἀρειόν τε καὶ Μα-
κεδόσιον καὶ Εὐνόμιον, καὶ ἄλλους δὴ τινὰς εἰς
κακίαν οὐκ ἐλάττους ἐκείνων), τοσαυτάκις καὶ ἡ
βασιλεία σύμφηρος γέγονε τῇ τῶν ἱερέων ἀδελφείᾳ,
ὡς τε τὰ θεϊοτέρα τε καὶ ἀνθρώπινα συνδραμόντα
μὴν συμφωνίαν ταῖς ὁρθαῖς ποιήσασθαι ψήφοις.
Ὅμοιον⁵⁾ δὴ τε καὶ ἔναγχος γερόμενον περὶ Ἀν-
θίμου

E p i l o g u s .

Quae igitur nobis placuerunt et sacra hae legi
exposita sunt, gloria tua effectui dare atque in per-
petuum custodiŕe studeat.

N o u e l l a X L I I .

DE ABDICATIONE ANTHIMI, ET SEVERI, ET
PETRI, ET ZOARAE ET RELIQUORUM.

Idem Imperator Mennae, sanctissimo et beatissimo
Archiepiscopo et Patriarchae universali.

P r a e f a t i o .

Rem non insolitam Imperatoribus nos quoque
agentes ad hanc venimus legem. Quotiescunque enim
sacerdotum sententia aliqui sacerdotio indigni a sacra
sede amoti sunt (ut Nestorius, Eutyches, Arius, Ma-
cedonius, Eunomius, aliique pravitate illis non inferi-
res), toties Imperator quoque cum sacerdotum aucto-
ritate consensit, ut divina cum humanis convenientia
rectis iudiciis unam symphoniam efficerent. Simile
quiddam nuper in Anthimo contigisse scimus, de regis
huius urbis throno deiecto ab Agapeto, pia et glo-
riosae memoriae pontifice sanctissimae ecclesiae in an-
tiqua

CONST. XLIII.

DE DEPOSITIONE ANTHIMI, ET SEVERI, ET PETRI, ET ZOARAE, ET RELIQUORUM.

In nomine domini Iesu Christi dei nostri. Imp. Caesar Flavius Iustinianus Aemanicus, Gothicus,
Francicus, Germanicus, Anticus, Alanicus, Vandalicus, Africanus, pius, felix, gloriosus, victoriosus, trium-
phalis⁶⁾, semper Augustus, Mennae, sanctissimo et beatissimo Archiepiscopo et universali
patriarchae⁷⁾.

P r a e f a t i o . Rem non insolitam imperio et nos facientes, ad praesentem venimus legem. Quoties
enim sacerdotum sententia quosdam indignos sacerdotio de sacris sedibus deposuit, quemadmodum Nestorium,
Eutychen, Arium, Macedonium, et Eunomium, ac quosdam alios ad iniquitatem non minores illis, toties im-
perium eiusdem sententiae et ordinationis cum sacerdotum auctoritate fuit, sicque divina et humana pariter
concurrentia unum consonantiam rectis sententiis facere⁸⁾. Quemadmodum et nuper factum esse circa Anthi-
mum

^{α)} Hal. et Scrimg. — Coll. const. eccl. III. 1. 5. (Fœlli bibl. II. p. 1329). — Julian. Const.
90. — Versio antiqua ex Isidori libro canonum recepta a Contio (1559.), deinde ab eodem (1571) ex Actis
Concilii Constantinopolitani anni 536. edita est. Legimus autem textum graecum et versionem illam
etiam in Mansi concilior. collect. Tom. VII. p. 1149 — 1156, in Concilii illius actione quinta, ibique nonnullis
in locis textus graecus discrepat ab edd. Scrimg. et Hal., versio autem latina magis etiam differt ab ea, quam
Contius exhibuit.

¹⁾ Ἀνθίμου mala est Hal. coniectura, quam pro-
positum in notis recogn. op. indeque recepta est in edd.
Herrag. et Par. — ²⁾ Σεβήρου Hal., Coll. const. eccl.,
Mans.; eadem apud eosdem nominis scriptura in variis
textus locis. — ³⁾ Ζωορᾶ Hal., Coll. const. eccl.;

Ζωόρα Mans. — ⁴⁾ Μηγῆ Hal., Mans.; Ἰωάννη
ἐπάρχῳ πρωτοφύλων Coll. const. eccl. — ⁵⁾ ὀπιόρ
Mans. — ⁶⁾ victor, triumphator Mans. — ⁷⁾ Mennae
patriarchae (om. reliquis) Mans. — ⁸⁾ fecere Mans.

θίμων¹⁾ ἴσμεν, ἀπελαθόντα²⁾ μὲν τοῦ τῆς βασι-
λίδος ταύτης πόλεως θρόνου παρὰ Ἀγαπητοῦ, τοῦ
τῆς δόξης καὶ αἰοδήμου μνήμης προέδρου γεγονότος
τῆς κατὰ τὴν πρεσβυτέραν Ρώμην ἀγιωτάτης ἐκ-
κλησίας, οἷα τῷ³⁾ κατὰ μηδένα τρόπον αὐτῷ προσ-
ήκοντι⁴⁾ παρὰ πάντας τοὺς εὐαγεῖς κανόνας ἐπει-
σθῆσαντα⁵⁾ θρόνον, κοινῇ δὲ ψήφῳ τοῦ τε αὐτοῦ
τῆς ἁγίας μνήμης ἀνδρός πρότερον, καὶ μὴν καὶ
τῆς ἐν ταῦθα γενομένης ἱερᾶς συνόδου καταδικα-
σθένον τε καὶ καθρημένον, διότι τῶν ὁρῶν
ἀπεισῶσα δογμάτων, καὶ οἷς πρότερον⁶⁾ πολλαχόθεν
ἐφαίνετο σιγῶν, ταῦτα ὕστερον διαφόροις ἐπέφυγε
περνοῖαις, προσποιούμενος μὲν ταῖς τέταρτασιν ἁγίαις
συνόδοις ἀκολουθεῖν (τῇ τε τῶν τριακοσίων δέκα
καὶ ὀκτώ⁷⁾ πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ, τῇ τε τῶν
πεντήκοντα καὶ ἑατῶν τῶν ἐν ταύτῃ τῇ εὐδαίμονι
πόλει, τῇ τε τῶν ἐν Ἐφέσῳ τῷ πρώτῳ συναχθέντων
διακοσίων, τῇ τε τῶν Θεοφιλεστάτων πατέρων τῶν
ἐν Χαλκηδόνι ἑξακοσίων τριακοντα), οὐ μὴ τοῖς
τούτων δόγμασι κατακολουθῶν, οὔτε τὴν ἡμετέραν
φιλανθρωπίαν καὶ τὴν συγκαταβάσιν, ἣν διὰ τὴν
αὐτοῦ σωτηρίαν ἴσχυομεν, προσδέξασθαι βουληθεῖς,
οὐδὲ ἀποκηρῶσαι καὶ αὐτὸς τοὺς τῶν ἀσεβῶν δο-
γματων ἀρχηγούς, τοὺς ὑπὸ τῶν προτέρων ἁγίων
ἐπιβλητέους συνόδων, ἀλλ' οἰόμενος χρῆσαι κατὰ
ταῦτ' καὶ ἐν ἴσῳ τοὺς τε καταδικασμένους τοὺς
τε καταδικάσαντας ἕξειν. Ἄπει γὰρ ταῖς ἀλλοτρίαις
τῆς ἀγιωτάτης ἐκκλησίας ἐννοαίαις καταδραποδισθεῖς
καὶ τῶν ὁρῶν ἡλλοτριωμένος δογμάτων, ἐικότως
ἐπανεβθεῖν εἰς τὴν αὐτῶν οὐκ ἴσχυσεν ὁρῶν, καὶ
ταῦτα παρ' ἡμῶν καὶ προτραπείς καὶ ὀδηγη-
θεῖς, πάσῃ χρησαμένων σπουδῇ πρὸς τὴν σωτηρίαν
τῆς αὐτοῦ.

Κεφ. α'.

Διὰ ταῦτα τοίνυν ἅπαντα τὴν γενομένην ἐπ'
αὐτῷ τῆς καθαιρέσεως ψήφον παρὰ τῆς ἁγίας συν-
όδου προσάσει τῆς τε οὐ δεμιτῆς οὐδὲ ὑπὸ τῶν
ἁγίων κανόνων μαρτυρουμένης τῶν τῆς βασιλίδος
ταύτης πόλεως ἱερατικῶν θρόνων ἀρπαγῆς καὶ τῆς
ἀπὸ τῶν ὁρῶν τε καὶ ἄληθῶν δογμάτων ἐκτροπῆς
κυρίας ἢ ἡμετέρας ἰθείαις βασιλείαις, καὶ ἐπὶ τούτοις
τὸν παρόντα γράφει νόμον. Ἀπαγορεύομεν δὲ
αὐτῷ καὶ τῆς κατὰ τὴν εὐδαίμονα ταύτην πόλιν,
καὶ

tiqua Roma, ut qui sedem nullo modo ei convenientem
contra omnes sacros canones occupaverat, tum vero
communi primum sententia viri illius piae memoriae,
deinde et sacrae synodi hic celebratae condemnatus
fuit et de gradu deiectus, quod a rectis dogmatibus
discederet, et quae prius admodum amare videbatur,
ea deinde variis artibus refugeret, ac quatuor quidem
sanctas synodos sequi se simularet (trecentorum scilicet
et octodecim patrum Nicaeae, tum centum et quin-
quaginta in felici hac civitate, tum ducentorum Ephesi
primum, tum et sexcentorum triginta patrum Chalce-
done congregatorum), dogmata autem illorum non se-
queretur, neque humanitatem et clementiam nostram,
qua pro salute eius usi sumus, amplecti, neque impio-
rum dogmatum auctoribus a prioribus sanctis synodis
eiectioni renunciare vellet, verum damnatos et damnantes
eodem loco habendos putaret. Semel enim opinionibus
a sanctissima ecclesia alienis devinctus et a rectis
dogmatibus abalienatus ad rectas illas, ut par est,
reverti non potuit, quanquam incitatus a nobis et in
viam deductus est, qui omnem diligentiam ad salutem
eius adhibuimus.

CAP. I.

Propter haec igitur omnia sententiam abdicationis
de ipso a sacra synodo latam ob illicitum nec a sacris
canonibus probatum sacerdotialis sedis, quae in regia
hac urbe est, raptum, atque a rectis et veris dogma-
tibus digressionem imperium nostrum confirmat ac de
iis praesentem legem scribit. Interdicimus autem illi,
ne vel in felici hac urbe, vel in vicina eius, vel ullis
alia insigni urbe commoretur, sancientes, et quiescat,
atque ea diligit, quibus se ipsum merito subiecit, nec
cum

nam scimus, qui quidem deiectus est de sede huius regiae urbis a sanctae et gloriosae memoriae Agapeto,
sanctissimae ecclesiae antiquae Romae pontifice, eo quod nullo modo sibi ipsi convenienti, contra omnes sacros
canones, se intruserat sedi, sed et communi sententia ipsius sanctae memoriae viri primum, atque etiam sacrae
synodi hic celebratae condemnatus et depositus fuit, eo quod a rectis dogmatibus recessit, et quae prius mul-
titudes diligere videbatur, haec demum diversis illustrationibus aufugit, simulans sequi sanctas quatuor synodos
(trecentarum videlicet decem et octo patrum in Nicaea, et centum quinquaginta in hac felici civitate, et in
Epheso primo congregatorum ducentorum, et sexcentorum triginta venerabilium patrum in Chalcedone⁸⁾), at
quidem nec istorum⁹⁾ dogmata sequi, nec nostram clementiam et condescensum, quem propter ipsius salutem
habebamus, ansipere voluit, neque ipse abdicare auctores impiorum dogmatum, qui prius a sanctis synodis
expulsi fuerant, sed putavit oportere secundum ipsum et in aequali ducere et condemnatos et condemnatores.
Nam semel alienis a sanctissima ecclesia intellectibus mancipatus, et a rectis dogmatibus alienatus, merito ad
ipsorum rectitudinem reverti non valuit, etiam ad haec invitatus a nobis et directus, qui omni studio usi sumus
ad ipsius salutem.

CAP. I. Propter haec igitur omnia sententiam depositionis in ipsum a sancta synodo factam occa-
sione non liciti neque a sanctis canonicis approbati raptus sacrarum sedium huius regiae urbis et aversionis
a rectis et veris dogmatibus propriam¹⁰⁾ nostram facit imperium, et contra istum praesentem scribit legem.
Interdicimus autem ei et¹¹⁾ commorari in hac felici civitate, et eius districtu, ac in quacunque alia insigni
civitate, sancientes in quiete esse, et eos diligere, quibus se ipsum digne supposuit¹²⁾, et non aliquibus
com-

¹⁾ Ἀνθίμου Hal.; Ἀνθελίου Hervag., Par. —
²⁾ ἀπελαθόντος Hal. — ³⁾ τοῦ Hal. — ⁴⁾ Scrimg.,
Mans.; προσήκοντα Hal. — ⁵⁾ ἐπεισθῆσαντος
Hal. — ⁶⁾ καὶ μὴν — πρότερον om. Hal. —
⁷⁾ ἁγίων add. Hal. — ⁸⁾ Mans.; Chalcedona Cont. —

⁹⁾ Mans.; istorum om. Cont. — ¹⁰⁾ Bk.; cyriam
propriam Cont.; firmam Mans. — ¹¹⁾ Bk.; et ei
Cont., Mans. — ¹²⁾ in quiete esse et iis contentum esse
quibus se ipsum merito obnoxium reddidit Mans.

καὶ τῆς περιοικίδος αὐτῆς διατριβῆς, καὶ πάσης ἑτέρας τῶν ἐπισήμων πόλεων, θεσιζόντες ἐρηπυχάσαι, καὶ τοῖσι στέργειν, οἷς ἑαυτὸν ἀξίως ὑπέθηκεν, καὶ μῆτε τοῖσι ἐπικοινωνεῖν, μῆτε ἐμβιβάζειν αὐτοὺς εἰς τὴν τῶν ἀπηγορευμένων δογματῶν ἀπόλειαν. §. 1. Οὐ μὴν οὐδὲ τὴν δικαίως ἐξεργηθεῖσαν κατὰ Σεβήρου ψῆφον, τὴν ἐκ πάντων ὡς εἰπεῖν τῶν ἀρχιερατικῶν τε καὶ πατριαρχικῶν μετὰ τῆς μοναχικῆς συναίνεσεως¹⁾ προελθούσαν θρόνων, τὴν τὸν ἀναθεματισμὸν ἐλάουσαν αὐτῷ, βασιλικῆς ἔξω καταλιμπάνομεν ἐπικυρώσεως. ὅς πρότερον παρὰ τοὺς ἱεροὺς θεσμούς καταλαβὼν τὸν θρόνον τῆς Θεουπολιτῶν ἀγιωτάτης ἐκκλησίας, οὕτω συνειτάραξεν ἅπαντα, οὕτω μεταπεποίηκε συνταράξας²⁾, ὡς κοινὸν τινα καὶ ἀκηρυκτὸν ταῖς ἀγιωτάταις ἐκκλησιαῖς ἐμβαλεῖν πρὸς ἀλλήλους πόλεμον, καὶ τοῦτο καὶ τοῖς πρὸ ἡμῶν στήπτοις πρὸς αὐτὸν γεγραμμένας³⁾, ποικίλαις μὲν δογματῶν καὶ ἀπληροῦσ-μένας τῆς ὀρθότητος περιουλαῖς τε καὶ βλασφημίας χρησάμενον, ἅπαντα δὲ τῶν ταραξάντων⁴⁾, καὶ μόνων⁵⁾ τῶν τῆς ἐκατέρου τῶν αἰρεσιάρχων πλάνης βδελυρῶν τε καὶ ἀνοσίων δογματῶν ἀντιγόμενον, Νεστορίου τε φαρμὴν καὶ Εὐτυχίου, καὶ τῶν ἐκατέρου τούτων καθηγεμόνων, ἔξ ἐναντίας μὲν εἶναι πως δοκοῦντων ἀλλήλοις, πρὸς ἕν δὲ τέλος τῆς ἀσεβείας ἐπιγόμενων, καὶ τοὺς ἐκείνων χαρκατηριακοὺς ἐντυπωσάμενον⁶⁾ λόγους. ὁμοῖον γὰρ ὄντων ἐναντίων ἀλλήλοις δογματῶν, ὧν ἕκαστον ὁμοίως εἰς ψυχὴν⁷⁾ ἀπωλείαν ἀγεῖ (τοῦ τε Νεστορίου, τοῦ τε Εὐτυχίου, καθάπερ εἰπόντες ἐφθήμεν, ἅπερ ἐκ τῶν Ἀρειανικῶν τε καὶ Ἀπολλινάριου συνέσει μισματῶν), αὐτὸς τε παράδοξον παθὼν ὁμοίως εἰς ἕκαστον ἐμπέπιπκε, καὶ πῆ μὲν τοῦτο, πῆ δὲ⁸⁾ ἐκεῖνο πρεσβεῖων, κοινὸν ἔδοξε δοχεῖον ἑαυτὸν τε καὶ τοὺς ἑαυτοῦ λόγους τῶν τηλικούτων πλημμελημάτων καταστῆσαι. §. 2. Ἔστω τοίνυν καὶ αὐτὸς ὑπὸ τὸν εἰρημένον ἀναθεματισμὸν, ὃν ἅπαν τὸ πατριαρχικὸν τε καὶ ἱερατικὸν καὶ μοναχικὸν τῆς ἡμετέρας πολιτείας ὡς εἰπὴν σῆμα δικαίως ἐπηγάγεν αὐτῷ, τῆς μὲν Θεουπολιτῶν ἐκβεβλημένος, διότι περὶ αὐτὸν ὁ καὶ ἐκείνων⁹⁾ ἀπεσιόσαι θρόνος, οἷα μὴδὲ τὴν ἀρχὴν ὀρθῶς αὐτοῦ¹⁰⁾ ἐπιλημμένον, ἀλλ' ἔτι ζῶντος τε καὶ ἐν ταῖς ἀγιωτάταις ἐκκλησιαῖς ἀνακηρυττομένου τοῦ πρὸ αὐτοῦ τὴν ἱερωσύνην ἐσχηκότος, παρὰ δὲ τοῦ μετ' αὐτὸν τῆς ἱερωσύνης ἐκπεπωκότος¹¹⁾, οὐ σιάντα δὲ μέχρι τούτου μόνων,

cum quoquam communicet aut prohibita et perditia dogmata alicui tradat.

§. 1. Neque etiam sententiam iuste contra Severum latam, quae ab omnibus, ut ita dicamus, archiepiscoporum et patriarcharum sedibus, etiam cum monachorum consensu, profecta est, quaeque anathemate illum ferit, sine imperiali confirmatione reliquimus. Qui quum antea contra sacras leges sanctissimae ecclesiae Theopolitanae sedem occupasset, ita omnia conturbavit, ita conturbata commutavit, ut commune quoddam et iniustum atque impium bellum inter sanctissimas ecclesias excitaret atque hoc ipsum ab Imperatoribus etiam, qui ante nos fuerunt, scriptum sit ad illum, variis dogmatibus et a rectitudine alienis commentis et blasphemis utentem, nunc vero omnia turbantem, et solum utriusque haeresiarum, Nestorii scilicet et Eutychis errores et abominanda atque impia dogmata amplectentem, et quum uterque horum dum alteri adversari videretur, ad unum vero finem impietatis tendant, horum etiam sermones characteristici experimentem. Quum enim duo sibi contraria dogmata sint, quorum utrumque similiter ad interitum animae ducit (tam Nestorii, quam Eutychis, quemadmodum diximus, quae ex Arianorum et Apollinarii imperitiis constant), ipsi insolitum quid contigit, ut similiter in utrumque incideret, ac ibi quidem hoc, hic vero illud asserens, se ipsum et sermones suos commune receptaculum talium errorum constituisse visus sit.

§. 2. Sit igitur et ille sub dicto anathemate, quo omnes patriarchae et sacerdotes et monachi nostrae reipublicae, ut ita dicamus, iuste illum feriant, et ex Theopolitana ecclesia eiiciatur, quia sedes, quae ibi est, inde eum removit, quod principatum eius non recte accepit, sed dum viveret et in sacrosanctis ecclesiis celebraretur is, qui ante eum sacerdotium gessit, et a successore sacerdotio eiectus est, neque in eo solum substiterit, verum etiam quum commune anathemate orthodoxae et catholicae ecclesiae persecutus esset, multis blasphemis et prohibitis libris reipublicam

communicare, neque eos imbueri in perditionem interdictorum dogmatum. §. 1. Nec utique extra imperialem confirmationem reliquimus sententiam iuste contra Severum latam, ac ex omnibus, ut ita dicamus, pontificalibus et patriarchalibus una cum monachis consensibus provenientem sedibus, et anathematismum ipsi inferentem, qui prius contra sacras sanctiones, accipiendo sedem sanctissimae ecclesiae Theopolitanae, sic universa conturbavit, sicque accumulatas turbationes fecit, quod commune quoddam ac abominabile bellum sanctissimis ecclesiis adinvicem immitteret. Et hoc et a scriptis, quae ante nos fuerunt, contra ipsum scriptum erat, variis dogmatum et a rectitudine alienatis intellectibus¹²⁾ ac blasphemis usum fuisse, ac universa conturbasse, et illum quemcumque errorem abominabilem¹³⁾ haeresiarum et iniquorum dogmatum recipere, Nestorii dicimus et Eutychis, et quum uterque horum praeceptorum contrarii quodammodo adinvicem esse videantur, ad unum vero impietatis finem inferant¹⁴⁾, etiam illorum divulgatos sermones eum in unum formasse. Duobus enim existentibus dogmatibus adinvicem repugnantibus, quorum utrumque similiter ad animae perditionem adducit, Nestorii videlicet et Eutychis, quemadmodum dicendo narravimus, quae ex Arianorum et Apollinarii contagione consistant, ipse paradoxum quid perpessus in utrumque similiter incidit, et ibi quidem hoc, ibi quidem illud mittendo, se ipsum et sermones suos visus est constituisse commune receptaculum utriusque delictorum. §. 2. Sit itaque et ipse sub praedicto anathematismo, quem universas patriarchalis, pontificalis ac monachicae nostrae, ut ita dicamus, politicae coetus iuste in ipsum induxit, de Theopolitana quidem ecclesia eiectus idcirco, quod thronus de illa¹⁵⁾ ipsum removit, eo quod ipsius principatum recte non accepit, sed adhuc vivente eo et in sanctissimis ecclesiis commorante¹⁶⁾, qui ante ipsum sacerdotium habebat, et propter eum, qui post ipsum fuit, de sacerdotio exciderat, nec vero usque adhuc stetit¹⁷⁾, sed etiam sub

¹⁾ συνέσεως Hal. — ²⁾ μετὰ πέποιθε ταράχης Mans. — ³⁾ Hal. inter καὶ et τοῖς asteriscis posuit, ut indicaret manca haec esse, Nomb. pro γεγραμμένοι propositi γέγραπται. — ⁴⁾ δὲ συνταράξαντα Mans., V. st. Int., idque praestare videtur. — ⁵⁾ μόνων Hal., Mans. — ⁶⁾ ἐκτυπωσάμενον Hal. — ⁷⁾ ψυχὴν Hal. — ⁸⁾ τῆ μὲν — τῆ δὲ Hal. — ⁹⁾ ἐκείνων Hal.; ἐκείνην

Mans. atque haec lectio melior est quam quod Nomb. coniecit καὶ ἐκείνων. — ¹⁰⁾ αὐτῆς Mans. — ¹¹⁾ ἐκπεπωκότα Hal. — ¹²⁾ alienatis fraudibus et commentis Mans. — ¹³⁾ abominabilium Mans. — ¹⁴⁾ tendant Mans. — ¹⁵⁾ thronus illius Mans. — ¹⁶⁾ commemorato Mans. idque cum Graeco convenit. — ¹⁷⁾ nec vero progressus huc usque constitit Mans.

μόνον, ἀλλ' ἤδη καὶ ὑπὸ κοινὸν ἀναθεματισμὸν τῆς ὀρθοδόξου καὶ καθολικῆς ἐκκλησίας γενομένων, καὶ πολλῶν ἡμῶν βιβλίων βλασφημιῶν τε καὶ ἐπηρεουμένων ἐμπλήσαντα τὸ πολίτευμα. ὅστε καὶ ἀπαγορεύομεν ἅπασιν τῶν αὐτῶν τὴν κεκτησθαι βιβλίων, καὶ ὡς περ οὐκ ἔξεστι τὰ Νεστοροῦ γράφειν ἢ κεκτησθαι βιβλία, διότι τοῖς πρὸ ἡμῶν αὐτοκράτορσιν ἐν ταῖς λαϊκῶν διατάξεσιν ἔδοξε τοῖς παρὰ Πορφυρίου κατὰ Χριστιανῶν εἰρημένους ὁμοίᾳ καθεστάναι, οὕτω μῆτε τὰ Σβήρηφ ῥηθέντα τε καὶ γραφέντα μνήτω παρὰ τινι Χριστιανῶ, ἀλλ' ἔστω βέβηλα καὶ ἀλλότρια τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, πῦρ τε φλεγέσθω παρὰ τῶν κεκτημένων, εἰ μὴ βούλονται κινδυνεύειν ἐκ ταύτης ἔχοντες, γραφέσθω τε παρὰ μηδενὸς τὸ λοιπὸν μηδὲ τῶν ἐς κάλλος, μηδὲ τῶν ἐς τάχος γραφόντων, μηδὲ ἄλλου τῶν πάντων τινός, εἰδότος, ὡς ἀποκοπὴ χειρός ἐστὶν τοῖς τὰ ἐκείνου γράφουσιν ἢ ποιῶν²⁾. οὐδὲ γὰρ βουλούμεθα καὶ τῷ λοιπομένῳ γράφῃ τὴν ἐξ ἐκείνων ἐπιούρησαι βλασφημίαν. §. 3. Ὁμοίως δὲ δὴ καὶ τοῦτον³⁾ παντοῖως ἀπαγορεύομεν τῆς τε βασιλίδος ἐπιβαίνειν πόλεως, ἢ περιουκίδος αὐτῆς, ἢ ἄλλης τῶν ἐπισημοτέρων τινός, ἀλλ' ἐν ἐρημίᾳ τινὶ καὶ ἡσυχίᾳ καθῆσθαι, καὶ μὴ διαφθεῖραι ἐτέρους, μηδὲ ἐς βλασφημίαν αὐτοὺς προσηύειν⁴⁾, μηδὲ αἰεὶ τὴν κωνὸν ἐξευρίσκειν κατὰ τῶν ἀληθινῶν δογμάτων, δὲ οὐδ' ἄλλο ἡμῶν συνταρξάειν τὰς ἀγιωτάτας ἐκκλησίας σπύσειν.

Κ ε φ. β'.

Ὁὐ μὴν οὐδὲ Πέτρον τὸν Ἀπameae γινόμενον ἱεπίσκοπον, καὶ ἅμα μὲν καθηρημένον, ἅμα δὲ ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς, ἐφ' οἷς Σβήρης, ὑπὸ τὸν εἰρημένον ἀναθεματισμὸν⁵⁾ γενομένων, ἢ βασιλείᾳ προσέεται, ἀλλ' ἔστω κύρια καὶ τὰ κατ' αὐτοῦ ψηφισθέντα, καὶ ἐπὶ τὸν κοινὸν ἀγχείης ἀναθεματισμὸν, ὑπ' αὐτὸν τετάχθω⁶⁾, τῆς τῶν ἀγιωτάτων ἀρχιερέων προκλιθεύσης ἐπ' αὐτῷ ψήφου κυρίας διαμενουσης. Οὐκ ἐτίμειν δὲ οὐδὲ ἐκείνῳ ταύτην οἰκεῖν τὴν βασιλίδε πόλιν, ἢ τὴν αὐτῆς περιουκίδα, ἢ τινὰ τῶν σημοτέρων πόλεων, ἀλλ' ὧν ἠκολούθησε τῇ πλάνῃ, τοῦτων μιμησάθω καὶ τὴν διαίταν, ἀπαχισμένος οὖν πορρωτάτω καὶ κατακρύπτων ἐαυτὸν, ὡς τοῖς γε τοιοῦτος τὸ κρυπτεσθαι μάλλον τοῦ φανισθαι λυσιμώστερον. ἀφανεῖς μὲν γὰρ ὄντες ἐαυτοὺς καταβλάψουσι μόνους, δημοσιευόντες δὲ τὰ ἐαυτῶν δόγματα πολλοῖς τῶν ἀφελιστέρων ἀφροσύνην ἀπαλείας παρέχουσιν. ὅπερ κατ' οὐδένα γίνεσθαι τρόπον ἐν τῇ Χριστιανικῇ τοῦ θεοῦ ποίμνῃ καὶ τῷ ὀρθο-

δόξῳ

CAP. II.

Sed nec Petrum, Apameae episcopum, qui simul remotus et ob eandem causam, ob quas Severus dicto anathemate percussus est, Imperator admittit. Verum et illa rata sint, quae contra eum decreta sunt, atque sub commune anathema deductus sub eo constitutus sit, sententia sanctissimorum sacerdotum, quae in ipsum lata est, rata manente. Sed nec illi permittimus, ut regiam hanc urbem, vel loca illi vicina, vel aliquam ex insignioribus urbibus inhabitet, sed quorum errore secutus est, horum etiam vitae rationem imitetur, quam longissime remotus, seque ipsum abscondens. Utilius enim est abscondi tales homines, quam in luce versari. Nam cum in oculo latent, se ipsos solum laedunt, quando vero dogmata sua publicant, multis simplicioribus occasionem perditionis praebent. Quod ne ulla ratione in christianis dei grege et populo orthodoxo contingat, iustum est, nec ab imperio permissum.

CAP. III.

communis orthodoxae ac catholicae ecclesiae anathematis factus multis libris blasphemisque et abominatibus nobis pollicitam implevit, quare universis interdicimus aliquid de libris ipsius possidere⁷⁾. Et sicut non licet Nestorii libros scribere vel possidere, quia praedecessoribus nostris Imperatoribus in suis constitutionibus visum est statnere similia his, quae dicta et scripta sunt a Porphyrio in Christianos, sic nec dicta et scripta Severi maneat penes aliquem Christianum, sed sint profana et aliena ab ecclesia catholica, igneque comburantur a possidentibus, nisi qui ipsa habent velint periculum pati. A nemine ergo scribantur neque ad pulchritudinem, neque ad velocitatem scribentium, sciendo, quia amputatio manus his qui scripta eius scripserint, poena erit; neque enim volumus in futuro tempore ex illis blasphemiam protahi. §. 3. Similiter autem et haec interdicimus omnino regiam civitatem ingredi aut districtum eius, nec aliquam aliam de insignibus, sed in aliqua solitudine et in silentio sedere, et non corrumpere ceteros, neque in blasphemiam ipsos adducere, et non semper aliquid novi invenire contra vera dogmata, per quod rursus nobis conturbare sanctissimas ecclesias festinet.

CAP. II. Sed nec Petrum, episcopum Apameae, et simul depositum, et simul ab ipsis, a quibus Severus, sub praedicto anathemate factum, imperium admittit, sed sint propria contra ipsum sententiata. Et qui sub communis anathematis ordinatus est, sub ipso esto, et sententia sanctissimorum pontificum, quae ipsam praesentit, firma permaneto. Neque vero permittimus illi hanc regiam urbem habitare, aut ipsius districtum, vel aliquam de insignibus, sed quorum secutus est errorem, horum imitetur diaetam, quam longissime abscedens et occultans se ipsum. Nam talibus occulitari, quam videri, ignoti etenim existentes se ipsos laedunt solos, publicantes vero sua dogmata multis ex simplicioribus occasionem perditionis praebent, quod nullo modo fieri in christiano ovili dei et orthodoxo populo iustum est, neque ab imperio permissum est.

CAP. III.

²⁾ Photii Nomoc. IX. 10. (Fozili bibl. II. p. 971.) XII. 3. (ibid. II. p. 1066.)

³⁾ Hal., Mans.; Ὁμοίως δὴ καὶ τοῦτο Scring. — ἔστω Mans., Fet. Int. — ⁴⁾ Mans.; possideri
⁵⁾ προσάγειν Hal. — ⁶⁾ τὸ — ἀνάθημα Hal., Cont.

Mans. — ⁷⁾ κοινὸν ταχθεῖς ἀναθ. ὑπ' αὐτῶν

δόξω λαφ̄ δικάϊον ἔστιν οὐδὲ παρὰ τῆς βασιλείας
συνχωρούμενον.

Κεφ. γ'.

CAP. III.

Ἐπειδὴ δὲ καὶ Ζοορᾶν ἤξίωσαν ὄλωσ ὑπὸ ἀνα-
θεματισμῶν οἱ ὠβρισμῶνται καὶ τὰ δίκαια κρίνον-
τες ἐπίσκοποι ποιήσασθαι τινὰ μικρὰν παρενδήκην
τῶν τοιούτων ὄντα κακῶν, καὶ ¹⁾ ἐν οἷς ἠτίμασαι ²⁾,
τὸ γούν ὄλωσ τυχὴν τινὸς εὐπορήσαντα μνήμης ³⁾,
ἔστω καὶ Ζοορᾶς τῆς πονηρᾶς ⁴⁾ ταύτης μερίδος
(Ἀνθίμου τε καὶ Σεβήρου καὶ Πέτρου γαμῆν) παρεν-
δήκη τις εὐτέλης, καὶ ἐν τοῖς ἀναθεματισμένοις καὶ
αὐτοῖς τετάχθω, τῆς ἱερατικῆς αὐτὸν κατενεργοῦσης
ψήφου, ἣν κυρίαν καὶ αὐτὴν ἐφ' ἐκείνης οὖσαν
κυριωτέραν ἔτι μάλλον ἢ βασιλεῖα ποιεῖ, καὶ τοῦτον
συνεξελαύνουσα τῆς βασιλείδος ταύτης πόλεως καὶ τῆς
ταύτης περιοικίδος, καὶ τὴν ἐπὶ τῶν πόλεων οἰκισίαν
αὐτῆ πατωίως ἀπαγορεύουσα, ὥστε μετ' ἐκείνων
μόνον οἰκεῖν τε καὶ βουλευέσθαι τῶν ἐμπροσθέν
ἡμῖν εἰρημένων, ὅμοια μὲν βλασφημοῦντων ⁵⁾, ὁμοίως
δὲ περιορισμένων. Ἐὶ δὲ τι καὶ ἕτερον τῆ τῶν
ἀγιωτάτων ἐπισκόπων περιέχεται ψήφου, τῆ τοῦς
προειρημένους καταίρουσθαι τε καὶ ἀναθεματιζούσθαι,
κύριον δὴ καὶ τοῦτο τίθεμεν, καὶ τοῖς βασιλικαῖς
ἡμῶν αὐτῶν ⁶⁾ νόμοις ἐπικυροῦμεν, ὡς ἂν εἰ παρὰ
τῆς βασιλείας αὐτῆς προελθόν ἐνύγχανεν. Ἐὶ δὲ τις
αὐτῶν ἀλοῆ τὸ λοιπὸν πράττων τι παρὰ τὰ διατι-
ταγμένα, ἴστω καὶ τοῖς πολιτικοῖς ⁷⁾ ὑποπεσοῦμενος
νόμοις, ὃ τοὺς τὰς ἐλάτιους τῶν ποιῶν ἐκκλίνοντας
εἰς μείζους ἐμβάλλουσι τὰς ἀνακατήσεις. §. 1. Ἀπα-
γορεύομεν δὲ καὶ παντὶ τῷ τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν
τοῦ θεοῦ διασπᾶν ἐπιχειροῦντι εἴτε κατὰ τὴν Νε-
στορίου τοῦ φρενοβλαβοῦς ὑψηγήσαντι, εἴτε κατὰ τὴν
ἀνόητον Εὐτυχοῦς παράδοσιν, εἴτε κατὰ τὴν Σεβήρου
βλασφημίαν, τοῦ τὰ αὐτὰ ἐκείνοις νοσήσαντος ⁸⁾,
εἴτε τῶν ἐκείνοις ἀκολουθοῦντων, ταῖς ἀγιωτάταις
ἐκκλησιαῖς παραχᾶς ἐμβάλλειν, καὶ φθέγγεσθαι τι
περὶ πίστεως, ἀλλὰ θεσπίζομεν ἕκαστον τῶν τοιού-
των τὴν ἡσυχίαν ἀγεῖν, καὶ μήτις συγκαλεῖν εἰς ταῦτο ⁹⁾
τινάς, μήτε προσκίοντες δέχεσθαι, ἢ παραβαπτίζειν
θαυρῆν, ἢ τὴν ἑρᾶν κοινωνίαν ὑπαλείπειν καὶ ταύτης
μεταδίδοιαι τισίν, ἢ τὰς ἀπαγορευμένας διδασκαλίας
ὑψηγεῖσθαι, ἢ ἐπὶ ταύτης τῆς βασιλείδος ἡμῶν
πόλεως, ἢ ἐφ' ἑτέρας, ἀλλ' ὑφορᾶσθαι πάντα κίν-
δυνον, εἴ τι τοιοῦτο πράττειν. §. 2. Ἀπαγορεύομεν
δὲ

Quoniam vero et Zooram reverendissimi et iusti
iudicantes episcopi dignum putarunt, quem anathemati
feriant, ut qui exigua quaedam accessio sit talium
malorum et quibus ignominia affectus sit, et quocum
in universum bene agatur, si aliqua illius mentio fiat,
Zooras quoque pravae huius partis (Anthimi scilicet,
Severi et Petri) vilis quaedam accessio sit, atque inter
eos, qui anathemate percussi sunt, et ipse habeatur,
quum sacerdotalis sententia eum condemnaverit, quae
licet per se ratu sit, firmiorem eam imperium efficit,
quod etiam ex regia hac urbe et eius vicinia ipsum
expellit, eique habitatione in civitatibus omnino inter-
dicit. Quare cum iis solum, quos ante recensuimus,
habitet et consulat, qui parivatione blasphemantur, et
similiter relegati sunt. Si vero aliud quid sanctissimorum
episcoporum sententia continetur, quae praedictos illos
removit et anathemate ferit, etiam illud sancimus ac
regis nostris legibus confirmamus, plane ac si ab
ipso imperio profectum esset. Quodsi quis eorum ad-
versus ea, quae constituta sunt, in posterum quid
facere deprehendatur, sciat, se in leges civiles inco-
disse, quae maiores molestias afferunt iis, qui lexiores
poenas declinant.

§. 1. Interdicimus vero omnibus, qui catholicam
dei ecclesiam divellere conantur sive secundum stulti
illius Nestorii doctrinam, sive secundum demetrii
Eutychie traditionem, sive secundum Severi blasphemiam,
qui simili morbo laboravit, sine eorum, qui
illos sequuntur, ne turbas in sanctissimis ecclesiis
excitent, et de fide quid loquantur. Sed sancimus,
ut unusquisque illorum quiescat, nec quosdam convocet,
nec convenientes suscipiat, vel parabaptizare audeat,
vel sacram communionem inquinat eamque aliquibus
tradat, vel prohibitas doctrinas sive in hac nostra
regia, sive alia urbe tradat, sed omne periculum ti-
meat, si tale quid fecerit.

§. 2. Interdicimus etiam omnibus, ne eos susci-
piant.

CAP. III. Quoniam vero et Zooram digne ¹⁰⁾ penitus indicarunt sub anathematismo esse reverendis-
simi et qui iusta indicant episcopi (quum parva quaedam talium malorum interpositio sit et in quibus debe-
nestatus est, omnia videlicet comprehendendo ex memoria quadam abundantia), sit et Zoaræ interpositio
quaedam parva huius malae partis (Anthimi dicimus et Severi ac Petri), ordineturque et ipse inter anathe-
matizatos, sacra sententia ipsum deferente, quam propriam et ipsam in se ipsa existentem adhuc magis
cyriotera imperium facit, et huic de hac regia urbe et eius districtu abiicit, et habitationem in aliis civita-
tibus ipsi omnino interdicit. Itaque cum illis solis habitet et consulat, qui a nobis ante memorati sunt, qui
similia quidem blasphemant, similia patiuntur et similiter in exsilio ponuntur. Si quid vero aliud in sententia
sanctissimorum episcoporum continetur, quae praedictos deponit et anathematizat, hoc firmius ponimus et
distinguis, ac imperialibus nostris legibus ipsum corroboramus, ac si ab imperio ipso provenisset. Si vero ali-
quis ipsorum deprehendatur de cetero facere aliquid praeter constituta, sciat incidisse in legibus imperialis,
quae maiores poenas declinantes, ad maiores immittunt indignationes. §. 1. Interdicimus autem et omnibus constan-
tibus catholicam dei ecclesiam divellere sive secundum Nestorii haeretici doctrinam, sive secundum insensatam Eutychie
traditionem, sive secundum blasphemiam Severi, qui et similia illis intellexit, aut eorum, qui illos sequuntur, sedi-
tione immittere sanctissimis ecclesiis, et loqui aliquid de fide; sed sancimus, quemlibet talium silentium ducere, et
non convocare aliquos ad se, neque accedentes recipere aut parabaptizare audent, aut sacram communionem sordid-
dare, et ipsam aliquibus tradere, aut interdictas doctrinas exponere, sive in hac nostra regia, sive in alia,
sed omne supportare periculum, si quid tale faciat. §. 2. Interdicimus etiam omnibus istos suscipere. Abici
ergo ipsos sancimus de civitatibus ab ipsis concitatis, scientes poenas iam contentas in nostris divinis consti-
tutio-

¹⁾ καὶ bene om. Mans. — ²⁾ ἠτοίμασαι Hal. —

³⁾ τινὸς * εὐπορήσαντος μνήμης Hal. — ⁴⁾ τῆς
πονηρᾶς om. Hal. — ⁵⁾ ὅμοια δὲ καὶ παθόντων
add. Mans., Fet. Int. — ⁶⁾ αὐτὸν Hal.; αὐτὸν Mans. —

⁷⁾ βασιλικῶς Mans., Fet. Int. — ⁸⁾ νοσήσαντος Hal.,
Mans., Fet. Int. — ⁹⁾ εἰς ἐκείνῳν Mans., Fet. Int. —
¹⁰⁾ dignum Mans.

δὲ καὶ πᾶσι τούτους ¹⁾ ὑποδέχεσθαι. Ἀπελευθέρω-
 μὲν οὖν θεοπίστομεν αὐτοὺς τῶν ὑπ' αὐτῶν ταρτατο-
 υμένων ²⁾ πόλεων, εἰδότας τὰς ποινὰς τὰς ταῖς θείαις
 ἡμῶν ἤδη περιεχομένας διατάξεσιν, ἀπὲρ καὶ τὰς
 οὐκίας αὐτὰς, ἐν αἷς τοιοῦτό τι πράττειται, καὶ τὰ
 χωρὰ, ἐξ ὧν τὰς τροφὰς χορηγοῦνται, ταῖς ἀγιο-
 τήταις ἐκκλησίαις προσκυροῦσι, τῶν μὲν κεκτημένων
 ἀφαιρούμενας, διότι βλάβης ἤτις τοῖς ἀπλουστέροις
 γίνεται, ἐπὶ δὲ τὰς ἀγιωτάτας καὶ ὁρθοδόξας ³⁾
 ἐκκλησίας ταῦτα δικαίως ἄγουσαι. §. 3. Ταῦτα
 ὑπὲρ τῆς κοινῆς εἰρήνης τῶν ἀγιωτάτων ἐκκλησιῶν
 νομοθετοῦμεν, ἡδὲ ψηφισόμεθα, τοῖς τῶν ἀγίων
 πατέρων κατακολουθοῦντις δόγμασιν, ὅπως ἂν τὸ
 ἰερατικὸν ἔπαιον ἀτάραχον ἡμῖν τοῦ λοιποῦ διαμένῃ.
 ὅπως ἐν εἰρήνῃ φυλαττομένου, καὶ τὸ λοιπὸν ἡμῖν
 εὐδαιμόνησι πολιτεύμα, τὴν ἀνωθεν ἔχον εἰρήνην.
 Ἐν ἅπασιν ὁ μέγας θεὸς καὶ σωτὴρ ἡμῶν Ἰησοῦς
 Χριστός, ὁ τῆς τριάδος εἷς, ὁ μονογενὴς τοῦ θεοῦ
 λόγος, κηρύττει τε καὶ χορηγεῖ τοῖς γνησίως αὐτῶν
 καὶ ἀληθῶς δοξάζειν τε καὶ προσκυνεῖν ἕξιωμένοις.

Ἐ π ἰ λ ο γ ο ς.

Ἡ τοίνυν σὴ μακαριότης τὰ ὁρθῶς ἡμῖν παρα-
 στάσια φυλαττέτω ἰε καὶ εἰς ἔργον ἀγέτω ⁴⁾, κατα-
 πέμψουσα αὐτὰ διὰ θεοφιλῶν αὐτῆς γραμμῶν
 πᾶσι τοῖς ὑπ' αὐτὴν τεταγμένοις ὁσιωτάτοις μητρο-
 πολιταῖς. ὧν ἐκάστω γενήσεται φρονίς ταῖς ὑπ'
 αὐτοὺς τεταγμέναις ἀγιωτάταις ἐκκλησίαις ταῦτα
 ποιῆσαι φανερά, ὥστε μηδένα τῶν πάντων διαλα-
 σῆν τὰ τε τῆ ἀρχιερωσύνης δόξαντα, τὰ τε ὑπὸ τῆς
 βασιλείας κεκρωμένα. Dat. VIII. Id. Aug. Constant.
 post Belisarii V. C. cons. [536.]

A I A -

pian. Quare ut civitatibus ab ipsis concitatis rē-
 ciantur, sancimus, quum poenas sacris nostris consti-
 tutionibus iam comprehensas sciunt, quae et domus
 ipsas, in quibus tale quid fit, et praedia, ex quibus
 alimenta praebentur, sanctissimis ecclesiis addicunt,
 possessoribus ea auferentes, quia simplicioribus causam
 damni praebent, sanctissimis vero et orthodoxis ecclesiis
 ea iuste addicentes.

§. 3. Haec ad communem pacem sanctissimarum
 ecclesiarum sancimus, haec sanctorum patrum dogmata
 secuti decernimus, ut totum sacerdotium in posterum
 imperturbatum maneat, quo in pace conservato reliqua
 etiam respublica secunda fortuna utetur, pacem divi-
 nitus habens, quam magnus deus et servator noster
 Iesus Christus, unus ex trinitate, unigenitus dei sermo,
 omnibus praedicat et largitur, qui sincere et vere eum
 celebrare atque adorare volunt.

E p i l o g u s.

Quae igitur recte a nobis constituta sunt, ea
 beatitudo tua custodiat et effectui det, omnibusque
 sibi subiectis sanctissimis metropolitans per suas
 litteras mittat; quorum unicuique curae erit, ut sancti-
 ssimis sub se constitutis ecclesiis haec manifesta
 reddantur, ne quemquam fugiant et quae summo sa-
 cerdotio placuerunt, et quae ab imperio sancita sunt.

N o -

tationibus, quae et domos ipsas, in quibus tale quid fit, et campos, ex quibus nutrimenta praebentur, san-
 ctissimis ecclesiis assignant et a possidentibus auferunt, quia detrimenti causa fit simplicioribus, sub sanctissima
 ma vero et orthodoxis ecclesiis haec inste ducunt esse. §. 3. Haec pro communi pace sanctissimarum
 ecclesiarum statuimus, haec sententiavimus, sequentes sanctorum patrum dogmata, ut omne sacerdotium imper-
 turbatum de cetero nobis permaneat. Quo in pace servato, reliqua nobis exuberabit politia, desuper pacem
 habens, quam omnibus magnus deus et salvator noster Iesus Christus, trinitatis unus, unigenitus dei filius,
 praedicat ac donat his, qui sincere ipsum et vere glorificare ac adorare digni habitus sunt.

E p i l o g u s. Custodiat itaque beatitudo tua, quae recte annotata sunt, et mittat ipsa per suas
 deo dilectas litteras omnibus sanctissimis metropolitans sub ipsa existentibus, quorum cuilibet cura erit ipsa
 manifesta facere sanctissimis ecclesiis sub ipsa ordinatis, ut neminem ex omnibus lateant, quae sacerdotio visa
 sunt, et ab imperio confirmata. Divina subscriptio. Divinitas te servet per multos annos, sancte ac religiose
 Pater. Dat. VIII. Id. Aug. Constantinop. post cons. Belisarii V. C. [536.]

C O N S T. XLIV.

¹⁾ τοῦτον Hal. — ²⁾ ὑπ' αὐτοῦ πλανωμένων Hal. — ³⁾ καὶ ὁρθοδόξας om. Hal. — ⁴⁾ τε καὶ —
 ἀγέτω om. Mans., Fet. Lat.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ μγ.^α)

Περὶ τῶν ἐργαστηρίων Κωνσταντινουπόλεως, ὥστε μόνα χιλία ἑκατὸν ἐργαστήρια τῆς μεγάλης ἐκκλησίας ἔξασκουσέυειν, καὶ τὰ λοιπὰ πάντα τὰς κατὰ συνήθειαν λειτουργίας τελεῖν, οἷας ἂν εἴεν δεσποτείας.

Ἐν ὀνόματι τοῦ δεσπότη τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Φλάβιος Ἰουστινιανός, Ἀλαμανικός, Γοιδικός, Φραγγικός, Γερμανικός, Ἀντικός ¹⁾, Ἀλανικός, Βανδαλικός, Ἀφρικός, εὐσεβής, εὐτυχής, ἐνδοξός, νικητής, τροπαιοῦχος, αἰσιβαστός, αὐγουστός, Δογγίνω, ἐπαρχῆ τῆς πόλεως.

Προοίμιον.

Ἐπειδὴ μέλει τῷ ἡμετέρῳ κράτει τῶν ἡμετέρων ὑπηκόων καὶ ζώντων καὶ τελευτάντων τοῦ μηδὲ τὰς ταφὰς αὐτοῖς βαρείας εἶναι, μηδὲ ἐπιζημιους τοῖς ἐκ τῆς τοῦ τελευτήσαντος οἰκίας, διὰ τοῦτο καὶ τὰ περὶ τῆς ταφῆς αὐτῶν τὸν προσήκοντα διατετάχαμεν τρόπον. καὶ ἐπειδὴ τοῦτο μὲν Κωνσταντίνος ὁ τῆς θείας μνήμης, ὁ τῆς μεγάλης ἡμῶν ταύτης πόλεως οἰκιστής, τοῦτο δὲ Αναστάσιος ὁ τῆς εὐσεβοῦς λείψανος τῶν τῶν καλουμένων λεκτικαρίων ἦτοι δεκανῶν ἀριθμὸν περιέστησαν εἰς ἕν μέτρον, χιλίους ἑκατὸν εἶναι δεκανοῦς ἦτοι ἐργαστήρια τοσαῦτα διορίζαντες, ἐφ' ᾧ τε ἐν μηδὲν χρόνῳ ταῦτα δεχέσθαι προσδήκην, διὰ τὸ καὶ ²⁾ ὑποκείσθαι τῇ διατυπώσει τοῦ τῆς θείας μνήμης Αναστασίου τὸ μέτρον τῶν ἐξ ἑκάστου συστήματος εἶναι προσήκοντων λεκτικαρίων ἡμεῖς μὲν ταῦτα βέβαια ³⁾ μένειν βουλόμεθα. προσελθόντες δὲ οἱ τῶν συστημάτων τῆς εὐδαίμονος ταύτης ἡμῶν καὶ βασιλίδος πόλεως, ὧν διαφερόντως ἡμῖν μέλει, τὸ ἡμέτερον ἐδίδασκον κράτος, μεγάλην καὶ οὐ φορητὴν ὑφίστασθαι τὴν παραχρῆν ⁴⁾. τὴν μὲν γὰρ ἀγιωτάτην μεγάλην ἐκκλησίαν

Novella XLIII.

DE OFFICIIS CONSTANTINOPOLEOS, UT TANTUM MILLE ET CENTUM OFFICINAE MAGNAE ECCLESIAE EXCUSENTUR, RELIQUAE VERO OMNES, IN QUOCUNQUE SINT DOMINIO, CONSUETA MINISTERIA OBEANT.

In nomine Domini Iesu Christi, Dei nostri. Imperator Caesar Flavius Iustinianus, Alemannicus, Gothicus, Francicus, Germanicus, Anticus, Alanicus, Vandalicus, Africus, Pius, Felix, Gloriosus, Victor, Triumphator, semper venerandus, Augustus, Longino, Praefecto urbi.

Praefatio.

Quum subditi nostri tam vivi quam mortui potentiae nostrae curae sint, ne vel sepulturae illis graves sint, vel ita, qui de domo defuncti sunt, damnus afferant, praeterea et ita, quae ad sepulturam illorum attinent, convenientem modum statuimus. Et quoniam tam Constantinus pie memoriae, magnae nostrae urbi conditor, quam Anastasius pie memoriae lecticariorum sive decanorum, qui vocantur, numerum constituerunt, ut mille et centum sint decani vel totidem ergasteria defunctis, ut nullo unquam tempore augmentum acciperent, ideo numerum eorum, quos ex unoquoque collegio lecticarios esse convenit, sanctioni Anastasii divinae memoriae subiacere cupientes, nos quidem haec firma manere volumus; verum qui de collegiis sunt felicitate atque regiae huius urbis, quorum praecipue eorum gerimus, nos adentes potentiam nostram docuerunt, magnam et intolerabilem existere confusionem. Sanctissimum enim ecclesiam ex mille et centum officiniis ad omni tributo liberis fructum capere, sequae eis laentissime illi concedere, quoniam ad communes omnium hominum exsequias res illa spectet, reliqua vero

CONST. XLIV.

DE ERGASTERIIS CONSTANTINOPOLITANIS, UT MILLE CENTUM ERGASTERIA MAIORIS ECCLESIAE EXCUSENTUR, ET RELIQUA OMNIA ¹⁾ SOLENNITER FUNCTIONES EXSOLVANT, CUIUSLIBET DOMINII ²⁾ SINT.

In nomine domini nostri Iesu Christi, dei omnipotentis. Imp. Caesar Flavius Iustinianus, Alemannicus, Gothicus, Francicus, Germanicus, Anticus, Alanicus, Vandalicus, Africanus, pius, felix, inclytus, victor et triumphator, semper Augustus, Longino, Praefecto urbi.

Praefatio. Quoniam curae est potentiae nostrae subiectorum et viventium et defunctorum, ne neque sepulturae eis graves sint, neque damnosae his, qui ex defuncti sunt domo, propterea et circa sepulturae competentem disposuimus modum. Et quoniam ³⁾ tam Constantinus divinae memoriae, magnae nostrae civitatis conditor, quam Anastasius pie memoriae eorum, qui vocantur lecticarii ⁴⁾ seu decani, numerum mensura ⁵⁾ determinaverunt, mille centum esse decanos sive ergasteria tanta constituentes, quatenus in nullo tempore haec susciperent adiectionem, eo quod etiam subiecta dispositioni ⁶⁾ divinae memoriae Anastasii mensura ex unoquoque collegio sit competentium lecticariorum ⁷⁾, et nos quidem haec firma manere ⁸⁾ volumus. Adentes autem qui ⁹⁾ collegiorum sunt felicissimae huius regiae civitatis, quorum praecipue nobis cura est, nostram docuerunt potestatem, magnam et importabilem se sustinere vexationem. Sanctissimam enim maiorem ecclesiam mille centum ergasteriis frui functione omni liberis, quae satis sponte ipsi darent ¹⁰⁾, eo quod circa

¹⁾ Hal. et Scrimg. — Coll. const. eccl. III. 2. 11. (Voll. bibl. II. p. 1353.) — Bas. LIX. 4. (ed. Fabr.) rubricam tantum habent. — Iulian. Const. 13. — Versionem antiquam ex Cod. Findob. addit Bk.

²⁾ Λαζικός Hal. — ³⁾ διὰ δὴ Hal. — ⁴⁾ ἡμεῖς βουλόμενοι, ταῦτα Hal. — ⁵⁾ ἀνάγκην Hal. — ⁶⁾ Bk.; omnium Cod. — ⁷⁾ domi Cod.; domini Bk. — ⁸⁾ Bk.; quos Cod. — ⁹⁾ Bk.; letitarii Cod. — ¹⁰⁾ Bk.; mensura Cod. — ¹¹⁾ Bk.; dispositionum Cod. — ¹²⁾ Bk.; lecticariorum Cod. — ¹³⁾ Bk.; habere Cod. — ¹⁴⁾ Bk.; que Cod. — ¹⁵⁾ Bk.; daret enim eo Cod.

κλήσιαν τὰ χίλια ἑκατὸν ἐργαστήρια καρποῦσθαι εἰλωσ παντός ἐλεύθερα, ἅπρη καὶ σφόδρα ἐκνίας ἐαυτοῦς διδόναι, διότι περὶ τὴν κοινὴν ἀπάντων ἀνθρώπων ὄσιαν τὸ πρᾶγμα προείπαι, οὐ μὴν καὶ τὰ λοιπὰ φέρειν ἄχρη δύνασθαι, πολλῶν γὰρ ἐργαστηρίων ὄντων κατὰ ταύτην τὴν εὐδαίμονα πόλιν ἑμπορίας τε καὶ πραγματείας διαφόρου, οὐ ταῦτα ἵναί μόνον, τὰ χίλια γὰρ ἑκατὸν ἐργαστήρια, τὰ τῆς εὐρημένης ἑξαιρούμενα λειτουργίας, ἀλλὰ πολλὰς μὲν ἀγιοτάτας ἐκκλησίας, πολλοὺς δὲ εὐαγεῖς ξενώνας, καὶ μοναστήρια, καὶ ἑτέρουσ ἐπαγεῖς οἴκους, καὶ τινὰς πρότερον αἰρετικῶν ὄντας, εἴτα μεταστάντας εἰς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν, πολλὰς δὲ βασιλικὰς οὐκίας, καὶ πρὸς γε καὶ ἀρχόντων καὶ συγκλητικῶν καὶ ἑλλανοστράτων καὶ κουβικουλαρῶν ἑξαιρέσθαι τῶν τελῶν, καὶ τοὺς τοῦτων δεσποίας ἐαυτοῖς ἐντιένδεν κατισουσιῶν πρόσοδον, καὶ τὸ κοινὸν ἀδικεῖν, τοῦ τῆς ἑξαιρέσεως πλήρους εἰς στενὸν τὸ πρᾶγμα συγκλείοντος, ὥστε ἐλαχίστους εἶναι τοὺς λειτουργοῦντας ἧτοι τοῖς βαρυνόμενοις τῇ λειτουργίᾳ¹⁾, καὶ τὸ πρότερον τέλος πολλακίς τριπλάσιον καὶ τετραπλάσιον, ἧδη δὲ καὶ δεκαπλάσιον γενέσθαι, καίτοιγε Ἀναστασιῶν τοῦ τῆς θείας ληξείας ἐν τῷ παρ' αὐτοῦ διορισθέντι τύπῳ μηδὲν πηλοῦς ἐτέρῳ δόντος ἀτέλειαν παρὰ τὰ χίλια ἑκατὸν ἐργαστήρια, τὰ τῇ ἀγιοτάτῃ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ προοῦσας τῆς τῶν τελωνίωντων ὄσας δεδομένα. Διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς φηθήμεν ἐπιτρέψαι τοῖς ἡμετέροις ἀρχαῖσι καὶ πρὸς γε αὐτῷ τῷ μακαριωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως εἰς ἕν συνέλθεῖν, καὶ τὸ πρᾶγμα ἐξετάσαι, καὶ εἰς ἡμᾶς ἀγαγεῖν τὰ αὐτοῖς δόξαντα, καὶ τῷ παρόντι χρῆσασθαι πρὸς τὴν σὴν ὑπεροχὴν νόμῳ, βεβαιούντες τὰ Ἀναστασιῶν τῷ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως περὶ τούτου παραστάντα.

Κεφ. α'.

CAP. I.

Καὶ θεσπιζόμεν, τὰ μὲν χίλια ἑκατὸν ἐργαστήρια πᾶσι τῶν τοῦ ἀμύλιαν²⁾ καὶ πάσης δόσεως καθάρῃ φυλάττεσθαι τῇ ἀγιοτάτῃ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ προοῦσῃ σὴν ἑκατῶν ἧτοι λεκτικαρῶν, καὶ τῆς τῶν τελωνίωντων ὄσας ἀφωρισμένα, οὐδενὸς ἐτέρου παρ' αὐτῆν δεκανῶν ἀπαιτεῖν δυναμένου ἀπὸ αἰρετικῶν ἢ ἄλλης οὐλοῦν ἀγιοτάτης ἐκκλησίας, ἀλλὰ τὸ ἐναγχος παρ' ἡμῶν διατεταγμένον κρατεῖν, ὥστε ὀκτακοσία μὲν ἐργαστήρια τελεῖν τὰ σώματα, τριακόσια δὲ ἐν ἀπαρ-

se ferre non posse. Nam quum in felici hac urbs multae sint officinae diversae mercaturae et negotiationis, non illas tantum, mille et centum dicimus officinas, a dictis illis muneribus exemptas esse, sed multas etiam sanctissimas ecclesias, multa quoque sacra hospitia, monasteria, aliasque sacras domos, quasdam etiam, quae, quum antea haereticorum fuerint, deinde ad orthodoxam fidem translatae sint, tum multas regias domos, et insuper magistratum, senatorum illustrium et cubiculariorum a tributis exemptas esse, ac dominos earum sibi redditum exinde parare et rempublicam laedere, multitudine exemptionum re in angustum adducta, ut paucissimi sint, qui tributa praestent seu tributis graventur, et priora tributa saepe triplicia, quadruplicia, immo et decupla fiant, quum tamen Anastasius piae memoriae in lege ab illo lata nulli plane alii, praeterquam mille et centum officinis, immunitatem dederit, quae sanctissimae maiori ecclesiae ad exsequias defunctorum datae sunt. Quomobrem et nos magistratibus nostris, ac praeterea ipsi beatissimo archiepiscopo felici huius urbis, ut in unum coeant et rem cognoscant, quaeque ipsis visa fuerint ad nos referant, mandandum putavimus, ac praesentem legem ad excellentiam tuam a nobis ferendam esse, confirmantes ea, quae Anastasio piae memoriae hac in re placuerunt.

Et sancimus, ut mille ac centum officinae decanorum seu lecticariorum gratia et ad exsequias defunctorum destinatae sanctissimae maiori ecclesiae impollutae et ab omni praestatione liberae servantur, nec praeter ipsam alius quisquam decanum ab haereticis vel alia quacunque sanctissima ecclesia exigere possit. Sed quod nuper a nobis sancitum est obtineat, ut octingentae quidem officinae corpora praebent, trecentae vero aestimationem in pecunia numerata. Quod enim

commune omnium hominum finnis causa³⁾ procederet, non tamen etiam reliqua portare onera posse⁴⁾. Plurimum enim ergasteriis existentibus in hac felicissima civitate commercii negotique diversi, non haec esse sola, mille centum dicimus, praedicta functione⁵⁾ excepta, sed multas quidem sanctissimas ecclesias, plurimos autem venerabiles xenones et monasteria, et alias venerabiles domos, et aliquos primitus haereticos introduci, deinde migrantes ad orthodoxam fidem, multas quoque imperiales domos, insuper et iudicium, et senatum, et illustrium et cubiculariorum excipi tributis, et harum dominos⁶⁾ sibi hinc praeparare redditus⁷⁾ et communem rempublicam laedere, dum exceptionis multitudine in angustiam causa concludatur, ut pauci sint⁸⁾, qui functionem solvant, ita gratiati tributis, et priorem sollicitudinem forte triplicem et quadruplicem, iam antem et decuplam fieri, quum Anastasius divae memoriae in typo⁹⁾ a se definito nulli penitus alii tributa¹⁰⁾ relaxaverit, citra mille centum ergasteria sanctissimae maiori ecclesiae, occasione defunctorum et exsequiarum data. Ideoque et nos aestimavimus praecipere nostris iudicibus et cum eis beatissimo archiepiscopo felicissimae huius urbis in unum¹¹⁾ convenire, et causam examinare, et ad nos referre, quae eis videtur, et praesenti uti ad usam celsitudinem lege¹²⁾, firmante, quae Anastasio piae memoriae de hoc placuit.

CAP. I. Et¹³⁾ sancimus, mille quidem centum ergasteria omnibus modis imminuta et omni datione prae servari sanctissimae maiori ecclesiae occasione decanorum seu lecticariorum¹⁴⁾, et defunctorum funeri deputata¹⁵⁾, nullo alio praeter eam decanum exigere¹⁶⁾ valente ab haereticorum aut alia qualibet sanctissima ecclesia, sed quod nuper a nobis ordinatum est valere, ut¹⁷⁾ octoginta quidem ergasteria solvant¹⁸⁾ corpora, trecenta vero in nummo¹⁹⁾ exigantur. Quod vero hinc colligitur, iam sacra nostra pragmatica definit

¹⁾ *λετ. καὶ ἐξαιρουμένους (ἀφαιρουμένους Par.) τῆν λειτουργίαν Hal. — 2) ἀμύλιαν Hal., Fet. Int. — 3) Bk.; sam Cod. — 4) Bk.; possint Cod. — 5) Bk.; praedicta functionis Cod. — 6) Bk.; horum dominus Cod. — 7) Bk.; redditus Cod. — 8) Bk.; et pauci sunt Cod. — 9) Bk.; tyro Cod. — 10) Bk.; alio tributo*

Cod. — 11) Bk.; fel. nobis numero Cod. — 12) Bk.; longe Cod. — 13) Bk.; Sed Cod. — 14) Bk.; lecticariorum Cod. — 15) Bk.; deputa Cod. — 16) Bk.; existere Cod. — 17) Bk.; ut om. Cod. — 18) Bk.; solvantur Cod. — 19) Bk.; numero Cod.

ἀπαρρησιμῶ καθεστάναι. τὸ γὰρ ἐντεῦθεν συνὶν ἡδὴ θεῖος ἡμῶν πραγματικὸς διετύπωσε νόμος εἰς ὃ προσήκον ἔστι προχωρεῖν, ἀνεισάγεσθαι δὲ αἰεὶ τὸ διακρίτων. καὶ ὃ γε τροπὸς, καθ' ὃν ἔσται τὰ τῆς ἀντεργασίας, ὑπὸ τῶν Ἀναστασίου τοῦ τῆς εὐσεβούς μνήμης διατετύπωμα κελεύσεων. ταῦτα μὲν οὖν ἀτελῆ μένειν καὶ πάσης ἐξουσιμένη λειτουργίας θε-
σπιζομεν, οὔτε¹⁾ αὐτῶν τῶν ἐργαστηρίων, οὔδὲ τῶν προσιατῶν τῶν συστημάτων²⁾ τῶν παρεχομένων αὐτὰ τὴν οἰανοῦν ὑπομενόντων ζημίαν ἢ τοι τέλος³⁾ ἐπιγινωσκόντων. §. 1. Τὰ μέντοιγε λοιπὰ πάντα ἐργαστήρια τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως τῶν δεκα-
εσάσεων κλιμάτων, εἴτε ἀγιωτάτης ἐκκλησίας εἰεν, εἴτε ξενῶνων, εἴτε μοναστηρίων, εἴτε ὄρφανο-
τροφείων, εἴτε βρεφωτροφείων, εἴτε πτωχείων, εἴτε ἄλλης οἰανοῦν δεσποτίας, εἴτε τῶν βασιλικῶν οἴκων, εἴτε ἀρχόντων τινῶν, μεγάλας ἢ μέσας ἢ ἐλάτους ἀρχὰς ἔχόντων, εἴτε τῶν ἐνδοξοτάτων συγχλητικῶν, ἢ τῶν μεγαλοπρεπειῶν ἰλλουστρίων, ἢ τῶν περιβλέπτων κουβικουλαρίων, εἴτε τινῶν ταῖς στρα-
ταιαῖς ἐρχαταλεγόμενων, ταῦτα ἅπαντα τελεῖν τὰ ἐπιχειρήματα αὐτοῦς δημοσία τέλη, καὶ τὰ ἄλλα πάντα ποιεῖν τε καὶ πληροῦν κατὰ τὸ προσήκον ἐκάστῳ τοῦ οἴκειου αὐτοῦ συστήματος, καὶ καταβάλλεσθαι διὰ πάντων τῶν δημοσίων διὰ τῶν προσιατῶν τοῦ συστήματος, οὔδενοσ προνομίῳ ταύτης ἕνεκα τῆς αἰτίας ἐπεριδεσθαι δυναμένη ἢ τοιαύτη τινὲ κερ-
χῶσθαι παρατήσσει. οὔδὲ γὰρ ὑπομένομεν τὸ ἐτέρων ἄχθος εἰς ἑτέρουσ φέρεσθαι, οὔδὲ οὕτως ἀπὴν κείσοις διατυπώσιν, ὥστε καθ' ἐκάστην ἀξίεσθαι τὰ τέλη, καὶ καθάπερ ἐδιδάχθημεν τὰ τετραπλάσια, καὶ πενταπλάσια, καὶ δῆπου καὶ δεκα-
πλάσια διδοῦσθαι, διότι καὶ περιουσιούσασθιν ἔστι τῶ ἡμετέρῳ κράτει, μηδὲν κινήσιν ἐλεῖ μὴδένα βραῦνεσθαι. κινήσιν δὲ ἂν εἴη οὐ τὸ νῦν πρῶτον ἐπιτεθειμένον μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν πρώτην συμ-
μετρίαν ὑπερβαίνον. ἀλλὰ πάντα ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἔστω κατάστασιν τε καὶ τύχην, καὶ τὸ⁴⁾ κοινόν εἶναι κατὰ πάντων τὸν τοιοῦτον θεῖον ἡμῶν пра-
γματικὸν τύπον (ὃν δὴ καὶ νόμον καλεῖν ἔξεστιν), ὥστε πᾶσι τὸ ἄλυτον περιφλοτησῆσθαι. οὐ γὰρ ἂν τις περὶ τοῦτο δυσχεράνοι, μὴδένα εἶναι τὸν ἐξαι-
ρούμενον βλέπων, πλὴν δὴ τοῦ⁵⁾ τῆς ὁσίας τῶν τελευτώντων λόγου, τοῦ περὶ τῶν χιλίων ἑκατὸν ἐργαστηρίων, ὃσ δὴ κοινότητος τε ἔστι καὶ ἅπασιν ὁμοίως ἱσσηλωμένους ἀνθρώποις. §. 2. Εἰ δὲ τις ἐπιχειρήσοι παρατήσσει τινὲ χρήσασθαι, καὶ ἐαυτὸν ἐλα-

enim exinde colligitur, cui rei impendat debeat, sacra nostra pragmatica sanctione iam disposita, et ut semper id, quod intercidit, reparetur, ac quomodo reparatio fieri debeat, Anastasii piæ memoriæ iussionibus definitum est. Ut igitur hæc immunes et ab omni vectigale exemptione maneat, sancimus, neque ipsæ officinæ, neque præsides collegiorum, quæ eas præbent, quidquam damni sustineant, aut ullum tributum solvant.

§. 1. Reliquæ vero omnes officinæ felicis huius urbis quatuordecim regionum, sive ad sanctissimam ecclesiam, sive hospitia, sive monasteria, sive orphanotrophia, sive brephotrophia, sive ptochia pertinent, vel si alterius cuiuscunque domini sint, vel regiarum domuum, vel aliorum magistratum maiores, medias aut minores administrationes habentium, vel gloriosissimorum senatorum, vel magnificentissimorum illustrium, vel spectabilium cubiculariorum, vel militiis adscriptorum, hæc omnes imposita ipsis publica tributa solvant, ceteraque omnia faciant ac impleant, proat unumquemque cuiusque collegii deest, et per collegii præsides semper publico persolvant, nec quisquam ex hac causa privilegio aliquo inniti aut eiusmodi excusatione uti possit. Neque enim patitur aliorum onus ad alios transferri, neque ita crudeliter ferri constitutionem, uti quotidie tributa auferantur, et quemadmodum edocti sumus, quadruplo, quintuplo, immo decuplo maiora solvantur, quam studiose potentia nostra curet, ne quisquam ullo novo tributo gravetur. Novum autem erit non solum id, quod nunc primum imponitur, verum etiam quod priorem mensuram excedit. Sed omnia in eodem sint statu et conditione, atque sacra nostra pragmatica sanctione, quam et legem appellare licet, communis sit omnibus, ut omnibus vacuitas loci concedatur. Nemo enim aegre hoc tulerit, si neminem exemptionem esse videat, præterquam exsequias defunctorum, quæ ad mille et centum illas officinas pertinent, quæ maxime communes sunt, et omnibus hominibus æqualiter competunt.

§. 2. Si vero quis excusatione aliquo uti sequi contributiones levare conetur, nec permittere, ut vel ad iniqui-

nivit lex, ad quid competens est expendi; subrogari⁶⁾ vero semper quod cadit. Modus quoque, secundum quem erit subrogatio⁷⁾, ab Anastasii piæ memoriæ dispositus est iussionibus. Hæc quidem sine⁸⁾ tributis manere et omni excepta functione sancimus, neque ipsis ergasteriis, neque præpositis collegiorum ea præbentium⁹⁾, qualescunque¹⁰⁾ sustentibus damnant aut tributum agnoscentibus; §. 1. Reliqua vero omnia ergasteria felicissimæ huius urbis quatuordecim regionum, sive sanctissimæ ecclesiæ sint, sive xenodochiorum, sive monasteriorum, sive orphanotrophiarum, sive brephotrophiarum, sive ptochiorum, sive alterius uniuscuiusque¹¹⁾ domini¹²⁾, sive imperialium domuum, sive iudicum aliquorum maiores aut minores administrationes habentium, sive gloriosissimorum senatorum, aut magnificentissimorum¹³⁾ illustrium, aut spectabilium cubiculariorum¹⁴⁾, sive quorundam in militiis conscrip-
torum, hæc omnia solvere imposita publica eis tributa, et omnia alia facere atque complere¹⁵⁾, secundum quod competit unicuique proprii sui collegii, et exsolvere per omnia sacro per præpositos collegii, nullo valente privilegio huius rei gratia incumbere, aut tali quadam¹⁶⁾ nti refutatione. Non enim patitur aliorum onus in alios ferri, neque sic crudeliter iacere dispositionem¹⁷⁾, quatenus quotidie augeantur tributa, et sicut docti sumus quadrupla et quintupla¹⁸⁾, et alicubi etiam decupla¹⁹⁾, dentur, eo quod²⁰⁾ studium sit nostræ pietatis nullo novo tributo nullum gravari (novum vero erit, non quod²¹⁾ nunc primum positum est, sed etiam quod priorem mensuram transcendit), sed omnia sub eodem sicut²²⁾ stantio atque fortuna, communisque sit per²³⁾ omnes huiusmodi sacra nostra pragmatica sanctione (quam videlicet et legem appellare licet²⁴⁾), ut omni-
bus securitatem largiatur. Non enim aliquis dure habebit, nullum esse exceptum videat, nisi pro funeris defunctorum ratione mille centum ergasteria. Quæ lex et communissima est, et²⁵⁾ omnibus similiter explicita
homici-

¹⁾ οὐδὲ Hal. — ²⁾ τῶν προσιατῶν συστ. Hal. — ³⁾ ἢ τίτλους Hal. — ⁴⁾ τὸ om. Hal. — ⁵⁾ τοῦ om. Hal. — ⁶⁾ Bk.; subrogavi Cod. — ⁷⁾ Bk.; subrogatio Cod. — ⁸⁾ Bk.; secundum Cod. — ⁹⁾ Bk. ed. iter.; præbentium om. Bk. — ¹⁰⁾ Bk.; eo quod Cod. — ¹¹⁾ Bk.; uniuscuiusque Cod. — ¹²⁾ domini Cod., Bk. — ¹³⁾ Bk.; magnificentium Cod. — ¹⁴⁾ Bk.; spectabilio-

rum urbiculariorum Cod. — ¹⁵⁾ Bk.; compellere Cod. — ¹⁶⁾ Bk.; talia quedam Cod. — ¹⁷⁾ depositionem Cod., Bk. — ¹⁸⁾ Bk.; quinquæ lecta Cod. — ¹⁹⁾ Bk.; de culpa Cod. — ²⁰⁾ Bk.; coque Cod. — ²¹⁾ Bk.; per Cod. — ²²⁾ Bk.; sed dominia eodem sunt Cod. — ²³⁾ Bk.; pro Cod. — ²⁴⁾ Bk.; quoniam videlicet (om. reliq.) Cod. — ²⁵⁾ Bk.; et om. Cod.

ἐλαφρόνιν τῆς συντελείας, καὶ ἢ μὴ συγχωρεῖν τοὺς Ἰνοίκους ἀπειτεῖσθαι τοὺς ἑαυτοῦ, ἢ προσιτάσιαν βούλευσθαι νέμειν ἢ στρατιωτικὴν, ἢ πολιτικὴν, ἢ ἐκκλησιαστικὴν, ἢ τὴν οὐρανὸν ἐτέραν, ἐκπιπέτω καθάπαξ τῆς τοῦ ἐργαστηρίου δεσποτίας, καὶ ἕως τοῦτο δημόσιον αὐτοῖς τῷ συστήματι προσκυρούμενον. οὗτοι γὰρ εὐλαβηθήσονται καὶ τῶν κεχωλυμένων οὐ προσάφονται, ἀλλὰ τῷ κατὰ μικρὸν καὶ ἐφ' ἀπαντίας ἠπλωσθαι τὴν τέλη βραχὺ μὲν ἔσται τὸ παρ' ἑκάστου διδόμενον, μέτριον δὲ καὶ κοῦφον καὶ φροητὸν καὶ ῥᾶον συνεισπρεσόμενον, ὅσων παρὰ πλειονῶν συλλεγόν. εἰ γὰρ ἀτοπώτερον ἂν εἴη¹⁾, ἄνδρας ἐκ τῶν οἰκείων ἐργαζομένους γειτῶν, καὶ ἀποτρέφοντας γαμετίας τε καὶ παῖδας, καὶ τὴν ἄλλην τοῦ βίου διοικῆσαι ἐντεῦθεν ἔχειν ἐπινοημένους βαρύνειν μείζοσι τέλεσι, καὶ ὅσων πλείω τὰ τῶν ἐλαφρομένων γίνεσθαι, τοσοῦτον μίζω τὰ ἐκείθεν ἀποτελεῖσθαι πάθη; καὶ εἴη τι βάρος ἀόριστον, πέρασ οὐδ' ὀπίου ἐχειν δυνάμενον. §. 3. Ταῦτα πάντα κολύοντες τὸνδε τὸν θεῖον ἴδεμεν πραγματικὸν τύπον, τὴν τε τῆς ἐκπτώσεως ἀπειλούσας ποινὴν ἅπασιν ὁμοίως ἐφετῆς τοῖς ἐπηκόοις, εἰ κολύουσι τοὺς ἑκάστου συστημάτων προστάτας²⁾ τὰ νενομισμένα καὶ ἄνωθεν τεταγμένα τέλη λαμβάνειν, ἢ περιᾶσαι τὰ τέλη τρέπειν εἰς στεγνοτάμια, ἀλλ' ἑκάστου ἀπολαύειν μὲν τῆς τῶν στεγνοτάμων ἐλαφροῦς, συγχωρεῖται δὲ τὰ ἐργαστήρια λειτουργεῖν τὰ συνηθῆ τε καὶ νενομισμένα, ὥσπερ γὰρ ἑκάστος ἑαυτοῦ προροεῖται, οὕτω καὶ ἡμᾶς ἀνάγκη τοῦ λυσιτελοῦς τε καὶ συμφερόντος τῆς μεγάλης ταύτης καὶ βασιλέως ἀντιλαμβάνεσθαι πόλεως, οὐ γὰρ ἂν ἄλλως τὰ κοινῇ λυσιτελοῦντα προβαίη, μὴ τῆς τοιαύτης βαρύτητος ἀπαλλασσομένων τῶν μέχρι νῦν αὐτῶν φέρειν ἠναγκασμένων.

Ἐ π ἰ λ ο γ ο ς.

Ἡ τοίνυν σὴ ἐνδοξότης τὰ παραστάγια ἡμῖν καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θεῖου πραγματικὸν τύπον δηλοῦμενα ἀπαράθραστα φυλάξει, καὶ ὁ μετὰ σὴ τὴν ὁρχὴν παραληψόμενος, καὶ ἢ πειθομένη σοὶ τᾶς νῦν καὶ ἕς τὸν ἕξης ἅπαντα χρόνον. Dat. XVI. Kal. Iun. Constantinop. post Belisarii V. C. cons. [536.]

ΔΙΑ-

No-

homialibus³⁾. §. 2. Si quis autem tentaverit⁴⁾ refutatione qualibet uti⁵⁾, et semetipsum levare⁶⁾ tributo, et aut non permittere inquilinos exigere suos, aut⁷⁾ patrociniū velle tribuere aut militare, aut civile, aut⁸⁾ ecclesiasticum, aut quodlibet aliud, cadet modis omnibus ergasterii dominio, et sit⁹⁾ hoc publicum, illi collegio assignandum¹⁰⁾. Sic enim paulatim in omnes extenditur, et¹¹⁾ breve quidem erit, quod ab unoquoque datur, mediocre vero ac leve et portabile ac facile, quod inferitur, quanto a pluribus collectum. Quid¹²⁾ enim ineptius erit, viros ex propriis operantes manibus, et pascentes uxores ac filios, et aliam vitae dispensationem hinc habere compulsos, molestare¹³⁾ maioribus tributis, et quanto amplius per eos, qui levantur¹⁴⁾, fit, tanto maiores inde effici passiones? et est¹⁵⁾ aliquod onus¹⁶⁾ infinitum, terminum nullum habere valens. §. 3. Haec omnia prohibentes hanc sacram ponimus pragmaticam formam, et casus interminantes poenam omnibus similiter subiectis¹⁷⁾, si prohibuerint uniuscuiusque collegii praepositos defuita¹⁸⁾ et antiquitus ordinata tributa percipere, aut tentaverint¹⁹⁾ tributa mutare in pensiones, sed unusquisque²⁰⁾ utatur quidem pensionum²¹⁾ illatione, concedat²²⁾ autem ergasteria functionem dare consuetam atque legitimam. Sicut enim unusquisque sui providet, ita et nos necesse est quod commodum est et utile agere huic regiae defendere civitati; non enim aliter quae communiter utilia sunt procedunt, si non tali onere liberentur, qui hactenus illud ferre coacti²³⁾ sunt.

Ε π ἰ λ ο γ ο ς. Tua igitur gloria quae placuerunt nobis et per hanc sacram pragmaticam declarata sunt actionem illaesa²⁴⁾ servabit, et qui post eandem administrationem susceperint, et obediens tibi officium nunc et in omne deinceps tempus. Dat. Kal. Iunii, Constant., post cons. Belisarii V. C. [536.]

CONST. XLV.

¹⁾ εἰ γὰρ οὐκ ἀτοπώτατον ἂν εἴη Hal. — ²⁾ προστάτας Hal.; προστάτας bene conji. Homb. — ³⁾ Bk.; omnibus Cod. — ⁴⁾ Bk.; temperaverit Cod. — ⁵⁾ Bk.; qual. enim Cod. — ⁶⁾ Bk.; levigare Cod. — ⁷⁾ Bk.; aut om. Cod. — ⁸⁾ Bk.; aut om. Cod. — ⁹⁾ Bk.; domini esset Cod. — ¹⁰⁾ Bk.; assignare dum Cod. Sententia, quae iam sequitur, in Graeco hic deest. — ¹¹⁾ Bk.; extenduntur (om. et) Cod. — ¹²⁾ Bk.; Quod Cod. —

inquilinis suis exigatur, vel patrociniū sive militare, sive civile, sive ecclesiasticum, sive quodcumque aliud praestare velit, ille proprus domino officinae exciatur, ipsaque publica sit et collegio addicta. Hoc enim pacto metuent, nec prohibita attingent, sed eo ipso, quod particulatim omnibus tributa imponuntur, exiguum erit, quod ab unoquoque datur, et mediocre, leve, tolerabile ac facile quod confertur, quanto plures sunt, a quibus colligitur. Quid enim absurdius esset, quam viros, qui propriis manibus laborant, et uxores atque liberos alunt, ceteraque vitae necessaria inde comparare laborant, maioribus tributis gravare, et quo plures sunt, qui levati sunt, tanto maiora damna exinde oriri? infinitum id onus esset, quod nullum finem haberet.

§. 3. Haec omnia prohibentes sacram hanc pragmaticam sanctionem ferimus, poenam amissionis omnibus subditis aequaliter minitantes, si praesides cuiusque collegii solita et a maioribus statuta tributa accipere prohibeant, vel tributa in pensiones pro aedibus convertere conentur. Sed unusquisque illatis pensionibus fruatur, et permittat, ut officinae consueta et solita contribuunt. Sicut enim quilibet sui curam gerit, ita quoque necesse est, ut nos, quod magnae huic et regiae urbi utile est et conducit, curemus. Neque enim aliter quae in commune utilia sunt procedunt, quam si tali onere liberentur, qui hactenus illud ferre coacti sunt.

Ε π ἰ λ ο γ ο ς.

Quae igitur nobis placuerunt, et sacra hac pragmatica sanctione declarantur, excellentia tua, et qui post te magistratum suscepturus est, tibi quae subiecta cohors nunc et omni futuro tempore inviolata custodiet.

¹³⁾ Bk.; honestare Cod. — ¹⁴⁾ Bk.; levigantur Cod. — ¹⁵⁾ Melius esse videtur; esset. — ¹⁶⁾ Bk.; in add. Cod. — ¹⁷⁾ Bk.; omnes sim. subiectos Cod. — ¹⁸⁾ Bk. ed. ster.; definita om. Bk. — ¹⁹⁾ Bk.; autem putaverint Cod. — ²⁰⁾ Bk.; sed unusquisque quidem in Cod. — ²¹⁾ Bk.; pensionibus Cod. — ²²⁾ Bk.; cedat Cod. — ²³⁾ Bk.; coacta Cod. — ²⁴⁾ Bk.; ipsa Cod.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ μδ.^α)

Περὶ τῶν συμβολαιογράφων, καὶ περὶ τοῦ τὰ πρωτόκολλα αὐτοὺς εἶν' ἐν τοῖς χάρταις.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννης, ἐπάρχῳ πραιτωρίων τὸ δεύτερον, ἀπὸ ὑπαίων καὶ πατρικίῳ.

Προοίμιον.

Δίχης μικρῷ πρόσθεν ἠχοασάμεθα τῇ παρόντι νόμῳ παρασχόμενης τὴν προῶσαν. Ἐκ γὰρ προσώπου γυναικὸς τινος ἐφέρετο συμβόλιον, γραμμάτια μὲν αὐτῆς οὐκ ἔχον (ἦν γὰρ τοῦτων ἀνεπισιτήμων), τελευτηθὲν δὲ ὑπὸ συμβολαιογράφου, καὶ παρὰ τὴν ταβουλαρίου τὴν ὑπογραφήν ἔχον τὴν αὐτῆς, καὶ μαρτύρων ἐπιδεικνύον παρουσίαν. εἶτα ἐπιτιθὴ τις ἀμφισβήτησις περὶ αὐτοῦ γέγονε, τῆς γυναικὸς λεγούσης οὐ ταῦτα εἶναι τὰ παρ' αὐτῆς ἐπιταχθέντα, ἔπειθ' ὁ χάρτης ἔλεγεν, ὁ τῆς δίχης ἀκρωμένους ἐπέζηται παρὰ τοῦ συμβολαιογράφου μαθεῖν τὴν τοῦ πράγματος ἀλήθειαν, καὶ δὴ τὸν συμβολαιογράφον ἤγαγεν¹⁾. ὁ δὲ τὰ μὲν γραμμάτια ἐπιγινώσκειν ἐφη²⁾ τῆς πληρώσεως τοῦ συμβολαίου, μὴ μὴν εἶδέναι τι τῶν παρακολουθησάντων. οὐδὲ γὰρ αὐτὸς τὴν ἀρχὴν ἐπιταγῆναι³⁾ παντελῶς, ἀλλ' ἐπιτρέψαι τινὲ τῶν αὐτοῦ τοῦτο ποῆσαι, οὔτε ὕστερον παραγενέσθαι τῇ πληρώσει, ἀλλ' αὐτὸς ἕτερον τοῦ ἐπιτροπάρηναι. καὶ ὁ μὲν παραγενόμενος τῇ πληρώσει ἦλθεν, οὐδὲν οὐδὲ αὐτὸς γήσας εἶδέναι (καὶ γὰρ οὐδὲ ὁ γραφεὺς ἦν τοῦ συμβολαίου), ἀλλὰ μόνον ἐδίδαξεν, οὐ παρόντος μὲν αὐτοῦ τοῦτο ἀπολλύσθαι, οὐδὲ μὴν ὁ τὴν ἀρχὴν ἐπιταχθεὶς εὐρέθη, ὥστε εἰ μὴ διὰ τῶν μαρτύρων ὁ δικῶν ἰσχυροῦν ἐπισιτῆναι τῷ πράγματι, καθαρῶς ἐκινδυνεύετο διαπεσεῖν πανταχόθεν τὴν τοῦ πράγματος γνῶσιν. ἔκεινο μὲν οὖν τῆς προσηκούσης ἔτιχεν ἐξετάσειώς τε καὶ κρίσειώς.

Κεφ. α'.

Novelle XLIV.

DE TABELLIONIBUS, ET UT PROTOCOLLA IN CHARTIS RELINQUANT.

Idem Imperator Ioanni, Iterum Praefecto Praetoriae, Exconsuli et Patrio.

Praefatio.

Litem paulo ante audivimus, quae huic legi occasionem praebuit. Afferebatur enim a muliere quaedam instrumentum, quod eisdem illius manu non fuit scriptum (nesciebat enim litteras), a tabellione vero perfectum erat, et per tabularium subscriptionem eius habebat, et testium declarabat praesentiam. Deinde quum dubitatio quaedam de eo orta esset, dicente muliere, a se non esse mandata ea, quae charta dicebat, is, qui causam audiebat, rei veritatem a tabellione addiscere cupiens, tabellionem adduxit. At ille litteras quidem instrumenti perfecti se agnosceret, nihil autem eorum, quae secuta essent, se scire dixit; neque tamen ab initio id sibi plane mandatum, sed eisdem ex suis, ut id faceret, commissum esse, neque postea, quum perficeretur, se adfuisse, sed alii rursus id demandasse. At quum ille, qui perfectioni interfuit, veniret, is quoque nihil se scire dixit (neque enim instrumentum scriperat), sed se praesente id absolutum esse solum docuit, nec is, cui ab initio mandatum erat, inventus fuit, adeo ut, nisi index ex testibus causam potuisset cognoscere, periculum plane fuisset, ne undique negotii notitia intercidisset. Et illud quidem convenienter examinatum atque decisum est.

CAP. I

GL.

CONST. XLV.

DE TABELLIONIBUS ET UT PROTOCOLLA DIMITTANT IN CHARTIS.

(Cod. IV. tit. 7.)

Imp. Iustinianus Aug. Ioanni, Praefecto praetoriae iterum, Exconsuli et Patrio.

Praefatio. Litem paulo ante audivimus praesenti legi praebentem occasionem. Ex persona quidem¹⁾ mulieris cuiusdam ferebatur documentum, litteras quidem eius non habens (erat enim harum ignara), completum autem a tabellione et tabulario²⁾, subscriptionem habens eius³⁾, et testium ostendens praesentiam. Deinde dum quaedam dubitatio super eo fieret, muliere dicente, non esse a se delegata, quae charta loquebatur, qui litem audiebat quaerebat a tabellione cognoscere negotii veritatem, denique tabellionem adduxit. At ille litteras recognoscere dixit completionis tabellionis, non tamen nosse aliquid horum, quae secuta sunt; nec enim sibi ab initio penitus delegata, sed commississe cuidam suorum hoc facere, neque postea venisse ad completionem, sed rursus alii hoc commississe. Et is quidem, qui adfuit completioni, venit, nihil nec ipse dicens se nosse (etenim neque scriptor fuit documenti), sed solum docuit, quia praesente se hoc definitum sit. Nec cui ab initio delegatum est inventus est, unde, nisi per testes iudex valuisset agnoscere causam, pure periculum patebatur, undique cadendi⁴⁾ negotii notitia. Et illud quidem competentem meruit examinationem atque decretum.

CAP. I.

¹⁾ Hal. et Scrimg. — Bas. XXII. 2. 1. Schol. a — o. — Iulian. Const. 40. — Persio est glossata.

²⁾ καὶ δὴ — ἤγαγεν om. Hal. — ³⁾ ἔλεγε Hal. —

⁴⁾ ἐπιταχθέντα Hal. — ⁵⁾ quoque Cod. Hamb., Trid. —

⁶⁾ a tabellario Bk. ed. ster., idque, si deleveris signum post tabulario positum, cum graeco textu consentit, sed non habent eam praepositionem quae nobis sunt sub-

sidia. — ⁶⁾ Cod. Hamb., Trid.; eius habens Port., Cont. — ⁷⁾ Cod. Hamb.; undique neg. cadendi notitia Trid.; undique cadente negotii notitia Port., Cont.

Κεφ. α'.

CAP. I.

ἡμῶν δὲ ἐβήθημεν χρῆσαι τῷ παντὶ βοηθῆσαι, καὶ κοινῶν ἐφ' ἅπασιν ποιήσασθαι νόμον, ὥστε τοὺς προσετώτας τῆς ἑργασίας συμβολαιογράφους αὐτοὺς δὲ ταυτῶν ἐκ παντός τρόπου ἐπιτάττεσθαι τὸ συμβόλαιον, ἢ ἴνα τε ἀπολύοιτο παραγίνεσθαι, καὶ μὴ ἄλλως ἐπιειδέσθαι τῷ χάριτι τὴν πληρωσιν, πλην εἰ μὴ ταῦτα προαχθεῖ, ὥστε ἔχειν αὐτοὺς εἰδέσθαι τὴν ὑπόθεσιν, ἑρωτημένους τε ὑπὸ τῶν δικαζόντων δυνασθαι τὰ παρηκολουθηχότα γινώσκειν τε καὶ ἀποκρίσασθαι ¹⁾, καὶ μάλιστα ὅταν γραμμάτων εἰσὶν ἀντιστοιχῶντες οἱ ταῦτα ἐπιτάττοντες, οἷς ἕρδία καθέστηκε καὶ ἀνεξέλεγκτος ἡ τῶν ταῖς ἀληθείαις παρηκολουθηχότων ἀρρησις. §. 1. Ἴνα τοίνυν ἅπαντα ταῦτα κοινῶν, διὰ τοῦτο τὸν παρόντα γραφομένον νόμον, καὶ ταῦτα παραφυλάττεσθαι πάντως βουλομένης παρὰ τῶν συμβολαιογράφων, εἴτε ἐπὶ ταύτης τῆς εὐδαίμονος πόλεως, εἴτε ἐν ἐπαρχίαις εἴεν, γινωσκόντων, ὡς εἰ παρὰ ταῦτά τι πράξειεν, ἐκπιπέσονται πάντως τῶν καλουμένων στατιῶν, καὶ ὁ παρ' αὐτῶν στατὴς, ἐφ' ᾧ τε ἐπιταχθῆναι τὸ συμβόλαιον, καὶ παραγενέμενος, αὐτὸς κύριος τῆς ἐπὶ τῆς στατιῶνος αὐθεντίας ἔσται, καὶ μεταβληθήσεται τὸ πρᾶγμα, καὶ ὁ μὲν τὸ λοιπὸν ταύτην ἐφείξει τὴν τάξιν ἐν τῇ στατιῶν, ὅποσον ὁ κατ' αὐτὴν προιεῖται ἔχειν, ὁ δὲ γε ἐκπιπέσῃ ταύτης, ἢ εἰς ἔσται τῶν ὑπογραφήτων ²⁾ ἐκείνω. Ἐπειδὴ γὰρ ὁ μὲν ἀπληρώσει τοῦτο πράξειεν, ὅπερ ἦν ἐπιμένον αὐτῷ, ὁ δὲ κατὰ τὴν ἐκείνου γνώμην τοῦτο ἐπραξε, διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς ταύτην ἐπάγομεν αὐτοῖς τὴν ποινήν, ἵνα δέει τοῦτου γίνονται περὶ τὰ συμβόλαια δίκαιοι τε καὶ ἀσφαλέστεροι, καὶ μὴ διὰ τὴν ἐπιπέσιν τε καὶ τρυφήν τοὺς ἄλλοιτοὺς διαφθεῖρωσι βίους. §. 2. Εἰ δὲ οὐκ ἄξιος τυχὼν εἴη τοῦ τὴν ἐξουσίαν τῆς στατιῶνος παραλαβεῖν ὁ τὸ συμβόλαιον παρὰ τὰ ἐφ' ἡμῶν διατεταγμένα μετὰ τὴν παρόντα νόμον ἐπιταττόμενος, ὁ μὲν συμβολαιογράφος ἐκπιπέσει τῶν τρόποις ἑαυτοῦ, ἕτερος δὲ ἀνὶ αὐτοῦ προβαλλέσθω, οὐδὲν ζημιουμένου παντελῶς ἐπιπέσειν τοῦ τῆς στατιῶνος κυρίου, εἰ τις εἴη τῶν ἐξωθέν, ἀλλὰ μὴ συμβολαιογράφος αὐτός, οὐδὲ ἐκπίπτοντος τῶν ἐκείθεν πόρων, ἀλλ' αὐτοῦ μόνου τοῦ τὰ τοιαῦτα κομψυεσάμενου καὶ ἀπαξιάσαντος τὴν ἐαυτοῦ πληροῦν ἑργασίαν τῆς προστασίας ἐκπίπτοντος, πάντων μὲν τῶν ἄλλων τῶν ἐπὶ τῇ στατιῶν δικαίων ἀκείρων τοῖς κυρίοις αὐτῆς περὶ τοὺς τὰ τοιαῦτα πτα-
σαντας

Nos vero universis opem ferendam, et communem omnibus legem scribendam esse putavimus, ut tabelliones, qui officio praesunt, ipsi per se omnimodo instrumentum ordinent, et quum perficitur adsint, nec aliter chartam compleant, nisi haec facta sint, ut ipsi negotii notitiam habeant, quaeque insectari sunt, si a iudicibus interrogentur, scire et respondere possint, maxime si illi, qui haec mandant, litterarum imperiti sint, qui facile atque ita, ut convinci nequeant, negant ea, quae revera facta sunt.

§. 1. Quare ut haec omnia prohibeamus, hanc legem scripsimus, eaque a tabellionibus, sive in felici hac urbe sive in provinciis sunt, omnino observari volumus; ac sciant, se, si contra haec quid fecerint, omnes stationes, quae vocantur, amissuros, et qui ab eis missus est, ut instrumentum confici curet, et adest, ipse dominus cum propria potestate in statione futurus sit; atque res commutabitur, ut hic quidem in posterum eundem locum in statione obtineat, quem is, qui ei praecerat, tenebat, ille vero ea excidat, atque unus sit ex scribis eius. Nam quum hic id facere dedignatus sit, quod ipsi concessum erat, ille vero secundum huius voluntatem id fecerit, propterea et nos hanc illis poenam imponimus, ut metu illius iusti et cautiore sint circa instrumenta, nec remissionem atque luxuria sua aliorum facultates evertant.

§. 2. Si vero is, cui post hanc legem contra ea, quae a nobis constituta sunt, instrumentum conficiendum mandatur, forte non sit dignus, qui potestatem in statione suscipiat, tabellio quidem plane ea excidat, alius vero in eius locum sufficiatur, ita ut stationis dominus nullum omnino damnum exinde patiatur, si extraneus aliquis, non vero ipse tabellio sit, nec reditibus inde venientibus excidat, sed ille solus, comptus et delicatus homo et qui officium suum exsequi dedignatus est, praesidaturo cadat, reliqua vero omnia iura stationis dominis eius, quod ad tabelliones, qui ita delinquant, integra serventur.

§. 3.

CAP. I. Nos autem credimus oportere universis auxiliari, et communem in omnibus facere legem, quatenus praepositis operi tabellionum ipsis per se omnibus modis iniungatur documentum, et ³⁾, dum dimittitur, intersit ⁴⁾, et non aliter imponatur chartas completio, nisi haec gerantur, ut habeant, unde sciant negotium, et interrogati a iudicibus possint quae subsecuta sunt cognoscere, et respondere, maxime quando litteras sunt ignorant, qui haec iniungunt, quibus facilis est et inconvincibilis denegatio horum, quae pro veritate secuta sunt. §. 1. Ut ergo omnia haec prohibeamus, propterea praesentem conscripsimus legem, et haec custodiri modis omnibus volumus a tabellionibus, sive in ipsa felicissima civitate, sive in provinciis sint; scientibus, quia, si praeter haec aliquid egerint, cadent omnino iis, quae vocantur stationibus, et qui ab eis dirigunt ad iniungendum documentum et interest, ipse dominus super stationis auctoritate erit, et mutabitur causa; et ille quidem de cetero hoc obtinebit officium in statione, quale qui in ea primatum tenebat, ille vero cadet ea, aut unus erit ministrantium illi. Quoniam ille quidem dedignatus est hoc agere, quod erat successum ei, ille vero secundum illius voluntatem hoc egerit, propterea nos hanc intulimus eis poenam, ut optimi fiant circa documenta, et iusti, et cautiore, et non propter suam requiem et delicias corrumpant alienas vias. §. 2. Si vero indignus sit forte potestatem in stationibus suscipere is, cui documentum extra ea, quae a nobis disposita sunt per praesentem legem, iniungitur, tabellio quidem cadat omnibus modis hac causa, alius vero pro eo constitutur, et nihil omnino damnificando ex hoc stationis domino, quicunque fuerit extraneus, et non ipse tabellio, neque cadente lucris exinde venientibus, sed illo solo, qui talia perpetravit, et dedignatus est suum complere opus, primatum cadente, omnibus quidem aliis super stationis inre integris dominis eius ab ipsa tabellionibus, qui talia peccaverunt, servandis. §. 3. Et non fingant tabelliones occasiones,

pe.

¹⁾ ἀποκρίσασθαι Hal., Bas. — ²⁾ ὑπογραφόντων Hal., Bas. — ³⁾ Cod. Hamb., Trid.; ut Port. Cont. — ⁴⁾ intersit Bk. ed. ster

συναίας συμβολαιογράφους φυλαισόμενον. §. 3. Καὶ μὴ πλαττεῖωσαν οἱ συμβολαιογράφοι προβάσεις, εἰς νόμους τυχόν ἀναχωρούντες ἢ εἰς ἀσχολίαις τοιαύτας. ἔξεισι γὰρ αὐτοῖς, εἰ τι τοιοῦτον εἴη, μεταπέμψασθαι τοὺς ἐπιτάξιονας, καὶ δι' ἐκείτων τὸ πρᾶγμα πληρῶσαι. ἄλλως τε ταῦτα δὴ τὰ συμβαίνοντα σπανίως οὐκ ἂν ἐμποδῶν σταθῆ τοῖς καθόλου, διότι μηδὲν ἐν ἀνθρώποις οὕτως εἶσιν ἀναμφισβήτητον, ὡς μὴ δύνασθαι, κἂν εἰ τι τῶν σφόδρα εἰς δικαιοσύνην, ὅμως δέξασθαι ἵνα μεμεριμημένην ἐμφισβήτησιν. ἀλλὰ μὴδὲ τοὺς πόρους αὐτοῖς ἐλαίτους γίνεσθαι κατὰ τοῦτο διὰ τὴν τῶν ἐπιτάξιόνων συνήθειαν προηασίζεσθαι, κἄλλον δὲ ὄλγα πραίτην ἀσφαλῶς, ἢ πολλοῖς ἐπιβαλεῖν ἐπικινδύνως. §. 4. Ἴνα δὲ ὕμεις μὴ σφόδρα αὐτοῖς ἀπηνῆς ὁ νόμος εἶναι δοξῆεν, ἡμεῖς ἐπιτοχασμένοι τῆς ἀνθρωπίνης γίσεως συμμείρους αὐτῆ καὶ τοὺς νόμους τοὺς ἡμετέρους τίθεμεν. διὰ γὰρ τὰς τοιαύτας αὐτῶν ἰσως ἀμφισβήτησις διδομεν αὐτοῖς ἀδικίαν ἐκαστῶ ἕνα ἐπὶ τοῦτω προβάλλεσθαι ἐν ἐπισημῶσι παρὰ τῶν λαμπροτάτων μεγίστων τῶν κήρων τῆς εἰσπίσεως ταύτης πόλιος κατὰ τὸ σύνθηρος πραττομένων, καὶ ἀδικίαν αὐτῶν διδοῖν ἐπιτάττεσθαι παρὰ τῶν συμβαλλόντων ἐν τῇ κατ' αὐτὸν στασίῳ τὰ συμβόλαια, καὶ ἀπολυμένον αὐτῶν παραγίνεσθαι, καὶ μηδὲν παντελῶς ἐξέφω τῶν ἐπὶ τῆς στασίσεως ὄντων ἀδικίαν εἶναι ἢ ἐπιτάττεσθαι τὴν ἀρχήν, ἢ ἀπολυμένους παραγίνεσθαι, πλὴν ἢ ἀπὸ τοῦ συμβολαιογράφου τοῦ τὴν ἀδελτίαν ἔχοντος, ἢ τοῦ παρ' αὐτοῦ ἐπὶ τοῦτω ¹⁾ προβληθέντος. εἰ δὲ τι παρὰ ταῦτα γένοιτο, καὶ ἕτερος ἐπιταχθεῖ, τὴν κατὰ ὑποπίπτειω τῇ ποιῆτὶ ὁ συμβολαιογράφος ὁ τὴν ἀδελτίαν ἔχων τῇ παρ' ἡμῶν ἐμπροσθεν διωριμαμένη, αὐτῶν μέντοι τῶν συμβολαίων διὰ τὸ χρήσιμον τῶν συμβαλλόντων οὐκ ἀκρουόμενον. ἴσων δὲ, ὡς δέει τοῦ νόμου τὸ λοιπὸν αὐτοῖς τε φυλαξοῦσι τὰ παρ' ἡμῶν θεσπισθέντα, τὰ συμβόλαια τε ἐν ἀσφαλεῖ κείσεται.

Κεφ. β.

Ἐκέينو μέντοι τῷ παρόντι προστίθεμεν νόμω, ὥστε τοὺς συμβολαιογράφους μὴ εἰς ἕτερον χῆρην καθαρὸν γράφειν συμβόλαιον ²⁾, πλὴν εἰ μὴ εἰς ἐκεῖνον, ὃς προκείμενον τὸ καλούμενον πρωτοκόλλον ἔχει ³⁾, φέ-

§. 3. Neque tabelliones praetextus fingant, neque ad morbi excusationem confugiant vel alias eiusmodi occupationes; nam si tale quid contingat, licebit illis accessere eos, qui mandant, et per se ipsos rem perficere, praesertim quum ea, quae raro contingunt, universis nullum impedimentum afferant, quoniam inter homines nihil adeo indubitatum est, quod, licet insidiosum sit, in sollicitum quandam dubitationem veniri non possit. Sed neque reditus sibi propter mandantium frequentiam deminui caesentur, quum pulcherrimum sit pauca secure agere, quam in multis cum periculo versari.

§. 4. Ne tamen vis dura admodum lex videatur, ad humanam naturam respicientes consonas etiam illi leges nostras ferimus. Nam propter tales eorum, quae fortasse adsunt, dubitationes unicuique facultatem concedimus, ut apud clarissimum magistrum census solui huius urbis aliquem ad acta more solito confecta constituat, eique potestatem det, ut contraheantibus in statione sua instrumenta conficiat, et quando perficiuntur intersit; neque ulli plane alii ex iis, qui in statione sunt, vel ab initio hoc committi, vel quando perficiuntur adesse liceat, nisi tabellioni, qui potestatem habet, vel illi, qui ab ipso ad hoc constitutus est. Si vero contra haec quid fiat, atque alii mandetur, tum tabellio, qui potestatem habet, in poenam a nobis antea definitam incidat, ipsa tamen instrumenta propter utilitatem contraheantium non infirmetur. Sane autem, ipsos quae a nobis sancita sunt in postum metu legis observaturos, et instrumenta in tuto fore esse.

CAP. II.

Illud tamen huic legi adiiicimus, ne tabelliones in alia charta pura instrumenta scribant, nisi in illa, in qua protocollum, quod vocatur, praesentem sit, quod nomen gloriosissimi comitis sacrarum nostrarum largi-

per aegritudinem forte discedentes, aut occupationes huiusmodi; licebit enim eis, si quid tale fuerit, evocare ⁴⁾ eos, qui contrahunt, et per se cansam complere; proinde haec, quae contingunt raro, non impedimentum faciunt universis, eo quod nihil inter homines sic est indubitatum, ut non possit, licet aliquid sit valde instissimum, tamen suscipere quandam sollicitam dubitationem; sed nec quaeve eorum minores fueri per nos, propter contraheantium frequentiam occasionem habentes, quum melius sit pauca agere caute, quam multis interesse periculose. §. 4. Ut tamen non vehementer eis dura lex esse videatur, nos conicientes humanam naturam, mediocres etiam eis leges nostras ponimus. Propter tales enim eorum forte dubitationes damus eis licentiam singulis numm ad hoc constituere, gestis apud clarissimum magistrum census felicissimae civitatis solenniter celebratis, et licentiam eis ⁵⁾ dare, ut delegentur ei ab iis, qui veniunt ad eius stationem ⁶⁾ documenta, et dimissis eis interesse, et nulli omnino alteri in statione existenti licentiam esse, ut aut delegentur ei initium, aut quum dimittuntur, intersit, nisi tabellioni, qui auctoritatem habet, aut qui ab eo ad hoc institutus est. Si vero praeter hoc fiat, et alter delegetur, tunc subiacebit ⁷⁾ poenae tabellio, qui auctoritatem habet a nobis datum defuitam ⁸⁾, ipsis tamen documentis propter utilitatem contraheantium non infirmatis. Novimus enim, quia legis metu de cetero et ipsi custodient, quae a nobis decreta sunt, et documenta sub cautela facient.

CAP. II. Illud quoque praesenti adiiicimus legi, ut tabelliones non in alia charta pura scribant documenta, nisi in illa, quae in initio (quod vocatur protocollum) per tempora gloriosissimi comitis sacrarum nostrarum largitionum habeat appellationem, et tempus, quo charta facta est, et quaecunque in talibus scribuntur,

¹⁾ ἐπὶ τοῦτο Hal., Bas. — ²⁾ συμβόλαια Hal., Fulg. — ³⁾ ἔχει οἱ Hal., sed in seqq. pro eo addit δέχεται post προγράφεται. — ⁴⁾ convocare Bk. ed. stor. — ⁵⁾ Trid., Port., Cont.; enim Cod Hamb.;

ei Spang., Bk. — ⁶⁾ Bk. ed. stor.; et post stationem add. Cod. e' add. — ⁷⁾ Cod. Hamb.; subiacet edl. — ⁸⁾ definitae Bk. ed. stor.

ἔφερον τὴν τοῦ κατὰ καιρὸν ἐνδοξατάτου κόμητος τῶν θείων ἡμῶν largitionῶν προσηγορίαν, καὶ τὸν χρόνον, καὶ ὃν ὁ χάριτης γέγονε, καὶ ὅποσα ἐπὶ τῶν τοιούτων προγραφῆται, καὶ τοῦτο τὸ πρωτόκολλον μὴ ἀποτέμνειν, ἀλλ' ἐγκείμενον ἔῃν. Ἰσμεν γὰρ, πολλὰς παραποιήσεις ἐκ τῶν τοιούτων χαριῶν εἰληχθείσας πρότερον τε καὶ νῦν, ὡς τε κἂν εἴ τις εἴη χάριτης (καὶ γὰρ δὴ καὶ τοῦτο εἶδομεν) ἔχων¹⁾ ὁ πρωτόκολλον οὐχ οὕτω καταγεγραμμένον, ἀλλὰ ἄλλην τινὰ γραφὴν ἔχον, μηδὲ ἐκείνον²⁾ προσεσθῆσαν, ὡς κίβδηλόν τε καὶ πρὸς τὰ τοιαῦτα οὐκ ἐπιτηδῆσον, ἀλλὰ μόνον τῷ τοιούτῳ χάριτι, ὅποιον ἐμπροσθεν εἰρήκαμεν, τὰ συμβόλαια ἐγγραφείωσαν. Ταῦτα δὲ τὰ περὶ τῆς ποιότητος τῶν χαριῶν ἡμῶν διωρισμένα καὶ τῆς ἀποτομῆς τῶν καλουμένων πρωτοκόλλων κρατῆν ἐπὶ τῆς εἰδαίμονος ταύτης πόλιως μόνον³⁾ βουλόμεθα, ἐνθα πολὺ μὲν τῶν συναλλαγμάτων πλήθος ἐστί, πολλὴ δὲ ἡ τῶν χαριῶν ἐφθονία, καὶ πάρεστι τῷ νενομισμένῳ τρόπῳ τοῖς πράγμασι χρῆσθαι, καὶ μὴ δίδόναι παραφασίαν τισὶ παραποιοῦσιν ἀμαρτάνειν, ἧς ἐπιτιμῶν ἐπιτιμῶν ὄντας ἀποδείξουσιν, εἰ τι παρὰ ταῦτα πράξει διαφύσσειαν.

Ἐπίλογος.

Τὰ τοῖων παραστάτια ἡμῶν καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θεῶν θελομένην νόμον ἢ σὴ ὑπεροχῆ ἔργῳ καὶ πῆσαι παραδοῦναι σπειροῦσθε. Dat. XVI. Kal. Septemb. Constantinop. post Belisarii V. C. cons. anno II. [537.]

ΔΙΑ-

largitionum illius temporis, et tempus, quo instrumentum factum est, et quaecunque in illis scribi solent, praeferat; nec protocollum hoc abscindant, sed insertum relinquant; multa enim homines corrupisse et adulterasse ex eiusmodi chartis comprobatum est et antea et nunc quoque. Quare si charta quaedam sit (nam et hoc vidimus), quae protocollum non ita scriptum, sed aliam quandam scripturam habeat, neque illam admittant tamquam adulteram et ad talia non idoneam, sed in ea solum charta, quam antea diximus, instrumenta conscribant. Quae vero de chartarum qualitate, et abscissione protocollorum, quae vocantur, a nobis disposita sunt, ea in hac solum felici urbe obtinere volumus, ubi magna contractuum copia magnaue chartarum est abundantia. Et legitimo modo negotiis uti, nec occasionem quibusdam dare licet, ut falsum committant, cui se obnoxios esse demonstrabunt, si quid contra haec facere ausi fuerint.

Epilogus.

Quae igitur nobis placuerunt, et sacra hac lege declarata sunt, excellentia tua effectui dare student.

No-

hantur, et ut protocollum non incidant, sed insertum relinquant. Novimus enim multas falsitates ex talibus chartis ostensas et prius et nunc, ideoque licet aliqua sit charta (nova et hoc scimus⁴⁾) habens protocollum non ita conscriptum, sed aliam quandam scripturam gerens, neque illam suscipiant, tanquam adulteram et ad talia non opportunitam, sed in sola tali charta, qualem dudum diximus, documenta scribant. Haec itaque, quae de qualitate talium chartarum a nobis decreta sunt, et de incisione eorum, quae vocantur protocolla, valere in hac felicissima solum civitate volumus, ubi plurima quidem contrahentium multitudo, multa quoque chartarum abundantia est. Et licet legali modo interesse negotiis, et non dare occasionem quibusdam falsitatem committere, cui se obnoxios existere demonstrabunt, qui praeter haec aliquid agere praesumerint.

Epilogus. Quae igitur placuerunt vobis, et per hanc sanctam declarata sunt legem, tua celsitudo operi effectuique tradere festinet. Dat. XV. Kal. Septemb. Constantinop. post Belisarii V. C. cons. anno II. [537.]

CONST. LII.

¹⁾ εἰς pro ἔχων Hal. — ²⁾ ποιεῖν add. Hal. — ³⁾ μόνον om. Hal. — ⁴⁾ Co^m Hamb.; sancimus edd.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ με.^α)

Περὶ τοῦ μὴ ἐλευθερωθῆναι βουλευτικῆς τύχης Ἰουδαίους τε καὶ Σαμαρείτας ἢ κίρρητικούς προφάσει τῆς αὐτῶν θρησκείας, ἀλλὰ τοῖς μὲν βουλευτικοῖς λειτουργήμασιν ὑποκεισθῆναι, τῶν δὲ προνομίων αὐτῶν μὴ ἀπολαύειν. δύνασθαι δὲ αὐτοὺς κατὰ ὀρθοδόξων ὡς ὑποκειμένων βουλευτικῆς τύχης μαρτυρεῖν, οἷα δὴ καὶ ὑπὲρ ὀρθοδόξου τῆς πολιτείας καλῶς μαρτυροῦντας.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννης, ἐπάρχῳ πραιτωρίων τὸ δεύτερον, ἀπὸ ὑπάτων καὶ πατρικίῳ.

Προοίμιον.

Ῥῆμα τι πρὸς ἡμᾶς ἐναγχος ἢ σὴ μεμήνηκεν ὑπεροχῆ, τινὰς ἐν τοῖς βουλευτικῶν εἶναι Ἰουδαίους τυχόν, ἢ Σαμαρείτας, ἢ Μοντανιστάς, ἢ ἄλλως καταπίστους ἀνθρώπους, οὓς οὐπο καὶ νῦν ἡ ὀρθὴ καὶ ἀμώμητος ἡμῶν κατέλαμψε πίστις, ἀλλ' ἐν σκοτεινότητι, ταῖς ψυχαῖς τῶν ἀληθῶν οὐκ ἀισθόμενοι μυστηρίων. καὶ ἐπειδὴ περ αἰρετικούς μισοῦμεν, ὁνομαζοῦνται καὶ αὐτοὶ τὴν πρόφασιν ἐλευθεροῦ βουλευτικῶν εἶναι λειτουργημάτων¹), καὶ ὡς προσήκει τὰ περὶ τούτων διακριθῆναι²). Ἡμεῖς τοίνυν ἐθανυμάσασμεν, εἴπερ ἢ συνέσεις τε καὶ ὀξύτης ἢ σὴ τοὺς τοιοῦτους αὐτῶν ὑπέμεινε λόγους, ἀλλὰ μὴ παραχρησάμεν τοὺς τὰ τοιαῦτα λέγοντας διδασκασέν. εἰ γὰρ ἀνθρωποφιλίαν εἶσιν, ὁπποῦ ὁνομαζοῦνται διὰ τῆς ἐσχάτου ἀπορίας ἐκείνων ἀξιοῦσθαι τῶν γερῶν, ἄπερ μόνοις τοῖς μεγίστοις ἀξιώμασιν ἐφυλάξαμεν, τίς οὐκ ἂν αὐτῶν μισήσειε τὴν ἀδελότητά τε καὶ ἄνοιαν³); Ὡστε βουλευτίωσαν ἡμῖν οἱ τοιοῦτοι πάντες καὶ μάλα οὐμώζοντες, καὶ ταῖς βουλευτικαῖς ὑποκεισθῶσαν λειτουργίαις,

Novella XLV.

NE IUDAEI ET SAMARITANI PRAETEXTU RELIGIONIS CURIALI CONDITIONE LIBERENTUR, SED CURIALIBUS MUNERIBUS OBNOXII SINT, PRIVILEGIIS VERO EORUM NON FRUANTUR. CONTRA ORTHODOXOS TAMEN, QUI CURIALI FORTUNAE SUBIECTI SUNT, UT TESTIMONIUM DICERE POSSINT, QUUM ET PRO ORTHODOXA REPUBLICA RECTE TESTENTUR.

Idem Imperator Ioanni, iterum Praefecto Praetorio, Exconsuli et Patricio.

Praefatio.

Rem aliquam nobis celsitudo tua nuper indicavit, quosdam inter curiales Iudaeos, vel Samaritanos, vel Montanistas, vel alios detestabiles homines esse, quos ne nunc quidem recta et impolluta fides nostra illuminaverit; sed qui in tenebris sedent, nec animis suis vera mysteria percipiunt. Et quia haereticos odio habemus, eam ob causam a curialibus muneribus se liberos fore putant, et ut convenit haec diiudicari. Mirati itaque sumus, sapientiam et severitatem tuam tales eorum sermones tulisse, nec confestim eos, qui ita loquuntur, dilacerasse. Nam si quidam sunt, qui perquam absurde illis muneribus se dignos putant, quae maxime solum dignitatibus reservavimus, quis non eorum miseriam et stultitiam oderit? Quare omnes illi curiales sint, licet multum lamentetur, et tam cohortalibus quam curialibus muneribus, prout antea lege sancitum est, subiaceant, neque ulla religio hac conditione eos eximat (nihil enim horum aut in vetere aut in nova lege dictum est), curiali tamen

CONST. LII.

UT NON LIBERENTUR CURIALI FORTUNA IUDAEI NEC SAMARITANI AUT HAERETICI OCCASIONE EORUM RELIGIONIS, SED CURIALIBUS QUIDEM FUNCTIONIBUS SUBIACEANT, PRIVILEGIIS VERO CURIALIUM NON FRUANTUR; POSSE VERO EOS CONTRA ORTHODOXOS, QUOD SUBIACEANT CURIALI FORTUNAE, TESTIMONIUM PERHIBERE, UT QUI ET PRO ORTHODOXA POLITIA RECTE TESTIMONIUM PERHIBEANT.

Idem Imperator Ioanni Pf. P. iterum, Exconsuli et Patricio.

Praefatio. Verbum quoddam nobis tua retulit excellentia, quosdam inter curiales esse Iudaeos forte aut Samaritanos, aut Montanistas, aut aliter respiciendos homines, quos nondum hactenus recta et immaculata fides illuxit, sed et in tenebris sedent, animis vera non sentientes sacramenta, et quoniam haereticos odio habemus, putant per illam occasionem liberi curialium esse functionum, et quae competant his declinare. Nos igitur mirati sumus, si sapientia et acumen tuum tales eorum pertulit rationes et non repente talia dicentes dilacerasti. Si enim homines quidam sunt, qui quidem putant propter novissimam absurditatem illa promereri se praemia, quae solis maximis dignitatibus reservavimus, quis non eorum habeat exosam inverecundiam et stultitiam? Quapropter curiam exerceant huiusmodi omnes¹), et nimis ingemiscentes et curialibus subiaceant²) functionibus, sicut etiam officialibus, ut dudum sancitum est, et nulla religio ab eiusmodi eos excipiat fortunam (horum enim nihil neque antiquorum qualibet legum, neque Novellarum dictum est), indigni tamen curiali sint

¹) Hal. et Scrimg. — Haec Novella ut Nov. 50. commemoratur et brevis epitome eius perhibetur in Parasitella ad Coll. const. ecel. I. 5. 21. (Fœlli Fbl. II. p. 1291 sq.) — Iulian. Const. 41. — Favianem antiquam non glossatam edidit Contius 1571.

²) μισοῦμεν, ὅτι κατὰ ταύτην πρόφασιν ἐλ. βουλ. εἶναι λειτ. ἐξήτησαν Hal. — ³) διακλιθῆναι habuisse videtur Fet. Int. id quod melius multo est. — ¹) μισήσειεν ἀδελώτατα (om. τε καὶ ἄνοιαν) Hal. — ²) Bk. ed. ster.; homines Cont. — ³) Bk.; subiaceant om. Cont.

γίας¹⁾, ὡς περ καὶ ταῖς ταξωτικαῖς, κατὰ προνομιοθήκηται, καὶ μηδεμίαν θρησκείαν τῆς τοιαύτης αἰτίας ἐξαιρέτω τύχης (τοῖτων γὰρ οὐδὲν τῶν παλαιῶν τινε νόμων οὐδὲ τῶν νέων εἰρηται), ἀνάξιοι μὲντοι βουλευτικῆς ἀπάσης ἐπίσταν τιμῆς. Καὶ ἐπειδήπερ οἱ νόμοι πολλὰ διδάσκει τοὺς βουλευτικὰς προνομίαν, περὶ τε τὸ μὴ τυπτεσθαι, περὶ τε τὸ μὴ παρδισοθαι μήτε εἰς ἑτέραν ἄγεσθαι γώραν, καὶ ἑτέρα μύρια, τοῖτων ἀπολαύτωσαν μηδενοῦς, ἀλλ' εἰ μὲν γέγραπται περὶ βουλευτικῶν οὐ χαριζομένων αὐτοῖς προνομίων²⁾, τοῦτο καὶ ἐπ' αὐτοῖς κρατίτω, καὶ πληροῦτωσαν σωματικὰς τε καὶ χρηματικὰς λειτουργίας, καὶ μηδεὶς τοῖτων αὐτοῦς ἐξαπαρέτω νόμος. τιμῆς δὲ ἀπολαύτωσαν μηδεμίαν, ἀλλ' ἐπίσταν ἐν αἰμίρῃ τὴν τύχην, ἐν οἷα καὶ τὴν ψυχὴν ἡβουλήθησαν εἶναι. οὕτω τοῖτων αὐτοῖς περὶ τοῖτων διαδέσθω³⁾.

Κε φ. α'. β)

Καίτινο μὲντοι γε προσήγγειλας ἡμῖν ἀξίον σοι ζητήσεως γινόμενον. ἐπειδὴ γὰρ αἰρετικούς μαρτυροῦν ἐφοῦμεν, ἐπ' ὧν ὀρθόδοξοι πρὸς ἀλλήλους δικαιοῦται, διδόντες αὐτοῖς κατὰ τὴν ἡμετέραν διάταξιν, εἰ μὲν ἐν ἀλλήλοισιν ὑφροιντό τε ἐκείνοι καὶ δικαιοῦντο, καὶ ἐκάτερος αἰρετικὸς εἴη, ὃ τε ἐνάγων, ὃ τε ἐναγόμενος, δύνασθαι μαρτυρεῖν, ἀξίον ἀλλήλοισιν ὄντων καὶ τῶν δικαιομένων καὶ τῶν μαρτυροῦντων. εἰ δὲ αὐδὴ αἰρετικὸς τε εἴη καὶ ὀρθόδοξος, κατὰ μὲν αἰρετικῶν καὶ σφόδρα δύνασθαι μαρτυρεῖν ἐπὶ ὀρθόδοξων, κατὰ ὀρθόδοξων οὐκ εἶναι. ὀρθόδοξων δὲ ὄντων τῶν δικαιομένων, μηδεμίαν εἶναι παντελῶς ἀπόδοσιν αὐτοῖς εἰς μαρτυρίαν. Ἐδίδαξας τοῖτων ἡμᾶς, ὡς τινες ὀρθόδοξοὶ καθ' ἑαυτοὺς ἀρνούμενται βουλευτικῆς εἶναι τύχης, καὶ ἀνάγκη παρελθεῖν εἰς μαρτυρίαν τοὺς ἐκ τοῦ γένους συνημμένους αὐτοῖς, ἢ καὶ ἄλλως πῶς ἐπισταμένους αὐτῶν τὴν τύχην. καὶ ἐπειδήπερ ὁ νόμος εἰρηται εἰς ἐπ' ὀρθόδοξους μαρτυρίας τῶν αἰρετικῶν, δια τοῦτο τοὺς δικαιοῦτας ὀκνεῖν ταύτας προσέσθαι, καίτοι γε μάλιστα δίδοικαι δέος ὅτι τῶν τοιαύτων παραιομένων δέχσθαι μαρτυρίας. πρῶτον μὲν γὰρ ὑπὲρ ὀρθόδοξων γίνονται (τοῦτο δὲ οἱ γε νόμοι πράττειν τοὺς αἰρετικούς οὐ καλοῦσιν), ἔπειτα εἰ τοὺς ὄντας βουλευτικὰς εἶναι πρὸς τὴν τύχην ἀνανεύοντας ἔλκει τις εἰς βουλήν, καὶ τοὺς αἰρετικούς εἰς μαρτυρίαν καλεῖ, πῶς οὐ τοῦτο ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας πράττει πολιτείας; ὥστε εἶναι τὴν μὲν πολιτείαν τὴν δικαιομένην ὀρθόδοξοῦσαν⁴⁾, καὶ μάλιστα ἐξ οὐπὲρ ἡμᾶς αὐτῆς

tamen honore indigni sint. Et quoniam leges multa privilegia curialibus dederunt, qualia sunt ac verberentur, et ne sistantur nec in aliam provinciam ducantur, atque infinita alia, horum nullo fruuntur. Sed si quid de curialibus scriptum est, quod illis privilegium non confert, hoc etiam in illis obtineat, et tam corporalia quam pecuniaria munera exsequantur, neque eos ulla lex iis eximat; honore autem nullo fruuntur, sed a conditione in ignominia sint, in qua etiam animam suam esse voluerunt. Atque ita hac de re dispositum esto.

CAP. I.

Illud quoque ad nos detulisti questione dignum. Quoniam enim orthodoxis inter se litigantibus haereticis a testimonio perhibendo prohibuimus, concedentes illis constitutione nostra, si inter se misceantur et litigent, ac uterque, tam actor quam reus, haereticus sit, ut testari possint, quum se invicem digni sint tam litigantes, quam testes; rursus si haereticus sit et orthodoxus, ut contra haereticos etiam pro orthodoxis testimonium plane dicere possint, contra orthodoxum non item; orthodoxis vero litigantibus ad testimonium nullus omnino illis aditus sit. Iam vero docuisti nos, orthodoxos quosdam negare, se curiales esse conditionis, atque necesse esse, ut genere illis iuncti, vel etiam alii, qui conditionem eorum sciunt, ad testimonium dicendum veniant, et quum lex haereticorum testimonia contra orthodoxos prohibeat, propterea iudices ea admittere noluisse. At vanum habent timorem, qui haec testimonia accipere recusant. Nam primum pro orthodoxis feruntur (hoc enim haereticos facere leges non prohibent), deinde si quis eos, qui curiales sunt, et conditionem suam recusant, in curiam trahat, et haereticos ad testimonium vocet, nonne facit hoc pro nostra republica? quum respublica litigans sit orthodoxa, et maxime ex quo deus nobis imperium illius dedit, qui autem eo nomine testantur, pro orthodoxis testimonium dicant. Nostra etenim respublica recta est, et orthodoxam fidem amplectitur, omnemque alienam haeresin merito odio habet.

E p i -

sint honore. Et quoniam leges plurima curialibus praebent privilegia, et ut non caedantur, neque ad aliam ducantur provinciam, et alia plurima, horum nullo fruantur, sed si quid scriptum est de curialibus, quod non confert privilegium, hoc etiam in his valeat, et compleant corporalia et pecuniaria munera, et nulla ab his eripiat eos lex; honore vero fruantur nullo, sed sicut in turpitudine fortunae, in qua et animam volunt esse. Sic igitur eis de hoc dispositum sit.

CAP. I. Illud quoque nuntiasti nobis⁴⁾ dignum quaestione tua natum. Quia enim haereticos testimonium perhibere prohibuimus, quando orthodoxi inter alterutros litigant, dantes eis per nostram constitutionem, si quidem inter alterutros misceantur illi et litigent, et uterque haereticus sit, actor et reus, posse testimonium perhibere, dignis adinvicem existentibus et litigantibus, et testimonium perhibentibus, si vero rursus haereticus sit et orthodoxus, contra haereticos quidem etiam valde dare testimonium orthodoxo, adversus orthodoxum autem nequaquam, orthodoxis quoque existentibus litigatoribus nullum esse penitus accessum illis ad testimonium perhibendum, docuisti igitur nos, quod quidam orthodoxi constituti refugiant curialis esse fortunae, et necessitatem subire perhibendi testimonii eos, qui illis genere iuncti sunt, vel qui alias aliquo modo aciant eorum fortunam; et quoniam lex eorum suspendit asper orthodoxis testimonia, propterea iudices piguisse hoc⁵⁾ admittere, cumque⁶⁾ in vanum metuant invicem⁷⁾, qui huiusmodi dubitant recipere testimonium. Nam primum⁸⁾ quidem pro orthodoxis fiunt (hoc autem leges agere haereticos non prohibent), deinde

si

¹⁾ Quae in his constituta sunt ab Imp., breviter referunt Paratitla ad Coll. Const. eccl. III. 3. (Fœlli 434. II. p. 1361.) — ²⁾ Huius capituli sententiam, ut ex Nov. 45., exhibet Photii Nomoc. IX. 2. (Fœlli 434. II. p. 965.), sed ut ex Nov. 42. idem Photii Nomoc. XII. 2. (ibid. II. p. 1062 sq.) et Balsamon ad A. I. (ibid. II. p. 1065.)

³⁾ οἱ — λειτουργίας om. Hal. — ²⁾ Legendum videtur: οὐ χαριζομένων αὐτοῖς προνομίων vel προνομίων. — ³⁾ ὀρθόδοξων οὐσαν Hal. — ⁴⁾ Bk.; nullis om. Cont. — ⁵⁾ Mellius esset haec. — ⁶⁾ quum

Bk.; fortasse leg. utique. — ⁷⁾ invicem om. Bk., scripsit fortasse Fel. Int.: in vanum metum incidunt. — ⁸⁾ Bk. ad ster.; Nam om. Cont.

πότης δέδωκεν ὁ θεὸς βασιλεύειν, τοὺς δὲ ὑπὲρ
τούτου μαρτυροῦντας ὑπὲρ ὀρθοδόξων ποιῆσαι
μνηστορίαν. τὸ γὰρ πολίτευμα τὸ ἡμέτερον ὀρθόν
τέ ἐστι καὶ ἤδη μετὰ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, πάσης
ἀφρέσεως ἄλλης εἰκότως *) μεμισημένης.

Ε π ἰ λ ο γ ο ς. *)

Καὶ τοῦτο τοίνυν ἡ σὴ ὑπεροχὴ παραφυλαττέτω,
τὸν τε ἡμέτερον γινώσκουσα νόμον ²⁾, καὶ τὸ τῆ
πολιτείας συμμέτρον μνηστειούσα, καὶ ἐπισταμένη
διὰ πάντων, ὡς ἐκεῖνα ἡμῖν καὶ πράττειν καὶ νομο-
θετεῖν διεσπουδάσται, ὅποσα τὴν ἡμετέραν ὠφελεῖ
πολιτείαν. Dat. XV. Kal. Sept. Constantinop. post
consul. Belisarii V. C. ann. II. [537.]

si existentes curiales, postea contra fortunam reluctantes trahit quisquam ad curiam, et haereticos ad testi-
nium vocat, quomodo non hoc pro nostra agit republica? ut sit quidem respublica litigans: orthodoxa, et
maxime ex quo nos deus dedit imperare, qui autem super hoc testantur, pro orthodoxis perhibeant testi-
nium. Conversatio enim nostra recta est et plena orthodoxa fide, omni alia haererei merito constitua
sub odio.

Ε π ἰ λ ο γ ο ς. Et hoc igitur tua eminentia custodiat, nostram cognoscens mentem, et quod repu-
blica expedit commemorans, et sciens per omnia, quia illa nobis agere et sancire lego stadii est, quaecumque
nostrae prosunt reipublicae. Datum XV. Kal. Septemb. Constantinop. post cons. Belisarii V. C.
ann. II. [537.]

*) Epilogum non habet Hal.

1) εἰκότως om. Hal. — 2) νόμον habuisse videtur Vat. Int., cf. Leunclav. Notat. I. 77.

Δ Ι Α Τ Α Ξ Ι Σ μ ε. *)

Περὶ τῆς τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀκινήτων
πραγμάτων ἐκποιήσεως καὶ καταβολῆς ²⁾,
δίχα τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ³⁾.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννη, ἐλάσσω πραιτορίων
τὸ δεύτερον, ἀπὸ ὑπάτων καὶ πατρικίω.

Π ρ ο ο ἴ μ ι ο ς.

Καὶ τὸ περὶ τοὺς νόμους σπουδασμα καὶ ἄλλα
πάντα ἡμῖν διὰ τοῦτο καθ' ἐκάστην ἐκπονεῖται, ἵνα
τὸ συμφέρον τοῖς ἡμετέροις ὑπηκόοις ἐξευλοκοιμεν,
τὸ μὲν ἐκκεχυμένον καὶ ἄμειρον παύοντες, τὸ δὲ
ἄριστόν τε καὶ μεμετρημένον ἀντιεσφέροντες. καὶ
πολλὰ ἑξελίθηδες διὰ τὴν ἐμπροσθεν ἀμειρίαν καὶ
πέρα τοῦ μετρίου τὸν νόμον περιεσφίξαμεν. ἵνα
το

Ε π ἰ λ ο γ ο ς.

Eminentia igitur tua hoc custodiat, cum legem
nostram cognoverit, quod reipublicae expedit procurat,
semperque persuasum habeat, nos operam dedisse, ut
ea faceremus et sanciremus, quae reipublicae nostrae
conducant.

Novella XLVI.

DE ECCLESIASTICARUM RERUM IMMOBILIUM
ALIENATIONE ET SOLUTIONE, EXCEPTIS IUS.
QUAE CONSTANTINOPOLI SUNT.

Idem Imperator Ioanni, iterum Praefecto Praetorio,
Exconsuli et Patricio.

P r a e f a t i o.

In legum studio ceterisque omnibus ideo quotidie
versamur, ut reperiamus quid sit utile nostris subiectis,
id quod effusum atque infinitum est coarctantes, opti-
mum vero et quod modum habet in eius locum intro-
ducentes. Ac saepe de industria legem, quia antea
modum non habebat, etiam ultra modum contractimus,
ut cohibendo id, quod ante redundabat, aequalitatem
habet

Gl.

CONST. XLVI.

DE ECCLESIASTICARUM RERUM IMMOBILIUM ALIENATIONE ET SOLUTIONE.

(Coll. V. tit. 1.)

Imp. Iustinianus Aug. Ioanni, gloriosissimo sacrarum per Orientem Praetoriorum Praefecto iterum, Excon-
suli et Patricio.

P r a e f a t i o. Et circa leges studium, et alia omnia a nobis ideo quotidie cum labore aguntur,
ut utilitatem nostris subiectis inveniamus, quod effusum quidem et immensum ³⁾ est removentes, quod autem
optimum ⁴⁾ et metitum subrogantes. Saepe quoque ex studio propter priorem immensitatem etiam ultra men-
suram

*) Scring.; desst apud Hal. — Haec Nov. est in Coll. 87. capit. cop. 13., cf. Biener l. c. p. 587., et
in (Ioannis) Nomoc. App. XI. (Fœlli bibl. II. p. 664 sq.); epitomata in Coll. const. eccl. III. 2. 8.
(ibid. II. p. 1351 sq.), et breviter quae in ea constituta sunt, indicant Paratitla ad Coll. const. eccl. I. 7.
(ibid. II. p. 1252 sq.), hoc autem ultimo loco refertur Novella ut numero 44. — Iulian. Const. 14. — Fersio
est vetus glossata.

1) καὶ καταβολῆς om. Coll. 87. capit., (Ioannis) Coll. const. eccl., Paratitla ad Coll. const. eccl. I. 2.
Nomoc. Psell. p. 15. — 2) Scring., mss. Moerm. et Psell., Fulg., Ind. reg. — 3) Cod. Hamb., Trid., Port.
Zuich. (Ioannis) Nomoc.; δίχα τῶν ἐν Κωνστ. om. immensamque Const. — 4) Cod. Hamb.; et optimum edit.

τὸ πρόσθεν ἐπιβέβησεν στείλιαντες, οὕτω τὴν ἰσότητά τὴν λοιπὴν ἐξαγάγομεν. Ἐναγχος τοίνυν ἐγράψαμεν νόμον ταῖς ἀγιοτάταις ἐκκλησίαις ἀπάσαις, μοναστηρίοις τε καὶ λοιποῖς εὐαγέειν οἴκοις, μηδὲ μίαν ἀδελφὴν εἶναι πραγμάτων ἀκινήτων ἐκποίησης ἀδείαν. Ἐρωσάμεν γὰρ τὸ πρῶμα ἐκκεχυμένον, καὶ κατὰ μικρὸν εἰς ἑτέροισι τῶν ἐκκλησιαστικῶν μεταβαίνουσας κτήσεις, οὐδὲ τιμημάτων ἀξίων καταβαλλομένων, οὐδὲ χυσίας ἀπαραίτητου κατεπειγουσῆς ἐκποιουμένων, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν ἡδὴ τεθειμένων νόμων κυρίας περιγραφῆς γινομένης. ὥστε τὴν πρώτην ἀνελάττες δόξον πᾶσιν ὁμοίως ἄβατον τὴν καὶ αὐτῶν ἐποιοσάμεθα περιγραφήν. Ἀλλ' ἐνιεύθειν κατὰ τὸ πλείστον μὲν αἱ τῶν ἀγιοτάτων ἐκκλησιῶν καὶ τῶν ἄλλων εὐαγῶν οἴκων ἀφέληται κτήσεις, οὐδένος ταύτας ἑλαττοῦν θαρσύνοντος. ἀπήνηται δὲ θυμὸς ἐκ καὶ δυσκόλου. θανάσιμα γὰρ ἢ πρόσθεν συστάνα, ἢ καὶ ὑστερον ἐκ τίνος ἀνάγκης καὶ μάλιστα κατὰ δημοσίας προφάσεις αὐτοῖς ἐπισυμβάντα εἰς ἐκποίησης ἀνάγκην τοὺς ἱεροῦς ἀναγαγεῖν οἴκοις. κινήτης γὰρ οὐχ ὑποσίας περιουσίας αὐτάρκτους, ἐκινδύνουον εἰς ἁγὰτην ἔλθειν ἀνάγκην οἱ τοῦτων προσεστώτες, οὔτε ἀποδοῦναι δυναμένοι, οὔτε ὅθεν τὰ ὀφλήματα λύσαιεν λαχόντες. ἀλλὰ τὸ μὲν ἀντὶ τῶν ὀφλημάτων δύνασθαι ἀντὶ καταβολῆς τοῖς θανουσι τοῖς δίδοναι κτήσεις ἐκκλησιαστικῶς (μετὰ μείνους τῆς προσήκουσας ἀκριβείας καὶ παρατηρήσεως γινομένης τῆς καταβολῆς) ἡδὴ πολλάκις ἐπετρέψαμεν, ὥς οὐδὲ σαφῶς τοῦτο τῷ ἡμετέρῳ πρότερον ἀνελάττες νόμῳ. εἰ δὲ οὐκ ἰδιωτικὸς τίς ἐστι θανούσης, ἀλλ' ἐπίκειται τὸ δημόσιον καὶ ἀπαιτοῦν τὰ ὀφλήματα, ἔστι δὲ ἀπορία χρημάτων, λαβεῖν δὲ ἀκίνητον κτήσιν οὐ δυνατὸν τὸ δημόσιον, ἔταυθα χεῖρα εἰς τῆς ἀκριβείας τοῦ νόμου προσήκειν ἡγησάμεθα, καὶ εἰ τις ἀνάγκη ταύτη γένοιτο, καὶ ἐκποίησης ἐφείναι συνείδομεν.

Κεφ. α'.

Θεοπίσωμεν τοίνυν, ἔπειρ τῶν ἀγιοτάτων τις ἐκκλησιῶν ἢ τῶν λοιπῶν σεβασμῶν οἴκων δημοσίων ὀφείλει φόρους, καὶ ὅθεν ποιήσεται τὴν τοῦτων ἀποδοσὶν οὐκ ἔχει, συνέναι πάντα εἰς ταῦτον, τοῦς τε ἐκ τοῦ κλήρου, τὸν τε θεοφιλέστατον ἐπισκοπὸν αὐτῆς τε τῆς πόλεως, καὶ πρὸς γὰρ τὸν τῆς μητροπόλεως, καὶ τῶν θείων προκειμένων λογίων τὸ πρῶμα ἐξετάζεσθαι, καὶ εἰ μὴ φανερὴ μὴδὲ εἰς πόρος

hac ratione in posterum introduceremus. Nuper itaque omnibus sanctissimis ecclesiis, monasteriis et reliquis sacris domibus legem tulimus, ne immobiles res alienandi potestatem habeant. Videbamus enim rem esse effusam, atque paulatim ecclesiasticas possessiones, nec aequo pretio soluto, nec inevitabili necessitate cogente alienatas, in alios transferri, sed et contra leges iam latas mille circumventiones fieri. Quare priore via sublata effecimus, ut nemini ad eas circumveniendas aditus pateret. Sed ea res ut plurimum possessionibus sanctissimarum ecclesiarum et reliquarum sacrarum domuum utilis quidem fuit, quum nemo illas diminueret aucteret. Occurrit tamen difficultas quaedam. Debita enim vel longo tempore contracta, vel etiam postea ex necessitate aliqua et maxime occasione fisci supervenientia sacras domus ad alienationis necessitatem deducebant. Nam quoties mobilia bona sufficientia non aderant, periculum erat, ne praesules eorum in extremam necessitatem venirent, quum non possent vendere, nec haberent, unde debita dissolverent. Verum ut pro debitis possessiones ecclesiasticae in solutum dari possint (solutione tamen cum decente diligentia et observatione facta), iam saepe permisimus, ut quod non manifesto lege nostra antea sustulimus. Si vero non adest privatus aliquis creditor, sed fiscus imminet et debita exigit, pecunia autem pecuniae est, nec fiscus immobilem possessionem accipere potest, tum de subtilitate legis aliquid remittendum duximus, et si talis quaedam necessitas adsit, etiam alienationem permittere placuit.

CAP. I.

Sancimus igitur, si quis sanctissimarum ecclesiarum vel reliquarum venerabilium domuum fiscales debeat reditus, nec habeat, unde eos solvat, ut tum omnes clerici, tum etiam deo amantissimus urbis illius et praeterea metropoleos episcopus conveniant, et in medium posita sacra scriptura causam examinent, et si nullus reditus, quo absque alienatione debitum fiscale solvi possit, appareat, tum potestas illis competat, sententia tali

eam legem constrinximus¹⁾, ut quod primitus effinebat retinentes, ita aequalitatem de cetero introduceremus. Nuper igitur scripturimus legem sanctissimis²⁾ ecclesiis omnibus, et monasteriis, et reliquis venerabilibus domibus, nullam esse³⁾ eis rerum immobilium alienationis licentiam permittentem⁴⁾. Videbamus enim causam effusam, et paulatim ad alios ecclesiasticas migrantes possessiones, neque pretiis solutis dignis, neque opere inevitabili imminente alienatis, sed etiam contra positas iam leges decies millies circumventiones factas. Quocirca primam perimentes viam, omnibus similiter inaccessibilem contra eas facimus circumventionem⁵⁾. Sed hinc plerumque⁶⁾ quidem sanctissimarum ecclesiarum aliarumque venerabilium domuum utilitatem habuerunt possessiones, nullo has minere praesumente. Occurrit tamen etiam aliquid difficile. Debita enim aut longo tempore constituta, aut etiam postea ex quadam necessitate, et maxime per fiscales occasiones eis accidentia ad alienationis necessitatem sacras perduxerunt domos. Mobili enim non exstante substantia sufficiente periclitabantur in novissimam venire necessitatem harum praesules, neque vendere potentes, neque unde debita solverent habentes. Sed pro talibus quidem debitis posse pro solutione creditoribus dari possessiones ecclesiasticas, tamen cum competente subtilitate et observatione faciendae solutione, iam saepe permisimus, sicut etiam palam hoc nostra prius permisimus⁷⁾ lege. Si vero non privatus aliquis est creditor, sed imminet⁸⁾ fiscus et exigit debita, est autem inopia pecuniarum, accipere vero immobilem possessionem impossibile est fiscum, hic relaxare aliquid subtilitati legis competere indicavimus, et si qua necessitas huiusmodi fiat, etiam alienationem sinere perspeximus.

CAP. I. Sancimus igitur, si sanctarum aliqua ecclesiarum aut reliquarum colendarum domuum fiscales debeant functiones, et unde faciat harum redditionem, non habeat, convenire omnes in unum et qui ex clero sunt, et deo amabilem episcopum eius civitatis, insuper et metropoleos, et sacris propositis eloquiis causam examinari,

¹⁾ Cod. Hamb., Cont.; construximus Trid., Port. —
²⁾ Cod. Hamb.; de sanctissimis edd. — ³⁾ Cod. Hamb., Trid., Cont.; esse om. Port. — ⁴⁾ Cod. Hamb., Port., Cont.; permittentes Trid. — ⁵⁾ Cod. Hamb.; inaccessibiles contra eas facimus circumventiones Trid., Port.;

inaccessibilem contra earum facimus circumventiones Cont. —
⁶⁾ Cod. Hamb., Trid.; plerique Port.; pleraeque Cont. —
⁷⁾ Cod. Hamb., Port., Cont.; permittimus Trid.; scribere placet; peremimus. — ⁸⁾ praeminet Cod. Hamb.; sed praeminet secunda manus; praeminet Trid., Port.

πόρος εκποιήσεως χωρὶς δυνάμενος λύσαι τὸ δημόσιον ὄφλημα, ἐπικαυτά ἀδίκαια αὐτοῖς εἶναι, ψήφου τοιαύτης προέουσης, καὶ δεκροῦ γινόμενου παρὰ τῷ τῆς επαρχίας ἀρχοντι, καὶ κτήσεων ἀκινήτων ἄπτεσθαι, καὶ ταύτας ἐκποιεῖν εἰς λύσιν τοῦ ὄφληματος. τῶν μὲν ὠνούμενων ἐπὶ τὸ δημόσιον καταβαλλόντων, καὶ τὰς ἀποδείξεις ἐκείδων λαμβανόντων, καὶ ὑπεριόντων τὸ δημόσιον ὄφλημα, καὶ τὴν ἀσφάλειαν ἐκείδων ἔχόντων, καὶ οὐδὲν δεδιότων τὸν ἔμπροσθεν τεθέντα νόμον παρ' ἡμῶν, τῶν δὲ τὴν πρᾶσιν ποιουμένων ἀνευθύνων (τὸ γὰρ πρὸς τὸν νόμον) καθεστώτων, τῶν τε δημοσίων ἀποδείξεων ἔμφαντων ἐν ὑπομνήμασι γινόμενων, καὶ κατατιθεμένων τῶν πεποιημένων αὐτῶν, ἵνα καὶ παρὰ ταῖς ἀγιοτάταις ἐκκλησίαις σώζοιτο περιφανῆς ἀπόδειξις τοῦ καὶ τοὺς δημοσίους καταβεβλησθαι φόρους, καὶ τοῦ πάντα κατὰ τὸν ἡμέτερον πεπραχῆναι νόμον. οὐ δυναμένων τινῶν πλάττειν δημόσιον ὄφλημα, καὶ ὅπως ἐπὶ τὰς ἐκποιήσεις τῶν ἀκινήτων χωρεῖν. διὰ τοῦτο γὰρ καὶ τὴν τοῦ δεκροῦ πρᾶσιν ἐπιτρέψαμεν, ἵνα καὶ τὸ δημόσιον ὄφλημα μαρτυρηθῆται, καὶ ἐκ πόσων αἰτεῖσι χροάνων, καὶ ὅπως οὐκ ἐκ χρημάτων ἐλύθη, ἀλλ' εἰς ἀνάγκην ἐκποιήσεως ἦλθεν, ὅπως ἂν τὰ τῆς ἀληθείας πανταχόθεν μαρτυροῖτο, πάντων ἐπὶ τῶν θεῶν εὐαγγελίων πραιτουμένων. εἰδόντων τῶν τε ἐπισκόπων, τῶν τε κληρικῶν, καὶ πρὸς γὰρ τῶν ἄλλων ἀπάντων, ὡς θεὸς ἐλόφεται τὰ γινόμενα παρ' αὐτῶν, καὶ εἴ τι πράξαιεν κατὰ δόλον, ἢ κέρδος, ἢ μηχανῆν, τοῦτο ἐν ταῖς ἐαυτῶν ἀπολήφονται ψυχαῖς, ζῶντές τε καὶ τελευτώντες.

Κεφ. β.

Εἰ μὲν οὖν ἰδιώτης τις ὀφειλόμενος εἴη, δύνασθαι κατὰ τὸ pro soluto σχῆμα λαμβάνειν ἀκινήτους κτήσεις, πάνταυθα δεκροῦ γινόμενου, καὶ πρὸς τὸ μέτρον τῶν ταῖς ἀληθείαις ὀφειλομένων αὐτῷ προσχρουόμενων αὐτοῖς τῶν κτήσεων. εἰ δὲ ὄφλημα δημοσίων εἴη, δυναμένων αὐτῶν εἰς ἐκποίησιν ἀκινήτων¹⁾ χωρεῖν κατὰ τὴν ἔμπροσθεν παρατηρησῆναι, ὥστε μὴδὲν ἐλλείψαι μηδὲ τῆς ἀκριβείας, μηδὲ τῆς κοινῆς λυσιτελείας.

Κεφ. γ'.

Τούτων δὲ ἀπάντων τὴν ἀγιοτάτην μεγάλην ἐκκλη-

examinari, et si non apparuerit ullus quaestus citra alienationem immobilis rei, valens solvere fiscale debitum, tunc licentiam eis esse, sententia tali procedente, et decreto celebrato apud provinciam iudicem, etiam possessiones immobiles contingere, et eas alienare ad solutionem debiti, eumentibus quidem in fiscum solventibus, et desumpta inde percipientibus, et subuentibus fiscale debitum, et cantellam inde habentibus, et nihil metuentibus primitus positam legem, (vendentibus vero sine culpa quoad legem²⁾) constitutis, etiam fiscalibus desusceptis insinuantis inter monumenta gestorum, deponentibus iis, qui fecerunt ea, ut et apud sanctissimas ecclesias salventur clara³⁾ desuscepta, eo quod et⁴⁾ fiscalia soluta sint tributa, et omnia secundum nostram legem gesta sint; non potentibus aliquibus fingere fiscale debitum, et ita ad alienationes immobilium⁵⁾ accedere. Ideo enim et decreti factionem permisimus, ut et fiscale debitum testimonio pandatur, et ex quantis descendit temporibus, et quoniam non pecunias solvunt, sed in necessitate alienationis venit, ut veritas undique protestata sit; omnibus coram sacris evangeliiis agendis, scientibus et episcopis, et clericis, et aliis omnibus, quia deus respiciat, quae gerantur ab eis, et si quid egerint pro dolum, aut lacrum, aut machinationem, hoc in suis recipiant animabus viventes ac morientes.

CAP. II. Si vero privatus aliquis creditor fuerit, possit secundum pro soluto schema accipere immobiles possessiones, hic quoque decreto faciendo, pro mensura vero eorum debitorum assignandis eis possessionibus; si vero fiscale debitum fuerit potentibus eis ad alienationem immobilium accedere secundum priorem observationem, ut nihil desit neque subtilitatis neque communis utilitatis.

CAP. III. His autem universis sanctissimam maiorem ecclesiam felicissimae huius urbis; et eius con-

¹⁾ ὀφειλομένων αὐτῶν εἰς ἐκποίησιν ἀκιν. Meerm. III.; ὀφειλ. εἰς ἐκποίησιν ἀκιν. Meerm. I.; ὀφειλ. αὐτῶν εἰς ἐκπ. ἀκιν. (Ioannini) Nomos. Ex his concione licet scribatur culpa ob αὐτῶν repetitum olim omissum esse αὐτῶν προσκ. — δυναμένων.

tati procedente, et decreto a praeside provinciae facti, res immobiles attingendi, easque ad debitum solvendum alienandi. Ac emptores quidem fisco solvant, apochae inde accipiant, debitum fiscale suscipiant, et securitatem inde habeant, nec legem a nobis antea latam metuant; venditores vero culpa, quantum ad legem, caveant, et publicae apochae actis insinuantur, quibus eas fecerunt deponant, ut a sanctissimis ecclesiis manifesta probatio servetur, et publica tributa solvant, et omnia secundum legem nostram gesta esse. Nec quidam publicum debitum fingere, atque ita res immobiles alienare possint. Ideo enim decretum fieri permisimus, ut publicum fuisse debitum constet, et a quo tempore veniat, et non pecunia id solum esse, sed in necessitate alienationis venisse, quo veritas undique testata sit, si omnia coram sanctis evangeliiis peragantur, quum episcopi, clerici, ac praeterea reliqui omnes scient, deum omnia, quae a se fiunt, viderunt, et si quid dolo, vel lucris causa, vel machinatione fecerint, illud se in animabus suis tam viventes quam morientes recepturos esse.

CAP. II.

Si vero privatus aliquis creditor fuerit, is immobiles possessiones titulo pro soluto accipere poterit, decretum vero etiam hic fiat, et pro modo eorum rerum, quae vere illi debentur, possessiones illis adiudicentur. Si vero publicum sit debitum, ad alienationem immobilium venire poterunt secundum priorem observationem, ita ut nihil neque ad subtilitatem neque communem utilitatem desit.

CAP. III.

His vero omnibus sanctissimam magnam ecclesiam felicissimam

Etiam Vet. Int. habuisse videtur αὐτῶν post ὀφειλ. — ²⁾ Bl.; vendentibus — legem om. Cod. Hamb. et add. — ³⁾ Cod. Hamb., Trid.; data Port., Cont. — ⁴⁾ Cod. Hamb.; et om. add. — ⁵⁾ Cod. Hamb., Trid.; rerum add. Port., Cont.

ἐκκλησίαν τῆς εὐδαίμονος ταυτῆς πόλεως, καὶ τὴν αὐτῆς περιουσίαν, καὶ τοὺς εὐκτηρίους οἴκους, ὧν αὐτὴ ἴην φροντίδα ἀναδέδεκται, πᾶσιν ἐξαιρούμεν ἑστέροις, τῶν ἤδη περὶ τοῦτου γενομοδετημένων παρ' ἡμῶν ἐπὶ τῆς οἰκίας μόνον ἰσχύος. Εἰ δὲ καὶ τινα μοναστήρια ὑπ' αὐτὴν τὴν ἀγιοταίην μεγάλην ἐκκλησίαν εἴη, οὐδὲ ταῦτα ὑπὸ τὸν παρόντα ποιοῦμεθα νόμον, ταῖς ἐξω χωραῖς αὐτὸν ἐφειστανίης μόνον, ἐν αἷς πολλὴ εἰς ἴσιν ἀπορία χρημάτων, καὶ ἢν αἱ ἀγιοτάται ἐκκλησίαι λύσαι διὰ χρημάτων τὰ ὀφλήματα οὐκ ἂν δυνηθεῖεν.

Ἐ π ἰ λ ο γ ο ς.

Ἡ τοίνυν σὴ ἕπεροχὴ τὰ παρασιάντα ἡμῶν γινώσκουσα, κατὰ τοῦτο προθέναι τὰς ἐπὶ τοῖς ἱεροῖς πράγμασιν ἐκποιήσεις παραφυλαττέτω. Dat. XIV. Kal. Septembr. Constantin. post consul. Belisarii V. C. ann. II. (537.)

haec, et orationum domos, quarum ipsa curam suscepit, omnibus excipimus modis, quae iam de hoc sancita sunt a nobis in sua virtute durantibus. Si autem et aliqua monasteria sub eadem sanctissima maiore ecclesia sint, ea sub praesentem facimus legem, forinsecus provinciis ¹⁾ eam constituentes solum, in quibus multa quaedam²⁾ est inopia pecuniarum, per quam sanctissimae ecclesiae solvere per pecunias debita non valuerunt.

E p i l o g u s. Tua igitur celsitudo quae placuerunt nobis cognoscens, secundum haec procedere super sacris rebus alienationes custodiat. Dat. XIV. Kal. Sept. Constantinop. post cons. Belisarii V. C. anno secundo. [537.]

¹⁾ Cod. Hamb., Trid.; forinsecis prov. Port.; forinsecis in prov. Cont. — ²⁾ Cod. Hamb.; quidem add.

Δ Ι Α Τ Α Ξ Ι Σ μ ς .*)

Περὶ τοῦ προτάττεσθαι τὸ τοῦ βασιλέως ἔνομα ἐν τοῖς συμβολαίοις καὶ ὑπομνήμασι, καὶ ὥστε διὰ τῶν ἑωμαϊκῶν γραμμάτων σημαίνοντέτους τοὺς χρόνους σαφέστερον γράφασθαι.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννην, ἐπάρχον πραιτωρίων τὸ δεύτερον, ἀπὸ ὑπάτων καὶ παιρικῶν.

Π ρ ο ο ἰ μ ι ο ν.

Ἐκείνο πάντων εἶναι σιμνδοταῖον καὶ συμβόλιον καὶ ἐπόμνημα, καὶ εἰ τί περ ὅλως εἰς χρόνον μνήμην ἀνθρώποις ἐξηγήται, νομιστέον, ὅπερ καὶ αὐτῆ κοσμεῖται τῇ τῆς βασιλείας μνήμῃ. Ὑπατοὶ μὲν γὰρ, καὶ ἱπινμήσις, καὶ εἰ τί περ δεῖγμα¹⁾ τῶν χρόνων ὅλως ἐστὶ παρ' ἡμῶν, ἔστι μὲν ἰσως καὶ αὐτὰ χλωτικὰ τούτων, ὧν βούλεται τις, οὐ μὴν ἡμῖς τι τούτων ἀναίρουμεν, ἀλλὰ μείζονα προσθήκη

felicitis huius urbis, et circumiacentem regionem, et domus orationum, quarum illa curam suscepit, plane excipimus, et quae iam a nobis sancita sunt, in suo robore manent. Quodsi etiam monasteria quaedam sanctissimae maiori ecclesiae subsint, nec illa huic legi subiicimus, ferentes eam solum extraneis provinciis, in quibus magna est pecuniae inopia; ob quam sanctissimae ecclesiae debita sua solvere pecunia non possunt.

E p i l o g u s.

Quae igitur nobis placuerunt, ea celsitudo tua cognoscens custodiat, ut sacrarum rerum alienationes secundum ea fiant.

Novella XLVII.

UT NOMEN IMPERATORIS INSTRUMENTIS ET ACTIS PRAEPONATUR, ET UT TEMPORA, QUAE LATINIS LITTERIS SIGNIFICANTUR, APERTIUS SCRIBANTUR.

Idem Imperator Ioanni, iterum Praefecto Praetorio, Exconsuli et Patricio.

Praefatio.

Illud omnium gravissimum existimandum est instrumentum et monumentum, et quidquid ad temporis memoriam ab hominibus inventum est, quod ipsa etiam Imperatoris memoria ornatur. Consules enim, et indictiones, et si quid aliud apud nos tempora indicat, illa quidem, quae quis vult, fortasse declarant, neque nos quidquam eorum tollimus, sed maius adiumentum iis damus, ut maioribus et perfectioribus temporis cursus

Gl. CONST. XLVIII.

UT PRAEPONATUR NOMEN IMPERATORIS DOCUMENTIS, ET UT LATINIS LITTERIS APERTIUS TEMPORA INSCRIBANTUR.

(Coll. V. tit. 3.)

Imp. Iustinianus Aug. Ioanni, Praefecto praetorio iterum, Exconsuli et Patricio.

P r a e f a t i o. Illud omnium esse ²⁾ honestius putandum documentum, et gesta, et quod omnino pro temporis memoria hominibus adinventum est, quod ipsa quoque commemoratione ornatur imperii. Consules etiam, et indictiones, et quodcumque ³⁾ iudicium temporum omnino est apud nos, sunt quidem forsitan et haec significativa horum, quae volunt, non tamen nos aliquod horum perimimus, sed maiorem adiectionem eis imponimus,

^{*)} Hal. et Serimg. — Bas. XXII. 2. 2. Schol. f. g. — Iulian. Const. 42. — Versio est vetus glossata.

¹⁾ εἰ τι παράδειγμα Hal. — ²⁾ Cod. Hamb.; honestius esse edd. — ³⁾ et quod Cod. Hamb., Trid., Port.

θήνην αὐτοῖς ἐκπεθεμεν, ἵνα ἐκ μειζύων τε καὶ τελεωτέρων αὐτοῖς ὁ τῶν χρόνων δηλωταί δρόμος. εἰ γὰρ τις ἀπίδοι πρὸς τὰ παλαιότατα πάντων καὶ ἀρχαῖα τοῦ πολιτευματος, Αἰνεῖας ἡμῖν ὁ Τρώς ὁ βασιλεὺς τῆς πολιτείας ἐξάγει, Αἰνεΐδας τε ἡμεῖς ἐξ ἐκείνων καλούμεθα. εἰ δὲ τις καὶ εἰς τὰς δευτέρας ἀρχὰς θεωρήσει, τὰς ἐξ οὗ καθαρῶς τὸ ῥωμαϊκὸν ὄνομα παρ' ἀνθρώπων ἐξέλαμψε, βασιλεῖς αὐτὰς κατεστήσαντο Ῥωμίους τε καὶ Νομάς, ὁ μὲν τὴν πόλιν οἰκοδομήσας, ὁ δὲ αὐτὴν νόμοις τάξας τε καὶ κατακοσμήσας. εἰ τε καὶ τὰ τρίτα προόμια λάβοι τις τῆς βασιλείας, τὸν Κάσαρα τὸν μέγαν καὶ Αὐγουστον τὸν σεβαστόν¹⁾, καὶ οὕτω τὴν πολιτείαν ἡμῖν ἐξευρήσει τὴν νῦν δὴ ταύτην κρατοῦσαν (τῆ δὲ ἀδάναντος) ἐξ ἐκείνων προΐουσαν²⁾. ἔστιν οὖν ἄισπον ἐν τοῖς συμβολαίοις, καὶ τοῖς ἐν δικαστηρίοις πραττομένοις, καὶ ἅπλως ἐν ἅπασιν, ἐν οἷς μνήμη τις γένηται χρόνου, μὴ τὴν βασιλείαν ἡγεῖσθαι τούτων.

Κε φ. α'.

Ὅθεν θεοπίζομεν, τοὺς τε, ὅσοι τοῖς πραττομένοις ὑπηρετοῦνται εἴτε ἐν δικαστηρίοις, εἴτε ἐνθα ἂν συνίστανται πράξεις, τοῖς τε συμβολαιογράφους, καὶ τοῖς ὅλοις καδ' ὀλονδήτοις σχήμα συμβολαία γραφόντας εἴτε ἐπὶ ταύτης τῆς μεγάλης πόλεως, εἴτε ἐν τοῖς ἄλλοις ἔθνεσιν, ὧν ἡμῖν ἐξάχην δέδωκεν ὁ θεός, οὕτω πῶς ἀρχεσθαι τῶν συμβολαίων Βασιλείας τοῦδε τοῦ θεοτάτου Αὐγουστου καὶ αὐτοκράτορος ἔτους τοσοῦδε, καὶ μετ' ἐκείνα ἐπιφέρειν τὴν τοῦ ὑπάτου προσηγορίαν τοῦ κατ' ἐκείνο ἰδίου ἔτους ὄντος, καὶ τρίτον τὴν ἐπιπέμειον³⁾, παρεπομένην τοῦ μηνός καὶ τῆς ἡμέρας. οὕτω γὰρ ἂν διὰ πάντων ὁ χρόνος τηροῖτο, καὶ ἡ τε τῆς βασιλείας μνήμη, ἢ τε τῆς ὑπατείας τάξις, ἢ τε λοιπὴ παρατήρησις ἐγκειμένη τοῖς συμβολαίοις ἀνόθεντα ταῦτα κατὰ πολὺ καταστήσει. §. 1. Εἰ δὲ καὶ τις παρὰ τοῖς τὴν ἑῶαν οἰκοῦσιν ἢ ἄλλοις ἀνθρώποις φυλάττεται παρατήρησις ἐπὶ τοῖς τῶν πόλεων χρόνοις, οὐδὲ ταύτην βασκαίνομεν, ἀλλὰ προτετάχθω μὲν ἡ βασιλεία, ἐπέσθω δὲ, ὡς ἐρηται, ὅ τε ὑπάτος, ἢ τε ἐπιπέμειος, ὅ τε μὴν, ἢ τε ἡμέρα, καδ' ἦν προτεταται καὶ γραφεται τὰ γινόμενα, τῆρικαῦτα δὲ ἐπαγέσθω καὶ τὸ τῆς πόλεως πᾶσι τροποῖς ἔτος⁴⁾. ἡμεῖς γὰρ ἀφαιρούμεν μὲν τῶν ἐμπροσθεν οὐδὲ ἐν, βασιλικῆν δὲ προσθήκην τὴν πρᾶγμα αὐξομένην. καὶ ἀρχεσθῶσαν εὐθύς ἀπὸ τῆς ἡγεμονίαι θεῶν προΐουσης πρώτης ἐπιπέμειος,

cursum designatur. Nam sive quis ad antiquissima et vetusta reipublicae respiciat, Aeneas rex Troianus reipublicae initium dedit, et nos ab illo Aeneas vocamur, sive quis etiam secunda initia contemplantur, quibus Romanum nomen inter homines clare explendum, illa reges constituerunt Romulus et Numa, quorum ille civitatem condidit, hic vero eam ordinavit atque exornavit legibus, sive etiam tertia sumat imperii principia, Caesarem illum magnum et Augustum venerandum, etiam sic rempublicam, quae nunc florēt (utinam immortalis esset), ab illis profectam inveniet. Absurdum igitur est, in instrumentis, atque illis, quae in iudiciis aguntur, atque omnino in omnibus, in quibus temporum quaedam fit mentio, Imperatorem non praeponi.

CAP. I.

Quare sancimus, ut et illi, qui actis inveniunt sive in iudiciis, sive ubi acta conficiuntur, et tabelliones, et quicumque instrumenta qualibet forma scribunt sive in magna hac urbe, sive in aliis gentibus, in quas deus nobis imperium dedit, in hunc fere modum instrumenta inchoent: Sacratissimi illius Augusti et Imperatoris anno imperii illo; deinde nomen consulis, qui eo anno est, scribant; tertio indictionem cur mense et die. Sic enim per omnia tempus servabitur, et Imperatoris memoria, atque ordo consulatus, et reliqua observatio instrumentis inserta, ne spuria sint, plerumque efficiet.

§. 1. Si vero apud eos, qui orientem versus habitant, vel alios homines observatio quaedam in civitatum temporibus custoditur, neque hanc invidemus, sed praemittatur Imperator, sequatur vero, ut dictum est, consul, indictio, mensis, dies, quo ea, quae gesta sunt, fiunt et scribuntur; tunc vero annus civitatis omnimodo inseratur. Neque enim quidquam eorum, quae antea fuerunt, tollimus, sed imperiali addimento rem augemus. Atque statim a prima indictione incipiant, quae deo duce procedit, ita scribentur: Iustiniani sacratissimi Augusti et Imperatoris imperii anno

nimus, ut ex maioribus et perfectioribus eis temporum designetur cursus. Si quis enim respexerit ad vetustissima omnium⁵⁾ et antiqua reipublicae, Aeneas nobis, Troianus rex, reipublicae princeps, et nos quidem Aeneadae ab illo vocamur, sive quis etiam ad secunda principia respexerit, ex quo pure Romanorum nomen apud homines conrascavit, reges eam constituerunt Romulus et Numa, ille quidem civitatem aedificans, hic autem eam legibus ordinans et exornans, sive etiam tertia principia sumat quilibet imperii, Caesarem maximum et Augustum Pium, et ita rempublicam nobis inveniet hanc, quae nunc est, valentem, atque immortalis ab illis procedens⁶⁾. Erit ergo absurdum in documentis et iis, quae in iudiciis aguntur, et absolute in omnibus, in quibus memoria quaedam sit temporum, non imperium his praeponi.

CAP. I. Unde sancimus, eos, quicumque gestis ministrant sive in iudiciis, sive ubicumque conficiuntur acta, et tabelliones, qui⁷⁾ omnino qualibet forma documenta conscribunt in hac magna civitate, sive in aliis gentibus omnibus, quibus nos praesiderit dedit deus, hoc modo incipere in documentis: Imperii illius sacratissimi Augusti Imperatoris anno toto⁸⁾ et post illa inferre consulis appellationem, qui in illo anno est, et tertio loco indictionem, mensem et diem. Sic enim per omnia tempus servabitur, et pro imperii memoria, atque consulatus ordine, et reliqua observatione interposita documentis inadulterata haec valde constituentur. §. 1. Si qua vero apud orientis habitatores aut alios homines observatio custodiatur in civitatem temporibus, neque huic invidemus, sed praescribatur quidem imperium, sequatur vero, sicut dictum est, consul, et indictio, atque mensis, et dies, secundam quam geruntur et conscribuntur quae aguntur, et tunc inseratur⁹⁾ etiam civitatis omnibus modis annus. Nos enim auferimus quidem priorum nihil, imperiali vero addimento censum augemus. Et inchoetur mox auctore deo a procedente¹⁰⁾ prima indictione, ita quodammodo eis scribentibus: Imperii

¹⁾ Αὐγουστον καὶ σεβαστον Hal. — ²⁾ τῆ δὲ ἀδάναντος ἐξ ἐκείνων προΐουσα Hal. — ³⁾ Hal. ; καὶ τρίτην ἐπὶν. Scrimg.; καὶ τρίτην τὴν ἐπὶν. Bas.; Leunclaeus. Notat. II., 24^c. in Bas. legi dicit: καὶ τρίτην τὴν ἐπὶν., παρεπομένων. — ⁴⁾ ἔτος Hal. —

⁵⁾ Cod. Hamb.; hominum edd. — ⁶⁾ procedentem Bl. ed. stir. — ⁷⁾ et qui Bl. — ⁸⁾ tali Cod. Hamb.; tertio Trid., Port. — ⁹⁾ Cod. Hamb., Trid.; inseratur Port., Cont. — ¹⁰⁾ Cod. Hamb., Trid.; procedentem Port., Cont.

μύστωσ, οὕτω πὸς αὐτῶν γραφόντων· Βασιλείας
 Ιουστινιανοῦ τοῦ θειοτάτου αὐγοστότου καὶ αὐτο-
 κρατοῦστος ἔτους ἑνδεκάτου, μετὰ τὴν ὑπατίειαν
 Φιλίσου Βελισσαρίου τοῦ λαυπρωτάτου ἔτους δευ-
 τεροῦ, τῆ πρό τοσῶνδε. οὕτω τε ἐν ἅπασιν ὀνο-
 μάζεσθω τὰ τῆσ βασιλείας ἑτη, τῆσ τε ἡμετέρας,
 ἢ ἕσαν ἢν αἰτήν ὁ θεὸς μηχανοῖ, τῆσ τε τῶν
 ἐπιτεῶν αὐτοκρατορίων, πρόδηλον ὄν, ὡσ ὕν μὲν
 ἔτους ἑνδεκάτου τῆσ ἡμετέρας γράψουσι βασιλείας,
 ἀρχομένου δὲ τοῦ ἀπριλλίου μηνὸσ κατὰ τὴν πρώτην
 ἡμέραν, καὶ ἦν ἡμᾶσ ὁ θεὸσ τοῖσ Ῥωμαίων ἐπέστησε
 πράγμασι, δωδέκατον ἔτος γράψουσι, καὶ ἐπιτεῶσ
 οὕτωσ, ἕωσ ἡμῖν ὁ θεὸσ τὴν βασιλείαν ἐκτείνωι, ἵνα
 ἡμῖν καὶ τοῦτο τὸ πρῶγμα πρὸσ τοῖσ νόμοισ καὶ τῆ
 τοῦτων ποιῆσει μένοι διηρηκῶσ ἀθάνατον, τῆσ μνη-
 μησ τῆσ βασιλείας πανὶ συμπαραγινόμενης πρά-
 γματι τε καὶ χρόνῳ.

Κεφ. β.

Κάκεινο μένοι προστίθιμεν, ὥστε, ἐπειδὴ οἱ τὸν
 χρόνον ἐν τοῖσ δικαστηρίοισ ἀποσμαινοντες μετὰ
 τῶν ἀσφαῶν ἐκτείναν καὶ ἀσφαῶν γραμμάτων δη-
 λοῦσιν αὐτῶν, παραφυλάττειν ἐν πανὶ δικαστηρίῳ
 τὸ μετ' ἐκτεῖνα τὰ γράμματα τὰ τῆσ ἀρχαιότητοσ
 ἔτινα ἀποτίθεσθαι, ταῦτα δὴ τὰ κοινὰ καὶ ἅπασι
 σαφῆ, καὶ ἀναγινώσκεσθαι παρὰ πάντων ἡρώτωσ
 διαγράμματα, καὶ δηλοῦντα τὸν τῶν πρατιομένων
 χρόνον, ἵνα μὴ περινοσῶσιν¹⁾ ἀναζητοῦντες τὸν
 χρόνον, ἕτα πλανώμενοι μένωσιν, ἕωσ ἀνθρώπων
 ἐνὶ πειροτόχοισιν τὰ γράμματα ἐκτεῖνα ταῖσ ἀληθεῖσ
 γινώσκουσι, ἀλλ' εἰ μὲν τὰ ἐπιτεῶσ καὶ μετὰ τὴν
 ἀπογραφὴν τῶν ἀσφαῶν γραμμάτων τῆσ ἑλλάδοσ
 ἐν ἡμετέρωσ, γράμμασιν ἑλληνικοῖσ ὑποτίθεσθαι τὸν
 χρόνον, εἰ δὲ Ῥωμαϊκῆ τισ ἢ τοῦ πανιὸσ χρόνου
 καθίσταται ἱεῖσ, Ῥωμαϊκοῖσ μὲν ὑπογράφεσθω γράμ-
 μασιν ὁ χρόνοσ, ὑποκειμένοι²⁾ τοῖσ ἀσφαῶσιν ἐκτε-
 νουσ στοιχείοισ, σαφέστερον μένοι τῆσιν ἕξουσι
 γραμμάτων, καὶ ἦν ἕξουσι πᾶσιν ἀναγινώσκουσιν τοῖσ
 ἕλωσ συλλεῶν Ῥωμαϊκῶν οὐκ ἀνεπισιτήμοισιν.

Ἐπιλογὸσ.

Ἢ τοῖτων εἰ ὑπεροχὴ τὰ παραστάνα ἡμῖν καὶ
 διὰ τῆδε τοῦ θελοῦ δηλούμενα νόμου ἐν τε ταύτῃ
 ἢ μεγαλὴ πόλι, ἐν τε ταῖσ ἐπαρχίασ ἐπάσαισ, ὄν
 ἀρχῆ, ἡσπιρὰ καταστησάτω, ὥστε μηδένα τολμᾶν
 ἕτερωσ ἀσφαῶσιν τὸν χρόνον ἢ ἕλλα πράττειν, ἀλλ'
 οὕτω, καθάπτηρ ἱμπροσθεν διαγράμμεν. Dat. prid.
 Kal. Sept. Constant. Imp. Da. Iustiniani PP. A.
 ann. XI. post consul. Belisarii ann. II. [537.]

A. I. A.

Imperii Iustiniani sacratissimi Augusti et Imperatoris anno XI.³⁾, post consulatum Flavii Belisarii clarissimi
 viri anno II., die ante tot et tot Kalendas⁴⁾, sicque in omnibus nominentur imperii anni, et nostri, in quan-
 tum nos deus elongaverit, et de cetero Imperatorum. Palam namque est, quia nunc quidem annum XI. nostri
 scribunt imperii, inchoante vero Aprilis mense, et prima die, in qua nos deus Romanorum superposuit rebus,
 XII. annum scribent, et ita de cetero, donec nostrum deus imperium extenderit, ut nobis etiam haec causa
 super leges et harum celebrationem continue maneat immortalis, dum memoria imperii omnibus simul inter-
 fuerit causis atque temporibus.

CAP. II. Illud quoque adiciamus, quoniam⁵⁾ hi, qui tempus in iudiciis designant, cum incertis illis
 et antiquis litteris haec declarant, observetur in omni iudicio, ut post illas litteras antiquitatis alias subdant,
 id est eas communes et omnibus notas, et quae legi ab omnibus facile possint, et significare gestorum tempus,
 ut non fatigentur requirentes id tempus, deinde errantes expectent, donec hominem quemcunque comperiant
 litteras illas pro veritate lecturum, sed si quidem reliqua etiam post praescriptionem incertarum litterarum sicut
 graecae¹⁾ vocis, graecis litteris subdi tempus, si vero latinis quidem totius chartae consistat ordo, latinis
 quidem perscribatur²⁾ tempus, interpositis illis incertis elementis, clariorem tamen ordinem habentibus litteris,
 quae licet ab omnibus legere omnino syllabarum latinarum non³⁾ ignaris.

E p i l o g u s. Tua igitur eminentia quae placuerunt nobis et per hanc sacram declarata sunt legem et in
 hac maxima civitate, et in provinciis universis, quibus praest⁴⁾, manifesta constituit, ut nullus praesumat
 aliter numerare tempus, aut aliud agere, sed ita, sicut dudum decrevimus. Datum prid. Kal. Sept. Constan-
 tianop., imperante Iustiniano perp. Augusto anno undecimo, post consulatum Belisarii V. C. ann.
 secundo. [537.]

CONST. XLVII

anno undecimo, post consulatum clarissimi Flavii Be-
 lisarii anno secundo, die ante tot et tot Kalendas, et
 ite in omnibus tum nostri imperii, quoad illud deus
 prorogaverit, tum sequentium Imperatorum anni nomi-
 nentur. Manifestum enim est, eos nunc quidem unde-
 cim annu imperii nostri annum, incipiente vero primo die
 mensis Aprilis, quo deus reipublicae Romanorum nos
 praefecit, duodecimum annum scripturos esse, et sic
 porro, quoad deus nobis imperium prorogaverit, ut
 un* cum legibus earumque latiore haec etiam res per-
 petuo immortalis maneat; eo quod in omni re atque
 tempore imperii mentio fiat.

CAP. II.

Illud quoque adiciamus, ut, quum illi, qui tempus
 in iudiciis designant, id incertis illis et antiquis litte-
 ris declarent, in omni iudicio observent, ut post anti-
 quas illas litteras alias subiciant, scilicet communes
 illas et omnibus notas, quaeque ab omnibus facile legi
 possint, et tempus eorum, quae acta sunt, significent,
 ne illi, qui tempus quaerunt, vagentur atque incerti
 expectent, donec in hominem aliquem incident, qui
 litteras illas recte intelligat. Quodsi ea, quae post
 praescriptas illas obscuras litteras sequuntur, graecae
 linguae sint, graecis quoque litteris tempus subiciatur;
 sin vero totius chartae latinus sit contextus, latinis
 quidem litteris tempus subiectis illis obscuris elementis
 subscribatur, clariorem tamen litterarum ordinem ha-
 bituris, et quem omnibus, qui syllabarum latinarum
 non prorsus ignari sunt, legere liceat.

E p i l o g u s.

Quae igitur nobis placuerunt et per sacram hanc
 legem declarata sunt excellentia tua tam in magna
 hac urbe, quam in omnibus provinciis, quibus praest
 manifesta faciat, ut nemo aliter tempus numerare aut
 reliqua agere audeat, quam antea definivimus.

N o .

¹⁾ περιστώσιν καὶ Hal. — ²⁾ ὑποκειμένοι Hal. —
³⁾ Cod. Hamb., Trid., Port.; XI. om. Cont. — ⁴⁾ anno
 II., IX. Kal. Cod. Hamb., Trid.; anno II., IX. cal.
 Iunii Port. — ⁵⁾ quia ante quoniam ins. Bk. — ⁶⁾ Cod.
 Hamb., sec. manus; si graecae sint Trid., Port., Cont.;

litter. graecae sint Bk. — ⁷⁾ Cod. Hamb., Cont.; praes-
 cribatur Trid., Port.; subscribatur Bk. — ⁸⁾ non om
 Cod. Hamb., Trid., Port. — ⁹⁾ Cod. Hamb., Trid.;

ΔΙΑΤΑΞΙΣ μη΄.)

Περὶ ὄρκου δεθέντος παρὰ τοῦ τελευτῶν-
τος ἕνεκεν τοῦ μέτρου τῆς ἐαυτοῦ
περιουσίας.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννη, ἐπάρχῳ πρωτω-
ρίων τὸ δεύτερον, ἀπὸ ὑπάτων καὶ πατρικίῳ.

Προοίμιον.

Ἐξ τούτου ἕνα πεποιήμεθα ¹⁾ σκοπόν, τὸ τὰς
διατυπώσεις τοῦ τελευτῶντων εἶναι βεβαίας, εἰ μὴ
μάχωνται νόμῳ καὶ φανερῶς ἕναντιοῦντο τοῖς ἐκείνῳ
δοκοῦσιν ²⁾. Ἰσμεν τολύκην καὶ ἐν τοῖς πράγμασι
κινηθῆναι καὶ προσηγγεμένον ἡμῖν, ὡς διαδόμενος
τις συν ὄρκου τὴν ἐαυτοῦ περιουσίαν ἄπασαν εἶπε,
καὶ ὅτι ταύτην μόνην καταλιμπάνει τοῖς αὐτοῦ κλη-
ρονόμοις, τινὲς δὲ ὑστερον αὐτῶν τῶν κληρονόμων
πρὸς ταῦτα ἀνανεύουσιν, οὐ δίκαια ποιοῦντες, ὅτι
τῆς μὲν οὐσίας τῆς ἐκείνου κληρονομοῦσι, ἀνὰ τοῦτω
πεύθονται τοῖς ὑπ' αὐτοῦ διατεταγμένοις, ἃ δὲ ἂν
εἴποι μεθ' ὄρκου, ταῦτα οὐκ εἰ κῆρια μένειν, οὐδὲ
φυλάττειν αὐτὰ κατὰ τὸν προσήκοντα τρόπον βου-
λοῦνται. καίτοι γὰρ τοῖς ἡμετέροις δοκεῖ νόμοις ἐν
πῶς εἶναι πρόσωπον τὸ τοῦ κληρονόμου καὶ τὸ τοῦ
ἐξ αὐτῶν παραλεμπόντος τὸν κληρονόμ, ὥστε οὐκ ἂν
τις αὐτῶν ἐαυτῷ φήσει διαμάχεσθαι, καὶ ὅπερ εἶπε
καὶ ἐπώμοσε κῆριον εἶναι, τοῦτο μὴ βούλεσθαι κρα-
τεῖν, ἀλλὰ πρὸς τοὺς οἰκέλους διαμάχεσθαι λόγους.

Κεφ. α΄.

Θισπίζομεν τολύκην, εἰ τις ἀπογραφήν πεποιηκὸς
εἶτε ἰδιόχειρον. εἶτε δὲ ἑτέρων μετὰ γραφείσαν, παρ'
αὐτοῦ δὲ ὑποσημνωθείσαν, ἢ ἐν ταῖς αὐτοῦ διατάξ-
καις τὴν οὐσίαν τῆς αὐτοῦ μέτρον ποιήσῃ φανερόν,
τῶν κληρονόμων ἰσως τῶν μὲν ἀπόντων, τῶν δὲ
παρόντων ἢ καὶ πάντων παρόντων, μὴ ἐξῆναι τοῖς
κληρονόμοις πρὸς ταῦτα ἀνανεύειν, μηδὲ λέγειν, ὡς
τῶν κληρονόμων τις ἀπέκρυψε πράγματα ἐξω τῶν
ἐξηθέντων παρὰ τοῦ τελευτῶντος. ἀλλ' ἕτερον ὄρκον
ὁ τελευτῶν ὑπόσχοι ἢ διομοσσοῖτο κατὰ τὰς ἐαυτοῦ
διατάξας, ὡς οὐδὲν εἶναι ἕτερον αὐτῷ παρὰ ταῦτα,
τοῦτω

Novella XLVIII.

DE IUREIURANDO, QUOD DEFUNCTUS DE SUB-
STANTIAE SUAE MODO PRAESTITIT.

Idem Imperator Ioanni, iterum Praefecto Praetoriae
Exconsuli et Patricio.

Praefatio.

Hoc unum semper egimus, ut defunctorum dis-
positiones firmas sint, si legi non repugnent, neque in
manifesto contrariae sint, quae huic placeant. Iam
vero scimus, quod re ipsa contigit et nunciatum nobis
est, testatorem quendam iureiurando interposito omnia
substantiam suam dixisse, seque eam solam heredibus
suis relinquere, postea vero heredes quosdam re-
cusasse, facientes quod non iustum est, quia in his
quidem illius succedunt, et hoc ipso iis, quae ab eo
disposita sunt, obediunt, quae vero iureiurando sibi
dixit, rata non esse, nec ut decet servare volunt, quon-
iam tamen legibus nostris una quodammodo persona videtur
heredis et illius, qui hereditatem in eum trans-
mittit, adeo ut nemo dixerit, eum cum se ipsa pignora,
et quod dixit atque ratum fore iuravit, id velle se
lere, sed propria verba impugnare.

CAP. I.

Sancimus igitur, si quis inventarium fecerit sua
propria manu, sive ab aliis quidem scriptum, a se
autem subscriptum, vel in testamento sua substantiam
suae modum declaraverit, heredibus fortasse quibusdam
absentibus, quibusdam vero praesentibus, vel num-
omnibus praesentibus, ut non liceat heredibus hoc
recusare, neque dicere, quendam ex heredibus pro-
terea, quae a defuncto dicta sunt, bona occultare. Sed
si defunctus iusiurandum praestitit, vel in testamento
suo se praeter ea nihil aliud habere iuravit, id amplectantur
heredes, sive liberi, sive extranei sint, ut
liberis

GL.

CONST. XLVII.

DE IUREIURANDO A MORIENTE PRAESTITO PROPTER MENSURAM SUAE SUBSTANTIAE.

(Coll. V. tit. 2.)

Imp. Iustinianus Aug. Ioanni, Praefecto Praetorio iterum, Exconsuli et Patricio.

Praefatio. Semper hanc unam habemus intentionem, dispositiones morientium esse firmas, si
resultent legi, et aperte contrariae sint iis, quae illi placeant. Scimus igitur (et in causis ³⁾) motum ⁴⁾ et
advantiatam nobis, quia, quum testaretur quidam, cum iureiurando suam substantiam omnem dixit, et quia
haec solam relinquit ⁵⁾ suis heredibus, aliqui vero eorum heredum ad hoc resultant, non iuste facientes, quia
substantiae quidem illius heredes sunt, et in hoc acquiescunt iis, quae ab eo disposita sunt, quae vero dicit
cum iureiurando, nequaquam haec rata manere, neque custodire ea secundum competentem modum velut
quum utique nostris videtur legibus una quodammodo esse persona ⁶⁾ heredis, et eius, qui in eam transmittit
hereditatem, ideoque nullus eidem sibi met edicit reluctari, et quod dixit atque iuravit ratum esse, hoc nolle
valere, sed contra proprios reluctari sermones.

CAP. I. Sancimus igitur, si quis descriptionem faciens sive propria manu, sive per alterius quidem
scripturam, a se autem subscriptam, aut in suis testamentis substantiae suae mensuram faciat manifestam, her-
edibus forte aliis quidem absentibus, aliis vero praesentibus ⁷⁾, aut etiam omnibus praesentibus, non licet
heredibus contra hoc resultare, neque dicere, quia aliquis heredum celaverit res extra ea, quae dicta sunt a
defuncto; sed si quidem iusiurandum moriens praebuerit, et iuraverit secundum sua testamenta, quia nihil est
aliud ei praeter haec, hoc amplecti heredes, sive filii, sive etiam extranei sint, et neque tergiversari, neque
calumniari

¹⁾ Hal. et Serimg. — Bas. XII. 6. Schol. a. — Iulian. Const. 43. — Fersio est vetus glossa.

²⁾ ποιούμεθα Hal. — ³⁾ τὰ ἐκείνοις δοκοῦντα Hal. — ⁴⁾ et in causis secund. Gr. suppl. Bk. — ⁵⁾ Cod. Hamb., Cont.; notum Trid., Port. — ⁶⁾ Cod. Hamb.; reliquit edd. — ⁷⁾ Ed.; unam — personam Cod. Hamb., edd. — ⁷⁾ Cod. Hamb.; aliis vero praesentibus aliis quo-
dem absentibus Trid.; aliis quidem praesentibus aliis vero absentibus Port., Cont.

τούτω στέργειν τοὺς κληρονόμους, εἴτε παῖδες, εἴτε καὶ
 ἑταῖροί εἰναι, καὶ μὴ πολυπραγμασιῶν μὴδὲ συκο-
 φαντιῶν τοὺς ἑαυτῶν συκληρονόμους, μὴδὲ ἐντε-
 ῶν οὐκείας τε ζητεῖν καὶ ¹⁾ εἰς βάσανον ἄγειν, καὶ
 ἕτερα τοιαῦτα ἐξεργιᾶν καὶ πολυπραγμασιῶν, ἅπερ
 μόνης ἐστὶ ἰσλωνικίας, εἰς τοῦ δὲ παντελῶς οὐδενός,
 ὡς τῆς οὐσίας δοκούσης τοσαύτης εἶναι, ὅσην ὁ δια-
 θεύμενος ὤμοσεν, καὶ ταύτην μόνην εἰς τοὺς κληρο-
 νόμους διμερῶδηαι βουλευθέντος. §. 1. Ἀλλὰ ταῦτα
 τοῖς τελευταῖοις εἶναι, κρατεῖν βουλόμεθα, οὐ μὴν
 τοῦτο κίριον εἶναι καὶ πρὸς δανιστάς, διότι τοῖς
 ἡμέτεροις εἰρηται νόμοις, ὅποσα ἂν τις ὑπὲρ ἑαυτοῦ
 ἤσκειν ἢ γράψῃ, ταῦτα μὴδὲν αὐτὸν ὠφελεῖν μὴδὲ
 τοῖς δανισταῖς προσκρίνειν, ἀλλ' ἐκείνοις ἄδεια ἔστω
 πάντα ἀντιρῶν ὄν βούλονται ἰσδοπον, τοὺς κληρο-
 νόμους δὲ ἐμμένειν τοῖς παρὰ τοῦ διατεθεμένου
 ἡδέϊαι. καὶ ἔστω γε ποινή τοῦ πράγματος ἐν τοῖς
 κληρονόμοις τὸ τὸν ἐναντιούμενον τούτοις μὴ δύνα-
 σθαι τὸν καταλειμμένων αὐτῷ παντελῶς ἀπολαύειν,
 ἀνάγκης ἐπουσίας ²⁾ ἢ περὶσσοῦ παῖων, ἢ πάντα
 διαπύειν, καὶ μὴ τὰ μὲν αἰρηθῆσαι, τοῖς δὲ δια-
 μηρῶσαι, ἀλλὰ τὴν τοῦ τελευταῖου βουλήν ὑπὸ
 τῶν αὐτῶ διαδοχῶν οὕτω φυλάττεσθαι, ὡς κατὰ
 μὴδὲν ἐναντιοῦσθαι ταύτῃ θαρρῶν. τούτων κρα-
 τεύονται ἐπὶ τε τοῦ ἐξῆς χρόνου παντί, ἐπὶ τε πάσης
 ἐπαυθίως οὕτω κεκινημένης ἐν δικαστηρίῳ, οὐδὲ
 δικαστικῇ ψήφῳ ἢ φιλικῇ συμβάσει ³⁾ διαλελυμένης.

Ἐ π ἰ λ ο γ ο ς .

Ἡ τοῦτων σὴ ὑπεροχὴ τὰ παρασιάντα ἡμῖν καὶ
 διὰ τοῦδε τοῦ θεῖου δηλούμενα νόμου γινώσκουσα,
 κατὰ τὸ σύνηθες διὰ προγραμμάτων οὐκείων φανερὰ
 πρὸς καταστησάτω. Dat. XV. Kal. Septembr. Con-
 stantinoor. post consul. Belisarii V. C. ann. II.
 [537.] ΔΙΑ-

E p i l o g u s .

Quae igitur nobis placuerunt et sacra hac lege
 declarata sunt excellentia tua cognoscens more solito
 per programmata sua omnibus nota faciat.

No-

calumniari suos coheredes, neque ob hoc servos quaerere ad tormenta deducere, et alia similia discutere et
 perscrutari, quae solius sunt contentionis, alterius autem penitus nullius, utpote dum substantia videatur esse
 tanta, quantum testator iurans et ⁴⁾ hanc solam apud heredes inveniri voluit ⁵⁾. §. 1. Sed haec quidem inter
 heredes, qui curiosi videntur in defuncti esse substantia, valere volumus, non tamen hoc ratum esse et inter
 creditores, eo quod nostris declaratum est legibus, quaecumque quilibet pro se dixerit aut scripserit, haec
 nihil ei prodesse, neque creditoribus praediacare, sed illis licentia sit omnia perscrutari quo volunt modo,
 heredes autem contentos esse iis, quae a testatore dicta sunt. Sitque poena negotii inter heredes, ut qui
 adversari iis, quae relicta sunt, eis non possit omnino frui, necessitate imminente aut obedire omnibus, aut
 universa contemnuere, et non haec quidem eligere, his vero resultare, sed defuncti voluntatem ab eius succes-
 soribus ita servari, ut in nullo ei contradici praesumatur. His valentibus in reliquo tempore universo, et in
 omni negotio nondum moto in iudicio, neque iudiciali sententia aut interventione amicabilem transacto.

E p i l o g u s . Tua igitur eminentia quae placuerunt nobis et per hanc sacram declarata sunt legem
 cognoscens, solemniter per programmata propria manifesta faciat universis. Dat. XV. Kal. Septemb. Constau-
 tinor. post consulatum Belisarii V. C. anno secundo. [537.]

CONST. LVIII.

¹⁾ καὶ om. Bas., Fulg. — ²⁾ ὑπούσης Hal. — Port. — ³⁾ venire voluerit Cod. Hamb.; invenire vo-
⁴⁾ συμβάσει Hal. — ⁵⁾ et om. Cod. Hamb., Trid., luit Trid.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ μδ'.^{α)}

Περὶ τῶν εἰσιόντων τὴν ἐκκλησίαν (ὄρων¹⁾), καὶ περὶ ἰδιοχειρῶν προχομιζομένων ὑπὸ τοῦ ἐναγομένου, καὶ περὶ τοῦ ὄρου τῆς ὑπερθέσεως²⁾, ὡς τε καὶ συναπτεσθῆαι αὐτὸν τῷ τῆς ἐπιδικασίας³⁾, ἵνα ἄπαξ μόνον ὑπὲρ πάσης ἐπιδείξεως ὁμνύοιτο⁴⁾.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννης, ἐπάρχῳ πραιτωρίων τὸ δευτέρον, ἀπὸ ὑπάτων καὶ πατρικίῳ.

Προοίμιον.

Τὸ δευσιὸν δὴ τοῦτο καὶ ἀνθρώπινον καὶ μέγαν ἐπὶ ταύτῳ μηδεπώποτε δυνάμενον, ἀλλὰ γινόμενον μὲν αἰεὶ, μένον δὲ οὐδέποτε, καὶ ταῖς νομοθεσίαις εἰσάγει τινὰ ταραχὴν, καὶ τὸ δόξαν ἔχειν ὀρθῶς καὶ ἐν βεβαίῳ κεισθῆαι δοκοῦν, καὶ τῇ τῶν ἀκριβῶν κατασφαλίσθην παρατηρήσει πολλάκις ἐξένησεν ἡ τῶν ἐπισυμβάντων ποικίλλα πραγματίων. Ἰσμεν γὰρ, ὡς πρώην ἐπηρωδῶσαμεν τὸ κακῶς καὶ δολερῶς περὶ τὰς ἐγέσεις γινόμενον, ὅτι μόνον τῷ τῆν ὑπόθεσιν εἰσαγαγῆν εἰς δικαστήριον οὐ ἐγείαι ἀρχοῦμενοι, καὶ τὴν τοῦ προσώπου ποιησάμενοι σῆσιν ἢ κατὰ μίαν μοῖραν, ἢ καὶ κατὰ διάγνωσιν (ἀδιάφορον γὰρ δὴ τοῦτο) κατελμπανον τὴν ὑπόθεσιν, καὶ τῷ γε νενικηκότε παντοίως ἢ ἀδιεξόδευτα τὰ τῆς δίχης⁵⁾, μὴ δυναμένῳ⁶⁾ μηδὲ τῶν κερκομένων ἀπολαῦσαι διὰ τὴν ἐγείσιν, μηδὲ τὴν ἐγείσιν ἐξετασθῆναι παρασκευάσαι διὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ ἐγένετος⁷⁾. §. 1.^{β)} Ταῦτα ἡμεῖς πρώην νομοθετήσαντες ἐπηρωδῶσαμεν, ἐνιαυτὸν μὲν τὰ ξαντες τῷ τῆν ἐγείσιν ἐπιδόντι, εἰτε αὐτῷ καδ' αὐτὸν εἰσεθόντι, εἰτε καὶ συσταθόντι, ἐφ' ᾧ τε εἰσω τοῦτου τὴν δίχην ἀγωνισσάσθαι, καὶ τυχεῖν τῶν δικαίων, καὶ μὴ καταλιπεῖν αὐτὴν ἀπρονόητον, εἴτα διὰ φιλανθρωπίαν, εἰ παρὰ τὴν αἰτίαν τοῦ δικάζοντος τὰ τῆς ἐγέσεως ἐπισχεθῆ ἢ κατ' ἄλλην τινὰ πρόσφασιν ἀπαρσῆτον, καὶ ἔτερον προσθέντες ἐνιαυτὸν, μὲδ' ὄν, εἰ μὴ τὴν δίχην πληρώσειαν, κυρίαν μένειν τῷ νενικηκότε τὴν ψῆφον ἐδεσπύσαμεν⁸⁾. Ταῦτα μὲν

Novella XLIX.

DE REIS, QUI APPELLATIONEM INTERPONUNT, ET DE CHIROGRAPHIS A REO PROLATIS, ET DE IUREIURANDO DILATIONIS, UT ILLED IUNGATUR CUM IUREIURANDO CALUMNIAE, UT SEMEL TANTUM AD OMNEM PROBATIONEM IURETUR.

Idem Imperator Ioanni, iterum Praefecto Praetoris, Exconsuli et Patricio.

Praefatio.

Fluxa illa verum humanarum conditio, quae in eodem nunquam potest consistere, sed semper quidem est, nunquam vero manet, legibus perturbationem aliquam affert, et quod recte se habere, atque firmius collocatum, ac diligente observatione munium videtur, emergentium causarum varietas saepe turbat. Scimus enim, nos id, quod male et dolose in appellationibus factum est, nuper correxisse, quoniam appellantes se solum contenti, ut appellationem in iudicio interponerent, et semel personam sistentes sive altera parte absente, sive etiam causa cognita (id enim periside est) causam deserabant, et victori plane sine fine lis erat, quum neque iudicatis propter appellationem frui, neque efficere posset, ut de appellatione propter absentiam appellantis cognosceretur.

§. 1. Haec nos nuper lata lege correximus, illi qui appellationem interponit, sive ipse solus, sive altera etiam pars praesens sit, annum praestituentes, intra quem litem peragat, et ius suum obtineat, nec con indecisam relinquit; deinde etiam alterum unam ex humanitate adicimus, si culpa iudicis vel alia quodam inevitabili causa appellatio protrahatur, eoque elapsa si litem non finiverint, sancivimus, ut victori firma maneat sententia. Haec igitur nobis placuerunt et in communi lege scripta sunt, atque tam legem hanc, quam observationem eius valere volumus.

§. 2.

GL.

CONST. LVIII.

DE HIS, QUI INGREDIUNTUR AD APPELLATIONEM, ET QUANDO PER SCRIPTURAM MANUS PROPRIAE FIAT COLLATIO LITTERARUM, ET DE IUREIURANDO DILATIONIS, ET UT CONIUNGATUR IURIURANDO CALUMNIAE.

(Coll. V. tit. 11.)

Imp. Iustinianus Aug. Ioanni, Praefecto Praetorio iterum, Exconsuli et Patricio.

Praefatio. Volubile hoc et humanum, et quod manere idem nunquam valet, sed fit quidem semper, manet autem nunquam, et legislationibus introdnctit aliquem tumultum, et iis, quae videantur se habere recte et firme posita indicantur. Sed et ea, quae subtili observatione casta sunt, plerumque turbavit emergentium varietas causarum. Scimus enim, quia dudum correximus, quod male et dolose circa appellationes agebatur, quia hoc solo, ut cognitionem introducerent in iudicium, appellantes contenti, et personam facientes firmam aut per unam partem, aut etiam per cognitionem (hoc enim indifferens est), relinquebant causam, et victori omnino erat inexplicabilis victoria, non valenti neque iis, quae erant indicata, frui propter appellationem, neque appellationem examinari posse propter absentiam appellantis. §. 1. Haec nos dudum sancientes correximus, annum quidem deponentes appellationem offerenti, sive ipsi secundum se ingredientis, sive communitur, quatenus intra hunc litem exsequatur, et mereatur quae iusta sunt, et non relinquit ea sine provisione, deinde propter clementiam

^{α)} Hal. et Scring. — Novella haec est in Bas. diversis locis. — Iulian., Const. 44. — Fersio est veteri glossata. — ^{β)} Reliqua pars proemii et cap. 1. in Bas. IX. 2. 4. — ^{γ)} Similem sententiam protulerunt (Kustath.) ζον. XXV., 17. ut ex Novellis sumtam, sed numerum Novellae non addiderunt.

¹⁾ Ἐκκλ. τῶν ἐναγομένων Hal. — ²⁾ Hal., Fulg., Iulian., Ind. reg.; ὑπόθεσιν Cod. Vat., Scring. — ³⁾ τῆς συκοφαντίας Hal. — ⁴⁾ ὄν ἄπαξ μόνον ὑπὲρ πάσης ἀποδείξεως (ita etiam Cod. Vat.) ὁμνύοιτο Hal. — ⁵⁾ δίχης habuisse videtur Fet. Int. — ⁶⁾ Hal., Fulg.; δυναμένων Scring — ⁷⁾ τοῦ ἐνός τοῦτων Hal.

οὐκ ἰδέομαι τὸ τε ἡμῖν καὶ ἐν καιρῷ γέγραπται νόμοι,
καὶ κρατεῖν τε τῶν νόμων τούτων βουλόμεθα καὶ τὴν
ἐκείνου παραίτησιν. §. 2. Ἀλλὰ πολλοὶ προσέλ-
θον ἡμῖν ἡσάκοντες, αὐτοὶ μὲν προσάγγελοι τοῖς
ἐξέταις, καὶ βουλήθησαν τὴν δίκην ἐξισοθῆναι, οὐ
μὴν κείτων τῶν δικαστῶν τυχεῖν ἀνιχομένων διά-
ταξαι ἰσῶς ἀπαραιτήτους ἀσχυρίας. οἱ δὲ καὶ ἀνε-
μύσαν ἡμετέραν ἡμῶσαν, καὶ οἱ πλείον οὐκ ἐξῆν ἐκ
τῆς χώρας ἐναντίων ἀπελευθόντων πνευμάτων,
περιεῖν δὲ οὐκ ἴσχυον διὰ τὴν τῶν ὄντων ἀπορίαν,
ἢ ὅτι νησιῶται τυχόν ὄντες ἄλλως, εἰ μὴ θαλαττεύον-
τες, εἰδέν οὐκ ἠδύνατο, καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἴσχυσαν
ἀγορεύσασθαι μῆτιν πέρας τὴν ἐπόθειον, οὐδὲ κατὰ
τὸ δεύτερον ἔτος, καὶ τινες χειμῶνων ἀσυχρίαν, ἄλλοι
τόσους ἀπαραιτήτους. ἀπὸ πάντων ἐξ αὐτῶν ἴσμεν
τῶν πραγμάτων ἡμῖν προσάγγελλέντα. ὥστε ἡμῶς
ταῦτα δικαστῶς ἐκράται, καὶ τὸν νόμον ὑπερβῆναι
μὴ βουλομένους, καὶ τοῖς κατὰ ἵνα τοιαύτην τυχρῶν
περὶ τῶν ἀδικουμένων δοῦναι βοήθειαν τὴν δυνα-
τὴν ἐπιθυμοῦντας. εἰ οὐκ οὐκ ἐχρῶν, εἰ μὴ προς-
εἶπον ἕτερον ἰδεῖν, τὰ ἐκείνα τῷ πράγματι βοηθοῦντα;

Κεφ. α'.

Ἡ μὲν οὖν παραίτησις ἢ λοιπὴ τοῦ θηθέντος
ἡμῖν νόμου, καθάπερ εἰρήνεις ἐφῆμεν, φυλαττέσθω
διὰ πάντος. εἰ δὲ τοῖς ἀληθείας ἀπαραιτήτων τι
γένηται, καὶ ὁ τὴν ἐξέτασιν δίκην ἀγωνιζόμενος μὴ
προσέδωκεν, καίτοι τὴν ἐξέτασιν κατὰ κυρίαν ποιη-
σάμενος οὐκ ἀπαρηγόρησε, κινδυνεύει δὲ ὁ τῆς διετίας
ἐξέτασιν καιρὸς, ἡνικαῦτα τῷ νενικηκότι κυροῦσθαι
τὴν ψῆφον (τοῦδ' ὅπερ ὁ πρότερος ἡμῶν λέγει
ῥησὶς), ἀλλὰ μετὰ τίνος ὑποδιαιρέσεως, ἢ ἐν τῷ
παρόντι προσεῖθεμεν. Ἐπειδὴ γὰρ τοῖς νενικηκότι
μὲν ἐβουλήθησαν, τὴν ἀμείριστον τοῦ χρόνου σι-
γήσαντες τοῖς ἐγείρειν δοῦσι καὶ κατὰ κυρίαν ἐξελεῖσθαι,
οὐ μὴν ἐπὶ τὴν ἀγωνίαν ὑπελθεῖν βουλομένοις, ἢ
καὶ ἐν μέσοις τοῖς ἀγῶσι ἀπολειποῦσιν αὐτῆν, καὶ
διὰ τοῦτο ἀμειρῶν τινὲν νενικηκότας ἐλαττοῦντες, σι-
γησάμενοι ἂν καλῶς τοῦ προσήκοντος. βουλόμεθα
γὰρ τὸν κρηθίσαντα τῆς δίκης, εἰ βούλοιο ταῖς
ἐπιθέταις κυροῦσθαι τὴν ψῆφον, οὐκ ἐξ ἐπιδρομῆς
οὐδὲ ἐκ χρόνου τινός, ἀλλ' ἐξ αὐτῆς τῆς τῶν πρα-
γμάτων ἀληθείας, καὶ ἀπολιμπανόμενου τοῦ τὴν
ἐξέτασιν ἐπιθετόντος, ἐξελεῖσθαι, καὶ αὐτὸ τοῦτο μέ-
μνησθαι, καὶ ζητῆσαι τὸν ἀπολιμπανόμενον, καὶ εἴτε
ὑπερὶ αὐτῶν ἰσχύσειεν, εἴτε ἐκείνος οὐ φανεῖται, τὰ
ἑαυτοῦ

§. 2. *Ferum multi nos adierunt, dicentes, se quidem denuntiassent iudici appellationis, et cupivisse, ut causa cognosceretur, sed propter inevitabiles fortasse quasdam occupationes iudicum copiam non fuisse Alii etiam de ventorum vehementi questu sunt et dixerunt ex provincia ventis adversum tenentibus navigare sibi non licuisse, propter inopiam vero pedibus se iter metiri non potuisse, vel quum insulari forte essent, aliter, quam nave venire nequivisse, ideoque ne secundo quidem anno causam ad finem usque persequi potuisse. Alii inclementiam aëris, alii morbos inevitabiles causabantur. Quae omnia ex factis nobis annuntiata esse scimus. Quare merito haec nos commoverunt, quum et legem violari nolimus, et illis, qui eiusmodi fortuito casu laesi sunt, quoad eius fieri potest, auxilium ferre cupiamus. Quid ergo aliud faciendum erat, nisi ut ad aliam legem respiceremus, quae, ut decet, rei mederetur?*

CAP. I.

Reliqua igitur dictae a nobis legis observatio, sicut ante diximus, per omnia custodiatur. Si vero re vera inevitabile quid contingat, et qui causam appellationis agit non permaneat, et licet eom die fatali introduxerit, non compareat, ac periculum sit, ne biennii tempus excedat, tunc victori confirmetur sententia, quemadmodum prior nostra lex dicit, sed cum quadam limitatione, quom in praesenti adiciimus. Quum enim victoribus auxilium tulerimus, nimium illud tempus contrahentes illis, qui appellant et constituto die appellationem introducunt, nec tamen certamen subire volunt, vel in medio etiam certamine illud deserunt, propterea exiguum quiddam victoribus auferentes, pulchre, quo decet, collineabimus. Volumus enim, ut ille, qui causam obtinuerit, si re vera sententiam confirmari velit, non ex insidiis, nec post tempus aliquod, sed statim quum res patet quumque causam deserit is, qui appellavit, compareat, et de hoc ipso conqueratur, desertoremque quaerat, et sive eum invenire potuerit, sive is non appareat, iura sua in medium proferat, scilicet intra biennium, circa finem tamen eius, ita ut unus fortasse mensis causae supersit. Et siquidem superior videatur, sententia firma

mentiam, si per occasionem iudicis appellatio prolongetur, aut per aliam quamlibet causam inevitabilem, etiam illam adficietas annum, post quem, nisi litem compleverint, ratam manere victoris sententiam sancimus. Haec itaque placuerunt nobis, et communi lege conscripta sunt, et obtinere legem hanc volumus et observationem illius. §. 2. Sed plurimi interpellaverunt nos, dicentes, se quidem denuntiassent appellatibus, et voluisse litem examinari, non tamen ab ipsis iudicibus impetrare valuisse propter quasdam forsitan inevitabiles occupationes. Alii vero etiam ventorum immensitatem accusaverunt, et quia navigare non licuisset de provincia, contrariis flantibus ventis, per terram vero venire non valentes propter inopiam, aut certe quia in iunioribus commanentes aliter, nisi per mare, venire non poterant, et propterea non valuerunt examinare usque ad finem negotium neque secundo anno, et quidam tempestatum acerbitatem, alii languorem ineventabilem, quae omnia ex ipsis agnoscimus rebns nobis insinuat. Unde nos haec iuste moverunt, et legem transcendere nolentes, et iis, qui per talem quandam fortunae circumventionem laedantur, dare praesidium possibile cupientes.

CAP. I.

Quid ergo agere oportebat, nisi ad legem aliam respicere, quae digne causam inuaret? Observatio siquidem reliqua praedictae legis nostrae, sicuti praediximus, per omnia custodiatur. Si vero pro veniente inevitabile quid ¹⁾ evenerit, et qui appellationis litem exsequitur non observet, licet ²⁾ ingressum ad ³⁾ fatalem fecerit, non occurrat, et ⁴⁾ periclitetur biennii compendio ⁵⁾ tempus, tunc confirmari victoris sententiam (quod etiam prior nostra dicit lex), sed cum quadam subdivisione, quam praesenti ⁶⁾ adiciimus. Quia enim victores invidians, immensitatem temporis figentes ⁷⁾ iis, qui appellationem quidem et per fatalem ingrediuntur, non tamen ulterius examinationem subire volunt, aut etiam in mediis certaminibus relinquunt eam, propterea parvo quodam victores minuentes, consideravimus bene forte quod decet. Volumus etenim eum, qui vicit causam, si voluerit pro veritate firmari sententiam, non ex circumventionem, nec ex tempore quodam, sed ex ipsa rerum veritate, etiam deserente eo, qui appellationem obtulit, ingredi, et hoc ipsum accipere, et quaerere desertorem, et sive invenire eum valuerit, sive ille non appareat, suas allegationes deducere

¹⁾ Cod. Hamb.; quoddam Trid.; quiddam Port., Cont. — ²⁾ Cod. Hamb.; et ante licet ead. — ³⁾ Bk.; — ⁴⁾ Cod. Hamb., edd. Fortasse scribendum quod infra le-

gitur: et per fat. — ⁴⁾ et om. Cod. Hamb., Trid. — ⁵⁾ compendiari Bk. ed. ster. — ⁶⁾ Cod. Hamb.; in praesenti ead. — ⁷⁾ Bk. ed. ster.; figentes Cod. Hamb., edd.

ἐαυτοῦ δίκαια ¹⁾ ἤφρειν εἰς μέσον, δηλαδὴ τῆς δικταίας ἐνισταμένης ἐστίν, πρὸς τῷ πέραιν μέντοι, ὥστε ἐνα τυχὸν ὑπολαμβάνεσθαι τῷ πράγματι μῆνα. καὶ εἰ μὲν εὐδοκίμων φανεῖται, κυρίαν εἶναι τὴν ψήφον, εἰ δὲ ἐλαττωσι περὶ τοὺς ἀγῶνας, καὶ τοῦ τὴν ἐφεσίαν ἐπιδόντος καὶ κατὰ κυρίαν εἰληλυθότος μὴ προσεδρεύοντος, τὸ πρᾶγμα τὴν ἐκ τοῦ δικάλου δέγεσθαι ψήφον. ἐκείνου μόνου προστιθεμένου, τοῦ, καὶ εἰ κρατήσῃ τῆς δίκης ὁ καὶ πρότερον νικητικῶς, καὶ εἰ περὶ αὐτὴν ἐλαττωθῆ, τὰς δαπάνας αὐτῷ πάντως τῶν μετὰ τὴν ἐφεσίαν εἰσόδων τὸν ἀπολειμμένον δοῦναι. εἴτε γὰρ κρατήσῃ τῆς δίκης προάσῃ τῆς δαπάνης, καὶ αὐτὸ τοῦτο, καὶ ὅτι νενίκηκεν ὁρθῶς, δίκαιος ἂν εἴη καὶ τὴν δαπάνην λαβεῖν, εἴτε καὶ ἐλαττωθῆ, διότι περ ὅλως κεραιὸς ἀπελείφθη, καὶ γέγονεν αὐτῷ καὶ ἀπολειμμένῳ νικῆσαι, τὰς μὲν δαπάνας καταιθεῖτω, τῆς ψήφου δὲ ἀπολαύσας χάριν ἴστω τῷ θεῷ καὶ τῷ παρόντι κόμῳ, οὕτω τὸ δίκαιον αὐτῷ φυλάσσεται, καὶ μόνη ζημιώσασιν τῇ δαπάνῃ, εἴπερ ²⁾ οἷχ ὁ νόμος, αὐτὸς δὲ ἐαυτὸν ἀπὸν ἐξημίωσεν. εἰ μὲντοι μηδέτερος ἀπαντήσῃ, μῆτε ὁ νικητικῶς, μῆτε ὁ νικηκόμενος, ὅς γε καὶ κατὰ κυρίαν εἰσελθὼν εἰς ἀπελείφθη, ἢ ψήφου τοῦ νικητικῶτος μενέτω κυρία, πάντων τῶν λοιπῶν τῶν ἐπὶ ταῖς ἐφεσίαι γεγραμμένων νόμων κυρίων ὄντων, τῶν τε ἐπὶ ταῖς προδικαίαις, τῶν τε ἄλλων. τοῦτον γὰρ δὴ τὸν νόμον ὁρθῶς ἐπὶ τοῖς μετὰ τὴν εἰσόδον τὴν ἐπὶ τῇ κυρίᾳ γενομένην ἀπολειμμένοις τίθεμεν, οὐδὲν τῶν ἄλλων νόμων ἢ χρόνων τῶν ἐφετικῶν οὔτε ἀναυροῦντις οὔτε ἀμείβοντες, κυρίους μὲν οὖν αὐτοὺς καὶ διὰ τοῦδε τίθεντες τοῦ νόμου. §. 1. Κάκεινο μέντοι προσδιορῶσασθαι καλόν, ὥστε εἰ μὲν ὁ νικητικῶτος ἐφθασαν ἤδη ψήφου τυχεῖν κυρίας ἀπολαύσεως αὐτοῖς τὰς νίκας, τοῦτων αὐτοῖς ἀπολαύειν (οὐδὲν γὰρ τῶν ἤδη πεπερασμένων κινουμένων). εἰ δὲ ἐστὶ μέχρι νῦν ἤρηται, τῆς δικταίας ἐνισταμένης καὶ μῆτω παραδραμούσης, εὐπῶ δὲ τῆς ψήφου κεκυρωμένης, καὶ αὐταὶ τῆς αὐτῆς τυγγανέωσαν ἐξετάσεις, καὶ οὕτως ἀπολαύσεωσαν ὁ νικητικῶτος τῶν ψήφων, εἴλερ ταύτας ὁρθῶς ἔχειν ἀποδείξαιεν.

Κεφ. β'. 2)

Κάκεινο δὲ ἠγούμεθα τῷδε χρῆναι προσετιθῆναι τῷ νόμῳ. ἐπειδὴ γὰρ ἤδη γεγραμμένον νόμον βουλομένον ἐξ ἰδιωτικῶν μηδεμίαν γίνεσθαι σύγκρισιν ³⁾, ἀλλ

firma sit, si vero inferior in certamine appareat, nec is, qui appellavit, quique constituto die appellationem introduxit, non permaneat, causa secundum iura decidatur, hoc solum addito, sive causam vincat, qui ante quoque vicerat, sive in ea inferior sit, ut expensas, quas fecit, post appellationem in iudicium ingressus deserit illi omnino praestet. Sive enim causam obtinuit, quod attinet ad expensas hoc ipso, quod ius vicit, iustum etiam est, ut expensas accipiat, sive inferior est, quoniam ille plane litem deseruit, et deserenti etiam vincere contigit, expensas quidem solvat, ubi vero sententiam obtinuit, deo et praesenti legi gratias agat, quae ad hunc modum ius illi concesserit, et sola impensa eum multaverit, qua non les, sed ipse sese absens multavit. Quodsi neuter compareat, neque victor neque victus, qui constituto die appellationem introducens acinde absuit, sententia victoris rata maneat, ceteraque leges omnes, quae de appellationibus scriptae sunt, tam quae ad terminum spectant, quam quae ad reliqua firmatae sint. Haec enim legem expresse de iis ferimus, qui, postquam die constituto appellationem introduxerunt, iudicium domunt, nihilque ex reliquis legibus aut temporibus appellationis neque abrogamus, neque mutamus, sed potius hac etiam lege eas confirmamus.

§. 1. Etiam illud tamen iis, quae constitimus, addere pulchrum videbatur, si victores sententiam, quae ipsis victoriam confirmet, consecuti iam sint, si illa fruuntur (nihil enim eorum, quae iam decisa sunt, movemus), si vero biennio durante et nondum praescripto, ac sententia nondum confirmata haec non pendeat, haec quoque eandem sortitur examinationem, atque ita demum victores sententiam fruuntur, si ea recte se habere ostenderit.

CAP. II.

Illud etiam huic legi adiciendum putavimus. Quoniam enim iam legem scripsimus, quae nulli, si instrumentis propria manu scriptis nulla fiat copia,

deducere ad medium, quippe biennio instante, ad finem tamen, ita ut unus forte supervit negotio mensis; si si quidem apparuerit superior, firmam esse sententiam, si vero inferior circa certamina, etiam eo, qui appellatorem obtulit et fatalem ingressus est, non observante causam, suscipiat ex iure decretum; illo tantummodo adiecto, ut, sive obtineat causam is, qui etiam prius vicit, sive circa eam minor inveniat, expensas et totius omnibus post appellationis ingressum factas deserit praestet. Sive namque obtineat causam occurrat expensarum, secundum hoc ipsum, quod etiam vincit, recte iustum est etiam expensas accipere, sive aliter inveniat, eo quod omnino ille deseruit, et contigit ⁴⁾ enim etiam deserentem vincere, expensas quidem praestet, sententia vero fruatur, gratias agens deo et praesenti legi ita iustitiam sibi servanti, et tantummodo in expensas damnificanti, quibus non lex, sed ipse absens se damnificavit. Si vero neuter occurrerit ⁵⁾, neque victor neque victus, qui etiam secundum fatalem ingressus postea deseruit, sententia victoris maneat firma, omnibus reliquis super appellationibus scriptis legibus ⁶⁾ existentibus et in spatiis temporum, et in aliis. Hanc enim legem specialiter super iis, qui post ingressum fatalis factum deserunt, ponimus, nihil aliarum legum aut temporum appellatorum neque perimentes, neque permanentes, firmas igitur eas etiam per haec ponentes legem. §. 1. Illud quoque determinare optimum est, si quidem victores contigit ⁷⁾ iam sententiam promereri firmas declarantem eorum victorias, his eos frui; nihil enim eorum, quae iam determinata sunt, commovemus; si vero hactenus pendeat, biennio instante et nondum transacto, et nondum decreto firmata, etiam istae eandem mereantur examinationem, et ita possint victores sententiam, si eas recte habere non ostenderit.

CAP. II. Illud etiam indicavimus huic oportere adici legi. Quia enim dudum scripsimus legem, ut

¹⁾ Bas. XXII. 3. 1. Schol. a — d.

²⁾ τὴν ἐαυτοῦ δίκην Hal. — ³⁾ ἥπερ Bas. (Cod. Civil.), Fuzg., atque ita bene coniecerat Homb. — ⁴⁾ εἰ μὴ ἄρα τῶν μαρτύρων ὑπογραφαὶ ἔχουσι (ἐξωσι Bas.) τὰ χειρόγραφα, καὶ αὐτοὶ οἱ μάρτυρες συνομολογήσουσιν (συνομολογήσασιν Bas.), ὅτι ὑπέγραψαν, ἢ ἠροῦντο περὶ τῆς ἰδίας χειρὸς (μὴ add.

Bas.) ἀπὸ συγκρίσεως τῶν ἰδίων γραμμάτων ἐλλυθῶσιν add. Hal., Bas. — ⁵⁾ Cod. Hamb.; contingit edd. — ⁶⁾ Cod. Hamb.; occurrit Port., Cont. — ⁷⁾ τῶν bene add. Bk. ed. ster., nisi praestet Rivis. — ⁸⁾ Cod. Hamb., Port.; contingit Trid., Cont.

ἀλλ' ἐκ μόνων τῶν ἀγοράων, ὁρῶμεν δὲ τὴν τῶν πραγμάτων πείραν δεομένην προσήκουσας ἐπανορθώσεως ἐν τῷ νόμῳ, καὶ τοῦτο ἐξ αὐτῆς τῆς τῶν διαζυμμένων ἐπινοίας πείρας, ἐπανορθώσεως αὐτὴν κατὰ τοῦτο βουλευόμεθα τὸ σχῆμα. πολλὰς γὰρ προσομισίας τις ἰδιοχείρον συμβολίων, καὶ ἐξ αὐτῶν ποσούμενος ἢ τὴν ἐναγωγὴν, ἢ τὴν τῶν οὐκείων δικαίων ἀπόδειξιν, ἐπινοή τῆς αἰτῆς χειρὸς τὸναντίον μένος προετίμησε γράμματα, εἴτα νομίμων αὐτοῖσιν ἐκείδιν ἠβουλήθη γίνεσθαι, ἐξ ἧν αὐτὸς ὁ ἀντιτεταγμένος αὐτῷ προεκκόμικεν, ὃ δὲ ἀπικέχρητο τῷ νόμῳ τῷ δεῖν ἐξ ἀγοράων συμβολίων γίνεσθαι τὰς συγκρίσεις, ἀλλ' οὐ τῶν αὐτογράφων. §. 1. Θεσιζόμεν τοῖσιν, ἔπειτα τοιοῦτο πειραματῶν, καὶ τις βουληθεὶς πρὸς αὐτὰ τὰ παρὰ τοῦ ἀπειθείου προκομισθέντα γράμματα γίνεσθαι τῆς ἐξέτασιν, μὴ διαβάλλεσθαι τοῦτο ὡς οἱ κ ὁρῶσιν γινόμενον. ὅ γὰρ ἂν αὐτὸς πιστεύει, καὶ ὁ προεκκόμικεν, καὶ ἐξ οὗ τὰ οὐκεία ἐπιθρονωσιν δίκαια, τοῦτο οὐκ ἂν διαβάλλοι, οὐδὲ κωλύσει τὴν συγκρίσιν τῶν γραμμάτων γίνεσθαι πρὸς αὐτὸ, κἂν εἰ τῆσιν κωλύσει ἰδιοχείρον. οὐ γὰρ ἂν αὐτὸς ἐαυτοῦ πολεμολογῆ, καὶ ἄπειο ἰσχυρίζεται, ταῦτα διαβάλλοι. §. 2. Εἰ δὲ καὶ ἐκ δημοσίων ἀρχείων προκομισθέντα γράμματα, οἷον ἀποδείξεις τῆς τραπεζῆς ¹⁾ τῶν ἰδιοκτησιῶν ὑπάρχον, ἴσμεν γὰρ δὴ καὶ τοῦτο (ζητηθέν), καὶ τὸ ἐκ τῶν δημοσίων προκομισόμενον, καὶ δημοσίαν ἔχον μαρτυρίαν, καὶ τοῦτο δεξιὸν εἶναι πρὸς τὸς συγκρίσεις τίθεμεν. πανταχοῦ γὰρ τὸ τῆς παραπονήσεως μισοῦντες πλημμελίησιν, καὶ τῶν δοχῶν διδόναι τοὺς ἀντιεξετάζοντας τὰ γράμματα γεννομοθετήσαμεν, καὶ τὴν ἐξ ἀγοράων μόνων συμβολίων παραθέσιν ἐς γρηγορήματα. Ἐστε κρατεῖται διὰ πάντων ὁ νόμος ἐκείνος, τῆς παρούσης ἐπιθετικῆς ἐπινοίας αὐτῷ, τοῦ μέντοι δοχῶν τῶν συγκρινόντων ἐκ τῶσιν παντός διδομένου.

Κεφ. γ'.*)

Ἐπειδὴ δὲ ἡμεῖς ὑπὲρ εὐλαβείας τῶν δικαζυμμένων ἠβουλήθημεν εὐδὺς ἐν προομισίᾳ τῆς δίκης δομένους ²⁾ τοὺς μὲν δίκαιους, ὡς οὐ συκοφαντοῦντες ἐπάγουσι τὰς δίκας, τοὺς δὲ φεύγοντας, ὡς ἄσφατοι ³⁾ τὴν ἀπολογία μετὰ τοῦ προσήκουστος παρῆσθαι, ἀλλ' οὐχ ἔνεκεν φιλονεικίας, καὶ τοῦτον κοινὸν ἐξέμεθα τὸν νόμον κατὰ παντός προσώπου, παν-

vatio, sed ex solis publicis, videmus vero verum experimentium conveniente correctione legis egere, idque in ipsis iudicibus usu reperimus, secundum hanc formam eam emendare volumus. Saepae enim prolato ab aliquo instrumento propria manu conscripto, atque ex eo vel actione vel iuris sui probatione desunt, quum pars adversa literas eiusdem manus protulisset, et ex illis, quae ipse adversarius illi protulerat, legitimam probationem fieri voluisset, hic utebatur lege, qua sancitur, ut ex publicis instrumentis, non vero ex propria manu conscriptis comparationes fiant.

§. 1. Sancimus igitur, si tale quid accidat, et si quis velit litterarum ab adversario prolatarum examen institui, ne id tanquam non recte factum tradatur. Cui enim ipse fidem habet, quodque protulit, et ex quo iura sua fluunt, id non calumniatur, neque comparationem litterarum cum illo fieri prohibeat, licet privata scriptura sit. Neque enim ipse secum pugnabit, et quae affirmat calumniabitur.

§. 2. Si vero ex publicis etiam archivis charta proferatur, veluti apocha mensae gloriosissimorum praefectorum (nam et de eo quaesitum esse scimus), si igitur ex publicis archivis quid prolato sit, et publicum habeat testimonium, etiam hoc ad comparationes admittendum esse sancimus. Quum enim ubique crimen falsi odio habeamus, ut illi, qui litteras conferunt, iusiurandum praestent, constituimus, atque ut comparatio ex solis publicis instrumentis fiat, introduximus. Quare per omnia lex illa valeat, sed haec distinctio illi addita sit, et iusiurandum ab illis, qui conferunt litteras, omnimodo praestetur.

CAP. III.

Quoniam vero ad metum litigantibus iniucium statim in initio litis iurare volumus actores quidem, se non per calumniam litem instituisse, reos vero, se arbitrari apte et iuste causam dicturos esse nec vero contentione querere, etiam communem hanc legem omnibus tulimus, nemini id ullo modo permittentes. Illud quoque addidimus, ut, si quis sermonum aut litterarum suarum

testes ex propriae manus scriptura nullam fieri comparationem, sed ex solis documentis publice celebratis, videmus autem causarum experimentum egere competenti correctione in lege, et hoc ex ipso litigantium invidiam experimento, emendare eam secundum hoc volumus schema. Crebro namque proferens quidam cuiusdam manus documentum, et ex eo ⁴⁾ faciens aut conventionem, aut suarum allegationum probationem, quum eiusdem manus adversa pars protulisset litteras, et legitimam probationem exinde vellet fieri, ex quibus ipse adversarius illud obtulerat, ille utebatur lege, quia oporteret ex publice confectis documentis fieri comparationem, et non ex aliis, quae a quoquam scribantur. §. 1. Sancimus ⁵⁾, si quando aliquid tale contigerit, et quispiam voluerit secundum eas, quae ab adversario prolatae sunt, litteras fieri examinationem, non accusetur hoc tamquam eam recte sit factum. Cui enim ipse credidit, et quod protulit is, contra quem ⁶⁾ et ex quo suas affirmat allegationes, hoc non accuset, neque prohibeat comparationem litterarum ad eum ⁷⁾ fieri, licet contingat esse documentum manu conscriptum ⁸⁾ conscriptum. Neque enim ipse sibi resistet ⁹⁾, et quae affirmavit, haec accusetur. §. 2. Si vero etiam ex publicis archivis proferatur charta, velut desucepto ¹⁰⁾ mensae gloriosissimorum praefectorum (novimus enim etiam aliquid tale quaesitum), et quod ex publicis ¹¹⁾ proferatur, et publicum habeat testimonium, etiam susceptibile hoc esse ad collationem manus ponimus. Ubique enim falsitatis peccatum odio habentes, et iusiurandum praebere discitentes exhibitis litteras sancimus ¹²⁾, et ex publicis omnimodo documentis comparationem fieri ¹³⁾ permittimus. Quapropter valeat per omnia lex illa praesente substitutione delata ei, iureiurando tamen comparantium modis omnibus praebendo ¹⁴⁾.

CAP. III. Quia igitur nos pro reverentia litigantium volumus ¹⁵⁾ mox in principio litis iurare litigantes, actores quidem, quia non calumniantes inferant lites, fugientes vero, quia credant satisfactionem com-

*) Bas. VII. 14. 21.

¹⁾ οἷον ἀπὸ τῆς τραπεζῆς Hal. — ²⁾ τῶν δικαζυμμένων add. Hal., Bas. (Cod. Coisl. et Theod.) — ³⁾ Hal., Fulg., Bas. (Theod.); οἷοντε Strimg., Bas. (ed. Fabr.) — ⁴⁾ Cod. Hamb.; ea ed. — ⁵⁾ igitur add. Bk. — ⁶⁾ is, contra quem om. Bk. — ⁷⁾ ad id Bk. — ⁸⁾ Port., Cont.; cuiusque Cod. Hamb., Trid. — ⁹⁾ Bk.; resistit Cod. Hamb., edd. — ¹⁰⁾ Cod. Hamb.,

Trid., Port.; de suscepto descriptio Cont. Desuceptum cum Graeco magis conveniret. — ¹¹⁾ Cod. Hamb., Trid.; archivis add. Port., Cont. — ¹²⁾ Cod. Hamb.; discitentes et eximentes litteras sancimus edd. — ¹³⁾ fieri om. Cod. Hamb. — ¹⁴⁾ prohibendo Cod. Hamb., edd.; praestito Bk. — ¹⁵⁾ Cod. Hamb.; volumus edd.

παντάπασιν οὐδὲν τοῦτο συγχωρήσαντες. Κάκεινο μίντοιγε προστιθέλαμεν, ὥστε εἰ τις ἀποδείξει ἔπαιτοίη τινὰ τῶν οικείων λόγων ἢ γραμμάτων, ὁμνῦναι πρότερον αὐτόν, ὡς οὐκ ἀναβολῆς ἕνεκα τοῦτο πράττει. πολλοὶ γὰρ μόνης ὑβρείως ἔνεκεν, καὶ μάλιστα ἐπὶ τῶν σεμνοτέρων γυναικῶν, εἰς γραμμάτων ἀπόδειξις ἀνιτεθείη, εἴτε ἑτέρας οἰσι- οῦν αἰτίας, εὐθύς ἐπὶ τὸν ὄρκον τοῦτον τρέχουσι, ὥςτε ἐπὶ μᾶς ὑποθέσειως πολλάκις ὄρκους δίδουσαι.

§. 1. Θεσιπίζομεν οἶν, ταύτην ἀναιροῦντες τὴν ὑβριν, καὶ οὐ βουλόμενοι πολλάκις ἐπὶ τῆς αὐτῆς υποθέσειως ὄρκους παρέχεσθαι, ὥστε ἐκάτερον μέ- ρος, ἢλικα τὸ μὲν τὸν περὶ τῆς calumniae ὄρκον ὁμνῦσι, τὸ δὲ τὸν περὶ τοῦ δικαίου νομίζειν τὴν ἀντιθήσειν εἶναι τῆς δίκης, προστιθέναι, ὡς ἐν ἀπάσῃ τῇ δίκῃ, εἴποτι ζητήσειεν ἀποδείξεις τὸν ἀντίδικον τὸν αἰποῦ, οὐ κατὰ πρόφασιν υπερθέσειως τοῦτο ποιεῖ, ἀλλὰ ταῖς ἀληθείαις ἀναγκαίαν ἑαυτῷ τὴν παρὰ τοῦ οικείου ἀντιδίκου δοδησομένην νομίζον ἀποδείξειν. καὶ εἰ τοῦτον ὁμοίει τὸν ὄρκον, μηκέτι παντελῶς, καὶ εἰ πολλάκις ἐπιζητήσειεν ἀποδείξεις παρὰ θαιέρου μέρους, ἀπαιτεῖσθαι τὸν ὄρκον, ἀλλὰ δίδουσαι τὰς ἀποδείξεις, καὶ μὴ πολ- λάκις ἀναγκάζεσθαι τινὰς ὄρκους ὑπέχειν, γενικῶς ἀπαξ τοῦ τοιοῦτου ὄρκου δίδουμένου.

Ἐ π ἰ λ ο γ ο ς .

Τὰ τοίνυν παραπάντα ἡμῖν καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θεοῦ δηλούμενα νόμου ἢ σὴ ὑπεροχῇ ἅπασι ποιη- σάτω φανερά, ἐδίχτων παρ' αὐτῆς καταπμπομένων, ὥστε πάντας γινώσκειν τὰ παρ' ἡμῶν νεννομοετη- μένα. Dat. XV. Kal. Septemb. Constantinop. post Belisarii V. C. consul. ann. II. [537.]

ΔΙΑ-

petenter se facere, et non causa contentionis, et hanc communem posuimus legem contra omnem personam, modis omnibus hoc nulli concedentes. Illud quoque adiicimus, ut, si quis probationem petierit quemquam¹⁾ anorum sermonum aut litterarum, iuret prius, quia non dilationis causa hoc agit. Multi namque sola iniuria causa, et maxime super nobilibus mulieribus, sive litterarum probatio obiiciatur, sive alia quaelibet causa, ad iniurandum hoc concurrunt, ut in uno negotio frequenter iniurandum praebetur. §. 1. Sancimus igitur, hanc perimentes iniuriam, et nolentes crebro in eodem negotio iniurandum praeberi, ut utraque pars, de qua una quidem de calumnia sacramentum praebuerit, alia vero quia iustam putans retractationem esse litis, et illicita, quia in tota lite, sicubi quaesierit probationes adversarium suum, non per occasionem dilationis hoc faciat, sed pro veritate, necessarium sibi a suo adversario exhibendam putans probationem, et si hoc iuraverit sacramentum, nequaquam penitus, licet crebro requirendae sint probationes, ab alterutra parte expeti iuramentum, sed dari probationes, et non crebro cogi quandam²⁾ sacramenta subire, generaliter semel huiusmodi sacramento praebito³⁾.

Epilogs. Quae igitur visa sunt nobis et per hanc sacram declarata sunt legem, tua celestibus omnibus faciat manifesta edictis a se directis, ut omnes agnoscant, quae nobis sunt placita. Dat. XV. Kal. Septemb. Constantinop. post cons. Belisarii V. C. ann. II. [537.]

CONS. XLIX.

¹⁾ Cod. Hamb., Trid.; quamquam Port., Cont. — ²⁾ Cod. Hamb.; quemquam edd. — ³⁾ Cod. Hamb., Trid.; prohibito Port., Cont.

suarum probationem ab aliquo exegerit, prius iuret, se non dilationis causa id facere. Multi enim contumeliae tantum causa, maxime in mulieribus honestioribus, sive litterarum, sive alterius cuiuscunque causae probatio opponatur, statim ad hoc iusiurandum decurrunt, ita ut in uno casu saepius iuramenta praestentur,

§. 1. Sancimus igitur, iniuriam hanc tollentem, atque nolentes, in eadem causa saepius iusiurandum praestari, ut utraque pars, ubi haec quidem iniurandum calumniae praestiterit, illa vero iuraverit si putare iustam contradicendi causam habere. addat, ut in tota lite, si quando probationes ab adversario exegerit, non propter dilationem hoc facere, sed quia probationem revera pulet ab adversario faciendam sibi necessariam esse. Et si hoc iusiurandum iuraverit, alio modo, cisi saepius probationes requirantur, ab altera parte iusiurandum amplius exigatur, sed probationes afferantur, nec saepius iuramenta quisquam praestit cogatur, generali illo iureiurando semel praestito.

E p i l o g u s .

Quae igitur nobis placuerant et sacra hac lege declarata sunt, excellentia tua edictis ab ipso transmittendis omnibus manifesta faciat, ut omnes cognoscant, quae a nobis sancita sunt.

XI.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ γ.)

Ἡ διάταξις πρὸς Βόνον κοιμιστῶρα exercitus ἰστῆι¹⁾ τὰς ἐκκλητίους ἀπὸ τῶν πέντε ἐπαρχιῶν, Καρίας καὶ Κύπρου, καὶ τῶν Κυκλάδων νήσων, καὶ Μυσίας, καὶ Σκυθίας, παρὰ τῆς δεξιᾶς ταύτας ἐξετάζεσθαι.

Ὁ αὐτὸς Βασίλεὺς Βόνω, τῷ ἐνδοξοτάτῳ κοιμιστῶρα Ἰουστινιανῷ exercitus.

Προοίμιον.

Ἰσμεν πρώτῃ θεῖαν πεποιημένοι διάταξιν, καθ' ἣν τῷ σὲ ἐνδοξοτήτι παραδεδώκαμεν τὰς πέντε ταύτας ἐπαρχίας, Καρίας τε καὶ Κύπρον, καὶ τὰς ἐν πελάγει νησὶνας νήσους, καὶ πρὸς γε Μυσίαν τε καὶ Σκυθίαν, ἐφ' ἣ τελεῖν αὐτὰς ὑπὸ τῇ σὲ ἐνδοξοτήτι, προσδότες, ὥστε καὶ τὰς ἐκκλητίους γινόμενας δίκας κατὰ τὰς ἐπιημένας ἐπαρχίας μηκέτι πρὸς τοὺς ἐνδοξοτάτους ἡμῶν ὑπάρχουσ, ἀλλὰ πρὸς τὴν σὴν ἀναψήφισθαι μεγαλοπρεπέειαν. Ἐπειδὴ τοίνυν πολλοὶ προσελθόν ἡμῖν τῶν ἐκ Καρίας καὶ Ρόδου καὶ Κύπρου, δυσχεραίνοντες καὶ ἡσάκοντες ἀναγκάσειναι πολλὰς καὶ χειμῶνος ὡρα γίνεσθαι κατὰ τὴν Σκυθίαν καὶ Μυσίαν, ἔνθα διάγεις, κίχθεις τὰς ἐκκλητίους, ἰσως οὐδὲ ἐπιτὴν μεγάλων χρημάτων, ἐγχευομένων καὶ κινδυνεύειν, καὶ πειλογὴ διαπρωῶντες ἡμεῶν, καὶ ἀφιστραφέντους εἰς χώρας ὑπὸ βασιλείῳ ἰσχυροῦσ, διὰ τοῦτο συνίδομεν τόνδε τὸν νόμον γράψαι πρὸς τὴν σὴν ἐνδοξοτήτα, ὥστε τῶν αὐτῶν ἐκ Σκυθίας καὶ Μυσίας δικῶν, ὡς ἐκ γιγνόμενων ἐσθῶν, τὴν σὴν ἐπιτροχὴν καθ' ἑαυτὴν ἀποροῦσθαι, τῶν δὲ ἄλλων, τοῖσιν τῶν ἀπὸ Καρίας, καὶ τῶν ἰσχυμένων νήσων, καὶ Κύπρου, ἐπερ ἐξ ἀρχῆς²⁾ ἄλλια παρὰ τοῖς ἐνδοξοτάτοις ἡμῶν ὑπάρχουσ ἡγεωτοῖσ, ἐκ θείας κλεῦστος ἡμῶν παραδεδωμένα τῷ τῆς ἐπαρχίας ἀρχοντι, εἰ μὲν αὐτὸς ἐνδημοῖσ ταύτῃ τῇ βασιλείῃ πόλει, καὶ αὐτὰς ὑπὸ σου κινεῖσθαι

Novella L.

CONSTITUTIO HAEC AD BONUM QUAESTOREM EXERCITUS DISPONIT DE APPELLATIONIBUS IN QUINQUE PROVINCIIS, CARIA, CYPRO, CYCLADIBUS INSULIS, MYSIA ET SCYTHIA, QUI DE IIS COGNOSCERE DEBEAT.

Idem Imperator Bono, exercitus gloriosissimo Quaestori Iustiniano.

Praefatio.

Scimus, nos antea sacram constitutionem fecisse, qua gloriae tuae quinque provincias tradidimus, Cariam, Cyprum, et circumiacentes insulas, ad haec Mysiam et Scythiam, ut gloriae tuae subditae essent. Addidimus quoque, ut appellationes, quae in iis provinciis fiunt, non amplius ad gloriosissimos nostros praefectos, sed ad magnificentiam tuam transmittentur. Quoniam igitur multi ex Caria, Rhodo et Cypro nos adierunt, indignantes atque dicentes, saepius vel hiemis tempore se cogi in Scythiam et Mysiam, ubi degis, venire, ibique appellationes, nec ob magnam quidem saepe pecuniam, prosequi, et magna maria traicendo, ac in terras a barbaris infestatas proficiscendo periclitari, propterea visum nobis est legem hanc ad gloriam tuam scribere, ut lites quidem Scythiae et Mysiae, quia propinquae sunt terrae, eminentia tua ipsa cognoscat, reliquas vero, id est quae ex Caria et dictis insulis ac Cypro deferuntur, siquidem ab initio apud gloriosissimos nostros praefectos actae sunt, secundum sacram nostram iussione praesidi provinciae traditae, si ipse in regia hac urbe veriseris, apud te moveantur, atque una cum gloriosissimo quaestore sacri nostri palatii in sacro auditorio examinentur, prout etiam lex de appellationibus lata id exponit.

§. 1.

CONST. XLIX.

APPELLATIONES EX QUINQUE PROVINCIIS, CARIA ET CYPRO, CYCLADIBUS INSULIS, ET MYSIA, ET SCYTHIA, APUD QUEM OPORTEAT EXAMINARI.

Imp. Iustinianus Aug. Bono, Quaestori Iustiniani exercitus.

Praefatio. Scimus pridem sacram facientes constitutionem, secundum quam tuae gloriae tradidimus quinque has provincias, Cariam¹⁾, et Cyprum, et in circuitu positas insulas, iussu et Mysiam ac Scythiam, ad constituendum eas sub tua gloria, adiacentes²⁾, et sub appellatione factas causas per memoratas³⁾ provincias nequaquam ad gloriosissimos nostros praefectos, sed ad tuam remitti magnificentiam. Quia igitur multi adierunt nos ex Caria et Rhodo et Cypro, difficultatem patientes, et dicentes, cogi se⁴⁾ frequenter hiemis tempore venire ad Scythiam et Mysiam, ubi degis⁵⁾, et ibi⁶⁾ appellationes, forte neque pro magna pecunia, exercere⁷⁾, et periclitari, etiam maria transeuntes longa et venientes⁸⁾ ad provincias a barbaris inquietatas⁹⁾, propterea perspeximus hanc legem scribere ad tuam gloriam, ut¹⁰⁾ ex Scythia quidem et Mysia causas, tanquam ex vicinis existentes, tua celsitudo secundum se audiat, alias¹¹⁾ vero, hoc est ex Caria, et praedictis insulis, et Cypro, si ab initio ipsae¹²⁾ apud gloriosissimos nostros praefectos exercebantur, ex sacra iussione nostra traditae provinciae iudici, si quidem ipse¹³⁾ adfueris huic regiae civitati, etiam eas apud te moveri et examinari una cum gloriosissimo quaestore sacri nostri palatii in sacro auditorio,

¹⁾ Hal. et Serim g. hanc Novellam bis in graeca Novellarum collectione positam supra ut Nov. 41. dederunt neque hoc loco eam repetere voluerunt; cf. Nov. 41. not. a.

²⁾ τὰς ταύτας Hal. — ³⁾ ἐξ ἀρχῆς om. Hal. — ⁴⁾ Cod. — ⁵⁾ Bien.; exercere Cod. — ⁶⁾ Bk.; venire Cod. — ⁷⁾ Caria Cod. — ⁸⁾ Cr.; aduentes Cod.; addentes Cod. — ⁹⁾ Bk.; inquietas Cod. — ¹⁰⁾ Bien.; et Bica. — ¹¹⁾ Bien.; memoraturas Cod. — ¹²⁾ Bien., Cr.; Cod. — ¹³⁾ Bk.; aliarum Cod. — ¹⁴⁾ Bien.; ipsas cogisse Cod. — ¹⁵⁾ Bk.; deges Cod. — ¹⁶⁾ Bien.; ubi Cod. — ¹⁷⁾ Bk.; ipse om. Cod.

σθαι καὶ ἐξετάζεσθαι ἅμα τῶν ἐνδοξοτάτῳ κοιμιστοῦ τοῦ δέλου ἡμῶν παλατίου ἐν sacro auditorio, καθάπερ καὶ ὁ ἐπὶ ταῖς ἐκκλησίαις κείμενος ὑφηγείται νόμος. §. 1. Εἰ δὲ αὐτὸς ἐπὶ Σκυθίας καὶ Μυσίας διατίθεται, τῶν τὸν τόπον πληροῦντι τὸν σὸν κατὰ ταύτην τὴν εὐδαίμονα πόλιν προσάγεσθαι τὰς ἐφέσεις, πάντως μέντοι γινόμενον αὐτὸν ἅμα τῶν ἐνδοξοτάτῳ ἡμῶν κοιμιστοῦ τῆς ὑποθέσεως ἀκροᾶσθαι κατὰ τὸ τῶν τοιούτων ἐξετάσεων ¹⁾ σχήμα, καὶ μὴ τοὺς ἀνθρώπους τὰς εἰρημένας ὑπομένειν ²⁾ δυσκολίας, ἀλλ' ἐπ' αὐτοῖς κοινῇ κατὰ τὸ ἐμπροσθεν ἡμῶν εἰρημένον κολνεσθαι, διὰ τὸ παραστῆναι ἡμῶν οὕτω τάξει τὸν νόμον, ὥστε μετὰ πλεονός τε καὶ μείζονος ἀκριβείας καὶ αὐθεντίας τὰς ὑποθέσεις ἀγαγεῖσθαι. §. 2. Εἰ δὲ αὐτὸς δολῆς τὸν δικαστὴν ἐπὶ τῶν εἰρημένων ἐμπροσθεν ἐπαρχῶν, ὅ τὴν τάξιν ἐπέχων τὴν σὴν κατὰ τὴν εὐδαίμονα ταύτην πόλιν ἀκροᾶσεται, καθὰ καὶ παρα τῶν ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ ³⁾ νενομίσται. εἰ μέντοι ἀρχθῆναι παρὰ τῆ σὴ ἐνδοξότητι συμβαίη τὴν δίκην, ἐνταῦθα, ὡς εἶκος, εὐρισκομένη, εἴτα ἐν μέσῳ δια τὰς στρατιωτικὰς δαπάνας ἐκδημίσει, ταύτην ἀνυποθέτως πληροῦσθαι παρα τῶ τὴν σὴν ἔχοντι τάξιν, καθάπερ αὐτῆς καὶ αὐτὸς ἤκρωσ. εἰ δὲ ἐξ ἀρχῆς οὐ παρὰ τοῖς ἐνδοξοτάτοις ὑπάρχουσ ἢ ἐφροσις ἐκ τινῶν ἐπαρχῶν ἀνεπέμπετο, ἀλλ' εἰς ἕτερον δικαστήριον, τὴν ἀρχαιότητα παντελῶς οὐ καινίζομεν.

Ἐπίλογος.

Τὰ τούτων παραστάται ἡμῶν καὶ διὰ τοῦδε τοῦ δέλου δηλούμενα νόμον ἢ σὴ ἐνδοξότης ἐργῶν καὶ πένται παραδοῦναι καὶ παραφυλάττειν εἰς τὸ διηνεχὲς ἀνευσίτω. Dat. XV. Kal. Septemb. Constantinop. imp. Iustiniani PP. Aug. anno XI., post Belisarii V. C. cons. anno II. [537.]

ΔΙΑ-

Epilogus.

Quae igitur nobis placuerunt et sacra hac lege exposita sunt, gloria tua effectui dare atque in perpetuum custodire studeat.

N.

auditorio, sicut de ⁴⁾ appellationibus posita lex explanat. §. 1. Si autem ipse in Mysia et Scythia ⁵⁾ commorari, loco implenti tuum in hac felici civitate deferri appellationes; omnino tamen residentem eum ⁶⁾ nec cum ⁷⁾ gloriosissimo nostro quaestore audire negotium secundum talium examinationum schemata, et nos homines sustinere praedictas difficultates, sed ab eis communiter ⁸⁾, secundum quod prius a nobis edictum ⁹⁾ est, iudicari, eo quod placuit nobis ita ordinare legem, ut cum plurima et maiore subtilitate et auctoritate nequa exerceantur. §. 2. Si vero ipse dederis iudicem in memoratis superius provinciis, qui locum obtinet tua in civitate felicissima audiet, secundum quod et gloriosissimis praefectis solitum ¹⁰⁾ est. Si vero iustitiam apud ¹¹⁾ tuam gloriam contingat litem, hic forsitan inventam, deinde in medio propter militares expensas proficisci, eam sine dilatione compleri apud eum, qui tuum obtinet locum, sicut eam ipse audiebas. Si autem ab initio non apud gloriosissimos praefectos appellatio ex aliquibus provinciis remittebatur, sed in aliud ¹²⁾ forum, antiquitatem penitus non novamus.

Epilogus. Quae ¹³⁾ igitur placuerunt nobis et per hanc sacram declarata sunt legem, tua gloria operi effectuique tradere et in perpetuum servare festinet. Dat. XV. Kal. Sept. Constantinop. imp. Iustiniani PP. Aug. anno XI., post Belisarii V. C. cons. ann. II. [537.]

CONS. L.

¹⁾ ἐξετάσεων om. Hal. — ²⁾ ὑπομένειν om. Hal. — ³⁾ Serling., Bas; παρὰ τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων Hal.; ἐπὶ τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων Meerm. III., Zurich. — ⁴⁾ Bien.; de om. Cod. — ⁵⁾ Bk.; in misiam et scythiam Cod. — ⁶⁾ Bien.; residente eo Cod. —

⁷⁾ Bien.; unā (om. cum) Cod. — ⁸⁾ comiter Cod. — ⁹⁾ Cod.; dictum Bien. — ¹⁰⁾ Bien.; resolutum (1) Cod. — ¹¹⁾ Bien.; apud om. Cod. — ¹²⁾ Bien.; aliud Cod. — ¹³⁾ Bk.; ut (?) Cod.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ γα')

Περὶ τοῦ τῶς ἐπὶ σκηνῆς μῆτε ἐγγυῆν μῆτε ὄρκον ἀπαιτεῖσθαι προσεδρεύσας.

Ὁ αὐτὸς Βασίλευς Ἰωάννη, ἐπίρχου πραι-
τωριῶν τῆς Ἰω τοῦ δευτέρου, ἀπὸ ὑπάτων καὶ
πατρικίῳ.

Προοίμιον.

Ἰσμιν πρῶν πεπονημένοι νόμον ἀπαγορεύοντα
μυδρὴν παθήσαν εἶναι τὰς εἰς σκηνὴν καιοῦσας
γυναῖκας ἐγγυητὰς εἰσπράττειν, ὡς προσεδρεύσουσι
καὶ τὴν ἀσέβη πληρώσουσιν ἐργασίας, μεταμειλίω
καρὰν οὐκ ἔχουσαι, καὶ ποινὰς ἀπειλήσαντες ἐσχά-
τοις τοῖς τοιαύταις ἐγγυῆς ἀπαιτοῦσι πρὸς τὴν καὶ
αὐτοῖς τοῖς ἐγγυητὰς ἀνευθύνους ἀπιέναι, καὶ μη-
δελίαν ἐπάγειν αὐτοῖς ἀνάγκην τῆς τῶν προσ-
ώπων τούτων παρασίτου. ἀλλ' ἐπὶ τοῦ παρόντος
εἰσφύει δεινὴν τινα καὶ οὐ φορητὴν ἐπήρειαν κατὰ
τῆς ἡμῶν σπουδαζομένης γίνεσθαι σωφροσύνης. ἐπειδὴ
γὰρ αὐτοῖς ἐγγυητὰς λαμβάνειν ἐκωλύσαμεν, ἐξευρεῖν
ἐκείνοις ἕτεραν ὁδὸν εἰς ἀσέβειαν ἄγουσαν μελῶνα.
ὄρκον γὰρ αἰτᾶς ἀπαιτεῖν, ὡς οὐδέποτε παύσονται
τῆς ἀσέβους ἐκείνης καὶ ἀσχημονος ἐργασίας, τὰς δὲ
γυναῖκας οὐσας ὀθλίαι καὶ οὕτω κακῶς ἐξηπατημένας
ἰδοῦσθαι¹⁾ νομίξιν, εἰ περ ἀσέβησαιεν, καὶ ἴνα
φιλῶσι τὸν ὄρκον, διὰ τοῦτο τὴν ἑαυτῶν προτε-
δοῦσα σωφροσύνην, καίτοιγε ἐγγὺν γινώσκειν, ὡς αἱ
τοιαῖαι παραβάσεις μᾶλλον ἀρσεκουσὰ θεῶν παρὰ
τῆς τῶν ὄρκων τηρήσεως. οὐ γὰρ εἰ τις παρὰ τινος
ὄρκον ἰδοῖ, ὡς φρονεῖσει τυχόν, ἢ μοιχεύσειεν, ἢ
τι πρὸς τι τοιοῦτο ἄπορον, δεῖ φυλάττεσθαι τὸν
ὄρκον οὕτως ἀσχυρόν τε²⁾ καὶ ἄπορον καὶ εἰς ἀπώ-
λειαν ἄγοντα. ὥστε ἐξέστω τῇ γυναικί, κἄν εἰ τὸν
παρόντων ὄρκον ὁμοσειεν, ἀναχωρεῖν τῆς τοῦ ὄρκου
τοιαύτης πικρίας, καὶ σωφρονεῖν ἀκινδύνως, μᾶλλον
δὲ θεοσβλήως, τῆς ποινῆς τῆς ἐπιουκίας (εἰ τις ὄλω
καὶ ποινή) ἐπὶ τοῦ τὸν ὄρκον ἀπαιτήσαντος
ἰρημονίης³⁾.

Κεφ. α'.

CAP. I.

GL.

CONST. L.

SCENICAS NON SOLUM SI FIDEIUSSORES PRAESTENT, SED ETIAM SI IUSIURANDUM DENT,
SINE PERICULO DISCEDERE.

(Coll. V. tit. 4.)

Imp. Iustinianus Aug. Iohanni, Praefecto Praetorio iterum, Exconsuli et Patricio.

Praefatio. Novimus pridem facientes legem, interdicentem nulli licentiam esse in scena de-
testas mulieres fideiussores exigere, quia observant et impiam complebant operationem, poenitentiae tempus
non habentes, et poenas interminantem novissimas his, qui tales fideiussores exigunt, insuper et ipsos fidei-
ussores sine obligatione recedere, et nullam inferri eis necessitatem personarum harum praesentationis. Sed in
praesentia comperimus crudelem quandam et importabilem calumniam contra studentem a nobis fieri castitatem.
Quia enim eos fideiussores accipere prohibuimus, invenisse illos aliam viam ad impietatem ducentem¹⁾ maio-
rem; insiurandum enim eas exigere, quia nunquam ab impia illa et turpi operatione cessabunt, mulieres autem
existentes miseris et sic male seductas pie agere se putare, si impie egerint, et ut custodiant insiurandum,
propterea anam prostituere castitatem, quum oporteret agnoscere, quia huiusmodi transgressiones magis placeant
deo, quum insiurandi observationem. Non enim si quis ab aliquo insiurandum acceperit, quia occidet forsan,
aut adulterabitur, aut aliquid agat tale illicitum, oportet servari insiurandum, utpote quum sit ita turpe, et
illicitum, et ad perditionem ducens. Ideoque liceat mulieri, licet huiusmodi insiurandum iuraverit, recedere
a iurandi huius amaritudine, et caste vivere sine periculo periurii, magis autem deo amabiliter, poena
periurii, si qua omnino est poena, contra eum, qui insiurandum exigit, convertenda.

CAP. I.

¹⁾ Hal. et Serimg. — Epitome h. n. in Bas. LX. 38. 3. Schol. h. i.; cf. Balsam. ad Photii Nomoc. XIII. 18. (Fœlli bibl. II. p. 1121 sq.) — Iulian. Const. 45. — Versio est vetus glossata. — ²⁾ Haec ult-
ima expressit Photii Nomoc. XIII. 18. (Fœlli bibl. II. p. 1120.)

³⁾ ἀσέβειν Hal. — ²⁾ δεῖ τηρεῖσθαι τὸν ὄρκον, οἷα τὸν οὕτω ὄντα ἀσχυρόν τε Hal. — ³⁾ Cod. Hamb. &
delectantem edd.

Κεφ. α΄.

Ὡστε καὶ ἡμεῖς αὐτίκα ἐπάγομεν decem librarum auri poenam, ἀπαιτοῦντες τὸν θαβήσανα ὅπως τοιοῦτον ὄρον λαβῆιν. καὶ τοῦτο δητὸ ποσὸν αὐτῇ τῇ ταλαιπωρῇ δίδοσθαι γυναικὶ θεοπίζομεν εἰς τὴν λοιπὴν εὐσημοσύνην τοῦ βίου, ἀπαιτούμενον διὰ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐπιχωροῦ, καὶ δίδόμενον αὐτῇ. γινώσκοντες τοῦ ἀρχοντος, ὡς, εἰ ῥαθυμήσειεν, ἐνέξεται αὐτῇ καταθέμενος τὴν ἀρχὴν, κληρονόμοι τε αὐτοῦ, καὶ διάδοχοι, καὶ ἡ τοιοῦτο περιουσία, ἀνδ' οὗτο πράξιν εὐσεβῆ πρότερον ἡμελῶσιν. §. 1. Εἰ δὲ γε αὐτὸς ὁ τῆς ἐπαρχίας ἡγούμενος τὸν ὄρον ἀπαιτήσιν, αὐτὸς καὶ τὴν ἐρημένην τῶν decem librarum auri poenam ἀπαιτησῶ, εἰ μὲν στρατιωτικὸς ἀρχων κατ' ἐκείνην εἴη τῆς ἐπαρχίας, καὶ δι' ἐκείνου δοθησομένην ὡς εἴρηται τῇ γυναικί, εἰ δὲ οὐκ ἔξει στρατιωτικὸν ἀρχοντα, ὁ τῆς μητροπόλεως τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης ἐπίσκοπος τοῦτο προνοήτω τοῦ πράξιματος, καὶ εἰς ἡμᾶς, εἰ δοκιμάσειεν, ἀναγέρον, καὶ πρὸς γε ὁ ἐκ γειτόνων μετῶν ἀρχων, ὡς τε πανταχόθεν τὸν τοῦτο πράξαντα, εἴτε ἀρχων, εἴτε ἰδιώτης εἴη, τῇ ἐρημένην σωφρονίζεσθαι ποινῇ, καὶ δίδοσθαι ταύτην τῇ τό γε ἐπ' ἐκείνῳ μηδὲ σωφρονῖν εἰ δυναμένην, ἵνα μὴ φανεῖ δῆθεν ἐπιουρκήσασα.

Ἐπίλογος.

Τὰ τοίνυν παραπάντα ἡμῖν καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θελοῦ δηλούμενα νόμου ἢ σὴ ὑπεροχὴ κηρύγμασιν οικείοις ἀπᾶσι ποιησάτω γανερᾶ, ὅπως ἂν γνοῖεν τὴν τῆς ἡμετέρας βασιλείας περὶ σωφροσύνης σπουδῆν. Dat. Kal. Sept. Const. imp. DN. Iustiniani PP. A. ann. XI., post cons. Belisarii V. C. anno II. [537.]

ΔΙΑ-

CAP. I.

Quare et nos poenam decem librarum auri istam imponimus, ab illo eam exigentes, qui eiusmodi iniurandum accipere ausus fuerit, atque sancimus, ut haec quantitas miserae illi mulieri ad reliquam vitam honeste agendam praebetur, a praeside vera provincia exigatur ei que detur. Et sciat magistratus, si negligens fuerit, deposito magistratu tam semetipsum illi devinctum fore, quam heredes eius, et successores, si facultates ipsius, quia piam actionem patrare negligit.

§. 1. Si vero ipse praeses provinciae iniurandum exegerit, etiam ab illo dicta decem librarum auri poena exigatur, si modo militarem magistratus in illa provincia sit, et ab eo, sicut dictum est, mulieri detur. Si vero nullum habeat militarem magistratum, tam episcopus metropolis illius provinciae eius curam gerat, eamque ad nos, si visum fuerit, referat, quam etiam ex vicinia maior magistratus, ut ubi is, qui id fecit, sive magistratus sive privatus sit, dicta poena coëccatur, atque haec ei detur, quae, quantum ad illum, ne peierasse videatur, caste amplius videri nequit.

E p i l o g u s .

Quae igitur nobis placuerunt et hac lege expressa sunt celsitudo tua mandatis suis omnibus manifesta faciat, ut Imperatoris erga castitatem studium intelligant.

CAP. I. Unde etiam nos repente inferimus decem librarum auri poenam, exigentes eum, qui praesiderit omnino tale iniurandum accipere. Et hanc scilicet quantitatem ipsi infelici dari mulieri anciano et reliquam bonae figurae vitam, exigendam per administrationem provincialem et dandam ei; sciente iudice, qui si neglexerit, tenebitur ab ea deponens administrationem, heredesque eius, et successores, et eius substantiam eo quod actionem piam agere neglexerit. §. 1. Si autem ipse provinciae praeses iniurandum exegerit, ipse etiam memoratam decem librarum auri poenam exigatur, si quidem militaris iudex sit in illa provincia, per illum dandam¹⁾, sicut dictum est, mulieri; si vero non habeat militarem iudicem, metropoleos illius provinciae episcopus hoc provideat, causam etiam²⁾ ad nos, si probaverit, referens, et insuper ex vicinis maioribus singulis, et undique hoc agentem, sive iudex, sive privatus sit, memorata castigari poena, et dari haec ei, quantum ad illum neque caste vivere valeat ulterius: ut non videatur quasi peierasse.

E p i l o g u s . Quae igitur placuerunt nobis et per praesentem sacram declarata sunt legem, ut celsitudo praeceptionibus propriis omnibus faciat manifesta, ut cognoscant nostri imperii circa castitatem studium. Dat. Kal. Septembr. Constantin. imp. DN. Iustiniani PP. A. anno XI., post Belisarii V. C. cons. anno secundo. [537.]

Coxit. II.

¹⁾ Paratitla Coll. const. eccl. III. 1. (Vossii bibl. II. p. 1338 sq.)

²⁾ Trid.; danda Cod. Hamb., Port., Cont. — ²⁾ hanc provideat causam, etiam Bk.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ νβ. *)

Περὶ τοῦ μὴτε προσώπου, μὴτε πράγματος, μὴτε χρυσίου γίνεσθαι ἐνεχυριασμόν, ἀλλὰ τειρηπλάσιον ἀποδίδεσθαι¹⁾ τῷ ἐνεχυριασθέντι, καὶ περὶ τοῦ ἕτερον ἀν' ἑτέρου ἢ πλήξαντος ἢ ἄλλως ἐπηρεάσαντος μὴτε πληττεσθαι, μὴτε ἄλλως ἐπηρεάζεσθαι, καὶ περὶ τοῦ τὴν παρὰ ἰδιώτου γινομένην εἰς τὸν βασιλέα δωρεάν μὴ δέεσθαι πράξεως ὑπομνημάτων.

Ο αὐτός Βασιλεὺς Ἰωάννη, τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἱαρχῷ πραιτωρίων τὸ δεύτερον, ἀπὸ ἐπάτιων καὶ παιρικίῳ.

Προοίμιον.

Τοὺς ἀνελευθέρους ἐνεχυριασμοὺς καὶ τὰς μεμισκίτους ἐπὶ τούτοις ἐκπράξεις πολλοὶ μὲν καὶ κτεροὶ νόμοι μισοῦσι, διαγερόντως δὲ οἱ παρ' ἡμῶν τιμῶνται, ἀλλ' οὐκ ἴσμεν, ὅπως τὸ πρῶγμα, καίτοι τοσπίτως κεκολλημένον νομοθεσίαις, εἴ τι μῶνται καὶ πολιτεύεται, καὶ μείζονα τὴν ἐαυτοῦ παρέχεται δύναμιν τῆς ἐκ τῶν νόμων ἀνάγκης.

Κεφ. α'.^{b)}

Διὰ τοῦτο θεσπιζόμεν, μὴδὲνα παντελῶς ἐνεχυριασθῆναι κατὰ τὴν ἡμετέραν πολιτείαν χραιτῆν, μὴτε ἐν πανηγύρεσι (τοῦτο ὅπερ μάστιγα ἐκίσειε τολμῶντων ἐπίσκοπων), μὴτε ἐν ἀγοραῖς, μὴτε ἐν πόλεσι, ὅπερ ἐν χωμαῖς, μὴτε ἐπὶ πόλιν, μὴτε ἐπὶ κωμῆταις²⁾, μὴτε ἐπὶ γεωργοῖς, μὴτε ἑτέρω τῶν πάντων οὐ κατ' οἰονδήποτε τρόπον ἢ χρόνον, ἀλλὰ τὸν καθ' ἑαυτὸν ἕτερον ἀν' ἑτέρου κατὰ τὸ τοῦ ἐνεχυριασμοῦ σῆμα χρυσίου ἢ τι ἕτερον ἐκπράττειν, τοῦτο ἐπιδοθῆναι τετραπλάσιον τῷ βεβιασμένῳ, ἐκπίπτειν δὲ καὶ τῆς ἀγωγῆς, ἧς ἔχει καὶ ἐκείνου, ὑπὲρ οὗ τὴν ἐκπράξιν ἐποίησε. οὐ γὰρ ἂν ἔχοι λόγον, ἕτερον μὲν ἵνα τὸν ὀφειλόντα, ἕτερον δὲ τὸν ἀπαιτούμενον, εἰδ' οὐδὲ ἕτερον ἐνοχλεσθῆναι ὑπὲρ ἑτέρου τινός, ὡς ἔσθον ἀμαρτόντος ἢ ὕβριν, καὶ οἷα συγκωμῆτην ἐκείνου καθεστῶτα στρεβλοῦσθαι καὶ ὑβρίζεσθαι, καὶ

11

Novella LII.

UT NEQUE PERSONAE, NEQUE REI, NEQUE PECUNIAE PIGNORATIO FIAT, SED QUADRUPlum PIGNORATO REDDATUR. NEVE ALIUS PRO ALIO, QUI VEL PERCUSSIT VEL LAESIT, PERCUTIATUR AUT ALITER LAEDATUR, NEVE DONATIO A PRIVATO IMPERATORI FACTA INSINUATIONE EGAT.

Idem Imperator Ioanni, gloriosissimo iterum Praefecto praetorio, Exconsuli et Patricio.

Praefatio.

Illiberales pignorationes et exosas earum exactioes multae quidem et aliae leges odio habent, praecipue vero quae a nobis sunt latae, nescimus tamen, quomodo res tot licet legibus punita adhuc committatur et in usu sit, maioremque vim, quam legum necessitas habeat.

CAP. I.

Propterea sancimus, ut nulla oppignoratio in nostra republica valeat neque in conciliabulis (id quod maxime hic commissum invenimus), neque in agris, neque in urbibus, neque in vicis, neque in civibus, neque in vicaneis, neque in agricolis, neque ullo alio quocunque modo aut tempore, sed is, qui ab altero pro altero secundum formam oppignorationis pecuniam vel aliud quid exigere audeat, quadruplum illi, cui vis illata est, reddat, actionem etiam, quam habet, adversus illum amittat, cuius nomine exactioem fecit. Rationem enim non habet, ut alius sit debitor, ab alio vero exigatur, vel ut alius molestus afficiatur pro alio, qui invasit vel iniuriam intulit, et quia vicaneus est illius torqueatur, ignominia afficiatur, ac quidpiam, quod non decet, patitur, vel omnino pro alio absque legitima causa iniuriam

GI.

CONST. LI.

UT NON FIANTE PIGNORATIONES PRO ALIIS PERSONIS, ET UT, SICUT PRINCIPUM DONATIONES NON EGENT GESTIS MONUMENTORUM, SIC NEC A PRIVATIS IMPERATORIBUS FACTAE DONATIONES INDIGEANT.

(Coll. V. tit. 5.)

Imp. Iustinianus Aug. Ioanni, gloriosissimo sacrorum per Orientem Praetoriorum Praefecto iterum, Exconsuli et Patricio.

Praefatio. Inhonestas pignorationes et odibiles super his exactioes plurimae quidem et aliae leges odio habent, praecipue autem a nobis positae, sed, nescimus quemadmodum, causa, licet tantis castigata legislationibus, adhuc praesumitur, et in republica est, et maiorem sui praebet virtutem, quam legum necessitas.

CAP. I. Propterea sancimus, nullam omnino pignorationem in nostra republica praevalere, neque in vicaneis (hoc quod maxime ibi praesumptum invenimus), neque in agris, neque in civitatibus, neque in vicis, neque in civibus, neque in vicaneis, neque in agricolis, neque alio omnium³⁾ quocunque modo vel tempore, sed praesumentem alium pro alio secundum pignorationis formam aurum aut aliquid aliud exigere, hoc reddere in quadruplum violentiam passo, et cadere etiam ab actione, quam habuit adversus eum, pro quo exactioem fecit. Non enim habet rationem, alium quidem esse debitorem, alium vero exigere, sed nec alteri molestum esse pro altero quodam, tanquam invasionem aut iniuriam committentem, et alium quasi vicaneum existen-

*) Hal., et Serimng. — Iulian. Const. 46. — Versio est vetus glossata. — b) Bas. XXIII. 3. 77. Se hō l. n. o

1) Hal.; ἀκαθάρτου Serimng. — 2) μὴτε ἐπὶ κωμῆταις om, Hal. — 3) Cod. Hamb., Trid.; omnia Port., Const.

τί πάσχειν τῶν οὐ προσηκόντων, ἢ ὅλων ὑπὲρ ἐτέρου δίχα νομίμου προφασίως τὴν οἰανοῦν ὑπομένειν ἐπήρειαν, ἀλλὰ καὶ τιμωρίας ὑπομένειν τὰς εἰς σῶμα παρὰ τῶν ἐφρεσιῶτων τοῖς ἔθνεσι, γινωσκόντων ὡς, εἰ μὴ τοῦτο πράξειεν, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐπαρχίαν, ἧς ἀρχοῦσιν, ἐπιγυμνάσμοι τολμηθεῖεν, οὐδὲν ἔσται τοιοῦτον, ὅπερ αὐτοὺς τῶν ἡμετέρων ἐξαπατήσει χειρῶν.

Κεφ. β. *)

Καθεῖνο μέντοι συνείδομεν τῷδε προσδεῖναι τῷ νόμῳ, ὥστε καθάπερ αἱ παρὰ τῆς βασιλείας εἰς ἐτέρους γινόμεναι δωρεαὶ οὐ δέονται πράξεως ὑπομνημάτων, ἀλλ' αὐτόθεν ἔχουσι τὴν ἰσχύον, οὕτω μὴδὲ τὰς παρὰ τῶν ἰδιωτῶν εἰς τὴν βασιλείαν γινόμενας, εἰ μόνον ταῖς ἀληθείαις γένοιτο ἐν ἀγορᾷ παρὰ συμβολαιογράφων συντελεσθεῖσαι, ὑπογραφῆν τε ἔχουσαι τοῦ τε πεποιηκότος καὶ μαρτύρων, καὶ τὴν ἄλλην τὴν ἐπὶ τῶν δωρεῶν παρατήρησιν, μὴ διστάσει πράξεως ὑπομνημάτων ἐφ' ὁσηδησοῖτε ποσότητι. οὐ γὰρ ἂν εἴη τῶν ἀκολουθῶν, τὸ μὴδὲ τῶν αὐτῶν τυγχάνειν τὴν βασιλείαν παρὰ τῶν ἰδιωτῶν, ὧν αὐτὴ δίδωσιν ἐκείνοις. τὸ δὲ ἄριστον τοῦτο γένοιτο ἐκ καινοτομίας, ἣν ἡ Ζήνωνος τοῦ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως ὑψηλῆσθε διατάξις, τὸ τὰς βασιλικὰς δωρεὰς μὴ χρῆζειν ὑπομνημάτων. ἐπειδὴ τοίνυν ἀτελῶς¹⁾ τὸ πρᾶγμα ἐμπροσθεν ἐθεωρήθη, διὰ τοῦτο ἡμεῖς τὸ τέλειον ἐπιθέμεντες αὐτῷ ἐκατέρωθεν κρατεῖν αὐτὸ βουλόμεθα, ἐπὶ τε τῶν παρὰ βασιλείας εἰς ἰδιώτας γινόμενων δωρεῶν, ἐπὶ τε τῶν παρὰ ἰδιωτῶν εἰς τὴν βασιλείαν, ὥστε τὴν ἐξ ἰσότητος δικαιοσύνην τῷ πράγματι προστεθῆναι.

Ἐπιλογος.

Ἡ τοίνυν σὴ ὑπεροχὴ τὰ διὰ τῆσδε τῆς θείας ἡμῶν διατάξεως γενομένημενα διὰ κτηνῶν οὐκ εἰς κατὰ τὸ σύνθηδες ποιήσαι φανερὰ πᾶσι σπουδαίω. Dat. XV. Kal. Sept. Constant. imp. DN. Iustiniani PP. A. an. XL, post Belisarii V. C. consul. ann. II. [537.]

ΔΙΑ-

existentem²⁾ caedi aut iniuriam sustinere, et aliquid pati, quod omnino non competit, pro alio, et alio legitima occasione quamlibet perferre calumniam, et³⁾ supplicia sustinere in corpore a⁴⁾ praesidentibus provinciarum, scientibus quia, si non hoc⁵⁾ egerint, sed in provincia, cui⁶⁾ praesunt, pignorationes praesumantur (agere)⁷⁾, nihil erit tale, quod eos a nostris⁸⁾ eripiat manibus.

CAP. II. Illud quoque perspeximus huic adicere legi, ut, sicut ab imperio in alios factae donationes non egent gestis monumentorum, sed ex hoc ipso habent virtutem, ita neque a privatis Imperatoribus factae, nisi⁹⁾ tantummodo pro veritate fiant in publico a tabellionibus completae, et¹⁰⁾ subscriptionem habeant eius, qui fecit, et testium, et aliam donationum observationem, non egeant¹¹⁾ gestis monumentorum, cuiuscunque quantitatis sint; non enim consequens est, ut nec his fruatur imperium a privatis, quae ab eo praebentur illis. Haec autem inaequalitas facta est ex novitate, quam Zenonis pie memoriae introduxit constitutio, ut imperiales donationes non egeant monumentis. Quia igitur imperfectis causa prius apparuit, propterea in perfectionem imponentes ei, ex utroque tenere hoc volumus, et in his donationibus, quae ab Imperatoribus in privatos fiant, et quae a privatis in Imperatorem, ut ex aequalitate iustitiae causae adiciantur.

Epiloga. Tua igitur excellentia quae per hanc divinam nostram constitutionem sancita est praecipis propriis sollemniter manifesta facere studeat universis. Dat. XV. Kal. Septemb. Const. imp. DN. Iustiniani PP. A. anno XI, post cons. Belisarii V. C. anno secundo. [537.]

CONST. III.

*) Bas. XLVII. 1. 75. Schol. a.

¹⁾ ἀτελῶς Hal. — ²⁾ quasi convicaneum illius exist. Bk. — ³⁾ sed et Bk. — ⁴⁾ Bk.; corpora praes. Cod. Hamb.; corpore, praes. Trid., Port., Cont. — ⁵⁾ Cod. Hamb.; haec edd. — ⁶⁾ Cod. Hamb., Trid.; provinciae, quibus Port., Cont. — ⁷⁾ Cod. Hamb., Trid. (agere ut

iniuriam aliquam ferat, aut vel poenam corporalem a praesidibus provinciarum sustineat, qui scient, si non secuti nos sint, sed in provincia, cui praesunt, pignorationes fiant, nihil tale fore, quo a manibus nostris eripiantur

CAP. II.

Illud quoque huic legi adicere visum est, ut, sicut donationes ab Imperatore aliis factae insinuatione non egent, sed ex se vim habent, ita nec illae, quae a privatis Imperatori fiunt, si modo revera publice a tabellionibus perficiantur, et subscriptionem illius, qui eas fecit, atque testium, reliquamque observationem donationum habeant, insinuatione, cuiuscunque fuerit quantitatis, non indigent. Neque enim consentanea est, ut Imperator non eadem a privatis consequatur, quae ipse illis concedit. Inaequalitas vero haec non est innovatio illa, quam Zenonis pie memoriae constitutio introduxit, imperiales donationes non egent insinuatione. Quoniam igitur hoc negotium antea imperfectum apparuit, propterea nos perfectionem illi imponentes, ab utraque parte, tam in donationibus ab Imperatore in privatos, quam a privatis in Imperatorem factis, illud obtinere volumus, ut ex aequalitate negotio iustitia tribuantur.

Epiloga.

Quae igitur sacra hac constitutione sancita est excellentia tua per propria mandata more solito manifestata facere studeat.

molestum unciis inclusimus); praesumi patientur Port. Cont. — ⁸⁾ Cod. Hamb.; a nostris eos edd. — ⁹⁾ Bk. — ¹⁰⁾ Cod. Hamb., Trid.; et om. Port., Cont. — ¹¹⁾ egeant Bk

ΔΙΑΤΑΞΙΣ γ.)

Novella LIII.

Περὶ τοῦ τὸν ἐν ἐπαρχίαις εἰς ὑπερό-
 ριον δικαστήριον παριστάμενον ἐγγύην
 δοῦναι, ὅτι εἰ μὴ κινήσει τὴν δίκην,
 δώσει ὅσον ὁ δικῶν ὀφείσει λαβεῖν τὸν
 συκοφαντηθέντα. καὶ περὶ τοῦ τὸν δε-
 χόμενον βιβλίον εἰκοσι ἡμερῶν ἔχειν
 προθεσμίαν ἐπὶ διασκέψει, εἰ βούλεται
 δικασθῆναι, ἢ τὸν δοθέντα ἀνέχειται ¹⁾
 δικαστῆν. καὶ περὶ τοῦ μετὰ ἔξωμοσίαν
 ἀπολιμπανομένου ὀφειλόντος πᾶσαν
 πληρῶσαι ἡμίαν τῷ ἐνάγοντι, καὶ ὑπὸ
 ἐγγυητικῶν λοιπὸν λέγειν τὴν δίκην καὶ
 ἀποκρίσασθαι ²⁾. καὶ περὶ τῶν δίχα προ-
 κῶς ἢ προγαμίας δωρεᾶς συνοικησάν-
 των προτελευτήσαντων ἀπόρων εὐπό-
 ρων ³⁾ καλουμένων εἰς τὸ τέταρτον
 τῆς περιουσίας, εἴτε ὑπόντων παλ-
 θων, εἴτε μὴ ὑπόντων.

UT IS, QUI IN PROVINCIIS AD IUDICIUM EX-
 TRANEUM VOCAT, FIDEIUSSOREM DET, SE,
 NISI CAUSAM VINCAT, DATURUM ESSE,
 QUANTUM IUDEX EUM, QUI CALUMNIAM
 PASSUS EST, ACCIPERE DEFINIVERIT. ET UT
 ILLE, QUI LIBELLUM ACCIPIT, VIGINTI DIE-
 RUM TERMINUM HABEAT, UT STATUAT,
 AN VELIT LITIGARE, VEL DATUM IUDICEM
 ADMITTAT. ET UT ILLE, QUI POST CAU-
 TIONEM IURATORIAM ABEST, OMNE DA-
 MINUM ACTORI RESARCIRE, AC IN POSTERUM
 FIDEIUSSORE DATO CAUSAM AGERE ET
 PIGNUS DARE DEBEAT. ET DE PAUPERIBUS,
 QUI SINE DOTE VEL DONATIONE PROPTER
 NUPTIAS PRAEMORTUO IUNCTI FUERUNT
 MATRIMONIO, UT VOCENTUR IN QUARTAM
 PARTEM SUBSTANTIAE ILLIUS, SIVE LI-
 BERI ADSINT, SIVE NON, EOQUE DI-
 TENTUR.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννη, ἐπάρχῳ πραιτω-
 ρίων τῆς ἐφῆς τὸ δεύτερον, ἀπὸ ὑπάτων καὶ
 πατρικίῳ.

Idem Imperator Ioanni, per Orientem iterum Prae-
 fecto praetorio, Exconsuli et Patricio.

Προοίμιον.

Praefatio.

Πολλοὶ προσόντες ἡμῖν διδάσκουσι τὸ ἡμέτερον
 κράτος, ὡς ἀγώγιμοι γίνονται παρὰ τινῶν ἢ καὶ εἰς
 εἰκῆς ἀπάγονται χώρας ἢ ἐκ θείας ἡμῶν κελεύσεως,
 ἢ καὶ ἐξ ἡφῆων ἀρχικῶν, καὶ ⁴⁾ ταλαιπωροῦνται μὲν
 ταῖς ἀναγκασμένοι δὲ ὑπὸ τῶν κελεύσεων ἢ τῶν
 φησὶν ἀγονταί, εἴτα οἱ τοῦτοις ἀγαγόντες καὶ
 ἐσφαλῶς χορηγούμενοι, ὡς εἶω ἡτοῦ χρόνου κατα-
 λήθονται τὸ ἀφορισθὲν δικαστήριον οἱ παρ' αὐ-
 τῶν κληθέντες, αὐτοὶ μένοντι ἐν τῇ χώρᾳ, τρυ-
 φῶνται ταῖς ἐν ξένῳ δαπάναις τὸν παρασιάντα ἢ
 ἀρχθέντα καταλιμπανόντες.

Multi nos adeuntes potentiam nostram docent, se
 a quibusdam in ius vocari atque ad alias etiam provin-
 cias vel per sacram nostram iussionem, vel etiam
 sententiam iudicalem trahi, et misere secum ita agi,
 quum iussionibus illis vel sententiis coacti abducantur,
 ii vero, qui eos ducunt et cautionem acceperunt
 eo nomine ut postulati ab iis intra certum tempus ad
 determinatum iudicium venturi sint, in provincia man-
 nent, relinquentes eum, quia se stilit vel adductus est,
 in peregrina terra sumtibus atterendum.

Κεφ. α'. β)

CAP. I.

Τοῦτο ταῖσιν ἐλεούντες διασίζομεν, εἴ τι γέ-
 νοιτο τοιοῦτο, καὶ ὁ χρόνος πληρωθεῖ, ὃν ἐπὶ τῇ τῆς
 παραστάσεως ἢ τῆς ἀπαγωγῆς ⁵⁾ ἀσφαλεῖα αὐτῶν ὁ
 ἐνάγων

Quum igitur huius rei miseremur, sancimus, si
 tale quid contingat, et tempus elapsum sit, quod in
 cautione iudicio sistendi aut deducendi causa actor
 praes-

GL. CONST. LIII.

DE EXHIBENDIS ET INTRODUCENDIS REIS, ET UT HI, QUI CONVENIUNTUR, POST VICESIMUM
 DIEM PRAESENTENTUR IUDICIBUS, ET DE HS, QUI IURATORIAM CAUTIONEM EXPONUNT,
 ET ANTE LITIS CONTESTATIONEM ABSENTES FIUNT, ET DE HYPOTHECIS, QUAE APPEL-
 LANTUR EX CASU, ET QUAE PERSONAE ET QUANDO HOC IUS HABENT, ET DE INDOTATIS
 UXORIBUS, UT HABEANT QUARTAM PARTEM IN SUBSTANTIA VIRI, ET IPSE VIR IN
 SUBSTANTIA UXORIS, QUANDO INOPS EST, QUI ⁶⁾ RELINQUITUR.

-(Coll. V. tit. 6.)

Imp. Iustinianus Aug. Ioanni, gloriosissimo Praetoriorum per Orientem Praefecto iterum, Exconsuli et Patricio.

Praefatio. Plurimi adeuntes docent nostram ⁷⁾ potestatem, quia exhibentur ab aliquibus, aut
 in alias protrahuntur ⁸⁾ provincias aut ⁹⁾ ex sacra nostra iussione aut ex ¹⁰⁾ decretis iudicialibus, et ad
 iudicium quidem propter ¹¹⁾ hoc aguntur, coacti vero iussionibus aut decretis exhibentur. Proinde qui eos
 adducunt, etiam cautiones exigentes, quia intra certum tempus venient ad determinatum iudicium ii, qui ab eis
 adducti sunt, ipsi remanent in provincia, affigi in peregrinatione sumtibus exhibitum aut praesentatum relinquentes.

Cap. I. Hoc igitur miserantes sancimus, si quid fiat tale, et tempus impleatur, quod in cautione exhibi-
 tionis

¹⁾ Hal. et Scrimg. — Maxima Novellae pars est in Bas. varils locis. — Iulian. Const. 47. — Fersio ut vna glossata. — ²⁾ Cap. 1 — 3, et initium cap. 4. usque ad verba παντελῶς ἀποστρεφόμεθα in Bas. VII. 12. 7.
³⁾ ἀνέχεσθαι Hal.; καὶ (pro ἦ) — ἀνέχεσθαι conii. γῆς Hal. — ⁴⁾ Cod. Hamb., Trid.; cui Port., Cort., — ⁵⁾ Cod. Hamb.; nostram docent edd. — ⁶⁾ Cod. Hamb., Trid.; pertrahuntur Port., Cont. — ⁷⁾ Cod. Hamb., Trid.; aut om. Port., Cont. — ⁸⁾ Cod. Hamb.; ex om. edd. — ⁹⁾ Cod. Hamb., Trid.; per Port., Cont.
¹⁰⁾ Hal., Fulg.; ἢ καὶ Scrimg. — ¹¹⁾ ἢ ἀγω-

ἐνάγων ἔταξεν, εἴτα ὁ μὲν ἐναγόμενος προσεδρεύει τῷ δικαστηρίῳ, ὁ δὲ ἐνάγων ἀπολιμπάνοιτο καὶ μὴ ἴσω ἡμερῶν δέκα, ἀρ' οὐδὲρ παραγένοιτο τῇ χώρα, ὁ ἐνάγων ἀπαντήσῃ, τὸν μὲν ἐναγόμενον εἰσιόντια παρὰ τῷ δικαστῇ καὶ ταῦτα διδάσκοντα παραχρῆμα ἀφίεσθαι, ὄρκω δὲ αὐτοῦ χρίνεσθαι πᾶσαν δαπάνην, ἣν ὑπέστη περὶ τὴν ὕδοιπον, ἣν τε τὴν ἐν ξένῃ διατριβῇ, καὶ ταύτῃ τὸν δικαστῆν καταδικάζειν τὸν ἐνάγοντα μάτην. καὶ ἐπιδήπερ εἰσθός ἐστι, μὴ ἄλλως γίνεσθαι τὰς ἀπαγωγὰς ἢ τὰς παραστάσεις, εἰ μὴ οὐ ἐνάγοντι ἐγγυητὰς ἐπὶ ᾗτῇ ποσότητι δοίεν, ὡς ἐπεξέχονται τῇ δίκῃ καὶ κρατοῦσι τῆς ψήρου, τοῦτο μὲν τὸ ποσὸν παντὸς αὐτοῦ ἀπαιτεῖσθαι, καὶ δίδοσθαι τῷ μάτην συκοφαντηθέντι. εἰ δὲ διὰ τοῦ ὄρκου καὶ πλείοντι σαφηνήσῃ (ᾗτῆς μέντοι ποσότητος οριζομένης παρὰ τοῦ δικάζοντος, ἣν οὐ νόμοι ταξίτωνα καλοῦσι), καὶ τοῦτο προσαιτεῖσθαι, ἵνα μάθοιεν μὴ πείθῃν εἰς βλοῦς ἀλλοτρίους, ἀλλὰ τὰ κατὰ χώραν ἀφίεσθαι δικαστήρια, κάκεισε πρὸς τοὺς ἐκωτῶν ἀντιδίκους διακρίνεσθαι.

Κεφ. βʹ.

Ἐπειδὴ δὲ τὰς παρὰ τῶν ἐναγόντων ἐγγύας ὡς ἐπίπαν ἴσμεν ἐνιαυθὰ διδομένας ἐπὶ τοῖς παριστάμενοις προσώποις, εἰ δὲ εἰς ἕτεραν ἀπαγόνται χώραν, ἴσως διαφυγάνῃν ταυτὴν τὴν παρατήρησιν, θεσπιζόμεν τὸν ἐνιαυθὰ δικαστῆν ἢ τὸν ἐνδοξότατον ἡμῶν κοιμιστῆρα, τὸν τοῖς θελοῖς ἡμῶν υπηρετοῦμενον γράμμασιν, εἰ τε τοιαῦτο πράξις κελυσθῆι, μὴ ἄλλως εἰς ἕτεραν ἀπαχθῆναι χώραν τὸν ἐναγόμενον, πρὶν ἢν ἐγγυητὴν προσκαταστήσειεν ὁ ἐνάγων ἐν τῷ δικαστηρίῳ, καθ' ὃ μέλλει τὸν εὐδυνόμενον ἄγειν, ὡς ἴσως πρὸς τὸ τῶν τόπων διάστημα χρυσίον, ὅσον ἢν ἠρισθῆι τῷ φρυγόντι, εἰ μὴ αὐτὸς ἐπεξέλθοι¹⁾, ἢ ἐπεξέλθων μὴ κρατήσῃ²⁾ τῆς δίκης, κάκεισε πάντα πρῶτισθαι, ὅποσα ἐπὶ τῇ παραστάσει διωρίσμεν, τοῦ μὲν ἠρισθέντος χρυσίου παρὰ τῶν ἐγγυητῶν ἀπαιτούμενον καὶ διδομένου τῷ ἀπαχθέντι, παρεχόμενον δὲ παρ' ἐκείνου καὶ τοῦ ὄρκου ἄχρι ταξίτωνος, ἵνα ἴσμεν ὁμοῖε καὶ πλείον δαπανηκέναι, καὶ τοῦτο ἀπολάβοι, καὶ πανταχόθεν φαίνοιτο τέλεια τῆς ἡμετέρας νομοθεσίας³⁾.

Κεφ. γʹ. βʹ)

Κάκεινο δὲ ἢ μὲν ἀρχαιότης εὐ ποιούσα διετύπωσεν,

ditionis aut praesentationis ipse actor constituit, deinde ille quidem observat in iudicio, actor autem datus ei non intra dies decem¹⁾, postquam reus venerit in provinciam, actor occurrerit, reum quidem ingressum apud iudicem et hoc docentem repente dimitti; iureiurando autem eius indicetur de omnibus expensis, quae peritit circa viam et circa peregrinam habitationem, et his indices addicant actorem convenientem fructum. Et quoniam mos est non aliter fieri exhibitiones aut praesentationes, nisi actores fideiussores ad certam quantitatem dederint, quia exsequenter causam et suscipient sententiam, hanc quidem quantitatem omnino eos recipi et dari senctra calumniam passo. Si vero per iusiurandum etiam plus aliquid declaraverit, certa tamen quantitate definita a iudice, quam leges taxationem vocant, etiam hoc superexigi, ut cognoscant non ludere²⁾ ius alienas, sed in provincia eligere indices, et ibi contra suos adversarios litigare.

CAP. II. Quia vero ab actoribus fideiussiones plerumque novimus hic datas, tanquam in exhibendis personis, si vero in aliam deducantur provinciam, forte declinare hanc observationem, sancimus, hic iudicem aut gloriosissimum nostram quaestorem³⁾ sacris nostris ministrantem litteris, si quid tale agere inbestur, ut aliter ad aliam exhiberi⁴⁾ provinciam rem, antequam fideiussorem praebet actor in iudicio, in quod factum est rem deducere, quia dabit secundum locorum spatium annua, quantumque decretum fuerit, fingenti, si non exsequatur, aut exsequenter non vincat causam, et ibi omnia agi, quaecumque in exhibitione decretum, definitum vero annua a fideiussoribus exigendum, et dandum ei, qui deductus est, praebendo quoque ab illa etiam iureiurando usque ad taxationem, ut, si iuraverit se etiam amplius expendisse, et hoc recipiat, ut⁵⁾ iudique videantur perfectae nostrae legislationes.

CAP. III. Illud quoque antiquitas quidem bene faciens disposuit, hanc autem studio machinantur, ut

praefinit, deinde reus quidem iudicio se sistat, actor vero absens sit, nec iura decem dies, postquam in provinciam venit, actor compareat, ut reus, qui iudicem adiit et haec probavit, confestim dimittatur, atque de omnibus sumptibus, quos in itinere et dum in peregrina terra commoratus est fecit, ex iureiurando eius indicetur, atque in eos iudex temere in ius vocat. Et quoniam moris est, non aliter deductiones aut exhibitiones fieri, nisi actores in certam quantitatem fideiussores dederint, se litem prosecuturum esse et sententiam accepturos, quantitas illa ab illa omnino exigatur, eique detur, qui sine causa calumniam passus est. Si vero iureiurando aliquid amplius declaraverit (certa tamen quantitate a iudice definita, quam leges taxationem vocant), etiam hoc impere exigatur, ut discant aliorum bona non ludificari, ut iudicia, quae in provincia sunt, eligere, ibique cum adversariis suis litigare.

CAP. II.

Quoniam vero scimus, fideiussores ab actoribus plerumque pro exhibendis personis hic dari, si vero in aliam provinciam rei deducuntur, eos hanc observationem haud raro declinare, sancimus, ut iudex huius loci, vel gloriosissimus noster quaestor, qui a sacris nostris litteris est, si quid tale facere iussus est, non aliter reum in aliam provinciam deducat, quam si actor in iudicio, in quod reum vocaturus est, fideiussorem dederit, se tantum pecuniae pro distantia locorum daturum, quantum reo decretum fuerit, si ipse litem non prosequatur, vel, quum prosecutus esset, victoriam non obtineat, ibique omnia fiant, quae in exhibitione constituimus, et definita pecunia a fideiussoribus exigatur, eique detur, qui evocatus e sua provincia est, iusiurandum etiam ab eo ante taxationem praestetur, ut si iuret, se plus expendisse, etiam hoc recipiat, atque lex nostra omni ex parte perfecta appareat.

CAP. III.

Illud quoque antiquitas bene quidem disposuit,

¹⁾ (Eustath.) ἵσπ. VIII, 6. — ²⁾ Principium huius cap. non est in B a s.

³⁾ ὑπεξέλεθῃ Hal. — ²⁾ Scrimg., Bas. (Cod. Coisl.); κρατήσῃ Hal., Bas. (ed. Fabr. et Heimb.) Legendum fortasse κρατήσεις. — ³⁾ Cod. Hamb., Trid.; decem dies Port., Cont. — ⁴⁾ Cod. Hamb., Trid.; illudere

⁵⁾ et Bk.

πρωτον, οὐ δὲ τῶν ἐξεπιτηδες τεχνάζουσι, τὴν τῶν ἡμετέρων νόμων φιλανθρωπίαν αφορμὴν ποιούμενοι τῆς ἑαυτῶν ἐπιτηδεύσεως. τῆς γὰρ παλαιότητος βουλομένης τὸν αἰτιάσεως βιβλίον δεκάμερον ἡμερῶν εἶω δεκά διακαιῶν ἔχειν, ἐφ' ᾧ καὶ ¹⁾ ἀνερευνησάτω τὸ πρᾶγμα, καὶ ἴσως ²⁾ ἐπιγνώσκει, καὶ ἀπαλλαγῆναι, μὴ δὲ τὴν τῶν δεκά ἡμερῶν προθεσίμην τρυπαιὰ καὶ ὑπογράφειν τῷ σιγαλέντι βιβλίῳ, καὶ τὰς δικαστικὰς πλῆροδν ἀσφαλείας, τινὲς δὲ ἀφορῶντες εἰς τοὺς ἡμετέρους νόμους, οὐ μετὰ προκαταρξίν οὐδὲ παρατείσσασαι τὸν δικαστήν, οὐδὲ συνδικαστήν αἰτίαν συγχωροῦσι, τὸ πρᾶγμα τεχνάζουσι, καὶ μακροτάτων τῶν πρακτικῶν τὰ τοιαῦτα δολογῶντες ἐξευρισκοῦνται, καὶ ἕμια προσεγγίζη τις ὑπόμνησις, πολλὰς οὐδὲ βιβλίον δεδομένου, οὐδὲ δικαστικῆς οὐδεμίαν ἀσφαλείας, ἄγουσι τὸν ἄνθρωπον ἀκοντα πρὸς τὸν δεδομένον δικαστήν, καὶ οὐδ' οἷον ἐπιτιμῶν συντετακένουσι ποιήσασθαι προκαταρξίν, ὥστε ἅπαρ αὐτὸν ὑπὸ τῆ προκαταρξίᾳ γινόμενον δεδέσθαι, καὶ μηδεμίαν ἔχειν ἄδειαν μῆτε παρατείσσασθαι τὸν δικαστήν, μῆτε συνδικαστήν γούν αἰτῆσαι, καίτοι γε ἴσως ὑπόπτου τοῦ δικαστοῦ καθέστωτος. οὕτως τε πράττουσιν ἂ βούλονται, καὶ ὑπὸ ταῖς ἑαυτῶν τέχναις τὸν ἄνθρωπον ποιησάμενοι, ὃν βούλονται τρόπον τὰ κατ' αὐτὸν σπαράττουσι ³⁾. § 1⁴⁾ Θεσιάζουσι τοῖνυν, ἐπειδὴν ὑπόμνησις προσεγγίζη τινὲ, πάντως ἐπιδίδουσαι βιβλίον, καὶ μὴ κατὰ τὸ παλαιὸν δεκά μόνον ἡμερῶν ἔχειν τὸν δεκαήμερον προθεσίμην, ἀλλὰ διπλασίαν ⁵⁾, τοιαύτην εἶκοσι, ὥστε εἰτε παρατείσσασθαι βουληθεῖν, εἴτε καὶ συνδικαστήν αἰτῆσαι, ἄδειαν ἔχειν τοῦτο ποῦν, ἢ καὶ ἴσως ⁶⁾ ἐπιγνώσκει τὸ ὄφλημα καὶ ἀπαλλαγῆναι πρὸς τὸν ἀντίδικον τὸν αὐτοῦ φιλικῶς, καὶ μὴ κατ' ἐπιτηδεύσιν καὶ ἐπιδορμῆν ὑπὸ δικαστῆ γένεσθαι ἴσως ὑπόπτου, ἴσως ἀκαταθμίῳ, πολλὰς δὲ καὶ οὐκ οὐκ εἰς τὸν ἐπὶ τῷ φεύγοντι διοικουμένῳ ⁶⁾, καὶ τοῦ τῆν δεκά ὑπομένοντος οὐδένα καιρὸν ἔχοντος πρὸς τὸ μῆδεῖν, ἐφ' οἷς ἐγγύμενος ἀπαντήσῃ. § 2. Διγύμενον δὲ αὐτὸν τὸ βιβλίον, μόνης προσεγγίζης ἰσχύος παρ' αὐτοῦ διδομένης, καὶ τὸν σπορτουλλῶν κατὰ τὴν θέσιν ἡμῶν παρεχομένων διατάξιν, ὑπογράφειν τῷ καλουμένῳ ἀντιβιβλίῳ, δηλούντα καὶ τὸν χρόνον, καὶ ὃν αὐτῷ τὸ βιβλίον ἐπιδίδουται, ἵνα μὴ καὶ περὶ τοῦτο τέχνη τις γένηται. ἐπειδὴν δὲ μέλλου γίνεσθαι προκαταρξίς παρὰ τῷ δικαστῆ, ἡμῶν τῶν φεύγοντα, εἰ αἰ εἰκοσι διεληλύθησιν ἡμέρας αἰ τῆς διασχέψεως, κακείνον λέγειν μὲν τὰληθῆ,

nunc vero de industria dolos struunt, qui ex humanitate legum nostrarum occasionem iniuriarum sumunt. Quum enim antiquitas voluerit, ut is, qui libellum conventionis accepit, intra decem dies is deliberandi habeat, quo in causam inquirat, et forte agnoscat ac transigat, post decem vero dierum spatium misso libello subscribat et iudicialibus cautionibus satisfaciatur, quidam ad leges nostras respicientes, quae post litem contestatam nec iudicem recusare, nec ut alius iudex adiungatur petere permittunt, dolum hac in re moluntur, et maxime quidem executores talia dolose excogitant, et simulac citatio quaedam oblata fuerit, saepe nec libello dato, nec ulla iudiciali cautione praestita, hominem invitum ad iudicem datum ducunt, omniumque rerum plane ignarum ad litem contestandam compellunt, ut lite semel contestata obligetur, nullamque habeat vel recusandi iudicem, vel ut alius iudex adiungatur petendi facultatem, licet iudex fortasse suspectus sit. Atque ita quae volunt agunt, hominemque artibus suis circumventientes, quo volunt modo res illius distrahant.

§. 1. Sancimus igitur, ut, cum quis citatur, omnino libellus offeratur, nec, ut olim, citatus decem solum dierum spatium, sed duplicatum, id est viginti, habeat, ut, sive iudicem recusare, sive ut alius adiungatur petere, vel etiam debitum agnoscere, et amice cum adversario suo transigere velit, id liberum ei sit, nec per improbitatem aut circumventionem sub iudice sit suspecto fortasse aut minus sibi grato et qui saepe privatus etiam, quae cum reo ei sunt, contentiones in iudicio persequi velit, neve qui litem sustineat, nullum habeat tempus ad cognoscendum, quibus de causis in ius vocatus sit.

§. 2. Cum vero libellum accepit, sola personali cautione ab eo praestita, et sportulis secundum sacram nostram constitutionem datis, libellum, quem antibiblon (libellum responsionis) vocant, subscribat, et tempus etiam, quo libellus traditus ei sit, declaret, ne circa hoc quoque dolus quidam committatur. Ubi autem apud iudicem lis contestanda est, interrogetur reus, an viginti illi dies deliberationis praeterierint; ac si quidem verum dicat, verum hoc etiam ex die libelli eiusque

stratum legum clementiam occasione facientes suarum calumniarum. Vetustate namque volente conventionis factae libellam suscipientem diebus aequae decem deliberationem habere, quo possit discutere causam, et forte etiam recognoscere et liberari, post decem autem dierum iudicialia, tunc et subscribere misso libello, et iudicialibus implere cautiones, quidam vero respicientes ad nostras leges, quae post litem contestationem neque refutare iudicem, neque alium petere iudicem permittunt, causam arte machinantur, et maxime executoribus talia dolose adinventibus, et mox ut oblata fuerit quaelibet admonitio, forte neque libello dato, neque iudiciali ulla cautione, deducunt hominem invitum ad iudicem datum, et nihil scientem compellunt facere litem contestationem, ut semel sub litem contestatione constitutus obligetur, et nullam habeat licentiam neque refutare iudicem, neque alium iudicem petere, quum forte suspectus index sit; et sic agunt quae volunt, et sub suis artibus hominem statuentes, quo volunt modo de eo agunt. §. 1. Sancimus igitur, dum admonitio oblata fuerit alicui, modis omnibus offerri libellum, et non secundum antiquitatem decem solummodo dierum habere eum, qui admonetur, iudicialia, sed duplices, hoc est viginti, ut, sive repudiare voluerit, sive etiam cum eo alium iudicem petere, licentiam habeat hoc facere, aut forte cognoscere ⁷⁾ debitum, et liberare etiam ab adversarii sui contentione amicabiliter, et non per calumniam et circumventionem sub iudice constitutus suspecto, forsitan ⁸⁾ ingrato, plerumque autem aliquid etiam proprium contra reum ⁹⁾ dispensante, et eo, qui litem sustinet, nullum habente tempus ad cognoscendum ¹⁰⁾ ea, in quibus conventus occurrit. §. 2. Suscepit vero libello, sola personali fideiussione ab eo data, et sportulis secundum sacram nostram praestitis cautionibus, subscribere libello, qui appellatur responsionis, et declarare etiam tempus, quo ei libellus datus sit, ne etiam ob hoc ars quaedam fiat; cumque ¹¹⁾ futura est celebrari contestatio litem apud iudicem, interrogari fugientem, si viginti dies transierint deliberationis, et illum quidem dicere veritatem, ostendi ¹²⁾ quoque

⁴⁾ (Kustath.) ὅρον. X. 2.

¹⁾ ἐφ' ᾧ εἶη καὶ Hal. — ²⁾ καὶ ἴσως καὶ Hal. —

³⁾ ποιῶνται Hal., Fulg. — ⁴⁾ Hal., Bas., Fulg.;

⁵⁾ δεκαήμερον Soring. — ⁶⁾ ἴσως om. Hal. — ⁷⁾ Sring;

Bas. (Cod. Coist.); πολλὰς δὲ τι καὶ οὐκ εἰς —

⁸⁾ καλουμένῳ Hal.; πολλὰς δὲ τι καὶ μὴ οὐκ εἰς —

III.

διοικουμένῳ Bas. (ed. Fabr.) — ⁷⁾ recognoscere Bk. —

⁸⁾ Cod. Hamb., Trid.; et forsitan Port., Cont. — ⁹⁾ f-

emend. Leunclav. Notat. II. 245.; eum Cod., edd. —

¹⁰⁾ Cod. Hamb., Trid.; agnoscendum Port., Cont. — ¹¹⁾ quum

vero Bk. — ¹²⁾ Cod. Hamb., Trid.; ostendit Port., Cont.

τάληθῃ, δεικνυσθαι δὲ τοῦτο καὶ ἐκ τῆς ἡμέρας τοῦ βιβλίου, καὶ τῆς υπογραφῆς τῆς κατὰ τὸ βιβλίον. καὶ εἰ γῆσιε παρεληλυθέναι τὸν τῶν εἰκοσι ἡμερῶν ἀριθμὸν, τινικαίαια γίνεσθαι τὴν προκάταρξιν, ἐν μέσῳ δὲ ἄδειαν εἶναι καὶ παραιτεῖσθαι τὸν δικαστὴν, καὶ ἕτερον αἰτεῖν, ἢ συνδικαστὴν αὐτῷ λαμβάνειν, ἢ καὶ ἀπαλλάττεσθαι φιλικῶς, οὐδὲν ἐν μέσῳ οὐδὲ ζημιούμενον, οὐδὲ παρὰ τῶν πρακτόρων παρατιθέμενον, ἀλλὰ τὴν τε δικαστικὴν ἀσφάλειαν ἐπιθέμενον, καθάπερ ἂν οἱ ταῦτα χρίνοιντες συνίδοιεν, τὴν τε τῶν εἰκοσι ἡμερῶν ἔχοντα διάσχεσιν. Εἰ δὲ ταῦτα μὴ παραφυλαχθεῖν, καὶ δόξειε τις γενέσθαι προκάταρξιν, ἀντὶ μηδενὸς αὐτὴν εἶναι, ἀλλ' ἄδειαν εἶναι καὶ μετὰ τὴν τοιαύτην προκάταρξιν εἶσω τῶν τεταγμένων εἰκοσι ἡμερῶν οὕτως ἅπαντα πράττειν, ὡς ἂν εἰ μὴδὲ τὴν ἀρχὴν ἐλεγόναι τις προκάταρξιν.

Κεφ. δ.

Εἰ δὲ ἅπαξ παραιτήσμενος τὸν δικαστὴν ἕτερον λάβῃ, οὐ δίδωμι αὐτῷ καὶ τὸν ἡγημένον αὐδῆς παραιτεῖσθαι. ὡς περ γὰρ αὐτοῦ κηδόμεθα, οὕτω καὶ τὸ δὲ ἀναβολὴν πράττεσθαι ταὶ κατὰ τῶν ἐναγόντων παντελῶς ἀποστρεφόμεθα^{α)}. Εἰ δὲ καὶ τινες διουόσασιν μὲν, ὡς προσεδρεύουσι, πρὶν δὲ ἢ προκατάρξιν γένοιτο, τῆς μεγάλης ταύτης ἀφανείας κατασταῖν πόλεως, ἄδειαν εἶναι καὶ μὴ γενομένης προκατάρξεως προσείναι τὸν ἐνάγοντα τῷ ἀφορισθέντι δικαστῇ, καὶ ταῦτα προσαγγέλλειν, ἐκείνον δὲ, εἰ μὲν ἄρχων εἴη, κελεύειν ἐκ τῶν ὁποῦ παντὸς ἄγεισθαι τὸν ἐναγθέντα, ὡς καὶ ἐπὶ ἄρχον, καὶ σχεδὸν ἐαυτοῦ κατηγοροῦν τῇ φυγῇ γενομένου. εἰ δὲ οἷα ἄρχος, δοθεὶς δὲ ἐκ τινὸς δικαστῆς, εἴτε ἐκ θελοῦ τυποῦ, ἢ κελύσεως, ἢ καὶ παρὰ τινος ἀρχοντος, εἴτε ἐκείνον μηνύειν, ὥστε ἄγεισθαι παρ' ἐκείνου, καὶ μὴ τὸ πρῶγμα μένειν τῷ διώκοντι πανταχόθεν ἄπορον, εἴτε τοῦ δικαστοῦ πρᾶξαι τι δυναμένου, διὰ τὸ μήπω γενέσθαι παρ' αὐτῷ προκάταρξιν, ἐκείνου τε καταφρονούντος τοῦ νόμου καὶ τῆς διαμοσίας τῆς ἐαυτοῦ, καὶ τὸν διώκοντα πάσης ἐκτὸς νομίμου βοηθείας ἀπολιμπάνοντος. §. 1. Ὅπως ἂν οὖν μὴ λανθάνοντος αὐτοῦ καὶ βραδυνούσης τῆς παραστάσεως τὸ πρῶγμα μένοι μετέωρον, ἔξεταξίτω παχυμερῶς ὁ δικαστὴς ὅποι γῆς ἀπεληλυθέναι λέγεται, καὶ διδοίτω προθεσμίαν ῥητὴν, ὥστε εἰ μὴ εἴσω ταύτης ἀπαντήσῃεν (ἐλευθέρων μόντοι τοῦτου καθήσθησαν ἔχων, ἀλλὰ μὴ, ὡς εἰκόσ, ἐξελπίτης παρὰ τοῦ διώκοντος καθειρογμένος ἢ κωλύμενος ἐλθεῖν), τινικαὶα

eiusque subscriptione probetur. Et si numerum viginti dierum praeterisse dicat, tum litis contestatio fiat. Interim vero iudicem recusare, et alium petere, vel qui simul iudicet accipere, vel etiam amice illi transigere liceat, neque ullum damnum interim patiatur, neque ab exsecutoribus turbetur, sed iudicalem cautionem praestet, quemadmodum illis, qui ista iudicant, visum fuerit, et viginti dierum deliberationem habeat. Quodsi haec non observentur, etsi litis quaedam contestatio facta videatur, ea pro nulla habeatur, et post eiusmodi litis contestationem intra praefinitos viginti dies ita omnia agere liceat, ac si nulla plane litis contestatio facta fuisset.

CAP. IV.

Si vero quis semel recusaverit iudicem aliaque acceperit, non concedimus illi, ut quem petit non recuset. Quemadmodum enim illius curam gerimus, ita etiam, ut per dilationem aliquid contra actorem fiat, omnimodo aversamur. Quodsi quidam in futurum iurent, antequam vero litis contestatio facta sit, magna hac urbe discedant, actori etiam non facta litis contestatione iudicem designatum adire, si hoc denunciare liceat. Ille vero, siquidem magistratus sit, reum tanquam perituum et sui fere accusatorem per fugam factum quavis ratione adduci iubet; si vero magistratus non est, sed iudex ab aliquo datus, vel ex sacra fortasse sanctione vel iussione, vel etiam a magistratu quodam, id illi indicet, ut ab eo adducatur, neque actori causa iudice dubia maneat, cum isdem nihil agere valeat, quod apud ipsum litis contestatio nondum facta sit, et is legem et iusiurandum non contemserit, necotemque omni legitimo auxilio defuitum reliquerit.

§. 1. Ne igitur latitante eo et dilata exhibitio causa in suspenso maneat, iudex obiter examine, quorsum abiisse dicatur, et certum diem det, intra quem nisi compareat (modo liberam huius rei fiduciam habeat, nec autem, ut fieri potest, ab actore debita opera impediatur vel venire prohibeatur), tunc a parte praesente causam examine, et in possessionem bonorum illius actorem mittat pro modo debiti probati.

quoque illud etiam ex die et subscriptione libelli, et si dixerit transiisse viginti dierum numerum, tunc litis contestationem; in medio autem ei licentiam esse repudiare iudicem, et alium petere, aut etiam cum eo iudicem percipere, aut certe absolvi amiceabiliter, nihil in medio neque damnificando, neque ab exsecutoribus conturbando, sed et iudicariam cautionem exponentem, sicut qui de his indicat perspexerit, et viginti dierum habentem deliberationem. Si vero haec non serventur, licet videatur quaedam fieri contestatio litis, pro nihilo eam esse, sed licentiam esse et post huiusmodi contestationem litis intra definitos viginti dies sic omnia agere, tanquam si neque ab initio facta sit quaedam contestatio litis.

CAP. IV. Si vero semel repudiatus iudicem alium acceperit, non sinimus ei eum, qui petitus est, reus repudiare. Sicut enim eius curam habemus, sic¹⁾ etiam per dilationem agi aliquid adversus actorem modis omnibus aversamur. Si vero etiam quidam iurent, quia observant²⁾, et ante, quam contestatio litis fiat, ab hac maxima dispareant civitate, licentiam esse etiam non facta litis contestatione adire actorem interitum iudicem, et hoc denunciare, illum vero, si quidem administrator sit, inbere omnimodo exhiberi reum tanquam perituum, et pæne sui accusatorem per fugam factum, si vero non administrat, sed datus sit a quodam iudice, sive ex sacra forte³⁾ forma aut iussione, aut etiam ab aliquo administratore, ad illum nunciare⁴⁾, a quo datus est, ut deducatur ab illo, ne causa maneat actori nudique desolata, iudice agere aliquid non valente, eo quod nondum apud eum facta sit contestatio litis⁵⁾, illo contemmente legem et iuramentum suam manifestationem suam, et actorem extra omnia legitimum adiutorium relinquente. §. 1. Igitur ut latente eo et tardata exhibitione causa maneat suspensa, examine ut poterit iudex, in quam terram abiisse dicatur, et ab actore debita opera impediatur, aut venire prohibeatur, tunc a secunda unam partem examine negotium. Et in possessionem

^{α)} Reliqua pars huius capituli, si verba ultima exceperis, in B a s. VII. 14. 22.

¹⁾ Cod. Hamb., Trid., Port.; sic om. Cont. — ²⁾ Cod. cuncta man. denunciare; renuciare edd. — ³⁾ Cod. Hamb.; observant Trid.; observabunt Port., Cont.

⁴⁾ Cod. Hamb.; forte om. edd. — ⁵⁾ Cod. Hamb., (sa

καὶ τὰ κατὰ μίαν μοῖραν ἐξεταζέτω τὴν ὑπόθεσιν ^{α)}. καὶ ἐπὶ νόμῳ πεμπέτω τὸν δαΐωνα τῶν αὐτοῦ πραγμάτων πρὸς τὸ μέτρον τοῦ διαφανομένου χροῦς, ὥστε αὐτὸν εἰς νόμῳ πεμφθέντα ἔχειν τὰ πράγματα χροῦς ἕνεκεν φυλάκτεον. καὶ τῆνικαὶτα ἵλαρ ἕκείνος ἀπαντήσῃ, πᾶσαν αὐτῷ πρότερον δεραπίων τὴν ζημίαν, οὕτω τε ἀπολαμβάνοντα τὰ πράγματα καὶ ἄγγυτην παρασχόμενον ἀγωνίζεσθαι τὴν ὑπόθεσιν.

Κεφ. ε'. β)

Καλὸν δ' ἂν εἴη καὶ τοῦτο πρὸς τὴν τῶν ἀμφοτερομένων ζήτησιν νόμῳ κοινῷ διορίσασθαι. προτίον μὲν γὰρ γεγόνασιν ἀμφοσηγήσεις πολλὰς, ἄτιμον δὲ τὰς στρατείας ὑπὸ τοὺς τῆς ὑποθήκης ἄριστος δειμούς, ἢ τούτων ἐλευθέρως εἶναι. ἀλλὰ τεῖν μὲν ἤδη χέριται νόμῳ, καὶ πρόδηλοι καθεστῶσι αὐτῶν στρατεία ¹⁾, ὁπόσα δια τὸ ²⁾ πεπράσκεισθαι καὶ ὑποτίθεσθαι δύνανται. ἡμεῖς δὲ τὸ πρῶτον ἐκ μειζόνων θεωροῦντες ἴσμεν, ὡς ἐκ τῶν καλειῶν γυθῶν οὐκ ἦν ³⁾ ἐπὶ ταῖς στρατείαις ὑποθήκη, ἀλλὰ τινὰ ὀνόματα παντελῶς ἀρχαῖα καὶ ἐξολοπιῶτα ἐν τοῖς τοιοῦτοις ἐγέρετο. κατὰ μικρὸν δὲ οὐ εὐσκαρτοῖς τοὺς προσιόντας τῶν δανεισίων ἐπιστῆς ταῦτα ἐδίδουσαν, καὶ οὐ πάσης στρατείας δημοσίας οὕσης, καὶ οὐδένα πόρον παντελῶς ἕτερον ἢ τὴν ἐκ βασιλικῆς φιλοτιμίας ἐχοῦσης. §. 1. Διὰ ταῦτα τοίνυν δεσπίζομεν, τὰς ἐκ τοῦ καλουμένου πρῶτον στρατείας ⁴⁾ μὴ παντὶ προχίρωσ ὑποκίεσθαι, ἀλλ' ἢ μὴ δανειστής εἴη ὁ εἰς αὐτὸ τοῦτο δανείσας, ἢ ἢ τῆς στρατείας ἕκείνου τυχεῖν. ἐπιτίοιγε τοῖς ἑλλείν δανειστοῖς οὐ προχίρωσ δίδομεν τοῦτο, ἀλλ' ἢ μὴ παῖδες ὡσιν ἢ γνημητὴ τῷ τελευτήσαντι, τοῦτοις πᾶσι προχίρωμεν ⁵⁾ τρόποις, ὥστε προσέιναι τὸ ἐμὸν, καὶ κατὰ κέλευσιν ἡμετέραν ταῦτα κομίζεσθαι, οὐχ ὡς πατρῶν κληρον, εἰ γε τὰ ἄλλα ἄπορος ⁶⁾ εἴη, ἀλλὰ βασιλικὴν φιλοτιμίαν, ἵνα καὶ τοῖς οὐσίαν καταλιμπάνουσι, καὶ τοῖς οὐκ ἔχουσιν τὰ πλοῖα βοηθήσῃμεν. Εἰ μέντοι οὐδεὶς αὐτοῖς ὡς ποῖς οὐμὴ γυνὴ καθεστήκοι, οὐδὲ δανειστής ὁ ἢ αὐτῶν τῶν στρατείαν δανείσας, τῆνικαὶτα καὶ τοῖς ἄλλοις δανειστοῖς μεταδίδομεν τῶν τοιοῦτων, ἵνα μὴ δόξωμεν ἀπάνθρωπον τι ποιεῖν, καὶ οὐ διείσθη καὶ θεῶ ἀρέσκουσαν πράξιν τιθέναι τὸν νόμον. τῶν περὶ τῆς στρατείας τῶν περιβλέπωντων σιλευ-

ita ut ille in possessionem missus debiti servandi causa res habeat; et tunc si ille comparet, prius omne damnum huic resarciat, utque ita res recipiat, et fideiussores dato causam agat.

CAP. V.

Pulchrum praeterea erit propter dubia quaedam, de quibus quaeri solet, etiam hoc communi lege definire. Primum enim multum dubitatum fuit, utrum militias hypothecae vinculo constringi, an vero eas ab his liberas esse oporteat. Sed hoc quidem lege iam definitum et manifestum est, militias, quae vendi possunt, ideo etiam oppignorari posse. Nos vero rem diligentius considerantes scimus, antiquis temporibus in militiis pignus non fuisse, sed nomina quaedam plane antiqua quaeque evanuerunt in iis ferebantur. Paulatim autem Imperatores miserati creditores interpellantes ea concesserunt, quamquam omnis militia esset publica, nec ullum alium redditum, praeterquam ex imperiali liberalitate haberet.

§. 1. Quamobrem sancimus, ut militiae ex casu, qui vocatur, non omnibus temere oppignorentur, nisi creditor sit, qui ad hoc ipsum mutuum dedit, ut militia ille potiretur. Reliquis enim creditoribus non temere hoc concedimus. Sed si defunctus liberus vel coniugem habeat, hos omnimodo praeferrimus, ita ut nos adeant, eaque secundum iussionem nostram accipiant non tanquam patris hereditatem, si ceteroquin inops sit, sed tanquam imperialem liberalitatem, ut et iis, qui bona relinquunt, et qui nihil habent, opem ut decet feramus. Quodsi illis nulli sint liberi, nec uxor, nec creditor, qui in militia credit, tunc et reliquis creditoribus hoc concedimus, ne inhumanum quid agere, nec pietatis studio, et ut deo placeamus, legem ferre videamur. Privilegia vero, quae in militia spectabilibus silentiarii specialiter data et illis largita sunt, in suo robore manean.

CAP. VI.

sionem mittat actorem eius rerum ⁷⁾ secundum mensuram declarati debiti (ipsumque in possessionem missum habere etiam res ⁸⁾ debiti causa servandi ⁹⁾), et tunc, si ille occurrerit, omne ei prius solvet ¹⁰⁾ damnum, et tunc recipere. Res et fideiussores praestans prosequatur causam.

CAP. V. Optimum quoque est etiam hoc propter dubitationum questionem lege communi determinare. Primum namque fuerunt dubitationes multae ¹¹⁾, utrum oporteat militias sub hypothecae deduci vinculis, an ¹²⁾ eis liberis esse. Sed hoc quidem iam definitum est lege, et certae consistunt militias, quaecumque vendi aut colligi possunt. Nos autem ex maioribus causam considerantes scimus, quia ex antiquis temporibus non erat in militiis hypotheca, sed quaedam nomina omnino antiqua et deficientia in talibus ferebantur ¹³⁾, paulatim vero Imperatores, interpellantium creditorum miserati, haec praebant, quum utique omnis militia publica existeret, et ¹⁴⁾ nullam quaestum omnino alium, quam ex imperiali munificentia habens. §. 1. Propterea igitur sancimus, ea, quae appellantur ex casu, non omnibus promte subiacere, nisi tamen creditor fuerit, qui et hoc ipsum mutavit, ut militia illi emeretur. Alioquin aliis creditoribus non promte damus hoc, sed si quidem illi fuerint aut uxore defuncti, istos omnibus praerogonimus modis, ut adeant nos, et secundum iussionem nostram hoc habeant non tanquam paternam hereditatem, si in aliis inops sit, sed tanquam imperialem munificentiam, ut et substantiam relinquuntibus, et non habentibus merito solatium praebentur. Si vero nullus eis neque filius, neque uxor fuerit, neque creditor, qui ad ipsam militiam mutavit, tunc et aliis creditoribus praebemus hoc, ne videamur inhumanum aliquid facere, et non propter pietatem et deo placentem

^{α)} Haec ultima huius cap. verba desunt in Bas., neque ea habet Hal. ed. Norica, supplementa autem ed. Hartung. ea exhibent atque inde recepta sunt in Par. — ^{β)} Hoc cap., excepta introductione, in Bas. XXF. 6. 1.

¹⁾ καὶ πρόδηλοι καθεστῶσι στρατεία Hal. — ²⁾ Cod. Hamb., Trid.; rem Port., Cont. — ³⁾ Cod. Hamb., Trid.; servandi causa Port., Cont. — ⁴⁾ Cod. Hamb., Trid., Port.; salvet Cont. — ⁵⁾ Cod. Hamb.; plurimae edd. — ⁶⁾ Cod. Hamb., Trid.; vinculis, an etiam Port., Cont. — ⁷⁾ Cod. Hamb.; deferebantur Trid.; efferebantur Port., Cont. — ⁸⁾ Cod. Hamb., Trid.; et om. Port., Cont.

σιλεντιαρίων ἰδικῶς δεδομένων καὶ περιλοιμημένων αὐτοῖς προνομίων ἐπὶ τῆς ἰδίας ἰσχύος μερότων.

Κεφ. 6.^ο)

Ἐπειδὴ δὲ πρὸς φιλάνθρωπιαν ἅπας ἡμῖν ὁ νόμος ἤρμοσται, ὀφείμεν δὲ τινὰς συνοικοῦντας γυναιξὶ προικῶν χωρὶς, εἶτα τελευτῶντας, καὶ τοὺς μὲν παῖδας ἐκ τοῦ νόμου καλουμένους πρὸς τὸν πατρῶον κληρὸν, τὰς δὲ γυναῖκας, κἂν εἰ μυριάκις ἐν τᾷδε νομίμῃς γαμετῆς συνῴησαν, ἀλλ' οὐν διὰ τὸ μὴ γενέσθαι μῆτε προίκα μῆτε προγαμιαίαν δωρεάν μηδὲν ἔχειν δυναμένας, ἀλλ' ἔλοχθη συζῶσας ἀπορίῃ, διὰ τοῦτο θεσπιζόμεν, πρόνοιαν γενέσθαι τοῦτων καὶ ἐν τῇ διαδοχῇ τοῦ τελευτήσαντος, καὶ τὴν τοιαύτην γαμετὴν μετὰ τῶν παίδων καλεῖσθαι. καὶ ὡς περ ἐγράψαμεν νόμον βουλόμενον, εἴπερ ἄπροικον οὖσαν τὴν γαμετὴν ὁ ἀνὴρ ἀποπέμψεται, τὸ τέταρτον μέρος τῆς αὐτοῦ περιουσίας λαμβάνειν αὐτὴν, οὕτω κἀνταῦθα, ἐπειδὴ περ εἰκὸς ὀλίγους ἢ πλείους εἶναι παῖδας, τὴν τέταρτην τῆς περιουσίας μοίραν κομιέσθαι τὴν γυναῖκα, εἴτε πλείους εἴτε ἑλάτους ὁ παῖδες εἶναι. εἰ μέντοι πρεσβιῶν τι καταλίποι αὐτῇ ὁ ἀνὴρ ἑλάττω τῆς τετάρτης μοίρας, ἀναπληροῦσθαι τοῦτο, ἴνα, καθάπερ ἀδικουμέναις αἰτιάς ἐβροηθήσαμεν, εἴπερ ἀποπέμψεται παρὰ τῶν ἀνδρῶν ἄπροικοι καθεσιῶσαι, οὕτω κἂν εἰ μένοιεν μέχρι παντός παρ' αὐτοῖς, τῆς αὐτῆς ἀπολαύσαι προνομίας. δηλαδὴ πάντων κατὰ μίμησιν ἐκείνης ἡμῶν τῆς δατάξεως τῆς τὸ τέταρτον ἀφοριζούσης αἰτιάς κἀνταῦθα κρατουμένων ὁμοίως μὲν ἐπὶ τῶν ἀνδρῶν, ὁμοίως δὲ καὶ ¹⁾ ἐπὶ τῶν γυναικῶν. κοινὸν γὰρ καὶ τοῦτον ἐπ' αὐτοῖς εἶδεμεν τὸν νόμον, ὡς περ δὲ καὶ τὸν ἔμπροσθεν. §. 1. Εἰ μέντοι τινὰ ἴδια ἢ γυνὴ πράγματα κατὰ τὴν οἰκίαν τὸν ἀνδρὸς ἢ ἀλλαχθεὶ ἀποκείμενα ἔχοι, τοῦτων τὴν εἰσπραξίν καὶ παρακατασχέσιν ἔχειτω πᾶσι τρόποις ἀμείωτον, ὑποκεισθαι τοιούτων πραγμάτων τοῖς τοῦ ἀνδρὸς δανείσμασι κατ' οὐδὲν δυναμένων, πλὴν εἰ μὴ καθ' ὅσον τῶν ἐκείνου δικαίων ἐκ τοῦδε τοῦ νόμου συγκληρονομεῖ. §. 2. Ταῦτα δὲ φαιμέν, εἴπερ τῶν συνοικοῦντων θάτερος προικὰ τε καὶ προγαμιαίαν δωρεάν μὴ ποιησαμένων ἀπόρως ὁ ἀνὴρ ²⁾ ἢ ἡ γυνὴ διακείται, ὥστε τὸν μὲν τελευτῶντα ἢ τὴν τελευτῶσαν εὐπορον εἶναι, τὸν δὲ περιόντα ἢ τὴν περιούσαν πένεσθαι. ἐπειτοῦτε εἴπερ ἀλλαχθόθεν ἴσως εὐποροῦν, τὴν οὐκ εἰσενεγκούσαν προίκα ἢ τὸν οὐκ ἐπιδόντα τὴν διὰ γάμον δωρεάν οὐκ ἂν εἴη δίκαιον

CAP. VI.

Quoniam vero ad humanitatem tota nostra lex accomodata est, quosdam autem mulieribus sine dote matrimonio iungi, deinde eos mori videmus, et liberos ex lege ad paternam hereditatem vocari, uxores vero, etsi vel maxime legitimae coniugis locum obtineant, tamen, quia nec dos nec donatio propter nuptias facta sit, nihil capere posse, sed in extrema necessitate vivere, propterea sancimus, ut et his in successione defuncti prospiciatur, atque eiusmodi uxor cum libero vocetur. Et quemadmodum legem scripsimus, quae vult, ut, si vir uxorem, quae sine dote est, dimiserit, quartam ea partem substantiae eius accipiat, ita etiam hic, siquidem fortasse plures vel pauciores sint liberi, mulier quartam substantiae partem accipiat, sive plures sive pauciores sint liberi. Si tamen maritus legatum aliquod illi relinquat, quod minus sit quarta parte, id expleatur, ut, sicuti illis laesae opem tulimus, quando a maritis dimittuntur, quae sint indotatae, ita eadem providentia, si semper apud eos nascant, fruantur, omniaque ad imitationem illius constitutionis nostrae, quae quartam illis determinat, aequaliter tam in viris quam in mulieribus etiam hic obtineant. Hanc enim legem, quemadmodum et priorem, cum eadem illis ferimus.

§. 1. Quodsi uxor res quasdam proprias in domo viri vel alibi sitas habeat, harum executionem et retentionem nulla ratione imminuat habeat, et debitis viri eae res nullatenus subiaceant, nisi quotiens ex hac lege in iura illius succedat.

§. 2. Haec vero dicimus, si, quum alter ex coniugibus dotem vel donationem propter nuptias non constituerit, vel vir vel mulier inopia laboret, ita ut defunctus vel defuncta quidem dives, ille vero vel illa, quae superstes est, inops sit. Nam si aliunde forma dives sit, iustum non foret, ut illa, quae dotem non constituit, vel ille, qui donationem propter nuptias non dedit, liberos successione coniugis gravet, quia alio

placenter actionem ponere legem; de militia quippe spectabilium silentiariorum proprie datis et largitis in privilegiis in sua virtute manentibus.

CAP. VI. Quoniam vero ad clementiam omnis a nobis lex aptata est ¹⁾, videmus autem quosdam inherentes mulieribus indotatis, deinde morientes, et filios quidem ex lege vocatos ad paternam hereditatem, mulieres autem, licet decies millies in statu legitimae coniugis manserint, attamen eo, quod non sit facta neque dos, neque antenuptialis donatio, nihil habere valentes, sed in novissima viventes inopia, propterea sancimus providentiam fieri etiam harum, et in successione morientis et huiusmodi uxorem cum filiis vocari, et sicut scripsimus legem, volentem, si sine dote existentem uxorem vir dimiserit, quartam partem eius substantiae accipere eam, sic etiam hic, quoniam contingit forte paucos aut plures esse filios, quartam partem eius substantiae habere mulierem, sive plures, sive minus filii fuerint. Si tamen legatum aliquod reliquerit ei vir, minus autem ²⁾ quarta parte, compleri hoc, ut, sicut laesae eas iuvamus, si forte dimissae fuerint a viris indotatae consistentes, ita vel si perduraverint semper cum eis, eadem fruantur providentia; ad idem omnibus secundum instar illius nostrae constitutionis, quae quartam decerit eis, etiam hic servandis similiter quidem in viris, similiter autem in mulieribus; communem namque etiam hanc super eis ponimus legem, sicut et praecedentem. §. 1. Si vero quasdam res proprias mulier in domo viri aut alibi repositas habuit, harum actionem et retentionem habeat omnibus modis imminuat, subiacere huiusmodi rebus viri creditoribus nullo modo valentibus, nisi forte secundum quod in illius iure ex hac lege heres exstiterit. §. 2. Haec itaque dicimus, si conjunctorum alter dotem aut antenuptialem donationem non faciens, inops aut vir aut mulier inveniat, et moriens quidem aut vir aut mulier locuples sit, ille vero vel illa superstes pauper existat. Nam si aliunde forsau habeat, non offerentem dotem aut non dantem propter nuptias donationem non erit

¹⁾ Caput hoc, quod docet in Hal. ed. Norica, edictum est in ed. Hervag. Supplementis, et suo loco apparet in Par. Est etiam in Bas. XXVIII. 12. 1. sed non integrum.

²⁾ καὶ om. Hervag., Par., Cod. Zuich., Fulg. — ³⁾ Cod. Hamb.; aptata est lex add. — ⁴⁾ Cod. Hamb.

¹⁾ ἢ ὁ ἀνὴρ Hervag., Par., Cod. Zuich., Fulg. — Trid.; autem om. Port., Cont.

ἔτιαιον βαρύνειν τοὺς παῖδας τῇ διαδοχῇ τοῦ συνοικησαντος, διότι νόμος ἄλλος ἐστὶν ἡμέτερος, τὴν προῖκα μὴ εἰσνεγκαμένην μὴ δύνασθαι τὰ τοῦ ἀνδρὸς οἰκειοῦσθαι διὰ προγαμίας δωρεῆς. ὅπερ κένταυθα βουλόμεθα κρατεῖν, πλὴν εἰ μὴ αὐτὸς ὁ ἀνὴρ ἢ πριαβεῖον αὐτῇ ἢ τι μέρος τῆς ἐνοστάσεως γίνεσθαι γὰρ τοῦτο καὶ οὐδένα βασκαίνωμεν τρόπον. ἵνα διὰ πάντων ἡμῖν σύμματα τὰ τῶν νόμων τηροῦτο, καὶ ἡ ἀπορία τοῦ συνοικησαντος παρὰ τῆς εὐπορίας τῆς θατέρου θεραπεύοιτο.

Ἐ π ἰ λ ο γ ο ς .

Τὰ τοῖσιν παραστάται ἡμῖν ἢ σὴ ὑπεροχῇ κρατεῖν καὶ πρῶται παραδίδονται σπενδῆτω διὰ τῶν παρ' αὐτῆς γενησομένων κληρονομιῶν ἅσασιν αὐτὰ καθιστάσθαι φανερά, ὥστε αὐτοὺς κατὰ ταῦτα ζῆν τε καὶ ποιεῖσθαι. Dat. X. Kal. Octobr. Constant. imp. DN. Iustiniani PP. Aug. ann. XI., post Belisarii V. C. cons. ann. II. [537.]

instum gravare filios per successionem, quoniam lex alia est nostra dicens, dotem non offerentem non posse ream viri acquirere per antenuptialem donationem. Quod etiam hic volumus¹⁾ obtinere, nisi tamen ipse vir aut legatum ei aut aliquam partem institutionis reliquerit; fieri namque hoc nullo invidemus modo, ut omnibus modis concordantiae legum serventur, et inopia coniugis per divitias salvetur alterius.

Epiloga. Quae igitur placuerunt nobis, tua celsitudo in omnibus valere effectumque contradere festinet, per praecepta a se constituenda universa faciens manifesta, quatenus ipsi secundum haec vivant etiam et convernentur. Dat. X. Kal. Octobr. Constant. imper. DN. Iustiniani PP. Aug. anno XI., post cons. Belisarii V. C. anno secundo. [537.]

¹⁾ Cod. Hamb.; etiam volumus hic add.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ γδ.^{α)}

Περὶ τοῦ τὴν τῶν ἐναπογράφων διατάξιν χάριον ἔχειν, ἀφ' οὗ ἐξεφωνήθη. καὶ περὶ τοῦ παντὶ εὐκλιτοῦ οἴκῳ καὶ ἐτέρῳ τόπῳ εὐσεβῆ ἐξῆναι πρὸς τὰ δημοῖα ποιεῖσθαι ἐναλλαγῆς τῶν ἀκινήτων κτήσεων δεικτέου πραττομένου.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννη, τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπαρχῷ πραιτωρίῳ τῷ δευτέρῳ, ἀπὸ ὑπάτων καὶ πατρικίῳ.

Προοίμιον.

Ἐν τῶν τῶν ἡμετέρων διατάξεων, οὐδὲν ἀσαφὲς ἔχουσιν, κεκίνηται ζητήσεις, τινῶν ἐξελιτῆδες καὶ πρὸς τὸν αὐτῶν σκοπὸν ἀσάμειαν ἐπαγόντων αὐτῇ. ἰσχυρίας γὰρ ὄντες ἐρασταὶ ἐναγχος τεδείχαμεν νόμων,

est lex nostra, qua illa, quae dotem non dedit, dona viri propter donationem ante nuptias sibi vindicare non potest. Quod et hic obtinere volumus, nisi ipse vir legatum vel partem institutionis ei reliquerit. Hoc enim quin fiat nullo modo prohibemus, ut leges per omnia consonae nobis serventur, et inopia coniugis unius divitiis alterius levetur.

Epilogus.

Quae igitur nobis placuerunt eminentia tua operam det, ut obtineant et effectui dentur, et per mandata propria omnibus manifesta faciat, ut illi secundum haec vivant et regantur.

Novella LIV.

UT CONSTITUTIO DE ADSRIPTITUS LATA VALEAT EX EO TEMPORE, QUO PUBLICATA EST. ET UT OMNI ORATORIO ALIQUO LOCO PIO IMMOBILES POSSESSIONES DECRETO INTERPOSITO CUM SIMILIBUS PERMUTARE LICEAT.

Idem Imperator Ioanni, gloriosissimo iterum Praefecto Praetorio, Exconsuli et Patricio.

Praefatio.

Ex quadam nostrarum constitutionum, quae nihil obscuritatis habet, quaestiones motae sunt, quum nonnulli de industria et ad commodum suum obscuritatem in eam inducant. Qui enim libertatis sumus amantes, nuper

GI.

CONST. LIV.

CONSTITUTIONEM, QUAE EX ADSRIPTITUS ET LIBERA NATOS LIBEROS ESSE VULT, NON HAEC QUI ANTE CONSTITUTIONEM NATI SUNT SED QUI POST CONSTITUTIONEM, PRODESSE, ET UT¹⁾ VENERABILES DOMUS COMMUTATIONES FACIANT ADINVICEM IMMOBILIVM RERUM²⁾, DECRETO PRIUS INTERPOSITO, EXCEPTA HAC MAIORI³⁾ ECCLESIA.

(Coll. V. tit. 7.)

Imp. Iustinianus Aug. Ioanni, Praefecto Praetorio iterum, Exconsuli et Patricio⁴⁾.

Praefatio. In quadam nostrarum constitutionum, nihil obscuritatis habente, motae sunt quaestiones ab aliquibus ex studio et ad suam intentionem obscuritatem ei introducendis. Quum enim libertatis amatores

¹⁾ Scrimg.; deest in add. Hal. — Mentio fit huius Nov. ut numero quinquagesimae secundae in Paratit Coll. const. eccl. I. 2. (Voelli bibl. II. p. 1252.) — Iulian. Const. 48. — Versio est vetus glossata

²⁾ Cod. Hamb., Trid.; ut ne Port., Cont. — Cont.; Mennae archiepiscopo constantinopoleos Cod.

³⁾ Cod. Hamb., Trid.; ecclesiasticarum add. Port., Hamb.

(cont. — ⁴⁾ venerabili Cod. Hamb. — ⁵⁾ Trid., Port.,

νόμον, ὥστε μὴ κατὰ τὸ παλαιόν, εἰ ἐξ ἐναπογράφου καὶ ἐλευθέρου προσώπου προέλθοι γονή, πάντως αὐτὴν ἀκολουθεῖν τῇ ἐναπογράφῳ τύχῃ, ἀλλὰ κατὰ τὴν τῆς δουλικῆς τύχης παρατήρησιν, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν ἐναπογράφων νομίζεσθαι, καὶ πρὸς τὴν τῆς γαστρὸς κατὰστασιν καὶ τὴν τοῦ τεχνέντος κανονίσεσθαι τύχην. Ἐξ ἐλευθέρας γὰρ μητρὸς προελθὲν θυλὸν βρέφος ὃ ἡμέτερος εὖ ποιῶν οὐκ ἠβουλήθη νόμος, ὥστε ἐρῆσμεν ἐν τῷ νόμῳ, εἴτε τινὲς συνοικοῦσι γυναῖξιν, εἴτε καὶ συνοικήσαιεν, εἴτα παιδοποιήσαιεν, οὕτω τὸν νόμον ἐπὶ τοῖς τιχτομένοις κρατεῖν, τινὲς δὲ οὕτως ἀνόητος ἢ κακοῦργος ἐρημυῖαν ἐπιχειρήσαν τὸν νόμον, ὥστε καὶ ἐν τῷ τῆς διατάξεως ἐτέχθησαν τινὲς, καὶ εἰ σφόδρα εἶεν προσβῆται, νομίζειν αὐτοὺς ἐλευθεροῦσθαι ὡς περ ἄρτι τιχτομένους, ἀλλ' οὐ μακρῷ προειληφότας τὸν νόμον. καίτοιγε ἡμεῖς ταύτην ἐσχημένον ἔγνωσαν, ὥστε εἴτε συνοικοῦσιν ἤδη τινὲς γαμισταίς, εἴτα μετὰ τὸν νόμον παιδοποιήσονται, εἴτε μὴ συνοικοῦσι μὲν, ὑστέρων δὲ γήμιαιν, τὸ μετὰ τὸν νόμον τιχόμενον ἔχειν τὴν ἐκ τοῦ νόμου δεδομένην ἐλευθερίαν.

Κεφ. α΄.

Ἵνα μὴ τοίνυν ἐξη τεχνάξιν καὶ κακοῦργεῖν, καὶ τοὺς τῶν χωρῶν βλάπτειν θεσπίζομεν, πάντας τοὺς τεχνέντας ἐκ τοῦ καιροῦ τοῦ νόμου τοῦτους καὶ μόνους ἐλευθέρους ἐναπογράφου τύχης εἶναι, εἴπερ ἐξ ἐλευθέρων γένοντο μητέρων, παντὸς τοῦ προειληφότος τῷ παλαιῷ πεφυλαγμένου νόμου.

Κεφ. β. β.)

Ἐπειδὴ δὲ ἐναγχοῦς νόμον ἐγραψάμεν, θεραπειύοντες κατὰ τὰ πρὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐκποιήσεων, καὶ βουλόμενοι, εἰ μὲν δημοσίον ὄφλημα εἴη, δύνασθαι αὐτάς καὶ ἐκποιεῖν, σὺν ἀκριβεῖς μέτροι πάσῃ, κατὰ τὴν τοῦ νόμου παρατήρησιν, εἰ δὲ ἰδιωτικόν χρεός, pro soluto διδόναι πρᾶγμα ἀκίνητον, καὶ κατὰ μηδὲν δοκίμῃ προκρούειν τῷ προτεθέντῳ νόμῳ τῷ πάσαν ἐκποιήσαν ἴσχυοντι, κατεῖνο προκρίθεμεν, ὥστε εἰ κατὰ τινὰ ἀπαραίτητον πρόρασιν καὶ συμφέρονσιν τῷ τε διδόντι τῷ τε λαμβανόντι ἐκτιθήσῃ οὕτω, τοῦτέστιν ἢ ἐκκλησίᾳ πρὸς ἐκκλησίαν, ἢ πτωχῶν πρὸς πτωχῶν, ἢ ξενῶν πρὸς ξενῶνα, καὶ ἀπλῶς εὐαγῆ οὕτω πρὸς ἕτερον σεβάσιμον οἶκον, τοῦτέστιν ἢ ἐκκλησίᾳ πρὸς πτωχῶν, ἢ μοναστηρίῳ πρὸς ἐκτίθειον οἶκον, ἢ ξενῶνα, ἢ

νοσο-

amatores simus, nuper posuimus legem, ut non secundum antiquitatem, si ex adscriptitia et libera persona processerit soboles, omnino eam sequi adscriptitiam fortunam, sed ¹⁾ secundum servilis fortunae observationem, sic etiam nuper adscriptitiis putari, et secundum ventris statum eius etiam, qui nascitur, considerari fortunam. Ex libera namque matre procedere servilem partum, nostra benefaciens noluit lex, quoniam diximus in lege, si quidam ²⁾ coniuncti sunt mulieribus, sive etiam coniuncti fuerunt, et filii procreantur, ita legem in eis, qui procreantur, valere. Quidam autem sic fatue aut callide interpretari ausi sunt legem, ut, etiam si ante constitutionem nati sunt aliqui, vel si valde sint senes, putent eos liberari tanquam modo natos et nos longae praecedentes legem, quam nunc nos hunc habuerimus intellectum, ut, si cohaerent iam quidam ³⁾ uxores, et post legem filii procreati essent, aut non cohaerent quidem, postea vero nuptiae fierent, post legem non haberent ex lege datam libertatem.

CAP. I. Ne igitur liceat artibus uti et malignari, et possessionum nocere dominis talibus interpretationibus, propterea sancimus omnes, qui nati sunt a tempore legis, hos solutos esse adscriptitia fortunae, si ex liberis nascentur matribus, omne praeteritum antiquae servando legi.

CAP. II. Quia igitur ⁴⁾ nuper scripsimus legem, medentes iis, quae de ecclesiasticis alienationibus sunt, et volentes, si quidem publicum debitum sit, posse eas alienare cum omni subtilitate secundum legis observationem, si vero privatum debitum est, pro soluto dare rem immobilem, et in nullo videri offendere positam legem, quae omnem alienationem prohibet, etiam illud adiciamus, et ⁵⁾ per quandam inevitabilem occasionem et utilem et ⁶⁾ danti et accipienti venerandae domui, hoc est aut ecclesiae ad ecclesiam, aut ptochotrophium ad ptochotrophium, aut xenodochio ad xenodochium, aut simpliciter venerabili domui ad aliam reverendam domum, hoc est aut ecclesiae ad ptochotrophium, aut monasterio ad venerandam domum, aut xenodochio,

nuper legem tulimus, declarantem, si ex adscriptita et libera persona soboles nata fuerit, ut illa minime sequatur, quemadmodum olim, adscriptitiam fortunam, sed sicuti in servis observatur, ita et de adscriptitiis servetur, et ventris statum conditio partus sequatur. Ex libera enim matre servilem partum lex nostra provenire recte noluit. Quare in lege diximus, sive quidam uxores ducant, sive etiam duxerint, liberorum procreaverint, ut in liberis pari modo lex valeat. Quidam autem adeo stulte vel dolose legem interpretari ausi sunt, ut, etsi quidam ante constitutionem nati fuerint, et licet admodum senes sint, eos liberari putent tanquam modo natos et qui non longae legem praecesserint, quum tamen haec fuerit mens nostra, ut, sive quidam uxoris iam iuncti sint, et post legem liberis procreant, sive non duxerint uxores, post vero ducant, post legem nati ex lege datam libertatem haberent.

CAP. I.

Ne igitur arte uti et dolos struere praedictorumque dominos eiusmodi interpretationibus laedere liceat, sancimus, ut omnes, qui nati sunt a tempore legis, iique soli, ab adscriptitia conditione liberi sint, si quidem ex liberis mulieribus nati fuerint; omni vero, quod praeteriit, antiquae legi servetur.

CAP. II.

Quum autem nuper legem scripsimus, qua ecclesiasticis alienationibus aliquo modo medemur, et volumus, ut, siquidem publicum sit debitum, possint illis legibus tamen exactissime observatis, alienari, si vero privatum sit debitum, res immobilis in solutum dari, neque in ullo latam legem, quae omnem alienationem prohibet, videri offendere, etiam hoc adiciamus, si ea inevitabili aliqua causa, quaeque et illi, qui dat, et auctorio, quod accipit, utilis sit, id est vel ecclesiae et ecclesiae, aut ptochio et ptochio, aut xenodochio et xenodochio, et simpliciter pie domui et alii venerandae domui, hoc est vel ecclesiae et ptochio, vel monasterio et oratorio, vel xenodochio, vel nosocomio, vel illis et ecclesiae, vel sibi invicem, vel uni eorum, quae antea a nobis numerata sunt, vel alii cuicumque pie domui, nos pro-

*) Epitome huius cap. exhibent Paratit. Coll. const. eccl. I. 2. (Fœlli bibl. II. p. 1253.)

¹⁾ Bk.; om. sed Cod. Hamb., Trid., Cont.; et secundum Port. — ²⁾ Trid., Port.; si quidem Cod. Hamb., Cont.; sive quidam Bk. — ³⁾ Cod. Hamb., Trid.; qui-

dem Port., Cont. — ⁴⁾ autem Bk. — ⁵⁾ ut Bk. — ⁶⁾ Cod. Hamb.; et om. edd.

νοστακομῶν, ἢ ἐκείνοις πρὸς ἐκκλησίαν, ἢ πρὸς ἄλλοια, ἢ πρὸς ἐν τῶν ἐμπροσθεν ἡμῶν ἡριθμημένους, ἢ ἑτέρω οὐδὲποτε εὐαγεῖ οἴκῳ, ἄδειαν δίδομεν τοῖς προσιτάσθαι αὐτῶν διὰ τοῦδε τοῦ νόμου ἀμειψίν παύσασθαι καὶ τοῦτο πολιτεύεσθαι, καὶ μὴ μόνον τὴν βασιλείαν, καθάπερ ὁ πρότερος ἔλεγε νόμος, ἄδειαν ἔχειν ἀμείβειν, ἀλλὰ καὶ τοὺς εὐαγεῖς οἴκους τοῦ τῷ βασιλεῖ πάντων ἀνεμμένου θεῷ, οὕτω μέντοι, ὥστε καὶ δέκεται πρᾶττεσθαι σὺν ἀκριβείᾳ πίστῃ καὶ μετ' ὄρκου, καὶ παρὰ τῷ τῶν τοπικῶν μητροπολίτη ταῦτα σκοπεῖσθαι. καὶ ἕπερ ταῖς ἀλήθειαις ἀποδεχθεῖν μετ' ὄρκου, ὡς συμφέρον ἴσιν ἑατέρω μέρει τὸ τοιοῦτο, πρᾶττεσθαι τα αὐτὸ καὶ πολιτεύεσθαι καὶ κρατεῖν, καὶ μὴ δεῖσθαι μηδὲ ἰδικῆς κελύσεως, μηδὲ θεῶν πραγματικῶν ἵππων. ἔχόντων μέντοι τῶν εἰς τοῦτο ἐρχομένων τὴν ἐκ τοῦ μεγάλου θεοῦ κρίσιν, εἴ τι παραβαίεν τοῦ προσήκοντος, ἢ εἴ τις συμπαιγνία γίναιτο, ἢ τι παρὰ τὸ συμφέρον ἑκατέρω πρᾶττοιο μέν. καὶ γὰρ δὴ καὶ ἀραὶ τοῦτοις ἀπάντων ἐπιείσομαι φοβεροῦσθαι, καὶ ὡς τὰ θεῖα τοῖς ἀμαρτανόουσιν ἐπαγεῖ λόγια. τῶν τε νῦν διατεταγμένων εἰ τι παραβαίει καὶ ὕστερον διελεγχθεῖ κακούργως γενόμενον, ἀπὲρ μηδὲ γεγονότος ἔσται. §. 1. Ἐξαιρούμεν δὲ καὶ τοῦτου τοῦ νόμου τὴν ἀγιωτάτην μεγάλην ἐκκλησίαν, ὡσπερ καὶ τοῦ πρόσθεν. ἐκείνην γὰρ ἐπὶ τῆς προτέρας καλύσεως τῶν ἐκποιήσων ἱερέων βουλομένα, διῆτι τοῦτο καὶ αὐτοῖς τοῖς πρῶτοις αὐτῆς ὁσιωτάτοις ἀνδράσι δοκεῖ.

Ἐπιλογος.

Ἡ τούτων σὴ ὑπεροχὴ τὰ καλῶς ἡμῶν καὶ ὁσίων παροστάτια καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θεοῦ δηλούμενα νόμον ἐν ἅπασιν τοῖς ἔθνεσιν, οἷς ἄρχει, διὰ κηρυκτικῶν οἰκίων κατὰ τὸ σύνηδες φανερὰ ποιησάτω. Dat. XV. Kal. Sept. Constantinop. imp. DN. Iustinianus ann. XI., post Belisarii V. C. cons. ann. II. [537.]

ΔΙΑ-

Epiloga.

Quae igitur nobis bene et sancte visa, atque sacra hac lege declarata sunt excellentia tua in omnibus gentibus, quibus praees, per praecepta, more solitis manifesta faciat.

ant nosotomio, aut illis ad ecclesiam, aut ad ultertrum, aut unum horum, quae prius a nobis sunt dinumerata, aut alteri cuilibet venerabili domui, licentiam damus praesulibus horum¹⁾ per hanc legem commutatio- nem facere, et hoc valere, et non solum imperium, sicuti prior dabat lex, licentiam habere commutare, sed etiam venerabiles domos, quae regi omnium deo dedicatae sunt, sic tamen, ut etiam decretum interponatur cum omni subtilitate et iureiurando. Et apud locorum metropolitam hoc considerari, et si re- vera probatum fuerit cum iureiurando, quia utile est utrique parti hoc agi, ratum esse et valere, et non agere neque speciali iussione, neque pragmatico divino typo: habentibus quippe iis, qui ad talia conveniunt, negari dei iudicium, si quid²⁾ praevaricati fuerint horum, quae competunt, aut quoddam colludium fiat, aut aliquid praeter³⁾ utilitatem utriusque geratur partis. Nam etiam maledicta his omnium terribilia imminuebunt, et quae inferunt eloquia divina peccantibus, et quae nunc⁴⁾ disposita sunt. Si quid autem praetermittatur, et postea demonstretur maligne factum, pro non facto erit. §. 1. Excipimus etiam⁵⁾ hac lege sanctissimam maiorem ecclesiam, sicut etiam priori; illam namque in priori prohibitione alienationum stare volumus, quoniam et hoc ipsis gubernatoribus eius sanctissimis viris videtur.

Epiloga. Tua igitur eminentia quae nobis bene et sancte visa sunt, et per hanc sanctam de- clarata sunt legem, in omnibus gentibus, quibus praees, per praecepta propria solenniter faciat manifesta. Dat. XV. Kalend. Septemb. CP. imper. DN. Iustiniani anno XI., post Belisarii V. C. cons. anno II. [537.]

CONST. LV.

¹⁾ Cod. Hamb.; monasteriorum add. edd. — ²⁾ Cod. Trid.; propter Port., Cont. — ³⁾ Cod. Hamb.; eis ada. Hamb., Trid., Port.; quidem Cont. — ⁴⁾ Cod. Hamb.; edd. — ⁵⁾ autem etiam Bl.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ γέ. *)

Περὶ ἀμείψιως πραγμάτων ἐκκλησιαστικῶν καὶ ἐμφυτεύσεως.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Μηνάς, τῷ ἀγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως καὶ οἰκουμένης πατριάρχῃ.

Προοίμιον.

Νόμον ἐγράψαμεν ἤδη τὰς μὲν ἐκκλησιαστικὰς ἐκποιήσεις καλοῦντα, μόνῃ δὲ ἀμείψῃ ἐπιτρέποντα ταῖς ἀγιωτάταις ἐκκλησίαις, καὶ πρὸς γὰρ τῇ ἀγιωτάτῃ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, τῇ κατὰ ταύτην οἴσῃ τὴν εὐδαίμονα πόλιν, ἢ ἢ καὶ ἡ βασιλεῖα λαβεῖν ἢ παρὰ τινος τῶν εὐαγῶν οἰκῶν βουληθεῖη. Ὑστερον μὲν οὖν ἕτερον ἐγράψαμεν νόμον, οὐδὲρ ἐξέλιχον τὴν ἀγιωτάτην μεγάλην ἐκκλησίαν, ἐπιτρέψαντες τινὰς ἐκποιήσεις, ὥσπερ ἐκεῖνος ὁ νόμος λέγει. Ἐπειδὴ δὲ ἔγνωμεν, ὡς τινες τὸ τῆς προτέρας διατάξεως κεφάλαιον, ὅπερ ἐπὶ ἀμείψῃ διαφερόντων τοῖς εὐαγέσι οἰκοῖς πραγμάτων πρὸς τὴν βασιλείαν ἐγράψαμεν, εἰς τὴν κατὰ τοῦ νόμου πᾶν ἔτιρον, ἤτησαν δέ, ὥστε ἡμᾶς μὲν παρὰ τῆς ἀγιωτάτης ἐκκλησίας λαβεῖν, αὐτοὶ δὲ ταῦτα δοῦναι, ἐπιβύθη δὲ ὠρμήθησαν πολλοὶ ταῖς ὁμοίαις αἰτήσεσι χρωόμενοι τὴν θέαν περιγράφειν διατάξιν, τὰ μὲν, ὅσα πέπρακται παρ' ἡμῶν μέχρι τῆς παρουσίας ἡμετέρας, ταῦτα ἐπὶ τοῦ νῦν μένῃ στήματος βουλομένη, οὐδενὸς ἀνατροπόμενου τῶν ἤδη παρ' ἡμῶν πρὸς τὴν ἀγιωτάτην ἐκκλησίαν ἐπὶ τοῖς τοιοῦτοις συναλλάγμασι πραχθέντων, ἢ πρὸς αὐτοὺς, ὅπερ ταῦτα παρ' ἡμῶν εἰληφασί.

Κεφ. α'.

Τοῦ λοιποῦ δὲ θεοπίστομοι, μηδεὶν παντελῶς μηδεμίαν εἶναι παρδοῦσαν τοιοῦτό τι πράττειν, ἀλλ' ἐκεῖνας μόνας εὐδωσθαι τὰς ἀμείψις τὰς πρὸς τὴν βασιλικὴν οἰκῶν ἐπὶ τοῦτο γινόμενας, ὥστε διηνεκῶς παρὰ τῇ βασιλείᾳ μένειν, καὶ μὴ μεταβάλλειν εἰς ἰδιωτὴν, μηδὲ τῆς ἐκείνου γίνεσθαι δεσποτίας διὰ μέσης τῆς βασιλείας ἐπ' αὐτὸν ὀδεύουσας, ἀλλ' εἴ τι γένοιτο τοιοῦτον, ἀδειαν δίδομεν τοῖς εὐλαβεσταῖσι οἰκονόμοις τῶν πραγμάτων ἐπιλαμβάνεσθαι τοῦ-

Novella LV.

DE PERMUTATIONE RERUM ECCLESIASTICARUM ET EMPHYTEUSI.

Idem Imperator Mennae, Sanctissimo Archiepiscopo felicitatis huius urbis et Patriarchae universali.

Praefatio.

Legem iam tulimus, quae ecclesiasticas quidem alienationes prohibet, solam vero permutationem sanctissimis ecclesiis, et insuper sanctissimae maiori ecclesiae, quae in felici hac urbe est, permittit, quando Imperator a venerabili quadam domo accipere quid voluerit. Postea igitur aliam legem scripsimus, quae sanctissimam maiorem ecclesiam exemimus, permittentes quasdam alienationes, quas lex illa refert. Quoniam autem scimus, prioris constitutionis caput, quod de permutatione rerum, quae pertinent ad venerabiles domos, cum Imperatore facienda scripsimus, nonnullis in fraudem legis vertisse, et ut illas a sanctissima ecclesia acceptas ipsi daremus petiisse, indeque multos eiusmodi petitionibus uos sacram constitutionem circumscribere amissos esse, ideo volumus, ut quae a nobis ad haec usque diem facta sunt in eo, quo nunc sumus, statu maneant, nec quidquam eorum, quae a nobis cum sanctissima ecclesia in eiusmodi contractibus, vel cum iis, qui haec a nobis acceperunt, gesta sunt, infirmetur.

CAP. I.

In posterum vero sancimus, ut nemini liceat tale quid agere, sed illae solum permutationes valeant, quae cum imperiali domo ita celebratae sunt, ut perpetuo apud Imperatorem maneant, nec ad privatam transferantur, nec domini eius fiant, per Imperatorem ad eum venientes. Sed si tale quid fiat, licentiam damus religiosissimis oeconomicis res illas vindicandi easque ad sanctissimam ecclesiam rursus transferendi, tanquam in iis nulla plane fuisset cum Imperatore facta

GL.

CONST. LV.

UT DE CETERO COMMUTATIONES ECCLESIASTICARUM RERUM NON FICTE FIANTE AD PISSIMUM IMPERATOREM, ET HOC MODO AD ALIAS PERSONAS ¹⁾ TRANSEANT RES, SED HAEC TANTUM MODO FIANTE AD IMPERIALEM DOMUM; ET UT LICEAT PERPETUAS EMPHYTEUSAS AGI AB ORATORIIIS IN ORATORIA, DECRETO VIDELICET INTERPOSITO, EXCEPTA HAC MAIORE ECCLESIA, NEC TAMEN IN PRIVATAM PERSONAM TRANSEAT EMPHYTEUSIS.

(Coll. V. tit. 8.)

Imp. Iustinianus Aug. Mennae, Archiepiscopo Constantinopolitano.

Praefatio. Legem scripsimus dudum ecclesiasticas quidem alienationes prohibentem, solam vero commutationem permittentem sanctissimis ecclesiis, nec non sanctissimae maiori ecclesiae huius felicitatis civitatis, dum imperium accipere aliquid ab aliqua venerabilium domuum voluerit. Postea si quidem aliam scripsimus legem, qua excepimus sanctissimam maiorem ecclesiam, permittentes quasdam alienationes, quas illa lex dicit. Quia vero cognovimus, quod ²⁾ aliqui prioris constitutionis capitulum, quod de permutatione competentium rerum sanctissimis domibus ad imperium scripsimus, ad artem legi contrariam converterunt, postulaveruntque nos quidem a sanctissima ecclesia accipere, his autem haec dare, hinc aggressi sunt multi quidem, similibus petitionibus utentes ³⁾, sacram circumvenire constitutionem. Quaecumque ergo gesta sunt a nobis usque ad praesentem diem, haec sub schemate, quod nunc est, valere volumus, nullo permutando horum, quae iam a nobis cum sanctissima ecclesia in talibus contractibus gesta sunt, aut cum iis, qui haec a nobis perceperunt.

CAP. I. De cetero autem sancimus, nulli penitus ullam esse licentiam aliquid tale agere, sed illas solas valere permutationes, quae ad imperialem domum in hoc factae sunt, ut perpetuo apud imperium maneant, et non transferantur ad privatam, neque illarum ius per medium imperium ad eos proficiscatur. Sed si quid tale

¹⁾ Scripserunt; non habet Hal. — Epitome in: Coll. const. eccl. III. 2. 9. (Fœlli bibl. II. p. 1352 sq.) — Iulian. Const. 49. — Fersio est vetus glossata.

²⁾ legitimas add. Cod. Hamb., Trid. — ³⁾ Port.; eo quod Cod. Hamb., Trid., Cont. — ³⁾ Cod. Hamb., Trid. aientes Port., Cont.

τούτων*), καὶ ἀφελκεῖν αὐτὰ πάλιν εἰς τὴν ἀγιο-
τατην ἐκκλησίαν, ὡς ἂν εἰ μὴδὲ τὴν ἀρχὴν εὐύγα-
νον ἄμφω τις ἐπὶ τούτοις πρὸς τὴν βασιλείαν γε-
νομένη, ἀλλὰ φυλάττεσθαι τοῦτο τὸ σχῆμα εἰς τὸ
διηκεῖν ἐκ τῆς παρούσης ἡμέρας ἀρχόμενον. πάν-
των τῶν ἡδὴ καθάπερ εἰπόντες ἐφῄθην, μετὰ τὸν
πρότερον νόμον κατὰ τὸν ἐξηγούμενον γενομένου τρόπο-
ν βεβαίως μενόντων, διὰ τὸ ἐκεῖνα μὲν τὰ οὖτω
γινόμενα παρ' ἀνδρῶν γενέσθαι, ὅπερ οὐ τεχνά-
ζοντες οὐδὲ καχοργοῦντες ἐποίησαν, ἀλλὰ καὶ παρ'
ἡμῶν εἰς τοῦτο προτοπαίντες ἦλθον. νῦν δὲ νίνας
βούλεισθαι τῷ ἐκείνων παραδείγματι χωρούμενος ἡμᾶς
τὸ διενοχλεῖν, καὶ τὴν ἀγιοτατην μεγάλην ἐκκλησίαν
τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως περιγράφειν. ὅπερ εἰς
τὸν ἅπαντα χρόνον κατ' οὐδένα τρόπον γίνεσθαι
βουλόμεθα, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ οἰονδήποτε γένοιτο
σχῆμα, καὶ τοῦτο ἄκυρον εἶναι, παρὰ τῆς ἀγιοτατης
μεγάλης ἐκκλησίας εἰς τὸ διηκεῖν ἐδικαιεῖσθαι δυνά-
μιον, οὐδεμίαν αὐτῆς χρόνου παραγραφῆς πρὸς
τοῦτο ἀντικειμένης.

Κεφ. β'.

Κατέκωμο μέντοι θεοσιζόμεν, ὥστε τῶν ἄλλων
ἐπίτων τῶν περὶ ἐμφυτεύσεων νενομοθετημένων
ἐπὶ τῆ ἀγιοτατη μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, ἐπὶ τῆ τοῖς
ἄλλοις ἁπασιν εὐαγέσι οἰκοῖς τὴν ἴδιαν ἐχόντων
λογῶν, ἄδειαν εἶναι ταῖς ἀγιοτάταις ἐκκλησίαις καὶ
τοῖς εὐαγέσι οἰκοῖς πρὸς ἀλλήλας καὶ ἐμφυτεύσεις
πράττειν διηκεῖν, δεκτέου δηλαδὴ καὶ ἐπὶ τούτῳ
γινόμενον. ἐξηρημένως μὲν κἀνταῦθα τῆς ἀγιοτά-
της μεγάλης ἐκκλησίας, ἐπὶ τούτῳ δὲ γινόμενης τῆς
ἐμφυτεύσεως, ἐπ' ᾧ μὴ εἰς ἰδιωτικὸν πρόσωπον
ἐπαδῆναι παντελῶς δυνήθηται.

Ἐπιλογος.

Ἡ τοῦτον σὴ μακαριότης τὰ παραστάνια ἡμῶν
καὶ φυλάττω, καὶ τοῖς ὑπ' αὐτὴν τοὺς μητροπολι-
τικὰς θρόνους ἔχουσι φανερὰ καταστησάτω, ὥστε
καὶ αὐτοὺς τὰ ἡμῶν παραστάνια γινώσκοντας μὴδὲν
τούτων παραβῆναι θαρῶσαι. ἔσται γὰρ ἅπασιν ἡ
παρὰ τοῦ θεοῦ χάρις καὶ ἡ ἐκείθεν ποιηθῆ, εἰ τι
παρὰ ταῦτα ἢ αὐτοὶ πράξαιεν ἢ προαθῆναι συγχα-
ρήσαντες. *DM. XV. Kal. Novemb. Constantinop. imp.*
DN. Iustiniani PP. Aug. ann. XI., post Belisarii
V. C. cons. ann. II. [537.] ΔΙΑ-

facta permutatio. Observetur autem haec forma in
perpetuum, initio a praesente die facto, omniaque, quae,
uti antea diximus, post priorem legem dicto modo iam
facta sunt, firma mancant, quod illa, quae ita facta
sunt, a viris sunt gesta, qui nulla machinatione aut
dolo utentes id egerunt, sed a nobis etiam ad hoc ex-
citati venerunt. Nunc vero quidam illorum exemplo
utentes et nobis molesti esse, et sanctissimam magnam
ecclesiam felicis huius urbis circumvenire volunt. Quod
nullo tempore ulla ratione fieri volumus. Sed quo-
cumque id fiat modo, etiam hoc irritum sit, et a san-
ctissima magna ecclesia in perpetuum vindicari possit,
nec ulla temporis praescriptio in ea re obiciatur.

CAP. II.

Illud quoque sancimus, ut reliqua omnia, quae de
emphyteusibus et in sanctissima magna ecclesia, cete-
risque omnibus piis domibus sancita sunt, suam vim
habeant, et licentia sit sanctissimis ecclesiis ac piis
domibus perpetuas emphyteusas inter se faciendi, sed
decretum scilicet hac etiam in re interponatur. San-
ctissima autem magna ecclesia et hic excipitur, atque
emphyteusis ita celebretur, ut ad privatam personam
extendi plane nequeat.

E p i l o g u s .

Beatitudo igitur tua quae nobis placuerunt servet,
et metropolitanis sub te constitutis manifesta faciat,
ut et illi quae nobis placuerunt intelligentes, nihil
horum transgredi audeant. Omnibus enim iudicium
et poena divina imminet, si adversus haec vel ipsi
quid fecerint, vel fieri permiserint.

No-

tae fiat, licentiam damus reverendissimis oeconomis res apprehendere huiusmodi, et trahere eas rursus ad
sanctissimam ecclesiam, tanquam si nec ab initio contigisset permutatio harum ad imperium facta¹⁾, sed ser-
vari hoc schema in perpetuum ex praesenti die iunctatum; omnibus, quae dudum, sicut praediximus, post
priorem legem secundum modum praedictum gesta sunt, ratis manentibus, eo quod illa quidem, quae sic facta
sunt, a viris gesta sunt²⁾. Nunc autem quidam volunt, illorum exemplo nutes, et nobis esse molesti, et
sanctissimam maiorem ecclesiam huius felicissimae civitatis circumvenire. Quod per omne tempus nullo modo
fieri volumus. Sed et si quolibet fiat³⁾ schemate, hoc etiam infirmum esse, et a sanctissima maiore ecclesia
in perpetuum vindicari⁴⁾, nulla ei temporis praescriptione in hoc obicienda.

CAP. II. Illud quoque sancimus, ut aliis omnibus de iure emphyteusos sancitis et in sanctissima maiore
ecclesia, et in aliis omnibus venerabilibus domibus proprium robur habentibus, licentia sit sanctissimis ecclesiis
et venerabilibus domibus ad invicem et emphyteusam perpetuam agere, decreto quippe in hoc⁵⁾ faciendo; ex-
cepta quidem hac⁶⁾ sanctissima maiore ecclesia, in hoc autem⁷⁾ celebrata emphyteusi, ut non ad privatam
personam extendi omnino possit.

E p i l o g u s . Tua igitur beatitudo quae inssa sunt a nobis custodiat, et iis, qui sub ea metropo-
litanas aedes habent, faciat manifesta, ut et ipsi quae nobis placuerunt cognoscentes, nihil horum praevericari
praesument. Erit enim universis a deo iudicium et exiade poena, si quid praeter haec aut ipsi egerint, aut
agi permiserint. *Dat. XV. Kal. Nov. CP. imper. DN. Iustiniani PP. A. anno XI., post Belisarii V.*
C. cons. anno II. Indictione prima. [537.] CONAT. LVI.

¹⁾ *Paratit. Coll. const. eccl. III. 1. (Fœlli bibl. II. p. 1338.)*

²⁾ *Bk.*; permutationes — factas *Cod. Hamb., edd.* —
³⁾ *Id. Fulg.* hic lacuna est, quam secundum *Graec. Bk.*
ed. ster. ita supplevit: gesta sunt, qui non machinantes
neque malignantes fecerunt, sed etiam a nobis ad hoc in-
citati venerunt. — ⁴⁾ *Cod. Hamb.*; si fiat quolibet *edd.*;

si fiat sub quolibet *Bk. ed. ster.* — ⁴⁾ posse add. *Bk. ed.*
ster. — ⁵⁾ *Bk. ed. ster.*; om. *Cod. Hamb.*; hoc *Trid.*;
hic *Port., Cont.* — ⁶⁾ hic *Bk. ed. ster.* — ⁷⁾ *Cod.*
Hamb., Po.; autem om. *Trid., Cont.*

ΔΙΑΤΑΞΙΣ γς.⁴⁾

Ὡστε τὰ καλούμενα ἐμφανιστικὰ τῶν κληρικῶν ἐπὶ μὲν τῆς μεγάλης ἐκκλησίας δίδουσαι, ἐπὶ δὲ τῶν ἄλλων ἐκκλησιῶν μὴ παρέχεσθαι.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Μήνας, τῷ ἁγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ τῆς βασιλείδος ταύτης πόλεως καὶ οἰκουμένης πατριάρχῃ.

Προοίμιον.

Παρά πολλῶν προσελύσεις δεχόμενοι τόνδε τὸν νόμον πρὸς τὴν σὴν καταπέμψαι μακαριότητα δίκαιον ἡγησάμεθα. οἱ γὰρ χειροτονούμενοι παρὰ τῆς σὴς θεοφιλίας κληρικοί ἐν ταῖς ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις (χωρὶς μέντοι τῆς ἁγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας) τὰ πάντων πάσχοισι δεινότηα, μὴ προσδεχομένων αὐτοὺς τῶν ἐκείσε κληρικῶν, πρὶν ὅσον ἂν βουλευθεῖεν λάβοιεν χρυσόν. καὶ ἴσμεν ταῦτα ἐκ συκῶν προσελύσεων περὶ τούτου γενομένων ἡμῶν.

Κεφ. α΄.

Θεσπίζομεν τοίνυν, τὴν μακαριότητα τὴν σὴν τοῦτο ἐρῶμενέσιατα φυλάξαι, καὶ εἰ τι μὲν εἰσθῶς ἔσται διδοῦναι τοὺς κατατατιομένους ἐν τῇ ἁγιωτάτῃ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, τοῦτο αὐτοὺς παρέχειν (οὐδὲν γὰρ περὶ τῶν δεδομένων εἰς τὴν ἁγιωτάτην μεγάλην ἐκκλησίαν καινίζομεν), χωρὶς δὲ αὐτῆς ἐν ταῖς ἄλλαις πάσαις μηδενὶ τῶν ἐν αὐταῖς κληρικῶν παθήσασιν εἶναι παντελῶς ὑπὲρ τῶν καλουμένων ἐμφανιστικῶν τι κομίζεσθαι, ἀλλ' εἴ τις τοιοῦτό τι πράξειεν, ἐκείνον μὲν ἀφαιρεῖσθαι τῆς ἱερωσύνης, εἰς δὲ τὴν ἐκείνου τάξιν ἐπιβαίνειν τὸν σιαλέντα, καὶ τοῦτον αὐτὸν τῆς ἀπληστίας κομίζεσθαι τὸν μισθόν. παραφυλάττειν δὲ ταῦτα καὶ τοὺς θεοφιλεστάτους ἐκκλησιαστικούς τῆς ἁγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας, κοινῇ ὑφορωμένους decem librarum auri, εἴ τις τῶν ταύτων παραμελήσαιεν, ἀλλὰ προῖκα πάντα προϊέναι. τὰς γὰρ τοῦ δεσπότου θεοῦ λειτουργίας τε καὶ ὑπηρεσίας οὐ κατὰ πρᾶσιν οὐδὲ κατ' ἐμπορίαν γίνεσθαι τινὰ βουλόμεθα, ἀλλὰ καθαρῶς τε καὶ ἀδωροδοκίως.

GL.

CONST. LVI.

UT EA, QUAE VOCANTUR INSINUATIVA SUPER CLERICIS, IN MAIORE QUIDEM ECCLESIA¹⁾ DENTUR: IN ALIIS AUTEM ECCLESIIS PENITUS NON DENTUR.

(Coll. V. tit. 9.)

Imp. Iustinianus Aug. Mennae, Archiepiscopo regiae civitatis Constantinopolitanae.

Praefatio. Plurimas aditiones suscipientes hanc legem dirigere ad tuam beatitudinem istam existimavimus. Qui enim ordinantur a tua reverentia clerici in sanctissimis ecclesiis (absque tamen sanctissima maiori ecclesia), omnium patiuntur crudelissima, non suscipientibus eos illic clericis²⁾ ante, quam quantum voluerint accipiant aurum. Et novimus hoc ex frequentibus aditionibus de hoc factis nobis.

CAP. I. Sancimus igitur beatitudinem tuam hoc validissime custodire, et³⁾ si quid⁴⁾ quidem consuetudo est dare eos, qui ordinantur in sanctissima maiore ecclesia, hoc eos praebere (nihil enim de illa, quae dantur in sanctissima maiore ecclesia, novamus), praeterea vero in aliis omnibus nulli in eis clericorum beneficentiam esse penitus pro iis, quae vocantur insinuativa, aliquid ferre. Sed et si quis tale aliquid egerit, illum quidem privati sacerdotio, in illius autem officium⁵⁾ introire qui missus est, et hanc eum avaritiae poenam mercedem; custodire vero hoc etiam deo amantissimos defensores sanctissimae maioris ecclesiae, poenam locumidantur

¹⁾ Scrimg.; deest in edd. Hal. — Epitome in Coll. const. eccl. III, 1, 11. (Fœlli bibl. II, p. 1332. et in Coll. 87, capitul. cap. 18. Sensum breviter exprimit (Ioannis) Nomoc. App. 7. (Fœlli bibl. II, p. 662.) — Iulian. Const. 50. — Versio est vetus glossata.

²⁾ Cod. Hamb., Trid.; ecclesia quidem Port., Cont. — ut Port., Cont. — ³⁾ Cod. Hamb.; quid om. eod. — ⁴⁾ Cod. Hamb.; officio Cont.

Novella LVI.

UT EA, QUAE EMPHANISTICA CLERICORUM VOCANTUR, IN MAGNA QUIDEM ECCLESIA DENTUR, IN ALIIS AUTEM ECCLESIIS NON DENTUR.

Idem Imperator Mennae, sanctissimo Archiepiscopo regiae huius urbis et Patriarchae universali.

Praefatio.

Quum multi nos adeont, hanc legem ad beatitudinem tuam mittere iustum existimavimus. Clerici enim, qui a tua pietate in sanctissimis ecclesiis (excepta tamen sanctissima magna ecclesia) creantur, omnium gravissima patiuntur, cum clerici, qui ibi sunt, non suscipiant, antequam tantum pecuniae, quantum voluerint, accipiant. Atque hoc scimus ex interpositionibus, quae ea de re frequenter nobis factae sunt

CAP. I.

Sancimus igitur, ut beatitudo tua hoc diligentissime custodiat, et si quid illi, qui in sanctissima magna ecclesia creantur, dare solent, id praebent; nihil enim in iis, quae sanctissimae magnae ecclesiae data sunt, innovamus. Hac vero excepta in reliquis omnibus nemini ex clericis, qui in ea sunt, pro iis, quae emphanesimam vocantur, aliquid accipere ullo modo licet, sed si quis tale quid fecerit, illi sacerdotium auferatur, quique missus est in illius locum succedat, et hoc ille insatiabilis cupiditatis mercedem ferat. Observe vero hoc etiam piissimi defensores sanctissimae magnae ecclesiae, et poenam decem librarum auri metuant, si quid horum neglexerint. Sed gratis omnia fiant; imini enim dei servitia et ministeria non per venditionem vel negotiationem quandam, sed sancte et suble datis muneribus praestari volumus. Ita enim re illa digni erunt, si nulla venditio aut negotiatio fiat.

δοκίμης. οὕτω γὰρ ἂν τοῦ πράγματος ἄξιοι γίνοντο, μηδεμίαν πράξεως ἢ ἐμπορίας γινομένης.

Ἐπίλογος.

Ἡ τοίνυν σὴ μακαριότης καὶ οἱ μετ' αὐτὴν ἐπὶ τῶν ἀρχιερατικῶν γινόμενοι θρόνων τὰ παρ' ἡμῶν διατεταγμένα καὶ διὰ τοῦδε τοῦ Θεοῦ δηλουμένα νόμου ἔργῳ καὶ πέρας παραδοῦναι σπευσάωσαν. Dat. III. Kal. Novemb. Constantinop. imp. DN. Iustiniani Aug. ann. XI., post Belisarii V. C. consul. ann. II. [537.]

midantes decem librarum auri, si quid horum neglexerint, sed gratis omnia procedere. Domini etenim dei functiones ¹⁾ et ministeria non per venditionem, nec per mercationem fieri aliquam volumus, sed pure et citra redemptionem; sic enim re ²⁾ digni fient, nulla venditione ac mercatione facienda.

Epilogs. Tua igitur beatitudo et qui postea in pontificalibus accesserint sedibus quae a nobis ordinata sunt et per hanc declarata sunt legem operi effectuique tradere festinet. Dat. III. Kal. Novemb. GP. imp. DN. Iustiniani Aug. anno XI., post Belisarii V. C. cons. anno II. [537.]

¹⁾ Bk. ed. ster.; deum etenim et defunctiones Cod. Hamb.; Deum etenim defunctiones Trid.; Deinde etenim defunctiones Port., Cont.; Domini dei etenim de-

functiones con. Spang. „Aliae domini enim functiones etc.“ Port. in marg. — ²⁾ Bk.; rei Cod. Hamb., edd.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ γ.)

Περὶ κληρικῶν ἀποσιάντων τῆς κατ' αὐτοὺς ἐκκλησίας, καὶ περὶ τῶν οἰκονομοῦντων εὐκτηρίους οἴκους.

Ο αὐτός Βασιλεὺς Μηννα, τῷ ἀγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ τῆς βασιλίδος ταύτης πόλεως καὶ οἰκουμένης πατριάρχῃ.

Προοίμιον β)

Πολλὰ πολλάκις κληρικοί τισὶν εὐκτηρίοις προσεισθεύοντι οἴκοις ἢ καὶ ἴσως παρὰ τινῶν πρότερον ἐγκαταστάτους χορηγοῦνται τὴν νομιμισμένην χορηγίαν, εἴτα χωρίζουσιν ἑαυτοὺς τῶν ἱερῶν καθάπαξ μυστηρίων, δι' ἃς αὐτοὶ γινώσκουσιν αἰτίας, ἢ καὶ εὐνοῶν πόθῳσιν ἀναχωροῦσι παντελῶς τῆς ἀγιωτάτης, ἐν ᾗ καθεστῶσιν, ἐκκλησίας.

Κεφ. α'. γ)

Θεσπιζομέν τοίνυν, μὴ τοῦτο γίνεσθαι κύλυμα τῇ ἱερᾷ λειτουργίᾳ, ἀλλ' εἰτέρους ἐγκαθίστασθαι παρὰ τῶν

Epilogs.

Beatitudo igitur tua et qui post te archiepiscopi futuri sunt ea, quae a nobis praecepta et sacra hac lege declarata sunt, effectui dare studeat.

Novella LVII.

DE CLERICIS, QUI AB ECCLESIA SUA DISCEDUNT, ET DE HIS, QUI ORATORIA AEDIFICANT.

Idem Imperator Mennae, sanctissimo Archiepiscopo regiae huius urbis et Patriarchae universali.

Praefatio.

Multis saepe clericis, qui in quibusdam oratoriis versantur, vel etiam a quibusdam antea forte constituti sunt, soliti sumtus suppeditantur, deinde a divinis mysteriis propter causas, quae ipsi norunt, sese plane separant, vel etiam quolibet praetextu a sanctissima, in qua constituti sunt, ecclesia discedunt.

CAP. I.

Sancimus igitur, ne id sacro ministerio impedito sit, sed ut alii a piissimis episcopis, sub quibus ecclesiae

GL.

CONST. LVII.

UT CLERICI, QUI RECEDUNT, ALIIS PRO EIS SUBROGATIS, PRAEBEANT SUBROGATIS EMOLUMENTA, RECEDENTES AUTEM REMEARE VOLENTES NON SUSCIPI; ET UT, SI QUIS AEDIFICANS ECCLESIAM AUT ALITER IN EADEM SERVIENTIBUS MINISTRANS EMOLUMENTA VOLUERIT ALIQUOS CLERICOS INSTITUERE, NON FORTUITO ¹⁾ EOS, SED PROBATIONE SANCTISSIMI PATRIARCHAE SUSCIPIAT.

(Coll. V. tit. 10.)

Imp. Iustinianus Aug. Mennae, sanctissimo huius regiae urbis Archiepiscopo et universi eius tractus Patriarchae ²⁾.

Praefatio. Plurimi saepe clerici quibusdam orationis ³⁾ observantes domibus, aut etiam forte ab aliquibus prius instituti, ministrantur eis ab aliquibus ⁴⁾ solennes expensae, deinde separant semetipsos divinis ⁵⁾ omnino sacramentis, propter quas ipsi noverunt causas, aut pro qualibet occasione recedunt omnino a sanctissima, in qua constituti sunt, ecclesia.

CAP. I. Sancimus igitur, non ex hoc fieri prohibitionem sacro ministerio, sed alios subrogari a deo amantissimo

¹⁾ Hal. (ut Nov. 58.) et Scrimg. — Epitome in Coll. const. eccl. III. 1. 12. (Foëlli bibl. II. p. 1332 sq.) — Julian. Const. 51. — Versio est vetus glossata. — ²⁾ Prooemium et cap. I. in Bas. III. 4. 1. — ³⁾ Epitome huius cap. in Photii Nomoc. VIII. 2. (Foëlli bibl. II. p. 936.)

⁴⁾ Cod. Hamb., Trid., Port.; fortuito Cont. — Trid. — ⁵⁾ oratoriis Bk. ed. ster. — ⁶⁾ ab aliquibus Mennae archiepiscopo Constantinopolitano Cod. Hamb., om. Bk. — ⁷⁾ a divinis Bk.

των θεοφιλεσσιμων επισκοπων, ὧν οὐδ' αὖ αὐταὶ καθεισθησασιν ἐκκλησίαι, καὶ αὐτοὺς ταῦτα κομιζέσθαι. οὐδὲ γὰρ βουλόμεθα ἵσασι δίδόναι χειρδαίνειν τὰ ἤδη παρ' αὐτῶν ἢ δι' αὐτῶν χορηγούμενα ταῖς ἀγιοτάταις ἐκκλησίαις, ἐπειδήπερ οὐδὲ θεμιτὸν καδ' οὐρανὸν ποιεῖν κέρδος τινὰς ποιεῖν ἐκ τῆς ἐτέρων ἀποστειρωσεως, ἀλλὰ τὰ ἐξ ἀρχῆς χορηγούμενα μέχρι παντὸς ἐπιδίδουσαι, καὶ μὴ τὴν ἱεράν ἐντεῦθεν λειτουργίαν διαφθείρεσθαι. Οὐκ οὐσης ἀδείας μετὰ τὸ ἐγκαταστήναι τινὰς ἀντὶ τῶν προτέρων κληρικῶν ἢ παρὰ τοῦ ἀγιοτάτου πατριάρχου, ἢ παρὰ τῶν ἐπιχωρίων ἐπισκοπῶν αὐδὲς τοὺς ἀναχωρήσαντας πάλιν ἐπανιέναι βούλεσθαι, καὶ ἐξωθεῖν τοὺς ἐγκαταστήσαντας, καὶ ἀναγκάζεσθαι διπλᾶ χορηγεῖν τοὺς ποιουμένους τὴν τοιαύτην χορηγίαν, ὥστε δίδοναι καὶ²⁾ τοῖς ἐγκαταστάσι καὶ τοῖς πάλιν ἐπανιέναι βουλομένοις, ἀλλ' ἐκείνους μὲν ἐπανιόντας μὴ προσδέχεσθαι, τοῖς δὲ μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν προτέρων ἐγκαταστάσι αὐτοῖς δίδουσαι τὰς σιτήσεις, οὐδενὸς κέρδους ἐντεῦθεν τοῖς χορηγοῦσι προσγινομένου. τῶν τὰ τοιαῦτα χειρδαίνειν ἐγγειροῦντων ἐκ τῆς ἐκείνων περιουσίας πάντως παρεχόντων τοῖς παρ' αὐτῶν ἐγκαταστάσι τὰς σιτήσεις καὶ πάσας τὰς χορηγίας, κληρονόμων τε αὐτῶν καὶ διαδόχων, εἰδοτῶν, ὡς εἰ καὶ μετὰ ταῦτα ἀποστειρωσαιν, ὅρητ' κτήσις ἀφορισθῆσεται ἐκ τῆς αὐτῶν περιουσίας τοῖς θεοῖς ἡμῶν πριβάτοις³⁾, ὥστε ἐντεῦθεν τὴν χορηγίαν αὐτοῖς γίνεσθαι.

Κε φ. β. *)

Καθεῖνο μέντοι πρὸς τιμὴν καὶ σέβας τοῦ θρόνου τοῦ σου διορίζομεν, ὥστε εἰ τις οικοδομήσας ἐκκλησίαν ἢ καὶ ἄλλως χορηγῶν τοῖς ἐν αὐτῇ λειτουργοῦσι σιτήσεις βούλοιο τινὰς κληρικούς ἐγκαθίσταναι αὐτῇ, μὴ εἶναι αὐτῷ παρῆρησιαν μηδεμίαν οὐς βούλεται⁴⁾ κατ' ἐξουσίαν προσάγειν τῇ σῇ θεοφιλίᾳ⁵⁾, ἐφ' ᾧτε χειροτονεῖν αὐτοὺς ἀκριτῶς καὶ ἀνεξετάστως, ἀλλὰ προσαγομένους αὐτοὺς ἐξετάζεσθαι παρὰ τῆς σῆς ἀγιοσύνης, γνώμῃ τε τῇ σῇ καὶ τοῦ τὸν ἱερατικὸν θρόνον ἐπιτροπεύοντος ἀπ' οὐτοῦτος δέχεσθαι τὴν χειροτονίαν, ὀλεορ ἂν τῇ τε σῇ μακαριότητι καὶ τοῖς μετ' αὐτὴν ἐπιτήθειοι δόξαιεν καθεστῆναι καὶ τῆς τοῦ θεοῦ λειτουργίας ἄξιοι, ὥστε μὴ βεβηλοῦσθαι τὰ ἅγια τοῦ θεοῦ (τοῦτο δὴ τὸ τοῖς θεοῖς διηγόρευμένον λόγοις), ἀλλ' ἄδικτὰ τε αὐτὰ καὶ ἄρῆτητα καὶ φρικτὰ καθεστῶτα ὁσίως καὶ θεοφιλῶς καὶ ἄγως διαχειρίζεσθαι⁶⁾.

Ἐπι-

amantissimis episcopis, sub quibus ipsae constitutae sunt ecclesiae, et eos haec accipere. Non enim volumus aliquibus dari lucra, quae iam eis⁷⁾ per ipsos aut propter ipsos expendebantur sanctissimis ecclesiis, quoniam nolumus per quamlibet occasionem lucrum aliquos facere ex aliorum fraudatione, sed quae ab initio ministrabantur, semper dari, et non sacrum ex hoc ministerium corrumpi. Non existente licentia, postquam ista sunt⁸⁾ aliqui pro prioribus clericis aut a sanctissimo patriarcha, aut a provincialibus episcopis, rursus repentes denno remeare velle, et expellere subrogatos, et cogi duplicia ministrare eos, qui faciunt tales expensas, dare etiam⁹⁾ subrogatis, et denno remeare volentibus, sed illos quidem revertentes non auspicari, qui vero post decessum priorum statuti sunt, eis dari emolumenta, nullo lucro¹⁰⁾ hinc ministrantibus accessu¹¹⁾. Talia lucrari nitentibus ex sua substantia omnino praebentibus his, qui ab eis statuti sunt, emolumenta et omnes expensas, hereditibusque¹²⁾ eorum et successoribus, scientibus, quia, si etiam post haec fraudaverint, certa possessio deputabitur ex eorum substantia sacris nostris privatis¹³⁾, ut hinc ministratio eis fiat.

CAP. II. Illud quoque ad honorem et cultum sedis tuae decernimus, ut¹⁴⁾ si quis aedificans ecclesiam, aut etiam aliter expendens in ea ministrantibus alimenta voluerit aliquos clericos statuere, non esse ei licentiam ullam quos vult per potestatem deducere tuae reverentiae ad ordinandos eos, sed eos examinari¹⁵⁾ a tua sanctitate, sententiaque tua, et qui pontificalem sedem rexerit, semper hos suscipere ordinationem, qui et¹⁶⁾ tuae beatitudini, et qui postea¹⁷⁾ opportuni videbuntur existere et dei ministerio digni, ut non profanetur sancta dei (hoc videlicet quod sacris sancitur eloquiis), sed intacta haec et ineffabilia tremendaque constituta sancte et deo amabiliter et venerande tractari.

Epi-

*) Hoc cap. non habet Hal. ed. Norica, exstat autem in Supplementis Hervag. et in ed. Par.

¹⁾ ἐπειδ. οὐ βουλόμεθα Hal., Bas., Fulg. — ²⁾ δίδοναι τε καὶ Hal., Bas., Fulg. — ³⁾ ἀφορ. τῇ ἰδικῇ ἡμῶν περιουσίᾳ Bas. — ⁴⁾ ὡς βούλεται Hervag., Par. — ⁵⁾ κατεξουσίως — θεοφιλίᾳ Hervag., Par., Cod. Zueh. — ⁶⁾ Hervag., Par.; διαχειρίζεσθαι Serimg. — ⁷⁾ eis om. Bk. — ⁸⁾ Cod. Hamb.; fuerint edd. — ⁹⁾ et dare et Bk. ed. ster. — ¹⁰⁾ Bk.; vero Cod. Hamb., edd. — ¹¹⁾ accessu Trid., Port., Cont.;

ecclesiae illae sunt, constituentur, illique haec accipiant. Nolumus enim quibusdam concedere, ut quae ab ipsa et per ipsos in sanctissimas ecclesias erogata sunt lucrifaciant (neque enim fas est, ut ex aliorum fraudatione alii lucrum capiant), sed quae ab initio erogata sunt semper praestentur, nec ea re sacrum ministerium corrumpatur. Neque liceat, postquam in locum priorum clericorum vel a sanctissimo patriarcha, vel ab episcopis provincialibus aliqui substituti sunt, discedentibus iterum redire, et substitutos expellere, atque eos, qui erogationem illam faciunt, ad duplicem praestandum cogere, quo illis, qui substituti sunt, et qui redire rursus volunt, detur, sed quando redeunt, non suscipiantur, iis vero, qui prioribus discedentibus subrogati sunt, annonae dentur, nec ullum exinde lucrum erogantibus obvenciam; quique talia lucrari tulerint, tam ipsi, quam heredes eorumque successores, ex suis bonis annonas et expensas omnes iis, qui a te constituti sunt, omnino praebent, scientes, si peius quoque fraudem commiserint, certam possessionem ipsorum substantia sacris nostris privatis assignandam esse, ut exinde erogatio illis fiat.

CAP. II.

Illud quoque in honorem et reverentiam tuae sedis definimus, ut, si quis qui ecclesiam aedificandi, et etiam alio modo in ea ministeria obeuntibus annonas suppeditavit, clericos quosdam in illa velit constitui, non habeat is facultatem quos vult auctoritate sua ad pietatem tuam adducendi, ut absque iudicio et exploratione creentur; sed qui adducti sunt a tua sanctitate examinentur, atque ex voluntate tua, et tuius, qui sacerdotio praerit, illi, qui beatitudini tuae et successoribus tuis idonei esse dei ministerio digni videbuntur, semper creentur, ne sacra dei (id quae sacris elogis sancitur) profanentur, sed intacta, ineffabilia et tremenda quum sint, sancte, pie et reverenter habeantur.

Epi-

Epi-

accedente Bk. In Cod. Hamb. desunt verba: ministri accessu. — ¹²⁾ Cod. Hamb., Trid.; hereditibus Port., Cont. — ¹³⁾ subst. subrogatis Cod. Hamb. — ¹⁴⁾ Cod. Hamb., Trid.; ut om. Port., Cont. — ¹⁵⁾ Cod. Hamb.; sed exam. Trid., Port., Cont.; sed deductos exam. Bk. Melius fortasse sed deductos eos exam. — ¹⁶⁾ Cod. Hamb., Trid.; et om. Port., Cont. — ¹⁷⁾ post eam Bk.

Ἐπίλογος.

Τὰ τοιούτων παραστάνα ἡμῖν καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θεοῦ δηλοῦμενα νόμοι τὴν μακαριότητα τὴν σὴν φιλοτιτεῖν διηρεκῶς θεσπίζομεν, γνωσκόντες, ὡς οὐκ ἔστιν ἡμῖν ¹⁾ μέλει τῶν ταῖς ἀγιωτάταις ἐκκλησίαις λυσιτελούντων ἠπερ αὐτῆς τῆς ψυχῆς. Dat. XV. Kalend. Novemb. Constantinop. imp. DN. Iustiniani Aug. ann. XI., post Belisarii V. C. consul. ann. II. [537.]

Epilogus. Quae igitur placuerunt nobis et per hanc sacram declarata sunt legem, beatitudinem tuam servare perpetuo sancimus, cognoscentes, quia non minus nobis cura est sanctarum ecclesiarum conservare utilitatem, quam ipsius animae. Dat. XV. Kal. Novemb. Constantinop. imp. DN. Iustiniani PP. Aug. anno XII., post Belisarii V. C. cons. anno II. [537.]

¹⁾ Hal., Fulg.; ὑμῖν Scring.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ η')

Περὶ τοῦ ἐν ἰδιωτικοῖς οἰκοῖς ἱερῶν μυσταγωγῶν μὴ γίνεσθαι.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννης, ἐπάρχῳ τῶν ἱερῶν τῆς ἰσπρατωρίων τῷ δευτέρῳ, ἀπὸ υἱάτων καὶ πατρικίῳ.

Καὶ τοῖς πάλαι δηγῶνται νόμοι, ὥστε μὴ ἐπὶ παντελῶς εἶναι παρῆρσιαν οἰκοὶ τὰ ἱερώτατα πράττειν, ἀλλὰ δημοσίᾳ καταλιμπάνειν προέξαι ἐπὶ τὴν ἀγιότητα καὶ τὴν τοῦ θεοῦ λατρείαν κατὰ τοῖς θεσμοῖς τοῖς περὶ τούτων ταῖς ἱερατικαῖς πράξαι παραδεδομένους, καὶ ἡμεῖς δὲ τοῦτον ἐπὶ τοῦ παρόντος τίθεμεν τὸν νόμον, ὃν σὺν ἀσφαλείᾳ ψυχῆς κρατεῖν βουλομεθα. πάνσι γὰρ ἀπαγορευόμεν τοῖς τῆς μεγάλης αὐτῆς πόλεως οἰκητοῖσι, μᾶλλον δὲ καὶ τοῖς ἀπάσης τῆς ὑπῆρκου, ἐν τοῖς οἰκοῖς τοῖς αὐτῶν ἔχειν πινᾶς δῆθεν εὐκτηρίου οἴκου, καὶ ἐν τοῖς τοῖς ἱερῶν ἐπιτελεῖν μυσταγωγῶν, καὶ ἐν τοῖς γίνεσθαι τινὰ τῆς καθολικῆς τε καὶ ἀποστολικῆς παραδόσεως ἀλλότρια. ἀλλ' εἰ μὲν οἴκου οἴκῳ ἀπλῶς τινὲς ἔχειν ὄλονται δεῖν ἐν τοῖς ἐκείνων ἱεροῖς εὐχῆς δὴ καὶ μόνῃς χάριν, καὶ οὐδενὸς πραιομένου παντελῶς τῶν, ὅσα τῆς ἱερᾶς καθέστηκε λειτουργίας, τοῦτο αὐτοῖς ἐπιτεμεν. φθόνος γὰρ τοῦδε, εἰ βούλονται τούτων χωρὶς ¹⁾ ἔχειν οἰκηματα τὰ, καὶ ἐν αὐτοῖς ὡς ἐν ἱεροῖς εὐχεσθαι, τῶν δὲ ἄλλων

Epilogus.

Quae igitur nobis placuerunt et per sacram hanc legem declarata sunt ut beatitudo tua perpetuo servet, sancimus, quum sciamus, ea, quae sanctissimis ecclesiis conducunt, non minori nobis curae esse, quam ipsam vitam.

Novella LVIII.

NE IN PRIVATIS DOMIBUS SACRA MYSTERIA CELEBRENTUR.

Idem Imperator Ioanni, sacro per Orientem iterum Praefecto, Exconsuli et Patricio.

Et veteribus legibus sancitum est, ut nemini omnino liceat domi sanctissima celebrare, sed ut publice sacra et dei cultum peragi sinat secundum sanctiones, quae hac de re sacris actis traditae sunt, et nos quoque in praesentia hanc legem sermo, quam firmissime valere volumus. Omnibus enim magnae huius civitatis, quin et totius nostrae dittonis incolis interdicitur in domibus suis oratoria habere, et in illis sacra mysteria celebrare, ibique ea fieri, quae a catholica et apostolica doctrina abhorrent. Sed si quidam sacras domus in aedibus suis se omnino putant habere debere, id illis ad preces solum, et ne quidquam aliud eorum, quae ad divinum ministerium pertinent, agatur, permittimus. Neque enim invidia sit, si domus aliquas praeter illas habere, in iisque tanquam in sacris orare, ab aliis vero omnibus (sacris officiis) abstinere velint, nisi cum clericis quosdam ad illa invitare velint, qui hic quidem ex voluntate sanctissimae ecclesiae et sanctissimarum domuum, quae sub ea sunt, et inquisitione sanctissimi archiepiscopi, in provincia

GL

CONST. LIX.

UT IN PRIVATIS DOMIBUS SACRA MYSTERIA ²⁾ NON FIANT.

(Coll. V. tit. 12.)

Imp. Iustinianus Aug. Mennae, Archiepiscopo regiae civitatis Constantinopolitanae ³⁾.

Et priscis sancitum esse legibus, nulli penitus esse licentiam domi quae sacratissima sunt agere, sed publice sine procedere in credulitatem ⁴⁾ et dei culturam secundum sanctionem de his sacris actibus traditam. Et nos autem ⁵⁾ hanc in praesenti ponimus legem, quam cum omni cautela tenere volumus. Omnibus tamen interdicitur magnae huius civitatis habitatoribus, magis autem etiam totius nostrae dittonis, in domibus suis habere quasdam quasi orationis ⁶⁾ domus, et in his sacra celebrare mysteria, et hinc fieri quaedam catholicae et apostolicae traditioni extranea. Sed si quidem domos ita simpliciter aliqui habere putant oportere in sacris suis, orationis videlicet solius gratia, et nullo celebrando penitus horum, quae sacri sunt mysteria,

¹⁾ Scring.; deest ap. Hal. — Epitome in Coll. const. eccl. III. 1. 6. (Vossii bibl. II. p. 1330.) in Phasii Nomoc. III. 14. (ibid. II. p. 902 sq.) et in (Ioannis) Nomoc. tit. 18. (ibid. II. p. 626.) — Iulian. Const. 52. — Versio est vetus glossata.

²⁾ In mentem mihi venit emendare τούτων χάριν, sed citra haec in Fulg. convenit cum Graeco τούτων χάριν i. e. praeter publicas aedes sacras. — ³⁾ ministeria

Cod. Hamb., Trid. — ⁴⁾ Ioanni P. P. Cod. Hamb., Trid. — ⁵⁾ proc. et cred. Bk. ed. ster. — ⁶⁾ Cod. Hamb., Trid.; atiam Port., Cont. — ⁷⁾ Cod. Hamb.; orationum ead

ἄλλων πάντων ἀπέχουσαι, πλὴν εἰ μὴ περ ἐν αὐτοῖς
 βουληθεῖεν τινὰς προτρέπειν κληρικούς, ἐνταῦθα μὲν
 τῆς ἀγιωτάτης ἐκκλησίας καὶ τῶν ὑπ' αὐτὴν ἀγιω-
 τῶν οἰκῶν γνώμη, καὶ δοκιμασίᾳ τοῦ ἀγιωτάτου
 ἀρχιεπισκόπου πρὸς τοῦτο ἀπονεμομένους, κατὰ
 χρόαν δὲ γνώμη τῶν θεοφιλεσιῶν ἐπισκόπων.
 μηδενὸς καινισμού τῷ θρόνῳ τῆς αὐτοῦ μακαριό-
 τητος ἐκ τοῦ παρόντος ἡμῶν γινομένου νόμου περὶ
 τὰ ὄντα αὐτῷ καθ' οἰκονόμητον τρόπον ἐπὶ ταῖς
 χειροτονίαις ἢ διοικήσειν ἐνταῦθα ἢ ἐν ταῖς ἐπαρ-
 χιαῖς δίκαια, ἀλλὰ πάντων τῶν παρεσχημένων αὐτῇ
 καθ' οἰκονόμητον τρόπον καὶ χρόνον κυρίων νῦν τε
 καὶ εἰς τὸν ἐξῆς ἅπαντα χρόνον φυλάττομένων.
 Θεοσιζόμεν δὲ, τὴν σὴν ταῦτα παραφυλάττειν ἐνδο-
 ξότητα, καὶ φανερὰ τᾶσι διὰ γραμματίων οἰκείων
 καταστήσαι, ὥστε κατὰ πάντων κρατῆσαι τὸν νό-
 μον. τοῦτο γὰρ καὶ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ τῆς
 εὐδαίμονος ταύτης πόλεως καὶ τῷ ἀγιωτάτῳ ἀρχι-
 επισκόπῳ καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῳ ἐνεκελευσάμεθα,
 ὥστε ἐκ τε τῆς πολιτικῆς, ἐκ τε τῆς ἱερατικῆς ἰσχύος
 ταῦτα διηλεκτικῶς φυλάττειν, ἴσωςαν δὲ καὶ αὐτοὶ
 οἱ τῶν οἰκίων κύριοι, ὡς εἴπωρ μὴ ταῦτα φυλά-
 ξουσιν, αὐτοὶ μὲν ὑπὸ βασιλικὴν γενήσονται κίνησιν,
 αἱ δὲ οἰκίαι, ἐν αἷς τοιοῦτο τι πράττεται, δημοσίαι
 τε γενήσονται, καὶ ὑπὸ τὸ ἱερωτάτον ἡμῶν ταμεῖον
 ἀχθήσονται. εἰ δὲ καὶ τινες ἐφθῆσαν τοιοῦτο τι ἐν
 ταῖς ἑαυτῶν οἰκίαις, ἴσωςαν, ὡς εἰ μὴ τριῶν
 εἰσὼ μηνῶν, ἐξ ὄψεω ὕδὲ ὁ νόμος ἐμφανῆς γένοιτο,
 ταῦτα ἐπανορθώσαιεν, καὶ εἰς τὸ παρ' ἡμῶν διατε-
 ταγμένον ἀγάγοιεν σχῆμα, ὑπὸ τὴν ἐρημῆν πει-
 νὴν γενήσονται. ταῦτα δὲ πράττειν οὐκ ἀληθεῖς,
 οὐ μὴν κατὰ τινὰ συνοφανίαν βουλόμεθα. τῶν
 γὰρ ἀληθῶν μόνων ἐσμὲν ἑρασταί. Ταῦτα θεσιζό-
 μεν τὴν σὴν φυλάττειν ὑπεροχῆν, καὶ μηδὲν
 τοιοῦτο γίνεσθαι συγχωρεῖν. Ἰδοὶ γὰρ, ὡς εἰ μέ-
 νοιμεν, οἱ σοὶ τοιοῦτο τι προσαγγελθὲν εἶτα οὐκ
 ἐκώλυσας ἢ αὐτός, ἢ οἱ διάδοχοί σου τῆς ἀρχῆς
 ἐσόμενοι, αὐτὸς μὲν quinquaginta librarum auri κατα-
 θήσεις ποιήν, οἱ τε ἀμφοῖν σου τῆς ἀρχῆς ἐσόμε-
 νοι, ἢ τε πειθομένη σοὶ τάξις τὴν αὐτὴν ὑποστή-
 σεται ζημίαν, οἱ πρῶτα ἡμῖν ἐσπουδασμένον, καὶ
 τὴν τῆς ἀγιωτάτης ἐκκλησίας φυλάττον ἔγνωιν, καὶ
 κωλύον τὰ φανερώς ἀπηγορευμένα πράττειν αὐτῶν
 ἀληθῶς, ἠνέσχετο περιᾶδειν ἁμαρτανόμενον. περὶ
 αὐτὴν τε τὴν ἀρχὴν κινδυνεύσει, πρὸς τῷ καὶ τὴν
 οἰκίαν αὐτῆν, τὴν ἐν ἣ τοιοῦτο τι πράττεται, γίνε-
 σθαι δημόσιαν, καὶ ὑπὸ τὸ ἱερωτάτον ἐρχεσθαι
 ταμεῖον.

Γέγρα-

vincia vero ex voluntate piissimorum episcoporum consti-
 tuantur. Nulla tamen novatio throno eius beatitudinis
 per hanc nostram legem fiat quod ad iura, quae illi
 in creationibus et administrationibus vel hic, vel in
 provinciis quocunque modo habet, sed omnia, quae illi
 quocunque modo aut tempore data sunt, nunc et in
 omnia reliquum tempus rata serventur. Sancimus autem,
 ut gloria tua haec custodiat, et per proprias litteras
 omnibus manifesta faciat, quo haec lex per omnia
 obtineat. Id enim et gloriosissimo praefecto felicis
 huius urbis, et sanctissimo archiepiscopo atque patri-
 archae universali praecipimus, ut civili et sacerdotali
 potentia haec perpetuo custodiantur. Nam et ipse
 domum domini sciant, se, si haec non observaverint,
 sub imperiali motu fore, domus vero, in quibus aliquid
 tale agatur, publicandae et in sanctissimum nostrum
 aerarium redigendas esse. Si vero quidam in domibus
 suis tale quid iam habent, sciant, si intra tres menses,
 ex quo tempore haec lex publicata fuerit, non rem-
 daverint ea, et ad formam a nobis datam compar-
 rint, dictae se poenae subiicendos esse. Haec enim
 revera, non per calumniam agi volumus; solius enim
 pietatis sumus amatores. Haec ut celsitudo tua custodiat,
 et nihil eiusmodi fieri permittat, sancimus. Scias tam-
 si tale quid tibi denunciatum fuerit, et nec te, nec
 eos, qui tibi in magistratu succedent, id prohibere
 didicerimus, ipsum te quinquaginta librarum auri poe-
 nam soluturum, quae tibi successoris in magistratu
 futuri sunt, et choriam, quae tibi paret, eandem poenam
 subituros esse, quia, ut res, quae nobis esse et, et
 quae sanctissimae ecclesiae unitatem conservat, etiam
 ea, quae publice interdicta sunt, clam facere prohibet,
 violaretur, pati voluit. De ipso etiam magistratu in
 periculo futurus es, insuperque domus ipsa, in qua tale
 quid agitur, publicanda et in sacratissimum aerarium
 redigenda erit.

Scriptum

sterii, hoc eis permittimus. Invidia enim nulla est, si volunt citra ¹⁾ haec habere habitacula quaedam, et in eis quo-
 quam in sacris orare, aliis autem omnibus abstinere, nisi tamen in eis voluerint aliquos invitare clericos. Ne
 quidem sanctissimae maioris ecclesiae, et sub ea sanctissimorum domum, voluntate ac probatione sanctissimi
 archiepiscopi ad hoc deputatos, in provincia vero deo amabilium episcoporum. Nulla novitate aedi eius be-
 titudinis ex praesente nostra lege facienda circa existentia ei quolibet modo in ordinationibus aut gubernationibus
 hic aut in provinciis infra, sed omnibus ²⁾ competentibus ei quolibet modo et tempore ratis omnes in
 in reliquum omne ³⁾ tempus servandis. Sancimus ⁴⁾ tuam haec conservare gloriam, et manifesta omnibus per
 litteras proprias constituere, quatenus per omnia valeat lex. Haec enim et gloriosissimo praefecto felicis huius
 urbis, et sanctissimo archiepiscopo et universali patriarchae praecipimus ⁵⁾, ut ex civili et sacerdotali virtute
 haec perpetue custodiantur. Sciant enim et ipsi domum domini, quia, si non haec custodierint, ipsi quidem
 sub imperiali fient nota, domus autem, in quibus aliquid tale agitur, et publicae fient, et sub sacratissimo
 nostrum aerarium deducuntur. Si autem et aliquos contingat tale aliquid in suis habere domibus, sciant, quod
 nisi intra tres menses, ex quo haec lex insinuata fuerit, haec correxerint, et ad figuram a nobis ordinatam
 deduxerint, sub praedicta poena fient. Haec autem agi cum veritate, non per aliquam calumniam volumus;
 veracium enim solimmodo sumus amatores. Haec sancimus tuam custodire celsitudinem, et nihil tale fieri
 concedere. Scito enim, quia, si didicerimus quod ⁶⁾ tibi tale aliquid denunciatum, deinde non prohibuit
 tu, aut successores tui cinguli futuri, ipse quidem quinquaginta librarum auri expones poenam, et qui successores
 cinguli tui fuerint, parens autem tibi officium idem sustinebit damnum, quia rem nobis studiosam, et
 sanctissimae ecclesiae custodientem innotuit, et prohibentem, quae a nobis aperte interdicta sunt, agi licet
 passum est et ⁷⁾ despicerem commissum; et circa ipsum cingulum periclitabitur, insuper et ipsam domum, in qua
 aliquid tale agitur, fieri publicam, et sub sacratissimo venire aerarium.

Scriptum

¹⁾ Cod. Hamb., Trid.; circa Port., Cont. — ²⁾ Cod. Hamb.; etiam add. edd. — ³⁾ Cod. Hamb., Trid.; omne reliquum Port., Cont. — ⁴⁾ autem add. Bk. — ⁵⁾ prae-

cepimus Bk. ed. ster. — ⁶⁾ quia Cod. Hamb.; quod in Trid., Port. — ⁷⁾ Cod. Hamb., Trid., Port.; et in Cont.

Γεγραμμένα δὲ παρ' ἡμῶν καὶ πρὸς τὸν ἀγιώτατον πατριάρχην τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως, ὅτι καὶ αὐτὸν τούτου θύσθαι πρόνοιαν. βουλούμεθα γὰρ ἱερατικῶς τε καὶ ἀρχικῶς ταῦτα φυλαττόμενα μένειν εἰς τὴν ἐφεξῆς χρόνον ἀκίνητα. Dat. III. Non. Novemb. Constantinop. imp. DN. Iustiniani PP. Aug. ann. XI, post Belisarii V. C. cons. ann. II. [537.]

Scriptum autem est a nobis et sanctissimo patriarchae felicitis huius urbis, ut et ipse huius ponat rei providentiam. Volumus enim sacerdotaliter et iudicialiter haec servata durare in reliquum tempus immutata. Dat. III. Non. Novemb. CP. imp. DN. Iustiniani PP. A. anno XI post Belisarii V. C. cons. ann. II. [537.]

ΑΙΤΑΤΑΞΙΣ νδ'.¹⁾

Περὶ τῆς ὀφειλοῦσης γίνεσθαι δαπάνης εἰς τὰς τῶν τελευτῶντων κηδεύας.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννη, ἐπάρχῳ τῶν ἀνατολικῶν ἱερῶν πραιτωρίων τὸ δεύτερον, ἀπὸ ὑπάτων καὶ πατρικῶ.

Προοίμιον.

Ἐκαστον τῶν ἀγαθῶν ἔργων ἢ παρ' ἡμῶν βουλόμεθα θεοῦ χάριτι λαβεῖν τὴν ἀρχήν, ἢ καὶ ἐν τῶν τοῖς ἐν ἡμῶν γινόμενοις ἀγαθοῖς ἀκολουθήσει παραφθορῆ, ταύτην ἐπανορθοῦσθαι παρ' ἡμῶν καὶ ἐν τῶν ἀρχαίων ἐπανάγεσθαι τάξιν, ὥστε ἡμᾶς ἢ τῇ ποιήσει τοῦ πράγματος, ἢ τῇ ἐπανορθώσει πρὸς τὰς ἀγαθὰς πράξεις σπεύδῃν ἔχειν αἰεὶ μετουσίαν, ἵσοῦν δὲ τι καὶ ἐπὶ ταῖς ἐκφοραῖς τῶν τελευτῶντων φρονέμενον οὐκ ὀρθῶς, συνείδομεν ἐπανορθῶσαι, καὶ χαρίσασθαι τοῖς ἀνθρώποις τὸ μὴ διπλὴν ὑφίστασθαι δυσκόλιαν, ἅμα μὲν τοῖς θανάτων σταβάλλοντας, ἅμα δὲ ἐπὶ αὐτῶν ζημιουμένους. Ἄλλ' ἕπερ Κωνσταντίνος ὁ τῆς θείας λήξεως ὀρθῶς ἐγνωσῆς διπύπασας, καὶ ὑπερον Ἀναστάσιος ὁ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως ἐβεβαίωσε, προσθεῖς καὶ πρόσδορον τῷ πράγματι, τοῦτο ἡμεῖς αὐτοὶ κινδυνεῖον διαπεσεῖν ἀναγκασσάσθαι τε καὶ δοῦναι μετὰ πάσης ἀσφαλείας τε καὶ ὀψεως²⁾ προσηκόντων ἐπιεικόμεθα, μένειν αὐτὸ ποιούντις ἀθάνατον. Κωνσταντίνου γὰρ τοῦ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως ἐννακείσια πεντήκοντα ἐργαστήρια ἐκ διαφόρων συστημάτων τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως

Scriptimus autem ad sanctissimum etiam patriarcham felicitis huius urbis, ut et ille huius rei curam gerat. Nam et a sacerdotibus et magistratibus haec custodita in reliquum tempus immota manere volumus.

Novella LIX.

DE IMPENSIS, QUAE IN EXSEQUIAS DEFUNCTORUM FACIENDAE SUNT.

Idem Imperator Iohanni, sacro per Orientem Praetorio iterum Praefecto, Exconsuli et Patricio,

Praefatio.

Quae libet bona opera vel a nobis deo volente initium accipere, vel, si bona ab aliis facta sequuntur corruptio quaedam, eam a nobis corrigi et in pristinum statum reduci oportet, ita ut vel ipsa effectione, vel correctione rei operam demus, ut bonas actiones perpetremus. Quum itaque in exsequiis defunctorum non recte quid factum sit, id emendare hominibusque largiri volumus, ne duplicem difficultatem sustineant, dum et suos amittunt, et illorum nomine damno afficiuntur. Quod autem a Constantino pie memorie recte excogitatum et constitutum, ac postea ab Anastasio pie memorie, qui etiam reditum causae adiecit, confirmatum est, id nos ipsi, quum periculum sit, ne interciderat, instaurare et dare cogimur cum omni securitate et iuramentis convenientibus, ut immortale id maneant efficientes. Quum enim Constantinus pie memorie nongentas et quinquaginta officinas ex diversis collegiis felicitis huius urbis a tributis immunes sanctissimae magnae ecclesiae dederit, Anastasius vero pie memorie officinis illis non solum centum et quinquaginta addiderit, sed etiam certum reditum duabus

CONST. LX.

DE DEBITA IMPENSA IN EXSEQUIIS DEFUNCTORUM.

Idem Imperator Aug. Iohanni, Praefecto Praetorio iterum, Exconsuli et Patricio.

Praefatio. Singula bonorum operum a nobis dei auxilio oportet accipere principium, aut si qua ea, quae ab aliis facta sunt bona, secuta est corruptio, hanc emendari a nobis et in antiquum reduci ordinem, ut nos aut factio rei aut correctio ad bonos actus studeamus habere semper participium. Quale videlicet aliquid et super exsequiis defunctorum factum non recte, perspeximus emendare, et donare hominibus²⁾, ne duplicem sustineant difficultatem, simul quidem, ut quae sua sunt amittant, simul autem, ut pro se damnificentur. Sed quod Constantinus pie memorie recte cogitavit et post haec Anastasius pie memorie firmavit, adiciens etiam reditus causas, hoc nos ipsi, quum periculum patiatur cadere, reparare et dare cum omni cautela et terminis competentibus cogimur, illud facientes manere immortale. Constantino enim pie memorie nongenta octoginta ergasteria³⁾ ex diversis corporibus felicissimae huius urbis sine tributis dante sanctissimae maiori ecclesiae, Anastasio vero pie memorie non solum ergasteriis illis quinquaginta et centum

¹⁾ Hal. et Scrimg. — Brevissima epitome in Coll. const. eccl. III. 2. 12. (Vozelli bibl. II. p. 1354.) — Iulian. Const. 53. — Versionem antiquam, quae inter glossatas non est, primus edidit Cont. (1571.) ex Cod. Ms.

²⁾ ὅσων habuisse videtur Fot. Int. — ³⁾ omnibus Cont. — ⁴⁾ Bk.; nongentis octoginta ergasteriis Cont.

πόλεως ἀτελῆ δαδωκότος τῇ ἀγιοτάτῃ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, Ἀναστασίου δὲ τοῦ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως οὐ μόνον τοῖς ἐργαστηρίοις ἐκείνοις πενήτηκοντα καὶ ἑκατὸν προσθέντος, ἀλλὰ καὶ πρόσδορον ὄνητῆν φιλοτιμησαμένου κατὰ δύο πραγματικούς τυπούς, ἐφ' ᾧ τὸ ἐκ τῆς αὐτῆς προσόδου ἀδροιζόμενον χρυσίον προχωρεῖν εἰς τὰ διδόμενα παρὰ τῶν θεοφιλεσιτάτων οἰκονόμων τοῖς πρὸς τοῦτο πονουμένοις, πολλοὶ πολλοχόθεν προσῆλθον ἡμῖν λέγοντες, οὐχ ὁμοίως τὸ πρᾶγμα προῖεναι, οὐδὲ ἀμισθοῦς γίνεσθαι τὰς τῶν τελευτῶντων κηδείας, ἀλλ' ἀπαιτεῖσθαι πικρῶς, καὶ εὐρίσκεισθαι πολλὰ ἔξωθεν ὀνόματα καὶ συστήματα, ὑπερ καὶ ἀκογίας ἀπαιτεῖ τοὺς πενθοῦντας, καὶ ἀναγκάζει δίδοναι τοὺς οὐκ ἔχοντας. Ταῦτα ἅπαντα ὀσκαίον ᾤθημεν τῆς προσηκουσῆς ἐπαγορῶσως ἀξιῶσαι.

Κεφ. α'.

Πρῶτον μὲν οὖν τὰ κατὰ τὰ ἐργαστήρια πολλὴν δεξιὰ ἐπιβουλήν¹⁾ καὶ ἐλάττωσιν εἰς πλήρες ἀποκαταστήσαμεν τῇ ἀγιοτάτῃ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, θεῖον ὑπὲρ τούτου γραψάντες τυπὸν πρὸς τὴν πολιορχίαν, ἐφ' ᾧ τε αὐτὴν ἅμα τῇ πειθουμένῃ αὐτῇ τάξει παραδόναι τὰ χιλία ἑκατὸν ἐργαστήρια πᾶσι τρόποις τοῖς θεοφιλεσιτάτοις ἐκδίκαις καὶ οἰκονόμοις τῆς εἰρημένης ἀγιοτάτης ἐκκλησίας, ὀτακοσίων μὲν ἐν σώμασιν ἐργαστηρίων παρεχομένων τοῖς θεοφιλεσιτάτοις ἐκδίκαις, τριακοσίων δὲ τοῖς θεοσεβαστάτοις οἰκονόμοις, ὥστε τοὺς θεοσεβαστάτους οἰκονόμους ἔχειν τὰ τριακόσια ἐργαστήρια καὶ τὴν πρόσδορον τὴν ὑπὸ Ἀναστασίου τοῦ τῆς θείας λήξεως δωρηθεῖσαν, οὐκ εἶ μεμφομένους ὡς ἐλλείπης εἶη, ἀλλὰ τὴν ἀναπλήρουν ἐκ τῆς τῶν τριακοσίων ἐργαστηρίων δόσεως ἔχοντας ποιῆσθαι τὴν τῶν μηνιαίων χορηγίαν τοῖς τε δεκακοῖς καὶ τοῖς ἄλλοις τάγμασι, τοὺς δὲ θεοφιλεσιτάτους ἐκδίκαις ἔχοντας τὰ ὀτακόσια ἐργαστήρια τοὺς τε καλουμένους λεκτικαροῦς παρέχειν, καὶ τὴν ἄλλην ὑπουργίαν ποιεῖν, ἣν ἡ τῶν τελευτῶντων ὅσα βούλεται, ὥστε κατὰ τοῦτο τὰς ζημίας ἀφελεῖν κατὰ πενθοῦντων.

Κεφ. β'.

Δεῖ τοίνυν τὰ εἰρημένα χιλία ἑκατὸν ἐργαστήρια φυλάττεσθαι τοῖς τε θεοφιλεσιτάτοις οἰκονόμοις καὶ ἐκδίκαις διὰ παντός ἀτελῆ τε καὶ ἀμειωτα, καὶ ἀναπληρούμενα παρὰ τοῦ ἐνδοξοτάτου ἐπάρχου τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως, εἴ τις γένοιτο διαπίπτωσις καδ' οἰονδηποτε τρόπον ἢ ἐναλλαγῇ τῆς τοῦτων ὕψεως

duabus pragmaticis sanctionibus largitus sit, ut pecunia, quae ex illo reditu percipitur, in ea vertatur, quae a piissimis oeconomis iis dantur, qui hac in re operam praestant, multi ex variis locis nos adierunt dicentes, nullam in ea re aequalitatem servari, neque defunctorum exsequias sine mercede fieri, sed acerbè exigi, multa etiam nomina et collegia foris inveniri, quae et a lugentibus invitit exigant, et eos, qui non habent, dare cogant. Haec omnia ut convenienter correctione dignaremur, iustum existimavimus.

CAP. I.

Primum igitur ea, quae ab officinis mille mīllias et diminutionem passa sunt, sanctissimae majoris ecclesiae plene restitimus, hac de re sacram legem et praefectum urbi scribentes, ut ille una cum coelecto, quae ille parat, omni modo mille et centum officina piissimis defensoribus et oeconomis sanctissimae illi ecclesiae tradat, octingentas quidem officinas in ipsis corporibus piissimis defensoribus praebeat, trecentas vero dei amantissimis oeconomis, ut piissimum omnium trecentas officinas et reditum ab Anastasio patris memoriae donatum habeant, neque amplius numerum integrum non esse querantur, sed supplementum et datione trecentarum officinarum habeant, et aliis reliquisque ordinibus menstrua suppeditent, deo vero amantissimi defensores octingentas officinas habeant, et lectuarios, qui vocantur, praebent, et reliqua ministerium praesent, quod defunctorum exsequias requirunt, ut hoc modo damna a lugentibus auferantur.

CAP. II.

Quamobrem dictas illas mille et centum officinas dei amantissimis oeconomis et defensoribus perpetuo tributis liberis nec imminutas servari, atque a gloriosissimo praefecto felicitis huius urbis, si quae aliquo modo intercidat, vel mutatio status aut negotiationis circa eas contingat, suppleri oportet, ut deo curam

tum adiciante, sed et reditum certum largiente per duas pragmaticas formas, quatenus quod ex ipso reditu colligitur aurum, proficiat ad ea, quae dantur a deo amabilibus oeconomis his, qui ad hoc laborant, plerumque adierunt nos, dicentes non similiter causam procedere, neque sine mercede fieri defunctorum exsequias, sed exigi amare, et inveniri plurima foris nomina et corpora, quae etiam invitit exigunt lugentes, et cogunt dare non habentes. Haec omnia instum iudicavimus competente correctione digna facere.

CAP. I. Primum itaque ea, quae per ergasteria plurimam susceperunt laesionem et deminutionem, et plenum restitimus sanctissimae majori ecclesiae, sacram propter hoc scribentes formam ad urbis praefectum, quatenus ipsa cum obediēte sibi officio traderet mille centum ergasteria omnibus modis deo amantissimis ecclesiae defensoribus et oeconomis sanctissimae dictae ecclesiae, octingentis quidem in corporibus ergasteriorum praebendis deo amantissimis defensoribus, trecentis autem dei cultoribus oeconomis, ut deo amabiles oeconomi habeant trecenta²⁾ ergasteria, et reditum ab Anastasio divinae memoriae donatum, nequaquam querentes, nequaquam sit, sed supplementum ex trecentorum ergasteriorum ergasteriorum datione habentes, facere menstruorum expensas et decanias, et aliis ordinibus, deo vero amabiles defensores habentes octingenta ergasteria, et apponatos lectuarios praebere, et aliud ministerium facere, quod defunctorum exsequiae volunt, quatenus per hoc damna auferantur lugentium.

CAP. II. Oportet ergo supradicta mille centum ergasteria custodiri et deo amabilibus oeconomis et defensoribus semper sine tributis et sine deminutione, et supplenda a gloriosissimo praefecto felicitis huius urbis, si quis fiat³⁾ casus quolibet modo aut mutatio horum faciei aut mercationis, ut deo amabiles quidem oeconomi, habentes praediorum administrationem, quae sepulcris deputata sunt, habentes etiam sine tributis

¹⁾ ἐπιβουλήν Hal. — ²⁾ Bk.; quadraginta Cont. — ³⁾ Bk.; faciat Cont.

δε ἀσκητίας ἐνεήκοιτα νομ., καὶ τοῖς ἀκολουθοῦσι nonaginta unum solidos¹⁾, καὶ ταῖς κανονικαῖς triginta sex solidos, ἀθροισμένων²⁾ μὲν παρὰ τῶν αὐτῶν³⁾ θεοφιλεστάτων οἰκονόμων, καταβαλλομένων δὲ ἐπὶ τοὺς εἰσθότας κομίζεσθαι κατὰ sex menses⁴⁾).

Κε φ. γ'.

Ἀεὶ δὲ τὸ μὲν ἐπιβάλλον τοῦ χροσίου μέρος ταῖς εὐλαβεστάταις⁵⁾ ἀσκητικαῖς δίδοσθαι παρὰ τῶν θεοφιλεστάτων οἰκονόμων κατὰ τὴν εἰρημένην προθεσίαν, Εὐγενίῳ τῷ θεοφιλεστάτῳ διακόνῳ καὶ ξηνοδόχῳ τοῦ κατὰ Σαμυῶν τὸν τῆς οὐσίας μνήμης ξηνώος, καὶ τοῦ παρ' ἡμῶν συστάτης⁶⁾, καὶ τοῖς μετ' αὐτῶν θεοφιλεστάτοις ξηνοδόχοις τῶν εἰρημένων ξηνῶων, διὰ τὸ τὰς ἀσκητίας τὰς εἰς ταύτην ὑπουργούσας τὴν χρεῖαν ὑπὸ τοῦς κατὰ καιρὸν ξηνοδόχους τῶν εἰρημένων εὐαγῶν ξηνῶων τελεῖν, τὸ δὲ αἰροῦν⁷⁾ τοῖς τε ἀκολουθοῦσι καὶ ταῖς εὐλαβεστάταις κανονικαῖς ὡσαύτως δίδοσθαι παρὰ τῶν αὐτῶν θεοφιλεστάτων οἰκονόμων, τοῖς τε νῦν ἐπιστάταις αὐτοῖς, καὶ τοῖς κατὰ καιρὸν τὴν ἡγεμονίαν αὐτῶν ἐγχειροῦμένοις, ὥστε δι' αὐτῶν τὴν διανομὴν γίνεσθαι ταῖς προσηλυμέναις καὶ ὑπ' αὐτοὺς τελοῦσαις ἀσκητικαῖς τε καὶ κανονικαῖς, καὶ πρὸς γε καὶ τοῖς ἀκολουθοῦσι. Εἰ δὲ καί ποτε γένοιτο περὶ τὴν τοιαύτην καταβολὴν οἱ θεοφιλεστάτοι οἰκονόμοι, καὶ τοῦτο φανερὸν κατασταθῆ εἶσω⁸⁾ ἕξ μηνῶν κατὰ τὴν δευτέραν ἐξάμηνον διερχομένων, εἰ μηδέποτε γένοιτο καταβολὴ, τῆνικαῦτα πᾶν τὸ μετὰ τὴν προτέραν ἐξάμηνον ὄφληθὲν εἰσπραττέσθαι τοὺς αἰὲ θεοφιλεστάτους οἰκονόμους μετὰ τοκοῦ τοῦ ἀπὸ τρίτου μέρους τῆς νομῆς ἑκατοστῆς τοῦ μετὰ τὴν ἐξάμηνον διατρέχοντος χρόνου⁹⁾. πρὸνοιαν τοῦτου τιθεμένου τοῦ κατὰ καιρὸν οἰσιωτάτου ἀρχιεπισκόπου καὶ πατριάρχου τῆς κατὰ τὴν εὐδαίμονα ταύτην πόλιν ἀγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας.

Κε φ. δ'.

Εἰ δὲ καὶ ἕτερος ἐνιαυτὸς παρελθοῖ, καὶ μηδὲ οὐτως τε καταβάλλοιεν οἱ θεοφιλεστάτοι οἰκονόμοι ταῖς εὐλαβεστάταις γυναῖξιν ἢ τοῖς εἰρημένοις δεκανοῖς, ἀδειαν εἶναι τῷ κατὰ καιρὸν ἀγιωτάτῳ πατριάρχῳ μὴ μόνον ἀπαιτεῖν τοὺς θεοφιλεστάτους οἰκονόμους τὸ ὀφειλόμενον μετὰ τοῦ εἰρημένου τόκου,

CAP. III.

Illā vero auri pars, quae religiosissimis uxoribus competit, a piissimis oeconomis intra dictum tempus spatium danda est Eugenio piissimo diacono et ei Samson sacrae memoriae, hospitiique a nobis constituti xenodocho, item illis, qui post eum dei amatissimi xenodochi dictorum hospitiorum futuri sunt, propter quod ascetriae, quae huic necessitati ministrant, uxoribus, qui eo tempore sunt dictorum sacrorum hospitiorum xenodochi, constitutae sunt; quae autem uxoribus acoluthis et religiosissimis canonicis similiter a piissimis oeconomis danda est, tum his, qui nunc eis praesunt, tum etiam quibus illo tempore priusquam inter eos traditus est, ut per eos antea dictis et nunc illis constitutis ascetriae, canonicis ac praesentes acoluthis distribuat. Si vero piissimi oeconomi solutionem fecerint, idque manifestum sit, intra sex menses post secundum semestre clapsus nulla solutione facta, tum omne, quod post prius semestre debetur, a dei amatissimis oeconomis, qui sunt, exigatis cum usura tertiae partis legitima centesimae temporis post semestre currentis; et curam huius rei gerat sanctissimus illius temporis archiepiscopus et patriarcha sanctissimae magnaecellae felicitis huius urbis.

CAP. IV.

Si vero alter quoque annus transeat, et tunc quidem dei amatissimi oeconomi religiosissimis uxoribus vel dictis decanis quid solvant, liceat sanctissimus illius temporis patriarchae non solum a piissimis oeconomis debitum cum dicta usura exigere, verum etiam eos cogere, ut omnia, quae definita sunt, praestent.

dos, et acoluthis nonaginta unum solidos, et canonicis triginta et quinque⁹⁾ solidos, congregandos quidem ab eisdem deo amabilibus oeconomis, solvendos autem in eos¹⁰⁾, qui conseruerunt accipere, per sex menses.

CAP. III. Oportet autem competentem quidem auri partem reverendissimis ascetriae dari per deo amabiles oeconomos secundum dictas iudicias, Eugenio deo amabili diacono et xenodocho Samponis sanctae memoriae xenonis, et eius, qui per nos constitutus est, et his, qui erunt post eum deo amatissimi xenodochi memoratorum xenodochiorum, eo quod ascetriae ad hoc ministrantes opus sub xenodochis per tempus memoratorum venerabilium xenodochorum constitutae sint, quod autem contingit acoluthos et reverendissimas canonicas similiter dari ab eisdem deo amabilibus oeconomis, et qui nunc praesunt eis, et quibus per tempus praesulatus eorum¹¹⁾ committitur, ut per eos distributio fiat praedecaratis et sub eis constitutis ascetriae, et canonicis, nec non et acoluthis. Si vero retro fecerint circa talem solutionem deo amabiles oeconomi, hoc palam fiat intra sex menses in secundo semestre veniente, si nullam fecerint solutionem, tunc omne, quod post primum semestre debetur, exigi semper a deo amabilibus oeconomis cum usura tertiae partis legitima centesimae post semestre tempus; providentiam huius ponente per tempus sanctissimo archiepiscopo et patriarcha felicitis huius urbis sanctissimae maioris ecclesiae.

CAP. IV. Si autem et alter annus transeat, et neque sic aliquid exsolvant deo amabiles oeconomi reverendissimis mulieribus aut memoratis decanis, licentiam esse per tempus sanctissimo patriarchae non solum exigere deo amabiles oeconomos debitum cum dicta usura, sed etiam dare eos cogere, quaecumque decernunt, et, si voluerit sanctissimus patriarcha, expellere eos a gubernatione praediorum, et exigere huiusmodi

¹⁾ (Eustath.) ὄπ. XIX. 6.

²⁾ ταῖς τε ὄσκ. καὶ τοῖς ἀκολουθοῦσι ζα' σολίδους Hal. — ³⁾ ἀθροισμένους Hal. — ⁴⁾ παρ' αὐτῶν τῶν Hal. — ⁵⁾ καταβαλλομένους δὲ κατὰ τους εἰσθότας κομ. ἕξ μηνῶς Hal. — ⁶⁾ ταῖς ἄλλαις Hal. — ⁷⁾ καὶ τῶν παρ' ἡμῶν συστάτης Hal. —

⁸⁾ Cod. Vat., Sermg.; τὸ δὲ ἕτερον Hal. — ⁹⁾ κατὰ τοῦτο φανερὸν κατασταθῆ, ἴσως Hal. — ¹⁰⁾ κατὰ Bk. — ¹¹⁾ Bk.; eis Cont. — ¹²⁾ Bk. =, ut, eorum Cont.

τόκου, ἀλλὰ καὶ ἀναγκάζειν αὐτοὺς διδοῦναι πάντα, ὅσα διωρίζεται, καὶ (ἐπεὶ βουληθεὶ ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης) καὶ ἐξελείν¹⁾ αὐτοὺς τῆς φροντίδος τῶν χωρῶν, καὶ ἀπατεῖν τὴν τούτων ὄψιν, καθὰ νῦν παρ' αὐτοῖς ἐστὶ. τούτων ἀπάντων φροντίδα τιθεμένου τοῦ κατὰ καιρὸν μακαριωτάτου ἀρχιεπισκόπου καὶ οἰκουμένου πατριάρχου, ἐφ' ὃν τελούσι καὶ οἱ θεοφιλέστατοι οἰκονόμοι καὶ ὁ πᾶς κλήρος, καὶ ἡ σύμπασα τῆς ἀγιωτάτης ἐκκλησίας κατὰστασις. §. 1. Τούτων δὲ οὕτως γινομένων, μηδένα πατεῖως παρὰ ἄκοντος κομίζεσθαι ὑπὲρ νεκροῦ σώματος κηδευομένου μηδ' οἰοῦν. Ὡςτε δὲ διακρίνεσθαι τὸ πᾶν, δεσπιζόμεν, ἐκάστη κλήνῃ προῖκα διδομένη ἐν ἀσκητήριον διδοσθαι ἀσκητιῶν ἢ κληρικῶν, μὴ ἕλαττον ὀκτώ γυναικῶν ἡγουμένων τῆς κλήνης καὶ ψαλλουσῶν, καὶ τριῶν ἀκολουθῶν, ἅπασιν ὅσιν οἰοῦν παντελῶς λήψονται. Ἐλ μέντοι τις βούλοιο τῶν προσκηόντων τῷ τελευτήσαντι καὶ τὴν ἐκφορὰν ποιουμένων αὐτὸς ἐκῶν, ἀναγκάζοντος οὐδενός, καὶ ἕτερον ἀσκητήριον ἐν ἧ ὁδοῦ ἢ καὶ πλείω προσλαβεῖν, τοῦτο ἐστὼ μὲν τῆς αὐτοῦ φιλοτιμίας, ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο ὄριστον καταλείπομεν, κἀναυθὰ τὸ αὐτὸ μέτρον εἶναι βουλομένοι τῶν κατὰ φιλοτιμίαν προσλαβανόντων ἀσκητιῶν ἤτοι κανονικῶν καὶ ἀκολουθῶν, ὅπερ ἀνωτέρω διωρίσαμεν, ὥστε μὴ ἐλάττους ἢ ὀκτὼ ἀσκητῶν ἢ κανονικῶν εἶναι τὰς ἐξ ἐκάστου ἀσκητήριου προσλαβανόμενας, καὶ τρεῖς ἀκολουθῶν κατ' ἕκαστον ἀσκητήριον.

Καφ. ε'.

Διδοσθαι δὲ ταῖς ἀσκηταῖς ἤτοι κανονικαῖς ταῖς ὑπὲρ τὸ αὐτὸ προῖκα ὑπηρετεῖν προσλαβανόμεναις, εἰ μὴν εἰσὼ τῶν νέων τεχνῶν τῆς ευδαίμονος ταύτης πόλεως εἴη τὰ τῆς ἐκφορᾶς, ἄχρι τριῶν solidorum, οὐδὲν ἐκ τούτων παντελῶς τῶν ἀκολουθῶν κομιζομένων, οὐδὲ μεριζομένων ταῦτα μετὰ τῶν ἐκλαβεσάτων ἀσκητιῶν ἢ κανονικῶν. τῶν δὲ ἀκολουθῶν τῶν μετὰ τοὺς τρεῖς τοὺς προῖκα ὑπηρετούντας παραλαβανόμενων, εἰ μὴν ἕτεροι τρεῖς εἴεν, ἀποκείμενων κεραιτοῖς τρισίν, εἰ δὲ ἕξ, κεραιτοῖς ἕξ, καὶ ἑρεξῆς κατὰ τούτων τὸν τρόπον καὶ τὰ περὶ αὐτῶν διακρίσθαι. προδήλον δὲ, ὡς, εἰ καὶ τὸ δίστασμα πλείον καθεστῆκοι, καὶ οἱ τῆ κλήνῃ ὑπερεπόμενοι δεκανοὶ πλείους εἴεν, καὶ τὰ ἀσκητήρια πλείονα, διὰ τὴν ταύτης βάρους βραχὺ τι καὶ αὐτοῖς δοδῆσαι καθ' ὁμοιότητα τῶν πρὸς τὰ ἀσκητήρια τῆς κηδείας²⁾ πονουμένων, ὥστε τὴ διαφορὰν τῶν κόπων³⁾ δοκεῖν τινὰ καὶ αὐτοὺς ἔχειν ἐντεῦθεν παραφυγῆν. δοκεῖν δὲ εἰσὼ τῶν νέων τεχνῶν καὶ τὸ πρόβλημα Ἰουστινιανῶν ἤτοι συκῶν, ἐπειδὴ μὴ πρὸς τὴν κηδείαν, μηδὲ δεῖται πλείονος χρόνου ἢ πῶλλον πρὸς τὴν ἀφίξιν τὴν ἐκείσε. Εἰ δὲ ἕξ τῶν νέων

et (si sanctissimus patriarcha velit) a cura praediorum eos expellere, et faciem eorum exigere, qualis nunc apud eos est. Atque horum omnium curam gerat beatissimus hoc tempore archiepiscopus et universalis patriarcha, cui et piissimi oeconomi, et universus clerus, et totus sanctissimae ecclesiae ordo subsunt.

§. 1. His ita factis, nemo ab invito pro cadavere sepeliendo ne minimum accipiat. Ut autem omnia discernantur, sancimus, ut unicuique feretro gratis dato unum detur asceterium vel canonicarum ascetrium, non minus quam octo mulieribus feretrum praecedentibus et canentibus, et tribus acoluthis, qui nihil omnino accipiant. Si tamen quis eorum, qui defunctum cognatione attingunt, et funus faciunt, sponte sua, nemine cogente, aliud etiam ascetrium vel unum, vel duo aut plura assumere voluerit, id quidem liberalitatis ipsius sit; veruntamen nec hoc indefinitum relinquimus, volentes, ut etiam hic eadem sit mensura ascetrium seu canonicarum et acoluthorum, qui ex liberalitate assumuntur, quam superius definivimus, ut non pauciores, quam octo ascetriae et canonicae ex quolibet ascetrio, et tres acoluthi ex unoquoque ascetrio assumantur.

CAP. V.

Ascetris vero seu canonicis, quae praeter eas, quae gratis ministerium praestent, assumuntur, si quidem intra novos muros felicitis huius urbis exsequiae fiant, usque ad tres solidi dentur; acoluthi vero nihil ex his accipiant, neque illos cum religiosissimis ascetris aut canonicis dividant, sed acoluthi, qui post illos tres gratis ministrantes assumuntur, si quidem alii tres sint, tribus siliquis contenti sint, sin vero sex sint, siliquis sex, et sic porro secundum hunc modum etiam illa administrantur. Manifestum autem est, si maior distantia sit, et decani, qui feretro inserviant, plures sint, et plura asceteria, propter onus illud etiam his exiguum quid dandum esse ad similitudinem eorum, qui in asceteriis circa exsequias occupati sunt, ut pro modo laboris ipsi quoque solatium aliquod exinde habere videantur. Videtur autem intra novos muros non esse et tractus Iustinianarum seu Sycorum, quoniam non longe distat, neque eget maiore tempore aut labore, ut illo veniatur. Si vero extra novos muros felicitis huius urbis, vel in aliis transmarinis locis, quam quem diximus, exsequiae fiant, tunc ascetriae seu canonicae dimidiam partem solidi accipiant, neque hic acoluthi ullam

faciem param ab eis, qualis est. Horum omnium sollicitudinem ponente pro tempore beatissimo archiepiscopo et universali patriarcha, sub quo sunt et deo amabiles oeconomi, et omnis clerus, et universus sanctissimae maiestatis ecclesiae status. §. 1. His ita factis, nullum penitus ab invito percipere pro mortuo corpore humato⁴⁾ quidquam. Ut autem discreta sint omnia, sancimus, singulo lecto gratis dato unum ascetrium dari ascetriae⁵⁾ aut canonicarum, non minus octo mulierum, praecedentium lectum et psallentium et tribus acoluthis⁶⁾, qui nihil penitus accipiant. Si tamen quis voluerit competentium defuncto et exsequias facientium ipse sponte, cogente nullo, et aliud ascetrium unum aut duo aut etiam amplius assumere, hoc sit quidem eius munificentiae, tamen nec hoc indefinitum relinquimus, et hic eandem mensuram esse volumus harum, quae per munificentiam assumuntur, ascetrium seu canonicarum, et acoluthorum, quam superius definivimus, non minus octo ascetrias seu canonicas esse, quae ex unoquoque ascetrio assumuntur, et tres acoluthos per singulum ascetrium.

CAP. V. Dari⁶⁾ autem ascetria seu canonicis hi, quae circa id gratis ministrare sumuntur, si quidem intra novos muros felicitis huius urbis sint exsequiae, usque ad ternos solidos, nihil ex hoc acoluthis penitus recipientibus, neque dividantibus haec cum reverendissimis ascetris aut canonicis. Acoluthos autem, qui praeter tres gratis ministrantes sumuntur, si quidem alii tres sint, fieri contentos siliquis tribus, si vero sex, siliquis sex, et deinceps secundum hunc modum etiam de his gubernari. Certum vero est, quia, si et spatium eius consistat, et qui lecto ministrant decani plures sint, et⁷⁾ asceteria plura, propter huius oneris partem etiam aliquam et ipsis dabitur secundum similitudinem ad ascetria disciplinae laborantium, ut differentia laboris videantur aliquod et ipsae habere hinc solatium. Videtur autem intra novos muros et transitus Iustina-

¹⁾ καὶ ἕξουσι Hal. — ²⁾ ὁμ. τῶν ἀσκητιῶν τῶν τῆς κηδείας ὑπὲρ πονουμένων Hal. — ³⁾ διαφ. τοῦς κοπιήσας Hal. — ⁴⁾ Bk, ed. ster.; tutata

Cont. — ⁵⁾ trium acoluthorum Bk. — ⁶⁾ Bk, ed. ster; Daro Cont. — ⁷⁾ Bk.; et om. Cont.

νων τευχῶν τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως ἐκφορὰ γένοιτο, ἢ καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις περιήμασι παρά τὸ εἰρημένον, τρικυατὰ τὰς μὲν ἀσκητίας ἦτοι κανονικὰς dimidiam partem solidi λαμβάνειν, οὐδὲ ἑνταυθα κοινωνοντων παντελῶς κατ' οὐδὲν αὐταῖς τῶν ἀκολουθῶν, αὐτῶν δὲ τῶν ἀκολουθῶν ἐφ' ἐκάστῳ ἀσκητηῶν quatour silicas κομιζομένων, καὶ πέρα τούτων μηδέν, κατὰ τὴν εἰρημένην διαίρεσιν. τοῦ ἀσκητηρίου τοῦ παρεπομένου τῇ προῖκα διδομένη κλήνῃ σὺν τοῖς τρισὶν ἀκολουθῶσι, καὶ αὐτοῦ πάντως παραγινόμενου διὰ τῶν ὀκτῶ ἀσκητιῶν ἢ κανονικῶν, καὶ τριῶν, ὡς εἰρηται, ἀκολουθῶν, καὶ οὐδὲν παντελῶς κομιζομένων, οὐδὲ διὰ κηρῶν δόσεως ἀπαιτούντων, καὶ ἕτερον μέτρον ἐξευρισκότων ὑφ' ἑτέρῳ προκαλύμματι.

Κεφ. ε'.

Ταῦτα μέντοι πάντα διορίζομεν ἐπὶ τῶν μὴ κατὰ φιλοτιμίαν ἐπιζητούντων τὰς δύο μεγάλας ταύτας κλίνας τὰς ἐν τῷ εἰσαγγεῖ χειμηλιοφυλακίῳ κειμένας, φασὲν δὴ Στουδίου τοῦ τῆς ἐνδόξου μηνῆς καὶ Στεφάνου τοῦ τῆς μεγαλοπρεποῦς μηνῆς. εἰ γὰρ τις ἐκεῖνας βουλῆθει λαβεῖν, ὡς καὶ ἀνθρώπων πολλῶν θεομένως καὶ φυλακῆς πλείονος, καὶ ἄλλης τῆς πολυπραγμοσύνης χρηζούσας, τοῦτο οὐ συνάπτουσι τοῖς ἐμπροσθεν εἰρημένοις, ἀλλ' ὡς φιλότιμον ἀνελέμενος γνώμην, ὁπόσον ἐν ὑπὲρ τοῦ πόνου ἢ τοῖς δεκανοῖς ἢ ταῖς εὐλαβεστάταις ἀσκηταῖς ἢ κανονικαῖς διδόνα συμφορησείε, τοσοῦτον καὶ παρέχειν. οὐ μέντοι δυνάμενον υπερβαίνειν τὴν τῶν diodesim solidorum ποσότητα ἐπὶ τῶν δύο κληνῶν τοῦ Στουδίου τε καὶ τοῦ Στεφάνου, ἐπὶ δὲ τοῦ χρυσοπάστου τοῦ κειμένου κατὰ τὴν ἀγιοτάτην μεγάλην ἐκκλησίαν, εἰ γὰρ ἐνὸς μόνου τοῦ ἀπὸ αὐτοῦ, ὡς ἐκόσ, κατασκευασθρομένου, quatour solidorum, τῶν δὲ ἀσκητιῶν ἢ κανονικῶν καὶ ἀκολουθῶν διπλασίονα κομιζομένων, ἢ περ ἐμπροσθεν περὶ αὐτῶν ὤρισται, δηλαδὴ καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀσκητηρίου ἦτοι 1) κανονικῶν τοῦ προῖκα ἐπὶ τῶν ἄλλων κληνῶν ἡγουμένου τὴν αὐτὴν λαμβάνοντος ποσότητα, ἢν καὶ τὰ λοιπὰ ἀσκητήρια. ταῦτο τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν ἀκολουθῶν φυλαττομένου, ὅπερ φθάσαντες εἴπομεν, ὥστε καὶ τούτους διπλάσιον τῶν ἡδὴ παρ' ἡμῶν διατεταγμένων κομιζέσθαι. ἵταν μέντοι μία τοῦτων τῶν τριῶν εἴη κληνῶν, ἐφ' ἧς ἡ κηρία γίνεται, τοῦτο βουλομένου τοῦ ταύτην ἐπιτελοῦντος 2), δηλαδὴ τῶν θεοφιλεστάτων ἐκδίδων ἀνάγκην ἔχοντων τὰ σώματα τῶν δεκανῶν παρέχειν ἐξ ὧν αὐτοῖς ἀπενεμάμενον ὀτακοσίον εργαστηρίων, καὶ τὰς κλίνας, οὐ μέντοι διαπάνην ποιεῖσθαι τινεῖ τῶν θεοφιλεστάτων οἰκονόμων ἀναγκαζομένων ἐκ

ullam plane partem capiant, sed ipsi acoluthi in uno quoque asceterio quatour siliquas, et praeterea nihil secundum dictam divisionem accipiant. Asceterium vero feretrum gratis datum sequatur cum tribus acoluthis, idque omnino praesens sit cum octo ascetriis vel canonicis, et tribus, ut dictum est, acoluthis, si nihil accipiant, neque pro datis cereis quid exigant, vel alium modum alio praetextu inveniant.

CAP. VI.

Haec tamen omnia definimus in his, qui non in magnificentia duo illa magna feretra, quae in uno illo loco, ubi res pretiosae reconduntur, posita sunt. Studii scilicet gloriosae memoriae et Stephani magificae memoriae, desiderant. Nam si quis ea habere velit, ut quae multis hominibus et maiore custodia quoque habent, et alia quoque opera indigent, id cum suo dictis non connectimus, sed quantum is, qui magnificentiae exhibere apud animum constituit, decanis vel religiosissimis ascetriis aut canonicis pro labore suo promisit, tantum praebet, ita tamen, ut decanum solidorum quantitatem in duobus feretris Studii et Stephani excedere non possit; pro deaurato vero, quod positum est in sanctissima magna ecclesia, suo quoque solo in eius locum, ut par est, conficiendo, quatour solidorum; ascetriae vero et canonicae et acoluthi duplum illius, quod antea ipsis definivimus, accipiant, asceterium etiam ipsum, ut par est, seu canonici, qui gratis alia feretra praebent, eandem quantitatem quam reliqui asceterii accipiant. Atque id ipsum quoque in acoluthis, sicuti diximus, observetur, ut et illi duplum eorum, quae iam a nobis constituta sunt, consequantur. Quando autem id, in quo sanus dicitur, unum est ex tribus illis feretris, hoc volente eo, qui id facit, piissimis defensoribus necessitas incumbat, ut corpora decanorum ex octingentis ergasteriis, quod illis assignavimus, et feretra quoque exhibeant, quae vero nullos faciant, sed dei amantissimi oeconomi in redivit ab Anastasio sacrae memoriae relicta et in dictis ergasteriis omnem sumtum, quem diximus, in dictas personas faciant secundum divisionem a nobis in omnibus constitutam. Ita nihil erit indefinitum, quique mediocres sepulturas fieri volunt, hac dispo-

Iustinianarum seu Sycorum, quoniam non longe constitutae 3), neque eget 4) ampliori tempore vel labore ad veniendum ibi. Si vero foris novos muros felicitis huius urbis exequiae fiant, aut etiam in alios transitus, cum quam dictum est, tunc ascetria quidem seu canonicas dimidiam partem solidi accipere, neque hic communitantibus penitus illo modo eis acoluthis, ipsis autem acoluthis in singulo asceterio quatour accipientibus siliquas, et ultra haec nihil, secundum memoratam divisionem; asceterio sequente gratis datum lectum cum tribus acoluthis, et ipso omnino veniente per octo ascetrias aut canonicas, et tres, sicut dictum est, acoluthis, et nihil penitus accipientibus, neque per cereorum dationem exigentibus. et aliam mensuram adinveniant sub alio velamine.

CAP. VI. Haec itaque omnia definimus super his, qui non per munificentiam quaerunt duos maiores lectos in venerabili vasorum custodiario positis, dicimus autem Studii gloriosae memoriae et Stephani magificae memoriae. Si quis enim illos voluerit accipere, utpote et pluribus hominibus egentes, et custodia potiore, et omnimoda curiositate egentes, hoc non coniungimus his, quae prius diximus, sed tanquam magnificentiam exhibens voluntatem, quantumcumque pro labore decanis aut reverendissimis ascetriis vel canonicis dare placuerit, tantum et praebet, non tamen valentibus transcendere decem solidorum quantitatem in duobus lectis Studii et Stephani, in deaurato autem posito in sanctissima maiore ecclesia, vel iud solo 5) pro eo foras faciendum quatour solidorum, ascetriis autem et canonicis, et acoluthis duplicia accipientibus, quam prius in his definivimus, quippe et ipso asceterio seu canonicis gratis in alia lectis praecedente eundem accipientes quantitatem, quam et reliqua asceteria. Hoc ipso et supra acoluthis observando, quod praediximus, ut et illi duplum horum, quae iam a nobis ordinata sunt, accipiant, quando unus tamen horum trium fuerit lectus, in quo sanus agitur, id volente qui hoc celebrat, quippe deo amabilibus defensoribus necessitatem habentibus corpora decanorum praebere, ex quibus deprimimus octingentis ergasteriis, et etiam lectos, non tamen ex-

1) ἀσκητηρίου ἢ Hal.; ἀσκητηρίου ἀσκητιῶν ἢ Hal. in nota recogn. op. — 2) ἐπιμελούντος Hal. — 3) constitutus Bk. ed. ster. Fideiur addendum esse est. — 4) Bk.; [neque] egeret Cont. — 5) solido enim. Cont

τε τῆς προσόδου τῆς παρὰ Ἀναστασίου τοῦ τῆς θείας λήξεως καταλειμμένης, ἐκ τε τῶν τριακοσίων ἐργαστηρίων τὴν ἐρημμένην πᾶσαν δαπάνην ποιῆσαι περὶ τὰ ἐρημμένα πρόσωπα κατὰ τὴν ἐφ' ἁσπιταγωγμένην παρ' ἡμῶν διαίρεσιν, οὕτως οὐδὲν ἀρίστον ἔσται, ἀλλὰ καὶ οἱ μετρωτέρας τὰς ταφὰς εἰσπράττειν βουλούμενοι ταυτὴς ἀπολαύσουσι τῆς διατιμωσάντων, καὶ οἱ πρὸς φιλοτιμίαν ὁρῶντες οὐ ¹⁾ μετρίως ζημωθήσονται, ἀλλ' ἔσονται μετὰ τοῦ μετρίου φρόνιμοι.

Κ ε φ. ζ.

Ταῦτα τοίνυν ἡμεῖς διωρίσαμεν ἐπὶ τε τοῖς ἐργαστηρίοις, ἐπὶ τε ταῖς προσόδοις, ἐπὶ τε ταῖς ἐκμορασίαις, καὶ τε προῖκα, ταῖς τε κατὰ φιλοτιμίαν γινόμεναις, φύλακας δὲ ταῖτομεν τοῦ ἀμείωτον ἀεὶ φυλάττειν τὸν τῶν ἐργαστηρίων ἀριθμὸν οὐ μᾶλλον τὸν ἰσοδύνατον ἐπαρχον τῆς εἰδαίμονος ταύτης πόλεως κατὰ τὴν αὐτῇ πειδομένην τάξιν, ἀλλὰ πάλιν μᾶλλον τὴν σὴν ἕπεροχὴν, καὶ τοὺς αἰεὶ τῆς αὐτῆς προσταθόμενους, ἢ νῦν αὐτὸς ἐφέστηκας. καὶ πρὸς γὰρ καὶ ποιητὴν ὀρίζομεν, κατὰ τε τῆς τάξεως τῆς αἰεὶ, ἢ τῆς ²⁾ ἑξήντησιν, quinquaginta librarum κατὰ, κατὰ τε τῶν αἰεὶ τὸν σὴν παραληφόμενων ἀρῶν διατάξιν, ὥστε μὴ συγχωρήσαι ποτε τὸν τῶν ἐρημνῶν χιλίων ἑκατὸν ἐργαστηρίων ἀριθμὸν ἢ ἰσοδύνατον κατὰ τὴν ἐρημμένην ἡμῶν διαίρεσιν, ἀλλ' αἰ διαδοχικῆ τούτου ἢ αὐτὸς, ἢ οἱ μετὰ σε, τούτου πᾶσαν ἰδέσθαι πρόνοιαν, καὶ παρασκευάζειν αὐτὸν ἐπιμύριον διὰ πάντων μένειν ³⁾, καὶ ἀβερῆ καὶ ἀναπόθητον παρὰ τε τῆς σῆς ὑπεροχῆς καὶ παντὸς ἑτέρου προσώπου, ὥστε μὴ ταυτὴν γενέσθαι προφασιν τοῦ κατὰ τὸ διωρισμένον ἡμῶν δοθῆναι τινα μισθὸν ἐν τῇ ἐπίστασιν τινὸς προσώπου. οὐδεμίαν διακρίσεως γινόμενης τῶν προσώπων τῶν τελευταίων, εἴτε πλουτίων, εἴτε πένητων, πλὴν εἰ μὴ, καθάπερ εἰπόντες ἐλάττω, μίαν τῶν τριῶν κλιῶν ἔλοιτο, ἐφ' αἷς τε προσταθόμεναι διετυπώσαμεν. Καὶ βουλούμεθα κατὰ τὸν κατὰ τούτων τὸν τρόπον, καὶ εἶναι διὰ παντὸς ἀκίνητὰ τε καὶ ἀθάνατα. τούδε τοῦ θεοῦ πραγματικῶς νόμου διὰ παντὸς κρατούντος, ἕως αἰῶν ἀνθρώπων, ἕως τὸ μέγα καὶ πολυμήνητον τῶν Χριστιανῶν ὄνομα ἐν ἀνθρώποις ἔσται καὶ καθ' ἑκάστην διὰ τῆς τοῦ δεσποῦ θεοῦ φιλανθρωπίας ἐξῆται προνοουμένου δηλαδὴ τούτου πρὸ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων αὐτοῦ τοῦ ὁσιωτάτου πατριάρχου ταύτης τῆς εἰδαίμονος πόλεως, ὥστε μετὰ τῆς ἱερατικῆς ἐπίστασιν αὐτὸν τῇ πράγματι χρομένον μὴ συγχωρεῖν παρὰ

tione fruentur, et qui ad liberalitatem respiciunt, non magna insumere cogentur, sed cum mediocritate liberales erunt.

CAP. VII.

Haec igitur in ergasteriis, redditibus atque exsequiis, tam quae gratis, quam quae per munificentiam fiunt, definivimus. Ut autem ergasteriorum numerus semper integer servetur, custodes constituimus non solum gloriosissimum praefectum felicitis huius urbis, et cohortem, quae illi pareat, sed multo magis celsitudinem tuam, quique postea huic magistratui, cui nunc ipse praees, praefuturi sunt. Poenam insuper quinquaginta librarum auri in cohortem tuam, si quis negligens fuerit, statuimus, et duplicem in eos, quicumque postea tuum thronum occupaturi sunt, ne mille et centum dictorum ergasteriorum numerum secundum dictam a nobis divisionem unquam deficere patiantur. Sed si vel ipse hac de re edoctus fueris, vel successores tui, huius rei omnem curam geratis, atque efficiatis, ut in nullo diminutus, nullo onere gravatus, et a machinatione tum a celsitudine tua, tum omni alia persona liber maneat, ne hinc occasio quaedam oriatur, ut merces aliqua praeter id, quod a nobis definitum est, pro exsequiis alicuius personae detur, neque ulla differentia inter personas defunctorum, an divites sint, an pauperes, fiat, nisi quum, sicuti diximus, unum ex tribus illis feretris eligant, in quibus ea, quae decet, definivimus. Illa quoque secundum hunc modum obtinere et immota atque immortalia esse volumus, et sacra haec pragmatica lex perpetuo valeat, donec homines erunt, donec magnum et celeberrimum Christianorum nomen inter homines vocabitur, et quotidie per clementiam domini dei vocabitur. Curam vero huius rei praeter reliquis omnibus gerat ipse sanctissimus patriarcha felicitis huius urbis, ut cum pontificali potestate in hac re versetur, nec permittat, ut ab ulla persona, sive sacerdotali, sive magistratu, sive ulla alia, quae a nobis constituta sunt violentur. Quin etiam ipsum Imperatorem iudemus, ut ad magnum deum, tanquam sempiternum sceptitorum dominum, respiciens vigilantius huius

facere aliquas ⁴⁾, deo amabilibus oeconomicis cogendis vel ex reatu ab Anastasio divinae memoriae reatu, vel ex trecentis ergasteriis omnem memoratam expensam fieri circa dictas personas secundum in omnibus ordinatam a nobis divisionem. Sic nihil indefinitum erit, sed mediocres sepulturas fieri volentes hac praestare dispositione, et ad munificentiam respicientes non magis damificabuntur, sed erunt cum mediocritate mediocri.

CAP. VII. Haec igitur nos decrevimus et super ergasteriis, et super redditibus, et super exsequiis, vel quae gratis, vel quae per munificentiam fiunt. Custodes quoque ponimus, ut imminutus semper custodiat ergasteriorum numerus, non solum gloriosum praefectum ⁵⁾ huius urbis et ei obediens officium, sed multo potius tuam celsitudinem, et qui semper cingulo sunt addendi, cui nunc ipse praesides. Insuper et poenam definitam et adversus officium tuum, si neglexerit, quinquaginta librarum auri, et adversus eos, qui semper tuam praesiderint sedem, duplicem, ut non concedatur aliquando memoratorum mille centum ergasteriorum numerus deficere secundum dictam a nobis divisionem; sed si docearis hoc aut ipse, aut qui post te, huius omnem curam providentiam, et procures eum imminutus per omnia perdurare, et inonnutum et sine adinventione et a tua celsitudine et ab omni alia persona, ut non haec fiat occasio, quatenus contra quod definitum est detur aliqua merces pro funere alicuius personae; nulla discretionem faciendam personarum defunctorum, sive divites sint, sive pauperes, nisi tantum, sicuti praecedenter diximus, nunc trium lectorum elegerint, in quibus clementia disponimus. Et volumus etiam illa tenere secundum hunc modum, et esse per omnia immutata et immortalia, haec sacra pragmatica lege per omnia tenente, donec sunt homines, donec magnum et valde laudandum Christianorum nomen in hominibus est et quotidie per dei providentiam augetur; providente quippe huius autem alios omnes ipso sanctissimo patriarcha huius felicitis urbis, ut cum pontificali dignitate ipse causa huius, esse sinat ab ulla persona, neque sacerdotali, neque indiciali, neque aliorum ulla, depravari, quae a nobis

¹⁾ ἢ δὲ Hal. — ²⁾ τῆς om. Hal., Est. Int. — ³⁾ εἶναι Hal. — ⁴⁾ Ek. ed. ster.; aliquos cont. — ⁵⁾ felicitis

πυρὰ μηδενὸς προσώπου, μήτε ἱεραικοῦ, μήτε ἀρχοντικοῦ, μήτε τῶν ἄλλων μηδενος, παραβαίνεσθαι τὰ παρ' ἡμῶν διατεταγμένα. ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν βασιλείαν κατακρίνομεν, εἰς τὸν μέγαν ἀφροῶσαν θεόν¹⁾, ὥστε τὸν αἰετῶν σήμεριων κύριον ἀγρῦ-
πνως τούτου τοῦ πραγματος προνοεῖν. οὐ γὰρ ὑπὲρ μόνον ἐστὶ τοῦτο τῶν τελευταίωντων, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῆς τῶν ζώντων καὶ μέλιτα τῶν βασιλευόντων σωτηρίας, τὸ τὰς εὐσεβείας πράξεις πάντως εἰς ἔργον ἀγασθαι, καὶ μὴ τὴν τῶν προπεπονηκότων²⁾ ἀγαθο-
εργίαν ὑπὸ τῆς τῶν ἐφελῆς ἰσχυρίας ἀπόλλυσθαι. Ὡσπερ δὲ τὰ χλῖμα ἐκατὸν ἐργαστήρια ἀμειωτα καὶ ἀτελῆ φυλάττεσθαι διειτυπώσαμεν, οὕτω τὰ λοιπὰ πάντα ἐργαστήρια ὑποτελῆ καθιστάναι θεσπιζομεν, μηδενὸς παντελῶς ἄδειαν ἔχοντος ἔξαιρῖν αὐτὰ τοῦ τέλους, μήτε τῶν εὐσγῶν οἰκῶν, μήτε ξενῶνων, μήτε ἀσκητηρίων, ἢ μοναστηρίων, ἢ ἐτέρου τινός, ἀλλὰ μηδὲ αὐτοῦ τοῦ βασιλικῶν ἡμῶν οἴκου³⁾, ἢ τῶν ἐν ἀρχαῖς, ἢ τῶν ἐν δυνάμεσιν, ἀλλὰ πάντων τῶν ἐργαστηρίων ὁμοίως ἐπιγινωσκόντων τὰ τέλη, ὥστε μὴ τὸ κατὰ μικρὸν ἕκαστον ἐξσκουσεύειν καὶ τὸ ἴδιον ἐλαιρρύνειν, τοῖς ὑπολειμμένοις ὄλγιοις οὕσι τὸ πᾶν ἐπιτιθέσθαι βάρος, κἀντιῦθεν μεγάλην ὑφίστασθαι ζημίαν τοὺς φέρειν αὐτὴν οὐ δυναμένους.

Ἐ π ἰ λ ο γ ο ς.

Ἡ τοίνυν σὴ ὑπεροχῇ, καὶ οἱ μετὰ σε τῆς αὐτῆς ἀρχῆν παραληφόμενοι, καὶ ἡ περὶ σου σοὶ τὰς εἰς τὰ παρασιάνια ἡμῖν διὰ τοῦ παρόντος θελοῦν πραγματικοῦ τύπου νῦν τε καὶ εἰς τὸν ἐξῆς ἅπαντα χρόνον φυλάξουσιν. Dat. III. Non. Novemb. Constant. imp. DN. Iustiniani PP. Aug. ann. XI., post Belisarii V. C. cons. ann. II. [537.]

A I A -

nobis ordinata sunt; sed et ipsum imperium coniuramus, ad magnum respicientes deum, ut semper acceptam dominus vigilanter huic rei provideat. Non enim hoc pro solis mortuis, sed etiam pro viventibus et maxime imperantium salute est, pius actus omnino ad effectum adduci, et non praelaborantium bonum opus a nobis impendentium desidia perire. Sicut autem ad⁴⁾ mille centum ergasteria immiunta et sine tributo servari disposuimus, ita reliqua ergasteria omnia sub tributo constituta sancimus, nullo penitus licentiam habente ea excipere a tributis, neque venerabiles domus⁵⁾, neque ex xenodochiis, neque ex asceteriis, vel monasteriis, ad alio quolibet, sed neque ipsa imperiali nostra domo, aut qui in cingulo, aut qui in potestatibus sunt, ad omnibus ergasteriis similiter agnoscentibus tributa, nec paulatim singula excusare, et proprium levare, et reliquis paucis existentibus totum imponere pondus, et ex hoc magnum sustinere dispendiam, ferre ut non valentes.

E p i l o g u s. Tua igitur celsitudo, et qui post te⁶⁾ eandem administrationem acceperit, et post tibi officium quae placuerunt nobis per praesentem divinam pragmaticam formam nunc et in reliquum aucto tempus servabunt. Dat. III. Non. Novemb. CP. DN. imper. Iustiniani PP. A. anno XI., post Belisarii V. C. cons. ann. II. [537.]

CONST. III.

¹⁾ Θεόνον Hal. — ²⁾ προπεπονηκότων Hal. — ³⁾ μηδὲ βασιλικῶν ἡμῶν οἴκου Hal. — ⁴⁾ et Bl. ed. ster. — ⁵⁾ venerabilium domuum Bl. — ⁶⁾ Bl. ed. ster.; te om. Coult

huius rei curam gerat. Neque enim solum ad mortuorum, sed etiam ad viventium et maxime imperantium salutem facit, ut piæ actiones in effectum deducantur, nec bona opera eorum, qui olim illis operam dederunt, successorum negligentia pereant. Quemadmodum vero mille et centum ergasteria non deminuta a tributis immunita servari disposuimus, ita reliqua omnia ergasteria tributis obnoxia esse sancimus, ne quisquam omnino licentiam habeat excimendi illa a tributis, sive ad venerabiles domus, sive xenodochia, sive asceteria, sive monasteria, sive aliam quancunque, neque etiam si ad regiam nostram domum, vel eos, qui in magistratu aut potestate constituti sunt, pertineant, sed omnia ergasteria aequaliter tributa agnoscant, ne, dum paulatim singula se excusant et sua allevant, reliquis, quae pauca sunt, totum vis imponatur, et magnum exinde damnum, quod illi ferri nequeant, patiantur.

E p i l o g u s.

Celsitudo igitur tua, quique post te idem imperium suscepturi sunt, et cohors, quae tibi parat, quae iuxta hac pragmatica sanctione nobis placuerunt nunc et omni futuro tempore custodiant.

B.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ 5.)

Περὶ τοῦ τοὺς τελευτῶντας ἤγουν τὰ
λείψαντα αὐτῶν μὴ ἐνυβρίζεσθαι παρὰ
τῶν θανατωτῶν. καὶ περὶ τοῦ τοὺς παρέ-
δρους μὴ ἀλέγεσθαι διαγνώσεις χωρὶς
τῶν ἀρχόντων, μῆτε προκάταρξιν
ποιεῖν, μῆτε ἀποφάσεις
ἐκφέρειν¹⁾.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννη, τῷ ἐνδοξοτάτῳ
ἐπιώχῳ τῶν ἀνατολικῶν²⁾ πραιτωρίων τὸ δεύτερον,
ἀπὸ ὑπάτων καὶ πατρικῶν.

Προοίμιον.

Οἱ τῆς ἀληθείας τῶν πραγμάτων ἔστοχασμένοι
οὐκ ἂν ῥαδίως εἰς μίμψεις χωροῦν, εἰ τάληθ' ἐκα-
τεστάσιον. τινὰς γὰρ εἰκὸς τῷ πλήθει τῶν νόμων
τῶν καθ' ἑκάστην παρ' ἡμῶν προτιθεμένων ἐπιμέμφε-
σθαι, οὐκ ἐννοοῦντας, ὅτι τῆς χρείας αἰεὶ καλοῦσης
συμφέρωντος τοῖς πράγμασι τιθέναι νόμους ἀναγκα-
σίως, τῶν αἰεὶ παραδόξως ἀναφρομένων ὑπὸ τῶν
ἡδὴ γραφέντων θεραπεύεσθαι μὴ δυναμένων, ὁποῖον
δὴ τε καὶ Ἰναγῆος ἐγνώσθη. Ὁφείλεσθαι γὰρ τις
ἴσταν παρὰ τινος, ἐπειδὴ τὸν ἄνθρωπον ἐπιθάναντον³⁾
ἔγνω καθεστάναι, στρατιώτας ἀφροσύνας καὶ οὐκείας,
καὶ ἑτέρους ὡς πλείους ἐπεισιν αὐτῷ τελευτῶντι.
ὁ δὲ δυσχεραίνων τε καὶ βῶον διετέλεσεν, ἕως αὐτὸν
ὑπὸ τῆς βίας συνωδοῦμενον ἀφῆκεν ἢ ψυχῇ. ὁ δὲ
καὶ ἀμνηστὸν ἐπέσειν τοῖς πράγμασι καὶ οὐκείαν
ἠρωτίαν, παρόντος οὐδενὸς τῶν ἐν ἀρχῇ τεταγμένων,
ἢ τινος ὄλης νομίμης καὶ πολιτικῆς τάξεως φυλαττο-
μένης. καὶ οὐδ' οὕτως ἀνῆκεν, ἀλλὰ καὶ εἰς νεκρὸν
ἀφῆκεν οὐκ ὄντως, πρῶτον μὲν ἐνιστάμενος μὴ γί-
νεσθαι τὴν ταφὴν, εἰα, ἐπειδὴ μόλις ἐνέδωκεν οἰκο-
δοῦναι κατεργασθῆναι τὸν νεκρὸν, ἴσθη δημοσίᾳ τὴν ἐκ-
πορῶν τῆς κλήνης ἐπιλαβόμενος, καὶ οὐκ ἀνήσειν
ἕλγιν, εἰ μὴ τὸ χροὸς κομίσαιτο, ἕως καὶ ἀνιψω-
ρητὴν ἔλαβη, καὶ οὕτως τὸν ἡδὴ τεθνηκότα παραδο-
θῆναι τῷ γ' συνιχώρησεν. Ἐπὶ μὲν οὖν τῆς ὑπο-
θέσεως, καὶ ἦν ταῦτα ἡμάρτηται, τὰ προσήκοντα
ἐπιτυπώθη, χρῆναι δὲ ἡγοῦμεθα καὶ γενικῶς νόμῳ
ταῦτα

Novella LX.

NE DEFUNCTI SEU RELIQUIAE EORUM INIURIA
AFFICIANTUR A CREDITORIBUS, NEVE ASSES-
SORES SINE IUDICIBUS COGNITIONES SUSCI-
PIANT, NEC LITEM CONTESTENTUR, NEC
SENTENTIAS FERANT.

Idem Imperator Ioanni, gloriosissimo per Orien-
tem iterum Praefecto praetorio, Exconsuli et
Patricio.

Praefatio.

Qui animum ad veritatem rerum intendunt, non
facile ad querelas veniunt, si veritatem examinaverint.
Verisimile enim est, quosdam multitudinem legum,
quae quotidie a nobis feruntur, reprehendere, non per-
pendentes, necessitate semper urgente nos cogi leges
rebus consonas ferre, quum ea, quae semper praeter
opinionem accidunt, ab iis, quae iam scriptae sunt,
sanari nequeant. Tale quid nuper etiam cognitum est.
Quum enim quidam, qui sibi ab aliquo quid deberi
dicebat, hominem morti proximum esse cognovisset,
congregatis militibus et servis aliisque plurimis moriturum
adiit. Hic vero indigne id tulit, et clamavit,
donec vi oppressus animam efflavit. At ille propria
auctoritate, nullo ex magistratibus praesente, nec ullo
legitimo et civili ordine servato, signa rebus imposuit.
Neque sic quidem destitit, sed defuncto etiam contu-
meliam inferre non dubitavit, et primum quidem ne
sepultura fieret restitit, deinde, quum defunctum domo
effervi vix concessisset, fetro apprchenso publice
clationem stitit, et se permissurum negavit, nisi debi-
tum ipsi solveretur. Tandem fideiussore accepto de-
functum sepeliri permisit. Ac haec quidem species, in
quo haec admissa sunt, ut oportet decisa est; existi-
mavimus autem generali etiam lege haec corrigenda
esse, non permittentes, ut illa rursus committantur, si
semper lege indefinita maneant.

CAP. I.

GL. CONST. LXI.

UT DEFUNCTI SEU FUNERA EORUM NON INIURIENTUR A CREDITORIBUS, ET UT CONSILIARI
NON SUSCIPIANT COGNITIONES ABSQUE IUDICIBUS.

(Coll. V. tit. 13.)

mp. Iustinianus Aug. Ioanni, gloriosissimo sacrorum per Orientem Praetoriorum Praefecto iterum, Excon-
suli et Patricio.

Praefatio. Qui varietatem causarum coniciunt, non facile ad culpam veniunt, si veritatem exami-
nent. Quosdam namque verisimile est multitudinem legum, quae per singula a nobis adiciuntur, culpae,
non considerantes, quia opere semper vocante consonas causas ponere leges compellimur, quum semper inopi-
abile emergat, et ab iis, quae iam posita sunt, mederi non valeat, quale quiddam⁴⁾ nuper est agnitum.
Deberi enim sibi quidam diceas ab aliquo, dum hominem in morte cognovisset esse constitutum, milites con-
gregans, et servos⁵⁾ alios plurimos, ingressus est super morientem; verum ille auxiliatus clamare coepit, donec
sua violentia compressum reliquisset spiritus; at ille etiam signacula imposuit rebus sua potestate, praesente
nullo in conspectu constituto, aut quolibet omnino legali et civili officio observato, et neque ita recessit, sed
etiam defunctum iniuriare eum non piguit, primum quidem insistens non fieri exsequias, deinde, quum vix
cessavisset⁶⁾, de domo depoui mortuum, instabat publice portari lectum non sine, neque deducendum diceas,
nisi debitum perceperit, donec sponsorem accepit, et ita iam defunctum tradi terrae permisit. Negotium siquid-
dem,

¹⁾ Hal. et Serimp. — Novella integra est in Baz. variis locis. — Iulian. Const. 54. — Fersio est
veteris glossata.

²⁾ μῆτε προκ. om. Hal. — ³⁾ τῶν λεγῶν τῆς
ἐπίσης Hal. — ⁴⁾ ἐπὶ θανάτου Hal.; ἐπὶ τῷ θανάτῳ
Schol. Baz. — ⁵⁾ Cod. Hamb., Trid.; quidem Port.,

Cont. — ⁵⁾ et inser. Bl. — ⁶⁾ Port. in marg., Bl.;
cossisset Cod. Hamb., Trid.; coepisset Port., Cont.

ταῦτα ἐπαγορθῶσαι, οὐ συγχωροῦντες αὐτὰ καὶ αὐθις πλημμεληθῆναι, μένοντα μέχρι παντός ἀνομοδότητα.

Κεφ. α'.*)

Θεσπίζομεν τοίνυν, εἰ τις ἐκείνου περιόντος ἐστὶ, τὸν νομιζόμενον χρεωστῆν αὐτῷ, καταλάβος τὴν οἰκίαν τὴν αὐτοῦ, καὶ ἐνοχλοῖν περιόντα τὸν ἀνωπαύον καὶ τοὺς οὐκίους τοὺς αὐτοῦ (γαμετὴν φαιμέν, καὶ παῖδας, καὶ οἶκον ὅλως), ἢ καὶ σημαντὰ καὶ οὐκίαν ἐξουσίαν ἐπιτιθέσθαι τολμῆ, μὴ πρότερον ψήφου καὶ τάξεως νομιμῆς μετὰ τὴν τοῦ λεγομένου χρεωστῆν τελευτὴν φυλαχθῆσης, τῆς μὲν ἀγωγῆς πάντως ἐκπιπέτω, εἴτε δικαίαν ἔχοι ταύτην, εἴτε καὶ μὴ, ὅπόσον δὲ ἀρελεῖσθαι¹⁾ λέγῃ, τοσοῦτον ἕτερον προσπαταίεσθω²⁾, καὶ διδῶτα τοῖς τοῦ περιουσιασμένου³⁾ κληρονομίος, δήμευσίν τε εἰς τὸ τρίτον τῆς περιουσίας ὑφιστάσθω κατὰ καὶ Μάρκος ὁ φιλοσοφώτατος τῶν αυτοκρατορῶν ἐπὶ τῶν ἑαυτοῦ γέγραφε νόμων, καὶ ἀτιμὰ πλητίεσθω. ὁ γὰρ τὴν ἀνθρώπου φύσιν οὐκ ἀσχυροῦς δίκαιος ἂν εἴη καὶ χοήμασι καὶ δόξῃ καὶ τοῖς ἄλλοις ἀπασὶ ζημιουῖσθαι.

§. 1. Εἰ δὲ καὶ τελευτήσαντός τινος, περὶ τὴν ταφὴν ἄμαρτοι τι⁴⁾ τοῦ τελευτήσαντος, καὶ τὴν ἐκφορὰν κωλύοι, γέγραπται μὲν ἡδὴ νόμος καὶ τῷ ἡμετέρῳ πατρὶ περὶ τούτων, πλην ἀλλὰ καὶ ἐξ ἡμῶν μιλίων ἐπέσθω τοῖς πλημμελήμασι ποινή, καὶ τοῖς αὐτοῖς ὑποκείσθω, οἷς ὁ παρῶν ὑπάγει νόμος τοὺς ἐν [ωῆ] τοιοῦτό τι, ὅποσον ἐρημον, πλημμελήσαντας. τοῦτον πρόνοιαν τιθέμενον διακερύντονος μὲν τοῦ ἐνδοξοτάτου ἐπαρχοῦ τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως, ἢ τῆς τῶν τοιοῦτων ἐπαγορθώσεως μέλει, οὐδὲν δὲ ἥτιον καὶ τοῦ ἐνδοξοτάτου τῶν ἱερῶν ἡμῶν πραιτωρίων ὑπάρχου, καὶ τοῦ ἐνδοξοτάτου μεγάλιστου τῶν θείων ἡμῶν ἀφρικίων, καὶ τῶν αἰεὶ τούτους πειθομένων τάξεων. δεῖ γὰρ ζοινῶν ὄντων κατὰ τῆς φύσεως τῶν ὑβρισμάτων κοινήν εἶναι παρὰ τῶν ἀρχόντων καὶ τὴν ἐπὶ τούτοις καλυψίν τε καὶ ἐκδικησίαν. τούτων οὐκ ἐπὶ μόνῃς ταύτης τῆς εὐδαίμονος πόλεως κρατοῦντων, ἀλλὰ καὶ ἐν ἅπασι τοῖς ἔθνεσιν, ὧν ἡμῖν τὴν ἡγεμονίαν, τὴν μὲν ἐξ ἀρχῆς ἔδωκεν ὁ θεός, τὴν δὲ προσέθηκεν ἡδ' ἐπὶ καὶ δώσει (ψηφίαις τῶν πρὸ ἡμῶν), τῶν ἐπιχωρῶν ἀρχόντων, εἴτε στρατιωτικῶν, εἴτε πολιτικῶν, τοῦτον πρόνοιαν τιθεμένων. ἐπέσθαι⁵⁾ γὰρ τοῖς μὲν ἐνιαυτὰ ἄρχουσι καὶ ταῖς τούτων τάξεσιν ἀνά viginti librarum auri ποινή, εἰ τις ἄρθυμῆσαιεν τούτων, ταῖς δὲ ἐπιχω-

CAP. I.

Sancimus igitur, si quis superstiti adhuc eo, quem sibi debere quid putat, domum eius occupet, atque homini superstiti et domesticis eius (uxori scilicet, liberis ac omnino domui) molestus sit, vel etiam ipsa propria auctoritate imponere audeat, decreto ei legitimo ordine post mortem illius, qui debere quid dicitur, non prius servato, actione quidem omnino cadat, sive iustam habeat, sive non, quantum vero sibi deberi dicit, illi alterum tantum ab eo insuper exigatur, et hereditas eius, qui iniuria affectus est, detur; publicationem quoque tertiae partis bonorum sustineat, sicut Marcus Philosophus Imperator in legibus suis scripsit, et infamia notetur. Qui enim naturam hominis non vultur, dignus est, qui bonis, existimatione et re ipsa omnibus mulctetur.

§. 1. Si vero etiam mortuo aliquo circa sepulchrum defuncti quid peccet, et elationem funeris prohibeat, iam quidem a patre nostro lex quaedam de his scripta est, verumtamen per nos etiam maior poena delicta sequatur, atque iisdem poenis subiacet, quae haec lex eis irrogat, qui in vita tale peccatum, quale diximus, commiserunt, huiusque rei curam protegere gerat gloriosissimus praefectus felicitus huiusmodi viris, cui harum rerum emendatio curae est, nec minus gloriosissimus sacro nostro praetorio praefectus, et gloriosissimus magister sacrorum nostrorum officiorum, et cohortes, quae quovis tempore illis parent. Quam enim communis sint illae iniuriae, quae contra naturam sunt, communis etiam prohibitio et vindicta in his a magistratibus fieri debet. Atque haec non solum in felici locis obtineant, sed etiam in omnibus gentibus, quarum imperium nobis deus vel ab initio dedit, vel adiecit, et adhuc dabit (uti quidam ex maioribus nostris ait) et iudices provinciarum, sive militares sive civiles, huius rei curam gerant. Poena enim viginti librarum auri magistratibus, qui hic sunt, eorumque cohortibus, si quid horum neglexerint, incumbet, provinciarum vero quinque, si neque ipsi id faciant, ubi denotata quaedam vel hic vel in provincia facta fuerit.

CAP. II.

dem, quo haec commissa sunt, competenter dispositum est, oportere autem iudicamus etiam generali lege legem emendare, non sicut haec rursus committi semper sine legislatione manentia.

CAP. I. Sancimus igitur, si quis illo superstiti adhuc, quem putat debere sibi, ascendat domum eius, et molestus sit superstiti homini aut qui eius sunt, uxori forte, vel filiis, aut domui omnino, aut etiam signacula per propriam potestatem imponere praesumat, non prius decreto et officio legali servato, post vero, qui dicitur debere, mortem actione quidem modis omnibus cadat, sive iustam habeat hanc, sive non, quantum vero deberi sibi dicit, tantum aliud superexigatur, et detur iniuriati hereditas; confiscationem quoque tertiam partem substantiae sustineat (sicut et Marcus Philosophus Imperator in suis conscripsit legibus), et infamia feriat. Qui enim hominis naturam non erubuit, dignus est et pecuniis, et gloria, et alia omnibus condemnari. §. 1. Si vero etiam moriente quodam circa suum peccetur aliquid morientis, quod exsequis prohibeat, scripta quidem iam lex est et a nostro patre super hoc, tamen simul etiam ex nostris maior poenatur delicti poena, et iisdem subiacet, quae praesens infert lex eis, qui in viventem tale aliquid, quale diximus, committunt; huius rei providentiam habente praecipue quidem gloriosissimo praefecto huius felicitatis civitatis, cui talium emendationum cura est, nihilo minus autem et gloriosissimo sacrorum nostrorum praetoriorum praefecto, et gloriosissimo magistro sacrorum officiorum, et semper his obedientibus officiis. Operari enim, communibus existentibus contra naturam iniuriis, commune esse iudicibus super his prohibitionem atque vindictam. His non in sola hac felicitissima civitate valentibus, sed etiam in omnibus gentibus, quarum nobis principatum alium quidem ab initio dedit deus, alium vero adiecit, aut adhuc etiam dabit, sicut ait quidam ante nos, provinciarum quidem⁶⁾ iudicibus, sive militaribus, sive civilibus, huius rei providentiam habentibus. Sequitur enim hic quidem iudices eorumque officia triginta librarum auri poena, si quid horum neglex-

*) Bas. XXIII. 2. 1. Schol. a — c, quae Scholia prooemium habent.

1) ἑαυτῷ add. Hal. — 2) τοσ. ἄλλον ὑπὲρ ἐκδικεῖσθω Hal. — 3) τοῖς ἡδικημένοις Hal. — 4) ἐπέσθαι Bas. — 5) Cui Hamd., Trid.; quipiam Port., Cont.

6) ἡμῶν τοιούτο Hal., Fulg. — 7) ἐπέσθω Hal.;

ἐπιγραφῆς ἀνὰ πέντε, εἴ γε μηδὲ αἰταί ποδὸς τοῦτο ὀρθοῖεν, προσαγγελίας τινὸς ἢ ἐνταῦθα ἢ κατὰ χώραν νινουέτης.

Κεφ. β. *)

Κίκελός γε μὴν ὀρθῶς ἔχειν συνείδομεν, τὸ μὴ πορχωοῖν (καθάπερ καὶ ἡ Ζήνωνος τοῦ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως λέγει διατάξις, καὶ ἡ ἡμετέρα μέντοι) τοῖς παρόδρουσι τῶν ἀρχόντων αὐτοῦ τῶν ὑποθέσεων ἀναῖναι, αἱ περὰ τοῖς ἀρχουσιν ἢ τοῖς δεδομένοις ἐξ ἡμῶν δικασταῖς κινοῖντο. πολλῷ γὰρ ἂν κάλλιον τε καὶ τελειότερον¹⁾ ἐπ' αὐτοῖς τοῖς ἀρχουσι παρόντων ἐκείνων αἱ ὑποθέσεις²⁾ κινοῖντο, ὅθως τε ἐρεσταῖος τοῖς ὑπηρετουμένοις, καὶ τοῖς ὡς εἰκὸς παραγινομένοις μάρτυσι, καὶ ὅλως τοῦ πράγματος τὴν οὐκ εἶναι ἐχροντος σεμνότητα, ἢ εἴπερ χαμπαδικασταὶ τὰ τοιαῦτα κρίνοινεν, οὐδὲν τῶν παρόδρων τῆς ἐκείνων διεσπῶτων τάξεως. Ἄλλ' ἐπειδὴ αἱ σὺν ἡμῖν οὐσαί διηρηκῶς ἀρχαὶ ταῖς ἀσχολίαις τῶν πραγμάτων καὶ τῶν ἡμετέρων κελυφῶν κατελημμένοι πρὸς ταύτην τὴν ἀνάγκην καταφέρονται, δεῖ συμφωνῶν τε καὶ ἀμοδιῶν τὸν νόμον τοῖς πράγμασι ποιῆσασθαι. §. 1. Θεσιάζομεν τοίνυν, τὰς μὲν προκαταρτίδας ἐκ τρόπου παντός παρ' αὐτοῖς γίνεσθαι τοῖς ἀρχουσιν, εἴτε μέλλουσιν, εἴτε ἐλάττωσι εἶναι, ἀλλὰ καὶ ἐν μέσῳ ταῖς δικαίαις ἐξάγεσθαι πάλιν παρ' αὐτοῖς προσάταξ γούδ τὴν ὑπόθεσιν, ὥστε αὐτοῦς τὰ προηγουμένα μαθεῖν. ἐπειδὴ δὲ αὐτοτελεῖς ἀπίστας ἐκτρέφουσαι μέλλουσι, κατὰ μὴδένα τρόπον τολμᾶν τοῖς παρόδρουσι χωρὶς τῶν ἀρχόντων ἀκούειν, ἀλλὰ μετὰ τῆς προσηκούσης σεμνότητος, ἢ ἤδη διετάξασμεν, τῶν ὁρίων προκειμένων λογίω, αὐτοῖς τοῖς ἀρχοντες καὶ ἀκούειν τῶν ἠγωνισμένων ἀπάντων ἐφεξῆς, καὶ κρῖναι τὰς ὑποθέσεις αὐτοῦ, καὶ ἄρχεσθαι τὰς ἐφέσεις, εἴπερ τις ἐφέσις, χωρὶς ἀπάσης ὑπερόψεως, ἐνθα δὲ νόμος τοῦτο γίνεσθαι συγχωρεῖ, καὶ αὐτοῖς τοῖς ἡγεῖσιν ἐκ τρόπου παντός δι' ἐκείνων ἀκροῦσθαι τῶν ἐποθέσεων, οὐδὲνὸς εἰσὼς πράτειν τολμῶντος. ἀλλ' εἴ τι τοιαῦτο γένοιτο, αὐτῶν μὲν τῶν ἀρχόντων ἀνὰ viginti librarum auri ὑποσφραγισμένων ποιήν, τῶν δὲ παρόδρων, αἱ τοῦτο πράτειν ἐθάρασαν, εἰ μὲν συνήγοροι εἴναι, ἐξβαλλόμενον τοῦ τῶν λογιστῶν βηθρόν καταλόγου, εἰ δὲ οὐ συνήγοροι καθεσπῆσιν, ἀλλ' ἑταροὶ τινες, καὶ τῆς ζώνης, εἰ τινα ἔχοιεν, ἀπαιρουμένων, καὶ decem librarum auri σφραγισμένων ποιήν. οὐδὲ γὰρ δεῖ³⁾ τοὺς καὶ τὴν Ζήνωνος τοῦ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως διαπιύσαντας διατάξιν, καὶ τὴν πρῶην τὴν ἡμετέραν, καὶ τὴν παροῦσαν, οἰεσθαι,

neglexerint, provinciales autem quinque, si neque ipsi ad hoc iustiterint, denuntiatione qualibet aut hic aut per provincialis facta.

CAP. II. Illud etiam recte se habere perspeximus, non permittere (sicut Zenonis pie memorie dicit constitutio, et nostra quoque) consiliarios iudicium ipsos causas per se audire, quae apud administratores aut datos a nobis indices agitantur. Multo namque melius atque perfectius coram ipsis administratoribus, praesentibus illis, quorum causae moventur⁴⁾, terrore imminente exhibitis testibus, et amano causa propriam habente honestatem, quam si apud pedaneos indices talia decernantur, in nullo consiliariorum officio distante ab illis. Sed quoniam a nobis constituti semper administratores, occupationibus rebus nostrarumque inusionum comprehensum, ad hanc necessitatem deponuntur, oportet consonam congruamque legem rebus imponere. §. 1. Sancimus igitur, contestationes quidem litium omnibus modis apud ipsos fieri administratores, sive maiores, sive minores sint, sed etiam in mediis litibus introduci rursus apud eos semel moti negotii res, quatenus ea, quae examinantur, agnoscant; quum vero novissima sententia proferenda est, nulla modo resumere consiliarios absque administratoribus audire, sed cum⁵⁾ competente honestate, quam dudum disposuimus, propositis sacrosanctis eloquiis, ipsos administratores et audire, quae examinata sunt, amano consequenter, et indicare eos negotia, et suscipere appellationes, si quis appellaverit, sine ulla dilatione, ubi lex hoc fieri permittit; et rursus appellationis indices modis omnibus per se audire negotia, nullo agere aliter praesente, sed si quid tale fiat, ipsis quidem administratoribus viginti librarum auri formidantibus poenam, consiliariis autem, qui tale aliquid agere praesumerint, si quidem advocati sunt, expellendis ab eloquentissimorum advocatorum collegio, si vero advocati non sunt, sed alii quidam, etiam cingulo, si quidem⁶⁾ habent, privandis, et decem librarum auri castigandis poena. Non enim oportet eos, qui Zenonis

CAP. II.

Illud quoque recte se habere visum est, ut non permittimus (quemadmodum etiam Zenonis pie memorie constitutio et nostra quoque dicit), ut assessores ipsi magistratum causas audiant, quae apud magistratus vel datos a nobis indices disceptari debent. Multo enim melius et perfectius apud ipsos magistratus illis praesentibus causae agentur, quum metus quidam apparitoribus et testibus, qui forte praesentes sunt, inferatur, et causa omnino gravitatem suam habeat, quam si pedaneis indices talia diiudicent, a quorum ordine assessores nihil distant. Quonium vero magistratus, qui semper apud nos sunt, verum et iussionum nostrarum occupationibus detenti ad hanc necessitatem feruntur, oportet hanc legem consonam et congruam rebus facere.

§. 1. Sancimus igitur, ut litis contestationes omnimodo apud ipsos magistratus fiant, sive maiores, sive minores sint; sed in mediis quoque litibus causa apud ipsos omnino rursus introducat, ut illi cognoscant, quae antea disceptata sunt. Si vero definitiva sententia ferenda est, nullo modo assessores absque iudicibus causam cognoscere audeant, sed cum decente gravitate, quam antea definitivimus, sacris eloquiis propositis, ipsi magistratus omnia, quae disceptata sunt, ordine cognoscant, causas diiudicent, et appellationes, si quis appellaverit, sine ulla dilatione, ubi lex hoc fieri permittit, accipiant. Rursus indices appellationis omnimodo causas ipsi audiant, nec quisquam aliter agere audeat. Sed si tale quid fiat, ipsi quidem magistratus viginti librarum auri poenam metant, assessores vero, qui tale quid perpetrare ausi sunt, si quidem advocati sunt, ex advocatorum eloquentissimorum numero eximantur. Si vero advocati non sunt, sed alii quidam, cingulum etiam, si quod habent, illis auferatur, et decem librarum auri poena mulcentur. Neque enim eos, qui et Zenonis pie memorie constitutionem, et priorem illam nostram, et praesentem contemserint, existimare oportet, se simulando evasuros esse poenas hac constitutione statutae. Curam enim geret gloriosissimus, qui est, sacrorum privatorum comes, ut huic rei provideat, poenas exigit, et si tale quid

*) Bas. VII. 1. 3. Schol. e — i.

1) ἄμεινον τε καὶ τελειότερον Hal. — 2) παρόδρων αὐτῶν, ὡν αἱ ὑποθ. καθεσπῆσιν Hal. — 3) Hal., Bas. (ed. Fabr.), Fulg.; δὴ Strimg., Bas. (Cod. Coisl.) — 4) Cod. Hamb., Trid.; illis, quorum interest, causae mo-

ventur Port., Cont. Delendum esse videtur quorum. —

5) Cod. Hamb., Trid., Port.; sed eum cum Cont. —

6) quoddam Bk.

επιθεσθαι, ὡς τῷ παραπροσποιησασθαι τὰς ταύτης διαφεύζονται ποινάς. μελήσει γὰρ τῷ κατὰ καιρὸν ἐνδοξοτάτῳ κόμητι τῶν θείων ἡμῶν προβάτων τοῦτου τοῦ πράγματος τίθεσθαι πρόνοιαν, καὶ ἀπαιτεῖν τὰς ποινάς, καὶ εἰσάγειν τοῖς ταμείοις, ὅταν τι τοιοῦτο πλημμεληθῆ. γινώσκοντι καὶ αὐτῷ, ὡς οἰκοθεν τὸ δημόσιον ἀποπληρώσει, μὴ τοῦτου τιθέμενος τὴν προσηκουσαν πρόνοιαν. §. 2. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐπὶ τῶν ἀρχόντων ψηφισόμεθα, οἷς αἱ περὶ τὸ δημόσιον καὶ περὶ τὰς ἡμετέρας κελείσεις ἀσχολία τὴν τοῦ μὴ δι' ἑαυτῶν ἀκροῦσθαι τὸ πᾶν διδῶσαι συγγνώμην. τοὺς δὲ γε ἄλλους ἅπαντας δικασίας, ὅσοι μηδεμίαν μὲν ἀρχὴν ἀρχοντες, δικῶν δὲ ἐκ κελύσεων ἡμετέρων ἀκροῦσμενοι ἢ ἐπὶ ταύτης τῆς εὐδαίμονος πόλεως, ἢ ἐν ἑτέραις τοιοῦτό τι πράξαιεν, καὶ τοὺς ἐν τάξει παρέδρων συνακροωμένους αὐτοὺς ἐπισφοδρῶνταις μέμμεν ποινάς, εἰ μὴ διὰ πίστεως ἐφεξῆς τῆς δίκης αὐτοὶ μετὰ τῶν οἰκείων παρέδρων ἀκροῦσονται τῆς ὑποθέσεως. καὶ ἀξιωμάτων γὰρ ἐκπτώσιν αὐτοῖς ἀπειλοῦμεν, καὶ ποινὴν ἀνὰ viginti librarum auri, καὶ τοῖς αὐτῶν παρέδροις τὸ αὐτῆς ἐξελαινώσθαι τῆς πόλεως, ἐν ἣ ταῦτα πράξαιεν, καὶ πρὸς γε καὶ αὐτῆς¹⁾ τῆς οἰκείας ἐκπίπτειν ἐπιτιμίας.

Ἐ π ἰ λ ο γ ο ς .

Ἡ τοῦνν σὴ ὑπεροχὴ τὰ παρασιάντια ἦμιν καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θείου δηλούμενα νόμου ἅπασι ποιησάτω φανερά, κατὰ τὸν νενομισμένον τρόπον κηρύγματος κατὰ τὰς ἐπαρχίας χωμένῃ, ὥστε μηδὲν τῶν ἐθνῶν διαλαθεῖν τι τῶν παρ' ἡμῶν θεσπισθέντων. ἐπὶ γὰρ τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως ὁ ἐνδοξότατος ἐπαρχος ταῦτα προθήσει. Dat. Kal. Decemb. Constantinop. imp. DN. Iustiniani PP. Aug. ann. XI., post Belisarii V. C. cons. ann. II. [537.]

A I A -

piæ memoriae contempserint legem, et dudum nostram et praesentem, arbitrari, ut unquam falsitatis hinc fugiant poenas. Erit enim curae per tempus gloriosissimi comitis sacrorum nostrorum privatorum hinc esse habere providentiam, et exigere poenam, et inferre aerario, dum tale aliquid commissum fuerit, cognoscant etiam ipso, quia de suo fisco complere debeat, nisi huius rei habuerit competentem providentiam. §. 2. Sed hoc quidem in administratoribus decernimus, quibus publicae et circa nostras inssiones occupationes, et non per se audiant causas, concedunt veniam. Alios autem omnes, qui nullam administrationem habent, causas tantum ex inssionibus nostris audiant aut in hac felicissima civitate, aut in aliis, si tale aliquid egerint, et eos, qui in officio consiliariorum cum eis audierint, adhuc vehementioribus affligimus poenis, nisi per consequenter²⁾ litem ipsi cum suis consiliariis audiant causam. Nam et dignitatum casum eis intermissionem, et poenam vicenarum librarum auri, et eorum consiliarios ex ipsa pelli civitate, in qua hoc egerint: iniquam etiam ipsos proprio cadere honore.

E p i l o g u s. Tua igitur eminentia, quae visa sunt nobis et per hanc divinam declarata sunt legem, omnibus faciat manifesta, secundum solennem modum edictis per provincias utens, ut nullam poenam lateat aliquid, quod a nobis sancitur. In hac enim felicissima civitate gloriosissimus praefectus urbis hoc proponet. Dat. Kal. Decemb. CP. imp. DN. Iustiniani PP. Aug. anno XI., post Belisarii V. C. cons. anno II. [537.]

CONST. LXII

¹⁾ αὐτοῦς Hal., Fulg. — ²⁾ Bk.; consequentes Cod. Hamb., edd.

quid committatur, fisco inferat, atque ipse sciat, in fisco ex suo satisfacturum esse, si huius rei ut data curam non gerat.

§. 2. Sed haec quidem in magistratibus decernimus, quibus publicae et circa inssiones nostras acceptae occupationes veniam concedunt, ut ipsi in omnia cognoscant. In reliquos autem omnes iudices, qui nullum quidem magistratum gerunt, sed licet nostro iussu audiunt, sive in felici hac urbe, sive in aliis tale quid faciant, et illos, qui assessorum iussu functi una cum ipsis cognoscunt, graviore poenam intulimus, si per totam litem ipsi cum suis assessoribus causas ordine non cognoscant. Nam et dignitatum amissionem ipsis minuitur, et poenam viginti librarum auri, eorumque assessoribus, ut ex urbe, in qua illi fecerunt, eiciantur, atque insuper existimationem non amittant.

E p i l o g u s .

Quae igitur nobis visa et sacra hac lege declarata sunt, celsitudo tua more solito mandatis in provinciis utens omnibus manifesta faciat, ut nulla poena quidquam eorum, quae a nobis sancita sunt, ignoret. Nam in felici hac urbe gloriosissimus noster praefectus haec proponet.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ξα΄.)

Περὶ τοῦ τὰ ἀκίνητα τῆς πρὸ γάμου δωρεῆς μὴ ἐπιτίθεσθαι, μῆτε ὄλως ἐκποιεῖσθαι παρὰ τοῦ ἀνδρός, μῆτε συναϊρούσης τῆς γυναίκος, πλὴν εἰ μὴ μετὰ ταῦτα τὸ ἑκάνον γένηται αὐτῇ. τὰ αὐτὰ δὲ κρατεῖν καὶ ἐπὶ τῆς προικός.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννης, τῷ ἐνδοξοτάτῳ Πάτρῳ τῶν ἀνατολικῶν πραιτωρίων τῷ δευτέρῳ, ἀπὸ ὑπάτων καὶ πατριάρχῳ.

Προοίμιον.

Πρόγμα ἑλεεινὸν γίνεσθαι μαθόντες, ἐφ' ἡμῖν αὐτοῖς τῆς ὑποθέσεως κινήσεως, ἐκεῖνο μὲν ἐπηνοθεύσαμεν τὸν προσήκοιτα τρόπον, νόμον δὲ γενικῶς ἕψμεν τὰς τοιαύτας ὑποθέσεις, τοῦτο δὲ τὸ συνεδισμένον ἡμῖν.

Κεφ. α΄.

Καὶ θεσπίζομεν, εἴ τις συγγράψει προγαμιαίας ἦσιν τῶν διὰ γάμον δωρεῶν (οὕτω γὰρ αὐτῶν γένηται μᾶλλον καλεῖσθαι νομοθετήκαμεν), εἴτε αὐτὸς ὑπὲρ ἑαυτοῦ τοῦτο ποιῶν, εἴτε καὶ ἑτέρου γαμίου, ἢ πατρός, ἢ μητρός, ἢ συγγενῶν, ἢ καὶ ἑτέρου τυχόν, εἴ τις τὸν αὐτὸν τοιοῦτό τι ποιήσει¹⁾, καὶ γράψει δωρεῶν, ἐν ᾗ καὶ τι τῶν ἀκινήτων εἴσιν, ἀπαγορεύομεν αὐτῷ ἢ ἐπιτίθεσθαι τὸ λοιπὸν τὸ πρᾶγμα τὸ καταγεγραμμένον εἰς προγαμιαίας δωρεῶν, ἢ καὶ²⁾ ἐκποιεῖν ὄλως. τὸ γὰρ ἀπᾶς τοῖς ἑστέροις τῆς προγαμιαίας δωρεῆς ἔνοχον γινόμενον εἴτε ἂν εἰς προσῆκον ἐκποιεῖσθαι, ὥστε τὴν γυναῖκα ἀποβαίνουσαν τυχόν τοῦ κέρδους, ὅπερ αὐτῇ προσῆκει τὴν προγαμιαίαν δωρεῶν, δυσχεραίνειν, οὐχ ἰσχυροῦσαν τὸ πρᾶγμα ἐν τῇ τοῦ ἀνδρός περιουσίᾳ, ἀλλ' ἢ ἐκποιεῖν ἄλλοις, ἢ ὑποτεθῆναι, καὶ δυνατοῖς ὄλως προῖκοις, ὡς ἐκεῖνη διὰ τὰς τοιαύτας αἰτίας ἢ

Novella LXI.

UT RES IMMOBILES DONATIONIS ANTE NUPTIAS NEQUE PIGNORI OBLIGENTUR, NEQUE A VIRO, NE CONSENTIENTE QUIDEM MULIERE, ULLO MODO ALIENENTUR, NISI POSTEA UXORI SATISFIAT, ET UT EADEM IN DOTE QUOQUE OBTINEANT.

Idem Imperator Ioanni, per Orientem praetoric iterum Praefecto gloriosissimo, Exconsuli et Patricio.

Praefatio.

Quum in causa coram nobis ipsis agitata rem miserandam committi cognovissemus, eam quidem conveniente modo emendavimus, generali vero lege eiusmodi species, ut solemus, complectimur.

CAP. I.

Et sancimus, si quis donationem ante nuptias seu propter nuptias (ita enim potius eam appellandam esse sancivimus) conscriperit, sive ipse pro se hoc faciat, sive alius scribat, vel pater, vel mater, vel cognati, vel etiam fortasse extranei scribant, si quis igitur hoc fecerit, et donationem scripserit, in qua immobiles quoque res sunt, interdicimus ei, ne rem in donationem ante nuptias datam in posterum vel pignori obliget, vel plane alienet. Quod enim semel vinculis donationis ante nuptias constrictum est, alienare non decet, ut mulier obvenciente forsitan lucro, quod illi donationem ante nuptias confert, difficultate obstringatur, si rem non in bonis mariti, sed vel alienatam, vel aliis, usque potentibus fortasse, obligatam inveniat, ut propter eiusmodi causas vel ad vindicationem aditus ei plane non pateat, vel ea difficilis sit et iudiciis egeat, quum illi ex ipsa re auxilium ferre liceat.

§. 1

GL.

CONST. LXII.

UT IMMOBILIA ANTENUPTIALIS DONATIONIS NEQUE HYPOTHECAE DENTUR, NEQUE OMNINO ALIENENTUR A VIRO, NEC CONSENTIENTE UXORE, NISI POSTEA SATISFIERI POSSIT UXORI; HAEC VERO ETIAM IN DOTE VALERE.

(Coll. V. tit. 14.)

Imp. Iustinianus Aug. Ioanni, gloriosissimo Orientalium Praetoriorum Praefecto iterum, Exconsuli et Patricio.

Praefatio. Causam miserandam fieri cognoscentes, coram nobis ipsis negotio moto, illud quidem correximus competenti modo, lege autem generali emendamus huiusmodi negotia, hoc quod moris est nostri.

CAP. I. Et sancimus, si quis conscriperit antenuptialem aut propter nuptias donationem (sic enim eam oportere magis vocari decrevimus), sive ipse pro se hoc faciens, sive etiam altero scribente, aut patre, aut matre, aut cognatis, aut extraneis forte, si quis igitur tale aliquid fecerit, et scripserit donationem, in qua etiam aliquod immobilium est, interdicimus ei aut de cetero supponere rem conscriptam in antenuptiali donatione, aut alienare omnino. Quod enim semel vinculis sponsalitia largitatis obligatum est, non erit conveniens alienari, ut mulier eveniente forsitan lucro³⁾, quod ei confert antenuptialis donatio, difficultatem palietur, non inveniens rem in viri substantia, quum sit alienata aliis aut supposita, ut⁴⁾ potentibus forte personis,

¹⁾ Hal. et Scrimg. — Si prooemium et epilogum exceperis, tota Nov. est in Bas., XXIX. 7. — Iulian. Const. 55. — Fersio est vetus glossata.

²⁾ καὶ om. Hal., Bas., Fulg. — ³⁾ mul. inveniens forsitan (forsan Trid.) lucrum Cod. Hamb., Trid.; mulier forsitan in lucro Port. — ⁴⁾ aut Cod. Hamb., Trid., Praestat et.

ἡ παντελὴς ἄριστον εἶναι τὴν ἐκδίχσιν, ἢ δύσκολον καὶ δικαιτηρίων δευτέρην, ἐξόν¹⁾ αὐτόθεν ἐαυτῷ βοηθηθῆαι. §. 1. Ὡστε τοῦτο φυλαττέσθω, καὶ οὐ μετὰ ταῦτα συμβάλλων ἴστω, ὡς, εἴτε ὦνῃ, εἴτε ὑποθήκην ἔχοι, οὐδὲν τούτων ὑφέλοι ἐξεῖ παντελῶς, ἀλλ' ἐν ἰσῷ τοῖς ἀγροῖσι τε καὶ ἀρῆτοῖς ἔσται τὰ ἐπὶ τούτῳ γεγραμμένα ἢ συμπεφωνημένα, καὶ φυλαττέσθω τῇ γυναικὶ τὸ κέρδος. οὐδὲ γὰρ ἐδοξαν ἡμῖν ἀπὸ τοῦ ποῦ πεποιηκέναι τινὲς τῶν ημετέρων δικαστῶν, ἐπιρ²⁾ καὶ αὐτὴν τὴν ἰν rem³⁾ ταῖς γυναιξὶ μετὰ τὴν τοῦ γάμου διάλυσιν ἐπὶ τῆς προνομιαίας δωρεᾶς. Περὶ ὁρθῶς ἐχειρισθῆναι, ἴσα ὑπὸ τῶν μετὰ ταῦτα δικαστῶν ὑπὸ περιτοτέρας δὴθὲν τινος ἀκριβείας παρεώραται. Καὶ μὴ τινος ὁδοῦς ἐξευρισκέωσαν οἱ τὰς τετεχνασμένους λαμβάνοντες ὑποθήκας, τῷ παρασκευάσει τὰς γυναῖκας συναίνειν, καὶ οὕτως τῶν οὐκ ἐπιτείνουσαν δικαίων. συναίνεσις γὰρ ἐπὶ τῶν τοιούτων ἢ εἰς ὑποθήκην, ἢ εἰς ὦνῃ, ἢ εἰς ἄλλην ἐκποίησιν γεγραμμένη τὸν λαμβάνοντα παντελῶς οὐκ ἂν ὀνήσειν, εἰ προσάψας τὰς συναίνεσις γένοιτο, ἀλλ' ὥστε ἐπὶ τῶν intercessionum ἐγράψαμεν, τὸ δὲν διετούς ὕστερον χρόνου παριόντος αὐτῆς ἑτέραν ὁμολογίαν γράψαι, βεβαιώσαν τὴν συναίνεσιν, καὶ τότε κύριον εἶναι τὸ γινόμενον, οὕτω κἀναυθὰ γινέσθω. §. 2. Καὶ εἰ συναίνεσις ἢ γυνὴ κατὰ τὸν intercessionum σχῆμα, ἔστω παντελῶς ἀρῆσιμος, εἰ μὴ καὶ δευτέραν, καθάπερ εἰπόντες ἐφθήμεν, ποιήσασιν συναίνεσιν. πολλὰ γὰρ ἂν ἐκ πρώτης εὐθὺς ἀποχῆς ἀμαρτηθῆσιν, τῆς γυναικὸς ἢ δέει τοῦ συνοικοῦντος, ἢ ἀπαιτίας φρεσὶς ὑπαγομένης καὶ τῶν οὐκ ἐπιτείνουσαν δικαίων, κατισκεπτομένη δὲ ἐν πλείονι χρόνῳ τὴν ὑπόθεσιν⁴⁾, γένοιτο ἂν ἐαυτῆς ἀσφαλεστέρα. §. 3. Πλὴν οὐδὲ τοῦτο ἀπλῶς δίδωμεν, ἀλλὰ τῆνικαὶ τὰ τῆς γυναῖκα ὑπὸ τὴν ἐκ τῆς δευτέρας συναίνεσις ἄγομεν ζημίαν, ἥνικα ἐστὶν ἄνερα πράγματα, ἐξ ὧν δύναται αὐτῇ τὸ ἱκανὸν γενέσθαι τοῦ περιχομένου τῇ προνομιαίᾳ δωρεᾷ πράγματος ἢ πραγμάτων ἀκινήτων ὑφ' ἑτέρου καταχομένου διὰ τῆς ἐκποίησις ἢ ὑποθήκῆς τοῦ ποῦ. ἐπιτοίγαι, εἰ μὴδὲν ἑτέρον περιλείπονται, οὐδὲ οὕτω βλάβην ὑπομείναι τὴν γυναῖκα συγχωροῦμεν, ἀλλὰ κἀν εἰ δὲς, κἀν εἰ πολλὰκις συναίνεσις, τὸ πρᾶγμα εἰς τὸν τῆς intercessionis φρεσὶς λόγον⁵⁾, καὶ ἔστω παντελῶς τούτῳ τὸ κέρδος ἐν ἀσφαλεῖ κείμενον, εἰ φανερὴ μὴδὲν ὑπολειμμένον ἑτέρον ἀρχοῦν πρὸς τὴν τῆς προνομιαίας δωρεᾶς ποσότητι. Καὶ ταῦτα φραμὲν οὐ μόνον κηδόμενοι τῶν

§. 1. Quapropter hoc observetur, et qui in post-
rum contraxerit sciat, sive emtionem, sive hypothecam
habeat, nullam omnino se ex his rebus utilitatem
habebiturum, sed pro non scriptis et non dictis habenda
esse, quae de hoc scripta vel conventa sunt, et mulierum
lucrum servetur. Neque enim absurde quidam in
iudiciis nostris egisse visi sunt, qui ipsam actionem
in rem mulieribus soluto matrimonio in donatione ante
nuptias dederunt; quod recte factum postea ab in-
quantibus supervacanea quadam subtilitate neglectum
est. Neque vias quasdam inveniunt illi, qui ante
quasdam constitutas hypothecas accipiunt, cum efficiant,
ut mulieres consentiant, atque ita priventur illis, quae
habent iura. Consensus enim eiusmodi rebus, vel hypo-
thecae, vel emtionis, vel alii alienationi datus ac-
ipientem nihil plane inveniunt, si vel maxime con-
sensus adsit. Sed quemadmodum de intercessionibus no-
mus, biennio elapso aliam rursus confessionem con-
stitutam esse, quae consensum confirmet, et tum
esse, quod factum sit, ita hic quoque fiat.

§. 2. Et si mulier intercessioni consentiat, ubi
omnino indemnis sit, nisi, uti antea diximus, secundum
consensum dederit. Multa enim primo statim audita
peccantur, muliere vel metu mariti, vel deceptis
facile inducenda et iura sua negligens, quae, si
longiore tempore negotium consideret, casus fortis
futura esset.

§. 3. Verum tamen neque hoc simpliciter con-
cedimus, sed mulierem damno, quod ex secundo con-
sensus oritur, tum demum subiicimus, quando aliae res
sunt, ex quibus mulieri satisfacere possit, si res, quae
in donatione ante nuptias continetur, vel res immo-
biles alienationis aut obligationis nomine ab alio
tenentur. Alioquin si nil aliud supersit, ne sic quibus
permissum, ut mulier damnum sustineat. Quae
autem saepius consenserit, causa ad rationem inter-
cessionis referatur, et lucrum hic omnino in totum
sit, si nil aliud superesse appareat, quod ad
quantitatem donationis ante nuptias sufficiat. In
haec dicimus, non solum ut mulieribus prospiciamus,
sed multo magis etiam viris, qui talia faciunt, qui
quidem in multis et fere plurimis casibus rei dam-
nantur.

sonis, quatenus illi propter huiusmodi causas aut sit omnibus modis inadibilis⁵⁾ vindicatio, aut difficilis, et
litibus egeat, dum ex hoc ipso sit adiuvanda. §. 1. Quapropter hoc observetur, et qui posthac contractum
sciat, quia, sive emtionem, sive hypothecam habeat, nihil horum utilitatis habebit omnino, sed aequalia
non scriptis nec dictis, quae super hoc scripta sunt aut conveuerunt, et⁶⁾ servetur uxori lucrum. Nos
videntur nobis immoderate fecisse quidam nostrorum iudicum, qui etiam ipsam in rem actionem mulieribus
post matrimonii transactionem in sponsalitia largitate dederunt, quod recte inchoatum, deinde a posteris
cibus, quasi pro supervacanea quadam subtilitate, contentum est. Et non quaslibet vias et artificiosas inven-
sumentes hypothecas, praeparando mulieres consentire et ita proprio cadere iure. Consensus enim in talibus
aut in hypothecam, aut in venditionem, aut in aliam alienationem conscriptis percipienti omnino non prodest,
si semel consensus fiat, sed sicut in intercessionibus scripsimus, ut oporteat biennii tempore existente
rursus aliam professionem scribi confirmantem consensum, et tunc ratum esse, quod factum est, sic et la
fiat. §. 2. Et si consentiat mulier secundum speciem intercessionis⁹⁾, sit omnino indemnis, nisi aliud
secundum, sicuti praediximus, celebraverit consensum. Plura namque ex primo mox auditu delinquantur, mul-
liere quippe mariti seductionibus facile decepta et propria negligente iura, quum vero in plurimo tempore
cogitaverit pro negotio, fiet forsitan cautior. §. 3. Veruntamen neque hoc simpliciter damus, sed tunc nullum
rem ex secundo consensu damno submittimus, dum sunt aliae res, ex quibus possibile est ei satisfacere pro
vel rebus immobilibus, quae in antenuptiali donatione continentur, et quae ab alio detinentur propter aliena-
tionis aut suppositionis modum; alioquin, si nihil aliud supersit, neque sic laesionem sustinere mulierem per-
mittimus, sed licet secundo vel frequenter consentiat, causa ad intercessionis feratur rationem, et sit omnino
lucrum sub cautela positum, nisi apparuerit relictum aliud sufficiens ad antenuptialis largitatis quantitatem.

¹⁾ (Bustath.) ζοπ. XXV. 4.

²⁾ ἐξ ὧν Hal., Bas. — ³⁾ ὁπλορ Hal., Bas., Fulg. —

⁴⁾ καὶ αὐτοῦ τὴν ἀγωγήν Hal.; καὶ αὐτῆν τὴν ἀγωγήν
Bas. — ⁵⁾ ὑποθήκην Hal. — ⁶⁾ inhabilis Cod. Hamb.; ut
2^a man., Trid., Port. — ⁷⁾ Cod. Hamb., Trid.; ut

Port., Cont. — ⁸⁾ Rectius exeunte. — ⁹⁾ et om. EL. —

⁹⁾ Cod. Hamb.; speciem intercessionibus Trid.; quae
in intercessionibus Port., Cont.

τῶν γυναικῶν, ἀλλὰ καὶ πολλῶ μᾶλλον τῶν ἀνδρῶν τῶν ταῦτα ποιοῦντων, εἴτε ἐκ πολλῶν καὶ σχεδὸν τῶν πλείστων θεμιστῶν τοῖς κοινοῖς παισὶ τὰ τῆς προγυμνασίας δωρεῖας ἠμελείται πρᾶγματα, καὶ αὐτῆς ταῦτα μὲνιν παρὰ τῆ ὀφείας τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς ἐκείνου διαδοχῆς ἐξ¹⁾ ταύτης τῆς παρατηρήσεως, ὥστε συμπερόνια τὸν νόμον τῆ τε γυναικὶ τῆ τε ἀνδρὶ κατὰ τοῦτους τοὺς λογισμοὺς καθεστάναι. καὶ πολλῶ μᾶλλον ταῦτα ἐπὶ τῆς προικὸς κρατεῖν, ἢ πῶς τινὰ τῆς προικὸς ἢ ἐκποιήσῃεν ἢ ὑπόδοιτο. ἤδη γὰρ τὰ τοιαῦτα ἱκανῶς περιελογασταὶ καὶ νενομώθησιν. §. 4. Ἀλλ' οὐδὲ αὐτῶν τῶν συμβαλλόντων καθάπερ ἠμελοῦμεν. εἰ γὰρ καὶ τὴν ἐπὶ τοῖσι ἐνοχῆν ὅσον πρὸς τὰς γυναῖκας ἀρρήτιόν τε καὶ ἀγραφεὸν εἶναι βουλόμεθα, ἀλλ' αὐτοὺς τοὺς ἀνδρας ἐπὶ τοῖς ἄλλοις αὐτῶν πράγμασιν ἐνέχεσθαι δεσπόζομεν προσφάσι τῆς ἐκποιήσεως ἢ τῆς υποθήκης, ταῖς μὲν γυναῖξὶ ἠυλάττονας τὸ ἐπ' αὐτοῖς τοῖς ἀκινήτοις πράγμασι τῆς προγματίας δωρεᾶς δίκαιον ἀπαιτοῦμεν, ἐκείνοις δὲ τὸ ἀρμόζον δίκαιον ἐκ τῶν συμβολαίων, ὅσον ἐπὶ τοῖς ἄλλοις αὐτῶν πράγμασι, πάντων τῶν τῆ προικὶ δεδομένων ἤδη παρ' ἡμῶν προνομίῶν ἐπὶ τῆς ἐαυτῶν μενόντων ἰσχύος, διὰ τὴν γυνὴν κινεῖται. τοῖς γὰρ ἄλλοις ἄπασιν, πλὴν τῆς γυναῖκος, τὸ τοιοῦτο προνομίον οὐδὲ ἐξ ἀρχῆς δίδωμεν, οὐδὲ νῦν δίδομεν.

Ἐ π ἰ λ ο γ ο ς .

Ἡ ταύτων σὴ ὑπεροχὴ τὰ παρασιάντα ἡμῖν καὶ ἐπὶ τοῦδε τοῦ θελοῦ δηλούμενα νόμου ἄπασιν ποιητέως φανερά κατὰ τὸν νενομωμένον τρόπον, κηρύττει κατὰ τὰς ἐπαρχίας χωρῆν, ὥστε μὴδὲν τῶν ἐκείν διαλαθεῖν τὰ παρ' ἡμῶν θεσπισθέντα, ἐπὶ γὰρ τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως ὁ ἐνδοξότατος ἐπαρχος ταῦτα προθήσει. Dat. Kal. Decemb. Constantinop. imp. DN. Iustiniani PP. Aug. ann. XI., post Belisarii V. C. cons. ann. II. [537.]

Et haec dicimus non solum parentes²⁾ mulieribus, sed multo potius viris talia facientibus, siquidem et multis et paucis pluribus casibus communibus filiis antenuptialis donationis servantur res, et rursus haec remanent apud substantiam viri eiusque successionem ex hac observatione, ideoque utilis est lex et³⁾ uxori et marito secundam has ratiocinationes⁴⁾. Et multo potius haec in dote valebunt, si quid dotis aut alienetur aut supponatur. Iam enim haec sufficienter delimitata atque sancita sunt. §. 4. Sed neque ipsos contrahentes omnino negleximus. Nam si etiam super his obligationem quantum ad mulieres neque dictam neque scriptam esse volumus, tamen⁵⁾ ipsos viros in aliis eorum⁶⁾ rebus obligari volumus occasione alienationis aut hypothecae, mulieribus quidem servantur in ipsis immobilibus rebus sponsalitia largitatis ius innovatum, illis⁷⁾ autem competens ius ex documentis, quantum in aliis rebus suis⁸⁾, omnibus privilegiis iam doti datis a nobis in sua firmitate manentibus, quando mulier moverit. Aliis enim omnibus, praeter mulierem, huiusmodi privilegia nec ex antiquo dedimus, neque nunc damus.

E p i l o g u s . Tua igitur eminentia, quae placuerunt nobis et per hanc sacram declarata sunt legem, omnibus faciat manifesta, secundum solennem modum praeceptis⁹⁾ per provincias utens, ut nullam gentem lateant, quae a nobis sancita sunt. In hac enim felicissima civitate gloriosissimus praefectus urbis haec proponet. Dat. Kal. Dec. Constant. imp. DN. Iustiniani PP. A. an. XI., post Belisarii V. C. cons. Nov. LXII.

¹⁾ Hal., Bas., Fulg.; καὶ Scring. — ²⁾ Trid., Port., Cont.; parentes Cod. Hamb.; prospicientes con. Cont. in marg. — ³⁾ Cod. Hamb., Trid.; et om. Port., Cont. — ⁴⁾ satisfationes Cod. Hamb., Trid., Port. — ⁵⁾ et Cod. Hamb., Trid., Port. — ⁶⁾ Cod. Hamb.,

tionis ante nuptias communibus liberis servantur, ac rursus in substantia viri et successionem eius per hanc observationem maneat, ut lex et viro et mulieri hac ratione utilis sit. Atque haec multo magis in dote obtineant, si quaedam de dote alienaverit vel pignori obligaverit. Satis enim haec iam elaborata et sancita sunt.

§. 4. Sed nec ipsos contrahentes plane negligimus. Licet enim in his obligationem, quantum ad mulieres, pro non dicta et scripta esse volumus, maritos tamen in reliquis ipsorum rebus ex alienatione vel hypotheca teneri sancivimus, mulieribus quidem ius in ipsis rebus immobilibus donationis ante nuptias sine innovatione servantur, illis vero ius, quod ex instrumentis ipsis competit, in aliis ipsorum rebus; in omnibus privilegiis, quae doti a nobis data sunt, in suo robore manentibus, si mulier agat. Nemini enim ex reliquis, excepta muliere, illud privilegium aut ab initio dedimus, aut nunc damus

E p i l o g u s .

Tua igitur eminentia quae nobis placuerunt et haec sacra lege declarata sunt omnibus manifesta faciat more solito edictis in provinciis utens, ut nullam gentem lateant, quae a nobis sancita sunt. Nam in felici hac urbe gloriosissimus praefectus haec proponet.

Trid.; earum Port., Cont. — ⁷⁾ viris Cod. Hamb., Trid., Port. — ⁸⁾ Cod. Hamb., Trid., Port.; suis om. Cont. — ⁹⁾ Cod. Hamb.; edictis praeceptis Trid.; edictis Port.; edictis [praeceptis] Cont.

NOVELLA LXII.⁹DE SENATORIBUS¹⁰).

(Auth. const. LXIV)

Imp. Iustinianus A. Ioanni Pf. P.

Antiquissimis temporibus romani senatus auctoritas tanto vigore potestatis effulsit, ut eius gubernacula domi forisque habita iugo romano omnia mundus subiceretur, non solum ad ortus solis et occasus, sed etiam in utrumque latus orbis terrae romana²⁾ ditioe propagata; communi etenim senatus consilio omnia agebantur. Postea vero quum³⁾ ad maiestatem imperatoriam ius populi romani et senatus felicitate reipublicae translatum est, evenit, ut hi, quos ipsi elegerint⁴⁾ et administrationibus praeposuerint, omnia facerent, quae vox imperialis eis iniunxisset, et milites⁵⁾ sub eis constituerent, et cetera eorum dispositionibus obediunt, reliquis⁶⁾ senatoribus in quiete degentibus; et posteaquam administratores causas iis⁷⁾ mandatas deposuimus, in principali maneant voluntate, utrum velit eos laborioso cingulo liberatos ad senatus securitatem reari, an aliis actibus destinare.

CAP. I. In praesenti itaque multis variisque actibus urgentibus⁸⁾, quos nostra maiestas bello ac pugna indefessa gerere⁹⁾ noscitur, pars vacantium senatorum in nimiam deminutionem¹⁰⁾ pervenit, hocque animum¹¹⁾ putavit iniuriam et non curiosae conversationis remedium. Ideoque et eam quibus oportet modo ampliare nostro monumento visum est, et homines nobilitate et summa opinione egregios ei assignare, quatenus una quidem nostri senatus pars per administrationes suam ostendat sagacitatem, altera vero, quae in quiete degit, alio modo suum ingenium reipublicae valeat exhibere.

Et quia magna utilitas ex iudicandi sinceritate reipublicae nostrae cedit, quaedam autem causae post appellationes iudicibus porrectas in sacrum nostri¹²⁾ iudicium consistorium inferuntur, et a nostris proceribus examinantur, idcirco nobis placuit¹³⁾, non solum indices nostros, sed etiam senatores ad examinandas lites in consultationibus convenientes una cum aliis florentissimis nostris proceribus litum facta trutinare¹⁴⁾, et quemadmodum¹⁵⁾, si quando silentium ab ullo¹⁶⁾ una cum conventu fuerit nuntiatum, omnes colligantur¹⁷⁾ et proceres et senatores, ita et nunc, quando silentium tantummodo propter alicuius causae examinationem pronuntietur, etsi non addatur conventus vocabulum, tamen eos convenire, et omnes consistentes¹⁸⁾ quod eis visum fuerit sub sacrosanctorum evangeliorum praesentia et statuere, et ad nostram perferre scientiam, ut augustae maiestatis dispositionem expectare, a solis¹⁹⁾ senatoribus, sed ab utroque ordine, huiusmodi libere exercendis. Melius enim et pensius amplioribus quam paucis examinantibus ius merum et iustitiae lumen invenitur. Eo certissimo constituto, quod et in ludis circensibus, et quando conventus fuerit iudicatus, solito more et senatores colligi necesse est, et suum officium exercere. Et hunc quidem praesentis legis articulum ita disponimus, et hanc constitutionem in perpetuum valituram constringimus.

CAP. II. Aliud autem capitulum propter honorem dignitates comitantem praesente lege discernendum²⁰⁾ esse perspeximus. Quum enim inter florentissimos nostri palatii proceres et gloriosissimos senatores quaedam medietas sublimissima est praefectura²¹⁾, saucimus²²⁾, praesentem quidem amplissimum senatum, antiquissimae²³⁾ series memoriae vindicatur, urbicariam²⁴⁾ esse praefecturam, et primam sedem ei dedicari, postea autem omnes eminentissimos senatores patricios numerari, videlicet ut, si qui²⁵⁾ ex his in consulatus insignibus decorantur, secundum consulatus ordinem habeant inter se emergentem praerogativam: his procul dubio, qui in ipso actu consulatum gesserunt, aliis omnibus consularibus in suo ordine antequam dis. Quemadmodum enim inter proceres nostros moris est patriciatum infulus consulari fastigio anteposui, in amplissimo²⁶⁾ senatu idem exemplum observandum est. Cetero omni post patricios consorcio, tam consularium quam praefectoriae dignitatis, quibus etiam magistrorum militum connumeramus, nec non viros magnos et²⁷⁾ illustres, secundum suae dignitatis tempora in magnam curiam tam convenientibus, quam consistentibus et sententiam ferre habentibus licentiam. Si quem autem nentem cingulo²⁸⁾ ex nostra inxione deponamus, cingulum contigerit, non ex hoc fieri eum deteriorem censemus vel ad inferiorem gradum deduci, sed eum tenere etiam in amplissimo senatu praerogativam, quam antea, quum cingulo uteretur, habuisse noscebatur.

⁹⁾ *Novella latina prodit. Primus eam ex Cod. Findob. edidit Savigny in: Zeitschrift f. g. R. II. p. 122 sqq., deinde Bioner Gesch. d. Nov. p. 495 sqq., qui et emendationes suas adiecit. — Ex Atheniensis Scholastico graecam epitt., beneficio E. G. Heimbachii sibi concessam, exhibuit Alb. Berger in calce Puffi de Iustiniani Novellis libelli p. 26 sq., ibique emendatam aliam legimus graec. epitt. ex Cod. Florent. Novellarum a Blumio descriptam et a Bionero l. c. p. 561. editam — Iulian. Const. 56.*

¹⁾ *In Cod. Findob. deest inscriptio, cf. Alb. Kriegel Symb. crit. ad Novell. p. 10. de consultationibus Iulian. (περὶ τῶν) συγκλητικῶν, ubi in Graecis eius mentio fit.) — ²⁾ *Bien.; romano Cod. — ³⁾ Cod. cf. Kriegel l. c.; quam Sav., Bien. (sed quum con. Bien.) — ⁴⁾ ipsi elegenter Cod.; imperatores elegerint Bien. — ⁵⁾ Bk.; militis Cod. — ⁶⁾ Bien.; reliquiis Cod. — ⁷⁾ Cod., cf. Kriegel l. c.; sibi Sav., Bien. — ⁸⁾ vigentibus con. Bien. l. c. p. 617. — ⁹⁾ indefessa egerere Cod.; indefesse gerere Bk. — ¹⁰⁾ Bien.; nimia deminutione Cod. — ¹¹⁾ Bien.; hoc quae sua Cod. — ¹²⁾ Bien.; nostrum Cod. — ¹³⁾ Bien.; placuit om. Cod. —**

¹⁴⁾ Bk.; trutinare Cod. — ¹⁵⁾ Bk.; ut si est ad modum Cod.; et quasi ad modum con. Bien. — ¹⁶⁾ Bk.; ulla Cod. — ¹⁷⁾ Bk.; colleguntur Cod. — ¹⁸⁾ Bien.; consistentes Cod. — ¹⁹⁾ Rectius videtur esse non a solis. — ²⁰⁾ Bk.; disserendum Cod. — ²¹⁾ Bien.; sublimis praefectura Cod. — ²²⁾ Bk.; sanctimus Cod. — ²³⁾ con. Cod. s antiquissime Cod.; secundum instar con. Bien. p. 617. — ²⁴⁾ Bien.; bicariam Cod. — ²⁵⁾ Bien.; quum Cod. — ²⁶⁾ Bk.; amplissimus Cod. — ²⁷⁾ Bk.; et con. Cod. — ²⁸⁾ Bien.; cingulum Cod.

et siquidem altiore loco condonare voluerimus, hoc enim et in maxima curis beneficio perpotit; quos enim honoratos vocamus ¹⁾, eos nullam iniuriam perpeti concedimus, ne, quod ²⁾ eis pro labore per quietem praecipuum praemium indulgemus, hoc in deminutione ³⁾ honoris eorum detrahatur. Gaudeat ita unusquisque sine aliqua laesione beneficio nostro, sive ut agat, sive ut requiescat fuerit in eum collatum, quum neque semper laborare, neque semper ⁴⁾ vacare hominibus libitum esse videtur, sed permittatio et varietas et raris rarior mentes humanas deflectant. Si qui autem illustri dignitate decorati sunt, liceat eis patriciatus ⁵⁾ codicillos accipere, etsi non consulares vel praefectorii ⁶⁾ existant, quod constitutio divae memoriae Zenonis indistincte ⁷⁾ postulabat. Sufficit etenim in patriciatus honorem capiendum, si ⁸⁾ tantummodo illustri dignitate quidem decoretur; sed etsi hoc iam in quibusdam ⁹⁾ praetermissum est ¹⁰⁾, nullum praedictum eis, qui prorecti sunt, generare.

Sin vero dignitate donare quosdam voluerimus, illa tamen voluntate, ut illico in senatum eos transferamus, eos tantummodo tertiam partem sportularum praestare sancimus, ut et dignitate gaudeant, et magnum non sentiant detrimentum; aliis videlicet omnibus in profectionibus suis in solidum consuetudines praestantibus.

E p i l o g u s.

Quae igitur per hanc divinam legem nostra sanxit aeternitas, sublimitas tua, et tuae sedis successores, et officium tuum in omne aevum conservare festinent, poena quinquaginta librarum auri eis imminente ¹¹⁾, qui hoc violare tentaverint ¹²⁾ vel a quoquam violari concesserint. Dat. Kal. Ianuar. Constantinop. imp. DN. Iustiniani PP. A. ann. XI., post consul. Belisarii V. C. ann. II. [537.]

¹⁾ Cod., cf. Kriegol I. c.; enim honoramus Sae., Bie. — ²⁾ Bie.; neque Cod. — ³⁾ deminutionem Bie. — ⁴⁾ Bie.; semper labore semper neque Cod. — ⁵⁾ Bie.; patricias Cod. — ⁶⁾ Bk.; praefectorio

Cod. — ⁷⁾ Bie.; in irrita Cod.; fort. leg. non irrita. — ⁸⁾ Bk.; sit Cod.; si sit — decoratus Bie. — ⁹⁾ Bie.; quibus Cod. — ¹⁰⁾ Bie.; et Cod. — ¹¹⁾ Bie.; imminenda Cod. — ¹²⁾ Bk.; temptaverit Cod.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ Ξγ. α)

Περὶ καινοτομιῶν τῆς ἐπὶ θάλασσαν ἀπόψεως.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Λογγίνω, ἐπάρχῳ τῆς ἰωδαίμωνος αὐτῆς πόλεως.

Προοίμιον. β)

Ἡδῶρον δολερῶς γινόμενον ἐπὶ ταύτης τῆς βασιλικῆς πόλεως περὶ τὰς τῶν οἰκῶν οἰκοδομὰς ἀνακατασκευάζειν καὶ ἐπανορθῶσαι δίκαιον ἡγήσασθε. ἐπειδὴ γὰρ ἠγνοῦντες μέτροις διεστάναι τοὺς οἴκους ἀλλήλων ὁ Ζηναῖος τοῦ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως διάταξις λέγει, καὶ ταῖς δὲ τοιοῦτόις τε γενομοθετήσαμεν, ἐπιτέτακται δὲ, ὥστε ἐπὶ ταύτης τῆς βασιλικῆς πόλεως καὶ ἰσοδοῦναι τινα ἑκατὸν ποδῶν εἰςω κωλύειν ἑκάστης ἀποψίν, πράγματιος χαριεστάτου, ἐχοῦν ἑκάστη ἰσοδοῦναι καὶ ἐκ πλείονος μέτρον τὰς ἀπόψεις αὐτῆς ἀποδοῦναι, καὶ μὴ ταύτας κωλύειν, πλην ἀλλὰ καὶ

Novella LXIII.

DE NOVIS OPERIBUS PROSPECTUI IN MARE OFFICIENTIBUS.

Idem Imperator Longino, Praefecto felicis huius urbis.

Praefatio.

Rem, quae in regia hac civitate in aedificiis extruendis dolose fit, cohibere atque emendare iustum existimavimus. Quum enim Zenonis pie memoriae constitutio dicat, ut certis spatii domus a se invicem distarent, et nos quoque tale quid sanciverimus, atque adiectum sit, ut nemo in regia hac civitate intra centum pedes prospectui in mare, rei omnium iucundissimae, officere possit, quanquam ex maiore etiam mensura adspectus apertus esse neque illi officii oportebat, tamen et hoc mira quadam arte elusum est. Quidam enim spatium centum pedum non transcendentes,

CONST. LXVI.

DE NOVI OPERIS NUNCIATIONE MARITIMI ADSPECTUS.

(Coll. V. tit. 15.)

Imp. Iustinianus Aug. Longino, huius almae urbis Praefecto.

Praefatio. Cansam, quae dolose fit in hac regia civitate circa domnum aedificia, cohibere et emendare iustum credimus. Quia enim certis mensuris distare domos abinvicem Zenonis pie memoriae constitutio dicit, sed et nos ²⁾ aliquid tale sancivimus; sequitur autem in hac regia urbe non posse aliquid ultra centum pedes prohibere maris adspectum, rem gratissimam ³⁾, oportebat quidem forsant et ex ampliore mensura adspectus eis parare ⁴⁾, et non eos prohibere. Sed tamen hoc inopinabili quadam machinator arte, Quidam

¹⁾ Bal. et Sering. — Iulian. Const. 57. — Versio mala et corrupta non est quidem glossata (Bie. l. c. p. 285. 294. 307. 452 sq.), sed invenitur in nonnullis codd. et edd. (Trid., Port.) versionis vulgatae, Cod. Hamb. deest. — ²⁾ Prooem. et prior pars cap. I. in Bas. LFIII. 11. 13.

³⁾ Bal.; ἐπιτέτακται Sering.; ἐπιτέτακται Bas. — gravissimam Trid.; rem omnium gratissimam Cont. — ⁴⁾ Trid.; non etiam Port., Cont. — ⁵⁾ Port.; rem ⁶⁾ Bk.; eis partem Trid.; eius partem Cont.

καὶ τοῦτο παραδόξῃ τινὶ προσμεμηχάνηται τέχνῃ. τινὲς γὰρ τὸ τῶν ἑκατῶν ποδῶν καταλιπόντες μέτρον, ἢ καὶ βραχὺ τι τοῦτῃ προσθέντες, εἴτα οικοδομοὶν ἐκείσε οὐδὲν ἕτερον ἔχοντες, ἀλλὰ καθάπερ τι παραπέτασμα παρατείνοντες, ἐπειδὴν ἀφελώνται τὴν τῆς θαλάττης ἀποψιν κατὰ πᾶσαν ἐξουσίαν, καὶ οὐ μαχόμενοι τῷ νόμῳ διὰ τὸ τῶν ἑκατῶν ποδῶν διάστημα, ἔνδον οικοδομοῦσιν ἀκωλύτως. καὶ ἐπειδὴν τοῦ ζητουμένου τύποιεν, καθαιρουσὶν ἐκείνο τὸ διὰ τὴν χρεῖαν αὐτοῖς ἐπινεροσμένον¹⁾, καὶ οὕτω τὸ σῆμα σοφισάμενοι πάσης τέφρωσιν ἀλλοτριὰς τὰς τῶν κεκτημένων καθιστάσιν οἰκίας. ὅπερ τοῦ λοιποῦ γίνεσθαι κατ' οὐδένα βουλόμεθα τρόπον.

Κεφ. α'.

Ἄλλ' εἴ τις βούλοιο τοιοῦτό τι σχεδιάσαι καὶ κακορρηξάει, μὴ τοιαῦτα παιζέτω, ἀλλ' εἴπερ τοῦτου δέοιο ταῖς ἀληθείαις, οἶκον ὅλον οικοδομείτω, καὶ μέχρι τοῦ διαστήματος παντός (τοῦ τῶν ἑκατῶν φασὶν ποδῶν) χωρείτω, τὰς οικοδομίας ποιῶν, ὡς ἀναγκαῖας αὐτῷ καὶ ἀπαραίτητους ἐσομένας. μὴ μὴν διὰ τὴν τοῦ γέιτου ἐπιβουλήν διὰ τοῦτο σχεδιάζέτω τοίχους, καὶ ὡσπερ ἐπὶ τινος γραφῆς τὴν τοιαύτην ἐκτείνας σκαωσίαν²⁾, τὴν ἀγαίρειν τῆς ἀπόψεως ἀρπαξέτω. ὡσπερ γὰρ τοὺς τὰ ἄλλα ἀρπαξόντας ἐκτόως ἀποστρεφόμεθα, καὶ ποιητὰς ἀστῶν νομιζόμεν, οὕτω καὶ τοὺς τοῦτο τεχνωμένους οὐδενὸς ἐλάττονας εἰς κακίαν τῶν καὶ τὰ ἄλλα πράγματα ἀρπαξόντων νομιζόμεν. ὥστε³⁾ εἰ καὶ τῷ σμικρῶν τι πράγμα λαβείν κατὰ τρόπον ἀρπαγῆς θεαθήσονται εὐ ποιούσα ἢ τι ἰσχυρῶν ῥαπτορῶν μετὰ τῆς τετραπλασίας⁴⁾ ἐπισησ ποιητῆς, πῶς οὐχὶ καὶ τοῦτον ἀνάγκη τὸν τοιοῦτό τι πράξαντα καὶ καθελὼν ἀναγκάζεσθαι τὸ παρ' αὐτοῦ γενόμενον, καὶ ἕξασ μείζονι ποιῆ ὡσφορονσθῆναι, τουτέστι decem librarum auri, εἰσχομιζόμενον τῇ θεατρικῇ τῆς σῆς ὑπεροχῆς; Ἴνα μὴ κακὸς γέιτων (τοῦτο δὴ τὸ τοῦ λόγου) γενόμενος ἀπλοῖ⁵⁾ καταγελῶν τοῦ νόμου, ὡς οὐκ ἰσχυρῶντος αὐτὸν ταῖς οἰκείαις ὑπαγαγείν διατυπώσσει.

Ἐπί-

Quidam enim centum pedum relinquentes mensuram, aut etiam parum⁶⁾ aliquid huic addentes, deinde adificat nihil aliud habentes, sed tanquam aliquod velum tetenderint, et quum abstulerint maris adspicuum potestatem, et non repugnantes legi propter centum pedum spatium, interim aedificant sine prohibitione et dum quod quaerunt potantur, deponunt illud, quod propter utilitatem ab eis iniunctum⁷⁾ est, sed⁸⁾ ad schema circumvenientes omni voluptate⁹⁾ extraneas possessorum constituunt domos. Quod de cetero nullo modo volumus¹⁰⁾.

CAP. I. Sed si quis voluerit tale aliquid excogitare et malignari, non taliter ludat, sed si hoc pro pro veritate, domum totam aedificet, et usque ad spatium totum (centum dicimus pedum) tendat, aedificat sciens tanquam necessaria sibi et inevitabilia futura, non autem propter vicini laesionem construat parietem et velut ex quadam pictura talem extendens machinationem, privationem adspicuum arripiat. Sicut enim eis, qui aliena diripiunt, directe adversamur, et poena¹¹⁾ dignos putamus, ita et haec molientes minus minores¹²⁾ in malitiam¹³⁾ eorum, qui alienas res abripiunt, existimamus¹⁴⁾. Unde si parvam aliquam rem per modum abreptionis auferre praesumentis beneficio vi honorum raptorum conquadraplatur poena, quomodo non huic necesse est qui tale aliquid agit, et ut tollat cogere¹⁵⁾ quod ab eo factum est, et¹⁶⁾ alia poena mulctari? hoc est decem librarum auri, inferendarum theatralibus tuae celsitudinis, ut non minus tuus (hoc quod in sermone) constitutus evadat¹⁷⁾ deridens legem, tanquam non valentem eam propriis sibi habere dispositionibus.

¹⁾ ἐπιγενομένον Hal. — ²⁾ σκαωσίαν Hal. — ³⁾ ἐκτόως add. Hal. — ⁴⁾ τετραπλασίας Hal. — ⁵⁾ γέιτων (τοῦτο δὴ τὸ τοῦ λόγου γενόμενον) ἀπλοῖ Hal. — ⁶⁾ Melius esset: parvum. — ⁷⁾ iniunctum Port. in marg.; eis (om. ab) iniunctum Bk. ed. ster. — ⁸⁾ et Bk. — ⁹⁾ Bk.; voluntate Trid., Port., Cont. — ¹⁰⁾ Trid., Port.; inventum add. Cont. (male ex marg.

irrepsit hoc vocab.) — ¹¹⁾ Trid.; poenis Port., Cont. — ¹²⁾ Bk.; nihilominus Trid., Port., Cont. — ¹³⁾ et malitiam Trid., Port.; in malitia Bk. — ¹⁴⁾ existimamus Trid.; aestimavimus Port., Cont.; aestimamus Bk. — ¹⁵⁾ Bk.; agit et cogit Trid., Port., Cont. — ¹⁶⁾ Trid. et om. Port., Cont. — ¹⁷⁾ Bk. ad. ster.; atque sibi

tes, sed vel exiguum quoddam huic spatio addentes, domum quidem aliam ibi non aedificant, sed quam totum extendunt atque ubi prospectum illum in mare cum omni licentia abstulerunt, non repugnantes legi propter distantiam centum pedum, intus imperite aedificant. Et postquam id, quod quaerunt, assecuti sunt, tollunt, quod propter utilitatem ab illis excogitatum est, atque ita hoc schema excogitantes omni volutate possessorum domos privant. Quod in posterum nullo modo fieri volumus.

CAP. I.

Sed si quis tale quid facere et dolose moliri velit, non eo modo ludat, sed si revera eum te indiget totam domum aedificet, et usque ad totum illud spatium, centum scilicet pedum, procedat, eaque ubi prospectum extruat, eosque ipsi necessaria et inevitabilia sunt, non vero ad vicini laesionem parietes reperi extruat, et velut in quadam pictura talem extensam machinationem prospectum eripiat. Quomodo enim eos, qui aliena rapiunt, merito accensur et poena dignos putamus, ita eos quoque, qui haec machinantur, illis, qui aliena rapiunt, a malitia non inferiores putamus. Quare si illum, qui vel exiguum rem aliquam per modum rapinae auferre videt, et bonorum raptorum actio quadrupli poena tunc ulciscitur, cur non is quoque, qui tale quid fecit, magis poena, hoc est decem libris auri, mulctetur, theatralibus excellentiae tuae inferendis? ne quis minus vicinus (ut aiunt) factus legem irridens abeat, ut suis dispositionibus eum subire non poterit.

Epi-

Epi-

Ἐπίλογος.

Τὰ τοῖνων παραστάτια ἡμῖν καὶ διὰ τοῦδε τοῦ
θεῖου θελούμενα νόμου ἢ σὴ ὑπεροχὴ κατὰ ταύτην
τῆν εὐδαίμονα πόλιν ἔργῳ καὶ πέραι παραδοῦναι,
καὶ εἰς τὸ δηρικῆς παραφυλάττειν, ἅμα τῆ πειθο-
μένη αὐτῆ ἰσῆι, σπενσάτω, τῆς αὐτῆς, τοῦτέστι
τῶν decem librarum auri, ἐπιχειμένης ποινῆς καὶ
κατὰ τῶν ταῦτα παραβαίνοντων ἢ παραβαίνεσθαι
συγχωρούτων. Dat. VII. Idus Mart. Constantia. imp.
DN. Iustiniani PP. Aug. ann. XI., Ioanne V.
C. Cons. [538.]

Epiloga. Quae igitur placuerunt nobis et per hanc sacram declarata sunt legem, tua celsitudo in hac felicissima civitate operi terminoque contradere et in perpetuum una cum obediente officio servare fouisset, eadem decem librarum imminente poena contra haec praevaticantes, aut praevaticari sinentes. Dat. VII. Id. Mart. Constant. imper. DN. Iustiniani PP. Aug. anno XI. Ioanne V. C. cons. [538.]

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ξδ'.)

Περὶ τῶν κηπουρῶν.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Λογγίνῳ, τῷ ἐνδοξοτάτῳ
ὑπαρχῷ τῆς εὐδαίμονος καὶ βασιλίδος ταύτης
πόλεως.

Ἱεροοῦμιον.

Πολλὰ πανταχόθεν ἡμῖν μέμψεις ἐκ χρόνου
παύσαι κατὰ τῶν τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως καὶ
τῆς αὐτῆς προστασιῶν κηπουρῶν προσφέρονται,
ἐπιχειρόντων ἀπάντων πρὸς τὴν αὐτῶν χακουργίαν.
τὰ δὲ προσηγγελλόμενα τοιαῦτα πως ἐστὶ.

Κεφ. α'.

Φαίν ἐκ τοῦ συστήματος τῶν κηπουρῶν καὶ
τοῦ διαίτησός ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον εἶναι, καὶ πρῶ-
γμα ποιῆσαι δεινόν. ἤνικα μὲν γὰρ ὁ τοῦ κήπου
διαπέτης ταύτων παραδίδοι τῷ κηπουρῷ τῷ τὴν
μισθῶσιν ἐπιθρόνι, οὐδὲν ἕτερον ἢ τὸ πικτυε-
ύνην ἐν αὐτῷ λάχανον ἀποτιμῶνται, καὶ τὴν τοῦ-
του διαίτησιν ἐπικλώσι τῷ λαμβάνοντι κηπουρῷ
ἢ μισθῶτῃ. ἐπειδὴν δὲ μέλλοι παραδίδομαι μετὰ
τῆν περὶ τῶν τοῦ χρόνου ὁ μισθῶσάμενος, τῆν-
αὐτῆ ποιῆσθαι μὲν αὐτοῦ ἀκριβῆ τοῦ λάχανου
διαίτησιν, ταύτην δὲ εἰς ἐξαπλασίονα καὶ πολλα-
πλασίονα

Epiloga

Quae igitur nobis placuerunt, et sacra hac lege declarantur, celsitudo tua una cum cohorte, quae illi paret, in felici hac urbe effectui dare et in perpetuum servare student; eadem poena, nempe decem librarum auri, etiam illis incumbente, qui haec violant vel violari permittunt.

Novella LXIV.

DE OLITORIBUS.

Idem Imperator Longino, gloriosissimo Praefecto feliciae et regiae huius urbis.

Praefatio.

Multae undique querelae ex longo tempore adversus feliciae huius urbis et suburbiorum eius olitores ad nos deferuntur, cum omnes malitiam eorum graviter ferant. Quae autem delatae sunt, ita se habent.

CAP. I.

Dicunt, ex collegio olitorum etiam aestimatores plerumque esse, et rem indignam committi. Quum enim horti domini olitori, qui conduxit, eum tradit, illos nihil aliud, quam olera in ipso plantata aestimare, eamque aestimationem olitori, qui eum accipit, seu conductori imponere; finito vero tempore, ubi conductor eum reddere debet, tum eos accuratam oleris aestimationem facere, eamque ad sextuplum et ultra augere, et si quidem ille quinquaginta aureorum olus habeat, illud non minus trecentis, interdum etiam pluris aestimare. Nec usque eo solum huius rei aviditatem subsistere, sed

CONST. LXV.

DE HORTULANIS CONSTANTINOPOLITANIS.

Idem Aug. Longino, Pf. U. regiae Constantinopolis.

Praefatio. Multae undique querelae ex tempore plurimo contra felicissimae huius urbis et eius suburbiorum ¹⁾ hortulanos deferuntur laborantium omnium adversus eorum ²⁾ malitiam. Quae vero defertur, huiusmodi sunt.

Cap. I. Aiant ex corpore hortulauorum et aestimatores hortorum plerumque esse, et ³⁾ causam fieri periculum. Dum enim horti dominus hunc tradit hortulano conductionem subennit, nihil aliud, quam plantatum in eo olus aestimare, et huius aestimationem imponunt accipienti hortulano seu conductori; quum vero conductor est tradere post transactionem temporis conductor, fieri tunc demum ab eis scrupulosam oleris aestimationem, eam autem ⁴⁾ in sextuplum et ⁵⁾ multiplicem fieri, et si ei quinquaginta aureorum sit olus, non minus trecentorum, interdum autem et amplius hoc aestimari, et non usque hoc solum causae avaritiam stare, sed etiam maiorem tanto eam facere, dicentes, quia sterces immiserint terrae et alios quosdam ⁶⁾ habeant labores,

¹⁾ Hal. et Scring. — Iulian. Const. 58. — Versionem antiquam non glossatam ex Cod. Findob. exhibuit Biever l. c. p. 489 sqq.

²⁾ Bien.; urbanorum Cod. — ³⁾ Bien.; eos Cod. — ⁴⁾ Ek.; aest. aut Cod. — ⁵⁾ Ek.; aut Cod. — ⁶⁾ Ek.; qui Cod.

πλασίονα φέρειν, καὶ εἴπερ αὐτῷ πενήκοντα χρυσῶν εἴη λάχανον, οὐκ εἴτατον τριακοσίων, ἔσθ' ὅτε δὲ καὶ πλείονων διατιμᾶσθαι τοῦτο, καὶ οὐκ ἄκρι τουτοῦ μόνου τῆν τοῦ πράγματος ἴσταν ἀπλησίαν, ἀλλὰ καὶ μεζῶ¹⁾ ποιεῖν αὐτὴν κατὰ πολὺ, γάσκοινας ὡς κόπρον τε εἰεν ἐμβαλόντες τῇ γῆ, καὶ τινα δῆθεν ἔχουεν ἐμπορηματὰ, κἀνευθεν ἐξαιρεῖν εἰς δσον ἂν βουληθεῖεν τὴν τιμὴν, καὶ ὑπὲρ ἀποτιμήσιως τῶν φυτευθέντων ὡς εἰκὸς δένδρων ἐτίεας αἰθέσεις ποιεῖσθαι, καίτοι γε ἤνικα παραλαμβάνουσι παρὰ τῶν δεσποτῶν, οὐδεμιᾶς τοιαύτης παντελῶς ἐπιμῆς λογιζομένης, καὶ ταῦτα, ὡς ἐπίπαν ἐν τοῖς συμφαίνοις, ὁμολογούντων τῶν κηπουρῶν, ὡς καὶ φυλάξουσι τὰ πεφυτευμένα τῶν δένδρων, καὶ ἕτερα παταφυτεύουσαι, ἀλλὰ τὸν διατιμητῆν, καὶ ἐν ἑαυτῷ τὸ ὅμοιον πράγμα μετ' ἄλλου ἔσοσθαι νομίζοντα, εἰκότως ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὴν τοιαύτην ἀπλησίαν εἰσφέρειν, ὥστε εἴπερ ὁ ταλαίπωρος ἀνάσχοιτο δεσπότης ἐξ ἀπειρίας τοσαύτην δούναν ζημίαν καὶ τὰ ἑαυτοῦ λαβεῖν, ἐτέρω δὲ ἐκδοῖα κηπουρῶν τὸν κῆπον, καὶ πάλιν ἐπ' ἐκείνῳ τὸ αὐτὸ πάθει, καὶ πρὸς γε ἐκ τρίτου τυχόν ἢ τετάρτου τῆς ἴσης ἀνάσχοιτο πλεονεξίας, κινδυνεύειν καὶ αὐτῆς παντελῶς ἐκπείσειν τῆς τοῦ κῆπου δεσποτείας, καὶ ἀλλότριον τῶν οἰκειῶν γενέσθαι, ποιέσθαι δὲ αὐτοὺς καὶ τινα μεζῶνα τῆς ἀπορίας προσθήκην. εἰ γὰρ ὁ μετὰ ταῦτα ὑπεριών κηπουρὸς προσθῆι τῇ προτέρῃ προσόδῳ, καὶ αὐτὸς ταύτης τῆς μεσώσεως παυσάμενος ἀπαιτεῖ τὴν διατιμῆσιν ὡς ἐκ τῶν ἐμπορημάτων αὐτοῦ γενομένης, καίτοι γε οὐ πάντως τῆς προσθήκης ἐκ τῆς ἐκείνου καλλιεργίας γενομένης, ἀλλ' ἴσως τὴν ἀρχὴν ἢ κατὰ προπέτιαν τῶν ἐκδοθέντων, ἢ κατὰ βραθυμίαν ἐπ' ἐλάττωσιν, ἢ περ ἔχρην, τῆς ἐκδόσεως γινομένης. Ἄτερ ἡμῖν ἅπαντα πάσης ἐπέκεινα φαίνεται κακοεργίας τε καὶ θρασυτήτος. ἦν ἀνασταλῆναι βουλομένη παρὰ τῆς σῆς ὑπεροχῆς, τῷδε τῷ θεῷ ἡμῶν πραγματικῶν προσεχούσης νόμῳ. καὶ ὡς περ ὁ κηπουρὸς παραλάβοι τὸν κῆπον παρὰ τοῦ κειχημένου, οὕτως αὐτὸν καὶ ἀντιπαραδιδόναί. εἰ μὲν λάχανον ἔχοι, ἤνικα ὁ κηπουρὸς αὐτὸν παραλαμβάνει, καὶ διατιμῆσις γένηται τοῦτου, ὁμῶς καὶ τῇ παραδόσει τὴν ἀκριβῆ διατιμῆσιν τοῦ λάχανου μόνου λαμβάνειν. εἰ δὲ οὐκ ἔχοι, ἀλλὰ ψιλὸν παραλάβοι τὸν κῆπον, εἴτε ἔχοντα κόπρον, εἴτε καὶ μὴ, οὕτω καὶ τὴν ἀντιπαράδοσιν γίνεσθαι, καὶ ἀλλῶς οὕτω τηρεῖσθαι τὴν τοῦ πράγματος τάξιν ἐπὶ τῷ παραδιδόντι κηπουρῷ, ὅποια γέγονεν, ἤνικα παρελάμβανε, μηδεμιᾶς ἐτίεας ἐπαγο-

sed illos saepe etiam maiorem eam efficere, dicentes se stercorasse solum, et meliorationes quasdam extollere, atque ita pro libitu aestimationem extollere, et pro aestimatione arborum, quas forsitan servent, alia augmenta addere, quamvis, quum hortos a dominis acciperent, nulla illius pretii ratio habita sit, olitores etiam ut plurimum in pactis promittant arbores positas se custodire, et alias secrete colere, aestimatorem vero, quum et sibi ipsi eandem rem paulo post contingere putet, merito pro se ipso labem insatiabilem cupiditatem inducere, ut, si miser ille dominus ex imperitia eiusmodi damnnum sibi ipsum suacipere sustineat, alii vero olitori locus locet, et rursus ab illo idem patiatur, ac in super in tertio fortasse aut quarto aequalem avaritiam experiantur, periculum sit, ne ipso plane horti domus excidat et res suas amittat, illi vero maiorem eam absurditatem committant. Nam si olitor, qui pactis succedit, priori redditui quid addat, et ipse a conditione illa discedens aestimationem exigit tanquam in meliorationibus suis faciendam, etsi nulla mens ipsius sedulitate facta, sed ab initio forte vel considerantia eorum, qui locarunt, vel negligentia manet, quam par erat, locatio facta sit. Quae omnia sibi omnem malitiam et audaciam superare videntur, quoniam a celsitudine tua ad sacram hanc pragmaticam legem attendente coherceri volumus. Et quemadmodum olitor hortum a possessore accipit, ita eum reddat, et si quidem olus habuerit, quum olitor eum accipit, et aestimatio illius facta sit, eodem etiam modo quando redditor solius oleris accurata aestimatio fiat, si vero non habuerit, sed nudum hortum accipit, non stercoratum sive non, ita quoque restitutio fiat. Atque ita in olitore reddente simpliciter huius rei ratio servetur, qualis fuit, quum acciperet, nullumque aliud damnnum domino inferatur. Aestimatio vero olitoris fiat non solum ab olitoribus, sed et a summariis, quocumque vocabantur, atque illis, qui eorum rerum peritum, sacris scilicet eloquiis propositis. Nolumus enim, ut possessiones propter conductorum malitiam et cupiditatem possessoribus inuitas sint. Quamodum illis congregatis definitis, nec ullam laesionem inferri possessoribus permittes, sed ex omni parte eos illasus servat mnesque conservabis. Volimus enim ea, quae a dominis ad olitores, quaeque ab olitoribus ad dominos veniunt, aequalem mensuram habere, quoniam ubi visus aequitas nobis curae est, et ut nulla pars iniuria afficiatur.

GAL. II.

botes, et ex hoc extendere in quantum volnerint pretium, et pro aestimatione insertarum forsam arborum sibi augmenta facere, dum nique, quam perceperint a dominis²⁾, nulla talis penitus aestimatio facta sit, nisi plerumque in pactis profiteantur hortulani, quia et plantatas servabant³⁾ arbores et alias⁴⁾ plantabant. Sed aestimator, et in semetipso similiter causam post paucum futuram⁵⁾ pntans, merito pro se talem augmentum infert, unde si⁶⁾ infelix patiatur dominus ex imperitia tanta⁷⁾ dare damnum et sua recipere, alique⁸⁾ contradat hortum, et rursus in illo hoc patiatur, et ex tertio forte aut quarto similem patiatur⁹⁾ nimietatem, perditabitur et ipso¹⁰⁾ penitus cadere horti dominio, et extraneus omnibus suis rebus fieri, facere quoque¹¹⁾ eos agnovimus¹²⁾ et quandam maiorem absurditatis adjectionem. Si enim qui postea subdierit¹³⁾ hortulano adiciat aliquid priori pensioni¹⁴⁾, et hac ipsa conductione completa exigit¹⁵⁾ aestimationem tanquam et in horibus suis factam, quum nique non omnino augmentum ex illius diligentia¹⁶⁾ factum¹⁷⁾ sit, sed forte principio aut per prohibitionem¹⁸⁾ aestimantium, aut per negligentiam¹⁹⁾ in minus, quam debeat, traditum facta sit. Quae nobis omnia ultra omnem videntur esse calliditatem et asperitatem. Quam reprimi volumus a tua celsitudine hanc sacram nostram pragmaticam respiciente²⁰⁾ legem, et sicut hortulanus suscipit hortum a possessore²¹⁾, ita eum et retradat²²⁾, si quidem olus habet, quum hortulanus eum suscipit²³⁾, et aestimatio huius fiat, similiter et in restitutione scrupulosam aestimationem oleris solius percipiat; si vero non habeat, sed purum percipiat hortum, sive habentem stercus, sive etiam non, sic etiam restitutionem²⁴⁾ facit et simpliciter ita servari causae ordinem super tradente hortulano, qualis fuit, quum perceperat²⁵⁾, nulli alia inferenda domino laesionem²⁶⁾; aestimationem vero olerum non solum ab hortulano fieri²⁷⁾, sed etiam ab his, qui vocantur summarii, et qui talia noverint²⁸⁾, quippe propositis sacris eloquiis. Non enim vult

¹⁾ μεζῶνα Hal. — ²⁾ Bien.; ad os Cod. — ³⁾ Bien.; servat Cod. — ⁴⁾ Bien.; alia Cod. — ⁵⁾ Bk.; futurum Cod. — ⁶⁾ Bk.; si om. Cod. — ⁷⁾ tantum eum Græco conveniret. — ⁸⁾ Bk.; alioque Cod.; hortulano excidisse videtur. — ⁹⁾ Bk.; et ex — patiatur om. Cod. — ¹⁰⁾ Bien.; impo Cod. — ¹¹⁾ Cod., cf. Kriegol Symb. crit. p. 9.; vero Bk. — ¹²⁾ Cod., cf. Kriegel l. c.; agnovissim Bien. — ¹³⁾ Cod., cf. Kriegel l. c.; subditat Cod. secund. Bien., qui subit coniecit; subintrat

Bk. — ¹⁴⁾ Bien.; βο Cod. — ¹⁵⁾ Bk.; exigi Cod. — ¹⁶⁾ Bk.; diligentiam Cod. — ¹⁷⁾ Bk. ed. ster.; fact Cod. — ¹⁸⁾ Bk.; proditiones Cod. — ¹⁹⁾ Bk.; non add. Cod., unde Bien. conit. dominorum. — ²⁰⁾ Bien.; respicientem Cod. — ²¹⁾ Bien.; horti. possessorem Cod. — ²²⁾ Bk.; eum recontrat Cod. — ²³⁾ Bk.; accepit Cod. — ²⁴⁾ Bk.; restitutionem Cod. — ²⁵⁾ Bien.; percipiet et Cod. — ²⁶⁾ Bien.; inferenda domino laesionem Cod. — ²⁷⁾ Bien.; fieret Cod. — ²⁸⁾ Bk.; noverit Cod.

ἰπαγομένης τῷ δεσπότη βλάβης¹⁾. τὴν δὲ ἀποτίμησιν τῶν λαγάνων μὴ μόνον παρὰ κηπουρῶν γίνεσθαι, ἀλλὰ καὶ παρὰ τῶν καλουμένων σπηματιῶν, καὶ αὐτῶν τὰ τοιαῦτα ἐπισταμένων, τῶν θεῶν δηλονότι προκειμένων λογίων. οὐ γὰρ βουλόμεθα τοῖς κειτημένοις ὀχρήσιους εἶναι τὰς κτήσεις διὰ τὴν τῶν ἐκλαμβανόντων πονηρίαν τε καὶ ἀπλησίαν. διὰ ταῦτα τοίνυν ἀθροίσας αὐτοὺς ὄριεις, καὶ οὐ συγχωρήσεις ἐπήρειαν οὐδεμίαν ἐπαχθῆναι τοῖς κειτημένοις, ἀλλὰ πανταχόθεν αὐτοὺς ἀβλαβεῖς καὶ ὀζημίους διαφυλάξεις. βουλόμεθα γὰρ ἐν Ἰσῳ τῷ μέτρῳ καὶ τὰ παρὰ τῶν δεσποτῶν πρὸς τοὺς κηπουροὺς, καὶ τὰ παρὰ τῶν κηπουρῶν πρὸς τοὺς δεσποτὰς γίνεσθαι, διότι πανταχόθεν ἡμῖν ἰσότητος μέλει, καὶ τοῦ μηδ' ἕτερον ἀδικεῖσθαι μέρος.

Κεφ. β.

CAP. II.

Εἰ δὲ γὰρ τις γῆν χέρσον ἐκδοίη, ὃ δὲ αὐτὴν ἔχημερώσειε, τὸν ὑπὲρ τῆς ἐξημερώσεως κομίζεσθαι μισθόν, καὶ τὴν τοῦ ὄντος ἐν αὐτῷ λαγάνου διατίμησιν, οὕτω τε ἀπραγμάτως ἀναχωρεῖν, μηδεμιᾶς ἀπλησίας, μηδὲ κεκακουρημένης τέχνης μηδὲ ἐπὶ ταύτῃ γινομένης, ἵνα διὰ τοῦδε ἡμῶν τοῦ θεοῦ πραγματικοῦ νόμου καὶ τῆς ἐσομένης ἐπ' αὐτῷ διατίμησης παρὰ τῆς σῆς ὑπεροχῆς τοῦ λοιποῦ μείναιμι ἐπὶ τῶν τοιοῦτων ἀνευχλήτοι, καὶ μὴ ταῖς λοιπαῖς ἡμῶν ὑπὲρ τῆς πολιτείας φρονίσι καὶ τοιαῦτα τινεῖς ὑπεικοίεν φροντίδες, διότι περ ἡμῖν οὐ μικρὸν εὐ μέγα τῆς ἡμετέρας πολιτείας μέρος ἔξω μερίμνης κατέστηκε, πάντα περιουστοῦσι τοῖς τῆς διανοίας ὑψηλοῖς, καὶ οὐδὲν ἀκόσμητον, οὐδὲ ἄτακτον, οὐδὲ ἐμμερῆστουμένον διαμένειν βουλομένοις. Ἀπεικοίης δὲ καὶ ποινήν quinque librarum auri κατὰ τῶν τοῦ λοιποῦ τοιοῦτο τε πραττόντων ἢ πράττεισθαι ἐσχωροῦντων. Dat. XV. Kal. Febr. Constant. imp. DN. Iustiniani PP. Aug. ann. XI., Ioanne V. C. Cons. [538.]

Si vero quis terram incultam locaverit, et hanc excoluerit, mercedem pro cultura et aestimationem oleris, quod ibi est, accipiat, atque ita sine negotio discedat, nulla avaritia neque dolose excogitata fraude ne hac quidem in re admissa, ut per sacram hanc pragmaticam legem et dispositionem secundum illam ab excellentia tua faciendam in posterum ab eiusmodi rebus nulla molestia afficiamur, nec ad reliquas nostras pro republica curas eiusmodi etiam curae accedant, quum neque parva neque magna quaedam reipublicae nostrae pars a nobis negligatur, qui omnia oculis animi perlustramus, et nihil inordinati neque inordinati neque dubii manere volumus. Poenam etiam quinque librarum auri illis, qui in posterum tale quid faciunt vel fieri permittunt, minaberis.

parva possessionibus¹⁾ inutiles esse possessiones²⁾ propter eorum³⁾, qui sortiantur, nequitiam et avaritiam. Propterea igitur congregans eos determinabis et non sines iniuriam ullam inferri possessoribus, sed undique eos illasos iudemnesque servabis; volumus enim aequam mensuram et a dominis ad⁴⁾ hortulanis ad dominos fieri, eo quod undique nobis aequitas curae sit, et ut neutra laedatur pars.

CAP. II. Si vero aliquis incultam⁵⁾ terram tradat, ille vero eam⁶⁾ colat, pro cultura percipiat mercedem et existentis in eo oleris aestimationem, et ita sine lite discedat, nulla avaritia neque maligna ante nec super hoc faciendae⁷⁾, quatenus per hanc sacram nostram pragmaticam legem et futuram super ea⁸⁾ dispositionem per tuam celsitudinem⁹⁾ de cetero maneamus pro talibus non inquietati, nec etiam¹⁰⁾ reliquis nostris pro republica curis tales quaedam subeant sollicitudines, eo quod non parva, non grandis nostrae reipublicae pars¹¹⁾ abaque nostra sollicitudine est, dum cuncta¹²⁾ circumeamus mentis oculis, et nihil inordinatum neque dubium relinquere velimus. Interminabis autem etiam poenam¹³⁾ quinque librarum auri contra eos, qui de cetero tale quid egerint aut agere permiserint. Dat. XV. Kal. Febr. Constant. imp. DN. Iustiniano PP. A. ann. XI., Ioanne V. C. cons. [538.] Nov. LXV

¹⁾ Pars huius cap. a verbis ὅσπερ ὁ κηπουρὸς παραλάβοι usque ad τῷ δεσπότη βλάβης in Bas. LF., 14, 2. Ibidemque est initium cap. II.

²⁾ Bien.; possessores Cod. — ³⁾ Bk.; usus Cod. — celsitudine Cod. — ¹⁰⁾ et nec etiam Cod., cf. Krieger
⁴⁾ Bien.; eos Cod. — ⁵⁾ Bien.; ad om. Cod. — l. c. p. 10.; et nequam Bk. — ¹¹⁾ Bk.; pars om.
⁶⁾ Bien.; in cultura Cod. — ⁷⁾ Bk.; ille ea Cod. — Cod. — ¹²⁾ Bien.; culta Cod. — ¹³⁾ Bk.; pena Cod.
⁸⁾ Bien.; faciendi Cod. — ⁹⁾ Bk.; eam Cod. — ⁹⁾ Bk.;

NOVELLA LXV.º

DE ALIENATIONE RERUM ECCLESIAE MYSIAE RELICTARUM PRO CAPTIVORUM REDEMPTIONE ET PAUPERUM ALIMENTIS.

(Authent. const. LXVII.)

Idem A. Iustiniano, Vicedirectori Mysiae¹).

Scimus antea legem promulgasse, per quam omnes alienationes ecclesiasticas inhabuimus. Sed postea alia lege prospeximus, quatenus liceat pro soluto res ecclesiasticas²), vel alias, quae piis domibus deputatae³) sunt, persolvere. Sed etiam hoc in nostram venit memoriam⁴), quod Martino viro sanctissimo, episcopo Clissinatae⁵) civitatis, formam⁶) et ante legem nostram dedimus, prohibentem enim ecclesiasticas res vendere, ne qui⁷) ex potentioribus ei necessitatibus imponant secundam animum propositum res ecclesiasticas alienare. Sed etiam in nostram venit memoriam⁸) alia res, quam pro divinis fecimus vasis, pro quibus scilicet abdicavimus, ne cui liceat sacrosancta vasa vel venditare vel obligare, nisi tantummodo in redemptionem captivorum, quia animae redemptio⁹) aliis omnibus rebus pretiosior est. Sed haec quidem antea subsecuta¹⁰) sunt. Quae narratio necessaria nobis fuit ad praesentis specialis¹¹) legis memoriam. Venit etenim in presentem memoratus sanctissimus vir in hanc sanctissimam civitatem, et edocuit nos, multos terras sine certo¹²) reditu vel domunculas vel vineas relinquere ad redemptionem captivorum vel pauperum alimonias, et alienatione prohibita, memoratos actus, licet piissimi sint, attamen inhiberi, competens, sibi permitti per legem hoc facere. Sancimus itaque, si quis reliquerit ad redemptionem captivorum¹³) vel sustentationem pauperum¹⁴) res immobiles, si quidem certus reditus est ex relictis rebus colligendus, manere legatum vel hereditatem vel donationem nulla alienatione mutilanda, quum possit ex redditibus redemptionem vel sustentationem fieri. Si¹⁵) autem vel certus reditus non est, vel domus paene diruta et longe ab ecclesia posita, vel vineae, quarum fructus¹⁶) non semper similes, sed varii¹⁷) colliguntur, et incursionibus forsitan barbaricis dediti, in his tantummodo speciebus permittimus et¹⁸) venditionem¹⁹) hac speciali lege in memorata provincia fieri, si tamen domus²⁰) intra fines ecclesiae vel vineae iuxta muros civitatis minime posita sint, ita ut in venditionis instrumentis²¹) ipsa verba testatoris exprimantur, ut ei placuerit²²) venditionem fieri, et redemptionem ex his captivorum vel alimonias pauperum celebrari. Et si hoc ita subsecuta fuerit, habeat venditio firmitatem, et²³) liceat sine metu alterius legis et oeconomis ecclesiasticis et sanctissimo episcopo vendere, et emptoribus habere eandem res firmo iure. Habebunt autem dei omnipotentis crimen oeconomis ecclesiae, si pretia, quae acciperint, in aliam causam consumerint, licet piissima sit, et non in praedictas duas tantummodo causas, et imitationem legis, quae super sacrosanctis vasis alienandis lata est. Sic etenim et²⁴) venditio necessitas procedat, et²⁵) actus piissimi non defraudentur²⁶), et animae hominum non deperant²⁷), quam et terrarum possessio et rerum mobilium²⁸) non talem habeat curam, nec ita sit necessaria²⁹), ut captivorum redemptio et vita egentium, quae et animas salvant, et deo omnipotenti placabiles sunt.

Gravitas itaque tua quae per hanc specialem legem nostra decrevit aeternitas tam effectui³⁰) comparare quam observare procuret. Dat. Kal. Apr. Constant. imp. DN. Iustiniani PP. A. ann. XI, Idibus V. C. Cons. [538.]

¹) Haec Nov. latine emissa inter glossatas non est. Primus eam edidit Pithoeus post Coll. LL. Mus. Rom. (1573.), nunc ex Cod. Findob. exhibuit Biener l. c. p. 493 sqq. — Epitome, est in Coll. const. eccl. III. 2. 10. (Fœlli bibl. II. p. 1353.), de aliis Epit. graecis et latinis cf. Biener l. c. p. 455. — Julian. Const. 59.

²) Inscriptionem non habet Pith. — ³) Cod.; pro solutione ecclesiarum Pith. — ⁴) Pith.; de potestate Cod. — ⁵) Cod.; sed et hoc in nostra venit memoria Pith. — ⁶) Cod.; Clinata Pith. — ⁷) Pith.; forma Cod. — ⁸) Pith.; neque Cod. — ⁹) Cod.; cf. Kriegel Symb. crit. p. 10.; nostra — memoria Pith. — ¹⁰) Pith.; redemptio om. Cod. — ¹¹) ante absecuta Cod.; antea. Subsecuta sunt quae⁹ nam ratione Pith. — ¹²) Cod.; specialis om. Pith. — ¹³) Cod.; certo om. Cod. — ¹⁴) Pith.; vel pauperum — captivorum om. Cod. — ¹⁵) Cod.; pauperum alimonias Pith. — ¹⁶) Cod.; si Pith. — ¹⁷) Pith.; in add. Cod. — ¹⁸) Cod.; et om. Pith. — ¹⁹) Pith.; venditione Cod. — ²⁰) Pith.; domus Cod. — ²¹) Pith.; instrumenta Cod. — ²²) Bk.; placuit Cod., Pith. — ²³) Cod.; et om. Pith. — ²⁴) Cod.; et om. Pith. — ²⁵) Cod.; ne Pith. — ²⁶) Cod.; piissimi exinde duntur Pith. — ²⁷) Cod.; hom. inde pereant Pith. — ²⁸) Cod.; immobilium Pith. — ²⁹) Pith.; necessaria Cod. — ³⁰) Cod.; effectu Pith.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ 54.)

Περὶ τοῦ τὰς γινόμενας νέας διατάξεις μετὰ τῆν ἐμφάνεισιν αὐτῶν μετὰ δύο μῆνας ἄλλους κρατεῖν.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννης, τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῃ τῶν ἰσῶν τῆς ἰσπρατωρῶν τὸ δευτερον, ἐπὶ ὑπάτων καὶ πατρικῶν.

Προοίμιον.

Ἄλλ τῶν νόμων ἡμῶν ἀφορμὰς αἱ τῶν κινουμένων ἐποθέτων παρέχουσιν αἰτίαι. πολλῶν γὰρ ἡμῶν προκείμεσιν γινόμενων προφάσει τῶν ἡμετέρων διατάξεων, ὡς ἐπὶ ταῖς διαδοχαῖς ἐγγράφωμεν¹⁾ (στοιχεῖ δὲ τὸ περὶ τοῦ δεῖν οὐκ ἐλα χεῖρὶ τὸν διατάξαι τὸ τοῦ κληρονόμου γράφειν ὄνομα, καὶ αὐτὸς ἐκ πόσων οὐγκίων λογίσεσθαι χρῆ τὸν φαλκίδιον, ὃν τοῖς πασιὼν οἱ γονεῖς καταλιμπάνουσιν, ὅτι ἐκ τῶν, ἢ ἐκ τῶν ἐκ τεσσάρων, εἴτε ἐκ²⁾ πλειόνων, καὶ πολλῶν διὰ τοῦτο κινδυνευσασῶν διαθητῶν ἐπιτείνῃ εἰς τὸ μὴ πληρωθῆναι τὰ ἐν αὐταῖς γερραμένα, διὰ τὸ κἄν ἐὶ γέγονασιν οἱ νόμοι, αἴων μὴ γνωσθῆναι ἢ τοῖς ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, ἢ καὶ ἰσαῦθα οὐκ ἂν τυγχόν προτεθέντες, οὐδὲ γένομεν φατεροί, ἀναγκαῖον φήθημεν τὰ τοιαῦτα νόμῳ ἰσχεῖ διατάξασθαι.

Κεφ. α'. β)

Θισκόμεν τοίνυν, ἐξ ἐκείνων τὰς ἡμετέρας ἐπιτείνῃ τὰς ὑπὲρ διαθητῶν κρατεῖν, ἐξ ὅτου καταρταῖς ἐν κοινῇ γέγονασιν, καὶ τὸν χρόνον ἐκείδιν αὐταῖς συλλογίσεσθαι, τοιούτων ἐνιαυθῶν μὲν, ἐξ ἵσου πᾶσι κατέστησαν ἢ γέγονασιν φανερά, ἐν ταῖς ἐπαρχίαις δὲ, ἐξ ὅτου πεμψιδίται κατὰ δῆλοι ταῖς μετροπόλεις γέγονασιν ἢ καὶ ὑστερον γέγονανται, ἢ μὴ τῶν νόμων ἀγνοία κατὰ τὸ πρῶτον κεκρατῆρος τῆς διαθήκας ἄνθρωποι τιθέντες καὶ πολιτευόμενοι³⁾ δόξαεν παραβαίνειν τὸν νόμον. Ὅπως δ' ἂν

Novella LXVI.

UT NOVAE CONSTITUTIONES POST ALIOS DUOS MENSES, QUAM INSINUATAE FUERINT, VALEANT.

Idem Imperator Iohanni, sacro per Orientem Praetorio iterum Praefecto gloriosissimo, Exconsuli et Patricio.

Praefatio.

Semper nobis legum occasionem praebent causae, quae in iudicio agitantur. Quum enim multi propter constitutiones nostras, quas de successione conscripsimus, nos adierint (veluti quod testator propria manu heredis nomen scribere debeat, item quot unciae in Falcidiam, quam parentes liberis relinquunt, computandae sint, an tres, an quatuor, an etiam plures, et multa testamenta ob eam rem in periculo sint, ne eo deveniant, ut quae in illis scripta sunt non impleantur, quod, licet factae sint leges, non tamen vel in provinciis, vel etiam hic notae sint, cum fortassis nondum propositae nec manifestae factae sint), brevi lege ea definienda esse duximus.

CAP. I.

Sancimus igitur, ut ex illo tempore constitutiones nostrae de testamentis valeant, et quo in commune manifestae factae sunt, et tempus exinde iis computetur, id est hic quidem, ex quo omnibus declaratae sunt, in provinciis vero, ex quo missae et metropolitibus notae sunt redditae vel etiam postea reddentur, ne homines, prout antea obtinuit, testamenta facientes et condentes ignorantia legum legem violare videantur. Ut autem res apertius declaratur, sancimus, si talis lex scribitur, ut illa post duos menses, quod tempus illi concessum

GL. CONST. LXVIII.

UT FACTAE NOVAE CONSTITUTIONES POST INSINUATIONES EARUM POST DUOS MENSES VALEANT. PARCIT AUTEM NON CUSTODIENTIBUS SUBTILITATEM CONSTITUTIONUM SUPER TESTAMENTIS IN RELINQUENDO QUADRANTE, AUT NON SUBSCRIBENDO NOMEN HEREDIS, AUT NON DICENDO.

(Coll. V. tit. 16.)

Imp. Iustinianus Aug. Iohanni, gloriosissimo sacrorum per Orientem Praetoriorum Praefecto iterum, Exconsuli et Patricio.

Praefatio. Semper legum nobis occasiones motorum negotiorum praebent causae. Pluribus nobis additionibus factis occasione nostrarum constitutionum, quas super successione conscripsimus (quale est, ut oporteat testatorem propria manu heredis scribere nomen, et ex quantis nunciis reputari oporteat Falcidiam, quam filii parentes relinquunt, sive ex tribus, sive ex quatuor, sive etiam ex pluribus), et multis propter hoc periclitantibus testamentis cadere, ne complementur quae in eis scripta sunt, quia, licet factae sint leges, tamen non sunt cognitae aut provincialibus, aut etiam hic nondum forte propositae nullique manifestae, necessarium existimavimus talia lege brevi corrigere.

CAP. I. Sancimus igitur, ex illo nostras constitutiones, quae pro testamentis sunt, valere, ex quo in commune factae sunt manifestae, et tempus exinde iis computari, id est hic quidem, ex quo omnibus fuerunt vel factae sunt manifestae⁴⁾, in provinciis autem, ex quo directae⁵⁾ per metropoles palam factae sunt vel postea factae fuerint, ne legum ignorantia, secundum quod dudum tenni, testamenta homines facientes videantur

¹⁾ Hal. et Scrimg. — Iulian. Const. 60. — Ferris est vetus glossata. — ²⁾ Prior huius cap. pars usque ad verba τὸν ἡμέτ. νόμον φυλάττειν in Bas. II. 6. 22.

³⁾ ὡς ἐπὶ τισι καὶ ἐπὶ ταῖς διαδοχαῖς ἐγγράφωμεν καὶ ὑποθέσει Hal. Quae sequuntur usque ad verba καὶ πολλῶν etc. om. Hal. — ⁴⁾ εἴτε καὶ ἐκ Cod. Zurich., καὶ tempus — sunt manifestae om. Cod. Hamb., edd., supplevit Bk. — ⁵⁾ Port.; discretae Cod. Hamb., Trid., Cont.

ἀν σαφέστερον ἐπὶ τὸ πρῶγμα δηλωθεῖ, θεσπίζομεν, εἰ γραφεῖται τοιοῦτος νόμος, τοῦτον μετὰ μῆνας δύο^{α)} τοῦ δοθέντος αὐτῷ χρόνου κρατεῖν καὶ πολιτεύεσθαι εἰτέ ἐπὶ ταύτης τῆς εὐδαίμονος πόλεως, εἴτε ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, μετὰ τὴν ἐμφάνεισιν ἀρκοῦντος τούτου τοῦ χρόνου πᾶσι φανερῶν αὐτὸν καταστήσαι, τῶν τε συμβολαιογράφων τὴν αὐτοῦ μαρτυρόντων δύναμιν, τῶν τε ὑπερκῶν γνωσκότων καὶ τὸν νόμον τηρούντων. οὕτω γὰρ οὐδὲν παντελῶς ἔσται παρατήρησι τοῦ μὴ τὸν ἡμέτερον νόμον φυλάττειν^{β)}. Οὐ γὰρ βουλομεθα τὰς τῶν τελευτώνων ἀνατρέψασθαι βουλῆσιν, πᾶσι μὲν οὖν σπεύδομεν τρόποσι κυρίας αὐτίας καθεστᾶναι. τί γὰρ ἂν καὶ ἐγκαλοῦμεν τοῖς ἐν θέσει τῶν ἡμετέρων ἀγνοήσασι διατάξων, κἄν εἰ τυχὸν μετὰ βραχὺ τοῦ γραφῆναι τὸν νόμον, τὸν γε ἀγνοούμενον εἴτε προέβλοιεν αἱ διαθήκαι, καὶ διὰ τοῦτο ἐν ταῖς διαθήκαις ἢ μὴ γραφάντων οὐκ εἶχει τὸ τῶν κληρονομῶν ὄνομα, ἢ τριούγκιον μόνον καταλείπόντων τῷ παιδί, ἀλλὰ μὴ τετραούγκιον, ἐν ᾧ τὸν νόμον ἢ οὐ κείσθαι συνέβαιεν, ἢ καὶ κείμενον διὰ τὸ μῆπω προτεθεῖσθαι δικαίως ἀγνοεῖσθαι; §. 1. Τοιγαροῦν καὶ μέχρι νῦν, καίτοι παλαιᾶς ἤδη τῆς διατάξεως οὐσης, καὶ ἐν τῷ ἐπὶ νόμῳ ἡμῶν κειμένης τῶν διατάξων βιβλίῳ, ἣτις γραφεῖν οὐκ εἶχε τὸ τοῦ κληρονομοῦτος ὄνομα διετύπωνεν, ἤμεις πολλοὶ παρὰ τὴν αὐτῆς διέθετο δύναμιν, ἀγνοήσαντες αὐτῆς τὴν νομοθεσίαν, καὶ μέχρι νῦν τὰ τοιαῦτα παροφθέντα προσαγγέλλεται τῷ ἡμετέρῳ κράτει. καὶ πᾶσιν ἀεὶ τοῖς τὰ τοιαῦτα δεηθείσι συνέγγνωμεν, ἐπει μὴπω γενέσθαι ταύτας καταφανείς συνέβαιεν, καὶ θελοῦς ὑπὲρ τούτων ἐπισησάμεθα τύπος, δικαίαν αὐτοῖς φιλοτιμούμενοι τὴν συγγνώμην. Ἴνα τοίνυν μὴ ἐνοχλούμεθα περὶ τούτων καθ' ἑκάστην καὶ τύπος γραφεῖν αἰτούμεθα, διὰ τοῦτο θεσπίζομεν, ὡς ἔφραται, τὴν μὲν πρεσβυτέραν τὴν ἐν τῷ Ἰουστινιανῷ κειμένην κώδικα κρατεῖν ἐνταῦθα μὲν, ἐξ οὗ γέγονεν ἐμφανής, ἐν ταῖς ἐπαρχίαις δὲ, ἐξ οὗ οὐδερ καταπέμφθη καὶ φανερὰ γέγονεν ἐκάστη τῶν μητροπόλεων ἢ καὶ τῶν ἄλλων πόλεων. χρόνου γὰρ συρροῦ διελθόντος ἐκείθεν, καὶ τοῦ ἡμετέρου κώδικος πανταχόσε πεμφθέντος, οὐκ ἂν ἐκτόως ἀγνοοῖτο. §. 2. Τὴν δὲ ἐτέραν τὴν νεωτέραν, ἣτις ἐν ταῖς μετὰ τὸν κώδικα διατάξεσι κείται, τὴν ὀρθοῦσαν τὸ τοῖς παισὶ καταλιμπανόμενον, κρατεῖν ἐπὶ τε τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως, ἐν τε ταῖς ἐπαρχίαις μετὰ δύο μῆνας τῆς ἐμφανείσεως, καθάπερ εἰπόντες ἐφθήμεν, διότι γενομένην ἡμῖν ἰσοτύπων διατάξων περὶ τοῦ μέτρου τῆς ἐνστάσεως τῶν παίδων, τῆς μὲν τῇ Ἑλλήνων φωνῇ

cessum est, et in felici hac urbe et in provinciis obtineat et in usu sit, quum hoc tempus post institutionem sufficiat, ut omnibus manifesta fiat, et tabelliones vim eius cognoscant, subditique eam peripiant et legem servent. Ita enim nemo omnino excusationem habebit, quare legem nostram non observet. Neque enim defunctorum voluntates subverti volumus, sed omnibus modis operam damus, ut ratae sint. Non qui eos accusemus, qui sanctiones nostrarum constitutionum ignorarunt, si fortasse paulo post, quam lex scripta est, quae tamen adhuc ignorabatur, testamenta confecta sint, et propterea in testamentis vel nomina heredum propria manu non scripserint, vel quadrum tantum, non vero trientem filio reliquerint dum legum vel non latam esse contigit, vel, quum lata esset, quia nondum proposita erat, iuste ignorabatur.

§. 1. Igitur hactenus etiam, quamvis antea in constitutio, et in libro constitutionum, qui a nobis nomen habet, posita, quae disposuit, ut propria nomen heredis scribatur, multi tamen eam latam non ignorantes contra mentem filius testati esset, et sui generis alia hucusque neglecta potestati nostrae subnuntiantur. Atque nos quidem omnibus, qui talia petierunt, veniam semper dedimus, quod illic eisdem manifestae factae fuerint, sacrasque de his sanctiones fecimus, iustam ipsis veniam largientes. Ne enim quotidie ex his rebus molestiam capiamus, et scriptura dare cogamur, sancimus, ut, quemadmodum dictum est, antiquior illa lex in Iustiniano codice posita obtineat, et hic quidem ex eo tempore, quo publica est, in provinciis vero, ex quo transmissa et unicuique metropoli, et reliquis civitatibus manifesta facta est. Quae enim multum temporis praeterlapsum, et codex nobis ubique missus sit, non iuste ignorabitur.

§. 2. Altera vero novissima, quae inter constitutiones post codicem edita exstat, atque id, quod liberis relinquendum est, definit, tum in felici hac urbe, tum in provinciis post duos menses insinuationis, sicuti antea diximus, obtineat, quoniam duo exempla constitutionum de modo instituendi liberis a nobis facta sunt, quarum una graeca lingua conscripta est, quia multitudini id convenit, altera vero Romana.

deantur praeviaritari legem. Ut autem apertius adhuc causa declararetur, sancimus, si scripta fuerit huiusmodi lex, haec post duos menses dati ei temporis valere et in republica tractari, sive in hac felicissima civitate, sive in provinciis, post insinuationem sufficiente hoc tempore omnibus manifestam eam constituturam, et tabellionibus eius cognoscentibus virtutem, et subiectis agnoscentibus legemque servantibus. Sic nulli omnino obdeclinatio, ut nostram custodiat legem. Non enim volumus deficientium infringi voluntates, omnibusque studemus modis ratae eas constituturam. Cur enim culpabimus eos, qui positas nostras ignoraverint constituturam, vel si post paululum forte, quam scripta lex est, et adhuc ignoerata, decesserint testatores, et propositam in testamentis aut non scripserint propria manu heredum nomina, aut etiam tres uncias solum reliquerint filio, et non quatuor, in quo legem aut non positam esse contigit, aut positam, et eo, quod nondum proposita fuerit, iuste ignoratam? §. 1. Igitur etiam hactenus, licet antiqua constitutio sit, et in cognominis talis posita constitutionum codice, quae scribi propria manu heredis nomen disposuit, tamen plurimi praeter eas testati sunt virtutem, ignorantem eius legis lationem, et hactenus talia praetermissa denuntiantur nostrae potestati. Et omnibus semper talia poscentibus veniam dedimus, quoniam noster fieri has manifestas erecimus, et sacras super his fecimus formas, iustam eis largientes veniam. Ne igitur importunitatem patiamur de illis per singulos dies, et formas scribere cogamur, propterea sancimus, sicuti dictum est, seniores quidem in Iustiniano positam codice legem valere, hic quidem, ex quo insinuat est, in provinciis autem, ex quo directa et palam facta est in unaquaque metropoli aut alia civitate; tempore namque plurimo transiente, et nostro codice ubique directo, non recte ignorabitur. §. 2. Alteram vero novellam, quae inter constitutiones post codicem posita est, decernentem quid¹⁾ filiis relinquantur, valere et in hac felicissima civitate, et in provinciis post duos menses insinuationis, sicuti praediximus, eo quod factis a nobis uniformibus constituturamibus de mensura institutionis filiorum, alia quidem Graecorum lingua conscripta propter multitudinis

^{a)} (Eustath.) ὅπ. XIX. 18. — ^{b)} Reliqua Novellae pars non est in edd. Hal., sed Epilogum habent.

¹⁾ Cod. Hamb., Trid.; quod Port., Cor.

φωνῆ γυροσμημένης διὰ τὸ τῷ πλήθει κατ' ἄλληλον, τῆς δὲ τῆ Ῥωμαίων, ἥπερ ἐστὶ καὶ κυριωτάτη διὰ τὸ τῆς πολιτείας σχῆμα, ἢ μὲν καλάνδας μαρτίος ἔχει, γραφεῖσα μὲν τότε, οὐκ ἐμφανισθεῖσα δὲ τριηκᾶτα εὐθύς, ἢ δὲ τῆ Ῥωμαίων φωνῆ γυροσμημένης πρὸς Σολομώντια τὸν ἐνδοξότατον τὸν ἐν Ἀφροῖς ἱερῶν ἡγούμενον πραιτωρίων καλάνδας ἀποκρίλλας προγεγραμμένης ἔχει. §. 3. Διόπερ οὐδὲ ἢ τῆ ἑλλάδι φωνῆ γραφεῖσα γέγονε παραχρήμα καταφανής, ὥς καὶ ἢ τῆ Ῥωμαίων συντεθείσα γλωττῆ γέγονε τε καὶ ἐξεπέμφθη, ἀμέλει δὲ καὶ ἢ πρὸς τοὺς ἐνταῦθα ἐνδοξότατους ὑπάρχους τῶν ἱερῶν ἡμῶν πραιτωρίων γεγραμμένη (γραμὴν δὲ τὴν ἑλληνίδα) κατὰ τὸν μῆνα ἐνεφανίσθη τε τῷ αὐτῶν δικαστηρίῳ καὶ ἐξεπέμφθη, θεσπιζόμεν τοῖνον, δεῖν τὴν αὐτῆς νομοθεσίαν τὴν περὶ τοῦ μέτρου τῆς ἐνστάσεως τῶν παιδῶν διαλεγομένην κρατεῖν ἐνταῦθα μὲν ἀπὸ τῶν πότε ¹⁾ καλάνδων μῶνον, ἴσα τὴν δέμηρον αὐτῆ φιλῶζόμεν, ἐν δὲ δὴ ταῖς ἐπαρχίαις, ἐξ οὗτο γέγονεν αὐτῆ καταφανής, κάκεισε τῆς δέμηρον μετὰ τὴν ἐμφανίσιον φυλαττομένης. εἰ δὲ οὐπω καὶ νῦν ἐν πάσαις ταῖς ἐπαρχίαις ἐξεπέμφθη, εἰ ἰσχύισα αὐτὴν τε καὶ τὰς ἄλλας, ἀπερ ἴσως οὐκ ἐξεπέμφθησαν εἰ ἢ καὶ ὑπερον ἡγούμενον θεοῦ παρ' ἡμῶν τεθείην, ἐκπεριθρηναί τε καὶ ἐκπεμπθεῖσαι, ἐφ' ᾧ τε τὰς ἡμετέρας διατάξεις ἐν ταῖς μητροπόλεσι τῶν ἐθνῶν γενέσθαι τε καὶ γίνεσθαι καταφανείς, τοὺς δὲ τῶν ἐπαρχιῶν ἡγούμενους αὐτοὺς στείλαι τε αὐτὰς καὶ στέλλειν ἐν πάσαις ταῖς πόλεσι ταῖς ἐφ' ἑκάστη ἐπαρχίᾳ τεταγμέναις, ὅτε μηδένα τὸ λοιπὸν προφασίζεσθαι μηδέμιαν ἔργισαν. §. 4. Ὡς τότε παρωχηρὸς ἄπαν δικαίαν ἔχει συγγνώμην, καὶ κρατεῖωσαν αἱ τῶν τελευτησάντων διατυπώσεις, καὶ ἐν ἑστέ γεγόνασι, καθάπερ αὐτοὺς ἐκείνοι πεποιθῆναι, καὶ ἐ κατὰ τὴν προῖσαν κρατοῦσαν νομοθεσίαν γράμμασι δικαιοῖς αὐκ ἔγραψαν τὰς τῶν κληρονόμων προσήγορας, ἢ τοῖς κληροῦσαν αὐτοὺς οὐκ ἐποιήσαντο καταφανείς, ἢ τριούγκιον ἀλλ' οὐ πλείον καταλελοιπῆσι τοῖς πιστοῖς. οὐ γὰρ ἀνατρέψασθαι, καθάπερ ἐπιόντες ἐφθῆκεν. τὰς τῶν τελευτώντων βουλομένη διατυπώσεις, ἀλλὰ καὶ κυρίας ταύτας διὰ πάντων ἀποφασίζομεν, ὅτε καὶ ἐ συνίγγυς ἐγγράφωσαν αἱ διαθήκαι μετὰ τὴν θέσιον τοῦ νόμου, οὐπω δὲ ἔιυχον αἱ διατάξεις γενόμεναι καταφανείς, ἐπιζησάντων δὲ ἴσως τῶν διαθεμένων οὐκ ἡμετέρας, μετέωσαν καὶ οὕτως αἱ ἐνστάσεις αἱ τὴν ἀρχὴν κατὰ τοὺς τότε φραγεῖρους ὄντας γενόμεναι νόμους τὴν δικταίαν λοχὸν

quae et ipsa propter formam reipublicae maxima auctoritate pollet; ac illa quidem Kalendas Martias habet, et eo tempore scripta, non vero tunc statim publicata est, haec vero, quae Romanorum lingua ad Salomonem gloriosissimum in Africa sacro praetorio praefectum scripta est, Kalendas Aprilis adscriptas habet.

§. 3. Quia vero neque illa, quae graeca lingua conscripta est, ante publicata fuit, quam ea, quae Romanorum lingua composita est, facta et emissa fuit, illa denique ad gloriosissimos praefectos sacro nostro praetorio scripta (de graeca loquimur) mense Maio in dicasterio illorum publicata et emissa est, ideo sancimus, ut constituto, quae de modo institutionis liberorum disserit, hic quidem obtineat ex Kalendis illis Maii, ut duos menses illi servemus, in provinciis vero, ex quo manifesta facta est, etiam ibi duobus illis mensibus post insinuationem servandis. Quodsi ne nunc quidem in omnibus provinciis emissa sit, quam celerrime et ipsa et reliquae, quae fortasse nondum missae sunt, et quas postea deo duce faciemus, mittantur vel emittenda sunt, ut nostrae constitutiones in metropolibus gentium sint vel fiant manifestae. Provinciarum vero praesides mittant eas in omnes urbes in quavis provincia constitutas, ut nemo in posterum ullam ignorantiam praetendat.

§. 4. Quare praeterita iustam habeant veniam, et defunctorum dispositiones, licet in urbe factae, valeant, prout illi eas fecerunt, quamvis secundum leges, quae olim obtinuerunt, non propria manu heredum nomina scripserint, nec testibus ea manifesta fecerint, aut tres uncias, nec amplius, liberis reliquerint. Neque enim defunctorum voluntates, sicuti ante diximus, subverti volumus, sed eas per omnia ratas declaramus. Quare licet proxime post legem latam testamenta scripta, constitutiones vero nondum publicatae, nec viventibus testatoribus forte mutatae sint, etiam sic institutiones maneat, quae ab initio secundum leges tum notas factae sunt, et propriam vim habeant, nec accusentur, quod eo tempore, quo illi vixerunt, eas non mutaverint. Neque enim omnia in nostra potestate sunt, nec semper aliquis tempus testandi habet. Nam saepe mors repente homines opprimit,

questionem, alia vero latina, quae etiam firmissima propter reipublicae figuram est; illa quidem Calendarum Martiarum habet conscriptionis tunc diem, non autem tunc insinuat est, alia vero est latina voce conscripta ad Salomonem ²⁾ gloriosissimum apud Afros sacrum praesulem tunc praetorium Kalendis Aprilis. §. 3. Quia vero neque graeca lingua conscripta mox palam facta est et directa, donec Romanorum posita lingua facta est et directa ³⁾, denique etiam quae hic ad gloriosissimos praefectos sacrorum nostrorum praetorium conscripta est, id est graeca lingua, Maio mense insinuat est in eadem sede atque directa, ideo sancimus, oportere eius legis lationem, quae de mensura institutionis filiorum eloquitur, valere hic quidem ex Kaleudis Maii, ut duos menses ei servemus, in provinciis autem, ex quo haec palam facta est, etiam ibi duobus mensibus post insinuationem servandis. Si vero nondum hactenus in omnibus provinciis destinata est, velociter et eam, et alias, quae forte non missae sunt adhuc, aut etiam postea comitante deo a nobis faciendas mitti nunc vel mittendas esse, quatenus nostrae constitutiones in metropolitanis civitatibus fiant vel faciendae sint manifestae, provinciarum vero praesides ipsos mittere eas et missuros esse per omnes civitates sub unaquaque provincia constitutas, ut nullus de cetero occasione sumat cuiuslibet ignorantis. §. 4. Unde praeteritum omnes iustam habeat veniam, valeantque defunctorum dispositiones ⁴⁾, vel si nuper factae sunt, sicuti illi fecerunt, vel si secundum prius tenentem legislationem litteris propriis non scripserunt heredum appellationes, aut testibus eas non fecerunt manifestas, aut tres uncias et non amplius reliquerunt filiis. Non enim infringi, sicuti praediximus, defunctorum volumus dispositiones, sed ratas eas ⁵⁾ per omnia declaramus, ut, si vel proxime scripta sunt ⁶⁾ testamenta post positionem legis, nondum vero contigerat ⁷⁾ constitutiones factas innovandas, et superviventibus forte testatoribus non sunt mutata, maneat etiam sic institutiones, quae ab initio secundum tunc certas ⁸⁾ exstantes factae sunt leges, propriam virtutem habentes, et non accusandae

80,

¹⁾ Leg. fort. tott. — ²⁾ Trid., Cont.; Salonem Cod. Hamb., Cont. in marg.; Solonium Port. — ³⁾ docet — directa om. Cod. Hamb., edd., supplevit Bk. — ⁴⁾ Cod. Hamb., Trid., Port.; def. voluntates et dispo-

sitiones Cont. — ⁵⁾ Cod. Hamb.; esse add. edd. — ⁶⁾ Cod. Hamb.; sint edd. — ⁷⁾ Cod. Hamb., Trid., Port.; contigerit Cont. — ⁸⁾ manifestas omend. Bk.

ισχύον έχουσαι, καὶ οὐκ ἐγκαλούμεναι, διότι καθ' ὃν ἐπεβίον χρόνον ἐκείνοι ταύτας οὐκ ἤμειψαν. οὐ γὰρ πάντα ἐστὶν ἐφ' ἡμῖν, οὐδὲ αἰεὶ τισὶ καιρὸς γίνεται διαθήκης, αἰφνιδίον τε πολλάκις ἐπίσιν ἀνθρώποις τελευτᾷ τῆς τοῦ διαθεσθῆναι τούτους ἐξουσίας ἀφαιρούμεναι. ὥστε τὸ ἐξ ἀρχῆς γεγόμενον ὁρῶς ἐκ τοῦ μὴ ἀμειψθῆναι προσήκειν οὐκ ἠγοῦμεθα ὑστερον ἐλαττοῦσθαι καθ' οἷον ἢ ἀναίρεσθαι, ἀλλ' ἐν ἀρχαίᾳ μένειν, τῆς τότε παραστάσης τῷ διαθεμένῳ γνώμης ἰσχυρᾶς διαμενούσης. εἴη γὰρ ἂν τῶν αὐτῶν, τὸ γεγόμενον ὁρῶς ἐκ τοῦ μὴ γεγονότος ὑστερον ἀναίρεσθαι. §. 5. Συνελόντας τοίνυν εἰπεῖν, λαμβανέτωσαν οἱ παῖδες τὸ καταλειμμένον αὐτοῖς, εἰ οὕτω τύχοι, παρὰ τῶν πατέρων τριούγκιον ἐκ τῶν οὕτω γενομένων διαθηκῶν ἢ πρὸ τῆς τοῦ νόμου θέσεως, ἢ μετὰ τὴν θέσιν τοῦ νόμου, πρὶν δὴ τοῦτον παρὰ τοῖς ἀρχουσιν ἔμφανῆ καισαυθῆναι. εἰ δὲ καὶ προσκείτο ταῖς διαθήκαις τὰ χρῆναι τὸ λείπον αὐτοῖς ἀναπληρωθῆναι πρὸς τὸ τότε κατὰ τοὺς νόμους ἐποφειλούμενον, τοῦτο λαμβανέσθαι κατὰ τοῖς παλαιοῖς νόμους, ὥστε εἴπω ἄλλοί τι τῷ τριούγκιῳ, εἰς ἐκείνην ἀναπλήρωσιν γίνεσθαι, ἀλλ' οὐκ εἰς τὸ τετραούγκιον, τὸ ὑστερον μὲν νομοθετηθέν, οἶπω γε μὴν τότε γνωσθέν.

Ἐ π ἰ λ ο γ ο ς .

Τὰ τοίνυν παραστάνα ἡμῖν καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θεοῦ δηλούμενα νόμου διὰ κρηυμάτων οικειῶν ἢ σὴ ὑπεροχῆ πάσι ποιησάτω φανερά, τοῖς τε ἐπὶ τῆς μεγάλης ταύτης πόλεως, τοῖς τε ἐξωθεν, ὅπως ἂν ἕκαστι γένοιτο σαφῆ τὰ παρ' ἡμῶν ἐπὶ τῇ πάντων ἀσφαλείᾳ νομοθετηθέντα. Dat. Kal. Maii Constantinop. imp. DN. Iustiniani PP. Aug. ann. XII, Ioanne V. C. Cons. [538.]

A I A -

opprimit, iisque facultatem testandi adimit. Quae quod ab initio recte factum est, ob eam rem, quae non mutatum est, nullo modo postea immutandum vel subvertendum esse putamus, sed inconcussum mansit, et voluntas, quae defuncto tum placuit, firma sit. Absurdum enim esset, id, quod recte factum est, ab eo, quod nondum erat, postea subverti.

§. 5. Ut igitur in summa dicamus, libri tres uncias, si ita contingat, a parentibus ipsis relictis ex testamentis sive ante, sive post legem latam ut factis accipiant, antequam illa magistratibus insinuata sit. Si vero testamentis adiectum sit, ut quod ipsi deest suppleatur, tum quod secundum leges debet, id secundum veteres leges accipiant, adeo ut, si quod tribus uncias desit, id expleatur, non vero ad quatuor usque uncias, quod postea quidem lege sancitum, tum tamen cognitum erat.

E p i l o g u s .

Quae igitur nobis placuerunt et sanis hac lege declarata sunt celsitudo tua omnibus manifesta faciat, tum illis, qui in magna hac urbe, tum qui extra eam sunt, ut omnibus innotescant, quae a nobis in omnium securitatem sancita sunt.

eo, quod tempore, quo supervixerant illi, eas non mutaverunt. Non enim omnia sunt in nobis, nec semper quibusdam tempus sit testandi, et repente plerumque incidunt ¹⁾ hominibus mortes, testandi eis potestatem referentes. Quamobrem ab initio factum recte eo, quod non fuerit mutatum, non arbitramur postea mutari in aliquo modo infringi, sed immutatum manere, quae tunc placuit testatoribus, sententiam, valideque servari. Erit namque absurdum, ut, quod factum est recte, ex eo, quod tunc non erat factum, postea mutetur. §. 5. Collective igitur dicendum, percipiant filii relictis sibi, si ita contigerit, a patribus tres uncias ex testamentis ita factis aut ante legis positionem, aut post positionem legis, antequam haec tamen apud iudicem innotesceret ²⁾. Si vero adiectum sit testamentis, oportere quod reliquum est eis impleri secundum quod tum legibus debebatur, hoc percipiendum secundum antiquas leges, ut, si quid desit tribus uncias, secundum illas supplementum fiat, non in quadriuncio, quod postea quidam sancitum est, noadum tamen tunc agnatum.

E p i l o g u s . Quae igitur placuerunt nobis et per hanc sacram declarata sunt legem, protypis propriis tua eminentia omnibus faciat manifesta, et qui in hac maxima civitate, et qui foris inhabitant, quatenus omnibus fiant palam, quae a nobis pro omnium cautela sancita sunt. Dat. Kal. Maii, Constantiopol. DN. Iustiniani PP. Aug. anno XI, Ioanne V. C. Cons. [538.]

CONST. LXVI.

¹⁾ Port.; testandi, repente pler. incidunt *Cod. Hamb.*, *Trid.*; testandi repente, plerumque enim incidunt *Const.*
²⁾ *Cod. Hamb.*; innotescerent *ead.*

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ͵ξϞ.)

Περὶ τοῦ μηδένα κτίζειν εὐκτήριον οἶκον χωρὶς γνώμης τοῦ ἐπισκόπου, καὶ περὶ τοῦ ἀφορῆσαι πρότερον τὰ περὶ τὴν ἐπιμέλειαν καὶ κατάστασιν τοῦ κτιζομένου εὐκτηρίου, καὶ περὶ τοῦ τοὺς ἐπισκόπους μὴ ἀπολιμπάνεσθαι τῶν ἰδίων ἐκκλησιῶν, καὶ περὶ ἐκποιήσεως ἐκκλησιαστικῶν ἀκινήτων πραγμάτων.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Μήνας, τῷ ἁγιωτάτῳ καὶ μακαριωτάτῳ οἰκουμένικῳ ἀρχιεπισκόπῳ καὶ πατριάρχῃ.

Προοίμιον.

Καὶ τὰ περὶ τῶν ἁγιωτάτων ἐκκλησιῶν πολλοῖς περιλαβόντες νόμοις, ἐπὶ καὶ ἑτέρου δεόμεθα πρὸς εἰς ἀνακυψάσας τῶν ὑποθέσεων καὶ αὐθις ἀναφορένας ἀρχούτους, πολλοὶ γὰρ ὀνόματος ἔνεκεν πρὸς ποίησιν ἁγιωτάτων ἐκκλησιῶν ὁρῶσιν, εἴτα ταύτας οἰκοδομησάμενοι οὐκ ἐπιφροντίδα τίθενται τοῦ καὶ θάπανη αὐταῖς ἀφορῆσαι πρόπουσαν εἰς τε λιγνοκαίαν, εἰς τε τὴν τῶν προσεδρευόντων ἀποτροπὴν καὶ τὴν ἱερᾶν λειτουργίαν, ἀλλὰ καταλιμπάνουσαν αὐτὰς ἐν γυμνοῖς οὐσας οἰκοδομήμασι, καὶ ἢ ἐπιαιλουμένας, ἢ πάσης ἱερᾶς λειτουργίας ἐστειρημένας.

Κεφ. α'. β).

Θεσπίζομεν τολύην, πρὸ πάντων μὲν ἐκείνο γίνεσθαι, ὥστε μηδὲν παρῆρησιαν εἶναι μηδὲ μοναστήριον, μηδὲ ἐκκλησίαν, μηδὲ εὐκτήριον οἶκον ἀρχιεπίσκοπος οἰκοδομῆν, πρὶν ἂν ὁ τῆς πόλεως Θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος παραγενόμενος εὐχὴν τε ἐν τῷ τόπῳ ποιήσῃ καὶ σταυρὸν πῆξαιτο, δημοσίαν (καὶ τὴν προόδον ¹⁾) ποιησάμενος, καὶ τὸ πρᾶγμα φανερὸν ἅπσοι καταστήσοι. πολλοὶ γὰρ ὑποδυόμενοι κτίζειν ὁδοὺς εὐκτηρίους οἴκους τὰς ἑαυτῶν διατεπνόνου νόσους, οὐκ ὀρθοδόξων ἐκκλησιῶν τίσεις γινόμενοι, ἀλλὰ σπηλαιῶν ἀτόπων.

Κεφ. β'.

Novella LXVII.

UT NEMO SINE CONSENSU EPISCOPI ORATORIUM AEDIFICET; ET UT PRIUS DEFINIANTUR EA, QUAE AD CURAM ET STATUM ORATORII AEDIFICANDI PERTINENT; ITEM NE EPISCOPI ECCLESIAS SUAS DESERANT; ET DE ALIENATIONE RERUM IMMOBILIUM.

Idem Imperator Mennae, sanctissimo et beatissimo Episcopo universali et Patriarchae.

Praefatio.

Quaquam multis legibus ea, quae ad sanctissimas ecclesias pertinent, complexi simus, alia tamen egemus, quae ad emergentia et denuo renascentia negotia sufficiat. Multi enim, ut nomem sibi comparent, ad ecclesias sanctissimas aedificandas accedunt, deinde exstructis iis nullam curam gerunt, quo necessarios sumtus et ad lucernas accendendas, et ad alimenta eorum, qui ibi degunt, et ad sacrum ministerium illis assignent, sed vix aedificatas deserunt vel rursus dissolvendas, vel omni sacro ministerio privandas.

CAP. I.

Illud itaque ante omnia fieri sancimus, ut nemini liceat neque monasterium, neque ecclesiam, neque oratorium incipere aedificare, antequam dei amatissimus illius civitatis episcopus adsit, et preces in loco fundat, et publice ibi procedens crucem figat, omnibusque rem notam faciat. Multi enim, cum oratoria aedificanda suscipiunt, morbis suis inserviunt, nec orthodoxarum ecclesiarum, sed illicitarum speluncarum aedificatores fiunt.

CAP. II.

GL. CONST. LXIX.

UT NULLUS FABRICET ORATORII DOMOS PRAETER VOLUNTATEM EPISCOPI, ET UT DEPUTET PRIUS, QUAE CIRCA DILIGENTIAM ET STATUM FABRICATI ORATORII FUFFICIENT, ET UT EPISCOPI NON DESINT SUIS ECCLESIS, ET DE ALIENATIONE ECCLESIASTICARUM RERUM IMMOBILIUM.

(Coll. V. tit. 17.)

Imp. Iustinianus Aug. Mennae, sanctissimo et beatissimo Archiepiscopo Constantinopolitano, et universi eius tractus Patriarchae.

Praefatio. Ea, quae de sanctissimis ecclesiis sunt, multis comprehendentes legibus, adhuc sciam alia lege egemus ad exorta negotia et rursus emergentia sufficiente. Plurimi namque nominis causa ²⁾ ad opus sanctorum ecclesiarum accedunt, deinde eas aedificantes nequaquam curam ponunt, ut expensas quoque eis deponant decentes et ad luminaria, et ad observantium alimenta, et ad sacrum ministerium ³⁾, sed deserunt eas etiam in nudis aedificiis constitutas, et aut destruendas, aut omnino sacro ministerio destrudandas.

CAP. I. Sancimus igitur, prae omnibus quidem illud fieri, et nulli licentiam esse neque monasterium, neque ecclesiam, neque orationis domum incipere aedificare, antequam civitatis deo amabilis episcopus orationem in loco faciat, et crucem figat, publicum processum ibi faciens, et causam manifestam omnibus statuens. Multi enim simulantes fabricare quasi orationis domos suis medentur languoribus, non orthodoxarum ecclesiarum aedificatores facti, sed speluncarum illicitarum.

CAP. II.

¹⁾ Hal. et Serimg. — Prooemium et capita duo priora huius Nov. in: Coll. 87. capitul. c. 27. (cf. Bissner l. c. p. 171. 589.) et in: (Ioannis) Nomoc. App. 17. (Foëlli bibl. II. p. 669.) Epitome totius Nov. in: Coll. const. eccl. III. 1. 7. (ibid. II. p. 1330 sq.). — Iulian. Const. 61. — Fersio est vetus glossata. — ²⁾ Hoc capite et sequenti quae constituuntur refert Photii Nomoc. III. 14. (Foëlli bibl. II. p. 901 sq.)

³⁾ Serimg., (Ioannis) Nomoc.; προόδον Hal., Meerm. Hamb.; sacrarum ministerium Trid.; sacra ministeria I. II. — ²⁾ Cod. Hamb.; causa non edd. — ³⁾ Cod. Port., Cont.

Κε φ. β.

Ἐπειτα μὴ ἄλλως αὐτὸν ἐκκλησίαν ἐκ νέου οἰκοδομῆν, πρὶν ἂν διαλεχθεὶς πρὸς τὸν θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον¹⁾, καὶ βραβεῖε τὸ μείζον, ὅπερ ἀφορίζει πρὸς τὴν λυχνοκατὰν, καὶ τὴν Ἱερὰν λειτουργίαν, καὶ τὴν ἀδιάφθορον τοῦ οἴκου συνήθειαν, καὶ τὴν τῶν προσεδρευόντων ἀποτροπὴν, καὶ ἵκερ ἀτάρκαξ ἔχειν δόξειε, ποιῆσθαι αὐτὸν πρότερον δωρεὰν τῶν ἀφορίζεσθαι μελλόντων, οὕτω τε τὸν οἶκον οἰκοδομῆν. Εἰ μέντοι γε οὐκ ἀρκοίη μὲν τις πρὸς τοῦτο, ὀνόματος δὲ Ἰωῶς ἐπιθυμῶν τοῦ καὶ αὐτὸς κτίστης ἐκκλησίας καλιθισαὶ βουλοῖτό τι τοιοῦτο πράξει, πολλὰ καὶ ἐν ταύτῃ τῇ βασιλευούσῃ πόλει καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἐκκλησίαις τυγχάνουσι, τὸν προσήκοντα μὲν λειτουργοῦμαι τροπὸν, κινδυνεῦσαι δὲ καταπίσειν ὑπὸ παλαιότητος, ἣ καὶ μικρὰ καθεστῶσαι, καὶ ἀκοσμοῖερα παρὰ τὴν ἐπιθυμίαν τῶν ταύταις ἔγχειρόντων, καὶ ἔξιστα αὐτῶ μίαν τὴν τοιοῦτων ἐκκλησιῶν ἀπολαβόντι ταύτην οἰκοδομήσασθαι, χάνταῦθα γνώμη τοῦ θεοφιλοῦς τῶν ὀρθοδόξων ἐπισκόπου τοῦ πράγματος γινομένου. οὕτω γὰρ ἔσται αὐτῶ καὶ ἱεροῦ οἴκου κτίστην κληθῆναι, καὶ μηδὲν ὀρθοδὲν προσδαπανῆσαι, τῶν ἐξ ἔθους ἀφωρισμένων ἤδη περὶ τοῦτο δαπανημάτων ἐπιδομένων παρὰ τῶν καὶ πρότερον ταῦτα χορηγούντων.

Κε φ. γ. α.)

Κακείνῳ γε μὴν θεσιζόμεν, ὥστε κατὰ τὸν ἤδη παρ' ἡμῶν φοιτήσαντα νόμον τοὺς θεοφιλεστάτους ἐπισκόπους ταῖς λαϊκῶν ἐκκλησίαις προσκατορεῖν, καὶ μὴ καταλιμπάνειν μὲν αὐτάς, χρόνον δὲ πολὺν ἐνταῦθα διατρίβειν, καὶ ἀναγκάζειν τοὺς κατὰ χρόαν οἰκονόμους δαπάναις αὐτοῖς ἐκπέμπειν ἐκ τῆς ἀγιωτάτης ἐκκλησίας, ἀλλὰ δαπανᾶν μὲν αὐτοὺς ἐκείθεν, ταύτη δὲ προσκατορεῖν οὐκ ἀνέχεσθαι. Θεσιζόμεν τάλιν, τοῦ παρ' ἡμῶν ἤδη κεμένου νόμου ἐπὶ τῆς λαϊκῆς μέντοι ἰσχύος, ἵκερ ἀπολειφθεὶς ὁ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος τῆς ἐκκλησίας τῆς αὐτοῦ πλείονα χρόνον, μηδεμίαν αὐτῶ στέλλεσθαι δαπάνην ἐκ τῆς χώρας, ἀλλ' ἐκείνην μὲν περὶ πράξεις εὐσεβεῖς καὶ περὶ τὴν ἀγιωτάτην ἐκκλησίαν δαπανᾶσθαι, αὐτὸν δὲ ἐνταῦθα πλανώμενον μὴ καὶ δαπάναις τὴν ἀγιωτάτην ἐκκλησίαν βαρύνειν, πρόδηλον ὂν, ὅς ἐι πολὺν χρόνον ἀπολειφθεὶς, τὰ ἤδη παρ' ἡμῶν ἐπ' αὐτοῖς νομοθετηθέντα κρατήσῃ.

Κε φ. δ.

CAP. II. Deinde non aliter quempiam ecclesiam ex novo aedificare, priusquam loquatur ad deo amabilem episcopum, et definiat mensuram, quam deputat et ad luminaria, et ad sacrum ministerium, et ad conservandam domus custodiam, et observantium alimenta. Et si sufficienter habere videtur, faciat ipsam donationem eorum, quae futura sunt deputari, et ita domus aedificetur. Si autem non sufficiat quidem quibus ad hoc, nomen forte vero habere²⁾ desiderans, quo et ipse fabricator ecclesiae vocetur, et vult illud tale facere, multae³⁾ et in hac regia civitate, et in provinciis ecclesiae sunt, in quibus competente quidem administratur modo, periculum vero ruinae patiuntur per vetustatem, aut etiam parvae constitutae sunt, et inordinatae secundum desiderium eorum, qui in eis deputati sunt, licet ei unam talium ecclesiarum accipere hanc aedificare, et hic voluntate deo amabilis orthodoxorum episcopi res agenda est; sic enim poterit sacrae domus fabricator vocari, et nihil de suo superexpendere, deputatis iam circa hoc expensis oblatis eis, qui etiam prius has expendebant.

CAP. III. Illud quoque sancimus, quatenus secundum iam a nobis prolatam legem deo amabilem episcopi in suis ecclesiis maneant, et non relinquunt quidem eas, tempus vero multum hic morentur, et ea per provincias oeconomicas expensas sibi transmittere ex sanctissima ecclesia, sed expendant quidem ipsi in ea observare non patiantur⁴⁾. Sancimus igitur iam a nobis positam legem in sua mauere virtute, si vero defuerit deo amabilis episcopus ecclesiae suae amplius tempus, nullam ei mitti expensam de provin-

CAP. II.

Deinde ut ille non aliter novam ecclesiam aedificet, nisi cum dei amantissimo episcopo collocutus fuerit, atque definiierit, quantum ipse ad lucernas accendendas, ad sacrum ministerium, ad domum sacrae ecclesiae conservandam, et ad alimenta eorum, quae ibi versantur, assignet. Et si illud sufficere videtur, prius donet ea, quae assignanda sunt, atque ita domum aedificet. Quodsi quis ad hoc non sufficiat, et tamen nomen concupiscat, quo aedificator ecclesiae vocetur, ac tale quid facere velit, multae sunt in hac regia hac urbe, quam in provinciis ecclesiae, in quibus convenienter quidem ministeria peraguntur, speculum tamen est, ne prae vetustate collabuntur, et etiam exiguae sunt, nec ita bene ornatae, ut cupiat qui in illis ministrant, et liceat ei unam ex illis ecclesiis sumere, eamque aedificare, etiam sic tamen secundum voluntatem deo amabilis orthodoxorum episcopi peragatur. Ita enim et sacrae domus fabricator appellabitur, et nihil de suo erogabit, quoniam ipsa solita ad eam rem iam assignatae ad illi oblatas sint, qui antea eas subministrabant.

CAP. III.

Illud quoque sancimus, ut secundum legem a nobis iam latam dei amantissimi episcopi in ecclesiis suis maneant, nec eas deserant et multum tempus hic morentur, et oeconomicos, qui in provincia sua, cupiat ut ipsis sumantur ex sanctissima ecclesia mittant, sibi eos consumant, hic vero diu commorari non cupiat. Sancimus igitur, lege a nobis iam lata in suo robore manente, si dei amantissimus episcopus ecclesiam suam per longius tempus deserat, ut ipsi ex provincia sua sumptus mittantur, sed in pias causas et sanctissimam ecclesiam expendantur, ipse autem, dum hic vagatur, sanctissimam ecclesiam sumptibus non gravet, quod manifestum sit, si per longum tempus illam deserat, ea, quae iam a nobis hac de re sancita sunt, in suam habitura esse.

CAP. IV.

¹⁾ Cespit hoc et quod sequitur, non habet Hal, ed. Norica, in supplementis autem ea adduntur ed. Harv. et suo loco edita sunt in Par. Sententiam huius cap. 3, exhibet Photii Nomoc. VIII, 2. (Foz III bibl. II, p. 93)

²⁾ Hal., Meerm. I, II., (Ioannis) Nomoc., Fulg.; ἀρχιεπίσκοπον Serimg. — ³⁾ Cod. Hamb.; vero habere om. edd. — ⁴⁾ Cod. Hamb., Trid.; enim add. Port., Cont. — ⁴⁾ transm. et sanct. eccl. expendat quidem et ipse inde eius (ipse ei quae inde Trid.) observ.

Κεφ. δ.

Ἐπιθὴ δὲ ἐτύχουμεν ἤδη νομοθετήσαντες, ὥστε εἴ τις ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἐκποίησης ἀκινήτου ἐκκλησιαστικοῦ μέλλοι πράγματος γίνεσθαι, κατὰ δέκρετον ταύτην προῖναι, καθάπερ ἡ πρόην φοιτήσασα παρ' ἡμῶν λέγει διάταξις, πράττεσθαι δὲ τὸ δέκρετον μὴ μόνον παρόντος τοῦ θεοφιλεστάτου ¹⁾ ἐπισκόπου τῆς πόλεως καὶ τοῦ αὐτοῦ κλήρου, ἀλλὰ καὶ τοῦ τῆς μητροπόλεως ἐπισκόπου, οὐ μὴν ἐκεῖνο προσγεννομοθετῆται, ὥστε εἴπερ ὁ τῆς μητροπόλεως ἀγιώτατος ἐπίσκοπος ἄλλοις πωλεῖν, ἤτοι οἱ τῆς ἀγιώτατης ἱεραρχίας τῆς αὐτοῦ εὐλαβέστατοι οἰκονόμοι, τὶ θεοὶ γενέσθαι, καὶ τοῦτο προστίθεμεν, ὥστε δύο ἐκ τῆς ἐκ τῆς αὐτῆς συνόδου τῶν θεοφιλῶν ἐπισκόπων, οὓς ἐν ἴσῳ, τούτους παραγγίλλομεν, καὶ τῆς ἄλλης ἐκείνης παρατηρήσεως φρουρατιομένης τῆς ἤδη παρ' ἡμῶν νομοθετήσεως, τὸ τῆς παρουσίας τῶν δύο θεοφιλῶν ἐπισκόπων προσεγγίναναι, ἵνα καθ' αὐτὸν δικαίᾳ μετὰ τῆς αὐτοῦ συνόδου τὸ πρᾶγμα πράττω, καὶ ὡςπερ αὐτὸς τὸ πρᾶγμα ποιεῖ πιστὸν καὶ πιστάριον τῷ ὑπ' αὐτὸν τεταγμένῳ παραγγιγμένῳ, οὕτω καὶ αὐτῷ ἢ ὑπ' αὐτὸν παραγγιγμένῃ συνόδῳ δὴ δύο τῶν θεοφιλῶν ἐπισκόπων δόξαιεν τὸ πρᾶγμα καὶ οὐκ ἀσφαλές, τὴν ἐκ τῆς ἱερᾶς ταύτης συνόδου προσημῶνον μαρτυρίαν.

Ἐπίλογος.

Τούτων δὲ ἡμῶν τὸν νόμον πρὸς τε τὸν θρόνον τῆς ἁγίας μακαριότητος, πρὸς τε τοὺς λοιποὺς ἀγιώτατους πατριάρχας καταπεμπόμενον αὐτοὶ διὰ γραμμάτων δικαίαν τοῖς ὑφ' ἡμῶν μητροπολίταις ποιήσετε φανερόν, οἱ δὲ δῆλον καταστήσουσι τοῖς ὑπ' αὐτοὺς ἐκείνοις, ὥστε μηδὲν διαλαθεῖν τῶν παρ' ἡμῶν διατεθέντων. Dat. Kal. Maii Constantinop., imp. DN. Iustiniani PP. Aug. ann. XII., Ioanne V. C. Cons. [538.] 111-

sed illas quidem circa actus pius et sanctissimam ecclesiam expendi, ipsum vero hic errantem non expensis sanctissimae ecclesiam praegravare, quum certum sit, quod, si plurimo tempore defnerit, quae iam a nobis super eisdem sancita sunt valebunt.

Cap. IV. Quoniam vero contigit iam nos sancisse, ut, si qua in provinciis alienatio rei immobilis ecclesiasticae facienda est, secundum decretum hanc procedere, sicuti dudum prolata a nobis constitutio dicit, uti vero decreto non solum praesente deo amabili episcopo civitatis eiusque clero, sed etiam metropoleos episcopo, nec non et ²⁾ illud insuper est sancitam, ut, si metropoleos sanctissimus episcopus futurus est exorandus, sive eius ecclesiae sanctissimi oeconomi, quid oporteat fieri, etiam hoc adiciamus, ut duo ex synodo, quae sub eo est, deo amabilium episcoporum, quoscunque elegerit, ipsi intersint, et alia omni observatione custodita, quae iam sancita est, praesentia duorum deo amabilium episcoporum adiciatur, ut secundum se videatur cum sua synodo rem agere, et sicut ipse rem facit credibilem et sufficientem ei, qui sub eo constitutus est, dum praesens est, ita et ipsi quae sub eo est synodus praesens per duos deo amabilium episcoporum videbitur rem praebere cautissimam, sumentem ex huiusmodi synodo testimoniam.

Epilogus. Hanc itaque nostram legem et ad sedem tuae beatitudinis, et ad ceteros sanctissimos patriarchas missam ipsi per litteras proprias sub vobis ³⁾ metropolitae facietis manifestam, et illi palam ⁴⁾ sub se constitutis episcopis, ut nullum lateant, quae a nobis constituta sunt. Dat. Kal. Maii Constantinop., imp. DN. Iustiniani PP. A. ann. XII., Ioanne V. C. Cons. [538.]

CONST. LXX.

CAP. IV.

Quoniam vero iam sancivimus, ut, si alienatio quaedam immobilis rei ecclesiasticae in provinciis facienda sit, haec decreto interposito celebretur, quemadmodum olim a nobis edita constitutio dicit, et decretum non solum praesente dei amantissimo urbis episcopo et clero eius, sed etiam episcopo metropoleos fiat, illud tamen sancitum non est, si sanctissimus metropoleos episcopus vel sanctissimae illius ecclesiae religiosissimi oeconomi venditionem facturi sint, quid tum fieri debeat. Hoc igitur addimus, ut duo ex synodo piorum episcoporum sub ipso constituta, quoscunque elegerit, intersint, atque reliquis omnibus, quae a nobis disposita sunt, observandis praesentia duorum dei amantium episcoporum addatur, ut ipse per se cum sua synodo rem conficere videatur. Et sicut ipse fidem et robur rei tribuit, dum ei, qui sub ipso constitutus est, praeseps est, ita et synodus, quae illi subest, per duos ex dei amantibus episcopis rem confirmare videbitur, quae a sacra hac synodo testimoniam accipit.

Epilogus.

Hanc autem legem nostram ad thronum beatitudinis tuae reliquosque sanctissimos patriarchas missam ipsi per litteras vestras metropolitaneis, qui vobis subsunt, manifesta facietis. Hi vero tam palam faciem episcopis sub se constitutis; ut nihil lateat eorum, quae a nobis constituta sunt.

No-

¹⁾ θεοφιλοῦς Par., Zurich., Fulg. — ²⁾ nec tamen subditis metr. Trid.; sub vos Port., Cont. — ³⁾ Cod. Bk. ed. ster. — ⁴⁾ Bk. ed. ster.; vos sub Cod. Hamb.; Hamb.; ut — faciant add.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ 27.)

Ἦστε τὴν διάταξιν τοῦ εὐσεβεστάτου βασιλέως τὴν ἐπὶ ταῖς διαδοχαῖς τῶν γαμικῶν 1) κερδῶν τὰ ἐξ ἀπαιδίας εἰσάγουσαν κέρδη κρατεῖν ἐν τοῖς μετὰ τὴν διάταξιν συμμείνασι φάκτοις, ἐπὶ δὲ τοῖς πρὸ αὐτῆς τὴν Λέοντος διατάξιν χώραν ἔχειν.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννη, τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἀνατολικῶν πραιτωρίων τὸ δεύτερον, ἀπὸ ὑπάτων καὶ πατρικῶν.

Προοίμιον.

Ἰσμεν τὴν Λέοντος τοῦ τῆς εὐσεβοῦς μνήμης διάταξιν, τὴν γεγραμμένην ὑπὲρ τῶν εἰς δευτέρους ἀρικνουμένων γάμων, εἴτε ἀνδρῶν εἴτε γυναικῶν, καὶ τὸ ἐκ τοῦ γάμου κέρδος τοῖς ἐξ ἐκείνου τοῦ γάμου παιδῶν οὐτως φυλάττουσαν, καὶ μόνῃς τῆς χρήσεως τὸν κερδάναντα κύριον ἀποτελοῦσαν, τὴν δεσποτείαν δὲ ἐκείνους τηροῦσαν, ὡς εἶγε οἱ παῖδες καὶ ἔγγονοι τελευτήσαιεν, οὐκ ὄντος τὸ λοιπὸν οὐδενὸς τοῦ, δι' ὃν ὁ τοῖς δευτέροις ὀμιλήσας γάμος τῆς δεσποτείας ἐπιτρέπεται, μένειν βουλομένην ἀναφαίρετον τε καὶ ὀλόκληρον παρὰ τῷ κερδάναντι καὶ τὴν ἐκ τῆς δεσποτείας ἀφελίαν.

Καθ. α'.

Ταύτην ἡμεῖς ἐναγχος ἐπηνρωθῶσαμεν, ἄλλα τε διατυπώσαντες καὶ βουλόμενοι τοὺς κληρονόμους τῶν τελευτησάντων παίδων ἢ ἔγγονων, εἴτε γονεῖς εἴεν, εἴτε ἑτεροὶ τινές, ἔχειν ἐκείδεν τινὰ βοήθειαν, μόνου τοῦ ἀπὸ τελευτῆς ἐξ ἀπαιδίας συμμῶνον μένοντος καὶ κατὰ δεσποτείαν παρὰ τῷ κερδάναντι, τοῦ λοιποῦ δὲ ἐπὶ τοὺς κληρονόμους τῶν τελευτησάντων παίδων ἢ ἔγγονων Ἰόντος, καὶ οὐδὲν ὑφ' ἡμῶν τοῦ τῆς χρήσεως λόγου καιρισθέντος. §. 1. Ταῦτα τοίνυν καὶ νῦν καὶ εἰς τὸν ἅπαντα χρόνον κρατεῖν βουλόμεθα, πλην εἰ μὴ ἔτυχον οἱ παῖδες πρὶν ἢ τεθῆναι τὴν ἡμετέραν διάταξιν τελευτησάντες. ἐπειδὴ γὰρ ἐφθῆ τὸ κέρδος ὀλόκληρον ἤδη προσγενόμενον τῷ τοῖς δευτέροις ὀμιλήσαντι γάμωι,

Novella LXVIII.

UT CONSTITUTIO PISSIMI IMPERATORIS, QUAE IN SUCCESSIONIBUS LUCRORUM NUP-TIALIUM, SI LIBERI NON EXSTENT, LUCRA INTRODUCIT, IN HIS FACTIS OBTINEAT, QUAE POST CONSTITUTIONEM ACCIDERUNT, IN ILLIS AUTEM, QUAE ANTE EAM CONTIGERUNT, LEONIS CONSTITUTIO LOCUM HABEAT.

Idem Imperator Ioanni, per Orientem praefecto iterum Praefecto gloriosissimo, Exconsuli et Patricio.

Praefatio.

Novimus constitutionem Leonis pie memorie a iis, qui secundas nuptias contrahunt, sive viri ex mulieres sint, scriptam esse, quae nuptiale lucrum liberis illius matrimonii sancte servat, atque eum, ad quem lucrum venit, solius ususfructus dominum constituit, illis vero dominium servat, ita ut, si liberi vel nepotes moriantur, nec quisquam alius, pro quem ille, qui secundas nuptias contrahit, dominio praeferatur, irrevocabiliter et in solidum apud nos, qui lucratum est, etiam utilitatem ex dominio manere velit.

CAP. I.

Hanc nuper correximus, alia disponentes et volentes, ut heredes defunctorum liberorum vel nepotum, sive parentes sint, sive alii quidam, inde aliquid utilium habeant, atque id solum, quod mortis causa in pacto liberorum non existentium competit, etiam quod ad dominium apud lucrantem maneat, reliquum vero ad heredes filiorum vel nepotum defunctorum transit, ratione ususfructus nullatenus per nos innovata.

§. 1. Haec igitur et nunc et in omne tempus obtinere volumus, nisi liberi ante, quam haec constitutio facta erat, mortui fuerint. Nam quum omne lucrum ad eum, qui secundas nuptias contraxit, liberis ante legem mortuis iam pervenit, lex nostra non le-

CONST. LXX.

Idem Aug. Ioanni, Pf. P. II., Excons. ordinario.

Praefatio. Novimus Leonis pie memoriae constitutionem 2) scriptam super his 3), qui ad secundas veniunt nuptias sive viris sive mulieribus, ex illo matrimonio 4) lucrum ex illis nuptiis filiiis reservante servantem, et 5) solius ususfructus eum qui lucratum dominum facientem, dominium autem illis 6) reservantem, si filii et 7) nepotes moriantur, non existente iam ullo 8), propter quem is, qui ad secundas nuptias pervenit, proprietate privabitur, manere volentem inavulsibilem 9) ac totam apud eum, qui lucratum, et proprietatis 10) utilitatem.

CAP. I. Hanc nos nuper 11) correximus, alia disponentes et volentes, heredes morientium filiorum aut nepotum, sive parentes sint sive alii quidam, habere inde solatium, solo pacto, quod ex morte filii non existentibus contrahitur, manente etiam secundum proprietatem apud lucrantem, reliquis autem ad heredes deficientium filiorum aut nepotum venientibus, in nullo a nobis ususfructus ratione novata. §. 1. Haec igitur et nunc et 12) in omne tempus valere volumus, nisi tamen 13) contigit filios, antequam poneretur nostra constitutio.

1) Serimg.; deest ap. Hal. — Iulian. Const. 62. — Antiquam versionem non glossatam ex Cod. Fis. doct. primus dedit Biener l. c. p. 491 sq.

2) Emend. Agylaei, quam egregie commendat textus Nov., Iulian., Ind. Reg.; ταμειακῶν Serimg., Moerm. III, Zueh. — 3) Novimus pie Leoni memorie constitutione Cod. — 4) super his om. Cod. — 5) Bien.; matri omnino Cod. — 6) et om. Cod. — 7) Bien.; et om. Cod. — 8) Bien.; illi Cod. — 9) inavulsibilem Cod. — 10) Cod., cf. Krieger Symb. p. 10.; ap. etatis sec. novata. — 11) Bien.; super Cod. — 12) et om. Cod. — 13) Cod., cf. Krieger l. c.; non tamen sec. Bien.

νόμοις, τῶν παίδων πρὸ τοῦ νόμου τελευτησάντων, οὐκ ἂν ὁ ἡμέτερος νόμος ἐκείνα περιεργάζοιτο, ἄπερ ὁ προλαβὼν νόμος Λέοντος τοῦ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως ὑπὸ τῆν βασιτοῦ πεποιθῆκεν ἐξουσίαν, ὥστε οὐ μόνον παίδων ἢ ἑγγόνων οἷχ ὑπότων ἀσφαλῶς ἐξουσίαν, ἀπερ ἐκέρθανον, ἀλλ' ἤδη καὶ εἰ τι τούτων παρ' ἐτέρου ἐστίν, κατὰ τὸν δεσποτικῆν πρόνοιαν τρόπον ἐκδικήσουσι. §. 2. Ταῦτα τοίνυν νόμῳ βραχεῖ περιστασιαντικῆς τὰς τοιαύτας ἀμφισβητήσας ἀναίρουσθαι, ἵνα μὴ διηκεῶς ὑπὸ τῶν αἰτούντων ἐνοχλοῦμεθα, ἀλλὰ νόμῳ ταῦτα ἐναποθέμενοι κοινῶ τῶν τοιοῦτων ἀπαλλαγῆμεν ὄχλων, τὸ πρὸ τῆς ἡμετέρας νομοθεσίας σῆμα φυλάττεσθαι βουλόμενοι τῷ πρὸ ταύτης ἐπιτημένῳ.

Ἐπιλογος.

Ἡ τοίνυν σὴ ὑπεροχὴ τὰ κατὰ τοῦτον ἡμῖν παρασίαντα τὸν τρόπον ἅπασιν φανερά δι' οὐκείων κερυγμαίων καὶ προσάξεων κατασιτησάτω. Dat. VIII. Kal. Iun., imp. DN. Iustiniani PP. Aug. ann. XII., Ioannes V. C. Cons. [538.]

constitutio, mori. Si enim contigit quidem Inerum totum ante nuptias iam factum eius, qui ad secunda vota migravit, filiis ante legem defunctis, nequaquam ¹⁾ nostra lex illas perscrutabitur, quas praecedens lex Leonis piae memoriae sua ²⁾ constituit potestate, quapropter non solum filiis aut nepotibus non existentibus, secure habebant, quae lucrati sunt, sed etiam vel si quid horum apud alios est, secundum modum competentem dominis vindicabunt. §. 2. Haec igitur brevi lege comprehendentes tales dubitationes perimimus, ut non assidue ab interpellantibus ³⁾ molestentur, sed lege haec statuente communi, importunitatibus huiusmodi liberamur, figuram, quae ante nostram legislationem erat posita, servari volentes ei, qui ante eam beneficium meruit.

E p i l o g u s. Tua igitur eminentia quae secundum hunc nobis placuerint modum, omnibus manifesta propria edictis ac praecceptis efficiat. Dat. VIII. Kal. Iun. Constant., DN. Iust. PP. Aug. ann. XII., Ioannes V. C. Cons. [538.]

¹⁾ neque quis Cod. — ²⁾ Legend., videtur sub sua. — ³⁾ Bien.; ad interpellationes Cod.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ §8. ¹⁾

Περὶ τοῦ πάντας ὑπακούειν καὶ πεθεῖν ¹⁾ τοῖς ἀρχούσι τῶν ἐπαρχιῶν καὶ ἐπὶ ἐγγλημάσι καὶ ἐπὶ χρήμασι, καὶ κεῖ τὰς ὑποθέσεις ἐξετάζεσθαι, μηδεὶν ἐξηρημένον ἀπὸ προνομίου τινὸς χωρὶς θελοῦ πραγματικῶ τύπου.

Ἀυτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Ἀβγούστος Κωνσταντινουπόλεως.

Προοίμιον.

Μίαν εἶναι πᾶσῶν τελευτάτην ἀρετὴν ὑποληπίων ἐν ἀνθρώποις τὴν τὰ δίκαια πᾶσι βραβεύουσαν, φημὲν δὴ τὴν τοῦ πράγματος ἐπώνυμον δικαιοσύνην. καὶ

bores circa ea, quae proeveniens lex Leonis piae memoriae sub potestatem suam redegit. Quare liberis vel nepotibus non superstitibus non solum ea secure habebunt, quae lucrati sunt, sed etiam si quid horum apud alios existit, pro iure dominis competente vindicabunt.

§. 2. Haec igitur brevi lege comprehendentes eiusmodi dubitationes tollimus, ne perpetuam molestiam a supplicantibus sustineamus, sed haec communi legi inserentes eiusmodi molestias liberemur, qui formam, quae ante legem nostram fuit, ei, qui ante illam beneficio affectus est, custodiri volumus.

E p i l o g u s.

Tua igitur excellentia quae nobis hoc modo placuerint edictis et mandatis suis omnibus manifesta faciat.

Novella LXIX.

UT OMNES OBTEMPERENT ET PAREANT MAGISTRATIBUS PROVINCIARUM TAM IN CRIMINALIBUS QUAM PECUNIARIIS CAUSIS. ET UT IBI CAUSAE EXAMINENTUR, NEC QUISQUAM PRIVILEGIO ALIQUO, NISI SACRA PRAGMATICA SANCTIONE, EXCIPIATUR.

Imperator Iustinianus Augustus Constantinopolitans.

Praefatio.

Una inter homines omnium censenda est perfectissima virtus, quae ius suum cuique tribuit, iustitia, quae ex re ipsa nomen traxit. Nisi enim quamlibet ex

GL. CONST. LXXIII.

UT OMNES OBEDIANT IUDICIBUS PROVINCIARUM ET IN CRIMINALIBUS, ET IN PECUNIARIIS CAUSIS ¹⁾ ET IBI NEOOTIA EXAMINENTUR, Nullo excepto per privilegium, nec huc conventi deducantur, nisi sacra pragmatica forma exhiberi quempiam iusserit.

(Coll. V. tit. 20.)

Imp. Iustinianus Aug. Constantinopolitans.

Praefatio. Unam quidem esse omnium perfectissimam virtutem arbitrandum est hominibus, quae iura omnibus distribuit, haec est ex causa cognominata iustitia. Etenim unamquamque aliarum virtutum nisi

¹⁾ Hal. (Nov. 68.) et Scrimg. — Iulian. Const. 63. — Versio est vetus glossata.

²⁾ καὶ παθεῖν om. Hal., (Fulg.) — ³⁾ Cod. Hamb., Trid., Port.; causis om, Cont.

καὶ γὰρ ἐκάστη τῶν ἄλλων ἀρετῶν εἰ μὴ παρακολουθεῖ τὰ ταύτης ἀγαθὰ, γένοιτο ἂν οὐδὲν τῶν προσρκόντων. τοιγαροῦν οὐδὲ ἀνδρείαν τὴν μὲτὰ δικαιοσύνης ἐπαινέσομεν, καίτοι γε ἡ πατριος φωνὴ τὴν ἐν ὄπλοις ἰσχυρὴν ἀρετὴν ὀνομάζει μόνην. εἰ δὲ τις αὐτῆς τὸ δίκαιον ἀφέλοιτο, πλημμελημάτων ἀφορμὴ μόνον, οὐ μὴν τιος γένοιτο ἂν τῶν βελτιῶν. ταύτην ἐν ταῖς ἡμετέραις ἐπαρχίαις ὁρῶντας παρερωμῆν¹⁾, νόμον θεραπεύοντι θεὸν ἀναδεδῶσαι καὶ πρὸς ἰσχυρὴν πρέπουσαν ἀγαγεῖν φήθημεν χρῆναι. πολλοὶ γὰρ οἱ μὲν γράμματα θεῖα, οἱ δὲ προνόμια, οἱ δὲ πραγματικούς τύπους, οἱ δὲ προσταξῆς ἀρχαί, οἱ δὲ ἄλλας ἐξ ἄλλων εὐρίσκοντες προφάσεις, ἑαυτοῖς καταπράττουσι τὸ πλημμελεῖν μὲν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, ἔξω δὲ ἐκείνων δικάζεσθαι προσποιεῖσθαι²⁾. ὁ γὰρ ἐπὶ τινος τόπου παθῶν κακῶς, ἢ τι τῶν οικειῶν ἀποβαλῶν, ἢ περὶ δρῶν³⁾ γῆς δικαζόμενος⁴⁾, ἢ περὶ δεσποτείας, ἢ περὶ νομῆς, ἢ περὶ υποθήκης, ἢ περὶ τινος ἄλλου, πῶς ἂν ἰσχυροῦσι ἑτέρῳ τόπῳ τὰς ἀποδείξεις ὧν ἐπαθε παρασχεῖν; οἱ γὰρ ταῦτα πρᾶττοντες δύναμιν ἐνδεδυμένοι μόνην καὶ ἰσχυρὴν οὐ τῆ δικαίῳ πιστεύουσαν τὰ τοιαῦτα τεχνάζουσι, καὶ ταῦτα ἄνθρωποι δρῶσιν, ὡς διηκεῖ τὴν δύναμιν ἔξω πιστεύοντες, καὶ οὐκ ἀποβλέπουσιν εἰς τὰ πολλὰ καὶ μυρία παραδείγματα, οἷον ὅπῃ καὶ μόλις καὶ ἐν προσωποῖς εὐαριδμήτοις ἐκ δυνατῶν εἰδόμεν προΐοντας δυνατοῦς καὶ ἐκ πλουτιούτων πλουτιούτας. τὸ δὲ ἐπὶ τῶν σχεδῶν ἐκ μὲν δυνατῶν προΐασιν ἀσθενεῖς, ἐκ πλουτιούτων δὲ πένητες, τῆς τῶν πατέρων ἀδικίας τοῖς ἐξ αὐτῶν κατακολουθοῦσης, καὶ οὐκ ἐννοοῦσιν οὐδὲ λογίζονται, ὡς ὅπερ αὐτοὶ δῆθεν ὑπὲρ ἑαυτῶν μηχανῶνται ταῖς δυνάμει χρωμένοι, τοῦτο ἴσως κατὰ τῶν γινόμενων⁵⁾ ἐξ αὐτῶν πρᾶττουσιν, οὐ τῆς αὐτῆς ἐκείνοις ἐπακολουθοῦσης δυνάμειως.

Κε φ. α'.^{α)}

Ταῦτα ἐγνωσαντες τὸν παρόντα θεῖνον νόμον φήθημεν χρῆναι. καὶ προαγορεύομεν πᾶσι τοῖς ἐν ταῖς ἐπαρχίαις οἰκοῦσιν, ὅποσοι τῶν ἡμετέρων κατακοινοῦσι σκηπτῶν ἐπὶ τῆς ὑπὸ κούρῳ πάσης, τῆς τε ἐἰς ἀνίσχοντα βλεπούσης, τῆς τε πρὸς δυνάμον ἥλιον, τῆς τε ἐκατέρωθεν θέσης, ὡς τε ἕκαστον ἐφ' ἧς ἐπαρχίας πλημμελεῖ, ἢ ἐφ' ἧς χρημάτων ἢ ἐκκλημάτων ὑπεύθυνος γίνεται, εἴτε περὶ γῆς ὁρίων, εἴτε περὶ δεσποτείας, εἴτε περὶ νομῆς, ἢ υποθήκης, ἢ περὶ ἑτέρας οἰασθῆποτε προφάσεις, ἐκείσε καὶ τὰς εὐθύνας ὑπέχειν (τοῦτο δὲ τὸ καὶ τοῖς πρὸ ἡμῶν νομοθεταῖς ποικίλως μὲν εἰρη-

ex reliquis virtutibus bona eius sequantur, nihil certe fiet, quae conveniunt. Itaque nec fortitudinem, quae iustitiae coniuncta non est, laudabimus, nisi patria lingua solum robur, quod in armis est, virtutem apponet. Nam si quis iustitiam illi demat, delictorum solum, non vero boni alicuius causa erit. Haec in provinciis nostris quum neglectam videamus, lege deo placeant firmandam et ad rectum robur deducendum putavimus. Multi enim partim sacras litteras, partim privilegia, partim pragmaticas sanctiones, partim iustitias inveniunt, delicta quidem in provinciis perpetrant, extra eas vero iudicari volunt. Nam qui in loco aliquo nisi quodam afficitur, vel quid verum suarum amitti, vel de finibus terrae, vel de dominio, vel de possessione, vel de pignore, vel de alia quadam re litigat, quomodo is in alio loco probationes eorum, quae passim ei exhibere poterit? Nam qui talia agunt, potentiam solum et robur aliquod, quod iustitiae non parat, ostentantes haec machinantur. Atque id faciunt homines, quod credunt se perpetuam potentiam habere, neque ad multa illa ea infinita exempla respiciunt. Nam raro et difficulter ac in personis, quae facte numeraveris, vidimus ex potentibus potentes et a virtutibus divites procedere, ut plurimum vero ex potentibus impotentes, ex divitibus pauperes fere procedunt, parentum iniquitate liberos sequente. Nec tamen neque secum reputant, id, quod ipsi in eam commodum potestate sua utentes machinantur, contra liberos suos fortasse se agere, si illos eadem potentia non sequatur.

CAP. I.

Haec considerantes legem hanc ferendam existinavimus. Omnibus itaque praecipimus, qui in provinciis habitant, quocumque sceptris nostris pro omnem ditionem nostram, quae tam orientem quam occidentem solem spectat, quaeque ab utroque latere, obediunt, ut unusquisque in provincia, in qua deliquit, vel in qua pecuniae vel criminis res sive de finibus terrae, sive de dominio, sive de possessione, aut hypothecca, aut alia quacumque de causa agatur, ibi quoque iudicium accipiat (id quod et anterioribus legislatoribus varie quidem dictum est).

nisi subsequantur huius bona, fiet nihil horum, quae competunt, itaque nec fortitudinem, quae non est cum iustitia, laudabimus, quum scilicet patria lingua fortitudinem in armis virtutem appellet solum, et si qui ad ea iustitiam subtrahat, delictorum solummodo, non quorundam honorum fiet occasio. Quam in nostra provincia intuentes contemni, lege placeant deo eam corroborare et ad fortitudinem decentem deducere⁶⁾ iudicavimus oportere. Plurimorum namque alii quidem litteras sacras, alii privilegia, alii pragmaticas sanctiones, alii praecipua iudicium, quidam alias ex aliis advenientibus occasiones sibi peragunt peccandi quidem⁷⁾ in provinciis, et⁸⁾ extra eas litigare simulat⁹⁾. Qui enim in quolibet loco male patitur, aut aliquod suum amittit, aut de terminis terrae litigat, aut de proprietate, aut de possessione, aut de hypothecca, aut de alio quocumque, quomodo valebit in alio loco probationes eorum, quae pertulit, exhibere? haec enim agunt, ostendentesque potentiam solum et fortitudinem, ita iuste¹⁰⁾ credentes talia machinantur, et haec benevolentia perpetrant, tanquam perpetuam virtutem habituros se confidentes, et non respiciunt ad multa¹¹⁾ et decem millia exempla, quia sero tandem et in personis numerabilibus ex potentibus videmus potentes procedere et ex divitibus divites, in omne autem aevum paene ex potentibus processerunt inanes, ex divitibus autem pauperes, dum patrum iniustitia sobolem¹²⁾ est secuta, et non cogitant neque reputant, quoniam, quod ipsi quae per se machinantur potestatibus utentes, hoc forsitan contra eos, qui ex eis procreantur, agunt, aut eadem potentia sequente sobolem, quae illos¹³⁾.

CAP. I. Haec considerantes praesentem ponere legem existinavimus oportere. Et praecipimus omnibus in provinciis iudicibus, quocumque nostris obediunt sceptris in universa ditione, et quae ad occidentem spectat, et quae occidentem solem, et quae ex utroque est latere, ut unusquisque, in qua provincia deliquit¹⁴⁾,

^{α)} Cap. 1—4. in Bas. Fl. 21.

¹⁾ παρορωμένην Hal. — ²⁾ προσποιεῖσθαι om. Hal. — ³⁾ περιουρίων Serimg. ; ἢ περὶ ὁρίων γῆς Hal., Fulg. — ⁴⁾ Hal.; δικαζόμενης Serimg. — ⁵⁾ γινόμενων Hal. — ⁶⁾ Cod. Hamb., Trid.; reduceret Port., Cont. — ⁷⁾ Cod. Hamb., Trid.; peccandi; quidam Port.,

Cont. — ⁸⁾ sed Bk. — ⁹⁾ simulandi Bk. — ¹⁰⁾ iusto Bk. — ¹¹⁾ Trid.; milia Cod., Hamb., Port., Cont. — ¹²⁾ Cod. Hamb., Trid., Port.; iniustitiam sobolem Cod. — ¹³⁾ Cod. Hamb.; sequitur add. edd. — ¹⁴⁾ Cod. Hamb., Trid.; deliquit Port., Cont.

επισημάνον δὲ ἑμῶς, εἰ καὶ μὴ καθαρῶς καὶ ὡς ἡμεῖς
 πῶς διανοήθημεν), ἀλλὰ μὴδὲ ζητεῖν ὑπεροφίαν
 πλεονεκτητέον. §. 1. Εἴτε γὰρ μεγάλα τὰ ἀμαρτή-
 ματα ἢ τὰ συναλλάγματα καθέστηκε, χρη̄ πᾶσι τρο-
 πῆσι ἐπ' αὐτοῖς καὶ προσαγγέλλαν εἶναι καὶ γραφῆν,
 εἰ δεηθῶνται. καὶ ἐξέτασιν ἐπιχωρίον διὰ τὸ προχει-
 ρον τῶν ἐλέγχων. εἴτε ἐπὶ σμικροῦ τις ὁμοίως
 πλημμελοῖη, μείζον ἐστὶ τὸ ἀμάρτημα γένοιτο, εἰ
 μὴδὲ ἐπὶ τοῖς βραχέσι τῶν δικαίων ἀπολαύσειεν,
 ἀλλ' ἀναμῖνοι γενέσθαι τε ἐπ' ἀλλοδαπῆς χώρας,
 ἐπειδὴ τε αὐτὸν ἄγειν καὶ περὶ τούτων δικάζεσθαι,
 ὅν γε οὐδὲ παρόντα, οὐδὲ ἐπὶ τῆς χώρας ἴσως διὰ
 τὴν ἰσχυρὴν τὴν ἐκίνορον ἢ διὰ τὴν ἀσθένειαν
 τὴν αὐτοῦ μετελθεῖν δύναται προσηκόντως. τί γὰρ
 ἂν εἴη σχολιωτέρον, ἢ τὸν ἀδικηθέντα τυχόν ἢ περὶ
 ἀφαιρέσειν βοῶς, ἢ ἵππου, ἢ τῶν ὑποζυγίων τινός,
 ἢ βοσκημάτων, ἢ (ἴνα τοῦλάχιστον εἰπωμεν) κατοικ-
 οῦσας ὄρνιθος, τοῦτον ἀναγκάζεσθαι μὴ καθ' ἡν
 ἀρροῖται χώραν δικάζεσθαι, ἀλλ' ἀλλοχόως τρέχειν,
 ἀπείσει εἰς ἀποδείξεις ὡς ἐπαθεν ἀπαιτεῖσθαι, καὶ
 ἢ πολλαπλασίαν ὑπομένειν τὴν δαπάνην τῆς τοῦ
 πραγματος ἀπομῆσις, ἢ τὴν ἀπορίαν στενάζοντα
 ἴσως; ἐνθεν ἡμῖν πλήθος πολὺ τῶν προσόντων
 ἐν ἑκάστῳ ἐστὶ, καὶ τὰ γε πολλὰ ἐπὶ τοιαύταις
 αἰτίαις ἐνοχλοῦμεθα μικρῶν ἔνεκα προφάσεων, αὐ-
 τοῖς τε πολλὰς ὑπομένοντες ὀχλήσεις, ὀρῶντές τε
 παλὺ μὲν πλήθος ἀνδρῶν, πολὺ δὲ γυναικῶν ἐκ
 τῶν οἰκίων τόπων ξηανιστάμενον καὶ εἰς ταύτην
 ἀφικνούμενον τὴν εὐδαίμονα πόλιν, ὧν οἱ πλείστοι
 καὶ μεταποῦντες καὶ ἐρανίζόμενοι τοῦτο πράττουσι,
 ἐστὶ δὲ ὅτε καὶ τελευτώσιον ἐνταῦθα.

Κ ε φ β.

Ἐπὶ μὲν οὖν ἐνδημοῖεν ἄμφω τῇ γῶρᾳ, ὃ τε
 ἐνάγων, ὃ τε ἐναγόμενος, μηδαμῶς εἰς ἑτέραν ἐπαρ-
 χαν τὸ πρᾶγμα ἔλκεσθαι, μὴδὲ εἰς ταύτην τὴν
 εὐδαίμονα πόλιν, μῆτε ἐκ προνομίου τινός, μῆτε ἐκ
 κελύσεως, ἀλλ' αὐτότε τέμνεσθαι. Ἐπὶ δὲ ὁ μὲν
 παρῆστιν, ὃ δὲ ἀπείστιν, ὃ δὲ παρῶν ἐκ τῆς οἰκίας
 τοῦ μὴ παρόντος ἀδικεῖται, ἐν αἰτίαις γενέσθω πᾶσι
 τρόποις αὐτὸς ὃ τὴν ἀδικίαν πεπραχώς, εἴτε φρον-
 ιμῆτης. εἴτε μισθωτός, εἴτε ὄκτισθῶν τῶν αὐτοῦ¹⁾
 εἴτ. ἐξέτω δὲ αὐτῷ πρὸς τὸ τῆς ἐπαρχίας διάστημα
 κατὰ τὸν νόμον τὸν κοινόν, τὸν πάλαι κείμενον, προ-
 δεσμίαν λαμβάνοντι μνηστῆν τὰ περὶ τούτων ἐκεῖνω,
 πρὸς δὲ τὸ πρᾶγμα ἀναφέρεται. §. 1. Ἄλλ' ἐπὶ
 μὲν

etsi non pure, nec sicut nos illud excogitavimus), non
 vero extra terminos provinciae extrahere commodum
 inde sibi quaerat.

§. 1. Sive enim magna sint delicta vel contra-
 ctus, omnimodo eorum delatio et accusatio, si opus
 fuerit, et examinatio in provincia propter facilem proba-
 tionem facienda est; sive quis similiter in parvo
 delinquat, maius etiam delictum fiet, si ne in exiguis
 quidem rebus ius consequatur, sed expectet, donec in
 aliam provinciam veniat, ibique eum conveniat et de
 his litiget, quem nec praesentem, nec in provincia forte
 propter illius potentiam vel propter infirmitatem suam
 commode convenire poterat. Quid enim peius, quam
 eum, qui vel per ablationem bovis, vel equi, vel in-
 menti alicuius, vel pecudis, vel (ut minimum dicamus)
 avis domesticae laesus est, cogi, ut non in ea provin-
 cia, in qua illi res ablata est, litiget, sed alio
 currat, ibique probationes eorum, quae ei acciderunt,
 exigantur, et vel multo plures sumtus, quam res valet,
 faciat, vel cum gemitu inopiam ferat? Hinc magna
 quotidie nos interpellantium multitudo, et plerumque
 in eiusmodi causis ob res exigui momenti molestamur,
 magnam sustinentes molestiam, et videntes magnam
 virorum magnamque mulierum multitudinem sedibus
 suis excitari, et ad felicem hanc civitatem venire, quo-
 rum plurimi mendicantes etiam et stipem colligentes
 hoc agunt, interdum etiam hic moriuntur.

CAP. II.

Si igitur ambo et actor et reus in provincia sint,
 nullo modo in aliam provinciam aut in felicem hanc
 urbem neque ex privilegio aliquo, neque ex iussione
 causa trahatur, sed ibidem decidatur. Sin autem
 unus quidem adsit, alter vero absit, et qui praesens
 est ex domo absentis iniuria afficiatur, omnimodo
 ille, qui iniuriam fecit, conveniatur, sive procurator
 sit, sive conductor, sive quicumque alius ex illis, qui
 ad eum pertinent. Liceat vero illi secundum provinciae
 distantiam iuxta communem legem olim latam termi-
 num accipere et quae geruntur illi indicare, ad quem
 res spectat.

§. 1. Et si quidem provincia, in qua hoc agi-
 tur,

aut in qua pecuniarum aut criminum reus sit, sive de terra et de terminis, sive de proprietate,
 sive de possessione, aut hypotheca, vel de qualibet alia occasione, illic etiam iuri subiacent (hoc
 enim apud legislatores praecedentes varie quidem dictum est, licet non pure, et sicut nos illud consi-
 deravimus), et ultra terminos litigare non quaerat. §. 1. Sive enim magna delicta sint, sive contractus con-
 stant, oportet omnibus modis super eis et conventiones esse, et scripturam, si opus fuerit, et examinationem
 provinciae propter facilem probationem; sive²⁾ in parvo quispiam similiter delinquat, maius³⁾ adhuc pec-
 catum fiat, quale est, si nec in parvis iure potiaris, sed expectet venire in extraneae terrae provinciam,
 ibique eum convenire et de talibus litigare, quem neque praesentem, neque in provincia forsan, propter vir-
 tutem illius aut infirmitatem suam, convenire poterat competenter. Quid enim erit durius, quam laesum for-
 san⁴⁾ circa sublationem bovis, aut equi, aut inmentorum alicuius, aut pecudum, aut (ut exiguum dicamus)
 domesticae gallinae, hunc cogi non in qua auferitur provincia litigare, sed alibi currere, et ibi probationes
 horum, quae pertulit, exigere, et aut plures expensas pati, quam rei aestimatio est, aut inopiam ingemiscentem
 ferre? Hinc nobis multitudo plurima est interpellantium quotidie, et crebro in talibus causis inquietamur
 perterram gratia occasionem, et ipsi multas sustinentes importunitates, et videntes plurimam quidem multitu-
 dinem virorum, plurimamque mulierum ex propriis locis agitatae et ad hanc venientes felicissimam civitatem,
 quorum plurimi etiam mendicantes et afflicti hoc⁵⁾ agunt, interdum quoque hic moriuntur.

CAP. II. Si igitur fuerint ambo in provincia, et actor et reus, nequaquam ad aliam provinciam causa
 trahatur, neque ad hanc felicissimam civitatem, neque ex privilegio cuiuspiam neque ex iussione, sed illic de-
 cidatur. Si vero alter quidem adest, alter autem abest, qui vero praesens est ex domo absentis iniuriam
 patitur, conveniatur omnibus modis ipse, qui iniuriam egit, sive curator, sive conductor, sive quicumque
 sit eius, et liceat ei secundum provinciae spatium et secundum legem communem antiquitus positam inducias
 accipientem nuntiare, quae de his gesta sunt, illi, ad quem causa refertur. §. 1. Sed si quidem vicina
 provincia

¹⁾ τῶν αὐτῶν Bns. (Cod. Coisl.) — ²⁾ Cod. Hamb., Trid.; quidem add. Port., Cont. — ³⁾ Bk.; sive
 maius Cod. Hamb., edd. — ⁴⁾ Cod. Hamb., Trid., Port.; forsan om. Cont. — ⁵⁾ Cod. Hamb., Trid.; hic
 Port., Cont.

μὲν συνεγγυς ἢ ἐπαρχία καθέστηκεν, ἐν ᾗ τοῦτο πράττεται, μίᾳς ἢ δύο μόνων ἐπαρχιῶν ἐν μέσῳ καθέστωσαν, τεσσάρων αὐτῶ μνηῶν διδόντων προθεσίμια, εἰ δὲ μείζον εἴη τὸ διάστημα, ἕξ, εἰ δὲ ἐκ Παλαιστίνης τυχὸν ἢ Αἰγύπτου, ἢ ἐκ τινὸς τῶν ἐθνῶν τῶν πορθωτέρων, μῆνης ὀκτώ πρὸς τοῦτο ἀρξέσουσιν, εἰ δὲ ἐκ τῶν ἐσπεριῶν ἐθνῶν, ἢ τῶν ἀρχαίων, ἢ τῶν ἐπὶ Αἰθῆς, τηλικαῦτα ὁ καὶ τοῖς πρὸ ἡμῶν νομοθέταις ἀνάρχης δόξας εἶναι χρόνος ὀρίζεσθαι, φασὲν δὲ τὸν τῶν ἐννέα μνηῶν, ὥστε ἐκείνον, εἰ μὲν αὐτῶ τῷ μεμηνηκότι πιστεύει, τὴν δίκην ἐκείνῳ ταύτην ἐπιτρέπει, εἰ δὲ ἀλλοιότερόν τι πρὸς ἐκείνον φρονεῖ, ἕτερον γοῦν ἐκπέμπει τὸν ὑποδέξομενος πᾶσι τρόποις τὴν ἐναγωγήν, καὶ πληρώσεια πάντως τὰ ψηφισόμενα, εἰ μὴ ἐφρασι ἀκολοθήσειεν, εἴτε ἐπὶ μείζονος, εἴτε ἐπὶ ἐλάττωτος αἰτίας. Εἰ δὲ ὁ μὲν μνησίαιεν, ὁ δὲ οὐκ ἐπιτρέψει, καὶ ὁ τεταγμένος παραδράμοι χρόνος, ὡς δὴ κυρίως πράττοντα τὸν ζητιαμένον καὶ ὑπὲρ τοῦ ἀπόντος προσώπου καὶ ἄκοντα παραστήσασθαι ὁ τῆς ὑποθέσεως ἀρροώμενος παρὰ τὸ οἰκέτον δικαστήριον, καὶ τὴν δίκην ἐξετάσας, ὡς¹⁾ παρόντος τοῦ τὴν ἐναγωγήν ὑφισταμένου, καταδικάζει καὶ αὐτόν, εἴπερ ὑπεύθυνος φανεῖται, καὶ πρὸς γε ἐκείνον τὸν μετὰ τὴν τοιαύτην ὑπόμνησιν ἐκπέμψαι τινα κατὰ τὴν χώραν μὴ βουληθέντα, εἴπερ ὅλως ὑπεύθυνος φανεῖται. καὶ εἰ μὲν εὐπόρος εἴη, αὐτὸς ἐκτινύντω τὰ ἐκ τῆς ψήφου, εἰ δὲ ἀπόρους ἔχοι, καὶ μὴ ἀρχοῖ πρὸς τὸ πᾶν τῆς καταδίκης, τηλικαῦτα καὶ ἐκ τοῦ ἀπόντος ἀναπληρούσθαι τῷ νενικηκότι ἢ ἐπὶ τούτῳ (ζημία²⁾).

Κεφ. γ'.

Εἰ δὲ οὐδὲ αὐτὸς φανεῖται ὁ τὸν κύριον τῆς δίκης παραστήσασθαι κελυσθῆς ἢ τὸν ὑπὲρ αὐτοῦ νομίμως πράττοντα, τότε καλεῖσθαι μὲν τῇ τοῦ νόμου φωνῇ, μὴ ὑπακούων δὲ καταδικάζεσθαι καὶ ἄπωρ κατὰ τὸ καλούμενον τῶν ἐρημοδικίων σχῆμα. ὁ γὰρ κατὰ προπέσειαν ἀπολιμπανόμενος καὶ οὐδὲν ἢ ἐλάττω τοῦ παρόντος νομισθῆναι. Εἰ μέντοι ὁ μὲν ἴσως παραγένοιο ἢ στείλειε τινα, ὁ δὲ κατηγορήσας ἀπολιψθεῖ, τότε καὶ ἀφίετω τὸν ἐναγόμενον, καὶ τὰς ζημίας αὐτῷ θεραπεύσει τὸν συκοφαντὴν καταναγκάζει, οὕτω γὰρ ἔσονται μέτριοι πάντες, οὕτω τοῦ πλημμελεῖν παύσοιτο, οὕτως οὐχ ἠγῆσονται δύνασθαι τὸ πλουτεῖν τοῦ δικαίου κρατεῖν.

§. 1. Καὶ οὐ λέληθεν ἡμᾶς, ὡς ἴσως οὐδὲ τοῦτο ἀρκεῖ πρὸς τελειοτάτην τοῦ πράγματος θεραπείαν, τῶν δικαζόντων τοῖς δυνατωτέροις μᾶλλον ἢ τοῖς τὰ

tur, propinqua sit, una aut duabus provinciis interierit, quatuor mensium tempus illi detur, si maior sit distantia, sex, sin autem ex Palaestina fortasse vel Aegypsi, vel remotioribus gentibus, octo menses ad hoc sufficient. Quodsi ex occidentalibus vel septentrionalibus gentibus, vel illis, quae in Libya sunt, tum id tempus, quod legislatoribus, qui ante nos fuerunt, sufficiens visum est, novem scilicet mensium, constituitur, et ille, si quidem ei, qui indicavit, fidem habet, hanc litem illi committat, sin vero sequius de eo cogitat, alium mittat, qui omnimodo actionem suscipiat, et omnino iudicatum solvat, nisi appellatio secuta fuerit, sive ex magna sive ex parva causa. Quodsi hic quidem indicaverit, ille vero non committat, et tempus constitutum transeat, iudex causae eum, qui convensus est, tanquam legitimum procuratorem pro absentis, etiam invitum iudicio suo sistat, atque causa exrenata veluti praesente eo, qui actionem sustinet, illum condemnet, si reus probeatur, et praeterea eum, si post talem admonitionem in provinciam aliquem nemo noluit, si modo eum sentem esse plane appareat. Si si locuples sit, ipse solvat iudicatum, sin autem non sit, nec ad totam condemnationem sufficit, tum cum ex absentis victori damnum resarciatur.

CAP. III.

Si vero nec ille compareat, qui dominum litis, ut eum, qui pro illo legitime agat, sistere iussus est, tum quidem voce legitur citetur; si vero non obediat, ab eo quoque condemnatur secundum formam, quae eremodicium appellatur. Qui enim temeritate quadam iudicium deserit, in nullo inferior habebitur eo, qui praesens est. Si tamen hic quidem fortasse adit, et miserit quemdam, accusator vero absuerit, tunc et reum dimittat, et calumniosiore illi damnum resarcere cogat. Ita enim omnes moderati erunt, ita peccati desinent, ita non putabunt divitias iustitiam videri posse.

§. 1. Neque nos latet, fortasse ne hoc quidem sufficere ad causam perfecte sanandam, quum potentioribus magis, quam iis, qui iustiora volentibus

provincia est, in qua hoc agitur, una aut duabus mansionibus in medio provinciarum constitutis, quatuor et mensium dare inducias; si vero maius sit spatium, sex. Si vero ex Palaestina forsitan, aut ex Aegypto, vel ex spatio gentium longinquarum, menses octo ad hoc sufficient. Si vero ex hesperis gentibus, aut septentrionalibus, aut in²⁾ Libya, tunc, quod etiam praecedentibus legislatoribus sufficiens visum est esse, tempus determinetur³⁾, hoc est novem mensium, ut ille⁴⁾, si quidem ipsi nunciandi credat, litem illi eam committat; si vero aliquid aliud de illo sapit, alium dirigat suscepturum modis omnibus actionem, et completurum omnibus, quae decernenda sunt, nisi appellatio fuerit subsequuta, sive in maiore, sive in minore causa. Si autem illi quidem nunciat, ille vero non obediat, et statutum transeat tempus, tanquam firme agentem eum, qui convensus est et pro absente persona, etiam invitum praesentet⁵⁾ negotii iudex apud suum tribunal, et causam examinans praesente eo, qui conventionem suscepit, condemnet etiam eum, in quo obnoxius apparuerit, et inasper illum, post huiusmodi admonitionem mittere in provinciam non volentem, si tamen omnino obnoxius apparuerit. Et si quidem locuples sit, ipse exigatur, quae decreta sunt, si vero minus sit, quod habet, aut⁶⁾ non sufficit in ista condemnatione, tunc et de absentis rebus compleatur victori damnum huiusmodi.

CAP. III. Si vero neque ipse apparuerit, qui dominum litis praesentare iussus est, aut qui pro eo legitime cogatur, tunc vocetur quidem legitima voce, non autem obediens condemnatur et absens secundum schema, quod appellatur eremodicium, id est desertae causae. Nam qui per contumaciam deserit, in nullo minor praesente putabitur. Si vero ille quidem forsitan advenerit, aut miserit quempiam, accusator autem desit, tunc et absolvere eum, et damna eius mederi calumniosiore cogat. Sic erunt temperatores, sic peccati cessabunt, sic non putabunt potentiam divitiarum iustitiae praevalere. §. 1. Nec latet nos, quia forsitan non sufficit hoc ad perfectissimam causae medelam, quum indicantes potentioribus magis, quam iustiora volentibus

¹⁾ (Eustath.) ὅση. XFII. 3. XXI. 2.

²⁾ ὡς om. Hal., Bas., Fulg. — ³⁾ Cod. Hamb., Trid.; e. Port., Cont. — ⁴⁾ Bk.; determinatum Cod., edd. —

⁵⁾ Bk.; mensium utile et Cod., edd. — ⁶⁾ Cod. Hamb.,

representet edd. — ⁶⁾ Cod. Hamb., Trid.; et Port. Cont.

τὰ δικαιοτέρα βουλομένοις καὶ ἐπὶ χώρας παραγε-
 ρμένοις χωριζόμενοι. ἀλλ' ἕως ἴσμεν, τὸ γε
 πλείστον τῶν ἀδικημάτων θεραπεύουσιν¹⁾ τῇ νομο-
 θίᾳ ταύτῃ, μᾶλλον δέ, τὸ γε ἐφ' ἡμῶν, τὸ πᾶν
 ἴσως θεραπευόμενον. οἱ γὰρ οὐκ ἄλλως παραδι-
 δέτετε τὰς ἀρχάς, εἰ μὴ πρότερον ὄρον ὑπόσχοιεν
 οἱ ταύτας παραλαμβάνοντες, ὥστε²⁾ τὸ δίκαιον
 ἅπασι κρίνειν καὶ καθαρὰς φυλάττειν τὰς χεῖρας,
 οὐδὲν οἶμαι μετὰ τὸν παρόντα νόμον ἑτέρας τινὸς
 θερημέθαι προσδήκῃς, εἰ γε οἱ μὲν δίκαια δικά-
 ζουσι, πρὸς τὸν νόμον τε ὁμοῦ καὶ τὸν ὄρον βλέποντες.

Κεφ. δ'.

Ἐξαρχαίσι δὲ τῶν ἐπιχωρίων ἀρχῶν τοὺς ἀδι-
 κούτους οὐδὲ εἰς, οὐδεμίᾳ χρώμενος ἢ προνομίᾳ,
 ἢ δυνάμει, ἢ τιπῶ, πλὴν εἰ μὴ θεῶς ἡμέτερος
 πραγματικῶς τύπος προσάσει δημοσίας αἰτίας
 προσιδῶν ἀγῶνιμον ἐπιτάδῃ τινα γενέσθαι προ-
 τάξιν, ἢ ὁ νόμος ποιοῖ, ὅποιον ἐπὶ τῶν ἐκκλητίων,
 καίτοι γε καὶ ταῦτο κατὰ τὸ πολὺ μέρος ἐθεραπεύ-
 σμεν, πολλοὺς τῶν μισθῶν ἀρχόντων τῶν ἐν ταῖς
 ἐπαρχίαις ἐφέτας καθιστῶντες, ἵνα παρ' ἐκείνοις
 ἄλλων τὰ τῆς ἐφέσεως, ὅταν μὴ περὶ μεγίστου
 τινὸς εἴη τὸ ζητούμενον, ἢ κατὰ ταύτην ἀγωνίζοιτο
 τὴν εὐδαίμονα πόλιν.

§. 1. Τοῦτον οὖν ἀναθέν-
 τας δικαιοσύνην τὸν νόμον, εἰ μᾶλλον ποιήσομεν
 αὐτὸν δικαιοτέρον, εἰ μὴδὲν συγχωρήσομεν ἔχειν
 καὶ αὐτοῦ τινα προνομίαν, μηδὲ ἐξαιρεῖσθαι τοῦ
 νόμου τούτου μηδ' ὅποιον προνόμιον, μηδὲ εἰ τινὲ
 τῶν ἀγνωστάτων ἐκκλησιῶν περιλοιπῆται, ἢ τινὲ τῶν
 ἐσθλῶν ἐσθλῶν, ἢ ὅλους τὸν σεβασμιατικῶν οἶκον,
 ἢ τινὲ τῶν αὐτῆς τῆς βασιλείας οἴκων, ἢ τοῦ θεοῦ
 ποιητόντων, ἢ τῶν θεῶν προβάτων, ἀπερ' ἐξότως
 μετὰ τὴν ἀνωθεν εἶσι τιμὴν δευτέραι τεταγμέναί,
 μετὰ εἰ τισὶ τῶν ἀρχόντων, ἢ ἐν δυνάμειον ὄντων,
 ἢ ὅλους τῶν ὑφ' ἡμᾶς τεταγμένων ἀνθρώπων, ἀλλ'
 ἅπαντας ὑπακούοντες τοῦ νόμου, καὶ ὑποεκλιμένοι
 τῆς δικαιοσύνης θεσμῶ τιμῶν τε αὐτὸν καὶ διὰ
 πάντων ἄγωνι ἰσχυρῶν, μὴ μόνον εἰς ἐαυτοὺς
 βλέποντες, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ἐφεξῆς διαδοχάς, καὶ
 εἰδότες, ὡς οὐδὲν σχεδὸν τῶν ἐπὶ γῆς ἐπὶ ταυτοῦ
 μένει, δεῖ δὲ ἢ φύσις αἰεὶ εἰς πολλὰς καὶ ἀμύχανους
 μεταποσθῆ τροπὰς, ἅς οὐδὲ προσιδέσθαι ἄξιον
 οὐδὲ προσεῖν, θεοῦ μόνου καὶ βασιλέως ἀκολου-
 θούντος θεῶ ταύτας κυβερνᾶν μετρίως τε καὶ ἐπιει-
 κῶς διατάξοντος. §. 2. Εἰ δὲ καὶ τις χρῆσαστο τοῦ
 θεῶς τύπου, εἴτε πραγματικῶς εἴτε ἄλλως, περὶ
 ποιοῦτου τινὸς αὐτῶ πεπορισμένοις, ἔσονται παντε-
 λῶς ἄκρητοι. τῶν ἀρχόντων μεγάλῃ ἐκτινύοντα
 πικρῆν, ἀπερ' ὅλους προσδέξοιτο. Καὶ οὐ τὸ γενό-
 μενον

in provincia sunt, gratiscentur. Attamen scimus,
 maximam partem iniustitiae nos hac lege sanatu-
 ros esse, inmo quantum in nobis est, totum sanatum erit.
 Quam enim non aliter magistratus conferamus, quam
 si illi, qui eos suscipiunt, insiurandum prius praesent,
 se iuste indicatu-ros et puras manus servatu-ros esse,
 non alia, credo, adiectione post hanc legem indige-
 bimus, si modo illi iuste iudicent, ad legem simul et
 insiurandum respicientes.

CAP. IV.

Nemo vero a magistratu provinciali delinquentes
 eximat, aliquo privilegio, aut potestate, aut sanctione
 utens, nisi forte sacra nostra pragmatica sanctio
 occasione publicae causae emissam hic convenien-
 dum esse praecipiat, vel lex, ut in appellationibus, id
 faciat; quanquam etiam hoc magna ex parte sanavi-
 mus, multos maiorum magistratum, qui in provinciis
 sunt, iudices appellationum constituentes, ut apud illos
 potius, dummodo de maximo quodam negotio quaestio
 non est, quam in felici hac civitate appellationis causa
 agatur.

§. 1. Hanc igitur legem iustitiae dedicatam etiam
 iustiorefficiemus, si nemini permittemus, ut contra
 eam privilegium aliquid habeat, neque ab hac lege
 ullum privilegium eximatur, nec si id sanctissimam
 alicui ecclesiae, vel sacro cuidam xenodochio, vel in
 universum venerabili cuidam domui, vel alicui ex re-
 gis domibus, vel sacro patrimonio, vel sacris priva-
 tis, quae merito post summum honorem secundo loco
 sunt positae, nec si quibusdam ex magistratibus vel
 potestatem habentibus, vel denique cuidam ex subiectis
 nobis hominibus concessum sit, sed omnes legi obediant,
 et legi iustitiae subiecti eam honorent, atque in per-
 petuum validam existiment. Neque ad se ipsos solum
 respiciant, sed et ad sequentes successiones, ac sciant,
 nihil fere eorum, quae in terra sunt, in eodem statu
 manere, sed naturam semper fere fluxam esse, et ad
 multas atque inopinatas mutationes delabi, quas nec
 praevidere nec praedicere facile licet, quum solus deus,
 et post deum Imperator haec moderate et iuste guber-
 nare possit.

§. 2. Si vero quis sacris etiam quibusdam san-
 ctionibus, sive pragmaticis sive aliis, de eiusmodi re
 ipsi praebitis utatur, omnino irritae erunt; magistrati-
 bus magnam poenam solventibus, si cas omnino sus-
 ceperint. Neque illi solum, quod factum est, sed et illi,

ad provincias venientibus praesent. Sed tamen novimus plurima iniustitiam curata ab hac legislatione,
 magis autem, quantum ad nos est, totum erit sanatum. Namque non aliter tradimus cingula, nisi prius insi-
 urandum subierint haec accipientes, inste omnibus indicare, et puras servare manus; non, ut puto³⁾, post
 praesentem legem altero quolibet egebimus augmento, si illi quidem iuste iudicent, ad legem simul et insi-
 urandum respicientes.

CAP. IV. Abripiat autem nullus provincialibus cingulis violentos, nullo utens privilegio, aut pote-
 state, aut forma, nisi forte sacra nostra pragmatica forma occasione publicae causae procedens⁴⁾ exhibitum
 esse quempriam inferri praecipiat, aut ex lege hoc faciat, quale est super appellationibus, licet etiam hoc ex
 multa parte curavimus, plurimos maiorum iudicum in provinciis appellationum constituentes, ut apud illos ma-
 gis appellatio, quando non de maximo negotio fuerit quaestio, quam in hac examinetur maxima civitate.

§. 1. Hanc dicentes⁵⁾ iustitiae legem, adhuc potius faciemus eam iustiorefficiemus, si nulli permittamus habere
 contra eam quaedam privilegia, neque excipi ab hac lege quolibet privilegio, nec si cuilibet sanctorum ecclesiarum
 sortem largitum sit, aut alicui venerabilium xenodochiorum, aut aliis reverendissimis⁶⁾ domibus, aut alii cuilibet
 praesentis domum imperialium, aut sacro patrimonio, aut sacris privatis, quae merito post superum honorem
 secundo loco sunt posita, nec si aliquibus iudicibus, aut in potentatibus positis, aut omnino sub nos constitutis
 omnibus, sed obediant omnes legi, et succumbentes iustitiae sanctioni honorent eam et per omnia habeant
 potestatem⁷⁾, non solum in semetipsis respicientes, sed etiam in futuris successiones, et scientes, quia nihil paene
 in semetipso manet, sed curris natura semper evolvens mutationes, quas neque praevidere facile est,
 neque praedicere, solummodo deo et Imperatore sequente deum haec gubernare mediocriter et mansuete
 valente. §. 2. Si vero quispiam⁸⁾ utatur aliquibus sacris formis, sive pragmaticis, sive aliis de tali quodam⁹⁾

¹⁾ Θεραπεύουσιν om. Hal.; θεραπεύουσιντες Bas. —
²⁾ ὥστε om. Hal., Bas. — ³⁾ Cod. Hamb., Trid.; ut om.
 Port., Cont. — ⁴⁾ Cod. Hamb., Trid., Port.; praeco-
 ens Cont. — ⁵⁾ Bk.; dicentes Cod. Hamb., Trid.;
 111,
 dicens Port. — ⁶⁾ Cod. Hamb.; venerabilibus edd. —
⁷⁾ Bk.; sortem Cod. Hamb., edd. — ⁸⁾ Trid.; quis-
 quam Cod. Hamb., Port., Cont. — ⁹⁾ Cod. Hamb.; de
 tali modo quodam Trid.; de tali quodammodo Port., Con.
 42

μενον μόνον θεραπεύομεν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐσόμενον. καὶ γὰρ εἰ μετὰ ταῦτα τοιοῦτό τι πορισθῆι τισὶ τῶν ἡμετέρων ὑπηκόων ἢ ἐτέρῳ τινὶ τῶν ἔμπροσθεν ἀπηγορευμένων, ἐν οἷς περιλαμβάνομεν, ὡς εἴρηται, καὶ ἐκκλησίας, καὶ εὐαγῆ μοναστήρια, καὶ τοὺς θελοῦς ἡμῶν οἴκους, καὶ τὰ θεία περιβάτα, καὶ τὸ θεῖον πατριμόνιον, οὐδὲ οὗτοι παντελῶς κρατήσουσιν. ἔσται δὲ ὁ νόμος οὗτος πανταχόσε τὴν ἑαυτοῦ δικαίως ἐκτείνων ἰσχύν, καὶ ἅμα μὲν τὰ μέλλοντα ἀσφαλῆ καθιστῶν, ἕκτα δὲ τὸ παρελθὸν θεραπεύων.

§. 3. Ἴστε τοίνυν ἅπαντες ὑπήκοοι, ὅσους ὁ θεὸς τοῖς τε ἡμῶν προγόνοις καὶ ἡμῖν δεδώρηται, ὡς ταύτην ἡμῖν δίδομεν τὴν νομοθεσίαν, πᾶσαν ὑμῖν ἀσφαλείαν χαρίζομενοι, καὶ οὐτε ὀδοπορήσετε μακρῶν, οὔτε κατὰ τῶν μειζόνων δακρύσετε, οὔτε ἡμᾶς ἐμίσησε ὡς ταῦτα μὴ θεραπεύοντι. ἀλλ' ἕκαστος ἐγγυδὲν ὄρων τὴν ἐφ' οἷς ἂν ζημιωθείη τυχὸν ἢ βλαβείῃ ποιήν, καὶ ταύτην θεραπευομένην βλέπων τὸν μέγαν τε καὶ ἀγαθὸν ἀνυμνήσει θεόν, τὸν ταῦτα ἡμῖν νομοθεῖσαι καλῶς τε καὶ δικαίως ἐλλάμψαντα. ἔσται δὲ ποιῆ τοῖς ταῦτα ἀμαρτάνουσιν ἢ προέμενοις ἀρχουσιν ἢ τε τῆς ἀρχῆς ἐκπτώσις καὶ decem librarum auri ζημία.

Ἐ π ἰ λ ο γ ο ς.

Οἱ τοίνυν ἐνδοξότατοι ὑπαρχοὶ τῶν ἱερῶν ἡμῶν πραιτωρίων, οἱ πανταχόσε τῆς ὑπῆκοῦ καθεστῶτες, τὸν νόμον τοῦτον γινώσκοντες προθήσουσιν ἐν ταῖς ἐπ' αὐτοὺς διοικήσεσιν, ἐπὶ τε Ἰταλίας ἀπάσης, ἐπὶ τε Λιβύης, ἐπὶ τε τῶν νήσων, ἐπὶ τε τῆς ἑφίας, καὶ ὅσων ἐν Ἰλλυριοῖς ἐσὶ. καὶ εἰδούται πάντες, ὅπως αὐτῶν κηδόμεθα τῷ τοσαῦτα ἡμῖν παρασχόντι θεῷ προσάγοντες τὸν νόμον, ὃς μεγάλην ἡμῖν τὴν ὑπὲρ ἑαυτῶν ἀπολογίαν δώσει, τοιαῦτα προφάσει τῆς ¹⁾ τῶν ὑπηκόων σωτηρίας ²⁾ νομοθετήσασι. Dat. Kal. Iun. Constantinop., imp. DN. Iustiniani PP. Aug. ann. XII., Ioanne V. C. Cons. [538.]

DIA-

illi, quod futurum est, medemur. Nam si postea tot quid cuidam ex nostris subditis praebeatur, vel ali cuidam ex illis, quibus prius interdiximus, in quibus uti dictum est, ecclesias, sacra monasteria, sacra nostras domus, sacra privata et sacrum patrimonium comprehendimus, nec illa omnino valebunt. Atque haec lex ubique suam virtutem iuste extendat, ac futurum non minus certa constituat, quam praeteritis medeatur.

§. 3. Scitote igitur omnes subditi, quoscumque deus maioribus nostris et nobis donavit, nos hanc legem vobis dare, omnemque securitatem praebere; nec longum iter facietis, nec propter potentiores locorum fundetis, nec nos, ut qui haec non sanemus, culpabitis, sed quilibet et propinquo poenam in eos, a quibus laeditur vel damno afficitur, statutam videns, et ad hanc sanatum respiciens, magnum et bonum deum laudabit qui nos illustravit, ut haec pulchre et iuste sanciremus. Poena vero magistratum, qui haec delinquant vel negligunt, sit tum amissio magistratus, tum et decem auri librarum multa.

E p i l o g u s.

Gloriosissimi igitur sacro nostro praetoris praefecti, qui ubique in ditione nostra sunt, hanc legem cognoscentes, eam in dioecibus, quae sub illis est, et in tota Italia, Lybia, insulis, oriente, et quocumque in Illyrico est proponant, atque omnes sciant, quantum eorum curam geramus, cum deo, qui haec vobis praebet, legem offeramus, quae magnam nobis defensionem dabit, quod talia pro salute subditorum sancivimus.

sibi largitis, erant omnino infirmae, iudicibus maximam solventibus poenam, si omnino susceperint. Et hoc ³⁾, quod sit, solummodo medebimur ⁴⁾, sed quod etiam faciendum est. Etenim si posthac tale aliquid impetretur ab aliquibus nostrorum subiectorum, aut ab alio quolibet, quibus prius interdiximus, inter quos comprehendimur, sicut dictum est, ecclesias, et venerabilia monasteria, et sacras nostras domos, et sacra privata, et sacrum patrimonium, neque hoc omnino valebit. Erit autem haec lex ubique suam iuste extendens virtutem, et simul quidem futura caute constituens, simul autem quod praeterit curans. §. 3. Scitote igitur omnes subiecti, quos deus nostris progenitoribus et nobis donavit, quoniam hanc nobis damus legislationem, omnem vobis cautelam conferentes, et neque itinere fatigabimini longiore, neque adversus maximos lacrimabitis, neque nos culpabitis, tanquam haec non corrigentes, sed unusquisque de proximo respiciens poenam, in quibus forte damnificabitur atque laedetur ⁵⁾, et hanc curam videns, magnum et bonum laudabit deum, qui haec ut sancire bene et iuste illuminavit. Sit ergo poena talia committentibus aut suscipientibus iudicibus et cingulis casus, et decem librarum auri damnus.

E p i l o g u s. Gloriosissimi igitur praefecti nostrorum sacrarum praetoriorum, qui per omnes subiectam terram consistunt, legem haec cognoscentes proponant et per dioeceses sub se constitutas, et in eam Italia, et Libya, et insulis, et Oriente, et quocumque in Illyrico est, et sciant ⁶⁾ omnes, quomodo curam enram habemus, deo, qui tanta nobis contulit, offerentes legem, qui magnam nobis per eis recompensationem dabit, dum talia pro causa subiectorum salutis sanciverimus. Proponatur Constantinopolitanis civibus hanc. Dat. Kal. Iun. Constantinop., imp. Iustiniani PP. A. anno XII., Ioanne V. C. Cons. [538.]

CONST. LXXII.

¹⁾ ²⁾ τῆς σωτηρίας om. Hal. — ³⁾ huc Bk. — ⁴⁾ Bk.; Cont. — ⁵⁾ Cod. Hamb.; damnificatur — laeditur add. — medebuntur Cod. Hamb.; meditabuntur Trid., Port., ⁶⁾ Cod. Hamb.; et sciant Trid.; ut sciant Port., Cont.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ δ')

Περὶ βουλευτῶν, ὧστε αὐτοὺς τότε τιμῆς
πραελεκτοῦτος ἐπιλαβομένους ἐλευθε-
ροῦσθαι βουλῆς, ὅτε ἐμπρακτον ταύτην
λάβοιεν.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννη, τῷ ἐνδοξοτάτῳ
ἐπαρχῶ τῶν ἀνατολικῶν πραιτωρίων τῷ δευτέρῳ,
ἀπὸ ὑπάτων καὶ πατρικίῳ.

Προοίμιον.

Ἡλλὰ τῶν ἤδη νομοθετηθέντων καταβήθουμη-
θῆτα τε καὶ οὐ ῥηδίως πολιευσάμενα παντελῶς
ἴσθην ἀνομοσθέντα καθεστάναι. Ἴσμεν γάρ, ὡς τὸ
ἐρχοῦν ἢ τινὸς ὑπαρχότιος σχῆμα, ἢν honorariam
ἐστίον, κωδικιλλῶν ἐκ τῆς βασιλείας ἐπ' αὐτῇ
παρχοῦσιν. ταύτην δὲ οὕτως ἀνόμαζον, ὡς οὐ-
δινὸς εἶρου, πλὴν ἢ ψιλῆς τιμῆς τοῖς ταύτης ἤξιο-
μίνοις παρχοῦσιν, ἦτις τοὺς βουλευτὰς οὐκ ἀπῆ-
λαιντο τύχης βουλευτικῆς, εἰ μὴ τις αὐτὴν ἐν αὐτῷ
τῷ ἔργῳ διοικήσαιο. καὶ ὥσπερ ἐπὶ τῶν ἐνδοξο-
ταίων στρατηλατῶν ὁρῶμεν, ὡς οὐκ ἔν τις οὐδὲ ἐκ
ἠρητηγίας ἀπαλλαγῆναι τύχης βουλευτικῆς, εἰ μὴ
ταύτην ἔργῳ προσέξαι (καὶ γὰρ δὴ καὶ τὰς στρατη-
λασίας πραιελεκτοῦτος εἶναι οἱ ἡμέτεροι λέγουσι νόμοι,
οἱ δὲ ψιλοὶ τῆς στρατηλασίας κωδικιλλοὶ μόνον
προφύγουσιν ἕξιαν, τύχης οὐκ ἐλευθεροῦντες), οὕτω
καὶ ἐπὶ ταύτης τῆς ἐπαρχότιος, εἰ μέλλοι τις ἐλευ-
θερος τοιαύτης γενέσθαι τύχης, ἀνάγκη τοῦτον αὐτῇ
τῇ ἀρχῇ παραγγελλάντα τῶν τῆς βουλῆς δεσμῶν
ἀφ' ἐκείνης ἐκλυθῆναι.

Κεφ. α'.

Ἀνατιθέμενοι τοίνυν τὸν τοιοῦτον νόμον θεσπι-
ζομεν, ἵνα ποτε δόξῃε τῇ βασιλείᾳ τιμῆσαι βουλευτὴν,
εἰ μὴ ὅτε καὶ ἀπαλλάξῃ τῆς τύχης, διδόναι αὐτῷ
σύμβολα τῆς ἀρχῆς, καὶ παρασκευάζειν αὐτὸν ἐπὶ
τῶν τοιοῦτων γινόμενον θρόνων, ἢ τῆς πολιαρχίας
τῆς

Novella LXX.

DE DECURIONIBUS, UT ILLI ACCEPTA DIGNI-
TATE PRAEFECTORIA TUM DEMUM A CURIA
LIBERENTUR, QUANDO EAM, QUAE IN ACTU
VERSATUR, ACCEPERUNT.

Idem Imperator Ioanni, gloriosissimo per Orien-
tem iterum Praefecto Praetoriorum, Exconsuli et
Patricio

Praefatio.

Multa ex his, quae olim legibus sancita fuerunt,
quod negligentius habeantur neque commode in re-
publica observentur plane sine lege esse videbantur.
Scimus enim, antiquitus praefecturae cuiusdam speciem
fuisse, quae honorariam appellatur, et codicillos ab
Imperatore in eam collatos esse; eamque ita nomina-
runt, quia nihil aliud, nisi nudum honorem in illos,
qui eo dignabantur, conferret, nec curiales conditione
curialium liberaret, nisi quis eam re ipsa administra-
verit. Et quemadmodum in gloriosissimis magistri-
militum videmus, neminem neque per magistrerium mi-
litum curiali conditione liberari, nisi illud re ipsa
obierit (nam et magistrerium militiae praefectorium
esse leges nostrae dicunt; nudi vero magistrerium militum
codicilli solam praebent dignitatem, a conditione non
liberantes), ita et in hac praefectura, si quis a tali
conditione liber futurus est, oportet, ut ipsum magis-
tratum gerens a vinculis curiae per eum liberetur.

CAP. I*

Hanc igitur legem renovantes sancimus, si Im-
peratori decurionem ornare placuerit, et quidem ita, ut
eum etiam a conditione illa liberet, ut symbola magis-
tratus ei det eumque in tali sede constituat, sive in
veteris urbis et novae huius nostrae Romae praefectura,
sive

GI. CONST. LXXII.

UT ORDINARIAE PRAEFECTURAE URBANAE, ET PRAETORIANAE DUAE, ET PRAEFECTURAE ¹⁾,
QUAE IN CINGULO ET QUAE IN ACTU SUNT. SOLAE, NON ETIAM HONORARIAE LIBERENT
A CURIALI FORTUNA.

(Coll. V. tit. 19.)

Imp. Iustinianus Aug. Ioanni, gloriosissimo Orientalium Praetoriorum Praefecto iterum, Exconsuli et Patricio.

Praefatio. Plurima horum, quae olim sancita sunt, neglecta et non facile in republica tra-
ctata, omnino visa sunt absque lege et sine legislatione consistere. Novimus enim, quia antiquitus erat quae-
dam praefecturae figura, quam honorariam vocabant, codicillis ab imperio super ea collatis. Hanc autem ita
dominabant, ut nihil aliud, nisi parum honorem iis, quibus praebebatur, conferret, quae curiales non libera-
ret a fortuna curiali, nisi quis eam ipso opere ministrasset. Et sicut de gloriosissimis magistris militum vi-
demus ²⁾, quia nullus ex magistrerium armorum eripitur fortuna curiali, nisi cum opere gesserit (nam et magis-
trerium militiae praefectorum esse nostrae dicunt leges, pari vero magistrorum militiae codicilli solam praebent
dignitatem, fortuna non liberantes), sic etiam in ipsa praefectura, si futurus sit aliquis liber huiusmodi
feri fortuna, necesse est in ipso cingulo designatum ab ea curiae vinculis liberari.

CAP. I. Renovamus igitur huiusmodi legem, sancientes, si quando visum fuerit imperio honorare curia-
lem, ut etiam liberet fortuna, dare ³⁾ ei codicillos administrationis, et praeparare eum in talibus constitui se-
libus aut cingulis urbanae praefecturae senioris Romae et novae, videlicet huius nostrae, aut in praetorianis
tribuna-

¹⁾ Hal. (Nov. 69.) et Serlmg. — Iulian. Const. 64. — Versio est vetus glossata.

²⁾ Melius ita haec se habent: Ut ordinariae prae-
fecturae urbanae duae et praetorianae praefecturae etc. —

³⁾ Ek.; videbimus Cod. Hamb., edd. — ³⁾ Cod. Hamb.,
Trid.; dari Post., Cont.

της ἐν τῇ προεβριεῖα Ῥάμῃ καὶ τῇ νέῃ δὴ ταύτῃ τῇ καὶ ἡμᾶς, εἶτε ἐπὶ τῶν προαιτωριανῶν βημάτων, τῶν καὶ τῆς ἐφίας, τῶν τε τῆς ἐσπέρας, τῶν τε τῆς Αἰθύης, καὶ μὴν καὶ τῶν ἐπὶ τῆς Πλυρίδος, οὐκ ἔπειτα ἀπαντίας ἐφ' ἡμᾶς πεποίηκεν ὁ θεός, καὶ οὕτω τῆς ἐλευθερίας ἀπολαῦσαι, ὥστε μεγάλης αὐτοῦς ἡξιωμένους τιμῆς, ἀπὴρ τε ἐποχομένους, καὶ βωάντων κηρύκων ἀκούοντας, καὶ πρὸς γε τῶν δικαστικῶν ἐπιβαίνον-
τας θρόνων τῆς τοιαύτης τύχης ἐλευθέρους καθε-
στάναι. Εἰ δὲ μόνος αὐτοῖς μεταδοῦναι βουληθεῖεν τιμῆς, ποιῆσθαι μὲν κωδικίλλους, καὶ τοῦτους ἐπι-
διδόναι, τοσοῦτον δὲ ἰσχύειν τὴν τοιαύτην τοῦ βασιλέως δόσιν, ὥστε αὐτὸν τετιμημένον μὲν καὶ τῆς μεγάλης βουλῆς μέρος εἶναι δοκεῖν, οὐ μὴν οὐδὲ τῆς ἐπιχωρίου βουλῆς, οὐδὲ τοῦ κατ' αὐτὴν λευκώματος ἀπαλλάττεσθαι, ἀλλὰ μένειν ἐπὶ τῆς ἀρχαίας τύχης, μόνην κερδάναντα τὴν τιμῆν, καὶ οὕτω χάριν εἰδοῖα θεῷ τε καὶ βασιλεῖα, διὲ μετέστησεν αὐτὸν ἐπὶ τὰ καλλίω, τῆς ἐμπροσθεν χθαμαλότητος ἀπαλλάξασα. Καὶ ἔστω καὶ τοῦτο προσθήκη τῶν βασιλικῶν γεωῶν, οὐδὲ τὸ δημόσιον ἐλατιοῦσα, οὐδὲ τύχης οὐδὲ τῶν συνήθων αὐτῇ λειτουργημάτων ἀπαλλάττουσα τὸν βουλευτῆν, καὶ τῷ ταύτης ἡξιωμένῳ τὴν τότε παρούσαν κῦξουσα τύχην, καὶ ἀποφαίνουσα σεμνότερον, καὶ τῶν ἄλλων βουλευτῶν κατὰ τὴν ἀξίαν προύχοντα μόνην.

Ἐ π ἰ λ ο γ ο ς.

Τὰ τοίνυν παραστάγια ἡμῶν¹⁾ ἢ σὴ ὑπεροχῇ φυλάτιν σπευσάτω, εἰδυῖα, ὡς οὐτε τοῖς βουλευταῖς ἡλατιώσαμεν, καὶ σεμνοτέρους αὐτοῖς τοῖς ὄλοις ἀπεφράμαεν, ὥστε εἰσονται ταῦτα αἰ πόλεις διὰ κηρυγμάτων τῶν σῶν, ὥστε τοῖς ἐν αὐταῖς βουλευταῖς ταῦτα γινώσκοντας τὴν ἡμετέραν εἰκότως²⁾ εὐφη-
μεῖν βασιλεῖαν. Dat. prid. Non. Iun. Constantiunop.
imp. DN. Iustiniani PP. Aug. ann XII, Ioanne
V. C. Cons. [538.]

ΑΙΛ.

sive in praetorianis tribunalibus tum in oriente, tum in occidente, tum in Libya, nec non in Illyrico, quae omnia nobis deus subiecit, et sic libertate fruatur, ut illi magno honore dignati, et carpento vecti, et clamorem praecorum audientes, et insuper iudiciales thronos ascendentibus ab eiusmodi fortuna liberi sint, si vero eos solius honoris participes reddere voluerit, codicillos quidem faciat eosque dei, tantum vero imperatoris datio valeat, ut ille quidem honorum et provinciarum neque ex albo eius eximatur, sed in prius conditione maneat, et solum honorem lucretur, ac deo et Imperatori gratias agat, quod ipsum a prioris militate liberatum ad meliora transtulerit. Atque hoc quoque sit additamentum imperialium praecorum, quod neque fiscum immittit, nec curiales conditionem aut consuetis illi functionibus liberat, et illi, qui re ornatus est, praesentem conditionem auget, atque honoratorem reliquis curialibus, et sola dignitate praestantiorum ostendit.

E p i l o g u s.

Quae igitur nobis placuerunt excellentia tua custodire studeat, sciens, nos curialibus nihil adesse, sed ut illi honoratiorum videantur effecisse. Quae vero per edicta tua haec cognoscant, quo curiales, qui in iis sunt, haec intelligentes, imperium nostrum merito laudent.

N.

tribunalibus, et Orientis, et Hesperiae, et Libyae, nec non et Illyrici, quos omnes sub nobis fecit deus, et ita libertate frui, quatenus magno promeriti honore, et in carpentis vecti, et clamores praecorum audientes, et³⁾ insuper iudiciales consendentibus sedes huiusmodi fortuna liberi constituentur. Si vero solo eos participare voluerit honore, fieri quidem codicillos et hos⁴⁾ dari, tantum vero valere huiusmodi imperialem legitatem, ut ille honoratus quidem sit, et maximae curiae pars esse videatur, non tamen neque provinciarum curia, neque eius albo liberetur, sed maneat sub antiqua fortuna, solum lucratus honorem, et ita gratias agat deo et imperio, quia migravit eum ad meliora prioris tranquillitatis⁵⁾ educens. Sitque etiam hoc additamentum imperialium praecorum, quod neque publicum minuit, neque fortuna, neque consuetis ei functionibus privans curialem, et ei, qui hoc⁶⁾ promeruerit, etiam praesentem addens fortunam, et ostendens honoratorem, et aliis curialibus dignitate solummodo praecedentem.

E p i l o g u s. Quae igitur placuerunt nobis, tua celsitudo servare festinet, sciens, quia neque curiales minimus, et honoratiorum eos omnibus demonstravimus, ut sciant haec⁷⁾ civitates per tua⁸⁾ praecorum, quatenus in iis curiales haec cognoscentes nostrum merito imperium laudent⁹⁾. Dat. Kal. Iun. Constantiunop.
imp. DN. Iustiniani PP. Aug. anno XII, Ioanne V. C. Cons. [538.]

CONST. LXXI

¹⁾ καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θεοῦ δηλούμενα νόμου add. Hal. — ²⁾ εἰκότως om. Hal. — ³⁾ Cod. Hamb.; et om. edd. — ⁴⁾ Cod. Hamb.; his edd. Consentaneum est Fet. Int. scripsisse dare, non dari. — ⁵⁾ meliora, priore tranquillitate Bk. — ⁶⁾ Cod. Hamb., Trid.; haec Port.;

hanc Cont. — ⁷⁾ Cod. Hamb., Trid.; haec Port., Cont. — ⁸⁾ civ. perpetua Cod. Hamb., Trid., Port. — ⁹⁾ Ita restit. Bk.; quatenus imperio datur Cod. Hamb., ead. Verbum datur (dat.) ad subscriptionem pertinere videtur.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ α.)

Novella LXXI.

Ὡς τε τοὺς ἰλλουστρίους ἐν τοῖς χρηματικῶς δὲ ἐντολέων πάντως λέγειν τὰς δίκας, καὶ ἐπὶ τοῖς iniuriarum δὲ ἐγκληματικῶς κατὰ τὸ δεδομένον αὐτοῖς προνόμιον. τοῖς δὲ λαμπροτάτοις ἐξεῖναι καὶ δὲ ἐαυτῶν, καὶ δὲ ἐντολέων λέγειν τὰς χρηματικὰς δίκας.

UT ILLUSTRÉS IN CAUSIS PECUNIARIIS OMNINO PER PROCURATORES, QUANDO VERO DE INIURIA CRIMINALITER AGUNT, SECUNDUM PRIVILEGIUM IPSIS CONCESSUM CAUSAS AGANT. CLARISSIMIS AUTEM ET PER SE ET PER PROCURATORES LICERE CAUSAS PECUNIARIAS AGERE.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννη, τῷ ἔνδοξοτάτῳ ἀπόστολῳ τῶν ἀνατολικῶν πραιτωρίων τὸ δεύτερον, ἀπὸ ὑπαίων, ὑπάτῳ ὀρδιναρῶ¹⁾ καὶ πατρικῶ.

Idem Imperator Ioanni, gloriosissimo per Orientem iterum Praefecto Praetorio, Exconsuli, Consuli ordinario et Patricio.

Προοίμιον.

Praefatio.

Ὅσα προῖσαι μὲν δῆθεν τιμῆς ἔνεκεν καὶ σχήματος κρείττονος, τὸ δὲ ἐντεῦθεν ἐκβαῖνον οὐ τιμῆν, ἀλλ' ἰσως πινὰ ζημίαν ἐπάγει, ταῦτα καλῶς ἔχειν ἠγούμεθα βραχεῖ θεραπεύσαι νόμῳ. εἰρηται γὰρ τῶν διατάξεων, ὥστε μηδεὶ τῶν λαμπροτάτων ἐξεῖναι δὲ ἐαυτοῦ δίκην ἀγωνίσεσθαι, δὲ ἐντολέων δὲ πάντως. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἡ παλαιότης ἐπὶ τῇ τῶν ἐξουσιῶν ἐργασίᾳ τιμῆ, πολλοὺς δὲ ἄρῳμιν ἀξίῳ μὲν τυχόντας, καὶ τοῖς λαμπροτάτοις ἐγγραμμένους, ἢ κόμησιν, ἢ τριβούνοις, ἢ εἰ τινες ἄλλαι καθέσταισι τοιοῦτοι, οὐσίας δὲ μετρίας κυρούς, ὥστε παντελῶς μὴ ἰσχύειν πρὸς ἐντολέως προβολῆν καὶ τὴν διὰ τοῦτο δαπάνην.

Quaecunque honoris quidem et formae melioris causa eduntur, ubi vero quod inde evenit, non honorem, sed vel damnum quoddam inducit, ea brevi lege sananda esse duximus. Dictum enim est in quibusdam constitutionibus, nemini ex clarissimis per se ipsum causam agere, per procuratorem vero omnino licere. Sed hoc quidem antiquitas in honorem dignitatum constituit. Multos vero videmus dignitatem quidem adeptos, et inter clarissimos, aut comites, aut tribunos, aut si qui alii sunt relatos, tam exigui vero patrimonii dominos esse, ut ad procuratoris constitutionem et sumtus ad hoc necessarios plane non sufficiant.

Κεφ. α.β)

CAP. I.

Θισπίζομεν τοίνυν, ἄχρι μὲν τῶν μεγαλοπρεπειῶν ἰλλουστρίων τοῦτο κρατεῖν, καὶ πάντως αὐτοῖς δὲ ἐντολέως τὰς χρηματικὰς ἀγωνίσεσθαι ἔναος, καὶ μὴν καὶ τὴν iniuriam δὲ ἐντολέως κατὰ τὸν ἐγκληματικὸν τρόπον κινεῖν κατὰ τὸ δεδομένον αὐτοῖς ἐπὶ ταύτης προνόμιον, ὥστε μὴ ἀναγκάζεσθαι ἢ ἀγκασθῆσθαι τοῖς ἀρχουσιν, ἐν ᾧ δικάζουσιν, ἢ προσιταῖν πάλιν, οἷα δικαζομένους. ἐκατέρωθεν γὰρ

Sancimus igitur, ut id in magnificentissimis illustribus obtineat, et illi omnino per procuratorem pecuniarias causas agant, actionem etiam iniuriarum criminaliter per procuratorem moveant secundum privilegium hac in re illis concessum, ne vel una cum iudicibus, quando iudicant, sedere, vel rursus tanquam litigantes adstare cogantur. Res enim ab utraque parte periculosa est, sive dignitates iniuria afficiuntur,

GL. CONST. LXXI.

UT AB ILLUSTRIBUS, ET QUI SUPER EAM DIGNITATEM SUNT, OMNIMODO SUPER PECUNIARIIS CAUSIS, SED ET INIURIARUM CRIMINALITER PER PROCURATOREM DICATUR²⁾, CLARISSIMIS AUTEM IN PECUNIARIIS LICERE³⁾ ET PER PROCURATOREM, ET PER SE LITIGARE.

(Coll. V. tit. 18.)

Imp. Iustinianus Aug. Ioanni, gloriosissimo Praetoriorum per Orientem Praefecto iterum, Exconsull et Patricio.

Praefatio. Quaecunque procedant quidem quasi honoris causa, et⁴⁾ schematis melioris sunt, quod autem hinc evenit, non honorem, sed forsitan etiam quandam laesionem inferens, hoc bene habere iudicissimas⁵⁾ brevi mederi lege. Fertur enim quibusdam constitutionibus, ut nulli clarissimorum liceat per se item exercere, sed per procuratorem omnino. Sed hoc⁶⁾ quidem antiquitas pro dignitatum honore scripsit, multos autem conspicimus dignitates quidem adeptos, et inter clarissimos inscriptos, aut comites, aut tribunos, vel si qui alii consistunt huiusmodi, substantiae vero minoris dominos, ut penitus non sufficiant ad procuratores ordinandos et propter hoc agendas expensas.

CAP. I. Sancimus igitur, usque ad magnificentissimos illustres haec valere, et modis omnibus eos per procuratores pecuniarias exercere causas, nec non etiam iniuriarum per procuratorem criminali modo movere, secundum quod datum est eis super hoc privilegium, ne cogantur aut sedere cum iudicibus, quum iudicant, aut

*) Hal. et Scrimg. — Iulian. Const. 121. — Versio est vetus glossata. — b) Bas. VII. 8. 30.

1) ἀπὸ ὑπάτων ὀρδιναρῶν Hal. et ita in ceteris Novellis quae sequuntur. — 2) Bk. ed. ster.; dicantur Port., Cont. — 3) Cod. Hamb., Trid.; iudicamus Port., Cont. — 4) Cod. Hamb., Trid.; et om. Port., Cont. — 5) Cod. Hamb., Trid.; iudicamus Port., Cont. — 6) Trid.; hanc Cod. Hamb., Port., Cont.

γὰρ τὸ πρᾶγμα ἐστὶ ἐπισημάλῃς, ἢ τῶν ἀξιωματῶν ὑβρίζομένων, ἢ τοῦ δικαστικοῦ σχήματος ἀναξίως προϊόντος. ἐπειτοὶ γε μετὰ τοῦς μέγαλοπρεπείσι αὐτοῦς ἰλλουστρίους ἄπασιν ἄδεια ἔστω βουλομένοις καὶ ἐπιτολεῖς προβάλλεσθαι, καὶ δι' ἑαυτῶν ἀγωνίεσθαι, οὐδεμιᾶς ἐντεῦθεν οὐδὲ καλύψεως, οὐδὲ ζημίας, οὐδὲ τοιμῆς παρὰ τοῦτο ¹⁾ ἐπαγομένης αὐτοῖς.

tur, sive iudiciale schema non rite procedit. Post magnificentissimos igitur illustres omnibus, qui voluit, procuratores constituere et per se causam agere liceat, nec ulla exinde neque prohibitio, neque damnus, neque poena praeterea eis inferatur.

Ἐπιλογος.

Epilogus.

Ἴπ τοῖνων σὴ ὑπεροχὴ τὰ παρασιάντα ἡμῖν καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θείου δηλούμενα νόμου ἄπασι ποιησάτω φανερά, τὰ συνειδημένα ἐπὶ τούτοις πράττουσα. Dat. Kal. Iun. Constantinop. imp. DN. Iustiniani PP. Aug. ann. XII., Ioanne V. C. Cons. [538.]

Tua igitur eminentia quae nobis placuerunt et sacra hac lege declarantur omnibus manifesta faciat, quaeque hac in re fieri volent agat.

aut stare rursus, tanquam litigantes; ex utroque enim causa videtur incauta, aut dignitatibus iniuriam amittentibus, aut iudiciali schemate indignae procedente. Post magnificentissimos igitur illustres omnibus licentia sit volentibus procuratores ordinare, et per se lites exercere, nulla ex hoc neque prohibitione, neque damnus, neque poena inferenda eis.

Epilogus. Tua igitur eminentia quae visa sunt nobis et per hanc sacram declarata sunt legem omnibus faciat manifesta, quae moris sunt super his agens. Dat. prid. Non. Iun. Constantinop., imper. DN. Iustiniani Aug. anno XII., Ioanne V. C. Cons. [538.]

¹⁾ περὶ τοῦτο Hal.; παρ' αὐτοῦ Bas. (Cod. Cotel.)

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΘΒ.¹⁾

Novella LXXII.

Περὶ κουρατόρων καὶ κηδεμόνων καὶ τῆς τῶν νέων φροντίδος.

DE CURATORIBUS ET TUTORIBUS ET CURA MINORUM.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννη, τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ τῶν ἀνατολικῶν πραιτωρίων τὸ δευτέρον, ἀπὸ ὑπάτων, ὑπάτῳ ὀρδιναρίῳ καὶ πατρικίῳ.

Idem Imperator Ioanni, gloriosissimo per Orientem iterum Praefecto Praetorio, Exconsuli, Consuli ordinario et Patricio.

Προοίμιον.

Praefatio.

Πάντα μὲν τῷ νομοθέτῃ τὰ τῆς πολιτείας ἐν μεγάλῃ φροντίδι καθέστηκεν, ὅπως ἂν ἄριστα ἔχοι, καὶ ἀμαρτάνοιτο μὴδὲν. διαφερόντως δὲ τὰ συμβόλαια τῶν νέων καὶ ἡ περὶ αὐτοῦς φρονιῆς πρᾶγμα ἐστὶ περισπούδαστον τοῖς τοῦ νομοθετεῖν παρὰ θεοῦ τὴν ἐξουσίαν λαβοῦσι, φαιμέν δὲ τῷ βασιλεύοντι. πολλῶν γοῦν ἠκούσαμεν δικῶν, ἐνθα οἱ θανμαστοὶ κηδεμόνες ἐκχωροῦνται κατὰ τῶν νέων, ἔτε ἀνήβων, εἴτε ἐνήβων μὲν, ἐπὶ δὲ τῆς δευτέρας ἡλικίας ὄντων, καὶ τούθους κύριοι τῆς ἐκείνων γίνονται περιουσίας, ἢ τὰ οὐκ ὄντα ἴσως ὑπεισιόντις χρεῖα, ἢ ὀλίγου τιμῆματος

Tota quidem respublica legislatori magnae curae est, ut optime se habeat et in nullo peccetur, praecipue vero contractus minorum et eorum cura rei est, quae magno studio ab illis tractatur, qui leges ferendi potestatem a deo acceperunt; de Imperatore autem loquimur. Iam vero multas lites audivimus, ubi egregius tutoribus contra minores, sive impubes, aut puberes quidem, in secunda tamen aetate constituto, cessiones fiunt, hique statim domini efficiuntur substantiae illorum, et forsitan debita non existentia subeunt, vel exiguo pretio cessu accipiunt, quae plura

Gl.

CONST. LXXV.

UT HI, QUI OBLIGATAS SE HABERE PERHIBENT RES MINORUM AUT OBLIGATI SUNT EIS, AD EORUM GUBERNATIONEM PENITUS NON ACCEDANT, ET UT CURATORES NULLO MODO SUSCIPiant CESSIONES ADVERSUS EOS, QUORUM CURATIONEM AGUNT AUT EGERUNT. HAEC AUTEM GENERALITER VALEBUNT IN OMNI CURATIONE, IN QUIBUS PERSONIS LEGES CURATORES PRAEBENT. ET DE GUBERNATIONE PECUNIARUM COMPETENTIUM EIS, QUORUM NEGOTIA ADMINISTRANTUR, ET QUANDO EAS RECONDI AUT MUTUARI OPORTET, AUT EX EIS REDITUS COMPARARI.

(Coll. VI. tit. 2.)

Imp. Iustinianus Aug. Ioanni, gloriosissimo Orientalium Praetoriorum Praefecto iterum, Exconsuli et Patricio.

Praefatio. Omnia quidem legislatori reipublicae in magna cura sunt, quemadmodum optime se habeant, et peccandi ¹⁾ nihil relinquatur, praecipue autem istrumenta minorum, et quae circa eos curatio est, studiosa cura est eis, qui profertendi leges a deo licentiam perceperunt, dicimus autem de eo, qui imperat.

¹⁾ Hal. et Scrimg. — Iulian. Const. 65. — Versio est vetus glossata.

²⁾ Cod. Hamb., Trid., Port.; peccati Cont.

Κεφ. γ.

Ἴνα δὲ μὴ δώμεν παρατήσιν πᾶσιν ἀνθρώποις ἐπιτροπῆς ἢ κηδεμονίας, εἰ λέγοιεν, ὡς ὑπεύθυνα ἔχουσι τὰ πράγματα τῶν νέων, ἢ περιφανῶς ¹⁾ ὑπεύθυνοι καθεστᾶται, θεσπιζόμεν, εἰ τις ᾗσειεν ὑπεύθυνον ἔχειν τὸν νέον, ἢ τὰ αὐτοῦ πράγματα, ἢ τοὺς τοῦ νέου γονεῖς, ἐντεύθεν δεικνύναι τοῦτο παρὰ ²⁾ τὸν τῆς παρατήσεως καιρὸν ὑπὸ τῷ διδόντι τὸν κηδεμόνα, καὶ ἀπηλλάχθαι, ἢ ἔπερ ἄδηλον εἶη τοῦτο, ὅσον πρὸς τῶν ἀγίων λογίων ὑπέχειν, ὡς ταῖς ἀληθείαις ὑπεύθυνον αὐτὸν ἔχειν πεπιστευκῶς παροαιτεῖται. καὶ εἰ τοῦτο γένοιτο ³⁾, τῆς ἐπιτροπῆς μὴ προσάπτεισθαι, μηδὲ τῆς κηδεμονίας, ἀλλ' ὡς ποδῶτάτω τοῦτον ἀπελευθεσθαι τοῦ πράγματος, Ἴνα μὴ αὐτόθεν πολέμιον, ἀλλ' οὐ κηδεμόνα δώμεν τῷ νέῳ.

Κεφ. δ.

Ἐὶ δὲ σιγήσειε τὴν ἀρχὴν τοῦτο, καὶ γένοιτο κηδεμών, ἴστω πάσης ἀγωγῆς κατὰ τοῦ νέου, εἰ καὶ ἀληθῆς ἦν, ἐκπεσοῦμενος διὰ τὴν ἐξεπίτηδες πρὸς τὸν νόμον τοῦτον παραπροσποίησην. Εἰ δὲ καὶ τις περιφανῶς ⁴⁾ ὑπεύθυνος ὢν σιγήσειεν, ἴστω καὶ οὗτος, ὡς ὑπέξει ποιήν τὸ μὴ δύνασθαι καταβολαῖς ἢ ἄλλαις λύσει τοῦ χρέους ἑαυτὸν ἐκβάλλειν, ἴσως ἐν τῷ καιρῷ τῆς κηδεμονίας τετελεσμηέναις.

Κεφ. ε.

Εἰ δὲ τις, ὡς εἴρηται, γενόμενος κηδεμών εἴτα περιεργάζοιτο τὰ τοῦ νέου πράγματα, καὶ ἐκχωρήσει εἰς ἑαυτὸν ἢ κατὰ δωρεάν, ἢ κατὰ πρᾶσιν, ἢ καθ' ἕτερον οἰομένητε τρόπον πρᾶσιν, ἴστω παντοίως ἀκυρον εἶναι τὸ παρ' αὐτοῦ γινόμενον, καὶ μὴτε δι' ἑαυτοῦ, μὴτε διὰ παρενυθιζόμενου προσώπου τοιοῦτό τι πράττεισθαι, ἀλλὰ παντοχόθεν ἀνίσχυρα εἶτα τοιαῦτα γίνεσθαι, ὡς καὶ μηδὲ τὴν ἀρχὴν γενόμενα. πρὸς ἄλλο γὰρ, ὡς ἔπερ εἰς τοιαύτην ἐννοίαν ἐμπέσοι, πάντα πράξει καὶ διοικήσει πρὸς ὕληθρον μὲν τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς, τῶν δὲ γαινομένων αὐτοῦ πραγμάτων δῆθεν ὠφέλιαν. §. 1. Καὶ οὐ μόνον ἕως ἢ κηδεμών εἰκομεν αὐτὸν τῆς τοιαύτης ἐκχωρήσεως, ἀλλὰ καὶ μετὰ ταῦτα, μὴ ποιεῖ τοῦτο ἐγγνώσας ταμεύσθαι τὸ πρᾶγμα, καὶ προκαταστήσας αὐτὸ

CAP. III. Ut autem non demus recusationem omnibus hominibus tutelae vel curae, si dicant, quis obligatas habent res adolescentium, aut aperte obligati sunt, sancimus, si quis dixerit obligatum se habere minorem aut eius res, aut ⁵⁾ minoris parentes, mox ostendere hoc ipsam recusationis tempore apud eum, quod dedit curatorem, et absolvi, aut si incertum est hoc, praebeat ad sancta eloquia iusiurandum, quia ex veritate obligatum eum se habere credens recusat, et si hoc factum fuerit, tutelam non contingere, neque curam, sed eum ab ea re procul expelli, ne ex hoc ipso hostem, et non curatorem adolescentulo praebeamus.

CAP. IV. Si vero tacuerit in initio hoc, et factus fuerit curator, sciat, omni actione adversus minorem, si vera fuerit, se casum propter hoc, quod ex studio adversus hanc nostram legem firmetur. Sed si quis aperte obligatum existens tacuerit, sciat etiam iste, quia sustinebit poenam, quod non possit redhibitionibus aut aliis solutionibus debiti se eicere ⁶⁾, tempore curationis forsitan arte compositis.

CAP. V. Quod si quis, sicuti dictum est, factus curator, deinde minoris res fuerit perscrutatus, et cessiones in semetipsum ⁷⁾ aut per donationem, aut per venditionem, aut alio quolibet egerit modo, sciat, omnino infirmum esse, quod ab eo fuerit factum, et neque per se, neque per interpositam personam tale aliquid agi, sed undique invalida haec talia fieri, tanquam si neque ab initio facta fuerint. Manifestum est namque, quia, si in talem cogitationem incidere, omnia aget et disponet ⁸⁾ ad interitum quidem ⁹⁾ suae animae, et ¹⁰⁾ ad rerum, quae eius quasi videntur, utilitatem. §. 1. Et non solum donec fuerit curator, prohibemus eum ab huiusmodi cessione, sed neque postea gerere concedimus, non forsitan hoc considerans abscondat rem, et praecordinans illud male, postmodum, dum a cura cessaverit, et latere fecerit, quod maligne egerit, forte tunc iam ¹¹⁾ non curator existens, cessionem accipiat, et rem maligne disponat. Tunc enim infir-

CAP. III.

Ne vero omnibus hominibus excusationem tutelae aut curae concedamus, si res se minorum sibi obligatas habere dicant, vel se illi manifesto obligatos esse, sancimus, si quis dicat, minorem vel res eius vel parentes minoris sibi obligatos esse, ut intra tempus excusationis apud eum, qui curatorem dat, illud ostendat, et liberetur, vel si id obscurum sit, iureiurando coram sacris eloquiis affirmet, se revera credere omnibus sibi habere obligatum ideoque excusatione uti; quod factum neque tutelam neque curam attingat, sed iussissime ab hoc negotio removeatur, ne hoc ipso hostem, non vero curatorem minori demus.

CAP. IV.

Si vero initio hoc tacuerit, et tutor factus sit, omni actione adversus minorem, etsi vera sit, se casurum esse sciat, quod de industria contra hanc nostram legem id dissimulaverit. Si vero quis, quam manifesto obligatus esset, tacuerit, ille quoque hanc poenam se subiturum esse sciat, ut numerationibus vel aliis solutionibus tempore tutelae dolose adornatis debito se eximere non possit.

CAP. V.

Si vero quis, ut dictum est, curator factus res minoris perscrutatus fuerit, atque effecerit, ut cessiones sibi ipsi vel per donationem, vel per venditionem, vel alio quocumque modo fierent, sciat, omnia irritum esse quod ab eo geritur; nec per se, nec per interpositam personam tale quid faciat, sed illa plane invalida sint, perinde ac si plane non essent facta. Manifestum enim est, si in talem cogitationem incidat, eum omnia ad interitum quidem animae suae, vel ad rerum suarum, quae apparent, utilitatem facturum et administraturum esse.

§. 1. Neque solum quamvis curator fuerit, sed et postea illum ab eiusmodi cessione prohibemus, ne forte hoc in animo habens rem differat, et ubi cum male praecordinavit, deinde quando curator esse desit, et

¹⁾ προφανῶς Hal. — ²⁾ περὶ Hal. — ³⁾ γέννηται Hal. — ⁴⁾ προφανῶς Hal. — ⁵⁾ Cod. Hamb.; aut etiam edd. — ⁶⁾ Bk. ed. ster.; miscere Cod. Hamb., add. — ⁷⁾ Trid.; semetipso Cod. Hamb., Port., Cont. —

⁸⁾ Bk.; agi et disponi et Cod. Hamb., Trid.; agi et disponi Port., Cont. — ⁹⁾ Cod. Hamb.; quidem om. edd. — ¹⁰⁾ Leg. scd. — ¹¹⁾ Cod. Hamb.; forte etiam tunc Trid.; forte iam nunc Port., Cont.

αὐτὸ κακῶς, ἔπειτα ¹⁾ ἐπειδὴν τῆς κηδεμονίας παύσασθαι, καὶ λάθοι τὸ κακούργηθῆναι, ἴσως τῆνικαῦτα οὐκ ἐν κηδεμῶν ὄν, τὴν τε ἐκχώρησιν λάθοι καὶ τὸ πρῶγμα κακούργησαι. καὶ τῆνικαῦτα γὰρ ἄκυρον εἶναι βουλόμεθα τὸ γινόμενον, καὶ μὴ δύνασθαι μηδεμίαν ἀγωγὴν κρατεῖν κατὰ τοῦ πρώην κηδεμονουθέντος ἐκχωρουμένην, ἀλλ' ἀντὶ μηδὲ γεγονότος εἶναι, καὶ κέρδος γίνεσθαι τῷ νέῳ, κὰν εἰ τὰ τῶν ἐκχωρησίων ἐπ' ἀληθείαν αἰτίαι γένοιντο, οὐχ ὥστε ἐπανελθεῖν πάλιν ἐπὶ τὸν ἐκχωρήσαντα, ὡς μηδενὸς δῆθεν ἐν μέσῳ παρὰ τὸν νόμον δοκούτος γεγενῆσθαι, ἀλλ' ὥστε ἐκπλεῖν αὐτὸν τῶν ἐκεῖθεν κτηθέντων διὰ τὴν παράβασιν τοῦ ἡμετέρου νόμου, καὶ ταῦτα τὸν νέον κερδαίνειν. εἰ γὰρ μὴ ταυτην ἐπιδικῆμεν τὴν ποινήν, ἡδέια τὰ τῆς κακούργιας ἔσται, καὶ τὸν ἐκχωρήσαντα παρασκευάσει πάλιν κινήσει, καὶ διὰ τοῦ μέσου τὰ τῆς ἐκχωρήσεως λήψεται, τὸν νόμον δὲ τῆς ἑαυτοῦ κακούργιας κατασφραγίσαντος. καὶ ταῦτα φασὶν ἐπὶ κηδεμόνος παντός, ἐφ' ὧν δὲως κηδεμονίας ἰνῶν εἰσάγουσιν οἱ νόμοι, ἀσώτων τυχόν, ἢ μαινομένων, ἢ παραφρονοῦντων, ἢ εἰ τι ἕτερον ὁ νόμος εἶπεν ἤδη, ἢ καὶ τι παραδοξὸν ἢ φεύγειν ἐξέουσι.

Κεφ. ε΄.

Ἐπειδὴ δὲ ὀρώμεν τοὺς κηδεμονας, ὅσοι θεοῦ μήτηρ ἔχουσι, πρὸς κηδεμονίας δυσκόλους ἴοντας (τοῖς γὰρ πολλοῖς ὅσοι βούλονται τὰ τῶν κηδεμονουμένων ἀσθεῖως εἰς ἑαυτοὺς τρέψαι, τὸ πρῶγμα ἐρασιμῶν τε καὶ ἐπίδωρον ἔσται), ὀρώμεν δὲ μάλα τὰ τῶν κηδεμόνων δύσκολον εἶναι πρῶγμα διὰ τὴν τῶν δανισμάτων ἀνάγκην, θεσπιζομένην, μηδεμίαν ἀνάγκην ἐκ νόμου καθεστάναι τοῖς κηδεμόσι τὰ τῶν νέων χορήματα δανείζειν, ἀλλ' ἀσφαλῶς ἀποδιδέσθαι καὶ φυλάττειν αὐτοῖς, κάλλιον ὅν τὴν ἐπὶ τοῖς πρῶτοις αὐτοῖς ἀσφάλειαν μένειν, ἢ τῆ τῶν τόκων ἐπίστασιν καὶ τῶν ἀρχαίων ἐκπεσιῖν, καὶ κινδυνεύειν μὲν τὸν κηδεμόνην, εἰ μὴ δανείσῃ, αὐθις δὲ εἰ δανείσῃ, κινδυνεύειν, ἀποτυχίας ἴσως ἐπὶ τοῖς χορήσει γινόμενης. εἰ μάλιστα αὐτὸς ἐκὼν δανείσῃ βουληθεῖ ²⁾, ἴσως ἐπὶ ὅσοι ἰσχυρόν, ἢ ἐπ' ἄλλαις τοῖς αὐτῷ νομιζομένοις ἀναμνησθητέοις ἀσφαλείαις, τῆνικαῦτα ἐγέτω μὲν τὸ τῶν δέω μνηῶν κατ' ἕκαστον ἔτος ἐνδοσίμον (τοῦτο ἕπερ οἱ νόμοι laxamentum καλοῦσιν), ἴσως δὲ τὸν τοῦ δανεισματος κίνδυνον ἐφ' ἑαυτὸν πάντως ³⁾ ἐπιστόμιον.

Κεφ. ζ΄.

Εἰ μὲν οὖν ἔχοι προσόδους αὐτάρκεις ὁ κηδε-

μονουό-

infirmitatem esse volumus quod agitur, et non posse ullam actionem valere cessam adversus eum, cuius prius curam administraverat, sed pro non facto id esse, et lucrum fieri adolescentis, licet cessio ⁵⁾ pro veris causis facta sit, non ut remeet rursus ad eum, qui cessit, tanquam si nihil quasi in medium contra legem visum fuerit acium, sed cadat ab eis, quae ex hoc sunt quaesita, propter transgressionem nostrae legis, et haec minorem lucrari. Nam si non haec imposuerimus poenam, facilia erunt ea, quae sunt malignitatis, et eum qui cessit, faciet iterum movere, et per medium ea, quae sunt cessionis, recipiet, legem per suam malignitatem circumveniens. Et haec dicimus in omni curatore ⁶⁾, in quibus omnino curas aliquorum introducunt leges, prodigorum forte, aut furiosorum, aut amentium, aut si quid aliud iam lex dixit, aut si quid inopinabile natura adinvenerit.

CAP. VI. Quoniam autem videmus curatores, quicunque dei memoriam habent, ad curam difficulter accedere (nam plurimis volentibus ea, quae minorum sunt, impie in se vertere, amabilis est res et appetibilis), videmus autem praecipue difficile esse curatorum causam propter foeneratorum ⁶⁾ necessitatem, sancimus, nullam necessitatem ex legibus esse curatoribus minorum pecunias foenerare, sed caute reponere et servare ⁷⁾, quoniam melius est eis ⁸⁾ in antiquis tutamen manere, quam usurarum appetitione etiam antiqua pecunia cadere, et periclitari quidem curatorem, si non mutuaverit, rursus autem, si mutuaverit, periculum sustinere, factio forsam in debitis detrimento. Si vero ipse sponte mutuae voluerit, sub obligatione forte prodigorum, aut sub aliis, quae putantur indubitatae, cautelis, tunc habeat quidem duorum mensium per singulos annos inducias (hoc quod leges laxamentum vocant), sciat autem, mutui periculum omnino ad se venturum.

CAP. VII. Si vero habeat reditus sufficientes is, cuius cura administratur, eos expendat, si vero plus

sint,

et quod dolo machinatum est latet, tum fortasse, quum non amplius est tutor, cessionem accipiat, et rem dolose gerat. Nam etiam tunc irritum esse volumus quod factum est, et ut nullam actionem contra eum, qui antea in cura fuit, cessam obtinere possit, sed pro non facto habeatur, et lucrum sit minoris, licet cessio ex veris causis facta sit, non ut rursus ad cedentem redeat, quasi nihil interim contra legem factum esse videatur, sed ut iis excidat, quae legem nostram violando exinde acquisivit, atque illa minor lucretur. Nisi enim hanc poenam constituamus, facilis erit dolus, et (curator vel tutor) eum qui cessit ad item rursus movendam comparabit huiusque interventu ea, quae cessionis sunt, nanciscetur, legem dolo suo eludens. Atque haec dicimus de omni curatore, ubicunque leges quorundam curas inducunt, sive prodigorum, sive furiosorum, sive mente captorum, vel si quid aliud lex iam dixit, vel natura quid inopinati inveniet.

CAP. VI.

Quoniam autem videmus, curatores, qui deum timent, ad tutelas gravate accedere (plerisque enim, quicunque eorum res, quorum curam gerunt, impie ad se trahere volunt, res amabilis est et accessu facilis), videmus etiam, tutelam esse rem maxime difficilem propter foenerationum necessitatem, sancimus, ne curatoribus ulla necessitas a lege incumbat, ut pecunias minorum foeneri dent, sed in tuto reponant illisque servent, quum melius sit, ut sors illis in tuto sit, quam ut cupiditate usurarum etiam sorte excidant, et tutor in periculo sit, si non foeneret, ac rursus si foeneri det, periclitetur, si infortunium in debitis forte contingat. Si tamen sua sponte foenerari voluerit, pignorum fortasse datis vel aliis cautionibus, quas ipse dubitationem non admittere credat, tum quolibet anno duorum mensium inducias quidem habeat (id quod leges laxamentum vocant), sciat vero, periculum crediti ad ipsum prokurs venturum esse.

CAP. VII.

Itaque si is, qui in cura est, sufficientes reditus habeat,

¹⁾ εἶτα Hal. — ²⁾ ἴσως — βουληθεῖη om. Hal. —

⁶⁾ „al. foenerationum“ Cont. in marg. — ⁷⁾ Cod. Hamb., Trid.; reservare Port., Cont. — ⁸⁾ eius Cod. Hamb., Trid.

³⁾ πάντα Harmenop. V. 11. 38. in: Meerm. Eds. Theol. Societ. p. 328. — ⁴⁾ Cod. Hamb.; haec cessio edd. —

⁵⁾ Trid.; curatio Cod. Hamb., Port., Cont. —

μονεόμενος, ταύτας¹⁾ δαπανάτω, εἰ δὲ πλείους εἰσὶ τῶν αὐτάρκων, τὸ πλεῖον ἀποτιθέσθω. Εἰ δὲ κινητὴ πολλὰκις ἢ τοῦ κηδεμονουμένου περιουσία τυγχάνει, τῆνικαῦτα ἐκεῖνο μόνον δανείζειν ὁ κηδεμῶν ἀναγκαζέσθω, ὅσον πρὸς τὴν διοίκησιν ἀρκεῖ τῷ νέῳ καὶ τῶν αὐτοῦ πραγμάτων, τὸ δὲ περιττὸν ἀσφαλῶς ἀποτιθέσθω. Ἐξέσται δὲ αὐτῷ σὺν ἀκριβείᾳ πώση περιεργάζεσθαι, εἰ τινα, ὡς εἰκός, εὐρεῖν ἀσφαλῶς δυνήσεται πρόσδοον, ἀνήσασθαι τῷ νέῳ ἐκ τῶν περιτεούτων χρημάτων, ὄλων μὲν δημοσίων φόρων ὑπεύθυνον, πρᾶτῆρα δὲ ἔχουσαν εὐπορον, καὶ εὐθαλίῃ τὴν πρόσδοον οὖσαν. Δίδομεν γὰρ αὐτῷ παρήσταν καὶ τοῦτο πράττειν, ἐπισταμένῳ, ὡς εἰ τις οὕτως ἀμελήσειεν, ὁ τῆς ἀγορασίας ταύτης αὐτοῦ ὄψεται κίνδυνος.

Κ α φ. η'.

Εἰ δὲ τοσούτον μόνον εἴη τὸ τοῦ νέου χρυσίον, ἢ πόσου τόκος μῶλις αὐτὸν τε καὶ τοὺς αὐτοῦ τρέφειν, καὶ τὴν ἄλλην αὐτῷ παρέχειν τοῦ βίου διοίκησιν ἀρκεῖ, τῆνικαῦτα ὁ τῆς ἀνάγκης λόγος ἡμᾶς καὶ πρὸς τοῦτο καλεῖ, τῶν κηδεμῶν ἀφοροῦντων εἰς θεόν, καὶ οὕτω ποιουμένων τὰς διοικήσεις, ὡς ἂν ἐπὶ τοῖς ἑαυτῶν πράγμασι. καὶ γὰρ βουλόμεθα, ἡνίκα καταστατὴ ψήφος παραδιδούσα τὴν κηδεμονίαν τῷ πρὸς ταύτην παρόντι, καὶ ὄρκον αὐτῷ προσεπιτιθέμεν τῶν θείων ἀποτέμενων λογίων, ὡς διὰ πάσης τῶν ὁδοῦ τὸ συμφέρον τῷ νέῳ πράξει. ὅπερ οὐκ ἔξαιρήσει τῶν λογισμῶν αὐτόν, οὐδὲ τῆς τοῦ νόμου τάξεως²⁾, ἀλλ' ἀσφαλέστερον τε ποιήσει πρὸς τὴν τῶν πραγμάτων διοίκησιν, εὐλαβέστερον αἰεὶ περὶ αὐτὰ δια τὴν τοῦ ὄρκου μνήμην γινόμενον. Οὗτος ἡμῖν ὁ νόμος ὑπὲρ ἀσφαλείας κεῖσθω τῶν κηδεμονίας δεομένων. Εἰ δὲ τι καὶ ἕτερον προσεξέυρομεν, οὐδὲ τοῦτο νόμῳ περιλαβεῖν ὀκνήσομεν, ἢνα διὰ παντῶν πατέρες τοῖς ἑαυτοῖς βοηθεῖν οὐ συναμῆνοις γενώμεθα.

Ἐ π ἰ λ ο γ ο ς.

* Ἡ τοίνυν σὴ ὑπεροχὴ τὰ παραστάνα ἡμῖν κηρύγματι κατὰ τὰς ἐπαρχίας, αἷς ἐφέστηκας, χωρὶμένη πᾶσι ποιησάτω φανερά, ὥστε μηδὲνα λαθεῖν τὰ παρ' ἡμῶν εὐσεβῶς τε καὶ ὑπὲρ τῆς τῶν ὑπηκόων προνομίας γενομοθετημένα. Dat. Kal. Ian. Constantinop. imp. DN. Iustiniani PP. Aug. ann. XII., Ioanne V. C. Cons. [538.] ΔΙΑ-

sint, quam sufficiant³⁾, quod plus est reponat⁴⁾. Quodsi mobilis forte eius, cuius cura administratur, substantia est, tunc illud solum mutare curator cogatur, quantum ad dispensationem sufficit adolescenti eiusque rebus, quod vero plus est, caute recondatur. Licet autem ei cura omni subtilitate perscrutari, si aliquos forsan invenire caute potuerit redditus, et comparare minori ex abundantibus pecuniis, modicis functionibus publicis obligatos, venditorem vero habentes idoneum, et opulentos redditus existentes. Damus enim ei licentiam et hoc agere, scienti, quia, si quid horum neglexerit, huiusmodi emtionis ipsum respiciet periculum.

CAP. VIII. Si vero tantum solummodo sit minoris aurum, cuius usurae vix eum et qui eius sunt pascere, et aliquam aliam ei praebere vitae dispensationem sufficiant, tunc necessitatis ratio nos etiam ad hoc vocat, ut curatores respicientes ad deum ita faciant gubernationem, tanquam in suis rebus. Etenim volumus, dum celebratur decretum, quod tradit curam ei, qui ad eam accedit, etiam insiurandum eum dicere sacrosancta dei evangelia tangentem, quia per omnem pergens viam utilitatem adolescentis aget. Quod tamen non excipiet eum a ratiociniis, neque a legis ordine, sed cautiores⁵⁾ faciet ad rerum gubernationem, timentem semper circa eas propter insiurandi memoriam factam. Haec lex a nobis pro cautela sit posita horum, qui curatores indigent. Si quid vero et aliud adinvenerimus, neque hoc lege complecti pigebit, ut per omnia patres eorum, qui sibi auxiliari nequeunt, existamus.

E π ἰ λ ο γ ο ς. Tua igitur eminentia quae visa sunt nobis, edictis per provincias, quibus praees, utens, omnibus faciat manifesta, ut nullum lateant, quae a nobis pie et pro subiectorum providentia sancita sunt. Dat. Kal. Ian. Constant., imper. DN. Iustiniani PP. Aug. anno XII., Ioanne V. C. Cons. [538.] CONST. LXXVI.

¹⁾ ὁ κηδόμενος, κηδεμονουέων ταύτας Hal. — ²⁾ Hal., Bas.; ἐπάξεως Serlinq. — ³⁾ Cod. Hamb.; ⁴⁾ „al. reponatur“ Cont. in marg. — ⁵⁾ cautionem Trid.

habeat, illos expendat, si vero maiores sint, quam opus habet, quod excurret reponatur. Quodsi forte mobilis sit substantia eius, cuius cura geritur, tum curator illud solum foemori dare cogatur, quantum ad administrationem minori verumque eius sufficit, reliquam autem in tuto reponatur. Licet vero illi cum omni diligentia inquirere, num forte certum aliquem redditum reperire possit, ut eum ex pecuniis, quae superveniunt, minori emat, qui modicis tributis publicis obnoxius sit, quique idoneum habeat venditorem quique opulentum redditus. Licentiam enim et hoc agendi illi concedimus, atque sciat, si quid horum neglexerit, periculum huius emtionis ad se spectare.

CAP. VIII.

Si vero minori tanta solum sit pecunia, ut usurae eius vix ad ipsum, illosque, qui ad eum pertinent, aiendos, atque ad reliquam vitae sustentationem ipsi praebendam sufficiant, tum necessitatis ratio nos etiam huc vocat, ut curatores ad deum respicientes administrationem tanquam in suis rebus peragant. Etenim volumus, ut facto decreto, quod curam illi concedit, insiurandum etiam ei, qui ad eam accedit, dicimus eloquiis tactis imponatur, quo se omni modo facturum esse promittat quod commodo sit minori; id quod illum rationibus aut ordine legis non excimet, sed et securiorem rerum administrationem et insiurandae recordatione circa eas religiosiorem reddet. Haec lex nobis lata sit in securitatem eorum, qui cura indigent. Si vero aliud quid insuper inveniamus, nec hoc lege complecti pigebit, ut perpetuo patres sinus eorum, qui sibi ipsi auxiliari nequeunt.

E π ἰ λ ο γ ο ς.

Quae igitur nobis placuerunt celsitudo tua edita per provincias, quibus praees, utens, omnibus manifesta faciat, ut neminem lateant, quae a nobis pie et ut subditis prospiceremus sancita sunt.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ γγ')

Περὶ τοῦ πῶς χρῆ ἐπιτιθεσθαι τὸ πιστὸν τοῖς παρὰ δικασταῖς ἐμφανιζομένοις συμβολαίοις.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννη, τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἱερωῶ τῶν ἱερῶν πραιτωρῶν τὸ δεῦτερον, ἀπὸ ὑπᾶτων καὶ πατρικίῳ.

Προοίμιον.

Ἰσταν τοὺς ἡμετέρους νόμους, οἳ βούλονται καὶ ἐκ τῆς παραθέσεως τῶν γραμμάτων τὰς πλάσις διδασθαι τοῖς συμβολαίοις, καὶ οὐκ ἐν τῶν αὐτοκρατορῶν, ἐπιπολασάσης ἡδὴ τῆς κακίας τοῖς νοθεύουσι τὰ συμβολαία, τὰ τοιαῦτα ἐκάλουν, ἐν ἐκείνῳ σπουδαίῳ τοῖς παραποιοῦσιν εἶναι πιστεύοντες, τὸ πρὸς τὴν μίμησιν τῶν γραμμάτων ἐπινοοῦσι οὐ μάλιστα ἐγγυηθῆναι, διότι μηδὲν ἕτερον ἐστὶ παραποιήσις, ἢ μὴ τῶν ἀληθῶν μιμήσις. Ἐπειδὴ τοίνυν ἐν τούτοις δὴ τοῖς χρόνοις μολίς εὗρομεν παραποιήσις ἐν δικαίᾳ πολλὰς, ὧν ἡκροσάμεθα, καὶ τι παράδοξον ἡμῖν ἐξ Ἀρμενίας ἀνέστη. προκομισθέντος γὰρ ἀμείψως συμβολαίου, καὶ τῶν γραμμάτων ἀνομοίῳν κειθέντων, ὑστερον, ἐπειπερ εὐρέθησαν οἱ τῷ συμβολαίῳ μαρτυρήσαντες, καὶ γράμματα ἐποθέντες, καὶ ταῦτα ἐπιγρόντες, πλῆθιν ἔδεξαι τὸ συμβολαίον. καὶ τι παράδοξον ἐντεῦθεν ἀπήνησεν, ὅτι τὰ μὲν γράμματα ἄπιστα ἤρθη, καίτοιγε ἐξετασθέντα, τὰ δὲ παρὰ τῶν μαρτύρων ἀπήνησεν ὡς ἀληθῆ, καὶ ταῦτα τῆς παρὰ τῶν μαρτύρων πίστεως δοκοῦσης εἶναι πῶς ἐπισφαλούς. Ὁρῶμεν μίτοι τὴν φύσιν αὐτῆς¹⁾ πολλὰς δευμένην τῆς αὐτοπραξίας ἐξετάσεως, ὅπου γε τὴν τῶν γραμμάτων ἀνομοίῳτητα πολλὰς μὲν χρόνος ποιεῖ (οὐ γὰρ ἂν οὕτω γράψαι τις νεώτερον καὶ σφραγῶν, καὶ γνησιωδῶς ἴσως καὶ τρέμων²⁾), πολλὰς δὲ καὶ νόσος τοῦτο ποιήσῃ. καίτοι τί ταῦτα φασί³⁾, ὅπου γε καλὰ μὲν τε καὶ μέλανος ἐναλλαγὴ τοῦ τῆς διοριστοῦ διὰ πίντων ἀραιωθῆς⁴⁾ ἀφελῆτο; καὶ οὐκ ἂν εὐροιμεν ἐπιζῆς ἐπιπύ, ὅπου αἱ φύσις τέτυκτα καινοῦργεῖ, τοῖς⁵⁾ νομοθέταις ἡμῖν παρέχουσα

Novella LXXIII.

QUOMODO INSTRUMENTIS, QUAE IUDICIBUS INSINUANTUR, FIDEM FACERE OPORTET.

Idem Imperator Ioanni, sacro Praetorio iterum Praefecto gloriosissimo, Exconsuli et Patricio.

Praefatio.

Novimus leges nostras, quae ex comparatione etiam litterarum instrumentis fidem fieri voluit, atque Imperatores quosdam ingravescente iam improbitate eorum, qui instrumenta adulterant, talia prohibuisse, unum illud falsariis studio esse credentes, ut in imitandis litteris se ipsos quam maxime exerceant, quam falsum nihil aliud sit, nisi imitatio veri. Quoniam igitur his temporibus innumera falsu invenimus et nullis litibus, quas audivimus, inopinatum quid nobis etiam ex Armenia exortum est. Quum enim instrumento permutationis prolato litterae dissimiles indicatae essent, deinde ubi illi, qui in instrumento testes fuerunt et subscripserunt, inventi sunt et manum agnoverunt, instrumentum fidem accepit. Atque inopinatum quid hic contigit, ut litterae quidem, licet examinatae, fide destituti viderentur, testium vero dicta veritatem probarent, quamquam fides testium quodammodo incerta esse videbatur. Videmus tamen naturam eius saepe egere examinatione rei, cum litterarum dissimilitudinem saepe tempus adducat (neque enim juvenis aliquis et robustus ita scripserit, ut senex et tremebundus) saepe etiam morbus efficiat. Sed quid haec dicimus, quum calami et atramenti mutatio perfectae similitudinis integritatem tollat? Neque dicere postumus, quam multa nova natura progeneret, et nobis legislatoribus negotia faciat.

§. 1

GI.

CONST. LXXVI.

DE INSTRUMENTORUM CAUTELA ET FIDE, ET PRIMUM DE DEPOSITO, ET MUTUO, ET ALIIS DOCUMENTIS PRIVATIM⁶⁾ QUIDEM SCRIPTIS, HABENTIBUS AUTEM TESTES, ET DE NON HABENTIBUS TESTES, ET DE INSTRUMENTIS PUBLICE CONFECTIS, ET DE COLLATIONIBUS MANUS PROPRIAE SCRIPTURAE, ET DE EXPOSITIS INSTRUMENTIS AB ILLITTERATIS AUT PAUCAS LITTERAS SCIENTIBUS, ET DE NON SCRIPTIS CONTRACTIBUS, ET DE CONTRACTIBUS USQUE AD UNAM LIBRAM AURI, ET DE CONTRACTIBUS, QUI IN AGRIS FIUNT, ET UT IN DOCUMENTIS ET CONTRACTIBUS FUTURIS LOCUM HABEAT LEX.

(Coll. VI. tit. 3.)

Idem Imperator Ioanni, gloriosissimo Orientalium Praetoriorum Praefecto iterum, Exconsuli et Patricio.

Praefatio. Novimus nostras leges, quae volunt ex collatione litterarum fidem dari documentis, et quia quidam Imperatorum superexcrecente iam malitia eorum, qui adulterantur documenta, haec talia prohibuerunt, illud studium falsatoribus esse credentes, ut ad imitationem litterarum semetipsos maxime exerceant, eo quod nihil est aliud falsitas, nisi veritatis imitatio. Quoniam igitur in his temporibus innumeras invenimus falsitates in iudiciis multis, quorum sumus auditores, et quoddam inopinabile ex Armenia nobis exortum est. Oblato namque commutationis documento, et litteris dissimilibus indicatis, quoniam postea inventi sunt illi, qui de documento testati sunt, subscriptiones subdentes, et eas⁷⁾ recognoscentes, fidem suscepit documentum, et quoddam hinc inopinabile occurrit, eo quod litterae quidem sine fide visae sunt, licet examinatae, responsa vero⁸⁾ testimia cum veritate concordaverunt, et hoc per fidem testium, quae videtur quodammodo

⁶⁾ Hal. et Scrimg. — Bas. XXII. A. 1. Schol. a — o. — Iulian. Const. 66. — Persio est vetus glossata.

¹⁾ εἶναι — αὐτῆς om. Hal. — ²⁾ γγγ. καὶ ἴσως καὶ το. Hal.; γγγ. καὶ ἴσως το. Schol. Bas. — ³⁾ καὶ τῶν ταῦτα φασί Hal.; καὶ τοι ταῦτα φασί Schol. Bas. — ⁴⁾ ἀραιῶς Hal. — ⁵⁾ καὶ τοῖς Hal., Schol. Bas. —

⁶⁾ Cod. Hamb., Trid.; private Port., Cont. — ⁷⁾ Cod. Hamb., Trid.; subscriptionem — cum Ps., Cont. — ⁸⁾ Hk.; veterum Cod. Hamb., ead.

χουσα πράγματα. §. 1. Ἐπειδὴ τοίνυν βασιλείαν διὰ τοῦτο ὁ θεὸς ἐξ οὐρανοῦ καθήκεν, ἵνα τοῖς δυσκόλοις ἐπιτίθῃ τὰ παρ' ἑαυτῆς ἀγαθὰ, καὶ τοῖς νόμοις ἀσφάλειαν πρὸς τὴν τῆς φύσεως ποικίλιν, διὰ τοῦτο φησόμεν χρῆσαι καὶ τοῦτον γράψαι εἰς νόμον, καὶ δοῦναι ἐν κοινῇ τοῖς ἰσχυροῖς, ὅπως αὐτοῖς ἡμεῖς ὁ θεὸς πρῶτον τε παρέδωκε καὶ κατὰ μικρὸν αὐτὸν προσέτιθεαι, καὶ γὰρ τι καὶ ¹⁾ περὶ παρακαταθήκην ἐκ γραμμάτων ἀμφισβητηθῆν τε καὶ στασιασθῆν εὐρομεν, καὶ δεῖ καὶ τούτων πᾶσαν ποιήσασθαι πρόνοιαν, τοιγαροῦν εὐθὺς ἡμῖν ἐκ τῆς παρακαταθήκης ἀρκτεῖν.

Κεφ. α'.

Ἐἴ τις τοίνυν ἀσφαλῶς παρακαταθέσθαι βούλειται, μὴ μόνοις πιστευθῶ τοῖς τοῦ λαμβάνοντος γραμμασι (τοῦτο ὅπερ ἐν τῇ δίκῃ ζητηθῆν, ἐπειδὴ περὶ οὐ συναμολόγησεν ὁ γεγραμμένος λεγόμενος αὐτοῦ καθεστάναι τὰ γράμματα, μεγάλην ἔσχε παρακατῆν, καὶ γράψαι ἕτερα καταναγκασθέντος, ἅπερ ἔδοξε παρομοία μὲν, οὐ μὴν διὰ πάντων παρομοιοῦναι, καίτοι γε ἐπὶ τοῖς γραμμασιν ἀρκτεῖν τοῦ πράγματος μεμενηκότος), ἀλλ' ὁ τὴν παρακαταθήκην διδούς προσκαλεσθῶ καὶ μάρτυρας ὡς οἷόν τε σιμνοῖς καὶ πλίτεσι δέξιους, καὶ οὐκ ἐλάττους τριῶν, ἵνα μὴ ἐπὶ μόνων ἡρητημεθαι τῶν γραμμάτων καὶ τῆς τούτων ἀντιεξέτασεως, ἀλλ' ἢ τοῖς δικάζουσι καὶ ἢ παρὰ τῶν μετῴρων βοηθεῖται, καὶ γὰρ δὴ καὶ τοιαύτας μαρτυρίας προσέμεθα, ὥστε παριόντας μάρτυρας λέγειν, ὡς αὐτῶν παρόντων ὑπέγραψεν ὁ τὸ συμβόλαιον ποιούμενος, καὶ τοῦτο ἐπιστάνται. ἢ γὰρ εὐρομεν καὶ τοιοῦτους τινὰς μάρτυρας, οὐκ ἐλάττους τῶν τριῶν, ἀξιολίτους καθεστῶτας, οὐδὲ τὴν τοιαύτην ἀπαγορευόμεν πλίσιν. οὐ γὰρ ἵνα συστῆλωμεν τὰς ἀποδείξεις τίθεμεν τὸν νόμον, ἀλλ' ἵνα καὶ εἶναι ²⁾ αὐτὰς ποιήσωμεν καὶ ἀσφαλῶς εἶναι.

Κεφ. β'.

Ἀλλὰ καὶ εἴ τις ἢ δανείσματος συμβόλαιον ἢ ἄλλου τινὸς πράξιαι, καὶ μὴ βούλειται τοῦτο ἐπιγράφαι συνθεῖναι (ὅπερ καὶ ἐπὶ τῆς παρακαταθήκης ὁρίζομεν), μὴ αὐτόθεν δοκεῖται πιστὸν τὸ γραφόμενον ἐν τῷ δανείσματι συμβόλαιον, πλὴν εἴ μὴ καὶ μαρτύρων ἔχει παρουσίαν ἀξιολίτων, οὐκ ἐλαττόνων τῶν τριῶν, ἵνα εἰς αὐτοῦ παραγίνοντο καὶ

dammodo esse certa. Videmus tamen naturam eius crebro egentem rei examinatione, quando litterarum dissimilitudinem saepe quidem tempus facit (non enim ita quis scribit invenis et robustus, ac senex et forte trepidans), saepe autem et langor hoc facit. Et quidem ³⁾ hoc dicimus, quando calami et atramenti imitatio similitudinis per omnia aufert puritatem, et nec invenimus de reliquo dicere, quanta natura generum innovat, et legislatoribus nobis praebet causas. §. 1. Quia igitur imperium propterea deus de caelo constituit, ut difficilibus imponat, quae apud eum sunt bona, et leges apte secundum naturae varietatem, propterea existimavimus oportere et hanc scribere sanctionem et dare in commune subiectis, quos nobis deus et prius tradidit, et paulatim semper adiciet. Etenim quiddam de deposito in scripto dubitatum et ad contentiones deductum invenimus, et oportet etiam horam omnino ⁴⁾ prospicere. Itaque illico nobis est a deposito inchoandum.

CAP. I. Si quis igitur vult caute deponere, non soli credat accipientis scripturae (hoc quod etiam in iudicio quaesitum est; quia enim non professus est is, qui scripsisse dicebatur, suam esse scripturam, magnum res habuit tumultum, et scribere alia coactus est, quae visa sunt veluti similia quidem, non tamen per omnia similia, et, quantum ad illam scripturam, sine termino causa permausit), sed is, qui depositum dedit, advocet etiam testes ut possibile est honestos et fide dignos, et non minus tribus, ut non in sola scriptura et eius examinatione pendeamus ⁵⁾, sed sit indicantibus etiam testium solatium. Etenim tales testimonio suscipimus, quas ⁶⁾ praesentes testes dicant, quia his praesentibus subscriptis qui documentum fecit, et hunc ⁷⁾ noverunt. Nam si invenimus et tales quosdam testes, non minus quam tres, dignos fide existentes, nequa talem interdicimus fidem; neque enim ut abbreviemus probationes, ponimus legem, sed ut esse eas ei caute esse faciamus.

CAP. II. Sed et si quis aut mutui instrumentum, aut alterius cuiuspiam faciat, et noluerit hoc in publico conficere ⁸⁾, quod et in deposito definitum, non ex ipso videatur credible, quod scribitur super

§. 1. Quoniam igitur deus imperium propterea de caelo demisit, ut illud difficilibus rebus bono suo impertiret, legesque ad naturae varietatem aptavit, propterea etiam hanc legem scribendam, et subditam, quos nobis deus antea tradidit et paulatim semper adiciet, in commune ferendam putavimus. Nam de deposito etiam scriptura celebrato dubitatum et disputatum esse invenimus, et horum quoque omnem curam nos gerere oportet. Quare a deposito statim initium nobis faciendum est.

CAP. I.

Si quis igitur secure vult deponere, non scripturam solum credat accipientis (id quod, quum in hac quaesitum esset, quoniam is, qui scripsisse dicebatur, non confessus est scripturam suam esse, magnas turbas fecit, et aliam scribere coactus est, quae quidem non omnino dissimilis, non tamen per omnia similia fuit; res tamen, quantum ad scripturam, iudicibus manuit), sed ille, qui depositum dedit, testes etiam, quosd enim fieri poterit, honestos et fide dignos advocet, nec minus quam tres, ne ex litteris solum curamque examinatione pendeamus, sed iudices etiam auxilium quoddam a testibus habeant. Etenim talia testimonia admittimus, ut testes, qui interfuerunt, dicant, ipsi praesentibus subscriptis eum, qui contractum fecit, et se hoc scire. Nam si eiusmodi testes non minus quam tres fide dignos invenierimus, (illis) fidem non derogamus. Neque enim ponimus legem, ut probationes minuamus, sed ut efficiamus adesse eas et certas esse.

CAP. II.

Sed et si quis vel mutui, vel alterius cuiuspiam contractus instrumentum faciat, neque id in publico conficere velit (quod etiam in deposito decernimus, instrumentum illud mutui scriptum non videtur pro se dignum, nisi testes fide digni, nec minus quam tres, praesentes fuerint, ut, sive ipsi adiant, et litteris suis testimonium dent, sive alii quidam, qui ipsi praesentes

¹⁾ γὰρ τὸ ἐν Hal. — ²⁾ εἶναι om. Hal. — ³⁾ Legend. videtur: et quid vel et quidem quid. — ⁴⁾ Cod. Hamb.; omnino horum edd. — ⁵⁾ Port., Cont. in marg.; pendamus Cod. Hamb., Trid., Cont. — ⁶⁾ que Cod. Hamb., Conicio; quo. — ⁷⁾ Cod. Hamb., edd.; „al.

hoc ⁸⁾ Cont. in marg. — ⁸⁾ Coni. Cr., non minus bene Leunclav. Notat. II., 244. et Salmasius de usuris (L. B. 1638. 8.) p. 155. emendaverunt: conficere; conficere Cod. Hamb., edd.

καὶ τοῖς οὐκ ἐπιβεβαιωμένοις γραμμασίαι, εἴτε ἕτεροι τινὲς μαρτυροῦντες ὡς παρόντων αὐτῶν τὸ συμβόλιον συνετόγη, λαμβάνη τὸ πρᾶγμα τὴν πίστιν ἐκαστῶθεν, οὐκ ἀποβλήτου παντελῶς καὶ τῆς τῶν γραμμάτων ἐξετάσεως οὐσης, ἀλλὰ μόνως οὐκ ἀρκούσης, τῇ δὲ προσθήκῃ τῶν μαρτύρων βεβαιουμένη.

Κεφ. γ'.

Εἰ μέντοι τοιοῦτό τι συμβαῖη, ὅποιον ἐπ' Ἀρμενίας γένοιτο, καὶ ἕτερον μὲν ἢ παράδεισις τῶν γραμμάτων ποιῆται¹⁾, ἕτερον δὲ αἱ μαρτυραὶ, τῆν κατὰ ἡμεῖς μὲν οἰόμεθα τὰ παρά ζωσῆς λεγόμενα φωνῆς καὶ μὲθ' ὁρκῶν, ταῦτα ἀξιολιστότερα τῆς γραφῆς αὐτῆς καὶ αὐτὴν τυγχάνειν. πλὴν ἀλλ' ἴστω τοῦτο τῆς τοῦ δικάζοντος ἀγγελίας τε ὁμοῦ καὶ θεοφιλίας, τὸ τοῖς ἀληθέσι μᾶλλον ἀντὶ τῶν τοιούτων πιστεύσαι. Καὶ ἡμεῖς μὲν κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον οἰόμεθα δεῖν ἀποδεικνυθῆαι πιστὰ τὰ συμβόλια.

Κεφ. δ'.

Εἰ μέντοι τις ἢ παρακατατιθέμενος, ἢ δανείζων, ἢ ἄλλως συμβάλλων ἀρκεσθεῖν τοῖς γραμμασίαι μόνον τοῦ πρὸς αὐτὸν συμβάλλοντος, ἐπ' αὐτῷ χελοῖται τὸ γινώσκαι, ὡς τῆς ἐκεῖνου πίστεως τὸ πᾶν αὐτὸς ἀρητήσεται. καὶ ὅσον μὲν ἐκ τῆς γραφῆς, οὐκ ἂν αὐτοῦρκης δόξειε κατὰ τὸν ἡμέτερον νόμον τῷ συμβόλιαι προσίθεσθαι πίστις, εἰ δὲ ἡ²⁾ παρουσία τῶν μαρτύρων, ἐπ' ὧν τὸ συνάλλαγμα γέγονεν, ἢ ἴσως ἢ τελευταία τοῦ πράγματος καταφυγὴ βοηθήσῃ αὐτῷ (φασὲν δὲ τὴν ἐξ ὁρκῶν), οὐκ ἀκροῦσθαι τὸ γινόμενον. τὰς γὰρ παραποιήσεις καὶ τὰς ἁρμύρας εὐλαβοῦμενοι, καὶ γυμναῖς οὐσαι αὐταῖς οὐ πιστεύοιτε, τὴν τοιαύτην ἀκρόβειαν τῷ πράγματι προστιθέμεν, οὐκ ἵνα τοὺς πιστεύοντας ἀφελοῦμεθα τῆς ἑαυτῶν περὶ τοὺς φλόους πίστεως, ἀλλ' ἵνα ὡς αἴον τε ἢ τὴν ἀγνωμοσύνην τε καὶ ἄρνησιν πολλοῖς Πάγκομιν τρόποις.

Κεφ. ε'.

Ἀλλὰ καὶ τὰ συμβόλια τὰ ἐπ' ἀγορᾶς συντελούμενα, εἰ καὶ τὴν τῶν συμβολαιογράφων ἔχοι πληρωσιν, προσλαμβάνετω καὶ αὐτὰ πρὸ τοῦ τελεώματος τὴν ἐν γραμμασίαι τῶν μαρτύρων, ὡς εἴρηται, παρανοῦσαν.

Κεφ. ς'.

non documentum, nisi etiam testium habeat praesentiam fide dignorum non minus trium, ut, sive veniant et propria subscriptionibus attestentur, sive alii quidam testificentur, quia praesentibus eis confectum est documentum, fidem causa ex utroque percipiat, etiam litterarum examinatione penitus non repulsa³⁾, sed sola non sufficiente, augmento autem testium confirmanda.

CAP. III. Si vero tale aliquid contigerit, quale in Armenia factum est, et aliud quidem faciebat⁴⁾ collata litterarum, aliud vero testimonia, tunc nos quidem existimavimus ea, quae a⁵⁾ viva dicuntur voce et cum iurando, haec digniora fide, quam scripturam ipsam secundum se subsistere. Veruntamen sit hoc iudicantia prudentiae simul atque religionis, ut veracibus potius pro talibus credat. Et nos quidem secundum hanc modum existimamus⁶⁾ oportere probari fidelia documenta.

CAP. IV. Si tamen quisquam aut deponens, aut mutuans, aut aliter contrahens contentus sit scriptura sola eius, cum quo contrahit, in ipso erit, ut sciat, quia in illius fide totum ipse suspendit. Et quidem quantum ex scriptura, non sufficiens videbitur fides, nisi secundum nostram legem addiciatur documento creditus aut praesentia testium, coram quibus contractus est factus, aut forsitan novissimum eius rei refugium invenit, dicimus autem quod ex iurando est. Nam non infirmamus quod factum est; nam falsitates et imitationes metuentes, et nudis eis existentibus non credentes huiusmodi subtilitatem causae addimus, non ut credentes privemus fide sua circa amicos, sed ut, quantum possibile est, et perfidiam et negationem multis testimoniarum modis.

CAP. V. Sed et si instrumenta publice confecta sint, licet tabellionum habeant supplementum, adiciuntur et eis, antequam compleantur, sicut dictum est, testium ex scripto praesentia.

CAP. VI.

praesentibus instrumentum confectum esse testentur, negotium ex utraque parte fidem accipiat; nec examinatio litterarum plane reiiciatur, at sola non sufficiat, sed testium accessione confirmetur.

CAP. III.

Si tamen aliquid tale contingat, quod in Armenia factum est, et aliud comparatio litterarum prae se ferat, aliud vero testimonia, tunc nos quidem ea, quae viva voce et iurato dicuntur, fide digniora esse existimamus, quam ipsam per se scripturam. Veruntamen hoc iudicis prudentiae et religionis sit, ut veracibus potius, quam talibus credat. Et nos quidem hoc modo instrumenta fide digna probanda esse putavimus.

CAP. IV.

Si tamen quis, quando vel deponit, vel mutuum dat, vel aliter contrahit, contentus sit sola scriptura eius, cum quo contrahit, penes ipsum erit, ut cognoscat, se illius fidei totam rem commisisse; et quantum ad scripturam, secundum legem nostram non sufficiens fides instrumento addita videbitur, si vero praesentia testium, coram quibus contractus celebratus est, aut fortasse ultimum negotii refugium (de iurandis loquimur) eum iuverit, non infirmamus id, quod factum est. Nam quum falsitates et imitationes maxime metuamus, nec illis, si nuda sint, credamus, eam subtilitatem huic rei inducimus, non ut illos, qui credunt, fide, quam amicis habent, privemus, sed ut perfidiam et inficiationem, quoad eius fieri potest, multis modis redarguamus.

CAP. V.

Sed et in instrumentis publice confectis, etsi a tabellionibus impleta sint, ante completionem praesentia testium, ut dictum est, subscriptione probetur.

CAP. VI.

¹⁾ ἐπιτολῆς Hal. — ²⁾ εἰ δὲ οὐ Hal.; εἰ καὶ οὐ Hal. in notis recogn. op. — ³⁾ expulsa Cod. Hamb., Trid. — ⁴⁾ Cod. Hamb., Trid.; ut — faciat Port.

Cont. — ⁵⁾ Cod. Hamb., Trid.; a om. Port., Cont. — ⁶⁾ Cod. Hamb.; existimavimus edd.

Κεφ. ε΄.

Αἰ μέντοι τοὺς δικάζοντας, καὶ εἴ τινα σημεῖα ἔθροισιν προσγεγραμμένα τοῖς χάρταις, καὶ ταῦτα ἀνάσσειν καὶ ἀναγινώσκειν πειράσθαι (πολλὰ γοῦν ἴσμεν καὶ ἐξ ἐκείνων διαφανέτα), καὶ μὴ προχείρως τὰς πίστις τῶν γραμμάτων ἐκ παραδόσεως εἶθον προσέσθαι διὰ τὰς ἐμπροσθεν ἡμῖν εἰρημένας αἰτίας.

Κεφ. ζ΄.

Εἰ μέντοι γε τελευτήσαιεν ἅπαντες οἱ μάρτυρες, ἢ καὶ ἅπεισι τυχόν, ἢ καὶ ἄλλως οὐ ῥηδίων ἴσθι τὴν ἐκ τῶν μαρτύρων τῶν ὑπογεγραμμένων πίστιν ἐπιθεῖναι, μηδὲ ὁ συμβολαιογράφος περιεῖσθαι ὁ τέλος (εἴ γε ἀγοραῖον εἴη), ὥστε μαρτυρήσῃαι τοῖς ἑαυτοῦ, ἢ μηδὲ ἐνδημοῖη, ἀλλ' ἀνάγκη πάντως τὴν ἀντιζήτησιν τῶν γραμμάτων ἢ τῶν τελεσμάτων¹⁾ ἢ τῶν ὑπογραφήτων παραλαβεῖν, τῆνικαὶτα προσήκον ἔστιν ἵνα μὲν ἐπὶ τὰς συγκαρίσεις (οὐδὲ γὰρ παντάσῃαι ἀνάγκη ἀπαγορεύομεν), διὰ πάσης δὲ ἀκριβείας χωρεῖν, καὶ πάντως εἰ νομίσειεν αὐταῖς χρήσαι πιστεύειν, καὶ ἔρχον ἐπάγειν τῷ προκομιζομένῳ, ὅτι μηδὲν συνειδώς πονηρὸν τῷ παρ' αὐτοῦ προκομιζομένῳ, οὐδὲ τινα τέγγην πρὸς τὴν σύγκρισιν γενέσθαι παρασκευάσας, οὕτω χρήσια τούτῳ, ὥστε μήτε ἀναیرهθῆναι τε παντελῶς, καὶ διὰ πάντων τὸ σφαλῆς τοῖς πράγμασι γενέσθαι.

§. 1. Ἐπὶ γὰρ δὴ τῶν ἐπ' ἀγορᾶς συνταπιτομένων συμβολαίων, ἅπερ ὁ συμβολαιογράφος παρέλθοι, καὶ μαρτυρήσῃαι μεθ' ἑσῶου, εἰ μὲν οὐ δι' ἑαυτοῦ ἔγραψεν, ἀλλὰ διὰ τινος τῶν ὑπουργούντων αὐτῷ, παρὶτα κακείνους, εἰ γε περιεστῆναι, ἢ δυνατὸν ὄλωσ αὐτὸν ἔστιν ἔλθειν, καὶ οὐδεμία τὴν αὐτοῦ πάροδον αἰτία κωλύει, ἢ νόσος τυχόν ἰσχυρά, ἢ τι τῶν περιεστάσεων ἄλλων, ἅπερ ἀνθρώποις ἀπαντῶ. Εἰ δὲ καὶ ἀρθεμτην ἔχοι τὸ συμβόλαιον, κακείνους παραγινέσθω, ὥστε ἰστέ εἶναι τοὺς μαρτυροῦντας, ἀλλ' οὐχ ἵνα. Εἰ δὲ οὐτε ἀρθεμτης προσελήφθη, τὸ τε συμβόλαιον αὐτὸς ἅπαν δι' ἑαυτοῦ γέγραφε τε καὶ ἐτέλεσεν ὁ συμβολαιογράφος, ἢ καὶ ὁ τοῦτο συγγραφέας ἅπεισιν ἢ ἄλλως παρῆναι οὐκ ἰσχύει, αὐτὸς μέντοι μεθ' ἑσῶου τῷ οὐκίῳ τελέσῃαι μαρτυρεῖ, ὥστε μὴ τῆ συγκαρίσει γενέσθαι χωρᾶν, ἔστω καὶ οὕτω πίστις τὰ συμβόλαια. ἢ γὰρ μαρτυρία καὶ παρὰ τῆς φωνῆς τοῦ τελεσάντου γιννομένη καὶ τὸν ἑσῶου ἔχουσα προσκείμενον ποιήσαιεν ἂν τινα τῷ πράγματι ῥοπήν. §. 2. Εἰ δὲ ὁ συμβολαιογράφος ἐτελεύ-

CAP. VI.

Oportet autem iudices, si notas quasdam chartis adscriptas inveniunt, in eas quoque inquirere et lectare, ut legant eas (multa enim etiam ex illis apparuisse scimus), nec temere fidem litterarum facta cum aliis comparatione propter causas a nobis ante dictas admittent.

CAP. VII.

Si tamen omnes testes moriantur vel forte absint, vel alia de causa a testibus, qui subscripserunt, fides facile confirmari nequeat, neque tabellio, qui id fecit (si quidem publicum sit), adsit, ut testimonium de rebus suis dicat, vel non sit in civitate, sed comparationem litterarum, aut completionum, aut foras, qui subscripserunt, amplecti plane necesse sit, tunc quidem ad comparationes venire convenit (non enim plane eas prohibemus), omni autem diligentia procedendum est; et si illis fidem habendam putaverit, iurandum proferenti omnino imponendum est, et profiteatur, se nullius mali conscium sibi esse in eo, quod a se proferatur, nec se effecisse, ut fraus circa comparationem fieret, atque ita eo uti, ut nihil plus damni inde oriatur, et per omnia securitas rebus concilietur.

§. 1. In his vero instrumentis, quae in foro conficiuntur, si tabellio advenierit et iurato testetur, si quidem ipse non scripserit, sed aliquis eorum, qui illi ministrant, ille quoque adveniat, si superstes est, et venire ullo modo potest, nec causa quaedam adventum eius impediat, ut gravis morbus, vel alii quidam casus qui hominibus accidunt. Si vero instrumentum numeratorem quoque habeat, etiam ille adveniat, ut tres sint testes, non unus. Sin autem nec numerator assumtus est, et totum instrumentum ipse tabellio scripsit et perfecit, vel etiam qui id scripsit abest, vel alio de causa adesse non potest, ipse, iurato tamen, se id profecisse, testimonio declaret, ne comparationi locus sit. Et hoc quoque pacto instrumenta fide digna sunt. Nam testimonium, quod et voce illius, qui id perfecit, perhibetur, et cui iusiurandum adiectum est, negotii momentum quoddam offerret.

§. 2. Quodsi tabellio defunctus sit, et scriptura

CAP. VI. Oportet autem iudicantes, et si qua signa invenerint adscripta chartis, etiam haec requirere et legere niti (plurima namque novimus et ex illis apparuisse), et non facile fidem litterarum ex aliarum²⁾ collatione recipere, propter dudum dictas a nobis causas.

CAP. VII. Si vero moriantur omnes testes, aut forsitan absint, aut aliter non facile sit fidem ex instrumentis subscriptionibus invenire, neque tabellio superstes, qui complevit (si quidem publice sit confectum), quatenus testimonium perhibeat pro se, aut non est in civitate, sed necesse est omnino collationem litterarum suppletionem eorum³⁾, qui subscripserint, assumere, tunc competens est proparare quidem ad comparationem (neque enim eas modis omnibus interdiximus), per omnem autem subtilitatem procedere, et omnino si paraverit eis index oportere credi, etiam iniurandum iniicere proferenti, quia nihil maligni conscius in eo, quod a se proferatur, nec quandam artem circa collationem fieri praeparans, sic utitur eo, quatenus neque perimatur quidquam omnino, et per omnia manitio in rebus fiat. §. 1. In his vero, quae conficiuntur publico documentis, si tabellio venerit, et testimonium perhibuerit cum iureiurando, si quidem non per se scripserit, sed per alium ministrantem sibi, et ille veniat⁴⁾, si vivit, si quidem possibile omnino est eum venire, et nulla causa prohibet eius adventum, aegritudo forte valida, aut quaelibet aliarum necessitatum, quae hominibus accidunt. Quodsi etiam adnumeratorem habuerit instrumentum, et ipse adveniat, ut tres sint testificantes, et unus. Si vero neque adnumerator assumtus est, et instrumentum ipse tabellio totum per se conscripsit atque supplevit, aut si etiam qui hoc conscripsit non est, aut aliter ipse venire non valet, tamen cum iureiurando propriae completionis attestetur, ut comparationi non fiat locus, sint etiam sic credibilia documenta; testimonium enim et ex voce completis factum, et iniurandum habens adiectum praebuit quoddam causae momentum⁵⁾. §. 2. Quodsi tabellio defunctus est, et testimonium perhibetur suppletioni ex alia collatione, si

¹⁾ τελεσάντων Hal. — ²⁾ Cod. Hamb., Trid.; fidem ex litterarum aliarum Port., Cont. — ³⁾ edd.; coll. litterarum suppletionem aut eorum Cod. Hamb., Secundum Graeca ita haec refrendenda sunt; coll. litterarum aut sup-

pletionis (suppletionum) aut eorum. — ⁴⁾ Bl.; venit om. Cod. Hamb., edd. — ⁵⁾ Cod. Hamb., secundum Trid.; documentum Cod. Hamb.; monumentum Port., Cont.

λειότησε, καὶ μαρτυρηθεῖ τὸ τέλος αἰ ἐξ ἑτέρας
 παραθέσεως, εἰ μὲν καὶ οὕτως ἔχοι τὸν τε συντά-
 ρατα τοὺς συμβόλοιον περιόντα, καὶ τὸν ἀριθμητήν,
 ἀριθμῶσαν κακῶναι, εἴ γε ἐνδημοῖεν, καὶ ἔχεται καὶ
 τῆς ἐκ τῆς παραθέσεως τῶν πληροῦσιων τὸ γράμμα
 πιστῶν, καὶ τὴν ἐκ τῶν μαρτύρων. Εἰ δὲ μηδὲς
 τοῦτων εἴη, τῆς καὶ γινέσθω καὶ ἡ τῶν τελεμα-
 τῶν παραθέσει, μὴ μόνον δὲ ταῦτα πρὸς τοῦτο
 ἐρεῖται, ἀλλὰ καὶ αἱ τῶν ἄλλων τῶν υπογεγραφέ-
 των ἴσως ἢ καὶ τῶν συμβαλλόντων γραφαὶ κατεξέ-
 λείφθησαν, ὥστε ἐκ πολλῶν παραθέσεων τῶν τε
 τοῦ τίλλεματος, τῶν τε υπογεγραφομένων ἢ καὶ τῶν
 συμβαλλόντων μίαν τινὰ συναγεσθαι παντοχόθεν
 καὶ ἀποδείξασθαι πιστῶν. §. 3. Εἰ δὲ οὐδὲν ἕτερον
 εἰρηθῆ, πλὴν τῆς παραθέσεως τῶν συμβολῶν,
 τὸ μὲν μέχρι γῶν κεκαυθὸς προβαίνει, τὸ τὸν
 προσομιζόντα εἰς τὴν παρ' ἄλληλα κρίσιν τὸ συμβό-
 λῶν ὁμῶναι τὰ νενομισμένα, ἵνα δὴ τινὰ ὕλος
 τοῦ πράγμα λάβω προσθήκην εἰς πλείονα τοῦ πρά-
 γματος πιστῶν. καὶ αὐτὸς ὁ ταῦτα αἰῶν γενέσθαι
 προσμένει, ὡς οὐδὲ ἄλλης εὐπορῶν πίστεως ἐπὶ
 τὴν παρ' ἄλληλα κρίσιν τῶν συμβολῶν ἐλήλυθεν,
 οὐδὲ τι περὶ αὐτὴν ἐπραξεν ἢ ἐμνησάσασθαι, ὅπερ
 ὡς ἀκόσθον ἡθελῆ τὴν ἀλήθειαν κατακρούσαι. ὡν
 ἴσως ἀπαλλοτρίωται τοῖς συμβάλλουσιν, εἴπερ βού-
 λῶντο, καὶ ἐκείνοι πρὸς τοῦτο συμβαίεν, τὸ ἐμ-
 φανῆ ποιῆσθαι τὰ συμβόλια, καὶ καταθέ-
 σθαι τε ἐπὶ πράξεως ὑπομνημάτων αὐτοῖς τοῖς
 συμβάλλουσιν, ἵνα ἀπαλλαγῆν ἀγνωμοσύνης τε
 καὶ νοθείας καὶ παραποιήσεων, καὶ ὅποσα ἄλλα
 κατὰ ἐκαστοὺς τῶν παρόντων τίθεται νόμον.
 τῶν ἡδὴ παρ' ἡμῶν ἐπὶ ταῖς παραθέσει τῶν
 γραμμάτων ταῖς ἐξ ἰδιοχείρων γινόμεναι νενομισ-
 μένων ἐπὶ τῆς ἰδίας μερόντων ἰσχύος, δηλαδὴ
 καὶ τῶν ἐπὶ τοῖς τῶν γραμμάτων ἀνεπιστήμοισιν
 ὡς κρατούντων¹⁾ ἐν τοῖς δικαστηρίοις τὴν ἐαυτῶν
 κρίσιν ἰσχύον, ἐπειδήπερ ἐκ δικαστικῶν τύπων τὰ
 πάντα τὸν προσήκοντα ἔλαβεν ἕξετασμόν.

Κεφ. η'.

Ἐπὶ δὲ ἐπὶ τῶν γραμμάτων οὐκ ἐπισταμένον
 ταβουλῶν δια πάντων²⁾ καὶ μάλιστα παραλα-
 βῆσθαι, ἐν οἷς εἰσι ταβουλῶν τοῖσι, μάλιστα
 δὲ μάλιστα οἱ ἀγνωστοὶ τοῖς συμβάλλουσιν. ἵνα
 εἰ μὲν γινώσκων ὑπὲρ τοῦ ἡγομένου ἢ ὀλιγο-
 γινώσκων κατὰ τὸν ἄνθρωπον, οἱ δὲ μαρτυρῶν, ὡς καὶ
 παρατίθενται ταῦτα ἐπράξθη, καὶ εἰδὲν αὐτὸν,
 καὶ οὕτως ἢ τῶν τοιούτων συμβολῶν εἰσδεχθεῖ
 πιστῶν.

CAP. VIII.

Oportet vero in illis, qui litteras nesciunt, omnino
 tabularios et testes assumere, in quibus locis tabularii
 sunt, maxime vero testes contrahentibus non ignotos,
 ut illi quidem pro litterarum imperito aut eo, qui pau-
 rum scit litteras, scribant, hi vero testentur, et ipsis
 presentibus haec acta esse, et se novisse eum, atque
 ita eiusmodi instrumentis fides habeatur. Atque ma-
 nifestum est, non minus quam quinque testes in tali-
 bus

idem etiam sic habeat eum, qui conscripsit instrumentum, viventem, et adnumeratorem, adveniant et illi,
 si quidem praesentes sunt, et habeat ex collatione adimpletionum et ex testibus causa fidem. Si vero nullus
 totum sit, tunc fiat quidem completionum collatio, non autem sola haec ad hoc sufficiat, sed et aliorum sub-
 scriptionum forte aut contrahentium scripturae examinentur, ut ex plurimis comparationibus tam completionis,
 quam subscriptionum forte, aut etiam contrahentium una quaedam colligatur undique et efficiatur fides.
 §. 3. Si vero nihil aliud inveniatur, praeter collationem instrumentorum, quod hactenus valuit fiat, ut qui
 profert ad collationem¹⁾ documentum, iuret solemniter. Ut autem aliquod omnino causa sumat augmentum ad
 usuram negotii fidem, et ipse, qui hoc petit fieri, iuret, quia non aliam idoneam habens fidem, ad colla-
 tionem instrumentorum venit, nec quidquam circa eam egit aut machinatus est, quod p. 3. forte veritatem
 ascendere. De quibus libet esse liberare contrahentes, si consenserint utrique ad hoc venire, ut insinuent
 instrumenta, et profiteantur ea sub gestis monumentorum ipsi contrahentes, quatenus viveantur nequitia, et
 acceptatione, et falsitatis, et quaecunque alia mala corrigentes, praesentem promulgant legem. Iis, quae
 iudicium a nobis in collationibus litterarum factarum, per scripturam propriae manus sancita sunt, in sua vir-
 tute manentibus, proculdubio et in iis, qui litteras nesciunt, quae olim²⁾ valent in iudiciis nam habentibus
 similitudinem, quoniam quidem ex iudiciali forma acceperunt examinationem haec talia competentem.

CAP. VIII. Oportet vero in iis, qui litteras nesciunt, et testes et omnino³⁾ tabularios adhiberi, in
 quibus locis sunt tabularii, maxime autem testes non ignotos contrahentibus, ut quidam scribant pro illiterato
 et paucas litteras sciente, alii vero attestentur, quia etiam praesentibus eis haec gesta sunt, et scierint enim,
 et ita talium instrumentorum suscipiatur fides; manifestum existens, quia non minus, quam quinque testes in
 talibus adhibendi sunt, inter quos erit et qui scribit pro contrahente aut totum, aut quae⁴⁾ post paucas
 litteras illius posita sunt, quatenus nihil omittatur de summa subtilitate. Et haec dicimus super instrumentis
 ex

¹⁾ ἰσχύος — κρατούντων om. Hal. — ²⁾ Hal. in
 actu recogn. op., (Fulg., Iulian.); δύο πάντως Scring.,
 tal., — ³⁾ Bl.; collationis Cod. Hamb., edd.,

⁴⁾ iam Bl. ed. ster. — ⁵⁾ edd.; et testes omnino et
 Cod. Hamb. — ⁶⁾ Bl.; totum aut postea quae Cod.
 Hamb., edd.

πίστις. δῆλον ὄν, ὡς οὐκ ἐλάτους πέντε μαρτύρων ἐπὶ τῶν τοιούτων παρακληθήσονται, ἐν οἷς ἔσαι καὶ ὁ γράφων ὑπὲρ τοῦ συμβάλλοντος ἢ τὸ πᾶν, ἢ τὸ μετὰ τὰ ἄλλα γράμματα τὰ παρ' ἐκείνου τεθέντα, ὥστε μηδὲν διαπεσεῖν τῆς εἰς ἄκρον ἀκριβείας. Καὶ ταῦτα φασὲν ἐπὶ τῶν ἐγγράφων συμβολαίων. εἰ γὰρ τις ἀγράφως πρᾶξαι οὐκ ὀρθῶς συνάλλαγμα βουληθεῖ, τοῦτο πρόδηλον, ὡς ἢ τὴν διὰ μαρτύρων ἢ τὴν δι' ὄρκων δέξεται πίστιν, τοῦ μὲν ἐνάγοντος μαρτυρῶν παράγοντος, τοῦ φρεύγοντος δὲ ὀμνύντος ἢ ἀντεπάγοντος, καθάπερ ἂν ὁ δικαστὴς τὴν ὑπόθεσιν τάξειεν, ἵνα μηδὲν εἴη μηδὲ τούτων ἀδιόρθωτον. Κακῆνοι μέντοι προσθεῖναι τῷ νόμῳ καλόν, ὥστε εἰ μέγρι μίας χρυσίου λίτρας εἴη τὸ συνάλλαγμα, τὴν τοιαύτην παρατήρησιν ἐπὶ τούτῳ μὴ φυλάττειν, ἀλλὰ κατὰ τὸ μέγρι νῦν πολιτευόμενον τὸ πρᾶγμα γίνεσθαι, ἵνα μὴ περὶ πραγμάτων μικρῶν μεγάλας σπονδίας ὑπομένωσιν ἄνθρωποι.

Κεφ. 3^ο.

Ταῦτα δὲ πάντα κρατεῖν ἐπὶ ταῖς πόλεσι βουλόμεθα, ἐπεὶ τοιγε ἐν χωρίοις, ἔνθα πολλά τὰ τῆς ἀπλότητος ἔστι, καὶ οὐδὲ γράφωντων ἢ μαρτυρούντων πολλῶν εὐπορία, τὰ μέγρι νῦν παρ' αὐτοῖς κρατούμενα καὶ νῦν ἔστι βέλβια. τοῦτο γὰρ καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν διαθηκῶν, ἐφ' αἷς μάλιστα σπεύδομεν, ἤδη παρ' ἡμῶν γενομοθέτηται. Κρατεῖω δὲ ὁ νόμος ἐπὶ τοῖς μετὰ ταῦτα ἅπασι γινομένοις συμβολαίοις τε καὶ συνάλλαγμασι. τὸ γὰρ δὴ παρρηχός τί ἂν τις νομοθετήσῃ; Τοῦτον ἡμῖν ἔτεκε τὸν νόμον τὸ τῶν ἀμφισβητήσεων πλῆθος, γενομένων μὲν ἐν δίκαις, ἡμῖν δὲ εἰρηγμένων, ἵνα τοῦ καδ' ἐκαστην πρὸς ἀλλήλους ἀμφισβητεῖν τοὺς ἀνθρώπους παύσαιμεν, προαναστελλόντες¹⁾ αὐτοῖς τὰς φιλονεικίας τῆ διὰ τῆς νομοθεσίας ἀκριβείας.

Ἐ π ἰ λ ο γ ο ς.

Ὡστε προήκει τὴν σὴν ὑπεροχὴν ταῦτα μανθάνουσαν φανερὰ πᾶσι καταστήσαι τοῖς ὑπηκόοις, τοῖς ἐν ταυθοῖ, τοῖς τε ἐπὶ ἔθνω. καὶ γὰρ δὴ πρὸς τοὺς ἄλλους ἐνδοξοτάτους ὑπάρχους, τοὺς τε ἐπὶ τῆς ἑσπέρας, τοὺς τε ἐπὶ Λιβύης, τοὺς τε ἐπὶ τοῖς ἀρκτοῖς (φασὲν δὲ τοὺς ἐν Ἰλλυρίοις) γράφομεν, ἵνα πᾶν ἡμῖν τὸ πολίτευμα μεστὸν γένηται τοῦ νόμου τὰς τῶν ὑπηκῶν θεραπείωντος περιστάσεις. Dat. prid. Non. Iun. Constantinop. imp. DN. Iustiniani PP. Aug. ann. XII., Ioanne V. C. Cons. [538.]

ΔΙΑ-

ex scripto confectis. Nam si quis facere quemlibet contractum ex non scripto voluerit, hoc manifestum est, quia aut per testes, aut per insiurandam fidem percipiet, actore quidem testes deducente, pulsato autem insiurante aut referente, sicuti iudex negotium disposuerit. Ut autem nihil sit neque horum inemendatum, illud quoque adiciere legi bonum est, ut, si usque ad unam auri libram fuerit contractus, huiusmodi observationes in hoc minime custodiri, sed secundum hoc, quod tunc actum est, causam fieri, ut non de rebus exiguis maximas attritiones homines sustineant.

CAP. IX. Haec autem omnia tenere in civitatibus volumus; nam in agris, ubi multa simplicitas est, et neque scribentium aut testium multorum copia est, quae hactenus apud eos valuerant et nunc sint²⁾ firma. Hoc enim et in ipsis testamentis, quibus maxime studemus, iam a nobis sancitum est. Valeat itaque lex in omnibus, quae post haec faciendae sunt, instrumentis et contractibus; quod enim iam transitiv, cur quispiam sanciat? Hanc autem legem peperit contentio multitudine factarum quidem in litibus, apud nos autem introductarum, quatenus quotidie inter sese contendere homines compescamus, praesensentes eis altercationes per legislationis subtilitatem.

Epilogus. Quapropter convenit tuam eminentiam haec cognoscentem manifesta omnibus facere subiectis, et qui hic sunt, et qui in gentibus. Etenim ad alios gloriosissimos praefectos, et qui in Hesperia sunt, et in Libya, et qui in septentrionalibus (dicimus autem in Illyrico) scripsimus, ut omnia nobis respectiva plena fiat haec lege subiectorum medente concussionibus. Dat. prid. Non. Iun. Constant. imper. DN. Iustiniani PP. A. anno XII., Ioanne V. C. Cons. [538.]

CONS. LXXXIV.

¹⁾ προαναπέλκτες Hal. — ²⁾ Cod. Hamb.; etiam add. eod.

bus adhibendos esse, inter quos ille quoque erit, qui pro contrahente vel omnia, vel quae post paucas lites ab ipso posita sunt scripsit, ut nihil, quod ad summam diligentiam facit, omittatur. Atque haec de instrumentis scriptis dicimus. Nam si quis sine scripto quemlibet contractum facere velit, manifestum est, cum vel per testes, vel per iuramenta probari posse, et actor quidem testes producat, reus vero iuret, vel insiurandum referat, quemadmodum iudex de negotio disposuerit, ne vel ex his quidquam emendatum non sit. Illud quoque ut legi adiciatur bonum est, ut, si usque ad unam auri libram fuerit contractus, non eadem observatio in his servetur, sed secundum id, quod hactenus in usu fuit, res peragatur, ne exiguis de rebus magna incommoda homines sustineant.

CAP. IX.

Haec vero omnia in urbibus obtinere volumus, nam in agris, ubi multa simplicitas, nec magnus scribentium aut testium copia est, quae hactenus apud eos obtinuerunt, etiam nunc firma sint. Hoc enim et in ipsis testamentis, quae maxime curae nobis sunt, iam a nobis sancitum est. Obtineat vero haec lex in omnibus instrumentis et contractibus, quae post haec fieri; quod enim praeterit, quis de eo legem ferat? Hanc nobis legem multitudo dubitationum, quae in litibus ortae et ad nos delatae sunt, peperit, ut quotidianis contentionibus inter homines finem faceremus, atque altercationes per legis subtilitatem tolleremus.

Epilogus.

Quare convenit tuam excellentiam haec cognoscentem manifesta omnibus subditis, tum qui hic, tum etiam qui inter gentes sunt, manifesta faciat. Nam et ad reliquos gloriosissimos praefectos, qui vel in occidentis, vel in Libya, vel septentrionem versus sunt (loquimur autem de iis, qui in Illyrico sunt), scribemus, ut per totam rempublicam divulgetur haec lex, quae subditarum necessitatibus medetur.

No.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ Θ'.)

Περὶ τῶν παίδων, πῶς χρὴ νοεῖσθαι αὐ-
τους γνησίους ἢ νόθους. καὶ περὶ ἀπροί-
κων συνομαισίων.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννη, τῷ ἐνδοξοτάτῳ
ἐπάρχῳ τῶν ἀνατολικῶν πραιτωρίων τὸ δεύτερον,
ἀπὸ ὑπάτων ὀρδιναρίῳ καὶ πατρικίῳ.

Προοίμιον.

Ὅρθως εἰρηται τοῖς πρὸ ἡμῶν, καὶ πρὸ γε
ἀπάντων Ἰουλιανῷ τῷ σοφωτάτῳ, τὸ μηδένα
νόμον μηδὲ δόγμα τῇ πολιτείᾳ Ῥωμαίων τεθῆναι δό-
ξαι καὶ πρὸς τὸ πᾶν αὐτάρχως ἐξ ἀρχῆς νομοθετη-
θῆναι, ἀλλὰ πολλῆς δεηθῆναι τῆς ἐπινοουμένης, ἵνα
πρὸς τὴν τῆς φύσεως ποικίλῃν καὶ τὰς ἐκείνης ἐπι-
τεχνήσεις ἀρχέσῃ. Περὶ μὲν οὖν τῶν ἐκ νοθείας
ἐπινοουμένων εἰς γνησίους πολλοὺς ἐγράψαμεν καὶ
ποικίλους νόμους, ἐκ δὲ τῶν καθ' ἑκάστην ὑπὸ τῆς
φύσεως τεχνουμένων ἐυρόντες τε τοῖς ἤδη νομοθε-
τημένοις ἐλλείπον, τοῦτο κατὰ τὸ παρὸν ἐπινοου-
θούμεν. νομοθετῆται γάρ, ὡς εἴ τις ἔχων γυναῖκα
κατὰ ψιλὴν αὐτῇ διαθεσίαν ἐγνωσμένην, εἴτα παιδο-
ποιήσεται, ὑστερον δὲ αὐτῇ καὶ γαμικῶ ποιήσῃτο
συμβόλαια, καὶ γνησίους ἐξ αὐτῆς τέκοι παῖδας,
αὐτὸς δὲ πρότερον γενόμενος μόνουσι νόθοι, ἀλλὰ
καίτοι τοῖς γνησίοις συναριθμοῦνται, διότι καὶ
πρίστας ὄλως αὐτοῖς εἰσὶ τῆς γεννήσεως. Ἄλλ' ἔσχε
καὶ εἴτος ἐπαρόρθωσιν ὁ νόμος. ἐπειδὴ γὰρ οἱ
δεύτεροι τε καὶ μετὰ τὰ προικτῶ τεθέντες ἐπιλευ-
τρού, εἴω ἤξλουν τινὲς μηκέτι τοὺς προτέρους ὑπὸ
τῶν δευτέρων οὐκ ὄντων βοηθεῖσθαι, καὶ τοῦτο
ἐπινοουθήσασιν, καὶ δεδώκαμεν αὐτοῖς καὶ οὕτω,
ἕν εἰ τετελετήκασιν οἱ δεύτεροι γεγονότες ἀδελφοί,
τὸ νόμιμον ἔχειν, καίτοι προσηθέντες (ἐπειδὴ καὶ
τοῦτο ἠμφισβητήθη), ὡς, κἂν εἴ τις μετὰ τὰ
προικτῶ μὴ γένωιντο παῖδες, ἀλλ' οὖν τοὺς προει-
ληφῶτας, κἂν εἰ πρὸ τῶν προικτῶν ἐτέχθησαν, τοῖς
γνησίοις ἐγγράψασθαι, τοῦ πατρὸς ὄλως εἰς τοῦτο
σημηθέντος. §. 1. Ἄλλ' ἕτερον τι τοιοῦτον ἀπῆν-
τησεν. ἐκ γὰρ δὴ τοιαύτης συνηθείας γενόμενοι
παῖδες ὑπάρχον τινι, ὃ δὲ αὐτοὺς ἠβούλετο τῷ πατρί
ἡμῶν

Novella LXXIV.

QUI LIBERI PRO LEGITIMIS AUT NATURA-
LIBUS HABENDI SINT, ET DE NUPTIIS IN-
DOTATIS.

Idem Imperator Ioanni, per Orientem praetorio
iterum Praefecto gloriosissimo, Exconsuli ordinario et
Patricio.

Praefatio.

Recte dictum est a decessoribus nostris, et ante
omnes a sapientissimo Iuliano, nullam legem aut se-
natusconsultum in romana republica latum videri ad
omnia sufficienter ab initio sancitum, sed multa indi-
gere correctione, ut ad varietatem naturae eiusque
machinationes sufficiat. De illis igitur, qui ex na-
turalibus legitimorum iura consequuntur, multas et
varias leges scripsimus, quum vero ex illis, quae quod-
tidie a natura struuntur, aliquid deesse invenimus
illis, quae iam sancita sunt, id in praesentia emen-
damus. Sancitum enim est, si quis uxorem habens nudo
affectu sibi cognitam, liberos procreaverit, postea vero
nuptialibus instrumentis cum illa compositis legitimos
liberos ex ea susceperit, eos, qui ante nati sunt, non
manere naturales, sed et illos legitimis annumerari,
quia causam praebuerunt, ut hi nascerentur. Sed ei
huic legi correctio adhibita est. Etenim mortuis se-
cundis et post dotalia instrumenta natis, volebant qui-
dam priores a secundis non existentibus nequaquam
iuvari. Atque hoc correximus, iisque etiam sic dedi-
mus, ut mortuis licet fratribus deinceps genitis, legi-
tumi sint; illud etiam addentes (quoniam de eo quoque
dubitatum fuit), ut, etsi post dotalia instrumenta nulli
liberi nascantur, tamen priores, licet ante dotalia nati,
legitimis adscribantur, quippe quum pater hoc intendat.

§. 1. Sed et aliud quid accidit. Ex eiusmodi
enim consuetudine liberi alicui nati erant, ille vero
eos modo a nobis excogitato, nuptialibus instrumento-
rum

Gl. CONST. LXXIV.

QUIBUS MODIS NATURALES FILII EFFICIANTUR LEGITIMI ET SUI SUPRA ILLOS MODOS, QUI
IN SUPERIORIBUS CONSTITUTIONIBUS CONTINENTUR.

(Coll. VI. tit. 1.)

mp. Iustinianus Aug. Ioanni, gloriosissimo Orientalium Praetoriorum Praefecto iterum, Exconsuli ordinario
et Patricio.

Praefatio. Recte dictum est a praedecessoribus nostris, et ante omnes a Iuliano sapientissimo,
quia nulla lex neque senatusconsultum prolatum in republica Romanorum videtur ad omnia sufficienter ab
initio promulgatum, sed multa indigere correctione, ut ad naturae varietatem et eius machinationes sufficiat.
Igitur de iis, qui ex naturalibus ad suorum ius perveniunt, et multas et varias conscripsimus leges, ex his
autem, quae a natura rerum per singul moliantur, invenientes aliquid deesse iis, quae iam statuta sunt, hoc
a praesentibus corrigimus. Sancitum namque est, ut, si quis habens mulierem puro sibi affectu compertam¹⁾,
leinde filios procreaverit, et postea ei²⁾ etiam nuptialia fecerit instrumenta, et legitimis ex ea procreaverit
filios, neque ii, qui prius nati sunt, maneat naturales, sed et illi connumerentur suis, eo quod occasio omnino
ita sunt nasci legitimis³⁾. Sed habuit etiam ista lex correctionem; nam quia secundi et post dotem nati
sunt, ideo volebant quidam nequaquam priores a non existentibus adiuvari. Et hoc emendavimus, et
dedimus

*) Serimg.; Hal. rubricam solam habet et inscriptionem. — Iulian. Const. 67. — Fersio est vetus glossata.
1) Cod. Hamb.; consternatam edd. — 2) Cod. legitimis olim adscriptum fuisse, ut antecodans eis ex-
lamb.; ei om. edd. — 3) Cod. Hamb., Port., Cont.; plicaret et ita in orationem irrepressio.
a sit nasci legitimis Trid. Bene vidit Spang. vocab.
111.

ἡμῶν ἐπινοηθέντι τρόπῳ ποιῆσαι γνησίους τῇ τῶν γαμικῶν ποιήσει συμβολαίων, βουλευομένην δὲ ταῦτα τῷ πατρὶ τελετεύτηκεν ἢ γυνή, καὶ ὁ τῆς διατάξεως αὐτὸν ἐπέλιπε τρόπος. οὐ γὰρ ἦν πρὸς ἡν τινα ἔδει γαμικὸν συντάξαι συμβόλαιον, καὶ νόθοι μένουσιν οἱ παῖδες ἄκροτος τοῦ πατρὸς. Καὶ τι καὶ δευτέρου ἀνάστη τοιοῦτον ἐπ' ἀνδράσιν οὐδὲ ἀγνώστοις ἡμῖν. ἐπαιδοποιήσατο μὲν γὰρ τις οὐ νομίμως, καὶ τοὺς μὲν παῖδας ὑπερηγάπα καὶ γνησίους αὐτῷ γενέσθαι κατὰ τὸν νόμον ἠβούλειτο, τὰ δὲ τῆς γυναικὸς οἶκ' ἦν αὐτῷ παντελῶς ἀναμαρτία, οὐδὲ ἀξίαν αὐτὴν ἠγείτο νομίμου τινὸς ὀνόματος, τὴν γε ἑαυτὴν ὑβρίσασαν (ἀρχεὶ γὰρ τοσοῦτον εἰπεῖν), ὥστε δευτέρου οὗτος τρόπος ὁ τοὺς παῖδας ἀδικῶν ἐν μὲν δὴ τῷ προτέρῳ διὰ τῆς τελευταίας τῆς μητρὸς, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ, δὲ ὃν ἐξῆμαρτεν ἔκειν. §. 2. Ἰσμεν δὲ καὶ τι τρίτον ἕτερον κινήθην. ὁ μὲν γὰρ πατὴρ γνησίους ἠβούλειτο ποιῆσαι τοὺς παῖδας, καὶ τὰ ἐπὶ τοῖς προκίωσις νομοθετηθέντα παρ' ἡμῶν ἐσκόπει, οἱ μέντοι παῖδες ἀισθόμενοι τούτων, ἐπειδήπῃρ τις παραδόξως ἦλθεν εἰς τὴν τεκοῦσαν αὐτοὺς (καίτοιγε οὐ νόμιμον αὐτῷ γαμητὴν ὄσσαν) παρὰ τινος συγγενοῦς ευπορίας, κακούργως ἄμα καὶ δολερῶς πραίτοτες τῆς μητέρα ἀπέκρυψαν, ἵνα μὴ γένηται δυνατὸν τῷ πατρὶ ποιῆσασθαι γνησίους αὐτοῦς, καὶ τελευτώσως ἴσως τῆς μητρὸς, τῆς τῶν μητρῶων πραγμάτων ἀπολαύσοιεν χρήσις, τοῦτο ὅπερ τοῖς πατράσι δίδωσιν εὐ ποῖων ὁ νόμος. ταῖς τοιαύταις οὖν ἀντιτάξασθαι τέχναις νόμου καθέστηκεν ἴδιον ἀκριβοῦς, ὃν ἐν τῷ παρόντι τίθεμεν.

Κεφ. α'.

Εἰ τις οὖν οὐκ ἔχων παῖδας νομίμως, νόθους δὲ μόνον, αὐτοῖς μὲν γνησίους ποιῆσασθαι βούλειται, τὴν γυναῖκα δὲ ἢ οὐκ ἔχει παντελῶς, ἢ οὐκ ἀναμαρτίον, ἢ οὐ φαινομένην ἔχει, ἢ κατὰ τι νομίμον πρὸς τὸ συνοικεῖσθαι ἐμποδιζομένην, δίδομεν αὐτῷ παρῆσαν ξένη τιλ καὶ νῦν ἐξηρησμένη παρ' ἡμῶν ὅψω πρὸς γνησίους ἀγαγεῖν τοὺς νόθους, δηλαδὴ γνησίους ἐπὶ τῶν τοιούτων θεμάτων οὐκ ὄντων. ὥσπερ γὰρ ἐστὶ τις τοῖς πρὸ ἡμῶν ἐξηρησμένος τρόπος, ὃς τοὺς ἀπελευθέρους εἰς εὐγένειαν ἀγει, προκαλεῖται μὲν αὐτοὺς ἐτέρα τιλ πράξει, καὶ δίδωσι αὐτοῖς τὸ τῶν χρυσῶν δακτυλῶν δίκαιον, ὅσπερ οὖν δὲ

rum confectione, legitimos efficere cupiebat. Patre autem hoc ita volente, moritur mulier, et constitutioni ratio eum destituit. Neque enim erat, cum qua nuptiale instrumentum conficere posset, et liberi invito parente naturales manebant. Atque iterum aliqui tale inter viros nobis non ignotos exortum est. Quam enim quis liberos non legitime procrearet, eoque ut modum diligeret, velletque, ut secundum legem legitimi fierent, mulier vitio non caruit, neque eam legitime aliquo nomine dignam existimavit, quod semet ipsam iniuria affecisset, hoc enim dicere sufficit. Hic utique alter modus est, quo liberi laeduntur, priore quidem per mortem matris, posteriore vero per id, quod illa peccavit.

§. 2. Scimus autem aliud etiam tertio motum esse. Nam quum pater liberos vellet legitimos efficere, atque ad ea, quae de dotibus a nobis unice sunt, respexisset, liberi haec sentientes, quoniam eadem praeter opinionem ad matrem eorum (etiā legitima illius uxor non esset) a cognato aliquo divite quaedam pervenissent, maligne simul et dolose agentes matrem occultarunt, ne pater eos legitimos efficere posset, et moriente forsam matre maternarum rerum usufructu frueretur, id quod lex bene patribus tribuit. Talibus igitur artibus resistere accuratae legis proprium est, quam nunc sancimus.

CAP. I.

Si quis igitur non habeat liberos legitimos, sed naturales tantum, eosque legitimos facere velit, mulierem vero vel omnino non habeat, vel non sine vitio, vel quae non appareat, vel quam propter legem aliquam uxorem ducere impediatur, licentiam ei damus nova quadam a nobis iam inventa via naturales legitimos efficiendi, si legitimi scilicet in illis casibus non adsint. Sicut enim a decessoribus nostris ratio quaedam inventa est, quae libertinos ad ingenuitatem ducit, eosque prius alio quodam actu purgat, et in auctororum annulorum ipsis concedit, deinde vero ad eandem naturam eos ducit, quae servum et liberum

dedimus eis etiam sic, vel si mortui sunt ii, qui secundi fuerant fratres, habere iura legitima, illud quoque adicientes, quoniam et hoc debitatum est, ut, vel si aliqui filii post dotalem non nascantur, attamen praecedentes, licet ante dotalem nati sunt, inter suos adscribi, patre quippe ad hoc festinante. §. 1. Sed et aliud quiddam tale occurrit. Ex huiusmodi namque consuetudinae nati filii erant alicui, at ille eos volebat a nobis adinvento modo facere suos, nuptialium confectione documentorum; deliberante autem hoc patre, mortua est mulier, et constitutionis enim deseruit modus. Non enim erat, ad quam oporteret nuptiale confici documentum, et naturales manebant filii invito patre. Et quiddam etiam secundum tale exortum est apud viros neque nobis cognatos¹⁾. Procreavit etenim quidam filios non legitime, et filios quidem ultra quam diligebat, et legitimos sibi fieri secundum legem volebat. Ea autem, quae sunt mulieris, non erant omnino sine peccato, et legitime dignam eam existimavit legitimo quodam nomine, quae etiam semetipsam iniuriaverat (sufficit enim hoc tantum dicere). Quapropter secundus iste modus est, qui filios gravat, in priore quidem per²⁾ mortem matris, in secundo vero per id, quod illa peccavit. §. 2. Novimus autem etiam quendam tertium modum. Pater namque volebat legitimos facere filios, et ad ea, quae de dotibus sancita sunt a nobis, respiciebat, filii vero sentientes, quoniam quaedam inopinante venissent³⁾ ad matrem eorum (licet uxorem non legitimum existentem) a quodam cognato divite, maligne simul et dolose agentes matrem occultaverunt, ne eos facere legitimos esset patri possibile, et moriente forte matre maternarum rerum frueretur⁴⁾ usufructu, hoc quod patribus dat benefaciens lex. Talibus itaque resistere artibus legis est proprium subtilis, quam in praesenti sancimus.

CAP. I. Si quis ergo⁵⁾ non habens filios legitimos, naturales autem tantummodo, ipsos quidem facere voluerit, mulierem vero aut non habet penitus, aut quae non sine delicto sit, aut quae non appareat, habet, aut⁶⁾ secundum quendam legem ad matrimonium praepeditam, damus ei fiduciam nova quadam et ante adinventa a nobis via ad legitimorum ius perducere naturales, praenudibus suis in talibus casibus non existentibus⁷⁾. Sicut enim est⁸⁾ quidam a praecedentibus nos adinventus modus, qui libertos ad ingenuitatem deducit,

¹⁾ incognitos *Bl.* — ²⁾ *Cod. Hamb.*; post *edd.* — ³⁾ *Cod. Hamb.*; inopinata evenissent *Trid.*; inopinante evenissent *Port.*, *Cont.* — ⁴⁾ *Cod. Hamb.*, *Trid.*, *Port.*; fruerentur *Cont.* — ⁵⁾ *Cod. Hamb.*; vero

Trid.; sane *Port.*, *Cont.* — ⁶⁾ *Bl.*; autem *Cod. Hamb.*, *edd.* — ⁷⁾ *Cod. Hamb.*, *Trid.*; filii *edd. Port.*, *Cont.* — ⁸⁾ *Cod. Hamb.*; est post modum *habet edd.*

δι' αὐτὴν ἐπαγάγων τὴν φύσιν, τὴν δοῦλόν τε καὶ αὐθέρων ἐξ ἀρχῆς μὴ διακρίνας, ἀλλ' ἑλευθέρων τὴν ἀνθρώπου ποιησαμένην γοῆν, οὕτω δὴ καὶ ἡμῖς τοῦτον δὴ τὸν τρόπον ἐπινοοῦμεν τῷ προγράμ. καὶ ἐξέστω τῷ πατρὶ ἐπὶ τῶν ἐμπροσθεν ἡμῶν ἀληθινῶν τρόπων, ἢ καὶ εἰ τις ἕτερος ἀπαντηοῖ τοιοῦτος (πολλὰ δέ, καθάπερ ἐφ' ἔθιμον εἰπόντες, τὰ τῆς φύσεως καινοσημασία), ἐξέστω τοῖνον, καθάπερ ἡμῶν, τῷ πατρὶ, εἰπερ γνησίας οὐκ εὐποροῖται γοῆς, τοὺς παῖδας ἀποκαταστήσαι τῇ φύσει καὶ τῇ ἀνωθεν εὐγενείᾳ, εἰ γε ἐξ ἑλευθέρων αὐτῷ γένοντο, καὶ γνησίους τὸ λοιπὸν καὶ ὑπεξουσίους ἴσθιν. Οὐ γὰρ ἐξ ἀρχῆς, ὅταν ἡ φύσις¹⁾ διεδικασθῆται τοῖς ἀνθρώποις μόνη, πρὶν τοὺς γραπτοὺς ἐκφοιτῆσαι νόμους, ἢν τις διαφορὰ νόθου εἰ καὶ γνησίου, ἀλλὰ τοῖς πρώτοις γονεῦσιν οἱ πρώτοι παῖδες ἅμα τῇ προόδῳ γιγνώσκουσι γνησίους, καὶ ἄπειρ ἐπὶ τῶν ἑλευθέρων ἢ μὲν φύσις ἑλευθέρως πιστοῦται ἀπαντίας, οἱ πόλεμοι²⁾ δὲ τὴν δουλείαν ἐξέρχον, οὕτω κἀνταῦθα ἢ μὲν φύσις γνησίας προήγει τὰς γοῆς, ἢ δὲ εἰς ἐπιθυμίαν ἐκτροπῆ τὸ νόθον αὐτοῖς προσανέμαξάτο. ὥστε ὁμοίων τῶν πατρῶν γενομένων δεῖ καὶ τὴν θεραπείαν ἐκ τῶν ἰσῶν ἐξευρεθῆναι, τὴν μὲν παρὰ τῶν πρὸ ἡμῶν, τὴν δὲ ἐφ' ἡμῶν.

Κεφ. β'.

Ἔστω τοῖνον ἄδεια τῷ πατρὶ τὴν μητέρα ἐπὶ τοῖ προτέρων καταλιπόντων ὀχνηταίος, εἰπερ τοῖς ἑλευθέρως ἀμαρτάνουσά τι περὶ τὴν ἐξῆν φανεῖται (ἀλλίως γὰρ γίνεσθαι τοῦτο ἐπὶ τοῦ τοιοῦτου θέματος οὐκ ἰσχύει), ἢ εἰπερ κατὰ τινα περίστασιν ἢ³⁾ ἀπὸ τῶν, ἢ λαοθάνας, ἢ τι ἕτερον γένοιτο περὶ αὐτῶν, ὃ αὐτὸν καλῶς τὴν ἐπὶ τὰ προκῆφα φέροντα ὅσον ἐξέρχον, καὶ οὕτως αὐτὸν προνοήσαι τῶν πατρῶν, καὶ ἐπιδοῦναι τῇ βασιλείᾳ δέξιν, αὐτὸ οὗτο λέγουσαν, ὥς βούλεται τοὺς νόθους αὐτοῦ παῖδας ἀποκαταστήσαι τῇ φύσει καὶ⁴⁾ τῇ ἀνωθεν εὐγενείᾳ τε καὶ γνησιότητι, ὥστε ὑπεξουσίους κτῶ ἀδελφάναι, μηδὲν τῶν νομίμων πατρῶν διαλλείωντας. καὶ τοῦτο γενομένου, ἐπιτεῦθεν τοὺς παῖδας ἀλλοτρίως τῆς τοιαύτης βοηθείας, καὶ μηδὲ κακοχηρῶν δόνασθαι τὸν πατέρα, καὶ ἀποκρυφάντας τὴν γένη διαδοῖσθαι τὴν γνησιότητα, ἐπὶ γὰρ δὴ ἐπὶ τῷ τρόπῳ πάσας τὰς τοιαύτας τῆς φύσεως παρεχ-

ad initio non discrevit, sed liberam fecit hominum prolem, ita etiam nos hunc modum illi negotio invenimus. Et liceat id patri in modis a nobis ante dictis, vel etiam si quis alius accidat (multae enim, sicut ante diximus, naturae sunt immutationes), liceat igitur, sicut dictum est, patri, si legitimam non habeat sobolem, liberos naturae et antiquae ingenuitati restituere, si ex libera natos habeat, et legitimos in posterum ac sub potestate habere; neque enim a principio, quando natura hominibus leges daret sola, antequam scriptae provenirent leges, differentia quaedam erat inter naturales et legitimos, sed primis parentibus primi liberi, simul ac nascerentur, legitimi fuerunt, et quemadmodum in liberis natura omnes fecit liberos, bella vero servitutem invenerunt, ita et hic natura quidem legitimam produxit sobolem, conversio vero ad libidinem naturales illis immiscuit. Quare quum similes affectus sint, remedium quoque ex similibus inveniendum est, illud quidem a praedecessoribus nostris, hoc vero a nobis.

CAP. II.

Liceat igitur patri matrem in priori statu relinquenti, si quidem revera aliquid eam in thorum deliquisse appareat (ut enim hoc aliter in tali casu fiat, non permittimus), vel si ex necessitate quaedam aut non sit, aut lateat, aut aliud quid de ea fiat, quod eum prohibeat viam ingredi, quae ad dotuliam instrumenta ducit, etiam sic liberis providere, et Imperatori preces offerre, quae hoc ipsum dicant, se naturales suos liberos naturae, antiquae ingenuitati et legitimum iuri restituere velle, quo sub potestate sua sint, nihilque a legitimis differant. Et hoc facto liberi exinde tali auxilio fruuntur, nec parentem fraudare, et matrem occultantes ius legitimorum repellere possint. Unico enim hoc modo omnes eiusmodi naturae excessus et inventiones in iis, qui liberos non habent, sanamus, tam exiguo auxilio tantum naturae impetum corrigentes.

§. 1.

quidem, praemundans⁵⁾ quidem eos alio quodam actu, et dans eis aureorum ius annuorum, postea vero ad eam deducens naturam, quae servum et liberum ab initio non discrevit, sed liberam hominis fecit prolem, et ut hunc modum adinvenimus causae. Et licebit id patri ut in iis, qui dudum a nobis dicti sunt, mori, vel etiam si quis alter occurrerit talis; multae namque, sicut praediximus, naturae sunt novitates. Liceat igitur, sicut diximus⁶⁾, patri, si legitimam non habeat sobolem, filios restituere naturae et antiquae ingenuitati, si ex libera ei fiant, et suos de cetero, et sub potestate habere. Neque enim a principio, quando sola natura sanciebat, hominis⁷⁾, antequam scriptae provenirent leges, fuit quaedam differentia naturalis atque legitimi, sed antiquis parentibus antiqui filii mox ut procedebant, fiebant legitimi, et sicut in liberis natura quidem omnes fecit omnes, bella vero servitutem adinvenierunt, sic etiam hinc natura quidem legitimam produxit sobolem, immixtam ad concupiscentiam diversio naturales eis immiscuit. Tanquam ergo similibus passionibus iis, oportet etiam medelam ex aequalitatibus⁸⁾ inveniri, illam quidem a praedecessoribus nostris, hanc a nobis.

Cap. II. Sit igitur licentia patri matrem in priori statu relinquenti, si ex veritate aliquid circa thorum deliquisse (aliter namque fieri hoc in talibus casibus non permittimus), sed et si quadam circumventione⁹⁾ non est, aut lateat, aut aliquid etiam aliud fiat circa eam, quod¹⁰⁾ prohibeat venire ad viam decentem ad illa, etiam sic providere filiis, et offerre Imperatori precem hoc ipsam dicentem, quia vult naturales suos restituere naturae, et antiquae ingenuitati, et legitimum iuri, ut sub potestate eius consistant, nihil a legitimis filii differentes, et hoc facto exinde filios frui tali solatio, et neque fraudare posse patrem, et intactam matrem¹¹⁾ ius legitimorum abicere. Uno enim hoc modo omnibus huiusmodi naturae excessibus et inventionibus in iis, qui legitimos non habent filios, medemur, ita brevi solatio tantum naturae impetum corri-

¹⁾ Ita bene supplevit Zuchemus (cf. Nov. 89. c. 1.), ut Serapoldus (rer. quotid. I. 5.): οὐδὲ γὰρ δὴ ἀρχῆν, ὅτε ἡ φύσις etc.; ὀργῆν * διεθ. Cod. Vat., ag., Meerm. III., Cod. Zueh. — ²⁾ Ita recte Heem. I. c. emendando patet ex verbis Fulg. et Nov. c. 1., πολέμοι Scring. — ³⁾ Cod. Zueh., Fulg.; Scring.; ἢ Meerm. III. — ⁴⁾ Emendatio Agylaei, Fulg. confertat; οὐς pro καὶ Scring., Cod. Zueh.,

Meerm. III.; etiam ferri posset: ὄς. — ⁵⁾ praemundans bene con. Heraldus I. c. et Homb. — ⁶⁾ Cod. Hamb.; praediximus edd. — ⁷⁾ hominibus propos. Homb. — ⁸⁾ Coni. Spang.; qualitibus Cod. Hamb., edd. — ⁹⁾ Cod. Hamb.; perm. et si quaedam conventio est edd. — ¹⁰⁾ Bk.; aut quod Cod. Hamb., edd. — ¹¹⁾ Bk.; matrem et Cod. Hamb., edd.

παρεβάσεις τε καὶ ἐπινοίας ἐπὶ τῶν νομίμων οὐκ ἔχοντων παῖδας θεραπεύομεν, οὕτω συντόμῳ συμμαχίᾳ ἰσοσάτην ὁρμὴν ἐλαγορθώσαντες φύσεως. §. 1. Εἰ μέντοιγε ὁ μόνων φυσικῶν παίδων πατήρ τοῦτο μὲν διὰ τινος τυχερῆς περιστάσεως οὐ πράξει, τελευτῶν δὲ ἐπὶ τινος τῶν ἐμπροσθεν εἰρημένων θεμάτων γράψαι διαθήκην, βούλεισθαι αὐτῷ γνησίους εἶναι τοὺς παῖδας καὶ διαδόχους, καὶ ἐν τούτῳ δίδομεν αὐτῷ παρῴρησιν. δεομένων μέντοι καὶ οὕτω τῶν παίδων μετὰ τὴν τελευτὴν τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦτο διδασκόντων, καὶ δεικνύντων τὰς τοῦ πατρὸς διαθήκας, καὶ κληρονομοῦντων εἰς ὅσον ἂν ὁ παῖς αὐτοῦ γράψαι, καὶ ἐκ τῆς βασιλείας αὐτὸ λαμβανόντων, ἵνα καὶ αὐτὸν δῶρον ἢ τὸ γινόμενον πατρὸς τε καὶ βασιλέως, ταῦτον δὲ ἔστιν εἰπεῖν, φύσεως τε καὶ νόμου. Καὶ ταῦτα φραμὲν οὐδένα τῶν ἐμπροσθεν νομίμων ἀναιροῦντες τρόπον, ἀλλὰ καὶ τούτων προσκείμεντες, ἐφ' ὧν ἐκείνους λαβεῖν οὐκ ἔξεστιν. ὅλος γὰρ γνησίων ὑπόρων, εἴτα νόθων ἐπιγινόμενων ἢ προγινόμενων οὐκ ἂν ἡ γνησιότης αὐτοῖς προστεθῆ, εἰ μὴ πάντως διὰ τῶν διατάξεων ἡμῶν, ἀπερ' τὸν τῶν προικῶν συμβολαίων εἰσηγήσαντο τρόπον.

Κεφ. γ'.

Καὶ οὐ λέληθεν ἡμᾶς, ὡς καὶ ὁ τῆς υἰοθεσίας τρόπος ἦν πάλαι ἰσὶ τῶν πρὸ ἡμῶν αυτοκρατόρων ἐπὶ τῶν νόθων τῶν εἰς γνησίους μεδισταμένων νομισθεῖς οὐκ ἀδόκιμος. ἀλλ' ὁ γὰρ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως ἡμῶν πατὴρ καὶ ἡ διατάξις ἢ παρ' ἐκείνου τεθεῖσα τῶν τοιοῦτων κατέγνω, μένειν δὲ κατέγνω ἐπὶ τῶν λαυτῆς ὄρων βουλομένα, ἐπειδὴ τῆς σωφροσύνης ἀκριβῶς ἐσιόχασται, καὶ οὐ προσήκον ἔστι τὰ καλῶς ἐκβεβλημένα πάλιν εἰς πολιτείαν κατὰγειν.

Κεφ. δ'.

Κάκεινο δὲ ἡγούμεθα κάλλιον εἶναι τῆσαι προσκόντως, ἅπερ ἐκ πολλῆς τῆς τῶν πραγμάτων ἐλάβομεν πείρας. πολλὰ γοῦν καὶ ἐφεξῆς δίκαια προσηγγελμένα τῷ ἡμετέρῳ κράτει, τοῦ παρόντος ἡμᾶς εἰς χροίαν ἤγαγον νόμου. ἐπειδὴ γὰρ καὶ τοῖς παλαιοῖς διηγόρευται νόμοις, καὶ ἡμῖν αὐτοῖς τὰ αὐτὰ διατέτακται, ὥστε τοὺς γάμους καὶ γαμικῶν συμβολαίων χωρὶς ἐκ μόνης ἐξάρῳσθαι διαθέσεως καὶ κηρίους εἶναι, γενοθευμένων ἡμῖν ἐντεῦθεν συναλλαγμάτων ἐλήθησθαι τὸ πολίτευμα, καὶ παρλασμάρ-

§. 1. Si tamen naturalium solum liberorum pater propter fortuitas quasdam causas id non fecerit, moriens vero in uno ex praedictis casibus in testamento scripserit, se velle, ut liberi legitimi sint si quae succedant, etiam huius rei licentiam ei concedimus, modo liberi post mortem patris etiam sic supplicent, et hoc doceant, et testamentum patris ostendant, et quatenus eos pater heredes scripserit heredes constant, et hoc ab Imperatore consequantur, ut id, quod agitur, patris simul et Imperatoris donum sit, id, quod idem est, naturae simul et legis. Atque hanc dicimus, nihil ex prioribus modis legitimis tollentes, sed et hunc addentes, in quibus eos accipere non licet. Legitimis enim existentibus, et naturalibus patre vel antea natis, nequaquam ius legitimorum illis tribuatur, nisi omnino per constitutiones nostras, quae modum dotalium instrumentorum introduxerunt.

CAP. III.

Neque nos fugit, adoptionis etiam modum antiquiores quosdam Imperatores ad naturales legitimandos idoneum existimasse, verum ea pater patriae memoriae et constitutio ab illo facta volumus igitur, ut illa quoque in suis terminis maneat, quoniam castitati accurate studuit, neque docet ea, quae recte explosa sunt, rursus in republicam revocare.

CAP. IV.

Illud quoque ut decenter constitutum melius esse arbitravimus, quod ex multa verum experientia accepimus. Multae enim et continuae lites ad maiestatem nostram delatae ad necessitatem huius legis deduxerunt. Nam quum antiquis legibus sancitum, et a nobis ipsis idem quoque dispositum sit, ut nuptiae etiam sine nuptialibus instrumentis ex sola dispositione valeant et ratae sint, respublica exinde falsis contractibus repleta est, et testes accedunt, mentientes impune, virum eam, quae illi cohabitaret, dominam vocant, et

corrigentes. §. 1. Si vero solummodo naturalium filiorum pater hoc quidem propter quasdam fortuitas circumstantias non agat, moriens vero sub quodam praedictorum casuum scripserit in 1) testamento, velle ut eos legitimos esse filios et 2) successores, etiam huius rei damus licentiam; supplicantibus tamen etiam ad filios post mortem patris, et hoc dicentibus, et ostendentibus patris testamentum, et heredibus existentibus in quantum pater eos scripserit, et ab imperio hoc percipientibus, ut in uno eodemque hoc, quod agitur, et donum patris et principis, idem est 3) dicere, naturae simul et legis. Et hoc dicimus nullum naturalium legitimum perimentes modum, sed etiam hunc addentes, in quibus illos accipere non licet. Omnes enim suis existentibus, deinde naturalibus procreatis, aut primitus natis, nequaquam legitimorum ius eis adiciatur, nisi forsitan per constitutiones nostras, quae dotalium instrumentorum introduxerunt modum.

CAP. III. Et nos non latuit, quia etiam adoptionis modus erat antiquitus ab aliquibus 4) ante nos Imperatoribus super naturales ad legitimos transferendos non improbabili existimatus, sed aequae patriae memoriae noster pater, et constitutio ab illo prolata talia reprehendit. Manere ergo et illam in suis terminis volumus, quoniam castitatem diligenter consideravit, et incompetentis est, quae bene exclusae sunt, rursus ad rempublicam revocare.

CAP. IV. Illud quoque melius arbitravimus constituere competentem, quod ex plurimo censuram experimento cognovimus; multae quidem et continuae lites maiestati ad opus nos deduxerunt huius legis. Quia enim et antiquis promulgatum est legibus, et a nobis ipsis sunt haec eadem constituta, et etiam nuptiae extra dotalia documenta ex solo affectu valeant et ratae sint, sed falsatis contractibus nostrae ex hoc est completa respublica (nam introeunt 5) testes sine periculo mentientes, quia vir vocabatur dominum cohaerentem, et ista illum similiter nominabat, et sic eis finguntur matrimonia, non pro veritate confecti, hoc existimavimus oportere secundum naturales desistere leges. Novimus etenim, etsi castitatis sumus amatores, et hoc nostris sancimus subiectis, sed nihil esse furore amoris vehementius, quem retinere philosophiam

1) Cod. Hamb., Port.; in om. Trid., Cont. — Hamb. (?), edd. — 4) Cod. Hamb., Trid., Port.; 2) Cod. Hamb.; et om. edd. — 3) Bk.; id est Cod. aliquibus om. Cont. — 5) Bk.; introeuntes Cod. Hamb., edd.

μόνητες, ἀκινήτους ψευδόμενοι, καὶ οἱ κυρίαν
 ἐκάλει τὴν συνοικοῦσαν ὃ ἀνήρ, κάλειν τούτων
 ὁμοίως ἀνομάζει, καὶ οὕτως αὐτοῖς πλάττεται συνοικί-
 σις, καὶ μὴ ταῖς ἀληθείαις συστάται, τοῦτο γὰρ
 ἄξιον ἴσθαι κατὰ τοὺς φυσικοὺς διορθεῖν νόμους.
 ἴσθαι γὰρ, εἰ καὶ σωφροσύνης ἐσμὲν ἔρασταί, καὶ
 ταῦτα τοῖς ἡμετέροις νομοθετοῦμεν ἰπληροῖς, ἀλλ'
 οὐδὲν ἴσθαι μῆτις ἐρωτικῆς σφοδρότερον, ἢ ἐπι-
 στήν φιλοσοφίας ἐστὶν ἀκριβοῦς, νομοθετοῦσης τε
 καὶ πηδῶσαν καὶ σφραδίζουσαν τὴν ἐπιθυμίαν
 ἐπιγνώσεως, ὅτι οἱ τοῦτοι κεκρατημένοι τίνος ἂν
 ἀπέχοντο ὁμάτος πρὸς τὰς ἂν ἐρώων, ὅπερ αὐ-
 τὰ οὐ διὰ χολακείαν προσάγουσι, τοιγαροῦν το-
 σοῦτο καὶ οἱ προ ἡμῶν νομοθεταὶ τὰς τοιαύτας
 ἠπίστατοι τῶν ψυχῶν διαθέσεις, ὥστε καὶ τὰς ἐν
 γάμῳ κλινοῦσι δωρεάς, ἵνα μὴ τῆ τῆς ἐπιθυμίας
 πικρῆνις ἐπιρροῇ λάθοιεν κατὰ μικρὸν ἐαυτοὺς
 οἱ συνοικοῦντες τῆς οὐσίας ἀφαιρούμενοι. ταῦτα
 ἂν αἰφροὶ νόμοι διαθεσμοθετήσαι καλῶς ἔχειν
 ἴσθαι. §. 1. Ἐπὶ μὲν οὖν τῶν μειζόνων ἀξιο-
 μάτων, καὶ ὅσα μέχρι τῶν ἡμετέρων ἐστὶ συγχε-
 ρεῖται, καὶ τῶν μεγαλοπρεπεστάτων ἱλλουστρίων
 ἐδὲ γίνεσθαι ταῦτα παντελῶς ἀνεχόμεθα, ἀλλ'
 ἴσθαι παντός καὶ προῆξ καὶ προγαμία δωρεά, καὶ
 ταῦτα πάντα, ὅσα τοῖς σεμνοτέροις πρέπει τῶν
 ἀνομοῦτων. Ὅσον δὲ ἐν στρατείαις τε σεμνοτέροις
 καὶ δίκαις ἐν ἐπιτηδεύσειν ἀξιολογώτεροις ἐστὶν, εἰ
 ἐπισημοῦ τομῆως γυναικὶ συνεῖν, καὶ μὴ ποιή-
 σθαι γάμον συμβόλαια, καὶ οὕτως εἰκῆ καὶ ἀπρα-
 γμάτως καὶ ἐκεχυμένως καὶ ἀναποδείκτως
 ταῦτα πράττειν, ἀλλὰ παραγενέσθαι πρὸς τὴν τῶν
 ἐπισημοῦ οἴκων, κοινωσάσθω τε τῆ τῆς ἀγιοπάτης
 ἐκκλησίας ἐκδίκω, ὃ δὲ παραλαβὼν τρεῖς ἢ
 πέντε τῶν ἐκείσε εὐσεβεστάτων κληρικῶν ἐμαρ-
 τήσαν συνιστάτω, δηλοῦσαν, ὡς ἐπὶ τῆςδε τῆς
 ἐκκλησίας, τοῦδε τοῦ μηνὸς ἄγοντος τὴσιν ἡμέ-
 ραις, τῆς βασιλείας ἔτους τόσου, ὑπατείας τοιαύδε
 ἴσθαι πρὸς αὐτῆ ἐν τῆδε τῆ εἰκηθῶ οἴκῳ ὃ δεινα
 καὶ ἡ δεινα, καὶ συνημῶσθησαν ἀλλήλοις. καὶ τὴν
 οὐρανὴν ἐμαρτυρίαν εἰ μὲν ἐλαβεῖν βούλονται ἢ
 ἐπισημοῦ οἱ συνιόντες, ἢ καὶ ἕτερος αὐτῶν, καὶ
 ταῦτο πράττειν, καὶ ὑπογραφεύσασιν ταύτῃ ὃ τε
 ἐκ ἀγιοπάτης ἐκκλησίας ἐκδικος καὶ οἱ λοιποὶ τρεῖς,
 ὅσους ἂν βουληθεῖν (οὐκ ἐλάττωσιν μὲνοι τῶν
 οὐρανῶν) γράμματα τοῦτο σημαίνοντα. §. 2. Εἰ δὲ
 οὐ τοῦτο μὴ πράξαιεν ἐκείνοι, ἀλλὰ τὸν τοιοῦτον
 προειδῶσθω γάρτην ὃ τῆς σεβασμιωτάτης ἐκκλησίας
 εἰς τῆς ἐκδικος ἐν τοῖς τῆς αὐτῆς ἀγιοπάτης ἐκκλη-
 σίας ἀρχείοις (τοῦτέστιν ἐν τῆ εὐαγεί κειμηλιοφυ-
 ραίῳ) τῆς ἐρημῆνας ὑποσημειώσασιν ἔχοντα, ὥστε
 ταυτοῦσιν τοῖς ἀνθρώποις τῆ ἐντεῦθεν ἀσφάλειαν, καὶ

eamque similiter cum ita appellavisse, atque hoc pacto
 illis matrimonia finguntur, quae tamen revera non
 contracta fuerunt, id quod secundum leges naturales
 definiendum esse putavimus. Novimus enim, licet
 castitatis amatores simus, nostrisque subditis haec
 sanciamus, nihil tamen furore amoris esse vehementius,
 quae cohibere severae est philosophiae, quae admoneat
 et lascivientem atque inquietam concupiscentiam con-
 tineat. Quare qui illo vincti sunt, quo verbo abstine-
 bunt adversus eas, quas amant, quod non in ipsas
 per blanditias conferant? Quam ob rem etiam legis-
 latores, qui ante nos fuerunt, eiusmodi animorum con-
 stituciones adeo cognatas habuerunt, ut et donationes
 constante matrimonio prohiberent, ne coniuges, magni-
 tudine concupiscentiae victi, latenter se ipsos substan-
 tia sua paulatim privarent. Haec igitur sapiente
 lege sancire pulchrum esse duximus.

§. 1. In maioribus igitur dignitatibus, usque ad
 senatores nostros et magnificentissimos illustres, illa
 fieri nequaquam patimur, sed sit omnino et dos et
 ante nuptias donatio, et reliqua omnia, quae honestiora
 illa nomina decent. Quicumque vero in gravi-
 oribus militiis et omnino in professionibus dignioribus
 constitutus est, si uxori legitime iungi, neque nuptialia
 instrumenta facere velit, non frustra et sine cautela
 et dissolute ac sine probatione hoc agat, sed oratorium
 quoddam audeat, et cum sanctissimae illius ecclesiae
 defensore rem communiceat, qui adhibitis tribus aut
 quatuor religiosissimis clericis illius loci instrumentum
 conficiat, quo declaret, illa indictione, illo mense, illa
 die mensis, illo imperii anno, illo consule illum illamve
 ad se in hoc oratorium venisse, sibi quoque mutuo iunctos
 esse. Et si eiusmodi instrumentum sive ambo contra-
 hentes sive alteruter eorum accipere velint, hoc agant,
 illique tam sanctissimae ecclesiae defensor, quam reli-
 qui tres, vel quot voluerit, non minus tamen quam
 tres, litteris hoc significantibus subscribant.

§. 2. Si vero illi hoc non fecerint, reverendissi-
 mae tamen illius ecclesiae defensor in sanctissimae ec-
 clesiae archivio, hoc est in sacro loco, ubi vasa ser-
 vantur, eiusmodi chartam dictas subscriptiones habentem
 deponat, ut homines inde securitatem consequantur,
 nec aliter nuptialis affectu illi ipsi convenisse videan-
 tur, quam si aliquid tale factum sit, et res omnino
 ex

et perfectae, momentis et ¹⁾ insipientem atque inhaerentem concupiscentiam refrenantis, unde ²⁾ ii, qui hoc
 illi deserviant, quo se ³⁾ abstinere sermonem ad eas, quas amant, quem ⁴⁾ eis non per blandimenta conferant?
 sed in tantum etiam ante nos leges tales scierunt animorum affectus, ut etiam donationes constante
 matrimonio prohiberent, ut non concupiscentiae magnitudine victi, latenter paulatim coniuges semetipsos pri-
 varent sua substantia. Haec ergo casta lege sancire bene se habere credidimus. §. 1. In maioribus itaque
 dignitatibus, et quaecumque usque ad nostros est senatores et magnificentissimos illustres, neque ⁵⁾ fieri haec
 patimur, sed sit omnino et dos, et antenuptialis donatio, et alia ⁶⁾ omnia, quae honestiora decet no-
 ra. Quamvis vero in militiis honestioribus, et negotiis, et omnino professionibus dignioribus est, si voluerit
 uxori copulari, et non facere nuptialia documenta, non sic quomodocumque, et sine cautela effuse, et
 sine probatione hoc agat, sed veniat ad quandam orationis domum, et fateatur sanctissimae illius ecclesiae defen-
 sor, ille autem, adhibens tres aut quatuor exinde reverendissimorum clericorum, attestationem conficiat,
 clarissimam, quia sub illa indictione, illo mense, illa die mensis, illo imperii nostri anno, consule illo ve-
 niat apud eum in illam orationis domum ille et illa, et coniuncti sunt alterutri; et huiusmodi protestatio-
 nis, si quidem accipere voluit aut ambo convenientes, aut alteruter eorum, et hoc agant, et subscribant ei
 sanctissimae ecclesiae defensor, et reliqui tres aut quatuor quomocumque voluerint, non tamen minus trium, lit-
 teris hoc significantibus. §. 2. Si vero etiam hoc illi non egerint, ille tamen talem reponat chartam vene-
 rabilis illius ecclesiae defensor in eiusdem sanctissimae ecclesiae archivio, hoc est ubi venerabilia vasa ser-
 vantur, praedictas subscriptiones habentem, ut reconditum sit hominibus ⁷⁾ ex hoc munimen, et non aliter videatur

¹⁾ Cod. Hamb., Trid., Port.; non, etiam et Cont. —
 Cod. Hamb. (?); ut edd. — ²⁾ det. si edd.; det.
 Cod. Hamb.; det. quo Bk. — ³⁾ det. Cod. Hamb.,
 id.; quae Port., Cont. — ⁴⁾ ad nos est senat. et Cod.
 ed., Trid.; ad nos et sen. et magn. illustr. sunt

neque Port.; ad nos et sen. et magn. ill. neque Cont.;
 ad nostros sunt senatores etc. Cont. in marg., Bk. —
⁵⁾ Bk.; ad Cod. Hamb., edd. — ⁶⁾ Bk. ed. ster.; omni-
 bus Cod. Hamb., edd.

και μη άλλως δοκίμν γαμικῆ διαθήσει τούτους αὐ-
 τούς συνελθούδεναι, πλην εἰ μὴ τοιοῦτο τι πρᾶξιθῆ,
 και διως ἐκ γαμμάτων το πρᾶγμα μαριουρῆτο.
 τούτων δὲ οὕτω γινόμενων και τὸν γάμον και τὰς
 ἐξ αὐτοῦ γονὰς εἶναι νομίμους. Ταῦτα δὲ γαμῆν,
 ἔνθα μὴ προκίος ἢ προγυμμάτας δωρεὰς γίνονται
 συμβάσεων. τὴν γὰρ ἐκ μύμων μαριούρων πίστιν
 ὑποπιευστικῆ ἐπὶ τὴν παρούσαν ἐληλύθαυεν δια-
 τῦπωση. §. 3. Τὸ δὲ ὅσον ἐν καιαπιγρονημένην
 διαλῆ βίω, μικρὰς μὲν οὐσίας κύριον καθεστως, οἷς
 ἔσχατον δὲ τοῦ δήμου μέρος ἀποκειμένον, τοῦτο
 ἐχρίω και τὴν ἐπὶ τούτοις ἄδεια. ἀλλ' οὐδὲ γεω-
 γούς ἢ στρατιώτας ἐνόπλους, οἷς ὁ νόμος καλιγῶ-
 τούς καλεῖ, τοιούτων εὐτελειτέρους και ἀγανιστέ-
 ρους, περιεραζόμεθα, οἷς ἢ των πολιτικῶν πρᾶ-
 γμάτων ἀμαθία, και ἡ μόνος τῆς περὶ τὴν γῆν
 ἐυγασίας και περὶ τοὺς πολέμους ἐπιθυμία πᾶσγμά
 ἔστι περισπούδαστον και δικαίως ἐπαινούμενον,
 ὥστε ἐπὶ τε τῶν εὐτελῶν προκούπων, ἐπὶ τε στρα-
 τιωτῶν ἐνόπλων ἀγανῶν και γεωργῶν ἄδεια ἔστω
 αὐτοῖς και ἀγράφως συσίνας, και συνοικεῖν ἀλλή-
 λους. και ἔστωσαν οἱ παῖδες γνήσιοι, τῆ των πατέρ-
 ων μετριότητι, ἢ στρατιωτικαῖς ἢ γεωργικαῖς ἀσχ-
 οῖαις τε και ἀγνοαῖς βοηθούμενοι.

Κεφ. ε΄.

Ἐπειδὴ δὲ ἐκ των προσελεύσεων των γινόμε-
 των ἡμῶν αἰε, συχνότερον δὲ πάντων γυναικῶν
 ἀκούομεν ὀδυρομένων και προσαγγελλουσῶν, ὡς
 τινες προσπείθῃς κρατούμενοι πρὸς αὐτὰς εἶτα ταύ-
 τας ἀνάγκωσιν οἰκοι, και των δειλῶν ἀπτόμενοι λο-
 γῶν ἢ ἐν εὐκτηροῖς οἰκοῖς ὁμόσαντες, ἢ μὴν ἔξειν
 κῦτας νομίμους γαμῆτας, οὕτως αὐτὰς ὑκειοῦνται
 χρῶνον πολύν, και παιδοποιούσιν ἰσως, εἶτα ἐπι-
 δᾶν ἐμπλησθεῖεν τῆς αὐτῶν ἐπιθυμίας, ἢ των πα-
 ἰδων χωρῖς, ἢ μετὰ των παίδων, ἀποθρίπτουσι των
 οἰκων, ἐκολναιεν και τοῦτο χροῖνα θεραπεύσαι, και
 εἰπερ ἢ γυνῆ δεῖται δυνηθεῖη τρόπος νομίμοις, ὅτι
 κατὰ τοῦτο τὸ σῆμα ὁ ἀνηρ ταύτην ἔλαβεν οἰκοι,
 ἐπὶ τῷ γυναικα γησίαν ἔχειν και παίδων γη-
 σίαν μητέρα, μηκέτι παντελῶς ἄδειαν αὐτῷ
 καθεστᾶναι ταύτην παρὰ τὴν τοῦ νόμου τῆξιν
 ἔσθδειν τῆς οἰκίας, ἀλλ' ἔχειν γησίαν, και
 τοὺς παῖδας γησίλους αὐτῷ καθεστᾶναι. και
 ἐκείνην μὲν, εἰπερ ἀπροκίος εἴη, των ἐκ τῆς ἡμέ-
 τερας διατάξεως ἀπολαύειν ἀγαθῶν, τὸ τέταρτον
 τῆς περιουσίας τοῦ ἀνδρος λαμβάνουσαν, εἰτε ἔσθ-
 θεῖη, εἰτε και προαποβαλοὶ τὸν ἀνδρα, οὐ περιε-
 ραζόμενων ἡμῶν, εἰτε δικαιοῦ χρησαμένος ἀποπέ-
 ψοι.

deatur nuptiali affectu eosdem convenisse, nisi tale aliquid agatur, et omnino ex litteris causa testium
 habeat; his ita gestis et captis, et ex eis sobolem esse legitimam. Haec autem dicimus, ubi non data est
 antenuptialis donationis sit documentum; fidem enim in solis testibus suspectam habentes, ad praesentes ve-
 nimus dispositionem. §. 3. Quisquis autem in abiecta degit vita, parvae quidem substantiae domus con-
 sistens, in novissima vero vitae parte facens, habeat etiam in his licentiam. Sed neque agricolas, aut milites
 armatos¹⁾, quos lex caligatos appellat, hoc est viliores et obscuriores, perscrutamur²⁾, quibus civilis oc-
 cupationis ignorantia est, et solius circa terram operationis et circa bella concupiscentiae causa est studium et
 inste laudabilis, sic ut in vilibus personis, et in militibus armatis obscuris, et agricolis licentia sit et in
 non scripto convenire, et matrimonia celebrare inter alterutros³⁾, sicutque filii legitimi, qui patrum mediocri-
 tem, aut militares vel rusticas occupationes et ignorantiam adiuvant.

CAP. V. Quoniam autem interpellationibus, quae nobis fiunt semper, omnium tamen assidue mulierum
 audivimus ingemiscientes, et dicentes, quia quidam earum concupiscentiae detenti ducant eas in domibus
 sacra tangentes eloquia, aut in orationis domibus iurantes, habituros se eas legitimas uxores, taliter eas ha-
 bentes tempore multo, et forte suscipientes filios, deinde dum se satiaverint earum desiderio, aut extra filios,
 aut cum filiis eas proicientes de suis domibus, iudicavimus etiam hoc oportere sancire, ut, si mulier con-
 dere potuerit modis legitimis, quia secundum hanc figuram vir eam acceperit domi, ut⁴⁾ uxorem legitimam
 haberet, et filiorum legitimorum matrem, nequaquam penitus licentiam esse ei hanc de domo praeter ordinem
 legis expellere, sed habere eam legitimam, et filios suos esse ei; et illam, si quidem indotata sit, nostrae
 constitutionis uti bonis, quartam substantiae viri percipientem, sive expellatur, sive prius moriatur vir, aut
 perscrutantibus nobis, sive repudio utens dimittat eam, sive etiam sine hoc; neque enim verisimile est esse
 mitem.

1) Cod. Hamb., Trid.; armatos et Port., Cont. — 2) utrosque Cod. Hamb., Trid., Port. — 3) Cod. Hamb.
 4) non perscrutamur Cod. Hamb., Trid., Port. — ut eam edd.

ex litteris testimonium accipias; his vero ita seu
 matrimonium et ex eo soboles legitima sint. Haec
 autem dicimus, ubi nullum sit dotis aut antenuptialis
 donationis instrumentum. Quum enim testium a ni-
 sint fidem suspectam habeamus, in praesentia haec
 disponimus.

§. 3. Quisquis autem abiectam vitam vivit, et
 exiguae substantiae dominus atque de infima parte
 est, ille quoque hanc licentiam hac in re habet.
 Sed neque de agricolis, neque de militibus armatis,
 quos lex caligatos vocat, hoc est viliores et obscuri-
 res. admodum laboramus, quibus civilium verum
 tantibus, sola circa terrae cultum et bella cupis-
 res est magno studio digna et quae merito laudem
 adeo ut vilibus personis, militibus armatis obscuris et
 agricolis licentia sit etiam sine scriptura matrimonium
 contrahendi, et liberi quoque legitimi sint, qui per-
 tum mediocritatem, vel militaria aut rustica verum et
 ignorantiam adiuvant.

CAP. V.

Verum quum ex frequentibus interpellationibus,
 omnium tamen frequentissime ex mulieribus conque-
 rentibus et dicentibus audivimus, quosdam affectione erga
 ductos domum eas ducere, et supra scriptura factis vel
 oratoris iurantes, se eas legitimas uxores esse habituros,
 hoc pacto longo tempore eas habere, et liberos for-
 procreare, deinde illarum cupiditate satiatis, vel sine
 liberis, vel cum liberis eas domo eicere, etiam hoc
 rei medendum esse iudicavimus. Quare si mulier
 legitimis modis ostendere potuerit, virum hoc in lege
 domum recepisse, ut legitimam uxorem, et liberum
 legitimorum matrem haberet, nequaquam illi hanc
 contra legis constitutionem eam domo expelli, nec
 eam legitimam habeat, et liberi illi legitimi sint, et
 indotata sit, constitutionis nostrae commodis frui,
 quartamque partem substantiae viri accipiat, sive
 pellatur, sive ante virum amiserit; neque sollicite
 querimus, utrum eam repudio usus, an vera sui
 dimiserit. Neque enim verisimile est, cum repudio
 illi mittere, qui ipas nuptias negat. Sed si eam
 ratione domo eiciat, hoc ipsum adversum virum con-
 sit, et mulier hoc facto repudium illi mittat, quartam
 que partem exigat, si uxor fuisse probetur, hoc iur-
 mitem.

φοι ταυτην, ετι και τουτου χωρις. ουδε γαρ ειχος
 αυτων πεισμαι ταυτην θεπουδιον, τον γε αυτον τον
 γαμον εξαρουμενον. αλλ' ελεπε ταυτην αλδωως
 εκβαλοι της οικιας, αυτο τουτο εστω κατα του αν-
 δρος αιτια, και η γυνη τουτου γεγονότος θεπουδιον
 η αυτη στείλλετω, και απαιτετω το τέταρτον, ελ
 δευτερη γαμητη καθεστωσα, καν ει προικος χωρις
 συνηλθε, τοις ορκοις πιστεύσασα, τι γαρ αν πράξειεν
 αλλο η προικος οκ ευπορουσα, η το εαυτην αντι
 πάσης ληιδουμαι προικος; §. 1. Εστω δε και η
 γυνη γνησια και ακοντος του πατρος. ο γαρ επι
 τουτου γαμου; η και παιδοποιησάμενος, εφ' ο γνη-
 σιων αυτη παιδων την γυναικα γενεσθαι μητερα,
 ουκ αν γεινοιτο δυνατος τους εκ των τοιουτων τε-
 χειριτας γαμων αυτης εις νοθεϊαν εκβαλειν, ουδε τινας
 εστιρον ισως γαμουσ μεα την τελευτην της γαμητης
 η το θεπουδιον συναλλαιτων τους εε εκεινων βου-
 λεσθαι των γαμων μονουσ ειναι γνησιουσ, αλλα μη
 και τους ληπροσθειν. αυτευχθεισαν γαρ αν και
 αυτοι τοις δευτεροις, και εσται παντως ¹⁾ ομοιος
 πατηρ, μαρτυρος οντος των γαμων τοις μεν προτε-
 ροις θεου, τοις δε δευτεροις του νόμου. Ουτος ημιν
 ο νόμος υπερ ασφαλειας κεισθω των γαμουσ συμ-
 βαλλαιτων, και οι παιδες, ει μεν εκ τοιουτων προελ-
 θουσ γονεων, εσονται γνησιοι, και των επι τοις
 γησιουσι κειμενων απολαουσουσι νόμων.

Κε φ. ε'.

Ει δε παρὰ ταῦτα γένοιτο, μὴ μέντοι ἐκ κατα-
 θετικῆς προελθοῖεν συναφείας, εἰσονται νόθοι,
 καὶ τῶν παρ' ἡμῶν φιλοτιμηθέντων τοῖς νόθοις,
 εἰς τὴν διαθήκην εἰτε εἰ ἀδιαθέτου τεύξονται. τοὺς
 γὰρ ἀπὸ τῶν καθάπαξ παρ' ἡμῶν μεμισημένων τε
 καὶ διὰ τοῦτο μικλωμένων γαμῶν προϋόντων οὐδὲ
 εἴδους κλητέων, οὐδὲ μεταδοτέων αὐτοῖς οὐδεμιᾶς
 κληρονομίας, ἀλλ' ἔστω καὶ τοῦτο τιμωρία τῶν
 πατέρων ²⁾, τὸ γινώσκειν, ὡς οὐδ' οἷον οἱ τῆς
 ἀμαρτανουσης ἐπιθωρίας αὐτῶν ἔξουσι παῖδες.

Ἐ π λ ο γ ο ς.

Τὰ παραπάντα τοίνυν ἡμῖν καὶ εἰς ἀνθρώπων
 θεραπειαν καὶ τῆς εὐσεύως ἀναλήθρων διὰ τοῦδε
 τοῦ νόμου διορισθέντα ἢ σὴν ὑπεροχὴν φανερά πασι
 ποιησάτω, προγραμματίων τιθεμένων, δι' ὧν ἅπασιν
 ὁ νόμος ἵσται σαφῆς, γινώσκουσι, καθ' ὃν περὶ τῶν
 τοιούτων

mittere repudium, qui et ipsas nuptias denegat. Sed si eam irrationabiliter expellat de domo, hoc ipsum sit
 ueneras virum instat causatio, et mulier hoc facto repudium ei mittat, et exigat quartam, si uxor ostensa
 fuerit existisse, licet extra dotem convenerit, iniuriando credens. Quid enim agat aliud, quae ad dotem
 non est idonea, quam ut semetipsam pro ³⁾ omni dote contradat? §. 1. Sit autem et soboles legitima etiam
 legitimo patre. Qui enim ad hoc nuptias fecit et filios procreavit, ut mulier legitimorum ei filiorum fieret mar-
 iter, non potest ex tali natos germinare rursus ut naturales ablicere, neque quasdam postea forte nuptias post
 mortem uxoris aut repudium contrahens, eos, qui ex illis nascuntur nuptiis, velle solos esse ⁴⁾ legitimos,
 nisi eis etiam illi priores fuerint copulati, quorum similiter pater est, teste existente nuptiarum priorum
 quidem deo, secundarum autem lege. Eadem nobis lex pro cantela sit nuptias contrahentium promulgata ⁵⁾,
 et si filii quidem ex talibus processerint nuptiis, erunt sui, et his legibus, quae sunt de suis positae,
 fruuntur.

CAP. VI. Si quid autem praeter ⁶⁾ haec fiat, non tamen ex conscripta procedat ⁷⁾ copulatione, erunt
 naturales, et quae a nobis largita sunt naturalibus, sive ex testamento sive ab intestato, poterunt. Eos
 enim, qui semel ex odibilibus nobis et propterea prohibitis nuptiis procedunt, neque naturales vocari, neque
 participanda eis ulla clementia est, sed sit supplicium etiam hoc patrum, ut agnoscant, quia neque quidquam
 beneficentiae concupiscentiae eorum habebunt filii.

E p i l o g u s. Quae igitur placuerunt nobis, et ad hominum medelam et naturae plenitudinem
 per hanc legem statuta sunt, tua celsitudo manifesta faciat universis, programmatibus propositis, per quae
 omnibus lex erit aperta, cognoscentibus, secundum quem circa talia conversentur modum, et nostram conside-
 rantibus

jurando credens etiam sine dote ad eum venerit. Quid enim illa, quae dotem non habet, aliud faceret, nisi ut se ipsam loco omnis dotis traderet?

§. 1. Liberi vero etiam invito patre legitimi sunt. Qui enim ad hoc uxorem duxit et liberos procreavit, ut mulier sibi legitimorum liberorum mater fiat, non poterit eos, qui ex eiusmodi nuptiis nati sunt, rursus ut naturales eicere, neque velle, ut, si deinceps post mortem uxoris aut repudium alias forte nuptias contrahat, hi solum legitimi sint, qui ex illis nuptiis, non autem illi, qui ante nati sunt. Coniungantur enim etiam hi cum secundis, et similiter plane pater erit, quum prioribus quidem nuptiis deus, secundis vero lex testis sit. Haec lex in securitatem eorum, qui nuptias contrahunt, lata sit, et liberi, si ex eiusmodi parentibus nascantur, erunt legitimi, et fruuntur legibus, quae de legitimis latae sunt.

CAP. VI.

Si quid autem contra haec fiat, modo non ex damnata coniunctione liberi provenientes, naturales evunt, illisque, quae a nobis sive in testamento sive ab intestato naturalibus largita sunt, poterunt. Illi enim, qui e nuptiis nobis plane exositi et propterea prohibitis nascuntur, non sunt naturales vocandi, neque ulla humanitas ipsis concedenda est. Sed et hoc supplicium parentum sit, ut sciant, liberos ex prava ipsorum concupiscentia natos nihil esse habituros.

E p i l o g u s.

Quae igitur nobis placuerunt, et ad hominum salutem ac naturae supplementum hac lege definita sunt, celsitudo tua edictis propositis omnibus promulgabit, per quae lex omnibus erit manifesta, omnesque scient, secundum quem modum in tali re vivendum sit, nostramque

¹⁾ πάντων Cod. Zurich., Meerm. III. — ²⁾ Cod. Zurich., Fulg.; πατέρων Scrimg. — ³⁾ sub Cod. Hamb.; om. Trid., Port. — ⁴⁾ Cod. Hamb.; velle habere eos solos esse edd. — ⁵⁾ promulgata om. Cod. Hamb., atque

hanc solo an hoc verbum ab explicatore quodam sit additum. — ⁶⁾ post Cod. Hamb., Trid., Port. — ⁷⁾ proscripta procedant coni. Herald. l. c. l. 3. §. 9. —

τοιούτων πολιτευσονται τρόπον, καὶ τὴν ἡμετέραν ἐγνοούσι πρόνοιαν, ὅτι πάσης ἀρχολίας ἐτέρας τὴν αὐτῶν ὠφέλειαν προΐθεμεν. Dat. prid. Nonas Iunii, Constantinop., imp. DN. Iustiniani PP. Aug. ann. XII. indict. I., Ioanne V. G. Cons. [538.]

que providentiam considerabunt, quod omni alii occupationi ipsorum utilitatem praeponimus.

rantibus¹⁾ providentiam, quia omni occupationi alteri eorum utilitatem praeponimus. Dat. prid. Non. Iun. Constantinop., imper. DN. Iustiniani PP. Aug. anno XII., Ioanne V. G. Cons. Indict. I. [538.]

¹⁾ consideravimus *Cod. Hamb., Trid.*; considerantes *Port.*

NOVELLA LXXV.²⁾

DE PRAEFORE SICILIAE.

Idem A. Tribuniano, Quaestori sacri palatii.

Tua cognoscit sublimitas, utpote operi quaestorio praeposita, et nostri consilii particeps constituta, quod Siciliae provinciae secundum instar antiquitatis praetorem praefecimus, eius ut gubernatione omnia privata peragantur et militares expensae procurentur. Nam publicas¹⁾ eiusdem insulae functiones sub iurisdictione viri excellentissimi comitis sacri patrimonii²⁾ per Italiam esse antiqua consuetudo tradidit, cuius auctoritate tam exactio quam illatio earum procederet. Sed quia lites³⁾ in tanta provincia moveri necesse est, volumus, ut, si quando appellatum fuerit vel a praetore, vel a duce, vel ab aliquo iudice eiusdem insulae, appellationes omnes ad tuam fastigium tuamque sedem remittantur, et ipse merita earum⁴⁾ more consultationis⁵⁾ discutias et ad nostram referas scientiam, quatenus tua nobis cognita dispositione ex nostra auctoritate lis dirimatur, neque ad anteriorem Romam, neque ad alium iudicem huius regiae civitatis eatur, ad ipsae vice sacri cognitoris audias⁶⁾ et litem dirimas. Et non solum haec tuam iurisdictionem respicere decernimus, sed etiam si quid aliud⁷⁾ civile ordinatur⁸⁾, quod confirmatione indigeat, id est pro defensoribus vel patribus civitatum decretum, id⁹⁾ quoque ad tuam sedem remitti, ut per tuam sententiam nostramque auctoritatem roboretur, quia semper Sicilia quasi peculiare aliquid commodum Imperatoribus accessit, et operum res civiles, cum aliquam habuerint dubitationem, nostri quaestoris iudicio dirimi, quod¹⁰⁾ accipere a tua sublimitate censemus, quam¹¹⁾ nos proveximus, quam legitimo operi praeposimus, cuius opere atque industria pennis legum ambiguitas, omnis latitudo¹²⁾ in praesentem concordiam et pulchram breviter pervenit.

Quae igitur per hanc divinam legem nostra decrevit¹³⁾ aeternitas, tua sublimitas sciens praecipitibus suis admoveat Sicilienses iudices, quatenus sciant, cui debeant causas appellatione suspensas proferre¹⁴⁾, ut per tuas tuorumque successorum suggestiones omnia nobis manifestentur, et videamur per nosmet¹⁵⁾ ipsas easdem causas peragere. Esse enim non indignum putavimus, ut¹⁶⁾ Siciliam, nostrum quodammodo peculiare constitutum, nostrorum particeps consiliorum quaestor sub iurisdictione sua suscipiat. Dat. m. Dec. imp. Iustiniani A. ann. XI., post Belisarii V. G. consul. ann. II.¹⁷⁾ [537.]

²⁾ Haec Nov., quam latine emisit *Imp.*, repetita est in nostra 168. *Nov. collectione sub n. 104.*; prius eam edidit ex *Cod. Findob.*, ubi est *Const. 63.*, *Savigny in: Zeitschr. f. g. R. II. p. 126 sq.*, repetitam eam *Bien er l. c. p. 498 sq.*, qui et emendationes subscripsit. — *Hal. h. l. habet lacunam, Serimg. eandem exhibet graecam, eandem quam Bas. IX. 2. 5.* — *Iulian. Const. 68 et 97.*

¹⁾ *Bk.*; publicae *Cod.* — ²⁾ *Bien.*; patrimonii quam *Cod.* — ¹¹⁾ *Bien.*; qua *Cod.* — ¹²⁾ *Bien.* *Cod.* — ³⁾ *Bien.*; qualitates *Cod.* — ⁴⁾ *Bk.*; eorum altitudo *Cod.* — ¹³⁾ *Bk.*; decernit *Cod.* — ¹⁴⁾ *Bk.* *Cod.* — ⁵⁾ *Bien.*; consultatione *Cod.* — ⁶⁾ *Bien.*; praeferre *Cod.*; referre *Bien.* — ¹⁵⁾ *Bien.* videtur audiat *Cod.* — ⁷⁾ *Bk.*; quid aliquid *Cod.* — ⁸⁾ *Bien.*; per semet *Cod.* — ¹⁶⁾ *Bien.*; ut om. *Cod.* — ¹⁷⁾ *Schornatur Cod.* — ⁹⁾ *Bien.*; nam id *Cod.* — ¹⁰⁾ *Bien.*; *scripturam ex Athanas. Scholast. addidit Bk.*

ΔΙΑΤΑΞΙΣ 05.^α)

Ἡ διατάξις ἐρμηνεύει τὴν προτέραν διατάξιν τὴν περὶ τῶν εἰσερχομένων εἰς τὰ μοναστήρια, καὶ τὰς οὐσίας αὐτῶν καθιερούμεναι, ἐκ ποίου χρόνου δεῖ αὐτὴν κρατεῖν.

Ὁ αὐτὸς Βασίλευς Ἰωάννης, τῷ ἐνδοξοτάτῳ Ἰσάκῳ τῶν ἱερῶν πραιποριτῶν τὸ δευτέρον, ἀπὸ ὑπᾶτων καὶ παρικίῳ.

Προοίμιον.

Πρόγμα τοιοῦτον εἰς ἡμᾶς ἀφίκετο, ὅπερ ολόμωδα χρῆται τῆς προσηκούσης ἀπολασθαι παρ' ἡμῶν ἐρμηνείας τε ἡμᾶ καὶ βοηθείας. ἔγνωμεν γάρ, ὡς γυνὴ τις ἔχουσα παῖδα ἐκ γάμου αὐτῆ γινόμενον νεώτερον ἠβουλήθη χωρῆσαι μὲν ἑαυτὴν τῆς κοινῆς ταύτης διαίτης, ἐν δὲ τινι γυναικῶν ἀσκητικῷ καταμῆσαι, πολλὰ δὲ εἰς τὰς ἐκεῖ συνηγμένα εὐλαβιστάτα γυναικῶν ἀγαθὰ ποιησαμένη, καὶ ἐπειδήπερ ἡ τῆς ἡμετέρας εὐσεβείας βούλει νόμος τοὺς εἰς ἀσκητικὸν ἑαυτοὺς καθιερούμεναι, ἢ ἄνδρας ἢ γυναῖκας, πρὸ τῆς εἰς μοναστήριον εἰσόδου διακρίνειν τὴν εἰσεῖα καθ' ὃν βούλονται τρόπον, μὴ δύνασθαι δὲ μὴ τὴν εἰσόδον τὴν εἰς τὸ ἀσκητικὸν εἶναι πράττειν καὶ περὶ τῶν οὐκείων, οἷα κυρίους οὐκ εἶναι τυχευτικῆς τῶν πραγμάτων (διὰ τὸ νομοθετῆσαι ἡμᾶς, τοὺς τοιοῦτους ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας μετὰ τοῦ ἀμύτου καὶ τῆς ψυχῆς αὐτῆ τῆ εἰσόδῳ τῆ κατὰ τὸ μοναστήριον καθιερούσιν ἑαυτοὺς καὶ τὰς ἑαυτῶν περιουσίας; ἐν τῷ μοναστηρίῳ, διότι κύριοι τοῦτον οὐκ εἰς ποιοῦσιν), καὶ ἐντεῦθεν διδίδεται μὴ ποτε (καίτοι τῆς ἐπιείκειας διατάξεως πολλῶ μεταγενεστέρας οὔσης τῆς εἰς τὸν εἰρημένον εὐαγγ. οἶκον αὐτῆς εἰσόδου) τοῖς ἀποτιθήσασιν αὐτὴν τοῦ τοῦ οὐκείου προνοήσασθαι παῖδος, χρῆμαί τε τὸ ¹) εἰρημένον μέρος ταύτης ἐρμηνεύονται, καὶ νόμῳ ἡμετέρῳ γενέσθαι σαφές, ὡς οὐδὲν βλάπεται ἢ αὐτῆ ἢ ὁ παῖς περὶ τὴν αὐτῆς εἰσόδον ἐκ τῆς εἰρημένης διατάξεως,

Κεφ. α'.

Διὰ τοῦτο θεσπιζόμεν, εἴ τις μοναστήριον ἔκηεν ἢ γυνὴ πρὸ τῆς ἐπιείκειας ἡμῶν διατάξεως, ἢ καὶ μέχρι νῦν οὐκ εἶ, καὶ μάλιστα παίδων ὑπόντων, ἀνδριμῶν ἔχειν, ἀνάγκην νῦν τῆν αὐτῶν περιουσιῶν εἰσεργεῖν

Novella LXXVI.

HAEC CONSTITUTIO INTERPRETATUR PRIOREM CONSTITUTIONEM DE IIS, QUI MONASTERIA INGREDIUNTUR, ET FACULTATES SUAS CONSECRANT, EX QUO TEMPORE EAM VALERE OPORTET.

Idem Imperator Ioanni, sacro Praetoria iterum Praefecto gloriosissimo, Exconsuli et Patricio.

Praefatio.

Talis causa ad nos delata est, quam convenientem interpretationem et simul auxilium a nobis accipere debere putavimus. Cognovimus enim, mulierem quandam filium ex legitimis nuptiis natum habentem de consuetudine hominum se subducere, et in asceterio quodam mulierum, multis bonis in mulieres reverendissimas ibi congregatas collatis, manere voluisse. Et quum pietatis nostrae lex vellet, ut illi, qui asceterio se ipsos consecraverunt, sive viri sive mulieres sint, ante ingressum in monasterium de rebus suis eo, quo velint, modo disponant, postquam vero asceterium ingressi sunt, de rebus suis quid statuere nequeant, quum non amplius rerum sint domini (quoniam a nobis sancitum est, eiusmodi viros et mulieres cum corpore et anima ipso in monasterium ingressu se ipsos et bona sua monasterio consecrare, quare domini eorum non amplius sunt), atque exinde ea metuat (licet constitutio nostra multo posterior sit illius in dictam sacram domum ingressu), ne forte aliqui prohiberent, quominus filio suo prospiceret, adeoque dictum metum illi interpretandum, nostraque lege manifestum faciendum esse, nec ipsam, nec filium circq successionem eius dicta constitutione laedi,

CAP. I.

Propterea sancimus, si vir aut mulier quaedam ante dictam nostram constitutionem in monasterio habitaverit, vel etiam usque adhuc habitet, maxime si liberi adsint, ut nulla ipsis necessitas incumbat facultates

GL. CONST. LXXVII.

HAEC CONSTITUTIO INTERPRETATUR PRIOREM CONSTITUTIONEM DE IIS, QUI INGREDIUNTUR IN MONASTERIUM, ET DE SUBSTANTIIS EORUM, ET EX QUO TEMPORE OPORTET EAM VALERE.

(Coll. VI. tit. 4.)

Idem Aug. Ioanni, gloriosissimo Orientalium Praetoriorum Praefecto iterum, Exconsuli et Patricio.

Praefatio. Causa talis ad nos pervenit, quam existimavimus oportere competente nti a nobis interpretatione simul et adiutorio. Cognovimus etenim, quia mulier quaedam, habens filium sibi ex nuptiis legitimis procreatum, voluit quidem segregare se a communi ista conversatione, et in quodam mulierum monasterio commanere, plurima bona faciens mulieribus reverendissimis ibidem congregatis. Et quoniam nostrae legis lex vult, eos, qui se monasteriis dederint, seu viros seu mulieres, ante, quam ingrediantur monasterium, eo, quod voluerint, modo quae sua sunt disponente, nec posse, postquam ingrediantur monasterium, ulterius agere quicquam de propriis, utpote domini rerum non existentes ulterius, eo quod sanciverimus nos, eiusmodi viros et mulieres cum corpore et anima ipso ingressu ad monasterium dedicare se suasque substantias, et si quidem discesserint, manere etiam sic eorum substantias in monasterio, eo quod domini rerum ulterius non existant, hinc autem meture, ne forte, quamvis nostra constitutio multo posterior sit, (nam quod ⁴) in praedictam venerabilem domum ingressa est, aliqui prohiberent eam prospicere suo filio, et porro propter praedictum metum haec interpretari et lege nostra fieri manifesta, quia nihil laesa sit aut ⁵) aut filius ⁵) circa eius successionem ex memorata constitutione.

CAP. I. Propterea sancimus, si quis monasterium habitaverit vir aut mulier ante praedictam nostram constitutionem, aut hactenus habitat, et maxime filiis existentibus, nullam habere necessitatem nunc eorum substantias

¹) Serimg.; Hal. nihil nisi rubricam et inscriptionem habet. — Epitome in: Coll. Const. eccl. III. 1. (Follis bibl. II. p. 1335.) — Iulian. Const. 70. — Fersio est vetus glossata. ²) Ut scribatur διὰ τὸ et ταῦτα vel τοῦτο suadere Cont. — ³) monasterio Bk. — ⁴) quod om. Bk. — ⁵) Cod. Hamb.; eius add. edd.

εἰσάγειν εἰς τὸ μοναστήριον, ἀλλὰ τῷ παιδί ἢ τοῖς παῖσι περιέμειν εἰτε τὸ πᾶν, εἰτε καὶ μέρος τῆς οἰκίας περιουσίας, ἢ καὶ ὃν βούλονται τρόπον τὰ οἰκία διατιθέναι πράγματα. οἷα τὸν πρότερον ἐκείνων νόμον ἐτέρᾳ ἡμῶν ταύτῃ διατάξει διερμηνεύοντων (τοὺς γὰρ ἅπαξ πρὸ τοῦ εἰρημένου ἐμπροσθεν ἡμῖν νόμου μοναστήρια κατοικήσαντος οὐδὲν ἂν ὁ μετὰ ταῦτα τεθεὶς νόμος λυτήσκειν, ἢ ἀφέλοιτο τῶν ἐμπροσθεν αὐτοῖς εἰς ἀδειαν δεδομένων), οὐδὲ τοῦ πρότερον ἡμετέρου νόμου παντελῶς ἐμποδῶν ἰσχυμένον, διότι οὐδὲ τῶν ἐγγυροῦντων ἐστὶ τοῦτο γενέσθαι. ἐχρῆν γὰρ πρότερον διατάσσασθαι, καὶ οὕτως εἰσελθεῖν εἰς τὸ μοναστήριον. εἰ δὲ οὐδενὸς τοῖε τοιοῦτου νόμου κειμένου εἰς τὸ μοναστήριον εἰσῆλθε, πῶς ἂν γένοιτο δυνατόν ἀναστραφῆναι τὴν τάξιν τοῦ νόμου, καὶ ἀπειτῆσαι τοὺς πρότερον εἰσελθόντας ἐν τῷ μοναστηρίῳ ἐκεῖνα ποιῆσαι. ἄλλο πρότερον ἀγνοούμενα παρὰ τῆς θέσεως ἡμῶν ὑστερον ἐκαιρίσθη διατάξαι; ἀλλ' ἕκαστον προσήκει κατὰ τοὺς ἑαυτοῦ καιροὺς ἐκδέξασθαι, καὶ τὰ μὲν μετὰ τὸν νόμον οὕτως ζητεῖν γίνεσθαι, ὡς ὁ νόμος βούλεται, εἰ δὲ τὸ πρὸ τοῦ νόμου παρεχολούθησε, τοῦτο μὴ ἀνακινεῖν μηδὲ ἀνερευεῖν, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ πρότερου καταλιμπάνει σχήματος. §. 1. Ὅδε τοίνυν ὁ νόμος ἐπὶ ἐρμηνείᾳ χρηστῇ κείσθω τῆς προτέρας ἡμῶν ἐκείνης διατάξεως, ὥστε αὐτὴν ἐν τοῖς μετ' αὐτὴν χρόνοις, ἀπ' οὗ γέγονεν, χωρᾶν ἔχειν, καὶ τοῖς μετ' αὐτὴν ἀποταττομένοις ἀνδράσι ἢ γυναιξὶ κείσθαι, καὶ ἑαυτὴν τὴν ἐξουσίαν ἐπ' ἐκείνης φυλαττέτω, μηδὲν τῶν πρὸ αὐτῆς πολυπραγμονοῦσα, ἀδείας οὐσης τοῖς ἐμπροσθεν ἀνδράσι ἢ γυναιξὶ κατοικήσασιν ἢ μέγρι νῦν οἰκοῦσι μοναστήρια, καὶ μάλιστα παίδων ὑπόπτων, τὰ ἑαυτῶν πράγματα ὃν βούλονται διατιθέναι τρόπον.

Ἐ π ἰ λ ο γ ο ς .

Ἡ τοίνυν σὴ ὑπεροχὴ τὰ παρασιάντα ἡμῖν καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θείου δηλούμενα νόμον κατὰ τὸ σύνηδες διὰ προγραμμάτων οἰκείων ἅπασι ποιῆσαι φανερὰ στευσάτω. Dat. Id. Octobr. Constantinop. imp. DN. Iustiniani PP. A. ann. XII., Ioanne V. C. Cons. [538.]

A I A -

substantiam in monasterium (inducere¹⁾), sed filio aut filiae transmittere aut totam, aut etiam partem sue substantiae, aut etiam quo voluerit modo res suas disponere, utpote primam illam legem alia nostra lex constitutione interpretante (eos enim, qui semel autem memoratam dudum nostram legem monasteria intraverunt, in nullo postea posita lex contristatur est, aut ablatum²⁾ eorum, quae prius eis ut liceat data sunt, ut prius nostrae legis³⁾ impedimentum penitus faciente, eo quod neque possibile sit hoc fieri, ut⁴⁾ operantur prius disponere, et ita ingredi in monasterium. Si vero nulla tunc tali lege posita in monasterium ingressi est, quomodo fieri poterit converti ordinem legis, et exigere eos, qui prius ingressi sunt in⁵⁾ monasterium, illa facere, quae prius ignorata, postea per sacram nostram constitutionem sunt innovata? Sed nonnunquam competit secundum sua tempora expectare, et ea quidem, quae post legem sunt, ita quaerere fieri, ut⁶⁾ vult, si quid autem ante legem subsecutum est, hoc non commovere neque perscrutari, sed in prioris lege relinquare. §. 1. Haec igitur lex pro interpretatione utili posita sit prioris nostrae illius constitutionis, ut illa in posterioribus temporibus, ex quo facta est, locum habeat, et iis, qui postea convertentur, ut⁷⁾ mulieribus, posita sit, sibi que potestatem in illis custodiat, nihil horum, quae antea fuerint, perscrutanda, quum licentia sit prioribus viris ac mulieribus, qui habitaverunt aut etiam hactenus habitant in monasteriis, et maxime filii existentibus, suas res quo volunt disponere modo.

E p i l o g u s . Tua igitur eminentia quae placuerit nobis et per hanc sacram declarata est legem solenniter per programmata sua omnibus facere manifesta festinet. Dat. Idib. Octobr. Const. imp. DN. Iustiniani PP. A. ann. XII., Ioanne V. C. Cons. [538.]

CONST. LXXVI.

¹⁾ inducere addendum esse adnotavit Spang., deest in Cod. Hamb. et in edd. — ²⁾ aliquid add. Bk. — ³⁾ Cod. Hamb.: prius nostrae legis edd.: priore nostra

lege Bk. — ⁴⁾ utpote Bk. Secundum Gr. nam verbum esse pro ut. — ⁵⁾ Cod. Hamb.; in om. edd.

tates suas in monasterium deferendi, sed ad filium aut liberos vel omnia, vel partem substantiae suo transmittant, et quo velint modo de rebus suis disponant, quum priorem illam nostram legem alia nostra constitutione interpretentur (eos enim, qui ante praedictam nostram legem semel in monasterio commorantur, nihil plane lex postea lata contristabit, aut quid eorum adimet, quorum licentiam illa eis dedimus), nec prior nostra lex ullo modo impedire possit, quoniam id non est ex iis, quae fieri possunt prius enim disponere, et sic monasterium ingredi sinit. Si vero quis nulla eiusmodi lege lata in monasterium ingressus sit, qui fieri poterit, ut ordo legis invertatur, atque ab illis exigatur, qui ante monasterium ingressi sunt, ut in monasterio illa faciant, quae prius ignorata divina nostra constitutione innovata sunt? Sed unumquodque suo tempore accipere decet, operamque dare, ut illa, quae post legem sunt, eo modo fiant, sicut lex vult. Si vero quis ante legem contigit, illud neque suscitetur, neque immutetur, sed in priore statu relinquatur.

§. 1. Haec vero lex ad priorem illam nostram constitutionem utiliter interpretandam lata sit, si ante post id tempus locum habeat, ex quo facta est, utque, qui post eam mundo renunciabunt, tam utrumquam mulieribus, lata sit, sibi que potestatem in illis servet, nec quidquam eorum, quae antea fuerint, illicite perscrutetur, ac tam viris quam mulieribus, qui antea in monasteriis commorati sunt, vel adhuc commorantur, maxime si liberi existant, de rebus suis quo velint modo disponere liceat.

E p i l o g u s .

Tua igitur celsitudo quae nobis placuerit et per sacram hac lege declarata sunt more solitis per programmata sua omnibus manifesta facere curat.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ος.^α)

Ἡ διατάξις περὶ τοῦ^α) τοὺς ὀμνύοντας κατὰ τοῦ Θεοῦ καὶ τοὺς βλασφημοῦντας τιμωρεῖσθαι.

Ἐπιτοὺς Βασιλεὺς Κωνσταντινουπόλεως^β).

Προοίμιον.

Πάντων ἀνθρώποις τοῖς εὖ φρονῶσι πρόδηλον εἶναι νομίζομεν, ὅτι πᾶσα ἡμῖν ἐστὶ σπουδὴ καὶ εὐχὴ τὸ τοὺς πιστευθέντας ἡμῖν παρὰ τοῦ δεσπότου Θεοῦ καλῶς βιοῦν, καὶ τὴν αὐτοῦ εὐερίαν εὐμένειαν, ἐπιθεὶ καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπία οὐ τὴν ἀπόλιαν, ἀλλὰ τὴν ἐπιστροφὴν καὶ τὴν σωτηρίαν βούλει, καὶ τοὺς πιασάντας καὶ διορθουμένους δέχεται ὁ Θεός. διὸ πάντας προτρέπομεν τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον κατὰ νοῦν λαμβάνειν, καὶ τὴν αὐτοῦ εὐμετίαν ἐπικαλεῖσθαι, καὶ ἴσμεν, ὅτι πάντες οἱ τὸν Θεὸν ἀγαπῶντες καὶ τὸν αὐτοῦ ἔλεον περιμένοντες τῆτο ποιοῦσιν.

Κεφ. α'.

Ἐπειδὴ δὲ τινες ὑπὸ τῆς διαβολικῆς ἐνεργείας ἐπιγόμενοι καὶ ταῖς βαρυτέραις ἀσελείαις ἐπιτιθετοὶ, καὶ αὐτῆς τῆς φύσεως τάναντία πράττουσι, καὶ τοῦτοις παρεγγυῶμεν λαβεῖν κατὰ νοῦν τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον καὶ τὴν μέλλουσαν κρείαν, καὶ ἀπέχεσθαι τῶν τοιοῦτων διαβολικῶν καὶ ἀτόπων ἀσελειῶν, ἵνα μὴ διὰ τῶν τοιοῦτων ἀσεβῶν πράξεων ἐπὶ τῆς Θεοῦ δικαίας ὀργῆς εὐρεθῶσι, καὶ αἱ πόλεις αὐτῶν οἰκουμένων ἐν αὐταῖς ἀπολλύμεναι. διδασκόμενα γὰρ διὰ τῶν ἁγίων γραφῶν, ὅτι ἐκ τῶν τοιοῦτων ἀσεβῶν πράξεων καὶ πόλεις τοῖς ἀνθρώποις συναπώλωντο. §. 1. Ἐπειδὴ δὲ τινες πρὸς τοὺς θεημίνοις καὶ βλάσφημα ῥήματα καὶ ὕρκους περὶ Θεοῦ ὀμνύουσι, τὸν Θεὸν παροργίζοντες, καὶ τοῦτοις ὁμοίως παρεγγυῶμεν ἀποσχεῖσθαι τῶν τοιοῦτων βλασφημῶν ῥημάτων, καὶ τοῦ ὀμνύειν κατὰ τριχῶς τε καὶ κεφαλῆς, καὶ τῶν τοιοῦτοις παραπλήσιων

Novella LXXVII.

CONSTITUTIO, UT QUI PER DEUM IURANT ET BLASPHEMANTUR, POENA AFFICIANTUR.

Praefatio.

Omnibus hominibus, qui sapiunt, manifestum esse putamus, nihil nobis aequae studio et in votis esse, nisi ut illi, qui nobis a domino deo crediti sunt, bene vivant, et benevolentiam illius sibi concilient, quoniam divina quoque humanitas non interitum, sed conversionem et salutem vult, eosque, qui peccant et resipiscunt, deus suscipit. Propterea omnes hortamur, ut dei timorem in animo habeant, et benevolentiam eius invocent. Atque scimus, omnes, qui deum diligunt, et misericordiam eius exspectant, id facere.

CAP. I.

Quoniam vero quidam vi diabolica constricti gravissimae luxuriae se dederunt, quaeque ipsi naturae contraria sunt faciunt, etiam his praecipimus, ut dei timorem et futurum iudicium animo complectantur, et a diabolica illa atque illicita luxuria abstinant, ne propter impias eiusmodi actiones iustae dei irae subiiciantur, et civitates cum habitatoribus suis pereant. Sacra enim scriptura docemur, propter impias eiusmodi actiones simul cum hominibus etiam urbes perisse.

§. 1. Quia vero nonnulli praeter ea, quae diximus, etiam blasphema verba et iuramenta per deum iurant, deum ad iracundiam provocantes, his quoque similiter praecipimus, ut a blasphemis istis verbis et iureiurando per capillos et caput, atque id genus aliis verbis abstinant. Si enim maledicta in homines colata

GL. CONST. LXXVIII.

UT NON LUXURIETUR³) CONTRA NATURAM, NEC IURETUR⁴) PER CAPILLOS DEI AUT ALIQUID HUIUSMODI, NEQUE BLASPHEMETUR IN DEUM.

(Coll. VI. tit. 5.)

Imp. Iustinianus Aug. Constantinopolitanis.

Praefatio. Omnibus hominibus, qui recte sapiunt, manifestum esse putamus, quia omne nobis est studium et oratio, ut crediti nobis a domino deo bene vivant, et eius invocent placationem, quoniam et dei misericordia non perditionem, sed conversionem et salutem vult, et delinquentes, qui corriguntur, suscipit deus. Propter quod nos omnes invitamus dei timorem in sensibus accipere, et invocare eius placationem, et votimus, quia omnes, qui deum⁵) diligunt et misericordiam eius sustinent, hoc faciunt.

CAP. I. Igitur quoniam quidam diabolica instigatione comprehensi et gravissimis luxuriis semetipsos inserviant⁶), et ipsi naturae contraria agunt, et⁷) istis iniungimus in sensibus accipere dei timorem et futurum iudicium, et abstinere ab huiusmodi diabolicis et illicitis luxuriis, ut non propter huiusmodi impios actus ab ira dei iusta⁸) inveniantur, et civitates cum habitatoribus earum pereant. Docemur enim a divinis scripturis,

^α) Hal. et Scrimg. — Julian. Const. 71. — Versio est vetus glossata.

^β) περὶ τοῦ τοὺς ἀσελγανόντας κατὰ τῆς φύσεως καὶ Hal. — ^γ) Hal. (sed disiunctim Κωνσταντινουπόλεως), Fulg.; inscriptionem om. Scrimg. — ^δ) Cod. Hamb.; luxurientur Trid.; luxurientur homines Port.,

Cont. — ^ε) Cod. Hamb.; iurent edd. — ^ς) Cod. Hamb.; dominum edd. — ^ζ) Cod. Hamb., Trid.; inserunt Port., Cont. — ^η) Cod. Hamb., Trid.; et om. Port., Cont. — ^θ) iusti Cod. Hamb., Trid.

σιων δημάτων. εἰ γὰρ αἱ κατ' ἀνθρώπων γινόμεναι βλασφημίαι ἀνεκδέχονται οὐ καταλιμπάνονται, πολλῷ μᾶλλον ὁ εἰς αὐτὸ τὸ θεῖον βλασφημῶν ἀξίος ἔσται τιμωρίας ὑποστῆναι. διὰ τοῦτο οὖν πάντας τοὺς τοιοῦτους προτρέπομεν ἐκ τῶν εἰρημέων πλημμελημάτων ἀποσχέσθαι, καὶ τὸν τοῦ θεοῦ ὄρθρον κατὰ νοῦν λαμβάνειν, καὶ ἀκολουθεῖν τοῖς καλῶς βιοῦσι, διὰ γὰρ τὰ τοιαῦτα πλημμελήματα καὶ λιμοὶ καὶ σεισμοὶ καὶ λοιμοὶ γίνονται, καὶ διὰ τοῦτο παραινόμεν τοῖς τοιοῦτοις ἀποσχέσθαι τῶν εἰρημέων ἀτοπημάτων, ὥστε μὴ τὰς αὐτῶν ἀπολέσθαι¹⁾ ψυχάς. εἰ γὰρ καὶ μετὰ τὴν τοιαύτην ἡμῶν νομοθεσίαν²⁾ εὐρεθῶσι τινες τοῖς αὐτοῖς ἐπιμένοντες πλημμελήμασι, πρότερον μὲν ἀναξίους ἑαυτοὺς ποιοῦσι τῆς τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίας, ἔπειτα δὲ καὶ τὰς ἐκ τῶν νόμων ὑποστῆσονται τιμωρίας. §. 2. Ἐπειρέψαμεν γὰρ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἑπαρχῷ τῆς βασιλίδος πόλεως τοὺς ἐπιμένοντας ταῖς εἰρημέναις ἀτοπῆσι καὶ ἀσεβείαις πράξεσι καὶ μετὰ ταύτην ἡμῶν τὴν νομοθεσίαν³⁾ συνέχειν, καὶ ταῖς ἐσχάταις ὑποβάλλειν τιμωρίας, ἵνα μὴ ἐκ τοῦ παραβλέπειν τὰς τοιαύτας ἀμαρτίας εὐρεθῆ καὶ ἡ πόλις καὶ ἡ πολιτεία διὰ τῶν τοιούτων ἀσεβῶν πράξεων ἀδικουμένη. εἰ γὰρ καὶ μετὰ ταύτην ἡμῶν τὴν παραίνεσιν τὸς τοιοῦτους εὐόρισχους συγκρίψουσιν αὐτοὺς, ὁμοίως παρὰ τοῦ δεσπότου θεοῦ κατακριθῆσονται, καὶ αὐτοὶ γὰρ ὁ ἐνδοξοτάτος ἑπαρχος, ἐὰν εὐρη τινὰς τοιοῦτο τι πλημμελοῦντας, καὶ τὴν ἐκδίκησιν εἰς αὐτοὺς μὴ ἐπαγάγῃ κατὰ τοὺς ἡμετέρους νόμους, πρότερον μὲν ἔνοχος ἔσται τῇ τοῦ θεοῦ κρίσει, ἔπειτα δὲ καὶ τὴν ἐξ ἡμῶν ἀγανάκτησιν ὑποστῆσεται⁴⁾.

A I A .

lata non inulta relinquuntur, multo magis ille, qui deum blasphematur, dignus est, ut supplicium sustineat. Quare omnes illos hortamur, ut a dictis peccatis absterneant, dei timorem animo concipiant, et quantur eos, qui recte vivunt. Propter eiusmodi enim delicta famae, terrae motus et pestes oriuntur, ideoque monemus eos, ut a dictis sceleribus absterneant, ne animas suas perdant. Nam si post hanc nostram legem in eisdem peccatis aliqui permanere reperiantur, primum quidem dei humanitate se ipsos indignos facient, deinde etiam supplicia lege constituta sustinebunt.

§. 2. Praecipimus enim gloriosissimo praefecto regiae urbis, ut eos, qui post hanc quoque legem nostram in dictis absurdis et impiis perseverant actionibus, comprehendant, ultimisque suppliciis afficiant, ne ex talium peccatorum contemptu et civitas et respublica per impias eiusmodi actiones laedatur. Si enim post hanc etiam nostram admonitionem quidam tales homines inveniunt et occultent, similiter a domino deo condemnabuntur. Ipse quoque gloriosissimus praefectus, si aliquos tale quid committere inveniatur, eosque secundum leges nostras non puniat, primo quidem dei iudicio obnoxius erit, deinde et nostram indignationem sustinebit.

N.

pturis, quia ex huiusmodi impiis actibus et civitates cum hominibus pariter perierunt. §. 1. Et quodam quidam ad haec, quae diximus, et blasphema verba et sacramenta de deo iurant, deum ad iracundiam provocantes, et⁵⁾ istis iniungimus absterne ab huiusmodi et aliis blasphemis verbis, et iurare⁶⁾ per oculos, et caput, et his proxima verba. Si enim contra homines factae blasphemiae impunitae non relinquuntur, multo magis qui ipsum deum blasphematur dignus est⁷⁾ supplicia sustinere. Propterea igitur omnibus hominibus huiusmodi praecipimus a praedictis delictis absterne, et dei timorem in corde accipere, et sequi eos, qui bene vivunt. Propter talia enim delicta et famae, et terrae motus, et pestilentiae fiunt, et propterea admonemus absterne ab huiusmodi praedictis illicitis, ut non suas perdant animas. Si autem et post huiusmodi nostram admonitionem inveniuntur aliqui in talibus permanentes delictis, primum quidem indignos se metipsos faciunt dei misericordia, post haec autem et legibus constitutis subficiuntur⁸⁾ tormentis. §. 2. Praecipimus enim gloriosissimo praefecto regiae civitatis permanentes in praedictis illicitis et impiis actibus et⁹⁾ post hanc admonitionem nostram comprehendere et ultimis subdere suppliciis, ut non ex contemptu talium inveniatur et civitas et respublica per hos impios actus laedi. Si enim et post hanc nostram suasionem quidam tales inveniunt, hos subterclaverint, similiter a domino deo condemnabuntur. Ipse enim gloriosissimus praefectus, si inveniatur quosdam tale aliquod delinquentes, et vindictam in eos non intellet secundum nostras leges, primum quidem obligatus erit dei iudicio, post haec autem et nostram indignationem sustinebit.

CONST. LXXII.

¹⁾ αὐτῶν ἀπολέσαι Hal. — ²⁾ νομοθεσίαν Hal., Fulg., idque praestare videtur, cf. Leunclav. Notat. II. 247. — ³⁾ νομοθεσίαν Hal., Fulg. — ⁴⁾ Subscriptio huius Nov. nota non est, anno autem 538 vel initio sequentis anni eam editam esse censet Biener l. c. p. 518. —

⁵⁾ Cod. Hamb., Trid.; et om. Port., Cont. — ⁶⁾ Cod. Hamb., Trid.; non iurare Port., Cont. — ⁷⁾ Cod. Hamb., blasphemant digni sunt edd. — ⁸⁾ subficiuntur Bk. — ⁹⁾ Cod. Hamb., Trid.; et om. Port., Cont.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ α.)

Ὡστε τοὺς ἀπελευθέρους τοῦ λοιποῦ μὴ δεῖσθαι δικαίου χρυσῶν δακτυλίων καὶ παλιγγενεσίας. καὶ ὥστε τὴν ποιήσιν τῶν προικῶν συμβολαίων ἐπὶ τῶν ἀπελευθέρων γυναικῶν αὐτόθεν ἤδη καὶ τὸν γάμον νόμιμον ποιεῖν καὶ τοὺς παῖδας γνησίους. εἰ δὲ καὶ δούλη ἐτύγχανε, καὶ αὐτὴν ἔλευθέραν εἶναι τῇ ποιήσει τῆς προικῆς, καὶ τὸν γάμον νόμιμον, καὶ τοὺς ἐξ αὐτῆς γνησίους.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννη, τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπαρχῶν τῶν ἀνατολικῶν προεφφρῶν τὸ δεύτερον, ἀπὸ ὑπάτων ὀρδιναρῶν^{β)} καὶ πατρικῶν.

Προοίμιον.

Τελείων ἡμῖν ἀπάντων τῶν ἀγαθῶν παρὰ τοῦ μεγάλου θεοῦ δεδομένων, ψήθημεν χορῆαι καὶ αὐτὰ τὰς τῶν οἰκειῶν ἐλευθερίας, ἐπειδὴν παρὰ τῶν διαποικῶν τῆς προίτης ἀπαλλάττοντο τύχης, πανταίως αὐτοῖς καθαρὰς τε καὶ ἀνοθεύτους καὶ τελείας ἀποτελεῖσαι. Καὶ διὰ τοῦτο καὶ τῆς τῶν *deditionum* ἔξωθεν τὰς ἐλευθερίας ἀπελλόξαμεν, καὶ τὰς λατινικότητας ὡς ἀτελεῖς ἐξεβάλομεν, καὶ τὰς *iterationas* προίτικας ἀπεφῆνομεν, καὶ τὸν Ἰουλιανὸν νόμον καὶ τὸ *Largianion*^{γ)} ἐμισήσαμεν δόγμα, ὡς μάτην καὶ τὴν ἀρχὴν εἰσαχθέν, καὶ ὀρθῶς ὑστερον ἐκβεβλήμενον. καὶ μόνην κρατεῖν τὴν ὀμαϊκὴν πολιτείαν ἐπὶ τῶν ἐλευθεριῶν ἠβουλήθημεν, οὐ τόποις, οὐχ ἡλικίαις, οὐκ ἑτέρῳ τινὶ τὸ πρῶγμα διακρίναντις. Ἐπειδὴ δὲ δεῖ τὸ κρεῖττον περὶ τῶν ἡμετέρων ὑπῆκων βουλευόμενοι^{δ)}, καὶ αὐτὸ τὸ τελειότερον δεδομένον μείζονα ψήθημεν δεῖν ταῖς προσδῆκαις τυτέσθαι.

Κεφ. α'. β)

Διὰ τοῦτο θεσπιζόμεν, εἴ τις ἐλευθερώσας οἰκέτην ἢ θεραπαινίδα αὐτοῦ πολίτας αὐτοὺς ἀποφῆναι ὀμαϊκοὺς (οὐδὲ γὰρ ἄλλως ἐξεστίν), ἴστω παρὰ τοῦδε

Novella LXXVIII.

UT LIBERTI IN POSTERUM NON INDIGEANT IURE AUREORUM ANNULORUM ET RESTITUTIONIS NATALIIUM. ET UT CONFECTIO DOTALIIUM INSTRUMENTORUM CUM LIBERTABUS PER SE ET NUPTIAS LEGITIMAS ET LIBEROS LEGITIMOS FACIAT; SI VERO SERVA FUERIT, UT ET IPSA CONFECTIOE DOTIS LIBERA SIT, ET NUPTIAE LEGITIMAE, ET LIBERI EIUS LEGITIMI FIANI.

Idem Imperator Ioanni, per Orientem Praetorio iterum Praefecto gloriosissimo, Exconsuli ordinario et Patricio.

Praefatio.

Quum omnia perfecta dona a magno deo nobis data sint, libertatem quoque servorum, quando a dominis priore conditione liberentur, illis omnimodo puram, infuscatam et perfectam efficiendam esse putavimus. Quamobrem libertatem etiam a contumelia *deditionum* liberavimus, latinitates ut imperfectas eiecimus, et iterationes superfluas esse demonstravimus, legemque Iulianam atque *Largitianum* senatusconsultum tanquam et ab initio frustra introductum et postea recte eiectum odio habuimus, et sola romana civitas ut in libertatibus obtineat placuit nobis, nec locis, nec aetate, nec alia re causam discrevimus. Quoniam vero semper quod melius est, quantum ad subditos nostros, meditati, etiam ipsum illud perfectius, quod datum est, maiore accessione amplianandum putavimus.

CAP. I.

Propterea sancimus, si quis servum vel ancillam suam manumittens, eos cives romanos declaraverit (neque enim aliter licet), ut is ex hac lege sciatur, illum,

Gl. CONST. LXXIX.

UT LIBERTI DE CETERO AUREO NON INDIGEANT ANNULO, ET UT PRISTINIS RESTITUANTUR NATALIBUS; ET DE CELEBRATIONE DOTALIIUM INSTRUMENTORUM IN LIBERTIS MULIERIBUS FACTA, ET HOC IPSO ETIAM NUPTIAS LEGITIMAS FIERI ET FILIOS SUOS; SI NUPER ETIAM ANCILLA FUERIT, ET IPSAM LIBERAM ESSE CELEBRATIONE DOTIS, ET NUPTIAS LEGITIMAS, ET QUI EX EA PROCESSERINT, FILIOS SUOS.

(Coll. VI. tit. 6.)

Imp. Iustinianus Aug. Ioanni, gloriosissimo per Orientem Praetoriorum Praefecto iterum, Exconsuli et Patricio.

Praefatio. Perfectis nobis^{α)} omnibus bonis a magno deo datis, existimavimus oportere et ipsas servorum libertates, quum a priore conditione a dominiis liberantur, eis omnino^{β)} puras et infuscatas et perfectas efficere. Et propterea etiam *deditionum* iniuria liberavimus libertates, et latinitates velut imperfectas exclusimus, et iterationes superfluas demonstravimus, et Iulianam^{γ)} legem et *Largianum* *odivimus* senatusconsultum, utpote in initio inaniter introductum, et recte postmodum reprobatum, solamque valere romanam civitatem in libertatibus volumus, non locis, non aetate, non alio quodam causam discernentes. Quoniam autem semper aliquid melius de nostris subiectis tractamus, etiam ipsam, quod perfectius datum est a maioribus, existimavimus^{δ)} oportere adiectionibus ampliare.

Cap. I. Propterea sancimus, si quis manumittens servum aut ancillam suam, cives denuntiaverit romanos

^{α)} Hal. et Scrimg. — Iulian. Const. 72. — *Fersio est cetus glossata.* — ^{β)} Cap. 1. 2. in Bas. XLVIII. 26. 1. Schol. a.

^{γ)} ὀρδιναρῶν om. Hal., Fulg. — ^{δ)} *Largitianion* ipsas Cod. Hamb.; omnino eas Trid. — ^{ε)} Iuliam Cod. Scrimg.; *Ααργιάκειον* Hal. — ^{ζ)} βουλούμεθα Hal. — Hamb., Trid., Port. — ^{η)} *Rectius: est, maioribus exist*

^{θ)} nobis om. Cod. Hamb., Trid., Port. — ^{ι)} omnino

τοῦδε τοῦ νόμου, ὡς ὁ τὴν ἐλευθερίαν λαβὼν ἔξει παρεπόμενον εὐθύς καὶ τὸ τῶν χρυσῶν δακτυλίων, καὶ τὸ τῆς παλιγγενεσίας δίκαιον, καὶ οὐκ ἔξ ἀνάγκης αἰτήσῃ τοῦτο παρὰ τῆς βασιλείας ἔτι, οὐδὲ δεήσειαι παντελῶς οὐδεμίαις πολυπραγμοσύνης, ἀλλὰ τῇ τῆς ἐλευθερίας ἰσχύϊ πάντα ταῦτα συνεισέλειυσται, τῆσδε ἡμῶν τῆς νομοθεσίας ἐκ τῆς παρουσίας ἡμέρας ἀρχομένης. οὐ γάρ τι τῶν ἐμπροσθεν γενομένων περιεργαζόμεθα, βεβαιούμεν δὲ μᾶλλον ἅπαντα τὰ προειληφῶτα, ὥστε κρατεῖν αὐτὰ καθ' οὓς ἐγένοντο τρόπους, ἀλλὰ τοῦτο μὲν οὕτως ἔχειν θεσπίζομεν.

Κεφ. β.

Ἐκείνο δὲ προσεπισκόπητομεν, ὥστε μηδὲν μηδὲ μετὰ τὸνδε ἡμῶν ἔν νόμον βλάπτεσθαι τὰ πατριωτικὰ δίκαια ταῦτα, ἀπερ ἡμεῖς ἐνομοθετήσαμεν, ἐφ' ὧν περ ὅλως αὐτὰ προσώπων ἐφυλάξαμεν, πλὴν εἰ μὴ καὶ τούτων τὸν ἀπελευθερὸν ἀπαλλάξῃεν ὁ τὴν ἐλευθερίαν δωρησάμενος, ἢ κατὰ φιδεϊκόμεμισσον τοῦτο καταλιπὼν, ἢ καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ἐλευθερίαν τοῦτο προσθεῖς. εἰ γὰρ καὶ τοῦτο δοθῆ, παντελῶς ὁ ἡλευθερωμένος ἀφείσθω καὶ τοῦ πατριωτικοῦ δικαίου, διότι τοῦτο ἐκεῖνος ἐπέσκηψεν. ἐχέτωσαν μὲν οὖν ἅπαντα ταῦτα οἱ τῆς ἐλευθερίας ἠξιώμενοι, φυλαττέτωσαν γε μὴν καὶ μετὰ ταῦτα ἡμῶν τὴν δεῖαν διάταξιν τοῖς εἰς τοιαυτὴν αὐτοὺς ἄρουσι τιμὴν πᾶσαν αἰδῶ, καὶ τὸ γε καλούμενον obsequium, καὶ τὴν ἐκ τῶν νόμων ὀρθῶς εἰσενηγεμένην reverentiam¹⁾, καὶ μὴν καὶ ἀπεχέσθωσαν ἢ χειρῶν, ἢ ἐπιβουλῆς, ἢ τῶν ἄλλων, ἐξ ὧν ἀπελευθεροὶ τοιοῦτο τι πράττοντες ἀναδούλωσαν κατὰ τοὺς περὶ τούτων γεγραμμένους ὑψίσταται νόμους, καὶ ἀποκαθίστανται τῇ προτέρῃ τύχῃ. εἰ γὰρ οὐδένα παντελῶς ἀχάριστον εἶναι περὶ τὸν δωρησάμενον συνεχωρήσαμεν, κἄν εἰ τῶν εὐγενεστάτων εἴη, ἀλλὰ τὰς δωρεὰς ἀκύρους ἀπεφηνάμεν ἐν τοῖς παρ' ἡμῶν ἡδὲ γραφεῖσι νόμοις, καὶ ἐν τοῖς καθ' ἑκάστην παρ' ἡμῶν κελουμένοις, πῶς ἂν ἀνασφάμεθα τὸν ἐλευθερωτὴν τὸν ἐν ἰσῷ πατρὸς περὶ τὸν ἀπελευθερὸν διαγενομένον παρ' αὐτοῦ τὴν παθεῖν πονηρόν, ἢ ὑβρεῖς τυχόν τραχείας καὶ ἀπρεπεῖς, ἢ πληγὰς, ἢ μεγάλην καὶ ἀφόρητον ὑποστῆναι ζημίαν; ἀλλ' εἰ τι τούτων νομίμοις ἀποδείξῃεν ἐλέγξει παθῶν ὁ τὴν ἐλευθερίαν δούς ἢ καὶ οἱ τούτου παῖδες, μετὰ τοὺς εἰρημένους ἐλέγχους τὸν ἀπελευθερὸν τῷ προτέρῳ δώσομεν στήματι, τῆς μὲν τῶν ὀνομάτων περιεργασίας καὶ τῆς διὰ ταῦτα ζημίας ἅπαντας ἀπαλλάττοντες, τὸ δίκαιον δὲ πανταχοῦ καὶ ἴσον καὶ νομοθετῆ πρόπον καὶ ἄρδσκον θεῶ τῷ τε ἀπελευθερῷ, τῷ τε πάλαι δεσπότη φυλάξαντες.

illum, qui libertatem accepit, tanquam accesserunt aliquod aureorum annulorum et restitutionis natalium ius statim habiturum esse, nec necessitate quidem illi ab Imperatore etiam impetraturum, neque omnino illi ambagibus eum obstructum esse, sed vi libertatis hanc omnia preventiva esse, hac nostra lege ex praesenti die initium sumentem. Neque enim quidquam curae, quae ante facta sunt, curiose scrutamur, sed post omnia praeterita confirmamus, ut illa secundum modos obtineant, quibus facta sunt. Atque haec quidem ut ita se habeant sancimus.

CAP. II.

Illud vero simul disponimus, ut in nulla re, nec post hanc nostram legem, iura patronorum laedantur ea, quae nos sancivimus, in quibuscunque personis illa servavimus, nisi is, qui libertatem donavit, vel per fideicommissum illud reliquit, vel in ipsa libertate illi adiecit. Si enim hoc dederit, omnino is, qui manumissus est, etiam a iure patronatus liberetur, quia id ille praecipit. Haec igitur omnia habeant, qui libertatem meruerunt. Praestent tamen etiam post hanc nostram divinam constitutionem illis, qui ad hanc hanc nosrem eos perducunt, omnem verecundiam, et obsequium, uti vocatur, et reverentiam per leges recte introductam; atque etiam a vi abstineant, et insidia, turisque, ob quae liberti, qui talia perpetravit, tantum scriptas de his leges in servitutem revocavit in priorem conditionem restituntur. Etiam si omnem plane erga donatorem ingratum esse periclitum, etsi ex nobilissimis sit, sed donationes in legibus non a nobis scriptis, in usque, quae quotidie a nobis precipiuntur, irritas pronunciamus, qui patiamur, et manumissor, qui tanquam pater liberti fuit, aliquod mali ab eo patitur, vel gravem et indecentem contumeliam, vel plagas, vel magnum et intolerabilem damnum sustineat? Sed si is, qui libertatem dedit, in tale quid perperum esse legitimis probationibus fuerit, vel etiam liberi eius, post dictas probationes libertum in priorem conditionem restituemus, verum ambagibus et damno, quod inde venit, omnes libertos, atque ubique id, quod iustum et aequum est, a legislatore decet, atque deo placet, liberti si pro domino servantes.

manos (neque enim aliter licet), sciat ex hac lege, quia qui libertatem acceperit, habebit subsequens nec et aureorum annulorum et regenerationis ius, et non iam ex necessitate hoc a principibus postulabit, nec indigebit omnino ulla scrupulositate, sed libertatis virtute haec omnia subaequantur²⁾, hac nostra lege ex praesenti die inchoante. Non enim aliquid horum, quae prius facta sunt, perscrutamur; firmamus igitur quae praecedunt, ut valeant secundum eos, per quos facta sunt, modos. Sed haec quidem sic habere sanximus.

CAP. II. Illud vero adiciamus, ut nihil neque post hanc legem nostram laedantur patronatus iura, (in vero³⁾, quae nos sancivimus⁴⁾, in quibuscunque omnino haec personis servavimus⁵⁾, nisi tamen etiam in libertatem qui libertatem donavit absolvent, aut per fideicommissum hoc relinquens, aut in ipsa libertate illi adieciens. Nam si hoc dederit⁶⁾, omnino qui manumittitur absolvetur etiam a patronatus iure, eo quod hoc hoc expresserit. Habeant itaque haec omnia qui libertatem meruerunt, verumtamen servent etiam post hanc nostram constitutionem eis, qui ad talem eos perduxerunt honorem, omnem reverentiam, et hoc, quod vocatur obsequium, et reverentiam recte legibus introductam; quin etiam abstineant aut manibus, aut insidiis, aut aliis, ex quibus liberti tale aliquid agentes rursus et servitutem sustinent secundum de his scriptas leges, et restituntur priori conditioni. Nam si nullum penitus ingratum esse circa donatorem permisimus, licet huius bene natus, sed donationes infirmas pronuntiamus in iis, quae dudum a nobis scriptae sunt, legibus, et in iis, quae a nobis quotidie precipiuntur, quomodo patiemur manumissorem, qui aequalis patri circa libertatem factus est, ab eo aliquid pati malignum, aut iniurias forsitan asperas et indecentes, seu plagas, aut maxime intolerabilia sustinere spendia? Sed si quid horum legitimis probationibus convicerit passum, qui libertatem dedit, vel eius filios, post praedictas probationes libertum in priore restituerit⁷⁾ habitu, nomen, quidem perscrutatione et propter hoc spendiis omnes eripientes, iustitiam autem ubique et aequitatem, et quod legi-

¹⁾ τιμὴν Hal., Bas. — ²⁾ Cod. Hamb., Trid.; subsequenter Port.; subsequetur Cont. — ³⁾ vero om. Bk. ed. ster. — ⁴⁾ Bk. ed. ster.; sancimus antea. —

⁵⁾ Bk. ed. ster.; servavimus antea. — ⁶⁾ Cod. Hamb.; ille dederit edd. — ⁷⁾ Bk.; restituitur Cod. Hamb., edd.

λαζαριες. §. 1. Ὡστε ἔτωσαν μὲν καὶ ἀπελευθέρουσι καὶ εὐγενεῖς, εἴτε οἱ πρόφην ἐλευθερωθέντες, εἴτε ῥητῶς αὐτοῖς τοῦτο περικλισηται, εἴτε οἱ μετὰ τὸδε ἡμῶν τὸν νόμον εἰς ἐλευθέρους ἀνικνούμενοι, ὡς εὐγενεῖς δὲ ἡδὴ γενόμενοι βιοῦτωσαν, καὶ τὴν ὀφειλομένην τιμὴν τοῖς ἐλευθερωταῖς ἀποδιδώσασιν, ὥστε ἢ πάλιν αὐτοῖς καὶ τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς εὐγενείας ἐκπέσῃ, ὡς ἀγνώμονας καὶ ἀχαρίστους ἐληγεμένους καὶ ὑπὸ τοῦ νόμου καταδικασμένους, ἔσονται γὰρ οὕτω διηνεκῶς ἐλεύθεροί τε καὶ εὐγενεῖς, εἰ τοῖς ἐλευθερωταῖς καὶ τοῖς τοῦτον παισὶν ἀδολογῶν τε καὶ ἐλευθέρων τὴν ἑαυτῶν αἰδῶ τε καὶ reverentiam καὶ εὐγνωμοσύνην φυλάξαιεν. ὣν δὴ τηρουμένων οὐ μηποτε εἰς τὴν ἐμπροσθεν κατολισθήσοσι τύχην.

Κεφ. γ'.

Ἐὶ δὲ τις ἀπελευθέρων ἀγαγέσθαι¹⁾ βουληθεῖ καὶ γνησίαν ποιήσασθαι γαμετὴν ὅποιον αἰτίας ἢν, γαμικὰ συνταγέτω συμβόλαια. ταύτην γὰρ μόνον ἀπαγορεύει μετὰ τὴν ἐλευθέρων τὴν παρασηρῆσθαι. καὶ ἔτωσαν καὶ οἱ προλαβόντες παῖδες καὶ εἰ μετὰ τὰ προικῶα τιχθέντες ἐλεύθεροί τε καὶ εὐγενεῖς, καὶ γνήσιοι γὰρ μὴ τῷ πατρὶ διάδοχοι τῆς αἰετίας τῶν χρησῶν δακτυλίων, καὶ τοῦ δικαίου τῆς πατρὸς γαμικῆς ἀπὸ πλάγματος, καὶ οὐδέμιν παντελῶς ἔχοντες διαφορὰν πρὸς τὰ λοιπὰ τῶν εὐγενομένων συνοικέσια. ἐλευθερία γὰρ τῆς μητρος καὶ πρὸς γε συμβόλαιον γαμικὸν τὴν γονὴν ἐλευθέρων τε καὶ εὐγενῆ καὶ τῷ πατρὶ διάδοχον ἀποδειξοσι.

Κεφ. δ'.

Καὶ οὕτω τῶν πραγμάτων καὶ τῆς ἀληθείας οὐκ ἔστι γινώμεθα, ὥστε εἰ τι καὶ δουλειούσης τῆς γαμικῆς ἔξ αὐτῆς γένοιντο παῖδες, βουληθεῖ δὲ ἑαυτοῦ ὑπερῶν ἢν γαμετὴν ἐλευθερώσῃ, καὶ προικῶα συνταγέτω συμβόλαια, ἅμα τῇ τῶν προικῶων γραφῇ καὶ τοῖς πατρὶ ἀρόμοσι τὸ εἰς τῆς ἐλευθερίας ὅμοῦ καὶ τὸ τῆς γνησιότητος δίκαιον. οὐκ ἐπιζητούντων ἡμῶν ἰδιόουσαν ἐλευθερίαν ἐπὶ τοῖς πατρὶ γενέσθαι, ὥστε ἢ συνελευθερωθῆναι τῇ μητρὶ, ἢ καὶ μετ' αὐτῆν, ἢ καὶ πρὸ αὐτῆς, ἴσως τὴν ἐλευθερίαν λαβεῖν, ἀλλ' ἅμα τῇ γραφῇ τῶν γαμικῶν συμβολαίων εὐδὸς αὐτοῖς καὶ τὴν ἐλευθερίαν χαρίζομεθα. τί γὰρ ἢν μεῖζον δεῖται οὐ πατρὶ ἐλευθερίας τῶν παίδων σημείον, ἢ τὸ τὴν γαμετὴν ἀποφῆναι ἐλευθέρων²⁾ ὅμοῦ καὶ γνησίαν τῇ τῶν γαμικῶν συμβολαίων γραφῇ; εἰ γὰρ στρατιωτικῆς καταλιπὼν πρεσβείον τῶν οικίων τινὲ θεραπόντων αὐτῇ τῇ ὀσσει τοῦ πρεσβείου

CAP. III.

Si vero quis libertam ducere et legitimam uxorem facere voluerit, cuiuscunque dignitatis sit, nuptialia instrumenta conficiat. Hanc enim solam observationem post libertatem requirimus, et liberi tam ante quam post dotalia instrumenta nati liberi et ingenui, et patri sui heredes existant, petitione aureorum annulorum et iure restitutionis natalium liberati, nec ulla plane in re a reliquis ingenuorum matrimonii differant. Libertas enim matris et nuptiale insuper instrumentum sobolem liberam, ingenuam et successorem patris demonstrabunt.

CAP. IV.

Atque ita omnem rerum et eius, quod vere est, rationem habemus, ut, si cui ex uxore etiam serva liberi nascantur, et is postea uxorem manumittere et dotalia instrumenta conficere velit, simul cum dotalium instrumentorum scriptura, liberis etiam tam libertatis quam legitimorum ius competat. Neque requirimus, ut specialiter liberis libertas detur, ita ut vel una cum matre manumittantur, vel etiam post eam, vel ante eam fortasse libertatem accipiant, sed simul cum instrumentis nuptialibus scriptis statim libertatem illis quoque largimur. Quod enim maius signum libertatis liberorum pater dare potest, quam si uxorem liberam simul et legitimam per scripturam dotalium instrumentorum ostendat? Nam si miles alicui ex servis suis legatum relinquit, ipsa datione legati etiam libertatem dare videtur, quidni multo magis pater, si nuptiale instrumentum scripserit, liberos suos hac sola re

legislatorem decet, et quod placet deo et liberto, et dudum domino conservantes. §. 1. Quapropter sint quidem et liberi et ingenui, sive ii, qui dudum manumissi sunt, et³⁾ evidenter eis hoc largitum est, sive illi, qui post hanc legem nostram ad ingenuitatem venientes, tanquam bene nati iam facti vivant, et debitum honorem manumissoribus reddant, ut non denuo et libertate et benenatione cadant, tanquam indevoti ingrati que convicti, et a lege damnati. Erunt namque ita perpetue liberi et ingenui, si manumissoribus eorumque filii sacrosanctam et liberam suam venerationem et reverentiam devotionemque servaverint, quibus videlicet observantia⁴⁾ nunquam ad priorem relabentur fortunam.

CAP. III. Si quis autem libertam ducere voluerit, aut⁵⁾ legitimam facere coniugem, cuiuslibet dignitatis existens, nuptialia conficiat documenta; hanc enim solam post manumissionem observationem adiciemus. Et sicut etiam precedentes filii, sicut et qui post dotalia nati sunt, liberi et ingenui, et sui et patri⁶⁾ successores, et a postulatione annulorum aureorum et pristinorum⁷⁾ natalium iure⁸⁾ liberati, nullamque penitus habentes differentiam ad cetera ingenuorum matrimonia. Libertas enim matris, et insuper documentum nuptiale sobolem liberam et ingenuam et patri succedentem demonstrabunt.

CAP. IV. Et ita rebus et veritate toti efficitur⁹⁾, ut, si cui etiam ex serviente muliere procreentur filii, et voluerit ille postea mulierem manumittere, et dotalia conficere documenta, mox cum ipsa dotis inscriptione¹⁰⁾ et filiis competet libertatis simul et suorum ius, non requirantibus nobis specialem libertatem in filiis heri, et simul manumitti cum matre, aut postea vel ante eam forte libertatem accipere, sed conscriptione¹¹⁾ nuptialium documentorum mox eis etiam libertatem donamus. Quod enim maius utique ostensurum est

¹⁾ ἀγαγέσθαι Hal. — ²⁾ καὶ ἐλευθ. Hal., Fulg. — ³⁾ si Bk. — ⁴⁾ Cod. Hamb.; conservatis ead. — ⁵⁾ et Bk. — ⁶⁾ Cod. Hamb.; et sui et patris Trid., Port., Cont.; et sui patris Bk. — ⁷⁾ pristinum Cod. Hamb., Trid., Port. — ⁸⁾ Cod. Hamb. (secunda man.), Trid.; iure am. Port., Cont. — ⁹⁾ et ita — tui efficiuntur (ef-

ficiantur Cod.) Cod. Hamb., Trid., Port. et haec quidem verba arcte coniunguntur cum antecedentibus, — ¹⁰⁾ Scribendum videtur: dotalium conscriptione aut dotalium conscriptione, quod dedit Bk. — ¹¹⁾ Cod. Hamb., Trid.; conscr. sola Port., Cont.

πρεσβείου καὶ τὴν ἐλευθερίαν διδόναι δοκεῖ, πῶς οὐκ ἂν πολλῶ μᾶλλον ὁ πατήρ, εἰ γράψει συμβόλιον γαμικόν, ἔξει τοὺς ἐαυτοῦ παῖδας ἐξ αὐτοῦ δὴ τούτου καὶ μόνου καὶ ἐλευθέρους καὶ γνησίους διαδόχους; οὐ γὰρ ἂν τις αὐτὸν οὐκ ἐθέλη βουληθῆναι τὴν μὲν τῶν παίδων μητέρα γνησίαν εἶναι, καὶ τηλικούτων αὐτῆ χαρῆσθαι ¹⁾ παρέργον ἡδονῆς, τοὺς ἐκνοῦ δὲ παῖδας, τοὺς ἐκ τῶν αὐτοῦ φύσεως σπερμάτων, εἰ καταλιμπάνειν δουλεύοντας. §. 1. Ταῦτα ὁμοίως μὲν ὑπὲρ τῶν ἐλευθερωτῶν, ὁμοίως δὲ ὑπὲρ τῶν ἀπελευθέρων ἐνομοθετήσαμεν. εἰ γὰρ μὴ τὰ ἔμπροσθεν εἰρημένα τοῖς ἐλευθερωταῖς φυλάττομεν, ὀκνηροτέρους ἴσως τοὺς ἀνθρώπους περὶ τὴν τῆς ἐλευθερίας φιλοτιμίαν ἀποτιλέσομεν. ἡμῖν δὲ πᾶσα καθέστηκε σπουδὴ τὰς ἐλευθερίας κρατεῖν τε καὶ ἰσχυρῆν, καὶ ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς ἀνθεῖν τε καὶ αὐξάνεσθαι πολιτείας. καὶ γὰρ δὴ ταύτης ἕνεκα τῆς ἐπιθυμίας καὶ ἐπὶ Αἰθῶς, καὶ ἐπὶ τῆς ἐσπέρας τηλικούτους ἠράμεθα πολέμους, ὑπὲρ τε τῆς ὀρθῆς πρὸς θεὸν δόξης, ὑπὲρ τε τῆς τῶν ὑπηκόων ἐλευθερίας.

Κεφ. ε'.

Ποιούμεθα δὲ ξῆνον οὐδὲν, ἀλλὰ τοῖς ἀρίστοις τῶν πρὸ ἡμῶν αὐτοκρατόρων ἀκολουθοῦντες. ὡς περ γὰρ Λαντωνίνος ὁ τῆς εὐσεβείας ἐπώνυμος, ἐξ οὐπερ καὶ εἰς ἡμᾶς τὰ τῆς προσήγορίας ταύτης καθήκει, τὸ τῆς ῥωμαϊκῆς πολιτείας πρότερον παρ' ἐκάστου τῶν ὑπηκόων αἰτούμενον, καὶ οὕτως ἐκ τῶν καλουμένων peregrianων εἰς ῥωμαϊκὴν εὐγένειαν ἔγαν ²⁾ ἐκεῖνος ἅπασιν ἐν κοινῷ τοῖς ὑπηκόοις δεδώρηται, καὶ ὁ γε Θεοδοσιος ὁ νέος μετὰ Κωνσταντίνου τὸν μέγαν, τὸν τῆς ἱερᾶς ταύτης πόλεως οἰκιστὴν, τὸ τῶν παίδων δικαίον πρότερον αἰτούμενον ἐν κοινῷ δέδωκε τοῖς ὑπηκόοις, οὕτως καὶ ἡμεῖς τοῦτο δὴ τὸ τῆς παλιγενείας τε καὶ τὸ τῶν χυρῶν δακτυλίων ἐκάστῳ τῶν αἰτούντων διδόμενον, καὶ ζημίαις παρεχόμενον ἀφορμὴν καὶ πολυπραγμοσύνης, καὶ τῆς παρὰ τῶν ἐλευθερωτῶν δεόμενον αὐθεντίας, ἅπασιν ὁμοίως τοῖς ὑπηκόοις αὐτόθεν διδομεν. ἀποκαθίσταμεν γὰρ τῇ φύσει τοὺς τῆς εὐγενείας ἀξίους οὐ καθ' ἕνα τὸ λοιπὸν, ἀλλὰ πάντας ἐφ' ἑξῆς τοὺς ἐλευθερίας παρὰ τῶν κεκτημένων ἀξιουμένους, ἵνα καὶ ταύτην μεγάλῃν τινὰ καὶ γενικὴν φιλοτιμίαν τοῖς ἡμετέροις ὑπηκόοις προσδείημεν.

Ἐπλ-

est pater libertatis filiorum indicium, quam uxorem ostendere liberamque simul et legitimam nuptialium documentorum conscriptione? Si enim miles, relinquens legatum alicui suorum servorum ³⁾, ipsa donatione legit et libertatem dare videatur, quomodo non multo magis pater, si documentum nuptiale conscripserit, liberos proprios filios ex hoc solo et liberos et legitimos successores? Neque enim quilibet eum putaturum esse voluisse filiorum quidem matrem legitimam esse, et hoc tam magnum ei donasse opus libidinis, propriam suam filios ex suo natos semine adhuc relinquere servituros. §. 1. Hoc similiter quidem pro manumissionibus, similiter autem ⁴⁾ pro manumissionibus sancimus. Nam si ea, quae in praecedentibus dicta sunt, manumissionibus non servamus, segniorum forsitan homines circa libertatis largitatem efficiemus. Nobis autem omnia studium subsistere libertates atque valere, et in nostra florere et augeri republica. Etenim huius causae desiderio et in Libya, et in Hesperia tanta suscepimus bella, et pro recta ad ⁵⁾ deum religione, et pro libertate pariter libertate.

CAP. V. Facimus autem novum nihil, sed egregios ante nos ⁶⁾ Imperatores sequimur. Sicut enim Antoninus Pius cognominatus, (ex quo etiam ad nos appellatio haec pervenit, ius romanae civitatis prius ab unoquoque subiectorum petitus ⁷⁾, et taliter ex iis, qui vocantur peregrini, ad romanam ingenuitatem deducere, hoc ille omnibus in commune subiectis donavit, et Theodosius inior post Constantinum, maximum sanctissimae huius civitatis conditorem, filiorum prius ius petitum in commune dedit subiectis, sic etiam nos hoc videlicet regenerationis et aureorum annulorum ius, unicuique petentium datum, et damni et scripturarum praebens occasionem, et manumissionum indigens auctoritate, omnibus similiter subiectis ex hac lege damus. Restituimus enim naturae ingenuitate dignos non per singulos de cetero, sed omnes deinceps, qui libertatem a dominis meruerint, ut hanc magnam quandam et generalem largitatem nostris subiectis adiciamus.

¹⁾ χαρῆσθαι Hal., Fulg. — ²⁾ ἔγαν Hal. — ³⁾ suarum ancillarum Cod. Hamb., Trid., Port. — ⁴⁾ Cod. Hamb., Trid.; et add. Port., Cont. — ⁵⁾ Cod

Hamb., Trid., Port.; bella pro recta scilicet ad Cont. — ⁶⁾ anteriores Cod. Hamb., Trid. — ⁷⁾ petitum Cod. in marg., Bk.

CAP. V.

Nihil vero novi facimus, sed optimos Imperatores, qui ante nos fuerunt, sequimur. Sicut enim Antoninus cognomine Pius, a quo ad nos quoque haec appellatio pervenit, ius romanae civitatis, quod ante ab unoquoque subditorum petendum erat, atque ita etiam, qui peregrini vocantur, ad romanam ingenuitatem adducens, in commune omnibus subditis donavit, et Theodosius inior post Constantinum magnum, sanctior huius civitatis conditorem, ius liberorum, quod ante peti debebat, in commune subditis dedit, ita et nos ius illud restitutionis natalium et aureorum annulorum, quod unicuique petenti dabatur, et damnorum aliquam ambagum occasionem praebere, et manumissionum auctoritate indigebat, omnibus similiter subditis ex hac lege damus. Naturae enim restituimus, qui ingenuitate digni sunt, non singulos in posterum, sed omnes deinceps, qui libertatem a dominis consensuunt, et hanc magnam et generalem liberalitatem in subditos nostros conferamus.

Ἐπλ-

Ἐπλ-

Ἐπιλόγος.

Epilogus.

Ὅσα τοίνυν ἐπὶ τῆς τῶν ἱηκόων φιλευθρο-
τίας παύσει τῷ ἡμετέρῳ κράτει κἄν τῷδε τῷ νό-
μῳ¹⁾, ταῦτα ἢ σὴ ὑπεροχῇ μενθάουσα τοῖς ἡμετέ-
ροις ὑπηκόοις κατὰ ταύτην τὴν εὐδαίμονα πόλιν
ἐπὶ ποιησάτω διὰ προγραμμάτων οὐκείων, ἐνταυθαί-
α καὶ ἐν τοῖς ἱερατείαις, ὥστε μαθεῖν, ὅτι τῶν
ὑπηκόων ὑπερώων ἕψ' ἐκάστης κηδόμεθα, τὰ πρὸς
ἀποσίτισιν αὐτῶν νομοθετοῦντες. κρατήσῃ δὲ ὁ
νόμος ἐν τοῖς ἐφεξῆς ἔπασι καὶ τοῖς μετ' αὐτῶν
ἐπαρταίνοι διύασαι. τὸ γὰρ φησάτω οὐ περιεργα-
ζόμεθα. Dat. XV. Kal. Febr. Constantinop., imp. DN.
Iustiniani PP. Aug. ann. XII., Apione V. G.
Cons. [539.]

Quaecumque igitur pro nostra erga subditos hu-
manitate etiam hac lege potentiae nostrae placuerunt,
ea celsitudo tua cognoscens, subditis nostris in hac
felici civitate per programmata sua hic et in provincia
manifesta faciat, ut cognoscant, nos subditorum no-
strorum ubivis curam habere, sancientes, quae ad uti-
litate illorum faciant. Obtinebit vero haec lex in
omnibus sequentibus casibus, illisque, qui postea emer-
gent; de eo enim, quod praeterit, non solliciti sumus.

Epilogus. Quae igitur pro indulgentia subiectorum nostrae placuerunt clementiae per hanc
legem, haec tua celsitudo cognoscens nostris subiectis faciat manifesta per programmata propria et hic et in
provincia, ut discant, quia nostrorum subiectorum per omnia curam habemus, ea, quae pro utilitate eorum
sunt, sancientes. Valebit autem haec lex in subsequentibus omnibus, et eis, qui post eam²⁾ emergerint, cas-
ibus; quod enim recessit, non perscrutamur. Datum XV. Kal. Febr. Constant., imper. DN. Iustiniani
P. A. anno XII., Apione V. G. Cons. [539.]

1) τὴν τῷδε τῷ νόμῳ om. Hal. — 2) Cod. Hamb., Trid.; postea Port., Cont.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΘΘ'.³⁾

Novella LXXIX.

Ἐπιπέσει χρῆσθαι δεκάξεσθαι μοναχοὺς καὶ
ἀσκητρίδας.

APUD QUOS CAUSAM DICERE OPORTEAT MO-
NACHOS ET SANCTIMONIALES.

Ἐπιπέσει Βασιλεὺς Μῆνας, τῷ ἀγιωτάτῳ ἀρχι-
επισκόπῳ καὶ οἰκουμηνικῷ πατριάρχῳ⁴⁾.

Idem Imperator Mennae, sanctissimo Archiepiscopo
et Patriarchae universali,

Προοίμιον.

Praefatio.

Πότῳ μὲν ὄντες ἐπὶ ταύτης τῆς βασιλίδος πό-
λεως καὶ ὁδοῦ γενέσθαι, ῥῆθῃμεν κοινῷ νόμῳ τοῦτο
ῥηθῆσθαι, ἀρχόμενοι μὲν ἀπὸ ταύτης τῆς εὐδαί-
μονος πόλεως, εἰς ἅπασαν δὲ αὐτῶν τὴν ὑπῆκοον
ἐκτείνοντες. μὴδὲ γὰρ τὴν τῆς ὀρθοδόξου πίστεως
ἐνότητι βουλόμενοι διαφθεῖραι, εἴ τινα δεικνῶ-
μεν ὁδοῦν ἢ πρὸς μοναχοὺς ἢ πρὸς ἀσκητρίδας,
ἐπιπέσει τοῖς πολιτικοῖς ἀρχουσίαι, οἳ δὲ ἐκπέμπουσιν
ἐπιπέσει, ἀξιούνας ἐξδοῦν τε γενέσθαι τῶν ἐρω-
σῶν, καὶ μοναχοὺς ἐξέλχειν, καὶ μοναστηρίαις ἡτοι-
μηθείαις ἐνοχλεῖν, ἴσως καὶ ἀθεταῖσι οὐσίαις, κἄν-
τις ἴσθωσι τε καὶ ἀγγύσιν οὐ μικρὰν τοῖς προσ-
επιπέσει γενέσθαι τόποις.

Quum in regia hac urbe rem non iustam committi
cognoverimus, eam communi lege sanandam existima-
vimus, incipientes quidem a felici hac urbe, ad omnem
vero imperium nostrum illam extendentes. Quidam
enim gravitatem orthodoxae fidei labefactare volentes,
civiles indices aduent, si quam litem cum monachis
vel sanctimonialibus habent, alii vero executores mit-
tunt, qui sacra loca intrare, monachos extrahere, et
sanctimonialibus vel ascetris, quae forte nec conspi-
ciuntur, molestiam facere audent, unde non parva ini-
uria et confusio adorabilibus locis inferitur.

Κεφ. α'.

CAP. I.

CONST. LXXX.

APUD QUOS OPORTEAT CAUSAS DICERE MONACHOS ET ASCETRIAS.

(Coll. VI. tit. 7.)

Imp. Iustinianus Aug. Mennae, Archiepiscopo Constantinopolitano et universali Patriarchae²⁾.

Praefatio. Rem cognoscentes non rectam fieri in hac regia civitate, communi lege existima-
mus mederi, inchoantes quidem ab hac felicissima civitate, in omnia vero loca ea, quae subiecta sunt¹⁾,
extendentes. Quidam enim volentes corrumpere orthodoxae fidei honestatem, siquidem⁴⁾ litem habuerint
cum monachis aut ascetris³⁾, civiles indices interpellant, at illi mittunt executores, praesumentes ac-
tere intra loca sancta, et monachos trahere, atque monastrias vel ascetrias inquietare, forsitan etiam eas,
quae eorum videntur, et hinc iniuriam et confusionem non parvam adorabilibus fieri locis.

CAP. I.

1) Serimg.; Hal. rubricam solum et inscriptionem habet. — Epit. in Coll. const. eccl. III. 1. (Fovilli bibl. II. p. 1335.) Brevisissime argumentum indicant Paratitla Coll. const. eccl. I. 4. (II. p. 1284.) — Julian. Const. 73. — Versio est glossata.

2) Ἰωάννη τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπίτῳ τῶν ἱερῶν
πατριάρχων τὸ δευτέρον ἀπὸ ἐπίτων καὶ πατριάρχων
— 3) Mennae beatissimo archiepiscopo et generali
patriarchae Cod. Hamb., Trid. — 4) in omni vero ea
quae subiecta sunt Cod. Hamb., Trid. — 5) si quandam
Bl. — 6) assisteris Cod. Hamb., Trid., ut saepius.

Κεφ. α΄.

Διὰ τοῦτο τοίνυν θεσπίζομεν, εἴ τις οὐανοῦν ἔχοι δίκην πρὸς τινὰς τῶν εὐλαβεστάτων ἀσκητῶν, ἢ τῶν ἱερομένων παρθένων, ἢ γυναικῶν ἐν μοναστηρίοις ὄλων οὐσῶν, τῷ θεοφιλεστάτῳ πόλεως ἐκαστοῦ ἐπισκόπῳ προσίεναι, τὸν δὲ πέμπειν, καὶ μετὰ πάσης σεμνότητος τε καὶ εὐσηχημοσύνης τὰ περὶ τῆς τῶν προσώπων παρουσίας διατάττειν, εἴτε δεοὶ διὰ τῶν ἡγουμένων, εἴτε διὰ τῶν ἀποκρισιαρῶν, εἴτε δι' ἑτέρων τινῶν παραγγίνασθαι. αὐτὸν δὲ μετὰ τῆς ἱερατικῆς σεμνότητος τὸ πρᾶγμα ἐξετάσειν καὶ κρίνειν, καὶ πολιτικούς μὴ εἶναι παρτελῶς αὐτοῖς δικαστὰς, μηδὲ καταισχύνειν τῶν αὐτῶν σεμνότητα, ἱκανῶν ὄντων τῶν θεοφιλεστάτων ἐκαστοῦ πόλεως ἐπισκόπων καὶ τὰ περὶ τῆς δίκης, καὶ τὰ περὶ τῆς ἀσφαλείας τῶν δικῶν διατυπῶν, καὶ κρίνειν αὐτὰς σεμνῶς τε καὶ ἱεροτικῶς κατὰ τοὺς νόμους τοῦς ἡμετέρους καὶ τοὺς θελοῦς κανόνας. οὕτω γὰρ καὶ οἱ τινὰ λόγον ἔχιν οἰόμενοι τεύξονται τῶν δικαίων, καὶ ἡ σεμνότης τῶν ἱερῶν ἀδίκτως τε καὶ ἀκέρανος φυλαχθήσεται.

Κεφ. β΄.)

Κοινὸς τοίνυν ὁ νόμος ἔστω, καὶ ἔχειτο τῆν ἑκαστῆν παρὰ τε τῶν ἐνδοξοτάτων ἐπάρχων τῶν ἐν ἀπασίαις ὄντων ταῖς διοικήσεσι, τῆς τε Ἰλλυρῶν φραγῆν καὶ Αἰθῆς, Ἰταλίας τε καὶ τῆς δύσεως ὅλης, τῶν τε ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων τῆς πρεσβυτέρας ἱ) Ρώμης, τοῦ τε μεγαλοπρεπεστάτου πραιτωρὸς τῶν δῆμων, καὶ τῶν ἀρχόντων τῶν ἐθνῶν καὶ τῶν αὐτῶν τάξεων, ὡς τε μηδέμιν αὐτοῦ γενέσθαι παρτελῶς παραφθοράν, ἀλλὰ ἀκέραιον αὐτὸν πρὸς τιμῆν τῶν εὐλαβεστάτων μοναχῶν φυλάττεσθαι. Ταῦτα δὲ καὶ ἡ σὴ μακαριδὴς μανθάνουσα, αὐτὴ τε παραφυλαξάτω ἐπὶ ταύτης τῆς εὐδαίμονος πόλεως καὶ τῶν αὐτῆς περιουσιῶν, γράμμασί τε χρῆσάσθω πρὸς τοὺς θεοφιλεῖς τῶν πόλεων μητροπολίτας, ὧν αὐτὸς ἀναθεσθῆναι τὴν χριστοτόλαν, προτάττουσα τῶν οὐκ ἐκ γράμματων τόνδε ἡμῶν τὸν θεῖον νόμον. οἱ δὲ τοῖς ὑπ' αὐτοὺς ἐπισκόποις ταῦτα μνηύσουσιν, ὡς τε ἐξ ὀλίγου τοῦτου τοῦ γράμματος μίαν συνέχειαν τοῦ νόμου ἐφ' ἅπασαν προελθεῖν τὴν ὑπήκοον. Ἀλλὰ καὶ ἐπιταχύνεσθαι τὰς δίκας θεσπίζομεν τὰς

Quam ob rem sancimus, si quis quatenunque litem habeat cum venerabilibus quibusdam astita, ut consecratis virginibus, vel quibuscumque feminis, quae in monasteriis sunt, ut deo amicitimum illius civitatis episcopo adest; ille vero mittat, et cum omni gravitate atque honestate quae ad personarum illarum praesentiam pertinent disponat, sive praesules, sive apocrisarios, sive alios quosdam eorum nomine comparere oportet; ipse vero sacerdotali gravitate causam examinet et discutat, illique civiles iudices plane non habeant, neque rem gravitatem ignominia afficiant, quum deo cariorum episcopi cuiusque civitatis ad ea, quae ad litem hanc gravitatem spectant, disponenda et cum auctoritate atque dignitate sacerdotali secundum legem sacrosque canones diiudicanda sufficiant. Sic enim et illi, qui aliquid ius habere existimant, in sua consequentur, et auctoritas sacerdotum intacta integra servabitur.

CAP. II.

Communis igitur sit lex, et tum a gloriosissimis praefectis, qui in omnibus sunt dioecesebus, Illi, scilicet et Lybiae, et Italiae, et totius occidentis, conservetur, tum a gloriosissimis praefectis veteris Romae, tum etiam a magnificentissimo praetore populi, et praesidibus provinciarum, eorumque cohortibus. Quae ipsa nullo omnino modo corrumpatur, sed ad honoratissimorum monachorum illibata servetur. Haec vero beatitudo tua cognoscens, in felici hac urbe atque confinibus custodiat, litteris vero ad deo amabiles metropolitanos civitatum, quorum creationis ipse suscepisti, utatur, sacram hanc legem illis litteris praesentens. Atque hi episcopis sub se constitutis indicent, ut per exiguam hanc scripturam lex continua a perveniat regiones nobis subiectas. Quia enim lites quae monachis moventur, accelerari iubemus, ut illarum mens litium curis occupetur, sed iis cito lites sacris vacent.

Cap. II.

CAP. I. Propterea igitur sancimus, si quis quatenunque habuerit causam cum aliquibus venerabilibus sanctimonialibus, aut sacris virginibus, aut mulieribus omnino in monasteriis consistentibus, deo amabilis civitatis illius episcopum interpellat, ille vero mittat, et cum omni honestate quae sunt de personarum praesentia disponat, sive oportet per abbates, sive per responsales, sive per alios quoslibet hoc fieri; ipse vero cum omni veneratione sacerdotali causam examinet et iudicet¹⁾, et civiles non sint penitus eis iudices, ne confundant eorum honestatem, quum idonei sint deo amabiles singularum civitatum episcopi et quae de litem sunt, et de cautela iudiciorum disponere, et iudicare honeste atque sacerdotaliter et secundum leges sacras et sacratissimas regulas. Sic enim et qui aliquam rationem habere putantur, merebuntur iustitiam, et lites sacratorum inviolata integraque servabitur.

CAP. II. Communis igitur sit lex, habeatque custodiam et a gloriosissimis praefectis, qui per totam existunt dioeceses, et Illiyci dicimus, et Libyae, Italiaeque, et Occidentis totius, et a gloriosissimis praefectis utriusque Romae, et magnificentissimo praetore populorum, et indicibus gentium eorumque officis, et nulla eius fiat omnino corruptio, sed integra ad honorem reverentissimorum monachorum custodiantur. Haec autem etiam tua beatitudo²⁾ cognoscens, et ipsa custodiat in hac felicissima civitate et eius confinibus, immo utatur autem ad deo amabiles civitatum metropolitanos³⁾, quorum ipse suscepisti ordinationem, propriis litteris hanc nostram sacram legem. Verum illi sub se constitutis episcopis haec nuncient, ut et paucis litteris una continuatio legis ad omnem perveniat ditionem. Sed etiam accelerari lites sacras iubemus, ut illarum mens litium curis occupetur, sed iis cito lites sacris vacent.

¹⁾ Huius et sequentis cap. summam refert Photii Nomoc. IX. 1. (Fœlli bibl. II. p. 855 et seq. p. 1140.)

²⁾ Ἐκατέρας habuisse videtur Fet. Int., Julian; ut. — ³⁾ Cod. Hamb., Trid., Port.; celsitudo Cont. — ⁴⁾ Bk.; confinia utatur ad deo — metropolitans Cod. Hamb. confinia utatur: a deo amabiles civit. metropolitans Trid. confinis, utatur ad deo amabiles civ. metropolitans Port. confinis, utatur autem ad Deo amab. civ. metropolitans Cont.

μοταροῖς ἐπαγομένης, ὥστε ¹⁾ μὴ τὴν διάνοιαν αὐτῶν ἀποχολέσθαι περὶ τὰς τῆς δίκης φροντίδας, ἀλλὰ ἅπτον ἀπαλλαγέντας τῶν θειοτέρων ἔργων ἐτίγισθαι.

Κεφ. γ'.

Ἰστω τοῖσιν ὃ παρὰ ταῦτά τι πράττων, εἰ μὲν ἄλλων ἢ, ὃ τοιαύτην ἐνεγκεῖν ψῆφρον θαρρήσας, ὡς τῆς τε ἀρχῆς ἀπελαθήσεται, οἷα εἰς τὸ θεῖον ἔξοβόσας, ποινή τε decem librarum auri ἅμα τῆς αὐτοῦ ταῖς ζημιωθήσεται, τῶν ἱερωτικῶν ἡμῶν δοθησομένη ταυτῶν. εἰ δὲ γε πράκτορες οἱ τολμήσαντες προσεγγαίῃ εἰως ὑπόμνησιν, ὑπ' αὐτῶν τῶν θεοφιλοτάτων ἐπισκόπων κολυέσθωσαν, καὶ κατεργεσθῶσαν ἐν τοῖς καλουμένοις δεκανικοῖς, ποινὰς τὰς προσεγγισίας ὑπέχοντες, καὶ ἐκβιβασμῶν οὐδενὶ τὸ λοιπὸν προσαναγίῃ συγχωρούμενοι.

Ἐπιλογος.

Ταῦτου κρατοῦντος τοῦ νόμου, εἰ τις πρὸς τινὰ τῶν ἐκλαβεστάτων μοναχῶν, ἢ παρθένων, ἢ γυναικῶν εἰως ἱερωμένων, καὶ ἐν εὐαγέσι μοναστηρίοις ἀεικτικῶν ἔχοι. περὶ γὰρ δὴ κληρικῶν καὶ τῆς αἵσεως τῆς ἐναγωγῆς τῆς αὐτῶν ἤδη νόμους ἐγραψάμεν, οὓς κρατεῖν καὶ κυρόλους εἶναι κατὰ πάντα ἐπιβόλυμα τρόπον. Dat. VI. Idus Martii Constantin., imp. DN. Iustiniani Aug. ann. XII., Apione V. C. Cons. [539.]

ΔΙΑ-

CAP. III.

Haec qui adversus haec aliquid fecerit, is sciat, si quidem magistratus est, qui eiusmodi sententiam ferre ausus fuerit, fore ut magistratu amoveatur, quippe qui deo iniuriam intulerit; poena quoque decem librarum auri una cum officio suo mulctetur, sacro nostro aerario inferenda. Sin vero executores sint, qui citare audeant, ab ipsis deo carissimis episcopis prohibeantur, et locis, quae decanica appellantur, includantur, poenas convenientes laturi, neque illis permittantur, ut ullam executionem in posterum faciant.

Epilogus.

Atque haec lex obtineat, si quis cum aliquo religiosissimorum monachorum, vel virginum, vel mulierum consecrarum et in venerabilibus monasteriis habitantium litem habeat. De clericis enim, et quo ordine conveniendi sint, leges iam conscripsimus, quas valere atque omnimodo ratas esse volumus.

No.

causis illas, ut non mens eorum occupetur circa litis sollicitudinem, sed velociter liberati, sacris operibus obsecudent.

CAP. III. Sciant igitur, qui praeter haec aliquid egerit²⁾, si quidem index sit, qui talem proferre sententiam praesumerit, quia ab administratione repelletur, tanquam divinitati contumeliam faciens, et poena decem librarum auri una cum officio suo mulctabitur, sacratissimo nostro danda aerario, executores autem praesumentes offerre omnino admonitionem, ab ipsis deo amabilibus episcopis prohibeantur et retrudantur in locis, quae decanica³⁾ nuncupantur, poenas competentes passuri, exactionem nullam de cetero agere permittendi.

Epilogus. Hac valente lege, si quis cum aliquo reverendissimorum monachorum, aut virginum, aut mulierum omnino sacrarum et in venerabilibus monasteriis habitantium habuerit causam. De clericis etiam et ordine conventionis eorum iam leges conscripsimus, quas valere et firmas esse omni volumus modo.

Scriptum exemplar⁴⁾ viro clarissimo Ioanni, praefecto sacrorum Orientis praetoriorum⁵⁾ iterum, exconscriptario et patricio. Scriptum exemplar Basilidi, gloriosissimo magistro sacrorum officiorum. Scriptum exemplar Longino, gloriosissimo praefecto urbis⁶⁾. Dat. VI. Id. Mart. Constant., imp. DN. Iustiniani PP. anno XII., Apione V. C. Cons. [539.]

CONST. LXXXI

¹⁾ *Moem. III., Zurich.*; ὡς γε *Scring.* — ²⁾ *Cod. exemplaria Cod. Hamb., Trid., et sic etiam postea.* — ³⁾ *Cod. Hamb., Cont. in marg.*; ⁴⁾ *Cod. Hamb.*; praetorio *edd.* — ⁵⁾ *praefecto urbis* *Trid.*; *decanata Port., Cont.* — ⁶⁾ *Scripta Port.*; praef. urb. *om. Cod. Hamb., Trid.*

ΔΙΑΤΑΞΙΣ π.¹)

Περὶ τάξεως καίσαυρος, καὶ τῶν βοηθῶν αὐτοῦ, καὶ τῶν ἀρειγραφέων²).

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννη, τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπαρχῇ τῶν ἱερῶν πραιτωρίων τῷ δεύτερον, ἀπὸ ἰπάτων καὶ πατριῶν.

Προοίμιον.

Μετὰ τῆς τοῦ³) θεοῦ βοηθείας πᾶσαν ποιούμεθα πρόνοιαν τοῦ τὸ ἄρχον τὴν παρὰ τῆς αὐτοῦ φιλανθρωπίας παραδοθῆν ἡμῖν, ἀβλαβῆς φυλάττεσθαι. τοιγαροῦν καὶ νόμους τίθεμεν, πάσης ἐν αὐτοῖς ἐπιμελούμενοι δικαιοσύνης, καὶ τὸ κατὰ μικρὸν ὀλισθαίνον ἀνακλιῶσθαι σπεύδομεν. καὶ πρὸς γε καὶ ἀρχὰς ἐπινοούμεν, ἀπὴρ σωφρονίζουσα τὸ ἄκοσμον μετριώτερα ποιῶσι τὰ πλημμελήματα, ὅποσον δὴ τὸ⁴) τὸ τοῦ πραιτωρός τοῦ δήμου κατὰ ταύτην πεποιθήκαμεν τὴν μεγάλην πόλιν, λυσιτέλαστον ἐξ αὐτῆς τῆς τῶν πραγμάτων πείρας ἀπασί τοῖς τὴν βασιλίδαν ταύτην ἡμῶν πόλιν οἰκοῦσιν ἀποδειχθέν. ἐκ τούτων ταύτης τῆς πείρας καὶ ἕτερόν τι θεραπείας δεόμενον προσμηχανήσασθαι τε καὶ ἐξευρεῖν νόμῳ τε καὶ ἀρχῇ δίκαιον ἡγησάμεθα. εὐρομεν γάρ, ὅτι κατὰ μικρὸν αἱ μὲν ἐπαρχίαι τῶν ἑαυτῶν οὐκιστῶν γυμνοῦνται, ἢ μεγάλη δὲ αὕτη πόλις ἡμῶν διενεχλείται πλήθους διαφορῶν ἀνθρώπων, καὶ μάλιστα γεωργῶν, τὰς τε οὐκιστῶν πόλεις καὶ τὴν γεωργίαν ἀπολιμπανόντων.

Κεφ. α'.

Ταῦτα ἡμᾶς εἰς τὸν παρόντα νόμον ἰδεῖν παρεκείνασε, καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν τὴν νῦν παρ' ἡμῶν σχεδόν τι καινοποιομένην, ὑπερ οὐκ ὀκνοῦμεν ἐκ τοῦ δημοσίου καὶ σίτησιν ἐπιδοῦναι καὶ ταύτην αὐτάρχη, καὶ τῆσιν⁵) προσκασιῆσαι. Τῇ μὲν οὖν ἀρχῇ καὶ τῷ ταύτην παραλαμβάνοντι τὸ τοῦ quae- storis ἐπιτίθεμεν ὄνομα. οὕτως γὰρ δὴ καὶ οἱ τῆν ἀρχὴν αὐτὴν ἐξευρόντες (φαιμέν δὲ καὶ ἐν τοῖς ἀνω-

Novella LXXX.

DE OFFICIO QUAESTORIS, ET ADIUTORUM EIUS. ET SCRIBIS.

Idem Imperator Ioanni, sacro Praetorio iterum Praefecto gloriosissimo, Exconsuli et Patricio.

Praefatio.

Semper deo auxiliante omnem curam adhibemus, ut subditi a benignitate eius nobis dati illaesi conseruentur. Igitur et leges ponimus, in quibus iustitiae nobis summae curae est, operamque damus, ut illud quod paulatim labitur, reparemus, et insuper magistratus excogitamus, qui crimina puniant et delicta pauciora reddant. Talis ut sit praesul populi in magna hac urbe effecimus, quem utilissimum esse ipsarum rerum experientia omnibus, qui regiam hanc nostram urbem incolunt, demonstratum est. Ita igitur visum est, ut etiam aliud quid, quod medicina eget, excogitamus et inveniremus, legi et magistratui conseruare iustitiam. Invenimus enim provincias paulatim habitatoribus suis denudari, magnam vero hanc urbem nostram multitudine diversorum hominum, et maxime agricolarum, urbes suas et agriculturam derelictam molestari.

CAP. I.

Haec fecerunt, ut ad praesentem legem super ad magistratum, qui nunc a nobis aliquo modo innovatus est, respiceremus. Cui etiam ex publico annonam eamque sufficientem dare, et cohortem condidit, et periculum ex negligentia illi imponere non piget. Huius igitur magistratui, quique eum suscipit, quaeque nomen imponimus. Sic enim illi quoque, qui magistratum hunc invenerunt (loquimur autem de praesentibus temporibus), quaeitores vocabant eos, qui ad hoc...

Gl.

CONST. LXXXI.

DE QUAESTORE.

(Coll. VI. tit. 8.)

Imp. Iustinianus Aug. Ioanni, gloriosissimo sacrorum Praetoriorum Praefecto iterum, Exconsuli et Patricio.

Praefatio Semper cum dei auxilio omnem facinus providentiam, ut subiecti, ad sua mentia traditi nobis, illaesi serventur. Itaque et leges ponimus, omnem eis curantes institui, et quod paulatim labitur reparare festinamus, insuper etiam administrationes invenimus, quae castigantes, quod delictorum est, mediocritia faciunt delicta. Quale videlicet aliqui praetores populi in hac fecimus magna urbe utilissimum ex ipso rerum experimento omnibus regiam hanc civitatem nostram habitantibus approbamus. Hoc igitur experimento et aliud quiddam medela egens moliri et adinvenire, legi et cingulo iustum excogitavimus. Invenimus enim, quia paulatim provinciae quidem suis habitatoribus spoliantur, magna vero haec nostra populosus est turbis diversorum hominum, et maxime agricolarum suas civitates et culturam¹) relinquuntur.

CAP. I. Haec ad praesentem legem nos respicere procuraverunt, et ad cingulum, quod nobis praene novatum est, cui non piget nos de publico et annonam dare, et sufficiens etiam officium²) esse...

¹) Hal. et Scrimg. — Si proemium et epilogum exceperis, tota Nov. est in Bas. FI. 6. 5—14. Iulian. Const. 74. — Fersio est glossata.

²) Scrimg., in Bas. totius tituli 6. haec est rubrica; Περὶ τοῦ κοίτωρος Hal. (om. vall.), Fulg.; cf. Leunclav. Notat. II. 2. et 248. — ³) τῆς ἐκ Hal. — ⁴) τι om. Hal. — ⁵) καὶ ταύτῃ ἀντίαρχῃ τῆσιν Hal. — ⁶) ignotatum Cod, Hamb. leg. inornatum, — ⁷) Bk.; in hanc felicissimam magnam urbem Cod. Hamb.; in hac felicissima magna urbe Trid.; in hac felicissima magna urbe Port., Cont. — ⁸) Trid.; cultura Hamb.; culturas Port., Cont. — ⁹) et ad sufficiens const. Cod. Hamb., Trid.

κατά τὸν χρόνον) ἐπιτιμᾶσθαι ἐκάλουν τοὺς εἰς ταύ-
 τας ἀνακαταμένους τὴν τάξιν. Βουλόμεθα δὲ τῶν
 ἐκ τῆς ἀρχῆς ἐπιτιμᾶσθαι ταύτην, ἀφορῶντα πρὸς θεῶν καὶ
 ἡμετέρων θεῶν καὶ τὸν νόμον, ἀναστῆναι τοὺς ἐπὶ
 τῆς μεγάλης ταύτης ἐπιδημιούντας πόλεως, ἕξ ὁσας
 ἴσως χωρὰς εἶναι, εἴτε ἀνδρας, εἴτε γυναῖκας, εἴτε
 ἡμετέρας, εἴτε μοναχοὺς ἢ ἀσκητίας, εἴτε τῶν ἐξω-
 τέρων ἀνηγόρους, ἢ καὶ ἄλλης ὁσας τύχης τε
 ἢ ἀξίας, καὶ περιεργάζεσθαι, τίνας τε εἶναι, καὶ
 ὅθεν ἦσαν, καὶ ἐπὶ ποῦα προαίσει. καὶ εἰ μὲν
 ἄριστοι, σκοπιῶν τοὺς οἷς τῶν ἡμετέρων ἀρχόντων
 καὶ αὐτοὺς προσήκουσιν ὑποθέσεις, καὶ τοῦτοις
 ἐκτιμᾶσθαι, πιστόμας τε αὐτοὺς ἀπαλλάττειν τῶν
 ἐκλήσεων, ἢ ἄπερ ἂν ἐνταυθοῖ παραγεγόνασιν, καὶ
 τὰ ἄλλα ταῦτα ὅθεν ἦκουσιν ἐκπέμπειν τῶν
 ἐπιτιμᾶσθαι ἀπολαύσαντας.

Κ ε φ. β'.

Εἰ δὲ τίνας εἶναι γεωργοὺς τελοῦντας ὑπὸ δε-
 σποίας¹⁾, καὶ δεόμενοι τούτων εἰς ταύτην παρα-
 κῆσιν τὴν βασιλῆα πόλιν, παρασκευάζειν τοὺς
 ἐπιτιμᾶσθαι αὐτοῖς διακρίνειν τὰ ἐφ' οἷς
 ἐπιτιμᾶσθαι πράγματα, καὶ ἐκπέμπειν αὐτίκα τυχόντας
 ἐκ τῆς βασιλείας. εἰ δὲ ὡς εἰκὸς εἰς ἐναντίωσιν τῶν
 ἐπιτιμᾶσθαι παρεγένοντο, καὶ πρὸς αὐτοὺς λέγοιεν
 ἢ μὲν πλῆθος εἶη, τοὺς μὲν πολλοὺς ἀπο-
 κρινεῖν παραρρήματα πρὸς τὴν χώραν, δύο ἢ τριῶν
 ἐπιτιμᾶσθαι, ὅσπερ κατὰ τὸ τοῦ συνδίκου
 καὶ τὴν δίκην ἀγωνιῶνται, καὶ οὕτω δὲ αὐτὸν
 ἐπιτιμᾶσθαι τῷ τῆς δίκης ἀκριτοῦ, καὶ παρασκευάζειν,
 ἢ ἄλλα ἐμνεῖν τὰς ὑποθέσεις, ἵνα μὴ μῆκος
 ἐπιτιμᾶσθαι χρόνου, καὶ μάλιστα γεωργοῖς, ἢ
 ἐπιτιμᾶσθαι παρουσία περιττῆ, ἢ τε ἐκ τῆς γεω-
 ροῦ βλάβος αὐτοῖς τε καὶ τοῖς κειτημένοις
 ἦ.

Κ ε φ. γ'.

Εἰ δὲ οὗτοι γεωργικὸν εἶη τὸ ἐπιδημιῶν πλῆθος,
 ἢ οὗτοι τυχόν ἕτεροι, εἰ καὶ δικασόμενοι πρὸς
 ἡμᾶς, καὶ ἐπιτιμᾶσθαι χρονίζοιεν, μὴ ἐνδιδοῦναι, ἀλλὰ
 ἐπιτιμᾶσθαι πρὸς τὸν δικαστὴν ἐπιτίμᾶσθαι μετὰ
 τῆς αὐτοῦ τῶν ἀμφοτεροῦσιν ἀπαλλάττειν
 καὶ τῶν δικῶν ἐλευθεροῦμένους ἐκπέμπειν, ὥστε
 ὅς τις οὐκ ἐκείνης χωρᾶς τε καὶ πόλεως οἰκεῖν. Εἰ
 ἐπιτιμᾶσθαι ἐνοχλήσαντος τῷ ἀκροῦσιν τῆς δίκης
 ἐκ τῶν γεωργῶν κυρίως τοῦ παρ' ἡμῶν κατα-
 κρίνειν ἄριστος, ἐφ' ᾧ τοὺς δικαιομένους ἢ πρὸς-
 ἰδοῦναι.

cium pervenirent. Volamus autem, ut ille, qui hoc magistratu fungitur, ad deum et timorem nostrum et legem respiciens, in eos inquirat, qui in magna hac civitate habitant, ex quacunque sint provincia, sive mulieres, sive clerici, sive monachi vel ascetriae, sive exterarum civitatum advocati sint, sive alterius cuiuscunque conditionis aut dignitatis, et accurate scrutentur, quinam sint, et unde venerint, quave occasione. Et si quidem agricolae sint, videant, ad quos ex iudicibus nostris lites eorum pertineant, eisque immincant, et celeriter eos difficultatibus, propter quas hac venerunt, liberent, ac quam celerissime eos, postquam obtinuerunt ea, quae illis competunt, unde venerunt, remittant.

CAP. II.

Si vero agricolae aliqui sub dominis constituti sint, et ut ea peterent, ad regiam hanc urbem venerint, efficiant, ut domini celeriter negotia, propter quae venerunt, expediant, eosque, quam ius suum consecuti fuerint, statim dimittant. Sin vero advenerint forte, ut cum dominis litigent et adversus eos causam agant, si quidem multi sint, multitudinem illam confestim in provinciam dimittant, duobus aut tribus relictis, qui veluti syndici quidam litem exercent, ipse vero immincat ei, qui causam cognoscit, atque efficiat, ut quam celerissime negotia decidat, ne diu detineantur, maxime agricolae, quorum praesentia ibi et supervacanea est, et vacatio ab agricultura tam ipsis quam dominis damnum offert.

CAP. III.

Quodsi multitudo, quae advenit, non sit agricolarum, sed alii quidam, qui cum aliis litigaturi hic morantur, id non permittat, sed omni contentione iudices urgeat, ut celeriter eos controversiis absolvant, et litibus liberatos dimittant, ut in provinciis suis et urbibus habitent. Si vero cum, qui de lite cognoscit, vel etiam rusticorum dominos saepius interpellaverit is, qui magistratus a nobis constitutus est, ut litigantes vel praestolantes liberent, illique moras faciant, nec celeriter eos vel a lite vel a praestolando liberent, tum ille,

et ex negligentia eius periculum relevare. Cingulo etenim et hoc accipienti quaestoris imponitur nomine, et in initio eum invenientes (dicimus autem priscis temporibus), inquisitores vocabant²⁾ ad vestiantes officium. Volamus autem cingulum habentes hoc, respicientes ad deum, nostramque timorem, requirere ad magnam hanc civitatem venientes, ex quacunque provincia sint, viros³⁾, sive mulieres, clericos, seu monachos, vel monachas, sive exterarum civitatum advocatos, aut alterius cuiuscunque conditionis existant, et perscrutari, qui sint, aut unde venerint, et in⁴⁾ qua occasione, et si quidem talis sit, intendere, quibus nostrorum iudicum horum competunt lites, et his immuere, velociterque eos in difficultatibus, propter quas hic venerunt, et festinanter unde venerunt eos remittere, competentia⁵⁾ fruentes.

CAP. II. Si vero aliqui sint agricolae constituti sub dominis, et egentes eis ad hanc venerint regiam urbem, preparare possessores citius eas discernere, pro quibus venerunt, causas, et remittere, merentes quae iusta sunt. Si vero forsitan ad resolutionem possessorum venerunt, et adversus eos dicant causas, videtur multitudo sit, plures quidem remittere continuo ad provinciam, duobus aut tribus relictis, qui se collitigantium schema litem exercent, et ita eum immuere litis auditori, et procurare citius incidit⁶⁾ talis, et non longitudo eis fiat temporis, et maxime agricolis, quorum et hic praesentia superflua, et agrorum vacatio⁷⁾ damnum et ipsis et possessoribus facit.

CAP. III. Si vero neque agricolarum sit adveniens multitudo, sed quidam forsitan alii, aut etiam litibus adversus alios, et hic tardent, non quiescere, sed cum omni instantia iudices urgere cum festinatione contentioibus absolvere, et litibus liberatos remittere, suas⁸⁾ civitates et provincias habitare. Si vero moras, quam insisterint auditores litis aut agricolarum domini⁹⁾, qui a nobis sunt indices statuti, ut litigantes

ant

¹⁾ Scribunt, Hal.; δεσποτικῆς Bas. (Cod. Coisl.) — ²⁾ Cod. Hamb.; temp. vocabant inquisitores Trid.; temporibus, in quibus vocabant inquisitores Port.; temporibus vocabant inquisitores Cont. — ³⁾ sive Bl. — ⁴⁾ Cod. Hamb., Trid.; in om. Port.

Cont. — ⁵⁾ competentibus Bl. — ⁶⁾ decidi Bl. — ⁷⁾ evacuatio Cod. Hamb., Trid. — ⁸⁾ Cod. Hamb., Trid.; rem. in suas Port., Cont. — ⁹⁾ auditoribus litis aut agric. dominis Bl.

εθρονόμιας ἐλευθερώσαι, αὐτοὶ πρὸς τοῦτο ἀναβάλλοιτο, καὶ μὴ θάπτον αὐτοὺς ἢ τῆς δίκης ἢ τοῦ προσεδρεύειν αὐτοῖς ἀπαλλάξουσι, τρηκαῖα αὐτὸν τὸν παρ' ἡμῶν ἐπὶ ταύτης τῆς ἀρχῆς προβληθέντα ἄγειν εἰς αὐτὸν τοὺς δικαζομένους ἢ δεομένους τινὸς τῶν δικαίων παρὰ τῶν κεκτημένων, εἴτα μὴ τεγγάγοντας, καὶ ἔξαιτίδων, καὶ ἐν τάχει διατιθέντας, ἐφ' οἷς ἐκεῖνοι ταῦτα τῇ μεγάλῃ προσεδρεύουσι πόλει, πρὸς τὰς δίκαιας ἐκπέμπειν παιρίδας ἢ ὅπως ἐξ ὧν ἦκουσι τόπων, πᾶσιν ἀνηρημένης πρὸς τοῦτο προνομίας τε καὶ φοροῦ παραγραφῆς.

Κεφ. δ΄.

Εἰ δὲ βίου πρόσφατοι τινες ¹⁾ ἢ δίκης αἰτίαν οὐκ ἔχοντες ἐπὶ ταύτης εἰσι τῆς ἡμετέρας πόλεως, ὥστε διαζῆν ἢ ἐκ τοῦ μταιεῖν, ἢ τοῦτο πρὸς τὰς αἰτίων ἐπιδημίας οὐκ ἀκούοντος ἤδη καὶ πλημμελεῖν, τὴν τῶν σωμάτων αὐτῶν κατάστασιν, ὅποια τίς ἔσται, ἐποπτεύειν, καὶ εἰ μὲν ἐξῶνται αὐτοῖς τὰ σώματα, δυνατοὶ δὲ ἀρκεῖν πρὸς πόρον εἶσιν, εἰ μὲν δίκαια τινῶν εἶναι, μανθάνειν τίνων εἶσι, καὶ τοῦτους καὶ ἀκοντίας τοῖς κεκτημένοις ἐκπέμπειν, εἰ δὲ ἐλεύθεροι τὴν τύχην, καὶ ἐκ τινῶν ἐπαρχιῶν ἢ πόλεων ὁρμώμενοι, τοῦτους ἐκπέμπειν εἰς τὰς ἐξ ὧν εἰσὶν ἐπαρχίας.

Κεφ. ε΄.

Εἰ δὲ αὐτόχθονες εἶεν, καὶ σώμασι μὲν ἐξωμένοις χωῶνται, βίου δὲ αὐτοῖς εὐπρεπῆς οὐκ ἔστι πρόσφασις, τοῦτους μὴ μάταιον εἶναι τῆς γῆς ἄχθος συγχωρεῖν, ἀλλὰ παραιδόμην θάπτον αὐτοὺς τοῖς τε τῶν ἔργων τῶν δημοσίων τεχνίταις εἰς ὑπουργίαν, τοῖς τε προϊστώσιν ἀγοποιοητικῶν ἐργαστηρίων, καὶ τοῖς τοῖς κήπους ἐργαζομένοις, καὶ ἄλλοις διαφόροις τεχνίταις ἢ καὶ ἐργασταῖς, ἐν αἷς ἰσχύουσιν ὅμα μὲν κᾶμνειν, ἅμα δὲ ἀποτρέφουσαι, καὶ τὸν ἄργον οὗτος ἐπὶ τὰ καίτω μεταβῦλλειν βίου. §. 1. Εἰ δὲ τινες μὴ βουληθῶσι προσεδρεύειν ταῖς ἐργασταῖς, αἷς παρεδόθησαν, τοῦτους ἀπελαύνειν ταύτης τῆς βασιλίδος πόλεως, φειδόμενοι γὰρ αὐτῶν, ταῦτα νομοθετοῦμεν, ὥπως ἂν μὴ τῆς ἀργίας αὐτοῖς εἰς ἀτόπους πράξεις συνωθούσης οἱ νόμοι τοῦτους ἀρπάξουσι πρὸς ποινάς, τοῖς ἡμετέροις παραιδόντες ἀρχουσι. Τοὺς δὲ γε βεβλαμμένους ἢ βεβλαμμένους τὸ σῶμα ἢ τῇ πολιᾷ βαρεῖς τοῦτους ἀνενοχλήτους εἶναι κελενομένη ἐπὶ ταύτης τῆς βασιλίδος ²⁾ πόλεως παρὰ τῶν εὐσεβῶν βουλευμένων ἀποτριφομένους, καὶ

ille, qui a nobis magistratus constitutus est, supplicat, vel qui propter ius aliquod dominis supplicat, idque consecuti non sunt, ad se ducat et exanimat celeriterque de iis disponat, ob quae illi in tota hac urbe morantur, atque ad patriam suam, vel a loca, ex quibus venerunt, remittat, privilegia et praescriptione fori omnibus ablata.

CAP. IV.

Si vero aliqui nec unde vitam tolerant, nec de causam habentes in hac nostra sunt civitate, ut mendicando victum quaerant, vel, si hoc ipsorum corporibus non sufficiat, iam etiam peccent, corporum ipsorum statum, qualis sit, inspiciat, et si quibus firma habeant corpora, possintque ad laborem sufficere, et servi aliquorum sint, cognoscat, quos aut eosque etiam invitos dominis remittat; si vero conditione liberi sint, et ex quibusdam provinciis vel urbibus oriundi, ad provincias, ex quibus sunt, remittat.

CAP. V.

Sic vero indigenae sunt, et robusta habent corpora, neque victus quaerendi honestam occasionem habeant, non permittat, ut inutile sint terrae, ut celeriter publicorum operum artificibus in ministeria tradantur, tam illis, qui pistrinis praesunt, quae et hortos colunt, vel aliis diversis artificibus, ut melius in quibus simul laborare, et alii, otiosamque vitam melius mutare possint.

§. 1. Quodsi aliqui assidui esse noli in operibus quibus traditi sunt, hi a regia hac civitate expelluntur. Iis enim parentes haec sancimus, ne cum quibus ad illicitas actiones impellent, leges ad praesens rapiant, nostrisque magistratibus tradant. Corpore vero laesos vel laesas vel canitie graves sine molestia esse iubemus in hac regia civitate, ad usum, quae agere volunt, aliantur. Unumquemque autem ex quibus interroget, cuius gratia advenit, eoque quae iusta sunt statuat, ne otiosi hic sedeant, ut peccaverint, quae oportet, in provincias suas remittat.

Cap. V.

aut observantes liberent, ipsi ad hoc ³⁾ differant, et non citius eos a litis observatione liberaverint, nisi ipsam, qui a nobis in hoc cingulo constitutus est, deducere ad se litigantes aut egentes ⁴⁾ aliquos aut possessoribus, proinde non merentes, examinare ⁵⁾, et citius dispoere, pro quibus illi huic magno obsequio civitati, ad suas remittere patrias, aut omnino ex quibus venerunt locis, omnibus perempto ad hoc privilegio et fori praescriptione.

CAP. IV. Si vero vitae occasionem ⁶⁾ aliqui aut lites ⁷⁾ non habentes in hac sunt nostra civitate, propter victum aut eo quod hoc ⁸⁾ ad eorum desideria non sufficiat, iam etiam peccent, corporum eorum statum, qualis quis est inspiciat, et si quidem valent eis corpora, potentes autem sufficere ad laborem sunt, et propter otiosam vitam ⁹⁾ quorum ¹⁰⁾ inerunt, cognoscere quorum sunt, et hos etiam invitos possessoribus transmittat, si vero liberi fortuna, et ex aliquibus civitatibus aut provinciis orti, hos transmittere ad provincias, ex quibus sunt.

CAP. V. Si vero huius terrae fuerint, et corporibus quidem validis utantur, vitae autem in hac non est occasio, hos non frustra esse terrae onus permittere, sed tradere citius eos et ¹²⁾ operum publicorum artificibus ¹³⁾ ad ministerium, et praepositis panificantium stationum, et hortos operantibus, aliisque diversis artibus aut operibus, in quibus valent simul quidem laborare, simul autem alii, et segnem ita ad vitam mutare vitam. §. 1. Si vero aliqui noluerint observare ¹⁴⁾ operibus, quibus traditi sunt, huius in hac regia civitate. Parentes enim eis, hoc sancimus, ut non segnitie eos ad illicitos actus impellent, et eos abripiant ad poenas, nostris tradentes indicibus. Laesos autem aut laesas corpore, aut canitie graves, sine molestia esse iubemus in hac nostra ¹⁵⁾ civitate, aut ¹⁶⁾ pie agere volentibus adscribendos ¹⁷⁾, et

¹⁾ πρόσφασι τινες Hal. — ²⁾ τῆς ἀγαθῆς βασιλ. Hal.; τῆς ἀγαθῆς καὶ βασιλ. Bas. — ³⁾ Cod. Hamb.; ipsi et hoc Trid.; ipsi adhuc Port., Cont. — ⁴⁾ Cod. Hamb., Trid.; agentes Port., Cont. — ⁵⁾ ei examinare Bk. — ⁶⁾ Trid., Cont.; occasione Cod. Hamb., Port. — ⁷⁾ lites Bk. — ⁸⁾ Cod. Hamb., Trid., Port.; hic Cont.; ut propter victum aut mendicant aut eo quod hoc Bk. — ⁹⁾ Bk.; servilia Cod. Hamb., edd. — ¹⁰⁾ Cod. Hamb.,

Trid.; quorum om. Port., Cont. — ¹¹⁾ Cod. Hamb. Trid.; orti sunt Port., Cont. — ¹²⁾ at Cod. Hamb. Trid., Port.; et om. Cont. — ¹³⁾ Bk.; publicorum tinct artibus Cod. Hamb., Trid., Port.; publ. artificibus Cont. — ¹⁴⁾ Cod. Hamb., Trid., Port.; otiosam Cont. — ¹⁵⁾ bona Cod. Hamb., Trid. — ¹⁶⁾ om. Bk. Scripsit fort. Fet. Int.; et — ¹⁷⁾ ad dos Bk.

καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστον ἀνερωτῶν, τίνας παρεγένετο χάριν, καὶ πυρθανόμενον τὰ εἰκότα ἐπ' αὐτῶν πράττειν, ὥστε μὴ ἀργούς ἐνταῦθα καθῆσθαι, ἀλλὰ τὰ προσήκοντα πράξαντας εἰς τὰς οἰκείας ἐπανελθεῖν χώρας.

Κεφ. ε'.

Εἰ δέ τις ἢ τῶν ἐπὶ ταύτης οἰκούντων τῆς πόλεως ἢ καὶ τῶν ἐξωθεν παραγενομένων μεμφοιντό τιον, ὡς παρ' αὐτῶν ζημιωθέντες, κατὰ πρόφασιν τυχόν τῶν λεγομένων σποριουλῶν ἢ καὶ τῶν ἐντεῦθεν ἀδικιῶν, καὶ φάσκουσιν αὐτοὺς ἢ παραβῆναι τοὺς ἐπὶ τούτων ἡμῶν νόμους, ἢ καὶ χωρὶς ἀρχικῆς προστασίας ὑπομνηθῆναι αὐτοῖς προσταγαίαι, ἐπιτὴν ἀπορίας τοὺς ταῦτα πλημμελήσαντας, ὅποιας εἴης ἐν ἀξίας τε καὶ στρατείας, καὶ ὑφ' οἰανοῦν τελοῦν ἄρχην, καὶ τούτους ἅμα μὲν συλλαμβάνειν, ἅμα δὲ μὴ ἐλέγχους τὰς ἠπειλημένας κατὰ τοὺς ἡμετέρους νόμους ἐπιστραφῆναι ποινάς, οὐδενὸς τῶν προσεβῆσαν αὐτοῖς ἀρχόντων ἀντιποιεσθαι τούτων ἀνανήκον. καὶ τοῦτο μὲν ἀζημίως φυλάττειν τοὺς ἡμετέρους νόμους ἀπολαμβάνοντας, ἄπερ παρὰ τὸν νόμον ἀπήρηται, τοῦτο δὲ τὰς ποινὰς τὰς παρὰ τῶν ἡμετέρων ὁρισμένας διατάξεων προσταπειν, καὶ ἐπὶ ταῖς τὰ περὶ αὐτῶν ἀναφέρειν, ἐνθα ἂν καὶ ἀντιδομεν δοθησομένας.

Κεφ. ζ'.

Πρὸς τοῦτοις δὲ καὶ ὅσα μέμνην λαμβάνει παραπονήσεις ἤτοι τῆς καλουμένης πλαστογραφίας, ἐν ἀπορίας πρᾶγματι, ταῦτα ἀναζητεῖν, καὶ τοὺς ἐπὶ ταῖς προσταγγελλομένους συνέχειν, καὶ μετὰ γραφῆν καὶ ἐλέγχους τιμορεῖσθαι τούτους. καὶ γὰρ τῆς τοιαύτης ἀπορίας δίδομεν ἐξουσίαν αὐτῶ. Εἰ δέ τις τῶν ἐν ταῖς ταῦτα ἡδωκμένων προσταγγελλεῖ 1) ταῦτα τῷ παρ' ἡμῶν προβληθέντι κατὰ τὸν παρόντα νόμον ὁμοῦ, καὶ μὴ δικαίως τύχη προνομίας, ὡς ἀπονομήσει καὶ εἰς ἡμᾶς ἤτοι τὴν αὐτὴν βασιλείαν ταῦτα προσταγγελλεῖν, ἴστω σαφῶς ὅ τὴν ἀρχὴν ταῦτα παραβῆναι, ὡς αὐτὸς οἰχοθεν ἀποδώσει ταῦτα τῷ παρ' αὐτοῦ ὁραθμῆθέντι κακῶς, ἄπερ ἐχούσιν καὶ τὰ παρὰ τοῦ πλημμελήσαντος λαβεῖν, πρὸς τῷ καὶ μείζονος ἀναγκησίως ἡμετέρας πειρασθῆναι διδόναι, εἰ τὰς ἡμετέρας κελεύσεις ὑπερβῆναι θαδύματα.

Κεφ. η'.

non singulos interrogare, qua venerint gratia, et inquisitis, quae digna sunt super eis agere, ut non pigri hic sedant, sed competentia agentes ad proprias revertantur provincias.

Cap. VI. Si vero aliqui aut in hac habitantium civitate, aut etiam de foris venientium, incalpent aliquam iniquam ab eis damnificati per occasionem forte eorum, quae dicuntur sportulae, aut etiam ex hoc laesidam, et dicant, eos aut praevaticari pro his nostras leges, aut etiam sine iudiciali praecepto admonitionem esse offerre, quaerere subtiliter haec delinquentes, cuiuscunque fuerint dignitatis aut militiae, et sub quo cunctis singulis 1) cingulo, eosque simul quidem comprehendere, simul autem post probationes interminatas secundum nostras leges exigere poenas, nullo competentium eis iudicum defendere eos valente, et tam illaesos servare eos, qui iniustitiam passi sunt, recipientes, quae contra legem exacti sunt, quam poenas nostris definitis constitutionibus superexigere, ac de eis referre, ubi perspeximus dandas.

Cap. VII. Super hoc autem quicumque querelam suscipiant falsitatis seu quae vocatur falsa scriptura, quae quocunque negotio 2), hoc requirere, et qui super his denunciant comprehendere, et post inscriptiones probationes punire; sic enim huiusmodi audientiae damns potestatem ei. Si vero aliquis taliter laesorum ordinatum secundum praesentem legem iudicem, et non instam impetraverit providentiam, ut cogatur esse et ad semper imperium hoc denunciare, sciat aperte, qui cingulum hoc assumit, quia ipse de suo reddet et, qui ab eo neglectus est male, quae decerner enim a delinquente accipere, insuper et maiorem indignationem nostram experietur inste, utpote nostras iussiones transcendere praesumens.

Cap. VIII.

CAP. VI.

At si aliqui vel ex iis, qui in hac civitate habitant, vel extraneis, qui adveniunt, quosdam accusent, se vel occasione sportularum, quae dicuntur, vel etiam iniuriarum exinde illatarum ab iis damno affectos esse, atque illos leges nostras de his latus violare, vel etiam absque iudiciali iussione in ius se vocare dicant, quaerat diligenter, cuius dignitatis aut militiae, et sub quo magistratu constituti sint, qui talia committunt, eosque comprehendat, et postquam de facto constiterit, poenas legibus nostris denunciatas exigat, nec quisquam ex competentibus magistratibus haec impedire queat; ac partim quidem indemnes servet eos, qui iniuria affecti sunt, ut recipiant, quae praeter legem ab ipsis exacta sunt, partim vero poenas nostris constitutionibus definitas insuper exigat, et ad nos de iis referat, ubi visum erit, praestandas.

CAP. VII.

Praeterea in ea quoque inquirat, quae falsi vel quam vocant vocant plastographiae querelam in quocunque negotio recipiunt, eosque, qui hoc nomine deferuntur, comprehendat, et post inscriptionem ac probationes puniat, nam et huius cognitionis potestatem ei damus. Si vero quis eorum, qui hoc modo laesi sunt, iudici a nobis per praesentem legem constituta ea denunciaverit, nec iustam providentiam obtinuerit, ad nos seu Imperatorem, qui quovis tempore est, ea deferre cogatur, et certo sciat is, qui hunc magistratum suscepit, se ei, qui male ab ipso neglectus est, de suo illa esse redditurum, quae cum a delinquente accipere oportebat, et insuper maiorem indignationem nostram merito esse sensurum, quod iussiones nostras violare ausus fuerit.

CAP. VIII.

1) προσταγγελλοειν Hal.; προσταγγελλοι Bas. — 2) Bk.; sunt Cod. Hamb., add. — 3) Leunclav. Notat. 244; collegio Cod. Hamb., add.

Κεφ. η΄.

Μέγιστον δὲ πάντων ὁ τῆς δὲ τὴν ἀρχὴν ἔχων καὶ διηγεῖς τοῦτο θήσεται σπουδαίον, τὸ καθαρίσαι τὰς χειρὶν ἅπαντα πράττειν, καὶ τοὺς ἐπιουροῦντας ἔχειν μὴ δωπῶντας μηδὲν, ἀλλ' ἀσχετοῦ λήμματος ἐλάτους, ἀλλ' αὐτὸν τε καθαρῶς καὶ ἐλευθέρως ἄρχειν, καὶ εἰ τι τοιοῦτο παρὰ τῶν ὑπηρετουμένων πλημμελοῦμενον εὔροι, τοῦτο καὶ κολάειν, καὶ ἐξ αὐτῶν πρῶτον δεικνύειν τὴν λαοῦ στερότητα ἰσοῦ καὶ σωφροσύνην. διὰ τοῦτο γὰρ ἡδὴ καὶ decem libras αὐτὶ προφάσει δαπάνης οὐζόμεν αὐτῶ, καὶ τῷ αὐτοῦ παρέδωκεν solidos centum, καὶ τοῖς γε ὑπηρετουμένοις αὐτῶ κατὰ τὴν τῆς δαπάνης αἰτίαν solidorum centum triginta ¹⁾ δίδομεν αἰτήσιν. ὅν καὶ ἀπογραφὴν ὑποτεθῆναι τῆς δὲ τῷ νόμῳ προσεβάζαμεν. ἵνα τὰς ἐκ τοῦ δημοσίου φιλοτιμίαις ἀρκοῦμενοι τῶν ἀλλοτρίων ἀπόσχονται. οὕτως ἔσονται θεοῦ τε καὶ ἡμῶν ἀκριβεῖς θεραπευταί, καὶ τῆς ἐξ οὐρανοῦ τε καὶ ἡμῶν ἀπολαύοντες προνοίας, καὶ τοῖς τῆς ἀρχῆς πράγμασιν εὐκολώτερόν τε καὶ νομιμώτερον χρωμένοι.

Κεφ. θ΄.

Δίδομεν δὲ τῷ τὴν ἀρχὴν ἔχοντι παρόσιαν καὶ ἀγορῶν ἐνοχλήειν, καὶ εἰς ἡμᾶς ἀναφέρειν, καὶ ὁσοῦν προΐεν τὰ προσήκοντα, ἵνα μὴτε ἀσθένειαν, μὴτε ἄλλο τι παντελῶς αἰτιώμενος τῆς χειρὸς ἐπ' αὐτῶ κρίσεως ἐλάτους φανεῖται. ἴδειαν δὲ ὁμοίως αὐτῶ δίδομεν δημοσίαις ἐπιστολαῖς χρῆσθαι πρὸς τοὺς τῶν ἐπαρχῶν ἡγουμένους, ὥστε τοὺς ἐκπεμπομένους παρ' αὐτοῦ παρακληθῆναι εἰς τὰς αὐτῶ χώρας, ἀπραγμόνως ἐκείσε διάζοντας ²⁾, καὶ εἰ τινος δέονται βοηθείας νομίμου, ταύτην ληφόμενος. Κακέλευον μάλιστα προνοεῖν, ὥστε μὴ παρὰ τῶν αὐτῶν δις ἐνοχλεῖσθαι, τῷ πολέμῳ τοὺς ἐνιαυτὰς μᾶτην ἐμφυλονοίας, εἴτα ἀποπεμφθέντας παρ' αὐτοῦ πάλιν ἐπινοεῖν, καὶ εὐθὺς ὑποστρέφοντας δευτέρων αὐτῶ πραγμάτων παρέχειν ἀφορίας. Ἐὶ γὰρ πάλιν ἐπὶ τῆς εὐδαίμονος αἰτίας λαβοὶ πόλεως ἐμφυλονοίας μᾶτην τοὺς ἀπαλλαγέντας καὶ ἐπὶ τὴν οἰκίαν χώραν ἀποπεμφθέντας, τούτους καὶ σωφρονισμὸν ἐπιθήσει πρόποντα, καὶ σφοδρότερον αὐτῶ ἐκπέμψει. οὕτως ἡμῖν τὰ τῶν ἐξω πόλεων οἰκισθήσεται, καὶ ἡ μεγάλη πόλις αὐτῆ συγχύσεως ἐλευθερωθήσεται. Ἐὶ δὲ καὶ τινος ἀντιθέως τῆς αὐτοῦ τάξεως ἐν τοῖς πέραν ὁμηγηθῆναι ἰδούσκι,

CAP. VIII.

Omnium vero maximo et perpetuo curat tri illi, qui magistratum gerit, ut puris manibus omnia faciat, nec sordidos ministros habeat neque turpi quantis deditos, sed et ipse sanete et libere imperi, si quid a ministris peccari invenerit, illud puniat, utpote in ipsis prius constantiam et moderationem suam ostendat. Propterea enim decem libras auri pro impensis illi definimus, et assessori eius centum solidos, cuiusve ministris expensarum nomine centum et triginta solidorum annonam damus, quorum etiam descriptiones huic legi subicere praecepimus, ut liberalitate sui contenti alienis abstineant. Ita dei et nostri dignitate erunt cultores, et tam caelesti quam nostra praesidia fruentur, ac magistratu facilius magister civitatis leges utentur.

CAP. IX.

Damus autem ei, qui magistratum gerit, publicam, ut iudicibus instet, et ad nos referat, quae conveniunt, per se faciat, ne vel infirmitate vel alio quodvis praetendens, nostro de se iudicio usum appareat. Licentiam pariter illi concedimus publicis litteris ad praesides provinciarum utendi, ut ad emissos in suas provincias mittant, atque hi cum ibi degant, et legitimum auxilium, si quo opus habent, accipiant. Illi quoque rei maxime provideant, et ab iisdem his molestetur, eo quod saepe illi, qui in causa ibi latitant, et ab eo dimissi sunt, rursus revertantur, et statim reversi novorum negotiorum maxime illi praebent. Nam si denuo in felici hac civitate eos sine causa latitare deprehendat, qui liberati in provinciam suam dimissi sunt, illis et portam officii convenientem, et maiore cum severitate rursus mittat. Ita nobis exterae urbes incolentur, et magna haec confusione liberabitur. Si vero quosdam de castris in castris ultra iacentibus collocare ipsi placeant, qui in extrinsecus advenientes inquirant, rursus hinc mittuntur, suscipientes in provincias mittant, et hoc agat, utilitatemque reipublicae per omnia servet.

C. 11.

CAP. VIII. Maxime autem omnium qui hanc administrationem habet et perpetuo hoc potest autem puris manibus omnia agere, et administratores habere non sordidos neque turpi acceptionis ¹⁾ parvos, et pure et libere administrare, et si tale aliquid super ministris peccatum invenerit, hoc etiam punire, et si ipsis prius ostendere suam firmitatem simul et castitatem. Propterea enim et decem libras auri pro impensis expensarum decernimus ei, et eius consiliario solidos centum, et ministrantibus ad expensarum causam publicam trecentos triginta damus annonae. Quorum etiam descriptionem huic legi apponi praecipimus, ut de ²⁾ liberalitate contenti alienis abstineant; eruntque dei et nostri subtiles cultores, et e caelo hanc nostram praesidia providentiam et administrationis ³⁾ causis facilius et legalius utentes.

CAP. IX. Damus autem administrationem habenti fiduciam et iudicibus insistere, et ad nos referat, et ex se agere competentia, ut neque infirmitate, neque alio omnino culpatus, nostro super eo iudicio appareat. Licentiam vero similiter ei damus publicis epistolis uti ad provinciarum praesides, ut eos ⁴⁾ ad remittantur ab eo, mittant ad suas provincias sine lite ibi ducturos, et si quo egerit legitimo auxilio, hoc praecipimus. Illud maxime provide, non ⁵⁾ de iisdem secundo molestari, quod saepe, eos qui hic tantum commorantur, deinde transmissos ab eo, rursus remeare ⁶⁾, et mox reversos secundarum ei causarum praesidia occasiones. Si enim denno in hac felicissima civitate inveniat quosdam nidificantes frustra, qui liberati et ad propriam provinciam transmissi sunt, his et castigationem imponat decentem, et vehementius iterum transmittat. Sic nobis etiam foris civitates habitabantur, et magna civitas haec confusione liberabitur. Si vero aliquos praesiderit sui officii in transmarinis paribus ⁷⁾ collocare, qui etiam de foris convenientes inquirant, et hinc destinatos suscipientes ad provincias dirigant, et hoc agat, quod utile est reipublicae per omnia venias.

CAP. V.

¹⁾ νομισματα γλ. Hal., Bas., Fulg. — ²⁾ Scring., Fulg.; διαζώντας Hal., Bas. — ³⁾ turpis acceptionis Cod. Hamb., Trid. — ⁴⁾ de om. Bk. — ⁵⁾ Cod. Hamb.; administrationem add. — ⁶⁾ Trid.; ii Cod.

Hamb., Port., Cont. — ⁷⁾ quia non Bk. — ⁸⁾ Bk. et ster.; antea remanere. — ⁹⁾ praesent Cod. Hamb., Trid. — ¹⁰⁾ Scripsit fort. Fet. Int. portibus.

ἰσότητι, ὡς περ καὶ τοῖς ἐξωθεν ἀφικουμένοις ἐπιτε-
 λουσι, καὶ τοῖς ἐπιτεθεὶν πεμπομένοις¹⁾ δεχόμενοι
 εἰς τὰς ἐπαρχίας ἐκπληροῦσι, καὶ τοῦτο πράξει, τὸ
 συμφέρον τῆς πολιτείας διὰ πάντων θηρεύων.

Κεφ. ε΄.

Ταῦτα ἅπαντα νομοθετοῦμεν τῶν ἡμετέρων
 ἐπαρχῶν κηρόμενα, καὶ ὥστε μὴ τὰς οἰκίας ἀπο-
 κειμήλιον πατρῶος ἐπιταῦθα ταλαιπωρεῖσθαι καὶ
 τελειῶν ἰσῶς τῶν οἰκείων ἐστερημένους καὶ μὴδὲ
 πατρῶων ἀπολαύοντας τάφων, διότι καὶ τοῖς πρό-
 ῳμῶν τεθικῶσι τοὺς νόμους καὶ πολιτείας συστη-
 σάμενοι ταῦτα οὐ παρέργως ἐσπουδάσθη, ἀλλὰ καὶ
 πύργος ἦν τῆς γραφῆς, καὶ τὸ ξενικὸν ἅπαν περιεργα-
 ζαστο. καὶ οὐ κινῶν οὐδὲ ἀήδης τοῦτο τοῖς πρῶ-
 μοῖς²⁾ ἴσῃ τὸ οὐπούδασμα, ἀλλὰ καλὸν μὲν καὶ
 ἀρχαῖον, ἀμεληθὲν δὲ ἐν μέσῳ παρὰ τῆς ἀπαντα
 καταπλακῆσθαι βαθυμίας κατὰ μικρὸν ἐκινδύνευσε δια-
 τρηθῆναι τε καὶ ἀνηρῆσθαι, ὥς ἡμεῖς χρῆσιμον
 αὐτὸ καὶ λυσιτελεστικὸν ὄν εὐρόντες πάλιν εἰς τὴν
 πολιτείαν ἐξηγάγομεν. Ὡς περ δὲ αὐτὸν ἀδοροῦσθαι
 καὶ τὴν αὐτοῦ τάξιν εἶναι βουλόμεθα, καὶ μὴδὲ
 κινῶν ἐξω τῶν παρ' ἡμῶν ὄρισμένων λαμβάνειν,
 αὐτῶ καὶ ἀξίμους αὐτοὺς φυλάττεσθαι κελεύομεν,
 καὶ μὴτε προσησεί τῶν συμβόλων, μὴτε κατὰ τὴν
 αἰετῶν προσησείων πρόσσειν, μὴτε κατ' ἄλλην οἰανοῦν
 αἰτίαν ἢ ἐν τῷ θεῷ ἡμῶν παλατίῳ, ἢ ἐν τῷ δικα-
 στηρίῳ τῆς σῆς ὑπεροχῆς προσησεί συμβόλων ἢ
 προσησείων τι δίδοναι ἢν ἢ εἰς τὸν ἐπειτα χρόνον,
 ἢ τοῖς προσησείῳ τῆς ἰσαπέτης τῆς σῆς ὑπεροχῆς
 προσησεί σιτήσεων τῶν δ' αὐτῶν χορηγουμένων
 αὐτῷ ἢ ἢ παρέδωκεν ἢ τῇ αὐτοῦ τάξει, ἀλλὰ παντα-
 γῶν αὐτοῖς καθαρὰ φυλάττεσθαι τὰ παρὰ τῆς ἡμῶν
 φιλομίας δίδόμενα. ἀρχέσει γὰρ ἅπασιν ἀντὶ θε-
 ονομίας προσησεί τὸ γνησίως αὐτὸν κυβερνῶντα
 ἐν ἀρχῇ ἅπασιν ἀφελιμῶτατος εἶναι.

Ἐ π ἰ λ ο γ ο ς.

Τὰ τοῖσιν τῷ ἡμετέρῳ παραστάτῳ κῶσει γι-
 νοῦσθαι ἢ σῆ ὑπεροχῇ ἅπαντα εἰς ἔργον ἀγαγεῖν
 προσησείων. ἀποδεχῆσθαι τε τὴν ἡμῶν πρόνοιαν,
 καὶ κατὰ τὴν ἀρχὴν προσησείωμεν, καὶ τῶν ἡμετέρων
 ἐπαρχῶν διὰ πάντων κηρόμεθα. Dat. VII. Id. Mart.
 Constantinop. imp. DN. Iustiniani PP. Aug. ann.
 XII. Apione V. C. Cons. [539.] AIA-

Cap. X.

Hæc omnia sancimus subditorum nostrorum curam gerentes, ne patria sua relicta misere hic vivant, et vel moriantur rebus suis privati, nec paternis sepulcris potiantur, quum illi quoque, qui ante nos leges tulerunt et rempublicam constituerunt, hæc non obiter curarint, immo cessationis etiam accusatio quaedam fuerit, et in peregrinorum omnes res diligenter inquisiverint. Neque novum vel insolitum hoc negotiorum studium est, sed bonum et antiquum, per negligentiam autem, quæ omnia luecit, medio tempore neglectum, periculum fuit, ne paulatim corrumperetur et tolleretur, donec nos bonum et utilissimum id esse invenientes, in rempublicam rursus introduximus. Quemadmodum vero eum eiusque cohortem incorruptum esse volumus, nec ut quidquam præter ea, quæ a nobis definita sunt, accipiat, ita iubemus etiam, ut illi indemnes serventur, neque pro symbolis, aut annonis, aut alia quacunque de causa sive in sacro nostro palatio, sive in iudicio tuæ eminentiæ pro symbolis aut iussionibus nunc a sequenti tempore illis quid det, qui mensæ eminentiæ tuæ præesunt, pro annonis, quæ per eos vel illi, vel assessori, vel cohorti eius subministrantur, sed pura indique illis serventur, quæ a liberalitate nostra dantur. Convenientis enim remedi loco omnibus sufficet, si ille magistratum legitime administraverit, omnibusque utilissimus fuerit.

Epilogus.

Quæ igitur nostræ potestati placuerunt, celsitudo tua cognoscens, omnia ad effectum perducere studeat. Providentiam vero nostram prædicet, quia et novum magistratum addidimus, et subditorum nostrorum per omnia curam gerimus.

No-

Cap. X. Hæc omnia sancimus nostrorum subiectorum curam habentes, ut non suas provincias desertes hic atterantur et moriantur forsam propriis privati, et neque paternis fruente sepulcris, eo quod et ante nos presentibus leges et rempublicam constituentibus hæc non transitorio studio fuerunt, sed et pigritiæ aut quaedam scriptura, et peregrinos omnes percutabantur. Et neque novum, neque leve hoc causis stultum, sed¹⁾ bonum quidem et antiquum, neglectum vero in medio ab universa lædente negligentia, paulatim periclitatum esse corrumpi et perimi, donec nos prodesset hoc et utilissimum invenientes, rursus in rempublicam introduximus. Sicut enim præbemus²⁾ incorruptum eum et eius officium esse volumus, et nihil extra quæ a nobis dicta sunt accipere, ita et indemnes eos servari iubemus, ut neque occasione codicillorum, neque per occasionem annonarum, neque per aliam quamlibet causam³⁾ aut in sacrum nostrum palatium, aut in forsam tuæ celsitudinis occasione codicillorum aut præceptorum aliquid dare nunc aut in futuro tempore mensæ⁴⁾ tuæ celsitudinis occasione emolumentorum, quæ per eos impendantur⁵⁾ ei aut consiliario aut eius officio, sed undique eis pura servari, quæ nostra largitate dantur; sufficet enim omnibus pro medela decente, servasse eum gubernantem cingulum universis utilissimum esse.

Epilogus. Quæ igitur nostræ potestati placuerunt potestati cognoscens tua celsitudo, omnia ad effectum perducere festinet, approbetque nostram providentiam, quia et novum cingulum adiecimus, et nostrorum subditorum per omnia curam habemus. Dat. VII. Id. Maii, Constantinop., imper. DN. Iustiniani PP. A. Cons. LXXXII.

¹⁾ περιωμένους Hal. — ²⁾ Bas., Fulg.; πατρῶων Serling., Hal. — ³⁾ Bk.; sed antea deoral. — ⁴⁾ præbemus om. Bk. Conicio; præmiis. — ⁵⁾ Cod.

Hamb., Trid.; causerum Port., Cont. — ⁶⁾ Cod. Hamb., immensæ edd.; tempore, aut præsidentibus in mensa Bk. — ⁷⁾ expenduntur Cod. Hamb., Trid.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πα'.*)

Περὶ αὐτεξουσιότητος¹⁾. Ἡ διάταξις ἡ διὰ τῶν ἀξιωμάτων καὶ τῆς ἐπισκοπῆς ἐλευθεροῦσα τοὺς παῖδας τῆς ὑπεξουσιότητος.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὐγούστος τῆ ἱερᾷ συγκλήτῳ τῆς βασιλείας πόλεως.

Προοίμιον.

Εἰ τι πρὸς ὠφέλειαν καὶ κόσμον ὀρεῖ τῆς ὑπὸ τοῦ θεοῦ παραδοθείσης ἡμῖν πολιτείας, τοῦτο ἀεὶ βουλευόμενοι πρὸς ἔργον ἄγειν²⁾ σπουδαζόμεν. τοιγαροῦν καὶ ἡδὴ νόμον ἐγραψάμεν ἐπὶ τῶν ἐνδοξοτάτων ἡμῶν πατρικίων, τὸν ἐλευθέρους αὐτοὺς τῆ τῆς ἀξίας δόσει τῆς ὑπεξουσιότητος τῶν πατέρων ἀποφαίνοντα. οὐ γὰρ πρόβρον ἐνομίσαμεν εἶναι, τοῦτους³⁾ οὐδὲ ἡμεῖς ἐν τάξει πατέρων ἄγομεν ἡμετέρους, τοῦτους ὑπ' ἑτέρου τελεῖν ἐξουσίαν. εἰ γὰρ ἡ τῆς emancipationis⁴⁾ πράξις πάλαι μὲν ὑπὸ τὰς κалуμέννας legis actionis γινομένη μεθ' ὕβρεων καὶ ραπισμάτων ἀπῆλαιεν αὐτοὺς τῶν τοιοῦτων δεσμῶν, πῶς οὐκ ἐμελλε τὰ σύμβολα τὰ πάντων ἀνθρώπων σεμνότετα, διδόμενα παρὰ τῆς ἐρεσιτώσης τοῖς ὅλοις βασιλείας, μὴ τῆς ὑπεξουσιότητος αὐτοὺς ἐλευθεροῦν; νῦν δὲ φιλανθρωπότερον τι καὶ σεμνότερον τῆ πολιτείας διανοοῦμενοι, καὶ ἐπὶ τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπᾶτων, ὅππερ τὸ δικεῖον ὄνομα τῷ χρόνῳ μετὰ τὴν βασιλείαν διδόσσι, καὶ τῶν γε μόνοις τοῖς ὑπατικοῖς συμβόλοις τιμημένων, καὶ ἐπὶ τῶν ἀρχῶν τῶν ἐλευθεροῦν βουλῆς δυναμένων, τοιούτων ἐπαρχοτήτος τε καὶ στρατηγίας (φραμὲν δὲ τῆς ἐν αὐτοῖς τοῖς θρόνοις καὶ τοῖς ἔργοις γνωριζομένης), αὐτὸ τοῦτο νομοθετοῦμεν, ἵνα πᾶν τοιοῦτον ἀξίωμα καὶ ἀρχὴ τοιαύτη προσγινόμενῃ τισὶν, οἷς ἂν ἡμεῖς δοξιάσασαιμεν, ὅπερ αὐτοὺς ἀπαλλάττει καὶ βουλῆς, τοῦτο ἰσχύσει καὶ τῆς ὑπεξουσιότητος αὐτοὺς ἐλευθεροῦν τῶν πατέρων ἢ πάππων. εἰ γὰρ ἐνομοθετήσαιμεν, ὡς, εἰ τις οἰκέτης εἰδότης τοῦ κεκτημένου ἀξιωδῆ πικρατίας ἢ τινος ἀξίας τύχοι παρὰ τῆς βασιλείας, εὐθὺς ἐλευθεροῦται, καὶ εἰς αὐτὴν ἀναρπάσσεται τὴν εὐγένειαν, πῶς οὐχὶ δίκαιον, τὸν τηλικούτων ἡξιωμένον

Novella LXXXI.

DE LIBERA SUI POTESTATE. CONSTITUTIO, QUAE LIBEROS DIGNITATIBUS ET EPISCOPATU A PATRIA POTESTATE LIBERAT.

Imp. Iustinianus Augustus sacro senatui regis civitatis.

Praefatio.

Quidquid ad utilitatem et ornatum reipublicae a deo nobis traditae facit, hoc semper mediantes effectum dare studemus. Legem igitur olim quoque de gloriosissimis nostris patriciis scripsimus, quae eis collatione dignitatis patria potestate liberos reddi. Neque enim decere existimavimus, ut illi sub alienis sint potestate, quos in ordinem patrum nostrorum cooptavimus. Nam si actus emancipationis, qui olim inter legis actiones erat, eos contumelia et alogis eiusmodi vinculis liberavit, quidni codicillis etiam, omnibus hominibus honestissimis, ab Imperatore, qui universis praecet, dati eos a potestate alterius liberaret? Nunc vero quum humanius rei que publicae honestas quid excogitaverimus, de gloriosissimis etiam consubdibus, qui post Imperatorem nomen suum temporibus, deque iis, qui consularibus solum symbolis honorantur, et magistratibus, qui a curia liberari possunt, hoc est, praefectura et magisterio militum (inquimus autem de eo, quod ipsa sede et opere dignoscitur), idem sancimus, ut talis dignitas omni talibus quoque magistratus in quosdam, quos ipsi probaverimus, collatus, qui illos a curia liberat, illos quoque parentum vel avorum potestate liberare possit. Si enim sancivimus, ut, quando servus aliquis scientie domum militia dignus habitus, vel dignitatem aliquam ab Imperatore consecutus est, is statim liberetur et ad ipsam ingenuitatem transferatur, quare iustus non esset, ut ille, qui tulibus codicillis dignatus est, patri etiam potestate liberetur?

CAP. I.

GI.

CONST. LXXXII.

CONSTITUTIO, QUAE DIGNITATIBUS ET EPISCOPATU FILIUM⁵⁾ LIBERAT A PATRIA POTESTATE

(Coll. VI. tit. 9.)

Imperator Iustinianus Aug. sacro senatui huius regiae civitatis.

Praefatio. Quidquid ad utilitatem et ornatum respicit a deo traditae nobis reipublicae, semper cogitantes, ad effectum deducere festinamus. Igitur etiam dudum legem scripsimus super gloriosissimis nostris patriciis, quae liberos eos dignitatis collatione paterna potestate demonstrat. Non enim demum patavimus, ut hoc⁶⁾, quos nos in officio⁷⁾ patrum provehimus nostrorum, hi sub aliena sint potestate. Quasi emancipationis actio, dudum quidem⁸⁾ per eas, quae nuncupantur legis actiones, facta, cum iniuriis et aliis liberabat eos huiusmodi vinculis, quomodo futuri essent codicillis omnium honestissimam dati a praesente universis imperio non eos posse paterna potestate liberare? Nunc autem clementius aut etiam honestius reipublicae⁹⁾ cogitantes et¹⁰⁾ super gloriosissimis consubdibus, qui proprium nomen temporibus¹¹⁾ post imperium praebent, et¹²⁾ solis consularibus codicillis honorantur, et super cingulis, quae liberare a curia possunt, hoc est praefecturae et magisterii militum¹³⁾ (dicimus autem in ipsis sedibus et operibus agnitis) hoc ipsum servitum esse, ut omnis talis dignitas aut etiam cingulum huiusmodi acquisitum aliquibus, quoscunque nos probaverimus, quod eos liberet a curia, hoc valeat et ut potestate eos liberet¹⁴⁾ patrum aut¹⁵⁾ avorum. Nam

¹⁾ Hal. et Scrimg. — Brevem summam exhibent Paratitla ad Coll. const. eccl. I. 3. (Foëlli lib. II. p. 1273.) cf. ibid. p. 1272. et Photii Nomoc. I. 36. (ibid. II. p. 858.) — Iulian. Const. 75. — Ferris est vetus glossata.

²⁾ περι αὐτέξ. om. Hal., Fulg. — ³⁾ ἀγαγεῖν Hal. — ⁴⁾ τοῦτους om. Hal. — ⁵⁾ αὐτεξουσιότητος Hal. — ⁶⁾ filium om. Cod. Hamb., uncis incl. Cont. — ⁷⁾ hi Bk. — ⁸⁾ Cod. Hamb., Trid.; officium Port., Cont. — ⁹⁾ Bk.; et add. Cod. Hamb., edd. — ¹⁰⁾ rempublicam Trid. — ¹¹⁾ Cod. Hamb., Trid.; sed Port., Cont. — ¹²⁾ Cod. Hamb. ipsi edd. — ¹³⁾ et qui Bk. — ¹⁴⁾ Bk. ed. ster.; magistri militum Cod. Hamb., Cont.; magistri militatus Trid., Port. — ¹⁵⁾ Cod. Hamb., Port., Cont.; ut et liberet Trid., et — liberare Bk. — ¹⁶⁾ Cod. Hamb.; atque edd.

μένων συμβόλων μὴ καὶ τῆς ὑπεξουσιότητος ἐλευ-
θερον γίνεσθαι;

Κεφ. α'.*)

CAP. I.

Διὰ τοῦτο τοίνυν τῷδε τῷ σεμνοτάτῳ χρῶμενοι νόμῳ θεσπιζόμεν, τοὺς τε ὀρδινάριους ὑπάτους, εἴπερ ἐν ὑπεξουσιότητι τελοῦν, ἅμα τῷ δήματι τῷ ταύτην αὐτοῖς χαρίζομένῳ τὴν τάξιν εἰς αὐτεξουσιότητα φέρουσαι, καὶ πρὸς γε τοῖς τιμωμένοις παρὰ τῆς βασιλείας ὑπατικοῖς συμβόλοις, εἴπερ ὑπὸ τὴν τῶν πατέρων τελοῦν χεῖρα, γίνεσθαι τὸ σύμβολον αὐτεξουσιότητος πρόφασιν. καὶ εἰ γέ τις ἡμεῖς ἐπὶ πᾶσιν τῶν διοικήσεων τῶν ἐνδοξαίων ὑπάρχων τῶν ἡρώων ἡμῶν πραιτωρίων ἐπιστήσοιμεν, ἢ ἐπὶ τῶν πολισχεῖαν ἐκατέρως Ῥώμης ἀγοιμεν, ἢ ἐπὶ τινι στρατηγίᾳ, τούτους εὐθὺς καὶ αὐτεξουσιότητος γίνεσθαι. τὴν γὰρ τοσοῦτων ἀρχοντα καὶ τοσοῦτοις ἐπιτάττοινα μένιν ἐπὶ τῆς ὑπεξουσιότητος εἶναι, καὶ μὴ τοῖς αὐτεξουσιότητος ἐγγράφεσθαι, τῶν ἡμετέρων ἀνάξιον ἡγησάμεθα νόμων τε ἅμα καὶ χρόνων¹⁾. §. 1. Ἐν γένει δέ, καθάπερ εἴρηται, νομοθετοῦμεν, ὥστε πᾶν ἀξίωμα καὶ ἀρχὴν πᾶσαν βουλῆς ἐλευθεροῦν δυναμένην, ταύτην καὶ αὐτεξουσιότητος γέρας τοῖς τιμημένοις παρέχειν. τοῦτο γὰρ καὶ σεμνοτέρους εἶναι τοὺς πατέρας ἀποφαίνει, εἰ γε τῶν οὕτω παρὰ τῆς βασιλείας τιμημένων καθυποτάσσει πατέρες. οὐ γὰρ ἐν, εἰ μὴ τοῦτο καὶ αὐτοὶ συνέσπευδον, τὴν βασιλείαν ὑπερ τοῦτων ἦσαν. ὥστε εἴτε ἐστὶ τις νῦν ἐν ὑπεξουσιότητι τοῦτων ἀπολαύων τῶν τιμῶν ἢ ἀρχῶν, ἢς ἐμπροσθεν ἠριδιμήσαμεν, εἴτε ὑποτερον ἔσται, καὶ τοῦτοις αὐτεξουσιότητος ἀκολουθήσει, τὸ τε peculium αὐτῶν χαρίζομένη, καὶ τὸ αὐτόγνωμον διδοῦσα, καὶ ἅμα πράττειν τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἐπ' αὐτοῖς ἐκ τῆς βασιλείας γινομμένης χρήσεως. οὕτως γὰρ πολλῶν μίλων τοῖς πατράσιν ἐπαινος ἔσται, καὶ εὐφροσύνης ἀφορμὴν παρέξει μεγάλης.

Κεφ. β'.

CAP. II.

Ἐκεῖνο δὲ τῷ νόμῳ προσεπισηπτόμεν, ὥστε μὴ τὰς τοιαύτας αὐτεξουσιότητος ἕμοια χαρίζεσθαι τοῖς ἄλλοις, ἀλλ' διὰ τῶν emancipationum γίνονται, ἀλλ' ἡρατοῦν πὶ τὴν βασιλείαν δῶρον ταῖς τοιαύταις αὐτεξουσιότητι παρέχειν. οὐδὲ γὰρ βουλόμεθα τὸν οὕτως αὐτεξουσιότητος γινόμενον ἢ γινόμενον ἀπολλύναν πὶ τῶν legitimorum δικαίων, ἀλλ' ἔστω καὶ τῷ γένει πρὸς πατέρας, καὶ αὐτοῖς πρὸς τὸ γένος ἀδίκτα τὰ legi-

Quapropter gravissima hac lege utentes sancimus, ut ordinarii consules, si in potestate sint, simul cum verbo, quod ipsis hoc munus tribuit, suae potestatis fiant; praeterea ut consularibus codicillis ab Imperatore honoratis et sub manu parentum constitutis codicillis in causa sint, ut sui iuris fiant; et si quosdam in omnibus dioecibus gloriosissimorum praefectorum sacro nostro praetorio constituimus, vel ad praefecturam urbis utriusque Romae, vel ad magisterium quoddam militum provehemus, ut illi statim etiam suae potestatis sint. Nam ut is, qui tam multis praest, quique tot hominibus imperat, sub potestate maneat, nec illis adscribat, qui suae potestatis sunt, nostris legibus simul et temporibus indignum iudicavimus.

§. 1. In genere vero, sicut dictum est, sancimus, ut omnis dignitas et magistratus, qui a curia liberat, iis quoque, in quos honor confertur, id praemium tribuat, ut suae potestatis sint. Hoc enim patres honoratior reddidit, si illorum patres sunt, qui ita ab Imperatore honorati sunt. Neque enim ab Imperatore id petissent, nisi hoc et ipsi voluissent. Quare sive quis nunc in potestate aliena sit, qui haeec honoribus aut magistratibus, quos antea enumeravimus, fruitur, sive postea futurus sit, etiam hunc sequatur ius suae potestatis, quod ipsis peculium donet, et qui ita iuris sint tribuat, eaque faciat, quae digna sunt honore et iudicio, quod Imperator de illis habet. Ita enim multo maiori laudi ea res erit parentibus, atque magnae laetitiae occasionem illis praebet.

Illud quoque lege insuper cavemus, ne ius illud suae potestatis similia praebet reliquis, quae per emancipationes contingunt, sed ut Imperator iuri illi suae potestatis praecipuum quoddam donum praebet. Neque enim volumus, ut, qui ita suae potestatis factus est vel fit, perdat aliquid ex legitimis iuribus, sed tam familia in eos, quam ipsi in familia legitima iura intacta habeant, et iura

si sancivimus, ut, si quis servus sciente domino mereatur militiam, aut quamlibet dignitatem adipiscatur, repente ab imperio liberetur, et in ipsam rapiatur ingenuitatem, quomodo non est iustum, tantos promerentem codicillos non etiam paternam potestate liberum fieri?

CAP. I. Propterea igitur hac honestissima utentes lege sancimus, et ordinarios consules, si sub potestate consistant, una cum ipso verbo, quo hoc his donatur officium, suae potestatis fieri, nec non et iis, qui honorantur ab imperio per consularibus codicillos, si sub patris sunt manu, fieri codicillos eorum suae potestatis occasionem. Et si quos nos per universas dioeceses gloriosissimos praefectos sacrorum nostrorum praetoriorum instituamus, aut in praefectura civitatis utriusque Romae provexerimus, aut in quolibet magisterio militari, hos repente etiam suae potestatis fieri. Eum namque, qui tantorum index est et tantis inbet, in opere sub potestate alterius, et non inter eos, qui suae potestatis sunt, scribi, nostrorum indignum iudicavimus legum simul et temporum. §. 1. Generaliter autem, sicut dictum est, sancimus, ut omnis dignitas et omne cingulum a curia liberare valens, hoc etiam suae potestatis praemium honoratis praestet, et nobilioribus hanc patres ostendat, si²⁾ ab imperio sic honoratorum sint³⁾ patres. Quodsi⁴⁾ non hoc esset, non etiam ipsi⁵⁾ pariter stunderent imperium pro istis petentes. Quapropter sive est aliquis nunc quidem sub potestate, iis fruens honoribus aut cingulis, quos in primis enumeravimus, sive postea erit, etiam hos⁶⁾ ius potestatis suae sequatur, et peculium eis⁷⁾ donans et arbitrii liberi esse praebens, ac digne agere honore et iudicio super his ab imperio habito; hoc enim multo maior patribus laus erit, et laetitiae occasionem praebet magnae.

CAP. II. Illud quoque lege cavemus, ut⁸⁾ non has tales suae potestates similia praebere, qualia aliae, quae per emancipationes fiunt, sed praecipuum quoddam praemium imperium conferre talibus suis potestatibus.

Non

*) Principium huius cap. in Bas. XXI. 5.

¹⁾ Θρόνων Hal. — ²⁾ Bk.; ostendat. Si ergo Cod. Hamb., edd. — ³⁾ Cod. Hamb., Trid.; aliqui sint Port., Cont. — ⁴⁾ Bk.; quis etsi Cod. Hamb.; qui etiam si Trid.; qui si Port., Cont. — ⁵⁾ etiam ipsi Cod. Hamb.,

edd.; non ipsi Bk. — ⁶⁾ Cod. Hamb., Trid.; hunc Port., Cont. — ⁷⁾ Trid., Port.; ei Cod. Hamb., Cont. — ⁸⁾ ut om. Bk.

legitima καὶ ἐκ τῆς φύσεως φυλαττόμενα δίκαια, καὶ οἱ γε παῖδες αὐτῶν μετὰ τελευτῆν τῶν πάππων εἰς τὴν αὐτῶν μεταπιπέτωσαν ὑπεξουσιότητα, ὡς περ ἂν εἰ ἔτιχον οἱ τοῦτων γονεῖς τελευτῆ τῶν οἰκείων πατέρων, ἀλλ' οὐκ ἐκ τοῦ παρόντος νόμου αὐτεξουσιοὶ γινόμενοι, καὶ εὐκότως τοὺς παῖδας τοὺς αὐτῶν μετὰ τελευτῆν τῶν οἰκείων πατέρων ὑπεξουσίους ἔχοντες, ἵνα μηδὲν τῶν ἐκ τῆς βασιλείας προσηγόμενων παραιρησθῆαι τι δόξῃεν αὐτῶν, διότι πᾶν, ὅπερ εἴτε ἐκ θεοῦ πρόξειν ἀνθρώποις, εἴτε ἐκ βασιλείας τῆς τῷ θεῷ κατακολουθοῦσης, ἀγαθὸν εἶναι προσήκει μόνως, ὡς καὶ πάσης κακίας τε καὶ ἐλαττώσεως ἀμιγῆς καθεστάναι.

Κεφ. γ'.^{*)}

Πρόδηλον δέ, ὡς οὐκ ἔστιν ὃς ἀγνοεῖ, πρὸ γε ἀπάντων τοῖς ὀσιωτάτοις ἐπισκόποις ἅμα τῇ χειροτονίᾳ καὶ τὴν αὐτεξουσιότητα προσηγείσθαι, οἱ γὰρ πάντων ὄντες πνευματικοὶ πατέρες, πῶς ἂν ὑπὸ τῆν ἑτέρων ἐξουσίαν τελοῖεν; ἀλλὰ προσήκει καὶ αὐτοὺς τῆς τοιαύτης ἀπολαύειν τιμῆς, καὶ ταύτην ἐκ τῆςδε ἡμῶν τῆς νομοθεσίας καρποῦσθαι.

Ἐπιλογος.

Τὰ τοῦτων παραστάνα ἡμῖν εἰς ὑμετέραν αἰδῶ τε καὶ τιμὴν, ὡ σιβασιμώτατοι πατέρες, βουλόμεθα εἰς τὸ διηνεκὲς ἐμπρέπειν τῇ ἡμετέρᾳ πολιτείᾳ, ἡμᾶ μὲν εἰς κόσμον ἡμέτερον¹⁾, ἅμα δὲ εἰς τὴν τῆς ἡμετέρας φιλοτιμίας ἀπόδειξιν, ἣν τοῖς ἡμετέροις παύροις καὶ ὑπᾶτοις καὶ ἱερῶσι δεδώκαμεν. Dat. XV. Kal. Apr. Constantia. imp. DN. Iustiniani PP. Aug. ann. XII., Apione V. C. Cons. [539.]

ΔΙΑ-

Non enim volumus eum, qui ita suae potestatis fit, perdere aliquod legitimum ius, sed sint et generi ad eos, et ipsis ad genus intacta legitima et ex natura servata iura, et filii eorum post mortem avorum sub eorum recidunt potestatem, ac si contigisset eorum parentes morte suorum patrum, et non ex praesente lege suae potestatis fieri, et merito filios post mortem suorum patrum sub potestate habere, ut nihil horum, quae ab imperio conferuntur, eis deesse videatur, quoniam omne bonum, quod²⁾ sive a deo acquiritur hominibus, sive ab imperio, sequente deum, decet esse mansuram, et omnis malitiae ac deminutionis extraneum.

CAP. III. Palam vero est, nullam esse, qui nesciat, prae omnibus sanctissimis episcopis ipsa ordinatione etiam suam potestatem acquiri. Qui enim omnium sunt spirituales patres, quomodo sub aliorum potestate consistant? Sed convenit etiam eos huiusmodi potiri honore, et hoc³⁾ ex hac nostra legislatione frui.

Epilogus. Quae igitur nobis visa sunt ad vestram reverentiam et honorem, o coleudissimi patres, volumus in perpetuum splendere nostrae reipublicae, tam ad nostrum⁴⁾ ornatum, quam ad nostrae laetitiae probationem, quam nostris patribus et consulibus sacerdotibusque contulimus. Dat. XV. Kal. April. Constant., imp. DN. Iustiniani PP. A. ann. XII., Apione V. C. Cons. [539.]

CONS. LXXXII

^{*)} Balsamon ad Photii Nomoc. I. 36. (Vossii bibl. II. p. 860.)

¹⁾ ἡμέτερον Hal. — ²⁾ Cod. Hamb., Trid.; etiam add. Cont. — ⁴⁾ vestrum Bk. idque in omnibus quod om. Port., Cont. — ³⁾ Cod. Hamb., Trid., Port.; ms. esse Cont. in margine adscriptis (?).

iura naturae illis serventur, eorumque liberi post mortem avorum in illorum potestatem recidunt, ac si horum parentes morte suorum patrum, non autem ex praesente lege suae potestatis facti essent, et meritis liberos suos post mortem suorum parentum in potestate haberent, ita ut nihil eorum, quae ab Imperatore conferuntur, ipsis aliquid adimere videatur, quia omne, quod vel a deo, vel ab Imperatore, qui deum sequitur, hominibus advenit, solum bonum, nec quidquam malitiae et damni admixtum habere convenit.

CAP. III.

Manifestum autem est, neminem esse qui nesciat, ante omnia sanctissimos episcopos eo ipso, quo creatur, etiam suae potestatis fieri. Nam qui omnium spirituales patres sunt, quomodo in aliena potestate essent? sed convenit, ut illi quoque tali honore fruantur, eumque ab hac nostra lege accipiant.

Epilogus.

Quae igitur nobis ad reverentiam honoremque vestrum, patres honoratissimi, visa sunt, illa in nostra republica tam ad decus nostrum, quam ad nostrae universalitatis a nobis in patres nostros, consules et sacerdotes collatae demonstrationem perpetuo splendere volumus.

Ne-

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πρ.^α)

Περὶ τῶν δικαστῶν, καὶ ὥστε μεθ' ὅρκου μὴ αἰρεῖσθαι.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὐγουστος Ἰωάννη, ὑπαρχῶν πραιτωρίων τῆς ἀνατολῆς τὸ δεύτερον, ἀπὸ ὑπάτων καὶ πατρικῶν¹).

Προοίμιον

Ζήνων τῷ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως γέγραπται διατάξις περὶ τῆς τῶν δικῶν τάξεως, πολλὰς μὲν παραλλαγὰς ἐκ τῶν ἐφεξῆς δεξαμένη χρόνων, εἰς τοῦτο δὲ ἀριζομένη, ὥστε κατὰ μικρὸν σχεδὸν καὶ παντάπασιν ἐλείπειν. οἱ τε γὰρ ἐν αὐτῇ γεγραμμένοι διατηρεῖται, τὸν μὲν ἀνθρώπων ἅπαντες ἀπέλιπον βλον, πολλὰ τε τῶν διορισθέντων δικαίων σεσίγηται, ῥητῆς τε οὐκ εἴχε μνήμης. ἀλλ' ἢ γε χοῖσις ταῦτα παραλαβοῦσα πρὸς ἀλλοίαν μετέστησε οἰκίαν. ἡμεῖς τοίνυν ὀρώμετες συγκυριζόμενον καθάπαξ τὸ τῶν δικαστῶν σχῆμα, φράσμεν χοῖναι νόμῳ ταῦτα διορισσάσθαι, ὅς τὴν πρῶτουσαν τάξιν ἐπιθήσει τῷ πράγματι. οὐδὲ γὰρ ἐθέλημεν χοῖναι ἔχειν δικαστῶν τινὰς ὀνόματα, μάλιστα μὲν νόμων ἀνεπιστήμονας, ἔπειτα δὲ οὐδὲ πραγμάτων ὑπυχοῦντας πείραν²). τοῖς μὲν γὰρ ἡμεῖσις ἀρχοῦσι πάντως καὶ πάρεδροι, τὰ ἐκ τῶν νόμων ὑψηλοῦμενοι, καὶ τὰς ἀσχολίας ἀναπληροῦντες τὰς αὐτῶν, ἐπειδήπερ πολλὰς περιεχίμενοι τροφίσιον, ἃς ὑφ' ἡμῶν ἔχουσιν, εἰκότως τὸ δικαστικὸν ἀναπληροῦσι μέρος τῆ τῶν οἰκείων παρουσίας παρέδρων. οἱ δὲ οὔτε ἀρχὴν ἔχοντες, οὔτε ἡμῶν ὑψηλοῦμενοι, εἰ μὴ μέλλοιεν οἰκοδομῆσαι τὴν τοῦ δικάζειν εὐσχημοσύνην, πῶς οὐ μέγιστον τοῦτο ἐλάττωμα πολιτείας ἀν εἶη, τὸ μὴ τοῖς αὐτοῦ τὸ πρακτικόν ἐπισταμένους παραδούναι τὰς δίκας, ἀλλ' ἔαν αὐτοὺς ζητεῖν ἑτέρους, παρ' ὧν ἔστι μανθάνειν, ἅπερ αὐτοὺς ἐν τῷ κρίνειν φθέγγοισθαι δεῖ; Ταῦτα ἡμῶς εἰκότως εἰς τὸν παρόντα νόμον ἀπέστησε, τῶν ἡμετέρων ὑψηλῶν κηδομένων, καὶ βουλομένων αὐτοῖς καὶ τὰ ἐπὶ ταῖς δίκαις εὐ-
κλόα

Novella LXXXII.

DE IUDICIBUS, ET NE CUM IUREIURANDO ELIGANTUR.

Imp. Iustinianus Augustus Ioanni, iterum Pf. P. per Orientem, Exconsuli et Patricio.

Praefatio.

A Zenone piae memoriae constitutio de ordine litium scripta est, quae multas mutationes sequentibus temporibus passa est, atque eo pervenit, ut paulatim tota fere deficeret. Nam qui in ea iudices pedanei scripti sunt, omnes vita excesserunt, multa vero ex definitis iuribus silentio tradita, nec certam memoriam consecuta, sed usu deinde in aliam formam mutata sunt. Quum igitur iudicum statum in totum confusum esse videamus, haec lege definienda esse putavimus, quae decentem ordinem rei imponat. Neque enim existimavimus, debere quosdam iudicum nomen habere, maxime eos, qui legum imperiti sunt et rerum experientia destituti. Nostris enim iudicibus omnino et assessores adsunt, qui leges explicant, eorumque occupationes suppleant, quoniam multas curas, quas a nobis habent, sustinentes, merito iudiciale munus assessorum suorum praesentia supplent. Illi vero, qui neque magistratum gerunt, neque nobis inserviunt, si ipsi quid iuris sit nesciant, sed aliunde iudicandi honestatem emendicare debeant, nonne maximo hoc reipublicae damno erit, si non illis, qui quid faciendum sit ipsi sciunt, lites tradantur, sed ut alios quaerant, illis permittatur, a quibus discere licet, quae in iudicando loqui oporteat? Haec nos merito ad praesentem legem excitavimus, qui subditorum nostrorum curam gerimus, atque ea, quae ad lites pertinent, prompta ipsis et facilia esse, et sine ulla dilatione decidi volumus.

CAP. I.

GI. CONST. LXXXIII.

DE IUDICIBUS, ET UT NULLATENUS CUM IUREIURANDO ELIGATUR ALIQUIS IUDEX, QUOD PERMANEAT EI; ET UT APPELLATIONES ACCIPIANT MODIS OMNIBUS IUDICES; ET UT IN MEDIA LITE FACTAE FORMAE, QUO MODO OPORTEAT DECIDI COGNITIONEM, NON ATTENDANT IUDICES.

(Coll. VI. tit. 10.)

Idem Imperator Aug. Ioanni, gloriosissimo Praetorium Orientis Praefecto iterum, Exconsuli et Patricio.

Praefatio. A Zenone piae memoriae scripta est lex de iudiciorum ordine, multas quidem mutationes subsequenter suscipiens temporibus, ad hoc autem pervenit, ut paulatim paene omnino caderet. Nam et qui in ea conscripti sunt pedanei iudices, humanam omnes reliquerunt vitam, et plurima definiti iuris tacita sunt, et certam non mernerunt memoriam, sed usus haec percipiens in aliam traustulit figuram. Nos igitur videntes omnino confusum iudicum schema, existimavimus oportere haec³) lege determinare, quae decentem ordinem imponat causae. Non enim existimavimus oportere habere iudicum quosdam⁴) nomina, maxime legum ineruditos, deinde neque causarum habentes⁵) experimentum. Nostris enim administratoribus adsunt modis omnibus etiam assessores, et ea, quae legum sunt explicant, et occupationes adimpletes eorum, quoniam multis⁶) detenti curis, quas apud nos habent, merito iudiciorum complent partem per suorum praesentiam assessorum. Illi autem neque cingulum habentes, neque nobis ministrantes, nisi potuerint per se nosse, quod iustum est, sed aliunde emendicare iudicandi honestatem, quo modo non maximum vitium erit reipublicae, non eis, qui ex se quod agendum sit sciunt, lites tradere, sed sinere eos quaerere alios

¹) Hal. et Serim g. — Maior Nov. pars in Bas. cf. Psell. p. 12. — Iulian. Const. 76. — Versio est vetus glossata.

²) Hal.; Serim g. iatna inscriptionem profert his verbis: Imp. Iustinianus Aug. Ioanni P.P. per Orientem, exconsule et patricio. — ³) ἐνυχοῦντας πείραν Hal. —

Trid.; quorundam Port., Cont. — ⁴) Bk.; ineruditum — habentium Cod. Hamb., edd. — ⁵) Trid., Cod. Hamb., sec. man.; multi Cod. Hamb., Port., Cont.

⁶) Port.; hoc Cod. Hamb., Trid., Cont. — ⁷) Cod. Hamb.,

κολά τε εἶναι καὶ ῥάδια, καὶ χωρὶς ἀπάσης ἀναβολῆς διαλύεσθαι.

Κεφ. α΄.

Τὸ μὲν οὖν πάλαι σχῆμα τῆς διατάξεως Ζήνωνος τοῦ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως, ἤπερ ἐκάστω δικαστηρίῳ ῥητοῦς ἀφώριτος δικαστής, παντελῶς ἀναιροῦμεν, ἐπιλεγῆναι δὲ συνειδόμεν δικαστὰς τοὺς τὴν πανταχόθεν ἐπὶ χρηστοῖς ἔχοντας μαρτυρίας, ὡς περ κοινὸν πάντων ἔσονται δικασταί, οἳ πανταχόθεν ἐπιλεγμένοι. καὶ δὴ τοῦτο πέπρακται, καὶ ῥηθῆναι¹⁾ παρ' ἡμῶν δικασταὶ Ἀνατολῆς τε ὁ περιβλέπτος, ἡδὴ τοῦ συνηγορεῖν πρῶτον πεπαισμένος καὶ ἐν τοῖς περιβλέπτοις τοῦ δημοσίου συνηγόροις ταχθεὶς, Φλαβιανὸς τε ὁ λαμπρότατος, ὃς συνήγορος τοῦ δημοσίου καθέστηκε νῦν, καὶ πρὸς γε Ἀλέξανδρος, καὶ Στέφανος, καὶ Μήνας, οἱ λογιώτατοι συνηγόροι τε καὶ διαίτηται τῆς σῆς ἀγορᾶς, Ἀλέξανδρος τε ἕτερος (οὗ δὲ διαίτητῆρ δὲ εἶναι κακείνου τοῦ δικαστηρίου τοῦ ἐνδοξοτάτου μαγίστρου τῶν θεῶν ὀφρικῶν μεμαθήκαμεν), καὶ δύο²⁾ ἐφεξῆς ἄλλοι συνηγόροι τῆς σῆς ἀγορᾶς, Βλκτωρ³⁾ καὶ ὁ ἐκ Κυβίκου Θεόδωρος. ἐκ μὲν οὖν συνηγορῶν οὗτοι δικασταὶ προεκκρίσθωσαν. §. 1. Ἐπειδὴ δὲ προσήκον ἔστιν, εἶναι καὶ μείζους δικαστὰς, τοὺς μὲν ἀξιωμασι προέχοντας, καὶ πρὸς γε ἡ πείρα πραγμάτων πολλῶν, ἢ πολυχρονίῳ τριβῇ μεγίστων ἀρχῶν, ἢ πλήθει τούτων ἐγγεγυμνασμένους, καὶ τῆ τε ἡμετέρα προσκατεροῦντας εὐσεβεῖα, διὰ τοῦτο συνειδόμεν ἐκ μὲν τῶν ἐνδοξοτάτων πατρικίων Πλετώνου τὸν ἐνδοξοτάτον, μακρὸν ἐπὶ τῆς πολιαρχίας διανύσαντα χρόνον, καὶ δις ἐπὶ τῶν θρόνων ἐκείνων⁴⁾ γενόμενον, Βλκτωρὰ τε τὸν ἐνδοξοτάτον, καὶ αὐτὸν ἐπὶ τε τῆς μεγάλης Ἑλλάδος, ἐπὶ τε τῆς σεμνῆς τῶν Ἀλεξανδρέων ἀρξάντα πόλεως, καὶ πρὸς γε τῆς πολιαρχίας ἠγησάμενον, καὶ οὐδὲ νόμων ἀνήκον, καὶ Φωκῶν τὸν ἐνδοξοτάτον ἐν τοῖς ἡμετέροις καταλέξει δικασταῖς, ἀνδρα ὃν ὁ τε σὸς ἐπίσταται θρόνος ἐπαινουμένους αὐτοῦ προστάντα, καὶ πρὸς γε τὰ ἐκ νόμων εἰδόμενα, καὶ ἐπὶ τοῖσις Μάρκελλον τὸν μεγαλοπρεπέστατον, καὶ μὲν ἡμῖν παρόντα, καὶ περὶ τῆν τοῦ δικαίου θαυμαζόμενον τήρησιν, καὶ παρὰ πάντων σχεδὸν τῶν ἡμῖν προσιόντων διὰ τοῦτο αἰτούμενον, παρέδρω τε χρώμενον ἐπαινουμένους διατιθέναι τὰ ἐκ τῶν νόμων δυναμένω⁵⁾, φασὲν δὲ Ἀππλώνα τὸν περιβλέπτον,

CAP. I.

Antiquam igitur Zenonis pie memorie constitutionis formam, quae singulis iudiciis certos iudices definitiuit, plane tollimus. Visum autem nobis est, ut iudices eligantur ab omni parte bonum testimonium habentes, qui communes omnium erunt iudices, tanquam ab omni parte electi. Et hoc quidem factum est, atque iudices a nobis electi sunt spectabilis Anatolius, qui advocati munere nuper functus, inter spectabiles etiam fisci advocatos assumptus est, et clarissimus Flavianus, qui advocatus fisci nunc est, praeterea Alexander, Stephanus et Menas, eloquentissimi advocati, iudicesque pedanei fori tui, et alter Alexander (quem ipsum quoque iudicem dicasterii glorioissimi magistri sacrorum officiorum esse didicimus), atque duo advocati fori tui, Victor et Theodorus Quisica. Ex advocatis igitur hi iudices electi sint.

§. 1. Quoniam vero maiores etiam iudices esse convenit, qui dignitatibus praecellant, et praeterea vel rerum multarum experientia, vel longo maxime magistratum usu, vel horum multitudinem exercitatu pietati nostrae praesto sint, propterea inter iudices nostros assumere placuit ex gloriosissimis quidem patriciis gloriosissimum Platonem, qui longum tempus in praefectura urbis consumit, et bis in illis throno constitutus est, nec non Victorem gloriosissimum, qui in magna etiam Graecia, et in nobili Alexandrinorum civitate imperavit, atque insuper praefecturae urbis gessit, neque legum ignarus est, et Phocam virum gloriosissimum, qui, ut sedes tua novit, laudabiliter illi praefuit, quique leges insuper novit, praeter haec Marcellum quoque magnificentissimum, qui semper nobis adfuit, et quantum ad iustitiae observationem admirandus, atque ab omnibus fere, qui nos aderant, ea de causa expetitus fuit, quique assessor attulit, qui laudabiliter ea, quae ad leges spectant, disponere potest, scilicet Apione spectabili, qui advocatus fisci fuit, et ceterarum rerum bonum testimonium et ab aliis et nobis ipsis accepit.

CAP. II.

alios, a quibus liceat discere, quae ipsos in iudicando eloqui decet? Haec nos merito ad praesentem legem⁶⁾ erexerunt, nostrorum subiectorum curam agentes, et volentes eis etiam quae de iudiciis sunt in prouta esse atque facilia, et absque omni dilatione transigenda.

CAP. I. Vetus igitur schema Zenonis constitutionis⁷⁾ pie memorie, quae unicuique praetorio certis definitiuit iudices, omnino perimus, eligere vero perspeximus⁸⁾ in rebus utilibus habentes attestationem, qui communes omnium erunt iudices, tanquam undique electi. Et hoc quidem gestum est, et electi sunt a nobis iudices Anatolius vir spectabilis iam advocacione dudum completa, et inter spectabiles fisci advocatos deputatus, ac Flavianus, qui nunc advocatus fisci consistit, et Alexander, et Stephanus, et Menas, eloquentissimi advocati et pedanei iudices tui fori, et Alexander alter, quem pedaneum iudicem esse praetorii gloriosissimi magistri sacrorum officiorum cognovimus, et duo subsequentes alii advocati tui fori, Victor, et qui ex Quisica est Theodorus⁹⁾. Ex advocatis itaque isti iudices praeposantur. §. 1. Quia vero competens est, esse etiam maiores iudices aliquos dignitate provecos experimento causarum multarum, aut plurimi temporis auctoritate magnis singulis, aut multitudinem horum exercitatos, qui etiam nostrae observent pietati, ideo perspeximus ex gloriosissimis quidem patriciis Platonem gloriosissimum patricium, longum qui¹⁰⁾ in urbana praefectura obtinuit tempus, et secundo in illis sedibus constitutus est, et Victorem gloriosissimum et ipsum, qui tam in magna Hellada¹¹⁾, quam in nobili Alexandrinorum civitate administravit, et praefecturae urbanae tenuit praesulatum, et neque legum inexpertum, et Focam gloriosissimum inter nostros annumerandum¹²⁾ iudicem, virum quemque tua sedes novit laudabiliter¹³⁾ sibi praestantem, insuper et quae legum sunt scientem, inter hos Marcellum quoque magnificentissimum, semper quidem eum nobis praesentem et circa iustitiae mi-

¹⁾ εἰρηται Hal. — ²⁾ τρεῖς Hal. — ³⁾ Δανηλ τε καὶ Βλκτωρ Hal. — ⁴⁾ τὸν θρόνον ἐκείνων Hal. — ⁵⁾ δυναμένον Hal. — ⁶⁾ Bk.; legem om. Cod. Hamb., edd. — ⁷⁾ Cod. Hamb.; Zenonis constitutionis edd. — ⁸⁾ iudices add. Bk. — ⁹⁾ Trid.; et qui ex quisito est Theod. Cod. Hamb.; et ex Quisico Theod. Port., Cont. — ¹⁰⁾ Spang.; glor. patricium qui Cod. Hamb., Trid., Port.; glor. [patricium] Longum, qui Cont. Vocab. patricium delendum esse videtur, nisi forte

Vet. Int. μακρὸν reddidisse existimamus per patricium, quod eum certissime sit, et ceterum erit longum. — ¹¹⁾ Cod. Hamb., Trid., atque hanc formam in multis omnibus esse adnotavit Cont. in marg.; Hellade Port., Cont. — ¹²⁾ adnum. om. Cod.; adnumerandus Trid., Port. — ¹³⁾ Cont. in marg., ubi etiam pro praestantem proposuit praesidentem; virum quacumque sedes novit laudatum quam Cod. Hamb., edd.

δλεκτον, τῷ δημοσίῳ τε συνεπιόντα, καὶ ἄλλα μαρτυρίας ἀγαθῆς παρὰ τε τῶν ἑλλων, παρὰ τε ἑμῶν αὐτῶν ἡξιωμένον.

Κεφ. β.²)

Τοὺς μὲν οὖν δικαστὰς μετὰ τοὺς ἡμετέρους ἀρχόντας τοὺτους εἶναι βουλόμεθα, καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ τοῦτους ἄπασι³) τὰς ἰποθέσεις κατὰ τὸ δοκοῦν ἑμῶν παραδώσομεν. Ἐὶ δὲ τις τῶν ἡμετέρων ἀρχόντων παραπέμπει βούλοιο δίκας, τοῦτοις δὴ τοῖς εἰρημύτοις καὶ ὠρισμένοις παρ' ἡμῶν δικαιηταῖς (ἰκτείταις⁴) παραδώσει, καὶ ἑτέρω παντελῶς οὐδενί, πλὴν εἰ μὴ τοῖς παρέδροις τοῖς ἑαυτοῦ παραδοῆναι τὰς κατὰ μέρος ἐξετάσεις, αὐτὸς τὴν ὑπὲρ τοῦ παριῶς κρίσιν ἐξολῶν.

Κεφ. γ.

Καθεδούνται δὲ οἱ δικαιηταὶ διηγεκῶς ἐπὶ τῆς βασιλικῆς στοᾶς, ἐν οἷς καὶ νῦν οὐκίσκοις δικάζουσιν, ἀρχοῦσι τε εὐθύς καὶ εἰς δεξιὴν ὄψιν. καὶ ἀκροασοῦνται τῶν δίκων οὐ μόνον τῶν μετὰ τὸν νόμον τούτων κινήθησομένων παρ' αὐτοῖς, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων, ὅσαι παρὰ μὲν τοῖς ἄλλοις κατὰ⁵) τὸ ἀρχιεὶς λαγῆθησαν σχῆμα, νῦν δὲ παρ' ἡμῶν εἰς αὐτοῖς μετανεχθῆναι προσετάχθησαν.

Κεφ. δ.

Ἐπίκουρον φυλαιτομένου, ὡς εἴπερ ἐγέσιμοι παρὰ τῶν δικαιητῶν ἢ τῶν ἐνδοξοτάτων ἀνδρῶν γίνονται δίκαι αὐταί, εἰ μὲν ἐξ ἡμῶν αὐτῶν παραπεμφθεῖεν, κατὰ τὸ ποσὸν ἢ εἰς τὸ κοινὸν τῶν ἐνδοξοτάτων ἡμῶν ἀρχόντων ἐξετασθήσονται, ἢ ἑτέροις κατὰ τὸ ἴδιον τῶν θεῶν consultationum παραπεμφθήσονται. εἰ μὲντοι τινὲς⁶) τῶν ἐνδοξοτάτων ἡμῶν ἀρχόντων θέλων αὐτοῖς παραπέμπειν, ἐπ' αὐτοῖς τοῖς παραδίνας αὐτοῖς τὰς ἀκροάσεις ἢ ἐφεσεις ἔξει, ἐξ ἐξελίξων δὲ αὐθις κατὰ τὸν εἰρημύτων τρόπον τὰ τοιαῦτα κριθήσονται.

Κεφ. ε.

Ἀκροάσονται δὲ πάντες τῆς μὲν δίκης ἄκριμασίως οὐδὲς νομισμάτων ἢ σχῆματι παρασημασίως. οὕτω γὰρ θάπτον αἱ δίκαι κριθήσονται, καὶ

⁵) observationem, et ab omnibus paene nos aduentibus propter hoc petitem scimus⁶), et consiliario nostro laudabili, quatenus disponere quae ex legibus sunt possit, id est Appione viro spectabili, et fisci aduocato, et in aliis habente testimonium optimum tam apud alios, quam a nobis ipsis.

CAP. II. Iudices itaque post nostros administratores hos esse volumus, et his omnibus negotia secundum quod nobis visum fuerit delegamus. Si quis autem nostrorum iudicum deputare voluerit causas, iis, qui delicti sunt a nobis, pedaneis iudicibus tradat, et alteri omnino nulli, nisi consiliariis suis commiserit particulares examinationes, ipse pro omni negotio iudicium portaturus.

CAP. III. Sedebunt autem hi pedanei iudices continue et nunc in regia basilica, in quibus et nunc iudicant, matutino mox et meridie et vespere audientes causas, non solum quae post legem motae sunt apud eos, sed etiam alias⁷), quaecumque apud alios quidem sunt secundum antiquum motae schema, nunc autem a nobis ad eos mutari praeceptae sunt.

CAP. IV. Illo custodiendū, ut, si sub appellatione a pedaneis iudicibus aut gloriosissimis viris fiant causas, et ipsae si quidem⁸) a nobis ipsis delegatae sint, secundum quantitatem aut in commune apud gloriosissimos iudices nostros examinabuntur, aut aliis secundum consuetudinem sacrarum consultationum delegabuntur. Si qui tamen gloriosissimorum nostrorum iudicum causas eis delegaverint, ad eos, qui hos iudicant eis audientibus, appellatio remeabit, ab illis autem rursus secundum praedictum modum talia iudicabuntur.

CAP. V. Audient igitur omnes quidem litem usque ad trecentos solidos existentem sub schemate annotationis. Sic enim velociter lites iudicabuntur, et circulis cognitionalibus ac temporis contritione omnes liti-

CAP. II.

Hos igitur post magistratus nostros iudices esse volumus, nosque ipsi his omnibus causis, prout nobis videbitur, trademus. Si quis autem ex magistratibus causis velit delegare, dictis his et definitis a nobis iudicibus pedaneis eas tradat, nec ulli plane alii, nisi assessoribus suis particulares examinationes committat, ipse de tota re sententiam laturus.

CAP. III.

Pedanei autem iudices perpetuo in regia porticu, in domunculis, in quibus etiam nunc iudicant, statim a tempore matutino usque ad solis occasum sedeant litesque audiant, non solum quae post hanc legem apud eos movebuntur, sed et reliquas, quas apud alios secundum schema magistratus motas, nunc ad eos transferri iussimus.

CAP. IV.

Atque id custodiatur, ut, si in his litibus a pedaneis iudicibus vel viris gloriosissimis appelletur, si quidem a nobis ipsis transmissae sunt, secundum quantitatem vel in commune a gloriosissimis nostris magistratibus examinabuntur, vel ad alios secundum consuetudinem sacrarum consultationum transmittantur. Si tamen quidam ex gloriosissimis nostris magistratibus causas ipsis transmiserint, appellatio ad eos veniat, qui cognitionem ipsis tradiderunt, ab illis vero rursus secundum dictum modum talia iudicabuntur.

CAP. V.

Omnes autem de lite ad trecentos usque solidos per modum annotationis cognoscant. Sic enim celeriter lites diiudicabuntur, omnesque litigantes ambagibus illis

²) Cap. 2 — 13. in Bas. VII. 1. 4 — 16. (Schol. i — x.)

³) ἄπασιν Hal. — ²) Sering., Bas.; δίκας τοῖς ὠρισμένοις παρ' ἡμῶν δικαί, τοῖς τοῖς Hal., (Fulg.) —

⁴) ἰκτείταις, Fulg.; ὅσαι παρὰ μὲν τοῖς ἄλλοις οὐ κατὰ Sering.; ὅσαι κατὰ (om. tell.) Hal. — ⁵) κοινὸν * ἢ

εἰ τινὲς πως Hal. — ⁶) miratum Bk. — ⁷) scimus om. Bk. — ⁸) Cod. Hamb.; ut add. edd. — ⁹) Cod. Hamb., Trid.; quidem Port., Cont.

καὶ τῶν ἐπὶ ταῖς διαγνώσεσι κύκλων, καὶ τῆς τοῦ χρόνου τριβῆς τὸ δικαζόμενον ἕπαν ἀπαλλαγῆσεται. τὸ δὲ ἄλλο, ὡς εἰ καὶ κατὰ παρασημεῖωσιν ἀκρόασται τῶν δικῶν, ἀλλὰ δώσουσιν ὕρον ἐν γραμμασι τὸν τῶν αὐτῶν ἀπλοῦντα γνόμενον, τῶν ἐπὶ τούτοις ἐφέσεων οὐδενὴ παρελθῶσιν ἀνηρημένων, πλὴν εἰ μὴ τρισάκις ἐκαλέσασθαι τις βουληθῆι, ἢ κατὰ προπέτειαν ἀπολεηθῆι. τοῖς γὰρ τοιούτοις καὶ ὁ τῶν ἐφέσεων ἀνήρηται λόγος.

Κεφ. ε'.*)

Τὰς δὲ ἐκ τῆς μεγάλης ταύτης πόλεως ἀπὸ τῶν δαιτητῶν ἐφέσεις εἰς τοὺς δικαστῆς οὐ πραιτέρον δύο μηνῶν ἔχειν προδειξιάν ἕταν δρόμον τῶν κυριῶν βουλομένα, μεθ' οὓς ἀνάγκη τὰς κυρίας τοῦ αὐτῶν ἀφῆσθαι δρόμου, τῆς καλουμένης παρὰ τῶν νόμων reparationis¹⁾ χωρὰν ἐπὶ τούτων οὐδεμίαν ἔχουσης.

Κεφ. ζ.

Οὐδενὸς θαρροῦντος ἐκβαίνειν τὰ ἐπὶ τοῖς sportulis²⁾ ἢ ταῖς δικαστικαῖς δαπάναις παρ' ἡμῶν διατεταγμένα, ἀλλὰ πάντων τοῖς³⁾ αὐτοῖς ἐμμερόντων, καὶ εὐλαβομένων τὴν ποιήν, ἣν ἐπὶ τοῖς τοιούτοις ἡ θεὰ ἡμῶν διάταξις ὥρισεν. §. 1. Τῶν τὰς δίκας παρασκευαζόντων οὕτως ὄντων, ὅσον⁴⁾ κατὰ τὸ τῆς στρατείας σχῆμα, ὡς⁵⁾ μέχρι μὴν ὠρίσθησαν, ἐκάστον μένει δικαστοῦ δύο ἐν τῶν υπογράφουσι χωρῶν, δύο δὲ τοῖς τὰς δίκας παρασκευάζουσιν τε καὶ ἐπάγουσιν, οὐ δυναμένων τῶν αὐτῶν πολλοῖς ἢ δύο γούν ὕλας ὑπηρετῆσαι δικασταῖς. τούτους δὲ παντοῦ πιστοὺς τε καὶ δεδωκμασμένους εἶναι, ὥστε μηδὲν παρ' αὐτῶν ἀμαρτάνεσθαι, μήτε προδιδόσθαι, μήτε κατοχευεῖσθαι, ἀλλὰ κινδύνη τῶν τάξεων, ἢ σχολῶν, ἢ σκρινῶν τῶν παρεχόντων αὐτοῖς τὴν ἐπ' αὐτοῖς ἐπιλογὴν τε ἅμα καὶ ὑπογραψίαν εἶναι, καὶ κἄν εἴ τι παρ' αὐτῶν πταισθῆι, πρὸς τοὺς ἀπορρίπτοντας αὐτοὺς ἐφέσθαι τὸν ἐκείθεν κίνδυνον, ὅπερ πᾶσαν ζημίαν παρὰ τὴν αὐτῶν ἀτίαν γενομένην τοῖς παρεχόμενοις βλαβεῖσι θεραπεύειεν. ἀνάγκην ἔχοντων καὶ τῶν προσφόρων ἀρχόντων, εἰ πορκελευσθεῖεν, θεραπεύειεν πάντως τοὺς ἐκ τῶν οἰκείων τάξεων ἢ σχολῶν ἢ σκρινῶν προσβληθέντους, τοὺς ὑπουργούνας τὴν ἐντεῦθεν τῶν βλαβέντι θεραπεύειν ζημίαν. Εἰ δὲ ὁ δικαστὴς ἀσθηταί τι πονήρημα παρὰ

illis cognitionum et temporis mora liberabuntur. Manifestum autem est, licet per annotationem de causis cognituri sint, ipsos tamen sententiam in scriptis, quam mentem eorum declarat, daturos esse. Neque enim plane ab iis appellandi facultas admittitur, nisi forte quis tertio appellare vult, vel per contumaciam ubi illis enim appellationes etiam admittuntur.

CAP. VI.

Appellationibus vero ex magna hac civitate iudicibus pedaneis ad iudices in cursu fatalium nisi ultra duos menses spatium dari volumus, post quo necesse est, ut dies fatales currere incipiant, reparatione, quae a legibus vocatur, nullum in his locum habente.

CAP. VII.

Neque quisquam ea, quae de sportulis aut illis expensis a nobis disposita sunt, excedere audeat, sed omnes intra haec se continent, et poenam tantam, quam illis sacra nostra constitutio constituit.

§. 1. Illi autem, qui causas praeparant, de his comparati, quemadmodum secundum formam hactenus constitutum est. Unusquisque tamen ab aliis duobus exceptoribus, et duobus, qui lites praeparant et inducunt, utatur, neque iidem pluribus, quam ab his duobus plane iudicibus ministrare possint; hi vero modo fidi et probati sint, ut nihil ab illis proderent, nec prodatur, nec dolo fiat, sed periculo officiorum, aut scholarum, aut scriniorum illis praebentibus electione, quam ministerium illorum sit. Et si quid ab iis peccetur, in eos, qui illos designarunt, periculum redundat, qui omne damnum ipsorum culpa laesi illis resarciant, qui ab iis laesi sunt. Necesse quoque incumbat competentibus iudicibus, si qui in iudicio, quavis ratione efficiendi, aut qui ex illorum cohortibus, aut scholis, aut scriniis ad ministerium designati sunt, damnum, quod hinc ortum sit, laesi resarciant. Si vero index flagitium aliquod a quibus ex ministrantibus commissum cognoverit, assilinis eos expellet, qui non bona cum existimatione in his negotio versantur, atque alios constituet volentes et

litigantes liberabuntur. Palam vero est, quia, etsi per annotationem audient causas, veruntamen damnum tantum per scripturam, qui eorum manifestet sententiam; appellationibus in his nulli penitus permissis, et forte tertio appellare voluerit, aut per contumaciam defuerit; talibus enim etiam appellationum permittitur ratio.

CAP. VI. Appellationes autem ex hac magna civitate a pedaneis iudicibus non ultra duos menses habere iudicibus in cursu fatalium volumus, post quos necesse est fatales cursum, quo vocatur a legibus reparatione⁶⁾, locum in his nullam habente.

CAP. VII. Nulloque⁷⁾ praesumente transcendere, quae in sportulis aut in lites expensis a nobis disposita sunt, sed omnibus his contentis, et formidantibus poenam, quam in talibus sacra nostra constitutio terminavit. §. 1. His, qui causas praeparant, sic existentibus, sicut et militiae figura hactenus definitur, unoquoque tamen indice quidem exceptoribus utente, et duobus causas praeparantibus et completantibus non valentibus eis⁸⁾ pluribus, quam duobus omnino ministrare iudicibus. Hos autem omnino locupletibus probatos esse, ut neque ab eis aliquid peccetur, neque prodatur, neque maligne agatur, sed periculo officiorum, aut scholarum, aut scriniorum praesentium eis super eos electionem simul et ministerium⁹⁾, si vel quid ab eis peccatur, ad illos, qui deputant eos, referri exinde periculum, qui omne damnum eorum factum iis, qui ab eis laesi sunt, curabunt. Necessitatem habentibus etiam competentibus iudicibus, si ex interpellatio fiat, praeparare modis omnibus, eos, qui ex officiis suis aut scholis aut scriniis eligunt ministrantes, hinc laesis damnum curare. Si vero index aliquam senserit malignitatem ab aliquo ministrante

*) (Eustath.) ζοπ. XIF. 19.

1) Fulg., Julian.; ἀνακινήσεως Pal.; ἀνακαινιστικῶς Bas.; separationis Scring. — 2) ἐπὶ ταῖς συνηθῆσις Hal., Bas. atque ita saepius. — 3) τοῖς om. Hal., Bas. — 4) Scring., Bas.; ὡς ἔν Hal., —

5) Scring., Bas.; ὡς om. Pal. — 6) reparatione BK. — 7) Cod. Hamb., Trid.; nulla quoque Pal. Cont. — 8) eisdem BK. ed. ster. — 9) tam add. BK.

ἡ ἀπόφασις τῶν ὑπουργούντων γινόμενον, ἀπελάσει ἐν τῆς ἀποφάσεως τῆς αὐτοῦ τοὺς οὐ μετὰ χρηστικῆς ἀπὸ πρῶτα χρωμένους, ἑτέρους δὲ ἐγκαταστήσει ἑκάστη καὶ προβολῇ τῶν οἷς ταῦτα, καθάπερ εἰπόντες ἐφθήμεν, κινηθύνεται ¹⁾.

electione eorum, quorum periculo, sicuti ante diximus, haec sunt.

Κεφ. η'

CAP. VIII.

Εἰ δὲ τις ἢ τῶν ἐνδοξοτάτων ἀρχόντων ²⁾, ἢ ἐν ἡλιθιωτάτων ἡμῶν δικαστῶν παύσοιτο τοῦ εἰσῆλθαι κατ' ἰδιαν αἰτίαν, οὐκ ἄλλως ἕτερος ἐπὶ διαδίδεται τὴν ἀπόφασιν, πλὴν εἰ μὴ τοῦτο αὐτῷ ἐγκρίνοται, ἕτερον παραδοίμεν τὴν ἀντ' αὐτοῦ ἢν δικῶν ἕξασιν.

Si quis autem vel ex gloriosissimis magistratibus, vel eloquentissimis iudicibus ex qualibet causa iudicare desinat, non aliter cognitionem eius alius suscipiat, quam si nos hoc decernerentes, alii causarum examinationem eius loco tradamus.

Κεφ. θ'.

CAP. IX.

Ὅπως δ' ἂν μὴ ὁ περὶ ταῦτα πόνος ἄμισθος εἴη ἡμετέροις γίνεσθαι δαιτητῶν, θεοπίσθου, ἀντιπρὸς ἐν ἐκάστῃ παρ' αὐτοῖς λεγομένη δίκῃ, καὶ ἐν αὐτῇ παρατεμψθῆναι, ἀνὰ δύο μὴν χρυσοῦς παρ' αὐτοῦ μέρους ἐν τῇ προκαταρξεί λαμβάνειν, ἀνὰ τὴν δὲ ἐν τῷ πέρατι τῆς υποθέσεως, καὶ περαιτέρω αὐτῶν μηδὲν (τοῦτο ὅπερ καὶ οἱ πρὸ ἡμῶν διωκτικοί), ἀλλὰ τοῦτοις ἀρκεῖσθαι καὶ μόνοις, δηλαδὴ ἐν προνομίῳ τῶν ἐπ' ἐλαττώσει τῶν δαπανῶν οἷον ὑπαρχόντων ἔκαστον ἀκεραῖον κατὰ τὰς δικῶν τῶν ὑπερβαινοῦσῶν ποσότητα χρυσοῦν αἰῶν. εἰ γὰρ μέγροι τοῦτου τὸ μέτρον εἴη τῶν δικῶν, οὐκ αὐτοῖς δικαστικῶν ἔνεκεν ἀπαιτεῖσθαι αὐτῶν. ἐκ γὰρ οὕτως ἐλαχίστης ποσότητος ὁ ἐκαστὸν ἕξασιν ποιούμενος μεγίστου μέρους τῆς δικῆς ³⁾ τὸν οὖτω πεπονημένον ἐλαττοῖ. Καὶ οὐ γὰρ ἰσὺν ἰσάμεθα μόνοις, ἀλλὰ καὶ οἰκοθεν τοῖς φιλοτιμοῦμεθα, βουλόμεθα γὰρ ἕκαστον ἐκαστῶν δαιτητῶν ἔτους ἐκάστου παρὰ τῆς ἀπὸ τῆς σῆς ὑπεροχῆς κομίζεσθαι duas libras auri, καὶ ταῦται ἀρκεῖσθαι καὶ μόνοις, ἀδωροῦσθαι τε εἶναι, καὶ χρυσοῦ παντὸς ὑπερφορεῖν. ἐν τούτῳ γὰρ ἐλλόμεθα τὸ δημόσιον ἐλαττώσασιν, καὶ αὐτῶν ἕκαστος ἀρκούμενος τῇ τε παρ' αὐτοῦ δίκῃ, τοῖς τε ἀνὰ τέσσαροις χρυσοῖς καθαρὰς ἀποδοῦναι καὶ ἡμῖν καὶ τῷ νόμῳ φυλάξῃ τὰς χεῖρας, ἀποδοῦναι, οἷα περὶ τούτων τοῖς ἐμπροσθεν νομοθεταῖς διηγούμεθα.

Verum ne labor hic pedaneis nostris iudicibus absque mercede sit, sancimus, ut in unaquaque causa, quae apud eos agitur, etiamsi ab Imperatore transmittatur, ab utraque parte duos aureos in litis contestatione, et in fine negotii duos accipiant, praeterea quae nihil (id quod et praedecessores nostri definiuerunt), sed his, et quidem solis, contenti sint; privilegii scilicet, quae ad sumtum deminutionem quidam habent, omnibus secundum ordinem suum integris servandis. Haec vero dicimus in litibus, quae centum aureorum quantitatem excedunt. Nam si hunc modum non superant lites, nihil eos iudicialium sportularum nomine exigere volumus; qui enim in tam exigua quantitate quamcumque exactionem facit, maxima parte litis eum fraudat, qui ita defatigatus est. Neque in ea re acquiescimus, sed de nostro etiam ius largimur. Volumus enim, ut unusquisque talium iudicum pedaneorum singulis annis a mensa celsitudinis tuae duas auri libras accipiat, iusque solis contentus sit, a muneribus autem absteineat, et pecuniam omnino contemnat. Propterea enim fiscum deminuerere volumus, ut unusquisque eorum, nostra liberalitate et quatuor aureis contentus, puras deo et nobis et legi manus servet, animo reputans, quae a prioribus legislatoribus de his sancita sunt.

Κεφ. ι'.

CAP. X.

expellat quidem auditorio suo eos, qui non cum iustis opinionione causis utuntur, alios autem instituat senata et electione eorum, quibus hoc, sicuti praediximus, periculi est.

CAP. VIII. Si quis autem aut gloriosissimorum aut eloquentissimorum iudicum removeatur iudicare ex qualibet causa vel necessitate, non aliter alter in eius succedat auditorio ⁴⁾, nisi hoc nos decernerentes, praesiderimus pro eo causarum examinationem.

CAP. IX. Ne autem circa haec labor sine mercede nostris fiat pedaneis, sancimus, eos in unaquaque causa apud eos causa, vel si divinitus fuerit deputata, duos quidem aureos ab utraque parte in contestatione accipere, et duos in fine negotii, et ultra hoc nihil, quod etiam praedecessores nostri definiuerunt, sed his contentos esse solis, privilegii quippe, quae in deminutione sumtum quibusdam concessa sunt, integris secundum suum ordinem conservandis. Hoc autem dicimus in litibus transcendentibus quantitatem aureorum centum. Si enim usque ad hoc mensura fuerit litium, nihil eos auditoriae causa volumus accipere; qui enim ita parvae quantitatis exactionem facit, pro maxima parte victoria sic pauperem frangat, ut neque in hoc solummodo stamus, sed etiam de proprio ipsis largimur. Volumus enim unumquemque eorum pedaneorum ⁵⁾ annis singulis a mensa tuae celsitudinis percipere duas libras auri, et his esse contentum solis, et neque redimi, et aurum omnino despicerere. Propterea enim eligimus fiscum minuerere, ut unusquisque horum unusquisque contentus nostra largitate et quaternis aureis puras deo et nobis et legi celsitudinis manus, cogitans, quae a prioribus legislatoribus de his definita sunt.

CAP. X.

¹⁾ Strimg., Hal., Bas. (Cod. Coisl. et Theod.); Fulg. — ²⁾ Cod. Hamb., Trid.; auditorium Port., detinetur Bas. (ed. Fabr.) — ³⁾ ἀρχόντων delentur auct. senat. Hal. in notis recogn. op. et om. Bas. et Coisl. Fulg. — ⁴⁾ Strimg., Bas.; νῆξ Hal., Trid., Port.

Κεφ. ι΄.

Τὸ δὲ χρῆναι καὶ τὸν τῶν δαπανημάτων λόγον τοῦς δικαστὰς πάντως κατεξετάζειν (ἐπειδὴ τοῦτο καλῶς καὶ ἡ Ζήνωνος τοῦ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως ἐπέταξε ψήφος, ἡμεῖς τε οὐκ ἀπηξιώσαμεν μέρος καὶ αὐτὸ τῶν ἡμετέρων ποιῆσαι διατυπώσεις), μενέτω καὶ νῦν ἐπὶ ταυτοῦ σχήματος φυλαττόμενον, ἐξέλθου μόνου προσεπιτιθέμενου, τοῦ, ἐπερ ὄρον ἐπαγάγοι περὶ τῶν δαπανημάτων ὁ δικαστὴς τῷ γενικηκοῦ, δηλαδὴ μετὰ τῆς φαινομένης αὐτῷ ὀρθῶς ἔχειν ποσότητος, ἢν δὴ ταξίτωνα καλοῦσιν οἱ νόμοι, εἴτα ἐκείνος ἐπομοσίοιτο, μὴ ἔχειν ἄδειαν τὸν δικαστὴν εἰς ἐλάττονα τῶν ὁμωμοσμένων καταδικάζειν, μηδὲ φράσθαι φιλανθρωπότερον τοῦ νόμου τοῦ ταῦτα διατάττοντος. εἰ μέντοι συνείδοι, μὴ δεῖν μηδέτερον τῶν μερῶν τῶν τῶν δαπανημάτων υποθεῖναι λόγῳ διὰ τὸ τῆς υποθέσεως ἰσως ποικίλων, αὐτὸ τοῦτο διορίζεσθαι ψήφῳ. πάντων τῶν ἄλλων τῶν ἐπὶ ταῖς ἐφέσεσι, καθάπερ εἰπόντες ἐφθήμεν, καὶ τῶν ἐπὶ ταῖς παρατήρεσι, καὶ τῶν περὶ τοῦ μὴ προσέλωσ καὶ σὺν ἀνάγκῃ γίνεσθαι τὰς προκαταρξείας, ἀλλ' ἔχειν τὴν τῶν εἰκοσίων ἡμερῶν*) προθεσμίαν, καὶ εἰ τι ἄλλο δικαστικὸν ὠρίσαμεν, πάντως ἐπὶ τῆς οἰκείας μενόντων ἰσχύος.

Κεφ. ια΄.

Ἐπειδὴ δὲ πολλαὶ τινες ἡμῖν γίνονται προσελύσεις, αἰρουμένων τινῶν δικαστὰς παντοίως ἀνεπίσημονας καὶ νόμων καὶ πείρας, καὶ ὑπὸ προθυμίας δυνύουσι ἐμμένειν τοῖς δικασταῖς, οἷς οὐκ ἄν τις οὐδ' ὀτιοῦν πιστεύσειεν, εἴτα ἀναπεύθουσιν ἰσως καὶ τοῦς δικαστὰς τὸν τοιοῦτον δῆθεν αὐτοῖς ὄρον παρέχον, ἄνδρας οὐδὲ ὃ τί ποτε ἐστὶ τὸ δίκαιον, οὐδὲ τὴν αὐτοῦ παρατήρησιν ἐπισταμένους, καὶ εἰκότως βλαβέντες αἰτοῦσιν ἐξετασθῆναι τὴν ὑπόθεσιν, ἐπιλατόμενοι τῶν ὄρων ὧν ὤμοσαν, τὸ πρᾶγμα ἡμῖν ἐπιστροφῆς ἄξιον ἐνομίσθη. §. 1. Καὶ ἐπειδήπερ ἔγγαμον ἐκ τῆς τῶν πραγμάτων πείρας, σφαλέρων εἶναι τὸ τοιοῦτο, θεσπίζομεν, τοῦ λοιποῦ μηδένα γίνεσθαι παντελῶς δικαστὴν ἀρετόν, καὶ μετὰ τῆς ἐξ ὄρων ἀσφαλείας δικάζεσθαι, ἵνα μὴ ἐντεῦθεν εἰς ἐπιπορευτὴν ἀκούσιον ἐπιπρωσιαν ἄνθρωποι, διὰ τὴν τῶν δικαστῶν ἀμαθίαν ἐπιπορευτὴν ἀναγκαζόμενοι, ἀλλὰ πάντως οἱ τὸν δικαστὴν ἢ τοῦς δικαστὰς αἰρούμενοι μετὰ πονηρῆς ἐπιλεγέσθωσαν, ὁπόσως ἂν τὰ μέρη πρὸς ἄλληλα συμβαίεν, καὶ ἀνάγκην ἔχέτωσαν ἢ ἐμμένειν τῇ κρίσει.

CAP. X. Oportet autem expensarum rationem indices omnino examinare, et quia hoc bene Zenonis pie memorie decrevit sententia¹⁾ et nos non dignati sumus partem etiam hoc nostrarum facere determinationum. Maneat ergo etiam nunc in eodem schemate custoditum, illo solo adiecto, si iusiurandum de expensis iudex victori, scilicet cum quantitate, quae visa erit ei recte se habere, quam taxationem dicant leges, deinde ille iuraverit, non habere licentiam iudicem in²⁾ minus, quam iuratum est, condemnare, neque videri clementiorem lege, quae haec disponit. Si tamen perspexerit neutrum sumtum subiecti rationi, et propter³⁾ negotii forte varietatem, hoc ipsum decernat sua sententia. Omnibus aliis super appellationibus, sicut praediximus, et excusationibus, et ut non promte et cum necessitate fiant litis contestationes, sed habeant viginti dierum iudicias, et quidquid aliud iudiciale decrevimus, in propria virtute manebunt.

CAP. XI. Quia vero multae quaedam nobis sunt interpellationes, eligentibus quibusdam indices potius ignorantibus leges et experimentum, et prone iurant iudicibus se contentos, quibus nequaquam quicquam quodlibet credat, deinde suadent forsitan etiam iudicibus quasi sibi praebere iusiurandum, viris neque⁴⁾ quod sit instum, neque eius observationem⁵⁾ scientibus, et merito laesi ipsi rursus volunt examinari negotium, obliuiscuntur iusiurandi, quod iuraverant, causa nobis subversione digna visa est. §. 1. Et quia cognovimus ex rebus experimento, incautum hoc esse, sancimus, de cetero nullum fieri omnino iudicem arbitrale, et cum iusiurandi cautione iudicare, ne ex hoc in periculum invitum incidant homines, propter iudicum ignorantiam potius compulsi, sed omnino qui iudicem aut indices eligunt, cum poena eligant eos, quatenus partes ad iudicium coherant, et necessitatem habeant aut contentae esse iudicio, aut, si retractare voluerit alter, det mulctam.

*) (Eustath.) ἡοπ. X. 2.

¹⁾ Cod. Hamb.; et auctoritas add. edd. — ²⁾ Bk.; in om. Cod. Hamb., edd. — ³⁾ Bk. ed. ster.; et propter Cod. Hamb., edd. — ⁴⁾ Cod. Hamb.; iusiurandi neque edd. — ⁵⁾ Cod. Hamb.; observationem add.

CAP. X.

Ut autem iudices rationem expensarum omnino examinent (quoniam hoc Zenonis pie memorie sententia recte constitutum est, et nos etiam in parte constitutionum nostrarum illud sumere non dedignati sumus), etiam nunc hoc maneat et in eadem forma custodiat, atque hoc solum addatur, si iudex victori iusiurandum de expensis deferat, indicata scilicet eius quantitate, quae ipsi iusta esse videatur, quam leges taxationem vocant, atque ille iuraverit, ne iudex in minorem quantitatem, quam iuratum est, condemnationis potestatem habeat, neque lege humanior videatur, quae haec disponit. Si tamen neutram partem proprie negotii ambiguitatem in expensas condemnationis perspexerit, sententia hoc ipsum decernat. Cetera vero omnia, quae vel de appellationibus, uti ante dixerunt, vel de recusatationibus, vel de eo, ne promte et coactis litis contestationes fiant, sed terminum viginti dierum habeant, vel si quid aliud de iudiciis decrevimus, in suo robore maneat.

CAP. XI.

Quia vero saepius haec de causa interpellationum quidam iudices eligant legum et usus ferme plane ignaros, seque iudicibus contentos esse promittunt, quibus quis nullam plane fidem habere, debet etiam iudicibus persuadeant, ut eiusmodi iusiurandum sibi praebant, viris, qui neque quid iustum est, nisi observationem illius sciunt, et cum forte laesi erant, ut negotium examinaretur, petunt, iusiurandi, quod iuratum est, obliuiscunt, res illa animadversione oblii digna visa est.

§. 1. Et quoniam ipso rerum usu cognovimus, periculosum id esse, sancimus, ne quis omnino in posterum ita arbiter fiat, ut cum cautione iusiurandi praestita iudicetur, ne homines exinde in periculum incidant, et propter iudicum ignorantiam potius compellantur; sed qui iudicem aut indices eligunt, omnino cum poenae stipulatione eos eligant, quantumcumque inter partes convenerit, et necessitas uti coactis velint, prius mulctam pendant, atque ita factis habeant a iudicato discedendi, et ad alium iudicium revertendi.

ἢ εἰσα ταύτην ἀναψηλαφῆσαι βουληθεῖεν, πρότερον δόγμα τὸ πρόστιμον, οὕτω τε ἄδειαν ἔχειν ἀναγκα-
 ρίαν τῶν χειρομένων, καὶ ἐφ' ἕτερον χωρεῖν δικασ-
 τήν. τῶν ἡμετέρων ἀρχόντων, εἰ γὰρ προσελτε-
 ροῦσιν, ἐκβαλοῦν τὰ πρόστιμα, καὶ τοῖς ταῦτα
 παρασχεῖν λαβεῖν ἀποκαταστῆναι παρασκευάζον-
 των. εἰδότεν τῶν τοῦ δικαστῆς ἀρουμένων, ὡς εἰ
 ἐκ σοῦτο πρῶταίην, μηδὲ ἐπειρωτήσουσι ποιήν, ἀλλ'
 ἀφ' αὐτῶν ἀρκῖν αὐτοῖς τὴν ἐκ τῶν ὄρκων ἀση-
 μαν, ἵνα οἱ δικασταὶ οἱ οὕτως ἀρεθέστες βλι-
 κωσαν αἰτούς, εἰ μὲν ἐξεπίτηδες, τῷ δεσπότῃ θεῷ
 τῆν ποιήν τῆς ἐπιτοχίας ἡθέουσαι, εἰ δὲ ἐξ ἀμα-
 ρτίας τοῦτο ἐπισπασῆν, οὐδὲν παρὰ τοὺς ὄρκους αἰ-
 τῶσι ἴσται πῶτα. οὐτὲ γὰρ ἐπιτοχίαν παρὰ ἑνὸς
 ἡμετέρου βουληθεῖν, οὐτὲ αὐθις τοὺς δικαιομένους
 ἐπιτοχίαν ἡθέουσαι μεγάλην διὰ τὴν τῶν δικαστῶν
 ἀσέβειαν παρὰ τὴν τῶν ὄρκων εὐλάβειαν συγγ-
 ράσει. πάντων τῶν ἐμπροσθεν γενεομοθετημένων,
 αἷε ἐκ τῆς ἀρχαίας νομοθεσίας, εἴτε καὶ παρ' ἡμῶν,
 ἐπι τῶν compromissariarum²⁾ δικαστῶν, ἢ ἐπὶ τοῖς
 ἰσθμίοις (χωρὶς μὲντοι τῆς παρὰ τῶν ὄρκων ἀνάγ-
 γης) μυστικῶν ἐπὶ τῆς ἰδίας ἰσχύος, καὶ οὐδὲν ἐκ
 αὐτῶν τῶν νόμων καινιζομένων.

Κε φ. 18'

Τοῖς μενοι γὰρ ἡμετέρους ἀρχοντας πᾶσι τῶν
 ἀρχόντων τὰς ἐκκλητίας δεσπόζουσαι, καὶ μηδὲν
 ἐπιτοχίαν ἴσται παντελῶς τοῦτο διωθεῖσθαι, πλὴν
 ἐπι τῆς θρόνου τῆς σῆς ὑπεροχῆς, ἢ τινὲ τοῦτο
 ἐπι τῆς βασιλείας περιτοχίαι, τὴν τῆς ἀναψη-
 λασίας ἀντιπαύουσα βοήθειαν.

Κε φ. 19'

Πᾶς δὲ δικαστῆς, εἴτε ἀρχὴν ἔχων, εἴτε ἄλλως
 ἄλλως, ἡμετέρο τοῦ νόμου, καὶ κατὰ τοῦτους
 ἡμετέρου τῆς ἡμετέρου, καὶ κἂν εἰ συμβαλῆ κελουσαι
 ἡμετέρου ἐν μέσῳ, κἂν εἰ θεῖον τύπον, κἂν εἰ
 ἐπιτοχίαις ἐπὶ φοιτήσας, λέγων τοιῶσδε χρῆναι
 ἐπὶ δὲ τῶν ἡμετέρων, ἀπολουθεῖται τῷ νόμῳ. ἡμεῖς γὰρ
 ἐπιτοχίαις κελουσαι κρατεῖν, ὑπερ οἱ ἡμετέροι βου-
 ληθεῖν νομο. εἰ γὰρ ἐκκλητίας ἢ δικῆ γένηται, ὅ
 ἐπιτοχίαις δεχόμενοι πάντως τὴν ἐπιδομένην
 ἡμετέρου, εἰδ' οἷουσαν παντελῶς προφασίζομενος, ἐφ'
 ὧν

veniendi; iudicesque nostri, si quis eos adierit, mul-
 ctam exigant, atque efficiant, ut illis restituantur,
 qui eam accipere iussi sunt. Ac sciant illi, qui iu-
 dices eligunt, nisi hoc fecerint, nec poenam stipu-
 lati fuerint, sed iuratoriā cautionem sibi sufficere
 putaverint, deinde iudices ita electi illos laeserint, si
 quidem de industria, domino deo perituri poenam solu-
 tutos esse, sin autem ex imperitia id faciant, praeter
 iusiurandum nihil illis reliquum fore. Neque enim
 perituri a quoquam committi volumus, neque rursus
 permitimus, ut litigantes magnum damnum propter
 imperitiam iudicum praeter iurandi religionem susti-
 neant, omniaque, quae antea sive antiquis legibus,
 sive a nobis de compromissariis iudicibus aut arbitris
 sancita sunt (excepta tamen necessitate iurandi),
 in suo robore maneant nec hac lege ullo modo inno-
 ventur.

CAP. XII.

Sancimus autem, ut magistratus nostri omnibus
 modis appellationes suscipiant, neque ulli plane id re-
 pudiare liceat, excepta sola sede celsitudinis tuae, cui
 hoc olim Imperator largitus est, retractationis auxilium
 in locum eius introducens.

CAP. XIII.

Omnis autem iudex, sive magistratum gerat, sive
 aliter iudicet, leges servet, et secundum eas sententiam
 dicat, ac licet interim contigerit inuersionem nostram,
 vel sacram formam, quumvis pragmatica sit, editam
 esse, quae hoc modo litem decidendam dicat, legem
 sequatur. Nos enim id obtinere volumus, quod leges
 nostrae volunt. Nam si in lite appellatum sit, iudex
 interpositam appellationem omnino suscipiat, nihil
 omnino praetendens, ubi omnino licet appellare, omnes
 vero ex appellationibus auxilium habeant, per quod
 illi,

licentiam habeat discedere³⁾ ab iis, quae indicata sunt, et ad aliud venire auditorium; nostris iudicibus
 si aditi fuerint, exigentibus multam, et illi, qui eam iussi sunt accipere, restitui praeparantibus. Scien-
 tes illi, qui indices eligunt, quia, si hoc non egerint, neque stipulati fuerint poenam, sed existimaverint
 sibi ex iureiurando cautionem, deinde indices sic electi noceant eis, si quidem ex studio, a domino
 de industria, domino deo perituri poenam solutos esse, neque rursus litigantes sustinere damnorum magnum
 propter iudicantium ignorantiam circa iurandi reverentiam permitimus. Omnibus autē sancitis sive ex
 antiqua legislatione, sive a nobis de compromissariis iudicibus aut in⁴⁾ arbitris, extra tamen necessitatem
 iurandi, in propria virtute manentibus, et nequaquam ex hac nostra lege novandis.

CAP. XII. Nostros tamen iudices omnibus modis suscipere appellationes sancimus, et nulli licentiam
 appellatas hoc repellere, praeter solam tuam eminentiam, cui hoc ab initio largitur imperium, retractationis
 auxilium.

CAP. XIII. Omnis autem iudex, sive singulam habens, sive aliter indicans, custodiat leges, et se-
 cundum eas proferat sententias, et vel si contingat inuersionem nostram in medium, vel si sacram formam,
 editam sit, quae pragmaticam procedere sanctionem, dicentem aliter agi, sequatur legem; nos enim volumus obtinere,
 ut nostrae volunt leges. Si enim sub appellatione lis fiat, iudex quidem suscipiat modis omnibus oblatam
 appellationem.

¹⁾ ἐφ' ἕτερον χωρεῖν δικαστήριον Hal.; ἐφ' ἕτερον χωρεῖν δικαστήριον Bas., Fulg. — ²⁾ Fulg. — ³⁾ Cod. Hamb., Trid.; reus add. Port., Cont. — ⁴⁾ Cod. Hamb., Trid.; in om. Port., Cont.

ὧν ὕλως ἐξεστὶν ἐγκαλεῖσθαι, ἢ δὲ ἐκ τῶν ἐκκλητίων
βοήθεια πάσι προκίεσθαι, δι' ἧς ἐξεστὶ τῷ βλαβένει
καὶ μέμφασθαι, καὶ τυχεῖν ἐπανορθώσεως ἢ παρὰ
τῶν ἐφετῶν, ἢ παρ' ἡμῶν αὐτῶν, εἴπερ εἰς ἡμᾶς ἢ
ψήφος ἐνεχθεῖη.

Κεφ. ιδ'.^{*)}

Εἰ δὲ τι κρίνοντες οἱ δικασταὶ νομίσειεν ἀμφι-
σβητήσιμον εἶναι, δίδομεν αὐτοῖς ἀδειαν τὰ περὶ
τούτου μηνύειν εἰς ἡμᾶς, καὶ πυθάνεσθαι τε ἡμῶν,
καὶ μανθάνειν τὰ δέοντα, καὶ οὕτω τὸ πρακτικόν
ὑψηλεῖσθαι, καὶ ποιεῖν δικαίας τε ἅμα καὶ εὐλό-
γους τὰς κρίσεις.

Ἐπιλόγος.

Ἡ τοίνυν σὴ ὑπεροχὴ τὰ παραστάνια ἡμῖν καὶ
διὰ τὴν τῶν ἡμετέρων ὑπερκόων ὠφέλειαν πεπρα-
γμένα ταῦτα ἐπὶ τε τῆς βασιλείου προθήσει στοᾶς,
ἐπὶ τε τῶν ἄλλων μερῶν τῆς μεγάλης ταύτης ἡμῶν
πόλεως, ὥστε ἅπαντα ταῦτα γινέσθαι φανερά, καὶ
μαθεῖν, ὅτι διὰ πάντων ἡμῖν μέλει τῆς αὐτῶν
ἀσφαλείας τε καὶ ἀπραγμοσύνης. Dat. VI. Id.
Apr. Constantinop. imp. DN. Iustiniani PP. A.
ann. XIII., Apione V. C. Cons. ¹⁾ [539.]

ΔΙΑ-

appellationem, nihil penitus excusans, in quibus omnino licet appellare, auxilium vero circa appellationem omnibus adiacet, per quod licet laeso et queri, et mereri correctionem aut ab iis, qui de appellatione dicant, aut a nobis ipsis, si ad nos sententia referatur.

CAP. XIV. Si quid autem audientes iudices putaverint esse dubium, damus eis licentiam ad nunciandum nobis, et consulere nos, ut discant, quae necessaria sunt, et ita quod agendum est expeditum, faciant iusta simul et rationabilia iudicia.

Epilogs. Tua igitur eminentia quae placuerunt nobis et propter nostrorum subiectorum utilitatem gesta sunt, haec et ²⁾ in imperiali proponat basilica, et in aliis partibus nostrae regiae civitatis, universis haec manifesta, et discant, quia per omnia nobis cura est eorum utilitatis ratione aequitatis. Dat. VI. Id. April. Constant. imp. DN. Iustiniani PP. A. ann. XIII., Apione V. C. Cons. [539.]

CONST. LXXXII

^{*)} Hoc cap. deest in Hal. ed. Norica ut in Bas., sed ex ed. Herzog. supplent. in Par.

¹⁾ Subscriptionem ex Cod. Finlob. exhibuit Bk. — ²⁾ Trid.; hoc (om. et.) Cod. Herz.; Port., Cont.

CAP. XIV.

Si vero iudices, qui de re quadam iudicant, dubitationem aliquam habere putaverint, damus eis licentiam nobis ea indicandi, et nos consulendi, ut discant, quae necessaria sunt, atque ita quod agendum est expediant, et iustas simul ac rationabiles sententias ferant.

Epilogs.

Eminentia igitur tua quae nobis placuerunt et propter subiectorum nostrorum utilitatem gesta sunt, haec et in regia porticu aliisque partibus magnae huius civitatis proponet, ut illa omnibus manifesta fiat, ut discant, securitatem et tranquillitatem omnino perpetuo nobis curae esse.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πύ.^α)

ἐπι τοῦ τοῦς κληρικῶν τοῖς ἐπισκόποις ἀποκρίνεσθαι.

Ἰουστινιανὸς Ἀύγουστος ἡμῶν, τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπαρχῷ τῶν ἀνατολικῶν πραιτωρίων τῷ δευτέρῳ, ἀπὸ ὑπάτων ὀρδινάριῳ καὶ πατρικίῳ.

Προοίμιον.

Πολλοὺς ἱερῶς γεγραφοτάτους νόμους περὶ τε τῶν θεοφιλεσιτάτων ἐπισκόπων τῆς τε ^α) ἐφεξῆς ἱερατικῆς ἀπάσης, καὶ μὴν καὶ περὶ τῶν ἐυλαβεσιτάτων μοναχῶν, καὶ ἐναγχοῦ τοῦτο πεπραχότες, ἐν οἷς ἐπιλήθημεν τοὺς ἐυλαβεσιτάτους μοναχοὺς παρὰ ἄλλοις τοῖς τῶν πόλεων ἐπισκόποις, ὑφ' οὓς ἐστὶ ἐκ μοναστηρίων, τὰς ἐναγχοὺς ἱπομένειν, ἠγῆθημεν ἐκείνην τὴν θεοφιλεσιτάτου ἀρχιεπισκοποῦ τῆς βασιμονοῦ ταύτης πόλεως καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, καὶ τοῖς ἐυλαβεσιτάτοις κληρικοῖς ταύτην δοῦναι προνομίαν, ὥστε εἰ τις ἔχοι τινὰ πρὸς αὐτοὺς δικαστικὴν δίκην, πρότερον παρὰ τὸν θεοφιλεσιτάτον ἐπισκόπον ἵέναι, τὸν ὑφ' οὗ ἂν τελεῖ, καὶ ἐντυγχάνειν τῷ, καὶ ἀγράφου ^β) κρίσεως ^γ) ἀπολαύειν. Ἐπειδὴ τούτο γένοιτο, μῆτε ἐνοχλεῖν αὐτῷ, μῆτε ἐπιπέσειν ἐκ δικαστηρίου πολιτικά, μηδὲ τῆς ἱερᾶς αὐτοῦ ἀπασχολεῖν λειτουργίας, ἀλλ' ἀγράφως κατεξέσθαι τὴν ὑπόθεσιν ἡμιᾶς χωρὶς, καὶ λαμβάνειν τὴν ἴσως καὶ ἔγγραφον, εἰ τοῦτο τὰ μέρη βουλήσῃ τε καὶ αἰθήσει, καὶ ἀπηλλάχθαι τῆς πρὸς ἀλλοῦς ἱερᾶς. §. 1. Εἰ δὲ γε διὰ τὴν τοῦ πράγματος φύσιν ἢ διὰ τινὰ ἴσως δυσκολίαν οὐ γένοιτο ἄλλοις τῷ θεοφιλεσιτάτῳ ἐπισκόπῳ τεμεῖν τὴν ὑπόθεσιν, τότε ἄδεια εἶναι καὶ παρὰ τοὺς πολιτικοὺς κρατῆρας ἵέναι, καὶ τῶν προνομίων ἀπάντων φυλάττειν, ὅπως τοῖς ἐυλαβεσιτάτοις κληρικοῖς αἰτίας διαπύξαις διδῶσαι, καὶ ἀγωνίζεσθαι, καὶ πέρας λαμβάνειν τῇ δίκῃ. καὶ οὕτως ἐλευθέρως γίνεσθαι ἐπιμαύτων, τῶν λαμπροτάτων ἀρχόντων κατὰ τοὺς ἱερῶς νόμους σπουδόντων σὺν πάσῃ προθυμίᾳ εἰς τὴν τῆς δίκης τεμεῖν, ὥστε μὴ διὰ τὰς τοιαύτας αἰτίας τῶν ἱερῶν αὐτοὺς ἀπασχολεῖσθαι πράξεων, εἰ δὲ τὸν θεὸν ἐκτενεῖν, καὶ τὰ ἱεροῦσα πρόποντα κτείνῃ, δικαστηρίων ἀνέχεσθαι καὶ τῶν ἐκείσε δοθῶν, καὶ τῆς ἐγγινόμενης ταραχῆς ταῖς τῶν δικαστῶν ψυχαῖς. §. 2. ^β) Εἰ μὲντοι περὶ ἐγκλημάτων ἰσχυροῦ, εἰ μὲν πολιτικῶν, ἐπιταῦθα μὲν οἱ πρὸς-

Novella LXXXIII.

UT CLERICI APUD EPISCOPOS RESPONDEANT.

Imp. Iustinianus Augustus Ioanni, gloriosissimo per Orientem iterum Praefecto Praetorio, Exconsuli ordinario et Patricio.

Praefatio.

Multas sacras leges de carissimis deo episcopis, deque reliquo omni sacerdotio, nec non religiosissimis monachis scribentes, et nuper etiam hoc scientes, in quibus statuimus, ut religiosissimi monachi non nisi apud civitatum episcopos, sub quibus monasteria sunt, conveniantur, petiti a nobis Menna, deo carissimus episcopus felicitis huius civitatis et patriarcha universalis, ut religiosissimis quoque clericis hoc privilegium concederetur, ut, si quis cum iis pecuniariam causam haberet, primum deo amicissimum episcopum, sub quo constitutus est, adeat, eumque interpellet, ac sententia sine scriptis fruatur, eoque facto nec molestia illi creetur, nec ad iudicia civilia trahatur, nec a sacro ministerio vacet, sed causa sine scripto examinetur absque damno; atque etiam scriptam formam accipiat, si hoc partes voluerint et petierint, atque a mutua contentione liberentur.

§. 1. Si vero vel propter causas naturam, vel etiam propter difficultatem aliquam deo amicissimus episcopus negotium decidere non potuerit, tunc liceat civiles etiam magistratus adire, omnibusque privilegiis servatis, quae religiosissimis clericis sacrae constitutiones praebent, et litigare, et sinem liti imponere, et a negotiis illis liberari. Clarissimi vero iudices secundum leges nostras cum omni alacritate et celeritate lites decidere festinent, ne illi per eiusmodi causas a sacris actionibus avocentur, neve quum deo supplicare, quaeque sacerdotes decet agere oporteat, in iudiciis et turbis, quae ibi sunt, ac perturbatione, quae in litigantium animis existit, detineantur.

§. 2. Si tamen de criminibus, et quidem civilibus, conveniantur, hic quidem iudices competentes, in provinciis

CONST. LXXXIV.

UT CLERICI APUD PROPRIOS EPISCOPOS PRIMUM CONVENIANTUR, ET POST HOC APUD CIVILES IUDICES.

(Coll. VI. tit. 11.)

Im Augustus Ioanni, gloriosissimo per Orientem Praetorium Praefecto iterum, Exconsuli ordinario et Patricio.

Praefatio. Plurimas sacras scribentes leges et de deo amabilibus episcopis, et reliquo omni sacerdotio, nec non de reverendissimis monachis, et nuper hoc agentes, in quibus volumus reverendissimos monachos apud solos civitatum episcopos, sub quibus sunt monasteria, conventiones suscipere, petiti sumus a Menna deo amabili archiepiscopo huius felicissimae civitatis et universali patriarcha, reverendissimis clericis dare privilegium, ut, si quis habet adversus eos quamlibet pecuniariam causam, prius ad deo amabilem episcopum pergat, sub quo constitutus est, et interpellet eum et ex non scripto iudicium mereatur. Et hoc fiat, nec inquietet eum, nec trahat ad auditoria civilia, neque a sacro eum vacare faciat ministerio, sed ex non scripto examinetur negotium sive damnis, et accipiat formam forsam etiam scriptam, si hoc quoque optare voluerint, et poposcerint, et liberentur alterutro certamine. §. 1. Si vero aut propter causas naturam, aut propter quandam forte difficultatem non fuerit possibile deo amabili episcopo decidere negotium, tunc liceat esse et ad civiles iudices pergere, et privilegiis omnibus custodiis, quae reverendissimis clericis sacra praestant constitutiones, et litigare, et examinationem fieri, et terminum imponi liti, et ita liberam fieri

^α) Scrimg.; Hal. rubricam tantum et inscriptionem praebet. — Nov. est in Coll. 87. capitul. c. 12. f. Diener l. c. p. 587.) et in (Ioannis) Nomoc. App. X. (Föllli bibl. II. p. 663.) Epit. in Coll. sist. evel. III. 1. 4. (ibid. p. 1329.) et in Photii Nomoc. IX. 1. (ibid. p. 955.) et ibid. in Suppl. (ibid. 1139 sq.) — Iulian. Const. 77. — Fersio est glossata. — ^β) (Eustath.) ὅπ. XIX. 20.

^γ) Meerm. I. II. (Ioannis) Nomoc., Fulg.; τε om. (Ioannis) Nomoc., (Photii) Nomoc., Fulg.; ἐγγράφου Meerm. III., Zuich. — ^δ) Meerm. I. II. III., Zuich., Scrimg. — ^ε) διακρίσεως Meerm. I. II., (Ioannis) Nomoc.

πρόσφοροι ἄρχοντες, ἐπὶ δὲ τῶν ἐπαρχιῶν οἱ τοῦτον ἡγούμενοι ἔστωσαν δικασταί, μὴ ὑπερβαίνουσι τῆς δίκης μὴδ' ἑξῆς δύο προεδρίας, ἀφ' οὗ προκάταρχος γίνηται, ὥστε σύντομον ἐπιτίθεσθαι τῷ πράγματι πέρας. ἐκείνου δὲ ἴλου ὄντος, ὡς εἴ γε ὑπεύθυνον εἶναι τὸν ἐναγόμενον νομίσειεν ὁ τῆς ἐπαρχίας ἡγούμενος, καὶ ποινῆς ἄξιον κρίνειε, πρότερον γυμνούσθαι τοῦτον παρὰ τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκοπου τῆς ἱερατικῆς ἀξίας, οὕτω τε ὑπὸ τὰς τῶν νόμων γίνεσθαι χεῖρας.

Κεφ. α΄.

Ἐἰ μέντοι ἐκκλησιαστικὸν εἴη τὸ ἁμάρτημα, δεόμενον σωφρονισμοῦ καὶ ἐπιτιμίων ἐκκλησιαστικῶν, ὁ θεοφιλεστάτος ἐπίσκοπος τοῦτο κρίνειτω, μηδὲν ἐπικοινωνούντων τῶν λαμπροτάτων ἀρχόντων τῶν ἐπαρχιῶν. οὐδὲ γὰρ βουλούμεθα τοιαύτας ὑποθέσεις ὄλως οὐδὲ γνώσκεισθαι τοῖς πολιτικοῖς ἀρχουσι, δεόν τὰ τοιαῦτα καὶ ἐκκλησιαστικὰ ἐξετάζεσθαι, καὶ ἐπικαρπούσθαι ψυχὰς τῶν ἁμαρτανόντων διὰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐπιτιμίων κατὰ τοὺς ἱεροῦς καὶ θεοῦς κανόνας, οἷς καὶ οἱ ἡμεῖροι κατακολουθεῖν οὐκ ἀπαξιοῦμαι νόμοι. Ἐἰ δὲ τινες ἤδη προκατήρχθησαν δίκαι, αὐτὰ μενέτωσαν ἐπὶ ταύτου ἀγῆματος, σύντομον λαμβανουσαι πέρας. πάντων τῶν ἤδη παρ' ἡμῶν γεννομοθετημένων εἴτε ἐπὶ τοῖς ἀγιωτάταις ἐκκλησίαις, εἴτε ἐπὶ τοῖς θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις, εἴτε ἐπὶ κληρικοῖς, εἴτε ἐπὶ μοναχοῖς τὴν ἰδίαν ἰσχὺν ἐχόντων.

Ἐπίλογος.

Ἦ τοῦνν σὴ ὑπεροχὴ τὰ παραστάνα ἡμῶν καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θεοῦ δηλούμενα νόμου διὰ προνομίων οὐκείων φανερὰ πᾶσι καταστησάτω, καὶ ἡς τὸ διηγεκὲς παραφυλάττειν ἀπεισάτω. Dat. XV. Kal. Iun. Constantinop. imp. DN. Iustiniani PP. A. ayy. XIII, Apione V. C. Cons. [539.]

ΔΙΑ-

feri causam. Clarissimis iudicibus secundum nostras leges ¹⁾ studentibus cum magnanimitate et religione decidere, ut non propter huiusmodi causas sacris amoveantur obsequiis, et quum oporteat deum placere decencia sacerdotibus agi, auditoriis detineantur, et illic ²⁾ iuris, atque inbaerente tumultu litigantibus. §. 2. Si tamen de criminibus conveniantur, si quidem civilibus, hic quidem competentes iudices in provinciis autem earum praesides sint iudices, non transcendente lito mensium duorum spatium, tum lites contestatio sit, quatenus brevis imponatur causae terminus. Illud palam est, si rem esse putaverint, qui convenitur, provinciae praeses, et poena indicaverit dignam, prius hunc spoliari a deo iudice episcopo sacerdotali dignitate, et ita sub legum feri manu.

CAP. I. Si vero ecclesiasticum sit delictum, egeus castigatione ecclesiastica et munita, deo iudice episcopus hoc discernat, nihil communicantibus clarissimis provinciae iudicibus. Neque enim volumus de negotia omnino scire civiles iudices, quum oporteat talia ecclesiasticae examinari, et emendari animae dignitatem per ecclesiasticam munitam secundum sacras et divinas regulas, quas etiam nostrae sequi debent dignantur leges. Si vero quaedam prius contestatae sunt lites, haec maneat in ipso schemate, videlicet accipientes finem; omnibus, quae iam a nobis sancita sunt sive super sanctissimis ecclesiis, sive super amabilibus episcopis, sive super clericis, sive super monachis, propria virtutum habentibus.

Epilogs. Tua igitur eminentia quae placuerant nobis et per hanc sacram deinde legem, per programmata propria manifesta faciat universis, et in perpetuum studeat custodiri. Dat. XV. Kal. Iun. Constantinop., imper. DN. Iustiniani PP. Aug. anno XIII, Apione V. C. Cons. [539.]

CONS. XIII

provinciis vero praesides earum sint iudices, non transcendente lito mensium spatium, ex quo lites contestatio facta est, ut cito finis negotio imponatur. Illud manifestum est, si praeses provinciae eam, qui convenitur, nocentem esse putaverit, dignamque poenam indicaverit, hunc prius a deo carissimo episcopo dignitate sacerdotali privandum, atque ita sub legum potestate constituendum esse.

CAP. I.

Quodsi ecclesiasticum sit delictum, et castigatione ecclesiastica atque poena egeat, deo amantissimo episcopus de illo cognoscat, exclusis clarissimis provinciae praesidibus. Volumus enim civiles iudices nullo modo causas plane nescire, quum talia ecclesiasticae tractanda, et peccatorum animas per poenas solvenda, et sacros divinosque canones emendari oporteat, quae etiam leges nostrae sequi non dedignantur. Si autem lites quaedam antea contestatae fuerint, haec in eodem statu maneat, et cito finem accipiant, omnia illa, quae a nobis sive de sanctissimis ecclesiis, sive de carissimis deo episcopis, sive de clericis, sive de monachis sancita sunt, robur suum habentibus.

Epilogs.

Eminentia igitur tua quae nobis placuerant et per programmata propria manifesta faciat, et in perpetuum studeat custodiri.

¹⁾ Cod. Hamb.; nostras constitutiones vel leges eisd. — ²⁾ Bl. ed. ster.; illis Cod. Hamb., edd.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πδ. *)

Novella LXXXIV.

DE CONSANGUINEIS ET UTERINIS FRATRIBUS

Imp. Iustinianus Augustus Ioanni, gloriosissimi mo per Orientem iterum Praefecto Praefectorio, Exconsul ordinario et Patricio.

Praefatio.

Natura, quae multas res ubique novat (quod prooemium in legibus saepe quidem iam dictum est, sed rursus dicetur, quamdiu illa, quae sua sunt, operet), multas leges nos ferre cogit. Legitimas enim et cognaticas successiones veteres quidem nobis tradunt, quique ex legibus antiquis haec sumserunt, ad nos usque pervenerunt, qui multa etiam ex iis correximus. Ad nos autem tale quid pervenit.

§. 1. Duxit quidam uxorem, ex eaque liberos suscepit; deinde illa mortua aliam rursus duxit, ex qua ei nati sunt liberi, prioribus tantum consanguinei, non vero uterini; deinde et tertias contraxit nuptias, atque ex illis etiam liberos procreavit; post mortem vero eius mulier ad secundum venit matrimonium, ex quo illa alios peperit liberos, uterinos solum liberis prioris matrimonii, non vero etiam consanguineos. Iam vero matre mortua contigit, ut etiam unus ex fratribus sine liberis et sine testamento decederet, relictis multis fratribus et uterinis et consanguineis, et qui uterini ac consanguinei simul essent. Atque novum quidem quod natura invenit hoc erat. Licebit vero tali principio nobis ab ea dato alios quoque casus excogitare, qui tale quid afferre possint, sive mors viri, sive mors mulieris, sive aliae legitimae et diversae nuptiae id effecerint. Quaestio igitur haec erat, num ad defuncti fratris hereditatem omnes oporteret vocare, et uterinos, et consanguineos, et eos, qui simul et uterini et consanguinei essent.

CAP. I.

Περὶ τῶν ὁμοπατέρων καὶ ὁμομητρῶν ἀδελφῶν.

Αἰταχράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὐγουστος ταύτην, τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἀνατολικῶν πραιτωρίων τὸ δεύτερον, ἐπὶ ὑπᾶτων ὁδιναρῶν καὶ πατρικίῳ.

Προοίμιον.

Πολλοὶς πανταχόθεν ἡ φύσις καινοουργήμασιν ἐν τοῖς πράγμασι χρωμένη (εἰρημένον ἤδη τοῦτο πολλὰκις ἐν τοῖς νόμοις τὸ προοίμιον, εἰρησεται δὲ καὶ ἐμῶς, ὡς ἂν ἐκείνη τὰ ἐαυτῆς πράττη) πολλῶν ἡμᾶς εἰς χρίτων καθίστασι νόμων. τὰς γὰρ legitimas καὶ τὰς cognaticas διαδοχὰς λέγουσι μὲν ἡμῶν καὶ οἱ πατέρες, καὶ οἱ ἐκ τῆς τῶν νόμων ἀρχαιότητος ταῦτα λαβόντες κατὰσι μέγχοι καὶ εἰς ἡμᾶς, οἱ πατέρες καὶ τούτων ἐπληρωθῶσμεν. ἤλθε δὲ εἰς ἡμᾶς τι τοιοῦτο. §. 1. Πράγειο τις γαμετήν, καὶ πατέρι αὐτῷ γεγονάσιν ἐξ αὐτῆς, εἴτα ἀπελευθέρως ἑτέρας ἄγεται πάλιν ἑτέραν, ἐξ ἧς τίκονται παῖδες πύκνῃ, τοῖς προτέροις ὁμοπατέροι μόνον, οὐ μὴν ὁμομητρῶν, εἴτα καὶ τρίτον ἐπεισάγειαι γάμον, καὶ ποιεῖται παῖδας κἀντεῦθεν. μετὰ δὲ τὴν αὐτοῦ τελευτήν ἐπὶ δεύτερον ἢ γυνῆ χωρεῖ συνοικέσιον, ἐξ οὗ ἑτέρας ἐποιήσκει παῖδας, τοῖς ἐκ τοῦ προτέρου ἀνδρὸς ὁμομητρῶν ἀδελφῶν, οὐ μὴν καὶ ὁμοπατέροις. τελευτήσας τοῖνυν τῆς μητρὸς συνέβη ἐπιτελευτήσαι καὶ τὸν ἕνα τῶν ἀδελφῶν, παίδων τε καὶ διαθηκῶν χωρὶς, πολλοὺς ἀδελφῶν καταλειποτάς, τοὺς μὲν ὁμομητρῶν, τοὺς δὲ ὁμοπατέροις, τοὺς δὲ ὁμομητρῶν τε ἅμα καὶ ὁμοπατέροις. Καὶ ὃ μὲν ἐξεύρηται τῇ φύσει καινοουργῆμα, τοιοῦτό περ ἦν. ἔξεστι δὲ τοιαύτης ἀρχῆς δεδομένης ἡμῶν παρ' αὐτῆς καὶ ἑτέρα προσεκολλησάμενα θέματα τοιοῦτό τι φέρειν δυνάμενα, εἴτε πύκνῃ τοῦ ἀνδρὸς, εἴτε τελευτῇ τῆς γυναίκος, εἴτε ἄλλων νομίμων γάμων διαφόρων τοῦτο ποιησάμενοι. τὸ ζητούμενον τοῖνυν ἐκεῖνο ἦν, εἴπερ ἢς τὸν τοῦ τετελευτηκότος ἀδελφοῦ κληρὸν δεῖ πάντας καλεῖν, τοὺς τε ὁμομητρῶν, τοὺς τε ὁμοπατέροις, τοὺς τε ἅμα μὲν ὁμομητρῶν, ἅμα δὲ ὁμοπατέροις.

Κεφ. α΄.

GL. CONST. LXXXV.

DE CONSANGUINEIS ET UTERINIS FRATRIBUS.

(Coll. VI. tit. 12.)

Imp. Iustinianus Aug. Ioanni, gloriosissimo per Orientem Praefectorum Praefecto iterum, Exconsuli ordinario et Patricio.

Praefatio. Multis undique natura novitatibus utens (dictum est iam in legibus hoc saepe prooemium, dicetur *) autem et iterum, donec illa, quae sua sunt, operatur), ad opus multarum nos pertrahit equum. Legitimas enim et cognaticas **) successiones dicunt quidem nobis et veteres, et qui ex antiquissimo iure haec sumentes descendunt usque ad nos, qui plurima horum correximus. Pervenit autem ad nos aliquid tale. §. 1. Duxit quidam uxorem, et filii ex eadem sunt nati, deinde moriente illa duxit rursus uxorem, ex qua nati sunt filii ei, prioribus consanguinei solum, non tamen uterini; deinde etiam tertium induxit matrimonium, fecitque filios ex eo. Post mortem vero eius ad secundum mulier descendit virum, ex quo alios fecit filios, iis, qui ex priore viro fuerant, uterinos solum, non tamen consanguineos. Moriente igitur matre, postea mori unum fratrum ex tertio matrimonio contigit sine filiis et sine testamento, multos fratres relinquentem, alios quidem consanguineos, alios autem uterinos, alios vero simul et consanguineos et uterinos. Et quae quidem adinventae est naturae novitas, talis quodammodo fuit. Licebit autem tali principio dato nobis ab ea **), et alios quosdam opuari casus tale aliquid proferre valentes **), sive morte viri, sive morte mulieris, sive alia legitima separatione, nuptiis diversis hoc facientibus. Quaestio igitur illa erat, si ad mortui fratris hereditatem oporteret omnes vocari, et consanguineos, et uterinos, et simul quidem consanguineos, simul autem uterinos fratres.

CAP. I.

*) Scripsit; Hal. praeter rubricam et inscriptionem nihil habet. — Iulian. Const. 78. — Fersio est soluta.

*) πῶς Meerm. III., Zurich. (secunda man.) — ab eo Cod. Hamb., Port., Cont. — 5) Cod. Hamb., Bl. ed. stor.; dicitur Cod. Hamb. (?), edd. — Trid., Port.; volentes Cont.

**) cognaticas Bl. ed. stor. — 2) Trid., Cont. in marg.;

Κεφ. α΄.

CAP. I.

Ἐπειδὴ τοίνυν περισκοπήσαντες τοὺς νόμους ἅπαντας, οὓς ἠθροίσαμεν, τοὺς τε παλαιούς, τοὺς τε ἡμετέρους, τοιαύτην οὐκ εὐρομεν ἀναφύεσαν ζητήσιν, προσήκον ἔστιν αὐτῇ ὄνῃ ποτε χαλινώσαι νόμῳ, καὶ σκοπῆσαι, ὅτι τῶν ἀδελφῶν ἔστι πρὸς τὸν τελευτήσαντα τοῖς μὲν τὰ cognatica δίκαια, ἅπασιν ἡμεῖς τοῖς legitimos συνηψάμεν, τοῖς δὲ αὐτόθεν τὰ legitima. ἔκκοινώνουν γὰρ αὐτῷ περὶ τὴν πατρῴαν γονῆν, ὡς περ ἐκεῖνοι περὶ τὴν μητρῴαν, οἱ δὲ αὐτόθεν καθάρων εἶπον καὶ τὸν νόμον καὶ τὴν φύσιν βοηθοῦσαν αὐτοῖς, διότι καὶ ἐκ τῶν αὐτῶν ἦσαν προελθόντες μητρῶων κόλπων, καὶ ἦν αὐτοῖς ἢ ἐκ τοῦ πατρὸς σπορὰ μία, καὶ τὸ πανταχούθεν γνησίον, ὡς περ τι σύμβολον, αὐτοῖς ἐνέπρεπεν. Εἰ μὲν οὖν ὁ τοιοῦτος ἀδελφὸς πραγματῶν ἀπαλλάξαι καὶ τὸν νόμον καὶ τοὺς ἀμφιβητούντας ἠβουλήθη, πρὸς διαθήκην ἦλθεν ἄν, καὶ τὴν ἑαυτοῦ γνώμην ἐποίησε φανεράν, καὶ οἱ τῇ γραφῇ τετιμημένοι πρὸς τὸν κληρὸν ἐκαλοῦντο. Ἐπειδὴ δὲ τοῦτο πράξαι οὐκ ἠβουλήθη ἢ οὐκ ἠδυνήθη (πολλὰ δὲ τὰ ἀνθρώπων, καὶ περιστάσεις μυρία, καὶ ἀφροῖδιο θάνατοι), ὅδε ἡμῶν ὁ νόμος τῷ πράγματι διατήσῃ. §. 1. Βούλειται δὲ οὗτος ὁ νόμος, ὥστε τοὺς ἑκατέρωθεν κερκοσημένους, καὶ ἅμα μὲν ὁμοπατέρους, ἅμα δὲ ὁμομητέρους ἀδελφούς εἰς τὴν διαδοχὴν τοῦ τελευτήσαντος καλλίως εἶναι τῶν ἢ μόνον ὁμοπατέρων, ἢ μόνον ὁμομητέρων. καὶ οὐ καταπλήξει γε ἡμᾶς ἢ φύσιν ποικίλλουσα, ἀλλ' ἡμεῖς αὐτῆς τὰς τοιαύτας ἐφευρέσεις ἀποδείξομεν νομίμους καὶ κρινόμεν, τοῖς τελειωτέροις ἀποδιδόντες τὰ καλλίω, καὶ τοὺς ἐλάττωις ἔξισον αὐτοῖς οὐκ ἀνεχόμενοι. §. 2. Καὶ πολλὰ γε ἡμᾶς εἰς τοῦτο προέτριψε. πρῶτον μὲν γὰρ ἕτερος ἡμῶν νόμος, εἰ παῖς τελευτήσῃ παιδάς οὐκ ἔχων, ἢ εἰς τὰ ὄντα αὐτῷ μητρῴα τυχόν, ἢ καὶ ἀπὸ γαμικῆς ἢ καὶ ἐξ ἄλλης αἰτίας ἀπροσπόρισα πράγματα πρότερον τοῖς ἐκ τῶν αὐτῶν γάμων ἀδελφούς εἰς τὸν κληρὸν καλεῖ, εἴτα τοὺς ἐξ ἑτέρων, καὶ μετ' ἐκείνων τὸν πατέρα, ὅπερ ἀπόδειξις ἦν τοῦ πάλα ταῦτα τὴν ἡμετέραν νομοθεσίαν ὠδίνειν. εἰ γὰρ καὶ πατρὸς ὑπόντος, αὐτοῦ τε τοῦ πατρὸς καὶ τῶν ἐξ ἑτέρου γάμου προτιμᾶσθαι τοὺς ὁμομητέρους καὶ ὁμοπατέρους ἀδελφούς συμβαίνει, ἀκόλουθόν ἔστι, καὶ εἰ μὴ πατὴρ ὑπεστῇ, ἀλλ' ἀδελφοὶ μόνον, προτιμᾶσθαι τῶν ἐξ ἐνός τῶν γονέων μόνον συναπιτομένων τῷ τελευτήσαντι τοῖς ὁμοῖως μὲν ὁμομητέροις, ὁμοῖως δὲ ὁμοπατέροις ὄντας. καὶ τοῖς

συμβαίνον

Quoniam igitur omnes leges, tam veteres quam nostras, quas collegimus, considerantes, quaestiones illam ortam esse non invenimus, convenit, ut eam, licet sero, lege quadam decidamus, et consideremus, quibusdam fratribus cum defuncto cognationis iura, quae nos legitimis coniunximus, quibusdam vero legitimis intercedere; inter hos enim et illum communio patris seminis erat, sicuti inter illos materni; alii vero leges puram et naturam sibi auxiliantem habebant, quoniam ex eadem matre eodemque patre procreati erant, et quum veri germani essent, id veluti signum aliquod in eis explendunt. Itaque si frater ille voluisset legem, eoque, qui inter se disceptent, litibus liberare, ad testamentum venisset, suamque voluntatem manifestasse fecisset, et institutione honorati ad hereditatem vocati fuissent. Quoniam vero id facere noluit vel non potuit (variae enim sunt res hominum atque infirmi casus et repentinae mortes accidunt), nostris lex negotium decedit.

§. 1. Vult autem haec lex ex utraque parte iunctos, et consanguineos simul atque uterinos fratres, in successione defuncti illis praefereandos esse, qui ut consanguinei solum, vel solum uterini sunt. Quoniam nos varietas illa naturae perturbabit, sed cum inventiones legitimas faciemus, et sic iudicabimus, et perfectioribus pulchiora distribuamus, nec infirmis illis exaequari patiamur.

§. 2. Atque multa nos ad hoc invitavit. Primum alia quaedam lex nostra, si filius liberis non habens moriatur, primo fratres vocat ex eodem matrimonio natos vel ad materna, quae fortasse habet, sed ad res, quae ex nuptiali aut alia etiam causa non acquiruntur (a patre), deinde eos, qui ex aliis nuptiis procreati sunt, et post eos patrem; quod probat legem nostram iam olim hoc parturisse. Si enim superstitibus patre uterinos et consanguineos ipsi patris, illisque, qui ex alio matrimonio sunt, praeponi consueverat, consequens est, ut, etsi pater non superstitis, sed mortuus, fratres, illi, qui simul uterini et consanguinei nati, iis praeponantur, qui per unum solum parentem defuncto coniuncti sunt. Quibus convenit, ut id, quod ante eum de maternis, tum de nuptiali causa, et aliis etiam, quae non acquiruntur, sancitum est, etiam

CAP. I. Quia igitur considerantes leges omnes, quas congregavimus, et veteres omnes, et huiusmodi non invenimus emeruisse quaestionem, congruum est eam sero tandem refricare lege, et considerare, quia fratribus sunt ad defunctum alii quidem cognationis iura, quae nos legitimis copulavimus, alii autem hoc ipso legitima. Communabant enim aliqui¹⁾ ei circa paternam prolem, sicut alii circa maternam; alii autem illud pure habebant, et lege et natura iuvante se, eo quod ex iisdem erant procedentes maternis sinibus, eratque eis patris semen unum, et nudique veluti quoddam signum eis germanitatis resplescebat. Si igitur huiusmodi frater litibus liberare et legem et dubitantes voluisset, ad testamentum venerat, et suam voluntatem fecerat manifestam, et per scripturam honorati ad hereditatem vocarentur. Quia vero hoc agere aut non potuit (multa²⁾ namque sunt hominum³⁾ et anxietates innumerae, et repentinae mortes), haec nostra lex causam determinet. §. 1. Vult autem haec lex, ex utroque decoratos, et simul quidem consanguineos simul autem uterinos fratres, ad successionem morientis meliores esse, quam illos, qui solummodo consanguinei aut solummodo uterini sunt. Et nos non faciat haesitare naturae varietas, sed nos huiusmodi adinventiones ostendimus legitimas atque decernimus, perfectioribus distribuentes, quae meliora sunt, et miiores exaequari⁴⁾ eis non patientes. §. 2. Plurima namque ad hoc nos invitaverunt. Primum quidem altera nostra lex, si filius moriatur filios non habens, deinde existentibus ita forte maternis rebus, aut ex nuptiali, aut etiam ex alia causa, quae non acquiruntur, prius ex iisdem nuptiis fratres ad hereditatem vocari⁵⁾, deinde ex aliis nuptiis et post hos patrem, quod probatio erat eo⁶⁾, quod dudum talia nostra legislatio conceperat⁷⁾. Nam si etiam patre existente, suo patri, et iis, qui sunt ex aliis nuptiis, praeponi consanguineos et uterinos fratres consueverat, consequens est, licet pater non existat, sed fratres solummodo, praepoui iis, qui ex uno parente solummodo copulantur morientis, eos, qui similiter quidem consanguinei, similiter autem uterini sunt. Et hoc conveniens erit⁸⁾ illud, quod dudum et in maternis, et in iis, quae ex nuptiali causa aut aliter acquiruntur

¹⁾ Cod. Hamb., Trid., Port.; aliquid Cont. — Port.; exaequari Cont. — ²⁾ vocat Bk. — ³⁾ eo est ⁴⁾ Cod. Hamb.; multae edd. — ⁵⁾ Cod. Hamb., Bk. — ⁶⁾ Cod. Hamb.; concessisset edd. — ⁷⁾ erit Trid.; homini Port., Cont. — ⁸⁾ Cod. Hamb., Trid., Cod. Hamb

συμβαίνον ἐν αἱ, τὸ πρῶτον ἐπὶ τε τοῖς μητροῖς
καὶ τοῖς ἀπὸ γαμικῆς αἰτίας ἢ καὶ ἄλλοις ἀπρο-
σώριστοις γενεομοθετημένον τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῖς λοι-
ποῖς τοῦ τελευταίου πρᾶγμασι κρατεῖν τε καὶ
ποιεῖσθαι. Οὗτος τοίνυν ὁ νόμος ἐπὶ τούτου
τὸ δόντος αὐτῷ τὴν πρόφασιν, ὡς εἰρηται,
καὶ τῶν ὄψεως, καὶ ἐπειπερ ἐκ τριῶν συνοι-
κῶν αὐτῇ προῆλθεν ἡ καινοτομία τῆς γυ-
ναίκα, οὐδὲν κωλύει, κἂν εἴ τις ὑπόδοιτο καὶ ἐκ
τῶν ἄλλων γάμων τοὺς μὲν εἶναι μόνον ὁμοπα-
τρῆας ἢ ὁμομητρίους, τοὺς δὲ ὁμοπατρῆους τε ἅμα
καὶ ὁμομητρίους, κἂν εἴ τις ἐκταθῆναι δοῖη τὰ
ἀνακρίσια, καὶ εἴτε μᾶλλον τοιοῦτό τι γενέσθαι,
καὶ οὕτως ἄρα τὰ τοιαῦτα τῶν θεμάτων, ἐνθα τοιαῦτα
τῶν ἐκταθῆναι τάξεις ἀδελφῶν, ὁ νόμος ἐχέτω
τὴν αἰσθητὴν λογὴν, καὶ ἀποκλειέτωσαν οἱ διπλοῖς
χρῶμενοι δίκαιοις τοὺς ἐνὶ μόνῳ χρῆσθαι δυνα-
μίτους.

Κεφ. β'.

Εἰ δὲ οὐ τοιοῦτόν ἐστι τὸ θέμα, ἀλλ' ἢ μόνον
καταστάσιν ὁμοπατρῆοι ἢ ὁμομητρίοι, καὶ τελευταί-
οι τις τῶν ἀδελφῶν, ταῦτα τοῖς προτέροις ἀνακρί-
σιν νόμοις, εἴπερ αὐτῶν ἤδη τὰς διαδοχὰς διετύ-
κωσαν. χρῶμεν μὲντοι οὗτος ὁ νόμος ἐχέτω μὴ μό-
νον ἐπὶ τοῦ τὴν ζήτησιν κινήσαντος θέματος, ἀλλὰ
καὶ ἐπὶ τοῖς μετὰ ταῦτα ἐσομένοις ἢ εἴτε καὶ νῦν
καταστάσιν, ὥστε τὰ πρότερα, εἴπερ ἢ δικαστοῦ
ἢ ἢ συμβατηροῖς ἀπῆλλακται τίποις, ἐχέτω τὴν
αἰσθητὴν λογὴν, τῆς ἐκ τοῦδε τοῦ νόμου μὴ δεόμενα
εἶναι.

Ἐπιλογος.

Ἡ τοίνυν αὐτῇ ὑπεροχῇ τὰ παραστάσιντα ἡμῶν καὶ
ἐπὶ τοῦδε τοῦ θέματος δηλούμενα νόμου διὰ προγραμ-
μῶν αἰσθητῶν φανερὰ πᾶσι καταστράσιν, καὶ εἰς
τὴν ἀσπίδα παραφυλάττειν σπουδαίως. Dat. XV.
Kal. Iun. Constantinop. imp. DN. Iustiniani PP.
A. M. XIII., Apione V. C. Cons. [539.]

ΔΙΑ-

in reliquis defuncti rebus valeat et observetur. Haec
igitur lex in hoc casu posita sit, qui occasionem illi,
ut dictum est, dedit. Et quia ex tribus matrimoniis
haec naturae innovatio provenit, nihil prohibet, si
quis supponat etiam ex duobus solum nuptiis illos qui-
dem esse consanguineos vel uterinos, hos vero consan-
guineos et uterinos simul, vel si quis concedat, ut ma-
trimonia extendantur, et tale quid tanto magis fiat,
atque ita in huiusmodi speciebus, ubi tales quidam
ordines fratrum introducuntur, lex vim suam habeat,
et illi, qui duplici iure utuntur, excludant eos, qui
uno solo uti possunt.

CAP. II.

Si vero talis non sit species, sed vel consanguinei,
vel uterini soli adsint, et aliquis ex fratribus moriatur,
illa prioribus legibus subiaceant, quae de successioni-
bus eorum iam disposuerunt. Locum autem haec lex
habeat non solum in eo casu, in quo quaestio mota
est, sed et in iis, qui postea futuri sunt, vel etiam
imminent. Priora igitur, sive illa iudicis sententia,
sive pacto composita sint, suam decisionem habeant,
nec huius legis iudicio egeant.

Epilogus.

Eminentia igitur tua quae nobis placuerunt et
sacra hac lege declarata sunt per programmata sua
omnibus manifesta faciat, et in perpetuum observare
studeat.

No-

acquiruntur'), sancitum est, hoc etiam in reliquis morientis rebus valere atque tractari. Haec igitur lex in
hoc casu data sibi occasione, sicuti dictum est, posita sit. Et quia ex tribus matrimoniis haec processit
(natura²) naturae, nihil prohibet, vel si quis proponat et in duobus solummodo matrimoniis alios quidem
solum uterinos, alios autem consanguineos simul et uterinos, vel si quis extendi dicat matrimonia, et
haec amplius tale aliquid fieri. Et sic in huiusmodi casibus, ubi tales quidam introducuntur ordines fratrum,
lex habeat suam virtutem, et excludant duplici utentes iure eos, qui uno solo uti possunt.

CAP. II. Si vero non talis est casus, sed solummodo constituti sunt uterini aut consanguinei, et mo-
riatur aliquis fratrum, haec³) prioribus subiaceant legibus, quae eorum iam⁴) successiones disposuerunt.
Locum tamen haec lex habeat non solum in hoc casu, qui quaestionem movit, sed etiam in iis, qui postea
futuri sunt. Quocirca priora, si aut iudicis sententia, aut pactionum expedita sunt formis, habeant propria
decisionem, huius legis iudicio non egentia.

Epilogus. Tua igitur eminentia quae placuerunt nobis et per hanc sacram manifestata sunt le-
ges, per litteras proprias declarare cunctis et in perpetuum observare festinet. Dat. XV. Kal. Iun. Con-
stantinop. imp. DN. Iustiniani PP. Aug. anno XIII., Apione V. C. Cons. [539.]

CONST. LXXXVI.

¹) acquiruntur Cod. Hamb. — ²) Trid.; hac processit, novitas Cod. Hamb., Port., Cont. — ³) Cod. Hamb.;
hic Trid., Cont.; hi Port. — ⁴) Cod. Hamb.; iam om.'edd.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ π.α.)

Περὶ τῶν ὀπλων.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Ἀγούστος Βασιλεὺς τῷ ἐνδοξοτάτῳ μεγίστῳ τῶν θεῶν ὀφθαλμῶν.

Προοίμιον.

Τὸν μέγαν θεὸν καὶ σωτῆρα ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ τὴν αὐτοῦ βοήθειαν διὰ παντὸς ἐπικαλούμενοι, σπεύδομεν πάντας τοὺς ἡμετέρους ὑπηκόους, ὧν τὴν διοίκησιν ὁ θεὸς ἡμῖν ἐπίστευσεν, ἀβλαβεῖς καὶ ἀνεπηρέαστους φυλάττειν, καὶ κωλύειν τοὺς πολέμους, οὓς ἐκ τῆς ἐκείτων ἀβουλίας αἰρούμενοι τοὺς κατ' ἀλλήλων ἐργάζονται φόνους, διπλὴν ἐκ τούτου κατ' ἐκείτων τὴν τιμωρίαν ἐπάγοντες, τοῦτο μὲν ἦν ἐκείτοις ἐπιφέρουσι, τοῦτο δὲ ἦν ἐκ τῶν νόμων τῶν τὴν μανίαν αὐτῶν κολαζόντων ὑφίσταται.

Κεφ. α'.)

Βουλόμενοι τοίνυν τῶν τοιοῦτων θανάτων τοὺς ἀνθρώπους ἐλευθεῶσαι, συνίδομεν τὸ τῆς ὀλοποιίας ἔργον μηδένα μὲν ἰδιωτῆν ἐργάζεσθαι, μόνους δὲ ἐκείνους τὰ ὄπλα κατασκευάζειν, τοὺς ἐν ταῖς δημοσίαις καταλεγόμενους ὀλοποιούς ἢ ταῖς λεγομέναις φάβριξ, τοὺς δὲ ἐργαζομένους τὰ ὄπλα μηδὲν πιπράσκειν ἰδιωτῆ. Ἀλλ' οὐδὲ τοῖς ἐν τοῖς ἀριθμοῖς συγκαταλεγμένοις, οὓς ὀλοποιούς καὶ¹⁾ δεπονιατικούς καλοῦσι, τὰς²⁾ παρὰ τοῦ δημοσίου κομιζομένους αἰτήσεις, συγχωροῦμεν ἐργάζεσθαι ἢ τινα πιπράσκειν ὄπλα, ἀλλὰ μόνον ἐπιμελεῖσθαι τῶν πῦλων τῶν στρατιωτῶν, τῶν ἐν τοῖς ἀριθμοῖς καταλεγόμενων, ἐν οἷς στρατεύονται. εἰ δέ τι νέον κατασκευάξουσιν, τοῦτο ἀφαιρέσθαι παρ' αὐτῶν, καὶ ἐν τῷ θείῳ ἡμῶν εἰσφέρεισθαι ἀρμαμέντῳ, προσεθησόμενον τοῖς ἐκείσε ἀποκειμένοις δημοσίοις ὄπλοις.

Κεφ. β'.

Αὐτὸ δὲ τοῦτο φυλάττειν βουλόμεθα καὶ τοὺς ἐν τοῖς τόγμασι τῶν βαλλιστῶν, οὓς κατὰ διαφόρους συνεστησάμεθα πόλεις, ἰσταντις ἐκ αὐτοῖς καὶ τοὺς ὄπλα κατασκευάζειν εἰδότας, ὥστε καὶ αὐτοὺς

Novella LXXXV

DE ARMIS.

Imp. Iustinianus Augustus Basilidas, gloriosissimo magistro sacrorum officiorum.

Praefatio.

Magnam deum et servatorem nostrum Iesum Christum eiusque auxilium semper invocantes, operam do-mus, ut omnes nostros subditos, in quos nobis imperium deus credidit, a damno atque iniuria immunes servemus, et bella prohibeamus, quae quum imprudenter accipiant, mutuas caedes inducunt, et duplicem ar-mam sibi inferunt, cum eam, quam sibi ipso auferant, tum etiam, quam a legibus, quae sacrum or-dinum puniunt, patiuntur.

CAP. I.

Quum igitur eiusmodi caedibus homines liberare velimus, placuit, ne privatus aliquis arma fabricetur, sed illi solum arma conficiant, qui in publicis armorum officinas, easve, quae fabricae dicuntur, vocati sunt; qui vero arma fabricantur ea nulli pro- vendant. Sed nec illis, qui in numeros usumque, quos armorum artifices et deputatos vocant, pro-fisco annonas accipiunt, permittimus, ut arma ven-centur vel alicui vendant, sed curam solam pro- armorum pro militibus, qui in numeros relati sunt, a quibus militant. Si vero quid novi faciant, hoc de- iis auferatur, et in sacrum nostrum armamentum inferatur, atque repositis ibi publicis armis oblar-

CAP. II.

Hoc vero ipsum eos quoque, qui in urbes ballistariorum sunt, observare volumus, quos in domibus urbibus collocavimus, inter quos et eos constitimus, qui arma fabricari sciunt. Quare illi publice arma

GL.

CONST. LXXXVI.

DE ARMIS.

(Coll. VI. tit. 13.)

Imp. Iustinianus Aug. Basilidi, gloriosissimo Magistro sacrorum officiorum.

Praefatio. Magnum deum et salvatorem nostrum Iesum Christum et eius auxilium semper invocantes, studemus omnes subiectos nostros, quorum regimena credidit nobis deus, illaesos et sine calce custodire, et inhibere bella, quae per suam considerationem¹⁾ suscipientes, adversus alterutros operam pro-fectores, duplex ex hoc contra se supplicium inferentes, tam quod sibi inferunt, quam quod ex legis ordi-niam eorum punientibus patiuntur.

CAP. I. Volentes igitur huiusmodi mortibus homines liberare, prospeximus armifactorum operam privatum operari, solos autem illos arma facere, qui in publicis deputati sunt armifactoris, aut qui fabricentur²⁾, eos autem, qui operantur arma, nulli vendere privato. Sed neque qui in numeris constituti sunt armifactores, quos etiam deputatos appellant, qui de fisco annonas accipiunt, permittimus operam alicui vendere arma, sed solum diligentiam habere armorum milites in numero constitutos³⁾, in quibus constituti sunt. Si vero novum aliquid faciunt, hoc auferri ab eis, et in sacro nostro inferri armamento, adiciendum ibi repositis publicis armis.

CAP. II. Hoc autem observare volumus et eos, qui in ordinibus ballistariorum sunt, quos per diversitas statimius civitates, ordinantes inter eos⁴⁾ et arma facere scientes⁵⁾, ut et ipsi sola publica arma in armis

¹⁾ Hal. et Scrimg. — Iulian. Const. 79. — Ferio est glossata. — ²⁾ Huius cap. maior pars in Bas. LXXII. 9. 1.

³⁾ Scrimg., Hal.; ἀλλ' οὐδὲ τοὺς — συγκαταλεγόμενους ὀλοποιούς, οὓς καὶ Hal. in not. recogn. op., Fulg.; ἀλλ' οὐδὲ τοὺς συγκαταλεγόμενους, οὓς ὀλοποι. καὶ Bas. — ²⁾ τοὺς Hal., Bas. — ³⁾ Emendare placet: inconsiderationem. — ⁴⁾ Bk.; fabricennii Cod. Hamb.,

Trid.; fabricensii Port., Cont. — ⁵⁾ Cod. Hamb., Trid., Port.; militum in numero constitutorum Cont.; militum in numeris constitutorum Bk. ed. ster. — ⁶⁾ Bk. ordinantes eos Cod. Hamb., edd. — ⁷⁾ Cod. Hamb., Trid., facere, sancientes Port., Cont.

τοὺς μόνον τὰ δημόσια ὄπλα τα ἐν ταῖς δημοσίαις ἀποθήκαις ἐκαστῆς πόλεως ἀποκείμενα ἐπανορθοῦν τε καὶ ἀνανεῶναι. Εἰ δὲ καὶ τι νέον ὄπλον κατασκευάσονται, τοῦτο ὁμοίως καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν τῶν δημοσίων ὄπλων παρεχέμεσαν φυλακὴν, καὶ μηδὲν ἕτερον παντελῶς πωρασκέτωσαν.

Κ ε φ. γ.

Τοῦτο δὲ παραφυλάξουσιν οἱ ἐν τοῖς βαλλισταρίοις καταλεγόμενοι κινδύνη τῶν πατέρων τῶν πόλεων, ἔφ' οὓς αὐτοὺς τε τοὺς βαλλισταρίους ἐτάξασιν, καὶ τὴν τῶν δημοσίων ὀπληθηκῶν ἐπιμέλειάν τε καὶ παραφυλακὴν κατεστήσασιν, ὥστε εἰ τινες φανεῖν ἢ δευοῦνται ἢ φαρμακίαισι διαλιπροσκόνησι ὄπλα, προνοήσουσιν οἱ κατὰ τόπον ἀρχοντες ἡμετέρας τοιοῦτους ὑποβάλλειν, πρὸς τῷ καὶ τὰ ὄπλα παρὰ τῶν ταῦτα ἀνομῶν τμημάτων γυνοῖς ἀφαιρεῖσθαι, καὶ ἐκδικεῖσθαι τῷ δημοσίῳ. Τούτων τοῖσιν παρὰ τοῦ διακυβερνήτου ἡμᾶς θεοῦ ἰδόντες τὴν ἔννοιαν διὰ τοῦ παρόντος θεοπίστον φόρου, κατὰ μνησίμην πόλιν ἢ χώραν τῆς ἡμετέρας πολιτείας ἔχουν ἄδειαν τοὺς ἰδιώτας ἢ ἑτερόν τινα ὄπλα ποιεῖν ἢ πωρᾶσκειν, ἢ καθ' ὁλοκρῶν ἐμπορεύσασθαι τρόπον, ἀλλὰ μόνους τοὺς ἐν ταῖς φάρμακίαις ἀνεργουμένους ταῦτα κατασκευάζειν, καὶ ἐξκομίζειν ἢ εἰς τὸ θεῖον ἡμῶν ἀρμαμένον. καὶ τοῦτο παρὰ τῷ ὅτι ὑπεροχῆς καὶ τῶν μετὰ σε παραληφόμενων τῶν ἀρχῶν φυλάττεσθαι θεοπίστον, ἀφορίζοντων¹⁾ εἰ τις τῶν ὑπὸ τὴν σὴν ὑπεροχὴν χαριουλαρίων ἐν τῷ σκρινίῳ τεταγμένους τῶν φαρμάκων κινδύνησιν πέντε τῶν ἐν αὐτοῖς πρωτευόντων, εὐ ὑπολήψεις ἔχοντας καὶ ἐπιτηδεύουσιν, οἱ τοὺς τε κατὰ τὴν ἡμετέραν ταύτην πόλιν, τοὺς τε ἐν ἄλλαις πόλεσι τῆς ἡμετέρας πολιτείας ὀπλοποιούς ἀνεργουμένοι, ἀπαλείψουσιν ἰδιώτας καὶ ἑτέρουσ τινάς, πλὴν τῶν καταλεγόμενων ἐν ταῖς ἱεραῖς φάρμακίαις, τὸ τῆς ὀπλοποιίας μεταχειρίζεσθαι πρᾶγμα, καὶ ἐν οἷς ἂν ἴκωσι ἰσῶσι τινὰς ἰδιώτας τοῦτο τολμῶντας, ταῦτα κωλύεσθαι, καὶ τῷ δημοσίῳ προσκυροῦν ἀρμαμένον. Εἰ δὲ ἐν τοῖς ἐργαζομένοις ἰδιώταις τεχνίτας ἐπιτηδεύουσιν εὐρεῖν δυναστῆν, τοὺτους, ἐπεὶ δουλοῦσιν στρατηγίαις²⁾ ἐγκαταλεῖναι, ἐν³⁾ ἀναρχῶν τὰς ὀνομασίας αὐτῶν ποιεῖν, καὶ ἐκπέμπειν τῶν τὴν ἀπογραφήν τῶν τεχνιτῶν, ὥστε διὰ τῆς ἡμῶν ἀντιγραφῆς ἐν ἐκείνοις αὐτοὺς κατατάττεσθαι τοῖς τόποις, ἐν οἷς εἰσὶ δημοσίαι φάρμακίαι, ἐφ' ᾧ δημόσια αὐτοὺς ἐργαζομένους ὄπλα καὶ τὰς ἐκ τοῦ δημοσίου σιτήσεις κομίζεσθαι. τοῦτον γὰρ γινόμενον καὶ ἀκριβῶς φυλακτιμένου παρὰ τῶν

arma, quae in publicis armamentariis uniuscuiusque urbis reposita sunt, reparent et renovent. Quodsi nova arma confecerint, ea similiter et ipsi in publicorum armorum custodiam conferant, nec cuiquam omnino vendant.

CAP. III.

Hoc autem observent illi, qui inter ballistarios recepti sunt, periculo patrum civitatum, sub quibus ipsos ballistarios constituimus, quibusque publicorum armamentariorum curam et custodiam commisimus. Quare si qui sint vel deputati, vel fabricantes, qui arma vendant, illius loci magistratus provideant, ut illos poenis subiciant, atque insuper ut arma ab iis, qui illa emerunt, sine pretio auferant, et fisco vindicentur. Quum igitur hoc consilium a deo, qui nos gubernat, acceperimus, hac lege sancimus, ne privati, vel alius quidam in ulla civitate vel provincia reipublicae nostrae licentiam habeat arma faciendi vel vendendi, vel quocumque modo negotiandi, sed illi solum, qui in fabricis assumti sunt, illa conficiant, et sacro armamentario inferant. Atque ut hoc a celsitudine tua, illisque, qui post te magistratum susceperunt, observetur, sancimus, atque chartularios aliquos sub celsitudine tua in scrinio fabricensium constitutos periculo quinque primorum, qui inter eos sunt, designent, bonam existimationem habentes et idoneos, qui cum in eos, qui sunt in felici hac civitate, tum qui in reliquis civitatibus nostrae reipublicae arma conficiunt, inquirentes prohibeant, ne privati, aliique, exceptis iis, qui in sacras fabricas assumti sunt, armorum fabricationem suscipiant, et in quibus locis privatos aliquos id audere invenerint, illa adimant, et publico armamentario addicant. Si vero inter privatos operarios possint idoneos artifices reperire, eorum nomina, si quidem militiae nomen dare velint, in matriculam referant, nobisque matriculam artificum mittant, ut per sacrum nostrum rescriptum in illis locis constituentur, in quibus publicae sunt fabricae, et publice arma fabricantes. publicas etiam annonas accipiant. Hoc enim si fiat et diligenter illis quibus diximus personis observetur, nulli plane, neque privatis, qui urbes incolunt, neque agricolis, qui praedia colunt, licentia dabitur armis adversus se utendi, et caedes patrandi, eaque re multos homines occidendi, utque publica tributa deminuendi, cum illi, qui terram colunt, vel vitam amittant, vel propter metum aufugiant.

§. 1.

mentis publicis uniuscuiusque civitatis recondita corrigant atque renovent. Si qui vero novum⁴⁾ aliquid armorum instruxerint, hoc similiter et ipsi⁵⁾ inter publica arma praestent, et nulli alteri penitus vendant.

CAP. III. Hoc quoque custodiant qui in ballistariis deputati sunt periculo patrum civitatum, sub quibus et ipsos ballistarios statuimus, et publicorum armamentariorum diligentiam atque custodiam constituimus, quatenus, si qui visi fuerint aut deputati aut fabricenses⁶⁾ vendentes arma, provideant per loca indices eos supplicis subdere, insuper etiam arma ab iis, qui ea comparant, sine pretio auferre, et publico vindicare. Haec igitur gubernante nos deo cogitationem per praesentem sancimus legem, in nulla civitate aut provincia nostrae reipublicae habere licentiam privatos aut alium quempiam arma facere, aut vendere, aut quolibet modo, sed solos eos, qui inter fabricenses referuntur, haec instruere et deferre ad sacrum nostrum armamentum. Et hoc a tua celsitudine, qui post te susceperit cingulum custodiri sancimus, deputantibus nobis aliquos chartulariorum, qui sub tua celsitudine in scrinio sunt constituti fabricensium, periculo quinque inter eos priorum, bonam opinionem habentes et opportunos, qui et eos, qui in hac felicissima civitate, et in aliis civitatibus nostrae reipublicae arma faciunt, requirentes, prohibeant privatos, et in etiam alios quoslibet, extra eos, qui deputati sunt inter fabricenses, armifecturae agere causam, et in quibuscumque comprehensis locis aliquos privatos hoc audentes, haec auferre, et fisci applicare armamento. Si autem inter operarios privatos artifices opportunos invenire poterint, hos, si voluerint, in militiae statuere, et in descriptione nominum eorum facere, et destinare nobis descriptionem artificum, ut per sacrum nostrum rescriptum in illis constituantur locis, in quibus sunt publicae fabricae, quatenus ipsi operantes arma, et de fisco annonas accipiant. Hoc enim factum et subtiliter observatum a praedictis personis, licentia penitus nulli dabitur, neque civitates inhabitantibus privatis, neque villas incolentibus rusticis, armis uti adversus alterutros, necesseque praesumere,

et

¹⁾ ἀφορίζειν Hal. — ²⁾ ἐν στρατηγίαις Hal. — ³⁾ καὶ ἐν Hal., Fulg. — ⁴⁾ Cod. Hamb. (F), Bk.; unum Trid., Port., Cont. — ⁵⁾ Bk.; ipsis Cod. Hamb.,

edd. — ⁶⁾ Bk.; fabricentium Cod. Hamb., Trid.; fabricensium Port., Cont.

των εμπροσθεν εισημένων προσώπων, ἄδεια παντελῶς οὐδενὶ δοθήσεται, οὔτε τοῖς τὰς πόλεις οἰκοῦσιν ἰδιωταῖς, οὔτε τοῖς τὰ χωρὰ γεωργοῦσιν ἀγροταῖς ¹⁾, ὑπλοῖς κροχῆσαι καὶ ἀλλήλων, καὶ φόρους τολμᾶν, καὶ ἐντεύθεν πολλοὺς ἀνθρώπους φρονεῦσθαι, τοὺς δὲ δημοσοὺς ὑπερτίσθαι φόρους, τῶν τὴν γῆν γεωγούτων τὸ ζῆν ἀπολιμπανόντων, ἢ δρασημῶ διὰ τὸν φόρον χρωμένων. §. 1. Δεῖ δὲ τοὺς πεμπομένους παρὰ τῆς σῆς ὑπεροχῆς ἐκ τοῦ εἰρημένου τῶν φαρβίκων σκρινίου μετὰ τὸ κωλύσαι τοὺς ἰδιωτίας τῆς ὀπλοποίας καταδέσσειν λαβεῖν τῶν τε κατὰ τόπον ἀρχόντων, καὶ τῶν πειθομένων αὐτοῖς τάξεων, καὶ τῶν τὰς πόλεις ἐκδιουόντων καὶ πατέρων, ὡς οὐδενὶ συγχωρήσουσι τοῦ λοιποῦ τῶν παρ' ἡμῶν τι κεκλυμένων πράξαι, ἀλλὰ τὰ διὰ τοῦ παρόντος θεσπισθέντα νόμου φυλάξουσι, ποιήν τῆν τε ἐν χρομᾶσι, τῆν τε εἰς αὐτὴν ὑφορῶμενοι τὴν κεφαλὴν. Θεσπίζομεν γάρ, τὸν μὲν τῆς μεγάλης τῶν Ἀλεξανδρέων πόλεως ἀρχοντα, παροσῶντα τὰ παρ' ἡμῶν νενομοθετημένα, εἰκοσι χρουσίας λιτρῶν καταιδένας ποιήν, καὶ τῆς ἀρχῆς ἐκπίπτειν, καὶ τὴν τοῦτου τάξιν ὁμοίως εἰκοσι χρουσιῶν λιτρῶν διδοῦναι ποιήν, καὶ κεφαλικὴν ὑπέχειν τιμωρίαν, τοὺς δὲ τῶν ἄλλων ἐπαρχῶν ἀρχοντας ζῆμιαν μὲν δέκα λιτρῶν χρουσίου ὑφίστασθαι, ὁμοίως δὲ καὶ αὐτοὺς ἐκπίπτει τῆς ἀρχῆς ὑποσθῆσαι καὶ τὰς τούτων τάξεις, τοὺς δὲ ἐκθέτους καὶ πατέρας τῶν πόλεων τριῶν τε χρουσίου λιτρῶν ἐμμοῦσθαι πρόστιμον, καὶ τὸν εἰς κεφαλὴν ὑπομένειν κίνδυνον, εἴ τι τοιοῦτο γινόμενον εὐρόντες μὴ τιμωρήσουσι, ἢ τοῖς τοῦτο πράξαι δυναμένοις μὴ μηνύσουσι, ἀλλὰ λαθεῖν συγχωρήσουσι.

Κεφ. δ.

Ὅπως δὲ ἔδηλα κατασταίεν τὰ παρ' ἡμῶν κεκλυμένα παρὰ ἰδιωτῶν ἢ καὶ ἑτέρων τιῶν (πλὴν τῶν ἐν ταῖς ἱεραῖς ἡμῶν φάρβειν ἀναφερομένων) γίνεσθαι ἢ ἰδιωταῖς πιπράσσεσθαι ὄπλα, καὶ τοῦτο διὰ τοῦ παρόντος νόμου σημεῖνα συνείδομεν. ἐπιλομεν γάρ τοὺς ἰδιωτίας ἐργάζεσθαι καὶ ἀνεῖσθαι τόξα καὶ βέλη, σπάδας τε καὶ ξίφη (ἄπερ καλεῖν εἰώθασι παραμῆρα), καὶ τὰς λεγομένας ζάβας ἧτοι λωρῖα, καὶ κοντοῦς, καὶ τὰς καθ' ὄλον δῆποτε τρόπον ἢ σχῆμα γινόμενας λόγχας, καὶ τὰ παρὰ Ἰσαύροις ²⁾ ὀνομαζόμενα μονοκόνια ³⁾, καὶ τοὺς τε καλουμένους ζιβύννους ἧτοι μισβίλια, πρὸς τοῦτοις δὲ καὶ ἀσπίδας ἧτοι σκουαρία, καὶ περικεφαλίας ἧτοι κασσίδας. οὐδὲ ταῦτα γὰρ εἰτέρον τιμὴ κατασκευάζειν ἐπιμεν, πλὴν τῶν καταλεγομένων ἐν ταῖς ἱεραῖς ἡμῶν φάρβει. μόνας δὲ γίνε-

et ex hoc plurimos homines occidi, publicas vero perire functiones, dum terrae cultores vitam amittere cogentes, fuga propter timorem tutantur. §. 1. Oportet ergo eos, qui diriguntur a tua celsitudine ex memorato fabricensium scrinio ad prohibendos privatos armorum factores, confessionem accipere etiam per loci iudices, et subiecta eis officia ⁴⁾, et civitatum defensores, et patres, quia nihil valebunt ⁵⁾ de cetero horum quae a nobis prohibita sunt, aliquid agere, sed quae per praesentem sancita sunt legem, custodire, poenam et in pecuniis, et in ipsum formidantes caput. Sancimus enim, magnae quidem Alexandriae iudicem, regim gentem quae a nobis sancita sunt, viginti auri librarum exsolvere poenam, et cingulo cadere, et huius officium similiter auri librarum viginti dare poenam, et capitale subire supplicium, aliarum vero provinciarum iudices damnum quidem decem librarum auri sustinere, similiter autem et ipsos casui cinguli subiectos, et eorum officia, defensores autem et patres civitatum trium librarum auri mulctari poena, et in capite sustinere periculum, si quod tale factum comperientes non punierint, aut hoc agere valentibus non nunciant, vel atere permiserint.

CAP. IV. Ut autem palam fiant, quae a nobis prohibita sunt, a privatis et aliis quibusdam, citra eos, qui in sacris nostris fabricensibus referuntur, fieri aut privatis vendi arma, et hoc per praesentem legem significare curavimus. Prohibemus enim privatos operari et emere arcus, et sagittas, et spathas, et enses, quae vocare consueverunt semispathia, et quae vocantur zabae sive loricae, et contos, et quolibet modo vel figura factas lanceas, et quae apud Isauros nominantur monocopia ⁶⁾, et appellatos sibirinos ⁷⁾ seu missibilia ⁸⁾, insuper et aspidas sive scuta, et galeas seu cassides. Non enim ista alii cuidam instruere sinimus, praeter Solos autem fieri a privatis et privatis vendi ⁹⁾ permit-

§. 1. Illos vero, qui a celsitudine tua ex dicto fabricarum scrinio mittuntur, postquam privata arma facere prohibuerunt, cautionem a magistratibus, qui ibi sunt, et a cohortibus illis subiectis, et defensoribus civitatum, et patribus accipere oportet, et nomine ne cuiquam in posterum, ut quid ex iis, quae a nobis prohibita sunt, fiat, concessuri, sed ea, quae hac lege sancita sunt, servaturi sint, tam pecuniariam quam capitalem poenam metuentes. Sancimus enim, ut magnae Alexandrinorum urbis praeses, si ea, quae a nobis sancita sunt, negligat, viginti librarum auri poenam det, et magistratu excidat, eiusque cohortis similiter viginti librarum auri poenam solvat, et capitale poenam subeat. Reliquarum vero provinciarum praesides decem librarum auri sustineant, similiterque et ipsi eorumque cohortes amissioni magistratus subiaceant. Defensores autem et patres civitatum trium librarum auri poena mulctentur, et periculum capitis sustineant, si aliquid tale factum esse comperientes non punierint, vel iis, qui hoc agere possint, non indicaverint, sed latere permiserint.

CAP. IV.

Ut autem manifesta fiant, quae a nobis prohibita sunt, ne scilicet a privatis et aliis quibusdam, exceptis iis, qui in sacras nostras fabricas relata sunt, arma conficiantur, vel privatis vendantur, hoc per praesentem legem significare placuit. Prohibemus enim privatos fabricari et vendere arcus, sagittas, spathas, et enses (quos vocare solent parameria) et zabas, quos vocantur, seu loricae, et contos, lanceas quolibet modo aut forma factas, quaeque apud Isauros vocantur monocontia, et zibynnos, qui vocantur, seu missibilia, aspidas insuper, sive scutaria, et galeas seu cassides. Neque enim illa alii cuidam fabricari permittemus, exceptis illis, qui in sacras nostras fabricas relata sunt; a privatis vero confici et privatis vendi praeter solos cultellos, quibus ad belli necessitates utuntur. Iam vero praesentem legem generalem esse

¹⁾ ἀγροταῖς Hal. — ²⁾ παρ' Ἰσαύρων Hal. — ³⁾ μονοκόνια Hal. — ⁴⁾ μονοκόνια (Fulg.), Alciat. Disputat. III. c. 20. — ⁵⁾ Cod. Hamb., Trid., Port.; iudicum et subiectorum eis officiorum Cont. — ⁶⁾ nulli permittent Bk. — ⁷⁾ monocopia Cod. Hamb., Trid. — ⁸⁾ Bk;

sibirinos Cod. Hamb.; sibirinos Trid.; sibirinos Port., Cont. — ⁹⁾ Cod. Hamb., Trid.; missilia Port., Cont. — ⁹⁾ fieri a privatis et vendi Cod. Hamb.; fieri et vendi a privatis Trid.; fieri et vendi a privatis et privatis vendi Port., Cont.

γινώσκειν παρὰ ἰδιωτῶν καὶ ἰδιώταις πιπράσκεισθαι ἀντιπροσέμεν μαχαίρας μικράς, αἷς οὐκ ἂν τις εἰς πόλιν αὐτῶν χρεῖται. Τὸν παρόντα τοῖνον γενεῶν ἡμῶν νόμον ἢ σὴ ὑπεροχὴ κατὰ ταύτην προδόντι¹⁾ τὴν βασιλίδα πόλιν καὶ μὴν καὶ κατὰ τὰς ἄλλας πόλεις τῆς ἡμετέρας πολιτείας, ὥστε πάντας γινώσκοντας τὰ παραστάντα ἡμῖν, ταῦτα φυλάττειν.

Κεφ. ε΄.

Παραγγήσεις δὲ τοῖς μέλλουσιν ἐφεστάναι τῇ τοιαύτῃ παραφυλακῇ χαρτουλαρίοις ἐκ τοῦ εἰρημέ-
των τῶν φαρμάκων οὐρανίου, ὡς ἐξ ἀμελείας οὐ
μορον χρηματικῆς ὑποστήσονται ποινάς, ἀλλὰ καὶ
ταῖς εἰς σῶμα τιμωρίας ὑφέσουσι, καὶ τῆς στρατείας
ἐπιποιήσουσι, πρὸς τῷ μηδὲ αὐτὸ τὸ οὐρανίον ἐπι
συγγνωσάδει παρ' ἡμῶν πρὸς τὸ τοιοῦτο παρεῖναι
φρονίμως, ἀλλ' ἕμεροις ἐπιτραπήναι τὴν τῶν φα-
ρμάκων ἐπιμέλειαν.

Ἐπίλογος.

Τὰ τοῖνον παραστάντα ἡμῖν καὶ διὰ τοῦδε
τοῦ νόμου δηλοῦμενα ἢ σὴ ὑπεροχὴ καὶ οἱ μετὰ
εἰ τὴν ἀρχὴν ἐξουσίας ἐργῶν καὶ πέρας παραδόντων
ἐπιποιήσουσιν, ἀγανάκτησαν ἡμετέραν καὶ αὐτοὶ
ἐπίδοις, εἰ μὴ πρᾶγμα οὕτω λυσιτελεῖ τῇ πολιτείᾳ
φιλέσταιν. Dat. VII. Kal. Iul. Chalcedone, imp.
DN. Iustiniani PP. A. ann. XIII., Apione
V. C. Cons. [539.]

omnia celtellos minores, quibus nullus in praeliis utitur. Praesentem igitur legem generalem tua celsitudo in
his proponat regia civitate, nec non et per alias civitates nostrae reipublicae, ut omnes agnoscentes, quae
placuerunt nobis, haec observent.

CAP. V. Denunciamus autem futuris praeesse huiusmodi custodiae chartulariis, ex memorato fabricen-
sium scrinio, quia ex negligentia non solum pecuniarias sustinebunt poenas, sed etiam in corpore supplicia
probitur, et militia cadent, insuper nec ipsum ulterius permitti a nobis scrinium in huiusmodi adesse solliciti-
tudinis, sed aliis committi fabricensium curam.

Epilogs. Quae igitur placuerunt nobis et per hanc legem declarata sunt, tua celsitudo et qui
post te in singulo fuerint operi terminoque contradere festinent, indignationem nostram et ipsi metuentes, nisi
ten sic utilem reipublicae custodierint. Dat. VII. Kal. Iul. Chalcedone, imp. DN. Iustiniani PP. A. ann.
XIII., Apione V. C. Cons. [539.]

mentia tua in hac regia urbe ceterisque reipublicae
nostrae urbidus proponat, ut omnes ea, quae nobis
placuerunt, cognoscant et observent.

CAP. V.

Indicabis vero chartulariis illis ex dicto fabrica-
rum scrinio, qui custodiae illi praecerunt, quod ob
negligentiam non solum pecuniarias poenas ferent,
sed et corporales poenas sustinebunt, et militiam amit-
tent, praeterea etiam, quod neque ipsi scrinio, ut hoc
officium gerat, permittemus, sed aliis curam fabrica-
rum committemus.

Epilogs.

Quae igitur nobis placuerunt et hac lege decla-
rantur, excellentia tua, quique post te magistratum
gesturi sunt, effectui dare studeant, atque indigna-
tionem nostram metuant, si rem adeo utilem reipu-
blica non observaverint.

¹⁾ προθήσεις Hal. (om. ἢ σὴ ὑπεροχῇ).

ΔΙΑΤΑΞΙΣ π΄. *)

Ἐπιτεθεμένων τοὺς ἀρχοντας
ἀποκρίσεων τῶν τοῦ προσιόντος δικαίων συν-
δεδεσθαι παρὰ τῶν ἐπισκόπων τοῦτο
πράττειν, καὶ ὥστε, ἡνίκα τις ἐν ὑπονοίᾳ
ἔχη τὸν ἀρχοντα, συνακροατὴν τῆς δέ-
ξεως λαβῆειν τὸν τῆς πόλεως ἐπίσκοπον,
καὶ περὶ τοῦ τοῦ ἐπηρεαζομένου ὑπὸ
ἀρχοντος τῷ ἐπισκόπῳ προσιέναι, καὶ
περὶ ἐτέρων παραφυλακῆς ὑπὸ ἐπισκό-
πων ὑφειλούσης πάντας κρατύνεσθαι,
παρὰ ἀρχόντων γίνεσθαι¹⁾.

Ἀντιγράφορος Ἰουστινιανοῦ Αὐγουστοῦ
ἕδικιον.

Προοίμιον.

Ἐξ οὐπερ ἡμᾶς ὁ θεὸς τῇ Ῥωμαίων ἐπέστησε
αὐτοῖς, πᾶσαν τιθέμεθα σπουδὴν πάντα πρατ-
τεῖν

Novella LXXXVI.

UT PRAESIDES, QUI INTERPELLANTIUM IURA
AUDIRE CUNCTANTUR, AB EPISCOPIS ID
FACERE COGANTUR. ET SI QUIS PRAESIDEM
SUSPECTUM HABET, UT EPISCOPUS CIVI-
TATIS DE CAUSA SIMUL COGNOSCAT. ITEM
UT ILLI, QUI A PRAESIDE LAESI SUNT,
EPISCOPUM ADEANT. ET DE ALIA OBSER-
VATIONE, QUAE AB EPISCOPIS OMNINO
OBSERVARI DEBET, UT A PRAE-
SIDIBUS FIAT.

Imp. Iustiniani Augusti edictum.

Praefatio.

Ex quo deus nos Romanorum imperio praeposuit,
omnem operam in eo collocamus, ut omnia semper ad
uti-

CONST. CXXIX.

ET DIFFERENTES IUDICES AUDIRE INTERPELLANTIUM ALLEGATIONES COGANTUR
EPISCOPIS HOC AGERE; ET UT, QUANDO IN SUSPICIONE²⁾ HABUERINT IUDICEM, PARITER
ADBIAT CAUSAM ET³⁾ CIVITATIS EPISCOPUS; ET DE CAUTELA ALIA, QUAM OMNINO
OPORTET EPISCOPUM AGERE.

(Coll. IX. tit. 10.)

Imp. Iustiniani Aug. edictum.

Praefatio. Ex quo nos deus Romanorum praeposuit imperio, omne habemus studium universa
agere

¹⁾ Scripsit. et Hal. — Epitomen in Coll. const. eccl. III. 1. 3. (Vollst. bibl. II. p. 1328 sq.)
²⁾ Paratitulis ad Coll. const. eccl. I. 4. (Ibid. p. 1283 sq.) — Tota Nov. praeter prooemium in Bas.
I. 22. 1 — 9. — Julian. Const. 69. — Versio est vetus glossata.

³⁾ γινώσκειν Hal., Bas., ubi totius tituli inscriptio eadem est. — ²⁾ Trid.; sermonem Cod. Hamb.; sus-
picionem Port., Const. — ³⁾ et om. Port., Bē.

ειν ἀεὶ τὰ πρὸς ἀφρέλειαν τῶν ὑπηκόων τῆς ἐπι-
στευθείσης ἡμῖν παρὰ τοῦ θεοῦ πολιτείας, κακείνα
πράτειν, ἀπὲρ πάσης αὐτοῦς δυσχερείας καὶ βλάβης
καὶ συντριβῆς ἀπαλλάσσει, ἵνα μὴ προφάσει
δικῶν καὶ ἐτέρων ἰσῶν ἀποδημῆιν ἀναγκάζονται
τῆς ἰδίας πατρίδος καὶ ἐπὶ ξένης τάλαιπωρεῖσθαι.

Κεφ. α΄.

Διὰ τοῦτο τοῖνον καὶ ἐπὶ τοῦ παρόντος συνελ-
δομεν τὸ παρὸν ἔδικτον εἰς ἅπαν καταπέμψαι τὸ
ὑπῆκοον, καὶ δῆλον ποιῆσαι τοῖς πασῶν τῶν πόλεων
καὶ τῶν κωμῶν οἰκητοῖσιν, ἐφ' ὧτε, εἴπερ ἔχοι τις
ἀμφισβήτησιν πρὸς ἕτερον, εἴτε περὶ χρηματικῆς αἰτίας,
εἴτε περὶ ἀφαιρέσεως πραγμάτων κινήτων ἢ ἀκινή-
των ἢ αὐτοκινήτων, εἴτε περὶ ἐγκλημάτων¹⁾, πρότερον
προσένοι τῷ λαμπροτάτῳ τῆς ἐπαρχίας ἀρχοντι, ἐφ'
ὧτε αὐτὸν κατὰ τοὺς ἡμετέρους νόμους ἐξετάσαι τὰ
προσαγγελλόμενα, καὶ ἐκάστω τὸ δίκαιον φυλάττειν.
Εἰ δὲ προσῶν τις τῷ ἀρχοντι τῆς χώρας μὴ τύχη
τῶν δικαίων, τότε κελεύομεν αὐτὸν προσελθεῖν τῷ
κατὰ τὸν τόπον ὀσιωτάτῳ ἐπισκόπῳ, καὶ αὐτὸν
πέμψαι πρὸς τὸν λαμπροτάτον τῆς ἐπαρχίας ἀρχοντα,
ἢ καὶ δι' ἑαυτοῦ παραγενέσθαι πρὸς αὐτὸν, καὶ
παρασκευάσαι αὐτὸν, ἵνα πᾶσι τρόποις ἀκούσῃ τοῦ
προσιόντος, καὶ ἀπαλλάξῃ αὐτὸν μετὰ τοῦ δικαίου
κατὰ τοὺς ἡμετέρους νόμους, ὥστε μὴ ἀναγκασθῆναι
αὐτὸν ἀποδημῆν τῆς ἰδίας πατρίδος. Εἰ δὲ καὶ
τοῦ ὀσιωτάτου ἐπισκόπου ἐπιτέροντος τὸν ἀρχοντα
μετὰ τοῦ δικαίου²⁾ διαλύσαι τὰ τῶν προσιογίων
πράγματα, ὃ ἀρχὸν διαναβάλλεται, ἢ χρίνει μὲν τὴν
ὑπόθεσιν, ἢ φυλάξει εἰς τοὺς χρόνους τὸ δίκαιον,
ἐπιτρέπομεν τῷ ὀσιωτάτῳ ἐπισκόπῳ ἐκείνης
τῆς πόλεως δοῦναι πρὸς ἡμᾶς γράμματα τῷ μὴ
τύχοντι τοῦ δικαίου, δηλοῦντα, ὅτι ἐπειχθεὶς παρ'
αὐτοῦ ὁ ἀρχὸν ἀνεβάλετο ἀκούσαι τοῦ προσιόντος,
καὶ διακρίναι τὰ μεταξὺ αὐτοῦ τε καὶ τοῦ παρ'
αὐτοῦ ἐν αἰτιάσει γενομένου, ἵνα ταῦτα γνόντες
ἡμεῖς τιμωρίας ἐπέσῳμεν τῷ τῆς ἐπαρχίας ἀρχοντι,
ἐφ' οἷς προσελευσθεὶς παρὰ τοῦ ἀδικουμένου, καὶ
ἐπειχθεὶς παρὰ τοῦ ὀσιωτάτου ἐπισκόπου οὐ διεκρίνα
τὰ ἀμφισβητούμενα.

Κεφ. β΄.

Εἰ δὲ συμβῆ ἰσῶν τῶν ἡμετέρων ὑπηκόων ἐν
ὑπόθεσι ἔχειν τὸν ἀρχοντα, κελεύομεν τῷ ὀσιωτάτῳ
ἐπισκόπῳ συνακοῦσθαι τῷ λαμπροτάτῳ ἀρχοντι,
ὥστε ἀμφοτέρους ἢ κατὰ φιλικὴν συμβῆσιν δια-
λύσαι τὰ ἀμφισβητούμενα, ἢ κατὰ παρασημείωσιν
ἔγγρα-

utilitatem subditorum reipublicae a deo nobis credēse
agamus, eaque faciamus, quae omni difficultate
dapino et ruina eos liberent, ne propter lites et via
quaedam e patria sua discedere et in peregrina terra
acrumnas perferre cogantur.

CAP. I.

Quamobrem etiam in praesentia praesens edictum
ad omnes subditos mittere, omniumque civitatum et
vicorum incolis manifestum facere placuit, ut, si quis
vel de pecuniaria causa, vel de rebus mobilibus aut
immobilibus aut se moventibus ipsi ablatis, sive etiam
de criminibus litem cum aliquo habeat, prius claris-
simum provinciae praesidem adeat, ut ille secundum
leges nostras quae denunciantur examinet, et in sum
cuique servet. Si vero quis praesidem provinciae vocet,
et ius suum non consequatur, tunc iubemus, ut ad
sanctissimum illius loci episcopum accedat, atque ad
clarissimum provinciae praesidem mittat, vel quae
conveniat, atque efficiat, ut omnimodo interpellantes
audiat, eumque secundum leges nostras iuste libet,
ne ille ex patria sua discedere cogatur. Si vero
sanctissimo etiam episcopo praesidem, ut iuste equis
interpellantium decidat, compellente praeses diffuset
vel causam quidem diiudicet, litigantibus vero
non tribuat, permittimus sanctissimo illius loci epi-
scopo, ut illi, qui ius suum non consecutus est, litem
ad nos det, quae declarent, coactum a se praesidem
interpellantem audire, atque inter eum et qui ab eo
convenitur iudicare cunctatum esse, ut nos hoc cogno-
scentes poenas praesidi provinciae inferamus, qui
interpellatus a laeso et coactus a sanctissimo quibus
litem non diremerit.

CAP. II.

Si vero contigerit, ut aliquis nostrorum mobilium
praesidem suspectum habeat, iubemus, ut sanctis-
simus episcopus una cum clarissimo praeside causam
cognoscat, ut ambo vel amicabile compositione litem
dissolvant, vel eam per annotationem in scriptis factam.

agere ad utilitatem subditorum commissae nobis a deo reipublicae, et illa facere, quae omni difficultate
laesione atque contritione privent, ne occasione litium et aliorum quorundam discedere cogantur a propria
patria, et in peregrinis affligi.

CAP. I. Propterea igitur et in praesenti prospeximus praesens edictum ad omnes dirigere subditos
et palam facere omnium civitatum et vicorum habitatoribus, quatenus, si quis habuerit contentionem adversus
alium, sive de pecuniaria causa, sive de sublatione rerum mobilium et immobilium seseque moventium, sive
de criminalibus, prius interpellet clarissimum provinciae iudicem, ut et ipse secundum nostras leges examinet
ea, quae proponuntur et unicuique iustitiam servet. Si vero, dum aliquis adierit iudicem provinciae, non
meruerit iustitiam, tunc iubemus eum adire secundum locum sanctissimum³⁾ episcopum et ipsum mittere ad
clarissimum provinciae iudicem, aut per se venire ad eum et praeparare eum, ut omnibus modis audiat
interpellantem, et liberet eum cum omni iustitia secundum nostras leges, ut non cogatur peregre de sua patria
proficisci. Si vero etiam sanctissimo episcopo⁴⁾ compellente iudicem cum istidita determinare interpellantium
causas, index differat discernere⁵⁾ negotium, et non servet litigantibus iustitiam, iubemus, sanctissimum civi-
tatis illius episcopum dare ad nos litteras ei, qui non meruerit, quod iustum est, insinuantes, quia coactus
ab eo index distulit audire interpellantem et iudicare inter eum et qui ab eo conventus est, ut hoc cogno-
scentes nos supplicia inferamus iudici provinciae, qui interpellatus ab eo, qui iniustitiam passus est, et coactus
a sanctissimo episcopo⁶⁾, non iudicaverit, quae in dubitationem venerant.

CAP. II. Si vero contigerit quandam nostrorum subditorum in dubitatione⁷⁾ habere iudicem, intol-
emus, sanctissimum episcopum⁸⁾ audire cum clarissimo iudice, ut ambo aut⁹⁾ per amicabilem conventum dis-

¹⁾ ἐγκλημάτων Hal. — ²⁾ κατὰ τοὺς ἡμετ. —
δικαίου om. Hal. — ³⁾ Bk.; adire sanctissimum Cod.
Hamb.; adire suum sanctissimum Trid., Port., Cont. —
⁴⁾ Bk. ed. ster.; archiepiscopo Cod. Hamb., edd. —
⁵⁾ discernere om. Cod. Hamb., eod. secunda manu ad-

scriptum est. — ⁶⁾ Bk. ed. ster.; archiepiscopo Cod.
Hamb., edd. — ⁷⁾ Cod. Hamb.; dubitationem edd. —
⁸⁾ Bk. ed. ster.; archiepiscopus Cod. Hamb., edd. —
⁹⁾ Cod. Hamb., Trid.; aut om. Port., Cont.

ἔγγραφον ἢ διαγνωστικῶς διακριθῆναι τὰ μετὰ τῶν διαζυγίων, καὶ τύπον δοῦναι τὸν τῷ δικαίῳ καὶ τῆς νόμοις συμβαίνοντι, ὥστε μὴ καταναγκάζεσθαι τοὺς ἡμετέρους ὑπὸ νόμων διὰ τὰς τοιαύτας αἰτίας ἀποστῆναι τῆς ἰδίας πατρίδος.

Κε φ. γ'.

Εἰ δὲ τις οἰόμενος ἔχῃν κατὰ τινας ἀγωγὴν ἀνάνηπτε, μηδὲ ἰ) τῷ λαμπροτάτῳ τῆς επαρχίας ἀρχόντῳ προσέλθοι, μηδὲ τῷ ὀσιωτάτῳ τῆς πόλεως ἐπισκόπῳ ἐπιτύχῃ, καὶ οὕτως ἐλθῆν ἐνταῦθα χωρὶς νομιμῶν τοῦ ὀσιωτάτου ἐπισκόπου, ἴστω, οὐ τοιαύτας καὶ αὐτὸς ὑποστήσεται τιμωρίας, οἷας ἐμελλέν ὑπομένειν ὁ ἀρχὼν, εἰ γε προσελευσθείς παρ' αὐτοῦ οὐκ ἔσπουδασεν αὐτῷ φυλάξαι τὸ δίκαιον. Ταῦτα δὲ πάντα θεασίαι συνειδόμεν δι' ὠφελίαν τῶν οἰκονομῶν τὰς πόλεις καὶ τὰς κώμας, ἵνα μὴ ἀπολιμπανόμενοι τῶν ἰδίων πατριδῶν καὶ αὐτοὶ ἐπὶ τῆς κακοπαθῶσι, καὶ τὰ πράγματα αὐτῶν βλάπῃται. διὰ τοῦτο γὰρ καὶ τοὺς ἀρχοντας προῖκα ποιοῦμεν, καὶ ὄρον αὐτοὺς ὑποσχέιν παρακελεύομεθα, ἵνα ἐκάστῳ προσόντι αὐτοῖς τὰ δίκαια φυλάξωσι κατὰ τοὺς ἡμετέρους νόμους.

Κε φ. δ'.

Εἰ μένοι συμβῆναι τινὰ τῶν ἡμετέρων ὑπὸ νόμων αὐτοῦ τοῦ λαμπροτάτου τῆς χώρας ἀρχοντος ἀδικηθῆναι, κελύομεν αὐτὸν προσελθεῖν τῷ ὀσιωτάτῳ τῆς πόλεως ἐκείνης ἐπισκόπῳ, καὶ αὐτὸν διακριθῆναι μετὰ τοῦ λαμπροτάτου ἀρχοντος καὶ τοῦ ὀσιωτάτου ἀδικηθῆναι παρ' αὐτοῦ. καὶ εἰ μὲν συμβῆναι ἀρχόντῳ νομιμῶς ἢ δικαίως κατακριθῆναι παρὰ τοῦ ὀσιωτάτου ἐπισκόπου, τὸ ἱκανὸν αὐτὸν ποιεῖν ἐπὶ τῷ τῷ ἐπιτυχόντι καὶ αὐτοῦ. εἰ δὲ παραισῆσαι ὁ ἀρχὼν τοῦτο ποιῆσῃ, καὶ ἐλθῆν εἰς ἡμᾶς ἐπὶ τῷ δικῇ, εἰ μὲν εὐροίμεν, ὅτι δικαίως καὶ κατὰ τὸς νόμους κατακριθῆναι παρὰ τοῦ ὀσιωτάτου ἐπισκόπου τὰ κριθέντα οὐκ ἐποίησε, ταῖς ἐσχάταις ποδληθῆναι τιμωρίας τοῦτον κελύομεν, ἐφ' οἷς ἡμεῶν ἐκδικεῖν τοὺς ἀδικουμένους αὐτὸς ἀδικῶν ἐπιτρέπεται.

Κε φ. ε'.

Καὶ τὴν πειθομένην δὲ αὐτῷ τάξιν κελύομεν ἐπὶ πάσης σπουδῆς καὶ τοὺς ὑπηρετοῦντας τοῖς ἀμφοτέρωθεν ἀρχούσι τοὺς προσόντας ἀπαλλάττειν, μηδὲν κομιζομένους ἔξω τῶν ἐγκειμένων ταῖς ἡμετέρας διατάξεσιν. εἰ δὲ μὴ τοῦτο φυλάξουσιν, ταῖς

aut cognitionem inter litigantes diiudicent, et iuri legibusque convenienter decident, ne subditi nostri propter eiusmodi causas e patria discedere cogantur.

CAP. III.

Quodsi quis putet, se quancunque actionem adversus aliquem habere, nec clarissimum provinciae praesidem interpellat, nec sanctissimum civitatis episcopum adeat, atque ita sine litteris sanctissimi episcopi huc veniat, is sciat, tales poenas se ipsum passurum, quas praeses sustinisset, si ab eo conventus ius ei suum tribuere non studuisset. Haec vero omnia propter utilitatem eorum, qui urbes et vicos incolunt, sancire placuit, ne patriam suam deserentes tam ipsi in peregrino solo affligantur, quam res eorum laedantur. Propterea enim praesides gratis constituimus, et iuramenta eos praestare iubemus, ut unicuique ipsos adempti ius secundum leges nostras tribuant.

CAP. IV.

Quodsi contingat aliquem ex subditis nostris ab ipso clarissimo provinciae praeside iniuria affici, iubemus cum sanctissimum illius urbis episcopum adire, ut ille inter clarissimum praesidem, cumque, qui se ab eo iniuria affectum putat, iudicet. Et si contingat, ut praeses legitime et iuste a sanctissimo episcopo condemnatur, ipsi omnimodo illi, qui adversus eum agit, satisfaciatur. Si vero magistratus id facere recuset, atque haec ipsa lis ad nos deferatur, si quidem inveniamus, eum iuste et secundum leges a sanctissimo episcopo condemnatum non fecisse, quod iudicatum est, ultimo supplicio eum subditi iubeamus, quod, quum iniuria affectos tueri deberet, ipse eos laedens deprehensus sit.

CAP. V.

Cohortem quoque, quae illi paret, et clarissimis praesidibus ministrantes iubemus cum omni diligentia ademptos liberare, nihil praeter ea accipientes, quae constitutionibus nostris continentur. Quodsi hoc non observent, ultimis suppliciis, quadrupli scilicet solutioni et poenae, eos subditi iubemus.

CAP. VI.

stant, quae dubia sunt, aut 2) per annotationem scriptis factam, aut cognitionaliter iudicetur inter litigantes, et forma detur iustitiae legibusque conveniens, ut non cogantur nostri subditi propter huiusmodi causas recedere a propria patria.

CAP. III. Si quis vero existimas habere se adversus aliquem quamlibet actionem, neque clarissimum provinciae indicem interpellat, neque sanctissimum civitatis episcopum adeat, et ita veniat huc absque litteris deo amabilis episcopi civitatis, sciat quoniam et ipse tales sustinebit poenas, quales futurus esset sustinere index, si interpellatus ab eo non studuisset ei servare iustitiam. Haec autem omnia sancire persuasimus propter utilitatem eorum, qui habitant per civitates et vicos, ne privati propriis provinciis et ipsi peregrinis affligantur et res eorum laedantur. Propterea enim 3) indices gratis facimus et iniurandum a iubemus scire, ut unicuique interpellanti iustitiam servent secundum nostras leges.

CAP. IV. Si tamen contigerit quendam nostrorum subditorum ab ipso clarissimo provinciae indice edici, iubemus eum adire sanctissimum illius civitatis episcopum, et ipsum indicare inter clarissimum illius provinciae indicem et eum, qui putatur laedi ab eo. Et si quidem contigerit indicem legitime aut 4) iuste edicti a sanctissimo episcopo, satisfacere eum omnibus modis ei, qui interpellavit adversus eum. Si vero lataverit index hoc agere et pervenerit ad nos ipsa lis, si quidem invenierimus, quia iuste et secundum leges aditus 5) a sanctissimo episcopo ea, quae condemnatus est, non fecit, novissimis eum 6) supplicii subditi accipimus, quoniam qui debet vindicare oppressum, ipsum opprimere reperitur.

CAP. V. Sed etiam subiectum ei officium iubemus cum omni studio et administrantes clarissimis iniuriam interpellantes absolvere, nihil accipientes praeter illa, quae nostris constituta sunt legibus. Si vero ea non custodiant, subditi 7) iubemus supplicii.

CAP. VI.

1) Hal., Bas., Fulg.; μη Spring. — 2) Cod. et Port., Cont. — 3) Cod. Hamb., 4) Cod. Hamb., Trid.; et om. Port., Cont. — 5) Cod. Hamb., Trid.; et om. Port., Cont. — 6) cum om. Cod. Hamb., Trid. — 7) novissimis eorum subditi Bk.

ταῖς ἐσχάταις αὐτοῦς ὑποβληθῆναι τιμωρίας κελύομεν, ἥτοι τῆ τοῦ τετραπλασίονος ἀποίσει καὶ ποιῆ¹⁾).

Κεφ. 5'.

Εἰ μέντοι εὐροίμεν τινα τῶν ὀσιωτάτων ἐπισκόπων πρὸς χάριν τινὸς παριδόντα τὸ δίκαιον, κατονικὸν αὐτῷ σωφρονισμόν ἐπαχθῆναι κελύομεν, ἵνα σπουδασῶσι μετὰ τοῦ φόβου τοῦ θεοῦ τὰ δίκαια κρίνειν, ἵνα μὴ διὰ τὸ μὴ τυγχάνειν τῶν δικαίων ἀναγκάζονται ἄνθρωποι καταλιμπάνειν τὰς ἰδίας πόλεις καὶ χώρας καὶ τόπους, καὶ προστρέχειν ἐνταῦθα.

Κεφ. 6'.

Ἐν δὲ ταῖς πόλεσιν, ἐν αἷς οὐκ ἐνδημοῦσιν ἄρχοντες²⁾, κελύομεν τοὺς ἔχοντας πράγματα προσεῖναι τῷ ἐκδίκῳ, καὶ αὐτὸν διακρίνειν τὰ μεταξὺ αὐτῶν. εἰ δὲ οἱ τὴν δίκην ἔχοντες μὴ βουληθῶσι τὸν ἐκδικῶν, ἀλλὰ τὸν ὀσιωτάτον ἐπίσκοπον δικάσαι, καὶ τοῦτο κελύομεν γίνεσθαι.

Κεφ. 7'.

Οὔτε δὲ μοναχόν, οὔτε κληρικόν, οὔτε ἐπίσκοπον³⁾ κελύομεν ἔρχεσθαι ἐνταῦθα ἄνευ γραμμάτων τοῦ ὀσιωτάτου αὐτῶν πατριάρχου, ἢ εἰδέτωσαν, ὡς ἀναξίτους ἐαυτοῦς τοῦ σχήματος ποιήσουσιν.

Κεφ. 8'.

Εἰ δὲ τις μαγιστριαγὸς ἢ ἐπαρχικὸς ἢ⁴⁾ ὀλασθηποτε τύχῃς ἄν λάβῃ πλεῖονα σπόρουλια τῶν ὀρισμένων ταῖς θείαις ἡμῶν διατάξεσι, κελύομεν πάσι τρόποις τῷ ἄρχοντι τῆς ἐπαρχίας κινδύω ἴδῳ κατὰ τὸν ἡμέτερον νόμον τοῦτο ἐκδικεῖν, καὶ σωφρονισμόν ἐλάγειν τοῖς τὰ τοιαῦτα τολμῶσιν. εἰ δὲ μὴ ἐκδικήσῃ ταῦτα ὁ ἄρχων, ἄδειαν δίδομεν τῷ ὀσιωτάτῳ τῆς πόλεως ἐκείνης ἐπισκόπῳ μηνῦσαι ἡμῖν τὰ περὶ τούτων, καὶ ὅταν ἔξει στρατείας ἢ ἀξίαν ὁ ταῦτα τολμήσας, ἵνα καὶ τῷ ἄρχοντι τὸν κίνδυνον ἐπάξωμεν, τῷ συγχωρήσαντι καὶ παριδόντι τὴν ἡμετέραν κελύομεν, καὶ αὐτὸν δὲ κελύομεν τιμωρηθῆναι τὸν τὰ τοιαῦτα τολμήσαντα. Dat. XV. Kal. Mai. imp. DN. Iustiniani A. ann. XIII., Apione V. C. Cons. [539.] ΔΙΑ-

CAP. VI. Si tamen invenerimus quemdam sanctissimorum episcoporum pro gratia cuiuspiam proferri institutum, regularem ei castigationem inferri iubemus, ut studeant cum timore dei iuste iudicare, ne nos impetranter¹⁾ institutum cogantur²⁾ homines relinquere proprias civitates atque provincias et loca et in qualibet alia concurrere³⁾).

CAP. VII. In civitatibus autem, in quibus non sunt indices, iubemus eos, qui habent causas, alios defensorem et ipsam discernere inter eos. Si vero litem habentes voluerint defensorem una cum sanctissimis episcopo indicare, et hoc agi praecipimus.

CAP. VIII. Neque autem monachum, neque clericum, neque episcopum iubemus venire hoc ad nos litteris sanctissimi sui patriarchae. Si vero hoc fecerint, sciant, quia semetipsos schemate faciunt indignos.

CAP. IX. Si quis autem magisterianus aut praefectianus, aut cuiuscunque fortunae existens acciperet amplius sportularum, quam definitum est sacris nostris constitutionibus, iubemus, omnibus modis indices provinciae periculo proprio secundum nostram legem hoc vindicare et vindictam inferre hoc praesumerentem. Si vero non vindicaverit hoc ipse iudex, licentiam damus sanctissimo cuiuscunque civitatis episcopo iussimus nobis, quae de eis aguntur, et qualem habet militiam aut dignitatem, qui hoc praesumerit, ut et indicium periculum inferamus permittenti et despicienti nostram iussionem, et ipsum quoque inbeamus puniri talia praesumentem. Dat. XV. Kal. Mai. imp. DN. Iustiniani anno XIII., Apione V. C. Cons. [539.]

CONST. LXXXVI.

¹⁾ Hoc cap. refert Photii Nomoc. VIII. 2. (Photii bibl. II. p. 935.) et Balsam. ad h. l. (ibid. p. 937.)

²⁾ Haec ultima verba ἥτοι — ποιῆ non habent Bas., Fulg., atque Hal. totam sententiam ei δὲ μὴ etc. omisit. — ³⁾ οἱ ἄρχοντες Hal., Bas. — ⁴⁾ Photii Nomoc. de solo episcopo loquitur atque Balsam. integram Novellorum collectionem (τὸ πλάτος τῶν νεαρῶν) solius episcopi mentionem facere dicit, clericum autem adiectum esse in Bas.; sed certe in eo non satis accuratus est

Balsam., quod non etiam monachum additum esse in Bas. indicet. — ⁴⁾ Hal., Fulg., Iulian.; ἢ om. Serap., Bas. — ⁵⁾ nos imperantes Cod. Hamb., Trid., Port. — ⁶⁾ cogamus Port. — ⁷⁾ Cod. Hamb.; prov. et loca in qualibet alia conc. Trid.; prov. et in loca quaelibet alia inique concurrere Port., Cont

ΔΙΔΤΑΞΙΣ πζ. β)

Περὶ mortis causa δωρεᾶς ἐκ βουλευτῶν γινομένης.

Ἐτακράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὐγουστος ἑωγγυ, τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπιπόρῳ τῶν ἀνατολικῶν πραιτωρίων τῷ δευτέρῳ, ἀπὸ ὑπάτων ὀρδινάριῳ καὶ πατρικίῳ.

Προοίμιον. β)

Τὰς τῶν βουλευτῶν κακούργιας μηδὲν δύνασθαι φέρον βλάβος τῷ δημοσίῳ, ἀλλ' ἀντιπράττειν ἂν ἔμοιρον ταῖς τοιαύταις βουλαῖς κατὰ πάντα βουλευόμεθα τρόπον. ἔγγινωμεν γάρ, ὡς, ἐπιδήσει ἀπειταρῶν τοῖς βουλευταῖς τῶν τῶν δωρεῶν τρόπον, οὐ παρανομήσαντες αὐτοῖς χιῆσαν ἀκίνητον δωρεῖσθαι, οὐδ' ἐν διαθήκῃ καταλιμπάνειν περαιτέρω τῶν τριῶν ἡγαθῶν, ἀλλὰ τὸ ἐναουόχιον πάντως τῇ βουλῇ ἀποστῆναι, ἔκείνοι σοφίζομενοι τὸν νόμον ἐξέυρον ἰσάστας τινὰς κακούργιας κατὰ τοῦ νόμου. ἰδότες ἡμεῖς, ὡς ἡμεῖς εὐρόντες τοὺς παλαιούς νομοθέτας ἐπισημαίνοντες περὶ τῆς mortis causa δωρεᾶς, πόσον ἄξιον ἢ λήγατον ἔστι, καὶ τοὺς μὲν ἀριθμοῦντες αὐτὴν εἰς δωρεᾶν, τινὰς δὲ εἰς πρεσβίον, τὰ ἀπὸ τῶν πλειόνων τε καὶ ἀρίστον νομοθετῶν ἔδωκεν, λήγατον αὐτὴν εἶναι παντελῶς ἀπεφηνάσθαι, καὶ μὴ πράξεως ὑπομηγνῆται δεισθαι, ἀλλ' ἔχειν ἔχειν ποιεῖσθαι αὐτὴν, καὶ ἐπιθέσθαι αὐτῇ εἰς τινὰς ὄρους, οὓς ἂν ὁ δωρεασάμενος βουληθῇ, καὶ ἢ τοῦτο πράξαιεν, ἀδίκων ἔχειν ἀποστῆσθαι ἐκ αὐτῆ τῷ¹⁾ δύνασθαι τὸν μετὰ μελὸν τῶν ἐπισημαίνοντων δωρεῖσθαι ἀνακαλεῖσθαι, καὶ οὓς ἂν ἐπισημαίνοντες ἔπιπῶσιν ταῖς mortis causa δωρεαῖς, ἑτακράτωρ Ἰουστινιανὸς ὁ σοφώτατος ἐνομοθέτησε, τοῦτο περὶ ἡμῶν ἐν τῷ λθ' βιβλίῳ τῶν ἡμετέρων διγέστον ἑτάκρωμεν (ἅπαντα γὰρ συνελάβομεν ἐν βραχεῖ, τὰ τῶν παλαιῶν, τὰ τε ἡμῶν διηγορευμένα), τοῦτο ἰδίως ἰδότες φηθήσαν²⁾ χρῆσαι κατὰ τούτων τὸν ἕκαστον ποιεῖσθαι τινὰς mortis causa δωρεᾶς, καὶ ἐνδέσθαι συμφωνῶν³⁾ κατὰ τὸν νόμον, τὸ ἀναρῆναι ἑαυτοῖς

Novella LXXXVII.

DE MORTIS CAUSA DONATIONE A CURIALIBUS FACTA.

Imp. Iustinianus Augustus Ioanni, per Orientem Praetorio iterum Praefecto gloriosissimo, Exconsuli ordinario et Patricio.

Praefatio.

Ut curialium fraudes nihil damni publico offerre possint, sed ut lex eiusmodi consiliis resistat, omnimodo volumus. Cognovimus enim, postquam curiales donare prohibuimus, non permitentes illis, ut possessionem immobilem donarent, nec testamento ultra tres uncias relinquere, sed novem uncias omnino curiae servarent, illos legem circumvenientes eiusmodi fraudes in fraudem legis invenisse. Nam quum scirent, nos cognita veterum legislatorum dubitatione de mortis causa donatione, utrum illa donatio, an legatum esset, aliis eam donationi, aliis vero legatis adnumerantibus, plurimum et optimorum legislatorum sententiam eligentes declarasse, eam omnino legatum esse, nec confectione monumentorum indigere, sed licere eam facere, sine etiam, quos donator voluerit, illi constituere, atque hoc facto licere etiam ei renuciare, et poenitentia ductum eiusmodi donationes revocare, et quos velit terminis donationi mortis causa statuere, quemadmodum sapientissimus Iulianus sancivit, quod nos in trigesimo nono libro digestorum nostrorum scripsimus (omnia enim breviter complexi sumus, cum quae a veteribus, tum quae a nobis sancita sunt), nec igitur quum scirent, ad eum modum quasdam mortis causa donationes faciendas, et secundum legem pacta, quibus sibi ipsis potestatem auferrent donationem per poenitentiam revocandi, inserentia, aliamque conditionem suo arbitrio illis donationibus addendam esse putarunt, ut per se donationes a revocatione liberis facere, atque ita suas substantias minuere liceret.

CAP. I.

CONST. LXXXVII.

DE MORTIS CAUSA DONATIONE A CURIALIBUS FACTA 4).

Imp. Iustinianus Aug. Ioanni, Pf. P. secundo.

Praefatio. Curialium malignitates nullam valere adferre laesionem fisco, sed resistere legem libis voluntatibus, omni volumus modo. Cognovimus enim, quod, quoniam interdiximus curialibus mortis causa donationem⁵⁾, non concedentes eis rem immobilem donare, neque in testamento derelinquere plus quam trium uncias, sed novem uncias omnino curiae⁶⁾ servari, illi circumvenientes legem, adinvenierunt huiusmodi malignitates secundum⁷⁾ legem. Scientes autem, quod nos invenientes veteres legislatores dubitantes de mortis causa donatione, quando donatio aut legatum est, et alios quidem adnumerantes⁸⁾ eam donationi⁹⁾, alios vero legato, a pluribus et bonis legislatoribus eligentes, legatum eam esse pure¹⁰⁾ definivimus, et ne peris monumentorum indigere, sed licentiam habere fieri eam et inseri ei et aliquas conditiones, quas donator voluerit, et si hoc actum fuerit, licentiam habere renunciare et hoc ipsum, posse per poenitentiam eiusmodi donationem revocare, et¹¹⁾ quas voluerit conditiones¹²⁾ inserere mortis causa donationibus, secundum¹³⁾ quod Iulianus sapientissimus sancivit, hoc quod nos in trigesimo octavo libro nostrorum Digestorum scripsimus (omnia enim comprehendimus in brevi, et a veteribus, et a nobis definita¹⁴⁾), hoc igitur scientes estimavimus oportere et secundum hunc modum fieri aliquas mortis causa donationes, et inseri placitum secundum

¹⁾ Hal. et Sering. — Iulian. Const. 80. — Separatim hanc Nov. edidit C. I. Alb. Kriegel: Sym- bolica critica ad Novellas Iustiniani sive Novella LXXXVII. in integrum restituta e Codice Veneto, Flo- ratino atque Findobonensi. Lips. 1832. 4. In hoc libello etiam additam habemus Epitomen h. n. per Ikanazium Scholasticum factam et epitomen Iuliani e Codd. emendatam. — Versio est antiqua, non una glossata. Ex Cod. Findob. cam ediderunt Kriegel et Beck, tantum autem discrepant inter se quae ab iis adhibentur Codicis lectiones, ut fere diversis Codicibus usi esse videantur. Nobis sequi placuit Beckium. — Pars proemii in Baz. XLVII. 3. 49. Schol. c.

²⁾ Sering.; τὸ Cod. Fen., Flor., Hal. — ³⁾ Cod. ea., Sering., Hal.; φηθήσαν Cod. Flor., Fulg. — ⁴⁾ Cod. Flor., Hal., Bas., Fulg.; σύμφωνα Cod. Fen., Sering. — ⁵⁾ Rubricam in Cod. Findob. deesse dixit k. — ⁶⁾ Bk.; Cognovimus — modum om. Cod. Findob. — ⁷⁾ Bk.; curio Cod. Findob. — ⁸⁾ Bk.; adinvenierit hu-

ius aliquis Cod. Findob. — ⁹⁾ Bk.; esse Cod. Findob. — ¹⁰⁾ Bk.; adinvenientes Cod. Findob. — ¹¹⁾ Bk.; donatio inde Cod. Findob. — ¹²⁾ Melius plane. — ¹³⁾ Bk.; set Cod. Findob. — ¹⁴⁾ Bk.; conditione Cod. Findob. — ¹⁵⁾ Bk.; set Cod. Findob. — ¹⁶⁾ Bk.; in — definita om. Cod. Findob.

ἐαυτοῖς τὸ δύνασθαι τὴν ἐπὶ τῇ δωρεῇ μετὰ μελὸς ἀνακαλεῖσθαι, ἄλλον δὲ ὅρον αὐτοῖς δοκούντα προστιθέναι ταύταις ταῖς δωρεαῖς, ἵνα αὐτόθεν αὐτοῖς δῆθεν ἐξῆ ποιείσθαι δωρεάς τῆς ἀνακλήσεως ἐλευθέρως, καὶ οὕτω τὰς ἐαυτῶν ἐλαττοῦν περιουσίας.

Κεφ. α΄.

Καίτοι γε ἐξ ὧν ἤδη νομοθετήκαμεν πάσης αἰτίας ἀνηρημένης αὐτοῖς τοῦ πλεόν τι δύνασθαι τοῦ τριουγκίου ἢ ἐν διαθήκῃ καταλιμπάνειν¹⁾, ἢ κατὰ δωρεάς τρόπον ἐκποιήσαι, ὅμως ἵνα ἐπι καὶ μᾶλλον αὐτῶν τὴν κακούργιαν παύσωμεν²⁾, διὰ τοῦτο καὶ νῦν θεσιπλομεν, μηδενὶ βουλευτῇ μηδὲ κατὰ mortis causa δωρεῶν ἐξείναι δωρεῖσθαι τι, πλὴν ἢ μόνον κατὰ προγαμιαίας δωρεάς τρόπον ὑπὲρ σφῶν αὐτῶν ἢ τῶν οἰκείων παιδῶν γινομένης, ἢ κατὰ προικὸς προσφοράς, καθ' ἕσπον ἢ ἡμετέρας λέγει διατάξεις καὶ θυσιαστάσι ἐπιδιδόνας γαμουμένης. Ἐπειτογε ἄλλως αὐτοῖς μὴ δύνασθαι δωρεῖσθαι πράγματα ἀκίνητα, ἀλλὰ ταῦτα μένειν αἰεὶ παρ' αὐτοῖς, ταῖς βουλευτικαῖς ὑποκείμενα λειτουργίας, μόνως αὐτοῖς τῆς πράσεως συγχωρημένης, καὶ ταύτης κατὰ τὴν τῆς νεαρῆς ἡμῶν διατάξεως παρατήρησιν. τῶν mortis causa δωρεῶν ἐχουσῶν τὴν ἴδιαν ἰσχύϊν, καὶ δυναμένων τῶν ἄλλων τῶν παρὰ τοῖς βουλευτικαῖς ποιείσθαι τὰς εἰρημένας mortis causa δωρεάς εἰς ἅπερ ἂν βουληθεῖεν πρόσωπα, καὶ ὅρους αὐταῖς ἐπιτιθέναι, καὶ ἀποτακτέσθαι, εἰ γε τοῦτο βουληθεῖεν, τῷ μετὰ μελὸς τῷ περὶ τοῦ συμφώνου τῆς ἀνακλήσεως μένειν μέντοι τὸ πρᾶγμα καὶ οὕτως ἐν τοῖς mortis causa δωρεαῖς ὅροις (τοῦτο γὰρ προσνομοθετοῦμεν), καὶ τὰς τοιαύτας δωρεάς ἰσχυράς τε εἶναι καὶ βεβαίας. Ὅπερ οὖν νῦν πρώτον νομοθετοῦμεν, ἀλλὰ τὸ νομοθετηθῆν ἤδη καὶ νῦν δι' ἡμετέρας ἐρημνεύομεν τε καὶ βεβαιούμεν φωνῆς ἐπὶ πάντων τῶν ἄλλων προσώπων, δόξα μέντοι μόνων, ὡς εἴρηται, βουλευτῶν, καὶ τοῦτο διὰ τὴν περὶ τὸ δημόσιον σπουδῆν.

Ἐπιλογος.

Τὰ τοίνυν παραστάνα ἡμῖν καὶ τῷδε τῷ νόμῳ δηλοῦμενα ἢ σὴ ἐνδοξότις φυλάξαι σπουδαῖα, μάλιστα πάντων τῆς ἀφελείας τοῦ δημοσίου πρόνοιαν τιθεμένη. Dat. XV. Kal. Inn. imp. DN. Iustiniani A. a. n. XIII., A p i o n e V. C. C o n s. [539.] *Alia-*

secundum legem tollendi eis facultatem super donatione³⁾ poenitentiam revocandi, aliam autem conditionem, quae eis placet, addi⁴⁾ istis donationibus, ut exinde his liceat facere donationes a revocatione⁵⁾ liberis, et ita suas imminere facultates.

CAP. I. Etenim ex his, quae dudum sancivimus, omni causa sublata eis plus aliquid posse⁶⁾ tunc unciis aut⁷⁾ in testamento relinquere, aut per donationis modum alienare, tamen ut adhuc et magis⁸⁾ eorum malignitatem secusamus, propterea etiam nunc⁹⁾ sancimus, nulli¹⁰⁾ curiali aequae pro mortis causa¹¹⁾ donationem licere donare aliquid, nisi solum per ante nuptias donationis modum pro semetipsis aut propriis factis¹²⁾, aut per dotis occasionem, secundum quantum¹³⁾ nostra dicit constitutio et filibus conferre ambobus; namque aliter¹⁴⁾ eos non posse donare res immobiles, sed has manere semper apud eos, curialibus¹⁵⁾ subiectas administrationibus, sola eis venditione indulta, et ipsa secundum novellae nostrae constitutionis observationem. Mortis causa donationibus habentibus propriam fortitudinem, et valentibus aliis, quam¹⁶⁾ curialibus facere praedictas¹⁷⁾ mortis causa donationes in quas voluerint personas, et conditiones eis inserere, et recusare, si hoc voluerint, poenitentiam de placito revocandi; manere quidem¹⁸⁾ causam et ita in omni causa donationis conditionibus (hoc enim adiacentes sancimus), et¹⁹⁾ huiusmodi donationes validas esse et firmas. (Quod non nunc primum²⁰⁾ sancimus, sed quod sancitum erat dudum, et nunc per nostram interpretamur et confirmamus vocem super aliis omnibus personis, exceptis duntaxat solis, sicut dictum est, curialibus et hoc propter publici²¹⁾ industriam.

Epilogs. Quae igitur placuerunt nobis et hac lege manifestata²²⁾ sunt, tua gloria observari festinet, praecipue omnium²³⁾ pro inviamine publico omnem providentiam ponens²⁴⁾. Dat. XV. Kal. Inn. Constant. imper. DN. Iustiniani perpetuo Augusti anno XIII., A p i o n e viro clarissimo C o n s. [539.]

CONST. LXXXVII.

¹⁾ καταλιπεῖν Cod. Flor., Hal. — ²⁾ παύσαιμεν Cod. Flor., Hal. — ³⁾ Bk.; donatione Cod. Findob. — ⁴⁾ Bk.; additi (addidi?) Cod. Findob., scripsit fort. Fet. Int. addendi, — ⁵⁾ Bk.; don. revocare Cod. Findob. — ⁶⁾ Bk.; aliquid post se a Cod. Findob. — ⁷⁾ Bk.; autem Cod. Findob. — ⁸⁾ Bk.; magna Cod. Findob. — ⁹⁾ Bk.; propterea et nunc om. Cod. Findob. — ¹⁰⁾ Bk.; in illa Cod. Findob. — ¹¹⁾ Bk.; causam Cod. Findob. — ¹²⁾ Mellius factae, — ¹³⁾ Bk. ed. ster.; secundum quae-

CAP. I.

Quamvis autem per ea, quae iam sancivimus, omnia occasio ultra tres unciis vel in testamento quid relinquendi, vel per donationem alienandi illis adempta sit, tamen ut magis etiam ipsorum fraudes reprimeamus, nunc quoque sancimus, ne ulli curiali neque mortis causa quid donare liceat, sola donatione ante nuptias pro se ipsis aut liberis eorum facienda, vel ante accepta, quatenus eam constitutio nostra filiabus etiam nubentibus dare permittit. Aliter vero illi res immobiles donare nequeant, sed illae semper curialibus subiectis apud eos maneat; atque sola venditio ipsis concessa sit, et quidem secundum novellae nostrae constitutionis observationem. Mortis causa donationes vim suam habeant, ceterique, exceptis curialibus, dictas mortis causa donationes quibuscumque velint personis facere, conditiones illis inserere, et, si hoc velint, poenitentiae de revocando placito renunciare possint. Res tamen sic quoque in testamento mortis causa donationis maneat (hoc enim insuper sancimus), et eiusmodi donationes firmas sint atque immobiles. Neque vero hoc nunc sancitum, sed id quod iam ante sancitum fuit, id etiam nunc nostra interpretamur, et in omnibus reliquis personis, exceptis tamen solis, ut dictum est, curialibus, confirmamus, idque propter nostram erga rempublicam studium.

Epilogs.

Quae igitur nobis placuerunt et hac lege declarata sunt gloria tua servare studeat, maxime omnium utilitatis publicae curam gerens.

titatem ut Cod. Findob. — ¹⁴⁾ Bk.; alter Cod. Findob. — ¹⁵⁾ Bk.; cuius e Cod. Findob. — ¹⁶⁾ Bk.; que a Cod. Findob. — ¹⁷⁾ Bk.; sicut praedictis Cod. Findob. — ¹⁸⁾ Cod. Findob.; tamen Bk. — ¹⁹⁾ Bk.; et om. Cod. Findob. — ²⁰⁾ Bk.; Et non modo prius Cod. Findob. — ²¹⁾ Bk.; p. Cod. Findob. — ²²⁾ Bk.; manifesta Cod. Findob. — ²³⁾ Bk.; omnibus qui Cod. Findob. — ²⁴⁾ Bk.; ponent Cod. Findob.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πη. 4)

Περὶ παρακαταθήκης καὶ διαμαρτυρίας
ἐνοίκων, καὶ περὶ ἀναρτήσεως χορηγίας
ἀγρίων.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Ἀυγουστος
Ἰωάννη, τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἀνατολικῶν
πραιτωρίων τῷ δευτέρῳ, ἀπὸ ὑπάτων ὀρδινάρῳ
καὶ πατρικῳ.

Προοίμιον.

Δίτις ἐπαρχος ἀπορομένων ἡμῶν (τοῦτο ἔπειρ
ἐπὶ τῶν βασιλείων δημοσίᾳ καθήμενοι πολλάκις
πρότερον) ἀνεμῆ τις ζήτησις, ἣν διελύσαμεν
αὐτῶν, τοιαῦτα δὲ μαθόντες ἐπισυμβαίνειν πολλὰ,
τοῦτ' οὐ γενικῶς τόμῳ διορίσαι ταῦτα δίκαιον
ὕψιζόμεν.

Κεφ. α'.

Ἐὶ γὰρ τις παρὰ τινος λάβοι χρυσίον ἢ πρά-
γματὸ ἴνα ἕτερον¹⁾ παρακαταθήκῃ λόγῳ ἐπὶ ἰσῶν
ἑσῶν, ἢ ἢ οὕτω προαφείδῃ, ἀνάγκην ἔχῃ τῶν πᾶσαν
ἀποκαταστήσαι τὸ χρυσίον ἢ τὰ πράγματα, τῶν
ἑσῶν ἑπὶ πληρωθέντων, οὐδεμιᾶς παντελῶς ἀδείας
ἄνευ τῶν ἐξωθεν παραγγελίας χρῆσθαι, καὶ ἐπέ-
χει τὴν τῆς παρακαταθήκης ἀποκατάστασιν, ἥπερ καὶ
ἄλλα πολλὰ προνόμια παρὰ τῆ τῶν πρὸ ἡμῶν νομο-
θεσιῶν, παρὰ τῆ ἡμῶν αὐτῶν δέδοται. ἄδεια γὰρ
ἔστι τῷ κωλύοντι τὴν ἀπόδοσιν, τῷ μὲν πιστευθέντι
τῆ παρακαταθήκῃ μὴ διανοχίσθαι, αὐτῷ δὲ περὶ
τῶν πρὸς αὐτὸν ἀμφιβόλων τῷ χρυσίον²⁾ ἢ τὰ
πράγματα λαμβάνειν μέλλοντι τὴν δίκην λαγγάνειν,
καὶ τοῦ δικαίου καὶ τοῦ νόμου τυγχάνειν, ἀλλὰ μὴ
διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν ζημίαις μεγάλας ὑπάγειν
τῶν τῆν διαμαρτυρίαν δεξιόμενον, καὶ ἀναγκάζεσθαι
ἢ δεφεσιῶν ἀπαιτεῖν, ἢ πράγματα ἔχειν, καὶ μηδὲ
ἄδεια δύνασθαι πρὸς τὸν παρακαταθέμενον εὐγνω-
μονεῖν. ἢ δὲ τῆ τοιοῦτο πράξειεν ὅλος (δεῖ γὰρ μὴ
μῶν τῆ τῶν ἀμαρτημάτων ἀρεσθῆναι κωλύσει,
ἀλλὰ καὶ ὁσος ἐπιστάσει δίκαιον τοῖς παραβαίνουσιν),
ἢ ἢ πᾶσαν συμβαίη τῶν πραγμάτων ἢ τῶν
χορηγιῶν γενέσθαι, καὶ τοῦτο δευξείη, εἴτε ἄλλην
δυνατὸν τυχερῶν περιστασιῶν, αὐτὸν ὄρᾶν τὸν τῆν
διαμαρτυρίαν στελλαντα, καὶ πρὸς γε καὶ ἄρ' οὐ
γένοντι ἢ τοιαῦτη διαμαρτυρία τόκων τῶν χρημάτων
τῶν

Novella LXXXVIII.

DE DEPOSITO ET DENUNCIATIONE INQUILINORUM, DEQUE SUSPENDENDA EROGATIONE PANUM.

Imp. Iustinianus Augustus Ioanni, per Orientem Praetorio iterum Praefecto gloriosissimo, Exconsuli ordinario et Patricio.

Praefatio.

Quum nuper de lite cognovissemus (id quod in regia publice sedentes saepe facimus), quaestio exorta est, quam statim decidimus. Verum quum intelligamus, talia saepe contingere, communi et generali lege illa definire iustum esse existimavimus.

CAP. I.

Si quis enim ab aliquo pecuniam vel alias quasdam res depositi nomine sub quibusdam conditionibus accipiat, illaeque impleantur, omnino illi necesse sit, conditionibus semel impletis, pecuniam vel res restituere, neque ulla plane ratione quibusdam liceat denunciationibus extrinsecus uti, et depositi restitutionem inhibere, cui multa etiam alia privilegia cum ab anterioribus legislatoribus, tum etiam a nobis ipsis data sunt. Licet enim illi, qui restitutionem prohibet, non molestare eum, cui depositum creditum est, illum vero, qui pecuniam aut res, de quibus lis est, accepturus est, convenire, et ius suum secundum legem consequi, non autem ex hac causa magna damna ei inferat, cui denunciatum est, cogatque eum vel defensiones petere, vel res habere, et ut neque si velit erga deponentem gratus esse possit. Si vero tale quid nihilominus fecerit (neque enim sola delictorum prohibitionem contentum esse, sed et iustum timorem transgressoribus incutere oportet), sive res aut pecunias perire, sive alium quemlibet casum fortuitum existere contigerit, idque probaverit hoc ad ipsum, qui denunciationem misit, pertinere, et praeter ea is, a quo ista denunciatio facta est, usuram pecuniae usque ad tertiam centesimae illi praestet, qui sua accipere prohibitus est, non solum si pecunia deposita est, eaque reddi prohibeatur, sed etiam si aliae res depositae sint, ut homines hoc metu

GL. CONST. LXXXVIII.

DE DEPOSITO, ET DENUNCIATIONIBUS INQUILINORUM, ET DE SUSPENDENDA ADMINISTRATIONE PANUM.

(Coll. VI. tit. 14.)

Imp. Iustinianus Aug. Ioanni, gloriosissimo sacrorum per Orientem Praetoriorum Praefecto iterum, Exconsuli ordinario et Patricio.

Praefatio. Litem nuper audientibus nobis (hoc quod in imperio publice sedentes multotiens fieri solet), orta est aliqua quaestio, quam resolvimus statim; huiusmodi vero discentes contingere multa, communi et generali lege definire hoc iustum esse arbitrati sumus.

Cap. I. Si enim quis ab aliquo accipiat¹⁾ aurum aut res aliquas depositi causa in quibusdam conditionibus, deinde illi agant, necessitatem habeat omne restituere aurum aut res conditionibus semel impletis, et nulla omnino licentia sit aliquibus extrinsecus interdictionibus uti, et retinere depositi restitutionem, quum²⁾ sit alia multa privilegia tam a praecedentibus legislatoribus, quam a nobis ipsis data sunt. Licentia enim est prohibenti redditionem eum quidem, cui creditum est depositum, non molestare, eum vero de rebus, quae in quaestione sunt, qui aurum aut res aliquas accepturus est, litem sortiri, et iustitiam et legem promereri, sed per hanc causam damnis magis subiciat eum, qui interdictionem suscepit, et compellatur aut defensionibus expetere, aut res habere, et non possit voluntarie cum deponente benigne agere. Quodsi tale aliquid fecerit (omnino enim oportet non sola delictorum nos contentos esse prohibitionem, sed etiam timorem inferre iustis transgressoribus), sive perditionem contigerit rerum aut pecuniarum fieri, et hoc probetur, sive alium quem-

¹⁾ Hal. et Sering. — Tota Nov., si prooemium et epilogum exciperis, est in Bas. XIII. 2. 46. Schol. — 2) — Iulian. Const. 81. — Fersio est glossata.

³⁾ ἕτερα om. Hal., Bas., Fulg. — ⁴⁾ τῷ τῷ Port., Cont. — ⁵⁾ Praestat cui. — ⁶⁾ non Bk.

(ὅμοιον Hal., Bas. — ⁷⁾ Cod. Hamb., Trid.; capiat

τὸν ἀπὸ τρίτης ἑκατοστῆς ἐπιγινώσκειν τῷ λαβεῖν τὰ οἰκεία κωλυθέντι, οὐ μόνον εἰ χρυσίον εἴη τὸ παραπεθειμένον μὲν, ἀποδοθῆναι δὲ κεκωλυμένον, ἀλλὰ κἄν εἴη ἕτερα πρᾶγματα, ἵνα τοῦτῳ τῷ δέει τῶν ματαίων τε ἅμα καὶ βασκάνων τῆς ἀγνωμοσύνης¹⁾ ἐποχῶν ἄνθρωποι παύσονται.

Κε φ. β.

Ἀλλὰ καὶ ὅλον δὴ τοῦτο τὸ περὶ τῶν παραγγελιῶν καὶ θεωρησῶν καὶ τάξει κατὰ νόμον συνείδμεν. ὁρῶμεν γὰρ σφόδρα συχναῖον τοῦτο ἐπὶ τῆς βασιλίδος ταύτης μάλιστα πόλεως, καὶ τινὰς παραγγέλλοντας τοῖς χορηγοῦσι τὸ δημοσίον σιτηρέσιον, ἢ καὶ ψήφους ποριζομένους²⁾ παρὰ τοῦ τῶν ἀννωνῶν ὑπέρχου, βουλομένους ἀναρτηθῆναι τὴν χορηγίαν, καὶ τὸν ἐντεῦθεν μόνον, ὡς εἰκός, τρεφόμενον ἀποστρεφῆσαι τῆς χορηγίας, δι' ἧς αὐτῷ πᾶσα πορίζεται τοῦ βλου πρόσφασις. Τὸ δὲ εἶς τοῦτου χαλεπώτερον καὶ δυσκολώτερον ἐκείνῳ ἐστὶ. πολλοὶ γὰρ τοῖς οἰκίας κεκτημένοις κατὰ ταύτην τὴν εἰδαίμονα πόλιν βασκαίνοντες, ἤντεκα μέλλοιεν τὰ στεγογμία παρὰ τῶν οἰκουμένων λαμβάνειν, ἐπιχειροῦσιν, ἐκμαρτυρίας τοῖς ἐνοικοῦσι στέλλοντες, ὥστε μὴ καταβάλλειν ἐπ' αὐτούς. οἱ δὲ ἄσμενοι ταύτας δεξάμενοι, οἱ μὲν δι' ἀπορίαν ἴσως κατασθλοῦσιν αὐτὰ, οἱ δὲ καὶ ἐκδήσου τῆς μεγάλης ταύτης γίνονται πόλεως, καὶ διαπύρει παντελῶς ἢ τῶν στεγογμίων χορηγία τοῖς ἐντεῦθεν, ὡς εἰκός, καὶ μόνον ἀπαιτημένοις, καθάπερ ὑδάσαντες ἐπὶ τῶν πολιτικῶν σιτηρεσίων εἰσῆκαμιν. §. I. Οὐδὲνὶ τοῖσιν τοῦτου δίδομεν ἄνεον, ἀλλ' ἕκαστος, εἰ τινα ἔχου λόγον πρὸς τὸν ἐπιτελούνον τὸν αὐτοῦ, μὴ τοῦτῳ μὲν ἐπικαθευδέτω, τὰς δὲ ἀντιθέτους καὶ βασκάνιας ἀπάσης μεστὰς ἐπινοεῖται διαμαρτυρίας, ἢ γνωσκέτω, ὡς εἰ τι τοιοῦτο προέξει, καὶ παρὰ τὴν αἰτίαν τὴν αὐτοῦ διαπέσει ἢ τὰ τῆς χορηγίας τῶν ἄριων, ἢ τὰ τῆς τῶν ἐνοικίων δόσεως, τὸν ἐντεῦθεν αὐτὸς ὑποστήσεται κίνδυνον, ἤντεκα διαμαρτυρίαν τοῖς ἐνοικοῦσιν ἢ τοῖς χορηγοῦσι τὸν ἄριον στείλειεν, ἢ ἀναρτήσῃ τὸ σιτηρέσιον. οὐδὲν γὰρ τοῦτου προτίεσθαι³⁾ βουλόμεθα, ἀλλ' εἴ οὐ τὰ τῆς διαμαρτυρίας πράξει, θεσπιζόμεν αὐτὸν πᾶσαν ζημίαν θεραπεύειν τῷ κωλύ τῶν πραγμάτων, καὶ πρὸς γε καὶ τὸκον τὸν ἀπὸ τρίτης ἑκατοστῆς ἐπιγινώσκειν τῶν χρημάτων ἢ πραγμάτων, ἅπερ ἂν μὴ λαβεῖν δι' αὐτὸν ὁ κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον ἠδικημένος ἰσχύσει. Καὶ μὴ τις ἀντιτιθέτω τὰς defensionas,

a vanis simul et invidiosis ingratissime detentionibus abstineant.

CAP. II.

Sed et totum hoc, quod ad denunciations attinet, considerare et lege ordinare placet. Videmus enim hoc admodum frequentari, maxime in regia hac urbe, ut aliqui denunciando illis, qui publicam annonam praebent, vel etiam tesseras a praefecto annonarum accipiendo velint erogationem suspendi, eumque, qui exinde solum fortasse alitur, erogatione priore, ut qua ille omnem victum accipit. Sed etiam gratis et difficiliter hoc est. Multi invidentes illis, qui domus in felici hac civitate possident, quando pensiones ab inquilinis accepturi sunt, eos vexant, inquilinis denunciantes, ne illis solvant. Hi vero libenter id admittentes, partim ex inopia fortasse pensiones illas contumunt, partim ex magna hac urbe excedunt, ne ut illis interdicat plane pensionum praestatio, qui inquit, ut fieri solet, solum sustentantur, sicuti in praecedentibus de annonis civilibus diximus.

§. 1. Nemini igitur huius rei licentiam concedimus, sed unusquisque, si quod negotium cum eo habet, qui sibi obligatus est, de hoc quidem securus est, illiberales vero omnisque invidiae plenas denunciations non excogitet: vel sciat, si tale quid commiserit, eiusque culpa vel panum subministratio, vel pensionum datio perierit, se periculum illius rei sustinaturum esse, ubi denunciationem inquilinis, illisque, qui panes praebent, miserit, vel annonam suspendierit. Nihil enim horum fieri volumus; sed ex quo tempore denunciationem fecit, sancimus, ut omne damnum rerum domino resarciat, insuper quoque agnoscat tertiam usuras centesimae pecuniae, vel rerum, quas per eum accipere non potuit, qui hoc modo laesus est. Ne quisquam defensionem opponat, quoniam ei, qui in exigendi habet, si vel in deposito, vel in alius defensionem det, sua recipere licet. Neque enim omnino facile est fideiussorem ob defensionem dare, cum legitime

quemcunque casum fortuitum, ipsam respicere, qui contestationem dixerit⁴⁾, insuper etiam ex quo facta est huiusmodi contestatio, usuras pecuniarum usque ad tertiam centesimae agnoscere prohibentem accipere propriam non solum si aurum fuerit, quod depositum est, restitui vero prohibitum, sed et si aliae res sint, ut hoc timore stultorum simul et perversorum maligne versandi cursum⁵⁾ in depositionibus homines cessent.

CAP. II. Sed et totum hoc, quod de mandatis est, et adspicere et constituere secundum legem providimus. Videmus enim frequentari hoc in regia hac praecipue civitate, et aliquos interdicientes eis, qui administrant publicas annonas, et tesseras accipiunt ab annonarum praefecto, volentes suspendi administrationem, et eos, qui ex hoc solummodo forsitan nutriuntur, defraudari administratione, per quam eis omnis tribuitur vitae occasio. Huic autem rei severius et difficiliter illud est. Multis enim domos possidentibus in hac felicitissima civitate, qui imbanchiti non videntur, mox futuris pensiones⁶⁾ ab inquilinis accipere, calumniantur per interdictiones inquilinis dirigentes, ut non inferant eis. Illi vero ultro eas suscipientes, quidam propter inopiam forsitan comedunt eas, quidam vero et exsules a magna hac sunt civitate et decidit omnino pensionum administratio illis, qui ex hoc forsitan solo nutriuntur, secundum quod occurrentes in civilibus annonis diximus.

§. 1. Nemini igitur damus huiusmodi licentiam, sed unusquisque, si aliquam habent causam ad obsecrans sibi, non obdormiat, illiberalibus⁷⁾ autem et perversitate omni plenis⁸⁾ aspiret⁹⁾ interdictionibus. Cognoscit enim, quia, si tale aliquid egerit, et per occasionem eius ceciderit aut administratio panum, aut pensionum datio, ex hoc accidens ipse sustinebit periculum, mox quod interdictionem inquilinis et¹⁰⁾ ministrantibus panem miserit, aut suspendierit annonam. Nihil enim horum agi omnino volumus, sed ex quo interdictionem egerit, sancimus, eum omne damnum sarcire domino rerum, super hoc et usuram tertiam¹¹⁾ centesimae agnoscere pecuniarum aut rerum, quas non accipere per eum is, qui secundum hunc modum laesus est, valde

¹⁾ ἐγγνωμοσύνης Bas. — ²⁾ ποριζομένους Hal. — ³⁾ παντελῶς add. Hal., Fulg. — ⁴⁾ miserit Bk. ed. ster. — ⁵⁾ Cod. Hamb., Port. et Cont. in marg.; cursum om. edd. — ⁶⁾ Port., Cont.; Multis enim domos poss., qui in hac felici, civitate imbanchiti (imbanchiti Trid.) non videntur mox (cui add. Trid.) futuri sunt pens. Cod. Hamb., Trid. Locum depravatam ita emend. Bk. Multi enim domos possidentibus in hac fel. civitate interdentes, mox futuris pens. — ⁷⁾ Bk.; inliberalibus Cod. Hamb.; in liberalibus edd. — ⁸⁾ Cod. Hamb., Trid.; plenius Port., Cont. — ⁹⁾ absterneat Bk. — ¹⁰⁾ aut Bk. — ¹¹⁾ Cod. Hamb., Trid.; usuras et tertiam Port., Cont.

νομοί, οἱ παρόντιν αὐτῶ τῷ τῆς ἀπαιτήσεως κυρίῳ ὄντι δεφουσιονα ἢ ἐπὶ τῆς παρακαταθήκης, ἢ ἐπὶ τῶν ἄλλων, ἀναλαβεῖν τὰ οἰκεία. οὐ γὰρ ἄπιστόν ἐστι ῥᾶδιον ἔγγυητὴν ἐπὶ τῇ δεφουσιονῇ παρέχειν, τῶν ἡμετέρων νόμων μηδεμίαν δεφουσιονα παντελῶς ἀξιόλογον εἶναι τιθέντων, εἰ μὴ μετ' ἔγγυητοῦ γένοιτο, ἔγγυητοῦ δὲ πάντως εὐπορεῖν οὐ τῶν ῥαδίῶν οὐδὲ τῶν ἀνατῶν εὐκόλως ἐστί. Διὰ τοῦτο τοῖνυν ἐπ' ἀσφαλείᾳ τῶν ἡμετέρων ὑπηκόων βουλόμεθα ταῦτα παραφυλάττουσθαι ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸν ἔξῃς ἅπαντα χρόνον, ὥστε ἀθάνατον εἶναι ταύτης ἡμῶν τῆς νομοθεσίας τὴν ἀφ' ἑλείαν τῷ πολιτεύματι, δικάζουσι μὲν ἡμῖν ἐν νῦν γενομένης, τὸν δὲ παρόντα νόμον τοῖνυν ἀφ' ἑλείαν τῷ ἡμετέρῳ τεκούσης ὑπηκόῳ.

Ἐπίλογος.

Ἡ τοῖνυν σὴ ὑπεροχὴ τὰ παραστάγια ἡμῖν καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θεῖου δηλούμενα νόμου ἔργῳ καὶ πείρῃ παραδοῦναι, καὶ εἰς τὸ διηκελὲς παραφυλάττουσθαι.

nostrae nullam plane defensionem idoneam esse affirmant, nisi quae per fideiussorem fiat. Fideiussorem vero semper habere, nec facile, nec semper possibile est. Itaque in securitatem subditorum nostrorum ex hoc tempore in futurum haec perpetuo custodiri volumus, ut respublica huius nostrae legislationis utilitatem perpetuam habeat, quae nobis quidem iudicantibus in mentem venit, praesentem vero legem ad communem utilitatem subditis nostris peperit.

Epilogus.

Excellentia igitur tua, quae nobis placuerunt, et sacra hac lege declarata sunt, effectui dare et in perpetuum observare studeat.

Et neque aliquis opponat defensiones, quia qui praesens est¹⁾ exactiois domino danti defensionem aut in proposito, aut in aliis, recipere propria²⁾. Non enim omnibus est facile fideiussorem praebere, nostris legibus nullam defensionem omnino ratam esse ponentibus, nisi cum fideiussione fiat, fideiussorem enim omnino omnino³⁾ idoneum non facile, neque possibile passim est. Et propterea igitur in observantiam⁴⁾ nostrorum subditorum volumus hoc custodiri a modo et de cetero omni tempore, ut immortale sit huius nostrae sanctionis iuramentum reipublicae, indicantibus⁵⁾ quidem nobis in mentem venientes⁶⁾, praesentem vero legem communi iuramento nostris parientem⁷⁾ subiectis.

Epilogus. Tua igitur eminentia, quae placuerunt nobis et per hanc divinam manifestata sunt, operi effectuique tradere et in perpetuum observare festinet.

¹⁾ quia in permissis est Bk. — ²⁾ recipere propria Cod. Hamb., Trid.; recipere rem propria Port., Cont. — ³⁾ fideiussorem autem omnino dare Bk. — ⁴⁾ Cod. Hamb., Trid., Port.; igitur ad securitatem Cont. — ⁵⁾ Cod. Hamb.; recip. Inducant Trid., Port.; recip., quae iudicantibus Cont. — ⁶⁾ Cod. Hamb., Trid., Port.; venit Cont. — ⁷⁾ Cod. Hamb., Trid., Port.; peperit Cont.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΠΘ΄.)

Περὶ τῶν νόθων.

Ἐπιγράψας Ἰουστινιανὸς Ἀγούσιος νόθων, τῷ Ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἀνατολικῶν πατωρίων τὸ δεύτερον, ἀπὸ ὑπᾶτων ὀρδινάριῳ καὶ πατρικίῳ.

Προοίμιον.

Τὸ τῶν νόθων ὄνομα τῇ Ῥωμαίων νομοθεσίᾳ ἦν οὐ δεσποῦσαστο, οὐδὲ τις ἦν περὶ αὐτὸ φιλοφροσύνη, ἀλλ' ὡς ἐκφυλὸν τι καὶ παντελῶς ἀλλόθεν τοῦ πολιτεύματος ἐνομίζετο, ἐκ δὲ τῶν Κωνσταντινου τοῦ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως χρόνων ἐν τοῖς διατάξεσιν ἐνεγράφη βιβλίῳ. ἴτα κατὰ μίαν εἰς μετριότητα καὶ φιλόφρονον γνώμην οἱ παλαιότεροι μετελθόντες νόμον ἔθεντο, οἱ μὲν ἔδοσαν καὶ καταλιμπάνεσθαι τι τοῖσι παρὰ πατέρων ἀξιούντες, οἱ δὲ καὶ ἐπινοοῦντες τρόπον,

Novella LXXXIX.

DE NATURALIBUS LIBERIS.

Imp. Iustinianus Augustus Ioanni, gloriosissimo per Orientem Praetorio iterum Praefecto, Exconsuli Ordinario et Patricio.

Praefatio.

Naturalium liberorum nomen leges romanae olim non studio neque humanitate prosecutae sunt, sed barbarum et a republica plane alienum credebatur. A temporibus vero Constantini pia memoriae in libris institutionum id scriptum est; paulatim deinde Imperatores ad moderationem et humaniorem sententiam descendentes leges tulcrunt, quibus alii quidem permiserunt, ut a patribus quid illis daretur vel relinqueretur, alii vero modum inveniunt, quo priore naturalium conditione liberati et legitimi et paterna substantiae

CONST. LXXXIX.

DE NATURALIBUS LIBERIS EFFICIUNTUR SUI, ET DE EORUM EX TESTAMENTO SIVE AB INTTESTATO SUCCESSIONE.

(Coll. VII. tit. 1.)

Imp. Iustinianus Aug. Ioanni, gloriosissimo per Orientem Praetorium Praefecto iterum, Exconsuli ordinario et Patricio.

Praefatio. Naturalium nomen romanae legislationi dudum non erat in studium¹⁾, nec quae est circa hoc fuit²⁾ humanitas, sed tanquam alienigenam aliquid et omnino alienum a republica putabatur, Constantini vero pia memoriae temporibus in constitutionum scriptum est libris. Deinde paulatim in meritatem clementemque sententiam Imperatores transientes leges posuerunt, alii quidem et dari et reliqui aliquid

¹⁾ Nat. et Scrimg. — Totius Nov. epit. apud Athan. XI. 4. (Heimb. Anecd. I. p. 137 — 141.) — ²⁾ Cod. Const. 82. — Versio est vetus glossata.

¹⁾ studio Bk. — ²⁾ Cod. Hamb.; fuerat edit

τρόπον, δι' οὗ τῆς νοθείας ¹⁾ ἀπαλλαγέντες τῆς ἐμπροσθεν γένουσι καὶ τῆς πατρῶας περιουσίας διάδοχοι. καὶ κατὰ μικρὸν καὶ εἰς ἐκγόνους προήλθον αἱ νομοθεσίαι. καὶ ἐπειδὴ καὶ εἰς τοὺς ἡμετέρους τε καὶ εἰς τοὺς μικρῶ πρό ἡμῶν ἀρχέοντο χρόνους, πολλὴν τὸ πρᾶγμα τὴν ποικίλλαν ἐδέξατο, καὶ ἡμεῖς γὰρ διπλοῦν ἔχομεν σπουδάσμα, πολλοὺς τε εἰς ἐλευθερίαν ἀγαγεῖν ἀνθρώπους ἐκ τῆς ἐμπροσθεν δουλείας, ἕκ τε νόθων εἰς γνησίους ἀναγέροι. οὐ γὰρ τῷ τιμωρεῖσθαι τε καὶ ἀπαγορεύειν προσεκτεόν, ἀλλὰ τὸ κάμνον ἰᾶσθαι, καὶ φεύγειν μὲν τὸ κακόν, εὐρίσκειν δὲ πανταχόθεν τὸ ἀμεινον. Ἐπειδὴ τοίνυν τινὰ μὲν ἐν τῷ τῶν διατάξεων βιβλίῳ (ὅπερ ἔξ ἀπάσης τῆς ἐμπροσθεν τῶν βασιλευόντων νομοθεσίας ἠθροίσασμεν) περὶ τῶν νόθων γέγραπται παύσαι, τινὰ δὲ καὶ ἐν τῷ τῶν ἐπιτρόπων ²⁾ γινόμενον λόγῳ, περὶ τούτων τὰ μὲν ἐνομοθετήσαμεν, τὰ δὲ εἰρομεν ἤδη κατεργασμένα, καὶ ἡμεῖς δὲ αὐτοὶ πολλὰς ἐποίησάμεθα περὶ τούτων διατάξεις, τὰς μὲν ἐν τῷ τῶν ἐρημένων ἀδρόλοιται διατάξων, τὰς δὲ καὶ μετ' αὐτὸ, ἵνα μὴ τὸ πρᾶγμα διεσπαρμένον ἢ, καλῶς ἔχειν φῆδημεν ἐν μιᾷ διατάξει τὸ πᾶν συναγαγεῖν, ἥτις ἀντὶ πάντων ἀρχέσει τὰ περὶ τῶν νόθων διορθῶσαι τε καὶ νομοθετῆσαι.

Κεφ. α'.

Πρόδηλον γὰρ ἔστιν, ὡς τῶν ἀνθρώπων οἱ μὲν ἐλεύθεροί τε ἅμα καθεστᾶσι καὶ ἐν γνησίῳ εἶσιν, οἱ δὲ τούτο πρότερον οὐκ ἔχοντες ὑστερον γίνονται, ἕκ τε δουλευόντων εἰς ἐλευθέρους ἀνιόντες, καὶ ἐκ νόθων εἰς γνησίους, οἱ δὲ νόθοι τε εἰσιν αὐτόθεν, καὶ τινὲς εἰσιν αὐτοῖς διαδοχαί. τοῖς δὲ οὐδὲ τὸ γούν νόθον ἐμπρέπει, ἀλλὰ καὶ τούτου πεφῆνασι ἀνάξει. Αἰεὶ τοίνυν ἡμᾶς οὕτω ποιήσασθαι τὴν διατάξιν, ὥστε μηδὲν ἀγνοῆσαι τῶν προσκόντων ἐπὶ τῶν νόθων κρατεῖν. ἐροῦμεν δὲ ἀρχόμενοι τοῦ νόμου, τίνες μὲν καθεστᾶσι νόθοι, τίσι δὲ τρόποις προΐασιν εἰς γνησιότητα (ὧν τούτοις πολλοὺς ἐξεύρομεν ἡμεῖς), τίνες δὲ εἰσιν αἱ τούτων διαδοχαί, καὶ ὅπως μὲν ἡ παλαιότης ἐχρησάτο τούτοις, πικρῶς, ὅπως δὲ ἡμεῖς φιλανθρώπως. παραλειφθήσεται δὲ οὐδὲ ἐκείνο, το τίνας οὐδὲ τῆς τῶν νόθων ἀξιοῦσθαι παρὰ τῶν νόμων καθάπερ ἐρηται προσηγορίας. Ἡ μὲν οὖν ἡγεῖται ἔξ ἀρχῆς, ἥτινα τὰ περὶ τῆς τεκνογονίας ἐνομοθετεῖ, ὧν γραπτῶν οὐπὼ καμμένων νόμων, ἀπαντας ἕμοιως μὲν ἐλευθέρους, ὁμοίως δὲ εὐγενεῖς ποιοῦνται. τοῖς γὰρ δὴ πρώτοις γονεῦσιν οἱ πρώτοι παῖδες ὁμοίως μὲν ἐλεύθεροι, ὁμοίως δὲ γνήσιοι παρὰ τῆς δημιουργίας γίνοντο. πόλεμοι δὲ καὶ μάχαι

stantiae heredes fierent. Ad nepotes etiam paulatim leges processerunt. Et quoniam ad nostra quoque et quae non multum ante nos fuerunt tempora pervenerunt, magnam varietatem res accepit. Nos enim duplex studium suscepimus, ut multos homines ex pristina servitute in libertatem vindicarem, atque ex naturalibus inter legitimos referremus. Nam ad poenam et interdictionem respiciendum non est, sed ad id, ut illi medeatur, quod male se habet; et malum quidem fugiamus, omni vero ratione quod melius est inveniamus. Quoniam igitur in libro constitutionum, quem ex omnibus priorum Imperatorum legibus collegimus, quaedam de naturalibus liberis scripta sunt, quaedam vero, quum in materia tutorum versaremur, de his partim sancivimus, partim vero perfecta invenimus, nos quoque ipsi nullas de his constitutiones, et quasdam in dictarum constitutionum collectione, quasdam vero post eam fecimus, operae pretium esse duximus, ne haec res dispergatur, universa in unam constitutionem colligere, quae ad omnia, quae ad naturales spectant, emendanda et sancienda sufficiat.

CAP. I.

Manifestum enim est, quosdam homines liberos et legitimos simul esse, quosdam autem, quum id ab initio non habeant, postea fieri, quando a servis ad liberos, et a naturalibus ad legitimos ascendunt, quosdam vero per se naturales esse, et nonnullas etiam successiones habere, alios vero nec naturales esse, sed et quoque indignos videri. Quamobrem ita constitutionem facere oportet, ut nihil eorum, quae in naturalibus obtinere debeant, ignoretur. Legem igitur exornadicemus, quoniam sint naturales, et quibus modis legitimi fiant (quorum nos multos invenimus), quaeque sint illorum successiones, et quomodo antiquitas se illis duram praebuerit, nos vero humani erga eos simus; neque illud praetermittetur, leges ne naturalium quidem appellatione, ut dictum est, quosdam dignum. Natura igitur ab initio, quum sanciret ea, quae ad procreationem liberorum spectant, scriptis legibus non dum latis, omnes quidem aequae liberos et aequae ingenuos produxit; primis enim parentibus primi liberi ipsa procreatione liberi et legitimi simul erant. Bella vero, pugnae, voluptates, concupiscentiae in alium statum rem deduxerunt. Servitutem enim bellum, naturalium vero conditionem castitatis amissio invenit.

Lex

aliqui eis a patribus concedentes, aliqui autem etiam adinvenientes modum, per quem naturali iure priore liberati, legitimi fierent, et paterna substantiae successores; paulatimque etiam ad nepotes processerunt huiusmodi legislationes. Et quoniam et ³⁾ in nostra tempora venerunt, et eorum, qui paulo ante nos fuerunt, multam varietatem causa suscepit. Nos enim duplex habuimus studium, et plurimos in libertatem perducere homines ex priore servitute, et ex naturalibus ad legitimos elevare: non enim ultio et interdictio despicienda ⁴⁾ est, sed quod est in necessitate, curandum est, et defugiendum quidem, quod malum est, inveniendum vero undique, quod melius est. Quia igitur aliqua quidem in constitutionum Codice, quem ex omni priorum Imperatorum legislatione collegimus, de naturalibus scripta sunt filiis, quaedam vero in libro Institutionum, de his aut ⁵⁾ nos constituimus, aut iam perfecta comperimus, et nos ipsi plurimas fecimus de his constitutiones, alias quidem in praedictarum collectione constitutionum, alias autem etiam postea, ne causa sit dispersa, bene se habere credidimus in una constitutione totum colligere, quae pro omnibus sufficiat ea, quae de naturalibus sunt, corrigere atque sancire.

CAP. I. Palam namque est, quia hominum alii quidem liberi simul constant et inter legitimos sunt, alii vero hoc prius non habentes, postea sunt, et ex servis ad liberos ascendunt, et ex naturalibus ad legitimos, alii vero ex ipso hoc naturales sunt, et quaedam eis successiones existunt, alios autem neque naturales esse decet, sed etiam hoc monstrantur indigni. Oportet igitur nos ita facere constitutionem, ut nullum ignoret, quae possint ⁶⁾ in naturalibus valere. Dicimus autem inchoantes legem, qui constant naturales, et usque modis procedunt ad legitimos (quorum plurimos invenimus nos), et quae sunt horum successiones, et quomodo quidem vetustas usa est his amare, quomodo ⁷⁾ nos humanae. Nec illud quoque relinquitur, qui nec naturalium digni sint, sicuti diximus, appellatione. Natura siquidem ab initio, dum de filiorum procreatione sanciret, scriptis nondum positis legibus, omnes similiter quidem liberos, similiter autem produxit ingenuos.

Primis

¹⁾ νομοθεσίας Hal. — ²⁾ Cod. Vallic., Sering.; τινὰ δὲ καὶ ἐν τῷ κατεργασμένα καὶ ἡμεῖς (om. reliq.) Cod. Flor.; ἐν τῷ τῶν ἐπιτρόπων Hal.; ἐν τῷ ἐμπροσθεν γενομένῳ λόγῳ emend. Hamb.; Cont. secund.

Fulg. ἐν τῷ τῶν ἰνστιτούτων consuevit. — ³⁾ Cod. Hamb.; et om. edd. — ⁴⁾ respicienda Bk. — ⁵⁾ Cod. Hamb., Trid.; autem Port., Cont. — ⁶⁾ Cod. Hamb.; possunt edd. — ⁷⁾ autem add. Bk.

μῆτρα καὶ ἕδονα καὶ ἐπιθυμία τὸ πρῶμα κατή-
γαγον εἰς ἀλλοιότατον ¹⁾ σχῆμα, δουλείαν μὲν γὰρ
ἐξ αὐτῆς πόλεμος, νόθεσι δὲ σωφροσύνης ἐκπτώσις.
ὁ νόμος τε αὐτὴν τὰ τοιαῦτα τῶν ἀμαρτημάτων
λόγιμος κλυθεύειν τε τοῖς δουλεύουσιν ἐμμενῆσαι
αὐτοῦ, καὶ πολλὰ γὰρ περὶ τούτων ἐπραγματεύσατο,
τρόπους εἰσγηγόμενος μύλους· αἱ δὲ βασιλικαὶ δια-
τάξεις ἀνέβησαν τοῖς οὐκ ὀρθῶς γενομένοις τὰς ἐπὶ
τὸ γήσιον ὁδοὺς. ὅπερ οὐ παρέργως οὐδὲ ἡμεῖς
ρομοθετοῦμεν, οὐδὲ τοὺς ὑπερκίους τοῦδε τοῦ νόμου
παρημελημένως κατακούειν βουλόμεθα. §. 1. Γή-
σιοι μὲν οὖν προσασι διάδοχοι ἀνθρώποις ἐξ ἡν
συναλλάττουσι γάμων, ἢ μετὰ προικῶν συμβολαίων,
ἢ καὶ τούτων χωρὶς, οὕτω πρὸς τὰς θηλείας τῶν
ἀφύμων συνιόντων, ὥστε ἐξ ἀρχῆς ἔχειν πρὸς αὐ-
τὰς γάμων γνησίων διάδοχον. καὶ τοῦτο γὰρ συκο-
φαντοῦμενον ἡμεῖς ὀρθῶν νόμῳ διεκρίναμεν, τί
μὲν ἐπὶ τῶν ὑπὸ τῆς τύχης ²⁾ εἰς ἀξίας ἡμένον, τί
δὲ ἐπὶ ³⁾ τῆς μέσης δὴ ταύτης τῶν ἀνθρώπων κατα-
στάσεως πράττεισθαι δεῖ πρὸς ἀπόδειξιν γάμων
γνησίων, τί δὲ τῶν λοιπῶν συγκεχώρηται πληθεῖ.
ὡς τῶν γάμων τούτων προϋόντων, αὐτόθεν εἰσὶν
αἱ διαδοχαὶ πρόδοχοι, καὶ εἴ γε ἐν τοῖς γνησίοις
ἀπομνηστέον, εὐθύς ὁ νόμος ὑψηλῆται τοῖς τῶν
διαδοχῶν τρόποις, πολλὰ περὶ τούτων πραγματευ-
σάμενος. τὸ μὲν οὖν γήσιον οὕτω πῶς ἔχει, τὸ
δὲ μὴ τοιοῦτον, ἀλλ' ἐλεύθερον μὲν, οὐκ ἐκ νομί-
μου δὲ προελθὸν γάμων, ἢ καὶ ἐν δουλείᾳ τεχθέν,
κλυθεύει ⁴⁾ μὲν ἀφίθωθεν, μένει δὲ νόθον. τοῦτο
τρόποι ποικίλοι πρὸς γνησιότητα φέρουσιν, οὓς
διημεμεσάμενοι οὕτω καὶ τὰ λοιπὰ ρομοθετή-
σαμεν.

Κε φ. β. ^{α)}

Πρῶτος μὲν οὖν τρόπος αὐτοῖς γήσιος ὑπὴρ-
χῆ ^{β)} καὶ τὰς πόλεις εὐθύς ὠφελῶν, ὃν Θεοδοσίος
δὲ τις εὐσεβοῦς τε καὶ νέας εἰσγηγαστο μνήμη,
νομοθετήσαι γὰρ ὑπ' αὐτοῦ τὸ δύνασθαι τοὺς
νόθους παῖδας ἢ πάνας ἢ τινες ἐπιδοῦναι τοῖς
δοκλευτηρίοις, ἢ τὰς θυγατέρας ἀρμόζειν βουλευταῖς.
καὶ ἐπίπερ ὁ τρόπος οὗτος οὐκ ἀπλῆν εἶχε τὴν
ρομοθεσίαν, ἀλλὰ ποικίλους τὰ περὶ τῶν ἐπιδοσέων
ἴσθηται, τὰ τε περὶ τῶν διαδοχῶν, πῶς τε αὐτοὶ καὶ τῶν
ἐπιδοσέων οὐκ ἀπλῆν εἶχε τὴν κληρονομοῦν-
ται, ὅσκιον ἠήθημεν, τοῦτο δὴ πρῶτον τὸ τῆς ρομοθε-
σίας διαθέντες κεφάλαιον, οὕτως ἐπὶ τοὺς λοιποὺς τρό-
πους τοῖς εἰς γνησιότητα φέρουσι ἐλθεῖν. τὰ γὰρ ἐκεί-
θεν ἐκφυλάκται παντοίως ἐστίν. §. 1. Εἰ τις τολμῆν εἴη
νόθων

Lex autem, quae eiusmodi peccatis medicinam offert,
rursus libertatem servis introduxit, multumque in hi
laboravit, mille modos inveniens. Regiae vero con-
stitutiones vias illis, qui non legitime nati sunt, ad
ius legitimorum aperuerunt. Quod neque nos obiter
sancimus, neque subditos nostros hui legi negligent
obtemperare volumus.

§. 1. Legitimi igitur successores hominibus ex
nuptiis proveniunt, quas vel cum instrumentis dotali-
bus, vel etiam sine iis contrahunt, quando masculi
feminis ita iunguntur, ut ab initio animum legitimas
nuptias cum iis contrahendi habeant. Et quum hoc
calumniiis expositum videremus, lege definitivimus, quid
in iis, qui fortuna ad dignitates everti sunt, quidue
in medio hoc hominum statu ad legitimas nuptias pro-
bandas facere oporteat, et quid reliquae multitudini
concessum sit. Quare his nuptiis contractis, hoc ipso
successiones manifestae sunt, et si inter legitimos nu-
merentur, statim lex successionum modos docet, quippe
quae multa de his disposuerit. Legitimi igitur ita
se habent. Qui vero tales non sunt, sed liberi quidem,
non vero ex legitimis nuptiis procreati sunt, vel etiam
in servitute nati, libertate quidem dignentur, natu-
rales vero maneat. Hos varii modi in ius legitimorum
asserunt, quos ubi enumeraverimus, etiam reliqua san-
ciemus.

CAP. II.

Primus itaque modus illis legitimus et civitatibus
statim utilis existit, quem Theodosius piaec recentioris-
que memoriae introduxit. Sancitum enim ab eo est,
ut filii naturales vel omnes vel aliqui curiis offerri,
aut filiae curialibus iungi possint. Et quoniam hic
modus non simpliciter lege constitutus, sed varie tam
de oblationibus, quam de successionibus dictum est,
quomodo et quorum heredes illi existant, et qui rursus
ipsorum heredes sint, iustum esse existimavimus hoc
legis caput primum disponere, atque ita ad reliquos
modos, qui ad ius legitimorum deducunt, venire. Quae
enim inde sequuntur, expedita prorsus sunt et facilia.

§. 1. Si quis igitur sive curialis, sive a curia
liber

Primis namque parentibus primi filii similiter quidem liberi, similiter autem legitimi a creatura fiebant, bella
vero et litae, atque libidines et concupiscentiae causam deposuerunt ad aliud schema. Servitatem namque
invenit bellum, naturales autem castitatis casus; lex autem rursus huiusmodi delicta curans, libertatem servis
molita est, et multum de his tractavit, modos introducens dena millia, imperatoriae vero constitutiones ape-
ruietis iis, quae non recte facta sunt, ad ius legitimum vias. Quod non transitorie neque nos sancimus, ne-
que subiectos hanc legem negligentem audire praecipimus. §. 1. Legitimi siquidem successores procedunt
dominiibus ex nuptiis, quas contrahunt aut cum dotalibus instrumentis, aut etiam absque eis, sic ad feminas
masculis convenientibus, ut ab initio habeant ad eas legitimam nuptiarum affectum. Et hoc enim in calu-
mnia positum nos respicientes, lego decrevimus, quid in iis quidem, qui fortunae dignitate proveci sunt, quid
autem in mediocri hoc ⁶⁾ hominum statu aegidum sit ad demonstrationem legitimam nuptiarum, quid vero
deinceps permissum est plebi. Quapropter nuptiis procedentibus, ex hoc ipso sunt successiones certae, et si
inter legitimos connumerentur, mox lex introducit successionum modos, plurimum de his tractans. Legitimum
igitur ius sic se habet; quod vero non est huiusmodi, sed liberum quidem, non tamen ex nuptiis procedens
legitimum, aut etiam in servitute natum, si libertatem quidem meruerit, manserit autem naturale, hoc modi
varii ad ius legitimum ferunt, quos enumerantes, sic etiam reliqua sanciemus.

CAP. II. Primus itaque modus est legitimus iuris existens, civitatibus mox utilis, quem Theodosius
piaec et bovae introduxit memoriae. Sancitum namque est ab eo, ut possit naturales filios aut omnes, aut
aliquos offerre curiis, aut filias curialibus copulare. Et quoniam modus iste non simplicem habuit legislatio-
nem, sed varie et de oblationibus dictum est, et de successionibus, quomodo ipsi, et quorum heredes existi-
stant, et qui rursus ad ius eorum hereditarium accedant, iustum credimus, hoc primum legislationis disponentes
capitulum, ita ad reliquos modos, qui ad legitimorum ius ferunt, accedere; quae enim inde sunt, facile
omnino

¹⁾ Capitulum 2 — 4 epist. in Parat. §. 5. ad Athan. tit. VIII. (Heimb. Anecl. I. p. 95 sq.)

²⁾ ἀλλοτριον Hal. — ³⁾ τί μὲν ὑπὸ τῶν διὰ αὐτοῖς γνησιότητος ὑπῆρχε Hal., (Fulg.) — ⁴⁾ Trid. νόθος Hal. — ⁵⁾ Coni. Nomb.; ὑπὸ Scring., Hal. — hoc om. Cod. Hamb., Port., Cont.

⁶⁾ ἐξ ἐλευθερίας Hal., Fulg. — ⁷⁾ Cod. Fat., Scring.;

νόθων παίδων πατῆρ, εἴτε βουλευτῆς ὦν, εἴτε ἐλεύθερος βουλή, ἀδειαν ἔξει τούτους ἢ τινὰς ἐξ αὐτῶν, εἴτε γενησάντων παίδων τῆ πατῆρ, εἴτε καὶ μή, μόνων δὲ νόθων, ἐπιδιδόναι τῷ βουλευτηρίῳ, κἄν εἰ τυχὸν ἰλλουστρίας ἀξίας εἴεν οἱ παῖδες ἐπειλημμένοι, πλὴν εἰ μὴ τηλικαύτης, ἣπερ ἀνδρῶπος, κἄν εἰ βουλευταὶ καθεστῆκεσαν, ταύτης ἐλευθέρους ἐποίησε τῆς τύχης. ὁ δὲ τῆς ἐπιδόσεως τρόπος, εἴτε γένοιτο παρὰ τοῦ πατρὸς ἔτι περιότος, ἤνκα τις ἐν κοινῷ τὸν υἱὸν ἐπιδοῖν (τοῦτο γὰρ ἐπὶ Φιλοκάλῳ πέπρακται νόθῳ παίδι, βουλευτῆ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐν τῇ Βοστρινῶν γενομένῳ, καὶ τοῦτο αὐτὸ ἀνειπόντι¹⁾ κατὰ τὴν ἐκείσε θεάν, καὶ οὕτως αὐτὸν ἐπιδεδωκότι, καθάπερ ἡ Λέοντος τοῦ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως γεγραμμένη φησὶ Διάταξις) εἴτε οὐν κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον γένοιτό τις ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἀναβήθητις βουλευτῆς, εἴτε αὐτὸν ὁ πατὴρ ἐπὶ πράξεως ὑπομημάτων ἐπιδοῖν²⁾, εἴτε τελευτῶν ἐν διαθήκῃ γράψει δεῖν γίνεσθαι βουλευτῆν, εἴτα ἐκείνος ἔλθαι τὴν γραφὴν, γνήσιος εὐθὺς γίνεται, τῆς νοθείας καθάπαξ ἀπηλλαγμένος. Εἰ δὲ ἢ καὶ τελευτήσας τοῦ πατρὸς ἑαυτὸν ὁ παῖς ἢ οἱ παῖδες ἐπιδοίεν, οὐκ οὕσης μέντοι γνήσιας γονῆς, καὶ οὕτως ἔσσονται γνήσιοι τε καὶ βουλευταί. ὡςτε πατὴρ μὲν ὑπὸν γνησίων ἐπιδώσει τῇ βουλή τῶν οὐκ γνησίους παῖδας, ὁ δὲ αὐτομάτως εἰς τοῦτο ἰὼν τηλικαῦτα μόνον ἀκουσθήσεται³⁾, ἤνκα ἂν οὐδὲς τῶν γνησίων παίδων ὑπέλη, οὕτω μὲν οὖν τὰ τῶν ἐπιδόσεων ἔστω, τὸ διαφόρων νομοθετηθῆν ἡμῶν εἰς τὸν παρόντα νόμον ἀποδεμένον. οὐκ ἀπλῶς δὲ οὐδὲ ὡς ἔτυχε τὸ τῆς ἐπιδόσεως ἔσται. οὐδὲ γὰρ καὶ τοὺς τρόπους ποιῆσαι φανερούς, καθ' οὓς ἐπιδοθήσονται. §. 2. Εἰ μὲν οὖν τις ἐκ τινος ὁμοῦτο πόλεως εἴτε βουλευτῆς εἴτε ἐλεύθερος τῆς τοιαύτης εἰη τύχης, ἔξεισι τὸν ἑαυτοῦ νόθον ἐπιδοῦναι τῷ βουλευτηρίῳ τῆς πόλεως ἐκείνης, ὅθεν ὤρμηται. εἰ δὲ οὐ πολιτῆς οὐδὲ αὐτὸς καθιστικὸς, ἐκ χωρίου δὲ τινος ἐλευθέρου ἢ κόμης ὤρμηται, ἐκείνη παρὰ τοῦ πατρὸς ἐπιδοθήσεται τῇ πόλει ἢ ἑαυτὸν ἐπιδοῦναι, ὑφ' ἣν τὸ χωρίον ἢ τὰ τῆς κόμης τελοῖται, πρόδηλον δὲ, ὡς εἰ⁴⁾ μὲν ὁ πατὴρ αὐτὸν ἢ πάππος ἐπιδοῖν, ἢ καὶ τις τῶν ἀνωτέρων προγόνων, καὶ γνησίους ἔχων παῖδας, τοῦτο πράττειν ἰσχύει. εἰ δὲ αὐτὸς τις ἑαυτὸν ἐπιδοῖν, αὐτὸ ἐφίμεν, ἤνκα μὴ ἕτεροι γνήσιοι καθιστάσιν ἀδελφοί. §. 3. Εἰ μὲντοι τις τῶν ἐπιδοῦναι δυναμένων τοὺς ἑαυτοῦ νόθους τοῖς βουλευτηρίοις ἢ ἐκ τῆςδε τῆς μεγάλης ὤρμητο πόλεως, ἢ ἐκ τῆς ἐπιπροσβυτέρας Ρώμης, τοῦτω δόμην

liber naturalium liberorum pater fuerit, licentiam habebit illos vel quosdam ex illis (sive legitimorum liberorum pater sit, sive non, sed naturalium solum) curiae offerre, etiamsi fortasse liberi suscepti illustris sint dignitatis, dummodo ne talis sit dignitas, quae homines, etsi curiales sint, hac conditione liberos faciat. Sive autem oblationis modus a patre adhuc superstiti fiat, quum quis muneri publico filium offert (id enim in Philocalo filio naturali contigit, qui in Bostrinorum civitate a patre curialis factus est, quippe qui id ipsum in theatro Leonis loci praedicaverit atque ita eum obtulerit, sicut Leontis pia memoriae scripta constitutio dicit), sive igitur quis hoc modo a patre aut curialis pronunciat, sive pater eum apud acta offerat, sive moriturus in testamento scripserit, oportet eum curialem fieri, et deinde ille scripturam amplectatur, statim legitimus fiet, conditione naturalium plane liberatus. Quodsi defuncto patre filius vel filia se ipsi offerant, legitima tamen sobole non existens, ne quoque legitimi et curiales erunt. Quare pater quidem existentibus legitimis curiae illegitimos liberos offerat, qui vero sua sponte ad hoc fertur, tum solum audietur, quando nemo legitimorum liberorum superest. Ita ergo oblationes fiant, nobis id, quod varie sancitum erat, praesenti legi inserentibus. Non vero simpliciter, nec ut sors tulerit, oblatio fiat; nam et modus, quibus offerentur, manifestos facere oportet.

§. 2. Si quis igitur ex civitate quadam oriundus sive curialis, sive ab eiusmodi conditione liber sit, licet ei filium suum naturalem curiae urbis illius, unde oriundus est, offerre. Si vero ipse curialis non sit, sed ex libera quadam villa vel vico oriundus, a patre offeratur, vel se ipse illi civitati offerat, cui villa aut vicus subiectus est. Manifestum autem est, si pater vel avus vel etiam quis ex remotioribus avo dentibus legitimis liberos habens eum offerat, illum hoc facere posse. Si vero quis se ipse offerat, id permittimus, si alii legitimi fratres non adsunt.

§. 3. Si tamen quis ex illis, qui filios suos naturales curiis offerre possunt, vel ex magna hac civitate, vel etiam ex veteri Roma oriundus sit, hanc licentiam damus, ut cui velit metropoli offerat. Atque

omnino est dicere. §. 1. Si quis igitur fuerit naturalium filiorum pater, sive curialis existens, sive liber a curia, licentiam habebit omnes aut quosdam ex eis, sive legitimorum sit filiorum pater, sive etiam naturalium, offerre curiae, licet forte illustris dignitatis sint filii suscepti, nisi tamen dignitas intercesserit talis, quae homines, licet curiales sint, ab hac fortuna liberos facit. Oblationis autem modus, sive fiat a patre adhuc superstiti, quum quispiam in communi filium offerret⁵⁾ (hoc namque gestum est in Philocalo naturali filio, curialis a patre in Bostrinorum civitate et hoc ipsum dici secundum inspectionem factam, et ita eum offert⁶⁾), sicut a Leone pia memoriae scripta dicit constitutio), sive ergo secundum hunc modum fiat aliquis a patre pronunciat curialis, sive eum pater sub gestis monumentorum offerat, sive moriens in testamento conscribat oportere fieri curialem, deinde ille amplectatur scripturam, legitimus mox fiet, naturalium iure omnino liberatus. Sive etiam mortuo patre semetipsum filius aut filia offerant, non existentibus quidem legitimis sobole, etiam sic erant legitimi et curiales. Proinde pater quidem etiam existentibus legitimis offert curiae non legitimos filios, qui vero per semetipsum ad hoc procedit, tunc solummodo audietur⁷⁾, quum nullus legitimorum filiorum existit. Hoc itaque de oblationibus sit, quod indifferenter sancitum est nobis, in hac praesenti lege reconditum. Non autem simpliciter neque sortito oblatio sit⁸⁾; oportet eum et modos facere manifestos, secundum quos offerantur. §. 2. Si quis igitur ex qualibet oriatur civitate, sive curialis, sive etiam liber huiusmodi sit fortuna, licet ei suum naturalem offerre filium curiae illius, unde oritur, civitatis. Si vero non civis nec ipse⁹⁾ consistat, sed ex villa quadam aut vico sit oriundus, illi a patre offeratur civitati, aut semetipsum offerat, sub qua civitate villa aut vicus tributa persolvat¹⁰⁾. Patrum vero est, quia, si quidem pater enim aut avus offerat, aut aliquis ascendentium parentum, et liberis¹¹⁾ habens filios, hoc agere poterit; si vero ipse quispiam semetipsum offerat, hoc permittimus, quum non alii legitimi sunt fratres. §. 3. Si tamen aliquis offerre volentium suos naturales curiis aut ex maxima hac oriatur civitate,

¹⁾ ἂν εἰπόντι Hal.; ἀνειπόντος et ἐπιδεδωκότος bene propositus Homb. — ²⁾ εἴτε αὐτὸν — ἐπιδοῖν om. Hal. — ³⁾ εἴτε Hal., Fulg. — ⁴⁾ Hal., Fulg.; ἀκουσθήσεται Scring. — ⁵⁾ ἐπὶ Hal. — ⁶⁾ offert Bk. — ⁷⁾ civitate facta et — dicente — offerente Bk. — ⁸⁾ Cod.

Hamb., Trid.; audietur Port., Cont. — ⁹⁾ Bk.; neque fortunae oblatione Cod. Hamb., Port., Cont.; neque sortito oblatione Trid. — ¹⁰⁾ Cod. Hamb., Trid.; Si vero nec civis ipse Port., Cont. — ¹¹⁾ Cod. Hamb., Trid. persolvit Port., Cont. — ¹²⁾ legitimos Bk. ed. ster.

δομεν ἄδειαν εἰς ἣν ἂν βούληται μητροπόλιν τὴν ἐπίδοσιν ποιήσασθαι. καὶ τοῦτον εἶναι τὸν κανόνα καὶ ἐπὶ θυγατέρων, ὥστε ἀρμόζειν αὐτὰς βουλευταῖς ἢ ἐκ τῆς πόλεως αὐτῆς, ἢ ἐκ τῆς ὄρηται, ἢ ἐπὶ ἣν τὸ χωρίον ἢ ἡ κώμη τολοῖται. ἢ εἰ τις ἐλευθέρους ἅμα καὶ Ρωμαίους ἢ Βυζαντίους εἶη, τινὲ τῶν βουλευτηρίων ἐξῆς ἀναρῶνται, μητροπόλεως μέντοι. Καὶ οὕτως ἡμῖν τῶν βουλευτηρίων μέλει, καὶ οὕτως ὁ τρόπος πρόκειται τῆς γνησιότητος, ὅτι δίδομεν τῷ βουλευτῇ νόδων ὅτι μόνων παίδων πατρὶ, καὶ ἐκ δούλης πλείους σχολῆς, καὶ ἐλευθεροῦν καὶ ἐπιδιδόναι τῇ βουλῇ κατὰ τὸ ἐμπροσθεν ἡμῖν εἰρημένον, καὶ εἰ μείζονος τὸ πρᾶγμα νομοθετοῦμεν, ὥστε καὶ ἐπὶ μὴ ὁ πατὴρ ἐπίδοσιν, ἐλευθέρους δὲ ἅπασας ὁ παῖς γένηται, δύνασθαι καὶ ἑαυτὸν ἐπιδόναι τῷ βουλευτηρίῳ, δηλαδὴ κἀνταῦθα γνησίας οὐχ ὑπόουσης γονῆς.

Κ ε ρ. γ'.

Καὶ ἐπειδὴ περ ποικίλως καὶ τὰ ἐπὶ τῆς τῶν τοιοῦτων προσώπων διαδοχῆς νομοθετήται, οὐχ ἐπὶ τῷ ἴσῳ δοξοῦν ἐστὶν ἡμῖν καὶ τὰ περὶ τῆς διαδοχῆς, καθὰ προειρηγίτες ἐφθήμεν, διορίσασθαι. Εἰ τοίνυν τις νόδος κατὰ τοῦτο τὸ σχῆμα (τὸ ἐκ τῆς ἐπίδοσης γράμῃ) γένοιτο βουλευτῆς, ἔσται τῷ πατρὶ καὶ ἐξ ἀδιαθέτου διάδοχος καὶ ἐκ βουλῆσεως, ὅθεν ἀπεικίως τῶν γνησίων, καὶ ἐκ δωρεᾶς λαμβάνει δύναμιν τοῦ πατρὸς, οὕτω μέντοι, ὥστε μὴ πλέον ἔχειν τῶν ἐξ ἀρχῆς γνησίων ἐνός, τοῦ τὸ πατρὸς ἐλάχιστον ἔχοντος. ἅπασας δὲ καταδεξιμένους κελίους τὴν ἐπίδοσιν καὶ δια τοῦτο εἰς γνησίους ἀναρῶντας οὐχ ἐπίμεν ἀβστανατεῦν¹⁾ ἑαυτοῦς τῆς τῶν πατέρων²⁾ κληρονομίας, ἢ δοκεῖν δῆθεν τὴν ἡμετέραν τὴν εἰς αὐτοὺς γινομένην καὶ στεροχθεῖσαν ἐπ' αὐτῶν ἀφίεμαι, καὶ τῆς τύχης ἀναχωρεῖν. μέντοι μὲν γὰρ βουλευταὶ τὸ καταλειμμένον ἢ διδοσθημένον κατὰ τὸ ἐμπροσθεν ἡμῖν εἰρημένον ἔσονται μέτρον. §. 1. Εἰ μέντοι γε ἐξ ἀρχῆς παρ-οῦσιν τὴν ἐπίδοσιν³⁾, τὸ μένιν ἐλευθέροι καὶ ἐκ τοῦτοῦ τοῦ γενέσθαι πλουσιώτεροι καὶ βουλευταὶ προσηγοριῆς, εἴτα γὰρ ἀνείην ὑπεροπὴν ἢ εἰς ὀλόκληρον ἢ ἐκ μέρους νεμόμενοι τὰ δωρηθέντα ἢ καταλει-υθέντα αὐτοῖς πράγματα ἢ καὶ ἐκποιήσαντες, ἐνε-ροπία πύττως τῇ βουλευτικῇ τύχῃ καὶ ἀκορτες, ἢ κα μὴ νοθεύοντες ἡμῖν φραεῖν τὴν νομοθεσίαν, καὶ ὁ μὲν κέρδη θηροῦμενοι τὰ προφάσει τῆς ἐπίδο-σιως, ἀποπειόμενοι δὲ τὴν τύχην, δὲ ἢ τῶν κερδῶν ἠλώθησαν. Καὶ ταῦτα ὁμοίως νομοθετοῦμεν ἐπὶ τὰ ἀφῆρον ἐπίδοσιν τῇ βουλῇ, ἐπὶ τῶν γινομένων βουλευταῖς θυγατέρων. οὐδεμιᾶς οὐσης δια-

haec etiam regula obtineat in filiabus, ut illae iungantur curialibus vel illius civitatis, ex qua originem trahunt, vel cui villa aut vicus subiectus est, vel si quis liber simul et Romanus, aut Byzantius sit, alicui ex curialibus alterius cuiuscunque civitatis, metropoleos tamen. Atque adeo curiae nobis curae sunt, et adeo ius legitimorum nobis placet, ut curiali, qui naturalium solum liberorum pater est, etsi eos ex serva susceperit, liberos eos facere et curiae offerre concedamus secundum ea, quae a nobis ante dicta sunt. Insuper hac de re sancimus, ut, etsi pater non offerat, filius vero semel liber factus se ipse curiae offerre possit, scilicet si hoc quoque casu legitima soboles non adsit.

CAP. III.

Et quoniam varie etiam de huiusmodi personarum successione sancitum est, non alienum nobis videtur successione etiam, sicut ante diximus, definire. Si quis igitur filius naturalis hac forma (scilicet per oblationem) curialis fiat, is patri ab intestato et ex testamento heres sit, legitimis plane non dissimilis, atque ex donatione patris capere poterit, ita tamen, ut non plus habeat, quam unus eorum, qui ab initio legitimi fuerunt, qui omnium minimam partem habet. Ubi vero semel illi oblationem acceptarunt, et propterea legitimi facti sunt, non permittimus illis, ut ab hereditate parentum abstineant, aut donationem in se collatam et ab ipsis agnitam relinquunt, et a conditione illa discedant. Manentes igitur curiales relicti vel donatum eo, quo ante diximus, modo habebunt.

§. 1. Si vero ab initio oblationem recusent, manentque liberi ac naturales manere, quam ditiores et curiales esse, posteaque vel in totum vel pro parte res illis donatas vel relictas possidere, vel etiam alienasse videantur, omnino curiali fortunaee vel invitū obnoxii erunt, ne legem adulterari, et lucra quidem occasione oblationis proposita captare, fortunam autem, propter quam lucris digni sunt habiti, a se repellere nobis videantur. Et haec similiter sancimus tam in masculis curiae oblati, quam in filiabus, quae curialibus nubunt, quam nulla sit differentia, sive quis per masculos curiae munera subeat, sive per generos filiarum curiam augere, et, quantum in ipso est, per filios

tae, aut ex seniore Roma, huic damus licentiam in quam voluerit metropolim oblationem celebrare. Et haec esse regulam etiam in filiabus, ut iungat eas curialibus aut ex civitate ipsa, ex qua ortae⁴⁾ sunt, aut sub quo villa aut vicus tributa persolvat⁵⁾, aut si quis liber simul et Romanus aut Byzantius fuerit, cuiuscunque curialium alterius cuiuscunque metropolis tamen. Sic itaque nobis curialium diligentia est, et iste modus placet iuris legitimi, quia damus curiali⁶⁾ naturalium existenti solummodo filiorum patri, licet ex ancilla eos habeat, et liberos facere, et offerre secundum quod praedictum est. Et adhuc amplius sancimus de causa, ut, vel si non pater offerat, liber autem semel filius fiat, possit et semetipsum offerre curiae, sicut hic legitima non existente prole.

CAP. III. Et quoniam varie etiam de huiusmodi personarum successione sancitum est, non videtur absurdum nobis et de successione, sicut praediximus, terminare. Si quis igitur naturalis secundum hoc schema, sit est oblationis, fiat curialis, erit patri et ab intestato successor, et ex voluntate, nihil dissimilis legitimis, et ex donatione percipere poterit patris, ita tamen, ut non amplius habeat uno horum, qui ab initio legitimi sunt, et inter omnes minus habente. Quum semel autem illi susceperint oblationem, et propterea ad ius legitimorum ascenderint, non sinimus eos abstinere se patrum hereditate, aut videri quasi donationem in se factam et ratam habitam ab eis relinquere, et fortuna recedere. Manentes itaque curiales, relictam aut donatam, sicuti dudum a nobis dictum est, habebunt mensuram. §. 1. Si vero ab initio recusaverint oblationem, manere liberi praepontes, licet naturales, quam fieri ditiores et curiales, deinde videantur postea aut in totum, aut ex parte possidere res donatas aut relictas sibi, aut etiam alienare, tenebuntur omnino curiali fortuna etiam invitū, ut non adulterari nobis videantur legislationem, et lucra quidem venentur, quae occasione oblationis sint, repellant autem fortunam, propter quam lucra promeruerunt. Et hoc similiter sancimus et in masculis oblati curiae, et in filiabus nubentibus curialibus; nulla existente differentia sive per masculos

¹⁾ ἀναχωρεῖν Hal. — ²⁾ Hal., Fulg.; πατρῶν Σiring. — ³⁾ Hal., Fulg.; δόσιν Σiring. — ⁴⁾ Bk. ed. ster.; orti Cod. Hamb., edd. — ⁵⁾ Trid.; persolvat

Cod. Hamb., persolvit Port., Cont. — ⁶⁾ Bk. ed. ster.; curialium Cod. Hamb., edd.

διαφορῶς, εἴτε δι' ἀρρήτων τις βουλευοὶ παίδων, εἴτε διὰ τῶν ἐπὶ ταῖς θυγατρῶσι γαμβρῶν τὸ βουλευτήριον αὔξειν βούλοιο, καὶ, τὸ γε ἐπ' αὐτῷ, διὰ τῶν ἐκείνων παίδων καινοὺς προστιθέναι τοῖς προτέροις βουλευτῆς τοὺς ἐκείνων υἱοῦς.

Κεφ. δ.

Τὸν δὲ κατὰ τοιαύτην αἰτίαν εἰσποιούμενον τῇ γνησιότητι παιδῶ αὐτῷ μόνῳ τῷ φύσει νόμιμον ἀποτελοῦμεν, οὐ μὴν καὶ τῇ τρίτῃ συγγενείᾳ τοῦ πατρὸς (φαμέν δὲ τῶν τε, ἔξ ὧν ἐκείνος γέγονε, τῶν τε ἐκατέρωθεν, τῶν τε ἔξ αὐτοῦ προελθόντων) ποιοῦμεν αὐτὸν ὡς ἔκ τινος μεχανήματος συγγενῆ. Θεσιζομεν γάρ, ὥστε τὸν ἐπιδεδομένον τῷ βουλευτήριῳ φυσικῶν υἱῶν μόνῳ τῷ πατρὶ γνήσιον γίνεσθαι διάδοχον, μηδεμίαν μείναι μετουσίαν ἔχειν εἰς τοὺς ἀνιόντας ἢ κατιόντας ἢ ἐκ πλαγίου συγγενεῖς, ἀγνατοὺς ἢ cognatos τοῦ πατρὸς, ἢ τίνα ἔχειν μετουσίαν εἰς τὴν ἐκείνων διαδοχὴν, τὴν ἴσην καὶ αὐτῷ διδόντες προνομίαν, ὥστε καθάπερ αὐτὸς ἐκείνους οὐ γίνεται διάδοχος, οὕτω μὴδὲ ἐκείνους εἰς τὴν αὐτοῦ καλεῖσθαι διαδοχὴν, πλὴν ἐἰ μὴ γράψωμεν ἢ αὐτὸς ἐκείνους, ἢ παρ' ἐκείνων γραφείη. μόνῳ γάρ τῷ πατρὶ γίνονται γνήσιοι καὶ συγγενεῖς εἶναι πιστεύονται.

Κεφ. ε.

Νομοθετήριον δὲ τίνας τοῖς οὕτω γενομένοις γνησίοις ἀποτελοῦνται διάδοχοι. εἰ μὲν γὰρ σχολῆ παιδῶς ὁ τοιοῦτος ἢ ἔγγονος ἀπὸ γνησίων αὐτῷ γενομένουσ γαμετῶν, καὶ εἰκότως καὶ βουλευτῆς καθεσιῶτας, πάντως αὐτὸν διαδεχέσθωσαν. εἰ γὰρ νομιμώτερον γνησίου πατρὸς πρὸς πατρίαν διαδοχὴν; εἰ δὲ γε παιδῶς ἔχοι μὴ βουλευτῆς δεδεδόχον γενομένουσ αὐτῷ, τῆνικαῦτα τὸ νόμιμον μέτρον εἰς τὴν βουλήν τε καὶ τὸ δημόσιον ἀφικνεῖσθω, τὸ λοιπὸν δὲ, ὅσον ἂν εἴη, εἰς ἐκείνους τοὺς παῖδας τοὺς μὴ βουλευόντας ἤκείτω. Εἰ δὲ καθόλου μηδεμία τις αὐτῷ καθεσῆκοι γορή, τελευτήσει δὲ ἀδιάθετος, τὸ μὲν ἐγκαυσιον ἢ βουλή καὶ τὸ δημόσιον ἐγγέτωσαν κατὰ τὸ πρῶν δὴ τοῦτο παρ' ἡμῶν νομοθετημένον, εἰς δὲ τὸ λοιπόμενον τριούγκιον οἱ ἔκ τοῦ νόμου καλούμενοι πάντες ἤξουσιν, ἢ εἴπερ διάθωτοι, ἐπὶ τοὺς γραπτοὺς ἐλεύσεται κληρονομοῦσ. ἀπαξ γὰρ αὐτὸν γενομένου βουλευτῆν ὁ νόμος λαβῶν καὶ ἐγγράφωσ τῷ βουλευτήριῳ, καὶ τὰς διαδοχὰς αὐτοῦ καὶ τὴν ἄλλην ἅπασαν τεταγμένην ἔδωκε τοῦ βίου διαδοχὴν τε καὶ πορείαν. Εἰ δὲ τις ἢ τῶν ἐκ τοῦ γένους, ἢ καὶ ἔξωθεν, ἢ καὶ γεγραμμένος τυχόν, ἢ καὶ μὴ γεγραμμένος βου-

filios illarum prioribus novos curiales, illorum filios, addere velit.

CAP. IV.

Filium vero ex tali causa legitimum factum ipsi aolum genitori legitimum facimus, non vero cum tertia quoque huic cognationi patris (eorum scilicet, ex quibus vel ipse natus est, vel qui a latere sunt, vel qui ex ipso proveniunt) tanquam fictione quadam cognatum facimus. Sancimus igitur, ut filius naturalis curiae datus soli patri legitimus sit successor, nil vero commune habeat cum ascendentibus vel descendentibus, vel a latere iunctis, agnatis vel cognatis patris, nec eorum successionem participet, aequale privilegium illi quoque dantes, ut, quemadmodum ipse illis non succedit, sic nec illi ad eius successionem vocentur, nisi vel ipse eos heredes scribat, vel ab illis scribatur. Solum enim patri sunt legitimi, eique cognati esse creduntur.

CAP. V.

Sancendum autem est, quinam illis sint successores, qui hoc modo legitimi facti sunt. Nam si quis liberis vel nepotes ex legitimis coniugibus ei natos, quique vel curiales sunt, ei omnino succedant (cum enim magis paterna successio ex lege debetur, quam filio legitimo?), si vero filios habeat, qui curiales non sunt, quomodocunque ei natos, tunc legitima portio ad curiam et fiscum veniat, reliquum vero, quantumcunque est, ad liberos illos, qui curiales non sunt, veniat. Quodsi plane nullam habeat sobolem, et intestatus moriatur, novem quidem uncias curia et fiscus habeant, uti dudum a nobis sancitum est, ad reliquas vero tres uncias omnes venient, qui a lege vocantur, vel si testamentum fecerit, ad scriptos heredes venient. Quum enim semel curialis factus sit, lex cum suscepit, et curiae adscripsit, eiusque successiones, et reliquam omnem ordinatam vitae successionem atque viam illi dedit. Si quis vero ex illis, qui vel ex familia vel extranei sunt, vel etiam scriptus fortasse non scriptus heres Imperatorem adire, seque ipsam curiae offerre velit, liceat illi hoc facere, et accepta parte curiae definita et curialis, et fortunae atque functionum successor fieri, cum Imperator annuerit.

CAP. VI.

quispiam curiae munera agat, sive per generos curiam in filiabus angere voluerit, et per illorum filios novos adiacere prioribus curialibus filios eorum.

CAP. IV. Filium vero per huiusmodi causam factum legitimum ipsi soli genitori legitimum facimus, non etiam extraneae¹⁾ cognationi patris (dicimus autem et ex quibus ille natus est, et qui ex utroque anat, et qui ex eo processerunt) facimus eum velut ex quadam machinatione cognatum. Sancimus enim, oblatum curiae naturalem filium solummodo patri legitimum fieri successorem, nullam tamen habere participationem ad ascendentes, aut descendentes, aut ex latere agnatos vel cognatos patris, aut illos aliquid habere participium ad illorum successiones, aequum etiam ei dantes privilegium, ut, sicut nec cognatis patris illis sit²⁾ iste successor, sic nec illi ad eius vocentur successionem, nisi forte scripserit aut ipse illos, aut ab illis scribatur. Solum enim patri sunt legitimi et cognati esse creduntur.

CAP. V Ergo sancendum est, qui factis ita legitimis efficiantur successores. Et si quidem habuerit filios, qui talis est, aut nepotes de legitimis sibi procreatos uxoribus, et merito etiam curiales constitutos, modis omnibus ei succedant. Quid enim legalius est proprio filio ad paternam successionem? Si vero filios habuerit non curiales quandoque sibi progenitos, tunc legitima mensura veniat ad fiscum et curiam, reliquum vero, quantumcunque fuerit, ad illos filios, qui curiales non sunt, accedat. Si vero etiam generaliter nulla ei sit proles, et moriatur intestatus, novem quidem uncias curia et fiscus habeant³⁾, secundum quod dudum a nobis sancitum est, in reliquis autem tribus uncias qui ex lege vocantur omnibus modis venient, aut si testatus fuerit, ad scriptos descendentes heredes. Semel autem factum curialem lex suscipiens, et inscribens curiae, et successiones, et aliam omnem ordinatam dedit vitae successionem et quaestum. Si quis autem vel ex genere, vel extraneus, scriptus forsitan, aut etiam non scriptus, voluerit adire imperium, et semetipsam offerre

¹⁾ etiam et tertiae Bk. — ²⁾ Cod. Hamb., Trid.; Cont.; cognatis patris videtur ostendendum esse. — ³⁾ Cod. cognatis patris nec illis sit Port.; cognatis patris sit Hamb.; habeat edd

βουληθείη προελθεῖν τῇ βασιλείᾳ, καὶ αὐτὸν ἐπιδοῦναι τῇ βουλῇ, ἕδειαν ἔχεται τοῦτο πράττειν, καὶ τὸ ἀφωρισμένον τῷ βουλευτήριῳ μέρος λαμβάνων γενέσθαι βουλευτῆς, καὶ τῆς τε τύχης τῶν τελευτηρημάτων διάδοχος, ἐπὶ τοῦτο ἡ βασιλεῖα ἐπινοῦσιν.

Κεφ. ε'.

Εἰ δὲ τις γνησίους μὲν παῖδας οὐκ ἔχει, νόθοι δὲ αὐτῷ καὶ μόνοι καθεστῶσιν, ἔξεται μετὰ τοῦ τῆς βουλῆς ἄχθους αὐτῷ γράφειν τοίτους κληρονόμους. καὶ ἡ γραφὴ γὰρ ἀντὶ πάσης ἐπιδόσεως ἔσται, καὶ μὴ δίδωθαι τοῦτο¹⁾ τῶν παλαιῶν νόμων ἐτέρας προσθήκης, μηδὲ τῆς ἐν ᾧ περιῆσαν ἐπιδόσεως, ἀλλ' αὐτόθεν γραφέντες, εἴ γε ἐλευθέρῳ καθεστῶσι, βουλευταὶ ἅμα καὶ κληρονόμοι γενέσθωσαν, καὶ ἔχεταισαν καὶ αὐτοὶ τὸ τῆς περιουσίας ἐνναούγιον, καθάπερ ἂν ὁ πατήρ αὐτοῖς διανεμῆ, εἰ δὲ καὶ τὸ πᾶν βουληθείη καταλιπεῖν, ἔτι πράξειε κάλλιον. πλὴν ἀλλὰ μέχρι τοῦ ἐνναούγιου πάντως αὐτοῖς καταλείμμεναι, γινώσκων ὡς, κἂν αὐτοῖς καταλίποι ἔλαττον, ἀλλ' ἐκ τοῦ νόμου πάντως ἡ ἀναπλήρωσις τῆς οὐσίας ἔσται, οἱ δὲ, εἴπερ ἔλοιτο, βουλευταὶ γενέσθωσαν. εἰ δὲ τινες μὲν ἔλοιτο, τινὲς δὲ παροστήσοιτο, ἐπὶ τοὺς ἀρνούμενους τὰ τῶν παρατιυμένων ἀφικέσθω μέρος. εἰ δὲ ἄπαντες ἀπέλοιεν, τριηκᾶυτα ὡς ἀπαιδίας οὐσης, οὕτως ἐπὶ τὴν βουλήν ἔρχέσθω τὸ ἐνναούγιον ἅπαν. Εἰ δὲ ὁ μὲν αἰγῆσει, παῖδων δὲ αὐτῷ γνησίων οὐκ εἶη σπορά, τριηκᾶυτα τὸ μὲν νόμιμον μέρος ἐπὶ τοὺς ἐξ ἀδιαθέτου κληρονόμους ἔρχέσθω, οἱ παῖδες δὲ οἱ νόθοι, εἰ βούλωται ἐκείνους ἐκδοῦναι τῷ βουλευτήριῳ, τοῦτο ποιήσασαν καθάπερ ἂν ἐθελήσειαν, εἴτε πάντες, εἴτε τινὲς ἐξ αὐτῶν, καὶ πάντως τὸ ἐνναούγιον τῆς περιουσίας εἰς τοὺς βουλευόντας ἢ τὸν βουλευόντα περιήσεται. Εἰ δὲ καὶ ἐκ δοῦλης αὐτῷ τεχθέντες ἴδωσιν, εἰ γε αὐτοὺς ἐλευθερώσειεν ἢ περιῶν, ἢ ἐν τῇ διαθήκῃ, καὶ ἐπιδοῖν βούλωσιν, καὶ οὕτω προσδεχέσθωσαν, καὶ ἔστωσαν βουλευταὶ, καθάπερ ὁ διαθέμενος ἡβουλήθη, ἢ καθάπερ ἡ αὐτῶν ἐπιθυμία περιήσεται. ἐπιδόντες γὰρ ἐκείνους τῇ βουλῇ λήφονται, καθάπερ ἴθρηται, τὸ ἐνναούγιον. πανταχοῦ ἢ βουλόμεθα, κἂν εἰ²⁾ δίδωτο, κἂν εἰ μὴ βουλεύσασιν ἀπέλθοι, τοὺς εἰς τὴν βουλήν ἔρχομένους τὸ ἐνναούγιον λαμβάνειν. εἰ δὲ ἐλευθερώσει μὲν μόνον, οὐ μὴν ἐπιδοῖν, οἱ δὲ καὶ οὕτω βούλωσιν, ἢ εἰς ἢ τινὲς ἐξ αὐτῶν, πρὸς τὸ βουλευτήριον ἰδεῖν, ἀκίεσαι τὸ ἐνναούγιον τῷ βουλευόντι ἢ τοῖς βουλευούσι κατὰ τὴν ἀναλογίαν δίδωσθω. Εἰ δὲ μηδεις τῶν νόθων βουληθείη³⁾ ἢ ἐπιδοθείη⁴⁾, τριηκᾶυτα

CAP. VI.

Si quis autem legitimos liberos non habet, sed naturales, eosque solos, licet ei cum onere curiae eos heredes scribere, et scriptura pro omni oblatione sit. Neque id egeat additamento antiquarum legum, neque oblatione, dum vivunt, sed eo ipso, quo scripti sunt, si liberi erunt, curiales simul et heredes fiant, atque ipsi etiam novem uncias substantiae habeant, quemadmodum pater illis distribuit. Quodsi vel omnia eis relinquere velit, etiam melius faciet. Novem autem uncias omnino illis relinquat, et sciat, licet illis minas reliquerit, secundum legem tamen illis substantiam omnino explendam esse; illi vero, si acceperint, curiales fiant. Quodsi quidam accipiant, quidam recusent, ad eos, qui accipiunt, recusantium partes veniant. Si omnes recusent, tunc veluti non existentibus liberis ad curiam omnes novem unciae devolvantur. Si ille quidem sileat, nec ullos liberos legitimos habeat, tunc pars legitima ad heredes ab intestato quidem veniat, liberi vero naturales, si curiae se ipsi offerre velint, illud faciant, prout sive omnes, sive quidam eorum voluerint, et omnino dodrans substantiae ad curiales vel curiale veniat. Si ex serva quoque liberos habeat, si quidem eos vel inter vivos, vel in testamento manumiserit, eosque obtulerit, etiam sic suscipiantur et curiales sint, prout testator voluerit, vel desiderium eorum fuerit. Nam qui se ipsi curiae offerunt, novem uncias, sicut dictum est, accipiunt. Ubique enim volumus, sive testatus, sive intestatus decedat, eos, qui ad curiam veniunt, novem uncias accipere. Si vero eos manumittat quidem, non autem offerat, et illi, sive unus, sive quidam ex illis ad curiam respicere velint, etiam tum novem unciae curiali vel curialibus pro rata dentur. Quodsi nemo ex naturalibus velit vel oblati sit, tunc novem uncias curia accipiat. Manifestum autem est, fiscum ubique simul sequi secundum constitutionem a nobis positam. De naturalibus igitur ex illis, qui per oblationem curiae legitimi facti sunt, et de modo, quo offeruntur, atque de successionibus hactenus a nobis clare sancitum est.

CAP. VII

ferre curiae, licentiam habeat hoc agendi, et distributam curiae partem accipiens fieri curialis, et tam fortunatae, quam functionum successor, si hoc imperium annuerit.

CAP. VI. Si quis autem legitimos quidem filios non habeat, naturales autem ei solummodo sint, licet ei cum curiae onere⁵⁾ scribere eos heredes, et scriptura pro omni oblatione consistat, et non egeat hoc antiquarum legum alia adiectione, neque oblatione, dum superstites essent, sed ex hoc ipso scripti, si liberi sint, curiales simul et heredes fiant, et habeant ipsi substantiae novem uncias, sicut pater eis distribuerit. Sin autem etiam totam eis relinquere voluerit, adhuc faciet melius; veruntamen usque ad novem uncias omnimodo eis relinquat, sciens quia, si reliquerit minas, a lege modis omnibus supplementum substantiae fiet. Illi vero, si voluerint, curiales fiant. Si vero aliqui quidem eligant, aliqui vero refutent, ad eos, qui eligant, refutantium veniant portiones. Si vero omnes renuerint, tunc tanquam filiis non existentibus, ita ad curiam veniant novem unciae omnes. Si vero ille quidem tacerit, filiorum vero legitimum ei non sit proles, tunc legitima quidem pars ad heredes ab intestato veniat, filii vero naturales, si voluerint semetipsos offerre curiae, hoc faciant sicuti voluerint, sive omnes, sive quidam ex eis, et modis omnibus novem uncias substantiae ad curiales aut curiale perveniant. Si vero etiam ex ancilla ei nati sunt, si eos manumiserit aut vivens, aut in testamento, et⁶⁾ obtulerit eos, etiam sic suscipiantur, et sint curiales, sicut testator voluit, aut sicut eorum desiderium fuit. Offerentes enim semetipsos curiae percipient, sicuti dictum est, novem uncias; undique enim volumus, vel si testetur, vel si non facta voluntate decesserit, eos, qui ad curiam veniunt, novem uncias accipere. Si vero manumiserit quidem solummodo, non tamen obtulerit, at⁷⁾ illi etiam sic volunt, aut quidam ex eis ad curiam respicere, etiam tunc novem unciae curiam agenti vel agentibus secundum quantitatem dentur. Si vero nullus naturalium aut velit, aut offeratur, tunc novem uncias curia

¹⁾ Ex add. Hal. — ²⁾ μή add. Hal. — ³⁾ ἢ βουληθείη Hal., Fulg. — ⁴⁾ ἐπιδοῖν Hal. — ⁵⁾ Bk.; ei curiae honore Cod. Hamb., edd. — ⁶⁾ Bk.; et om.

Cod. Hamb., edd. — ⁷⁾ Cod. Hamb., Trid.; aus Port., Cont.

καὶ τὰ τὸ ἐγκαυόχιον ἢ βουλή λαμβανέτω. δῆλον δὲ, ὅτι συμπαρακολουθήσει πανταχόθεν τὸ δημοσίον κατὰ τὴν περὶ τούτου τεθειμένην παρ' ἡμῶν διάταξιν. τὸ μὲν οὖν περὶ νόθων τῶν διὰ τῆς εἰς τὴν βουλήν παρόδου γινόμενων γνησίων, καὶ τοῦ τρόπου, καθ' ἃν ἐπιβίδονται, καὶ τῶν διαδοχῶν ταύτη καθαρῶς ἡμῖν νενομοθετήσῃ.

Κεφ. ζ'.

Τριῶν δὲ ἐτέρων διατάξεων γραφειῶν Ζήνων μὲν ὁ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως οὐ περὶ τῶν μελλόντων τι σχεδὸν νομοθετεῖ, ἀλλὰ περὶ τῶν ἤδη παρωχηκότων. ἢν γεγράφθαι διὰ τοῦτο μόνον συνεχωρήσαμεν, ἵνα τοὺς ἐξ ἐκείνης ἰσως ἀφελουμένους τῆς διατάξεως, διὰ τὸ κατεῖναι αὐτοῖς ἐκείθεν τὰς γονάς, μὴ τῆς ἐπιτεῦθεν ἀφελείας ἀποστερησώμεν, ὥσπερ καὶ τὴν Ἀναστασίου τοῦ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως, τὴν τοὺς νόθους υἱοποιεῖσθαι διδούσαν, οὐκ ἐνοχλεῖν τοῦ λοιποῦ τοῖς ἡμετέροις ὑπηκόοις συγχωροῦμεν, πλὴν ἂν ἐπὶ τούτῳ κείσθαι καὶ μόνον ἀφίεμεν, ὥστε εἰ τις ἀφελείαν ἴσῃν ἐκείθεν ἀπόκειται, ταύτην μὴ δόξαι διὰ τῶν ἡμετέρων ἀναρρεῖν νόμον. δεῖ γὰρ ἅει τινας ἐξάρχειν ἀγαθοῦ, οὐ μὴν ἰὰ τισι προὔπηγομένη διαλύειν. τὴν γὰρ τοῦ ἡμῶν πατρὸς ἀποδεχόμεθα διάταξιν, σωφρονῶς μὲν εἰρηγηθείσας, κοπιῶς δὲ τεθειμένην, ἥτις τὰς υἱοποιίας τὰς τῶν νόθων ἐκώλυσε, πολλὴ τὸ ἀτοπον ἐχούσας, καὶ ἀδικηστῶς, ὥσπερ ἐπὶ λυδίας τινος, τῇ γνησιότητι τοὺς νόθους ὑπαγούσας.

Κεφ. η'.)

Ἐπιλοιοποι τοῖνυν εἰσὶν οἱ παρ' ἡμῶν ἐξευρεθέντες τρόποι, οὓς διελευσόμεθα, τὸ γνησίον παρέχοντες τοῖς ἐμπροσθεν νόθοις, ἃν οὐδὲ περὶ τὴν διαδοχὴν ποιήσωμεν. ἅπασι γὰρ αὐτοὺς ἀποτελέσαστες γνησίους δίδομεν ἔχειν καλ' τὰς διαδοχὰς ἐκείνας, ὅς οἱ ἐξ ἀρχῆς ἐν γνησίοις τελευτάντες ἔχουσι. Εἰ τις τοῖνυν προικῆρα γράψῃε πρὸς ἐλευθέραν τὴν ἔρχην ἢ καὶ ἀπελευθέραν γυναικῆα, ἢ περὶ βλῶς ἐξέσται συνοικεῖν, ἐν πάλλαξῃ σχήματι συνούσων αὐτῶν, ἢ νομίμων παίδων ἤδη πατῆρ καθεστῶς, ἢ καὶ παίδων οὐ γεγόμενος τοιοῦτων πατῆρ, γνησίον εἶναι τὸν γάμον, καὶ τοὺς παῖδας, τοὺς τε προεληφότας, τοὺς τε κρυφορομένους γνησίους αὐτῶν καθεστάναι θεασθίμεν. καὶ πᾶν εἰ μὴ γένοιτο μετὰ ταῦτα παῖδες αὐτῶν, ἢ καὶ γεγόμενοι τελευτήσασιν, οὐδὲν ἥτιον ἢ προτέρα γονὴ γνησία καθέσταιην. ἢ γὰρ περὶ τοὺς οὕτω γενομένους παῖδας αὐτῶν διάδοσις, ἥτις αὐτῶν καὶ πρὸς τὸ προικθῶν συμβολαῖον ἀνηρέθισεν, αὐτῇ δέδοκε καὶ τοῖς ἐπιτετέροις πασιῖν ἀφορμῆν

CAP. VII.

De tribus vero aliis scriptis constitutionibus ut dicamus, Zeno pie memorie nihil fere de futuris, sed de iam praeteritis sancivit; quam ideo solum inscribi permisimus, ne eos, quibus fortasse illa constitutio prodest, quia prolem exinde habent, hac utilitate privaremus, quemadmodum etiam non concedimus, ut Anastasii pie memorie constitutio, quae naturales adoptare permittit, subditos nostros in posterum molestia afficiat, sed ideo solum eam positam patimur, ne, si quidam ex illa utilitatem aliquam percipiant, illam per leges nostras tollere videamur. Semper enim alienius boni auctorem esse, non vero quae a quibusdam ante facta sunt destruere oportet. Nam patris nostri constitutionem sapienter introductam et recte positam amplectimur, quae naturalium adoptiones, plurimum absurditatis habentes, atque naturales eius discrimine tanquam advenas quosdam ad ius legitimorum adducetes, prohibuit.

CAP. VIII.

Restat igitur, ut modos a nobis introductos percurramus, qui ius legitimorum naturalibus praebent, de quorum successione non laborabimus. Quum enim semel eos legitimos fecerimus, concessimus etiam, ut illas successiones habeant, quas ii habent, qui ab initio legitimi sunt. Si quis igitur cum muliere, quae ab initio libera vel libertina fuit, et quam omnino uxorem ducere licet, quaeque tanquam concubina cum eo vixit, dotalia instrumenta fecerit, sive legitimos liberos habeat, sive eiusmodi liberos non habeat, sancimus, ut et nuptiae legitimae, et liberi, tum quot ante suscepit, tum qui in utero sunt, legitimi sunt. Et licet illi postea liberi non nascantur, vel nati decedant, nihilominus prior soboles legitima sit. Affectio enim eius erga liberos natos, quae ipsum ad dotale instrumentum excitavit, posterioribus etiam liberis occasionem dedit legitimi deinde iuris. Absurdum igitur esset, bonam occasionem, quam liberi postea nati a prioribus acceperunt, non etiam prioribus legitimum

curia percipiat. Palam quippe est, quia simul sequitur ubique fiscus secundum constitutionem de hoc a nobis positam. De naturalibus itaque, qui per transitum ad curiam sunt legitimi, et de modo, secundum quem offeruntur, et successioneibus haec a nobis pure sancita sunt.

CAP. VII. Tribus autem aliis constitutionibus scriptis Zeno quidem pie memorie, non de futuris aliquid plene sancivit, sed de iam praeteritis. Quam scribi ideo solummodo permisimus, ut eos, quibus illi forte constitutio prodest, quod descendit eorum exinde proles, non hac utilitate privaremus; sicut etiam Anastasii pie memorie, quae naturales adoptare contribuit, non esse importunam de cetero nostris subiectis permittimus, nisi ¹⁾ ad hoc positam solummodo sinimus, ut, si qua utilitas aliquibus exinde reposita est, hanc non videamur per nostras amputare leges. Oportet enim semper aliquid inchoare bonum, non ea, quae a quibusdam praecesserunt, destruere. Nostrae enim patris approbamus constitutionem, temperate quidem introductam, et ordinate positam, quae adoptiones naturalium prohibuit multam absurditatem habentes, et indiciete velut advenas quosdam legitimis naturalibus superinducentes.

CAP. VIII. Reliqui igitur sunt modi, qui a nobis inventi sunt, quos percurramus, legitimum ius praebentes eis, qui erant primitivum naturales. Circa quorum successione non laborabimus ²⁾; semel enim eos efficientes legitimos, damus habere etiam successiones illas, quas habent ii, qui ab initio legitimi sunt. Si quis igitur dotalia scripserit ad liberam in principio sive ad libertam mulierem, cui omnino licet copulari in concubinae schemate sibi, aut legitimorum filiorum iam pater existens, aut etiam filiorum naturalium pater, legitimas esse nuptias, et filios vel praecedentes, vel conceptos legitimos ei esse sancimus. Et licet postea non nascantur filii ei, aut etiam nati moriantur, nihilominus prior soboles legitima consistit. Affectus enim

¹⁾ Βατ. XXVIII. 4. 48. Schol. s. t. Brevis epit. in Parat. §. 12. Athan. tit. X (Homb. Anecd. I. p. 134.)

²⁾ sed Bk. — ³⁾ Bk. ed. ster.; laboravimus Cod. Hamb., edd.

ἀφορμὴν τῆς ἑσπερον γνησιότητος. ὥστε ἀποπον ἦν, τὴν ἀγαθὴν πρόφασιν, ἣν οἱ μετὰ ταῦτα παῖδες ἐξέουσαν ἐκ τῶν προτέρων λαβόντες, ταύτην μὴ καὶ τοῖς ἐμπροσθεν τῷ γνησίῳ τὴν αἷμα καὶ ἀσχυρομένην περὶ τὰς τῶν πατέρων¹⁾ δοῦναι διαδοχὰς, ἀρόδηλον ὂν, ὡς οἱ μὲν νεώτεροι παῖδες ἐκ τοῦ νόμου γενόμενοι γνήσιοι, τοῦ τῷ προικῶν ἀσχυρομένου²⁾, τὸ δὲ δὴ προικῶν αὐτὸ τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν πρόφασιν ἐκ τῆς ἐμπροσθεν ἔσχεν οἰκειότητος. ὥστε μίαν ἀμφοτέρων ἐπισημασμένα ταῖς, καὶ τὰς ἐφεξῆς συκοφαντίας διὰ πλειονῶν ἀνελθόμεν διατάξιον, ἐκείνο φησάντες, ὡς κἀν³⁾ εἰ μὴ παιδοποιήσιν ὑσπερον ὁ πατήρ, προικῶν δὲ ὁμοῦ δεῖτο συμβόλαια, καὶ οὕτως οὐδὲν ἦτιον γνησίους ἐξεῖ τοὺς παῖδας. τοῦ γενέσθαι μὲν γὰρ αὐτῷ παῖδας ἐτέρως τύχῃ τις ἴσως τὴν ἐξουσίαν τε καὶ τὴν ἄδειαν εἶχεν, ὥσπερ καὶ γενομένους ἀφελέσθαι, τὴν δὲ τῆς διαδοχῆς ἀπόδειξιν τὴν τοῖς ἐμπροσθεν γενομένοις (φαμὲν δὲ πρὸ τῶν προικῶν συμβολαίων) παρασχούσαν τὴν εὐγένειαν οὐδὲν ἦν τοιοῦτον, ὅπερ ἂν ἀφελέσθαι παντελῶς ἠδύνατο. §. 1. Καὶ εἰ μᾶλλον ἐξ εὐλόγων τοῦτο προστέθειται λογισμῶν, ὡς εἰ πρὸ τῶν προικῶν ἐκνοφορεῖτο μὲν ὁ παῖς, ἐφεξῆς δὲ μετὰ τὸ προικῶν, βοηθὸς αὐτῷ γίνεται, ὃ γε καὶ τοῖς πρὸ αὐτοῦ τοῦτο ποιεῖν δυνάμενος. καὶ τις ἡμῶν καὶ κανονικὸς ἐξεύρηται λόγος, ἀριστα ὑφ' ἡμετέρου τὰ περὶ τῆς τῶν τιχομένων καταστάσεως, πιστοποιημένου γὰρ, πότερον δεῖ τῆς συλλήψεως εἰς τὴν γνησιότητα προσέχειν καιρὸς, διανομοθέτησασιν, ὥστε μὴ τὸν καιρὸν τῆς συλλήψεως, ἀλλὰ τὸν τοῦ τοκετοῦ σκοπεῖσθαι διὰ τῶν τῶν παίδων συμφέρον, ὡς εἰ γε συμβαίη ταύτας τινὰς ἐπινοη- ῶναι περιπετείας θεμάτων, ἐν οἷς λυσιτελέστερος ἴσται ὁ τῆς συλλήψεως καιρὸς παρὰ τὸν τοῦ τοκετοῦ χρόνον. ἐκείνον κρατεῖν μᾶλλον περικελευσάμεθα, ὅς συμφορώτερος τῷ τεχθέντι γενήσεται.

Κεφ. 9^ο.

Κάκεῖνο μέντοι παρ' ἡμῶν νενομοθέτηται, ἵνα εἰ τις βούλοιο γνησίον τὴν αὐτοῦ καταστήσασιν γονίαν, οὐκ ὑποβολὴ δὲ γαμητῆς τῆς τῶν τοιοῦτων παίδων μητρος, ἢ τοὺς μὲν παῖδας ὑπεραγαπῶν, τὰ δὲ τῆς γυναίκος οὐκ ἀνιμάσθηται πρὸς αὐτὸν εἶη, οὐδὲ ἄξιαν αὐτὴν ἡγαῖοι νομίμου τινὸς ὀνόματος, καὶ διὰ τοῦτο τελευτησῆς τῆς γυναίκος, ἦγον τῆς⁴⁾ γαμητῆς, ἢ γνησιότητος οὐκ ἀξίας περὶ τὸ συνοικεῖν νομιζόμενης, ἢ καὶ τοῦ πράγματος ὑπὸ τῶν παίδων κακοφρονομένης, καὶ ἐξελπίσθης τῆς γυναικὸς ἀποκρυπτομένης ἢ παρὰ τῶν παίδων, ἢ ἄλλως

timum ius et sine calumnia ad parentum hereditates dare, quum manifestum sit, posteriores liberos ex lege, quae dotale instrumentum reveretur, legitimos natos esse, ipsum vero dotale instrumentum initium et occasionem ex priore consuetudine habere. Quare unum ex ambobus fecimus ordinem, ceterasque calumnias pluribus constitutionibus sustulimus, illud dicentes, etsi pater nullos postea liberos susceperit, si tamen dotalia instrumenta fecerit, nihilominus sic quoque legitimos filios habiturum esse. Num ut alii ei nascerentur liberi, in potestate et facultate fortunae forsitan fuit, quemadmodum etiam ut nati decederent, affectionis vero probationem, quae antea natis (ante dotalia scilicet instrumenta) ingenuitatem praebet, nihil omnino auferre potuit.

§. 1. Atque hoc magis etiam ex iustis causis adiectum est, si ante dotalia instrumenta filius quidem conceptus, post dotalia vero natus sit, eum sibi ipsam auxilio esse, ut qui illis quoque, qui ante eum nati sunt, id praestare potuit; regula etiam quaedam a nobis inventa est, quae statum nasciturorum optime explicat. Quum enim dubitaretur, utrum ad tempus conceptionis, an partus attendendum esset, sancivimus, ut propter utilitatem liberorum non tempus conceptionis, sed partus spectaretur, sicut, si tales quaedam species excogitari possent, in quibus tempus conceptionis utilius est, quam tempus partus, illud potius odinere iusserimus, quod nato utilius erit.

CAP. IX.

Illud quoque a nobis sancitum est, si quis sobolem suam legitimam facere velit, neque uxorem habeat, ex qua liberos illos susceperit, aut quum liberos valde diligit, mulier tamen apud eum non sine vitio sit, neque eam legitimo aliquo nomine dignam putet, et propterea mortua muliere, uxore nempe, vel ea, quae, ut vera uxor esset, digna habita non fuit, aut etiam liberis dolose in causa versantibus, et de industria muliere abscondita, divitius illi per filios vel aliunde obvenientibus, ne pater usumfructum iure legitimum, praemortua matre, tanquam a liberis in potestate con-

circa filios ita ei procedentes⁵⁾, qui eam etiam ad dotale provocavit instrumentum, ipse dedit secundis filiis occasionem, qui postea nati sunt, legitimi irris. Quapropter absurdum erat, benignam occasionem, quam potiori sibi filii invenerant ex prioribus sumentes, eam non etiam prioribus legitimum ius simul et sine calumnia circa patrum dare successiones. Palam enim est, quia iuniores filii ex lege facti sunt sui, hoc initium dotali- bus praebentibus⁶⁾. Quapropter unum amborum fecimus ordinem, et de cetero calumnias plurimis abstulimus constitutionibus, illud dicentes, ut, vel si non habuerit filios postea pater, dotalia tamen exposuerit instrumenta, etiam sic nihilominus suos habeat filios. Ut enim nascerentur ei filii alii, casus quidam forte potestatem et licentiam habuit, sicut etiam natos auferre, affectionis vero probationem, quae in prioribus fuit natis, hoc est ante dotalia instrumenta, praebentem legitimum ius, nihil tale fuit, quod auferre omnino potuerit. §. 1. Insuper etiam ex rationalibus hoc adiectum est causis, quod, si ante dotalia conceptus quidem est filius, natus autem post dotalia, auxiliator sui sit, qui etiam ex prioribus constitutionibus hoc facere potuit. Et quaedam a nobis inventa est ratio regularis, optime narrans de ordine nascentium. Quum enim dubitetur⁷⁾, utrum oporteat conceptus an partus respici tempus, sancimus, ut non tempus conceptus, sed partus inspiciatur propter filiorum utilitatem. Si vero contigerit tales aliquas excogitari circumstantias casuum, in quibus est utilius conceptionis tempus, quam partus, tempus illud valere magis praecipimus, quod utilius sit nascenti.

CAP. IX. Illud tamen a nobis sancitum est, ut, si quis voluerit legitimam suam facere sobolem, et non habuerit uxorem talium filiorum matrem, aut filios quidem valde diligit, mulier autem non sine peccato sit apud eum, neque digna sit quolibet legitimo nomine, et propterea aut moriente muliere, aut legitimo iure non digna in matrimonio putanda, aut causa a filiis maligne tractata, aut⁸⁾ ex studio muliere celata aut a filiis

¹⁾ Hal., Bas., Fulg.; πατρώων Scring. — ²⁾ Cod. Vat., Scring.; τοῦτο τοῦ προικῶν παρασχομένου Hal. — ³⁾ Hal., Bas., Fulg.; ὡς οὐκ ἔν Scring. — ⁴⁾ γυναικός, ἦγον τῆς om. Hal. — ⁵⁾ Bl.; procedens

Cod. Hamb., edd. — ⁶⁾ Bl. secund. graec. addit: Ipsum vero dotale instrumentum initium et occasionem habuit ex priori consuetudine. — ⁷⁾ Cod. Hamb., Trid.; dubitatur Port.; dubitaretur Coht. — ⁸⁾ et Bl.

ἄλλως ἴσως εὐπορίας αὐτῆ συμβάσης τινός, ἵνα μὴ τῇ γνησιότητι τὴν χρῆσιν ὁ πατὴρ καὶ ἐπικαρτίαν προτελευτήσασσας τῆς μητρός ὡς παρὰ ὑπεξουσίαν τῶν παίδων ἔχοι, εἴ τις τὸν παῖδας γνησίους οὐκ ἔχων, νόθους δὲ μόνον, αὐτοὺς μὲν γνησίους ποιήσασθαι βουληθεῖη, τὴν γυναῖκα δὲ οὐκ ἔχοι παντελώς, ἢ ἔχοι μὲν, οὐ μὴ ἀναμαρτήτων ἢ οὐ φαινομένην, ἢ ἄλλως προικῶν συμβολαίων ποιήσεως εὐπορίαν οὐκ ἔχοι (τί γάρ, ὅτι πρὸς ἱεροσύνην ἕτερος αὐτῶν ἀνήλθεν;), δίδομεν αὐτῷ παβήσαν (τοῦτο, ὅπερ καὶ ἔμπροσθεν ἐπαράξασθαι) πρὸς γνησιότητα τοὺς παῖδας ἀγαγεῖν τοὺς νόθους, γνησίων, καθάπερ ἐφθήμεν ἐλπόντες, οὐκ ὄντων, διὰ τινος τοιαυτῆς ὁδοῦ. ὥσπερ γάρ εἰσι τρόποι τοὺς οὐκ εἰσὶν εἰς ἑλευθερίαν τε ἅμα καὶ εὐγένειαν ἄγοντες, καὶ ἀποδιδόντες τῇ φύσει, οὕτως, εἴπερ ὁ πατὴρ οὐκ εὐποροῖ γνησίας γονῆς, βούλοιο δὲ αὐτοὺς ἀποκαταστήσαι τῇ φύσει καὶ τῇ ἀνωθεν εὐγενείᾳ, εἰ γὰρ ἐξ ἑλευθέρας αὐτῷ γένοιτο, καὶ γνησίους τὸ λοιπὸν καὶ ὑπεξουσίους ἔξειν, τοῦτο πραττέτω δι' ἡμέτερας ἀντιγραφῆς. οὐδὲ γὰρ δὴ τὴν ἀρχὴν, ὅτε ἡ φύσις τοῖς ἀνθρώποις διεδεσμοθετεῖ μόνη, πρὶν τοὺς γραπτῶς εἰσφαιτῆσαι νόμους, ἢ τις διαφορὰ νόθου τε καὶ γνησίου, ἀλλὰ τοῖς πρώτοις γονεῦσιν οἱ πρώτοι παῖδες, καθάπερ ἀρχόμενοι τοῦ παρόντος ἔφραμεν νόμου, ἅμα τῇ προόδῳ γέγονασι γνησιοί. καὶ ὥσπερ ἐπὶ τῶν ἑλευθέρων ἡ μὲν φύσις πεποιοῦν ἑλευθέρους ἔπαινας, οἱ πόλεμοι δὲ τὴν δουλείαν ἐξέθρονον, οὕτως κἀνταῦθα ἡ μὲν φύσις γνησίας προήγαγε τὰς γονάς, ἡ δὲ εἰς ἐπιθυμίαν ἐκτροπὴ τὸ νόθον αὐταῖς προσανεμάξατο. ὥστε ὁμοίον τῶν παθῶν γενομένων δεῖ καὶ τὴν θεραπείαν ἐκ τῶν ἴσων ἐξευρηθῆναι, τὴν μὲν παρὰ τῶν πρὸ ἡμῶν, τὴν δὲ ὑφ' ἡμῶν. §. 1. Ἔστω τοῦτον ἄδεια τῷ πατρί, ἐπὶ τῶν ἐρηθμένων θεμάτων τὴν μητέρα ἐπὶ τοῦ προτέρου σχήματος καταλιμπάνοντι, δέησιν ἐπιδοῦναι τῇ βασιλείᾳ, τοῦτο λέγουσαν, ὡς βούλεται τοὺς νόθους αὐτοῦ παῖδας ἀποκαταστήσαι τῇ φύσει, καὶ τῇ ἀνωθεν εὐγενείᾳ τε καὶ γνησιότητι, ὥστε ὑπεξουσίους αὐτῷ καθεστάναι, μηδὲν τῶν νομίμων παίδων διαλλάττοντας, καὶ τοῦτου γινομένου, τὸ ἐπιδοῦναι τοὺς παῖδας ἀπολαύειν τῆς τοιαυτῆς βοήθειας. ἐν γὰρ δὴ τοῦτῳ τῇ τῶν πάσας τὰς τοιαυτῆς φύσεως ἐκβάσεις τε καὶ ἐπινοίας ἐπὶ τῶν νομίμων οὐκ ἔχοντων παίδας θεραπεύομεν, οὕτως συντόμως συμμαχίᾳ τοσαύτην ὁρμὴν ἐπανορθοῦμενοι φύσεως.

Κεφ. ι'.

Εἰ μέντοι γὰρ ὁ μόνων φυσικῶν παίδων πατὴρ διὰ τινὰς τυχεράς περιστάσεις οὐκ ἰσχύσειε τοῦτο πράξει,

constitutis haberet, si quis igitur legitimos liberos non habeat, sed naturales solum, eosque legitimos facere velit, mulierem vero omnino non habeat, vel habeat quidem, sed quae non sine vitio sit, vel quae non appareat, vel alio modo dotalia instrumenta faciendi copiam non habeat (quid enim, si alteruter ad sacerdotium pervenerit!), licentiam ei concedimus (quod et ante fecimus) naturales ad ius legitimorum, legitimis, uti diximus, non existentibus, per hanc viam succendi. Sicuti enim certi sunt modi, qui servos ad libertatem simul et ingenuitatem ducant atque naturae reddant, ita si pater legitimam sobolem non habeat, eos veri naturae et antiquae ingenuitati, si scilicet ex libera illi nati sint, restituere, eosque legitimos et sub potestate habere velit, hoc per rescriptum nostrum faciet. Neque enim in principio, quum solu natura leges hominibus sanciret, antequam scriptae leges introducerentur, differentia erat inter naturalem et legitimam, sed primis parentibus primi liberi (sicut initio hanc legis diximus) simulque ederentur, legitimi erant. Et quemadmodum in liberis hominibus natura quidem omnes liberos fecit, bella vero servitutem intromisit, ita et hic natura quidem legitimam produxit sobolem, conversio vero ad libidinem illis naturales foede commiscuit. Quare similibus affectibus exortis, medicus quoque ex similibus, et alia quidem ab antecessoribus nostris, alia vero a nobis quaerenda sunt.

§. 1. Licet igitur patri in dictis casibus, in priore statu matrem relinquenti, Imperatori precor offerre, quibus declaret, velle se naturales suos naturae et antiquae ingenuitati iurique legitimorum restituere, ut sub potestate sua sint, et a legitimis liberis nihil differant, eoque facto, liberi exinde tali auxilio fruantur. Uno enim hoc modo omnes eiusmodi naturae eventus et inventa in his, qui legitimos liberos habent, sanabimus, tam exiguo auxilio tantum naturae impetum corrigentes.

CAP. X.

Si tamen is, qui liberorum tantum naturalium pater est, propter fortuitos quosdam casus hoc facere

filiis, aut aliter forte ¹⁾ ei divitiis accedentibus, ne iure legitimorum usum pater et fructum defunctae matris tanquam sub potestate filii constitutus habeat, si quis ergo filios legitimos non habens, sed tantummodo naturales, ipsos quidem legitimos facere voluerit, mulierem vero in promptu non habeat omnino, aut habeat quidem, non tamen sine peccato, aut si non appareat, aut aliter dotalia instrumentorum non habeat familiaritatem (quid enim, si ad sacerdotium alter eorum ascendat?), damus ei fiduciam (hoc quod dudum gessimus) ad legitimam ins filios educere naturales, legitimis, sicuti praediximus, non existentibus, per quandam humanam viam. Sicut enim sunt modi, qui servos ad libertatem simul et ad ingenuitatem deducunt, et naturae restitunt, ita si pater non habuerit legitimam prolem, et voluerit eos restituere naturae et antiquae ingenuitati, sive ex ingenua nascantur ei, sive ex liberta, et legitimos de cetero et sub potestate habere, hoc agat per nostrum rescriptum. Non enim fuit in principio, quando natura hominibus sanciebat sola, antequam scriptae procederent leges, quaedam differentia naturalis atque legitimi, sed primis parentibus primi filii, sicut praesentem inchoantes diximus legem, etiam ipso processu nati legitimi sunt ²⁾. Et sicut in liberis natura quidem fecit liberos omnes, bella vero servitutem adinvenerunt, sic etiam hinc natura legitimam protulit soboles, ad concupiscentiam vero facta conversio naturale ins eis inserit. Quapropter similibus passivibus exortis, convenit curam ex aequalibus inveniri, aliam quidem a prioribus nostris, aliam vero a nobis. §. 1. Sit igitur licentia patri, in praedictis casibus matrem in priore schemate relinquenti, imperio precor offerre, hoc declarantes, quia vult naturales suos filios restituere naturae, et antiquae ingenuitati, et iuri legitimo, ut sub potestate eius consistant, nihil a legitimis filii differentes, quo facto, ex hoc filios frui huiusmodi adiutorio. Una namque hoc modo omnes huiusmodi naturae digressiones et opinioniones in his, qui legitimos non habent filios, cranamus, sic brevi solatio tantum impetum naturae corrigentes.

CAP. X. Si vero is, qui solummodo naturalium filiorum est pater, per quosdam fortuitos casus non valuerit hoc agere, moriens autem sub quodam praedictorum casuum scripserit testamentum, volens sibi legitimos

¹⁾ Cod. Hamb.; forte aliter edd. — ²⁾ Cod. Hamb., Trid.; Schaub Port., Cont.

πρότερον, τελευταίων δὲ ἐπὶ τινος τῶν ἑμπροσθεν εἰρη-
 μένων θεμάτων γράψαι διαθήκην, βουλόμενος αὐ-
 τῷ¹⁾ γνησίους εἶναι τοὺς παῖδας διαδόχους, καὶ
 τοιοῦτον δίδομεν αὐτῷ παρήρησαν, δεομένῳ μέντοι
 καὶ οὕτω τῶν παίδων μετὰ τελευταῖον τοῦ πατρὸς,
 καὶ τοῦτο διδασκόντων, καὶ δεκνόντων τὰς τοῦ
 πατρὸς διαθήκας, καὶ κληρονομοῦντων κατὰ τὸν
 νόμον, καὶ τοῦτο δῶρον ἐχέτωσαν πατὴρ τε καὶ
 βασιλεὺς, ταυτὸν δὲ εἶναι εἰπεῖν, φύσει τε καὶ
 νόμου.

Κεφ. ια.

Καθόλου δὲ ἐφ' ἀπάντων τῶν διὰ τῶν ἑμπρο-
 σθεν εἰρημένων τρόπων ἀγομένων εἰς γνησιότητα
 τότε ταῦτα κρατεῖν βουλόμεθα, ἥτις καὶ οἱ παῖδες
 τοῦτοις στέργουσιν. εἰ γὰρ λυέν τὰς ὑπεξουσιότητας
 αἰετιῶν τῶν παίδων οὐκ ἐπιμένον ἐστὶ τοῖς πα-
 τράσι, πολλῶ μᾶλλον τὸ εἰς ὑπεξουσιότητα φέρειν
 ἅπαντα τὸν παῖδα καὶ μὴ βουλόμενον, εἴτε διὰ τῆς
 εἰς βουλὴν ἐπιδόσεως, εἴτε διὰ τῆς τῶν προικῶν
 ἀμφολοῦν ποιήσεως, εἴτε δὲ τίτρας αἰσθητοῦτε
 πικρῆς, ἴσως καὶ τύχην δεδιότα πατρίαν, οὐ δέ-
 κτων, οὐδὲ βασιλείας τε καὶ νομοθεσίας τίθεμεν
 ἰδιον. §. 1. Εἰ δὲ πλείονων ὄντων τῶν παίδων
 οἱ μὲν εἰκοῦντο, οἱ δὲ παρρησιοῦντο, τοὺς ἐλομέ-
 νους γίνεσθαι γνησίους, τῶν ἄλλων ἐν τῇ νόσεια
 μένοντων. καὶ ταῦτα φαιμέν, οὐδένα τῶν ἑμπρο-
 σθεν νομίμων ἀναιροῦντες τρόπον. ἀλλὰ καὶ τοῦ-
 τόν προστιθέμεν τοῖς ἄλλοις, ἐφ' ὧν ἐκείνους λα-
 βῆν οὐκ ἐστίν. ὅλας γὰρ γνησιῶν ἐπόντων, εἴτε
 τῶν ἐπιγενομένων ἢ προγενομένων, οὐκ ἂν ἡ
 γνησιότης αὐτοῖς προστεθῆ, εἰ μὴ πάντως ἡ διὰ
 τῆς βουλῆς, ἢ διὰ τῶν ἡμετέρων διατάξεων, ἀπερ-
 τῶν τῶν προικῶν ἀμφολοῦν εἰσηγήσαντο τρόπον.
 §. 2. Τὸν δὲ τῆς υἰοθεσίας τρόπον, ὃν ἡν πάλαι
 παῖ τῶν πρὸ ἡμῶν αὐτοκρατόρων ἐπὶ τῶν νόθων
 νομοθεῖς οὐκ ἀδόκιμος, ἄπονον εὐρόντες κατὰ τὴν
 τῆς πατρὸς διατάξεως δύναμιν, καὶ ἡμεῖς, καθὰ
 ἡμεῖς, ἐββάλλομεν, ἐπειδὴ σωφροσύνης²⁾ ἀκριβῶς
 λατοῦσαι, καὶ οὐκ ἂν εἴη πρόπον τὰ καλῶς ἐξε-
 βλημένα πάλιν εἰς πολιτείαν κατέγειν, ὥστε τοῦ-
 τῶν παῖν νομοθετηθέντων καὶ φανερῶν γενομένων
 ὃν προσήκει τρόπον εἰς πολιτείαν τε καὶ γνησιότητα
 μεταχωρεῖν, οὐδὲν εὐρομεν περὶ τῆς διαδοχῆς τῆς
 ἐπὶ τῶν τοιοῦτων λεκτέον. ὡς γὰρ ἐπὶ τῶν λοιπῶν
 τῶν ἀνωθεν γνησιῶν, δεῖ καὶ τὰς ἐπ' αὐτοῖς γίνε-
 σθαι διαδοχάς.

Κεφ. ιβ'.

imus esse filios successores, et in hoc damus ei licentiam et fiduciam, supplicantibus tamen etiam sic filiis
 post mortem patris, et hoc dicentibus, et ostendentibus patris testamentum, et heredibus existentibus secun-
 dum legem, hocque³⁾ donum habeant patris et principis, idem est dicere⁴⁾ naturae simul et legis.

CAP. XI. Generaliter autem in omnibus, qui per praedictos modos deducuntur ad legitimum ius,
 tunc hoc volumus obtinere, dum et filii hoc ratum habuerint. Nam si solvere ius patriae potestatis iuvitis
 aliis non permissum est patribus, multo magis sub potestatem redigere iuvitum filium et nolentem sive per
 oblationem ad curiam, sive per instrumentorum celebrationem, sive per aliam quamlibet machinationem, tau-
 quam sortem metuentem paternam, instum non est, neque imperii et legislationis⁵⁾ ponimus proprium.
 §. 1. Si vero plurimis existentibus filiis, alii quidem eligant, alii respuant, hi, qui volunt legitimi fieri,
 sunt, alii in iure naturali manentibus. Et hoc dicimus, nullum priorum legitimorum perimentes modum,
 sed hanc adicientes aliis, in quibus illos accipere non licet. Omnino enim legitimis existentibus, deinde
 naturalibus provenientibus, nequaquam ius legitimorum eis adicitur, nisi omnino aut per curiam, aut per
 nostras constitutiones, quae dotialium instrumentorum introduxerunt modum. §. 2. Adoptionis autem mó-
 dum, qui fuit olim a quibusdam ante nos Imperatoribus super naturalibus putatus non improbus, invenientes⁶⁾
 secundum paternae constitutionis virtutem, et nos, sicuti dictum est, excludimus, quoniam castitatem non
 perfecte consideravit, et non erit decens, ut, quae bene exclusae sunt, in rempublicam rursus introducantur.
 Quapropter his a nobis sancitis atque manifestatis, quo conveniat modo ad civitatem romanam legitimorumque
 ius transire, nihil de successione super talibus est dicendum. Nam sicut in ceteris ab initio legitimis, oportet
 etiam in his fieri successiones.

CAP. XII.

¹⁾ Hal., Fulg.; οὕτως Scring. — ²⁾ οὐκ add.
 Hal., Fulg. — ³⁾ Cod. Hamb.; hoc quoque add. —
⁴⁾ id est dicere Cod. Hamb., Port., Cont.; idem dicere

nequeat, moriens vero in quodam ex praedictis casibus
 testamentum fecerit, volens legitimos liberos successo-
 res suos esse, huius etiam rei potestatem illi damus,
 modo etiam sic post mortem patris liberi supplicent,
 et hoc probent, patrisque testamentum ostendant; et
 heredes secundum legem existant, atque hoc patris et
 Imperatoris, vel, quod idem est, naturae et legis do-
 num habeant.

CAP. XI.

Generaliter vero in omnibus, qui per praedictos
 modos legitimi fiunt, illi tum demum obtinere volumus,
 si liberi quoque ea rata habeant. Nam si iuvitis li-
 beris potestatem solvere patribus non licet, multo magis
 filium iuvitum et nolentem (sive per oblationem
 curiae, sive per confectioem dotialium instrumentorum,
 sive alio quocunque modo, quum forte et paternam
 conditionem metuat), sub potestatem redigere, neque
 iustum, neque Imperatori aut legislatori convenire
 putamus.

§. 1. Si vero plures sint liberi, et hi quidem
 velint, alii vero recusent, illi, qui volunt, legitimi
 fiant, reliquis in naturalium conditione manentibus.
 Atque haec diximus, nullum ex prioribus legitimis
 modis tollentes, sed et hunc reliquis, quibus illi legiti-
 mi non sunt, adicientes. Existentibus enim legiti-
 mis et naturalibus, vel postea, vel ante natis, ius
 legitimorum illis non adiciatur, nisi per curiam, vel
 per constitutiones nostras, quae modum instrumentorum
 dotialium introduxerunt.

§. 2. Modum vero adoptionis, qui olim anterio-
 ribus quibusdam Imperatoribus, quod ad natura-
 libus non improbatum fuit, quum eum absurdum inveniamus,
 etiam nos secundum paternae constitutionis vim, sicut
 dictum est, eicimus, quoniam ad castitatem accurate
 collimavit, neque decet ea, quae bene eiecta sunt, rursus
 in rempublicam reducere. His itaque a nobis sancitis,
 et quo modo civitatem et ius legitimorum transire con-
 veniat, declaratis, nihil invenimus, quod de horum
 successione dicendum sit. Nam sicut in reliquis, qui
 ab initio legitimi sunt, ita in illis etiam successiones
 observari oportet.

CAP. XII.

Trid. — ⁵⁾ Trid., Cont. in marg.; legislatoris Cod.
 Hamb., Port., Cont. — ⁶⁾ absurdum invenientes Bk.

Κεφ. ιβ΄.

CAP. XII.

Διακεκριμένων τοίνυν τῶν τε γενομένων γνησίων, τῶν τε μεινάντων νόθων, τακτέον ἤδη καὶ τὰ περὶ τῶν κατ' αὐτοὺς διαδοχῶν. Βάλεντι μὲν οὖν καὶ Βαλεντιανῶν καὶ Γρατιανῶν¹⁾, τοῖς τῆς θείας λήξεως πρώτοις ἐπῆλθε φιλανθρωπεύσασθαι τι πρὸς τοὺς νόθους. καὶ εἰ μὲν εἴη τῶν νόθων πατρὶ γνησία γονή, μόνης οὐγκίας αὐτοῖς ἤξίωσαν, καὶ ταύτης μετὰ τῆς ἑαυτῶν μητρὸς, οὐδὲ δωρεῖσθαι, οὐδὲ ἐκ τελευταίας δίδοναι βουλήσεως περαιτέρω τι συγχωροῦντες, εἰ μέντοι παῖδες μὲν οὐκ εἴεν νόθοι, παλλακῆ δὲ καὶ μόνῃ, δηλαδὴ τοῖς οὐκ ἔχουσι γνησίαν γαμετήν (τούτοις γὰρ δὴ καὶ μόνοις παλλακῆν ἔχειν ἐπιτέτραπται), τὸ ἡμιούγκιον μόνον χαρίζομενοι. εἰ μέντοι παῖδων γνησίων οὐκ εἴεν γονεῖς, ἀλλ' οὐδὲ πατέρα ἢ μητέρα ἔχοιεν, μέχρι τριουγκίου καταλιμπάνειν αὐτοῖς ἢ δωρεῖσθαι συνεχωρήθη, καὶ τοῦτο²⁾ μετὰ τῆς μητρὸς, καὶ εἰ καθ' οἰονδήποτε τρόπον λάβοιεν τι, εἰς τοῦτο συναρεῖσθαι καὶ μόνου, τοῦ πλείονος ἐπὶ τοὺς ἐκ τοῦ νόμου καλούμενους ἰόντος, τοῦτο, ὅπερ καὶ οἱ Θεοδοσίου τοῦ πρεσβυτέρου παῖδες, εἰ καὶ οὐ τελείως, ἐνομοθέτησαν.

§. 1. Ἡμεῖς τοίνυν, εἰ καὶ πρῆν φιλανθρωπῶς χρησάμενοι νόμου, ἀντὶ τοῦ τριουγκίου τὸ ἔξαιούγκιον αὐτοῖς, παῖδων γνησίων οὐχ ὑπόπντων, κατὰ τὴν τῶν πατέρων φιλοτιμίαν διδωσκάμεν, ἀλλὰ νῦν ἐκ τῶν φριξῆς συμβεβηκότων τὰ πράγματα τελειότερόν τε ἄμα καὶ φιλανθρωπότερον ἀσπιτόμενοι, τὸν παρόντα τίθεμεν νόμον. Πολλὰ γοῦν τοιαῦτα καὶ πρότερον ἀμαρτηθέντα καὶ ἐπὶ τῶν ἡμετέρων καιρῶν πλημμελούμενα διορθώσεως ἀξιοῦμεν, καὶ ἀσεβείας ἀνθρώπους ἀπαλλάττομεν. τινὲς γὰρ οὐκ ἔχοντες ἀδείαν ὅσον βούλονται τοῖς ἑαυτῶν φυσικῶς καταλιμπάνειν πασίῃν, ἐπιλέγονται δὴ-θεν ἄνδρας, καὶ γράφουσι κληρονόμους, ἔφ' ᾧ τε ἀποκατισθῆαι τοῖς πασίῃν, οἳ δὲ ἢ αὐτοῦθεν ἀσεβοῦσαι, καὶ παραβάνουσι τὰ βεβουλευμένα τοῖς γράψασιν, ἢ τὸ γοῦν πάντων ἐλαφρότατον ἐπιτοκοῦσι. καὶ σιγῶμεν τὰ παραδοθεμένα παρὰ τῆς μνήμης ἡμῖν ἐπὶ προσώπων ἐνδόξων ἀμαρτιότων ἐν τοῖς ἐμπροσθεν χρόνοις τοιαῦτα. §. 2.³⁾ Ἴνα μὴ τοίνυν μέχρι παντὸς τοιοῦτο γενέσθαι πλημμέλημα συγχωρῶμεν, μηδὲ δὲ πράττειν ἔξασιν ἐπὶ ξένοις καὶ μηδαμόθεν γνωστοῖσι, τοῦτο ἐπὶ τῶν ἑαυτῶν φυσικῶν παῖδων τοὺς ἀνθρώπους πράττειν κωλύωμεν, διὰ τοῦτο θεσπιζόμεν τῷ παρόντι νόμῳ, ὥστε εἰ μὲν τίς ἔχοι παῖδας νομίμους, μὴ δύνασθαι

Discretis igitur illis, qui legitimi facti sunt et qui naturales manent, successiones quoque eorum iam ordinandae sunt. Valens igitur et Valentinianus et Gratianus divae memoriae primi fuerunt, quibus humanus cum naturalibus agere placuit. Et si patri naturalium legitima soboles esset, eos sola uncia et quidem una cum matre eorum dignos habuerunt, nec donare illis, nec in ultima voluntate ulterius quid relinquere permittentes. Si vero naturales liberi non adsint, sed sola concubina, illis scilicet, qui legitimam uxorem non habent (his enim solis concubinam habere permittum est), dimidium tantum unciam largiti sunt. Quodsi liberorum legitimorum parentes non sint, ei neque patrem, neque matrem habeant, illis ad tres usque uncias, et quidem matri simul; relinquere vel donare permittum fuit, et si quocumque modo aliquid acceperint, ut id in hoc solum imputetur, eo, quod excedit, ad eos, qui a lege vocantur, perveniant; id quod etiam Theodosii senioris filii, licet non perfecte, sanciverunt.

§. 1. Nos igitur, etsi nuper humaniore lege lata pro tribus uncias sex uncias, liberis legitimis non exstantibus, ex patrum liberalitate illis dedimus, tamen ex iis, quae secuta sunt, perfectius simul et humanius res considerantes, praesentem legem ferimus. Multa igitur eiusmodi, cum quae olim commissa sunt, tum etiam nostrorum temporum peccata correctionis dignamur, et ab impietate homines liberamus. Quidam enim, quum licentiam non habeant liberis suis naturalibus quantum volunt relinquendi, viros eligunt, eosque heredes scribunt, ut liberis restituant, aut aut sponte impie agunt et testatorum voluntatem violant, aut, quod omnium pessimum est, peccant, et tacemus ea, quae de illustribus personis, quae talia in praecedentibus temporibus commiserunt, memoriae tradita sunt.

§. 2. Ne igitur in perpetuum eiusmodi delictum committi concedamus, nec quod in extraneis et ignotis facere licet, id in propriis liberis naturalibus homines facere prohibeamus, propterea hac lege sancimus, si quis legitimos liberos habeat, ut liberis illis eorumque matri ultra unam unciam relinquere, vel naturalibus liberis vel concubinae donare non possit; hoc enim in priore

CAP. XII. Discretis igitur et iis, qui facti sunt legitimi, et iis, qui manserunt naturales, ordinandum est iam etiam de successione eorum. Valenti siquidem et Valentiniano et Gratiano divae memoriae primi placuit humanum aliquid agere circa naturales. Et si quidem sit naturalium patri legitima soboles, una uncia eos dignos esse fecerunt, et hanc cum sua matre, non donari, neque ex ultima dari voluntate ulterius aliquid permittentes, si vero filii quidem non sint naturales, concubinae vero solummodo, iis, qui¹⁾ non habeant utique coniugem (hoc etenim tantum concubinam habentibus est conscriptum) mediam unciam solam donantes. Si vero filiorum legitimorum non sint parentes, et neque patrem neque matrem habeant, usque ad tres uncias relinquere eis aut donare permisi sunt, et hoc cum matre, et si quolibet modo acceperint aliquid, in hoc reputari solummodo, quod autem plus est, ad eos, qui vocantur ex lege, venire, hoc quod Theodosii senioris filii, licet non perfecte, sanciverunt. §. 1. Nos igitur, etsi prius humana usi lege, pro tribus uncias sex uncias eis, filiis legitimis non exstantibus, per patrum munificentiam⁴⁾ dedimus, sed tamen⁵⁾ ex iis, quae subinde proveniant causis, perfectius simul clementisque considerantes, praesentem ponimus legem. Plurimumque⁶⁾ sunt et prius commissa, et nostris temporibus delinquantur et⁷⁾ ideo ab impietate homines liberamus. Quidam enim non habentes licentiam quantum volunt suis naturalibus filiis relinquendi, eligunt quasi viros, et scribunt heredes, quatenus restituant filiis; at illi aut ex hoc impie agunt et praevancantur voluntatem scribentium, aut, quod omnium levissimum putant, peccant, et tacemus ea, quae tradita sunt ex memoria nobis in personis gloriosissimis talia delinquentibus praeiis temporibus. §. 2. Ne igitur semper tale fieri delictum sinamus, neque quod agere licet in extraneis et ignotis, hoc in propriis filiis naturalibus homines agere prohibeamus, propterea praesente lege sancimus, ut, si quidem quispiam habuerit filios legitimos, non possit filiis

¹⁾ Quas sequuntur in hoc cap. et cap. 13., habemus in Bas. XXXII. 2., sed non integra.

²⁾ Hal., Fulg. cf. l. 4. C. Th. de natur. fil. (IV. 6.); Traianῶ Scrimg. — ³⁾ Hal., Fulg.; τούτοις Scrimg. — ⁴⁾ solummodo, scilicet qui Bk. — ⁵⁾ Cod. Hamb Trid.; magnificentiam Port., Cont. — ⁶⁾ nunc

Bk. Pro tamen (tam) fort. scrib. iam. — ⁶⁾ itaque Trid. — ⁷⁾ temp. delicta, quae correctione dignamur, et Bk.

σθαι τοὺς παῖδ' αὐτῆς καὶ τῆς τοῦτων μητρὶ περιαιτέρω
μίας καταλιμπάνειν οὐγκίας, ἢ δωρεῖσθαι τοῖς φυσικοῖς
παισίν ἢ τῆς παλλακῆς. τοῦτο γὰρ κύριον τῆς
ἐμπροσθεν ἡγοῦμεθα διατάξεως. ἀλλὰ καὶ εἰ τὴν
πάλιν ἐπιχειρήσει δοῦναι καθ' ὁλονδήποτε τρόπον,
τοῦτο τῶν παίδων γίνεσθαι τῶν γνησίων. καὶ εἰ
παῖδ' οὐκ εἶναι, παλλακῆ δὲ μόνη, ταύτη τὸ
ἡμιούγκιον καταλιμπάνεσθαι ἢ δωρεῖσθαι συγχω-
ροῦμεν. §. 3. Εἰ μέντοι παῖδας οὐκ ἔχοι γνη-
σίους, ἢ εἴνα τῶν ἀνιόντων, οἷς ἀνάγκη νόμου κατα-
λιμπάνειν μέρος τῆς οἰκίας περιουσίας προσήκει
τοῖς διατιθεμένοις, ἅδια ἔστω καὶ εἰς τὰς δώδεκα
οὐγκίας γραφεῖν τοὺς φυσικοὺς παῖδας κληρονόμους,
καὶ διαμεῖναι εἰς αὐτοὺς καθ' ὅν ἂν βούλωνται ἴσο-
πον τὰ πράγματα, καὶ ἢ κατὰ δωρεῖς ἀπλᾶς,
ἢ προγαμίας, ἢ κατὰ προδικας, ἢ καθ' ἑτε-
ρον οἰονδήποτε τρόπον νόμιμον τὰς ἐπιπέτων
εἰς ἐκείνους μεταγγεῖν οὐσίας. οὕτω γὰρ οὐκέτι
δύσονται τινῶν πρὸς ἀσέβειαν ἢ πρὸς ἐπιτοχίαν
ἰσομεῖν, ἀλλ' αὐτοῖθεν τὴν ἐαυτῶν καθαρῶς διαθή-
σουσι γνώμην. εἰ δὲ ἔχοιεν τινὰς τῶν ἀνιόντων, τὴν
νόμιμον καταλιμπανέντων αὐτοῖς μοῖραν, ἢν ὁ
νόμος καὶ ἡμεῖς ἱτάσμεν, τὸ δὲ λοιπὸν ἅπαν εἰς
τοὺς φυσικοὺς παῖδας ἅδια ἐχέτωσαν παραπέμψειν.
καὶ ταῦτα φημὲν ἐπὶ τῶν ἐγγράφοις ἢ νομίμοις
βουλῆσιν ἀποτιθεμένων τὴν ἐαυτῶν γνώμην.
§. 4. *) Εἰ μέντοι τελευτήσῃ τις, γνησίους αὐτῷ
πατερίως γονῆς οὐκ ὑπόσης, παῖδων φημὲν, ἢ
ἐγγόνων. ἢ τῆς ἐρεθῆς διαδοχῆς, οἷδ' ἐνομίμου γα-
μιτῆς, εἴτα τελευτήσει μὴ διαδέμενος τὴν οὐσίαν,
καὶ ἀφαικτο συγγένεια τυχόν, ἢ καὶ ἐλευθερωτῆς
ἰσως, τὴν διακατοχὴν καταλείων τε καὶ ἐπαναινό-
μενος, ἢ καὶ τὸ ἡμιτερον ταμιεῖον (οὐδὲ γὰρ ἐκεί-
νου τὸ μὲ ἐπὶ τούτῳ φειδόμεθα), εἴη δὲ αὐτῷ κατὰ
τῶν οἴκων ὡς περὶ τὴν ἐλευθέρην τε γυνῆ ἢ παλλα-
κῆς σχέματι συνοδῶσα, καὶ παῖδες ἔξ αὐτῆς (τοῖς
γὰρ τοιοῦτοις μόνοις ταῦτα νομοθετοῦμεν, ἐνθα
πατερίως ἀναμφισβήτητος ἔστιν ἢ τῆς παλλακῆς
κατὰ τὸν οἴκον σχέσις, ἢ τῆς τῶν παίδων ἐκείως
γονῆς καὶ τροφῆς), δίδομεν αὐτοῖς καὶ ἀδιαθήτων
τῶν γονέων τελευτῶντων δύο τῆς πατρῴας οὐσίας
ἔχειν οὐγκίας, ἅμα τῆς μητρὶς μεριζομένης, ὅσοι περ
ἂν εἴεν οἱ παῖδες, ὥστε ἐνὸς παιδὸς ἀναλογίαν¹⁾
καὶ τὴν μητέρα λαμβάνειν, καὶ ταῦτα φημὲν, εἰ
μὴ παλλακῆ συνοικῆσθαι, καὶ παῖδας ἔξ ἐκείνης ἔχοι,
ἢ καὶ προαπελθούσης τῆς παλλακῆς, θανάτῳ τυχόν
ἢ χωρισμῶ, οἱ παῖδες αὐτῷ κατὰ τὴν οἰκίαν εἴεν.
τότε

priore constitutione ratum habemus. Sed et si quid
amplius quocunque modo dare velit, hoc liberorum sit
legitimum. Si vero liberi non adsint, sed concubina
solum, huic dimidiam unciam dari vel relinqui permit-
timus.

§. 3. Quodsi nec liberos legitimos, nec aliquem
ascendentium habeat, quibus testatores legitimam par-
tem substantiae suae relinquere necesse est, licet
etiam in duodecim uncias liberos naturales heredes
scribere, atque inter eos eo quo volunt modo res di-
videre, et vel per simplicem, vel ante nuptias donatio-
nem, vel per dotem, vel alio quocunque legitimo modo
substantias suas ad eos deferre. Hoc enim pacto non
egebunt amplius quibusdam ad impietatem et perituram
paratis, sed ipsi voluntatem suam pure declinant.
Si vero quosdam ascendentes habeant, legitimam illis
partem relinquant, quam lex et nos constituimus; re-
liquum vero omne ad liberos naturales transmittendi
licentiam habeant. Atque hoc de iis dicimus, qui
scriptis et legitimis testamentis voluntatem suam con-
signant.

§. 4. Si tamen quis moriatur nec legitima prole
(liberis nempe, vel nepotibus, vel sequentibus succes-
soribus), nec legitima uxore existente, et deinde mori-
atur de substantia sua nihil disponens, ac veniant
fortasse cognati vel manumissor bonorum possessionem
movens et sibi vindicans, vel etiam fiscus noster (ne-
que enim illi, quantum ad hoc, parcimus), habuerit
vero in domo, dum viveret, liberam mulierem, cui
tanquam concubinae cohabitaverit, ex eaque liberos (cui
enim solis haec sancimus, ubi indubitata plane est tam
concubinae in domo affectio, quam etiam liberorum ex
ea procreatio et educatio), concedimus iis, ut, paren-
tibus etiam intestato mortuis, duas uncias paternae
substantiae habeant cum matre dividendas, quocunque
sint liberi, ita ut unus filii portionem mater quoque
accipiat. Et haec dicimus, si uni concubinae cohabi-
tet, ex eaque liberos habeat, vel si concubina morte
forte vel separatione ante seuncta, liberis domi ha-
beat; tunc enim damus illis, ut ad intestato ad duas
uncias vocentur.

§. 5.

filii eorumque matri ultra unam relinquere unciam, aut donare naturalibus aut concubinae (hoc enim pro-
prium prioris indicamus esse constitutionis), sed et si quid amplius dare tentaverit quolibet modo, hoc fieri
filiorum legitimorum; vel si filii non sint, concubina vero solummodo, huic mediam unciam relinqui aut do-
nari concedimus. §. 3. Si vero filios non habuerit quispiam legitimus, aut quandam ascendentium, quibus
necessitas est legis relinquere partem propriae substantiae competentem, testatori licentia sit etiam in duo-
decim uncias scribere filios naturales heredes, et dividere inter eos quocunque voluerit modo res, et aut per
donationes simplices²⁾, aut antenuptiales, aut per dotes, aut per alium quemlibet modum legitimam suam in
illos substantias transponere. Sic enim nequaquam egebunt quibusdam ad impietatem aut perituram praepara-
ta, sed ex ipso unam disponent pure sententiam. Si vero habuerit hi, quos praediximus, aliquos ascen-
dentium, legitimam eis relinquant partem, quam lex et nos constituimus, reliquam vero totam in naturales
filios habeant relinquiendi licentiam. Et haec dicimus super iis, qui in scriptis et legitimis voluntatibus dis-
ponunt suam substantiam. §. 4. Si quis autem defunctus fuerit legitima ei omnino sobole non exstante
(filiorum dicimus, aut nepotum, vel deinceps successione), neque legitima coniuge, deinde moriatur non dis-
ponens de substantia sua, et veniat cognatio forsitan, aut etiam manumissor, utpote bonorum possessionem
movens et inhergens, aut etiam nostrum aerarium (nam nec illi quantum ad hoc parcimus), sit autem ei, do-
tue vixerit, libera mulier in schemate concubinae sociata, et filii ex ea (talibus enim solummodo hoc sancimus,
ubi omnino indubitata est et concubinae in domo affectio, et filiorum ibidem proles et alimentum),
damus³⁾ eis et intestatis parentibus defunctis duas paternae substantiae uncias habere, cum matre partiendas,
quocunque fuerit filii, ut unus filii portionem mater accipiat. Et hoc dicimus, si uni concubinae societur,
ac

*) Haec §. et sequentis maior pars etiam est in Nov. 18. c. 6.

¹⁾ πρὸς ἀναλογίαν coni. Hom. secundum Nov. 8. c. 5. — ²⁾ et per donat. aut simplices Cod. Hamb., quominus verisionem hanc vulg. cum Graecis consentire dicamus; ea (talibus — proles) et alimentum damus proles, neque hic neque in Nov. 18. c. 5. verbē talibus — eis edd.

τότε γὰρ δίδωμεν αὐτοῖς τὴν ἐξ ἀδιαθέτου πρὸς τὸ διούγκιον κλησίν. §. 5. Εἰ δὲ ἐπιχυμένα τὰ τῆς ἐπιθυμίας αὐτῶ γένοιτο, καὶ ἄλλας ἐπ' ἄλλαις ἐπειθαγαίῳ τῆ προτέρῃ παλλακῆς, καὶ πλήθος ἔχοι γυναικῶν προγενομένων (οὕτω γὰρ εἰπεῖν κάλλιον), καὶ ἐξ αὐτῶν παιδοποιούμενος τελευτήσει, πολλὰς ὁμοῦ καταλιπὼν παλλακῆς, μισθὸς μὲν ὁ τοιοῦτος, πόρρω δὲ τοῦ νόμου καθάπαξ μετὰ τῶν τοιοῦτων παίδων καὶ παλλακῶν ἀπελαυνέσθω. Ὡσπερ γὰρ εἰ τις νομίμῳ συνοικίῳ γυναικί, ἄλλας ἐπειθαγειν οὐκ ἂν δύναται τοῦ συνοικίου συνεστώτος, καὶ ἐξ αὐτῶν νομίμῳ παιδοποιεῖσθαι, οὕτως οὐδὲ μετὰ τὴν γνωριστένην καθ' ὃν εἰρηκαμεν τρόπον παλλακίην, καὶ τοὺς ἐξ ἐκείνης παιδας δώσομεν, εἰ καὶ τὴν πάροργον ἡδονῆς ἄλλο ποιήσαιο, καὶ τοῦτο εἰς τὴν διαδοχὴν εἰσάγεσθαι μὴ αὐτοῦ, εἰ γε τελευτήσειν ἀδιαθέτος. εἰ γὰρ τὴν τοῦτο νομοθετήσαμεν, ἀδιακριτα μὲν ἴσται τὰ τῶν γυναικῶν, τίνας μᾶλλον ἢ τίνας ἕλιαιτον ἐρεῖ, ἀδιακριτα δὲ τὰ τῶν παίδων, καὶ ἡμεῖς οὐ δίδωμεν τοὺς ἀσελευθουσίαν, ἀλλὰ τοὺς σωφρονοῦσι τὸν νόμον. Οὐ διαφερόμεθα δὲ περὶ τῶν παίδων, εἴτε ἀρρένες, εἴτε θήλειαι καθεστῆκοιεν, ὥσπερ γὰρ ἡ φύσις οὐδὲν περὶ τὰ τοιαῦτα τεχνολογεῖ, οὕτως οὐδὲ ἡμεῖς ἄλλον ἐπ' ἀρρένων καὶ ἄλλον ἐπὶ θηλειῶν κατὰ τοῦτο τῆσιν νόμον.

§. 6. Εἰ μὲντοι (δεῖ γὰρ διὰ πάσης ὁδοῦ ἀκριβείας τε ὁμοῦ καὶ εὐσεβείας ἐλθεῖν) ἔχων τις παῖδας γνησίους καταλιπὼς καὶ νόθους, ἐξ ἀδιαθέτου μὲν οὐδὲν αὐτοῖς ὑπάρχειν παντιπῶς βουλόμεθα, ἀποτρέφεισθαι δὲ τοὺς νόθους παρὰ τῶν γνησίων θεσπιζόμεν κατὰ τὸ πρόβον τε καὶ πρὸς τὸ τῆς οὐσίας μέτρον παρὰ ἀνδρὸς ἀγαθοῦ δοκιμαζόμενον, τοῦτο δὴ τὸ παρὰ τοῖς ἡμετέροις νόμοις boni viri arbitratu λεγόμενον. παντοῦ τούτου φυλακτιζόμενον, κἄν εἰ γαιετὴν μὲν ἔχοι, παῖδας δὲ νόθους ἐκ τῆς προελυτησίας παλλακῆς αὐτῶ γενομένους, ὥστε ἀκείνους ἀποτρέφεισθαι παρὰ τῶν αὐτοῦ διαδόχων. περὶ γὰρ ἐκγόνων νόθων τὰ ἡδὴ παρ' ἡμῶν φητῶς περὶ αὐτῶν διατεταγμένα κρατεῖται.

Κεφ. ιγ. *)

Ἐφ' ὧν δὲ θεμάτων τοὺς νόθους παῖδας ἐκαλέσαμεν εἰς τὴν διαδοχὴν, ἐπὶ τούτων καὶ αὐτοὶ τὴν πρόβουσαν τοῖς φυσικοῖς πατράσιν ἐγγνωμοσύνην πρῆλυσαν. καὶ ἀπὸ τῆ μητρῶν, ὅπερ οἱ γονεῖς προνοοῦσι τῶν φυσικῶν παίδων κατὰ τὸν ἡμέτερον νόμον, καὶ αὐτοὶ τοὺς γονεῖς ἀμειβέσθαισιν, εἴτε εἰς τὰς

§. 5. Si vero effusa eius libido fuerit, et alias super alias concubinas priori adsciverit, habeantque multitudinem mulierum fornicantium (ita enim melius dicitur), et liberis ex illis procreatis decesserit, multas concubinas simul relinquens, odio ille habendus est, et procul a lege una cum liberis et concubinis abigatur. Quomodo enim, si quis legitima uxori cohabitavit, alias constante matrimonio superinducere, ex usque legitimos liberos procreare non potest, ita nec post agnitam eo, quo diximus, modo concubinam et liberos ex illa susceperit concedemus, ut, si quod aliud parerem libidinis fecerit, etiam hoc ad successionem eius vocetur, si intestatus moriatur. Nisi enim hoc sancimus, discerni nequit, quem ex illis mulieribus magis aut minus amaverit, neque de liberis discerni potest, et nos non luxuriose, sed caste viventibus legem damus. Non autem distinguimus in liberis utrum masculi sint an feminae; quemadmodum enim natura nihil circa illa distinguit, ita nec nos hac in re aliam masculis, aliam feminis legem ferimus.

§. 6. Si quis autem (oportet enim omnem diligentiae simul pietatisque viam intrare), qui legitimos liberos habeat, etiam naturales relinquat, eos ab intestato nihil plane habere volumus, sed sancimus, ut naturales a legitimis uti decet et pro modo facultatum a bono viro aestimando alantur, id quod a nostris legibus boni viri arbitratu dicitur. Atque hoc ipsum custodiatur, licet quis coniugem, et ex praemortuis concubina naturales liberos sibi natos habeat, ut et illi a successoribus eius alantur. Nam quod ad nepotes naturales attinet, illa obtineant, quae iam a nobis discrete de his disposita sunt.

CAP. XIII.

In quibus vero casibus naturales liberos ad successionem vocavimus, in illis et ipsi patribus naturalibus gratuitum, ut decet, servent, eademque mensura, quae parentes liberis naturalibus secundum legem nostram prospiciunt, ipsi quoque parentes suos sine successione, eius alimentis, sicut de illis sancimus, CAP. XIV.

ac¹⁾ filios ex ea habeat, aut etiam praedecedente²⁾ concubina, morte forsan aut separatione, filii ei domini sint; tunc enim damus eis ab intestato ad duas uncias³⁾ vocationem. §. 5. Si vero effusa concupiscentia ei fuerit, et alias super alias⁴⁾ superinduxerit⁵⁾ priori concubinas, et multitudinem habuerit mulierum fornicantium (sic enim dicere melius est), et ex eis filios habeas moriatur, multas simul deserens concubinas, odibilis quidem est iste talis, procul autem hac lege modis omnibus cum talibus filiis et concubinis excludatur. Sicut enim si quis legitima copulatur uxori, alias superinducere non poterit matrimonio consistente, et ex his legitimos procreare, ita neque post agnitam quo diximus modo concubinam et ex illa filios dabimus, si etiam aliquod opus libidinis aliud fecerit, etiam hoc ad successionem eius introduci, si mortuus fuerit intestatus. Nam si hoc non sanciverimus, indiscreta quidem erant, quae mulierum sunt, quam potius aut quam minus amaverit, indiscreta quidem⁶⁾ et quae filiorum sunt, et nos non damus luxuriantibus, sed pudicis legem. Non autem differentiam facimus de filiis, sive masculi sint, sive feminae. Sicut enim natura nihil circa talia tractat, sic nec nos aliam in masculis et aliam in feminis secundum hoc ponimus legem. §. 6. Si quis autem (oportet enim per omnem viam subtilitatem simulque pietatem⁷⁾ transire) habens⁸⁾ filios legitimos, relinquat et naturales, ab intestato quidem nihil eis existere omnino volumus, pasci vero naturales a legitimis sancimus, ut decet eos secundum substantiae mensuram a bono viro arbitratam, quod videlicet apud nostras leges viri boni arbitratu dicitur; hoc ipso custodiendo, vel si coniugem quidem habet, filios autem naturales ex⁹⁾ defuncta concubina sibi natos, et¹⁰⁾ illi alantur¹¹⁾ ab eius successoribus. De nepotibus enim naturalibus, quae iam a nobis specialiter etiam de ipsis disposita sunt, obtineant.

CAP. XIII. In quibus autem¹²⁾ casibus naturales filios vocavimus ad successionem, in his quoque et ipsi

*) Epit. huius cap. in Parat. §. 17. Athan. tit. IX. (Heimb. Anecd. p. 111.)

¹⁾ Bk. ed. ster.; aut Cod. Hamb., edd. — ²⁾ praedecedente Cod. Hamb.; praecedente Trid., Port. — ³⁾ ad duarum unciarum Cod. Hamb., Trid. — ⁴⁾ Cod. Hamb., Trid.; super alias om. Port., Cont. — ⁵⁾ introduxerit Cod. Hamb., Trid.; superinduxerit Port. — ⁶⁾ autem Bk. — ⁷⁾ subtilitatis simulque pietatis conti

Cont. in marg. — ⁸⁾ legem. Oportet enim — transire Si quis igitur habens Cod. Hamb., Trid., Port. — ⁹⁾ Cod. Hamb.; et ex edd. — ¹⁰⁾ ut et Bk. — ¹¹⁾ aluntur Cod. Hamb., Trid. — ¹²⁾ tamen Cod. Hamb.; enim Trid., Port.

τὰς διαδοχάς, ἢτε εἰς τὰς ἀποτροφάς, καθάπερ ἐπ' αὐτῶν νενομοθετήσαμεν.

Κεφ. εδ'.^{*)}

Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἔμπροσθεν ἐν τισὶ τῶν διατάξεων εἰρηται, δεῖν εἰς ἄπειρ οἱ πατέρες θαροῦνται τοῖς παιδίῳ ἢ καταλιμπάνουσι, εἰς ταῦτα καὶ κηδεμόνας αὐτοῖς παρέχειν, confirmandos tamen, hoc ratum sit, etiam nunc sancimus, matri quoque (ut iam de his dispositum est) concedentes, ut naturalium etiam liberorum tutelam suscipiat, omniaque faciat, quae in legitimis liberis definita sunt.

Κεφ. εε'.

Τελευταῖον δὲ ἡμᾶς τοῦ νόμου μέρος ἐνδέχεται, ὥστε καὶ αὐτὸ τὴν προσήκουσαν τάξιν λαχέιν²⁾, καὶ ἐξαρθρήσασθαι τίνες οὐδὲ αὐτὸ τοῦ τῶν νόμων ἄλλοι καθιστάσιν ὄνοματος, πρότερον μὲν γὰρ πᾶς ὁ ἐκ συντελευτῶν (οἱ γὰρ καλέσομεν γάμων) ἢ γεγαρῶν, ἢ ἰσκέστων, ἢ θανάτων³⁾ προελθῶν, οὗτος οὐδὲ φυσικός ὀνομασθήσεται, οἷδὲ ἀποτραφήσεται παρὰ τὸν γονεῶν, οὐδὲ ἔξει τινὰ πρὸς τὸν παρόντα νόμον μεταβολῆς. ὥστε εἰ καὶ Κωνσταντίνῳ τῷ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως ἐν τῇ πρὸς Γρηγόριον γραφείῳ διατάξι: τινὰ περὶ τοσούτων εἰρηται παίδων, ταῦτα οὐ προσήματα, ἐπειδὴ καὶ διὰ τῆς ἀχρηστίας ἀνήρηται. φοιτητικῶν γάρ, καὶ αὐριαρχῶν, καὶ στρατηγῶν, καὶ διασημοτάτων μέμνηται καὶ λαμπροτάτων, καὶ οὐδὲ φυσικός εἶναι βούλεται τοὺς ἐξ αὐτῶν προελθόντας, καὶ τῶν αὐτοῖς καὶ τὴν ἐκ βασιλικῆς φιλοτιμίας ἐπιμερίαν. ἢν δὲ διατάξιν καὶ παντελῶς ἀναιροῦμεν. §. 1. Ταῦτα ἡμῖν νενομοθετήσθω, καὶ οὐδενὶ πικρῶς ἀγνοῖα τῶν ἡμετέρων ἔσται νόμων, οὐδὲ τίνας μὲν ἰγενεῖς, τίνες δὲ νόδοι, οὐδὲ ὅπως αὐτοῖς τὰ περὶ τῆς γνησιότητος δίδοται, ἢ ὅπως καὶ πόθοι μένοντες ἀξιοῦνται φιλανθρωπίας, καὶ ὅπως καὶ αὐτοὶ προσκχόντως τετίμηται, τῆς πρὸς τοὺς οὐδὲ νόδοις ἕξιομένους εἶναι κοινωνίας ἀποχωρησθέντες.

Ἐπιλογος.

Τὰ παραστάνα τοίνυν ἡμῖν καὶ εἰς ἀνθρώπων θρασύτητα καὶ τῆς φύσεως ἀναπλήρωσιν διὰ τοῦδε τοῦ νόμου διορισθέντα ἢ σὴν ὑπεροχὴν γανερὰ πᾶσι στοιχεῖα, προγραμματίων τιθεμένων, δι' ὧν ἀπασι ὁ νόμος ἔσται σαφής, γινώσκουσι, καὶ ὧν περὶ τῶν τοιούτων πολιτεύσονται τρόπον, καὶ τὴν ἡμετέραν

CAP. XIV.

Verum quum antea etiam in quibusdam constitutionibus dictum sit, quando patres liberis quid donant aut relinquunt, ut tum etiam tutores illis, at tamen confirmandi, dentur, hoc ut ratum sit, etiam nunc sancimus, matri quoque (ut iam de his dispositum est) concedentes, ut naturalium etiam liberorum tutelam suscipiat, omniaque faciat, quae in legitimis liberis definita sunt.

CAP. XV.

Ultima vero legis pars nos exspectat, ut et ipsa convenientem ordinem accipiat, atque enumeremus, qui ne ipso quidem nomine naturalium digni sint. Ac primum quidem omnis, qui ex nefariis, vel incestis, vel damnatis complexibus (neque enim nuptias vocabimus) nascitur, is nec naturalis vocabitur, nec a patribus aletur, nec cum hac lege quidquam commune habebit. Quare licet a Constantino pia memoriae in constitutione ad Gregorium scripta quaedam de his liberis tradita sint, illa non recipimus, quia desuetudine etiam sublata sunt. Nam phoenicarchorum et syriarchorum et praesidum, et illustrium et clarissimorum meminit, neque vult, ut ex ipsis nati naturalis sint, imperialis munificentiae mansuetudinem illis denegans; quam constitutionem plane tollimus.

§. 1. Haec a nobis sancita sint, et nemo plane leges nostras ignoret, nec qui legitimi, nec qui naturales sint, nec quomodo iis iura legitimorum dentur, aut quomodo illi, qui naturales manent, humanitatem mereantur, et quomodo ipsi quoque ut decet honorati sint, ab eorum communione separati, qui nec naturalium nomine digni habiti sunt.

Epilogus.

Quae igitur nobis placuerunt, et ad hominum medicinam atque naturae supplementum hac lege definita sunt, excellentia tua programmatibus propositis, per quae lex omnibus aperta sit, omnibus manifesta faciat, ut sciant, ad quem modum in eiusmodi casibus se gerere debeant, nostramque providentiam intelligant, quoniam omni alii occupationi utilitatem praeposimus. No-

parentes decorem naturalibus patribus devotionem serrent, eademque mensura, sicut parentes prospiciunt naturalibus filiis secundum nostram legem, et ipsi parentibus compensent sive in successione, sive in alimentis, sicut superius sancivimus.

CAP. XIV. Quoniam vero et dudum in quibusdam constitutionibus dictum est, oportere, in quibus patres docant filiis aut relinquunt, in his etiam curatores eis praebere, confirmandos tamen, hoc ratum esse etiam nunc ponimus, dantes et matri, secundum quo iam de his dispositum est, et naturalium tutelam agere filiorum, omnia agentis, quaeunque in legitimis definita sunt filiis.

CAP. XV. Ultima siquidem nos pars legis exspectat, ut ipsa competentem suscipiat ordinem, et enumeremus, qui neque ipso naturalium nomine digni sunt. Primum quidem omnis, qui ex complexibus (non nuptias hoc vocamus nuptias) aut nefariis, aut incestis, aut damnatis processerit, iste neque naturalis nominatur, nec a patribus aletur, nec cum hac lege quidquam commune habebit quoddam ad praesentem legem participium. Unde etsi⁵⁾ a Constantino pia memoriae in constitutione ad Gregorium scripta quaedam de talibus dicta sunt filiis, haec⁶⁾ non recipimus, quoniam et non usendo peremta est. Phoenicarchorum enim, et Syriarchorum, et magistratum, et illustrium meminit, et clarissimorum, et neque naturales esse vult ex his procedentes, amovens eis etiam imperialis munificentiae mansuetudinem. Quam videlicet constitutionem omnino perimus. §. 1. Haec a nobis sancita sint, et nulla⁷⁾ penitus ignorantia nostrarum erit legum, nec qui sunt legitimi, qui vero naturales, nec quomodo eis legitima iura dantur, aut quomodo etiam naturales permanentes promerentur humanitatem, et quomodo etiam ipsi competenter honorati sunt, ab eorum, qui neque naturales dici digni sunt, communione segregati.

Epilogus. Quae igitur placuerunt nobis, et ad hominum medelam atque naturae supplementum per hanc legem decreta sunt, tua sanblimitas faciat omnibus manifesta programmatibus propositis, per quae omnibus

*) *Epit. in Parat. §. 13. Athan. iii. XIII. (ibid. p. 148.)*
²⁾ πείρειν — παιδων om. Hal. — ³⁾ λαβειν Hal. — *Port.*; unde etsi certa *Cont. Haud scio an certe scripserit Vet. Int.* — ⁴⁾ sed haec *Cod. Hamb., Trid.*; sed hanc *Port.* — ⁵⁾ nulli *BL.*

τέραν ἐννοῦσαι πρόβουαν, διε πάσης ἀσχολίας ἐτέρας τῆν αὐτῶν ἀφέλειαν προτίθεμεν. Dat. Kal. Sept. Constantinop. imp. DN. Iustiniani PP. A. ann. XIII., Apione V. C. Cons. [539.]

omnibus lex erit aperta, cognoscentibus, quomodo in talibus conuersentur, et nostram considerantibus prudentiam, qui omni alii praecipienti eorum praeposimus utilitatem. Dat. Kal. Septemb. Constant., imp. DN. Iustiniani PP. Aug. anno XIII., Apione V. C. Cons. [539.]

ΔΙΑΤΑΞΙΣΨ. α)

Περὶ μαρτύρων.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὐγουστος¹⁾ Ἰωάννη, τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ τῶν ἀνατολικῶν πραιτωρίων τὸ δεύτερον, ἀπὸ ὑπᾶτων ὁρδινάρῳ καὶ πατρικίῳ.

Προοίμιον.

Ἡ τῶν μαρτύρων πρὸς τὰς ἀποδείξεις χρῆσις ἐξεύρηται μὲν πάλαι διὰ τὸ μὴ λανθάνειν τι ὁρθῶς τῶν πρατιομένων, πονηρίας δὲ πολλῆς ταῖς ἀνθρωπίναις ἐπιγενομένης ψυχαῖς, κινδυνεύει μετελθεῖν εἰς τοῦναντίον ἢ τοῦ πραγματος τάξεις. οὐ γὰρ ὅπως ἂν φανεῖν τὰ πεπραγμένα μαρτυροῦσιν οἱ πολλοί, ἀλλ' ὅπως ἂν εἰ μάλλον κρυβεῖν. οἱ γὰρ ἕτεροι μὲν εἰδότες, ἕτεροι δὲ ἀπαγγέλλοντες, ἢ ἅπερ οὐκ ἴσασι²⁾ λέγοντες αὐτόθεν ὁμολογοῦσιν, ὡς τὰ ταῖς ἀληθείαις γενόμενα οὐδὲ βούλονται γίνεσθαι φανερά, οὐδὲ κατ' αὐτὰ προτίθειαι τὰς χρεῖαις, ἀλλὰ τὰ μηδαμοῦ γενόμενα ταῦτα καὶ ἀπαγγέλλουσι, καὶ εἰς χρεῖαι ἀχθῆναι ζητοῦσιν. Τὸ μὲν οὖν καθάπαξ ἀνελεῖν τὰς μαρτυρίας τῆ τῶν πραγμάτων χρησίμῃ σφαιλεθόν, πολλῶν ὄντων, ἅπερ οὐκ ἂν ἄλλως καταφανῆ γένοιτο, μὴ μαρτύρων ταῦτα διαγγέλλοιεν, τὸ δὲ ἐρεῖναι πᾶσι καὶ τοῖς σφόδρα εὐτελεσιτάτοις³⁾ μαρτυρεῖν καὶ οἱ πρὸ ἡμῶν ἐκώλυσαν νομοθεῖται. τοιγαροῦν καὶ πολλὰς ἐξαιρέσεις⁴⁾ ποιούνηται, πολλοὺς ἀπελευθύνοντες καὶ αὐτοῦ τοῦ τῶν μαρτύρων ὀνόματος τε καὶ σχήματος. Ἐπειδὴ δὲ οὐδὲ μετὰ ταῦτα τὰς κωλύσεις ἐτι καθαρὸν τὸ τῶν μαρτύρων ἔστιν, ἠθήθημεν χρῆσαι καὶ ἡμεῖς προσδεῖναι τι τῆ τοῦ πραγματος ἀκριβεῖα, καὶ τὰς ψευδομαρτυρίας κατ' ὅσον οἷον τὴ ἔστιν ἐλαττωσάαι. τοιοῦτο γὰρ τι καὶ νῦν ὑπὸ τῷ λαμπροτάτῳ τῆς Βιθυνῶν ἐπαρχίας ἀρχῶντι πρᾶχθῆν ἐβρομέν ἐπὶ διαθήκῃ διελεγχθέντων τε καὶ τὰ τελευταῖα συνομολογησάντων, διε τῆς διαθήκῃς ἐτι γυρομένης ἐταλευτήσεν ἢ

Novella XC.

DE TESTIBUS.

Imp. Iustinianus Augustus Ioanni, per Orientis Praetorio iteram Praefecto gloriosissimo, Exconsili ordinario et Patricio.

Praefatio.

Testium quidem usus propter probationem alia inventus est, ne quid eorum, quae facta sunt, latere; postquam vero hominum animos maior improbitas occupavit, periculum est, ne huius rei status in contrarium mutetur. Plurimi enim testimonium perhibent, non ea, quae acta sunt, patefiant, sed ut magis occultentur. Nam qui alia sciunt, alia vero eloquantur, et dicunt, quae nesciunt, hoc ipso confitentur, et ea, quae revera facta sunt, manifesta fieri, et eandem ea sententias ferri, quae autem nunquam egerunt, illa et denuntiant, et in iudicium deducunt. Iam vero testimonia plane tollere verum periculosum est, quum multa sint, quae non aliter manifesta fiant, nisi per testes, qui illa enuntiant, quibus vero, etiam vilissimis, dicendi testimonium potestatem dare anteriores quoque legislatores prohibuerunt; multas igitur exceptiones faciunt, multosque et ipso nomine et schemate testium arcent. Quoniam vero testes nec post eas prohibitiones puri sunt, nobis quoque ad diligentiam rei aliquid addendum, et sola testimonia, quantum fieri potest, imminuenda esse putamus. Nam tale quid nunc quoque sub clarissimo Bithyniae provinciae praeside factum invenimus, quum in testamento maxima testium falsitas probata, quae aperte convicti et tandem confessi essent, testatorem, quum testamentum adhuc conficeretur, mortuum fuisse, et quosdam ex testibus manu defuncti prehensa, eam in charta per rectam et transveram hinc traxisse, atque effecisse, ut defuncta signum veritatis crucis scripsisse videretur. Ad haec igitur

Gl.

CONST. XC.

DE TESTIBUS.

(Coll. VII. tit. 2.)

Imp. Iustinianus Aug. Ioanni, gloriosissimo Praetorium Orientis Praefecto iteram, Exconsili ordinario et Patricio.

Praefatio. Testium propter probationes utilitas adinventum quidem dudum est, ne quid latere facile actorum, at calliditate plurima hominum adveniente animas¹⁾, periclitatur migrare in contrarium causae. Non enim ut patebant quae gesta sunt testantur plurimi, sed quatenus adhuc amplius occultantur. Nam alia quidem scientes, alia vero pronuntiantes, aut quae non sunt dicentes, hoc ipso confitentur, quia quae vere fiunt²⁾, neque volunt pateferi, neque secundum ea proferri iudicia, sed quae nunquam facta sunt haec et pronuntiant, et ad iudicium deduci quaerant. Omnino itaque perimere testimonia usui rerum locum est, plurimis existentibus, quae non aliter patefiant, nisi testibus pronuntiantibus, licere astem eorum, etiam valde vilissimis, testimonium perhibere, et ante nos prohibuerunt legislatores, scilicet multas exceptiones facientes, et plurimos excludentes etiam ipso testium nomine vel schemate. Quia vero neque post prohibitiones adhuc purum est testium opus, existimavimus oportere et nos adicere aliquid causae subtilitatis et falsa testimonia quantum est possibile minorare. Tale enim quiddam etiam nunc apud clarissimum Bithyniae provinciae iudicem gestum invenimus in testamento, ostensa testium falsitate pessima, aperte convictorum

1) Hal. et Scrimg. — Tota Novella, excepto proemio, est in Bas. XXI. l. 46. Schol. q. 1. — Sp. ap. Athan. V. 6. (Haimb. Anecd. I. p. 75—77. — Iulian. Const. 83. — Versio est vetus glossata. 2) Hal.; Imp. Iustinianus Aug. Scrimg. — 3) εἰδὸς Hal. — 4) Cod. Hamb., Trid., Port.; animus Const. Hal., Vulg. — 5) ἀτελεσιτάτοις Hal. — 6) Cod. Hamb.; sunt Trid.; sciunt Port., Const.

ἢ διατιθεμένη, τῶν δὲ μαρτύρων τινὲς ἐπιλαβόμενοι νεκρὰς ἤδη τῆς χειρὸς, οὕτω κατὰ τοῦ χάριτος τὴν τε εὐθείαν τὴν τε πλογαίαν ἐλλυσαν, καὶ τὸ σύμβολον τοῦ τιμίου σταυροῦ θακίην γεγραφέμεναι τὴν τελευτήσασαν παρεσκεύασαν. Ἡμεῖς τοίνυν εἰς ταῦτα ὁρῶντες τὰ μὲν περὶ τοῦ τρόπου τῶν μαρτύρων, τὰ δὲ περὶ τῆς αὐτῶν καταστάσεως φῆθημεν χρῆσαι διορίσασθαι. τὰ μὲν οὖν εἰρημένα τοῖς παλαι νομοθέταις¹⁾ ἐπὶ κωλύσει τούτων, οὐς ἐξεργουσι μαρτυρίας, πάντα κύρια τίθειμεν.

Κεφ. α΄.

Θεσιζομεν δέ, καὶ μάλιστα ἐπὶ τῆς μεγάλης ταύτης καὶ εὐδαίμονος πόλεως, ἔνθα πλείστη καθέστηκε (θεὸς δὲ ἡγέσθω τοῦ λόγου) πολλῶν²⁾ καὶ ἀγαθῶν ἀνδρῶν εὐπορίας, εὐπολήτους δεῖν εἶναι τοὺς μαρτύρας, καὶ ἢ κρείττους τῆς τοιαύτης διαβολῆς διὰ τὸ τῆς ἀξίας, ἢ στρατείας, ἢ εὐπορίας, ἢ λοιπῶν ἀγαθῶν ἀναμφισβήτητον, ἢ εἴτερ οὐ τοιοῦτοι καθιστάσιν, ὑφ' ἑτέρων γοῦν οὐ καθιστάσιν ἀξιόπιστοι μαρτυρούμενοι, καὶ μὴ τινὰς ἐπιδηφρούτους, μηδὲ χαμηροὺς, μηδὲ παντοίως ἀσήμους ἐπὶ μαρτυρίαν ἔλθαι, ἀλλ' ὥστε, εἴπερ ἀμφισβητηθεὶ τὰ καὶ αὐτοὺς, δύνασθαι ῥηδῖως ἀποδεικνύειν τὸν τῶν μαρτυροῦσάντων βίον, ὡς ἀμειψίως τε καὶ ἐπιεικῆς εἶναι. §. 1. Εἰ δὲ ἀγνωστοὶ τινες εἶεν καὶ πανταγοῦντες ἀφανεῖς, καὶ τὴν φανείην ὅλων περὶ τὴν μαρτυρίαν τῶν ἀληθῶν διαφθείραι σπείδοντες, δύνασθαι καὶ βασανίους αὐτοὺς ὑποκείσθαι, καὶ τοὺς δικαστάς, εἰ μὲν ἀρχοντες εἶεν, αὐτοῖς τοῦτο πράττειν, εἰ δὲ ἑτέροι παρὰ τοῖς τῆς ἀρχῆς ἔχοντες, ἑταῦθα μὲν παραλαμβάνειν τὸν ὑπογοῦντα τῷ μεγαλοπρεπείᾳ τῶν πραίτων τῶν δῆμων, κατὰ χωρὶν δὲ τὸν τῶν τόπων ἐκδικῶν, καὶ δὲ αὐτῶν προσεγγίειν αὐτοῖς τὴν ἐκ τῶν βασάνων πείραν, ὅπως ἂν ταύτη γοῦν μηδὲν κατακρύψαιεν τῶν ἀληθῶν, ἢ καὶ ἀλοίην διὰ ταύτης τῆς ὁδοῦ χρημάτων τὴν μαρτυρίαν ποιοῦμενοι, ἢ καὶ ἄλλως περὶ αὐτῆν καουροῦντες.

Κεφ. β΄.

Εἰ δὲ καὶ ἤδη μηδεμίαν ἐπὶ χρεῖσιν ἔγγράφους ἀγράφων καταβολῶν ἀπόδειξιν διὰ μαρτύρων δέχσασθαι νομοδοτήκαμεν, πλὴν εἰ μὴ κατὰ τὴν εἰσῆκε ῥηθείσαν παραίτησιν, ἣν δὴ καὶ κρατεῖν βουλόμεθα, ἀλλ' οὖν καὶ νῦν τοῦτο ἀνανεοῦμεθα. εἰ μὴ ἔγγραφον εἴη τὸ χρέος, καὶ ἀγράφων καταβολῆς προηϊόντο παρὰ τῶν δικαζομένων ἢ διὰ τῶν μαρτύρων ἀπόδειξις, τότε δεκτὴν αὐτὴν παρὰ δικασταῖς εἶναι.

et novissime confessorum, quia, quum testamentum fieret, et fuisset defuncta testatrix, testium quidam tenentes iam mortuae manum ita per chartam virgam factam³⁾ et ex latere ductam traxerunt, et signum venerabile cunctis videri scripsisse defunctam praepraverunt. Nos igitur ad haec⁴⁾ respicientes alia quidem de modo testium, alia vero de eorum statu existimavimus oportere decernere. Quae itaque dicta sunt ab antiquis legislatoribus in prohibitione horum, quos susponderunt testimonium perhibere, rata omnia ponimus.

CAP. I. Sancimus autem, et praecipue in hac maxima et felicissima civitate, ubi plurima consistit (deo favente sermone) multorum⁵⁾ honorumque copia virorum, bonae opinionis esse oportere testes, et antea carentes huiusmodi derogatione per dignitatis, aut militiae, aut divitiarum, aut officii causam, aut si non tales consistant, ex utroque latere tamen, quia fide digni sunt, testimonium perhibere⁶⁾; et non quosdam artifices ignobiles, neque vilissimos, neque nimis obscuros ad testimonium procedere, sed ut, si quae de eis dubitatio fuerit, possit facile demonstrari testium vita, quia inculpabilis atque moderata est. §. 1. Si vero ignoti quidam fuerint nudique, et aliquid apparuerint circa testimonii veritatem corrumpere festinantes, posse eos etiam verberibus subiacere; et iudices, si quidem administratores fuerint, ipsi hoc⁷⁾ agant, si vero alii praeter eos⁸⁾, qui administrationes habent, ipsi quidem assumant apparitorem magnificentissimi praetoris plebis, in provincia vero locorum defensorem, et per eos inferant eis verberum experimentum, quatenus propter hoc nihil celent veritatis, aut etiam capiantur per hanc viam pecuniis testimonium perhibere, aut aliter circa hoc malignantes.

CAP. II. Et licet dudum nullam in debitis ex scripto factis non scriptarum solutionum probationem per testes suscipi sanciverimus, nisi secundum observationem ibi dictam, quam scilicet valere praecipimus⁹⁾, attamen¹⁰⁾ etiam nunc hoc renovamus. Si enim scriptum sit debitum, et non scripta proferatur solutionis a liti-

spicientes quaedam de modo testium, quaedam vero de eorum statu decernenda putavimus. Quae itaque a veteribus legislatoribus de prohibitione eorum, quos a testimonio repellunt, dicta sunt, omnia confirmamus.

CAP. I.

Sancimus vero, praesertim in magna hac et felici urbe, ubi magna existit (deus sermonem dirigat) proborum donorumque virorum copia, ut testes bonae estimationis sint, et vel propter dignitatem, vel militiam, vel divitias, vel indubitatum officium eiusmodi calumniam superiores existant, vel si tales non sint, ab aliis tamen, quod fide digni sint, testimonium habeant. Nec sedentarii quidam, nec humiles, nec plane obscuri ad testimonium veniant, sed ut, si de eis dubitetur, facile demonstrari possit, vitam testium inculpatae et moderatae esse.

§. 1. Si vero ignoti quidam et plane obscuri sint, atque videantur circa testimonii veritatem aliquid voluisse corrumpere, tormentis etiam subici possint; et iudices, siquidem magistratus sint, ipsi hoc agant, sin autem alii sint, quam qui imperia habent, hic quidem apparitorem magnificentissimi praetoris plebis, in provincia vero defensorem locorum assumant, et per eos tormentis illos subiciant, ut nihil de veritate celent, vel hac etiam ratione pecunia accepta testimonium dixisse, vel etiam aliter circa id dolose versatos esse deprehendantur.

CAP. II.

Et licet dudum sanciverimus, in debitis scriptura interveniente contractis non scriptarum solutionum probationem per testes non nisi secundum dictam ibi observationem suscipiendam esse, quam etiam obtinere volumus, tamen nunc quoque eam renovamus. Si enim scriptum sit debitum, et solutionis sine scriptura factae probatio a litigantibus per testes proferatur, tunc illa a iudicibus accipitur, quando ad hoc ipsum tes-

¹⁾ τοῖς παλαιοῖς (om. νομοθέταις) Hal. — ²⁾ Serling., Bas., Fulg.; καλῶν Hal. — ³⁾ chart. lineam rectam Bk. — ⁴⁾ Cod. Hamb., Trid.; hoc Port., Const. — ⁵⁾ proborum Bk. — ⁶⁾ Cod. Hamb., Trid.; a utroque tamen — testimonium perhibere Port., Cont.;

ex aliis tamen — testificati Bk. — ⁷⁾ Cod. Hamb., Trid.; hoc ipsi Port., Cont. — ⁸⁾ Cod. Hamb., Trid.; sunt add. Port., Cont. — ⁹⁾ Cod. Hamb., Trid., Port.; praecipimus Cont. — ¹⁰⁾ Port.; et tamen Cod. Hamb., Trid., Port.

εἶναι, ἥντεα ἐπ' αὐτῷ τούτῳ παραλαμβάνοιτο μαρτυρες, ἐφ' ᾧ τῇ γεννησομένη καταβολῇ ἢ τῇ μνήμῃ τοῦ γεγενῆσθαι τινα καταβολὴν ἦσθ, καὶ τοῦτο ὁμολογεῖσθαι παρὰ τοῦ τὰ χρέματα λαβόντος μαρτυροῦσθαι ἀνδρες ἀξιοπίστοι καθεστώτες, ἢ καὶ ἐν ἔκμαρτυροῖς¹⁾ ἰσως ποιήσαιεν φανερόν²⁾. τὰς δὲ μισαίας ταύτας καὶ ἐκ τοῦ παρήκοτος γινόμενας μαρτυρίας μηδὲν παντάπασι λόγῳ κρατεῖν, καὶ τοιαύτας τινὰς ἀναπλάτειν μαρτυρίας, ὡς δι' ἄλλην τινὰ χρεῖαν παρατιγῶν ἀκούσει τοῦδε λέγοντος εἰληφέναι παρὰ τοῦδε χρυσίου, ἢ ὑφείλειν τῷδε. αἰτίαι γὰρ σαφῶς ἡμῖν ὑποπτοὶ καθεστώσαι καὶ οὐδὲν ἀξία λόγου, ὅποτε καὶ τι τοιοῦτον ἐν τῷ δικάζειν εὐρομένῳ, ὡς, καίτοι πολλῶν χρημάτων λεγόμενον καταβεβλησθαι, ταβουλαρίου δύο μόνου τοῦτο ἔγρασαν ἀκρόασι, μάρτυρος παρόντος οὐδενός, καίτοι τοῦ χρέους ἔγγράφου τυγχάνοντος, καὶ τοῦ κατεπιθεμένου δῆθεν γραφῆναι ἐπισταμένου, καὶ δυναμένου δι' οὐκείων γραμμάτων ταῦτα φανερὰ καταστήσειν, ὅπερ ἐξ ἐκείνου μισήσαντες ἀφορμὴν τοῦ παρόντος εἰληφάμεν νόμου. Καὶ αὐθις παρήχη τις ἕτερος τὸ εἶδος ἰοικώς τῷ συκοφαντιμένῳ, καὶ ἐπὶ μαρτύρων δῆθεν καὶ ἐπὶ ταβουλαρίων κατετίθετο κατ' ἑαυτοῦ χρεῖα. καὶ ὁ μὲν μισθοῦ τοῦτο πράξας ἀπῆλθεν, ἕτερος δὲ εἰς ἐπράχθη τὸ χρέος, τὸ παρ' ἑτέρου τινός ὡς παρ' αὐτοῦ δῆθεν ὁμολογηθέν. καὶ τοῦτο ὕστερον οὐ διέλαθε, τοῦ θεοῦ τὰ τοιαῦτα μέχρι παντός οὐ συγχωροῦντος κατακρούπτεσθαι.

Κ ε φ. γ'.

Οὔτε οὖν ταῖς τοιαύταις πιστεύομεν μαρτυρίας, ἢ ταῖς τῶν ταβουλαρίων (καθ' ἅπερ εἰπόντες ἐφθήμεν) καταθέσαι, ἥντεα γραμμάτων ἐπιστήμονες εἶεν οἱ καταθέσθαι λεγόμενοι, παρὸν καὶ γραφῆαι ἢ ἐν δικαστηρίῳ καταθέσθαι, καὶ δοῦναι τῷ πράγματι πιστὴν ἀνεκμυστήρητον, οὔτε μένειν αἰτίας τοῖς ἀληθέσι λυμαινομέναις συγχωροῦμεν, οὔτε εἰ τι τοιοῦτο γένοιτο, προσέμεθα. ἀλλ' ἀπαιτοῦμεν τὸ παρακεκλήσθαι παρὰ τοῦ παρόντος τοὺς μάρτυρας ἐπ' αὐτῷ τούτῳ, καὶ τοῦτο διὰ μαρτυρίας ἀποδείκνυσθαι, καὶ εἶναι καὶ αὐτοὺς (τοῦτο δὴ τὸ τῶν διαθηκῶν) ρογατος, καὶ εὐνοπολήτους καθεστώσαι, καὶ οὕτω τὸ ποῦμα δέχεσθαι τὴν ἐξ αὐτῶν ἀπόδειξιν, καὶ μηδὲ ἔκμαρτυρίαν τοῦ λοιποῦ, μὴ καὶ²⁾ μαρτύρων ἔχουσαν καὶ παρουσίαν καὶ καταθέσειν καὶ ὑπογραφήν κρατεῖν³⁾. Εἰ δὲ μὴ τοιοῦτοι καθε-

stes assumuntur. ut de faciendā solutione, vel memoria iam factae solutionis, confitente id eo, qui praeniam accepit, viri fide digni testimonium dicant, vel etiam attestationibus forte id manifestum faciant. Vana autem illa et in transitu facta testimonioa valde plane ratione valeant, nec talia fiant testimonioa, quod is, qui ex alia quadam necessitate praeniam alicuique dicentem audiverit, se ab hoc praeniam accepisse vel huic debere. Haec enim perquam valde suspecta sunt et nullius pretii, qui tale quid etiam in causarum cognitione invenimus, quum, nullas licet pecunias solutae dicerentur, duo solum tabularum ad invicem dicerent, nullo teste praesente, quatenus debitum scriptura interveniente contractum esset, si qui confessus erat, scribere, idque per litteras manifestum facere posset. Quod quum ab eo tempore odio haberemus, occasionem huius legis ferendae percipimus. Rursus alius quidam adductus est colomnatiensis similis, et coram testibus atque tabularum debitum confessus est. Atque hic quidem, qui mercede accepta id fecerat, decessit, ab alio vero debitum exactum est, quod alius, tamquam ille, confessus erat. Neque hoc deinde latuit, deo non permittente talia in propositum occultari.

CAP. III.

Quamobrem neque eiusmodi testimonioa, neque tabulariorum, uti diximus, confessionibus credimus, quia illi litterarum periti sunt, qui confessi dicuntur, nec ei scribere vel in iudicio confiteri, et negotio indubitam fidem addere potuerint, nec manere eas veritas immosus permittimus, nec si tale quid factum sit, admittimus: sed exigimus, ut ab eo, qui testes produnt, et hoc ipsum rogati sint, idque testimonioa probent, si ut ipsi etiam, quemadmodum in testamentis, vel rogati et bonae existimationis, atque ita negotioa per eos probetur; attestationem autem, quae testium praeniam et depositionem et subscriptionem constituit, in praeniam non obtineat. Si tales non sunt testes, quales ista diximus, etiam tormentis eos subdici iubemus. Si quidam aperte sibi met ipsis vel inter se contraria dicuntur, tum maxime iudices animum advertant,

litigantibus per testes probatio, tunc susceptibilem eam apud iudices esse, dum ad hoc ipsum assumantur testes, ut pro faciendā solutione aut memoria factae alicui³⁾ iam solutionis, et confessione eius, qui praeniam accepit, testimonioa perhibeant viri fide digni constituti, aut etiam causam testimonioa⁴⁾ forte faciant praefestam. Haec autem inania et ex transitu perhibita testimonioa nulla modis omnibus valere ratione, et eiusmodi quaedam fingere testimonioa, ut propter aliud quoddam opus adveniēti⁵⁾ audiat aliquos dicentes, accepisse ab aliquo anrum aut debere alicui. Haec namque aperte nobis suspecta sunt, et nulla digna ratione, dum quando et tale aliquid in iudicando invenimus, eo⁶⁾ quod quum multae pecuniae dicantur solutae, tabularum duo tantummodo hoc dixerunt audisse se, teste praesente nullo, et debitum in scriptis constitutum, et fatente scribere ex hoc sciente⁷⁾, et valente per proprias litteras haec manifesta facere. Quod et in odio habentes, occasionem praesentis accepimus legis. Et iterum adductus est aliquis alius similis colomnatiensis, et praesentibus testibus ad hoc, et coram tabulario depositum, apud semetipsum debita esse; et in quibusdam, qui mercede hoc egit, decessit, alius autem exactus est debitum, quod ab alio quodam tanquam ab eo ipso confessum est, deo huiusmodi omnino non indulgente occultari.

CAP. III. Neque igitur huiusmodi credimus testimonioa aut tabulariorum, sicut praediximus, deponentibus, eo quod litteris eruditi sint, qui confiteri volunt apud quem et scribere⁸⁾ aut in iudicio confiteri, et dare rei fidem indubiam, neque manere eas veracibus peritiferas concedimus, neque si tale aliquid factum est recipimus, sed exigimus, quod deprecatur¹⁰⁾ ab eo, qui delinxit, testes in hoc ipso¹¹⁾, et hoc per testationes demonstrari, et esse et¹²⁾ eos (hoc quod in testamentis) rogatos, et bonae opinionis constitutos, et ita causam¹³⁾ suscipere ab eis probationem, et neque attestationem deinceps, neque testium habentem

¹⁾ Parat. §. 3. Athan. tit. XIV. (Heimb. Anecd. I. p. 151 sq.) — ²⁾ lib. περί διαφ. ἀναγ. §. 2. (Heimb. Anecd. I. p. 194.)

³⁾ καὶ ἔκμαρτυρίας Hal. — ⁴⁾ μηδὲ Hal. — ⁵⁾ Leg. videtur alicuius. — ⁶⁾ Leg. testimonioa. — ⁷⁾ Cod. Hamb., T-ida., Port.; adveniēti Cont. — ⁸⁾ Cod. Hamb., T-ida., Port.; adveniēti Cont. — ⁹⁾ eo om. BK. — ¹⁰⁾ et si debito in scriptis constituto BK. — ¹¹⁾ scribere et ex hoc sciente Cod. Hamb., Trid.; scribere sciente (om. ex hoc) BK. — ¹²⁾ et possunt accipere BK. — ¹³⁾ quod precati sunt BK. — ¹⁴⁾ Cod. Hamb., Trid.; ipsum Port., Cont. — ¹⁵⁾ adveniēti necesse est eos Cod. Hamb., edd. — ¹⁶⁾ Cod. Hamb., Trid.; cautam Port., Cont.

πῶσιν οἱ μάρτυρες, ὁποῦς ἐμπροσθεν εἰρηκαίην, καὶ βασιάνος αὐτοῦς ὑποκίσθαι κελύουσι. Εἰ δέ τιες καθαρῶς ἐναντία σφίσι αὐτοῖς ἢ καὶ ἀλλήλοις ἠθέλγουντο, τοὺς δικασίας μάλιστα τότε προσέχειν τὸν νόον, καὶ εἰ περὶ τὰ κυριώτερα¹⁾ τῶν μαρτυρομένων τὰς ἐναντιότητας εὐροίεν, ἐκβάλλειν τὰς τοιαύτας μαρτυρίας, τοῖς παρὰ τῶν ἀξιοπιστοτέρων καὶ πλείονων προσέχοντες²⁾. Εἰ δὲ ἐξεπίτηδες φανίεν κακοῦργοῦντες, καὶ ἐπιτεύθην ἐκπλιπτοντες εἰς ἐναντίωσιν, μηδὲ ἀθώους αὐτοῦς καταλιμπάνειν, ἵπτηρ μὴ κατὰ τινα πλάνην, ὡς εἰκόσ, ἀλλ' ἐξεπίτηδες τὰ ἐναντία δευχεῖεν λέγοντες.

Κεφ. δ'.

Ἐπιθεὶ δὲ πολλοὶ πολλὰς μάρτυρας παραστήσαντες, καὶ τρισάκις τοῦτο πράξαντες, εἴτα, ἐπειδὴν ἀποταξίοντο καὶ ἐκλάβοιεν τὰς μαρτυρίας, κειρώνται³⁾ προσελύουσι ἡμᾶς ἐνοχλεῖν, καὶ βούλευσαι καὶ τεράκις παραγαγῆν μάρτυρας, θεοπίστομιν, τοῖς ἡμετέροις δικασίας τοῖσι μάλιστα προσέχειν, καὶ εἰ τρισάκις ἤδη παρήλθον οἱ μάρτυρες, καὶ παρὰ τοῦ τοῦς μάρτυρας παραγαγόντος καὶ ἀποταξομένου καὶ ἐκλαβόντος πάλιν αἰτοῦνται μάρτυρας, τούτους παντελῶς μὴ προσέσθαι, ὡς ὑποψίας οὐσης, μή ποτε παραλιπόντων τε τῶν προτέρων, καὶ ἤδη φανερῶν τούτων διὰ τῆς μαρτυρίας γενομένων, ἐκείνος οὐ παραγωγῆς μαρτυρῶν, ἀλλὰ τῆς τῶν ἐμπροσθεν ἢ οὐ μαρτυρηθέντων προσδήκῃς, ἢ μαρτυρηθέντων ἐπανορθώσεως ἐπιθυμῇ. Εἰ δὲ ὁ παραγωγῶν μὲν οὐκ ἐκλάβοι, οὐδὲ ἐνύχοι ταῖς μαρτυρίας οὐδὲ αὐτός, οὐδὲ τις τῶν συνηγῶν αὐτοῦ, ὁ δὲ ἀντιτεταγμένος ἐκλάβοι μόνος, καὶ ποιήσοιτο παραγωγῆς, οὐ μὴν ταύτας ἐκδοῖν τῷ κρῖς ἤδη ποιησαμένη τὴν τῶν μαρτύρων παρόσον, ὥστε μὴ φῖα τῶν παραγωγῶν μόνον τὸν τούτους παραγαγόντα τὰ ἐλλείποντα ταῖς μαρτυρίαις ταύταις⁴⁾ προσδέσθαι, τῆνκαὶα δότεον καὶ τετάρτην παραγωγῆν μαρτυρῶν τῷ ταῦτην αἰτοῦντι, πρότερον δεκῶν δεδομένου παρ' αὐτοῦ, ὡς οὔτε ἐξεληφεν, οὐδὲ ἐθεχε ταῖς μαρτυρίαις οὐδὲ αὐτός, οὐδὲ τις ἢ συνηγῶρος, ἢ δλωσ ἰπὲρ αὐτοῦ πράιτων, οὔτε κατὰ τινα δόλον, οὐδὲ μηχανῆν, οὐδὲ τέχνην τὴν τετάρτην παραγωγῆν αἰτεῖ ποιήσασθαι τῶν μαρτύρων, ἀλλὰ διὰ τὸ μὴ δυναθῆναι πρότερον ταῖς ἐπαγγυλλομέναις χρῆσασθαι μαρτυρίαις, καὶ εἰ τοῦτο γίνωσιτο, μηδὲ κελύουσι ὑπὲρ τούτων δεῖσθαι βασιλικῆς, καθάπτηρ ἐμπροσθεν ἦν, ἀλλ' αὐτόθεν τὸν νόμον ἀρκεῖν αὐτοῖς τὸν τὰ τοιαῦτα ἐπιέντα, καὶ ἔχει μὲν τετάρτης μαρτύρων παραγωγῆς ἀδειαν εἶναι

si circa praecipua, de quibus testimonium perhibetur, dissensiones invenerint, testimonia illa reiciant, attendentes ad ea, quae a fide dignioribus et pluribus dicuntur. Si vero de industria dolose agere et exinde in dissensionem incidere videantur, impunitos eos non relinquant, si non errore quodam, ut fieri potest, sed de industria contraria dixisse probati fuerint.

CAP. IV.

Quoniam vero multi saepe, qui testes producant, et tribus vicibus id fecerunt, deinde, ubi concluderunt et testimonia acceperunt, interpellationibus nobis molesti esse conantur, atque testes quarto etiam producere volunt, sancimus, ut iudices nostri hoc maxime observent, et si tribus vicibus producti sint testes, atque ab eo, qui testes produxit, et conclusit, et testimonia accepit, denovo testes petantur, illi nullo modo admittantur, quod suspicio sit, ne, si quid priores omiserint, idque per testimonia iam manifestum factum sit, ille non productionem testium, sed vel eorum, de quibus antea testimonium datum non fuit, additamentum, vel eorum, de quibus testimonium perhibitum est, emendationem desideret. Si vero is, qui testimonia produxit, illa neque acceperit, neque viderit nec ipse, nec aliquis ex procuratoribus eius, solus autem adversarius acceperit, et exceptiones opposuerit, neque tamen ei, qui iam tertia vice testes produxit, eas ediderit, ne is, qui eos produxit, cognitis exceptionibus addat ea, quae testimoniis desunt, tum etiam quarta productione testium petenti concedenda est, iureiurando prius ab eo praestito, quo declaret se testimonia neque accepisse, neque legisse nec ipsum, nec advocatum aliquem, aut negotia gerentem, nec dolo aliquid, neque machinationem, neque arte quartam se testium productionem petere, sed quod testimoniis nunciatis prius uti non potuerit. Atque hoc si factum erit imperiali iussu ad hoc non indigeat, prout antea obtinuit, sed lex, quae talia permittit, per se illis sufficiat, et ad quartam usque testium productionem testimonium uti liceat, non tamen post longum temporis intervallum, ne etiam sic lites protraherentur, sed celeriter hoc fieri debet, sicut iudex id faciendum existimaverit.

§. 1.

praesentiam, et depositionem, et subscriptionem tenere. Si vero non huismodi constituti sunt testes⁵⁾, quales pridem diximus⁶⁾, et supplicis subdi eos praecipimus. Si vero quidam aperte contraria dicant sibi, aut alterutris testificentur, maxime iudices hoc animadvertere, et si veraciora testificentis adversitates invenerint, sufficiant quidem eiusmodi testationes, ea autem, quae a dignioribus fide et plurimis dicta fuerint, considerent. Si vero astu apparenter malignantes, et ex hoc incidentes in contrarietatem, neque immunes eos dorelingui, nisi secundum aliquem errorem fortuitum, et non astu contraria dicentes demonstrantur.

CAP. IV. Quia vero multi saepe testes producant, et tertio hoc agentes, postea, mox ut concluderint, et excepta fuerint testimonia, tentantes⁷⁾ interpellationibus nobis⁸⁾ importuni esse, et velle etiam quarto⁹⁾ deducere testes, sancimus, nostros iudices hoc maxime considerare, et si tertio producti iam sint testes, et ab eo, qui testes deduxit, concludente et editum¹⁰⁾ accipiente iterum petantur testes, hos omnino non adesse, ntpote suspicione habita, ne forte relictis quidem prioribus, et dudum manifestis propter eorum testimonia factis, ille non productionem testium, sed de praecedentibus aut non testificentis additamentum, aut eorum depositionibus emendationem desideret. Si vero deducens quidem testes editionem nondum acceperit, neque perlegerit testationes neque ipse, neque aliquis advocatorum eius, adversarius autem eius acceperit solus, et fecerit disputationem, non tamen eam dederit ei, qui tertio dudum fecit testium productionem, neque per dispositionem edoctus sit is, qui eos produxerat, quae testimoniis desunt, haec adici, tunc dandam esse et quartam productionem testium ei, qui hoc petierit, primitus sacramento dando ab eo, quod neque subtraxit, neque percunctatus est testationes, neque ipse, neque aliquis advocatorum eius, aut omnino pro eo agens, neque per aliquem dolam aut machinationem vel artem quartam productionem petit fieri testium, sed propterea, quod¹¹⁾ non valuit primitus uti denunciatis testimoniis; et si hoc factum fuerit, neque

inussione

¹⁾ κυριώτερα Hal.; κυριώτατα Bas. — ²⁾ ταῖς παρὰ — προσέχοντες Bas. — ³⁾ κειρώνται Bas., Fulg. — ⁴⁾ ταῦτα Hal., Fulg. — ⁵⁾ Cod. Hamb.; constituti testes sunt Trid.; constituti testes sint Port.

Cont. — ⁶⁾ Cod. Hamb., Trid.; ediximus Port., Cont. — ⁷⁾ tentant Bk. — ⁸⁾ novis Cod. Hamb., Trid., Port. — ⁹⁾ quarto Cod. Hamb., Trid. — ¹⁰⁾ edictum Cod. Hamb., Trid. — ¹¹⁾ propter quod Cod. Hamb., Trid.

είναι ταῖς μαρτυρίας χρῆσθαι, μὴ μέντοι διὰ χρόνου¹⁾, ὥστε μὴδὲ ἐπιεῦθεν μηχανεῖσθαι τὰς δίκας, ἀλλὰ δεῖν παντως ἰάχως αὐταῖς ἐπιτίθεισθαι, καθάπερ ἂν ὁ δικαίως οἰηθείη τοῦτο πράττειν.
 §. 1. Ἐκείνο μέντοι τῶν ἀνωμολογημένων ἐστίν, ὡς εἰ καὶ ἀπαξ τις παραγάγων μάρτυρας ἢ δις, εἴα²⁾ ἀποτάξεται, καὶ ἢ³⁾ ἐκλάβοι τὰς μαρτυρίας καὶ κατασχεῖται, ἢ τοῦ ἀντιτεταγμένου τοῦτο ποιήσασθαι. αὐτός τὰς παραγραφὰς ἐλάβοι, καλεῖσθαι μάθοι τὰ μεμαρτυρημένα, οὐχ ἔξει παντελῶς ἄδειαν οὐδεμίᾳ περαιτέρω χρῆσθαι μαρτύρων παραγωγῇ, οὐδ' ἂν εἰ θέλα τοῦτο κλέυσθαι⁴⁾.

Κεφ. ε΄.

Ἐπειδὴ δὲ ἴσμεν ἤδη γεγόμενον νόμον, ὥστε εἴ τις ἐνταῦθα λέγει δίκην, δεῖται δὲ ἐπὶ τῆς χώρας μὴρὶν ἢ αὐτῆς τῆς δίχης, ἔξιναι, τοῦ δικαστοῦ τοῦτο κρίνοντος καὶ τὴν ἀρχοῦσαν προδεσμίαν ὀρίζοντος, παραγεῖν ἐπὶ τῆς ἐπαρχίας τοὺς μάρτυρας, ἐνταῦθα τε ἀναπεμπέσθαι τὴν δίκην τῶν πεπραγμένων φερομένων, καὶ ὑπὸ ταυτῶ κρίνεσθαι δικαστῇ, πολλὰ δὲ τιαυτὰς προσελεύσεις ἡμῖν γέγοναι, βουλομένων τινῶν, ὅπερ ἐν ἐπαρχίᾳ μὲν δικάζονται, ἐνταῦθα δὲ τοὺς μάρτυρας ἔχουσιν, ὥστε κρατεῖν καὶ ἐπὶ τῶν τοιούτων τῶν νόμων, καὶ ἴδιαν εἶναι τῇ ἐν ἐπαρχίᾳ δικάζοντι στέλλειν ἐνταῦθα, ὥστε παρῆναι τοὺς μάρτυρας, ἢ τὰς ἀποδείξεις ὅλως δίδουσαι, καὶ πάλιν ὡς⁵⁾ αὐτὸν γέρεσθαι τὸς δίκας, ἢ καὶ ἀπὸ ἐπαρχίας εἰς ἐπαρχίαν ταῦτα αἰετῶν γίνεσθαι, θεοσιζόμεν, διὰ τὴν τῶν ἀποδείξεων εὐπολίαν καὶ τοῦτο κρατεῖν, καὶ δύνασθαι καὶ ἀπὸ ἐπαρχίας ἐνταυθοῖ παρὰ τοῦ δικαζόντος ἐν τῇ χώρᾳ στέλλεσθαι, καὶ παρ' ἐπὶ τῶν ἐξ ἡμῶν ὠριζόμενων ἐλλογιμοτάτων δικαστῶν. ψήφου περὶ τοῦτου παρὰ τοῦ δικαζόντος γινομένης, τὰς μαρτυρίας δίδουσαι καὶ ἀπὸ ἐπαρχίας ἑτέρας εἰς ἑτέραν, παρὰ τῷ ἐκδίκῃ ἢ παρὰ τῷ ἀρχοντι, τῶν μαρτυριῶν ἐκ ψήφου τοῦ δικαζόντος διδομένων, ἔχιστε δηλαδὴ τὴν αὐτοτελοῦς ψήφου διδομένης, ἐνθα καὶ προκατήρχθη, ἢν ὡς περ ἐπιεῦθεν ἐν τῇ χώρᾳ παρὰ τοῖς ἀρχουσιν ἢ τοῖς ἐκδίκοις τὰ περὶ τῆς παραγωγῆς τῶν μαρτύρων πράττεισθαι νομοθετήται, οὕτω καὶ ἀπὸ χώρας εἰς χώραν καὶ ἀπὸ ἐπαρχίας ἐνταυθοῖ κρατούσῃ, καὶ τελεῖται διὰ πάντων εἴη ἢ τῶν ἀποδείξεων ἅσπασιν εὐκολία. τῶν μέρτων μαρτυριῶν οὐκ ἐκδομένων οὐδὲ ἐν ταῖς χώραις, ἀλλὰ τῶν πεπραγμένων διδομένων αὐτοῖς τοῖς παραγαγούσιν, ἢ καὶ τοῖς αὐτῶν ἀντιδίκοις, ἐπὶ

§. 1. Illud tamen in confesso est, si quis semel aut bis productis testibus concludat, et testimonia accipiat atque conpiciat, vel, adversario hoc faciente, ipse exceptiones accipiat, et exinde testimonia cognoscant, eum nullam plane licentiam habere ulla testium productione ulterius utendi, neque si divina iussio id concesserit.

CAP. V.

Et quoniam legem iam latam esse scimus, qui constituat, ut, si quis hic litem habent, necesse autem sit partes quasdam litis in provincia probari, necesse hoc decernente et diem sufficientem defunctis, testes in provincia producere, et actis penitus litem huc remittere, quo ab eodem iudice decidatur, necesse vero interpellamur, et quidam cupimus, qui in provincia interdem litigant, hic vero testes habent, ut licet etiam in illis valeat, eique, qui in provincia iudicat, huc mittere liceat, ut testes adveniant, vel probationum omnino dentur, et rursus ad eum lites ferantur, vel ut de provincia in provinciam id fiat, petatur, sentiam, ut propter probationum abundantiam etiam hoc valeat, atque e provincia quum ab eo, qui ibi iudicat, ut ab uno ex clarissimis iudicibus a nobis designatis, huc quoque mitti possit, decreto a iudice faciendo, et testimonia dentur et de provincia in provinciam, qui defensorem vel magistratum testimonium ex decreto iudicis datis, ibique sententia definitivum feratur, ubi contestata est, ut, sicut hic in provincia a magistratibus vel defensoribus productionem testium fieri incivilem est, ita de provincia quoque in provinciam, et de provincia in hanc urbem obtineat, et per omnia perfecta sit omnibus probationum facilitas; testimonia tamen nec in provinciis edantur, sed acta illis, qui testes producant, vel etiam adversarii eorum dant, qui signa apud acta accipiant, atque ita huc vel in provincias a iudicibus mittantur, ne forte alius quum testibus natura negotii egeat, et propter editum testimonium adiectio excludatur. Atque haec omnia de quaestionibus pecuniariis intelligantur. In criminibus enim, ubi maximas res in periculo sunt, lites iudici praesentes esse, quaeque comperta habent edoceri omnimodo oportet; quo casu vel tormentis, et omni reliqua observationi locus erit.

CAP. VI.

inssione pro talibus imperiali egere, sicut pridem erat, sed ex hac lege sufficiant eis haec, quae penitus sunt, et usque ad quartam testium productionem licentiam esse testimonium uti, non tamen per longum intervallum, ut non ex hoc protrahantur lites, sed oportere omnino velocitatem eis imponere, secundum quod iudex existimaverit hoc fieri. §. 1. Illud tamen instabilem est, quia, et si quis⁶⁾ semel producens testes ut bis aut testificationes tractaverit, aut adversario hoc faciente ipse disputationem acceperit, et ex hoc diem testificata, non habebit omnino licentiam ullam⁷⁾ ulterius uti testium productione, neque si divina licentia praeciperit.

CAP. V. Et quoniam scimus dudum factam legem, ut, si quis hic litem exercent, oporteat eum in provinciae parte aliqua approbari, licentiam habere, iudice hoc decernente et sufficientis spatium tempore sufficiente, deducere intra provinciam testes, et huc transmittere litem gestis perlatis, et ab eodem iudice iudice, multae autem huiusmodi interpellationes nobis sunt, volentibus aliquibus, qui in provinciis quidem litigant, hic vero testes habent, ut teneantur huiusmodi lege, et licentiam esse in provincia⁸⁾ iudicanti dirigitur huc, ut praesententur testes, aut testificationes omnino dentur, et iterum ad eum referri lites, et si de provincia in provinciam haec petantur fieri, sancimus, propter probationum abundantiam et hoc valere, et potest etiam a provincia huc ab eo, qui iudex est in provincia, destinari, et ab uno, qui a nobis designatus fuerit, eloquentissimorum iudicum, interloquatione de eo a iudice facta, testationes dari et a provincia alia in aliam provinciam, aut apud defensorem, aut apud praesidem testificationibus ex interloquatione iudicantis datis, illic videlicet definitiva sententia danda, ubi et lis contestata est, ut quomodo hinc in provinciam apud iudices aut defensores de productione testium agi sancita sunt, ita et a provincia in provinciam et a provincia huc teneant, et perfecta per omnia sit probationum omnibus facultas; testimonium quidem⁹⁾ non editis neque in provinciis, sed gestis datis eis, a quibus producantur, aut eorum adversariis, sub gestis monumentorum signa

¹⁾ διὰ μακροῦ Hal.; διὰ μακροῦ χρόνου Bas. — ²⁾ Hal., Bas.; εἰ Scrimg. — ³⁾ εἰ Hal. — ⁴⁾ προσδέτη Hal. — ⁵⁾ εἰς αὐτὸν Hal., Bas. — ⁶⁾ quia si quis Trid.; quia et si (om. quis) Cod. Hamb., Port., Cont. — ⁷⁾ ullam om. Cod. Hamb.; ulla emend. Bl. ed. etor. — ⁸⁾ Cod. Hamb.; provinciam add. — ⁹⁾ in mea Bk. ed. etor.

ἐπὶ πράξεως ὑπομνημάτων σημεῖα δεχομένων, καὶ οὕτως ἐνταῦθα ἢ ἐν ἐπαρχίαις πεμπομένων παρὰ τῶν δικαστῶν, μὴ ποτε, ὡς εἰκός, δεηθῆναι καὶ ἐξέσθαι μαρτύρων ἢ τοῦ πράγματος φύσιν, καὶ ἀποκλιθεῖν διὰ τὴν ἐκδοσιν ἢ τῶν μαρτύρων προσθήκῃ. τούτων ἀπάντων ἐπὶ τῶν χρηματικῶν ζητήσεων νοουμένων. ἐπὶ γὰρ ἐγκληματικῶν, ἐνθα περὶ μεγίστων ἐστὶν ὁ κίνδυνος, ἀνάγκη πᾶσι τρόποις ὑπὸ ταῖς δικασταῖς ¹⁾ ποριεῖναι τοὺς μάρτυρας, καὶ τὰ αὐτοῖς ἐγνωσμένα διδάσκειν. ἐνθα καὶ βασιλέων ἰσως ἴσται καιρὸς καὶ τῆς ἄλλης ἀπάσης παρατηρήσεως ²⁾.

Κεφ. ε΄.

Εἰ δὲ λέγοιτο δουλικῆς εἶναι τύχης ὁ βουλόμενος μαρτυρεῖν, ὁ δὲ ἐλεύθερος ἰσχυρίζεται καθεστάναι, εἰ μὲν ἐκ γενετῆς τυχὸν ἐλεύθερος ³⁾, πληροῦσθαι μὲν ἢ μαρτυρία, ταῖς δὲ παραγραφαῖς ὁ περὶ τῆς τύχης φυλαττέσθω λόγος, ὥστε εἰ φανερὴ τύχος οὐκ ἐστὶν ὧν, τὴν αὐτοῦ μαρτυρίαν ἀπὸ μὲν γενομένης εἶναι, εἰ δὲ ἐλευθερωθῆναι φῆσαι, ἀναγκάζουσαι ⁴⁾ δεκνόναι πρότερον αὐτῶν τὸ συμβόλαιον, ἐν ᾧ τῆς ἐλευθερίας τετύχηκεν, οὕτω τε μαρτυρεῖν. εἰ μὲντοι γε ἐν εἰσῶα χώρα τῆς ἐλευθερίας φῆσαι τυχεῖν, ἢ οὐκ εἶναι προχείρους αὐτῷ τῆς ἀποδείξεως, καὶ τοῦτο ὅπως ἐπομύσεται, ἢ μὲν μαρτυρία γραφείσθω, μὴ δειχθέντος δὲ τοῦ τῆς ἐλευθερίας συμβολαίου ὁ παραγωγῶν οὐ χρήσεται τῇ ἐπίτῳ μαρτυρίᾳ.

Κεφ. ζ΄.

Εἰ μὲντοι τις φῆσειεν ἀπεχθῆ τὸν παριόντα πρὸς μαρτυρίαν αὐτῷ καθεστάναι, καὶ τυχόν καὶ ἐπὶ αἰτίας παρ' αὐτοῦ γενέσθαι, εἰ μὲν δειξείεν εἰδός, ὡς ἐγκληματικῆ μεταξὺ αὐτῶν κινεῖται δίκη, μὴ παρίτω πρὸς μαρτυρίαν ὁ μέχρι τοσοῦτου δυσμνή, ὡς καὶ περὶ ἐγκλημάτων δικάζεσθαι, εἰ δὲ ἄλλως ἀπεχθῆς εἶναι λέγοιτο, ἢ καὶ αἰτίαςασθαι ἀπομακρυνόμενος, πρότιμ μὲν τὰ τῆς μαρτυρίας, τῷ δὲ περὶ τῶν παραγραφῶν φυλαττέσθω τὰ τῶν τοιούτων ζητήσεων.

Κεφ. η΄.

Ἐπειδὴ δὲ ἐθῆκαμεν νόμον, ὥστε καὶ ἐπὶ χρηματικῶν δικῶν ἄνομιαις μαρτυρεῖν, ἐκείνων οὐκ ἀναγκαζομένων τὴν μαρτυρίαν νέμειν, ὅσοι μεσῖται γεγονῶσιν αὐτοῖς, καὶ τινες ἀποχρῶνται τούτῳ, καὶ μαρτυρίαν οὐ βούλονται νέμειν, θεσπιζόμεν, εἴπερ ἑκάτερον μέρος συναιολῆ τὸν μεσῖτην αὐτῶν γινόμενον

CAP. VI.

Si vero servilis conditionis esse dicatur, qui testimonium dicere voluerit, is vero se liberum esse affirmet, si ingenuum se profiteatur, dicat quidem testimonium, de statu vero quaestio exceptionibus servetur, ut, si servilis conditionis esse appareat, testimonium eius pro nullo habeatur. Quodsi libertum se dicat, instrumentum prius ostendere cogatur, in quo libertatem consecutus est, atque ita testimonium dicat. Sin autem in alia provincia se libertatem consecutum, vel probationes sibi in promptu non esse dicat, deque ea re expresse iuraverit, testimonium quidem scribatur, non ostenso vero libertatis instrumento is, qui eum producit, testimonio eius non utatur.

CAP. VII.

Si vero quis eum, qui testimonium dicturus est, sibi inimicum, vel etiam se ab eo accusatum esse dicat, si quidem statim probaverit, causam criminalem inter se agitari, non accedat ad testimonium, qui adeo ei inimicus est, ut ipsum etiam criminis accuset; si vero alia ratione inimicus esse, vel in causa pecuniaria eum convenisse dicatur, procedat quidem testimonium, ad tempus vero exceptionum eiusmodi quaestiones serventur.

CAP. VIII.

Quoniam autem legem tulimus, ut in pecuniariis etiam causis inviti testimonium dicant, illi vero testimonium perhibere non cogantur, qui mediatores inter illos fuerunt, et quidam hoc abutuntur, neque volunt testimonium dicere, sancimus, si utraque pars consentiat, testimonium dicere eum, qui mediator sibi fuerit, seque

signa percipientibus, et ita huc aut in provincias destinandis a iudicibus, ne quando forsitan et aliis egeat testibus causae natura, et excludatur propter editionem testium adiectio. Haec omnia in pecuniariis quaestionibus intelligentes; in criminalibus enim, in quibus de magnis est periculum, omnibus modis apud indices praesentari testes, et quae sunt eis cognita edocere, ubi et tormentorum forsitan erit opus, et aliis omnibus observationibus.

CAP. VI. Si vero dicatur servilis esse fortunae, qui testari voluerit, is vero liber affirmetur constitutus, si quidem ex nativitate, impleatur quidem testimonium, disputationum vero de statu servata ratione, ut, si apparerit fortunae servilis esse, eius testimonium ac si neque datum fuerit, ita sit. Si vero libertatem se dicat, compellatur demonstrare primum instrumentum, in quo libertatem percepit, et sic testetur. Si vero in alia provincia libertatem dicat perceptam, aut non esse in promptu sibi probationes, et hoc evidenter iuraverit, testatio quidem scribatur, non monstrato vero manumissionis instrumento is, qui deduxit eum, non utatur eius testimonio.

CAP. VII. Si vero quis dicat odiosum praesentem ad testimonium sibi constitutum, et approbaverit statim, quia ¹⁾ criminalis inter eos lis movetur, non adsit ad testimoniam, qui usque adeo infestus est, donec de criminis indicetur. Si vero aliter odiosus esse dicatur, aut conventus pecuniarie, procedat quidem testatio, temporis ²⁾ vero disputationum serventur huiusmodi quaestiones.

CAP. VIII. Quoniam vero legem posuimus ³⁾, in ⁴⁾ pecuniariis causis nolentes testificari, illos non compellendos ⁵⁾ testimonium dare, qui ante mediatores facti sunt ipsis, et quidam abutuntur hoc, et testimonium nolant

¹⁾ Parat. §. 10. Athan. tit. IF. (Heimb. Anecd. I, p. 68.)

²⁾ ὑπὸ τοῦς δικασταῖς Hal.; ἐπὶ τοῖς δικ. conl. Hamb.; haud scio an παρὰ τοῖς δικ. praefendum sit.

Hamb.; quoniam edd. — ³⁾ Emend. Spang.; antea tempore. — ⁴⁾ Trid.; possumus Cod. Hamb.; propositum Port., Cont. — ⁵⁾ ut in Cod. Hamb., Trid. —

⁶⁾ τυχόν ἐλεύθερος Bas.; τυχ. ἐλεύθ. om. Hal., Fulg. — ⁷⁾ φῆσαι, ἀναγκάζεσθω Hal. — ⁸⁾ Cod.

⁸⁾ illis non compellendis Bk.

μενον μαρτυρησαι, και ἀποεσθῆσθαι τοις παρ' αὐτοῦ λεγομένοις, ἀναγκάζεσθαι αὐτὸν καὶ ἄκοιτα τὴν μαρτυρίαν τέμειν. τοῦ κωλύματος, διότι αὐτὸν ἄκοιτα μαρτυροῦν ὁ πρότερος ἡμῶν οὐκ ἠβούλετο νόμος, διὰ τῆς συναινέσεως ἑκατέρων τῶν μερῶν ἀνηρημένου.

Κεφ. 3^ο.

Καὶ τοῦτο δὲ πολλὰκις πραιτόμενον ἴσμεν, ὡς τινες ἢ παρὰ τοῖς τῶν τόπων ἐκδίκοις, ἢ παρὰ τοῖς λαμπροτάτοις τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχουσιν, ἢ καὶ, ὡς κίχως, ἐνιαυθα παρὰ τῷ λαμπροτάτῳ μαγίστρω τῶν κήσων εἰσιόντες, καὶ μεμφόμενοι, ὡς παρὰ τοῦδε πεπονθότες τι παράνομον, ἢ ἄλλως ἠδίκημένοι ἢ ἐξημιώμενοι, μάρτυρας βούλονται παραστήσασθαι, καὶ ἵνα μὴ ὑστερον ἀντιτεθείη αὐτοῖς, ὡς κατὰ μίαν μοῖραν τὰ πεπραγμένα συνέστη, δεῖ κάκεινον ἐν αὐτῇ τῇ πόλει καθεστῶτα, ἔνθα αἱ μαρτυρίαι δίδονται, ὑπομνησθέντα παρὰ τοῦ ἄρχοντος ἢ τοῦ ἐκδίκου παραγενέσθαι καὶ ἀκοῦσαι¹⁾ τῶν μαρτυριῶν. εἰ δὲ μὴ βουληθεῖ παραγενέσθαι, ἀλλὰ διαπίπτωσιν, ὥστε ἐκ τοῦ κατὰ μίαν μοῖραν δίδοσθαι τὰς μαρτυρίας κατ' αὐτὸ τοῦτο ἀρχιστους εἶναι, θεωροῦμεν τὰς τοιαύτας μαρτυρίας οὕτω κρατεῖν, ὡς ἂν εἰ μὴ μονομερεῖς ἐτύχων οὐσαι, ἀλλὰ καὶ²⁾ αὐτοῦ παρόντος ἐγγυόνησαν. εἰ γὰρ παραιτήσοιτο, καὶ ἐλθεῖν μὴ βουληθεῖ καὶ ἀκοῦσαι τῶν κατατιθεμένων, καίτοι δημοσιεύων τε καὶ³⁾ οὐκ ἐξ ἀπαραιτήτου τινὸς ἀνάγκης ἀφίχεσθαι μὴ δυναίμενος, ἐν ἴσῳ τοῖς παραγενομένοις ἔσται, καὶ οὐδὲν ὄφελος ἐκ τῆς αὐτοῦ προπετείας αὐτῷ γενήσεται, ἀλλὰ δοκεῖσθαι μὲν συστάδην γεγονυῖα⁴⁾, ὅσα δὲ ἂν ἀρμόσειεν αὐτῷ παραγράφεσθαι περὶ αὐτῶν, ἔξεναι τοῦτοις χρῆσθαι, μόνου τοῦ δοκεῖν αὐτὰς εἶναι μονομερεῖς (διὰ τὴν αὐτοῦ προπετείαν, οἷα δὲ κατ' ἀνάδειαν μὴ παραγενομένου) ταῖς μαρτυρίαις ἀντιτεθεσθαι μὴ δυναμένου. τῶν ἄλλων ἀπάντων, ὅποσα περὶ μαρτύρων παρὰ τὸν πρό ἡμῶν ἢ καὶ παρ' ἡμῶν αὐτῶν εἰρηται τε καὶ νενομοθέτηται, κυρίων μενόντων, καὶ παρὰ τῶν ἡμετέρων δικαστῶν φυλακτομένων, εἴτε μέλθωσιν, εἴτε ἐλάττωσιν εἶεν, εἴτε ἐπὶ ταύτης τῆς μεγάλης πόλεως, εἴτε ἐν ταῖς ἔξω χώραις, ἵνα καὶ τὰ τῶν μαρτύρων ὅποσον δυνατὸν καθεστήκαμεν ἐπαρορθώσαντες, ἔτι καθαρώτερον τε καὶ ὁσιώτερον τὰς δικὰς πράττεισθαι παρασκευάσωμεν, δι' ἧς καὶ τὰς ἀκροάσεις γίνεσθαι παρὰ τοῖς δικασταῖς ἅπασιν τῶν δεινῶν προκειμένων λογίως ἐνομοθετήσαμεν, καὶ δοχὸν ὑπέχειν καὶ τοὺς ἐνάγοντας καὶ τοὺς ἐναγομένους καὶ τοὺς συνηγόρους παρεξι-

sequae consentes fore iis, quae ab ipso dicantur, ut ille invitus etiam testimonium dicere cogatur, utque prohibitio, quare cum invitum testem esse prior abstraxit lex noluit, propter consensum utriusque partis sublata sit.

CAP. IX.

Hoc quoque saepe factum scimus, quosdam ex locorum defensores, vel clarissimos provinciarum praesides, vel etiam hic, ut par est, clarissimum magistrum census adstantes, seque ab hoc aliquid impio perperasos, vel aliter laesos, aut damno affectos esse conquirentes, testes velle producere. Et ne deinde illis opponatur, una solum parte praesente haec gesta esse, eum quoque, qui in ea civitate est, ubi testimonia dantur, a iudice vel defensore citatum adesse et testimonium audire oportet. Si vero adesse nolit et recusaverit, ut testimonia inutilia fuisse. Nam si recusaverit, et venire atque testimonia audire voluerit, quatenus in publico versetur, et non possit ex intractabili quadam necessitate non venire, idem erit, ut si advenisset, nec commodum aliquod ex contumacia sentiet; sed videantur quidem utraque parte praesentia facta, quaeunque vero illi exceptiones contra se opponunt, illis uti liceat, ut tamen id solum, si una tantum parte ea facta videri (propter proterviam, quippe qui voluntate sua non adfuerit), testimonia opponi non possit. Reliqua vero omnia, quae de testibus a maioribus nostris vel a nobis ipsis dicta et sancita sunt, rata maneat, atque a iudicibus nostris sive maiores sive minores, sive in magna hac urbe sive in provinciis sint, observentur, ut ea, quae ad testes pertinent, quantum in nobis est, emendatis efficiamus, ut purius etiam et sanctius lites agantur, propter quas, ut cognitiones ab omnibus iudicibus, divinis eloquiis propositis, suscipiantur, sancimus, ut quae tam actores quam rei et advocati iustitiam dei praesentent, iussumus, deum ubique et litigantium, et iudicum, et testium animis praesentem assistentem, et litigantes memoria ac praesentia dei per omnia tempora et sine suspitione lites agant. Quam legem in futurum tempus valere volumus.

nolunt uti, sancimus, si utraque pars consentiat, ut et⁵⁾ mediator eorum fiat testificator, componaturque ea, quae⁶⁾ ab eo dicantur, compellere⁷⁾ eum etiam nolentem testimonium perhibere, prohibitions, propter quam eum nolentem testificari penitus nostra noluit⁸⁾ lex, propter consensum utriusque partis sublata.

CAP. IX. Et hoc vero⁹⁾ multoties actum scimus, quod quidam aut apud locorum defensores, aut apud clarissimos provinciarum praesides, aut forte (ut adsolet) hic apud virum clarissimum magistrum census ingrediantur, et querantur, tanquam ab aliquo sustinentes aliquid contra leges, aut aliter laesi aut damnificati, testes volentes producere; ut¹⁰⁾ non in posterum opponantur eis, quia¹¹⁾ ab una parte gesta sunt, oportet etiam illum in ea civitate constitutum, in qua testationes dantur, admouitum a iudice sive a defensore praesentem esse, et audire attestaciones. Si vero noluerit advenire, sed respuerit, ut ex hoc ab una parte testimonia dentur, ut secundum hoc ipsum inutilia essent, sancimus, huiusmodi attestaciones ita tenere, ut non ex una parte constitutae sint, sed tanquam eo praesente factae sint. Si enim recusaverit, et advenire noluerit et audire depositiones, etenim publicabuntur et nisi¹²⁾ per inexcusabilem aliquam necessitatem deduci non possit, similis advenientis erit, et nullum iuvamen ex sua protervitate ei efficietur, sed videantur quidem probationes factae, quaeunque vero competierint ei ad disputandam de eis, licebit his uti, solummodo quod videntur esse ex una parte (propter eius proterviam, propterque audaciam minime advenientis) testimonibus opponere non valente. Omnibus aliis, quae de testibus et ab iis, qui ante nos, et a nobis ipsis dictae sunt et sancita, fixis manentibus, et a nostris iudicibus observandis, sive maiores, sive minores sint, et sive in hac magna civitate, sive foris in provinciis, ut et¹³⁾ ea, quae de testibus sunt, quantum possibile nobis est

¹⁾ καὶ ἀκοῦσαι om. Hal. — ²⁾ ἀλλὰ ὡς καὶ Hal., Fulg. — ³⁾ Cod. Vat., Serling.; καὶ ἐπι δημοσιεύων Cod. Flor.; καὶ ἐπι δημοσιευομένων, καὶ Hal.; καίτοι δημοσ. τε om. Bas. — ⁴⁾ γεγονέναι Hal. — ⁵⁾ Cod. Hamb.; quod et add.; quod (om. et) Bk. — ⁶⁾ test., et comprobaturus se esse, quae Bk. — ⁷⁾ compelli Bk.

ed. eter. — ⁸⁾ Cod. Hamb.; voluit edd. — ⁹⁾ Cod. Hamb., Trid.; et hic vero quia Port.; et hoc vero quia Cont. — ¹⁰⁾ et ut Bk. — ¹¹⁾ Cod. Hamb.; quod Trid., quae Port., Cont. — ¹²⁾ dep., etsi in publico non potest quum non Bk. — ¹³⁾ Cod. Hamb., Trid.; et om. Port., Cont.

προκειλευσαμεθα, πανταχοῦ τὸν θεὸν ἐφιστάντες τοῖς τῶν δικαζομένων τε καὶ δικαζόντων καὶ τῶν μαρτυρούντων ψυχαῖς, ἵνα διὰ πάντων τῆ τοῦ θεοῦ μετῆς τε καὶ παρουσίᾳ καθαρὰ τὰ τῶν δικῶν καὶ ἀνυποκτα τοῖς δικαζομένοις γένοιτο. ὃν δὲ νόμον κρατεῖν βουλόμεθα εἰς τὸν ἐφεξῆς ἕπαντα χρόνον.

Ἐ π ἰ λ ο γ ο ς .

Τὰ τοῦτον παραστάγια ἡμῶν, καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θεοῦ δηλούμενα νόμου ἢ σὴ ὑπεροχὴ ἔργου καὶ πέρας παραδοῦναι σπενσάτω. Dat. V. Kal. Octobr. Constantinop. imp. DN. Iustiniani PP. A. ann. XIII., Aprioue V. C. Cons. [539.]

corrigentes, adhuc purius et sanctius lites agi praeparemus; propter quas et cognitiones fieri a iudicibus omnibus divinis propositis evangelicis sancimus, et insurandum subire et pulsantes, et pulsatos, et advocatos praecipimus, ubique deum inspectorem¹⁾ et eorum, qui indicant et quibus iudicatur, et qui testimonium praebent animabus, ut perennis dei commemoratio et praesentia, munda litium et citra suspicionem litigantibus fiat. Quam legem tenere volumus de cetero omni tempore.

E p i l o g u s . Quae igitur placuerunt nobis et per haec divina manifestata sunt legem, tua emittentia operi effectuique tradere festinet. Dat. V. Kal. Octobr. Constant., imper. DN. Iustiniani PP. Augusto XIII., Aprioue V. C. Cons. [539.]

¹⁾ Pro hoc corrupto vocabulo insistentes edidit Bk., sed credo in eo insuper (ἐφ') et aliud verbum latere cui praestat servare inspectorem et participium verbi addere ut dantes vel imponentes vel simile quid.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ β'*)

Ἦστε ἀπαιτήσεως οὐσθὶ προικὸς πρώτης τε καὶ δευτέρας, ὡς τοῦ ἀνδρός δευτερογενήσαντος, προτιμᾶσθαι τὴν προτέραν γενναῖα ἢ τοὺς ἐκ τοῦ προτέρου γάμου παῖδας, καὶ ὥστε, εἰ βουληθείσης τῆς γενναῖος ἦτοι τοῦ καταγραφέντος ὑπὲρ αὐτῆς τὴν προικὰ δοῦναι τῷ ἀνδρὶ τὰ καταγραφέντα ἀναβάλλεται ὁ ἀνὴρ ὑποδέξασθαι, λυθέντος τοῦ γάμου ἀπαιτεῖσθαι αὐτὸν τὴν ὑπ' αὐτοῦ καταγραφείσαν προγαμιαίαν δωρεάν, μὴ ὑποδεξάμενον δι' προικὰ μὴδὲ προγαμιαίαν δοῦναι δωρεάν.

Ἀυτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Ἀύγουστος Ἰωάννης, τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἀνατολικῶν πραιτωρίων τῷ δευτέρῳ, ἀπο υἱάτων ὀρδινάρῳ καὶ πατρικίῳ.

Π ρ ο ο ἰ μ ο υ ς .

Ἠρώτην δικαζόντων ἡμῶν ἡμφισβητήθη πρᾶγμα πολλῶν¹⁾ ἄξιον ἐπιστροφῆς, καὶ σαφεστέρως νομοθεσίας οὐκ ἀνάξιον, καὶ γὰρ τις προτέρας γενόμενος γαμετῆς ἀνῆρ, καὶ ταύτην ἀποβαλὼν, εἶτα δευτέ-

E p i l o g u s .

Quae igitur nobis placuerunt et sacra hac lege declarantur excellentia tua effectui dare studeat.

N o u e l l a X C I .

QUANDO PRIMAE ET SECUNDAE DOTIS EXACTIO FIT, VIRO SCILICET SECUNDAE NUPTIAS CONTRAHENTE, UT PRIOR UXOR VEL LIBERI EX PRIORIBUS NUPTIIS NATI PRAEPOPONANTUR. ITEM SI UXOR, VEL IS, QUI PRO EA DOTE PROMISIT, DOTE MARI TO DARE VELIT, ET MARI TUS QUAE PROMISSA SUNT ACCIPERE DISTULERIT, UT SOLUTO MATRIMONIO DONATIO ANTE NUPTIAS AB IP SO PROMISSA AB ILLO EXIGATUR; SI VERO DOTE M NON ACCEPIT, UT NEQUE DONATIONEM ANTE NUPTIAS DET.

Imp. Iustinianus Augustus Ioanni, per Orientem Praetorio iterum Praefecto gloriosissimo, Exconsuli ordinario et Patricio.

P r a e f a t i o .

Nuper iudicantibus nobis in controversiam vocata est res, quae animadversione perquam digna et clariore lege non indigna est. Quidam enim quum primae uxoris, eaque amissa secundae maritus factus esset,

G L . CONST. XCIII.

UT EXACTIONE INSTANTE DOTIS PRIMAE ET SECUNDAE, VIRO AD SECUNDA VOTA MIGRANTE²⁾ PRAEPOPONATUR UXOR PRIMA, VEL EX PRIORI MATRIMONIO FILII; ET UT³⁾, SI VOLUERIT UXOR, AUT IS, QUI PRO EA DOTE SCRIPSERIT, DARE VIRO, QUAE SCRIPTA SUNT, DISTULERIT AUTEM VIR SUSCIPERE, SOLUTO MATRIMONIO EXIGI EUM AB EA ETIAM CONSCRIPTAM ANTENUPTIALEM DONATIONEM.

(Coll. VII. tit. 5.)

Imp. Iustinianus Aug. Ioanni, gloriosissimo Orientalium Praetiorum Praefecto iterum, Exconsuli ordinario et Patricio.

P r a e f a t i o . Dndum iudicantibus nobis in dubitationem venit causa multa correctione digna, et legislatione clariore non indigna. Etenim quidam prioris factus uxoris vir, quum eam extulisset, deinde secundae, dotem suscipiens⁴⁾, et filios ex priore relinquens obiit, adhuc secunda superstitē. Volebat igitur secunda

¹⁾ Hal. et Scrimg. — Nov. integra fero est in Bas. XXVIII., 13. Schol. a. b. — Epit. ap. Athan. X., 5. (Heimb. Anecd. I. p. 122 sq.) — Iulian. Const. 84. — Versio est vetus glossata.

²⁾ πολλῶν Hal., Vulg. — ³⁾ Cod. Hamb.; migranti edd. — ⁴⁾ Cod. Hamb., Trid.; ut om. Port., Cont. —

⁵⁾ ex utraque add. Bk. ed. ster.

δευτέρας¹⁾, προικὰ τε ὑποδεξάμενος παρ' ἑκατέρας, καὶ παίδας ἕκ τῆς πρώτης καταλιπὼν²⁾ ἀπῆλθε, τῆς δευτέρας ἔτι περιούσης. ἠβούλετο τοίνυν ἡ δευτέρα γαμετὴ τὴν προικὰ τὴν παρ' αὐτῆς δεδομένην ἀπαίτειν, τῷ προνομίῳ χρομήνῃ τῷ παρ' ἡμῶν δεδομένῳ. ἀνέλεγον δὲ οἱ ἕκ τῶν πρώτων γάμων παῖδες, καὶ αὐτοὶ μητροῖαν προτεινόμενοι προικὰ, καὶ ἀμφισβητήσιμον ἦν, εἰ καὶ μὴ περιούσης τῆς προτέρας γαμετῆς δεῖ δεξασθαι τοὺς ἐκείνης παῖδας κατὰ τῆς δευτέρας προικὸς ἀγωνιζομένους. οὐ γὰρ ἑτέροις δεδώκαμεν τε ἤδη καὶ δίδομεν τοῦτο τὸ προνομίον, ἢ κληρονομίος ἢ δανεισταῖς, ἀλλὰ μόνους παῖσι. πολλὰ μὲν οὖν ἀμφισβητήσεις γεγόνασιν ἐν τῷ πράγματι, λεγούσης τῆς δευτέρας γαμετῆς, ὡς ἐξανάλωσας ἔφθη, καὶ πρὶν ἐπὶ τὸν πρὸς αὐτὴν ἔλθῃ γάμον, ὁ ἀνὴρ τὴν τῆς προτέρας γαμετῆς προικὰ. καὶ οὐ δίκαιόν ἐστι, τὴν μὲν αὐτῆς προικὰ, διότι³⁾ τοσούτον εὐρέθῃ καταλιπὼν ὁ ἀνὴρ, ὅσον ἀρκεῖ μόνῃ τῇ δευτέρας⁴⁾ προικῇ, αὐτὴν ἀπολέσαι, τοὺς δὲ τὴν ἐξανάλωξάν ἤδη προικὰ λαβεῖν. ἀλλ' οἱ παῖδες τὰς ὑποθήκας προδύγοντο, οἷ περ ὅλως πραγμάτων ὄντων τῷ τελευτήσαντι, αἱ τῆς τελευτήσεως ὑποθήκαι πρεσβύτεραι τῆς δευτέρας εἰσι.

Κριθ. α.)

Τούτων τοίνυν ἀμφισβητούμενον ἐκείνο τῶν ἀνωμολογημένων τε ἤδη καὶ νενομισθημένων παρ' ἡμῶν ἐστίν, ὡς, εἰ μὲν τι φαινοίτο ἐκ τῶν πραγμάτων τῆς προτέρας ἢ τῆς δευτέρας προικὸς, τοῦτο ἀνάγκη ἦ τοὺς παῖδας τῆς προτέρας ἢ τῆς δευτέρας ἔχειν, ἢ εἰ τελευτήσοι κάκεν, τοὺς παῖδας αὐτῆς, ἔκαστον πρὸς ὅπερ ἂν οἰκείως ἔχειν ἑαυτὸν ἀποδείξειεν. ἐπιῦθα γὰρ καὶ ἡ in rem ἢ περὶ δεσποτείας ἀρμόζει καθαρῶς, καὶ ἔκαστον δεῖ τὸ οἰκείον ἔχειν, μηδὲν προνομίου δεδόμενον. εἰ δὲ οὐ φαινοίτο τῶν ἑκατέρας πραγμάτων οὐδέν, ἢ τίνα μὲν φαινοίτο, τινὰ δὲ ἑλλείπει, εἴτε περιεῖται αἱ γυναῖκες (ἔπουδῶ τυχὸν τοῦ προτέρου γάμου διαλυθέντος, καὶ ἀρμολογίας τῇ γυναικὶ τῆς προικὸς), εἴτε τετελευτήκασι ἢ ἐπὶ παῖσιν ἄμφω, ἢ καὶ μὴ τούτων, ἐπὶ τοῖς ἑλλείπουσι κυριώτερον εἶναι τὴν προτέραν, καὶ τοὺς ἐξ αὐτῆς παῖδας, πρεσβύτεραν προικὰ προτεινόμενους, ταῦτον δ' ἐστὶν εἰπεῖν καὶ ἐγγόνους, καὶ ἀπεγγόνους, καὶ τὴν ἐφεξῆς διαδοχὴν, οποιασδήποτε φύσεως εἶν. ὡς περ γὰρ εἰ δύο δημόσια ὀφλήματα ἦν, ἀνάγκη τὸ πρεσβύτερον κυριώτερον τοῦ μεταγενεστέρου καθεστάναι⁵⁾, οὕτω κἀναυθὰ τὰ προνόμια

esset, dote ab utraque accepta, liberisque ex prior relicta, secunda adhuc superstitie obti. Secunda igitur uxor privilegio a nobis concessa utens dotem a se datam exigere voluit. Contradixerunt liberi prioris matrimonii, et ipsi maternam dotem opponentes, et dubium erat, num priore coniuge non amplius superstitie liberos eius secundam dotem impugnantem suscipere oporteret. Neque enim alius, sive hereditas sine creditoribus, sed solis liberis hoc privilegium datum et damus. Multa igitur dubia circa hoc negotium fuerant, cum secunda coniuge dicebat, maritum prioris uxoris dotem, ante quam ipsam in matrimonium duxisset, iam expendisse, nec iustum esse, ut, quum vir tantum reliquisset inveniatur, quantum soli secundae doti sufficiat, ipsa dotem suam perdat, illi vero dotem iam consumptam percipiant. At liberi hypothecas obiciebant, quod, si defunctus res aliquas haberet, hypothecae defunctae coniugis hypothecis secundae omnino antiquiores essent.

CAP. I.

Hic igitur in controversiam deductis illud in confesso et a nobis sancitum est, si quid ex rebus prioris vel secundae dotis appareat, necesse esse, ut vel filii prioris, vel secunda uxoris id habeat, vel si illa quae mortua sit, singuli eorum liberi, in quantum quicumque suum esse probaverit. Hic enim actio in rem vel de dominio pure competit, et unusquisque suum habere debet, quod nullo privilegio indiget. Si vero nihil ex rebus utriusque appareat, vel quaedam adint, quaedam deficient, sive supervierint mulieres, prior scilicet matrimonio per repudium soluto, et dote mulieri competente, sive ambae relictae liberis defunctae fuerint, vel una ex illis, potiorum esse in illis, quae desunt, priorem eiusque liberos, antiquiorem dotem praetendentes. Idem vero dicendum est et de nepotibus, et pronepotibus, et reliquis deinceps successoribus, cuiuscunque sexus sint. Quemadmodum enim necesse est, si duo publica debita sint, ut antiquius posteriori potius sit, ita hoc etiam casu necesse est, ut privilegio priori dote dentur priora, atque eodem modo secundae, nec dos doti, nec hypotheca hypothecae praefertatur, sed quod antiquius et tempore prius est, potius sit.

secunda uxor dotem a se datam exigere, privilegio utens a nobis dato, contradicebant autem ex prioris matrimonio filii, et ipsi maternam obdicentes dotem, et dubium erat, utrum etiam non superstitie uxore prior oporteret suscipi filios contra secundae dotem litigantes. Noa enim aliis dedimus datum et damus hoc privilegium aut heredibus, aut creditoribus, sed solis filiis. Plurimae siquidem dubitationes exstiterunt in hac causa, dicente secunda, quoniam expendisset ante, quam ad eius venisset matrimonium, prioris uxoris dotem, et non esse iustum, suam quidem, quod tantum inventus est reliquisset vir, quantum sufficeret soli secundae dotem⁵⁾ eam perdere, illos autem expensam iam dotem percipere. Sed filii hypothecas proponebant, quoniam omnino rebus existentibus morienti hypothecae seniores potiores, quam secundae essent.

CAP. I. Hic igitur in dubitationem venientibus, illud certum etiam a nobis sancitum est, quod, si aliquid appareat rerum prioris aut secundae dotis, hoc necessarium filios prioris aut secundae⁶⁾ habere, vel si moriatur etiam illa, filios eius singulos, quod proprie habendum suum ostenderint. Hic⁷⁾ enim et in rebus quae de proprietate est, competit pure, et unquamque⁸⁾ quod suum est habere, nullo privilegio indiget. Si vero nihil appareat utriusque rerum, aut aliqua⁹⁾ quidem appareat, aliqua vero desint, sive superstites sint mulieres, repudio forsaa prioris matrimonio dissoluto et competere mulieri dotem¹⁰⁾, sive defunctae sint filiis existentibus ambae aut etiam una harum, in iis, quae desunt, superiorem esse priorem et filios ex ut. antiquiorem dotem praeponeutes, idem est¹¹⁾ dicere nepotes et pronepotes, et deinceps successores¹²⁾, cuiuscunque naturae fuerint. Sicut enim si duo debita publica fuissent, necessario antiquum praeponeatur posteriori, ita et hic privilegia necessarium est priori dote dare priora, et ita secundae, et dotem non praeponeere

¹⁾ Parat. §. 5. Athan. tit. XV. (Hesimb. I. p. 158.) — ²⁾ Lib. περὶ διαφ. ἀναγν. §. 1A. (ibid. I. 195.)

³⁾ δευτέραν συνοικήσας Hal.; δευτέρα συνοικήσας Bas. — ⁴⁾ προτέρας ἀποτεκνών Hal. — ⁵⁾ καὶ οὐκ εἶναι δίκαιον, τὴν οἰκείαν μὲν, διότι Hal. — ⁶⁾ δευτέρας Hal., Bas. — ⁷⁾ dotem om. Trid. — ⁸⁾ necessarie aut filios prioris aut secundam Bk. —

⁹⁾ Trid., Port.; hinc Cod. Hamb., Cont. — ¹⁰⁾ oportet add. Bk. — ¹¹⁾ Cod. Hamb., Trid., Port.; alia Cont. — ¹²⁾ competenti mulieri dote Bk. — ¹³⁾ Cod. Hamb., Trid. id est Port., Cont. — ¹⁴⁾ Cod. Hamb.; successores add. —

μία ἀνάγκη τῇ πρώτῃ προικὶ δοθῆναι προτέρα ¹⁾, οὕτω τε τῇ δευτέρῃ, καὶ προικὰ μὴ προκρίνειν προικί, μὴδὲ ὑποθήκην ὑπόθηκῃ, ἀλλὰ τὸ πρῶτον καὶ χρόνῳ πλέον μένειν τὴν οὐκ εἶχον ἔχον ἰσχύον τε καὶ προνομίαν. τοὺς γὰρ χρόνους τῶν ὑπόθηκῶν ἀμείναι ἢ ἀνελεῖν κατ' οὐδένα τρόπον αἰρούμεθα. καὶ ταῦτα φραμεν οὐκ ἀγνοοῦντες ὡς δήπου καὶ ἐτέρωδι τῆς ἡμετέρας νομοθεσίας ταῦτα διώρισται, ἀλλ' ἐπειδὴ περὶ βίως κελίγηται παρ' ἡμῶν καὶ τινὰς ἔσθην ἀλλοιοτήτας τὸ πρῶτον ζητήσεις, διὰ τοῦτο καὶ εἰς τὴν τοῦ παρόντος νόμου χρῆσαν ἀφικόμεθα, οὐχ ἵνα τὴν πρῶτον νομοθετήσωμεν, ἀλλ' ἵνα σαφέστερον αὐτὸν πάσι καταστήσωμεν ²⁾.

Κε φ. β'.

Κατενό γε μὴν προσθεῖναι τῶν νόμων καλόν, ὅπως κινήσῃσι ζητήσις ὁμοίας ἀναγκαζοῦν ἡμῶν εἰς νομοθεσίαν ἐποίησιν. εἰ γὰρ ἐποφείλει προικὰ γυνῆ, καὶ ἡ μὲν δοῦναι βουληθεῖη, αὐτὴ τυχόν, ἢ ὁ ἐπὶ αὐτῆς παροχόμενος αὐτῇ, ὅστις ποτὲ ἂν εἴη ἢ τῶν ἐγγύθεν ἢ τῶν ἑξωθεν, ὥστε ἢ profecticiam ἢ adventitiam εἶναι τὴν προικὰ ³⁾ (ταῦτα δὲ τὰ τοῦ νόμου ὀνόματα), ὁ δὲ ἀνὴρ, ἢ ὁ τοῦτοῦ πατρὸς τυχόν, ἢ ὁ πάππος υποδέξασθαι ταύτην μὴ βουληθεῖεν, τὸ δὲ τῆς γυναικὸς ἐκμαρτύρεται μέρος, καὶ ἐτοίμως ἔχει ταυτὴν καταβαλεῖν, ἢ καὶ τι μείζον πράξειε ⁴⁾ καὶ προσάγοι τυχόν, καὶ εἰ γε κινήτῃ καθεστήκοι, ἀσφαγίδας ⁵⁾ ἐπιθεῖη καὶ κατὰ τὸν νόμον ἀπόδοιτο, ἢ κατὰ μὴν μοῖραν ἐκβάλλον εἰς δικαστήριον ἀξιοῖ ταῦτα γινέσθαι, καὶ διαβάτης ἐκ τοῦ δικαστηρίου πρὸς ἀπαγγελίαν ταῦτα πρὸς τὸ τοῦ ἀνδρὸς μέρος, ἐπιφέρει δὲ καὶ οὕτως ἀναβαλλομένον, μὴ δύνασθαι διαλυθέντος τοῦ γάμου τὴν τῆς προγαμίας δωρεῆς ἐκίσειν ἐκκλίνειν, ὡς δὲ προικὸς οὐκ ἐπιδοθείσας. ὁ γὰρ δοῦναι βουληθεῖς, ἐν ᾧ τὴν λῆψιν ὁ λαμβάνων ἠξιώμενος παραιτεῖται, παρακλησιὸς ἐστὶ τῷ δωροδοκῷ ⁶⁾. Καὶ τοῦτο μετὰ τῶν ἄλλων εἰς τῆς προικὸς χρησιμῶν. ὡς περὶ γὰρ εἰ μὴ δοῖται κατ' ἐπιδοθεῖσιν τὴν προικὰ, ἀρνησιν αὐτῇ τῆς προγαμίας δωρεῆς ἐπιγγαγομένον, οὕτω καὶ εἰ βουληθεῖη δοῦναι, καὶ ὁ λαμβάνων ἐξέπιθεδς παραιτεῖται τὴν λῆψιν, δίδομεν αὐτῇ τὴν τῆς προγαμίας δωρεῆς τοῦ συνοικεσίου λυθέντος ἀπαίτησιν, καίτοι τὴν

vim suam et privilegium retineat. Tempora enim hypothecam mutare vel tollere nullo modo volumus. Atque haec dicimus, non ignorantes, illa iam alibi in lege nostra definita esse, sed quia haec res apud nos acta est, et variae quaestiones motae sunt, propterea ad praesentis legis necessitatem devenimus, non ut nunc primum quid sanciremus, sed ut manifestiorem eam omnibus faceremus.

CAP. II.

Illud quoque legi adiciere operae pretium est, quod, ut similiter nobis ad legem necessarium esset, quaestio mota effecit. Si enim mulier dotem debeat, eamque vel ipsa forte, vel qui eam pro ipsa praestat, quicumque ille fuerit, sive propinquus sive extraneus, dare voluerit, ita ut aut profectitia, aut adventitia sit dos (haec enim verba sunt legis), vir autem, vel forte pater eius, vel avus eam accipere nolit, mulieris vero pars hoc testificetur, eamque solvere parata sit, vel, quod etiam maius est, faciat, et forte offerat, et si mobilis sit, sigillis impositis secundum legem deponat, vel sola iudicium ingressa hoc fieri petat, atque ex iudicio venientes quidam hoc viro denuncient, at tamen et sic ille differat, non potest soluto matrimonio solutionem donationis ante nuptias tanquam dote non data declinare. Qui enim dare voluit, eo, qui accipere rogatur, acceptationem recusante, similis est illi, qui dedit. Et hoc cum reliquis in dote valeat. Quemadmodum enim illi, si dotem per dilationem non dederit, donationem ante nuptias denegamus, ita, licet dare velit, et ille, qui accipit, de industria accipere recuset, damus illi matrimonio soluto donationis ante nuptias petitionem, etsi dotem propter viri culpam non intulerit.

E p i

ponere doti, nec hypothecam hypothecis, sed quod antiquius est tempore, amplius manere ⁶⁾, proprium robur habens et privilegium; tempora namque hypothecarum permutare aut interimere vel minuire nullo modo potest. Et hoc dicimus non ignorantes, quoniam iam et in alia quadam nostra legislatione hoc decrevimus, sed quoniam omnino motum est apud nos, et quasdam habuit diversas ⁷⁾ causa quaestiones, propterea et ⁸⁾ ad praesentis legis opus accessimus, non ut ⁹⁾ nunc aliquid prius sanciremus, sed ut clariorem eam omnibus constitueremus.

CAP. II. Illud quoque legi adiicere legi bonum est, quod mota quaestio similiter necessarium nobis ad legislationem fecit. Si enim debeat dotem mulier, et illa quidem dare voluerit, ipsa forsitan, aut qui pro ea promissit illam, quicumque fuerit aut proximorum aut extraneorum, aut ¹⁰⁾ profectitia aut adventitia sit dos (haec enim legis verba ¹¹⁾ sunt), vir autem, aut eius pater forsitan aut avus suscipere eam nolit, pars autem mulieris contestetur, et ¹²⁾ parata sit hoc solvere, aut etiam aliquid maius peragere ¹³⁾, et offerat forsitan, et, si mobilis sit, signacula etiam imponat, et secundum legem ¹⁴⁾ recoudat, aut secundum unam partem ingredians in iudicium petat hoc fieri, et pergentes ex iudicio quidam denuncient haec ad partem viri, at ille permaneat etiam ¹⁵⁾ ita differens, non poterit soluto matrimonio antenuptialis donationis exactionem declinare, tanquam dote non data. Qui enim dare voluit, dum perceptionem recusat is, qui suscipere postulat, proximus est danti. Et hoc cum aliis in dote valeat. Sicut enim, nisi dederit per dilationem dotem ¹⁶⁾, negationem ei antenuptialis donationis inferimus, ita vel si voluerit dare, et percepturus ex studio recusaverit perceptionem,

¹⁾ Lib. perὶ διαφ. ἀγαγν. §. 14. (Heimb. Anecd. I. p. 195 sq.)

¹⁾ Hal., Bas., Fulg.; προτέρα Scring. — ²⁾ In Bas. sequitur hic Nov. II. c. 5. et deinde ita adiunctum est nostras Nov. cap. 2., ut sermone continuo arctae haec subsisterent, inde factum videtur, ut in Hal. edd. similiter atque in Bas. in hanc Nov. intrudatur caput illud quatuor Novellae secundae. — ³⁾ ἔξωθεν, ὥστε ἢ παρὰ πατρός διδομένην ἢ παρὰ ξωτικού διδομένην εἶναι τὴν προικὰ ἴσχυον προεπιτικίαν ἢ ἀδβεντικίαν Hal.; ἔξωθεν, ὥστε ἢ παρὰ τοῦ ἑγοντος τὴν χρόνῳ ὑπερσοῖαν, ἢ παρὰ ξωτικού δωροδοκῶν εἶναι τὴν προικὰ, ὁ δὲ ἀνὴρ etc. Bas. — ⁴⁾ παρέξειε Hal. —

⁵⁾ καὶ σφαγ. Hal., Bas., Fulg. — ⁶⁾ Melius: antiquius et tempore amplius, manere etc. — ⁷⁾ habuit aliquo modo causa Cod. Hamb., Trid., Port. Credo Contium ad Graecum hic correxisse. — ⁸⁾ Cod. Hamb., Port.; et propterea Trid., Cont. — ⁹⁾ Cod. Hamb.; ut non edd. — ¹⁰⁾ ut aut Bk. — ¹¹⁾ Cod. Hamb.; verba legis edd. — ¹²⁾ cont. quod Cod. Hamb., Port. — ¹³⁾ peragat Bk. — ¹⁴⁾ Cod. Hamb.; leges edd. — ¹⁵⁾ Cod. Hamb.; etiam om. edd. — ¹⁶⁾ Cod. Hamb., Trid.; dotis Port., Cont.

τὴν προῖκα διὰ τὴν τοῦ ἀνδρὸς αἰτίαν οὐκ εἰς ἐνεγκουσίαν.

Ἐπιλογος.

Τὰ τοίνυν παραστάτα ἡμῖν, καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θεοῦ δηλούμενα νόμου ἢ σὴ ὑπεροχὴ ἔργῳ καὶ πέρας παραδοῦναι πνευσάτω. Dat. Kal. Oct. Const., imp. DN. Iustiniani PP. A. ann. XIII., Apione V. C. Cons. [539.]

nem, damus ei antenuptialis donationis matrimonio soluto petitionem, licet dotem propter viri causam non intulerit.

Epiloga. Quae igitur placuerunt nobis et per hanc sacram declarata sunt legem omnibentia tua operi effectuique tradere festinat. Dat. Kal. Octob. Constantinop., imp. DN. Iustiniani PP. Aug. anno XIII., Apione V. C. Cons. [539.]

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ββ.)

Περὶ τῶν εἰς τοὺς παῖδας ἀμείτρων δωρεῶν.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννη, τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἱερῶν τῆς ἑω πραιτωρίων τῷ δαίτηρον, ἀπὸ ὑπάτων ὀρδιναρῶν καὶ πατρικῶν.

Προοίμιον.

Ἦδη τὰ περὶ τοῦ φαλκιδίου καὶ τῆς ἐκείνου μοίρας διαρῶσμεν, αἰξήσαντες αὐτὸν οὐκ ἀγαννῆ προσδῆχη. τὸ γὰρ λίαν ἄνισον οὐ σφόδρα ἡμᾶς ἤρεσεν, ἀλλὰ δεῖν μὲν προκρινεσθαι τῶν παίδων, οὐς ἂν ὁ πατὴρ βουλῆθῆι, οὐ τοσοῦτον δὲ ἐλατῶν τοὺς ἄλλους, ὥστε αὐτοῖς ἀφόρητον εἶναι τὴν ἐλάττωσιν.

Κεφ. α΄.

Τοῦ τοίνυν παρ' ἡμῶν τεθέντος νόμου μένους ἐπὶ τῆς ἰδίας ἰσχύος ἐκείνου βουλόμεθα, ὥστε εἰ τις δωρεῶν ἀμείτρον εἰς τινα ἢ τινος τῶν παίδων ποιήσῃται, ἀνάγκην ἔχειν ἐν τῇ διανομῇ τοῦ κλήρου τοσοῦτον ἐκάστῳ τῶν παίδων φυλάττειν τὸ ἐκ τοῦ νόμου μέρος, ὅσον ἦν πρὶν¹⁾ δωρεῶν ὁ πατὴρ εἰς τὸν παῖδα ἢ τοὺς παῖδας τοὺς ταύτῃ τετιμημένους ποιήσῃται. οὕτω γὰρ οὐδὲν ἔτι ταῖς δωρεαῖς²⁾ ἐγκαλέσουσιν, ἔχοντες μὲν ἐπὶ πάσῃ τῇ οὐσίᾳ τοῦ πατρὸς τὸ ἀπὸ τῶν νόμων, κατὰ τοσοῦτον δὲ αὐτομένου τοῦτοῦ τοῦ μέρους³⁾, καθ' ὅσον καὶ τὰ πράγματα εἶχε τοῦ πατρὸς, πρὶν ταῖς δωρεαῖς ἐξακτληθῆναι. οὐ δυναμένων τῶν ταῖς δωρεαῖς τετιμημένων παίδων φάσκων, ἀρκείσθαι μὲν ταῖς θμέτρους ταύτας δωρεαῖς, ὅσκειν δὲ ἀρῆσασθαι⁴⁾ τοῦ πατρῆου κλήρου, ἀλλ' οὐκ ἀναγκαζομένων μὲν,

Epiloga.

Quae igitur nobis placuerunt et sacra hac lege declarata sunt excellentia tua effectui dare student.

Novella XCII.

DE IMMENSIS DONATIONIBUS IN LIBEROS COLLATIS.

Idem Imperator Iohanni, per Orientem Praetore iterum Praefecto gloriosissimo, Exconsuli ordinario et Patricio.

Praefatio

Quae ad Falcidiam eiusque portionem pertinent, ea iam definitivimus, non ignobili accessione commutantes. Quod enim nimis inaequale est, non vili nobis placet; sed liberis quidem, quos pater vult praeparare, reliquorum vero conditionem non adeo immutare oportet, ut diminutionem ferre nequeant.

CAP. I.

Lege igitur a nobis posita in suo robore manere hoc volumus, ut, si quis immensam donationem in aliquem vel aliquos ex liberis contulerit, necesse habeat in distributione hereditatis tantam unicuique ex liberis servare partem legitimam, quanta erat, antequam pater donationem in filium vel filios illa honoratus conferret. Sic enim donationes illas non amplius excusabunt, quum ex omni substantia patris legitimam habeant, atque ea parte in tantum aucta sit, quantum substantia patris continuit, antequam donationibus exhaustiretur. Neque libere donationibus honorati dicunt, se contentos esse immensis illis donationibus, videri autem sibi a paterna hereditate abstinere, sed non cogantur quidem, si donationibus contenti sint, hereditatem adire, omni vero modo necesse sit illis, fratribus inaequalitatem illam ad eam menuram, quae

GI.

CONST. XCI.

DE IMMENSIS DONATIONIBUS IN FILIOS FACTIS.

(Coll. VII. tit. 3.)

Imp. Iustinianus Aug. Iohanni, gloriosissimo per Orientem Praetorem Praefecto iterum, Exconsuli ordinario et Patricio.

Praefatio. Dudum de Falcidia et illius parte decrevimus, urgentes eam non ignobili incremento. Quod enim nimis inaequale est, non valde placet nobis, sed oportere quidem praeparari filios, quos pater voluerit, non tamen in tantum demanere¹⁾ aliis²⁾, ut importabilis sit eis deminutio³⁾.

CAP. I. Posita igitur a nobis lege in sua virtute manente, illud volumus, ut, si quis donationem immensam in aliquem aut aliquos filiorum fecerit, necessarium habeat in distributione hereditatis tantam unicuique filiorum servare ex lege partem, quanta fuit, priusquam donationem pater in filium aut filios, quos et honoravit, faceret. Sic enim nihil ulterius in donationibus querentur, qui habent quidem in omni substantia patris quod legitimum est, in tantam autem aucta quantitate, quantum habuit substantia patris ante, quam

¹⁾ Hal. et Serimg. — Praeter prooemium et epilogum Nov. est in Bas. XLI. l. 1. Schol. a. — Epit. p. Athan. IX. 7. (Heimb. Anecd. I. p. 102.) — Iulian. Const. 85. — Versio est votus glossata.

²⁾ Serimg., Bas.; ὅσον τὸ ἐκ τοῦ νόμου μέρος ἢν, πρὶν Hal.; φυλάττειν ὅσον ἢν τὸ ἐκ τοῦ νόμου μέρος, πρὶν Bas. secundum Leunclav. Notat. II. 250. — ³⁾ ἐπὶ ταῖς δωρεαῖς Bas. — ⁴⁾ μέτρον Hal., Bas. sec. Leunclav. l. c. — ¹⁾ δὲ τῷ ἀπέχεσθαι Hal. — ²⁾ Cod. Hamb.; minui Port., Cont. — ³⁾ alios Bk. ed. min. — ⁴⁾ Cod. Hamb., Trid.; imminutio Port., Cont.

ἢ ἀποδῶνται ταῖς δωρεαῖς, καταδχεσθαι τὸν κληρον, ἀνάγκη δὲ ἔχοντων πᾶσι τρόποις ἐπανισοῦν τοῖς ἀδελφοῖς τὸ ἐπιτεῦθεν διαφέρον, καθ' ὅσον εἰρήκα-
-εν μέτρον, ὥστε μὴ ἔλαιτον αὐτοὺς ἔχειν τὸ ἐκ τῶν νόμων αὐτοῖς ὑφειλόμενον, διὰ τὴν γενομένην ἐπὶ ταῖς δωρεαῖς ἀμετρίαν, ὅποι γε ἔξεσι τῷ πατρὶ μέτρια προσησάνει περὶ τὴν πᾶσαν γονήν, καὶ τοῖς πατρὸς αὐτοῦ μᾶλλον ἀγαπωμένοις χάρισσασθαι τι πλέον, καὶ μὴ τοὺς λοιποὺς παῖδας διὰ τῆς εἰς ἐκείνους γενομένης ἀμετρίας βλάψαι, καὶ τὸν ἡμέτερον παραβῆλαι σκοπόν. καὶ τοῦτο ἐγένετο μὲν ἡμῖν ἕξ ἀρχῆς ἐνθύμιον. ἀναβαλλόμενοι δὲ αὐτὸ πρόφην, καὶ τῶν ἀνθρωπίνων πειρώμενοι ψυχῶν, ἐπειδήπερ ἰσώμεν αὐτοὺς εἰς τὰς τοιαύτας προσπαθείας ἐξολισθαίνοντάς τε καὶ καταφερομένους, διὰ τοῦτο νῦν προσθήκην ἐκείνῳ τῷ νόμῳ ταύτην ποιούμεθα. §. 1. Ταῦτα μέντοι γραμῖν περὶ παίδων χειροισμένων ὄντων αὐτοῖς, οὐ μὴν περὶ τῶν ἀγγισμοῶν, καὶ οἷς ὁ πατήρ δικαίαν τὴν καὶ νόμιμον ἀχαριστίαν ἐπάγει, εἰ γὰρ τοῦτο οὕτως ἔχον γραμῖν, καὶ ἀποδειχθείσαν αἰ τῆς ἀχαριστίας αἰτίαι, ἴστω τὰ τῶν νόμων τῶν ἐπὶ τοῖς ἀχαρίστοις κειμένων κύρια, οὐδὲν ἐκ τῆςδε ἡμῶν τῆς νομοθεσίας ἐλαττούμενα.

Ἐ π ἰ λ ο γ ο ς .

Τὰ τοίνυν παραστάνια ἡμῖν καὶ διὰ τοῦδε δημοσίου θελοῦ ἡμῶν νόμου ἢ σὴ ὑπεροχὴ ἔργῳ καὶ πῶστε παραδόναι σπευσάτω. Dat. VI. Id. Oct. imp. DN. Iustiniani PP. A. anno XIII., Apione V. C. Cons. 1) [539.]

A I A .

E p i l o g u s .

Quae igitur nobis placuerunt et sacra hac lege nostra declarantur excellentia tua effectui dare studeat.

N o -

donationibus exhauriretur, non valentibus filiis, qui donationibus honorati sunt, dicere, contentos se quidem esse immensis his donationibus, videri autem abstinere paterna hereditate, sed neque cogendis quidem, si contenti sunt donationibus, suscipere hereditatem, necessitatem autem habentibus omnibus modis complere fratribus, quod hinc difert²⁾, secundum quam scripsimus mensuram, ut non minus habeant illi, quod³⁾ ex legibus eis debetur, propter factam in donationibus immensitatem, dum liceat patri mediocriter sapienti circa omnem prolem etiam iis, qui ab eo potius diliguntur, donare aliquid amplius, et non ceteros filios per immensitatem in illos factam laedere, et nostram transcendere intentionem. Et haec quidem nostra ab initio cogitata fuit. Differentes autem illud dudum, et humanarum experti animarum, quoniam videbamus eos in huiusmodi passionibus labefactari atque descendere, propterea nunc augmentum illi legi hoc facimus. §. 1. Haec itaque dicimus de filiis gratis existentibus eis, non de ingratiss, et quibus pater instam et legitimam ingratitudinem infert. Nam si hoc ita se habere apparuerit, et approbentur ingratitudinis causae, sint ea, quae in lege de ingratiss posita sunt, rata, nihil hac nostra legislatione minnenda.

E p i l o g u s . Quae igitur placuerunt nobis et per hanc sacram nostram declarata sunt legem, tus celsitudo operi effectuique tradere festinet. Dat. VI. Id. Octobr. imp. DN. Iustiniani PP. A. anno XIII., Apione V. C. Cons. [539.]

CONST. C.

1) Subscriptio ex Athan. l. c. — 2) Cod. Hamb.; haec defert Trid., Cont.; haec defertur Port. — 3) Cod. Hamb.; quam quod edd.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ βγ.^α)

Περὶ ἐφέσεως, ὥστε εἰ κινουμένης δίκης παρα ἐφέτη ἐπὶ αἰρητοῦς ἐλθῶσιν οἱ litigatores, καὶ ἐν τοσοῦτω διαδράμοι ἢ διετία, καὶ συμβῆ ἐπὶ τὸν ἐφέτην αὐθις τὴν δίκην ἐπανελθεῖν, μὴ ἀναιτιθέσθαι τὴν τῆς διετίας παραδρόμην ἀπὸ τοῦ νικῆσαντος^α).

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννη, τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ τῶν τῆς ἑω πραιτωρίων, τὸ δευτέρον ἀπὸ ὑπάντων ὀρδυναρχῶν καὶ πατριάρχῳ.

Προοίμιον.

Αἱ τῶν ὑπεκδῶν τῶν ἡμετέρων προσαγγελαίων ἡμῶν παρέχουσιν ἀφορμὰς ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν ἐποικλιῶν συγγραφομένων. προσέλευσιν γὰρ ἡμῖν τιτὲς ἐποίησαντο, ὡς τοῦ νόμου βουλευμένου τὸν ἐφέτην ἐπὶ διεταλ σιγήσαντα, ἢ καὶ ἀγνωσιάζοντα μὲν, οὐκ ἐπεξελθόντα δέ, τῶν ἐφετικῶν ἐκπίπτειν ἐγώνων, καὶ βεβαιωθείσης τῆς ψήφου μὲν δύνασθαι περαιτέρω προΐεναι, ἀλλὰ κυρίαν γίνεσθαι διατέρω τὴν κρίσιν, αὐτὸν δὲ καὶ τὸν ἀντιδικῶν τὸν αὐτοῦ^β) τῆς δίκης ἐν τῷ δικαστηρίῳ τῆς σῆς ὑπεροχῆς ἀγωνιζομένης ἀποσιῆναι μὲν τῶν ἐγώνων τῶν παρὰ σοί, διαγνωμόνας δὲ ἐλθεῖν κοινῶς ἐγγράφως, καὶ παρ' ἐκείνοις συνελθεῖν, καὶ τινα καὶ ἀγνωσιάζονται, ὑστερον ἀθυμήσαι^γ) μὲν τῶν αἰρετικῶν δικαστῶν, οὐκ ἐπεξελθεῖν δὲ τῇ παρ' αὐτοῖς κινουμένη δίκῃ, ἀλλὰ διαδραμούσης τῆς διετίας ἀποχρήσασθαι τῷ^δ) μὲν δύνασθαι χρῆσθαι κατὰ τὸ σὸν δικαστήριον τῇ τοιαύτῃ δίκῃ, ἀλλὰ δεῖν αὐτὴν βεβαιωθῆναι ἀπαξ τῆς διετίας παρῳρηκυίας. ἐκείνων δὲ διὰ τοῦτο οὐκ ἐπεξελθεῖν παρὰ τῇ σῇ ἐνδοξότητι, διὰ τὸ τὴν δίκην παρὰ τοῖς αἰρεθεῖσι λέγεσθαι δικασταῖς.

Κεφ. α'.

Θεσπίζομεν τοίνυν, τὴν μὲν εἰρημένην ὑπόθεσιν, ἐξ ἧς ταῦτα ἡμῖν προσήγγελοι, μηδὲν βλαθῆναι τῇ τοῦ χρόνου παραδρομῇ, μηδὲ κυρίαν εἶναι τὴν τοῦ δικαστοῦ ψήφον ἀπαξ ἐγκληθείσαν, ἀλλὰ καὶ

Novella XCIII.

DE APPELLATIONE, UT, SI LITE APUD APPELLATIONIS IUDICEM MOTA LITIGANTES AD ARBITROS VENIANT, ET INTEREA BIENNIUM DECURRAT, AC LITEM ITERUM AD APPELLATIONIS IUDICEM DEFERRI CONTINGAT, LAPSUM BIENNII A VICTORE NON OPPONATUR.

Idem Imperator Ioanni, per Orientem Praefectorum iterum Praefecto gloriosissimo, Exconsuli ordinario a Patricio.

Praefatio.

Subditorum nostrorum interpellationes occasiones nobis legum ad salutem subditorum conscribendarum praebent. Adierunt enim nos quidam dicentes, legem iubere appellatam, qui per biennium taceat, vel egerit quidem, litem vero non persecutus sit, causa appellationis cadere, et sententia confirmata ulterius procedere non posse, sed sententiam utriusque tutam esse, ipsum autem sumque adversarium lite in iudicio excellentiae tuae agitata, destitisse ab actione apud te mota, communesque arbitros scriptura interueniente elegisse, apud quos comparuerint, et quaedam rixae disceptarint; postea neglexisse eos iudices electos, apud eos motam persecutos, sed biennio cum hac re abusus esse, quod in iudicio tuo illa lis agi non posset, sed biennio semel elapso eam tabulari oporteret; illum vero propterea apud gloriam tuam litem persecutum non esse, quod causa apud electos iudices ageretur.

CAP. I.

Sancimus igitur, ut dicto negotio, de quo nobis haec nuntiata sunt, lapsus temporis non protrahatur, neque sententia iudicis, a qua semel appellatum est, firma sit, sed prius apud gloriam tuam res exa-

GL.

CONST. C.

DE APPELLATIONIBUS.

(Coll. VIII. tit. 2.)

mp. Iustinianus Aug. Ioanni, gloriosissimo per Orientem Praefectorum Praefecto iterum, Exconsuli ordinario et Patricio.

Praefatio. Subiectorum nostrorum interpellationes legum nobis praebent occasiones pro salute subditorum conscribendarum. Additionem namque nobis quidam patronus fecit, quia lege volente appellatum per^β) biennium tacentem, aut certe exercentem quidem, non tamen perexsequentem, appellatum non certaminibus, et confirmata sententia non posse ulterius procedere, sed ratam fieri utriusque sententiam, Hesychium autem^γ) et adversarios^δ) eius exercuisse quidem litem apud pedaneum iudicem, addictum^ε) eundem^ζ) Hesychium appellasse; et causam contigit^η) recurrere ad tuam cognitionem, et dum lis in tuae celsitudinis exerceretur, recessisse quidem a certaminibus apud te gestis, arbitros autem elegisse communes ex conscripto^ι), et apud illos concurrisse, et quaedam exercuisse; postea vero neglexisse quidem electos arbitros, non autem persecutos apud eos motam litem, sed transacto biennio uti adversarios^κ) aut, quia non possit a condemnato exorari in tuo iudicio talis lis, sed oportere^λ) eam confirmari semel biennio transacto, illum vero propterea non perexsecutum^μ) apud tuam gloriam, eo quod litem apud electos dicere arbitros.

CAP. I

^α) Hal. et Scrimg. — Novellam, si prooemium exceperis, habemus in Bas. IX. 2. 6. — Epit. ap. Athan. VII. 5. (Heimb. Anecd. I. p. 84 sq.) — Iulian. Const. 86. — Fersio est vetus glossata.

^β) ἀπὸ τοῦ νικ. om. Hal. — ^γ) αὐτὸν — αὐτοῦ Hal., qui post αὐτοῦ asteriscum posuit. — ^δ) ὑστερον δὲ καταφρονῆσαι μὲν Hal.; ἀθετησάμεν μὲν τοὺς κομ. Hamb.; emendare placet: ἀθυμήσαι μὲν τοῖς τῶν αὐθ. dix. sive potius ἀμελήσαι μὲν τῶν etc. — ^ε) ἀποχρησθαι τοὺς ἀντιδικῶν τοὺς αὐτοῦ, τῷ Hal., Fulg. — ^ζ) Cod. Hamb.; app. et per edd. — ^η) Hesy-chium aut chium eius Cod. Hamb.; Hesy-chium enim aut cyum (thium? Ital. zio) eius Trid.; sent., ipsum autem Bl. ed. ster. — ^ι) Cod. Hamb., Trid., Port.; adversarium Cont. — ^κ) eundem om. Cod. Hamb.; legendum esse videtur: dictum autem Hesy-chium. — ^λ) contigitur Bl. — ^μ) Port., Cont.; rescripto Cod. Hamb., Trid.; scriptura Bl. ed. ster. — ^ν) abuti adversarium Bl. ed. ster. — ^ξ) Cod. Hamb.; oportet Port.; oportet Trid., Cont. — ^ζ) Cod. Hamb.; persecutum edd.

καὶ προεξετασθῆναι παρὰ τῆ σὴ ἐνδοξότητι, καὶ πέρας νόμιμον δέξασθαι, καὶ εἰ μυριάκις ¹⁾ τῆς διετίας χρόνος παρέδραμεν ἢ καὶ παρεδράμοι. τοῦ λοιποῦ δὲ ἐπὶ πάσης υποθέσεως, ἐφ' ἧς τοιοῦτό τι γένηται, καὶ ἐν μέσῳ κινουμένης τῆς δίκης παρὰ τῷ ἐφέτῃ δικαστῇ ἢ καὶ μὴ κινουμένης τινὲς αἰρεθῶσιν ἕτεροι, καὶ διὰ τοῦτο ἢ διετία παρέλθοι, ἢ ἐντός ἐχρῆν τοῖς ἐφέταις τὴν δίκην τεμεῖν, καὶ καθ' οὐρανὸν ποτε περιστάσεων ἐπαέλθοι πάλιν ἐπὶ τοὺς ἐφέτας ἢ δίκην, τοῖς μὲν ἄλλοις πᾶσιν ἐξέστω χρῆσθαι τοῖς μέρεισιν, ὡς ἂν εἰ μὴ ἔτυχον ἀπολιπόντες μὲν τὸ ἐφετικὸν δικαστήριον, ἐπὶ δὲ τοὺς αἰρετοὺς ἐλθόντες, μὴ μέντοι δύνασθαι χρῆσθαι τῷ τῆν διετίαν παραδραμῶσιν, ὁ γὰρ ἀπᾶς δικαστὴς ἄλλοις ἐλόμενος οὐκ ἂν εἴη δίκαιος σωπὴν ἐγκαλεῖν τῷ διὰ τοῦτο ἀδικηθέντι, διότι τοῖς παρὰ ²⁾ τῆς αἰρέσεως τῶν δικαστῶν γενομένοις ἐπιστευσε, καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἐπεξῆλθεν, οὐδὲ ἐπλήρωσε τὴν δίκην ἐκέισε, διὰ τὸ παρὰ τοῖς δικασταῖς ἐκείνοις ἀγνωσθῆναι τὴν ὑπόθεσιν.

Ἐ π ἰ λ ο γ ο ς.

Ταῦτα τοίνυν ἐπὶ πάσης ἰποθέσεως φυλάττεσθαι παρὰ τοῦ σοῦ δικαστηρίου βουλόμεθα, καὶ παρὰ περὶ τοῦ ἐτέρου κατὰ τὸ ἐφετικὸν δικάζοντος σχῆμα, ὅτι μὴδὲν ἄχαρι περὶ τοῖς ὑπάρχουσιν τοῖς ἡμετέροις πράττεσθαι. Εἰ μέντοι καὶ μετὰ τὸ ἀπολυθῆναι τῶν αἰρετῶν δικαστῶν διετίας παρέλθοι χρόνος, τριχαῦτα ἐξῆσθαι τὴν ψῆφον κατὰ τὰς περὶ τοῦτου γενομένης παρ' ἡμῶν διατάξεις. ὅπερ ἐπὶ τῶν ἐφετῶν συμβαινουσῶν τοιοιούτων ὑποθέσεων κρατῆρ βουλόμεθα, τῶν ἄλλων ἀπάντων, ὅσα περὶ τῶν ἐφετικῶν ἀγῶνων τοῖς ἐμπροσθεν εἰρηται νόμοις, καὶ παρ' ἡμῶν ἐν τοῖς τῶν νόμων ἀναγράφονται βιβλίοις, ἐπὶ τῆς οικίας μετόντων ἰσχυος. Dat. V. Id.... imp. DN. Iustiniani PP. A., anno XIII., Apione V. C. Cons. ³⁾ [539.]

ΔΙΑ-

E p i l o g u s.

Haec igitur in omni negotio a iudicio tuo, omni- que alio, quod secundum formam appellationis iudicat, servari volumus, ne quid molestiae subditis nostris inferatur. Si tamen biennii tempus transeat, postquam electos iudices deseruerunt, tunc sententia secundum constitutiones a nobis hac de re factas confirmetur. Quod in similibus casibus, qui in posterum contingunt, obtinere volumus; reliquis omnibus, quae de causis appellationis in prioribus legibus dicta, et a nobis in legum libris scripta sunt, in suo robore manentibus.

No.

CAP. I. Sancimus igitur, memoratum quidem negotium, ex quo haec nobis sunt nunciata, nihil laedi ex cursu temporis, neque ratam esse indicis sententiam semel appellatione data, sed et exerceri ⁴⁾ apud nam gloriam, et terminum legitimum suscipere, etiamsi decies millies plus ⁵⁾, quam biennii tempus excesserit ⁶⁾ aut excedat. Deinceps autem in omni negotio, in quo tale aliquid agitur, et in medio motae causae apud iudicem appellationis aut non motae, si aliqui eligantur alii, et propterea biennium transeat, intra quod oporteat ⁷⁾ appellationis indices litem decidere, et per quamlibet circumstantiam rursus revertatur ad iudicem appellationis causa, aliis quidem omnibus liceat uti partibus, tanquam si eos non contigisset deserere quidem appellationis iudicium, ad electos autem venisse, non tamen posse uti, quod biennium praeteriit. Nam qui semel indices alios elegit, non est iustus, ut taciturnitatem culpae eius, qui propterea laesus est, quia iis, quae gesta sunt de electione iudicum, credidit, et ideo non est exsecutus, neque complevit litem illic, eo quod apud indices illos sit exercitum ⁸⁾ negotium.

E p i l o g u s. Haec igitur in omni negotio servari apud tuum forum volumus, et in omni alio, ubi secundum appellationis indicatur schema, quatenus nihil iniuste circa nostros subiectos agatur. Si vero etiam post, quam deseruerint electos indices, biennii transeat tempus, tunc confirmari ⁹⁾ sententiam secundum constitutiones de hoc factas a nobis. Quod etiam deinceps in omnibus futuris secundum hos modos negotiis valere volumus, aliis omnibus, quae de appellativis certaminibus prae dicta sunt legibus, et a nobis in legum conscripta sunt codicibus, in propria virtute manentibus. Dat. V. Id.... imp. DN. Iustiniani PP. A., anno XIII., Apione V. C. Cons. [539.]

CONST. XCIII.

¹⁾ πλῆθὺς add. Bas., Fulg. — ²⁾ περὶ Bas., Fulg. — ³⁾ Subscriptio ex Athan. l. c. — ⁴⁾ perexerceri Cod. Hamb.; scripsit fort. Fel. Int. proexerceri. — ⁵⁾ prius Cod. Hamb. — ⁶⁾ Cod. Hamb., Trid.; excesserit Port,

Cont. — ⁷⁾ oportebat Bk. — ⁸⁾ exercitatum Cod. Hamb., Trid. — ⁹⁾ Cod. Hamb.; volumus add edd.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ βδ. *)

Ἔστε ἀκωλύτως ἐπιτροπεύειν τὰς μητέρας τῶν παίδων, εἰ καὶ ὑπεύθυνους αὐτοὺς ἔχοιεν, ἢ καὶ εἴεν αὐτοῖς ὑπεύθυνοι, καὶ μὴδὲ ὄρον ὑπεχούσας, ὡς οὐ δευτερογαμοῖσι.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννη, τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπαρχῷ τῶν ἀνατολικῶν πραιτωρίων τῷ δευτέρῳ, ἀπὸ ὑπάτων ὀρδινάριῳ καὶ πατρικίῳ.

Προοίμιον.

Ἐναγχος ἐγράψαμεν νόμον ἐπὶ τῇ τῶν νέων κηδεμονίᾳ (τὰ περὶ αὐτοῦς γινόμενα κακοουρήματα ἐκ τοῦ συχνοῦ τῶν δικῶν τῶν παρ' ἡμῖν χρυσιμένων εὐλόκοιτες), ὅπως ἂν μηδεὶς τῶν ὑπευθύνων ὄτων τοῖς νέοις ἢ ἔχιν αὐτοὺς ὑπευθύνους λεγόντων κηδεμονίῃ, μὴ ποτε ἐπὶ τῆς ἐξουσίας τῶν πραγματικῶν γινόμενος πράξει τι περὶ τὸν νέον κακοουρήμα, καὶ ὅ γε νόμος αὐτὸς κύριος ἡμῖν ἔστω καὶ ἐκ τοῦ παρόντος βεβαιούμενος.

Κεφ. α'.

Ἐπειδὴ δὲ μητέρας βουλομέναις κηδεύειν τῶν παίδων καὶ αἰουσίαις κατὰ τοὺς παλαιούς τε καὶ ἡμετέροις νόμοις τὴν κηδεμονίαν ὑπελαθεῖν ἀντιετέθη παρὰ τὸν ἡμέτερον σκοπὸν ὑπὸ τινῶν οὐκ ὀρθῶς ἢ τοιαύτη διατάξις, βουλομένα τοῦ νόμου τοῦ ταῦτα λέγοντος τῶν μητέρων ἐξαιρεῖσθαι τὰ πρόσωπα. πρῶτον μὲν γὰρ πράγμα ἐξαιρημένον ὑπὲρ τῶν νέων αἰεὶ κωλύσαι τῶν ἀτοπωσίτων ἡγούμεθα, ἔπειτα οὐκ ἂν τις τὴν αὐτὴν θεῖοι τάξιν τῇ τε μητρί, τοῖς τε ἄλλοις. τὴν μὲν γὰρ φύσεως ἔρωσ εὐσεβῆς περὶ τοὺς παῖδας ἀνυποπίστον ἀποτελεῖ τὰ πολλὰ, τοῖς δὲ οὐδεμίαν ἔχουσι πρὸς τοὺς παῖδας ἀνάγκην εὐνοίας εἰκότως οὐ παραβλητέα τὰ τῶν μητέρων ἔστιν. ὥστε ἀδεια ἔστω ταῖς μητέρας κατὰ τὴν ἀρχαίαν παρατήρησιν ἀποταπτομέναις καὶ ὑποτιθεμέναις τὰ ἐπιτηδῶν πράγματα, καθάπερ πρότερον σχήματος ἦν, καὶ ἀντιλαμβάνεσθαι τῶν παίδων, καὶ τὴν τοιαύτην παραγραφήν μὴ δεδιέναι, ἀλλ' οὕτω τὰ ἐπ' αὐταῖς εἶναι, ὡς ἂν εἰ μὴδὲ τὴν ἀρχαὴν ἐτύχχανεν ὁ νόμος ἐπὶ τούτῳ γεγραμμένος. ὥστε εἴτε προίκας, εἴτε προγαμίας ἀπαιτοῦσι δωρεάς, εἴτε

Novella XCIV.

UT MATRES TUTELAM LIBERORUM SINE IMPEDIMENTO GERANT, LICET EOS SIBI OBLIGATOS HABEANT, VEL IPSAE ILLIS OBLIGATAE SINT. ET NE IUSIURANDUM PRAESTENT, QUOD AD SECUNDA VOTA NON SINT TRANSITURAE

Idem Imperator Ioanni, per Orientem Praetoriorum iterum Praefecto gloriosissimo, Exconsuli et Patricio.

Praefatio.

Legem nuper de cura minorum scripsimus, qua multas fraudes in eos committi ex frequentia censeram apud nos agitatae invenissemus, ne quis novam gerat, qui minoribus obligatus est vel ei obligatos habere dicit, ne forte rebus in potentiam acceptis scelus aliquod in minorem committat. Atque haec ipsa lex rata et haec praesente confirmata est.

CAP. I.

Quoniam vero matribus, quae liberorum curam suscipere volunt, et tam secundum veteres, quam nostras leges curam subire desiderant, haec consilia praeter intentionem nostram a quibusdam nostris opposita est, volumus, ut a lege, quae ea dicit, nostrum personae excipiantur. Primum enim id nos prohibere, quod pro minoribus semper introductum et abominatissimum existimamus, deinde nemo eodem loco et matrem et alios collocaverit. Namque cum pius et naturalis erga liberos amor a suspitione liberum et plurimum reddit; illis vero, quibus nulla cum liberis necessitas benevolentiae intercedit, merito matrem comparandae non sunt. Licet itaque matribus secundum veterem observationem, si renunciant, et res suas obsequant, sicut antea in usu fuit, liberorum tutelam suscipere, neque hanc exceptionem mutuunt, sed quantum ad illas ita se res habeant, ac si ea de re lex omnino scripta non fuisset. Quare siue dotes siue donationes nuptias exigant, siue matres minoribus, siue minoribus matribus, ex paternis forsan vel ex propriis rebus, quid debeant (nulla enim, qui cogitabit et circumspiciat).

GL.

CONST. XCII.

UT SINE PROHIBITIONE MATRES DEBITRICES ET CREDITRICES TUTELAM GERANT MINORUM, NEQUE IUSIURANDUM PRAESTENT, QUOD NON VENIENT AD SECUNDA VOTA.

(Coll. VII. tit. 4.)

Imp. Iustinianus Aug. Ioanni, gloriosissimo sacrorum per Orientem Praetoriorum Praefecto iterum, Exconsuli et Patricio.

Praefatio. Nuper scripsimus legem super cura minorum (malignitates, quae circa eos ex frequentibus litibus, quae apud nos agitantur, invenientes), quatenus nullus obligatus existens minoribus, aut obligatos eos habere se dicens, curam exerceat, ne forsan in potentate rerum factus agat aliqui curam minorem malignitatis. Et lex ipsa rata nobis sit et ex praesenti firmata.

CAP. I. Quia vero matribus volentibus curam habere minorum, et potentibus secundum veteres et nostras leges curam subire, obiecta est contra nostram intentionem ab aliquibus non recte huiusmodi constitutio, volumus in lege hoc dicente matrem excipi personas. Primum quidem causam introductam pro minoribus semper prohibere, nunc ineptissimum existimamus, deinde nullas eandem constitutionem obicit matrem et alios. Quam illam namque naturae amor pius circa filios sine suspitione faciat quae plurimum, illis autem habentibus ad filios favoris necessitatem, recte non est matribus derogandum. Ideoque licentia sit matribus secundum antiquam observationem abrenunciantibus et obligantibus suas res, sicuti prius schema fuit, et tueri filios, et talem praescriptionem non formidare, sed ita super his esse, ac si nec ab initio contigisset legem in hoc scribi. Quapropter siue dotes, siue sponsalitates largitates exigant, siue alia debita habeant siue matres ad minores, siue minoribus

*) Hal. et Scrimg. — Epit. ap. Athan. XIII. 2. (Heimb. Anecd. I. p. 145.) et in Bas. XXXVII. 12. Schol. a. — Iulian. Const. 87. — Versio est vetus glossata.

1) τὴν μητέρα Hal. — 2) Cont. in marg., Bk.; Trid., Port., Cont. — 3) Bk. ed. ster.; exiguntur Col. in lege hoc dicentes Cod. Hamb.; in legem hoc dicentem Hamb., Trid., Cont.; exigunt Port.

πέμφωμεν νόμον, ὥστε προνοία αὐτοῦ τε καὶ τοῦ λαμπροτάτου πραίτωρος, ᾧ τούτου μέλει τοῦ μέρους, εἰς τὸν ἅπαντα χρόνον φυλάττεσθαι καὶ ἀπὸ τοῦ πῶν κρατεῖται, ὥστε ἐπὶ πάσης ὑφαντικῆς οὐσίας πᾶσαν ἀσφάλειαν γίνεσθαι περὶ τὰ πράγματα τῆς τῶν νέων φυλακῆς, καὶ μάλιστα τοῦ σὺν ἀκριβεῖ τῆς ἀπογραφῆς γίνεσθαι. παρόντος καὶ τοῦ λαμπροτάτου σκρίβα, ᾧ περὶ τῶν τοιοῦτων φροντὶς ἐπιτέρεται, καὶ τῶν ἄλλων τῶν ἐξ ἔθους τοῖς τοιοῦτοις παραγινομένων, ἀκριβῶς τῶν τε ἔγγυων διδομένων¹⁾, καὶ πάντων πραιτομένων, καθὰ τοῖς ἡμετέροις διηγόρευται νόμοις, προνοία τοῦ λαμπροτάτου πραίτωρος, ᾧ τούτου μέλει τοῦ μέρους. προθήσει²⁾ τε αὐτὸν αὐτὸς ἐπὶ ταύτης τῆς βασιλίδος πόλεως, ὥστε ἅπασιν αὐτὸν εἶναι φανερόν, καὶ μηδένα διαλαθεῖν τὰ παρ' ἡμῶν νομοθετηθέντα. τὸν γὰρ περὶ τούτου νόμον, καθάπερ δεῖ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις φυλάττεσθαι, τοῖς ἐνδοξοτάτοις ὑπάρχουσιν τῶν ἱερῶν ἡμῶν πραιτωρίων κατεπέψαμεν. Dat. V. Id. Oct. imp. DN. Iustiniani PP. A. ann. XIII, Apione V. C. Cons. [539.]

pars curae, est in omne tempus servetur, et ex hoc tempore valeat. Quare in omni pupillari substantia omni cautio in rebus minorum custodiendis adhibetur, et quod summum est, inventarium cum diligentia conficiatur, praesente clarissimo scriba, cui harum rerum cura commissa est, ceterisque, qui ex more rebus illis admitti fideiussores etiam diligenter dentur, omnique, sicut legibus nostris sancitum est, providentia clarissimi praetoris, cui haec res curae est, peraguntur. Ipse vero in regia hac urbe eam proponet, ut omnibus manifestum sit, nec quemquam fugiant, quae a nobis sancita sunt. Legem enim de his, quemadmodum in provinciis servari oporteat, gloriosissimis praefectis sacro nostro praetorio misimus.

servari²⁾ et ex nunc teneat, quatenus in omni pupillari substantia omnis cautela fiat circa res minorum custodiam, et praecipue ut cum subtilitate descriptiones fiant, praesente quoque clarissimo scriba, cui de talibus cura commissa est, et aliis, qui consuevit talibus interveniant, subtiliter et fideiussionibus dandis, et omnibus agendis, sicut nostris decernitur legibus, providentia clarissimi praetoris, cui huius partis cura est. Proponatque eam ipse in hac regia civitate, ut omnibus sit manifesta, et nullum lateant, quae a nobis sancita sunt. De hoc enim legem, sicut oportet in provinciis servari, gloriosissimis praefectis sacrorum novorum praetorium destinavimus. Dat. V. Idus Octobr.³⁾ Constant., imp. DN. Iustiniani PP. A. anno XIII, Apione V. C. Cons. [539.]

¹⁾ Parat. §. 18. Athan. tit. XV. (Heimb. Anecd. I. p. 159.)

²⁾ Hal., Fulg.; προθήσεις Scrimg. — ³⁾ servetur Bk. — ³⁾ Cod. Hamb., Cont.; Idibus Octobr. Athan.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ β'.^{α)}

Ὡστε τοὺς ἀρχοντας πενήκοντα ἡμέρας μετὰ τὴν ἀρχὴν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις διατρέβειν, εἴτε στρατιωτικὴν, εἴτε πολιτικὴν ἔχοιεν ἀρχήν¹⁾.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Ἀύγουστος Ἰωάννη, τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ανατολικῶν πραιτωρίων τὸ δευτέρον, ἀπὸ ὑπάτων ὀρδινάριον καὶ πατρικίον.

Προοίμιον.

Ἦσθ μὲν ἴσμεν κείμενον νόμον τὸν βουλόμενον τοὺς ἐν ἀρχαῖς γενομένους εἴτε πολιτικαῖς εἴτε στρατιωτικαῖς, μηδὲ εἰ παύσονται τῆς ἀρχῆς, ἀναχωρεῖν ἐκείθεν δύνασθαι, πρὶν ἂν ἡμέρας πενήκοντα¹⁾ ἐπὶ τῶν μητροπόλεων διατρέψαιεν δημοσίᾳ φαινόμενοι, καὶ τοῖς ἐνάγειν βουλομένοις ἀπολογούμενοι, καὶ ὥστε μηδὲ κατὰ πρόβασιν τῆς ἐνιαυδα κλήσεως δύνασθαι τῆς ἐπαρχίας ἀναχωρεῖν, ἀλλὰ κἂν εἰ τι πράξειαν τοιοῦτον, αὐτοὺς ἐπὶ τὴν χώραν

Novella XCV.

UT PRAESIDES QUINQUAGINTA DIES DEPOSITO MAGISTRATU IN PROVINCIIS COMMORERENTUR, SIVE MILITAREM, SIVE CIVILEM MAGISTRATUM GESSERINT.

Imp. Iustinianus Augustus Ioanni, per Orientem Praetorio iterum Praefecto gloriosissimo, Excessu ordinario et Patricio.

Praefatio.

Scimus quidem legem iam latam esse, quae talis est, ut illi, qui in magistratibus sive civilibus sive militaribus constituti sunt, ne magistratu quidem deposito inde discedere possint, antequam quinquaginta dies in metropolibus commorati et in publico versati fuerint, iisque, qui eos convenire volunt, satisfecerint, nec ut eo praetextu, quod huc vocati sint, provincia decedere possint, sed et si aliquid tale fecerint, ut in provinciis remittantur. Invenimus vero, quosdam adeo audaces

Gl.

CONST. XCIV.

DE ADMINISTRATORIBUS.

(Coll. VII. tit. 6.)

Imp. Iustinianus Aug. Ioanni, gloriosissimo per Orientem Praetorium Praefecto iterum, Excessu ordinario et Patricio.

Praefatio. Iam quidem novimus positam legem, volentem eos, qui in ciyulis fuerint sive civilibus sive militaribus, neque si removeantur ab administratione, discedere inde non posse, antequam dies quinquaginta in metropolibus commorentur, publice apparentes, et convenire volentibus satisficientes, nec ut nec per occasionem hinc³⁾ evocationis possint a provincia discedere, et vel si quid egerint tale, rursus eos

¹⁾ Hal. et Scrimg. — Epit. ap. Athan. IV. 18. — (Heimb. Anecd. I. p. 60.) — Iulian. Cont. 88. — Fersio est vetus glossata. — ²⁾ (Eustath.) ζοπ. XIII. 1.

³⁾ εἴτε στρατιωτικὴν ἔχοιεν εἴτε πολιτικὴν (om. ἀρχήν) Hal. — ²⁾ Cod. Hamb., Trid.; et om. Paris. Cont. — ³⁾ hic Trid.

χωραν ἐπεμπεσθαι. ἄρχομεν δὲ τινὰς οὕτως ὄντας
θεασαί, ὥστε καὶ τοῦτον κειμένου τοῦ νόμου, πρὶν
παύσαντι, τολμᾶν ἀπολιμπανεῖν τὰς χώρας, καὶ εἰς
αὐτὴν ἀφικνεῖσθαι τὴν εὐδαίμονα πόλιν, δεῖε τῶν
ἀπὸ αὐτῶν πεπραγμένων, καὶ ἵνα μὴ δίκας ὑπό-
χωρον, ἀν ἐπιλημμέλων.

Κεφ. α΄.

Θισπίζομεν τοίνυν, μηδενὶ παντελῶς ἄδειαν
εἶναι τῆς διακοῦν ἐπαρχίας ἀρχοντι, τῶν τε ἐξῶν,
τῶν τε ἱσπερίων, τῶν τε ἐκατέρωθεν, ταύτην ἀπο-
λιμπανῆν, πρὶν ἂν κατάδοιτο τὴν ἀρχήν, ἀλλὰ καὶ
μετὰ ταύτην (ἀνεκνούμεθα γὰρ τὸ παλαιόν) τὰς
πρῆξια διατρέβειν ἡμέρας δημοσίας φαινόμενον
κατὰ τὴν χώραν, ἧς ἦρξε, πρᾶξιν τε ὑπομημαίων
συνιστάται, καθ' ἣν ἀποφορεῖ τῆς χώρας ἡμέραν,
ἵνα καθέστητο δῆλος, εἴτε θαρῶει τοῖς ἐαυτῷ πε-
πραγμένοις, εἴτε μὴ¹⁾. §. 1. ²⁾ Εἰ δὲ τις ἢ ἀρχὴν
ἔχων³⁾ τινὰ στρατιωτικὴν, ἢ πολιτικὴν, ἢ καὶ παυ-
σαμένος ταύτης ἀπολλοῖ τὴν χώραν, ὃ μὲν ἀρχῶν
ὃ ταύτην ἀπολιπὼν χωρὶς ἡμετέρας κειύσεως αὐτὸς
μὴν καθοσιώσεως ἔνοχος ἔσται, εἰς δὲ τὴν ἐπαρχίαν
ἐκδὶς ἐπεμπεθεῖς, μετὰ τὸ τοῖς ἐγκαλοῦσιν ἀπολο-
γῆσθαι, τηλικαῦτα τῆς καθοσιώσεως τὰς εἰς ἐσχά-
τους ἐπιπέτω ποινάς. εἰ δὲ καταδέμενος τὴν ἀρχὴν
εἴη μὴ διατρέβειε τὰς νενομισμένας ἡμέρας δη-
μοσίας πᾶσιν ἐαυτὸν ἐπιδεικνύς, ἀλλὰ δραπετεύσῃ
τῆς χώρας, τὰ ἧδη παρ' ἡμῶν περὶ τοῦτου νενομο-
σθημένα κρατεῖν. §. 2. ⁴⁾ Ἐκείνο δὲ πᾶσι προ-
αγορεύομεν, ὥστε ἐπειδὴν τινὰ παραλάβοιεν ἀρχὴν,
ἐπιπέτω ταύτης, τοὺς δὲ διαδόχους αὐτῆς τῆς
ἀρχῆς γενόμενος μὴ ὑπερορέας πέμπειν τὰ κελου-
μένα διατάγματα, μηδὲ παύειν μὲν τοὺς ἡγουμένους,
ἀλλὰ καὶ κατὰ σχολὴν ἢ τὰς ὁδοποιίας ποιεῖσθαι,
ἢ ἵπταδοὶ διατρέβειν, ἢ ἐπὶ τινὰς εἰρέας πρότερον
ἐκείνῃ χώρας, πατριδας τε ὀνομήνους, καὶ ὅσα τοῖς
ἐπιπέτω⁵⁾ τε καὶ καταβλακνομένοις ἀνθρώποις
ἐπιπέτω καθέσθηεν, ἀλλὰ θᾶπτον ἐπὶ τὴν ἀρχὴν
εἶναι, ἧς τὰς ἡμέρας παρελαβόν, ὥστε μὴ τοὺς μὲν
παύσανται, τοὺς δὲ οὐκ εἶναι, καὶ τὴν χώραν ἀναρ-
τῶν μόνον. ἀλλὰ πρὸ δύο μόνων ἡμερῶν τοῦ τῆς
ἐπαρχίας ταβῆναι, καθ' ἣν ὃ τὴν ἀρχὴν ἔχων ἐστί,
εἰμίεν πρὸς αὐτὸν φίλταν ἐπιστολήν, βουλομένην
ἢ τᾶσιν ἐπεμπεσθῆναι πρὸς ὑπάντησιν αὐτοῦ, καὶ
ἐπὶ τοῖς τὰς ἐπιπέτω κομίζεσθαι τὸν ἐπὶ τῆς
ἀρχῆς

esse, ut et hac lege posita, antequam magistratu de-
fungantur, provincias relinquere audeant, et ad felici-
tatem hanc venire urbem, metu eorum, quae ab ipsis
commissa sunt, neve poenas delictorum suorum solvant.

CAP. I.

Sancimus igitur, ut nulli omnino magistratui
cuiuscunque provinciae, sive orientalis, sive occidenta-
lis, sive utriusque, eam relinquere liceat, antequam
magistratum deposuerit; sed et post eum (renovamus
enim antiqua) quinquaginta dies commoretur et in
publico versetur in provincia, quam rexit, actisque
publicis diem, qua provincia decedit, inserat, ut mani-
festum sit, num eorum, quae fecit, fiduciam habeat,
an non.

§. 1. Si vero quis aut magistratum gerens mili-
tarem vel civilem, aut etiam postquam deposuit eam,
provinciam relinquat, is magistratus, qui eam sine
iussu nostro reliquit, maiestatis reus sit atque in
provinciam remissus, ubi accusantibus satisfacit, laesae
maiestatis ultimas poenas sustineat. Si vero depositus
magistratu per definitos dies in publico non versetur,
omnibus se ostendens, sed e provincia fugiat, ea, quae
a nobis hac de re sancita sunt, valeant.

§. 2. Illud vero omnibus praecipimus, ut cum
magistratum susceperint, in eo permaneant. Successo-
res vero illius magistratus non ultra fines provinciae
diagramata, quae vocantur, mittant, neque praesides
removeant, nec per otium aut iter faciant, aut hic
commorentur, aut ad alias prius provincias profici-
scentur, patriam visuri, et quaecunque fortunati et
molles homines facere solent, sed celeriter magistratum
obeant, cuius habenas susceperunt, ne, si illi desinant,
et hi non adsint, provincia magistratu careat. Sed nonnisi
duos ante dies, quam provinciam ingrediuntur, in qua
ille est, qui magistratum gerit, amicum epistolam ad
eum mittant, qua significet, ut cohors sibi obviam mit-
tatur. Et ad id usque tempus annonas accipiat, qui
magistratum gerit cumque gubernat; nec tempus ex
signis magistratus, neque ex praeceptis tuae sedis i-
dicetur, sed ex eo tempore, quo ipse, ut dictum est,
pro-

et ad provinciam destinari. Invenimus autem aliquos sic existentes audaces, ut etiam hac posita lege,
antequam discingerentur⁴⁾, praesumerent derelinquere provincias, et ad hanc felicissimam civitatem venire,
more a se gestorum, et ne iusta perferrent horum, quae deliquerant.

CAP. I. Sancimus igitur, nulli penitus licentiam esse cuiuscunque provinciae iudici, et orientalium,
et occidentalium, et ex utroque, eam relinquere ante, quam deponat cingulum, sed etiam postea (renova-
mus enim vetustatem) quinquaginta commorari dies, publice apparentem in provincia, in qua administravit;
etiam quoque monumentorum conficere, secundum quae advenit provinciae⁵⁾, ut sit palam, sive fiduciam ha-
beat in suis actibus, sive etiam non. §. 1. Si quis autem administrationem administrans aliquam militarem
vel civilem, aut etiam remotus ab ea relinquat provinciam, administrans quidem adhuc eam, dum⁶⁾ relinquat
eam nostram invasionem, ipse quidem maiestatis reus sit, in provinciam vero de novo destinatus, postquam ac-
cusantibus satisfecerit, tunc maiestatis novissimas sustinebit poenas. Si vero deponens cingulum deinde non
revertatur tunc⁷⁾ legitimis diebus publice cunctis semetipsum ostendens, et⁸⁾ fugiat de provincia, quae dudum
nobis de hoc sancita sunt valere. §. 2. Illud autem omnibus praedicimus, ut, dum aliqui acceperint cing-
ulum, mteantur illud, successores autem eius⁹⁾ cinguli factos solere¹⁰⁾ non ultra terminos mittere quae
cantur interdicta, neque removeere quidem praesides, ipsos autem aut morose iter agere, aut hic degere,
et ad aliquas alias prius ire provincias, patriam visuros, et quaecunque fortunatis et blandientibus hominibus
compta sunt, sed velociter ad administrationem ire, cuius regimina susceperunt, ut non alii quidem remo-
veantur, alii vero non sint, et provincia sine iudice maneat; sed ante duos solum dies, quam ad provinciam
acce-

¹⁾ Prior pars huius § usque ad verba ὑπεχέτως πολίτας in Bas. Fl. 3. 15. — ²⁾ Haec § et prior sententia
epilogo attribui solet usque ad verba ὑπηκόους ἐπιπέτω in Bas. Fl. 3. 40.

¹⁾ εἴτε καὶ μὴ Hal., Fulg. — ²⁾ ἢ ἀρχῶν ἀρχὴν
ἢ ἀρχὴν ἀρχῶν (om. ἦ) Bas., Fulg. — ³⁾ ἐν-
πέτω: Hal. — ⁴⁾ aut. distinguerentur Cod. Hamb.;
Bairretur cingulus Trid. — ⁵⁾ secundum quam excep-
provincia diem Bk. — ⁶⁾ quidem, qui eam Bk. —

⁷⁾ tunc om. Bk. ed. ster. — ⁸⁾ sed Bk. ed. ster. —
⁹⁾ Cod. Hamb., Trid.; eis Fort., Cont. — ¹⁰⁾ solum
(?) Cod. Hamb.; solos Trid.; om. hoc vscab. Bk.
neque est in oratione graeca, quod ei respondeat.

ἀρχῆς ὄντα καὶ διοικοῦντα ταύτην^{α)}. καὶ μὴ τοῖς συμβολοῖς τῆς ἀρχῆς κρίνεσθαι τὸν χρόνον, μηδὲ ταῖς προστάξεσι τοῦ θρόνου τοῦ σοῦ, ἀλλ' ἀπ' οὐπερ ἂν, ὡς εἰρηται, τῆς χώρας αὐτὸς ἐπιβαλῆ, ἐξ ἐκείνου λαμβάνειν τὰς δημοσίας σιτήσεις, μέχρι δὲ τότε τὸν ἐπὶ τῶν πραγμάτων ὄντα ταύτης κομίζεσθαι, καὶ ἕτερον μηδένα τῶν πάντων. οὐ γὰρ ἀνεκτὸν, οἷδὲ φορητὸν, ἕως ἀναρχὸν καταλιμπάνεσθαι τὴν χώραν, προβαλλόμενου μὲν τινος δῆθεν ὑπὸ τοῦ παρ' ἡμῶν χειροιοτηθέντος, ὅς αὐτοῦ πληρώσει τὸν τόπον, ἀνδρὸς ἰσως πραγμάτων ἀνεπιστήμονος, τοῦ δὲ ἐν αὐτοῖς ἔντος τοῖς ἔργοις, καὶ ἀποχωροῦντος τῆς χώρας, πρὶν ἐπιστῆναι τὸν χρόνον, καὶ ἀποστερουμένου τῶν σιτήσεων, ἃς αὐτὸν κομίζεσθαι χρῆ, ἕως ἂν κατάθῃται τὴν ἀρχήν. καιαθήσεται δὲ αὐτὴν, ἤντινα ὁ διάδοχος ἐπιβαλῆ τῇ χώρᾳ, δύο μόνον ἡμέραις ἐμπροσθεν τοῦ τῆς ἐπαρχίας ἐκείνου ἐπιβῆναι.

Ἐ π ἰ λ ο γ ο ς.

Ἐπερ ἅπαντα παραφυλάττεσθαι παρὰ τοῦ θρόνου τῆς σῆς ὑπεροχῆς εἰς τὸ διηγεκὲς βουλόμεθα, καὶ ἤντινα ἂν μάθαις ἐπιστάντα αὐτὸν τῇ χώρᾳ, ἐξ ἐκείνου μετατιθέναι τὰς σιτήσεις εἰς τὸν διάδοχον, ἐπιτοίγῃ χορηγεῖν αὐτὰς τῷ προτέρῳ κατὰ τὸ παρ' ἡμῶν διατεταγμένον, ἕως ἂν ἐπὶ τῆς χώρας ὁ διάδοχος ἐλθὼν αὐτὸν τοῖς ὑπηκόοις ἐπιδαλεῖ. Τὰ τοίνυν παραστάνια ἡμῖν καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θεῖου δηλούμενα νόμου ἢ σὴ ὑπεροχῇ ἔργῳ καὶ πέρατι παραδοῦναι σπευσάται. Dat. Kal. Nov. Const., imp. DN. Iustiniani PP. Aug. ann. XIII., Apione V. C. Cons. [539.]

AIA.

provinciam ingreditur, publicas annonas accipiat, ut que eo autem is, qui magistratum gerit, nec quicquam alius eas accipiat. Neque enim tolerandum aut ferendum est, ut plane sine magistratu provincia relinquatur, dum is, qui a nobis creatus est, comitatus aliquem, qui vicem eius impieat, hominem fortasse nuntium imperitum, ille vero, qui in ipso actu est, prius provincia, quam tempus adveniat, decedat, et amicus privetur, quas eum accipere oportet, donec magistratum deponat. Deponet vero eum, quando successor in provinciam adveniat, duobus solum ante diebus, quam in provinciam ingreditur.

E p i l o g u s.

Quae omnia thronum excellentiae tuae in perpetuum observare, et ubi eum in provinciam advenit cognoveris, annonas ab eo in successorem transferri, alioquin eas priori secundum constitutionem multas praebere iubemus, donec in provinciam successor veniens subditis se ostendet. Quae igitur nobis placuerunt et sacra hac lege declarata sunt excellentiae effectui dare student.

accedant, in qua qui cingulum habet est, mittere ad eum amicabilem epistolam, volentem officium deservit ad occurrionem eius, et usque tunc annonas accipere in cingulo existentem, et gubernantem eum; et ut et codicillis cinguli indicari¹⁾ tempus, neque praeceptis tuae sedis, sed ex quo, sicuti dictum est, in provinciam ipsam accesserit²⁾, illius accipere rei publicae emolumenta³⁾, usque tunc⁴⁾ eum, qui in rebus existit⁵⁾, et percipere, et aliam nullum omnium⁶⁾. Non enim possibile neque portabile est omnino sine iudice reliqui provinciam, statuto quidem quasi aliquo ab eo, qui a nobis ordinatus est, ut eius impleat locum, hominem forsam rerum non habente experimentum, illo vero, qui in ipsis operibus est, et discedente de provincia, nequequam adveniat tempus, et fraudando emolumentis, quae eum accipere oportet, donec deponat cingulum. Deponet autem id, dum successor accesserit in provinciam, ante duos solum dies, quam provinciam ille ingreditur.

E p i l o g u s. Quae omnia custodiri a sede tuae celsitudinis in perpetuum volumus, et mox, ut cognoveris adstitisse eum provinciae, ex illo transponere emolumenta in successorem, alioqui ministrare ut priori, secundum quod a nobis dispositum est, donec in provinciam successor veniens semetipsum subditis ostendat. Quae igitur placuerunt nobis et per hanc sacram insinuata sunt legem, tua celsitudo operi effectumque tradere festinet. Dat. Kal. Novemb. Constant., imp. DN. Iustiniani PP. A. ann. XIII., Apione V. C. Cons. [539.]

CONST. XCV

¹⁾ (Eustath.) φοπ. IP. 1.

²⁾ Bk.; iudicare Cod. Hamb., add. — ³⁾ Cod. Bk. ed. ster. habet; illuc accipere publica emolumenta. — ⁴⁾ autem add. Bk. — ⁵⁾ existit Bk. ed. ster. — ⁶⁾ Cod. Hamb.; omnium nullum add.

illius accipere rei publicae (rei.p.) emolumenta aut quod

ΔΙΑΤΑΞΙΣ βς.)

Περὶ τῶν ἐκβιβαστῶν, καὶ τῶν αἰτιωμένων καὶ ἀνταϊαθέντων καὶ δικαζομένων¹⁾.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Ἀύγουστος Ἰωάννη, τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἀνατολικῶν πραιτωρίων τὸ δεύτερον, ἀπὸ ἰσαίων ὀρδινάριφ καὶ πατρικίφ.

Προοίμιον.

Ἐπιδὴ τὰς συκοφαντίας²⁾ μισοῦμεν, καὶ³⁾ πᾶσαν πολυπραγμοσύνην ἀποστρεφόμεθα, διὰ τοῦτο τὰς τοιαύτας πράξεις τῆς ἐκ νόμων⁴⁾ δεῖσθαι θεράπειας ψήθημεν⁵⁾. ἰδιόαχθήμεν γάρ, ὡς τινες οὐκ ἔχοντες παντελῶς οὐδεμίαν ἐναγωγὴν, ἀλλὰ μίαν ἰδίμενοι γνώμην μετὰ τῶν τὰς ὑποθέσεις πληροῦντων αἰτιωνιάων, εἴτα καὶ βιβλία στέλλουσι, καὶ ἐπιδὴν ζημίαν ὑποσταίεν οἱ φεύγοντες, καταλιπάρουσαι αὐτοὺς καὶ ἐκδημοῦσιν, ἀδεράπειτον αὐτοῖς δόντες τὴν βλάβην. καὶ τοῦτο εἰς τὴν ἄλλω ἐπὶ τῶν ἐπαρχιῶν ἀμαρτάνεται, κοινωρίας τῶν χειρῶν αὐτοῖς τε τοῖς αἰτιωμένοις καὶ τοῖς τῶν ὑποθέσεων πληρωταῖς γινουμένης.

Κεφ. α΄.

Ἴνα μὴ τοῖνον ταῦτα μέχρι παντός πλημμελῆται, διαπίζομεν, μὴ ἄλλως τοὺς ἐνάγοντας πέμπειν βιβλίον, καὶ ζημίαν ἀφορμὴν παρέχειν τοῖς ἐναγομένοις, πρὶν ἂν ἀσφαλείαν ἐκδοῖντο εἰς τὸν φεύγοντα καὶ τὸν τῆς ὑποθέσεως πληρωτῆν, ὡς μνησῶν εἰσω δύο πᾶσι τρόποις προκατάρχονται παρὰ τῷ δικαστῇ, ἢ εἰ μὴ τοῦτο πράξαιεν, πᾶσαν ζημίαν προσγενομένην τῷ αἰτιαθέντι ἀποδιδῶσι διπλασίονα, οὐχ ὑπερθαινούσης τῆς ἀσφαλείας ἕξ καὶ τριάκοντα χρυσούς⁶⁾.

Κεφ. β΄.

Ἐκείνο μένοι τῆς προσήκουσης τυχεῖν ἐπανορθώσεως δεῖ. προσῆλθε γάρ τις διδάσκαλον, ὡς ἐν αἰείας ἐποιήσατο τὸν ὑπεύθυνον τὸν αὐτοῦ παρὰ τινι τῶν ἐνδοξοτάτων ἡμῶν ἀρχόντων, εἴτα ὁ γενομένος ἐν εὐδύναις, ὡς δὴ καὶ αὐτὸς τὸν ἐνάγοντα ἐπιθύονον ἔχων παρ' ἐτέρφ τούτον εἰλκυσε δικαστῇ, καὶ

Novella XCVI.

DE EXECUTORIBUS, ILLISQUE, QUI CONVENIUNTUR ET RECONVENIUNTUR ET LITIGANT.

Imp. Iustinianus Augustus Ioanni, per Orientem Praetorio iterum Praefecto gloriosissimo, Exconsuli ut dinario et Patricio.

Praefatio.

Quoniam calumnias odio habemus, omnemque curiositatem aversamur, propterea eiusmodi actiones medela legum egere putavimus. Edocti enim sumus, nonnullos nullam plane actionem habentes, sed cum iis, qui causas exsequuntur, eandem voluntatem suscipientes, accusare quosdam, deinde libellos mittere, et ubi rei damnum censerunt, iis relictis peregre abire, et irreparabile damnum illis afferre. Atque in eo magis adhuc in provinciis peccatur, quod lucrum cum actoribus et causarum executoribus communicatur.

CAP. I.

Ne igitur haec in perpetuum committantur, sancimus, ut actores non aliter libellos mittant et reis causam damni afferant, nisi et reo et causae executori cautionem praestiterint, se intra duos menses omnimodo apud iudicem litem esse contestaturos, vel si hoc non fecerint, duplum omnis damni, quod inde eveniet, restitutos, cautione sex et triginta aureos non excedente.

CAP. II.

Illud quoque convenientem correctionem accipere oportet. Adit enim nos quidam docens, se quemdam sibi obligatum apud aliquem ex gloriosissimis nostris magistratibus convenisse, reum deinde, ut qui et ipse actorem sibi obligatum habebat, ipsum ad alium iudicem traxisse. Et praeter opinionem quid factum est.

GL. CONST. XCV.

DE EXECUTORIBUS, ET DE IIS, QUI CONVENIUNTUR ET RECONVENIUNTUR.

(Coll. VII. tit. 7.)

Imp. Iustinianus Aug. Ioanni, gloriosissimo Orientalium Praetoriorum Praefecto iterum, Exconsuli ordinario et Patricio.

Praefatio. Quoniam calumnias³⁾ odimus et omnem tergiversationem aversamur, propterea eiusmodi actus egere legitimis medelis existimavimus. Didicimus enim, quia quidam non habentes ullam obligationem, sed nam statuentes voluntatem cum iis, qui causas exsequuntur, conveniunt quosdam, deinde libellos dirigunt, et dum damnum pertulerint fugientes, deserunt eos, et proficiscuntur, incurabile eis dantes dispendium. Et hoc adhuc amplius in provinciis committitur, communione lucrorum ipsis convenientibus et causarum executoribus proficiente.

CAP. I. Ne igitur haec ingiter committantur, sancimus, non aliter actores libellos dirigere, et damni actionem praebere conventis, antequam cautionem exponant et in fugientem, et in negotii executorem, quia intra duos menses omnibus modis litem contestationem facient apud iudicem, aut si hoc non egerint, omne damnum eveniens convento restitunt duplum⁶⁾, non transcendente cautione triginta et sex aureos.

CAP. II. Illud quoque promereri competentem correctionem decet. Adit enim⁷⁾ quidam docens, quia in conventionem⁸⁾ fecit obligatum sibi apud quemdam gloriosissimorum nostrorum iudicem, deinde qui factus est

¹⁾ Hal. et Scring. — Athan. V. 1. (Heimb. Anecd. I. p. 70 sq.) — Julian. Const. 89. — Versio est vetus glossata. — ²⁾ Magna hic est in Hal. ed. Norica lacuna, nam non solum reliqua prooemii pars sed totum cap. I. deest, ad. autem Par. ex supplementis Hervag. haec omnia recepit. — ³⁾ (Eustath.) ἰσοπ XIXF.21.—Parat. §. 3. Athan. XF. (Heimb. l.c.I.p.156.)

⁴⁾ καὶ δικαζομένων om. Hal., Fulg. — ⁵⁾ τοὺς ⁶⁾ in duplum Port. — ⁷⁾ Cod. Hamb., Trid., Port. συκοφαντίας Hal. — ⁸⁾ καὶ κατὰ πᾶσαν Hal. — nos Cont. — ⁹⁾ Cod. Hamb., Trid., Cont.; convention- ^{*)} ἐννόμου Hal. — ⁵⁾ Cod. Hamb.; calumniam edd. — Port.

καὶ τὴν παραδοξὸν ἐγένετο. ἐπειδὴ γὰρ ἐκάτερος ἰδίαν¹⁾ τὴν τοῦ ἐνάγοτος ἐπέχε τᾶξιν, ἐλείπον τὴν καὶ γλοῖαν κατὰ τοῖο συνέβαιεν. ἅμα γὰρ ἠβουλήθη τις τὴν οὐκείαν κινήσαι δίκην, εὐθύς δ' ἀναιτιμασόμενος παρὰ θάτερον τῶν δικαστῶν εἰλκεν. αὐτὸν, παρ' ὃν αὐτὸς ἐκλήρωσατο δικαστὴν, ἀλλήλους τε περιελλόντες ἀθάνατα διέμενον δικαζόμενοι. §. 1.²⁾ Θεωροῦμεν τοίνυν, εἰ τις ὑπεύθυνον οὖεται ἔχιν τὸν κατ' αὐτοῦ τὴν αἰτίαν ἀποθέμενον, μὴ παρ' ἑτέρου δικαστῆ, ἀλλὰ παρ' αὐτῷ εὐθύς ἐξ ἀρχῆς αἰτιάσθαι³⁾, καὶ τὸν αὐτὸν εἶναι δικαστὴν ἐφ' ἑκάτερας ὑποθέσεως. εἰ δέ γε τυχὸν ἀπαρτίειεν αὐτῷ ὃ παρ' ᾧ τὴν δίκην ἀπεκλήρωσατο δικαστῆς, ἔξιστιν αὐτῷ καὶ τοῦτο ἐπανορθοῦνθαι. εἰσοσι γὰρ ἡμερῶν προθεσμίας ἐνδύτων ἡμῶν μετὰ τὴν τοῦ βιβλοῦ πομπήν, μεθ' ἣν δεῖ προκαταχεῖσθαι, ἔξιστιν εἰσω τῆς εἰρημένης ἀνακαχῆς⁴⁾ παραιτήσασθαι μὲν ἐκείνον⁵⁾, εἰσίου δὲ τυχέιν, παρ' ᾧ πάλιν ὁμοίως ἑκάτερον ἀγωνίζεσθαι προσήκει δίκην, καὶ τὰς τοιαύτας τέχνας κατὰ μηδὲν γίνεσθαι, ἀλλ' ἕκαστον τοῖς οὐκείοις χρῆσθαι δικαίοις. εἰ μέντοι σιγήσῃεν, εἴα ὑπεροπὴν βουληθεῖη τὴν δίκην παρ' ἑτέρου δικαστῆ κινεῖν, ἀνάγκην ἔχιν αὐτὸν ἀναμνεῖν τὸ πένρας τῆς δίκης τῆς ἐπαγομένης αὐτῷ⁶⁾ παρὰ τοῦ εἰς δικαστήριον αὐτὸν ἐλκουσαντος, καὶ ἐπειδὴν πένρας ἢ δίκην λάβοι, τὴνικαῦτα αὐτὸν τὴν⁷⁾ οὐκείαν δίκην παρ' ἑτέρου δικαστῆ προτιθέναι, ἵνα οὕτω τὰς τοιαύτας αὐτῶν ἀνέλωμεν τέχνας τε καὶ κατ' ἄλλῶν ἐπιτηρίας.

Ἐ π ἰ λ ο γ ο ς .

Τὰ τοίνυν παρασιάνια ἡμῶν, καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θελοῦ δηλούμενα νόμου ἢ σὴ ὑπεροχῇ ἔργῳ καὶ πέφατι παραδύναται σπενσιώ. Dat. Kal. Nov. Const., imp. DN. Iustiniani ana. XIII., Apione V. C. Cons. [539.]

ΔΙΔ-

est. Quoniam enim uterque actoris locum obtinuit, miserandum quid et ridiculum inde evenit. Nam simul quis causam suam agere voluit, statim cum reconveniens ad alterum iudicem, quem ipse iudicem acceperat, traherat, atque ita se invicem circumducetes, immortalalem litem exercebant.

§. 1. Sancimus igitur, si quis eum, a quo convenitur, sibi obnoxium habere putet, ut eum non coram alio iudice, sed coram eodem statim ab initio conveniat, atque idem in utraque causa iudex sit. Si vero forte iudex ille, apud quem litem instituit, et displicuerit, hoc quoque ei emendare liceat. Nam quum viginti dierum spatium post libellum missum dederimus, post quod litem contestari oportet, licet intra dictas inducias illum quidem recusare, alium vero accipere, apud quem rursus utramque litem similiter discutere convenit, ut eiusmodi artes inutilis reddantur, et unusquisque suo iure utatur. Quodsi tacerit, et deinde litem apud alium iudicem movere voluerit, necesse habet finem expectare litis sibi ab eo motae, qui cum ad iudicium traxit, et ubi illic finem accepit, tum in causam suam apud alium iudicem proponat, ut hoc ratione artes et mutuas iniurias tollamus.

Epiloga.

Quae igitur nobis placuerunt et sacra hac lege declarata sunt excellentia tua effectui dare studeas.

N.

est in conventiones, tanquam et ipse actorem obligatum habens, eum apud alium traxit iudicem, et aliquid inopinabile fiebat. Quia enim uterque eorum actoris obtinuit⁶⁾ officium, miserandum quiddam et risibile inde veniebat; mox enim quum voluisset aliquis propriam movere litem, repente is, qui ex diverso convenerat, apud alium iudicem traherat eum, apud quem ipse sortitus fuerat iudicem, et alterutros protrahentes, immortaliter permauserunt litigantes. §. 1. Sancimus igitur, si quis obnoxium arbitratur habere eum, qui contra se conventionem exposuit, non apud alium iudicem, sed apud eum mox a principio convenire, et eundem esse iudicem in utroque negotio. Si vero forsitan displicuerit, apud quem litem sortitus est, iudex, licet ei etiam hoc emendare. Viginti enim dierum inducias dantibus nobis post libelli transmissionem, post quam⁷⁾ oportet litem contestari, licet intra praedictam suspensionem refutare quidem illum, aliam vero mereri, apud quem iterum similiter utramque exerceri competit litem, et eiusmodi artes in nullo fieri, sed unumquemque proprio iure uti. Si itaque tacerit, deinde postea voluerit causam apud alium iudicem movere, necessarium eum habere sustinere terminum eius litis illatae sibi ab eo, qui eum in iudicium traxit, et dum finem litis acceperit, tunc eum suam causam apud alium iudicem proponere, ut ita tales eorum auferamus artes et in alterutros calumnias.

Epiloga. Quae igitur placuerunt nobis et per hanc sacram declarata sunt legem, tua colitudo operi effectuique tradere festinet. Dat. Kal. Novemb. Constant., imp. DN. Iustiniani PP. Ann. anno XIII., Apione V. C. Cons. [539.]

¹⁾ Hanc §. in Bas. VII. 3. 1. Schol. a. 5. — ²⁾ (Eustath.) ἕορ. X. 2.

³⁾ ἰδίαν Hal. — ⁴⁾ αἰτιάσασθαι Hal., Bas. — Bas.; τὴν om. Spring. — ⁵⁾ obtinent Cod. Emk.;

⁶⁾ ἀναβολῆς Hal. — ⁷⁾ κατ' αὐτοῦ Hal. — ⁸⁾ Hal., obtinet edd.; obtinebat Bk. — ⁹⁾ quas Bk.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ Ξ.)

Περὶ ἰσότητος προικῶς τε καὶ τῆς πρὸ γάμου δωρεᾶς. ἔχει δὲ καὶ ἄλλα κεφάλαια.

Ὁ πῦνξ Βασιλεὺς Ἰωάννης, τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἑαυτοῦ τῶν ἱερῶν πραιποσίτων τὸ δευτέρου, ἀποπάτων καὶ πατριῶν.

Προοίμιον.

Ἐπειδὴ τὰ¹⁾ πολλὰ τῶν ἐν τοῖς νόμοις ζητήσεων ἰσῶν περὶ τε τὰς πρώτας ἡμῶν γενέσεις, τοιαῖα γάμοις τε καὶ παιδοποιίας, κινούμενα, περὶ τε τὰ τελευτά, ὅποσον δὴ τε τὸ τῶν βουλήσεων τε καὶ δωρεῶν ἰσῶν, ἔγνωια γέγονεν ἡμῖν ἐναγχοῦς πολιπραμοῦσθαι καὶ μαθεῖν, τί δήποτε βουλόμενος ἦν ὁ παλαιὸς νόμος ἐπὶ τῶν τῆς προικῶς συμβολῶν τὸ μὲν μέτρον τῶν πρὸς ἀλλήλους ἐν τοῖς γάμοις συμφώνων ἴσον εἶναι τοῖς τε ἀφῆσι ταῖς τε ἀφῆσι βούλευται, καὶ τὴν ἰσότητᾴα ταλαντεῖαι τῶν ἀλλήλοις συμβαλλόντων, καὶ οἷχι τῷ μὲν τυχὸν τὴν ἴσῶν δίδωσιν ἐπερωτῶν μοῖραν, πατέρω δὲ τὴν ἴσῶν ἢ τετάρτην, ἀλλ' ἐκ μέσης ἐκχύσας ἰσῶν ἴσῶν ἰσῶν ἀπατεῖ γενέσθαι τὸ συμφωνον, ἢ τὴν ἴσῶν φαμέν ἐφ' ἐκατέρω ταύτων, ἢ τὴν ἴσῶν, ἢ τὴν ἴσῶν, ὅποσον ἂν οἱ συμβαλλόντες βουλήσῃ, τοῦτο δὲ οὐ πολλῷ πρότερον ἐπεζητήσε, τὸ καὶ αὐτῶν τῶν διδομένων ἴσον εἶναι τὸ μέτρον, ἀλλὰ τοῖς μὲν ἐφῆσιν ἐν χιλίοις τυχὸν ἢ δις χιλίοις χρυσοῖς ποιήσασθαι τὴν ἐπίδοσιν ἢ ἐφ' ὀπίσσοις βουλήσῃ, τοῖς δὲ οὐ τοσοῦτον, ἀλλ' ἐπ' ἑλαττον, ἢ τῆς ἰσῶν ἐν ῥηματοῖς μόνοις καὶ γράμμασι φαίσι, ἀλλ' οὐκ ἐν τοῖς πράγμασι αὐτοῖς ἐπιζητήσῃ.

Κεφ. α'.

Τοῦτο τοίνυν πρὸ τῶν ἄλλων ἀπάντων ἐπανορθώσῃ. ὡς τε ἴσα τὰ ἐν ταῖς προικῶν εἶναι καὶ ταῖς πρὸ τῶν γάμων δωρεῶν τὰ τε τῶν ἐπιδομένων, τὰ τε τῶν ἐπερωτήσεων σύμφωνα, καὶ τοσοῦτον μὲν ποσὸν καταγράφει τὸν ἄνδρα, ὅποσον καὶ τῆν

Novella XCVII.

DE AEQUALITATE DOTIS ET DONATIONIS PROPTER NUPTIAS. HABET VERO ET ALIA CAPITA.

Idem Imperator Ioanni, sacro Praetorio iterum Praefecto gloriosissimo, Exconsuli et Patricio.

Praefatio.

Quoniam plurimas in legibus quaestiones tam de primo ortu nostro, hoc est nuptiis et liberorum procreatione, quam etiam de supremis, qualia sunt ultimae voluntates et testamenta, motas videmus, animus nobis fuit nuper inquirere et cognoscere, quid tandem velit antiqua lex, quae in dotalibus instrumentis mutuum pactorum in matrimonio modum masculis et feminis aequalem esse vult, aequalitatemque inter se contrahentium ponderat, nec huic fortasse dimidiam, alteri vero tertiam aut quartam partem stipulari concedit, sed medio arrepto exigit, ut pactum ex utraque parte aequale fiat, nempe vel dimidiam in utroque constituens, vel tertiam, vel quartam, quantumcunque contrahentes voluerint, hoc vero non multo ante desideraverit, ut eorum, quae dantur, aequalis sit mensura, sed illis quidem mille, vel duc millia aureorum, vel quocumque voluerint, his vero non tantundem, sed minus donare permittat, quasi aequalitas in solis verbis et nudis litteris, non vero in rebus quaerenda esset.

CAP. I.

Hoc igitur ante omnia corrigimus, ut in dotibus et donationibus propter nuptias tam in iis, quae dantur, quam in stipulationibus pacta aequalia sint, et tantam quantitatem vir scribat, quantum mulier, tantum lucri quoque stipuletur, et pro ea parte, quam volue-

GI.

CONST. XCVI.

DE AEQUALITATE DOTIS ET PROPTER NUPTIAS DONATIONIS, ET DE²⁾ AUGMENTO DOTIS ET ANTE NUPTIAS DONATIONIS, ET³⁾ DE PRIVILEGIO DOTIS, QUIA⁴⁾ ALIIS PRAEONATUR⁵⁾ PRIVILEGIIS; ET UT EXCIPIANTUR HOC PRIVILEGIO CREDITORES IN EMTIONE MILITIAE; ET DE DOTE REMEANTE AD PATREM, ET RURSUS DATA PRO EADEM FILIA SECUNDO VIRO; ET DE DOTIS COLLATIONE INOPE MARITO MORIENTE.

(Coll. VII. tit. 8.)

Imp. Iustinianus Aug. Ioanni, gloriosissimo Orientalium Praetoriorum Praefecto iterum, Exconsuli ordinario et Patricio.

Praefatio. Quoniam plurimas in legibus quaestiones videmus et circa primas nostras nuptiales, id est nuptias et filiorum procreationes, motas, et circa novissima, quale est aliquid voluntatum et testamentorum, cogitatio facta est nobis nuper perscrutari et agnoscere, quid volens nobis antiqua lex super dotalibus instrumentis, mensuram quidem pactioinum nuptialium inter alterutros aequam esse et masculos et feminas¹⁾ vult, et aequalitatem pensat eorum, qui ad invicem copulantur, et²⁾ non alii quidem mediam forte dotali stipulari partem, alteri vero tertiam aut quartam, sed ex medio trahens aequale utrinque exigit fieri pactum, aut mediam dicimus in utroque constituens, aut tertiam, aut quartam, aut quantumcunque³⁾ contrahentes voluerint, hoc autem non multo prius quaesivit, ut et⁴⁾ ipsorum, quae dantur, aequae sint mensurae, sed aliis quidem permittit in mille forsitan aut in duobus millibus aureis facere donationem⁵⁾, aut in quantumcunque voluerint, aliis autem non tantum⁶⁾, sed in minus⁷⁾, ut aequalitas in verbis solis et litteris puris, sed non in rebus ipsis quaeretur.

CAP. I.

¹⁾ Hal. et Scrimg. — Athan. X. 6. (Heimb. Anecd. I. p. 123 sq.) — Iulian. Const. 90. — Fersig est vetus glossata.

²⁾ τὰ om. Hal. — ³⁾ Trid., Port.; de om. Cont. in Cod. Hamb. depravata sunt priora rubricae verba. — ⁴⁾ Cod. Hamb., Trid., Port.; et om. Cont. — ⁵⁾ Cod. Hamb., Trid., Cont.; quod Port. — ⁶⁾ Cod. Hamb. praepositur Trid., Port.; praepositur Cont. — ⁷⁾ masculis et feminis Bk. — ⁸⁾ Bk.; et om. Cod. Hamb., edd. —

⁸⁾ Cod. Hamb., Trid.; quantumcunque Port., Cont. — ⁹⁾ et om. Cod. Hamb., Trid., Port. — ¹⁰⁾ Coni. Hamb.; rationem Cod. Hamb., edd.; donationem in marg. Trid., Port. — ¹¹⁾ Cod. Hamb., Trid., Cont. in marg.; in tantum Port., Cont. — ¹²⁾ minus (om. in) Cod. Hamb. et minus Trid., Cont. in marg.

τὴν γυναῖκα, τοσοῦτον δὲ καὶ τὸ κέρδος λεπρωτῶν, καὶ ἐκ τοσοῦτου μέρους, ἐξ ὅπουσιν βουληθεῖεν, ἰσομεροῦς μέντοι. οὐ γὰρ ἂν ἄλλως ὁ τῆς δικαιοσύνης τε καὶ ἰσότητος φυλαχθεῖ λόγος, εἴπερ¹⁾ ἐμπορικῶς ἀλλήλους περιγράφει, καὶ δοκοῖεν μὲν ἴσα ποιῆσθαι τὰ ἐπιρωτήματα, ταῖς δὲ ἀληθείαις ἄνισα μένοι τὰ ἀποτελέσματα, μὴ πρότερον τῆς ποσότητος τῶν ἐπιδεσμένων τῆς αὐτῆς καθιερώσεως, ἢ καταγέλαστος ἂν εἴη πανταχοθεν ὁ νόμος, εἰ ὁ μὲν γράψει διςχιλίους χρυσούς, ἢ δὲ γυνὴ τυχὸν ἑξακχιλίους τὸ τέταρτον τοῦ γραφέντος εἰς κέρδος βαλεῖν, εἴτα, ἀποβάτης τοῦ κέρδους ἢ μὲν οὐδὲν ἕτερον κερδανεῖ, πλὴν ἢ πεντακοσίους χρυσούς ἐκ τοῦ τετάτου, ὁ δὲ χίλους πεντακοσίους ἐκ τοῦ αὐτοῦ τετάτου, καὶ ὡς ἐν ἀνίγμاتي πολλὰ φαίνοιο τὸ τέταρτον θατέρον μείζον. ἐκ γὰρ ὑπόλου δῆθεν ἰσότητος ἄτοπος ἀνισότης αὐτῶθεν ἀποτελεσθήσεται. Τὰ μὲν οὖν ἐμπροσθεν τεθεμελιωμένα προικῶα καθ' ὄν συμπεφάνηται τρόπον ἐχέτω. καὶ γὰρ τὸ γεγόμενον ἀνίγμω μὲνεν τῶν οὐκ ἐγχωρούντων ἐστὶ τοῦ δὲ λοιποῦ ἐν πάσῃ τῇ ὑπὲρ τῶν θεοπιζομένων ἴσας μὲν εἶναι τὰς ἐπιδόσεις, ἴσα δὲ τὰ μέτρα τῶν κερδῶν συμφωνεῖσθαι, ἴσα δὲ πάντων δικαιοσύνην τε καὶ ἰσότητα τιμήσωμεν. εἰ γὰρ τις μᾶλλον θατέρου πλουτοῖ, ἔξεστιν αὐτῷ δι' ἕτερον τρόπον νομίμου καὶ ἐγχωμένου τοῖς ἡμετέροις νόμοις φιλανθρωπεύεσθαι περὶ τὸν ἕτερον, ἀλλ' οὐ διὰ τῆς ἀνισότητος ὑποδουμένης²⁾ ἰσότητα τὸ κέρδος μείζον θατέρω περιποιεῖν. Καὶ ὁ μὲν περὶ τοῦτου νόμος οὕτω πῶς ἐχέτω, τὴν ἑαυτοῦ δικαιοσύνην ἅπασιν ἐνδευκνύμενος.

Κεφ. β. ^{α)}

Καὶ ἕτερον δὲ τι τῶν περὶ τὰς γαμικὰς ἐπιδόσεις γινόμενων ἐθεωρήσαμεν τε καὶ κατεσκεπήμεθα, φασμὲν δὲ τὸ περὶ τῆς ἐπαυθίσεως. ἐπειδὴ γὰρ καὶ τοῖς παρ' ἡμῶν νομοθέταις καὶ ἡμῖν αὐτοῖς τὰ περὶ τῶν ἐπαυθίσεων εἴρηται, πολλὰ δὲ παρ' ἡμῶν περὶ τῶν τοιούτων καὶ οὐδὲ ἀριθμηθῆναι βῆθια κἄν τοῦτοις πρὸς τὸ παλαιὸν πεφιλοσόφηται, τὰς ἐπινοουμένους παρὰ τινῶν περιγραφὰς ἀναιροῦντες καὶ καθαρὰν τὴν δικαιοσύνην φυλάττεσθαι βουλόμενοι κἀκεῖνο ἐπαγορευόμεν. προνόμιον γὰρ δεδώκαμεν ταῖς προίξιν, ὥστε κατὰ τῶν πρεσβυτέρων ἰποθητῶν ἔχειν τιμιώτερα δίκαια, ὅσα τῶν συμβαλλόντων τοῖς ἀνδράσι

vulnerint, modo aequales sint partes. Alias enim iustitiae et aequalitatis ratio non servabitur, si, ut in commerciis fieri solet, sese mutuo circumscribant, et aequales quidem stipulationes facere videantur, reversa tamen inaequalis effectus maneat, non eadem quantitate in illis, quae data sunt, constituta; vel irridentur plane erit lex, si hic quidem duo millia aureorum scripserit, mulier vero sex millia in dotem dederit, et invicem stipulati fuerint, ut quartum partem illius quod scriptum est, lucrentur, deinde eveniente lucro haec quidem nihil aliud, quam quingentos aureos ex quarta parte lucretur, ille vero mille et quingentos ex eadem quarta, et velut in aenigmatate una quarta altera maior appareat; ex ficta enim aequalitate absurda inaequalitas ulro oriatur. Dotalia igitur instrumenta antea facta eo modo, quo conventa sunt, non habeant; fieri enim nequit, ut id, quod factum est, infectum maneat. In posterum vero in omni ditione sancimus, ut aequalia dentur, et de aequali lucrorum mensura pactum conventum fiat, ut per omnia iustitiam et aequitatem colamus. Si quis enim altera ditior est, licet illi alio legitimo modo nostrisque legibus probato erga alterum liberalem esse, non solum per inaequalitatem, quae aequalitatem praesertim, maius lucrum alteri acquirere. Et haec quidem haec de re ita se habeat, iustitiam suam omnibus monstrans.

CAP. II.

Aliud quoque ex iis, quae circa nuptiales donationes contingunt, spectavimus et consideravimus, de augmento autem loquimur. Quoniam enim et ab antiquioribus legislatoribus, et nobis ipsis de augmentis dictum est, multa vero a nobis circa illa, quaeque facile numerari nequeunt, etiam in his, praeter antiqua illa, inventa sunt, excogitata a quibusdam circumscriptiones tollentes et puram iustitiam servare cupientes etiam illud corrigimus. Dotibus enim philo legum dedimus, ut antiquioribus hypothecis patiens iura habeant, quum illi, qui cum maritis contrahant, substantiae illorum credant, non vero substantiam mulierum.

CAP. I. Hoc igitur ante alia universa corrigimus, aequalia in dotibus esse et propter nuptias donationibus et ea, quae offeruntur, et ea, quae in stipulationem deducuntur, pacta, et tantam quidem quantitatem conscribere virum, tantam et mulierem, tantum quoque lucrum stipulari, et ex tanta parte, ex qua voluerint, aequalis tamen mensurae. Non enim aliter iustitiae et aequalitatis servabitur ratio, si negotiator alterutros circumveniant, et videantur quidem aequas facere stipulationes, pro vero autem inaequalis maneat effectus, non prius quantitate datorum eadem consistente, irrideri³⁾ videatur undique lex, si ille quidem conscribat duo millia aureos, mulier autem sex millia forte in dotem offerat, et stipulentur, alterutros quoque conscriptae in lucro percipere, proinde illo eveniente lucro, illa quidem nihil aliud lucrabitur, nisi quingentis aureis ex quarta, ille autem quingentos et mille ex eadem quarta, et tanquam in aenigmatate multo videlicet quarta alterius quartae⁴⁾ minor; ex inspecta namque⁵⁾ aequalitate, quanta inaequalitas ex hoc ipso procedit. Quae igitur prius exposita sunt dotalia, secundum quem constituta sunt modum habeantur; quod enim factum est, infectum manere impossibile est. De cetero autem in omni ditione⁶⁾ sancimus aequas quidem esse obligationes, ipsos autem mediocria lucra pacisci, ut per omnia iustitiam aequitatemque honoremus. Si enim quis amplius alio dives est, licet ei per alium modum, legitimum tamen et agnatum nostris legibus, deventiam praebere alii, sed⁷⁾ non per inaequalitatem redigens ad aequalitatem lucrum maius alteri acquirere. Et haec quidem de hoc lex ita quodammodo habeat, suam iustitiam universis ostendens.

CAP. II. Aliud quoque, quod circa nuptiales oblationes fit, inspeximus atque consideravimus, dicitur autem de augmento. Quia enim et ab ante nos legislatoribus, et a nobis ipsis de augmentis dictum est, plurima autem a nobis et non facile enumeranda etiam in his super antiquitate philosophata sunt, adinventum ab aliquibus circumscriptiones perimentes, et puram iustitiam servare volentes, etiam illud corrigimus. Privilegium

¹⁾ Cap. 2 — 5, in Bas. XXIX. 2. 1. Schol. a. b.

²⁾ ἢ εἴπερ μὴ Hal. — ³⁾ ὑπομένης Hal. — ⁴⁾ cons. aut irrideri Bk. — ⁵⁾ Cod. Hamb., Trid. (quarta delendum esse videtur); quarta unius alterius quarta Port., Cont. — ⁶⁾ Cod. Hamb., Trid.; vel add. Port.,

Cont. — ⁶⁾ Bk.; donatione Cod. Hamb., Trid.; ditione Port., Cont. — ⁷⁾ Bk.; et Cod. Hamb., Trid. om. hoc vocab. Port., Cont.

ἀνδράσι ταῖς αὐτῶν πιστευσάντων περιουσίαις, ἀλλ' οἱ ταῖς τῶν γυναικῶν, τῶν γ' ἰσῶς τότε μὴδὲ ἡμοιωμένων τοῖς ἐμπροσθεν συμβάλλουσι, δωδῶκαμεν δὲ ἄδισαν (τοῦτο δὴ τὸ παλαιόν) καὶ ἐπαυξήσεις¹⁾ ποιῆσαι ἀρέντες καὶ τῷ ἀνδρὶ καὶ τῇ γυναικί, εἰτε ἀμφοτέροις βουληθείην, εἰτε ἕκ τούτων ἑτέρως²⁾ ποιήσασθαι τὴν ἐπαύξησην. Πρῶτον μὲν οὖν ἐκεῖνο δευπέδουεν διὰ τὸ μὴ τινα γίνεσθαι περιγραφῆν, εἴπερ ἐπαυξήσαι βουληθείη τὴν προίκα ἢ τὴν διὰ τὸν γάμον δωρεάν, μὴ ἐξείναι τῷ μὲν τοῦτο ποιεῖν, τῷ δὲ ἐπὶ τῶν προτέρων μένειν, ἀλλ' ἐκάτερον ποιῆσθαι πάντως τὴν ἐπαύξησην, καὶ μὴ ἐν ἀρέσει, καθὰ πρότερον, ἀλλ' ἐν ἀνάγκῃ τὸ πρῶτα καθίσταται, πάντως μέντοι ποσότητος ἴσης, τοῦτο ὅπερ καὶ ἡ τοῦ ἡμετέρου λέγει πατὴρὸς διάταξις. καὶ ἵνα μὴ συμβαίη τὴν ἐπαύξησην οἰκ' αἰτίας γίνεσθαι ταῖς ἀλλοδαφαῖς, ἀλλ' ἐλαχματισμένην, καὶ μάλιστα ἐπὶ τοῦ μέρους τῆς γυναικός, ἵνα τοὺς τοῦ ἀνδρός δανεισθέντες περιγραφῆται τὸ προνομίον χρωμένην, εἰ μὲν ἔχουσι ἐκατέρωθεν ἀκίνητα πράγματα, καλύτερον ἐν ταῖς ἀκινήταις γίνεσθαι τὴν ἐπίδοσιν, ὅπως³⁾ ἂν ἴη δὴλον τε καὶ ἀναμφισβήτητον, τί μὲν τὸ ἐξ ἀρχῆς ἦν, τί δὲ ὕστερον προσέγεγονεν. εἰ δὲ οὐχ ἐκατέρωθεν ἀκίνητα πράγματα εἴη, τὴν μὲν γυναικὰ παρὶς διὰ ἀκινήτων πραγμάτων ποιήσασθαι τὴν ἐπαύξησην, ἵνα καὶ ἡ προίκα ἢ ἐπαύξησης ὁμοίως ἔχῃ κατὰ τῶν προτέρων⁴⁾ δανεισίων τὸ προνομίον. πανταχόθεν ἀναμφισβήτητον τῆς προσδύχης ὄψεως, ὃ δὲ ἀνὴρ καὶ ἐν κινήτοις ποιήσασθαι τὴν ἐπαύξησην, οὐδὲν γὰρ ἐντεῦθεν ἀναγκαστικὰ βλάβος, εἰ δὲ ἡ γυνὴ ἀκίνητον οὐκ ἔχουσα περιουσίαν ἐν κινήτοις γράψῃ τὴν ἐπαύξησην, ἴστω τὸ προνομίον οὐχ ἔξουσα, εἰ μὴ ἐπὶ τῆς ἀρχαίας⁵⁾ μόνης προίκοις, οὐ μὲν ἐπὶ τῆς ἐλαχματισμένης ἰσῶς ἐπαυξήσεως, εἰ μὲν γὰρ ἐξ ἀρχῆς γενομένου ὡς ἐπίπαν ἀνυποπότων ἴσται, τὸ δὲ ὕστερον ἐπιτετευχόμενον τὴν κατὰ τῶν δανεισίων αὐτόθεν εἰσάγει μελέτην, καὶ βλάπτεισθαι τοὺς ἀνθρώπους ἐκ τοῦ παρ' ἡμῶν ταῖς προίκα δεδομένου προνομίου κατ' οὐδένα τρόπον φρασίμεθα. Εἰ δὲ οὐκ εἴη κατὰ τοῦ ἀνδρός χρέος εἶδέν, οὐδὲ ὑποψία τις⁶⁾ κατὰ τῶν δανεισίων περιγραφῆς, τότε καὶ ἐν χρήμασι καὶ ὡς βούλοισαι τὰ τῶν ἐπαυξήσεων γίνεσθαι παρ' αὐτῶν, ἐκατέρωθεν μέντοι τῆς ἐπαυξήσεως οὕτω γινομένης καὶ τὸ γὰρ ἔχουσης, ἵνα τὴν ἰσότητα φυλάξωμεν. ποία γὰρ ἂν εἴη τῆς περιγραφῆς ὑποψία, τοῦ ἀνδρός ὑπευθύνου μὴδὲν καθεστῶτος, καὶ διὰ τοῦτο τῶν ἐπαυξήσεων ἀπραγμότως γινομένων; **Κε φ. γ'.**

lierum, quae tum forte maritis antea contrahentibus ne iunctae quidem fuerunt. Dedimus etiam licentiam (id quod antiquum est) augmenta faciendi, tum viro quam mulieri id permittentes, sive ambo, sive alter horum augmentum facere velint. Primum igitur, ne quae circumscriptio fiat, illud sancimus, ut, si quis dotem vel donationem propter nuptias augere voluerit, non liceat huic quidem id facere, illi vero in prioribus manere, sed uterque omnino augmentum faciat, neque res in voluntate, quemadmodum antea, sed in necessitate consistat; semper tamen quantitas aequalis sit, id quod et patris nostri constitutio dicit. Et ne augmentum non revera, sed ficte, et maxime ex parte mulieris, hac de causa fiat, ut privilegium utens creditorum viri circumscribat, tum si ab utraque parte res immobiles habeant, melius in immobilibus donatio fiet, ut manifestum et indubitatum sit, quid ab initio fuerit, et quid postea additum sit. Si vero non ab utraque parte res immobiles adsint, mulier quidem omnino in rebus immobilibus augmentum faciat, ut tam dos quam augmentum similiter contra priores creditores privilegium habeat, ubi adiectio ab omni parte indubitata est, maritus vero etiam in mobilibus augmentum faciat; nullum enim damnus inde oritur. Si vero mulier immobilem substantiam non habens, in mobilibus augmentum scripserit, sciat, se privilegium non esse habituram, nisi in sola antiqua dote, non vero in simulato forte augmento. Quod enim ab initio fit, id plerumque suspectum non est, quod vero postea per machinationem fit, hoc in fraudem creditorum eo ipso factum videtur neque ulla ratione volumus, ut homines privilegio, quod dotibus a nobis datum est, laedantur. Si vero nullum debitum viri, nec ulla suspicio fraudandorum creditorum adsit, tum et in pecunia, et prout voluerint, augmenta ab iis fiant; ab utraque tamen parte augmentum ita fiat, et aequalitatem habeat, ut aequalitatem servemus. Quae enim esset circumscriptio suspicio, quum maritus nemini obligatus sit, et propterea augmenta nullo negotio facta sint?

CAP. III.

legum enim dedimus dotibus, ut contra antiquiores hypothecas habeant honorabiliora iura, utpote dum contrahentes cum viris eorum credant substantiis, et non mulierum, quae⁶⁾ forte tunc neque competeant iis, qui prius contraxerant. Dedimus autem licentiam (hoc videlicet, quod antiquitas) et augmenta facere, permittentes et viro et mulieri, sive ambo voluerint, sive etiam horum alter celebrare augmentum. Primum quidem illud sancimus, ne aliqua fiat circumscriptio, sive⁷⁾ augere voluerit dotem aut propter nuptias donationem, non licere alii quidem facere, alii autem in prioribus manere, sed utrumque celebrare omnino augmentum, et non in electione, sicuti prius, sed in necessitate causam consistere, omnino tamen quantitate aequali, hoc quod etiam nostri patris dicit constitutio. Et ne contingat augmentum non ipsa fieri veritate, sed schematium, et maxime in parte mulieris, et ne viri creditores circumscribat privilegio utens, si quidem habuerint utrinque⁸⁾ immobiles res, melius est in immobilibus fieri oblationem, quatenus sit palam et indubitatum quod quidem ab initio fit, quod autem postea additum est. Si autem non utrinque immobiles res fuerint, mulierem omnino per immobiles res celebrare augmentum, ut et dos et augmentum similiter habeat adversus antiquiores creditores privilegium, undique indubitato augmento existente, vir autem etiam in rebus mobilibus faciat augmentum, nulla enim hinc oritur⁹⁾ laesio. Si autem mulier immobilium habens rerum substantiam, in rebus mobilibus scribat augmentum, sciat, privilegium non habituram, nisi in antiqua sola dote, non in figurato existente augmento. Quod enim ab initio factum est, in toto sine suspitione est, quod autem postea machinatum est contra creditores hoc ipso inducit meditationem, et laedi homines ex dato a nobis dotibus privilegio nullo volumus modo. Si vero non fuerit debitum contra virum ulium, neque suspicio contra creditores circumventionis, tunc et in pecuniis et ut volunt augmentum fiat ab eis, utrinque¹⁰⁾ tamen augmento sic faciendo et aequalitatem habente, ut aequalitatem¹¹⁾ servemus

Quae

¹⁾ Ita Hal. et Bas.; ποιῆσαι ἀρέντες usque ad τὰ τῶν ἐπαυξήσεων in fine capitis hoc loco om. Scrimg., in capite sequenti addit.

²⁾ εἰτε καὶ τούτων ὑπέτερον Hal., Bas., (Fulg.) — ³⁾ ὅπερ Hal. — ⁴⁾ προσβυτέρων Hal., Bas., Fulg.; ἐμπροσθέντων Par., Zurich. — ⁵⁾ Hal., Bas.; ἐπὶ τῆς ἐπερχομένης Scrimg. — ⁶⁾ τῆς Hal., Bas. — ⁷⁾ Bk.; et quae Cod. Hamb., edd. — ⁸⁾ si Bk. — ⁹⁾ Trid.;

habuerint utrique Cod. Hamb.; habuerit uterque Port., Cont. — ⁹⁾ Cod. Hamb.; orietur edd. — ¹⁰⁾ Cod. Hamb., Trid.; utrique Port., Cont. — ¹¹⁾ Cod. Hamb., Cont. in marg.; aequalitatem Trid., Port., Cont.

Κεφ. γ. *)

CAP. III.

Τούτοις ἀκόλουθόν ἐστι κάκεινο διορισθῆναι ἐπὶ θέμασι τοιούτοις ἀμφισβητηθέν. Ἴσμεν καὶ τῶν πρεσβυτέρων δανεισῶν νινὰς ὑποθήκας περιγίνεσθαι ¹⁾ νεωτέρας οὕσας ἐκ προνομίων ὑπὸ τῶν νόμων αὐταῖς δεδομένων, οἷον ὅποτε τις οἰκίαις χρήμασι κατασκευάσει ναῦν ἢ ἀνήθηται, ἢ κατασκευασθῆναι, ἢ ἐπιμεληθῆναι, ἢ οἰκίαν τυγῶν οἰκοδομηθῆναι, ἢ ²⁾ ἀγρὸν κτηθῆναι, ἢ τι τῶν ἄλλων. ἐπὶ γὰρ τούτων ἀπάντων κυριώτεροι καθεστήκασιν οἱ μεταγενέστεροι δανεισταί, ὧν τοῖς χρήμασιν ἐκτιθῆ ἢ ἀνευῶθη τὰ πράγματα τῶν πολλῶ πρεσβυτέρων. Ἐξητήθη τοίνυν, εἰ γυνὴ προτεινόμενη τὸ προνόμιον τὸ ἐπὶ τῆς ἀρχαίας προικὸς ἢ τῆς προσαυξήσεως, ἐν ᾧ καὶ αὐτῇ ³⁾ φυλάττεται τὸ προνόμιον, καθάπερ ἐμπροσθεν εἰρηται, εἰς τῶν προτέρων βούλοιο κρατεῖν δανεισῶν, ἔλθοι δὲ καὶ ἕτερος δανειστής, μεταγενέστερος μὲν, προτεινόμενος δὲ τὸ τοῖς χρήμασι τοῖς αὐτοῦ ἐωνήθησθαι ἢ περιπεποιηθῆναι ἢ ναῦν, ἢ οἰκίαν, ἢ ἀγρὸν, καὶ προσῆκει αὐτὸν ἐπὶ τούτοις τοῖς πράγμασι τοῖς διὰ τῶν αὐτοῦ χρημάτων κτηθείσιν ἢ περιποιηθείσιν ἔχειν τὸ εἰρημένον ⁴⁾ προνόμιον, πότερον δὲ τὴν προικὰ καὶ τῶν τοιούτων προτιμάσθαι, ἢ τῶν μὲν ἄλλων κρατεῖν δανεισῶν, ὅσοι μὴ τοιαῦτα προτείνονται, τοῖσι δὲ παραχωρεῖν, ἐπειδήπερ ἐκ τῆς αὐτῶν παρουσίας τὸ πρᾶγμα περιγίγνετο, πολλὰ τοίνυν ἐπὶ τοῖσι βουλευσάμενοι, οὐχ εὐρομέν τὴν γυναικῶν δικαίαν οὐσαν παραχωρησά τινα τοιούτῳ προνομίῳ. Ἐρωῶμεν γὰρ τὸ ἐκ τοῦ πράγματος ἄπορον, ὅτι ταῖς μὲν οὐκ εὐγενομένης γυναιξὶν ἐκ τοῦ οἰκείου σώματος προσέχεται πόρος, καὶ ἀποζῶσιν ἐντεύθεν, ταῖς δὲ εὐτεθραμμέναις καὶ ἐκταῖς τε καὶ τὴν οὐσαν εἰς ἀνδρὸς ἀγαρούσαις οὐ μόνον ⁵⁾ οὐδὲ εἰς γίνεται πόρος παρὰ τῶν κατὰς διαγινομένων ἀνδρῶν, ἀλλ' ἡδὲ καὶ ἐλαττοῦνται, καὶ ἐστὶν αἰτίας ἐπιπλοῦσθαι. Ὡς τε κατὰ ταῦτα βουλόμεθα, κἂν εἰ τις ἀγρὸν δόξειε δῆθεν ἄλλου ⁶⁾ χρήμασιν ἀνήσασθαι, κἂν εἰ τις οἰκίαν ἀναεῶσαι, ἢ καὶ χωρὸν, μὴ δύνασθαι τὰ τοιαῦτα προνόμια ταῖς γυναιξὶν ἀντιτεθεῖσθαι, τὸ μὲν γὰρ ἀσθενὲς τῆς γυναικείας φύσεως καὶ σφόδρα ἐπιστά-

His consequens est, ut et illud definitum, de quo in huiusmodi casibus dubitatum est. Scimus, quatenus hypothecae, etsi posteriores, ex privilegio a legibus illis concessis praeponi antiquioribus creditoribus, veluti quando quis pecunia sua navem fabricaverit, vel eam emi, fabricari aut reparari, vel domum forte aedificari, vel agrum aut aliud quid emi curaverit. In his enim omnibus posteriores creditores, quorum pecuniis res acquisite vel renovatae sunt, potius sunt iis, qui multo sunt antiquiores. Quaesitum igitur est, si mulier opponat privilegium antiquae dotis, vel augmenti, in quo illi quoque privilegium, sicut ante dictum est, servatur, et deinde prioribus creditoribus praevalere velit, veniat autem alius etiam creditor, qui, licet posterior sit, opponat tamen, pecunia sua emta vel acquisita esse navem, vel domum, vel agrum, et convenire, ut in illis rebus pecunia sua emtis vel acquisitis dictum privilegium habeat, utrum dotem etiam his praeponeat oportet, an vero reliquis quidem creditoribus, qui talia non opponunt, praevalere, his vero cedere debeat, quia et ipsorum substantia res acquisita est? Quum istam multum de his deliberassemus, non invenimus tantum esse, ut mulier eiusmodi privilegio cedat. Videmus enim, quae sit rei absurditas, inhonestas mulierum corpore suo quaestum facere, atque exinde vivere, ut autem educatis, quaeque se ipsas et substantiam suam ad maritum deferunt, non solum nullum a maritis recte viventibus quaestum esse, sed etiam damnus afflicti et nullam spem reliquam habere. Propterea volumus, ut, licet quis alterius pecunia agrum emisse, licet quae domum vel praedium renovasse videatur, talia privilegia mulieribus opponi nequeant; satis enim inhonestum mulieribus naturae non vovimus, et quum fecerit illae circumscribantur. Ut autem dos ipsarum servetur, nullo modo permittimus, quum sufficiat eis licet incidere, etsi donatio propter nuptias prior tempore eveniantur, et damnus satis magnus exinde patitur, non sane volumus, ut etiam de ipsa dote in periculo sint.

CAP. IV.

Quae enim erit circumventionis suspicio, viro obligato nulli existente, et praeterea augmentis sine interventione factis?

CAP. III. His consequens est et illud decernere, quod in casibus huiusmodi dubitatum est. Nemo enim et antiquioribus creditoribus aliquas hypothecas praeponi ⁶⁾ iuniores existentes ex privilegio a legibus datis, quale est, quando aliquis propriis pecuniis procuraverit navem comparare, aut fabricare, aut reparare, aut domum forsam aedificare, aut etiam emi agrum aut aliquid horum; in his enim omnibus priores etiam posteriores creditores, quorum pecuniis emta aut renovata res est, iis, qui etiam multo antiquiores sunt. Quaesitum est igitur, si mulier praetendens privilegium super antiquam dotem ⁷⁾ et augmentum, in quo etiam hoc ⁸⁾ servatur privilegium (sicuti praedictum est), prioribus voluerit praeponi creditoribus, veniat autem et alter creditor, posterior quidem, praetendens autem pecuniis suis emtae aut reparatae navem, aut domum, aut agrum, et ⁹⁾ competere, eum in his rebus, quae eius pecuniis emtae aut reparatae sunt, habere praedictum privilegium, utrum oporteat dotem etiam talibus praeponi, an aliis quidem praevalere creditoribus, potestque non talia praetendant, his autem cedere, quoniam est eorum substantia res acquisita est? Plurimum igitur super his cogitantes, non invenimus mulierem iuste existentem cedere alicui tali privilegio. Videmus enim (quae causae absurditas est), quia aliquis quidem fornicantibus mulieribus ex proprio corpore quaestus, et vivunt ex hoc quaestu, adversantibus ¹⁰⁾ autem, et semetipsas atque substantiam ad viros succedentibus ¹¹⁾, non solum nullus sit quaestus a viris male degentibus, sed etiam minuuntur, et spes eis tollitur. Volumus igitur secundum hoc ¹²⁾, ut, etsi quis ¹³⁾ domum renovasset, aut etiam agrum emisset, ut

¹⁾ Quas hoc et seq. cap. continentur, breviter referunt Parat. §. 16. Athan. tit. XF. (Heimb. Jamb. I. p. 158 sq.) — ²⁾ Quae in cap. 2. omiserat Scrimg. ποιῶν ἀρέντες — τῶν ἐπαυξήσεων, hic sequuntur et praeterea hic addita sunt post ἐπαυξήσεων ex cap. 5. verba τῆς παιδὸς γάμου ἐλαττοῦν usque ad τῆς ἐπιπλοῦσθαι μὴ πλεῖον. Cum Scrimgero consentit Cod. Zurich, et ed. Par., quae ex supplementis Hervag. hanc mutavit. Errores, quos hic deprehendimus, originem duxerunt ex Cod. Veneto

¹⁾ προκοίνεσθαι Hal. — ²⁾ ἢ καὶ Hal., Fulg. — ³⁾ bene versantibus Bk. — ⁴⁾ Cod. Hamb., Trid., et quae sem. — introducunt Port., Cont. — ⁵⁾ nulli sit secundum hoc. Unde volumus Cod. Hamb., Trid., Port. — ⁶⁾ Bk.; et si quis Cod. Hamb.; ⁷⁾ ⁸⁾ quis edd. — ⁹⁾ hic Cod. Hamb. — ¹⁰⁾ Bk.; aut Cod. Hamb., edd. —

ἐπιστάμεθα, καὶ ὡς εὐκόλως περιγραφεῖται γίνονται καὶ αὐτῶν, ἐλαττωσάμεθα δὲ αὐταῖς τὴν προῖκα καὶ ὁδὴν συγχωροῦμεν τρόπον, ἱκανὸν ὄν, ὅτι τῶν κερδῶν ἐκπλήττουσιν, εἰ καὶ προγενέστερα τὰ τῆς ¹⁾ πρὸ γάμου δωρεῆς εὐρεθείη, καὶ ἱκανὸν τι καθέστηεν αὐταῖς ἢ ἐντεῦθεν ζημία, οὐ μὴν αὐτὰς βουλόμεθα καὶ περὶ αὐτὴν τὴν προῖκα κινδυνεύειν.

Κε φ. δ. ²⁾

Ἐπειδὴ δὲ καὶ τοιαῦτα τινες προσελύσεις ἡμῶν γυγνώσκον, ὡς τινες τοῖς ἑτέρον στρατεύοντα χρῆμασι, καὶ δὲ τοὺς εἰς ταῦτα δανείσαντας τὰς αἰτίας προσηύδασι, θεοπίστομον, εἰ τις ταῖς ἀληθείαις δοῖη χρῆσιν προφάσει στρατείας, ἢ τοῦ στατοῦτον γενέσθαι τὸν παῖδα, ἢ καὶ ἄλλας τινὰς τοιαύτας αἰτίας, καὶ ὅπως αὐτὸ τοῦτο ἐγγραφεῖ τῷ συμβολαίῳ, καὶ ἐπὶ τοῦτο γένηται σύμφωνον, ὥστε τοῦ κάσου γινόμενον κυριώτερον εἶναι μόνον τὸν ἐπὶ τοῦτο δανείσαντα, τοῦτο μόνον τῷ θέματι παραχωρεῖν τὴν γυναῖκα, μηδὲ αὐτῷ προχείρως πιστευόμενον, μηδὲ καὶ μαρτύρων, ἀλλὰ τοῦ πράγματος καὶ ἐγγραφῶς πραιτομένου, καὶ μαρτύρων ἔχοντος ὑπογραφάς, καὶ αὐτῷ τῷ ἔργῳ προβαίνοντος. τότε γὰρ εἰ διὰ πάσης τῆς τοιαύτης ὁδοῦ τὸ πρᾶγμα προέλθαι, τὸ ἀπίστομον ἔχει, καὶ προσήκει καὶ τοὺς οὕτω συμβεβηκότας μὴ τῶν οὐκ εἰρησίων ἀποστρεφίσθαι, τῶν δὲ ἄλλων ἀπάντων κρατεῖν τὴν γυναῖκα κατὰ τὸ ἦδη περὶ ἡμῶν αὐταῖς δεδομένον προνόμιον.

Κε φ. ε.

Ἐπειδὴ δὲ ἦδη νόμον ἐγράψαμεν, ὥστε τὸν πατέρα ἅπασι ἐπιδόντα προῖκα ὑπὲρ θυγατρὸς ὑπεξουσίας, ἢ αὐτεξουσίας μὲν, τὴν δὲ ἐπανάδοσιν εἰς ἱκανὸν πιστοχότα ²⁾, * ἐξητήθη παρὰ τισιν, εἰ προσήκον ἰσοτελευτήσαντος τοῦ γαμβροῦ, καὶ ἐπανελεύσεως εἰς τὸν πατέρα τῆς παρ' αὐτοῦ δεδομένης προῖκας, ταύτην τὸν πατέρα τὸν ἅπασι ἐπιδεδωκότα δευσοῦσαι εἰς δευτέρους ἀφικνουμένης τῆς παιδὸς ἔργου ἐλαττωσάμενος, ἢ τοῦτο μὴ ποιεῖν, ἐνθυμούμενον εἰς ἅπασι ἐκπεποιήται τῆς αὐτοῦ περιουσίας, ἀλλ' εἰς τῷ μετῶν ³⁾ αὐτῇ γαμουμένη πάλιν διδόναι, ὥστε ἂν εἰ μηδὲ εἴτιχε χρηεῦσασα; τοῦτο γὰρ γινῆται ἡμῶν

possit talia privilegia mulieribus opponere. Infirmiorem namque muliebris naturae satis novimus, et quia facile circumventiones sunt adversus eas, minni autem eis dotem nullo sinimus modo. Sufficit enim, quia lucris ⁴⁾ cadunt, etsi prior antenuptialis donatio inveniat ⁵⁾ et sufficiens quoddam exstat eis ex hoc damnium, non etiam eas volumus et circa ipsam dotem periculum sustinere.

CAP. IV. Quia vero et huiusmodi quaedam additiones nobis factae sunt, eo quod quidam aliorum militum pecuniis, et oportet eos, qui in has crediderunt causas, praeponi, sancimus, si quis vera dederit ⁶⁾ aurum occasione militiae, sive statim fieri, vel pro aliis quibusdam talibus causis, et expressim hoc ipsum scribitur in instrumento, et in hoc fiat pactum, ut casu proveniente prior sit solus, qui ad hoc credidit, et ⁷⁾ hanc solo casu cedere mulierem, neque facile credendum ⁸⁾, neque per testes, sed negotio ex scripto gesto, et testium habente subscriptiones, et ipso opere procedente. Tunc enim, si per omnem huiusmodi viam casus procedat, suspicionem non habeat ⁹⁾, et competit contrahentes propriis non privari, aliis ¹⁰⁾ omnibus praevaleat mulierem secundum quod iam a nobis eis datum est privilegium.

CAP. V. Quia vero iam legem scripsimus, ut patres semel offerentes dotem pro filia sub potestate, si ea quae quidem potestatis, reversionem autem in semetipsos facientes ¹¹⁾, * quaesitum est apud aliquos, si oportet esse moriente genero, et remeante ad patrem dote, quae ab eo data est, hanc patrem semel offerentem posse ad secundas veniente nuptias filia minnere, aut hoc non facere, cogitantem, quia semel alienata est ab eius substantia, sed ipsa mensura ei nubenti rursus dare, tanquam si nec contigisset viduatam? Hoc enim

CAP. IV.

Quoniam vero talem etiam ob causam interpellati sumus, quod quidam aliorum pecunia militum, et quae in causas illas crediderunt, praeponi oporteat, sancimus, si quis revera in militiam, vel ut filius fiat statutus, vel ob alias similes causas mutuum pecuniam dederit, atque expresse hoc ipsum in instrumento scriptum, et pactum ea de re conventum fuerit, ut casu existente ille sit potior, qui in eam rem credidit, ut in hac sola specie mulier cedat; illi tamen non temere, ne propter testes quidem, fides habeatur, sed si res in scriptis celebrata fuerit, et testes subscripserint, et revera gestum fuerit; tunc enim, si his modis omnibus negotium gestum sit, suspicionem non habet, et convenit, ut qui ita contrahunt rebus suis non priventur. Mulier vero reliquis omnibus, secundum privilegium ipsi a nobis datum, praevaleat.

CAP. V.

Verum quia legem iam scripsimus, ut pater, qui semel dotem dedit pro filia, quae sub potestate eius constituta vel sui iuris est, sed ut sibi restituitur pactus est, * quaesitum fuit a quibusdam, an conveniat, ut mortuo genero, et dote ad patrem, qui eam dedit, redeunte pater, qui illam semel dedit, possit eam filia secundas nuptias contrahente minnere, an vero id facere nequeat, cogitans, quod semel a substantia sua alienata sit, sed eadem mensura illi nubenti iterum dare debeat, ac si vidua facta non esset? Hoc enim nobis nunciatum nunc est, patrem quemdam, quam triginta libras auri in dotem dedisset, filia de-

⁴⁾ Parat. §. 8. Athan. tit. XIF. (Heimb. Anecd. I. p. 152.)

¹⁾ Emend. Gustavi Ern. Heimbach in praef. Anecd. I. p. XCI; εἰτε προγενέστερα τῆς Cod. ex; εἰτε προγενέστερον τὸ τῆς Cod. Flor., Hal.; εἰτε προγενέστερα τῆς Strimg., Bas. — ²⁾ Aliquot res hic excidisse sensit Hal.; quae qualia fuerint, unde non constat, sed haud scio an ita liceat lacunam plene ἀναλαβεῖν τὴν προῖκα (vel ταύτην ἐχειν) ἀνεύθυντος τοῦ γαμβροῦ (vel χρηρευθείσης τῆς θυγατρὸς). — ³⁾ αὐτὸ τὸ μέτρον Hal. — ⁴⁾ Cod. Findob., Mon., Hamb.; quia a lucris Trid.; quod a res Port., Cont. — ⁵⁾ Cod. Mon., Hamb., Trid.,

Port.; si prior antenuptialis donatio inveniat *Cod. Findob.*; si priora antenuptialis donatione inveniantur *Cont.*; cf. Heimb. l. c. — ⁶⁾ *Cod. Hamb., Trid.*; si quis crediderit *Port., Cont.* — ⁷⁾ et *om. Bk.* — ⁸⁾ facile ei credendo *Bk. ed. ster.* — ⁹⁾ habeat *Bk.* — ¹⁰⁾ vero *add. Bk. ed. ster.* — ¹¹⁾ in semetipsos facientem *Cod. Hamb., Trid., Port. idque rectius est, sed etiam priora corruptae sententiae verba corrigantur necesse est. Lacunam, quae post facientes deprehenditur, ita explevit (Fabrot.) Bk.: ex stipulatu actionem habeat (?); cf. supra not. 2.*

ἡμῖν προσηγγέλθη, ὅτι τριακόσια χρυσίου λιτρῶν πατὴρ τις ἐπέδωκε προίκα, εἴτα τῆς θυγατρὸς χηρευθείσης καὶ δευτέρας ὁμιλήσεως γάμοις οὐκ ἔτι τὰς τριακόσια ταύτας ἐπέδεδωκεν, ἀλλὰ πεντεκαίδεκα μόνον, ἐπειδήπερ ἔτυχεν ἡ γυνὴ κερδάνασα τὸ ἥμισυ τῆς προγαμίας δωρεᾶς μέρος ἐν πεντεκαίδεκα χρυσίου λίτραις ὄν, καὶ ὁ πατὴρ οὐκ ἔτι ἐκ τῶν ἑαυτοῦ τὰς τριακόσια ἐπέδεδωκε λίτρας, ἀλλὰ πεντεκαίδεκα μὲν αὐτός, πεντεκαίδεκα δὲ ἐκ τοῦ κέρδους τῆς γυναικός. οὐ δίκαιον τοίνυν ἡγησάμεθα τοῦτο καθεστάναι, ἀλλ' ὁμοίως ἐν τῇ διανομῇ ἔχειν μὲν αὐτὴν ἐξαίρειον τὸ τῆς προγαμίας δωρεᾶς κέρδος, ἐκ δὲ τῶν πατρῶν τὰς πεντεκαίδεκα λαβεῖν τὰς λοιπομένας, ὡς σπιύσαντος τοῦ πατρὸς ἀδικῆσαι τὴν θυγατέρα. τί γὰρ ἂν ἐπράξεν, εἰ μὴ συνέβη δευτέροις αὐτὴν ὁμιλῆσαι γάμοις, ἀλλὰ μείνει τὸν αὐτοῦ γαμβρόν περιόντια; ἢ πῶς ἔμιλλεν ἐλαττοῦν τὴν προίκα τὴν ἤδη παρ' αὐτοῦ δεδομένην, ἢ τὸ ἴδιον αὐτῆς κέρδος οἰκείουσθαι καὶ εἰς προίκα τοῦ δευτέρου ἀνδρὸς ἄγειν; καίτοι δέον αὐτὴν ἐν παραφέρναις ταῦτα ἔχειν, καὶ ἰσῶς διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν εὐπορωτέωσιν συνοικεῖν ἀνδρὶ, οὐ μόνον τριακόσια λιτρῶν κυρίαν γινομένην, τῶν πεντεκαίδεκα τῆς προγαμίας δωρεᾶς, καὶ τῶν πεντεκαίδεκα τῆς πατρὸς τῶν τοῦ πατρὸς ἐπιδομένων, ἀλλὰ πέντε καὶ τεσσαράκοντα¹⁾, τοῦ μὲν ἐν παραφέρναις αὐτῇ καθεστῶτος, τοῦ παρὰ τῆς τύχης αὐτῇ δεδομένου κέρδους, τοῦ δὲ ἐκ φιλοτιμίας πατρὸς ἐπιδομένου, καὶ μένοντος ἀκέραιον²⁾. Ταῦτα δὲ νομοθετοῦμεν, εἴπερ καὶ ἡ τοῦ πατρὸς περιουσία μένει ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ σχήματος, ἐφ' οὐπερ πρότερον ἦν. εἰ γὰρ τυχερὰ τις περιουσία ἐλαττώσιν αὐτῷ τὴν οὐσίαν, ὥστε μὴδὲ βουλομένη γενέσθαι δυνατὴν ἰσόμετρον τῇ προτέρᾳ δοῦναι πάλιν προίκα, καὶ ἀποδοικέναι οὐκ ὀκνῶσιν τὰ τῆς τυχερᾶς ἐλαττώσεως τῆς οὐσίας τοῦ πατρὸς, τῆνικαὶ μὴ πλείον ἀναγκάζεσθαι³⁾ δίδοναι δις τὴν θυγατέρα ζευγόντια, εἰ μὴ καθ' ὅσον ἡ τῆς περιουσίας αὐτοῦ⁴⁾ δύναται δύναμις, ἀλλὰ τὸ μὲν κέρδος τῆς προτέρης προγαμίας δωρεᾶς ἔχειν ἀκέραιον, τοσαύτην δὲ λαμβάνειν παρὰ τοῦ πατρὸς κατὰ δευτέραν τάξιν προίκα, ὅποσον ἂν τὸ τῆς οὐσίας αὐτοῦ μέτρον ὑπογράψει. πρόδηλον γάρ, ὡς τοῦτο τὸ κέρδος (τὸ ἐκ τῆς προγαμίας δωρεᾶς φερόμεν, οὐπερ μόνον αὐτῷ τὴν χρῆσιν δίδομεν⁵⁾) ἐκ πάσης ἀνάγκης τελευτῶν ἀποκαταστήσει τῇ παιδί, τῇ καὶ τῆς δεσποτίας τῆς προγαμίας δωρεᾶς κυρία πᾶσι τρόποις γινομένην.

Κε φ. σ'.

Cap. VI.

enim nobis nunciatum est, quia triginta librarum auri quidam pater existens obtulit dotem, deinde filia deducta, et ad secundas veniente nuptias, non iam triginta libras ipse obtulit, sed quinque et decem solum, quoniam contigerat mulierem lucratam median antenuptialis donationis partem in quinque et decem solum libris⁵⁾ existentem, et pater nequaquam de suo obtulit triginta auri libras, sed quinque quidem et decem ipse, quindecim vero ex lucro mulieris. Non iustum igitur existimavimus hoc esse, sed similiter in divisione habere quidem eam praecipuum antenuptialis donationis lucrum, ex paternis autem quinque et decem percipere reliquas, tanquam studuerit pater laedere filiam. Quid enim egerat⁶⁾, si non contigisset secundo nuptias copulari, sed manere eundem generum vivum? aut quomodo futuras erat minuere dotem iam ei datam, aut proprium illius lucrum suum facere, et in dotem secundi viri deducere? quum utique oportuisset eam in paraphernis haec habere, et forsitan propter hanc causam ditiori nubere viro, non solum triginta librarum auri dominam factam, scilicet quindecim antenuptialis donationis, et quindecim a patre oblatam, sed quadraginta et quinque, lucro quidem in paraphernis ei constituto, fortuna ei dato⁷⁾, quod autem ex lucrata paterna oblatum est, manente integro. Haec autem sancimus, si et patris substantia manserit in ipsa filia, in qua prius fuit. Sin autem fornicata quaedam clades imminerit eius substantiam, ut neque volenti sit percipibile aequae mensurae, qua prius, dare rursus dotem, et probetur aperte⁸⁾ fornicata deminutio patris substantiae, tunc non amplius cogi patrem dare secundo filiam iungentem⁹⁾, nisi in quantum substantiae vixit parte, sed lucrum quidem prioris antenuptialis donationis habere integrum, tantum vero percipere a parte in secundo ordine dotem, quantum substantiae eius mensura susceperit. Palam enim est, quia hoc lucrum (quod ex antenuptiali dicimus donatione, cuius solum ei usum damus) ex omni necessitate moriens restituat filiae proprietatis antenuptialis donationis dominae omnibus modis factae.

Cap. VI.

¹⁾ Lib. περὶ διαφ. ἀναγν. §. 15. (Heimb. Anecd. I. p. 196.)

²⁾ Hal., Fulg.; πέντε καὶ τεσσ. om. Serimg., Bas. — ³⁾ καταμεινοντος ἀκέραιου Hal., (Fulg.) — ⁴⁾ τὸν πατέρα add. Hal., Bas., Fulg. — ⁵⁾ αὐτοῦ om. Hal., Fulg. — ⁶⁾ Cod. Hamb.; libras edd. —

⁶⁾ Cod. Hamb., Trid., Port.; egresset Cont. — ⁷⁾ Bl., lucrum — constitutum — datum Cod. Hamb., edd. — ⁸⁾ Bl. ed. ster.; a patre Cod. Hamb., edd. — ⁹⁾ filiam nubenti Cod. Hamb., Trid.

Κεφ. 5. *)

Καίτοι δὲ νομοθετῆσαι τῶν ἀναγκασιότατων ἡγοίμεθα, ἐν πολλοῖς καὶ ἀμυθήτοις πράγμασι ζητούμενον. ἐπιδέδωκε γὰρ πατὴρ προίκα ἢ μήτηρ τυχὸν ὑπὲρ παίδος οὐκείας, ἢ δὲ ταύτην ἐπιδέδωκε τῷ ἀνδρὶ, καὶ ἐπιτεύχσεν ὁ ἀνὴρ ἄπορος. εἴτα τοῦ πατρὸς ἢ τῆς μητρὸς τελευτήσαντων ἀπαιτεῖται καὶ ἡ γήμισα συνεισενγκεῖν τὴν ἑαυτῆς προίκα, ἢ παρὰ τοσοῦτον λαβεῖν. εἰ μὲν οὖν ὁ ἀνὴρ εὐπόρος ἔχοι, τὸ πρῶμα πανταχόθεν εὐλυτόν ἐστιν, εἰ δὲ οὐδενὸς ἑτέρου κείνη καθέστηκεν ἔκλειψ, πλὴν ἢ τῶν ἀγωγῶν τῶν κατὰ τοῦ ἀνδρός, αἱ δὲ ἄποροι καθέστηκασι, καὶ ἀντιπιεῖτο τῇ γυναικί, ὡς ἤδη ἐπιδέδοται προῖξ ὑπὲρ αὐτῆς, ἢ δὲ τῶν ἀγωγῶν συνεισφέρει μὲν ἔχουσαν παντελῶς ἀποτελέσμα, νόμου τὸ πρῶμα ἡμῖν ἄξιον ἐνομοσθῆ. καὶ ἴσμεν ἤδη ἐν πολλοῖς κολάσαι ἀπηνέστερον αὐτὸ κριθεῖν, καὶ τὴν γυναικα ἀναγκασθεῖσαν συνεισενγκεῖν τὴν προίκα, ἢ τοι λογισασθαι τὴν ὑπὲρ αὐτῆς δεδομένην, ἐξ ἧς οὐδὲν αὐτῇ γέγονε παντελῶς ἀποτελεσμα ἐν αὐτοῖς τοῖς πράγμασιν ἀπολαβεῖν. ἡμεῖς δὲ ἐξ ἑτέρων νόμων βοηθοῦμεν τῷ πράγματι. ἐπειδὴ γὰρ δεδωκεν ταῖς γυναικὶν ἀλοκίαν καὶ συνεισφοράς τοῦ γάμου, εἰ κακῶς τὰ πράγματα ὁ ἀνὴρ διοικῶν, λαμβάνει αὐτὰ καὶ διοικεῖν κατὰ τὸν πρόβλεπον τρόπον, καὶ καθ' ἑαυτὴν ἢ ἡμετέρα λέγει διατάξεις, εἰ μὲν αὐτεξουσία καὶ τέλεια τὴν ἡλικίαν ἢ γυνὴ καθέστηχοι, κατὰ μέρην ἐπαγέτω, εἰ δὲ ποτε ἄρι τοῦ ἀνδρός ἀποβῆναι κακῶς τῇ περιουσίᾳ χρῆσθαι μὴ καὶ ἀντελάττειν καὶ ἐροῖθησεν ἑαυτῇ (οὕτω γὰρ ἂν ἐμελλεν ἔχειν ἐν τῇ τῆς συνεισφοράς λόγῳ τὰ οὐκεία πράγματα πανταχόθεν ἀμείωτα, καὶ ἴ) ἐν τῇ παρὰ τοσοῦτον τὴν συνεισφοράν ποιέσθαι). §. 1. Εἰ δὲ ἐκείνουσθε καθέστηχοι, καὶ γνώμης τοῦ πατρὸς χωρὶς τοῦτο πράττειν οὐ δύναται, εἰ μὲν προσελθούσα τῷ πατρὶ ταῦτα εἶπε τε καὶ ἐξεμαρτύρατο, ὥστε ἀντιπύσαι αὐτῇ καὶ τὰ πράγματα λαβεῖν καὶ συνεισφέρειν ἐν τῷ γάμῳ, καὶ τοῖς δευτέροις αὐτὰ τοῖς φοιτάξαι, καὶ τοῦτο ἐπραξεν ὁ πατὴρ, πάλιν ἀντιπύσαι ἀπέραια τὰ οὐκεία ἔξει δίκαια τῶν πραγμάτων αὐτῇ πεφυλαγμένων, ὅπου γε καὶ τὰ τῆς προνομίας δωρεάς πράγματα ἐδοκίμει καὶ ἐν συνεισφύσει τῷ γάμῳ δέδωκεν αὐτῇ, καὶ τοῦ μετὰ ταῦτα κινδύνου παντὸς ἀπηλλάχθαι. εἰ δὲ ἢ μὲν ταῦτα ἐξεμαρτύρατο τὸν πατέρα, ὁ δὲ οὐτε ἐκίνησεν, οὐτε συνήρσεν, καὶ οὐδὲ δέδωκεν ἄδικαν τῇ θυγατρὶ

CAP. VI.

Ut vero illud quoque sanciamus, maxime necessarium esse existimavimus, quod in multis et innumeris rebus quaesitum est. Dederat enim pater vel mater fortasse pro filia sua dotem, haec vero illam dedit marito, et maritus inops mortuus est; mortuo deinde patre et matre exigebatur ab ea, quae nupserrat, ut dotem conferret aut tanto minus caperet. Si igitur maritus locuples est, res ab omni parte facile solvi potest. Si vero illa nullius alterius rei, nisi actionum contra maritum domina sit, haec vero inanes sint, et mulieri opponatur, dotem pro illa iam datam esse, haec autem actionem nullam plane effectum habentem conferat: res nobis lege digna visa est. Et scimus, multis iam sententiis durius id decisum, mulieremque coactam fuisse dotem conferre, vel pro se datam computare, ex qua nullum plane fructum re ipsa acceperat. Nos vero ex aliis legibus negotio subvenimus. Quoniam enim mulieribus, marito male res administrante, electionem dedimus etiam constante matrimonio eas accipiendi, et decente modo administrandi, et quemadmodum nostra constitutio dicit, si quidem mulier suae potestatis et perfectae aetatis sit, sibi ipsa impuget, quod viro substantia male uti incipiente non receperit sibi ipsa auxiliata fuerit. Ita enim in collationis ratione res suas plane non imminutas habitura erat, cumque collationem tanto minore in summa faceret.

§. 1. Si vero sub potestate sit, et sine voluntate patris hoc facere nequeat, si quidem patrem adit, eaque dixit, et rogavit, ut consentiat, et res constante adhuc matrimonio accipiat, easque secundis temporibus servet, idque pater fecerit, rursus et hoc casu integra iura habebit, rebus illi servatis, quum illi quoque permiserimus, ut res donationis ante nuptias vel constante matrimonio vindicet, omnique sequente periculo liberetur. Quodsi illa quidem patrem rogavit, ille vero nec actionem movit, nec consensit, nec potestatem hoc faciendi filiae concessit, nullo in periculo ea sit, sed nudam actionem contra inopis mariti bona conferat, illique conditio cum fratribus eius aequalis sit, non tamen ex collatione illa damno afficiatur, sed com-

CAP. VI. Illud quoque sancire necessarium existimavimus, in plurimis videlicet et innumeris rebus quaesitum. Oculit enim pater dotem aut forte mater pro filia sua, hanc autem illa obtulit marito, et deinde facta est vir inops; deinde patre aut matre mortuis, exigitur et quae nupsit conferre suam dotem, aut eas res tanto accipere. Si quidem vir idoneus est, causa undique absoluta est, si vero nullius alterius domina consistit illa, nisi actionum, quae contra maritum sunt, at illae minus idoneae sunt, et obiciatur mulieri, quod iam data sit dos pro ea, illa vero actionem conferat nullam habentem penitus effectum legis causa rebus digna putata est. Et novimus quidem iam in plurimis iudiciis duritiam postea sic iudicatam, et mulierem coactam conferre dotem aut certe reputare pro se datam, ex qua nullum ei omnino contigit effectum re ipsa rebus recipere. Nos autem ex aliis nostris legibus invamus causam. Quia enim dedimus mulieribus electionem etiam constante matrimonio, si male res maritus gubernet, et accipere eas, et gubernare, secundum decentem modum, et sicuti nostra constitutio dicit, si quidem suae potestatis et perfectae aetatis mulier sit, sibi imputet culpam inferat, cur mox viro inchoante male substantia uti non percepit et non auxiliata est illi. Sic enim habitura erat in collationis ratione proprias res undique sine deminutione, et in ea minus tanto collationem facere. §. 2. Sin autem sub potestate est, et sine patris voluntate hoc agere non poterat, si quidem adiens patrem hoc dixit, et contestata est, ut consentiret ei et res percipere etiam constante adhuc matrimonio, et secundis temporibus eas servare, et hoc egit pater, etiam rursus hinc integra habebit ea iura, rebus ei servatis, quum etiam antenuptialis donationis res vindicare etiam constante matrimonio poterant ei, et posteriore periculo omni liberari. Sin autem illa quidem haec contestata est patrem, illa etiam neque movit, neque consensit, et neque dedit licentiam filiae hoc agere, non eam periculum pati, sed conferri nudam actionem contra inopis mariti res, et fortunam esse communem et ipsi, et eius fratribus, non tamen

*) Bas. XI. l. 7. 38. Schol. o. p. Summam huius cap. brevissime referunt Parat. §. 16. Athan. tit. I. (ibid. I. p. 111.)

1) καὶ om. Hal. — 2) Cod. Hamb., Trid.; et Port., Cont. — 3) Cod. Hamb.; et om. edd. — 4) ille inops idoneus est Cod. Hamb., Trid., Port. — 5) effectum, lege Bk. — 6) durius postea sic iudicatam Bk.

In duritiam latet fortasse durius eam (scil. causam). — 7) Port.; gub. et Cod. Hamb., Trid., Cont. — 8) Cod. Hamb.; undique et edd. — 9) Cod. Hamb., Trid.; hic Port., Cont. — 10) Cod. Hamb.; ei suis edd.

θυγατρὶ πρᾶξι τοῦτο, μὴ κινδυνεύειν αὐτὴν, ἀλλὰ καὶ συνεισφέρεισθαι γυμνὴν τὴν ἀγωγὴν τὴν κατὰ τῶν τοῦ ἀπόρου ἀνδρὸς πραγμάτων, καὶ τὴν τύχην εἶναι κοινὴν αὐτῇ τε καὶ τοῖς αὐτῆς ἀδελφοῖς, μὴ μόνον ἐκ τῆς συνεισφορᾶς ζημιουῦσθαι, ἀλλὰ τὴν ἐπιβάλλουσάν αὐτῇ μοῖραν διδοῦσθαι ἐκ τῶν πατρῶων πραγμάτων, τῆς ἀγωγῆς ἐκείνης συνεισφερομένης μὲν, παρὰ πάντων δὲ κινουμένης τῶν ἀδελφῶν, καὶ τοῦτου παραγινόμενου ἅπασιν αὐτοῖς, ὅπερ ἂν ἢ τῆς τύχης ἑκβάσις δοθῆ, ἀλλ' εἰ μὲν ὁ πατὴρ ἐπὶ τῶν τοιούτων θεμάτων ἐπιδοῖ τὴν προῖκα, καὶ περὶ τῆς αὐτοῦ περιουσίας ἐπιλέσθαι τὰ τῆς συνεισφορᾶς μέλλοι, τοῦτο κρατεῖν. εἰ δὲ μείζων τύχον ἢ ἐπιδοῖσις εἴη¹⁾, καὶ ἡ συνεισφορά περὶ ἐκείνην στρέφεται τὴν ἐπίδοσιν, ἐκ δὲ τῆς τοῦ πατρὸς ἀπειθείας, τοῦ μῆτε κινήσθαι βουλευθέντος μῆτε ἐπιτρέψαι αὐτῇ κινήσθαι²⁾, τῆνικαὺτα αὐτὴν³⁾ τὴν θυγατέρα κινεῖν, καὶ μὴ ἔχειν πρόφασιν τὸ μὴ δυναθῆναι κινήσθαι, ἀλλ' ἑαυτῇ τε βοηθῆσαι, καὶ τὸ ἐσόμενον ἐπὶ τῇ ἀπορίᾳ τοῦ ἀνδρὸς ἀποπέμψασθαι δέος. καὶ ἴσμεν, καὶ Οὐλίπιαδόν τὸν σοφώτατον τὰ τοιαῦτα ζητήσαντα καὶ ἀπόρου τοῦ ἀνδρὸς εὐρεθέντος βοηθήσαντα τῇ γυναικί, καὶ εἰς ὅσον ὁ ἀνὴρ εὐπορεῖ, τὴν συνεισφορὰν αὐτῇ γενέσθαι βουλομένον. §. 2. Ἀλλ' ἐπειδὴ περ ἐν πλήθει τῶν νόμων ὄντων, πρὶν αὐτοὺς καταστήσασθαι καὶ εἰς εὐσύνοπτον ἀγγάγιον τάξιν, πολλὰ καὶ τῶν ἀνεγκάλων ἡγροῦτο, καὶ ψήφοι τάναντία βουλομένοι παρὰ τῶν δικαστῶν ἐτέθησαν, ἵνα μὴ τις ἐξαπάτη περὶ ταῦτα γένοιτο, διὰ τοῦτο ἀνεγκάλων ἐνομίσαμεν, ἄλλως τε καὶ ἐν μέσῳ τῆς ἡμετέρας τεθείσης διατάξεως, τῆς καὶ συνεσιῶτων τῶν γαμῶν τῇ γυναικί βοηθήσεως, ἐπὶ καλλίονα καὶ μᾶλλον ἀκόλουθον ὁδὸν ἐλθόντες τὸν παρόντα θέσθαι νόμον. ἵνα δὲ μὴ κατὰ μέρος ἐξαριθμούμεθα τὰ πρόσωπα, ἐφ' ὧν κρατεῖν αὐτὸν δεῖ, γυνικῶ λόγῳ διορίζομεν, ὥστε ἐφ' ὧν ἔστιν ὁ τῆς συνεισφορᾶς λόγος, ἐπὶ τούτων καὶ τὴν διατάξιν κρατεῖν, εἴτε πατὴρ, εἴτε πάππος, εἴτε μήτηρ, εἴτε μάμμη, εἴτε τῶν ἀνωτέρω τις καθ' ἑαυτὴν προσώπων.

Ἐ π ἰ λ ο γ ο ς.

Τὰ τοίνυν παραστάνια ἡμῖν καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θεῶν δηλούμενα νόμου ἢ σὴ ὑπεροχῇ διὰ προσταγμάτων οὐκίων φανερὰ πᾶσι γενέσθαι κατὰ τὸ σύνθηδες παρασκευασάτω, καὶ εἰς τὸ διηγετικῆς παραφυλάττειν σπουδάτω. Dat. XV. ⁴⁾ Kal. Decemb. Constantinop., imp. DN. Iustiniani PP. Aug. ann. XIII., Apione V. C. Cons. [539.] *ΑΙ Α*

tamen ex collatione damnificari, sed competentem ei partem dari ex pateris rebus, actionem illa quidem conferente, ab omnibus autem movendam fratribus, et hoc proficiendo universalis ipsis, quod fortunae eventus dederit. Sed si quidem pater in talibus casibus obtulerit dotem, et de eius substantia sperari futura est collatio, hoc valere. Si vero maior forte oblatio fuerit, et collatio circa illam vertitur spem ex patris insolentia neque movere volentis, neque permittentis ei movere, tunc etiam per semetipsam filium movere, non habere occasionem, eo quod non potuerit movere, sed⁵⁾ sibi met auxiliari, et futurae laesionis ex parte viri adimere metum. Et novimus Ulpianum sapientissimum talia quaesivisse, et inopie viro comperto invenit mulierem, et in quantum vir idoneus est, collationem ei fieri voluisse. §. 2. Sed quoniam in multitudinem legum existentium, antequam eas constitueremus et ad conspiciendum perduceremus ordinem, plurima et necessaria ignorabantur, et decreta, quae contraria vellent, a iudicibus posita sunt, ne ulla seductio circa hoc esset, propterea necessarium putavimus, proinde etiam in medio nostrae positae constitutionis, quae etiam praesentibus matrimonii mulieri auxiliatur, ad meliorem et magis consequentem viam venientes praesentem potius legem. Ut autem non per partes enumeremus personas, in quibus valere eam oportet, generali aequitate decernimus, quapropter⁶⁾, in quibus est collationis ratio, in his et constitutionem valere, sive pater, sive avus, sive mater, sive avia, sive⁷⁾ ascendentium aliqua sit persona.

E p i l o g u s. Quae igitur placuerunt nobis et per hanc sacram insinuatam sunt legem, eas sollicitudo per programmata propria manifesta facere universis solenniter procurat, et in perpetuum servari festinat. Dat. XV. Kal. Decemb. Constant., imp. DN. Iustiniani PP. Aug. ann. XIII., Apione V. C. Cons. [539.] *CONS. XCIX.*

¹⁾ εἰ δὲ ἕτερος τις καὶ οὐχ ὁ πατὴρ ἀλλὰ τύχον ἢ μήτηρ ἐπέδωκεν τὴν προῖκα *Athian.* — ²⁾ *Excussisse aliquid videtur, ut κινδυνεύει τὰ τῆς προικῆς secund. Athian.* — ³⁾ καὶ ἑαυτὴν *add. Hal., Bas.,*

competens illi portio ex paternis rebus datur, et actio quidem conferatur, ab omnibus vero fratribus movetur, ad illosque omnes id perveniat, quod fortunae eventus dederit. Atque hoc valet, si pater in eiusmodi casibus dotem dederit, et de substantia eius collatio speranda sit; sin vero dos maior forte fuerit, et collatio circa illam spem vertitur, pater autem contumax sit neque ipse actionem movere, neque illi et moveret permittere voluerit, tum ipsa filia agat, neque hoc praetextu utatur, quod agere non potuerit, sed ipsa se iuvet, et metum de inopia mariti deponat. Atque scimus, sapientissimum quoque Ulpianum talia quaesivisse, et quum vir inops repertus esset, mulierem invenisse, ab eaque, in quantum vir facere potest, collationem fieri voluisse.

§. 2. *Sed quoniam in multitudinis legum, quae exstant, antequam eas constitueremus et in perspicuum ordinem redigeremus, multa etiam necessaria ignorabantur, et sententiae, quae contrarium volebant, a iudicibus ferebantur, ne fraus quaedam in his committatur, propterea necessarium putavimus, praesentem quum in medium a nobis proposita sit constitutio, eam constante etiam matrimonio mulieribus operam fore pulchriorem et planiorem viam ingressi praesentem legem ferre. Ne vero singularem personas, in quibus eam valere oportet, enumeremus, generali lege definimus, ut, inter quos collationis ratio habetur, in eis etiam constitutio obtineat, sive pater, sive avus, sive mater, sive avia, sive quis ex remotioribus sit personis*

E p i l o g u s.

Quae igitur nobis placuerunt et sacra hac lege declarata sunt excellentia tua per praeccepta tua omnibus more solito manifesta fieri curet, et in perpetuum observare studeat.

Fulg. — ⁴⁾ Numerum XV. non habet *Athian.* — ⁵⁾ *Cod. Hamb.; et edd.* — ⁶⁾ quia *Bk.* — ⁷⁾ *Cod. Hamb.; aut edd.*

ΔΙΑΤΑΞΙΣ βῆ.)

Ἡ διάταξις, ὥστε μηδὲ τὸν ἄνδρα τὰ ἐκ τῆς προικοῦς, μηδὲ τὴν γυναῖκα τὰ ἐκ τῆς προγαμίου δωρεῆς κέρδος οἰκείου οὐδαμῶς, ἀλλὰ φυλάττειν τὴν δεσποτεῖαν τοῖς αὐτῶν παῖσι, κἂν εἰς δευτέρους μὴ ἀφίκοιτο γάμους.

Ἐγράφη Ἰωάννῃ, τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῷ δευτέρῳ, ἀπὸ ὑπᾶτων καὶ πατρικίῳ.

Προοίμιον.

Τὰ μὲν αἰεὶ καὶ ὡσαύτως ἔχοντα νόμων οὐ δέονται ποικίλων, τὸ ἀπλοῦν τε καὶ πάσης ποικιλίας ἀμειψίως δεητικῶς κεκημημένα, καὶ χρωμένα νόμοις ἀπαισιῶς τε καὶ θελοῖς, καὶ οὐδεμιᾶς ἐπαρρηθώσεως θεωρούσης τὸ δὲ καθ' ἡμᾶς ἐν τῇ τῆς παλιγγόσιας ἀπαιλημένον ταραχῇ κυβερνητικῆς δέεται σοφίας, ἐκ τῶν νόμων ἐπιγινόμενης τοῖς πράγμασιν. ὥστε ἐπειδὴ περ οὐδὲ δικάζειν ὀκνοῦσι πολλὰ προσέειπεν δίκαια, τὸ μὲν καθ' ἕκαστον λόμμεθα, ἀπολαμβάνοντες δὲ ἕκαστην ζήτησιν ἀμφισβητούμενην αὐτοῖς τε καὶ τοῖς δικασταῖς τοῖς ἡμετέροις, διὰ νομοθετικῆς ἢ χρηστικῆς γινικῶς ἐπ' ἕκαστη τῶν ζητήσεων ἀποτιθέμεθα. τοιγαροῦν ἔκεινο¹⁾ πρὸ τῶν ἄλλων ἔδοξε αἰνέωσιν εἶναι τοῖς πάλοι νομοθετηθέντων οὐκ ἄνευ τινὸς διαμείψεως, ἡμῖν δὲ ἐνομοθετηθῆναι καλῶς ἔχειν σώφρονι νόμῳ πρὸς ἀπλότητα τὸ πρᾶγμα μεταπηγεῖν ἐκ τοῦ νῦν ἀρχομένου, καὶ οὐδὲν περιεργαζόμεθα τῶν ἐμπροσθεν πεπραγμένων, διότι καὶ ἡμῖν αὐτοῖς πρῆξιν οὐκ ἀπαρεσκευασμένοις τοῖς περὶ τούτων νόμοις ἔδοξε τὸ δεῦτερον καλλίω. τῶν γὰρ γαμικῶν κερδῶν, εἰ μὲν τις τῶν συνοικοῦντων φυλάττει τὴν εὐνήν, μινόντων παρ' αὐτοῖς λογικῶς καὶ ταῖς ἐπιπέδων περιουσίας ἐμπηγνυμένων, εἰ δὲ καὶ²⁾ ἔβουλον εἰς ἕτερον προσώπου συνάφρην, τοῖς ἐκ τοῦ προτέρου γάμου παισὶ φυλαττομένοις, ἀπλῶ τινὶ καὶ καλλίω νόμῳ τὴν διπλὴν ταύτην ἔδοξε ἀνελεῖν. εἰ γὰρ δευτέροις ὁμιλήσασα γάμοις γυνὴ ἢ καὶ ἀνὴρ τυχόν εἰς δευτέρον ἰδῶν συνοικήσιον τὰ ἐκ τῆς πρώτης περιουσίας καὶ τὰ ἐκ βεπουδίου φυλάττει τοῖς παισὶ (καὶ ἐτέρων ἰσως ἐσομένων αὐτοῖς παῖδων ἐκ τῶν

Novella XCVIII.

CONSTITUTIO, UT NEQUE VIR DOTEΜ, NEQUE MULIER DONATIONEM ANTE NUPTIAS LUCRETUR, SED UT LIBERIS SUIS PROPRIETATEM SERVENT, LIGET AD SECUNDAS NUPTIAS NON VENIANT.

Scripta est Ioanni, iterum Praefecto gloriosissimo, Exconsuli et Patricio.

Praefatio.

Quae semper manent eodemque modo se habent, legibus non indigent variis, quum simplicia et ab omni varietate perpetuo immunia sint, aeternisque ac divinis utantur legibus, quacque nulla correctione indigeant: quod vero apud nos in refluxus perturbatione positum est, gubernatrice indiget sapientia, quae a legibus adhibetur negotiis. Quare quum ad nos, quos neque iudicare piget, multae lites deserantur, singulis quidem medemur, unamquamque vero quaestionem a nobis et iudicibus nostris in dubium vocatam sumentes, generaliter ea, quae facienda sunt, in unaquaque quaestione per legem exponimus. Illud igitur ante omnia antiquis legislatoribus non sine quadam distinctione visum est: nos vero sapiente lege, quae ex hoc tempore initium capiat, nihilque eorum, quae antea gesta sunt, curiose scrutetur, ad simplicitatem rem redigendam esse existimavimus, quoniam etiam nobis ipsis, quibus leges hac de re latae olim non displicuerint, secundas partes agere melius visum est. Num quum lucra nuptialia, si quidem aliquis ex coniugibus thorum servet, apud illos firmiter maneat, eorumque bonis inhaereant, et si alii quoque personae iungantur, prioris matrimonii liberis servanda sint, simplici et pulchriore lege hanc dupliciter tollere visum est. Si enim mulier secundas nuptias contrahens, vel etiam vir ad secundum forte matrimonium respiciens lucra ex morte et repudio profecta liberis servat, etsi illis alii forte liberi ex secundis nuptiis futuri sint, quomodo iustum est, illos, qui solis liberis legitimis contenti sunt, non servare eis lucra, quae veniant ab parentibus ipsorum

Gl. CONST. XCIX.

NEQUE VIRUM QUOD EX DOTE EST, NEQUE MULIEREM EX SPONSALITIA LARGITATE LUCRUM PROPRIUM HABERE, SED SERVARE DOMINIUM SUIS FILIIS, VEL SI AD SECUNDAS NUPTIAS NON VENIANT, USU SOLO IN LUCRO CONSISTENTE, ET UT EX REPUDIO TRANSIGENTES NUPTIAS, LUCRANTES AUT DOTEΜ, AUT ANTE NUPTIAS DONATIONEM, ET IPSIS SIMILITER DOMINIUM SERVENT FILIIS, USUM HABENTE PERSONA COGENDA FILIOS ALERE; SI VERO BONA GRATIA SOLVANTUR NUPTIAE, ET VIDEANTUR OCCASIONE DAMNI DETINERI QUAEDAM, ET HAC ARTE PERIMENDA, QUAE DETINENTUR, FILIIS³⁾ SERVENTUR.

(Coll. VIII. tit. 1.)

Im p. Iustinianus Aug. Ioanni, gloriosissimo sacrorum Orientalium Praetiorum Praefecto iterum, Exconsuli ordinario et Patricio.

Praefatio. Ea quidem, quae semper idem se habent, legibus non egent variis, simplicitatem, et quod sine ullius diversitatis mixtura est continue possidentia, et utentia legibus sempiternis ac sacris, nulla correctione egentibus, quod autem secundum nos est in redundationis comprehensum tumultu⁴⁾, gubernativa indiget sapientia, ex legibus superveniente negotiis. Unde quoniam nos neque ad iudicia segnes, multia interpellantium⁵⁾ causis, singulis quidem medemur, comprehendentes autem unamquamque quaestionem dubitantem a nobis et iudicibus nostris, per legislationem quae oporteat agi generaliter in unaquaque quaestione exponimus. Itaque illud ante omnia visum quidem est forsitan esse priscis legislatoribus non sine quadam distinctione, nobis autem putatum est bene se habere temperata lege ad simplicitatem causam transponere, ex⁶⁾ omne inchoante, et nihil perscrutante horum, quae prius terminata sunt, quoniam et nobis ipsis, pridem non displi-

¹⁾ Scrimg.; deest ap. Hal. — Athan. X. 7. (Heimö. Anecd. I. p. 124 sq.) — Iulian. Const. 91. — ²⁾ Cod. Hamb., edd. — ³⁾ Interpellamur Bk. — ⁴⁾ Bk.; et Cod. Hamb., edd.

⁵⁾ Meerm. III., Zuich., Fulg.; ἐκείνος Scrimg. — ⁶⁾ Bk.; tumultum III.

των ἔπειτα γάμων), ποῦ δικαίον εἶσι τοὺς ἐπὶ μό-
νοις τοῖς παισὶ τοῖς ἐκ τοῦ νόμου σαλεύοντας; ἢ
μὴ φυλάττειν αὐτοὺς τὰ κέρδη τὰ ἐκ τῶν τετελευτη-
κοίων αὐτῶν γονέων, ἀλλ' ἐτέροις αὐτὰ παραπέμ-
πειν; καίτοι τί ἂν γένοιτο τιμιώτερον παίδων παρά
γονέων οὐκ ἀχαριστουμένων;

Κεφ. α'.

Διὰ τοῦτο τοίνυν θεωροῦμεν, εἰ γυνὴ τελευτή-
σει, καὶ συμβαῖν κέρδος γενέσθαι τῷ ἀνδρὶ τὴν
προίκαν, ταυτην πάντως φυλάττεσθαι τοῖς παισίν,
εἴτε δευτέροις οὐμιλήσει γάμοις, εἴτε καὶ μὴ, καὶ
τοῦναντίον, εἰ τελευτήσῃ ὁ ἀνὴρ, ἢ γυνὴ δὲ τῆς
προγαμίας δωρεᾶς ἀπολαύσει, καὶ αὐτὴν πᾶσι
τρόποις φυλάττειν τὰ ἐκ τῆς προγαμίας δωρεᾶς
κέρδη τοῖς οὐκείοις παισὶ πᾶσι, τῆς μὲν χρήσεως
τῶν ἐκ τοῦ γάμου κερδῶν παρ' αὐτοῖς καθεστῶσης,
τῆς δὲ δεσποτίας τοῖς αὐτῶν παισίν ἐκ τρόπου
παντὸς φυλακτομένης, τῶν ἐπὶ τοῖς γονεῦσι τοῖς εἰς
δευτέρους τοῦσι γάμοις νενομοθετημένων ἐπὶ τῆς
λευτῶν τάξεως φυλακτομένων. καὶ τοῦτο κρατεῖν
ἐπὶ τῶν συνοικισίων τῶν καθ' οἰκονομίαν τρόπον
διαλυομένων ἐκ τῆς σήμερον ἡμέρας καὶ εἰς τὸ ἔξῃ
ἅπαν, καὶ τῶν ἡδὴ διαλελυμένων μὲν συνοικισίων,
εἴτε τελευτῇ, εἴτε καθ' ἕτερον οἰκονομίαν τρόπον,
εἴτε δὲ ἡρηγημένων τῷ ἕνα γοῦν περιείναι. εἰ γὰρ
ἐφάρθαν ἄμφω τετελευτησῶσιν, τοῦτο κληρονομοῖς
οὐ δίδομεν, ἀλλ' ὡς ἀπαξ πεπερασμένον τοῖς πα-
λαιῶς καταλιμπάνομεν νέμοις, ἐκείνου δήλου ὄντος,
ὡς ἐπιπῶν ἀπαξ γένοιτο τῶν παίδων, καὶ τὴν
δεσποτείαν ὁ νόμος ἄγων αὐτοῖς δοῖν, τῆς κατὰ
τὰ ἐπὶ τῶν διαδοχῶν καὶ τῶν ἄλλων προχωρήσεων
οὕτω καὶ ἐπ' αὐτοῖς ἔσται, ὡς ἐπὶ τῶν προτέρων
νενομοθετῆται παίδων, τῶν διὰ τοὺς δευτέρους γά-
μοις τῶν γονέων κέρδους τιμὸς παρὰ τῶν νόμων
ἡξιωμένων.

Κεφ. β'.

Κακῆϊνο μέντοι ἐκ τινὸς δόξης προσαγγελθείσης
ἡμῖν εἰς νομοθεσίαν ἀγαγεῖν ψήθημεν χρῆναι. ἐπειδὴ
γὰρ διελέλυτο μὲν πρὸς ἀλλήλους ὁ τε ἀνὴρ, ἢ τε
συνοικῶσα, παῖδες δὲ αὐτοῖς ἦσαν ἐκ τοῦ γάμου,
περιείδον αὐτοὺς οἱ γονεῖς ἄμφω, καὶ περιήϊσαν
ἐρασιζόμενοι, διὰ τοῦτο ψήθημεν σφοδροτέρῳ μὲν
ἴσως,

ipsorum defunctis, sed ad alios transmittere? Quid
enim pretiosius est liberis, qui se non ingratos par-
tibus praebent?

CAP. I.

Quam ob rem sancimus, si mulier moriatur, et
maritus dotem lucretur, ut illa liberis omnino ser-
vetur, sive secundas nuptias contraxerit, sive non; con-
tra si vir moriatur, mulier vero donatione ante nu-
ptias fruatur, ut ea quoque omnimodo lucra donatio-
nis ante nuptias omnibus liberis suis seruet, et usque
fructus quidem lucrorum nuptialium penes eos sit,
dominium vero liberis illorum omnimodo seruetur, et quae
de parentibus secundas nuptias contrahentibus san-
ctae sunt, in suo ordine custodiantur. Atque hoc solum
in matrimoniis, quae quocunque modo ex huius die
et omni futuro tempore solventur, nec non in matri-
monii, quae soluta quidem sunt vel morte, vel alia
quocunque modo, adhuc vero in suspensis sunt, et
quod unus superstes est. Si enim ambo defuncti
sunt, id heredibus non damus, sed tanquam semel de-
terminatum veteribus legibus relinquimus, atque hoc
manifestum sit, si illa semel liberorum facta fuerit,
et lex dominium ipsis tribuat, tunc successiones
utroque accessiones ita in iis futuras esse, quibus
dam in prioribus liberis sancitum est, quae proprie-
tatis nuptias parentum lucrum aliquod a legibus
consecuti sunt.

CAP. II.

De eo quoque, quod ex lite quadam ad nos de-
latum est, legem ferendam esse existimavimus. Quon-
iam divortio a vivo et uxore facto, liberique, qui
ex matrimonio susceperat, neglectis ambo parentibus
mendicantes circumirent, propterea severiore quidem
fortasse, sed ad id, quod honestum est, respiciamus
legi

displacitibus de hoc ipso legibus, visa sunt meliora secunda. Nuptialibus namque lucris, si quidem aliquis
conjunctiorum servaverit pudicitiam, manentibus apud ipsos valide et eorum substantiis infixis, si vero tunc
ad alterius personae conjunctionem, ex prioribus nuptiis filiis servandis, simplici quadam et meliore lege
duplicem hanc placuit interimere. Si enim secundis mixta nuptiis mulier, aut etiam vir forte ad secundas
respicens coningem, quae ex morte lucretur aut etiam ex repudio forte servat filii (quum utique facta
et alii erant eis filii ex nuptiis sequentibus), quomodo iustum est eos, qui in solis filiis legitimis mortuorum,
non servare eis lucra ex mortuis eorum parentibus, sed aliis ea transmittere? Scilicet quid erit pretiosius
filiis parentibus non ingratis?

CAP. I. Propterea igitur sancimus, si mulier moriatur, et eveniat lucrum fieri viro dotem, hanc omnino
servari¹⁾ filiis, sive ad secundas veniat nuptias, sive etiam non; et ex diverso, si mortuus fuerit vir, ux-
orem autenuptialis donationis lucra propriis filiis servare²⁾, usu quidem lucrorum ex nuptiis apud eos con-
stitutum, proprietate vero eorum filiis omnino servanda³⁾, his, quae super parentibus ad secundas venientibus
nuptias sancita sunt, in suo ordine servandis. Et hoc valere, matrimoniis quocunque modo solutis, ab huius-
dierna die, et in omne, quod sequitur, et in his⁴⁾ matrimoniis, quae iam soluta sunt quidem, sive morte,
sive quolibet alio modo, adhuc autem pendente⁵⁾, eo quod unus superstes sit. Nam si ambo defuncti sint,
hoc heredibus non damus, sed tanquam semel determinatum veteribus relinquimus legibus; illud certum est
quia, dum semel fuerit filiorum, et proprietatem lex defereus eis praestiterit, tunc in successionebus et alia
accessionibus ita et in his erit, sicut in⁶⁾ prioribus sancitum est filiis, qui propter secundas nuptias parentum
lucrum aliquod ex legibus aut potuit.

CAP. II. Illud quoque ex quadam causa denunciata⁷⁾ nobis, ad legislationem deducere existimavimus
oportere. Quia enim transegerunt quidem inter alterutrosque et vir et uxor, filios autem eis⁸⁾ erant ex matri-
monio, despexerunt eos ambo, et circumibant mendicantes, propterea indicavimus vehementiore quidem forte,

¹⁾ τελευτῶντας (Fulg.) coni. Homb. — ²⁾ Bk. ed. iter.; servare Cod. Hamb., edd. — ³⁾ vir, mulier autem antenuptiali donatione lucra propriis filiis Cod. Hamb., Trid. Apparet propter repetitum donatione li-
brarium hic omisisse quadam atque ita fere haec sen-
tentia restituitur est: mulier autem antenuptiali dona-
tione fruatur et ipsam omnibus modis servare lucra pro-

prie filiis. — ⁴⁾ Bk.; usum — constitutum — proprie-
tatem — servandam Cod. Hamb., edd. — ⁵⁾ Trid.; seq. in his Cod. Hamb.; seq. et his Port., Cont. — ⁶⁾ pen-
dantibus Bk. — ⁷⁾ Cod. Hamb.; et in edd. — ⁸⁾ Cod. Hamb.; denuntiatum edd. — ⁹⁾ Cod. Hamb., Trid.; qui eis Port., Cont.

τους, επιστρέφοντι δὲ πρὸς τὸ καλῶς ἔχον χορηγασθαι νόμον, ἵνα δέη γούνη τῶν ποιῶν παύσασθαι ἢ κερῶν ἐνεκὶν ἀδίκων τὰ συνοικέσια διασπῶντες, ἢ καὶ τῶν ἰδίων ἀμελοῦντες παίδων. §. 1. Εἰ γὰρ ἕλως ἢ κατα διάλωσιν ἢ κατὰ τρόπον ἄλλον διασπασθεὶς συνοικέσιον, εἰ μὲν μηδένης ὡσεὶ παῖδες, μενεῖν τὰ ἔμπροσθεν ἐπὶ τῆς ἐαυτῶν τῶξεως. εἰ δὲ παίδων ὑπότων γένοιτο τοῦτο, καὶ μηδὲ τοὺς παῖδας ἐκιδριῶντες δοῖεν ὕμω ἀφορμὴν ἐκουσίας διακίσεως καὶ κατὰ συναίνεσιν γινομένης, ἢ καὶ ἀκούσιον τυχόν ἢ τοῦ ἀνδρὸς πταίσαντος ἄξια τῆς ἀπωλείας τῆς πρὸ γάμου δωρεᾶς, ἢ τῆς γυναικὸς ἄξια τῆς ἐκπτώσεως τῆς προικὸς, μήτε ὁ ἀνήρ ἢ τὴν προικὰ κερδαινέτω, μήτε ἡ γυνὴ τὴν προγαμίαν δωρεάν, ἀλλ' αὐτίκα τῆς ἐκπτώσεως γινομένης ἢ τῆς προικὸς ἢ τῆς προγαμίας δωρεᾶς, τὸ ἐπὶ τῇ διαποιεῖς κέρδος εὐθὺς εἰς τοὺς κοινούς λογισμὸν παίδας, καὶ αὐτῶν γενέσθω, τῆς χρήσεως μοῆς παρὰ τοῖς διακελευμένοις μενουσῆς. ἀναγκαζομένου μόντοι τοῦ τὴν χορησίαν κηδεύοντος τοὺς παῖδας τοὺς ἐκ τοῦ γάμου καὶ ἀποτρέψειν, καὶ τὰ ἄλλα πάντα χορηγίην αὐτοῖς κατὰ τὸ τῆς κερδανθείσης περιουσίας μέτρον. §. 2. Ἰσμεν δὲ τι καὶ τοιοῦτον γένοιτον, εἰ bona gratia δόξαντος διατελεσθαι τοῦ γάμου, καὶ ἀναχωρήσαι τὴν μὲν πρὸ γάμου δωρεάν εἰς τὸν γράψαντα, τὴν δὲ προικὰ εἰς τὴν ἐπιδοῦσαν, ὅμως προοράσει δῆθεν ζημίας καὶ ἄλλων αἰῶν χρόλου ποσοτῆς οὐ μετρίαν θαιτέρω δίδεται μέρι, ὥστε μὴ δοκίμῃ ἵνα τοῦτο γαμικόν κέρδος, οἷτις φυλάττεσθαι τοῖς πασι κατὰ τοὺς παρὰ τοῦτου νόμου, ἀλλ' ἔξωθεν προσγεγόμενον, ὡς ἐξ ἐίθεος πλείας κέρδος γίνεσθαι τοῦ λαβεῖν αὐτὸ καταπραΰναντο. ὥστε καὶ τὴν ἐκ τῆς τοιαυτῆς ἐτήχης γινομένην δευκαπένοντες βλάβην θεσπιζομένην, κὰν εἰ τι τοιοῦτον γένοιτο, καὶ προσέλθοι τι θαιτέρω κέρδος, καὶ τοῦτο ὁμοίως φυλάττεσθαι τοῖς πασι, τῆς μὲν ἀποποιεῖας εὐθὺς ἀφιννομένης εἰς αὐτοῖς, τῆς χρήσεως δὲ μόνως παρὰ τῷ κηδεύοντι καθιερωσῆς. οὗτως ἀφῆρονται παντὶς ἐλαττώματος, ὅτω πάσης ἐπιθυμίας ἀλόγου, οὗτως οὐδὲ ἀκοντις οὐδὲ ἐκόντις τῆς ἐαυτῶν βλάβουσι παῖδας, ἀλλ' ἔσονται μετριώτεραι, μάλιστα μὲν περὶ τὴν ἐαυτῶν σωφροσύνην, ἵαται καὶ περὶ τὴν γαμικὴν διάθεσιν, ἣν προσῆκον μὲν ἴσιν ἔχειν τοὺς ἀγαθὲ συναφθέντας πρὸς ἀλλήλους, πᾶγμα καὶ σωφροσύνης μεσῶν, καὶ τοῖς ἐγγυθεῖς ἔδει συμβαίνειν, καὶ παρικής τε καὶ μητρικῆς διαθέσεως πλήρης, ἵνα ὅπερ αὐτοῖς οἱ γονεῖς ἔπειτες ἢ φυλάττουσι. τοῦτο δὲ μετὰ θεῶν κοινὸς ἐπεισπαιρη (φραμὲν δὲ ὁ τὴν βασιλείαν ἔχων) διὰ τοῦ

lege utendum esse censuimus, ut metu poenarum vel iniustorum lucrorum causa matrimonia distrahere, vel etiam proprios liberos negligere desistant.

§. 1. Nam si omnino matrimonium vel divortio vel alio modo distrahatur, si quidem nulli adsint liberi, priora in suo ordine maneant. Si vero id liberis existentibus fiat, nullaque habita ratione liberorum spontaneae et consensu factae, vel etiam invitae forte dissolutioni occasionem praebent, sive viro quae digna sunt amissione donationis ante nuptias, sive muliere quae amissione dotis digna sunt committente, neque vir dotem, neque mulier donationem ante nuptias lucratur, sed dote vel donatione ante nuptias amissa, lucrum proprietatis statim ad communes liberos veniat, et illorum fiat, solo usufructu apud separatos manente, ita tamen, ut is, qui usufructum lucratur, liberos ex matrimonio susceptos et nutrire, et reliqua omnia secundum modum lucratae substantiae illis praebere cogatur.

§. 2. Scimus autem, etiam tale quid accidisse, quum matrimonium bona gratia dissolutum, et donatio ante nuptias ad eum, qui scripsit, dos vero ad eam, quae dedit, revertisse videretur, propter damnum tamen aliasque ob causas non modicam pecuniae quantitatem alterutri parti datam esse, ita ut id non lucrum nuptiale, neque liberis secundum leges de his latas servari, sed extrinsecus adveniens videretur, quasi ex alia causa lucrum fieret eius, qui ut id acciperet pactus erat. Quare ut huic etiam laesioni, quae ex hac fraude orta est, remedium afferamus, sancimus, ut, licet aliquid tale fiat, et alterutri lucrum aliquod accedat, tamen hoc quoque liberis similiter servetur, et dominium statim ad eos transeat, solo usufructu apud eum, qui lucratus est, manente. Sic ab omni deminutione, sic omni irrationali cupiditate abstineant; sic nec inviti, nec volentes liberos suos laedant, sed moderatioribus erunt, maxime quod ad castitatem, nec non quod ad conjugalem affectionem, quam illos, qui semel inter se iuncti sunt, mutuo habere convenit, rem certe castitate plenam, bonis moribus convenientem, et paterno atque materno affectu plenam, ut quod parentes sua sponte ipsis non servant, et post deum communis omnium pater (Imperatorem dicimus) illis, qui a parentibus laesi sunt, per legem servet. Atque hic quoque ea obtineant, quae de lucro et successionibus antea definita sunt. Nihil enim eorum innovamus, pra-

sed conservante ad melius se habens uti lege, ut timore scilicet poenarum quiescant aut Incurorum causa iniustorum matrimonia dilacerare, aut etiam proprios negligere filios. §. 1. Si enim omnino aut per transactam, aut per modum alium separetur matrimonium, si quidem non sunt filii, maneant priora in suo ordine; si vero filiis existentibus fiat hoc, et neque filios erubescerent dent tamen occasionem spontaneae¹⁾ transactionis et²⁾ per consensum factae, aut etiam invitae, forsitan peccante viro, aut committente³⁾ digna amissione antenuptialis donationis, aut muliere digna casu dotis, neque vir dotem lucratur, neque mulier antenuptialem donationem, sed repente casu procedente aut dotis aut antenuptialis donationis, proprietatis lucrum mox ad communes veniat filios, et eorum fiat, nisi solo apud transigentes manente, cogendo tamen eo, qui usum lucratur, filios ex matrimonio⁴⁾ et alere, et alia omnia ministrare eis secundum Incuratae substantiae mensuram. §. 2. Novimus autem aliquid etiam tale factum⁵⁾, quia bona gratia viso dissolvi matrimonio, et recedere quidem antenuptialem donationem ad eum, qui conscripsit, dotem vero ad eam, quae obtulit, tamen occasione quasi damni et aliarum causarum antri quantitas non mediocri utriusque⁶⁾ data est parti, ut non videretur hoc nuptiale lucrum, neque servaretur filiis secundum de hoc leges, sed extrinsecus accedens, quasi ex alia causa lucrum fieret eius, qui accipere hoc egit. Ideoque ex hac arte factam curantes laesionem sancimus, ut, vel si quid tale fiat, et adveniat alteri aliquid lucrum, et hoc similiter servari filiis, proprietate quidem mox veniente ad eos, nisi vero solo apud Incurantem constituto. Sic abstineant omni vitio, sic omni desiderio irrationali, sic nec inviti nec sponte suis nocebunt filiis, sed erant temperati, maxime quidem circa suam castitatem, deinde etiam circa matrimonii affectum, quem competens est habere eos, qui semel coniuncti sunt alterutris. Res enim est et⁷⁾ castitate plena, et bonis moribus congrua, et paterno maternoque affectu plena, ut quod eis parentes sponte non servant, hoc post deum qui est communis omnibus pater (dicimus autem qui im-

¹⁾ Bk.; spontaneam Cod. Hamb., add. — ²⁾ et Cod. Hamb. — ³⁾ forsitan petente aut viro committente Cod. Hamb., Trid. Placet emendare: forsitan riva committente. — ⁴⁾ Cod. Hamb., Trid.; ex eo ma-

trimonio Port., Cont. — ⁵⁾ Port.; factum, et Cod. Hamb., Trid., Cont. — ⁶⁾ alteri Bk. — ⁷⁾ res est et Cod. Hamb., Trid., Port. Rectius: alterutris, res et

τοῦ νόμου τοῖς παρὰ τῶν γονέων ἡδικομημένοις τηρήσθ. κἀνταῦθα δὲ τὰ περὶ τῶν κερδῶν καὶ τῶν διαδοχῶν τῶν ἐμπροσθεν διατεταγμένων κρατέτω. οὐδὲν γὰρ αὐτῶν καινίζομεν, πλὴν ἢ ἐκεῖνο μόνον, ὅπερ ῥητῶς ἐν τούτῳ τῷ νόμῳ γεγραψάμεν.

Ἐπιλογος.

Τὰ τοίνυν παραστάτια ἡμῖν καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θεοῦ δηλούμενα νόμου ἢ σὴ ὑπεροχὴ ἔργῳ καὶ πέραιτι παραδοῦναι σπενσάτω. Dat. XV. Kal. Ianuar. ¹⁾ Constantino., imp. DN. Iustiniani PP. A. anno XIII., Apione V. C. Cons. [539.]

imperium habet) per legem iis, qui a parentibus laesi sunt, servet, et ²⁾ hic quoque ea, quae de lacris et accessionibus pridem disposita sunt, teneant; nihil enim eorum innovamus, praeter illa sola, quae expressim in hac lege scripsimus ³⁾).

E p i l o g u s. Quae igitur placuerunt nobis et per hanc sacram declarata sunt legem, tua celestis operi effectuique tradere festinet. Dat. XV. Kal. Ian. Constant., imp. DN. Iustiniani PP. A. anno XIII., Apione V. C. Cons. ³⁾ [539.]

¹⁾ ante XVII. Kal. Ianuar. Athan. — ²⁾ Cod. Hamb., Trid.; ut Port., Cont. — ³⁾ Cod. Hamb.; unum prius add.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ 69^α)

Περὶ ἀλληλεγγύων.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννη, ἐπάρχῳ πραιτωρίων τὸ δεύτερον, ἀπὸ ὑπαίων καὶ πατριχῶ.

Προοίμιον.

Ἰσμεν πρόην τεθεικότας νόμον περὶ ἐπιλογῆς μανδατώρων τε καὶ ἐγγυητῶν καὶ ἀντιφωνητῶν, πολλὰς ἔχοντα καὶ κοινωφελεῖς τοῖς ἡμετέροις ὑποτέλλαι νομοθεσίας. ἐπὶ δὲ τοῦ παρόντος καὶ ἐτέρας ἡμῖν ἔδοξε δεῖσθαι τινο, ἐπεξεργασίας τε καὶ προσθήκης οὐκ ἀγεννοῦς, οὐδὲ τῷ κοινῷ τοῦ πολιτεύματος ἀλυσιτελοῦς καθεστῶσης.

Κεφ. α΄.

Ἐὶ γὰρ τις ἀλληλεγγύως ἵπενθύνοὺς λάβοι τινάς, εἰ μὲν μὴ προσθεῖη τὸ δεῖν καὶ ἕνα ¹⁾ τούτων εἰς ὀλόκληρον ἐνέχεσθαι, πάντας ἐξ Ἰσοῦ τὴν ἀγωγὴν ὑφίστασθαι. εἰ δὲ καὶ τι τοιοῦτο προσθεῖη, φυλάττεσθαι μὲν τὸ σύμφωνον, οὐκ εἰδὺς μέντοι τὴν ἀρχὴν ἕκαστον ὀλόκληρον ἀπαιτεῖσθαι, ἀλλὰ τῶς μὲν κατὰ τὴν μοῖραν, καθ' ἣν ἕκαστος ἐνέχεται, χωρεῖν δὲ αὐτὸν καὶ κατὰ τῶν ὑπολοίπων, εἰ γὰρ καὶ εὐποροὶ καθεστῶσι καὶ ἐνδημοῦσι. καὶ εἰ τοῦτο οἷτως ἔχον φανεῖη, εἰ μὲν εὐπόρως ἔχουσι καὶ παρόντες τυχούσιν,

praeterquam id solum, quod expresse in hac lege scriptum.

Epilogus.

Quae igitur nobis placuerunt et sacra hac lege declarata sunt excellentia tua effectui dare studeat.

Novella XCIX.

DE REIS QUI MUTUA FIDEIUSSIONE TENENTUR.

Idem Imperator Ioanni, iterum Praefecto Praetorio, Exconsuli et Patrio.

Praefatio.

Scimus, nos pridem de electione mandatorum, fideiussorum et constituentium legem tulisse, in qua multis subditisque nostris in commune utilia sancita sunt; in praesentia vero alia quaedam retractatione et adiectione non inepta, nec communi reipublicae inutili egere nobis visa est.

CAP. I.

Si quis enim accipiat aliquos, qui mutua fideiussione se obligent, siquidem non addiderit, debere etiam singulos in solidum teneri, omnes ex aequo conveniantur; sin autem etiam tale quid additum sit, pactum quidem servetur, non tamen statim ab initio solidum a singulis exigatur, sed interim pro parte, qua quisque tenetur, ille vero etiam reliquos conveniat, siquidem eis solvendo et praesentes sint. Et si hoc ita se habere appareat, si quidem locupletes et praesentes sint, non vere illis necesse sit (cuilibet pro sua parte), quod

GL.

CONST. XCVII.

DE REIS ²⁾ PROMITTENDI.

(Coll. VII. tit. 9.)

Imp. Iustinianus Aug. Ioanni, gloriosissimo Orientalium Praetorium Praefecto iterum, Exconsuli ³⁾ et Patrio.

Praefatio. Novimus pridem ponentes legem de electione mandatorum, et fideiussorum, et sponsoium, multas habentem et in commune utiles nostris subiectis legislationes. In praesenti vero et aliud nobis visum est egere quadam explanatione et incremento, non ex genere, neque usui ⁴⁾ imperfecto et inani consistente.

CAP. I. Si quis enim alterna fideiussione obligatos sumat aliquos, si quidem non adiecerit oportum et unum horum in solidum teneri, omnes ex aequo conventionem sustinere. Si vero aliquid etiam tale adficiatur, servari quidem pactum, non tamen mox ab initio unumquemque in solidum exigi, sed interim secundum partem, qua unusquisque ⁵⁾ obligatus est, cedere autem eum et contra reliquos ⁶⁾, si et ⁷⁾ idonei sunt, et in eo loco; et si hoc ita se habere videatur, si quidem idonei sunt ⁷⁾, et praesentes inveniantur, illos periclitari

¹⁾ Hal, et Scring. — Si prooveo, et epilogo, exceperis, Nov. est in Bas, XXFI, 2. 2. — Athan. XIX. 2. (Heimb. Anecd. I. p. 153 sq.) — Anon. II. (ibid. p. 262.) — Iulian. Const. 92. — Fersio ut veius glossata.

²⁾ δεῖν ἕκαστον ἐόντι. Schrader in: Hugo civil. Magaz. IV. p. 429., quae coniectura neque facilis est neque necessaria. — ³⁾ Cod. Hamb., Cont.; De duobus reis Trid. — ⁴⁾ Cod. Hamb., Cod. Guelpherbyt.; cf. Schrader l. c. p. 428.; usu add. — ⁵⁾ partem quatenus quis Cod. Hamb. — ⁶⁾ Cod. Hamb., Cod. Guelpherbyt., Trid.; actionem add. Port., Cont. — ⁷⁾ sive Cod. Hamb., Trid. — ⁸⁾ Cod. Hamb., Trid., Port.; sive Cant.

τύχειν, ἐκείνους κινδυνεύειν ἐκπληρώσαι (ἕκαστον εἰς τὸ οὐκ εἶναι μέρος) τὸ ἀλληλεγγύως δανεισθέν, ἐξ ὁποῦ ἕως ἔνοχοι γεγόνασιν, καὶ μὴ τὸ κοινὸν χρέος ἰδίῳ τινος γινέσθω βάρος, εἰ δὲ ἀπόρως ἔχοντες οἱ λοιποὶ φανέν, εἴτε πάντες, εἴτε ἑνὸς, εἴτε εἰς μέρος, εἴτε εἰς ὀλόκληρον, ἢ καὶ ἀπόντες τυχόν, καὶ εἰς ἐκεῖνο ἐνέχεσθαι, ὑπερ λαβεῖν παρὰ τῶν ἄλλων οὐκ ἰδρυθῆ, οὕτω γὰρ κακέλευσιν ¹⁾ φυλαχθήσεται ὁ τοῦ συμφωνίου τρόπος, καὶ οὐδεμίαν ὑποστήσεται ἰσχυρίαν ὁ ἑνῶν. καθ' ἑνὸς εἰς τὸ πρὸς ἀλλήλους ἐκεῖνοι συμφωνήσαντες, ἀγνοοῦντος τοῦ τοῦτους ἔχοντος ὑπερδυνου, καὶ ἕκαστος ἐνέχεται, ὡς περ ἐξ ἀρχῆς προεγράψατο, ἰσχυρῶς ἢ δόλοισι ἢ διαλύσειν ὑπερβαίνειν τὰ συμφωνήματα μὴ συγχωροῦμενος. §. 1. Εἰ μὲντοι τοῖς αὐτοῖς ἰσχυροῖεν ἑκάτεροι ἢ καὶ ἅπαντες τόποι, διασπόμενοι, τὸν τῆς ὑποθέσεως ἀκροῶμενον ἄγχι κακίοντες εὐθύς, καὶ κοινῇ μὲν ἐξετάσειν τὴν ὑπόθεσιν, κοινῇ δὲ ἐπάγειν ψήφον. οὕτω γὰρ καὶ οἱ ἔνοχοι πάντες εὐδυνήσονται, καὶ ἡ τῆς περιουσίας αὐτῶν ποιότης ἐξεασθήσεται ²⁾, καὶ τὸ χρέος ἑμοῖς μὲν κατὰ τὴν τοῦ δικαίου, ὁμοίως δὲ κατὰ τὴν τοῦ νόμου τάξιν προθήσεται. §. 2. Εἰ δὲ οὐκ ἔσται ἐπὶ τῆς δίκης ἀκροῶμενος, ἀλλ' ἑτεροῦς τις, δίδωμεν ἀδείαν ἢ ἐνταῦθα τῷ προσφύρῳ δικαστῇ προσκένουσιν δεχομένῳ, ἢ ἐν ἐπαρχίᾳ τούτων προσεγγιζομένῳ τῷ λαμπροτάτῳ ἀρχοντὶ ἢ καὶ τῷ ἐπισημοτέρῳ δικαστῇ ἀναγκάζειν διὰ τῆς αὐτοῦ τάξεως κακίοντες παραγίνεσθαι τῇ δίκῃ, καὶ μέρος αὐτῆς γίνεσθαι, ὥστε μηδὲν ἐμποδίσμα τῶδε ἡμῶν τῷ δικτῷ νόμῳ γενέσθαι. Τοῦτων ἀπάντων κρατούντων ἐπὶ τῶν συναλλαγμάτων τοῦ μετὰ ταῦτα χρόνου καὶ ἀπὸ τῆς τοῦδε τοῦ νόμου θέσεως. τὸ γὰρ παρορηχὸς τοῖς πρὸ αὐτοῦ τεθειμένοις ὑπὲρ τούτου καταλιμπάνομεν νόμοις.

Ἐ π ἰ λ ο γ ο ς

Τὰ τοίνυν παραστάδια ἡμῖν, καὶ διὰ τοῦδε τοῦ νόμου δηλοῦμενα νόμου ἢ σὴν ἐπεροχὴν ἐργῶν καὶ πέρας παραδοῦναι σπενδάτω. Dat. XV. Kal. Ianuar. ³⁾ Constantinop., imp. DN. Iustiniani PP. A. ann. XIII., Apione V. C. Cons. [539.]

A I A

ficium complere, singulis in propria parte, quod sub alterna promissione creditum est, aut ex quo omnino obligati sunt, et non commune debitum proprium cuiuspiam fieri onus. Si vero minus idonei se habere reliqui videantur, sive omnes, sive quidam, sive in partem, sive in solidum, sive absentes forte, in illud teneri ⁴⁾, quod accipere ab aliis non potuit. Sic enim et illis servabitur pactionis modus, et nullum sustinebit damnum actor, licet aliquid inter se illi pepigerint ignorante isto, qui habet eos obligatos, et unusquisque tenebitur in eo, quod ab initio scripsit ⁵⁾, artibus, aut dolis, aut transactionibus praevaricari quae constituta sunt non sinitur. §. 1. Si autem iisdem commorentur utrique aut omnes locis, sancimus, negotii indicem deducere nos mox, et communiter examinare negotium, communiter autem inferre sententiam. Sic enim et rei omnes obligabuntur, et substantias eorum qualitas examinabitur, et debitum similiter quidem secundum iustitiae, similiter autem secundum legis ⁶⁾ ordinem procedet. §. 2. Si autem non administrator sit causae index, sed alter aliquis, damus licentiam aut hic competenti ⁷⁾ iudici interpellationem suscipienti, aut in provinciis, his denunciatis, clarissimo praesidi, aut competenti iudici cogere per suum officium et illos interesse liti, et partem eius fieri, ut nullum impedimentum huic nostrae legi fiat. His omnibus incipientibus in contractibus senatus temporis, et ab huius legis dispositione; quod autem praeterit, ante eam positus ⁸⁾ pro his relinquimus legibus.

Epilogus. Quae igitur placuerunt nobis et per hanc sacram declarata sunt legem, tua quoque ⁹⁾ delinendo operi effectuique contrader festinet. Dat. XV. Kal. Ian. Constant., imp. Dom. Iustiniani PP. reg. anno XIII., Apione V. C. Cons. [539.]

CONST. XCVIII.

mutua fideiussione creditum eis est, ex quo omnino obligati sunt, nec commune debitum proprium alicuius onus fiat. Sin vero reliqui, sive omnes. sive aliqui, sive pro parte, sive in solidum, non idonei appareant, vel etiam absentes fortasse sint, in illud quoque teneantur, quod a reliquis accipi non potuit. Sic enim et eis pacti ratio servabitur, nec ullum actor damnum sentiet. Ac licet illi ignorante eo, qui obligatos eos habet, pactum aliquid inter se fecerint, tamen unusquisque tenebitur, sicut ab initio scripsit, nec licentiam habebit artibus, dolis aut transactionibus pacta violandi.

§. 1. Quodsi uterque vel omnes iisdem locis habitent, sancimus, ut qui rem iudicat illos statim in ius vocet, et communiter causam examinet, communemque sententiam ferat. Ita enim et de omnibus reis iudicabitur, et quantitas substantiae eorum examinabitur, neque solum secundum iustitiae, sed etiam secundum legis ordinem debitum procedet.

§. 2. Si vero magistratus non sit, qui causam cognoscit, sed alius quidam, facultatem damus vel hic competenti iudici interpellato, vel in provinciis clarissimo praesidi, aut competenti iudici, his denunciatis, per officium suum etiam illos cogendi, ut causae intersint, et pars eius fiant, ne quod impedimentum sacrae huic nostrae legi inferatur. Atque haec omnia in contractibus futuri temporis et post hanc legem latam obtineant. Nam quod praeterit, legibus hac de re antea latis relinquimus.

E p i l o g u s .

Quae igitur nobis placuerunt et sacra hac lege declarata sunt excellentia tua effectui dare studeat.

No -

¹⁾ Baz., Fulg.; κακέλευσιν Spring.; κακέλυος Hal. — ²⁾ καὶ ἡ τῆς — ἐξεί. om. Hal. — ³⁾ ante XVIII. Kal. ann. Athan. — ⁴⁾ Bk.; tenere Cod. Hamb., edd. — ⁵⁾ Cod. Hamb., Cod. Guelpherbyt., Trid.; scripserit Port., ed. — ⁶⁾ Cod. Hamb., Trid.; legum Port., Cont. —

⁷⁾ aut incompetenti Cod. Hamb., Port.; aut incompetenti iudicis Trid. — ⁸⁾ quod autem praeterit et ante eam positus Cod. Hamb.; quod autem ante eam praeterit, positus edd. — ⁹⁾ quoque om. Cod. Guelpherbyt.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρ.^α)

Περὶ τοῦ χρόνου τῆς ἐπὶ τῇ προικῇ ἀναργυρίας.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννης, ἐπάροχῃ πρωτοφρων τὸ δεύτερον, ἀπὸ ὑπάτων καὶ παιρικῶν.

Προοίμιον.

Καὶ τὰς ἀναργυρίας τὰς ἀντιτιθεμένας ἐπὶ τινῶν θεμάτων οὐκ ἀνεξετάστους οἱ ἡμέτεροι καταλελοιπότες νόμοι, ἀλλὰ τὸ μακρὸν αὐτῶν καὶ ἐκκεχυμένον συνεισέλαμεν, ἵνα μὴ τῆς ἐαυτῶν ῥαθυμίας ἢ κακοουρίας ἰσως ἐμπορικώτερον ἀπολαύοιεν ἀνθρώποι, καὶ πρᾶγματᾶ παρέχοιεν ἐξέροι. οὐ γὰρ ἐν ἰσῷ διὰ παντὸς τὰ τῶν ἀποδείξεων ἔστι τοῖς δοῦναι ταύτας βουλομένοις, πολλὰς δὲ ὁ χρόνος παραιτεῖται. δι' ἕπιορ ἐν ποιοῦντες συνεισέλαμεν ἐπὶ τινῶν θεμάτων τὰς ὑπὲρ τῶν ἀναργυριῶν μέμψεις, ἅπερ ἔξεστιν ἐκ τῶν ἤδη παρ' ἡμῶν νενομοθετημένων λαβεῖν. ὅποσον δὲ τι κατὰ τὸ παρὸν καὶ ἐπὶ τῆς προικῆς πράττομεν. ἐπειδὴ γὰρ ἅπασ ὁ χρόνος τοῦ συνοικεσίου ἐδεδότω τοῖς ἀνδράσιν ἕως ὁ γάμος συνίστατο μέμφεσθαι τῷ μὴ δεδομένῳ τὴν προικᾶ, παροκνηχῆ δὲ μείζων ἐγένετο τὸ καὶ μετὰ τὴν τελευτὴν τῶν ἀνδρῶν, ὥσπερ καὶ μετὰ θεπούδιον, εἴσω ἐνιαυτοῦ δοῦναι τὴν μέμψιν, διὰ τοῦτο φήθημεν βραχῆ καὶ συντόμῳ νόμῳ ταχυτέραν ποιήσεσθαι καὶ τὴν ἐπὶ τῇ τῆς προικῆς ἀναργυρίᾳ μέμψιν, καὶ ἀπαλλάξαι τὰς γυναῖκας τῆς ἐπὶ τοῖς τοιοῦτοις μετὰ μακροῦς χρόνου ἀποδείξεως.

Κεφ. α'.

Εἰ μὲν οὖν ἐνιαυτοὺς δύο μόνους συνοικήσειε τις τῇ γαμετῇ, ἢ καὶ τοῦτων τῶν χρόνων ἐλάττω, καὶ μὴ λάβῃ τὴν προικᾶ, μηδὲν ἐκ τῆς σιγῆς ὁ ἀνὴρ ἀδικεῖσθω, μηδὲ οἱ κληρονόμοι τοῦ ἀνδρός, ἅν ἐν σιγήσειεν ἐκείνος, ἀλλ' ἰσῷ ἐτέρου ἐνιαυτοῦ τὴ τῆς μέμψεως κινήσθω. τὸ γὰρ βραχῆ τοῦ συνοικεσίου πρὸς ταύτην ἡμᾶς τὴν νομοθεσίαν καλεῖ. εἰ δὲ εἰς πλεονα τῆς διετίας χρόνον, ἐλάττωνα δὲ δεκαετίας τὸ συνοικεσίον ἐκασθεῖ, διδομεν τῷ ἀνδρὶ μέμφεσθαι, καὶ λέγειν, οὐκ εἰσχεομίσθαι αὐτῷ τὴν προικᾶ εἰς μέρος ἢ εἰς ὀλόκληρον, καὶ εἰ τοῦτο ποιήσειε, παρα-

GI.

CONST. XCVIII.

DE TEMPORE NON SOLUTAE PECUNIAE SUPER DOTE.

(Coll. VII. tit. 10.)

Imp. Iustinianus Aug. Ioanni, gloriosissimo per Orientem Praetorium Praefecto iterum, Exconsuli nario et Patricio.

P r a e f a t i o. Omnes pecuniae non numeratae replicationes, subiectas in aliquibus casibus, et examinatas¹⁾ nostrae reliquerunt leges, sed prolixitatem earum et effusionem abbreviavimus, ne nec negligentia aut calliditate forsitan negotiis fruantur homines, et causas praebent aliis. Non enim ab aequitate semper probationes erunt eas exhibere volentibus, multa quoque tempus refutat. Quapropter brevitate abbreviavimus²⁾ in quibusdam casibus pecuniae non numeratae querelas, quas licet ex iis, quas a iuris auctoritate sancita sunt, colligere. Quia enim omne tempus matrimonii dabatur viris, donec matrimonium couerit, quod de non data dote, interpositio quoque maior facta est etiam post mortem virorum, ut et post repudium unum annum daretur querela, ideo existimavimus brevi et compendiosa lege velocem facere et pecuniae non numeratae super dote querelam, et liberare a probatione mulieres in talibus ex longo tempore.

C A P. I. Si ergo annis duobus solummodo habeat aliquis uxorem³⁾, aut etiam his temporibus non et non accipiat dotem, nihil ex taciturnitate vir laedatur, neque heredes viri, licet tacerit ille, sed intra unum alium querela moveatur. Brevitas enim matrimonii ad hanc nos legislationem vocat. Si vero ante biennium tempus, minus autem decennio matrimonium protendatur, damus marito queri et dicere, non illi sibi dotem aut in partem, aut in solidum, et si hoc fecerit, transmittit querelam, semel marito querenti, et muliere, quia dedit, non probante. Si autem neque intra decennium queratur, taciturnitate mariti an-

¹⁾ Hal. et Scrimg. — Novella, si epilogum exceperis, est in Bas. XXIX. 3. 1. Schol. a — c. In autem Scholia Theodori Hermop. in ed. Fabr. latinae solum extant versa, primus graece ex Cod. Flor. edidit Heimb. Anecd. I. p. 247 sq. Prooemium autem iam Fabr. graece edidit. — Athan. X. 8. (Bas. Anecd. I. p. 125.) — Iulian. Const. 93. — Fersio est vetus glossata.

²⁾ Cont. in marg.; examinatas Cod. Hamb., edd. — ³⁾ Sp.; abbreviavimus Cod. Hamb., edd. — ⁴⁾ haeredit uxori Cod. Hamb.

Novella C

DE TEMPORE NON SOLUTAE DOTIS.

Idem Imperator Ioanni, iterum Praefecto Praetorio, Exconsuli et Patricio.

P r a e f a t i o.

Exceptiones non numeratae pecuniae, quae in iuris casibus opponuntur, leges nostrae indigestas reliquerunt, sed longum et effusum earum tempus contraximus, ne homines negligentia sua aut forte alio, ut in negotiationibus, fruantur, aliisque negotiis cessant. Neque enim aequaliter semper probantur suppetunt illis, qui eas dare volunt, nulla in tempus quoque repudiat. Quapropter in quibusdam casibus querelas non numeratae pecuniae bene contraximus, ut ex legibus, quae et soluta iam scripta sunt, colligere licet. Atque ut quoniam in praesentia etiam in dote facimus. Quoniam non toto tempore matrimonii, quamdiu nuptiae consistant, verum de non soluta dote queri concessum est, minime ad ditamentum factum, ut etiam post mortem viri, quemadmodum etiam post repudium, intra unum querela moveretur, propterea brevi et compendiosa querelam non solutae dotis celestivorem efficiemus mulieresque in eiusmodi rebus a probatione post longum tempus liberandas esse existimavimus.

C A P. I.

Si quis igitur per duos solum annos vel stiam breviori tempore uxori iunctus fuerit, et dotem non acciperit, silentio illo neque maritus laedatur, neque heredes mariti, licet ille tacerit, sed intra unum querelam moveat. Brevitas enim matrimonii ad hanc legem vocat. Si vero matrimonium alio tempore biennio maius, decennio vero minus durat, concessimus, ut queratur, et dotem pro parte vel totum sibi collatam non esse dicat, eoque facto querelam transmittat, quum maritus semel querens uxorem se eam dedisse non probaverit.

προσπέμπεσθαι τὴν μέμφιν, ἅπαξ τοῦ ἀνδρὸς μεμψάνου, καὶ τῆς γυναικὸς ὅτι δέδωκεν οὐκ ἀποδέξασθαι. §. 1. Ἐὰν δὲ μὴ τῶν δέκα ἐνιαυτῶν εἰσὼ μέμφιν, τῇ πίστῃ τοῦ ἀνδρὸς ἀναγοῦμαι τὴν μέμφιν, οὐδὲ αὐτῷ μετὰ τὴν δεκάετην ⁴⁾ τοῦτο πρᾶξιον συγχωροῦντες, οὐδὲ τὸν ἐνιαυτὸν διδόντες ἐν τοῖς αὐτοῦ κληρονομίαις. καὶ ἴστω καὶ τοῦτο οὐκ ἡμεῖς κατὰ τινῶν ποινῆ, ἀλλὰ ἀπραγμοσύνης τῶν ὑπάρχων ἐπιμέλεια. ὅ γὰρ ἔξεστιν ἐπὶ μακρὸν οὕτω χρόνον (τὸν τῆς δεκαετίας φαιμέν) προθεῖναι τὴν μέμφιν, εἰ τὸ σιγᾶν ἔλοιτο, πρόδηλός ἐστι βουλομένου, τᾶν εἰ μὴ λάβοι τὴν προίκα, ταύτην πάντως τοῖς αὐτοῦ κληρονομίαις δίδουαι. Τῶν αὐτῶν καιριούτων, καὶ εἰ ἄπουδὼν διαλυθῆναι συμβαίη τὸν γάμον, μηδὲν διαφερομένων ἡμῶν, εἴτε ἡ γυνὴ ἢ τὴν προίκα ἐπενεγκαμένη καταγράψειεν, εἴτε πατὴρ, εἴτε ἑτερός τις ὑπὲρ αὐτῆς ¹⁾, τοῦ χρόνον ἐπὶ πατρὸς θάματος τοιοῦτον, καθάπερ εἰπόντες ἐφθήμεν, τὰ οὐκ εἰς δικινόντος ἀποτελέσματα, καὶ ἡ διδόντος ἢ ἀναγοῦντος τὴν μέμφιν. Διαμαρτυροῦνται δὲ φαιμέν οὐ τὴν ἐν ἡμασι μόνην ²⁾ (πολλάκις γὰρ ἡ τις ὄρη ἢ ἄλλη παρεμπούσα προφασίς τοιαυτὰ πρὸ τῶν ἀνδρῶν παρασκευάζει λέγειν, ἢ καὶ οὐ μὲν αὐτὸν οὐδέν, μᾶρτιον δὲ ἐωνημένοι ταῦτα καταγεύονται), ἀλλὰ δεῖ τὴν ἐκμαρτυροῦσαν ἐν γραμμασίαις εἶσαι. εἰ δὲ καὶ ἐν δικαστηρίῳ ἰσχυρὴ ποιήσασθαι τὴν αὐτὴν βουληθεῖη, δεῖ πάντως γνωσθῆναι τῇ γυναικὶ ἢ τῷ τὴν προίκα ὅπως ἐπιδοῦναι καταγράφαντι. ἵσταιτο γὰρ οὐδέν ἐστι τὸ κωλύον τὸν ἀνδρᾶ αὐτὸν ἐπὶ αὐτοῦ καὶ τοῦτο πρᾶξιαι καὶ μεμψασθαι δῆθεν, καὶ τὸ μὲν μέρος τῆς γυναικὸς τὸ πραιτόμενον ἀγνοεῖν, πρόνοιαν δὲ αὐτοῦ θέσθαι κατὰ μὴδὲνα ὑποδοῦναι τρόπον ³⁾, τῷ γὰρ καὶ ὅτι μεμψίς αὐτῷ γέγονεν ἀγνοοῦνται ⁴⁾.

Κεφ. β'. ^{b)}

Συνελόντα τοίνυν εἰπεῖν, εἰσὼ μὲν διετίας τοῦ γάμου διαλυθέντος εἴτε θανάτῳ, εἴτε ἄπουδῳ, καὶ αὐτῷ τῷ ἀνδρὶ τὰ περὶ τῆς ἀναγοῦμαι ἔξεστι μεμψασθαι, καὶ τῷ γὰρ αὐτοῦ κληρονομίαις εἰσὼ ἑτέρου ἐνιαυτοῦ. εἰ δὲ ὑπὲρ διετίας ἀγοῖ δέκα ἐνιαυτῶν ἢ γάμος ἐκταθείη, τῷ ἀνδρὶ δίδομεν τὴν μέμφιν καὶ τῷ γὰρ αὐτοῦ κληρονομίαις μνηῶν εἰσὼ τριῶν ⁵⁾. εἰ δὲ παραδοῦμαι ἢ δεκάετια, τότε οὐδὲ τῷ ἀνδρὶ, οὐδὲ κληρονομίαις αὐτοῦ τὰ τῆς μεμψίαις εἶσαι, τοῦ χρόνον προσάπαξ ἔξαρχοῦντος τῇ γυναικὶ. εἰ μὲν οὖν ἀφῆλιξ ἢ ὁ ἀνὴρ, καὶ μὴ μεμψίαις, τοσοῦτον εἰς

querelam, neque ei post decennium hoc agere sinentes ⁵⁾, nec annum dantes ulterius heredibus eius. Sitque etiam hoc ⁶⁾ non nostra adversus aliquos poena, sed libertatis subiectorum diligentia. Ubi enim licet in prolixo sic tempore, decennium dicimus, proponere querelam, si tacere elegerit, palam est, voluisse, vel si non accepit dotem, omnino eam aut suos ⁷⁾ reddere heredes. His valentibus, et si repudio solvi contingat matrimonium, in nullo discernentibus nobis, sive mulier tanquam dotem offerens conscribat, sive pater, sive alter quispiam pro ea, tempore in omni casu tali, sicuti praediximus, extendente suos effectus, et dante vel petente querelam. Contestationem vero dicimus non in sermonibus solum (saepe enim indignationis aut alterius incidens occasio sufficit, ut vir talia loquatur, vel quum ille nihil dixerit, emti testes id mentiuntur), sed oportet contestationem in litteris esse. Si autem etiam in iudicio eam aliquis forte facere voluerit, oportet omnino innoscere mulieri, aut ei, qui dotem omnino offerre conscripsit. Nam nihil est, quod prohibeat maritum in semetipsum hoc agere, et queri quasi et partem ⁹⁾ quidem mulieris quod agitur ignorare ¹⁰⁾, providentiam vero sui ponere ¹¹⁾ nullo valere modo, et quia vel ab eo querela facta est, nescire.

CAP. II. Generaliter igitur dicendum est, intra biennium quidem matrimonium soluto sive morte, sive repudio, et ipsi marito de non numerata pecunia licere queri, et heredi eius intra alium annum. Si vero ultra biennium usque ad decem annos matrimonium extendatur, marito damus querelam et heredi eius intra menses tres. Si vero transcurrerit decennium, tunc neque marito, neque heredibus eius querela erit, tempore ad omnia sufficiente mulieri. Et si quidem intra aetatem maritus sit, et non queratur, tantum ad integram restitutionem ei damus tempus, ut non ¹²⁾ transcendat duodecim annos a tempore nuptiarum. Novimus enim eos, qui vehementer citius contrahunt nuptias, non minores ¹³⁾ quindecim annorum ad hoc procedentes.

Qua

⁴⁾ (Eustath.) ὅπ. XXXI. 7. — ⁵⁾ Huius cap. epitome in (Eustath.) ὅπ. XXV. 11. — ⁶⁾ (Eustath.) ὅπ. XXV. 6.

¹⁾ αὐτοῦ Hal. — ²⁾ μόνον Hal. — ³⁾ Cod. Vat., Serling., Bas.; αὐτοῦ θέσθαι κατὰ μὴδ. καιριεῖν ἰσοπῶν ὑποδοῦναι Hal. — ⁴⁾ τῷ γὰρ — ἀγνοοῦντος coni. Hamb., sed magis placet duco Fet. Int. emendare τῷ γὰρ — ἀγνοεῖν. — ⁵⁾ sinentes Bk. — ⁶⁾ Cod. Hamb., Trid.; sique in hoc Port., Cont. — ⁷⁾ eam suos Bk. ed. ster. —

§. 1. Si vero intra decem annos non queratur, ob silentium mariti querelam tollimus, neque ipsi permitimus, aut post decem annos queratur, neque heredi eius annum tribuimus. Et sit etiam hoc non nostra in quosdam poena, sed cura tranquillitatis subditorum. Cui enim per tam longum tempus (decennium dicimus) querelam proponere licet, si silentium ebigat, manifestum est, voluisse eum, etsi dotem non accepit, ut heredes tamen sui eam omnino darent. Atque haec eadem obtineant, etsi nuptias repudio dissolvi contingat. Nec distinguimus, num mulier dotem se dedisse scripserit, an pater, an vero alius quis pro ea, tempore in omnibus eiusmodi speciebus, sicut ante diximus, suos effectus ostendente, et querelam dante vel tollente. Denunciationem vero dicimus non eam solum, quae verbis fit (saepe enim vel ira quaedam, vel alia incidens occasio sufficit, ut vir talia loquatur, vel quum ille nihil dixerit, emti testes id mentiuntur), sed denunciationem in scriptis fieri oportet. Etiam si vero quis eam in iudicio forte facere velit, omnino id mulieri, vel illi, qui dotem se dedisse scripsit, innoscere oportet; nam ceteroquin quidem nihil esset, quod prohiberet maritum, quo minus ipse solus hoc faceret et quereretur scilicet, et mulieris pars quid ageretur ignoraret, sibi que prospicere nullo modo posset, quum etiam querelam sibi motam esse nesciret.

CAP. II.

Ut igitur generaliter dicamus, si matrimonium intra biennium sive morte sive repudio solutum est, tam ipsi marito de non numerata pecunia, quam heredi eius intra alium annum queri licet. Si ultra biennium usque ad decem annos matrimonium duret, marito eiusque heredi intra tres menses querelam damus. Si praeterierit decennium, tum nec vir nec heredes eius querelam habebunt, quum mulieri tempus ad omnia sufficiat. Si maritus minor sit, et non queratur, ad restitutionem tantum temporis illi damus, ut duodecim annos a tempore nuptiarum non excedat. Scimus enim, eos,

⁸⁾ Cod. Hamb.; hoc add. — ⁹⁾ Cod. Hamb., Trid., Port.; et quasi partem Cont. — ¹⁰⁾ parte — ignorante Cod. Hamb. — ¹¹⁾ Cod. Hamb.; sui etiam ponere add. — ¹²⁾ Bk.; ut om. Cod. Hamb., sed add. 2^a man.; non om. Trid., Port. — ¹³⁾ Port.; minus Cod. Hamb., Trid., Cont.

εις ἀποκαταστασιν αὐτῷ δίδομεν χρόνον, ὥστε μὴ ὑπερβῆναι δωδεκαεταίαν ἐκ τοῦ καιροῦ τῶν γάμων. Ἰσμεν γὰρ τοὺς σφόδρα τόχιστα συναλλάττοντας γάμων οὐκ ἐλάττωτος τῶν πεντακάδεκα ἔνιαυτῶν πρὸς τοῦτο ἰόντας, ὥστε καὶ ὑπερβῆσθαι τὸν πέμπτον καὶ εἰκοσιὸν ἔνιαυτὸν, καὶ ἔσται δυνατὸς εἶσω τοῦ εἰκοσιῶ ἐβδόμου μέμψασθαι τῆ τῆς προικὸς ἀναγωγῆς. τελευτήσαντος δὲ αὐτοῦ εἶσω τοῦ ἠθρότου χρόνου, τοὺς κληρονόμους ἔχειν τὸν ἔνιαυτὸν εἰς τὴν μέμψιν. §. 1. Εἰ δὲ ἀφελικεῖς εἶεν οἱ τοῦ μὴ μὴ μὴ μὴ μὴ κληρονόμοι, εἴτε τέλειου εἴτε ἀτελοῦς, πενταεταίαν ἐχέουσιν μόνην εἰς τὸ κινήσαι τὴν μέμψιν ἐπὶ τῇ ἀναγωγῆς, ἀρκούντος τοῦ χρόνου, καὶ μὴ ἀναμνηστικὸς τὴν διέξοδον ἀπάντων τῶν ἐλαττωτέρων χρόνων, ὅπερ ἡμῶς πρὸς τὴν παρόντα νόμον ἐκλήθησεν. τῆς γὰρ γυναικὸς συνοικησάσης τεσσαρεσκαιδέκατον ἔνιαυτὸν μετὰ εἰκοσιῶν ἔτος τοῦ θανάτου τοῦ πατρὸς, ἀποχωρῶμενος τῆ ἀφελικότητι, ἐκίνει τις κατὰ τῆς μητρὸς τὸν τῆς ἀναγωγῆς ἀντιτιθῆναι λόγον μετὰ τεσσαρετῶν καὶ τριακοσίων τοῦ συνοικησίου χρόνον. ὅπερ ἡμεῖς δικάζοντες ἐθεραπεύσαμεν. καὶ διὰ ταύτας τὰς περιστάσεις καὶ τὸν τῶν ἀφελικῶν χρόνον εἰς τὴν πενταεταίαν ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀρῶμεν νόμου, ἐκείνου ὁμοίως τὴν ἀναγωγῆς ἀντιτιθῆναι, ὅς ἂν γεγραμμένος εἴη τὴν προικὰ ὑποδέχασθαι. καὶ κατὰ τοὺς οὐκ εἰκοσιῶ χρόνους, εἴτε τέλειου εἴη εἴτε ἀτελοῦς, τοῦ πράγματος κοινόμενου. Κρατοῦντος δὲ τοῦ νόμου ἐπὶ τῶν ἑσπεριῶν ἐσομένων γάμων. ἐπὶ γὰρ τῶν συνοικησίων, ἢ μὲν ὑπολοιπῶς ἔσιν ἢ δεκαεταία, ἢ οὐκ ἐλάττων διετίας, τοῦτον ἔχειν τὸν χρόνον ἐπὶ τῇ ἀναγωγῆς. ἢ τις αὐτῶ καὶ τὴν παραπομπὴν δίδωσιν, εἰ δὲ ἢ ἐλάττων αὐτῶ τῆς διετίας ὑπολείπεται χρόνος, ἢ καὶ ἐξῆκεν ὁ σύμψας τῆς δεκαετὸς καιρὸς, τῆ καὶ αὐτοῖς μὲν διεταίαν δίδομεν εἰς τὸ μέμψασθαι τῇ ἀναγωγῆς, τοῖς δὲ αὐτῶν κληρονόμοις μετὰ διάλυσιν τοῦ γάμου εἶσω τῆς τριμηνίου, ἵνα διὰ πάντων αὐτοῖς τὸ δίκαιον φυλάξωμεν.

Ἐ π ἰ λ ο γ ο ς.

Τὰ παρασιάντα τοίνυν ἡμῖν καὶ διὰ τοῦδε θελοῦ δηλούμενα νόμου ἢ σὴ ὑπεροχῆ ἔργῳ καὶ πῦραι πικροδοῦναι¹⁾ σπευσάτω. Dat. XVI. Kal. Ianuar. 2) Constantinop., imp. DN. Iustiniani PP. A. ann. XIII., Apione V. C. Cons. [539.]

Qua de re transit ad quintum³⁾ et vicesimum annum, et erit possibile intra vicesimum septimum annum quod de non numerata pecunia dotis; moriente quoque eo intra praedictum tempus, heredes habere annum ad querelam. §. 1. Si autem minores sint non querentes heredes, sive maioris, sive minoris, quinquennium habeant solomodo ad movendam querelam non numeratae pecuniae, sufficiente tempore⁴⁾, et non exspectante exitum omnium minorum temporum, quod nos ad praesentem legem movit. Muliere namque coniuncta quarto et decimo anno, post vicesimum annum mortis patris, abutens minore aetate, movebat quidam⁵⁾ contra matrem non numeratae pecuniae obiciens rationem post quartum et vicesimum nuptiarum annum. Quod nos iudicium censuimus, et propter has circumstantias et aetatem minorum in quinquennium in praesente decrevimus⁶⁾ lege illo videlicet non numerata pecuniam obiciens, qui scriptus fuerit dotem suscepisse, et secundum sui temporis, sive perfectae aetatis sit, sive minoris, causa iudicanda. Valente hac lege super iis, quae postea futurae sunt nuptiis; super iis enim, quae constant, si quidem residuum est decennium, aut non minus biennium, hoc habeat tempus in non numerata pecunia, quod ei etiam transmissionem⁷⁾ dabit. Si vero aut minus biennio reliquum est tempus, aut etiam excessit totum decenniū tempus, tunc ipsis quidem biennium⁸⁾ ad querelam non numeratae pecuniae, eorum autem heredibus et post solutionem matrimonii intra tres menses⁹⁾ ut per omnia eis iustitiam servemus.

Ἐ π ἰ λ ο γ ο ς. Quae igitur placuerunt nobis et per hanc sacram declarata sunt legem, tua criminata effectui et fini contraderet²⁾ festinet. Dat. XVI. Kal. Ian. Constant., imp. DN. Iustiniani PP. A. anno XIII., Apione V. C. Cons. [539.]

E p i l o g u s.

Quae igitur nobis placuerunt et sacro hac lege declarata sunt excellentia tua effectui dare studeo.

¹⁾ ὑπεροχῆ φανερά πᾶσι κατασιῆσαι Hal. —

²⁾ ante XIII. Kal. Ianuar. Athan. — ³⁾ Cod. Hamb., Trid.; qua de re transit quintum Port., Cont.; quare et transit quintum Bk. ed. ster. — ⁴⁾ eo tempore Port. —

⁵⁾ quidem Cod. Hamb., edd. — ⁶⁾ Cod. Hamb., Trid.;

decernimus Port., Cont. — ⁷⁾ Bk. ed. ster.; quod etiam ei restitutio in integrum dabit Cod. Hamb.; quod ei etiam post transmissionem dabit Cod. Hamb. 2^a man., Trid., Port., Cont. — ⁸⁾ manifesta omnibus facere Cod. Hamb., Trid., Port.

ΑΙΑΤΑΞΙΣ ρα.^α)

Περὶ βουλευτῶν.

Ὁ πῆτος Βασιλεὺς Ἰωάννης, τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπαύχῃ πραιτωρῶν τὸ δεύτερον, ἀπὸ ὑπαίων καὶ παιρικῶν.

Προοίμιον.

Καλῆς ἡμῖν νομοθεσίας ἀγορῆν προσέλευσις τινῶν δίδωκε βουλευτῶν, καὶ τόνδε ποιούμεθα τὸν νόμον οὐκ ἐπὶ τινῶν βουλευτῶν, ἀλλ' ἐπὶ τῇ ὑπὸ κῶν παύχῃ. λέγομεν δὲ ὅσον τε πρὸς ἔψαν ἔστιν, καὶ ὅσον δι' ἄλλοις ἤλιος ἔγορᾶ, καὶ ὅσον ἐκ τῶν πλαγίων ἐκπερῶθεν ἐνιστίν. ἐπειδὴ γὰρ ἐσπούδασαι τοῖς πρὸ ἡμῶν τὰ περὶ τῶν βουλευτῶν καὶ τῶν ἐπιδοσίων τῶν εἰς τὰς βουλὰς, καὶ τίνες μὲν ἔλκονται πρὸς τὴν βουλευτικὴν, τίνες δὲ ἐλευθεροῦνται, ἐπειδὴ θηπέζομεν, τὸ ἄδιαν εἶναι τοῖς βουλευταῖς οὐ μόνον τῆς αὐτῆς πόλεως βουλευτίας ἐνίστασθαι κληρονόμους (τοῦτο δὴ τὸ ^α) καὶ μέχρι νῦν ἐφιέμενοι, ἀλλὰ καὶ εἴ τινες βουλῆς ἐλευθέρους ἐνιστήσασθαι ^β) βούλονται κληρονόμους, τοῦτο πράττειν, ἐπὶ τούτῳ μέντοι τῷ ὄρω, ἐφ' ᾧτε προσαγαγεῖν παρίας λατῶν τὸν κληρονόμον ἢ τοῖς κληρονόμοις τῇ βουλευτικῇ τῆς τοῦ διατιθεμένου, τοῖς ἐστίν ἐξ ἑλπίδος ἀρμηται, καὶ τὰ βουλευτικὰ μετιέναι λειτουργήματα, καὶ τὸν κληρὸν λαμβάνειν ἐμποδίζοντος ἀδιδίς. ἐπιστάμενοι ^γ) γὰρ, ὡς τοῦ πράγματος ἴσται ^δ) τοῦ παρόντος ἐπανόρθωσις, ὅτι νῦν μὲν προσίδεται τῇ βουλῇ ἐκ τῶν τοιοῦτων τρόπων ἢ ἐν γρήμοισιν ἀφέλεια, ἐκ δὲ τῆς ἐπομένης ^ε) νομοθεσίας καὶ ὁ βουλευτὴς καὶ ἡ οὐσία περιγενήσεται, καὶ ἀρθῆαι τὰ βουλευτήρια σώμασι τε πλείοσι, καὶ τὰς περιουσίας ἔχοντα τὰς αὐτῶν ^ς).

Κεφ. α'.

Διὰ τοῦτο θηπέζομεν ἄδιαν εἶναι τοῖς ἐκ τῶν βουλευτηρίων διατιθεμένοις χορῆσαι κληρονόμοις, εἴτε βουλευταῖς τῆς αὐτῆς πόλεως βούλονται (τοῦτο εἶναι τὸ τοῦ νόμου), εἴτε ἰσὶ τῶν ἐκ γένους, εἴτε τῶν ἔσθεν, εἴτε βουλευταὶ εἶεν, εἴτε καὶ μὴ, εἴτε ἰς μέρος οὐκ ἑλαττον τῶν ἐν γὰ οὐγκιῶν, εἴτε εἰς ἀεὶ κληρὸν, ἐπιθεδομένοις μέντοι τῇ βουλῇ καὶ ἐνο-

Novella CL.

DE DECURIONIBUS.

Idem Imperator Ioanni, iterum Praefecto Praetorio gloriosissimo, Exconsuli et Patricio.

Praefatio.

Occasionem bonae legis ferendae dedit nobis interpellatio quorundam curialium, hancque legem non quibusdam curialibus, sed omnibus subditis ferimus, omnibus scilicet, qui Orientem versus sunt, et quos sol occidens adspicit, et qui ab utroque latere sunt. Quoniam enim curiales et oblationes curiis factae maioribus nostris curiae fuerunt, et alii quidem ad fortunam curialem trahi, alii vero liberari solent, illud sancimus, ut curialibus non solum eiusdem urbis curiales heredes instituire, quod et hucusque licebat, sed etiam si quos a curia liberos heredes instituire velint, id facere liceat; hac tamen conditione, ut heres vel heredes curiali conditioni defuncti, id est in qua ille fuit, sese omnino offerant, et curialia munera subeant, hereditatemque nullo impediante capiant. Quum enim sciamus, hanc emendationem esse rei, de qua agitur, quia nunc quidem curiae ex modis illis pecuniaria utilitas adicitur, ex sequente vero lege tam curialis quam substantia accedet, et curiae pluribus corporibus florebunt, et quum habet eorum substantias.

CAP. I.

Propterea sancimus, ut curialibus testamenta facientibus heredes instituire liceat sive curiales eiusdem civitatis (id quod legis est), sive quosdam ex cognatis, sive extraneos, sive illi curiales sint, sive non, sive in partem novam uncias non minorem, sive in solidum, si modo curiae se offerant, eorumque corpori uniantur, et inculpate munera obeant. Atque hoc in ipsis liberis,

CONST. CL.

DE DONATIONIBUS A CURIALIBUS FACTIS, SIVE AB INTESTATO VEL ¹) TESTAMENTO, EORUM SUCCESSORIBUS.

my. Iustinianus Aug. Ioanni, gloriosissimo per Orientem Praetoriorum Praefecto iterum, Exconsuli ordinario et Patricio.

Praefatio. Bonae nobis sanctionis occasione interpellatio quorundam curialium dedit, et hanc legem facimus non ad quosdam curiales, sed ad omnes, qui nobis obediunt, dicimus autem quantum quidem ad Orientem est, et quantum occidentis sol respicit, et quantum ex utrisque lateribus est. Quoniam enim sollicitudo fuit eis, qui ante nos fuerunt, de curialibus et de collationibus in curiis, quidam autem sunt, qui trahuntur ad curiam, quidam vero liberantur, illud sancimus, licentiam esse curialibus non solum eiusdem civitatis curiales heredes instituire (hoc enim hactenus licitum fuit), sed etiam quosdam liberos a curia si voluerint instituire heredes, hoc agere, sub hac videlicet conditione, ut offerant modis omnibus se heres sive heredes conditioni curiae defuncti, id est ex qua ille procreatus est, et curialis sit particeps functionis, et hereditatem nullo impediante percipiat. Scientes enim, quia haec res ^α) erit in praesenti correctio, quoniam nunc quidem adicitur curiae ex istis modis in pecunia utilitas, ex futura vero legislatione, et curialis, et substantia proficiet, et florebit curia corporibus pluribus, et substantias habebit eorum.

CAP. I. Propterea sancimus, licentiam esse eis, qui curiales sunt, dum testamenta condent, uti heredes, sive curialibus eiusdem civitatis voluerint (hoc lege permittentes ^β)), sive quibusvis ex suo genere, sive

^α) Hal. et Scrimg. — Athan. VIII. 5. (Heimb. Anecd. I. p. 94 sq.) — Iulian. Const. 94. — Versionem antiquam, quae inter glossatas non est, ex Cod. MS. primus edidit Cont. 1571. Exstat autem ea in Cod. Finob. et Mon.

^β) τὸ om. Hal. — ^γ) ἐνίστασθαι Hal. — μένης Hal., (Fet. Int.) — ^δ) Hal., (Fet. Int.); αὐτῶν ^ε) ἐπιστάμενος Hal. — ^ς) ἔσται om. Hal. et post Scrimg. — ^ζ) sive Bk. ed. ster. — ^η) Fort. leg. rei. — ^θ) πανόρθωσις lacunam esse suspicatus est — ^ι) ἔσο- ^κ) permittente melius fortasse est.

ἐνομούμενοι τῷ ταύτης σώματι, καὶ πληροῦσιν ἀμέμπτως τὰ λειτουργήματα. Τοῦτου κρατούντος ἐπ' αὐτῶν τε καὶ παίδων, καὶ ἐγγόνων, καὶ εἰς τοὺς ἐφεξῆς διαδόχους, οὐ μὴν κατὰ τὸ σχῆμα, καθ' ὅπερ ἡ μικρὰ πρῶσθεν τεθείσα διάταξις ἐπὶ τῶν ἑαυτοῦς ἐπιιδόντων τοῖς βουλευτηροῖς¹⁾ παρακελεύεται, τὴν γονήν τῶν ἐπιιδόμενων οὐχ ὑπάγουσα τύχη²⁾, ἀλλ' ὥσπερ εἰ τὸν ἀρχὴν ἐνύχχανον ὄντες βουλευταί, οὕτω καὶ αὐτοὶ σὺν τῇ οἰκείᾳ γονῇ τῷ τῆς βουλῆς ἐνούμενοι λευκώματι τε καὶ σώματι³⁾, οὐ γὰρ ἂν τι διαφέρῃ ἢ τὸν ὄντα βουλευτὴν τῆς αὐτῆς πόλεως γράφει κληρονόμον, ἢ τὸν αὐτίκα ἐσόμενον.

Κ ε φ. β'.

Εἰ δὲ καὶ τις συγγενῆς βουλευτῆς ὢν ἢ καὶ ἄλλως τῆς τοιαύτης τύχης ἐλευθερός ἐπὶ τὸν κλῆρον καλοῖτο τοῦ τελευτήσαντος βουλευτοῦ, οἷα διαθήκας οὐ γράψαντος, βουλοῖτο δὲ κάκεῖνος ἑαυτὸν ἐπιδοῦναι τῇ βουλῇ, ἐξίται αὐτῷ τοῦτο ποσῆτιν, καὶ τὴν ἑαυτοῦ γνῶμην ἐν ὑπομνήμασι δηλοῦν εἰσὼ μνητῶν ξξ, καὶ ἅμα μὲν βουλεύειν σὺν τῇ οἰκείᾳ διαδοχῇ καὶ περιουσίᾳ, ἅμα δὲ γενέσθαι κληρονόμον, οὐδὲν παντελῶς τῆς περιουσίας ἀπαιτουμένης⁴⁾ προαίσει τεταρτημορίου ἢ ἑναυτοχίου, ἅπαξ τῷ διαδεξαμένῳ τὸν κλῆρον ἢ βουλευτοῦ καθεστῶτος ἦδη, ἢ αὐτίκα γενησομένου, καὶ τοῦ πράγματιος αὐδὲ εἰς τὴν βουλὴν ἀφικνουμένου. Εἰ δὲ καὶ τις δωρεῖται πράγματα τῆς αὐτοῦ περιουσίας, ἢ τὰ πλείστα, ἢ πάντως οὐκ ἐλάττωα τῶν ἐννέα οὐγκίων, ἢ τῷ τῶν πολιτευομένων τῆς αὐτῆς πόλεως ὄντι, ἢ καὶ ἑτέρῳ τινί, προσάγοντι μέντοι ἑαυτὸν τε, καὶ τὴν οὐσίαν, καὶ τὴν γονήν τὴν εἶτε οὖσαν εἶτε ἐσομένην καὶ τὴν ἐφεξῆς διαδοχὴν τῇ βουλῇ, ἣς ἐστὶν ὁ τὴν δωρεάν ποιούμενος, θεσπιζόμεν τὴν ἐπὶ ταύτῃ τῇ ἀφῆσει γενομένην ἐθῶσθαι δωρεάν, παντὸς γὰρ ἡμῖν σπουδασματος ἀξίον εἶναι δοκεῖ τὸ τὰς οὐσίας τῶν βουλευτῶν κατ' οὐδένα τρόπον ἀλλοτριῶσθαι τῆς βουλῆς τῆς πόλεως ἐκείνης, ἣς ἐστὶ βουλευταί.

Κ ε φ. γ'.

Ὅπως δὲ ἂν μὴ ἐξαπατή ταῦτα δόξειε γίνεσθαι, καὶ τινες κύριοι γεόμενοι τῶν βουλευτικῶν κλήρων ἢ κατὰ δωρεῆς τρόπον, ἢ κατὰ διαθήκης, κα-

sive extraneis, sive curiales fuerint, sive non, sive in portionem non minus novem unciarum, vel certe⁵⁾ in integrum, dantibus se tamen curiae, et unitis eius corpori, et expletibus inculpabiliter functiones. Hoc tunc lente circa ipsos et⁶⁾ filios, et nepotes, et residuos successores, non tamen secundum modum, secundum quod ante paululum constitutio promulgata circa eos, qui se curiae offerunt, praecipit, prolem eorum, qui se obtulerunt, ad conditionem non trahens, sed tanquam si ab initio fuissent constituti curiales, ita et ipsi per propria prole curiae uniti et albo et corpori. Neque enim quidquam differt⁷⁾, aut eum, qui est curialis eiusdem civitatis, scribere heredem, aut eum, qui mox erit.

CAP. II. Sed et si quis consanguineus curialis existens vel aliter ab eadem conditione liber et successionem curialis defuncti fuerit vocatus, tanquam eius, qui non scripserit testamentum, voluerit autem et ille se ipsum dare curiae, licere ipsi hoc agere, et suam voluntatem in actis indicare intra menses sex, et pariter curialem⁸⁾ cum suis successoribus atque substantia, pariter et fieri heredem, nihil omnino ex substantia expetendo occasione quartae portionis seu novem unciarum, semel eo, qui successerit in hereditatem, aut curiali existente, aut mox existituro, et re ac substantia rursus ad curiam veniente. Sed et si quis donaverit res propriae facultatis aut multas, aut omnino non minus novem unciarum vel curiali eiusdem civitatis existenti, vel alii cuidam, offerenti⁹⁾ tamen se et propriam substantiam atque prolem, sive quis est, sive quae erit, et residuam successionem curiae, cuius est, qui donationem fecit, sancimus, valere factam sub hac conditione largitatem. Omnimodo enim nobis studii dignum est videre¹⁰⁾, ut nulla modo substantiae curialium alienentur a curia illius civitatis, cuius sunt curiales.

CAP. III. Ut autem non ad collusionem¹¹⁾ haec fieri videantur, et quidam domini effecti hereditatem curialium aut per donationes, aut per testamentum, secundum quod praediximus, aut ab intestato differant et protrahant¹²⁾ oblationem, et rebus quidem frui velint, oblationem autem suam non faciant, sancimus, ut quidem per donationem, hoc quod praedictum est, dederit, non prius traditionem fieri rerum, sed adhuc¹³⁾ manent

heris, nepotibus et sequentibus successoribus obtineat, non quidem secundum eam formam, quam paulo ante facta constitutio circa eos, qui se curiae offerunt, constituerat, quae prolem eorum, qui sese obtulerunt, conditioni illi non subiecerat, sed quasi ab intestato curiales fuissent, ita et ipsi cum sobole sua albo et corpori curiae uniti sint. Nulla enim differentia est, cum quae curialem eiusdem urbis heredem scribat, et eum, qui mox futurus est.

CAP. II.

Si vero etiam cognatus aliquis, qui curialis, vel aliter ab illa conditione liber est, ad hereditatem defuncti curialis, qui testamentum non scripsit, vocatur et is se ipsum curiae offerre velit, licet si hoc facere suamque voluntatem intra sex menses apud acta declarare, et cum successoribus suis ac substantia curialis et heres esse, nihilque omnino ex substantia eius praetextu quartae partis vel novem unciarum exigatur, quum semel is, qui hereditatem susceperit, ut iam sit curialis, vel mox fiat, ac bona rursus ad curiam veniant. Sin autem quis plurimas res et substantia sua, vel omnino non minus quam novem unciarum, illi, qui eiusdem republicae civis est, vel etiam alii cuidam donaverit, qui tamen se ipsum, et substantiam suam, et sobolem, quam habet vel habiturus est, et sequentes successores curiae offerat, ex qua sit et quae donationem fecit, sancimus, ut donationem istam, quae sub ea conditione facta est. Summo enim modo dignum nobis esse videtur, ne curialium substantiae curia illius urbis, in qua sunt curiales, nulla modo alienentur.

CAP. III.

Verum ne illa per fraudem geri videantur, quidam hereditatum curialium vel per donationes, vel per testamentum, sicut praediximus, vel etiam ab in-

1) παραιδόντων βουλευτηροῖς Hal. — 2) τύχη om. Hal. — 3) λευκ. τοῦ σώματι* Hal. — 4) ἀπαιτουμένην Hal. — 5) Molestum hoc certe om. Bk. ed. ster. — 6) Bk. ed. ster.; et om. Cont. — 7) Melius fort. differret. — 8) esse add. Bk. — 9) Bk.; alio cui-

dam, offerens Cont. — 10) videtur cum Gronovio conueniret. — 11) Praeferendum videtur, quod infra in eodem hoc cap. legitimum, illusionem. — 12) Bk.; differantem propter hanc Cont. — 13) Bk.; hoc Cont.

κατάπερ ελπόντες ἐκδήμεν, ἢ καὶ ἐξ ἀδιαθέτου θανατοῦ καὶ παρελθόντων τὴν ἐπίδοσιν, καὶ τῶν μὲν πραγμάτων ἐξέλοιεν ἀπολαύειν, τὴν δ' ἐπίδοσιν ἐκείνην μὴ ποιοῦν, θεωροῦμεν, εἰ μὴ κατὰ δωρεάν (τοῦτο δὲ τὸ πρόσθεν εἰρημένον) ἐπίδοσιν, μὴ πρότερον τὴν παραδοσὶν γίνεσθαι τῶν πραγμάτων, ἀλλ' ἔτι μένειν παρὰ τῷ δωρησαμένῳ, ἕως ἂν ὁ τὴν δωρεάν λαμβάνων ἐπὶ πράξεως ὑπομνήστων, πραττομένης παρὰ τῷ τῆς ἐπαρχίας ἡγουμένῳ, προῖκα καὶ χωρὶς πάσης δύσεως κατὰ τὸν εἰρημένον ἥσαν ἐπιδοθεῖ τῇ βουλῇ, καὶ ἔγγραφετῇ τῷ λευκάμει. τῆνικαῦτα γὰρ αὐτῷ καὶ τὰ πράγματα δίδωσθαι βουλόμεθα.¹⁾ Εἰ δὲ ὁ δωρησαμένος παραδότη τα πράγματα καὶ μὴπω τῆς καταδύσεως γενομένης τῆς τὸν λαβόντα ὑπαγούσης τῆ βουλῇ, καὶ οὕτως ἐδικαιώσθαι τὰ δωρηθέντα ὑπὸ τοῦ βουλευτηρίου μέχρι τῶν ἐνθά οἰκισίων, ἐφ' οἷς πάτως τὸ βουλευτήριον καλεῖσθαι βουλόμεθα. §. 1. Εἰ δὲ²⁾ ἐκ διαθήκης ἢ³⁾ κλήσεως νόμου ἐπὶ τὸν κλῆρον ἀρξάτοιο τοῦ βουλευτοῦ ὁ μὴ βουλευτὴς ἦν⁴⁾, τῆνικαῦτα εὐδὺς ἔμα τῇ τελειῇ τοῦ βουλευτοῦ συνίεναι τὸ βουλευτήριον, καὶ ἅμα τῷ τῆς πόλεως ἐκδίκῳ, πάσης χωρὶς ἐπιβουλῆς κατὰ τῶν τῷ βουλευσαντος πραγμάτων ἐσομένης, καὶ ἀπογραφὴν ποιεῖσθαι τῶν πραγμάτων, παρόντος καὶ αὐτοῦ τὸ πρὸς τοῦτο καλουμένου, καὶ τὰ πράγματα παραδίδωσθαι τῇ βουλῇ ὑπὸ σημαντικὰ γινόμενα τοῦ τε ἐκδίκου, τοῦ τε θεοφιλεστάτου τῶν ἡσίων ἐπισκόπου. καὶ ἐπειδὴν ἡ πρόσθεν εἰρημένη πάσης τῶν ὑπομνήστων γένοιο παρὰ τῷ τῆς ἐπαρχίας ἡγουμένῳ, καὶ ἐπιδοθεῖ τῷ βουλευτηρίῳ (τοῦτο δὲ τὸ πολλάκις ἠθέν) σὺν πειροσίαι καὶ γοῇ ὅση τε καὶ ἐσομένη, τῆνικαῦτα αὐτῶν καὶ τὰ πράγματα παραλαμβάνειν, καὶ εἶναι αὐτὸν κύριον, ἐκπέπει ὁ πρότερος βουλευτὴς ἦν, οὐδὲν ἐκείνου διαλλοίτερον δοκοῦντα. τῆς τοιαύτης πράξεως δηλαδὴ παρὰ τῷ τῆς ἐπαρχίας ἡγουμένῳ γένοιο παντός καὶ ἡμῶν ἀπάσης χωρὶς γινόμενης. οὐδὲ γὰρ ἐπ' ἡρασίῃ οὐδὲ ἐπὶ ἡμῶν τῆς βουλῆς, ἀλλ' ἐπ' ἀριστερίᾳ τοῦτον τίθμεν τὸν νόμον, ὥστε διηγεῖσθαι αὐτὸν κρατεῖν, αἰξονία καὶ χυμίαι. καὶ σώμασι τὰς τῶν βουλευτῶν περιουσίας τε καὶ συστάσεις. Εἰ μέντοι γε ὁ ἐξ ἀδιαθέτου καλούμενος τοῦ βουλευτοῦ κληρονόμος, οὐκ ὦν μέντοι καὶ αὐτὸς βουλευτὴς, μὴ βουλευθεῖσθαι προσελθεῖν καὶ ἐκείνῳ ἐπιδοῦναι τῇ βουλῇ, ἢ μὲν βουλῇ κατεχέτω τὸ ἐγκαταλείπειν, μόνον δὲ αὐτὸς κύριος γενήσεται τοῦ τριουγίου, ὅπερ αὐτῷ δίδωσι καὶ πρότερος νόμος, εἰ καὶ μὴ τύχοι βουλευτῶν. Εἰ μέντοι πλείονες εἴεν

testato domini facti differant protrahantque oblationem, ac rebus quidem frui velint, oblationem vero sui non faciant, suncimus, si quidem, ut ante dictum est, donatio facta sit, non ante res tradantur, sed apud donatorem mancant, donec ille, qui donationem accipit, monumentis apud praesidem provinciae consecris gratis et sine ulla largitione dicto modo curiae offerantur, et in albo inscribatur; tunc enim etiam res illi dari volumus. Si vero donator nondum facta confessione, quae accipientem curiae subiicit, res tradiderit, etiam sic quae donata sunt, a curia usque ad novem uncias vindicentur, ad quas omnino curiam vocari volumus.

§. 1. Si vero ex testamento vel ab intestato ille, qui curialis non est, ad hereditatem curialis veniat, tum statim a morte curialis curia coeat, et una cum defensore civitatis, nullo damno rebus defuncti inferendo, inventarium faciat, praesente etiam eo ipso, qui ad eam vocatur, et res tam a defensore quam a deo carissimo illius loci episcopo obsignatae curiae tradantur. Et cum praedicta monumentorum confectio apud praesidem provinciae peracta, et ille, ut saepe dictum est, cum substantia et liberis, quos habet et habiturus est, curiae traditus fuerit, tunc et res accipiat, et dominus sit, sicut prior curialis fuit, nihilque ab eo differre videatur, confectioe scilicet illa apud praesidem provinciae sine ullo lucro et damno peragenda. Etenim neque ad fraudem neque ad dispendium curiae, sed ad utilitatem hanc legem ferimus, ut perpetuo obtineat, et pecuniis atque corporibus substantias curialium et collegia augeat. Si autem heres curialis, qui ab intestato vocatur, quum ipse non sit curialis, adire, et curiae se offerre noluerit, curia quidem novem uncias retineat, ipse vero trium tantum unciorum dominus sit, quod illi prior etiam lex tribuit, etsi curialis non sit. Quodsi plures sint, qui eodem gradu ad hereditatem curialis vocantur, et hi quidem se offerant, illi vero recusent, novem illas uncias ille vel illi, qui se curiae obtulerunt, tres vero uncias reliqui a lege vocati heredes accipiant. Operam enim dedimus, ut novem unciae omnino ad curialem eiusdem urbis perveniant.

CAP. IV.

manere apud donatorem, donec is, qui donationem accepit, inter gecta confecta apud indicem provinciae, gratis et citra omnem dationem secundum praedictum modum datus fuerit curiae, et mox inscriptus⁵⁾ albo⁶⁾; tunc enim etiam res ei dari volumus. Quodsi donator tradiderit res et necdum confessione facta, quae accipientem societ curiae, etiam sic defendi quae donata sunt curiae usque ad novem uncias, in quibus omnino vocari curiam censuimus. §. 1. Quodsi ex testamento aut per vocationem legis qui non est curialis ad successionem perveniat curialis, tunc mox a morte curialis concurrere curiam, et una cum defensore civitatis, praeter⁷⁾ laesionem futuram rerum defuncti, descriptionem fieri rerum, praesente etiam eo, qui ad haec vocatur, et res tradi curiae sub facto signaculo tam defensoris, quam deo amatoris episcopi⁸⁾, et dum praedicta actio gestorum facta fuerit apud indicem provinciae, et data⁹⁾ fuerit curiae, secundum quod frequenter dictum est, cum substantia et prole, quae est et quae fuerit¹⁰⁾, tunc eum et res percipere, et esse eum dominum, secundum quod et prior ille curialis fuit, nihil ab illo differre visus. His gestis sine dubio apud indicem provinciae habitis praeter omne incrementum et dispendium. Neque enim ad illusionem vel ad dispendium curiae, sed ad utilitatem hanc proferimus sanctionem, ut in perpetuum valeat, argens et corporibus et pecuniis curialium facultates atque substantias. Si vero is, qui ab intestato vocatur curialis heres, non tamen existens et ipse curialis, noluerit adire et se dare curiae, curia quidem teneat novem uncias, tantummodo autem ipse dominus efficietur trium unciarum, quas ei dat et anterior lex, vel si non fuerit curialis. Quodsi plures fuerint eiusdem gradus, qui vocantur ad curialis hereditatem, et quidam dederint se, quidam recusaverint,

novem

¹⁾ Haec quae sequitur periodus usque ad §. 1. deest ep. Hal. — ²⁾ καὶ add. Hal. — ³⁾ διαθ. Ex Hal. — ⁴⁾ τοῦ βουλευτοῦ ὁ μὴ βουλευτὴς ὦν om. Hal. — ⁵⁾ Bk. ed. ster.; conscriptus Cont. — ⁶⁾ alio Cont., qui subscripsit in Cod. MS., se invenisse hanc scripturam. — ⁷⁾ omnem add. Bk. ed. ster. — ⁸⁾ Deo amabilis locorum episcopi Bk. ed. ster., quae audacior

sane est correctio, nam licet locorum bene addi concedam, persuasum mihi est, non eundem hominem hanc latine interpretatum esse Novellam, qui latine reddidit ceteras Novellas, quibus glossa addita est, quare sententiam latinae orationis expectare non licet. — ⁹⁾ datus Bk. — ¹⁰⁾ Mellius esset futura est.

τοῦ αὐτοῦ βαθμοῦ καλούμενοι πρὸς τὸν τοῦ βουλευτοῦ κληρὸν, καὶ οἱ μὲν ἐπιδιδόειν ἑαυτούς, οἱ δὲ παραιτοῦντο, τὸ μὲν ἐγκαυόχιον λαμβάνειν τὸν ἐπιδιδόντα ἢ τοὺς ἐπιδιδόντας ἑαυτοὺς τῇ βουλῇ, τὸ δὲ τριούχιον τοὺς λοιποὺς τοὺς ἐκ τοῦ νόμου καλουμένους κληρονόμους. σπουδὴ γὰρ καθέστηκεν ἡμῖν πάντως τὸ ἐγκαυόχιον εἰς βουλευτὴν τῆς αὐτῆς περιεῖναι¹⁾ πόλεως.

Κεφ. δ. ²⁾

Εἰ μέντοι τελευτήσῃ τις ἐπὶ θυγατρὶ, εἰ μὲν γαμηθεὶς βουλευτῇ τῆς αὐτῆς πόλεως, πρόδηλον, ὡς ἀσυκοφαντήτως ἔξει τὰ πατρῷα πράγματα ἢ εἰς ὀλοκλήρον, ἢ πάντως τὰ τοῦ ἐγκαυόχιον, εἰ γε τυχόν τὸ τριούχιον εἰς ἕτερον ὃ πατὴρ ἔλθειν βουλευθεῖν. Εἰ δὲ καὶ μὴ βουλευτῇ μὲν ἔξ ἀρχῆς καθεστώτῃ γαμηθεῖς, προσέλθοι δὲ τις τὸν γάμον αὐτῆς βουλούμενος ἐπὶ τούτῳ λαβεῖν, ἐφ' ᾧ βουλευεῖν καὶ ἑαυτὸν ἐπιδιδόναι τῇ βουλῇ, καὶ ἀρετὴς αὐτῇ ὁ γάμος φανεῖται, καὶ οὕτως ἔχειν αὐτὴν καὶ τὸ ἐγκαυόχιον ἀσυκοφαντήτων προφάσει τῆς περὶ τὴν βουλὴν εὐνοίας, καὶ οἱ βουλευτῆς ἐπιδιδόναι τοῖς πράγμασι, καὶ διοικήσει ταῦτα, διόπερ καὶ πάντως τῇ γυναικὶ ταῦτα δίδοσθαι βουλούμεθα. Εἰ δὲ πλείονες εἴεν θυγατέρες, καὶ τινες αὐτῶν γαμηθεῖεν βουλευταῖς ἢ οὖσιν ἢ διὰ τῆς ἐπιδόσεως γινόμενοις, τὸ μὲν ἐγκαυόχιον εἰς αὐτὰς διαιρεθήσεται, εἰς δὲ τὰς λοιπομένας τὸ τριούχιον ἔξει. οἱ δὲ γήμαντες χρήσονται τοῖς πράγμασιν εἰς τὰς βουλευτικὰς αἰτίας²⁾, εἰ καὶ τῆς δεσποτείας ὡς τῶν γυναικῶν. διὰ τοῦτο γὰρ αὐταῖς δεδοίκαμεν τὰ πράγματα τοῦ πατρός, ἵνα ἐντέθειν οἱ συνοικοῦντες αὐταῖς τὰ βουλευτικὰ πληροῖεν λειτουργήματα. Εἰ δὲ συμβαλῇ τελευτήσαι τὴν γαμηθεῖν τῷ ἑαυτὸν ἐπιδεδωκότι βουλευτῇ, εἰ μὲν παῖδας ἄρθνας ἔξ αὐτοῦ σκολῇ, παρὰ τοῖς παῖσιν ἔσται τὰ πράγματα, καὶ βουλευσούσιν ἐκεῖνοι, καὶ οὐδεμίαν πολυπραγμοσύνην τῷ πράγματι δεήσειεν. §. 1. Εἰ δὲ θῆλαια καθεστήχοιεν αἱ τεχθεῖσαι, εἰ μὲν καὶ αὐταὶ τισι γαμηθεῖεν ἢ βουλευταῖς τῆς αὐτῆς πόλεως, ἢ ὅπερ σφᾶς αὐτοὺς ἐπιδόσαι ταῖς βουλαῖς τῆς αὐτῆς πόλεως, ὁμοίως καὶ αὐταὶ ταῦτα ἔξουσιν ἀπραγμόνας, ὑποκείμενα ταῖς βουλευτικαῖς λειτουργίαις διὰ τῶν οικειῶν ἀνδρῶν. Εἰ δὲ τινες γαμηθεῖεν βουλευταῖς τῆς αὐτῆς πόλεως, τινὲς δὲ μὴ γαμηθεῖεν βουλευταῖς ἢ οὖσιν ἢ γινόμενοις, τρικαῦτα κατὰ τὴν ῥηθείαν ἢ διὰ διαίρεσιν αἱ

novem quidem uncias accipere eum vel eos, qui se dederint curiae, tres autem uncias residuos, qui ex lego vocantur, accipere heredes. Stadii enim nobis est omnimodo novem uncias ad curiales eiusdem civitatis pervenire.

CAP. IV. Sin autem defunctus fuerit quidam superstitis filia, si nupta quidem fuerit curiali eiusdem civitatis, dubium non est, quia praeter calumniam habebit paternas res aut in integro, aut omnimodo novem uncias, si forte ad alium quendam pater voluerit tres uncias pervenire. Sed et si non ab initio existenti curiali nupta fuerit, accesserit autem quidam ad eius nuptias, volens eam ad hoc accipere, ut sit curialis, et dare se curiae, et acceptabiles³⁾ ei nuptiae fuerint, etiam sic habere novem uncias sine calumnia occasione bonae circa curiam voluntatis, et quia⁴⁾ curialis offertur rebus et gubernabit eas, propter quod et omnimodo mulieri dari eas volumus. Quodsi plures fuerint filiae, et quaedam ex his nuptae fuerint curialibus, aut existentibus aut per oblationem factis, novem unciae quidem inter eas dividendae sunt, ad residuos autem tres unciae quidem venient, illi autem, qui uxores eas acceperint, usuri sunt rebus ipsis ad curiales causas, licet in dominio sint uxoris. Propterea enim eis dedimus res patris, ut exinde coniuges earum impleant curiae functiones. Quodsi contigerit deficere eam, quae nupta fuerat illi, qui se curiae tradidit, si quidem filios masculos de eo habuerit, apud filios erunt res, et ipsi erunt in curia, et nulla tergiversatione res indigebit. §. 1. Quodsi feminae fuerint, quae natae sunt, si et ipsae quibusdam nuptae fuerint aut curialibus eiusdem civitatis, aut qui se ipsas dederint curiae eiusdem civitatis, similiter et ipsae eas habebunt sine ulla molestia, subiectas curiae functionibus per proprios viros. Quodsi [quaedam nuptae fuerint curialibus eiusdem civitatis quaedam⁵⁾] non nuptae fuerint curialibus, aut qui sunt aut fuerint⁶⁾, tunc secundum datam olim

¹⁾ Brevissime rem, de qua in hoc cap. agitur, indicant Parat. §. 5. Athan. tit. X. (Helm. Anecd. I. p. 133.)

²⁾ ἵνα Hal. — ³⁾ πράγμασι τῆς βουλευτικῆς οὐσίας Hal., sed in notis recogn. op. habet οὐσίας pro οὐσίας. — ⁴⁾ Bk.; stabiles Cont. — ⁵⁾ qui Cont. —

⁶⁾ Quas uncis inclusa sunt, non habet Cont., addidit Bk. — ⁶⁾ futuris Bk.

CAP. IV.

Quodsi quis relicta filia moriatur, si quidem illi curiali eiusdem urbis nubat, manifestum est, eam sine calumnia res paternas vel in solidum, vel saltem novem uncias habituram esse, siquidem forte pater tres uncias ad alium pervenire voluerit. Sin autem ei nubat, qui ab initio quidem curialis non fuit, veniat autem aliquis, qui eam velit ea de causa uxorem ducere, ut curialis sit, et curiae se tradat, atque hae curiae illi placeant, etiam sic novem uncias sine calumnia habeat propter bonam voluntatem erga curiam, et quia rebus curialis datus illasque administraturus est, propterea omnino mulieri illas dari volumus. Si vero plures sint filiae, et quaedam ex illis nubant curialibus, qui vel tales iam sunt, vel per oblationem facti sunt, novem uncias inter eas dividantur, tres vero unciae ad reliquas veniant. Mariti autem uxorem bonis ad causas curiales, licet in dominio uxoris sint. Propterea enim bona patris illis dedimus, ut eam earum mariti curiales functiones implcant. Si vero eam, quae curiae se offerenti nupserit, mori contingat si quidem masculos liberos ex eo suscepit, bona ad liberos pertinebunt, illique curiales erunt, neque res ulteriore indigebit inquisitione.

§. 1. Si autem feminae nascentur, si quidem et ipsae nupserint vel curialibus illius urbis, vel illis, qui se curiae illius urbis obtulerunt, et ipsae similiter aut negotio illa habebunt, per viros suos curialibus numeris subiecta. Si contra quaedam nubant curialibus eiusdem urbis, quaedam vero non nubant curialibus, qui vel tales sunt, vel futuri sunt, tunc secundum dictam iam distinctionem illae, quae curialibus nupserunt, novem uncias propter curialia munera habebunt,

αὐτὴ μὲν γαμψεῖσσι βουλευταῖς τὸ ἐγγασούγκιον ἔξουσι
διὰ τὰς βουλευτικὰς λειτουργίας, αἱ λοιπαὶ δὲ ἀρ-
κεσθῆσονται τῷ τριονυκίῳ. Εἰ δὲ μήτε ἀρρένες
μήτε θήλειαι αὐταῖς γένοιτο, ἕως μὲν ὁ ἀνὴρ
περὶ ἑσθιν, ἔχει τούτων τὴν χοῆσιν, τὰ βουλευτικὰ
ἐν αὐτοῖς πληρῶν λειτουργήματα, καὶ εἰ μὲν εἰς
δευτέρους ἀφίκοιτο γάμους, καὶ παίδων γένοιτο
πατὴρ ἀρρένων ἢ θηλειῶν, καὶ ταύτας ἀρμόσειε
βουλευταῖς, πάλιν ὁμοίως τῷ βουλευτικῷ σώματι
φωλαχθῆσονται τὰ πράγματα. εἰ δὲ τελευτήσῃεν ἢ
ἐπὶ δευτέρους οὐκ ἐλθῶν γάμους, ἢ παιδοποιησά-
μινος θυγατέρας, καὶ ταύτας οὐκ ἀρμόσειε βουλευ-
ταῖς ἢ οὐσιν ἢ γεννησόμενοις, τῆνικατὰ ἐξ ὀρθοῦ ἢ
βουλή ταῦτα τὰ πράγματα λήψεται. οὐδὲ γὰρ ξινο-
θῆναι ποιεῖ τούτο τὸ μέρος τῶν βουλευτικῶν εὐπο-
ριῶν τε καὶ λειτουργημάτων συγγροσόμεν, καὶ εἰς
πολλὰς περιστάσεις τὸ γένος διαδοχὰς, ὥστε διὰ
πάντων τῆς τοιαύτης σειρᾶς κατοουσίας αἰεὶ τῇ βουλῇ
εἴτε δὲ ἀρρένων παίδων βουλευτῶν, εἴτε διὰ γαμ-
ψῶν ἐπιδοσόντων ταυτοῦς ταῖς βουλαῖς τὸ ἐγγασού-
γκιον σώζεσθαι. Ὅν δὲ νόμον κρατεῖν βουλόμεθα
εἰς τε τὸν ἐφεξῆς ἅπαντα χρόνον, καὶ ἐπὶ τῶν ἔτι
καὶ νῦν ἠρητημένων καὶ μὴ τυχόντων δικαστικῆς
κρίσεως ἢ φιλίας τινὸς ἀπαλλαγῆς.

Ἐπίλογος

Τὸ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν καὶ διὰ τοῦδε τοῦ
θελοῦ δηλούμενα νόμου ἢ σὴ ὑπεροχὴ φιλᾶσαι σπι-
οῦτω, μάλιστα πάντων τῆς ὠφελείας τοῦ δημοσίου
τῶσαν πρόνοιαν τιθεμένη. Dat. Kal. April. Con-
stant., imp. DN. Iustiniani PP. Aug. ann. XIII.,
Apione V. C. Cons. 1) [539.]

ΑΙΑ.

Epilogus.

Quae igitur nobis placuerunt et sacra hac lege
declarata sunt excellentia tua custodire studeat, omnium
maxime utilitatis publicae curam gerens.

No-

olim divisionem nuptiae quidem curialibus novem uncias habebunt, propter quas functiones curiae compleantur, residua autem sufficientes tres unciae. Quodsi neque masculi neque feminae eis erunt, quousque vir superest, habeat eorum usum, explens in eis curiae functiones. Et si quidem ad secundas venerit nuptias, et filiorum fuerit effectus pater masculorum seu feminarum, et has coniunxerit curialibus, rursus similiter curiae servabuntur corpori res²⁾; quodsi mortuus fuerit, aut ad secundas nuptias non venerit³⁾, aut filias⁴⁾ procreans, eas non sociaverit curialibus vel qui sunt vel qui fuerint⁵⁾, tunc recto ordine curia has res accipiet. Neque enim unquam hanc partem curialium copiarum et functionum alienari concedimus, vel si ad plurimos redactum fuerit genus successionis, quatenus per omnes hac linea descendentes, sive per masculos liberos curialium, sive per generos dantes se curiis, novem unciae curiae salvae sint. Quam legem valere volumus in omni deinceps tempore, et in causis adhuc etiam nunc pendentes, et quae consecutae non sunt iudiciali sententia aut amabili interventu absolutionem.

Epilogus. Quae igitur visa nobis sunt et hac sacra lege declarata, tua excellentia custodire festinet, maxime omnium utilitatis publicae providentiam omnem faciens. Dat. Kal. Aprilis, Constant., imp. DN. Iustiniani PP. Aug. anno XIII., Apione V. C. Cons. [539.]

CONST. XXXII.

1) Kal. Aug. imp. Iustiniani anno XIII., Apione Cons. Athan.; Kal. Aug. Imp. Iust. anno XII., Belisario Cons. Cod. Findob.; cf. Biener l. c. p. 521 et Kriegel

Symb. p. 4. — 2) Bk. ed. ster.; res om. Cont. — 3) veniens Bk. ed. ster. — 4) Bk.; non add. Cont. — 5) futuri sunt Bk.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρβ.¹⁾

Περὶ τοῦ μετεράτωρος Ἀραβίας.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννη, ἐπάρχῳ πρωτα-
ρίων τὸ δεύτερον, ἀπὸ ὑπάτων καὶ πατρικίῳ.

Προοίμιον.

Πολλὰς μὲν καὶ ἑτέρας ἀρχὰς ἐπαρχῶν ἤδη πρὸς τὸ κρεῖττον μετεποίησαμεν, χθραμίας τε καὶ εὐτελεῖς ἐμπροσθεν οὖσας καὶ πρὸς οὐδὲν ἀκούσας τῶν δεόντων, ἐπειδὴ δὲ ἡμεῖς αὐτὰς εἰς μείζω κατεποίησαμεθα τάξιν, ἐξήρωμενιότερας τῶν παντὶ γενομένων, καὶ οὕτως ἀντιλαβομένους τῶν πραγμάτων, ὡς ἅπαντα ἐπὶ τὸ κρεῖττον μεταβελήσθαι. ἀνθύλατοι γοῦν ἡμῖν, καὶ πραιτωρες, καὶ μετεράτωρες, καὶ ἡ τῶν παλαιῶν τούτων ὀνομάτων σεμνότης ἐξήρτηται, καὶ ἠύξηται καὶ τὰ τῶν σιτήσεων αὐτοῖς, καὶ ἐξουσία δέδοται πᾶσα, καὶ πρὸ πάντων ἀπηγόρευται τὸ τοῖς ὑπὸ καίτοις λυμάνεσθαι, καὶ χερσὶ πολλοῖς κατ' αὐτῶν χρῆσθαι. ὅκοις τε τὸ πρᾶγμα κατασφαλλόμεθα τοῖς πάντων φοβερωτάτοις, καὶ οὐκ ἄλλως αὐτοῖς παραδίδομεν τὰς ἀρχὰς, εἰ μὴ τοὺς ὅρκους ὑποσιάντες, οὕτω τῶν συμβόλων ἀξιοθεῖεν τῆς ἀρχῆς. Εἶδομεν οὖν καὶ ἐπὶ τὴν Ἀραβίαν χώραν, καὶ τὴν αἰτίαν ἀναζητοῦντες, δι' ἣν καὶ τὸ δημοσίον ἀπορεῖ, καίτοι γε τῆς χώρας εὐδαλεσιτάτης οὖσης, καὶ πλήθος ἡμᾶς τῶν προσιόντων περιστασιῶν, καὶ ὀδύρονται πάντες, οἱ μὲν κλοπᾶς, οἱ δὲ ἀδικίας, οἱ δὲ ἄλλας προσαγγέλλοντες ζημίας, τὴν πρόφρασιν καὶ τὴν αἰτίαν τῆς κακίας εὐρομεν ἐκ τῆς περὶ τὴν ἀρχὴν ἀσθενείας γενομένην. ἦν γὰρ οὕτως εὐτελής ὁ τὴν πολιτείας κεκτημένος²⁾ ἀρχὴν, ὥστε καταδεσνολῶσθαι τῶν ὀλιγῶν ἡγουμένῳ, καὶ ἐπὶ ταῖς ἐκείνου βουλαῖς κείσθαι τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ, ἣ μὴδ' ὄλιγος εἶναι³⁾ τὴν ἀρχὴν ταύτην. τοιγαροῦν καὶ ὁ χρόνος ἤδη συγχρῶς, ἐξ οὗ καὶ ἐκέλευσε, καὶ τὰ τῆς πολιτικῆς ἀρχῆς ἢ στρατιωτικῆς πράττει, μὴδὲ ἑαυτῇ μὴδὲ ἐκεῖνῃ παντελῶς ἀρκούσα. ἡσχόληται γὰρ οὐχ ὅπως ἂν τι τοὺς ὑπὸ καίτοις ὠφελήσκειν, ἀλλ' ὅπως ἂν ἐκατέρωθεν ἐκκευράνοι.

Κεφ. α'.

Novella CII.

DE MODERATORE ARABIAE.

Idem Imperator Ioanni, iterum Praefecto Praetorio, Exconsuli et Patricio.

Praefatio.

Multos quidem alios magistratus provinciarum in melius iam mutavimus, qui humiles et abiecti antea erant, nec rebus necessariis agendis sufficientes, qui tamen, postea quam nos in altiore loco eos collocavimus, et potentiores undique facti sunt, atque in negotia susceperunt, ut omnia in meliorem statum transferrentur. Proconsules enim, praetores, moderatores, et antiquorum horum nominum gravitas a nobis inventa est, et annonae ipsis auctae, omniisque potestas illis data, atque ante omnia illis interdictum, ne auditos affligant multisque manibus adversus eos utantur. Iuramentis etiam omnium maxime horrendis eam rem munivimus, nec aliter illis magistratus tradimus, quam si praestitis illis iuramentis codicillos magistratus consecuti sint. Respeximus etiam et ad Arabum regionem, quomodo in causam inquisivissemus, quare sicut inopia laboret, licet florentissima sit regio, et interpellantium multitudo nos circumdat, omnesque lamentantur, aliis quidem furta, aliis iniurias, aliis vero alia ad nos damna deferentibus, occasionem causamque hinc vel ex infirmitate magistratus ortam invenimus. Qui in civili magistratu fangebatur, ita abiectus erat, ut si, qui armis praerant, paene servi loco esset, et in voluntate eius solum illius posita esset, vel ut plane non esset hic magistratus. Longum igitur iam tempus est, ex quo ille desit, et quae civilis magistratus vel, militaris agit, quum tamen neque sibi, neque illi omnino sufficiat. In eo enim occupatus est, non ut utilitatem aliquam subditis afferat, sed ut ab utroque parte lucrum capiat.

CAP. I.

CONST. XXXII.

DE MODERATORE¹⁾ ARABIAE.

Imp. Iustinianus Aug. Ioanni Pf. P.

Praefatio. Multas quidem et alias administrationes provinciarum iam ad melius transposuimus, humiles atque viles prius existentes et ad nullam sufficientes utilitatem, quia vero nos eos ad maiorem constituimus ordinem, validiores omnibus sunt factae et quae sic tueantur causas, ut omnia in melius sint mutata. Proconsules ergo nobis, et praetores, et moderatores, et veterum honorum et nominum²⁾ honestas inventa³⁾ est, et auctae etiam annonae eorum, et potestas omnis data est, et ante omnia interdictum, ut⁴⁾ subiectis depopulentur et manibus plurimis adversus eos utantur⁵⁾. Iureiurando quoque causam munivimus omnibus formidando, et neque aliter⁶⁾ eis tradimus cingula, nisi iurando ita⁷⁾ subeant codicillos promerentes administrationis. Reputamus itaque et Arabicorum⁸⁾ provinciam, causam requirentes, propter quam et fiscalis mens idonea sanat, quum utique⁹⁾ provincia sit uberrima, et turba nos adentium circumstat¹⁰⁾, et iugemiscant onus, alii quidem furta, alii iniquitates, alii aliorum denunciantes damnum occasionem, et causam¹¹⁾ malignitatis invenimus ex infirmitate facta circa administrationem. Erat enim sic vilis, qui civilem habebat administrationem, ut deserviret¹²⁾ armorum duci et in illius iaceret¹³⁾ voluntatis salus eius. nisi famularetur administrationi. Itaque et tempus iam continuum est, ex quo etiam defecit, et ea, quae civilis sunt cinguli militaris¹⁴⁾ agit, neque sibi neque illi omnino sufficiens; occupata namque est non ut aliquid subiectis prosit, sed ut ex utraque lucretur.

CAP. I.

¹⁾ Hal. et Scrimg. — Athan. IV. 19. (Heimb. Anecd. I. p. 60.) — Excepto prooemio tota Nov. est in Bas. VI. 15. 1 — 3.; cf. Psell. p. 19. — Julian. Const. 95. — Fersionem antiquam non glossatam primus ex Cod. Findob. edidit Bk.

²⁾ ὁ τὴν πολιτικὴν ἔχων Hal. — ³⁾ Fet. Int. habuisse videtur ἰμὴν δούλον εἶναι vel simile quid. — ⁴⁾ Bk.; moderatione Cod. — ⁵⁾ Lege veterum horum nominum. — ⁶⁾ Bk.; iniuncta Cod. — ⁷⁾ Cod.; ne Bk. — ⁸⁾ Bk.; utatur Cod. — ⁹⁾ Bk.; formidandos et naturaliter Cod. — ¹⁰⁾ Melius fortasse iureiuranda. — ¹¹⁾ Cod.; Arabum Bk. — ¹²⁾ Bk.; itaque Cod. — ¹³⁾ Fort. circumstat. — ¹⁴⁾ Rectius esset alii alia den. damna, occasionem et causam. — ¹⁵⁾ Bk.; deservire Cod. — ¹⁶⁾ Bk.; iacere Cod. — ¹⁷⁾ Bk. ed. ster.; et militaris Cod., Bk.

Κε φ. α.

Ταῦτα ἡμᾶς πρὸς τὴν παρούσαν ἀνάγκη βούλην, καὶ τῷ παρόντι νόμῳ χρώμενοι μεταίθεμεν τὴν ἀρχὴν ἐπὶ κάλλιον σχῆμα, καὶ φιλοτιμούμεθα καὶ αὐτῇ τὴν τοῦ moderatōros (ἴτοι ἀρμοστοῦ¹⁾) προσήγοριαν (τοῦτο ἔσται καὶ ἐν Πόντῳ πεποιήκαμεν), καὶ τῷ ἐν spectabiliūm αὐτῇ δίκαιον δίδομεν ἀρχῶν, ὥστε κατὰ μηδὲν ἐλάττωνα τῆς δουκικῆς καθεστάναι, ἀλλ' ἀντέχεσθαι μὲν καὶ τῶν δημοσίων ἐκπραξίων σὺν σφοδρότητι πάσῃ, ἀντέχεσθαι δὲ καὶ τῆς τῶν ἰδιωτῶν ἀφελείας, καὶ μὴ συγχωρεῖν μήτε τῷ περιβλεπτοῦ δουκί, μήτε τῷ φυλαρχῷ, μήτε τινὶ τῶν θυνάτων οὐκῶν, ἀλλὰ μήτε τῷ θεῷ πατριμοσύνης, ἢ τοῖς θεοῖς ἡμῶν πατρίοις, ἢ αὐτῷ τῷ θεῷ ἡμῶν οὐκῶν τὴν οὐρανὸν ἐπαγαγεῖν τοῖς ἡμετέροις ἐποπέλει ζημίαν, μηδὲ κατακλίνεσθαι ὀφθαλμοῖς, μηδὲ τρέμειν, ἀλλ' ἀνδρείως τῶν ὑπάρχοντων ἐξηγήσασθαι, καὶ πρὸ πάντων μὲν καθαρὰς φυλάττειν θεῶν τε καὶ ἡμῶν καὶ τῷ νόμῳ τὰς χεῖρας (ὑπὸ γὰρ τοῖς αὐτοῖς δοκοῖς, ὑφ' οὓς τὰς ἄλλας ἀρχάς, καὶ ταύτην ἔσται βουλούμεθα²⁾ σχῆμα, ἡμεῖς δὲ καὶ ἐκλειοπέτα πάλιν ἀνεκτισησόμεθα, καὶ εἰς πολιτεῖαν κατηγύγομεν, ὥστε καὶ τοῖς ἐντυγχάνειν αἰεὶ καὶ τὰς ἡμετέρας φυλάττειν κελύσεις, εἰ γὰρ δὴ τοῖς κατακολουθήσειεν, οὐκ ἔστιν, ὅπως μὴ πάντα καλῶς ἀπαντήσειεν αὐτῇ, καὶ μετὰ τῶν νόμων πρὸς εὐκολίαν καὶ δίκαιαν ῥηστώγην ἀφίκοιτο.

Κε φ. β'

Πρῶτον μὲν οὖν αὐτῇ σπουδασμα γένηται, καθάπερ εἰπόντες ἐφθήμεν, ἢ τῶν δημοσίων ἐκπραξίαι, τοῖς μὲν εὐγνώμοσι φιλάνθρωπός τε καὶ πατρικῆ γινόμενῃ, τοῖς δὲ ἀγνωμονεστέροις σφοδρὰ τε καὶ ἀνένδοτος. Ἐπειτα ἐπιμελήσεται καὶ τοῦ δημοτικοῦ, καὶ τῆς εὐταξίας ἐπὶ αὐτοῦ, καὶ τοῦ μὴ θορύβοις καὶ σίσασιν ἐκδεδοσθαι μήτε βοστρινούς, μήτε τοὺς ἄλλους, μήτε τὰ πρὸς τέρψιν ἀνιμένα τῇ παλαιότητι, ταῦτα εἰς μάγαν τε καὶ ἀφόνους τρέψειν. Ἐξεῖ δὲ ἐπακουστικῶς αὐτῇ καὶ τοὺς στρατιώτας, κατὰ τὰ θεῖα ἡμῶν παραγγέλματα (καὶ γὰρ δὴ καὶ τοῦτο ἐκείθεν ἔστι λαβεῖν), οὐδένος τε ἀμελήσει παντελῶς τῶν δεόντων, καθάπερ γὰρ τὸν ἐν Πόντῳ πεποιήμεθα moderatōra, οὕτω καὶ αὐτὸν τοῖς αὐτοῖς τῆς ἀρχῆς ταύτης πόντως ἐκβιβάζομεν³⁾ ἔγχει, καὶ ἔσται καὶ αὐτὸς spectabilis, ὁμοίως δὲ καὶ τὰ περὶ τῶν ἐκκλήτων

CAP. I.

Hæc nos ad hoc consilium excitant, atque hæc lege utentes magistratui pulchriorem formam damus eique etiam moderatoris seu harmostae appellationem largimur (quod etiam in Ponto fecimus), et ius spectabilium magistratum damus, ut in nullo ducio minor sit, sed publicas quidem exactiones cum omni severitate faciat, utilitatem vero privatorum quoque curet, nec permittat neque spectabili duci, neque phylarcho, neque cuidam ex domibus potentium, neque vero sacro patrimonio, neque sacris nostris privatis, neque ipsi sacrae nostrae domui, ut quidquam damni subditis nostris inferant; nec facile flectatur, nec timidus sit, sed fortiter subditos regat, et ante omnia puras manus deo, nobis et legi servet; iisdem enim iuramentis, quibus reliquos magistratus, ipsum etiam subiectum esse volumus. Deinde cum codicillis etiam mandata imperialia accipiat, quae anteriores legislatores et antiqua reipublicae forma non ignorarunt, nos vero, quum obsolevisset, iterum renovavimus atque in rempublicam reduximus, ut et hæc semper habeat, et iussa nostra observet. Si enim ea sequatur, non est, quod non omnia illi bene cedant, et cum legibus ad commoditatem iustamque facilitatem perveniant.

CAP. II.

Primum igitur studio illi sit, sicut diximus, publicorum tributorum exactio, quae devotus quidem humana et paterna, contumacibus vero vehemens et severa sit. Deinde reipublicae etiam et tranquillitatis eius curam gerat, neve tumultibus et seditionibus vel Bostreni vel ceteri se dedant, quaeque ad delectationem ab antiqua permessa fuerint, in furorem et caedes vertant. Habebit vero secundum sacra nostra praecepta milites quoque sibi obedientis (nam et hoc exinde intelligi potest), nec quidquam eorum, quae necessaria sunt, negliget. Sicut enim in Ponto moderatorem fecimus, ita eum quoque in iisdem huius magistratus vestigiis collocamus, eritque et ipse spectabilis, et similiter appellationes, ceteraque ab ipso administrantur. Neque tantum in priore illo solatio subsistemus. Volumus enim, ut ille pro annonis et reliquo solatio quindecim

CAP. I. Hæc nos ad praesentem erexerunt voluntatem, et praesente lege utentes transponimus administrationem ad meliorem figuram, et largimur etiam ei moderatoris appellationem (hoc quod etiam in Ponto fecimus), et quae¹⁾ spectabilium est ei damus administrationem, ut nullo minor ducatu consistat, sed teneatur quidem et publicas exactiones²⁾ cum omni vehementia, defendat autem et privatorum utilitates, et non concedat³⁾ neque spectabili duci, neque gentis iudici, neque cuidam potentium domuum, sed neque divino patrimonio, aut sacris privatis, aut ipsi sacrae⁴⁾ domui nostrae quodlibet inferre nostris collatoribus damnum, neque flectatur facile, neque timeat, sed viriliter collatoribus praesideat, et prae omnibus puras servet deo et nobis et legi manus (sub eodem enim⁵⁾ iureiurando, sub quo alias administrationes, et haec esse volumus), deinde accipiat⁶⁾ cum codicillis et imperialia mandata, quae ante nos quidem legislatores et antiqua reipublicae sciebat figura, nos autem deficientia denno renovavimus et ad rempublicam deduximus, ut et⁷⁾ haec relegat⁸⁾ semper et nostras custodiat⁹⁾ inactiones. Si enim haec sequatur¹⁰⁾, non possunt omnino nisi bene omnia occurrere et post legum facilitatem atque iustitiam circumscribere negligentiam¹¹⁾.

CAP. II. Primum itaque ei¹²⁾ studium fiet, sicut praediximus, fiscalium¹³⁾ exactio, devotis quidem clemens paternaque consistens, indevotiis autem vehemens et irremissibilis. Deinde curam habebit et populi et disciplinae¹⁴⁾ eius, et ut non turbis et seditionibus dediti sint neque Bostreni¹⁵⁾ neque alii, nec ea, quae voluptatibus dicabat antiquitas, haec ad furores necesse convertant. Habebit autem¹⁶⁾ obedientes sibi et milites secundum nostra divina mandata (nam et hoc inde percipitur), nullius¹⁷⁾ negligat penitus¹⁸⁾ utilium. Sicut enim in Ponto fecimus moderatorem, ita et eum¹⁹⁾ iisdem cinguli huius vestigiis elevamus, et

¹⁾ ἴτοι ἀρμοστοῦ om. Hal., Vet. Int. — ²⁾ ἡπλ. σταντο Hal., Bas. — ³⁾ ἐκβιβάζομεν con. Homb. — ⁴⁾ Bk.; quia Cod. — ⁵⁾ Bk.; actiones Cod. — ⁶⁾ Bk.; cedat Cod. — ⁷⁾ Bk.; sacri Cod. — ⁸⁾ Bk.; enim om. Cod. — ⁹⁾ Bk.; accipere Cod. — ¹⁰⁾ Bk.; ad Cod. — ¹¹⁾ Bk. ed. ster.; relegunt Cod. — ¹²⁾ Bk. ed. ster.; custodia sit Cod. — ¹³⁾ Bk. ed. ster.; sequuntur Cod. —

¹⁴⁾ occ. ei et per leges ad fac. atque iustam circumscribi diligentiam Bk. ed. ster. — ¹⁵⁾ Bk.; eis Cod. — ¹⁶⁾ Bk.; fiscalia Cod. — ¹⁷⁾ Bk.; disciplinam Cod. — ¹⁸⁾ Bk.; hostrence Cod. — ¹⁹⁾ et add. Cod. — ²⁰⁾ Excidit fort. et ante nullius; nec ullius Bk. — ²¹⁾ Bk. ed. ster. peritus Bk. — ²²⁾ Bk.; etenim Cod.

ἐκκλητῶν καὶ τὰ περὶ τῶν ἄλλων αὐτῷ διοικηθήσεται. Καὶ οὐδὲ μέχρι τῆς παραμυθίας τῆς ἐμπροσθεν σιτησόμεθα μόνως. βουλόμεθα γὰρ αὐτὸν προφάσει σιτήσεων καὶ τῆς ἄλλης παραμυθίας κομιζέσθαι quindecim χρυσίου λίτρας, τὸν δὲ γε πάρεδρον αὐτῷ τῆς ἀρχῆς duas λίτρας, καὶ τὴν τε αὐτοῦ τάξιν duas¹⁾ χρυσίου λίτρας. Εἰ δὲ καὶ ἐκ τῶν βασιλικῶν παραγγελμάτων, καθάπερ εἰπόντες ἐφθήμεν, ἦδη τοῖς στρατιωτικαῖς ἐφέστηκεν, ἀλλ' οὐν ἔσται φρονίτις ἡμῶν τῶν καταλόγων τῶν ἰδρυμένων ἐκείσε τινα²⁾ τῷ ταύτην ἔχοντι τὴν ἀρχὴν ὑποκλῖναι, ἐφ' ὅτε αὐτοῦ ὑπακούειν μόνον, καὶ ταῖς αὐτοῦ διατυπώσειςιν ἰκνεῖται καὶ πείθεισθαι. οὐκ ἐπικοινωνήσῃ δὲ παντελῶς οὔτε ὁ περιβλεπτός δοῦξ οὔτε οἷς ἂν ῥητῶς αὐτῷ δοῦμεν στρατιώταις, οὔτε ἰδιώτῃ οὐδενί, οὐδὲ ταῖς κείνων δίκαις, ὅταν ἔχοιεν πρὸς ἀλλήλους, οὔτε ἐκ τῶν ἰδιωτῶν τις ὁ ἐναγόμενος εἶη, οὐδὲ τὴν οὐλοῦν ἔξει μέτουσαν πρὸς ἰδιωτικὰς αἰτίας, ἐπεὶ πολὺ τὸ μέσον ἐστὶ στρατιωτικῆς τε φρονίδος καὶ πολιτικῆς διοικήσεως. καὶ διακεκροσθῶ ταῦτα, καθάπερ οἱ πατέρες ἡμῶν τῆς πολιτείας ἔταξαν³⁾ τε καὶ κατέστησαντο. εἰδότες τοῦ περιβλεπτοῦ δουκός, ὡς εἰ ἐμβάλειν ἑαυτὸν θαρρήσειε πράγμασι πολιτικοῖς, οὐδὲ τῶν στρατιωτικῶν ἀνιλήψεται, ἀλλὰ κείνων ἀφαιρέσει ἰδιώτης ἔσται, καὶ ὑπὸ τὴν ἀρχὴν ταύτην γυνήσεται.

Κεφ. γ'.

Ταῦτα καὶ ἡμῶν νομοθετήσθω καὶ ἐπὶ τῆς κατὰ τὴν τῶν Ἀράβων χωρῶν ἀρχῆς. πεπεσμέθα γὰρ καὶ βουλήσει θεοῦ, εἰ τὸ πρῶγμα ἐπιδώσει πρὸς τὸ κάλλιον. εἰ γὰρ οὐκ ἐφεισάμεθα χρημάτων, ἀλλ' ἠθέλησαμεν αὐτῷ τὰς σιτήσεις, ἀλλ' οὐν ἴσμεν, ὡς καὶ οὗτην ἔχων τὴν ἀρχὴν σπεύσει τοιοῦτος φραγήναι περὶ τὰς ἀληθείας τῶν δημοσίων φόρων εἰσπραξίαι, ὡς μὴ ζημίαν ἐντεύθην. ἀλλὰ δίκαιον κέρδος τῷ δημοσίῳ παραγαγεῖν. Ἐκεῖνο μέντοι γινώσθαι εἰ καὶ κρατεῖν βουλόμεθα, τὸ τὰς σιτήσεις τοῦ περιβλεπτοῦ δουκός ἐκείθεν αὐτὸν κομιζέσθαι, ὁπόθεν⁴⁾ ἂν ὁ τῆς ἐπιτοχίας ἠνούμενος ἐκτάξει, πρόσθλον ἔν, ὡς οὐ μετὰ τοσαύτης ἀδρανελας προσέξει τοῖς πράγμασιν, ὡς μηδὲ τὰς οὐκείας σιτήσεις ἀπαιτεῖν ἰσχύσαι, εἰδώς, ὡς εἰ παρὰ ταῦτα τι πράξειε, ποινήν quinque⁵⁾ χρυσίου λιτρῶν ζημιωθήσεται. Dat. IV. Id. Iun. Constantinop. post Cons. Belisarii V. C. [536.]

ΑΙΑ-

et est⁶⁾ etiam ipse spectabilis, et similiter et quae de appellationibus et quae de aliis gubernabit. Et nos usque ad salaria priora statuemus sola; volumus enim eum occasione emolumentorum et alterius consolationis quindecim auri libras accipere, consiliarium autem eius cinguli duas habere libras, et eius officium duas auri libras. Et licet ex imperialibus mandatis, sicut praediximus, dudum militibus praesit, verumtamen erit sollicitudo nobis numerorum constitutorum illic aliquos subdere ei, qui in cingulo est, quatenus obediant legi et eius dispositiones sequantur et pareant. Non autem communicabit omnino spectabilis dux nec in aliis⁷⁾ militibus, quos ei specialiter dederimus, neque aliquibus privatis neque illorum litibus, quando habuerit ad invicem, nec⁸⁾ si quis privatorem sit, qui convenitur, neque quodlibet⁹⁾ habebit participium ad privatas causas, quoniam multum distat inter militarem causam et civilem gubernationem, et discreta sunt¹⁰⁾ haec, sicut et patres nobis reipublicae ordinauerunt et statuerunt; sciente spectabili duce, quia si miscere se praesumpserit¹¹⁾ causis civilibus, neque militaria iudicabit¹²⁾, sed etiam ab illis ablati privatus erit et sub hac fiet administrationem¹³⁾.

CAP. III. Haec a nobis sancita sunt et in administratione Araborum¹⁴⁾ provinciarum. Confidimus enim voluntate dei, quia crescet¹⁵⁾ in melius. Nam etsi non pepercimus pecuniis, sed auximus ei annonas, tamen scimus, quia et qui haec habet administrationem studebit talis videri circa veras publicarum functionum exactiones, ut non damnum ex hoc, sed iustum lucrum afferat¹⁶⁾ publico. Illud tamen et¹⁷⁾ fieri et valere volumus, ut annonas spectabilis dux inde percipiat, undecunque provinciae index delegaverit. Palam etenim est¹⁸⁾, quia non cum sua efficacia respiciat causas, si nec suas annonas exigere valuerit¹⁹⁾; sciens, quia, si praeter haec aliquid egerit, qui-que libris auri mactabitur. Dat. IV. Idus Iun., Constantinop., imperate Domino nostro Iustiniano, semper Aug., post cons. Belisarii²⁰⁾. [536.]

CONST. XXXIII.

1) 3' Hal. — 2) τινας Hal. in notis recogn. op., Fet. Int. — 3) ἐτάξαντο Hal. — 4) Hal., Fet. Int., (Athan.); ὁπόσον Scring.; ὁπόσας Bas. — 5) ἰε' Hal., Bas. — 6) Leg. erit. — 7) Melius; nec illis. — 8) Bk.; ae Cod. — 9) Bk.; libet Cod. — 10) Rectius sint. — 11) Bk.; miscere semper supersederit Cod. — 12) Fort.

decim auri libras, assessor vero magistratus duas libras, eiusque cohors duas auri libras accipiat. Licet autem is per imperialia mandata sicut diximus militibus iam praesit, curae tamen nobis erit, ut aliquem ex militibus numeris, qui ibi collocati sunt, illi subiiciamus, qui hunc magistratum habet, ut illi soli obediant, eiusque mandatis obtemperet et pareant. Nullam vero communionem neque spectabilis dux habeat nec cum militibus, quos illi expresse dabimus, nec cum ullo privato, eorumve litibus, si quas inter se habent, nec si aliquis ex privatis reus sit, neque ullam habeat cum privatis causis communionem, quoniam multum interest inter militarem curam et politicam administrationem; eaque discernantur, sicut patres reipublicae nostrae haec ordinaverunt et constituerunt. Sciat autem spectabilis dux, si civilibus negotiis se immiscere velit, ne in militibus quidem se permanerit, sed etiam illis exutum privatum futurum esse et hinc magistratus subiectum iri.

CAP. III.

Atque haec nobis de magistratu etiam Arabum regionis sancita sint. Confidimus enim, haec rem divo volente bene cessuram. Nam si nec pecuniis pepercimus, sed annonas illi auximus, scimus etiam, eum, qui hunc gerit magistratum, operam daturum esse, ut talem circa veras publicorum tributorum exactionem praebeat, ne exinde damnum, sed iustum lucrum sibi proveniat. Illud tamen fieri et obtinere volumus, ut ipse annonas spectabilis ducis inde sibi quaerat, nisi praeses provinciae iusserit, quom manifestum sit, tanta cum ignavia negotia tractaturum non esse, ut nec proprias annonas exigere possit, quom sciat, si adversus haec quid fecerit, fore ut poena quinque librarum auri plectatur.

No.

vindicabit. — 13) hoc fiet administrationem Cod.; haec fiet administratione Bk. — 14) Arabum Bk. — 15) Letere hic videtur: quia res det; res crescet Bk. — 16) Bk.; offert Cod. — 17) Bk.; id Cod. — 18) Bk.; etiam Cod. — 19) Bk.; voluerit Cod. — 20) Bk.; Aug. Belisario Cod.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ (γ')

Περὶ τοῦ ἀνθυπάρχου Παλαιστίνης.

Ἐγράφη Ἰωάννῃ, τῷ ἑνδοξοτάτῳ ἐπαρχῷ τῶν ἰσθμῶν πραιτωρίων τὸ δεύτερον, ἀπὸ ὑπάρχων καὶ πατρικίῳ.

Προοίμιον.

Ἦδη μὲν καὶ ἄλλας ἑθνῶν ἡγεμονίας μείζους κατεστήσαμεν, χθαμαλάς τε πρότερον οὖσας, καὶ πρῶττεν οὐδ' ὅτι οὐδ' ἰσθμῶν ἐξῆραμεν ἰσθμῶν δυναμένους, καὶ τοῦτο μὲν spectabilias κατεστήσαμεν, τοῦτο δὲ αὐταῖς ἠδῆσαμεν τὰς αἰτήσεις, παρέδρους τε καὶ ταξῆς, καὶ τὰ ἄλλα πάντα ἐπιλοτιμησάμεθα, ἐφ' ἑσθίων τε ἀκούειν δειδάκαμεν. καὶ τὰς μὲν ταῖς τῶν ἀνθυπάρχων ἐπεκοσμήσαμεν τιμαῖς, τὰς δὲ τῶν καλομένων κομητῶν, καὶ ἑτέρας πραιτωρίων, καὶ μονεραίων ἄλλας, καὶ αἰεὶ τι προσεξευροσκοπιεῖς λαμπρῶν, τῇ καθ' ἡμᾶς πολιτείᾳ γένον δειδάκαμεν ἄνθος. Εἰς τοῦν δὲ ἡμῖν ἦλθε καὶ ἡ Καισαρίων¹⁾ μητροπόλις ἢ Παλαιστίνης ἡγουμένη τῆς πρώτης, ἣν ἐχούσιν καὶ πρὸ τῶν ἄλλων μείζονος ἀπολαύσαι τιμῆς, διότι καὶ πρῶτην ἀνθυπατος αὐτὴν εἶχε καὶ ἐφεσθίον τῇ αὐτῇ²⁾ κοινῶν ἰς ἀρχή, καὶ ἐκ σεμνοτέρας εἰς ἐλάτω μετῆβαλε, μίᾳ μόνῃ ἐμπροσθεν τῆς ὅλης οὖσης Παλαιστίνης, εἰς τρεῖς δὲ διαίρεισθαι μόρας, καὶ οὕτως τῆς ἀνθυπατείας αὐτῆς³⁾ μείναισιν, ἀλλ' εἰς ἀρχὴν ταύτην δὴ τῶν ὀρθοκέρων καλουμένην κατενέχεσθαι. αὐτοὶ γὰρ ἀρχαία τὴ ἐστὶ καὶ αἰεὶ σεμνή, ἥνεκα τε καὶ τῆν Σιράτων ἰδρύσατο πρώτος, ὅς ἐξ Ἑλλάδος ἀναστὰς γέγονεν αὐτῆς οἰκιστῆς, ἥνεκα τε Οὐλοπασικῆς ὁ τῆς θείας μνήμης, ὁ τῶν αὐτοκρατόρων εὐδοκίμοιτος, ὁ Τίτου πατρὸς τοῦ τῆς εὐσεβοῦς μνήμης (ὅπερ αὐτῷ καὶ μόνον ἦρακε πρὸς ἑσθῶν εὐδοξίαν) εἰς τὴν τῶν Καισάρων αὐτὴν ἡγόμασε προσηγοῦσαν, ποῦτερον Σιράτωνος πύργον καλουμένην, ταύτην αὐτῇ χαρισάμενος τὴν τιμὴν, διότι κατ' αὐτὴν ἐπὶ ταῖς Ἰουδαϊκῆς ἡρακῆς εἰς αὐτοκράτορας ἀνεγέρθη. §. 1. Ὅρῳμεν δὲ αὐτὴν χώρας ἀρχουσαν μεγάλης τε καὶ θαυμαστῆς, καὶ ἀσθῆσιν ὅτι μάλιστα πλείστην τῇ καθ' ἡμᾶς προεχομένην πολιτείᾳ φόρων τε μεγέθει καὶ εὐγνωμοσύνης

Novella CHL.

DE PROCONSULE PALAESTINAE.

Scripta est Ioanni, sacro Praetorio iterum Praefecto gloriosissimo, Praesuli et Patricio.

Praefatio.

Iam quidem et alios gentium praesidatus, qui antea humiles erant, nec quidquam fortiter prerogere poterunt, maiores fecimus, et partim quidem spectabiles eos effecimus, partim vero ipsis atque assessoribus et cohorti annonas auximus, ceteraque omnia largiti sumus, et de appellationibus ut cognoscerent permisimus. Atque hos quidem proconsulum, alios vero comitum, qui vocantur, alios praetorum, alios moderatorum honoribus ornavimus, semperque splendidi, quid invenientes, novum reipublicae nostrae decus conciliavimus. In mentem vero nobis venit etiam Caesarea metropolis, quae in prima Palaestina principatum tenet, quam etiam prae reliquis maiore honore frui oportebat, quoniam antea quoque proconsul eam habuit et talis magistratus illi praefuit, atque ex maiore in minorem dignitatem translata est, quum Palaestina, quae antea tota una fuit, in tres partes postea divisa fuerit, nec proconsulatus eius manserit, sed in hunc magistratum, qui ordinarius vocatur, translatus sit; quanquam antiqua est, semperque honesta fuit, cum quando eam Straton primus fundavit, qui Graecia oriundus eam condidit, tum etiam quando Vespasianus pia memoriae, clarissimus Imperatorum, pater Titi pia memoriae (quod illi vel solum ad omnem gloriam sufficit), Caesarum nomine ipsam appellavit, quum antea turris Stratonic vocaretur, honorem hunc ipsi praebens, quod in ea post victoriae Iudaicae Imperatoribus adscriptus est.

§. 1. Videmus autem eam magnae et admirabili regioni imperare, fructumque reipublicae nostrae quam maximum tributorum magnitudine et devotionis excellentia praebere, magnique nominis urbes habere, atque alere

CONST. XXXIII.

DE PROCONSULE PALAESTINAE.

Idem Aug. Ioanni Pf. P.

Praefatio. Iam quidem et alios gentium praesidatus maiores constituimus, humiles primitus existentes et agere nihil validissimum⁴⁾ potentes, et tam spectabiles statuimus, quam⁵⁾ etiam eis annonas adiecimus, consiliariisque et officio, et⁶⁾ alia omnia largiti sumus, et appellationes audire dedimus, et alias⁷⁾ proconsulum quidem adornavimus honore, alias autem eorum, qui comites vocantur, et alias praetorum⁸⁾ et moderatorum administratione⁹⁾, et semper aliquid invenientes clarum¹⁰⁾ nostrae reipublicae novum dedimus florem. In animum quoque nostrum venit et Caesariensis metropolis, Palaestinae praesidens primae, quam¹¹⁾ oportebat et ante alias maiore honore frui, eo quod¹²⁾ et pridem proconsulem¹³⁾ habuit, et praerant ei quaedam talis administratio, et quum esset nobilior, in minorem rationem mutata est, quum una prius quidem tota fuit Palaestina, in tres vero divisa partes, et neque proconsularitas¹⁴⁾ ei mansisset, sed in hanc administrationem¹⁵⁾ quae ordinaria nuncupatur, deposita est, quum tuncque sit antiqua et nobilis semper secundum se, quoniam Strato collocavit, qui primus ex Hellade surgens factus est eius aedificator, et tum Vespasianus pia memoriae, Imperatorum probatissimus, Titi pater pia memoriae¹⁶⁾ (quod ei etiam solum sufficiebat ad gloriam universam), ad Caesarem eam vocabulum nominavit, et¹⁷⁾ quum prius Stratonic turris appellaretur, hunc ei donavit honorem, eo quod in ea sub Iudaicis victoriis inter Imperatores adscriptus est. §. 1. Videmus autem eam provinciae¹⁸⁾ praesidere maiori atque mirabili, et compendium maxime plurimum nostrae

⁴⁾ Hal. et Scrimg. — Athan. IV. 20. (Heimb. Anecd. I. p. 61.) — Nov. praeter proemium et epilogum est in Bas. VI. 17. — Iulian. Const. 96. — Fersionem antiquam non glossatam ex Cod. Findob. ed. Bk.

¹⁾ Καισαρία Hal. — ²⁾ τῇ αὐτῇ om. Hal. — ³⁾ αὐτῇ Hal., Fet. Int. — ⁴⁾ validissimum sec. Graec. — ⁵⁾ Bk.; quoniam Cod. — ⁶⁾ Bk.; et om. Cod. — ⁷⁾ Bk.; et alias om. Cod. — ⁸⁾ Bk.; priores Cod. — ⁹⁾ Bk.; administrationes Cod. — ¹⁰⁾ Bk.; clariorum Cod. — ¹¹⁾ Bk.; quoniam Cod. — ¹²⁾ Bk.; etque Cod. — ¹³⁾ proconsul eam cum Graeca conveniret. — ¹⁴⁾ Bk.; proconsulariva Cod. — ¹⁵⁾ Bk.; et in hac administratione Cod. — ¹⁶⁾ Imperatorum memoriae om. Cod., supplevit Bk. — ¹⁷⁾ Bk.; nominasset Cod. — ¹⁸⁾ Bk.; provinciam Cod.

ὑπερβολῇ, καὶ παρεχομένην πόλεις σιμνάς, ἄλγας ἐκτρέφουσιν ἁγαθούς καὶ λόγων μετὰ ἐν ἱερῶν εὐδοκιοῦντας, καὶ τὸ δὴ ν μείριστον, ὅτι δὴ κατ' αὐτὴν ὁ τοῦ παντός ὁσός, ὁ δεσπότης ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ὁ οὐ λόγος, καὶ τοῦ παντός ἀνθρώπων σωτηρία, ἐπὶ γῆς ἠφῆθη, καὶ ἤξίωσεν οἰκίωσασθαι τὰ α.

Κεφ. α΄.

ὑτὴν τολῶν πῶς οὐκ ἂν τιμῆσαιμεν καὶ αἰμεν αὐτῇ πρὸς τὸ τῆς ἀνδραγαθίας αὐτῆς, καὶ δώσομεν τῷ τῆν ἀρχῆν ἔχοντι ταύτην, ἵτω τε εἶναι καὶ καλεῖσθαι; Ὅπερ πράττομεν ὕδὲ τοῦ θελοῦ πραγματοποιοῦ τύπου. Καλεῖ- ἔ αὐτὸν καὶ ἰδικὸν βουλευμῆθα Καισαρεῦσι ἀνδράπατον τε ἀποκαλοῦμεν¹⁾ τὸν τῆν ἀ- ὀντια, καὶ δίδομεν αὐτῷ τὸ τοῖς περιβλέπτοις ὀεσθαι, καὶ ἔχειν ἅπαντα, ὅποσα ἴδια τῆς ἰς εἶσιν ἀρχῆς, ἀκούειν τε τῶν ἐφεσίμων δι- ἰχαι decem librarum auri ἕξ ἑκατέρας Παλα- εἰς αὐτὸν φερομένων, ἰσχυρὰν τε²⁾ τῷ παντὶ ἀναι, ὥστε καὶ τὰς ἡμέτερας προστασίας δύ- κάλλιον καὶ ἐδῶμεν ἑστέρον ἐκτελεῖν. χοῆ- ἔ καὶ τῆ σιμνῇ καὶ ἀρχαίᾳ τηβέννῳ³⁾ (φα- τῆ περιπορφύρω σιολῇ), ἐν ταῖς ἱερομνησiais πικριθήμενος, καὶ ἔγκαλλωπιζέσθω ἰοσαῦτη ἰείσ⁴⁾ τιμῇ. καὶ πόλεων⁵⁾ ἕξαρχῆτω, στρατιω- τσοῦτων, καὶ πάν ἐξ τε συμφῆρον ἰσὶ καὶ ἰοσῶ καὶ τοῖς ἡμέτεροις ὑποτελέοι, πραιτίτω. σιτήσεων δὲ πρόφασιν ἰνδία duas⁶⁾ libras ἰτῶ δίδομεν, ὥστε εἰς ἐκαστὸν τε καὶ τὸν αὐ- ἰοιδυον καὶ τῆν πειδομένην αὐτῷ τάξιν ταῦτα καδ' ὄν ἂν αὐτὸς βουλευθῆι τῶσπον, καὶ εἰς ἡμῶς μνησθαι, ὥστε ἐκ θελοῦ πραγματοποιοῦ καὶ τῆν ἐπὶ τοῖτοῖς διαφῆσιν ἡμῶς ἐπιχυμῶ- ἰσδὲ γὰρ ὑπομένομεν αὐτὸν τε καὶ τὸν παρ- ἰε τῆν παλαιὰν εὐτέλειαν τῶν σιτήσεων ὀρῶν- ἰσζομέρους, οὐδὲ τῆν αὐτοῦ τάξιν παντελῶς ἰσῶν οὖσαν, καίτοι γε ἐπὶ τσοσῶταις εἰσφοραῖς ἰσῶν τε καὶ κινδυνεύουσαν, ὥστε αὐτῆν ὄς τε ὑπουργεῖν αὐτῷ, καὶ τοῖς δημοσίοις ἰεῖν φόρους, καὶ ἀπέχεσθαι λημμάτων

Κεφ. β΄.

praebentem⁷⁾ reipublicae tributorum magnitudinae et devotionis excellentia, et parantem⁸⁾ civitates, et cives alentem bonis⁹⁾ et doctrinis plenos, et¹⁰⁾ inter sacerdotes probatissimos, et quod omnium num, et quia¹¹⁾ in ea universorum creator, domini noster Iesus Christus, dei verbum et totius hu-

CAP. I. Hanc igitur quomodo non honorabimus, et vehemens eam ad proconsularitatis eius figuram, et ei, qui hanc administrationem habet, proconsulem¹²⁾ esse et vocari? Quod agimus per hanc sacram- ticam formam, vocari autem eam specialem volumus Caesariensium legem, proconsulem vero officium ni singulum habet, et damus ei, ut inter spectabiles adscribatur, et habeat omnia¹³⁾, quaecumque pro- modi sunt¹⁴⁾ administrationis, et audiatur appellatio cum censu usque ad X. libras auri¹⁵⁾ ex utraque ina in eum deferendas, validaque semper existat¹⁶⁾, quo et nostras praecipiones possit melius et adimplere. Utatur autem nobili et antiqua toga (dicimus autem purpurea stola) sacris mensibus eam nictis, fulgeatque tanto honore, et civitatibus praesit, tantisque militibus, et quicquid utile est suo ris collatoribus agat. Pro annuarum vero occasione XX. duas libras auri damus ei, ut sibi et pa- renti sibi¹⁷⁾ officio haec dividat secundam quem ipse voluerit modum, et haec ad nos enunciet¹⁸⁾, sacra pragmatica forma etiam in his divisionem nos confirmemus. Non enim patitur et ipsum et¹⁹⁾ ram ad hanc antiquam vilitatem²⁰⁾ annuarum respicientes accipere, nec²¹⁾ eius officium sine solatio e, quoniam in tantis illationibus labore periculumque sustineat²²⁾, quatenus devote ministret ei, et s exigat functiones, et abstineat acceptationibus iniustis.

CAP. II.

ἀποτελοῦμεν Hal., (Fet. Int.); ἀποστελοῦμεν

²⁾ ἰσχυρὰν τε Hal.; ἰσχυρὸν τε Bas. — ἵτω Hal. — ⁴⁾ Emend. C. G. B. Heimbach in ἰεπιθίεῖς Scrimg., Hal., Bas. (Cod. Coisl.) — ἰανδῆσιν ita Fet. Int. secuti; πόλεων Scrimg., πολλῶν Hal. — ⁶⁾ x' Hal. — ⁷⁾ Bk.; praebentem. — ⁸⁾ Conclinnus esset praebentem. — ⁹⁾ Leg. — ¹⁰⁾ Bk. ed. eter.; et om. Cod. — ¹¹⁾ prae-

alere cives bonos et praecipis sapientiae plenos, quique inter sacerdotes celebres sunt, et, quod omnium maximum est, in ea conditorem universi, Iesum Christum, verbum dei, totius humani generis salutem, in terris visum, nostraque assumere dignatum esse.

CAP. I.

Hanc igitur quidni honoremus, et ad ipsam proconsularem formam evehamus, eique, qui magistratum hunc habet, concedamus, ut proconsul sit et vocetur! Id quod sacra hac pragmatica sanctione facimus. Vocari autem eam volumus singularem Caesariensium legem; et proconsulem appellamus eum, qui magistratum gerit, illique concedimus, ut spectabilibus adscribatur, omniaque, quae illi imperio propria sunt, habeat; causas etiam appellationum usque ad decem libras auri, quae ex utraque Palaestina ad eum deferuntur, cognoscat, atque in omnibus potens sit, quo mandata nostra pulcre et strenue exsequi possit. Utatur autem honorifica illa atque antiqua toga (stola scilicet purpurea), festis diebus induens eam, et tanto honore affectus gloriatur; bellisque et tot militibus praesit, et omne id, quod fisco atque subditis nostris utile est, faciat. Annuarum vero nomine illi praebemus viginti duas libras auri, ut illas inter se, assessorem suum et cohortem sibi parentem quo velit ipse modo dividat, eaque nobis indicet, ut sacra pragmatica sanctione eam divisionem confirmemus. Neque enim ferre possumus, ut ipse eiusque assessor veterem illum et exiguum annuum accipiant, ac cohors eius penitus auxilio destituatur, quae tamen in tot exactioibus laborat et periclitatur. Quare illa benevole ei ministret, et publica tributa exigat, iniustisque numeribus accipiendis abstineat.

cipium est, quia Bk. — ¹²⁾ Bk.; proconsularem Cod. — ¹³⁾ Bk.; ea Cod. — ¹⁴⁾ Bk.; sunt om. Cod. — ¹⁵⁾ Bk.; et add. Cod. — ¹⁶⁾ defendenda valida quem semper existere Cod.; deferendas, validusque semper existat Bk. — ¹⁷⁾ Bk.; et ass. et parenti sibi om. Cod. — ¹⁸⁾ denunciet Bk. — ¹⁹⁾ Bk.; et om. Cod. — ²⁰⁾ Bk., vilitatem Cod. — ²¹⁾ Bk.; nec om. Cod. — ²²⁾ Bk.; et add. Cod.

Κεφ. β'.

Επιικοινωνήσει δὲ οὐδ' οἰοῦν ταῖς πολιτικαῖς αἰτίας καὶ ταῖς τῶν δημοσίων φόρων εἰσπράξεις ἢ κατὰ κτηρῶν περιβλεπτοῦ τῶν τόπων δοῦξ, ἀλλ' αὐτὸς πᾶσαν ἰδιωτικὴν τε καὶ δημοσίαν κατὰ τὸ ἠθέον αἰτίαν διακριτέ. καὶ μάλιστα πάντων προνοήσει τῆς τε ἀλλελοῦς τῶν δημοσίων ἐξουμιδῆς, καὶ τοῦ καθαρῶς χορηγοῦν ταῖς χερσὶ (τοῦτο ὅπερ καὶ Στέφανος ὁ περιβλεπτός οὖν πρῶτος ἐπ' αὐτῆς γενομένος ἦδη τε φυλάξας ἠδουκίμασεν, καὶ αὐτὸς διὰ τοῦτο πράξει διὰ τῶν ἡδὴ φθασάντων πεισιπνεύσας), μάλιστα δὲ πάντων φοροῦν τῆς τῶν πόλεων εὐταξίας, καὶ τοῦ μηδένα εἶναι ταῖς πόλεσι ἀναστασιακῶν φόρων, καὶ γὰρ δὴ καὶ τοῦτο αὐτοῦ τῆς ἀρχῆς ἴδιον, ὃς δὴ παραλαβὼν στασιάζουσαν τὴν χώραν ἐκ τε προφασεων ἐξέρων, καὶ μάλιστα ἐκ τοῦ διαφύρου τῶν ἀρρηκευμάτων, ἐρηρικῶν τε ἀπέδειξε καὶ πάσης ἀπῆλλαξε ταραχῆς. ὃ δὴ καὶ αὐτὸς αὐτῷ ποιεῖν ἐπιτρέπομεν, καὶ εἰ ποτε τοιοῦτο τὸ γένοιτο, κατὰ τὴν δευτέραν τε ἐπιφοιτῶν Παλαιστίνην, καὶ καθιστᾶν τὸ ταρᾶτιον, καὶ μὴ συγχωρεῖν μηδ' οἰοῦν προτίσθαι καὶ ἐκείνην δύσκολον, καὶ μάλιστα δὴ καὶ ἐκείνην, ἐπιδηπὴρ ὄρωμεν πολλοὺς ἐκείσε φρομένους θοοῦβους, καὶ οὐ μικρὰ τούτων ἀποτελέσματα καθιστώτα.

Κεφ. γ'.

Εἰ δὲ δεηθῆναι καὶ στρατιωτῶν τῶν ἐγκαθημένων τῇ χώρᾳ, καὶ τούτους αὐτῷ παρεῖξωμεν¹⁾, ἐξ ὅσων ἂν ἡμεῖς συνδοίμεν γενναϊοτάτου στρατιωτικοῦ καταλόγου, πρὸς τε τὴν τῶν πόλεων εὐνομίαν καὶ εὐταξίαν τῶν τοῦς ἀγροὺς οἰκοῦντων, πρὸς τε τὴν τῶν δημοσίων εἰσπράξιν. τοῦ θείου πραγματικοῦ τύπου τοῦ ἐπὶ τούτοις αὐτῷ δεδομένου πρῶτον κρητὸν καὶ νῦν μέγιστον, ὃς οἱ βοῦλῆται οὐδὲ τῶν περιβλεπτῶν δοῦκα. οὐδὲ τῶν ἐνδοξοτάτων στρατηγῶν ἀδειαν ἔχιν ἀφελῆσαι τοὺς προεσθῆντας αὐτοῦ στρατιώτας, ἵνα μὴ τις ἐπιτρέδῃ γενναίᾳ ταῖς πόλεσι ταραχῇ. τοῦτο ὅπιρ οὐκ ἂν ποτε πράχθῃται, διοικούντιος μὲν αὐτοῦ τὴν πολιτικὴν ἀρχὴν, πρῶτοντος δὲ καὶ τῆς τῶν δημοσίων ὑποτίλων εὐταξίας, τὴν τε ἐκ τῶν στρατιωτικῶν ἐξουμιᾶν, καὶ τὸ ἀκοσμοῦν ἐν τε αὐτοῖς τοῖς στρατιώταις. ἐν τε ταῖς ἄλλοις δὲ ἐκείνων παιδείοις.

§. 1. Ἔσονται δὲ δικαιοκρίμενοι τοῖς ὄλοις ὃ τε περιβλεπτός τῶν τόπων δοῦξ, καὶ ὃ τὴν ἀνδύπατον ἔχων

CAP. II.

Nullam vero omnino cum civilibus causis et tributorum publicorum exactionibus communionem habebit spectabilis pro tempore illorum locorum dux, sed ipse (proconsul) omnes privatas et publicas, ut dictum est, causas diiudicabit, maximeque providebit, ut tributa indesinenter inferantur; et ipse puris viator manibus (quod et spectabilis Stephanus, qui nunc primus in illa est, observans inclaruit, quem et porro id facturum esse, ex praeteritis persuasum habemus), omnium vero maxime curam geret tranquillitatis civitatum, neve in civitatibus ullus tumultus publicus excitebitur. Nam et hoc proprium est magistratus illius, qui provinciam cum ob alias causas, tum maxime ob diversitatem religionum seditioibus laborantem, suscipiens, eam pacatam reddidit, omnique tumultu liberavit; quod ut denuo faciat, illi praecipimus, et si forte tale fiat, in secundam Palaestinam excurrat, et tumultus componat, nec permittat, ut in illa quid duri statuatur, maxime in illa, quoniam minus ibidem tumultus exortos, nec exiguos eorum effectus esse videmus.

CAP. III.

Si vero militibus indigeat, qui in provincia degunt, etiam hos ei, ex quo nobis placuerit fortissimorum militum catalogo praebemus, cum ad ornatum urbium, eorumque, qui agros incolunt, tranquillitatem, tum etiam ad tributorum exactionem; sacra pragmatica sanctione, quae illi quod ad haec nuper data est, etiam nunc rata manente, quae non vult, spectabilem duces vel gloriosissimum magistratum militum licentiam habere milites apud eum commorantes abstrahendi, ne inde tumultus in urbibus oriatur, id quod nunquam fiet, si ille magistratum civilem administret, et tranquillitati eorum, qui tributa conferunt, prospiciat, atque auxilium a militibus habeat, et tam ipsorum militum, quam reliquorum ferociam illorum opera corrigit.

§. 1. Erunt vero plane distincti dux spectabilis locorum, et is, qui proconsulare imperium gerit. Atque

CAP. II. Communicabit autem in nullo civilibus causis et fiscalium tributorum exactionibus per tempora spectabilis locorum dux, sed ipse omnem privatam et publicam, sicut dictum est, causam discernet. Et praecipue omnium providebit, ne desit fiscalium illatio, et ut puris utatur manibus (quod Stephanus spectabilis, qui nunc primus eius factus est, et dudum servans approbatus est, et rursus hoc agere eum per ea, quae praecesserunt²⁾, confidimus), maxime vero omnium cogitabit pro civitatum disciplina, ut nulla sit civitatum publica turba. Nam et hoc eius administrationis proprium est, qui, dum suscepisset tumultuantem provinciam ex occasionibus aliis et maxime ex diversitate religionum, pacificam demonstravit et omni tumultu liberatam. Quod etiam rursus eum facere praecipimus, et si quando aliquid fiat tale, ad secundam venire Palaestinam, et sedare quod turbatur, et nihil permittere fieri³⁾ in ea difficile, et maxime in illa, quoniam videmus plurimos ibi emergere tumultus et non parvi⁴⁾ horum consistunt effectus.

CAP. III. Si autem opus fuerit et militibus residentibus in provincia, etiam hos ei praebemus ex numero, quem nos statimus fortissimos⁵⁾ militari, et ad civitatum ornatum, et disciplinam agros⁶⁾ habitantium, et ad fiscalium exactionem; divina pragmatica forma, quae super⁷⁾ his ei data est dudum, rata et nunc manente, quae non vult neque spectabilem duces, neque gloriosissimum magistrum militum licentiam habere abstrahere⁸⁾ observantes ei milites, ne ulla ex hoc fiat civitatum turba, quod non⁹⁾ agatur gubernante quidem eo civilem administrationem, providente vero etiam collatorum disciplinae, et a militibus habente solationem, et quod nisi ornamento est tam¹⁰⁾ inter ipsos milites, quam¹¹⁾ inter alios per illos corrigente¹²⁾.

§. 1. Erunt autem discreti¹³⁾ in omnibus spectabilis locorum dux et proconsulis habens cingulum. Et ille quidem praerit militibus et limitaneis et foederatis et quidquid in provincia armatum omnino est, exceptis

¹⁾ προστάξωμεν Hal. — ²⁾ Bk.; processerunt Cod. — ³⁾ Bk.; fieri om. Cod. — ⁴⁾ Bk.; parum Cod. — ⁵⁾ fortissime Cod., Bk. — ⁶⁾ Bk.; magis Cod. Fort. latet in Ae in agris. — ⁷⁾ Bk.; quas rem Cod. —

⁸⁾ Bk.; trahere Cod. — ⁹⁾ Bk. ed. ster.; quoniam Cod. — ¹⁰⁾ Bk.; tamen Cod. — ¹¹⁾ Bk.; quoniam Cod. — ¹²⁾ Bk.; corripientes Cod. — ¹³⁾ Bk.; discretus om. Cod.

ἔχων ἀρχήν. καὶ ὁ μὲν ἡγήσεται στρατιωτῶν τε καὶ λιμνιτῶν καὶ φοιδεράτων, καὶ εἰ τι κατὰ τὴν χώραν ὀπλιτικὸν ὄλωσ ἔσται, πλὴν τῶν ἀφωρισμένων τῷ ἀνθυπάτῳ στρατιωτῶν, ὁ δὲ τὴν ὑπὲρ τῶν πολιτικῶν προσώπων τε καὶ πραγμάτων καὶ προσεδρευόντων αὐτῷ στρατιωτῶν ἔξει πρόνοιαν τε καὶ φυλακὴν. Δημοσίων μὲντοι φόρων ἔνεκεν ἢ σιάσεως δημοτικῆς οὐδεὶς ἐξαιρεθῆσεται παντελῶς τῆς τοῦ περιβλέπτου ἀνθυπάτου δικαιοδοσίας, ἀλλὰ πάντων ἄρξαι πᾶσιν ἐπιτάξει, καὶ οὐδεὶς ἀνιστήσεται ταῖς διατυπώσεις ταῖς αὐτοῦ, οὐδὲ ἔξει πρόφρασιν οὐδεμίαν ἢ τὸ δημόσιον ἀποστολεῖν, ἢ τοὺς πολίτας ἀδικεῖν, δημοσίας σιάσεως ἐξάρχων. οὐδὲ χρήσεται οὔτε ζώνης, οὔτε ἀξίας, οὔτε ἱερωσύνης, οὔτε ἐτέρας τιδὸς αἰτίας προνομίῳ, ἀλλ' ἑαυτὸν ἐξαρχάσει μόνον τῶν εὐδυνῶν τῷ ἀνεύθυνος¹⁾ εἶναι. §. 2. Ταῦτα τοίνυν δίδομεν καὶ ταύτη, καθάπερ εἰπόντες ἔρθημεν. τῇ ἀρχῇ, καὶ φυλάττειν διηλεκτῶς διὰ τοῦδε τοῦ θελοῦ πραγματικοῦ βουλόμεθα νόμου. καὶ τὴν σὴν δὲ ὑπεροχὴν φυλάττειν αὐτὴν διηλεκτῶς θεσπιζόμεν, καὶ κατὰ τοῦτον ἔγγράφεισθαι τὸν τρόπον ταῖς μερικαῖς διατυπώσεις τῶν θρόνων τῶν σῶν, καὶ γινώσκειν ἀπαντας εἰς τὸν ἐφεξῆς χρόνον Παλαιστίνους, οἳ πάλιν αὐτοῖς τὸ τῆς ἀνθυπατείας ἀποδιδόσθαι δικαίον, καὶ ὁ τῆς πρώτης Παλαιστίνης ἐξάρχων ἀνθυπατὸς ἔστιν αὐτοῖς ὡς πρότερον, καὶ τῆς ἐμπροσθεν ἀπῆλλαγμένους ὀφροῦς νῦν ἐπὶ μείζονος ἔσται τιμῆς ὀφειλομένης τῇ πόλει.

Ἐ π ἰ λ ο γ ο ς .

Τὰ τοίνυν παρασιάντα ἡμῖν, καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θελοῦ πραγματικοῦ καὶ ἰδικοῦ δηλούμενα νόμου ἢ σὴ ὑπεροχὴ ἔργῳ καὶ λόγῳ καὶ πέρατι παραδούναί σπευσάτω. Dat. Kal. Iul. Constantinop. imp. DN. Iustiniani PP. Aug. post Belisarii V. C. Cons. 1536.]

ceptis qui de pntati²⁾ sunt proconsuli militibus, ille vero pro civilibus personis atque negotiis et observantibus sibi militibus habebit providentiam et cautelam. Publicorum vero³⁾ tributorum causa vel⁴⁾ seditionis publicae nullas excipietur omnino spectabilis proconsulis inrisdictione, sed omniam⁵⁾ praesidebit, omnia habebit, et nullus resultabit dispositionibus eius, nec habebit occasionem ullam aut publicum fraudare, aut populos laedere publicae seditionis auctor, neque utetur nec cingulo, nec dignitate, nec alio quolibet dignitatis privilegio, sed semetipsum eripiet⁶⁾ solummodo noxiis, si innoxius sit. §. 2. Haec igitur damus et huic⁷⁾, sicut praediximus, administrationi et custodiri perpetuo per hanc sacram pragmaticam volumus⁸⁾ legem. Sed⁹⁾ tuam celsitudinem custodire eam perpetuo sancimus, et secundum hunc inscribi¹⁰⁾ modum particularibus dispositionibus tribunalium tuorum, et agnoscere omnes in reliquam tempus Palaestinas, quia rursus eis proconsularitatis redditum est ius, et, qui primae Palaestinae praesidet, proconsul est eis, sicut prius, et priore¹¹⁾ liberatus concilio¹²⁾ nunc in maiore erit honore debito civitati.

Epilogs. Quae igitur placuerunt nobis et per hanc sacram pragmaticam et propriam declarata sunt legem tua celsitudo operi effectuique tradere festinet. Dat. Kal. Iul. Constant., Domino nostro Iustiniano perp. Aug., post cons. Belisarii V. C. Cons. [536.]

NOVELLA CIV.

¹⁾ ἀνεύθυνον Hal., Bas. (Cod. Coisl.) — ²⁾ Bk.; deportati Cod. — ³⁾ Bk.; non Cod. — ⁴⁾ Bk.; vel om. Cod. — ⁵⁾ omnibus Bk. — ⁶⁾ Bk.; arripiet Cod. — ⁷⁾ Bk.; et huic om. Cod. — ⁸⁾ Bk.; volumus Cod. —

⁹⁾ Adde placet et. — ¹⁰⁾ Bk.; secundum scriptum Cod. — ¹¹⁾ Bk.; sicut priora Cod. — ¹²⁾ Leg. mperilio.

que ille quidem militibus et limitaneis et foederatis, et si quid in illa regione in armis est, praerit, exceptis militibus proconsuli assignatis; hic vero civilium personarum et rerum, militumque, qui ei ministrant, curam et custodiam habebit. Ob publicos tamen reditus vel seditiones publicas nemo plane eximetur a spectabilis proconsulis iurisdictione, sed omnibus imperabit, omnibus praecipiet, et nemo mandatis eius resistet, nec quisquam vel fiscum defraudandi, vel cives laedendi ullam occasionem habebit, qui publicae seditionis auctor factus est. Nec cingulo, aut dignitate, aut sacerdotio, aut cuiusdam alterius causae privilegio utitur, sed eo solo se ipsum a noxa liberabit, quod innocens sit.

§. 2. Haec igitur, ut diximus, huic quoque magistratus tribuimus, cumque perpetuo custodire sacra hac pragmatica lege volumus, et ut celsitudo tua perpetuo eam custodiat, sancimus. Atque secundum hunc modum particularibus sedis tuae constitutionibus adscribatur, omnesque Palaestini in futurum sciant, ius proconsulatus ipsis rursus datum, et qui primae Palaestinae praest proconsulem esse, ut antea, cumque a priore supercilio liberatum, in maiore nunc honore civitati debito futurum.

E p i l o g u s .

Quae igitur nobis placuerunt et sacra hac pragmatica et speciali lege declarata sunt excellentia tua effectui, rationi et fini dare student.

NOVELLA CIV. 9

DE PRAETORE SICILIAE.

Idem A. Tribuniano, Quaestori sacri palatii.

Tua cognoscit sublimitas, utpote operi quaestorio praeposita, et nostri consilii particeps constituta, quod Siciliae provinciae secundum instar antiquitatis praetorem praefecimus, eius ut gubernatione omnia privata peragantur et militares expensae procurentur. Nam publicas eiusdem insulae functiones sub iurisdictione viri excellentissimi comitis sacri patrimonii per Italiam esse antiqua consuetudo tradidit, cuius auctoritate tam exactio quam illatio eorum procederet. Sed quia lites in tanta provincia moveri necesse est, volumus, ut, si quando appellatum fuerit vel a praetore, vel a duce, vel ab aliquo iudice eiusdem insulae, appellationes omnes ad tuam fastigium tuamque sedem remittantur, et ipse merita eorum more consultationis discutias et ad nostram referas scientiam, quatenus tua nobis cognita dispositione ex nostra auctoritate lis dirimatur, neque ad anteriorem Romam, neque ad alium iudicem huius regiae civitatis eatur, sed ipse vice sacri cognitoris audias et litem dirimas. Et non solum haec tuam iurisdictionem respicere decernimus, sed etiam si quid aliud civile ordinatur, quod confirmatione indigeat, id est pro defensoribus vel patribus civitatum decretum, id quoque ad tuam sedem remitti, ut per tuam sententiam nostramque auctoritatem roboretur, quia semper Sicilia quasi peculiare aliquod commodum Imperatoribus accessit, et oportet res civiles, cum aliquam habuerint dubitationem, nostri quaestoris iudicio dirimi, quod accipere a tua sublimitate censemus, quam nos pro-
veximus, quam legitimo operi praeposimus, cuius opere atque industria omnis legum ambiguitas, omnis latitudo in praesentem concordiam et pulchram brevitate pervenit.

Quae igitur per hanc divinam legem nostra decrevit aeternitas, tua sublimitas sciens praeeptionibus suis admoveat Sicilienses indices, quatenus sciant, cui debeant causas appellatione suspensas proferre, ut per tuas tuorumque successorum suggestiones omnia nobis manifestentur, et videamur per nosmet ipsos easdem causas peragere. Esse enim non indignum putavimus, ut Siciliam, nostrum quodammodo peculium constitutum, nostrorum particeps consiliorum quaestor sub iurisdictione sua suscipiat. Dat. m. Dec. imp. Iustiniani A. ann. XI., post Belisarii V. C. consul. ann. II. [537.]

^{a)} Haec Novella latina bis posita est in nostra 168 Novellarum collectione, cf. Nov. LXXXV. not. a. Epitomen eius habet Athan. IF. 21. (Heimb. Anecd. I. p. 61.)

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρέ. 9)

Περὶ τῶν ὑπάτων.

Ἐγραφή Στρατηγῶ, τῆ ἐνδοξοτάτῳ κόμητι τῶν
Ζείων largitionῶν, ἀπὸ ὑπάτων καὶ πατριῶν.

Προοίμιον.

Τὸ τῆς ὑπατείας ὄνομά τε καὶ πρῶγμα τοῖς μὲν
παλαιῶσι Ῥωμαίοις πρὸς τὴν τῶν πολέμων¹⁾ ἐπενοήθη
χοίτων, καὶ ταῖς ψήφοις, ἃς αὐτοῖς ἐπὶ τῇ χειροτο-
νίᾳ τὸ κοινὸν εἶδος τῆς πολιτείας σχῆμα, διαλά-
χανον γὰρ εὐδῆς τῆς ἐπαρχίας, ἐν αἷσι Ῥωμαίοις
πόλεμος ἦν, καὶ κατ' αὐτὰς ἐκκληροῦντο τὰς ῥάβδους,
ἕσπερον δὲ ὁ χρόνος εἰς τοὺς εὐσεβεστάτους αὐτο-
κράτορας μεταπίδεις τὴν τοῦ πολεμίου τε καὶ εἰρή-
νην ἀγειν ἔξουσίαν, εἰς φιλοτιμίαν μόνην τὸ πρῶγμα
τοῖς ὑπάτοις μετέσθη, καὶ ταύτην σάφρονα καὶ
εὐταγμένην καὶ τὸ μέτρον οὐκ ἐξβαίνουσαν. κατὰ
μικρὸν δὲ τινες οὕτω δεισιλῶς τῷ πράγματι προσ-
πέθεσαν, ὥστε τὴν ταυτῶν μὲν ἐνδείξασθαι μεγα-
λορρο-

Novella CV.

DE CONSULIBUS.

Scripta est Strategio, gloriosissimo Comiti sacrarum lar-
gitionum, Exconsuli et Patricio.

Praefatio.

Consulatus nomen et res ad bellorum usum a ve-
teribus Romanis inventa est, et in decretis, quae ipsis
in creatione communis reipublicae forma dabat statim
provincias sortiebantur, in quibus Romani bellum ge-
rebant, et secundum ea sorte capiebant fasces, postea
vero tempus, quod in piissimos Imperatores belli ge-
rendi pacisque faciendae potestatem transtulit, consu-
libus rem in solam liberalitatem, eamque moderatam
et ordinatam modumque non excedentem mutavit. Fe-
rum paulatim tunc sumis quidam in eam rem fece-
runt, ut suam solum magnificentiam ostentarent, non
tamen ignorarent, se aliud exemplum habituros non
esse. Neque enim in nullis conveniunt maximae divi-
tia

GL.

CONST. XXXIV.

DE CONSULIBUS.

(Coll. IV. tit. 3.)

Idem Augustus Strategio, Comiti sacrarum largitionum, Exconsuli et Patricio.

Praefatio. Consulatus nomen et causa priscis quidem Romanis adversus hostium adinventum
est utilitatem, et in decretis, quae eis ordinatio communis dabat reipublicae figura, sortiebantur repente
provincias, in quibus Romani bellum habebant, et secundum haec sortiebantur fasces; sequens vero tempus
in Imperatores piissimos²⁾ transponens bellandi et pacificandi potestatem, ad largitatem solam causam consu-
libus mutavit³⁾, et hanc temperatam et ordinatam mensuramque non excedentem. Paulatim vero quidam ita
sumtuose causam aggressi sunt, ut suam quidem ederent magnanimitatem, non tamen cogitarent, quia exem-
plum

^{a)} Hal. et Scrimg. — Athan. XXII. 1. (Heimb. Anecd. I. p. 181.) — Julian. Const. 98. —
Fazio est vetus glossata.

¹⁾ πολεμίων vidit Vet. Int. — ²⁾ Bk. ed. ster.; ratorum piissimorum Trid., Port. — ³⁾ Trid.; mutavit
in imperatorum piissimorum Cod. Hamb., Cont.; impe- Cod. Hamb., Port., Cont.

λεγοσυστην, οὐ μὴν ἀγνοεῖν, ὅτι παράδειγμα ἕτερον οὐκ ἔξοισαν. οὐ γὰρ εἰς πολλοὺς συνέρχεται περιουσίας τε μέγεθος ὑπερβάλλον καὶ φιλοτιμία ψυχῆς, οὐ τῷ μέρει τοῦ πράγματος, τῷ δὲ οἰκίῳ συμπαραγινόμενῃ μεγέθει. Ἐπειδὴ τοίνυν ὄρωμεν κινδύνον διαπεινᾶν τὸ τῶν ὑπάτων νόημα, ἕπερ ἐκ χρόνων οὕτω μακρῶν καὶ εἰς χλιοστόν συνέγγυς εἶτος ἔλθον τῇ τῶν Ῥωμαίων συνήχησε πολιτεία, διὰ τοῦτο ψήθημεν χρήναι τὸ πρᾶγμα περιστείλαι, καὶ τὴν ἀμετρίαν τοῦτου περιοχάσαντες, εἰς εὐσύνοπτον τῆν ὑπατικὴν περιστείλαι¹⁾ δαπάνην, ὅπως ἂν διτηρῆς μένοι Ῥωμαίοις, ἀπασί δὲ τοῖς ἀγαθοῖς ἀνδράσιον ὑπάρχῃ βατή, οὗς τῆς τοιαύτης ἡμεῖς ἀέλους εἶναι τιμῆς ἔχρηναίμεν. καὶ δὴ πάντα ἀνερευνήσαμενοι συνειδόμεν, ὅπως εἶναι προσήκει τὸ διδόμενον. Μαρκιανῷ μὲν οὖν τῷ τῶν αὐτοκρατόρων ἀρίστῳ γέγραπται νόμος, ὃς ἠβούλετο μὴ διαδρόπτεν χρήματα τοῦς ὑπατείας, καὶ αὐτὴ γε αὐτῷ τῶν διατάξεων πρώτη καθέστηκε. τοιγαροῦν καὶ μετὰ τὴν εἰρημένην διάταξιν εὐρομεν, ὡς τινες ἐν ταύτῃ κατακολουθήσαντες οὐδ' ὅτιοῦν ῥῖψαι τῷ δήμῳ προέβλεπον, οἱ δὲ καὶ ὑπὲρ τὸν νόμον πράξαν τοῦτο αἰτήσαντες τε καὶ τυχόντες, ὧν ἦρξαν, εἶτα πρὸς τὸ τῆς ἑαυτῶν μείρον ἀπιδόντες ψυχῆς, τὴν περὶ τὸ ῥῖπτεν φιλοτιμίαν ὑπερόριον ἐποιήσαν, ἔνιοι δὲ τὴν μεσότητα καλῶς ἐλόμενοι μετρίοις ἀντὶ πολλῶν ἠρέκθησαν. καὶ ἐπειδὴ καὶ τοῖς πρὸ ἡμῶν ἐν μεσότητι τὸ βέλτιστον ἔδοξεν εἶναι, ὡς τῶν ἐφ' ἑκατέρων ἄκρων κινδυνυόντων εὐθὺς εἰς ἀμετρίαν ἐκβῆσαι, ψήθημεν καὶ ἡμεῖς περὶ τοῦτου διορίσασθαι τὸ πρέπον, ὥστε μὴδὲ ἀμετρον, μὴδὲ ἀτακτον εἶναι, μὴδὲ τῶν ἡμετέρων νόμων ἀνάξιον.

Κε φ. α'.

Ὅσα μὲν οὖν προσήκον ἐστι δίδοσθαι παρὰ τοῦ παρ' ἡμῶν προβαλλόμενον κατ' ἔτος ὑπάτου προφάσει σπορτοῦλον τε καὶ τῶν ἄλλων ἀπασῶν διανομῶν καὶ δαπανημάτων, ταῦτα πάντα συνθέντες ὑπογραφή, τῷδε ἡμῶν ὑποδείξαναι τῷ θεῷ νόμῳ ταρακελευσάμεθα. ἐν νόμῳ γὰρ αὐτῷ τῷδε μὲν σχήματι, ἵνα τῷ παραβαίνοντι καὶ ποιῆ τις εἰη προσήκουσα. τὰς δὲ προόδους αὐτῶν ἐπιτὰ τὰς πάσας εἶναι βουλόμεθα. εἰ γὰρ τοῦτο ἐπιγενόηται διὰ τὸ τὰς θέας πρὸς ψυχαγωγίαν ἄγειν τοῦ δήμου, αὐταὶ δὲ ἡμῖν ὀρίζονται εἰς τὴν ἐκπορομίαν, εἰς τὴν

tiae et liberalitas animi, quae non modum rei, sed propriam magnitudinem sequitur. Itaque quoniam periculum esse videmus, ne consulum nomen intercidat, quod per tam longa tempora et ad millesimum fere usque annum duravit et cum Romanorum republica floruit, propterea hanc rem contrahendam, et immensitate eius rescissa consularem impensum ad pulcrum modum redigendum esse putavimus, ut perpetuo Romanis maneat, omnibusque bonis viris ad eam aditus pateat, quos tali honore nos dignos esse iudicaverimus. Omnibus itaque perscrutatis perspeximus, quantum conveniat id esse, quod dandum sit. A Marciano igitur Imperatorum optimo lex scripta est, quae noluit consules pecunias spargere. Et haec quidem constitutionum eius prima fuit. Iam vero etiam post dictam constitutionem invenimus alios quidem eam secutos nihil plane in vulgus spargere voluisse, alios vero, quam petissent, ut id praeter legem facerent, atque obtinissent quae petierant, deinde ad animi sui modum respicientes ultra modum in spargendo liberales fuisse, alios vero medium recte eligentes, modicis loco multorum contentos fuisse. Et quoniam etiam maioribus nostris optimum in medio consistere visum est, quasi periculum esset, ne extrema, quae ab utraque parte sunt, statim ad immensitatem prolaberentur, nos quoque id, quod decet, hac in re definiendum esse putavimus, ut illud nec immoderatum, nec inordinatum, nec legibus nostris indignum sit.

CAP. I.

Quantum igitur consulem singulis annis a nobis creandum sportularum ceterarumque omnium distributionum et expensarum nomine dare oporteat, haec omnia descriptione complexi sumus, eamque sacrae hinc legi subiciimus. In legis enim formam id redegitur, ut transgressor etiam poenam aliquam convenientem sustineat. Omnes autem eorum processus septem esse volumus. Nam si eam ob rem hoc excoGITatum est, ut spectacula ad vulgi hilaritatem praebentur, haec vero a nobis ludis circensibus, spectaculis caedibusque ferarum, et scenae atque thymelei

plum aliud non haberent. Non enim ad plurimos venit substantiae magnitudo, transcendens etiam magnificentiam animae, non mensura rei, sed propria magnitudine proveniens. Quia igitur videmus periclitari consulum nomen, quod ex temporibus ita prolixis et ad millesimum prope annum veniens cum Romanorum republica pullulavit, propterea credimus oportere causam comprehendere, et immensitatem eius recedentes, et beneplacitas consularem statuere expensas, quatenus continua sit Romanis, omnibus autem bonis viris exaltata accessibilis, quoscunque huiusmodi nos dignos esse honore decreverimus; cuncta siquidem perscrutantes perspeximus quantum esse conveniat quod datur. A Marciano itaque Imperatore eximio scripta lex est, quae volebat non spargere pecunias consules, et ipsa eius constitutionum prima fuit. Igitur et post praedictam constitutionem invenimus quoniam²⁾ quidam³⁾ hanc sequentes nihil spargere populo passi sunt, alii autem et ultra legem agere petentes, et promerentes quae petiverant, deinde ad sui animi respicientes mensuras, circa adspersionem largitatem ultra terminum celebraverunt, quidam vero medium bene eligentes mediocribus pro plurimis contenti fuerunt⁴⁾, quoniam etiam nos praecedentibus quod medium est optimum visum est esse, tanquam ex utroque summis periclitantibus, mox ad immensitatem procedere, propterea existimavimus et nos de hoc definire quod decet, ut nihil nec immensum, nec inordinatum sit, neque nostrarum legum⁵⁾ indignum.

CAP. I. Quantacunque⁶⁾ ergo competens est dari ab eo, qui a nobis eligitur per annum consul, occasione sportularum omnium, et distributionum⁷⁾, et expensarum, haec omnia componentes⁸⁾ descriptione hinc nostrae interponi sacrae iussimus legi. In legis enim hoc ponimus schemate, ut transcendenti etiam poena quaedam inferatur competens. Processiones autem eorum esse volumus septem⁹⁾. Si enim hoc¹⁰⁾ adinventum est, ut spectacula ad animi voluptatem agantur populo, haec autem a nobis determinantur in Circensibus, et bestiarum spectaculis, et thymelei delectatione¹¹⁾, nullo horum noster privabitur populus.

¹⁾ συστῆλαι Hal. — ²⁾ Cod. Hamb., Trid.; const. quoniam invenimus, quod Port.; const. quoniam invenimus quia Cont. — ³⁾ quidem Cod. Hamb. Fort. scrib. quidam quidem. — ⁴⁾ Excidiss videtur et. — ⁵⁾ Cont. in marg.; ipsorum Cod. Hamb.; temporum edd. — ⁶⁾ Cod. Hamb., Trid.; quantumcunque Port., Cont. — ⁷⁾ Rectius: sportularum et aliarum omnium distributionum. — ⁸⁾ Cod. Hamb., Trid.; competenti Port., Cont. —

⁹⁾ Redditus eorum imminutos omnes esse volumus Cod. Hamb.; aut eorum redditus imminutos omnes esse volumus Trid.; redditus autem eorum imm. omnes esse volumus Port. — ¹⁰⁾ Cod. Hamb., Trid., Port.; ad hoc Cont. — ¹¹⁾ Circensibus et bestiarum spectacula et thymelei delectationem Cod. Hamb.; Circensibus et best. spectacula et theatri delectatione Trid.

τῶς τῶν θηρῶν θῆας τε καὶ ἀναίρεσσις, καὶ τὰς ἐπὶ τῆς ἀκτῆς τε καὶ θυμῆλης ἡδοναθῆας, οὐδενὸς τοῦτων ὁ ἡμέτερος ἀποστειθήσεται δῆμος. ἀλλ' ἵσταί μιν αὐτῷ πρόδοδος ἢ πρωϊότης, καθ' ἣν παραίψεται τὴν ὑπαίτην, καὶ ταύτης κήσεται τὰ σύμβολα καλάνθαις Ἰαγουαθῆαις. μετ' ἐκείνην δὲ δευτερίαν δέξει θῆαν τὴν τῶν ἀμιλληθῆρων ἵππων, ἢν δὴ μάππαν προσκευραίνουσι. καὶ τρίτην τὴν τοῦ καλουμένου θεάτρου κυνηγίαν, οὐ δίς, ἀλλὰ προπάταις τελεσθῆσομένην. μετ' ἐκείνην¹⁾ τὴν τοῦ λεγομένου μονημερίου, ἔνθα πολλῆς ἡδοναθῆας ἐμπλήσει τὸν δῆμον τὸ τε καλούμενον πάγκαρπον θεώμικρον, καὶ θηροῖς προσμεχόμενους ἀνδρώπους, καὶ εἰδοκιμοῦντας τῇ πόλει, καὶ πρὸς γε ἀναιροῦμενα τὰ θηρία. καὶ πέμπτην τε ποιήσει πρόδοδον τὴν ἐπὶ τῷ θεάτρῳ ἀγούσαν, ἣν δὴ πύργας καλοῦσιν, ἐνθα τοῖς ἐπὶ ἀκτῆς γελωτοποιῆσται χώρας, τραγωδοῖς τε καὶ τοῖς ἐπὶ τῆς θυμῆλης χοροῖς. θεαμασιὰ γε παντοδαποῖς καὶ ἀκούρασιν ἀνεφθγμένον ἐστὶ τὸ θεάτρον, πάλιν δὲ θῆαν ἵππων ἀμιλληθῆρων ἐπιτελέσει ἥτοι τὴν καλουμένην μάππαν, ἐστὴν ἄγων ταύτην παγήγγυριν. εἴτα ἐντεῦθεν καταθήσεται τὴν ἐνιαυσίαν ταύτην τιμὴν, τὴν ἐπὶ τῆς καλουμένης ἀποθέσεως, κατὰ τὸ συνειδησμένον ἄγων παγήγγυριν. καὶ οὕτως ὁ τῶν ἐπὶ νυκτίων τε καὶ προσδῶν ἐπιτελεσθήσεται δρόμος, οὐδὲ ἔν εἶδος τῶν ἔξ ἀρχῆς νομισθέντων παραλιμπάνων. τὸ γὰρ μίσην μὲν ἄλλην μάππαν προσκευραίνουσι, δὴ δὲ συνάπτειν τὰ καλούμενα θεατροκυνηγῆσια, ἀλλὰ μὴ τῷ προτέρῳ τούτων ἀρκεῖσθαι, πρόδηλον, ὡς οὐδὲν κατονομασθῆναι τι πρὸς τὸ πρότερον ἔχει. προσκοσῆς μὲν οὖν ἐκτόως ἂν τὸ πρᾶγμα νομισθῆι, ἀλλ' ἔκαστον μὲν ἐπιδειχθήσεται λαμπρῶς, οὐ μὴν εἰς ἰσοσῶτον, ὥστε ἡδὴ τῷ πλήθει καὶ μισηθῆναι. ἐν γὰρ τοῖς σπανίως γινόμενοις τὸ θαυμαζόμενόν ἐστι. Ταῦτα μὲν οὖν προφάσει τῆς ὑπατικῆς ἡμῶν γέγραπται καὶ περιεστέλλεται δαπάνης.

Κεφ. β'.

Εἰ δὲ καὶ γαμετὴν ὁ ὑπατεύων ἔχει, διαόρισται παρ' ἡμῶν καὶ τὸ τῆς περὶ αὐτὴν μέτρον δαπάνης. δεῖ γὰρ συναπολαβεῖν καὶ ταύτας τῆς τοῦ συνοικοῦντος λαμπρότητος, εἰ δὲ καὶ οὐ συνοικοῖται γυναικί, περιττὰ τὰ ἐντεῦθεν, πλὴν εἰ μήτηρ αὐτῷ καθέσται-

delectationibus circumscripta sunt, neutro horum populus noster privabitur. Sed erit illi primus processus, quo die consulatum suscipit, et codicillos eius acquirat, Kalendis Ianuariis; post eum secundum praebit spectaculum eorum certantium, quod mappam appellant; et tertium theatri quod vocatur venationem, non bis, sed semel peragendam; post illud id, quod monomerium dicitur, ubi populum multa voluntate pancarpum, quod vocant, spectandum, hominesque cum bestiis pugnantes et audacia insignes, atque insuper bestiae occisae implebunt. Quintum etiam faciet processum, qui ad theatrum ducit, quem pornas dicunt, ubi illis in scena locus erit, qui risum excitant, item tragoedia et thymelis choris; spectaculis quoque variis, rebusque auditu iucundis apertum est theatrum. Rursus spectaculum eorum certantium, quod mappam vocatur, exhibebit, sextum celebrans conventum solemnem. Deinde annum hunc honorem deponet, pro depositione, uti vocatur, more solito punegyria celebrans. Atque ita septem noctium et processuum cursus perficietur, nullam speciem earum, quae ab initio statulae fuerunt, praetermittens. Aliam enim quandam mappam invenire, et duas theatri venationes, uti vocantur, coniungere, nec priore contentum esse, manifestum est, id nil novi respectu priorum habere. Haec igitur res merito sufficere putetur, sed singula clare representantur, non vero in tantum, ut populo etiam exosa fiant. Quae enim raro fiunt, admirationem habent. Haec igitur quod ad consulatorem expensam a nobis scripta et determinata sunt.

CAP. II.

Quod si consul uxorem habeat, etiam quod ad eam modus expensarum a nobis definitus est; etenim has quoque splendore coniugis una frui oportet. Si vero uxorem non habeat, superflua illa sunt, nisi mater illi sit, quae consulatus dignitate iam prius honorata fuerit, eamque splen-

populus. Sed erit quidem ei processus primus, quo suscepit consulatum et huius possidet codicillos, Kalendis Ianuariis. Post illud vero secundum aget spectaculum certantium eorum, quam mappam vocant. Et tertium quod theatroquinagium dicitur, non bis, sed semel²⁾ exhibendum, et post illud quod dicitur totius diei multa³⁾ delectatione implebit populum, hoc, quod vocatur pancarpum⁴⁾, et cum bestiis pugnantes homines, et vincentes audacia, insuper et interemtas bestiae. Quintum quoque faciet processum, qui ad theatrum ducit, quem pornas⁵⁾ vocant, ubi in scena ridiculorum est locus tragoediae et thymelicis choris, et spectaculis universalis, et audibilibus apertum⁶⁾ est theatrum. Rursus quidem spectaculum eorum certantium edet⁷⁾, seu quae vocatur mappam⁸⁾, sextum quoque hunc conventum. Ex hoc deponet⁹⁾ annalem hunc honorem, in depositione agens solennem editionem. Et ita septem noctium et processuum complebitur cursus, nullam speciem antiquitus statutarum derelinquens. Unam siquidem aliam advenire mappam¹⁰⁾, duoque continuare, quae vocantur theatroquinagie, et non priorum¹¹⁾ horum contentos esse, palam est, quia nihil novi ultra id, quod prius agitur, habet. Sufficere itaque rite causa putabitur, et¹²⁾ singulae dantur¹³⁾ clare, et non in tantum, ut iam populo etiam odibile sit; in iis enim, quae raro fiunt, miraculum est. Haec itaque de consularibus a nobis scripta et determinata sunt expensis.

CAP. II. Si autem etiam uxorem consul habeat, definita est a nobis et circa illam expensarum mensura; decet enim frui eas et coniugis claritate. Si vero non copulatus est uxori, his satis est, nisi mater eius constat iam consulatus¹⁴⁾ digna et prius honorata, et velit eam nos frui necesse schemate. Et hoc in sola matre praebemus; alia vero non decorabitur mulier penitus, praeter coniugem et matrem, illae¹⁵⁾ quidem omnibus

¹⁾ καὶ μετ' ἐκείνην Hal., Fulg. — ²⁾ quam in ipsam mappam semel (om. vell.) Cod. Hamb., Trid.; quam hypomachiam vocant semel Port. — ³⁾ diei ut et multa Cod. Hamb., Trid. Inde legendum censuo diei, ubi multa. — ⁴⁾ vocatur pancarpum latino silva conspecta Cod. Hamb., Trid.; vocabit Graece παγχάρτιον Port.; vocatur Graece παγχάρτιον Cont. — ⁵⁾ Bk. (Julian.); aborna Cod. Hamb.; adorna Trid.; adorna Port., Cont. — ⁶⁾ univ. aut quod a iudicibus apertum Cod. Hamb.; univ. aut quod a iudicibus aptum Trid.,

Port. — ⁷⁾ Bk. ed. ster.; edicti Cod. Hamb.; editi Trid.; edit Port., Cont. — ⁸⁾ Cod. Hamb., Trid.; hypomachia Port., Cont. — ⁹⁾ Bk.; deponit Cod. Hamb., edd. — ¹⁰⁾ hypomachiam Port. — ¹¹⁾ voc. theatrum (theatra Trid.) et ideo priorum Cod. Hamb., Trid.; voc. theatrum et amphitheatrum et non Port. — ¹²⁾ Melius sed. — ¹³⁾ dabuntur Bk. ed. ster. — ¹⁴⁾ Cod. Hamb., Trid.; consulatu Port., Cont. — ¹⁵⁾ Cod. Hamb., Trid.; et ille Port.; et illae Cont.

κοι ἦδη τῆ τῆς ὑπατείας ἀξία καὶ πρόσθεν τιμημένη¹⁾, καὶ βούλοιο γε αὐτὴν συναπολαύσαι αὐτῷ τοῦ σχήματος. καὶ τοῦτο γὰρ ἐπὶ μόνῃ μητρὶ δίδοται, ἑτέρα δὲ οὐ καθεδεῖται γυνὴ παντιελῶς, πλὴν τῆς συνοικουμένης ἢ τῆς μητρός. τῇ μὲν πάντως (ἐπειδὴ γὰρ αἱ γαμεταὶ συνακλᾶμπουσι ταῖς τῶν συνοικούντων ἀκτίσι, τοῦτο αὐταῖς τοῦ νόμου δεδωκότος), τῇ μητρὶ δέ. εἴπερ ὁ ὑπατεύων τοῦτο βουληθεῖ. οὐ θυγατὴρ δὲ, οὐκ ἀδελφὴ τυχόν, οὐ γαμειῆ παιδός, καὶ πολλῶ μᾶλλον εἰ μηδὲ προσήκουσα κατὰ γένος εἴη. τοῦτο γὰρ δὴ καὶ καθαρῶς ἄστοπον εἰσγγαγεν. §. 1. Τὴ δὲ δεῖ διαφύλαττειν ἐν ταῖς ἐπὶ ταύταις προόδους τῷ δήμῳ τὸν ὑπατεύοντα, κάλλιον ἡμεῖς διορίζομεν, ἢ καθάπερ ἡ Μαρκανοῦ τοῦ τῆς θελας λήξεως διατάξις λέγει. ἡ μὲν γὰρ ἀπέπει παντοίας φιλοτιμείσθαι²⁾, ἡμεῖς δὲ αἰτίων ἐπιανορθοῦμεν, ἰδίον γὰρ τῆ γνώμῃ τοῦ τῆν ὑπατον ἔχοντος ἀραισιδέμεν τιμῆν. εἰτε γὰρ μηδ' οἰοῦν βουληθεῖ ἴππειν, οὐκ ἀναγκάζομεν, εἰτε αὐτῆς ἐλθεῖν εἰς τοῦτο βουληθεῖ, καὶ τοῖς ἐξ ἀργύρου δώροις τιμῆται τὸν δῆμον, οὐδὲ τοῦτο ἀπαγορεύομεν. οὐ μὴν χρυσὸν ἴππειν ἐφίμεν, οὐ μικροτέρου τιμῆς, οὐδὲ³⁾ μέζονος δώας ἢ μέσου χαρῆματος ἢ σταδμοῦ, ἀλλὰ ἄργυρον, καθάπερ εἰρηστικὸς ἐφθῆμεν, μόνον. τὸ μὲν γὰρ καὶ χρυσὸν διαφύλαττειν ἀνίσθω τῇ βασιλείᾳ, ἥπερ μὴν καὶ χρυσὸν περιφρονεῖν ὁ τῆς τύχης δίδωσι δόκος, ἄργυρος δὲ ὁ μετὰ χρυσὸν εὐθύς τιμωτάτος γένοιο ἂν καὶ τοῖς ἄλλοις ὑπάτοις φιλοτιμία πρέπουσα. τοῦτον ἐφίμεν αὐτοῖς ἴππειν ἐν τε τοῖς καλουμένοις μιλιαισίοις καὶ μήλοισι καὶ καυκοῖσι καὶ τετραγωνοῖσι καὶ τοῖς τοιούτοις. ὅπερ γὰρ ἂν μικρότερον εἴη τὸ διπλοῦμεν, τοσοῦτον πλείους ὁ λαμβάνοντες. τῷ δὲ πράγματι μέτρον ἢ τοῦ διδόντος δύναμις τε καὶ προαίρεσις. ὥστε ἢ μηδ' οἰοῦν, ἢ μέτρον, ἢ ὑπερβαίνον διδόναι τῷ δήμῳ. τοῦτο γὰρ ἐπὶ ταῖς ὑπατείας ὀφείλομεν, οὕτε ἀκόντας ἴππειν ἀναγκάζοντες, οὕτε βουλομένους τε καὶ φιλοτιμουμένους κωλύοντες. ἀλλὰ τὰ μὲν περὶ τοῦ τὸν ἄργυρον ἴππειν οὕτως ἡμῖν νενομοθετησῶ. καὶ εἴπερ δώας ἐπὶ τοῦτο δομήσειε, παρῆσσαν ἐχέτω τοῦ διανέμειν τὴν τοῦ ἄργύρου φιλοτιμίαν ἐν ταῖς αὐτοῦ προόδους, καθάπερ αὐτὸς ὀρθῶς ἐνόμισεν ἔχειν, μόνου κεκωλυμένου τοῦ χρυσὸν δώας ἀκόντισαι, τὸ τῇ βασιλείᾳ μόνῃ παρ' ἡμῶν ἀφωρισμένον, ἢ προσάψασθαι⁴⁾.

§. 2. Τῶν μέντοι γε ἄλλων τῶν παρ' ἡμῶν διορισμένων

splendore illo secum frui velit. Hoc enim ad solum matrem illi permittum est; alia vero mulier, praeter coniugem aut matrem, minime assidebit, illa quidem omnimodo (quoniam mulieres radiis maritorum illustrantur, lege hoc ipsis concedent), mater vero, si consul hoc voluerit, non vero filia, non soror, non uxor filii, et multo magis, si eum genere non attingat; id enim plane absurdum foret.

§. 1. Quid vero consul in septem illis processibus in populum spargere oporteat, melius nos definitum, quam Marciani sacrae memoriae constitutio dicit. Illa enim liberalem esse plane interdixit, nos vero rem emendamus, rem voluntati illius permittentes, qui consulatus honorem gerit; sive enim nihil omnino argenteisque donis populum honorare voluerit, nec hoc prohibemus. Non tamen aurum spargere permittimus, neque minoris alicuius, neque vel maioris, neque mediae notae aut ponderis, sed argentum solum. ut diximus. Nam etiam aurum spargere Imperatori liceat, cui soli aurum contemnere fortunae permittit fastigium. Argento vero, quod statim post aurum pretiosissimum est, reliqui etiam consules liberalitatem convenienter ostendent, atque hoc illis spargere permittimus et in miliaris, quae vocantur, et melis, et caucis, et quadrangulis, et id genus aliis; quanto enim minutius erit id, quod spargitur, tanto plures erunt qui accipiant. Modus vero rei sit dantis facultas et voluntas, ita ut vel nihil, vel modicum, vel plurimum populo det. Hoc enim in consulatibus definitum, neque invitatos spargere cogentes, neque prohibentes eos, qui volunt et liberales sunt. Sed haec quidem de argento spargendo nobis sancita sint: et si hoc voluerit, licentiam habeat argentea dona in processibus suis distribuendi, sicut ipse id recte se habiturum putaverit, solumque aurum evicere aut attingere prohibetur, quod Imperatori soli a nobis tributum est.

§. 2. Ex reliquis vero, quae a nobis definita, et de-

omnibus modis, quoniam uxores comescant radiis maritorum, hoc lege dante, matres vero, si consul hoc voluerit; nam neque filia, neque soror forte, neque uxor filii, et multo magis si nec pertinet ad genus sit; hoc enim et⁵⁾ pure illicitum existebat. §. 1. Quid autem oporteat spargere⁶⁾ in septem his processionibus populo consule, melius nos designavimus, quam sicut Marciani divae memoriae constitutio dicit. Illa quidem abnegavit omnino munificentiam, nos autem corrigimus eam causam, voluntate eius, qui consulatus habet honorem, disponentes; sive enim nihil voluerit spargere, non cogimus, sive rursus venire ad hoc voluerit, et ex argento innumeribus honorare populum, nec hoc interdiximus. Non tamen aurum spargere sinimus, non minoris alicuius, non maioris omnino, non mediae characteris aut ponderis, sed argentum, sicut praediximus solum. Aurum enim⁷⁾ spargere damus⁸⁾ imperio, cui soli etiam aurum contemnere praestat fortunae fastigium; argentum vero, quod mox post aurum pretiosissimum fiet, et aliis consulibus largimur decens. Et haec⁹⁾ sinimus eos spargere in his, quae vocantur miliaris et in melis et in caucis et in quadrangulis¹⁰⁾ et talibus. Quanto enim minoris sunt quae sparguntur, tanto plures suscipientes erant, sitque rei mensura dantis virtus et voluntas, sive nihil, sive mediocre, aut transcendens populo erogandi. Hoc enim in consulatu definitum, neque invitatos spargere cogentes, neque volentes prohibentes. Sed de argento quidem spargendo ita a nobis sancitum sit¹¹⁾, et si omnino ad hoc accenserit, licentiam habeat distribuendi argenti munificentiam in suis processionibus, sicut ipse recte se habere putaverit, solo prohibito aurum omnino iacnari, quod Imperatori tantum tributum est contingere. §. 2. Aliorum autem, quae a nobis decreta sunt et conscripta in descriptione, quae hac continetur

¹⁾ ἦδη τῆς ἡδυναθείας ἀξία, καὶ πρόσθεν περιτιμημένη Hal. — ²⁾ φιλοτιμείσθαι om. Hal. — ³⁾ ἢ Hal. — ⁴⁾ τοῦ τῇ βασιλείᾳ μόνῃ παρ' ἡμῶν ἀφωρισμένου, ἢ προσάψασθαι Hal. Melius haec se habebunt, si Fulg. seculum deleveris ἢ ante προσάψασθαι, id quod nobis suavit Spang. — ⁵⁾ Cod. Hamb.; et om. edd. — ⁶⁾ existebat. Spargere autem Cod. Hamb., Trid., Port. — ⁷⁾ praediximus. solum aurum enim Cod. Hamb., Trid.; praediximus. Solum enim aurum Port., Cont. — ⁸⁾ spargere volebatur Cod. Hamb.; spargere volebat

Trid. Latet ibi fortasse: spargere revolvetur. — ⁹⁾ fiet et aliis consulibus largitur dicens hoc Cod. Hamb.; fiet et aliis cons. largitur: decens hoc Trid.: fiet, et aliis consulibus largimur decens et haec Port., Cont. Ita placeat emendare: pretiosissimum, fiet et aliis consulibus largitur decens; hoc etc. — ¹⁰⁾ miliaris et in melis in caucis et quadrangulis Cod. Hamb.; miliaris et in melis et in caucis et in quadrangulis Trid.; miliaris et in melis et in caucis et in quadrangulis Port., Cont. — ¹¹⁾ est Cod. Hamb., Trid.

συνών και ἔγγεγραμμένων τῇ ἀπογραφῇ τῇ τῶδε
 περιεχομένη τῷ νόμῳ παραβῆναι τε παντελῶς, ἢ
 αὐξάν, ἢ μειοῦν οὐδένα συγχωροῦμεν τρόπον. τὸ
 μὲν γὰρ ἀόριστον (καμὲν δὲ τὸ ἴσπειν) ἐπὶ τῇ
 τοῦ διδόντος τίθειεν γνώμη παρτοίως, ὡς αὐτεξού-
 σιον αὐτὸ τῷ δότῃ ποιοῦντες, τὸ δὲ παρ' ἡμῶν
 ὁρισμένον ἐ ἀπαξ καὶ διατεταγμένον ἐπιβαίνειν
 δεδε ἡμῶν ὁ νόμος κωλύει. ἀλλ' εἰ τις τοιμῆσαι τὸ
 διορισμένον ἐκβῆσαι, centum librarum auri καταθήσει
 ποιῆν, ὡς τὰς ἡμετέρας παραβῆς προστάξεις καὶ
 τὸν ἅπαντα τοῦδε τοῦ νόμου διαφθερῶν, τὸ γε ἐφ'
 ἑαυτῷ, σκοπόν. εἰ γὰρ κατὰ ταύτην δὴ μόνην ἐφ'
 δεδεται τὴν πρόφασιν, ἵνα μὴ τῇ τῶν διδομένων
 ἡμετέρα ἐ τῶν ὑπᾶτων¹⁾ ἐλείπει, καὶ διὰ τοῦτο
 ἡμεῖς τὰς περὶ τὰς ἐκείνας δόσεις τε καὶ διατάξας
 συνεισέλαμεν, καὶ τὰς εἰς πλῆθος ἐκχυμύνας
 προσόδους τε καὶ θέας εἰς εὐσύνοπτον ἡγάγομεν μέ-
 τρον, καὶ τῶς τε καὶ τῶν γλαφυρωτέρων περὶ τοῦς
 θεοδμοῦς ἐνοήσαντες πρὸς²⁾ τὸ ἴσπειν ἄργυρον,
 ἢ μὴ³⁾ ὅτιον διδοῦναι, ταῖς αὐτῶν τῶν ὑπᾶτων
 ἀπατεθεικότες γνώμῃς, ὅπως ἡμῖν ἔσονται πλείους,
 καὶ τῇ παρ' ἑαυτῶν προσηγοῦσα τὸν χρόνον κοσμοῖεν,
 ὁ τὸ διατεταγμένον ἐκβαίνων ἐκείτως ἂν ὡς τὸν
 ἡμετέρον παραβαίνων νόμον ἄξιος εἴη ποιῆν. οὕτω
 γὰρ ἡμῖν ἔσονται διηνεκῶς ὑπάτοι, τὴν τοῦ πρᾶ-
 γμῆτος ἀμετρον οὐ φροτιοντες, οὐδὲ ὡς τινα φανέ-
 ρωτατον κίνδυνον τὴν ἵπαιελα ἀπορφεύγοντες καὶ
 ἐκτροπέμενοι. Καὶ διὰ τοῦτο δεσπίζομεν, τὸν
 νόμον ἐν βραβίῳ φυλάττεσθαι τοῖτον. §. 3. Μη-
 δεῖς τοῖτον αὐτὸν παρεξίνα θεοδῆσαι, μηδὲ εἰσφῶδρα
 πλουτοῖα, μηδὲ εἰ τῶν ἡμετέρων ἀρχόντων εἴη, μηδὲ
 εἰ τῆς μεγάλης βουλῆς, ἢ⁴⁾ μηδεμίαν ἀρχὴν ἀρχοῖ-
 ταῖτα γὰρ ἅπαντα ἡμεῖς συνειδότες πᾶσιν ἐπεδήξαμεν
 ἐπὶ ταῖς δόσεσι τὴν ἰσότητα, οὐδενὶ παντελῶς ἄδειαν
 δεδόντες παρεβῆναι τὸ μέτρον τὸ τῶδε περιεχο-
 μενον τῷ νόμῳ, πλὴν ἐπὶ μόνῳ τῷ τὸν ἄργυρον ἐν
 ταῖς προσόδοις ἴσπειν ἢ μηδὲ τοῦτο ποιεῖν, ὃ⁵⁾
 ταῖς αὐτῶν τῶν ὑπᾶτων ἀνεδήξαμεν (καθὰ πολ-
 λάκις εἰρηται) γνώμῃς. Καὶ αἰτοῖς δὲ τοῖς ταῦτα
 ἐκτεβαίνειν εἰσφῶσι μέγιστη χάρις ἐν τῶδε ἡμῶν
 ἀποκρίσθω⁶⁾ τῷ νόμῳ. εἰ γὰρ ὁ κίνδυνος ἦν ἐπι-
 λιπτόντων ὑπατεῦστων μηδ' ὅτιον λαμβάνειν, γυν
 δὲ λήφονται μέριον, πολλῶν ἂν εἰδείεν ἐκτότως
 τῶδε τῷ νόμῳ χάρις, τὸ αὐταρκες ἀντὶ τοῦ μηδενὸς
 κομίζόμενοι. καὶ αὐτὸ γὰρ δὴ τὸ μὴ συγχωρεῖν
 τῶς

descriptioni, quae hac lege continetur, inserta sunt,
 quid violare, vel augere, vel minuire nullo modo ipsi
 permittimus. Nam quod indefinitum est, sparsionem
 scilicet, in voluntate dantis omnino ponimus, efficien-
 tes, ut pence illum arbitrium eius rei sit, quod vero
 semel a nobis definitum et constitutum est, id haec nos-
 tra lex violari vetat. Sed si quis id, quod definitum
 est, excedere ausus fuerit, centum librarum auri poe-
 nam solvet, utpote qui praeccepta nostra violavit, et
 totum huius legis consilium, quantum in se est, cor-
 rupt. Si enim ob hanc solam causam lata est, ne
 immensitate eorum, quae eroganda sunt, consules
 desinat, et nos ideo superfluous illas donationes et sumtus
 contraximus, effusisque in publicum processibus et spec-
 tuculis modum convenientem constituimus, ac fortasse
 etiam elegantius quid circa numeros excogitavimus,
 voluntati consulum permittentes, velintne argentum spar-
 gere, an nihil dare, quo plures nobis sint, qui nomine
 suo tempus exorant; ille, qui id, quod constitutum
 est, violat, merito ut transgressor legis nostrae poena
 dignus sit. Ita enim perpetuo nobis consules erunt,
 qui rei immensitatem non horreant, nec tanquam aper-
 tissimum periculum consulatum fugiant et aversentur.
 Sancimus igitur, ut haec lex firmiter custodiat.

§. 3. Quomobrem nemo ab ea recedere audeat,
 neque si divitiis abundet, neque si ex magistratibus
 nostris sit, neque si ex magna curia sit aut nullum
 magistratum gerat. Haec enim omnia considerantes,
 omnes largitiones aequales fecimus, nulli omnino li-
 centiam dantes, ut modum hac lege comprehensum ex-
 cedant, sed solum argentum in processibus spargant,
 ut neque hoc faciant, quod voluntati consulum, ut
 saepius dictum est, permisimus. Illis quoque, qui ea
 accipere solent, maximum beneficium hac nostra lege
 concessum sit. Nam si periculum erat, ut illi defi-
 cientibus consulibus nihil acciperent, nunc vero medio-
 cribus accipiant, merito magnam gratiam huic legi ha-
 bebunt, si pro nihilo quantum satis est accipiant.
 Nam illud ipsum, quo gloriosissimis consulibus aurum
 vel etiam maius quid spargere non permittimus, sed
 ut in miliarisiis, et melis, et caucis, et quadrangulis
 medi-

tur lege, transcendendi aliquid omnino aut addi nos nullo
 autem spargere), in dantis omnino voluntate omnino,
 propriae potestatis hoc eius, qui dat, facientes, quod
 vero a nobis definitum est semel et ordinatum, transcendendi hoc nostra lex prohibet. Sed si quis praesumerit
 quod definitum est egredi, centum librarum auri persolvat poenam, utpote nostra praevericata praeccepta, et
 omnem huius legis corrupens, quantum in se est, intentionem. Si enim pro hac tantummodo posita est lex
 occasione, ne dandorum immensitate consulatus desinat, et propterea nos superfluous illas donationes et expen-
 sas abbreviavimus, et in populum effusas processiones et spectacula ad bene se habentem deduximus men-
 stram, rite⁶⁾ aliquid decentius de numeris considerantes, id est spargere argentum, aut⁷⁾ neque quidquam
 dare, eorumdem consulum dimittentes voluntatibus, ut nobis sint amplius, et semper ex suo vocabulo tempus
 adornent, qui quod dispositum est transcendit, rite, utpote nostram praevericata legem, dignus est poena.
 Sic enim nobis erunt iugiter consules, causae immensitatem non formidantes, nec tanquam certissimum pericu-
 lum consulatum refugientes et aversantes, et propterea sancimus legem sub firmitate servari hanc⁸⁾.
 §. 3. Nullus igitur eam egredi praesumat, nec si vehementer idoneus sit, nec si nostrorum sit iudicum,
 nec si maxime curiae aut nulli administrationi praesit. Haec enim omnia nos considerantes omnibus
 proposuimus super donationibus aequalitatem, nulli penitus licentiam dantes exire mensuram, quae hac
 continetur lege, nisi in solo argento in processionibus spargendo, aut neque hoc faciendo, quod in eorum-
 dem consulum posuimus, sicut saepe diximus, voluntatibus. Ipsi quoque, qui hoc accipere consue-
 verunt, maximae gratiae in hac nostra repositae sunt lege. Si enim periculum erat deficientibus consulibus
 neque quidquam accipere, nunc autem accipient mediocriter, multam habebunt rite huic legi gratiam, quod
 sufficiat pro nihil offerente⁹⁾. Et hoc enim ipsum, non permittere nos gloriosissimis consulibus aut aurum
 spargere, aut vasa maiora, sed in miliarisiis, et melis, et caucis¹⁰⁾, et quadrangulis medicribus, et huius-
 modi

¹⁾ ὑπατεῦστων Hal. — ²⁾ Molestum hoc πρὸς
 defendendum esse censet Nomb. nequo aliter retineri posse
 videtur, nisi cum participio mutaverit in τειδίζεσθαι. —
³⁾ ἢ εἰ Hal. — ⁴⁾ Hal., Fulg.; ἢ Scring. — ⁵⁾ ἀπό-
 κριται Hal., (Fulg.) — ⁶⁾ forte Bl. ed. ster. —
⁷⁾ ut Cod. Hamb., Trid.; et Fort., Cont. — ⁸⁾ Cod.

Hamb., Trid.; legem hanc sub firmitate servari Port.,
 Cont. — ⁹⁾ Leg. pro nihilo ferentes s. auferentes. —
¹⁰⁾ miliarisii et melicis et caucis Cod. Hamb.; milia-
 rensis melicis et caucis Trid.; miliarisii et melis et
 caucis Port., Cont.

ἡμᾶς τοῖς ἐνδοξοτάτοις ὑπάτοις χρυσὸν ἔλιπται ἢ καὶ μείζον¹⁾, ἀλλ' ἐν μιλιαρσίοις τε καὶ μήλοισι καὶ κανκίοις καὶ τετραγωνίοις συμμέτροις καὶ τοῖς τοιοῦτοις ποιεῖσθαι τὴν δόσιν νομοθεῖσαι, πρὸς φιλιανθρωπίας ἡμῶν ἐξήρηται καὶ θεραπείαν τοῦ δήμου. εἰ γὰρ τοῦτο πράττειον ἐν τῷ ὑπάτῳ δόσιν φιλοτιμοῦμενοι, καὶ τοῦτοις οἱ μόνοις καταπάττειον τοὺς δημοτίας, οὐκ εἰ ὡς γὰρ ἔπερ μεγάλων κερδῶν ἀγωνιῶντες στασιάζουσι πρὸς ἀλλήλους, καὶ ἐλευθέρουσι μέγρι τῶν κατ' ἀλλήλων πληγῶν, ἃς δὴ καὶ διὰ ῥοπαλῶν καὶ ξύλων καὶ λίθων ἐποίησαντο πολ- λάκις, πρᾶγμα ἡμῶν παντελῶς ἀποθύμει. ἑωρῶμεν γὰρ αὐτοὺς στασιάζοντας μὲν καὶ κακῶν ἀμυθῆτων ἐμπιπλάντας ἀλλήλους προφάσει τῶν ῥητιομένων τε καὶ ὑπ' αὐτῶν διασπαζομένων, οἰκοὶ δὲ εἰς ἀγονίας παντελῶς οὐδέν, ἀλλ' αὐθήμερον ἐν μέθαις καὶ πό- τῳ ἵπκρια διαπανῶντας. εἰ δὲ τε²⁾ πολλάκις ἐλπίδι κέρδους μείζονος καὶ προδapaνήσαντες ἔτυγον, ὕστερον δὲ ἢ οὐδὲν ἢ ἔλαττον λάβοιεν, καὶ ζημίαν προσοφισκάνειν, καὶ πληγαῖς τε καὶ τραύμασι καὶ τοῖς ἐντεῦθεν περιπέτειν κακοῖς ἀναγκάζεσθαι. εἰ δὲ μέτριον ἢ τὸ ῥητιομένον, οὐ σφοδρὰ φιλονεκῆ- σουσι, οὐδὲ τὸ τοῦ πόρου προσδοκῶντες ἄφρονον πρᾶγμα πληγὰς ἀλλήλοισι ὑπὲρ μέτρον παρέξουσιν. Ὡστε κοινήν πρόνοιαν ἱσταμένων ἐκ τούτου τοῦ νόμου καὶ τῷ κοινῷ τῆς πολιτείας σχήματι, ὅπως ἂν ὁ χρόνος ἔχοι μετὰ τὴν βασιλείαν, καὶ τὴν τοῦ ὑπάτου διηγεῶς μνήμην τε καὶ προσηγορίαν ἐν τοῖς ἐν- δόξοις³⁾ ἡμῶν ἀρχουσι καὶ τοῖς ἐκ τῆς μεγάλης βουλῆς, διότι τιμῶν ἐξ αὐτῶν πάρεστι τοὺς ἀέτους, μὴ διαπανῶντας ἀμείτρα. πρᾶπουσάν τε δίδωμεν πα- ραμυθίαν τῷ ἡμετέρῳ, καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασι, καὶ τοῖς ἀπεγνωκόσιιν ἤδη τὸ πρᾶγμα, διὰ τοῦτο τὸ περικτὸν ἀρελόντες, ἵνα τὴν ὑπατείαν ἀθάνατον τῷ πολιτεύματι καταστήσωμεν. §. 4. Ὑποκείσθω τοῖ- σιν, καθάπερ ἐπιδόντες ἔφθμεν, ἢ ἡμέτερα διατι- πώσις τῷδε ἡμῶν τῷ νόμῳ, ἧς τὸ ἰσότυπον ἀπο- κείσεται ἐν τῷ δικαστηρίῳ τῆς σῆς ὑπεροχῆς, ἅμα δὲ τῷ νόμῳ πρὸς αὐτὴν καταπεμπόμενον. Τοῦς μέντοι κατὰ καιρὸν ἐνδοξοτάτους ὑπάτους θεσπιζο- μεν ἐκ μόνου τοῦ σοῦ δικαστηρίου τοῦ ἰσότυπον τῆς ἀπογραφεῆς λαμβάνειν τῆς τῶδε ὑποτεταγμένης τῷ νόμῳ, ὥστε κατ' αὐτὴν ἅπαντα δίδοναι. τὴν γὰρ ἀπογραφὴν διὰ τοῦτο ἐκ τοῦ θρόνου τοῦ σοῦ δίδο- σθαι βουλομένα, ἵνα μὴδὲ αὐτοῖς ἐξῆ παραβαλῆναι, μὴδὲ

mediocribus, et id genus aliis largitionem faciunt, san- cimus, ad humanitatem utilitatemque populi a nobis inventum est. Si enim hoc fecerint, qui consularia missilia spargunt, et haec sola in cives sparserint, non amplius pro magnis lucris certantes seditiones inter se excitabunt, atque ad multas plagas venient, quas vel fastidibus, lignis, lapidibus saepius intulerunt, quae res nobis admodum exosa est. Videbamus enim eos sedi- tiones quidem movere, et ineffabilibus malis propter ea, quae sparguntur et ab ipsis rapiantur, mutuo afficere, domum vero nihil plane portare, sed eadem die ebrietate et potationibus omnia con- sumere. Si vero saepe spe maioris lucri antea quid expendunt, deinde vero nihil vel minus accipiunt, damnum etiam habent, et in plagas, vulnera et mala, quae exinde oriuntur, incidere coguntur. Verum si modicum sit, quod spargitur, non vehementer contendent, neque uberem quaestum operantes plagas sibi mutuo praeter modum inferent. Quare communem providentiam hac lege communi etiam formae reipublicae offerimus, ut tempus post Imperatorem habeat etiam perpetuam memoriam et appellationem consulis in gloriosissimis nostris magistratibus, quique ex magno senatu sunt, quoniam ex illis digni honorandi sunt, et qui praeter modum expensas non faciunt; et decentem consolationem populo nostro, et reliquis omnibus, illis, quae damus, qui hac de re iam desperaverunt, eam ob causam superfluum auferentes, ut consulatum reipub- licae immortalem faciamus:

§. 4. Subiaceat igitur, ut diximus, dispositio nostra huic nostrae legi, cuius exemplum in iudicio celsitudinis tuae una cum lege ad eam transmissa re ponatur. Sancimus tamen, ut gloriosissimi pro tem- pore consules ex solo dicasterio tuo exemplum descrip- tionis huic legi subiectae accipiant, ut secundum eam omnia dentur. Descriptionem enim propterea a sede tua dari volumus, ut neque illis quid violare, neque his, qui breviores vocantur, quid eorum, quae a nobis constituta sunt, adulterari liceat. sed ut periculo eorum, qui hanc descriptionem in iudicio celsitudinis tuae

modi facere donationem, sanctio ad humanitatem a nobis adinventata est, et populo medelam praebens. Si enim hoc egerint, qui consularem edent munificentiam, et his solis concilient populares, nequaquam de maxi- mis lucris decertantes seditiones exercebant ad ignem, et venient usque ad alternas plagas, quas per iustes et gladios et lapides egerunt frequenter, rem omnino nobis odibilem. Videbamus enim eos contendeutes quide- m, et malis innumeris implentes alterutros occasione sparsarum et ab eis arreptorum⁴⁾, donum vero de- ferentes⁵⁾ omnino nihil, sed ea die in ebrietatibus et potationibus omnia expendentes. Si vero somnia spe lucri maioris etiam praexpendisse contigerit, postea vero aut nihil, aut minus accipiat⁶⁾, etiam damnum et debitum habebit, et plagis et vulneribus et ex hoc malis incurrere cogetur. Si autem mediocre sit quod spar- gitur, nec vehementer contendent, nec quaestus exspectantes abundantiam vel vulnera et plagas⁷⁾ alterutris ultra mensuram dabunt. Ideoque communem providentiam introduximus ex hac lege et communi reipublicae figurae, quatenus tempus habeat post imperium et consulis iugem⁸⁾ memoriam atque vocabulum in gloriosis- sime nostris iudicibus et qui ex maxima curia sunt, eo quod honorare nobis placet dignos non expendentes immanes⁹⁾, decentem damus consolationem et nostro populo, et aliis omnibus, licet desperaverint iam causam, propterea quod superfluum est auferentes, ut consulatum immortalem reipublicae statuamus. §. 4. Subiaceat igitur, sicuti praediximus, nostra dispositio huic legi, cuius exemplaria recondentur in foro tuae celsitudinis cum hac lege, quam ad eam direximus. Per tempora tamen gloriosissimos consules sancimus ex solo tuo foro exemplar descriptionis accipere huic subditae legi, ut secundum eam omnia dentur. Descriptionem namque ideo a sede tua dari volumus, ut nec ipsis liceat praevariari, nec his, qui vocantur breviores, adulterari aliquid horum, quae a nobis disposita sunt, sed periculo custodientium hanc descriptionem in foro tuae gloriae dari exemplar eius cum subscriptione ciagalum habentis hoc, cui tunc ipse praesides, ut per omnia inad- ulterata

¹⁾ Cum Fulg. et Iulian. hic auro adiungant vasa maiora, Homb. aliquod vocabulum aliquod excidisse su- spicant sunt. Quibus si assentiremur, ἀγυροῦματα προ- πονεύμεν, sed non videtur id necessarium esse. — ²⁾ τῆ- ρες Hal. — ³⁾ ἐνδοξοτάτοις Hal., Fulg. — ⁴⁾ ab- reptorum Cod. Hamb., Trid. — ⁵⁾ Cod. Hamb., Trid.;

referentes Port., Cont. — ⁶⁾ Trid., Cont.; excipiat Cod. Hamb., Port. — ⁷⁾ Trid.; exp. abundantis vul- nera et plagas Cod. Hamb.; exspectantes, abundantia vulnera aut plagas Port., Cont. — ⁸⁾ iugem om. Cod. Hamb., Trid. — ⁹⁾ Kort. immensa.

μηδὲ τοῖς καλουμένοις βραβύτοισι νοθεύειν τι τῶν παρ' ἡμῶν διατεταγμένων, ἀλλὰ κινδύνη τῶν φυλακτικῶν ταύτην τὴν ἀπογραφὴν ἐν τῷ δικαστηρίῳ τῆς σῆς ἐνδοξοτάτης δίδοσθαι τὸ ἴδιον αὐτῆς μετ' ὑποσημειώσεως τοῦ τὴν ἀρχὴν ἔχοντος ταύτην, ἥτις νῦν αὐτὸς ἐφέστηκε, ἵνα διὰ πάντων ἀνόθευτα ἡμῖν ἢ τὰ παρ' ἡμῶν διατεταγμένα. Δυσχεραίνεται δὲ μηδ' εἰς τῶν εἰς τὴν ὑπατον παριόντων τιμῆν, εἰ μεμετρημένον οὕτω ποιησόμενος δαπάνην ὄνομα τῷ χρόνῳ γενήσεται. καὶ γὰρ δὴ πᾶν, ὅσον μέχρι τοῦ νῦν οἱ τὴν ὑπατον ἔχοντες τιμῆν ἐκ τῆς δικαιοσύνης τῆς σῆς ὑπεροχῆς, ἐκ τῆς ἐνδοξοτάτων ἡμῶν ὑπάρχων, καὶ ἀλλὰχόθεν ποθὲν κατὰ φιλοτιμίαν ἡμεῖσιν ἐκομίζοντο, τοῦτο καὶ νῦν αὐτοῖς ἐπιδώσομεν, τὴν μὲν παρ' αὐτῶν γινομένην δαπάνην συστέλλαντες, τὴν δὲ παρ' ἡμῶν φιλοτιμίαν οὐκ ἐλαττώσομεν. Πάντων δὲ δὴ τῶν εἰρημένων ἡμῖν ἢ βασιλέως ἐξηγήσθω τύχη. ἢ γε καὶ αὐτοὺς ὁ θεὸς τοὺς νόμους ὑποτίθεικε, νόμον αὐτῆν βίβλον καταπέμφας ἀνθρώποις. διότι τῷ μὲν βασιλεὺς διηγεκῆς ὑπεσθιν ὑπατεία, πᾶσι πόλεις τε καὶ δήμοις καὶ ἔθνεσι καὶ ἐφ' ἐκάστης τα δοκοῦντα διανεμόντι, προσέρχεται δὲ ἡνίκα αὐτὸς νεύσειεν ἢ στολή¹⁾, ὡς καὶ ἡ τῆς βασιλείας ὑπατεία διὰ πάντων ἔσται ἀκολουθοῦσα τοῖς σκέπτροις.

Ἐ π ἰ λ ο γ ο ς.

Ἡ τοίνυν σὴ ὑπεροχὴ τόνδε ἡμῶν παραλαβούσα τὸν νόμον διηγεκῶς αὐτὸν ἐπὶ τῆς αὐτοῦ μένιν ἰσχυρὸς παρασκευάζεται κατὰ πᾶσαν τὴν αὐτῷ περιεχομένην δύναμιν. Legi²⁾. Ἐγράφη τὸ ἴδιον Ἰωάννη τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ τῶν ἱερῶν πραιτωρίων τὸ δεύτερον, ἀπὸ ὑπάτων. Ἐγράφη τὸ ἴδιον Λογγίνῳ τῷ λογιωτάτῳ καὶ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως. Dat. V. Kal. Iul. Const. post Belisarii V. C. cons. [536.]³⁾. *ΔΙΑ-*

niterata maneant, quae a nobis disposita sunt. Difficultatem vero nullus habebit horum, qui ad consulatus veniunt honorem, si mediocrem ita faciens expensam in omni tempore fiet. Etenim omne, quicquid hactenus consulatus habentes honorem et ex foro tuae celsitudinis, et ex gloriosissimis praefectis nostris, aut etiam aliunde per munificentiam nostram percipiebant, et nunc eis dabimus, ab eis quidem faciendas expensas abbreviantes: a nobis autem largitatem non minorantes. Omnibus autem a nobis dictis Imperatoris excipiat fortuna, cui et ipsas deus leges subiecit, legem animatam committens⁴⁾ hominibus, eo quod Imperatori quidem⁵⁾ iugis et indesinens consulatus, omnibus civitatibus, et populis, et gentibus in singulis quae placent distribuenti, advenit autem⁶⁾ quum ipse annuerit trabea, ideoque et imperii consulatus per omnia sit sequens aceptor.

E p i l o g u s. Tua igitur celsitudo hanc nostram suscipiens legem perpetuo eam in sua manere fortitudine procurat secundum omnem, quae in ea continetur, virtutem. Legi⁷⁾. Scriptum exemplum Iohanni gloriosissimo sacrorum Praetorium Praefecto iterum, Excousuli et Patricio. Scriptum exemplar Longino prudentissimo et gloriosissimo Praefecto huius almae urbis⁸⁾. Dat. V. Kal. Iul. Constantinop. post cons. Belisarii V. C. [536.] *CONST. CXXX.*

¹⁾ Fulg. (cf. Cuiac, *expus. h. n.*); ἡνίκα αὐτοῖς νεύσειεν ἢ στολή *Scring.*, *Hal.*; ἡνίκα αὐτοῖς νεύσειεν τῆ στολή *Hal.* in *not. recogn. ep.* — ²⁾ Fulg. (cf. Cuiac, *l. c.*); legatur *Scring.*; hoc vocab. *om. Hal.* — ³⁾ *Cont.*; *subscr. deest ap. Scring. et Hal.*; V. Kal. Ian. *Cod. Findob.* (in reliquis ut *Coul.*), cf. *Biener l. c.* p. 521.; Kal. Ian. imp. Justin. anno XI. post consulatum

tuae custodiant, exemplum detur cum subscriptione illius, qui cum magistratum, cui tu nunc praes, gerit, ut per omnia incorrupta maneant, quae a nobis disposita sunt. Nemo autem eorum, qui ad consulatus dignitatem perveniunt, indignetur, si moderatis adeo expensis factis nomen temporis sit daturus. Nam omnia id, quod hucusque consules cum ex dicasterio celsitudinis tuae, tum a gloriosissimis nostris praefectis et aliunde liberalitate nostra acceperunt, hoc illis etiam nunc dabimus, qui expensas quidem ab illis factas contraximus, liberalitatem vero nostram non minuimus. Ab omnibus vero, quae a nobis dicta sunt, Imperator excimatur, cui ipsas etiam leges deus subiecit, et quem tamquam vivam legem hominibus misit. Propterea Imperatori, qui omnibus urbibus, populis, et singulis quae vult distribuit, consulatus semper subest. Stola vero, quando ipsis placuerit, accedit, sicut et Imperatoris consulatus perpetuo scripta sequetur.

E p i l o g u s.

Tua igitur excellentia hanc legem suscipiens curet, ut ea ad omnem, quam habet, vim et sententiam perpetuo in robore suo maneat. Legi. Scriptum est exemplum Iohanni, gloriosissimo iterum praefecto sacro praetorio, exconsuli. Scriptum exemplum Longino, prudentissimo et gloriosissimo praefecto felicis huius urbis.

No-

Belisarii anno II. *Athan.* — ⁴⁾ *Cod. Hamb., Trid., Port.*; eum mittens *Cont.* — ⁵⁾ qui est *Cod. Hamb.*; quidem *Trid., Port., Cont.* — ⁶⁾ *Cod. Hamb., Trid.*; distribuenti advenit, aut *Port., Cont.* — ⁷⁾ virtutem legis *Cod. Hamb., Trid., Port.* — ⁸⁾ Scripta apparitori Iohanni praeposito orientis, scripta apparitori Longino praefecto felicissimae urbis *Cod. Hamb., Trid.*

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρε'.)

Περὶ τῶν ναυτικῶν δανείων.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννη, ἐπάρχω πρωτω-
ρών τὸ δεύτερον, ἀπὸ ὑπάτων καὶ πατρικίω.

Προοίμιον.

Μηνύσας ἠκούσαμεν τῆς σῆς ὑπεροχῆς, ἧς τὴν
πρόφασιν ἡμεῖς αὐτοὶ παρεσχόμεθα. εἰδύσας γάρ,
Πέτρον καὶ Εὐλόγητον κτεῖνσαι τὸ θεῖον ἡμῶν
κράτος, καὶ τὰ καθ' αὐτοὺς ἀφηγουμένους εἰπεῖν,
ὡς εἰσῶσαι ναυκλήροις ἢ τοῖς ἐμπόροις δανείζειν χρυ-
σίον, καὶ μάλιστα τοῖς ἐν θαλάττῃ τὰς πραγματείας
ποιουμένοις, καὶ ταύτην ἔχειν τοῦ βλοῦ τὴν πρό-
φασιν, τὰ τοῖς θαλαττίοις ταῦτα δανείσματα, ἃ
καλεῖν ὁ καθ' ἡμᾶς εἰσθε νόμος τραπευτῆς, δεδοί-
κέναι δὲ αὐτοὺς, ὡς ἀμφισβητήσεων ἐντεῦθεν αὐτοῖς
ἀνίσταμένων, καὶ δεῖσθαι διὰ τοῦτο γενέσθαι φε-
ροῦν τὸ χρησιῶν καὶ ἐπὶ τούτοις ἔθος, ὥστε καὶ
θεῖαν ἡμῶν ἐπὶ τούτῳ προελθεῖν κέλευσιν, τὴν τὸ
ἔθος εἰς σαφέστατον ἄγουσαν τύπον. τοιγαροῦν
ἡμᾶς ἐχκελεύεσθαι σοὶ τὴν τῆς ἀμφισβήτησεως φύ-
σεως μαθεῖν, καὶ ταύτην εἰς ἡμᾶς ἀγαγεῖν, ὥστε
φανερῶς ἡμῖν γενομένης τὸ δοκοῦν νόμῳ περιλαβεῖν
διηγεῖται, καὶ τὴν σὴν ἐνδοξότητα ταῦτα πράξει παρ'
ἡμῶν κτελευθεῖσαν συναγαγεῖν τοὺς ναυκλήρους, οἷς
δὴ τὰ τοιαῦτα τῶν δανεισμάτων μέλει, καὶ πυθέ-
σθαι, ποῖον ποτε τὸ ἀρχαῖον ἔθος ἦν, τοὺς δὲ καὶ
δρῶν προσπειθεῖντας μαρτυρεῖν, τρόπους εἶναι
ποικίλους τῶν τοιούτων δανεισμάτων, καὶ εἰ μὲν
δόξειε τοῖς δανεισταῖς ἐφ' ἑκάστῳ νομίσματι τῶν
χρημάτων, ἅπερ ἂν δοίεν, ἕνα αἰσιον μῶδιον ἢ κρι-
θῆς ἐμβαλεῖν τῇ νῆϊ, καὶ μήτε μίσθωμα τοῖς δη-
μοσίοις παρέχειν ὑπὲρ αὐτοῦ τελώναις, ἢ τὰ τὸ γε-
ν' αὐτοῖς ἀτελώνητα πλέειν τὰ σκάφη, καὶ τοῦτον
ἔχειν καποῖον ἂν ἐδάνεσον χρημάτων, καὶ πρὸς γε
καὶ κατὰ δέκα χρυσοὺς ἕνα κομίζεσθαι μόνον ὑπὲρ
τόκων, καθ' ἑκάστῳ δεκάδα χρυσίου, αὐτοὺς δὲ
τοὺς δανειστιάς ὁρᾶν τῶν ἐκ τῶν ἀποβησομένων κῶ-
δων. εἰ δὲ οὐκ ἔλοιτο τὴν ὁδὸν ταύτην οἱ δανεί-
ζοντες, τὴν ὁδοῦν μοῖραν λαμβάνειν ὑπὲρ ἑκάστου
νομίσματος ὀνόματι τόκων οὐκ εἰς χρόνον ἰσά-
λητόν

Novella CVI.

DE NAUTICIS USURIS.

Idem Imperator Ioanni, iterum Praefecto Praetoriae,
Exconsuli et Patricio.

Praefatio.

Nuntium excellentiae tuae audivimus, cui nos ipse
occasione praebuimus. Indicasti enim, Petrum et
Eulogetum sacrae potestati nostrae supplicasse, rebu-
que suis explicatis dixisse, se naucleris sive negotia-
toribus aurum credere consuevisse, maxime illis, qui
transmarinas negotiationes exercent, vitamque ex ma-
ritimis illis creditis, quae lex apud nos traiectitia vo-
care solet, tolerare, timere vero eos, quia controversiae
illis exinde exortae essent, et propterea rogare, ut
consuetudo, quae in rebus illis obtinet, fiat manifesta,
ita ut sacra iussio a nobis edatur, quae consuetudinem
illam in manifestissimam legem transferat; itaque nos
tibi mandasse, ut controversiae naturam cognosceres,
eamque nobis exponeres, quo illa nobis declarata id,
quod videretur, perpetua lege complecteremur, tuamque
gloriam a nobis id facere iussam congregasse nau-
cleros, quibus haec credita curae sunt, et interrogasse
quae fuerit antiqua illa consuetudo, illos vero, iur-
iurando etiam praestito, varios esse horum creditorum
modos fuisse testatos; et si quidem creditoribus pla-
cuerit in unumquemque pecuniae solidum, quem dederint,
unum modium tritici aut hordei navis imponere,
nec mercedem pro eo publicis portitoribus solvere, sed
quantum ad eos scaphas sine vectigali ambulare, et
hunc eos percipere fructum ex pecunia, quam credi-
derint, et praeterea pro decem aureis unum solum
usuratum nomine in singulas pecuniae decades acci-
pere, ad ipsos autem creditores spectare periculum
eventus; si vero creditores hanc viam non eligant,
octavam partem pro unoquoque solidido usuratum no-
mine non ad certum quoddam tempus numerandum,
sed donec navis salva redierit, accipere. Hoc autem
pacto contingere fortasse, ut in annum etiam tempus
extendatur, si navis tam diu foris moretur, ita ut
annus finiatur vel etiam excedatur, ipsa vero citius
redemat,

GI.

CONST. CXXX.

DE USURIS NAUTICIS.

(Coll. IX. tit. 11.)

Imp. Iustinianus Aug. Ioanni, Praetoriorum Praefecto iterum, Exconsuli et Patricio¹⁾.

Praefatio. Nuntium audivimus a tua celsitudine, cui occasione nos ipsi praebuimus. Duo enim istos²⁾, Petrum et Eulogium supplicasse nostrae sacrae potestati, et per se explanasse, dicentes, quia³⁾ consueverunt naucleris seu negotiatoribus mutuae, et maxime in mari negotia facientibus, et hanc vitae habere occasionem; ipsa vero marina credita vocare⁴⁾ nostra consuevit lex traiectitia, et metuere eos, utpote dubitationibus hinc eis exortis, oportere⁵⁾ propterea fieri manifestum, quae valeat super his consuetudo, ut et sacra nostra in hoc⁶⁾ procederet iussio, quae consuetudinem ad certissimam duceret formam; itaque nos declarasse⁷⁾ tibi dubitationis naturam cognoscere, et hanc ad nos deducere, quatenus manifesta nobis facta, quod videretur lege comprehenderetur perpetua, tuamque gloriam haec⁸⁾ a nobis agere iussam, convocasse naucleros, quibus haec mutua curae sunt et interrogasse, quae aliquando antiqua consuetudo fuerit⁹⁾, illos autem, et iusurandum adicietes testimonio, perhibuisse, modos esse varios talium mutuarum, et si quidem placuerit creditoribus, in singulis solidis pecuniarum, quas dederint, unum tritici modum aut hordei imponere, quae mercedem publicis praebent pro eo teloniaris¹⁰⁾, sed quantum ad ipsos sine telonio navigare avari, et hunc habere fructum earum¹¹⁾, quas crediderunt¹²⁾, pecuniarum, et insuper etiam pro decem aureis unum perci-

¹⁾ Scrimg.; desit ap. Hal. — Breviter quas haec lege continentur, refert Athan. XVII. 1. (Haimb Anecd. I. p. 161.) — Iulian, Const. 99. — Versio est glossata.

²⁾ Iohanni pp. Cod. Hamb.; Ioanni praeposito Orientis Trid.; Petro gloriosissimo praefecto sacrorum Praetoriorum Port., Cont. — ³⁾ docuisti eum emend. Cuiac. Obs. XXVII. 37.; docuisti enim Bk. — ⁴⁾ Cod. Hamb.; quod edd. — ⁵⁾ occasione, ipsa marina credita, quae vocare Bk. — ⁶⁾ et oportere Bk. — ⁷⁾ Cod. Hamb., Trid.; haec Port., Cont. — ⁸⁾ Cod. Hamb., Trid.; delegantes Port., Cont.; delegasse Bk. — ⁹⁾ Cod. Hamb., Trid.; hoc Cont. — ¹⁰⁾ Cod. Hamb.; sicut edd. — ¹¹⁾ Cod. Hamb.; Trid. (sed theonariis Cod., thelonariis Trid.); imponere, qui mercedem publicis praebent pro telonariis Port.; imponere, qui mercedem publicis praebent telonariis Cont.; imponere navi, nec mercedem publicis praebere pro eo telonariis Bk. — ¹²⁾ et aurum Cod. Hamb.; et harum edd. — ¹³⁾ Cod. Hamb., Trid.; crediderint Port., Cont.

ἔπιτόν ἀριθμομένον, ἀλλ' ἕως ἂν ἡ ναὺς ἐπανέλθοι
 σιτισομένη, κατὰ τοῦτο δὲ τὸ σχῆμα συμβαίνει¹⁾
 ἴσως καὶ εἰς ἐνιαυτὸν ἐπιτεθῆναι τὸν χρόνον, εἴπερ
 τοσοῦτον ἔξω διατρίψειεν ἡ ναὺς, ὡς καὶ τὸν ἐνιαυ-
 τὸν ἢ πέρασ λαβεῖν ἢ καὶ ὑπερβῆναι, θάπτεται γὰρ μὴν
 ἐπαρισσοῦς αὐτῆς τὸν χρόνον εἰς ἕνα μόνον ἢ δύο
 παρεκλυσθῆναι μήνας, καὶ ἐκ τῶν τριῶν κεραιῶν
 ὠφέλιαν εἶναι, καὶ ὅπως βραχὺς διαγένηται χρό-
 νος, καὶ εἰ προαιτιῶν παρὰ τῷ δανεισμένῳ μένοι
 τὸ χρέος, ταῦτο δὲ τοῦτο κρατεῖν, ἕτερον πάλιν τῶν
 ἐμπορευομένων ἀποδημίας αἰρουμένων, ὥστε κατ'
 ἕκαστον ἠέριον δοῦναι τὸ σχῆμα, καθ' ὃ προσήκει
 τὸ δάνεισμα ἢ μείνει ἢ ἐναλλατίζεσθαι κατὰ τὸ περὶ
 ταύτου συνδικοῦν τοῖς μέρεσι σύμφωνον, εἰ μένοι
 μετὰ τὴν ἐκπόδον, τῆς γῆρας σωθείσης καὶ μηχανῆ
 πλείν διὰ τὸν καιρὸν δυναμένης, ἐπανέλθοιεν, εἴ-
 κοσι καὶ μόνων ἡμερῶν προθεσμίας δίδουσαι παρὰ
 τῶν δανεισάντων τοῖς δανεισμένοις, καὶ μηδὲν
 ἐπιτὸ τῶν ὀφλημάτων τόκου ἔνεκεν ἀπατεῖν, ἕως
 παραθῆναι συμβαίη τὸν φύοτον. εἰ δὲ μείνοι περ-
 αῖτω τὸ χρέος οὐκ ἀποδιδόμενον, τὸν ἐκ διμοίρου
 τῆς ἐκατοστῆς τοῖς κυρτοῖς τῶν χρημάτων δίδουσαι
 τόκον, καὶ μεταβάλλειν εὐθὺς τὸ δάνεισμα, καὶ εἰς
 τὸν τῶν ἑγγύων μεταχωρεῖν τρόπον, οὐκέτι τῶν
 θαλασσίων κινδύνων τὸν δανειστὴν ἐνοχλοῦντων, καὶ
 ταῦτα ἀπαντας εἰπεῖν, ἐνορκον ποιησαμένους τὴν
 μαρτυρίαν. ἄπερ εἰς ἡμᾶς ἐμήνυσας, ὥστε ἡμᾶς
 νομοθετῆσαι τὸ ἡμῖν δοκοῦν, καὶ ἐπὶ ταῦτοις ἐφασκε,
 ταῦτα τῷ ἡμετέρῳ προσαγγεῖλαι κράτει.

Κε φ. α'.

Ἡμεῖς τοίνυν καὶ αὐτοῖς ἐντυχόντες τοῖς πεπρα-
 γμένοις καὶ τὸ πρᾶγμα διδαχθέντες θεσπίζομεν,
 κατὰ τὸ μεμαρτυρημένον ἐπὶ τῆς σῆς ὑπεροχῆς,
 οὕτω νῦν τε καὶ εἰς τὸν ἔξης ἄπαντα χρόνον τὰ
 τοιαῦτα κρατεῖν, διότι μὴδὲ τοῖς ἤδη τεθειμένοις
 μηχανῆς νόμοις, ὥστε δεῖν ἐκ τοῦ λοιποῦ κατὰ τὰ
 ἰδικὸν νόμον ἐν ταῖς ναυκληρικαῖς ἢ τοῖς ἐμπορικαῖς
 δίκαις ἐπὶ τῶν τοιούτων αἰτιῶν ταῦτα φυλάττεσθαι,
 καὶ κατὰ τὸν τρόπον τῶν ἐρημιῶν ἀμφοτέρων
 ὁμοίως γίνεσθαι τὸς ἀποφάσεις²⁾, καὶ τὰ ἄλλα πάντα
 εἶδη, ὅποσα ἐν τοῖς ἐμπροσθεν μεμαρτυρηταὶ παρὰ
 τῷ θρόνῳ τῷ σφ, ὥστε κατὰ ἰδικὸν νόμον ταῦτα
 κρατεῖν ἐπὶ τῶν ναυκληρικῶν ἢ τοῖς ἐμπόροις. τὸ γὰρ
 ἐν μακροῖς οὕτω πολιτευόμενον χρόνοις καὶ κρα-
 τῆσιν

redeunte, tempus ad unum solum vel duos menses trahi,
 et e tribus siliquis eos utilitatem habere, licet aden
 breve sit tempus, licet etiam ulterius apud debitorem
 debitum maneat. Illud ipsum vero obtinere, si mer-
 catores aliam rursus professionem suscipiant, adeo ut
 secundum unumquodque onus modus definiatur, iuxta
 quem debitum vel manere vel mutari conveniat, secun-
 dum pactum inter partes hac de re initum. Si
 tamen post reditum, salva nave et propter tempus non
 amplius navigare valente, redeant, viginti tantum die-
 rum terminum debitoribus a creditoribus dari, et nihil
 usurae nomine pro debitis exigi, donec onus vendatur.
 Si vero debitum ulterius maneat, nec solvatur, tum
 illas duas partes centesimae dominis pecuniae usurae
 nomine dari, statimque mutari mutuum, et in terre-
 strem modum transire, periculis maritimis creditorem
 non gravantibus. Atque haec omnes dixisse, testimo-
 nium iurato perhibentes; quae nobis indicasti, ut id,
 quod nobis videretur, statureremus, et propterea dixisti,
 te id potestati nostrae nunciavisse.

CAP. I.

Nos igitur id, quod actum est, legentes, et de re
 ipsa edocti sancimus, ut secundum id, quod coram ex-
 cellentia tua testes edixerunt, illa nunc et in omne
 futurum tempus obtineant, quia cum legibus iam latis
 non pugnant, ita ut in posterum secundum specialem
 quandam legem in nauclerorum seu negotiatorum liti-
 bus de eiusmodi causis ea observari, et secundum mo-
 dum dicatorum pactorum, ceterasque omnes consuetudi-
 nes, quibus antea apud sedem tuam testes edixerunt,
 sententias quoque ferri oporteat, ut per specialem legem
 haec in naucleris et negotiatoribus obtineant.
 Quod enim longo adeo tempore frequentatum est et
 immutabiliter obtinuit, quemadmodum testes apud glo-
 riam tuam definiverunt, quomodo iustum non est in
 reliquis

percipere solidum pro usuris, in ipsos autem creditores respicere ex eventibus periculum. Si vero non
 trumpant³⁾ hanc viam creditores, octavam partem percipere pro singulis solidis nomine usurarum, non in
 tempus aliquod certum numerandum, sed donec nares revertantur salvae. Secundum hoc autem schema con-
 tingit⁴⁾ forsitan et in annum extendi tempus, si tantum foris moretur navis, ut et⁵⁾ annum aut terminos suos
 sumat, aut etiam transcendat, citius autem ea remeante tempus in unum solum aut duos trahi menses, et ex
 tribus siliquis utilitatem habere, vel si ita breve sit tempus vel si apud alterum extra⁶⁾ debitorem maneat
 debitum. Hoc idem valere, aliam rursus negotiatoribus professionem assumptibus et per unumquodque onus
 definiiri schema, secundum quod competat mutuum aut manere aut permutari⁷⁾ secundum pactum, quod ob
 hoc convenerit partibus. Si tamen post reversionem navis salvae et⁸⁾ nequaquam navigare propter tempus
 valentes⁹⁾, revertantur, triginta solum dierum inducias dari a creditoribus debitoribus, et nihil pro debitis
 usurarum causa exigere, donec vendi contingat onus, parcentes apud alium esse debitum non reddendum¹⁰⁾,
 duas partes centesimae dominis pecuniarum dare usuras, et mutare¹¹⁾ et mox mutuum in terrenum transpo-
 nere¹²⁾ modum, nequaquam maritimis periculis creditoribus molestandis. Et haec omnes dixisse, cum iureiurando
 perhibentes testimonium. Quae ad nos nuntiasti, ut nos sanciremus, quod nobis videretur, et super his dice-
 bas, haec nostrae nuntiare¹³⁾ potestati.

CAP. I. Nos igitur et ipsa legentes gesta, et causam edocti, sancimus, secundum quod testatum est
 coram tua celsitudine, ita nunc et deinceps in omne tempus tenere, eo quod neque iam positus repugnet legi-
 bus, ut oporteat nunc et de cetero secundum quandam propriam legem in naucleris aut negotiatoribus super
 talium causarum haec servari litibus et secundum dictum modum praedictarum pactionum ita fieri etiam even-
 tus,

¹⁾ Melius συμβαίνειν, quod Homb. proposuit, sed
 enim Scrieg. consentit Fulg. — ²⁾ ἀποφάσεις Meerm.
 III., Zurich., (Fulg.) — ³⁾ elegant Bk. — ⁴⁾ contingere
 Bk. — ⁵⁾ Trid.; et ut Cod. Hamb.; ut om. Port.,
 Cont. — ⁶⁾ si ulterius apud Bk. — ⁷⁾ Bk. ed. ster.;
 permutare Cod. Hamb., edd. — ⁸⁾ Cod. Hamb., Trid.;
 et om. Port., Cont. — ⁹⁾ Leg. valentis. — ¹⁰⁾ onus
 parentes, apud alium esse debitum non reddendum Cod.

Hamb.; onus. Si vero maneat ulterius debitum non red-
 ditum Bk. Huius loci corrupti certam emendationem in-
 venire non potui, sed interim haec propono; pergente
 (autem) apud alium (esse) debito non reddendo. —
¹¹⁾ mutare Cod. Hamb., edd. — ¹²⁾ dari usuras et
 mutari mox mutuum et in terr. transponi Bk. ed. ster.,
 cf. Cuiac. Obsz. XXVII. 37. — ¹³⁾ nuntiata Cod.
 Hamb., Trid.

τήσαν ἀπαρλλάκτως, καθάπερ αἱ μαρτυρίαι παρὰ τῆ σὴ ἐνδοξοτάτῃ διωρισάν, πῶς οὐκ ἔστι δίκαιον καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων κρατεῖν τῶν μετὰ ταῦτα ἐσομένων, καὶ εἶναι ταύτην αὐτοῖς τῶν πραγμάτων τὴν διόλυσιν ἐξ ἰδικοῦ νόμον κρατοῦσαν, καὶ ἑτέρας τινὸς διατυπώσεως μὴ δεικνύμενην, ἀλλ' ἐπὶ τῶν ναυκληρικῶν ἤτοι ἐμπορικῶν ἀφορμῶν εἰς τὸν ἅπαντα χρόνον κρατοῦσαν, ὡς γενικὴν οὖσαν νομοθεσίαν καὶ ἐπὶ τῶν ναυκληρικῶν ἤτοι ἐμπορικῶν συναλλαγμάτων κρατοῦσαν, ὀφελουσῶν τε καὶ μέρους γενέσθαι τῶν ἤδη παρ' ἡμῶν τεθειμένων νόμων, ὥστε καὶ τοὺς δικάζοντας πρὸς ταύτην ἀποβλέποντας ποιῆσθαι τὰς κρίσεις;

Ἐ π ἰ λ ο γ ο ς .

Τὰ τοίνυν παραστάνια ἡμῖν ἢ σὴ ὑπεροχὴ ἐς τὸ δηνεξοτῆ παραφυλάττεσθαι σπενσάτω. Dat. Id. Sept. Constantinop. imp. DN. Iustiniani PP. A. ann. XIV., Iustino V. C. Cons. [540.]

reliquis etiam omnibus, quae in posterum colligant, obtinere, et hanc illi esse rerum decisionem, quae et speciali lege valeat, neque alia dispositione indigeat, sed in nauclerorum vel negotiatorum causis omni tempore obtineat, quippe quae generalis quaedam sit, quaeque in nauclerorum seu negotiatorum contractibus valeat, et pars esse debeat legum a nobis latarum, ut et iudices ad hanc respicientes sententias ferant!

Epilogus.

Quae igitur nobis placuerunt celsitudo tua perpetuo servare studeat.

tus, et alia omnia, quaecumque in prioribus testata sunt apud sedem tuam, unde¹⁾ secundum propriam legem teneant in naucleris aut negotiatoribus. Quod enim longis ita servatum est temporibus et tenuit immutabiliter, sicut testimonia apud tuam gloriam defuierunt, quomodo non est iustum et in aliis omnibus valere, quae postea erunt et esse hanc eis rerum transactionem ex propria lege valentem, et altera quadam dispositione non egentem, sed in naucleris seu negotiatoriis occasionibus in omne tempus valentem, utpote²⁾ generalem existentem legislationem, et naucleris seu negotiatoriis contractibus³⁾ expositam, quae debet etiam pars fieri iam a nobis positarum legum, et iudicantes ad hanc respicientes proferre sententiam.

Epilogus. Quae igitur placuerunt nobis, tua celsitudo ingiter servare festinet. Dat. Id. Sept. Constant. imp. DN. Iustiniani PP. Aug. anno XIV., Iustino V. C. Cons. [540.]

¹⁾ ut *Bk.* — ²⁾ *Cod. Hamb.*; ut puta *edd.* — ³⁾ *Trid.* (sed nauclericis ut et antea); et naucleris seu

negotiatoribus contractibus *Cod. Hamb.*; et naucleris seu negotiatoribus et eorum contractibus *Port., Cont.*

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρζ.α)

Περὶ βουλήσεων τῶν εἰς τοὺς παῖδας γενομένων¹⁾.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Βάσσω, τῷ μεγαλοπρεπεστάτῳ κόμητι τῶν καθ'ἡσυχίαν ὁμοεικῶν, ἐπέχοντι τὸν τόπον Ἰωάννου, τοῦ ἐνδοξοτάτου ὑπάρχον προαιτωρῶν τὸ δεύτερον, ἀπὸ ὑπάρχοντων καὶ πατρικίου²⁾.

Προοίμιον.

Κωνσταντῖνον τῷ τῆς θείας λήξεως νόμος γεγραπταί τῆς παλαιᾶς ἐπιτοχασμένους ἀπλότητος, ἢ δὲ τῶν πραγμάτων ποικίλλα καὶ ἡ φύσις ταῦτα συχνῶς μεταβαλλούσα δεῖσθαι τὸν νόμον ἐκείνον ἐπανορθώσεως ἡμετέρας παρεσκεύασε. λέγει γοῦν ὁ νόμος, δεῖν τὰς τῶν τελειωμένων βουλήσεις, ὅταν ὡς γονεῖς, πᾶσι τρόποις μεταξὺ παίδων κρατεῖν, καὶ τοσοῦτον αὐτοὺς ἀσχύνηται γονεῖς ὄντας, ὅτι περ αὐτοῖς

Novella CVII.

DE ULTIMIS VOLUNTATIBUS INTER LIBEROS CONFECTIS.

Idem Imperator Basso, magnificentissimo Comiti devotissimorum domesticorum, Vicario Iohannis, gloriosissimi iterum Praefecti Praetorio, Exconsulis et Patricii.

Praefatio.

A Constantino divinae memoriae lex scripta est, quae ad antiquam simplicitatem collineat, varietas vero rerum et natura eas frequenter mutans efficit, ut lex illa correctione nostra indigeret. Dicit igitur lex, defunctorum voluntates, quando parentes sunt, omnibus modis inter liberos valere debere, et in tantum eos reveretur, qui parentes sunt, ut ipsis obsecram etiam rerum declarationem permittat, cum dicit, etc.

GI.

CONST. CII.

DE TESTAMENTIS IMPERFECTIS A PARENTIBUS IN FILIOS FACTIS, ET DE DIVISIONE RERUM A FILIIS CORAM PARENTE, ET DE EIUS FACULTATIBUS FACTA ET SUBSCRIPTA.

(Coll. VIII. tit. 3.)

Imp. Iustinianus Aug. Basso, magnificentissimo Comiti devotissimorum Domesticorum, locum obtinenti Iohanni, gloriosissimi Praetoriorum Praefecti iterum, Exconsulis et Patricii³⁾.

Praefatio. A Constantino divinae memoriae lex scripta est per antiquae coniecturae simplicitatem; porro⁴⁾ cansarum varietas et natura eas frequenter mutans, egeret leges illas emendatione nostra praeparavit. Dicit itaque lex, oportere morientium voluntates, quando sunt parentes, omnibus modis inter filios tenere, et tantum⁵⁾ eos erabescit parentes existentes, quia eis et claram rerum concedit significationem, dicens,

¹⁾ *Hal. et Scrimg.* — *Athan. IX. 8. (Hœimb. Anecd. I. p. 103.)* — *In Bas. solum est cap. 2., apud Harmonopri F. 1. 25 sq. tamen cap. 1 et 2.* — *Julian. Const. 100.* — *Forsio est vetus glossata.*

¹⁾ περὶ τῶν βουλήσεων τῶν * καὶ δηνομένων *Hal.*; περὶ τῶν ἀτελῶν βουλήσεων καὶ τῶν εἰς παῖδας γενομένων γεμήσεων *Hal.* ἐὰν ἡσυχίαν *recogn.*

²⁾ πατρικίῳ *Hal., Scrimg.* — ³⁾ *Port.*; exconsuli et patricio *Cont.* — ⁴⁾ porro vero *Bk. ed. ster.* — ⁵⁾ *Cod. Hamb., Trid.*; tamen *Port., Cont.*

αὐτοῖς καὶ τὴν ἀσασίη τῶν πραγμάτων συγχωρεῖ
 δῆλωσιν, λέγων, εἰ καὶ μὴ ἐναργεῖς εἶσιν αἱ αὐτῶν
 διατυπώσεις, ἐκείνοι δὲ ἐκ τῶν τεκμηρίων καὶ
 ὀνομασίων καὶ τῆς ὁμοιοῦν γραφῆς, καὶ οὕτως ταῦτα
 κρατεῖν. καὶ τοῦτο ἐπὶ τε αὐτῶν καὶ ἐμαγκιστίων
 παίδων φησὶν. Καὶ πρὸς γε ἡ Θεοδοσίῳ προεδιο-
 ρήσεται, οὐκ ἐπὶ πατέρων μόνων ταῦτα διατυπώσα,
 ἀλλὰ καὶ ἐπὶ μητέρων καὶ ἐπὶ ἀνιόντων ἑκατέρας
 φύσεως. Ταύτης ἐπιλασόμενοι τῆς ἀδείας ἀνδρῶποι
 εἰς τοσαύτην ἀσασίαν ἐξήλθον, ὥστε μάντιων μάλ-
 λον ἢ ἐρηγνέων ταῦτα προσδίδασθαι. τοιγαροῦν οὐτε
 πρὸς ὅπως γράφοντες, οὐτε πραγμάτων λέγοντες γνωρί-
 σματα, καὶ ἴσως οὐδὲ ποσόν, ὅμως ἀξιοῦσι στοχασμοῖς
 καὶ τῶ τῶν ἐκτόνων λόγῳ τὰ τοιαῦτα ἐπιτρέψαι.

Κεφ. α.

Ἡμεῖς τοίνυν πάντα σαφῆ τε καὶ ἀναπιπταμένα
 καθεστάναι βουλόμενοι (οὐδὲν γὰρ οὕτως ἴδιον νό-
 μων ὡς σαφῆνεια, μάλιστα ἐπὶ ταῖς τῶν τελευταίων
 τῶν διατυπώσεσι) βουλόμεθα, εἰ τις γράμματα ἐπι-
 στάμενος μετὰ τῶν αὐτοῦ παίδων βούλοιο ποιῆ-
 σασθαι διατυπώσιν, ἥρῳτων μὲν αὐτῆς¹⁾ προγρά-
 φειν²⁾ τὸν χρόνον, εἴη καὶ τὰ τῶν παίδων ὀνόματα
 οὐκ αἰετὴ χροῖα, καὶ πρὸς γε τοὺς οὐγκιασμούς, εἰς οὓς
 γράμματα κληρονομῶν αὐτοῦς, ἀλλὰ τοῖς συμβόλοις τῶν
 παίδων σημαίνονμένους, ἀλλὰ δι' ἑλθῶν γραμμάτων
 δηλουμένους, ὥστε πανταχόθεν σαφεῖς τε καὶ ἀνα-
 ψηρέτητους καθεστάναι. Εἰ δὲ καὶ πραγμάτων
 βούλοιο ποιήσασθαι διαφρεῖν, ἢ τισι πράγμασι
 ῥητοῦς πάσας ἢ τινὰς τῶν ἐνοστάσεων περιεῖναι, καὶ
 τὰ ταύτων ἠγγραφείων γνωρίσματα, ὥστε τοῖς αὐτοῦ
 γράμμασι πάντα δηλουμένα μετὰ τῶν ἐπιφρονειῶν
 ἐπὶ τοῖς παῖσι καταλιπέμεν. Εἰ μὲντοι γε ἢ γα-
 μετῆ ἢ ἐξωικοῖς τισὶ προσώποις βούληται καταλιπεῖν
 legata, ἢ fideicommissa, ἢ καὶ ἐλευθερίας, καὶ ταῦτα
 οὐκ αἰετὴ χροῖα γράφοντες, λεγόμενα τε παρὰ τῶν δια-
 τυπώσεων ἐπὶ τῶν μαρτύρων, ὡς ἅπαντα ἐφεξῆς τὰ
 ἐν τῇ διατυπώσει κείμενα αὐτοῖ καὶ ἔγραψαν καὶ
 βούλονται κρατεῖν, ἴστω ἰσχυρὰ, μὴδὲν ἐλατούμενα
 ἐκ τοῦ δοκεῖν ἐν χάριτι³⁾ γεγράφθαι, τὴν λοιπὴν
 παρατήρησιν τῶν διαθηκῶν μὴ δεξάμενα, ἀλλὰ τούτῳ
 μόνον διαλλατιέτω, τῷ τῆν αὐτοῦ δεξιῶν τε καὶ γλῶσ-
 σῶν ἔχειν τὴν πᾶσαν ἰσχὴν τῷ χάριτι παρεχομένην.

Κεφ. β.¹⁾

Καὶ ἔπειτα μέχρι τελευταίας μένει τοῦτο τὸ σχῆμα,
 οὐδέ τις ὑστερον παρεῖται μαρτυρίας, ὡς ἡβουλήθη τυχόν
 τῆν

dicens, et si non manifestae sint eorum dispositiones, apparuerint⁴⁾ autem ex quibusdam iudiciis et coniec-
 turis et qualibet scriptura, et sic eas valere, et hoc in aenis et emancipatis filiis ait⁵⁾. Insuper et Theodo-
 sinus decrevit, non in patribus solum hoc dispoens, sed etiam in matribus et ascendentibus utriusque naturae.
 Haec apprehendentes licentiam homines in tantam ingressi sunt obscuritatem, ut divinantibus magis, quam inter-
 pretantibus haec egerent. Itaque neque personas scribentes, neque rerum dicentes notitias⁶⁾, et forte nec
 quantitatem, tamen dignanter coniecturis et verisimilium ratione⁷⁾ talia permittere.

CAP. I. Nos igitur omnia clara et aperta consistere volentes (quid enim sic proprium est legum, sicut
 claritas, maxime super defunctorum dispositionibus?), volumus, si quis litteras sciens inter suos filios voluerit
 facere dispositionem, primum quidem eius praescriptione tempus denotet⁸⁾, deinde quoque filiorum nomina
 propria manu, ad hoc nuncia, in quibus scripsit eos heredes, non signis numerorum significandas, sed per
 totas litteras declarandas, ut undique clarae et indubitatae consistant. Si vero etiam rerum voluerit facere
 divisionem, aut quibusdam⁹⁾ rebus certis aut omnes aut quasdam institutiones statnere, et harum inscribat
 significaciones, ut eius litteris omnia declarata nullam ulterius contentionem filiis derelinquant. Si tamen aut
 uxori aut extraneis aliquibus personis¹⁰⁾ declaraverit relinquere legata, aut fideicommissa, aut libertates, et haec
 propria scripta manu, dictaque a testatoribus coram testibus, quoniam omnia consequenter in dispositione po-
 sita ipsi aut scripserunt, et volunt valere, sint firma, nihil minuenda¹¹⁾, eo quod videantur in charta scripta,
 reliquam observationem testamentorum non suscipientia, sed hoc solum immutetur, quod eius manus et lingua
 habet omnem virtutem chartae praebitam.

CAP. II. Et si quidem usque ad mortem maneat hoc schema, nullus postea deducet testes, quia
 voluit

¹⁾ Sententiam huius cap. primam expriment Bas. XXXV. 20. 2.

¹⁾ Hal. in notis recogn. op. (?), Hervog., Fulg.;
 αὐτοῖς Scripsit., Hal. (ed. Nivica et Par.), Harmenop. (?) —
²⁾ Scripsit., Athan.; γράφειν Hal. — ³⁾ ἐν χάριτι Hal.,
 Harmenop., Fulg. — ⁴⁾ sunt — aperiantur Cod. Hamb. —
⁵⁾ Cod. Hamb., Trid.; sit om. Port., Cont. — ⁶⁾ Cod.
 Hamb., Trid.; notitiam Port., Cont. — ⁷⁾ Rectius rati-
 onem. — ⁸⁾ Trid.; eius praescriptione tempus Cod.

etsi non manifestae sint eorum dispositiones, si tamen
 ex iudiciis et nominibus et quaeumque scriptura colligi
 possint, etiam sic eas valere; idque tam de suis quam
 emancipatis liberis dicit. Insuper Theodosii quoque
 constitutio idem statuit, non in patribus solum id dispo-
 nens, sed etiam in matribus et in ascendentibus
 utriusque sexus. Hanc licentiam homines amplius in
 tantam obscuritatem inciderunt, ut ea vatis potius,
 quam interpretibus indigeant. Nam quum neque per-
 sonas scribant, neque rerum utant indicem, et fortasse
 ne quantitatem quidem, coniecturis tamen et praesum-
 tionibus talia committere volunt.

CAP. I.

Quare quum omnia clara et aperta esse velimus
 (nihil enim adeo proprium est legum, quam claritas,
 maxime in defunctorum dispositionibus), volumus, ut,
 si quis litterarum peritus inter liberos suos dispositionem
 facere velit, is primum quidem in ea praescribat tempus,
 deinde etiam nomina liberorum sua manu (scribat),
 deinde unciarum definitiones, in quas eos heredes
 scribit, non signis numerorum indicatas, sed integris
 litteris declaratas, ut omnino manifestae et indubitatae
 sint. Si vero etiam rerum divisionem facere, vel qui-
 busdam rebus certis omnes sive aliquas institutiones
 concludere velit, illarum quoque notas adscribat, ut
 eius ipsius litteris omnia declarata sint, nec ullam
 amplius contentionem liberis relinquunt. Si tamen uxori
 vel extraneis quibusdam personis legata, vel fideicom-
 missa, vel etiam libertates relinquere velit, et illa sua
 manu scripta sint, atque testatores coram testibus dicant,
 se omnia in testamento posita scripsisse et valere velle,
 firma sint, nulloque modo ea de causa infirmentur,
 quod in chartis scripta videantur, nec reliquas testa-
 mentorum solennitates habeant, sed in eo solum differ-
 vant, quod dextra et lingua eius omnem vim chartae
 praebuerit.

CAP. II.

Et si quidem ad mortem usque haec forma ma-
 neant, nemo postea testes producat, voluisse enim vo-
 luntatem

Hamb., 2^a manu in marg. additum est denotet; eius
 subscriptione tempus declarat Port., Cont. Fet. Int.
 scripsisse videtur; eius praescribat tempus. — ⁹⁾ Cod.
 Hamb., Trid.; in quibusdam Port., Cont. — ¹⁰⁾ Cod.
 Hamb.; personis aliquibus edd. — ¹¹⁾ Trid.; nihilo
 minus minuenda Cod. Hamb.; nihilo minuenda Port.,
 Cont.

τὴν τοιαύτην γνώμην ἀμεῖναι ἢ ἐναλλάξει ἢ τι τοιοῦτο ποιῆσαι, ᾧ γε ἐξὴν διαρρήξει τὸ γενόμενον καὶ ἕτεραν ποιήσασθαι βούλησιν, δηλοῦσαν τὴν τελευταίαν αὐτοῦ γνώμην, ἣν προσήκει κρατεῖν. τοῦτο γὰρ ἐξέτερον αὐτῷ πράττειν, αὐτὸ τοῦτο θητικῶς ἐπισημαινομένῳ ἐπὶ παρουσίᾳ μαρτύρων ἑπτά¹⁾, ὡς καὶ πεπονηταινα τοιαύτην βούλησιν, οὐ μὴν κρατεῖν αὐτὴν εἰ βούλεται, ἀλλ' ἕτεραν ποιήσασθαι. Καὶ ταῦτα ἢ ἐν τελείᾳ διαθήκῃ ποιεῖτω, πάντα τὰ τῶν διαθηκῶν ἐχούσῃ σύμβολα, ἢ ἐν ἀγράφῳ τελείᾳ βουλήσει, ὡς τε ἐπ' ἐγγράφῳ ἢ ἀγράφῳ βουλήσει²⁾ δοκεῖν αὐτὴν τελευτῆσαι, τῶν προτέρων ἀκύρων ἐκ τῆς δευτέρας αὐτοῦ κατὰ τὴν τελείαν διαθήκην ἢ βούλησιν διατυπώσεων γινομένων.

Κεφ. γ'.

Ἐπειδὴ δὲ ἴσμεν τινὰς νεμήσεις ποιοῦμένους μεταξὺ τῶν οἰκείων παίδων, καὶ παρασκευάζοντας αὐτοὺς ταύταις ὑπογράφειν, καὶ τὸ τοιοῦτο σχῆμα προσέμεθα. Εἰ γὰρ διανέμοι τις τὰ οἰκεία πράγματα, καὶ αὐτοὺς τοὺς παῖδας προσκαλεσάμενος ποιήσειεν ὑπογράψαι ταῖς νεμήσεσιν αὐταῖς, καὶ κυρίας ταύτας ἡγήσασθαι, καὶ ὁμολογήσαι ταῦτα κατὰ τοῦτον ἔχειν τὸν ἱσχύον, ἔστω καὶ τοῦτο κύριον ἐπὶ τοιαύτης πραγμάτων διαιρέσεως κατὰ τὴν ἡμιτέραν διάταξιν, ἣν περὶ τούτου τειθέμεθα. ἢ ἐπὶ πάσι τοῖς αὐτῇ περιεχομένοις κυρίαν εἶναι καὶ διὰ τοῦδε τοῦ νόμου θεσπιζομένην. Εἰ μέντοι γε καὶ ἐπὶ διανεμήσεσιν αὐτὸς ὑπογράψει, καὶ σαφῆ πάντα διὰ τῆς ὑπογραφῆς τῆς αὐτοῦ ποιήσεται, ἔστω καὶ τοῦτο κύριον, ἐπειδὴ καὶ τοῦτο ἡδὴ τῇ ἡμετέρᾳ νομοθεσίᾳ περιέχεται. πρόδηλον δὲ, ὡς ἐπὶ τῶν τοιούτων θεμάτων ὅδε ὁ νόμος κρατῆσει, ὅποσα μετ' αὐτὸν κινήθηνα συμβαίη.

Ἐπιλογος.

Τὰ τοίνυν παρασιάντα ἡμῶν καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θελοῦ δηλούμενα νόμου ἢ σὴ ἐνδοξότης γινώσκουσα ἅπασιν ποιησάτω φανερά, ὡς τε μηδὲν διαλαθεῖν τῶν θεῶν καὶ προνοητικῶς ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων ὑψηλῶν γεννοδομημένων. Dat. Kal. Febr. Constantinop. Imp. DN. Justin. PP. Aug. ann. XIV., Basilio V. C. Cons. [541.] A1A-

voluit forte talem voluntatem commutare aut convertere, aut aliquid tale facere, cui licuit rumpere, quod factum est, et aliam facere voluntatem, declarantem perfectam eius sententiam, quam competit valere. Hoc enim concedimus ei agere, hoc ipsum expressim significanti³⁾ sub praesentia testium septem, quia, etsi fecerit quandam talem voluntatem, non tamen eam valere ulterius vult, sed rursus vult aliam facere. Et haec⁴⁾ ad in testamento perfecto faciat, omnia testamentorum habente signa, aut in non scripta perfecta voluntate, ut scripta vel non scripta voluntate⁵⁾ videri enim defunctum esse, prioribus infirmis factis ex secunda eius secundum perfectum testamentum aut voluntatem dispositione⁶⁾.

CAP. III. Quia vero novimus aliquos divisiones facientes inter proprios filios, et praeparantes eos his subscribere, et hoc schema suscepimus. Si quis enim dividat proprias res, et ipsos filios evocans faciat subscribere divisionibus ipsis, et ratas eas iudicare, et profiteri⁷⁾ hoc secundum hunc habere modum, sit et hoc firmum in huiusmodi rerum divisione secundum nostram constitutionem, quam ob hoc posuimus, quam in omnibus, quae in ea continentur, firmam esse et⁸⁾ per hanc legem sancimus. Si autem et in divisione ipse subscriperit, et clara omnia per subscriptionem suam fecerit, sit et hoc ratum, quoniam et hoc iam nostra legislatione continetur. Palam vero est, quia in talibus casibus valebit haec lex, quoscunque postea moveri contigerit.

Epilogs. Quae igitur placuerant nobis et per hanc sacram declarata sunt legem tua gloria cognoscens, omnibus faciat manifesta, ut nullum lateant, quae recte et providenter pro nostris subiectis sancita sunt. Dat. Kal. Febr. Constantinop., DN. Iustiniani PP. Aug. imp. anno XIV. Basilio V. C. Cons. [541.] CONST. CIII.

¹⁾ Scrimg., Athan., Fulg., Julian.; ἢ καὶ πέντε add. Hal., (Harmenop.). Ex Nov. Leonis 41, hoc additum esse videtur, vid. Cuiac. ad l. 21 D. qui test. fac. posse. (28, 1.) in Opp. pr. Tom. I. p. 1073., cf. Eiusd. Obs. III. 3. — ²⁾ ὡς τε — βουλήσει om. Hal., Fulg. —

³⁾ Cod. Hamb.; significantem edd. — ⁴⁾ haec Bk. ed. ster. — ⁵⁾ ut scripta vel non scripta voluntate om. Cod. Hamb., edd.; suppl. Bk. — ⁶⁾ disponere Cod. Hamb., Trid. — ⁷⁾ Cod. Hamb.; alios add. edd. — ⁸⁾ Cod. Hamb., Trid.; et om. Port., Cont.

luntatem illam fortasse mutare, aut convertere, aut tale quid facere, quippe cui licebat id quod factum erat corrumpere, et aliam voluntatem facere, declarantem ultimam eius voluntatem, quae valere debeat. Nam id ei facere permittimus, si hoc ipsum expresse praesentibus septem testibus significet, se eiusmodi voluntatem quidem fecisse, eam tamen non amplius valere se velle, sed aliam facere. Atque hoc vel in perfecto testamento faciat, quod omnia testamentorum signa habeat, vel non scripta perfecta voluntate, ut scripto vel non scripto testamento relicto decedere videatur, priore dispositione per secundum eius testamentum vel voluntatem perfectam irrita facta.

CAP. III.

Quoniam vero scimus, quosdam inter liberos suos divisiones facere, et curare, ut illi his subscribant, hanc etiam formam admittimus. Nam si quis res suas distribuat, liberisque convocatis efficiat, ut divisionibus istis subscribant, et ratas habeant, atque confiteantur, hoc modo illa sese habere, etiam haec bonorum divisio firma sit secundum constitutionem nostram, quam ea de re fecimus, quamque in omnibus, quae in ea continentur, ratam esse etiam hac lege sancimus. Quodsi ipse in divisionibus subscriperit, omniaque subscriptione sua manifesta fecerit, etiam hoc ratum sit, quoniam hoc quoque lege nostra continetur. Manifestum vero est, in illis causis hanc legem esse validam, quas post eam moveri contigerit.

Epilogs.

Quae igitur nobis placuerunt et sacra hac lege declarata sunt gloria tua cognoscens omnibus manifesta faciat, ut nihil eorum lateat, quae recte et cum providentia pro nostris subditis sancita sunt.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ (ρη')

Περὶ τῶν ἀποκαταστάσεων.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Βάσσω, τῷ μεγαλοπρεπεστάτῳ κόμητι τῶν καθωρισμένων δομesticῶν, ἐπέχοντι τὸν τόπον Ἰωάννου, τοῦ ἐνδοξοτάτου ὑπάρχου τῶν ἱερῶν πραιτωριῶν.

Προοίμιον.

ὑποθέσεως ἠκούσαμεν περὶ διαθήκης ἀμφισβητούμενης, ἣν καὶ ἐρμηνεύσαι δίκαιον ἠγγασάμεθα, καὶ νόμῳ περιλαβεῖν ἀκριβεῖ, τοῦτο δὲ τὸ ἡμῖν ἐιδωδός, ἐκ τῶν ἐν τοῖς ὑποθέσει κινουμένων ζητήσεων νόμων χρησίων λαμβάνειν ἀφορμὰς. §. 1. Παιδας γὰρ τις οὐκ εὐλόγως ἐναγισάμενος κληρονόμους, εἴα καὶ ἀλλήλοις αὐτοὺς ἐξ ἀπαιδίας ὑποκαταστήσαι βουλόμενος ἐκέλευσεν, εἰ συμβῆ ἰσὺ τῶν αὐτοῦ παίδων καὶ κληρονόμων μελλόντων ἀπώδα τὸν ἀνδρώπιον καταλύειν βίον, μετὰ τὴν ἐξάρτησιν τῶν ἐκ τοῦ νόμου ὑγειλομένων αὐτῷ ἐκ τῶν παρ' αὐτοῦ καταλιπανομένων αὐτῷ πραγμάτων τὰ λοιπὰ πάντα πράγματα καὶ δίκαια, ὅσα παρ' αὐτῷ ἐν καιρῷ τελευτῆς εὐρεθῆναι, ἐσχίσθαι καὶ ἀποκαταστασθαι τῷ ἐξ αὐτῶν περιόντι, ἢ τοῖς αὐτοῦ πασι, εἰ γὰρ αὐτὸς τελευτήσῃ, πάσης ἀργοῦσης μεταξὺ αὐτῶν διὰ τὴν ἐρημωμένην ἀποκατάστασιν ἀσφαλῆς τε καὶ ἐγγυῆς. ἐπὶ τοῖσι αὐτοῖς τελευτήσαντος, καὶ τοῦ μὲν ἐνός τῶν αὐτοῦ παίδων καὶ κληρονόμων παίδας ἔχοντος, τοῦ δὲ μείναντος ἀπαιδος, κολύει τὸν ἀπαιδα ὁ τοὺς παίδας ἔχων χειροῦσθαι τοῖς πράγμασιν, ὡς ταῦτα ἔλαττοντα. ὁ δὲ ἀποκηροῦσθαι τοῖς ἄλλοις τῆς διαθήκης, καὶ ὅτι εἰ τι εὐρεθῆναι ἐν καιρῷ τελευτῆς παρ' αὐτῷ, τοῦτο αὐτὸν ἀποκαταστῆναι ἐκέλευσε, κατὰ τοῦτο βούλεται τὸ σχῆμα παρῆρσιαν ἔχειν χρῆσθαι τοῖς πράγμασιν ὡς ἀν βουληθῆναι, μηδμιὰς κωλύσεως περὶ τῆς αὐτῶν διοικήσεως ἐπαγομένης αὐτῷ. §. 2. Ἡμῖς τούτων λαβόντες ἐκ τούτου προφασιν ᾗσηθμεν χρῆσθαι καὶ τὴν παλαιὰν ἀορισίαν, καὶ τὴν ἐφεξῆς διάκρισιν, τὴν μὲν ἐρῆσαι, τὴν δὲ καθαρὰν ἐν ἀνδρώπιος ἀποθέσθαι, καὶ διὰ τοῦτο νόμῳ τὸ πρᾶγμα περιλαβεῖν, ὡς ἀν μείναντος ἀνδρώπιος τὴν πᾶσαν τοῦ νόμου τάξιν, μετ' ἧς προσήκει τὰ τοιαῦτα καὶ μανθάνειν καὶ κρίνειν. Ἰσμεν τούτων Παιπιανῷ¹⁾ τῷ σοφωτάτῳ ἐθθέντα ἐν τῷ 13^ο τῶν αὐτοῦ quaestionum, ἐνθα ἐπιτρέπει τὰς ἐκποιήσεις ἐπὶ

Novella CVIII.

DE RESTITUTIONIBUS.

Idem Imperator Basso, magnificentissimo Comiti devotissimorum domesticorum, Vicario Joannis, gloriosissimi sacro Praetorio Praefecti.

Praefatio.

Litem audivimus de testamento motam, quam interpretari et accurata lege complexi iustum existimavimus. Consuetudinis enim nostrae est ex quaestionibus, quae in litibus moventur, bonarum legum occasionem arripere.

§. 1. Nam quum quidam liberos suos heredes instituisset, velletque deinde eos, non existentibus liberis, sibi invicem substituere, iussit, si quem ex liberis et heredibus suis sine liberis ex vita humana excedere contingat, ut detractis iis, quae illi ex rebus ab ipso illi relictis per legem debentur, reliquae omnes res et iura, quaecunque apud illum tempore mortis inventa fuerint, veniant et restituantur ei, qui ex illis superstes futurus sit, vel liberis eius, siquidem ipse mortuus fuerit, omni cautione et fideiussione propter dictam restitutionem inter eos cessante. Postea, quum is moreretur, et unus quidem ex liberis et heredibus eius liberos haberet, alter vero sine liberis maneret, ille, qui liberos habebat, prohibebat eum rebus uti, qui liberis carebat, quasi eas deminueret; hic vero verbis testamenti usus, et quod id restituere iussus sit, quod tempore mortis apud eum inveniretur, inde licentiam vult habere, quo modo velit rebus utendi, nulla prohibitione circa earum administrationem illi inferenda.

§. 2. Nos igitur, occasionem exinde arripientes, existimavimus, veterem incertitudinem, et distinctionem, quae secuta est, illam quidem definiendam, hanc vero puram hominibus restituendam, et propterea lege rem comprehendendam esse, ut homines omnem l-zi ordinem discant, secundum quem talia discernere et indicare conveniat. Iam vero scimus, quae a sapientissimo Papiniano in libro decimo nono quaestionum dicta sunt, ubi alienationes in tali casu permittit, hoc solum tum

GI. CONST. CIII.

DE RESTITUTIONIBUS.

(Coll. VIII. tit. 4.)

Imp. Iustinianus Aug. Basso, magnificentissimo Comiti devotissimorum Domesticorum, locuz tenenti Joannis, gloriosissimi sacrorum Praetorum Praefecti.

Praefatio. Negotium audivimus pro testamento dubitato, quod etiam interpretari iustum existimavimus, et lege comprehendere certissima, hoc quod nostrae consuetudinis est, in negotiis motis ex legibus optimis accipere occasiones. §. 1. Filios enim quidam suos instituens²⁾ heredes, deinde alterutris eos filiis non existentibus substituere volens, iussit, si contingerit aliquem eius filiorum et heredum³⁾ futurum sine filiis humanam solvere vitam, post exceptionem horum, quae ex lege debentur ei ex eis, quae ab eo relinquiebantur ei rebus, reliquas omnes res et iura, quaecunque apud eum in tempore mortis invenirentur, venire et restitui ex his superstiti, aut eius filiis, si etiam ipse moreretur, omni cessante inter eos propter memoratam substitutionem cautione et fideiussione. In his eo moriente, et uno quidem eius filiorum et heredum filios habente, alio vero manente sine filiis, prohibet eum, qui sine filiis est, is, qui filios habet, uti rebus, utpote eas deterentem; at ille utens verbis testamenti, quia, quidquid inveniretur in tempore mortis apud eum, hoc eum restituere iussit, secundum hoc vult schema licentiam habere uti rebus, sicut volnerit, nulla prohibitione de eorum gubernatione illata ei. §. 2. Nos igitur amentes ex hoc occasione, existimavimus oportere et antiquam indefinitonem⁴⁾, et deinceps discretionem hanc quidem definire, hanc autem puram hominibus reponere, et propterea lege causam comprehendere, ut discant homines omnem legis ordinem, cum quo competit talia et discernere et indicare. Novimus igitur apud Papinianum sapientissimum dictum in decimo nono libro eius quaestionum, ubi permittit alienationes in tali casu, illud solum velut ex studio in aenigmate proponens,

¹⁾ Hal. et Scrimg. — Athan. IX. 9. (Heimb. Anecd. I. p. 103.) et Parat. §. 8. Athan. tit. X. (ibid. p. 133 sq.) — Iulian. Const. 101. — Fersio est vetus glossata.

²⁾ Hal., Fulg.; κόλυειν, Παιπιανῷ (om. Ἰσμεν τούτων) Scrimg. — ³⁾ Cod. Hamb., Port.; instituentes Trid., Const. — ⁴⁾ Cod. Hamb., Trid.; heredem Port., Cout. — ⁵⁾ Cod. Hamb.; definitionem edd.

ἐπὶ τοιοῦτου θέματος, ἐκέينو μόνον ὡςπερ ἐξεπίτηδες ἐν ἀντήματι προσθείς, τὸ τριηκᾶθια δεῖν πεκωλύσθαι τὰς ἐκποιήσεις, ἤντινα ἐπὶ τῷ καταλύσει τὸ φιδεῖκομῖσσον¹⁾ ἐξεπίτηδες ὁ τοῦτω βεβαρημένος ἐπὶ τὴν ἐκποίησιν ἤθε. καὶ ὁ φιλόσοφος ἐν βασιλείαις Μάρκος, τοιοῦτου τινὸς ὑποτεθέντος θέματος, ἀνδρὸς ἀγαθοῦ μετελευν δοκίην ἐνεῖναι²⁾ τοῖς τοιούτοις ῥήμασι διετύπωσεν.

Κε φ. α΄.

Ἡμῖν οὖν ὁρθῶς ἔδοξεν ἔχειν οὕτω τυπῶσαι τὴν νομοθεσίαν, ὥστε εἰ μὲν καθόλου τις εἴποι ἀποκαταστάσιν τοῦ φιδεῖκομῖσσου, ταῦτα κρατεῖν, ἄλλα ἐπὶ τῶν τοιούτων διώρισται, καὶ παρ' ἡμῶν ἤδη νομοθετήται. εἰ δὲ τοιοῦτον ἢ τὸ φιδεῖκομῖσσον, ὅποσον ὑπόκειται, καὶ τὰ εὐρισκόμενα ἦτοι³⁾ παρακλιμαγόμενα ἐν καιρῷ τελευτῆς ὁ διαδέχων ὑπάγει μόνον τῷ φιδεῖκομῖσσω, τριηκᾶθια τὸ ἀορίστως εἰρημένον τοῖς ἐμπροσθεν ὑπὸ τινος νομοθετήσῃ ἀγαγίην διαφρασίην τε καὶ τάξιν. εἰ γὰρ τις ταῦτα ἢ καὶ τὸ τοιοῦτον ἴσως φήσῃ, δεσπίζομεν, ὥστε μέχρι τοῦ τριηκᾶθιου μόνου τῆς οἰκίας ἐνοστάσεως ἀνάγκη ἔχειν φυλάττειν τὸν βεβαρημένον τοῦ φιδεῖκομῖσσου τῷ ἀποκαταστάσει, καὶ μὴ δύνασθαι τὴν παντελῶς ἐξ ἐκεῖνου ἐλαττοῦν. Ἰκανὸν γὰρ, εἰ τῷ μὲν κληρονομῶ περιέσσονται τὰ τοιαῦτα μέρη, τῷ δὲ ὁ τοῦ τετάρτου μόνου παραλειφθήσεται λόγος. οὐδὲ γὰρ ἐφῆσσομεν τῷ βεβαρημένῳ καὶ δωρεαῖς χρῆσθαι ἴσως, καὶ ἴσως ἐξεπίτηδες (ὅπερ ὁ Παπινιανὸς ἔλεγεν ἀποποιεῖν φιδεῖκομῖσσι causa), ὥστε καὶ τὸ τετάρτον ἀποποιεῖν τῆς ἐνοστάσεως τῆς αὐτοῦ, ἀλλὰ τοῦτο πάντως καταλιμπάνειν τὸ φιδεῖκομῖσσον, τῶν ἄλλων ἀπάντων ἐπὶ τῷ αὐτοῦ κειμένῳ ἐξουσίῃ, ὥστε ἄδειαν ἔχειν αὐτὸν ταῖς ὡς βούλῃται χρῆσασθαι, καθὰ τελείως δεσπότης προσήκει. εἰ μὲντοι καὶ αὐτοῦ τοῦ τετάρτου ὁ βεβαρημένος προσάφεται, ἀναγκαῖόν ἐστι πολυπραγμονεῖσθαι τὴν αἰτίαν, καθ' ἣν τοῦτο πέπραξε. καὶ εἴπερ ἢ προῖκα βούλοιο δοῦναι ἢ προγμαμαίαν δωρεάν, ἔτερον οὐκ ἔχων οὐσίαν, δεῖν⁴⁾ αὐτῷ τοῦτο συγχρηθεῖσθαι πράττειν, κατὰ τοῦτο δὴ τὸ τῷ ἡμετέρῳ περιχόμενον ἤδη νόμῳ, εἰς ὅπερ αὐτῷ παντελῶς οὐκ ἠρησάμεθα τὴν τοιαύτην ἀπομείωσιν. εἰ δὲ καὶ εἰς ἀχμαλαστῶν λύσιν (ταύτην γὰρ ἐξαιρούμεν τε καὶ ἀνατίθεμεν τῷ θεῷ τὴν αἰτίαν), καὶ τοῦτο ἄδειαν αὐτὸν ἔχειν ποιεῖν, καὶ ἐλαττοῦν καὶ τὸ τετάρτον, τοῦ τῆς εὐπελείας λόγου πάντων ἡμῖν τιμωτέρου φαινόμενον.

Κε φ. β΄.

Εἰ δὲ συμβαῖη μὴδὲ αὐτὸν ἐκ τινῶν αἰτιῶν ἔχειν, ὁθεν

ponens, ut tunc oporteret prohiberi alienationes, quum ad solvendum fideicommissum ex studio qui hoc oneratus est ad alienationem venit. Et tanquam philosophatus iater Imperatores Marcus, tali quodam proposito casu, viri boni arbitratum videri iussit talibus verbis disponit.

CAP. I. Nobis ergo recte visum est habere¹⁾, ita disponere legislationem, ut, si quidem universaliter aliquis dicat restitutionem fideicommissi, haec tenere, quae in talibus decreta sunt, et a nobis iam sancita, sin vero tale sit fideicommissum, quale subiacet, et ea, quae inveniuntur seu remanent in tempore mortis, testator submittat sola in fideicommissum, tunc indefinite dictum prioribus sub quadam legitima deducere divisione et ordinae²⁾. Si quis enim haec, aut etiam aliquid tale aliud dixerit³⁾, sancimus, usque ad Falcidiam solum suae institutionis necessitate habere servare eum, qui oneratus est fideicommissi restitutione, et non posse aliquid penitus ex illa minuire, sufficiens existens, sed⁴⁾ heredi quidem supersint tres partes, illi autem quartae solius relinquatur ratio. Non enim concedimus ei, qui gravatus est, etiam donationibus uti aliquibus, et forsam ex studio (quod Papiannus dicebat intervertendi fideicommissi causa), ut etiam quarta minuat institutionis eius, sed hoc omnino relinquere fideicommissum, aliis⁵⁾ omnibus in eius positus potestate, et licentiam habere eum sic sicut voluerit uti, quemadmodum perfectis dominis competit. Si vero et ipsam quartam is, qui gravatus est, contingat, necessarium est perscrutari causam, secundum quam hoc egit. Et si quidem aut dotem voluerit dare, aut sponsalitiarum largitatem, aliam non habens substantiam, oportet ei hoc permitti agere, et hoc⁶⁾ videlicet, quod nostra continetur iam lege, in qua ei omnino non negavimus talem deminutionem. Si vero et in captivorum redemptionem (hanc enim excipimus, et dicamus deo causam), et hoc licentiam eam habere facere, et minuire etiam quartam pietatis ratione, quod omnino nobis pretiosius videtur.

CAP. II. Si vero contigerit neque ipsum habere ex aliquibus causis, unde faciat expensas, ex tali resti-

quam de industria in aenigmate adiciens, tum demum alienationes prohibitas esse debere, quando ad dissolvendum fideicommissum is, qui illo gravatus est, data opera ad alienationem venit. Et philosophus inter Imperatores, Marcus tali quadam specie proposita constituit, ut arbitrium boni viri in talibus verbis iure videretur.

CAP. I.

Nobis igitur recte se habere visum est, si legentia ferremus, ut, si quis totum fideicommissum restituendum esse dicat, ea obtineant, quae in eiusmodi casibus definita et a nobis iam sancita sunt. Si vero tale sit fideicommissum, quale propositum est, et testator ea solum fideicommissum subiecerit, quae tempore mortis inventa vel relicta sunt, id, quod indefinite a maioribus dictum est, sub legitima quandam divisionem et ordinem deducamus. Nam si quis hoc vel etiam aliud quid dixerit, sancimus, ut fideicommissi restitutione gravatus usque ad solum Falcidiam institutionis suae servare necesse habeat, nec quidquam plane exinde deminuire possit. Sufficit enim, si heres tres partes habeat, huius vero quarta solum relinquatur. Neque enim permittemus, ut gravatus donationes quodam faciat, idque de industria fortasse (quod Papiannus dixit intervertendi fideicommissi causa), ut quarta etiam institutionis suae minuat, sed hoc fideicommissum omnino relinquat, reliquis omnibus in potestate eius manentibus, adeo ut illi arbitratu suo ius uti liceat, quemadmodum veris dominis convenit. Quod gravatus quartam etiam attingat, necessarium est perscrutari causam, ob quam hoc fecerit. Et si quidem vel dotem dare velit, vel donationem ante nuptias, quae alia bona non habeat, hoc illi permittendum est, secundum id tamen, quod lege nostra iam continetur, ad quod illi plane eiusmodi deminutionem non negavimus. Si vero etiam ad captivorum redemptionem (hanc enim excipimus et deo dicamus), hoc quoque illi facere, et quartam minuire liceat, quam pietatis ratio omnibus rebus pretiosior nobis videatur.

CAP. II.

Si vero contingat, ut neque ipse quibusdam ex causis

¹⁾ Hal., Fulg.; εἶναι Scring. — ²⁾ ἢ τὰ Hal. — ³⁾ δεῖ Hal. — ⁴⁾ Cod. Hamb.; visum est ita Trid.; visum est, hanc Port., Cont. — ⁵⁾ Melius sub quadam legitimam deducere divisionem et ordinem. — ⁶⁾ Cod. Hamb.;

tale aliquid dixerit aliud Trid.; aliquid aliud tale dixerit Port., Cont. — ⁷⁾ sed hic Cod. Hamb.; si Bl. — ⁸⁾ autem add. Cod. Hamb., Trid. — ⁹⁾ Cod. Hamb., Trid.; et om. Port., Cont.; secundum hoc bene emend. Bl.

ὅθεν ποιοῦτο δαπάνας, ἐκ τῆς τοιαύτης ἀποκαταστάσεως καὶ ταύτας ποιεῖσθαι δίδομεν αὐτῷ παρήγοριαν (τοῦτο ὅπερ καὶ ὁ διαδέχμενος ἐπέτριψε, τὸ παρηλιμνήσανον ὅλας αὐτοῦ βουλόμενος εἰς τὴν ἀποκατάστασιν εἰσεσθαι, καὶ ὡς ἂν τις εἴποι ἐκ τοῦ περιεπεσθέντος αὐτῷ τὴν ἀποκατάστασιν γίνεσθαι). Εἰ δὲ μηδεμίαν τοιαύτην εἰς τὸν ὑπόκειται πρόφρασιν, ἀνάγκην ἔχειν πάντως τὸ τέταρτον μέρος τῆς οὐκείας ἐνοστάσεως φυλάττειν, καὶ τῇ τοιαύτῃ ἀποκατάστασει χρεῖσθαι. Εἰ μὲντοι τι δαπανοίη, ἔχων ὅθεν τὴν ἀποπλήρωσιν ποιήσεται, ἐξ ἐκείνου καὶ ἀναπληροῦσθαι τὸ τέταρτον, καὶ κατὰ μηδεμίαν αἰτίαν αὐτὸ μειοῦσθαι. Εἰ δὲ προσάψηται τὰ τέταρτον, καὶ οὐκ ἔχει πρὸς ἀναπλήρωσιν εἰτέραν οὐσίαν, τῆνικαὶτα εἰδομὴν καὶ κατὰ τῶν ἡγορακότων ἢ ἄλλως λαβόντων πράγματα ἰn rem, καὶ ὑποθήκας ἐκ τῆς αὐθεντίας τοῦδε τοῦ νόμου, ὥστε εἰδῆναι ἀναπληροῦν τὸν φιδεϊκομισσάριον λαυτὸν¹⁾ ἐκ τῆς τῶν πραγμάτων ἐδαφίσεως, τοῦτο ὅπερ καὶ ἐπὶ τῶν λεγάνων ἤδη δεδωκεμῶν, καὶ τὴν ἐκ τῆς διατάξεως ἰn rem αὐτοῖς χαρισάμενοι, καὶ τὴν τοῦ φιδεϊκομισσοῦ persecutionem, ὥστε καὶ ἀσφάλειαν ὁ φιδεϊκομισσάριος δώσει τοῦ μὴ ἔλατον τοῦ τετάρτου φυλάττειν, εἰ μὴ καὶ αὐτὴν ὁ διατεθήμενος συγχωρήσῃ, ὥσπερ ἐπὶ τοῦ προσηγγελμένου ἡμῖν πεπολιχε γάστρου. αὐτοῦ γὰρ τοῦ διατεθήμενου πᾶσαν οὐκ ἐγγυήν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀσφάλειαν συγχωρήσας, ἡμῶς ἀλλοιότερον αὐτὸ διαθεῖναι, οὐκ ἂν εἴη τῆς τοῦ τελευτήσαντος ἰστοχασμένον γνώμης²⁾.

Ἐ π ἰ λ ο γ ο ς.

Κατὰ ταῦτα τοῖνυν ἔστω τοῖς πράγμασι τομῆ, αὐτῷ τε τοῖνυν τῷ παρασχομένῳ τὴν ζήτησιν, καὶ τοῖς ἄλλοις ἄπαισι, ἐφ' οἷς ἡρησθαι συμβαίνει τὰ θέματα, τῶν μὲν διαθηκῶν οὕτω γινομένων, καὶ τῶν διαθεμένων ἰσως τελευτήσαντων, οὕτω δὲ τοῦ τοιοῦτου χώρον λαβόντος φιδεϊκομισσοῦ, αὐτῷ ἐπὶ τοῦ βεβαρωμένου περιόντιος. Καὶ ταῦτα φανῆναι οἷα τῶν παίδων μόνων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων συγγενῶν, καὶ τῶν ἐξω τοῦ γένους, ἐφ' ὧν ὅλας τοιοῦτο φιδεϊκομισσὸν καταλειφθῆναι συμβαίνει. Ἢ τοῖνυν σὴ ἐνδοξότης ἴσασι ταῦτα φανερὰ ποιήσει τοῖς ἡμετέροις ὑπηκόοις, ὥστε εἰδῆναι, κατὰ τίναν τρόπον προσήκει καὶ τὴν αὐτοῦ, καὶ τελευτῶν, καὶ διαθεσθῆναι, φιδεϊκομισσῶ τε καταλιμνήσαν, καὶ τὰ ἄλλα πράττειν, ἄπειρ ἐπὶ τῶν τοιοῦτων νενομισται. Dat. Kal. Febr. Constantinop. imp. DN. Iustin. PP. Aug. ann. XIV., Basilio V. C. Cons. [541.]

Epilogus.

Secundum haec igitur causae decidantur, tam illa ipsa, quae quaestionem praebuit, quam reliqua omnia, in quibus res in suspenso esse contigerit, testamentis ita confectis, et testatoribus fortasse vita suetis, fideicommissis vero nondum locum habente, sed eo, qui gravatus est, superstitite. Atque haec dicimus non solum de liberis, sed et de aliis cognatis, et extraneis, quibus omnino eiusmodi fideicommissum relinqui contigerit. Gloria igitur tua omnibus subditis haec manifesta faciat, ut sciant, quomodo eos et vivere, et mori, et testari, et fideicommissa relinquere, et alia agere conveniat, quae in talibus sancita sunt.

No-

restitutione etiam has facere damus ei licentiam; hoc quod et testator permisit quod relinquatur omnino hoc valens ad restitutionem trahi, et quasi aliquis dicat, ex hoc, quod remaneret, ei restitutionem fieri. Si autem nulla talis subiacet occasio, necessitatem habere omnino quartam partem propriae institutionis servare, et tali et aliis restitutionem donare³⁾. Si tamen aliquid expenderit, habens unde supplementum faciat, ex illo suppleat quartam, et per nullam causam hanc minui. Si vero contigerit quartam, et non habeat ad supplementum aliam substantiam, tunc damus⁴⁾ et contra emtores aut aliter accipientes res in rem et hypothecas auctoritate huius legis, ut liceat complere sibi fideicommissarium⁵⁾ ex rerum vindicatione; hoc quod in legatis iam dedimus, et ex constitutione in rem eis⁶⁾ donantes, ei fideicommissi persecutionem. Unde et cautionem fideicommissarius dabit non minus quarta⁷⁾ servare, nisi et ipsam testator, sicut in pronuntiato nobis facto, prohibuit. Quam enim ipse testator omnem non fideiussionem solum, sed etiam cautionem relaxaverit, nos aliter disponere, non est⁸⁾ morientis conicere⁹⁾ voluntatem.

Epilogus. Haec igitur sit causis decisio, ipsi quae praebuit quaestionem, et aliis omnibus, in quibus pendere contigerit casus, testamentorum quidem factorum, et testatorum quippe defunctorum, nondum autem tali locum accipiente fideicommissis, sed adhuc eo, qui gravatus est, superstitite. Et haec dicimus non in illis solum, sed etiam in aliis cognatis et extraneis a genere¹⁰⁾, in quibus omnino tale fideicommissum relinqui contigerit. Tua igitur gloria omnibus haec manifesta faciat nostris subiectis, ut sciant, quemadmodum competat et vivere eos, et mori, et testari, et fideicommissa relinquere, et alia agere, quae in talibus sunt sancita. Dat. Kal. Febr. Constant. DN. Iustiniani PP. Aug. imp. anno XIV. Basilio V. C. Cons. [541.]

CONST. CIV.

¹⁾ αὐτὸν Hal. — ²⁾ Hal.; αὐτὸ διαθεῖναι οὐκ ἂν εἴη, τῆς τοῦ τελ. ἰστοχασμένους γνώμης Sering.; ἰστοχασμένων conl. Hamb. — ³⁾ et tali restitutioni donare Bz. — ⁴⁾ Cod. Hamb., Trid.; et add. Port., Cont. — ⁵⁾ Cod. Hamb.; fideicommissum edd. — ⁶⁾ Cod.

Hamb., Trid.; et Port., Cont. — ⁷⁾ Cod. Hamb.; quartam edd. — ⁸⁾ aliter id disponere, non esset Bz. ed ster. — ⁹⁾ convincere Trid. — ¹⁰⁾ Bz. ed. ster.; genere om. Cod. Hamb.; extraneis agere edd.

ΑΙ Α Τ Α Ξ Ι Σ ρθ. 4)

Περὶ αἱρετικῶν τῆ πλίστει γυναικῶν.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννη, ἐπάρχω τῶν ἱερῶν πραιτωρίων τῷ δευτέρω, ἀπὸ ἱππίων καὶ πατρικῶν¹⁾.

Π ρ ο ο λ μ ι ο ν .

Μίαν ἡμῖν εἶναι βοήθειαν ἐπὶ παντὶ τῷ τῆς ημετέρας πολιτείας τε καὶ βασιλείας βίω²⁾ τὴν εἰς θεὸν ἐλπὶδα πιστεύομεν, εἰδότες, ὅτι τοῦτο ἡμῖν καὶ τὴν τῆς ψυχῆς καὶ τὴν τῆς βασιλείας³⁾ δίδωσι σωτηρίαν. ὥστε καὶ τὰς νομοθεσίας τὰς ημετέρας ἐκείδην ἠρηθῆσαι προσήκει, καὶ εἰς αὐτὴν ἀφορᾶν, καὶ ταύτην αὐτῶν ἀρχὴν εἶναι καὶ μέσση καὶ πέρας. Ἰασι τοίνυν ἅπαντες, ὡς οἱ πρὸ ἡμῶν βεβασιλευκότες, καὶ μάλιστα Ἀλέω ὁ τῆς εὐσεβοῦς μνήμης, καὶ Ἰουστίνος ὁ τῆς θείας λήξεως ἡμῶν πατῆρ, ἐν ταῖς ἐαυτῶν διατάξεσι τοῖς αἱρετικοῖς ἅπασιν ἀπηγόρευσαν, ὥστε μηδεμίαν αὐτοὺς μετέναι στρατεῖαν, μήτε δὲ τὴν οἰανοῦν ἐπὶ δημοσταίς φρονεῖσι μετουσίαν ἔχειν, ὅπως ἂν μὴ προφασί τῶν στρατειῶν τῶν τε δημοσίων ἐπιταγματίων τῷ τῆς ἁγίας τοῦ θεοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας μέρεϊ φανεῖεν λυμαινόμενοι. καὶ ἡμεῖς δὲ αὐτὸ τοῦτο πεπεράχαμεν ἡμετέρας διατάξεσι ταῦτα κυρώσαντες. Αἱρετικοὺς δὲ καὶ ἐκείνους εὐόχους καὶ ἡμεῖς λέγομεν τοὺς διαφόρων ὄντας ἀθεσίων, εἰς συνάπτομέν τε καὶ συναριθμοῦμεν καὶ τοὺς τῆ Νεστορίου Ἰουδαϊκῆ ἀκολουθοῦντας μανίε, καὶ Εὐτυχιανιστάς, καὶ Ἀκεφάλους, καὶ⁴⁾ ὀφινε τὴν Διοσκόρου καὶ Σιθῆρου κακοδοξίαν νοσοῦσι, τῶν τῆν Μανιχαίου καὶ Ἀπολιναρίου ἀνανησκαμένων δυσσεβείαν, καὶ πρὸ γὰ πάντων τοῦ μὴ ὄντας μέλος τῆς ἁγίας τοῦ θεοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς⁵⁾ ἐκκλησίας, ἐν ἧ πάντες ὁμοφώνως οἱ ὀγιώτατοι πάσης τῆς οἰκουμένης πατριάρχαι, ὁ τε τῆς ἑσπερίας Ρώμης καὶ ὁ ταύτης τῆς βασιλέως πόλεως, καὶ Ἀλεξανδρείας, καὶ Θεουπόλεως, καὶ Ἱεροσολύμων, καὶ πάντες οἱ ὑπ' αὐτοὺς τεταγμένοι ὀγιώτατοι ἐπίσκοποι τὴν ἀποστολικὴν κληρέτων πλίσιν τε καὶ παράδοσιν. Τοῖς τοίνυν τῆς ἀρχάντου κοινωρίας κατὰ τὴν καθολικὴν

Novella CIX.

DE MULIERIBUS FIDE HAERETICIS.

Idem Imperator Ioanni, sacro Praetorio iterum Praefecto, Exconsuli et Patricio.

Praefatio.

Unicum nobis auxilium per omnem reipublicae nostrae et imperii vitam spem in deum esse credimus, idque scimus et animae et imperii salutem nobis praebere. Quare leges etiam nostras exinde pendere, ad eam respicere, ipsamque earum initium, medium et finem esse convenit. Iam vero omnes sciunt, eos, qui ante nos imperarunt, et maxime Leonem piaae memoriae, ac Iustinum divae memoriae, patrem nostrum, in constitutionibus suis omnes haereticos prohibuisse, quominus ad ullam militiam accederent, et ad publica munera aditum haberent, ne praetextu militiarum et publicorum munerum sanctae, catholicae et apostolicae ecclesiae dei partem affligere viderentur. Nos quoque ipsi idem hoc fecimus, constitutionibus nostris illa confirmantes. Haereticos autem et illi dixerunt et nos dicimus, qui diversarum haeresium sunt. Quibus coniungimus et connumeramus etiam eos, qui Nestorii Iudaicam sequuntur insaniam, et Eutychnianistas, et Acephalos, et quicunque Dioscori et Severi pravus opinionibus laborant, qui Manichaei et Apollinaris impietatem renouant, et aut omnia qui non sunt membrum sanctae catholicae et apostolicae ecclesiae dei, in qua uno ore omnes sanctissimi totius orbis terrarum patriarchae, et ille, qui in Roma occidentali, et qui in regia hac urbe, et Alexandriae, et Theopoli, et Hierosolymis est, omnesque ipsis subiecti sanctissimi episcopi apostolicam fidem et traditionem praedicant. Illos igitur, qui immaculatam communionem in catholica ecclesia a sacerdotibus eius dei amantissimis non accipiunt, haereticos ipsi vocamus. Non licet illi christianorum nomen sibi imponant, quum tamen se ipsi a vera christianorum fide et communione separent, dei iudicio sese subicere intelliguntur.

Cap. I

Gl.

CONST. CIV.

DE PRIVILEGIIS DOTIS HAERETICIS MULIERIBUS NON PRAESTANDIS.

(Coll. VIII. tit. 5.)

Imp. Iustinianus Aug. Ioanni, gloriosissimo Orientalium Praetoriorum Praefecto iterum, Exconsuli ordinario et Patricio.

Praefatio. Unam nobis esse in omni nostrae reipublicae et imperii vita in deo spem credimus, scientes, quia haec nobis et animae et imperii dat salutem. Unde et legislationes nostras inde pendere competit, et in eam respicere et hoc eis principium esse, et medium, et terminum. Sciunt igitur universi, quia ante nos imperantes, et maxime Leo piaae memoriae, et Iustinus piaae memoriae noster pater in suis constitutionibus haereticis omnibus interdixerunt, ut neque ulla ipsi participarentur militia, neque quodlibet in publicis curis participium haberent, uti ne occasione militarium et publicorum collegiorum sanctae dei catholicae et apostolicae ecclesiae membra viderentur vastare. Et nos autem ipsi⁶⁾ hoc egimus, nostris constitutionibus hoc roborantes. Haereticos vero et illi dixerunt et nos dicimus eos, qui diversarum sunt haeresium. Quibus coniungimus et connumeramus et qui Nestorii Iudaicam sequuntur insaniam, et Eutychnianistas, et Acephalos, qui Dioscori et Severi mala secta languent, Manichaei⁷⁾ et Apollinaris renouantium impietatem, et ad hoc omnes, qui non sunt membrum sanctae dei catholicae et apostolicae ecclesiae, in qua omnes concorditer sanctissimi episcopi et totius orbis terrarum patriarchae, et Hesperiae⁸⁾ Romae, et huius regiae civitatis, et Alexandriae, et Theopoleos, et Hierosolymorum, et omnes, qui sub eis constituti sunt sanctissimi episcopi, apostolicam praedicant fidem atque traditionem. Igitur sacram communionem in catholica ecclesia non

¹⁾ Hal. et Scring. — Athan. III. 1. (Helmh. Anecd. I. p. 44.) et Coll. Const. eccl. III. 3. 1. (Fœhli bibl. II. p. 1356.) — Si initium proemii et epilogum exceperis, tota Nov. est in Bas. I. 1. 55. — Iulian. Const. 102. — Ferris est glossata.

²⁾ Βάσιω τοποιορητῆ τῶν ἐπάρχων Athan., Coll. Const. eccl. — ³⁾ τότῳ Athan., Coll. const. eccl., cf. Leunclav. Notat. I. 82. — ⁴⁾ καὶ τὴν τῆς βασιλείας αὐ., Hal. — ⁵⁾ καὶ om. Hal., Bas., Vulg., et quo omniae unum copulae etiam evadet Athan., cum dicit ecclesiae Acephalorum esse Dioscorum et Severum. — ⁶⁾ Cod. Hamb., Trid.; Ha et nos ipsi Port., Cont. — ⁷⁾ Cod. Hamb.; et Manichaei add. — ⁸⁾ Trid.; Hesperiae et Cod. Hamb., Port., Cont.

λεκήν ἐκκλησίαν οὐ μεταλαμβάνοντας παρα τῶν ταύτης θεοφιλεστάτων ἱερῶν αἱρετικοῖς δικαίως κολούμην²⁾. κἀν γὰρ ὄνομα Χριστιανῶν ἑαυτοὺς περιτιθέασιν, τῆς ἀληθινῆς ἑαυτοῦς τῶν Χριστιανῶν πίστειώς τε καὶ κοινωνίας χωρίζοντες τῷ τοῦ θεοῦ κρῖματι ἑαυτοῦς ὑπάγειν γνώσκονται.

Κεφ. α΄.

Οἱ μὲν οὖν περὶ τῶν αἱρετικῶν προτιήσαντες νόμοι πᾶσιν εἰσι φανεροί. ἡμεῖς δὲ βουλόμενοι τοὺς τὴν ὀρθόδοξον ἀσπαζομένους πλῆσιν καὶ ταύτης ἀνεχομένους ἔχειν τι πλεον προνόμιον τῶν ἄλλοτριουμένων ἑαυτοῦς τῆς τοῦ θεοῦ πόσιμης (ἐπιδήξαιτε δικαιοῦν ἔσιν ἰσῶν τοῖς ὀρθοδόξοις τοὺς αἱρετικούς ἀξιοῦσθαι προνομίῳ), διὰ τοῦτο καὶ νῦν ἐπὶ τὸν παρόντα εἰδομεν νόμον. Ἐπειδὴ γὰρ δεδωκαμεν προνομίαν ταῖς γυναῖξιν τῶν προικῶν, ὥστε καὶ προγενεστέρων δανεισῶν προκρίνεσθαι, καὶ βελτίω ἰσῶν ἔχειν αὐτάς, καὶ ταῦτα ὑπὸ τοῦ χρόνου νικωμένους³⁾, ἐπὶ δὲ τῶν διὰ τοὺς γάμους δωρεῶν κατὰ τοὺς χρόνους, καθ' οὓς ἂν γένοιτο, τὰς ὑποθήκας ἔχειν, πᾶσιν ἐπὶ τοῦ παρόντος ποιούμεθα φανερόν διὰ τοῦδε τοῦ θεοῦ ἡμῶν νόμου, ὅτι καὶ ἰσῶν τὴν προνομίαν καὶ τὰς σωτηρίας ὑποθήκας, καὶ τὰ ἄλλα πάντα, ὅποια ταῖς γυναῖξιν ἐν διαφόροις προνομίοις παρὰ τῶν ἡμετέρων δίδονται νόμων, ἐκείναις δίδομεν μόναις (ἐφ' ᾧ τούτων ἀπολαύειν τε καὶ χρῆσθαι ταῖς ἐξ αὐτῶν ὑποθήκαις), αἷς ἐπιμελῆς ἔστι τὴν ὄρθην καὶ προκυνομένην ἡμῶν πλῆσιν κρατεῖν (τὴν τῆς καθολικῆς ἡμεῖν καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας), καὶ μετέχειν τῆς ἐν αὐτῇ σωτηριώδους κοινωνίας. τὰς γὰρ χωρίζουσας ἑαυτάς τῆς ἁγίας τοῦ θεοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας, καὶ τῆς ἀρχαίου κατ' αὐτὴν κοινωνίας μεταλαμβάνειν οὐκ ἀνεχομένης παρὰ τῶν ταύτης θεοφιλεστάτων ἱερῶν οὐ βουλούμεθα παντελῶς τῶν τοιοῦτων ἀπολαύειν προνομίῳ. εἰ γὰρ ἑαυτάς χωρίζουσι τῶν τοῦ θεοῦ δωρεῶν, καὶ τῆς ἁγίας καὶ ἀρχαίου κοινωνίας ἀλλοτριώσασιν, πολλῶν μᾶλλον καὶ ἡμεῖς οὐκ ἂν αὐτάς δεξιώσαιμεν προνομίῳ, καὶ τῆς ἐκ τῶν ἡμετέρων νόμων ἀπολαύσαι συγχωρήσαιμεν συγχρηστῆσιν, ἀλλ' ἔστωσαν αὐταῖς ἄβαστοι παντοίως αἱ παρὰ τῶν νόμων εὐεργεταί, καὶ παντός προνομίου ἐκ τῶν ἡμετέρων διατάξεων αὐταῖς δεδομένου στερηθήσονται.

Κεφ. β΄.

non recipientes ab eius deo²⁾) amabilibus sacerdotibus, haereticos iuste vocamus. Nam licet nomen Christianorum sibi impositum, attamen³⁾) a Christianorum se fide et communione separant, dei iudicio aemetipsos subditi cognoscentes.

CAP. I. Quae igitur de haereticis prolatae sunt leges⁴⁾, omnibus sunt manifesta. Nos autem volentes, orthodoxam amplectentes fidem et eandem⁵⁾) defendentes habere aliquod amplius privilegium iis, qui alienam aemetipsis a dei ovili (quoniam neque iustam est aequalibus cum orthodoxis haereticis dignos fieri privilegia), propterea et nunc ad praesentem respeximus legem. Quia enim dedimus privilegium mulieribus dotium, ut etiam prioribus creditoribus praeponebantur, et meliorem ordinem eas habere, et nec a tempore superstas, in donationibus autem propter nuptias secundum tempora, per quae sunt, hypothecas habere, omnibus in praesenti facimus manifestum per hanc sacram nostram legem, quia et hoc privilegium, et tacitas hypothecae, et omnia alia, quae mulieribus⁶⁾) in diversis privilegiis a nostris legibus data sunt, illis damna solis, quatenus his fruuntur et utantur, quae diligentiam habent rectam et adorandam nostram fidem tenere (catholicae dicimus et apostolicae ecclesiae), et participare in eius salutari communione. Quae enim separant se a sancta dei catholica et apostolica ecclesia, et sacrosanctam in ea communionem percipere non patiuntur ab eius⁷⁾) deo amabilibus sacerdotibus, nolumus omnino talibus frui privilegiis. Si enim se separant a dei muneribus, et a sacra communione alienam faciunt, multo potius et nos non eas dignas fieri privilegia, neque ex nostris legibus frui permitimus continentia, sed sint eis inaccessibilia⁸⁾) omnino ex legibus beneficia, et omni privilegio ex nostris constitutionibus eis dato privabuntur.

CAP. II.

¹⁾ Definitionem haereticorum repet. (Photii) Nomoc. XII. 2. (Fozilli bibl. II. p. 1060.) et plura etiam ex cap. I. addit Balsam. ad h. I. (ibid. p. 1061.)

²⁾ καὶ ταῦτα οὗτε ὑπὸ τοῦ χρόνου νικωμένους — ³⁾ ab eis deo Cod. Hamb.; ab his deo Trid.; a deo Port., Cont. — ⁴⁾ verontamen Trid., Port. Cod. Hamb. om. verba sibi impositum —

⁴⁾ Cod. Hamb.; prolatae sunt lege edd. — ⁵⁾ Cod. Hamb.; eam edd. — ⁶⁾ Cod. Hamb.; omnibus add. edd. — ⁷⁾ ab eos Cod. Hamb.; ab eis Trid.; a deo Port., Cor¹⁾ — ⁸⁾ eis magis inaccessibilia Cod. Hamb.; eis Inaggr. magis Trid.

Κεφ. β΄.

Ἐβασίλει δὲ αὐταῖς τῆς βελτιότητος γινομένης γνώ-
σης, καὶ τὴν ὁρθὴν καὶ ἀληθινὴν ἀσπαζομένης
πίστιν, καὶ ταύτης μέγρι παντός ἀντεχομένης τῶν
τοιούτων ἀπολαβεῖν δωρεῶν τε καὶ προνομίων. Τοῦ-
των ἐν ἀπάσῃ τῇ υπηκόῳ κρατούμενων καὶ παραφυ-
λαττομένων, πρωτοτύπως μὲν παρὰ τῶν θεοφιλε-
στάτων ἱερέων, ἔπειτα δὲ καὶ παρὰ τῶν ἡμετέρων
ἀρχόντων καὶ δικαστῶν, εἴτε μείζους εἴτε ἐλάττους
καθεστᾶσιν, καὶ πρὸς γε παρὰ τῆς σῆς ὑπεροχῆς,
πρὸς ἣν καὶ τὸν παρόντα ποιοῦμεθα νόμον. Ὡστε
προσηκόν ἐστι τοῦς δικαστῆς, παρ' οἷς τινὲς κινουῦνται
κατὰ γυναικῶν δίκαι ἢ παρὰ γυναικῶν τινὰ προ-
νόμια ἐκδικεῖν ἐαυταῖς βουλομένων, ἀποβλέπειν εἰς
τὴν τοῦ παρόντος ἡμῶν νόμου δύναμιν, καὶ εἰ μὴ
ἔβροικεν αὐτὰς τῆς ὁρθοδόξου πίστεως οὐσίας, καὶ
μεταλαμβάνουσας τῆς ἀχράντου καὶ προσκυνητῆς
κοινωνίας ἐν τῇ ἀγιωτάτῃ καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ
ἐκκλησίᾳ παρὰ τῶν σεβασμιωτάτων ταύτης ἱερέων,
ταῦτα μὴ συγχωρεῖν ἀπολαβεῖν τῶν ἐκ τῶν ἡμετέ-
ρων διατάξεων προνομίων.

Ἐπιλογος.

Τὰ τοίνυν παραπάντα ἡμῖν καὶ διὰ τοῦδε τοῦ
θελοῦ δηλούμενα νόμου ἢ σῆ ὑπεροχῇ γνώσκουσα
ἐν ταῖς παρ' αὐτῇ¹⁾ κινουμέναις δίκαις παραφυλάτ-
τειν καὶ ἔργῳ καὶ πέραν παραδοῦναι φρονισάτω,
διὰ τε τῶν εὐδοκῶν ἰδίμων καὶ προσεγγισίων
οὐκείων πᾶσι ποιησάσθω φανερὰ ἐν τε τῇ εὐδαί-
μονι ταύτῃ πόλει καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχαῖς πάσαις, ἕστε
γινώσκειν πάντας, ὅπως τις ἡμῖν ἐστὶ φρονίς καὶ
τῆς ἀληθοῦς περὶ τὸν δεσποῖν Χριστὸν τὸν ἀλη-
θινὸν θεὸν πίστεως καὶ τῆς τῶν ἡμετέρων υπηκόων
πληροῦς. Dat. V. Non. Maiis Constantinop. imp.
DN. Iustina. PP. Aug. ann. XV., Basil. V. C.
Cons. [541.]

DIA-

CAP. II.

Licet vero illis, si ad meliorem mentem redierint
et rectam atque veram fidem amplectæ fuerint, illique
semper adhaeserint, talibus domis et privilegiis fru-
Hæc autem in omni ditione nostra valeant et obser-
ventur, præcipue quidem a dei amantissimis sacerdotibus,
deinde vero a nostris etiam magistratibus et
iudicibus, sive maiores, sive minores sunt, et præterea
a celsitudine tua, ad quam etiam hæc legem dedimus.
Iudices itaque, apud quos contra mulieres, aut a mu-
lieribus privilegia quædam sibi vindicare volentibus
lites moventur, ad præsentis nostræ legis vim respu-
cere convenit, et si eas non orthodoxæ fidei esse, nec
incontaminatam et adorandam communionem in sanctis-
sima catholica et apostolica ecclesia a venerabilibus
eius sacerdotibus accipere deprehendant, illis non con-
cedere, ut privilegiis ex nostris constitutionibus fruatur.

Epilogus.

Quæ igitur nobis placuerunt et sacra hæc lege
declarata sunt excellentia tua cognoscens in libris
apud ipsam motis observare et effectui dare curat,
atque per consuetudine edicta et præcepta tam in felicis-
sima catholica et apostolica ecclesia manifesta faciat,
ut omnes intelligant, quantæ nobis curæ sit vera in
dominum Christum, verum illum deum, fides, et subdi-
torum nostrorum salus.

N.

CAP. II. Licet autem eis mellioris factis sententiæ²⁾, et rectam veramque amplectentibus fidem, et
hæc semper contentas³⁾, talibus⁴⁾ perfrui muneribus et privilegiis. His in omni ditione valentibus atque
servandis, principaliter quidem a deo amabilibus episcopis et sacerdotibus, deinde et⁵⁾ a nostris administra-
toribus et iudicibus, sive sint maiores sive minores, et insuper a tua celsitudine, apud quam et præsertim
facimus legem. Unde competens est, iudices⁶⁾, apud quos aliqua moveantur contra mulieres causæ, aut
a mulieribus quædam privilegia sibi vindicare volentibus, respicere ad præsentis nostræ legis subtilitatem,
et si non invenerint eas orthodoxæ fidei existentes, et percipientes sacrosanctam et adorabilem communionem
in sanctissima catholica ecclesia et apostolica a venerandissimis eius sacerdotibus, non permittere frui ex nostris
constitutionibus privilegiis.

Epilogus. Quæ igitur placuerunt nobis et per hæc sacram declarata sunt legem, tua celsitudine
cognoscens, canis apud eam motis servare, et operi effectumque tradere⁷⁾ curet, et per soleant edicta et
præcepta propria omnibus faciat manifesta et in hæc felicissima civitate, et in provinciis, ut cognoscant omnes,
quanta et quæ nobis cura est et veræ circa dominum Christum verum deum fidei, et nostrorum subiectorum
salutis. Dat. V. Non. Kal. Maii, Constant. imp. DN. Iustiniani PP. Aug. anno XV., Basilio V. C.
Cons. [541.]

CONST. CV.

¹⁾ Hal., Vulg.; αὐτῶν Sering. — ²⁾ Cod. Hamb.; Port. — ³⁾ Cod. Hamb.; et om. edd. — ⁴⁾ Cod. mcl. sententiæ factis add. — ⁵⁾ Cod. Hamb., Trid.; Hamb.; et iud. edd. — ⁶⁾ cum tradere Cod. Hamb. unde legendum videtur contradere.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρι.*)

Περὶ τῶν τόκων.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννης, ἐπαρχῶν πραιτωρίων τὸ δεύτερον, ἀπὸ ἰπάτων καὶ πατρικῶν.

Π ρ ο ο λ μ ι ο ν.

Ἴσμεν ἐκ μηνύσεως τῆς σῆς ὑπεροχῆς νόμον ἥδη πεποιηκότες περὶ τῶν τραiectίων χρημάτων, ὃς ἐφανῆς γέγονε τῷ δικαστηρίῳ τῷ σφ.

Κεφ. α΄.

Ἄλλ' ἐπειδήπερ ὕστερον προσελεύσεων ἡμῖν γενομένων προσεῖδξαμεν, τὸν νόμον ἐκεῖνον μὴ κρατεῖν, ἀνακληθῆναι αὐτὸν προσεῖδξαντες ἐκ τοῦ δικαστηρίου τοῦ σοῦ, ἐγνωμεν δὲ αὐτὸν καὶ ἐν τισὶ τῶν ἰσαρχῶν ἤδη καταφανῆ γενέσθαι, διὰ τοῦτο δεσπίζομεν, τὸν τοιοῦτον νόμον παρτοίως ἀργεῖν, καὶ εἰ συνέβη κατὰ χρόαν αὐτὸν πεμφθῆναι, μὴδὲ ἐκείσε κρατεῖν¹⁾, ἀλλ' ἀνίσχυρον εἶναι. καὶ οὕτω βουλόμεθα τὸ πρᾶγμα προΐεναι, ὡς εἰ μὴδὲ γραφεῖς ἐτύχωνεν ὁ εἰρημένος νόμος, ἀλλὰ κατὰ τοὺς ἤδη περὶ τῶν τοιούτων τεθέντας νόμους παρ' ἡμῶν τὰς ὑποθέσεις ἐξετάζεσθαι καὶ κρίσεως ἀξιουθεῖν.

Ἐ π ἰ λ ο γ ο ς.

Τὰ τοῦτον παραστάντα ἡμῖν καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θείου δηλούμενα νόμου ἢ σῆς ὑπεροχῆς ἔργῳ καὶ πρᾶσι παραδοῦναι σπευσάτω. Dat. VII. Kal. Maii Constantinop. imp. DN. Iustin. PP. Aug. ann. XV., Basilio V. C. Cons. [541.]

Novella CX.

DE USURIS.

Idem Imperator Iohanni, iterum Praefecto Praetorio, Exconsuli et Patricio.

Praefatio.

Scimus ad relationem celsitudinis tuae legem nos de traiectionis pecuniis iam fecisse, quae iudicio tuo insinuata fuit.

CAP. I.

Quoniam autem postea, quum interpellati essemus, praecipimus, ne lex illa valeret, mandantes, ut e iudicio tuo tolleretur, eam vero in provinciis quibusdam iam insinuatam esse cognovimus, propterea sancimus, ut lex illa plane cesset, et si eam in provincias missam esse contingat, ibi non valeat, sed invalida sit; atque ita rem illam procedere volumus, quasi dicta lex nunquam scripta esset, sed secundum leges de illis a nobis iam latis negotia examinentur et decidentur.

E p i l o g u s.

Quae igitur nobis placuerunt et sacra hac lege declarata sunt excellentia tua effectui dare studeat.

CONST. CV.

DE NAUTICIS USURIS.

(Coll. VIII. tit. 6.)

Imp. Iustinianus Aug. Iohanni, gloriosissimo sacrorum Orientalium Praetoriorum Praefecto iterum, Exconsul ordinario et Patricio.

Praefatio. Novimus ex denunciatione tuae celsitudinis, legem fecisse iam nos¹⁾ de traiectionis pecuniis, quae manifesta facta est foro tuo.

Cap. I. Sed quoniam postea, additionibus nobis factis, praecipimus²⁾ legem illam non valere, rescindi eam sperantes ex foro tuo³⁾, cognovimus autem eam et in quibuslibet provinciis iam insinuatam, propterea sancimus, talem legem omnino vacare, et si contigerit etiam per provincias eam destinari, nec ibi valere, sed invalidam esse. Sicque volumus⁴⁾ causam procedere, tanquam si nec scripta fuisset memorata lex, sed secundum de talibus positas leges a nobis negotia et aestimatione et sententia potiantur.

Epilogus. Quae igitur placuerunt nobis et per hanc sacram declarata sunt legem, tua celsitudo operi effectuique tradere festinet. Dat. VII. Kal. Maii, Constant. imp. DN. Iustiniani PP. Aug. anno XV., Basilio V. C. Cons. [541.]

NOVELLA CXI.

¹⁾ Hal. et Scrimg. — Athen. XVII. 2. (Heimb. Anecd. I. p. 161 sq.) — Iulian. Const. 103. — Ferris antiqua glossam quidem non accepit, inter glossatas tamen haec Nov. posita est in nullis Codd. mss. et add. (Trid., Port.) In Cod. Hamb. deest.

²⁾ καὶ εἰ συνέβη — κρατεῖν om. Hal. — ³⁾ nos ⁴⁾ valere, praesumi enim properantes ex foro Trid. — in Trid., Port. — ⁵⁾ Trid.; percipientes Port., Cont. — ⁵⁾ Port.; non valere Trid., Cont.

GL.

NOVELLA CXI.²⁾

HAEC CONSTITUTIO INNOVAT CONSTITUTIONEM, QUAE PRAESCRPTIONEM GENTUM AN-
NORUM VENERABILIBUS LOCIS DEDERAT.

(Authent. Const. CVL. Coll. VIII. tit. 7.)

Imp. Iustinianus Aug. Theodoto, Orientalium Praetoriorum Praefecto¹⁾.

P r a e f a t i o.

Quod medicamenta morbis, hoc exhibent iura negotiis. Unde consequitur, ut nonnunquam a iudice discordet effectus, et quod credebatur profectura prodesse, experimento inveniatur inane. Probat igitur haec praesentis etiam necessitas³⁾ sanctionis, in qua privilegium, ex religioso proposito sacrosanctis ecclesiis dei et monasteriis, aliisque religiosis locis constitutione nostra nuper indultam, necessaria correctione distinguimus. Dudum siquidem inisseramus, ad centum illis annos exceptionis propagari curricula, per cuius licentiam sanctionis negotia quidem multa commota sunt, et velat antiquorum vulserum obductae paterant iterum cicatrices, sed eorum sanitas provenire non potuit, probationum scilicet difficultatibus impedita, quoniam per tantum saeculi magis quam temporis spatium nec documentis integritas, nec actis fides, nec aetas valet testibus suffragari.

CAP. I. Unde quia largitati nostrae causarum non occurrit angustia, cum ratione simul ac religio tractantes praedictum privilegium usque ad possibilem modum deducere experimento retraximus, et iubemus, in²⁾ negotiis, quae antehac triginta annorum removebat exceptio, nunc venerabilibus³⁾ ecclesiis, monasteriis, et xenodochiis, nec non orphanotrophiis, et brephotrophiis, et ptochiis⁴⁾ quadraginta annorum protelatio conferatur, salva scilicet circa alias personas et causas virtute, quam semper tricenalis sibi praescriptio vindicabat, quoniam haec decem annorum adiectionem solis, ut dictum est, religiosis locis eorumque iuri vel contractibus indulgemus, ut sopitae hoc temporis spatio tam personales quam hypothecariae actiones in perpetuum conquiescant; nihil penitus aliis exceptionibus derogantes, sed tam in aliis quam triennio⁵⁾ vim roboremque tenentibus. In illis namque, ut dictum est, tantum⁶⁾ negotiis religiosos contractes memorato quadraginta annorum privilegio volumus perfiri, in quibus eis centum annorum praerogativam constitutio nostra contulerat. Si quas plane causas ante hanc nostram constitutionem ab ecclesiis ceterisque sacris locis ubicunque commotas iudicialis sententia aut transactionum conventio terminavit, nolimus refricari, sed in reliquam illis haec oblii sanctionem, quas antehac sopitas octo lustrorum silentio moveri hactenus aut motas terminari non contigit.

E p i l o g u s. Illustis igitur et magna auctoritas tua, quae per hanc generalem legem nostra statuit aeternitas, edictis propositis ad omnium notitiam faciat pervenire. Dat. Kal. Iun., Constant. imp. DN. Iustiniani perp. Aug. anno XV., Basilio V. C. Cons. [541.] 111-

¹⁾ Hal. et Scrimg. huius Nov. exhibent epitomen graecam, Theodoti scil. Hermopolitani, cf. Heimb. Anecd. I. p. 248 sq. (Guiaec. Obs. V. 3. Fabrot. in Poëlli bibl. II. p. 1385.), cuius epitomae pars exigua est in Bas. F. 2. 16. ed. Heimb. (V. 2. 23. ed. Fabr.) et apud Balsam. ad Photii Nomoc. II. 1. (Poëlli bibl. II. p. 884.). Haec Novella latine et graeco edita erat, sed latina sola const. in Coll. 168. Novellarum recepta et Athanasio, Iuliano etc. nota erat, quare h. l. latinum solum textum ex Vulg. edidi. Graeco lingua scripta constitutio est inter XII Edicta numero quintum. — Athan. II. 3. (Heimb. Anecd. I. p. 38.) et Coll. Const. eccl. III. 2. §. (Poëlli bibl. II. p. 1350.) (Rustath.) ποπ. XI. II. 7. cf. lib. νεπ. διαπ. άναγν. §. 3. (Heimb. Anecd. I. p. 191.). — Iulian. Const. 104. — Est glossata haec Novella.

²⁾ Idem Au. Theodosio Trid.; Elias praefecto Illyrici inscripta est haec Nov. ap. Athan. (et in Coll. Const. eccl., cf. Leunclav. Notat. I. 83.) atque hanc inscriptionem multo praestare credo in latina Novella, cum verisimile sit hanc in Illyriam, graecam autem (Edict. F.) ad Theodotum missam esse. — ³⁾ ut ante

in add. Bk. — ⁴⁾ nunc in vener. Cod. Hamb. — ⁵⁾ Cod. Hamb.; ptochis Trid.; ptocotrophiis Port.; ptocotrophiis Cent. — ⁶⁾ sed tam annali et trienniali praescriptione quam aliis emend. Fabrot. l. c. — ⁷⁾ Cod. Hamb., Trid.; tantum om. Port., Cont

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ριβ. *)

Περὶ τῶν litigiosῶν¹⁾, καὶ περὶ τῆς ὀφειλομένης γενέσθαι παρὰ τῶν ἐναγόντων ἀσφαλείας πρὸ τῆς τῶν ἐναγομένων ὑπομνήσεως. καὶ πηλίκᾳ οὐ δύναται ὁ κτιστὴς ἀποχρησασθαι τῷ προνομίῳ τοῦ μὴ ἐνάγειν αὐτὸν μὴ βουλούμενον.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Θεοδότῳ, ἐπάρχῳ πραιτωρίων²⁾.

Προοίμιον.

Πολλὰ μὲν περὶ τῶν litigiosῶν τοῖς τε σοφοῖς ὡν παλαιῶν νομοθέταις, ταῖς τε βασιλικαῖς εἴρηται διατάξεσιν, ἐπὶ δὲ τοῦ παρόντος τινὲς τῶν δικαστῶν τῆν ἡμετέραν ἤτησαν γαλήνην, ὥστε τὴν ἀμφισβήτησιν διακρίνειν ἢν ἐστὶ καὶ νῦν ὑπὲρ τῶν τοιούτων αἰτιῶν ἐν τοῖς δικαστηρίοις κινουμένην, καὶ τοῦς τε νόμους τὰς τε διατάξεις τὰς περὶ τούτων κείμενας φανερώτερον σαφηνίσαι, ὥστε λοιπὸν ἀναμφίβητον εἶναι, οἷα προσήκει πράγματα litigiosa καλεῖσθαι.

Κεφ. α'. β)

Διὰ τοι τοῦτο θεσπίσμεν, litigiosῶν λέγεσθαι τε καὶ νοεῖσθαι πρῶτον κινητὸν ἢ ἀκίνητον ἢ αὐτοκίνητον, ὀδίνος περὶ τῆς δεσποτικῆς ἤτησις μετὰ τοῦ ἐναγόντος καὶ ἐναγομένου κινεῖται ἢ δι' ἀρχικῆς ὑπομνήσεως, ἢ διὰ δεήσεων βασιλεῖ προσερχομένων καὶ τῷ δικαστῇ ἐμφανισθεῶν, καὶ δι' αὐτοῦ τῷ ἀντιδίκῳ τοῦ προσελθόντος γνωσθεῶν. ἐπὶ τούτων γὰρ τῶν θεμάτων καὶ τὴν προτέραν τῆς ἡμετέρας ἡμετέρας διατάξιν μετὰ ταῦτα κρατεῖν βουλούμεθα, ἐν ἧ τοῖς εἰδοῖσι καὶ ἀγνωστοῖσι ἀγορευτὰς διεκρίναμεν. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο προσθεῖναι σκεπτόμεθα, ὥστε ἔπειθ' ὅτις περὶ litigiosῶν ἤτησεν συμβῆ τὸν ἐναγόμενον τελευτήσῃ. τοὺς δὲ αὐτοῦ κληρονόμους βούλεσθαι διελθῆναι τὰ πράγματα, ἢνεπιποδίστως εἶναι αὐτοῖς τοῦτο διαπραττέσθαι, ἢνῆκα γὰρ litigiosa πράγματα κατὰ διαδοχὴν εἰς κληρονόμους περιέρχεται, οὐκ ὀφείλει ἐκποιήσθαι νοεῖσθαι

Novella CXII.

DE LITIGIOSIS, ET DE CAUTIONE AB ACTORIBUS ANTE REORUM CITATIONEM PRAESTANDA, ET QUANDO ACTOR PRIVILEGIO, QUOD INVITUS AGERE NON COGATUR, UTI NEQUEAT.

Idem Imperator Theodoto, Praefecto Praetorio.

Praefatio.

Multa quidem de litigiosis quum a sapientibus ex antiquis legislatoribus, tum etiam imperialibus constitutionibus dicta sunt, in praesentia vero iudices quidam serenitatem nostram rogarunt, ut controversiam hucusque in eiusmodi causis in dicasteriis motam decideremus, et leges atque constitutiones de his latis clarius explicaremus, ut in posterum extra controversiam sit, quas res litigiosas vocari conveniat.

CAP. I.

Propterea sancimus, ut litigiosa dicatur et intelligatur res mobilis vel immobilis vel se movens, de cuius dominio inter actorem et reum quaestio movetur vel per iudicalem citationem, vel per oblatas Imperatori preces, iudicique insinuat, et per eum adversario actoris notas factas. In his enim casibus priorem etiam mansuetudinis nostrae constitutionem, in qua scientes et ignorantes emtores discrevimus, post haec valere volumus. Sed et hoc addendum esse perspeximus, si pendente lite de re litigiosa reum contingat, velintque heredes eius res dividere, ut sine impedimento id ipsis perficere liceat. Quum enim res litigiosae per successionem ad heredes veniant, haurum rerum inter heredes divisio non debet pro alienatione haberi. Illud quoque hac nostra lege sancimus, si unum ex iis, qui de rebus illis litigant, ubi ex humanis rebus discedit, per ultimam voluntatem quasdam res,

GI.

CONST. CVIII.

DE LITIGIOSIS, ET DE DECIMA PARTE LITIS AB ACTORE CAUTELA PRAESTANDA.

(Coll. VIII. tit. 8.)

Imp. Iustinianus Aug. Theodoto, Orientalium Praetorium Praefecto.

Praefatio. Multa quidem de litigiosis tam antiqua legislatorum prudentia, quam imperialis dispositio promulgavit, sed in praesentia quidam¹⁾ indices a nostra clementia petierunt, ut dubietatem discernamus, quae adhuc pro huiusmodi causis in iudiciis commovetur, et leges, nec non constitutiones super his positae apertius explanemus, ut iam manifestissimum sit, quas res vocari litigiosas oporteat.

CAP. I. Ideoque sancimus, litigiosam dici et intelligi rem mobilem vel²⁾ immobilem seseque moventem, de cuius dominio causa inter petitorem et possidentem movetur aut per iudicariam conventionem, aut per preces principi oblatas et insinatas iudici, ac per eum adversario interpellatoris cognitae. In his enim casibus etiam praeteritam constitutionem mansuetudinis nostrae posthac volumus obtinere, in qua scientes et ignorantes emtores discrevimus. Et hoc adiciendum esse perspeximus, ut, si lite de re litigiosa pendente peractum contigerit ab hac luce recedere, heredes autem eius velle divisionem rerum facere, sine ullo³⁾ obstaculo liceat eis hoc agere. Quando enim res litigiosae per successionem ad heredes perveniunt, non debet alienatio intelligi earum inter coheredes divisio. Et hoc autem praesente nostra lege decernimus, ut, si contigerit unum pro tali causa litigantem ab humano consortio recedentem, per ultimam voluntatem res aliquas, de quibus domini dabitatio vertitur, legati nomine cuiusque relinquere, si quidem heres iudiciali sententia

¹⁾ Hal. et Scrimg. — Athan. V. 2. (Heimb. Anecd. I. p. 71 sq.) — Novella tota fere in Bas. variis locis. — Iulian. Const. 105. — Quod Biener l. c. p. 19. not. 44. indicavit, in Fulgata non servari nobis latinam huius graecae nov. interpretationem, sed textum latinum novellas utraque lingua emissae, id veri esse simillimum videtur ex oratione latina constitutionis (cf. ipsum initium), nec non huic opinioni suffragatur epilogus. Est autem Novella inter glossatas; — ²⁾ Bas. XXVII. 1. 5.

³⁾ ἐπιδίκων Hal. et ita in sqq., ut Bas. — ²⁾ ὁ Cont. — ³⁾ Cod. Hamb., Trid.; et Port., Cont. — ⁴⁾ Cod. Hamb.; aliquo edd.

νοείσθαι ἢ τούτων μεταξὺ τῶν συγκληρονόμων¹⁾ διαίρεσις. Καὶ τούτο δὲ διὰ τοῦ παρόντος ἡμῶν νόμου δεσπίζομεν, ὥστε εἰ συμβαίῃ ἕνα τῶν περὶ τοιούτων πραγμάτων δικαζομένων τῶν ἀνθρωπίνων ἀπίστια πραγμάτων διὰ τελευτάτας βουλήσεως πράγματι τινα, περὶ ἧν δεσποτείας ἀμφισβήτησις κινεῖται, ἐνόματι λεγᾶτου τιμὴ καταλιπεῖν, εἰ μὲν ὁ κληρονόμος κατὰ δικαστικὴν ψήφον δεσπότης αὐτῶν ἀποδειχθεῖ, ἡγικαῦτα τὸν λεγατάριον ὅπερ αὐτῷ καταλείπεται πᾶσι τρόποις κομίζεσθαι, εἰ δὲ ὁ κληρονόμος ἐν δικαστηρίῳ τὴν ἥτιονα ψήφον ἀπένηκοιτο, μὴ ἔχων χάραν τὸν λεγατάριον ἔτερον πρᾶγμα ἢ τὸ αὐτοῦ λεγᾶτου τὸν κληρονόμον εἰσπράττειν, ἐπειδὴ εἰδὼς ὁ διαδέμενος, τὸ πρᾶγμα litigiosum εἶναι, τὴν τῆς δίκῃς ἔχρασαν τῷ λεγατάρῳ κατέλιπεν. Ὅθεν δίδομεν ἄδειαν τῷ λεγατάρῳ, εἰ τοῦτο συμφέρον ἑαυτῷ ἠγήσαστο, μέτοχον γίνεσθαι τῆς δίκῃς²⁾, ὥστε μὴ τινα τυχόν ἀμέλειαν ἢ προδοσίαν αὐτῶν δύνασθαι³⁾ τῷ κληρονόμῳ ἀντιπιδέναι. Ἐκ ταύτης δὲ τῆς τοῦ litigiosou προσηγορίας τὰς υποθήκας κηχωρίσασθαι δεσπίζομεν, καὶ ἐν ταύταις ταύτην κρατεῖν τὴν διαστικὴν, ὥστε εἰ μὲν ἰδικὰ πρᾶγματα κινητὰ ἢ ἀκίνητα ἢ αὐτοκίνητα ὀνομαστὶ τὰς υποθήκας ἐμφέροιο, ἔξείναι μὲν τῷ χρεώστῳ ταῦτα, ὃ δ' ἐν καὶ διε ἄρα βουληθεῖσι πιπράσκειν, αὐτῷ μέντοι, ὥστε ἐκ τοῦ τιμήματος τούτων μέχρι τῆς τοῦ χρέους ποσότητος⁴⁾ τὸ ἱκανὸν αὐτὸν ποιῆσαι τῷ δανειστῇ. εἰ δὲ τοῦτο μὴ πράξειεν ὁ χρεώστης, δίδομεν ἄδειαν τῷ δανειστῇ τῷ ἔχοντι τὴν υποθήκην τοῦ διαπραγμαμένου πράγματος τοῦτο διεκδικεῖν, μέχρις οὗτο τὸ ἱκανὸν αὐτῷ ἢ τῷ χρέους γένηται. Ταῦτα δὲ προστάτομεν παρασφιλίστασθαι, εἰ μὴ τυχόν πρότερον ἢ διὰ ἰδικῆς ὀνομαστῆ, ἢ διὰ γενικῆς υποθήκῃς τὸ αὐτὸ πρᾶγμα ἔτυχεν ἄλλοις δανεισταῖς ὑποτεθειμένον. τότε γὰρ κατὰ τὴν τῶν ἡμετέρων νόμων δύναμιν τὰ προνόμια τῶν χρόνων ἐν ἑκάστῳ τῶν δανεισῶν φυλαχθῆναι δεσπίζομεν. Ὅθεν σαφῆς καθέστηκεν, διὲ τὰς γενικὰς υποθήκας πολλῶ μᾶλλον τῇ τοῦ litigiosou προσηγορίᾳ οὐ βουλούμεθα περιέχεσθαι, ἀλλὰ τὰς τούτων ἐναγωγὰς κατὰ τοὺς τῶν παλαιῶν νόμων ὅρους ἐξετάζεσθαι, καὶ τὴν ἰδίαν δύναμιν ἔχειν παρακλεινόμεθα. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν litigiosou καὶ τῆς ἰδικῆς, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ γενικῆς υποθήκῃς διετυπώσαμεν, ὥστε λοιπὸν μηδεμίαν περὶ τούτων ἐν τοῖς δικαστηρίοις ἀμφισβήτησιν τίκεσθαι, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἡρημένην διαίρεσιν τοδὸς τοιούτους ἀγῶνας πέρατι παραδίδοσθαι.

Κεφ. β'.

sententia dominus earum fuerit demonstratus, tunc legatarius quod ei relictum est modis omnibus consequatur. Si vero heres in iudicio victus exstiterit, non habeat legatarius licentiam aliam rem pro eodem legato heredem exigere, quoniam sciens testator, rem litigiosam esse, litis eventum legatario dereliquit. Unde damus licentiam legatario, si hoc prodesse sibi putaverit, litis participem fieri, ut ne aliquam forte negligentiam seu proditorem heredi possit obficere. Ab hoc autem litigiosi vocabulo hypothecas separari decernimus, et in his hanc distinctionem tenere, ut, si quidem speciales res mobiles vel immobiles aut se moventes nominatim fuerint hypothecae suppositae, liceat quidem debitori eas cui et quando voluerit vendere, sic tamen, ut ex pretio earum usque ad debiti quantitatem satisfaciat creditor. Si autem hoc debitor non fecerit, damus licentiam creditor, qui rem venditam suppositam habet, eandem rem vindicare, donec ei satis pro debito fiat. Hoc autem praecipimus observari, si non forte ante aut per generalem aut per specialem nominatim hypothecam eadem res aliis fuerit creditoribus obligata; tunc enim secundam sacrarum nostrarum legum tenorem temporum privilegia unicuique creditorum servari decernimus. Ex quo iam claret, quod generales hypothecas multo magis litigiosi vocabulo nolumus contineri, sed earum actiones secundum veterum legum constituta exanimari, et inde¹⁾ vim praecipimus obtinere. Et haec quidem de litigiosis, et speciali nec non et²⁾ generali hypotheca disposuimus, ut iam nulla de his in iudiciis dubitatio generetur, sed secundum distinctionem huiusmodi certamina terminentur.

CAP. II.

CAP. II.

¹⁾ *Parat. §. 6. Athan. tit. IX. (Heimb. Anecd. I. p. 109.)*

²⁾ κληρονόμων *Hal.* — ³⁾ *προδ. δύνασθαι αὐτῶν Hal.*; *προδ. αὐτὸν δύνασθαι Bas.* — ⁴⁾ τούτων — ποσότητος *om. Hal.* — ⁵⁾ *inde om. Cod. Hamb.,*

res, de quarum dominio movetur questio, legoti nomine alicui relinquere contingat, si quidem heres per sententiam iudicis dominus earum declaretur, ut tum legatarius quod ei relictum est omni modo accipiat; si vero contra heredem sententia in iudicio lata sit, legatarius aliam rem pro eodem legato ab herede exigendi ius non habeat, quia testator, quum rem litigiosam esse sciret, litis eventum legatario reliquit. Unde legatario facultatem concedimus, si hoc sibi conducere arbitretur, ut socius fiat litis, ne forte negligentiam quandam vel proditorem earum heredi possit opponere. Hac vero litigiosi appellatione ut hypothecae eximantur, atque in iis haec distinctio obtineat, sancimus, ut, si in rebus singularibus mobilibus, vel immobilibus, vel se moventibus nominatim hypothecae constitutae fuerint, debitori quidem cuiusque et quando velit eas vendere liceat, ita tamen, ut ex eorum pretio usque ad debiti quantitatem creditor satisfaciatur. Si vero debitor hoc non fecerit, creditor, qui hypothecam in re vendita habet, facultatem concedimus illam vindicandi, donec de debito ipsi satisfiat. Haec vero servari volumus, si non eadem res antea vel speciali nominatim, vel generali hypotheca aliis forte creditoribus obligata fuerit; tunc enim sancimus, ut secundum tenorem legum nostrarum unicuique creditor privilegia temporum serventur. Unde manifestum est, nos nullo minus velle, ut generales hypothecae litigiosi appellatione contineantur, sed earum actiones secundum veterum legum definitiones ut examinentur et vim suam habeant praecipimus. Et haec quidem de litigiosis, et speciali nec non generali hypotheca disposuimus, ut nulla in posterum de his dubitatio in iudiciis oriatur, sed secundum dictam divisionem lites illae terminentur.

Trid. Fort. scrib. et suam vim. — ⁶⁾ *Cod. Hamb.; om. edd.*

Κεφ. β'.^{α)}

Πρὸς δὲ τὸ ἀποκλεῖσαι τὰς τῶν κατὰ συκοφαν-
 τίαν κινουμένων ἐναγωγῶν καὶ τοὺς τῶν ἐκβιβασιῶν
 δόλους καὶ ἄλλην ἐρεῖβρον ἢ ἡμετέρα πρόνοια θε-
 ροπειῶν. Θεσιπίζομεν γὰρ, πάντας τοὺς δικασίας,
 εἰ ποιεῖ τινὰς συκοφάνειαν ἢ γονὺν ὑπομνησθῆναι
 βουλῆσειν, ταύτην τὴν ἀλοσίαν ταῖς ἐαυτῶν διαλα-
 λήσις προστιθέναι, ὥστε μὴ ἄλλως τὰ τῶν αἰτιάσεων
 βιβλία τοῖς ἐναγομένοις ἐπιδίδοσθαι ἢ σπύριουλα
 τοῖς ἐκβιβασιῶν παρέχεσθαι, εἰ μὴ πρότερον καὶ ἐν
 τῷ βιβλίῳ ὃ ἐνάγων ἢ δι' ἐαυτοῦ ἢ διὰ ταβουλαρίου
 ὑπογράψῃ, καὶ πράξις ἰπομνημαίων συνιστάμε-
 νης ἐγγυητὴν ἀξιόπιστον παράσχοι κινδύνῳ τῆς
 ἀμωδίας τάξεως, ὁμολογούντα, ὅτιπερ καὶ μετὰ
 τῆς δίκης τῆς δίκης προσεδεῖται, καὶ τὰς ἰδίας ἐνα-
 γωγὰς ἢ δι' ἐαυτοῦ ἢ διὰ νομίμου ἐπιτολέως ἐγγυ-
 μάζει. καὶ εἰ μετὰ ταῦτα δεχθῆι ἀδίκως τὴν
 δίκην κινήσει, ὀνόματι ἐναλωμάτων καὶ δαπανη-
 μάτων δέκατον μέρος τῆς περιεχομένης τῷ βιβλίῳ
 ποσότητος ἀποκαταστήσει τῷ αἰτιθέντι, εἰ δὲ ἴπτοι
 μὴ εὔπορῃν, ἐγγυητὴν δοῦναι τῆνκαὶτα παρὰ τῷ
 δικαστῇ, παρ' ᾧπερ ἢ ὑπόθεσις μέλλει ἐξετάζεσθαι,
 τῶν ἄγων εὐαγγελίων προκειμένων, δι' ὅρκου τοῦτο
 αὐτὸ διαβεβαιώσασθαι, καὶ οὕτως ἐνόμιον αὐτὸν
 ἐκτεθεσθαι ὁμολογῶν, καὶ δι' αὐτῆς ἄπειρ ἄνωτέρῳ
 ἱερῶνται ὁμολογῆσαι β). §. 1. Εἰ δὲ μὴ ταῦτα
 ἔπραται κατὰ τὸν εἰρημένον προχθῆναι τρόπον, οὐ-
 τῆρας τὸν ἐναγομένον ἀπόκρισιν τῷ ἐκβιβασιῇ
 ποιήσασθαι συγχωροῦμεν. εἰ δὲ παρὰ τὴν μνημο-
 νεύθεισαν διατύπωσιν ἢ τῶν δικαστῶν τις, ἢ ἡ τάξις
 αὐτοῦ, ἢ ὅτις δῆποιε τῶν ἐκβιβασιῶν ὑπομνησά-
 τινε τολμήσει, ὃ μὲν δικαστῆς καὶ ἡ τάξις αὐτοῦ
 ἢ δὲ δέκα χροσού λίτρας ποινήν ἐσπραχθήσονται,
 αὐτὸς δὲ ὃ ἐκβιβασιῆς τῆς ὑποθέσεως καὶ δημιῦσει
 ἐποβληθήσεται, καὶ ἔξορις πενιαετίας κατακριθή-
 σεται^{γ)}, τῆς ποινῆς δηλονότι τῆς ἐκ τοῦ νόμου ἀρ-
 αοσύνης κινδύνῳ τοῦ κατὰ καιρὸν ἐνδοξοτάτου
 κόμητος τῶν θεῶν ἡμῶν πριβάτων ἐσπραχτομένης
 καὶ τῷ ἡμετέρῳ ἡρώσῳ ἐσχομιζομένης. πᾶσα δὲ
 ζημία, ἢ ὃ αἰτιαθεὶς ἐκ ταύτης τῆς παρὰ τὴν δι-
 νειμὴν τοῦ παρόντος νόμου μεθοδίας ὑπομένοι, ἐκ
 τῆς οὐσίας τοῦ ἐνάγοντος τῷ ἐναχθέντι θεραπευ-
 θήσεται, κινδύνῳ τοῦ δικαστοῦ, ὅτινος ὑπὸ τοῦ
 ἐκβιβασιῶν συνεσθῆθι, οὐ μὴν ἄλλὰ καὶ τῆς τάξεως
 τῆς αὐτῷ πειδυμένης, ὥστε παναχθῆναι τοὺς τῷ
 ἡμετέρῳ κράτει παρὰ τῆς ἀνωθεν ὁπῆς καταπιστευ-
 θέντας ἀβλαβεῖς ψυλαχθῆναι. Τὰς δὲ δίκας τὰς
 κατὰ

CAP. II.

*Ad actiones vero eorum, qui per calumniam illas
 movent, et exsecutorum fraudes excludendas etiam aliud
 remedium providentia nostra invenit. Sancimus enim,
 ut omnes iudices, si aliquos prehendi seu citari volue-
 rint, hanc conditionem interlocutionibus suis addant,
 ne aliter reis libelli conventionum dentur, vel sportulae
 exsecutoribus praebentur, nisi antea actor libello vel
 ipse vel per tabularium subscripserit, et actis interven-
 ientibus idoneum fideiussorem periculo competentis
 officii dederit, qui promittat, eum usque ad finem litis
 permansurum, et actiones suas vel per se, vel per le-
 gitimum procuratorem exercitutum esse; et si postea
 iniuste litem movisse probetur, sumtum et expensarum
 nomine decimam partem quantitatis, quae libello con-
 tinetur, reo praestabit. Quodsi dicat, se non posse
 eiusmodi fideiussorem dare, tum apud iudicem, opo-
 quem causa examinanda est, sacris evangeliiis proposi-
 tis iureiurando confirmet, atque ita iurotam cautionem
 exponat, eaque, quae supra dicta sunt, promittat.*

§. 1. Si vero haec omnia dicto modo gesta non
 sint, permittimus, ut nullum reus exsecutori responsum
 det. Sin autem contra dictam dispositionem vel ali-
 quis ex iudicibus, vel officium eius, vel qualiscunque
 exsecutorum citare aliquem ausus fuerit, index eiusque
 cohors decem librarum auri poenam exigentur, ipse
 vero exsecutor causae vel publicationi bonorum subii-
 cietur, et quinquenniali exilio mulctabitur, poena vi-
 delicet ex lege constituta periculo gloriosissimi, qui
 est, comitis sacrorum nostrorum privatorum exigenda
 et fisco nostro inferenda. Omne autem damnum, quod
 reus ex hac conventionem contra praesentis legis teno-
 rem facta patitur, reo ex substantia actoris sarcietur
 periculo iudicis, a cuius exsecutore citatus est, nec
 non cohortis, quae illi paret, ut illi, qui potentiae
 nostrae a summo numine concediti sunt, ab omni
 parte indemnes serventur. Causas vero, quae consensu
 utriusque partis in iudicio agitantur, a poena praes-
 entem constitutione comprehensa liberae esse, et quemad-
 modum reliquis nostris constitutionibus continetur ordi-
 nari volumus.

CAP. III.

CAP. II. Ad excludendas autem calumniose moventium intentiones et exsecutorum fraudes et¹⁾ aliud
 invenit providentia nostra remedium. Sancimus enim, omnes iudices, si quando aliquos teneri vel admoneri²⁾
 voluerint, hanc conditionem in suis interlocutionibus adicere, ut non aliter conventionales libelli pulsatis
 porrigantur, aut sportulae exsecutoribus dentur, nisi prius et in libello actor per se aut per tabularios sub-
 scripserit, et actis intervenientibus fideiussorem idoneum periculo competentis officii praestiterit, contentem,
 quod et³⁾ usque ad finem litis permaneat, et suas intentiones aut per se, aut per legitimum procuratorem
 exerceat, et si postea fuerit approbatus iniuste litem movisse, sumtum et expensarum nomine decimam par-
 tem eius quantitatis, quae in libello continetur, pulsato restituat. Si autem dixerit, non valere fideiussorem
 dare, tunc apud iudicem, a quo causa examinanda est, sanctis propositis evangeliiis per sacramentum hoc
 ipsum affirmet, et sic iuratorium cautionem exponat, et per eam haec, quae superius dicta sunt, proficiatur.
 §. 1. Si vero non haec omnia, quae praediximus, secundum autem latum modum processerint, nullatenus
 pulsatum responsum facere exsecutori concedimus. Nam si citra memoratam dispositionem aut aliquis iudicem,
 aut officium eius, vel quilibet exsecutor⁴⁾ aliquem convenire praesumerit, index quidem et officium eius
 denarum librarum auri poenam sustinebit, ipse autem exsecutor negotii et confiscationem suae substantiae
 patietur, et exilio quinquenniali damnabitur, poena videlicet ex hac lege competente, periculo viri magnifici
 pro tempore comitis rerum privatarum exigenda, et nostri fisci viribus⁵⁾ inferenda. Omne autem dispendium,
 quod pulsatus ex hac conventionem praeter tenorem nostrae legis factum perpessus fuerit, ex petitoris substantia
 pulsato resarcitur periculo iudicis, cuius ab exsecutore detentus est, nec non et officii, quod eius inactionibus
 obsecundat, ut nundique nostro imperio superna maiestate ac divinitate crediti pro sua indemnitate laentur.
 Causas

^{α)} Cap. 2 et 3. in Bas. VII. 4. 2. Schol. — ^{β)} De hypothecis quas in antecedenti cap. exposita sunt et
 principium huius cap. breviter referunt Parat. §. 4. Athan. tit. XV. (Hcimb. Anecd. I. p. 156.) —
^{γ)} (Eustath.) ὅρον. XXXIII. 15.

¹⁾ Cod. Hamb., Trid.; et om. Port., Cont. — ²⁾ Cod. Hamb., Trid.; negotii
 add. Port., Cont. — ³⁾ Cod. Hamb.; et om. edd. — ⁴⁾ Cod. Hamb., Trid.; negotii
 add. Port., Cont. — ⁵⁾ Bk.; iuribus Cod. Hamb. (?), edd

κατὰ συναίρεσιν ἑκατέρου μέρους ἐν δικαστηρίῳ γινουμένης τῆς ποινῆς τῆς τῆ παρούσης διατάξει ἐγκριμένης ἐλευθέρως εἶναι θεσπιζόμεν, καὶ καθ' ἃ ταῖς ἄλλαις ἡμῶν διατάξεσι περιέχεται διατυπώσθαι 1).

Κε φ. γ'.

Πασῶν δὲ τῶν ὑποθέσεων τὸ πέρασ βουλόμενοι συντόμως προτείνει, καὶ ταῖς κέλων παυροῦντας ἐναντιούμεθα, ὅπῃ ἐναγωγὰς μόνον προτιθέσιν, οὐ βούλονται δὲ μέχρι πέρατος τῆς δίκης ταῦταις ἐπιβίβειν, λέγοντες νόμον εἶναι τὸν διαγορεύοντα, μηδένα τὰς οὐκείας ἐναγωγὰς ἀναγκάζεσθαι ἄκοιτα ἐγγυμνάσειν, καὶ ταύτην τοῖνυν τὴν παυροῦσαν ἀποσβέσαι σπουδαίοντα κελούμεν, τῆ τοῦ μνημονεύοντος νόμου βοήθειᾳ μὴ κεκοῦσθαι τοὺς κατὰ τινος τὰς οὐκείας ἐναγωγὰς προτιθέντας, εἴτε δι' ἀρχαῖα μεθοδία, εἴτε διὰ θεήσεων βασιλεῖ προσφερομένων καὶ τῆ δικαστῆ ἐμψυχισμένων, καὶ δι' αὐτοῦ εἰς γνώσιν τοῦ ἀντιδίκου φερομένων, καὶ ὑπὸ νομίμῳ τοῦ δικαστοῦ ἐξετάσει ὀχομένῳ. οὐ δικαιοῦ γὰρ ἐνάγειν παραιτεῖται, ὅστις ὡς ἐτοίμως τὸν αὐτοῦ ἀντίδικον εἰς δίκην ἐκάλεσε, ὁπότε ἡ τοιαύτη παραίτησις τῷ ἐναγομένῳ μᾶλλον ἢ περὶ τῷ ἐνάγοντι ἀρμόζει. Διὸ θεσπιζόμεν, τὸν ἐνάγοντα τὸ ἀρχθὲν πρᾶγμα μέχρι πέρατος τῆς δίκης ἐγγυμνάσειν. εἰ δὲ ἐπεξέλθειν τῷ πράγματι ὑπέροχηται, δίδωμεν ἄδειαν τῷ ἐναρχθέντι τὸν δικαστῆν αἰτεῖν, παρ' ᾧ ἡ δίκη προκατηρχθῆ, ὥστε δι' αὐτοῦ τὸν ἐνάγοντα ὑπομνησθεσθαι εἰς τὸ δικαστήριον ἢ δι' ἑαυτοῦ, ἢ διὰ νομίμου ἐντολῆς παραγγεῖσθαι, καὶ εἰ τοῦτο μηδὲ μὴ ποιήσῃ, προτιθέμενον τριῶν ἐδίκτων αὐτὸν καλεῖσθαι, μιᾶς ἐκάστης κλήσεως οὐκ ἔλαττον ἢ τριᾶκοντα ἡμερῶν διαστήματι περικλειομένης 2). κελούμεν γὰρ, τοὺς ὁδοιποροὺς δικαστὰς ἦγονν τοὺς ἐμβάθμους 3) μὴ μόνον ταῖς τῶν κηρῶν φωναῖς, ἀλλ' εἰ μὴν καὶ ἐδίκτων προτιθέμενων οἰονδήποτε τῶν δικαζομένων μέρος ἀπολιμπανόμενον καλεῖν 4) εἰς τὸ δικαστήριον (τῆς γὰρ τῶν κηρῶν φωνῆς ὀλλοὶ παρόντες εὐρισκόμενοι ἀκοῦσαι δύνανται, τὰ μέντοι γε ἐδίκτα ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας προτιθέμενα πάντες σχεδὸν γινώσκων δύνανται), πᾶσι δὲ τοῖς ἄλλοις δικασταῖς τοῖς κατὰ βασιλικὴν κέλευσιν τὰς ὑποθέσεις ἐξετάζουσιν, ἐκ τοῦ παρόντος νόμου ἐπιτρέπομεν τὰ μέρη τὰ μὴ τῷ δικαστηρίῳ προσεδρεύοντα προτιθέμενοις ἐδίκτοις καλεῖν, ἢ κα μὴ ἀπέραντα διαμεῖναι τὰ πράγματα. §. 1. Εἰ δὲ παρὰ δικαστῆ προελθόν ἡ δίκη οὐκ ἐδεξάτο, ἀλλὰ μόνον διὰ βιβλίου ὑπομνήσεως ἐνήχθη τις, ἢ θεήσεων τῆ ἡμετέρας γαληρότητι προσερχθεῖσιν κέλευσις

CAP. III.

Verum quum omnes causas celeriter decidi velimus, illorum etiam dolis adversamur, qui actiones proponunt solum, nolunt autem eas ad finem usque litis persequi, dicentes, legem esse, quae sanciat, ne quis invitatus ad actiones suas exercendas cogatur. Hinc itaque dolum tollere studentes iubemus, ne memoratae legis auxilio utantur, qui actiones suas contra aliquem intendunt sive per conventionem apud magistratum, sive per preces Imperatori oblatas, et iudici insinuat, atque per eum ad notitiam adversarii delatas, et a iudice legitime examinari coeptas. Neque enim iuste recusat agere, qui promte adversarium in ius vocavit, quum eiusmodi recusatio reo magis quam actori conveniat. Propterea sancimus, ut actor coeptam causam usque ad finem persequatur. Si vero causam persequi distulerit, reo facultatem damus iudicem, apud quem lis contestata est, rogandi, ut per eum actor moneatur in iudicium vel per se vel per legitimum procuratorem advenire. Et si id nequaquam fecerit, tribus edictis propositis vocetur, unaquaque vocatione non minori quam triginta dierum spatio circumscribenda. Iubemus enim, ut ordinarii iudices, embathmi scilicet, non solum voce praeconis, sed et edictis propositis unamquamque litigantium partem absentem in iudicium vocent. Et enim praeconum vocem pauci, qui praesentes sunt, audire possunt, edicta vero per multos dies proposita omnes fere possunt cognoscere. Reliquis vero omnibus iudicibus, qui imperiali iussu causas examinant, haec lege permittimus partes, quae iudicio se non sistunt, propositis edictis vocare, ne causae indecisae maneant.

§. 1. Si vero apud iudicem lis initium non cepit, sed solum libello conventionis citatus quis est, vel precibus clementiae nostrae oblatas iussio nostra sine

Causas vero, quae ex consensu utriusque partis in iudicio moventur, a poena huius constitutionis liberas esse decernimus, et sicut aliis nostris continetur constitutionibus terminari.

CAP. III. Omnem 4) vero causarum finem volentes celeriter pervenire 5), et 6) illorum malignitatibus obviamus, qui tantummodo proponunt actiones, nolunt autem usque ad finem exercere iudicium, dicentes, legem esse, quae decernit, neminem compelli actiones suas exercere nolentem 7). Et hanc igitur pravitatem extinguere festinantibus iubemus, memoratae legis auxilio non eos uti, qui contra aliquem suas proponerent actiones sive per iudicarium conventionem, sive per preces principi oblatas et iudici insinuat, et per eum ad scientiam adversarii deductas, vel sub legitimo 8) iudicis coeptas examine. Iniuste enim agere recusat, qui paratus adversarium suum ad iudicium vocavit, quum excusatio haec pulsato magis, quam actori conveniat. Quomobrem sancimus, actorem coeptum negotium usque ad finem litis exercere. Si vero causam persequi 9) distulerit, damus pulsato licentiam iudicem, apud quem lis coepta est, postulandi, ut ab eodem iudice 10) actor ad iudicium ant per se, aut per legitimum procuratorem venire moneatur, et si hoc minime fecerit, propositis tribus vocetur edictis, unaquaque cautione non minus, quam triginta dierum spatio concludenda. Iubemus enim, ordinarios iudices non solum praeconum vocibus, sed etiam edictis propositis quamcumque litigantium partem absentem in iudicium vocare. Vocem enim praeconum pauci possunt, qui praesentes inveniantur, audire, edicta vero per multos dies sic posita 11) possunt paene omnes agnoscere. Aliis autem omnibus iudicibus, qui per imperialem insinuationem causas examinant, ex praesente lege permittimus partes, quae in iudicio non permanent, propositis edictis vocare, ne causae infinitae permaneant. §. 1. Si vero apud iudicem initium lis non accepit 12), sed tantum conventionali libello quicumque pulsatus est, aut precibus nostrae cle-

*) (Eustath.) ὅπ. VIII. 1.
 1) διαπεροῦσθαι Hal. — 2) ἦγονν τοὺς ἐμβάθμους om. Hal., Vulg.; κελ. γὰρ τοὺς ἐμβάθμους δικαστῆς Bas. — 3) ἀπόλ. εἴη καλεῖν Hal. — 4) omnium Bk. — 5) provenire Bk. ed. ster. — 6) Cod. Hamb., Trid.; et om. Port., Cont. — 7) Cod. Hamb., Trid.; nem. actiones suas exercere nolentem compelli Port., Cont. — 8) Cod. Hamb.; legitimi edd. — 9) Cod. Hamb., Trid.; prosequi Port., Cont. — 10) iudice eliciendum videtur, in Cod. Hamb. positum est post iudicium. — 11) opposita Cod. Hamb. Leg. proposita. — 12) Cod. Hamb.; acceperit edd.

κλήσεις ἡμῶν περὶ τούτου προῆλθεν εἴτε ἐγγράφως, εἴτε διὰ μανδάτου¹⁾, καὶ τῷ δικαστῇ γέγονεν ἐμφραγῆς, καὶ τῷ ἀντιδίκῳ ἐγνώσθη, καὶ οὕτως ἐξέσται τῷ ἐνασχθέντι πρὸς τὸν ἀρμόδιον ἵνα δικαστὴν, καὶ δι' αὐτοῦ τὸν ἴδιον ἀντίδικον κατὰ τὸν ὅμοιον καλῆν τρόπον, ὥστε εἰ μὲν τὴν αὐτοῦ παρουσίαν ὁ ἐνάγων ποιήσῃ, τὸ πρῶγμα κατὰ τὴν τῶν νόμων τῶν ἐπιτασσόμενων πέραν νόμιμον ἀρῆσθαι. §. 2. Εἰ δὲ προειρημένον τῶν ἰδίων κληθεὶς εἰς τὸ δικαστήριον ἔλθειν, καὶ τὰς ἰδίας ἐναγωγὰς ἢ δι' αὐτοῦ ἢ διὰ νομίμου (καθὰπερ εἰρηται) ἐπιτόλως προθίειναι μὴ βουληθεὶν, τῆναυτὰ ἐτέραν ἐνὸς ἐνιαυτοῦ προθίσειν αὐτῷ συγχωρούμεν. ἢς ἐντὸς εἰ μὴ τῇ ἰδίᾳ ἐπιπέλασαι ἐναγωγῇ, δίδομεν ἀδειαν τῷ δικαστῇ καὶ ἀπόντος τοῦ ἀντιδίκου τὰς τοῦ προσεδρευόντος μέρους δικαιολογίας κατὰ τοὺς ἡμετέρους νόμους ἐξετάζειν, καὶ τῆς ἀληθείας ἀκριβῶς ζητουμένης νόμιμον προφέρειν ψῆφον. Εἰ δὲ ἐντὸς τῆς εἰρημένης τοῦ ἐνὸς ἐνιαυτοῦ προθεσμίας παρηγορηται, καὶ τὰς ἰδίας ἐναγωγὰς ἐγγυμνάσαι βουληθεὶν, κελεύομεν, τὸν δικαστὴν πᾶσι τῶνοις τὰ ἀναλώματα ἢ ἄνους δαπανήματα, ἀπερ διὰ τὴν δίκην ὁ ἐνασχθεὶς προσεδρευὼν τῷ δικαστηρίῳ ὑπέμεινε, πρὸ πάντων ἐπιδράξαι τὸν ἐάγοντα, καὶ τῷ αἰτιαθέντι παρασχεῖν, καὶ οὕτω τὸν ἐάγοντα προσεδρεύσαι, μέχρις οὗ τοῦ πρῶγμα πέραν δέξεται κατὰ τοὺς νόμους. εἰ γὰρ μόνον παρηγορηται, καὶ τῶν δαπανημάτων εἴτε ζημιωμάτων δίδομένων μόνον τὸν ἐνιαυσιαῖον χρόνον διακοπῆαι βουληθεὶν, καὶ πάλιν ἀναχωρῶν τοῦ δικαστηρίου μέχρι πέρατος τῆς ὑποθέσεως μὴ παραμείνει, κελεύομεν, αὐτὸν μετὰ τὰς εἰρημένας τὸν ἐδόντων καὶ τοῦ ἐνιαυσιαίου διαστήματος παρατηρήσεις πάσης ἀγωγῆς ἐπέπειται, ἢν ἀρμόζειν αὐτῷ κατὰ τοῦ ἐνασχθέντος ἐπιλαμβάνει. χείρων γὰρ ὁ ἐκείνου δόλος γινώσκειται, ὅστις ἐγχοπέισαν αὐτὸς τὴν δίκην καταλείπειν, ἢ περ ἐκείνου, ὅστις ἀπαξ τῆς προκαταρκτικῆς δίκης ἀπέστη. Τῷ δὲ τοῦ νόμου προνομίῳ τοῦ μὴ ἐπιτιθέντος ἀνάγκη τοῖς μὴ βουλομένοις τὰς ἰδίας ἐναγωγὰς κινεῖν ἐκεῖνοις καὶ μόνοις συγχωρούμεν κερησθαι, τοῖς οὐδεμίαν ζήτησιν κατὰ τοὺς εἰρημένους τρόπους κατὰ τὸν ἀντίδικον κινούσι.

Ἐ π ἰ λ ο γ ο ς .

Ταῦτα δὲ πάντα κρατεῖν δεσπίζομεν ἐπὶ τῶν ἐποθέσεων τῶν μήπω ἢ κατὰ δικαστικὴν ψῆφον, ἢ κατὰ φιλικὴν σύμβασιν²⁾, ἢ καὶ καθ' ἑτέραν τῶν νόμων ἐγνωσμένην τομὴν πέραν δεξαμένων. Dat. IV. Id. Sept. imp. DN. Iustiniani A. ann. XV., Basilio V. C. Cons. [541.]

ΔΙΑ-

clementiae, iussio nostra super hoc prolata sive scriptis, sive per mandata iudici fuerit intimata, et ea adversario per eum cognita, etiam sic licebit pulsato ire ad competentem iudicem, et per eum suum adversarium simili modo vocare, ut, si quidem sui praesentiam actor fecerit, causa secundum legum ordinem examinata finem legitimum sortiatur. §. 2. Si vero propositis edictis vocatus ad iudicium venire, et suas intentiones aut per se aut per legitimum (sicut dictum est) procuratorem proponere noluerit, tunc³⁾ aliud unius anni spatium ei concedimus, intra quod, nisi suam intentionem fuerit persecutus⁴⁾, damus licentiam iudici et absente adversario partis permanentis allegationes secundum nostras leges examinare, et veritate subtilius requisita, legitimam proferre sententiam. Si vero intra praedictum anni spatium venerit, et suas intentiones exercere voluerit, iubemus, iudicem modis omnibus expensas vel sumtus, quos propter litem pulsatus permanentes in iudicio sustinuerit, ante omnia exigere actorem, et pulsato dare, et sic actorem permanere, donec causa finem secundum leges accipiat. Nam si tantummodo venerit, et expensis sive sumtibus datis solum annale tempus interrumpere voluerit, et iterum a iudicio recedens usque ad exitum causae non permanerit, iubemus, eum post praedictas edictorum et annualis spatii observationes ad omni cadere actione, quam sibi competere contra pulsatum existimabat. Deterior namque dosus eius agnoscitur, qui interrumpam iterum litem deseruit, quam qui semel coeptam⁵⁾ dereliquit. Legis autem privilegio, quae nolentibus non imponit necessitatem proprias actiones movere, illis tantummodo uti concedimus, qui nullam secundum praedictos modos adversario moverint quaestionem.

Ἐ π ἰ λ ο γ ο ς . Haec autem omnia obtinere decernimus in causis, quae necdum vel iudiciali sententia, vel amicabili conventionem, vel alia iuri cognita decisione finitae sunt, Theodote, parens carissime atque amantissime. Illustris itaque et magna auctoritas tua praesentem nostri nominis legem in perpetuo validam edictis in hac regia urbe propositis, et praeeptionibus in universis provinciis sub tua constitutis iurisdictione directis faciat manifestam, ut omnes ea, quae pro utilitate eorum sancimus, a se custodienda cognoscant. Dat. IV. Idus Septemb. Constant. imp. DN. Iustiniani PP. Aug. anno XV., Basilio V. C. Cons. [541.]

CONST. CXI.

in scriptis, sive per mandatum de hoc processit, et iudici insinuata est, atque ad adversarii notitiam pervenit, etiam sic reo competentem iudicem adire, et adversarium suum simili modo vocare licet, ut, si quidem sui copiam fecerit actor, res secundum ordinem legum examinata, finem legitimum accipiat.

§. 2. Si autem propositis edictis vocatus ad iudicium venire, et actiones suas vel per se, vel legitimum, ut dictum est, procuratorem exercere noluerit, tunc aliud unius anni spatium illi concedimus, intra quod si actionem suam non persequatur, potestatem iudici damus absente etiam adversario iura partis praesentis secundum leges nostras examinandi, et veritate accurate quaesita legitimam sententiam ferendi. Quodsi intra dicitum unius anni spatium compareat et actiones suas exercere velit, iubemus, ut index sumtus vel expensas, quas reus, qui in iudicio permansit, propter litem sustinuit, ante omnia ab actore exigat et reo praebeat, atque ita actor maneat, usque dum res secundum leges finem accipiat. Nam si compareat solum, et redditis sumtibus sive damnis tantum annale tempus interrumpere velit, ac rursus e iudicio recedens ad finem usque causae non permaneat, iubemus, ut post dictas edictorum et annualis spatii observationes omni actione excidat, quam sibi contra reum competere existimavit. Illius enim dolus peior esse intelligitur, qui interruptam litem rursus relinquit, quam eius, qui semel a lite contestata destitit. Privilegio autem huius legis, quae nullam necessitatem eis imponit, qui actiones suas movere nolunt, illis et quidem solis uti permitimus, qui nullam litem secundum praedictos modos adversariis movent.

Ἐ π ἰ λ ο γ ο ς .

Haec autem omnia in his causis obtinere sancimus, quae nondum vel iudiciali sententia, vel amica conventionem, vel alia legitima decisione finitae sunt.

No -

¹⁾ μανδάτων Hal., Bas., Fulg. — ²⁾ συμβάσεων Hal. — ³⁾ Cod., Hamb.; et add. edd. — ⁴⁾ Cod. add.; persecutus edd. — ⁵⁾ Cod., Hamb.; acceptam edd.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρη'.)

Ἦσθε ἐν μέσῳ δίκης μὴ γίνεσθαι θελοῦς τύπους ἢ θέλας κελύσεις, ἀλλὰ κατὰ τοὺς γενικοὺς νόμους τέμνεσθαι τὰς ὑποθέσεις, καὶ ὡςτε τὴν παροῦσαν διατάξιν πρὸ τῆς τῶν προσώπων βεβαιώσεως ἐντάττεσθαι τοῖς πραττομένοις.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Θεοδότῳ, ὑπάρχῳ τῶν ἱερῶν πραιτωρίων¹⁾.

Προοίμιον.

Πάντα κατὰ τοὺς ἡμετέρους νόμους πράττεσθαι βουλόμενοι, καὶ τὴν τοῦτων δύναμιν φυλάττεσθαι σπουδάζοντες, συνειδόμεν τὸν παρόντα γράψαι νόμον εἰς τὴν αὐτῶν τῶν νόμων τήρησιν. Ἐγνώμεν γάρ, ὡς τινες τῶν δικαστῶν βουλόμενοι τοὺς τὰς δίκας λέγοντας διασπέρειν καὶ ἐπικρύπτειν τὰς ἐπισημῶν σπουδάζοντες²⁾ ἀναβολὰς προκαίοντες πολλὰκις, λέγοντες, οὐ θεοὶ τύποι ἢ θεοὶ κελύσεις ἢ καταθέσεις τῶν περιβλέπτων ἡμῶν ἡμετερονδρατῶν ἐμφανεῖς αὐτοῖς γίνονται, ὡς δὴ διατυποῖσαι, ὅπως θέοι τὰς ὑποθέσεις αὐτοὺς ἐξετάξιν. ἢ κρίνιν.

Κεφ. α'.

Καὶ διὰ τοῦτο θεσπίζομεν, ὥστε δίκης ἐξεταζομένης εἴτε ἐπὶ χρηματικαῖς ἢ ἐγκληματικαῖς ἢ ἐτέροις οἰκισοῦν ἀναγνωμέναις αἰτίαις παρὰ δικασταῖς, εἴτε ἐνταῦθα, εἴτε ἐν ἐπαρχίαις, μὴτε πραγματικῶν τύπων, μὴτε ἐτέραν ἀντιγραφῆν, μὴτε θέλαν ἡμῶν τινὰ ἔγγραφον ἢ ἄγραφον κελύσιν ἢ καταθέσιν ἐν ταύτῃ τῇ βασιλίδι πόλει παρὰ τῶν περιβλέπτων ἡμῶν ἡμετερονδρατῶν ἢ ἐτέρου τινός, διατυποῦσαν αὐτοῖς³⁾, ὅπως θέοι τὴν ἀρχαίαν ἐξετάξιν ἢ κρίνιν ὑπόθεσιν, καταφανῆ γίνεσθαι τοῖς δικάζουσιν ἢ καταφανῆ γενομένην κρατεῖν, ἀλλὰ κατὰ τοὺς γενικοὺς ἡμῶν νόμους τὰς δίκας ἐξετάξιν τε καὶ τέμνεσθαι. τὸ γὰρ ἐπὶ τῇ τῶν νόμων κρινόμενον ἔξουσίᾳ οὐκ ἔνδεξιον εἶναι τινός, ἢ ὡςτε διατυποῦσθαι. εἰ γὰρ τις εἰς ἡμᾶς ὑπόθεσις ἔλθοι ἢ παρὰ δικαστῆν ἢ ἄλλῃ λεγομένη, ἢ πρὸ τοῦ ταύτην⁴⁾ προσομίον λαβεῖν, καὶ συνειδόμεν ταύτην ἡμῖς

Novella CXIII.

NE IN MEDIA LITE SACRAE SANCTIONES VEL SACRAE IUSSIONES FIAN'T, SED SECUNDUM GENERALES LEGES LITES DECIDANTUR, ET UT PRAESENS CONSTITUTIO ANTE PERSONARUM CONFIRMATIONEM ACTIS INSE-RATUR.

Idem Imperator Theodoto, Praefecto sacro Praetorio.

Praefatio.

Quum omnia secundum leges nostras fieri velimus, atque curemus, ut illarum vis conservetur, visum nobis est hanc legem ad ipsarum legum observationem scribere. Cognovimus enim, aliquot e iudicibus quando iis, qui causas agunt, moram facere volunt, et dilationes suas occultare student, hoc saepe praetextu uti, dicentes, sacras sanctiones vel sacras iussiones aut dispositiones spectabilium nostrorum referendariorum sibi insinuatam esse, quae disponant, quomodo causas ipsos examinare vel eas diiudicare oporteat.

CAP. I.

Propterea sancimus, ut, dum lis diseceptatur, sive in pecuniariis, sive criminalibus, sive aliis quibuslibet causis emergentibus apud iudices sive hic, sive in provinciis, nec pragmatica sanctio, nec aliud rescriptum, nec sacra quaedam nostra sive scripta, sive non scripta iussio vel dispositio in hac regia urbe a spectabilibus nostris referendariis, vel alio quodam, quae definit, quomodo coeptam litem examinare vel iudicare oporteat, iudicibus insinuetur, vel insinuata valeat, sed secundum generales leges nostras lites cognoscantur et decidantur. Nam quod ex legum auctoritate iudicatur, id extrinsecus dispositione non egebit. Si quo enim causa ad nos pervenerit, quae vel apud iudicem iam agitata est, vel etiam ante, quam ea initium accepit, illamque proprio nostro iudicio disponere et decidere placuerit, hoc alterius cuiusdam iudicis

GI.

CONST. CXI.

IN MEDIO LITIS NON FIERI SACRAS FORMAS AUT SACRAS IUSSIONES, SED SECUNDUM ANTIQVAS LEGES GENERALES LITES DECIDI.

(Coll. VIII. tit. 11.)

Imp. Iustinianus Aug. Theodoto, sacrorum Praetoriorum Praefecto.

Praefatio. Omnia secundum nostras leges agi volentes, et harum virtutem servari studentes, perspeximus praesentem scribere legem ad ipsarum legum observationem. Agnovimus enim, quoniam quidam iudicum, volentes, eis qui causas dicunt, tergiversari, et celare suas festinantes dilationes, excusant se frequenter, dicentes, quod sacrae formae, aut sacrae iussiones aut dispositiones spectabilium nostrorum referendariorum insinuatae eis sunt, tanquam disponentes, quemadmodum oportet negotia⁵⁾ examinari aut iudicari.

CAP. I. Et propterea sancimus, ut, dum lis examinatur sive in pecuniariis, vel criminalibus⁶⁾, aut aliis quibuscunque emergentibus causis apud iudices, sive hic, sive in provinciis, neque pragmaticum typum, neque aliam praescriptionem, neque sacram nostram quamlibet ex scripto aut ex⁷⁾ non scripto iussionem aut dispositionem in hac regia civitate spectabilium nostrorum referendariorum aut alterius cuiuslibet, disponentem eos quomodo decet inchoatum examinare aut iudicare negotium, insinuare iudicantibus, aut insinuatam valere, sed secundum generales nostras leges causas examinari et decidi. Quod enim in legum positum est potestate, non egebit aliqua extrinsecus dispositione. Si quod enim ad nos negotium veniat⁸⁾ apud iudicem iam dictum, aut antequam hoc principium sumat, et⁹⁾ perspeximus nos hoc per propriam nostram iudicium disponere et dicere, hoc nequaquam alterius iudicis egebit iudicio. Sicut enim a nobis per sacram, sicut dictum est, iudicium disposita aut decisa non egebut aliorum examinatione aut iudicio, aut retractatione

¹⁾ Hal. et Scrimg. — Athan. IV. 16. (Heimb. Anecd. I. p. 59.) — Praeter prooemium et epilogum 1016 Nov. est in Bas. II. 6. 23 — 26. et capitis 1. principium repetitur ibid. VII. 1. 17. Schol. — Iulian Const. 106. — Versio est velius glossata.

²⁾ Apud Athan. Iohanni inscripta est Nov. — negotium add. — ⁶⁾ Cod. Hamb.; sive in crim. add. — ³⁾ Hal.; σπουδάζοντας Scrimg. — ⁴⁾ αὐτοὺς Hal., ⁷⁾ Cod. Hamb.; ex om. add. — ⁵⁾ Ek.; venit om. Cod. Fulg. — ⁶⁾ τὴν δίκην add. Hal. — ⁷⁾ Cod. Hamb.; ⁸⁾ Hamb., add. — ⁹⁾ Ek.; et om. Cod. Hamb., add.

ἡμεῖς δὲ ἰσχυρῶς ἡμῶν κρίσεως διατυπῶσαι καὶ τε-
μεῖν, τοῦτο οὐκ εἶναι τῆς ἐτέρου δικαστοῦ δέεται κρί-
σεως, τὰ γὰρ παρ' ἡμῶν διὰ θέας, ὡς εἰρηται, κρί-
σεως διατυπώμενα ἢ τεμνόμενα οὐ προσδέεται
τῆς ἐτέρου ἐξέτασις ἢ κρίσις ἢ ἀναψηλαγγήσεως
τινος. ἡμεῖς γὰρ, οἷς ὁ θεὸς καὶ τὴν τοῦ νομοθετεῖν
ἐξουσίαν ἰδωρήσατο, εἴ τινα κρίσιν ἐπὶ τινι ὑπο-
θέσει προσενέγκωμεν, οὐχ ἐτέρου δικαστῆ τούτου
ἐπιτρέπομεν εἰς διὰ τύπων, εἰτε διὰ καταθέσεων
τῶν περιβλέπων ἡμῶν ὑπερενδραίων, ἢ ἐτέρου
τινός, ἕως δέου ταύτην τὴν ὑπόθεσιν ἐξετάσειν
ἢ κρίσειν, οἷα παρ' ἡμῶν ἀπαξ κεκριμένην, καὶ
ἀναψηλαγγᾶσαι παρ' οὐδενὸς δυναμένην. τούτων
δηλονότι κρατοῦντων ὄταν ἐγγράφως τοιαύτη τις
ἡμῶν προσέλθῃ κρίσις. Εἰ μέντοι γέ τις ἀμυβρήτησις
τῆς δικαστῆ περὶ τινος γέννηται νόμου, μνηστέω πρὸς
τὸ ἡμέτερον κράτος¹⁾, καὶ τὴν ἐξ ἡμῶν ἐκδιχθεῖσαν
τοῦ πράγματος ἐγγράφον σαφηνεῖαν ἢ ἐμνηνεῖαν,
καὶ κατ' αὐτὴν τευτέω τὴν δικήν. §. 1. Εἰ δὲ
δικῆς λεγομένης ἢ πραγματικῆς ἡμῶν τύπος, ἢ
κατὰθεσις τῶν περιβλέπων ἡμῶν ὑπερενδραίων ἢ
ἐτέρου τινός, ἢ ἄλλο τι τῶν εἰρημένων πάντων τῶν
ἐκαστῶν ἐμφανισθεῖ, διατάττον τὴν αὐτοῦ²⁾ ἐξέ-
τασιν ἢ κρίσιν, κελούμεν, τὸν δικαστῆν τοῦτους
παντελῶς μὴ προσχεῖν, ἀλλὰ τούτων ἀργούντων
καὶ μηδεμίαν παντελῶς ἐχόντων ἰσχύιν κατὰ τοὺς
νομικούς ἡμῶν νόμους τὸ πρᾶγμα ἐξετάζειν τε καὶ
νομικῶς πέρας παραδίδόναι. Εἰ δὲ ταῦτα μὴ παρα-
φύλαξαι ὁ δικαστῆς, decem librarum auri αὐτὸν
υποκεισθαι ποινῇ, μετὰ τοῦ καὶ ἐτέρας ἡμῶν με-
ζωτοῦ ἀνακατήσεως περᾶσαι. τῇ αὐτῇ ποινῇ ὑπο-
κειμένου καὶ τοῦ τολμῆντος τοιούτου τινα ὑπαγο-
ρεῖσθαι τύπον, καὶ τῶν ὑπουργούντων αὐτῷ, καὶ τῶν
τοιαύτην τινὰ κατὰθεσιν ποιοῦμένων περιβλέπων
ἡμῶν ὑπερενδραίων. Κατὰ ταῦτα γαμῆν, εἰτε ἐκ
θεῖου ἡμῶν θεοπλάστου δικάζειν τις ἐπιχθῆ, εἰτε
ἐκ προστάσεως ἀρχικῆς, εἰτε κατὰ τὸ τῶν αἰσθητῶν
ἢ κομπρομίσσασθαι διαγνωμόνον³⁾ ἀρχία τῆς ἐπι-
τήσεως ἀκροῦται, εἰτε ἐγγράφως, εἰτε γραμματίων
χρησὶς⁴⁾. ἀλλὰ κἄν εἰ τις τῶν δικαστῶν τῆς ἰδίας
περιγραφῶν σωτηρίας ἐκ τινος τοιούτου τομῆσε
ψῆφον ἐνεγκῆν, ταύτην οὕτως ἄκυρον εἶναι βουλό-
μεθα, ὡς μηδὲ ἐκκλησίῳ προσδεσθῆναι⁵⁾, μηδὲ τὴν
ἐκ τῶν κομπρομίσσων ἐπάγειν ποινήν. ἡμεῖς γὰρ
ἅπαντας τοὺς δικαστὰς κατὰ τοὺς γενικούς ἡμῶν νό-
μους τὰς τε ἐξέτασεις τὰς τε κρίσεις ποιῆσαι βου-
λόμεθα. Ἐκεῖνο δὲ τῶν ἀνωμολογημένων ἐστίν, ὡς
οἷδε ἀρχικῆ τις κρατήσῃ κελούμεναι παρὰ τὸ διατετα-
γμένον τῷδε ἡμῶν τῷ νόμῳ. Κε φ. β.

iudicis iudicio non amplius eget. Nam quae sacro,
ut dictum est, iudicio a nobis disponuntur et decidun-
tur, aliorum examinatione, vel sententia, vel retracta-
tione aliqua non indigent. Nos enim, quibus deus
etiam potestatem leges ferendi dedit, si quam senten-
tiam de lite aliqua feramus, non committimus eam
alii iudici sive per sanctiones, sive per spectabilium
nostrorum referendariorum vel alterius eiusdem dispo-
sitiones, quibus praescribitur, quomodo illa his exami-
nanda vel decidenda sit, ut quae semel a nobis decisa
sit, et a nemine retractari queat. Atque haec viden-
tur obtineant, cum in scriptis eiusmodi quaedam sen-
tentia nostra prodierit. Si tamen iudici dubitatio
quaedam circa legem aliquam oriat, id ad potentiam
nostram referat, et a nobis negotii scriptam explana-
tionem vel interpretationem accipiat, ac secundum eam
decidat litem.

§. 1. Si vero, dum causa agitur, pragmatica
nostra sanctio, vel spectabilium nostrorum referenda-
riorum vel alterius eiusdem dispositio, vel aliud quid
eorum omnium, quae dicta sunt, iudici insinuatum
fuerit, quod cognitionem eius aut sententiam constituat,
iubemus, iudicem ad haec plane non attendere, sed
his cessantibus et nullam omnino vim habentibus secun-
dum generales nostras leges rem examinare eique legi-
timum finem imponere. Si vero iudex haec non
observaverit, poenae decem librarum auri subiacent,
et praeterea aliam quoque maiorem indignationem nos-
tram experiat. Eidemque poenae etiam ille subit-
ciatur, qui eiusmodi sanctionem aliquam dictare audeat,
quique ministerium ei praebet, et spectabiles quoque
referendarii nostri, qui talem aliquam dispositionem
faciant. Atque haec dicimus, sive sacra nostra san-
ctio quis indicare iussus est, sive iussu magistratum,
sive ut electus vel compromissarius arbiter litem co-
gnoscat, idque in scriptis vel sine scriptis. Sed et si
quis iudicem, propria salute contenta, ex tali quodam
(praecepto) sententiam ferre ausus fuerit, eam
ita irritam esse volumus, ut neque appellatione opus
sit, nec poenam ex compromisso inducat. Volumus
enim, ut omnes iudices secundum generales nostras leges
causas et cognoscant et iudicent. Illud quoque
indubitatum est, neque magistratum iussione ad-
versus id, quod hac lege a nobis ordinatum est, vali-
turum esse.

CAP. II.

tionem aliqua, sic⁴⁾ nos, quibus deus sancendi potestatem donavit, si aliquid iudicium in quolibet negotio
profererimus, non alii iudici hoc committimus sive per formas, sive per dispositiones spectabilium nostrorum
referendariorum aut alterius cuiuslibet, quomodo convenit hoc negotium examinari aut iudicari, ntpote a
nobis semel iudicatum⁵⁾, quod retractari a nullo valeat. His videlicet tenentibus, quando scripta talis ali-
qua nostra procedit sententia. Si vero aliqua dubitatio iudici de aliqua fiat lege, nunciat ad nostram po-
testatem, et a nobis exspectet causae scriptam declarationem aut interpretationem, et secundum eam decidat
litem. §. 1. Si vero dum causa dicitur pragmatica nostra forma, aut dispositio spectabilium nostrorum refe-
rendariorum aut alterius cuiuslibet, aut aliud aliquid horum, quae dicta sunt, omnium iudicantibus insinuetur,
ordinans eius⁶⁾ examinationem aut sententiam, iubemus, iudicem quidem omnino non respicere, sed his va-
cantibus, et nullam penitus habentibus virtutem, secundum generales nostras leges causam examinare et legi-
timo fini contradere; si autem hoc non contulerit iudex, decem librarum auri eum subiaceret poenae, ut etiam
aliam nostram maiorem indignationem experiat, eidem poenae subiecto et eo, qui praesumerit talem aliquam
dictare formam, et ministrantibus ei, et talem aliquam dispositionem facientibus spectabilibus nostris referen-
dariis. Et haec dicimus, sive ex sacra nostra sanctione iudicare quispiam deputatus est, sive ex praecepto
iudiciali, sive secundum arbitrium⁷⁾ aut compromissariorum schema quaestionem audit, sive scripto, sive sine
litteris. Sed vel si quis iudicem propriam despiciens salutem ex aliquo tali praesumerit sententiam pro-
ferre, hanc ita infirmam esse volumus, ut neque appellatione indigeat, neque ex compromissis⁸⁾ inferatur
poena. Nos enim omnes iudices secundum generales nostras leges examinationes et sententias fieri⁹⁾ volumus.
Illud quoque indubitatum erit, quia neque iudicialis quaelibet valebit iussio, extra quod ordinatum est
hac nostra lege.

CAP. II.

¹⁾ Parat. §. 8. Athan. tit. F. (Heimb. Anecd. I. p. 78.) — ²⁾ Parat. §. 4. Athan. tit. VII
(Heimb. Anecd. I. p. 90.)

³⁾ εαυτοῦ Hal.; αὐτῶν Bas. (Cod. Coisl.) — ⁴⁾ κατὰ τῶν αἰρετικῶν ἢ τῶν δικαστῶν τῶν ἀναδ-
εσμένων Bas. — ⁵⁾ ἐκχθῆ δικάζειν
add. Hal. — ⁶⁾ aliqua, nobis Cod. Hamb.; aliqua, sed
nos Trid. — ⁷⁾ Cod. Hamb.; utpote quia — iudicatum
est add. — ⁸⁾ Cod. Hamb., Trid.; ord. in his Port., Cont. —
⁹⁾ Fort. leg. arbitrorum. — ¹⁰⁾ Cod. Hamb.; compromissa
add. — ¹¹⁾ Cod. Hamb., Trid.; ferre Port., Cont.

Κεφ. β'.

Πρὸς τοῦτοις δὲ κακίονο τοὺς δικάζοντας εἰδέναι
 γαρὼν, ὡς προηκόν ἔστιν αὐτοῖς καὶ τὰς ἐπι καὶ
 γὰν κινουμένης ζητήσεως κατὰ τοὺς γενικοὺς ἡμῶν
 τέκμων νόμους, καὶ ἢ τις ἤδη θεῖον ἐφ' ἑαυτὸν πορι-
 σάμενος θέσπισμα δικαιῶν τὴν τοῦ δικαστοῦ ἐξέ-
 τασιν ἢ κρίσιν. τὸν γὰρ τοιοῦτὸ τι πορισάμενον
 ἤδη ψήφου τε αὐτοτελοῦς οὕτω τετυχηκότα αὐδὲν
 ἐκ τῶν αὐτῶν πεπορισμένων ὠφελείσθαι βουλούμεθα.
 εἰ γὰρ ἅπαξ ἐφ' ἑαυτὸν αὐτοτελεῖς δοθεῖσα, οὐ-
 δαμῶς ταύτην ἐκ τοῦδε ἡμῶν πολυπραγμονεῖσθαι
 τοῦ νόμου κελεύμεν, καὶ ἢ ἐκκλητος ἐπιχολούθησιν,
 ἢ καὶ ἀναψηλαφησῶς ἐστὶ τις ἐλπίς κατὰ τῆς ψή-
 φου. τὴν δὲ μὴ τυποῦσαν μὲν τὸν δικάζοντα ἢ
 πορίζοντα κελύοντα, ὅπως θεοὶ τὴν ζήτησιν
 ποιῆσθαι ἢ κρίσιν ἐπάγειν, τὴν δὲ δίκην σπουδῇ
 παραδοθῆναι νομίμῃ βουλομένην, ἢ τὴν τῶν πε-
 πραγμένων ἐπάγουσαν ἐκδοσιν, ἢ τὸν δικαστὴν
 ἀνεγκάξουσαν νόμιμον ἐνεγκεῖν ψήφον, ἢ συνδι-
 καστήν κατὰ τοὺς ἡμετέρους παρεχομένην νόμους,
 γίνεσθαι τε καὶ κρατεῖν ἐγγράφως τε καὶ ἀγράφως
 οὐ κωλύμεν.

Κεφ. γ'.

Ὅστις δὲ πάντας τοὺς ἡμετέρους ὑπηκόους, καὶ
 μάλιστα τοὺς δίκαις ἐπιτιβομένους τὴν ἡμετέραν
 ὑπὲρ αὐτῶν εἰδέναι πρόνοιαν, καὶ μηδένα τόνδε
 ἡμῶν τὸν θεῖον παρασποισήσασθαι νόμον, μηδὲ
 ἄλλοθεν ἐπ' αὐτῷ προτεινέσθαι, δεσπίζομεν, ἐφ'
 ἐκείτης ὑποθέσεως ἀρχὴν παρὰ δικαστῆ λαμβανούσης
 ἐκ προσώπων εὐδὲν καὶ πρὸ αὐτῆς τῆς τῶν προσ-
 ὄπων βεβαιώσεως ἐγγράφεσθαι τε αὐτὸν καὶ τῶν
 ὑπομηκῶν γίνεσθαι μέρος. οὕτω γὰρ ἂν τῶν¹⁾
 πραττομένων προλάμπων κωλύσει²⁾ τὰ παρὰ τὴν
 αὐτοῦ δύναμιν ἐπιχειρούμενα περὶ τε τὰ ἄλλα, περὶ
 τε αὐτὴν, ὡς ἐκός, τὴν τῶν προσώπων βεβαιώσιν,
 καὶ τοὺς παραβαίνειν αὐτὸν ἐπιχειροῦσι διὰ τῶν
 ἐπιτιμῶν ἀπειλῶν ἀναχαιτῶσι τε τῶν τοιοῦτων
 αὐτοῦς τολμημάτων, καὶ ταῖς οἰκταῖς καιρὸν οὐκ
 ἔλασι γίνεσθαι ποινῆς. Ἐνα γὰρ πασανομίαν ὁμοῦ
 καὶ ἀδικίαν διὰ πάντων ἐβαλλόμεν, διὰ τοῦτο τὸν
 παρόντα τεδείκαμεν νόμον, πανταχόθεν αὐτὸν τε
 καὶ δὲ αὐτοῦ τοὺς ἄλλους ἀσφαλεῖς τε καὶ ἀνεπι-
 βουλεύτους φυλάττοντες τῇ πολιτείᾳ νόμους, καθ'
 οὓς ἡμεῖς τε αὐτοὶ τὴν βασιλείαν θεοῦ δότιος παρε-
 λάβουμεν, φυλάττεσθαι τε τὴν ἡμετέραν πολιτείαν
 καὶ ὅπ' αὐτῶν φρουρεῖσθαι διὰ παντὸς εὐχόμεθα.
 Ἐπι-

CAP. II.

*Insuper et hoc iudices scire oportet, debere eos
 lites etiam hactenus motas secundum generales nostras
 leges decidere, licet quis sacram sanctionem iam ac-
 ceperit, quae iudicis cognitionem vel iudicium prae-
 ceptum. Illi enim, qui tale quid iam impetraverit,
 sententiam vero definitivam nondum obtinuerit, nihil
 ea, quae impetravit prodesse volumus. Nam si definitiva
 sententia semel lata est, nullo modo eam per hanc
 nostram legem curiose examinari iubemus, licet appel-
 latio secuta, vel et retractandae sententiae spes quaedam
 adsit. Eam vero sanctionem, quae non definit,
 quomodo iudex, vel is, qui iudicaturus est, cogniti-
 onem instituerit vel sententiam ferre debeat, sed legitima
 diligenter litem peragi iubet, vel actorum editionem
 imponit, vel iudicem legitimam sententiam ferre cogit,
 vel alium simul iudicem secundum leges nostras prae-
 bet, eam fieri et valere, sive scriptam sive non scrip-
 tam non prohibemus.*

CAP. III.

*Ut autem omnes subditi nostri, et maxime ii, qui
 litibus atteruntur, nostram pro ipsis providentiam cog-
 noscant, et nemo sacram hanc legem nostram circum-
 veniant, neque eius ignorantiam opponat, sancimus,
 ut illa in unaquaque causa, quae initium apud iudicem
 sumit, statim a principio, et ante personarum con-
 firmationem scribatur, et pars actorum fiat. Hoc
 etenim modo si in actis emineat, prohibebit ea, quae
 contra tenorem eius cum circa alia, tum circa ipsam
 fortasse personarum confirmationem tentantur atque
 eos, qui transgredi eam nituntur, poenarum denuncia-
 tione et ab eiusmodi conatibus arcebit neque locum
 fieri suis poenis patietur. Nam ut iniquitatem simul
 et iniustitiam perpetuo eviceremus, propterea praesen-
 tem legem tulimus, eam undique et per eam reliquas
 leges securas et insidius non expositas reipublicae
 custodientes, secundum quas nos ipsi imperium deo dante
 suscepimus, et ut respublica nostra perpetuo servetur
 et custodietur optamus.*

Epi-

CAP. II. Super hoc autem et illud indices nosse opus est, quia competens est eos et quae adhuc et
 nunc moventur quaestiones secundum generales determinare leges, vel si quispiam praecessit impetrans san-
 tionem, disponentem indicantis examinationem aut sententiam. Ei enim, qui tale aliquid impetravit iam,
 sententiamque definitivam nondum promeruit, nihil ex his, quae impetravit, prodesse volumus. Si enim semel
 praevenit³⁾ sententia definitiva data, nequaquam haec ex nostra hac perscrutari lege iubemus, licet appellatio
 subsequata sit, aut retractationis est aliqua spes⁴⁾ contra sententiam. Eam autem, quae non disponit quidem
 iudicantem aut iudicare futurum, iussionem⁵⁾ quomodo oporteat quaestionem fieri, aut iudicium inferri, causam
 vero sui studiose tradi legitimo vult, aut actorum imponit⁶⁾ editionem, aut iudicem cogit legitimam proferre
 sententiam, aut simul alium iudicem secundum nostras praestat⁷⁾ leges, et fieri et valere et acscripto et sine
 scriptura non prohibemus.

CAP. III. Ut autem omnes nostri subiecti, et maxime qui litibus atteruntur, nostram pro se noverint
 providentiam, et nullus hanc nostram sacram⁸⁾ circumveniat legem, neque ignorantiam in ea proponat, san-
 cimus, in unoquoque negotio initium apud iudicem accipere ex processibus, et ante ipsam personarum con-
 firmationem inscribi eas, et monumentorum fieri partem. Sic enim gestis praefulgens prohibebit ea, quae prae-
 ter eius virtutem tentantur et⁹⁾ circa eam, et circa ipsam forsitan personarum confirmationem, et praevaticari eam
 niteantibus per multa interminata¹⁰⁾ refrenabit a talibus eos praesentationibus, et propriis temporibus non sinit
 fieri poenis. Ut enim iniquitatem simul et iniustitiam per omnia expellamus, propterea praesentem posuimus
 legem, nudique eam et per eam alias cautas et incircumveniendas custodientes reipublicae leges, secundum
 quas et nos ipsi imperium, quod deo dante suscepimus, custodiri, nostramque rempublicam ab his legibus¹¹⁾
 mutari semper optamus.

Epi-

¹⁾ γὰρ αὐτῶν Bas. — ²⁾ κωλύσῃ Bas. — ³⁾ Cod. Hamb., Trid.; prevenit Port., Cont.; provenit Bk. ed. ster. —

⁴⁾ Cod. Hamb., Trid.; species Port., Cont. — ⁵⁾ futu-
 ram iussionem Cod. Hamb., Trid.; futurum Port., Cont.,
 sed apud hos iussionem positum est post Eam autem. —

⁶⁾ Cod. Hamb.; imponi Trid.; imponet Port., Cont. —

⁷⁾ Cod. Hamb.; praestitas Trid.; praestitutas Port., Cont. —

⁸⁾ Cod. Hamb.; sacram nostram edd. — ⁹⁾ Cod. Hamb.;
 et om. edd. — ¹⁰⁾ multam interminatam Bk. ed. ster. —

¹¹⁾ ab aliis (om. legibus) Cod. Hamb.; ab aliis legibus Trid.;
 ab his legibus Port., Cont. Illud legibus quominus officendum
 est, non dubium est, aliis vero mutare placet in illis s. iis.

Ἐπιλογος.

Τὰ τοίνυν παραστάγια ἡμῶν καὶ διὰ τοῦδε τοῦ
θεοῦ δηλούμενα νόμου ἢ σὴ ὑπεροχὴ παραφυλάξαι
μὲν σπινοσάτω, πᾶσι δὲ δῆλα καταστησάτω, προτι-
θείσα μὲν αὐτὸν κατ' αὐτὴν τὴν ὑδάμιονα πόλιν,
προστάγμασι δὲ τοῖς ἐξ ἔθους χρωμένῃ πρὸς τοὺς
τῶν ἐπαρχιῶν ἡγουμένους, ὥστε πάντας ἀνθρώπους
γινῶσθαι καὶ δι' αὐτοῦ, ἦν ἐπ' αὐτοῖς ἔχομεν πρό-
ροισιν. Dat. X. Kal. Decembr. Constantinop. imp.
DN. Iustiniani PP. Aug. ann. XV., Belisario
V. C. Cons. [541.]

Epilogus.

Quae igitur nobis placuerunt et sacra hac lege
declaranur excellentia tua servare studeat, omnibus-
que manifesta faciat, proponens eam in ipsa hac felicitate
civitate, solitis vero praeceptis ad praesides provincia-
rum utens, ut omnes homines ex ea quoque cognoscant,
quantam ipsorum curam geramus.

Epilogus. Quae igitur placuerunt nobis et per hanc sacram declarata sunt legem, tua celsitudo
servare quidem studeat, omnibus autem palam faciat, proponens quidem eam in hac felicissima civitate, prae-
ceptis autem solennibus utens ad provinciarum praesides, ut omnes homines sciant et per¹⁾ eam, quam super
eos habemus, providentiam. Dat. X. Kal. Decemb. Constant. imp. DN. Iustiniani PP. Aug. anno XV.,
Basilio V. C. Cons. [541.]

¹⁾ Cod. Hamb., Trid.; et per om. Port., Const.

GL. NOVELLA CXIV.²⁾

UT DIVINAE IUSSIONES SUBSCRIPTIONEM HABEANT GLORIOSISSIMI QUAESTORIS.

(Anth. const. CX. Coll. VIII. tit. 10.)

Imp. Iustinianus Augustus Theodoto, sacrorum praetorium Praefecto.

Praefatio.

Nostrea serenitatis sollicitudo remediis invigilat subiectorum, nec cessamus inquirere, si quid sit in
nostra republica corrigendum; ideo namque voluntarios labores appetimus, ut quietem aliis praeparemus.
Unde ad universorum utilitatem pertinere perspeximus, si sacras etiam iussiones cum competente iubeamus
cautela procedere, ne aliquibus liceat eas pro sua voluntate profiteri¹⁾.

CAP. I. Nam praesente lege decernimus, nullam divinam iussionem neque per viri magnifici²⁾ quaes-
toris adiutores, neque per aliam cuiuslibet militiae aut dignitatis aut officii personam, cuiusque iudici con-
fectam, a quolibet suscipi cognoscere, cui magnifici viri quaestoris annotatio subiecta non fuerit, qua contineat-
ur, et inter quos, et ad quem iudicem, vel per quam fuerit directa personam, quatenus omni posthac ambi-
guitate submotam nulla cuiuslibet excusationis relinquatur occasio; scientibus iudicibus vel administratoribus uni-
versis, quod, si in quolibet negotio sacram susceperint iussionem, nisi cui quaestoris viri magnificentissimi
fuerit subiecta annotatio, multa viginti librarum auri, et officium eorum simili poena³⁾ plectetur. Quibus
iubemus, si qua talia iussio ad eos pervenerit⁴⁾, mox ad praedictum virum magnificum quaestorem referre, aut
cum illo, qui haec ingerit, destinaere, ut in eum vindicta procedat, quam in falsarios iura nostra constituerunt⁵⁾,
Theodoto parens carissime atque amantissime.

Epilogus.

Quam legem perpetuo valituram celsitudo tua ad universorum faciat pervenire notitiam. Dat. Kal.
Nov. Constant. imp. DN. Iustiniani A. auu. XV., Basilio V. C. Cons. [541.]

AIA-

¹⁾ Nov. latine emissa est. Brevem summam eius exhibent Serimg., Hal., Bas. II. 6. 27. c. Schol. Theodori. — Athan. XXII. 6. (Heimb. Anecd. I. p. 183.) — Novella est inter glossatas.

²⁾ confiteri Cod. Hamb., Trid. — ³⁾ magnificentissimi Cod. Hamb., Trid. — ⁴⁾ modo Cod. Hamb. — ⁵⁾ ad-
venerit Cod. Hamb. — ⁶⁾ constituunt Cod. Hamb.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ (ρεί.)

Ἡ διάταξις αὐτὴ ἔξ κεφάλαια ἔχει. Τὸ α'. ἐν τῇ ἐξετάσει τῶν ἐκκλητικῶν καὶ τῶν ἀναψηλαφησέων καὶ τῶν ἐκ τῶν δικαστῶν ἀναφορῶν καὶ ἐκείνους τοὺς νόμους τέμνεσθαι τὰς ὑποθέσεις τοὺς κρατούνας ἐν τῷ καιρῷ τῆς ψήφου ἢ τῆς μηνύσεως, οὐ μὴν τοὺς ὑστερον τεθέντας. β'. Εἰ τῶν δικαζομένων τὸ ἐν μέρος ἀποτάξεται ¹⁾ ταῖς δικαιολογίαις ἀρχοῦμενον, τὸ δὲ ἕτερον ὑπερίθεται ὡς οὐκ ἀρκούμενον, ὃ δικαστὴς διδῶτα ἓνα καὶ δεύτερον καὶ τρίτον μῆνα προθεσμίαν, τούτων δὲ παρελθόντων μηκέτι ἀναμένεται, ἀλλὰ ψήφον διδῶτα. γ'. Αἰτίαι τοῖς γονεῦσι τῆς κατὰ τῶν παιδῶν εὐλόγου ἀχαριστίας. δ'. Αἰτίαι τοῖς παῖσι τῆς κατὰ τῶν γονέων εὐλόγου ἀχαριστίας. ε'. Ὡστε τοὺς πενθούντας καὶ τοὺς προσήκοντας αὐτοῖς ἐντός τῶν ἐννάτων ἐκ μηδεμίας αἰτίας συνέχεσθαι ἢ ὑπομιμνήσκεισθαι. ε'. Περὶ ἀντιφωνήσεων ²⁾ καὶ ὁμολογιῶν, εἰ τις ἀντιφωνῆσει ἢ ὁμολογήσει τὸ ἱκανόν σοι ποιῶ. ἢ τὸ ἱκανόν σοι γενήσεται παρ' ἐμοῦ καὶ τοῦδε καὶ τοῦδε. ἢ καὶ ³⁾ τὸ ἱκανόν σοι γενήσεται παρ' ἐμοῦ ἢ τοῦδε ἢ τοῦδε.

Ὁ αὐτὸς Βασίλειος Θεοδότῃ, ἐπάρχῳ τῶν ἀνατολικῶν ἱερῶν πραιτωρίων.

Προοίμιον

⁴⁾ Πθεν εἰς γῶσιν τῆς ἡμετέρας γαληνότητος, ὡς δίκης κινήσεως μεταθ' Εὐσταθίου, τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου τῆς Τλώ πόλεως, καὶ Πιστον, διακόνου τῆς Τελμισσέων ἐκκλησίας, ψήφος αὐτοτελῆς προήλθε παρὰ τοῦ τῆς ἐπαρχίας ἡγουμένου, καθ' ἧς ἐκκλητικὸς ἐπεδόθη. οἱ δικασταὶ τοίνυν, παρ' οἷ: ἢ ἐκκλητικὸς ἐξήταξεν, ἀμφισβῆλλοντες πρὸς τὴν ἡμετέραν ἀνηγάγον ἡμερότητα, πότιρον ἄρα καὶ τοὺς κρατούντας νόμους, ἠνίκα προήλθεν ἢ αὐτοτελῆς ψήφος, ἢ κατὰ τὴν δύναμιν τοῦ νόμου τοῦ μετὰ τὴν αὐτοτελεῆ ψήφον παρ' ἡμῶν φροήσαντος τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν ὄψαλον ἐξετάσαι. Ἡμεῖς τοίνυν δίκαιον εἶναι συνιδόμεν κατὰ τοὺς νόμους τοὺς ἐν τῷ καιρῷ τῆς διδομένης ψήφου κρατούντας τὴν προλεχθεῖσαν τῆς ἐκκλητικῆς αἰτίαν ἐξετασθῆναι, καὶ κατ' αὐτοὺς πέρας λαβεῖν. συνιδόμεν δὲ καὶ εἰς τὰ μετὰ ταῦτα, ἠνίκα τοιαύτη τις ἀμφισβήτησις ἀναρῶν, κατὰ τὴν ὁμοίαν τάξιν ταύτην περιοῦσθαι. Κε φ. α'.

GI.

CONST. CXII.

UT QUUM DE APPELLATIONE COGNOSCITUR, SECUNDUM ILLAS LEGES DEBEAT IUDICARI, QUAE TEMPORE DATAE ¹⁾ SENTENTIAE OBTINEBANT, NON SECUNDUM EAS, QUAE POSTEA PROMULGATAE SUNT; ET DE ALIIS CAPITULIS.

(Coll. VIII. tit. 12.)

Imp. Iustinianus Aug. Theodoto, Orientalium sacrarum Praetorium Praefecto.

Praefatio. Pervenit ad scientiam nostrae serenitatis, quod, quum inter Eustathium, virum reverendissimum Tholoniae ²⁾ civitatis episcopum, et Pistum, diaconum ecclesiae Telmissensis ³⁾, fuisset causa commota, processit a rectore provinciae definitiva sententia, contra quam appellatio est correcta. Indices igitur, apud quos appellatio ventilabatur, dubitantes ad nostram clementiam retulerunt, an secundum leges, quae obtinebant, quando processit definitiva sententia, an secundum tenorem illius legis, quae post definitivam sententiam a nobis promulgata est, eandem causam examinare deberent. Nos itaque iustum esse perspeximus secundum leges, quae obtinebant tempore datae ⁴⁾ sententiae, praedictam appellationis causam examinari, et terminum secundum ipsas accipere. Praevividimus autem et post haec si quodocumque dubitatio talis emergerit, eam simili ordine terminare.

CAP. I.

¹⁾ Hal. et Scrimg. — Athan. VII. 7. (Helmb. Anecd. I. p. 86 sqq.) — Tota fore Nov. in cartis Bas. partibus. — Iulian. Const. 107. — Versio est glossata.

²⁾ ἀποτάσσεται Hal. — ³⁾ ἀντιφωνήσεως Hal. — Thelmissensis Const.; colmissene Cod. Hamb.; colmissone ⁴⁾ καὶ om. Hal. — ⁵⁾ Cod. Hamb.; latae add. — Trid. — ⁶⁾ Cod. Hamb.; latae add. ⁷⁾ theone Cod. Hamb.; theone Trid. — ⁸⁾ Porti;

Novella CXV.

CONST. CXV. sex capita habet: 1) Cum de appellationibus, retractationibus et relationibus iudicum cognoscitur, ut secundum eas leges negotia decidantur, quae tempore latae sententiae et relationis obtinent, non quae postea latae sunt. 2) Si altera pars litigantium allegationibus contenta concludat, altera vero differat, utpote iis non contenta, iudex unius et alterius et tertii mensis det spatium, his autem praeterlapsis non amplius opperietur, sed sententiam ferat. 3) Iustae causae ingratitudinis, quae a parentibus liberis obici possunt. 4) Iustae causae ingratitudinis, quae a liberis parentibus obici possunt. 5) Ut lugentes et propinqui eorum intra nonum diem nulla de causaprehendantur vel in ius vocentur. 6) De constituta pecunia et sponsionibus, si quis ita constituit vel spondeat: satis tibi facio, vel satis tibi fiet a me, et ab hoc, et ab illo, vel etiam satis tibi fiet a me, aut ab hoc, aut ab illo.

Idem Imperator Theodoto, sacro Praetorio per Orientem Praefecto.

Praefatio.

Ad notitiam serenitatis nostrae pervenit, lite inter Eustathium, dei amantissimum episcopum civitatis Tlo, et Pistum, diaconum ecclesiae Telmissensis, mota sententiam definitivam a rectore provinciae latae, ad eaque appellatum esse. Iam vero iudices, qui de appellatione cognoscebant, ad clementiam nostram dubitantes retulerunt, utrum secundum leges eo tempore, quo definitiva sententia lata est, obtinentes, an vero secundum vim legis a nobis post definitivam sententiam latae negotium illud examinari debeat? Iustum itaque nobis visum est, ut secundum eas leges, quae tempore latae sententiae obtinuerunt, de praedicta appellationis causa cognosceretur, et secundum eas decideretur. Placuit autem, ut, si postea etiam talis quaedam dubitatio oriatur, illa simili modo decidatur.

CAP. I.

Κε φ. α. 4)

Καὶ διὰ τοῦτο διεπίστωμεν, εἴ ποτε περὶ τινος ἐποδόσεως προέλθῃ ψήφος αὐτοτελής, καὶ ἐκκλητος ἐπακολουθήσῃ. τοὺς τὴν ἐκκλητίον ἐξετάσεως κατὰ τοὺς νόμους, εἰπὶν κατὰ τὸν καιρὸν τῆς αὐτοτελοῦς ψήφου ἐκράτουν, πέρας δίδονται τῷ πράγματι. τοῦτου αὐτοῦ δήλον ἐστὶ παραφυλάττουμένου καὶ ἐν τῷ ἀναψηλαφᾶσθαι τὰς τῶν ἐνδοξοτάτων ἐλόρων ψήφους, καὶ ἐπὶ ταῖς ἀναφοραῖς τῶν δικαστῶν, διε ἀμφοτέρω τὰ μέρη πάσαις ταῖς ἰδίαις ἀποτάσσονται δικαιολογίαις, καὶ οἱ δικασταὶ δὲ οὐκ εἰσὶν ἀναφορῶν ἐρωτήσοισι, εἰ ἄρα ὠφειλὲ διατυπωθῆναι ¹⁾. ἐν πᾶσι γὰρ τοῖς εἰρημένοις θέμασιν ἐκείνους τοὺς νόμους παρὰ τῶν διαγνωσμένων φυλάττεσθαι διεπίστωμεν, ὅπερ κατὰ τὸν χρόνον τῆς ψήφου ἢ δηλαδὴ τῆς ἀναφορᾶς ἐκράτουν, καὶ εἰ συμβαίῃ μετὰ ταῦτα νόμον φοιτῆσαι νέον ἢ διατυπῶντα, καὶ τὴν ἐαυτοῦ δύναμιν καὶ εἰς τὰ παρεληλυθότα πράγματα ἀναφέροντα.

Κε φ. β. 4)

Ἄλλὰ καὶ τοῦτο τῷ παρόντι προστίθεμεν ²⁾ νόμῳ. ἐπειδὴ γὰρ μεταξὺ τῶν δικαζομένων ἐστ' ὅτι συμβαίνει ὁπίτερον μὲν τῶν μερῶν ταῖς ἰδίαις ἀποτάσσονται δικαιολογίαις, τὸ δὲ ἄλλο, γινώσκον ἐαυτὸ κακὸν ἔχειν πρᾶγμα, μετὰ τοὺς διαγνωστικούς ἀγῶνας καὶ τὰς προτάσεις, ὅς οἱ νόμοι τῶν ἀποδείξεων ἐνεκεν συγχωροῦσαι, μὴ βούλεσθαι ὁμολογεῖν ἀρεῖν ἐαυτῷ τὰς δικαιολογίας, πρὸς τὸ μὴ ταχέως τὴν τοῦ πράγματος γνωσθῆναι ποιότητα, κελύμεν, ὥστε ἡντίκα τὸ ἐν τῶν μερῶν ταῖς ἰδίαις ἀποτάσσεται δικαιολογίαις, τὸ δὲ ἄλλο μέρος εἰποι ἔχειν τι, ὅπερ ὀφείλει προδεῖναι ³⁾, τὸν τοῦ πράγματος δικαστὴν πᾶσι τρόποις τὸ μέρος ⁴⁾ τὸ χωρῆμενον τῇ ὑπερθέσει καταπαυκᾶζειν ἐντὸς τριακοντα ἡμερῶν μετὰ τὸ ἀποτάσσασθαι τὸ ἔτερον ⁵⁾ μέρος, ὅπερ ἂν βούληται δίχα τινὸς ὑπερθέσεως προτιθέναι. ὅπερ εἰ μὴ ποιήσῃ, τῆνικαῦτα πρὸς τὸ νικῆσαι ⁶⁾ τὴν αὐτοῦ πονηρίαν ἄλλον ἔνα μῆνα παρὰ τοῦ δικαστοῦ φιλοτιμιεῖσθαι. εἰ δὲ καὶ οὕτως ὑπερδοθῆται, ἐνὸς ἐτέρου μηνὸς προθεσμίαν αὐτῷ παρέχεσθαι, οὕτως μέντοι γε, ὥστε εἰ μέχρι τῶν εἰρημένων τριῶν μηνῶν, οὗς τοῖς ὑπεριδεμένοις litigatorσι συνεχωρήσαμεν, τὰς ἰδίας δικαιολογίας μὴ προδήσει, τῆνικαῦτα τὸν δικαστὴν μὴ πλέον ἀναμένοντα πᾶσι τρόποις ψήφον προφέρειν τοῖς νόμοις συμβαίνουσιν, ἢ εἴπερ βουλοῖτο ἀναφέρειν, πρὸς τὸ μὴ τοῖς δικαζομένοις κακῶς φιλονηκοῦσιν ἐξείναι τὰς τῶν δικῶν ἐκβάσεις περαιτέρω παρελκεῖν.

Κε φ. γ.

CAP. I. Ideoque sancimus, si quando de aliqua causa processerit definitiva sententia, et provocatio fuerit subsecuta, appellationis examinatore secundum leges, quae tempore definitivae sententiae obtinebant, terminum dare negotio. Hoc eodem videlicet observando et in retractandis amplissimae praetorianae sententiae, et in suggestionibus iudicum, quando utraeque partes omnibus allegationibus suis renuntiaverint, et iudices per suas relationes, quid disponi debeat, interrogaverint. In omnibus enim praedictis casibus illas leges a cognitoribus servari decernimus, quae tempore sententiae aut certe relationis obtinebant ¹⁾, tametsi contigerit postea legem promulgari novi aliquid disponentem, et tenorem suum ad praeterita quoque negotia referentem.

CAP. II. Sed et hoc praesenti addimus sanctioni. Ut quia ²⁾ inter litigatores aliquando contingit, unam quidem partem suis allegationibus renunciare, aliam vero, scientem se malas causas habere, post cognitionalia certamina et dilationes, quas probationum causa leges concedunt, nolle confiteri, allegationes sibi sufficere, ne cito causae qualitas agnoscat, iubemus, ut, quando una pars allegationibus renuntiaverit, alia vero pars dixerit, se habere aliquid, quod proponat, index negotii modis omnibus eam partem, quae nititur dilatione, compellat intra triginta dies, postquam altera pars renuntiaverit, quidquid velit sine aliqua intermissione proponere. Quod si non fecerit, tunc ad eius malitiam superandam ³⁾ alius unus mensis indulgetur a iudice. Si vero et sic distulerit, alterius unius mensis ei dilatio praebetur, ita ut, si usque ad praedictos tres menses, quos litigatoribus protractantibus concessimus, suas non proposuerit allegationes, tunc cognitor causae ⁴⁾ non amplius exspectans modis omnibus proferat sententiam legibus consonantem, vel si voluerit referat, se litigatoribus male certantibus liceat causarum exitum ultra protrahere.

CAP. III

CAP. I.

Propterea sancimus, si quando de negotio aliquo definitiva sententia feratur, et sequatur appellatio, ut illi, qui de appellatione cognoscunt, secundum eas leges negotium decident, quae tempore sententiae definitivae obtinebant. Atque hoc ipsum etiam observetur in retractandis gloriosissimorum praefectorum sententiis et in relationibus iudicum, quando utraque pars omnibus suis allegationibus renuntiaverit, iudicesque per relationes suas quid statuendum sit interrogent. In dictis enim omnibus casibus leges illas ab arbitris servari volumus, quae tempore sententiae aut certe relationis obtinebant, licet postea legem ferri contingat, quae novum quid disponat, et vim suam ad praeterita quoque negotia referat.

CAP. II.

Sed et hoc praesenti legi addimus. Quoniam enim inter litigantes interdum contingit, ut altera pars allegationibus suis renuntiet, altera vero cognoscens, se malam causam habere, post cognitionalia certamina, et terminos, quos leges probationum causa concedunt, confiteri nolit, allegationibus se contentam esse, ne qualitas causae statim nota fiat, iubemus, quando una pars allegationibus suis renuntiaverit, altera vero pars dicit, habere se quod proferre debeat, ut index causae omnimodo partem, quae dilatione utitur, intra triginta dies post alterius partis renuntiationem sine ulla dilatione id, quod voluerit, proponere cogat. Quod si non fecerit, tum alium mensem, ut malitia eius vincatur, iudex largiatur. Si vero et sic moras necciat, alterius etiam mensis spatium illi concedat, ita tamen, ut, si intra dictos tres menses, quos litigatoribus moram facientibus concessimus, allegationes suas non proponat, tum iudex non amplius operari, sed omnimodo sententiam legibus consentaneam ferat, vel, si velit, referat, ne partibus iniuste litigantibus litium exitus longius protrahere liceat.

CAP. III.

¹⁾ Bas. IX. 2. 7. — ²⁾ Bas. VII. 4. 4. — (Eustath.) ὅρον. XV. 7. — Parat. 5. 13. Athan. in F. (Haimb. Anecd. I. p. 79.)

³⁾ τὴν ἄρα ὠφειλόντι διατυπῶσθαι Hal. — ⁴⁾ διεπίστωμεν Hal. — ⁵⁾ προσδεῖναι Hal. — ⁶⁾ τὸ μέρος om. Hal. — ⁷⁾ ἐν Hal. — ⁸⁾ πρὸς τὸ μὴ νικῆσαι Bas. — ⁹⁾ Cod. Hamb., Trid.; obtinebant Port., Cont. — ¹⁰⁾ Cod. Hamb., Trid., Port.; Quia (om. ut) Cont. — ¹¹⁾ Cod. Hamb.; convincendam add. — ¹²⁾ causae om. Cod. Hamb.

Κεφ. γ'.*)

CAP. III.

Ἄλλο πρὸς τούτοις κεφάλαιον τῷ παρόντι νόμῳ προσθεῖναι συνείδομεν. θεσιπίζομεν τοίνυν, μὴ ἐξείναι παντελῶς πατρὶ ἢ μητρὶ, ἢ πάππῳ ἢ μάμμῳ, ἢ προπάπῳ ἢ προμάμμῳ τὸν ἴδιον υἱὸν ἢ θυγατέρα ἢ τοὺς λοιποὺς παῖδας praeteritos ¹⁾ καταλιμπάνειν ἢ ἀπο κληρονομῶν ²⁾ ἐν τῇ ἰδίᾳ ποιεῖν διαθήκη (καὶν εἰ δὲ οἰασθῆποτε δωρεᾶς, ἢ ληγάτου, ἢ φιδείκομισσού, ἢ ἄλλου οὐδὲποτε τρόπου τὴν ἐκ τῶν νόμων αὐτοῖς ὀφειλομένην μοῖραν παράσχοιν), ἢ μὴ τυχὸν ἀχάριστοι ἀποδειχθῆεν ³⁾, καὶ αὐτὰς ὀνομασί τὰς τῆς ἀχαριστίας αἰτίας οἱ γονεῖς τῇ ἰδίᾳ ἐγγράψαιεν διαθήκη. ἀλλ' ἐπειδὴ τὰς αἰτίας, ἐξ ὧν οἱ παῖδες ἀχάριστοι ὄφειλον κληρονομαί, ἐν διαφόροις νόμοις διεσπαρμένας καὶ οὐ φανερώς εἰρημέναις εὐρομεν, ὧν αἱ μὲν οὐδὲ αἴται ἡμῖν πρὸς ἀχαριστίαν ἔδοξαν, ἄλλαι δὲ, καὶτοι αἴται οὐσαι, παρελείφθησαν, διὰ τοῦτο ἀναγκαῖον εἶναι συνείδομεν ταύτας ὀνομασί τῷ παρόντι νόμῳ περιλαβεῖν, ὥστε παρὰ ταύτας μηδενὶ ἐξείναι ἐξ ἑτέρου νόμου ἀχαριστίας αἰτίας ἀντιθέσθαι, εἰ μὴ τὰς τῷ ὑφ' ἐκ τῆς παρούσης διατάξεως περιεχομένας. αἰτίας δὲ δικαίας τῆς ἀχαριστίας ταύτας εἶναι ψηφίζομεθα.

§. 1. Εἰ τις τοῖς ἰδίοις γονεῦσι χεῖρας ἐπιβάλοι.

§. 2. Εἰ βαρείαν καὶ ἀρεπῆ ὕβριν αὐτοῖς ἐπαγάγοι.

§. 3. Εἰ ⁴⁾ ἐπὶ ἐγκληματικαῖς αἰτίαις αὐτῶν κατηγορησῶν, ταῖς μὴ οὖσαι κατὰ βασιλέως ἢ πολιτείας.

§. 4. Εἰ μετὰ φαρμακῶν ὡς φαρμακὸς συναναστρέφεται.

§. 5. Εἰ ⁵⁾ τῇ (ῶν τῶν ⁶⁾ γονέων διὰ φαρμακείας ἢ ἄλλῳ τρόπῳ ἐπιβουλεύσαι πειραθῆν.

§. 6. Εἰ τῇ ἰδίᾳ μητριᾷ ἢ τῇ τοῦ πατρὸς παλλακίδι ⁷⁾ ὁ υἱὸς ἐαυτὸν συμμίξοι ⁸⁾.

§. 7. Εἰ συκοφαντίας κατὰ τῶν γονέων ὁ υἱὸς γένηται, καὶ διὰ τῆς ἰδίας καταμηνύσεως βαρείας αὐτοὺς ζημίαις ὑπομείναι παρασκευάσοι.

§. 8. ⁹⁾ Εἰ συμβῆ τινα τῶν ἰδίων γονέων ἐγκληματῶν, οἱ δὲ παῖδες, οἱ δυνάμενοι ἐξ ἀδιαθέτου ἐπὶ τὴν τοῦτο διαδοχὴν ¹⁰⁾ ἐλθεῖν, αἰτηθέντες παρ' αὐτοῦ, ἤρουν ὁ εἰς ἐξ αὐτῶν, μὴ βουλευθῆεν εἰς τὴν ἐαυτῶν ἐγγύνῃ τοῦτον ἐναδέσασθαι ἢ ὑπὲρ προσάπου ἢ τοῦ χρόνου, εἰς ὅσον ἐπιτήδειος εἶναι ὁ αἰτούμενος ὀποδίσκνυται. τοῦτο μέντοι γε, ὅπερ περὶ τῆς ἐγγύνης ἐθεσπίσαμεν, εἰς τοὺς ἀρθενας καὶ μόνον ἀνήκειν παῖδας βουλόμεθα.

Aliud insuper caput huic legi addere placuit. Sancimus igitur, ne liceat ullo modo patri aut matri, avo aut aviae, proavo aut proaviae filium suum, aut filiam, aut reliquos liberos in testamento suo praeterire vel exheredare, etsi qualibet donatione, vel legato, vel fideicommissio, vel alio quolibet modo partem legibus illis debitam dederint, nisi forte ingrati probentur, et parentes ipsas ingratitudinis causas nominatim in testamento suo scripserint. Sed quia causae, ex quibus liberi ingrati iudicari debent, in diversis legibus dispersas nec clare expressas invenimus (quarum quaedam ad ingratitudinem nec sufficere quidem nobis visae, aliae vero, licet sufficerent, praetermissae sunt), propterea necessarium esse nobis visum est praesente lege illas nominatim comprehendere, ut praeter eas nemini liceat ex alia lege ingratitudinis causam opponere, nisi illas, quae serie praesentis constitutionis continentur. Iustas vero causas ingratitudinis has esse decernimus.

- §. 1. Si quis parentibus suis manus intulerit.
- §. 2. Si gravem et indignam contumeliam illis intulerit.
- §. 3. Si eos in criminalibus causis, quae non sunt adversus principem aut rempublicam, accusaverit.
- §. 4. Si cum veneficis ut veneficus conversetur.
- §. 5. Si vitae parentum veneficis aut alio modo insidiari conatus fuerit.
- §. 6. Si filius cum noverca sua vel concubina patris sui concubuerit.
- §. 7. Si filius per calumniam parentes detulerit, et delatione sua effecerit, ut gravia damna perpessi sint.
- §. 8. Si quem ex parentibus carcere includi contingat, et liberi, qui ab intestato ad successionem eius venire possunt, ab eo rogati, vel unus ex illis, pro eo, sive pro persona, sive pro debito, fideiubere nolint, in quantum ille, qui rogatus est, facere posse probatur. Hoc tamen, quod de fideiussione sancimus, ad masculos liberos, et solos quidem, pertinere volumus.

§. 9.

CAP. III. Aliud quoque capitulum praesenti legi addendum esse perspeximus. Sancimus igitur, non licere penitus patri vel matri, avo vel aviae, proavo vel proaviae suum filium, vel filiam, vel ceteros liberos praeterire aut exheredes in suo facere testamento, nec si per quamlibet donationem, vel legatum, vel fideicommissum, vel alium quemcumque modum eis dederint ¹⁰⁾ legibus debitam portionem, nisi forsitan probauerint ingrati, et ipsas nominatim ingratitudinis causas parentes suo inseruerunt ¹¹⁾ testamento. Sed quia causas, ex quibus ingrati liberi debeant iudicari, in diversis legibus dispersas et non aperte declaratas invenimus, quarum aliquae nec dignae nobis ad ingratitudinem visae sunt, aliquae vero, quum essent dignae, praetermissae sunt, ideo necessarium esse perspeximus eas nominatim praesenti lege comprehendere, ut praeter ipsas nulli ¹²⁾ liceat ex alia lege ingratitudinis causas opponere, nisi quae huius ¹³⁾ constitutionis serie continentur. Causas autem iustas ingratitudinis has esse decernimus. §. 1. Si quis parentibus suis manus intulerit. §. 2. Si gravem et inhoneſtam iniuriam eis ingesserit. §. 3. Si eos in criminalibus causis accusaverit, quae non sunt adversus principem sive rempublicam. §. 4. Si cum maleficis ut maleficis versatur ¹⁴⁾. §. 5. Vel vitae parentum suorum per venenum aut alio modo insidiari tentaverit. §. 6. Si novercae suae aut concubinae patris filius sese miscuerit ¹⁵⁾. §. 7. Si delator contra parentes filius exstiterit, et per suam delationem gravia eos dispendia fecerit sustinere. §. 8. Si quemlibet de praedictis parentibus inclusum esse contigerit, et liberi, qui possunt ab intestato ad eius successionem venire, petiti ab eo, vel unus ex his in sua eum noluerit fideiussione suscipere vel pro persona, vel debito ¹⁶⁾, in quantum esse qui petitur probatur idoneus. Hoc tamen, quod de fideiussione censimus, ad masculos tantummodo liberos volumus pertinere. §. 9. Si con-

¹⁰⁾ Huius et sequentis cap. maior pars in Bas. XXXF. 8. 38 sq. Schol. — ¹¹⁾ Parat. §. 8. Athan. tit. XF. (Heimb. Anecd. I. p. 157.) — Lib. περὶ διαφ. ἀναγ. §. 10. (ibid. I. p. 194.)

¹²⁾ ἀνημονεύτους Hal., Bas. — ¹³⁾ ἀποκληρονομήτων Scring.; ἀπὸ κληρονομῶν Hal.; ἀποκληρονομήτους Bas., cf. Cratmer in: Zeitschr. f. g. R. I. p. 311. — ¹⁴⁾ ἀποδειχθῆσονται Hal. — ¹⁵⁾ ἢ Hal. — ¹⁶⁾ ἢ Hal., Fulg. — ¹⁷⁾ ἰδίων add. Hal. — ¹⁸⁾ πάλλακῃ Hal., Bas. — ¹⁹⁾ ἐπιμίξοι Hal.; μίξει Bas. — ²⁰⁾ κληρονομῶν Hal. — ²¹⁾ Cod. Hamb., Trid.; dederit Port.

Cont. — ²²⁾ Cod. Hamb.; inseruerit edd. — ²³⁾ nullas Cod. Hamb., Trid. — ²⁴⁾ Cod. Hamb.; in huius edd. — ²⁵⁾ si cum maleficis aut maleficis versatur Cod. Hamb.; si cum maleficis hominibus ut maleficis versatur Trid., Port., Cont. Rectius; si cum veneficis ut veneficis (con)versatur. — ²⁶⁾ Cod. Hamb.; immiscuerit edd. — ²⁷⁾ Cod. Hamb., Trid.; vel pro debito Port., Cont.

μεθα. §. 9. *Ει ελεγχθεῖ τις τῶν παίδων, ὅτι ἐκάλυψε τοὺς ἰδίους γονεῖς ποιήσασθαι διαθήκην, ὥστε εἰ μὴ μετὰ ταῦτα διαθήκην ποιήσασθαι δυνάσκειν, ἄδικον αὐτοῖς εἶναι ὑπὲρ τῆς τοιαύτης αἰτίας τῶν παίδων ἀπο κληρονομῶν¹⁾ ποιεῖν. εἰ δὲ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ καλύψει διχα διαθήκης τῶν γονέων τις τελευτήσαστος κληρονομίαν, ἢ μετ' αὐτοῦ τοῦ παιδὸς τοῦ τῆν διαθήκην γενέσθαι κωλύσαστος, ἢ μετ' αὐτῶν²⁾ καλούμενοι, εἴτε οὗς κληρονόμους ἢ ληγαταρίους³⁾ ἔχειν ἠβούλετο, εἴτε οἱ βλάβην ἰνὰ ἐκ τῆς κωλύσεως τῆς διαθήκης ὑπομέναντες τοῦτο αὐτὸ ἀποδείξαιεν, κατὰ τοὺς ἄλλους νόμους τοὺς περὶ τοῦτου κεμένους τὰ τοιαῦτα πράγματα περιοισθῶν.*

§. 10. *Εἰ παρὰ γνώμην τῶν γονέων μεταξύ κληρονομῶν ἢ μίμων λαυτῶν ὁ υἱὸς ἐγκαταλέξῃ, καὶ ἐν τοῦτῳ τῷ ἐπιτηδεύματι διαμείνῃ, εἰ μὴ τυχὸν καὶ οἱ γονεῖς τοιαύτης⁴⁾ ἐπιτηδεύσεως γυγόνεσιν.*

§. 11. *Εἰ τινι ἐκ τῶν εἰρημένων γονέων βουλομένῳ τῇ ἰδίᾳ θυγατρὶ ἢ ἐγγόνῳ ἀνδρὶ δοῦναι, καὶ προῖκα κατὰ τὴν δύναμιν τῆς ἰδίας περιουσίας ὑπὲρ αὐτῆς παρασχεῖν, ἐκείνη μὴ συναίνεση, ἀλλ' ἀλοχρὸν βίον ἐπιλέξῃται. εἰ δὲ μέγρι εἰκοσι πέντε⁵⁾ ἔνιαυτῶν ἡλικίας ἢ θυγατρὶ γένηται⁶⁾, καὶ οἱ γονεῖς ὑπέσθωνται ταύτην ἀνδρὶ συνάψαι, καὶ ἴσως ἐκ τοῦτου συμβαθῇ εἰς τὸ ταυτῆς σῶμα ταύτην ἀμαρτῆσαι, ἢ διχα συναίνεσεως τῶν γονέων ἀνδρὶ λαυτῆν, ἐλευθέρῳ μέντοι γε. συζεύξαι⁶⁾, τοῦτο εἰς ἀγαρίσταν τῆς θυγατρὸς λογίζεσθαι οὐ βουλόμεθα, ἐπειδὴ οὐ τῇ λαυτῆς, ἀλλὰ τῇ τῶν γονέων αἰτία τοῦτο γινώσκειται πλημμελήσασα.*

§. 12. *Εἰ τις ἐκ τῶν εἰρημένων γονέων⁷⁾ μανῆ, καὶ οἱ παῖδες αὐτοῦ ἢ τινες ἐξ αὐτῶν ἢ παίδων αὐτῶν μὴ ὑπὸντων οἱ ἄλλοι αὐτοῦ συγγενεῖς οἱ ἐξ ἀδιαθέτου εἰς τὸν αὐτοῦ κληρὸν καλούμενοι, ὑπηρεσίαν καὶ φροντίδα προσήκουσαν αὐτῷ μὴ παράσχοιεν, εἰ μὴ τῆς τοιαύτης ἀπαλλαγῆς νόσου, ἴσται αὐτῷ ἄδεια πότερον βούλεται τὸν παῖδα ἢ τοὺς παῖδας ἢ συγγενεῖς τοὺς ἡμεληκότας ἠχάριστον ἢ ἀχαρίστον ἐν τῇ ἰδίᾳ γραφῇ διαθήκη. εἰ δὲ ἐν τῇ νόσῳ τῆς μανίας αὐτὸν κατεχόμενον ἔξωτικὸς τις ἰδοὶ ἀπὸ τῶν ἰδίων ἐμπούμενον παίδων ἢ συγγενῶν ἢ ἄλλων ὑπ' αὐτοῦ γεγραμμένων κληρονόμων, καὶ διὰ συμπάθειαν βουληθεῖ αὐτοῦ φροντίσασα, δίδομεν αὐτῷ ἄδειαν διαμαρτυρίαν τοῖς ἐξ ἀδιαθέτου ἢ ἀπὸ διαθήκης ἢ ἄλλοι γενομένοις εἰς τὸν τοῦ μεμνημένου κληρὸν καλούμενοις ἔγγραφον στέλλειν, ὥστε σπουδάσειν αὐτοὺς τοῦτου φροντίσειν.*

§. 9. *Si quis ex liberis convictus fuerit, prohibuisse suos parentes, quominus testamentum facerent; ita ut, si quidem postea testamentum facere potuerint, liceat ipsis ea de causa filium exheredem facere, si vero in ipsa prohibitione aliquis ex parentibus intestatus decesserit, et alii, sive ab intestato, vel cum ipso filio, qui testamentum fieri prohibuit, vel post eum ad defuncti hereditatem vocati, sive quos heredes vel legatarios habere voluit, sive qui damnum quoddam ex prohibitione testamenti sustinuerunt, id ipsum demonstraverint, secundum ceteras leges hac de re latae eiusmodi negotia decidentur.*

§. 10. *Si filius praeter voluntatem parentum in numerum arenariorum vel mimorum se recipiendum curaverit et in hac professione permanserit, nisi forte et parentes eiusmodi professionis fuerint.*

§. 11. *Si cui ex dictis parentibus filiae suae nepti maritum dare et dotem pro modo facultatum pro ea praestare volenti illa non consentiat, sed turpem vitam eligat. Si vero filia ad viginti quinque annorum aetatem pervenerit, et parentes eam marito iungere differant, ac forte exinde contingat, ut ea in proprium corpus peccet, vel sine consensu parentum viro, libero tamen, nubat, hoc filiae in ingratitudinem imputari nolumus, quoniam non sua, sed parentum culpa id commississe intelligitur.*

§. 12. *Si quis ex praedictis parentibus furiosus sit, et liberi eius, vel quidam ex iis, vel si liberos non habeat, reliqui eius cognati, qui ab intestato ad hereditatem eius vocantur, ministerium et debitam curam illi non exhibeant; siquidem ab eo morbo liberatus erit, licebit ipsi, si velit, filium, vel liberos, vel cognatos, qui eum neglexerunt, ingratum vel ingratos in testamento suo scribere. Si vero extraneus quis eum furoris morbo correptum a propriis liberis, cognatis vel aliis ab eo scriptis heredibus negligi videat, et misericordiam motus eius curam gerere voluerit, damus ei facultatem, ut illis, qui ab intestato vel ex testamento iam facto ad hereditatem furiosi vocantur, scriptum mittat denunciationem, quo eius curam gerere festinent. Si autem etiam post denunciationem illam negligent eum, et extraneus furioso in domum suam suscepto sumtibus suis usque ad mortem curam eum gessiss*

convictus fuerit aliquis liberorum ex eo, quia prohibuit⁸⁾ parentes suos condere testamentum, ut, si quidem postea facere potuerint testamentum, sit eis pro tali causa filium exheredandi licentia. Si autem in ipsa prohibitione sine testamento aliquis ex parentibus decesserit, et alii, sive qui ab intestato ad hereditatem defuncti aut cum ipso filio, qui testamentum fieri prohibuit, aut post illum vocantur, sive illi, quos heredes aut legatarios habere volebat, vel qui laesionem aliquam ex prohibitione testamenti sustinuerunt, hoc ipsum approbaverint, secundum alias leges super hoc positas talia negotia terminentur. §. 10. Si praeter voluntatem parentum inter arenarios vel mimos sese filius sociaverit, et in hac professione permanserit, nisi forsitan etiam parentes eiusdem⁹⁾ professionis fuerint. §. 11. Si aliquis ex praedictis parentibus, volenti suae filiae vel nepti maritum dare, et dotem secundum vires substantiae suae pro ea praestare, illa non consenserit, sed luxuriosam degere vitam elegerit. Si vero usque ad viginti quinque annorum aetatem pervenerit filia, et parentes distulerint eam marito copulare, et forsitan ex hoc contigerit in suum corpus eam peccare, aut sine consensu parentum marito se, libero tamen, coniungere¹⁰⁾, hoc ad ingratitudinem filiae nolumus imputari, quia non sua culpa, sed parentum id commississe cognoscitur. §. 12. Si quis de praedictis parentibus furiosus fuerit, et eius liberi vel quidam ex his, aut liberis ei non existentibus, alii eius cognati, qui ab intestato ad sua hereditatem vocantur, obsequium ei et curam competentem non praebuerint, si quidem a tali sanatus¹¹⁾ fuerit infirmitate, erit ei potestas utrum velit negligentem filium vel filios aut cognatos ingratum vel ingratos in suo scribere testamento. Si autem aliquo¹²⁾ furoris morbo eum detentum extraneus aliquis viderit a suis neglectum liberis, vel cognatis, aut aliis ab eo scriptis heredibus, et pro misericordia voluerit eum procurare, damus ei licentiam attestationem eis, qui ab intestato vel ex testamento iam facto ad furiosi hereditatem

¹⁾ Photii Nomoc. XIII. 9. (Fœlli bibl. II. p. 1111.)

²⁾ ἀποκληρονομῶν Scring. ; ἀπὸ κληρονομῶν Hal. ; ἀποκληρονομῶν Bas. — ³⁾ αὐτῶν Hal. — ⁴⁾ κληρονομίαν ἢ λέγατα male correxit Hal. in notis recogn. op. — ⁵⁾ τῆς τοιαύτης Hal. — ⁶⁾ numerum annorum om. Hal. — ⁷⁾ γονέων

om. Hal. — ⁸⁾ Cod. Hamb., Trid.; prohibuerit Port., Cont. — ⁹⁾ eius Cod. Hamb. — ¹⁰⁾ coniungere Cod. Hamb. Fort. leg. coniugare. — ¹¹⁾ sanus Cod. Hamb., Trid. — ¹²⁾ test. vel aliquorum Cod. Hamb.; test. vel si aliquo Trid.

εἰ δὲ γε καὶ μετὰ τὴν τοιαύτην διαμαρτυρίαν ἀμειλίγειαν, καὶ ἐξωτικός ἐν τῷ αὐτοῦ οἴκῳ τὸν μνηστὴν ὑποδεξάμενος δαπανήμασιν οὐκ εὐδαίμων ἀγῶν τῆς τελευτῆς αὐτοῦ φροντίδας δεχθείη, τὸν τὴν ὑπεροχὴν καὶ τὴν ἐπιμέλειαν τῷ μνηστῆρι παρασχομένον, καὶ τὰ μάλιστα ἐξωτικός εἶη, εἰς τὴν τοιοῦτου διαδοχὴν ἰσχυρισθῆναι θεοπρόμιον, ἀναγορευόμενης τῆς αὐτῶν ἐνοστάσεως, αἵε δὴ ἀναξίων ἄντων, τῷ¹⁾ μνηστῆρι, καθάπερ ἠρῆκαμεν, φροντίδα παρασχεῖν ἀμειλίγειαν, οὕτω μέντοι, ὥστε τὰ λοιπὰ τῆς διαθήκης κεφάλαια ἐν τῇ ἰδίᾳ μένειν ἰσχυρῶς. §. 13. Εἰ ἓνα τῶν προειρηθέντων γονέων ἐν ἀρχαιολογίᾳ κρατεῖσθαι συμβαίη, καὶ οἱ τοῦτου παῖδες, εἴτε πάντες, εἴτε εἰς, μὴ σπουδάσαιεν τοιοῦτον ἀνορθώσασθαι, ὥστε εἰ μὲν δυνήθειη τὴν τῆς ἀρχαιολογίας συμφουσίαν ἐκφυγεῖν, ἐν τῇ αὐτοῦ εἶναι ἐξουσίᾳ πότερον ταύτην ἀχαριστίας αἰτίαν τῇ ἰδίᾳ βούλοιο ἐγγράφῳ διαθήκη, εἰ δὲ διὰ τῆς τῶν παίδων ἀμειλίγειας ἢ καταφρονήσεως μὴ ἐλευθέρωθει, ἀλλ' ἐν τῇ ἀρχαιολογίᾳ τελευτήσῃ, ἑκείνους εἰς τὴν αὐτοῦ διαδοχὴν ἐλθεῖν οὐκ ἀνεχόμεθα, οἷσιν οὐκ ἐσπούδασαν τῆς ἀνορθώσεως αὐτοῦ φροντίσαι, ἀλλὰ πάντων τῶν παίδων ἐπὶ τοῦτω ἀμειλίγειαν, πάντα τὰ πραγματικά τὰ παρ' αὐτοῦ καταλιμπανόμενα τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς πόλεως, ἐξ ἧς ἰσχυρῶς, προσκυροῦσθαι, inventario δηλαδὴ ἐπὶ δημοσίῳ ἐκμαρτυρίῳ γινόμενον, ὥστε μὴδὲν ἐκ τῆς αὐτοῦ περιουσίας παραπολοῦσθαι, ἐφ' ᾧ πᾶν, ὅπερ ἐντιθέμεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν περιέλθοι, εἰς ἀρχαιολογίαν ἀνάθοῦσιν προχωρήσῃ²⁾. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὄντων ἐπὶ τοῖς προσώποις εἴηται, ἄπερ ἄπο κληρονόμων³⁾ ποιῆν οὐκ ἐξέστιν, εἰ μὴ τὰς τῆς ἀχαριστίας αἰτίας γραφῆται καὶ ἀποδείχθῃται συμβαίη, πρόφασιν δὲ ἡμῖν πρὸς τὸ γενεῖον ποιήσασθαι νόμον ἢ παροῦσα ὑποθέσει δεδωκεν. καὶ διὰ τοῦτο γενεῖον κελύμενον, ὥστε εἴπερ ἑκείνος ἐν ἀρχαιολογίᾳ ληρθεῖη, καὶ παῖδας μὴ ἔχῃ, καὶ τῶν ἄλλων εἰς τὴν τοιοῦτου κληρονομίαν ἐξ ἀδιαιθέτου καλουμένων ἀνορθώσασθαι αὐτὸν μὴ σπουδαζόντων ἐν τῇ ἀρχαιολογίᾳ τελευτήσῃ, μὴδὲνα ἐκ τῶν ἀμειλίγειαν εἰς τὴν τοιοῦτου κληρονομίαν ἔρχεσθαι, εἰ καὶ πρὸς τῆς ἀρχαιολογίας διαθήκῃ τυχὸν παρ' αὐτοῦ ἐγγερόνται, ἐν ἧ τὰ μνημονευθέντα πρόσωπα ἔγγραφῳ κληρονόμοις, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς αἰστάσεως τῶν κληρονόμων ἀνορθώμενης, καὶ τῶν λοιπῶν τῆς διαθήκης κεφαλαίων ἐν τῇ ἰδίᾳ μενόντων ἰσχυρῶς, αἱ περιουσίαι τῶν τοιοῦτων πρόσωπων καὶ τὸν ὁμοίον τρόπον ταῖς ἐκκλησίαις τῶν πόλεων, ἐξ ὧν ἰσχυρῶς ται,

gessisse probetur, sancimus, ut ille, qui ministerium et curam furioso exhibuit, etsi plane extraneus sit, ad illius hereditatem veniat, eversa illorum institutione, quippe quum indigni sint, qui, ut diximus, furiosi curam gerere neglexerint, illa tamen, ut reliqua testamenti capita in robore suo mancant.

§. 13. Si unum ex praedictis parentibus in captivitate detineri contigerit, eiusque liberi, sive omnes sive unus, eum redimere non festinaverint. Quare si calamitatem captivitatis effugere poterit, in potestate eius sit, num hanc ingratitude causam in testamento suo scribere velit. Si vero per negligentiam aut contumeliam liberorum non liberetur, sed in captivitate morietur, illos ad successionem eius venire non patimur, qui redemptionis eius curam habere non studuerunt, sed cum omnes liberi in hoc negligentibus fuerint, quae res ab illo relictae ad ecclesiam eius loci, ex qua oriendus est, devolvantur, inventario scilicet publica fide faciendo, ut nihil de substantia eius pereat, quo omne, quod exinde ad ecclesiam pervenit, ad captivorum redemptionem cedat. Sed haec quidem de personis, quae exheredare non licet, nisi causae ingratitude scribuntur et probentur, dicta sunt. Occasionem vero nobis generalem legem faciendi praesens causa dedit. Et propterea generaliter iubemus, si ille, qui in captivitate detentus sit, et liberos non habeat, quumque ceteri, qui ad hereditatem eius ad intestato vocantur, non studeant redimere eum, in captivitate decesserit, ut nemo eorum, qui eum neglexerint, ad hereditatem eius veniat, licet ante captivitate testamentum fortasse ab eo factum sit, in quo memoratas personas heredes scripsit. Nam et hic, institutione heredum confirmata, reliquisque testamenti capitibus in sua si manentibus, bona illarum personarum simili modo ad ecclesias civitatum, ex quibus oriundi sunt, devolvantur, nec in aliis causis, sed in redemptionibus captivorum expendantur, ut, unde illi a suis redempti non sunt, exinde aliorum redemptiones procurantur, et similiter illorum animae pia illa actione subleventur. Atque hoc ipsum etiam observetur, si aliam extraneam personam ante captivitate heredem scripserit, et ille sciens, se ab eo heredem scriptum esse, ex captivitate

ditatem vocantur, scriptis dirigere, ut enim procurare festinent. Si autem post huiusmodi attestationem neglexerint, et extraneus in sua domo³⁾ furiosum susceptum sumptibus propriis usque ad finem vitae ipsius procuramque monstratus fuerit, eum, qui obsequium ac diligentiam furioso exhibuit, licet extraneus sit, ad eius successionem pervenire decernimus, evanescat institutio eorum, utpote indignorum, qui furioso, sicut diximus, curam praebere neglexerint, ita tamen, ut cetera testamenti capita in sua maneat firmitate. §. 13. Si unum de praedictis parentibus in captivitate detineri contigerit, et eius liberi, sive omnes sive unus, non festinaverint eum redimere, si⁴⁾ quidem valuerit calamitatem captivitatis evadere, in eius sit potestate, utram hanc causam ingratitude in testamento suo velit adscribere. Si autem per liberorum negligentiam vel contumeliam non fuerit liberatus, et in captivitate decesserit, illos ad successionem eius venire non patimur, qui⁵⁾ non festinaverint eius redemptionem⁶⁾ procurare, sed omnibus liberis in hoc negligentibus res universas ab eodem relictas⁷⁾ ecclesiae civitatis, ex qua oritur, applicari, inventario scilicet sub publica attestatione celebrando, ne quid ex eius facultatibus pereat, ita ut, quidquid exinde ad ecclesiam pervenit, captivorum redemptioni proficiat. Sed haec quidem quantum ad personas dicta sunt, quae exheredare non licet, nisi ingratitude causam scribi et approbari⁸⁾ contigerit. Occasionem autem nobis ad generalem legem promulgandam haec praesens causa noscitur obtulisse. Sed universaliter iubemus, ut, si ille, qui in captivitate detentus fuerit, liberos non habuerit, et aliis, qui ad eius hereditatem vocati sunt, eum redimere non festinantibus, in captivitate defunctus fuerit, nullus ex iis, qui neglexerint, ad hereditatem eius perveniat, licet ante captivitate testamentum forsitan ab eo fuisset conscriptum, in quo memoratas personas scripsit heredes, sed hic⁹⁾ quoque institutio heredum infirmata, et ceteris testamenti capitalis in suo robore permanentibus, sub-

¹⁾ Parat. §. 7. Athan. tit. II. (Heimb. Anecd. I. p. 43.)

²⁾ τῶν τῷ Hal.; καὶ τῷ Bas. — ³⁾ ἀποκληρονομούμεν Hal., Bas. — ⁴⁾ Cod. Hamb., Trid.; suam domum Port., Cont. — ⁵⁾ ut si Bk. — ⁶⁾ Cod. Hamb.; quia edd. — ⁷⁾ Cod. Hamb., Trid.; citius add. Port.,

Cont. — ⁸⁾ Cod. Hamb.; relictas edd. — ⁹⁾ causa ubi et approbari Cod. Hamb.; causas ubi et approbari Trid.; causas ubique approbari Port., Cont. — ¹⁰⁾ Cod. Hamb.; hac edd.

ται, προσκυρούσθαι, καὶ μὴ ἐν ἄλλαις οἰκιστοῖν αἰτίας, ἀλλ' ἐν ταῖς τῶν ἀγκυλωτῶν ἀναρβύσεισι διαπαράσθαι, ὥστε ὅταν ἐκεῖνοι ὑπὸ ἰδίῳ οὐκ ἀναρβύσθησαν, τὰς ἄλλων ἀναρβύσεις φροντίσθαι, καὶ τὰς ἐκείνων ὁμοίως ψυχὰς ἐκ ταύτης τῆς εὐσεβούς προέξως ἐπικουρίζεσθαι, αὐτοῦ τοῦτου παροφραστομένου, κἂν εἰ ἄλλο ἔστωικὸν πρόξωτον πρὸ τῆς ἀγκυλωσίας γράψῃ κληρονόμον, κἀκεῖνος¹⁾ εἰδὼς ταῦτον ὑπ' ἐκείνου γεγραμῆναι κληρονόμον, ἀναρβύσασθαι τοῦτον ἐκ τῆς ἀγκυλωσίας ἐμελήσειε, ταύτην δὲ τὴν ποιῶν κατ' ἐκείνων κρατεῖν διεπίζομεν, ὅτινες ὀκτωκαίδεκατον²⁾ τῆς ἐαυτῶν ἡλικίας ἐπλήρωσαν ἐνιαυτῶν³⁾, ἐν δὲ ταῖς τοιαύταις αἰτίαις, ἤντινα δὴ ὑπὲρ ἀναρβύσεως ἀγκυλωτῶν ἀναγκαῖον εἶναι χρήματα δοθῆναι, εἴ τις ἴδια μὴ ἔχοι χρήματα, ἀδικῶν ἔχτω, εἴπερ τῆς εἰρημένης ἰσάξεως ἡλικίας, δανείζεσθαι χρήματα, καὶ πράγματα κινητὰ ἢ ἀκίνητα ὑποτίθεσθαι, εἴτε ἴδια ἔχει, εἴτε τὰ τοῦ ἐν ἀγκυλωσίᾳ κρατουμένου, ἐπειδὴ ἐν τοῖς ἐρημέτοις ἅπασιν τοῖς ὑπὲρ ἀναρβύσεως ἀγκυλωτῶν δίδοσθαι ἢ ἀναλίσκεσθαι δεικνυμένοις τὰ τοιαῦτα συναλλάγματα, ὡς παρὰ προσώπου αὐτεξουσίῳ καὶ τελείας ἡλικίας ὄντος γινόμενα, βέβαια εἶναι παρακελεύομεθα, μηδένος τοῖς μετὰ τῶν τοιούτων προσώπων ἐπὶ ταῖς μνημονευθείσας αἰτίας, καθάπερ εἰρηται, συναλλάττουσι προκρίματος γινόμενου, ἀνάγκην δευτέρας ἐργασίας τοῦ ἐκ τῆς ἀγκυλωσίας ἐπανερχομένου τὰ τοιαῦτα συναλλάγματα βέβαια ἡγεῖσθαι, καὶ τοῖς ὡς ἴδιοις ὀφλήμασιν ἐνέχεσθαι. §. 14.⁴⁾ Εἴ τις ἐκ τῶν μνημονευθέντων γονέων ὀρθόδοξος ὑπάρχων πῶσθαι τὸν ἴδιον παῖδα ἢ παῖδας μὴ εἶναι τῆς καθολικῆς πίστεως, μηδὲ ἐν τῇ ἀγνοίᾳ τῆς ἐκκλησίας κοινονεῖν, ἐν ᾗ πάντες οἱ μακαριώτατοι πατριάρχαι μὲν συμπολίαι καὶ ὁμοπολίαι τὴν ὀρθοτάτην πίστιν κηρύσσουσι, καὶ τὰς ἄγλας τέσσαρας συνόδους, τὴν ἐν Νικαίᾳ, καὶ τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει, τὴν τε ἐν Ἐφέσῳ πρώτην, καὶ τὴν ἐν Χαλκηδόνι, περιπτύσσεισθαι ἦγον ἀναρβύων γινώσκονται, καὶ διαμελίσσων οἱ τοιοῦτοι παῖδες ἐν τῇ αὐτῇ ἀπιστίᾳ, δίδομεν τοῖς αὐτῶν γονεῖσιν ἀδικῶν ὑπὲρ ταύτης μάστιγα τῆς αἰτίας ἀρχαίτους αὐτοῦς καὶ ἀπο κληρονόμων⁵⁾ ἐν τῇ ἰδίᾳ γράφειν διαθήκη, καὶ τοῦτο μὲν ἐπὶ ἀχαριστίας αἰτίας διετυπώσαμεν. Γενικῶν δὲ πρόγονων τοῖς παισὶ τοῖς ὀρθόδοξοις παρόντες κελύομεν, ὁσίων φυλαττομένων⁶⁾ τῶν νόμων τῶν ἡδὴ περὶ τῶν ἄλλων αἰρετικῶν προσεχθέντων, καὶ περὶ τοὺς Νεστοριανούς καὶ τοὺς

eum redimere neglexerit. Hanc autem poenam in eos valere volumus, qui decimum octavum aetatis annum impleverunt. In illis vero causis, quando pro liberandis captivis pecuniam dari necesse est, si quis propriam pecuniam non habeat, liceat illi, si dictae est aetatis, mutuum pecuniam accipere, et res mobiles vel immobiles, sive proprias, sive eius, qui in captivitate detinetur, pignori dare, quia in omnibus iis, quae dicta sunt, et pro redemptione captivorum dantur vel expenduntur, eiusmodi contractus perinde firmos esse iubemus, ac si a persona sui iuris et perfectae aetatis facti essent; nullum vero praedictum illis fiat, qui cum eiusmodi personis in memoratis causis, sicut dictum est, contrahunt, quia scilicet illi, qui ex captivitate redit, necessitas incumbit, ut contractus illos pro firmis habeat, iisque tanquam propriis debitis obligetur

§. 14. Si quis ex dictis parentibus orthodoxus sit, videatur filium suum vel liberos catholicae fidei non esse, nec cum sanctissima ecclesia communionem habere, — in qua omnes beatissimi patriarchae una conspiratione et concordia rectissimam fidem praedicant, et quatuor sanctas synodos, Nicaenam, Constantinopolitanam, Ephesinam primam et Chalcedonensem, amplecti seu recitare noscuntur, — liberique in eadem infidelitate maneat, parentibus eorum potestatem damus, ut eos hac potissimum ex causa ingratos et exheredes in testamento suo scribant. Atque hoc quidem de causa ingratitudinis definitivimus. Verum ut generaliter liberis orthodoxis prospiciamus, iubemus, ut salvis servatis legibus, quae de ceteris haereticis iam latae sunt, etiam in Nestorianis et Acephalis illa serventur, ut, si forte parentes reperiantur, qui vel Iudaico Nestorii furori dediti, vel Acephalorum dementiae amplexi, et propterea a communione catholicae ecclesiae separati

substantiae talium personarum simili modo ecclesiis civitatum, ex quibus orti sunt, applicentur, et nullis⁷⁾ aliis causis, quam in captivorum redemptionibus expendantur, ut, nude illi a suis non sunt redempti, aliorum redemptio procuratur, et ipsorum quoque animae ex hac causa piissima sublevantur. Hoc eodem observando, et si aliam extraneam personam aut captivitatem scripserit⁸⁾ heredem, et illa sciens, se ab eo heredem scriptam, eum redimere a captivitate neglexerit. Hanc autem poenam contra illos valere iubemus, qui octavum et decimum suae aetatis annum compleverint. In huiusmodi vero causis, quando pro captivorum redemptione necessarium fuerit dare pecunias, si quis proprias pecunias non habuerit, licentia erit ei, si memoratae sit aetatis, mutuari pecunias, et res mobiles vel immobiles supponendi, sive propriae ipsius sint, sive illius, qui in captivitate detinetur, quoniam in praedictis omnibus, quae pro captivorum redemptione data vel expensa probabuntur, contractus huiusmodi tanquam a persona suae potestatis et legitimae aetatis factos, ita firmos esse decernimus, nullo eis, qui cum huiusmodi personis in memoratis causis quo praedictum est modo contraxerint, praedictum generando; necessitatem scilicet habente eo, qui ex captivitate redierit, tales contractus ratos habere, et eis tanquam suis debitis obligari. §. 14. Si quis de praedictis parentibus orthodoxus constitutus tenuerit animum filium vel liberos non esse catholicae fidei, nec in sacrosancta ecclesia communicare, in qua omnes beatissimi patriarchae una conspiratione et concordia fidem rectissimam praedicant, et sanctas quatuor synodos, Nicaenam, Constantinopolitanam, Ephesinam primam et Chalcedonensem amplecti seu recitare noscuntur⁷⁾, licentiam habeant⁸⁾ pro hac maxime causa ingratos eos et exheredes in suo scribere testamento. Et haec quidem pro ingratitudinis causa decernimus. Generalem autem providentiam liberis catholicis deferentes, iubemus, salvis legibus, quae iam de aliis haereticis sunt prolatae, et circa Nestorianos et Acephalos haec

¹⁾ (Kustath.) ὅση, XXXI. 4. — Parat. §. 6. Athan. tit. XIII. (Heimb. Anecd. I. p. 147.) — Lib. περὶ διαφ. ἀναγ. §. 10. (ibid. I. p. 194.) — ²⁾ Photii Nomoc. X. 8. (Fœlli bibl. II. p. 1039 sq.) — Parat. Coll. Const. eccl. III. 3. (ibid. II. p. 1360 sq.) et Parat. §. 7. Athan. tit. IV. (Heimb. Anecd. I. p. 49.)

³⁾ κάκεινο Hal., Fulg.; ⁴⁾ χρόνον Hal. — ⁵⁾ ἀποκληρονόμων Sering; ἠποκληρονόμους (om. ser. ἐν) Hal. In Bas. hic quaedam omisa sunt.

⁶⁾ κελ. οὐκ φυλάττεται Hal. — ⁷⁾ in nullis Bk. ed. ster. —

⁸⁾ Cod. Hamb.; scripsit add. — ⁷⁾ et permanent tales liberi in ea infidelitate add. Bk. — ⁸⁾ parentes add. Bk. ed. ster.; licentiam esse Cod. Hamb.

Ἀκεφάλους ταῦτα φυλάττεσθαι, ὥστε εἰ ποτε γονεῖς εὐρεθῆεν ἢτε τῆ Ἰουδαϊκῆ Νεστορίου μανίᾳ ἐκδοδομένοι, ἢτε τῶν Ἀκεφάλων ἀνοίαν περιπιτυσόμενοι, καὶ διὰ τοῦτο ἐκ τῆς κοινωνίας τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας κωχωρισμένοι, μὴ ἐξεῖναι αὐτοῖς ἄλλους κληρονόμους ἑαυτοῖς ἐπιστῆναι, εἰ μὴ παῖδας ὁρθόδοξους καὶ τῆ καθολικῆ ἐκκλησίας κοινωνούνας, ἢ παῖδων μὴ ὑπόντων, τοὺς ἐξ ἀρθενογονίας καὶ ἐκ θηλυγονίας συγγενεῖς, καθολικοὺς δηλαδὴ τυγχάνοντας. Εἰ δὲ, ὡς εἶκος, ἐκ τῶν παῖδων τινὲς μὲν εἰσιν ὁρθόδοξοι καὶ τῆ καθολικῆ ἐκκλησίας κοινωνούντες, ἄλλοι δὲ ἐκ ταύτης κωχωρισμένοι, πᾶσαν τὴν τῶν γονέων περιουσίαν εἰς τοὺς παῖδας καὶ μόνον τοὺς καθολικοὺς περιερχέσθαι θεσπιζόμεν, εἰ καὶ τελευταίας βουλήσεις τὰ τοιαῦτα πρόσωπα ποιήσονται παρὰ τὴν δύναμιν ταύτης ἡμῶν τῆς διατάξεως διατυπούσας¹⁾. Εἰ δὲ μετὰ ταῦτα οἱ ἀδελφοὶ οἱ τῆς ἐκκλησίας κωχωρισμένοι ἐπὶ ταύτην ἀναστρέψουσι, τὸ ἀρμόδιον αὐτοῖς μέρος ἐν τῷ σχήματι, ἐν ᾧ εὐρεθῆεν κατὰ τὸν χρόνον, καθ' ὃν ἀποβίωσας, τοῦτοισι παρέχεσθαι, ὥστε μηδεμίαν περὶ τῶν καρπῶν ἢ τῆς διοικήσεως τοῦ μέπου χρόνου ὄχλησιν ἢ ἐπάχθειαν τοῖς καθολικοῖς ὑπομένειν τοὺς προηγηθέντα μνημονευθέντα πράγματα διακρατήσαντας, ἵπειδὴ τῶν τοιοῦτων πραγμάτων, αἴτια ἐκ τῆς μόρας τῶν ἀδελφῶν τῶν μὴ κοινωνούντων οὐ ὁρθόδοξοι ἐκινήσαντο, ὡς περὶ τὴν ἐκποίησην κωλύομεν, οὕτω καὶ τῶν παρελθόντων χρόνων τοὺς καρποὺς ἢ τὴν διοικήσιν οὐδαμῶς παρὰ τούτων, ὑφ' ὧν διακρατήθη, εἰσπραττέσθαι ἢ ἀναψηλαφάσθαι κελύομεν. Εἰ δὲ μετὰ τούτων τῆς ἰδίας ζωῆς ἐν τῇ αὐτῇ πλάτῃ οἱ μὴ κοινωνούντες διαμενοῖεν, τότε τοὺς ὁρθόδοξους ἀδελφοὺς ἢ κληρονόμους αὐτῶν πληρεστάτω δικαιοκρατίας δικαίω τὰ αὐτὰ πράγματα κεκλήσθαι διαπιζόμεν. Εἰ δὲ οἱ παῖδες μὲν²⁾ διεστραμμένοι καὶ τῆς κοινωνίας τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἀλλότριου εὐρεθῆεν, ἄλλοι δὲ ἐγγύτατοι συγγενεῖς ἐξ ἀρθενογονίας ἢ ἐκ θηλυγονίας τῆς ὁρθόδοξου πίστιν τιμῶντες καὶ κοινωτικοὶ εἶναι ἀποδειχθῆεν, τοῦτοισιν τῶν παῖδων τῶν ἀρετικῶν προτιμᾶσθαι, καὶ τὴν αὐτῶν διαδέχεσθαι κληρονομίαν. Εἰ δὲ καὶ οἱ παῖδες καὶ οἱ ἐγγύτατοι ἀδελφοὶ ἢ cognati τῆς κοινωνίας τῆς ὁρθόδοξου πίστεως ἔξῃ τυγχάνοιεν, τῆνικαῦτα, εἰ μὲν σχῆμα κληρικῶν οὐ γονεῖς αὐτῶν ἔχοιεν, τῆ ἐκκλησίας τῆς πόλεως, ὅπου τὴν οὐκίαν εἶχον, τὰ αὐτὰ πράγματα βουλόμεθα διαφέρειν, οὕτω μέντοι γὰρ, ὥστε εἰ οἱ ἐκκλησιαστικοί, ἐντὸς ἐπι-
αυτοῦ

separati sunt, ne illis liceat alios heredes sibi instituire, nisi liberos orthodoxos, et cum ecclesia catholica communionem habentes, vel liberis non existentibus, agnates vel cognatos, qui scilicet catholici sint. Si forte aliqui ex liberis orthodoxi quidem sint et cum ecclesia catholica communionem habeant, alii vero ab illis separati sint, sancimus, ut tota parentum substantia ad liberos et quidem solos catholicos veniat, licet personae illae testamenta fecerint, quae contra tenorem huius constitutionis nostrae quid disponant. Si postea fratres ab ecclesia separati ad eam revertantur, portio illis debita in eo statu, quo inventa fuerit eo tempore, quo datur, ipsis praebeatur, ut nullum propter fractus aut medii temporis administrationem incommodum vel molestiam catholici patiantur, qui dictas res ante detinuerunt, quia sicut illarum rerum, quas ex portione fratrum nullam cum ecclesia communionem habentium orthodoxi acquirunt, alienationem prohibemus, ita et praeteritis temporis fructus vel administrationem nullo modo ab his, qui eas detinuerunt, exigi vel retractari iubemus. Si ad finem usque vitae suae illi, qui cum ecclesia communionem non habent, in eodem errore permanserint, tum ut orthodoxi fratres vel heredes eorum plenissimo domini iure illas res possideant, sancimus. Si liberi quidem perversi et a communionem ecclesiae catholicae alieni inveniantur, alii vero proximi cognati ex virili vel femineo sexu, orthodoxam fidem colere, et in ecclesiae communionem esse probentur, hi liberis haereticis praeferrantur, eorumque hereditatem accipiant. Si vero et liberi, et proximi agnati et cognati a communione orthodoxae fidei alieni sint, tum, si quidem parentes eorum clerici sint, ad ecclesiam civitatis illius, ubi domicilium habuerunt, easdem res pertinere volumus, ita tamen, ut, si ecclesiastici intra anni spatium si sui cuiusmodi personarum vindicare neglexerint, illorum dominium fisco nostro vindicetur; si laici sint, sine ulla distinctione substantia eorum ad sacra nostra privata similiter perveniant. Atque haec valere volumus, etiam sine testamento tales personae moriantur; reliquis omnibus, quae contra haereticos in reliquis constitutionibus disposita sunt, et contra Nestorianos, Acephalos, ceterosque omnes, qui in catholica ecclesia partem non habent (in qua celebratae sacrae quatuor synodi, et patriarchae praedicantur), etiam contra heredes eorum similiter servandis. Nam si de mundanis rebus solliciti sumus, quanto magis pro salute animarum

haec observari, ut, si quando parentes inventi fuerint sive Iudaico Nestorii errori dediti, sive Acephalorum amplectentes insaniam et ideo ab ecclesiae catholicae communionem separati, non liceat eis alios heredes sibi instituire, nisi liberos orthodoxos et ecclesiae catholicae communicantes, vel liberis non existentibus, agnates vel cognatos, qui scilicet catholici sint. Quodsi forte ex filiis alii quidem sunt orthodoxi et ecclesiae catholicae communicantes, alii vero ab ea separati, omnem parentum substantiam ad filios tantum catholicos pervenire sancimus, licet ultimas voluntates huiusmodi personae fecerint contra tenorem huius nostrae constitutionis aliquid disponentes. Si vero posthac fratres ab ecclesia separati ad eam conversi fuerint, pars eis competens in statu, in quo inventa fuerit tempore, quo redditur, eis praebeatur, ut nullam de fructibus eius gubernatione medii temporis inquietudinem vel molestiam catholici patiantur, qui ante praedictas res³⁾ detinebant, quoniam huiusmodi rerum, quas ex fratrum parte non communicantium catholici possidebant, sicut alienationem vetamus, ita praeteritorum temporum fructus aut gubernationem nullatenus ab his, a quibus detenti sunt, exigi vel retractari permittimus. Si autem usque ad finem vitae suae in eodem errore non communicantes permanserint, tunc catholicos fratres vel heredes ipsorum plenissimo iure domini easdem res possidere decernimus. Quodsi filii quidem omnes perversi et ab ecclesiae catholicae communionem alieni inventi fuerint, alii autem propinqui agnati vel cognati⁴⁾ religionem catholicam colentes et communicantes esse fuerint approbati, eos liberis haereticis anteponi, et eorum hereditati succedere. Si vero liberi et propinqui agnati vel cognati ab orthodoxae religionis communionem sunt extranei, tunc, si quidem alicuius clericorum parentes eorum habuerint, ad ecclesiam civitatis, ubi domicilium habebant, res eorum volumus pertinere, ita ut, si ecclesiastici intra annale spatium huiusmodi personarum res vindicare⁵⁾ neglexerint, earum dominium nostri fisci viribus⁶⁾ vindicetur. Si autem laici sint, sine aliqua distinctione substantias eorum ad res privatas nostras similiter pervenire sancimus. Quae obtinere decernimus, etiam si testamento non facto tales personae decederint; omnibus, quae contra ceteros haereticos in aliis constitutionibus disposita sunt, et contra Nestorianos, et Acephalos, et alios omnes, qui catholicae ecclesiae, in qua praedictae quatuor synodi, et patriarchae reci-

¹⁾ διατάξ. διατυπούσας Hal.; διατάξεως τι διατυπούσας Hal. in notis recogn. op. — ²⁾ παῖδες πάντες Hal., Athan., Fulg. — ³⁾ Trid.; res om. Cod

Hamb., Port., Cont. — ⁴⁾ vel cognati om. Cod. Hamb. — ⁵⁾ Cod. Hamb.; vindicare res edd. — ⁶⁾ Trid., Et. iuribus Cod. Hamb. (?), Port., Cont.

αυτοῦ προθεσμίας, τὰ ¹⁾ τῶν τοιούτων προσώπων πράγματα διεκδικῆσαι ἀμελήσαιεν, τὴν αὐτῶν διαποσίαν τῷ ἡμετέρῳ γράφῳ ²⁾ ἐκδικεῖσθαι³⁾, εἰ δὲ λαϊκοὶ ᾤσι, ὄλα τινὸς διακρίσεως τὰς αὐτῶν περιουσίας, εἰς τὰ θεῖα ἡμῶν πρῶτα ὁμοίως περιερχεσθαι. Διὰ κρατεῖν θεσπίζομεν, κἂν εἰ χωρὶς διαθήκης τὰ τοιαῦτα πρόσωπα τελευτήσῃ. πάντων τῶν κατὰ τῶν λοιπῶν αἰρετικῶν ἐν ταῖς ἄλλαις διατάξεσι διατυπωθέντων καὶ κατὰ τῶν Νεστοριανῶν, καὶ Ἀλεξανδρῶν, καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων τῶν μὴ κοινωρῶντων τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ, ἐν ἧ αἰ πράγξεισαι ⁴⁾ ἅγια τέσσαρες συνοδοὶ ⁵⁾, καὶ πατριάρχαι ἀναφρονταί, καὶ κατὰ τῶν κληρονόμων αὐτῶν ὁμοίως φυλαττομένων, εἰ γὰρ ὑπὲρ κοσμικῶν αἰτιῶν μεριμνῶμεν, πόσῳ μάλλον ὑπὲρ τῆς τῶν ψυχῶν σωτηρίας προνοητικωτάτην φροντίδα δεῖ συνεκφέρειν; Ἐτε τοίνυν πάσας τὰς εἰρημένας τῆς ἀχαριστίας αἰτίας, εἴτε φανερὰς ἐξ αὐτῶν, εἴτε μὴν οὐκ ἀνομολογεῖται οἱ γονεῖς τῇ ἰδίᾳ ἐγγράφειν διαθήκη, καὶ οἱ γράφομενοι κληρονόμοι τὴν ὀνομασθεῖσαν ἢ ⁶⁾ ὀνομασθείσας αἰτίας ἢ μὴν ἐξ αὐτῶν ἀληθῆ εἶναι διέξωαν, τὴν διαθήκην τὴν ἰδίαν ἔχειν ἰσὺν παρακελεύομεθα. εἰ δὲ ταῦτα μὴ παραφυλαχθεῖν, μηδὲν γίνεσθαι πρόκοιμα τοῖς ἀπο κληρονόμων ⁷⁾ γραφεῖσι πωσίν, ἀλλ' ὅσον εἰς τὴν ἐνστασιον τῶν κληρονόμων ἀνήκει τῆς διαθήκης ἀκυρομένης ⁸⁾, εἰς τὴν τῶν γονέων κληρονομίαν τοὺς παῖδας ἐξ ἀδικοῦ ἐξ ἰσῆς μοῖρας ἔρχεσθαι, ὥστε μὴ τοὺς παῖδας πεπλασμέναις κατηγορίας κατακρίνεσθαι, ἢ τινα περιγραφήν ἐν ταῖς τῶν γονέων περιουσίαις ὑπομένειν. Εἰ μέντοι γε συμβαίῃ ἐν τισι τοιαύταις διαθήκαις ληγάτα τινὰ ἢ φιδεῖκόμισσα ἢ ἐλευθερίας ἢ κληρονομίαν τινὰς δόσεις καταλειφθῆναι, ἢ ἄλλα οὐδὲν ποτε κεφάλαια τοῖς νόμοις ἐγνωσμένα ὀνομασθῆναι, ταῦτα πάντα κελευομεν πληροῦσθαι, καὶ δέσασθαι ἐκείνοις, οἷς καταλείφθη, ὡς εἰ ⁹⁾ κατὰ τοῦτο τὸ μέρος μὴ ἀνατραπέισα ἢ διαθήκη ἐκράτε. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν διαθηκῶν τῶν γονέων διατυπώσαμεν.

Κεφ. δ'.

Δίκαιον δὲ εἶναι συνειδόμεν καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου περὶ τῶν διαθηκῶν τῶν παίδων τὰ αὐτὰ μετὰ τινος διατιθέμενος διατυπῶσαι. Θεσπίζομεν τοίνυν μὴ ἐξείναι τοῖς πατρὶ τοὺς ἰδίου γονεῖς praeteritibus καταλιμπάνειν, ἢ κατ' οὐκ ἀνομολογεῖται τρόπον τῶν ἰδίων πραγμάτων, ἐν οἷς ἐξουσίαν ἔχουσι διατιθεσθαι, τοῦτους παντελῶς ἄλλοτρίους ποιεῖσθαι, εἰ μὴ τὰς αἰτίας, ἃς ἀριθμοῦμεν, ἐν ταῖς ἰδίαις ἰδικῶς ἐγγράφοις διαθήκας. Ταύτας δὲ εἶναι κελευομεν.

§. 1.

recitantur, non communicant, et successiones eorum, similiter observandis. Si enim pro causis corporalibus cogitamus, quanto magis pro animarum salute providentia est nostrae sollicitudinis adhibenda? Sive igitur omnes memoratas ingratitudinis causas, sive certas ex his, sive unam quamlibet parentes in testamento suo inseruerint, et scripti heredes nominatam vel nominatas causas, vel unam ex his veram esse monstraverint, testamentum suam habere firmitatem decernimus. Si autem haec observata non fuerint, nihil exhereditatis liberis praedictum generari, sed quantum ad institutionem heredum pertinet testamento evacuato, ad parentum hereditatem liberis tanquam ab intestato ex aequa parte pervenire, ne liberi falsis accusationibus condemnentur, vel aliquam circumscriptionem in parentum substantiis patiantur. Si tamen ⁸⁾ contigerit in quibusdam talibus testamentis quaedam legata vel fideicommissa, aut libertates, aut tutorum donationes relinqui, vel quaelibet alia capitula concessa legibus nominari, ea omnia iubemus adimpleri, et dari illis, quibus fuerint derelicta, et tanquam in hoc non rescissum obtineat testamentum. Et haec quidem de parentum ordinavimus testamentis.

CAP. IV. Iustum autem perpeximus et e contrario de liberorum testamentis haec eadem cum aliqua distinctione disponere. Sancimus itaque, non licere liberis parentes suos praeterire, aut quolibet modo rebus ⁹⁾ propriis, in quibus habent testandi licentiam, eos omnino alienare, nisi causas, quas enumerabimus ¹⁰⁾, in suis testa-

¹⁾ Parat. Coll. Const. eccl. III. 3. (Fœlli bibl. II. p. 1361.) et Parat. §. 7. Athan. tit. IV. (Heimb. Anecd. I. p. 49.) — Parat. §. 7. Athan. tit. II. (ibid. I. p. 43.) — ²⁾ Lib. περὶ διαφ. ἀναγ. §. 10. (Heimb. Anecd. I. p. 191.)

³⁾ Hal., Athan., Fulg.; προθ. εἰς τὸ Scring.; προθ. εἰ τὰ Bk. — ⁴⁾ δημοσίῳ Hal. — ⁵⁾ προλεγεῖσθαι Hal., Fulg. — ⁶⁾ καὶ αἱ λοιπαὶ add. Hal. — ⁷⁾ ἢ τὰς Hal. — ⁸⁾ τοῖς ἀποκληρονόμων Scring.;

rum summa cum providentia cura adhibenda est? Itaque sive omnes dictas ingratitudinis causas, sive eas, quae ex illis manifestae sunt, sive unam parentes in suo testamento scripserint, et scripti heredes expressam vel expressas causas, vel unam ex illis veram esse ostenderint, testamentum vim suam habere iubemus. Si vero haec non observata sint, liberis exhereditatis nullum praedictum fiat, sed quantum ad institutionem heredum pertinet testamento infirmato, ad hereditatem parentum liberi ab intestato aequis partibus veniant, ne liberi fictis accusationibus condemnentur, vel circumscriptionem quandam in bonis parentum sustineant. Si tamen contingat, ut in eiusmodi testamentis legata quaedam, vel fideicommissa, vel libertates relinquantur, vel tutores dentur, vel alia quaecunque capita legibus probata nominentur, illa omnia impleri, iisque dari iubemus, quibus relicta sunt, quasi ab hac parte testamentum non eversum valeat. Et haec quidem de testamentis parentum disposuimus.

CAP. IV.

Iustum vero nobis visum est eadem e contrario de testamentis liberorum cum quadam distinctione constituere. Sancimus igitur, ne liberis liceat parentes suos praeterire, vel eos aliquopiam modo a rebus suis, in quibus potestatem testandi habent, plane excludere, nisi causas, quas enumerabimus, in testamentis suis specialiter scripserint. Eas autem has esse decernimus.

§. 1.

τῶς μὴ κληρονόμοις Hal. — ⁹⁾ ὡς ἂν εἰ Hal. — ⁸⁾ Cod. Hamb., Trid.; vero Part., Cont. — ⁹⁾ Cod. Hamb., Trid.; a rebus Part., Cont. — ¹⁰⁾ ed. Schoeff. enumeravimus Cod. Hamb., edd.

§. 1. *Εἰ οἱ γονεῖς εἰς ἀναίρεσιν ζωῆς τοὺς ἰδίους παῖδας παραδοίην, δίχα μέντοι γὰρ αἰτίας εἰς καθορίσιν ἀναπερομένης.* §. 2. *Εἰ φαρμακείαις, ἢ γοητείαις, ἢ ἄλλῃ τρόπῳ οἱ γονεῖς τῶν παίδων ζωῆ ἐπιβουλεύσαντες ἀποδειχθεῖεν.* §. 3. *Εἰ ὁ πατὴρ τῆ ἰδίας νύμφῃ ἢ τῇ παλλακίδι τοῦ οἴκευο¹⁾ παῖδος συμμειγῆ.* §. 4. *Εἰ οἱ γονεῖς τοὺς ἰδίους παῖδας διαθήκας ποιῆσαι καλύσειαν ἐν τοῖς πράγμασιν, ἐν οἷς ἔχουσιν ἄδειαν τοῦ διατίθεσθαι. πάντων δηλαδὴ τῶν ἐπὶ τῇ καλύσει τῶν τοιούτων διαθηκῶν φυλάττομένων, ἅπερ ἐπὶ τῶν γονέων προσώπῳ διεστίζαμεν.* §. 5. *Εἰ συμβαλῆ τὸν ἄνδρα τῆ ἑαυτοῦ γαμετῆ εἰς ἀναίρεσιν ἢ ἔκστασιν τῆς διανομίας δοῦναι φάρμακον, ἢ τὴν γαμετὴν τῶ ἄνδρὶ, ἢ ἄλλῃ τρόπῳ τὸν ἕτερον τῆ τοῦ ἕτερου ζωῆ ἐπιβουλεύσαι. τὸ μὲν τοιοῦτον ἔγκλημα, οἷα publicon ὑπάρχον, κατὰ τοὺς νόμους ἐξετάζεσθαι καὶ νομίμης ἐκδικήσεως ἀξιόδοσαι δεσπιζόμεν, τοῖς δὲ παισὶν ἄδειαν εἶναι ἐν ταῖς ἰδίαις διαθήκαις μηδὲν ἐκ τῶν ἰδίων περιουσιῶν ἕκλειψ τῶ προσώπῳ²⁾ καταλιμπάνειν, τῶ τοιοῦτο μύσος πεπραχέναι γνωσσομένη.* §. 6. *Εἰ τῶν παίδων ἢ ἐνὸς ἐξ αὐτῶν ἐν μανίᾳ τυγχάνοντος οἱ γονεῖς φροντίαι αὐτῶν ἀμελήσειαν, πάντα καὶ ἐνταῦθα παραφυλάττεσθαι προσταττομεν, ἅτινα περὶ τῶν μεινομένων³⁾ γονέων ἀνωτέρω δεσπισαμεν.* §. 7. *Τοιοῖσι τοῖς θεμασι καὶ τὴν τῆς ἀρχμαλωσίας συμφορὰν προστίθεμεν, ἐν ᾗ εἰ τοὺς παῖδας κρατεῖσθαι, καὶ διὰ τῆς τῶν γονέων καταφρονήσεως ἢ ἀμελείας μὴ ἀναρροσθέντας τελευτήσαι συμβαλῆ, μηδαμῶς τοὺς τοῦτον γονεῖς εἰς τὰς περιουσίας ἔρχεσθαι τῶν παίδων, ἐφ' αἷς διατίθεσθαι οἱ παῖδες ἠδύνατον, ἀλλὰ πάντα καὶ ἐν τούτῳ τῶ κεφαλαίῳ φυλάττεσθαι, ἅπερ καὶ περὶ γονέων καὶ χογγάτων καὶ ἀγγάτων τῶν ἐξ ἀδιαθέτου εἰς τὰ τοῦτον δίκαια καλουμένων, ἢ περὶ τῶν ἐξωτερικῶν γραφομένων κληρονομῶν ἀνωτέρω διετυπώσαμεν.* §. 8.⁴⁾ *Εἰ τις ἐκ τῶν μνημονευθέντων παίδων ἐροδόδοτος τυγχάνων ἀσθεται τὸν ἴδιον γονεῖα ἢ γονεῖς μὴ εἶναι καθολικούς, ταῦτα καὶ ἐπὶ τῶν ἕκλειψων προσώπων κρατεῖν, ἅπερ ἀνωτέρω περὶ τῶν γονέων διετυπώσαμεν.* §. 9. *Εἰ τὰς τοιαύτας τολύμην ἐκ τούτων ἀποδείξειαν, τὴν διαθήκην ἐν τῇ ἰδίᾳ ἰσχῷ διαμένειν προσταττομεν. Εἰ δὲ ταῦτα μὴ παραφυλαχθεῖν, μηδεμίαν δύναμιν τὴν τοιαύτην διαθήκην, τὸ γὰρ εἰς τὴν ἔστασιν τῶν κληρονομῶν, ἔχειν δεσπιζόμεν, ἀλλὰ ἀνατρεπομένης τῆς διαθήκης τοὺς*

§. 1. *Si parentes liberos suos ad ultimum supplicium dederint, excepta tamen causa, quae ad crimen laesae maiestatis spectat.*

§. 2. *Si venenis aut incantationibus vel alio modo parentes vitae liberorum insidiatos esse probentur.*

§. 3. *Si pater cum nuru sua vel concubina filii sui commixtus fuerit.*

§. 4. *Si parentes liberos suos in iis rebus testari prohibuerint, in quibus testandi facultatem habent; omnibus scilicet illis in prohibitione eiusmodi testamentorum observandis, quae in parentum personis definitivimus.*

§. 5. *Si virum uxori suae, vel uxorem viro ad vitae interitum vel mentis alienationem venenum dare, vel alio modo alterum alterius vitae insidiari contigerit; tale quidem crimen tamquam publicum secundum leges examinari et legitimam vindictam suscipere volumus, liberis vero in testamentis suis ex substantia sua illi personae, quae tale scelus perpetrasse cognoscitur, nihil relinquere liceat.*

§. 6. *Si parentes liberorum vel unius ex illis in furere constituti curam gerere neglexerint, omnia etiam ibi observanda esse praecipimus, quae de furiosis parentibus supra sancivimus.*

§. 7. *His casibus captivitatibus etiam calamitatibus addimus, in qua si liberos detineri, et per parentum contentum vel negligentiam non liberatos mori contigerit, nullo modo illorum parentes ad substantiam liberorum veniant, de quibus liberi testari potuerunt. Sed omnia etiam in hoc capite serventur, quae de parentibus et cognatis et agnatis ab intestato ad illorum iura vocatis, vel de extraneis hereditibus scriptis supra disposuimus.*

§. 8. *Si quis ex praedictis liberis orthodoxus sit, et parentem suum vel parentes catholicos non esse animadvertat, eadem in illis quoque personis obtineant, quae supra de parentibus disposuimus.*

§. 9. *Si igitur liberi tales causas, vel eas, quae ex illis manifestae sunt, vel unam in testamentis suis scripserint, et scripti ab iis heredes vel omnes manifestus esse, vel unam ex illis probaverint, ut testamentum in suo robore maneat, praecipimus. Si vero illa non observata sint, nullam vim eiusmodi testamentum, quantum ad institutionem heredum, habere sancimus, sed eversis testamentum heredes ab intestato ad defuncti hereditatem vocamus, usque res illius dari sancimus;*

testamentis specialiter nominaverint. Has autem esse decernimus: §. 1. Si parentes ad interitum vitae liberorum suos tradiderint, citra causam tamen, quae ad maiestatem pertinere cognoscitur. §. 2. Si venenis, aut maleficiis, aut alio modo parentes filiorum vitae insidiati probantur. §. 3. Si pater nurri suae aut concubinae filii sui sese miscuerit⁴⁾. §. 4. Si parentes filios suos testamentum condere prohibuerint in rebus, in quibus habent testandi licentiam; omnibus videlicet in huiusmodi testamentorum prohibitione servandis, quae in parentum persona definitivimus. §. 5. Si contigerit aut⁵⁾ virum uxori suae ad interitum aut alienationem mentis dare venenum, aut uxorem marito, vel alio modo alteram vitae alterius insidiari, tale quidem, utpote publicum crimen constitutum, secundum leges examinari, et vindictam legitimam promereri decernimus, liberis autem esse licentiam nihil in suis testamentis de facultatibus suis illi personae relinquere, quae tale scelus noscitur commisisse. §. 6. Si liberis vel uno ex his in furere constituto, parentes eos curare neglexerint, omnia et hic observari praecipimus, quae de parentibus furiosis superius disposuimus. §. 7. His casibus etiam cladem captivitatibus adiungimus, in qua si liberos detineri, et per parentum contentum vel negligentiam non redemptos ab hac luce transire contigerit, nullatenus eorum parentes ad facultates perveniant liberorum, de quibus filii testari potuerant, sed omnia in hoc quoque capitulo serventur, quae et de parentibus, vel cognatis atque agnatis, qui ab intestato ad talium personarum iura vocantur, aut de extraneis scriptis hereditibus supra sancimus. §. 8. Si quis de praedictis liberis orthodoxus constitutus senserit suum parentem vel parentes non esse catholicae fidei, haec et in eorum persona tenere, quae supra de parentibus iussimus. §. 9. Si tales igitur causas, vel certas, vel⁶⁾ unam ex his liberi suis testamentis inscripserint, et scripti ab eis

¹⁾ Photii Nomoc. X. 8. (Vollst. bibl. II. p. 1039 sq.) — Parat. Coll. Const. eccl. III. 3. (ibid. II. p. 1361.) et Parat. §. 7. Athan. tit. IV. (Heimb. Anecd. I. p. 49.)

²⁾ ἰδίου Hal., Bas. — ³⁾ τρόπῳ Hal. — ⁴⁾ Cod. Hamb., Trid.; autem edd. — ⁵⁾ Cod. Hamb., Trid.; aut Port., Cont.

τους¹⁾ ἔξ ἀδιαθέτου εἰς τὴν τοῦ τελευταίου κληρονομίαν καλοῦμεν²⁾, καὶ πρὸς αὐτοὺς τὰ ἐκείνου πράγματα δίδοσθαι διατυπώμεν, τῶν ληγῶν δηλοῦσι, εἴτε γινόμενα, καὶ ἐλευθεριῶν, καὶ τῶν δόσεων τῶν ἐπιτροπῶν, καὶ τῶν ἄλλων κεφαλαίων, καθάπερ ἀνωτέρω εἰρηται, τὴν ἰδίαν ἐχόντων λαγῶν. Εἴτε δὲ ἢ περὶ ληγάτου, ἢ γινόμενου³⁾, ἢ ἐλευθεριῶν, ἢ ἄλλων οἰωνόησθε κεφαλαίων ἐν ἄλλοις νόμοις εὑρεθῆται ταύτῃ τῇ διατάξει ἐναντίον, τοῦτο κρατεῖν κατ' οὐδένα βουλομένονα τρόπον. Καὶ αὐταὶ μὲν τῆς exhaereditationis ἢ praeteritionis αἰ ποινὰ τὸ γε εἰς τὰς εἰς τῆς ἀχαριστίας αἰτίας κατὰ τῶν ἐρημῶν προσώπων διειπωθήσαν, εἰ τινες δὲ ἔξ αὐτῶν εἰς ἐγκλήματα ἀναγέρονται, τοὺς τοῦτον προκίτορας καὶ τὰς ἄλλας ὑπομένειν ποινὰς τὰς τοῖς νόμοις διωριμένους.

Κεφ. ε'.⁴⁾

Ταῦτα δὲ διειπωσάμεν, ἵνα καὶ τοὺς γονεῖς καὶ τοὺς παῖδας ἀπὸ τῆς τῶν διαθηκῶν ἕβριος ἐλευθερώσωμεν. Εἰ δὲ τινες κληρονόμοι ὀνομασθῆναι, πᾶν εἰ ἤτοις πράγμασιν ἀρκεσθῆναι προσταχθεῖεν, ἐν ταύτῃ τῇ μὲν διαθήκῃ μὴ ἀνατορῆσαι προστάτουμεν, ὅπερ δ' ἂν υπελαττον αὐτοῖς τῆς ἐκ τῶν νόμων μόρας καταλιγθῆ, τοῦτο κατὰ τοὺς ἄλλους ἡμῶν νόμους παρὰ τῶν κληρονόμων ἀποπληροῦσθαι⁵⁾, μὴ γὰρ εἴσι τῆς ἡμετέρας γαληνότητος φροντίς, τὸ τῶν ἕβριος τῆς praeteritionis καὶ exhaereditationis τῶν γονέων καὶ τῶν παίδων ἀνελεῖν. σκοπεῖν γὰρ ἡμελλοῦσι οἱ γονεῖς⁶⁾, ὅτι καὶ αὐτοὶ παῖδες γινόμενοι, καὶ τὰ αὐτὰ παρὰ τῶν οἰκτιῶν γονέων ἐσχίσει, καὶ παραπλησίως οἱ νῦν ὄντες υἱοὶ σπουδαίαν⁷⁾ τοὺς τῶν γονέων λογισμοὺς θεραπεύειν, ἐπειδὴ καὶ αὐτοὶ γονεῖς ἐπιθυμοῦσι γενεσθαι, καὶ ὑπὸ τῶν ἰδίων εὐχονται τιμηθῆναι παίδων. Ὅθεν δηλονότι καθέσθαι, εἰς τὴν τῶν ἀμφοτέρων ἀφέλειαν καὶ ἀσφάλειαν τὴν παρόντα ἀφορᾶν νόμον. ὃν οὐ χωρὶς αἰτίας, ἀλλὰ προφάσεις γενομένης συνείδημον προενεγκεῖν, εὐρομεν γὰρ Πουλχερίαν⁸⁾ εὐχάριστον μὲν θυγατέρα πατρὸς τῆς ἰδίας μητρός λεχθεῖσαν, ἀπὸ κληρονόμων⁹⁾ δὲ κατὰ τὴν διαθήκην ὀνομασθεῖσαν, τοῦτο μὲν ἐπὶ τοῖς πατρώοις, τοῦτο δὲ καὶ ἐπὶ τοῖς μητρώοις πράγμασιν. καὶ τὸν μὲν τοιοῦτον

χρότην,

CAP. V.

Haec vero disposuimus, ut tam parentes quam liberos a testamentorum iniuria liberemus. Si vero quidam heredes nominati fuerint, etsi certis rebus contenti esse iubeantur, hoc quidem casu testamentum non subverti praecipimus; quod vero illis minus legitima parte relictum est, hoc secundum alias nostras leges ab heredibus expleatur. Una enim est serenitatis nostrae cura, ut iniuriam praeteritionis et exhereditationis et liberorum tollamus. Etenim considerare debent parentes, et ipsos liberos se fuisse atque illa a parentibus suis accepisse, et similiter liberi, qui nunc sunt, operam dare debent, ut parentum suorum voluntati obsequantur, quoniam et ipsi parentes fieri cupiunt, atque a liberis suis honorari optant. Unde manifestum est, ad amborum utilitatem et securitatem hanc legem respicere, quam non sine causa, sed data occasione ferre placuit. Invenimus enim Pulcheriam, licet a matre sua grata filia dicta sit, in testamento tamen cum paternis tum maternis bonis exhereditata esse. Et quia chartam illam dolo et machinatione compositum cognovimus, nullo eam modo valere permisimus, sed filiam heredem patris et matris fieri iussimus, quemadmodum etiam nostra hac de re sententia scriptis prolata declarat.

§. 1.

eis⁸⁾ heredes aut omnes, aut certas, aut unam ex his probaverint⁹⁾, testamentum in sua firmitate manere praecipimus. Si autem haec¹⁰⁾ non fuerint observata, nullam vim huiusmodi testamentum, quantum ad institutionem heredum, habere sancimus, sed rescisso testamento eis, qui ab intestato ad hereditatem defuncti vocantur, res eius dari disponimus, legatis videlicet, vel fideicommissis, et liberatibus, et tutorum dationibus, seu¹¹⁾ aliis capitulis, sicut superius dictum est, suam obtinentibus firmitatem. Si quid autem pro legatis, sive fideicommissis, aut¹²⁾ liberatibus, aut quibuslibet¹³⁾ aliis capitulis in aliis legibus inventum fuerit huic constitutioni contrarium, hoc nullo modo volumus obtinere. Et haec quidem exhereditationis aut praeteritionis poenae quantum ad ingratitudinis causas contra praedictas personas statuendae sunt; si quae autem ex his inter crimina reputantur, earum auctores¹⁴⁾ etiam alias poenas sentiant legibus definitas.

CAP. V. Haec autem disposuimus, ut et parentes et filios a testamentorum iniuria liberos reddamus. Ceterum si qui heredes fuerint nominati, etiam si certis rebus inssi fuerint esse contenti, in hoc¹⁵⁾ testamentum quidem nullatenus solvi praecipimus, quidquid autem minus eis legitima portione relictum est, hoc secundum nostras alias leges ab heredibus impleri. Sola enim est nostrae serenitatis intentio, a parentibus et liberis iniuriam praeteritionis et exhereditationis auferre. Considerare namque debent parentes, quia et ipsi filii fuerunt, et eadem a suis parentibus speraverunt, et similiter qui nunc filii sunt, debent studere parentum animos sanare, quia et ipsi parentes fieri desiderant, et a suis filiis optant honorari. Unde et constat ad utriusque partis utilitatem atque cautelam praesentem legem fuisse prolatam, quam ex hac occasione promulgandam esse perspeximus. In aliquo autem negotio disceptantes invenimus, Pulcheriam¹⁶⁾ filiam gratam quidem a sua genitrice fuisse dictam, exhereditatam autem testamento nominatam tam in paternis, quam in maternis facultatibus.

⁸⁾ Bas. XLI. §. 2. Schol. et Bas. XXIII. 2. 2. Schol., cf. Heimb. Anecd. I. p. 251. — ⁹⁾ Parat. §. 8. Athan. tit. IX. (Heimb. Anecd. I. p. 110.)

¹⁾ ²⁾ τοῖς — καλοῦμένοις Hal., Fulg. — ³⁾ ληγάτων ἢ γινόμενου Hal. — ⁴⁾ οἱ γονεῖς om. Hal. — ⁵⁾ καὶ παρομοίως — σπουδαίως Hal. — ⁶⁾ Πουλχερίαν Hal. — ⁷⁾ ἀποκληρονόμον Sering. — ⁸⁾ ἀπὸ κληρονόμων Hal. — ⁹⁾ Cod. Hamb.; eisdem edd. — ¹⁰⁾ aut certas ex his vel unam approbaverint Cod. Hamb.; melius esset; aut omnes certas aut unam ex his proba-

verint. — ¹⁰⁾ Cod. Hamb., ed. Schoeff.; haec omnia edd. — ¹¹⁾ et Bk. — ¹²⁾ Cod. Hamb., Trid.; et Port., Cont. — ¹³⁾ Cod. Hamb., Trid.; et tutorum dationibus ante aut quibuslibet inser. Port., Cont. — ¹⁴⁾ Cod. Hamb.; auctores edd. — ¹⁵⁾ Cod. Hamb.; contenti, hoc casu edd. — ¹⁶⁾ Pulcherriam Cod. Hamb., Trid., Port.

χάρτην, επειδήπερ δόλω καὶ μηχανῇ συνεθέντα ἔγνωμεν, κατ' οὐδένα τρόπον κρατεῖν συνεχωρησάμεν, τὴν δὲ θυγατέρα κληρονόμον τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρὸς γενέσθαι παρεκελευσάμεθα, καθάπερ καὶ ἡ ἔγγραφος προελθοῦσα περὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος ἡμετέρα χροῖας δηλοῖ. §. 1. Μενυήμεθα πρὸς τοῦτοις νόμον παρ' ἡμῶν φοιτήσαι, δὲ οὐ παρεκελευσάμεθα, μηδεὶν παντελῶς ἐξεῖναι τὰ τῶν τελευτῶντων σώματα χρέους ὀνόματι κρατεῖν, ἢ ἐμπόδιον τῇ τούτων ποιεῖσθαι ταφῇ. Ἀλλ' ἐπὶ τοῦ παρόντος ἔγνωμεν τινὰς τελευτησάντος τίνος τὸν πατέρα ἐκ τῆς ταφῆς τοῦ οὐκείου παιδὸς ἀναλύοντα ὀνόματι χρέους κρατῆσαι, καὶ διὰ τοῦτο εὐσεβῆς καὶ φιλόανθρωπον εἶναι συνείδομεν, τὴν τοιαύτην ἀμύτητα τῷ παρόντι εὐσεβεστάτῳ νόμῳ κωλύσαι. Θεσπιζόμεν τοίνυν, μηδεὶν παντελῶς ἐξεῖναι τοὺς κληρονόμους τοῦ τελευτῶντος, ἢ τοὺς γονεῖς, ἢ τοὺς παῖδας, ἢ γαμητὴν, ἢ adgnatous, ἢ cognatous¹⁾, ἢ ἄλλους αὐτοῦ προσγεγεῖς, ἢ ἐγγυητὰς πρὸς τῶν ἐνθάδε ἡμερῶν προθεσμίας, ἐν αἷς πενθῆναι δοκοῦσαν, αἰτιάσθαι, ἢ κατ' οἰονδήποτε τρόπον παρενοχλεῖν, ἢ τινὰ ὑπόμνησιν αὐτοῖς ἐπιφέρειν, ἢ ἐν δικαστηρίῳ αὐτοὺς καλεῖν εἰτε ὀνόματι χρέους παρὰ τοῦ τελευτησάντος καταγομένου, εἰτε ἄλλης οὐρανόθεν αἰτίας χάριν εἰς τὰ μνημονευσθέντα ἰδικῶς ὁρώσης πρόσωπα. εἰ δὲ ἐντὸς τῶν ἐνθάδε ἡμερῶν τολμήσῃ τις τινὰ τῶν εἰρημένων κρατῆσαι προσώπων, ἢ μεθοδεῦσαι, ἢ τινὰ ὁμολογίαν ἢ ὑπόσχεσιν ἢ ἐγγυήν παρ' αὐτοῦ κομισάσθαι, ταῦτα πάντα ἀνίσχυρα εἶναι θεσπιζόμεν. μετὰ δὲ τὴν τῶν ἐνθάδε ἡμερῶν παραδρομὴν εἰ τις κατὰ τῶν τοιούτων προσώπων τινὰς ἔχειν νομίσειεν ἀγωγὰς, ταύτας κατὰ τοὺς νόμους ἐγγυμαζέτω, μηδεὶνος δηλαδὴ τοῖς ἐνάγουσι προκρίματος ἐκ ταύτης τῆς προθεσμίας περὶ χρονίαν παραγραφὴν ἢ ἐν ἄλλῃ οὐδεὶποτε νομίμῃ δικαιολογίᾳ παντελῶς γινομένου²⁾.

Κεφ. ε'. β)

Πρὸς τοῦτοις καὶ ἄλλο κεφάλαιον πρὸς τὰς ἀντιφωνήσεις ἡγουν ὑποσχέσεις ἀποβλέπον τῷ παρόντι νόμῳ συνείδομεν διατυπῶσαι. Θεσπιζόμεν τοίνυν, εἰ ποτε τις ἢ ὑπὲρ ἑαυτοῦ ἢ ὑπὲρ ἄλλου προσώπου ἀντιφωνήσῃ, λέγων τυχόν τινα τὸ ἱκανόν σοι ποιῶ, τοῦτον ἐπὶ τῇ ποσότητι, ἢν ἂν εἰποι τρόπος ἄπειρον ὑποκείσθαι, καὶ τὴν ἀντιφωνήσιν τὴν ἰδίαν κληροῦν, καὶ τὸ χρέος ἀναγκάζεσθαι καταβάλλειν. εἰ τις δὲ εἰποι τὸ ἱκανόν σοι γενήσεται,

entibus. Et talem quidem scripturam, quia dolo eam et machinatione quorundam compositam fuisse comperimus, nullo modo permittimus obtinere, filiam autem heredem patris ac matris iussimus fieri, sicut et in scriptis prolatum super hac causa nostrum manifestat arbitrium. §. 1. Meminimus insuper legem a nobis fuisse prolatam, per quam iussimus, nulli penitus esse licentiam corpora defunctorum debiti gratia detinere, aut impedimentum eorum facere sepulturae. Sed in praesentia quendam cognovimus cuiusdam mortui genitorem a sepultura sui filii redeuntem nomine debiti tenuisse, ideoque pium et humanum esse perspeximus, talem crudelitatem hac lege piissima coercere. Sancimus itaque, nulli penitus esse licentiam aut heredes, aut parentes, aut liberos, aut coniungem, aut agnatos, aut cognatos, aut alios affines eius, aut fideiussores ante novem dierum spatium, in quibus videntur lugere, conveniendi, aut quocunque modo inquietandi, aut aliquam admonitionem eis offerendi, aut in iudicium eos vocandi sive debiti gratia, quod a defuncto descendit, sive alterius cuiuscunque causae nomine ad memoratas personas specialiter pertinentis. Si vero intra novem dierum spatium aliquis ausus fuerit quamlibet de praedictis personis aut convenire, aut aliquam cautionem seu promissionem vel fideiussionem ab ea exigere³⁾, haec omnia invalida esse decernimus. Post novem autem dierum excursum, si quis contra tales personas aliquas habere putaverit actiones, eas secundum leges exerceat, nullo videlicet praedictio actoribus ex hoc intervallo circa temporalem praescriptionem aut in alia quacunque legitima allegatione penitus generando.

CAP. VI. Ad haec³⁾ aliud capitulum ad pecuniae constitutionem seu promissionem respiciens hac lege praevicimus definire. Sancimus igitur, si quando aliquis aut pro se, aut pro alia persona pecuniam constituerit vel sponderit, dicens forte cuiquam: Satis tibi facio, eum in quantitate, quam dixerit⁴⁾, modis omnibus obligari, atque promissionem seu sponsonem suam adimplere, et debitum compelli persolvere. Si

§. 1. Meminimus insuper, legem a nobis latam esse, quae iussimus, ut nemini plane corpora defunctorum debiti nomine detinere, vel eorum sepulturae impedimentum inferre liceat. In praesentia autem cognovimus, nonnullos defuncti cuiusdam patrem a funere filii sui redeuntem debiti nomine detinuisse. Propterea pium et humanum esse nobis visum est crudelitatem illam piissima hac lege prohibere. Quamobrem sancimus, ut nemini plane liceat vel heredes defuncti, vel parentes, vel liberos, vel uxorem, vel agnatos, vel cognatos, vel alios affines eius, vel fideiussores ante novem dierum spatium, in quibus lugere videntur, convenire, aut quopiam modo illos molestare, aut citationem quandam illis offerre, aut in iudicium eos vocare sive debiti a defuncto contracti nomine, sive alterius cuiuscunque causae gratia, quae ad dictas personas specialiter pertineat. Si quis vero intra novem dies aliquem ex dictis personis detinere vel convenire, aut confessionem aliquam, vel promissionem, vel fideiussionem ab eo nancisci audeat, ut haec omnia irrita sint, sancimus. Elapsis autem novem diebus, si quis contra eiusmodi personas actiones quasdam habere putaverit, eas secundum leges exerceat, nec ullum scilicet praedictio actoribus ex termino illo circa temporalem praescriptionem aut aliam quampiam legitimam allegationem fiat.

CAP. VI.

Praeterea aliud quoque caput, quod ad constitutam pecuniam seu promissiones spectat, hac lege definire nobis visum est. Sancimus igitur, si quis pro se vel pro alia persona pecuniam constituerit, dicens fortasse alicui: Satis tibi faciam, ut hic in quantitate, quam dixit, omnibus modis obligetur, et constitutum suum impleat, atque debitum solvere cogatur. Si quis vero dicat: Satis tibi fiet, hic, quum eiusmodi sermo sine mentione personae prolatus sit, tum

¹⁾ (Eustath.) ὁπ. VII. 1 — 3. — Parat. §. 3. Athan. tit. V. (Heimb. Anecd. I. p. 82.) —

²⁾ Bas. XXVI. 2. 3. — Parat. §. 8. Athan. tit. XF. (Heimb. Anecd. I. p. 157.)

³⁾ ἀδυνατίους ἢ τοὺς ἄλλους συγγενεῖς Hol. — Trid.; hoc Port., Cout. — ⁴⁾ Cod. Hamb.; dixit edd.

⁵⁾ Cod. Hamb.; exigere ab ea edd. — ⁶⁾ Cod. Hamb.,

αἰται, τοῦτον οἷα τοῦ τοιοῦτου λόγου ἀπροσώπως ἐρημένον, ὡσανεὶ μὴδὲν εἰπόντα, οὕτως ἐκ πάσης ἐκπρόξεως ἐλεύθερον φυλάττεσθαι. Εἰ δὲ τις εἰποι γινήσεται σοι τὸ ἰκανὸν παρ' ἐμοῦ καὶ παρὰ τοῦδε καὶ τοῦδε, ἐκείνοις μὲν, οὓς ἂν ὀνομάσειεν, εἰ μὴ συναινεῖσαι, μὴδὲν ἐκ τῆς τοιαύτης φωνῆς γίνεσθαι προκρίμα, ἀλλὰ μὴδὲ αὐτὸν τὸν τοῦτο εἰπόντα ὑπὲρ ἰσχύων τῶν προσώπων, ἄπερ ὀνομάσοι, ἀπαίτησιν τινα ὑπομένειν, ὑπὲρ ἑαυτοῦ δὲ ἄπερ ἐκ τοῦ κατὰ τοὺς νόμους ἀποδεικνυμένου χρέους ἐποφείλων φασίη κατὰ τὸ ἐπιβάλλον αὐτῷ μέρος μόνον καταβάλλειν. εἰ δὲ εἰποι· γινήσεται σοι τὸ ἰκανὸν παρ' ἐμοῦ ἢ παρὰ τοῦδε ἢ τοῦδε, τῆνικαῦτα τοῖς μὲν ὀνομασθεῖσι προσώποις κατὰ τὸν ὅμοιον τρόπον μὴ συναινεῖσαι μὴδὲ ἐν γίνεσθαι πρόκριμα, αὐτὸν δὲ τὸν τοῦτο ἀντιφωνήσαντα ἀκέραιον μὲν τὸ χρέος ἀναγκάζεσθαι καταβάλλειν, εἰ τινα δὲ κατὰ τῶν ὀνομασθέντων προσώπων νομίμοι ἑαυτῷ ἀρμόζειν ἀγωγήν, ταύτην κατὰ τοὺς νόμους κατ' αὐτῶν προτιθέναι, καὶ τῆς τῶν νόμων βοηθείας ἀπολαύειν.

Ἐπιλογος.

Ἄπαντα δὲ ταῦτα κρατεῖν θεσπίζομεν ἐπὶ ταῖς ἐποθέσειν ἀπάσαις, ὅσαι μὴπω δικαστικῆ ψήφῳ ἢ φιλικῆ συμβάσει¹⁾ πέρας ἔλαβον. Ἡ τοίνυν σὴ ὑπεροχὴ τὴν παροῦσαν ἡμῶν γενικὴν νομοθεσίαν προγραμματίων²⁾ μὲν κατὰ ταύτην τὴν βασιλίδα πόλιν κατὰ τὸ σύνγηδες προτιθεμένων, προστάξεων δὲ πρὸς τοὺς τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχοντας σιελλομένων εἰς τὴν ἀπάντων γνώσιν ἐλθεῖν παρασκευασάτω. Dat. Kal. Febr. Constantinop. imp. DN. Iustiniani PP. Aug. ann. XV., post Basilii V. C. Cons. [542.] ΔΙΑ-

quam nihil dixerit, ab omni exactione liber servetur. Sin autem quis dicat: Satisfiet tibi a me, et ab hoc, et ab illo, illis quidem, quos nominavit, nisi consentiant, nullum ex illo sermone praeiudicium orietur; sed nec is, qui id dixit, pro illis personis, quas nominavit, exactionem aliquam sustineat, pro se vero id, quod ex debito secundum leges probato debere apparuerit, pro rata parte solum solvat. Quodsi dicat: Satis tibi fiet a me, aut ab hoc, aut ab illo, tunc personis quidem nominatis simili modo non consentientibus nullum fiat praeiudicium, ille vero, qui hoc constituit, integrum debitum solvere cogatur; si quam autem contra personam nominatam putaverit sibi actionem competere, hanc contra eas secundum leges proponat, et legum auxilio fruatur.

Epilogus.

Haec vero omnia in omnibus casibus obtinere sancimus, qui iudiciali sententia vel amica compositione finem non acceperunt. Excellentia igitur tua efficiat, ut haec generalis nostra lex programmatibus per hanc regiam urbem more solito propositis, et praeceptis ad provinciarum rectores missis, ad omnium notitiam perveniat.

No-

Si quis autem dixerit: Fiet tibi satis, a me, et ab illo et illo, illis quidem, quos nominaverit, non consentientibus, nullum ex tali voce fieri praeiudicium, sed nec ipsum, qui hoc dixerit, pro illis personis, quas nominaverit³⁾, aliquam exactionem sustinere, pro se autem, quod secundum leges debere monstratus fuerit, pro rata tantum portione persolvere. Si autem dixerit: Fiet tibi satis aut a me, aut ab illo et⁴⁾ illo, tunc nominatis quidem simili modo non consentientibus nullum fieri praeiudicium, ipsum autem, qui hoc promiserit, integrum quidem debitum cogi persolvere. Si quis autem dixerit: Fiet tibi satis, eum tali verbo, ut impersonaliter dicto, tanquam si nihil promiserit, ita ab omni exactione liberum servari, si quam autem contra nominatas personas putaverit sibi actionem competere, eam secundum leges adversus eos proponere, et legum⁵⁾ auxilio perpotiri.

Epilogus. Haec autem obtinere sancimus in causis omnibus, quae nondum iudiciali sententia vel amicabili conventionem sopitae sunt, parens⁶⁾ carissime atque amantissime. Celsitudo itaque tua praesentem nostri nominis generalem constitutionem edictis quidem in hac regia civitate more solito proponendis, praeceptionibus autem ad provinciarum rectores dirigendis ad omnium notitiam faciat pervenire. Dat. Kal. Febr. Constantinop. imp. DN. Iustiniani PP. Aug. anno XV., post Basilii V. C. Cons. [542.]

CONST. CIX.

¹⁾ συμβιβάσει Hal. — ²⁾ γενικὴν διάταξιν ἐδί- Bk. — ³⁾ Cod. Hamb.; legis edd. — ⁴⁾ pater Cod. πτωγ Hal. — ⁵⁾ Cod. Hamb.; nominavit edd. — ⁶⁾ ant Hamb., Trid. — ⁶⁾ nominis Cod. Hamb., Trid.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρις. *)

Περὶ στρατιωτῶν.

Προοίμιον.

Μετὰ τὴν τοῦ δεσπότου Θεοῦ εὐμένειαν ἀσφάλεια τῶν ἡμετέρων ὑπηκόων ἢ τῶν στρατιωτικῶν πραγμάτων ἀρχὴ καὶ κατάστασις. τούτων γὰρ προνοία Θεοῦ συνισταμένων ἢ μὲν τῶν βαρβάρων προπέτεια χάλινοῦται, τὰ δὲ τῆς πολιτείας αἴξει πρᾶγματα. Ἐπεὶ οὖν τινὲς τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας οὐδένα ποιούμενοι λόγον τοῦ στρατιώτου καὶ φοιδεράτου, ἀφελόντας ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς πολιτείας κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἀγωνίζεσθαι, τολμῶσιν ὑποσύρειν καὶ εἰς ἰδιωτικὰ ἀπασχολεῖν χρείας, συνείδομεν διὰ τοῦ παρόντος ἡμῶν νόμον πᾶσι προαγορεῦσαι, ὥστε τοῦ λοιποῦ μηδένα τολμῆσαι στρατιωτῆν ἐν οἰκῇ ποτε ἀναφερόμενον ἀριθμῶ ἢ φοιδεράτον ὑποσύρειν, ἢ εἰς τὸν ἑαυτοῦ ἔχειν οἶκον, ἢ εἰς τὰς ἰδίας ἔχειν κτήσεις, περὶ οὓς ἡμεῖς πολλοὺς ὑφιστάμεθα πόνους, γυμνάζοντες καὶ στρατεύοντες, ὥστε τοῖς κοινοῖς αὐτοῦς χρησιμεύειν πράγμασιν.

Κεφ. α'.

Ἔστωσαν τοίνυν πάντες εἰδότες, ὅσοι στρατιώτας ἢ φοιδεράτους τινὰς ἐν τοῖς ἑαυτῶν ἔχειν ἔσπευσαν¹⁾ οἴκοις ἢ κτήσεσιν ὅπως οὖν προσεδρεύοντας, καὶ τινὰς αὐτοῖς ἰδιωτικὰς πληροῦντας χρείας, ὥστε εἰ μὴ ἐντὸς triginta dierum προθεσμίας, ἀριθμουμένων ἀπὸ τῆς κατὰ τὸν τόπον ἐμφανείας τῆς παρουσίας ἡμῶν διατυπώσεως, τοῦτους ἀποδιώξουσιν, εἰ μὲν αὐτῶν τῶν ἐχόντων αὐτοὺς ἢ κρατούντων οὐσίαι δημεύσει ὑποβληθεῖσαι τῷ δημοσίῳ προσκυρωθήσονται, αὐτοὶ δὲ καὶ τῶν ἀξιωματῶν καὶ τῶν στρατιῶν, ὅποιας ἔχουσιν, ἐξωθήσονται, οἱ δὲ στρατιῶται καὶ φοιδεράται οἱ τούτοις μετὰ τὴν προθεσμίαν παραμεινόντες οὐ μόνον τῆς ζῶνης ἀφαιρεθήσονται, ἀλλὰ καὶ τὰς εἰς ἔσχατον ὑπομενοῦσι

Novella CXVI.

DE MILITIBUS.

Praefatio.

Post domini dei benevolentiam subditorum nostrorum securitas est militarium rerum imperium et constitutio. His enim dei providentia constitutis barbarorum petulantia refrenatur reique publicae opes crescut. Quoniam igitur nonnulli salutis suae nullam rationem habentes milites et foederatos, qui pro libertate reipublicae contra hostes pugnare debent, subducere et in privatis negotiis occupatos detinere audent, hac lege omnibus denunciare nobis visum est, ut nemo in posterum militem in quocumque numero relatum sive foederatum subtrahere, vel in domo sua habere, vel in possessionibus suis detinere audeat, quam circa eos multos labores sustinuerimus, exercentes et militantes, ut reipublicae utiles essent.

CAP. I.

Sciant igitur omnes, quicumque operam dederunt, ut milites vel foederatos aliquos in domibus suis vel in possessionibus qualitercunque morantes, et privati quibusdam negotiis sibi inservientes haberent, nisi intra triginta dierum spatium ab insinuatione huius nostrae constitutionis in illo loco numerandum eos expulerint, bona eorum, qui post praestitutum diem apud illos manent, non solum cingulo privabuntur, sed etiam extrema supplicia sustinebunt, atque sciant etiam cuiusque provinciae praesides, si qui inventi fuerint, qui in locis, quos regunt, vel in quibusdam locis, vel apud personas, vel

GI.

CONST. CIX.

UT NEQUE MILES, NEQUE FOEDERATUS OBSERVET²⁾ DOMUI PRIVATAE AUT POSSESSIONI ALICUIUS.

(Coll. VIII. tit. 9.)

Imp. Iustinianus Aug. Theodoto³⁾, Orientalium Praetorium Praefecto.

Praefatio. Cum domini dei benevolentia ad custodiam nostrorum subiectarum militarium rerum incipit ordinatio. His enim providentia dei dispositis, barbarorum quidem incontinentia refrenatur, reipublicae vero res augentur⁴⁾. Et quoniam aliqui propriae salutis pro nihilo facientes rationem milites et foederatos, qui debent pro libertate reipublicae contra inimicos certare, praesumunt subtrahere et in privatis suis occupare utilitates, praevideamus pro praesentem legem nostram omnibus interdicerem, ut nullum⁵⁾ de cetero praesumant militem in quocumque relatum numero aut foederatum subtrahere, et in sua domo aut in propriis habere possessionibus⁶⁾. Pro quibus nos multos sustinemus labores; exercentur enim et militans, ut communibus utiles sint rebus.

Cap. I. Sint igitur omnes scientes, qui milites aut foederatos aliquos in suis habent domibus aut possessionibus aut⁷⁾ qualitercunque observantes, et quasdam eius proprias implentes utilitates, quod, nisi intra triginta dierum dilationem, computandorum⁸⁾ ab insinuatione per loca praesentis nostrae dispositionis, eos expulerint, substantiae quidem habentium eos aut retinentium publicationi subiectae, fisco applicabuntur, ipsi vero et dignitatibus et militibus, quas habent, expellentur, milites vero et foederati, qui eis post dilationem obser-

¹⁾ Hal. et Serimg. — Athan. XX. 3. (Heimb. Anecd. I. p. 175 sq.) — In Bas. LFII. 8. editus rubricam solam habemus, — Versio est glossata.

²⁾ ἔχοιεν (om. ἔσπευσαν) Hal., Fulg. — ³⁾ Cod. Hamb., Cont. — ⁴⁾ nulli Cod. Hamb. — ⁵⁾ in proprias habere possessiones Cod. Hamb., Trid. — ⁶⁾ aut om. Nov. op. Athan. — ⁷⁾ Trid., Port.; augetur Cod. Bk. — ⁸⁾ computatos Cod. Hamb.; computatum Trid.

νοῦσι τιμωρίας, ἐλδοῦν καὶ τῶν ἐκάστης ἐπαρχίας ἀρχόντων, ὡς εἰ τινες εὐρεθεῖεν ἐν τοῖς τόποις τοῖς παρ' αὐτῶν ἰθουμένοις ἢ ἐπὶ τόποις¹⁾ τισίν, ἢ προσώποις, ἢ οἴκοις, ἢ δεσπόταις, ἢ κτήσεσιν, ἢ ταῖς οἰκιστοῦν ἰδιωτικαῖς χρεῖαις προσεδρευόντες, καὶ μὴ σπουδαίως τοῦτους συγχώσῃ τε καὶ τιμωρίας ὑποβάλλωσι, καὶ τοὺς μὲν στρατιώτας εἰς τοὺς ἀριθμοὺς ἐκπέμψωσιν, ἐν οἷς στρατεύονται, τοὺς δὲ φοιδεράτους πρὸς τοὺς ἰδίους ὀπτιόνας, καὶ αὐτοὶ ἀνὰ δεκαμ βιβραρῶν αὐρὶ ποιήν ἐξπραχθήσονται, καὶ πρὸς τοῦτοις ἐξορίσ παραδοθήσονται, ὡς τῶν ἡμετέρων κελύσεων τοιμήσαντες ἀμελήσαι. Μηδεὶς τολών μὴδὲ θεῖν τιτὶ τῆσ πρὸς τοῦτου ὡς εἰκὸς γενομένησ, μὴδὲ προστάξεισιν ἀρχόντων χρῆται, μὴδὲ τοιοῦτοις τινὰσ τύπουσ ἢ προστάξεισ ἀρχικὰσ προσδέξεται, ἀλλὰ μετὰ πάσης ταχυήτοσ οἱ μὲν στρατιώται εἰς τοὺς ἰδίουσ ἀριθμοὺσ, οἱ δὲ φοιδεράτοι πρὸς τοὺσ ἑαυτῶν ὀπτιόνασ ἐπανέλλωσιν, καὶ ὑπὲρ τῶν κοινῶν ἀγωνίσονται πραγμάτων. κατ' οὐδένα γὰρ τρόπον τοῦ λοιποῦ συγχωροῦμεν τοὺσ ἡμετέροσ στρατιώτασ ἢ φοιδεράτουσ ἐν τισὶ παντελῶσ ἰδιωτικαῖσ ἀπασχολεῖσθαι χρεῖαισ.

Ἐ π ἰ λ ο γ ο σ .

Τὰ τολών παραστάνα ἡμῖν καὶ διὰ τοῦ παρόντοσ δηλούμενα νόμου ἢ σὴ ὑπεροχῇ γινώσκουσα κατὰ μὲν τὴν εὐδαίμονα ταύτην πόλιν ἐδίκτωσ κατὰ τὸ σὺνήδιεσ προειδημένωσ, ἐν δὲ ταῖσ ἐπαρχίασ προστάξεισιν στελλομένωσ πᾶσι δῆλα καταστήσαι σπεινάτω. Dat. Id. Apr. Constant. imp. DN. Iustiniani PP. A. ann. XVI., post Basilii V. C. Cons. [542.]

A14-

observaverint, non solum militia spoliabuntur, sed etiam ultima sustinebunt supplicia. Scientibus etiam uniuscuiusque provinciae iudicibus, quia, si aliqui inveniuntur in locis, quae sub his sunt exactoribus aut convectoribus aut personis aliquibus²⁾ aut dominiis, aut possessionibus, aut quibuslibet propriis utilitatibus permanentes, et non celeriter istos³⁾ comprehenderint et supplicia subdiderint, et milites quidem ad numeros suos transmittant, in quibus militant, foederatos vero ad proprias optiones, ipsi decem librarum auri poenam exigentur, et insuper exsilio tradentur, utpote nostras inssiones praesumentes negligere. Nemo igitur neque divino quodam typo de hoc forsau facto, neque praeceptis iudicum utatur, neque aliquis nostrorum iudicum huiusmodi aliquos typos aut praeceptiones iudicum suscipiat, sed cum omni celeritate militantes quidem ad proprios numeros, foederati vero ad suas optiones revertantur, et pro communibus certent rebus; nullo enim modo de cetero concedimus nostros milites aut foederatos in quibusdam omnino privatis utilitatibus occupari.

E p i l o g u s . Quae igitur placuerunt nobis et per praesentem manifestata sunt legem tua eminentia praecognoscens, in hac quidem felicissima civitate edictis secundum morem propositis, in provinciis vero praeceptionibus destinatis omnibus manifesta constituere festinet. Dat. Id. Apr. Constant. imp. DN. Iustiniani PP. Aug. anno XVI., Basilio V. C. Cons. [542.]

CONST. CXIII.

¹⁾ ἢ ἐπιτρόποισ Hal. — ²⁾ quae ab his exactoribus aut convectoribus aut personis aliquibus Cod. Hamb.; quae ab his exactoribus aut convectoribus aut personis aliquibus Trid. — ³⁾ ipse Cod. Hamb. Trid

vel in domibus, vel apud dominos, vel in possessionibus, vel in quibuscunque privatis negotiis morentur, nec diligenter eos deprehendant atque supplicii subiciant, et milites ad numeros, in quibus militant, foederatos vero ad optiones suos mittant, ab ipsis quoque decem librarum auri poenam exigendam, ipsos insuper exsilio afficiendos esse, utpote qui iussiones nostras negligere ausi sint. Nemo igitur neque iussiones nostras sanctione de hoc fortasse lata, neque praeceptis magistratum utatur, neque tales sanctiones vel praecepta magistratum suscipiat, sed cum omni celeritate milites ad numeros suos, foederati ad optiones suos revertantur et pro republica pugnent. Nullo enim modo in posterum permittimus, ut milites nostri aut foederati in privatis aliquibus negotiis occupentur.

E p i l o g u s .

Quae igitur nobis placuerunt et hac lege declarata sunt excellentia tua cognoscens, in hac quidem regia urbe edictis more consueto propositis, in provinciis vero missis mandatis omnibus manifesta facere studeat.

No-

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρζ. γ)

Περὶ διαφόρων κεφαλαίων καὶ λύσεως γάμου¹⁾.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Θεοδότῳ, ὑπάρχῳ τῶν ἀνατολικῶν πραιτωρίων²⁾.

Προοίμιον.

Διαφόρων κεφαλαίων εἰς ἡμᾶς ἐνεχθέντων, ἀναγκαῖον εἶναι συνέδομεν γενικῶς ταῦτα διατυπῶσαι νόμῳ.

Κεφ. α'. β)

Θεσπίζομεν τοίνυν, ἄδειαν εἶναι καὶ μητρὶ καὶ μάμμῳ καὶ τοῖς ἄλλοις γονεῦσι μετὰ τὸ καταλιπεῖν τοὺς παῖσι τὸ ἐκ τῶν νόμων ὀφειλόμενον μέρος τὸ ὑπόλοιπον τῆς αὐτῶν περιουσίας, εἴτε εἰς ὀλόκληρον βουληθεῖεν, εἴτε ἐκ μέρους, τῷ υἱῷ, ἢ θυγατρὶ, ἢ ἑγγόνῳ, ἢ ἑγγόνῳ, ἢ τοῖς ἐκτεθῆς κατιοῦσι δωρεῖσθαι, ἢ καὶ διὰ τελευταίας βουλήσεως καταλιμπάνειν, ἐπὶ τοιοῦτῳ ὄρω τε καὶ ἀρῆσει, εἰ γὰρ βουληθεῖεν, ὥστε τὸν πατέρα ἢ τὸν βίωσις ἔχοντα τούτους ὑπεξουσίους ἐν τούτοις τοῖς πράγμασι μηδὲ usumfructum, μηδὲ τὴν οἰαοῦν παντελῶς μετουσίαν ἔχειν. ταῦτα γὰρ δὴ καὶ ἑσπαιτικοῖς ἡδύνατο καταλιμπάνειν, ὅθεν οὐδεμία τοῖς γονεῦσι ἀφέλεια προσεγίνετο. Τοῦτο δὲ οὐ μόνον τοῖς γονεῦσιν, ἀλλὰ παντὶ προσώπῳ ἔξεῖναι παρακελευόμεθα. §. 1. Τὰ δὲ πράγματα τὰ οὕτω καταλιμπανόμενα ἢ δωρουόμενα τοῖς ὑπεξουσίαις προσώποις, εἰ μὲν τελείας εἶδον ἡλικίας, καὶ ὑπεξουσίαις ὦσιν, ἄδειαν ἔχουσαν καθ' ὃν βούλονται τρόπον διοικεῖν, εἰ δὲ τὴν ἡλικίαν ὦσιν ἀτελεῖς δὲ ὀδπερ ἂν συνέδοι ὁ testator ἢ ὁ δωρούμενος αὐτὰ διοικεῖσθαι, μέχρις ὅταν³⁾ ἔκεινοι, οἳς ἐδωρήθη ἢ κατελείφθη, εἰς τελείαν ἔλθωσιν ἡλικίαν⁴⁾. ἄδειαν ἔχοντος τοῦ διατιθεμένου ἢ δωρουμένου, καὶ τῆ μητρὶ καὶ τῆ μάμμῳ τούτων, οἳς τὰ πράγματα παρεσχέθη, τὴν τῶν αὐτῶν πραγμάτων, εἰ βούλοιο, διοίκησιν καταπιστεῦσαι, καὶ συνοικίωσιν ἀνδράσιν αἰ εἰρημέται γυναικίαις, οὕτω μέντοι, ἐπερ καὶ αὐτὰ τὴν τοιαύτην διοίκησιν καταδέχονται βουληθῶσιν. Ἐἰ δὲ, ὡς εἰκόσ, ὁ καταλιμπάνων ἢ δωρούμενος μηδὲνα τούτοις διοικήτην ὄρῃσι, ἢ ὁ παρ' αὐτοῦ δέδο-

Novella CXVII.

DE DIVERSIS CAPITIBUS, ET SOLUTIONE MATRIMONII.

Praefatio.

Diversis capitibus ad nos delatis, generali lege de iis disponere necessarium nobis visum est.

CAP. I.

Sancimus igitur, ut matri et aviae reliquisque parentibus, ubi liberis portionem legibus debitam reliquerint, reliquam ipsorum substantiam, sive in solidum, sive ex parte voluerint, filio, vel filiae, vel nepoti, vel nepti, vel deinceps descendentibus donare vel etiam ultima voluntate relinquere liceat, hac lege et conditione, ut si velint, pater, vel quicumque eos in potestate habet, in his rebus neque usumfructum, nec ullam omnium partem habeat; haec enim extraneis etiam voluntas poterant, unde nulla inde ad parentes utilitas pervenisset. Iubemus autem, ut hoc non solum parentibus, sed omni personae liceat.

§. 1. Haec vero res, quas personis sub potestate constitutis ita relictas vel donatas sunt, si quidem perfectae aetatis sint, licet sub potestate constituti, quo velint modo administrandi facultatem habeant. Si vero imperfectae aetatis sint, ab eo administrantur, qui testatori vel donatori placuerit, donec illi, quibus donatum vel relictum est, ad perfectam aetatem veniant; licentiam habente testatore vel donatore eorum administrationem matri et aviae eorum, in quos res collatae sunt, si velint, credere, quamvis dictae mulieres maritos habeant, ita tamen, si illas administrationem suscipere velint. Quodsi is, qui relinquit vel donat, nullum forte administratorem iis constituerit, vel qui ab eo datus est administrationem hanc suscipere aut noluerit, aut non potuerit, vel ante, quam illi perfectae aetatis fiant, moriatur, tum iubemus, ut compe-

GL.

CONST. CXIII.

UT LICEAT MATRI, ET AVIAE, ET ALIIS PARENTIBUS POST LEGITIMAM PARTEM LIBERIS DERELICTAM QUO MODO VOLUERINT RESIDUAM FACULTATEM¹⁾ SUAM DISPONERE, ET ALIA CAPITULA PLURA.

(Coll. VIII. tit. 13.)

Imp. Iustinianus Aug. Theodote, Orientalium Praetoriorum Praefecto.

Praefatio. Diversis capitalis ad nos relatis, necessarium esse perspeximus generali haec²⁾ lege disponere.

CAP. I. Sancimus igitur, licentiam esse et matri, et aviae, aliisque parentibus, postquam reliquerint filiis partem, quae lege debetur, quod reliquum est suae substantiae, sive in solidum voluerint, sive in partem, filio vel filiae, nepoti vel nepti, vel³⁾ deinceps descendentibus donare aut etiam per ultimam relinquere voluntatem, sub hac definitione atque conditione, si voluerint, ut pater, aut qui omnino eos habent in potestate, in his rebus neque usumfructum, neque quodlibet penitus habeant participium. Haec enim et extraneis relinquere poterant, unde nulla parentibus utilitas nasceretur. Hoc itaque non solum parentibus, sed etiam omni personae licere praecipimus. §. 1. Res autem ita relictas sive donatas positas sub potestate personis, si quidem perfectae sint aetatis, licet sub potestate sint, licentiam habeant quo volunt modo disponere. Si vero aetate minores sint, per quem perspexerit testator aut donator haec gubernentur, donec illi, quibus donata sunt aut relictas, ad perfectam aetatem veniant; licentiam habente testatore vel donatore et matri et aviae

¹⁾ Hal. et Serimg. — Athan. X. 9. (Heimb. Anecd. I. p. 126 — 130.) — Novellae plurimas partes per Bas. dispersas sunt. — Julian. Const. 108. — Versio est glossata. — ²⁾ Bas. XLII. 5. 3. Schol. c. — Parat. §. 15. Athan. tit. IX. (Heimb. Anecd. I. p. 111.) — Lib. περί διαφ. ἀναγγ. §. 16. (ibid. I. p. 196.) — ³⁾ Parat. §. 12. Athan. tit. XIII. (Heimb. Anecd. I. p. 148.)

¹⁾ γάμου Hal. — ²⁾ Hal.; Θεοδότῳ ἐπάρχῳ om. Cod. Hamb.; hac Trid., Const. — ³⁾ Cod. Hamb.; ηρωιωρίων Athan.; inscriptionem om. Serimg. — ⁴⁾ ὅτιου Bas. — ⁵⁾ quantitatem Cod. Hamb. — ⁶⁾ Port.; haec et add.

δεδομένος τὴν τοιαύτην διοίκησιν ὑπελθεῖν ἢ μηδὲν *competens index curatorem fidei dignum cum legitima* βουλήσει ἢ μὴ δυναθεῖ, ἢ τελευτήσῃ, πρὶν ἐκεῖνον τελεῖσαι ἡλικίας γενέσθαι, τῆν καὶ αὐτὴν κελύμεν, τὸν ἀρμόδιον ἀρχοντα κοραΐτωρα ἀξιώσιαν μετὰ νομίμου ἐγγύης τοῖς τοιοῦτοις πράγμασι προβάλλεσθαι, ἀφείλοντα τὴν καταλειφθεῖσαν τοῖς τοιοῦτοις προσώποις περιουσίαν διοικῆσαι τε καὶ φυλάξαι, μέχρι ὅταν ¹⁾ ἐκείνοι, ὡς εἰρηται, εἰς τελείαν ἡλικίαν ἔλθωσιν. ἐν ἐκείνοις γὰρ τοῖς θέμασι τὸν νόμον τὸν τὴν χρῆσιν τοῖς γονεῦσι παρέχοντα βουλόμεθα παραφυλάττεσθαι, οἷς οὐκ ἔχκειαι ἰδικῶς τοιαύτη ἀρεσις.

Κε φ. β. ^{a)}

Πρὸς τοῦτοις δὲ κακίνο νομοθετησά συνείδομεν, ὥστε εἴ τις υἱὸν ἢ θυγατέρα ἔχων ἐξ ἐλευθέρας γυναικὸς, μεθ' ἧς γάμος συνίστασθαι δύναται, εἴποι ἐν συμβολαίῳ εἴτε ἀγοραίῳ, εἴτε ἰδίᾳ χειρὶ συγγενομένου, καὶ ἔχοντι ὑπογραμῶν τριῶν μαρτυρῶν ἀξιώσιτων, εἴτε ἐν διαθήκῃ, εἴτε ἐπὶ πράξεως ὑπομνημάτων, τοῦτον ἢ ταυτην υἱὸν αὐτοῦ εἶναι ἢ θυγατέρα, καὶ μὴ προσθῆ καὶ φρασηὸν ἢ φρασηκὴν, τοὺς τοιοῦτους παῖδας γνήσιους εἶναι, καὶ μηδεμίαν εἴεραν ἀπόδειξιν παρ' αὐτῶν ζητεῖσθαι, ἀλλὰ πάντων ἀπολαύειν αὐτοὺς τῶν δικαίων, ὅσα τοῖς γνησίοις παισὶν οἱ ἡμέτεροι παρέχουσι νόμοι, οἷα τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ὡς εἰρηται, παῖδας ἰδίου αἵματος ἀποκαλέσασθαι. ἐπιθεῖν γὰρ καὶ μετὰ τῆς αὐτῶν μητρὸς δέκνυνται νόμιμον ἐσχηκέναι γάμον, ὥστε μηδὲ παρ' αὐτῆς ²⁾ πρὸς τὸν τῶμο πῶσιν εἴεραν ἀπόδειξιν ἐπιζητεῖσθαι. εἰ δὲ ὁ πατὴρ ἐκ τῆς αὐτῆς γυναικὸς πολλοὺς παῖδας ἔχων ἐν ἐξ αὐτῶν μαρτυρῶν καθ' ἐλονθήποιε τῶν εἰρημένων πειράσχοι τροπῶν, ἀρκεῖν καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς ἐκ τῆς αὐτῆς γυναικὸς τεχθεῖσι πρὸς τὰ τῶν νομίμων δίκαια τὴν τῶ ἐνὶ δεδομένην τοῦ πατρὸς μαρτυρίαν.

Κε φ. γ. ^{b)}

Καὶ τοῦτο δὲ τῇ παρούσῃ διατάξει συνείδομεν προσθεῖναι, ὥστε εἴ τις ἀγοράως κατὰ διάδοσιν γαμικὴν γυναικὰ λάβῃ, καὶ παῖδας ἐξ αὐτῆς ποιήσῃ, λεθέντος δὲ τοῦ πρὸς αὐτὴν γάμου συμβῆ αὐτὸν καὶ εἴεραν ἀγαγέσθαι γυναικὰ μετὰ προικῶν συμβολαίῳ, καὶ ἐξ αὐτῆς ὁμοίως ποιήσασθαι παῖδας, μηδὲν περὶ τὴν πατρῴαν κληρονομίαν τοῖς ἐκ τῆς ἀπρόδικου γαμετῆς τεχθεῖσι παισὶ πρόκριμα γίνεσθαι,

aviae horum, quibus res collatae sunt, ipsarum rerum si voluerit ³⁾ gubernationem committere, licet maritis iunctae sint memoratae mulieres, ita tamen, si et ipsae huiusmodi gubernationem suscipere voluerint. Si vero forsam is, qui relinquit aut donat, nullum his dispensatorem ordinauerit, aut ab eo datus huiusmodi gubernationem ambire noluerit ⁴⁾, aut moriatur ante, quam illi perfectae fiant aetatis, inhemus ⁵⁾, indicem competentem curatorem fide dignum cum legitima fideiussione rebus talibus ordinare, qui debeat relictam talibus personis substantiam gubernare atque custodire, donec illi ad perfectam, sicut dictum est, aetatem perveniant. In illis enim casibus legem, quae usum parentibus praebet, volumus custodiri, quibus non inest specialiter huiusmodi conditio.

CAP. II. Ad hoc autem et illud sancire perspeximus, ut, si quis filium aut filiam habens de libera muliere, cum qua nuptiae consistere possunt, dicat in instrumento sive publica ⁶⁾ sive propria manu conscripto, et habente subscriptionem trium testium fide dignorum, sive in testamento, sive in gestis monimentorum, hunc aut hanc filium suum esse aut filiam, et non adiecerit naturalem, huiusmodi filios esse legitimos, et nullam aliam probationem ab iis quaeri, sed omni frui eos in re, quod legitimis filiis nostrae conferunt leges, utpote ipso patre, sicut dictum est, filii proprios eos vocante. Ex hoc enim et cum eorum matre monstratur legitimum habuisse matrimonium, ut neque ab ea pro nuptiarum fide alia probatio requiratur. Si autem pater ex ipsa muliere multos filios habens uni ex eis testimonium quolibet ex praedictis praebuerit modis, sufficere ex eadem ⁷⁾ muliere natis ad legitimorum iura patris testimonium uni datum.

CAP. III. Hoc quoque praesenti constitutioni perspeximus adiciendum, ut, si quis ex non scripto per affectum nuptialem uxorem acceperit, et ex ea filios procreaverit, soluto autem matrimonio contingat eum etiam aliam ducere coniugem cum dotalibus instrumentis, et ex ea similiter filios procreare, nullum circa paternam hereditatem aliis filiis ex indotata coniuge natis praedictum fieri, sed cum aliis filiis ex secunda natia

^{a)} Bas. XXVIII. 4. 49. Schol. u. — Parat. §. 2. Athan. tit. XI. (Heimb. Anecd. I. p. 142.) —

^{b)} Bas. XLV. 6. 3. Schol. b. (Theodori cf. Heimb. Anecd. I. p. 251.)

¹⁾ του Bas. — ²⁾ Hal., Bas., Fulg.; παρ' αὐτοῖς non potuerit add. Sp. — ³⁾ tunc iubemus Sp. — ⁴⁾ pus Sering. — ⁵⁾ Cod. Hamb.; voluerint edd. — ⁶⁾ aut hlice Cod. Hamb. — ⁷⁾ suff. et aliis ex eadem Bk.

fideiussione illis rebus constituat, qui substantiam illis personis relictam administret et custodiat, donec illi, ut dictum est, ad perfectam aetatem venerint. In illis enim casibus legem, quae usumfructum parentibus praebet, observari volumus, quibus specialiter haec conditio adiecta non est.

CAP. II.

Praeterea etiam illud sancire nobis visum est, si quis filium vel filiam ex libera uxore, cum qua matrimonium consistere potest, suscipit, et in instrumento, sive forensi, sive sua ipsius manu conscripto et subscriptionem trium testium fide dignorum habente, vel in testamento, vel ad acta illum vel illam filium suum vel filiam esse dicat, nec addat naturalem, ut liberi illi legitimi sint, neque ab ipsis ulla alia probatio exigatur, sed omnibus iuribus fruatur, quae legitimis liberis leges nostrae praebent, quippe quum illorum pater eos, ut dictum est, liberos suos vocaverit. Exinde enim cum etiam cum matre eorum legitimum habuisse matrimonium probatur, ut neque ab illa ad matrimonii fidem alia probatio requiratur. Si vero pater, qui multos habet ex eadem muliere liberos, uni ex illis quocumque ex praedictis modis testimonium praebuerit, reliquis etiam ex eadem muliere natis ad iura legitimorum uni a patre datum testimonium sufficiat.

CAP. III.

Hoc quoque praesenti constitutioni addere placuit, ut, si quis sine scriptis maritali affectione uxorem ducat, ex eaque liberos suscipiat, soluto vero cum ea matrimonio aliam uxorem instrumentis dotalibus intervenientibus ducat, atque ex ea similiter liberos suscipiat, nullum praedictum ad paternam hereditatem liberis ex indotata uxore natis oriatur, sed et illi cum aliis liberis, qui ex secunda uxore cum dotalibus instru-

σθαι, ἀλλὰ μετὰ τῶν ἄλλων παιδῶν τῶν ἐκ τῆς δευτέρας γαμετῆς τεχθέντων τῆς μετὰ προικῶν συμβολαίων συνοικησάσης εἰς τὸν τοῦ πατρὸς κἀκείνου καλεῖσθαι κληρῶν, οἷα καὶ ἐκ μόνης διαθέσεως δυναμένου τοῦ γάμου συνίστασθαι. Ὅπερ ὁμοίως κρατεῖν βουλευόμεθα, εἰ καὶ πρῶτον μὲν μετὰ προικῶν συμβολαίων συναφθῆι τις γαμετῆ, μετ' ἐκείνην δὲ ἕτερον ἀγάγηται μόνη γαμικῆ διαδέσει.

Κεφ. δ. α')

Ἐπειδὴ δὲ νόμον πρῆν ἐξεφωνήσαμεν, κελύοντα ἢ προικῶν γίνεσθαι συμβόλαια, ἢ ἄλλας αὐσιτάσεις προίξαι γινομένους παρὰ τοῖς ἐκκλησίαις ἐκδίκους, δι' ὧν τὸν γάμους προήκει βεβαιουῖσθαι ἕξου ὄρκους παρέχεσθαι, ἐπὶ τοῦ παρόντος συνείδωμεν κάλλιον διατυπῶσαι τὰ περὶ τούτων πρῆν νομοθετηθέντα. Καὶ διὰ τοῦτο κελύομεν, τοὺς μεγάλους ἀξιώμασι κεκοσμημένους, μέχρις ἰλλουστρίων, μὴ ἄλλως γάμοις προσομιλεῖν, εἰ μὴ προικῶν συγγραφοῖεν συμβόλαια¹⁾, πλὴν εἰ μὴ τις πρὸ τοῦ τυχεῖν τῶν τοιούτων ἀξιώματων ἐκ μόνης διαθέσεως ἠγάγητο γαμετην. τοὺς γὰρ τοιούτους γάμους πρὸ τῆς ἀξίας γενομένους καὶ μετὰ τὴν ἀξίαν νομίμως μένειν κελύομεν, καὶ τοὺς ἐξ αὐτῶν τεχθέντας νομίμως εἶναι παῖδας. μετὰ μέντοι τὸ τιμηθῆναι τινὰς τοιαύταις ἀξίαις μὴ ἄλλως ἀγεσθαι γαμετάς, πλὴν εἰ μὴ μετὰ προικῶν συμβολαίων. Ταύτην δὲ τὴν τοῦ νόμου ἀρξίαν συγχαροῦμεν τοῖς ὑποτεταγμένοις τῇ ἡμετέρᾳ πολιτείᾳ βαρβάροις, πλὴν ἀξιώμασι τοιοῦτοις ὑπάρχουσι κεκοσμημένοι, ὅστε καὶ διαθέσει πλὴν δύνασθαι αὐτοὺς βουλευόμενους συναλλάσσειν γάμους. τοὺς δὲ λοιποὺς ἄπαντας, παρὰ τοὺς τοιαύτους μεγάλους, ὡς ἰσθται, ἀξίαις κεκοσμημένους, οὐδὲν ἴσχυε εἶναι ἀξίας, ἢ στρατείας, ἢ ἐπιτηδεύσεως, εἰ μὴ²⁾ βουλευθῆεν ἢ συνηθῆεν, οὐ κελύομεν μετὰ προικῶν συμβολαίων ἀγεσθαι γαμετάς. εἰ δὲ καὶ τοῦτο μὴ παραφυλάξουσι, καὶ τοὺς ἐκ μόνης διαθέσεως ἀποδεικνυμένους γάμους βεβαίους εἶναι θεσπίζομεν, καὶ τοὺς ἐξ αὐτῶν τιττομένους νομίμως εἶναι παῖδας κελύομεν.

Κεφ. ε' α')

Ἐπειδὴ δὲ νόμον ἦδη τεθείκαμεν, προστάττοντα ὅστε, εἰ ποτὲ τις γυναῖκα δίχα προικῶν λάβῃ μετὰ διαθέσεως γαμικῆς, καὶ ταύτην χωρὶς αἰτίας γυρω-

instrumentis aucta nati sunt, ad patris hereditatem vocentur, quam sola etiam affectione nuptiae consistere possint. Quod similiter valere volumus, si quis prius uxore confectis instrumentis dotalibus ducta, post illam sola maritali affectione aliam duxerit.

CAP. IV.

Quia vero legem nuper promulgavimus, quae vel dotalia instrumenta confici, vel alias probationes apud defensores ecclesiae fieri iubet, per quas nuptias confirmari seu iuramenta praestari conveniat, melius ea, quae antea sancita fuerunt, disponere in praesentia nobis placuit. Iubemus igitur, ut magnis dignitatibus ornati, usque ad illustres, non aliter, nisi confectis dotalibus instrumentis nuptias celebrent, nisi quis sola affectione uxorem duxerit, antequam tales dignitates fuerit consecutus. Eiusmodi enim nuptias ante dignitatem factas etiam post dignitatem legitimas manere, et liberos ex illis natos legitimos liberos esse iubemus. Verum postquam talibus dignitatibus quidam honorati sunt, non aliter uxores ducant, nisi confectis instrumentis dotalibus. Hanc autem legis subtilitatem remittimus barbaris reipublicae nostrae subiectis, licet eiusmodi dignitatibus ornati sint, ut, si velint, etiam nuda affectione nuptias contrahere possint. Reliquos vero omnes, praeter eos, qui magnis, ut dictum est, dignitatibus ornati sunt, cuiuscunque sint dignitatis, aut militiae, aut studii, si quidem velint vel possint, non prohibemus cum dotalibus instrumentis uxores ducere. Quodsi id non observaverint, sancimus, ut nuptiae etiam ex sola affectione probatae firmae sint, et qui ex illis nati sunt legitimos liberos esse iubemus.

CAP. V.

Quia vero legem iam tulimus, quae iubet, ut, si quis absque dotalibus instrumentis coniugali affectione uxorem ducat, eamque sine causa legitimis sequita sciant,

natis uxore, quae cum dotalibus instrumentis copulata est, ad patris etiam illos hereditatem vocari, quam etiam ex solo affectu possit consistere matrimonium. Quod similiter valere volumus, etiam si prius quidem cum dotalibus instrumentis iungatur aliquis uxori, post illum vero alteram ducat solo nuptiali affectu.

CAP. IV. Quia vero legem dudum protulimus, iubentem aut dotalia fieri documenta, aut alias probationes procedere factas apud ecclesiae defensores, per quas nuptias competat confirmari, aut certe sacramenta praestari, in praesentia perspeximus melius disponere ea, quae de his pridem sancita sunt. Et propterea iubemus, eos, qui maximis dignitatibus decorati sunt, usque ad illustres, non aliter nuptias celebrare, nisi dotalia scribantur instrumenta, nisi tamen aliquis ante, quam mereretur huiusmodi dignitates, ex affectu solo duxit uxorem. Tales enim nuptias ante dignitates factas et post dignitates legitimas manere praecipimus, et ex his natos legitimos esse filios; postquam vero honorati fuerint aliqui huiusmodi dignitatibus, non aliter ducere uxores, nisi cum dotalibus instrumentis. Hanc autem legis subtilitatem concedimus subiectis nostrae reipublicae barbaris, licet dignitatibus huiusmodi decorati sint, ut etiam sub²⁾ affectu possint ipsi volentes contrahere nuptias. Reliquos autem omnes, praeter eos, qui maximis, sicut dictum est, dignitatibus decorati sunt, cuiuscunque sint dignitatis, aut militiae, aut studii, si quidem voluerint aut potuerint, non prohibemus³⁾ cum dotalibus instrumentis ducere uxores. Si autem etiam hoc non custodierint, et ex solo affectu celebratas nuptias firmas esse sancimus, et ex eis natos legitimos esse filios iubemus.

CAP. V. Quia vero legem dudum posuimus praecipientem, ut, si quis uxorem aliquando sine dotalibus accepit, cum affectu⁴⁾ nuptiali et hanc sine causa legitimis agnita prolecerit⁵⁾, accipere eam quartam partem

¹⁾ Bas. XXVIII. 4. 47. Schel. r. — ²⁾ Parat. §. 7. Athan. tit. XXII. (Heimb. Anecd. I. p. 184.) —

³⁾ Pars media cepit est in Bas. XXVIII. 12. 1.; ubi autem cum haec arde coniungatur cum Nov. 53. c. 2. factum est, ut apud Hal. depravatum sit hoc nostrum caput, initium enim eius et finem non habet, sed novum est. Nov. 53. c. 6. interponit. Supplementum ed. Herweg. hoc vitium correxerunt, non tamen sublatum est in ed. Par.

⁴⁾ Hal., Bas., Vulg.; et μὴ Spring. — ⁵⁾ sub ³⁾ Cod. Hamb.; eos add. edd. — ⁴⁾ Cod. Hamb.; etiam add. edd. — ⁵⁾ elegerit Bk.

γνωριζομένης τοῖς νόμοις ἐκβάλη, λαμβάνειν αὐτὴν τὸ τέταρτον μέρος τῆς αὐτοῦ περιουσίας, καὶ ἕτερον μετὰ ταῦτα πεποιήκαμεν νόμον, τὸν διορίζοντα, εἰ τις ἀπορον γυναῖκα¹⁾ κατὰ διαθέσειν μόνον λάβω, καὶ μὴ χειρὶ τελευτῆς σὺν αὐτῇ ζῆσας προτελευτήσῃ, λαμβάνειν ὁμοίως καὶ αὐτὴν τὸ τέταρτον μέρος τῆς ἐκείνου περιουσίας (ὅτω μόντοι γε, ὥστε μὴ ὑπερβαίνειν αὐτὸ τὴν τὴν ἑκατὸν τοῦ χρυσοῦ λίτρων ποσότητα), ἐν τῷ παρόντι κάλλιον ἑκάτερον νόμον διατυπώσαντες θεσπίσαμεν ἐπ' ἑκατέρου θέματος, τοὺς ἐν ταῖς τοιαύταις συνοικισίαις τεχνένας παῖδας νομίμως εἶναι καὶ εἰς τὴν πατρῴαν καλεῖσθαι κληρονομίαν, τὴν δὲ γυναῖκα ἐπ' ἑκατέρου τούτων τῶν θεμάτων, εἰ μὴ ἄρα τριῶν ἔχοι παῖδων ὁ αὐτῆς ἄλλῃ εἴτε ἐξ αὐτῆς, εἴτε καὶ ἐξ ἑτέρου συνοικιστοῦ, τὸ τέταρτον μέρος τῆς οὐσίας τοῦ ἀνδρὸς λαμβάνειν. Εἰ δὲ πλείονες εἴησαν οἱ παῖδες, τοσοῦτον ἐπ' ἑκατέρου ὁμοίως θέματος²⁾ λαμβάνειν κελεύομεν τὴν γυναῖκα, ὅσον ἐν τῶν παίδων ἀρμόζει. οὕτω θελασθῆ, ὥστε γῆρας μόνην ἐπὶ τοῖς τοιοῦτοις πράγμασι τὴν γυναῖκα ἔχειν, τὴν διαποιεῖσαν δὲ ἐκείνου τοῖς παισὶ φυλάττεισθαι, οὓς ἐξ αὐτοῦ τοῦ γάμου ἴσχει. Εἰ δὲ ἡ τοιαύτη γυνὴ παῖδας ἐξ αὐτοῦ μὴ ἔχοι, κελεύομεν καὶ διαποιεῖσαι δικαίῳ ἔχειν αὐτὴν τὰ πράγματα, ἅπερ ἐκ τῆς τοῦ ἀνδρὸς οὐσίας εἰς αὐτὴν ἔλθειν διὰ τοῦ παρόντος ἐκελεύσαμεν νόμου³⁾. τὴν μὲντοι ἀλόγως ἐκβληθεῖσαν ἐν αὐτῷ τῷ καιρῷ τῆς ἐκβολῆς τὸ μέρος κελεύομεν λαβεῖν τὸ περιεχόμενον τῷδε τῷ νόμῳ. τὸν ἀνδρα γὰρ ἐπὶ τῶν τοιαύτων θεμάτων τὸ τέταρτον μέρος κατὰ τὸν πρότερον ἡμῶν νόμον ἐκ τῆς οὐσίας λαμβάνειν τῆς γυναικὸς πᾶσι τρόποις καλύομεν.

Κεφ. ε'. β)

Ἐκείνου ἀναμφιβόλως παραφυλαττομένου, ὥστε τὴν Λέοντος τοῦ τῆς εὐσεβοῦς μνήμης διάταξιν ἐπὶ πάντων τῶν ἄλλων θεμάτων τῶν μὴ περιεχομένων ἐπὶ παρόντι νόμῳ τὴν ἰδίαν ἔχειν ἰσχύ. Τὸν δὲ Κωνσταντίνου τοῦ τῆς εὐσεβοῦς λήξας νόμον τὸν πρὸς Γρηγορίου γυγασμένον, καὶ τὴν ἐπ' αὐτῷ γενομένην ἰσχυρίσασθαι ὑπὸ Μαρκιανοῦ τοῦ τῆς εὐσεβοῦς λήξας, δὲ ἂν αὐτῶν γυναικῶν συζυγίας, ἢ οὐ Κωνσταντίνου νόμος ἐντελεῖς ἐκάλεσεν, πρὸς τινὰς ἀξιώμασι κεκοσμημένους κωλύοντα, οὐδενὶ παντελῶς τρέψῃ κρατεῖν συγχωροῦμεν, ἀλλ' ἄδικαν τοῖς βουλομένοις παρῶμεν, εἰ καὶ οἰοισθῆτε μεγάλοις ἀξιώμασι κοσμοῖντο, τὰς τοιαύτας γυναῖκας μετὰ προικῶν συμβολαίων λατοῖς συνάπτειν. Οἱ δὲ λοιποὶ παρὰ τοὺς τοῖς μεγάλοις ἀξιώμασι κεκοσμημένους

eiiciat, ea quartam partem substantiae eius accipiat, atque aliam postea legem fecimus, quae definit, ut, si quis inopem mulierem ex sola affectione ducat, et quum ad mortem usque cum ea vixisset, prior moriatur, similiter et ipsa quartam partem substantiae accipiat (ita tamen ne id quantitatem centum librarum auri excedat), utramque legem in praesenti pulchrius formantes in utroque casu sancimus, ut liberi ex illis matrimonii nati legitimi sint, et paternam ad hereditatem vocentur, uxor autem in utroque hoc casu, si quidem maritus eius usque ad tres liberos vel ex ipsa, vel ex alio matrimonio habeat, quartam partem substantiae viri capiat. Si vero plures sint liberi, in utroque similiter casu tantum mulierem accipere volumus, quantum uni ex liberis competit, ita scilicet, ut in illis rebus mulier solum usumfructum habeat, dominium vero liberis illis servetur, quos ex eo matrimonio habuit. Sin autem talis mulier liberos ex eo non habeat, iubemus, ut res, quae ex substantia viri ad eam venire hac lege iussimus, etiam domini iure habeat. Quae vero iniuste eiecta est, iubemus, ut illa ipsa eiectionis tempore eam partem accipiat, quae hac lege continetur. Maritum enim in eiusmodi casibus quartam partem secundum priorem nostram legem ex substantia uxoris capere omnibus modis prohibemus.

CAP. VI.

Illud autem sine dubitatione observandum est, Leonis piaae memoriae constitutionem in reliquis omnibus casibus, qui hac lege non continentur, vim suam habere. Constantini vero piaae memoriae legem ad Gregorium scriptam, eiusque interpretationem a Marciano piaae memoriae factam, per quas mulierum coniunctiones, quas Constantini lex abiectas vocavit, cum quibusdam dignitatibus decoratis prohibentur, nullo plane modo valere permittimus, sed licentiam illis, qui volunt, praebemus, etsi quibuslibet magnis dignitatibus ornentur, tales mulieres instrumentis dotalibus factis sibi iungendi. Reliquis vero, praeter eos, qui magnis dignitatibus ornati sunt, liceat eiusmodi mulieres, siue scriptis voverint, siue sola maritali affectione, in matrimonium accipere, modo liberae sint, et tales, cum quibus nuptias contrahere permittimus est. CAP. VII.

partem substantiae eius, et aliam post hanc fecimus legem, decernentem, si quis indotatam uxorem per affectum solum acceperit, et usque ad mortem cum ea vivens praemoriatur, accipere similiter et eam quartam illius substantiae portionem, ita tamen, ut non transcendat hoc centum librarum auri quantitatem, in praesenti melius utramque legem disponentes sancimus, in utroque casu ex talibus matrimoniis natos filios legitimos esse et ad paternam vocari hereditatem, uxorem autem ex utroque horum casuum, si quidem usque ad¹⁾ tres habuerit filios eius vir sive ex ea, sive ex alio matrimonio, quartam partem²⁾ ex substantia viri accipere. Si autem amplius fuerint filii, tantum in utroque similiter casu accipere iubemus mulierem, quantum uni competit filiorum, ita quippe, ut usum solum in talibus rebus mulier habeat, dominium autem illis filiis servetur, quos ex ipsis nuptiis habuerit. Si vero talis mulier filios ex eo non habuerit, iubemus, etiam domini iure habere eam res, quas ex viri facultatibus ad eam venire per praesentem iussimus legem. Quae tamen irrationabiliter exelata est, in ipso tempore expulsionis partem iubemus accipere, quae continetur hac lege. Viram enim in talibus casibus quartam secundum priorem nostram legem ex substantia mulieris accipere, modis omnibus prohibemus.

CAP. VI. Illo indubitanter observando, ut Leonis piaae memoriae constitutio in omnibus aliis casibus, qui non continentur praesenti lege, propria habeat fortitudinem. Constantini vero piaae memoriae legem ad Gregorium scriptam, et super ea factam interpretationem a Marciano piaae memoriae, per quam mulierum coniunctiones, quas Constantini lex abiectas vocavit, ad quosdam dignitatibus decoratis prohibentur, nullo penitus modo valere permittimus, sed licentiam volentibus praebemus, etsi quibuslibet magnis dignitatibus decorantur, huius-

¹⁾ Haec ultima quae sequuntur huius cap. verba om. Hal. ed. Norica, recepit autem ex Supplementis ed. Herwigianae ed. Par.; ed. autem Norica hic denuo addit quaedam ex Nov. 53 c. 6. — ²⁾ Posterior pars scripta est in Bas. XXVIII. 4. 27.

³⁾ εἰ τις ἀποικον καὶ ἀπορον γυναῖκα Bas. — ⁴⁾ ad om. Cod. Hamb. — ⁵⁾ partem om. Cod. Hamb.

⁶⁾ ἐπ' ἑκατέρου ὁμοίως θέματος om. Hal., Bas. —

μένους ἄδειαν ἐλάττωσαν τὰς τοιαύτας γυναῖκας λαμβάνειν, εἴτε ἑγγράφως βουλευθεῖεν, εἴτε μόνῃ διαθέσει γάμου, εἰ μέντοι γε ἐλεύθερα εἴησαν, καὶ μεθ' ὧν ἔξεσι γάμον ἐπιτελεῖσθαι.

Κε φ. ζ. α')

Κακῆϊνον δὲ διατυπῶσαι συνέδομον, ἵνα εἴ ποτε τὸν μεταξὺ ἀνδρὸς καὶ γυναῖκός γάμον λυθῆναι συμβαίῃ, οἱ ἐκ τοῦ τοιοῦτου γάμου γεννηθέντες παῖδες μηδὲν τρόπον βλαβῶσιν ἐκ τῆς διαζεύξεως τοῦ γάμου, ἀλλὰ πρὸς τὴν τῶν γονέων κληρονομίαν καλεῖσθωσαν, ἐκ τῆς τοῦ πατρὸς οὐσίας ἀναμφισβητήτως ἀποτρεφόμενοι. καὶ εἰ μὲν ὁ πατὴρ τὴν πρόφασιν τῆς διαζεύξεως παρέσχε, καὶ ἡ μήτηρ εἰς δευτέρον οὐκ ἦλθε γάμον, παρὰ τῇ μητρὶ τρέφεσθαι, τὰς δαπάνας τοῦ πατρὸς παρέχοντος, εἰ δὲ παρ' αὐτῆς τῆς μητρὸς δίδονται λελεύσθαι τὸν γάμον, τότε παρὰ τῷ πατρὶ καὶ οἰκείωσαν οἱ παῖδες καὶ τρέφεσθωσαν. Εἰ δὲ συμβῇ τὸν μὲν πατέρα ἀπορονοῦναι, τὴν δὲ μητέρα εὐποροῦναι, παρ' αὐτῇ πενομένης¹⁾ τοὺς παῖδας μένειν καὶ παρ' αὐτῆς τρέφεσθαι παρακελευόμεθα. ὃν γὰρ τρόπον οἱ παῖδες εἰποροῦντες ἀναγκάζονται τὴν μητέρα δεομένην τρέφειν, ὅθω δίκαιον κρίνομεν καὶ παρὰ τῆς μητρὸς εὐπορούσης τοὺς παῖδας ἀποτρέφεσθαι²⁾. Ὅπερ δὲ περὶ τοῦ τρέφεσθαι τὴν μητέρα καὶ τοὺς παῖδας διωρίζαμεν πενομένους, τοῦτο δὴ καὶ ἐπὶ πάντων τῶν ἀνύοντων καὶ κατιόντων προσώπων ἐκατέρως φύσεως κρατεῖν κελεύομεν.

Κε φ. η. β')

Ἐπειδὴ δὲ πολλὰς ἐν τοῖς παλαιοῖς καὶ ἡμετέροις εὐρομεν νόμοις αἰτίας, ἔξ ὧν εὐχερῶς αἱ τῶν γάμων διαλύσεις γίνονται, τοῦτου ἕνεκα συνέδομον ἐκ τούτων περιελίγειν τινας, ἀπὲρ ἡμῶν ἀνάξια πρὸς τὸ διαλύειν γάμους ἐκρίνησαν, καὶ ταύτας μόνον ὀνομασίᾳ τῷ παρόντι ἐντάξει νόμου, ὑπὲρ ὧν εὐλόγως δύναται εἶτε ἀνὴρ εἶτε γυνὴ ῥεπούδιον πέμπειν. Τὰς τοίνυν αἰτίας, ἔξ ὧν ὁ ἀνὴρ ῥεπούδιον ἀνιδύνας στέλλειν δύναται, καὶ τὴν προῖκα τῆς γυναῖκός ἀποκερδαίνειν (φυλαττομένης τῆς ἐπ' αὐτῇ δεσποτείας τοῖς ἐκ τοῦ αὐτοῦ γάμου παισίν, ἢ παῖδων οὐκ ὄντων, ἀπολαύειν αὐτὸν καὶ τῆς δεσποτείας), ταύτας εἶναι διατυποῦμεν. §. 1. Εἰ κατὰ τῆς βασιλείας βουλευομένων τισὶ ἀνύοντες ἢ γυνή, καὶ

CAP. VII.

Illud quoque definiendum esse duximus, ut, si forte nuptias inter virum et uxorem solvi contingat, liberi, qui ex nuptiis illis nati sunt, nullo modo separatione matrimonii laedantur, sed ad parentum hereditatem vocentur, ex patris substantia sine dubio alendi. Et si quidem pater occasionem separationi praebeat, et mater ad secundas nuptias non venit, a matre alantur, et pater sumtus praebeat; si vero culpa matris matrimonium solutum probetur, tunc apud patrem liberi et habitent et alantur. Quodsi patrem inopem, matrem autem divitem esse contingat, iubemus, ut apud illam inopes liberi maneant, ab eaque alantur. Quemadmodum enim divites liberi egentem matrem alere coguntur, ita iustum iudicamus, ut etiam liberi a divite matre alantur. Quod autem de alenda matre liberisque egentibus definivimus, hoc in omnibus etiam ascendentibus et descendentibus personis utriusque sexus obtinere iubemus.

CAP. VIII.

Quoniam vero multas in antiquis et nostris legibus causas invenimus, ex quibus dissolutiones matrimoniorum facile fiunt, propterea visum nobis est illarum numero quasdam extimere, quae nobis indignae videbantur, ut matrimonium solverent, easque solas nominatim huic legi inserere, ex quibus et vir et mulier iuste repudium mittere possit. Causas igitur, ex quibus maritus sine periculo repudium mittere, et dotem mulieris lucrari potest, ita ut dominium eius liberis eiusdem matrimonii servetur, aut liberis non exstantibus ipse etiam dominio fruatur, has esse decernimus:

§. 1. *Si mulier aliquos contra Imperatorem causis agitare sciat, idque marito suo non indicaverit.*

huiusmodi mulieres cum dotalibus instrumentis sibi met copulare. Reliqui vero, citra eos, qui maioribus dignitatibus decorati sunt, licentiam habebunt huiusmodi mulieres accipere, sive scripto voluerint, sive solo affectu nuptiali, si tamen liberae sint, et cum quibus licet³⁾ nuptias celebrare.

CAP. VII. Illud quoque disponendum esse perspeximus, ut, si quando inter maritum et uxorem nuptias solvi contigerit, ex huiusmodi⁴⁾ nati filii nullo modo laedantur ex separatione nuptiarum, sed ad parentum hereditatem vocentur, ex patris substantia indubitanter alendi. Et si quidem pater occasionem separationis praebeat, et mater ad secundas non venerit nuptias, apud matrem nutrantur, expensas patre praebente. Si vero per causam matris ostendatur solutum matrimonium, tunc apud patrem maneat filii et alantur. Si autem contigerit patrem quidem minus idoneum esse, matrem vero locupletem, apud eam pauperes filios manere et ab ea nutrirī iubemus. Quemadmodum enim filii locupletes coguntur matrem egentem alere, ita iustum⁵⁾ decernimus, et a matre locuplete filios pasci. Quod autem de alenda matre et filiis indigentibus definivimus, hoc quoque in omnibus ascendentibus et descendentibusque personis utriusque naturae valere praecipimus.

CAP. VIII. Quia vero plurimas in veteribus et nostris legibus invenimus causas, ex quibus facile nuptiarum solutiones fiunt, ea causa perspeximus ex his abscondere aliquas, quae nobis indignae ad salvandas nuptias visae sunt, et eas solum⁶⁾ nominatim praesenti inserere legi, pro quibus rationabiliter potest sive vir sive mulier repudium mittere. Nunc autem causas, ex quibus maritus repudium mittere sine periculo potest, et dotem uxoris lucrari, servato in ea dominio ex eodem matrimonio filiis aut filiabus, quibus non exstantibus frai etiam proprietate⁷⁾, has esse disponimus⁸⁾: §. 1. Si contra imperium cogitantibus aliquibus conscia

¹⁾ Prima et ultima capituli sententia in Bas. XXXI. G. 13 et 17. — ²⁾ Hoc et quod sequitur cap. in Bas. XXVIII. 7. 1. Schol. a. — Cap. 8. in Photii Nomos. XIII. 4. (Vozelli titl. II. p. 1094 sq.)

³⁾ δεομένων Hal. — ⁴⁾ τὰ τέκνα τρέφεσθαι Hal. — ⁵⁾ Cod. Hamb.; liceat add. — ⁶⁾ nuptiis add. Bk. ed. ster.; magis credo matrimonio excedisse propter similitudinem notarum huius verbi et antecedentis huiusmodi. — ⁷⁾ Cod. Hamb., Trid.; esse add. Port., Cont. — ⁸⁾ Cod. Hamb.; solummodo add. — ⁹⁾ filii aut filiabus non exstantibus frai etiam proprietatem Cod. Hamb., unde facili correctione emendari potest: filii aut filii non exstantibus frai (eam) et proprietate — ¹⁰⁾ Cod. Hamb.; decernimus add.

Κεφ. 3.^ο)

Τὰς δὲ αἰτίας, ὑπὲρ ὧν εὐλόγως δύναται τῷ ἀνδρὶ παρὰ τῆς γυναῖκος πῦμπεσθαι ῥεπούδιον, καὶ ἐξ ὧν δύναται τὴν τε προίκα λαμβάνειν, καὶ τὴν διὰ τοῦ γάμου ἀπαρτεῖν δωρεάν, ὁμοίως τοῖς παισὶ φυλαχθσομένης τῆς ἐπὶ τῇ δωρεᾷ δεσποτείας, ἢ παῖδων μὴ ὑπότιων ἔχειν καὶ τὴν ταύτης δεσποτείας, ταύτας εἶναι μόνας διατυπούμεν. §. 1. Ἐὰν κατὰ τῆς βασιλείας ἢ αὐτὸς βουλευσάμενος τὴν ἢ τοῦτο βουλευομένοις συνειδῶς μὴ φανερώσῃ τῇ βασιλείᾳ ἢ δὲ ἑαυτοῦ, ἢ δὲ οὐδὲ ποτε προσώπου. §. 2. Ἡ ἐὰν οὐδὲ ποτε τρόπον ὁ ἀνὴρ ἐπιβουλήσῃ τῇ ζωῇ τῆς γυναῖκος, ἢ ἄλλων τοῦτο βουλομένων¹⁾ εἰδῶς μὴ φανερώσῃ τῇ γυναίκα, καὶ σπουδασῇ κατὰ τοὺς νόμους ἐδικησάσθαι. §. 3. Ἐὰν ὁ ἀνὴρ τῇ τῆς γυναῖκος σωφροσύνη ἐπιβουλεύων ἄλλοις ταύτην εἰς τὸ μοιχευθῆναι ἐπιχειρήσῃ προδοῦναι. §. 4. Ἡ ἐὰν ὁ ἀνὴρ περὶ μοιχείας ἐγγράψῃται τὴν γυναῖκα, καὶ τὴν μοιχείαν μὴ ἀποδείξῃ, ἔξεῖναι τῇ γυναίκα βουλομένη καὶ ὑπὲρ ταύτης τῆς αἰτίας ῥεπούδιον πῦμπεῖν τῷ ἀνδρὶ, καὶ ἀπολαμβάνειν μὲν τὴν ἰδίαν προίκα, κομίσασθαι δὲ καὶ τὴν προγαμιαίαν δωρεάν, καὶ ὑπὲρ τῆς τοιαύτης συκοφαντίας, εἰ παῖδας μὴ ἔχοι ἐκ τοῦ αὐτοῦ συνοικεσίου, τοσοῦτον κατὰ δεσποτείας λαμβάνειν τὴν γυναῖκα ἐκ τῆς ἄλλης τοῦ ἀνδρός περιουσίας, ὅσον τῆς προγαμιαίας δωρεᾶς τὸ τρίτον μέρος εἶναι γινώσκεται. εἰ γὰρ παῖδας ἔχοι, κελεύονται πᾶσαν τὴν τοῦ ἀνδρός περιουσίαν τοῖς παισὶ φυλάττεσθαι, βεβαίων μενόντων τῶν περὶ τῆς προγαμιαίας δωρεᾶς τῶν τοῖς ἄλλοις περιεχομένων νόμοις, ὅπως μῆνοι τοι, ὅστις καὶ διὰ τὴν ἐπαχθεῖσαν τῆς μοιχείας κατηγορίαν καὶ μὴ ἀποδείξεισαν κακείναις τὸν ἀνδρα ταῖς τιμωρίαις ὑποβληθῆναι, ὡς ἐμελλεν ὑπομένειν ἡ γυνή. εἴπερ ἂν ἡ τοιαύτη ἀπέδειχθῃ κατηγορία. §. 5. Ἐὰν ὁ ἀνὴρ ἐν τῷ αὐτῷ οἴκῳ, καθ' ὃν μετὰ τῆς αὐτοῦ γυναῖκος συνοικεῖ, προφρονῶν αὐτῆς μεθ' ἑτέρας γυνοῖσκηται ἐν τῷ αὐτῷ οἴκῳ μένων, ἢ κατὰ τὴν αὐτὴν πόλιν διαγῶν, ἐν ἑτέρῳ οἴκῳ μετὰ ἄλλης γυναῖκος συνεγῶς μένων ἐλέγχεται, καὶ ἀπαξ καὶ δις ἐγκληθεῖς ἢ διὰ τῶν αὐτοῦ γόνων, ἢ διὰ τῶν τῆς γυναῖκος, ἢ δὲ ἑτέρων τιῶν ἀξιολύτων προσώπων τῆς τοιαύτης ἀσελγείας μὴ ἀπόσχηται, ἔξεῖναι τῇ γυναίκα καὶ ὑπὲρ ταύτης τῆς αἰτίας διαλύειν τὸν γάμον, καὶ ἀναλαμβάνειν τὴν δεδωμένην προίκα καὶ τὴν προγαμιαίαν δωρεάν, καὶ ὑπὲρ τῆς τοιαύτης ὑβρείας τρίτον μέρος τῆς

CAP. IX.

Causas vero, ob quas marito repudium ab uxore iuste mitti, et ex quibus ipsa dotem accipere atque donationem propter nuptias exigere potest, ita ut liberis similiter dominium donationis servetur, vel si liberi non existant, ipsa etiam dominium illius habeat, has salas esse censimus:

§. 1. Si contra Imperatorem vel ipse consilia agitarit, vel quum aliis, qui id machinantur, consensisset, id non vel per se, vel per quamlibet personam Imperatori indicaverit.

§. 2. Aut si quolibet modo maritus vitæ uxoris insidiatur, aut quum alijs hoc velle sciret, id uxori non indicaverit, nec secundum leges vindicare studuerit.

§. 3. Si vir castitati uxoris insidiatus alijs eam adulterandam tradere tentaverit.

§. 4. Vel si maritus uxorem adulteris accusaverit, nec adulterium probaverit, liceat mulieri, si velit, ex hac causa viro repudium mittere, et dotem suam recipere, atque etiam donationem propter nuptias lucrari; et pro hac calumnia, si liberis ex illo matrimonio non habeat, mulier tantum iure domini ex reliqua viro substantia accipiat, quantum donationis ante nuptias tertiam partem esse intelligitur. Si enim liberis habeat, totam mariti substantiam liberis servari iubemus, firmis manentibus illis, quæ de donatione ante nuptias reliquis legibus continentur, ita tamen, ut propter institutam et non probatam adulterii accusationem etiam illis pecunia maritus subiaceret, quas mulier passura fuisset, si accusatio illa probata fuisset.

§. 5. Si maritus in eadem domo, in qua cum uxore sua habitat, illa contenta cum alia in eadem domo manere inveniat, vel, quum in eadem urbe habitet, in alia domo cum alia muliere assidue manere probetur, et semel atque iterum vel a suis, vel ab uxoris parentibus, vel alijs personis fide dignis reprehensus a luxuria illa non absterneat, liceat mulieri propter hanc etiam causam matrimonium dissolvere, datamque dotem et donationem propter nuptias recipere, et pro contumelia illa tertiam partem pretii, quam donatio ante nuptias efficit, ex reliqua illius substantia accipere, ita tamen ut, si liberis habeat, mulier solo usufructu rerum, quas ex donatione ante nuptias

CAP. IX. Causas autem, pro quibus rationabiliter potest viro a muliere mitti repudium, ex¹⁾ quibus potest et dotem recipere, et propter nuptias donationem exigere, similiter filiis servanda donationis proprietate, aut filijs non exstantibus habere etiam huius²⁾ dominium, has esse solas disponimus: §. 1. Si contra imperium aut ipse cogitaverit aliquid, aut cogitantibus consensit non indicaverit imperio aut per se, aut per quemcumque personam. §. 2. Si quolibet modo vir insidiatus fuerit vitæ mulieris, aut alijs hoc volentibus sciens non manifestaverit uxori, et studuerit secundum leges ulcisci. §. 3. Si maritus uxoris castitati insidiatus, alijs etiam eam adulterandam tentaverit tradere. §. 4. Si vir de adulterio inscripserit uxorem, et adulterium non probaverit, licere mulieri volenti etiam pro hac causa repudium destinare viro, et recipere quidem propriam dotem, Incrari autem et antenuptialem donationem, et pro huiusmodi calumnia, si filios non habnerit ex eodem matrimonio, tantum secundum proprietatem accipere mulierem ex alia viri substantia, quantum antenuptialis donationis tertiam partem esse cognoscitur. Si autem filios habnerit, iubemus, omnem viri substantiam filiis conservari, firmis manentibus, quæ de antenuptiali donatione alijs legibus continentur, ita tamen, ut etiam propter illatam adulterii accusationem et non probatam, illis quoque maritus subdat supplicia, quæ esset passura mulier, si huiusmodi fuisset accusatio comprobata. §. 5. Si quis in sua³⁾ domo, in qua cum sua coniuge commanet, contemneat eam, cum alia inveniat in ea domo manens, aut in eadem civitate degens in alia domo cum alia muliere frequenter manere convincitur, et semel et secundo calpatas aut per suos parentes, aut per mulieris, aut per alias aliquas fide dignas personas, huiusmodi luxuria non absternerit, licere mulieri pro hac causa solvere matrimonium, et recipere datam dotem et antenuptialem donationem, et pro tali iniuria tertiam partem aestimationis, quam antenuptialis facit donatio, ex eius substantia percipere.

¹⁾ Phœtiti Nomos. XIII. 4. (Fœtiti bñ. II. p. 1095 sq.)

²⁾ βουλευομένων Hal. — ³⁾ et ex Bk. ed. ster. — ³⁾ Cod. Hamb.; huiusmodi add. — ⁴⁾ ea Sp.

τῆς διατιμήσεως, ἢ ἡ προγαμία ποιεῖ δωρεά, ἐκ τῆς ἄλλης αὐτοῦ περιουσίας λαμβάνειν, οὕτω μέντοι γέ, ὥστε εἰ παῖδας ἔχει, τῆς χρήσεως μόνης ἀπολαύειν τὴν γυναῖκα τῶν πραγμάτων, ἀπερὶ ἐκ τῆς προγαμίας δωρεᾶς καὶ τῆς ποιῆς τοῦ τρίτου μέρους τῆς τοῦ ἀνδρὸς περιουσίας λάβοι, τῆς δεσποτείας τοῖς κοινοῖς παισὶ φυλαττομένης. εἰ γὰρ παῖδας μὴ ἔχει ἐκ τοῦ αὐτοῦ συνοικεσίου, ἔχειν αὐτὴν τῶν τοιούτων πραγμάτων καὶ τὴν δεσποτείαν κελύμεν.

Κεφ. ε'.^a)

Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἀπὸ συναίνεσεως τινες μέχρι τοῦ παρόντος τοῖς πρὸς ἀλλήλους διέλθον γάμων, τοῦτο τοῦ λοιποῦ γίνεσθαι οὐδενὶ συγχωροῦμεν τρόπον, εἰ μὴ τυχὸν τινες συφροσύνης ἐπιθυμίᾳ τοῦτο ποιήσουσιν. Εἰ δὲ καὶ τὰ τοιαῦτα πρόσωπα παῖδας ἔχουσιν, τοῦτο μὲν τὴν προίκα, τοῦτο δὲ τὴν προγαμίαν δωρεᾶν τοῖς αὐτῶν φυλαττέσθαι παισὶ διατηροῦμεν. Εἰ δὲ τις τούτων, ἀνὴρ τυχὸν ἢ γυνή, μετὰ τὸ διὰ σωφροσύνης ἐκ συναίνεσεως τὸν γάμον λύθῃναι εὐρεθείη ἄλλους συναλλάττειν γάμους, ἢ ἀσώτως ζῶν, κελύμεν, εἰ μὲν, ὡς εἴρηται, παῖδες ὄσιν ἐκ τοῦ εἰρημένου συνοικεσίου, πρὸς τῆ προίκα καὶ τῆ διὰ τοῦ γάμων δωρεᾶ αὐτοῖς παραδίδοσθαι καὶ τὴν δεσποτείαν τῆς λοιπῆς περιουσίας τοῦ ταῦτα ἐλεγχόμενου πλημμελήσαι προσώπου. Εἰ δὲ οὐ παῖδες ἀτελοῦς ὡς ἡλικίας, διοικεσθαι τοῦτους καὶ ἀνατρέφεσθαι παρ' ἐκείνου προστάτομεν τοῦ γονεὸς, ὅς οὐδὲν τῷ παρόντι νόμῳ ἐναντίον ἔπραξεν. Εἰ δὲ ἀμφότεροι οἱ γονεῖς τῷ τοιούτῳ περιπέσοι πταίσματα, τηλικαῦτα τὴν ἐκατέρου τῶν γονέων περιουσίαν τοῖς παισὶ προσκυροῦσθαι, διοικητὴν δὲ αὐτοῖς ἐπὶ τῆς ἀτελοῦς ὄσιν ἡλικίας προσβληθῆναι προνοίᾳ τοῦ ἀεμοδίου ἄρχοντος, ἢ καὶ τῶν ἄλλων, οἷς ταῦτα παρὰ τῶν ἡμετέρων ἐπιτρέπεται νόμων. Εἰ δὲ παῖδες μὴ ὄσιν, τὴν τοῦ ἑτέρου προσώπου περιουσίαν τοῖς δημοσίοις λογισμοῖς προσκυροῦσθαι, καὶ τοὺς ταῦτα πλημμελήσαντας νομίμοις ὑποβάλλεσθαι τιμωραῖς. ἄλλως γὰρ διατίθεσθαι γάμων γίνεσθαι ἐκ συναίνεσεως οὐδενὶ λόγῳ συγχωροῦμεν.

Κεφ. ια'.^b)

Τὸ μέντοι παρ' ἡμῶν νομοθετηθὲν περὶ τῶν ἐν ἔξπιδίῳ^c) ὄντων καὶ ἐν στρατείαις καταλεγό-

nuptias et poena tertiae partis substantiae mariti accipit, fruatur, dominio communibus liberis servando. Si enim liberis ex eodem matrimonio non habeat, iubemus, ut ipsa illarum rerum etiam dominium habeat.

CAP. X.

Quia vero nonnulli etiam consensu matrimonia in hunc usque diem solverunt, in posterum nullo id modo fieri permittimus, nisi forte quidam castitatis desiderio id fecerint. Quodsi eiusmodi personae liberos habeant, tam dotem quam donationem propter nuptias liberis eorum servari praecipimus. Si quis ex illis, maritus vel uxor, post matrimonium consensu castitatis gratia solum alias nuptias contrahere vel luxuriose vivere invenitur, iubemus, si quidem, ut dictum est, ex illo matrimonio liberi adsint, ut praeter dotem et donationem propter nuptias ipsis etiam tradatur dominium reliquae substantiae eius personae, quae talia commisisse convicta fuerit. Si imperfectae aetatis sint liberi, praecipimus, ut regantur et alantur ab eo parente, qui adversus hanc legem nihil commisit. Si ambo parentes in eiusmodi vitium incidant, tum utriusque parentis substantia liberis applicetur, tutor vero illis, qui imperfectae aetatis sunt, providentia competentis iudicis, vel etiam aliorum, quibus id a legibus nostris commissum est, constituitur. Si liberi non adsint, alterius personae substantia fisci rationibus addicatur, quique talia commiserunt legitimis suppliciiis subiiciantur. Aliter enim solutionem matrimonii consensu fieri nullo modo permittimus.

CAP. XI.

Quod autem a nobis de iis sancitum est, qui in expeditione sunt et in militiae allecti, sive milites sint, sive

capere, ita tamen, ut, si filios habuerit, usu solo mulier potiatior rerum, quas ex antenuptial donatione et poena tertiae portionis mariti substantiae acceperit, dominio communibus filiis conservando. Si autem filios non habuerit ex eodem matrimonio, habere eam talium rerum etiam proprietatem praecipimus.

CAP. X. Quia vero et²) ex consensu aliqui usque ad praesens alterna matrimonia solvebant, hoc de cetero fieri nullo siuimus modo, nisi forte quidam castitatis concupiscentia hoc fecerint. Si autem huiusmodi personae filios habuerint, tam dotem quam antenuptialem donationem eorum filii conservari disponimus. Si quis autem horum, aut maritus forsitan aut uxor, postquam propter castitatem ex consensu solverit matrimonium, invenitur alias contrahens nuptias, aut luxuriose vivens, iubemus, si quidem, sicuti dictum est, filii fuerint ex memorato conioquio, super dotem et propter nuptias donationem eis tradi et proprietatem pene³) substantiae illius, quae convinctur deliquisse, personae. Si vero filii minoris sint aetatis, gubernari eos et pasci ab illo parente praecipimus, qui nihil praesenti legi contrarium egerit. Si autem ambo parentes in huiusmodi vitium incidant, tunc utriusque parentis substantiam filiis applicari, dispensatorem autem eis, qui in minore sunt aetate⁴), ordinari providentia competentis iudicis, et aliorum, quibus haec ex nostris legibus sunt commissa. Si autem filii non sint, utriusque personae substantiam fisci rationibus applicari, et eos, qui talia deliquerunt, legitimis subdi suppliciiis. Aliter enim separationem matrimoniorum fieri ex consensu nulla ratione permittimus.

CAP. XI. Quod autem a nobis sancitum est de iis, qui in expeditionibus sunt et in militiae constituti, sive milites sint, sive foederati, sive scholares, sive alii quidam sub alia quacunque militia armata constituti,

^a) Hoc cap. non habent Bas. et Hal., hic autem ex Basilicorum serie Nov. XXII. c. 15. §. 3. et c. 16 pr. h. l. inserit. Supplementa ed. Hervag. exhibent nostrum c. 10. indeque receptum est in ed. Par., sed non deleta sunt in hac ed. quae aliena sunt ab hoc loco. — Huius capituli mentionem iniecit Photii Nomoc. XIII. 4. (Photii bibl. II. p. 1099.) — ^b) Bas. XXVIII. 7. 3. — Photii Nomoc. XIII. 3. (Photii bibl. II. p. 1093 sq.) — (Eustath.) ὄμ. XXIV. 39.

¹) ἐν ἔξπιδίῳ Hal.; ἐν ταξιδίοις Bas. — ²) Cod. Hamb., Trid.; et om. Port., Cont. — ³) plena Bas. — ⁴) Cod. Hamb.; constituti add. edd.

λεγομένων (εἴτε στρατιῶται εἴεν, εἴτε φοιδεράτοι, εἴτε σχολάριοι, εἴτε ἄλλοι τινὲς ὑφ' ἑτέραν οὐλοῦν στρατεῖαν ἔνοπλον καταλεγόμενοι) κάλλιον διατωπώσαι συνείδομεν. Καὶ κελύουμεν ὅσους δὴ ποτε ἐνιαυτοὺς ἐν ἐξεδίτῳ μείνωσι, περιμένειν ¹⁾ τὰς τοῦτων γαμεταίς, κἂν μὴ γαμήμια ἢ ἀπόκρισιν τινα παρὰ τῶν ἰδίων ἀνδρῶν δέξωται. Εἰ δὲ τις ἐκ τῶν τοιούτων γυναῖκα τὸν ἴδιον ἀνδρα ἄκο ση τετελευτηκέναι, οἷδὲ τότε εἰς ἑτέρους αὐτὴν ἐλθῶν γάμους ἐπιτρέπομεν, εἰ μὴ πρότερον παραγένηται ἢ γυνὴ δι' αὐτῆς ²⁾, ἢ διὰ τῶν ἰδίων γονέων, ἢ δι' ἄλλου οὐδοῦ ποτε προσώπου πρὸς τοὺς πρόσας τοῦ ἀριθμοῦ, καὶ τοὺς χαρτουλαρίους, ἐν ᾧ ὁ ταύτης ἀνὴρ ἐστρατεύετο, καὶ τούτους, ἦτοι τὸν τριβούρον, εἰ γὰρ παρῆσιν, ἐρωτήσοι, εἰ ταῖς ἀληθείαις ἐτελεύτησεν ὁ αὐτῆ συνοικησας, ὥστε ἐκείνου τῶν ἁγίων εὐαγγελίων προκειμένων ἐπὶ πράξεως ὑπομνημάτων καταθέσθαι, εἰ ταῖς ἀληθείαις ὁ ἀνὴρ τετελευτηκε. καὶ μεθ' ὃ ταῦτα πράξει, καὶ ³⁾ τὰ ὑπομνήματα ἀναληφθέντα ἢ γυνὴ ὑπὲρ τῆς ἰδίας μαρτυρίας ἐκλάβη, καὶ μετὰ ταῦτα κελύουμεν μένειν αὐτὴν ἕως ἐνιαυτοῦ διαστήμα, ὥστε μετὰ τὴν αὐτοῦ παραδρομὴν ἐξείναι ταύτη νόμιμον συναλλάττειν γάμον. Εἰ δὲ παρὰ ταυτὴν τὴν παρατήρησιν ἢ γυνὴ τολμήσοι ⁴⁾ εἰς ἕτερον ἐλθεῖν γάμον, καὶ αὐτὴ καὶ ὁ ἀγόμενος ⁵⁾ αὐτὴν πρὸς γάμον ὡς μοιχοὶ τιμωρεῖσθωσαν. Εἰ δὲ οἱ ἐπὶ πράξεως ὑπομνημάτων μεθ' ὅραου καταθέμενοι ἐλεγχθῶσι μετὰ ταῦτα πλασιῶς καταθέμενοι, αὐτοὶ μὲν τῆς στρατείας γυμνούμενοι δέκα χρυσῶν λιτρῶν ποινὴν συνελαθῆσονται καταβάλλειν ⁶⁾ ἐπ' ἐκείνον, ὃν ἐφύεσαντο τετελευτηκέναι, αὐτὸς δὲ ἄδειαν ἐξέτω, εἰ βουληθεῖη, τὴν ἰδίαν γαμετὴν ἀναλαμβάνειν. Εἰ δὲ σχολάριος εἴη ἐκεῖνος, οὗτος περὶ τῆς τελευτῆς ἢ ἀμφισβήτησις ἐστί, παρὰ τῶν πρώτων τῆς σχολῆς καὶ τοῦ ἀκτουαροῦ, εἰ δὲ φοιδεράτος, παρὰ τοῦ ὀπίσθου αὐτοῦ τὴν εἰρημέτην καταθέσειν κομίσσεται τὴν ἐκείνου γαμετὴν, τοῦτων παραφυλατιμῶν καὶ περὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας τοὺς εἰς ἔνοπλον στρατεῖαν ἀναφερομένους.

Κεφ. ιβ'.^{α)}

Ταῖς δὲ εἰρημέναις αἰτίας συνείδομεν καὶ ταύτας ὀνομασί προσθῆναι, ἐξ ὧν τοὺς γάμους δίχα ποιητῆς ἔξεσι διαλύειν, τοῦτέστι τὴν τε περὶ τῶν μὴ δυναμένων ἐξ ἀρχῆς τοῦ γάμου μὴ γενεσθαι ταῖς ἑαυτῶν γαμεταῖς καὶ τὰ παρὰ τῆς φύσεως ἀνδράσι δεδομένα πράττειν, καὶ πρὸς γὰρ τὴν περὶ τῶν ἐν

συν-

sive foederati, sive scholares, sive alii quidam in aliam quamlibet armatum militiam delecti, melius ordinatione placuit. Et iubemus, ut quotcumque annos in expeditione manserint, uxores eorum expectent, etsi nec litteras nec responsum quoddam a maritis suis accipiant. Si quae vero eiusmodi mulierum virum suum mortuum esse audiverit, nec tum quidem alias nuptias eam contrahere permittimus, nisi prius mulier vel ipsa, vel per parentes suos, vel per aliam quamlibet personam priores numeri et chartularios, in quo maritus eius militavit, adierit, eosque, sive tribunalum, si adest, interrogaverit, num revera maritus eius mortuus sit, ut illi sanctis evangeliiis propositis apud acta deponunt, virum revera mortuum esse. Et haec ubi fecit, utque in testimonium suum mulier acta accepit, etiam postea per unius anni spatium eam expectare iubemus, ut post eius lapsum legitimum illi matrimonium contrahere liceat. Si contra hanc observationem mulier secundum matrimonium contrahere audeat, et ipsa, et qui eam duxit tamquam adulteri puniantur. Si illi, qui iureiurando apud acta praestito testati sunt, falsum testimonium dixisse postea convinctantur, ipsi quidem militia exuti decem auri librarum poenam illi, quem mortuum esse mentiti sunt, solvere compellantur, huic vero, si velit, coniugem suam recipere licet. Si scholaris sit is, de cuius morte dubitatio est, a primis scholae et actuario, sin foederatus, ab optione eius dictum testimonium uxor eius accipiat, atque haec observentur etiam in reliquis omnibus, qui ad armatum militiam referuntur.

CAP. XII

Dictis vero causis etiam has nominatim addendas esse visum nobis est, ex quibus nuptias absque poena dissolvere licet, hoc est tam eam, quae ad illos pertinet, qui ab initio matrimonii cum uxore suis non misceri, neque ea, quae a natura viris concessa sunt, agere possunt, quam insuper eam, quae ad illos viris

et

tuti, melius ordinare perspeximus. Et iubemus, quantoscumque annos in expeditione manserint, sustinere eorum uxores, licet nec litteras nec responsum aliquod a suis maritis susceperint. Si qua vero ex huiusmodi mulieribus annu maritum audierit esse mortuum, neque tunc ad alias eam venire nuptias sinimus, nisi prius accesserit mulier aut per se, aut per suos parentes, aut per aliam quemcumque personam ad priores numeri chartularios ⁷⁾, in quo huiusmodi maritus militabat, et eos, seu tribunalum, si tamen adest, interrogaverit, si pro veritate mortuus est eius coniux, ut illi sacris evangeliiis propositis sub gestis monumentorum deponant, si pro veritate vir mortuus est. Et postquam haec gesta monumentorum confecta mulier pro suo testimonio perceperit, etiam post haec ⁸⁾ iubemus manere eam per unius anni spatium, ut etiam ⁹⁾ post hunc decursum liceat legitimis contrahere nuptias. Si autem praeter hanc observationem mulier praesumerit ad aliud venire matrimonium, et ipsa, et qui ducit eam uxorem, velut adulteri puniantur. Si autem qui sub gestis monumentorum cum iureiurando testati sunt, convinctantur etiam postea falsum ¹⁰⁾ deposuisse testimonium, ipsi quidem militia deudati decem auri librarum poenam compellantur exsolvere illi, quem mentiti sunt mortuum esse, ipse vero licentiam habeat, si voluerit, suam uxorem recipere. Si vero scholaris fuerit ille, de cuius morte dubitatio est, a primis scholae et actuario, si autem foederatus, ab optione eius memoratam depositionem accipere eius uxorem: his observandis et circa alios omnes, qui in armata militia referuntur.

CAP. XII. Praedictis itaque causis perspeximus ¹¹⁾ etiam has nominatim adiciere, ex quibus matrimonia sine poena licet transigere, hoc est de iis, qui non potuerunt ab initio nuptiarum misceri suis uxorebus, et quae per naturam viris concessa sunt agere, insuper de iis viris ac feminis, qui consistente matrimonio sancitio-

sancitio-

¹⁾ Prima huius cap. verba in Bas. XXVIII. XXXVII. 7. 5.

²⁾ ἐν ἐξεδίτῳ μείνωσι, παραμένειν Hal.; ἐν ταξιδίῳ μένουσι, περιμένειν Bas. — ³⁾ γυνὴ ἢ δι' αὐτῆς Hal.; γυνὴ δι' αὐτῆς Bas. — ⁴⁾ Hal.; καὶ om. Scring., Bas. — ⁵⁾ τολμήσει Hal., Bas. — ⁶⁾ ἀγαγόμενος Hal., Bas. — ⁷⁾ καταβάλλειν Hal.,

7. 3. Schol. b., ultima autem sententia in Bas.

Bas. — ⁷⁾ et chartul. Bk. — ⁸⁾ Cod. Hamb.; hoc edd. — ⁹⁾ etiam om. Bk. — ¹⁰⁾ Cod. Hamb.; convinctantur etiam falsum postea edd.; etiam eiecit Bk. — ¹¹⁾ Cod. Hamb., Trid.; prospeximus Port., Cont.

συνεσιῶσι τῷ γάμῳ εὐλαβῆ βίον καὶ τὴν ἐν μοναστηρίοις οἰκῆσιν ἐπιλεγόμενων ἀνδρῶν ἢ γυναικῶν, καὶ τὴν περὶ τῶν ἐν ἀρχαιολογίᾳ ἐπὶ τινα χρόνον διακρατουμένων προσώπων. ἐπὶ τούτοις γὰρ τοῖς τριῶν θέμασι τὰ περὶ αὐτῶν τοῖς προτέροις ἡρώδων νόμοις περιεχόμενα βέβαια εἶναι θεωροῦμεν. Τὰς ἐποχμένας τοίνυν ἀπάσας αἰτίας, τὰς τῷ παρόντι ἡμῶν νόμῳ περιεχόμενας, μόνας ἀρκεῖν¹⁾ κελούμενος πρὸς τὴν διάλυσιν τῶν νομίμων συνοικεσίων, τὰς δὲ λοιπὰς ἀπάσας ἀγορεύει παρακελευόμενα, καὶ μηδεμίαν ἄλλην αἰτίαν²⁾, πλὴν τῶν ὀνομασιᾶν ἐγκυμένων τούτων τῷ νόμῳ, δύνασθαι διαλύειν νόμιμον γάμον, εἴτε ἡμετέροις, εἴτε παλαιότεροις περιεχεται νόμοις.

Κεφ. ιγ'.³⁾

Ἐπειδὴ δὲ τινες γυναῖκες ἢ ἄνδρες ἀσεμῶς δουλοκόμοι ἐστὶν σπουδαίους τοὺς ἰδίους διαλύειν γάμους, θεωροῦμεν, εἰ ποτὲ τις γυνὴ δίχα τινὸς τῶν προειρημένων ἡμῖν αἰτιῶν βουληθεῖ τὸν πρὸς τὴν συνοικοντία διαλύσαι γάμον, ἀδελφὴν μὲν αὐτὴν μὴ ἔχειν τοῦτο πράττειν. εἰ δὲ ἐπιμελῆ τῇ τοιαύτῃ ἀσεβείᾳ προαιρέσει, καὶ θεοῦδον πέμψῃ τῷ ἀνδρὶ, κελούμενος, τὴν μὲν προῖκα τῷ ἀνδρὶ δοθῆναι, τοὺς κοινούς παισὶ κατὰ τοὺς νόμους φυλαχθησομένην, εἰ δὲ παῖδας μὴ ἔχοιεν, κέρδος γίνεσθαι τῷ ἀνδρὶ, τὴν δὲ γυναῖκα κινδύνῳ τοῦ δικαστοῦ⁴⁾ τοῦ τῆς υποθέσεως ἀροασαμένου παραδίδεσθαι τῷ ἐπισκόπῳ τῆς πόλεως, καθ' ἣν κοινῶς τὴν οἰκῆσιν εἶχον, ὥστε τῇ ἐκείνου προνοίᾳ ἐν μοναστηρίῳ αὐτὴν ἐμβληθῆναι, ὀφειλοῦσαν μέρους τῆς ἰδίας ζωῆς ἐκεῖσε προσκτερεῖν. καὶ εἰ μὲν παῖδας ἔχοι ἢ τοιαύτῃ γυνή, τὸ δμοιοῦρον μέρος τῆς ἰδικῆς αὐτῆς περιουσίας δοθῆναι τοῖς παισὶ, τὸ δὲ τρίτον μέρος τῷ μοναστηρίῳ, ἐν ᾧ ἐμβάλλεται προσκροθῆναι, δεσποτικῆς δικαίῳ, εἰ δὲ παῖδας μὴ ἔχοι, εἰσὶ δὲ αὐτῇ γονεῖς, τὸ μὲν δμοιοῦρον μέρος τῆς αὐτῆς αὐτῆς περιουσίας τῷ μοναστηρίῳ παρέχεσθαι, ἴσα ἐμβάλλεται, τὸ δὲ τρίτον μέρος τοῖς ἐκείνης γονεῦσι δίδεσθαι, πλὴν εἰ μὴ ὑπεξουσίαν αὐτῆν ἔχοντες τῷ ἀλόγῳ συνήνεσαν θεοῦδῳ. τούτων γὰρ ποναιρέσας οὐδὲν αὐτοὺς παντελῶς ἐκ τῆς οὐσίας τῆς θυγατρὸς ἔχειν συγχωροῦμεν, ἀλλὰ πάντα τῷ ὑπαγῆι μοναστηρίῳ προσκροθῆναι βουλομένην. μήτε δὲ παῖδων, μήτε γονέων ὄντων αὐτῇ, πᾶσαν ὁμοίως τὴν αὐτῆς περιουσίαν τῷ μοναστηρίῳ προσκροθῆναι⁵⁾. εἰ δὲ ὁ δικαστὴς ὁ τὴν ὑπόθεσιν ἐξετάσας τοῦτο

et mulieres spectat, qui constante matrimonio vitam religiosam et habitationem in monasteriis elegerunt, et praeterea eam, quae ad illas personas, quae in captivitate ad tempus aliquod detinentur. Nam in tribus hisce casibus quae de illis in prioribus nostris legibus continentur firma esse sancimus. Dictas igitur omnes causas hac lege comprehensas solas ad dissolutionem legitimum matrimoniorum sufficere, reliquas vero omnes cessare, nullumque aliam, exceptis iis, quae nominatim huic legi insertae sunt, matrimonium dissolvere posse iubemus, sive nostris, sive antiquis continentur legibus.

CAP. XIII.

Quoniam vero mulieres quaedam vel viri inhoneste vivere volentes matrimonia sua solvere student, sancimus, ut, si forte mulier quaedam sine aliqua ex dictis causis matrimonium cum coniuge solvere velit, id faciendi potestatem non habeat. Si vero in tam impio proposito permaneat, et repudium viro mittat, iubemus, ut dos quidem marito detur, liberis communibus secundum leges servanda, si vero liberos non habeant, viri sit lucrum, mulier autem periculo iudicis, qui causam cognoscit, episcopo urbis, in qua commune domicilium habuerunt, tradatur, ut illius cura in monasterium coniciatur, in eoque per omnem vitam suam permaneat. Ac si quidem mulier illa liberos habeat, duae partes substantiae eius liberis dentur, tertia vero pars monasterio, in quod conicitur, domini iure applicetur. Si liberos non habeat, parentes autem ei sint, duae quidem partes substantiae eius praebentur monasterio, in quod conicitur, tertia vero pars parentibus illius detur, nisi si, quum eam in potestate haberent, de iniusto repudio consenserunt. Quando enim in hoc consenserunt, nihil eos omnino ex substantia filiae habere permittimus, sed omnia sacro monasterio applicari volumus. Si nec liberos nec parentes habeat, similiter tota eius substantia ad monasterium pertineat. Quodsi iudex, qui causam examinat, id non fecerit, nec ad hoc damnatum, ut in monasterium coniciatur, episcopo urbis tradiderit, ab ipso, si quidem magistratum in felici hac urbe gerit, viginti librarum auri poena exigetur, et a cohorte eius aliae decem. Si vero in provincia talis sit iudex, neque fecerit, quae nobis hac in

sanctimonialem conversationem et monasterii habitationem elegerint, et de iis personis, quae in captivitate aliquanto tempore detinentur. In his enim tribus casibus, quae de eis prioribus nostris legibus continentur, firma esse sancimus. Memoratas igitur omnes causas, quae in praesente nostra lege continentur, solas sufficere iubemus ad transactionem legitimum matrimoniorum. Reliquas autem omnes vacare praecipimus, nullamque aliam causam, citra eas, quae nominatim insertae sunt huic legi, posse solvere legitimum matrimonium, sive nostris, sive veteribus legibus continentur.

CAP. XIII. Quia vero quaedam mulieres inhoneste vivere festinant propria matrimonia solvere, sancimus, si quando mulier citra aliquam praedictarum a nobis causarum voluerit matrimonium solvere, licentiam quidem eam non habere hoc agere, si vero permanserit in huiusmodi impia voluntate, et repudium marito transmiserit, iubemus, dotem quidem viro dari, communibus filiis secundum legem servandam, si autem filios non habuerit, lucrum fieri marito, mulierem vero periculo iudicis negotium audientis tradi episcopo civitatis, in qua communiter domicilium haberint, quatenus illius providentia in monasterium ipsa mittatur, ut donec advixerit¹⁾ debeat ibi consistere. Et si quidem filios habuerit huiusmodi mulier, duas partes propriae eius substantiae dari filijs, tertiam vero monasterio, in quod mittitur, applicari²⁾ iure proprietatis. Si vero filios non habuerit, sint autem ei parentes, duas partes quidem ipsius substantiae monasterio praebentur, ubi mittitur, tertiam vero partem illis parentibus dari, nisi tamen sub potestate eam habentes irrationabili repudio consenserunt; in hoc enim consentientes, nihil eos penitus ex substantia filiae habere permittimus, sed haec omnia venerabili monasterio volumus applicari. Porro neque filiis, neque parentibus existentibus ei, omnem

¹⁾ Hoc caput, si sententiam ultimam exceperis, deest ap. Hal., eius autem loco transtulit huc Nov. 123, e. 11. Supplementa Hervag. dederunt quae huius loci sunt, eaque recepit ed. Par., non tamen ea sicut quae aliena sunt. — Photii Nomoc. XI. 1. (Fœlli bibl. II. p. 1037.) — ²⁾ Parat. §. 15. Athan. tit. 11. (Haimb. Anecd. I. p. 69.) — ³⁾ Parat. §. 8. Athan. tit. 11. (ibid. I. p. 44.)

⁴⁾ ἀρμόζειν Hal. — ⁵⁾ εἰς τὴν οἰκ. Hal. — ³⁾ Cod. Hamb., Trid.; quoad vixerit Port., Cont. — ⁴⁾ Bl.; dare — applicare Cod. Hamb., edd.

μη ποιήσῃ, καὶ παραδώσῃ¹⁾ τὴν εἰς τοῦτο καταγι-
νωσκομένην τῷ τῆς πόλεως ἐπισκόπῳ, ὀφειλοῦσαν
ἐμβληθῆναι ἐν μοναστηρίῳ, εἰ μὲν κατὰ ταύτην τὴν
εὐδαιμόνια πόλιν εἴῃ ὁ ἄρχων, αὐτὸς μὲν εἰκοσι
χουσίῳ λιτρῶν ποινήν ἀπαιτηθήσεται, ἢ δὲ τάξις
αὐτοῦ ἑτέρας δέκα, εἰ δὲ κατὰ χωρῶν εἴῃ ὁ τοιοῦτος
ἄρχων, καὶ μὴ πράξῃ²⁾ τὰ ἡμῖν ἐπὶ τούτῳ παρα-
στάσια, δέκα χουσίῳ λιτρῶν καταθήσει ποινήν, καὶ
ἢ τάξις αὐτοῦ ἑτέρας πέντε. εἰ δὲ δικαστῆς εἴῃ μὴ
ἔχων ἀρχήν, αὐτὸς μὲν δέκα χουσίῳ λιτρῶν ποινήν
ἀπαιτηθήσεται, αἱ δὲ ὑποοργῶντες αὐτῷ πέντε.
ὥστε τὸ ἐντιϋδεν ἀριζόνιον προστιμον κατὰ τῶν εἰρη-
μένων προσώπων διὰ τοῦ κόμητος τῶν πριβάτων
καὶ τῆς τῶν παλαιῶν σχολῆς ἀπαιτεῖσθαι. Εἰ δὲ καὶ ὁ
τῷ ἡμετέρῳ προσκυροῦσθαι ἱαμεύῃ. Εἰ δὲ καὶ ὁ
ἀνὴρ τὸν πρὸς τὴν γυναῖκα διαλύσει γάμον σπου-
δάσει, καὶ ἀλόγως ῥηπουδίον πέμψει, κελεύομεν,
ἀποδοῦναι μὲν αὐτὸν ἦν ὑπεδέξατο προῖκα ἅμα
τῇ πρὸ γάμου δωρεῇ, καὶ τοσοῦτον ἐκ τῆς ἄλλης
αὐτοῦ περιουσίας παρεχέσθαι τῇ γυναικί, ὅσον τὸ
τρίτον μέρος τῆς προγαμιαίας δωρεᾶς ποιεῖ. καὶ εἰ
μὲν εἶσιν αὐτῇ παῖδες, καὶ τοσοῦτον ἐκ τῆς ἄλλης
προγαμιαίας δωρεᾶς καὶ τοῦ παρ' ἡμῶν προστεθέν-
τος τρίτου μέρους ἔχειν τὴν γυναῖκα, τὴν δὲ δεσπο-
τεῖαν τοῖς παισὶ φυλάττεσθαι, παίδων δὲ μὴ
ὑπόντων, ἔχειν τὴν γυναῖκα πρὸς τῇ χρήσει καὶ τὴν
ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς πράγμασι δεσποτεῖαν. Καὶ³⁾ τὰς
εἰρημένους μὲν διατυπώσεις περὶ τῶν εὐλόγως ἢ
ἀλόγως διαλυμένων γάμων διευτυπώσαμεν, καὶ
πάντα τὰ περὶ τῶν εἰρημένων θεμάτων κατὰ ταύ-
την ἡμῶν τὴν διάταξιν κρῖνεσθαι τε καὶ τέμνεσθαι
διορίζομεν.

Κεφ. ιδ'.

Εἰ δὲ τις τὴν ἴδιαν γαμετὴν μάστιξιν ἢ ξύλοις
τυπῆσαι χωρὶς τινος τῶν αἰτιῶν, ὅς κατὰ τῶν γυ-
ναϊκῶν πρὸς τὴν τοῦ γάμου διάλυσιν ἀρκεῖν παρε-
κλευσάμεθα, γάμου μὲν διάλυσιν ἐκ τούτου γίνε-
σθαι οὐ βουλόμεθα, τὸν δὲ ἄνδρα τὸν δεικνύμενον
χωρὶς τοιαύτης αἰτίας μάστιξιν ἢ ξύλοις τυπῆσαι
τὴν ἑαυτοῦ γαμετὴν τοσοῦτον ὑπὲρ τῆς τοιαύτης
ἄλλης ἐκ τῆς ἄλλης αὐτοῦ διδοῦναι περιουσίας τῇ
γυναικί καὶ συνεσιώτος τοῦ γάμου, ὅσον τὸ τρίτον
τῆς πρὸ γάμου ποιεῖ δωρεᾶς.

Κεφ. ιε'.

Πρὸς τούτους δὲ κακέῃν προστέμεν, ὥστε
εἴπερ τις, ὡς εἰκόσ, ὑποτιπύσει τινὰ βούλεσθαι τῇ
τῆς

re placuerunt, decem librarum auri poenam solvet,
eiusque cohors alias quinque. Si autem index ei,
qui nullum magistratum gerit, ab ipso quidem decem
librarum auri poena exigetur, a ministris vero eius
quinque. Quare multa, quae inde compellit, a dicta
personis per comitem privatarum et scholam palatinorum
exigatur nostroque aerario applicetur. Si maritus
matrimonium cum uxore solvere velit, et iniustum us-
pudium miserit, iubemus, ipsum dotem, quam accepit
simul cum donatione ante nuptias reddere, atque tan-
tum ex reliquo eius patrimonio mulieri praebeatum
quantum tertia pars donationis ante nuptias efficit.
Et si quidem illa liberos habeat, solum usumfructum
donationis ante nuptias tertiaeque partis a nobis ad-
ditae mulier habeat, dominium vero liberis seruetur.
liberis autem non exstantibus mulier praeter usum-
fructum etiam dominium in iisdem rebus habeat. At-
que haec quidem, quae de nuptiis iuste vel iniuste
dissolutis dicta sunt, disposuimus, et ut omnes dicti
casus secundum hanc nostram constitutionem iudicentur
et decendantur, definimus.

CAP. XIV.

Si vero quis uxorem suam flagellis aut fustibus
cecidit sine aliqua eorum causarum, quas contra
mulieres ad matrimonium solvendum sufficere iustitiamus
matrimonium quidem eam ob causam non solvit, sed
virum, qui sine tali causa flagellis vel fustibus uxorem
verberasse probatur, tantum pro illa contumelia mulieri
ex reliqua sua substantia, constante etiam matrimonio,
dare volumus, quantum tertia pars donationis propter
nuptias efficit.

CAP. XV.

His quoque et illud adiicimus, si forte quis su-
spicietur, aliquem uxoris suae castitati illudere velle,
illique

omnem similiter eius substantiam competere monasterio. Si vero index, qui negotium examinat, hoc non
fecerit, et³⁾ tradiderit in hoc deprehensam civitatis episcopo, ut debeat in monasterium mitti, si quidem in
haec felicissima civitate sit index, ipse quidem viginti quinque librarum auri poenam exigatur, officium autem
eius alias decem. Si vero in provincia sit huiusmodi index, et non egerit, quae a nobis in hoc⁴⁾ iust
sunt, decem librarum auri persolvat poenam, et officium eius alias quinque. Si vero⁵⁾ iudex fuerit non habeat
cingulum, ipse quidem poenam decem librarum auri exigatur, ministrantes autem ei quinque, quatenus multa,
quae hinc accedit, a memoratis personis per comitem rerum privatarum et palatinorum scholam exigatur, et
nostro assignetur aerario. Si autem et vir circa mulierem transigere studnerit matrimonium, et irrationabiliter
repudium destinare⁶⁾, inbemus, reddere quidem eum quam susceperat⁷⁾ dotem una cum sponsalitia largitatis,
et tantum ex alia eius substantia praebere mulieri, quantum tertiam partem sponsalitia faciat largitatis. Et
si quidem ei filii sunt, solum usum et antenuptialis donationis, et a nobis additae tertiae partis mulierem
habere, proprietatem vero filiis conservari⁸⁾, filiis autem non existentibus, habere mulierem super usum in
ipsis rebus etiam proprietatem. Et praedictas quidem dispositiones de⁹⁾ dissolutis rationabiliter aut etiam
irrationabiliter nuptias ordinamus, et omnia de memoratis casibus secundum hanc nostram constitutionem iudicari
et decidi decernimus.

CAP. XIV. Si quis autem propriam uxorem flagellis aut fustibus ceciderit sine aliqua causarum, quas
contra uxores ad matrimonii solutionem sufficere insumus, matrimonii quidem solutionem ex hoc fieri volumus,
virum autem, qui monstratur sine huiusmodi causa¹⁰⁾ flagellis vel fustibus cecidisse uxorem suam, tantum pro
huiusmodi iniuria ex alia sua dare substantia uxori etiam constante matrimonio, quantum tertia pars antenu-
ptialis facit largitatis.

CAP. XV.

¹⁾ Haec ultima sententia et integra capp. 14. et 15. in Bas. XXVIII. 7. 7. Schol. d.

²⁾ ποιήσῃ καὶ παραδώσει Hervag., Zuich. —
³⁾ πράξει Hervag., Zuich. — ⁴⁾ Cod. Hamb.; sec. et non trad. Trid.; sec. id est trad. Port., Cont. — ⁵⁾ Cod. Hamb.; haec add. — ⁶⁾ contra Trid. — ⁷⁾ rep. studue-

rit destinare Cod. Hamb.; rep. destinavit Bk. — ⁸⁾ Cod. Hamb.; suscepit edd. — ⁹⁾ Bk.; conservare Cod. Hamb., edd. — ¹⁰⁾ Bk.; de om. Cod. Hamb., edd. — ¹¹⁾ Port.; vel add. Cod. Hamb., Trid., Cont.

της ἰδίας γαμετῆς συμπάξει σωφροσύνη, καὶ παραγωγίας αὐτῷ ἑγγράφους τρεῖς ἐκπέμψει, ἔχουσας μαρτυρίας ἀνδρῶν ἀξιοπύτων, καὶ μετὰ ταύτας τὰς τρεῖς ἑγγράφους διαμαρτυρίας εὐθροὶ αὐτὸν συντυχάνοντα τῇ ἑαυτοῦ γαμετῇ, εἰ μὲν εἰς τὸν ἴδιον οἶκον, ἢ τὸν αὐτῆς τῆς γυναικὸς, ἢ τοῦ μοιχοῦ, ἢ ἐν προπίταις, ἢ ἐν προσιείοις, εἶναι ἀδειαν τῷ ἀνδρὶ ταῖς οὐκείας χρῆσθαι τὸν τοιοῦτον¹⁾ ἀνελεῖν, οὐδένα κίνδυνον ἐντεῦθεν εὐλαβομένην. εἰ δὲ ἐν ἄλλῳ τόπῳ τὸν τοιοῦτον εὐθροὶ μετὰ τῆς ἑαυτοῦ γαμετῆς διαλεγόμενον, οὐκ ἔλαττον τριῶν μαρτύρων ἀξιοπύτων συγκαλουμένων, δὲ ὧν ἀποδείξει δύναται ὅτιπερ αὐτὸν μετὰ τῆς ἑαυτοῦ γαμετῆς εὐθε, τῷ ἄρχοντι παραδίδοναι τῷ τῷ ἐγκλήματι ἐξετάζοντι, ἔκλεινον δὲ ταῖς ἀληθείαις γινώσκοντα, μετὰ τὸς τρεῖς ἑγγράφους διαμαρτυρίας τῇ τοιαύτῃ γυναικὶ τοῦτον συνυπερέθεντα, τὸν μὲν τοιοῦτον ὡς ἐκ μόνου τοῦτου τῷ τῆς μοιχείας ἐγκλήματι ὑποπεσόγια μηδμιᾶς ἄλλης ζητούμενης ἀποδείξεως τιμωρεῖσθαι, ἀδειαν δὲ εἶναι τῷ ἀνδρὶ, ὡς ἂν βούληται, τῆς ἰδίας γαμετῆς κατοχοῦν, καὶ κατὰ τοὺς νόμους τῷ ἐγκλήματι ἐπεξεῖναι. §. 1. Ἐπειδὴ δὲ οὗτως εὐλαβομένης τινος ἀσεβείας, ὥστε καὶ ἐν σεβασμίοις οἰκοῖς τοῦμᾶν εἰς τοιαῦτα ἑαυτοῦς ἐμυγγύνει μύση κακῆ περὶ ἀμαρτημάτων βουλευέσθαι, ὅπου εἰώθεισαν οἱ τὸν θεὸν φοβούμενοι τὴν τῶν ἀμαρτημάτων συγχώρησιν ἐξαιτεῖν, κελύμενοι, ὥστε εἰ τις τοιοῦτος εἰρηθεῖ ἐν τόποις εὐαγέσι ἄλλοτρίῳ γαμετῇ, εἰς τὴν ὑπονοεῖται, μετὰ τρεῖς, ὡς εἰρηται, διαμαρτυρίας διαλεγόμενος, ἀδειαν εἶναι τῷ ταυτῆς ἀνδρὶ ἐκάτερον πρόσωπον τῷ ἐκδίχῳ τῆς ἐκκλησίας ἢ τοῖς ἄλλοις κληρικοῖς παραδίδοναι, ὥστε τῷ αὐτῶν κίνδυνῳ κηρωρισμένους τοῦτους φυλάττεισθαι, μέχρις ὅτου ὁ τοῦ τόπου ἄρχων τοῦτο γινώσκων πέμψει πρὸς τὸν ἐπίσκοπον τῆς πόλεως, ὥστε αὐτῷ τοῦτους παραδοθῆναι, μωφῶς ἀρεβῶν ὑποστήναι κατὰ τοὺς νόμους, ὃ ἀπαγορεύονται τοῖς μοιχοῦς ἐκ τῶν ἀγιωτάτων ἐκκλησιῶν ἐκδικεῖσθαι, μηδμιᾶν μηδὲ ἐνταῖθα ἐῖρασαν τοῦ δικαστοῦ ζητοῦντος περὶ τῆς μοιχείας ἀπόδειξιν, εἰ μὴ τὰς τρεῖς, ὡς ἀνωτέρω εἰρηξαμεν, διαμαρτυρίας, τοῦτων γὰρ τῶν τριῶν διαμαρτυριῶν ἀποδεικνυμένων, πᾶσι τρόποις ἐκείνοι ὡς μοιχοὶ τιμωρεῖσθωσαν, οὐδὲ γὰρ ὀφείλει τὰ τοιαῦτα πρόσωπα σεβασμίου τόπου ἔχειν ἀσφάλειαν, ὅδπερ αὐτοὶ διὰ τοῦ ἴδιου μύσουσ καταγρόγησαν (εἰ γὰρ τοὺς ἀλλαγῶσε ἀρπαγῶν γυναικῶν καὶ μοιχείας πλημμελοῦντας εἰς ἐκτίρηλους οἴκους προσφενύγοντας ὑπ' αὐτῶν ἐκδικεῖσθαι οἱ ἡμέτεροι νόμοι οὐ συγχωροῦσι, πῶς ἐκείνοι τοῖς ἐν αὐτῇ τῇ ἐκκλησίᾳ τοιαῦτα μύση σπουδάζουσι διαπραττεῖσθαι συγχωρή-

illique tres scriptas denunciations miserit, quae testimonia virorum fide dignorum habeant, et post tres illas scriptas testationes inveniat eum cum uxore sua vel in propria domo, vel uxoris suae, vel adulteri, vel in popinis, vel in suburbaniis commercium habentem, ut liceat marito manibus suis eum perimere, nec ullum periculum ea de causa metuat. Si vero in alio loco eum cum uxore sua loquentem inveniat, non minus tribus testibus fide dignis convocatis, per quos probare possit, se eum cum uxore sua deprehendisse, magistratum illum tradat, qui de criminibus cognoscit, hic autem, ubi eum post tres illas scriptas testationes cum muliere illa deprehensum esse, revera cognovit, illum quidem, quasi ex eo solo in adulterii crimen incidit, nulla alia probatione requirenda puniat, marito autem quo voluerit modo uxorem accusare et crimen secundum leges persequi liceat.

§. 1. Quoniam vero nonnulli adeo impii reperiantur, ut in venerabilibus etiam domibus eiusmodi sceleribus se immiscere, ibique de delictis consultare audeant, ubi illi, qui deum timent, peccatorum veniam petere solent, iubemus, si quis in sacris locis cum aliena uxore, de qua in suspicionem venit, post tres denunciations, ut dictum est, loqui inveniat, ut marito eius utramque personam defensori ecclesiae vel reliquis clericis tradere liceat, ut ipsorum periculo separatim custodiantur, donec loci magistratus id cognoscens ad episcopum urbis mittat, ut illi tradantur, quo secundum leges poenas sustineant, quae adulteros a sanctissimis ecclesiis vindicari velant, neque hic ullam aliam adulterii probationem, praeter tres illas, quas supra diximus, testationes iudex requirat. Nam his tribus testationibus prolatis, omnibus modis illi ut adulteri puniantur. Neque enim debent eiusmodi personae venerabilis loci securitate gaudere, quam ipsi scelere suo contempserunt (si enim illos, qui alibi raptus feminarum et adulteria committunt, ad domos orationum confugientes ad iis vindicari leges nostrae non permittunt, quomodo illis, qui in ipsa ecclesia eiusmodi scelera perpetrare volunt, permittemus, ut auxilium aliquid in ecclesiasticis finibus inveniant?), sed illi omnibus modis iudicibus tradantur, atque poenam sustineant, qua ti digni sunt, qui sacra loca inquinare audent. Nam qui ibi delinquit, ubi salutem petet? Et generaliter sancimus, si quis uxorem suam, vel filiam, vel neptem, vel sponsam in sacris domibus cum aliquo

CAP. XV. His quoque etiam illud adiciamus, ut, si quis forsitan suspicatur aliquem velle suae uxoris illudere castitati, et contestationes ei ex scripto tres destinaverit, habentes testimonia trium virorum fide dignorum, et post has tres ex scripto contestationes invenierit eum convenientem suae uxori, si quidem in sua domo, aut ipsius uxoris, aut adulteri, aut in popinis, aut in suburbaniis, esse licentiam marito propriis manibus talem perimere, nullum periculum ex hoc formidanti. Si vero in alio loco talem invenierit eum cum sua uxore loquentem, non minus tribus testibus fide dignis convocatis, per quos probare possit, quod eum cum sua uxore comperit²⁾, iudici tradere crimina examinanti, illum vero pro veritate cognoscentem, post tres ex scripto contestationes cum tali muliere eum invenit, talem quidem tanquam ex hoc solo adulterii crimini subiacentem, nulla alia probatione³⁾ quaesita, punire, licentiam autem esse viro quo modo voluerit suam uxorem accusare et secundum leges⁴⁾ exsequi crimen. §. 1. Quia vero ita comperimus aliqui impii, ut etiam in venerandis domibus praesument in talibus se miscere sceleribus, et ibi de peccatis tractare, ubi consueverunt deum timentes peccatorum veniam postulare, iubemus, ut, si quis talis inveniat in locis venerabilibus alienae uxori, de qua in suspicionem est, post tres, sicut dictum est, contestationes loqui, licentiam esse eius marito utrasque personas defensori ecclesiae aut aliis clericis tradere, ut ad eorum periculum divisim isti serentur, donec iudex hoc cognoscens mittat ad episcopum civitatis, quatenus ei isti tradantur, ut debeant sustinere tormentum secundum leges, quae interdicit adulteros a sanctissimis ecclesiis vindicari, nullam neque in hoc aliam iudice quae- rente de adulterio probationem, nisi tres, sicuti iam supra diximus, contestationes. His enim tribus contestationibus ostensis, omnibus modis illi sicuti adulteri puniantur. Non enim debent huiusmodi personae in venerabili loco munimen habere, quem ipsi per scelus proprium despexerunt; (nam si eos, qui alibi rapinas mollem aut adulteria committunt, et ad orationum domos confugiant, ab eis vindicari nostrae leges non sinunt, quomodo illis, qui in ipsa ecclesia tale scelus studuerint perpetrare, permittimus aliquid auxilium

¹⁾ ταῖς ἰδίαις χερσὶ τοῦτου Hal. — ²⁾ reperit unciis inclusa sunt, om. Cod. Hamb., add., supplevit ex Græco Bk. — ³⁾ Bk.; ratione Cod. Hamb., add. — ⁴⁾ Quae

χωρήσομεν¹⁾ τινα βοήθειαν ἐκ τῶν ἐκκλησιαστικῶν εὐρισκεῖν θρῶν;), ἀλλὰ πᾶσι τρόποις τούτους τοῖς ἄρχουσι παραδίδοσθαι, καὶ τιμωρίαν ὑπομένειν, ἧς ἄξιοι καθεστᾶσιν οἱ τοὺς ἁγίους²⁾ τόπους μολύνειν τοιμῶντες. ὁ γὰρ ἐκεῖσε ἀμαρτιῶν πού σωτηρίαν αἰτήσει; Καὶ γενικῶς δὲ διατυποῦμεν, ἵνα εἴαν τις εὐροὶ τὴν ἰδίαν γαμετήν, ἢ θυγατέρα, ἢ ἐγγόνην, ἢ νύμφην ἐν εὐαγγελίᾳ τόποις μετὰ τινος διαλεγομένην, καὶ ὑπονοήσοι ἀσχορᾶς χάριν αἰτίας αὐτοὺς συνομιλεῖν, παραδίδόναι αὐτοὺς τῷ ἐκδίκῳ ἢ τοῖς ἄλλοις τῆς αὐτῆς ἀγιοιότητος ἐκκλησίας κληρικοῖς, ὥστε τούτους τῷ ἰδίῳ κινδύνῳ ἐκάτερα πρὸς ὧπα κεχωρισμένως φυλάξαι, ἕχρῃς ἂν ὁ τοῦ τόπου ἄρχων τούτους παραλάβῃν κατὰ τοὺς νόμους τὸ πρᾶγμα σκοπήσῃ³⁾.

Ἐ π ἰ λ ο γ ο ς .

Ἄπερ τοίνυν διὰ τοῦ παρόντος καὶ εἰς τὸ διηνεκὲς ἰσχύοντος νόμου ἢ ἡμετέρα διετύπωσε γαληνότης, ἐν πᾶσι τοῖς προοριζομένοις ὄφρασι κρατεῖν βουλόμεθα, πλὴν εἰ μήπω ἢ δικαστικῇ ψήφῳ ἢ φιλικῇ συμβάσει⁴⁾ διετέθησαν, ἄπερ καὶ τὴν ἰδίαν ἔχειν ἰσχύν θεσιζόμεν. Ἢ ἔνδοξος τοίνυν καὶ μεγαλοφυῆς σου⁵⁾ αὐθεντία ἐν ταύτῃ μεν τῇ ἐνδόξῳ πόλει ἐδικτιῶν προτιθεμένων πρὸς εἰδήσιν πάντων ἀγάγοι, ἐν δὲ ταῖς ἐπαρχίαις διὰ προσταγμάτων πρὸς τοὺς λαμπροτάτους τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχοντας πεμπομένῳ ταῦτα πᾶσι κατέδηλα γενέσθαι οπουδασάτω, ὥστε μηδένα παντελῶς ἀγνοεῖν τὰ ὑπὲρ τῆς λυσιτελείας τῶν ἡμετέρων ὑποτελῶν παρ' ἡμῶν διατυπωθέντα, οὕτω μέντοι, ὥστε πᾶσιν ἀπαγορεύσαι δὲ οὐκείων προσταξέων, ἐφ' ἃ δόξα τινὸς παρανόμου ζημίαις τοῖς ἡμετέροις ὑποτελέσει τὴν ἐμφανείαν τοῦ παρόντος νόμου γενέσθαι. Dat. III. Id. Dec. Constant. imp. DN. Iustiniani Aug. ann. XVI., post Basilii V. C. Cons. [542.]

AIA-

E p i l o g u s .

Quae igitur praesente hac et in perpetuum valitura lege serenitas nostra definiuit, in omnibus praedictis casibus obtinere volumus, nisi forte aut sententia iudiciali, aut amica conventionione decisa sint, quae suum robur habere sancimus. Gloriosa igitur et eminentissima auctoritas tua in hac quidem gloriosa urbe edictis propositis omnibus haec nota faciat, in provinciis vero per praecepta ad clarissimos provinciarum praesides missa haec omnibus manifesta facera studeat, ut nemo prorsus ignoret, quae pro utilitate nostrorum subditorum a nobis disposita sunt, ita tamen, ut omnibus per praecepta sua iniungat, ut sine iniuncto aliquo damno haec lex subditis nostris insinuetur.

No-

ex ecclesiasticis terminis invenire?), sed omnibus modis indicibus eos tradi, et poenam sustinere, qua digni sunt, qui sanctissima loca violare praesumunt. Quis⁶⁾ enim ibi delinquit, ubi salutem petat? Et generaliter disponimus, ut, si quis iavenerit suam uxorem, aut filiam, aut neptem, aut sponsam in venerandis locis cum aliquo loquentem, et suspicatus fuerit turpis gratia causae eos colloqui, tradat eos defensori aut alii sanctissimae eius ecclesiae clericis, ut ipsi suo periculo utrasque personas divisim custodiant⁷⁾, donec iudex eos accipiat, et secundum leges causam⁸⁾ decernat.

E p i l o g u s . Quae igitur per praesentem et in perpetuum valluram legem nostra definiuit tranquillitas, in omnibus praedictis casibus valere volumus, nisi tamen nondum aut iudiciali decreto aut amicabili conventionione decisa sunt, quae suum robur habere sancimus. Gloriosa igitur et eminentissima auctoritas tua in hac quidem incluta civitate edictis propositis ad notitiam perducatur universorum, in provinciis autem per praecepta ad clarissimos provinciarum indices destinata haec omnibus facere manifesta festinet, ut nullus penitus ignoret, quae pro utilitate nostrorum collatorum a nobis disposita sunt, ita tamen, ut omnibus per propria praecepta pronunciet, quatenus sine quolibet iniusto dispendio nostris collatoribus praesentis legis fiat insinuat, Dat. III. Id. Dec. Constant. imp. DN. Iustiniani PP. Aug. anno XVI., post Basilii V. C. Cons. [542.]

CONS. CXIV.

¹⁾ συγχωρήσοιμεν Hal. — ²⁾ ἀγιοιότητος Hal., Bas., Fulg. — ³⁾ σκοπήσει Hal.; σκοπήσει Bas. — ⁴⁾ συμβιβῆσει Hal. — ⁵⁾ σὴ Hal. — ⁶⁾ Qui Bk. —

⁷⁾ Cod. Hamb.; div. tam diu custodiant edd. — ⁸⁾ Trid.; causas Cod. Hamb., Port., Cont.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ (ρη. *)

Διατάξεις ἀναγοῦσα τὰ ἀδνατικά δίκαια¹⁾, καὶ τυποῦσα τὰς ἐξ ἀδιαθέτου κλήσεις.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Πέτρος, τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἑάρχῳ τῶν ἱερῶν τῆς ἐν πραιτωρίων.

Προοίμιον.

Πολλοὺς καὶ διαφόρους νόμους ἐν τοῖς παλαιοτέροις χρόνοις ἐκπεφωρημένους εὐρίσκοντες, οἳ ὡν οὐ δίκαιος διαφορὰ τῆς ἐξ ἀδιαθέτου διαδοχῆς μετὰ τῶν συγγενῶν ἐξ ἀρρένων τε καὶ θηλειῶν εἰσιν ἠνεκταί, ἀναγκαῖον εἶναι συνειδόμεν πάσας ὁμοῦ τὰς ἐξ ἀδιαθέτου τῆς συγγενείας διαδοχὰς διὰ τοῦ παρόντος νόμου σαφεῖ καὶ συντόμῳ διατάξει διατυπῶσαι, ὥστε τῶν προτέρων νόμων τῶν ἐπὶ ταύτης τῆς αἰτίας τεθειμένων ἀργούντων, τοῦ λοιποῦ ταῦτα μὲν παραφυλάττεσθαι, ἅπερ νῦν διατυπῶμεν. Ἐπειδὴ τοίνυν πᾶσα ἡ τοῦ γένους ἐξ ἀδιαθέτου διαδοχὴ τριῶν γινώσκειται τάξει, τούτῳ τῇ τε τῶν ἀνιόντων, καὶ τῇ τῶν κατιόντων, καὶ τῇ τῶν ἐκ πλαγίου, ἧτις εἰς ἀδνατικούς καὶ κοινάτους διαίρεται, πρώτῃ εἶναι διατυπῶμεν τῇ τῶν κατιόντων διαδοχῇ.

Κεφ. α'.^{b)}

Εἴ τις τοίνυν τῶν κατιόντων ὑπέλθῃ τῷ ἀδιαθέτῳ τελευτήσαντι οἰασθῆποτε φύσει ἢ βαθμοῦ, εἴτε ἐξ ἀρρένων ἢ θηλειῶν, εἴτε ἐκ θηλυγονίας καταγόμενος, καὶ εἴτε αὐτεξούσιος, εἴτε ὑπεξούσιος εἴη, πάντων τῶν ἀνιόντων καὶ τῶν ἐκ πλαγίου συγγενῶν προτιμᾶσθω. Κἂν γὰρ ὁ τελευτήσας ἐτέρου ὑπεξούσιος ἦν, ὁμοῦ τούτους αὐτοῦ παῖδας, οἰασθῆποτε ἂν ὡς φύσει ἢ βαθμοῦ, καὶ αὐτῶν τῶν γονέων προτιμᾶσθαι κελεύομεν, ὡν ὑπεξούσιος ἦν ὁ τελευτήσας, ἐπ' ἐκείνοις δηλαδὴ τοῖς πράγμασιν, ἅτινα κατὰ τοὺς ἄλλους ἡμῶν νόμους τοῖς πατέρισι οὐ προσπορίζεται. Ἐπὶ γὰρ τῇ χρῆσει τῶν πραγμάτων τούτων ὀφειλοῦσθαι²⁾ προσπορίζεσθαι ἢ φυλάττεσθαι, τοῖς περὶ ταῦτων ἡμῶν νόμοις τοῖς γονεῦσι φυλάττομεν, ὅπως μὲντοι γε, ὥστε εἰ τινὰ τούτων τῶν κατιόντων παῖδας καταλιπόντα τελευτήσαι συμβαίῃ, τοὺς ἐκείνου

Novella CXVIII.

CONSTITUTIO, QUAE IURA AGNATIONIS TOLLIT, ET SUCCESSIONES AB INTESTATO DEFINIT.

Idem Imperator Petro, gloriosissimo per Orientem sacro Praetorio Praefecto.

Praefatio.

Quum multas et diversas leges antiquis temporibus promulgatas inveniamus, per quas non iuste differentia successione ab intestato inter cognatos ex masculis et feminis descendentes introducta est, necessarium duximus hac lege omnes simul successiones cognationis ab intestato clara et compendiosa distinctione definire, ut cessantibus prioribus legibus, quae hac de causa latae sunt, in posterum ea solum observentur, quae nunc definimus. Iam igitur quia omnis ab intestato familiae successio tribus ordinibus cognoscitur, scilicet ascendentium, descendendum, et eorum, qui ex latere sunt, qui in agnatos et cognatos dividitur, ut descendendum successio prima sit, sancimus.

CAP. I.

Itaque si descendente habeat is, qui intestatus moritur, cuiuscunque sexus aut gradus, sive ex masculorum, sive ex feminarum progenie descendat, et sive sui iuris, sive sub potestate sit, ille omnibus ascendentibus quique a latere sunt cognatis praeponeatur. Licet enim defunctus sub alterius potestate fuerit, liberos tamen eius, cuiuscunque sint sexus aut gradus, ipsi etiam parentibus, sub quorum potestate defunctus erat, praefertim iubemus, in illis scilicet rebus, quae secundum alias nostras leges parentibus non acquiruntur. Quantum enim ad illarum rerum usumfructum, qui illis acquiri vel servari debet, leges de his latas parentibus servamus, ita tamen, ut, si quem ex his descendentibus liberis relicti mori contigerit, filii eius aut filiae, aut reliqui descendentes, in parentis sui locum succedant, sive sub potestate defuncti, sive sui iuris

GL. CONST. CXIV.

DE HEREDIBUS AB INTESTATO VENIENTIBUS ET AGNATORUM IURE SUBLATO³⁾.

(Coll. IX. tit. 1.)

Imp. Iustinianus Aug. Petro, gloriosissimo Praefecto sacrorum Praetoriorum Orientis.

Praefatio. Plurimas et diversas leges veteribus temporibus prolatas invenientes, per quas non iuste differentia ab intestato successione inter cognatos ex masculis et feminis introducta est, necessarium esse perspeximus omnes simul ab intestato cognationum successiones per praesentem legem clara compendiosaque divisione disponere, itaque prioribus legibus pro hac causa positae vacantibus, de cetero ea sola servari, quae nunc constituimus. Quia igitur omnis generis ab intestato successio tribus cognoscitur gradibus, hoc est ascendentium, et descendendum, et ex latere, quae in agnatos cognatosque dividitur, primam esse disponimus descendendum successionem.

Cap. I. Si quis igitur descendendum fuerit ei, qui intestatus moritur, cuiuslibet naturae aut gradus, sive ex masculorum genere, sive ex feminarum descendens, et sive suae potestatis, sive sub potestate sit, omnibus ascendentibus et ex latere cognatis praeponeatur. Licet enim defunctus sub alterius potestate fuerit, tamen eius filii⁴⁾, cuiuslibet sexus sint aut gradus, etiam ipsi parentibus praeponi praecipimus, quorum sub potestate fuerit, qui defunctus est, in illis videlicet rebus, quae secundum nostras alias leges patribus non acquiruntur. Nam in usu harum rerum qui debet acquiri aut servari, nostras de his⁵⁾ leges parentibus custodimus, sic tamen, ut, si quem horum descendendum filios relinquente mori contigerit, illius filios, aut filias, aut alios descendentes in proprii parentis locum⁶⁾ succedere, sive sub potestate defuncti, sive suae potestatis

^{a)} Hal. et Scrimg. — Athan. IX. 10. (Heimb. Anecd. I. p. 104 sqq.) — Ultima proomii sententia et cap. 1—4. in Bas. XLV. 3. 8. Schol. x—g. cf. Heimb. Anecd. I. p. 253 sqq. — Julian. Const. 109. — Fersio est votus glossata. — ^{b)} Trium priorum capitulum epitomen incerti cuiusdam auctoris ed. Heimb. Anecd. I. p. 266 sq. — Cap. I. epitomatum exstat inter Symbarii fragmenta (ibid. I. p. 261 sq.).

¹⁾ τὰ ἀδνατικά καὶ κοινάτους δίκαια Hal. — Bk. ed. ster. — ²⁾ Cod. Hamb.; omnibus add. edd. — ³⁾ De heredibus ab intestato succedentibus Cod. Hamb. — ⁴⁾ filios

⁵⁾ loco Cod. Hamb., Trid.

του υιούς η θυγατέρας η τους άλλους κατιόντας εις τον του ιδίου γονέως τόπον υπεριστέναι, ειτε υπεξούσιοι τῷ τελευτήσαντι, ειτε αδιεξούσιοι ευρεθειέν, τοσούτον εκ της κληρονομίας του τελευτήσαντος λαμβάνοντας μέρος, ὅσοι δήποτε ἂν ὦσιν, ὅσον ὁ αὐτῶν γονεὺς, εἰ περιῆν, ἐχομιζέτο, ἤντινα διαδοχῆν in stirpes ἢ ἀρχαιότης ἐκάλεσεν. Ἐπὶ ταύτης γὰρ τῆς τάξεως τὸν βαθμὸν ζητεῖσθαι οὐ βουλόμεθα, ἀλλὰ μετὰ τῶν υἱῶν καὶ τῶν θυγατρῶν τοὺς ἐκ τοῦ προτελευτήσαντος υἱοῦ ἢ θυγατρὸς ἐγγόνους καλεῖσθαι θεσπίζομεν, οὐδεμίαν εἰσαγομένης διαφοράς, εἴτε ἄρθενας εἴτε θήλειαι ὦσι, καὶ εἴτε ἐξ ἀφρογονίας εἴτε ἐκ θηλυγονίας κατὰγονται, εἴτε υπεξούσιοι εἴτε καὶ αδιεξούσιοι εἴησαν. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς τῶν κατιόντων διαδοχῆς ἐτυπώσαμεν¹⁾. Ἀκόλουθον δὲ εἶναι συνείδομεν καὶ περὶ τῶν ἀνιόντων διατάξασθαι, ὅπως ἂν εἰς τὴν τῶν κατιόντων κληθεῖεν διαδοχῆν.

Κεφ. β'.

Εἰ τοίνυν ὁ τελευτήσας κατιόντας μὲν μὴ καταλίποι κληρονόμους, πατὴρ δὲ ἢ μήτηρ ἢ ἄλλοι γονεῖς αὐτῷ ἐπιζήσουσι, πάντων τῶν ἐκ πλαγίου συγγενῶν τοιούτους προτιμᾶσθαι θεσπίζομεν, ἐξηρηγμένων μόνων ἀδελφῶν²⁾ ἐξ ἐκατέρου γονέως συναπτομένων τῷ τελευτήσαντι, ὡς διὰ τῶν ἐξῆς δηλωθήσεται. Εἰ δὲ πολλοὶ τῶν ἀνιόντων περιέσιν, τοιούτους προτιμᾶσθαι κελεύομεν, ὁτινες ἐγγύτεροι τῷ βαθμῷ ευρεθειέν, ἄρθενας τε καὶ θηλείας, εἴτε πρὸς μητρὸς, εἴτε πρὸς πατρὸς εἴεν. Εἰ δὲ τὸν αὐτὸν ἔχουσι βαθμὸν, ἐξ ἴσης εἰς αὐτοὺς ἡ κληρονομία διαιρεθήσεται, ὥστε τὸ μὲν ἡμισυ λαμβάνειν πάντας τοὺς πρὸς πατρὸς ἀνιόντας, ὅσοι δήποτε ἂν ὦσι, τὸ δὲ ὑπόλοιπον ἡμισυ τοὺς πρὸς μητρὸς ἀνιόντας, ὅσους δήποτε ἂν αὐτοὺς ευρεθῆναι συμβαίη. Εἰ δὲ μετὰ τῶν ἀνιόντων ευρεθῶσιν ἀδελφοὶ ἢ ἀδελφαί³⁾ ἐξ ἐκατέρου γονέως συναπτόμενοι τῷ τελευτήσαντι, μετὰ τῶν ἐγγυτέρων τῷ βαθμῷ ἀνιόντων κληθήσονται, εἰ καὶ πατὴρ ἢ μήτηρ εἴησαν, διαιρουμένης εἰς αὐτοὺς θηλαδῆ τῆς κληρονομίας κατὰ τὸν τῶν προσώπων ἰσθμὸν, ἵνα καὶ τῶν ἀνιόντων καὶ τῶν ἀδελφῶν ἕκαστος ἴσην ἔχοι μοῖραν⁴⁾. οὐδεμίαν χρῆσιν ἐκ τῆς τῶν υἱῶν ἢ θυγατρῶν μοίρας ἐν τούτῳ τῷ θέματι δυναμένον τοῦ πατρὸς ἐαυτῷ παντελῶς ἐκδικεῖν, ἐπειδὴ ἀντὶ ταύτης τῆς χρῆσεως μέρος αὐτῷ τῆς κληρονομίας καὶ κατὰ δεσποτικῆς δίκαιον διὰ τοῦ παρόντος δεδώκαμεν νόμου. οὐδεμίαν φυλατιομένης διαφοράς μεταξὺ τῶν προσώπων τούτων,

ius inveniuntur, et tantam ex hereditate defuncti partem capiant, quotquot sint, quantam parens ipsorum, si superstes esset, accepisset, quam successionem in stirpes antiquitas vocavit. In hoc enim ordine gradum requiri nolumus, sed ut cum filiis et filiabus nepotes ex praemortuo filio vel filia vocentur, sancimus, nulla differentia facienda inter masculos et feminas, eosque, qui ex masculorum aut feminarum prole descendunt, sive sub potestate, sive sui iuris sint. Et haec quidem de successione descendantium disposuimus. Consequens autem nobis videtur de ascendentibus etiam, quomodo ad successionem descendantium vocentur, constituisse.

CAP. II.

Quare si defunctus descendentes heredes non reliquit, pater vero et mater aliquae parentes ei superstites sunt, sancimus, ut hi omnibus ex latere cognatis praefertantur, exceptis solis fratribus defuncto ex utroque parente coniunctis, sicut in sequentibus declarabitur. Si autem multi ascendentium superstant, eos praeferrimus iudicamus, qui gradu propinquiores inveniuntur, masculos et feminas, sive materni, sive paterni sint. Si eundem gradum obtinent, aequaliter inter eos hereditas dividetur, ut dimidiam partem omnes paterni ascendentes, quotcumque sint, accipiant, reliquam vero dimidiam materni ascendentes, quotcumque inveniuntur contigerit. Si cum ascendentibus inveniuntur fratres vel sorores defuncto per utrumque parentem coniuncti, cum ascendentibus gradu propinquioribus vocabuntur, licet pater aut mater sint, hereditate scilicet inter eos pro numero personarum dividenda, ut quilibet ascendentium et fratrum aequalem partem habeat. Neque in hoc casu pater in filiorum aut filiarum parte ullam usufructu sibi omnino vindicare queat, quoniam pro illo usufructu partem hereditatis dominus iure ipsi per hanc legem dedimus. Neque ulla differentia inter illas personas observetur, sive feminae, sive masculi sint, qui ad hereditatem vocantur, et sive per masculum, sive per feminam coniungantur, et sive sui iuris, sive sub potestate fuerit, cui succedunt. Reliquum est, ut tertium quoque ordinem definitimus, qui ex latere appellatur, et in agnatos et cognatos dividitur, ut haec quoque parte definita lex iudique perfecta inveniatur. CAP. III.

testatus inveniuntur, tantam de hereditate morientis accipientes partem, quancumque sint, quantam eorum parens, si viveret, habuisset; quam successionem in stirpes vocavit antiquitas. In hoc enim ordine gradum quaeri nolumus, sed cum filiis et filiabus ex praemortuo filio aut filia nepotes vocari sancimus, nulla introducenda differentia, sive masculi sive feminae sint, et seu ex masculorum seu feminarum prole descendant, sive suae potestatis, sive sub potestate sint constituti. Et haec quidem de successione descendantium disposuimus. Consequens autem esse perspeximus et de ascendentibus constituisse, quomodo ad descendantium successionem vocentur.

CAP. II. Si igitur defunctus descendentes quidem non reliquat heredes, pater autem, aut mater, aut alii parentes ei superstites, omnibus ex latere cognatis hos praeponi sancimus, exceptis solis fratribus ex utroque parente coniunctis defuncto, sicut per subsequencia declarabitur. Si autem plurimi ascendentium vivunt, hos praeponi iudicamus, qui proximi gradu⁵⁾ reperiantur, masculos et feminas, sive paterni, sive materni sint. Si autem eundem habent gradum, ex aequo inter eos hereditas dividatur, ut medietatem quidem accipiant omnes a patre ascendentes, quancumque fuerint, medietatem vero reliquam a matre ascendentes, quancumque eos inveniuntur contigerit. Si vero cum ascendentibus inveniuntur fratres aut sorores ex utrisque parentibus coniuncti defuncto, cum proximis gradu ascendentibus vocabuntur, si et⁶⁾ pater aut mater fuerint, dividenda inter eos quippe hereditate secundum personarum numerum, uti et ascendentium et fratrum singulim aequalem habeant portionem; nullum usum ex filiorum aut filiarum portione in hoc casu valente patre sibi penitus vindicare, quoniam pro hac usum portione hereditatis ius et secundum proprietatem per praesentem dedimus legem; differentia nulla servanda inter personas istas, sive feminae, sive masculi fuerint, qui ad hereditatem vocantur, et sive per masculi, sive per feminae personam copulantur, et sive suae potestatis, sive sub

¹⁾ διετυπώσαμεν Hal., Bas. — ²⁾ καὶ ἀδελφοπαίδων add. Bas., Hal. — ³⁾ ἀδελφοὶ ἢ ἀδελφοπαίδες Hal.; ἀδελφοὶ ἢ ἀδελφαί ἢ καὶ ἀδελφοπαίδες Bas. — ⁴⁾ ἀλλὰ καὶ ὁ ἀδελφοπαίδες τὴν μοῖραν τοῦ ἰδίου γονέως λαμβάνουσιν (λαμβάνουσι Bas.)

add. Hal., Bas. — ⁵⁾ proximi gradus Cod. Hamb.; proximo gradu Trid. — ⁶⁾ si autem Cod. Hamb., Trid., Port.; si etiam Bk. Cont. locum ex Graeco videtur emendasse.

των, είτε θήλειαι, είτε ἄρρένες εἴησαν οἱ πρὸς τὴν κληρονομίαν καλούμενοι, καὶ εἴτε δι' ἄρρένος ἢ θήλειως προσώπου συνάπτονται, καὶ εἴτε ἀπὸ πατρὸς, εἴτε ἀπὸ μητρὸς ἢ ὄν διαδέχονται. Ὑπόλοιπὸν ἔστιν, ἵνα καὶ τὴν τρίτην ὁρίσωμεν τάξιν, ἥτις ἐκ πλάγιου καλεῖται, καὶ εἰς ἀδνατους καὶ κογνατους διαίρεται, ἵνα καὶ τούτου τοῦ μέρους διατυπωθέντος παρταχόμεν ὁ νόμος τέλειος εὐρεθῆη.

Κεφ. γ'.

Εἰ τοίνυν ὁ τελευτήσας μηδὲ κατιόντας μηδὲ ἀνιόντας καταλείψῃ¹⁾, πρώτους πρὸς τὴν κληρονομίαν καλούμεν τοὺς ἀδελφούς καὶ τὰς ἀδελφάς, τοὺς ἐκ τοῦ αὐτοῦ πατρὸς καὶ τῆς αὐτῆς μητρὸς τεχθέντας²⁾, οὓς καὶ μετὰ τῶν πατέρων πρὸς τὴν κληρονομίαν ἐκαλέσαμεν. Τούτων δὲ μὴ ὑπόντων, ἢ ἀνεύρετος τάξει ἐκείνους τοὺς ἀδελφούς πρὸς τὴν κληρονομίαν καλούμεν, οἵτινες ἐξ ἑνὸς γονέως συνάπτονται τῷ τελευτήσαντι, εἴτε διὰ τοῦ πατρὸς μόνου, εἴτε διὰ τῆς μητρὸς. Εἰ δὲ τῷ τελευτήσαντι ἀδελφοὶ ὑπέστησαν, καὶ ἑτέρου ἀδελφοῦ ἢ ἀδελφῆς προτελευτήσαντων παῖδες, κληθῆσονται πρὸς τὴν κληρονομίαν οὗτοι μετὰ τῶν πρὸς πατρός καὶ πρὸς μητρὸς θείων, ἀρρένων δὲ καὶ θηλειῶν, καὶ οὗτοι δὴ ποτε ἂν ὦσι, τοσοῦτον ἐκ τῆς κληρονομίας λήφονται μέρος, ὅσον ὁ αὐτῶν γονεὺς ἤμελλε λαμβάνειν, εἰ ἐπέζησεν. Ὅθεν ἀκόλουθον ἔστιν, ἵνα εἰ τυχόν ὁ προτελευτήσας ἀδελφός, οὐ οἱ παῖδες³⁾ περιεῖται, δι' ἑκατέρου γονέως τῷ νῦν τελευτήσαντι προσώπων συνήπτετο, ὁ δὲ περιόντις ἀδελφὸς διὰ τοῦ πατρὸς μόνου τυχόν ἢ τῆς μητρὸς αὐτῷ συνήπτετο, προτιμηθῶσιν⁴⁾ οἱ τούτου⁵⁾ παῖδες τῶν ἰδίων θείων, εἰ καὶ τρίτου εἰσὶ βαθμοῦ (εἴτε πρὸς πατρός, εἴτε πρὸς μητρὸς εἴησαν οἱ θεοὶ, καὶ εἴτε ἄρρένες, εἴτε θήλειαι), ὥσπερ ὁ αὐτῶν γονεὺς προετιμῆτο, εἰ προζῆν. Καὶ ἐκ τῶν ἐναντίων, εἰ ὁ μὲν περιῶν ἀδελφός ἐξ ἑκατέρου γονέως συνάπτεται τῷ τελευτήσαντι, ὁ δὲ προτελευτήσας δι' ἑνὸς γονέως συνήπτετο, τοὺς ταύτου⁶⁾ παῖδας ἐκ τῆς κληρονομίας ἀποκλείομεν, ὥσπερ καὶ αὐτός, εἰ προζῆν, ἐξεκλείετο. Τὸ δὲ τοιοῦτον προνόμιον ἐν ταύτῃ τῇ τάξει τῆς συγγενείας μόνους παρέχομεν τοῖς τῶν ἀδελφῶν ἀρρένων ἢ θηλειῶν υἱοῖς ἢ θυγατραῖσιν, ἵνα εἰς τὰ τῶν ἰδίων γονέων δίκαια ὑπεισέλθωσιν, οὐδενὶ δὲ ἄλλῳ παντελῶς προσώπῳ ἐκ ταύτης τῆς τάξεως ἐρχομένῳ τοῦτο τὸ δίκαιον συγχαροῦμεν. Ἄλλὰ καὶ αὐτοῖς τοῖς τῶν ἀδελφῶν παῖσι τότε ταύτην τὴν ὑπεργεσίαν παρέχομεν, ὅτε μετὰ τῶν ἰδίων κληρονο-

ται

sub potestate fuerit is, cui succedunt⁷⁾. Reliquum est, ut tertium ordinem decernamus, qui vocatur ex latere, et in agnatos et cognatos dividitur, ut etiam hac parte disposita, nudique perfecta lex inveniat.

CAP. III. Si igitur defunctus neque descendentes, neque ascendentes reliquerit, primos⁸⁾ ad hereditatem vocamus fratres et sorores ex eodem patre et ex eadem matre natos, quos etiam cum patribus ad hereditatem vocavimus. His autem non existentibus, in secundo ordine illos fratres ad hereditatem vocamus, qui ex uno parente coniuncti sunt defuncto, sive per patrem solum, sive per matrem. Si autem defuncto fratres fuerint, et alterius fratris aut sororis praemortuorum filii, vocabuntur ad hereditatem isti cum de patre et matre thiiis masculis et feminis, et quancumque fuerint, tantam ex hereditate percipient portionem, quantum eorum parens futurus erat⁹⁾ accipere, si superstes esset. Unde consequens est, ut, si forte praemortuus frater, cuius filii vivunt, per utramque parentem¹⁰⁾ nunc defunctae personae inuegatur, superstitibus autem fratres per patrem solum forsitan aut matrem ei inuegatur, praeponeantur istius filii propriis thiiis, licet in tertio sicut gradu (sive a patre, sive a matre sint thii, et sive masculi, sive feminae), sicut eorum parens praeponeatur, si viveret. Et¹¹⁾ ex diverso, si quidem superstes frater ex utroque parente coniunctus defuncto, praemortuus autem per unum parentem inuegatur, huius filios ab hereditate excludimus, sicut ipse, si viveret, excluderetur¹²⁾. Huiusmodi vero privilegium in hoc ordine cognationis solis praebemus fratram masculorum aut¹³⁾ feminarum filii aut filiabus, ut in suorum parentum iura succedant; nulli¹⁴⁾ alii omnino personae ex hoc ordine venienti hoc ius largimur. Sed et ipsis fratrum filiis tunc hoc beneficium conferimus, quando cum propriis iudicantur¹⁵⁾ thiiis masculis et feminis, sive paterni, sive materni sint. Si autem cum fratribus defuncti etiam ascendentes, sicut iam diximus, ad hereditatem vocantur, nullo modo ad succes-

¹⁾ καταλείψει Hal. — ²⁾ ὁμοίως δὲ καὶ ἀδελφῶν παίδας add. Ras., Hal. — ³⁾ οὐ υἱὸι Hal. — ⁴⁾ προτιμηθῶσιν Hal. — ⁵⁾ τοιοῦτοι Hal. — ⁶⁾ τοιοῦτους Hal. — ⁷⁾ pot. sit, cui succedunt fratres Cod. Hamb.; pot. sint eius, cui succedunt fratres Trid., Port. — ⁸⁾ primum Cod. Hamb. (?), Trid., Port. —

⁹⁾ Cod. Hamb., Trid., Port.; esset Cont. — ¹⁰⁾ Sp.; utramque partem Cod. Hamb., edd. — ¹¹⁾ Et om. Cod. Hamb., Trid., Port. — ¹²⁾ Cod. Hamb.; ab hereditate excluderetur edd. — ¹³⁾ Cod. Hamb.; et edd. — ¹⁴⁾ Cod. Hamb., Trid., Port.; enim add. Cont. — ¹⁵⁾ Cod. Hamb., Cont.; vocantur Trid., Port.

CAP. III.

Quamobrem si defunctus neque descendentes neque ascendentes relinquit, primo ad hereditatem vocamus fratres et sorores ex eodem patre et eadem matre natos, quos etiam cum parentibus ad hereditatem vocavimus. His vero non exstantibus in secundo ordine illos fratres ad hereditatem vocamus, qui ex uno parente defuncto iunguntur, sive per patrem solum, sive per matrem. Quodsi defunctus fratres habeat, et alterius praedefuncti fratris aut sororis liberos, hi cum thiiis paternis et maternis, masculis et feminis, ad hereditatem vocabuntur, et quocumque tandem sint, tantam ex hereditate partem capient, quantum parens eorum fuisset habiturus, si vixisset. Unde consequens est, si forte praemortuus frater, cuius liberi supersunt, per utrumque parentem defunctae personae coniunctus fuerit, superstitibus vero fratres per patrem forte solum aut matrem illi coniungantur, ut liberi eius patriis suis praeferrantur, etsi tertio gradu sint, sive paterni sive materni sint thii, sive masculi sive feminae, sicut patris praemortui praelatus fuisset, si vixisset. Contra si superstes frater per utrumque parentem defunctum cognatione attingat, qui vero praemortuus est per unum parentem coniungatur, liberos eius ab hereditate excludimus, quemadmodum et ipse, si viveret, excluderetur. Hoc autem privilegium in hoc cognationis ordine solis concedimus fratrum masculorum vel feminarum filiis vel filiabus, ut in parentum suorum iura succedant, nulli vero alii omnino personae ex hoc ordine venienti hoc ius concedimus. Sed et ipsis fratrum liberis tum illud beneficium praedemus, quando certant cum thiiis suis, masculis et feminis, sive paterni sive materni sint. Si vero cum fratribus defuncti ascendentes etiam, ut ante diximus, ad hereditatem vocantur, nullo modo ad successionem ab intestato fratris aut sororis liberos vocari permittimus, nec si ex utroque parente pater ipsorum vel mater defuncto coniunctus fuerit. Quandoquidem igitur fratris et sororis liberis eiusmodi privilegium dedimus, ut soli, quum

tertio

ται θείων ἀρρένων τε καὶ θηλειῶν, εἴτε πρὸς πατρός, εἴτε πρὸς μητρός εἶεν¹⁾). Εἰ δὲ μετὰ τῶν ἀδελφῶν τοῦ τελευτήσαντος καὶ ἀνιόντες, ὡς ἤδη προειπόμεν, πρὸς τὴν κληρονομίαν καλοῦνται, οὐδενὶ τρόπῳ πρὸς τὴν ἐξ ἀδιαθέτου διαδοχὴν τοῦ τοῦ ἀδελφοῦ ἢ τῆς ἀδελφῆς παιδας καλεῖσθαι συγχωροῦμεν, οὐδὲ εἰ ἐξ ἑκατέρου γονέως ὁ αὐτῶν πατὴρ ἢ μήτηρ συνήπιετο τῷ τελευτήσαντι. Ὅποτε τοίνυν τοῖς τοῦ ἀδελφοῦ καὶ τῆς ἀδελφῆς παῖσι τοιοῦτο προνόμιον δεδώκαμεν, ἵνα τὸν τῶν γονέων ὑπεισιόντες τόπον μόνοι τρίτου ὄντες βαθμοῦ μετὰ τῶν ἐκ πρώτου καὶ 2) δευτέρου βαθμοῦ πρὸς τὴν κληρονομίαν καλοῦνται, ἐκείνο πρόδηλόν ἐστιν, ὅτι τῶν θείων τοῦ τελευτήσαντος ἀρρένων τε καὶ θηλειῶν, εἴτε πρὸς πατρός, εἴτε πρὸς μητρός εἴησαν, προτιμῶνται, εἰ καὶ ἐκεῖνοι τρίτον ὁμοίως συγγενείας βαθμὸν ἔχουσιν.

§. 1. Εἰ δὲ μήτε ἀδελφοῦς μήτε παιδας ἀδελφῶν, ὡς εἰρήκαμεν, ὁ τελευτήσας καταλείψει³⁾, πάντας τοὺς ἐφεξῆς ἐκ πλαγίου συγγενεῖς πρὸς τὴν κληρονομίαν καλοῦμεν κατὰ τὴν ἐνὸς ἐκάστου βαθμοῦ προτιμῶνται, ἴνα οἱ ἐγγύτεροι τῷ βαθμῷ αὐτοῦ τῶν λοιπῶν προτιμῶνται. Εἰ δὲ πολλοὶ τοῦ αὐτοῦ βαθμοῦ εὐρεθῶσι, κατὰ τὸν τῶν προσώπων ἀριθμὸν μετὰ αὐτῶν ἡ κληρονομία διαιρεθήσεται, ὅπερ in capita οἱ ἡμέτεροι λέγουσι νόμοι.

Κεφ. δ΄.

Οὐδεμίαν δὲ εἶναι βουλόμεθα διαφορὰν ἐν ἀρρένοις διαδοχῇ ἢ κληρονομίᾳ μετὰ τῶν πρὸς τὴν κληρονομίαν καλουμένων ἀρρένων ἢ θηλειῶν, οὐς πρὸς τὴν κληρονομίαν κοινῶς ὠρίσασμεν καλεῖσθαι, εἴτε δι' ἀρρένων, εἴτε διὰ θηλέος προσώπου συνήπιον τῷ τελευτήσαντι, ἀλλ' ἑλὲ πασῶν τῶν διαδοχῶν τὴν τῶν ἀγνωτων τε καὶ cognatorum διαφορὰν ἀρρεῖν κελύουμεν, εἴτε διὰ θήλυ προσώπων, εἴτε δι' ἐμαγκιπαιῶνα ἢ ἕτερον οἰονδήποτε τρόπον τοῖς προτέροις ἐτρακταίετο νόμοις, καὶ πάντας δίχα τινὸς τοιαύτης διαφορᾶς κατὰ τὸν τῆς ἰδίας συγγενείας βαθμὸν εἰς τὴν ἐξ ἀδιαθέτου τῶν συγγενῶν διαδοχὴν ἐλθεῖν κελύουμεν.

Κεφ. ε΄.

Ἐξ ὧν δὲ περὶ τῆς κληρονομίας εἰρήκαμεν τε καὶ διευτύωσαμεν, καὶ τὰ περὶ τῆς ἐπιτροπῆς δῆλα καθέστηκε. Θεσπίζομεν γὰρ, ἕκαστον κατὰ τὸν βαθμὸν καὶ τὴν τάξιν, καθ' ἣν πρὸς τὴν κληρονομίαν καλεῖται ἢ μόνος ἢ μετ' ἑτέρων, καὶ τὸ λειτούργημα τῆς

tertio gradu sint, in parentum locum succedentes cum illis, qui primo et secundo gradu sunt, ad hereditatem vocentur, illud manifestum est, defuncti patris, masculis et feminis, paternis et maternalis, eos praecipui, licet illi quoque tertium similiter cognationis gradum obtineant

§. 1. Si defunctus neque fratres neque fratrum liberos, ut diximus, reliquerit, omnes ex latere cognatos ordine ad hereditatem vocamus secundum uniuscuiusque gradus praerogativam, ut propinquiores gradus reliquis praerogantur. Si multi eiusdem gradus inveniantur, pro numero personarum inter eos hereditas dividatur, id quod leges nostrae in capita appellat.

CAP. IV.

Nullam vero differentiam esse volumus in qualibet successione aut hereditate inter masculos et feminas ad hereditatem vocatos, qui ut ex aequo ad hereditatem vocentur definitivum, qui ut ex aequo ad hereditatem vocentur definitivum, sive per masculum, sive per feminam defuncto coniungantur, sed in omnibus successioneibus agnatorum et cognatorum differentiam cessare volumus, sive propter femininam personam, sive propter emancipationem vel alium quemlibet modum in prioribus legibus tractata fuerit, omnesque eas eiusmodi differentia secundum cognationis suae gradum ad cognatorum ab intestato successionem venire iubemus.

CAP. V.

Ex his autem, quae de hereditate diximus et disposuimus, etiam ea, quae ad tutelam pertinent, clara sunt. Sancimus enim, ut unusquisque eo gradu et ordine, quo ad hereditatem vel solus, vel cum aliis vocatur, etiam munus tutelae suscipiat, neque ulla diffe-

successionem ab intestato fratris aut sororis filios vocari permittimus, neque si ex utroque parente eorum pater aut mater defuncto iungebatur. Quandoquidem igitur³⁾ fratris et sororis filii tale privilegium dedimus, ut in propriam parentum succedentes locum soli in tertio constituti gradu cum iis, qui in secundo gradu sunt, ad hereditatem vocentur, illud palam est, quia iis defuncti masculis et feminis, sive a patre sive a matre, praerogantur, si etiam illi⁴⁾ tertium cognationis similiter obtineant gradum. §. 1. Si vero neque fratres, neque filios fratrum, sicut diximus, defunctus reliquerit, omnes deinceps a latere cognatos ad hereditatem vocamus secundum uniuscuiusque gradus praerogativam, ut viciniore gradu, ipsi reliquis praerogantur. Si autem plerimi eiusdem gradus inveniantur, secundum personarum numerum inter eos hereditas dividatur, quod in capita nostrae leges appellant.

CAP. IV. Nullam vero volumus esse differentiam in quacunque successione aut hereditate inter eos, qui ad hereditatem vocantur, masculos ac feminas, quos ad hereditatem communiter definitivum vocari, sive per masculi, sive per feminae personam defuncto iungebatur, sed in omnibus successioneibus agnatorum cognatorumque differentiam vacare praecipimus, sive per femineam personam, sive per emancipationem, vel⁵⁾ per alium quemlibet modum prioribus legibus tractabatur, et omnes sine qualibet huiusmodi differentia secundum proprium cognationis gradum ad cognatorum successionem ab intestato venire praecipimus.

CAP. V. Ex his autem, quae de hereditate diximus et disposuimus, et quae de tutela sunt, manifesta consistunt. Sancimus enim, unumquemque secundum gradum et ordinem, quo ad hereditatem vocatur aut solus⁶⁾, aut cum aliis, etiam functionem tutelae suscipere, nulla neque in hac parte differentia introducenda

¹⁾ Quae sequitur sententia usque ad Ὅποτε τοίνυν etc., deest in Bas. et apud Hal., ex Supplementis extera d. Hervag. recepta est suo loco in ed. Par.

¹⁾ πρώτου καὶ non habuit Fet. Int. — ²⁾ καταλείψει Bas. — ³⁾ Igitur om. Cod. Hamb., Trid., *rt. — ⁴⁾ illi om. Cod. Hamb. ⁵⁾ Cod. Hamb., Trid.; sive Port., Cont. — ⁶⁾ Cod. Hamb., Trid.; unum Port., Cont

τῆς ἐπιτροπῆς ὑπελθεῖν, οὐδεμιᾶς οὐδὲ ἐν τούτῳ τῷ μέρει διαφοράς εἰσαγομένης ἐκ τῶν ἀγνατικῶν ἢ κογνατικῶν δικαίων, ἀλλὰ πάντων ὁμοίως εἰς τὴν ἐπιτροπὴν καλουμένων, τῶν τε δὲ ἀφῆρογοντας, τῶν τε διὰ θηλυγονίας τῷ ἀνήθρῳ συναπιουμένων. Ταῦτα δὲ λέγομεν, εἰ ἄρδενες καὶ τέλειοι τὴν ἡλικίαν εἴησαν, καὶ ὑπὸ μηδενος νόμοι κωλύονται τὴν ἐπιτροπὴν ὑπελθεῖν, μηδὲ ἐξουσιαίῳ ἀρμοζούσῃ αὐτοῖς κελονταί. *) ταῖς γὰρ γυναῖξιν καὶ ἡμεῖς ἀπαγορεύομεν τὰ τῆς ἐπιτροπῆς ὑπελθεῖν λειτουργήματα, καὶ μὴ μήτηρ ἢ μᾶμμη εἶη. ταῦταις γὰρ μόνας καὶ τὴν τῆς κληρονομίας τάξιν καὶ τὴν ἐπιτροπὴν ὑπελθεῖν ἐπιτείν, ἐὰν ἐν ὑπομνήμασι καὶ γάμοις ἐτέροις, καὶ τῇ βοήθειᾳ τοῦ Βελιανέου ¹⁾ δόγματι ἀπαγορεύωσι. ταῦτα γὰρ φυλάττουσαι πάντως τῶν ἐκ πλάγιον συγγενῶν εἰς τὴν ἐπιτροπὴν προτιμηθήσονται ²⁾, τῶν testamentariῶν μόνων κληρονομῶν προλαβανόντων αὐτάς. τὴν γὰρ τοῦ τελευτήσαντος βουλήναι τε καὶ ἐπιλογὴν προτιμᾶσθαι βουλόμεθα. Εἰ δὲ πολλοὶ τῶν αὐτῶν τῆς συγγενείας ἔχοντες βαθμῶν καλοῦνται πρὸς τὴν ἐπιτροπὴν, κελύομεν αὐτοῖς κοινῇ συνελθόντας πρῶτῶν ἐπιτροπῶν, ἢ τοῦτου μέλει τοῦ μέρους, ἕνα ἢ καὶ πλείονας, ὅσοι πρὸς τὴν διοίκησιν τῆς οὐσίας ἀρκούσιν, ἐξ αὐτῶν ἐπιλέξασθαι καὶ ὀνομάσαι, καὶ τοῖτων ἢ τοῦτους τὰ τοῦ ἀνήθρου πράγματα διοικεῖν, τοῦ τῆς ἐπιτροπῆς κινδύνου πᾶσιν ἐπιχιμένον τοῖς πρὸς τὴν ἐπιτροπὴν καλουμένοις, καὶ τῶν οὐσιῶν αὐτῶν σωτηρῶς ὑποκειμένων τῷ ἀνήθρῳ ὑπὲρ ταύτης τῆς διοικήσεως.

Κεφ. ε΄.

Ταῦτα δὲ πάντα, ὅσα περὶ διαδοχῶν τοῦ γένους ἐθεσπίσθη, ἐπὶ ἐκείνοις βουλόμεθα κρατεῖν, ὅσοι τῆς καθολικῆς ὑπέσχεον πλοτεως. ἐπὶ γὰρ τοῖς αἰσθητοῖς ³⁾ τοὺς ἤδη παρ' ἡμῶν τεθέντας νόμους βεβαίως εἶναι κελύομεν, μηδένα καινισμόν ἢ ἐκλιπῶσιν ἐκ τοῦ παρόντος ὑγιασταμένου νόμου. Ἀπερ τοῖτων διὰ ταύτης τῆς διατάξεως τῆς εἰς τὸ διηνηκὲς φυλαχθήσομένης ἡ ἡμετέρα ἐθέσπισε γαληνότης, ἐπὶ ἐκείνοις βουλόμεθα κρατεῖν τοὺς ἕμᾶσιν. ἕνα ἐκ προομιῶν τοῦ Ἰουλιῦ μῆρος τῆς παρούσης ἐκτίς ἐπινομήσας; συνέβη ἢ καὶ μετὰ ταῦτα συμβῆσεται, τὰ γὰρ προλαβόντα θέματα τὰ μέχρι τοῦ μνημονεύθέντος χρόνου ἀποβάντα κατὰ τοὺς παλαιούς νόμους ἐμῆσθαι παρακελεύομεθα.

Ἐπὶ

CAP. VI.

Haec vero omnia, quae de successione familiae sancimus, in illis obtinere volumus, qui catholicae sunt fidei. In haereticis enim leges a nobis iam latae firmas esse, nullamque eas innovationem vel diminutionem ex hac lege sustinere iubemus. Quae igitur hac constitutione in perpetuum observanda serentitas nostra sancivit, in illis casibus obtinere volumus, qui ab initio mensis Iulii sextae huius indictionis contigerunt vel postea contingant. Casus enim praeteritos, qui usque ad dictum mensem contigerunt, secundum veteres leges decidi volumus.

Epi.

de agnatorum seu cognatorum iure, sed omnibus similiter ad tutelam vocandis, quique ex masculorum, quique ex feminarum prole descendant minori continui. Haec autem dicimus, si masculi et perfectae aetatis aiant, et nulla lege prohibeantur tutelam suscipere, neque excusatione competente sibi utantur. Mulieribus enim etiam nos interdiciamus tutelae subire officium, nisi mater aut avia fuerit. His enim solis secundum hereditatis ordinem et tutelam subire permittimus, si inter gesta et nuptias alii, et auxilio Velleiani senatus-consulti renunciant. Haec enim servantes omnibus a latere cognatis quoad tutelam praeponuntur, testamentaria solis tutoribus praecedentibus eas; defuncti namque voluntatem et electionem praeponi volumus. Si autem plures eundem cognationis gradum habentes ad tutelam vocantur, iubemus, communiter convenientibus apud iudicem, cui huius partis sollicitudo est, unum aut plures, quanti ad gubernationem substantiae sufficient, ex ipsis eligi et denunciari, et eum vel eos minoris res gubernare, tutelae periculo omnibus imminente, qui ad tutelam vocantur, et substantiae eorum minori aetate tacite ⁴⁾ subiacentibus pro huiusmodi gubernatione.

CAP. VI. Haec autem omnia, quae de successione generis sancimus, obtinere in illis volumus, qui catholicae fidei sunt. In haereticis enim ⁵⁾ iam a nobis positae leges firmas esse praecipimus, nullam novitatem aut immutationem ex praesente introducentem lege. Quae igitur per hanc constitutionem in perpetuum observanda sancivit nostra tranquillitas, in illis volumus obtinere casibus, qui a principii Iulii mensis praesentis sextae indictionis seu evenerunt ⁶⁾, seu posthac ⁷⁾ emerterint ⁸⁾; praecedentes namque casus qui usque ad memoratum tempus pertransierunt, secundum veteres leges decidi ⁹⁾ praecipimus.

Epi.

¹⁾ Quae sequuntur referunt Parat. §. 9. Athan. tit. XIII. (Heimb. Anecd. I. p. 147 sq.) — ²⁾ Parat. Coll. Const. eccl. III. 3. (Fozilli bibl. II. p. 1361.) — Parat. §. 9. Athan. tit. III. (Heimb. Anecd. I. p. 49.)

³⁾ Βελιανού Νομ. — ⁴⁾ ὅτι ταῖς γυναῖξιν ἀπηγορεύεται τὰ τῶν ἐπιτροπῶν ὑπελθεῖν λειτουργήματα, εἰ μὴ μήτηρ ἢ μᾶμμη εἶη add. Νομ. — ⁵⁾ tacite om. Cod. Hamb. — ⁶⁾ autem Cod. Hamb., Trid., Port. — ⁷⁾ venerunt Cod. Hamb., Trid., Port. — ⁸⁾ aut post haec Cod. Hamb., Trid. — ⁹⁾ emerterunt Cod. Hamb.; emerterunt Trid.; emergent Port. — ¹⁰⁾ incidi Cod. Hamb., Trid., Port.

Ἐπίλογος.

Ἡ ἐνδοξοῦτος τοῖνον ἢ σὴ τὰ διὰ τοῦ παρόντος νόμου παρ' ἡμῶν διατυπωθέντα εἰς τὴν ἀπάντων γνώσιν εἰλεῖν προνοησάτω, ἐπὶ ταύτης μὲν τῆς βασιλίδος πόλεως ἔδικτων κατὰ τὸ σύνθηδες προσιδμενων, ἐν δὲ ταῖς ἐπαρχαῖς προστάξεων¹⁾ πεμπομένων πρὸς τοὺς λαμπροτάτους τοῦτων ἡγουμένους, ὥστε μηδενὶ τῶν τῆ ἡμετέρας βασιλείας ὑποκειμένων ἀγγωστον γενέσθαι τὴν τῆς ἡμετέρας ἡμερότητος περὶ τούτους πρόνοιαν, οὕτω μέντοι ὥστε δίχα πάσης ζημίας τῶν πολιτῶν καὶ ἐπαρχιωτῶν ἐν παντὶ τόπῳ τὴν τοῦ παρόντος νόμου ἐμφάνειαν γενέσθαι. Dat. VII. Kal. Aug. imp. DN. Iustiniani PP. Aug. ann. XVII., post cons. Basilii V. C. ann. II. [543.]

Epilogus.

Tua igitur gloria quae hac lege a nobis disposita sunt ad omnium notitiam venire curet, in hac quidem regia urbe edictis move solito propositis, in provinciis vero mandatis ad clarissimos earum rectores missis, ut nemini, qui imperio nostro subiectus est, mansuetudinum nostrae providentia circa eos ignota sit, ita tamen, ut absque ullo civium et provincialium damno in omni loco huius legis insinuatio fiat.

Epilogus. Tua igitur gloria per praesentem legem a nobis disposita ad omnium cognitionem venire procuret, in hac enim²⁾ regia civitate edictis consuete propositis, in provinciis autem praecipis dirigendis ad clarissimos praesides earum, ut nulli nostri imperii subiectorum sit ignota nostrae circa eos mansuetudinis providentia, ita tamen, ut siue omni dispendio civium aut provincialium in omni loco praesentis legis fiat insinuatio. Dat. VII. Kal. Aug. imp. DN. Iustiniani PP. Aug. anno XVII. post cons. Basilii V. C. anno II. [543.]

1) προσταγμάτων Hal. — 2) quidem Sp.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ριθ'.³⁾

Ἦσιν τε τῆν διὰ τοὺς γάμους δωρεῶν ἰδικῶν συνάλλαγμα εἶναι, καὶ περὶ ἐτέρων κεφαλαίων.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Πέτρον, τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπαρχῶν πραιτωρίων.

Κεφ. α'.^{b)}

Τὴν διὰ τοὺς γάμους δωρεῶν συνάλλαγμα ἰδικῶν εἶναι τε καὶ κρίνεσθαι, καὶ μὴ ταῖς ἄλλαις δωρεαῖς αὐτῆν συναριθμεῖσθαι διὰ τοῦ παρόντος νόμου θεοπίζομεν, ἐπειδὴ ἀν' αὐτῆς ἰσοῦτος προικός ἐπιδίδονται. Ἐἴτε τοῖνον γένηται ἐπὶ πράξεως ἐπονημάτων ἐμφανῆς, εἴτε καὶ μὴ, κελύομεν αὐτῆν διὰ πάντων τῆν ἰδίαν ἔχειν ἰσχύν, τοῦτο μὲν πρὸς τὴν γυναῖκα, τοῦτο δὲ πρὸς τὸν ἄνδρα¹⁾, εἴτε παρ' αὐτοῦ τοῦ ἀνδρός. εἴτε παρ' ἐτέρου τινὸς τῆ γυναίκα ἐπιδίδονται ἤτοι καταγράφεται, ἤγουν εἰς τὸ τοῦ ἀνδρός πρόσωπον ἢ δωρεῶν γίνεται, ἐφ' ᾧ τὰ αὐτὰ πράγματα εἰς γαμικὴν καταγράφαι δωρεῶν. Καὶ ταῦτα κρατεῖν κελύομεν, ὅσης ἂν εἴη ποσότητος ἢ δωρεῶν, κἂν μὴ γένηται, καθὼς ἐρηται, ἐμφανῆς²⁾ c).

Κεφ. β'.

Novella CXIX.

UT DONATIO PROPTER NUPTIAS SPECIALIS SIT CONTRACTUS, ET DE ALIIS CAPITIBUS.

Idem Imperator Petro, gloriosissimo Praefecto Praetorio.

CAP. I.

Ut donatio propter nuptias specialis contractus sit et indicetur, nec reliquis donationibus adnumeretur, hac lege sancimus, quoniam pro ea aequalis dds datur. Sive igitur actis insinuetur, sive non, iubemus, ut illa per omnia, cum quantum ad mulierem, tam etiam quantum ad virum, vim suam habeat, sive ab ipso marito, sive ab alio quodam mulieri deus vel scribatur, sive etiam in virum donatio conferatur, et illas ipsas res nuptialis donationis loco det. Atque haec obtinere iubemus, cuiuscunque quantitatis sit donatio, licet ea, ut dictum est, non insinuata sit.

CAP. II.

GL.

CONST. CXV.

UT SPONSALITIA LARGITAS SPECIALIS SIT CONTRACTUS; ET DE DIVERSIS CAPITULIS.

(Coll. IX. tit. 2.)

Imp. Iustinianus Aug. Petro, gloriosissimo Orientalium Praetorium Praefecto.

CAP. I. Sponsalitiarum largitatem contractum specialem esse et indicari, et non aliis donationibus eam connumerari, per praesentem sancimus legem, quoniam pro ea aequalitas dotis offertur. Sive igitur fiat sub gestis monumentorum eius insinuatio, sive etiam non, iubemus, eam per omnia annu robur habere tam apud mulierem, quam apud virum, sive ab ipso viro, sive ab altero aliquo mulieri detur seu conscribatur, vel in viri personam donatio fiat, quatenus ipsas res in nuptialem donationem conscribat. Et hoc valere praecipimus, cuiuscunque sit donatio quantitatis, vel si non, sicuti dictum est, insinuetur.

CAP. II.

^{a)} Hal, et Scrimg. — Athan. X. 10. (Heimb. Anecd. I. p. 130 sqq.) — Varia capita Nov. in variis locis. — Julian, Const. 110. — Fersio est vetus glossata. — ^{b)} Bas. XXIX. 4. 1. Schul. a. (Theodari ef. Heimb. Anecd. I. p. 255.) — ^{c)} In Bas. I. c. hoc caput excipit Nov. 127. c. 2., quod eiusdem inscriptionis est, unde factum esse apparet, ut apud Hal. (ed. Nor., Hervag, Par.) illud Nov. 127. c. 2. in huius Novellae occasionem intextum sit.

¹⁾ ἰσχυρὸν ὅσον πρὸς τὴν γυναῖκα (om. τοῦτο — ἄνδρα) Hal., Bas. — ²⁾ ὅσον μέντοι πρὸς τὴν γυναῖκα καὶ, Hal., Bas.

Κεφ. β.^{α)}

Καὶ τοῦτο δὲ διὰ τῆς παρούσης διασιζόμεν διατάξεως, ὥστε ἄδηναν εἶναι τοῖς γένεσι ἐν αὐτῷ τῷ καιρῷ, ἐν ᾧπερ ἔξουσιν αὐτοῖς διατίθεσθαι περὶ τῆς ἄλλης αὐτῶν περιουσίας, καὶ τοὺς ἴδους οὐκείας τελευταίας βουλήσεσιν ἐλευθεροῦν, μηδένα τούτοις ἐμποδισμόν τῆς ἡλικίας ποιούσης, ἀλλὰ σχολίζοντας τοῦ νόμου τοῦ πρῶην κωλύοντος.

Κεφ. γ.^{β)}

Καὶ τοῦτο πρὸς τούτοις παρακελευόμεθα, ὥστε εἴπερ τις ἐν τινι συμβολαίῳ ἑτέρου ποιήσῃται μνήμην συμβολαίου, μηδέμιαν ἐκ ταύτης τῆς μνήμης ἀπαίτησιν γίνεσθαι, πλὴν ἐὶ μὴ καὶ τὸ ἕτερον συμβολαίου, οὕτως μνήμη κατὰ τὸ δεύτερον γέγονε, προκομισθεῖσθαι, ἢ ἕτερα παρασχεθεῖσθαι κατὰ τοὺς νόμους ἀπόδειξις. ὑπερ καὶ ἡ ποσότης, ἢ μνήμη γέγονε, τῆς ἀληθείας ἐποφείλεται. τοῦτο γάρ καὶ ἐν τοῖς παλαιοῖς εἰρισκομένοι νόμοις.

Κεφ. δ.^{γ)}

Καὶ τοῦτο δὲ διασιζόμεν, ὥστε εἴποτε ἐκκλήτου παρακολουθήσασθαι ἐν τῇ τελευταίᾳ ἐμπροσθένῳ ἡμεῖς ἢ μέρος ἑκάτερον ἢ μόνον ὁ τῆ ἐκκλήτου χρησάμενος ἠθάσοι, καὶ τὴν ἐαυτοῦ παρουσίαν φανερώσοι τῷ ἄρχοντι τῷ μέλλοντι τὴν τῆ ἐκκλήτου ὑπόθεσιν ἐξετάσει, ἢ τοῖς αὐτοῦ συνέδροις, ἢ τοῖς τὰς δίκας εἰσάγουσι, καὶ ὁ δικαστὴς ταῦτον ἐν ταῖς ὡρισμέναις ἡμέραις δεξασθαι ἀναβαλλήσῃ, μηδὲν πρόκομιμα τοῖς μέρουσιν ἢ ἐν ταύτων ἐκ τοῦτου παντελῶς γίνεσθαι, ἀλλὰ καὶ μετὰ ταῦτα ἐξετάζεσθαι τὰς τοιαύτας ἐκκλήτους, καὶ ψήφῳ περαιούσθαι νομίμῳ.

Κεφ. ε.^{δ)}

Ἔτερον πρὸς τούτοις κεφάλαιον τῆς ἡμετέρας δέουμενον νομοθεσίας συνίδουεν ἐπανορθώσασθαι. Ἐπειδὴ γὰρ οἱ ἡμέτεροι νόμοι διορίζουσιν, εἴποιε ὁ ἐνδοξοτάτοι ἐπαρχοὶ τῶν ἱερῶν πραιτωρίων ψήφῳ προενεγκοῖεν, μηδέμιαν ἐκκλήτον κατ' αὐτῆς ἐπιδοσθαι. διασιζόμεν, ὡσαύτως ψήφῳ τῶν ἐνδοξοτάτων ἐπάρχων οὐδὲ ἴσως κλίματος προενεχθεῖσθαι, καὶ εἰς, ὡς εἰκόσ, τῶν δικασομένων νομοῖσι λαυτῶν βεβαρῆσθαι, ἔχειν τὸν τοιοῦτον ἄδειαν διδασκαλικῶν προφρόνι τοῖς ἐνδοξοτάτοις ἐπάρχου τοῖς τῆν ψήφῳ προαγαυοῖν, ἢ τοῖς ταύτων σύμφορος, ἢ τοῖς τὰς δίκας εἰσάγουσιν ἐντὸς δεκα ἡμε-

CAP. II.

Hoc quoque constitutione hac sancimus, ut minoribus eo tempore, quo ipsis de reliqua ipsorum substantia disporre licet, servos etiam suos in ultimis voluntatibus manumittere liceat, neque aetas ullum ipsi impedimentum afferat, sed lex, quae antea id prohibebat, cesset.

CAP. III.

Insuper et hoc iudemus, si quis in instrumento aliquo alterius instrumenti mentionem fecerit, ut nulla ex hac mentione exactio fiat, nisi alterum quoque instrumentum, cuius mentio in altero facta est, proferratur, vel aliter secundum leges probetur, quantitatem, cuius mentio facta est, revera deberi; hoc enim in veteribus etiam legibus invenimus.

CAP. IV.

Hoc quoque sancimus, ut, si forte appellations secuta ultimo fatali die vel utraque pars, vel ille solus venerit, qui appellations usus est, et praesentiam suam manifestaverit iudici, qui causam appellations examinaturus erat, vel assessoribus eius, vel illis, qui causas introducunt, eumque index intra statutos dies admittere distulerit, nullum praedictum partibus vel uni ex iis exinde omnino oriatur, sed et postea huiusmodi appellations examinationem et legitima sententia terminentur.

CAP. V.

Aliud insuper caput, quod legislatione nostra indiget, emendare nobis visum est. Quoniam enim leges nostrae definiunt, si forte gloriosissimi sacro praetorio praefecti sententiam tulerint, ne adversus eam appelletur, sancimus, ut, quoties sententia gloriosissimorum praefectorum cuiuscunque regionis profertur, et unus forte litigantium se gravatum esse putat, licentiam is habeat gloriosissimis praefectis, qui sententiam tulerunt, vel eorum consiliariis, vel illis, qui lites introducunt, libellum offerendi intra decem dierum spatium post sententiam latam, ut hoc subsecuto non aliter sententia executioni mandetur, nisi prius

victrix

CAP. II. Et hoc quoque praesente constitutione sancimus, ut licentia sit minoribus in ipso tempore, in quo licet eis testari de alia substantia, etiam suos servos in ultimis voluntatibus manumittere, nullo eis impedimento aetatis faciendo, sed vacante lege, quae hoc primitus prohibebat.

CAP. III. Et hoc insuper inhemus, ut, si quis in aliquo documento alterius faciat mentionem documenti, nullam ex hac memoria fieri exactationem, nisi et ¹⁾ aliud documentum, cuius memoria in secundo facta est, proferratur, aut alia secundum leges probatio exhibeatur, quia et quantitas, cuius memoria facta est, pro veritate debetur; hoc enim etiam in veteribus legibus invenitur.

CAP. IV. Hoc quoque sancimus, ut, si quando appellations secuta, in novissima induciarum die aut pars utraque, aut solus, qui appellations usus est, occurrerit, et suam praesentiam manifestaverit iudici futuro appellations examinare iudicium, aut consiliariis eius, aut qui lites intromittunt, et index eum in definitis diebus suscipere differat, nullum praedictum partibus aut uni earum ex hoc penitus fieri, sed et post haec ²⁾ examinari appellations huiusmodi, et sententia legitima terminari.

CAP. V. Aliud ad hoc capitulum nostra providentia prospexit emendare. Quia enim nostrae leges decernunt, si quando gloriosissimi praefecti sacrorum praetoriorum sententiam protulerint, nullam appellations adversus eam offerri, sancimus, quoties sententia gloriosissimorum praefectorum cuiuscunque regionis profertur, et unus forsitan litigantium putaverit se gravari, habere eum licentiam petitionem offerre gloriosissimis praefectis, qui sententiam protulerunt, aut eorum consiliariis, aut causas introducuntibus intra decem dierum inducias post prolatam sententiam, ut hoc subsecuto non aliter executioni sententia contradatur, nisi prius fideiussiones dignas praebuerit victrix pars tantae quantitatis, quantae fuit condemnatio, ut,

si

¹⁾ Bas. XLVIII. 26. 2. Schol. b. — (Eustath.) ὄπρ. XXXIII. 3. — Parat. §. 16. Athan. tit. IX. (Heimb. Anecd. I. p. 111.) — ²⁾ Bas. XXII. 4. 1. Schol. p. q. — Parat. §. 9. Athan. tit. XII. (Heimb. Anecd. I. p. 152.) — ³⁾ Cap. 4. et 5. in Bas. IX. 2. 8., eorundemque capitulum epit. in Parat. §. 9. Athan. tit. VII. (Heimb. Anecd. I. p. 90 sq.)

¹⁾ Cod. Hamb.; et om. edd. — ²⁾ Cod. Hamb.; hoc edd.

ἡμερῶν ⁴⁾ προθεσμίας μετὰ τὸ προερχθῆναι τὴν ψῆφον, ὥστε τοῦτου παρακολουθοῦντος μὴ ἄλλως ἐκβίβασθαι παραδίδοσθαι τὴν ψῆφον, εἰ μὴ πρότερον ἔγγυας ἀξιολόστους παρόντοις τὸ νικῆσαν μέρος τοσαύτης ποσότητος, ὅσης ἂν εἴη ἡ καταδίχη, ὡς, εἰ μετὰ ταῦτα ἀναψηλαφησεως νομίμῳ τρόπῳ προΐουσης ἢ ψῆφος ἀνατραπέη, τὰ πράγματα αὐτῶ μετὰ τῶν νομίμων ἐπαυξήσεων ἀποκαθίστασθαι. εἰ δὲ ἐντὸς τῆς μηνονευθεσίας τῶν δέκα ἡμερῶν προθεσμίας μετὰ τὸ τὴν ψῆφον προερχθῆναι μὴ ἐπιδοῖη τὸν ἰβέλλον ὁ νομίμων βεβλώσθαι, κελύομεν τὸν τοῦ πράγματος ἐκβίβασμόν δέχα ἔγγυης προΐεναι, τοῦ τῆς ἀναψηλαφησεως δικαίου φυλαττομένου ἐκείνῳ, ὅστις ἐαυτὸν βεβαρῆσθαι νομίσοι.

Κεφ. δ. ⁵⁾

Πρὸς τοῦτοις θεσπίζομεν, ὥστε ἐπεὶ συμβαῖη τοὺς νέους βούλεσθαι ἀποστῆναι τῆς εἰς αὐτοὺς περιελθούσης καὶ καταδεχόμενης παρ' αὐτῶν κληρονομίας, εἰ μὴ πάντες οἱ δανεισταὶ παρόντες εὐρεθῆεν ἐν ἐκείνοις τοῖς τόποις, ἐν οἷς ἢ εἰς ἀκέραιον ἀποκατάστασις αἰτείται, καλεῖσθαι παρὰ τοῦ ἀρχοντος τοὺς δανειστάς, καὶ παρόντων πάντων ἀψίστασθαι τοὺς νέους τῆς τοιαύτης κληρονομίας. εἰ δὲ πάντες ἢ τινες τῶν δανεισῶν ἀπόντες εἴεν, κελύομεν τοὺς νέους βουλομένους τοῦτο πράττειν τῶ τῶν τόπων ἀρχόντι, ἐν οἷς αὐτοὶ διαγούσι, προσεῖναι, ἐκείνῳ δὲ διὰ τῶν συνειδημένων κτηνῶν καλεῖν τοὺς δανειστάς. καὶ εἰ ἐντὸς τριῶν μηνῶν προθεσμίας μηδὲμῶς παραγούσιν οἱ δανεισταί, ἔξείναι τούτοις ¹⁾ δέχα κινδύνου τῆς τοιαύτης ἀναχωρεῖν κληρονομίας, προνοούντος τοῦ ἀρχοντος, παρ' ᾧ ἢ εἰς ἀκέραιον ἀποκατάστασις πράττεται, ποῦ ὀφείλει τὰ κληρονομαῖα ²⁾ πράγματα κινητὰ τε καὶ ἀκίνητα φυλάττεσθαι, τῆς ποσότητος δηλαδὴ τούτων διὰ δημοσίας ἀπογραφῆς κατὰ πρᾶξιν ὑπομημάτων φανερομένης.

Κεφ. ε. ⁶⁾

Ἔτι ³⁾ θεσπίζομεν, ὥστε εἰ τις κακῆ πίστει πράγματα νεμόμενος ἢ κατὰ πρᾶξιν, ἢ κατὰ δωρεάν, ἢ ἄλλως ταῦτα ἐκποιήσοι, ὁ δὲ νομίμων τὰ αὐτὰ πράγματα προσχηκὴ ἐκτῶ τούτου γινώσκων ἐντὸς δέχα ἐνιαυτῶν μετὰ τῶν παρόντων καὶ εἰσοσι μεταξὺ τῶν ἀπόντων μὴ διαμαρτυρηθῆναι κατὰ τοὺς νόμους τὸν ἀγοραστήν, ἢ τὸν τὴν δωρεάν δεχόμενον, ἢ ἐκείνον, εἰς ὃν τὰ πράγματα ἄλλῳ οἰδηῖσθε τρόπῳ μετενεχθῆναι, τὸν τὰ τοιαῦτα πράγματα κομιζόμενον βεβλώσθαι ταῦτα ἔχειν, μετὰ τὴν τῆς δεκαετίας δηλονότι ἐπὶ τῶν παρόντων καὶ τῆς εἰσοσείας ἐπὶ τῶν

si post hanc retractationem modo legitimo procedente sententia resolvatur, res ei cum augmentis legitimis restitatur. Si vero intra memoratas decem dierum inducias post prolatam sententiam non obtulerit libellum is, qui putat se laesum, iubemus, causae executionem sine fideiussione ⁴⁾ procedere, retractationis iare servando illi, qui se gravatum putaverit.

CAP. VI. Ad haec quoque sancimus, ut, si contigerit minores velle se abstinere ab hereditate in se devoluta et a se suscepta, si quidem omnes creditores praesentes fuerint in illis locis, in quibus in integrum restitutio postulat, vocentur a iudice creditores, et praesentibus omnibus ab huiusmodi hereditate se minores abstineant. Si vero omnes aut aliqui creditorum absentes fuerint, iubemus, minores volentes hoc agere locorum indicem, in quibus ipsi degunt, adire, illum vero per consuetas citationes vocare creditores, et si intra spatium trium mensium nusquam appareant, licere minoribus sine periculo ab huiusmodi hereditate abecedere, iudice providente, apud quem agitur in integrum restitutio, ubi debeant hereditariae res mobiles et immobiles custodiri, quantitate quippe harum publica descriptione sub gestis monumentorum manifestanda.

CAP. VII. Rursus sancimus, ut, si quis mala fide rem possidens aut per venditionem, aut per donationem, aut aliter hanc rem ⁵⁾ alienet, qui vero putat, eandem res competere sibi, hoc agnoscens, intra decem annos iuxta praesentes et viginti inter absentes non contestatus fuerit secundum leges extorem, aut donationem accipientem, aut illum, ad quem res alio quolibet modo translatae sunt, eum, qui tales res habet, firme eas habere, post decennium videlicet inter praesentes et vicennium inter absentes decursum. Si autem ignorat versus

¹⁾ (Eustath.) ὄπ. VIII. 8. — ²⁾ Bas. X. 21. 8. — ³⁾ Cap. 7. et 8. in Bas. L. 14. 10. (L. 14. 11. in Meerm. Thes. Tom. V. p. 76.) — Lib. περὶ διαφ. ἀναγν. §. 17. (Helm. Anecd. I. p. 196.)

⁴⁾ τούτους Hal. — ⁵⁾ κληρονομία Hal. — ⁶⁾ ἐπὶ ταῦτα Hal. — ⁷⁾ Cod. Hamb., Trid.; Sicut ante Port., Const. — ⁸⁾ rem em. Cod. Hamb.

victrix pars fideiussiones fide dignas eius quantitati nomine, in quam condemnatio facta est, dederit, si, si postea, retractatione legitimo modo facta, sententia subvertatur, res ei cum legitimis accessionibus restitatur. Si vero intra memoratas decem dierum spatium post latam sententiam is, qui se laesum putat, libellum non obtulerit, iubemus, ut executioni rei sine fideiussione fiat, et ius retractationis illi, qui se gravatum putaverit, servetur.

CAP. VI.

Ad haec sancimus, ut, si minores contingat hereditate ad ipsos delata atque ab ipsis adita abstinere velle, si quidem omnes creditores praesentes inveniantur in illis locis, in quibus in integrum restitutio petitur, creditores a magistratu vocentur, omnibusque praesentibus minores ab eiusmodi hereditate abstineant. Sin autem omnes vel quidam ex creditoribus absentes sint, iubemus, ut minores, qui id facere volunt, magistratum locorum adeant, in quibus degunt, ille vero per consuetam mandata creditores vocet, et si intra trium mensium spatium creditores non appareant, licet illis sine periculo ab eiusmodi hereditate recedere, atque magistratus, apud quem in integrum restitutio peragitur, provident, ubi res hereditariae mobiles et immobiles servari debeant, quantitate scilicet earum per publicam descriptionem apud acta manifestando

CAP. VII.

Amplius sancimus, si quis mala fide res possidens vel per venditionem, vel per donationem, vel alio modo eas alienaverit, is vero, qui res illas ad se pertinere putat, hoc cognoscens, intra decem annos inter praesentes et viginti inter absentes extorem, vel donarium, vel illum, ad quem alio quolibet modo res delatae fuerunt, secundum leges non interpellet, ut is, qui res illas accepit, firmiter eas habeat, post decennium scilicet inter praesentes et vicennium inter absentes lapsam. Quodsi versus veram alienarum dominus res illas ad se pertinere et alienationem factam esse ignoret,

τῶν ἀπόντων παραδρομήν. Ἐι δὲ ἀγνοῖ ὁ ἀληθὴς ἐκποιηθέντων¹⁾ πραγμάτων δεσποτικῆς καὶ ἔτι τὰ πράγματα αὐτῷ προσήκει, καὶ οἱ γέγονεν ἢ ἐκποιήσας, κελύμεν μὴ ἄλλως τούτων ἀποκλείεσθαι, πλὴν εἰ μὴ διὰ τῆς παραγραφῆς τῆς τοιαυτοῦ ἀποκλείεσθαι²⁾, μὴ δυναμένου λέγειν τοῦ τὰ πράγματα τούτῳ τῷ ἴσῳ νυμιμένου, ὅτι αὐτὸς καλῶ πιστεῖ νύμειται, ὅποια παρὰ τοῦ κακῆ πιστεῖ νυμηνέντος ταῦτα ἐκομίσαστο.

Κεφ. η'. β)

Περὶ δὲ τῆς παραγραφῆς τῆς δεκαετίας ταῦτα διατυπώσασιν συνιδόμεν³⁾, ὥστε εἴ ποτε τις ἐν τῇ ἐξαυτῆς τῆς δεκαετίας χρονικῆ παραγραφῇ ἐπὶ τινὰς τῶν ἐνιαυτῶν παρῶν εἴη, ἐπὶ τινὰς δὲ ἀπῶν, ἄλλως τοσοῦτους αὐτῷ ἐνιαυτοῦς πρὸς τῇ δεκαετίᾳ προσεθῆναι, ὅσους ἐξ αὐτῆς τῆς δεκαετίας ἀπῶν γέγονε. Ταῦτα δὲ πάντα, αἵτινα περὶ τῆς χρονικῆς ὤρισται παραγραφῆς, οὐκ ἐν ταῖς προλαβούσαις, ἀλλ' ἐν ταῖς μελλούσαις καὶ μόνον μετὰ τὸν παρόντα νόμον ὑποθέσει τὴ καὶ πράγμασι κρατεῖν παρακελεύομεθα.

Κεφ. θ'. ε')

Ἐπειδὴ δὲ πρὸ τούτου νόμου προηγέομεν, ὥστε τοὺς διατιθεμένους ἢ χειρὶ ἰδίᾳ, ἢ διὰ τῶν μαρτυρῶν τὰ ὄνοματὰ τῶν κληρονόμων ἐγγράφειν ταῖς διαθήκας, ἐγγόμεν δὲ ἐκ τῆς τοιαυτῆς ἀκριβείας πολλὰς διαθήκας ἀνατραπήναι, οἷα τῶν διατιθεμένων μὴ δυναμένων τὴν τοιαυτὴν ἀκριβείαν παραφυλάξαι, ἢ, ὡς ἐκόσ, μὴ βουλομένων γνώσασθαι τὴν ἰδίαν αὐτῶν βούλην, κελύομεν, ἄδειαν μὲν εἶναι τοῖς βουλομένοις ταῦτα φυλάττειν ἐν ταῖς αὐτῶν διαθήκαις. Ἐι δὲ καὶ ταῦτα μὴ φυλάξουσιν, ἀλλὰ κατὰ τὴν παλαιάν συνήθειαν διαδῶνται, καὶ οὕτω βεβαίαν εἶναι τὴν διαθήκην διαπισθῆναι, εἴτε δι' ἰαοῦ τοῦ τις, εἴτε δι' ἑτέρου προσώπου τὸ ὄνομα τοῦ κληρονόμου ἐγγράψαι, εἴπερ ὅπως τὴν λοιπὴν νόμον παραφυλακὴν ἐν τῇ διαθήκῃ ὁ testator παραφυλάξει.

Κεφ. ι'. δ')

Τὸν δὲ νόμον, δι' οὗ ἐθεσπίσαμεν μὴ μεταφέρεσθαι εἰς ἑτέρον τὰ εἰς τὸν ἡμέτερον οἶκον ἀπὸ εὐαγῶς ἐκκλησίας περιεχόμενα πράγματα, σχολάζειν θεσπίομεν, τούτῳ μὲν ἐπὶ τοῖς ἤδη εἰς τὸν ἡμέτερον οἶκον νομίμως περιελθούσι, τούτῳ δὲ καὶ τοῖς μετὰ ταῦτα μέλλουσι περιεχεσθαι.

Κεφ. ια'.

ret, iubemus, ut non aliter, quam triginta annorum praescriptione excludatur, quum ille, qui res hoc modo possidet, dicere non possit, se bona fide possidere, quandoquidem ab eo, qui mala fide possedit, eas accepit.

CAP. VIII.

De exceptione decennii desinere nobis placuit, ut, si quis in dicta temporali decennii praescriptione aliquot annis praesens, quibusdam vero absens sit, tot alii anni ad decennium illi addantur, quot per decennium absens fuit. Haec vero omnia, quae de temporali praescriptione desinivimus, non in praeteritis, sed in futuris, et illis tantum negotiis ac rebus obtinere iubemus, quae hanc legem sequuntur.

CAP. IX.

Quoniam vero antea legem tulimus, ut testatores vel sua manu, vel per testes nomina heredum testamentis inscribant, cognovimus autem, per subtilitatem illam multa testamenta subversa esse, quum testatores eam diligentiam adhibere non potuerint, vel fortasse quosdam voluntatem suam notam fieri voluerint, iubemus, ut illis quidem, qui volunt, haec in testamentis suis observare liceat; sin autem haec non observaverint, sed secundum veterem consuetudinem testentur, sancimus, ut etiam sic testamentum firmum sit, sive quis ipse, sive per aliam personam nomen heredis scripserit, modo testator reliquam legitimam solemnitate in testamento observet.

CAP. X.

Legem vero, qua sancimus, ne res, quae ad domum nostram a venerabili ecclesia pervenerunt, ad alios transferantur, cessare volumus tam in iis, quae iam ad nostram domum legitime pervenerunt, quam in iis, quae postea perventura sunt.

CAP. XI.

alienatarum rerum dominus, et quia res ei competunt, et quia alienatio facta est, non aliter hunc excludi, nisi per tricennalium praescriptionem, non valente dicere eo, qui res hoc modo possidet, quia ipse bona fide possidet, quando⁴⁾ a mala fide possidente hoc accepit.

CAP. VIII. De praescriptione vero decennii hoc ordinare prospeximus, ut, si quando quispiam in praedicta decennii temporali praescriptione in quibusdam quidem annis praesens sit, in quibusdam vero absens, alios tantos ei annos super decennium adici, quantos ex ipso decennio absens fuit. Haec autem omnia, quae de temporali praescriptione decrevimus, non in praeteritis, sed in futuris et⁵⁾ tantum post praesentem legem negotiis atque causis valere praecipimus.

CAP. IX. Quia vero ante hoc⁶⁾ legem protulimus, ut testator aut manu propria, aut per testes nomina heredum scribat in testamentis⁷⁾, agnovimus autem ex huiusmodi subtilitate plurima testamenta destructa, testatoribus non valentibus huiusmodi custodire subtilitatem, aut forsitan nolentibus scire aliquos suam voluntatem, iubemus, licentiam quidem esse volentibus hoc servare in propriis testamentis; si autem haec⁸⁾ non observant, sed secundum priscam consuetudinem testentur, etiam sic firmum testamentum esse sancimus, sive per se aliquis, sive per alterius personam nomen heredis inscripserit, si omnino reliquam legitimam observationem in testamento testator observaverit⁹⁾.

CAP. X. Legem vero, per quam sancimus¹⁰⁾, non transferri ad alios¹¹⁾ res, quae ad nostram domum ex venerabili ecclesia pervenerunt, vacare sancimus tam in iis, quae iam ad nostram domum legitime pervenerunt, quam quae postea perventura futura sunt.

CAP. XI.

¹⁾ (Κωνσταντ.) ὅπ. XI. 10. — ²⁾ Lib. περὶ διαφ. ἀναγν. §. 17. (Heimb. Anecd. I p. 196.) — ³⁾ Parat. §. 16. Athan. tit. IX. (Heimb. Anecd. I, p. 111.) — Lib. περὶ διαφ. ἀναγν. §. 17. (ibid. I. p. 196.) — ⁴⁾ Bas. F. 2. 8.

⁵⁾ ἐκποιηθέντων om. Hal. — ⁶⁾ συνοίδαμιν Hal. — ⁷⁾ Cod. Hamb.; ipse add. add. — ⁸⁾ et om. Trid., Port. — ⁹⁾ Cod. Hamb.; ante hanc add. — ¹⁰⁾ Cod. Hamb.; testamento add. — ¹¹⁾ Cod. Hamb. 2^a man.; si haec Cod. Hamb.; si enim hoc add.; si vero etiam hoc Bk. — ¹²⁾ servaverit Cod. Hamb., Trid. — ¹³⁾ sancimus Cod. Hamb., Trid., Port. — ¹⁴⁾ Cod. Hamb., Trid.; alias Port., Cont.

Κεφ. ια'.*)

CAP. XI.

Είποιε δέ τις διάδηται, καὶ τι πῶγμα ἀκίνητον ἢ ἰδίᾳ φαμίλιᾳ ἢ ἑτέρῳ τινὶ προσώπῳ ὀνόματι ληγάτου καταλείψη, καὶ ἰδικῶς εἴπη, μὴδὲν χρόνον τὸ αὐτὸ πῶγμα ἐκποιεῖσθαι, ἀλλὰ παρὰ τοῖς κληρονομίοις ἢ διαδόχοις ἐκείνου, φῖνι κατελείψῃ, διαμένειν, ἐπὶ τοῦτου τοῦ ληγάτου κελεύομεν τὸν φαλκίδιον νόμον γῶραν παντελῶς μὴ ἔχειν. Ἐπειδὴ τὴν ἐκποίησιν τοῦτου αὐτὸς ἐκόλωσεν ὁ διαθξέμενος. Ταῦτα δὲ κρατεῖν κελεύομεν ἐπ' ἐκείνοις τοῖς θέμισσι τοῖς μὴπω κατὰ δικαστικὴν ψήφον, ἢ κατὰ φιλικὴν σύμβασιν, ἢ καθ' οἰονδήποτε νόμιμον τρόπον τηρηθεῖν.

Si quis autem testatus fuerit, et rem aliquam immobilem familiae suae vel alii personae legati nomine reliquerit, atque specialiter dixerit, ut nulla tempore ea res alienetur, sed apud heredes vel successores illius, cui relicta sit, maneat, in hoc legato inibemus legem Falcidiam locum omnino non habere quoniam alienationem eius ipse testator prohibuit. Haec vero in illis casibus valere iubemus, qui nondum iudiciali sententia, vel amica conventionne, vel quolibet legitimo modo decisi sunt.

Ἐπίλογος.

Epilogus.

Ἡ ὑπεροχὴ τοίνυν ἢ οἷ ἃ διὰ τοῦ παρόντος νόμου εἰς τὸ διηνεκὲς κρατήσοιτος ἢ ἡμετέρα ἐθέσπισε γαληνότης ἐδικίων μὲν ἐν ταύτῃ τῇ βασιλίδι πόλει προτιθεμένων, προστάξεων δὲ πρὸς τοὺς πασῶν τῶν ἐπαρχιῶν ἡγουμένων καταπεμπομένων εἰς τὴν τῶν πάντων γνῶσιν ἐλθεῖν παρασκευάσει. Dat. XIV. Kal. Febr. Constantiopol. imp. DN. Iustiniani PP. Aug. ann. XVII., post Basilii V. C. Cons. ann. III. [544.]

Quae igitur hac lege in perpetuum valitura sanxit nostra sancivit, excellentia tua efficiat ut edictis quidem in hac regia urbe propositis, praecipis vero ad omnes provinciarum rectores missis ad omnium notitiam veniant.

CAP. XI. Si quando autem aliquis testamentum faciat, et aliquam rem immobilem suae familiae aut alteri cuiuscunque personae nomine legati reliquerit, et specialiter dixerit, nullo tempore hanc rem alienari, sed aut apud heredes, aut apud successores illius, cui relicta est, permanere, in hoc legato inibemus Falcidiam legem locum penitus non habere, quoniam alienationem eius testator ipse prohibuit. Haec autem obtinere praecipimus in illis casibus, qui nondum iudiciali decreto, aut per amicabilem conventum, aut quolibet modo legitimo decisi sunt.

Epilogus. Eminentia igitur tua, quae per praesentem legem in perpetuum valituram nostram sancit tranquillitas, edictis quidem in hac regia civitate propositis, praecipis autem ad omnium provinciarum iudices destinatis ad omnium notitiam venire procurret. Dat. XIV. Kal. Febr. Constant. imp. Iustiniani PP. Aug. anno XVII., post Basilii cons. ann. III. [544.]

*) Bas. XLI. 5. 4. — Paral. §. 16. Athan. tit. IX. (Heimb. Anecd. I. p. 111.)

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρα'.*)

Novella CXX.

Περὶ ἐκποιήσεως καὶ ἐμφυτεύσεως ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων.

DE ALIENATIONE ET EMPHYTEUSI RERUM ECCLESIASTICARUM.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Πέτρον, τῷ ὑπάρχῳ τῶν ἀνατολικῶν πραιτωρίων.

Idem Imperator Petro, Praefecto Orientali Praetorio.

Προοίμιον.

Praefatio.

Πολλῶν καὶ διαφόρων νόμων ἐπὶ ταῖς ἐκποιήσας καὶ ἐμφυτεύσεις καὶ μισθώσεις καὶ τῇ λοιπῇ διακίσει τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων γοιτησάντων, συνείδομεν πάντα ¹⁾ τῷ παρόντι περιλαβεῖν νόμῳ. Κεφ. α'.

Quum multae et variae leges de alienationibus, et emphyteusibus, et locationibus, et reliqua rerum ecclesiasticarum administratione latae sint, omnia haec lege comprehendenda esse censuimus.

CAP. I.

GI.

CONST. CXVI.

DE ALIENATIONE, ET EMPHYTEUSI, ET LOCATIONE, ET HYPOTHECIS, ET ALIIS DIVERSIS CONTRACTIBUS IN UNIVERSIS LOCIS RERUM SACRARUM.

(Coll. IX. tit. 3.)

Imp. Iustinianus Aug. Petro, gloriosissimo Orientalium Praetoriumum Praefecto.

Praefatio. Multis et diversis legibus super alienationibus, et emphyteusibus, et locationibus, et reliquis administrationibus ²⁾ ecclesiasticarum rerum plantantibus ³⁾, praevidimus omnes praesente comprehendere lege. CAP. I.

¹⁾ Hal. et Siring. — Athan. II. 2. (Heimb. Anecd. I. p. 29—34.) et Coll. Const. eccl. III. 2. (Fœlli bibl. II. p. 1342 sqq.) — Partes aliquot Novellae exhibet Coll. 87 capitul. c. 14—16. (cf. Biener l. c. p. 171. 587 sq.) et (Ioannis) Nomoc. App. 12—14. (Fœlli bibl. II. p. 665 sqq.) — Extat etiam Nov. in Coll. 25 capitul. c. 24. (cf. Biener l. c. p. 174. 600.). — Praeter prooemium et epilogum tota Nov. est in Bas. F. 2. 1—7. et 9—13. (et 15?) Schol. — Iulian. Const. 111. — Ferris et velus glossata.

²⁾ πάντας habuisse videtur Fet. Int. — ³⁾ reliquae administrationis Cod. Hamb. — ³⁾ de plantantibus Cod. Hamb.; et de plantantibus Trid., Port.

Κιθ. α'.

CAP. I.

Θεσπιζόμεν τοίνυν, μηδεμίαν ἄδειαν ἔχειν τοὺς διοικοῦντας τὰ πράγματα τῆς κατὰ τὴν βασιλίδαν πόλεως ἀγιοταίτης ἐκκλησίας, ἢ ὀρηγοτροφείου, ἢ ξενοδοχίου, ἢ πτωχοτροφείου, ἢ νοσοκομείου, ἢ ἄλλου εὐαγῶς οἴκου ἐν τῇ βασιλίδι πόλει ἢ οἱ τῇ ταύτης ἐνορίᾳ τυγχάνοντος (ἐξηρημένων μόνων τῶν εὐαγῶν μοναστηρίων) πιράσκειν ἢ δωρεῖσθαι ἢ ἀνταλλάττειν ἢ ἐπὶ ἀντιδῶφω διδόναι, ἢ οἰσθῆποτε ἄλλῃ τρόπῳ ἐκποιεῖν πρᾶγμα ἀκίνητον, ἢ πολιτικὴν οἰκίαν, ἢ γεωργικὴν ἀνδράποδον, εἰ μὴ πρὸς βασιλικὸν οἶκον ἢ ἀντάλλαγι γέννηται μόνον. ἄλλ' οὔτε παροικικῆ δικαίᾳ δίδωσθαι τι συγχωροῦμεν. Τὰς δὲ ἐμφυτεύσεις παρὰ τῆς εἰρημένης ἀγιοταίτης ἐκκλησίας τῆς βασιλίδος πόλεως καὶ τῶν μητροπολιτικῶν εὐαγῶν οἴκων γίνεσθαι κελεύομεν ἐπὶ τῇ τῷ προσώπῳ αὐτοῦ τοῦ λαμβάνοντος καὶ ἄλλων δύο ἐμφυτέων κληρονομίᾳ, μὴ πλέον ἕκτης κομιζομένου τοῦ ἐφειστώτος κανόνος συγχωρομένου¹⁾ τῷ τῷ ἐμφυτεύσει κομιζομένῳ. Περὶ δὲ διαφερόντων προσώπων τῇ αὐτῇ ἀγιοταίτῃ ἐκκλησίᾳ μεγάλη καὶ τοῖς εἰρημένους εὐαγῶν οἴκοις τοῖς ἐπὶ τῆς βασιλίδος πόλεως ἢ τῆς αὐτῆς παροικίδος οὔσι κελεύομεν, εἰ μὴν τὰ τοιαῦτα προἰστία πρὸς οὐδὲν ἔχει, ἐπὶ ὁλοκλήρῳ τῷ κανόνι παρὰ τῶν διοικούντων τοῖς αὐτοῖς εὐαγῶν τόποις εἰς ἐμφυτεύσειν ταῦτα κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον τῷ λαμβάνοντι καὶ ἄλλαις δύο διαδοχαῖς δίδωσθαι, καὶ μηδένα παντελῶς κομιζομένον, ἀλλὰ καὶ προσθήκην γίνεσθαι. Εἰ δὲ μὴ ἔχει ταῦτα τὰ προἰστία ἢ ἵνα παντελῶς πρὸς οὐδὲν, ἄδειαν παρεχόμεν τοῖς διοικηταῖς τῶν εὐαγῶν τόπων ἐπὶ τῇ ποσότητι ταῦτα, ὡς προεῖρηται, εἰς ἐμφυτεύσειν δίδωσθαι. §. 1. Εἰ δὲ συμβαῖ ὁλοκλήρῳ πρᾶγμα ἔκ τινος τῶν εἰρημένων εὐαγῶν τόπων ἐμφυτικῆ δικαίᾳ διδόμενον ἢ εἰς βασιλικὸν οἶκον, ἢ εἰς τὸ θεῖον ἡμῶν ταμιεῖον, ἢ εἰς πύλιν τινα, ἢ βουλευτήριον, ἢ εἰς ἄλλον τινὰ εὐαγῆ οἶκον περιελθεῖν, ἄδειαν παρεχόμεν τοῖς διοικηταῖς τῶν εὐαγῶν τόπων, ὅφωρ ἐξ ἀρχῆς ἢ ἐμφυτεύσεις γέγονιν, ἢ ἵνα περιελθεῖ εἰς ἐν τῶν εἰρημένων προσώπων ἢ τοιαύτῃ ἐμφυτεύσει, φανεροῦν τὴν ἐαυτοῦ γνώμην εἶσαι διεσπασίας, καὶ ἢ παρ' ἐκείνοις καταλιμπάνειν τὸ αὐτὸ πρᾶγμα, εἰς οὗς περιήλθε, καὶ τὴν ἐνιαυσίαν πρὸς οὐδὲν τὴν ἐφ' ἑαυτῷ περιεχομένην κομιζοῦσθαι, ἢ τοῦτο ἀναλαμβάνειν, τῆς ἐμφυτεύσεως λυομένης, εἴπερ τοῦτο

λυσί-

Sancimus igitur, ut illis, qui administrant res sanctissimae ecclesiae in regia hac urbe, vel orphanotrophii, vel xenodochii, vel ptochotrophii, vel nosocomii, vel alterius venerabilis domus, quae in regia civitate vel intra fines eius est (exceptis solis venerabilibus monasteriis), non liceat vendere, vel donare, vel permutare, vel in remunerationem dare, vel alio quolibet modo rem immobilem, vel annonam civilem, vel mancipium rusticum alienare, nisi cum regia solum domo permutatio fiat; sed nec iure colonario aliquid dari permittimus. Emphyteuses autem a dicta sanctissima ecclesia regiae urbis et memoratis venerabilibus domibus constitui iubemus tam in persona eius, qui accipit, quam aliis duobus deinceps heredibus, nec plus, quam sexta pars canonis constituti illi, qui emphyteusis accipit, remittatur. Quantum ad suburbana vero, quae ad sanctissimam magnam ecclesiam diocesisque venerabiles domos in regia hac urbe vel eius vicinia constitutas pertinent, iubemus, si quidem suburbana illa reditum habeant, ut sub integro canone ad administratoribus sacrorum illorum locorum dicto modo in emphyteusis accipienti reliquisque duobus successoribus dentur, et nulla omnino remissione, sed potius additamentum fiat. Sin autem suburbana illa nullum omnino reditum habeant, potestatem domus administratoribus sacrorum locorum, ut ea sub certa quantitate, sicut dictum est, in emphyteusis dent.

§. 1. Si contingat quamlibet rem ad aliquo dictorum venerabilium locorum emphyteusico iure datam vel ad regiam domum, vel ad sacrum nostrum aerarium, vel ad urbem aliquam, vel curiam, vel ad aliam quandam sacram domum pervenire, potestatem concedimus administratoribus sacrorum locorum, a quibus ab initio emphyteusis constituta est, quando ad unam ex dictis personis talis emphyteusis pervenit, voluntatem suam intra duos annos declarandi, atque aut rem illam apud eos, ad quos pervenit, relinquendi, reditumque annuum, qui pacto continetur, accipiendi, aut emphyteusis soluta cum recipiendi, siquidem hoc sibi utile esse putaverint.

§. 2.

CAP. I. Sancimus itaque, nullam habere licentiam ordinatorum rerum huius regiae civitatis sanctissimae maioris ecclesiae, aut orphanotrophii, aut nosocomii, aut xenodochii, aut ptochotrophii, aut alterius venerabilis domus in hac regia civitate sive in eius finibus constitutae, exceptis venerabilibus monasteriis, vendere²⁾, aut donare, aut commutare, aut sub altero dono dare, aut alio quolibet modo alienare rem immobilem, aut civilem annonam, aut rusticum mancipium, nisi ad imperialem domum commutatio sola facta est. Sed neque de colonis iuste dari quid³⁾ concedimus. Emphyteuses vero a praedicta sanctissima maiore ecclesia regiae civitatis et memoratorum locorum⁴⁾ fieri iubemus in persona⁵⁾ eius, qui accipit, et aliis duobus deinceps heredibus, et non amplius de⁶⁾ sexta parte instantis canonis dimittimus ei qui emphyteusis iure acceperit. De competentibus vero proastiis ipsi sanctissimae maiori ecclesiae et nominatis venerabilibus domibus in regia⁷⁾ civitate aut in eius regione aut mansione constitutis iubemus, si quidem haec reditus habeant, integro⁸⁾ canone ab iis ordinatoribus, qui regunt ipsa venerabilia loca, in emphyteusim haec⁹⁾ secundum praedictum modum accipienti et aliis duabus successionebus dari, et nullam omnino relevationem, sed¹⁰⁾ augmentum fieri. Si vero non habeant ipsa proastia aliquos omnino reditus, licentiam praebemus ordinatoribus venerabilium locorum in alia¹¹⁾ quantitate hoc¹²⁾, sicuti praedictum est, in emphyteusim dare. §. 1. Si vero contigerit quamlibet rem ex aliquo praedictorum locorum venerabilium emphyteusico iure datam aut in imperialem domum, aut in sacrum nostrum aerarium, aut in civitatem aliquam, aut in curiam, aut in aliam aliquam venerabilem¹³⁾ domum pervenire, licentiam praebemus ordinatoribus venerabilium locorum, a quibus a principio emphyteusis facta est, mox ut pervenerit ad¹⁴⁾ unam praedictarum personarum ipsa emphyteusis, manifestare suam

suam

¹⁾ κληρ. οὐ μὴ — συγχωρομένου Hal.; rectius fortasse quod Fet. Int. habuisse videtur; μηδὲ sive καὶ μὴ — συγχωροῦμεν. — ²⁾ Cod. Hamb., Trid.; aut vendere Port., Cont. — ³⁾ Cod. Hamb., Trid.; neque de colonis iuste dari quidem Port., Cont.; neque colonario iure dari quid Bk. — ⁴⁾ Cod. Hamb.; commemoratorum locorum edd.; commemoratis venerabilibus locis Bk. — ⁵⁾ Cod. Hamb.; personam edd. — ⁶⁾ de om. Bk. — ⁷⁾ Cod. Hamb.; in regia hac edd. —

⁸⁾ sub integro Bk., sed potius crediderim scripsisse Fet. Int. in integro. Male post canone distinguit Cont., post habeant recte Cod. Hamb., Trid., Port. — ⁹⁾ Trid.; loca emphyteusim haec Cod. Hamb.; loca emphyteusim hanc Port.; loca in emphyteusim (om. haec) Cont. — ¹⁰⁾ et add. Bk. — ¹¹⁾ aliqua bene emend. Bk. — ¹²⁾ haec Bk. ed. ster. — ¹³⁾ Cod. Hamb.; in aliquam ven. aliam edd. — ¹⁴⁾ Cod. Hamb.; in edd.

λυσिताὲς αὐτοῖς¹⁾ εἶναι νομισαίεν. §. 2. Εἰ δὲ τινὲς εἰσι τόποι ἢ τῇ αὐτῇ ἀγιωτάτῃ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, ἢ τινι τῶν εἰρημένων εὐαγῶν οἴκων προσήκοντες, ἐν οἷς παλαιὰ οἰκίσεις τογγάνουσαι κατηνέχθησαν, καὶ ἔξ ἄν οὐδέμια παρέχεται πρόσδοσις, οἱ δὲ μνημονευθέντες εὐαγῆς οἴκοι, οἷς διαφέρουσι οἱ τόποι, τοῦτους ἀνοικοδομησαὶ μὴ δύνανται, ἀδειαν δίδωμεν τοῖς τοῦτον διοικηταῖς τῷ τῆς ἐμφυτεύσεως διηκτικῇ δικαίῳ ἐκδιδόναι τοὺς αὐτοὺς τόπους, οὕτω μέντοι γε, ὥστε τὴν ἐμφυτεύσιν ἢ ἐπὶ τρίτῃ μορῇ τῶν στεγονομένων, ἢ τινὰ ἐκ τῶν οἰκημάτων ἐν ἐστῶτων συνήγεται, ἐκ προοιμίων τοῦ χρόνου τοῦ ἐμφυτεύματος προίεναι, ἢ ἐπερ ὁ ἐμφυτεύτης βουληθεὶ μᾶλλον ἐπὶ τοῦτω τῷ ὄρω λαβεῖν τοὺς τόπους, ὥστε πρότερον οἰκοδομησαί, καὶ ἐκ τῶν προσγινομένων ἐκείσε κατὰ διατίμησιν στεγονομῶν τὸ ἥμισυ μέρος δίδόναι τῷ εὐαγῆ οἴκῳ, ἔξ οὗ τοὺς αὐτοὺς τόπους λαμβάνει, καὶ τοῦτο γενέσθαι συγχωροῦμεν, κερρησθαι δὲ τὸν τοιοῦτον ἐμφυτευτὴν καὶ ταῖς ἐκείσε εὐρισκομέναις ἐκ τῶν κατηνέχθωντων οἰκημάτων ὕλαις.

Κε φ. β'.

Εἰ δὲ τις βουληθεὶ οἰονδῆποτε πρᾶγμα ἀκίνητον ὀνόματι χρήσεως λαβεῖν παρὰ τῆς ἀγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας τῆς βασιλίδος πόλεως ἢ ἐνός τῶν μνημονευθέντων εὐαγῶν οἴκων, μὴ ἄλλως τοῦτο λαμβάνει, εἰ μὴ ἕτερον εὐδὸς πρᾶγμα δεσποικίας δικαίῳ παρῶσχη τῷ εὐαγῆ οἴκῳ, ἔξ οὗ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα λαμβάνει, τοσαύτην ἔχον πρόσδοσιν, ὅπως ἔχει τὸ πρᾶγμα, ὅπερ αὐτῷ δίδοιαι, καὶ μὴ πλείους δημοσίοις τελέσασσι βεβαρημένον, ὥστε μετὰ τὴν αὐτοῦ τελευτήν, ἢ μετὰ τὸν χρόνον, ἐπ' ὃν ἡ δόσις τῆς χρήσεως συνήρσει (μὴ ὑπερβαίνοντα δηλαδὴ τὴν τοῦ λαμβάνοντος ζωὴν), ἐκάτερον πρᾶγμα ἐπ' ἀκεραῖῳ καὶ κατὰ δεσποικίαν καὶ κατὰ χρῆσιν εἰς τὸν αὐτὸν εὐαγῆ οἶκον περιελθεῖν.

Κε φ. γ'.

Τὰς μισθώσεις δὲ παρ' αὐτῶν τῶν²⁾ εὐαγῶν οἴκων γίνεσθαι συγχωροῦμεν, εἰς οὓς ἂν τοῖς συναλλήτοιουσιν ἐνιαυτοῦς³⁾ συναρῶσι, μὴ ὑπερβαίνουσας⁴⁾ δηλαδὴ τὸν τριακονταετὴν χρόνον.

Κε φ. δ'.

nam voluntatem intra biennium, et aut ab his derelinqui eandem rem, ad quos pervenit, et annuam pensionem, quae pacto continetur, inferri, aut hoc recipere, emphyteusi soluta, eo quod hoc sibi professe existimant. §. 2. Si vero quaedam sunt loca aut ipsi sanctissimae ecclesiae maiori, aut alicui venerabilium domorum competentia, in quibus antiquae habitationes depositae sunt, et ex quibus nullus praebetur redditus, praedictae vero venerabiles domus, quibus competunt haec loca, reaedificare non possunt; licentiam damus ipsi ordinatorem earum in emphyteusos⁵⁾ perpetuo iure tradere ipsa loca, ita tamen, ut emphyteusia in tertia parte pensionum quae ex habitacionibus adhuc stantibus colligebantur, ex principio temporis emphyteusos procedat; aut si emphyteuta⁶⁾ maluerit magis sub isto pacto accipiat⁷⁾ loca, ut primitus aedificet, et ex adfectis illis per aestimationem pensionibus medietatem partis dari⁸⁾ venerabili domui, a qua ipsa loca accepit, et hoc fieri concedimus. Utatur vero⁹⁾ huiusmodi emphyteuta et illic inventa de depositis habitacionibus materia.

CAP. II. Si vero aliquis voluerit quamlibet rem immobilem nomine usus accipere a sanctissima maiore ecclesia regiae civitatis aut unius memoratarum venerabilium domorum, non aliter hoc accipiat, nisi aliam rem mox dominii iure praebuerit, ex quo¹⁰⁾ eandem rem accepit, tantum habentem redditum, quantum habet res, quae ei datur, et non maioribus fieri praestationibus praegravatum, ut post eius mortem, aut post tempus, in quo¹¹⁾ datio usus convenit, non transcendente¹²⁾ videlicet accipientis vitam, utraque res integra et in dominio et in usum in eandem venerabilem domum perveniat.

CAP. III. Locationes vero ab ipsis venerabilibus domibus fieri concedimus in quatuordecimque contrahentibus annos placuerit, non transcendentebus videlicet triginta annorum temporibus¹³⁾.

CAP. IV.

¹⁾ αὐτοῖς Bas. — ²⁾ παρὰ τῶν αὐτῶν Hal., Bas. — ³⁾ Hal., Bas.; ἐνιαυτοῖς Scring. — ⁴⁾ ὑπερβαίνοντες Hal., Bas. (ed. Heimb.). — ⁵⁾ Cod. Hamb., Trid.; emphyteusos Part., Cont. — ⁶⁾ emphyteuta Cod. Hamb.; emphyteuta Trid. — ⁷⁾ accipere Bk. — ⁸⁾ dare Bk. — ⁹⁾ Cod.

§. 2. Si quaedam loca sunt, quae vel ad sanctissimam magnam ecclesiam, vel ad quandam ex dictis venerabilibus domibus pertinent, in quibus antiqua aedificia collapsa sunt, et ex quibus nullus redditus venit, memoratae autem venerabiles domus, ad quas haec loca pertinent, ea reaedificare non possunt, licentiam damus administratoribus eorum perpetuo emphyteusos iure illa ipsa loca locandi, ita tamen, ut emphyteusia vel sub tertia parte pensionum, quae ex aedificiis adhuc stantibus colligebantur, ab initio temporis emphyteusos procedat, vel, si emphyteuta hoc potius conditione loca illa accipere velit, ut prius aedificet, et ex pensionibus, quae exinde secundum aestimationem redunt dimidia pars venerabili domui detur, a qua loca ille accipit, etiam hoc fieri, et emphyteutam solam inventa ibi ex dirutis aedibus materia uli permittimus.

Si quis voluerit quamlibet rem immobilem usufructus nomine a sanctissima magna ecclesia regiae huius urbis vel una ex memoratis sacris domibus accipere, non aliter eam accipiat, nisi statim aliam rem sacrae domui, a qua eam rem accipit, domus iure praestet, quae eundem redditum habeat, quem habet res, quae ei datur, nec pluribus publicis tributis gravata sit, ut post mortem eius, aut post tempus, in quod usufructus dari placuit, vitam scilicet accipientis non excedens, utraque res in solidum et quod ad dominium et quod ad usufructum ad eandem sacram domum perveniat.

Locationes vero ab ipsis venerabilibus locis fieri permittimus ad tot annos, quot contrahentibus placuerit, si tempus scilicet triginta annorum non excedat.

CAP. IV.

Hamb., Trid.; ergo Part., Cont. — ¹⁰⁾ praeb. venerabili domui, ex qua Bk. — ¹¹⁾ quod Bk. — ¹²⁾ Part., Cont.; transcendente Cod. Hamb.; rectius transcendente Trid. — ¹³⁾ non transcendentebus — tempora Trid.; transcendentes — tempus Bk. ed. ster.

Κεφ. δ'.

Εἰ δὲ συμβαῖν τινα τῶν ἐρημέων εὐαγῶν οἶκον ἀνόμιμα δημοσίων συντελειῶν ἢ ἄλλης οὐκ εὐκαίρου συμβαινούσης ἀνάγκης τῷ εὐαγῆ οἴκῳ χορηγμάτων δευθῆναι, εἰδείναι τοῖς τούτων¹⁾ διοικηταῖς ἀκίνητον πρᾶγμα ὑποτίθεσθαι, καὶ δοῦναι εἰς ἰδικὸν ἐνέχυρον, ἵνα ὁ δανειστὴς νέμηται τὸ αὐτὸ πρᾶγμα, καὶ τοὺς τούτου καρποὺς ἀναλέγηται, καὶ λογίζηται ἑαυτῷ τὰ μὲν εἰς αὐτὰ τὰ δανισθέντα χρήματα, τὰ δὲ εἰς τόκους μὴ πλείους τοῦ τετάρτου μέρους τῆς ἑκατοστῆς²⁾. εἰ δὲ καταβάλλωσι τὸ χρέος οἱ προεσιτώτες τοῦ αὐτοῦ εὐαγῶς οἴκου, ἢ ἐκ τῶν καρπῶν πληρωθῆ ὁ δανειστὴς, ἐπαέλθειν πάλιν τὸ πρᾶγμα ἐπὶ τὸν εὐαγῆ οἶκον, εἴ οὐ καὶ δέδοισαι.

Κεφ. ε'.

Τὰς δὲ ἐμφυτεύσεις καὶ ὑποθήκας καὶ τὰς ὑπὲρ πενταετίας μισθώσεις βουλόμεθα γίνεσθαι παρὰ μὲν τῆς ἀγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας τῆς βασιλέως πόλεως γνώμη καὶ συναίνεσι τοῦ μακαριωτάτου ταύτης ἀρχιεπισκόπου καὶ πατριάρχου, ὀμνυμένων παροῦτος αὐτοῦ τῶν τε θεοφιλεσιωτάτων οἰκονόμων καὶ τῶν χαρτουλαρίων τῆς αὐτῆς ἀγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας, ὡς οὐ πρὸς περιγραφήν τῶν ταύτης δικαίων τὸ συνάλλαγμα γίνεται, ἐπὶ δὲ τοῖς ἄλλοις εὐαγῆσι οἴκοις, εἰ μὲν εἰσι χαρτουλαρίοι, αὐτοὺς τὸν ἴσον τρόπον ὀμνύνει, παρόντος τοῦ προεσιώτου τοῦ εὐαγῶς οἴκου, εἰ δὲ μὴ εἰσι χαρτουλαρίοι, αὐτοὺς τοὺς προεσιώτας τῶν εὐαγῶν οἴκων προκειμένων τῶν ἁγίων εὐαγγελίων τὸ συνάλλαγμα ποιῶσθαι, ἔγγραφουμένους μετ' ὄρκου τοῖς τοιοῦτοις ἀμβολαῖσι, ὡς οὐ πρὸς βλάβην ἢ περιγραφήν τῶν εὐαγῶν οἴκου γίνεται τὸ συνάλλαγμα. §. 1. ^{b)} Τοῖς δὲ οἰκονόμοις, καὶ ὀργανοτρόφοις, καὶ τοῖς τῶν λοιπῶν εὐαγῶν οἴκων διοικηταῖς, ἔτι γε μὴν καὶ τοῖς πάντων χαρτουλαρίοις, καὶ τοῖς ταύτων γονεῦσι τε καὶ παισὶ, καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς κατὰ γένος αὐτοῖς ἢ ἐκ γαμικῶν δικαίων συναπτομένοις ἀπαγορευόμεν ἐμφυτεύσεις τε καὶ μισθώσεις ἤγουν ὑποθήκας πραγματικῶν αὐτοῖς εὐαγῆσι οἴκοις προσκείμενων δι' ἑαυτῶν ἢ διὰ παρενθέντου προσώπου λαμβάνειν γινωσκόντων αὐτῶν, ὡς εἰ τοιοῦτὸ τι γένηται, καὶ τοῖτο ἀνίσχυρον εἶναι, καὶ πᾶσαν τὴν περιουσίαν αὐτῶν τε τῶν λαμβανόντων καὶ τῶν οἰκονόμων καὶ χαρτουλαρίων καὶ διοικητῶν, οἷς κατὰ τὸν ἐρημένον τρόπον συνάπτονται, εἰς τὸν εὐαγῆ οἶκον, εἴ οὐ τὸ πρᾶγμα λαμβάνουσι, μετὰ τὴν αὐτῶν τελευτὴν περιελθεῖν κελεύομεν. Κεφ. ε'.

CAP. IV.

Si contingat, ut quaedam ex dictis venerabilibus domibus nomine fiscalium tributorum vel alius cuiuslibet necessitatis venerabili domui incidentis pecunia indigeat, liceat administratoribus earum rem immobilem obligare et speciali pignori dare, ut creditor eam rem possideat, et fructus eius colligat, sibi que partim in ipsam pecuniam creditam, partim in usuras, quarta parte centesimae non maiores, imputet. Si debitum solvant, qui venerabili domui praesunt, vel ex fructibus creditori satisfiat, res ad venerabilem domum, a qua data est, rursus redeat.

CAP. V.

Emphyteuses vero et hypothecas et locationes quinquennium excedentes volumus fieri a sanctissima quidem regiae urbis ecclesiae voluntate et consensu beatissimi illius archiepiscopi et patriarchae, iurantibus illo praesente dei amantissimis oeconomis et chartulariis eiusdem sanctissimae magnae ecclesiae, contractum non ad circumscriptionem iurium eius factum esse. In reliquis vero sacris domibus, si quidem chartulariis sunt, ipsi simili modo iurent praesente eo, qui venerabili domui praesit; si vero chartularii non sint, ipsi, qui venerabilibus domibus praesunt, propositis sacris evangeliiis contractus faciant, et iureiurando praestito in instrumentis scribant, non in fraudem vel ad circumscriptionem venerabilis domus fieri contractum.

§. 1. Oeconomos vero, et orphanotrophos, et reliquarum sacrarum domuum administratores, et insuper omnium chartularios, eorumque parentes et liberos, reliquosque, qui genere vel affinitate illis iuncti sunt, prohibemus emphyteuses et locationes seu hypothecas rerum ad illas ipsas sacras domos pertinentium per se vel per interpositam personam accipere, quum sciant, si tale quid fiat, et irritum fore, et omnem substantiam eorum, qui accipiant, tum etiam oeconomorum, et chartulariorum, et administratorum, quibus dicto modo coniunguntur, ad venerabilem domum, ex qua rem accipiunt, post eorum mortem pervenire nos iubere.

CAP. VI.

CAP. IV. Si vero contigerit aliquam praedictarum venerabilium domorum nomine fiscalium tributorum aut alterius cuiuslibet supervenientis necessitatis venerabili domui pecunias egere, liceat eius ordinatoribus immobilis rem aut supponere aut²⁾ dare in speciale pignus, et³⁾ creditor possideat eandem rem, et eius fructus colligat, et repnet sibi tam in his creditis pecuniis, quam in usuris, non autem maioribus, quam quartam partem⁴⁾ centesimae. Si vero persolverint debitum praepositi eiusdem venerabilis domus, aut ex fructibus adimpleatur creditum, redeat iterum res ad venerabilem domum, ex qua data est.

CAP. V. Emphyteuses vero et hypothecas, et ultra quinquennium locationes volumus⁵⁾ fieri a sanctissima maiore ecclesiae regiae civitatis conscientia et consensu beatissimi huius civitatis episcopi et patriarchae, iurantibus praesente eo⁶⁾ deo amabilibus oeconomis et chartulariis eiusdem sanctissimae maioris ecclesiae, quod non ad praescriptionem iuris eius contractus efficiatur; in aliis vero venerabilibus domibus, si quidem sint chartularii, ipsos aequali modo iurare praesente eo, qui praesit venerabili domui; si vero non sint chartularii, ab his, qui praesunt venerabilibus domibus, propositis sanctis evangeliiis contractum fieri in scriptis cum iureiurando addito huiusmodi instrumentis, quod non ad laesionem aut praescriptionem venerabilis domus contractus efficiatur⁷⁾. §. 1. Oeconomis vero, et orphanotrophis, et reliquis venerabilium domorum ordinatoribus, nec non et⁸⁾ omnibus chartulariis, et parentibus eorum, et filiis, et aliis, qui per genus eis vel nuptiarum iure coniuncti sunt, interdiciamus emphyteuses⁹⁾ et locationes sive hypothecas rerum ipsis venerabilibus domibus competentium aut per semetipsos, aut per interpositam personam accipere, scientibus eis, quod, si tale aliquid fiat, et hoc invalidum erit, et omnem substantiam tam eorum, qui accipiant, quam oeconomorum, et chartulariorum, et ordinatorum, quibus secundum praedictum modum coniuncti sunt, in venerabilem domum, de qua rem accipiant, post obitum eorum pervenire iubemus.

CAP. VI.

^{a)} Parat. §. 1. Athan. tit. XIII. (Haimb. Anecd. I. p. 162.) — ^{b)} Photii Nomoc. X. I. (Fœlli'ss. II. p. 1031.)

¹⁾ τούτου Hal., Bas., Fulg. — ²⁾ rem supp. et Et. — ³⁾ ut Bk. — ⁴⁾ quarta parte Bk. — ⁵⁾ Bk.; hypothecas ultra quinquennium volumus Cod. Hamb.; hyp. et ultra quinq., volumus edd. — ⁶⁾ Bk.; praesen-

tibus Cod. Hamb., edd. — ⁷⁾ Cod. Hamb.; efficitur edd. — ⁸⁾ Cod. Hamb., Trid.; et om. Port., Cont. — ⁹⁾ Trid.; emphyteosis Cod. Hamb.; emphyteusim Port., Cont.

Κεφ. ε'.

Καὶ ταῦτα μὲν ἐπὶ τῆς ἀγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας καὶ τῶν εἰρημένων εὐαγῶν οἰκῶν, τῶν ἐν τῇ βασιλίδι πόλει καὶ τῇ αὐτῆς περιοικίδι τυγχάνοντων, διευτυώσαμεν. Ἐπὶ δὲ ταῖς ἄλλαις ἀγιωτάταις ἐκκλησίαις, καὶ μοναστηρίοις, καὶ ξενώσι, καὶ νοσοκομείοις, καὶ λοιποῖς εὐαγέσι οἰκοῖς τοῖς ἐν ἀπάσαις ταῖς ἐπαρχαῖς τῆς ἡμετέρας πολιτείας κειμένοις, οὐ μὴν ἄλλα καὶ μοναστηρίοις ἐν τῇ βασιλίδι πόλει καὶ τῇ αὐτῆς περιοικίδι τυγχάνουσι ἀκολουθῶν διορίσας συνέειδομεν. §. 1. Ἀδειαν τοῖνυν δίδομεν τοῖς εἰρημένοις εὐαγέσι οἰκοῖς μὴ μόνον πρόσκαιρον ἐμφύτευσιν ποιῆσθαι¹⁾ τῶν ἀκινήτων πραγμάτων τῶν αὐτοῖς προσήκοντων, ἀλλὰ καὶ διηνεκῶς ταῦτα ἐμφυτευτικῶ δικαίῳ τοῖς βουλομένοις δίδοναι. Καὶ εἰ μὲν ἀγιωτάται ὡσιν ἐκκλησίαις ἢ ἑτέροις εὐαγέσι οἰκοῖς, ὧν τὴν διοίκησιν ὁ κατὰ τόπον ὁσιώτατος ἐπίσκοπος ἢ δι' ἑαυτοῦ, ἢ διὰ τοῦ εὐαγοῦς αὐτοῦ κλήρου ποιεῖται, κατὰ τὴν²⁾ γνώμην αὐτοῦ καὶ συναίνεσιν γίνεσθαι τὸ τοιοῦτο συνάλλαγμα, ὁμνύων παρόντος αὐτοῦ τῶν οἰκονόμων καὶ διοικητῶν καὶ χαρτουλαρίων τοῦ αὐτοῦ εὐαγοῦς οἴκου³⁾, ὡς ἐκ ταυτῆς τῆς ἐμφυτεύσεως οὐδέμηλα (ζημία τῷ αὐτῷ⁴⁾) εὐαγεί οἴκῳ ἐπάγεται. εἰ δὲ πτωχεῖα, ἢ ξενώσις, ἢ νοσοκομεία, ἢ ἑτέροις εὐαγέσι οἰκοῖς ὡσιν, ἴδωσαν διοίκησιν ἔχοντες, εἰ μὲν ἄγλωτος ἐκτελέσας οἴκου εἶναι συμβαίη, κατὰ γνώμην τοῦ πλείονος μέρους τῶν ἐκείσε λειτουργούντων κληρικῶν, οὐ μὴν ἄλλα καὶ τοῦ οἰκονόμου, εἰ δὲ ξενῶν, ἢ πτωχεῖον, ἢ νοσοκομείον, ἢ ἑτέρος εὐαγῆς οἴκος εἴη, τὸν προεστώτα τούτων⁵⁾ τὸ συνάλλαγμα ποιῆσθαι, ὁμνύων τῶν διοικητῶν τῶν αὐτῶν εὐαγῶν οἰκῶν ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου, παρ' οὗ προβάλλονται ἢ χειροτονοῦνται, ὡς οὐδὲν πρὸς βλάβην ἢ περιγραφήν τῶν αὐτῶν εὐαγῶν οἰκῶν ἐπὶ τῷ τοιοῦτῳ συνάλλαγματι γίνεται. §. 2. Ἐπὶ δὲ τῶν εὐαγῶν μοναστηρίων τοὺς ἡγουμένους αὐτῶν μετὰ τοῦ πλείονος μέρους τῶν ἐκείσε λειτουργούντων μοναχῶν τὸ συνάλλαγμα ποιῆσθαι. Καὶ ἐπὶ τῶν εἰρημένων δὲ πάντων κελύεσθαι ἐγγραφεσθαι τῷ συμβολαίῳ μεθ' ὅρκου, ὡς οὐ πρὸς βλάβην ἢ περιγραφήν τῶν αὐτῶν εὐαγῶν οἰκῶν τὸ πρᾶγμα πράττεται. Καὶ ταύτης δὲ τῆς παραφυλακῆς οὕτω προϋπόσης καθρισμὸν μὴ πλείονα γίνεσθαι τοῦ ἔκτου μέρους τῆς προσόδου, ἣν ἔχει τὸ εἰς ἐμφύτευσιν διδόμενον πρᾶγμα. Ὅσα δὲ περὶ τῶν κατα-

CAP. VI.

Et haec quidem de sanctissima ecclesia dictisque venerabilibus domibus, quae in regia urbe vel eius vicinia sunt, disposuimus. In reliquis vero sanctissimis ecclesiis, et monasteriis, et xenodochiis et nosocomiis, ceterisque sacris domibus, quae in omnibus reipublice nostrae provinciae sitae sunt, nec non monasteriis, quae in regia urbe et circuitu eius sunt, consequenter constituere praecauit.

§. 1. Licentiam igitur concedimus dictis sacris domibus non solum ad tempus emphyteusis rerum immobilium, quae ad illas pertinent, constituendi, sed et perpetue emphyteutice iure illas volentibus tradendi. Et si quidem sanctissimae ecclesiae vel aliae venerabiles domus sint, quas sanctissimus illius loci episcopus vel per se, vel per venerabilem eius clerum administrat, voluntate et consensu illius contractus celebretur. iurantibus eo praesente oeconomie, et administratoribus, et chartulariis venerabilis domus, nullum damnum per illam emphyteusis sacrae domus inferri. Si ptochia, aut xenodochia, vel nosocomia, vel aliae venerabiles domus sint, quas propriam administrationem habent, si quidem sacra oratoria sint, secundum sententiam maximae partis clericorum ibidem ministeria obeuntium, nec non oeconomi, sin xenodochium, vel ptochium, vel nosocomium, vel alia venerabilis domus sit, is, qui illa praestet, contractum ineat, iurantibus eorundem sacrum domum administratoribus in praesentia dei amantissimi episcopi, a quo constituntur vel creantur, nihil in fraudem vel ad circumscriptiorem earundem sacrarum domuum in tali contractu fieri.

§. 2. In venerabilibus vero monasteriis abbates eorum cum maiore parte monachorum ibidem ministeria obeuntium contractus celebrent. Atque in omnibus iis, quae dicta sunt, iubemus, ut in instrumento praestito iureiurando inscribatur, non celebrari negotium in fraudem vel ad circumscriptiorem earundem sacrarum domuum, eaque observatione ita procedente remissio non ultra sextam partem redditus fiat, quem res in emphyteusis data habet. Quae vero de collapsis domibus, quae ad sacras domus in hac regia urbe

CAP. VI. Et hoc quidem supra iis, quae⁶⁾ maioris ecclesiae sunt et praedictarum venerabilium domorum, quae sunt in⁷⁾ regia civitate vel eius circuitu, adhaerentium, disposuimus. In aliis vero sanctissimis ecclesiis, et monasteriis, et xenodochiis, et nosocomiis, sen reliquis venerabilibus domibus, quae in omnibus provinciis nostrae reipublicae positae sunt, verum etiam monasteriis in hac regia civitate et eius circuitu adhaerentibus, consequenter definire praevidimus. §. 1. Licentiam igitur damus praedictis venerabilibus domibus non solum ad tempus emphyteusis facere immobilium rerum sibi competentium, sed et perpetuae haec eis emphyteutice iure volentibus dari. Et si quidem sanctissimae ecclesiae sint vel aliae venerabiles domus, quarum gubernationem loci sanctissimus episcopus aut per se, aut per venerabilem chorum clericorum faceret⁸⁾, cum voluntate eorum et consensu fieri huiusmodi contractum, iurantibus praesente eo et⁹⁾ oeconomie, et administratoribus, et chartulariis ipsius venerabilis domus, quod ex hac emphyteusi nullum damnum eidem venerabili domui inferatur. Si vero ptochia, aut xenonex, aut nosocomia, aut reliquae venerabiles domus sint, propriam administrationem habentes, si quidem venerabilia oratoria esse contigerit, cum voluntate maioris partis ibidem ordinantium¹⁰⁾ clericorum, nec non et oeconomi, si vero xenones¹¹⁾, aut ptochium, aut nosocomium, aut alia sit venerabilis domus, apud praepositum ipsius fieri contractum, iurantibus ordinatoribus earundem venerabilium domorum in praesentia deo amabilis episcopi, a quo praeposuntur aut ordiantur, quod nihil ad laesionem aut praescriptionem ipsarum venerabilium domorum de huiusmodi contractu efficitur. §. 2. In venerabilibus vero monasteriis primates eorum cum ampliore et maiore parte ibidem deservientium monachorum contractum efficiant. In praedictis vero omnibus iubemus inscribi instrumentum¹²⁾ cum iureiurando, quod non ad laesionem aut praescriptionem earundem¹³⁾ res agitur. Hac vero observatione huiusmodi praecedente, relevationem non amplius fieri a¹⁴⁾ sexta parte redditus, quem habet res, quae in emphyteusis datur

¹⁾ Hal., Meerm. I. II., Bas., Fulg.; γινέσθαι Scring. — ²⁾ τὴν om. Hal., Meerm. I. II., Bas. — ³⁾ κλήρῳ Hal. — ⁴⁾ αὐτῷ om. Hal.; τῷ αὐτῷ om. Meerm. I. II. — ⁵⁾ τόπων Hal. — ⁶⁾ Cod. Hamb., Trid.; qui Port., Cont. — ⁷⁾ Cod. Hamb.; hac add. edd. — ⁸⁾ facere Cod. Hamb.; facit Bk. ed. ster. —

⁹⁾ Trid.; praesentibus et Cod. Hamb.; praesentibus Port., Cont. — ¹⁰⁾ orantium Bk. ed. ster. — ¹¹⁾ xenon Bk. ed. ster. — ¹²⁾ instrumento Bk. ed. ster. — ¹³⁾ venerabilium domorum add. Bk. ed. ster. — ¹⁴⁾ s om. Bk.

καταπεπωκότων οίκων τῶν προσηκόντων τοῖς εὐαγγέ-
 λικῶν οἰκῶν τοῖς ἐν τῇ βασιλείᾳ πύλει κειμένοις ἀνω-
 τέρῳ διεκπεποιμένοι, ταῦτα καὶ ἐπὶ τῶν εὐαγγέ-
 λικῶν κρητῶν παρεκελεύμεθα. Καὶ τοῦτο δὲ ἐπὶ
 τῶν εὐαγγέλων οἰκῶν διατυπῶσαι συνειδόμεν, ὥστε εἴ
 τις ἐξ αὐτῶν εἴτε ἐπὲρ δημοσίων συντελειῶν, εἴτε
 ἐπὲρ ἄλλης ἀναγκαίας πλείας τοῦ αὐτοῦ οἴκου χρεῖσιν
 ἐνοχοὶ γένωνται, καὶ οὐκ ἔστι δυνατόν ἐκ πραγμά-
 των κρητῶν τὰ αὐτὰ διαλυθῆναι χάρα, κατὰ πρώ-
 την μὲν τάξιν εἰς ἰδικῶν ἐγγύχρον διδοῦσθαι ἀκίνητον
 πᾶνμα τῷ δανειστῇ, ἵνα τοὺς τούτου καρπὸς ἀνα-
 λήσῃ κατὰλογησθαι ἐαυτῷ τὰ μὲν εἰς αὐτὰ τὰ
 δανεισθέντα χρήματα, τὰ δὲ εἰς τόκους οὐ πλείονας
 τοῦ τετάρτου μέρους τῆς ἐκατοστῆς. Εἰ δὲ μὴ δυ-
 νῆσθαι τοῦτω τῷ τρόπῳ διαλυοῖαι τὸ χρεῖος, κελύο-
 μεν τοὺς μὲν ὑπὸ τῶν ἀγιοτάτων πατριαρχῶν χει-
 ροτονοούμενους, εἴτε μητροπολίται, εἴτε ἐπίσκοποι
 ὡσιν, εἴτε ἀρχιμανδριῖται, εἴτε ὀργανοτρόφοι, ἢ
 πτωχοτρόφοι, ἢ ξενοδοχοί, ἢ νοσοκομοί, ἢ ἄλλων
 εὐαγγέλων οἴκων διοικητῶν, παρ' αὐτοῖς τοῖς ἀγιοτά-
 τοις πατριαρχαῖς, ὑφ' ὧν χειροτονοῦνται ἢ προβάλλ-
 ονται, ὑπομνήματα ποιῆσθαι, καὶ μετ' ὅρκου τῶν
 διοικητῶν καὶ συναίνεσως τοῦ πλείονος μέρους τῶν
 ἐν αὐτοῖς λειτουργούντων τὸ χρεῖος γίνεσθαι φανε-
 ρόν, καὶ οὐκ ἔστι δυνατόν ἐκ πραγμάτων κρη-
 τοῦ τοῦτο διαλυθῆναι. τοὺς δὲ ὑπὸ μητροπολιτῶν
 ἢ ἐπισκόπων χειροτονοούμενους, εἴτε ἐπίσκοποι
 ὡσιν, εἴτε ἀρχιμανδριῖται, εἴτε ὀργανοτρόφοι, εἴτε
 πτωχοτρόφοι ἢ ἄλλων εὐαγγέλων οἴκων διοικητῶν, παρ'
 αὐτοῖς ὁμοίως τοῖς μητροπολίταις ἢ ἐπισκόποις
 ἐὰν ταῦτα ὑπομνήματα συγγράφειν. παρ' ἑκάστοις
 δὲ τοῖς ἐπισκόποις, ὅστις ἢ παρὰ πατριαρχῶν ἢ
 παρὰ μητροπολιτῶν ἐπίσκοποις³⁾ χειροτονοῦνται, καὶ
 ἔχουσιν ὑπὸ τὴν ἴδιαν δικαιοδοσίαν ἢ μοναστήρια,
 ἢ πτωχεῖα, ἢ ξενώνας, ἢ νοσοκομῖα, ἢ ἄλλους
 εὐαγγέλων οἴκους, κατὰ τὸν ὅμοιον τρόπον τὰ ὑπομνή-
 ματα γίνεσθαι, οὕτω μὲντοι γιν, ὥστε εἴτε παρὰ
 πατριαρχαῖς, εἴτε παρὰ μητροπολίταις, εἴτε παρ' ἄλ-
 λοις ἐπισκόποις τὰ τοιαῦτα ὑπομνήματα πράττειται,
 μηδέμιαν ὑπὲρ αὐτῶν ζημίαν ἢ δαπάνην τοὺς εὐα-
 γελίκοις οἴκοις ὑφίστασθαι. Διὰ τοῦτο γὰρ οὐ βουλό-
 μεθα τοῦ λοιποῦ παρὰ τοῖς ἄρχουσιν τῶν ἐπαρχιῶν
 ἢ τοῖς ἐκδίκοις τῶν τόπων τὰ τοιαῦτα ὑπομνήματα
 παρὰ τῶν μνημονευθέντων προσώπων ἧσων οἴκων
 πράττεισθαι, ἵνα μηδέμιαν ζημίαν ὑφίστασθαι. Μετὰ
 δὲ τὸ οὕτως ταῦτα παρακολουθῆσαι παρὰ τοῖς μνη-
 μονευθένσιν ἀγιοτάτοις πατριαρχαῖς, ἢ μητροπολί-
 ταις, ἢ ἄλλοις ἐπισκόποις, τῆνικαῦτα τοὺς ἐλογμέ-
 νους διοικητῶν τοῦ ἐπ' ἀφελείᾳ ὄντος εὐαγγέ-
 λικου

urbe sitas pertinent, supra disposuimus, haec in sacris
 etiam domibus obtinere iubemus. Hoc quoque de ven-
 erabilibus domibus disponere nobis visum est, ut, si
 quaedam ex his vel propter publica tributa, vel aliam
 necessariam causam eiusdem domus debitis obnoxiae
 sint, illaque debita ex mobilibus rebus solvi nequeant,
 primo quidem loco creditori res immobilis speciali
 pignori detur, ut fructus eius colligens, partim in
 ipsam pecuniam creditam, partim in usus, quarta
 parte centesimae non maiores, eos sibi impulet. Quod si
 hoc modo debitum solvere nequeant, iubemus, ut illi,
 qui a sanctissimis patriarchis creati sunt, sive metro-
 politani sint, sive episcopi, sive archimandritae, sive
 orphanotrophī, sive ptochotrophī, sive xenones, sive
 nosocomi, sive aliarum venerabilium domuum admi-
 nistratores, apud ipsos sanctissimos patriarchas, a quibus
 creantur vel constituuntur, monumenta fiant, et iureiurando
 administratorum ac consensu maioris
 partis eorum, qui ministeria in illis obeunt, debitum
 manifestum fiat, quodque ex rebus mobilibus id solvi
 nequeat. Qui vero a metropolitanis aut episcopis
 creati sunt, sive episcopi sint, sive archimandritae,
 sive orphanotrophī, sive ptochotrophī vel aliarum sac-
 rarum domuum administratores, similiter apud illos
 metropolitanos vel episcopos eiusmodi monumenta con-
 scribant. Apud illos autem episcopos, qui vel a pa-
 triarchis vel metropolitanis episcopi creantur, et sub
 iurisdictione sua monasteria, vel ptochia, vel xenones,
 vel nosocomia, vel alias venerabiles domus habent,
 eodem modo monumenta fiant, ita tamen, ut sive apud
 patriarchas, sive metropolitanos, sive alios episcopos
 eiusmodi monumenta fiant, nullum illorum nomine dan-
 num vel impensam venerabiles domus sustineant. Pro-
 pterea enim in posterum apud praesides provinciarum
 vel defensores locorum eiusmodi monumenta a dictis
 personis seu domibus confici nolumus, ne ullum dan-
 num sustineant. Ubi vero haec apud dictos sanctissimos
 patriarchas, vel metropolitanos, vel alios episcopos
 ita secuta sunt, tum dicti domus illius venerabiles,
 quae debet, administratores in publico civitatis loco
 per viginti dies scriptis proponant, eoque modo rem
 immobilem emere volentes excent, ut, qui plus offert,
 reliquis praeferatur. His vero omnibus peractis ven-
 ditio fiat, et pretium omnibus modis pro debito solva-
 tur, ut emtor non aliter securitatem habeat, quam si
 pretium pro ipso debito solvat, idque nominatim praestitio
 iureiurando in instrumento emtionis scribatur, nihil ad
 damnum aut circumscriptionem illius sacrae
 domus factum esse. Si dicto modo emtor illius rei non

datur. Quaecumque vero de lapsis domibus competentibus venerabilibus domibus, quae in regia sunt positae
 civitate, asperius disposuimus, haec⁴⁾ in his venerabilibus domibus valere praecipimus. Hoc etiam super
 ipsis venerabilibus domibus desuare praevidimus, ut, si quaedam ex eis sive pro publicis collationibus, sive
 pro alia necessaria causa eiusdem domus debitis obnoxiae fiant, et non est possibile de rebus mobilibus eadem
 persolvi debita, primo⁵⁾ quidem ordine in speciali pignore dari rem immobilem creditori, ut eius fructus colligens,
 reputet sibi tam in ipsis debitis mutuis pecuniis, quam in usuris non amplius quarta parte centesimae.
 Si vero noluerit⁶⁾ isto modo debitum transigere, iubemus, per eos quidem, qui a sanctissimo patriarcha ordi-
 nantur, sive metropolitanis, sive alii episcopi sint, sive archimandritae, sive orphanotrophī, aut ptochotrophī, aut
 xenodochī, aut nosocomī⁷⁾, aut aliarum venerabilium domorum ordinatorum, apud sanctissimos patriarchas, a
 quibus ordiantur aut praepouantur, monumenta fieri, et cum iureiurando ordinatorum et consensu amplioris
 partis in eis deserentium debitum manifestari, et quia non est possibile de rebus mobilibus istud persolvi;
 eos⁸⁾ vero, qui a metropolitanis ordiantur, sive episcopi sunt, sive archimandritae, sive orphanotrophī, sive
 ptochotrophī, aut aliorum venerabilium locorum ordinatorum, apud eos similiter metropolitanis episcopos huius-
 modi monumenta conscribi; ab illis vero episcopis, qui aut a patriarchis, aut a metropolitanis episcopis ordi-
 nantur, et habent sub propria iurisdictione aut monasteria, aut ptochia, aut xenones, aut nosocomia, aut alias
 venerabiles domos, sub similem modum fieri gesta, ita tamen, ut, sive apud patriarchas, sive apud metropo-
 litas, sive apud episcopos alios huiusmodi gesta fiant, nullum pro his dispendium aut expensam venerabiles
 domos sustineant. Propterea enim nolimus⁹⁾ de cetero apud indices provinciarum aut defensores locorum huius-
 modi monumenta a memoratis personis sive domibus agi, ut nullum dispendium sentiant. Postquam vero
 ista subsecuta fuerint apud memoratos sanctissimos patriarchas, aut metropolitanos, aut alios episcopos, tunc
 per praedictos ordinatorum debitorum venerabilis in scriptis in publico civitatis loco proponantur per
 viginti

¹⁾ ἢ *delevit Hal. in notis recogn. op. et om. Par., Julian.*; ἢ *ἐπισκόπων non habuisse videtur Fet. Int.* —
²⁾ ἢ *del. Hal. in notis recogn. op. et om. Par., Fulg., Julian.* — ³⁾ *ἐπισκόπων Hal., Fulg., Julian.* — ⁴⁾ et

add. Bk. — ⁵⁾ et primo *Cod. Hamb., Port.* — ⁶⁾ non
 potuerint *Bk.* — ⁷⁾ *Cod. Hamb., Trid.*; orph. aut
 nosocomi aut xenodochi *Port., Cont.* — ⁸⁾ *Cod. Hamb.*;
 per eos *edd.* — ⁹⁾ *Cod. Hamb., Trid.*; volumus *Port., Cont.*

οίκου ¹⁾ έγγραφως ἐν δημοσίῳ τῆς πόλεως τόπῳ προηθέναι ἐπὶ εἰκοσὶν ἡμέρας ²⁾, καὶ τοῦτω τῷ χρόνῳ προτρέψιν τοὺς αγοράσταις βουλομένους τὸ ἀκίνητον πράγμα, ἵνα ὁ τὸ πλεον παρεχων τῶν ἄλλων προτιμηθῇ. τοῦτων δὲ πάντων προτύπων τὴν πρῶτην γίνεσθαι τοῦ τιμήματος πάσι τρόποις ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου διδομένου, ἵνα μὴ ἄλλως ἔχοι τὸ ἀγοραστὴς τὸ ἀπαράλῃ, εἰ μὴ τὸ τίμημα ὑπὲρ αὐτοῦ τοῦ χρόνου καιρῶσιν, καὶ τοῦτο ἑστὼς έγγραφῶν μὲν ὄρκου τῇ ἀνεακῇ συγγραφῇ, καὶ οὐδὲν πρὸς βλάβην ἢ περιγραφὴν τοῦ αὐτοῦ εὐαγοῦς οἴκου γίνεσθαι. Ἐὰν δὲ κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον ἀγοραστὴς τοιοῦτου πράγματος μὴ εὐρεθῇ, κελύομεν τὸν ἀρειλόμενον ἔκ τινος τῶν εἰρημένων εὐαγῶν οἴκων τῷ δικαίῳ, ὅπερ pro soluto λέγεται, τὴν αὐτὴν λαμβάνειν κτῆσιν, δικαίως καὶ ἀκριβοῦς διατιμῆσεως γινουμένης, καὶ προστιθεμένης τῷ τιμήματι τῆς δεκάτης μόρας τοῦ παντός τιμήματος εἰς αὐτὴν τὴν ποσότητα, καὶ λαμβάνειν τὸ πράγμα τὸν δανειστὴν ἀντὶ καταβολῆς βεβαίᾳ δεσποτεία κτηθισόμενον, ὅτω μέντοι γε, ὥστε τοὺς διοικητὰς τοῦ ἐποφείλοτος εὐαγοῦς οἴκου καὶ τὸ πλεον μέρος τῶν ἐν αὐτῷ λειτουργούντων ταῖς τοιαύταις πράξεσι συναίνειν. Τὸ δὲ παρεχόμενον ἐπὶ τοῦτω ³⁾ ἀκίνητον πράγμα μὴ κατ' ἐπιλογὴν τοῦ δανειστοῦ δίδοσθαι, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἰσότητα, τοῦτο μὲν τῶν εὐπόρων, τοῦτο δὲ καὶ ἀπόρων κτήσεις τοῦ αὐτοῦ εὐαγοῦς οἴκου, καὶ τῆς τοῦτων προσόδου, καὶ δημοσίων, καὶ τῆς λοιπῆς καταστάσεως. §. 3. Ἐὰν δὲ τις ἢ ἐπίσκοπος, ἢ οἰκονομὸς, ἢ διοικητὴς οἰουδήποτε εὐαγοῦς οἴκου, εἴτε ἐν τῇ βασιλίδι πόλει, εἴτε ἐν ταῖς ἐπαρχίαις κειμένου, χορήματα ἐδανείσαστο ἢ μετὰ ταῦτα δανείσασται, κελύομεν μηδὲ αὐτοῖς ταῦτα καταλογίσασθαι ὑπὸ τοῦ εὐαγοῦς οἴκου, εἰ μὴ πρότερον δεῖξουσιν, ὅτι εἰς χρείας τοῦ εἰρημένου εὐαγοῦς οἴκου ταῦτα προεχώρησεν, μετὰ αὐτὸν τὸν δανειστὴν ἢ τοὺς κληρονόμους αὐτοῦ κατὰ τοῦ εὐαγοῦς οἴκου ἔχοντι τινὰ ὑπὲρ αὐτῶν ἀγωγὴν, εἰ μὴ δεῖξουσιν, ὡς εἰς αἰτίας τῷ εὐαγῷ οἴκῳ προσηκούσας τὰ χορήματα προεχώρησεν, ἀλλὰ κατὰ τὸν δανεισθέντα τὰ χορήματα καὶ τῶν αὐτοῦ κληρονόμων τὰς ἰδίας κινεῖν ἐξαγωγὰς.

Κεφ. ζ.

Καὶ τοῦτο δὲ κελύομεν, ὥστε ἐξηρημένης τῆς ἀγιοσύτης μεγάλης ἐκκλησίας τῆς βασιλίδος πόλεως, καὶ τοῦ εὐαγοῦς ὀρφανοτροφείου, καὶ ξενῶνων καὶ

non inveniatur, iubemus, ut creditor cuiusdam ex praedictis sacris domibus iure, quod pro soluto dicitur, eandem possessionem accipiat, iusta et diligente aestimatione facta, atque decima parte totius acutimatis nis pretio ad eandem quantitatem addita, et creditorem firmo dominio acquirendam in solutum accipiat, ita tamen, ut administratores venerabilis illius domus, quae debet, et maior pars eorum, qui in ea ministrant, venditionibus illis consentiant. Res autem immobilia, quae ita datur, non secundum electionem creditoris, sed pro portione partim fertilium, partim sterilium possessionum sacrae illius domus, earumque redditus, et tributorum, ac reliqui status detur.

§. 3. Si episcopus aliquis, vel oeconomus, vel administrator cuiuslibet venerabilis domus sive in hac regia urbe, sive in provinciis sitae mutuum pecuniam acceperit vel postea accepturus sit, iubemus, ne illi sacrae domui eam impudent, nisi prius eam in usum dictae sacrae domus versam esse ostenderit, neque ipse creditor vel heredes eius contra venerabilem domum eius nomine ullam actionem habeant, nisi in causas ad venerabilem domum pertinentes pecuniam illam versam esse ostenderit, sed actiones suas contra eum, qui mutuum pecuniam accepit, eiusque heredes moveant.

CAP. VII.

Hoc quoque iubemus, ut, excepta sanctissima magna ecclesia regiae urbis, et venerabili orphanotrophio, et xenodochiis, et ptochiis in hac regia urbe

viginti dies, et isto modo hortentur eos, qui emere volunt ³⁾ immobilem rem, ut qui plus praebet, aliis praeponat. His vero omnibus praecedentibus venditionem fieri, pretio modis omnibus pro debito dando, ut non aliter habeat emtor munitionem, nisi pretium pro ipso debito persolvatur, et hoc evidenter inscribatur, quod ⁴⁾ nihil ad laesionem aut praescriptionem eiusdem venerabilis domus efficitur. Si vero secundum praedictam modum emtor huiusmodi rei non inveniatur, iubemus, creditorem ex iure praedictarum venerabilium domorum, quod pro soluto dicitur, eandem accipere possessionem, iusta et districta ⁵⁾ aestimatione facta, et addita et pretio decima parte universae aestimationis in ipsa quantitate ⁶⁾ accipere rem creditorem pro solutione certo dominio possessarum, ita tamen, ut ordinatores debitoris venerabilis domus et amplius pars deservitionum huiusmodi venditionibus consentiat ⁷⁾. Quae ⁸⁾ autem praebet in hoc immobilis res, non per electionem creditoris detur, sed secundum aequitatem aliud quidem fructiferarum, aliud vero et ⁹⁾ possessionum sterilium eiusdem venerabilis domus, et in reditu earum, et in fiscali solutione et reliqua ordinationis ¹⁰⁾. §. 3. Si vero quis aut episcopo, aut oeconomo, aut ordinatori cuiuslibet venerabilis domus, sive in regia civitate, sive in provinciis constitutae pecunias credidit aut posthac crediderit, iubemus, neque eis hoc repntari pro venerabili domo, nisi primitus ostenderit, quod in utilitates praedictae venerabilis domus ista profecerunt, neque ipsam creditorem aut heredes eius contra venerabilem domum habere aliquam pro ipsis actionem, nisi monstraverint, quod in utilitates venerabilis domus competentibus pecuniae profecerunt, sed contra mutuas accipientem pecunias aut heredes eius proprias moveant actiones.

CAP. VII. Hoc vero iubemus, ut excepta sanctissima maiore ecclesia regiae civitatis, et venerabilibus orphanotrophis, xenonibus, et ptochiis, quae sunt in regia civitate et ¹¹⁾ sub eius constitutis ordinatione, licen-

¹⁾ (Eustath.) ζορ. X. 3.

²⁾ Bas.; διοικ. τοὺς ἐπ' ὠφελείᾳ ὄντας τοῦ οἴκου Serling.; διοικ. τοῦ ἐποφείλοτος τοῦ εὐαγοῦς οἴκου Hal. — ³⁾ ἐπὶ τοῦτω Hal. — ⁴⁾ Cod. Hamb.; voluerint edd. — ⁵⁾ inser. cum iureiurando emtionis scripturae quod Bk. ed. ster. — ⁶⁾ distincta, quod Cod. Hamb. pra-

bere videtur, melius est. — ⁶⁾ et inserit Bk. — ⁷⁾ Cod. Hamb., Trid.; consentiant Port., Cont. — ⁸⁾ Bk.; Quod Cod. Hamb., Trid. (?), Port., Cont. — ⁹⁾ Cod. Hamb.; et om. edd. — ¹⁰⁾ reliqua ordinatione Bk. — ¹¹⁾ Bk.; et om. Cod. Hamb., edd.

παρχίων τῶν ἐν τῇ βασιλίδι πόλει καὶ ὑπὸ τῆν
 πόλιν ὄντων ἐνορίας, ἐξεῖναι πάσαις ταῖς ἰδιωτικαῖς
 ἐκκλησίαις καὶ τοῖς εὐαγέοις οἴκοις, οὐ μὴν
 ἀλλὰ καὶ μοναστηρίοις ἐν τῇ βασιλίδι πόλει καὶ
 ἐν διαφόροις επαρχίαις κειμένοις, ἀνταλλαγῆς πρὸς
 ἀλλήλους ποιησάσαι, ὅταν ἐκατέρω εὐαγέι οἴκῳ ἠ-
 λπίηται τὸ εὐχέμιον, συναϊνούτων ἑγγράμιος ἡ διὰ
 καταθέσεως τῷ τοιοῦτῳ συναλλάγματι οὐ μόνον τῶν
 διοικητῶν ἐκατέρω εὐαγέοις οἴκῳ, ἀλλὰ καὶ τοῦ
 πλείονος μέρους τῶν ἐν αὐτοῖς λειτουργούντων. Ταῦ
 δε ἀπὸ βασιλικῆς οἴκου εἰς οἰονδήποτε εὐαγέι τόπον *)
 περιελθόντα ἢ μετὰ ταῦτα περιελευσόμενα καὶ οὐ-
 δένα τρόπον πιπράσκεισθαι, ἢ ὑποτιθεσθαι, ἢ ἀνταλ-
 λήσεσθαι, ἢ ὄλωσθαι **) ὑποκεισθαι ***) συγχωρούμεν,
 οὐδέ εἰ πρὸς ἀλλήλους οἱ εὐαγέοι οἴκοι τοιοῦτὸ τι
 πράξωσιν. §. 1. *) Ἐπειδὴ δὲ ἔγνωμεν παρὰ τῶν
 ἡγεσθαι καὶ ἐκποιήσεως μοναστηρίων ἐπὶ τῷ ταῦτα
 ἀπὸ ἱερατικοῦ σχήματος εἰς ἰδιωτικὴν διαγωγὴν
 μετασηματίσεσθαι, καὶ τοῦτο πάσι τρόποις κωλύο-
 μεν. εἰ δὲ τὸ τοιοῦτο γεγόμενον εὐεθέλει, ἄδειαν
 παρέχομεν τῷ κατὰ τὸν τόπον ὀσιωτάτῳ ἐπισκόπῳ
 τοιοῦτον μοναστήριον ἐκδικεῖν καὶ εἰς τὸ ἀρχαῖον
 σχῆμα ἐπαναγεῖν. Εἰ δὲ τις ἐκ τῶν ἐρημημένων εὐα-
 γέων οἴκων, τῶν τε ἐν τῇ βασιλίδι πόλει, τῶν τε ἐν
 ταῖς επαρχίαις ὄντων (ἐξηρημένης τῆς ἀγιοτάτης
 μεγάλης ἐκκλησίας τῆς βασιλίδος πόλεως), κτήσιον
 ἔχοι πολλοῖς δημοσίοις τελέσμασι βεβαρημένον, ἐξ
 ἧς οὐδέμια εἰσάγεται πρόσδος τῷ εὐαγέι οἴκῳ,
 ἄδειαν παρέχομεν τοῖς τῷ αὐτῷ εὐαγέοι οἴκῳ
 διοικηταῖς τὴν τοιαύτην κτήσιον ἐκποιεῖν. ἐν οἰονδή-
 ποτε τρόπῳ βουληθῆεν, πρὸς τὸ λυσιτελεῖν τοῦ αὐτοῦ
 εὐαγέος οἴκου, ὑπομημάτων δηλαδὴ καὶ ἐπὶ τῇ
 τοιαύτῃ ἐκποιήσει πραγματοποιέων παρ' ἐκεῖνοις, ἀφ'
 ὧν οἱ διοικηταὶ τῶν τοιοῦτων τόπων προβάλλονται
 ἢ χριστονοῦνται, καὶ ὁμνύων ἐπὶ τῶν ἁγίων
 γραφῶν τῶν προσειῶτων τοῦ τοιοῦτου εὐαγέος
 οἴκου καὶ τοῦ πλείονος μέρους τῶν ἐν αὐτῷ λει-
 τουροῦντων, ὡς οὐδέ κατὰ προδοσίαν, οὐδέ πρὸς
 ἄλλῃν ἢ οἰονδήποτε περιγραφήν ἢ ἐκποσῆς γίνεται,
 ἀλλὰ διὰ τὸ φυλαχθῆναι τὸ ἀβλαβὲς τῷ αὐτῷ εὐαγέι
 οἴκῳ. Τοῖς δὲ οἰκονόμοις καὶ διοικηταῖς καὶ χαρ-
 τοκλητοῖς τῶν ὀπουδήποτε ὄντων εὐαγέων οἴκων,
 καὶ τοῖς αὐτῶν γονεῦσι τε καὶ παισὶ, καὶ τοῖς ἄλλοις
 τοῖς ἢ κατὰ γένος, ἢ κατὰ γαμικὸν δίκαιον αὐτοῖς
 συναπιόμενοις μισθώσεσι, ἢ ἐμφυτεύσεσι, ἢ ἀγορα-
 σίας, ἢ ὑποθήκας πραγμάτων ἀκινήτων τοῖς αὐτοῖς
 εὐαγέοις οἴκοις προσηκόντων ὑπεισεῖναι ἢ δι' ἐαυτῶν,
 ἢ διὰ παρενδέτου προσώπου, καθὰ καὶ τοῖς ἐν τῇ
 βασιλίδι πόλει οὖσιν, ἐπὶ ταῖς αὐταῖς ποιναῖς ἀπα-
 γορεύομεν. Κε φ. η'.

et quae intra eius fines sunt, omnibus sanctissimis
 ecclesiis, et venerabilibus domibus, nec non monasteriis
 in hac regia urbe et diversis provinciis constitutis
 permutationes inter se facere liceat, quando utrique
 venerabili domui indemnitas servatur, approbationibus
 in scriptis aut per confessionem contractum illum non
 solum administratoribus utriusque sacrae domus, sed
 et maiore parte eorum, qui in illis ministrant. Quae
 vero a regia domo ad quemlibet sacrum locum per-
 veniant vel post haec perventura sunt, nullo modo vendi,
 vel pignori dari, vel permutari, vel plane obligari
 concedimus, neque si venerabiles domus id inter se
 fecerint.

§. 1. Quoniam autem cognovimus etiam alie-
 nationes monasteriorum a quibusdam fieri, ita ut illa
 e sacro statu in privatam conditionem transferantur,
 hoc quoque omnibus modis prohibemus. Si vero tale
 quid factum inveniat, licentiam concedimus loci illius
 sanctissimo episcopo, ut monasterium illud vindicet et
 in pristinum statum reducat. Si quae ex dictis sacris
 domibus, quae tam in regia urbe quam in provinciis
 sunt, excepta sanctissima magna ecclesia regiae huius
 urbis, possessionem habeat multis publicis debitis gra-
 vatum, ex qua nullus reditus venerabili domui proven-
 iat, facultatem concedimus eiusdem venerabilis domus
 administratoribus possessionem illam quocumque modo
 velint ad utilitatem venerabilis domus alienandi, mo-
 numentis scilicet in hac etiam alienatione ab illis
 conficiendis, a quibus administratores talium lo-
 corum constituuntur aut creantur, et iurantibus ad sa-
 cras scripturas venerabilis illius domus rectoribus, et
 maiore parte eorum, qui in ea ministerium obeunt, ne-
 que per prodicionem, neque ad gratiam aut quam-
 cumque circumscriptionem alienationem fieri, sed ut
 venerabilis domus indemnitas servetur. Oeconomos vero,
 et administratores, et chartularios venerabilium do-
 morum ubicunque existentium, et parentes eorum, et
 liberos, ceterosque, qui vel cognatione vel affinitate
 illos attingunt, locationes, vel emphyteuses, vel ven-
 ditiones, vel hypothecas rerum immobilium ad easdem
 sacras domus pertinentium vel per se, vel per interpositam
 personam celebrare, sicut et illos, qui regia in
 hac civitate sunt, sub iisdem poenis prohibemus.

CAP. VIII.

licentiam esse omnibus sanctissimis ecclesiis, et venerabilibus domibus, nec non et monasteriis tam in hac
 regia civitate, quam in diversis provinciis constitutis permutationes ad invicem facere, quando utrique vene-
 rabilis domui servatur indemnitas, consentientibus in scriptis aut per depositiones huiusmodi contracti non
 solum ordinatoribus utriusque venerabilis domus, sed etiam ampliore parte in eis deservientium. Ea vero,
 quae ab imperiali domo in quamlibet venerabilem domum pervenerant aut postea pervenerint, nullo modo
 vendi, aut pignori supponi, aut permutari, aut omnino alienari concedimus, neque si ad alteras venerabiles do-
 mos tale aliquid egerint. §. 1. Et quoniam cognovimus, ab aliquibus fieri alienationes monasteriorum, ut
 haec a sacra figura in privatam conversationem transferantur, et hoc omnibus modis prohibemus. Si vero
 tale aliquid factum deprehendatur, licentiam praebemus sanctissimo loci episcopo hoc monasterium *) vindicare
 et in antiquam figuram reducere. Si vero quis de praedictis venerabilibus domibus, quae in hac regia civitate
 sive in aliis provinciis sunt, excepta sanctissima maiore ecclesia regiae civitatis, praedium habeat plurimum fiscalibus
 tributis gravatum, ex quo nullus inferatur reditus venerabili domui, licentiam praebemus eiusdem vene-
 rabilis domus ordinatoribus tale praedium alienare, quo libet modo voluerint, ad perfectam securitatem eiusdem
 venerabilis domus, gestis monumentorum videlicet **) in huiusmodi alienatione conficiendis ab illis, a quibus
 ordinatoribus talium locorum praerogantur sive ordiantur, et iurantibus in sanctis scripturis, praesente **) eiusdem
 venerabilis domus et ampliore parte in ea deservientium, quod neque per prodicionem, neque per gratiam
 aut quamlibet praescriptionem alienatio fiat, sed ut servetur immunitas eidem venerabili domui. Oeconomis
 vero et ordinatoribus clericorum et chartulariis ubicunque venerabilium domorum constitutarum, aut **) paren-
 tibus eorum et filiis, et **) quibus secundam genus aut secundum matrimonii iura coniunguntur, locationes,
 aut

*) Photii Nomoc. XI. 1. (Fotii bibl. II. p. 1044.)

*) Scrimg., Athan.; οἶκον Χαλ., Bas., Fulg. —
 **) ἄλλω; Necrm. I. II., Athan. — **) ἐκποιεῖσθαι
 habuisse videatur Fot. Int., Julian.; (ἢ ἄλλως ἐκποιεῖ-
 σθαι Athan.). Equidem ἢ ἄλλως ἐκποιεῖσθαι praefe-rendum esse censeo, — *) monasterium Bk. — **) et
 add. Bk. ed. ster. — **) antisite add. Bk.; pro praesente
 rectius esset praepositis, — **) et Bk. ed. ster. —
 **) aliis add. Bk. ed. ster.

Κεφ. η'.^{α)}

Εἰ δὲ τις ἢ μισθωτὸς ἢ ἐμφυτευτὴς πράγματος διαφέροντος ἢ τῆ ἀγιοτάτῃ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, ἢ ἑτέρῳ εὐαγεί οἶκῳ ἐν οὐδὴποτε τόπῳ τῆς ἡμετέρας πολιτείας κειμένῳ ἢ χρίτον ποιῆσθ τὸ πρᾶγμα, ὅπερ ἢ ἔλαβεν, ἢ μετὰ ταῦτα λάβῃ, ἢ ἐπὶ διετίαν μὴ καταβάλλῃ τὸν παρ' αὐτοῦ ὁμολογηθέντα ἐμφυτευτικὸν ἢ μισθωτικὸν κανόνα, ἴδωμεν ἄδειαν τῷ εὐαγεί οἶκῳ, ἔξ ὅθ' ἢ μισθωσις ἢ ἢ ἐμφυτευσις γέγονε, καὶ τὰ ὀφειλόμενα τούτῳ ὑπὲρ ¹⁾ τοῦ προλαβόντος χρόνου, καὶ τὴν ἀρχαίαν κατὰστασιν τοῦ μισθωθέντος ἢ τοῦ ἐμφυτευθέντος πράγματος ἀπαιτεῖν, καὶ ἐκβάλλειν τῆς ἐμφυτεύσεως ἢ τοῦ μισθώσεως, μὴ δυνάμενον περὶ ἐμπορημάτων ἀγωγῆν τινα κατὰ τῶν εὐαγῶν οἶκων κινεῖν. Εἰ δὲ μὴ βούλοιντο οὗ τούτων διοικῆσαι ἐκβάλλειν τοῦτον, ἀπαιτεῖσθαι μὲν αὐτὸν παρακελευόμεθα, ἄπερ ἐκ τῆς μισθώσεως ἢ τοῦ ἐμφυτεύσεως ἐποφείλῃν γινώσκεται, μέχρι δὲ τὸν ὀρισθέντα χρόνον περαιώσῃ τὸ διδομένον αὐτῷ πρᾶγμα κρατεῖν αὐτὸν καὶ τὰ συνδεδόξαντα διδοῖναι. Εἰ δὲ ἀποφύγοι, ἄδειαν παρέχομεν τοῖς προσιτώσι τῶν αὐτῶν εὐαγῶν τόπων τὸ ἀξίμιον τοῖς εὐαγέσι οἰκοῖς ἐκ τῶν ἐκείνου πραγμάτων περιποιεῖν, μὴ δυνάμενον μηδὲ ἐν ταῦτα περὶ ἐμπορημάτων τι προτιθέναι.

Κεφ. θ'.

Ταῖς δὲ ἀγιοτάταις ἐκκλησίαις Ὁδήσσου καὶ Τομέως τῶν πόλεων ἐπιτρέπομεν ἐκποιεῖν πρᾶγματα ἀκίνητα ὑπὲρ τῆς τῶν ἀγαθῶν ἀναρρύσεως, πλην εἰ μὴ ἐπὶ ταύτῃ τῇ αἰρέσει κτήσεις τινὲς αὐταῖς ἐδόθησαν, ἔφ' ᾧ κατὰ μηδὲνα τρόπον ταύτας ἐκποιεῖσθαι. Καὶ τοῦτο δὲ συγχωροῦμεν, ὥστε τὴν κατὰ τῶν Ἱεροσολυμιτῶν ²⁾ ἀγιοτάτῃ ἐκκλησίᾳ ἄδειαν ἔχειν τοὺς οἴκους τοὺς αὐτῇ προσήκοντας καὶ κειμένους ἐν τῇ αὐτῇ ἀγλῇ πόλει πηρασκεῖν μὴ ἐπιλάττονι τιμῆμαι, ἢ περ ἐκ τῶν ἐνοικίων αὐτῶν ἐπὶ πενήκοντα ἑνιαυτοὺς συνάγειναι, ὥστε ἐκ τῆς τούτων τιμῆς ἄλλῃν πρόσδοσον καλλίστοια ἀνεῖσθαι. ^{β)} Εἰ δὲ τινες οὐδὴποτε εὐαγεί οἶκῳ, εἴτε ἐν τῇ βασιλίδι πόλει, εἴτε ἐν ταῖς ἐπαρχίαις κειμένῳ, ἀπόρους κτήσεις δωροῶσινται, ἢ πωλήσωσιν, ἢ ἄλλῳ τρόπῳ παράσωσιν, ἢ καταλείψωσι, κελεύομεν ὑπὲρ τῶν οἰούτων πραγμάτων μηδεμίαν βλάβην ὑπομένειν τὸν εὐαγῆ οἶκον, εἰς ὃν τοιαύτη κτήσεις περιήλθεν, ἢ

CAP. VIII.

Si locator aliquis vel emphyteuta rei pertinetis vel ad sanctissimam magnam ecclesiam, vel ad aliam venerabilem domum in quocunque loco reipublicae nostrae sitam aut deteriorem reddat rem, quam accepit vel post haec accipiet, aut per biennium emphyteuticum vel locationis canonem a se promissum non solvat, potestatem venerabili domui, a qua locatio vel emphyteusis celebrata est, concedimus, ut ea, quae ei pro tempore praeterito debentur, veteremque statum rei locatae vel in emphyteusim datae exigat, et emphyteusi vel locatione eiiciat, ut qui nec de meliorationibus actionem quandam contra venerabiles domos movere possit. Si administratores eorum nolint eum eicere, iubemus, ut ab eo exigantur, quae ex locatione vel emphyteusim debere intelligitur; tamdiu autem, donec tempus praefixum transierit, rem datam retineat, et conventa praestet. Si nolit, licentiam praebemus eorumdem venerabilium locorum praeposito, ut indemnitate venerabilibus domibus ex bonis eius praestent, neque is ne tum quidem de meliorationibus aliquid proponere poterit.

CAP. IX.

Sanctissimis vero ecclesiis civitatum Odessae et Tomesae ad captivorum redemptionem immobiles res alienare permittimus, nisi ea conditione possessiones illi datae sint, ut nullo modo alienentur. Hoc quoque concedimus, ut sanctissima Hierosolymitana ecclesia facultatem habeat domus ad se pertinentes et in ipsa sancta urbe sitas vendendi, non minore tamen pretio, quam quantum ex earum pensionibus quinquaginta annis colligitur, ut ex earum pretio alius meliores reditus ematur. Si quid vero cuiuscumque venerabili loco sive in regia urbe, sive in provinciis sito steriles possessiones donent, vel vendant, vel alio modo praebent aut relinquunt, iubemus, ut ex iis rebus nullum damnum venerabilis domus, ad quam talis possessio pertinet, sentiat, vel tributorum nomine, aut ob aliam quamcunque causam gravetur, sed ut omne illud onus ad eos, qui dederunt, eorumque heredes redeat, qui eiusmodi possessiones traditas recipere, et ex propria substantia

aut emphyteusae, aut emtiones, aut hypothecas rerum immobilium ipsis venerabilibus domibus competentem subire aut per se, aut per interpositam personam, secundum quod et illi, qui in regia civitate sunt, prohibemus.

CAP. VIII. Si vero quis aut locator aut emphyteuta alicuius rei competentis aut sanctissimae maiori ecclesiae, aut alteri venerabili domi in quolibet loco nostrae reipublicae constitutae aut deteriorem faciat rem, quam quidem aut accepit, aut post haec ³⁾ acceperit, aut per biennium non solaverit, quod ab eo promissum est emphyteuticum ⁴⁾, aut locationis canonem, damus licentiam venerabili domui, ex qua locatio aut emphyteusis facta est, et quae debentur solo ⁵⁾ pro praecedente tempore, et antiquum statum locatae sive emphyteuticae rei exigi, et eiici ⁶⁾ de emphyteusi sive de locatione, non valentem de emponematis actionem aliquam contra venerabiles domos movere. Si vero noluerint praedicti ordinatorum expellere eum, exigi quidem eum praecipimus, quae pro locatione sive emphyteusim debere cognoscitur, usque ad definitum vero tempus completum sibi datam rem tenere eum, et quae placita sunt dare. Si vero refugiat, licentiam praebemus praepositis eorumdem venerabilium locorum indemnitate venerabilibus domibus de eiusdem rebus fieri, non valent neque hic de emponematis aliquid praetendere.

CAP. IX. Sanctissimas vero ecclesias Odessae et Tomesae ⁷⁾ civitatum praecipimus alienare res immobiles pro captivorum redemptione, nisi sub hac conditione possessiones aliqui eis dederint, ut nullo modo has alienent. Et ⁸⁾ hoc autem concedimus, ut Hierosolymorum sanctissima ecclesia licentiam habeat domos competentes ei et ⁹⁾ positas in eadem sancta civitate vendere, non minori pretio, quam de pensionibus eius in quinquaginta annis colligitur, ut ex earum pretio reditus meliores emat. Si vero quidam cuilibet venerabili

^{α)} (Kustath.) ὁπ. XXV. 19. — ^{β)} Haec particula usque ad §. 1. exhibetur in Phottii Nomoc. II. 1. (Fœlli bibl. II. p. 890.)

¹⁾ τούτῳ ὅπερ om. Hal. — ²⁾ Ἱεροσολύμων Hal. — ³⁾ Cod. Hamb.; hoc add. — ⁴⁾ qui — promissum est, emph. Bk. — ⁵⁾ Cod. Hamb., Trid.; solum Port., Cont.; Mll Bk. — ⁶⁾ exigere et eicere Bk. — ⁷⁾ Bk.; eccl. seu yconomos Cod. Hamb.; eccl. omnes seu hieronomos Trid.; eccl. omnes seu oconomos Port., Cont. — ⁸⁾ Cod. Hamb., Trid.; Rt om. Port., Cont. — ⁹⁾ Cod. Hamb. Trid.; et non Port., Cont.

ἢ δημοσίων ὀνόματι, ἢ ἄλλης οἰασθῆποτε αἰτίας χάριν βαρύνεσθαι, ἀλλ' ἄπαν τὸ τοιοῦτον βάρος εἰς τοὺς δεδωκότας καὶ τοὺς αὐτῶν κληρονόμους ἐπιφέρειν, ἀναγκαζομένους ἀναλαβεῖν τὰς δεδωμένας τοιαύτας κτήσεις, καὶ ἀποκαθίσταν ἐκ τῆς ἰδίας περιουσίας τῷ εὐαγεί οἴκῳ πᾶσαν ζημίαν, ἐκ τοιαύτης αἰτίας αὐτῷ συμβαίνουσαν. Εἰ δὲ καὶ τοιοῦτος δόλος ἐν τῷ πράγματι παρακολούθησιν, ὥστε καὶ τινὰ χρήματα ὑπὲρ τούτου τῷ εὐαγεί οἴκῳ δοθῆναι, καὶ ταῦτα κελεύομεν εἰς ἴδιον κέρδος αὐτῶν τὸν εὐαγῆ οἴκον ἔχειν, τὰ ἄπορα δὲ πράγματα τῷ δεδωκότι καὶ τοῖς αὐτοῦ κληρονόμοις παρὶ τρόπῳ ἀποκαταστήσαι¹⁾. §. 1. Πρὸς τοῦτοις κελεύομεν, ὥστε μηδεμίαν ταῖς ἀγιωτάταις ἐκκλησίαις ἢ τοῖς ἄλλοις εὐαγείοις τόποις, ἐν τε τῇ βασιλίδι πόλει καὶ ἐν πόσεσι ταῖς τῆς ἡμετέρας πολιτείας κειμέναις κτιρίοις, ἀνάγκην ἐπάγεσθαι κτήσεις ἀπόρους ἢ ἐξόρους ὅπουδῆποτε κειμένας ὄνειδος, ἵνα μὴ ὑπερβῶσι διὰ ταύτην τὴν πρόφασιν καὶ ὅς ἔχουσι ἀπολλύοντες ἢ χρεῖσιν ἐνεγόμενοι. Εἰ δὲ τις βουλήσῃ πρῶγμα ἀκίνητον ὀνόματι χρήσεως λαβεῖν παρὰ τιος τῶν εὐαγῶν οἴκων (καθὰ καὶ ἀνωτέρῳ περὶ τῶν εὐαγῶν οἴκων τῶν ἐν τῇ βασιλίδι πόλει κειμένων διευτυπώσαμεν), μὴ ἄλλως τοῦτο λαμβάνειω, εἰ μὴ ἔτερον εὐδὺς πρῶγμα δεσποτείας δικαίῳ παράσχοι²⁾ τῷ εὐαγεί οἴκῳ, ἔξ οὗ τὸ αὐτὸ πρῶγμα λαμβάνει, τοσαύτην ἔχον πρόσδοτον, ὅπουσιν ἔχει τὸ πρῶγμα, ὅπερ αὐτῷ δίδεται, καὶ μὴ πλείους τελέσασαι βεβαρημένον, ὥστε μετὰ τὴν κέλνον τελευτήν, ἢ τὸν χρόνον, ἐπ' ὃν ἡ δόσις τῆς χρήσεως συνήρῃσι (μὴ ὑπερβαίνοντα δηλαδὴ τὴν τοῦ λαμβανόντος ἡμερῶν), ἑκατέρον πρῶγμα ἐπ' ἀκέραιον κατὰ δεσποτείαν καὶ κατὰ χρῆσιν εἰς τὸν αὐτὸν εὐαγῆ οἴκον περιελθεῖν. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν ἀκινήτων πραγμάτων ἐκελεύσαμεν.

Κεφ. ι'.

Περὶ δὲ τῶν ἱερῶν σκευῶν τῶν διαφερόντων τῇ αὐτῇ ἀγιωτάτῃ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ τῆς βασιλίδος πόλεως ἢ τοῖς ἄλλοις εὐαγείοις οἴκοις ἐν οἰκθῆποτε τόπῳ τῆς ἡμετέρας πολιτείας κειμένους γενικῶς διατυπώσαμεν, ὥστε μὴ ἄλλως ταῦτα πικρᾶσθαι ἢ ὑποκίθεσθαι, εἰ μὴ ὑπὲρ τῆς τῶν ἀρχιερατικῶν ἀπορρήσεως. Εἰ δὲ πλείονα σκεῖν ἐν τινι τῶν μνημονευθέντων εὐαγῶν οἴκων εἴη εἰς μηδεμίαν ἄνα-

stantia omne damnum venerabili domui, quod ex illa causa sensit, restituere cogantur. Si talis etiam dolus hac in re commissus fuerit, ut pro eo pecunia quaedam venerabili domui datae sint, iubemus, ut etiam hac lucro venerabilis domus cedant, res vero steriles illi, qui dedit, eiusque heredibus omnimodo restituantur.

§. 1. Ad haec iubemus, ut sanctissimis ecclesiis vel ceteris venerabilibus domibus in regia hac urbe omnibusque reipublicae nostrae provinciae sitis nulla necessitas inferatur steriles possessiones vel fertiles ubicunque sitas emendi, ne ex hac causa eas, quas habent, amittant, vel debitis constringantur. Si quis autem velit rem immobilem ususfructus nomine accipere a quadam ex dictis venerabilibus domibus (quemadmodum supra quoque de venerabilibus domibus, quae in regia urbe sitae sunt, disposuimus), non aliter eam accipiat, quam si aliam statim rem domini iure venerabili domui, a qua eam rem accipit, praebet, quae tantum reditum ferat, quantum ferti res, quae illi datur, nec pluribus tributis gravata sit, ut post mortem eius, vel tempus, ad quod ususfructum dari convenit (quod tamen accipientis vitam non excedat), utraque res in solidum quoad ad dominium et quoad ad ususfructum ad sacram illam domum veniat. Atque haec quidem de rebus immobilibus praecipimus.

CAP. X.

De sacris autem vasis, quae ad eandem sanctissimam magnam ecclesiam regiae urbis vel alia oratoria in quocunque reipublicae nostrae loco sita pertinent, generaliter disponimus, ne aliter illa vendantur vel oppignerentur, quam pro captivorum liberatione. Si vero plura vasa in quadam ex dictis sacris domibus sint, quae non inserviant necessario usui, et venerabilem illum locum aere alieno gravari contingat, neque

hili domui, sive in hac regia civitate, sive in hac regia civitate, steriles possessiones donaverint, aut vendiderint, aut alio modo concesserint, aut dereliquerint, iubemus, pro talibus rebus nullam laesionem sustinere venerabilem domum, in quam huiusmodi possessiones pervenerint, aut fiscalium nomine, aut alterius cuiuslibet causae gratia praegravari, sed omne huiusmodi onus in dautes et eorum heredes recurrere, necessitatem habentibus recipere datas huiusmodi possessiones, et restituere de propria facultate venerabili domui omne damnum, quod ex huiusmodi occasione ei contigerit. Si vero etiam talis dolus in re subsecutus est, ut aliqua pecuniae pro hoc venerabili domui darentur, et eas iubemus in proprium lucrum venerabilem domum habere, steriles vero res ei, qui dedit, et heredibus eius omnino restitui. §. 1. Ad haec iubemus, ut nulla necessitas sanctissimis ecclesiis vel aliis venerabilibus locis tam in regia civitate, quam in omnibus reipublicae nostrae provinciae positae inferatur possessiones steriles aut frugiferas ubilibet constitutas emere, ut non inveniatur per hanc occasionem et quas habent perdere, aut debitis obnoxiiari. Si vero quis voluerit rem immobilem nomine usus accipere ab aliqua praedictarum venerabilium domorum (secundum quod superius de venerabilibus domibus, quae in regia civitate sunt positae, disposuimus), non aliter hoc accipiat, nisi aliam mox rem domini iure praestiterit venerabili domui, a qua eandem rem acceperit, tantum habentem reditum, quantum habet res, quae ei datur, et non maioribus tributis gravatam, quatenus post eius transitum, aut tempus, in quo³⁾ datio usus est placita, non transcendens scilicet eius, qui acceperit, vitae tempus, utraque rem integro iure et secundum dominium, et secundum usum in ipsam venerabilem domum pervenire. Et haec⁴⁾ quidem de immobilibus rebus iubemus.

CAP. X. De sacris autem vasis competentibus sanctissimae maiori ecclesiae regiae civitatis aut aliis venerabilibus oratoriis⁵⁾ domibus in quacunque loco nostrae reipublicae positae generaliter constituimus, ut non aliter haec vendantur aut supponantur, nisi pro captivorum redemptione. Si vero sunt plura vasa in aliqua memoratarum venerabilium domorum, nullum necessarium usum facientia, et contigerit huiusmodi venerabilem locum debitis aggravari, et non sint aliae manifestae⁶⁾ res, de quibus debeant debita reddi, licentiam eis⁷⁾ damus

¹⁾ ἀποκαθεστῆναι Hal. — ²⁾ παράσχη Hal., Port., Cont. — ³⁾ oratorii Bl. ed. ster. — ⁴⁾ mobiles Bas. — ⁵⁾ quo Bl. — ⁶⁾ Cod. Hamb., Teid.; hoc

Bl. — ⁷⁾ Cod. Hamb., Teid.; ei Port., Cont.

ἀναγκαίαν χρῆσιν ποιούντα, καὶ συμβῆ τὸν τοιοῦτον εὐαγῆ τόπον χρεῖαν βαρύνεσθαι, καὶ οὐκ ἔσιν ἄλλα κινήτα πράγματα, ἔξ ὧν ἀμφέλει τὰ χρεῖα ἀποδοθῆναι, ἂδειαν αὐτοῖς δίδομεν πράξεως ὑπομνημάτων, ὡς ἀνωτέρω εἰρηται, συνισταμένης τὰ εὐρισκόμενα περιττὰ σκευὴ ἢ ἄλλοις εἰσάγει τόποις χρεῖαν ἔχουσι πωλεῖν, ἢ χωρεῖν, καὶ ὁμοίως πιπράσκειν, καὶ τὴν αὐτῶν τιμὴν εἰς τὸ χρεὸς παρέχειν, ὥστε μὴ τὰ ἀκίνητα πράγματα ἐκποιεῖσθαι.

Κεφ. ια΄.

Εἰ δὲ παρὰ τὰ διηγορευμένα ἡμῖν τῷ παρόντι νόμῳ συνάλλαγμα τι γένηται ἐπὶ τοῖς διαφέρουσι πράγμασι κινήτοις τε καὶ ἀκινήτοις ἐν τῶν εἰρημένων εὐαγῶν οἴκῳ, ἀναδίδοσθαι μὲν τῇ αὐτῇ ἀγιατάτῃ ἐκκλησίᾳ ἢ τοῖς εὐαγῆ οἴκῳ τὸ πῶγμα, εἴτ' ἢ τοιοῦτο τι παρηκολούθησεν, μετὰ τῶν τοῦ μέσου χρόνου καρπῶν, μὲνέτω δὲ παρ' αὐτῆ καὶ τὸ τίμημα, ἢ τὸ ἀντίδωρον, ἢ τὸ ὑπὲρ ἀμειψέως ἢ ἄλλης οἰασθῆναι ἰτίας αὐτῷ δειδομένον. Εἰ δὲ ἐμφυτεύσις πραγμαθεῖ παρὰ τὰ διηγορευμένα ἡμῖν, ἀναδίδοσθαι τῇ ἀγιατάτῃ ἐκκλησίᾳ ἢ τοῖς εὐαγῆ τόποις τὸ αὐτὸ πῶγμα κελύομεν, καὶ τὸν ἐμφυτεύτην τὸ παζιον τελεῖν κατὰ τὴν δύναμιν τῶν ἐμφυτευτικῶν συμβολαίων¹⁾. Εἰ δὲ δωρηθεῖ πῶγμα ἐκκλησιαστικόν ἢ ἑτέρου εὐαγῆ οἴκου, καὶ αὐτὸ ἀναδίδοσθαι τῇ ἀγιατάτῃ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ ἢ τοῖς ἄλλοις εὐαγῆ τόποις²⁾ μετὰ τῶν τοῦ μέσου χρόνου καρπῶν, καὶ τοσοῦτον ἔισρον, ἔσου³⁾ ἕξίον ἔσιν τὸ αὐτὸ πῶγμα. Εἰ δὲ ὑποθήκη παρὰ ταῦτα δοθῆναι, ὁ δανειστής τὸ ἐποφιλόμενον ἀπολλύτω, καὶ τὸ αὐτὸ πῶγμα τῷ εὐαγῆ τόπῳ ἀποδίδεται. τῶν συμβολαιογράφων τῶν θαρρόντων παρὰ τῶνδε ἡμῶν τὸν νόμον τοιούτοις ὑποθηγαῖν συμβολαίους διηγερεῖ ἕξουσία καταδικαζομένων. Εἰ δὲ τι πρὸ ταύτων τοῦ νόμου κατὰ τὰς παλαιὰς διατάξεις γέγονεν, κελύομεν τοῦτο πᾶσι τοῖς εὐαγῆ τῶν ἰδίων ἔχειν ἰσχύον. Πάντα δὲ, ὅσα παρὰ τοῖς παλαιῶς νόμοις γέγονεν, ἀνατραπήναι θεσπίσομεν, καὶ τὰ πρῶματα τὰ παρὰ τὴν δύναμιν αὐτῶν δεδομένα τοῖς εὐαγῆ οἴκοις ἀναδίδοσθαι, τοῦ δὲ λοιποῦ κατὰ τὸν παρόντα νόμον πάντα γίνεσθαι διατυπούμεν, σχολάζουσιν μὲν ταῦτα πᾶσιν τῶν ἄλλων διατάξεων τῶν ἐπὶ τοῖς τοιούτοις θέμασι πρῶην φοιτησασῶν.

Ἐπιλογος.

Ἡ ὑπεροχὴ τοῦτον ἢ σὴ ἄπερ διὰ τοῦ παρόντος νόμου εἰς τὸ διηγερεῖς ἰσχύοντος ἢ ἡμετέρα ἐθέσπισε γαληνότης ἄνωτα παραφραζάξει σπουδαίως, ἕξουσίαν ἐν τοῖς συνήθει καὶ νομίμοις μόνον⁴⁾ τόποις ἐπὶ δεκά ἡμέρας προτιθεμένων, καὶ μηδενός

neque aliae res mobiles adsint, ex quibus debita solvi conducatur, facultatem illis concedimus, actis, ut supra dictum est, intervenientibus superflua vasa, quae reperuntur, aliis venerabilibus locis, quae illis indigent, vendere, vel conflare, et sic alienare, eorumque pretium in debitum expendere, ne res immobiles alienentur.

CAP. XI.

Si adversus ea, quae hac lege sancita sunt, contractus de rebus mobilibus et immobilibus ad usum ex dictis venerabilibus domibus pertinentibus celebratur, sanctissimae quidem ecclesiae seu venerabili domui, in qua tale quid contigit, res cum fructibus mediū temporis reddatur, sed maneat apud eam et pretium, vel remuneratio, vel quod permutationis nomine, vel alia qualibet de causa ei datum est. Si emphyteusis adversus ea, quae a nobis sancita sunt, celebratur, iudemus, ut sanctissimae ecclesiae vel venerabilibus locis illa ipsa res reddatur, atque emphyteuta secundum tenorem emphyteutiariorum instrumentorum pactum impleat. Si vero res ecclesiastica vel alterius venerabilis domus donata sit, etiam haec sanctissimae maiori ecclesiae vel reliquis venerabilibus domibus cum fructibus mediū temporis, et alterum tantum pretii illius rei reddatur. Si hypothea adversus haec data sit, creditor debitum perdat, eandemque rem venerabili loco reddat, ac tabelliones, qui contra hanc legem nostram eiusmodi instrumentis inservire audeant, perpetuo exsilio mulcentur. Si quid ante hanc legem secundum veteres constitutiones factum est, id omnibus modis vim suam habere iudemus; atque ut omnia, quae contra veteres leges facta sunt, evertantur, sancimus, et res contra tenorem illarum datae venerabilibus domibus reddantur. Ut vero in posterum secundum hanc legem omnia fiant, disponimus, omnesque reliquae constitutiones prius factae in eiusmodi casibus posthas evocant.

Epilogus.

Excellentia igitur tua quae hac lege in perpetuum valitura serenitas nostra sancivit inconvulsa servare studeat, edictis consuetis et legitimis solum locis per decem dies propositis, nullo autem ob eam causam in provincias mittendo. Nos enim providemus, quo modo

damus gestis monumentorum, sicuti superius dictum est, constitutis, praedicta superflua vasa aut aliis venerabilibus locis necessaria non⁵⁾ habentibus vendere, aut conflare, et similiter vendere, et eorum pretium in debitum praebere, ut non immobiles res alienentur.

CAP. XI. Si vero praeter haec, quae inserta sunt praesenti legi, contractus fiat super competentibus rebus mobilibus et immobilibus nisi memoratarum venerabilium domorum, reddi quidem eidem sanctissimae ecclesiae sive venerabili domui rem, super quam⁶⁾ tale aliquid subsecutum est, cum mediū temporis fructibus, maneat autem apud eam et pretium, aut antidorum, aut quod pro permutatione aut alia qualibet occasione datum est ei. Si vero emphyteusis agatur praeter haec, quae disposita sunt a nobis, reddi sanctissimae ecclesiae sive venerabilibus domibus vel locis eandem rem inbemus, et emphyteutam⁷⁾, secundum quod placitum est, dare, et pactum finire⁸⁾ secundum virtutem emphyteuticalium instrumentorum. Si vero donetur res ecclesiastica aut alterius venerabilis domus, et haec reddi sanctissimae maiori ecclesiae aut aliis venerabilibus domibus cum mediū temporis fructibus, et tantum aliud, quantum valebat ipsa res. Si vero hypothea contra hoc datur, creditor quod⁹⁾ debetur perdat, et res venerabili loco reddatur, tabellionibus praesentibus praeter hanc nostram legem talibus ministrare instrumentis perpetuo exsilio condemnanda. Si vero aliquid ante hanc nostram legem secundum antiquas constitutiones factum est, hoc inbemus omnibus modis propriam virtutem habere. Omnia vero, quae contra antiquas leges facta sunt, revocari sancimus, et res, quae contra virtutem earum data est, venerabilibus domibus reddatur, et de cetero secundum praesentem legem omnia fieri disponimus, vacantibus posthaec aliis omnibus constitutionibus, quae super talibus casibus dudum loquebantur.

Epilogus. Eminentia igitur tua, quae per praesentem legem perpetuum valituram nostra sancit inconvulsa observare festinet, edicto in solennibus et legitimis locis per decem dies propositis,

1) καὶ τὸν ἐμφ. — συμβολαίων om. A. — 2) οἴκοις Hal. — 3) ἔσου Hal. — 4) μόνον om. Hal., Fulg. — 5) non om. Bk. — 6) quam Bk. ed. ster. — 7) Cod. Hamb., Trid.; emphyteuticum Port., Cont. — 8) Cod. Hamb., Trid.; finiri Port., Cont. — 9) Cod. Hamb.; ei add. edd.

μηδενός ὑπὲρ ταύτης τῆς αἰτίας ἐν ταῖς ἐπαρχαῖς
στελλομένου. Ἡμεῖς γὰρ προνοοῦμεν, ποῖω τρόπῳ
δέξα τῆς τῶν ὑπηκόων συντελεσθέντων¹⁾ βλάβης
πῶσιν ἢ παρούσα ἡμῶν γενικὴ διάταξις ἐμφανῆς
κατασταίη. Dat. VII. Id. Maii, Constantinop. imp.
DN. Iustiniani PP. Aug. ann. XVIII., post Ba-
silii V. C. cons. ann. III. [544.]

modo sine subditorum conferentium damno generalis
haec nostra constitutio omnibus manifesta fiat.

ut nullo pro tali occasione in provinciis destinando. Nos enim providemus, quali modo sine collatorum lae-
sione omnibus praesens nostra generalis constitutio manifesta fiat. Dat. VII. Id. Maii, Constant. imp. DN.
Iustiniani PP. Aug. ann. XVIII., post Basilii V. C. cons. anno III. [544.]

¹⁾ συντελεστών τε Hal.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ (καΐ.)

Περὶ τοῦ τὰς μερικὰς καταβολὰς τῶν τό-
κων εἰς τὸ διπλάσιον λογιζέσθαι¹⁾.

Ἀυτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Ἀγούστος
Ἀρσίλιφ²⁾, ἀρχοῦ Ταρσοῦ.

Προοίμιον.

Βουλευτὰς δεομένους ὄραντες, φειδόμενοι τε
αὐτῶν, εὐκότως τὰς κατὰ τῶν ἡμετέρων νόμων τέ-
χναις καὶ σεοσιφισμένας ὁμολογίας κρατεῖν οὐ συ-
ζωροῦμεν.

Κεφ. α΄.

Ἐδίδαξαν γὰρ Εὐσέβιος καὶ Ἀφθόνιος τὸ ἡμέ-
τερον κράτος ἕγγονοι Δημητρίου γενέσθαι, τεχθέντες
ὑπὸ Παλλάδιου τοῦ Δημητρίου παιδός, ἐποφλησά-
σι δὲ Δημητρίον Ἀρτεμιδώρου πεντακοσίου χρυσῶς
κατὰ δανείσματος πρόφρασιν, καὶ ἐπερωτηθῆναι καὶ
τόκων, καὶ ἔναγχος δεῖον ποιεῖσθαι³⁾ ὑπόπιν, καὶ
δουλομένον, εἰ διπλάσιον καταβληθῆτὸν ἢ ἑλκῆμα,
μηδμίαν εἶναι κατ' αὐτῶν ἐξπραξῖν κατὰ τοὺς
ἡμετέρους νόμους, τοὺς δὲ Ἀρτεμιδώρου τοῦ δανει-
στοῦ διὰ δόχους Ἐπιμάχου τε καὶ Ἀρτεμώνα φῆσαι,
ψεύσασθαι αὐτοὺς ἐν τῇ δεήσει, καὶ μὴ δεῖν⁴⁾ τῆς
ἡμετέρας τυχεῖν βοήθειας, οὐδὲ γὰρ πεπληρωσθαι
τὸ δὲ ἑλκῆμα, ἀλλὰ μόνους ἐννιακοσίους τεσσαράκοντα
ἐννέα καταβληθῆναι χρυσῶς. Παλλάδιον γὰρ οἱ
λέγουσι φασὶ τὸν αὐτῶν πατέρα αἴμα Παυλῶ καὶ
Δημητρίῳ τῷ αὐτοῦ πατρὶ ὡς καταβαλεῖν χρυσῶς,
Ἀρτεμώνα δὲ καὶ Προσκιανῆν τοὺς Ἀρτεμιδώρου
παιδας, προγόνους τε Ἐπιμάχου καὶ Ἀρτεμῶνος,
φῆσαι τὴν κατὰ μέρος καταβολὴν μὴ προσήκασθαι
τοῦ κεφαλαίου, ἀλλὰ πάντα εἰς τόκον λογιζέσθαι
δουλοῦσθαι, ταῦτα δὲ καὶ ψῆφον τοῦ τῆς ἐπαρχίας
ἀρχοῦτος λέγειν. καὶ διὰ τοῦτο ἀπαιτῆσαι Παλλά-
διον ἀπὲρ τῆς προτέρας τῶν πεντακοσίων νομισμά-
των δανειακῆς συγγραφῆς ἕτεραν χρυσῶν ἑξακοσίων,
καταβαλεῖν δὲ καὶ αὐτῷ φασὶ διαφόρως Παλλάδιον
μὲν ὡς χρυσῶς, Εὐσέβιον δὲ καὶ Ἀφθόνιον δέκα,
ὡς ἐπιτεῦθεν συναγέσθαι τὴν τῶν ἐννεακοσίων τεσα-
σάκοντα ἐννέα νομισμάτων ποσότητα. τὸν δὲ
τῆς ὑποθέσεως ἀρκοῦσασμενον, οὐκ ἐντεθυμημένον
εἶναι τοῦ παντός ἐγκλήματος αἰτίαν, μὴ προσ-
δέξασθαι αὐτοὺς, ἀλλὰ βουλευθῆναι καταδικάσαι
αὐτοὺς τοὺς ἑξακοσίους χρυσῶς τοῦ κεφαλαίου.
καὶ ἦσαν ταύτης ἐκβληθῆναι τῆς ἀνάγκης, καὶ
συλλογιζομένου τοῦ παντός ὀφλήματος τῶν πεντα-
κοσίων χρυσῶν, εἰ καταβάλλοιεν τοὺς πενήκοντα
καὶ

Novella CXXI.

UT PARTICULARES USURARUM SOLUTIONES
IN DUPLUM COMPUTENTUR.

Imp. Iustinianus Augustus Arsillo, Praesidi
Tarsi.

Praefatio.

Quum decuriones nobis supplicare videntur, et
nos eorum misereat, merito legibus nostris contrarias
artes et per fraudem excogitatas confessiones obtinere
non concedimus.

CAP. I.

Docuerunt enim Kusebius et Aphthonius potentium
nostram, se nepotes Demetrii esse ex Palladio Demetri-
tri filio natos, Demetrium vero Artemidorum ex causa
mutui quingentos aureos debuisse, et usuras stipula-
tum esse, sacramque sanctionem se nuper accepisse,
quae voluerit, si duplum debiti solutum sit, ut nihil
ab iis secundum leges nostras exigatur, Artemidori
autem creditoris successores, Epimachum et Artemo-
nem, dixisse, mentitos illos esse in precibus suis, nec
auxilio nostro potiri debere; neque enim toto debito
satisfactum, sed nongentos solum quadraginta novem
aureos solutos esse. Palladium enim, dicunt supplices,
ipsorum patrem, una cum Paulo et Demetrio patre
eius octingentos sexaginta septem aureos solvisse, Ar-
temonem vero et Priscianam Artemidori liberos, et
Epimachi atque Artemonis avos, dixisse, se particu-
larem solutionem sorti non imputare, sed velle, ut
omnia in usuris computentur, atque id ipsum senten-
tiam quoque praesidis provinciae dicere, et propterea se
Palladium pro priore quingentorum aureorum foeneratitia
syngrapha alteram sexcentorum aureorum exegisse. Illi
autem Palladium diversis temporibus septuaginta duos,
et Eusebium atque Aphthonium decem aureos solvisse
dicunt, ut inde nongentorum quadraginta novem au-
reorum summa conficiatur. Eum vero, qui de contro-
versia cognovisset, quum non considerasset, unam esse
totius accusationis causam, non admisisse eos, sed in
sortem sexcentorum aureorum eos condemnare voluisse.
Petierunt itaque, ut hac necessitate liberentur, et com-
putato toto debito quingentorum aureorum, si quin-
quaginta unum solverent, qui mille solidorum quan-
titati decessent, a toto debito liberentur, et foenerati-
tiam syngrapham sexcentorum aureorum recipiant.

CAP. II.

¹⁾ Hal, et Scrimg. — Athan. XFIII, 3. (Heimb. Anecd. I. p. 162.) — Bas. XXIII, 3, 23. Schol. p. (Theodori cf. Heimb. Anecd. I. p. 256.) — Huius Novellae non habemus neque epitomen Iuliani, neque versionem eeteram latinam, sed summam solum latinam; cf. Biener l. c. p. 465.

²⁾ καταλογίζεσθαι Hal. — ³⁾ Βασιλέω Hal. — ⁴⁾ Ἀράμω Athan. — ⁵⁾ πορεύεσθαι Hal. — ⁶⁾ καὶ μηδὲν Hal.

καὶ ἕνα τοὺς λειπομένους εἰς τὴν τῶν χιλλῶν νομισμάτων ποσότητα, τοῦ τε παντὸς ὀφληματος ἀπηλλάχθαι, ἀναλαβεῖν τε τὴν δανειακὴν συγγραφὴν τῶν χ' χρυσῶν.

Κ ε φ. β'

Τῶν τοίνυν ἡμετέρων νόμων μηδὲν ὑπὲρ τὸ διπλασίον καταβάλλεσθαι βουλομένων, καὶ ταύτην ἐχόντων πρὸς τοὺς ἔμπροσθεν διαφορὰν, οἳ οἱ μὲν ἴστων μέχρι τοῦ διπλασίου τὰ χρεῖα, εἰ μηδεμίαν γέγονε καταβολή, ἡμῶν δὲ καὶ τὰς μερικὰς καταβολὰς λύειν τὰ ὀφλήματα δεξαμένων, ἀπερ' ἄχρὶ τοῦ διπλασίου γένοιτο ¹⁾, θεσιζόμεν κατὰ τοῦτο ²⁾ γίνεσθαι τὸν συλλογισμόν, καὶ ὅσον ἂν εἰς τοὺς χιλλοὺς ἐλλείπει χρυσούς, τοὺς αὐτοὺς καταβάλλοντας ἀναλαβεῖν καὶ τὴν τῶν χ' νομισμάτων δανειακὴν συγγραφὴν, ὅστις μὴ πολλαπλασίον ἐκ ταύτης τῆς αἰτίας εὐρεθῆναι τὸ χρεῖος ἀπαιτούμενον.

Ἐ π ἰ λ ο γ ο ς.

Ἡ τοίνυν σὴ μεγαλοπρέπεια τὰ παρασιάντα ἡμῖν καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θελοῦ πραγματικοῦ δηλούμενα τύπου ἔργῳ καὶ πάρατι παραδοῦναι σπουδαίω, τῆς τε παρὰ ταῦτα ³⁾ γενομένης ἐρμηνείας ἐν ταῖς ψήφοις, ὧν οἱ ἰκέται μέρηται, ἀχολαζούσης, πάντων τε τῶν κατὰ συναρπαγὴν καὶ ἐκ μιᾶς μόρας παρὰ τὸν νόμον πεπραγμένων ἢ πραχθησόμενων, ἀργούντων. Divinitus te servet per multos annos, frater iucundissime. Dat. XVII. Kal. Maii, Constantiop. post Basilii V. C. cons. ⁴⁾ [542.]

¹⁾ εἴπερ — γένοιτο Hal. — ²⁾ Hal.; τοῦτον Serling. — ³⁾ παρὶ ταύτης Hal. — ⁴⁾ Divina Imperatoris subnotatio et subscriptio docet ep. Hal.

Δ Ι Α Τ Α Ε Ι Σ ραβ. α')

Ἐδίκτιον τοῦ εὐσεβεσιότου ἡμῶν δεσπότου Ἰουστινιανοῦ περὶ διατυπώσεως τεχνιτῶν ¹⁾.

Π ρ ο ο λ μ ι ο ν.

Ἐγγόμεν, ὡς μετὰ τὴν παιδείαν τὴν κατὰ φιλοφροσίναν τοῦ δεσπότου θελοῦ μετεμένην οἱ τὰς πραγματείας καὶ τὰς μεθοδίας χειροχόμενοι, καὶ οἱ διαφόρων τεχνῶν, καὶ οἱ περὶ τὴν γῆν ἐργάται, ἔτι γε μὴν καὶ οἱ ναῦται, ὀφειλόντες μᾶλλον καλλίονες γίνεσθαι, εἰς πλεονεξίαν δεδωκασί, καὶ διπλασίονας καὶ τριπλασίονας τιμὰς τε καὶ μισθοὺς παρὰ τὴν ἀρχαίαν συνήθειαν ἐπιζητοῦσι.

Κ ε φ. α'.

Συνελθόμεν τοίνυν διὰ θελοῦ ἐδίκτου πάσιν ἀπαγορεῦσαι τὴν τοιαύτην πλεονεξίαν, καὶ μηδένα τοῦ λοιποῦ τοῦ μᾶν πραγματευτῆν, ἢ ἐργάτην, ἢ τεχνίτην ἐξ οὐδεδήποτα μεθόδου, ἢ ἐμπορίας, ἢ γενηποιίας πλεονα τῆς παλαιᾶς συνήθειας ἐπιζητεῖν τιμήματα ἢ μισθοῦς. κελύοντες δὲ καὶ τοὺς τὰς μετρήσεις τῶν οἰκοδομικῶν καὶ γενηποιικῶν καὶ τῶν ἄλλων ἔργων ποιούοντας μηδὲν πλέον λογιέσθαι τοῖς ἐργαζομένοις, ἀλλὰ καὶ αὐτοῖς τὴν ἀρχαίαν συνήθειαν φυλάττειν. Ταῦτα δὲ παραφυλάττειν κελύομεν καὶ τοὺς ἐπιτάττοντας οὐδαμῶτα ἔργα ἢ καὶ τινά

¹⁾ Hal. summam tantum exhibet graecam, quam Cuiacius in expos. h. n. Theodori dicit, cf. Bioner l. c. p. 69; Serling. h. l. lacunam habet, legitur autem Novella in eius editione inter Edicta loco sexto, cf. Bioner l. c. p. 92. — Athan. XXI. 3. (Hist. Anecd. I. p. 181 sq.) — Non existat huius Nov. noque Iuliani Epri. noque Ferio vetus latina.

²⁾ περὶ διατ. τεχνιτῶν em. Serling.; Ἐδίκτιον περὶ διατ. τεχνιτῶν Hal.

CAP. II.

Iam igitur quum leges nostrae nihil ultra duplum solvi vetint, et in eo solum a prioribus differant, quod illas quidem debita usque ad duplum misant, a nulla solutio facta sit, nos vero admittimus, ut particulares etiam solutiones debita solvant, quae usque ad duplum fiunt, sancimus, ut secundum hoc computatio fiat, et si illi solvant, quantum mille aureis deest, foeneratitiam quoque sexcentorum aureorum syngrapham recipiant, ne debitum ex hac causa superius exigatur.

E p i l o g u s.

Magnificentia igitur super quae nobis placuerunt et sacra haec pragmatica sanctione declarata sunt effectui dare studeat, tam ex interpretatione abolita, quae contra haec in sententiis, quantum supplices petiverunt, facta est, quam quibus iis, quae per obreptionem et ab una parte adversus legem facta sunt vel fient, cessantibus. Divinitus te servet per multos annos, frater iucundissime.

Novella CXXII.

EDICTUM PIENTISSIMI DOMINI NOSTRI IUSTINIANI DE DESCRIPTIQNE ARTIFICUM.

Praefatio.

Cognovimus, post castigationem secundum domini dei clementiam factam eos, qui negotiationes et artificia exercent, atque diversi generis artifices, agricolas nec non nautas, quum potius meliores fieri deberent, avaritiae se dedisse, et duplicia atque triplicia pretia et mercedes contra veterem consuetudinem exigere.

CAP. I.

Primum igitur nobis est sacro edicto omnibus talem avaritiam interdicare, neve quis in posterum negotiator, aut agricola, aut artifex cuivacunque artis, vel negotiatoris, vel agriculturae maiora, quam pro veteri consuetudine pretia aut mercedes exigat. Alique iubemus, ut aedificiorum et colendae terrae aliamque operum mensuras nihil amplius operariis impetent, sed veterem illis consuetudinem servent. Haec autem eos quoque observare iubemus, qui qualiacumque opera locant, vel quaedam reddunt. Neque enim illis amplius, quam moribus constitutum est, ut dare liceat per-

τινα ἤδη ἀναυμένους. οὐδὲ γὰρ αὐτοῖς ξεῖναι πλέον τοῦ ἔθους τοῦ διαταγμένου παρέχιν συγχωροῦμεν, γυμνασθέντων τῶν πλέον τι τῆς παλαιᾶς αὐθηθείας ἐπιζητούντων, ὡς τριπλασίονα ποσότητα εἰσκούσαι τῷ δημοσφῷ ἀναγκασθήσονται, εἰ παρὰ τὸ ἐξ ἀρχῆς διαταγμένον λαβόντες ἢ δωδωκότες τρανέψαν.

Ἐπίλογος.

Ταῦτα δὲ ζητῆσθαι καὶ ἐκδικεῖσθαι κελεύομεν παρὰ τῆς σῆς ὑπεροχῆς καὶ τοῦ ἐνδοξοτάτου ἐπαρχοῦ ταύτης τῆς εὐδαιμόνου πόλεως. βουλόμεθα γὰρ δι' ἡμῶν τοὺς παραβαίνοντας ταύτην ἡμῶν τὴν διατύπωσιν ἀπαιτεῖσθαι τὴν ὀρισθεῖσαν ποιήν καὶ τιμωρίας ὑποβάλλεσθαι. ποιῆς ἐπικειμένης πέντε χρυσίου λιτρῶν τὰς πειδομένους ἡμῖν τιξέσιν, εἰ τι τῶν παρ' ἡμῶν διαταγμένων ἀμεληθεῖ. Dat. II. Kal. Apr. Constantinop. imp. DN. Iustiniani PP. Aug. ann. XV., post Basilii V. C. cons. [542.]

ΔΙΑΤΑΞΙΣ (αγ.)

Περὶ ἐκκλησιαστικῶν διαφόρων κεφαλαίων.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Πέτρος, τῷ ἐνδοξοτάτῳ μαγίστῳ τῶν θείων ὑφαικίων¹⁾.

Προοίμιον.

Περὶ διοικήσεως, καὶ προνομίων, καὶ ἄλλων διαφορῶν κεφαλαίων εἰς τὰς ἀγιοτάτας ἐκκλησίας καὶ τοὺς ἄλλους εὐαγεῖς οἴκους ἀνηκόντων ἤδη ἰνὰ δευτερώσαμεν, ἐπὶ δὲ τοῦ παρόντος τὰ περὶ τῶν ὁσιωτάτων ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν καὶ μοναχῶν προῆν ἐν διαφόροις διατυπώθεντα μετὰ τῆς προσήκουσας ἐπανορθώσεως τῷδε περιλαβεῖν τῷ νόμῳ συνείδομεν.²⁾

Κεφ. α'.

Θεσπιζομέν τοίνυν, δασάκις ἂν χρεῖα γένηται ἐπίσκοπον χειροτονηθῆναι, τοὺς κληρικούς καὶ τοὺς πρώτους τῆς πόλεως³⁾, ἥς μέλλει ὁ ἐπίσκοπος χειροτονεῖ-

permitterimus. Sciant autem illi, qui quidquam amplius, quam vetus consuetudo fert, exigunt, fore ut triplicem quantitatem fisco inferre cogantur, si ultra id, quod ab initio constitutum fuerit, eos accepisse vel dedisse appareat.

Epiloga.

Haec vero examinari atque vindicari iubemus et ab excellentia tua, et a gloriosissimo felicitis huius urbis praefecto. Per vos enim ab huius nostrae constitutionis transgressoribus mulctam definitam exigi, eosque poenis subici volumus, ita ut cohortibus, quae vobis parent, quinque librarum auri poena incumbat, si quid ex iis, quae a nobis constituta sunt, neglectum fuerit.

Novella CXXIII.

DE DIVERSIS ECCLESIASTICIS CAPITIBUS.

Idem Imperator Petro, gloriosissimo Magistro sacrorum officiorum.

Praefatio.

De administratione et privilegiis aliisque diversis capitibus, quae ad sanctissimas ecclesias aliisque venerabiles domus pertinent, iam quaedam disposuimus, in praesentia vero ea, quae de sanctissimis episcopis, et clericis, et monachis in diversis constitutionibus olim sancita sunt, cum apta correctione hac lege comprehendere placuit.

CAP. I.

Iam igitur sancimus, ut, quoties episcopum creare opus fuerit, clerici et primores urbis, in qua episcopus creandus est, de tribus personis periculo animarum sanarum

GI. CONST. CXXXIV.

DE SANCTISSIMIS EPISCOPIS, ET DEO AMABILIBUS ET REVERENDISSIMIS CLERICIS; ET MONACHIS¹⁾.

(Coll. IX. tit. 15.)

Imp. Iustinianus Aug. Petro, gloriosissimo Magistro sacrorum nostrorum Officiorum²⁾.

Praefatio. De gubernatione, et privilegiis, aliisque diversis capitulis ad sanctissimas ecclesias et alias venerabiles domos pertinentibus iam quaedam disposuimus, super sanctissimis autem episcopis, et clericis, et monachis adum in diversis constitutionibus disposita cum competente correctione hac comprehendere lego prospeximus.

CAP. I. Sancimus igitur, quoties opus fuerit episcopum ordinari, clericos et primates civitatis, cuius futurus

¹⁾ Hal. et Scrimg. — Athan. I. 2. (Heimb. Anecd. I. p. 4 sqq.) et Coll. Const. eccl. III. 1. 2. (Fozzelli bibl. II. p. 1318 sqq.) — Omnia fere h. n. capita recepta sunt in Coll. 87 capitul. capp. 28—87. cf. Biener I. c. p. 589 sqq. 171., unde in (Joannia) Nomoc. transierunt. — Maior pars Nov. est in Bas. — Julian. const. 116. — Ferris est vetus glossata, eaque iam usus est Gregorius M. (Ep. XIII. 45.), cf. Saecig. Gesch. d. B. R. II. p. 263 sq. Initium alius antiquae versionis lat. legitur in Pithoeorum Obs. p. 693.; cf. Biener I. c. p. 419 sq. — ²⁾ In Hal. edd. post prooemium inserta sunt prooemium et tria capita priora Nov. 137., omissa autem h. n. cap. 1. et capituli 2. principium usque ad verba Πρὸ δὲ πάντων etc. In Supplet. ed. Hervag. correctum est hoc vitium. — ³⁾ Parat. §. 1. Athan. tit. XX. (Heimb. Anecd. I. p. 178.)

¹⁾ Ἐπαρχῶν πρωτεύοντων Athan., (Coll. Const. eccl.) et apud Alios, cf. Biener I. c. p. 532 et infra not. 3. — ²⁾ De sanctissimis episcopis et reverendissimis clericis et

monachis deo amabilibus Cod. Hamb. — ³⁾ gloriosissimo pp Cod. Hamb.; gloriosissimo prepo. Trid.

τονεῖσθαι, ἐπὶ τρισὶν προσώποις ψηφίσματα ποιεῖν κινδύνη των ἰδίων ψυχῶν, καὶ ἕκαστον αὐτῶν δμῦναι κατὰ των θείων λογίων, καὶ ἔγγράφειν ἐν αὐτοῖς, λέγοντας ἐν αὐτοῖς τοῖς ψηφίσμασιν, οὕτως οὕτως διὰ τινὰ ὁσίων, οὕτως διὰ ὑπόσχεσιν, ἢ φίλων, ἢ δι' ἄλλην οὐρανὴν αἰτίαν, ἀλλ' εἰδότες αὐτοὺς τῆς ὁρθῆς καὶ καθολικῆς πίστεως καὶ σεμνοῦ εἶναι βλον, (καὶ ὑπὲρ τὸν τριακοσῶν ἐτος¹⁾), καὶ γράμματα εἰδέναι, τούτους ἐπέλεξαντο, καὶ οὐδὲ γαμετήν, οὐδὲ παιδῆς τις ἐξ αὐτῶν ἔχει, οὐδὲ παλλακίην ἢ παιδῆς φυσικοῦς γινώσκουσαν αὐτὸν ἐλαχύνειν ἢ ἔχειν, ἀλλ' εἰ καὶ πρότερον γαμετήν τις ἐξ αὐτῶν ἔσχε, καὶ αὐτὴν μίαν καὶ πρώτην, καὶ οὐδὲ χήραν, οὐδὲ ἀνδρὸς ἀποκεχρηθεῖσαν, οὐδὲ τοῖς νόμοις, οὐδὲ τοῖς ἱεροῖς κανόσιν ἀπηγορευμένην. ἀλλ' οὐδὲ βουλευτήν ἢ ταξεωτήν τούτων εἶναι γινώσκουσιν, ἢ ἐπερο βουλευτικῇ ἢ ταξεωτικῇ ὑπέκειτο τύχη, ἴσασιν αὐτὸν ἐν μοναστηρίῳ οὐχ ἦντον δεκαπέντε ἐνιαυτῶν μοναχικὸν βλον ἐκτελέσαντα²⁾. §. 1. Καὶ τοῦτο δὲ τοῖς ψηφίσμασι δεῖ ἐπιθεσθαι, ὅτιπερ οὐχ ἦντον ἢ τριακοντα πέντε³⁾ τῆς ἡλικίας ἐνιαυτοῦς ἔχειν τὸ ἐπιλεγέν παρ' αὐτῶν πρόσωπον γινώσκουσιν, ἵνα ἐκ των τριῶν προσώπων, ὑπὲρ ὧν τὰ τοιαῦτα ψηφίσματα γέγονεν, ὁ βελτίων χειροτονηθῇ τῇ ἐπιλογῇ καὶ τῷ κρίματι⁴⁾ τοῦ χειροτονούντος. τὸν δὲ βουλευτήν ἢ τὸν ταξεωτήν⁵⁾, τὸν, ὡς εἰρηται, ἐπὶ δεκαπέντε ἐνιαυτοῦς ἐν μοναστηρίῳ διαγαγόντα, καὶ εἰς ἐπισκοπὴν προαχθέντα, ἐλευθεροῦν εἶναι τῆς ἰδίας τύχης, οὕτως μέντοι, ἵνα ἐλευθερωθεὶς τῆς βουλῆς τὸ τέταρτον μέρος τῆς ἰδίας περιουσίας ἐαυτῷ παρακάσχη, των ὑπολοίπων αὐτοῦ πραγμάτων κατὰ τὸν ἡμέτερον νόμον τῇ βουλῇ καὶ τῷ δημοσίῳ ἐδικουμένῳ. §. 2.⁶⁾ Δίδομεν δὲ ἀδειαν τοῖς τὰ ψηφίσματα ποιουμένοις, εἰ τινὰ κοσμικόν, δέχα βουλευτοῦ καὶ ταξεωτοῦ, ἀξίον τῆς προεξημένης ἐπιλογῆς εἶναι νομισάντων, τὸν τοιοῦτον ἅμα ἄλλοις δύο κληρικῶς ἢ μοναχοῖς ἐπιλέξασθαι, οὕτως μέντοι, ἵνα ὁ κοσμικὸς ὁ τοῦτω τῷ τρόπῳ εἰς ἐπισκοπὴν ἐπιλεγείς μὴ εὐθὺς ἐπίσκοπος χειροτονηθῇ, ἀλλὰ πρῶτον τοῖς κληρικῶς οὐκ ἐλαττον τριῶν μηνῶν⁷⁾ συναριθμηθῇ, καὶ οὕτως τοὺς ἁγίους κανόνας καὶ τὴν ἱεράν τῆς ἐκκλησίας λειτουργίαν διδασχθεὶς ἐπίσκοπος

suarum decreta faciant, et unusquisque eorum per sacra evangelia iuret, atque in ipsis scribat, dicentes in ipsis decretis, nec per largitionem, nec promissionem, aut amicitiam, aut aliam quamlibet causam eos elegeris, sed quod scient, eos rectae et catholicae fidei atque honestae vitae esse, et triginta annos excedere litteras scire, et quod neque uxorem, neque liberum quemquam ex illis habere, neque concubinam aut liberos naturales eos habuisse aut habere scient, sed et si quis ex illis uxorem antea habuerit, eam tamen solum et primam, nec viduam, nec a viro separatam, nec legibus, nec sacris canonibus prohibitam habuisse; insuper quod nec curialem nec cohortialem esse esse scient, vel si curialis aut cohortialis conditioni subiectus fuerit, eum in monasterio non minus quindecim annis vitam monasticam vixisse cognitum habeant.

§. 1. Hoc quoque decretis inseri oportet, quod personam ab illis electam non minus, quam triginta quinque annos habere scient, ut ex tribus personis de quibus decreta illa facta sunt, melior creetur electus et iudicio eius, qui eos creat. Curialis vero vel cohortialis, qui, ut dictum est, quindecim annos in monasterio vixit et ad episcopatum promotus est, a conditione sua liber sit, ita tamen, ut liberatus a curia quartam partem substantiae suae sibi retineat, reliquis eius rebus secundum legem nostram curiae et suo vindicandis.

§. 2. Illis autem, qui decreta faciunt, facultatem concedimus, si quempiam laicorum, praeter curialem et officialem, praedicta electione dignum putaverint, si eum cum aliis duobus clericis aut monachis eligant, ita tamen, ut laicus, qui hoc modo ad episcopatum electus est, non statim episcopus creetur, sed prius in clericis non minus tribus mensibus numeretur, atque ita sacros canones et sacrum ecclesiae ministerium edoctus episcopus creetur; qui enim alios docere debet, ab aliis post creationem doceri non debet. Si forte

faturus est episcopus ordinari, mox in tribus personis decreta facere, propositis⁸⁾ sacrosanctis evangelis, periculo suarum animarum dicentes in ipsis decretis, quia neque propter aliquam donationem, neque⁹⁾ propter aliquam promissionem, aut amicitiam, aut propter¹⁰⁾ aliam quamlibet causam, sed scientes, eos rectae et catholicae fidei, et honestae esse vitae, et litteras nosse, hos elegerant, et quia neque uxorem, neque filios aliqui eorum habent¹¹⁾, neque concubinam aut filios naturales cognoscant eum¹²⁾ habuisse aut habere, sed et si prius uxorem aliquis ex eis habuit, et ipsam unam¹³⁾, et primam, et neque viduam, neque viro coniunctam nec legibus aut sacris canonibus¹⁴⁾ interdictam; sed neque¹⁵⁾ curialem aut officialem hunc esse cognoscant, aut si curialis vel officiali subiacet fortunae, scient, eum in monasterio non minus quindecim annis monasticam¹⁶⁾ conversationem implevisse. §. 1. Hoc quoque decretis oportet inseri¹⁷⁾, quia non minus, quam triginta quinque aetatis annos habet is qui eligitur ab eis, cognoscant personas¹⁸⁾, ut ex trium personarum, pro quibus talia decreta facta sunt, melior ordinetur electione et periculo ordinantis. Curialem vero vel officialem, qui, sicut dictum est, quindecim annis in monasterio conversatus est, et ad episcopatum provocatus, liberum esse propria fortuna, ita tamen, ut liberatus a curia quartam partem suae substantiae sibi retineat, reliquis eius rebus secundum nostram legem curiae et fisco vindicandis. §. 2. Damus autem licentiam decreta facientibus, si quempiam laicorum, praeter curialem et officialem, dignum memorata electione esse putent, hunc cum aliis duobus clericis aut monachis eligere, ut, si laicus hoc modo ad episcopatum eligatur, non

¹⁾ Parat. §. 2. Athan. tit. VIII. (Heimb. Anecd. I. p. 95.) Parat. §. 1. Athan. tit. XVIII. (ibid. p. 168) — ²⁾ (Eustath.) ὅρον. XLI. 1. — ³⁾ Parat. §. 2. Athan. tit. VIII. (Heimb. Anecd. I. p. 95.) Parat. §. 1. Athan. tit. XVIII. (ibid. p. 168.) — ⁴⁾ (Ioannis) Nomoc. 8. (Vollii bibl. II. p. 612 sq.) — ⁵⁾ (Eustath.) ὅρον. XV. 8. — Photii Nomoc. I. 11. (Vollii bibl. II. p. 832.)

⁶⁾ Scring., Supplem. ed. Hervag. (Athan.); καὶ ὑπὲρ τὸν τριακοσῶν ἐτος om. Meerom. I. II., Fulg., Iulian., aequae verba ex Not. 137. c. 2. Irrepsisse videtur; cf. huius cap. §. 1. et (Eustath.) ὅρον. XLI. 1. — ⁷⁾ κινδύνη Supplem. ed. Hervag., Meerom. I. II., Zuich., Fulg., Iulian. — ⁸⁾ Cod. Hamb.; eis add. edd. — ⁹⁾ aut Cod. Hamb., Trid. — ¹⁰⁾ Cod. Hamb., Trid.; propter om. Port., Cont. — ¹¹⁾ Rectius aliquis eorum habet. — ¹²⁾ Cod. Hamb.; eos edd. — ¹³⁾ Cod. Hamb., Trid.; ipsam et unam Port., Cont. — ¹⁴⁾ nec legibus aut sacris canonibus vel constitutionibus Cod. Hamb.; neque legibus aut sacris constitutionibus edd. — ¹⁵⁾ Cod. Hamb., Trid.; sed et quod neque Port., Cont. — ¹⁶⁾ Cod. Hamb., Trid.; monasticam Port., Cont. — ¹⁷⁾ inferri Cod. Hamb. — ¹⁸⁾ Cod. Hamb., sed non habet distinctionem post eis; is qui eligitur ab eis personis ut Trid.; is qui eligitur ab eis, qui cognoscunt personam Port., Cont. Verbe, uti leguntur in Cod. Hamb., nisi corrupta sunt, indicant Fet. Int. mole orationem graecam percipientem, opusculum cum in decretis scribendum et de aetate novi episcopi nec non addendum esse eligentes novissae tres illae personae,

σκοπος χειροτονηθῆ. ὁ γὰρ ἄλλους ὀφείλων διδάσκειν παρ' ἑτέρων μετὰ τὴν χειροτονίαν διδασκασθαι οὐκ ὀφείλει. **Εἰ δέ, ὡς εἰκός, ἐν τοιαύτοις μὴ εὐρεθῆεν τρία πρόσωπα πρὸς τὴν τοιαύτην ἐπιλογὴν ἐπιτήδεια, ἔξεστο τοῖς τὰ ψηφίσματα ποιουμένοις ἐπὶ δύο ἢ καὶ ἐπὶ τριῶν προσώπων ψηφίσματα ποιησάσαι, πάσας μόντοι τὰς ἐπιλεγέμενας ἡμῖν ἔχοντι μαριτυρίαν. Εἰ δὲ οἱ ὀφειλόντες τὸν ἐπίσκοπον ἐπιλέξασθαι τὰ τοιαῦτα ψηφίσματα ἐντός ἑξ μηνῶν^{α)} μὴ ποιήσουσι, τηρησάτω τῷ κινδύνῳ τῆς ἰδίας ψυχῆς ἐκεῖνος, ὃ ἄρῃζει χειροτονησάαι τὸν ἐπίσκοπον, χειροτονείτω, πάντων τῶν ἄλλων, ὧν εἰρήκαμεν, παραφυλαττιζόμενον. **Εἰ δὲ τις παρὰ τὴν μηχανορραφείαν παραφυλακτὴν ἐπίσκοπος χειροτονηθῆ, κελύομεν τοῦτον καὶ τρόπον τῆς ἐπίσκοπῆς ἐκβάλλεσθαι, ἀλλὰ ἀπεινόν, ὅστις παρὰ ταῦτα ἐτόλμησε χειροτονῆσαι, χωρῆσθαι ἐπὶ ἑνα ἑναυτὸν τῆς ἱερατικῆς λειτουργίας, καὶ πάσαν αὐτοῦ τὴν περιουσίαν, ἥτις καθ' ὀλιγόποτε χρόνον ἢ τρόπον εἰς τὴν αὐτοῦ δεσποτείαν περιήλθε, δια τὸ πταίσμα, ὃ ἐποίησε, τῆ δεσποτείας τῆς ἐκκλησίας, ἧς ἐπίσκοπός ἐστιν, ἐκδικεῖσθαι.****

Κεφ. β. β)

Εἰ δὲ τις τοῦ πρὸς τὴν χειροτονίαν ἐπιλεγέντος ἐπίσκοπου κατηγορήσῃ ἐφ' ὀλιγόποτε αἰτία δυναμῆς κατὰ τοὺς νόμους ἢ τοὺς κανόνας τῆ αὐτοῦ ἡμποδίσαι χειροτονίαν, ὑπεριδέσθω ἢ τοῦτου χειροτονία, καὶ πρότερον τὴν κατ' αὐτοῦ προτεθεισάν αἰτίαν (εἴτε παρόντος τοῦ κατηγοροῦ, καὶ τῆ παρ' αὐτοῦ προτεθείσῃ αἰτίᾳ ἐπιεξιόντος, εἴτε καὶ ἀναβληθέντος ἐπὶ τριῶν μηνῶν τὴν ἰδίαν κατηγορίαν πληρώσας) ἐπιμελῶς ἐξετάστω ἐκεῖνος, ὅψ' οὐ ἐμελλεν ὁ ἐπίσκοπος χειροτονεῖσθαι. καὶ εἰ μὲν ὑπεύθυνον αὐτὸν τῆ κατηγορίᾳ εὔροι, κωλύεσθω ἢ χειροτονία, εἰ δὲ ὑπεύθυνος μὴ φανεῖν, ἢ μὲν χειροτονία μὴ ὑποδείξασθαι, ὃ δὲ κατηγορός, εἴτε μὴ ἀπέδειξεν, εἴτε καὶ ἀπέφυγεν τὴν προτεθεισάν παρ' αὐτοῦ κατηγορίαν, ἐκ τῆς ἐπαρχίας, ἐν ἣ ὀκεῖ, ἐκβάλλεσθω. **Εἰ δὲ τις πρὸ ἐξετάσεως τὸν κατηγοροῦθέντα χειροτονῆσῃ, ὃ μὲν χειροτονηθεὶς τῆς ἱερωσύνης ἐκδικεῖσθω, ὃ δὲ τὸν τοιοῦτον τολμήσας χειροτονῆσαι τῆ ἀποίρω εἰρημένη ὑποκίεσθω ποιῆ, τοῦτο μὲν ἐπὶ τῆ ἐνιαυσιαίᾳ κωλύσει τῆς θείας λειτουργίας, τοῦτο δὲ καὶ ἐπὶ τῶ πάντα αὐτοῦ τὰ πράγματα τῆ ἐκκλησίας**

forte in quibusdam locis non inveniuntur tres personae ad eiusmodi electionem idoneae, liceat illis, qui decreta faciunt, de duabus vel etiam una persona decreta facere, quae tamen omnia a nobis dicta testimonia habeat. Si illi, qui episcopum eligere debent, intra sex menses decreta illa non fecerint, tunc is, qui creandi ius habet, periculo animae suae episcopum creet, omnibus reliquis, quae diximus, observandis. Si quis contra dictam observationem episcopus creetur, illum omni modo episcopatu eiecti iubemus; quin et is, qui adversus haec creare ausus fuerit, per unum annum a sacro ministerio separetur, omnisque substantia eius, quae quocumque tempore aut modo in dominium eius pervenit, propter delictum, quod commisit, dominio ecclesiae, cuius episcopus est, vindicetur.

CAP. II.

Si quis episcopum ad creationem electum ex quacunque causa accusaverit, quae secundum leges vel canones electionem eius impedire possit, differatur eius creatio, et prius causam contra eum propositam (sive praesens sit accusator, et causam a se propositam persequatur, sive per tres menses accusationem suam peragere differat) is, a quo episcopus creandus est, diligenter examinet. Et si quidem eum reum invenerit, prohibeatur creatio; si autem veus non reperiat, creatio quidem non impediatur, accusator vero, sive non probaverit, sive etiam deseruerit institutam a se accusationem, ex provincia, in qua habitat, eiiciatur. At si quis ante examinationem accusatum creaverit, creatus a sacerdotio expellatur, atque is, qui eum creare ausus fuit, praedictae poenae, annali scilicet prohibitioni sacri ministerii, et ut omnes eius res ecclesiae vindicentur, subiaceat.

§. 1.

repente episcopus ordinetur, sed primo clericis non minus tribus mensibus commeteretur, et ita sanctas regulas et quotidianum ecclesiae ministerium edoctus, episcopus ordinetur; qui enim alios debet docere, post ordinationem ab aliis doceri non debet. Si vero, ut evenit in quibusdam locis, non inveniatur tres personae ad talem electionem opportunae, liceat decreta facientibus in duabus vel una¹⁾ persona decretum facere, eos tamen omnes iam dictas a nobis habentes testationes. Si vero qui debent episcopum eligere citius ipsa decessa intra sex menses non faciant, tunc periculo propriae animae ille, quem competit ordinare episcopum, ordinet, omnibus aliis, quae diximus, observandis. Si quis autem citra memoratam observationem episcopus ordinetur, inebemus, hunc omnibus modis episcopatu depelli. Sed etiam illum, qui praeter haec²⁾ praesumptum ordinare, segregari uno anno a sacro ministerio, et omnem eius substantiam, quae quolibet tempore aut modo in eius dominium deducta est, propter culpam, quam fecit, dominio ecclesiae, cuius episcopus est, vindicari.

CAP. II. Si quis autem electum ad ordinationem episcopum³⁾ accusaverit in qualibet causa, quae possit secundum leges aut canones eius impedire ordinationem, differatur huiusmodi ordinatio, et prius contra eum propositam causam (sive praesente accusatore, et ab eo propositam causam exsequente, sive etiam differente⁴⁾ per tres menses suam accusationem implere) diligenter examinari ab illo, a quo futurus erat episcopus ordinari. Et si quidem obnoxium eum accusator⁵⁾ invenerit, prohibeatur ordinatio. Si vero obnoxius non ostendatur, ordinatio quidem non impediatur, accusator autem, sive non probaverit, sive etiam effugit⁶⁾ propositam a se accusationem, a provincia, in qua habitat, abiciatur. Si quis autem ante examinationem accusatum ordinaverit, ordinatus quidem a sacerdotio repellatur, qui vero talem ordinare festinaverit, superius dictae subiaceat

¹⁾ (Eustath.) ὅποι. XIX. 8. Photii Nomoc. I. 9. (Fœlli bibl. II. p. 829 sq.) Balsam. ad h. l. Historiam huius praecipiti persequitur. — ²⁾ Photii Nomoc. I. 8. (Fœlli bibl. II. p. 827.) et Balsam. ad h. l. (ibid. p. 828.) — (Ioannis) Nomoc. 16. (ibid. II. p. 623.)

³⁾ Cod. Hamb.; in duabus in una Trid.; in duabus et in una Port., Cont.; in duabus vel etiam in una Bk. — ⁴⁾ Cod. Hamb., Trid.; hoc Port., Cont. — ⁵⁾ Bk. ed. ante. — ⁶⁾ Si quis — episcopatus edd.; Si quis autem ante episcopatus ordinationem electum episcopum Cod. Hamb., cui lectioni si fides habenda est, Fet. Int. legisse videtur πρὸ τῆς χειροτονίας. — ⁴⁾ Cod. Hamb., Trid.; deficiente Port., Cont. — ⁵⁾ accusator eum Cod. Hamb., Leg. obnoxium eum accusationi. — ⁶⁾ Cod. Hamb., Trid.; fugit Port., Cont. Melius effugerit.

σις εκδικηθῆναι^{α)}. §. 1. β) Πρὸ δὲ πάντων ἐκείνο φυλαχθῆναι δεσπίζομεν, ἵνα μηδεὶς διὰ δόσεως χρυσίου ἢ ἄλλων πραγμάτων ἐπίσκοπος χειροτονηταί. εἰ δὲ τι τοιοῦτο ἀμαρτηθῆ, αὐτοὶ ταυτοῦς οἱ διδόντες καὶ οἱ λαμβάνοντες καὶ οἱ μέσοι αὐτῶν κατὰ τὰς θέλας γραφᾶς καὶ τοὺς ἱεροῦ κανόνας κατακραίσει ὑποβάλλουσι, καὶ διὰ τοῦτο καὶ ὁ διδούς καὶ ὁ λαμβάνων καὶ ὁ μέσος γινόμενος τῆς ἱεροσύνης ἢ τῆς τοῦ κλήρου τιμῆς ἀποκινεῖσθω. τὸ δὲ ὑπὲρ ταύτης τῆς αἰτίας δοθῆν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐκείνη ἐκδικεῖσθω, ἥς ἡβουλήθη τὴν ἱεροσύνην ἀνήσασθαι. Εἰ δὲ κοσμικὸς εἴη ὁ ὑπὲρ ταύτης τῆς αἰτίας τι λαμβάνων ἢ μέσος τῶ πράγματι γινόμενος, τὰ δοθέντα πράγματα ἐν διπλῶ αὐτὸν ἀπαιτεῖσθαι κελεύομεν, τῇ ἐκκλησίᾳ ἐκδικηθῆσθαι. Οὐ μόνον δὲ τὰ κατὰ τοῦτον δεδομένα τὸν τρόπον ἐκδικεῖσθαι προστάτιομεν, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν ἀσφάλειαν ὑπὲρ τοῦτου καθ' οἰομένηποτε τρόπον ἐπιθεῖσθαι, καὶ τὴν τῶν ἐνεχούρων ἢ τὴν τοῦ ἐγγυητοῦ ἐνοχίην, καὶ πᾶσαν ἄλλην οἰανδήποτε ἀγωγὴν ἀργεῖν δεσπίζομεν. καὶ πρὸς τοῦτοις ὁ τὴν ὑπόσχεσιν λαμβάνων μὴ μόνον τὴν ὁμολογίαν ἀποδιδότω, ἀλλὰ καὶ ἄλλο τοσοῦτον, ἕσον ἢ ὁμολογία περιέχει, ἀπαιτεῖσθω, ὀφείλων τῇ ἐκκλησίᾳ δοθῆναι.

Κεφ. γ'. α)

Εἰ τις μέντοι ἐκ τῶν ἐπισκόπων εἴτε πρὸ τῆς ἰδίας χειροτονίας, εἴτε μετὰ τὴν χειροτονίαν βουλήθῃ τὰ ἴδια πράγματα ἢ μέρος ἐξ αὐτῶν προσαγαγεῖν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἥς τὴν ἱεροσύνην λαμβάνει^{β)}, οὐ μόνον οὐ κωλύομεν καὶ πάσης καταδίκης καὶ ποινῆς τοῦ παρόντος νόμου ἐλευθερον αὐτὸν εἶναι δεσπίζομεν, ἀλλὰ καὶ παντὸς ἐπαύλου ἕξιν κρινόμεν, ἐπειδὴ τοῦτο οὐκ ἔστιν ἀγορασία, ἀλλὰ προσηγορία. Ὑπὲρ συνηθειῶν δὲ ἐκείνα μόνον συζηροῦμεν παρέχεσθαι παρὰ τῶν χειροτονουμένων ἐπισκόπων, εἴνα ἐφεξῆς τῷ παρόντι νόμῳ ἐμπεραταί. κελεύομεν τοίνυν τοὺς μὲν μακαριωτάτους ἀρχιεπισκόπους καὶ πατριάρχας, τούτοις τῆς πρεσβυτέρας Ρώμης, καὶ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ Ἀλεξανδρείας, καὶ Θεουπόλεως, καὶ Ἱεροσολύμων, εἰ μὲν ἢ συνηθεῖα ἔχει ἐπισκοποῖς ἢ κληρικοῖς ἐν τῇ αὐτῶν χειροτονίᾳ ἔλαττον ἢ πρὸς τὸ χρυσίου λιτρῶν δίδοσθαι, ταῦτα μόνον παρέχειν, ἄπρὸ ἢ συνηθεῖα γινάσκει· εἰ δὲ πλέον πρὸ τοῦτου τοῦ νόμου παρέχτο,

§. 1. Ante omnia vero, ut illud observetur, sancimus, ne quis auro vel aliis rebus datis episcopus creetur. Quodsi in eo peccatum fuerit, et qui dant, et qui accipiunt eorumque mediatores secundum divinas scripturas sacrosque canones se ipsos condemnationi subiciunt, et propterea tam ille, qui dat, quam qui accipit, et qui mediator fuit, a sacerdotio vel honore cleri removeatur. Quod vero ob hanc causam datum est, illi ecclesiae vindicetur, omnes sacerdotium emere voluit. Si laicus est, qui ob illam causam quid accipit, vel mediator in eo negotio factus est, datum rerum datarum ab eo exigi iubemus ecclesiae vindicandum. Non solum autem quae hoc modo data sunt vindicare praecipimus, sed omnem etiam cautionem pro hoc quolibet modo expositam, et pignorum aut fideiussores obligationem, omnemque aliam quamlibet actionem cessare sancimus, et praeterea is, qui promissionem accipit, non solum cautionem reddat, sed et alterum tantum eius, quod cautio continet, exigatur atque ecclesiae detur.

CAP. III.

Si quis tamen ex episcopis sive ante ordinationem suam, sive post ordinationem res suas vel partem eorum ecclesiae, cuius sacerdotium suscepit, offerre voluit, non solum id non prohibemus, eoque ad omni condemnatione et poena huius legis liberum esse sancimus, sed etiam omni laude dignum iudicamus, quoniam id non emitto, sed oblatio est. Pro consuetudinibus autem illa solum ab his, qui episcopi creantur, praeteri permittimus, quae deinceps praesenti lege comprehenduntur. Iubemus igitur, ut beatissimi archiepiscopi et patriarchae, hoc est antiquae Romae, et Constantinopolis, et Alexandriae, et Theopolis et Hierosolymitarum, si quidem ea consuetudo est, ut episcopis aut clericis in eorum creatione minus quam viginti auri librae dentur, ea sola praebent, quae consuetudo arguunt. Si vero ante hanc legem plus datum fuit, nihil praeter viginti illas auri libras detur. Metropolitanis autem, qui a propria synodo vel beatissimis patriarchis creantur, et reliquis omnibus episcopis, qui vel ex patriarchis vel

ambiceat poenae, tam in annuali prohibitione²⁾ sacri ministerii, quam etiam ut omnes eius res ecclesiae vindicentur. §. 1. Prae omnibus illud observari³⁾ sancimus, ut nullus per suffragium auri aut aliarum rerum episcopus ordinetur. Si quid autem tale committatur, ipsi semetipsos dantes⁴⁾, et accipientes, et mediatores eorum secundum sacras scripturas et sanctas regulas damnationi subiciunt, et propterea qui dat, et qui accipit, et mediator eius factus sacerdotii aut cleri honore removeatur, quod autem pro hac causa datum est, ecclesiae illi vindicetur, cuius voluit sacerdotium comparare. Si vero laicus forte pro hac causa aliquid accipiat, aut mediator rerum factus est, datas res in duplum eum exigi iubemus, ecclesiae vindicandas. Non solum autem quae secundum hunc modum dantur, vindicari praecipimus, sed etiam omnem cautionem pro hoc quolibet modo expositam, et pignorum vel fideiussores obligationem⁵⁾, et omnem quamlibet aliam cautionem⁶⁾ vacare sancimus. Et super hoc qui⁷⁾ promissionem accepit, non solum professionem reddat, sed etiam aliud tantum, quantum professio continet, exigatur, quod debet ecclesiae dari.

CAP. III. Si quis autem episcoporum sive ante suam ordinationem, sive post ordinationem⁸⁾ voluerit proprias res aut partem earum ecclesiae offerre, cuius sacerdotium accepit, non prohibemus⁹⁾, et omni condemnatione et poena praesentis legis liberum eum esse sancimus, sed etiam omni laude dignum iudicamus, quoniam hoc non est emitto, sed oblatio. Pro consuetudinibus autem illa sola permittimus praebere ab ordinatis episcopis, quae subsequenter praesenti legi inserta sunt. Iubemus igitur, beatissimos quidem¹⁰⁾ archiepiscopos et patriarchas, hoc est senioris Romae, et Constantinopolis, et Alexandriae, et Theopolis, et Hieroso-

^{α)} *Parat. §. 2. Athan. tit. II. (Hist. eccl. Anecd. I. p. 42.)* — ^{β)} *Quae sequuntur in hoc capite et capp. 3—9, sunt in Bas. III. l. 9—16.* — ^{γ)} *(Ioannis) Nomoc. 16. (F'ο'λλί' bibl. II. p. 623. sq.) cf. tit. 46. (ibid. p. 657.)*

¹⁾ *ἐλάμβανεν Hal., Fulg.* — ²⁾ *Cod. Hamb., Trid.; tam annuali prohibitione. Port.; tam annuali prohibitioni Cont.* — ³⁾ *Cod. Hamb.; servari edd.* — ⁴⁾ *Cod. Hamb., Trid.; et dantea Port., Cont.* — ⁵⁾ *Bk.; fid. datationem vel obligationem donationem Cod. Hamb.; fid. datationem Trid.; fid. datationem vel oblationem Port., Cont.* — ⁶⁾ *actionem Bk.* — ⁷⁾ *Cod. Hamb.; qui super hoc edd.* — ⁸⁾ *ordinationem om. Cod. Hamb., Trid.* — ⁹⁾ *non solum non prohibemus Bk.* — ¹⁰⁾ *Cod. Hamb.; quidem om. edd.*

ἀγίται, μηδὲν ὑπὲρ τὰς κ' τοῦ χρυσίου λίτρας δίδωσθαι. τοὺς δὲ μητροπολίτας τοὺς ὑπὸ τῆς ἰδίας συνόδου ἢ ὑπὸ τῶν μακαριωτάτων πατριαρχῶν χειροτονοῦμένους, καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας ἐπισκόπους τοὺς ἢ ὑπὸ πατριαρχῶν ἢ ὑπὸ μητροπολιτῶν χειροτονοῦμένους, εἰ μὴν μὴ ἐλάττωνα κ' χρυσίου λιτρῶν πρόσδοτον ἔχει ἡ ἐκκλησία τοῦ χειροτονοῦμένου, δίδοναι ἑπὶ ἐνθρονιαστικῶν μὲν νομίσμ. ρ', νοταριοῖς δὲ τοῦ χειροτονοῦντος καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς ὑπηρετοῦσιν αὐτῷ καὶ ἐξ ἔθους λαμβάνουσι νομίσμ. τ'. Εἰ δὲ αἱ τῆς ἐκκλησίας πρόσδοτοι ἐλαττω μὲν ἢ περὶ κ' χρυσίου λιτρῶν καὶ ἐνιαυτὸν συντελοῦσιν, οὐχ ἦτον δὲ ἡ δέκα, ἑπὶ μὲν ἐνθρονιαστικῶν δίδοναι νομίσμ. ρ', τοῖς δὲ ἄλλοις ἄπεισι τοῖς ἐκ συνηθείας λαμβάνουσι νομίσμ. σ'. Εἰ δὲ ἐλαττω μὲν ἢ περὶ δέκα¹⁾, οὐκ ἐλαττω δὲ ἢ τῶν πέντε χρυσίου λιτρῶν τὰς τῆς ἐκκλησίας εἶναι πρόσδοτον συμβῆ, δίδοναι ἑπὶ ἐνθρονιαστικῶν μὲν νομ. ν', πᾶσι δὲ τοῖς ἄλλοις τοῖς ἐξ ἔθους λαμβάνουσι νομ. σ'. Εἰ δὲ ἐλαττω μὲν τῶν πέντε, οὐκ ἐλαττω δὲ τῶν τριῶν τοῦ χρυσίου λιτρῶν πρόσδοτον ἡ ἐκκλησία ἔχει, παρέχειν ἑπὶ μὲν ἐνθρονιαστικῶν νομίσμ. ιη', πᾶσι δὲ τοῖς ἄλλοις τοῖς ἐξ ἔθους λαμβάνουσι νομ. κδ'. Εἰ δὲ ἐλαττω μὲν τῶν τριῶν, οὐκ ἐλαττω δὲ τῶν δύο τοῦ χρυσίου λιτρῶν ἡ ποσότης τῶν προσδότων τῆς ἐκκλησίας εἰρηδαίη, δίδοναι ἑπὶ ἐνθρονιαστικῶν μὲν νομ. ιβ', ὑπὲρ δὲ πάσης ἄλλης συνηθείας νομ. ε'²⁾, ἐπισκόπων γὰρ ἐκκλησίας ἐλαττω δύο χρυσίου λιτρῶν πρόσδοτον ἔχουσης οὔτε ἑπὶ ἐνθρονιαστικῶν, οὔτε ἑπὶ ἄλλης οὐδαμῶτε συνηθείας δοῦναι τι συγχωροῦμεν. Ταῦτα δὲ, ἄπειρ παρεχέσθαι διτυπώσαμεν, ὁ πρῶτος πρεσβύτερος τοῦ χειροτονοῦντος ἐπισκόπου καὶ ὁ ἀρχιδιάκονος υποδεχομένοι τοῖς ἐξ ἔθους λαμβάνουσι διαίρειν' ἑαυτοῖς. Ταῦτα τοίνυν κελεύομεν πᾶσι τρόποις παραφυλάττεσθαι, ἵνα μὴ ἐκ τῶν τοιούτων προφάσεων καὶ³⁾ αἱ ἐκκλησίας χρεῖσαι βαρύνωνται, καὶ αἱ ἐρωσῶναι πράξιμοι γίνωνται. Εἰ δὲ τις ὑπὲρ τὴν παρ' ἡμῶν ὀρισθεῖσαν ποσότητα ἑπὶ ἐνθρονιαστικῶν ἢ συνηθειῶν καθ' ἑορδαίηποτε τρόπον τομῆσαι⁴⁾ λαβεῖν, κελεύομεν, εἰ τι πλεον λάβοι, τριπλάσιον ἐκ τῶν πραγμάτων αὐτοῦ ἐκδικεῖσθαι τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ δεδωκότος. Καὶ ταῦτα μὲν ὑπὲρ τῆς τῶν ἐπισκόπων χειροτονίας ἴσθηται.

Κεφ. δ'.

CAP. IV.

Hierosolymorum, si quidem consuetudo habet episcopis aut⁶⁾ clericis in eorum ordinatione non⁷⁾ minus, quam viginti auri libras dari, ipsa solummodo praebere⁸⁾, quae consuetudo recognoscit, plus autem ab hac quantitate nihil⁹⁾ supra viginti auri libras praebere. Metropolitans autem a propria synodo aut a beatissimis patriarchis ordinatos, et alios omnes episcopos, qui aut a patriarchis, aut a metropolitans ordinantur, dare¹⁰⁾ pro inthronisticis quidem solidos centum, notariis autem ordinatis et aliis ministrantibus ei et solemniter accipientibus solidos trecentos. Si vero ecclesiae reditus minus quidem, quam triginta auri libras per annum reddant, non minus autem, quam decem, pro inthronisticis dari solidos centum, aliis autem omnibus, qui ex more capiunt, solidos ducentos¹¹⁾. Si vero minus quidem quam decem, non minus autem quinque auri libras ecclesiae reditus esse contigerit, pro inthronisticis quidem dari solidos quinquaginta, omnibus autem aliis ex consuetudine percipientibus solidos ducentos. Si autem minus, quam quinquaginta, non minus autem tribus auri libris¹²⁾ ecclesiae¹³⁾ reditus habeat, pro¹⁴⁾ inthronisticis solidos decem et octo, omnibus autem aliis ex consuetudine percipientibus solidos viginti quatuor¹⁵⁾. Si autem minus tres, non autem minus, quam¹⁶⁾ duas auri libras quantitas reddituum ecclesiae comperiat, dare pro inthronisticis quidem solidos duodecim, pro omni vero alia consuetudine solidos sex¹⁷⁾. Episcopum enim ecclesiae minus duas auri libras reditus habentem neque pro inthronisticis, neque pro alia qualibet consuetudine dare aliquid permittimus. Haec autem, quae praebere disposuimus, primus presbyter ordinantis episcopi et archidiaconus accipientes, ex consuetudine percipientibus dividant. Haec igitur iubemus omnibus¹⁸⁾ modis observari, ut non ex talibus occasionibus eccle-

sias

vel a metropolitanis creantur, si quidem ecclesia eius, qui creatur, non minorem triginta auri libris redditum habeat, pro inthronisticis centum aureos dent, notariis vero creantis, et reliquis, qui illi ministrant et ex more accipiunt, trecentos aureos. Si redditus ecclesiae minus quidem quam triginta auri libras, non minus autem quam decem per annum ferunt, pro inthronisticis centum aurei, reliquis vero omnibus, qui ex consuetudine accipiunt, auri CC dentur. Si redditus ecclesiae minores quidem decem, non minores vero quinque auri libris sint, pro inthronisticis quinquaginta aurei, reliquis vero omnibus, qui ex more capiunt, auri septuaginta dentur. Si minorem quidem quinque, non minorem autem tribus auri libris redditum ecclesia habeat, praebentur pro inthronisticis auri octodecim, omnibus vero reliquis ex more capiuntibus solidi viginti quatuor. Si quantitas reddituum ecclesiae minor tribus, non minor vero duabus auri libris reperitur, pro inthronisticis auri duodecim, pro omni vero reliqua consuetudine sex aurei dentur. Episcopum enim ecclesiae, quae redditum duabus libris auri minorem habet, nec pro inthronisticis, nec pro alia qualibet consuetudine quid dare permittimus. Haec autem, quae praebere sancimus, primus presbyter creantis episcopi et archidiaconus accipiant, illisque, qui ex more accipiunt, distribuunt. Haec igitur omnibus modis observari iubemus, ne per eiusmodi occasiones et ecclesiae debitis graventur, et sacerdotia venalia fiant. Si quis vero ultra definitam a nobis quantitatem pro inthronisticis vel consuetudinibus qualibet modo accipere quid audeat, iubemus, ut, si plus acceperit, triplum ex rebus eius ecclesiae illius, qui dedit, vindicetur. Et haec quidem de episcoporum creatione dicta sint.

¹⁾ εἰ δὲ ἦτον μὲν ἢ τῶν δέκα Hal. — ²⁾ Scring., Meerm. I. II., Bas., Athan., Julian.; οὐ Hal.; σ' vidit G. et. Int. — ³⁾ Scring., Hal., Bas., (Fulg.); ιε' Meerm. I. II., Julian., cf. Leunclav. Not. I. 85. Athan. (Coll. const. eccl.) inverso ordine primo loco εἰς, secundo ἰβ' praebet. — ⁴⁾ καὶ om. Hal., Fulg. — ⁵⁾ τομῆσαι Hal., Bas. — ⁶⁾ Cod. Hamb.; et edd. — ⁷⁾ non om. Bk. ed. ster. et deest in graeca oratione. — ⁸⁾ praebere Bk. — ⁹⁾ recogn. si autem plus ante hanc legem dabatur, nihil Bk. ed. ster. — ¹⁰⁾ metrop. ordinantur, si quidem non minorem triginta auri librarum redditum habet ecclesia ordinati, dare Bk. ed. ster. — ¹¹⁾ pro inthron.

dari solidos ducentos Cod. Hamb., Trid., Port. — ¹²⁾ Cod. Hamb.; autem quam tres auri libras Trid.; autem duas auri libras Port., Cont. — ¹³⁾ Trid.; ecclesiae Cod. Hamb., Port., Cont. — ¹⁴⁾ habeat, praebere pro Bk. — ¹⁵⁾ sol. XVIII; omnibus autem ex cons. percipientibus sol. XVIII, omnibus autem ex cons. percip. sol. XXIII Cod. Hamb.; sol. XVIII, omnibus autem ex cons. percip. sol. XXIII Trid. — ¹⁶⁾ Trid., Port.; minus om. Cont., quam om. Cod. Hamb. — ¹⁷⁾ V Cod. Hamb. — ¹⁸⁾ Cod. Hamb., Trid.; div. haec. Igitur iubemus haec omnibus Port., Cont.

Κεφ. δ.°)

Μετὰ δὲ τὴν χειροτονίαν καὶ δουλικῆς καὶ ἑναπογράφου τύχης τοὺς ἐπισκόπους ἐλευθέρους εἶναι κελεύομεν, εἰ μὴ βουλευτῆς ἢ ταξείως παρὰ τὴν προεξημένην παρατήρησιν χειροτονηθῆι. τοὺς γὰρ τοιοῦτους τῆς ἐπισκοπῆς ἀποκινουμένους τῇ βουλῇ ἤτοι 1) τῇ τάξει ἀποκαθίστασθαι κελεύομεν, ἵνα μὴ ἐκ τῆς τοιαύτης τύχης τῇ ἱερωσύνῃ ὕβρις γένηται. Ἐκείνους δὲ, οἵτινες πρὸ τοῦδε ἡμῶν τοῦ νόμου ἀπὸ βουλευτικῆς τύχης εὐρεθεῖεν ἐπίσκοποι χειροτονηθέντες, τῆς μὲν τοιαύτης τύχης ἐλευθέρους εἶναι δεσπίζομεν, τὸ δὲ νόμιμον μέρος (τούτεστι τὸ θυό 2)) ἐκ τῶν αὐτοῦ πραγμάτων τῇ βουλῇ καὶ τῷ δημοσίῳ δίδοναι, οὕτω μέντοι γε, ὥστε μηδεμίαν ἐλάττωσιν τῶ ἐκκλησιαστικῶν δικαίων ὑπομείναι ἐπὶ τοῖς πράγμασιν, ἅπερ μετὰ τὴν ἐπισκοπὴν ἐπικτηθέντα τῇ ἐκκλησίᾳ αὐτῶν διαφέρειν διευτυπώσαμεν. Ἐὶ δὲ συμβῇ τὸν χειροτονούμενον ἐπίσκοπον ὑπὸ τὴν τοῦ ἰδίου γονέως ἐξουσίαν εἶναι, ἐξ αὐτῆς τῆς χειροτονίας αὐτεξούσιος ἔστω 3).

Κεφ. ε.°)

Τοὺς δὲ θεοφιλεστάτους ἐπισκόπους καὶ μοναχοὺς ἐκ μηδενὸς νόμου ἐπιτρόπους ἢ κουρατώρας οἰουδὴποτε προσώπου γίνεσθαι συγχωροῦμεν. Τοὺς δὲ πρεσβυτέρους καὶ διακόνους καὶ ὑποδιακόνους τῷ δικαίῳ καὶ λόγῳ 4) τῆς συγγενείας εἰς ἐπιτροπὴν ἢ κουρατώρειαν καλουμένους τὴν τοιαύτην λειτουργίαν ὑποδέχεσθαι συγχωροῦμεν, εἰ μέντοι γε εἴσω τεσσάρων μηνῶν 5) ἀριθμουμένων ἔξ ὅδ' ἐκλήθησαν παρὰ τῷ ἀρμοδίῳ δικαστῇ ἐγγράφως φανερωσάμενοι, τὸ τοιοῦτον λειτουργημάτων οὐκ ἐπιτρέψαι καταδέξασθαι. καὶ εἰ τις ὡς εἰκὸς αὐτῶν τοῦτο ποιήσῃ, μηδὲν ἐκ τούτου περὶ ἄλλην ἐπιτροπὴν ἢ κουρατώρειαν πρόκριμα ὑπομενέτω.

Κεφ. ς.°)

siae debitis praegraventur, et sacerdotia venalia fiant. Si quis autem ultra quantitatem a nobis definitam pro inthronisticis aut consuetudinibus quolibet modo praesumat accipere, inibemus, quidquid plus acceperit, tripulum ex rebus eius vindicari ecclesiae dantis. Sed haec quidem per episcoporum ordinatione dicta sunt 6).

CAP. IV. Post ordinationem vero servili et adscriptitia fortuna episcopus liberos esse praecipimus, nisi curialis aut officialis citra praedictam observationem ordinentur. Tales enim episcopatu remotos curiae aut officio restitui iubemus, ut non ex tali fortuna sacerdotio fiat iniuria. Illos autem, qui ante hanc nostram legem ex curiali fortuna inveniuntur episcopi ordinati, huiusmodi quidem fortuna liberos esse 5), legitimam vero partem ex propriis rebus curiae et fisco dare, sic tamen, ut nullam imminutionem ecclesiastica iura sustineant in rebus, quas in episcopatu acquisitas ecclesiae eorum competere disponimus. Si vero contigerit ordinatum episcopum sub proprii parentis potestate esse, ex ipsa ordinatione suae potestatis sit.

CAP. V. Deo autem amabiles episcopos et monachos ex nulla lege tutores aut curatores cuiuscunque personae fieri permittimus; presbyteris autem, et diaconis, et subdiaconis et solo gradu cognationis ad tutelam et curam vocatis 6) huiusmodi suscipere administrationem permittimus, si tamen intra quatuor menses, ex quo vocati sunt, apud competentem iudicem scripto declarent, talem administrationem propria voluntate suscepisse, et si quis eorum forsam hoc fecerit, nullum ex hoc in alia tutela aut cura praedicta patiatur.

CAP. VI.

1) Photii Nomoc. I. 36. (Photii bibl. II. p. 858.) et Balsam. ad h. l. — (Ioannis) Nomoc. 3. (ibid. II. p. 607.) — Parat. §. 2. Athan. tit. VIII. (Heimb. Anecd. I. p. 95.) — 2) Parat. §. 1. Athan. tit. XVIII. (Heimb. Anecd. I. p. 169.) — 3) Photii Nomoc. VIII. 13. (Photii bibl. II. p. 943.) — (Ioannis) Nomoc. 14. (ibid. II. p. 619.) — Parat. §. 1. Athan. tit. XIII. (Heimb. Anecd. I. p. 147.) — 4) (Eustath.) ῥοπ. XVII. 4.

1) ἢ Hal. — 2) τούτεστι τὸ θυό om. Hal., (Athan.), (Ioannis) Nomoc., Vulg., idque glossam sapere videtur. — 3) Scrimg., Meerm. I II., Bas.; καὶ μόνον (Ioannis) Nomoc.; καὶ νόμῳ Hal. Ei, quam ratiunimus, lectioni adscriptulantur Athan. (Coll. const. eccl.) et Julian. — 4) Cod. Hamb., Trid., Port.; sint Cont. — 5) sancimus add. Bk. — 6) presbyteris autem et diaconis et subd. tutelam et curam suscipere hereditatis permittimus proprie et solo gradu cognationis ad

CAP. IV.

Post creationem autem a servili et adscriptitia conditione episcopus liberos esse iubemus, nisi curialis vel cohortalis praeter dictam observationem creetur. Eos enim ab episcopatu remotos curiae vel cohorti restitui iubemus, ne ex tali conditione contumelia sacerdotio fiat. Illos vero, qui ante hanc nostram legem ex curiali conditione episcopi electi inveniuntur, ab hac quidem conditione liberos esse, legitimam vero eos partem, hoc est dodrantem, ex rebus suis curiae et fisco dare volumus, ita tamen, ut nullam deminutionem iura ecclesiastica in iis rebus sustineant, quas post episcopatum acquisitas ad ecclesiam eorum pertinere volumus. Quodsi episcopum electum sub patris sui potestate esse contingat, ex ipsa electione sui iuris sit.

CAP. V.

Episcopos autem dei amantissimos et monachos ex nulla lege tutores vel curatores cuiuslibet personae fieri permittimus. Presbyteros vero, et diaconos, et subdiaconos iure solum cognationis ad tutelam vel curam vocatos id munus suscipere permittimus, modo intra quatuor menses ab eo tempore, ex quo vocati sunt, numerandos apud competentem iudicem scriptis declarent, se tale munus propria voluntate suscepisse. Et si quis eorum forte id fecerit, nullum ea de causa praedicta patiatur.

CAP. VI.

tutelam et curam vocatis Cod. Hamb.; presbyteris autem et diaconis et subdiaconis iure et lege cognationis tutelam aut curam suscipere permittimus proprie et solo gradu cogn. ad tut. et curam vocatis Trid.; presbyteros autem — subdiaconos iure et lege cognationis tutelam aut curam suscipere hereditatis permittimus proprio et solo gradu cogn. ad tut. et curam vocatis Port., Cont. Cum Graeco magis conveniret: subd. iure et solo cognationis etc.

Κεφ. ε. *)

CAP. VI.

Ἀλλ' οὐδὲ ἐκλήτορα ἢ ἀπαιτητὴν δημοσίων συντελειῶν, ἢ μισθῶν τελῶν, ἢ ἀλλοτρῶν κτήσεων, ἢ κορυφῶτα οἴκου, (ἢ διοικητὴν *) ἢ ἐντολῆς δέκας, ἢ ἔγγυητὴν ὑπὲρ τούτων τῶν αἰτιῶν ἐπισκοπῶν, ἢ οἰκονόμον, ἢ ἄλλον κληρικὸν οἰουδήποτε βαθμοῦ, ἢ μοναχὸν ἰδίῳ ὀνόματι ἢ τῆς ἐκκλησίας ἢ τοῦ μοναστηρίου ὑπεκρίνεαι συγχωροῦμεν, ἵνα μὴ διὰ ταύτης τῆς προφάσεως καὶ τοῖς ἀγίοις οἴκοις ζημία γίνηται, καὶ αἱ θεαῖαι ὑπηρεσίαι ἐμποδίζωνται. Εἰ μέντοι ἐκκλησίαις ἢ μοναστηρίοις κτήσεις τινὲς παρακείμεναι εὐρεθῆεν, καὶ βουληθεῖεν οἱ διοικηταὶ τῶν αὐτῶν εὐαγίων οἴκων εἰς μισθῶν ἢ ἐμφυτεύσιν ταύτας λαβεῖν, ἡνικαῦτα πάντων τῶν κληρικῶν καὶ τῶν μοναχῶν ὑπὲρ τῶν τοιούτων αἰτιῶν ἢ ἐν αὐτῷ τῷ συμβολαίῳ, ἢ ἐπὶ πρόσθεως ὑπονηματίαν καὶ συνανοήτων, καὶ φανερότων, ὑπὲρ τοῦ συμφέροντος τοῖς εὐαγείοις οἴκοις τοῦτο γίνεσθαι, τὴν τοιαύτην μισθῶν καὶ ἐμφυτεύσιν προΐεαι συγχωροῦμεν. Ἀλλὰ καὶ αὐταῖς ταῖς ἀγνωσταῖς ἐκκλησίαις καὶ τοῖς ἄλλοις σεπτοῖς οἴκοις δεδομέναι ἕδιαι μισθώσεις καὶ ἐμφυτεύσεις πρὸς ἀλλήλους ποιεῖν, καὶ τοῖς κληρικοῖς ὁμοίως τῶν οἰκείων ἐκκλησιῶν τὰς κτήσεις μισθοῦσθαι καὶ διοικεῖν (γνώμη μέντοι τοῦ ἐπισκόπου καὶ τοῦ οἰκονόμου) συγχωροῦμεν, ἐξηγημένων τῶν προσώπων, ἅπανα δὲ ἑτέρον νόμον τοῦτο ποιεῖν ἐκωλύσαμεν. Εἰ δέ τις παρὰ τὰ εἰρημένα τι ποιήσει, εἰ μὲν ἐπίσκοπος εἴη, πάντα αὐτοῦ τὰ πράγματα τὰ *) ἐξ οὐδεῖος αἰτίας ἢ προσώπου εἰς πρὸ τῆς ἐπισκοπῆς, εἰτε μετὰ ταῦτα εἰς αὐτὸν παρελθόντι τῇ ἐκκλησίᾳ αὐτοῦ ἐκδικεῖσθαι θεσπίσμεν β). εἰ δὲ οἰκονόμοι ἢ ἄλλοι κληρικοὶ εἴεν οἱ τοῦτο πλημμελήσαντες, ποιῆν αὐτοὺς χρηματικὴν, ἢ ἂν ὁ ἐπίσκοπος αὐτῶν δοκιμάσοι, εἰσπράττεσθαι τῇ ἐκκλησίᾳ ἐκδικηθησομένην, ὅποτε καὶ οἱ τῆν μισθῶν τῶν τελῶν ἢ οὐδεῖος κτήσεις, ἢ δημοσίων φόρων ἐκλήψιν ἢ ἀπατησῶν, ἢ φροντίδα οἴκου αὐτοῖς πιστεύσαντες, ἢ ἔγγυητὰς αὐτοὺς ὑπὲρ τῶν μηχανοειδῶν αἰτιῶν διεξιμένοι μηδεμίαν κατὰ τῆς ἐκκλησίας, ἢ τοῦ μοναστηρίου, ἢ τῶν πραγμάτων αὐτοῦ, ἢ διοικητῶν, ἢ κατ' ἐκείνων τῶν προσώπων, οἷς πιστεύσαντες β), ἢ κατὰ τῶν οὐσιῶν ἢ ἔγγυητῶν αὐτῶν ἐχέτωσαν ἀγωγὴν. ἐκεῖνοι δέ, οἵτινες

Sed nec susceptorem vel exactorem fiscalium functionum, aut conductorem vicigalium vel alienarum possessionum, aut curatorem domus, vel procuratorem litis, aut fideiussorem pro illis causis episcopum, vel oconomum, vel alium cuiuscunque gradus clericum, vel monachum proprio, aut ecclesiae, aut monasterii nomine fieri permitimus, ne per hanc occasionem et sacris domibus damnum inferatur, et sacra ministeria impediuntur. Attamen si possessiones quaedam ecclesiis vel monasteriis adiacentes reperiantur, velinque earundem venerabilium domuum administratores in locationem vel emphyteusim illas accipere, tunc si omnes clerici et monachi de illis causis vel in ipso instrumento, vel apud acta consentiant, atque declarent, ad utilitatem venerabilium locorum hoc factum esse, locationem et emphyteusim illam procedere permitimus. Sed et ipsis sanctissimis ecclesiis ceterisque venerabilibus domibus facultatem concedimus inter se locationem et emphyteusim celebrandi. Clericis similiter, ut ecclesiarum suarum possessiones conducant et administrent (volente tamen episcopo et oconomo), permittimus, exceptis personis, quas alia lege hoc facere prohibuimus. Si quis contra ea, quae dicta sunt, aliquid fecerit, si quidem episcopus sit, omnes eius res, quae ex quacunque causa vel persona sive ante episcopatum, sive postea ad eum pervenerunt, ecclesiae eius vindicari iubemus. Si vero oconomi vel alii clerici sint, qui id committunt, pecuniaria poena, quam episcoporum aestimaverit, ad ibi exigatur, ecclesiae vindicanda, quum etiam illi, qui locationem vicigalium, vel cuiuscunque possessionis, vel publicorum tributorum receptionem, vel exactionem, vel curam domus illis credunt, vel pro dictis causis fideiussores eos accipiunt, nullam contra ecclesiam, vel monasterium, vel res eius, vel administratores, vel eas personas, quibus crediderunt, vel contra facultates aut fideiussores eorum actionem habeant. Illi autem, qui publicarum contributionum aut tributorum receptionem, vel locationem, vel exactionem dictis personis crediderunt, vel fideiussores eos acceperunt, si quod damnum publico contingat, hoc ex propria substantia resarcire compellentur.

CAP. VII.

CAP. VI. Alium autem *) fieri susceptorem aut exactorem fiscalium functionum, aut conductorem publicorum **) aut alienarum possessionum, aut curatorem domus, aut procuratorem litis, aut fideiussorem pro talibus causis episcopum, aut oconomum, aut alium clericum cuiuslibet gradus, aut monachum proprio nomine, aut ecclesiae, aut monasterii subire non **) sinimus, ut non per hanc occasionem et sacris domibus damnum fiat, et sacra ministeria impediuntur. Si autem ecclesiis aut monasteriis possessiones quaedam adiacentes inveniuntur, et voluerint dispensatores ipsarum venerabilium domorum in conductionem aut emphyteusim has accipere, tunc omnibus clericis et monachis pro his causis *) in ipso instrumento sub gestis monumentorum consentientibus, et manifestantibus, pro utilitate venerabilium domorum hoc fieri, talem conductionem et emphyteusim procedere sinimus. Sed etiam ipsis sanctissimis ecclesiis et aliis venerabilibus domibus damnum licentiam conductiones et emphyteusis facere ad invicem, et clericis similiter rerum ecclesiasticarum **) possessiones conducere et gubernare, cum voluntate tamen episcopi et oconomi, permittimus, exceptis personis, quas per aliam legem hoc facere prohibuimus. Si quis autem contra ea, quae dicta sunt, aliquid fecerit, si quidem episcopus fuerit, omnes eius res, ex quolibet causa vel persona, sive ante episcopatum sive post *) ad eum venientes, eius ecclesiae vindicari sancimus. Si autem oconomi aut alii clerici fuerint hoc delinquentes, pecuniariam eos poenam, qualem episcopus eorum probaverit, exigi, ecclesiae vindicandam, quum etiam conductionem teloniorum, aut cuiuslibet possessionis, aut publicarum collationum perceptionem aut exactionem, aut sollicitudinem domus eis credentes, aut fideiussores eos pro memoratis causis suscipientes nullam contra ecclesiam, aut monasterium, aut res eius aut gubernantium, aut contra illas personas, quibus crediderint,

*) Photii Nomoc. VIII. 13. (Photii lib. II. p. 943 sq.) — (Ioannis) Nomoc. 14. (ibid. II. p. 618.) — Parat. §. 1. Athan. tit. 15. (Heimb. Anecd. I. p. 155.) — *) Parat. §. 2. Athan. tit. 2. (Heimb. Anecd. I. p. 42.)

*) ἢ διοικητὴν om. Meerm. I. II., Bas., Fulg., Julian. et videtur hoc adiectum esse ab explicatore, ut ne antecedens κορυφῶτα a graecis hominibus non intelligeretur. — *) τὰ om. Hal., Bas. — *) Spring., Bas. (Cod. Coisl.); ἐπιστεύσαντες Hal., sed in notis recogn. op. ἐπιστεύσαντες; πιστεύσαντες Bas. (Fabr., Heimb.) — *) Cod. Hamb., Trid., Port.; Sed neque Cont., —

*) Bk. ed. ster.; publicarum Cod. Hamb., edd. — *) Cod. Hamb., Trid., Port.; subire non om. Cont. — *) mon. propriis Cod. Hamb.; mon. propriis causis Trid.; mon. pro causis Port. — *) Cod. Hamb., Trid.; sim. propriarum ecclesiarum Port., Cont. — *) Cod. Hamb., Trid.; sive post hoc fuerint Port., Cont.

οτινες δημοσίων συντελειῶν ἢ τελῶν ἐκλήψιν ἢ μίσθωσιν ἢ ἀπάτησιν τοῖς μνημονευθεῖσι προσώποις πιστεύουσιν ¹⁾, ἢ ἔγγυθιάς αὐτοῦς δέξονται ²⁾, εἰ τις τῶ δημοσίων ζημία συμβαῖη, ταύτην ἐκ τῆς οικίας ὑποστάσεως ἀποκαταστήσαι ἀναγκασθήσονται.

Κεφ. ζ. α)

Οὐδὲν δὲ τῶν ἀρχόντων ἐξέσται τοὺς θεοφιλεστάτους ἐπισκόπους ἀναγκάσειν εἰς δικαστήριον παραγενέσθαι ὑπὲρ τοῦ νῦν μαρτυροῦσαν, ἀλλ' ὁ δικαστὴς πεμπέτω πρὸς αὐτοὺς τινὰς ἐκ τῶν προσώπων τῶν ὑπηρετουμένων αὐτῶν, ἵνα προκειμένων τῶν ἁγίων εὐαγγελίων κατὰ τὸ πρέπον ἱερεῦσιν εἴπωσιν, ἅπερ γινώσκουσιν.

Κεφ. η. β)

Ἄλλ' οὐδὲ ὑπὲρ τινος χρηματικῆς ἢ ἐκκληματικῆς αἰτίας ἐπίσκοπον πρὸς ἄρχοντα πολιτικὸν ἢ στρατιωτικὸν ἄκοντα ἢ διάγεσθαι ἢ παρόντασθαι διὰ βασιλικῆς κελύσεως συγχωροῦμεν, ἀλλὰ τὸν ἄρχοντα τὸν τοῦτο εἴτε ἔγγυθως εἴτε ἀγνώστως προστάξει τομῆσαντα μετὰ τὴν τῆς ζωῆς ἀφάρεσιν καὶ χρυσῶν λιτρῶν ποινὴν καταβαλεῖν κελουμένῃ τῇ ἐκκλησίᾳ, ἢς ὁ ἐπίσκοπος διαχθῆναι ἢ παραστήναι προσετάχθη ³⁾, δοθησομένην, καὶ τοῦ ἐκβιβαστοῦ ὁμοίως μετὰ τὴν τῆς ζωῆς ἀφάρεσιν καὶ βασιάνοις ἐπιβαλλομένου, καὶ ἐν ἐξορίᾳ πεμπομένου.

Κεφ. θ. γ)

Ἀπαγορεύομεν δὲ τοῖς θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις τὰς οικίας καταλιμπάνειν ἐκκλησίας καὶ εἰς ἄλλας ἐπαρχίας παραγινέσθαι, εἰ δὲ καὶ ⁴⁾ ἀνάγκη τῆς τοῦ ποιῆσαι τοῦτο συμβῆ, μὴ ἄλλως, εἰ μὴ μετὰ γραμμῶν τοῦ μακαριώτατου αὐτῶν πατριάρχου ἢ μητροπολίτου, ἢ κατὰ βασιλικὴν δηλαδὴ κέλευσιν τοῦτο ποιήσουσιν, οὕτω μόντοι, ἵνα μὴδὲ ἐκεῖνοι τοῖς ἐπισκόποις, οτινες ὑπὸ τὸν μακαριώτατον αρχιεπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως καὶ πατριάρχην εἶσιν, ἐξείη διὰ ἐπιτροπῆς αὐτοῦ ἢ ἡμετέρας κελύσεως εἰς τὴν βασιλίδαν πόλιν ἐλθεῖν. Εἰ δὲ καὶ κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον ἐπίσκοπος οἰουδῆποτε τόπου ἀποδημήσει, μὴ πλὴν ἐνὸς ἑνιαυτοῦ ⁵⁾ τὴν ἰδίαν καταλιμπανέτω ἐκκλησίαν. τοὺς δὲ ἐπισκόπους τοὺς κατὰ τὴν βασιλίδαν πόλιν, ὡς εἶρηται, παραγινόμενους, οἰουδῆποτε εἰὲν διοικήσεως, πρὸ πάντων ἀπέναντι πρὸς τὸν μακαριώτατον αρχιεπίσκοπον Κωνσταντινου-

CAP. VII.

Nemini vero magistratum licebit deo amantissimis episcopos cogere, ut in iudicio ad testimonium dicendum compareant, sed index ad eos mittat aliquos ex personis, quae ei ministrant, ut propositis sacris evangelis, prout sacerdotes decet, loquantur quae sciunt.

CAP. VIII.

Sed neque ob pecuniariam vel criminalem quandam causam episcopum invitum ad civilem vel militarem magistratum perducere aut sisti sine imperiuli iussione permittimus, sed magistratum, qui illud sive scripto sive sine scripto praecipere ausus fuerit, cingulo privatum viginti librarum auri poenam solvere iubemus, quae ecclesiae detur, cuius episcopus prociue vel sisti iussus est, similiterque exsecutor cingulo privatus et tormentis subiciatur et in exsilium mittatur.

CAP. IX.

Interdicimus autem dei amantissimis episcopis, ne proprias ecclesias relinquunt, et in alias provincias proficiscantur. Si vero necessitas quaedam id faciendi incidit, non aliter, nisi cum litteris beatissimi illorum patriarchae vel metropolitani, vel imperiali iussione hoc faciant, ita tamen, ut nec illis episcopis, qui sub beatissimo archiepiscopo Constantinopolitano et patriarcha constituti sunt, sine permissione eius vel nostra iussione in regiam urbem venire liceat. Quodsi hoc modo episcopus cuiuslibet loci profectus fuerit, non amplius, quam per unum annum ecclesiam suam relinquat. Episcopi vero, qui ad regiam urbem, ut dictum est, adveniunt, cuiuscumque sint dioeceseos, ante omnia beatissimum archiepiscopum Constantinopolitanum et patriarcham adeant, atque ita per eum ad serenitatem nostram ingrediantur. Illis autem, qui contra hanc nostram dispositionem vel proficiscuntur, vel supra d-

finitur

diderint, aut contra facultates aut fideiussores eorum habeant actionem. Illi vero, qui publicarum collationum aut tributorum susceptionem, aut conductionem, aut exactionem memoratis personis crediderint, aut fideiussores eos acceperint, si quod publico damnum contingat, hoc ex propria facultate restituere compellantur ⁶⁾.

CAP. VII. Nulli vero iudicum licebit deo amabiles episcopos cogere ad iudicium venire pro exhibendo testimonio, sed index mittat ad eos ⁶⁾ quosdam ex personis ministrantibus ⁷⁾ sibi, ut propositis sanctis evangelis, secundum quod decet sacerdotes, dicant, quae noverint.

CAP. VIII. Sed neque pro qualibet pecuniaria aut criminali causa ⁸⁾ episcopum ad iudicem civilem aut militarem invitum produci aut exhiberi ⁹⁾ citra imperialem iussione permittimus, sed iudicem, qui tale aliquid sive ex scripto sive ex non scripto praesumerit imperare, post cinguli privationem viginti librarum auri poenam exolvere iubemus ecclesiae, cuius episcopus prociue aut exhiberi iussus est, exsecutorem similiter post cinguli privationem et verberibus subdendum, et in exsilium deportandam.

CAP. IX. Interdicimus autem deo amabilibus episcopis proprias relinquere ecclesias, et ad alias regiones venire. Si vero necessitas faciendi hoc contigerit, non aliter, nisi cum litteris beatissimi eorum ¹⁰⁾ patriarchae aut metropolitae, aut per imperialem videlicet iussione hoc faciant, ita tamen, ut nec illis episcopis, qui sub beatissimo archiepiscopo Constantinopoleos et patriarcha fuerint, liceat citra permissionem eius aut nostrae iussionis ad regiam civitatem venire. Si vero etiam secundum hunc modum episcopus cuiuscumque loci profectus fuerit, non amplius uno anno suam relinquat ecclesiam. Episcopos autem in regiam civitatem, sicut dictum est, venientes, cuiuslibet fuerint dioecesis, prae omnibus ire ad beatissimum archiepiscopum

Cor

¹⁾ (Ioannis) Nomoc. App. 4. (Fœlli bibl. II, p. 662.) — Parat. §. 1. Athan. tit. 5. (Heimb. Anecd. I, p. 77.) — ²⁾ Photii Nomoc. IX. 1. (Fœlli bibl. II, p. 963.) — (Ioannis) Nomoc. App. 4. (ibid. II, p. 662.) — Parat. §. 2. Athan. tit. 5. (Heimb. Anecd. I, p. 77.) — ³⁾ Photii Nomoc. VIII. 2. (Fœlli bibl. II, p. 935 sq.) — ⁴⁾ (Eustath.) ὅπ. XXIV. 42.

⁵⁾ πιστεύουσιν Hal., Bas. — ⁶⁾ δέξονται Bas. (Cod. Coisl.) — ⁷⁾ διήχθη ἢ περιστῆσαι προσετάχθη Hal. — ⁸⁾ καὶ om. Bas., Fulg. — ⁹⁾ compellentur Bk. ed. ster. — ¹⁰⁾ eum Cod. Hamb. — ¹⁾ Cod. Hamb.; pecuniaria causa ministrantium edd. — ²⁾ Cod. Hamb., Trid.; producere aut exhibere Port., Cont. — ¹⁰⁾ Bk.; beatissimorum Cod. Hamb., edd.

νουπόλεως καὶ πατριάρχῃν, καὶ οὕτως δι' αὐτοῦ πρὸς τὴν ἡμετέραν εἰσεύει γαληρότητα. Τοῖς δὲ παρὰ ταυτὴν ἡμῶν τὴν διατύπωσιν ἢ ἀποδημοῦσιν, ἢ ὑπὲρ τὸν ὁρισμένον τοῦ ἐνιαυτοῦ χρόνον ἔξω τῆς ἰδίας ἐκκλησίας ποιῶσι διατριβὴν πρῶτον μὲν μὴ χορηγεῖσθαι παρὰ τῶν οἰκονόμων τῆς ἰδίας ἐκκλησίας δαπάνας, ἐπειτα δὲ ὑπομιμηθεῖσθαι αὐτοὺς διὰ γραμμάτων τῶν ἱερῶν, ὑφ' οὗς τελοῦσιν, ὥστε ἐπιναεῖσθαι εἰς τὰς ἰδίας ἐκκλησίας, ὑπεριδεμένους δὲ ὑποστρέφειν κατὰ τοὺς ἱεροὺς καλεῖσθαι κανόνας, καὶ εἰ μὴ ἐντὸς τοῦ ὁριζομένου παρα τῶν ἱερῶν χρόνον ὑποστρέψουσιν εἰς τὰς ἰδίας ἐκκλησίας, αὐτοὺς μὲν τῆς ἐπισκοπῆς ἐξωθεῖσθαι, ἑτέροισ δὲ ἀντ' αὐτῶν καλλίονας χειροτονεῖσθαι κατὰ τὴν τοῦ παρόντος νόμου δύναμιν. τούτου αὐτοῦ καὶ ἐπὶ τοῖς κληρικοῖς κρατοῦντος ¹⁾, οὐδὲποτε βαθμοῦ εἶεν ἢ ὑπηρεσίας ²⁾).

Κεφ. 4. β)

Ἔνα δὲ πᾶσα ἡ ἐκκλησιαστικὴ κατάστασις καὶ ὁ θεῖος κανὼν ἐπιμελῶς φυλάττειτο, κελύμεν, ἕνα ἕκαστον μακαριώτατον ἀρχιεπίσκοπον καὶ πατριάρχῃν καὶ μητροπολίτην τοὺς ὁσιωτάτους ἐπισκόπους τοὺς ὑπ' αὐτοὺς τελοῦντας κατὰ τὴν αὐτὴν ἐπαρχίαν ἅπασ ἢ δις καὶ ἑκάστον ἕτος πρὸς ἑαυτὸν συγκαλεῖν, καὶ πᾶσας τὰς ἀτίτας ἀκριβῶς ἐξετάσειν, ἕσταις οἱ ἐπίσκοποι ἢ κληρικοὶ ἢ μοναχοὶ πρὸς ἀλλήλους ἔχουσι, καὶ ταύτας διατιθέναι κατὰ τοὺς ἐκκλησιαστικὸς κανόνας, καὶ πρὸς τοὺς, εἰ τι παρὰ τοὺς κανόνας ἐξ οὐδὲποτε προσώπου ἡμάρτηται, διορθοῦσθαι ³⁾. Ἀπαγορεύομεν δὲ τοῖς ὁσιωτάτοις ἐπισκόποις καὶ πρεσβυτέροις καὶ διακόνους καὶ ὑποτακτοῖς καὶ ἀναγνώσταις, καὶ παντὶ ἄλλῳ οὐδὲποτε εὐαγοῦς ἰγμάτων ἢ σχήματος καθεστῶτι ταβύξιν, ἢ τῶν ἰα ⁴⁾ τοιαῦτα παιζόντων κοινωνοῦς ἢ θεωρητὰς γίνεσθαι, ἢ εἰς οὐδὲποτε θέαν τοῦ θεωρητῆ ἔχειν παραγίνεσθαι, εἰ δὲ τις ἐξ αὐτῶν τοῦτο ἄμαρτον, κελύμεν τούτον ἐπὶ τρεῖς ἐνιαυτοὺς πρὸ πᾶσης εὐαγοῦς ὑπηρεσίας κωλύεσθαι, καὶ μοναστηρίῳ ἐμβάλλεσθαι, εἰ δὲ ἐν τῷ μέσῳ χρόνῳ δεῖξαι ἀξίαν τοῦ ἰδίου πιασμάτος μετένοισιν, ὅθεν εἶναι τῷ ἱερῷ, ἢ ὄν ἰερατικαί, καὶ ἐλαττοῦν τὸν χρόνον, καὶ τοῦτον πάλιν τῇ ἰδίᾳ ἀποδιδόναι ὑπηρεσίας, εἰδότεων καὶ τῶν ὁσιωτάτων ἐπισκόπων τῶν ὁρηκόντων ταῦτα διεκδικεῖν, ὥς εἰ τι τοιοῦτο μεθόντες μὴ ἐκδικήσουσιν, αὐτοὶ λόγον τῷ θεῷ ὑπὲρ ταύτης

finium anni tempus extra ecclesiam suam commorantur, primum expensae ab oeconomia ecclesiae suae non praebentur, deinde per litteras sacerdotum, quibus subsunt, admonentur, ut ad ecclesiam suam redeant. Qui vero reveriti differunt, secundum sacros canones vocentur. Et nisi intra tempus a sacerdotibus definitum ad ecclesiam suam revertantur, ipsi quidem episcopatu deiciantur, alii autem meliores ipsorum loco secundum tenorem huius legis creentur. Atque id ipsum etiam in clericis obtineat, cuiuscunque sint gradus aut ministerii.

CAP. X.

Ut autem omnis ecclesiasticus status sanctique canones diligenter custodiantur, iubemus, ut unusquisque beatissimus archiepiscopus, et patriarcha, et metropolitani sanctissimos episcopos, qui illi subsunt, in eadem provincia semel aut bis quotannis ad se vocet, omnesque causas, quas episcopi, aut clerici, aut monachi inter se habent, accurate examinet, et de iis secundum ecclesiasticos canones disponat, ac praeterea, si quid in canones a qualibet persona peccatum est, emendat. Interdicimus autem sanctissimis episcopis, et presbyteris, et diaconis, et subdiaconis, et lectoribus, et civeis alii in quolibet venerando collegio vel schemate constituti, ne tabula ludant, vel eorum, qui talia ludunt, socii vel spectatores fiant, vel ad quodlibet spectaculum spectandi gratia veniant. Si quis vero ex illis hoc committat, iubemus, ut ille per tres annos ab omni venerabili ministerio prohibeatur et in monasterium coniciatur. Quodsi medio tempore dignam poenitentiam ostenderit, liceat sacerdoti, sub quo constitutus est, tempus minuire, eumque ministerio suo restituere, quum sciant sanctissimi episcopi, qui haec vindicare debent, si tale quid cognoverint, et nos vindicaverint, se rationem deo hac de causa reddituros esse. Nullus vero episcopus invitus cogatur quemcunque clericum sub se constitutum a clero suo dimittere.

CAP. XI.

Constantinopoleos, et ad patriarcham, et ita per eum ad nostram introire tranquillitatem. Citra autem hanc nostram dispositionem aut proficiscentibus, aut ultra definitum unius anni tempus extra suam ecclesiam facientibus moram, primum quidem non ministeri ab oeconomia propriae ecclesiae expensae, deinde admoneri ⁵⁾ eos per litteras sacerdotum, sub quibus agunt, ut revertantur ad suas ecclesias, disidentes autem reveriti secundum sanctas revocari regulas, et nisi intra definitum a sacris canonibus tempus revertantur ad suas ecclesias, ipsos quidem ab episcopatu expelli, alios autem pro eis meliores ordinari secundum praesentis legis virtutem. Hoc ipso et super clericis valituro, cuiuscunque ordinis fuerint aut ministerii.

CAP. X. Ut autem omnis ecclesiasticus status et sacrae regulae diligenter custodiantur, iubemus, unusquemque beatum archiepiscopum, et patriarcham, et metropolitani sanctissimos episcopos sub se constitutos in eadem provincia semel aut secundo per singulos annos ad se convocare, et omnes causas subtiliter examinare, quas episcopi, aut clerici, aut monachi ad invicem habeant, easque disponere ⁶⁾, et super hoc, quidquid extra regulas a quacunque persona delinquitur, emendare. Interdicimus autem sanctissimis episcopis, et ⁷⁾ presbyteris, et diaconis, et subdiaconis, et ⁸⁾ lectoribus, et omnibus aliis cuiuslibet venerandi collegii aut schematis constituti ad tabulas ludere, aut aliis ludentibus participes aut inspectores ⁹⁾ fieri, aut ad quodlibet spectaculorum spectandi gratia venire. Si quis autem ex his hoc deliquerit, iubemus hunc in tribus annis a venerabili ministerio prohiberi, et in monasterium redigi. Si autem in medio tempore ostenderit dignam sui vitii poenitentiam, liceat et sacerdoti, sub quo constitutus est, minuire tempus, et hunc rursus proprio reddere ministerio, scientibus quoque sanctissimis episcopis debentibus hoc vindicare, quia, si tale ali-

⁵⁾ Hal. hic ex tenore Basilicorum inculcavit Nov. 137. c. 4—6., omisit sequentis cap. initium usque ad Ἀπαγορεύομεν δὲ etc., quia non receptum est in Bas. Supplem. ed. Hervag., ut solent, hoc vitium correxerunt atque in ed. Par. recepta quidem est ex iis Supplem. prior pars sequentis cap., sed non eiecit aut quae ex Nov. 137. in hanc Nov. venerunt. — ⁶⁾ Photii Nomoc. III. 8. (Voëlli bibl. II. p. 940 sq.) et IX. 27. (ibid. p. 1025 sq.) — (Ioannis) Nomoc. 49. (ibid. II. p. 659.) et 28. (ibid. p. 635.) — ⁷⁾ Quae sequuntur in hoc cap. et cap. 11—18. sunt in Bas. III. 1. 20—33. Schol.

¹⁾ κρατησομένου Hal., Fulg. — ²⁾ τὰ om. Hal., ³⁾ Cod. Hamb., Trid.; et om. Port., Cont. — ⁴⁾ Cod. Hamb., Trid.; et om. Port., Cont. — ⁵⁾ Cod. Hamb., Trid., Port.; inspectatores Cont.; spectatores Bk.

ταύτης τῆς αἰτίας ὑπέβησαν. Μηδένα δὲ ἐπίσκοπον ἄκοντα καταναγκάζεσθαι, οἰονδήποτε κληρικὸν ὑπ' αὐτὸν ὄντα τοῦ ἰδίου κληρου ἀπολύειν.

Κε φ. ια'.^{α)}

Πᾶσι δὲ τοῖς ἐπισκόποις καὶ πρεσβυτέροις ἀπαγορευόμεν ἀφορρίζειν τινὰ τῆς ἁγίας κοινωνίας, πρὶν ἢ αἰτία δευχθῆ, δὲ ἢν οἱ ἐκκλησιαστικοὶ κανόνες τοῦτο γενέσθαι κελεύουσιν. εἰ δὲ τις παρὰ ταῦτα τῆς ἁγίας κοινωνίας τινὰ χωρίσει, ἐκείνος μὲν, ὃς ἀδίκως ἀπὸ τῆς κοινωνίας ἐχωρήσθη, λυομένου τοῦ χωρισμοῦ ὑπὸ τοῦ μείζονος ἱερέως, τῆς ἁγίας ἀξιούσθω κοινωνίας, ὃ δὲ ἀδίκως τινὰ τῆς ἁγίας κοινωνίας χωρίσει τομῆσους πᾶσι τρόποις ὑπὸ τοῦ ἱερέως, ὑπ' ὃν τέτακται, χωρισθήσεται τῆς κοινωνίας, ἐφ' ὅσον χρόνον ἐκείνος συνίδοι, ἵνα ὅπερ ἀδίκως ἐποίησεν, δικαίως ὑπομείνῃ. Ἄλλ' οὐδὲ οικειῆς χειρὶν ἔξωσιν ἐπισκόπῳ τινὰ πλήτειν^{β)}. τοῦτο γὰρ ἀλλότριον ἔστιν ἱερέων. Ἐἰ τις δὲ ἐπίσκοπος κατὰ τοὺς ἐκκλησιαστικούς κανόνας τῆς ἱερουσύνης ἐκβλήθεις τομῆσιν ἐπιβῆναι τῆς πόλεως, ἐξ ἧς ἐξεβλήθη, ἢ καταλείπει τὸν τόπον, ἐν ᾧ ἐκελεύσθη διαγίγειν, κελεύομεν τοῦτον μοναστηρίῳ ἐν ἄλλῃ ἐπαρχίᾳ καθιστάτω παραδίδοσθαι, ἵνα ἅπερ ἐν τῇ ἱερουσίᾳ ἡμαρτε, διάγων ἐν τῷ μοναστηρίῳ διορθώσῃται^{γ)}.

Κε φ. ιβ'.^{α)}

Κληρικούς δὲ οὐκ ἄλλως χειροτονεῖσθαι συγγροῦμεν, εἰ μὴ γράμματα ἴσασι, καὶ ὀρθὴν πίστιν, καὶ βίον σεμνὸν ἔχουσι, καὶ οὐδὲ παλλακίην, οὐδὲ φυσικούς ἔσχον ἢ ἔχουσι παῖδας, ἀλλ' ἢ σωφρόνως βιοῦντας, ἢ γαμετην νόμιμον καὶ αὐτὴν μίαν καὶ πρώτην ἐσχηκίτας^{β)}, καὶ μηδὲ χήραν, μηδὲ διαζευχθεῖσαν ἀνδρός, μηδὲ ἄλλως τοῖς νόμοις ἢ καὶ τοῖς θεοῖς κανόσιν ἀπηγορευμένην.

Κε φ. ιγ'.^{α)}

Πρεσβύτερον δὲ ἐλάττωνα τῶν τράχοντα^{β)} ἐνιαυτῶν γίνεσθαι οὐκ ἐπιτρέπομεν, ἀλλ' οὐδὲ διάκονον ἢ ὑποδιάκονον ἦτινα τῶν εἰκοσιπέντε, οὔτε δὲ ἀναγνώστην ἐλάττωνα τῶν ὀκτώ^{γ)} ἐνιαυτῶν, διακό-

CAP. XI.

Omnibus vero episcopis et presbyteris interdictimus, ne quemquam a sacra communione separent, antequam causa indicetur, propter quam ecclesiastici canones hoc fieri iubent. Si quis autem adversus haec a sancta communione aliquem separaverit, ille, qui iniuste a communione separatus est, sublaia separatione a maiore sacerdote ad sacram communionem admittatur, is vero, qui iniuste a sacra communione aliquem separare ausus fuerit, omnimodo a sacerdote, sub quo constitutus est, a communione separabitur, quamdū illi placuerit, ut, quod iniuste fecit, iuste patiatur. Sed nec manibus suis aliquem pulsare episcopo licet; hoc enim a sacerdotibus alienum est. Si quis vero episcopus secundum ecclesiasticos canones sacerdotio deiectus civitatem, ex qua pulsus est, ingredi, vel locum, in quo degere iussus est, relinquere audeat, iubemus, hunc monasterio in alia provincia sito tradi, ut quae in sacerdotio deliquit, in monasterio degere emendet.

CAP. XII.

Clericos autem non aliter creari permittimus, nisi litteras scient, et rectam fidem, atque honestam vitam agant, et neque concubinam, neque naturales liberos habuerint aut habeant, sed qui vel caste vivant, vel legitimam uxorem, eamque unam et primam habuerint, neque viduam, neque a viro separatam, neque aliter legibus vel etiam sacris canonibus prohibitam.

CAP. XIII.

Presbyterum vero minorem triginta annis fieri non permittimus, sed nec diaconum vel subdiaconum minorem viginti quinque, nec lectorem octodecim annis minorem. Diaconissa autem in sancta ecclesia non creetur,

quid agnoscentes non vindicaverint, ipsi rationem deo pro tali causa persolvent. Nallum autem episcopum invitum cogi quemlibet clericum sub se constitutum de proprio clero dimittere^{γ)}.

CAP. XI. Omnibus autem episcopis et presbyteris interdictimus segregare aliquem a sacra communione, antequam causa monstratur, propter quam sanctae regulae hoc fieri iubent. Si quis autem praeter hoc a sancta communione quemquam segregaverit, ille quidem, qui iniuste a communione segregatus est, soluta^{β)} excommunicatione a maiore sacerdote, sanctam mereatur communionem, qui vero aliquem a sancta communione segregare praesumerit, modis omnibus a sacerdote, sub quo constitutus est, separabitur a communione, quanto tempore ille perspexerit, ut, quod iniuste fecit, iuste sustineat. Sed neque propriis manibus liceat episcopum aliquem percutere; hoc enim episcopum sacerdoti est. Si quis autem episcopus secundum ecclesiasticas regulas sacerdotio pulsus praesumerit ingredi civitatem, ex qua pulsus est, reliquens locum, in quo iussus est degere, inibemus, hunc in^{γ)} monasterio in alia regione constituto tradi, ut quae^{γ)} in sacerdotio deliquit, degens in monasterio corrigat.

CAP. XII. Clericos autem non aliter ordinari permittimus, nisi litteras scient, et rectam fidem vitamque habeant honestam, et neque concubinam aut naturales habuerint aut habeant filios, sed caste viventes, aut uxorem legitimam, et ipsam unam et primam habentes, neque viduam, neque separatam a viro, neque aliter legibus aut sacris canonibus interdictam.

CAP. XIII. Presbyterum autem minorem triginta quinque annorum fieri non permittimus, sed neque dia-

^{α)} Photii Nomoc. IX. 9. et Balsam. ad h. l. (Follii bibl. II. p. 970.) — (Ioannis) Nomoc. 15. (ibid. II. p. 619 sq.) — ^{β)} Hoc praecipuum refert Photii Nomoc. IX. 26. (Follii bibl. II. p. 989 sq.) — ^{γ)} Hanc sententiam exhibet (Ioannis) Nomoc. 17. (Follii bibl. II. p. 625.) Photii Nomoc. IX. 10. (ibid. II. p. 971.) et Balsam. ad h. l. (ibid. p. 972.) — ^{δ)} (Ioannis) Nomoc. 25. (Follii bibl. II. p. 632.) E Bas. hoc cap. refert Balsam. ad Photii Nomoc. I. 23. (ibid. II. p. 840.) — ^{ε)} Photii Nomoc. I. 28. (Follii bibl. II. p. 847.) et Balsam. ad h. l. — (Ioannis) Nomoc. 25. (ibid. II. p. 632.) — (Eustath.) ὄπ. XXX. 1. XXXVIII. 7. XL. 15. XLII. 9.

¹⁾ ἢ ἔχοντας add. Hal., Bas., (Julian.) — ²⁾ Scrimg., Meerm. I. II., Bas., Athan. (Coll. const. eccl.), (Ioannis) Nomoc., Iulian.; 2^a Hal., Fulg. — ³⁾ Meerm. I. II., Athan. (Coll. Const. eccl.), (Eustath.) ὄπ. XXX. 1. Pselli Synops. legg. 725., (Ioannis) Nomoc., Iulian., Balsam., qui quidem narrat hanc Nov. in integro Novellarum corpore (ἐξ πλάτος εὐρισκομένη) octo aetatis annos in lectore postulasse, in Bas. annum octavum de-

cium positum esse, cf. Cuiac. Opp. Tom. I. (Lugd. Paris. 1658.) p. 539. Petiti Obs. III. 6. Heimb. Anecd. I. p. XXXI sq.; ὀκτώ καὶ δέκα Cod. Ven. (vid. Heimb. Anecd. I. c.), Scrimg., Hal., Bas. (δεκαοκτώ), Fulg. — ⁴⁾ et alium dare Cod. Hamb.; et alii dare Trid., Port. — ⁵⁾ Cod. Hamb., Trid.; solutus Port., Cont. — ⁶⁾ in om. Bk. — ⁷⁾ Cod. Hamb., Trid.; quod Port., Cont

διακόνισσαν δὲ ἐν ἀγίᾳ ἐκκλησίᾳ μὴ χειροτονεῖσθαι, ἥτις ἐλάττων ἐστὶ τῶν μ' ἐνιαυτῶν, ἢ εἰς δευτέρους ἢ ἄλλο γάμους.

Κεφ. ιδ'. α')

Εἰ δὲ ἐν τῷ καιρῷ τῆς χειροτονίας τοῦ κληρικοῦ οὐδὲν τῶν τάξεων ἢ βαθμῶν κατήγορός τις ἀναφανῆ, λέγων αὐτὸν ἀνάξιον εἶναι τῆς χειροτονίας, ὑπεριδέσθω ἢ χειροτονία, καὶ πάντα προβαίνειωσαν (τοῦτο μὲν ὑπὲρ τῆς ἐξετάσεως, τοῦτο δὲ ὑπὲρ τῶν ἐπιτιμίων), αἴτινα ἐν ταῖς τῶν ἐπισκόπων χειροτονίαις ἀνωτέρω ἔθετοισιν. Εἰ δὲ ὁ μέλλων χειροτονεῖσθαι διάκονος μὴ ἔχοι γυναῖκα (καθὰ ἀνωτέρω εἰρηται) ζευχθεῖσαν αὐτῷ, μὴ ἄλλως χειροτονεῖσθω, εἰ μὴ πρότερον ὑπὸ τοῦ χειροτονοῦντος αὐτὸν ἐρωτηθεὶς ἐπαγγελῆται, δύνασθαι μετὰ τὴν χειροτονίαν καὶ χωρὶς νομιμῆς γαμετῆς σεμνῶς βιοῦν, οὐ δυναμένου τοῦ χειροτονοῦντος ἐν τῷ καιρῷ τῆς χειροτονίας ἐπιτρέπειν τῷ διακόνῳ μετὰ τὴν χειροτονίαν γαμετὴν λαμβάνειν. εἰ δὲ τοῦτο γένηται, ὁ ἐπιτρέψας ἐπίσκοπος τῆς ἐπισκοπῆς ἐκβαλλέσθω. Εἰ δὲ μετὰ τὴν χειροτονίαν πρεσβύτερος ἢ διάκονος ἢ ὑποδιάκονος ἀγάγηται γαμετῆν, ἐκβαλλέσθω τοῦ κλήρου, καὶ τῇ βουλῇ (καὶ τάξει¹⁾) τῆς πόλεως, ἐν ἣ κληρικὸς ἦν, μετὰ τῶν ἰδίων πραγμάτων παραδίδόσθω. Εἰ δὲ ἀναγνώσις δευτέραν γαμετῆν ἀγάγηται, ἢ πρώτην μὲν, χήραν δέ, ἢ διαζευχθεῖσαν ἀνδρός, ἢ τοῖς νόμοις ἢ τοῖς ἱεροῖς κανόσι ἀπηγορευμένην, μηκέτι εἰς ἄλλον ἐκκλησιαστικὸν βαθμὸν προβαίνειω. εἰ δὲ οὐδὲν τῶν ἐπιτρέψας εἰς μείζονα βαθμὸν προαχθεῖν, ἐκβαλλέσθω αὐτοῦ, καὶ τῷ πρότερω ἀποκαθιστάσθω.

Κεφ. εἶ'. β')

Ἀλλὰ μὴδὲ βουλευτὰς ἢ ταξείωτας²⁾ κληρικοὺς γίνεσθαι, ἵνα μὴ τις ἐκ τούτου τῷ εὐαγεῖ οἴκῳ ἢ κλήρῳ³⁾ ὕβρις προσγένηται, εἰ δὲ τὰ τοιαῦτα πρόσωπα ἐν κλήρῳ καταταγῇ, ὡς μὴ γαμετῆς τῆς χειροτονίας τῇ ἰδίᾳ τύχῃ ἀποκαθιστάσθωσαν, πλην εἰ μὴ, ὡς εἰκός, μοναχικὸν βίον τις ἐξ αὐτῶν οὐκ ἐλάττων δεκαπέντε ἐνιαυτῶν⁴⁾ διήνησε, τοὺς τοιοῦτους γὰρ

creatur, quae minor sit quadraginta annis, vel ad secundas nuptias venerit.

CAP. XIV.

Verum si tempore creationis clerici, cuiuslibet collegii aut gradus, acausator apparuerit, qui cum creatione indignum esse dicat, differatur creatio, omnique procedant (tam quod ad examinationem, quam quod ad multas attinet), quae supra in episcoporum creationibus sancivimus. Quodsi is, qui diaconus ordinandus est, uxorem (ut supra dictum est) sibi iunctam non habeat, non aliter creetur, nisi prius ab eo, qui cum creat, interrogatus promittat, se post creationem etiam sine legitima uxore honeste vivere posse, neque is, qui creat, tempore creationis diacono permittere potest, ut post creationem uxorem ducat. Si vero hoc fiat, episcopus, qui id permisit, episcopatu deiciatur. Quodsi post creationem presbyter, aut diaconus, aut subdiaconus uxorem ducat, clero eiciatur, et curiae (atque cohorti) civitatis illius, in qua clericus erat, cum rebus suis tradatur. Si vero lector secundam uxorem ducat, vel primam quidem, sed viduam, vel separatam a viro, vel legibus aut sacris canonibus prohibitam, nequaquam ad alium ecclesiasticum gradum euehatur. Si vero quolibet modo ad maiorem ordinem promoveatur, expellatur eo, et priori restitatur.

CAP. XV.

Sed nec curiales nec cohortales clerici fiant, ne qua exinde venerabili loco aut clero iniuria fiat. Si vero personae illae in clerum assumantur, tanquam non facta creatione conditioni suae restituantur, nisi forte quis ex illis vitam monasticam non minus quindecim annis transegerit. Tales enim ordinari iubemus, legitima scilicet parte a curiali curiae et fisco danda. Sed

diaconum aut subdiaconum minorem viginti quinque, neque lectorem minorem⁴⁾ decem et octo annorum, diaconissam vero in sancta ecclesia non ordinari⁵⁾, quae minor est annorum quadraginta, aut ad secundas venerit nuptias.

CAP. XIV. Si autem tempore ordinationis clerici cuiuscunque collegii aut ordinis accusator aliquis apparuerit, dicens, eum indignum ordinatione esse, differatur ordinatio, et universa procedant tam pro examinatione, quam pro multis, quae⁶⁾ in episcoporum ordinationibus superius⁷⁾ sancivimus. Si vero futurus ordinari diaconus non habuerit uxorem (sicut superius⁸⁾ dictum est) coniunctam sibi, non aliter ordinetur, nisi prius ab ordinante eum interrogatus promiserit, posse post ordinationem et sine legitima uxore honeste vivere, non valente eo, qui ordinat, in tempore ordinationis permittere diaconum aut subdiaconum post ordinationem uxorem accipere. Is autem, qui permittit episcopus, expellatur ab episcopatu. Si vero post ordinationem presbyter aut diaconus aut subdiaconus uxorem duxerit, expellatur a clero, et curiae civitatis illius, in qua clericus erat, cum propriis rebus tradatur. Si vero lector secundam induxerit⁹⁾ uxorem, aut primam quidem viduam¹⁰⁾, aut separatam a viro, aut legibus vel sacris canonibus interdictam, nequaquam ad alium ecclesiasticum ordinem provehatur; sed si¹¹⁾ quolibet modo ad maiorem ordinem perducatur, expellatur eo, et priori restitatur.

CAP. XV. Sed neque curialem aut officialem clericum fieri permittimus, ut non ex hoc venerabili clero iniuria fiat. Si vero tales personae in clero constituantur, tanquam nec ad ordinationem perducatur¹²⁾ propriae fortunae restituantur, nisi forsitan monasticam vitam aliquis eorum non minus quindecim annis implevit; tales

¹⁾ Photii Nomoc. IX. 29. (Fotilli bibl. II. p. 1003 sq.) — (Ioannis) Nomoc. 25. (ibid. II. p. 632.) et 26. (ibid. p. 633.) — Parat. §. 1^b. Athan. tit. 10. (Heimb. Anecd. I. p. 132.) — ²⁾ Photii Nomoc. IX. 29. (Fotilli bibl. II. p. 1003.) — (Ioannis) Nomoc. App. 3. (ibid. II. p. 661.) — ³⁾ (Eustath.) ῥοπ. XXXIV. 2.

⁴⁾ καὶ τάξει om. Hal., Meerm. I. II., Athan., Fulg., Julian.; κλήρου καὶ τῇ τάξει (om. τῇ βουλῇ) Bas. — ⁵⁾ ταξείωτας ἢ βουλευτὰς Hal.; βουλευτὰς ἢ om. Bas. — ⁶⁾ ἢ κλήρῳ om. Hal., Bas. Contra Fet. Int. non habuisse videtur οἴκῳ ἢ. — ⁷⁾ Cod. Hamb.; minorem lectorem add. — ⁸⁾ Cod. Hamb.; non ordinari in sancta ecclesia add. — ⁹⁾ Trid.; multis quas Cod.

Hamb.; multis quas Port., Cont. — ⁷⁾ Cod. Hamb., Trid.; superius om. Port., Cont. — ⁸⁾ Cod. Hamb., Trid.; prius Port., Cont. — ⁹⁾ Cod. Hamb.; ducat add. — ¹⁰⁾ sed viduam bene Bl. — ¹¹⁾ Trid.; sed et si Port., Cont.; provehatur — ordinem om. Cod. Hamb. — ¹²⁾ Trid.; ad ordinem perductae Cod. Hamb.; ad ordinem perducti Port., Cont.

γὰρ χειροτονεῖσθαι κελεύομεν, τῆς νομίμης δηλονότι μόρας ἀπὸ τοῦ βουλευτῆ τῆ βουλῆ καὶ τῷ δημοσίῳ διδομένῃ. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἐν τῇ κλήρῳ καταλεγόμενοι μοναχῶ πρόποντα βίον ἐκτελείωσαν. εἰ γὰρ μεταίτην τοῦ κλήρου τιμὴν γυναικῶ τις ἐξ αὐτῶν ἀγάγηται, ἢ παλλακῆν σχοῖν, τῆ βουλῆ, ἢ¹⁾ τῆ τάξει, ἢ τῆ τύχῃ, ἢ ὑπέκειτο, ἀποδιδοῦσθω, εἰ καὶ τὰ μάλιστα τοιοῦτῃ ἐκκλησιαστικῷ βαθμῷ ἔγκρατα-λεγγῆ, ἐν ᾧ τις τεταγμένος οὐ κωλύεται ἀπὸ τῶν ἱερῶν κανόνων καὶ τῶν νόμων γαμετῆν λαμβάνειν. Ταῦτα δὲ αὐτὰ²⁾ καὶ ἐπὶ τοῖς ἄλλοις ἀπασί μοναχοῖς κρατεῖν δεσιζόμεν τοῖς ἀπὸ μοναστηρίων εἰς οἰονδήποτε ἐκκλησιαστικὸν βαθμὸν μεταφερομένοις, εἰ καὶ μηδεμίᾳ τύχῃ ὑπεύθυνοι εἴησαν. Καὶ γενικῶς νομοθετοῦμεν, μηδενὶ ἐξείναι ἐν οἰωδῆποτε ἐκκλησιαστικῷ βαθμῷ καθεστῶτι ἀναχωρεῖν ἐξ αὐτοῦ, καὶ κοσμικὸν γίνεσθαι, ἐπισταμένων τῶν οὕτω ποιούντων, οὐ καὶ τῆς, ὡς εἰκόσ, ἐπιχειμένης αὐτοῖς ζωῆς ἢ ἀξίας ἢ σφαιρῆς γυμνασθήσονται, καὶ τῆ βουλευτικῆς τύχῃ³⁾ (καὶ τάξει) τῆς ἰδίας πόλεως παραδοθήσονται. τοὺς δὲ πρό τοῦ ἡμετέρου νόμου κληρικῶς χειροτονηθέντας ἀπὸ βουλευτικῆς τύχης διὰ υποκαταστάτων προσώπων τὰς χρηματικὰς λειτουργίας πληροῦν, ἀπὸ δὲ τῶν σωματικῶν ἐλευθέρους φυλάττεσθαι⁴⁾.

Κε φ. ις. β)

Ἄλλ' οὐδὲ κληρικῶν οἰουδήποτε βαθμοῦ διδόναι τι ἐκείνῳ, ὅφ' οὐ χειροτονεῖται, ἢ ἄλλῳ οἰωδήποτε προσώπῳ συγχωρούμεν, μόνας δὲ παρέχειν αὐτὸν τὰς συνθηκὰς τοῖς τῷ χειροτονοῦντι ὑπηρετούμενοις καὶ ἐξ ἔθους κομιζόμενοις, ἐνδὸς ἐνιαυτοῦ διάορια μὴ ὑπερβαίνουσας. ἐν δὲ τῇ ἀγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ, ἐν ᾗ κατατάττεται, τὴν θέλαν πληροῦν λειτουργίαν, καὶ μὴδὲν παντελῶς τοῖς ἰδίῳ συγκληρικῶς διδόναι ὑπὲρ τῆς ἰδίας ἐμφανείας, μηδὲ δια ταύτην τὴν αἰτίαν τῶν ἰδίων παραμυθίων ἢ τῶν ἄλλων μερικῶν⁵⁾ αὐτὸν ἀποστειρεῖσθαι. Ἀλλὰ μηδὲ ξενόδοχον, ἢ πτωχοτρόφον, ἢ νοσοκόμον, ἢ ἄλλου οἰουδῆποτε εὐαγῶς οἴκου διοικήτην, ἢ οἰονδήποτε ἐκκλησιαστικὴν φρόνιμα χειρὸν διδόναι τι ἐκείνῳ, ὅφ' οὐ προβάλλεται, ἢ ἄλλῳ οἰωδήποτε προσώπῳ ὑπὲρ τῆς ἐμπιστευθείσης αὐτῷ διοικήσεως. Ὁ δὲ παρὰ ταῦτα, ἔπερ διετυπώσαμεν, ἢ διδοῦς, ἢ λαμβάνων, ἢ μεσίτης γινόμενος τῆς ἱερωσύνης ἦτοι τοῦ κλήρου

Sed et in clerum assumti decentem monacho vitam peragant. Si quis enim ex illis post honorem clericatus uxorem ducat vel concubinam habeat, curiae, aut cohorti, aut fortunae, cui subiacet, reddatur, etiamque maximo in talem ecclesiasticum gradum assumtus sit, in quo quis constitutus a sacris canonibus et legibus non prohibetur uxorem accipere. Haec eadem autem in reliquis etiam omnibus monachis obtinere sancimus, qui a monasteriis ad quemlibet ecclesiasticum ordinem translati sunt, licet nulli conditioni subiecti fuerint. Et generaliter sancimus, ut nemini in quolibet ecclesiastico gradu constituto ab eo discedere et laicum fieri liceat, scientique illi, qui hoc faciant, cingule, vel dignitate, vel militia, quam forte habent, privandos et curiali conditioni civitatisque suae cohorti tradendos esse. Qui vero ante hanc nostram legem ex curiali conditione clerici creati sunt, per substitutas personas pecuniaria munera implent, a corporalibus autem immunes servantur.

CAP. XVI.

Sed neque clericum, cuiuscunque gradus sit, illi, a quo creatur, vel alii cuiuscunque quid dare permittimus, sed illis consuetudines solum praebent, qui creati ministerium praestant et pro more accipiunt, autis anni emolumenta non excedentes. In sanctissima vero ecclesia, in qua constituitur, sacrum ministerium obest, nec quidquam omnino clericis, collegis suis futuris, pro insinuatione sua det, neque propter hanc causam emolumentis suis vel aliis portionibus privetur. Sed nec xenodochus, aut ptochotrophus, aut nosocomus, vel alterius cuiuscunque venerabilis domus administratoris vel qualemcunque ecclesiasticam curam gerens illi, a quo constituitur, vel alii cuiuscunque personae pro commissa sibi administratione quid det. Qui vero contra haec, quae disposuimus, aliquid dat, vel accipit, vel mediator factus est, sacerdotio seu clero vel commissis sibi quacunque administratione privabitur, et quae data sunt venerabili domui vindicentur, in qua creationem

tales enim ordinari praecipimus, legitima videlicet parte⁶⁾ curiae et fisco danda; et si in clero constituti monachi decentem vitam impleverunt⁶⁾. Si vero⁷⁾ post clericatum honorem aliquis eorum uxorem duxerit aut concubinam habuerit, curiae et officio, cuius fortunae subiacebat, reddatur, etiamque maximo tali ecclesiastico gradu tenebatur, in quo quis constitutus non prohibetur sacris canonibus et legibus uxorem accipere. Haec⁸⁾ autem et super aliis omnibus monachis tenere sancimus, qui de monasteriis ad quemlibet ecclesiasticum transferantur gradum, etiamsi nulli fortunae subiecti fuerint. Et generaliter sancimus, nulli licere in quolibet ecclesiastico gradu constituto discedere ab eo, et saecularem fieri, scientibus tale aliquid facientibus, quia et quasi apposito sibi cingulo aut dignitate aut militia nudabuntur, et curiali fortunae propriae civitatis tradentur; qui autem ante nostram legem clerici ordinati sunt ex curiali fortuna, per substitutas personas pecuniaria munera complere, a corporalibus autem liberis servari.

CAP. XVI. Sed neque clericum cuiuscunque gradus dare aliquid ei, a quo ordinatur, aut alii cuiuslibet personae permittimus, solas autem praebere eum consuetudines iis, qui ordinantium ministrantes sunt, ex consuetudine capitibus, unius anni emolumenta non transcendentibus⁹⁾. In sancta vero ecclesia, in qua constituitur, sacrum complere ministerium, et nulla¹⁰⁾ penitus propriis clericis dare pro sua insinuatione, nec per hanc causam propriis emolumentis aut aliis portionibus hunc privari. Sed neque xenodochum, aut nosocomium, aut ptochotrophum, aut alium quemlibet venerabilis domus gubernatorem, aut quacunque ecclesiasticam sollicitudinem agentem dare aliquid illi, a quo constituitur, aut alii cuiuscunque personae pro commissa sibi gubernationem

¹⁾ *Parat. §. 2. Athan. tit. 8. (Heimb. Aued. I. p. 95.)* — ²⁾ *Balsam. ad Photii Nomoc. I. 24. (Fosilli bibl. II. p. 843 sq.)*

¹⁾ τῆ βουλῆ ἢ om. Bas. — ²⁾ τὰ δὲ αὐτὰ δὲ Hal.; ταῦτα δὲ Bas., (Fulg.) — ³⁾ καὶ τῆ βουλευτικῆς τύχῃ om. Hal., Bas.; καὶ τὰξει om. Athan., Vat. Lat., Julian. — ⁴⁾ Scrimg., Balsam.; μερισμῶν Hal., cf. Leunclav. Notat. II. 263. — ⁵⁾ a curiali add. Bk. — ⁶⁾ Cod. Hamb., danda, si in clero constituti monachicam decentem vitam impleverint Trid.; danda, si

in clero constituti, monacho decentem vitam impleverint Port., Cont. Sed et in clero constituti monacho decentem vitam impleant Bk. — ⁷⁾ Si enim Bk. — ⁸⁾ Cod. Hamb., Trid.; hoc Port., Cont. — ⁹⁾ Cod. Hamb., Trid.; transcendentem Port., Cont. — ¹⁰⁾ nihil Bk.

κλήρου ἢ τῆς ἐμπιστευθείσης αὐτῷ οὐδαμῆποτε διοικήσεως χωρηθῆσεται, τῶν δεδομένων ἐκδικουμένων τῷ εὐαγγελίῳ, οὐδὲν τὸ τοιοῦτον πρόσωπον τὴν χειροτονίαν ἢ φρόνισμα ἢ διοίκησιν ἔλαβεν^{α)}. εἰ δὲ κοσμικὸς εἴη ὁ λαμβάνων ἢ μεσότης γινόμενος, τὸ δοθὲν διπλοῦν ἀπαιτηθῆσεται, καὶ τῷ εὐαγγελίῳ, ἐν ᾧ τὸ τοιοῦτον πρόσωπον τὴν διοίκησιν ἢ τὴν χειροτονίαν ἢ τὴν φροντίδα ἔλαβε, παρεχέσθω. εἰ δὲ τις κληρικὸς οὐδαμῆποτε βαθμοῦ ἢ διοικητῆς οὐδαμῆποτε εὐαγίου οἴκου ἢ πρὸς τῆς χειροτονίας ἢ τῆς ἐμπιστευθείσης αὐτῷ οὐδαμῆποτε διοικήσεως ἢ φροντίδος, ἢ μετὰ ταῦτα βουληθῆι τῶν ἰδίων πραγμάτων προσαγαγεῖν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἐν ᾗ χειροτονείται, ἢ τῷ τόπῳ, αὐτῶν τὴν διοίκησιν ἢ τὴν φροντίδα ἀναδέχεται, οὐ μόνον οὐ καλύομεν τοῦτο γίνεσθαι, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον προσέτιμον αὐτοὺς τὰ τοιαῦτα ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς ἰδίας ψυχῆς ποιεῖν. ἡμεῖς γὰρ ἐκεῖνα μόνον^{β)} δίδουσαι καλύομεν, ἅτινα ἰδιοῖς προσώποις τοῖς παρέχεται, οὐ μὴν τὰ ταῖς ἀγνωστάταις ἐκκλησίαις καὶ τοῖς ἄλλοις εἰσάγειν οἴκοις προσφερόμενα^{γ)}.

Κεφ. ιζ.^{δ)}

Ἐάν δοῦλος εἰδότης καὶ οὐκ ἀντιλέγοντος τοῦ δεσπότητος ἐν κλήρῳ καταλεγῆι, ἐξ αὐτοῦ τοῦ καταλεγῆναι^{ε)} ἐλευθέρως καὶ εὐγενῶς ἔστω. εἰ γὰρ ἄγνωστοῦ τοῦ δεσπότητος ἢ χειροτονία γένηται, ἔξοισα τῷ δεσπότητι εἰσω προθεσμίαις ἐνιαυτοῦ^{ς)} καὶ μόρον τῆν τύχην ἀποδικανύει, καὶ τὸν ἰδίον δοῦλον ἀναλαμβάνει. εἰ δὲ δοῦλος, εἴτε εἰδότης, εἴτε ἄγνωστος τοῦ δεσπότητος, καθάπερ εἰρήκαμεν, ἐκ τοῦ καταλεγῆναι τῷ κλήρῳ ἐλευθέρως γενόμενος τὴν ἐκκλησιαστικὴν ὑπηρεσίαν καταλείπει, καὶ εἰς τὸν κοσμικὸν μετέλθει βίον, τῷ ἰδίῳ δεσπότητι εἰς δουλείαν παραδίδόσθω. τοὺς δὲ ἐναπογράφους ἐν αὐταῖς μόναις ταῖς κτήσεσιν, ἐν αἷς εἰσὶν ἐναπόγραφοι, κληρικοὺς καὶ παρὰ γνώμην τῶν δεσποτῶν γίνεσθαι συγχωροῦμεν, ἐφ' ᾧ μέντοι γε, ὡς κληρικοὺς αὐτοὺς γενομένους τὴν ἐπιχειρήσασθαι πλῆροῦν^{δ)}.

Κεφ. ιη'.

εἰ τις εὐκτιήριον οἶκον κατασκευάσει, καὶ βουληθῆι ἐν αὐτῷ κληρικοὺς προβάλλεσθαι ἢ αὐτός. ἢ εἰ τοῦτο κληρονομοί, εἰ τὰς δαπάνας αὐτοὶ τοῖς κληρικοῖς χορηγήσουσι, καὶ εἰς οὗτος ὀνομάσουσι, τοὺς

tionem, vel curam, vel administrationem persona illa suscipit. Si laicus sit ille, qui accipit vel mediator factus est, duplum eius, quod datum est, exigetur, et venerabili loco, in quo persona illa administrationem, vel creationem, vel curam suscipit, praebentur. Si quis cuiuscunque gradus clericus aut cuiuscunque venerabilis domus administrator vel ante creationem aut commissam illi quancunque administrationem aut curam, vel postea ex rebus suis ecclesiae, in qua creatur, vel loco, cuius administrationem aut curam suscipit, quid offerre voluerit, non solum hoc fieri non prohibemus, sed et potius invitamus eos, ut pro salute animae suae haec faciant. Nos enim illa solum dari prohibemus, quae privatis quibusdam personis dantur, non vero quae sanctis ecclesiis aliisque venerabilibus domibus offeruntur.

CAP. XVII.

Si servus sciente et non contradicente domino in clerum allectus sit, ex ipsa allectione liber et ingenuus sit. Nam si ignorante domino creatio fiat, licet domino intra unius anni spatium conditionem eius probare, et servum suum recipere. Si vero servus, sive sciente, sive ignorante, ut diximus, domino, allectione in clerum liber factus ecclesiasticum ministerium relinquat, et ad laicam vitam transierit, domino suo in servitute tradatur. Adscriptitios autem in ipsis solum possessionibus, in quibus adscriptitii sunt, etiam contra voluntatem dominorum clericos fieri permitimus, ita tamen, ut, postquam clerici facti sunt, incumbentem illis agriculturam exerceant.

CAP. XVIII.

Si quis oratorium extruxerit, in eoque clericos constituere velit vel ipse, vel heredes eius, si ipsi clericis impensas praebent, et dignos nominati creentur. Si vero ab iis electos sacri canones tamquam

gubernatione. Qui vero praeter haec, quae disponimus, aut dat, aut accipit, aut mediator sit, sacerdotio, aut huiusmodi clero commissae^{α)} sibi cuiuscunque gubernationis nudabitur, iis, quae accipiuntur, vindicandis venerabili loco, cuius talis persona ordinationem, aut sollicitudinem, aut gubernationem accipit. Si autem saecularis sit, qui accipit, aut mediator factus est, quod datum est duplum repetitur, et venerabili loco, in quo talis persona ordinationem, aut gubernationem, aut sollicitudinem suscepit^{β)}, praebentur. Si quis autem clericus cuiuslibet gradus sive gubernator cuiuslibet venerabilis domus aut ante ordinationem commissam sibi cuiuscunque gubernationis aut sollicitudinis, aut postea aliquid voluerit suarum rerum offerre ecclesiae, in qua ordinatur, aut loco, cuius gubernationem aut sollicitudinem suscepit, non solum non prohibemus hoc fieri, sed etiam magis invitamus eos talia pro salute animae suae facere. Nos enim illa solum dari prohibemus, quae propriis personis quibusdam praebentur, non quae sanctis ecclesiis aut aliis venerabilibus locis offeruntur.

CAP. XVII. Si servus sciente et non contradicente domino in clero ordinatus fuerit, ex hoc ipso, quod constitutus est, liber et ingenuus erit. Si vero ignorante domino ordinatus fiat, licet domino intra spatium unius anni et servilem fortunam probare, et annum servum recipere. Si vero servus sciente^{γ)} domino, sive insciente sicut diximus, eo quod in clero constitutus est, liber factus ecclesiasticum ministerium reliquerit, et ad saecularem transferit vitam, suo domino ad servitium contradatur^{δ)}. Adscriptitios autem in ipsis possessionibus, quarum sunt adscriptitii^{ε)}, clericos etiam praeter voluntatem dominorum fieri permitimus, ita tamen, ut clerici facti impositam sibi agriculturam adimpleant.

CAP. XVIII. Si quis oratorii domum fabricaverit, et voluerit in ea clericos ordinare aut ipse, aut eius

^{α)} Parat. §. 2. Athan. tit. 2. (Heimb. Anecd. I. p. 42.) — ^{β)} Photii Nomoc. I. 36. (Fœlli bibl. II. p. 857 sq.) IX. 32. (ibid. p. 1017.) — (Ioannis) Nomoc. 33. (ibid. II. p. 640.) — Parat. §. 1. Athan. tit. 18. (Heimb. Anecd. I. p. 169.) — ^{γ)} (Euzath.) ζοτ. XXIF. 15 et 43. — ^{δ)} Hanc ultimam sententiam exhibet Balsam. ad Photii Nomoc. I. 34. (Fœlli bibl. II. p. 855 sq.) et singularia quaedam addit ad historiam huius legislationis, cf. Heimb. Anecd. I. p. 269 sq.

^{α)} μόνα Hal., Meerm. I. II., Bas. (Cod. Coisl.), Balsam. — ^{β)} οὐ μὴν — προσφερόμενα om. Hal. — ^{γ)} καταλεγῆναι Hal.; κατακλήσθαι Meerm. I. II. — ^{δ)} Cod. Hamb., Trid., Port.; clero huiusmodi commissae

Cont.; clero aut huiusmodi commissae Bl. — ^{ε)} Cod. Hamb., Trid.; suscepit Port., Cont. — ^{ζ)} serv., sive sciente Bl. — ^{η)} Cod. Hamb., Trid.; tradatur Port., Cont. — ^{θ)} inscripti Cod. Hamb., Trid.

δνομασθέντας χειροτονείσθαι. εἰ δὲ τοὺς παρ' αὐτῶν ἐπιλεγέντας ὡς ἀναξίτους καλύψουσιν οἱ θεοὶ κανόνες χειροτονήσθαι, τηρικαῦτα ὁ τῶν τόπων θεοίτατος ἐπίσκοπος οὖς ἐν νομίσοι καλλίνοιας προβάλλεσθαι φρονηζέτω. Θερσιζόμεν δὲ τοὺς εὐλαβεσιτάτους κληρικούς ταῖς ἰδίαις ἐκκλησιαίαι παραμένειν¹⁾, καὶ πᾶσαν αὐτοῖς ἀρμόζουσαν ἐκκλησιαστικὴν ὑπηρεσίαν πληροῦν, τοῦτο πάντως ζητοῦντος²⁾ τοῦ ἐκάστης πόλεως οσιατώτου ἐπισκόπου, καὶ τῶν ἐν ἐκάστῳ βαθμῷ ἐκκλησιαστικῷ³⁾ πρωτεύοντων, καὶ τοὺς ταῦτα μὴ παραφυλάττοντας κανονικῶ ἐπιτιμῶ ὑποβαλλόντων⁴⁾.

Κε φ. ιδ'. β)

Τοὺς δὲ πρεσβυτέρους, καὶ διακόνους, καὶ ὑποδιακόνους, καὶ ἀναγνώστας, καὶ ψάλτας, οὓς πάντας κληρικούς καλοῦμεν, τὰ πράγματα τὰ ἀφ' οὐδὴποτε τρόπου⁵⁾ εἰς τὴν αὐτῶν δεσποτείαν περιελθόντα ἔχειν ὑπὸ τὴν ἰδίαν ἐξουσίαν προστάττομεν κατ' ὁμοίότητα τῶν καστρενσίων πεκουλίῶν⁶⁾, καὶ δωρεῖσθαι κατὰ τοὺς νόμους, καὶ ἐν αὐτοῖς διατίθεσθαι, εἰ καὶ ὑπὸ τὴν τῶν γονέων εἰσὶν ἐξουσίαν, οὕτω μέντοι γε, ὥστε τοὺς τούτων παῖδας, ἢ τούτων μὴ ὑπόντων, τοὺς γονεῖς αὐτῶν τὸ νόμιμον μέρος κομίζεσθαι.

Κε φ. κ'. ε')

Τοῖς δὲ⁶⁾ εὐλαβεσιτάτους πρεσβυτέροις καὶ διακόνοις, εἰ⁷⁾ εὐρεθῆεν ὑπὲρ χρηματικῆς αἰτίας ψευδομαρτυρήσαντες, ἀρκέσει ἀντὶ βασιάνων ἐπὶ τρεῖς ἐνιαυτούς χωρίζεσθαι τῆς θείας ὑπηρεσίας, καὶ μορσαστηρίοις παραδίδοσθαι. ὑπὲρ δὲ ἐγκληματικῶν αἰτιῶν εἰ ψευδομαρτυροῦσαν⁸⁾ εἴποιεν, τῆς ἐν τῷ κλήρῳ ἀξίας γυμνουμένους ταῖς νομίμοις ὑποβάλλεσθαι ποιναῖς προστάττομεν. Τοὺς δὲ λοιποὺς τοὺς ἐν ταῖς ἄλλαις ἐκκλησιαστικαῖς τάξεσιν ἀναγερομένους, εἰ πλάσθην μορσυρίαν ἐν οὐδὴποτε πράγματι, εἴτε χρηματικῶ εἴτε ἐγκληματικῶ, εἰρηκέναι διελεγεσθῆσαν, μὴ μόνον τοῦ κλήρου καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως ἐκβάλλεσθαι, ἀλλὰ καὶ βασιάνοις ὑποβάλλεσθαι. Κε φ. κα'.

quam indignos creati prohibebunt, tunc sanctissimus illius loci episcopus quos meliores putaverit constitui curet. Sancimus autem, ut religiosissimi clerici in ecclesiis suis maneat, et omne ecclesiasticum ministerium, quod illis convenit, obeant, atque id cuiuscunque urbis sanctissimus episcopus, et qui in unoquoque ecclesiastico gradu primi sunt, exigant, eosque, qui haec non observent, canonicae mulctae subiciant.

CAP. XIX.

Ut vero presbyteri, et diaconi, et subdiaconi, et lectores, et cantores, quos omnes clericos vocamus, res, quae quocunque modo ad eorum dominium pervenerint, in potestate sua habeant ad similitudinem castrensium peculiorum, praecipimus, et ut donare eas possint secundum leges, deque illis testari, licet sub potestate parentum sint, ita tamen, ut horum liberi, vel his non exstantibus, eorum parentes legitimam partem ferant

CAP. XX.

Religiosissimis presbyteris et diaconis, si de causa pecuniaria falsum testimonium dixisse inveniantur, sufficiet, si loco tormentorum per tres annos a sacro ministerio separentur, et monasteriis tradantur. Si vero de criminalibus causis falsum testimonium dicant, ut dignitate cleri privati legitimis poenis subiciantur, praecipimus. Reliqui autem in alios ecclesiasticos ordines relati, si falsum testimonium in quacunque causa, siue pecuniaria siue criminali, dixisse probentur, non solum ex clero et ecclesiastico ordine eiiciantur, sed et tormentis subiciantur.

CAP. XXI.

eius heredes, si expensas ipsis⁹⁾ clericis ministrant, et dignos denominant, denominatos ordinari. Si vero, qui ab eis eliguntur, tanquam indignos prohibent sacrae regulae ordinari, tunc locorum¹⁰⁾ sanctissimus episcopus, quoscunque putaverit meliores, ordinari procreat. Sancimus autem, reverendissimos clericos suis ecclesiis observare¹¹⁾, et omne eis competens ecclesiasticam ministerium adimplere, hoc requirente uniuscuiusque civitatis sanctissimo episcopo, et uniuscuiusque¹²⁾ ordinis ecclesiastici primatibus, eos, qui hoc non custodiant, regulari mulctae subdentibus.

CAP. XIX. Presbyteros autem, et diaconos, et subdiaconos, et¹³⁾ cantores, et lectores, quos omnes clericos appellamus, res quolibet modo ad eorum dominium venientes habere sub sua potestate praecipimus ad similitudinem castrensium peculiorum, et donare secundum leges, et in his testari, licet sub parentum sint potestate, sic tamen, ut eorum filii, aut his non exstantibus¹⁴⁾, parentes eorum legitimam partem ferant.

CAP. XX. Reverendissimis autem presbyteris aut¹⁵⁾ diaconis¹⁶⁾ etiam si inventi fuerint pro pecuniaria causa falsum perhibuisse testimonium, sufficiet pro verberibus in¹⁷⁾ tribus annis separari a sacro ministerio, et monasteriis tradi. Pro criminalibus autem causis si falsum testimonium dixerint, clero undatos legitimis subdi poenis praecipimus, reliquos autem omnes in aliis¹⁸⁾ ecclesiasticis ordinibus constitutos, si falsum testimonium cuiuscunque causae, siue pecuniariae siue criminalis, dixisse convincerentur, non solum ecclesiastico officio repelli, sed etiam verberibus subdi.

CAP. XXI.

¹⁾ In Bas. hic sequitur Nov. 6. c. 8., quod idem caput h. l. apud Hal. insertum est. — ²⁾ Photii Nomoc. X. 5. (Fotii bibl. II. p. 1035 sq.) E Bas. refert hoc cap. Balsam. ad Photii Nomoc. I. 31. (ibid. II. p. 852). — (Ioannis) Nomoc. 3. (ibid. II. p. 607.) et 10. (ibid. p. 614.) — Cap. 19—52. sunt in Bas. III. 1. 35—48. — ³⁾ (Ioannis) Nomoc. App. 4. (Fotii bibl. II. p. 661.) — Parat. §. 2. Athan. tit. 5. (Heimb. Anecd. I. p. 77.)

⁴⁾ περιβαλίνειν Hal. — ⁵⁾ τοῦτο καταζητοῦντος Hal., Bas. — ⁶⁾ ἐκκλησιαστικῶν Hal. — ⁷⁾ τὰ πράγμα. ἀφ' οὗ δὴ ποτε τρόπου Hal.; τὰ πράγμα. τὰ οὐδὴποτε τρόπου Meerm. I. II., (Ioannis) Nomoc.; τὰ πράγμα. ἀφ' οὐδὴποτε τρόπου Bas. (Fabr. et Heimb.); ἀφ' οὐδὴποτε τρόπου Bas. (Cod. Costl.) — ⁸⁾ ἰδιοκτητῶν πεκουλίῶν Hal.; στρατιωτικῶν πεχ. Bas. — ⁹⁾ Hal., Meerm. I. II., Bas., Fulg.; δὲ om. Scrimg.; τοὺς δὲ εὐλαβεσιτάτους πρεσβυτέροις καὶ διακόνους (Ioannis) Nomoc. — ¹⁰⁾ εἰ καὶ Meerm. I. II., (Fulg.) — ¹¹⁾ ψευδῆ μαρτυρίαν Hal., Meerm. I. II., — ¹²⁾ ἰπὶ Bk. — ¹³⁾ Cod. Hamb., Trid.; locorum om. Port., Cont. — ¹⁴⁾ Cod. Haml., Trid.; obscundare Port., Cont. — ¹⁵⁾ Cod. Hamb., Trid.; cuiuscunque Port., Cont. — ¹⁶⁾ Cod. Hamb. et om. eod. — ¹⁷⁾ Cod. Hamb., Trid.; existentibus Port., Cont. — ¹⁸⁾ et Bk. — ¹⁹⁾ diaconibus Cod. Hamb., Trid., Port. — ²⁰⁾ Cod. Hamb., Trid.; in om. Port., Cont. — ²¹⁾ Cod. Hamb.; alia etiam eod.

Κε φ. κα'.*)

CAP. XXI.

Εἰ τις κατὰ τινος κληρικοῦ ἢ μοναχοῦ ἢ διακονίσης ἢ μοναστρίας ἢ ἀσκητρίας ἔχοι τινὰ ἀγωγὴν¹⁾, διδασκίαν πρότερον τὸν ὄσιωτατον ἐπίσκοπον, φινι τούτων ἕκαστος ὑπόκειται, ὁ δὲ τὸ πρῶγμα μεταξὺ αὐτῶν διακρινέτω, καὶ εἰ μὲν ἕκαστον μέρος τοῖς κρινομένοις ἐξηγουχάσει²⁾, κλιεύομεν διὰ τοῦ κατὰ τὸν τόπον³⁾ ἀρχόντος ταῦτα ἐκρίβασμῶ τελέειν παραδίδοσθαι. Εἰ δὲ τις τῶν δικαζομένων ἐντὸς δέκα ἡμερῶν⁴⁾ ἀντίποι τοῖς κερκίμοις, τηναυτὰ ὁ τῶν τόπων ἀρχὸν τὸ πρῶγμα ἐξετάσει, καὶ εἰ εὖροι τὴν κρίσιν ὀρθῶς γενομένην, καὶ διὰ ψήφου ἰδίως ταύτην ββαλοῦτω, καὶ ἐκρίβασμῶ παραδίδῶτα τὰ κριθέντα, καὶ μὴ ἐξέστω το δεῦτερον ἐν τῷ τοιοῦτῳ πράγματι ἠτηθῆντι ἐκκαλεῖσθαι. Εἰ δὲ ἢ τοῦ ἀρχόντος ψήφους ἐναντία εἴη τοῖς παρὰ τοῦ θαοφιλεστάτου ἐπισκόπου κερκίμοις, τηναυτὰ χάριον ἔχειν τὴν ἐκκλησίαν κατὰ τῆς ψήφου τοῦ ἀρχόντος, καὶ ταύτην κατὰ τὴν τῶν νόμων τάξιν ἀναφρασεῖσθαι τε καὶ γυναξέσθαι. Εἰ μέντοι γε ἐκ βασιλικῆς κελύσεως ἢ δικαστικῆς προτάξεως ἐπίσκοπος κρίνη μεταξὺ ὁλωνδήποτε προσώπων, ἢ ἐκκλησίας ἐπὶ τὴν βασιλείαν ἢ ἐπὶ τὸν παραπέμψαντα τὴν ὑπόθεσιν⁵⁾ ἀναφρασεῖσθαι. §. 1. Εἰ δὲ ἐκκλησία ἢ τὸ κατ' οἰονδήποτε τῶν μνημονευθέντων εὐλαβιστάτων προσώπων ἐπιφερόμενον, εἰ μὲν παρὰ ἐπισκόπου τοῦτο⁶⁾ κατηγορηθῆ, καὶ αὐτὸς τὴν ἀληθινὰν εὐρεῖν δυνθῆ, ἀπὸ τῆς τιμῆς ἦτοι τοῦ βαθμοῦ τοῦτον κατὰ τοὺς ἐκκλησιαστικούς κανόνας ἐκβαλέτω, καὶ τηναυτὰ ὁ πρόσφορος δικαστὴς τοῦτον συναχέτω, καὶ κατὰ τοὺς νόμους τὴν δίκην ἐξετάσει, καὶ πέρασ αὐτῆ ἐπιτιθέτω⁷⁾. Εἰ δὲ πρότερον τῷ πολιτικῷ ἀρχοντι προσέλθῃ ὁ κατηγορος, καὶ ὁ ἐκκλησία διὰ νομίμου ἐξετάσεως δυνθῆται ἀποδεδεῖσθαι, τότε τῷ ἐπισκόπῳ τῶν τόπων τὰ ὑπομνήματα φανεροῦσθαι, καὶ εἰ ἐξ αὐτῶν γνωσθῆ τὰ προστιθέντα ἐκκλησιαστικὰ πλημμελήσῃ αὐτόν, τότε αὐτὸς ὁ ἐπίσκοπος τοῦτον κατὰ τοὺς κανόνας ἀπὸ τῆς τιμῆς ἦτοι τοῦ βαθμοῦ, ὃν ἔχει, χωρίζεται, ὁ δὲ δικαστὴς ἐκδέχῃσιν αὐτῷ ἐπιφρασεῖται νόμοις ἀρμόδιον. Εἰ δὲ νομίσοι ὁ ἐπίσκοπος τὰ πεπραγμένα μὴ δικαίως συστήσῃ, τότε ἐξέσται αὐτῷ ὑπερθεσθαι τὸ γυνώσῃ τῆς τιμῆς ἦγουν τοῦ βαθμοῦ τὸ κατηγορηθῆν πρόσωπον, οὕτω μέντοι γε, ἵνα τὸ τοιοῦτον πρόσωπον ὑπὸ τὴν νόμιμον ἀσφάλειαν γένηται, καὶ

Si quis contra clericum quendam, aut monachum, aut diaconissam, aut monacham, aut ascetrium quandam actionem habeat, prius sanctissimum episcopum, cui quilibet eorum subiectus est, edoceat, hic autem causam inter illos diiudicet. Ac si quidem utraque pars iudicatis acquiescat, iubemus, ut haec per iudicem illius loci plenae executioni tradatur. Si quis autem ex litigantibus intra decem dies sententiae contradicat, tum loci magistratus causam cognoscat. Et si sententiam recte latam reperiat, decreto suo eam confirmet, et sententiam exsequatur, neque liceat iterum in tali causa victo appellare. Verum si sententia magistratus adversetur iis, quae a dei amantissimo episcopo iudicata sunt, tunc appellatio contra sententiam magistratus locum habeat, eoque secundum legum ordinem deferatur et exerceatur. Si tamen imperiali iussu vel iudiciali praecepto episcopus inter quascunque personas iudicet, appellatio ad Imperatorem, vel eum, qui causam transmissit, deferatur.

§. 1. Si crimen sit, cuius nomine quis ex dictis religiosissimis personis defertur, si quidem ab episcopo accusetur, et ipse veritatem invenire possit, eum honore seu gradu secundum regulas ecclesiasticas deiciat, et tunc iudex competens eum comprehendat, ac secundum leges causam examinet, eique finem imponat. Si accusator prius civilem iudicem adeat, et crimen per legitimam inquisitionem probari possit, tunc episcopus loci acta manifestentur, et si ex illis proposita eum crimina commississe cognoscatur, tunc ipse episcopus secundum canones honore seu gradu, quem habet, eum priuet, iudex autem poenam legibus congruentem ei inferat. Si episcopus acta non iuste confecta putaverit, tunc licebit illi differre id, ut personam accusatam honore seu gradu priuet, ita tamen, ut persona illa legitimae cautioni subiciatur, atque ita causa ad nos partim ab episcopo, partim vero a iudice deferatur, ut nos eam cognoscentes, quae nobis videantur iubeamus.

§. 2.

CAP. XXI. Si quis contra aliquem clericum, aut monachum, aut diaconissam, aut monastriam, aut ascetrium habeat aliquam actionem, adeat prius sanctissimum episcopum, cui horum unusquisque subiacet¹⁾, ille vero causam inter eos iudicet. Et si quidem utraque pars iis, quae indicata sunt, acquieverit, iubemus, per loci iudicem hoc executioni perfectae contradi. Si quis autem litigantium intra decem dies contradicat iis, quae indicata sunt, tunc locorum iudex causam examinet. Et si invenerit iudicium recte factum, etiam per sententiam propriam hoc confirmet, et executioni propriae tradat, quae indicata sunt, et non liceat secundo in tali causa victo appellare. Si vero iudicis sententia contraria fuerit iis, quae a deo amabili episcopo indicata sunt, tunc locum habere appellationem contra sententiam iudicis, et hanc secundum legum ordinem referri et exerceri. Si tamen ex imperiali inssione aut iudiciali praecepto episcopus iudicat inter quascunque personas, appellatio ad imperium, aut ad eum, qui transmissit negotium, referatur. §. 1. Si vero crimen fuerit, quod adversus quamlibet memoratarum reverendissimarum personarum inferatur, si quidem apud episcopum aliquis accusatus, et ipse veritatem invenire poterit, ab honore aut gradu hunc secundum ecclesiasticas regulas deiciat, et tunc competens iudex hunc comprehendat, et secundum leges litem examinans, causae finem imponat. Si vero prius civilem iudicem ad accensator, et crimen per legitimam examinationem poterit approbare²⁾, tunc episcopo locorum gesta monumentorum palam faciat, et si ex his agnoscat, proposita crimina commississe eum, tunc ipse episcopus hunc secundum regulas ab honore sive gradu, quem habet, separet, iudex autem

ultionem

¹⁾ Photii Nomoc. IX. 1. (Fœlli bibl. II. p. 958 sqq.) — Priora, quae hoc cap. continentur usque ad verba te καὶ γυναξέσθαι habet (Ioannis) Nomoc. 15. (ibid. II. p. 620.), quae sequuntur usque ad ultimam sententiam idem in App. 18. (ibid. p. 670.), ultimam autem sententiam idem 15. (ibid. p. 620.) et 20. (ibid. p. 628.) et Balsam. ad Photii Nomoc. IX. 6. (ibid. II. p. 968.) — Parat. §. 2. Athan. tit. 4. (Beim. Anecd. I. p. 67.) Parat. §. 2. Athan. tit. 5. (ibid. p. 77.) — ²⁾ (Eustath.) ὄπ. VIII. 9. Photii Nomoc. IX. 6. (Fœlli bibl. II. p. 967 sq.)

³⁾ Scring., Meerm. II., Bas. (Cod. Coisl.); ἐναγωγὴν Hal., Meerm. I. — ⁴⁾ Scring., Meerm. I., (Ioannis) Nomoc., Bas., (Fulg.); ἐξηγουχάσει Hal.; ἐξηγουχάσει Meerm. II. — ⁵⁾ νόμον Bas. — ⁶⁾ δίκην

Hal. — ⁷⁾ τις Hal., Meerm. I. II., Bas., (Ioannis) Nomoc., Fulg. — ⁸⁾ ἐξετάζων πέρ; αὐτῆ ἐπιτιθέτω Meerm. I. II., (Ioannis) Nomoc., Fulg. — ⁹⁾ Cod Hamb., Trid.; subiacet Port., Cont. — ¹⁰⁾ approbati Bk

καὶ οὕτως πρὸς ἡμᾶς ἢ ὑπόθεσις τοῦτο μὲν ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου, τοῦτο δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ δικαστοῦ ἀνερχθῆ, ἵνα ἡμεῖς ταύτην γινώσκοντες, τὰ φαινόμενα ἡμῖν κελεύσωμεν. §. 2. Εἰ δὲ τις ὑπὲρ χρηματικῆς αἰτίας κατὰ τῶν μνημονευθέντων προσώπων ἐναγοῇν ἔχει τινὰ, καὶ ὁ ἐπίσκοπος ὑπέρβηται μεταξὺ αὐτῶν δικάσαι, ἀδειαν ὁ ἐνάγων ἔχειν τῷ πολιτικῷ ἀρχόντι προσιέναι, οὕτω μέντοι γε, ἵνα τὸ αἰτιᾶθῆν πρόσωπον μηδενὶ τρόπῳ ἀναγκάζεται ἐγγυητὴν δίδουαι, ἀλλὰ μόνον ὁμολογίαν ἀνευ ὄρκου μετὰ (πάσης) ὑποθήκης¹⁾ τῶν ἰδίων ἐκτιθέσθαι πραγμάτων²⁾. Εἰ δὲ ὑπὲρ ἐκκλησιαστικῆς αἰτίας κατηγορία κατὰ τινος τῶν μνημονευθέντων προσώπων ἀποτελεῖται, ὑπὸ τὴν νόμιμον ἀσφάλειαν τὸ κατηγορούμενον γίνεσθαι πρόσωπον. Εἰ δὲ ἐκκλησιαστικὸν εἴη τὸ πρᾶγμα, μηδὲμιαν κοινωνίαν ἔχειωσαν οἱ πολιτικοὶ ἀρχόντες πρὸς τὴν τοιαύτην ἐξέτασιν, ἀλλ' οἱ ὁσιώτατοι ἐπίσκοποι κατὰ τοὺς ἱεροὺς κανόνας τῷ πρᾶγματι πῆρας ἐπιτιθέτωσαν.

Κεφ. κβ'. β)

Εἰ τινες δὲ ὁσιώτατοι ἐπίσκοποι τῆς αὐτῆς συνόδου ἀμφισβήτησιν τινα πρὸς ἀλλήλους ἔχοιεν εἴτε ὑπὲρ ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου, εἴτε ὑπὲρ ἄλλων τινῶν πραγμάτων, πρότερον ὁ μητροπολίτης αὐτῶν μετ' ἱερώων δύο ἐκ τῆς ἰδίας συνόδου ἐπισκόπων τὸ πρᾶγμα κρινεῖται, καὶ εἰ μὴ ἐμμελῆς ἐκότερον μέρος τοῖς χειρομένοις, τῆνικαὐτὰ ὁ μακαριώτατος πατριάρχης ἐκείνης τῆς διοικήσεως μεταξὺ αὐτῶν ἀκροάσθω, κακείναι ὀριζέτω, ἀτίνα τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς κανόσι καὶ τοῖς νόμοις συνάψῃ, οὐδενὸς μέρους κατὰ τῆς ψήφου αὐτοῦ ἀντιλέγειν δυναμένου. Εἰ δὲ καὶ παρὰ κληρικῶν ἢ ἄλλου οὐδὲποτε προσέλευσις κατὰ ἐπισκόπου γένηται διὰ οὐδὲποτε αἰτίαν, πρῶτον δὲ ὁσιώτατος αὐτῶν μητροπολίτης κατὰ τοὺς ἀγίους κανόνας καὶ τοὺς ἡμέτερος νόμους τὸ πρᾶγμα διακρινέτω, καὶ εἰ τις τοῖς χειρομένοις ἀντίπει, ἐπὶ τὸν μακαριώτατον πατριάρχην²⁾ τῆς διοικήσεως ἐκείνης ἀναφερέσθω τὸ πρᾶγμα, κακείνος κατὰ τοὺς κανόνας καὶ τοὺς νόμους τοῦτω παρεξέτω πῆρας. Εἰ δὲ κατὰ μητροπόλιτον τοιαύτη προσέλευσις γένηται εἴτε παρὰ ἐπισκόπου, εἴτε παρὰ κληρικῶν ἢ ἄλλου οὐδὲποτε προσώπου, ὁ τῆς διοικήσεως ἐκείνης μακαριώτατος πατριάρχης κατὰ τὸν δμοῖον τρόπον τὸ πρᾶγμα κρινέτω. Ὑπὲρ δὲ πασῶν τῶν αἰτιῶν,

alioquem ei inferat legibus congruentem. Si vero putaverit episcopus¹⁾ gesta non iuste confecta, tunc liceat ei differre (et⁴⁾) nudare honore sua gradat accusatam personam, ita tamen, ut huiusmodi persona sub legitima cautela fiat, et ita ad nos negotium tam ab episcopo, quam a iudice referatur, ut nos hoc cognoscentes, quae nobis videntur, inbeamus. §. 2. Si quis autem pro pecuniaria causa contra aliquam omnium memoratarum personarum habuerit actionem aliquam, et episcopus distulerit inter eas indicare, licentiam habeat actor civilem iudicem adire, ita tamen, ut accusata persona nullo modo cogatur fideiussores dare, sed solam cautionem sine inieurendo cum hypotheca suarum rerum exponere. Si vero pro criminali causa accusatio contra aliquam memoratarum personarum proponatur, sub legitima cautela accusata fiat persona. Si autem ecclesiastica causa est, nullam communionem habeant iudices civiles circa talem examinationem, sed sanctissimus episcopus secundum sacras regulas causae finem imponat.

CAP. XXII. Si qui vero sanctissimorum episcoporum eiusdem synodi dubitationem aliquam ad invicem habeant⁵⁾ sive pro ecclesiastico iure, sive pro aliis quibusdam rebus, prius metropolitae eorum tam aliis⁶⁾ de sua synodo episcopis causam examinet et iudicet, et si non rata habuerit utraque pars quae iudicata sunt, tunc beatissimus patriarcha dioeceseos illius inter eos adiat, et illa determinet, quae ecclesiasticis canonibus et legibus consonant, nulla parte eius sententiae contradicere valente. Si autem et a clero⁷⁾ aut alio quocunque aditio contra episcopum fiat propter quamlibet causam, apud sanctissimum eius metropolitanum secundum sacras regulas et nostras leges causa iudicetur, et si quis iudicatus contradixerit, ad beatissimum archiepiscopum et patriarcham dioeceseos illius referatur causa, et ille secundum canones et leges huic praebat

¹⁾ Photii Nomoc. IX. 34. (Fostili bibl. II. p. 1020.) — Parat. §. 1. Athan. tit. 15. (Heimb. Anecd. I. p. 155.) — ²⁾ Primam capituli sententiam exhibet (Ioannis) Nomoc. I. (Fostili bibl. II. p. 607.), ultimam idem in App. 19. (ibid. II. p. 671.) — Photii Nomoc. IX. 1. (ibid. II. p. 960.) et Balsam. ad Photii Nomoc. IX. 6. (ibid. p. 968.) atque ultimam sententiam refert Photii Nomoc. IX. 34. (ibid. II. p. 1020.) — Parat. §. 2. Athan. tit. 5. (Heimb. Anecd. I. p. 77.)

¹⁾ ὄρκου μετ' ὑποθήκης Hal.; ὄρκου μετὰ ὑποθήκης Bas., (Ioannis) Nomoc., neque habuisse videntur Vet. Int. et Iulian. πάσης, quod melius abest. — ²⁾ τὸν μακαριώτατον ἀρχιεπίσκοπον καὶ πατριάρχην

§. 2. Si quis in pecuniaria causa contra aliquem ex dictis personis actionem quandam habeat, et episcopus inter eos iudicare differat, liceat actori civilem magistratum adire, ita tamen, ut persona accusata nullo modo fideiussores dare cogatur, sed promissionem solam sine iureiurando cum hypotheca omnium rerum suarum edat. Si propter causam criminalem accusatio contra aliquam ex dictis personis instituat, persona accusata legitime cautioni subiciatur. Si res sit ecclesiastica, magistratus civiles nihil communi habeant cum eiusmodi quaestione, sed sanctissimi episcopi secundum sacras canones negotio finem imponant.

CAP. XXII.

Si qui vero ex sanctissimis episcopis eiusdem synodi controversiam inter se habeant sive de iure ecclesiastico, sive de aliis quibusdam rebus, prius metropolitani eorum cum duobus aliis synodi suae episcopis causam decident. Et nisi utraque pars in iudicatis acquieverit, tum beatissimus illius dioeceseos patriarcha inter illos cognoscat, eaque definit, quae ecclesiasticis canonibus et legibus consonant, et neutra pars sententiae eius contradicere valeat. Si a clerico vel alio quocunque appellatio propter quamcumque causam contra episcopum facta sit, sanctissimus eorum metropolitani secundum sacras canones et leges nostras causam diiudicet, et si quis iudicatus contradicet, ad beatissimum patriarcham illius dioeceseos res deferatur, atque in secundum canones et leges eam decident. Si contra metropolitani talem appellatio sive ad episcopum, sive clerico vel alia quolibet persona fiat, dioeceseos illius beatissimus patriarcha simili modo rem iudicet. In omnibus vero causis, sive apud metropolitanum eorum, sive patriarcham, sive alios quocunque iudices episcopi conveniunt, nulla ab illis fideiussio vel cautio pro lite exigatur, ita tamen, ut et ipsi emixe studeant res sibi obiectas diluere.

CAP. XXIII.

¹⁾ Cod. Hamb.; episc. putaverit add. — ⁴⁾ differre id nudare Bk. — ⁵⁾ Bk.; Si quis — habeat Cod. Hamb., add. — ⁶⁾ duobus add. Bk. — ⁷⁾ Si autem a clerico Bk.

των, είτε παρὰ τῷ ἰδίῳ μητροπολίτῃ, είτε παρὰ πραιπόσιτῳ, είτε παρ' ἄλλοις οἰοισδήποτε δικασταῖς ἐπίσκοποι ἐνάγονται, μηδεμίαν ἐγγύην ἢ ὁμολογίαν ὑπὲρ τῆς δίκης ἀπαιτήσασαν, οὕτω μέντοι, ἵνα καὶ αὐτοὶ σπουδάσωσι τῶν ἐπαγομένων αὐτοῖς αἰτιῶν αὐτοὺς διευλυτοῦν¹⁾.

Κεφ. κγ'.^{a)}

Τοὺς δὲ οἰκονόμους, καὶ πτωχοτρόφους, καὶ ξενοδόχους, καὶ νοσοκόμους, καὶ τοὺς τῶν ἄλλων ἐκείνων οἰκωνομῶν διοικητάς, καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας κληρικούς κελεύομεν ὑπὲρ τῶν ἐμπιστευθειῶν αὐτῶν διοικήσεων παρὰ τῷ ἰδίῳ ἐπισκόπῳ, ᾧ ὑπόκεινται, ἀποκρίνεσθαι, καὶ τοὺς λογισμοὺς τῆς ἰδίας διοικήσεως ποιήσασθαι, καὶ εἰσπρατέεσθαι, ὅπερ ἐξ αὐτῶν ὀφειλόντες ἀποδείξειν, ἐκείνῳ τῷ ἐυαγελίᾳ ἀποδοθησόμενον οἶκον, οὐδὲν ἐκ τῆς διοικήσεως τὸ χρέος φανείη. Ἐὰν δὲ νομισοῖεν αὐτοὺς βεβαρῆσθαι μὴ τὴν ἀπαίτησιν, ὃ μητροπολίτης τὸ πρᾶγμα ἐξετάσας, καὶ τὸ χρέος εἰσπράξας, καὶ ὃ εἰσπραχθεὶς νομισοῖ αὐτὸν βεβλιᾶσθαι²⁾, ὃ τῆς διοικήσεως ἐκείνης μακαριώτατος πατριάρχης τὸ πρᾶγμα διακριπείη, οὐδὲ γὰρ συγκαρῶμεν τοῖς προειρημένοις προσώποις ἐπὶ τῶν μνημονευθειῶν αἰτιῶν πρὸ τῆς ἐξετάσεως καὶ τῆς ἀπαίτησεως τοῦ χρέους τοὺς ἰδίους ἐπισκόπους ἀποφείγειν, καὶ εἰς ἄλλα παραγίνεσθαι δικαστήρια. Ἐὰν τις δὲ ἐκ τῶν ἐκκλησιαστικῶν τινῶν τοιαύτην διοίκησιν ἐμπιστευθεὶς πρὸ τῆς τῶν λογισμῶν παραθέσεως καὶ τῆς τῶν ἐποφειλομένων καταβολῆς τελευτήσῃ, κελεύομεν τοὺς αὐτοῦ κληρικούς κατὰ τὸν ὅμοιον τρόπον καὶ τοῖς λογισμοῖς καὶ ταῖς ἀπαιτήσεσιν ὑποκείσθαι.

Κεφ. κδ'.^{b)}

Ἐὰν τις ἐπίσκοπος ἢ κληρικός ἐξ οἰασδήποτε ἐπαρχίας ἐν Κωνσταντινουπόλει εὐρεθῆναι, καὶ τὴν βουλήν ἐνάγωγῃν καὶ αὐτοῦ προθεῖναι, εἰ μὲν προκαταρτίξῃ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ὑπὲρ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως γέγονεν, ἐκεῖ τὴν δίκην πληροῦσθαι, εἰ δὲ μήπω ᾤκησῃ, παρὰ μόνους τοῖς ἐνδοξοτάτοις ἐπάρχοις τῶν τῆς ἀνατολῆς πραιτωρίων ἢ τοῖς παρ' ἡμῶν ἀφορισμένοις τοῖς θεαλοῖς δικασταῖς τοῖς ἐνάγουσιν αὐτὸν ἀποκρίνεσθαι. Κεφ. κε'.

praebat finem. Si vero contra metropolitam talis aditio fiat ab episcopo, aut clero³⁾, aut alia quacunque persona, dioeceseos illius beatissimus patriarcha similis modo causam indicet. Pro omnibus autem causis, pro quibus apud proprium metropolitam, sive apud⁴⁾ patriarcham, sive apud alios quoscunque indices episcopi conveniantur, nullam fideiussionem aut cautionem pro lite exigantur, sic tamen, ut isti studeant illatis sibi causis semetipsos absolvere.

CAP. XXIII. Oeconomos autem, et xenodochos, et nosocomos, et ptochotrophos⁵⁾, et aliorum venerabilium locorum gubernatores, et alios omnes clericos inebemus pro creditis sibi gubernationibus apud proprium episcopum, cui subiacent, conveniri, et rationem suae gubernationis facere, et exigi, quod ex ipsis debentes ostendantur, illi venerabili reddendum domni, ex cuius ordinatione debitum apparuerit. Si vero putaverint se gravari, post repetitionem metropolitae causam examinet. Si vero metropolita fuerit contra quamquam praedictarum personarum huiusmodi causas examinans, et debitum exegerit, et exactus putaverit se gravatum, dioeceseos illius beatissimus patriarcha causam determinet; non enim concedimus praedictis personis pro memoratis causis ante examinationem et actionem debiti proprios episcopos declinare, et ad alia venire iudicia. Si quis autem ex ecclesiasticis, cui aliqua talis dispensatio credita est, ante rationum expositionem et debitorum solutionem moriatur, inebemus, eius heredes simili modo et rationibus et actionibus subiacere.

CAP. XXIV. Si quis episcopus aut clericus ex quacunque provincia in Constantinopoli reperiat, et voluerit aliquis adversus eum actionem proponere, si quidem litis contestatio in provincia pro ipso negotio facta est, ibi litem compleri, si vero nondum inchoata est, apud gloriosissimum praefectum Orientis praetorium, aut apud eos, qui a nobis fuerint deputati indices, convenientibus eum respondere. CAP. XXV.

^{a)} Photii Nomoc. IX. 1. (Fozilli bibl. II. p. 960.) — (Ioannis) Nomoc. 8. (ibid. II. p. 613.) — Parat. §. 2. Athan. tit. 2. (Heimb. Anecd. I. p. 42.) — ^{b)} Photii Nomoc. IX. 1. (Fozilli bibl. II. p. 961.)

¹⁾ Scring., Meerm. I. II., Bas., (Ioannis) Nomoc. §. διευλυτοῦν Hal. — ²⁾ βεβλιᾶσθαι Hal. — ³⁾ clericos Hal. — ⁴⁾ Cod. Hamb. metrop. aut patriarcham add. —

⁵⁾ Cod. Hamb.; xenod. nosoc. et ptoch. Trid.; xenod. nosoc. ptoch. Port., Cont.

Κεφ. κς.^α)

Οἱ δὲ εὐλαβέστατοι ἀποκρισιάριοι ὁμοσθηπότε ἀγιωτάτης ἐκκλησίας οἱ ἐν τῇ βασιλίδι πόλει διατρέβοντες ἢ παρὰ ¹⁾ τοῦ μακαριωτάτου πατριάρχου ἢ μητροπολίτου παρὰ τῶν ἰδίων ἐπισκόπων στείλλομενοι μηδὲ ὑπὲρ τῶν ἰδίων ἐπισκόπων, μηδὲ ὑπὲρ πράγματος τῆς ἰδίας ἐκκλησίας, ἢ χρόνους δημοσίου ἢ ἰδιωτικοῦ τινὰ ἐναγωγὴν ἢ ἀπαίτησιν ὑπομενέωσαν, εἰ μὴ ἐπιτολὰς ἔχοιεν παρὰ τῶν ἰδίων ἐπισκόπων ἢ οἰκονόμων, ὥστε τισὶν ἐνάγειν, τῆνικαὐτὰ γὰρ μόνοις τοῖς παρ' αὐτῶν ἐναγομένοις δίδουεν ἀδειαν, ἐάν τινα ἀγωγὴν ²⁾ ἔχωσι κατὰ τῆς ἐκκλησίας ἢ τοῦ ἐπισκόπου, κατ' αὐτῶν προτιθέμενοι, εἰ δὲ καὶ ἐπὶ τισὶ πράγμασιν ἢ ἀγωγῇ ³⁾ ἑαυτοὺς ἐνόχους ποιήσουσιν ἐν τῷ καιρῷ, ἐν ᾧ τὰς ἀποκρίσεις ⁴⁾ ποιοῦνται, καὶ τὰς ὑπὲρ τούτων ἐναγωγὰς αὐτοὺς ὑποδέχεσθαι.

Κεφ. κς.^β)

Εἰ δὲ καὶ ἐπίσκοποι ἢ κληρικοὶ ὑπὲρ τῆς πόλεως ἢ τῆς ἰδίας ἐκκλησίας ⁵⁾ διὰ πρεσβείαν τινὰ ἢ χειροτονίαν ἐπισκόπου εἰς τὴν βασιλίδι πόλιν ἢ ἐν ἄλλῃ οἰκωθῆποτε τόπῳ ἐσθλημῆσουσι, κελύμενοι αὐτοὺς μηδεμίαν ἐπάγειαν ἢ ὄχλησιν ἀπὸ οἰουδήποτε προσώπου ὑφίστασθαι, ἀδείας οὐσης τοῖς ὑπευθύνους αὐτοὺς ἔχειν νομίζουσι, μεθ' οὗ εἰς τὴν ἐπαρχίαν ὑποστρέψουσιν, ἐνάγειν αὐτοὺς, οὐδενὸς τοῖς νομίζουσιν ἔχειν αὐτοὺς ὑπευθύνους γινομένου προκοίματος περὶ χρόνιαν παραγραφὴν διὰ τὸν χρόνον, ὃν ἐν τῇ τοιαυτῇ ἀποδημίᾳ παρεῖλκυσαν.

Κεφ. κς.^γ)

Εἰ ποτε δὲ αἰτία τις ἀναφυῆ τοῦ ὑπόμνησιν ἢ ἐκβιβασμὸν προσενηθῆναι ὑπὲρ ὁμοσθηπότε χρηματικῆς αἰτίας (εἴτε δημοσίας εἴτε ἰδιωτικῆς) κληρικῶ, ἢ μοναχῶ, ἢ μοναστηρίων, ἢ ἀσκητηρίων οἰουδήποτε μοναστηρίου, καὶ μάλιστα γυναικῶν, ὕβρεως χωρὶς καὶ μετὰ τῆς προσήκουσης τιμῆς κελύμενοι τὴν ὑπόμνησιν καὶ τὸν ἐκβιβασμὸν γίνεσθαι, μηδεμίαν δὲ μοναχίαν ἢ ἀσκητήριαν τοῦ μοναστηρίου ἀφελῆσθαι, ἀλλ' ἐπιτολὰς ἐξ αὐτῶν προβάλλεσθαι τὸν ὑπὲρ τοῦ πράγματος ἀποκριόμενον. Τοῖς δὲ μοναχοῖς ἐξέστω εἴτε δι' ἑαυτῶν, εἴτε δι' ἐπιτολῶν τὰς ἰδίας ἢ τὰς τοῦ

CAP. XXV.

Reverendissimi autem apocrisiarii cuiuscunque sanctissimae ecclesiae, qui in regia urbe degunt, vel ad beatissimos patriarchas aut metropolitanos ad episcopos suis mittuntur, neque pro episcopis suis, neque pro ecclesiae suae, vel publico aut privato debito actionem aliquam vel exactionem sustineant, nisi ab episcopis suis aut oeconomis mandatum habeant, ut aliquas conveniant. Tunc enim illis solum, qui ab ipsis conveniuntur, facultatem damus, si quam actionem contra ecclesiam aut episcopum habeant, eam contra illos instituenti. Si vero in quibusdam causis vel actione obligaverint, eo tempore, quo responsa faciunt, etiam actiones eas suscipiant.

CAP. XXVI.

Si episcopi aut clerici pro civitate aut ecclesia sua propter legationem quandam aut designationem episcopi in regiam urbem vel alium quemcumque locum venerint, iubemus, ut illi nullum onus aut molestiam ab ulla persona sustineant, atque liceat illis, qui eos obnoxios sibi habere putant, postquam in provinciam reversi sunt eos convenire, nullumque illis, qui se illos obligatos habere putant, praedictum fiat circa temporalem praescriptionem propter id tempus, quod in tali profectioe traxerunt.

CAP. XXVII.

Si quando causa quaedam emergat, ut citatio aut executio in qualibet pecuniaria causa (sive publica sive privata) clerico, aut monacho, aut monachae, aut ascetriae cuiuscunque monasterii, et maxime mulierum, facienda sit, sine contumelia et cum decente honeste admonitione et executionem fieri iubemus, nulla vero monacha vel ascetria monasterio extrahatur, sed procurator ab iis constituitur, qui de causa respondeat. Monachus autem liceat sive per se, sive per procuratorem proprias vel monasterii lites agere. Et sciat iudex vel executor, qui haec violet, fore ut et singula

CAP. XXV. Reverendissimi vero apocrisiarii cuiuscunque sanctissimae ecclesiae, qui in regia civitate degunt, aut ad beatissimos patriarchas, aut ad metropolitanos a suis episcopis destinati ⁶⁾, neque pro suis episcopis, neque pro causa ecclesiae ⁷⁾, aut pro debito publico aut privato aliquam actionem sustineant, nisi mandatum habuerint a suis episcopis aut oeconomis, ut aliquos conveniant. Tunc enim solis illis, qui ab eis conveniuntur, damus licentiam, si quam obligationem habent contra ecclesiam aut contra episcopos eorum, proponere. Si vero et in quibusdam causis vel actionibus semetipsos obligatos fecerint, in tempore, in quo responsa faciunt, pro his conventiones suscipiant.

CAP. XXVI. Si vero episcopi vel clerici pro civitate aut pro suis ecclesiis propter anam legationem aut ordinationem episcopi ad regiam civitatem vel ad alium quemlibet locum proficiscantur, iubemus, eos nullam molestiam aut importunitatem a qualibet persona sustinere, licentia existente iis, qui obligatos eos putant se habere, postquam ad provinciam revertuntur, convenire eos, nullo [in] iis, qui se putant habere eos [obligatos] ⁸⁾, faciendo praedictum de temporalibus praescriptionibus propter tempus, quod in tali causa protraxerint.

CAP. XXVII. Si quando autem causa emergerit, ut admonitio aut executio inferatur pro qualibet pecuniaria causa, sive publica sive privata, clerico, aut monacho, aut [monastriae, aut cuiuscunque] monasterio, [et]

¹⁾ Photii Nomoc. IX. 1. (Fozilli bibl. II. p. 961 sq.) — ²⁾ Photii Nomoc. IX. 1. (Fozilli bibl. II. p. 962.) — Lib. perὶ διαφ. ἀναγν. §. 1. (Heimb. Anecd. I. p. 191.) — ³⁾ Photii Nomoc. IX. 1. (Fozilli bibl. II. p. 962.) — (Ioannis) Nomoc. 33. (ibid. II. p. 640.) — Parat. §. 2. Athan. ib. 5. (Heimb. Anecd. I. p. 77.)

⁴⁾ Scrimg., Bas.; παρὰ τοῖς μακαριωτάτοις πατριάρχασι ἢ μητροπολίταις Hal.; πρὸς τοὺς etc. Meerm. I. II. — ⁵⁾ ἐναγωγὴν Hal., Bas. — ⁶⁾ ἀγωγὰς Hal., Meerm. I. II., Fulg. — ⁷⁾ χρόνους Hal. — ⁸⁾ ἢ τῆς ἰδίας ἐκκλησίας om. Hal. — ⁹⁾ Cod. Hamb.,

Trid.; episc. ordinati et destinati Port., Cont. — ⁷⁾ eam suae ecclesiae Bk. ad. ster. — ⁸⁾ nullo in illis qui se putant habere eis Cod. Hamb.; nullo in his qui se putant habere ab eis Trid.; nullo in iis, quae se putant habere, eis Port., Cont.

τοῦ μονασιχοῦ δικαίως πράττειν, εἰδότες τοῦ ταῦτα παραβαίνοντος δικαστοῦ ἢ ἐκβιβατοῦ, ὡς καὶ τῆς ζωῆς γυμνωθήσεται, καὶ ποιητὴν ἔχρυσου λιτρῶν εἰσπραχθήσεται παρὰ τοῦ μεγαλοπρεπεστάτου κόμητος τῶν πριβάτων, τοῦ ἐκβιβατοῦ δὲ κληροῦτι πρὸς τοῦτοις καὶ βασιάνους ὑπομένοντος, καὶ εἰς ἐξορίαν πέμπτομένου. τῶν κατὰ τόπον ὁσιωτάτων ἐπισκόπων προνοούντων, ἵνα μηδὲν τούτων ἐναντίον γένηται, ἢ εἴπερ τι ἀμαρτηθῆ, ἵνα ἡ εἰρημένη ἐκδίκασις προέλθοι. τοῦ δὲ ἀρχοντος τὴν ἐκδίκασιν ἀναβαλλομένου ἐπιθεῖναι εἰς ἡμετέραν εἰδήσιν ὁ ἐπίσκοπος ἀναφαιρέτω.

Κεφ. κη'.¹⁾

Σπορτοῦλων δὲ ὀνόματι πᾶν πρόσωπον ἐν οἰκθρήσει ἐκκλησιαστικῇ τάξει καταλεγόμενον, καὶ πρὸς τοῦτοις διακόνισσαν, καὶ μοναχόν, καὶ ἀσκήτριαν, καὶ μοναστήριον ὑπὲρ πάσης ἐγκληματικῆς καὶ χροματικῆς αἰτίας, ὅσης ἂν εἴη ποσότητος (εἴτε ἀπὸ κληρικοῦ, εἴτε ἀπὸ τινοῦ ἐν στρατείᾳ καταλεγόμενου ὑπόμνησιν δέξονται, ἢ ἐν τῇ βασιλείᾳ πόλει, ἢ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, ἐν αἷς διάγῳσι), οὐ πλέον τεσσάρων κρατίων διδόναι συγρωθῆμεν. Εἰ δὲ τις¹⁾ ἐξ ἡμετέρας κειλεύσεως, ἢ ἀρχοντος, ἢ τοῦ μακαριωτάτου πατριάρχου σταλεῖς ἐκβιβατοῦ εἰς ἄλλας ἐπαρχίας ὑπόμνησιν προσάγει, οὐκ ἐν τῶν μνημονευθέντων προσώπων, μὴ περαιτέρω ἐνός νομίματος κομίσσῃται. εἰ δὲ καὶ ὑπὲρ μίας καὶ τῆς αὐτῆς αἰτίας πολλοὺς ἐκ τῶν μνημονευθέντων προσώπων ὑπόμνησθῆναι συμβαλῆ, ἐνός καὶ μόνου προσώπου ὑπὲρ πάντων σπόρτοῦλα κομίσσῃται θεσπίσμεν. Ἐπίσκοπος δὲ ὑπὲρ τῶν πραγμάτων τῆς ἰδίας ἐκκλησίας μηδεμίαν μεθοδεῖαν ἢ ὄχλησιν ὑφιστάσθω, σπόρτοῦλα δὲ μηδὲ εἰ ὑπὲρ τῶν ἰδικῶν πραγμάτων ὑπόμνησθῆναι, ἀπαιτεῖσθω²⁾, τὰς ἐνοχώσας δηλαδὴ τὰς κατὰ τῆς ἐκκλησίας προτιθεμένας τῶν οἰκονόμων ὑποδεχομένων, ἢ ἐκείνων, ἄνευ ἐπὶ ταύτῃ τῇ αἰτίᾳ προσηλθῆναι. Ὁ δὲ παρὰ ταῦτα εἰσπράξῃ σπόρτοῦλα τολμῶν ἐν διπλῶ ὄπῳ ἔλαβε τῷ ἀπαιτηθέντι προσώπῳ ἀποδοῦναι συνώδισθω, καὶ εἰ μὴν στρατεύεται, καὶ τὴν ζωὴν ἀπολλύτω, εἰ δὲ κληρικός εἴη, τοῦ κλήρου ἐκβαλέσθω.

Κεφ. κθ'.

[et maxime³⁾ feminarum, iubemus, siue iniuria, et cum competente honore admonitionem fieri, non tamēn monasterium aut ascetrium monasterio abstrahi, sed procuratorem ab eis ordinari, qui pro causa respondeat. Monachis autem liceat siue per se, siue per procuratorem monasterii⁴⁾ causas agere, sciente qui hoc praevagatorum indice vel exsecutore, quia et cingulo spoliabitur, et poenam quinque librarum auri exigetur per magnificentissimum comitem privatarum rerum, exsecutor videlicet asper hoc verberando et in exsilium dirigendo; locorum sanctissimis episcopis provisuris, ut nihil his contrarium fiat, aut, si aliquid committatur, memorata ultio procedat, indice vero vindictam differente⁵⁾ imponere, ad scientiam nostram episcopus referat.

CAP. XXVIII. Sportularum vero nomine omnem personam in quocunque ecclesiastico officio constitutam, et ad hoc diaconissam, et monachum⁶⁾, aut ascetrium, aut monasterium pro omni criminali et pecuniaria causa, cuiuscunque quantitatis sit (sive a clerico, sive a quolibet in militia constituto admonitionem suscipiant aut in regia civitate, aut in provinciis, [in⁷⁾] quibus degunt), nec⁸⁾ amplius quatuor siliquis dare permittimus. Si vero ex nostra iussione aut ad iudicem, aut ad beatissimum patriarcham missus exsecutor in alias provincias admonitionem offerat alicui memoratarum personarum, non ultra unum solidum accipiat. Si vero pro sua eademque causa multas ex memoratis personis admoneri contingat, unam et solam personam pro omnibus sportulas dare⁹⁾ sancimus. Episcopus vero pro rebus suae ecclesiae¹⁰⁾ nullam exactionem molestiamque sustineat sportularum, si pro talibus causis admoveat exactor¹¹⁾, actiones videlicet contra ecclesiam propositas oeconomis suscipientibus, aut illis, qui in ea causa¹²⁾ ordinati sunt. Qui vero contra haec exigere sportulas praesumpserit, in duplum quod accepit exactae personae reddere compellatur, et si quidem militat, cingulum perdat, si vero clericus fuerit, a clero removeatur.

CAP. XXIX.

¹⁾ Photii Nomoc. IX. l. (Photii bibl. II. p. 962.) — Parat. §. 2. Athan. tit. 5. (Heimb. Anecd. I. p. 77 sq.)

²⁾ τὴς om. Meerm. I. II., Fulg. — ³⁾ Athan. (Coll. const. eccl. et Photii Nomoc.) episcopum suarum rerum nomine in ius vocatum dicit sportulas dare oportere, non item in causis ecclesiae suae, sed excidit fortasse negatio, cf. Heimb. Anecd. I. p. 12. not. 87. — ⁴⁾ monacho aut monasterio maxime Cod. Hamb., Trid., quare unciis inclusimus quae in edd. Port. et Cont. adduntur verba. Ceterum secundum graecam orationem ita scribendum esset: monacho aut monasterio aut ascetriae cuiuscunque monasterii et maxime etc. — ⁵⁾ proc. suas

gulo privetur et mulcta quinque librarum auri exigetur per magnificentissimum comitem privatarum. Exsecutor praeterea tormenta etiam sustinebit, et in exsilium mittetur. Atque sanctissimi locorum episcopi provideant, ne contra haec aliquid fiat, vel si quid commissum sit, ut dicta vindicta peragatur; iudex autem si vindictam inferre differat, episcopus ad notitiam nostram id deferat.

CAP. XXVIII.

Sportularum vero nomine omnem personam in quocunque ecclesiastico ordine constitutam, insuper et diaconissam, et monachum, et ascetrium, et monasterium in omni criminali et pecuniaria causa, cuiuscunque sit quantitatis, sive a clerico, sive a quodam in militiam allecto citentur vel in regia urbe, vel in provinciis, in quibus vivunt, non plus, quam quatuor siliquis dare permittimus. Si quis autem exsecutor nostro, vel iudici, vel beatissimi patriarchae iussu in alias provincias missus alicui ex dictis personis citationem offerat, non ultra unum solidum accipiat. Si vero in una eademque causa multos ex dictis personis citari contigerit, ut unius tantum personae sportulas pro omnibus accipiat, sancimus. Episcopus autem pro rebus ecclesiae suae nullam conventionem aut molestiam sustineat. Sportulae vero, neque si in propria causa citetur, ab eo exigantur, cum scilicet actiones, quae contra ecclesias intenduntur, oekonomi, vel illi, qui ad hanc causam constituti sunt, suscipiant. Qui vero adversus haec sportulas exigere ausus fuerit, duplum eius, quod accepit, illi personae, a qua eas exegit, restituere compellatur, et si militat, etiam cingulum perdat, si vero clericus sit, et clero eiciatur.

CAP. XXIX.

et cum competente honore admonitionem fieri, non tamēn monasterium aut ascetrium monasterio abstrahi, sed procuratorem ab eis ordinari, qui pro causa respondeat. Monachis autem liceat siue per se, siue per procuratorem monasterii⁴⁾ causas agere, sciente qui hoc praevagatorum indice vel exsecutore, quia et cingulo spoliabitur, et poenam quinque librarum auri exigetur per magnificentissimum comitem privatarum rerum, exsecutor videlicet asper hoc verberando et in exsilium dirigendo; locorum sanctissimis episcopis provisuris, ut nihil his contrarium fiat, aut, si aliquid committatur, memorata ultio procedat, indice vero vindictam differente⁵⁾ imponere, ad scientiam nostram episcopus referat.

aut monast. Bk. ed. ster. — ⁶⁾ Cod. Hamb., Trid.; iudicem — differentem Port., Cont. — ⁷⁾ Cod. Hamb.; monacham edd. — ⁸⁾ hoc in add. Bk.; deest in Cod. Hamb. et edd. — ⁹⁾ non Bk. — ¹⁰⁾ unius solius personae — dari Bk. — ¹¹⁾ Cod. Hamb., Trid.; ecclesiae suae Port., Cont. — ¹²⁾ Cod. Hamb., in quo autem additum est aut curator; admoveatur exactio Trid.; admoveatur exactio Port., Cont. — ¹³⁾ Cod. Hamb., Trid.; in eam causam Port., Cont.

Κεφ. κθ.^α)

Τοῖς δὲ πρεσβυτέροις, καὶ διακόνοις, καὶ ὑποδιακόνοις, καὶ πᾶσι τοῖς ἄλλοις τοῖς ἐν κλήρῳ τεταγμένοις μὴ ἔχουσι γαμετάς κατὰ τοὺς θεῖους κανόνας ἀπαγορευόμεν καὶ ἡμεῖς, κατὰ τὴν τῶν ἁγίων κανόνων δύναμιν, γυναῖκά τινα ἐν τῷ ἰδίῳ οἴκῳ ἐπέειρατον ἔχειν, ὄχι μόνον γὰρ μητρός, καὶ θυγατρὸς, καὶ ἀδελφῆς, καὶ τῶν ἄλλων προσώπων, ἀπὸ πάντων ὑποψίαν ἐκφυγεῖ. Ἐἰ τις δὲ παρὰ ταύτην τὴν παραφυλακὴν γυναῖκα ἐν τῷ ἰδίῳ οἴκῳ σῆλῃ, ἥτις δύναται αὐτῷ ὑποψίαν ἐπάγειν, καὶ ἀπαξ καὶ δις ἢ ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου, ἢ ὑπὸ τῶν ἰδίων συγχληροῦν ὑπομνησθεῖς, ὥστε μετὰ τοιαύτης γυναικὸς μὴ οἰκεῖν, ἐκβαλεῖν αὐτὴν ἐκ τοῦ ἰδίου οἴκου μὴ θελήσῃ, ἢ κατηγοροῦ φαινομένου ἀποδιχθῆ ἀσέμνως μετὰ τοιαύτης γυναικὸς ἀναστρέφασθαι, τῆνικαὶ αὐτὸν ἐπίσκοπος αὐτοῦ κατὰ τοὺς ἐκκλησιαστικὰς κανόνας τοῦ κλήρου αὐτὸν ἐκβαλεῖται, τῆ βολῆ τῆς πόλεως, ἢ κληρικὸς ἦν, παραδοθῆσόμενον. Ἐπίσκοπον δὲ μηδὲμίαν παντελῶς γυναῖκα ἔχειν ἢ μετ' αὐτῆς οἰκεῖν συγχωροῦμεν. εἰ δὲ ἀποδειχθῆ τούτο μηδαιῶς παραφυλάξας, τῆς ἐπισκοπῆς ἐκβαλλέσθω. αὐτὸς γὰρ ἑαυτὸν ἀνάξιον δείκνυσι τῆς ἱερουσύνης.

Κεφ. κ'. β)

Διακόνησαν δὲ οὐδενὶ τρόπῳ μετ' ἀνδρός, ἐξ οὗ δύναται ἀσέμνου βίου ἀναφύεσθαι¹⁾ ὑποψία, οἰκεῖν συγχωροῦμεν. εἰ δὲ ταῦτα μὴ παραφυλάξῃ, ὁ βρούς, ὑφ' οὗ ἐτίεταται, ὑπομνησκέτω ταυτην, ἵνα πᾶσι τρόποις τὸν τοιοῦτον ἀνδρα ἐκβάλλῃ τοῦ ἰδίου οἴκου. εἰ δὲ τοῦτο ὑπερβῆται πράξει, τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὑπηρεσίας καὶ τῶν ἰδίων διακρίσεων ἀλλοτριουμένη, ἐν μοναστηρίῳ παραδιδύσθω, καὶ ἐκείνῃ πάντα τὸν τῆς ἰδίας ζωῆς χρόνον διατελεῖτω, τῶν πραγματίων αὐτῆς, εἰ μὴν παῖδας ἔχῃ, μετὰ αὐτῆς ἀκρίτων καὶ τὸν αἰθμόν τῶν προσώπων διατρομεύων, ἵνα τὸ ἀκομόζον τῆ αὐτῆς γυναικὶ μέρος τὸ μοναστήριον λαμβάνον ταύτην ἀποτρέφῃ, εἰ δὲ μὴ ἔχῃ παῖδας, πᾶσα ἢ αὐτῆς περιουσία μετὰ τῶν μοναστηρίων, ἔπου ἐμβαλλέται. καὶ τῆς ἐκκλησίας, ἐν ἣ πρότερον ἐτίετατο, ἐξ ἴσης μόρας διαιρεσθῶ. Κεφ. κλ'.

CAP. XXIX.

Presbyteris autem, et diaconis, et subdiaconis omnibusque reliquis in clero constitutis uxores non habentibus secundum sacros canones et nos interdictum ne secundum sanctorum canonum vim mulierem aliquam in domum suam introducant habeant praeter matrem, et filiam, et sororem, reliquasque personas, quae omni suspitione carent: Si quis vero contra haec observationem mulierem in domo sua habeat, quae cum suspitione gravare possit, et semel atque iterum vel ad episcopum suo, vel a clericis suis admonitus, ut cum tali muliere habitet, eam domo sua eiecerit, vel, quum accusator extiterit, inhoneste cum femina illa conversatus probetur, tunc episcopus eius secundum ecclesiasticos canones clero eum eiciat, et curiae civitatis, in qua clericus fuit, iradatur. Episcopo vero nullam omnino mulierem habere vel cum ea habitare permittimus. Si id vero nullatenus observatum probetur, episcopatu deiciatur; ipse enim sacerdotio in indignum ostendit.

CAP. XXX.

Diaconissam autem nullo modo cum viro, ex quo inhonestae vitae suspicio oriri potest, habitare permittimus. Si vero haec non observet, sacerdos, cui subiectus est, eam admoeat, ut omnimodo virum illum in domo sua eiciat; quod si facere differat, ecclesiastico ministerio et emolumentis suis privata in monasterium tradatur, ibique omne vitae suae tempus peragat, ex quo res, si liberos habeat, inter ipsam et illa prius numero personarum dividantur, ut partem, quae mulieri competit, monasterium accipiat, eamque aliam liberis non habeat, omnis eius substantia in monasterium, in quod conicitur, et ecclesiam, in qua prius constituta fuit, aequis partibus dividatur.

CAP. XXXI.

CAP. XXIX. Presbyteris autem, et diaconis, et subdiaconis²⁾, et omnibus in clero conscriptis viri habentibus uxores secundum sacros canones interdictum etiam nos secundum sanctorum regularum vitium mulierem aliquam in propria domo superinductam habere, tamen circa matrem, aut sororem, aut filiam, et alias personas, quae omnem suspitionem effugiunt. Si quis autem absque hac observatione mulierem in sua domo habeat, quae potest ei suspitionem inferre, et semel et secundo a suo episcopo aut a suis clericis admonitus, ne cum tali muliere habitaret, eiecerit eam de sua domo noluerit, aut accusatore apparente probetur³⁾ inhoneste cum muliere conversari, tunc episcopus eius secundum ecclesiasticos canones de clero eum amovet, curiae civitatis, cuius clericus erat, tradendo. Episcopum vero nullam penitus mulierem habere aut cum ea habitare permittimus. Si autem probetur nequaquam hoc custodiens, episcopatu proiciatur; ipse enim se suadet indignum sacerdotio.

CAP. XXX. Diaconissam vero nullo modo cum viro, ex quo potest inhonestae vitae emergere suspicio, habitare permittimus. Si vero haec non observet, sacerdos, sub quo subiacet, admoeat eam, ut omnibus modis talem virum eiciat e sua domo. Si vero hoc distulerit agere, ecclesiastico ministerio et propriis emolumentis alienata, monasterio tradatur, et ibi omni suae vitae tempore degat. Rebus eius, si quidem filios habeat, inter se et illos secundum numerum personarum dividendis, at competentem ipsi mulieri partem monasterium accipiens, eam alat (et regat⁴⁾). Si autem non habuerit filios, omnis eius substantia in monasterium, ubi mittitur, et ecclesiam, in qua prius erat constituta, ex⁵⁾ aequa portione dividatur.

CAP. XXXI.

¹⁾ Photii Nomoc. VIII. 14. (Fœlli bibl. II. p. 947.) — (Ioannis) Nomoc. 28. (ibid. II. p. 63.) et 27. (ibid. p. 634.) — ²⁾ Photii Nomoc. VIII. 14. (Fœlli bibl. II. p. 947.) — Parat. §. 2. Athanat. tit. 2. (Heimb. Anecd. I. p. 612.) Parat. §. 1. Athan. tit. 9. (ibid. p. 108.)

³⁾ ἀναγαγέσθαι Hal. — ²⁾ diaconibus et subdiaconibus Cod. Hamb., Trid., Port. — ³⁾ Cod. Hamb., Trid.; approbatur Port., Cont. — ⁴⁾ agat et regat Cod. Hamb., sed puncta supposita indicant, et regat cuidam, qui vult est hoc codice, suspecta fuisse, et in ed. Port. legitur inter glossas marginales: alat i. e. regat, quae facile est ad credendum, et regat ab explicatore quodam additum esse. Non placet quod Bk. proposuit: alat et regat. — ⁵⁾ Cod. Hamb., Trid.; ex om. Port., Cont.

Κεφ. λα.^α)

CAP. XXXI.

ΕΙ τις τῶν θείων μυστηρίων ἢ τῶν ἄλλων ἁγίων λειτουργιῶν ἐπιτελούμενον ἐν ἀγία εἰσελθὼν ἐκκλησίᾳ ἢ τῷ ἐπισκόπῳ, ἢ τοῖς κληρικοῖς, ἢ τοῖς ἄλλοις ὑπαρχείοις τῆς ἐκκλησίας ὑβρεῖς τι ἐπαγάγοι, κελύμενον τοῦτον βασάνους ἰπομένειν καὶ εἰς ἔξορα ἀποπέμψῃται. εἰ δὲ καὶ αὐτὰ τὰ θεία μυστήρια καὶ τὰς θείας λειτουργίας ταράξῃ, ἢ ἐπιτελεῖσθαι κωλύσῃ, κεφαλικῶς τιμωρεῖσθαι. Ταῦτο τοῦτο καὶ ἐπὶ ταῖς λιταῖς, ἐν αἷς οἱ ἐπίσκοποι ἢ κληρικοὶ εὐσεβούνται, φυλαττομένον, ἵνα εἰ μὲν ὑβρὶν μόνον ποιῆσῃ, βασάνους καὶ ἔξορα παραδοῖ, εἰ δὲ καὶ τὴν λιτὴν διασκέδασῃ, κεφαλικὸν κίνδυνον ἰπομήνη. Καὶ ταῦτα διακδικεῖν κελύμενον οὐ μόνον τοὺς πολιτικούς, ἀλλὰ καὶ τοὺς στρατιωτικούς ἄρχοντας.

Κεφ. λβ.

CAP. XXXII.

Πᾶσι δὲ τοῖς λαϊκοῖς ἀπαγορεύομεν λιτὰς ποιεῖν διὰ τῶν ὁσιωτάτων τῶν τόπων ἐπισκόπων καὶ τῶν ἐπιτύτους εὐλαβεστάτων κληρικῶν. ποῖα γὰρ ἐστὶ λιτὴ, ἐν ᾗ κρείττῃ οὐχ εὐλαβεῖται καὶ τὰς συνήσεις ποιῶσιν εὐχὰς; ἀλλὰ καὶ τοὺς τιμίους σταυροὺς, μεθ' ὧν ἐν ταῖς λιταῖς ἐξέρχονται, μὴ ἀλλοχόσῃ, πλὴν εἰ μὴ ἐν εὐαγείᾳ τόποις ἀποτίθεισθαι, καὶ εἴ ποτε χρεῖα καίσῃ τοῦ λιτὰς ἐπιτελεῖσθαι, τότε μόνον τοὺς κειμένους ἁγίους σταυροὺς λαμβάνειν τοὺς εὐσεβεῖς αὐτοὺς βαστάζειν, καὶ μετὰ τοῦ ἐπισκόπου καὶ τῶν κληρικῶν τὰς λιτὰς ἐπιτελεῖσθαι. Ταῦτα παραφυλαττότων τῶν ὁσιωτάτων τῶν τόπων ἐπισκόπων, καὶ τῶν αὐτῶν κληρικῶν, καὶ τῶν κατὰ τόπον ἀρχόντων^β). Εἰ δὲ τις ἐν τούτῳ τῷ κεφαλαίῳ τῆν τοῦ παρόντος ἡμῶν νόμου δύναμιν ἢ παραβῇ ἢ μὴ δικίχῃ, τὰς εἰρημένας ποινὰς ὑποσθῆσται.

Κεφ. λγ.

CAP. XXXIII.

CAP. XXXI. Si quis, quum sacra ministeria¹⁾ celebrantur, in sanctam ecclesiam ingrediens episcopo, aut clericis, aut ministris aliis ecclesiae iniuriam aliquam inferat, iubemus, hunc verbera sustinere et in exilium mitti. Si vero et haec sacra ministeria²⁾ conturbaverit aut celebrari prohibuerit, capitaliter puniatur. Hoc ipso et in litanis, in quibus episcopi aut clerici reperiuntur³⁾, custodiendo. Et si quidem iniuriam solum fecerit eis, verberibus exsilioque tradatur, si vero etiam litaniam contulerit, capitale periculum sustinebit. Et vindicare⁴⁾ iubemus non solum civiles, sed etiam militares iudices.

CAP. XXXII. Omnibus autem laicis interdicimus litanias facere sine sanctis episcopis⁵⁾ et qui sub eis sicut reverendissimis clericis (qualis⁶⁾ enim est litania, in qua sacerdotes non inveniuntur, et solennes orationes faciunt?), sed et [ipsas] honorandas cruces⁷⁾, cum quibus [et] in litanis⁸⁾ ingrediuntur, non alibi, nisi in venerabilibus locis reponi, et si quando opus vocaverit ad litanias celebrandas, tunc solum ipsas sanctas cruces accipere eos, qui consuevit eas portare solent, et cum episcopo et clericis litanias celebrari⁹⁾; haec¹⁰⁾ custodientibus sanctissimis locorum episcopis, aut etiam eorum clericis, et per loca iudicibus. Si quis autem in hoc capitulo praesentis nostrae legis virtutem aut transcederit, aut non vindicaverit, praedictas poenas patietur. [monasteriorum et reverendissimorum monachorum dispositione.]¹¹⁾

CAP. XXXIII.

^α) (Ioannis) Nomoc. 20. (Fozilli bibl. II. p. 628.) — ^β) In Hal. ed. Nor. manca et corrupta est haec prior capituli pars, habet enim: Πᾶσι δὲ — διὰ τῶν ὁσιωτάτων — ἐπισκόπων καὶ τῶν αὐτῶν κληρικῶν καὶ τῶν κατὰ τόπον ἀρχόντων, quod vitium non Haloandri est, sed codicis, ex quo hausit, nam Hal. lacunas iudicium addidit; facilia autem apparet, ortum illud esse culpa scribentis, qui oculis fugitivis a principio capituli aberravit ad finem, repetitione eorundem verborum (τῶν ὁσιωτ. ἐπισκόπων) inductus. Supplem. ed. Hovvag. quae deestant suppleverunt eaque recepit ed. Pat., non autem qui hanc ed. curavit, vitii originem perspicit neque igitur principium capituli in integrum restituit.

¹⁾ quum sacra mysteria vel alia sacra ministeria Bk. — ²⁾ Si vero et hic sacra minist. Cod. Hamb., Trid.; Si vero haec sacra min. Port., Cont.; Si vero et ipsa sacra mysteria et sacra ministeria Bk. — ³⁾ reperiuntur Bk. — ⁴⁾ Et haec vind. Bk. — ⁵⁾ sanctis locorum episc. Bk. — ⁶⁾ qualiter Cod. Hamb., Trid. — ⁷⁾ Sed et quos sacerdotes hon. cruces Cod. Hamb., Trid. — ⁸⁾ cum quibus et litanis Cod. Hamb., Trid. — ⁹⁾ Cod. Hamb., Trid.; celebrare Port., Cont. — ¹⁰⁾ Cod. Hamb., Trid.; hoc

Port., Cont. — ¹¹⁾ dispositionem Cod. Hamb.; haec ultima verba, quae unci inclusimus, transitioni inseruiunt ad sequentia, et nisi exciderunt quaedam verba, id quod graeca indicata videntur, hanc fortasse Fet. Int. habuit reliquae partis Nov. inscriptionem: De mon. et rever. monachorum dispositione. Quod sequitur cap. (?) 33. sine dubio a Contio secundum graecam orationem conformatum est; Reliquum — formam dare non habent Cod. Hamb., Trid., Port.

Κεφ. λγ'.^{α)}

Υπόλοιπον ἡμῖν ἐστὶ καὶ περὶ τῶν εὐαγῶν μο-
ναστηρίων καὶ τῶν εὐλαβεστάτων μοναχῶν διατυ-
πῶσαι^{β)}.

Κεφ. λδ'.^{α)}

Κελεύομεν τοίνυν τὸν ἀρβᾶν ἢ τὸν ἀρχιμαν-
δρίτην τοὺς ἐν ἐκάστῳ μοναστηρίῳ προβάλλεσθαι
μὴ πάντως κατὰ τοὺς βαθμοὺς τῶν μοναχῶν, ἀλλ'
ὄν^{γ)} πάντες οἱ μοναχοὶ ἢ οἱ καλλίονος υποληψέως
ὄντες ἐπιλέξονται προκείμενων τῶν ἁγίων εὐαγγελ-
ίων, λέγοντες, ὡς οὐδὲ διὰ φίλλαν ἢ δι'^{δ)} ἄλλην
οἰανδήποτε χάριν, ἀλλὰ γινώσκοντες αὐτὸν καὶ τῆ
πίστει ὀρθόν, καὶ τῷ βίῳ σώφρονα, καὶ τῆς διοι-
κήσεως ἄξιον, καὶ δυνάμενον τῆν τῶν μοναχῶν
ἐπιστήμην καὶ πάσαν τὴν τοῦ μοναστηρίου κατὰ-
στασιν χρησίμως φυλάξει αὐτὸν ἐπελέξαντο, τοῦ
ὁσιωτάτου ἐπισκόπου, ὑφ' ὃν τὸ μοναστήριον τέ-
τακται, τὸν οὕτως ἐπιλεγόμενον πᾶσι τρόποις ἡγου-
μένον προβαλλομένου. Ταῦτα δὲ πάντα τὰ παρ'
ἡμῶν διατυπωθέντα διὰ τὴν προβολὴν τῶν ἡγου-
μένων κρατεῖν παρακελευόμεθα καὶ ἐπὶ τοῖς εὐαγέ-
σι τῶν γυναικῶν μοναστηρίοις καὶ ἀσκητήριοις.

Κεφ. λε'.^{α)}

Εἴ τις δὲ εἰς μοναχικὸν βίον ἐλθεῖν βουλήσῃ,
κελεύομεν, ἵνα εἰ μὲν γνώριμος ἐστίν, ὅτι οὐδεμιὰ
(δουλικῆ^{β)}) τύχη ὑπόκειται, ὃ ἡγούμενος τοῦ μο-
ναστηρίου διε συνίθει το ἄσχημα αὐτῷ παράσχοι,
εἰ δὲ μὴ γνωρίζεται οὐδὲ ἴσως^{γ)} ὑπόκειται τύχη,
ἐνὶ οὗ τῶν ἐνιαυτῶν μὴ λαμβάνειν αὐτὸν τὸ σχῆμα
τὸ μοναχικόν, ἀλλ' ἐντὸς τοῦ εἰρημένου χρόνου
ἀποπειράσθω τῆς τοῦτον ἀναστορέως ὃ τοῦ μονα-
στηρίου ἡγούμενος. καὶ εἰ ἐντὸς τριετίας ἀναρῶν
τις λέγων ἢ δούλον, ἢ κολωνόν, ἢ ἐναπόγρανον
ἴδιον τοῦτον εἶναι, ἢ καὶ ὡς φεύγοντα τὴν γεωργίαν,
ἢ ὡς τι κλέψαντα, ἢ διὰ τι πταίσμα εἰς τὸ μονα-
στήριον αὐτὸν εἰσεληλυθέναι, καὶ ταῦτα ἀποδείξει,
τῷ ἴδιῳ δεσπότη τούτου ἀποκαθίστασθαι μετὰ τῶν
πραγματιῶν, ἄπερ δευχθεῖ εἰς τὸ μοναστήριον ἐξ-
αγαγών,

CAP. XXXIII.

Reliquum nobis est, ut etiam de venerabilibus
monasteriis et religionissimis monachis disponamus.

CAP. XXXIV.

Iubemus igitur, ut abbas vel archimandrita in
singulis monasteriis non omnino secundum gradus mo-
nachorum creetur, sed quem omnes monachi vel qui
melioris sunt existimationis elegerint propositis sacris
evangelis, dicentes, se non per amicitiam vel aliam
quamlibet gratiam eum elegerint, sed quod et fide
rectum, et vita castum, et administratione dignum
eum esse sciant, et qui monachorum scientiam omnem-
que monasterii statum utiliter custodire possit. Et
sanctissimus episcopus, sub quo monasterium constitu-
tum est, ita electum omni modo abbatem creet. Haec
vero omnia, quae a nobis de creatione abbatum dispo-
sita sunt, in venerabilibus etiam feminarum monasteriis
et asceteriis obtinere iubemus.

CAP. XXXV.

Si quis autem ad monasticam vitam se conferre
voluerit, iubemus, si quidem notum sit, eum servili
conditioni non subiacere, si abbas monasterii, quum
illi visum fuerit, illi habitum conferat. Si vero non
constet, cui conditioni subiacet, intra tres annos mo-
nasticum habitum non accipiat, sed intra dictum tem-
pus abbas monasterii vitam eius exploret. Et si quis
intra triennium veniat, qui eum vel servum, vel colu-
num, vel adscriptitium suum, vel etiam talem, qui
agriculturam fugerit, vel qui furatus quid sit, vel
propter aliquod delictum monasterium ingressum cum
esse dicat, et haec probata sint, restitatur ille do-
mino suo una cum rebus, quas in monasterium intul-
isse probatur, accepta prius a domino suo fide, nihil
mali se passurum esse. Si vero nemo intra tres annos
aliquem

CAP. XXXIII. [Reliquum nobis est et de venerabilibus monasteriis et reverendissimis monachis forman-
dare.]

CAP. XXXIV. Iubemus igitur, abbatem aut archimandritam in unoquoque monasterio ordinari non
omnino secundum gradum monachorum, sed omnes monachi melioris opinionis existentes eum eligant^{α)} pro-
positis sacrosanctis evangelis, dicentes, quia neque propter amicitiam aut aliam quamlibet gratiam^{β)}, sed
scientes, enim et fide rectam, et vita castum, et gubernatione dignum, et qui possit monachorum disciplinam et
omnem monasterii statum utiliter custodire, eum elegerunt, et sanctissimum episcopum, sub quo monasterium
constitutum est, enim, qui ita electus est, modis omnibus abbatem ordinare. Haec autem omnia, quae a nobis
disposita sunt propter ordinationem^{γ)} abbatum, valere praecipimus et in venerabilibus feminarum monasteriis
et asceteriis^{δ)}.

CAP. XXXV. Si quis autem ad monasticam vitam venire voluerit, iubemus, si quidem notus est, quia
nulli fortunae subiacet, abbas monasterii, si perspexerit, schema ei praebet. Si vero non cognoscitur, aut
enilibet fortunae subiacet, intra tres annos non accipere enim schema monasticum, et^{ε)} intra memoratum
tempus experiatum huius hominis conversationem monasterii praesul. Et si intra triennium aliquis emeruerit,
dicens aut servum, aut colonum, aut adscriptitium suum hunc esse, aut etiam tanquam fugientem agriculturam,
aut quasi aliquam culpam in monasterium eum ingressum, proprio domus haec
restitui

^{α)} Hoc et quod sequitur caput est in (Ioannis) Nomoc. App. 20. (Fozilli bibl. II. p. 671.), cf. idem
Nomoc. 33. (ibid. p. 639.) — ^{β)} Apud Hal. post hoc cap. 33. insertum est (ex Bas.) Nov. 5. c. 1. —
^{γ)} Cap. 34—44. in Bas. FI. 1. 2—16. — Hoc cap. est in Photii Nomoc. XI. 3. (Fozilli bibl. II.
p. 1054.) — ^{δ)} Photii Nomoc. IX. 32. (Fozilli bibl. II. p. 1017.) et XI. 1. (ibid. p. 1048.) et XI. 3. (ibid.
p. 1053 sq.) — Parat. §. 1. Athan. tit. 18. (Heimb. Anecd. I. p. 169.)

^{ε)} μοναχῶν ἀλλὰ κατὰ τὰς πράξεις. ἀλλὰ καὶ
ὄν Hal. — ^{β)} δὲ om. Hal., Bas. (Cod. Coisl.), Vulg. —
^{γ)} δουλικῆ om. Meerm. I. II., Bas., Photii Nomoc.,
Fulg., Julian., recte, ut videtur, quare unciis circum-
dedimus. — ^{δ)} γνωρ. εἰ οὐκ ᾔσκη. Bas.; γνωρ. ἢ
οὐκ ᾔσκη. habuisse videtur Fet. Int. — ^{ε)} exist. eligan-
tur Cod. Hamb., Trid. — ^{β)} Cod. Hamb., Trid.; con-
sam Port., Cont. — ^{γ)} Cod. Hamb.; in ordinatione ab-
batum Trid.; pro ordinatione abbatum Port., Cont. —
^{δ)} monasteriis et archimandritis et assisteriis et archistriis
Cod. Hamb., Trid., Port. — ^{ε)} Cod. Hamb., Trid.;
ut Port., Cont.

γαγών, λόγον πρότερον, ὡς οὐδὲν (δεινὸν ⁴⁾) περιμένει, παρὰ τοῦ ἰδίου δεσπότου λαμβάνοντα. Εἰ δὲ ἐν τῷσδε μηδέτε ἐναγάγη τινὶ τῶν εἰρημένων προσώπων, ὁ ἡγούμενος τοῦ μοναστηρίου μετὰ τὴν παραδρομὴν τοῦ τριετοῦσ χρόνου, εἰ τὸν αἰούτου ἀνδρα ἄξιον κρίνει, τότε δίδωται αὐτῷ τὸ γῆμα, καὶ μηδεὶς αὐτῷ μετὰ ταῦτα ὄχλησιν ὑπερβύχης ἐπιφιερέτω, ἐν ὅσῳ μένοι γε ἐν τῷ μοναστηρίῳ διακει. τὰ δὲ πράγματα, ἅπερ εἰς τὸ μοναστηρίον εἰσαγαγῶν φανεῖη, τῷ δεκνυμένῳ δεσπότη παραδιδόσθω. Εἰ δὲ τις τῶν εἰρημένων προσώπων περιπέσει τὸ μοναστήριον καὶ εἰς κοσμικὸν ἔλθοι, ἢ ἐν ταῖς πόλεσιν ἢ ἐν ἀγροῖς περιερχεται, τῇ αὐτῷ τύχῃ παραδιδόσθω.

Κεφ. λζ. ⁵⁾

Ἐν πᾶσι δὲ τοῖς μοναστηρίοις, ἅπερ κοινὸβία καλοῦνται, κελύμεν κατὰ τοὺς μοναχικοὺς κανόνας ⁶⁾ ἐν ἐνῷ οἴκῳ πάντας οἰκεῖν, καὶ κοινῶς τρέφασθαι, καὶ κατὰ τὸν ὅμοιον τρόπον ἐνῷ οἴκῳ πάντας πεχωρισμένως καθεῦδειν, ὥστε ἀμοιβαδὸν ἀλλήλους μαρτυρίαν τῆς σωφρονοῦσ διαγωγῆσ παρέχειν ἀλλήτοις, πλὴν εἰ μὴ τινες ἐξ αὐτῶν ἢ διὰ τὴν χρονίαν ἐν μοναστηρίῳ ἄσχητον ἡσυχίωσ βουλόμενοι ζῆν, ἢ γῆρωσ ἢ σωματικῆσ ἀσθενείασ χάριν ἐν ἰδιόσῳσ καλλιῶσ ἔσθον τοῦ μοναστηρίου τυγγάνουσι διακονοῦνται, τοῦτο δὲ μετὰ εἰδήσεωσ καὶ γνώμησ τοῦ ἡγουμένου γίνεσθαι ⁷⁾. Τοῦτων ἀπάντων καὶ περὶ τῶν μοναστηρίων καὶ ἀσκητήριων τῶν γυναικῶν παραφυλάττεσθων. Κατ' οὐδένα δὲ τόπον τῆσ ἡμετέρας πολιτείασ ἐν ἐνῷ μοναστηρίῳ μοναχοὺσ καὶ μοναχισσὶσ οἰκεῖν, ἢ τὰ λεγόμενα διπλᾶ εἶναι μοναστήρια συγχωροῦσθω. Ὅπου δὲ τοιοῦτο μοναστήριον εὑρεθῆι, πᾶσι τόποισ κελύμεν τοὺσ ἀνδρασ ἀπὸ τῶν γυναικῶν χωροῦσθαι, καὶ τὰσ μὲν γυναῖκασ ἐν ὄπῃσ εἶσι μοναστηρίῳ ἀπομένειν ⁸⁾, τοὺσ δὲ ἀνδρασ ἄλλο μοναστήριον ἑαυτοῖσ ποιεῖν. εἰ δὲ πλεονα εἶη τὰ καὶ αὐτὰ μοναστήρια, ἢνα ⁹⁾ μηδὲ ἀνάγκη γένηται εἰσ μοναστήρια οἰκοδομεῖσθαι, ὁ τῶν τόπων ὁσιώτατος Ἱεράτοποσ τοὺσ μοναχοὺσ μετὰ τῶν μοναχῶν καὶ τὰσ γυναῖκασ μετὰ τῶν γυναικῶν πεχωρισμένωσ ἐν ἄλλοισ καὶ ἄλλοισ μοναστηρίοισ συναγαγεῖν φρονήστω. τὰ δὲ πράγματα, ὅσα ἔχουσι κοινὰ, μετὰ τῶν αὐτῶν κατὰ τὸ ἄριζον αὐτοῖσ δικάουσι διακονοῦσθω. ταῖσ δὲ γυναῖκασ ὅν ἂν αὐτὰ ἐπιλέξωνται εἶτε

aliquem ex dictis personis convenerit, abbas monasterii post lapsum temporis triennii, si eiusmodi virum dignum iudicet, tunc ei habitum tradat, neque postea illi quisquam molestiam propter conditionem inferat, quam diu tamen in monasterio degit. Res vero, quas cum in monasterium intulisse apparebit, domino probanti reddat. Si quis autem ex dictis personis monasterium relinquat et ad mundanam vitam transeat, aut in urbibus vel agris circumerret, suae conditioni restitatur.

CAP. XXXVI.

In omnibus vero monasteriis, quae coenobia dicuntur, iubemus, ut secundum monachicos canones in una domo omnes habitent, et in commune alantur, pariterque in una domo omnes separatim dormiant, ut mutuum sibi invicem testimonium castae conversationis praebent, nisi quidam ex illis vel propter longævum in monasterio exercitationem quiete vivere volentes, vel senectutis aut corporalis infirmitatis gratia in separatis cellulis, intra monasterium constituti, vivant; quod vero sciente et volente abbate fiat. Haec omnia etiam quantum ad monasteria et asceteria feminarum observentur. In nullo autem reipublicae loco in uno monasterio monachos et monachas habitare, vel duplicia quae dicuntur monasteria, esse permittimus. Ubicumque vero tale monasterium reperitur, omnibus modis iubemus, ut viri a feminis separentur, et mulieres in monasterio, in quo sunt, maneat, viri autem aliud monasterium sibi faciant. Si vero plura sint eiusmodi monasteria, ut ne nova monasteria aedificandi necessitas oriatur, sanctissimus locorum episcopus curet, ut monachi cum monachis et feminae cum feminis separatim in aliis atque aliis monasteriis congregentur, res autem, quotquot communes habent, inter illos secundum ius illis competens dividat. Feminis vero, quemcumque illae elegerint sive presbyterum sive diaconum ad responsa ipsis facienda aut sacram communionem praebendam, sanctissimus episcopus, sub quo sunt, designet, si rectae fidei et honestae vitae hunc esse cognoverit. Si vero ab illis electus non sit presbyter

restitui cum rebus, quas probatur in monasterium introduxisse, iusurandum ⁵⁾ primum, quia nihil patietur a suo domino percipiente. Si autem intra triennium nullus convenerit, aut inquietaverit, aut contra aliquam memoratarum personarum quaestionem fecerit, abbas monasterii post transcursum triennalis temporis, si talem virum dignum iudicaverit, tunc det ei schema, et nullus sit ei postea molestus propter fortunam, donec tamen deget in monasterio, res autem, quas in monasterium introduxisse videtur, illaesae domino reddantur. Si quis autem memoratarum personarum reliquerit monasterium, et ad saecularem venerit vitam, aut in civitatibus, aut in agris circumiens, propriae fortunae reddatur.

CAP. XXXVI. In omnibus autem monasteriis, quae coenobia dicuntur, iubemus, secundum monachicos canones ⁶⁾ in uno habitaculo omnes separatim dormire, ut mutuum alterutris testimonium castae conversationis praebent ipsi ⁷⁾, nisi quidam tamen ex eis aut propter longævum in monasterio conversationem quiete volentes vivere, aut senectutis atque corporis infirmitatis causa in remotis cellulis intra monasterium constitutis degant; et hoc autem ⁸⁾ cum conscientia et voluntate abbatis fieri. Haec omnia in monasteriis et asceteriis feminarum servantibus in nullo loco nostrae reipublicae esse monasteria permittimus aliter. Ubi autem monasterium invenitur, omnibus modis iubemus viros a feminis separari, et feminas quidem in quo sunt monasterio remanere, viros autem aliud monasterium sibi met facere. Si vero plura sunt monasteria, ut necesse non sit ⁹⁾ nova monasteria aedificare, locorum sanctissimus episcopus monachos cum monachis, et feminas cum feminis separare in aliis monasteriis congregare procuret, quaecumque vero habent ¹⁰⁾ communia, inter eos secundum competens eis ius dividere. Feminis autem quemcumque ipsae elegerint sive presbyterum sive diaconum ad faciendum eis responsum, aut sanctam eis communionem portandam sanctissimus episcopus, sub quo sunt,

⁴⁾ Hoc cap. tangit Photii Nomoc. XI. 1. (Fotii bibl. II. p. 1048.) — ⁵⁾ Verba πλὴν εἰ μὴ — γινέσθαι non habent Hal., Bas.

¹⁾ Δεινὸν om. Hal., Bas., Fulg., Julian, et melius abest. — ²⁾ τύπος Hal. — ³⁾ καὶ τὰσ μὲν ἐν ὄπῃσ εἶσι μοναστηρίῳ ὡσ ἀσθενεῖσ ὑπομένειν Hal. — ⁴⁾ ἢνα om. Hal. — ⁵⁾ Cod. Hamb., Trid.; introd. iurando Port., Cont. — ⁶⁾ Cod. Hamb., Trid.; secundum canones monachos Port., Cont. — ⁷⁾ Cod. Hamb., Trid.; ipsi om. Port., Cont. — ⁸⁾ Cod. Hamb., Trid.; autem om. Port., Cont. — ⁹⁾ monasteria, non sit necesse Cod. Hamb. — ¹⁰⁾ Cod. Hamb., Trid.; habentur Port., Cont.

εἴτε πρεσβύτερον εἴτε διάκονον εἰς τὸ ποιεῖν αὐταῖς τὰς ἀποκρίσεις ἢ τὴν ἀγλάν αὐταῖς κοινονίαν φέρειν ὁ δούλιτος ἐπίσκοπος, ὅψ' ὄν εἶναι, ἀποκληροῦται, εἰ ὁρθῆς πίστεως καὶ βίου καλοῦ τούτου εἶναι γινώσκῃ. Ἐὰν δὲ ὁ παρ' αὐτῶν ἐπιλεγείσῃ μὴ εἶη πρεσβύτερος ἢ διάκονος, ἄξιον δὲ αὐτῶν τῆς τοιαύτης ὑπηρεσίας ὁ ἐπίσκοπος κρίνῃ, χειροτονίαν αὐτῷ ἐπιτιθεῖς, ἢς ἄξιός εἶναι φανεῖται, ταῖς ἀποκρίσεσιν, ὡς εἰρηται, τοῦ μοναστηρίου ἀπονεμέτω, οὕτω μέντοι, ἵνα μὴδὲ ὁ οὕτως ἐπιλεγείσῃ πρὸς τὰς ἀποκρίσεις τῶν γυναικῶν ἐν τῷ μοναστηρίῳ μείνῃ.

Κε φ. λζ.^{α)}

Εἰ τις ἐπὶ αἰρέσει γάμου ἢ παιδοποιίας, ἢ χάριν προκόσῃ ἢ γαμικῆς δωρεᾶς ἢ δωρησῆται τι ¹⁾ ἢ καταλείβῃ τοῖς ἰδίοις παισίν, ἢ ἄλλῳ οὐκ ὀρθῶς προσώπῳ, ἢ ²⁾ κληρονομίαν ἢ ληγάτον ἐξ ³⁾ ἀρχῆς καθαρῶς καταλιμπάνων αὐτοῖς, βαρῆσει αὐτοῖς ὑποκαταστάσει ἢ ἀποκατατάσει ὑπὸ μίαν τῶν μνημονευθεῶν αἰρέσεων, κελύμεν, εἴπερ οἱ ταῖς τοιαύταις αἰρέσεσιν ὑποκείμενοι, ἄρθενης ἢ θήλειαι, εἰς μοναστήρια ⁴⁾ εἰσελθούσιν, ἢ κληρικοί, ἢ διακόνοισι, ἢ ἀσκηταῖς γένωνται, τὰς τοιαύτας αἰρέσεις ἀνισχυροῦσι καὶ ἀνὶ μὴδὲ γερραμμένων εἶναι. Ταύτης δὲ τῆς βοηθείας καὶ κληρικοί καὶ διακόνοισι τῶν ἐκκλησιῶν ἀπολαύουσιν, εἰ μέχρι τῆς ἰδίας ζωῆς τοῖς αὐτοῖς ἐπιμένουσιν, καὶ τὰ πράγματα τὰ ὑπὸ τὴν τοιαύτην αἰρέσιν διδωρομένηα ἢ καταλείψουσιν εἰς εὐσεβεῖς χρεῖας δαπανήσουσιν ἢ καταλείψουσιν. Ἐπὶ γὰρ τοῖς προσώποις, ἕτινα εἰς μοναστήριον ἢ ἀσκητήριον εἰσελθούσιν, καὶ καταλείψουσιν τὴν τοιαύτην σὺνφρονα ἀναστροφὴν, τῷ μοναστηρίῳ ἢ τῷ ἀσκητήριῳ, ὅπου τὴν ἀρχὴν ἢν εἰσελθόντα, τὰ πράγματα τὰ ὑπὸ τὴν τοιαύτην αἰρέσιν δωρηθέντα ἢ καταλειφθέντα μετὰ τῆς ἄλλης αὐτῶν ὑποστάσεως διαφέρειν κελύμεν. Εἰ μέντοι ἐπὶ ἀναρβύσει ἀγχαλωτῶν ἢ πτωχῶν ἀποτροφῇ ὑπὸ τὰς εἰρημένως αἰρέσεσιν ὑποκατάστασις ἢ ἀποκατάστασις γένηται, ἐξ οὐδενὸς τῶν εἰρημένων τρόπων ταύτην ἀποκλείεσθαι συγχωροῦμεν.

Κε φ. λη.

sunt, depretet, quem rectae fidei et vitae bonae esse cognoverit. Si vero qui ab eis electus est non ut presbyter aut diaconus, dignum tamen enim huiusmodi ponat, qui ⁵⁾ dignus esse videbitur, ut is ⁶⁾ responsa, et neque sic electus ad responsa feminarum in monasterio

byter vel diaconus, episcopus autem ipsam ministerio illo dignum iudicet, creatione illi collata, quam dignum videbitur, ad responsa, ut dictum est, monasterii con adhibeat, ita tamen, ut neque is, qui hoc modo ad responsa feminarum electus est, in monasterio maneat.

CAP. XXXVII.

Si quis sub conditione nuptiarum vel procreationis liberorum, vel dotis, vel donationis nuptialis gratia aut donaverit aliquid aut reliquerit liberis suis vel alii cuiuslibet personae, vel hereditatem aut legatum vel initio pure illis relinquens, eos substitutione vel restitutione sub aliqua ex dictis conditionibus oneraverit, iubemus, si illi, qui conditionibus illis subiacent, sive masculi sive feminae, monasteria ingrediantur, vel clerici, vel diaconissae, vel ascetriae fiant, ut eiusmodi conditiones invalidae et pro non scriptis sint. Res autem auxilio et clerici, et diaconissae ecclesiarum fruuntur, si quoad vivunt in illis permanent, et res sub ea conditione datas vel relictas in pios usus impendant vel relinquunt. In illis enim personis, quae monasterium vel asceterium ingressae sunt, et tam castam conversationem relinquunt, res sub tali conditione datas vel relictas cum reliqua ipsarum substantia ad monasterium aut asceterium, in quod ab initio ingressae sunt, pertinere volumus. Si tamen ad redemptionem captivorum vel pauperum alimenta sub praedictis conditionibus substitutio vel restitutio fiat, ex nullo praedictorum modorum eam excludi permitimus.

CAP. XXXVIII.

CAP. XXXVII. Sed et hoc praesenti addimus sanctioni, si forte quis ⁷⁾ sub conditione nuptiarum, sive liberorum, sive dotis causa, sive antenuptialis donationis, donaverit sive reliquerit ⁸⁾ suis liberis sive alii cuiusque personae hereditatem sive legatum, ab initio ⁹⁾ pure reliquerit ¹⁰⁾ vel donaverit, substitutiones vero vel restitutiones eis fecerit adiectis conditionibus quibuscumque ex iis, quae superius enumeratae sunt, sancimus, si personae talibus conditionibus subiectae, sive masculi sive feminae, monasteria ingrediantur, aut clerici, aut diaconissae, aut ascetriae fiant, tales conditiones invalidas et pro non scriptis esse. Hoc cum solatio et clerici et diaconissae ecclesiarum fruuntur, si usque ad suam vitam in his perseveraverint, et res sub tali conditione donatas aut relictas ad pia opera expendant aut relinquunt. In personis enim, quae in monasterium vel asceterium ingreduntur, et relinquunt huiusmodi conversationem castam, monasterio vel asceterio, ubi a principio ingreduntur, res sub tali conditione donatas aut relictas cum alia eorum substantia competere volumus. Si tamen in redemptionem captivorum aut egentium alimenta sub praedictis conditionibus substitutio aut restitutio fiat, ex nullo memoratorum modo eam excludi permitimus.

CAP. XXXVIII.

¹⁾ Photii Nomoc. II. 1. (Fotelli bibl. II. p. 888 sq.), XI. 1. (ibid. p. 1048.) — Parat. §. 2. Athan. tit. 2. (Heimb. Anecd. I. p. 642 sq.) et Parat. §. 1. Athan. tit. 9. (ibid. p. 108.)

¹⁾ ut om. Hal., Fulg. — ²⁾ ἢ om. Meorm. I. II., Fulg., Julian. — ³⁾ ἢ ἐξ Hal., Meorm. I. II., Julian. — ⁴⁾ μοναστήριον Hal., Bas. (Fabr.), Julian. — ⁵⁾ qua Bk. — ⁶⁾ Cod. Hamb., Trid.; is om. Port., Cont. — ⁷⁾ Cod. Hamb., Trid., Port.; Si quis (om. vell.) Cont. — ⁸⁾ sive reliquerit om. Cod. Hamb. — ⁹⁾ Cod.

Hamb.; aut ab initio edd. — ¹⁰⁾ Cod. Hamb.; pure sive ultima voluntate reliquerit Trid.; pure relinquens om. oneret eos substitutione aut restitutione, aut sub una praedictarum conditionum reliquerit Port., Cont. — ¹¹⁾ Cod. Hamb., Trid.; ut Port., Cont.

Κεφ. λη'.^{a)}

Εἰ δὲ γυνὴ ἢ ἀνὴρ τὸν μοναχικὸν ἐπιλέξῃται βίον, καὶ εἰσέλθῃ εἰς τὸ μοναστήριον παῖδαν οὐχ ὑπόπιον, τῷ μοναστηρίῳ, ἐν ᾧ εἰσῆλθε, τὰ πράγματα αὐτοῦ διαφραγεῖν κλειόμεν. εἰ δὲ τὸ τοιοῦτον πρόσωπον παῖδας ἔχοι, καὶ μὴ πρὶν εἰσέλθῃ εἰς τὸ μοναστήριον περὶ τῶν οὐκείων πραγμάτων¹⁾ ποιήσῃ διατύπωσιν, καὶ τὸ νόμιμον μέρος τοῖς παισὶν ἀφορῶσι, καὶ οὕτως ἐξέστω αὐτῷ καὶ μετὰ τὸ εἰσελθεῖν εἰς τὸ μοναστήριον τὴν ἴδιαν οὐσίαν εἰς τοὺς ἰδίους διελεῖν παῖδας, οὕτως μέντοι γε, ὥστε μηδὲ ἐπὶ ἐνὶ τῶν ἑαυτοῦ παίδων ἐλατῶσαι τὸ νόμιμον μέρος, τὸ δὲ μὴ δεδομένον τοῖς παισὶ μέρος τῷ μοναστηρίῳ διαφερέτω. Εἰ δὲ πᾶσαν τὴν ἴδιαν οὐσίαν μεταξὺ τῶν παίδων διελεῖν βουληθεῖν, τοῦ οὐκείου αὐτοῦ πρόσωπου τοῖς παισὶ συναριθμουμένον, ἐν ἑαυτῷ μέρος πᾶσι τρόποις παρακρατεῖται, ὀφείλον τῷ δικαίῳ τοῦ μοναστηρίου διαφερεῖν. Εἰ δὲ ἐν τῷ μοναστηρίῳ διάγων τελευτήσῃ, πρὶν μεταξὺ τῶν οὐκείων παίδων τὰ ἴδια διανεῖμῃ πράγματα, τὸ μὲν νόμιμον μέρος οἱ παῖδες λήψονται, τὸ δὲ λοιπὸν τῆς οὐσίας τῷ μοναστηρίῳ διαφερέτω.

Κεφ. λθ'.^{b)}

Μνηστίας δὲ μεταξὺ τινῶν κατὰ τὸν νόμον γνωσμένης, εἴτε ὁ μνηστήρ εἰς μοναστήριον εἰσέλθῃ, ἐναλαμβάνειν τὰ ὑπὲρ τῆς μνηστίας ἀρραβώνων ἔνδοματι δεδομένα, εἴτε ἡ μνηστὴ τὸν μοναχικὸν βίον ἐπιλέξῃται, ἑκεῖνα μόνον ἀποδίδω, ἅτινα ὁμοίως ἀρραβώνων ὀνόματι ἔλαβε, τῆς ποιῆς ἐκείνῳ μέρει συγχωρουμένης.

Κεφ. μ'.^{c)}

Εἰ δὲ συνεστῶτος εἰς τὸ γάμου ὁ ἀνὴρ μόνος ἢ ἡ γυνὴ μόνη εἰσέλθῃ εἰς μοναστήριον, διαλυθένθω ὁ γάμος καὶ δόξα θεοῦ, μεθ' ὃ μέντοι τὸ πρόσωπον τὸ εἰσερχόμενον εἰς μοναστήριον τὸ μοναχικὸν²⁾ σχῆμα λάβῃ. Καὶ εἰ μὲν ὁ ἀνὴρ τὸν μοναχικὸν ἐπιλέξῃται βίον, ἀποκαθιστάτω τῇ γυναίκι καὶ τὴν προίκα, καὶ εἰ τι ἄλλο ἀπ' αὐτῆς ἔλαβε, καὶ ποδὸς τούτοις ἐκ τῆς γαμικῆς δωρεᾶς τοσοῦτον μέρος, ὅσον ἐκ τῆς τελευτῆς τοῦ ἀνδρὸς ἤρρωσε τῇ γυναίκι κατὰ τὸ συμφωνοῦν τὸ τοῖς προικαῖς συμβολαῖς διαφερόμενον. Εἰ δὲ γυνὴ εἴη ἢ εἰς τὸ μοναστήριον εἰσελ-

CAP. XXXVIII.

Si vero mulier aut vir monasticam vitam elegerit, et in monasterium intraverit, liberis non exstantibus, iubemus, ut ad monasterium, in quod intravit, res eius pertineant. Si vero persona illa liberos habeat, nec ante, quam monasterium ingrediatur, de rebus suis faciat dispositionem partemque legitimam liberis suis assignet, sic quoque illi liceat, etiam post ingressum in monasterium, substantiam suam inter liberos suos dividere, ita tamen, ut nulli ex liberis suis legitimam portionem diminuat; pars vero liberis non data ad monasterium pertineat. Si vero omnem substantiam suam inter liberos dividere voluerit, persona sua liberis connumerata, unam partem omnibus modis sibi servet, quae ad ius monasterii pertineat. Sin in monasterio degens moriatur, antequam inter liberos suos res suas dividat, legitimam quidem partem liberi accipiant, reliqua vero substantia ad monasterium pertineat.

CAP. XXXIX.

Sponsalibus inter quosdam secundum leges contractis, sive sponsus monasterium ingrediatur, quae pro sponsalibus arrhae nomine data sunt recipiat, sive sponsa monasticam vitam eligat, illa solum reddat, quae similiter arrhae nomine accepit, poena utrique parti remissa.

CAP. XL.

Si constante matrimonio vir solus aut mulier sola monasterium ingressa sit, etiam sine repudio matrimonium solvatur, postquam tamen persona monasterium ingressa monasticum habitum accepit. Et si quidem vir monasticam vitam elegerit, mulieri et dotem, et si quid aliud ab illa accepit, ac praeterea ex nuptiali donatione tantam partem restituat, quantum mulieri ex morte viri secundum pactum instrumentis dotalibus insertum competebat. Si vero mulier sit, quae monasterium ingressa est, simili modo viri donationem nuptialem et quod in casum mortis uxoris de dote conventum

CAP. XXXVIII. Si qua mulier aut vir monasticam elegerit vitam, et intraverit monasterium filiis non exstantibus, monasterio, in quo³⁾ ingreditur, res eius competere iubemus. Si vero talis persona filios habeat, et non ante, quam intret in⁴⁾ monasterium, de suis rebus fecerit dispositionem, et legitimam partem filiis deputaverit, etiam sic liceat ei, postquam in⁴⁾ monasterium ingreditur, suam facultatem in proprios dividere filiis, ita tamen, ut nulli filiorum suorum minuat legitimam partem; quam vero non dederit filiis partem, monasterio competat. Si vero omnem substantiam inter filios dividere voluerit, propria sua persona filiis connumerata, unam sibi partem omnibus modis retineat, quae debeat iuri monasterii competere. Si vero in monasterio degens moriatur, antequam inter filios suos proprias distribuatur res, legitimam partem filii percipiant, reliqua vero substantiae pars monasterio competat.

CAP. XXXIX. Sponsalibus quoque secundum leges factis inter aliquos, sive sponsus in⁵⁾ monasterium ingrediatur, recipiat, quae pro sponsalibus arrharum nomine sunt data, sive sponsa monasticam vitam elegerit, illa eodem modo reddat, quae similiter arrharum nomine accepit, poena utrique parti concedenda.

CAP. XL. Si vero constante adhuc matrimonio aut vir solus, aut uxor sola intraverit monasterium, solvatur matrimonium et citra repudium, postquam tamen persona pergens ad monasterium schema perceperit. Et si quidem vir elegerit monasticam vitam, restituat prius mulieri dotem, et si quid aliud ab ea perceperit⁶⁾, et super hoc ex nuptiali donatione tantam partem, quanta ex morte viri competebat mulieri secundum pactum dotalibus instrumentis insertum. Si vero mulier fuerit monasterium ingressa, simili modo retineat viri nuptialem

^{a)} Photii Nomoc. XI. 1. (Fœlli bibl. II. p. 1049.) — (Ioannis) Nomoc. 34. (ibid. II. p. 641 sq.) — Parat. §. 1. Athan. tit. 9. (Heimb. Anecd. I. p. 108.) — ^{b)} Photii Nomoc. XI. 1. (Fœlli bibl. II. p. 1049.) — (Ioannis) Nomoc. 34. (ibid. p. 642.) — ^{c)} Photii Nomoc. XI. 1. (Fœlli bibl. II. p. 1049.) — (Ioannis) Nomoc. 34. (ibid. p. 642.)

¹⁾ παῖδων Hal. — ²⁾ μοναχικὸν om. Bas., Cont. — ³⁾ Cod. Hamb.; in om. edd. — ⁴⁾ Cod. Hamb., Trid.; receperit Port., Cont. — ⁵⁾ Cod. Hamb.; in om. edd. — ⁶⁾ Cod. Hamb., Trid.; receperit Port., Cont.

εξελεύσασθαι, τὸν ὁμοιον τρόπον παρακρατεῖται ὁ ἀνὴρ τὴν γαμικὴν δωρεάν καὶ τὸν κάσσον ¹⁾ τῆς προικὸς τὸν ἀπὸ τῆς τελευταίας τῆς γυναικὸς συμφωνηθέντι, καὶ τὸ λοιπὸν τῆς προικὸς τῇ γυναικὶ ἀποκαθιστῶν παρακελευόμεθα, καὶ εἰ τι ἄλλο ἐκ τῶν πραγμάτων τῆς γυναικὸς παρ' αὐτῆς εὐρέσθῃ. Ἐμφοτέρων δὲ τῶν μοναχικῶν βίον ἐπιλεγόμενων, κελεύομεν ἀργούντων τῶν προικισμάτων συμφωνῶν, τὸν ἀνδρα παρακρατεῖν τὴν γαμικὴν δωρεάν, καὶ τὴν γυναῖκα τὴν ἴδιαν λαμβάνειν προίκα, καὶ εἰ τι ἄλλο τῶ ἀνδρὶ δεδωκέναι δευτέρῃ, ἵνα εἰς ἕκαστος διχαζήμας τῶν ἰδίων ἀπολαύσῃ πραγμάτων ²⁾, εἰ μὴ, ὡς εἰκόσ, ὁ μνηστὴρ τῇ μνηστῇ, ἢ ἡ μνηστῇ τῷ μνηστῆρι, ἢ ὁ ἀνὴρ τῇ γυναικὶ, ἢ ἡ γυνὴ τῷ ἀνδρὶ δωρησασθαι τι ἢ συγχωρῆσαι βουληθεῖη.

Κε φ. μα. α.)

Οὐδέμῃαν δὲ ἄδειαν δίδομεν ἢ τοῖς γονεῦσι τοὺς παῖδας, ἢ τοῖς παισὶ τοὺς γονεῖς τὴν κοσμικὴν διαγωγὴν καταλιμπάνοντας ὡς ἀγαρίστους ἀποκλείειν τῆς ἰδίας κληρονομίας ὑπὲρ αἰτίας πρὸ τοῦ μοναχικοῦ βίου παρακολουθήσασθαι. Ἀπαγορεύομεν δὲ καὶ τοῖς γονεῦσι τοὺς ἰδίους παῖδας μοναχικῶν βίον ἐπιλεγόμενους τῶν εὐαγῶν μοναστηρίων ἀφέλκειν.

Κε φ. μβ. β.)

Ἐὰν μοναχὸς καταλείψῃ τὸ ἴδιον μοναστήριον καὶ εἰς ἄλλο ἐξέλθῃ, ἄτινα ³⁾ πράγματα ἐν τῷ καιρῷ, καθ' ὃν τὸ μοναστήριον καταλείποιεν, ἔχων ⁴⁾ φραγὴν, τῷ πρώτῳ μοναστηρίῳ, ἐν ᾧ ἔξ ἀρχῆς ἐσηλάθει, ταῦτα διαφέρειν κελεύομεν. Προνοεῖν δὲ τοῖς ὁσιωτάτοις τῶν τόπων ἐπισκόπους, ἵνα μὴτε μοναχὸς μὴτε μονάστρια εἰς τὰς πόλεις περιέρχωνται, ἀλλ' εἰ τινα ἀγαχταίαν ἀπόκρισιν ἔχοιεν, διὰ τῶν ἰδίων ἀποκισιασίων ταύτην πρατίττωσαν, ἐπὶ τοῖς ἰδίοις αὐτοῖ μόνοντες μοναστηρίοις. Ἐὰν μοναχὸς καταλείψῃ τὸ μοναστήριον καὶ εἰς κοσμικὸν βίον μετέλθῃ, τούτων τῆς στρατείας καὶ τῆς τιμῆς, εἰ τινα ⁵⁾ ἔχει, πρῶτον γυμνωθέντα ἐκ τοῦ ἐπισκόπου τῶν τόπων καὶ τοῦ τῆς ἐπαρχίας ἀρχοντος, εἰς μοναστήριον βάλλεσθαι, καὶ τὰ πράγματα, ἕσα μετὰ ταῦτα ἔχειν δευτέρῃ, τῷ μοναστηρίῳ, ἐν ᾧ ἐμβάλλεται, διαφέρειν. Εἰ δὲ καὶ πάλιν καταλείψῃ τὸ μονα-

ventum est retineat; reliquum vero dotis mulieri restitui iubemus, et si quid aliud ex rebus mulieris apud eum fuerit inventum. Sin ambo vitam monachicam eligant, iubemus, ut, cessantibus pactis dotalibus, in donationem nuptialium retineat, et mulier dotem suam accipiat, et si quid aliud viro dedisse probetur, ut unusquisque sine damno rebus suis fruatur, nisi forte sponsus sponsae, vel sponsa sponso, vel vir mulieri, vel mulier viro quid donare aut concedere voluerit.

CAP. XLI.

Nullam vero potestatem damus vel parentibus, ut liberos suos, vel liberis, ut parentes vitam mundanam relinquentes tanquam ingratos ab hereditate sua excludant ob causam, quae ante vitam monachicam accidit. Prohibemus etiam, ne parentes liberos sui vitam monachicam eligentes a venerabilibus monasteriis abstrahant.

CAP. XLII.

Si monachus monasterium suum relinquat, et aliud ingrediatur, quascunque res eo tempore, quo monasterium reliquit, habere appareat, haec ad proprium monasterium, quod ab initio ingressus est, pertinere volumus. Provideant autem sanctissimi locorum episcopi, ut nec monachi nec monachae urbes circumueant, sed si quod necessarium responsum habeant, per suos apocrisiarios id peragant, et ipsi in monasteriis suis maneat. Si monachus monasterium relinquat et ad vitam mundanam transeat, is militia et honore, in quem habet, privatus ab episcopo locorum et provinciae praeside in monasterium coniciatur, et res, quo pacto habere probatus fuerit, ad monasterium, in quod conicitur, pertineant. Si vero etiam rursus monasterium relinquat, tum eum praeses provinciae, in qua inventus fuerit, comprehendat, et subiectae sibi civitati adnumeret.

CAP. XLIII.

ptialem donationem, et casum dotis ex morte mulieris placitum, reliquum vero dotis mulieri restitui praecipimus, et si quid aliud ex rebus mulieris apud eum inveniatur. Ambobus autem monachicam vitam eligentibus, iubemus, vacantibus dotalibus placitis, virum retinere donationem antenuptialem, et mulierem propria accipere dotem et quidquid aliud viro dedisse probetur, ut unusquisque citra damnum suis fruatur rebus, nisi forte sponsus sponsae, aut sponsa sponso, aut maritus uxori, aut uxor marito aliquid donare aut cedere voluerit, quoniam neque ex pactis nuptialibus viro aut mulieri lucrari aliquid conceditur.

CAP. XLI. Nullam vero licentiam damus aut parentibus filios, aut filiis parentes saeculaeae vitae sectantes et relinquentes velut ingratos a sua excludere hereditate in monasterium aut monachicam vitam subsequentes ⁶⁾. Interdicimus autem parentibus filios suos monachicam vitam eligentes ex venerabilibus monasteriis abstrahere.

CAP. XLII. Si monachus reliquerit suum monasterium, et in aliud ingrediatur, quascunque res tempore, quo monasterium dereliquerit, habere videbitur, proprio ⁷⁾ monasterio, in quo ⁸⁾ ab initio ingressus est, eas competere iubemus. Provideere autem sanctissimos locorum episcopos, ut neque monachi, neque monachae circumueant civitates, sed si quod necessarium responsum habuerint, per proprios responsarios hoc agant, in suis manentes monasteriis. Si monachus reliquerit monasterium, et ad saeculaeae vitae migraverit, haec militia

¹⁾ (Ioannis) Nomoc. 32. (Voëlli bibl. II. p. 638.) — Parat. §. 1. Athan. tit. 9. (Heimb. Anecd. I. p. 108.) — ²⁾ Photii Nomoc. XI. 4. (Voëlli bibl. II. p. 1056.) IX. 32. (ibid. p. 1017.) — (Iucania) Nomoc. 34. (ibid. p. 642.) — Postremam partem capituli referunt Parat. §. 2. Athan. tit. 9. (Heimb. Anecd. I. p. 95.)

³⁾ κάσσον Meerm. I. II. — ⁴⁾ R. Schneider in annotatione versione germanicae addita, nonnulla hic excidisse dicit, Iulianus enim hunc huius cap. finem exhibet: Haec omnia tam de sponso, quam de sponsa et viro et uxore statuta sunt, nisi altera pars alteri quippiam donare aut concedere velit, sed in eo quem habemus in ed. Sering. contextu consentiunt Hal., Bas., (Ioannis) Nomoc., Fulg., etc., nisi quod in fine cap. quaedam addita sunt in Fulg.,

quae in graeca oratione non existant. — ⁵⁾ Bas. (Fabr., Heimb., Fulg., (ἄπειρ Photii) Nomoc.); et tunc Meerm. I. II., Bas. (Cod. Coisl. et Theod.), (Ioannis) Nomoc.; ἢ τινα Sering., Hal. — ⁶⁾ ἔχειν Hal., Meerm. I. II. Bas., (Ioannis) Nomoc. — ⁷⁾ Hal., Bas. (Fabr., Fulg.); εἶτα ὡν Sering. — ⁸⁾ Cod. Hamb., Trid.; hoc, ut monasticam in vitam subsequentes Port.; her., monasterium aut monasticam vitam subsequentes Cont. — ⁹⁾ primo B4. — ¹⁰⁾ Trid.; in quod Cod. Hamb., Port., Cont.

μοναστήριον, τότε αὐτὸν ὁ ἄρχων τῆς ἐπαρχίας, ἐν ᾧ αὐτὸν εὐρεθῆ, κρατεῖται, καὶ τῇ ὑποκειμένη αὐτῷ ἐπιπέσει συναριθμεῖται.

Κεφ. μγ.^{a)}

Εἰ τις ἀρπάσει, ἢ ὑπονοθεύσει, ἢ διαρθείσῃ¹⁾ ἐσκήτριαν, ἢ διακόνισσαν, ἢ μοναστήριαν, ἢ ἄλλην θείαν οὖν γυναῖκα εὐλαβῆ βίον ἢ σχῆμα ἔχουσαν, τὰ τοῦτου πράγματα καὶ τῶν τοιοῦτου μύσους αὐτῷ μετασχόντων κελεύοιεν τῷ εὐαγγέλιῳ, ἐν ᾧ ἢ τῷ τοιαύτῃ γυνὴ ᾄκει, διὰ τῶν κατὰ τόπον ὁσιωταίων ἐπισκόπων καὶ τῶν οἰκονόμων αὐτῶν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῶν ἐκάστης ἐπαρχίας ἀρχόντων καὶ τῶν αὐτῶν τάξιων ἐκδικεῖσθαι, τοὺς δὲ τὰ τοιαῦτα πλημμελήσαντας καὶ τοὺς μετασχόντας αὐτῶν τὸν εἰς κεφαλὴν κένδυον²⁾ ὑπομένειν, τὴν δὲ τοιαύτην γυναῖκα πανταχοῦ ἀναζητεῖσθαι, καὶ μετὰ τῶν ἰδίων πραγμάτων ἐν μοναστηρίῳ ἐμβάλλεσθαι, ἐν ᾧ ἀσφαλέστερον φυλάττεσθαι δύναται, ἵνα μὴ καὶ πάλιν ἐν τῷ αὐτῷ ἐγκληματι εὐρεθῆ. Εἰ μέντοι γὰρ διακόνισσα εἴη, καὶ παῖδας ἔχοι νομιμούς, τὸ νόμιμον μέρος δίδωσθαι τοῖς παισίν, εἰ δὲ εἰσὼς ἑνὸς ἐνιαυτοῦ μετὰ τὸ γνωσθῆναι τὸ τοιοῦτο μύσος τὰ τοιαῦτα πράγματα παρὰ τῶν εὐαγγέλων οἰκῶν μὴ ἐκδικηθῆ, κελεύοιεν πᾶσι τοῖς τρόποις τὸν κόμητα τῶν πηβείων τῷ ἡμετέρῳ φιλῶν ταῦτα προσκυροῦν τοῦ τῶν τόπων ἀρχόντος τοῦ ἀμελήσαντος τὰ αὐτὰ πράγματα ἐκδικηθῆναι τῆς ζωῆς ἀφαιρουμένου, καὶ πρόστιμον εἰ χρυσίου λιτρῶν ὑπὸ τοῦ κόμητος τῶν πηβείων ἐσπρατιομένου³⁾.

Κεφ. μδ.^{b)}

Πᾶσι δὲ καθόπως τοῖς ἐν κοσμικῷ βίῳ ἀναστρεφόμενοις, καὶ μάλιστα τοῖς τὰ σκηνικὰ μετερχομένοις⁴⁾, ἀνδράσι τε καὶ γυναιξί, καὶ μὴν καὶ ταῖς προδοταμέναις ἀπαγορευόμεναι κηροῦσθαι σχήματι μοναχοῦ⁵⁾ ἢ ἀσκητίας, ἢ οὐδὴ ἴσως τὸν τρόπον τοῦτο μιμνησθαι, ἐπισταμένους πάντων τῶν τομῶντων ἢ γυμνασθῆναι τῷ τοιοῦτῳ σχήματι, ἢ μιμνησθῆναι, ἢ μπαίξαι εἰς οἰανδήποτε ἐκκλησιαστικὴν κατάστασιν, οἷοι καὶ σωματικὰς τιμωρίας ὑποστήσονται, καὶ ἕως ἐὰν παραδοθῆσονται. προνοούντων τοῦ τοιοῦτου οὐ

CAP. XLIII.

Si quis rapuerit aut sollicitaverit aut stupraverit ascettriam vel diaconissam vel monacham vel aliam quamcumque mulierem, quae sanctam vitam vel habitum habeat, iubemus, ut res illius et eorum, qui huius sceleris participes fuerunt, venerabili loco, in quo talis mulier habitat, per sanctissimos illius loci episcopos eorumque oeconomos, nec non cuiusque provinciae praesides eorumque cohortes vindicentur; illi vero, qui talia commiserunt, eorumque socii periculum capitis subeant; eiusmodi autem mulier ubivis quaeratur, et cum rebus suis in monasterium, in quo securus custodiri possit, coniciatur, ne rursus in eodem delicto deprehendatur. Quodsi diaconissa sit, et legitimos liberos habeat, legitima pars liberis detur. Si vero intra annum, postquam tale scelus cognitum erit, eiusmodi res a venerabilibus domibus non vindicentur, iubemus, ut comes rerum privatarum eas fisco nostro omni modo applicet, et iudex locorum, qui res illas vindicare neglexit, cingulo privetur, et multa quinque librarum auri a comite rerum privatarum exigatur.

CAP. XLIV.

Omniibus vero in universum, qui in mundana vita versantur, et maxime illis, qui in scenam prodeunt, viris et feminis, nec non et prostitutis interdicimus, ne habitu monachi aut ascetriae utantur, aut quolibet modo eum imitentur, scientes omnes, qui tali habitu uti, vel eum imitari, aut cuiuscunque ecclesiastico status illudere audent, se et corporales poenas sustenturos, ex exsilio tradendos esse; eiusque rei curam gerant non solum sanctissimi illius loci episcopi, et clerici, qui sub illis sunt, sed et civiles loci magistratus, sub

militia et honore, si quem habet, prins spoliatum, ab episcopo locorum et provinciae indice in monasterium mitti, et res, quas postea habuisse probatus fuerit, monasterio, in quo²⁾ mittitur, competere. Si vero rursus reliquerit monasterium, tunc eum iudex provinciae, in qua inventus fuerit, teneat, et subito sibi officio commoveat³⁾.

CAP. XLIII. Si quis rapuerit, aut sollicitaverit¹⁾, aut corruerit ascettriam, aut diaconissam, aut monastriam, aut quamlibet aliam feminam venerabilem habitum habentem, huius res ex talis sceleris eius²⁾ participio inebemus venerabili loco, in quo talis femina habitat, per locorum sanctissimos episcopos et oeconomos eorum, nec non etiam cuiuslibet provinciae indices et eorum officia vindicari; eos autem, qui talia deliquerunt³⁾, et participes eorum sceleris⁴⁾, capitale periculum sustinere, talem vero mulierem, ubivis que est, cum propriis rebus in monasterio recondi, in quo cautius custodiri possit, ut non rursus in eodem crimine reperiat; si vero diaconissa fuerit, et filios haberit legitimos, legitimam partem dari filiis. Si autem intra annum postquam cognoscitur tale facinus commisisse, tales res iuri venerabilium domorum non vindicentur, inebemus, omnibus modis comitem privatarum fisco nostro has assignare, locorum indice, qui neglexerit easdem res vindicare, cingulo privando, et multam quinque librarum auri a comite privatarum exigendo⁵⁾.

CAP. XLIV. Omnibus itaque generaliter in saeculari vita conversantibus, et maxime theatralia exercentibus viris ac mulieribus, nec non et prostantibus interdicimus uti schemate monachi, aut monastriae, aut ascetriae, aut cuiuscunque personae huiusmodi imitari schema¹⁾, scientibus universis praesentibus aut uti tali schemate, aut imitari, aut illudere in quacunque ecclesiastica disciplina, quia et corporalia supplicia sustinebunt,

^{a)} Photii Nomoc. IX. 29. (Fœlli bibl. II. p. 1004.) IX. 30. (ibid. p. 1011.) — (Ioannis) Nomoc. 24. (ibid. II. p. 631.) — Mentionem huius cap. faciunt Parat. §. 2. Athan. tit. 2. (Heimb. Anecd. I. p. 43.) et Parat. §. 2. Athan. tit. 4. (ibid. p. 67.) — ^{b)} Photii Nomoc. XI. 12. (Fœlli bibl. II. p. 1058 sq.) — (Ioannis) Nomoc. 21. (ibid. p. 671.) — ^{c)} Parat. §. 1. Athan. tit. 12. (Heimb. Anecd. I. p. 144.)

¹⁾ διαρθείρει Hal., (Ioannis) Nomoc.; rectius ἀρπάσῃ ἢ ὑπονοθεύσῃ ἢ διαρθείσῃ Meerm. I. II., Athan.; ἀρπάσῃ ἢ διαρθείσῃ ἢ υπονοθεύσῃ Bas. (Heimb.) — ²⁾ τὸν ἐκ τοῦ νόμου χιτῶν. Hal., Bas. — ³⁾ ἐσπραχθησόμενον Hal., Meerm. I. II., Bas. (Heimb.) — ⁴⁾ ἢ μοναστήριος add. Hal., Meerm. I. II., (Ioannis) Nomoc., Fulg., Iulian. — ⁵⁾ Cod. Hamb., Trid.; quod Port., Cont. — ⁶⁾ Trid.; commovere (?)

Cod. Hamb.; commoneat Port., Cont.; connumeret Bk. — ⁷⁾ aut sollicitaverit om. Cod. Hamb. — ⁸⁾ Cod. Hamb., Trid.; eius om. Port., Cont. Rectius et talis sceleris eius participum. — ⁹⁾ Cod. Hamb.; deliquerint add. — ¹⁰⁾ Cod. Hamb., Trid.; fuerint add. Port., Cont. — ¹¹⁾ exigendum Cod. Hamb., Trid. — ¹²⁾ huiusmodi aut imitari eum Cod. Hamb.

οὐ μόνον τῶν κατὰ τόπον ὀσιωτάτων ἐπισκόπων καὶ τῶν ὑπ' αὐτοὺς κληρικῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν πολιτικῶν καὶ τῶν στρατιωτικῶν ἀρχόντων, καὶ τῶν ὑπ' αὐτοὺς τάξεων, καὶ τῶν κατὰ τόπον ἐκδίκων. Τὰς δὲ ποινὰς τὰς τῷ παρόντι νόμῳ ἐγκειμένας, αἰτίνας καὶ τοῖς προτέροις νόμοις εἰσὶν ἐγνωσμένοι, οὐ μόνον ἐν τοῖς μέλλουσι, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς προλαβοῦσι θέμασι καὶ ἁμαρτήμασι κρατεῖν καὶ πᾶσι τρόποις ἐκδικεῖσθαι θεσπίζομεν. τὰ δὲ διὰ τοῦ παρόντος νόμου νεωστὶ διατυπωθέντα ἐπὶ μόνοις τοῖς μέλοισι χρόνοις παραφυλάττεσθαι κελεύομεν^{α)}.

Ἐπιλογος.

Ἡ σὴ τοίνυν ἐνδοξότης, αἶνα διὰ τοῦ παρόντος νόμου τοῦ εἰς τὸ διηνεκές ἰσχύσαντος ἢ ἡμετέρα ἐθέσπισε γαληρότης, κατὰ πάντα φυλαχθῆναι προνοησάτω, καὶ εἰς τὴν ἀπάντων γνώσιν κατὰ ταύτην τὴν βασιλῆα πόλιν προτιθεμένων ἐδίκτων ἀγάγοι. Dat. Kal. Maii, Constantinop. imp. DN. Iustiniani PP. Aug. ann. XX., post Basilii V. C. cons. ann. V. Indict. IX. (546.) κατεπέμφθη Πέτρῳ ἐπαρχῷ πραιτωρίῳ¹⁾.

nebut, et exsilio contradentur²⁾; providentibus huic rei non solum locorum episcopis et qui sub eis sunt clericis, sed etiam militaribus civilibusque iudicibus³⁾, et quae sub eis sunt officii, et locorum defensoribus. Poenas autem praesenti legi insertas, quae etiam ex prioribus legibus sunt notae, non solum in futuris, sed etiam in praecedentibus casibus seu delictis valere et omnibus modis vindicari sancimus. Per praesentem enim legem nuper dispositas videlicet poenas in solis futuris temporibus servari iubemus.

Epilogus. Tua igitur gloria, quae per praesentem legem in perpetuum valituram nostra sanxit tranquillitas, per omnia custodiri provideat. Dat. Kal. Maii Constant. imp. DN. Iustiniani PP. Aug. anno XX., post Basilii V. C. cons. ann. V. Indict. IX. [546.]

sub illisque constitutae cohortes, et defensores locorum. Poenas autem praesenti legi insertas, quae etiam prioribus legibus cognitae sunt, non solum in futuris, sed et praeteritis casibus seu delictis valere, et omni modo applicari volumus; quae vero hac lege recens dispositae sunt, futuris solum temporibus observari iubemus.

Epilogus.

Tua igitur gloria, quae hac lege in perpetuum valitura serenitas nostra sancivit, per omnia custodiri curet, et ad omnium notitiam edictis in hac regia civitate propositis perducat.

^{α)} Male hic adicitur ultima sententia Nov. 137. c. 6. apud Hal.

¹⁾ Haec ultima verba non habent Moerm. I. II. (Hal. non habet subscriptionem.) — ²⁾ Cod. Hamb., Trid.; tradentur Port., Cont. — ³⁾ sed etiam quibus-

libet militaribus iudicibus Cod. Hamb., Trid. Malis, sed etiam civilibus et militaribus iudicibus.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ραδ^{α)}

Περὶ τῶν δικαζομένων.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Πέτρῳ, τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπαρχῷ τῶν ἱερῶν πραιτωρίων.

Ἐφοσίμιον.

Τὸν παρόντα νόμον προφέρομεν, ἵνα καὶ ἡ τῶν δικαστῶν καθαρότης φανερωθῇ, καὶ οἱ δικαζόμενοι μὴ ἰσχύσωσι διὰ δόσεως τοὺς νόμους περιγράψαι. Κεφ. α'.

Novella CXXIV.

DE LITIGANTIBUS.

Idem Imperator Petro, gloriosissimo Praefecto sacrorum Praetoriorum.

Praefatio.

Praesentem legem ferimus, ut et iudicum integritas appareat, et litigantes largitionibus leges circumscribere nequeant.

CAP. I.

GL.

CONST. CXVIII.

UT LITIGANTES IURENT IN EXORDIO LITIS, QUIA NEQUE PROMISERUNT DARE IUDICIBUS, NEQUE DABUNT: ET DE SPORTULIS, ET UT QVAE IUBENTUR, REFERENDARII COMPLEAST, ET NON MISCEANT SEMETIPSOS CAUSAE, ET PER SE EXSEQUANTUR.

(Coll. IX. tit. 5.)

Imp. Iustinianus Aug. Petro, gloriosissimo sacrorum Praetoriorum Praefecto.

Praefatio. Praesentem legem proferimus, ut et iudicium puritas appareat, et non valent litigantium suffragium circumvenire leges.

CAP. I.

^{α)} Hal. et Scrimg. — Athan. V. 3. (Heimb. Anecd. I. p. 72 sq.) — Bas. VII. 4, 5. — Mentionem huius Nov. facit Photii Nomoc. XIII. 18. (Fozilli Nomoc. II. p. 1119.) — Iulian. Const. 122. — Fersio est vetus glossata.

Κι φ. α'.

Κελεύομεν τοίνυν, ὡσάκις παρ' οἰοισθήποτε δικασταῖς ἢ ἀρχονταῖς¹⁾ δίκαι ἢ ἐκκλητοὶ ἐξετάζονται, ἀπὸ πάντων τὰ πρωτόδικα τῶν δικαζομένων προσώπων, ἢ ἐκείνους, εἰς οὓς, ὡς εἰκόσ, ἐν μέσῳ ἢ ὑπόθεσις μετενεχθῆ, ἐν παρουσίᾳ τῶν δικαστῶν ἀπιόντων τῶν ἀγῶν εὐαγγελίων ἀμύναι, ὅτι οὐδὲν σαφελῶς τοῖς δικασταῖς προστασίας χάριν ἢ ἄλλω ὁμοδῆποτε προσώπῳ ὑπὲρ ταύτης τῆς αἰτίας καθ' ἑαυτῆς ἢ ὑπόθεσιν, ἢ ὑπεσχοντο, ἢ μετὰ ταῦτα θάσουσιν ἢ δι' ἑαυτῶν, ἢ δι' ἄλλου οἰουδῆποτε νόμου δίδουσαι διετύπωσαν. Τοῦτο δὲ παραφυλάττεισθαι προσταίτομεν καὶ ἐν τῷ θελω ἡμῶν consistorio, ὅταν consultationes εἰσάγονται, ὥστε ἐν παρουσίᾳ τῆς ἱερᾶς συγκλήτου τοῖς μνημονευθέντας ὄρκους παρέχεσθαι. Εἰ δέ, ὡς εἰκόσ, τινὲς τῶν δικαζομένων μὴ δύνανται πρὸς τοὺς δικαστὰς παρεγγίνεσθαι, τότε κελεύομεν τοὺς παρόντας μὲν ἀμύνειν τὸν προσημασμένον ὄρκον, πέμπεσθαι δὲ πρὸς τοὺς ἀπόντας ἐκ τῶν ὑπηρετουμένων τάξεων τινὰς μετὰ τοῦ ἐξ ἐκασίας μέρουσ²⁾, ὥστε παρόντων αὐτῶν τοὺς εἰρημένους ὄρκους δημοῶς παρέχεσθαι. Εἰ δὲ γυνὴ εἴη, ἥτις διὰ τὴν σκηνότητα τοῦ βίου ἐξωτικὸς ἀνδράσιον ἐαυτὴν δεκνύται οὐκ εἴωθε, τρηκαῦτα καὶ ἀπόντος τοῦ ἀντιδίκου τοὺς ἐκ τῆς τάξεως πεμπομένους τοὺς μνημονευθέντας δέχεσθαι ὄρκους. Εἰ δὲ ἀπείναι τὰ μέρη ἐν ἄλλοις τόποις συμβαίη, ἢ ἐν ἐξ αὐτῶν, κελεύομεν τὸν ἀπόντα ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ, ἐν ἣ διαγεί, τοὺς ὄρκους κατὰ τὸν εἰρημένον παρ' ἡμῶν τρόπον ἐπὶ πράξεως ὑπομνημάτων παρὰ τῷ ἀρχοντι τῆς ἐπαρχίας, ἢ παρὰ τῷ τῶν τόπων ἐκδικῶ παρέχων. Ἐκείνου δηλονότι γενικῶς παραφυλάττομενον, ἵνα εἰ τις τῶν δικαζομένων ἀπὸν ἢ παρόν τὸν τοιοῦτον ὄρκον παρασχέιν μὴ θελήσῃ, καὶ τοῦτο φανερωθῆ τῷ δικαστῇ, κατὰ ψήφον αὐτοῦ ὁ μὲν ἐνάγων τὴν ἔκπιωσιν τῆς ἀγωγῆς, ὁ δὲ ἐναγόμενος καταδίκην ἵπομείνη.

Κε φ. β'.

Εἰ δὲ τις ἐκ τῶν δικαζομένων εἴη δεδοκέται³⁾ ἢ ὑποσχέσθαι, καὶ τὸ πρόσωπον ἐξείπῃ, καὶ τοῦτο ἀποδείξῃ, αὐτὸς μὲν ἐπὶ τῇ τῆς δίκης ἐκβάσει συγγνώμης ἀξιούσθω, ὁ δὲ ἢ δόσιν ἢ ὑπόσχων κατα-

CAP. I.

Iubemus igitur, ut, quotiescunque apud quoslibet iudices vel lites inchoantur vel appellationes examinantur, ante omnia principales litigantium personae, vel illi, ad quos, ut fit, medio tempore causa delata sit, in praesentia iudicum tactis sanctis evangelis iurent, se nihil plene iudicibus patrocinii gratia, vel alii cui-libet personae ob eandem causam quocumque modo dedisse vel promississe, vel postea sive per semetipsos, sive per aliam quancumque interpositam personam daturus esse, exceptis iis, quae advocatis suis pro advocacy praebent, vel ceteris personis, quae leges nostrae dari disposuerunt. Hoc vero observari praecipimus etiam in sacro nostro consistorio, quando consultationes introducuntur, ut in praesentia sacri senatus memorata iuramenta praestentur. Quodsi quidam ex litigantibus ad iudicem forte venire nequeant, tunc iubemus, ut praesentes quidem praedictum iusiurandum iurent, ad absentes vero quidam ex ministrantibus cohortibus una cum parte adversa mittantur, ut ipsis praesentibus dicta iuramenta similiter praestent. Si vero mulier sit, quae propter vitae honestatem extraneis viris se ostendere non consuevit, tunc etiam absente adversario missi ex cohorte memorata iuramenta suscipiant. Quodsi partes vel unam ex illis aliis in locis esse contigerit, iubemus, ut absens in provincia, in qua degit, iuramenta secundum dictum a nobis modum inter acta apud provinciae praesidem vel apud defensorem locorum praestet; illo videlicet generaliter observando, ut, si quis litigantium absens vel praesens tale iusiurandum praestare noluerit, idque iudici manifestetur, per sententiam eius actor actionis iacturam, reus condemnationem sustineat.

CAP. II.

Si quis vero ex litigantibus dixerit, se dedisse aliquid vel promississe, et personam nominaverit et hoc probaverit, ipse quidem quod attinet ad exitum litis veniam mereatur, ab eo vero, qui dationem vel promissionem accepisse

CAP. I. Iubemus igitur, quoties apud quoscunque indicantes aut administrantes⁴⁾ lites aut appellationes examinantur, prae omnibus principales litigantium personas, aut illos, ad quos in medium⁵⁾ negotium forte migraverit, in praesentia iudicum tangentes sancta evangelia, iurare, quod nihil penitus iudicibus aut⁶⁾ patrocinii causa ipsis, vel alii cuicunque personae pro hac causa quolibet modo dederunt, aut promiserunt, aut postea dabunt vel per se, vel per aliam quancumque mediam personam, exceptis iis, quae propriis advocatis pro patrocinio praestant, aliisque personis, quae⁷⁾ nostrae leges dari disposuerunt. Haec autem servari praecipimus et in sacro nostro consistorio, quando consultationes intromittuntur, ut sub praesentia sacri senatus memorata sacramenta praestentur. Si autem, ut contingit, aliqui litigantium nequeant ad indices venire, tunc iubemus, praesentes quidem iurare praedictum iusiurandum, ad absentes autem dirigi ex officio ministrantibus aliquos cum adversa parte, ut eis praesentibus memorata sacramenta similiter praebantur; si vero mulier fuerit, quae propter honestatem vitae extraneis viris se monstrare non consuevit, tunc et absente adversario ex officio missos memorata suscipere sacramenta. Si autem abesse partes in aliis locis contingat, aut unam earum, praecipimus, absentem in provincia, in qua degit, iusiurandum modo a nobis dicto sub gestis monumentorum apud iudicem provinciae aut apud locorum defensorem praebere. Illo videlicet generaliter observando, ut, si quis litigantium absens vel praesens huiusmodi iusiurandum praebere noluerit, et hoc manifestetur iudici, per sententiam eius actor quidem casum actionis, reus autem condemnationem sustineat.

CAP. II. Si quis autem ex litigatoribus dixerit dedisse⁸⁾ alicui aut promississe, et personam declaraverit, et hoc probaverit, ipse quidem in eventum litis veniam mereatur, qui vero accepit, aut promissionem suscepit aut ei probetur⁹⁾, si quidem pecuniaria sit causa, quidquid datur triplum, quod vero promittitur duplum

¹⁾ Scrimg., Iulian.; ἀρχονταί Bas.; ἄρχουσι (Cod. Coisl.) — ²⁾ Cod. Hamb.; administratores Hal., Fulg. — ³⁾ μέσου om. Hal. — ⁴⁾ οἷςπερ Hal., Iulian. — ⁵⁾ μετὰ τοῦ ἐναντίου μέρους Hal. — ⁶⁾ Scrimg., Bas. (Fabr.); τιχι Hal., Fulg.; τισιν Bas. (Cod. Coisl.) — ⁷⁾ Cod. Hamb.; edd. — ⁸⁾ medio Bk. — ⁹⁾ aut om. Bk. — ¹⁰⁾ Cod. Hamb.; quibus edd. — ¹¹⁾ Cod. Hamb.; se dedisse edd. — ¹²⁾ prom. suscepisse probetur Bk.

καταδέξασθαι δεικνύμενος, εἰ μὴ χρηματικὴ εἴη ἢ ὑπόθεσις, τὸ μὲν διδόμενον τριπλοῦν, τὸ δὲ ὑποσχεθὲν διπλοῦν ὑπὸ τοῦ κόμητος τῶν πριβάτων εἰσπρατιέσθω, καὶ τὴν ἀξίαν ἧτοι ἀρχὴν, ἣν ἔχει, ἐφ' ἑκατέρου θέματος ἀπολλούσθω. εἰ δὲ ἔγκληματικὴ εἴη ἢ κατηγορία, δήμευσιν τῆς ἰδίας περιουσίας ὑπομενέτω, καὶ εἰς ἐξορίαν πεμπέσθω, ὅστις διὰ λήψιν ἀλλοτρίων ἔγκλημα εἰς ἑαυτὸν ἐσπούδασε μετενεγκεῖν. Εἰ δὲ τὴν δόσιν ἢ τὴν ὑπόθεσιν ἢ τὴν ὑπόσχεσιν μὴ συνηθῆί δειξάι, ὁμνῶν τὸ πρόσωπον τὸ τὴν δόσιν ἧτοι ὑπόθεσιν λεγόμενον καταδέξασθαι, ὅτι οὐδὲ δὲ ἑαυτοῦ, οὐδὲ δὲ ἄλλου προσωποῦ ἢ ἐλαβὲ τι ἢ ὑπόσχεσιν ἔσχε, καὶ τοῦ τοιοῦτου ὅρκου παρεχομένου αὐτὸς μὴ ἐλεύθερος ἔστω, ὃ δὲ λιγυῶταρ ὃ μὴ συνηθῆί δειξάι ἐπὶ μὲν ταῖς χρηματικαῖς αἰτίας τὴν ἀποτίμησιν τῆς δίκης ὑπὸ τοῦ κόμητος τῶν πριβάτων εἰσπρατιέσθω, τῆς δίκης δηλονότι τὴν ἰδίαν ἔκβασιν ἀναμενούσης, ἐπὶ δὲ ταῖς ἔγκληματικαῖς δήμευσιν τῶν οἰκείων¹⁾ πραγμάτων ὑπομενέτω, καὶ τὸ πρῶγμα παρὰ τοῖς ἀρμοδίοις δικασταῖς κατὰ τὴν τῶν νόμων τάξιν περαιοῦσθω. Εἰ δὲ τὸ παρὰ τοῦ δικαζομένου φανερωθὲν πρόσωπον τὸν μνημονευθέντα παραιτήσεται ὅρκον, τοῦτο μὲν ἐπὶ ταῖς ἔγκληματικαῖς, τοῦτο δὲ καὶ ἐπὶ ταῖς χρηματικαῖς αἰτίας, ταῖς μνημονευθείσαις ὑποκείσθω ποιναῖς. Εἰ δὲ τις τῶν δικαζομένων ὁμῶς μὴ δαδωκέναι ἢ ἐπαγγέλλασθαι, ἐντὸς δὲ τεσσάρων μηνῶν²⁾ μετὰ τὸ προενηθῆναι τὴν ψήφον ἀριθμουμένων δειχθῆί δοθέν τι ἢ ὑποσχεθὲν, ἀλ εἰρημέναι ποινὰ κατὰ τὴν τῶν διδόντων, κατὰ τὴν τῶν λαμβανόντων χώραν ἔξουσιν. Ἐν δὲ ταῖς δίκαις ταῖς δὲ ἐπιτροπῶν ἢ κουρατώρων πραττομέναις τοὺς μὲν ὄρκους οἱ ἐπίτροποι ἧτοι κουράτωρες παρεχέμεσθαι³⁾. εἰ τις δὲ ἐκ τῶν εἰρημένων ποινῶν χάραν λάβοι διὰ τῶν τοιούτων ὄρκων, ταύτην οἱ ἐπίτροποι ἧτοι κουράτωρες ὑπομενέμεσθαι, μηδενὸς ἐκ τούτου προκρίματος γινόμενου τοῖς ὑπὸ ἐπιτροπῆν ἧτοι κουρατώρεσιν εἶναι γνωσκομένους.

Κεφ. γ'.^{α)}

Καὶ τοῦτο δὲ κελεύομεν παρὰ πάντων τῶν δικαστῶν, τοῦτο μὲν στρατιωτικῶν, τοῦτο δὲ πολιτικῶν, ἐν παντὶ τόπῳ τῆς ἡμετέρας πολιτείας παραφυλάττεσθαι, ἵνα μὴδὲ τοῖς μαγιστριανοῖς, μὴδὲ τοῖς ἐπαρχικοῖς, μὴδὲ ἄλλῳ οὐδὲ ποτε ἐκτριβαστῆί συγχωρῶσι πλέον τι παρ' οὐδὲ ποτε προσώπου σποροῦ τούλων ὀνόματι λαμβάνειν, τῶν τοῖς ἡμετέροις διηγορευμένων νόμοις, οὐδὲ εἰ θέλειν τοῦ ἡμετέρου κράτους προφύροισιν κέλουσιν. ἀλλ' εἴ τινα εὐροισιν πλέον

accepisse probatus est, si quidem causa sit pecuniaria, triplum eius, quod datum est, duplum vero eius, quod promissum est, a comite rerum privatarum exigatur, et dignitatem seu magistratum, quem habet, in utroque casu amittat. Sin criminalis sit accusatio, publicationem substantiae suae sustineat, et in exilium mittatur, qui accipiendo crimen alienum in se transponere studuit. Quodsi litigator dationem vel promissionem probare non potuerit, persona, quae dationem vel promissionem accepisse dicitur, iuret, se nec per se, nec per aliam personam quidquam vel accepisse, vel in promissis habere, eoque iurando praestitit ipse quidem liber sit, a litigatore vero, qui probare non potuit, in pecuniariis causis aestimatio litis a comite rerum privatarum exigatur, lite scilicet exitum non expectante, in criminalibus vero publicationem suam suarum patiat, atque apud competentes iudices secundum legum ordinem res terminentur. Si vero persona a litigante manifestata praedictum iusiurandum recusaverit, tam in criminalibus quam pecuniariis causis dictis poenis subiaceat. Si quis autem ex dictis iuramentis iuraverit se neque dedisse neque promissum, intra quatuor menses a lata sententia compulsius aliquid datum vel promissum esse probetur, dictae poenae tam contra dantes, quam contra accipientes locum habebunt. In iis autem causis, quae per tutores vel curatores aguntur, iuramenta quidem tutores vel curatores praestent, verum si aliqua ex dictis poenis propter eiusmodi iuramenta locum habuit, eam tutores vel curatores sustineant, nullo exinde praedictio illis, qui sub tutela vel cura esse intelliguntur, generando.

CAP. III.

Et hoc ab omnibus iudicibus, tam militaribus quam civilibus, in omni loco reipublicae nostrae observari iubemus, ut neque magisterianis, neque praefectianis, neque alii cuiuslibet executori plus a quocunque persona sportularum nomine accipere permittent, quam legibus nostris definitum est, neque si eorum potentiae nostrae iussionem proferant. Sed si quom plus exigere invenerint, licentiam habeant eum comprehendendi et includendi, et quadruplum eius exigendi, quod

plum a comite [rerum] privatarum²⁾ exigatur, et dignitatem seu ciugnum, quod habet, in utroque casu amittat. Si autem criminalis sit accusatio, confiscationem propriae substantiae patiat, et mittatur in exilium, qui propter acceptionem alienum crimen in se transponi festinavit. Si autem datum aut promissum litigant probare nequiverit, iuret persona, quae datum aut promissum dicitur suscepisse, quia neque per se, nec per aliam personam aut accepit, aut promissionem habuit, et hoc praebito sacramento ipse quidem liber sit. Litigator autem, qui non potuit ostendere, in pecuniariis quidem causis aestimationem litis a comite rerum privatarum exigatur, lite quippe eventum proprium sustineat, in criminalibus autem³⁾ confiscationem suarum rerum sustineat, et causae apud competentes iudices secundum ordinem legum terminentur. Si autem a litigatore manifestetur persona, quae memoratum refutaverit iusiurandum, tam in criminalibus, quam in pecuniariis causis memoratis subiaceat poenis. Si quis autem litigantium iuraverit non dedisse aut non promississe, intra decem vero menses post prolata sententiam numerandos ostendatur dedisse, memoratas poenae et contra dantes, et contra accipientes habeant locum. In causis autem, quae per tutores aut curatores aguntur, sacramenta quidem tutores aut curatores praestent. Si quae vero memoratarum poenarum locum habuerit per talia sacramenta, hanc tutores aut curatores sustineant, nullo ex hoc praedictio generando illis, qui sub tutela aut cura esse noscuntur.

CAP. III. Et hoc quoque praecipimus ab omnibus iudicibus, tam militaribus quam civilibus, in omni loco nostrae reipublicae custodiri, ut neque magisterianis, neque praefectianis, neque alii cuiusque executori concedant aliquid amplius a quocunque persona sportularum nomine percipere, quam nostris legibus declaratum est, nec si sacram nostrae tranquillitatis proferant iussionem. Sed si quidem⁴⁾ invenerint aliquid amplius exigentem, licentiam habeant et comprehendere hunc, et includere, et quadruplum exigere, quod

¹⁾ (Eustath.) ὅση, XVII. 5. — ²⁾ Ultimam hanc sententiam proferunt Parat. §. 4. Athan. tit. 4. (Heimb. Anecd. I. p. 147.) — ³⁾ Parat. §. 6. Athan. tit. 4. (Heimb. Anecd. I. p. 68.)

¹⁾ Idem Hal. — ²⁾ rerum om. Cod. Hamb. — ³⁾ Cod. Hamb.; causis add. edd. — ⁴⁾ quem Ek. i. 100.

πλέον τι απαιτούμενα, ἄδειαν ἐχέτωσαν καὶ συνέχειν καὶ ἐγκλείειν τοῦτον, καὶ τετραπλάσιον ἀπαιτεῖν, ὅπερ πλέον λάβουσι, ἵνα τὸ μὲν ἀπλοῦν τῷ τῆν ζημίαν ὑπομιμνήσκουσι ἀποδιδώσιναι, τὸ δὲ τετραπλοῦν τῷ ὑλοῶν ἐλεγχέσθαι. Ἐἰ δὲ ὁ πολιτικός ἢ στρατιωτικός ἀρχὼν, εἴτε προσελευσθεῖς, εἴτε οὐδὴποτε τρόπῳ γνωσθῶν τοῦτου, ἀμελήσῃ τὸν βλαπτόμενον καθὼς εἰρηται ἐδικαίωσαι, ἐκ τῆς ἰδίας περιουσίας τὸ τετραπλάσιον κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον εἰσπραχθήσεται. Τὴν δὲ αὐτὴν ποινὴν εἰσπράττεσθαι κελεύομεν διὰ τοῦ κόμητος; τῶν ἡμετέρων πριβάτων καὶ τοῦς ἀρμοδίους ἀρχοντας, εἰ γνοῖεν τινὰς ἐκ τῶν ἰδίων τάξεων ἐκβασίας σποριτοῦλων ὀνόματι παρὰ τοῦς ἡμετέροϋς νόμους εἰσπράξαι τι, καὶ τοῦτο ἀμελήσουσιν ἐδικαίωσαι. Αἰδομεν δὲ ἄδειαν καὶ τοῖς μεθοδευομένοις μηδὲν πλέον τοῖς ἐκβασταῖς δίδουαι τῶν διορισμένων παρὰ τῆς ἡμετέρας διατάξεως, καὶ εἰ τι πλέον αὐτοῦς εἰσπράξαι βουληθεῖεν, ἐχέτωσαν ἄδειαν αὐτοῖς ἀναισθηταί.

Κε φ. δ.

Ἐπειδὴ δὲ νόμος τοῦτο μὲν τοῦ τῆς εὐσεβοῦς ἐξέλιος πατρὸς ἡμῶν, τοῦτο δὲ καὶ τῆς ἡμετέρας γαληνότητος διευτύσας, μηδὲν τρόπῳ τοῦς δικασίας ταῖς ἰδίαις ψήφοις ἐγγράφειν, ὥστε βασιλικῶν ῥήματις ἀγράφως προενηθέτως κελευσθῆναι τινὰς διαχθῆναι ἢ τοὶ παραστήναι, ἀλλὰ καὶ τοῦς περιβλεπτοῦς ἡγερενδαρίους τὰς ἡμετέρας κελεύσεις κατὰ τὸ προσήκον ποιεῖν φανεράς, τὸν αὐτὸν νόμον βεβαιούσιντες κλιέομεν, τοῦς περιβλεπτοῦς ἡγερενδαρίους ἐπὶ ταῖς αἰτίαις, αἰς διδάσκουσιν ἢ τοὶ ἀναφερόσιν πρὸς τὴν ἡμετέραν γαληνότητα, μηδεμίαν ἔχειν ἄδειαν, ἢ αὐτοῦς, ἢ τοῦς αὐτῶν βοηθοῦς, δι' αὐτῶν ἢ δι' ἄλλου οὐδὴποτε προσώπου κρατεῖν τινὰ, ἢ ὑπὸ ἐγγύην ποιεῖν, ἢ τι εἰσπράττειν, ἢ ἀναγκάζειν διαλύσεις ἢ σύμφωνα τινὰ μετὰ τῶν ἰδίων ἀντιδικῶν τίθεσθαι, ἢ οὐδὴποτε τρόπῳ ἢ οὐδὴποτε πράγματι ἐαυτοῦς ἐμυγγύναι. οὐδὲν γὰρ ἄλλο ποιεῖν αὐτοῦς συγκαροῦμεν, εἰ μὴ μόνον τὰς ἡμετέρας κελεύσεις ἐφ' οὐδὴποτε ὑποδίσαι ἐγγράφως ἢ ἀγράφως προφειρομέναις τοῖς ἀρμοδίους ἢ τοῖς ἀφωρισμένοις δικασταῖς ἐμφανίζειν. Ἐἰ δὲ τι τῶ παρόντι νόμῳ ἐναντίον τις ἐξ αὐτῶν τολμήσῃ διαπράξασθαι, ὁ μὲν ζημίαν τινὰ ἢ περιουσίαν ἐπὶ τοῖς οὐκείῳσι¹⁾ ἢ ἡμετέρας ὑπομνησθῆσθαι οὐδὲν πρόβλημα παντελῶς περὶ τὸ ἴδιον δίκαιον ὑποστήσεται, ὁ δὲ τι τοιοῦτο πράξας ἐκ τῆς ἰδίας περιουσίας τὴν ζημίαν τῆν τῷ βλαβέντι προσώπῳ ἐπενεχθεῖσαν διὰ τοῦ ἀρμοδίου ἀρχόντος ἀναγκασθήσεται

quod plus acceperit, ut simplum quidem illi, qui damnum passus est, reddatur, triplum vero fisco inferatur. Quodsi civilis vel militaris magistratus, sive interpellatus, sive quolibet modo id cognoscens, laesum ut dictum est vindicare neglexerit, e substantia eius quadruplum praedicto modo exigetur. Eandem vero poenam exigi iubemus per comitem rerum nostrarum privatarum iudicisque competentes, si executores quosdam ex cohortibus suis sportularum nomine aliquid adversus leges nostras exegisse cognoverint, idque vindicare neglexerint. Damus vero licentiam etiam iis, qui conuerti sunt, ut executoribus non plus dent, quam constitutione nostra definitum est, et si plus ab illis exigere velint, licentiam habeant illis resistendi.

CAP. IV.

Quoniam vero tam pie memoriae patris nostri, quam etiam serenitatis nostrae lex sancivit, ne iudices in sententiis suis ullo modo inscribant, se imperiali iussione sine scriptis prolata iussos esse aliquos producere aut sistere, sed et ut spectabiles referendarii iussiones nostras prout decet manifestas facerent, eandem legem confirmantes iubemus, ut spectabiles referendarii in causis, quas docent vel referunt ad serenitatem nostram, nullam licentiam habeant, sive ipsi, sive eorum adiutores, per se vel per aliam quamlibet personam aliquem comprehendendi, vel fideiussioni subiciendi, vel quidquam exigendi, vel cogendi, ut transactiones aut pacta quaedam cum adversariis suis faciant, vel quolibet modo aut cuiuslibet causae se immisceant. Nihil enim aliud eos facere permittimus, quam ut nostras solum iussiones in quocumque negotio in scriptis vel sine scriptis prolatas competentibus vel delegatis iudicibus insinuent. Si quis vero ex illis huic legi contrarium quid facere ausus fuerit, is quidem, qui damnum aliquod vel circumscriptionem in rebus suis passus est, nullum omnino praecudicium circa ius suum sustinebit, qui vero tale quid fecit, ex substantia sua damnum personae laesae illatum per competentem iudicem restituere cogetur, et praeterea singuli vel dignitatis amissionem patietur. Haec autem omnia non solum in causis futuris, sed et iam coeptis, nondum vero terminatis obtinere volumus.

Epi-

plus acceperit, ut simplum quidem damnum passo reddatur, triplum vero inferatur aulario. Si autem civilis aut militaris iudex sive interpelletur, seu quolibet modo neglexerit²⁾ laesum, sicut diximus, vindicare, ex sua substantia quadruplum secundum praedictum exigetur modum. Ipsam vero poenam exigi iubemus per comitem nostrarum rerum³⁾ privatarum et competentes iudices, si cognoverint aliquos ex suis officiis executores sportularum nomine contra nostras leges aliquid exigere, et hoc neglexerint vindicare; damus⁴⁾ licentiam exactis nihil amplius exigentibus⁵⁾, quam ex nostra constitutione definitum est, dare, et si quid amplius exigere eos voluerint, habeant licentiam⁶⁾ eis⁷⁾ resistendi.

CAP. IV. Quia vero lex tam pie memoriae patris nostri, quam etiam nostrae tranquillitatis disposit, nullo modo indices suis sententiis inscribere, tanquam ex imperiali verbo ex non scripto procedente iussum sit aliquos exhiberi⁸⁾ aut praesentari, sed etiam spectabiles referendarios nostras iussiones secundum quod competit facere manifestas, easdem leges firmantes iubemus, spectabiles referendarios in causis, quas docent seu referunt ad nostram tranquillitatem, nullam habere licentiam eos aut adiutores eorum vel per se, vel per aliam quamcumque personam tenere aliquem, aut sub fideiussiones⁹⁾ facere, aut aliquid exigere, aut cogere transactiones aut pacta quaedam cum suis adversariis exponere, aut quolibet modo in quacumque causa se permiscere¹⁰⁾. Nihil enim aliud facere eos concedimus, nisi solas nostras iussiones in quocumque negotio aut ex scripto aut ex¹¹⁾ non scripto prolatas competentibus aut deputatis insinurare iudicibus. Si quid autem praesenti legi contrarium aliquis eorum praesumerit agere, is quidem, qui damnum aliquod aut circumventionem in suis rebus pertulerit, nullum praecudicium penitus circa ius proprium sustinebit, qui vero tale

¹⁾ ἰδίαις ἡμῶν. — ²⁾ interpellatur seu quolibet modo cognoscens hoc neglexerit *Bk. ed. ster.* — ³⁾ rerum om. *Cod. Hamb.* — ⁴⁾ damus autem *Bk.* — ⁵⁾ executores *Bk.* — ⁶⁾ *Cod. Hamb.*; licentiam habeant *edd.* — ⁷⁾ eis om. *Cod. Hamb., Trid.* — ⁸⁾ *Cod. Hamb.,*

Trid.; adhiberi *Port., Cont.* — ⁹⁾ *Cod. Hamb. Trid.*; fideiussoribus *Port., Cont.* — ¹⁰⁾ in quacumque persona vel causa se miscere (permiscere *Trid.*) *Cod. Hamb., Trid.* — ¹¹⁾ *Cod. Hamb., Trid.*; ex om. *Port., Cont.*

σεται ἀποκαταστήσαι, καὶ πρὸς τοῦτοις¹⁾ τὴν τῆς ζωῆς καὶ ἀξίας ἀποβολὴν ὑποστήσεται. Ταῦτα δὲ πάντα κρατεῖν κελεύομεν μὴ μόνον ἐν τοῖς μέλλουσι πράγμασι, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ἤδη ἀρχθεῖσιν, οὐπα δὲ περαιωθεῖσιν.

Ἐπιλόγος.

Ἡ σὴ τοίνυν ὑπεροχὴ τὸν παρόντα νόμον εἰς τὸ διηνεκὲς ἰσχύουσα ἐδίχται κατὰ τὸ εὐθὺς ἐν τῇ βασιλίδι πόλει προτιθεμένων εἰς τὴν ἀπάντων γνῶσιν ἐλθεῖν παρσκευασαίτω, ὥστε πάντας γνῶναι τὰ ὑπὲρ τῆς αὐτῶν κοινῆς εὐεργεσίας παρ' ἡμῶν διατυπωθέντα. Dat. XVI. Kal. Iul. post cons. Basilii V. C. ann. IV. [545.]

Epilogus.

Excellentia igitur tua provideat, ut haec lex in perpetuum valitura edictis more solito in regia urbe propositis ad omnium notitiam veniat, ut omnes sciant, quae ad commune illorum beneficium a nobis disposita sunt.

tale aliquid egerit, ex sua substantia damnum laesae personae delatum per competentem iudicem restituere compellatur, et super hoc cinguli et dignitatis sustinebit amissionem. Haec autem omnia iubemus non solum in futuris causis, sed etiam in his, quae iam inchoatae, nondum tamen sunt terminatae, servari.

Epilogus. Tua igitur eminentia praesentem legem in perpetuum valituram edictis sollemnibus in regia civitate propositis ad omnium notitiam venire procuret, ut omnes agnoscant, quae pro commune rerum beneficio a nobis disposita sunt. Dat. XVI. Kal. Iul. post cons. Basilii V. C. ann. IV. [545.]

¹⁾ Hal., Bas.; τοῦτους Sering.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ (κεφ. 6)

Περὶ δικάστων.

Ὁ αὐτὸς Βασίλευς Γαβριήλ, τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ τῶν πραιτωρίων¹⁾.

Προοίμιον.

Ἐπιθεῖν τινες τῶν δικαστῶν μετὰ πολλοὺς τῆς δίκης ἀγῶνας καὶ πλειστας ζημίας τοῖς δικαζομένοις γινομένης ἐπὶ ταῖς παρ' αὐτοῖς κινουμέναις ὑποθέσεσι μνηύσει κέχρηται πρὸς τὴν ἡμετέραν γαληνότητα, καὶ τοῦτο τῷ παρόντι γενικῷ νόμῳ συνειδόμεν διορθώσασθαι, ὥστε μὴ ὑπέρθεσιν ταῖς ὑποθέσεσιν ἐκ τούτου γίνεσθαι, καὶ ἄλλο πάλιν προοίμιον τὰς ἐξετάσεις λαμβάνειν.

Κεφ. α'.

Κελεύομεν τοίνυν, μηδένα τῶν δικαστῶν καθ' οἰονδήποτε τρόπον ἢ χρόνον ἐπὶ ταῖς παρ' αὐτοῖς προτιθεμέναις δίκαις μνηνεῖν πρὸς τὴν ἡμετέραν γαληνότητα, ἀλλ' ἐξετάσειν τελείως τὸ πρῶγμα, καὶ ὅπερ αὐτοῖς δίκαιον καὶ νόμιμον φανεῖν κρίνειν. καὶ εἰ μὲν τὰ μέρος ἐψησυχάσει τοῖς κεραιμένοις, τὴν ψήφον καὶ ἐκβίβασμῷ παραδίδοσθαι κατὰ τὴν τῶν νόμων δύναμιν. εἰ δὲ τις νομίσοι ἐκ τῆς αὐτο-

Novella CXXV.

DE IUDICIBUS.

Idem Imperator Gabrieli, gloriosissimo praefecto Praetorio.

Praefatio.

Quoniam quidam ex iudicibus post multa litium certamina et plurima damna litigantibus in causis apud illos motis illata relationibus usi sunt ad serenitatem nostram, visum nobis est id etiam hoc generali lege emendare, ne exinde in negotiis dilatationes fiant, et aliud rursus initium cognitiones capiant.

CAP. I.

Iubemus igitur, ut nemo iudicum quocumque modo aut tempore in causis apud illos propositis ad mentem nostram referat, sed plene causam examinet, et quod ipsi iustum atque legitimum videbitur iudicet. Et si quidem partes indicatis acquiescant, sententia etiam executioni tradatur secundum legum iuram. Si quis vero definitiva sententia se laesum esse putet, legitima appellatione utatur, eaque secundum iuram

GL.

CONST. CXVII.

UT IUDICES NON EXSPECTENT SACRAS TUSSIONES, SED QUAE VIDENTUR EIS DECERNANT.

(Coll. IX. tit. 4.)

Imp. Iustinianus Aug. Gabrieli, gloriosissimo Praetorium Praefecto.

Praefatio. Quoniam quidam iudicantium post multa litium certamina et plurima a litigantibus facta dispendia in negotiis apud eos motis suggestionibus utuntur ad nostram tranquillitatem, praesente generali lege hoc perspeximus emendare, ne dilatationes negotiis ex hoc fiant, et aliud rursus principium examinationes²⁾ accipiant.

CAP. I. Iubemus igitur, nullum³⁾ iudicantium quolibet modo vel tempore pro causis apud se propositis nunciare ad nostram tranquillitatem, sed examinare perfecte causam, et quod eis⁴⁾ iustum legitimumque videtur decernere, et si quidem partes cessaverint in iis, quae decreta sunt, executioni contradi⁵⁾ sententiam secundum legum virtutem; si autem aliquis putaverit ex prolata novissima sententia se laesum, appell-

¹⁾ Hal. et Sering. — Athan., *IF.* 17. (*Heimb. Anecd.* I. p. 59 sq.) *Parat.* §. 9. *Athas.* tit. 5. (*ibid.* p. 78.) et *Parat.* §. 5. *Athas.* tit. 8. (*ibid.* p. 90.) — *Bas.* *FIL.* 1. 18. *Schol.* — *Iulian.* *const.* 112. — *Fersio* est glossata (*cf.* *Biener* l. c. p. 284 sq.). In *Cod. Hamb.* desat haec const., et adscripta est in margine secunda manu.

²⁾ Πέτρω ἐπάρχω πραιτωρίων Athan. — ³⁾ *Cod. Hamb.*; examinationis *edd.* — ⁴⁾ *Cod. Hamb.*, *Trid.* nulli *Port.*, *Cont.* — ⁵⁾ *ei Cod. Hamb.*, *Trid.* — ⁶⁾ *Cod. Hamb.*; *tradi* *edd.*

αὐτοτελοῦς ψήφου ἑαυτὸν βεβλάσθαι, ἐκκλήτω κε-
χρησθῆναι νομίμῳ, καὶ αὐτὴν κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν νό-
μων διωρισμένην ἐγγυμνάσασθαι τάξιν, καὶ τέλειον
πέρας δέχεσθαι. Εἰ δὲ δύο καὶ πλείονες εἴεν τῆς
δέξης διαγνώμονες, καὶ μεταξὺ αὐτῶν ἀναφυῆ δια-
φωνία, καὶ αὐτῷ κεινόμεν ἕνα ἕκαστον τούτων
κατὰ τὰ φαινόμενα αὐτῶν τὴν ἰδίαν διδόναι ψήφον.

Ἐ π ἰ λ ο γ ο ς .

Τὰ τοίνυν διὰ τοῦ παρόντος νόμου τοῦ εἰς τὸ
διηγετικῆς λαχίσοντος παρὰ τῆς ἡμετέρας γαληνότητος
θεσθεύοντα τοῦτο μὲν ἢ σὴν ὑπεροχῇ, τοῦτο δὲ καὶ
παρὶ τῆς αἰσθητικῆς δικαιοσύνης, μελλόντες τε καὶ ἐλάττωτες,
παραφυλάττειν οὐκ ἀπολείψασθαι, ἐδίκατον μὲν ἐν ταύτῃ
τῇ βασιλείᾳ πάλιν κατὰ τὸ συνήθειον παρὰ τῆς σῆς
ὑπεροχῆς προτιθεμένων, προστάξωμεν δὲ πρὸς τοὺς
τῶν ἐπαρχῶν λιμνηροτάτους ἀρχοντας καταγενο-
μένων. ὅστε πάντας γνῶναι τὰ ὑπὲρ τῆς τῶν δικαιο-
σύνης ἀφειρίας παρ' ἡμῶν νομοθετηθέντα. Dat.
XV. Kal. Ian. Constantinop. imp. DN. Iustiniani
PP. Aug. ann. XVIII., post cons. Basilii V. C.
ann. III. [544.]

appellatione utatur legitima, et hoc secundum ordinem legibus definitum examinetur, et perfectum suscipiat terminum. Si autem duo vel amplius fuerint cogitores litis, et aliqua inter eos emergat dissonantia, etiam sic iubemus unumquemque eorum secundum quod videtur ei dare suam sententiam.

Epiloga. Quae igitur per praesentem legem in perpetuum valituram nostra tranquillitas de-
luit, tam tua celsitudo, quam omnes alii iudices maiores et minores custodire festinent, ut nullus penitus
ignoret, quae pro utilitate nostrorum collatorum a nobis disposita sunt, ita tamen, ut universis interdictis
proprio praeecepto, quatenus sine ullo ¹⁾ iniusto dispendio nostris collatoribus insinatio legis praesentis fiat.
Dat. XV. Kal. Ian. Constant. imp. DN. Iustiniani PP. Aug. ann. XVIII., post cons. Basilii V. C.
ann. III. [544.]

¹⁾ Interdictis propriis praeepta quatenus sine ullo *Cod. Hamb.*; interdictis per propria praeepta sine iuste
ullo *Trid.*

Δ Ι Α Τ Α Ξ Ι Σ ραφ. ²⁾

Ἰσον θεοῦ νόμου περὶ ἐκκλήτων.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Πέτρον, τῷ ἐνδοξοτάτῳ
ἐπάρχῳ τῶν πραιτωρίων ¹⁾.

Π ρ ο ο ἰ μ ῖ ο ν .

Θεοδόσιος καὶ Οὐαλεντινιανὸς οἱ τῆς θείας
λέξεως νόμῳ διετύπωσαν, φανερώσ ²⁾ ἐκκλήτων ὑπο-
θέσεις τὸν κοιμιστῶρα θεοῦ παλατίου ἅμα τῷ ἐπάρχῳ
τῶν ἀνατολικῶν ἱερῶν πραιτωρίων τῷ κατὰ καιρὸν
τῶν θεόρων τῆς σῆς ὑπεροχῆς διέποντι κατὰ τὸ
σχημα τῶν ἀκρῶν ἐξέταται. Εὐρομεν δὲ ἐν ταῖς
τοιαύταις ἐξετάσει προῶντα γίνεσθαι καὶ τῆς πολι-
τείας καὶ αὐτῆς τῆς βασιλείας ἀνάξιον. οἱ γὰρ δι-
καζόμενοι, καὶ οἱ ἐντολεῖς, καὶ οἱ τούτων συνήγοροι,
καὶ πάντες οἱ ἐν ταῖς τοιαύταις ὑποθέσειν ὑψηρο-
τούτες, ὡς ἡμῶν αὐτῶν καθήμενων καὶ ἀκροωμέ-
νων, τοῦτο μὲν ἐσθῆτι, τοῦτο δὲ ὑποδήμασι καὶ
ἴμασι παρὰ τοῖς ἡμετέροις ἀρχουσιν ἐκέρχοντο, οἱ
μόνοις κεχρησθῆναι προσήκει τοὺς πρὸς τὴν βασιλείαν
ἐξόντας. ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ δικασταὶ οὐκ ἐξ ἰδῶν
προσκόπου, ἀλλ' ὡς ἡμῶν αὐτῶν παρόντων καὶ δια-
λαλούντων τὰς οἰκίας προέφερον ψήφους.

Κ ε φ . α' .

Ὅπερ τοῦ λοιποῦ ἐν οἰδηθῆναι δικαστηρίῳ γί-
νεσθαι κωλύομεν. Διπισκόντες τὸν μὲν κατὰ καιρὸν
κοιμιστῶρα τοῦ θεοῦ ἡμῶν παλατίου ἅμα τῷ αὐτοῦ
ὑπεροχῇ ἦτοι τῷ κατὰ καιρὸν ἐπάρχῳ τῶν ἱερῶν
πραιτωρίων τὰς τοιαύτας ὑποθέσεις ἐξετάζειν, μὴ
ἐξ

a legibus definitum exerceatur et perfectum finem ac-
cipiat. Sin duo pluresve sint litis disceptatores, et
inter eos dissensus oritur, etiam sic iubemus, ut
unusquisque eorum, prout sibi visum fuerit, sententiam
suam ferat.

E p i l o g a .

Quae igitur hac lege in perpetuum valitura a
serenitate nostra definita sunt, ea excellentia tua,
ceterique omnes maiores et minores iudices servare
studeant, edictis in hac regia urbe more solito ab
excellencia tua propositis, praeeptis vero ad clarissimos
provinciarum praesides missis, ut omnes sciant,
quae ad utilitatem litigantium a nobis sancita sunt.

N o v e l l a C X X V I .

EXEMPLUM SACRAE FORMAE DE APPELLA-
TIONIBUS.

Idem Imperator Petro, gloriosissimo Praefecto
Praetorio.

P r a e f a t i o .

Theodosius et Valentinianus pie memoriae lege
disposuerunt, ut quaestor sacri palatii manifestas
causas appellationum una cum praefecto sacri per
orientem praetorii, qui quovis tempore thronum ex-
cellentiae tuae moderatur, secundum formam sacrarum
consultationum examinaret. Invenimus autem in eius-
modi examinationibus rem committi et republica et
ipso etiam imperio indignam. Litigantes enim, et
procuratores, et eorum advocati, omnesque in eiusmodi
causis ministrantes, tamquam nobis ipsis sedentibus et
audientibus, apud magistratus nostros tam veste,
quam calceis et verbis utuntur, quibus eos solum uti
convenit, qui ad Imperatorem ingrediuntur. Quin et
ipsi iudices non ex sua persona, sed velut nobis ipsis
praesentibus et interloquentibus sententias suas pro-
ferbant.

C A P . I .

Quod in posterum in quacunque iudicio fieri
prohibemus, sancientes, ut sacri nostri palatii qui est
quaestor una cum excellentia tua seu qui quovis tem-
pore est praefectus sacro praetorio huiusmodi causas
examinet, non vero ex nostra, sed ex suis personis inter-
locu-

²⁾ *Hal. et Scrimg. — Athan. VII. 6. (Heimb. Anecd. I. p. 85 sq.) — Bas. IX. 2. 9. — Iulian. Const. 113. — Fetus versio latina huius Nov. non extat.*

¹⁾ Θεοδόσιον ἐπάρχῳ πραιτωρίων *Athan.* — ²⁾ φανερώσ *Hal.* in notis recogn. op.

ἐξ ἡμετέρου δέ, ἀλλ' ἐξ ἰδίων προσώπων τὰς δια-
λαλίας προφέρειν, καὶ νόμοις ἐγνωσμένην διδόναι
ψήφον, τῶν ἐπιθότων δηλαδὴ σκηνίων ἐν ταῖς
τοιαύταις διαταῖς τὴν ἰδίαν παρεχόμεν ὑπηρεσίαν,
καὶ ἐξ ἰδίων τῶν ἀρχόντων τῶν τὰς τοιαύτας δίκας
κρινόντων, ὡς εἰ τι παρὰ ταῦτα τοῦ λοιποῦ καθ'
οἰσθητότε τρόπον πλημμεληθῆναι, τῷ τῆς καθουσί-
σεως ἐγκλήματι ὑποκείσονται.

Κε φ. β'.

Ἐν πάσαις δὲ ταῖς ἐκκλησίαις τοῦτο κρατεῖν κε-
λεύομεν, ἵνα ὁσάκις ἐκκλησίαι γινόμενης ἐντὸς τοῦ
ῥωρισμένου χρόνου ἑκάτερον μέρος τὴν κυρίαν ἡμέ-
ραν παραφυλάττει ¹⁾, ἀνυπερθέτως οἱ δικασταὶ τοῦτο
μὲν τὰ πεπραγμένα, τοῦτο δὲ τὰ κεκοιμένα ἐξετάζειν
σπουδᾶσθαι, καὶ μετὰ τοῦ νόμου καὶ τοῦ δικαίου
ψήφον δίδοναι. Εἰ δὲ μόνος ὁ ἐκκαλεσάμενος ἐξ-
έλθοι, κελεύομεν τοὺς δικαστὰς ἀναμένειν μέχρι
τῆς τελευταίας κυρίας, καὶ εἰ ἀναζητηθεὶς ὁ νικησας
μὴ εὐρεθῆναι, ἐξεταζομένων τῶν πεπραγμένων νομι-
μῶν δοῦναι πέρας. Εἰ δὲ μόνος ὁ τὴν νικητικὴν
ψήφον λαβὼν εἰσέλθοι, καὶ ἐπιζητηθεὶς ὁ ἐκκαλού-
μενος μὴ εὐρεθῆναι, ἀναμένειν τοὺς δικαστὰς μὴ
μόνον τὴν τελευταίαν κυρίαν, ἀλλὰ καὶ τὸν τῆς
reparationis χρόνον, τοῦτέστι τοὺς τρεῖς μῆνας. καὶ
εἰ μὴδὲ τῆνικαῦτα ὁ ἐκκαλούμενος εὐρεθῆναι, μηκέτι
τῷ χρόνῳ παραδρομῇ κυροῦσθαι τὴν ψήφον,
ἀλλὰ καὶ ἐκ μιᾶς μοίρας τοὺς δικαστὰς ἐξετάζειν
τοῦτο μὲν τὰ πεπραγμένα, τοῦτο δὲ τὰ κεκοιμένα.
καὶ εἰ μὲν ὀρθῶς τὴν ψήφον δεδομένην εὐροῖεν,
ταύτην βεβαίον, εἰ δὲ τι παρῶπται, τοῦτο διορ-
θοῦσθαι, καὶ νόμιμον διδόναι ψήφον. ἅπαξ δὲ τῆς
ἐπιστομῆς δίκης ἐν ταῖς ἐπιπροθέτοις ἡμέραις εἴτε
παρ' ἑκατέρου μέρους, εἴτε παρὰ τοῦ ἐνός εἰς-
αχθείσθαι, μηκέτι τῆ τοῦ δικαίου χρόνου παραδρομῇ
τοῦ λοιποῦ βεβαιοῦσθαι τὴν ψήφον, ἀλλὰ τῆς ἀλη-
θείας καὶ τοῦ δικαίου σκοποῦμένου πέρας ταῖς
τοιαύταις ὑποθέσεσι διδοῦσθαι νόμιμον, εἴτε τοῦ
ἐνός, εἴτε ἑκατέρου μέρους παρόντος. Καὶ διὰ τοῦτο
κελεύομεν ἐν ταῖς τοιαύταις ὑποθέσεσι μηκέτι (καὶ
μέχρι τοῦ παρόντος ἐκράτει) εἰς τὴν πρώτην ἐκκλησίαν
πάσας τὰς διαγνώσεις ἀναφέρεισθαι, ἀλλὰ μίαν ἑκά-
στην τὴν ἰδίαν ἡμέραν ἔχειν προγεγραμμένην.

Κε φ. γ'.

Πρὸς τοῦτοις θεσπίζομεν, ὥστε πάντας τοὺς δι-
καστὰς τὴν μὲν ἐκκλησίαν ταῖς διωρισμέναις ἡμέραις
προσγεγομένην καὶ τοῖς νόμοις οὐκ ἀπηγορευμένην
παντὶ τρόπῳ δέχεσθαι, ἐντὸς δὲ ἡμερῶν ²⁾ μετὰ
τὸ ἐπιδοθῆναι τὴν ἐκκλησίαν τὰ πεπραγμένα μετὰ
τῆς ἰδίας ὑπογραφῆς παρέχειν τοῖς δικαζομένοις,
ἵνα ἐκείνοι ὑπὲρ τῆς ἰδίας βοηθείας τῷ ἀρμοδίῳ ἄρ-
χοντι ταύτην ³⁾ δυνήσωνται ἐμφαντεῖν. Εἰ δὲ τις
τῶν δικαστῶν τοῦτο ποιῆσαι ὑπερβῆτο, ἢ μὲν ψή-
φος τῆ τοῦ χρόνου παραδρομῇ βεβαιωθῆσεται, αὐτὸς
δὲ ὁ δικαστὴς ὁ ταῦτα μὴ παραφυλάξας καὶ οἱ τοῦτοι
ὑπηρετοῦντες πᾶσαν ζημίαν, ἣν ὑπομένοι ὁ δικαζό-
μενος διὰ τὸ μὴ δοθῆναι αὐτῷ τὰ πεπραγμένα, ἐκ
τῶν ἰδίων οὐσιῶν ἀποδοῦναι αὐτῷ ἀναγκασθήσονται,
καὶ ἀνὰ δέκα χρυσίου λιτρῶν ποινήν καταβαλοῦσι
τοῖς ἡμετέροις εἰσκομισθῆσομένην πριβαίτοις.

Ἐ π λ ο γ ο σ.

Ἡ ἐνδοξος τοίνυν καὶ μεγαλοφυῆς αὐθεντία σου
τῶν παρόντων νόμων καὶ ἐν ταύτῃ τῇ βασιλίᾳ πόλει
προθεῖναι σπουδαῖα, ἵνα πάντες γινώσκωσι, τί οἱ ἰ-
λοῦσι παραφυλάττειν. ΔΙΑ-

locutiones proferant atque sententiam legibus cogita-
tam ferant, consuetis scilicet scriptis in eiusmodi cog-
nitionibus ministerium suum exhibentibus, et attenti-
bus magistratibus, qui causas illas diiudicant, si quid
adversus illa in posterum quocumque modo committum
fuerit, se crimini maiestatis obnoxios fore.

CAP. II.

In omnibus autem appellationibus hoc obtinere iu-
bemus, ut, quotiescunque appellatione interposita iura
definitum tempus utraque pars fatalem diem observave-
rit, sine dilatione iudices tam acta quam iudicium
examinare studeant, legique et iuri consentaneam sen-
tentiam ferant. Quodsi is solum, qui appellatus, in-
gressus sit, iubemus, ut iudices usque ad ultimum fa-
talem diem expectent, et si victor quaesitus nec in-
ventus fuerit, examinatis actis causae legitimum form
imponant. Sin vero is solus, qui victicem scilicet
accepit, ingressus fuerit, et appellator quomodo nec
inventus fuerit, iudices non solum ultimum fatalem
diem, sed et tempus reparationis, hoc est tres menses,
expectent. Et si ne tum quidem appellator invenia-
tur, nequaquam decursu temporis sententia confirmetur,
sed vel una parte praesente iudices tam acta quam
iudicata examinent. Ac si quidem sententiam recte
latam invenerint, eam confirmant, sin autem neglegit-
etum aliquid sit, id corrigant, et legitimum senten-
tiam ferant. Causa vero appellationis semel intra
fatales dies sive ab utraque parte, sive ab uno intro-
ducta, nequaquam biennialis temporis decursu in poste-
rum sententia confirmetur, sed veritate et iure con-
siderato causae illae, sive una sive utraque parte praes-
ente, legitime decidentur. Et propterea iubemus, ut
in eiusmodi casibus non amplius (quemadmodum in
hunc usque diem obtinuit) ad primam appellationem
omnes cognitiones referantur, sed unaquaeque pro-
prium diem praescriptam habeat.

CAP. III.

Ad haec sancimus, ut omnes iudices appellationem
definitis diebus interpositam neque legibus prohibitam
omnimodo recipiant, atque intra triginta dies post
oblitam appellationem acta cum subscriptione suo
litigantibus praebent, ut illi ad auxilium suum com-
petenti iudici haec insinuare possint. Quodsi quis ex
iudicibus id facere distulerit, sententia quidem decursu
temporis confirmabitur, ipse vero iudex, qui ille nec
observaverit, et qui ei ministrant omne damnatum, quod
litigans propter acta ei non data sustineat, ex pro-
priis facultatibus ei reddere compellantur, et possum
denarum auri librarum solvent, nostris praetatis in-
ferendum.

Epilogus.

Gloriosa igitur et magnifica auctoritas tua presen-
tem legem in hac quoque regia urbe observari
studeat, ut omnes intelligant, quid observare debeant.

¹⁾ (Eustath.) ἡσπ. XI. 6.

²⁾ παραφυλάττει Hal., Bas. (Fabr.) — ³⁾ ταῦτα Hal., Bas.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ εκ^α)

Περὶ ἀδελφοπαίδων κληρονομοῦντων
ἅμα τοῖς ἀνιόντων, καὶ περὶ ἐτέρων κλη-
ρονομαίων.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Βάσσω, τῷ ἐνδοξοτάτῳ
ἐπάρχῳ πραιτωρίων¹⁾.

Προοίμιον.

Τοὺς ἡμετέρους νόμους ἐπανορθοῦν ἡμεῖς οὐκ
ἐκρούμεν, πανταχοῦ τὸ συμφέρον τοῖς ὑψηλοῖς
ἐπίσκειν βουλευόμενοι. μεμνημένα τοῖνυν γράψαντες
νόμον, δεῖ οὐ παρεκλεισάμεθα, ἵνα εἰ τις τελευ-
τήσῃ καταλιπὼν ἀδελφούς καὶ παῖδας ἐτέρου προ-
τελευτήσαντος ἀδελφοῦ, παῖδες πρὸς τὴν κληρονο-
μίαν καλεῶνται, τὴν πατρῴαν ὑπεριστέως τάξιν καὶ
τὴν ἐκείνου κομιζόμενοι μοῖραν. εἰ δὲ ὁ τελευτήσας
καταλίπῃ τῶν ἀνιόντων τινά²⁾, καὶ ἀδελφούς ἔξ
ἐκείνων γονέων συναποτέμους αὐτῷ, καὶ παῖδας
ἐκ προτελευτήσαντος ἀδελφοῦ, τοὺς μὲν ἀδελφούς
ἐκλείψασμεν διὰ τοῦ αὐτοῦ νόμου μετὰ τῶν γο-
νέων καλεῖσθαι, τοὺς δὲ ἀδελφοπάιδας ἀπεκλεί-
ψασμιν.

Κεφ. α'.

Ταῦτα τοῖνυν δικαίως ἐπανορθοῦντες θεσπίζο-
μεν, ἵνα εἰ τις τελευτήσας καταλείψῃ τῶν ἀνιόντων
τινά, καὶ ἀδελφούς δυναμένους μετὰ τῶν γονέων
καλεῖσθαι, καὶ ἐτέρου ἀδελφοῦ προτελευτήσαντος
παῖδας, μετὰ τῶν ἀνιόντων καὶ τῶν ἀδελφῶν κα-
λεῶνται καὶ οἱ τοῦ προτελευτήσαντος ἀδελφοῦ παῖ-
δες, καὶ τοσαύτην λαμβάνουσι μοῖραν, ὅσην ἐμελλεν
ὁ αὐτῶν πατὴρ κομιζέσθαι, εἰ περιῆν. Ταῦτα δὲ
θεσπίζομεν περὶ ἐκείνων τῶν ἀδελφοπαίδων, ὧν ὁ
πατὴρ ἔξ ἐκείνου γονέως συνήπιετο τῷ τελευτή-
σαντι, καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, ὅταν αὐτοῖς δεδῶκαμεν
τάξιν, ὅτε μετὰ μόνων καλοῦνται τῶν ἀδελφῶν,
ταύτην αὐτοὺς ἔχειν κελύμεν, καὶ ὅτε μετὰ τῶν
ἀδελφῶν καλοῦνται τῶν ἀνιόντων τινὲς πρὸς τὸν
ἐξῆρον³⁾.

Κεφ. β'.

CAP. I.

Haec igitur iuste emendantes sancimus, si quis
moriens reliquerit quendam ex ascendentibus, et fra-
tres, qui cum parentibus vocari possint, alteriusque
fratris praemortui liberos, ut cum ascendentibus et
fratribus praedefuncti etiam fratris liberi vocentur,
et tantam partem accipiant, quantum pater ipsorum
accepturus fuisset, si viveret. Haec autem de illis
fratrum liberis sancimus, quorum pater ex utroque
parente defuncto iunctus erat; et, ut brevi dicamus,
quem locum illis dedimus, quando cum solis fratribus
vocantur, cum quoque illos habere volumus, quando
cum fratribus quidam ex ascendentibus ad heredita-
tem vocantur.

CAP. II.

GL.

CONST. CXXI.

UT FRATRUM FILII SUCCEDANT PATRUO⁴⁾ AD IMITATIONEM FRATRUM ETIAM ASCEN-
DENTIBUS EXSTANTIBUS; ET UT MULIERES NON INSINUATA ANTENUPTIALI DONATIONE
NON LAEDANTUR, NON INSINUANS AUTEM VIR, VEL SI COMPETAT NUPTIALE LUCRUM,
EO NON FRUATUR, ET RURSUS UT MULIERES NON SECUNDO NUBENTES DOMINAE SINT
PARTIS SPONSALITIAE LARGITATIS, QUANTUM PARS FACIT UNUS FILII; ET UT SIMILES
SINT POENAE UTRUSQUE SEXUS, DUM SINE CAUSA RATIONABILI REPUDIUM MITTITUR.

(Coll. IX. tit. 7.)

Idem Augustus Basso, Praefecto Praetoriorum.

Praefatio. Nostras leges emendare nos non piget, ubique utilitatem subiectis invenire volentes.
Meminimus igitur scripsisse legem, per quam iussimus, ut, si quis moriatur relinquens fratres et filios alterius
praemortui fratris⁵⁾, ad similitudinem fratrum et praemortui fratris filii ad hereditatem vocentur, paternum
adtingredientes gradum, et illius ferentes portionem. Si vero moriens relinquat ascendentium aliquos, et fra-
tres ex utraque parentibus coninnetos sibi, et filios ex praemortuo fratre, fratres quidem iussimus per ipsam
legem cum parentibus vocari, fratris vero filios exclusimus.

CAP. I. Hoc itaque inste corrigentes sancimus, ut, si quis moriens reliquerit⁶⁾ ascendentium aliquem,
et fratres, qui possint cum parentibus vocari, et alterius praemortui fratris filios, cum ascendentibus et fratri-
bus vocentur etiam praemortui fratris filii, et tantam⁷⁾ accipiant portionem, quantum futurus erat eorum⁸⁾
pater accipere, si viveret⁹⁾. Hoc vero sancimus de illis filiis fratris, quorum pater ex utroque parente iun-
ctus defuncto, et absolute dicimus, ordinem¹⁰⁾, quando cum solis vocantur fratribus, eundem eos habere
iubemus,

¹⁾ Scrimg., deest ap. Hal. — Athan. IX. 12. (Heimb. Anecd. I. p. 106 sq.) — Julian, Const. 114. — Versio est vetus glossata.

²⁾ Θεοδόσιω ἐπάρχῳ πραιτωρίων, cf. Biener l. c. p. 332. — ³⁾ τινὰς habuisse videtur Fet. Int., sed cf. cap. I. init. — ⁴⁾ Τοῦτου κρατοῦντος ἀπὸ καλὰν δὴν Ἰανουαρίων τῆς ια' ἐπιμεμήσως add. Athan. et simile quid habuit Fet. Int. — ⁵⁾ Cod. Hamb.; paterne substantiae Trid.; patruae hereditati Cont. in marg.; pariter Port., Cont. — ⁶⁾ Cod. Hamb.; et al-

terius fratris filios praemortui add. — ⁷⁾ Cod. Hamb.; relinquit add. — ⁸⁾ cum ascendentibus fratres vocentur et praem. fratris filii et tantam Cod. Hamb.; cum ascend. et fratres vocentur et praem. fratris filii tantam Trid. — ⁹⁾ Cod. Hamb.; eorum futurus erat add. — ¹⁰⁾ Cod. Hamb., Trid.; vixisset Port., Cont. — ¹¹⁾ dicere quomodo eis dedimus ordinem Bk. ed. ster.

Κεφ. β.^{*)}

CAP. II.

Κακείνῳ γε μὴν ἄξιον ἐπαγορεύσεως τινος εἶναι νομίζοιτες, μέρος αὐτὸ τοῦ παρόντος ποιούμεθα νόμου. Ἐξ αὐτῆς γὰρ τῆς τῶν πραγμάτων εὐλογοῦντες πείρας ἀναγκαῖον εἶναι ταῖς γυναῖξι πραττομένων ὑπομνημάτων τὰς πρὸ τῶν γάμων δωρεὰς ἐμφανῆσθαι, ἵνα, κἂν εἰ τῶν πρωτοτύπων συμβολαίων ἐκπέσοιεν, πρόχειροι διὰ τῶν ὑπομνημάτων αὐταῖς εἰ περὶ τοῦ γάμου συστάσεις ὑπάρχοιεν, θεσιπίζομεν, ἀνάγκην ἔχειν τοὺς ἄνδρας αὐτοὺς ἢ καὶ τοὺς ὑπὲρ αὐτῶν τὴν πρὸ γάμου ἦτοι διὰ γάμου¹⁾ δωρεῶν²⁾ καταγράφοντας, ἐν ᾧ χροσῶν υπερβαίνῃ ποσότητα, ἐμφανῆσθαι ταυτὴν πραττομένων ὑπομνημάτων ἐπὶ μὲν τῆς βασιλίδος πόλεως παρὰ τῷ μαγίστρῳ τῶν κήρων, ἐν δὲ ταῖς ἐπαρχίαις παρὰ τῷ τῆς πόλεως ἐκάστης ἐκδίκῳ, ἢ παρ' οἷς ὕλως τὰ τοιαῦτα ὑπομνηματα συνίστασθαι δύναται. Εἰ δὲ μὴ ἐμφανῆσοιαι ταύτας, ὅσον πρὸς τὸ μέρος τῆς γυναίκος καὶ οὕτως αὐτὰς ἐρῶσθαι κελεύομεν, καὶ εἰ καιρὸς γένηται τῆς ἀπαιτήσεως τῆς δωρεᾶς³⁾ ἢ καὶ μέρους αὐτῆς, μὴ ἀντικεισθαι τῇ γυναίκι τὸ μὴ ἐμφανισθῆναι τὴν δωρεάν. Εἰ δὲ τὰ τῶν προικῶν σύμφωνα καὶ εἰ τοιῶν ἀποβάσεις τῷ μέρει τοῦ ἀνδρός δῶ τὴν ἀπαιτήσιν τῆς προικὸς ἢ καὶ μέρους αὐτῆς, οὐδέμιν αὐτὸν ἔχειν κελεύομεν ἀγωγῆν, ἐὰν μὴ τὴν δωρεάν ἐνεφανίσαι πραττομένων ὑπομνημάτων, ὡς εἰρηται, τὸ γὰρ τῶν ἀνδρῶν ἔχοντων ἐξουσίαν τοῦ ἐμφανῆσθαι τὰς δωρεὰς τὸν ὑπὲρ τοῦ μὴ ἐμφανισθῆναι κίνδυνον ταῖς γυναῖξιν ἐπικεῖσθαι, αἰτοπον ἡμῖν εἶναι δοκεῖ.

Κεφ. γ.^{*)}

CAP. III.

Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὰς γυναῖκας τὰς εἰς δεῦτερον γάμον οὐκ ἐρχομένας προτιμήσεώς τινος ἄξιας παρὰ τὰς δευτερογαμουσας εἶναι νομίζομεν, θεσιπίζομεν, εἰ τις ἀποβαλομένη τὸν ἄνδρα ἐτέρων ἀπόσχεται γάμων, ἔχειν μὲν αὐτὴν τὴν χορῆσιν τῆς πρὸ γάμου δωρεᾶς, καθὰ καὶ πρότερον ἐθεσπίσαμεν, ἔχειν δὲ αὐτὴν καὶ δεσποτείας τοσοῦτον, ὅσον ἢ πρὸς τοὺς παῖδας ἀναλογία ποιεῖ, ἵνα κατὰ τὸν τῆς δεσποτείας⁴⁾ λόγον ἐνός καὶ αὐτῆ⁵⁾ παιδὸς πρόσωπον ἔχειν δοκῇ⁶⁾. Ταῦτα δὲ κρατεῖν οὐκ ἐπὶ μητέρων

Quum vero etiam illud correctione aliqua dignum iudicemus, id partem huius legis facimus. Ipsa enim rerum experientia invenientes necessarium esse mulieribus, ut actis donationes ante nuptias insinuaverint, quae amissis licet instrumentis principalibus, ex actis probatio matrimonii illis in promptu sit, sancimus, ut ipsi viris, vel qui donationem ante nuptias propter nuptias pro illis scribunt, si quingentorum solidorum quantitatem excedat, eam actis confectis insinuare necesse sit in regia quidem urbe apud magistrum census, in provinciis autem apud civitatis cuiusque defensorem, vel apud quos omnino talia monumenta confici possunt. Quodsi eas non insinuant, quantum ad partem mulieris, etiam sic illas tales iubemus, et si tempus sit exigendarum dotis vel partis eius, non obstat mulieri dotem insinuatum esse. Sin autem pacta dotalia eorumque eventus videtur viro exactionem dotis vel etiam partis eius, insinuat, ut nullam is actionem habeat, si donationes ante confectis, sicut dictum est, non insinuat. Quum viri potestatem insinuandi donationes habeat, absurdum nobis videtur, si ex eo, quod non insinuat, mulieribus periculum imminet.

Quoniam vero et mulieres ad secundas nuptias non venientes praerogativa aliqua praeter eas, quae secundo nubunt, dignas esse existimamus, sancimus, ut quae viro amisso secundis nuptiis abstineat, et fructum fructum quidem donationis ante nuptias habeat, quemadmodum etiam antea sancimus, habeat ut illa et domini iure tantum, quantum liberorum partitas facit, ut quod ad dominium viri et ipsa sua personam sustinere videatur. Haec autem nos solum in matribus obtinere iubemus, sed et in patribus, et

inbentis, et quando cum fratribus vocantur aliqui ascendentes ad hereditatem; hoc inbentes ex Ed. II. praesentis iudictionis undecimae.

CAP. II. Illud quoque dignum correctione aliqua esse indicantes, partem hoc praesentis legis. Ex ipso enim rerum invenientes experimento, necessarium esse mulieribus actis monumentorum antecessitales donationes insinuari, ut, vel si principalia instrumenta pereant, quod facile est, per monumenta matrimonii non probatio maneat, sancimus, necessitatem habere viros ipsos, aut etiam qui pro eis ante nuptias donationes scribunt, si quingentorum solidorum transcendit quantitatem, insinuare eam in actis monumentorum, in regia quidem civitate apud magistrum census, in provinciis autem apud uniuscuiusque civitatis defensorem, aut apud quos omnino talia documenta confici possunt. Si vero non insinuant eas, quantum quidem ad partem mulieris, etiam sic eas valere iubemus, et si tempus fiat exactionis donationis et⁷⁾ partis eius, non opponi mulieri non insinuatam fuisse donationem. Si vero dotalium pacta et horum eventus parti viri concedantur exactionem⁸⁾ dotis, aut etiam eius partis, nullam enim habere inbentis actionem, si non donationem insinuatam in actis monumentorum, sicut dictum est. Viri enim habentibus potestatem insinuare donationes, pro non insinuat periculum mulieribus imminere, ineptum nobis esse videtur.

CAP. III. Quia vero et⁹⁾ mulieres ad secundas nuptias non venientes portione aliqua dignas ultra eas, quae secundo nubunt, esse putamus, si quae amisso viro alterius abstineat nuptiis, habere quidem eam

¹⁾ Hoc cap. primis verbis mutatis est in Bas. XXIX. 4. 1. indeque in ed. Hal. insertum est post Nov. 119. c. 1. — Reliquam huius Nov. partem referunt Parat. §. 9. Athan. tit. X. (Heimk. Anecd. l. p. 134.) — ²⁾ Bas. XXXIII. 12. 1. Schol. b. — Apud Hal. ex Bas. tenore hoc cap. 3. insertum habent in Nov. XXII. c. 20. §. 1.

³⁾ ἦτοι διὰ γάμον non habuisse videtur Fet. Int. et Athan. de sola ante nuptias donatione loquitur, Julian. vero h. l. solius propter nuptias donationis mentionem fecit (cf. l. 20. C. de donat. a. nupt. (F. 3.)) — ⁴⁾ τὰς — δωρεὰς Hal., Bas., Fulg. — ⁵⁾ Hal., Bas., Fulg.; τῆς ἀπαιτ. ὑμῖν δωρεῶς Scring.; τῆς ἀπ.

ἡμῖν δωρεῶς Cod. Zurich. — ⁶⁾ Hal., Bas., Fulg.; τοσοῦτον — δεσποτείας non habet Scring., qui lacunam indicavit. — ⁷⁾ Hal., Bas., Fulg.; αὐτῆ Scring. — ⁸⁾ Hal., Bas.; δοκεῖ Scring. — ⁹⁾ aut Ed. Nelles aut etiam. — ¹⁰⁾ actionem Cod. Hamb., edd. — ¹¹⁾ Cod. Hamb., Trid., Port.; et om. Cont.

μῶν κλητέμεν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πατέρων καὶ τῶν
 ἄλλων ἀνιόντων βουλόμεθα τῶν εἰς δευτέρους γά-
 μους οὐκ ἐρχομένων.

Κε φ. δ. *)

Ἐπειδὴ δὲ ἀπηγορεύσαμεν πρόην δι' ἡμετέρου
 νόμου τοῖς τε ἀνδράσι καὶ ταῖς γυναῖξὶ θεκοῖδια
 πύμπιν καὶ διαλύειν τοὺς γάμους, πλὴν εἰ μὴ τίς
 ἴσῃν αἰτία τῶ ἡμετέρου νόμου γνωρίζομένη, καὶ
 πῶνάς τοῖς τοῦτο τολμῶσι ποιεῖν ἀνδράσι τε καὶ
 γυναῖξιν ἐπειθήκαμεν, παραλλαγὴν τινα περὶ τὰς
 ποινὰς τοῦ τε ἀνδρός τε καὶ τῆς γυναῖκος ποιησάμενοι,
 ἐκός τὸ κάλλιον τοῦτο μεταποιούντες θεσιζόμεν,
 μηδέμια εἶναι διαφορὰν, τὸ γε ἐπὶ ταῖς ποιναῖς,
 μεταδὲ ἀνδρός τε καὶ γυναῖκος τοῦτο τολμῶντων,
 ἀλλὰ ταῖς αὐταῖς ποιναῖς ταῖς κατὰ τῶν γυναικῶν
 καὶ ἡμῶν ὀρισθείσας, ἐπειδὴ χωρὶς αἰτίας τῶ
 ἡμετέρου νόμου γνωρίζομένης τὰ συνοικέσια λύσασσι,
 τοὺς ἀνδρας ὑπόγεισθαι τοὺς τοῦτο τολμῶντας, καὶ
 ἡμῶν εἶναι τὰς ποινὰς ἐπὶ τε ἀνδρός καὶ γυναι-
 κος, ἐπὶ γὰρ ἀμαρτήματος ἴσου παραπλησίας ἀν-
 τὴν ἱπικέσθαι καὶ τὰς ποινὰς δίκαιον ἐνομίσαμεν
 ἡμῶν.

Ἐ π ἰ λ ο γ ο ς.

Τὸν παρόντια τοίνυν γενικῶν ἡμῶν νόμον δῆλον
 ἢ ὅτι ἡδοξότις ποιήσει διὰ τῶν συνειδισμένων
 ἰδιαιτων τοῖς τε τὴν μεγάλην ταύτην οἰκοῦσι πό-
 λιν, τοῖς τε τὰς ἐπαρχίας οἰκοῦσιν, ὥστε μηδένα
 τῶν πάντων τὰ ἐπὶ σωτηρία κοινῇ γενομοδειημένα
 παρ' ἡμῶν ἀγνοῆσαι. Dat. Kal. Septemb. Constant.
 DN. Iustiniani PP. Aug. ann. XXI., post Ba-
 silii V. C. Cons. ann. VI. [547.]

ΔΙΑ-

CAP. IV.

Quoniam vero viris et feminis repudium mittere
 et matrimonia solvere dudum lege nostra prohibuimus,
 nisi causa quaedam subsit legi nostrae cognita, poe-
 nasque viris et feminis, qui illud facere audent, im-
 posuimus, mutationem quandam circa poenas viri et
 mulieris facientes, in melius id mutantes sancimus,
 ut nulla sit differentia, quantum ad poenas, inter
 virum et mulierem, qui hoc perpetrant, sed iisdem
 poenis, quae in mulieres a nobis statutae sunt, quando
 sine causa legi nostrae cognita matrimonia solvunt,
 etiam viri subiiciantur, qui hoc audent, similesque
 sint poenae tam in viro quam in femina. In aequali
 enim delicto aequalis etiam poenas illis imminere
 iustum esse putavimus.

E p i l o g u s.

Generalem igitur hanc nostram legem gloria tua
 per consuetudinem edicta manifestam faciet quum iis, qui
 in magna hac civitate habitant, tum etiam, qui pro-
 vincias incolunt, ut nemo omnium ea, quae pro com-
 muni salute a nobis sancita sunt, ignoret.

No-

etiam antenuptialis donationis, sicut prius, sancimus, habere vero eam et proprietatis tantam, quantum filiorum
 quantitatis facit ¹⁾, ut secundum proprietatis rationem unius et ipsa filii personam obtinere videatur. Haec vero
 valere non in matribus solis iubemus, sed etiam in patribus et aliis ascendentibus volumus ad secundas
 nuptias non venientibus.

CAP. IV. Quia vero interdiximus dudum per nostram legem et viris et mulieribus repudia mittere,
 et transigere matrimonia, nisi tamen quaedam sit causa nostrae legi cognita, et poenas hoc facientibus viris ²⁾
 et mulieribus imposuimus, mutationem quandam circa poenas viri ac mulieris facientes, et ad melius hoc
 transformantes sancimus, nullam esse differentiam, quantum ad poenam, inter virum et mulierem hoc praesum-
 mentes, sed iisdem poenis, quae contra mulieres a nobis definitae sunt, si sine causa nostrae legi cognita ma-
 trimonia distrahant, etiam viros subdi hoc praesumentes, et similes poenas esse in viro et in muliere. In de-
 licto enim aequali proximis ³⁾ eis imminere poenas, iustum esse putamus.

E p i l o g u s. Praesentem igitur generalem nostram legem ⁴⁾ manifestam tua gloria faciet per
 edicta solennia et iis, qui hanc maximam civitatem, et qui provincias habitant, ut nullus hominum, quae ad
 salutem communem sancita sunt a nobis, ignoret. Dat. Kal. Septemb. Constant. imp. DN. Iustiniani PP.
 Aug. anno XXI., post cons. Basilii V. C. anno VI. [547.]

CONST. CXXXIII.

¹⁾ Photii Nomoe. XIII. 4. (Fœlli bibl. II. p. 1096 sq.)

²⁾ Cod. Hamb.; faciat edd. — ³⁾ Cod. Hamb.; et viris edd. — ⁴⁾ Cod. Hamb., Trid., Port.; similes Cont. —

¹⁾ Cod. Hamb.; legem nostram edd.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρηγ.

Περὶ τῆς τῶν δημοσίων ἀνύσεως καὶ καταβολῆς, καὶ ἐτέρων κεφαλαίων.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Πέτρον, τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ τῶν πραιτωρίων.

Κεφ. α΄.

Ὅσα πρὸς ἀφέλειαν τῶν ἡμετέρων ὑποτελῶν ὄρᾳ σπουδαίοντες διαπραττεῖσθαι, καὶ τὸν παρόντα εἶδημεν νόμον, δι' οὗ θεσπίσμεν, κατὰ τὸν Ιουλίον ἤτοι ¹⁾ αὐγουστον μῆνα μιᾶς ἐκάστης ἐπιμεμήσεως τὰς μερικὰς διατυπώσεις τῶν συντελειῶν τῆς μελλούσης ἐπιμεμήσεως ἐν τῷ δικαστηρίῳ τῶν ἐκάστης διοικήσεως ἐνδοξοτάτων ἡμῶν ὑπάρχων πραιτωρίων ὑπομημαίων φανερῶσθαι, σημεινοῦσας τὸ ὅποσον ἐν ἐκάστῃ ἐπαρχίᾳ ἦτοι πολεὶ ὑπὲρ ἐκάστου λοῦγου ²⁾, ἢ οὐλίων ³⁾, ἢ κενουρίων, ἢ ἄλλων οἰων-δήποιε ὀνόματι τοῦτο μὲν ἐν εἰδῷ, τοῦτο δὲ ἐν χρυσῇ δημοσίῳ ἔνεκεν ἐπίχειται, φανερούσας δὲ καὶ τῶν εἰδῶν τὴν ἀποτίμησιν κατὰ τὴν τράπεζαν καὶ τὴν ἐν ἐκάστῳ τόπῳ κρατούσαν συνθήσαν, καὶ εἰ ἐξ αὐτῶν εἰς τὴν ἀρχαν εἰσφέρισθαι, ἢ ἐν ἐκάστῃ ἐπαρχίᾳ διδοῦσθαι ἢ διαπραττεῖσθαι προσήκει. οὕτω δὲ συντιθεμένας τὰς τοιαύτας διατυπώσεις τοῖς τῶν ἐπαρχιῶν ἀρχουσιν εὐθέως πέμπεισθαι ἐν προομιλοῖς ἐκάστης ἐπιμεμήσεως, καὶ δι' αὐτῶν προτίθεσθαι ἐν τοῖς ὑπ' αὐτοῦς καθιστάσθαι πόλεσιν ἐνὸς του σептемβρίου μηνὸς ἢ ὀκτωβρίου, ἀλλὰ καὶ τοῖς βουλευμένοις τὰ ἴσα τούτων ἐκ τοῦ δικαστηρίου τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ἀνυπερθέτως διδοῦσθαι, ὥστε τοὺς συντελειστὰς γινώσκειν, καθ' ὃν τρόπον ἀφελουσι τὰς συντελείας εἰσφέρειν. Εἰ δὲ πρὸ τῆς ἐμφανείας εἰς ἐτέρουσ τιλοῦσ παρὰ τοὺς προεχρημένους τῇ μερικῇ διατυπώσει τοῦ αὐτοῦ ἐνιαυτοῦ οὐ συντελεσθῶσι τὰ δημοσία καταβάλλωσιν ἢ κατὰ τὴν ἐπαρχίαν δαπανήσωσι, κλυέουμεν αὐτοὺς εἰς τὰς τῆς αὐτῆς Ἰνδικτιωνῶν συντελείας ταῦτα λογιέσθαι, ὥστε μηδεμίαν αὐτοῦσ ὑπομένειν ζημίαν. Εἰ δὲ κατὰ τὸν παρ' ἡμῶν ὀρισθέντα καιρὸν μὴ ἐκπεμφθῶσιν αἱ τοιαῦται μερικαί

Novella CXXVIII.

DE PUBLICORUM TRIBUTORUM EXACTIONE ET SOLUTIONE ET DE ALIIS CAPITIBUS.

Idem Imperator Petro, gloriosissimo Praefecto Praetorio.

CAP. I.

Quum ea, quae ad subditorum nostrorum utilitatem spectant, perficere studeamus, hanc etiam legem ponimus, qua sancimus, ut mense Julio vel Augusto uniuscuiusque indictionis particulares delegationes collationum futurae indictionis in iudicio gloriosissimorum praefectorum nostrorum cuiusque dioeceseos actis confectis manifestentur, declarantes, quantum in unaquaque provincia vel civitate pro singulis iugis, aut iugis, aut centuriis, aut quorumvis aliorum censuram in specie, quam in auro tributorum nomine incumbat, indicantes quoque specierum aestimationem apud mensam et secundum consuetudinem antiquam in loco obtinentem, quid ex illis in arcam inferri, vel in quavis provincia dari aut impendi conveniat. Sic vero compositae eiusmodi delegationes ad provinciarum praesides intio statim cuiusque indictionis mittantur, et per eos in civitatibus sub ipsis constitutis intra mensem Septembrem vel Octobrem proponantur. Quin etiam earum exempla ex iudicio gloriosissimorum praefectorum sine dilatione desiderantibus dentur, ut subditi intelligant, quomodo tributa inferri debeant. Quodsi subditi ante insinuationem in alio titulo praeter eos, qui particulari delegatione eiusdem anni continentur, tributa solvant vel in provincia expendant, iubemus, eos in eiusdem indictionis collationes haec imputare, ut nullum damnum patiantur. Si vero tempore a nobis definito particulares illae delegationes non mittantur, illi quidem, qui ea tempore praetoria nostra administrant, triginta librarum auri poenam persolvent, a cuiusque autem provinciarum praetoribus viginti librarum auri poena exigetur. Si vero magistratus missas illas particulares delegationes in provincia non proposuerit, decem librarum auri

GL.

CONST. CXXXIII.

DE COLLATORIBUS, ET ALIIS CAPITULIS.

(Coll. IX. tit. 14.)

Imp. Iustinianus Aug. Petro, gloriosissimo sacrorum Praetoriorum Praefecto.

CAP. I. Quaecumque ad utilitatem nostrorum collatorum respiciunt studentes adimplere, et hinc praesentem ponimus legem, per quam sancimus, per Iulium ⁴⁾ vel Augustum mensem uniuscuiusque indictionis particulares dispositiones collationum futurae indictionis in foro uniuscuiusque dioecesis gloriosissimorum nostrorum praefectorum sub confectione monumentorum manifestari, declarantes, quantum uniuscuiusque provinciae sive civitati pro unoquoque iugo, aut villis ⁵⁾, aut centuriis, aut alio quolibet tam in specie, quam in auro fiscalium causa imminet, indicantes quoque specierum aestimationem secundum mensam in unoquoque loco tenentem, et ⁶⁾ quidquid ex his in arcam inferri aut in unaquaque ⁷⁾ dari aut expendi oportet; sic igitur compositas tales dispositiones provinciarum iudicibus mox destinari in procemio uniuscuiusque indictionis, et per eos proponi in civitatibus sub eis constitutis intra Septembrem aut Octobrem menses. Sed et volumus ⁸⁾ exemplaria eorum ex foro gloriosissimorum praefectorum sine dilatione dari, ut collatores cogoscant, quemadmodum debent collationes inferre. Si vero ante insinuationem in alios titulos, praeter eos, qui continentur particulari dispositione anni, collatores fiscalia exsolvant aut in provincia expendant, iubemus, eis

⁴⁾ Hal. et Scrimg. — Athan. XX. 1. — (Heimb. Anecd. I. p. 171 sqq.) et Parat. §. 21. Athan. tit. 4. (ibid. p. 69 sq.) et lib. περὶ διαφ. ἀναγν. §. 20. (ibid. p. 197 sq.) — Maior Novellae pars est in Bas. — Julian. Const. 124. — Fersio est vetus glossata.

¹⁾ ἢ Hal. — ²⁾ λοῦγων Hal. — ³⁾ λογαλλων canl. Cuicac. ad l. 2. C. ut nemini lic. in emt. spec. (X. 27.) — ⁴⁾ collatorum pertinent per Iulium (om. vell.) Cod. Hamb., Trid., Port. Fidetur Cont. veteram lacunam ex graeco suppluisse. — ⁵⁾ illis Trid.; „ al villis“ Cont. in marg. cf. c. 3. noi. 10. — ⁶⁾ secundum mensam et in unoq. loco tenentem consuetudinem et Hl. ed. ster. — ⁷⁾ provincia add. Bk. ed. ster. — ⁸⁾ mensas, sed et volentibus Bk. ed. ster.

μερικὰ διαιτυπώσεις, οἱ μὲν κατὰ καιρὸν διοικοῦντες τὰ ἡμέτερα πρατῶρια ἢ χρυσίου λιτρῶν ποινήν καταδύσουσι, οἱ δὲ ἐκάστης ἐπαρχίας τρακτεῖν ἢ χρυσίου λιτρῶν ποινήν εἰσπραχθήσουσι. Εἰ δὲ ἄποχων σιλλομέναις τὰς αὐτὰς μερικὰς διαιτυπώσεις ἐν ἰ) τῇ ἐπαρχίᾳ μὴ προδῆσαι, ἢ χρυσίου λιτρῶν ποινήν ζημιωθῆσεται, καὶ ἐκπίωσι τῆς ζώνης ὑπομένει, τῆς αὐτοῦ τάξεως ἢ χρυσίου λιτρῶν ποινήν εἰσπραττομένης.

Κεφ. β.

Κελεύομεν δὲ τὴν μὲν τῶν εἰδῶν εἰςκομιδὴν εὐθέως ἐκ προοιμίων ἐκάστης ἐπινεμήσεως ἀρχεῖσαι, τοὺς δὲ ἀρχοντικούς τίλους κατὰ τοὺς καιροὺς τοῦς ὀρισμένους.

Κεφ. γ. α)

Ὑπὲρ δὲ τῶν δημοσίων συντελειῶν τὰς ἀποχὰς ἤτοι ἀμεριμνίας, μερικὰς τε καὶ πληρωρίας, πᾶσι τρόποις παρὰ τῶν τὰ δημοσία ὑποδεχομένων γίνεσθαι διορῶμεν, σημαίνουσας τὴν τῶν χρημάτων ποσότητα καὶ τῶν εἰδῶν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῶν λοίπων, ἤτοι τῶν οὐλλίων²⁾, ἡγουν³⁾ κεντουρίων, καὶ τὰ ὀνόματα τῶν κτήσιων, ὑπὲρ ὧν τὰς συντελέας ὑποδέχονται. Εἰ δὲ κατὰ τὸν εἰρημῶνον τρόπον τὰς ἀποχὰς ἡγουν⁴⁾ ἀμεριμνίας μὴ ποιήσουσι, κελεύομεν αὐτοὺς καὶ ποινήν δέκα χρυσίου λιτρῶν ἀπαιτεῖσθαι, καὶ βασιλεὺς ὑπομένειν. τοῦ ἀρχοντος ὁμοίως τῆς ἐπαρχίας ἢ χρυσίου λιτρῶν ποινήν εἰσπραττομένου, εἰ ὑπὲρ τοιούτου προσεισεθείς μὴ ἐκδικήσῃ, καὶ συνιλάσει τὰς ἀποχὰς ἤτοι ἀμεριμνίας καθ' ἣν διωρῶμεν τὰξιν συγγραφήναι.

Κεφ. δ.

Καὶ τοῦτο δὲ κελεύομεν παραφυλαχθῆναι, ὥστε εἴ τις, ὡς εἰκόσ, τὸν συντελειῶν ἀμφιβάλοι περὶ εἰρήσεως, ὑπὲρ ἧς δημοσία εἰσπράττεται, ἢ ἕλπερ τῆς τῶν δημοσίων ποσοτήσε, πᾶσι τρόποις τοὺς τῶν δημοσίων ἀπογραφῶν φυλακὰς ἀναγκάζεσθαι ὑπὸ τοῦ τῆς ἐπαρχίας ἀρχοντος, ἢ ἐκείνου ἀμελοῦντος παρὰ τοὺς τῶν τόπων ὀσιωτάτου ἐπισκόπου, ταύτας προφέρειν, καὶ τὴν τῶν δημοσίων ἀποδεικνύναι ποσότητα κατὰ τὴν δύναμιν τῆς δημοσίας ἀπογραφῆς, καὶ οὕτως εἰσπράττεσθαι τὸν κεκτημένον.

Κεφ. ε'.

la eiusdem indictionis collationes hoc reputari, ut nullum ipsi patientur damnum. Si vero secundum a nobis definitum tempus non dirigerint huiusmodi particulares dispositiones, qui quidem per tempus gubernant nostrum praetorium triginta librarum auri poenam persolvant: uniuscuiusque vero provinciae tractentae quinque et viginti librarum auri poenam exigantur⁵⁾. Si autem index missus easdem particulares dispositiones in provinciis non proposuerit, decem librarum auri poena damnabitur, et spoliationem cinguli sustinebit; eius quoque⁶⁾ officium quinque libras auri exigetur.

CAP. II. Iubemus vero, specierum quidem illationem mox ex principiis uniuscuiusque iudictionis incipere, argenti vero illationis titulum⁷⁾ secundum definita tempora.

CAP. III. Pro fiscalibus autem collationibus desumpta sive securitates particulares aut plenarias omnibus ab iis, qui fiscalia suscipiunt, fieri definimus⁸⁾, manifestantes et solidorum qualitatem⁹⁾, et specierum, nec non et ingorum, sive villarum¹⁰⁾, sive centuriarum, et nomina possessionum, pro quibus functiones suscipiunt. Si vero secundum praedictum modum desumpta sive securitates non fecerint, iubemus, eos et poenam decem librarum auri exigi, et tormentis subdi; similiter iudicem provinciae decem librarum auri exigi poenam, si de hoc interpellatus non iudicaverit¹¹⁾, et complerit desumpta sive securitates secundum quem definitivum ordinem scribi.

CAP. IV. Hoc autem iubemus observari, ut¹²⁾, si quis forsitan collatorum dubitat de possessione, pro qua fiscalia exiguntur, aut pro qua fiscalium quantitatem¹³⁾, omnibus modis fiscalium descriptionum episodes cogi a provinciae indice, aut illo negligente, a locorum sanctissimō episcopo eas proferre, et fiscalium ostendere quantitatem, et secundum virtutem¹⁴⁾ publicae descriptionis exigi possessorem.

CAP. V

¹⁾ Bas. LFI. 18. 1.

²⁾ Hal.; ἐν om. Scring. — ³⁾ Ιουλιῶν Bas. — ⁴⁾ sive οὖν Hal., Bas. — ⁵⁾ ἤτοι Hal.; εἴτε οὖν Bas. — ⁶⁾ Bk.; uniuscuiusque provinciae vero tracte ut XXX librarum, auri poenam exigentur Cod. Hamb.; uniuscuiusque provinciae vero tracte ut et XX li. auri pena exigitur Trid.; uniuscuiusque vero prov. contractae quinque et viginti librarum auri poenam exigantur Port., Cont. — ⁷⁾ eiusque Bk. ed. ster. — ⁸⁾ titulis Cod. Hamb., Trid. Rectius titulos. — ⁹⁾ Trid., Port.; de-

auri poena multabitur, amissionemque cinguli sustinebit, et a cohorte eius quinque librarum auri poena exigetur.

CAP. II.

Iubemus autem, ut specierum quidem illatio statim ab initio cuiuscunque indictionis, tituli vero argentarii definitis temporibus incipiant.

CAP. III.

Pro publicis autem collationibus ut apochae sive securitates, particulares et plenariae, omnibus modis ab iis conficiantur, qui tributa suscipiunt, definimus, quae significent pecuniarum et specierum, nec non ingorum, seu viliorum, seu centuriarum quantitatem, et nomina possessionum, pro quibus tributa suscipiunt. Si vero apochas seu securitates secundum dictum modum non fecerint, iubemus, ut decem librarum auri poenam exigantur, et tormenta sustineant; a praeside provinciae similiter decem librarum auri poena exigatur, si ea de causa conventus id non vindicaverit, neque effecerit, ut apochae seu securitates eo, qua definivimus, modo conscribantur.

CAP. IV.

Hoc vero etiam observari iubemus, ut, si quis forte subditorum de possessione, cuius nomine tributa exiguntur, vel de tributorum quantitate dubitat, omnibus modis publicarum descriptionum custodes a provinciae praeside, vel, illo negligente, a sanctissimo locorum episcopo illas proferre, et tributorum quantitatem tenorem publicae descriptionis demonstrare cogantur, atque ita a possessore exigantur.

CAP. V.

fnivimus Cod. Hamb., Cont. — ⁹⁾ quantitatem Bk. — ¹⁰⁾ viliorum (juliorum) Cod. Hamb. et dubium non est, quin scripserit Fet. Int. viliorum et in cap. I. villis. — ¹¹⁾ vindicaverit bene emend. Leunclav. Notat. II. 244. — ¹²⁾ Cod. Hamb., Trid.; ut om. Port., Cont. — ¹³⁾ Cod. Hamb., Trid.; quantitate Port., Cont.; aut de fiscalium quantitate Bk. ed. ster. — ¹⁴⁾ et secundum virtutem Cod. Hamb.; et virtutem (om. secundum) Trid.; et servitium Port., Cont.

Κεφ. ε.

Καὶ ἐν τούτῳ δὲ τοῖς ἡμετέροις συντελεστικαῖς βοηθήσασιν συνειδόμενοι, ὥστε μὴ ἀνάγκην ἐπάγειν αὐτοῦς κτήτορας ὑποδέχασθαι ὀνομαζέμεν τοὺς ἐν χρυσίῳ συντελεστικὰς ¹⁾ πρὸς τὸ μὴ τινα ἐκ τούτου ὑπομένειν αὐτοὺς βλάβην, ἀλλὰ τούτους, οἷς ἐν ἐκάστη ἐπαρχίᾳ ἢ πόλει ὁ κίνδυνος τῆς τῶν δημοσίων ἀπαιτήσεως ἐπίκειται, εἴτε ἀρχόντες εἶεν, εἴτε πολυτεύμενοι, εἴτε ἐξάρχοντες, εἴτε βίνδικες, εἴτε κανονικάριοι, ἢ ἄλλοι τινές, τῶ ἴσῳ κινδύνῳ ὑποδέχεσθαι τὰ χρεώματα καὶ ἐκπέμπειν, ἢ ²⁾ καὶ ἀναλλάττειν εἰς ἄς ἀφωρισθῆσαν χρείας.

Κεφ. ε'.

Καὶ τοῦτο δὲ παραφυλαχθῆναι κελεύομεν, ὥστε κανονικαίον τοιοῦτον ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ στέλλεσθαι, ὅστις δύναται τῷ κινδύνῳ τῶν προβαλλομένων αὐτὸν εἰρηρᾶσαι τὰ δημοσία τέλη, ὥστε κατὰ μηδεμίαν πρόφασιν ἐξπελλεῖται μετ' αὐτὸν ³⁾ ἐκπέμπεσθαι, καὶ ζημίαν τοῖς ὑποτελεστικῶν ἐπάγειν. τοῦ γὰρ ἐξπελλεῖται καὶ αὐτὴν τὴν προσηγορίαν τοῦ λοιποῦ ἀναρῶμεν. Εἰ δὲ ἀνεπιθύητος εὐρεθῇ ὁ κανονικάριος, μὴ ἐξπελλεῖταις πεμπέσθαι, ἀλλ' ἐκείνου ἀποκινουμένου ἄλλος στέλλεσθαι κανονικάριος, καὶ αὐτὸν δὲ τὸν κανονικάριον ἀρκεῖσθαι κελεύομεν ταῖς ὠρισμέναις συνθήκαις, καὶ μηδεμίαν τοῖς ὑποτελεστικῶν ἐπάγειν βλάβην.

Κεφ. ζ. ⁴⁾

Εἰ ποτε δὲ συμβαίῃ ἐπιβολὴν οἰαζήποτε κτήσεως ὁμοδούλων ἢ ὁμοκῆσων γενέσθαι, ἐξ ἐκείνου τοῦ χρόνου κελεύομεν τὸν τὴν ἐπιβολὴν δεχόμενον ἀπαιτεῖσθαι ὑπὲρ αὐτῆς τὰ δημοσία, ἐξ οὗ παρεδόθη αὐτῷ ἢ ἐπιβαλλομένη κτήσις, μὴ ἄλλως δὲ τὴν ἐπιβολὴν γίνεσθαι, εἰ μὴ ἐγγράφως περὶ τούτου ἐξέτασις γένηται παρὰ τῷ τῆς ἐπαρχίας ἀρχόντι, καὶ ἡγήρος αὐτοῦ προέλθῃ, διορίζουσα τὸν ὀφείλοντα δέξασθαι τὴν ἐπιβολὴν. Εἰ δὲ τις νομίσει βεβλάσθαι, ἔξιστιν αὐτῷ ἐκκαλεῖσθαι, ἵνα ἐν τῷ δικαστηρίῳ τῶν ἐνδοξοτάτων ἐπάρχων ἢ ἐκκλητῶν ἐγγυμνάσθαι καὶ κατὰ τοὺς νόμους πέραις δέχθαι.

Κεφ. η'.

CAP. V. Et in hoc quoque adiuvare nostros collatores perspeximus, ut non necessitas inferatur possessionibus sub hypothecis decimationis ⁴⁾ nominare in auro collationis, ut non aliquam ex hoc ipsi patiantur laesionem, sed eos, quibus in unaquaque provincia aut civitate periculum fiscalium exactionum imminet, sive indices ⁵⁾ sint, sive curiales, sive exactores, seu vindices ⁶⁾ aut canonicarii, aut alii quidam, proprio periculo et suscipere pecunias, et transmittere, et expendere, in quibus deputatae sunt utilitatibus.

CAP. VI. Et hoc custodiri iubemus, canonicarium talem in provinciam destinari, qui possit periculo ordinantium eum exigere fiscalia tributa, ut ⁷⁾ per nullam occasionem impulsorem post eum mitti, et dactam subiectis inferre ⁸⁾; impulsione et ipsum vocabulum ⁹⁾ de cetero perimimus. Si vero non opportuno interveniat canonicarius, non impulsor mittatur, sed illo remoto aliter dirigatur canonicarius. Ipsum quoque canonicarium contentum esse iubemus deputatis consuetudinibus, et nullam subiectis inferre laesionem.

CAP. VII. Si autem aliquando contigerit superindictionem cuiuslibet possessionis conservae aut contributariae fieri ¹⁰⁾, ex illo tempore iubemus superindictionem suscipientem exigi pro eo fiscalia, ex quo tradita est ei superindicta possessio, non aliter autem superindictum fieri, nisi ex rescripto ¹¹⁾ de hoc examinatio fiat apud provinciae iudicem, et sententia eius procedat, definiens enim, qui debet superindictum suscipere. Si quis autem putaverit se laedi, liceat ei provocare, ut in foro gloriosissimorum praefectorum appellatio examinetur, et secundum leges terminus suscipiat.

CAP. VIII.

⁴⁾ Hoc et quod sequitur cap. est in Bas. LFI. 18. 1.

¹⁾ τῆς ἐν χρυσίῳ (χρυσῶ Ἀθαν.) συντελεστικῶν Hal., Fulg., Athan. idque praefertendum videtur. — ²⁾ ἢ om. Hol., Fulg. — ³⁾ μετ' αὐτοῦ habitasse videtur Julian. —

⁴⁾ poss. susceptores Bk. — ⁵⁾ Cod. Hamb., Trid., Port.; vindices Cont. — ⁶⁾ Cod. Hamb.; seu vindices om. edd. —

⁷⁾ Cod. Hamb., Trid.; et Port., Cont. — ⁸⁾ Cod. Hamb.; inferri edd. — ⁹⁾ damnum subiectis inf. impul-

CAP. V.

Sed in hoc quoque subditos nostros iuvare placuit, ne possessoribus necessitas imponatur eos suscipere nominandi, qui aurum conferunt, ne ipsi quid damnum exinde sustineant, sed illi, quibus in unaquaque provincia vel civitate periculum exactionis tributorum imminet, sive curiales, sive exactores, sive vindices, sive canonicarii, sive alii quidam, suo periculo pecunias suscipiant et transmittant, ut etiam in eos usus, quibus destinatae sunt, impendant

CAP. VI.

Hoc vero etiam observari iubemus, ut talis canonicarius in provinciam mittatur, qui periculo eorum, qui ipsum constituunt, tributa publica exigere possit, neve qua de causa expellatur (compulsor) post eum mittatur, et damnum subditis inferat; ipsum canonicarium appellacionem in posterum tollimus. Si vero canonicarius non idoneus inveniat, non mittatur expellatur, sed illo remoto alius mittatur canonicarius. Sed ipsum quoque canonicarium contentum esse iubemus definitis consuetudinibus, nec ullam subditis damnum inferat.

CAP. VII.

Si vero aliquando contingat, ut adiectio cuiuslibet conservae vel contributariae possessionis fiat, ab eo tempore iubemus ab illo, qui adiectionem recipit, pro ea publica tributa exigi, ex quo adiecta possessio tradita ei est. Non aliter autem adiectio fiat, nisi in scriptis hac in re examinatio apud praesidem provinciae fiat, et sententia eius feratur, quae definit, quis adiectionem recipere debeat. Si quis vero se laesum putet, licet ei appellare, ut in iudicio gloriosissimorum praefectorum appellatio exerceatur et secundum leges deciderit.

CAP. VIII.

sionis, et ipsum vocab. Cod. Hamb., Port., Cont. Non est distinctio post impulsione in ed. Trid. Cont. in marg.: „impulsoris, eet.“ Locus ita melius se habere: inferre; impulsoris enim et ipsum vocab. — ¹⁰⁾ poss. conservare aut contributarie fieri Cod. Hamb., Trid. — ¹¹⁾ ex scripto Bk. ed. ster.

Κεφ. η'.

Εἰ ποτε δὲ συμβαίῃ δεσπότῃν οἰαδῆποτε κη-
 πώως ἢ μὴ φαίνεσθαι, ἢ πρὸς τὴν τῶν δημοσίων
 καταβολὴν μὴ ἀρκεῖν, ὥστε διὰ τοῦτο τῆς ἐπι-
 βολῆς ἀνάγκη γενέσθαι, κελεύομεν παραγραφήμα
 ταύτην παραδίδοσθαι τοῖς ὀμόδουλα ἢ ὀμόκηρσα
 χωρῶν κειτημένοις, μετὰ πάντων τῶν ἐν αὐτῇ εὐρε-
 σκουμένων γεωργῶν, καὶ πεκουλίω ἀντῶν, καὶ ἐν-
 θεῶν, καὶ καρπῶν, καὶ ζώων, καὶ παντὸς ἄλλου
 ἐκστρουκίου¹⁾ καὶ instrumentου τοῦ ἐκείσε εὐρεσκο-
 μένου. Εἰ δὲ ἢ τὸ πρόσωπον τὸ ὀφείλον αὐτὴν κατὰ
 τοὺς νόμους ὑποδέξασθαι μὴ εὐρεθεῖν, ἢ ἄλλῃ οἰφ-
 ῆται τρόπον ὑπεριεθῆναι τὴν ἐπιβολὴν συμβαίῃ,
 κελεύομεν ὑπομνήματα γενέσθαι παρὰ τῷ τῆς ἐπαρ-
 χίας ἀρχόντι, δηλοῦντα τὴν ποσότητα²⁾ καὶ κατὰ-
 στασις τῆς αὐτῆς κτήσεως, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῇ
 εὐρεσκόμενα, καὶ οὕτως αὐτὴν οἱ πολιτευόμενοι³⁾,
 ἤτοι ἐξάκτωρες, ἢ βινδίκαι, ἢ ταξιῶται παραλα-
 βάνωσιν, ὥστε εἰ μετὰ ταῦτα εὐρεθεῖσιν οἱ ὀφείλον-
 τες αὐτὴν κατὰ τοὺς νόμους δεξασθαι, μὴ ἄλλως
 τοῦτο γίνεσθαι, εἰ μὴ τὸ διὰ τῆς προφάσεως τῶν
 ἐξάκτωρων ἢ βουλευτῶν ἢ βινδίκων ἢ ταξιῶτων
 χεῖρον ἢ ἥττον γινόμενον τῷ παραλαμβάνοντι ἀπ-
 κτισταθείη.

Κεφ. θ'.

Καὶ τοῦτο δὲ κελεύομεν, ὥστε ὑπὲρ τῶν χρη-
 μάτων ἢ εἰδῶν τῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις δαπανώμε-
 νων μὴ ἐκπράττεσθαι τοὺς συνιελισίας τὰ λυγι-
 μανα παραπομπικά, καὶ ἰπὲρ τῶν ἐκπεμπομένων δὲ
 μὴ πλέον παρέχειν τῶν ἐξ ἀρχῆς ἐν ἐκάστη ἐπαρχίᾳ
 διατυπωθέντων.

Κεφ. ι.

Τοὺς δὲ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ὑπὲρ οἰασοῦν δη-
 μοσίων ἐκπρόξεως⁴⁾ στελλομένους μὴ ἄλλως ἀρ-
 χεσθαι τῆς ἀπαιτήσεως, εἰ μὴ πρότερον ἐν τῷ
 κατὰ χώραν δικαστηρίῳ ἐμφανίσουσι τὰς ἐπιτε-
 θέσεις αὐτοῖς περὶ τούτου κελεύσεις, ὥστε τοὺς
 καταβάλλοντας τὰ δημοσία τέλη μὴδὲν ὑπὲρ τούτων
 κινδύνῳ ἢ ζημίᾳ ὑποκίσθαι. τούτου αὐτοῦ καὶ ἐπὶ
 ταῖς ἰδιωτικαῖς ὑποθέσει φυλαττομένου.

Κεφ. ια'.

CAP. VIII. Si vero aliquando contigerit dominum cuiuscunque possessionis aut non apparere, aut ad fiscalium solutionem non sufficere, ut ex hoc superindictionis necessitas suscipiatur, iubemus, hanc repente tradidi iis, qui conserva⁵⁾ aut contributaria praedia possident, cum omnibus, qui in ea inveniuntur, agricolis, et pecunliis porum, et enthecis, et fructibus, et animalibus, et omni alio instrumento et instructo⁶⁾ ibi invento. Si vero aut persona, quae debeat eam secundum legem suscipere, non inveniatur, aut alio quocunque modo diffieri superindictum contigerit, iubemus, gesta confici apud provinciae indicem, significantia et qualitate, et statum eius possessionis, et omnia in ea inventa, ut sic eam curiales, aut exactores, aut officiales⁷⁾ suscipiant, et si postea inveniatur, qui debeat eam secundum leges suscipere, non aliter fieri, nisi quod⁸⁾ per occasionem⁹⁾ exactorum, aut curialium, aut iudicum¹⁰⁾, aut officialium eius peius aut minus factum est, ei, qui suscipit, restituatur.

CAP. IX. Hoc quoque iubemus, ut pro pecuniis aut speciebus in provinciis expensis non exigantur collatores ea, quae dicuntur transmissoria, et¹¹⁾ pro iis eam, quae transmittuntur, non amplius praebere horum, quae ex initio in unaquaque provincia deputata sunt.

CAP. X. Eos autem, qui in provinciis¹²⁾ pro quibuscunque publicis exactionibus diriguntur, non aliter inchoare exactionem, nisi prius in¹³⁾ provinciali iudicio insinuaverint impositas sibi de hoc insationes, ut exsolventes fiscalia tributa nulli pro his periculo aut damno subiiciantur; hoc ipso et super privatis negotiis ob-

CAP. XI

¹⁾ Concinnius instructov. — ²⁾ ποιότητα Hal., Bas., Fulg.; τὴν κατὰστασιν καὶ τὴν ποιότητα Athan.; ποιότητα ἢ κατὰστασιν habuisse videtur Iulian. — ³⁾ καὶ οὕτως ἐκδικοῖ αὐτὴν ἢ πολιτευόμενοι Hal. — ⁴⁾ ὑπὲρ οἴων δὴ ποτε δημοσίων ἀπαιτήσεων Hal., Fulg. — ⁵⁾ qui conservant Trid. — ⁶⁾ et omni alio instructo ibique invento Cod. Hamb.; et omni alio instructo instrumento ibique invento Trid.; et omni alio instrumento ibi invento Port., Cont. — ⁷⁾ curiales sive

CAP. VIII.

Si vero forte dominum alicuius possessionis vel non apparere, vel ad tributorum solutionem non sufficere contingat, ut exinde adiectionis necessitas oriatur, iubemus, ut illa confestim iis, qui conserva aut contributaria praedia possident, cum omnibus agricolis, qui in ea reperiuntur, eorumque pecuniis, et enthecis (dotibus), et fructibus, et animalibus, omni alio instructo et instrumento ibi reperto tradatur. Si autem persona, quae eam secundum leges recipere debet, non inveniatur, vel alio quolibet modo adiectionem offerri contingat, iubemus, ut acta apud praesidem provinciae conficiantur, quae quantitates et statum illius possessionis, omniaque, quae in ea reperta sunt, declarent, atque ita eam curiales, seu exactores, aut vindices, aut cohortales suscipiant, ut si postea reperiatur qui debent eam secundum leges recipere, non aliter hoc fiat, nisi id, quod occasione exactorum, vel curialium, vel iudicum, vel cohortalium peius aut minus factum est, suscipienti restituatur.

CAP. IX.

Sed hoc quoque iubemus, ut super pecuniis et speciebus, quae in provinciis consumuntur, non exigantur a subditis, quae parapompica dicuntur, neque pro iis, qui emittuntur, plus praebetur, quam quod ab initio in unaquaque provincia definitum est.

CAP. X.

Illi vero, qui in provincias ad quaecunque publicorum exactionem missi sunt, non aliter exactionem ordiantur, quam si prius in provinciali iudicio datas ipsis hac de re iussiones insinuaverint, ut illi, qui publica tributa solvunt, nulli periculo aut damno ob eam causam subiaceant. Atque hoc ipsum in privatis etiam causis observetur.

CAP. XI

exactores aut iudiciales Cod. Hamb., secunda autem manu additum est in margine; aut officiales; curiales aut exactores aut vindices aut officiales Bk. ed. ster. — ⁸⁾ Cod. Hamb., Trid.; nisi ut quod Port., Cont. — ⁹⁾ fiat add. Cod. Hamb., Trid. — ¹⁰⁾ iudicialium Cod. Hamb.; vindicum Cont. in marg. rectius. — ¹¹⁾ Cod. Hamb., Trid.; et om. Port., Cont. — ¹²⁾ Cod. Hamb., Trid.; provincias Port., Cont. — ¹³⁾ Cod. Hamb., Trid.; in om. Port., Cont.

Κε φ. ια'.

Και τοῦτο δὲ κελεύομεν, ὥστε τοῖς δημοσίων ἀπαίτησιν ἐγκεχειρισμένοις μηδένα ἰδιωτικῶν πραγμάτων ἐκβιβασμὸν καταπιστεύσασθαι, ἀλλὰ καὶ εἰ τῶν αὐτοῖς τοιοῦτον ἐγκεχειρισται, μηδενὶ ἰσόφω τολμᾶν αὐτοὺς τοῦτο πράττειν, ὥστε μὴ τῇ προφασί τῶν δημοσίων συντελειῶν τοὺς ἡμετέρους ὑποτελεῖς καταβλάπτειν.

Κε φ. ιβ' .^{a)}

Εἰ δὲ καὶ τις ταῖς ἀληθεῖς δημοσίας ἐποφείλων συντελείας εἰποι τῷ ἐκβιβαστῇ, εἶναι αὐτῷ ἕτερον χρεώσιον, μὴ ξέσθαι τῷ ἐκβιβαστῇ ὄχλησίν τινα τῷ ὀνομασθέντι ἐπάγειν, εἰ μὴ ὁ πρῶτος χρεώσιος ἀποδεχθῆ κατὰ μηδένα ἰσόφω παντελῶς δυνάμενος τὰς δημοσίας συντελείας καταβάλλειν. καὶ τοῦτο μέντοι γε πρότερον ζητησῶν παρὰ τῷ ἄρχοντι τῆς επαρχίας, εἰ ταῖς ἀληθεῖς χρεώσιος ἐστὶν ὁ ὀνομασθείς, καὶ οὕτω νομίμως γινέσθω ἢ εἰσπραξίς ἐν ἐκείτῳ θέματι. Εἰ δὲ τις ἐκβιβασταὶ ἢ ἀπειθῆσαι παρὰ τὰ παρ' ἡμῶν διατυπωθέντα τολμήσῃ, καὶ τῆς ζωῆς γυμνωθήσεται, καὶ δημοθεῖς ἐξουσίας παραδοθήσεται. ὁ δὲ ἐγγειρήσας ἢ ἐπιτρέψας ἄρχων δέκα χρυσῶν λιτρῶν εἰσπραττέσθω ποινήν, καὶ ἡ τάξις αὐτοῦ πέντε χρυσῶν λιτρῶν ὑποκείσθω ποιῆν.

Κε φ. ιγ'.

Μηδενὶ δὲ παντελῶς ἐξέστω τῶν τὰ δημοσία τέλη εἰσπραττόντων, μήτε δὲ κληρονομαστικῶν, ἢ λογογράφοις, ἢ ἄλλοις τοῖς τῷ δημοσῶ ὑπηρετουμένοις λόγῳ ἀουσίας κεχορηγῆσαι πρὸς τοὺς λέγοντας βεβλάσθαι παρ' αὐτῶν ἐπὶ τῇ τῶν δημοσίων εἰσπραξίᾳ.

Κε φ. ιδ' .^{b)}

Μηδεὶς δὲ τὸ σύνολον ἐνοχλείσθω ὑπὲρ συντελείας γηθίων, ἄπερ οὐ κέκτηται, ἀλλὰ καὶ εἰ συμβαίῃ γενομένη τινι προσήκοντα ἢ ἐναπογοάρους ἰδίαν ἔχειν κτήσιν, ἐκείνους ὑπὲρ αὐτῆς τὰς δημοσίας εἰσπραττέσθαι συντελείας, τοῦ δεσπότου αὐτῶν μηδεμίαν ὄχλησιν ὑπὲρ αὐτῶν ὑπομένοντος, εἰ μὴ, ὡς εἶκος, αὐτὸς ἰδίᾳ προαιρέσει τῇ τοιαύτῃ συντελείᾳ ἑαυτὸν ἐπόησεν ἐνοχον.

Κε φ. ιε'.

CAP. XI. Hoc quoque iubemus, eis, quibus fiscalium exactio iniungitur, nullam privatarum censuum executionem committi, sed et si quid eis tale iniungatur, nullo modo praesumere eos hoc agere, ne occasione publicorum functionum nostri subiecti laedantur.

CAP. XII. Si autem aliquis pro veritate publica debens tributa dicat exsecutori, esse sibi alium debitorem, non licere exsecutori molestiam aliquam denominato inferre, nisi prius ¹⁾ debitor probetur nihil omnino modo posse publica tributa persolvere. Hoc tamen prius requiri apud iudicem provinciae, si pro veritate debitor est is, qui denominatus est, et ita fiat exactio in utroque casu. Si quis autem exsequi vel exigere ²⁾ citra ea, quae a nobis disposita sunt, praesumerit, et cingulo nudabitur, et confiscabitur, et exsilio tradetur; qui autem iniunxerit aut praeceperit ³⁾ iudex, decem librarum auri exigatur poenam, et officium eius quinque librarum auri subiaceat poenae.

CAP. XIII. Nulli vero penitus liceat publica tributa exigentium, neque censualibus, aut rationem scriptoribus, aut aliis quibusdam publice ministrantibus, excusatione uti, quod in sacro loco resideant, contra ⁴⁾ eos, qui dicunt se laesos ab eis in fiscalium exactioe.

CAP. XIV. Nullus autem penitus molestetur pro tributis terrarum, quas non possidet, sed etiam si contingat agricultores alicui competentes aut adscriptitios propriam habere possessionem, illos molestiam sustinere ⁵⁾, nisi forte propria voluntate tali functione se fecit obnoxium.

CAP. XV.

Illud vero etiam iubemus, ut illi, quibus tributa rum exactio commissa est, nulla privatarum census exactio credatur. Quin et si illis aliquid tale commissum sit, nullo modo id ipsi agere audeant, ne occasione publicorum collationum subditi nostri laedantur.

CAP. XII.

Si vero etiam aliquis, qui revera publica tributa debeat, exsecutori dicat alium sibi debitorem esse, non liceat exsecutori molestiam aliquam nominato inferre, nisi prior debitor nullo prorsus modo publica tributa solvere posse probetur. Hoc tamen prius apud praesidem provinciae quaeratur, num is, qui nominatus est, revera debitor sit, atque ita in utroque casu legitime exactio fiat. Si vero quis amplius, quae a nobis definitum est, exsequi vel exigere audeat, cingulo privabitur et bonis publicatis in exsilium mittitur; a magistratu vero, qui commisit aut coegit, decem librarum auri poena exigatur, eiusque eadem quinque librarum auri poenae subiaceat.

CAP. XIII.

Nulli vero prorsus eorum, qui publica tributa exigunt, neque censualibus, aut logographis, aut aliis quibusdam, qui reipublicae ministrant, liceat aperiire uti adversus eos, qui se ab iis in tributorum exactioe laesos esse dicant.

CAP. XIV.

Nemo autem penitus ob tributa praediorum, quas non possidet, molestetur; sed et si contigerit, ut agricolae ad aliquem pertinentes vel adscriptitios propriam possessionem habeant, ab illis publica tributa pro se exigantur, domino eorum nullam molestiam inferri nomine sustinente, nisi is forte sua sponte ad talium collationem se obligavit.

CAP. XV.

^{a)} Bas. LFI. 18. 1. — ^{b)} Cap. 14. et 15. in Bas. l. c.

¹⁾ primus Bk. ed. ster. — ²⁾ Bk.; fiat exactio. In utroque casu si quis exsequenti aut exigere Cod. Hamb.; fiat exactio. In utroque vero casu si quis aut exsequi aut exigere add. — ³⁾ permisit Bk. — ⁴⁾ excusationem quod in sacro loco resideant contra Cod. Hamb.; excusationem quod — resideant aut contra Trid. Fidetur Fel. Int. scripsisse: excusatione (excusationem) quod in

sacro loco resideant uti contra etc. — ⁵⁾ illos molestiam sustinentes Cod. Hamb., Trid.; locum corruptum in restituit Bk.: illos pro ea publica inferre tributa omnium eorum nullam molestiam sustinere, quae ultima verba ita potius refugerem: domini eorum nullam molestiam pro iis sustinente.

Κε φ. ιε'.

Τοὺς δὲ τὰ δημόσια τέλη εἰσπράττοντας δικαίως ἀπαθροῦς τε καὶ μέτροις κεχορησθῆναι κελεύομεν. Ἰνα μὴδὲ ἐν τούτῳ τοὺς ἡμέτερος ὑποτελεῖς ἀδικώσιν. εἰ δὲ οἱ συντελεσταὶ νομίμως βαρεῖσθαι εἴτε ἐν σταθμοῖς, εἴτε ἐν μέτροις, ἔχτισαν ἀδικῶν τὰ μὲν τῶν εἰδῶν μέτρα τε καὶ σταθμὰ παρὰ τῶν ἐνδοξοφύτων ὑπάρχων, τὰ δὲ τοῦ χρυσοῦ καὶ τοῦ ἀργυροῦ καὶ τῶν λοιπῶν μετάλλων σταθμὰ παρὰ τοῦ κατὰ καιρὸν ἐνδοξοφύτου κόμητος τῶν θείων λαογυνῶν λαμβάνειν. καὶ τὰ αὐτὰ μέτρα καὶ σταθμὰ ἐν τῇ ἀγιοτάτῃ ἐκάστης πόλεως ἐκκλησίᾳ φυλάττεσθαι, ἵνα κατὰ ¹⁾ ταῦτα δόξα βάρους τῶν συντελεστῶν καὶ ἡ τῶν δημοσίων εἰσκομιδῇ, καὶ αἱ στρατιωτικαί, καὶ αἱ ἄλλαι δαπάναι γίνωνται.

Κε φ. ις'.

Τῶν δὲ πόλεων τῆς ἡμετέρας πολιτείας καὶ τῶν οἰκούντων αὐτὰς τελείως προνοοῦντες κελεύομεν, μηδέμιν παντελῶς εἶναι ἀδικῶν τοῖς τῶν δημοσίων ἀπαιτηταῖς ἐπιχωρνεῖν τοῖς χρημασιν, ἀτίνα τοῖς ἔργοις καὶ σιτωνικοῖς τῶν πόλεων, ἥτοι ἀγωγοῖς, ἢ ἄλλοις οὐδοσῆποτε σολεμνοῖς ἢ σαλαροῖς ἀφωρῶσθαι, ἢ παρακρατεῖν, ἢ τι ἐξ αὐτῶν εἰς ἴδιον κέρδος ²⁾ ἀποφύρεσθαι, ἀλλὰ δόξα τινὸς ἀναβολῆς ἢ μειώσεως ταῦτα παρέχειν, ὥστε προχωρεῖν εἰς ἀς ἐξ ἀρχῆς ἀφωρῶσθαι χρεῖσας. ἀλλὰ μὴδὲ τοὺς κτήτορας τῶν πόλεων ἢ οἰκῆτορας τολμᾶν οἰδηποῦσθαι τὸν τρόπον ἀφαιρεῖσθαι τι ἐξ αὐτῶν τῶν χρημάτων ἠνόματι ³⁾ διαπραγῶν, ἢ ὑπὲρ σποριτοῦλων διδόναι τι ἐκ τούτων ἢ ἀναλλάσκειν. εἰ δὲ τις ἢ δοῦναι ἢ λαβεῖν ἐξ αὐτῶν τολμῆσει, κελεύομεν αὐτὸν οἰκοθεῖν ἐν διπλῇ ποσότητι τοῦτο τῇ πόλει ἀποδιδόναι. ἀλλὰ μὴδὲ τοὺς τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχοντας, ἢ τὰς τούτων τᾶξεις, ἢ ἄλλον οἰονδῆποτε παντελῶς μεταοῦσαν ἔχειν τινὰ ποδὸς τὰ εἰρημένα χημάτια, ἢ τῇ τούτων διοικήσει ἑαυτὸν παρεμβάλλειν. ἀλλὰ τὸν ἐκάστης πόλεως ὀσιώτατον ἐπίσκοπον, καὶ τοὺς πρωτεύοντας τῆς πόλεως, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοὺς αὐτῆς κτήτορας προβάλλεσθαι μὲν τὸν πατέρα τὸν ⁴⁾ τῆς πόλεως, καὶ τὸν σιτώνην, καὶ ἄλλους τοιοῦτους διακρίτας, ἐκάστου δὲ ἑναυτοῦ πληρουμένου τὸν ὀσιώτατον ἐπίσκοπον μετὰ πέντε πρωτεύοντων τῆς πόλεως τοὺς λογισμοὺς ἀπαιτεῖν τοὺς παρ' αὐτῶν προσβληθέντας, καὶ εἰ τι ἐκ τῶν τοιούτων λογιζομῶν φανερῇ ἐποφειλόμενον ἢ ἀπομείναι, εἰσπράττεσθαι τοὺς τοιοῦτους διοικρίτας τῷ κινδύνῳ τῶν αὐτοῦς προβαλλομένων, καὶ ταῖς χρεῖσας, αἷς ἀφωρῶσθαι, φυλάτ-

CAP. XV.

Eos autem, qui publica tributa exigunt, iustis ponderibus et mensuris uti iubemus, ut nec in hoc subditos nostros laedant. Si vero collatores vel ponderibus vel mensuris se damno affici putent, liceat illi specierum quidem mensuras et pondera a gloriosissimis praefectis, auri vero et argenti et reliquorum metallorum pondera a gloriosissimo, qui est, comite sacrarum largitionum accipere; atque mensurae illae et pondera in sanctissima cuiusque civitatis ecclesia serventur, ut ad illa sine molestia collatorum et tributorum illatio, et militares, et ceterae expensae fiant.

CAP. XVI.

Ut vero civitatibus reipublicae nostrae, earumque incolis plene prospiciamus, iubemus, ut ne liceat tributorum exactoribus aliquam habere communionem cum pecuniis, quae operibus et frumentis civitatum, seu aquaeductibus, vel aliis quibuslibet solemnibus aut salariis destinatae sunt, aut eas retinere, aut ex illis ad proprium lucrum quidquam redigere, sed sine ulla dilatione aut deminutione eas praebent, ut in eos usus, ad quos ab initio destinatae sunt, erogentur. Quin nec possessores aut habitatores civitatum quocumque modo ex illis pecuniis descriptionum nomine quid tollere, vel pro sportulis quid ex illis dare vel expendere audeant. Si quis vero aut dare aut accipere aliquid ex illis audeat, iubemus, ut id de suo duplicata quantitate civitati reddat. Sed nec praesides provinciarum, vel eorum cohortes, vel quilibet alius communionem habeant cum dictis pecuniis, vel earum administrationi se immisceant, sed cuiusque urbis sanctissimus episcopus, et primores civitatis, nec non possessores eius patrem civitatis, et frumentarium, ceterosque eiusmodi administratores constituent. Quovis autem anno impleto sanctissimus episcopus cum quinque primoribus civitatis rationes ab illis, quos constituerunt, exigant; et si quid ex eiusmodi rationibus debitum aut reliquum appareat, id ab eiusmodi administratoribus exigatur periculo eorum, qui eos constituerunt, illisque usibus, quibus destinatum est, servetur. Si quis vero ex dictis administratoribus non idoneus inveniatur, statim eum removeri iubemus, et alium in eius locum quem a sanctissimo urbis episcopo, tum etiam a reliquis possessoribus, ut dictum est,

CAP. XV. Eos autem, qui publica tributa exigunt, iustis ponderibus et mensuris uti praecipimus. ut neque in hoc nostros tributarios laedant. Si autem collatores putant gravari se sive in mensuris, sive in ponderibus, habeant licentiam specierum quidem mensuras et pondera a gloriosissimis praefectis, auri vero, et argenti, et reliquorum metallorum pondera a gloriosissimo per tempora comite sacrarum largitionum accipere; et has mensuras et pondera in sanctissima uniuscuiusque civitatis ecclesia servari, ut secundum ea et gravamen collatorum, et fiscalium illatio, et militares et aliae expensae fiant.

CAP. XVI. Civitatum vero nostrae reipublicae et habitantium eas perfecte prospicientes iubemus, nullam omnino esse licentiam fiscalium exactoribus communicare pecuniis, quae operibus et frumentis civitatum, et ⁵⁾ aquaeductibus, aut aliis quibuslibet solemnitatibus aut salariis deputatae sunt, aut retinere aliquid ex eis, aut ad proprium lucrum redigere, sed sine aliqua dilatione aut imminutione has praebere, ut proficiant ab initio in quibus deputatae sunt operibus; sed neque possessores aut habitatores civitatum praesumere quolibet modo auferre aliquid ex ipsis pecuniis aut nomine descriptionum, aut pro sportulis dare aliquid ex his aut expendere. Si quis autem dare aut accipere ex his praesumerit, iubemus, eum de suo in duplici quantitate hoc civitati reddere. Sed neque provinciarum iudices, aut eorum officia, aut alium quemlibet omnino participium habere aliquod ad praedictas pecunias, aut eorum dispensationi semetipsum miscere, sed civitatis ⁶⁾ sanctissimum episcopum, et primates, nec non et eius possessores constitinere quidem patrem civitatis, et frumentarium ⁷⁾, et alios huiusmodi dispensatores, singulis autem annis impletis, sanctissimum episcopum cum quinque primatibus civitatis rationes exigere eos, qui ab ipsis ordinati sunt, et si quid ex talibus ratiociniis apparuerit debitum, aut remansisse, exigi huiusmodi dispensatores periculo eos constituentium, et utilitatibus, quibus deputata sunt, reservari. Si quis autem ex praedictis dispensatoribus inefficax inveniatur, repente hunc removeri iubemus, aliumque pro eo ⁸⁾ a sanctissimo civitatis episcopo et reliquis possessoribus, sicut praedictum

¹⁾ Hal., Bas., Fulg., Julian.; καὶ Scrimg. —

²⁾ ἢ προκράτειν τι ἐξ αὐτῶν ἢ εἰς ἴδιον κέρδος Hal., (Fulg.) — ³⁾ ἢ ὀνόματι Hal., Fulg., Julian. —

⁴⁾ τὸν om. Hal. — ⁵⁾ aut Bk. — ⁶⁾ cuiusque add.

Bk. — ⁷⁾ Cod. Hamb., Trid.; frumentarios Port., Cont. — ⁸⁾ Cod. Hamb.; et om. edd.

φυλάττεσθαι. Εἰ δὲ τις ἐκ τῶν ἐρημένων διοικητῶν ἀπειρηθείς εὐρεθείη, παραχρησάμενος ἀποκινῆσθαι κελύμενος, καὶ ἄλλον ἀντὶ αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ ὀσιωτάτου τῆς πόλεως ἐπισκόπου, ὑπὸ τοῦ λοιπῶν κτητόρων, καθὼς ἐρηθαι, προβάλλεσθαι. εἰδότες τῶν ὀνομαζόντων αὐτούς, ὡς εἰ τις ζημία τῇ πόλει συμβαίη, ἐκ τῶν ἰδίων οὐσιῶν ταύτην θεραπεύουσαι.

Κε φ. ιζ'.

Μηδεὶν δὲ ἐξέστω ἢ ἐν τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ἐπαρχῶν, ἢ ἐν ἄλλῃ τάξει ἢ ἐν σχολῇ ἀναγερομένων τὰ τοιαῦτα λογοθέσια ἐπιτρέπεσθαι, μηδὲ ἐκ προαιρέσεως τῆς αὐτῆς ἀρχῆς ἢ ἄλλου ἀρχοντος, μηδὲ εἰ πραγματικὸν ἢ ἄλλον τύπον, ἢ θεῖον κομμονιτόριον λάβοι ἐπιτρέπον αὐτῷ τι τοιοῦτον. ἀλλ' εἰ τι τοιοῦτον γένηται, ἄδειαν ἔχειν τὸν ἐκάστης πόλεως ὀσιωτάτον ἐπίσκοπον καὶ τοὺς ταύτης πρωτεύοντας μὴ ἀποκρίνεσθαι ὑπὲρ τῶν ἐρημένων κεφαλαίων τοῖς τοιοῦτοις προσώποις, ἀναφύρον δὲ εἰς ἡμᾶς, ἵνα τοῦτο γινώσκοντες καὶ τῆς ἐπαχθεΐσαν ταῖς πόλεσι ζημίαν ἐκ τῆς αὐτῶν οὐσίας ἀποκαταστήναι κελύσωμεν, καὶ τὴν προσήκουσαν ἐκδίκησιν τοῖς τοιοῦτοις ἐπαγάγωμεν.

Κε φ. ιη'.

Πρὸς τοῦτοις κελύμενος, τοὺς σκριναρίους τῶν ἔργων τοὺς ὑπὸ τοὺς ἐπάρχους τῶν ἐργῶν πρατωρίων τελοῦντας μηδεμίαν μετουσίαν πρὸς τὰ τοιαῦτα λογοθέσια παντελῶς ἔχειν, ἀρχόντων ἀπάντων, δι' ὧν αὐτοῖς εἴτε γενικῶς εἴτε ἰδικῶς τι τοιοῦτο πρῆβη ἐπιτέρεσθαι ἢ μετὰ ταῦτα πορισθεῖν. τοὺς γὰρ ὑπὲρ τῶν ἐρημένων αἰτιῶν λογισμοὺς οὐδένα ἐπιτρέπεσθαι βουλόμεθα, εἰ μὴ ἡμεῖς συμφέρον ταῖς πόλεσιν ἠγασάμενοι ἀνδρά εὐπόλητον καὶ ἀξίᾳ κεκοσμημένον ἐπιλεξόμεθα^{α)}, τὸν ὀφελόντα παρ' ἡμῶν ἐγγραφον θεῖαν κλέυσιν λαβεῖν, περιέχουσαν διὰ ἡμετέρας εὐσεβοῦς ὑποσημειώσεως^{β)} καὶ τὸ κελῖνον ὄνομά τε καὶ ἀξίαν, καὶ τὰς ἀτίας, καὶ τοὺς χρόνους, ὧν αὐτῷ τοὺς λογισμοὺς ἐπιτρέπομεν. τοὺς δὲ ὑπὸ τῶν τοιούτων προσώπων λογοθετουμένους^{γ)} πᾶσαν ἔχειν ἀσφάλειαν παρακλιεόμεθα, ἕτεραν ζητήσιν μηδαμῶς ὑπομένοντας.

Κε φ. ιθ'. β)

Πρὸς τοῦτοις θεσπίζομεν, μηδεὶν τῆς ἡμετέρας πολιτείας τόπῳ τὸν αὐτὸν καὶ ἀρχόντα εἶναι, καὶ τοποτηρητῆν τῶν ἐνδοξοτάτων ἐπαρχῶν ἢ στρατηγίδος

est, constitui. *Atque sciant illi, qui eos nominant, si quod damnum civitati contigerit, ex substantia sua id resarciendum esse.*

CAP. XVII.

Nulli vero eorum, qui in cohortem gloriosissimum praefectorum, vel in aliam cohortem aut scholarum relati sunt, talia ratiocinia committere liceat, neque eiusdem magistratus, vel alterius iudicis iussu, neque si pragmaticam, vel aliam sanctionem, vel sacrum commonitorium accipiat, quod ei aliquid tale committat. Sed si tale quid fiat, liceat sanctissimo cuiusque civitatis episcopo eiusque primoribus ad dicta capita eiusmodi personis non respondere, sed ad nos referant, ut haec cognoscentes illatum civitati damnum ex ipsorum substantia restitui iubeamus, illisque iustam poenam infligamus.

CAP. XVIII.

Ad haec iubemus, ut scriuarii operum, qui in praefectis sacro praetorio constituti sunt, nullam omnino commutationem cum eiusmodi rationum dispositionibus habeant, omnisque illa cessent, per quae aliquid tale sive generaliter sive specialiter olim iis promissum fuit vel post haec conceditur. Rationes cum ad dictas causas pertinentes nemini committi volumus, nisi nos civitatibus id conducere arbitrati bonae estimationis virum et dignitate ornatum elegerimus, qui a nobis scriptam sacram iussionem accipere debeat, quae per piam nostram subscriptionem et nomen eius, et dignitatem, et causas, et tempora continet, quorum ei ratiocinia committimus. Nos vero, a quibus rationes per personas illas exiguntur, omnem securitatem habere praecipimus, nec aliam quaestionem ullatenus sustineant.

CAP. XIX.

Sancimus insuper, ut in nullo reipublicae nostrae loco idem et magistratus, et gloriosissimorum praefectorum aut militaris magistratus vicarius sit, sed ut

dictum est, ordinari, scientibus iis, qui denominant eos, quia, si quod damnum civitati contigerit, ex propriis substantiis hoc medebuntur.

CAP. XVII. Nulli vero liceat eorum, qui in officio sunt gloriosissimorum praefectorum, aut in alio officio aut in schola constitutorum, talia ratiocinia committi, neque ex praeepto cuiusdam³⁾ administrationis⁴⁾ aut alterius iudicis scriptis⁵⁾, nec si pragmaticam aut aliam sanctionem, aut sacrum commonitorium accipiat, praecipiens ei aliquid tale. Sed si quid fiat huiusmodi, licentiam habere uniuscuiusque civitatis sanctissimum episcopum et eius primates non respondere pro memoratis capitulis talibus personis, referre autem ad nos, ut hoc agnoscentes et illatum civitatibus damnum ex eorum substantia restitui iubeamus, et competentem vindictam talibus inferamus.

CAP. XVIII. Super hoc iubemus, scriuarios operum sub praefecto sacrarum praetorium constitutos nullam participium ad talia ratiocinia omnino habere, vacantibus omnibus, per quae eis sive generaliter sive specialiter aliquid tale pridem concessum est, aut postea impetretur⁶⁾. Pro praedictis enim causis rationes nulli committi volumus, nisi nos, prodesse civitatibus existimantes, virum opinionis bonae et dignitate ornatum elegerimus, qui debeat a nobis in scriptura divina iussionem percipere, continenter per⁷⁾ nostram piam subscriptionem et illius nomen et dignitatem, et causas, et tempora, quorum ei ratiocinia committimus. Eos autem, qui a talibus personis rationes exiguntur, omnem habere tutelam⁸⁾ iubemus, aliam⁹⁾ quaestiones nullatenus sustineant.

CAP. XIX. Ad haec sancimus, in nullo nostrae reipublicae loco eundem [episcopum]¹⁰⁾ et iudicem esse, et¹¹⁾ loci servatorem gloriosissimorum praefectorum aut magistrorum militaris cinguli, sed nec aliquem exactionem fiscalium tributorum agentem loci servatorem esse gloriosissimorum praefectorum aut magistrorum militum. Et simpliciter dicendum est, nullum in provinciis fieri loci servatorem praefectorum, nisi per nostram

^{α)} Parat. §. 9. Athan. tit. 22. (Heimb. Anecd. I. p. 184.) — ^{β)} Cap. 19. et 20. non habet Hal., in ed. tamen Par. haec capita ex Supplem. ed. Hervag. recepta sunt.

¹⁾ παρασημειώσεως Hal. — ²⁾ λογισμοὺς ἀπαίουμένους Hal. — ³⁾ eiusdem Bk. — ⁴⁾ Cod. Hamb., Trid.; administratoris Port., Cont. — ⁵⁾ scriptis om. Bk. — ⁶⁾ imperetur Bk. — ⁷⁾ Cod. Hamb., Trid.

per om. Port., Cont. — ⁸⁾ cautelam Trid. — ⁹⁾ Bk.; aliquam Cod. Hamb., edd. — ¹⁰⁾ episcopum, quod sensu inclusimus, om. Bk. — ¹¹⁾ et om. Cod. Hamb., Trid.

γέδος ἀρχῆς, ἀλλὰ μηδὲ τινα ἐσπραξίν ἰδημοσίων
αυτοκλειῶν χειρίζοντα τοποτηρητὴν εἶναι τῶν ἐνδο-
ξοτάτων ἐπαρχῶν καὶ στρατηγίδος, καὶ ἀπλῶς ἐπιεῖν,
μηδένα ἐν ταῖς ἐπαρχίαις γίνεσθαι τοποτηρητὴν
ἐπαρχῶν, εἰ μὴ ἐξ ἡμετέρας ἐγγράφου κελύσεως
ἐν τοῖς ἐξεδότοις, ὅπου χρεία ἐστὶ καὶ τοποτηρητὴν
ἐπαρχῶν πέμψουσι τῆς αὐτῆς ἐπαρχότητος, τὸν
ὀφειλόντα προνοεῖν τῶν στρατιωτικῶν δαπανημάτων.
Ἐὶ δὲ τι παρὰ ταῦτα πλημμελήσῃ, ὃ μὲν τοποτη-
ρητὴν ἑαυτοῦ¹⁾ ποιήσας ἢ λιτρῶν χρυσίου ποινήν
ἐσπραξθήσεται, ἀποκαθιστῶν καὶ πάσαν δαπάνην
ἢ ζημίαν, ἣν ἂν διὰ τοῦ παρ' αὐτοῦ σιαλέντος τινὲς
ὑπομείνωσιν, ὃ δὲ γενέσθαι θαρσύνῃσας, καὶ τῆς ἰδίας
ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας καὶ στρατείας ἐξαιρεθήσεται,
καὶ δέκα χρυσίου λιτρῶν ποινήν ζημιωθήσεται.

Κεφ. κ'.

Κωλύομεν δὲ πρὸς τούτους καὶ τοὺς ἐν ταῖς
ἐπαρχίαις ὄντας ἀρχοντας, πολιτικούς τε καὶ στρα-
τιωτικούς, ἐν ταῖς πόλεσιν ἢ τοὶ κάστροις τοποτηρη-
τὰς ἐν ταῖς καταιπιστευθείσαις αὐτοῖς ἐπαρχίαις
ποιεῖν, ἐξ οὗ δηλαδὴ εἰς τὴν ἐπαρχίαν παραγίνονται²⁾,
καὶ ἐν ὅσῳ ἐν αὐτῇ ἀρχοῦσι. πέντε χρυσίου
λιτρῶν ποινῆς ἐπιχειμήσας, τοῦτο μὲν τῷ ποιοῦντι
τοποτηρητὴν ἀρχοῦσι, τοῦτο δὲ τῷ γενέσθαι τολμη-
σάντι. Πῶν δὲ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις παραγίνονται
οἱ ἀρχοντες, δίδωμεν αὐτοῖς ἀδικίαν τοποτηρητὰς
ἑαυτῶν προβάλλεσθαι, πάντα ὀφειλόντας μέχρι τῆς
αὐτῶν παρουσίας διαπραττέσθαι, πάντα δύνασθαι
οἱ αὐτοὶ ἀρχοντες ποιεῖν, δίχα μέντοι γε ἐσχάτης
τιμωρίας ἢ μέλους ἀποκοπῆς. Ἄλλ' εἰ καὶ τι ἐκ
τῶν ἀρχόντων κατὰ κέλευσιν ἡμετέραν εἰς ἄλλην
ἐπαρχίαν ἐκπεμφθῆ, ἐξέστω αὐτῷ κατὰ τὸν ὁμοίον
τρόπον τοποτηρητὴν ἑαυτοῦ ποιεῖν.

Κεφ. κα'.

Κελεύομεν δὲ πάντας τοπάρχους³⁾, τοῦτο μὲν
στρατιωτικούς, τοῦτο δὲ καὶ πολιτικούς, δι' ἑαυτῶν
ἀναζητεῖν τὰς ληστείας, ἢ βίας, ἢ ἀρπαγὰς προ-
γμάτων ἢ γυναικῶν, ἢ ἄλλα ὀλιγάποτε ἀτοπήματα
ἐν ταῖς ἐπαρχίαις πλημμελοῦντας, καὶ τιμωρίας αὐ-
τοῖς νομίμους ἐπάγειν, καὶ μηδὲ ὑπὲρ τούτων τῶν
αἰτιῶν κομιζέσθαι τι συνθησίων ὀνόματι, ὥστε παν-
τεχόθεν τοὺς ἡμετέρους ὑποτελεῖς ἀβλαβῆς φυλα-
ξῆναι. οὐδὲ γὰρ συγχωροῦμεν ὀλιγάποτε μελῶν
ἢ ἐλάττων στρατιωτικῶν ἢ πολιτικῶν ἀρχοῦσι ἢ
ληστο-

nostram inssionem in expeditis⁴⁾, ubi utilitas exigit⁵⁾ loci servatorem mitti eiusdem praefecturae, qui
debeat providere militarium expensis. Si quid autem extra hoc delinquatur et committatur, qui quidem loci
servatorem suum⁶⁾ fecit, triginta librarum auri poenam exigetur, restituntur omne damnum, quod per eum,
qui ab eo directus est, aliquis pertulerit, qui vero fieri praesumerit, et⁷⁾ proprio cingulo et dignitate et
militia privabitur, et decem librarum auri poena maletabitur.

CAP. XX. Ad haec prohibemus et in provinciis existentes iudices, civiles et militares, in civitati-
bus aut castris loci servatores in commissis sibi provinciis facere, ex quo videlicet in provinciam accesserint,
et in quantum in ea administrant, quinque auri librarum poena imminente tam facienti loci servatorem iudici,
quam fieri praesument. Antequam vero in provinciis veniant iudices, damus eis licentiam vices agentes suos
instituere, qui debeant omnia usque ad sui praesentiam agere, quae possunt ipsi iudices facere, citra tamen
notissimum supplicium aut membri incisionem. Sed si quis ex iudicibus secundum iussionem nostram in
aliam regionem mittatur, liceat ei per similem modum loci servatorem suum facere.

CAP. XXI. Iubemus autem, omnes iudices, tam militares quam civiles, per se requirere eos, qui latrocinia,
aut violentias, aut rapinas rerum aut feminarum, aut alia quaelibet in provinciis illicita committunt, et supplicia
eis legitima inferre, neque pro his causis accipere aliquid consuetudinis nomine, ut omnes undique nostri
collatores illaesi serventur. Non enim permittimus cuilibet maiori aut minori militari iudici aut latronum in-
secutores, aut violentiarum inhibitores, aut tribunos pro talibus causis in provinciis ordinare, aut qui debeant
aliquos exarmare⁸⁾, ut non per tales occasiones ampliores violentiae inferantur provincialibus. Si quis autem
iudicum

ut nec is, qui exactionem aliquam publicorum tribu-
torum habet, gloriosissimorum praefectorum aut mili-
taris magistratus vicarius sit; et ut brevi dicamus,
nemo in provinciis praefectorum vicarius nisi in
expeditionibus ex scripta nostra iussione, quando vi-
carius praefectorum eiusdem provinciae mittendus est,
qui militaribus expensis prospicere debeat. Si quid
vero adversus haec peccetur, ad eo, qui sibi vicarium
facit, triginta librarum poena exigetur, omnesque ex-
pensas vel damnum restituat, quo qui ab eo, qui ab
illo missus est, affecti sint, qui vero (vicarius) fieri
ausus fuerit et magistratu suo, et potestate, et mili-
tia privabitur, et decem auri librarum poena mul-
tabitur.

CAP. XX.

Interdicimus insuper magistratibus, qui in provin-
ciis sunt, et civilibus et militaribus, ne in civitati-
bus seu castris vicarios in conceditis sibi provinciis
faciant, ex quo scilicet in provinciam veniunt, et
quamdiu in ea magistratum gerunt; quinque libra-
rum auri poena imminente tam magistratui, qui vi-
carium faciat, quam etiam illi, qui (vicarius) fieri
ausus fuerit. Antequam vero magistratus in provin-
cias veniant, licentiam illis vicarios sibi constituendi
damus, qui usque ad eorum adventum omnia, quae
ipsi magistratus facere possunt, peragere debeant,
excepto tamen ultimo supplicio aut membri abscissione.
Sed et si quis ex magistratibus iussu nostro in aliam
provinciam mittatur, liceat ei simili modo vicarium
sibi constituere.

CAP. XXI.

Iubemus autem, ut omnes locorum magistratus,
tam militares quam etiam civiles, ipsi in eos inquirent,
qui latrocinia, aut violentias, aut rapinas rerum vel
mulierum, aut alia quaelibet delicta in provinciis
committunt, et legitima eis supplicia inferant, nec in
his causis consuetudinum nomine quid accipiant, ut
subditi nostri undique illaesi serventur. Neque enim
ulli maiori vel minori, militari vel civili magistratui
permittimus, ut latronum persecutores, vel biocolytas,
vel tribunos, vel qui exarmare aliquos debeant, pro-
pter

¹⁾ *Hol. ed. Par., Cod. Zuich., Fulg.;* ἑαυτὸν
Sering. — ²⁾ *παρὰ γίνονται Hol. ed. Par., Cod.*
Zuich. — ³⁾ πάντας τοὺς ἀρχοντας *Hol. — 4) *Cod.*
Hamb., Trid.; expeditionibus *Port., Cont.* — ⁵⁾ *Cod.**

Hamb., Trid.; et *om. Port., Cont.* — ⁶⁾ *suum om.*
Cod. Hamb. — ⁷⁾ *Cod. Hamb.;* et *om. edd.* — ⁸⁾ *Cont.*
in marg.; examinare *Cod. Hamb., edd.*

ληστοδικίας, ἢ βιασικότητας, ἢ τριβούρους ὑπὲρ τῶν τοιοῦτων αἰτιῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις προβαλλέσθαι, ἢ τοὺς ὀφειλοντάς τινας ἀφοσιῶν, ὥστε μὴ διὰ τῶν τοιοῦτων προφασεῶν πλείονα βίας ἐπαγεσθαι τοῖς ἐπαρχοῦσι. **Εἰ δέ τις τῶν ἀρχόντων ταῦτα μὴ παραφυλάξῃ, γνωσκέτω, μὴ μόνον τῆς καταπιστευθείσης αὐτῷ ἀρχῆς ἀφαιρεῖσθαι, ἀλλὰ καὶ δέκα χρυσοῦ λοτρῶν ποιῆν καταβάλλειν. τοῦ τολμῶντος τοιοῦτο πρᾶγμα παραλαβεῖν, μετὰ βασιάνους καὶ τὴν τῆς οὐσίας δήμευσιν, εἰς ἔξορταν πεμπομένον.**

Κεφ. κβʹ.

Πρὸς τοῦτοις κελεύομεν τοὺς τῶν ἐπαρχῶν ἀρχοντας καὶ τὰς αὐτῶν τάξεις, εἰ ποτε ἐκ πόλεως εἰς πόλιν παραγίνονται, μὴδὲ ἀγγαρείαις, μὴδὲ διαγραφαῖς ἢ ἄλλοις δαπανήμασι τοὺς ὑποτελεῖς βαρύνειν, ἀλλ' ἐκ τῶν ἀφωρισμένων αὐτοῖς ἐκ τοῦ δημοσίου ἀνδρῶν τὰς δαπάνας ποιεῖν.

Κεφ. κγʹ.

Πρὸς τοῦτοις θεσπίζομεν, τοὺς τῶν ἐπαρχῶν ἀρχοντας πᾶσι τρόποις μετὰ τὸ ἀποδέσθαι τὴν ἀρχὴν πενήτην ἡμέρας ἐν ταῖς ἐπαρχίαις διατρέβειν, καὶ τοῖς ἐναγωγῶσι τινας κατ' αὐτῶν κινουσίην ἀποκρίνεσθαι¹⁾. **Εἰ δὲ συμβαλῇ τινὰς ἐξ αὐτῶν πρὸ τοῦ πληρῶσαι τὰς ἡμέρας καταλείπειν τὴν χώραν, κελεύομεν πάντας τοὺς παρ' αὐτῶν ζημίαν τινα ὑπομεινάντας συνιδῆναι παρὰ τῷ ὀσιωτάτῳ ἐπισκόπῳ τῆς μητροπόλεως τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας, καὶ ἐπὶ πράξεως ὑπομνημάτων ἕνα ἕκαστον ἀπτόμενον τῶν ἀγίων εὐαγγελίων φανεροῦν τὰς ἐπαχθείσας αὐτῷ ζημίας, καὶ ἐκ τῆς ἐκείνου περιουσίας, καθ' οὗ τὰ τοιοῦτα γέγονεν ὑπομνήματα, πᾶσαν ζημίαν τοῖς βλαβερίῳ ἀποκαθίστασθαι προνοήσας καὶ κινδύνῳ τῶν κατὰ καιρὸν ἐπαρχῶν καὶ τραχητιῶν τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας, εἰδοτάων, ὡς, εἰ τοῦτο πληροῦν ἀμελήσαιεν, αὐτοὶ ἐκ τῶν ἰδίων περιουσιῶν πᾶσας τὰς ζημίας τοῖς βλαβερίῳ ἀποκαταστήσαι ἀναγκασθήσονται.**

Κεφ. κδʹ.)

Εἰ δέ τις τῶν ἀρχόντων τῶν ἐπαρχῶν ἢ μετακληθεῖν, ἢ ἄλλην ἀρχὴν ἢ χρεῖαν εἰς ἄλλην²⁾ ἐπαρχίαν

judicium hoc non custodierit, cognoscat, non solum se commisso sibi cingulo spoliandum, sed decem librarum auri poenam exsolvere eo, quod²⁾ praenumserit talem causam assumere, post tormenta vero³⁾ et confiscationem substantiae in exsilium redigendum⁴⁾.

CAP. XXII. Ad hoc iubemus, provinciarum iudices et officia eorum, si quando de civitate ad civitatem veniunt, neque angariis, neque descriptionibus aut aliis expensis collatores gravare, sed ex deputatis sibi de fisco annonis expensas facere.

CAP. XXIII. Super hoc sancimus, provinciarum iudices omnibus modis post depositionem cinguli quinquaginta dies in provinciis commorari, et conventiones aliquas contra se moventibus respondere. Si vero contigerit aliquem ex eis ante completos quinquaginta dies deserere provinciam, iubemus, omnes ab eo damnus aliquod passos ingredi apud sanctissimum metropoleos episcopum eiusdem provinciae, et sub gestis monumentorum navquamque tangentem sancta evangelia palam facere illata dispendia, et ex illius substantia, contra quem talia facta sunt monumenta, omne damnus laesis restitui providentia et periculo per tempus praefectorum⁵⁾ eiusdem provinciae, scientibus, quia, si hoc complere neglexerint, ipsi de propriis facultatibus omnia damnus laesis restituere compellentur.

CAP. XXIV. Si quis autem ex iudicibus provinciarum aut evocetur ad aliam administrationem, aut opus ad aliam provinciam ei credatur, iubemus, eum legitimo procuratore constituto conventiones pro damnus pro-

pter eiusmodi causas in provinciis constituent, ne illa occasione maiores violentiae provincialibus inferantur. Si quis autem ex magistratibus haec non observaverit, is intelligat, se non solum commisso sibi magistratu privandum, sed et decem librarum auri poenam solvendam, qui eiusmodi rem suscipere audeat, post tormenta et substantiae publicationem, in exsilium mittendo.

CAP. XXII.

Ad haec iubemus, ne praesides provinciarum eorumque cohortes, si forte ex urbe in urbem profiscantur, aut angariis, aut descriptionibus, aut aliis expensis subditos gravent, sed ex annomis, quae ex publico eis assignatae sunt, expensas faciant.

CAP. XXIII.

Praeterea sancimus, ut praesides provinciarum omnibus modis post depositam administrationem quinquaginta dies in provinciis commorentur, illisque respondeant, qui actiones quasdam contra eos movent. Si vero quosdam ex illis ante completos quinquaginta dies provinciam relinquere contingat, iubemus, ut omnes, qui damnus aliquod ab illis perpeti sunt, apud sanctissimum metropoleos episcopum eiusdem provinciae conveniant, et actis confectis unusquisque tactis sacris evangelis illata sibi damnus manifestet, atque ex substantia eius, contra quem acta illa confecta sunt, omne damnus laesis resarciatur providentia et periculo eorum, qui eo tempore praefecti et tractatus illius provinciae sunt, scientique illi, si hoc implere neglexerint, se ipsos ex propria substantia omnia damnus laesis restituere cogendos esse.

CAP. XXIV.

Si quis autem ex praesidibus provinciarum vel evocetur, vel alia administratio aut negotium in alia provincia

¹⁾ Apud Hal. hic quaedam intrusa sunt ex Nov. 161. c. 1. — Quas sequuntur in hoc cap. sunt in Bat. VI. 3. 11. — ²⁾ Cap. 24. et 25. in Bas. VI. 3. 14

¹⁾ ἢ ἄλλην Hal. — ²⁾ eo, qui — exil. redigendo et relegando Bk. — ³⁾ vero om. Bk. — ⁴⁾ in exilium redigendum et in exilium redigendum relegando Cod. Hamb.; in exilium redigendum et in exilium relegandum

Trid.; in exilium et redigendum et relegandum Port. in exilium redigendum et relegandum Cont. — ⁵⁾ et tracte add. Cod. Hamb., unde videtur adiciendum tractatarum, quod etiam in graeca est oratione.

χίαν καταπιστευθείη, κελύομεν αὐτὸν νομίμου ἐν-
τολέως προβαλλομένου τοῖς τὰς ἐναγωγὰς ὑπὲρ ζη-
μιῶν προτιθεῖσιν ἀποκρίνεσθαι. ὅπερ εἰ μὴ πράξῃσι,
διολίξομεν καὶ ὑπομνήματα παρὰ τῷ ὁσιωτάτῳ
ἐπισκόπῳ, καθὼς ἀνωτέρω εἴρηται, πράττεσθαι, καὶ
τοῖς ὑπὲρ τῶν ζημιῶν τῶν ἐπαρχειῶν αὐτοῖς ὁμο-
μοῖαι κατὰ τὴν τῶν πεπραγμένων δύναμιν πᾶσαν
ζημίαν ἀποδίδεσθαι, προνοῖα ὁμοίως καὶ κινδύνῳ
τῶν κατὰ καιρὸν ἐπαρχῶν, καὶ τῶν ἐκάστης ἐπαρ-
χίας ιραχιευτῶν.

Κεφ. κε'.

Πάσας δὲ τὰς χρηματικὰς ποινὰς τὰς τῷ πα-
ρόντι νόμῳ περιεχομένας ὑπὸ τοῦ κατὰ καιρὸν κό-
μιτου τῶν πριβάτων ἐσπρατίεσθαι τοὺς τὸν παρόντα
νόμον μὴ φυλάττοντας καὶ τῷ ἡμετέρῳ γίσκεν ἐκ-
δικεῖσθαι θεσπίζομεν, ὅστις εἰ μὴ ταῦτα ἐκδικήσῃ,
αὐτὸς μετὰ τῆς ὑπηρετοῦσης αὐτῷ σχολῆς ἐκ τῆς
ἰδίας αὐτοῦ περιουσίας τὴν τούτων ποσότητα κατα-
βαλεῖν ἀναγκασθήσεται.

Ἐπίλογος.

Μῦνα τοίνυν διὰ τοῦ παρόντος σωτηριώδους
νόμου τοῦ εἰς τὸ διηκεῖς ἰσχύοντος ὑπὲρ τῆς
ὠφελείας καὶ καταστάσεως τῶν ἡμετέρων ὑποτελῶν
διοικησάμεν, ἡ σὴ ἐνδοξότης αἴρωτα καὶ ἀσάλευτα
διὰ πάντων παραφυλαχθῆναι σπουδαίω, καὶ εἰς τὴν
ἀκάντων γνώσιν ἐλθεῖν ποιησάτω, ἐδίχτων μὲν κατὰ
ταύτην τὴν βασιλῖδα πόλιν προτιθεμένων, προστά-
των δὲ πρὸς τοὺς λαμπροτάτους τῶν ἐπαρχιῶν
ἀρχόντων στελλομένων¹⁾, ἵνα δὲ αὐτῶν πᾶσι δῆλα
γίνηται. Dat. Id. Inn. imp. DN. Iustiniani P. P.
Aug. ann. XI^X., post Basilii V. C. cons. ann. IV.
Indict. VIII. [545.]

ΔΙΑ-

provincia ei credatur, iohannes, ut is legitimo pro-
curatore constituto illis, qui actiones damnorum nomine
instituant, respondeat. Quod si non fecerit, sancimus,
ut et acta apud sanctissimum episcopum, sicut supra
dictum est, conscribantur, et illis, qui de damnis sibi
illatis iurarunt, secundum tenorem actorum omne
damnum reddatur, providentia similiter et periculo
praefectorum illius temporis, et cuiuscunque provinciae
tractatorum.

CAP. XXV.

Ut autem omnes pecuniariae poenae, quae hac
lege continentur, per rerum privatarum hoc tempore
comitem ab iis, qui hanc legem non servant, exigan-
tur et nostro fisco vindicentur, sancimus, qui, si eas
non vindicaverit, ipse cum schola, quae ei ministrat,
ex substantia sua earum quantitatem solvere cogetur.

Epilogus.

Quae igitur hac salutari lege in perpetuum vali-
tura in utilitatem et tranquillitatem subditorum no-
strorum disposuimus, gloria tua inviolata et immota
per omnia custodire studeat, atque ad omnium noti-
tiam venire faciat, edictis quidem in hac regia urb
propositis, praeceptis vero ad provinciarum praesides
missis, ut per ea omnibus manifesta fiant.

Α -

proponentibus respondere. Quod nisi fecerit, sancimus, monumenta apud sanctissimum episcopum, sicut su-
perius dictum est, agi, et pro damnis illatis eis iurantibus, secundum gestorum virtutem omne damnum reddi,
providentia²⁾ similiter et periculo per tempus praefectorum, et³⁾ uniuersaque provinciae tractentur⁴⁾.

CAP. XXV. Omnes autem pecuniarias poenas, quae praesente lege continentur, a comite per tempus
privatarum exigi eos, qui praesentem legem non servant, et nostro fisco vindicari sancimus, qui, nisi eas vin-
dicaverit, ipse cum ministrante sibi schola ex propria facultate huiusmodi quantitatem solvere cogetur.

Epilogus. Quae igitur per praesentem legem nostram salutarem, in perpetuum valituram, pro
utilitate et statu nostrorum collatorum disposuimus, tua gloria inviolata et immota per omnia servare festinet.
et ad omnium notitiam pervenire faciat, edictis quidem in hac regia civitate solemniter propositis, praeceptis
autem ad clarissimos provinciarum iudices directis, ut per eos omnibus collatoribus manifesta fiant. Dat. Id.
Inn. imp. DN. Iustiniani P. P. Aug. anno XI^X., post Basilii V. C. cons. anno IV. Indict. VIII. [545.]

CONST. CXXIII.

¹⁾ Hal., (Fulg.); ἐδίχτων κατὰ — προτιθεμένων²⁾ et om. Cod. Hamb., Trid., Port. — ⁴⁾ Cont. in
Iva Scrimg. (om. μὲν et προστάξ. — στελλ.). — tractuorum Cod. Hamb.; tractorum Trid.;
³⁾ Cod. Hamb., Trid., Port.; provincia Cont. — tractorum Port., Cont.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ (ρκθ'.*)

Περὶ τῶν Σαμαρειτῶν.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Ἀρεοβίνδου, ἔρχομαι προ-
τωρίων¹⁾).

Προοίμιον.

Οὐδὲν οὕτω μέγα τῶν ὑψηλῶν τινὸς τῶν ἡμε-
τέρων ἐστὶν ἀμάρτημα, ὡς ἐπὶ τῆς ἐξῆς ἀξιοθῆναι
φιλανθρωπίας. καὶ γὰρ εἰ τὰ παρ' αὐτῶν γεγονότα
μισήσαντες πρὸς τὴν ὑπὲρ αὐτῶν διαναστάμεν ἐκ-
δικῆσιν, ἀλλὰ τὸν καιρὸν θεραπευόντες καὶ τοῖς
προσῆκουσι τοὺς ἀμαρτάνοντας γουθειήσαντες τρέ-
ποις πάλιν πρὸς τὴν ἡμῶν αὐτῶν φιλανθρωπίας
ἐπάνειμεν, τὸ δίκαιον τῆς ὀργῆς ἀγαθότητος κατα-
λεπόντες λογισμοῖς, ὅποιον δὴ τι καὶ ὁ παρῶν
ἡμῶν πραγματεύεται νόμος. Σαμαριτίας γὰρ πρῶην
θρασυνομένους καὶ κατεπαρομένους Χριστιανῶν,
καὶ πρὸς τὴν ἀπάντων ὥσπερ λοχίαν ἀπόνοιαν
ἐξοκειλάντας, πολλοὺς μὲν ἐπιτιμοῖς ἐσωφρονίσασμεν,
ἐνὶ δὲ μάλιστα, τῷ μῆτι διαθήκας αὐτοὺς δύνασθαι
γράφειν, μῆτι τούτων τελευταίων διαθήκας χωρὶς
τοῖς ἐξ ἀδιαθέτου καλουμένοις συγγενέσι παραπέμ-
πειν τὸν κληρὸν, πλὴν εἰ μὴ τοὺς πρὸς τοὺς κληρὸς
ἐφ' ἑκατέρῳ θέματι καλουμένους τῆς ὀρθῆς τῶν
Χριστιανῶν εἶναι πίστεως συμβῆ. Ἀπηγορεύσαμεν
δὲ αὐτοῖς καὶ ληγᾶτα διδόναι, καὶ δωρεὰς γράφειν,
ἢ τὰς ὅλως ἐκποιήσεις ἐπὶ τοῖς οἰκείοις τίθεσθαι
πράγμασιν, ἐπειδὴν μὴ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως τὸ
λαμβάνον πρόσωπον εἴη. Ταῦτα μὲν οὖν νόμῳ
γενικῶ διαλαβόντες τρηκαῦτα μεμνημέθα, πλὴν ἀλλ'
οὐ τὴν αὐτὴν ἐν τοῖς ἔργοις, ἢ ἐν τοῖς γράμμασιν
ἀκριβείαν ἐφυλάξασμεν. οὐδὲ γὰρ τὸν ἡμέτερον
φίλον, οὐδέ τινα τοῦ δημοσίου μοῖραν ἕτερον τῶν
ἐκείθεν τι λαβεῖν ἠνεσχόμεθα, καὶ εἰ τοῦτο ἦν τῶς
ὁ νόμος εἶδιδου.

Κεφ. α'.

Νῦν δὲ δὴ πρὸς τὸ μέτριοι ἐπαυαχθέντας αὐ-
τοὺς ἰδόντες, ἡμῶν τε αὐτῶν ἀνάξιον εἶναι νομί-
σαντες ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς μένειν ὀρίοις κατὰ τῶν οὐ
νοσοῦντων τὰ παραπλήσια, ἐνδόντες τε μάλιστα
πάντων ταῖς Σεργίου τοῦ ὀσιωτάτου τῆς Καισαρείου
μητροπόλεως ἐπισκόπου δικαίως αἰτήσισιν, ἃς ὑπὲρ
αὐτῶν

Novella CXXIX.

DE SAMARITIS.

Praefatio.

Nullum tam magnum est alicuius ex subditis
nostris delictum, ut non deinceps clementia nostra di-
gnemur. Licet enim facta eorum odio habentes ad
ea vindicanda surgamus, tempori tamen inservientes
et delinquentes convenientibus modis emendantes, ru-
sus ad clementiam nostram redimus, iustam iram
benignitatis rationibus lenientes, id quod etiam haec
nostra lex facit. Samaritas enim, atroces antea et
elatos adversus Christianos, atque ad extremam quasi
dementiam delapsos, multis quidem poenis castigavi-
mus, una vero maxime, quod neque testamenta scri-
bere, neque sine testamento decedentes ad cognatos,
qui ab intestato vocantur, hereditatem transmittere
possint, nisi eos, qui ad hereditatem in utraque specie
vocantur, rectas Christianorum fidei esse contingat.
Prohibuimus vero illos et legata dare, et donationes
scribere, vel omnino res suas alienare, quando is, qui
accipit, orthodoxus non sit fidei. Haec igitur nos
generali quidem lege complexos esse meminimus, verum
non eandem in factis, quam in litteris diligentiam ad-
hibuimus. Etiam neque fiscum nostrum, neque aliam
quandam rei publicae partem aliquid ex illis accipere
passi sumus, licet et hoc expresse lex concederet.

CAP. I.

Nunc vero cum eos ad moderationem reductos
videamus, nobis ipsis indignum putemus, si in iis-
dem terminis adversus eos maneremus, qui simili morbo
affecti non sunt, maxime vero omnium indulgentes
iustis precibus, quibus Sergius sanctissimus Caesarar-
ensis metropolis episcopus pro iis usus est (qui testi-
monium

CONST. CXXIII.

DE SAMARITIS.

Idem Augustus Areobindo Pf. P.

Praefatio. Nullum ita magnum subiectorum nostrorum delictum est, quod non nostra clem-
entia medeatur. Licet enim eorum facta odio habentes ad vindictam pro eis insurgamus, tamen tempus me-
dentes et commomentes²⁾ modis competentibus delinquentes, rursus ad nostram clementiam remeamus, iusti-
tiam iracundiae benignitatis reconcilians rationibus, quale quiddam et praesens nostra celebrat lex. Sama-
ritas enim pridem atroces et elatos contra Christianos, et in omniam velut novissimam superbiam excedentes
plurimis quidem poenis affliximus, una vero maxime, quod neque testamenta ipsi possunt conscribere, neque
hi defuncti absque testamento cognatos, qui ab intestato vocantur, hereditatem transmittere, nisi ad heredu-
tatem ex utraque causa vocatos rectae Christianorum fidei esse contingeret. Interdiximus autem eis et legata
dare, et donationes scribere, aut aliquas omnino alienationes in suis ponere rebus, nisi forsitan orthodoxa fide
percipiens persona esset. Licet autem lege generali haec comprehendentes tunc meminimus, tamen eos
eandem in operibus, quam in litteris subtilitatem reservavimus. Nam neque nostram fiscum, nec aliquam pu-
blici partem ex his quidquam accipere passi sumus, licet hoc expressim lex daret.

CAP. I. Nunc itaque ad moderationem reductos videantes eos, et nobis ipsis indignum esse putantes
in iisdem permanere terminis contra eos, qui non similia prioribus languent, praestantes maxime omnium
Sergii

¹⁾ *Sermig.*; *deest* ap. *Hal.* — *Athen.* III. 2. (*Heimb. Anecd.* I. p. 44 sq.) *Cf. Parat.* §. 4
Athan. tit. IX. (*ibid.* p. 109.) *Coll. const. eccl.* III. 3. 2. (*Photii bibl.* II. p. 1356 sq.) *Photii Nomos*
X. 8. (*ibid.* p. 1040.) — *Incert. fragm. ex Nov. Inst.* V. (*Heimb. Anecd.* I. p. 265 sq.) — *Julian. Const.*
116. — *Versionem antiquam, non glossatam, primus ex vet. ms. edidit Const.* (1571.)

²⁾ *Fulg.*, *cf. Leuclav. Notat.* I. 89.; *Ἀδδαίος ἐπ. πραιτ. Athen.*, *Coll. const. eccl.*; *Sermig.* non habet
inscriptionem. — ³⁾ *Bk.*; *commoventes Const.*

αὐτῶν ἐποιήσατο (μαρτυρῶν μέντοι καλλίνας αὐτοῦς γεγονέναι, τὴν ἡσυχίαν δὲ τὴν πρὸς τὸν ἔπειτα χρόνον αὐτῶν ἔγγυόμενος), ἐπὶ τὸν παρόντα θεῖον ἡμῶν ἱηκόμενον νόμον, δι' οὗ θεσπιζόμεν, ἀδείαν εἶναι Σαμαρείταις λοιπὸν γράφειν διαθήκας, καὶ τὰς σφῶν αὐτῶν διοικεῖν οὐσίας, ὡς οἱ τε ¹⁾ ἄλλοι παρέχουσι νόμοι. Αἰὰ δὲ οὐ παρόντος διορίζομεν, διαθηκῶν τελευτῶντας χωρὶς ἐκ τῶν ἐξ ἀδιαθέτου καλυμένων κατὰ μίμησιν κληρονομασίων τῶν ἄλλων ἀνθρώπων αὐτοῦς, πλὴν ὅσα διὰ τοῦ παρόντος ἡμεῖς μεθαρμόσομεν νόμου. καὶ δωρεὰς δὲ αὐτοῖς ἐπιτρέπομεν γράφειν, καὶ ληγῶτα διδόναι τε καὶ λαμβάνειν, καὶ τὰ τοιαῦτα συναλλάττειν ἐπ' ἀδείας ἀπάσης. οἱ γὰρ δὴ διατίθεσθαι δεδωκότες καὶ πᾶσαν διοικεῖσθαι τὴν οὐσίαν αὐτοῦς, πῶς ἂν περὶ μερικῆς διοικήσεως δυσχεραίναμεν;

Κε φ. β'.

Πλὴν ἀλλ' οὐ τὴν αὐτὴν ἀποδόμεν τάξιν Χριστιανοῖς τε διαδόχοις καὶ Σαμαρείταις, πολλὴν ²⁾ δὲ εἰκότως τοῖς τὰ καλλίω θρησκείουσι τὴν προνομίαν παρέχουμεν. ὅθεν εἰ τις αὐτῶν διαθηκῶν τελευτῶν χωρὶς, ἢ ³⁾ καὶ παῖδας τὰ πρὸς θεὸν διηρημένους καταλίπει, μόνοι κληθήσονται πρὸς τὴν τοῦτου κληρονομίαν οἱ τὴν ὁρθὴν τῶν Χριστιανῶν ποισβύοντες πίστιν, τῶν ἄλλων ἐκκλησιῶν, ὅσοι τῆς αὐτῆς ἔχονται ἐπὶ τελευτήσαντι πλάνης. ταῦτα δὲ φραμὲν οὐκ ἐπὶ τῶν παίδων μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων συγγενῶν, ἐξ ὅποιας ἂν εἴεν σιρῶς, ὥστε τοῖς ὁρθὰ θρησκείουσι τῶν οὐ παραπλήσια τιμῶντων προτίμησιν ἔχειν, πλὴν εἰ τὸν αὐτὸν πάντες οἱ καλούμενοι βαθμὸν ἐπιγράφονται, ἢ μίαν πρὸς τὸν κληρὸν ἔχουσι τάξιν. οὐδὲ γὰρ δὴ τοῖς ἐκ μακροτέρου βαθμοῦ καὶ ὑπὸ τῶν ἔγγυτέρων ἐκλειόμενοι, κἂν εἰ τὰ καλλίω θρησκείουσι, τὴν κατὰ τῶν ἔγγυτέρων προτίμησιν δίδομεν καὶ προνομίαν.

Κε φ. γ'.

Πλὴν ἀλλ' οὐκ ὥστε καὶ ἀμεταμέλητον εἶναι τὸ πρῶγμα τοῖς ἀποκλειόμενοις ἐκ τούτου. εἰ γὰρ δὴ βουληθεῖεν καὶ μετὰ ταῦτα πρὸς τὴν ὁρθὴν τῶν Χριστιανῶν πίστιν ἐπανελθεῖν οἱ παρὰ τοῦτο τῶν κληρῶν ἀποκλεισθέντες, τὰς οἰκέλας ἀπολήσονται μοίρας, ὅθιω καλούμενοι πρὸς τὸν κληρὸν, ὡς ἂν εἰ καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς ὁρθῆς ταύτης θρησκείας ὄντες ἐγγυάσονται, μόνων σιερούμενοι τῶν τοῦ μέσου χρόνου καρῶν. Εἰ δὲ καὶ διαθήκας γράψαι τις αὐτῶν, ἰδῶσθαι μὲν ταῦτας, τὸ γε ὅσον ἐπὶ τῇ θρησκείᾳ, κελύμεν. εἰ δὲ γε πατὴρ, ἢ καὶ τις ἀνιόν-

Sergii sanctissimi Caesariensium metropolis episcopi iustis petitionibus, quas pro eis fecit ⁴⁾, (testimonium quidem perhibentis meliores eos factos, quietem vero eorum futuro tempore promittentis), ad praesentem sacram nostram venimus legem, per quam sancimus, licentiam esse Samaritis iam scribere testamenta, et suas proprias dispensare substantias, sicut et aliae praebent leges. Et per praesentem nos decernimus, et sine testamentis morientes ab intestato vocatos secundum imitationem aliorum hominum heredes habere eos, praeter ea, quae per praesentem nostram transponemus ⁵⁾ legem. Sed et donationes eis permittimus scribere, et legata dare et accipere, et huiusmodi contractus facere cum omni licentia. Qui enim testari dedimus eis et omnem dispensare substantiam, quomodo de particulari dispensatione negabimus?

CAP. II. Sed tamen non eundem reddimus ordinem et Christianis accessoribus et Samaritis, iterum vero et merito meliora sectantibus privilegium praestamus. Unde si quis eorum sine testamentis moriatur, et filios ad deum discretos reliquerit, soli vocabuntur ad huiusmodi hereditatem, qui rectam Christianorum allegant fidem, aliis exclusis, quicumque ipso defuncto, quo defunctus, errore. Haec autem dicimus non super filiis solis, sed etiam aliis cognatis, ex quacunque sint linea, ut recta sectantes illis, qui non proxima colunt praerouantur, tamen si eundem qui vocantur omnes gradum accipiant, aut nam ad hereditatem habeant vocationem. Non enim his, qui ex longiore gradu sunt, et a vicinioribus excluduntur, licet meliora sectantibus, proximorum damna praelationem aut privilegium.

CAP. III. Nec tamen poenitentiae locum in causa exclusis auferimus et ⁶⁾ ex hoc. Nam si voluerint et postea ad rectam fidem Christianorum reverti, qui pro hoc hereditate exclusi sunt, suas recipient portiones, ita vocandi ad hereditatem, tanquam si [ab initio ⁷⁾] rectae huius religionis existissent, solis fraudati medii temporis fructibus. Si vero et testamenta scripserit aliquis eorum, valere quidem ea, quantum ad religionem, habemus. Si autem pater, aut etiam aliquis descendendum [aut etiam ascendendum ⁸⁾] sit, qui testamenta con-

monium perhibuit, meliores eos factos, et quietem eorum in futurum tempus spondit] ad sacram hanc legem nostram venimus, qua sancimus, ut Samaritis in posterum testamenta scribere, ipsisque de bonis suis disponere liceat, quemadmodum ceterae leges permittunt. Hac vero lege decernimus, ut, si qui sine testamento moriantur, ex his, qui ab intestato vocantur, illis ad imitationem aliorum hominum succedant, exceptis iis, quae nos hac lege mutabimus. Atque donationes illis scribere permittimus, legataque dare et accipere, atque tales contractus cum omni licentia celebrare. Quum enim dederimus illis, ut testentur et de omni substantia disponant, quomodo in particulari dispositione difficile erimus?

CAP. II.

Non tamen eodem loco Christianos successores et Samaritas habemus, sed maius privilegium illis, qui meliora sequuntur, concedimus. Quare si quis eorum sine testamento decedens etiam liberos, qui de deo recte sentiunt, relinquit, illi solum ad hereditatem eius vocabuntur, qui rectam Christianorum fidem profitentur, exclusis reliquis, qui eodem cum defuncto errore tenentur. Haec autem non de liberis solum, sed et aliis cognatis dicimus, cuiuscunque sint lineae, ut illi, qui recta sequuntur, prae illis, qui similia non sectantur, praerogativam habeant, ita tamen, si omnes, qui vocantur, eiusdem gradus sint, vel unum ad hereditatem ordinem habeant. Neque enim illis, qui remotiore gradu sunt, et a proximioribus excluduntur, etsi meliora sectentur, praerogativam et privilegium prae propinquioribus damus.

CAP. III.

Non tamen hac in re poenitentiam auferimus exclusis. Si enim postea ad rectam Christianorum fidem redire velint, qui propter hoc ab hereditate exclusi sunt, portiones suas accipient, atque ita ad hereditatem vocabuntur, quasi ab initio rectae huius religionis fuissent, medii tantum temporis fructibus privati. Quodsi quis illorum etiam testamentum scripserit, valere quidem illud, quantum ad religionem, iubemus, si vero et pater, vel alius quis ascendendum, vel etiam descendendum sit, qui testamenta scribit, si quidem omnes, qui ad hereditatem vocantur, in eodem cum illo

¹⁾ Meerm. III., Zurich., Fulg.; ὡς οἱ τε Scring. —

²⁾ πάλιν legisse videtur Vet. Int. — ³⁾ ἢ non habuit Vet. Int. et molestum est. — ⁴⁾ Bk.; facit Cont. —

⁵⁾ Bk. ed. ster.; transponimus Cont. — ⁶⁾ et om. Bk. —

⁷⁾ Bk.; ab initio om. Cont. — ⁸⁾ Annotat Cont. in

marg. verba aut etiam ascendendum, quae unciis inclusit, non esse in ms. Rectius ita locum sec. Graec. emendasset: Si autem pater aut etiam aliquis ascendendum alius aut etiam descendendum etc.

ἀνόντων ἕτερος, ἢ καὶ τῶν κατιόντων ὁ τὰς διαθήκας γράφων ὑπάρχοι, εἰ μὲν πάντες ἐφεξῆς οἱ πρὸς τὸν κλῆρον καλούμενοι τῆς αὐτῆς αὐτῆς πλάνης ὑπάρχουσιν, διοικήσει τὰ περὶ τῆς οὐσίας, ὡς ἂν ἐξελήσοι, εἰ δὲ γε τῶν ἐκ τοῦ αὐτοῦ βαθμοῦ καλούμενων πινὲς τῆς αὐτῆς τῆ πατρὶ πλάνης ὑπάρχουσιν, τοῦτοις οὐ περαιτέρω καταλείψει τῶν δύο τῆς περιουσίας οὐγκιών, τοῦ λειπομένου πρὸς τοὺς τὰ ὀρθὰ θερασκένοντας ἀγομένον, πλὴν εἰ μὴ τις τυχὼν Χριστιανοῖς ἐξ αὐτῶν καταλείψει πρεσβεία. φυλαττομένου κἀνταῦθα τοῖς μεταμελειῶσαι βουλομένοις, τοῦ δύνασθαι τῆς ἰσότητος ἀπολαύειν πρὸς τοὺς ἐξ ἄρχης Χριστιανούς, ὥσπερ ἐπὶ τῶν ἐξ ἀδιαθέτου φθάσαντες διαφράσασιν. Πρὸς ταύτην δὲ τὴν ἰδέσθαι τε καὶ τὴν μοῖραν καὶ δε ἰνοφίστοιο δίδομεν ἀνιούσῃ τε καὶ κατιούσῃ τοῖς τὰ ὀρθὰ θερασκένουσι δόγματα, καὶ ἴσως ἀδικηθεῖσαι κατὰ τὰς γενομένας ἐπὶ ταῖς διαθήκαις τῶν πραγμάτων διανομῆς.

Κε φ. δ.

Δίδομεν δὲ αὐτοῖς καὶ δωρεὰς δίδομαι τε καὶ πρεσβεία καταλιμπάνειν, ἐλευθερίας τε οἰκίας τιμῆν, συναλλάττειν τε καὶ πρὸς ἀλλήλους, οὐδὲν τοῦ πρῶην παρ' ἡμῶν τεθειμένου καλύοντος νόμου. τὸν γὰρ ἡμέτερον φίσκον καὶ πάσαν ἄλλην τοῦ δημοσίου μοῖραν ἀποχλοισίαν παντελῶς, οὐδεμίαν ἐξ ἐκείνου τοῦ νόμου πρὸς τοὺς αὐτῶν κλήρους, ἢ τὰς αὐτῶν οὐσίας, ἢ τὰ συμβόλαια μετουσίαν ἔχειν δυνάμενον. Ταῦτα δὲ φραμὲν οὐκ ἐπὶ τοῖς μέλλουσι μόνον, ἀλλὰ γὰρ δὴ καὶ ἐπὶ τῶ φθάσαντι, ὥστε μηδὲ ὑπὲρ τῶν τριπλαστῶν γεγονότων ἢ τῶν ἡμέτερον φίσκον, ἢ ἕτερον τῶν πάντων τινὰ τὰς οὐσίας πολυπραγμασιεῖν τὰς αὐτῶν. οἱ γὰρ τὰ μέλλοντα φιλανθρωπεύσαμενοι, πῶς ἂν περὶ τῶν παρελθόντων ἀκριβολογησάμεθα; ὥστε αὐτοὺς τῆς παρουσίας ἡμῶν ἡξιωμένους φιλανθρωπίας χάριτις ὁμολογεῖν θεῷ τε καὶ ἡμῖν, καὶ Σεργίῳ γε μὴν τῶ ὀσιωτάτῳ, τῶ πρὸς ταύτην ἡμᾶς ὡς μάλιστα τὴν περὶ αὐτοὺς ἐκκαλεσάμενην φιλανθρωπίας.

Ἐ π ἰ λ ο γ ο ς.

Ἡ τοίνυν σὴ ἐνδοξότης τὴν παρ' ἡμῶν εἰς αὐτοὺς ἐπιδεδειγμένην φιλανθρωπίας διὰ τοῦ παρόντος ἡμῶν νόμου γινώσκουσα δὴλα ταῖς ἐπαρχαῖς διὰ τῶν συνειδησμένων ἰδίων τὰ νῦν ἡμῖν παραστάτῃ ποιήσει, ὥστε διηγεοὺς ταύτης αὐτοὺς ἀπολαύσαι τῆς βοηθείας. Dat. XVII. Kal. Iul. Constantinop. imp. DN. Iustiniani PP. Aug. ann. XXV., post Basilii V. C. Cons. ann. X. [551.] ΔΙΑ-

conscript, si quidem omnes [deinceps ad hereditatem vocati eiusdem cum eo erroris sint, disponat de substantia, prout voluerit; si autem quidam ¹⁾] ex ordine, qui ad hereditatem vocantur, eiusdem, quo pater, erroris sint, his non reliquat ultra duas substantiae uncias, reliquis ad eos, qui recte colant, deferendis, tametsi nisi aliquis forte Christianis ex ipsis reliquerit legata. Servando ²⁾ etiam hic poenitendi loco volentibus, ut possint aequalitate frui cum eis, qui ab initio Christiani fuerint, sicut ab intestato decrevimus. Ad hunc itaque ordinem et partem et de inofficioso damus ascendentibus et descendantibus ³⁾ recta sectantibus dogmata, et forte laesis per celebratas in testamentis rerum divisiones.

CAP. IV. Concedimus autem eis et donationes dare et accipere, et legata relinquere, et libertatibus servos honorare, contrahere quoque ad invicem, nihil ea, quae a nobis pridem posita est, prohibente lege. Nostrum enim fiscum et aliam omnem publici partem excludimus omnino, nullam ex illa lege ad eorum hereditates eorumque substantias aut documenta participiam habere valentibus. Haec autem dicimus non in futuris solum, sed etiam in praeteritis, ut neque pro his, quae tunc facta sunt, aut noster fiscus, aut alter omnium substantias perscrutetur eorum. Qui enim in futuris clementiam dedimus, quomodo de praeteritis subtilem tractatum haberemus? ut omni modo praesentem nostram clementiam promerentes gratias deo profiteatur et nobis et Sergio sanctissimo, ad hanc nos quam maxime circa eos provocanti clementiam.

E p i l o g u s. Tua igitur gloria nostram in eis declaratam humanitatem per praesentem nostram legem cognoscens, manifesta per provincias solennibus edictis quae nunc nobis placuerant faciat, ut perpetuo hoc ipsi fruatur auxilio. Dat. XVII. Kal. Iul. Constant. imp. DN. Iustiniani PP. A. anno XXV., post Basilii V. C. cons. anno X. [551.]

CONST. CXXIX.

¹⁾ omnes ex ordine qui Cont. (om. roll.); quae uncia inclusa sunt addidit Bk. — ²⁾ Bk. ed. ster.; utenda Cont. — ³⁾ Bk.; desc. et Cont.

illo errore sint, de substantia prout voluerit disponat; si vero quidam ex illis, qui eodem gradu vocantur, in eodem cum patre errore sint, his ultra duas uncias substantiae non relinquet, reliquam autem ad eos, qui recta sequuntur, deferatur, nisi quis forte ex iis legata Christianis relinquat. Illis autem, qui poenitere volunt, etiam hic servetur, ut aequalitate cum illis, qui ab initio Christiani fuerunt, frui possint, quemadmodum de iis, qui ab intestato vocantur, antea defuimus. Praeter hunc vero ordinem et partem quaelam etiam inofficiosi ascendentibus et descendantibus concedimus, qui recta dogmata sectantur, et factis in testamentis rerum distributionibus forte laesi sint.

CAP. IV.

Atque etiam concedimus illis, ut donationes faciant, et legata relinquunt, et servos libertate honorent, inter se quoque contrahant, nihil obstante lege a nobis antea lege. Fiscum enim nostrum, et omnem aliam reipublicae partem omnino excludimus, neque ex illa lege cum eorum hereditatibus, vel substantiis eorum, vel contractibus quidquam commune habeant. Haec vero non de futuris solum, sed etiam de praeterito dicimus, ut neque propter ea, quae iam facta sunt, aut fiscus noster, aut alius quilibet in substantias eorum inquirat. Quum enim in futuris humanitatis, quomodo in praeteritis cum rigore inquirimus? Quare illi hac nostra humanitate digni habitii deo, et nobis, et sanctissimo Sergio gratias agant, qui potissimum nos ad hanc erga illos humanitatem excitavit.

E p i l o g u s.

Tua igitur gloria ex hac nostra lege declarata a nobis erga illos humanitatem intelligens, quae nobis nunc placuerunt provinciis per consueta edicta manifesta faciat, ut illi auxilio hoc in perpetuum fruatur.

No.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ (λ. 2)

Περὶ παρόδου στρατιωτῶν.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Πέτρος, τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπαρχῶ τῶν ἱερῶν πραιτωρίων.

Προοίμιον.

Πρώτην καὶ μεγίστην ἡγοῦμεθα σύστασιν εἶναι τῆς ἡμετέρας πολιτείας τὸ καλ¹⁾ ἀμείπτως τὸ ἡμέτερον στρατεύμα ἐν ταῖς παρόδοις ἀποτρέφεσθαι, καὶ τὸ ἀβλαβεῖς καὶ ἀζημίον τοῖς ἡμετέροις ὑποτελεῖσι φυλάττεσθαι.

Κεφ. α'.

Κελεύομεν τοίνυν, ὡσάκις πάροδος γένηται τῶν ἡμετέρων ἀρχόντων τε καὶ στρατευμάτων, delegatores συνίεναι αὐτοὺς τοὺς τὴν φροντίδα ποιουμένους τῆς αὐτῶν ἀποτροφῆς, τοὺς δὲ ἐκάστης ἐπαρχίας ἀρχοντας, δι' ὧν πάροδος γίνεται, εἰσομασίαν ποιῆσθαι τῶν ἀφειλομένων γίνεσθαι δαπανημάτων, ὥστε τοὺς τοῦ ἡμετέρου στρατεύματος ἐν ἐκάστῃ ἐπαρχίᾳ παρόντας²⁾ ἀμείπτως ἀποτρέφεσθαι, καὶ τοὺς μὲν ἐκάστου τάγματος ὀπίσθας ὑποδέχεσθαι τὰ εἶδη δέχα τινὸς διαστοφῆς, καὶ δογεῖν τοῖς ἐξάρχουσιν καὶ τοῖς στρατιώταις τὰς ἐν εἶδει χορηγοῦμιν ἀννόνας, ἔχειν δὲ τοὺς αὐτοὺς ὀπίσθας καὶ τὴν ἀφορισμένην αὐτοῖς προφάσει παραμυθίας πεντεκαδεκάτην μοῖραν. τὰ δὲ ἐξ ἔθους recanta γίνεσθαι παρὰ τῶν ὀπίσθων τοῖς ὑποτελεῖσιν ὑπὲρ τῶν παρ' αὐτῶν δαπανωμένων, κινδύνῳ τῶν σὺν αὐτοῖς ὄντων ἐξάρχων, καὶ τριβούνων, καὶ κομητῶν, καὶ διασωσῶν, καὶ delegatorum, καὶ τῶν ἐκάστου τάγματος πρωτευόντων, καὶ κατὰ μὲνδρα τρόπον δωρεὰν ἀναλίσκειν τοὺς στρατιώτας παρὰ τῶν συντελειῶν, εἴτε προφάσει τοῦ μὴ γίνεσθαι, ὡς εἰκόσ, εἰσομασίαν, εἴτε introitum ὀνόματι, ὧν καὶ αὐτὴν τὴν προσηγορίαν παντελῶς ἀναιροῦμεν, ἐφ' ᾧ πανταχόθεν ἀβλαβεῖς καὶ ἀζημίους φυλάττεσθαι τοὺς ἡμετέρους ὑποτελεῖς.

Κεφ. β'.

Τὰ δὲ εἶδη τὰ εὐρισκόμενα ἐν ἐκάστῳ τόπῳ αὐτὰ λαμβάνειν τοὺς στρατιώτας, καὶ μὴ ἕτερα ἐπιζητεῖν, ἅπῃ ἐν τῇ αὐτῇ ἐπαρχίᾳ οὐχ εὐρίσκειται, καὶ ἐκ τούτου διαστοφῆν ἢ ζημίαν ἐπαγαγεῖν τοῖς ἡμετέροις ὑποτελεῖσι.

Κεφ. γ'.

Novella CXXX.

DE TRANSITU MILITUM.

Idem Imperator Petro, gloriosissimo Praefecto sacro Praetorio.

Praefatio.

Primum et maximum reipublicae nostrae statum esse arbitramur, si exercitus noster in transitu sine querela alatur, et subditi nostri illaesi indemnesque serventur.

CAP. I.

Subemus igitur, ut, quoties transitus sit nostrorum ducum et exercituum, delegatores comitentur eos, qui alimenta iis procurant, praesides vero cuiusque provinciae, per quam transitus sit, efficiant, ut expensae, quae fieri debent, in promptu sint, quo qui ex exercitu nostro per unamquamque provinciam transitum faciunt sine querela alantur. Et cuiusque legionis quidem optiones sine ulla iniquitate species suscipiant, et in exarchos atque milites annonas in specie subministratas erogent, habeant autem et ipsi optiones emolumentum nomine determinatam ipsis decimam quintam partem. Solita vero recanta accipiant ab optionibus collatores pro expensis factis, periculo ducum, qui cum ipsis sunt, et tribunorum, et comitum, et diasotarium, et delegatorum, et uniuscuiusque legionis praefectorum. Neque ullo modo milites apud collatores gratis sumtus faciant, sive hoc praetextu, quod praeparatio forte facta non sit, sive introitum nomine, quorum et appellationem prorsus tollimus, ut undique illaesi et indemnes subditi nostri serventur.

CAP. II.

Species vero ipsas, quae in unoquoque loco reperiuntur, milites accipiant, nec alias requirant, quae in provincia illa non reperiuntur, nec iniquitatem, vel damnum subditis nostris exinde inferant.

CAP. III.

CONST. CXIX.

QUOMODO OPORTET AC MILITES TRANSITUM IN CIVITATIBUS FACERE, ET DE INTROITU.

Idem Augustus Petro, Praetorium Praefecto.

Praefatio. Primum et maximum arbitramur statum esse nostrae reipublicae, ut inculpabiliter noster exercitus in itineribus conversetur, et innoxietas atque indemnitas nostris collatoribus custodiatur.

CAP. I. Subemus igitur, quoties transitus sit nostrorum iudicum et exercituum, delegatores simul esse cum eis, qui curam habeant eorum alimentum, et singularum provinciarum indices, per quas transitus sit, praeparationem facere expensarum, ut nostri exercitus in unamquamque provinciam ascendentes inculpabiliter comitentur; et uniuscuiusque numeri optiones suscipere species sine qualibet tergiversatione, et erogare magistris militum et militibus in specie praebitas annonas, habere autem eosdem optiones deputatam ipsis occasionem emolumentum quintam decimam portionem; ex consuetudine autem et recanta fieri ab optionibus collatoribus pro his, quae ab his expenduntur, periculo eorum, qui cum eis sunt, iudicum, et tribunorum, et comitum et diasotarium, et delegatorum, et uniuscuiusque numeri primatum; et nullo modo gratis expendere milites a collatoribus aut occasione non factae forsae praeparationis, aut introitum nomine, quorum etiam ipsum vocabulum omnino perimimus, ut nundique illaesi et indemnes custodiantur nostri subiecti.

CAP. II. Species autem, quae in unoquoque loco, ipsas³⁾ accipere milites, et non alias quaerere, quae in ipsa regione non inveniuntur, et propter hoc tergiversationem aut damnum inferre⁴⁾ nostris collatoribus.

CAP. III.

¹⁾ Hal. (Nov. 129.) et Scrimg. — Athan. XX, 2. (Heimb. Anecd. I. p. 174 sq.) et Parat. §. 22. Athan. tit. IV. (ibid. I. p. 70.) — Iulian. Const. 123. — Fersionem antiquam, non glossatam, ex ms. primus edidit Cont. (1571.)

²⁾ καὶ ὄν. Hal., Fulg. — ³⁾ ὥστε τοῦ ἡμ.—παρόντος Hal. — ⁴⁾ Bk.; ipsos Cont. — ⁵⁾ Bk. ed. ster.; inferri Cont.

Κεφ. γ'.

Τὴν δὲ γινομένην παρὰ τῶν κτητορῶν δαπάνην καὶ δαπάνην διὰ τῶν recantum κελεύομεν λογιζέσθαι αὐτοῖς παρὰ τοῦ ὀνόμου τῆς σῆς ὑπεροχῆς, χωρὶς τῆς οὐραίου διαστραφῆς ἢ ζημίας ἢ ἐπινοίας, εἰς τὴν συντέλειαν τὴν παρ' αὐτῶν τῷ δημοσίῳ δεδομένην ὑπὲρ τῆς ἐπιμελήσεως ἐκείνης, καθ' ἣν ἡ δαπάνη γίνεται. Εἰ δὲ πλείονα τῶν συντελουμένων παρὰ τῶν δωδεκάτων τὰ εἶδη εὐρεθῆ τὰ ἀναλισκόμενα, κελεύομεν ἐκ τοῦ παντός σώματος τῶν δημοσίων τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας πληροῦσαι τοὺς ὑπὲρ τὴν ἰδίαν συντέλειαν δαπανήσαντας. Εἰ δὲ μὴ ἔχει αὐτὴ ἐπαρχία δημοσία ἀρκοῦντα εἰς τὴν γινομένην δαπάνην, πληροῦσαι τοὺς τὴν αὐτὴν δαπάνην ποιησαμένους ἐκ τῆς γενικῆς τραπέζης, τῆς διοικουμένης παρὰ τῆς σῆς ἐνδοξόδητος, ἧγον παρακρατεῖν αὐτοὺς ταῦτα ἐκ τῶν παρ' αὐτῶν ¹⁾ συντελουμένων κατὰ τὴν ἐφεξῆς ἐπιμελήσιν, καὶ ταῦτα λογιζέσθαι αὐτοῖς ἐκ τῆς οὐραίου παντός διὰ τῶν τὰ δημοσία ἀνυπόπτων. Τούτων ἀπάντων προτότων τε καὶ παραφυλαττομένων κινδύνῳ τῆς τε σῆς ἐνδοξόδητος, καὶ τῶν ἐκάστης ἐπαρχίας τρακτεῦτων, καὶ ἀρχόντων, καὶ τῶν πειθομένων αὐτοῖς τάξεων, καὶ ἐκλητιῶρων, καὶ πολιτευομένων, καὶ πάντων τῶν τὰ δημοσία χειριζόντων.

Κεφ. δ'.

Καὶ τοῦτο δὲ κελεύομεν παραφυλάττεσθαι, ὥστε μηδένα τῶν ἐξάρχων ἢ τῶν στρατιωτῶν προφάσει παρόδου ἢ ἀπὸ τῶν πόλεων ἢ χωρῶν ἐν ἀπαργυρισμῷ τε λαμβάνειν. Εἰ δὲ εὐρεθῆ τις ὑπὲρ παρόδου ἐν ἀπαργυρισμῷ λαμβάνων, κελεύομεν τὸν τοιοῦτό τε πρᾶξιόν τε ἀπεισιδῆσαι διπλάσιον πᾶν, ὅπερ λαβεῖν ὑπὲρ τοῦτου τολμήσει.

Κεφ. ε'.

Εἰ δὲ τινες τῶν ἡμετέρων ἐξάρχων, ἢ τῶν στρατευμάτων ²⁾, ἢ τῶν ὀπιόντων αὐτῶν μὴ recanta ποιήσουσι τῆς γινομένης παρ' αὐτῶν δαπάνης, κελεύομεν τοὺς τὴν δαπάνην χορηγήσαντας συντελεστὰς πρᾶξιν ὑπομνημάτων συντελεσθῆναι, εἰ μὲν εὐρεθῆ ὁ ἀρχὼν ἐν τοῖς τόποις ἐκείνοις, παρ' αὐτῶν καὶ τῶν ὀσιωτάτων τῆς πόλεως ἐπισκόπων, εἰ δὲ μὴ εὐρεθῆ ὁ ἀρχὼν ἐν τοῖς αὐτοῖς τόποις, παρὰ τῶν ὀσιωτάτων τῆς πόλεως ἐπισκόπων ἢ τῶν ἐκείνων τῶν τόπων, ὑφ' αὐτῶν ἢ κτήσεως διάκειται, ἐξ ἧς γέγονεν ἡ δαπάνη, καὶ διὰ τῆς τοιαύτης πράξεως δῆλα ποιεῖν, τίνες τῶν ἡμετέρων ἀρχόντων ἢ μετὰ ποίου στρατευμάτος

CAP. III.

Expensam vero a possessoribus factam et per recanta declaratam iubemus imputari eis a throno excellentiae tuae, sine ulla iniquitate aut damno ad fraude, in tributa, quae ab ipsis fisco praebentur per eam indictionem, in qua expensa fit. Si vero plura erogata inveniuntur, quam erant ab iis confersenda, qui species dederunt, iubemus, ut ex toto corpore fiscalium eiusdem provinciae iis satisfiat, qui ultra tributa sua expenderunt. Si vero illa ipsa provincia non habeat fiscum, qui ad expensum factam sufficiat, illis, qui eam expensam fecerunt, ex generali mensa satisfiat, quae a gloria tua administratur, vel ipsi ex iis, quae ab ipsis sequenti indictione confersenda sunt, illa retineant, iisque omni modo ad iis imputanda, qui fiscalia exigunt. Atque haec omnia praestant atque observentur periculo gloriae tuae, et eiusque provinciae tractatorum, et praesidum, et officiorum illis parentium, et susceptorum, et curialium, omniumque illorum, qui fiscalia tractant.

CAP. IV.

Hoc quoque observari iubemus, ut nemo ducum aut militum praetextu transitus vel a civitatibus vel praediis in pecunia numerata aliquid accipiat. Si quis vero inveniatur, qui pro transitu in pecunia numerata quidquam accipiat, iubemus, ut ab illis, qui id fecerit, duplum eius, quod eo nomine accipere ausus est, exigatur.

CAP. V.

Si vero qui ex ducibus nostris, aut aliqui ex exercitibus, aut ex optionibus eorum recanta factam ab illis expensarum non fecerint, iubemus, ut collatores, qui expensas administrarunt, gesta conficiant, si quidem praeses in illis locis reperiat, apud ipsam et sanctissimum urbis episcopum, si vero praeses in illis locis non inveniatur, apud sanctissimum urbis episcopum, vel defensorem locorum, sub quibus possessio sita est, ex qua expensae factae sunt, et per eiusmodi acta palam faciant, quinam ex ducibus nostris vel quo cum exercitu transitum facientes recanta non fecerint, quantamque summam expenderit.
Atque

CAP. III. Eam vero, quae fit a nostris possessoribus, expensam, et declaratur per recanta, iubemus reputari eis a sede tuae celsitudinis, sine qualibet tergiversatione aut damno aut iniunctione, in collationem eam, quam ab eis fiscus capit pro indictione illa, in qua expensa fit. Si vero amplius, quam professiones ³⁾ sunt, ab his, qui dant species, inveniatur expensae, iubemus, ex omni corpore fiscalium eiusdem provinciae compleri eos, qui ultra functiones suas exhibuerunt. Si vero non habeat ipsa provincia fiscalia ⁴⁾ sufficientia ad expensam factam ⁵⁾, compleri eos, qui hanc expensam fecerunt, ex generali mensa, quae regitur a tua gloria, aut retinere haec eos ex his, quae ab iis inferenda sunt secundum sequentem indictionem, et haec reputari eis ex omni modo ab his, qui fiscalia exigunt. His omnibus admittendis et observandis periculo tuae gloriae, et singularum provinciarum tractatorum, et indicum, et obsequentium eis officiorum, et susceptorum, et curialium, et omnium fiscalia tractantium.

CAP. IV. Hoc quoque iubemus servari, nullum indicum aut militum occasione transitus aut a civitatibus, aut praediis in nummo ⁶⁾ aliquid accipere. Si autem inventus fuerit quis pro transitu in nummo ⁷⁾ accipere, iubemus tale aliquid agentem exigi duplum totum, quod accipere pro hoc praesumerit.

CAP. V. Si quis vero nostrorum indicum, aut militum, aut optionum ipsorum non recanta fecerit factam ab iis expensae, iubemus, expensas facientes collatores gesta monumentorum conficere, siquidem inveniatur index in locis illis, apud enim et sanctissimum civitatis episcopum, si vero non inveniatur index in locis illis, apud sanctissimum civitatis episcopum, aut defensorem ⁸⁾ locorum, sub quibus possessio sita est, ex qua facta est expensa, et per talia gesta palam facere, qui nostrorum indicum, et cum quali exercitu transitum facientes non fecerunt recanta, et quantam quantitatem expenderunt, et talia gesta mitti ad tuam gloriam.

¹⁾ Hal., Fulg.; αὐτοῦ Scring. — ²⁾ Fet. Int. habuisse videtur στρατιωτῶν. — ³⁾ „al. propriae functiones“ Cont. in marg. — ⁴⁾ Bk.; fiscalia om. Cont. —

⁵⁾ Bk.; factum Cont. — ⁶⁾ Bk. ed. ster.; in minimis Cont. — ⁷⁾ Bk. ed. ster.; annonam Cont. — ⁸⁾ Rectius defensorem.

τας τὴν πάροδον ποιοῦμενοι οὐκ ἐποίησαν recantā, καὶ ποσὴν ποσότητα ἐδαπάνησαν, καὶ τὴν τοιαύτην πράξιν πέμπειν πρὸς τὴν σὴν ἐνδοξότητα, τὴν δὲ σὴν ὑπεροχὴν, ὡς αὐτὴν recantationem γενομένην, τοῖς μὲν ὑποτελεῖν παρέχειν ἢ καὶ λογίζεσθαι τὴν παρ' αὐτῶν γενομένην δαπάνην, καθάπερ ἀνωτέρω εἰρηκεμεν, παρακρατεῖν δὲ αὐτὴν τὴν ποσότητα τὴν διὰ τῆς πράξεως δηλουμένην ἐκ τῶν δελεγατευομένων ἀπὸ τοῦ δημοσίου τοῖς ἐξάρχουσιν καὶ τοῖς στρατιωταῖς τοῖς τὴν δαπάνην ποιησαμένοις.

Κεφ. ς.

Πρὸς τοῦτοις κελεύομεν, τοὺς ἡμετέρους ἐξάρχουσιν εἶτε καὶ τοὺς διασώζοντας τὸ στρατεύμα καὶ delegatores ἐν ταῖς παρόδοις προπέμπειν εἰς ἐκεῖνον τὸν τόπον, ἐν ᾧ μελλεῖ τὸ ἡμέτερον στρατεύμα καταστῆναι, καὶ ἐτοιμασίαν ποιεῖν τῶν δαπανημάτων, καὶ μὴ πέμπειν εἰς ἑτέρας πόλεις, ἢ κτήσεις, ἢ χωρία, ὡς δὴ ὀφειλόντων τῶν τοῦ στρατεύματος ἐκείσε μῖναι, καὶ ἐκ τούτου ἀργυρολογεῖν τὰς κτήσεις καὶ τὰ χωρία. εἰ δὲ λαβεῖν τι ὑπὲρ τούτου τολμήσουσι¹⁾, κτελεύομεν, καὶ οὕτω μὲν τὴν εἰρημένην πράξιν γίνεσθαι, δηλοῦσαν τὸ τε δοθῆναι καὶ τὴν δέδοσθαι, λογίζεσθαι δὲ τοῖς ζημιωθείσι παρὰ τῆς σῆς ἐνδοξότητος, ἢ παρέχεσθαι κατὰ τὸν ἀνωτέρω ἡμῖν εἰρημένον τρόπον πάντα, ὅσα διὰ τῆς τοιαύτης πράξεως δηλωθεῖν, τοὺς δὲ ἐξάρχουσιν καὶ τοὺς ὀπισθοῦν διασώζοντας τὸ ἡμέτερον στρατεύμα, καὶ τοὺς delegatores ἐν διπλασίονι ποσότητι δοῦναι, ἄπερ λαβεῖν τολμήσουσιν ὑπὲρ τούτου, τοὺς δὲ προμετάωρας καὶ τιμωρίας καὶ ἐξορίας ὑπομένειν.

Κεφ. ζ.

Εἰ δὲ τινες τῶν ἀρχόντων τῶν ἐπαρχῶν συνδραζόμενοι²⁾ πολλάκις τοῖς διασώζουσι τὸ ἡμέτερον στρατεύμα μὴ ἐτοιμάσωσι τὰς δαπάνας, καὶ ἐκ τούτου εἰς διαφόρους πόλεις τε καὶ χωρία τοὺτους παραγγέλωσι, κελεύομεν, τοὺς τοιοῦτους τῆς ἀρχῆς πανομήνους δημεύσει καὶ ἐξορία μετὰ τῶν πειθόμενων αὐτοῖς τάξεων ὑποβάλλεσθαι, τοὺς δὲ ἡμετέρους ὑποτελεῖν καὶ οὕτως ἀζημίως φυλάττεσθαι ἢ ἐκ τῆς τῶν recantationum δόσεως, ἢ ἐκ τῆς κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον ὀφειλοῦσης γίνεσθαι πράξεως.

Κεφ. η.

Ταῦτα δὲ φυλάττεσθαι παρακελεύομεθα οὐ μόνον ἐν ταῖς παρόδοις τῶν ἡμετέρων ἀρχόντων καὶ στρατιωτῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων τῶν ἐξ οἰουδήποτε ἔθνους εἰς συμμαχίαν τῆς ἡμετέρας πολιτείας παρ' ἡμῶν πεμπομένων.

Κεφ. θ'.

Atque acta illa ad gloriam tuam mittantur, excellentiam autem tuam, tanquam recantis factis, subditis quidem praebeat vel etiam imputet expensam ab illis factam, sicut supra diximus, quantitatem vero actis declaratam ex illis retineat, quae a fisco exarchis et militibus, qui expensam fecerunt, delegata sunt.

CAP. VI.

Ad haec iubemus, ut exarchi nostri, vel etiam illi, qui exercitum deducunt et delegatores, quando transitus fiunt, ante mittant ad illum locum, in quem exercitus noster venturus est, et expensas praeparant, neque ad alias urbes aut possessiones aut praedia mittant, quasi exercitus ibi manere debeat, atque exinde pecunias exigere a possessionibus et praediis. Si quid autem eo nomine accipere audebunt, iubemus, ut etiam sic dicta acta conficiantur, quae declarent, quid datum, et cui datum sit, omnia autem a gloria tua laesis imputentur vel praebentur secundum supra dictum a nobis modum, quae per acta illa declarantur, duces vero, omnesque, qui exercitum nostrum deducunt, et delegatores duplum eius reddant, quod pro eo accipere ausi fuerint, promutatores vero supplicium et exsilium sustineant.

CAP. VII.

Si vero qui ex praesidiis provinciarum colludentes fortasse cum iis, qui exercitum nostrum deducunt, non praeparaverint expensas, atque ita eos per diversas civitates et praedia ducant, iubemus, ut illi magistratu moti, publicationi et exsilio cum cohortibus, quae illis parent, subdiciantur, subditi vero nostri vel ex recantis datis, vel ex actis, quae dicto modo debent fieri, etiam sic indemnes serventur.

CAP. VIII.

Haec autem servari iubemus non solum in transitu ducum nostrorum et militum, sed et ceterorum, qui ex qualibet gente a nobis auxilio reipublicae nostrae a nobis mittuntur.

CAP. IX.

gloriam, tuam vero celsitudinem, utpote recantis factis, collatoribus quidem praebere aut etiam reputare quae ab eis facta est¹⁾ expensa, sicuti superius diximus, retinere autem hanc quantitatem, quae ex gestis declaratur, ex his, quae delegata sunt de fisco principalibus²⁾ militiae, et militibus, qui expensam fecerunt.

CAP. VI. Ad haec iubemus, principes militiae nostros, sive eos, qui deducunt exercitum, et delegatores in transitibus praemittere ad illum locum, in quo futurus est noster exercitus applicare, et praeparationem facere expensarum, et non mittere ad alias civitates, aut possessiones, aut praedia, quasi debeat exercitus ibi manere, et ex hoc pecunias accipere de possessionibus et villis. Si autem accipere aliquid pro hoc praesumerint, iubemus, etiam sic quidem gesta fieri, significantia et unde, et cui datum est, et reputari damnificatis a tua gloria aut praebere secundum praedictum modum omnia, quae ex talibus gestis significantur, principes autem militiae, et quocumque modo diasostas nostri exercitus, et delegatores³⁾ in duplici quantitate dare, quae accipere praesumerint, promutatores vero etiam supplicium et exsilium sustinere.

CAP. VII. Si qui vero iudicum provinciarum, colludentes forte cum diasostis nostri exercitus, non praeparaverint expensas, et ex hoc per diversas civitates et villas eos perducant, iubemus, eos cingulo reipublicae confiscationi et exsilio cum obedientibus eis officii subdi, nostros autem collatores et ita indemnes servari ex recantationum datione, aut ex gestis, quae secundum praedictum modum debent fieri.

CAP. VIII. Haec autem ipsa servari praecipimus non solum in transitibus nostrorum iudicum et militum, sed etiam aliorum, qui ex qualibet gente in auxilium nostrae reipublicae a⁴⁾ nobis mittuntur.

CAP. IX.

¹⁾ εἰ δὲ λαβεῖν τις ὑπὲρ τούτου τε τολμήσουσιν. — ²⁾ συνδραζόμενοι Hal. — ³⁾ Bk. ed. ster.; a om. Cont. — ⁴⁾ Mellus principibus ut in sequenti

cap. — ⁵⁾ Bk.; deleg. et Cont. — ⁶⁾ Bk. ed. ster.; a om. Cont.

Κεφ. 3^ο.

[“Ωστε μὴ¹⁾ προφάσει τῆς τῶν μετᾶτων δόσεως ἐνυβρίζεσθαι τὴν τῶν ἡμετέρων ὑπηκόων ἐλευθερίαν²⁾.] Θεσπίζομεν, δὲ μηδενὶ ἐξείναι παντελῶς τῶν ἡμετέρων στρατιωτῶν εἰς τὰς αὐθεντικὰς οἰκησεις, ἐν αἷς οἱ δεσπότες τῶν οἰκημάτων εὐρεθεῖαν μένοντες, λαμβάνειν ἑαυτοὺς μετὰτα, ἀλλ’ ἐκείνας μὲν ἀνενοχλήτους φυλάττεσθαι τοῖς ἰδίοις δεσπότηταις, λαμβάνειν δὲ τοὺς στρατιώτας ἐν ἑτέροις διαίταις μετὰτα.

Ἐπιλογος.

Τὰ τοίνυν παραπάντα ἡμῖν καὶ διὰ τοῦ παρόντος δηλούμενα νόμου ἢ σὴ ἐνδοξότης ἐν τε τῇ βασιλίδι πόλει, καὶ τοῖς κατὰ τὸν τόπον οἰωτάτοις ἐπισκόποις, τοῖς τε λαμπροτάτοις τῶν ἐπαρχιῶν ἀρχουσι, καὶ πᾶσι τοῖς ἡμετέροις ὑποτελέσιν ἐν ἐκάστη ἐπαρχίᾳ καὶ πόλει δῆλα κατασησάτω, ὥστε εἰδέναι τοὺς ἡμετέρους ὑποτελεῖς τὰ παρ’ ἡμῶν ὑπὲρ τῆς αὐτῶν ἀβλαβείας διατυπωθέντα, καὶ γινώσκειν, ὡς εἴπερ παρὰ ταῦτα τι προαχθεῖη, καὶ οἱ ἀδικούμενοι σιωπῇ τὸ πρῶγμα παραδώσουσιν, αὐτοὶ τῆς τοιαύτης βλάβης ἑαυτοῖς αἴτιοι γενήσονται. Dat. Kal. Mart. Constantinop. imp. DN. Iustiniani PP. Aug. ann. XVIII., post Basilii V. C. cons. ana. IV. Ind. VIII. [545.]

CAP. IX. Ut autem non occasione metatorum dationis³⁾ iniuriatur nostrorum collatorum libertas, in-bonnis, nulli penitus licere nostrorum militum in authenticas habitationes, in quibus domini domnam invenia-ntur manentes, accipere sibi metata, sed illas quidem sine molestia servare propriis dominis, accipere autem milites in aliis diaetis metata.

Epilogs. Quae igitur placuerunt nobis et per praesentem declarata sunt legem, tua gloria in regia civitate, et per loca sanctissimis episcopis, clarissimisque indicibus, et omnibus nostris subiectis in una-quaque provincia et civitate palam faciet, ut sciant nostri subiecti, quae a nobis pro eorum indemnitate dis-posita sunt, et agnoscant, quia, si contra haec aliquid agatur, et qui laeduntur taciturnitati causam tradiderint, ipsi huiusmodi laesionis sibi auctores fiant. Dat. Kal. Mart. Constantin. imp. DN. Iustiniani PP. Aug. anno XVIII., post cons. Basilii V. C. anno IV., Ind. VIII. Proposita in civitate Constantinopolitana. [545.]

¹⁾ μηδὲ Hal. — ²⁾ Verba “Ωστε — ἐλευθερίαν viduodum suspecta sunt et facile crediderim ea rubricam esse huius capituli, a graeco quodam homine adscripta, ut argumentum capituli indicaret. Quod si non placet, ita

reconcilianda est oratio: “Ωστε μὴ (μηδὲ) — ἐλευ-θερίαν, θεσπίζομεν μηδενὶ etc., id quod tacite fecit Bk. — ³⁾ Bk.; damnationis Bk.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρα⁴⁾.

Περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν κανόνων καὶ προνομίων τῶν εἰς τὰς ἀγιωτάτας ἐκκλησίας¹⁾.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Πέτρος, τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν πραιτωρίων.

Προοίμιον.

Περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν κανόνων καὶ προνο-μίων

Gl.

CONST. CXX.

DE ECCLESIASTICIS TITULIS (ET PRIVILEGIIS, ALIISQUE CAPITULIS¹⁾.)

(Coll. IX. tit. 6.)

Imp. Iustinianus Aug. Petro, gloriosissimo Praefecto sacrorum Praetoriorum.

Praefatio. De regulis ecclesiasticis, et privilegiis, aliisque capitalis ad sacrosanctas ecclesias et reliquas venerabiles domos pertinentibus praesentem proferimus legem.

CAP. I.

¹⁾ Hal. et Scrimg. — Athan. II. 3. (Heimb. Anecd. I. p. 34 sqq.), Parat. §. 1. Athan. tit. I. (ibid. I. p. 25.), Parat. §. 3. Athan. tit. III. (ibid. I. p. 48.), Parat. §. 3. Athan. tit. IX. (ibid. I. p. 109) et Coll. const. eccl. III. 2. 3. (Voßli bibl. II. p. 1346 sqq.) — Complura capita h. u. sunt in Coll. 87. capitul. cap. 22 — 27. cf. Biener I. c. p. 388 sq. p. 171. — Bas. F. 3. 1 — 17. — Iulian. Const. 119. — Versio est vetus glossata.

¹⁾ ὁρῶντων add. Hal. — ²⁾ De ecclesiasticis titulis Cod. Hamb.; De ecclesiasticis titulis et privilegiis Trid.

CAP. IX.

Verum ne occasione metatorum dationis libertas subditorum nostrorum iniuria officiatorum, sancimus, ut nulli prorsus ex militibus nostris in ipsis illis habitati-onibus, in quibus domini domum morari iuveniantur, metata sibi sumere liceat, sed illae quidem sine molestia dominis suis sorrentur, milites vero in aliis coenaculis metata accipiant.

Epilogs.

Quae igitur nobis placuerunt et hac lege declarata sunt, gloria tua et in regia hac urbe, et sanctissimis ubiuis episcopis, et clarissimis provinciarum praesidibus omnibusque subditis nostris in unaquaque provincia et civitate palam faciat, ut subditi nostri quae a nobis ad ipsorum indemnitate disposita sunt sciant, et cognoscant, si adversus haec aliquid agatur, et laem-rem tacuerint, ipsos sibi causam eiusmodi damni pra-cibituros.

Novella CXXXI.

DE ECCLESIASTICIS CANONIBUS ET PRIVILEGIIS SANCTISSIMARUM ECCLESIA- RUM.

Idem Imperator Petro, gloriosissimo Praefecto Praetorio.

Praefatio.

De ecclesiasticis canonibus et privilegiis aliisque ca-

μῶν καὶ ἄλλων κεφαλαίων εἰς τὰς ἀγιωτάτας ἐκκλη-
σιαστικὰς καὶ τοὺς λοιποὺς σεβασμίους τόπους καὶ ¹⁾ οἴκους
οὐρανῶν τὸν παρόντα νόμον προφερόμεν.

Κεφ. α. ^{α)}

Θεσιζόμεν τοίνυν, τὰξιν νόμων ἐπέχειν τοὺς
ἀγλους ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας τοὺς ὑπὸ τῶν ἁγίων
τεσσάρων ²⁾ συνόδων ἐπιθεθέντας ἢ βεβαιωθέντας,
τοῖσδε τῆς ἐν Νικαίᾳ τῆς, καὶ τῆς ἐν Κων-
σταντινουπόλει τῶν ἁγίων ὀν' πατέρων, καὶ τῆς ἐν
Εφέσῳ πρώτης, ἐν ἣ Νεστορίου κατακρίθη, καὶ τῆς
ἐν Χαλκηδόνι, καθ' ἣν Εὐτύχης μετὰ Νεστορίου
ἀνεθεματίσθη. τῶν γὰρ προειρημένων ἁγίων συνόδων
καὶ ³⁾ τὰ δόγματα ⁴⁾ καθάπερ τὰς θέλας γραφὰς δεχό-
μεθα, καὶ τοὺς κανόνας ὡς νόμους φυλάττομεν.

Κεφ. β. ^{β)}

Καὶ διὰ τοῦτο θεσιζόμεν, κατὰ τοὺς αὐτῶν
ἄρχιεπισκόπων τῶν ἀγιωτάτων τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης πάππαι
πρώτων εἶναι πάντων τῶν ἱερῶν, τὸν δὲ μακαριώ-
τατον ἀρχιεπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως, τῆς νέας
Ῥώμης, δευτέρων τὰξιν ἐπέχειν μετὰ τὸν ἀγιωτάτον
ἀποστολικὸν θρόνον τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, τῶν δὲ
ἄλλων πάντων προτιμᾶσθαι.

Κεφ. γ. ^{γ)}

Τὸν δὲ κατὰ καιρὸν μακαριώτατον ἀρχιεπίσκο-
πον τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς τῆς ἡμετέρας πατρίδος
ἔχειν καὶ ὑπὸ τὴν οἰκίαν δικαιοσύνην τοὺς ἐπισκό-
πους τῶν ἐπαρχιῶν Δακίας μηδιεθρῆνας καὶ Δακίας
(ἡπειρώτας, Τριβαλλίας ⁵⁾, Δαρδανίας, καὶ Μυσίας τῆς
ἀνωτέρας, καὶ Παννονίας, καὶ παρ' αὐτοῦ τοῦτους
χειροτονεῖσθαι, αὐτὸν δὲ ὑπὸ τῆς οἰκίας συνόδου
χειροτονεῖσθαι, καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς ⁶⁾ ὑποκειμέναις
ἐκτῶ ἐπαρχίαις τὸν ἴσον ἐπέχειν αὐτὸν τοῦ ἀποστο-
λικοῦ Ῥώμης θρόνου κατὰ τὰ ὁρισθέντα ἀπὸ τοῦ
ἁγίου πάππα Βιγίλιου ⁷⁾. Κεφ. δ.

CAP. I. Sancimus igitur, vicem legum obtinere sanctas ecclesiasticas regulas, quae a sanctis quatuor conciliis expositae sunt aut firmatae, hoc est in Nicaena trecentorum decem et octo, et in Constantinopolitana sanctorum centum quinquaginta patrum, et in Ephesina prima, in qua Nestorius est damnatus, et in Chalcedonis, in qua Eutyches cum Nestorio anathematizatus est. Praedictarum enim quatuor synodorum dogmata sicut sanctas scripturas accipimus, et regulas sicut leges observamus.

CAP. II. Ideoque sancimus, secundum eorum definitiones sanctissimum senioris Romae papam primum esse omnium sacerdotum, beatissimam autem archiepiscopum Constantinopolens, novae Romae, secundum habere locum post sanctam apostolicam senioris Romae sedem, aliis autem omnibus sedibus praepositorum.

CAP. III. Per tempus autem beatissimum archiepiscopum primae Iustinianae, nostrae patriae, habere ⁸⁾ imper sub sua iurisdictione episcopos provinciarum Daciae mediterraneae, et Daciae Ripensis, et Privalis ⁹⁾, et Dardaniae, et Mysiae superioris, atque Pannoniae, et ab eo hos ordinari, ipsum vero a proprio ordinari concilio, et in subiectis sibi provinciis locum obtinere eum sedis apostolicae Romae, secundum ea, quae definita sunt a sanctissimo papa Vigilio. CAP. IV.

^{α)} Hoc cap. habent Bas. F. 3. 2., unde transit in Schol. Balsam. ad Photii Nomoc. I. 2. (Fœlli bibl. II. p. 816.), Photii Nomoc. I. c. argumentum solum exhibet. — (Ioannis) Nomoc. tit. XIX. (ibid. II. p. 604 sq.) — In Bas. autem (et apud Balsam.) ita videmus mutatum hoc caput, ut ad quatuor Oecumenica concilia, quae Iustinianus Imp. enumerat, addita sint et describantur tria, Constantinopolitanum secundum et tertium et Nicaenum secundum, atque ipse Photius septem illas commemorat synodos. De ea mutatione exposuit Beneridge in Annot. in Can. I. Concilii Nicaeni secundi in calce Synodici Tom. II. p. 166. cf. eiusd. Praef. §. XI. ibid. p. 4. et Biener. I. c. p. 160 sq. — ^{β)} (Ioannis) Nomoc. tit. I. (Fœlli bibl. II. p. 607. (605.)) Balsam. ad Photii Nomoc. I. 5. (ibid. II. p. 824.) — ^{γ)} Photii Nomoc. I. 5. (Fœlli bibl. II. p. 822 sq.) et Balsam. ad h. l. (ibid. p. 824.) — (Ioannis) Nomoc. tit. I. (ibid. p. 607. (605.))

¹⁾ τόπους καὶ om. Hal., Bas., Fulg. — ²⁾ ἐπὶ τὰ Bas., Photii Nomoc., Balsam. cf. not. a. et Nov. 115. c. 3. §. 14. — ³⁾ καὶ om. Hal., Meerm. I. II., Bas., Fulg. — ⁴⁾ τῶν γὰρ προειρημένων ἁγίων τεσσάρων τὰ δόγματα Meerm. I.; τῶν γὰρ προειρημένων τεσσάρων ἁγίων συνόδων τὰ δόγματα Meerm. II. (Ioannis) Nomoc.; τῶν γὰρ προειρημ. τεσσάρων συνόδων τὰ δόγματα habuisse videtur Fet. Int. — ⁵⁾ Πραεβύλεως (πραεβύλεως) Athan.; Προβύλεως Coll. const. eccl. in ed. Fabr., sed secundum Leunclav. Notat. I. 90. πραεβύλεως; Πραεβυλάεως Balsam.; Πραεβαλέεως Bas. (Fabr.), Πραεβυλάεως Bas. (Cod. Coisl.); simile quid habuerunt Fet. Int. et Julian., qui praebet Prevalenos,

capitibus, quae ad sanctissimas ecclesias ceteraque venerabilia loca et domus pertinent, hanc legem ferimus.

CAP. I.

Sancimus igitur, ut legum vicem obtineant sacri ecclesiastici canones, qui a sanctis quatuor synodis expositi vel confirmati sunt, hoc est a Nicaena trecentorum decem et octo, et Constantinopolitana centum quinquaginta sanctorum patrum, et Ephesina prima, in qua Nestorius condemnatus est, et Chalcedonensi, in qua Eutyches cum Nestorio anathemate percussus est. Praedictarum enim sacrarum synodorum et dogmata ut divinas scripturas suscipimus, et canones tanquam leges custodimus.

CAP. II.

Ac propterea sancimus, ut secundum eorum regulas sanctissimus, veteris Romae, papa primus omnium sacerdotum sit, beatissimus vero archiepiscopus Constantinopolis, novae Romae, post sanctissimum apostolicam sedem veteris Romae secundum locum habeat, reliquis vero omnibus praefatur.

CAP. III.

Beatissimus vero qui est archiepiscopus primas Iustinianae, patriae nostrae, semper habeat sub iurisdictione sua episcopos provinciarum Daciae mediterraneae et Daciae ripensis, Triballiae, Dardaniae, et Mysiae superioris, et Pannoniae, atque hi ab eo creentur, ipse vero a propria synodo creetur, et in ipsis provinciis ei subiectis locum teneat sedis apostolicae romanae secundum ea, quae a sanctissimo papa Vigilio constituta sunt.

CAP. IV.

CAP. I. Sancimus igitur, vicem legum obtinere sanctas ecclesiasticas regulas, quae a sanctis quatuor conciliis expositae sunt aut firmatae, hoc est in Nicaena trecentorum decem et octo, et in Constantinopolitana sanctorum centum quinquaginta patrum, et in Ephesina prima, in qua Nestorius est damnatus, et in Chalcedonis, in qua Eutyches cum Nestorio anathematizatus est. Praedictarum enim quatuor synodorum dogmata sicut sanctas scripturas accipimus, et regulas sicut leges observamus.

CAP. II. Ideoque sancimus, secundum eorum definitiones sanctissimum senioris Romae papam primum esse omnium sacerdotum, beatissimam autem archiepiscopum Constantinopolens, novae Romae, secundum habere locum post sanctam apostolicam senioris Romae sedem, aliis autem omnibus sedibus praepositorum.

CAP. III. Per tempus autem beatissimum archiepiscopum primae Iustinianae, nostrae patriae, habere ⁸⁾ imper sub sua iurisdictione episcopos provinciarum Daciae mediterraneae, et Daciae Ripensis, et Privalis ⁹⁾, et Dardaniae, et Mysiae superioris, atque Pannoniae, et ab eo hos ordinari, ipsum vero a proprio ordinari concilio, et in subiectis sibi provinciis locum obtinere eum sedis apostolicae Romae, secundum ea, quae definita sunt a sanctissimo papa Vigilio. CAP. IV.

^{α)} Hoc cap. habent Bas. F. 3. 2., unde transit in Schol. Balsam. ad Photii Nomoc. I. 2. (Fœlli bibl. II. p. 816.), Photii Nomoc. I. c. argumentum solum exhibet. — (Ioannis) Nomoc. tit. XIX. (ibid. II. p. 604 sq.) — In Bas. autem (et apud Balsam.) ita videmus mutatum hoc caput, ut ad quatuor Oecumenica concilia, quae Iustinianus Imp. enumerat, addita sint et describantur tria, Constantinopolitanum secundum et tertium et Nicaenum secundum, atque ipse Photius septem illas commemorat synodos. De ea mutatione exposuit Beneridge in Annot. in Can. I. Concilii Nicaeni secundi in calce Synodici Tom. II. p. 166. cf. eiusd. Praef. §. XI. ibid. p. 4. et Biener. I. c. p. 160 sq. — ^{β)} (Ioannis) Nomoc. tit. I. (Fœlli bibl. II. p. 607. (605.)) Balsam. ad Photii Nomoc. I. 5. (ibid. II. p. 824.) — ^{γ)} Photii Nomoc. I. 5. (Fœlli bibl. II. p. 822 sq.) et Balsam. ad h. l. (ibid. p. 824.) — (Ioannis) Nomoc. tit. I. (ibid. p. 607. (605.))

unde verisimillimum est scribendum esse Πραεβύλεως, praesertim quum in Nov. II. iisdem quibus hic provinciis adnumeretur Praevalitana provincia, cum ceteris Archiepiscopi Iustinianae primae subiectenda. Accedit quod in Hieroclii Synekdemo (p. 656. ed. Wesseling.) inter easdem fere provincias nominatur επαρχία Πραεβύλεως. — ⁶⁾ ἐν ταῖς αἰταῖς Hal. — ⁷⁾ Βασιλείου Balsam. — ⁸⁾ Cod. Hamb., Trid.; beat. primae Iust., nostrae patriae archiepiscopum habere Port., Cont. — ⁹⁾ med. et dameripensis privalis Cod. Hamb., Trid.; med. et Daniae ripensis, item Triballiae Port.; Praevalis Bk.

Κε φ. δ. *)

Καὶ τὸν ἴδιον τρόπον τὸ δίκαιον τῆς ἀρχιερωσύνης, ὅπερ τῷ ἐπισκόπῳ Ἰουστινιανῆς Καρχηδόνης τῆς Ἀφρικῆς διοικήσεως δεδωκαίμεν, ἐξ ὅπερ ὁ θεὸς ταύτην ἡμῖν ἀποκατέστησε, φυλάττεσθαι κελεύομεν. Καὶ αὐτῶν ἄλλαι δὲ πόλεις, καὶ οἱ τούτων ἐπίσκοποι, οἷς ἐν διαφόροις τόποις μητροπολιτικὸν δίκαιον παρεσχέθη, τοῦ τοιοῦτου προνομίου εἰς τὸ διηκεῖς ἀπολαύεσθαι, πάντα δὲ τὰ προνόμια καὶ αἱ παραμυθίας, ἅπερ ἐκ βασιλικῆς φιλοτιμίας ἢ καὶ καθ' ἕτερον οἰονδήποτε τρόπον ταῖς ἀγλαῖς ἐκκλησίαις ἢ ἐτέροις σεβασμίαις τόποις παρεσχέθη, βεβαίως αὐτοῖς διὰ πάντων φυλάττεσθαι.

Κε φ. ε. *)

Πρὸς τούτοις θεσπιζόμεν, καὶ πασῶν τῶν ἀγιωτάτων ἐκκλησιῶν καὶ τῶν ἄλλων σεβασμιῶν οἴκων τὰς κτισεῖς μὴδὲ ἑσπάρὰς λειτουργίας, μὴτε ἐκτραδιναρίας διαγραφὰς ὑπομένειν. Εἰ μὲντοι ὁδοστρωσάς, ἢ γεφυρῶν οἰκοδομῆς ἢ ἀνανεώσεως χρεῖα γένηται, κατὰ μίμησιν τῶν ἄλλων κητερώων, τὸ τοιοῦτον ἔργον καὶ τὰς ἀγλαῖς ἐκκλησίαις καὶ τοὺς ἄλλους σεβασμιῶν οἴκων πληροῦν, ἤντινα ὑπ' ἐκείνην κέκτηνται τὴν πόλιν, ὑφ' ἣν ἰδ τοιοῦτον γίνεται ἔργον. Εἰ τινα δὲ πράγματα ἀπὸ βουλευτικῶν ὑποστάσεων εἰς βλαπδῆποτε ἀγιωτάτην ἐκκλησίαν ἢ ἄλλον σεβασμιῶν οἴκον κατὰ τοὺς νόμους ἐληλυθῶσιν ἢ μετὰ ταῦτα περιελθῶσιν, ἐλευθερία εἶναι ταῦτα θεσπιζόμεν τῆς τῶν λυρατικῶν διαγραφῆς.

Κε φ. ς. *)

Ἐντὶ δὲ τῶν χρονίων παραγραφῶν τῶν δέκα καὶ εἴκοσι καὶ τριάκοντα ἐνιαυτῶν ταῖς ἀγλαῖς ἐκκλησίαις καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν σεβασμίαις τόποις μόνην τὴν τῶν τεσσαράκοντα ἐνιαυτῶν παραγραφῆν ἀντιτίθεσθαι προστάττομεν, τούτου αὐτοῦ φυλαττομένου καὶ ἐν τῇ ἀπαιτήσει τῶν ληγάτων καὶ τῶν κληρονομιῶν τῶν εἰς εὐσεβεῖς αἰτίας καταλείμεμένων.

Κε φ. ζ. *)

Εἰ τις δὲ βουλευτικῆ οἰκοδομῆσαι σεβασμιῶν εὐκτήριον, ἢ μοναστήριον, μὴ ἄλλως ἀρχέσθω τοῦ οἰκοδομήματος, εἰ μὴ ὁ τῶν τόπων διστάτος ἐπίσκοπος εὐχὴν ἐκείσε ποιήσει καὶ τὸν τιμίον πῆξει σταυρόν. Ὁ δὲ ἀπαρχόμενος *) ἢ νέον κτίσει εὐκτήριον, ἢ παλαιὸν ἀνανεῶν, τρόποις ἅπασιν ἀναγκάζεσθαι παρὰ τοῦ μακαριωτάτου τῶν τόπων ἐπίσκοπου, καὶ τῶν οἰκονόμων αὐτοῦ, καὶ τοῦ πολιτικοῦ ἀρχοντος ἢ αὐτοῦ, εἰ περιεχθῆ, ἢ τοῦτου τελετωῦτος οἱ κληρονομοὶ αὐτοῦ τὸ ἀρχθὲν ἔργον πληροῦν. Κε φ. η. *)

CAP. IV. Simili quoque modo ius pontificis, quod episcopo Iustinianae Carthaginis Africae civitatis dedimus, ex quo deus hanc nobis restituit, servari iubemus. Sed et aliae civitates, et earum episcopi, quibus in diversis locis metropolitico ius praestitum est, huiusmodi privilegio in perpetuum potiantur. Omnia autem privilegia vel solatia, quae ex imperiali munificentia, aut etiam alio quolibet modo sanctis ecclesiis¹⁾ aut aliis venerabilibus locis²⁾ collata sunt, firme eis per omnia conserventur.

CAP. V. Ad haec sancimus, omnium sanctorum ecclesiarum, et omnium venerabilium domorum possessiones neque sordidas functiones, neque extraordinarias descriptiones sustinere; si tamen itinera sternendi, aut pontium aedificii vel reparationis opus fuerit, ad instar aliorum possessorum huiusmodi opus et sanctas ecclesias, et venerabiles³⁾ domos complere, dum sub illa possident civitate, sub qua tale fit opus. Si quae vero res ex curialium substantiis ad quamlibet sacrosanctam ecclesiam aut aliam venerabilem domum secundum leges venerant aut postea venerint, liberas eas esse sancimus descriptione lucratorum.

CAP. VI. Pro temporalibus autem praescriptionibus decem, et viginti, et triginta annorum sacrosanctis ecclesiis et aliis universis venerabilibus locis solam quadraginta annorum praescriptionem opponi praecipimus; hoc ipso servando et in exactione legatorum et hereditatum, quae ad pias causas relicta sunt.

CAP. VII. Si quis autem voluerit fabricare venerabile oratorium aut monasterium, non aliter⁴⁾ inchoandum fabricam, nisi locorum sanctissimum episcopus orationem ibi fecerit, et venerabilem fixerit crucem. Si vero semel coeperit aut novam aedificare basilicam, aut veterem renovare, modis omnibus compellatur a beatissimo locorum episcopo, et oeconomis eius, et civili iudice eam explere, et si is distulerit, hoc moriente heredes eius opus inchoatum adimpleant.

*) Initium capituli habet Balsam. ad Photii Nomoc. I. 5. (Fozilli bibl. II. p. 824.), epitomen (Ioannio) Nomoc. tit. II. (ibid. 608. (606.)) — b) (Ioannio) Nomoc. tit. I. (Fozilli bibl. II. p. 607. (605.)) — c) (Eustath.) ὄρον. XLII. 8. — d) Photii Nomoc. XI. 1. (Fozilli bibl. II. p. 1043 sq.) et III. 14 (ibid. II. p. 902.)

1) al om. Hal. — 2) ἅπασιν ἀρχόμενος bene Hal., Bas., Fulg. — 3) Trid.; modo monasteriis ecclesiis Cod. Hamb.; modo sanctissimis ecclesiis Port., Cont. — 4) Cod.

CAP. IV.

Et pari modo ius pontificatus, quod episcopo Iustinianae Carthaginis Africae dioeceseos dedimus, ex quo deus nobis hanc restituit, servari iubemus. Sed et ceterae civitates, earumque episcopi, quibus in diversis locis ius metropolitico concessum est, eodem privilegio in perpetuum fruuntur, omnia vero privilegia et solatia, quae ex imperatoria liberalitate vel alio quocumque modo sanctis ecclesiis vel aliis venerabilibus locis concessa sunt, firmiter illis per omnia servantur.

CAP. V.

Ad haec sancimus, ut omnium sanctissimarum ecclesiarum, et reliquarum venerabilium domuum possessiones neque sordidas functiones neque extraordinarias descriptiones sustineant. Si tamen viae sternendas, vel pontium struendorum aut reficiendorum necessitas adsit, ad imitationem reliquorum possessorum eorum opus etiam sanctae ecclesiae ceteraeque venerabiles domus impleant, quando in ea civitate quid possident, in qua tale opus fit. Quodsi vero quaedam res ex curialium substantiis ad quamcumque sanctissimam ecclesiam vel aliam venerabilem domum secundum leges venerunt vel postea perveniunt, sancimus, ut illae descriptione lucratorum liberae sint.

CAP. VI.

Praecipimus autem, ut pro temporalibus praescriptionibus decem aut viginti aut triginta annorum sola quadraginta annorum praescriptio sanctissimis ecclesiis ceterisque omnibus venerabilibus locis opponatur. Atque id ipsum observetur etiam in exactione legatorum et hereditatum ad pias causas relictarum.

CAP. VII.

Si quis autem venerabile oratorium vel monasterium aedificare voluerit, non aliter aedificationem incipiat, quam si sanctissimus locorum episcopus praecipit ibi fuderit et venerabilem crucem fixerit. Qui vero vel novum oratorium condere, vel vetus renovare incipit, omnibus modis a beatissimo locorum episcopo, eiusque oeconomis, et civili magistratu vel ipse, si superstes est, vel eo defuncto heredes eius coepit opus perficere cogatur.

CAP. VIII.

Hamb., Trid.; vener. domibus et locis Port., Cont. — 5) et alias vener. Bk. ed. ster. — 6) Cod. Hamb., Trid.; mon., praecipimus non aliter Port., Cont.

Κεφ. η'.^{a)}

ΕΙ τις ἐν τῷ ἰδίῳ οἴκῳ ἢ προαστείῳ ἢ χωρίῳ ἐκκλησιαστικῆν λειτουργίαν τολμήσῃ ἐπιτελέσαι, ἢ ἄλλως ἐπιτελέσαι συγχωρήσει ὄχι κληρικῶν, ἢ ἀσπιτάτῳ ἐπισκόπῳ τῶν τόπων ὑποκειμένων, κελεύομεν, τὸν οἶκον τοῦτον ἢ προαστείον, ἢ χωρίον ὅπου ταυτοῦ τι ἀμαρτηθεῖ, τῇ κατὰ τὸν τόπον ἀγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ ἐκδικεῖσθαι διὰ τοῦ θεοφιλεσιτάτου ἐπισκόπου, καὶ τοῦ οἰκονόμου αὐτοῦ, καὶ τοῦ πολιτικοῦ τῶν τόπων ἀρχόντου. Εἰ δὲ ἀγνοούστος τοῦ τῶν τόπων δεσπότης αὐτοῦ φρονισταὶ ἢ μισθωταὶ ἢ ἐμψυευταὶ ἐναντίον τι ποιήσουσιν ἢ γενέσθαι συγχωρήσουσι, τὸν μὲν δεσπότην τοῦ τόπου μηδὲν πρόδικμα ἢ ζημίαν ὑπομένειν, τοὺς δὲ τοῦτο ποιήσαντας ἢ γενέσθαι συγχωρήσαντας ἐκ τῆς ἐπαρχίας, ὅπου τοῦτο ἀμαρτηθεῖ, ἐκβάλλεσθαι, τῶν πραγμάτων αὐτῶν τῇ κατὰ τὸν τόπον ἀγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ ἐκδικουμένων.

Κεφ. θ'.

Εἰ τις εἰς ὄνομα τοῦ μεγάλου θεοῦ καὶ σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ κληρονομήσῃ ἢ ληγάτον καταλείψει, κελεύομεν, τὴν ἐκκλησίαν τοῦ τόπου, ἐν ᾧ ὁ διαθεόμενος τὴν οἰκίαν εἶχε, λαβεῖν τὸ καταλειμμένον. Εἰ δὲ τις ἓνα τῶν ἀγίων κληρονόμων χάρις ἢ ληγάτον αὐτῷ καταλείποι, καὶ μὴ ἰδικῶς ὀνομάσῃ τὸν τόπον, ἐν ᾧ πᾶρ ἔστιν ὁ σεβάσιμος οἶκος, εὐρεθείησαν δὲ ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ ἢ τῇ πόλει πλείονα εὐκτήριον τοῦ αὐτοῦ ἀγίου, ἐκείνῳ μᾶλλον τῷ οἴκῳ τῷ πενιχρότερῳ τὸ καταλειφθὲν παρεχέσθω, ἢ δὲ μὴ ἔστιν ἐν τῇ πόλει οἶκος τοῦ ὀνομασθέντος ἀγίου, εὐρεσκαται δὲ ἐν τῇ ἐνορίᾳ αὐτῆς, ἐκείνῳ διδόνσθω. εἰ δὲ μήτε ἐν τῇ ἐνορίᾳ εὐρεσκαται τοιοῦτος οἶκος, τότε τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς πόλεως, ἐν ᾧ ὁ διαθεόμενος τὴν οἰκίαν εἶχε, τὸ καταλειφθὲν παρεχέσθω.

Κεφ. ι'.^{b)}

Εἰ τις κατασκευῆν σεβασίμου εὐκτηρίου, ἢ ξενώνου, ἢ πτωχείου, ἢ ὀρφανοτροφείου, ἢ νοσοκομείου, ἢ ἄλλου σεβασίμου οἴκου ἐν τελευταίᾳ βουλήσει γενέσθαι διατυπώσει, τὸ εὐκτήριον μὲν εἰσω πέντε ἔτησιν^{c)} πληροῦσθαι κελεύομεν προνοίᾳ τοῦ τῶν τόπων ἐπισκόπου καὶ τοῦ πολιτικοῦ ἀρχόντου, τὸν δὲ ξενῶνα, ἢ τὸ πτωχείον, ἢ ἄλλου σεβασίμου οἴκου εἰσω ἐνὸς ἔνιαυτοῦ^{d)} γίνεσθαι. Εἰ δὲ ἐντός τοῦ ἔνιαυτοῦ μὴ ποιήσουσιν οἱ κληρονόμοι τὸν ξενῶνα ἢ

CAP. VIII.

Si quis in domo sua, vel suburbano vel praedio ecclesiasticum ministerium instituire audeat, vel alius instituire permittat, sine clericis sanctissimo loci episcopo subiectis, iubemus, ut domus illa, vel suburbium, vel praedium, ubi tale peccetur, sanctissimae ecclesiae illius loci per dei amantissimum episcopum, eiusque oeconomum, et civilem locorum illorum magistratum vindicetur. Si vero ignorante locorum domino procuratores eius, vel conductores, vel emphyteutae contrarium fecerint, aut fieri concesserint, dominus quidem loci nullum praedictum aut damnum sustineat, illi vero, qui id fecerunt vel fieri concesserunt, e provincia, ubi hoc commissum est, eiciantur, eorumque res sanctissimae ecclesiae illius loci vindicentur.

CAP. IX.

Si quis nomini magni dei et servatoris nostri Iesu Christi hereditatem vel legatum reliquerit, iubemus, ut eius loci ecclesia, ubi testator domicilium habuit, relictum accipiat. Si quis vero unum ex sanctis heredem scripserit vel legatum illi reliquerit, nec specialiter locum, in quo sit venerabilis domus, nominaverit, in illo ipso autem loco vel urbe plura oratoria eiusdem sancti inveniantur, egentiori potius domui relictum praebetur. Si vero in urbe illa non sit domus sancti illius, qui nominatus est, inveniat autem in territorio eius, tum illi detur; si vero nec in territorio eius talis domus inveniat, tunc ecclesiae urbis, in qua testator domicilium habuit, relictum praebetur.

CAP. X.

Si quis venerabile oratorium, vel xenodochium, vel ptochium, vel orphanotrophium, vel nosocomium, vel aliam venerabilem domum aedificari in ultima voluntate iusserit, iubemus, ut oratorium quidem intra quinque annos cura episcopi illius loci et magistratus civilis perficiatur, xenodochium vero, vel ptochium, vel alia venerabilis domus uno anno perficiatur. Quodsi heredes xenodochium vel quamlibet venerabilem domum, quam exstrui testator disposuit, intra annum non perfecerint,

CAP. VIII. Si quis in sua domo aut suburbano¹⁾ ecclesiasticum ministerium ministrare praesumerit, aut alius celebrare concesserit sine clericis sanctissimo locorum episcopo subiacentibus, iubemus, haec domum, aut suburbium, aut praedium, ubi tale aliquid delinquitur, loci illius sanctissimae ecclesiae vindicari per deo amabilem episcopum, et oeconomum eius, et civilem iudicem locorum. Si vero nesciente locorum domino eius conductores, aut conductores, aut emphyteutae contrarium aliquid exerceri²⁾ permiserint, dominum quidem loci nullum praedictum aut dispendium sustinere, eos autem, qui hoc fecerint aut fieri permiserint, ex provincia, ubi hoc commissum est, expelli, rebus eorum loci illius sanctissimae ecclesiae vindicandis.

CAP. IX. Si quis in nomine magni dei et salvatoris nostri Iesu Christi hereditatem aut legatum reliquerit, iubemus, ecclesiam loci³⁾, in quo testator domicilium habuerit, accipere, quod dimissum est. Si quis autem unum sanctorum heredem scripserit, aut legatum ei reliquerit, et non specialiter nominaverit locum, in quo est venerabilis domus, inveniantur autem in eodem loco aut civitate plura oratoria eiusdem sancti, illi quo est venerabilis domus, quae pauperior est, quod relictum est, praebetur. Si autem non est in civitate basilica nominati sancti, inveniat autem in territorio eius, illi detur. Si autem neque in territorio eius reperitur huiusmodi domus, tunc ecclesiae civitatis, in qua testator domicilium habuerit, quod dimissum est, praebetur.

CAP. X. Si quis aedificationem venerabilis oratorii, aut xenodochii, aut ptochii, aut orphanotrophii, aut nosocomii, aut alterius reverendae domus in novissima voluntate fieri disposuerit, oratorium quidem intra quinque annos compleri iubemus providentia locorum episcopi et civilis iudicis, xenodochium autem, aut ptochium, aut aliam venerabilem domum intra unum fieri annum. Si autem intra annum non fecerint heredes xenodo-

^{a)} Photii Nomoc. III. 14. (Photii bibl. II. p. 902.) — ^{b)} Photii Nomoc. II. 1. (Photii bibl. II. p. 866 sq.) et Balsam. ad h. l. (ibid. p. 868 sq.) — (Ioannis) Nomoc. App. XF. (ibid. II. p. 667.) — ^{c)} (Eustath.) ῥοπ. XXVIII. 16. — ^{d)} (Eustath.) ῥοπ. XXIX. 41.

¹⁾ Cod. Hamb.; aut in suburbano add.; aut in suburbano aut praedio BK. — ²⁾ aliquid fecerint aut exerceri BK. — ³⁾ Cod. Hamb.; illius add. edd.

ἢ οἰονδήποτε σεβάσιμον οἶκον ὑπὸ τοῦ διαθεμένου διατυπωθέντα γενέσθαι, κελύμενον τούτους οἶκον ἢ ἀγοράζειν, ἢ μισθοῦσθαι, ὅπου δύναται τὰ κληροσθέντα πληρῶσαι, ἕως ἂν ὁ τοιοῦτος σεβασμιώτατος ¹⁾ οἶκος πληρωθῆι ²⁾. Καὶ εἰ μὲν αὐτὸς ὁ διαθεμένος ὀρίσει τοὺς ὀφειλόντας ξενοδοχοῦς γενέσθαι, ἢ πτωχοτρόφους, ἢ ἄλλους τοιοῦτους διοικητάς, εἴτε τοῖς ἰδίοις κληρονομοῖς τὴν τοιαύτην ἐπιλογὴν παράσχοι, κελύμενον τρόποσι ἅπασιν τοὺς κληρονομοῦς αὐτοῦ τὰ παρ' αὐτοῦ διατυπωθέντα πληροῦν, τῶν κατὰ τὸν τόπον μακαριωτάτων ἐπισκόπων ἐποπτευόντων, εἰ καλῶς ἢ διοικητικῶς προβαίνει, καὶ εἰ εὐρωσι μὴ χρησίμους ὄντας τοὺς διοικητάς, ἀδίκαιον ἐχόντων ἄνευ ζημίας ἄλλους ἀντὶ τούτων ἐπιτηδείους ποιεῖν.

Κεφ. ια'. 4)

Εἰ δὲ καὶ τις ὑπὲρ ἀναρρόσεως αἰχμαλώτων ἢ ἀποτροφῆς πένθων, κληρονομία ἢ ληγάτον καταλποῖ ἐν πράγμασι κινήτοις ἢ ἀκινήτοις, εἴτε ἅπαξ εἴτε ἐτήσιον, καὶ τούτο τρόποσι ἅπασιν κατὰ τὴν τοῦ διαθεμένου γνώμην ἀπὸ τῶν κελυσοθέντων τοῦτο ποιῆσαι πληροῦσθαι. Εἰ δὲ μὴ ἰδικῶς εἴποι ³⁾, ποίου τόπου ⁴⁾ πένθησι ταῦτα κατέλιπε, κελύμενον, τὸν ὀσιωτάτων ἐπίσκοπον τῆς πόλεως, ἐν ἣ τὴν οἰκίαν ὁ διαθεμένος εἶχε, παραλαμβάνειν τὰ αὐτὰ πράγματα, καὶ τοῖς τῆς αὐτῆς πόλεως πένθησι διανέμειν. Εἰ δὲ καὶ ὑπὲρ ἀναρρόσεως τῶν αἰχμαλώτων τι καταλείπεται, καὶ μὴ ὀνομασθῆι ὁ διαθεμένος εἴποι, διὰ τίνος χρῆσι γίνεσθαι τὴν ἀνάρρῴσιν ⁵⁾, καὶ οὕτως κελύμενον τὰ πράγματα τὰ ἐπὶ τούτῳ καταλειφθέντα τὸν τῶν τόπων ἐπίσκοπον καὶ τὸν τοῦτου οἰκονόμου λαβεῖν, καὶ τὸ τοιοῦτον εὐσεβεῖς ἔργον πληροῦν. Ἐν πάσῃ γὰρ ταῖς τοιαύταις εὐσεβεῖς βουλήσεσι τοὺς ὀσιωτάτους ἐπίσκοπους τῶν τόπων βουλόμεθα προνοεῖν, ὥστε πάντα κατὰ τὴν τοῦ τελευτήσαντος βούλησιν προβαίνειν, εἰ καὶ τὰ μάλιστα παρὰ τῶν διαθεμένων ἢ τῶν διοικησμένων ἀπυρορροῦσθαι αὐτοῖς ἔχειν πρὸς ταῦτα ⁶⁾ τινὰ μειουσίαν. Εἰ δὲ οἱ ταῦτα ποιῆσαι κελυσοθέντες ἅπαξ καὶ δις παρὰ τοῦ μακαριωτάτου τῶν τόπων ἐπισκόπου καὶ τῶν τοῦτου οἰκονόμων διὰ δημοσίων προσώπων ὑπομνησθέντες ὑπερῶνται τὰ διατυπωθέντα πληρῶσαι, κελύμενον, τούτους ἅπαν κέρδος καταλειφθέν αὐτοῖς παρὰ τοῦ ταῦτα κελυσοθέντος ἀπολλύειν, τοὺς δὲ ὀσιωτάτους τῶν τόπων ἐπισκόπους πάντα τὰ πράγματα τὰ πάσας, ὡς εἴρηται, ταῖς εὐσεβεῖσιν αἰτίας ἀφορισθέντα μετὰ καρπῶν καὶ ἐπαυξήσεων τοῦ μέσου χρόνου καὶ τοῦ μνημονευθέντος κέρδους ἐκδικεῖν, καὶ ἅπερ ὁ διαθε-

fecerint, iubemus, ut hi vel emant vel conduant domum, ubi iussa impleri possint, donec eiusmodi venerabilis domus perficiatur. Ac si ipse testator definiuerit, qui xenodochi, vel ptochotrophi vel alii tales administratores fieri debeant, vel hereditibus suis eiusmodi electionem commiserit, iubemus, ut omnibus modis heredes eius quae ab eo disposita sunt implent, beatissimique illius loci episcopi inspiciant, num administratio recte procedat, et si administratores inutilis esse inuentiant, liceat ipsis sine damno alio idoneos in eorum locum constituere.

CAP. XI.

Si quis autem pro redemptione captivorum vel alimentis pauperum hereditatem vel legatum in rebus mobilibus vel immobilibus, sive semel, sive quotannis reliquerit, etiam hoc omnibus modis secundum voluntatem disponentis ab illis impleatur, qui hoc facere iussi sunt. Quodsi vero non specialiter dixerit, cuius loci pauperibus illa reliquerit, iubemus, ut sanctissimus civitatis episcopus, in qua testator domicilium habuit, illas res accipiat, et pauperibus distribuat. Si vero pro captivorum redemptione aliquid relictum est, neque nominatim testator dicat, per quem liberationem fieri oporteat, etiam sic iubemus, ut res in hoc relictas locorum episcopus eiusque oeconomus accipiant, et piam illud opus perficiant. In omnibus enim eiusmodi piis voluntatibus sanctissimos locorum episcopos providere volumus, ut omnia secundum voluntatem defuncti procedant, licet vel maxime a testatoribus vel donatoribus illis prohiberetur sit, ne quid cum iis commune habeant. Si vero illi, qui haec facere iussi sunt, semel aut bis a beatissimo locorum episcopo eiusque oeconomis per publicas personas admoniti dispositionem implere differant, iubemus, ut omne lucrum amittant, quod ab illo, qui haec iussit, iis relictum est. Sanctissimus vero locorum episcopi universas res, quae omnibus piis causis, ut dictum est, assignatae sunt, cum fructibus et accessionibus mediū temporis et memorato lucro vindicent, quaeque testator disposuit implent, scientes, se de his omnibus, si negligent fuerint, deo rationem reddituros esse. Si tamen sanctissimus locorum episcopus aliquid eorum, quae a nobis dicta sunt, praetermiserit, liceat et sanctissimus eius metropolitanus ea exigere et implere. Et cetera ubi

xenodochium aut quamlibet venerabilem domum a testatore dispositam fieri, iubemus, eos domum aut comparare, aut locare, ubi possint quae iussa sunt adimplere, donec huiusmodi domus venerabilis expleatur. Et si quidem ipse testator decreverit, qui debeant xenodochi fieri, aut ptochotrophi, aut alteri tales gubernatores, sive suis hereditibus huiusmodi electionem commiserit, iubemus, modis omnibus heredes eius quae ab eo definita sunt adimplere, locorum beatissimis episcopis inspicientibus, si gubernatio recte procedat, et si inveniunt non utiles existentes rectores, licentiam habentibus sine damno alios pro eis opportunos efficere.

CAP. XI. Si quis autem pro redemptione captivorum aut alimentis pauperum hereditatem aut legatum reliquerit in rebus mobilibus aut immobilibus, sive semel, sive annale, et hoc modis omnibus secundum testatoris voluntatem ab iis, quibus iussum est hoc facere, compleri. Si autem non specialiter dixerit, quomodo pauperibus hoc reliquit, praecipimus, sanctissimum episcopum civitatis, in qua testator habuit domicilium, percipere easdem res, et eius civitatis pauperibus erogare. Si autem pro redemptione captivorum aliquid relinquatur, et non nominatim testator dixerit, per quem oporteat fieri redemptionem captivorum, etiam sic iubemus, ut ad hoc relictas locorum episcopus et eius oeconomus accipere, et huiusmodi piam opus implere. In omnibus enim talibus piis voluntatibus sanctissimos locorum episcopos volumus providere, ut secundum defuncti voluntatem universa procedant, licet praecipue a testatoribus aut donatoribus interdictum sit eis habere ad hoc aliquid participium. Si autem qui hoc facere iussi sunt semel et secundo a beatissimo locorum episcopo aut eius oeconomis per publicas personas admoniti distulerint quae disposita sunt adimplere, iubemus, eos omne lucrum relictum

¹⁾ Photii Nomoc. II. 1. (Fotii lib. II. p. 866.) et Balsam. ad h. l. (ibid. p. 867.), Photii Nomoc. II. 1. (ibid. p. 885.) et Balsam. ad h. l. (ibid. p. 886.), Photii Nomoc. II. 1. (ibid. p. 888.), Photii Nomoc. IX. 27. (ibid. p. 994.) — (Ioannis) Nomoc. App. XV. (ibid. II. p. 667 sq.)

²⁾ σεβάσιμιος Hal., Vulg. — ³⁾ πληρωθῆ Hal., Vas. — ⁴⁾ εἰ δὲ εἰδικῶς οὐκ εἶποι Hal. — ⁵⁾ ποίου τοῦτου πρὸς τὸν τρόπον vidit Fet. Int. (F. cf. Leunclav. Notat. II. 269. — ⁶⁾ τῶν αἰχμαλώτων τὴν ἀνάρρῴσιν habuisse videtur Fet. Int. idemque in Bas. et aliis libris esse, esse dicit Leunclav. Notat. II. 269., sed neque Fabr. et Heimb. ed. Bas. neque Balsam. habent hoc additamentum. — ⁷⁾ Hal., Moerm. L. II., Bas. (Ioannis) Nomoc. (Vulg.); πρὸς ταύτην Scrimg.; πρὸς αὐτὴν Balsam. — ⁸⁾ Trid.; Si autem non hoc specialiter dixerit Cod. Hamb.; Si autem spec. non dixerit Port.; Si autem spec. dixerit Cont. — ⁹⁾ quando Cod. Hamb.

διαθέμεινος δευτύπως πληροῦν, εἰδότας, ὡς εἰ ὄραυ-
 νήσαιεν, ὑπὲρ τούτων πάντων λόγον τῷ θεῷ παρέ-
 ζοῦσαι. Εἰ μέντοι ὁ ὁσιώτατος τῶν τόπων ἐπίσκοπος
 παραλείπει τι τῶν ἡμῖν εἰρημένων, ἔξωτος καὶ
 τῶ ὁσιωτάτῳ αὐτοῦ μητροπολίτῃ ταῦτα ἀπαιτεῖν καὶ
 πληροῦν. Καὶ πανεὶ δὲ ἑτέρῳ ἄδεια ἔστω τὴν
 τοιαύτην ζητῆσαι κινεῖν, καὶ σπουδάζειν, ἵνα τρόποις
 ἕπασιν αἰ τοιαῦται εὐσεβεῖς αἰτίαι πληρωθῶσιν.

Κε φ. ιβ'.*)

Εἰ δὲ ὁ κληρονόμος τὰ εἰς εὐσεβεῖς αἰτίας κατα-
 λελειμένα μὴ πληρώσει, λέγων τὴν καταλειφθεῖσαν
 αὐτῷ περιουσίαν μὴ ἀρκεῖν εἰς ταύτας¹⁾, κελεύομεν,
 παντός τοῦ ἐκ τοῦ φαλκιδίου κέρδους σχολάζοντος²⁾,
 ὅσον ἴσῃσι εὐρεθεῖ³⁾ ἐν τῇ αὐτῇ⁴⁾ οὐσίᾳ, προ-
 χωρεῖν προνοία τοῦ αγιωτάτου τῶν τόπων ἐπίσκοπου
 εἰς τὰς αἰτίας, εἰς ἃς καταλείπεται. Εἰ δὲ ληγάτον
 παρὰ νινος εἰς εὐσεβεῖς αἰτίας καταλειφθεῖση, κελεύο-
 μεν εἰσω μηνῶν ἔξ⁵⁾ ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τῆς δια-
 θέκης⁶⁾ ἀριθμουμένον τοῦτο πᾶσι τρόποις παρέχε-
 σθαι ὡς καταλείπεται. εἰ δὲ ὑπερθῶσιν οἱ τούτου
 βεβαρημένοι τὸ τοιοῦτον ληγάτον παρασχεῖν, καὶ
 καρπῶς καὶ τόκους καὶ πᾶσαν νόμιμον ἐπαύθησιν
 ἀπαιτηθήσονται ἀπὸ τοῦ καιροῦ τῆς τελευταῖης τοῦ
 τοῦτο καταλιπόντος. Εἰ δὲ ληγάτον ἐτήσιον ὠφει-
 ποιεῖ σεβασμῶν οἴκῳ καταλειφθῆ, εἰ μὴ οἱ ταῦτα
 δοῦναι κελεύσθοντες, ἢ ὁ τόπος, ἔξ ὅ⁷⁾ ἐκκελεύσθη
 τοῦτο παρεχέσθαι, ἐν τῇ αὐτῇ ἢ τῇ γείτονι ἐπαρχίᾳ
 εἶναι, κελεύομεν μηδενὶ τρόπῳ τὸ τοιοῦτον ληγάτον
 ἐκποιεῖσθαι. εἰ δὲ οἱ τόποι ἢ τὰ πρόσωπα, ἔξ ὧν
 τοῦτο δεδῆται προεστάθῃ, προθῶντέρῳ εἴησαν, την-
 κατὰ ἔξωτος ἐκείνοις, ὡς τοῦτο καταλείπεται, εἰ
 καὶ τὸ ἐνεχόμενον μέρος συναίρει, ἀμείβειν τὸ λη-
 γάτον, καὶ πλησὸν λαμβάνειν ὑπὲρ τούτου πρόσδο-
 ῦν ἔσορον, καὶ μετὰ προσθήκης οὐκ ἐλάττωτος τοῦ
 τεσσάρτου μέρους τῆς καταλειφθείσης ποσότητος, καὶ
 μηδὲ πολλοῖς δημοσίοις τελέμασι βεβαρημένην. εἰ
 δὲ καὶ πωλῆσαι βούλοιντο⁸⁾ τὸ τοιοῦτον ληγάτον, μὴ
 ἑπιπὼν τρίμημα⁹⁾ λαμβάνειν, τοῦ ὅσον ὑπὲρ τοῦ
 τοιοῦτου ληγάτου ἐπὶ λέ' ἐνιαυτοῦς συνάγεται, οὕτως
 μέντοι. ὥστε τὸ τοιοῦτον τρίμημα εἰς τὸ συμφέρον
 τοῦ προειρημένου σεβασμίου οἴκου, ὅπου καταλει-
 φθῆ, προχωρεῖν¹⁰⁾.

Κε φ. ιγ'.

relictum eis ab eo, qui hoc praecepit⁹⁾, amittere, et locorum episcopos omnes res cunctas, sicuti dictum est, his causis distributas cum fructibus et augmentis mediū temporis et memorato lucro vindicare, et quae testator disposuit, adimplere, scientes, quia, si neglexerint, pro his omnibus rationem deo persolvent. Si autem sanctissimus locorum episcopus reliquerit aliquid horum, quae a nobis dicta sunt, liceat et¹⁰⁾ sanctissimo eius metropolitae haec omnia exigere et complere, et omni alii licentia sit huiusmodi movere quaestionem, et studere, ut modis omnibus causae piae compleantur.

CAP. XII. Si autem heres, quae ad pias causas relicta sunt, non impleverit, dicens, relictam sibi substantiam non sufficere ad ista, praecipimus, omni Falcidia vacante, quidquid invenitur in tali substantia, proficere provisione¹¹⁾ sanctissimi locorum episcopi ad causas, quibus relictum est. Si autem legatum ab aliquo ad pias reliquitur causas, iubemus, intra sex menses ab insinuatione testamenti numerandos hoc modis omnibus praebere, quibus relictum est. Si autem distulerint, qui in hoc onerati sunt, huiusmodi praebere legatum, et fructus, et usurae, et omne legitimum exigatur augmentum¹²⁾ a tempore mortis eius, qui hoc reliquit. Si autem annale legatum cunilibet venerabili domui relinquatur, si quidem qui hoc dare iussi sunt, aut locus, ex quo iussum est hoc praebere, in ipsa aut vicina provincia fuerit, iubemus, nullo modo tale¹³⁾ legatum alienari. Si vero loca aut personae, ex quibus hoc dari praecceptum est, longius fuerint, tunc liceat illis, quibus hoc relictum est, si etiam pars obligata consentit, commutare legatum, et iuxta¹⁴⁾ pro eo percipere redditus idoneos, et cum augmento non minus quartae partis relictae quantitatis, et neque plurimis tributis fiscalibus praegravatos, aut vendere, si voluerint, huiusmodi legatum, et non minus pro pretio percipere, quam ex tali legato intra triginta quinque¹⁵⁾ annos colligitur, ita tamen, ut huiusmodi pretium ad utilitatem praedictae venerabilis domus, ubi relictum est, proficiat.

CAP. XIII.

alii licentia sit, talem quaestionem movere, atque operam dare, ut omnibus modis tales piae causae implerentur.

CAP. XII.

Si vero heres non impleverit ea, quae ad pias causas relicta sunt, dicens, relictam sibi substantiam ad illas non sufficere, iubemus, ut omni lucro ex Falcidia cessante, quodcumque in substantia illa invenitur, providentia sanctissimi locorum episcopi illis causis cedat, ad quas relictum est. Si vero legatum a quodam ad pias causas relictum est, iubemus, ut intra sex menses ab insinuatione testamenti computandos id omnibus modis iis, quibus relictum est, praestetur. Si vero illi, qui eo onerati sunt, legatum illud praestare differant, et fructus et usurae et omne legitimum augmentum a tempore mortis eius, quid id reliquit, ab iis exigatur. Si vero annum legatum cuiquamque venerabili domui relinquatur, si quidem illi, qui id dare iussi sunt, vel locus, ex quo id praestari iussum est, in eadem vel vicina provincia sint, iubemus nullo modo legatum illud alienari; sin autem loca vel personae, a quibus id dari praecceptum est, longius absint, tunc liceat illis, quibus id relictum est, si et pars obligata consentiat, legatum permutare, et pro eo propinquum redditum accipere fertilem, et cum accessione non minore quartae partis relictae quantitatis, et multis publicis tributis non oneratum. Si vera etiam vendere velint, non minus pretium accipient, quam ex legato illo triginta quinque annis colligitur, ita tamen, ut pretium illud in utilitatem praedictae venerabilis domus, cui relictum est, cedat.

CAP. XIII.

relictum eis ab eo, qui hoc praecepit⁹⁾, amittere, et locorum episcopos omnes res cunctas, sicuti dictum est, his causis distributas cum fructibus et augmentis mediū temporis et memorato lucro vindicare, et quae testator disposuit, adimplere, scientes, quia, si neglexerint, pro his omnibus rationem deo persolvent. Si autem sanctissimus locorum episcopus reliquerit aliquid horum, quae a nobis dicta sunt, liceat et¹⁰⁾ sanctissimo eius metropolitae haec omnia exigere et complere, et omni alii licentia sit huiusmodi movere quaestionem, et studere, ut modis omnibus causae piae compleantur.

CAP. XII. Si autem heres, quae ad pias causas relicta sunt, non impleverit, dicens, relictam sibi substantiam non sufficere ad ista, praecipimus, omni Falcidia vacante, quidquid invenitur in tali substantia, proficere provisione¹¹⁾ sanctissimi locorum episcopi ad causas, quibus relictum est. Si autem legatum ab aliquo ad pias reliquitur causas, iubemus, intra sex menses ab insinuatione testamenti numerandos hoc modis omnibus praebere, quibus relictum est. Si autem distulerint, qui in hoc onerati sunt, huiusmodi praebere legatum, et fructus, et usurae, et omne legitimum exigatur augmentum¹²⁾ a tempore mortis eius, qui hoc reliquit. Si autem annale legatum cunilibet venerabili domui relinquatur, si quidem qui hoc dare iussi sunt, aut locus, ex quo iussum est hoc praebere, in ipsa aut vicina provincia fuerit, iubemus, nullo modo tale¹³⁾ legatum alienari. Si vero loca aut personae, ex quibus hoc dari praecceptum est, longius fuerint, tunc liceat illis, quibus hoc relictum est, si etiam pars obligata consentit, commutare legatum, et iuxta¹⁴⁾ pro eo percipere redditus idoneos, et cum augmento non minus quartae partis relictae quantitatis, et neque plurimis tributis fiscalibus praegravatos, aut vendere, si voluerint, huiusmodi legatum, et non minus pro pretio percipere, quam ex tali legato intra triginta quinque¹⁵⁾ annos colligitur, ita tamen, ut huiusmodi pretium ad utilitatem praedictae venerabilis domus, ubi relictum est, proficiat.

*) Photii Nomoc. II. 1. (Fotii bibl. II. p. 866.) et Balsam. ad h. l. (ibid. p. 868.), Balsam. ad Photii Nomoc. II. 1. (ibid. p. 881.), qui simul explicat initium capituli, Photii Nomoc. II. 1. (ibid. p. 886 sq.) — Parat. 4. 2. Athan. tit. XVII. (Haimb. Anecd. I. p. 162.) — b) (Eustath.) ῥοπ. XIX. 7.

1) αὐτὰς Bas.; εἰς ταῦτα habuisse videtur Fet. Int. — 2) παντός τοῦ φαλκιδίου μέρους σχολάζοντος Meerm. I. II.; παντός τοῦ τεσσάρτου φαλκιδίου μέρους σχολ. (Iovannis) Nomoc.; παντός τοῦ φαλκιδίου σχολάζοντος habuisse videtur Fet. Int. (et Julian.) — 3) εὐρεθῆ Hal., Meerm. I. II., Bas. — 4) ἐν τῇ τοιαύτῃ Hal., Meerm. I. II., Bas., Fulg. — 5) ἢ τῆς ἀσφαλλῆς add. (Eustath.) ῥοπ. — 6) Bas., Fulg.; βουλοῦντο Serimg., Hal. — 7) μὴ ἐλάττωτος εἰς τὸ ἐκ-

μημῖα Hal., Meerm. I. II., Bas., Fulg. — 8) προχωρεῖν Hal., Bas. — 9) Cod. Hamb.; praecepit edd. — 10) Cod. Hamb.; et om. edd. — 11) Trid.; pro iussione Cod. Hamb., Port., Cont. — 12) et fructum et usuras et omne legitimum exigatur augmentum Cod. Hamb., Trid., Leg. et fructus et usuras et omne legit. exigatur augm. — 13) Cod. Hamb., Trid.; tale om. Port., Cont. — 14) Trid.; iuxta Cod. Hamb.; iuxta om. Port., Cont. — 15) Cod. Hamb., Trid.; viginti quinque Port., Cont.

μηνίας, καὶ μὴδὲ τὰς ἑτέραν ψυχὰς δι' ἀπάτης ἀπολλύναι, ἀλλὰ μᾶλλον προσδραμῖν τῇ ἀγίᾳ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίᾳ, ἐν ἣ τὰ ὀρθὰ προσιβύεται δογματικῶς, καὶ πᾶσαι αἱ ἀρεταί μετὰ τῶν ἀρχηγῶν αὐτῶν ἀναθεματίζονται. γινώσκει γὰρ ἅπαντας βουλόμεθα, ἢ εἰ τοῦ λοιποῦ τινὲς εὐρεθῶσιν ἢ παρουσύνγονοις, ἢ πρὸς αὐτοὺς συναγόμενοι, οὐκ εἶ παντελῶς τούτων ἀνεξόμεθα, ἀλλὰ τοὺς μὲν οἴκους, ἐνθα τε τοιοῦτον ἀμαρτάνεται, τῇ ἀγίᾳ προσκυρώσομεν ἐκπίστα, τοῖς δὲ παρᾶσύνγονοις ἢ πρὸς αὐτοὺς συναγόμενοις τὰς ἐκ τῶν διατάξεων ποινὰς ἐπαχθῆναι πᾶσι τρόποις κελύμεν. Dat. prid. Non. April. Constantiop. imp. DN. Iustiniani PP. Aug. ann. XVIII., post Basilii V. C. cons. ann. IV. [545.]

Omnes enim scire volumus, si quidam in posterum reperiantur, qui clam congregaverint aut qui apud eos congregati fuerint, nos haec non amplius toleraturos sed domum, in qua tale quid peccetur. sanctae ecclesiae assignaturos esse, iis vero, qui clam congregent, aut qui apud eos congregentur, poenas legis constitutas infligi, nos omni modo iubemus.

caes ecclesiae adulteras collectas, et adultera baptismata latenter faciunt, pietatis existimavimus per praesens nostrum edictum monere eos, qui tales sunt, quatenus et ipsi recedant ab haeretica vesania, et nec aliorum animas per simplicitatem perdant, sed magis concurrant ad sanctam dei ecclesiam¹⁾, in qua recta praedicantur dogmata, et omnes haereses cum principibus suis anathematizantur. Nosse enim volumus omnes, quia, si de caetero aliqui inveniantur aut contrarias collectas facientes aut apud semetipsos collecti²⁾, nequaquam omnino eos ferimus³⁾, sed domos quidem, ubi aliquid⁴⁾ delinquitur, sanctae assignamus⁵⁾ ecclesiae, his autem, qui colligunt aut qui⁶⁾ apud se colliguntur, ex constitutionibus poenas inferri omnibus modis iubemus. Dat. prid. Non. April. Constantiop. imp. DN. Iustiniani PP. Aug. anno XVIII., post Basilii V. C. cons. anno IV. [545.]

¹⁾ ad fidei sanctam eccl. *Cod. Hamb.* — ²⁾ *Cod. Hamb., Trid.; collectionem Port., Cont.* — ³⁾ feremus *Bl. ed. ster.* — ⁴⁾ tale *add. Bk.* — ⁵⁾ assignavimus

Cod. Hamb. Leg. assignabimus. — ⁶⁾ *Cod. Hamb.; qui om. edd.*

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρλγ'.^{α)}

Περὶ μοναχῶν καὶ ἀσκητιῶν καὶ διαγωγῆς αὐτῶν.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννη, τῷ ἐπάρχῳ πραιτωρίων^{β)}.

Προοίμιον.

Ὁ μονήτης βίος καὶ ἡ κατ' αὐτὸν θεωρία πρῶμα ἔστιν ἱερὸν, καὶ ἀνάγον αὐτόθεν τὰς ψυχὰς εἰς θεόν, καὶ οὐ μόνον ἀφελὸν αὐτοὺς εἰς τοῦτο παρῴντας, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασι διὰ τῆς αὐτοῦ καθαρότητος καὶ τῆς πρὸς θεὸν ἰκετίας παρεχόμενῃ τὴν πρόπουσαν ἀφελειαν. ὁδὸν τοῖς τε πρώην ἀποκαταρσι τοῦτο διεσπούδασται, καὶ ἡμῖν οὐ μίσηα νενομοθέτηται περὶ τῆς αὐτῶν σεμνότητος^{γ)}. ἀκολουθοῦμεν γὰρ τοῖς θελοῖς κανόσι καὶ τοῖς ἀγῶτατοῖς^{δ)} πατράσιν, ὅσπερ ταῦτα ἐνομοθέτησαν, ἐπειδὴ μὴδὲν ἄβανόν ἔστιν εἰς ἑτήσιον τῇ βασιλείᾳ, κοινήν παντῶν ἀνθρώπων ἐπιστάσιαν ἐκ θεοῦ παραλαβούση.

^{ε)} Ἠδῆ

Novella CXXXIII.

DE MONACHIS, ET ASCETIS, ET VITA EORUM.

Idem Imperator Ioanni, Praefecto praetorio.

Praefatio.

Vita solitaria et quae in ea peragitur contemplatio, sacra res est, quaeque animas per se ad deum ducit et non iis solum utilis est, qui se ad eam conferunt, sed reliquis etiam omnibus puritate sua precibusque ad deum decentem utilitatem praebet. Unde et anteriores Imperatores in ea re studium collocarunt, et non pauca a nobis de eorum dignitate sancita sunt. Sequimur enim sacros canones sanctissimosque patres, qui haec sanciverunt, quoniam nihil inquisitionem Imperatoris effugere debet, cui communis omnium hominum cura a deo commissa est. Iam igitur scripsimus constitutionem, quae vult, ut monachi, qui in multi-

CONST. CVII.

QUOMODO OPORTEAT MONACHOS VIVERE.

Idem Augustus Mennae, beatissimo archiepiscopo.

Praefatio. Singularis vita huiusque contemplatio res est sacra et ex hoc evehens animas ad deum et non solum iuvans eos, qui ad hanc accedunt, sed etiam aliis omnibus pro eius puritate et supplicatione ad deum praebens inspectam utilitatem. Unde et priacis Imperatoribus studii fuit, et a nobis non pauca sancita sunt de eorum honestate et ornatu. Sequimur etenim sacras regulas et antiquos patres, qui haec sancierunt, quia nihil sine via ad quaestionem est imperio, communem omnium hominum sollicitudinem ex deo accipienti. Dudum quidem scripsimus constitutionem volentem in multitudine existentes monachos in communis degere, secundum quod vocatur coenobiorum schema, et neque propria habere habitacula neque substantias coagregare neque vitam habere sine testimonio, sed communiter quidem ipsos comedere, dormire vero omnes in

^{α)} *Hal. et Scring.* — *Athan. I. 14. (Heimb. Anecd. I. p. 21 sq.) et Coll. const. eccl. III. 1. 14. (Foselli bibl. II. p. 1334.)* — *Tota Nov. est in Coll. 25 capit. c. 23. Cf. Biener I. c. p. 175. et 600. — Bas. IP. I. 17—24. — Versionem antiquam, non glossatam, primus edidit Cont. (1571.)*

^{β)} Ἰωάννη τῷ μακαριωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ *Scring.*, *est Novella; cf. Leunclav. Notat. I. 93. Biener I. c. p. 32 sq. et p. 525.* — ^{γ)} τε καὶ κοσμιότητος *Hal., Fet. Int.* — ^{δ)} ἀγίοις *Hal.; ἀρχαίοις vel παλαιῶς* *Fet. Int. Mennae episcopo Constant. inscripta habuisse videtur Fet. Int.*

Ἠδὴ μὲν οὖν ἐγράψαμεν διάταξιν βουλομένην τοὺς ἐς πλῆθος ὄντας μοναχοὺς ἐν κοινῷ διαίτασθαι ἀπὸ τῶν καλουμένων κοινοβίων σχήμα, καὶ αἴτε ἰδίως ἔχειν κτήσεις, μήτε περιοισίαν ¹⁾ ἀθροί- κει, μήτε βίον ἔχειν ἀμάρτυρον, ἀλλὰ κοινῇ μὲν διουσι στείσθαι, καθέυδειν δὲ αὐτοὺς ἐν κοινῷ, καὶ ὃν εὐσχήμονα μεταδιδῶκεν βίον, καὶ μάρτυρας εἶ- ναι τῆς ἀλλήλων κοσμιότητος, καὶ τοὺς νεωτέρους εἰδῆσθαι τὴν πολιάν τῶν ταῦτα ἐποπτευόντων, καὶ ἔπειθεσ καὶ ἀγροῦντας προσλαμβάνειν, ἵνα μὴ τι τάρεργον μηδὲ ἐξ ὕπνου γένηται, μηδὲ ἀσχημῶν θέα τοῖς ἄλλοις, ἀλλ' ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ κοσμιότητα καὶ ἐν τῷ καθέυδειν φυλάττοι.

Κεφ. α'.

Τῶν δὲ ἡμῖν προσαγγελθέντων, ἄπερ ²⁾ καὶ μελλόνος καὶ ἀσφαλεστέρου νόμου προσεδεῖτο, εἰκό- ως ἐπὶ τῆν παρούσαν ἀρικομεθα νομοθεσίαν εἰς βελτίους τελείωσιν τε καὶ ἀναπλήρωσιν, δι' ἧς θεοπλί- ζομεν, μηδένα παντελῶς ἰδίαν ἔχειν οἰκίαν, μηδὲ τὸ καλουμένον κέλλιον εἶη κατὰ τὸ μοναστήριον, ἐνὶ δὲ τυχόν ἢ δύο χωρήμενος ὑπουργοῖς ³⁾ καὶ τὸ ⁴⁾ ἐν θεωρίᾳ τε καὶ ἡσυχίᾳ διαίτην βίον, ἀλλ' ὅλως, ὄντων πλείονον ἀνδρῶν, μίαν εἶναι τὴν αὐτῶν συνέ- λευσιν καὶ εὐχόμενων, καὶ τὰ τῆς φύσεως ἔργα πρᾶττοντων, ὅποσα ἀμεμπτὰ τε καὶ ἀδιάβλητα καθάσκηκε, καὶ κοινῇ μὲν, ὡς εἰρηται, στείσθαι, κοινῇ δὲ καθέυδειν, εἰ μέντοι τοσοῦτον εἶη τὸ πλῆ- θος, ὅσον εἰς ἕνα οἶκον χωρεῖσθαι, ἔπειτοι γε τυχόν δύο ἢ τρεῖς οἴκους εἶναι τοὺς διχομένους αὐτοὺς. μηδένα δὲ παντελῶς ἰδίον ἔχειν μηδὲν, ἀλλ' ἐν κοινῷ ὄντι νυκτῶν τε καὶ μεθ' ἡμέραν, ἵνα αἱ νύκτες αὐτοῖς τὴν αὐτὴν ταῖς ἡμέρας ἔχοιεν παρατήρησιν. οὐ γὰρ καθέυδουσιν ἅπαντες ἀεὶ, ἀλλὰ πρόδηλον, ὡς αἱ μὲν ἐν τῷ καθέυδειν εἰσιν, οἱ δὲ ἐργαζόμενοι, καὶ πάντως εἰσονται τινες οἱ τοὺς καθέυδοντας ἐπο- πτεύοντες. Εἰ δὲ τίνα οἰκηματὰ εἶσιν ἐν οἰδηῆσῃτε μοναστηρίῳ τῶν ὑπὸ τὸν οἰκουμένικόν πατριάρχην ταύτης τῆς μεγάλης πόλεως, ἢ ⁵⁾ τῶν ὑπὸ τὴν σὴν ὄντων ἀγιοσύνην, εἴτε ἐπὶ τῆς περιοικίδος ⁶⁾, εἴτε παρ' ἡμῶν αὐτῶν ὠκοδομημένα ⁷⁾, εἴτε παρ' ἐτέρων, ταῦτα πάντα καθαρῶς τε τρόποις ἁπασιν, ἀνοΐξεις τε αὐτοῖς τὴν ἀλλήλων θέαν, καὶ ὄνονται πάντες τὰ παρ' ἀλλήλων πραττόμενα. τί γὰρ δὴ καὶ εὐλαβηθῆ- σονται τοῦτο πράττειν, ἅπασι ἑαυτοὺς ἀναθέντες θεῷ, καὶ ἀπειπόντες πρὸς πᾶσαν θημάδῃ διαίταν; Καὶ τοῦτο μὲν ταύτη κρατῖον νῦν τε καὶ εἰς τὸν ἐξῆς ἀπαντα βουλομένη χρόνον, οὐδενός, ὡς εἰρηται, ἔχοντος οἰκίαν ἰδίαν, ἀλλὰ συναθροισμένων ἁπάν- των, καὶ θεωμένων τὰ παρ' ἀλλήλων πραττόμενα.

πρόδη-

in commune et honestam sectari vitam et testes esse ornatas alterutris et iuvenes quidem vereri cantem haec respicientiam et ex studio etiam vigilias assumere, ut ne quid facinoris velut per somnum fiat neque turpia videatur aliis, sed unusquisque suam honestatem etiam dormiendo custodiat.

CAP. I. Quibusdam vero nobis nunciatis, quae digna et maiore cautela legis egebant, recte ad praesentem venimus sanctionem ad illius perfectionem et supplementum, per quam sancimus, nullum penitus habere licentiam separatim habitandi neque appellatam cellulam, nisi solus fuerit et monasterium duobus utens ministris, et ⁸⁾ continentem et quietam degant vitam, sed omnino, quum sint plurimi viri, una sit eorum conventio et orantium et quae naturae sunt opera facientium, quatenus inculpabiles et inaccusabiles consistant, et communiter quidem, sicut dictum est, comedere, communiter quoque dormire, si quidem ⁹⁾ tanta sit multitudo, quanta in uno habitaculo capiatur, alioquin duo forsan aut tria habitacula esse, quae capiant eos. Nullum tamen omnino proprium habere, sed in commune vivere diebus et noctibus, ut noctes eis eandem habeant quam dies observationem. Non enim dormiunt omnes alii vero vigilant, et omnino erant quidam dormientes libet monasteriorum sub tua constitutorum sanctitate,

hab-

¹⁾ περιοισίας Hal., Fet. Int. — ²⁾ ἄξια add. Hal.; Fet. Int. legissa videtur ἄπερ ἄξια (f) καὶ μελλόνος ἀσφαλείας (τοῦ) νόμου προσεδεῖτο. — ³⁾ Cod. Vat., Scrimg.; μοναστήριον ἐνὶ τυχόν ἢ δύο χωρήμενος ὑπουργοῖς Hal.; μοναστήριον ἐνὶ τυχόν ἢ δύο χωρήμενος ὑπουργοῖς Bas.; alia habet Fet. Int., cuius ops Homb. graecam orationem refecere studuit, sed facilius est sensum huius loci corrupti percipere quam verba restituere, comparando enim Nov. 5. c. 3. (et Nov. 123. c. 36.) illud certum videtur, post κέλλιον

multitudine versantur secundum formam coenobiorum, quae vocatur, una vivunt nec proprias possessiones habeant, nec opes cumulent, neque vitam sine teste agant, sed coniunctim victum capiant, et coniunctim dormiant, honestamque vitam sectentur, et mutuae modestiae testes sint, ac iuniores cantem eorum retentur, qui haec observant, et de industriis etiam vigilias agant, ne quid neque ex somno fiat (monachis) alium nec inhonestum aliis spectaculum, sed quilibet honestatem suam etiam in somno servet.

CAP. I.

Verum quum nunciata nobis quaedam sint, quae et maiore et firmiore lege indigent, merito ad eius perfectionem et supplementum hanc legem ferimus, qua sancimus, ut nemo plane propria utatur habitazione, neque cellula, quae vocatur, in monasterio sit, uno autem aut duobus forte ministris utentes ut in contemplatione et solitudine vitam peragant, sed omnino quum plures sint viri, unus sit eorum conventus et quando orant, et quando naturae opera peragunt, quotquot inculcata nec reprehendenda sunt; et coniunctim, ut dictum est, victum capiant, et coniunctim dormiant, modo tantus sit numerus, quantum una domus in se recipit, alioquin duae fortasse aut tres domus sint, quae eos capiant. Nemo vero plane quam propriam habeat, sed die nocteque una vivant, et noctes eandem cum diebus observantiam habeant. Neque enim omnes semper dormiant, sed palam est, alios quidem dormire, alios vero vigilare, et semper quosdam esse, qui dormientes inspiciant. Si vero domus quaedam in quolibet illorum monasteriorum fuerit, quae sub oecumenico patriarcha magnae huius urbis vel sub sanctitate tua, aut in vicinia, sive a nobis ipsis, sive ab aliis aedificatae, has omnes omnibus modis tolles, atque aperies iis mutuum conspectum et quisque videat, quae ab altero aguntur. Cur enim hoc facere videntur, qui semel deo se consecraverunt omnique saeculari vitae renunciarunt? Et hoc quidem ita valere et nunc et omni sequente tempore volumus, nec quisquam, ut dictum est, propriam domum habeat, sed omnes congregati sint, cernantque ea, quae inter eos fiunt; manifestum enim est, operam eos daturos talia agere, quae omni reprehensione careant. Si quis autem adeo impudens appareat, ut quid ex iis, quae sancita sunt, transgredi audeat, praesul monasterii haec examinet. Volumus enim observationem, qualis nunc

distinguendum esse et post hoc verbum excidisse aliquant verba πλὴν εἰ μὴ etc., anachoretis enim solis et heremiticis permittitur separatim vivere et cellulis uti. — ⁴⁾ Hal.; τὸν Scrimg., Bas. (Heimb.). — ⁵⁾ τῶν ὑπὸ — πόλεως, ἢ non reddidit Fet. Int. — ⁶⁾ εἴτε ἐπὶ τῆς αὐτῆς περιοικίδος Hal.; εἴτε ἐπὶ τῆς αὐτῆς περιοικίδος Bas. — ⁷⁾ ὠκοδομημένων molius Hal., Bas.; (Fet. Int.) — ⁸⁾ ut Bk. ed. ster. — ⁹⁾ Bk. ed. ster.; et si quidem Cont.

πρόδηλον γάρ, ὅτι τὰ τοιαῦτα σπεύσουσιν αὐτοὶ καθιστάσθαι οἷα παντελῶς ἀνεπίληπτα μένει. Εἰ δέ τις ὀρθοῦν τοσοῦτον ἀναιδέης, ὥστε τοιμᾶν ἐπιχειρεῖν παραβαίνειν τι τῶν νενομοθετημένων, ὃ τῆς μονῆς ἡγούμενος ταῦτα ἐξείταξται. Βουλόμεθα γὰρ τῆν τῶν σφοδροτέρων γενέσθαι παρατήρησιν, καὶ πρῶτον μὲν μὴ πολλὰς ἔχειν τὰς εἰς τὸ μοναστήριον εἰσόδους, ἀλλὰ μίαν ἢ δύο τυχόν, ἐφεισάμενοι τε τῆν πυλίδι ἀνδρας γενηρακάτας, καὶ σῶφρονας, καὶ μαμωτοσημένους ἐξ ἀπάντων, ὅπερ οὔτε τοῖς εὐλαθεσιταῖς μοναχοῖς συγχωρήσουσι χωρὶς τῆς τοῦ ἡγουμένου γνώμης ἐκφοιτᾶν ἐκ τοῦ μοναστηρίου, ἀλλ' εἰσω τούτους καθέουσι τὰ πρὸς θεὸν ζητοῦντας, καὶ μὴ διασπῶντας ἑαυτοῦς, μήτε τὰς πράξεις, μήτε τὰς ἐπιτηδεύσεις, οὔτε ἐτέρους τινὰς γενέσθαι κατὰ τὸ μοναστήριον νύκτωρ τε καὶ μεθ' ἡμέραν εἰσουσιν, ὅπερ οὐκ ὀρθὴν τὴν ¹⁾ τῶν εὐλαθεσιταῶν μοναχῶν παρασκευάσουσι ²⁾ δόξαν. Ἔστω δὲ ἀκριβεῖ θεολογῶ περιπεφραγμένον τὸ μοναστήριον, ὥστε μηδεμίαν ἔξοδον ἀλλάχθην πλὴν ἢ διὰ τῶν πυλίδων εἶναι.

Κε φ. β.

Ἔπειτα γὰρ εἰ τις ἐκκλησία κατὰ τὸ μοναστήριον μὴ εἴη ³⁾, μηδὲ οὕτως προφάσει τῶν ἐκκλησιῶν ἐκφοιτᾶν ἀδείως, ἢ καὶ περιπάτους ἐκεῖσε ποιεῖσθαι, καὶ ἐντυγγάνειν ἰσθῖν, οἷς οὐδὲ προσήκει, ἀλλὰ παραγίνεσθαι μὲν ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἱερᾶς λειτουργίας ἅμα τῷ ἡγουμένῳ ἢ τοῖς αὐτοῦ πρωτεύουσιν τε καὶ γενηρακάτοις, τῆς δὲ λειτουργίας πληρωθείσης τὸ μὴ μοναχικὸν ἄπαν αἰθῆς εἰς τὸ κοινόβιον χωρεῖν, ἀκρίτως καθῆσθαι, καὶ τὸν τε μέγαν ἱκετεύειν θεῶν, τοῖς τε θεῖαις ἐντυγγάνειν γραφαῖς. πολὺς γὰρ ὁ ἱερός τῶν τοιούτων βιβλίων χορός, καὶ δυνατός ἐστιν ἑκάστου τῆν ψυχὴν ἐπανορθοῦν, καὶ ἐπαρθεῖν τοῖς ἱεροῖς λόγοις, ἅπερ εἰ συνεχῶς ἀναγινώσκουσιν, οὐκ ἂν ποτε σφαλθεῖν, οὔδὲ εἰς ἀνθρωπίνως κατενεχθεῖν μερῖμας. Τίσσας δὲ ἢ πέντε πρεσβυτάς ἐκ τῆς αὐτῆς μονῆς εἶναι κατὰ τὴν ἐν τῷ μοναστηρίῳ καθιστώσων ἀγιοτάτην ἐκκλησίαν, οἷς ἡδὴ πᾶς ἀγὼν ἦνυσται κατὰ τὴν ἀσκήσιν, καὶ ὅπερ χειροτονίας ἤξουσιν τῆς ἐν τῷ κλήρῳ, πρεσβυτέρων τυχόν ἢ διακόνων ἢ τῶν ἐφεξῆς ἔχοντες σχῆμα. οὗτος γὰρ καὶ τοῖς ἀφικνουμένοις ἐντεύξονται, καὶ τὰ ἐκ τῶν βίβλων διαλέξονται γραφῶν, καὶ νομίζεσθαι πάντας εἶναι τοιοῦτους παρασκευάσειν, καὶ φυλάξαι τὸν ἱερὸν οἶκον, τὴν νεότητι δὲ θρασυνομένην καὶ τῶν οἰκείων ὄρων ἐξίναί βουλομένην ἐπὶ τῆς καρτερίας ἐπέχοντες.

Κε φ. γ.

habitalis, sive a nobis ipsi edificatis, sive ab aliis seorsum habitata, haec omnibus modis depones, aperiesque eis alterutra ubi celebret ⁴⁾. Quid enim formidabunt hoc agentes, semetipsos dicantes deo et abrenunciantes publicae conversationi? Et hoc quidem ita valere nunc et in futurum omne volumus tempus, nullo, ut dictum est, habente habitaculum seorsum, sed congregandis omnibus et inspicientibus, quae ab alterutris aguntur. Certum est enim, quia talia studebant ea ⁵⁾ constituere, qualia omnino inculpabilia manent. Si quis autem apparuerit tantum impudens, ut audeat tentare praevicari, quod sancitum est, monasterii praesul haec examinet. Volumus enim vehementiorem, quam nunc est, fieri observationem, et primum quidem non plurimos esse in monasterium ingressus, sed numm aut secundum forte, et adstare ianae viros senes et castos et testimonii boni ex omnibus, qui quidem neque reverendissimis monachis concedant sine abbatis voluntate exire monasterium, sed inter ⁶⁾ eos detineant, quae dei sunt zelantes nec semetipsos lacerantes, nec actus, nec studia, nec alios quosdam introire monasterium noctibus et diebus sinant, qui non rectam manere procurent venerabilium monachorum voluntatem. Sitque cautissima maceria munitionis monasterium, ut nullus exitus aliunde nisi per ianuas sit.

CAP. II. Deinde vel si ulla ecclesia in monasterio sit, neque sic occasione ecclesiarum ingredi, et deambulationes licite illic facere, et confabulari, cum quibus non convenit, sed venire quidem tempore sacri ministerii cum abbate suisque prioribus et senibus, sacrificioque completo omnes monachi rursus ad coenobium revertantur, ibique sedeant, magnamque deum honorent ⁷⁾, et sacris scripturis incumbant. Plurimus itaque ⁸⁾ est horum librorum chorus, et possibile est unicuique animam corrigere atque rigare sacris scripturis, quas si frequenter legent, nunquam decipientur, nec ad humanas descendunt sollicitudines. Quatuor autem vel quinque seniores ex ipso monasterio esse in constituta ecclesia, quibus iam omnis exercitatio est expleta in continentia, et qui ordinationem habere meruerunt in clero, presbyterorum forsant, aut diaconorum, aut deinceps habentium schema. Dicti enim et supervenientes alloquantur, et de divinis eloquiis disputabunt, et

putari

¹⁾ ὀρθὴν μένειν τὴν Hal., Vet. Int. — ²⁾ παρασκευάσουσι Hal. — ³⁾ Hal.; καὶ μὴ τις ἐκκλησία — εἴη Bas.; negationem non habet Strimg. — ⁴⁾ aperiesque eis mutuum inspectionem et videbunt omnes ab alter-

nunc est, severiorem fieri, ac primum quidem, ne multi sint ad monasterium aditus, sed unus vel duo fortasse, viri autem senes et casti, et bona ab omnibus testimonia portae adstant, qui neque religiosissimis monachis sine praesulis voluntate monasterio exire permittant, sed eos intus detineant, ut quae dei sunt quaerant, nec se ipsos, nec actiones suas, nec studia distrahant, neque permittant, ut alii quidam die noctuque in monasterio sint, qui non bonam religiosissimis monachis conciliaturi sint existimationem. Monasterium autem diligenter maceria munitum sit, ut nullus exitus alibi, quam per portas pateat.

CAP. II.

Deinde etsi templum in monasterio non sit, neque sic praetextu templorum licenter exeant, vel ibi ambulent, et in eos incidant, in quos non convenit, sed tempore quidem sacri ministerii una cum abbate vel prioribus et senioribus adveniant, ministerio autem impleto omnes monachi ad coenobium revertantur, ibique consistant, et tam magno deo preces fundant, quam sacras scripturas legant. Magnus enim est sacer ille horum librorum chorus, et cuiusque animum emendare sacrisque eloquiis rigare potest, quae, si continuo legerint, nunquam decipientur, nec ad humanas sollicitudines delabentur. In sanctissima autem ecclesia, quae in monasterio est, quatuor vel quinque senes ex eodem monasterio sint, quibus iam omne certamen in exercitatione absolutum est, quique digni habiti sunt, ut clerici crearentur, presbyterorum scilicet, vel diaconorum, vel eorum, qui sequuntur, schema habentes. Hi enim et cum adventibus colloquantur, et ex sacris scripturis disserent, et efficiant, ut omnes tales esse videantur, et sacram domum custodiant, audacem vero iuventutem et terminos suos egredi volentem in continentia retinebunt.

CAP. III.

utris celebrata Bk. — ⁵⁾ ii Bk. ed. ster. — ⁶⁾ Fort. leg. intra vel intus, quod habet Bk. — ⁷⁾ Fort. leg. orent. — ⁸⁾ etenim Bk.

Κεφ. γ΄.

CAP. III.

Οὐκ εἰσελεύσεται δὲ οὔτε¹⁾ γυνή παντελῶς εἰς ἀνδρῶν μοναστήριον, οὔτε²⁾ ἀνήρ εἰς γυναικίον ἢ προφάσει τελευτήσαντος καίσισε κειμένου μνήμης, ἢ κατ' ἄλλην αἰτίαν, καὶ μάλιστα εἰ τις ἀδελφὸν τυχόν, ἢ ἀδελφὴν, ἢ τινα τῶν ἐκ τοῦ γένους ἔχειν ἐν τῷ μοναστηρίῳ φήσῃ. συγγένεια γὰρ τοῖς μοναχοῖς ἐπὶ γῆς οὐκ ἔστι, τοῖς γε τὸν ἐν οὐρανῷ ζηλώσασιν βίον. τί γὰρ δὴ καὶ βουλόμενοι τὰς τοιαύτας εἰσόδους ποιήσονται, εἰ μὴ βούλονται τι πράττειν τῶν ἀπηγορευμένων; ἔξω καὶ τὰ ἀνδράσι πρόποντα ἐν τοῖς ἀνδρῶν μοναστηρίοις ἀνδράσι ποιεῖν, καὶ τὰ γυναικῶν ὁμοίως ἀπονεμημένα ἐν τοῖς γυναικείοις μοναστηρίοις πράττειν γυναικῶν, οὐδενὸς ἐπιμνησκόμενον θαιτέρων, οὐδὲ εἰ τις τυχόν ἀδελφὸς εἶναι λέγοιτο, ἢ ἀδελφὴ, ἢ συγγενὴς ἄλλος. οὐδὲ γὰρ κατὰ ταύτην τὴν προφασιν εἰρητῶν εἶναι τοὺς συγχωροῦμεν. εἰ γὰρ αἰτίας τὰς ἀρχὰς ἐκκόψομεν, καὶ τὴν δι' αὐτῆς τῆς ὁράσεως ἐκκρινόμενῃ ταῖς ψυχαῖς ἀπάτην καὶ τὸν ἐντεῦθεν δόξαν καλύσομεν, ἔστι πολλὰ πρὸς τὴν καὶ εὐκολωτέρα τοῖς ἱεροῖς ἀγωνισταῖς ἢ τοῦ κρῆττονος βίου κατόρθωσις, πάντες τοίνυν τῶδε τῷ νόμῳ παιδείσασιν, καὶ μὴ ἀνδρῶν ἀποτιδέσθασιν ἐν γυναικίον μοναστηρίων ταίροις, μὴτε γυναικῶν ἐν ἀνδρῶν ἀσκητήριον κατοικήσασιν, οὐδὲ γὰρ ἀνδράσι γυναικωνίδεις πρόπονται, οὔτε αὐδὲ ἀνδρῶν τοῖς τῶν γυναικῶν καταλόγοις. οὐδὲ ἐντεῦθεν διὰ τοὺς τελευτήσαντας τοὺς περιούσιους τὰς ἀσχημονας ταύτας ἐπιμνήσκονται βουλόμεθα, ἵνα μὴ πάροδος ἐντεῦθεν γένοιτο τῇ φύσει πρὸς ἑαυτήν, ἢ μὴ θέμις, τρυφᾶν τε καὶ παύειν, καὶ τὰ θεῖα κατασχύνειν πράγματα, καὶ εὐσεβείας δὴ τὴν προκαλύμματα καὶ τῷ τῆς ὁσίας σχήματι, ταῦτα πράττειν, ἅπερ οὐδὲ λέγειν οὐδὲ ἐννοεῖν τοῖς τὸν μονῆρ βίον ἀσχοῦσι καλόν. ἔκεινο δὲ ὄντως φανεροῦ, ὅτι ἀνάγκη καθέστηκεν τοῖς ταῖς ταφῶν ὑπηρετοῦμένοις, καὶ μάλιστα τοῖς τὴν ἀλλοτρίαν φροντίαν, τοὺς τε ὀρυττόντας εἰσφοιτᾶν εἰς τὰ μοναστήρια. καὶ ἐν μὲν τοῖς ἀνδρῶν μοναστηρίοις τὸ πρᾶγμα εὐκόλον ἔστιν, ἐν δὲ τοῖς γυναικείοις οὐχ οὕτως³⁾, διὰ τὴν εἰρημένην ἀπαγόρευσιν. §. α'. Θεσπίζομεν τοίνυν, εἰ ποτε μέλλοι τοιοῦτό τι γίνεσθαι, καὶ θεπίσθαι τις γυνή ἐν γυναικίον μοναστηρίῳ (ἀνδρῶν γὰρ οὐκ ἐφέμεν), τὰς μὲν εὐλαβεστάτας γυναικῶν ἐν τῷ οἴκῳ μένειν καταγωγῶν, μόνην δὲ τὴν θυραῶν ἢ τὰς θυραῶν καὶ τὴν ἡγουμένην Ἰωὺς αὐτήν, εἰ βουληθεῖ, παρεῖναι τοῖς γινομένοις, καὶ ἅπτερον ἐκείνους πράξαντας τὰ περὶ τὴν ὄσαν γενομμένα, καὶ τὸν τάφον ὀφείλονται, καὶ τὸ σῶμα καλύψαντας εὐδὺς ἀποχωρεῖν, μὴ τετραμμένους

Non ingrediatur neque mulier in monasterium virile, nec vir in femininum vel praetextis memoriae mortui cuiusdam ibique sepulti, vel ob aliam causam, et maxime si quis fratrem forte, aut sororem, vel aliquem ex cognatis se in monasterio habere dicat. Cognatio enim monachis in terra non est, ut qui carlestem vitam sectantur. Quid enim volentes talem ingressum facerent, nisi quid eorum, quae prohibita sunt, agere vellent? quum et viris ea, quae viris decet, in virilibus monasteriis facere, et similiter mulieribus quae feminis destinata sunt, in femininis monasteriis agere liceat, nullo ex utriusque miscendo, nec si quis forte frater esse dicatur, aut soror, aut alius cognatus. Neque enim hoc praetextu quibusdam ingredi permitimus. Nam si ipsa principia praecidamus, tanquam corruptionem, quae ipso ad aspectum animis se intus, et periculum inde imminens prohibeamus, multo tranquillior et facilius erit sacris caeruatoribus melioris vitae emendatio. Omnes igitur huic legi pareant, et nec viri deponantur in muliebrium monasteriorum pulpcri, nec mulieres in virilibus asceteriis sepeliantur. Neque enim viros gynaecia, neque rursus andros femininarum ordines decet. Nec inde propter defectum indecentes eiusmodi commixtiones vis facere permitimus, qui superstites sunt, ne via inde naturae concidatur adversus se, quod non licet, luxuriandi, et habendi, et sacras res dehonoreandi, atque pietatis vobramento et specie exsequiarum ea agendi, quae neque dicere neque cogitare illis pulchrum est, qui monasticam vitam agunt. Illud vero manifestum est, ut qui sepulturae inserviant, et praesertim, qui feretro portant, quique fodiant, et monasteria ingredi debent. Et in virilibus quidem monasteriis res facilis est, in femininis vero non ita, propter dictam prohibitionem.

§. 1. Sancimus igitur, si quando tale quid fieri et mulierem aliquam in monasterio femininarum sepeli contingat (virum enim non permitimus), ut reverendissimae quidem feminae in habitaculo suo maneat, sola vero ostiaria et ostiariae, ipsae etiam abbatis, et vellet, interire eis, quae fuerint, atque illi simul praeegerint, quae in exsequiis fieri solent, et sepulchrum effoderint, atque corpus texerint, statim recedant, non videntes aliquas ex reverendissimis feminis, nec ab ali-

putari omnes esse tales procurabunt, et custodient sacram domum, inventum autem exardescens et sui terminos exallire volentem in continentia detinebunt.

CAP. III. Non ingredientur autem neque mulieres in virile monasterium, neque viri in femininum occasione mortui et ibi sepulti memoriae⁴⁾, vel per aliam causam, et maxime si quis fratrem forte, vel sororem, aut aliquem ex genere habere in monasterio dicat. Cognatio enim monachis in terra non est, caelestem zelantibus vitam. Quid enim volentes tales ingressus faciant, nisi voluerint aliquid agere interdictorum? quum liceat et viris convenientia in monasteriis virilibus celebrare, et mulieribus similiter distributa in muliebribus monasteriis facere mulieres, nullo permixto alterutri, neque si forte frater esse dicatur, aut soror, aut cognatus alter. Neque enim per hanc occasionem ingredi sinemus aliquem. Si enim ipsa principia abscidamus, et per ipsum ad aspectum insitam animabus delinicionem et ex hoc lapsam prohibeamus, erit multo possibilis et facilius sacris decertatoribus melioris vitae status. Omnes ergo huic legi obediant, et neque viri recedant in muliebri monasterio sepulchra, neque mulieres in virilibus asceteriis fodiant. Neque enim viros mulierum studia decet, neque rursus virilia mulierum collegiis conveniant, neque ex hoc propter defunctos turpes et mali principii tates permixtiones agi volumus, ut non iter ex hoc fiat naturae apud se inhonestate grassari⁵⁾, et Indere, et divinas confundere causas, et pietatis quasi velamine et cognationis vehemate haec agere, quae neque dicere, neque cogitare singularem vitam eligentibus est bonum. Illo existente manifesto, quia necessarium est sepulturae ministrantes, et maxime lectis⁶⁾, et fodientes non⁷⁾ ingredi monasteria. Sed in virilibus quidem monasteriis causa facilis est, in muliebribus autem non ita, propter memoratam interdictionem.

§. 1. Sancimus igitur, si quando aliquid futurum sit tale fieri, et sepeliri mulier in muliebri monasterio (virum namque non sinimus), reverendissimas quidam feminas in suo manere habitaculo, solam vero ostiariam

¹⁾ οὐδὲ Hal. — ²⁾ Bas.; οὐδὲ Scrimg., Hal. — ³⁾ μοναστήρια: τὸ πρᾶγμα οὐκ εὐκόλον ἔστι ἐν τοῖς γυναικείοις ἄλλως τε καὶ διὰ Hal. — ⁴⁾ Bk.; memoriam Cont. — ⁵⁾ „al. gloriari“ Cont. in marg. — ⁶⁾ lector ferentes Bk. ad. stor. — ⁷⁾ non eiecit Bk.

τινὸν τῶν εὐλαβεστάτων γυναικῶν, μήτε παρὰ τινῶν αὐτῶν θεαδένιας. Ἀλλὰ μηδὲ ἄλλην ἐπινοείτωσαν προφρασίαν ἢ ἀνδρες τῶν εἰς γυναικεῖα μοναστήρια προσθῶν, ἢ γυναῖκες τῶν ἀνδράσι ἀφροισιμῶν, καὶ προφράσει τῶν περὶ τὴν δόξαν προτιμωμένων, εἰς δὴ μνήμας καλοῦσιν, εἰς τρίτην καὶ ἐγγύτην ἀνοήτους ἡμέραν, καὶ ἡλικα γένηται ἐξήκοντι ἢ καὶ ἐνιαυτός. Ἐξόν, ἢ μὲν γυναικεῖον εἶη τὸ μοναστήριον, γυναικας ἅπαντα πράττειν, εἰ δὲ ἀνδρῆσι, ἀνδρας, καὶ μὴ προφράσει τῶν τοιούτων παρατηρήσεων ἀδοξίαν τινὰ τοῖς ἐυάγαι μοναστηρίοις προσεπιβῆσαι.

Κε φ. δ'.

Ἐπειδὴ δὲ οὐδὲν τῶν νομοθετουμένων, εἰ μὴ φυλακὴν ἔχει τὴν προσήκουσαν, δύναται τηρεῖσθαι προσήκοντως, θεοσιζόμεν, τὸν κατὰ καιρὸν ἐκάστον μοναστηρίου προεσιτώα συνεχῶς ἐποπιεῖν αὐτοὺς καὶ περιεργάζεσθαι τὴν ἐκάστον πολιτείαν τε καὶ κατὰστασιν, καὶ εἰ πού τι βραχὺ γένηται παρὰ τὸ πρέπον, τοῦτο εὐθὺς ἐπανορθοῦν, καὶ μὴ συγχωρεῖν μίσην γίνεσθαι τὸν δόξαν, μηδὲ ἀπολέσθαι ψυχὴν πρὸς τὴν ἐκ τῆς ἀσκήσεως σωτηρίαν καταφεύγουσαν. Ὁ δὲ τῶν μοναστηρίων ἑξαρχος, εἰ γε εἶη κατὰ τὸν τόπον, ὡς περὶ ἐπὶ ταύτης ἐστὶ τῆς εὐδαίμονος πόλεως, ταῦτα περιεργάζεσθαι, καὶ στελλεῖν τοὺς καλουμένους ἀποκρισιάρχους τοὺς αὐτοὺς κατὰ τὰ μοναστήρια, καὶ πυνθανέσθαι καὶ ἐκ τῶν γειτόνων, μὴ πού τι πονηρὸν ἐπὶ τινος τῶν μοναστηρίων τῶν ἐγγύθεν γίνηται, καὶ ταῦτα ἅπαντα σωφρονίζετω, καὶ τῆς προσήκουσας ἀξιούτω προνοίας. Ἀλλὰ καὶ ὁ πόλεως ἐκάστης ἐπίσκοπος τοῦτου προνοίαν ἔχειτω, εἴτε πατριάρχης, εἴτε μητροπολίτης, εἴτε καὶ τῶν καθ' ἑκάστον εἶη, καὶ τοὺς εὐλαβεστάτους ἐκδίκους τῆς ἐκκλησίας τῆς αὐτῆς στελλεῖν ταῦτα ἀναγιγνόμενας, καὶ παραφυλάττειν, καὶ μὴ συγχωρεῖν μίσην γίνεσθαι ἐξω τοῦ προσήκοντος, ἀλλὰ καὶ εἰ τι γένοιτο, θάπτον τοῦτο ἐπανορθοῦν. Ὁ δὲ ἀγιωτάτος πατριάρχης ταύτης τῆς εὐδαίμονος πόλεως τὰ ἀπὸ τῶν ἐνταῦθα μοναστηρίων ὁμοίως ἐξετάζειτω, καὶ φυλάκας τοῦ πράγματος τοὺς θεοφιλεστάτους ἐκκλησιαστικούς τῆς ἀγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας, καὶ οὓς ἂν νομίσειεν ἀκριβεῖς καὶ σεμνοτάτους εἶναι, καταστήσασθαι, ἵνα διὰ πλειόνων τῆς φυλακῆς γινόμενης ἐπι¹⁾ μελῶν ἢ τήρησις καὶ ἢ ἐπὶ τοῖς ἀμαρτήμασι ἐκδίκησις γένηται.

Κε φ. ε'.

Δεῖ δὲ ἑκάστον μοναστήριον ὑπὸ ἡγούμενον εὐλοῦν ἔχειν, καθάπερ εἰπόντες ἐφθήμεν, τοὺς λεγομένους

et abbatissam forte ipsam, si voluerit, interesse his, quae aguntur, et ipsos celerius illa agentes, quae circa funus solennia sunt, et sepulchrum fodientes, et corpus obvelantes repente discedere, neque videntes aliquas reverendissimarum mulierum, neque ab aliqua earum visos. Sed neque aliquam²⁾ excogitent occasionem aut viri ad mulierum monasteria ingrediendi, aut mulieres viris deputata, occasione horum, quae circa funus aguntur, quas v que memorias vocant, in tertiam et nonam convenientes diem, aut dum quadraginta compleantur, aut etiam annus, quum liceat, si quidem muliebres sit monasterium, mulieres omnia agere, si vero virorum, viros, et in occasione talium observationem inhonestatem quandam venerabilibus monasteriis imponere.

§. IV. Quis vero nihil, quod sancitur, nisi custodia habeat competentem, poterit servari decenter, an annus, per tempus uniuscuiusque monasterii praesulem frequenter inspicere et perscrutari uniuscuiusque conversationem et disciplinam, et sicubi aliquid parvum fiat contra quae decet, hoc repente corrigere, et non sinere minus fieri lapsus, et perire animam ad salutem conversationis confugientem. Monasteriorum autem exarchus, si quis fuerit per loca, sicut in hac felicissima civitate, haec sollicito curet, et mittat eos, qui se pellantur responsarii eius per monasteria, et requirant etiam vicinos, ne forte aliquid nequam in aliquo monasteriorum proximo fiat, et haec universa castiget, et competente digna faciat providentia. Sed etiam nihil minaque civitatis episcopus huius rei providentiam habeat, sive patriarcha, sive metropolita, sive singuli sint episcoporum, et reverendissimos defensores ecclesiae qui et mittant³⁾ haec requirentes et servantes, et non sinentes quidquam fieri, extra quam decet, sed et si quid fiat, velociter hoc emendare. Sanctissimus autem patriarcha felicissimae huius urbis de monasteriis hic positus similiter examinet, et custodes rei deo amabiles ecclesiae defensores sanctissimae maioris ecclesiae, et quos putaverit perfectos et honestissimos esse, constituat, ut per plures custodia facta, adhuc amplior observatio et super peccatis vindicta fiat.

CAP. V. Oportet autem unumquodque monasterium sub abbate constitutum habere, sicut praediximus, eos, qui vocantur responsarii, viros senes et monachicum certamen superantes, et non facile corporales

aliquibus visi. Sed neque alium praetextum excogitent vel viri in feminarum ingrediendi monasteria, vel mulieres in ea, quae viris assignata sunt, praetextu etiam eorum, quae in exsequiis sunt, quas memorias vocant, in tertium et nonum diem convenientes, et quando quadraginta dies vel annus praeterierint, quum liceat, si quidem muliebres sit monasterium, mulieribus omnia agere, sin virile, viris, nec occasione eiusmodi observationum malam existimationem venerabilibus monasteriis conciliare.

CAP. IV.

Quoniam vero nihil eorum, quae sancuntur, recte servari potest, nisi iusta posita sit custodia, sancimus, ut cuiusque monasterii, qui est, praesul assidue eos observet, et diligenter in cuiusque vitam et statum inquiret, ac si vel exiguum aliquid contra decorum committatur, id statim corrigat, neque permittat, ut maior lapsus fiat, et anima pereat, quae ad salutem per vitam asceticam obtinendam confugit. Monasteriorum autem exarchus, si in loco sit, sicut est in felici hac urbe, haec diligenter peragat, et apocrisarios suos, qui vocantur, in monasterium mittat, et ex vicinis etiam quaerat, num quid forte mali in vicino monasterio fiat, atque haec omnia castiget et conveniente providentia dignetur. Sed et cuiusque civitatis episcopus curam illius rei gerat, sive patriarcha, sive metropolitani, sive singularis sit, et reverendissimos illius ecclesiae defensores mittat, qui in haec inquirent, eaque custodiant, nec quidquam praeter id, quod decet, fieri permittant; sed et si quid fiat, id celeriter emendet. Sanctissimus vero patriarcha felicitis huius urbis quae ad monasteria hic sita pertinent similiter examinet, cuiusque rei custodes dei amantissimos ecclesiae defensores sanctissimae magnae ecclesiae, et quos diligenter honestissimosque esse putaverit, constituat, ut custodia a pluribus praestita, maior sit observatio et peccatorum vindicta.

CAP. V.

Quodvis autem monasterium sub abbate constitutum, sicut ante diximus, apocrisarios, qui vocantur, habere

¹⁾ Inl Hal. — ²⁾ aliam BA, ed, ster. — ³⁾ defensores ecclesiae mittat BA, ed, ster.

μένους ἀποκρισαρίους, ἀνδρας γεγηρακότας, καὶ ἡδὴ τὸ μοναχικὸν ἀγωνισαμένους, καὶ οὐ θάδεως τρεῖς σωματικὰς ἐπιβλαβείας υφισταμένους, οἱ τοῖς πράγμασι καὶ ταῖς αὐτῶν ἀπασχοληταὶ χρεῖαις. καὶ οὐ μόνον ἐπεὶ ἀνδρῶν εἴη τὸ μοναστήριον, ἀλλ' εἰ καὶ γυναικῶν τοῦτον, εἶναι δύο τινὰς ἢ τρεῖς¹⁾ ἄνδρα, ἢ εὐνοῦχος, ἢ εἰ δυνατόν, μαρτυρουμένους²⁾, ὅπῃ τὰ πραγματὰ αὐταῖς πρᾶξουσιν, καὶ τὴν ἀβρὴν ἢ πύστις διατάσσουσι κοινωσίαν, ἢ ἕνα τοῦτου καιροῦ. Εἰ δὲ περὶ τινος τοῦ μοναστηρίου χρεῖαις ἢ εἰς μίαν τῶν εὐλαβεστάτων ἀσκητικῶν ἀναγερομένης ἵπτιν τι τῶν ἀναγκαίων βούλοιντο, ἐντείνονται τῇ ἡγουμένῃ μορῇ, καὶ ἐτέρᾳ παντελῶς οὐδεμιᾷ τῶν γυναικῶν τῶν εἰς τὸ μοναστήριον τοῦτο, ἀλλὰ δια τῶν εὐλαβεστάτων θυρωρῶν πράττοντες. εἰ γὰρ ἰοιαυτὰς τινὰς καὶ ἐπὶ ταῖς θύραις τεταχθῆναι, ἀλλ' ὁμοίως τὰς ἰσθμῶν καὶ ἐξόδους τὰς εἰς τὸ μοναστήριον ἐποπιτεύσασθαι, καὶ τὰς ἐξόδους κλιθῆναι, καὶ ἀβασίτας ἀνδρῶν τὰς ἐκόδους, πλὴν τῶν ἀποκρισαρίων, καταστήσουσιν. οἱ δὲ ταῖς θυρωροῖς ἐντείνονται, καὶ ἐροῦσι τὴν ἐαυτῶν ἄγχι, ἢ δὲ ἡγουμένην μαρτυροῦσα μὲν καὶ κατοῦσα τοῦτο ἐντείνονται, αὐτὰ δὲ ἀνοίσουσιν ἐπ' ἐκείνην τὰ περὶ τῆς ἐαυτῶν διοικήσεως ἢ τῆς χρεῖαις, ἐφ' ἣ παραγενοῦσιν. καὶ οὕτως καὶ τὰ ἀνθρωπῆνα πράξουσαι καλῶς, καὶ ἡ σωφροσύνη διαμενεῖ πανταχόθεν ὑπὸ οὐδενὸς πειραζομένη χαροῦ. Εἰ δὲ τις ἁμαρτία (καὶ γὰρ πολλὰ τὰ ἀνθρωπῆνα, καὶ οὐκ ἂν τὸ δυνατόν τὴν φύσιν οὕτως ἐπισχεῖν, ὡς ἁμαρτάνειν μηδὲν. τοῦτο γὰρ ἐστὶ μόνον θεοῦ), τοῦτον μετροῦ μὲν ὄντος τοῦ πράγματος καὶ νοθεύειν καὶ καθεύουσιν καὶ μετανοίας αἰτῶ διδόναι καιρὸν, ἵνα καλλῶς τὰς ἰσθμῶν αὐδὲς ἐπαρέδοι πρὸς ἐαυτὸν, καὶ μὴ τῶς ἡδὴ καταβληθένους ἀπολέσει πόνους. εἰ δὲ μίαν οὐ τοῦ πρᾶγματος εἴη τῆς ἁμαρτίας, πρὸς τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὴν ἐπιμέλειαν τῆς ἐπαρθεώσεως εἶναι καὶ αὐδὲς νοθεύειν σφοδρῶτα, καὶ μετανοίας ἰσχυρὰν ἀπαιτεῖ. καὶ εἰ μὴ ἰσχυροῦσιν τοῖς τοῖς τῶν τοῖς σώσαι τὸν ὀλισθαίνον πρόχρονον, (τὸ αὐτὸ δὲ καὶ ἐπὶ γυναικῶν ἀκούσων καὶ ἀνδρῶν φάμεν), χρεῖν εἶδναι τῷ μεγάλῳ θεῷ, ἐφ' ἧ καὶ ἐν οὐρανῷ γίνεσθαι χαρὰν ταῖς ἀγγελικαῖς εἰπόντι δυνατόν, ἢ ἕνα τῶν σωθεῖν τῶν ἁμαρτωλῶν, εἰ δὲ κρείττον ἢ κατὰ θεοκρατίαν τὸ πρόγμα γένηται, τῆνικαῦτα δεῖ καὶ ἐξωθεῖν αὐτὸν τοῦ μοναστηρίου, ὅπως ἂν ἐκδοῦς ἐαυτὸν ἐκ τῶν καλλίων τοῖς χείροσιν αὐτὸς τῆς ἐαυτοῦ κακίας ἀπολαύσει μόνος. καὶ μὴ τι τῶν ἐαυτοῦ κακῶν καὶ ἐτέροις προσομαζήσῃαι, ὡς περὶ τῶν λοιμωτῶν καὶ ἀθεράπευτα

habere oportet, viros aetate provecos, quiq̄ue monasticam vitam iam egerunt, nec facile corporis impetus patiuntur, qui rebus atque utilitatibus eorum occupantur. Nec tantum si virorum, sed etiam si mulierum forte sit monasterium, duo vel tres viri sint, vel eunuchi, vel, si fieri potest, probati. qui negotia eorum peragant, et ineffabilem communionem, cum tempus est, ipsis distribuunt. Quodsi de necessitate quaedam monasterii, vel quae ad aliquam ex religionis iis ascetis pertineat, necessarium quid dicere velint, cum sola abbatissa, et nulla alia plane femina, quae in monasterio illo sunt, colloquantur, sed per religiosissimas ostiarias id agant. Oportet enim tales aliquas etiam ad inuas constitui, quae similiter ingressus et egressus in monasterium observent, exitusque prohibeant, et viris, exceptis apocriariis, aditus inaccessus reddant. Atque hi cum ostiariis loquantur, seque advenisse dicant, abbatissa vero cognoscens et descendens cum illis loquatur, illi vero ad eam referant, quae ad eorum administrationem, vel necessitatem, ob quam advenerunt, pertinent. Atque ita etiam humana bene gerentur, et castitas ubique servabitur nullo malo tentata. Si quis vero deliquerit, (multa etenim sunt humana, nec quisquam naturam ita continere possit, ut nihil peccet; id enim solius dei est), cum, si quidem exigua res sit, et admoneat, et coeerceat, et tempus poenitentiae ei concedat, ut in ordinem redactus ad se redeat, nec labores, quos iam impendit, perdat. Si vero gravius sit delictum, pro ratione peccati etiam cura correctionis adhibeatur, et severior iterum admonitio magna poenitentia exigatur. Et si quidem haec modis eum, qui labi coepit, servare possit (idem autem de feminis sanctimonialibus et de viris dicimus), gratiam magno deo agat, qui etiam in caelo angelicas potestates gaudium percipere dixit, si quis peccantium servetur; si vero maior res sit, quam quae sanari possit, tum oportet etiam expelli eum monasterium, ut cum se ipsum a melioribus ad peiora contulerit, ipse malitia sua solus fruatur, nec quid malorum suorum etiam aliis adfricat, tanquam unum ex peccatilibus et insanabiliter aegrotantibus iumentis. Neque enim Imperator illa insuper habebit, si negligatur, neque indignationem contra abbatem, nec contra loci episcopum et defensores ecclesiae ei subiectos continebit, si haec non observaverint, quum imperatori huius quoque rei cura incumbat. Nam si parvis illi nudisque manibus preces per republica deo offerant, manifestum est fore, ut et exercitus recte se habeant et civitates floreat. Quum vero deus propitius et bene-

inurias³⁾ passuros, qui eorum⁴⁾ rebus et eorum occupentur utilitatibus. Et non solum si virorum sit monasterium, sed etiam si mulierum contingat⁵⁾, esse duos aut tres viros, aut vel eunuchos, si possibile est, esse, aut senes et castitatis testimonium habentes, qui causas agant, et ineffabilem eis praebeant communionem, quum huius tempus fuerit. Si vero de alia⁶⁾ monasterii utilitate aut ad unam reverendissimarum ascetiarum pertineat dicere aliqui necessarios voluerint, loquantur abbatissae, et alteri positus nulli feminarum, quae in monasterio sunt, haec per reverendissimas ostiarias agentes. Oportet enim tales aliquas ad inuas ordinari, quae similiter ingressus et egressus in monasterium inspiciant, et egressus prohibeant, et inaccessibiles viris ingressus, praeterquam apocriariis, constituant. Illi vero ad ostiariam loquantur, et dicant suum adventum, abbatissae vero per eas agnoscentes et descendentes his loquantur, et illi referant ad illas de eorum gubernatione aut utilitate, pro qua venerint, et ita et quae humana sunt agentur bene, et castitas permanebit undique a nullo tentata malo. Si quis autem deliquerit (nam multa sunt humana, et nullus potest naturam sic retinere, ut non peccet nihil, hoc enim proprium est solum dei), hunc, si quidem mediocre peccatum est, et monere, et suspendere, et poenitentiae ei dare tempus, ut meliorem ordinem sumens mox revertatur ad semetipsum, et non quos iam posuit amittat labores. Si vero maior culpa sit modus, secundum commissum et medelam correctionis esse, et rursus admonitionem vehementiorem et poenitentiam fortem exigere. Et si quidem valuerit istis modis amovere lapsum, et corrumpi coeptum (hoc autem et in mulieribus conversis et viris dicimus), grates agere magno deo, quum et in caelo fiat magnum gaudium angelicis virtutibus, quando aliquis salvus sit peccatorum. Si vero potiores ultra medicinam causae fiant, tunc etiam expelli eum a monasterio, quatenus dans semetipsum ex melioribus ad peiora, ipse suis malis potiat, et non per eius malum etiam alii violentur, sicut morbosorum et inexcusabiliter languentium iumentorum. Neque enim imperian

¹⁾ ἢ τρεῖς om. Hal. — ²⁾ Scripsit, Bas.; ἢ εὐνοῦχος (εἰ δυνατόν) μαρτυροῦμένους Hal.; verisimile est. Int. habuisse ἢ εὐνοῦχος, εἰ δυνατόν, ἢ γεγηρακότας μαρτυροῦμένους, quod Hombr. opinatus est,

vel simile quid. — ³⁾ „et violentias“ Cont. in marg. — ⁴⁾ eorum om. Bk. ed. ster. — ⁵⁾ Melius contingat. — ⁶⁾ aliqua Bk. ed. ster.

εὐπειτα νοσούντων βοσκημάτων. οὐδὲ γὰρ ἡ βασιλεία περιβάρεται τούτων ἀμελουμένων, οὐδὲ ἀγέεται τῆς ἀναγκητέως κατὰ τοῦ ἡγουμένου¹⁾, οὐδὲ κατὰ τοῦ τῶν τόπων ἐπισκόπου καὶ τῶν ὑπ' αὐτὸν ἐκκλησιαστικῶν, εἰ μὴ ταῦτα τηροῦν, ὡς ἀναγκαίως ὄσσης καὶ τῆ βασιλείᾳ τῆς τοῦ πράγματος ἐπιμελείας. εἰ γὰρ ἐκείνοι καθαραῖς ταῖς χερσὶ καὶ γυμναῖς τὰς ὑπερ τοῦ πολιτεύματος εὐχὰς προσάγειον τῷ θεῷ, πρόδηλον, ὡς καὶ τὰ στρατεύματα ἔξει καλῶς, καὶ αἱ πόλεις εὐταθήσουσι, θεοῦ δὲ ἴλω καὶ εὐμενοῦς καθεστῶτος, πῶς οὐκ ἔσται πάντα μετὰ πείρας ἀφῆρης τε καὶ εὐνοίας; καὶ ἡ γῆ τε ἡμῖν ὀσει καρποῦς καὶ θάλαττα²⁾ τὰ ὀκεία δώσει, τῆς ἐκείνων εὐχῆς εὐμενείᾳ θεοῦ πρὸς ἅπασαν τὴν πολιτείαν σπουδούς³⁾, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ κοινὸν σχῆμα τῶν ἀνθρώπων αἰδευσιμώτερον ἔσται καὶ ζήσει κάλλιον τὴν ἐκείνων αἰσχυνόμενον καθαρότητα. ὥστε μία σύμφορα γενήσεται, πάντων ὁμοῦ πρὸς τοῦτο συντελούντων, καὶ ἐξοριζομένης καθ' ὅσον⁴⁾ οἶόν τε ἔστι κακίας ἀπάσης, καὶ καλλιώνων τε καὶ ὀσιωτέρων ἐπιτηδεύματων εἰσαγομένων τε καὶ ἐμπροπόντων τοῖς πράγμασιν. ὁπερ ἡμεῖς ἐπιζητοῦντες πρᾶγμα πράττομεν, ὥσπερ πεπιστεύκαμεν, χρησιῶν.

Κε φ. ε'.⁵⁾

Κακείνῳ γε μὴ πᾶσι φυλάττεσθαι βουλόμεθα τρόποις, ὥστε, εἰ φανεῖ τις τῶν εὐλαβεστάτων μοναχῶν εἰς τι καπηλείον ἀναστρεφόμενος, τοῦτον εὐθὺς παραδίδουσι τοῖς τῶν πόλεων ἐκδίκους ἢ ἐναυθῶν τῷ δικαστηρίῳ τῆς σῆς ὑπεροχῆς. σωφρονίζεσθαι τε διελεγχομένον, καὶ μνησέσθαι τοῦτο τῷ ἡγουμένῳ, ὥστε αὐτὸν ἐξελαύνειν τοῦ μοναστηρίου τῶν ταῦτα πλημμελήσαντα, καὶ τὸν ἐν αἰσχύνῃ βίῳ τῆς ἀγγελικῆς ταύτης καταστάσεως ἀλλαξάμενον. Δεῖ γὰρ διπλοῦν τοῦτο ἔργον τοῖς μοναχοῖς καθεστάναι, ἢ ταῖς θείαις ἐνασχολεῖσθαι γραφαῖς, ἢ τὰ μοναχοῖς πρέποντα, ἅπερ καλεῖν εἰώθασι ἐργόχειρα, μελετᾶν τε καὶ ἐργάζεσθαι. διάνοια γὰρ μάτην σχολάζουσα οὐδὲν ἂν τῶν ἀγαθῶν ἀποτέκοι. Ὑπὲρ τούτων τόνδε ἴδιον τὸν νόμον, ἐπὶ τε ταύτης τῆς βασιλίδος πόλεως κρατοῦντα, ἐπὶ τε τῶν ἑθνῶν ἀπάντων. καὶ γὰρ δὴ πρὸς ἕκαστον ὀσιωτάτον πατριάρχῳν καταπέμφομεν αὐτὸν ἐπ' ἀσφαλείᾳ τε καὶ φυλακῇ προσήκουσῃ, οἱ δὲ πρὸς τοὺς ὑφ' αὐτοὺς τεταγμένους μητροπολίτας ἐκπέμψουσιν, ἐκείνοι

benevolus sit, quomodo non omnia summa pace bonisque legibus plena erunt? et terra quoque nobis feret fructus, et mare sua dabit, illorum precibus dei benevolentiam reipublicae conciliantibus. Sed et ipse communis hominum status maiorem reverentiam habebit, et melius vivent illorum puritatem reveriti. Ideoque unus consensus erit, omnibus simul ad hoc concurrentibus, omnique malitia quantum fieri potest eliminata, et melioribus atque sanctoribus studiis et quae rebus concelvantur introductis. Quod quum quaeramus, rem agimus, ut persuasum habemus, utilem.

CAP. VI.

Illud quoque omnibus modis servari volumus, ut, si quis ex religiosissimis monachis in caupona versari videretur, statim ille defensoribus civitatum, vel hic iudicio celsitudinis tuae tradatur, et convictus castigetur, idque abbati indicetur, ut eum monasterio expellat, qui talia commisit, atque inhonestam vitam cum angelico hoc statu commutavit. Duplex enim hoc opus monachos agere oportet, ut vel sacris scripturis vacent, vel quae monachos decent, quae opera manuarum vocare solent, meditentur et operentur; mens enim tenere otiosa nihil boni parit. De his vero legem hanc ponimus, quae tam in regia hac urbe, quam etiam inter omnes gentes valeat. Ad unumquemque enim sanctissimum patriarcham eam mittemus, ut diligenter et prout decet custodiatur, hi vero ad metropolitanos sub ipsis constitutos illam mittent, illi autem aliis omnibus episcopis tradent, atque per episcopos haec religiosissimis monachis et abbatibus eorum manifesta fient. Huius vero rei observationem committimus non solum abbati cuiusque monasterii, neque soli dei amantissimo locorum

Imperium despiciet hos negligi, neque retinebit indignationem adversus abbatem, neque contra loci episcopum et sub eo positos defensores ecclesiae, si non haec observaverint, tanquam necessaria sit etiam imperio rei diligentia. Si enim illi puris manibus et nudis animabus pro republica supplicent deo, manifestum, quod et exercitum habebunt bene, et civitates bene disponentur. Deo quoque placato et propitio existente, quomodo non erunt⁵⁾ universa plena totius pacis et devotionis? Sed et terra nobis feret fructus, et mare quae ana sua dabit, illorum oratione propitiationem dei ad omnem rempublicam deducente. Sed et ipsum commune schema hominum reverentius erit, et vivet melius, illorum erubescens perduratio⁶⁾. Ideoque una pariter conspiratio erit, omnibus simul ad hoc concurrentibus, et in exsilium missa, quantum possibile est, malitia omni, et melioribus et sanctoribus studiis introductis, et rebus ipsis decentibus. Quod nos requirentes, causam agimus, ut putamus, utilem.

CAP. VI. Illud quoque omnibus servari volumus modis, si visus fuerit aliquis reverendissimorum monachorum et⁷⁾ in aliqua tabernarum conversari, hunc repente dari locorum defensoribus, aut hic gloriosissimis praefectis sacrorum praetoriorum, et castigari convictum, et nunciari hoc abbae, quatenus enim expellat monasterio, qui talia deliquit, utpote in confusionem vitae angelicam hanc conversationem mutantem. Oportet enim duplex hoc opus monachis esse, aut divinis vacare scripturis, aut quae monachos decent (quae vocant manuum opera) meditari et operari. Mens enim frustra vacans nihil bonorum parit. Pro his hanc ponimus legem, et in hac regia civitate valentem, et in gentibus omnibus. Utique ad singulos patriarcharum dirigimus⁸⁾ eam ad cautelam observationemque competentem, illi vero sub se constitutis metropolitanis mittent.

III

⁵⁾ Huius capituli partem commemorat Photii Nomoc. IX. 35. (Fœlli bibl. II. p. 1020 sq.) et (Ioannis) Nomoc. tit. 30. (ibid. II. p. 637.)

¹⁾ κατὰ τοῦ ἡγουμένου Hal. — ²⁾ καὶ θάλαττον Hal. — ³⁾ εὐχῆς εὐμενείᾳ θεοῦ ἅπασιν τὴν πολ. συναγωγὴς Hal.; εὐχῆς εὐμενείᾳ θεοῦ πρὸς ἅπασαν τὴν πολ. συναγωγὴς Bas.; ex verbis Fet. Int. videtur legendum esse: εὐχῆς εὐμενείαν θεοῦ πρὸς ἅπα-

σαν τὴν πολ. συναγωγὴς. — ⁴⁾ Hal., Bas.; ὅσον om. Serimg. — ⁵⁾ Bk.; erunt om. Cont. — ⁶⁾ „puritatem aut purgationem“ Cont. in marg. — ⁷⁾ et om. Bk. — ⁸⁾ dirigemus Bk. ed. ster.

ἐκείνοι δὲ τοῖς ἄλλοις ἅπασι διαδώσουσιν ἐπισκόποις, καὶ διὰ τῶν ἐπισκόπων ταῦτα τοῖς εὐλαβεστάτοις μοναχοῖς καὶ τοῖς ἡγουμένοις αὐτῶν γενήσεται φανερά. Αἰδομὲν δὲ τὴν τοῦ πράγματος παρατήρησιν οὐ μόνον τῷ ἡγουμένῳ μονῆς ἐκείνης, οὐδὲ μόνον τῷ θεοφιλεστάτῳ τῶν τόπων ἐπισκόπῳ, οὐδὲ τοῖς ὀσιωτάτοις μητροπολίταις, οὐδὲ τοῖς ἀγιωτάτοις πατριάρχεις, ἀλλ' ἐνταῦθα μὲν καὶ τῇ σῇ ὑπεροχῇ¹⁾, ἵνα εἴ τινος τὸ πρᾶγμα δεηθῆι σφοδραίτερας ἐπαρροσώσεως, μανθάνοντες παρὰ τῶν θεοφιλεστάτων ἀνδρῶν ἐπεξοίεν, ἐν δὲ ταῖς ἐπαρχίαις, τοῖς ἐκείνων ἀρχουσι, πρότερον παρὰ τῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων τὸ πρακτικὸν μανθάνουσι, καὶ εἰς διὰ πάντων καὶ τοῖς προσώποις τοῖς ἱερωμένοις καὶ ταῖς ἀρχαῖς ἀνεύθυνα τὰ πρὸς θεὸν καὶ πρὸ γε πάντων τῇ βασιλεῖα, ὡς οὐδενὸς τῶν θειοτέρων καὶ τῶν φυλάτισσθαι δικαίων ἀμελουμένου παρ' ἡμῶν, ἀλλὰ διὰ πάντων σπουδασάντων τὴν κοινὴν πολιτείαν ἰῆς τοῦ μεγάλου θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ φιλανθρωπίας ἀπολαύειν διὰ τῆς τῶν εὐλαβεστάτων ἀνδρῶν καθαρότητος, ἣν φυλάξουσι καὶ κληρικοί καὶ μοναχοὶ καὶ ἐπίσκοποι, μέλλουσι τε καὶ ἐλαττοῦσι, τῶν τε ἱερῶν μεμνημένοι κανόνων, τῶν τε ἡμετέρων νόμων καὶ διατάξεων τῶν περὶ τούτου γεγραμμένων. οὓς καὶ κρατεῖν καὶ κυρτοῦσι εἶναι καὶ διὰ τοῦ παρόντος θεσπιζόμενον νόμου.

Ἐπίλογος.

Ἢ ταῖνυν σῇ ἐνδοξότης τὰ παραστάντα ἡμῖν καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θελοῦ δηλούμενα νόμου γινώσκουσα ἔργῳ καὶ πέρας παραδοῦνα σπουδασάτω. Dat. XVII. Kal. April. 2) Constantinop. imp. DN. Iustiniana ann. XIII, Apione V. C. Cons. [539.]

ΔΙΑ-

locorum episcopo, neque sanctissimis metropolitanis, neque sanctissimis patriarchis, sed hic quidem et celsitudini tuae, ut, si res severiore quadam censura indigeat, a piissimis viris edocti eam exsequantur, in provinciis vero illarum praesidibus, qui prius a deo amabilibus episcopis quod agendum sit discant, et per omnia tam sacratis personis, quam magistratibus ea, quae ad deum spectant, sint inculpata, et ante omnia imperio; quum nihil divinarum rerum et quae servari iustum est a nobis negligatur, sed per omnia operum demus, ut communis respublica magni dei et servatorum nostri Iesu Christi humanitate propter religiosissimorum virorum puritatem fruatur, quam servandum et clerici et monachi et episcopi maiores et minores, iam sacrorum canonum quam et nostrarum legum atque constitutionum de his scriptarum memores; quos ut valeant et ratas sint, hac quoque lege sancimus.

Epilogus.

Quae igitur nobis placuerunt et sacra hac lege declarata sunt gloria tua cognoscens effectui dare studeat.

Να-

illi quoque aliis omnibus innotescant episcopis, et per episcopos omnia haec reverendissimis monachis et abbatibus eorum fient manifesta. Damus autem causae observationem non solum abbatibus monasteriorum singulorum, nec solum deo amabilibus episcopis, nec sanctissimis metropolitanis, neque sanctissimis patriarchis, sed hic quidem et tuae excellentiae, ut, si cuius causa egeat vehementioris correctionis, discentes a deo amabilibus viris exsequantur, in provinciis autem earum indicibus, primitus a deo amabilibus episcopis quod agitur agnoscentibus, et ut³⁾ sint per omnia et personis sacratis et magistratibus innoxia ea, quae ad deum et praesentis imperio, tanquam nihil sit sanctis custodiri rempublicam⁴⁾ magis dei et salvatoris nostri Iesu Christi clementia tui per reverendissimorum virorum puritatem, quam custodient quoque clerici, et monachi, et episcopi, maiores et minores, sacrorum memores canonum sacrarumque legum et constitutionum de his scriptarum, quas et valere⁵⁾ esse etiam per praesentem sancimus legem.

Epilogus. Tua igitur beatitudo quae placuerunt nobis et per hanc sacram declarata sunt legem cognoscens, operi effectuique tradere festinet. Dat. Non. Mai. Constant. imper. DN. Iustiniana PP. Aug. anno XIII, Apione V. C. Cons. [539.]

CONST. CXXXVIII.

¹⁾ Hal, in ed. Nor. post ὑπεροχῇ asteriscum posuit, in interpretatione autem latina habet: sed et hic quidem praefectis, ed. Hervag. et Par. exhibent ἀλλ' ἐνταῦθα μὲν καὶ τοῖς ὑπάρχουσιν. — ²⁾ Athan. editam esse dicit novellam ante IF. Nonas Mart. Cf. Biever

l. c. p. 525. et Heimb. Anecd. I. p. 22. — ³⁾ ut em. Bk. ed. ster. — ⁴⁾ nihil sanctorum et custodiri iustarum neglecto a nobis, sed per omnia studentibus commissa rempublicam Bk. — ⁵⁾ Bk. ; gratas Cont.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ (εὐδ.)

Περὶ τοποτηρητῶν, καὶ μοιχευομένων γυναικῶν, καὶ ἑτέρων χειραλάτων.

Ἐν ὄνόματι τοῦ δεσπότη τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν. Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Φλάβιος Ἰουστινιανός, Αἰλαμαρικός, Γοθικός, Φραγγικός, Γερμανικός, Ἀντικός, Ἀλανικός, Βανδαλικός, Ἀφρικανός, εὐτυχής, εὐσεβής, Ἐνδοξός, νικητής, τροπαιοῦχος, ἀεισέβαστος, αὐγουστος, Μουσαωνίφ, ἐπάρχῳ πόλεως¹⁾.

Προοίμιον.

Τὰ πρὸς ὠφέλειαν τῶν ἡμετέρων ὑπηκόων περισποῦντες ἀλλ' εὐρομεν διαφόρους βλάβας τοῖς ἡμετέροις ὑποτελεῖν ἐπάγεσθαι ἐκ τῶν προβαλλομένων τοποτηρητῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις παρὰ τε τῶν πολιτικῶν καὶ τῶν στρατιωτικῶν ἀρχόντων, καὶ περὶ τούτου ἡδὴ νόμον ἐγράψαμεν, μερικὴν τινα ποιούμενοι τοῦ πράγματος ἐπαρῶσθαι.

Κεφ. α'. β)

Ἐν δὲ τελευταίον βοηθῆσαι τοῖς ἡμετέροις ὑποτελεῖσιν σπουδαίοντες δεσπόμεν, μηδεμίαν ἀδικίαν ἔχειν τὸς κατὰ καιρὸν ἐπάρχους τῶν τε ἀνατολικῶν, τῶν τε παρὰ Ἰλλυριοῖς πρωταρχῶν, ἢ κόμητι largitionum, ἢ κόμητι privatorum τοποτηρητῶν ἐπέμψαι ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, ἢ αὐτοὺς τοὺς τῶν ἐπαρχῶν ἀρχοντας ποιεῖν καὶ τῆς ἰδίας ἀρχῆς τοποτηρητῶν, ἀλλὰ μηδὲ τοὺς ἐπιχωρίους ἀρχοντας ἐν ταῖς ἐπισημειωθεῖσας αὐτοῖς ἐπαρχίαις τοποτηρητῶν προβάλλεσθαι ἐν οὐδὲποτε πόλει. Μόνον δὲ κελύουσι εἶναι τοποτηρητῶν τῆς ἐπαρχοῦς τῶν²⁾ ἐν Ὀσροηνῇ καὶ Μεσοποταμίᾳ, καὶ, εἰ χρεῖα κέλῃσιν, εἰς ἑτέρους τόπους καιρῶ ἐκστρατευμάτων ὑπὲρ ἀποκριθῆναι αὐτοῖς σταλῆναι τινα, καὶ τούτου μέντοι κατὰ κελύουσι ἡμετέρων. Πρὸς τοῦτοις κελύουσι, ὥστε μηδὲ στρατηλάτας μηδὲ δοῦκας ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, ἐν αἷς ἀρχαῖς ἐκελευσθήσων, ἔχειν τοποτηρητῶν, ἢ βριακωλύτας, ἢ ληστοδικίας. εἰ δὲ συμβῇ χρεῖας καλοῦσης εἰτε στρατηλάτας, εἰτε δοῦκας, πεμφθῆναι κατ' ἡμετέραν κελύουσι ἐν ἑτέροις τόποις, τότε

Novella CXXXIV.

DE VICARIIS, ET FEMINIS ADULTERIS, ALIISQUE CAPITIBUS.

In nomine domini Iesu Christi dei nostri, Imperator Caesar Flavius Iustinianus, Alemannicus, Gothicus, Francicus, Germanicus, Anticus, Alanicus, Vandalicus, Africanus, felix, pius, gloriosus, victor, triumphator, semper colendus, Augustus, Musonio, Praefecto urbi.

Praefatio.

Quum semper ad ea respiciamus, quae ad utilitatem subditorum nostrorum faciant, invenimus, subditis nostris varia inferri damna a vicariis, qui tam a civilibus quam militaribus magistratibus in provincias emittuntur, atque ea de re legem iam scripsimus, particularem quandam correctionem huic rei adhibentes.

CAP. I.

Nunc quum subditos nostros perfectius iuvare studeamus, sancimus, nullam licentiam habere neque Orientis, neque Illyrici praetorio hoc tempore praefectos, neque comitem largitionum, neque comitem privatorum vicarios in provincias mittere, neque ipsi provincialium praesidibus magistratus sui vicarios facere liceat, sed nec provinciales magistratus in commissis sibi provinciis vicarios in quacunque civitate constituent. Solum vero iubemus esse praefecturae in Osroëna et Mesopotamia, atque in alia loca, si necessitas postulet, tempore expeditionis pro alimentis eius aliquid mitti, et hoc quidem iussu nostro. Ad haec iubemus, ut nec magistri militum, neque duces in provinciis, in quibus cum imperio esse iussi sunt, vicarios, aut biocolytas, aut latronum persecutores habeant; si vero contingat, ut necessitate exigente vel magistri militum vel duces in alia loca iussu nostro mittantur, tunc vicarius fiat absentis, idque iussu nostro. Nulli autem civili vel militari magistratui provinciam sine necessaria causa circumire liceat. Si vero necessitas

GL. CONST. CXXVIII.

UT NULLI IUDICUM LICEAT HABERE LOCI SERVATOREM, NISI IN CERTIS CAUSIS¹⁾ DIVINA CONCESSERIT IUSSIO.

(Coll. IX. tit. 9.)

In nomine domini Iesu Christi, dei nostri, Imperator Caesar Flavius Iustinianus, Alemannicus, Gothicus, Francicus, Germanicus, Anticus, Alanicus, Vandalicus, Africanus, felix, pius, gloriosus, victor, triumphator, nunquam non colendus, Augustus, Musonio, Praefecto Urbis²⁾.

Praefatio. Quaecunque ad utilitatem nostrorum subiectorum intentionem habentes³⁾ semper, invenimus diversas laesiones nostris subiectis inferri ab emissis vicariis in provinciis ab aliquibus civilibus et militaribus iudicibus. Et de hoc dudum legem scripsimus, particularem aliquam facientes rei emendationem.

CAP. I. Nunc vero perfecte iuvare nostros subiectos studentes, sancimus, nullam licentiam habere pro tempore praefectos tam Orientis quam Illyrici praetoriorum, aut comitem largitionum, aut comitem privatorum locorum servatores destinare in provincias, aut ipsos provinciarum iudices facere, et proprii cinguli loci servatores emittere, sed neque vicaneos indices in creditis eis provinciis loci servatores emittere in qualibet civitate. Solum vero iubemus esse loci servatores praefecturae in Osroëna⁴⁾ et⁵⁾ Mesopotamia, et, si necessitas vocaverit, in aliis locis tempore expeditionis pro nutrimento eis⁶⁾ destinato, et hoc quidem per nostram iussione. His insuper iubemus, ut neque magistri militum, neque duces in provinciis, in quibus administrare

¹⁾ Hal. et Scrimg. — Athan. IV. 22. (Heimb. Anecd. I. p. 61 sqq.) Parat. §. 4. Athan. tit. I. (ibid. p. 25 sq.) Lib. περὶ διαφ. ἀναγν. §. 6. (ibid. p. 192 sqq.) Parat. Coll. const. eccl. III. 1. (Fœlli bibl. II. p. 1338.) Balsam. ad Photii Nomoc. XIII. 5. (ibid. p. 1103.) — Singulae novellae portae in Bas. dispersae inveniuntur. — Julian. const. 125. — Versio est vetus glossata. — ²⁾ Cap. 1 — 6. in Bas. Fl. 19. 1 — 6.

³⁾ Cuiac, in expos. h. n. testator prius scriptam esse novellam ad Petrum P. P., deinde rescriptam ad Monachium (Musonium) P. U. Cf. Bioner l. c. p. 33. 533. et infra not. 4. — ⁴⁾ τοποτηρητῶν τῆς ἐπαρχίας τῶν Hal. — ⁵⁾ Cod. Hamb.; certis in causis

Trid.; certis ex causis Port., Cont. — ⁶⁾ Idem Au, Petro Prepo. Trid.; In nomine — Musonio praefecto urbis Port. — ⁷⁾ habere Cod. Hamb., Trid., Port. — ⁸⁾ Hosdruma Cod. Hamb.; Hosdruma Trid., Port., Cont. — ⁹⁾ Cod. Hamb.; et in edd. — ¹⁰⁾ ei Bk.

τότε γίνεσθαι τοποιορητήν τοῦ ἄπονος, καὶ τοῦτο καὶ ἐπιτροπὴν ἡμετέραν. Μηδενὶ δὲ ἐξέστω πολιτικῶ ἢ στρατιωτικῶ ἄρχοντι περιέδναι τὴν ἐπαρχίαν αἰτίας ἀναγκάσας χωρὶς. εἰ δὲ τις ἀνάγκη καλέσει τοιοῦτό τι γίνεσθαι, δαπάναις οἰκείαις τοῦτο ποιεῖν κελεύομεν τοὺς τε ἄρχοντας, καὶ τοὺς προσήκοντας αὐτοῖς, καὶ τὴν πειδομένην αὐτοῖς τάξιν. Μητε δὲ ἀγγραείας, ἢ τοῖς καλουμένοις ἐπιδημητικοῖς, ἢ ἑτέρα ὀλιγόποτε ζημίᾳ βαρύνειν τοὺς ἡμετέρους ὑποτελεῖς. μήτε δὲ συνηθείας ὀνομάζειν, ἢ ζητεῖν, ἄπερ τυχόν τινες τῶν προσηγησαμένων εἰς οἰκείον κέρδος ἀδίκως ἐπενόησαν^{α)}. τὰ γὰρ κακῶς ἐπινοούμενα οὐδὲ μακρὰ συνηθεία βεβαιούσθαι βουλόμεθα, εἰδόντων ἀπάντων τῶν προειρημένων ἀρχόντων, τῶν πολιτικῶν τε καὶ στρατιωτικῶν, ὡς, εἰ τε παρὰ τὰῦτα γένηται, καὶ ὁ ποιῶν τοποιορητὴν κ' χρυσίου λιτρῶν καταθήσει ποιῆν καὶ τῆς ζωῆς ἕξω γενήσεται, καὶ ὁ γενέσθαι καταδεξόμενος ἐκπίπτων τῆς οἰκείας περιουσίας ἕξορα ὑποβληθήσεται.

Κεφ. β'.

Πρὸς πλεονα δὲ τῆς ἡμετέρας διατυπώσεως ἀσφάλειαν κελεύομεν, τοὺς κατὰ τόπον ἐπισκόπους, καὶ τοὺς τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχοντας, καὶ αὐτοὺς τοὺς κατὰ πόλεις οἰκούντας μὴδένα παρὰ τὴν παρούσαν ἡμῶν διατύπωσιν δέχεσθαι ἢ βιοκωλύτην ἢ ληστοδιώκτην. καθόλου γὰρ οὐδένα τῶν ἀρχόντων πολιτικῶν τε καὶ στρατιωτικῶν ἐνόησιν οὐδένα κατὰ τὴν χώραν ἔχειν τοποιορητὴν συγχωροῦμεν. καὶ μάλιστα μὲν κελεύομεν τοὺς τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχοντας οὕτως ὁρθῶς διαγινέσθαι καὶ τὰ πρᾶγματα καλῶς διοικεῖν, ὡς μὴ χρεῖαν γίνεσθαι πρὸς οὐδὲν ἄλλο πρᾶγματος ἀφελκτονος ζητηθῆναι ἢ γονο διοικηθῆναι εἰς τὰς ἐπαρχίας τινὰ πεμφθῆναι. εἰ δὲ καὶ χρεῖα καλῶς πεμφθῆναι τινες ἐν ταῖς ἐπαρχίαις προέσει δημοσίῳν εἰσπράξεων ἢ ἑτέρων οἰωνδῆποτε ἀναφρομένῳν ζητήσεων τοποτηρητῶν, μὴδὲ πρόσ-
α) ἄσιν μὴδὲ ὄνομα ἔχοντα τοποιορητοῦ. γινόμενος δὲ ὑπεμπίπτοντος κατὰ τὴν ἐπαρχίαν μηδεμίαν μὲν τοῖς ὑποτελεῖσιν ἐπαγέτω ζημίαν, τὴν δὲ καταπίστευθεῖσαν αὐτῷ χρεῖαν πληροῦν, τοῦ ἄρχοντος τῆς ἐπαρχίας καὶ τῆς αὐτοῦ τάξεως βοηθούτων αὐτῷ. εἰ δὲ καὶ κατὰ τοῦ ἄρχοντος τυχόν κατηγορηθέντος πεμφθῆ, τῆνικαυτὰ κελεύομεν καὶ τὴν ἐπιχώριον τάξιν ὑποουρεῖν αὐτῷ. Ὡσπερ δὲ κωλύομεν τοποτηρητῶν γενέσθαι, οὕτω τὸν πάντα κίνδυνον κελεύομεν ἔχειν τοὺς τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχοντας καὶ τὴν αὐτῶν τάξιν, ὥστε φροντίδα ποιέσθαι τῆς τε τῶν
δη-

strare inssi sunt, loci servatores, aut biocolytas, aut latronum expulsos habeant¹⁾. Si vero contigerit, necessitate faciente, sive magistros militum, sive daces destinari²⁾ per nostram invasionem in aliis locis, tunc fieri loci servatores absentis³⁾, et hoc secundum nostram praeceptionem. Nulli vero liceat civili aut militari iudici circumire provinciam sine causa necessaria. Si vero aliqua necessitas vocaverit tale aliquid fieri, expensis propriis hoc facere iubemus tam indices, quam competens eis⁴⁾ et obediens eis officium. Neque vero angariis, aut iis, quae vocantur, epidemeticis⁵⁾, aut alio quolibet dispendio gravare⁶⁾ nostros subiectos, neque consuetudines nominare aut quaerere, quae forsitan aliqui praedictorum⁷⁾ in proprium lucrum iniuste dinvenerunt. Male enim adinventae malaque consuetudines neque ex longo tempore neque ex longa consuetudine confirmantur⁸⁾, scientibus omnibus praedictis indicibus civilibus et militaribus, quod, si aliquid praeter hoc fiat, et qui facit loci servatorem⁹⁾, viginti librarum auri inferet poenam, et cingulo spoliabitur, et qui fieri se acquievit, cadens propria substantia, exsilio subicietur.

CAP. II. Ad maiorem autem nostrae dispositionis cautelam iubemus, per loca episcopos, et provinciarum rectores, et eos, qui civitates habitant, nullum contra praesentem nostram dispositionem suscipere biocolytam aut latronum persecutorem¹⁰⁾; omnino enim nullum indicum civilium aut militarium constitutum in provincia habere loci servatorem concedimus. Praecipue¹¹⁾ quidem iubemus, provinciarum rectores sic recte conversari aut¹²⁾ res gubernare, ut non necessitas fiat de qualibet re debente quaeri aut gubernari ad provincias aliquid destinari; si vero opus fuerit transmitti aliquos in provincias occasione publicorum actionum, aut quarumlibet emergentium querelarum, neque ordinem, neque nomen habere loci servatoris. Destinatus vero in provinciam nullum quidem¹³⁾ subiectis inferat dispendium, creditum vero sibi opus adimpleat, iudice

^{α)} Parat. §. 4. Athan. tit. XX. (Heimb. Anecd. I, p. 179.)

¹⁾ habeant om. Cod. Hamb., Trid., Port. — ²⁾ destinare Cod. Hamb., Trid., Port. — ³⁾ Bk.; absentes Cod. Hamb., edd. — ⁴⁾ Cod. Hamb.; eis om. edd. — ⁵⁾ Bk.; emphydrometiis Cod. Hamb.; epidemeticis Trid.; epidemeticis Port., Cont. — ⁶⁾ gravari Cod. Hamb., Trid., Port. — ⁷⁾ praedecessorum Bk. — ⁸⁾ confirmantur Cod. Hamb. — ⁹⁾ Cod. Hamb., Trid.; et qui facit, si loci servator est Port., Cont. — ¹⁰⁾ Bk.; persecutores Cod. Hamb., edd. — ¹¹⁾ Et praecipue Bk. — ¹²⁾ et Bk. — ¹³⁾ Cod. Hamb., Trid.; quidem om. Port., Cont.

quaedam exigat, ut tale quid fiat, tam magistratas, quam illos, qui ad eos pertinent, et cohortem, quae illis parat, propriis sumtibus id facere iubemus. Sed neque angariis, vel epidemeticis, uti vocantur, vel quocumque alio damno subditos nostros gravent. Neque consuetudines nominent aut quaerant, quas fortasse aliqui antecessorum ad lucrum suum iniuste excogitarunt. Quae enim male excogitata sunt, ea nec longa consuetudine confirmari volumus, et sciant omnes praedicti magistratus, tam civiles quam militares, si quid adversus haec fiat, et eum, qui vicarium constituit, viginti librarum auri poenam soluturum, atque cingulo privandum, et eum, qui in se suscepit, amissa substantia sua exsilio mulctandum esse.

CAP. II.

Ad maiorem vero constitutionis nostrae cautelam iubemus, ut episcopi loci, et praesides provinciarum, et ipsi civitatum incolae nullum adversus hanc nostram dispositionem aut biocolytam aut latronum persecutorem suscipiant; in universum enim nemini ex civilibus et militaribus magistratibus, qui in provincia moratur, vicarium habere permittimus. Et maxime quidem iubemus provinciarum praesides ita recte se gerere, et res bene administrare, ut necessitas non fiat ob quamcumque rem, de qua quaeri, seu quae administrari debeat, aliquem ad provincias mittendi. Etiam si vero necessitas urgeat, ut quidam in provinciis propter publicas exactiones vel alias quaslibet emergentes questionem vicarii mittantur, is neque praeceptionem, neque nomen vicarii habeat. Missus autem, quando in provincia est, nullum quidem subditis damnum inferat, sed negotium sibi commissum perficiat, praesides provinciae et cohortis eius ipsum adiuvantibus. Quod vero contra praesidem forte accusatum mittatur, tum iubemus provincialem etiam cohortem illi inservere. Quemadmodum autem prohibemus, ne vicarii fiant, ita omne periculum praesides provinciarum eorumque cohortem praestare iubemus, ut tam exactionis tributorum, quam quietis locorum curam gerant, atque omnis iniuria et damnum reprimatur. Si vero in provinciis vel vindices vel susceptorum sunt tributorum, et aliquae auxilio egent, iubemus praesides provinciarum eorumque

δημοσίων ἀνύσεως, τῆς τε τῶν τόπων καταστάσεως, καὶ τοῦ πάσαν ἀδικίαν καὶ βλάβην ἀναπέλλειν. Εἰ δὲ ἐν ταῖς ἐπαρχαῖς ἢ βίνδικες ἢ ἐκλήπτορες εἶσι τῶν δημοσίων, καὶ δεηθῶσι τινος βοηθείας, κελύομεν τοὺς ἀρχοντας τῶν ἐπαρχιῶν καὶ τὰς τάξεις αὐτῶν πᾶσαν συνάρμοσιν¹⁾ καὶ σπουδὴν αὐτοῖς συνεισφέρειν²⁾, ὥστε ἀνεμποδίτως τὴν τῶν δημοσίων εἰσπραξίν προΐεναι. Καὶ πάσας δὲ τὰς κινούμενας εἰτε χρηματικὰς εἰτε ἐγκληματικὰς ὑποθέσεις, καὶ ἀρμοζούσας τοῖς τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχουσιν, αὐτοὺς ἐπιτροπέομεν ζητεῖν, ὥστε αὐτοὺς οἰκείῳ κινδύνῳ ταύτας ἐξετάζειν, καὶ νόμιμον πέρασ αὐταῖς ἐπιθεῖναι. Πρὸς τοῦτοισι κελύομεν τοὺς τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχοντας, ἡλικα μέλλοιεν τὰς ἀρχὰς παραλαμβάνειν, εἰτε παρόντες ὄσιν, εἰτε ἀπόντες, ἀσφάλειαν προκαθιστάν τῇ τε ἐπαρχότητι, καὶ ταῖς ἡμετέραις λαογιτίωσι, καὶ τῷ κόμητι τῶν προβάτων³⁾ ὑπὲρ τῶν εἰσαγομένων χρημάτων ἐκάστη τῶν ἐισηγμένων ἀρχῶν, ὅποτε κἂν μὴ ἀσφαλίσωται, ὡς ποιήσαντες ἀσφάλειαν, οὕτω κελύομεν αὐτοὺς καὶ τὰς αὐτῶν τάξεις ὑποκείσθαι ταῖς ἐισηγμέναις ἀρχαῖς⁴⁾. Ἐν ἐκείναις δὲ ταῖς ἐπαρχαῖς καὶ πόλεσι βούλομεθα τοὺς ἀρχοντας ἐγκινδυνεύειν ὑπὲρ τῆς τῶν δημοσίων εἰσπραξέως, ἐν αἷς μὴδὲ σκρινιαριοί, μὴδὲ βίνδικες, μὴδὲ ἕτεροί τινες εἶεν ἰδίῳ κινδύνῳ τὴν ἀπαιτησὶν ποιούμενοι.

Κεφ. γ'.

Καὶ τοῦτο δὲ ἦλθεν εἰς ἡμᾶς, ὡς τινες τῶν ἐν ἐπαρχαῖς ἀρχόντων οὕτως ἀσεβῶς φέρονται προσηύσει ἀσχροκερδίας, ὡς μὴδὲ διαδικῆσαι συγχωρεῖν γίνεσθαι, μὴδὲ γενομένας ἐμφανίζεσθαι, μὴδὲ γάμοις νινδὸς προσομιλεῖν, μὴδὲ τὰ ἐπὶ ταῖς γαμικαῖς δομιαῖς ὑπομνηματὰ συντάττεσθαι, μὴδὲ τὰ τῶν ἑλιτυνῶντων σώματα ταφαῖς παραδίδοσθαι⁵⁾, μὴδὲ πραγμάτων ἀνεγγραφήν συγχωρεῖν γίνεσθαι, ἢ ἄλλο πᾶν τοιοῦτον πράττειν ἢ ἐν ὑπομνήμασιν, ἢ ἐν ἐμαρτυρίασι. Διὰ τοῦτο ἀπαγορευόμεν πᾶσι τοῖς ἀρχουσι πολιτικοῖς τε καὶ στρατιωτικοῖς, καὶ αἷς αὐτῶν τάξεσιν ἢ καὶ ἑτέρῳ οἰδηθήποτε τοιοῦτο τι τοιμᾶν, εἰ δὲ τις τοιοῦτο μύσος ἐν οἰδηθήποτε τῶν τῆς ἡμετέρας πολιτείας ἐπιχειρήσει διαπραξέσθαι, ἢ ὑπουργῆσαι τῷ ταῦτα τοιμῶντι, κελύομεν τοὺς

que cohortem omne auxilium et operam ipsis praestare, ut sine impendio tributorum exactio procedat. Omnes autem motas causas sive pecuniarias sive criminales, et quae provinciarum praesidibus competunt, illos examinare praecipimus, ut illi suo periculo eas cognoscant et legitimum finem iis imponant. Ad haec iubemus, ut praesides provinciarum, quando magistratus suscepti sunt, sive praesentes sive absentes sint, praefecturae, et largitionibus nostris et comiti privatorum pro pecuniis unicuique dictorum magistratum inferendis cautiones praestent, quum, etsi non caveant, tamen perinde, ac si cautionem praestitissent, ipsos eorumque cohortes dictis magistratibus subiucere iubeamus. In illis vero provinciis et civitatibus exactionem tributorum ad periculum praesidum pertinere volumus, in quibus neque scriniarii, neque vindices, neque alii quidam sunt, qui proprio periculo exactionem faciant.

CAP. III.

Hoc vero etiam ad nos pervenit, quosdam ex provinciarum praesidibus adeo impie turpis lucri studio agi, ut neque testamenta fieri, nec facta insinuari, neque matrimonia quosdam inire, neque instrumenta donationum nuptialium conficere, neque cadavera defunctorum sepulturis tradi, neque rerum inventaria fieri, vel aliud quid eius generis vel apud acta, vel coram testibus celebrari permittant. Propterea omnibus magistratibus, tam civilibus quam militaribus, eorumque cohortibus, vel alii cuiusque interdicimus, ne tale quid committant. Si vero quis tale scelus in quopiam reipublicae nostrae loco perpetrare, vel illi, qui talia audet, praesto esse ausus fuerit, iubemus, ut illi cingulo privati in exilium mittantur, et ex substantia eorum duplum damni laesis illati restituantur non

provinciae enim et eius officio⁴⁾ adiuvante. Si vero contra ipsum indicem forte accusatum transmittatur, tunc iubemus, et provinciale officium obedire ei. Quemadmodum vero⁵⁾ prohibemus loci servatores fieri, ita omne periculum iubemus habere iudices provinciarum et eorum officium, ut sollicitudinem faciant tam publicarum exactioem, quam locorum quietem⁶⁾, et ut omnis iniustitia et laesio suspendatur. In quibus vero provinciis aut vindices⁷⁾ aut exactores sunt fiscalium, et opus habuerint aliquo adiutorio, iubemus, iudices provinciarum et officia eorum omne solatium et studium eis conferre, ut sine impedimento fiscalium exactio procedat. Et omnes, quae motae fuerint, sive civiles sive criminales causae, et competentes provinciarum indices⁸⁾, ipsos iubemus inquirere, ut illi proprio periculo has discutiant, et legitimum finem eis imponant. Super hoc autem iubemus, provinciarum indices mox, qui⁹⁾ futuri sunt cingula suscipere, sive praesentes, sive absentes sint, cautelam impendere tam praefecturae, quam nostris largitionibus, et comiti privatarum pro inferendis pecuniis nauticis praedictarum dignitatum, quum, etsi non caveant, tanquam facientes cautelam, ita iubemus eos et eorum officia subiucere praedictis dignitatibus. In illis vero civitatibus et provinciis volumus iudices periclitari pro fiscalibus exigi¹⁰⁾, in quibus neque scriniarii, neque vindices¹¹⁾, neque alii quidam proprio periculo exactionem faciunt.

CAP. III. Et hoc pervenit ad nos, quod quidam provinciarum indices ita iniique agunt, occasione lacrorum, ut neque testamenta concedant facere, neque facta insinuare, neque nuptias aliquas facere aut super nuptialibus donationibus monumenta componere, neque defunctorum corpora sepulturae tradi, neque rerum descriptionem concedunt fieri, aut aliud quid huiusmodi agi aut ex gestis, aut ex testimoniis. Propterea interdicimus omnibus iudicibus, tam civilibus quam militaribus, et eorum officis, aut alii cuilibet tale aliquid praedictum facere. Si vero quidam huiusmodi odibilem rem in quolibet loco nostrae reipublicae praesumerit agere, aut ministrare

¹⁾ Parat. §. 2. Athan. tit. XF. (Heimb. Anecd. I. p. 155.) — ²⁾ Parat. §. 1. Athan. tit. FI. (Heimb. Anecd. I. p. 82.)

³⁾ σύνναρσιν Hal., Bas. — ⁴⁾ συναγαγεῖν Hal.; εἰσάγειν Bas. — ⁵⁾ καὶ ταῖς ἡμετέραις λαογιτίωσιν, ἢ γινῶν ὑπεροχαῖς, καὶ τῷ κόμητι τῶν προβάτων Serimg.; καὶ ταῖς ἡμετέραις λαογιτίωσι, καὶ τῷ κόμητι τῶν προβάτων Hal.; καὶ ταῖς ἡμετέραις προχαῖς καὶ τῷ κόμητι τῆς ἰδικῆς περιουσίας Bas. — ⁶⁾ Cod. Hamb.; enim edd. — ⁷⁾ quietis Bk. — ⁸⁾ Cont. in marg.; iudices Cod. Hamb., edd. — ⁹⁾ causas — iudicibus Bk. ed. ster. — ¹⁰⁾ quum Bk. — ¹¹⁾ Cod. Hamb.; pro fiscalibus et exigi edd.; pro fiscalium exactione Bk. — ¹²⁾ iudices Cod. Hamb., edd. Cf. supra not. 7.

τους τοιούτους έξω τῆς ζώνης γινομένους ἐν έξορίᾳ πέμπεσθαι, καὶ ἐκ τῆς οὐσίας αὐτῶν τὴν συμβαίνουσαν ζημίαν τοῖς ἡδικημένοις κατὰ τὸ διπλάσιον ἀποδίδοσθαι, οὐκ ἀνηρημένης αὐτοῖς οὐδὲ τῆς ἄλλης εἰς ἀπὸ τῶν νόμων βοήθειας. Πᾶσαν δὲ δίδομεν ἀδειαν τοῖς κατὰ τὸν τόπον οὐσιαστάτοις ἐπισκόποις καὶ τοῖς πρωτεύουσι τῶν πόλεων τὰ τοιαῦτα ἐγγυερήματα καλύειν, καὶ φρονιζέειν τοῦ ταῦτα πάντα ἀνεμποδίστως καὶ ἀζημίως κατὰ τὴν τῶν νόμων δύναμιν προΐεσθαι, καὶ τὰ περὶ τούτων ἡμῖν μηνύειν. Τὰς μέντοι κατὰ νόμους ἐπιδεδομένης ἐκκλητήους καὶ δέχεσθαι βουλόμεθα πάντας τοὺς ἄρχοντας, καὶ τοὺς καθ' ἡμετέραν κλευσίαν ἀρωμαμένους, εἴτε μέζοντες εἴτε ἐλάττωτες εἶεν, καὶ ἐκδιδόναι τὰ πεπραγμένα δίχα τινός ὑπερθέσεως τοῖς δικαιομένοις, ὥστε ἐξέτασιν νόμιμον περὶ τούτων προΐεσθαι. Πρὸς τοῦτοις κελεύομεν, ἐκκλητῶν δεδομένης κατὰ τὸν νόμον μηδὲ ἐκβιασμούς γίνεσθαι, μηδὲ νομῆς πραγμάτων μετατίθεσθαι μέχρι τελείας ἐπ' αὐτῇ κρίσεως.

Κεφ. δ'.

Ἐπειδὴ δὲ συμβαίνει μοιχείαις, ἢ ἀρπαγὰς γυναικῶν, ἢ φόνους, ἢ ἕτερα οἰαδήποτε ἐγκλήματα ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἀμαρτάνεσθαι, κελεύομεν τοὺς τῶν ἐπαρχῶν ἄρχοντας καὶ ¹⁾ ἡγουμένους πάντα κατὰ νόμους διεκδικεῖν, καὶ τοὺς ἀμαρτάνοντας κρατεῖν, καὶ μὴ ἐτέρους ἀνθ' ἐτέρων, ἢ ²⁾ ἐξ ὧν ὠρμητῆρι χωρίων οὐ τὰ ἐγκλήματα τολμησαντες ἄλλον ἀν' ἄλλον συνέχειν, ἢ ζημίαν τοῖς αὐτῶν ἐπάγειν χωρίοις, ἀλλὰ μηδὲ ἐνεχυρασμοὺς ποιεῖν διὰ τὸν ἡμαρτηκότα ³⁾, ἢ τὴν τοῦ ἐγκλήματος ἐκδίκησιν ἰδίου κέρδους ἔνεκα καταλύειν ⁴⁾, ἢ τὰ τῶν πλημμελησάντων πράγματα οὐκ εἰς κέρδος ποιεῖσθαι. ἡμεῖς γὰρ τοῖς μὲν αἰτίους τὰς ἐκ τῶν νόμων ποινὰς ὑπομένειν βουλόμεθα, ζημίαν δὲ τοῖς ὑποτελεσῖν ἡμῶν ἢ κέρδος ἐκ τούτου τοῖς ἄρχουσιν ἢ τοῖς αὐτῶν ἀνθρώποις ἡγῶν τάξεισι γίνεσθαι οὐδαμῶς συγχωρούμεν, ἵνα μὴ διὰ τὴν τῶν πραγμάτων ἐπιθυμίαν ὑπερθεῶσιν ἀδίκως τινὰς τιμωρούμενοι, καὶ τοὺς ἀμαρτητάτους πιπράσκοντες. Εἰ γὰρ δὴ τι παρὰ ταῦτα γένηται, αὐτὸς μὲν ὁ τῆς ἐπαρχίας ἄρχων πᾶσαν τὴν ἐνεῦθεν προσγινομένην τοῖς ἡδικημένοις θεραπεύσει ζημίαν, καὶ τιμωρίας ὑποβληθείς έξορίᾳ παραδοθήσεται, καὶ ὁ τούτου δὲ πάρεδρος τὴν ὁμοίαν ὑποστήσεται τιμωρίαν, εἰς τοῖς γινομένοις παρὰ

non adempto his neque reliquo legum auxilio. Omnem vero facultatem sanctissimis illius loci episcopis, et primoribus civitatum concedimus eiusmodi conatus exhibendi et providendi, ut illa omnia sine impedimento et damno secundum tenorem legum procedant, illaque ad nos deferant. Appellationes tamen secundum leges interpositas omnes magistratus, eosque, qui iuxta nostro causam cognoscunt, sive maiores sive minores sint, et suscipere, et acta litigantibus sine dilatione edere volumus, ut legitimum eorum examen fiat. Haec iubemus, ut appellatione legitime interposita neque executiones fiant, neque possessiones rerum transferantur, donec definitiva sententia lata fuerit.

CAP. IV.

Quoniam vero adulteria, vel raptus mulierum, vel caedes, vel alia quaelibet crimina in provinciis committi contingit, iubemus, ut provinciarum praesides et rectores omnia secundum leges vindicent, et delinquentesprehendant, nec alios pro aliis, aut ex vicis, unde illi, qui crimina perpetrarunt, orti sunt, alium pro alio detineant, aut praediis eorum damna inferant, sed ut propriis eum, qui deliquit, pignorationes instituant, vel criminis vindictam proprii lucri gratia remittant, vel delinquentium res in proprium lucrum vertant. Nos enim reos poenas legitimas sustinere volumus, damnosum vero ad subditos nostros, vel lucrum inde ad magistratus, aut illorum homines seu cohortes provenire nullatenus permittimus, ne cupiditate honorum iunctis quosdam poena affecisse, et peccantes vendidisse inveniantur. Si quid enim adversus haec fiat, et ipsi praeses provinciae omne damnus exinde proveniens laesis resarciat, poenisque subiectis in exsilium mittatur, et assessor eius, si iis, quae a praeside contra leges fiunt, in scriptis consentiat, similem poenam sustinebit, et cohors eius atque ceteri, qui in rebus illis proprii lucri gratia operam praestant, non solum damnus laesis restituere cogentur, sed et principes inter eos legum supplicii subiecti in exsilium mittentur.

CAP. V.

ministrare ei, qui hoc praesumerit facere, iubemus, et de substantia eorum eveniens dispendium laesis in duplum restitui, non sublato eis ⁴⁾ neque alio quidem ex legibus adiutorio. Omnem vero damnus licentiam locorum sanctissimis episcopis et primatibus civitatum huiusmodi praesumptiones prohibere, et studere, ut haec omnia sine impedimento et sine dispendio secundum legum virtutem procedant, et de his nobis nuntiare. Illas vero, quae secundum leges offeruntur, appellationes et ⁵⁾ suscipere volumus omnino indices, et eos, qui secundum nostram iussionem specialiter [quia et a divinis licet appellare iudicibus ⁶⁾ audiunt, sive maiores sive minores sint, et edere gesta sine aliquo dilatione litigantibus, ut quaestio legitima de his procedat. Super hoc iubemus, appellatione protracta secundum leges, neque exactionem fieri, neque possessiones rerum transferri usque ad finem ⁷⁾ super ea iudicium.

CAP. IV. Quoniam vero contingit adulteria, aut raptus mulierum, aut homicidia, aut alia quaelibet crimina in provinciis committi, iubemus, provinciarum iudices omnia secundum leges vindicare, et peccantes tenere, et non alios pro aliis, aut ex quibus nati sunt vicis, qui crimina praesumerunt, alium pro alio comprehendere, aut damnus eorum inferre vicis, sed neque pignorationes facere propter peccantem, aut criminis vindictam proprii lucri causa inferre, aut delinquentium res proprium lucrum facere. Nos enim reos quidem ex legibus poenas sustinere volumus, damnus vero subiectis nostris, aut lucrum ex hoc iudicibus aut eorum hominibus sive officialibus fieri nullatenus concedimus, ut ne propter rerum desiderium inveniantur iniuste aliquos castigantes, aut ⁸⁾ peccantes vendere. Si enim praeter haec fiat, ipse provinciae index omne ex hoc accedens damnus laesis medebitur, et supplicii subiectus exsilio tradetur, et consiliarium eius ⁹⁾ simile sustinebit supplicium, si factis a indice contra leges ¹⁰⁾ in scriptis consentiat, officium vero eius, et alii, qui

¹⁾ Parat. §. 2. Athan. tit. VI. (Heimb. Anecd. J. p. 82.)

¹⁾ ἄρχοντας καὶ om. Hal., Bas., Fulg. — ²⁾ Hal., Bas., Fulg.; ἢ om. Scring. — ³⁾ καταλύειν coni. Nomb. — ⁴⁾ Cod. Hamb., Trid.; sublato ab eis Port., Cont. — ⁵⁾ Cod. Hamb.; et om. edd. — ⁶⁾ Verba, quae parenthesi continentur, non sunt in graeca oratione

neque quod praecedit vocab. specialiter. Non videtur ea a Iustiniano profecta esse. — ⁷⁾ Cod. Hamb., definitum edd. — ⁸⁾ et Bk. — ⁹⁾ Cod. Hamb., Trid., Port.; eis Cont. — ¹⁰⁾ contraria legibus Cod. Hamb., Trid., Port.

παρά τῶν ἄρχοντος ὑπερνωτίων τῶν νόμων ἔγγράφως συναιρέση, καὶ ἡ τάξις δὲ αὐτοῦ, καὶ οἱ ἄλλοι οἱ περὶ τὰ τοιαῦτα διὰ κέρδος ἴδιον αὐτῶν ὑπουργοῦντες οὐ μόνον τὰς ζημίας τοῖς ἠδικημένοις ἀναγκασθήσονται ἀποκαταστῆσαι, ἀλλὰ καὶ οἱ αἰτιώτεροι¹⁾ αὐτῶν ταῖς ἐκ τῶν νόμων τιμωρίας ὑποδιηθέντες ἔξορις παραδοθήσονται.

Κε φ. ε΄.

Εἰ δὲ τις τῶν ἐνεχομένων ἐγκλήμασι διαλάθοι, ἢ καταλείποι τὴν ἐπαρχίαν ἐκείνην, ἐν ἣ τὰ ἐγκλήματα ἐπλημέλησε, κελύουμιν νομίμοις κηρύγμασι πρὸς τοῦ ἄρχοντος καλεῖσθαι αὐτόν. Καὶ εἰ μὴ ὑπακούσει, ἐκεῖνα ἐπ' αὐτῷ προίεναι τὰ τοῖς ἡμετέροις νόμοις διωρισμένα. Εἰ δὲ γνωσθῇ, ὡς κατ' ἴδιον ἐπαρχίαν διαγεί, κελύουμιν τὸν τῆς ἐπαρχίας ἡγούμενον, κατ' ἣν ἀμαρτηθῆναι τι τοιοῦτο συμβαίη, ἐπιστολῇ δημοσίᾳ κεχρησθῆαι πρὸς τὸν τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης ἄρχοντα, ἐν ἣ τὸ πλημμελήσαν πρόσωπον διαγεί, ἐκεῖνον δὲ τὸν τὰ δημοσία διχόμενον γράμματα κινδύνῳ αὐτοῦ καὶ τῆς τάξεως αὐτοῦ συνέχειν τὸν τοιοῦτον καὶ πρὸς τὸν ἄρχοντα τῆς ἐπαρχίας αὐτὸν παραπέμπειν ἐν ἣ ἡμαρτίαι, τὰς ἀπὸ τῶν νόμων τιμωρίας ὑποσησόμενον. Εἰ δὲ ὁ τὴν δημοσίαν ἐπιστολὴν δεχόμενος ῥαθυμῆσει τοῦτο ποιῆσαι, ἢ οἱ τῆς τάξεως αὐτοῦ προσδώσουσιν, ἢ ἑπιτραπέζιαι ἀμελήσουσι, τηκεῖν καὶ αὐτὸν τὸν ἄρχοντα τοῖς χροσίου λίτρας, καὶ τὴν τάξιν αὐτοῦ ἴσως τοῖς ὑπὲρ ποινῆς καταβάλλειν κελύουμιν. Εἰ δὲ ὁ ἄρχων ἢ τις τῶν τῆς τάξεως αὐτοῦ διὰ κέρδος τὸ τοιοῦτο πρόσωπον μὴ συσχῆ ἢ συσχῶν μὴ παραπέμψῃ, καὶ τοῦτο πράξας ἐλεγχθῆ, γυμνωθῆς τῆς ζώνης ἔξορις παραδιδόσθαι.

Κε φ. ς΄.

Καὶ τοῦτο δὲ κελύουμιν παραφυλάττεσθαι παρὰ πάσης ἀρχῆς, ἵνα ἐὰν συμβῆ ἔγγραφον ἡμετέραν κέλευσιν γινέσθαι πρὸς τινα τῶν ἀρχόντων, καὶ ἐν τῷ μετὰ οὗτος παυθῆ τῆς ἀρχῆς, τὸν μετ' ἐκεῖνον παραλαμβάνοντα τὴν ἀρχὴν δέχεσθαι ταύτην καὶ ἱκανίζειν, καὶ εἰ μὲν ἰδιωτικὸν εἴη τὸ πρᾶγμα, καὶ πληροῦν αὐτὸ καὶ ἐπεξεῖναι, ὡς ἂν εἰ πρὸς αὐτὸν ἐτυχε γεγοραμένη²⁾, εἰ δὲ ἡ τοιαύτη ἔγγραφος κέλευσις εἰς τὸ δημοσίον ὄρε, ἔξετάζειν ταύτην, καὶ εἰ μὲν μὴ βιάπτεται τὸ δημοσίον, τὰ ἐν αὐτῇ περιεχόμενα πληροῦν, εἰ δὲ πρὸς βλάβην ἐστὶ τοῦ δημοσίου, μηδὲν ἐπ' αὐτῇ παντελῶς πράττεσθαι, μνηνεῖν

CAP. V.

Si quis autem eorum, qui criminum rei sunt, laeat, vel provinciam illam, in qua crimina commisit, reliquerit, iubemus, ut legitimis edictis a magistratu vocetur, et si non obediat, ea in illum statuatur, quae legibus nostris definita sunt. Si vero constet eum in alia provincia degere, iubemus, ut rector provinciae, in qua eiusmodi delictum committi contigerit, publicam epistolam mittat ad provinciae illius praesidem, in qua persona delinquens degit, ille vero, qui publicas litteras accipit, suo et cohortis suae periculo eum comprehendat, eumque ad praesidem provinciae, in qua peccavit, transmittat, ut poenis legitimis subiiciatur. Si vero ille, qui publicam epistolam accipit, hoc facere neglexerit, vel cohortales eius prodiderint, vel imperata neglexerint, tunc et ipsum praesidem tres auri libras, et eius cohortem alias tres poenas nomine solvere iubemus. Si vero magistratus vel aliquis ex cohorte eius lucri causa personam illam non comprehendat, vel comprehendat non transmittat, et hoc fecisse probetur, cingulo privatus in exilium mittatur.

CAP. VI.

Et hoc vero ab omni magistratu observari iubemus, ut si scripta nostra iussio alicui ex magistratibus mittatur, atque ille magistratum interim deponat, is, qui post eum magistratum suscipit, eam accipiat et insinuet; ac si quidem privata causa est, illam et impleat et exsequatur, quasi ad eum scripta fuisset, si vero scripta eiusmodi iussio ad fiscum spectet, eam examinet; et si quidem fiscus non laedatur, quae in ea continentur impleat, sin autem ad damnum fisci tendat, plane nihil ex ea agatur, sed ad nos primum deferat, ut hac de re secunda nostra iussio fiat. Quodsi mandata cuiuslibet magistratus sint, et ante, quam

circa hoc propter lucrum proprium ei obsecundant, non solum damna laesis compellentur restituere, sed culpabiliores eorum legalibus suppliciis subiecti exsilio tradentur.

CAP. V. Si vero quis comprehensorum criminum³⁾ latuerit, aut reliquerit provinciam illam, in qua crimina deliquit, iubemus, legitimis edictis a indice evocari eum, et si non obaudiat⁴⁾, illa in eum procedere, quae nostris legibus definita sunt. Si vero cognoscatur, quod in aliam provinciam⁵⁾ degit, iubemus, provinciae illius indicem in qua peccari quid huiusmodi contigerit, epistola publica uti ad provinciae illius indicem, in qua delinquens persona degit, illum vero, qui publicas susceperit litteras, et periculo suo et officii sui comprehendere huiusmodi, et ad indicem provinciae transmittere, in qua peccavit, suppliciis legitimis subiiciendum. Si vero qui publicam epistolam susceperit neglexerit hoc facere, aut officium eius tradere, aut imperata neglexerit, tunc et ipsum indicem tres auri libras, et officium eius alias tres pro poena inferre iubemus⁶⁾. Si vero index aut aliquis officii eius propter lucrum huiusmodi personam non comprehendat, aut comprehendens non transmittat, et hoc agens convineatur, spoliatus cingulo exsilio tradatur.

CAP. VI. Et hoc vero iubemus observari ab omni administratore, ut, si contigerit in scriptis nostram iussione fieri ad aliquem indicem, et interea iste quiescat ab administratione, is, qui post illum susceperit dignitatem, accipiat eam, et insinuet. Et si quidem privata est causa, et implere eam, et assequi, quemadmodum ad eum promerit rescriptum. Si vero huiusmodi in scriptis iussio publicum respicit, inquirat eam, et si quidem non laedatur fiscus, quae in ea comprehensa sunt, adimpleat; si vero ad laesionem est fisci, nihil super ea omnino agi, nuntiare vero nobis primum, ut secunda nostra fiat de hoc iussio. Si vero et praecepta cuiuslibet iudicis sint, et prius, quam insinuentur haec, aut praecipientem, aut ad quem praecepta facta

¹⁾ ἀλλὰ καὶ αἰτιώται Hal.; ἀλλὰ καὶ ὡς αἰτιώται Hal. in notis recogn. op. — ²⁾ γεγοραμένην Hal. — ³⁾ criminibus Bk. — ⁴⁾ Cod. Hamb., Trid.; obediat Port., Cont. — ⁵⁾ Cod. Hamb., Trid.; alia

provincia Port., Cont. — ⁶⁾ indicem quatuor auri libras et officium eius pro poena (?) inferre iubemus Cod. Hamb.

μηνύειν δὲ εἰς ἡμᾶς πρῶτον, ὥστε δευτέραν ἡμῶν περὶ τούτου γίνεσθαι κελύουσιν. Εἰ δὲ καὶ προστάξεις οὐδὲν ποτε ἄρχοντος εἴησαν, καὶ πρὶν ξιμαγισθῆναι ταύτας ἢ τὸν προστάξαντα, ἢ πρὸς ὃν αἱ προστάξεις γέγονασι συμβῆ ἀποκηθῆναι τῆς ἀρχῆς, καὶ οὕτως ὁ γινόμενος ἄρχων ταύτας δεχέσθω, καὶ ἐκθιβαζέτω, εἰ νομίμως γέγονασιν. εἰ δὲ παρὰ τὸν νόμον ἢ κατὰ τοῦ δημοσίου ἐγένοντο, ταύτας ἀντὶ μηδὲ γεγραμμένων ¹⁾ εἶναι κελύουσιν.

Κε φ. ζ. ^{a)}

Ἐπειδὴ δὲ καὶ τοιαύτην ἀσβειαν ἐν διαφόροις τόποις τῆς ἡμετέρας πολιτείας ἐγνωμεν ἀμαρτάνεσθαι, ὅτι οἱ δανεισταὶ τὰ τέκνα τῶν χρεωσιούτων τολμῶσι κατέχειν ἢ εἰς ἐλέγχρον, ἢ εἰς δουλικὴν ὑπηρεσίαν, ἢ μισθοῦν, τοῦτο πᾶσι τρόποις κωλύομεν, καὶ κελύομεν, εἰ τις τοιοῦτό τι πλημμελήσει, μὴ μόνον ἐκπίπτειν αὐτὸν τοῦ χρέους, ἀλλὰ καὶ τοσαύτην ἄλλην ποσότητα καταδικαζομένην δοθῆσεσθαι ²⁾ τῷ κρατηθέντι παρ' αὐτοῦ ἢ τοῖς γονεῦσιν αὐτοῦ, καὶ μετὰ τοῦτο καὶ σωματικαῖς ποιναῖς αὐτὸν καθυποβάλλεσθαι παρὰ τῶν κατὰ τόπον ἀρχόντων, ἐπειδὴ πρόσωπον ἐλεύθερον ὑπὲρ χρέους ἐτόλμησε κατασχέειν, ἢ μισθῶσαι, ἢ ἐνεχυράσαι.

Κε φ. η. ^{a)}

Κακεῖνο δὲ συνείδομεν ὑπὲρ τῆς τῶν ὑποτελῶν ὠφελείας ἐπαγορθῶσαι, ἵνα εἰ τις γυνὴ ἐν δανειακῷ γραμματεῖω συναίνεσει τῷ οἰκίῳ ἀνδρὶ, ἢ ὑπογραψῆι καὶ τὴν οἰκίαν περιουσίαν ³⁾ ἢ καὶ ἐαυτὴν ἔνοχον ποιήσῃ ⁴⁾, κελύομεν μηδὲν τοιοῦτον ἰσχυεῖν ἢ κρατεῖν, εἴτε ἅπαξ εἴτε πολλάκις τοιοῦτό τι ὑπὲρ τοῦ αὐτοῦ πράγματος γένηται, εἴτε ἰδιωτικὸν εἴτε δημοσίον εἴτε τὸ δπλημα, ἀλλ' οὕτως εἶναι, ὡς ἂν εἰ μηδὲ γεγραμμένον ἦν, εἰ μὴ φανερῶς ἀποδειχθῆι, ὅτι τὰ χρήματα εἰς ἰδίαν αὐτῆς τῆς γυναικὸς χρεῖας ἐδαπανήθη.

Κε φ. θ. ^{b)}

Ἀναγκαῖον δὲ νομίζομεν κακεῖνο προσηκούσῃ βοηθείᾳ ἐπαγορθῶσαι, ἵνα μηδεμίαν γυνὴν περὶ οὐδὲν ποτε πράγματος χρηματικῷ ἔξ οὐδὲν ποτε ἄρχοντος ⁵⁾ ἐγκλείηται ἢ φυλάττηται. ἀλλ' εἰ μὲν ὑπὲρ δημοσίων χρεῶν ἢ ἰδιωτικῶν ἐναχθῆι κατὰ τὸν νόμον

quam illa insinuentur, vel illum, qui mandavit, vel cui mandata sunt data, magistratu moveri contingat, etiam sic is, qui magistratum accipit, illa suscipiat et exequatur, si legitime facta fuerint. Si vero praeter legem vel contra fiscum facta sint, ea pro non scripta haberi iubemus.

CAP. VII.

Quia vero hanc etiam impietatem in diversis reipublicae nostrae locis committi cognovimus, quod creditores debitorum liberos vel pignoris loco, vel ad servile ministerium detinere, et iubemus, si quis tale quid committat, ut non solum debito excidat, sed et in alteram tantam quantitatem condemnatur, quae ei, qui ab eo detinetur, vel parentibus eius detur, et praeterea etiam corporalibus poenis a magistratibus loci subiciatur, quia liberam personam pro debito detinere, vel locare, vel pignurare ausus fuit.

CAP. VIII.

Illud vero etiam pro subditorum utilitate corrigere nobis visum est, ut si quae mulier in instrumento nupti consentiat viro suo, aut subscribat, et substantiam suam vel etiam se ipsam obligaverit, iubemus, nihil eiusmodi valere vel obtinere, sive semel, sive saepe tale quid pro eadem re fiat, sive privatam sive publicam sit debitum, sed ita habendum, tanquam scriptura non esset, nisi manifeste probetur, pecuniam in utilitatem ipsius mulieris versam esse.

CAP. IX.

Necessarium vero ducimus etiam illud decenti auxilio emendare, ut nulla mulier ob quampiam pecuniarium causam a quopiam magistratu in carcerem includatur, vel custodiatur. Sed si mulier pro publicis aut privatis debitis secundum legem conveniatur, vel per virum,

facta sunt contingerit removeri de cingulo, et ⁶⁾ sic qui factus fuerit iudex haec suscipiat et exigat, si legitime facta sunt; si vero contra legem aut contra publicum facta sunt, haec pro non scriptis esse iubemus.

CAP. VII. Quia vero et huiusmodi iniquitatem in diversis locis nostrae reipublicae cognovimus admitti, quia creditores filios debitorum praesumunt retinere aut in pignus, aut in servile ministerium, aut conductionem ⁷⁾, hoc modis omnibus prohibemus. Et iubemus, ut, si quis huiusmodi aliquid deliquerit, non solum debito cadat, sed tantam aliam quantitatem adiciat, dandam ei, qui retentus est ab eo, aut parentibus eius; et post hoc etiam corporalibus poenis ipsum subdi a loci iudice, quia personam liberam pro debito praesumeret retinere, aut locare, aut pignurare.

CAP. VIII. Et illud vero praevidimus pro subditorum utilitate corrigere, ut, si qua mulier creditu instrumento consentiat proprio viro aut scribat, et propriam substantiam aut se ipsam obligatam faciat, iubemus, nullatenus huiusmodi valere aut tenere, sive semel, sive multoties huiusmodi aliquid pro eadem re fiat, sive privatam sive publicam sit debitum, sed ita esse, ac si neque scriptum esset, nisi manifeste probetur, quia pecuniae in propriam ipsius mulieris utilitatem expensae sunt.

CAP. IX. Necessarium vero credimus et illud competente adiutorio emendare, ut nulla mulier de qualibet re includatur aut custodiatur. Sed si quidem pro fiscalibus debitis aut privatis pulsetur, secundum legem mulier aut per virum suum, aut per se, aut per quam voluerit personam legitime respondeat, et trans-

igat

^{a)} Cap. 7. et 8. in Bas. XX. 2. 3. et 4. Schol. I — p. (Theodori vid. Heimb. Anecd. I. p. 256.) — Huius septimi cap. epitomen habemus in Bas. LII. 1. 13. (LII. 1. 60. in Meerm. Thes. F. p. 104.) Parat. §. 2. Athan. tit. XF. (Heimb. Anecd. I. p. 155 sq.) — ^{b)} Cap. 9. in Bas. FI. 19. 7. — Parat. §. 10. Athan. tit. F. (Heimb. Anecd. I. p. 78.)

¹⁾ ἀντὶ μὴ γεγονότων Hal. — ²⁾ καταδικάζεσθαι δοθησομένην Hal., Bas. (Fulg.). — ³⁾ ἢ ὑπογράφουσα τὴν αὐτῆς περιουσίαν Hal. — ⁴⁾ ποιήσουσα Hal. in notis recogn. op., unde in Hervag. transit, sed Par. ποιήσῃ retinuit. — ⁵⁾ γυνὴ παρ' οὐοῦ δὴ ποτε ἄρχοντος Hal.; Fet. Int. non reddidit verba χρηματικῷ ἔξ οὐδὲν ποτε ἄρχοντος. — ⁶⁾ Cod. Hamb., Trid.; et om. Port., Cont. — ⁷⁾ Cod. Hamb., Trid.; in conductionem Port., Cont.

μον ἢ γυνή, ἢ διὰ τοῦ ἀνδρός, ἢ δι' ἑαυτῆς, ἢ δι' ὄσου δ' ἂν βούλοιοτο προσώπου, νομίμως ἀποκρινέσθω, καὶ διοικεῖτω τὸ πρᾶγμα. εἰ δὲ καὶ χήρα εἴη, ἢ μηδὲ τὴν ἀρχὴν ἀνδρὶ γαμηθεῖσα, ἐξέστω ὁμοίως τῆς γυναικὸς ἢ δι' ἑαυτῆς, ἢ δι' ἂν ἂν βουλευθεῖται, τὰ αἰετὰ προτιθέσθαι δίκαια κατὰ τὸν νόμον. Τὸν δὲ παρὰ ταῦτα τολμῶντα πράξει τι τῶν προειρημένων κελύμενον, εἰ μὲν μείζων ἀρχὸν εἴη, ἢ χρυσίου λιτρῶν, εἰ δὲ ἥτιον, ἢ χρυσίου λιτρῶν ποινῇ ὑποκείσθαι, τοὺς δὲ ὑποργουμένους αὐτοῖς ἐπὶ ταῖς προειρημέναις ἀρχαῖς ¹⁾ γυμνουμένους τῆς ζώνης βασιάνης ὑποβάλλεσθαι καὶ εἰς ἐξορίαν πέμπεσθαι. Εἰ δὲ ἡ γυνὴ μετὰ νόμιμον ὑπόμνησιν μὴ βουλευθεῖται προβάλλεσθαι τινα τὸν ὑπὲρ αὐτῆς ἀποκρινόμενον, ἢ καὶ δικάσασθαι κατακριθεῖ, μηδὲ οὕτως ἐκλείεσθαι ἢ φυλάττεσθαι αὐτήν, ἀλλὰ τὰ νόμιμα καὶ τοῖς προσήκουσιν αὐτῇ πράγμασι προτιέναι. Εἰ δὲ ἔγκλημα εἴη τὸ ἐπαγομενον τῇ γυναικί, ἐφ' ᾧ ἀνάγκη εἶσιν αὐτὴν φυλαχθῆναι, εἰ μὲν ἔγγυθι προσώπου δυναθῆται παρασχεῖν, αὐτῷ πιστευθῆ, εἰ δὲ ὁμοίως μὴ δύνασθαι δοῦναι ἔγγυθι, ἐξωμοσίαν ποιήσει περὶ τῆς εἰς τὸ δικάσθησθαι προσεδοθείας. Εἰ δὲ βαρύτερον εὐρεθεῖται τὸ ἔγκλημα, ἐφ' ᾧ κατηγορεῖται, εἰς μοναστήριον ἢ εἰς ἀσκητήριον ²⁾ ἐμβάλλεσθαι, ἢ γυναιξὶ παραδίδοσθαι αὐτήν, δι' ὧν δύνατον σωφρονῶς καὶ ἐλευθερίως αὐτὴν φυλαχθῆναι, ὥς οὐ τὸ πρᾶγμα αὐτῆς φανερωθῆ ³⁾, τότε δὲ ἐκεῖνα προσάγειν ἐπ' αὐτῇ τὰ τοῖς νόμοις διωρισμένα. οὐδεμίαν γὰρ γυναῖκα ὑπὲρ χρηματικῆς αἰτίας, δημοσίας ἢ ἰδιωτικῆς, ἢ ὑπὲρ ἔγκληματος οὐδὲν ποτε ἢ εἰς φρουρὰν βάλλεσθαι συγχωροῦμεν, ἢ δι' ἀνδρῶν φυλάττεσθαι, ἵνα μὴ διὰ τῶν τοιούτων ἀφορμῶν εὐρεθῶσι περὶ τὴν σωφροσύνην ὑβριζόμενα. Μοναστήριον μέντοι ἢ ἀσκητήριον δι' οὐδεμίαν ἔναυγην ἀφείλεσθαι συγχωροῦμεν ἐκ τῶν οἰκείων μοναστηρίων ἢ ἀσκητηρίων ⁴⁾.

Κεφ. ε'.^ο)

Εἰ ποτε δὲ μοιχεύσῃ ἔγκλημα φανερῶς ἀποδειχθεῖται, κελύμενον ἐκείνας τὰς ποινὰς τοῖς ἀμαρτάνουσι ἐπάγεσθαι, ὡς Κωνσταντῖνος ὁ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως διειπίψασε. κάκεῖνον τὰς ὁμοίας ὑπομενόντων ποινὰς, ὁστινες μέσοι ἢ ἑπουργολ τῷ τοιοῦτῳ ἀσπρῷ ἔγκληματι γεγόνασιν. ἐκ τῆς οὐσίας δὲ τοῦ μοιχοῦ, εἰ ἔχοι γαμητῆν, τὴν προῖκα καὶ τὴν πρό γάμου

virum, vel per se, vel per quamecunque personam voluerit legitime respondeat et causam agat. Si vero vidua sit, vel viro nunquam nupsit, similiter mulieri vel per se, vel per quos voluerit, iura sua legitime proponere liceat. Qui vero contra haec aliquid ex praedictis facere audeat, iubemus, ut, si maior sit magistratus, viginti librarum auri, sin minor, decem librarum auri poenae subiaceat; qui vero inserviant iis in praedictis magistratibus, hi cingulo privati tormentis subiiciantur atque in exsilium mittantur. Quodsi vero mulier post legitimam citationem nolit aliquem constituere, qui pro ipsa respondeat, vel etiam in lite condemnata sit, ne tunc quidem includatur vel custodiatur, sed quae legitima sunt in rebus ad eam pertinentibus procedant. Verum si mulier criminis rea fiat, ob quod eam custodiri necesse sit, si quidem fideiussorem pro persona sua dare possit, ipsi credatur, si vero iuret, se fideiussorem dare non posse, iuratoriam cautionem praestet de hoc, ut in iudicio se sistat. Si autem gravissimum sit crimen, ob quod accusatur, in monasterium vel asceterium coniciatur, vel feminis tradatur, a quibus caste et liberaliter custodiri possit, donec causa eius probetur; tunc vero in eam ea statuatur, quae legibus definita sunt. Nullam enim feminam ob causam pecuniariam, publicam aut privatam, vel ob crimen quodpiam aut in custodiam tradi, aut a viris custodiri permittimus, ne hac occasione a castitate iniuriam patiantur. Monacham vero vel sanctimonialiam nulla actione a monasteriis suis vel asceteriis abstrahi concedimus.

CAP. X.

Si quando autem adulterii crimen manifeste probatum fuerit, illas poenas peccantibus infligi iubemus, quas Constantinus pie memoriae definiuit; illis quoque, qui intulerunt aut ministri tam impii criminis fuerunt, easdem poenas sustinentibus. Ex substantia autem adulteri, si uxorem habet, dos et donatio ante nuptias, vel portio lege nostra statuta ipsi servetur, si dotalia

igit rem. Si vero vidua sit, aut non a principio viro coniuncta, liceat similiter mulieri ant per se, aut per quos voluerit propria iura proponere secundum legem. Eum vero, qui praeter haec praesumerit agere aliquid praedictorum, iubemus, si quidem maiores iudices sint, viginti auri librarum, si vero minores sint, decem librarum auri poenae subiacere, obediens autem eis in praedictis causis, spoliatus cingulo, poenis subiici, et in exsilium destinari. Si vero mulier post legitimam admonitionem noluerit instituire aliquem, qui pro ea respondeat, aut litigans addicta sit, nec sic includi aut custodiri eam, sed legitima iura in competentibus ei rebus procedere. Si vero crimen sit, quod infertur mulieri, in quo necessarium est ipsam custodiri, si quidem fideiussorem personae praestare potest, ipsi credatur; si vero intraverit, non posse se dare fideiussorem, iuratoriam cautionem faciat de observatione iudicii. Si vero gravissimum inveniatur crimen, in quo accusatur, in monasterium aut in asceterium ²⁾ mittatur, aut mulieribus tradatur, per quas potest publice et libere custodiri, donec causa eius manifestetur; tunc autem illa procedant in ea ³⁾, quae legibus definita sunt. Nullam enim mulierem pro pecunia fiscali, sive privata causa, aut pro criminali quolibet modo aut in carcerem mitti concedimus, aut a viris custodiri, ut non per huiusmodi occasiones inveniatur circa castitatem iniuriatae. Monastriam quidem aut ascetiam per nullam actionem trahi concedimus de propriis monasteriis aut asceteriis.

CAP. X. Si quando vero adulterii crimen probetur, iubemus, illas poenas peccantibus inferri, quas Constantinus divinae memoriae disposuit, et illis similibus subiiciendis poenis, qui medii ministri ⁴⁾ huiusmodi impio

¹⁾ Parat. §. 2. Athan. tit. XV. (Heimb. Anecd. I. p. 156.) — ²⁾ Hanc ultimam sententiam referunt Photii Nomoc. IX. 1. (Foëlli bibl. II. p. 964.) et Balsam. ad h. l. — ³⁾ Cap. 10. et 11. desunt h. l. in Hal. ed. Nor., in latina autem interpretatione ea reddidit Hal., addens in margine in Nov. 117. irreprobus hanc partem huius novellas, cuius rei causam, ut fieri solet, deprehendimus in nexu orationis Basilicorum. In Supplement. ed. Hervag. quae deerrant in ed. Nor. addita sunt, indeque ea suo loco recepit ed. Par. — Cap. 10. in Bas. XXVIII. 7. 1. et epitomatum in Parat. Coll. const. eccl. III. 2. (Foëlli bibl. II. p. 1355.), Parat. §. 6. Athan. tit. II. (Heimb. Anecd. I. p. 43.)

⁴⁾ Scrimg., Hal., Bas. (ed. Fabr. et Cod. Coisl.); ⁵⁾ aut in asceterium om. Cod. Hamb. Cf. supra not. 2. — Fel. Int. habuisse videtur αἰτίας, idque Leunclav. Notat. II. 272. ex mas. pro ἀρχαῖς reponendum esse censet. — ⁶⁾ Cod. Hamb., Trid.; eam Port., Cont. — ⁷⁾ medii vel ministri Bk. ed. ster.

⁸⁾ ἢ εἰς ἀσκητήριον om. Bas. Cf. infra not. 3. —

γαμου σωρεάν αὐτῇ περισσώζεσθαι, ἢ τὴν ἀπὸ τοῦ ἡμετέρου νόμου μοίραν, εἰ προικῶν συμβολαία μὴ¹⁾ παρηκολούθησαν, τὴν δὲ λοιπὴν αὐτοῦ περιουσίαν, εἰ μὲν εἰσι κατιόντες ἢ ἀνιόντες ἕως τρίτου βαθμοῦ, λαμβάνειν αὐτοὺς κατὰ τὰς τάξεις καὶ τοὺς βαθμοὺς, εἰ δὲ μὴ εἰσι τοιοῦτοί τινες, τῷ υἱᾷ κληρονομοῦσθαι ταύτην²⁾ κελεύομεν.³⁾ τὴν δὲ μοιχευθεῖσαν γυναῖκα τοιαύτης προσηκούσας ποιναῖς⁴⁾ ὑποβαλλομένην ἐν μοναστηρίῳ ἐμβάλλεσθαι. Καὶ εἰ μὲν ἐσω διετίας⁵⁾ ἀναλαβεῖν αὐτὴν ὁ ἀνὴρ βουληθεῖη, ἐξουσίαν αὐτῷ δίδομεν τοῦτο ποιεῖν καὶ συνοικεῖν αὐτῇ, μηδὲνα κίνδυνον ἐντεῦθεν εὐλαβομένη, μήτε διὰ τῶν ἐν μέσῳ γινομένων καταβλαπτομένου τοῦ γάμου. εἰ δὲ ὁ προικημένος χρόνος παρέλθῃ, ἢ ὁ ἀνὴρ πρὶν ἀναλαβεῖν τὴν γυναῖκα τελευτήσῃ, κελεύομεν σουρεῦσθαι αὐτὴν, καὶ τὸ μοναχικὸν σχῆμα λαμβάνειν, καὶ οικεῖν ἐν τῷ αὐτῷ μοναστηρίῳ ἐπὶ ὅλον τὸν χρόνον τῆς οικείας ζωῆς. καὶ εἰ μὲν ἔχοι κατιόντας, τὰ δύο μέρη λαμβάνειν αὐτοὺς τῆς περιουσίας αὐτῆς κατὰ τὴν τῶν νόμων διαριζούμενα τάξιν, τὸ δὲ λοιπὸν τρίτον μέρος τῷ μοναστηρίῳ, ἐν ᾧ ἐμβάλλεται, δίδοσθαι, εἰ δὲ κατιόντες μὴ εἴησαν, ἀλλὰ ἀνιόντες εὐρεθῶσι, μὴ συμπραξάντες τῷ τοιοῦτῷ ἀσεβήματι, τετραούγκιον αὐτοὺς, κατὰ τὴν τοῦ νόμου τάξιν διαριζομένους λαμβάνειν, τὰς δὲ ὀκτὼ σύγκλας δίδοσθαι τῷ μοναστηρίῳ, ἐν ᾧ ἐγκλείεται ἢ τοιαυτῇ γυνή, εἰ δὲ μήτε κατιόντας μήτε ἀνιόντας ἔχοι, ἢ καὶ ἀνιόντες συνέπραξαν τῇ τοιαυτῇ ἀσεβείᾳ, πᾶσαν αὐτῆς τὴν οὐσίαν λαμβάνειν τὸ μοναστηρίον, ἐκείνου παραφυλατιμένου ὥστε δὲ ὅλων τῶν θεμάτων τῷ ἀνδρὶ τὰ σύμφωνα τὰ τοῖς προικῶσις ἐμφερόμενα συμβολαίοις φυλάττεσθαι.

Κεφ. ια'. 6)

Ἐπειδὴ δὲ τινες τὸν ἡμετέρον νόμον παραβαίνειν σπουδαζοῦσιν, ἐν ᾧ ἰδικῶς τὰς αἰτίας ἀπειριδμησάμεθα, ἐξ ὧν μόνων δεπούδια δύναται πέμπεσθαι ἢ ἐκ τοῦ ἀνδρός ἢ ἐκ τῆς γυναίκος, κελεύομεν παρ' ἐκείνας τὰς αἰτίας μηδὲν τρόπον δεπούδια γίνεσθαι, ἢ ἐξῶσθαι τὰ γινόμενα, ἢ κατὰ συναίνεσιν τοῦ γάμου διαλύειν, καὶ συγγωρεῖν ἀλλήλοισι τὰ ἕμματα. εἰ δὲ παρὰ τὰς ἀφ' ἧμῶν διωρισμένας αἰτίας τοιμήσουσι τινες διαλύειν τὸν γάμον, κελεύομεν, εἰ μὲν κατιόντας ἔχοιεν, εἴτε ἐξ αὐτοῦ εἴτε

dotalia instrumenta secuta non sint; reliquam partem eius substantiam, si quidem descendentes vel ascendentes adsint usque ad tertium gradum, illi secundum ordines et gradus capiant, sin autem nulli talis adsint, eam fisco adjudicari iubemus. Mulier vero adultera competentibus poenis subiecta in monasterium conuiciatur. Et si intra biennium recipere non voluerit, damus ei potestatem id faciendi et cum ea cohabitandi, ita ut nullum periculum inde metuat, nisi matrimonium per ea, quae medio tempore facta sunt, laedatur. Si autem praedictum tempus transierit, et maritus ante, quam mulierem recipiat, moriatur, et iubemus, ut ea tondetur, habitumque monachicum accipiat, et per omne vitae suae tempus in eodem monasterio habitet. Et si quidem descendentes habeat, duas illi partes substantiae eius accipiant secundum ordinem legum dividendas, tertia vero pars monasterio, in quod conuicitur, detur. Si autem descendentes non adsint, sed ascendentes inueniantur, qui auxiliati non sint in facinore eiusmodi faciendo, quatuor illi uncias secundum legum ordinem dividendas accipiant, octo vero unciae monasterio dentur, in quo mulier illa includitur. Si vero nec ascendentes nec descendentes habeat, vel etiam ascendentes in illa impietate auxiliati fuerint, omnem eius substantiam monasterium accipiat, illis simul observato, ut in omnibus casibus pacta dotabilis instrumentis inserta marito seruentur.

CAP. XI.

Quoniam vero quidam legem nostram transgredi student, in qua specialiter causas enumerauimus, a quibus solis repudia vel a viro vel a muliere non possunt, iubemus, ut praeter illas causas nullo modo repudia mittantur, aut missa valeant, aut conuicia matrimonia solvantur, atque delicta sibi condonari. Si vero praeter causas a nobis definitas quidam matrimonium solvere audeant, iubemus, si quidem descendentes habeant, sive ex eodem, sive ex alio matrimonio, ut eorum bona secundum ordinem legum illis detur.

impio crimini facti sunt. De substantia vero adulteri, si habeat uxorem, dotem et propter nuptias donationem ei saluari, aut partem a nostra lege datam, si dotalia instrumenta non subsecuta sunt. Residuum vero eius substantiam, si quidem sint ascendentes aut descendentes usque ad tertium gradum, accipiant hi secundum ordines et gradus; si vero non sunt huiusmodi aliqui, fisco applicari haec¹⁾ iubemus. Adulteram vero mulierem competentibus valueribus²⁾ subactam in monasterium mitti. Et si quidem intra biennium recipere eam vir suus voluerit, potestatem ei damus hoc facere, et copulari ei, nullum periculum ex hoc metuens, et saluatenus propter ea, quae in medio tempore facta sunt, nuptias laedi. Si vero praedictum tempus transierit, aut vir prius, quam recipiat mulierem, moriatur, tonderi³⁾ eam, et monachicum habitum accipere, et habitum in ipso monasterio in omni propriae vitae tempore. Et si quidem habeat descendentes, duas partes accipere eos substantiae⁴⁾, secundum legum ordinem diuisas, reliquam vero tertiam partem monasterio, in qua⁵⁾ conuicitur, dari. Si vero descendentes non fuerint, sed ascendentes inueniantur non consentientes huiusmodi impietati, quatuor uncias eos secundum leges diuisas accipere, octo vero uncias dari monasterio, in quo includitur, huiusmodi mulier. Si vero neque descendentes neque ascendentes habeat, aut ascendentes conuenerint huiusmodi impietati, omnem eius substantiam accipere monasterium, illi conservandam⁶⁾, ut per omnes casus viro pacta dotabilibus illata instrumentis seruentur.

CAP. XI. Quia vero aliqui nostram legem transcendere student, in qua euidenter causas enumerauimus, ex quibus solum repudia possunt transmitti aut a viro, aut a muliere, iubemus, praeter illas causas nullo modo repudia fieri, aut per consensum nuptias solvi, et concedere inuicem delictis. Si vero praeter a nobis definitas causas praesumerint aliqui solvere matrimonium, iubemus, si quidem descendentes habuerint sive ex

¹⁾ Reliquas huius cap. partis et cap. 11. et 12. epitomen exhibet Photii Nomoc. XI. 1. (Foulli bibl. II. p. 1050 sq.) — Photii Nomoc. I. 32. (ibid. p. 854.) et Balsam. ad h. l. — ²⁾ (Eustath.) (op. XII. 12. — ³⁾ Bas. XXXIII. 7. 6. Schol. c. — Parat. §. 6. Athan. tit. II. (Heimb. Anecd. I. p. 43.) Parat. §. 3. Athan. tit. X. (ibid. p. 133.)

¹⁾ Bas., Fulg., Iulian., et μη om. Sering., Hervag., Par. — ²⁾ ταῦτι Bas. — ³⁾ Fet. Int. vidisse videtur πληγαῖς. — ⁴⁾ haec om. Cod. Hamb. — ⁵⁾ muneribus Tvid. — ⁶⁾ moriatur, iubemus tonderi Bk. — ⁷⁾ eos

eius substantiae Bk. ed. ster. — ⁸⁾ Cod. Hamb., Tvid. quod Port., Cont. — ⁹⁾ illum conservandam Tvid. — ¹⁰⁾ conservando Bk. ed. ster.

Ἐξ ἄλλου γάμου, τὰς οὐσίας αὐτῶν ἐκείνοις δίδο-
σθαι κατὰ τὴν τῶν νόμων τάξιν, καὶ τὸν τε ἀνδρα
τὴν τε γυναῖκα εἰς μοναστήριον ἐμβάλλεσθαι ἐπὶ
πάντα τὸν τῆς ζωῆς αὐτῶν χρόνον, καὶ ἐκ τῆς ἐκά-
στου περιουσίας ἀνὰ τέσσαρας οὐγκίας τοῖς μονα-
στηρίοις, ἐν οἷς ἐμβάλλονται, ἀφορῆσθαι, τοῦ ἀν-
δρός δηλονότι μὴδὲ χροῖσιν ἔχοντος τοῦ δίδομένου
τοῖς πτωχοῖς. Εἰ δὲ κακίοντες μὴ ἔχουσιν, ἀλλὰ
ἀνίοντες ἐυρίσκονται, τὸ τρίτον μέρος τῆς οὐσίας
λαμβάνειν αὐτοὺς, εἰ μὴ τῇ ἀσβεβείᾳ τῆς λύσεως τοῦ
γάμου συνήνεσαν, τὰ δὲ δύο μέρη τοῖς μοναστηρίοις,
ἐν οἷς ἕκαστος ἐμβάλλεται, ἀφορῆσθαι. Εἰ δὲ μήτε
κακίοντες μήτε ἀνίοντες εἴεν, ἢ καὶ ἀνίοντες συνή-
νεσαν τῷ γεγονόσι, κελύμενον πᾶσαν τὴν οὐσίαν τοῖς
μοναστηρίοις, ἐν οἷς ἐνεβλήθησαν, δίδοσθαι, ἵνα μὴ
διὰ ταύτης τῆς περιουσίας καὶ τὸ τοῦ θεοῦ κρῖμα κατα-
φρονηθῇ, καὶ ὁ ἡμέτερος νόμος παραβῆθῃ. Ἀλλὰ καὶ
τοὺς ὑποουχοῦντας ταῖς τοιαύταις λύσεσι τῶν γάμων ἢ
τὰ τοιαῦτα ἀδέμια συμβόλαια συντιθέντας^{α)}, ταῖς
εἰς σῶμα ποικαῖς ὑποβάλλεσθαι κελύμενον, καὶ εἰς
ἔξορταν πέρμπεσθαι. Εἰ δὲ ὁ τὸν γάμον λύειν ἐπι-
χειρήσαντες βουληθῶσιν πάλιν ἑαυτοῖς αὐτενυχθῆναι,
πρὶν ἐμβληθῶσιν μοναστηρίοις, ἅδειαν αὐτοῖς δίδο-
μενον τοῦτο ποιῆν, καὶ τὰς προειρημένας ποινὰς
συγχωροῦμεν αὐτοῖς, καὶ τὰς ἰδίας περιουσίας ἔχειν,
καὶ οὐτως πρὸς ἀλλήλους εἶναι, ὡς ἂν εἰ μὴδὲν τοιοῦ-
τον ἡμαρτημένον ἐτύγχανεν. τοῦ ἐνὸς δὲ βουλο-
μένου τὸν γάμον ἀνακαλέσασθαι, εἰ μὴ συναινέσει
τὸ ἕτερον πρόσωπον, κατὰ τοῦ μὴ βουλομένου κρα-
τεῖν τὰς ποινὰς. Ταῦτα δὲ πάντα φυλάττεσθαι κε-
λεύμενον ἐν τῇ βασιλίδι ταύτης πόλεως καὶ ἐν ταῖς
ἐπαρχίαις, διὰ τε τοῦ κόμητος τῶν πριβάτων, καὶ
τῆς τῶν παλατινῶν σχολῆς, καὶ τῶν ἐν ταῖς ἐπαρ-
χίαις ἀρχόντων, καὶ τῶν τάξεων αὐτῶν, ἐλθόντων
αὐτῶν, ὡς εἰ ὁραθῆσονται τοιοῦτον τινὸς ἡμαρ-
τημένου, καὶ μὴ ταῦτα πάντα παραφυλάξουσι,
καὶ ἔξορταν καὶ δήμευσιν ὑποστήσονται. Ταῦτα δὲ
αὐτὰ παραφυλάττειν κελύμενον καὶ τοὺς κατὰ τόπον
ἐπισκόπους, ὥστε προνοεῖν αὐτῶν τὰ
προσδεδόμενα πρόσωπα ἐν μοναστηρίοις ἐμβάλλε-
σθαι, καὶ ἐκ τῶν πραγμάτων αὐτῶν τὰ παρ'
ἡμῶν διορισθέντα τοῖς μοναστηρίοις παρεχεσθαι.

Κεφ. ιβ'.^{b)}

Εἰ τις δὲ κατηγορηθῆις ἐπὶ μοιχεύει προδοσία
τῶν δικαστῶν, ἢ ἄλλῃ ὁμοδῆποτε τρόπῳ τὰς ἀπὸ
τοῦ νόμου ποινὰς ἀποφύγοι, καὶ μετὰ ταῦτα εὐθε-
δέη

tur, et tam vir quam mulier in monasterium ad omne
vitae suae tempus coniciatur, ac de cuiusque patri-
monio quatuor unciae monasteriis assignentur, in quae
coniciuntur, viro scilicet ne usumfructum quidem ha-
bente eius partis, quae liberis data est. Si autem
descendentes non habeant, sed ascendentes inveniantur,
tertia illi partem substantiae accipiant, nisi in impii-
solutionem matrimonii consenserunt, duae vero partes
monasteriis, in quae quisque conicitur, assignentur.
Si vero neque descendentes neque ascendentes sint, vel
ascendentes in id, quod factum est, consenserint, iube-
mus, omnem substantiam monasteriis dari, in quae
coniecti sunt, ne per hanc fraudem et dei iudicium
contemnatur, et nostra lex violeatur. Sed et eos, qui
eiusmodi matrimoniorum solutionibus operam praestant,
vel eiusmodi iniustos contractus faciunt, corporalibus
poenis subici et in exsilium mitti iubemus. Si vero
illi, qui matrimonium solvere conantur, antequam in
monasteria coniciuntur, rursus sibi iungi velint, damus
illis potestatem hoc faciendi, praedictasque poenas il-
lis remittimus, et bona sua habeant, atque ita una
vivant, tanquam nihil tale commissum esset. Si vero
altero nuptias revocare volente, non consentiat altera
persona, contra eum, qui non vult, poenae locum ha-
beant. Haec vero omnia observari iubemus tam in
regia hac urbe, quam in provinciis per comitem quid-
dem rei privatae et scholam palatinorum, et praesides
provinciarum eorumque cohortes, scituris illis, si eius-
modi delictum neglexerint, neque haec omnia observa-
verint, exsilium et publicationem se passuros esse.
Haec eadem vero etiam sanctissimos illius loci episco-
pos observare iubemus, ut eorum cura traditae per-
sonae in monasteria coniciantur, atque ex illorum bo-
nis definita portio monasteriis praedatur.

CAP. XII.

Si quis autem adulterii accusatus prodicione iudicium vel alio quolibet modo legis poenas effugerit, et deinde cum femina, ob quam accusatus est, turpiter

ipso, sive ex alio matrimonio, substantiam eorum illis dari secundum legum ordinem, et tam virum quam mulierem in monasterium mitti in omnibus vitae suae temporibus, et de singulorum facultatibus quaternas uncias monasteriis, in quibus mittuntur, separari, viro nihilo minus neque usum habeat datae partis filii (quoniam pater rerum filii in potestate positi non habet usumfructum¹⁾). Si vero descendentes non habeant, sed ascendentes inveniantur, tertiam partem substantiae accipere eos, si non iniquitati solutionis matrimonii consenserint, duas vero partes monasteriis, in quibus nunusquisque mittitur, separari. Si vero neque descendentes neque ascendentes inveniantur, aut²⁾ ascendentes consenserint facto, iubemus, omnem substantiam monasteriis, in quibus missi sunt, dari, ut non propter hunc contemptum et dei iudicium contemnatur, et nostra lex transgrediatur. Sed et ministros talis solutionis nuptiarum, aut qui huiusmodi iufanda instrumenta composuerint, corporalibus poenis subici iubemus, et in exsilium destinari. Si vero ii, qui matrimonium solvere praesumerant, voluerint iterum sibi coniungi, priusquam mittantur in monasterium, licentiam eis damus hoc facere, et praedictas poenas concedimus eis, et proprias habere substantias, et ita adinvicem vivere, tanquam si nihil delictum fuisset. Uno vero volente matrimonium revocare, si non consentiat alia persona, contra eum, qui noluerit, teneant poenas. Haec vero omnia servari iubemus tam in regia hac civitate, quam in provinciis, tam a comite privatarum, quam a palatinorum schola, et provinciarum iudicibus, et officiis eorum, scientibus, quod si neglexerint huiusmodi alicuius delicti, et non omnia haec custodierint, et exsilium, et proscriptionem³⁾ sustinebunt. Haec vero iubemus servare et⁴⁾ locorum sanctissimos episcopos, ut providentia eorum traditae personae in monasteriis mittantur, et de rebus earum, quod a nobis definitum est, monasteriis vindicetur.

CAP. XII. Si quis vero accusatus in⁵⁾ adulterio per prodicionem iudicium aut alio quolibet modo a legibus poenas effugerit, et post haec⁶⁾ inveniat cum muliere, de qua accusatus est, turpiter conversatus, aut in

^{a)} Parat. §. 2. Athan. tit. XIV. (Heimb. Anecd. I. p. 151.) — ^{b)} Cap. 12. et 13. in Bas. FI. 19. §. 9. — Cap. 12. refert (Ioannis) Nomo. tit. 41. (Foll. bibl. II. p. 652.)

¹⁾ Haec explicatio, quam uncis inclusimus, non est in oratione graeca, neque videntur genuina haec constitutionis verba esse. — ²⁾ Cod. Hamb.; vel Trid.; et Port., Cont. — ³⁾ Cod. Hamb.; bonorum add. add. — ⁴⁾ Cod. Hamb., Trid.; et om. Port., Cont. — ⁵⁾ Cod. Hamb., Trid.; de Port., Cont. — ⁶⁾ Cod. Hamb.; hoc add

θείη τῆ γυναίκα, περὶ ἧς κατηγορήθη, ἀλοχῶς συναναστρέφόμενος, ἢ εἰς γάμον λαμβάνων αὐτήν, καὶ τοῦτο γένηται ζῶντος τοῦ ἀνδρός ἢ καὶ μετὰ τὴν αὐτοῦ τελευτήν, οὐδὲ τὸν γάμον ἐξῴωσθαι κελεύομεν, ἀλλὰ καὶ τὸν τοιοῦτο πλημμελῆσαι τομῆσαντα, εἰ καὶ τὸ πρότερον διέφυγεν, ὅμως ἀδειαν δίδομεν παντὶ δικαστῇ καὶ συνέχειν αὐτόν, καὶ μετὲ βασιλευσας τὰς ἐσχάταις ¹⁾ τιμωρίας ὑποτιθέναι, μηδεμιᾶς ἄλλης κατηγορίας ²⁾ ἢ ἀποδείξεως δεομένῳ, καὶ τὴν γυναίκα σωφρονισθεῖσαν καὶ καρεῖσαν μοναστηρίῳ ἐμβληθῆναι κελεύομεν, κακῆ μὲν ἐπὶ ὅλον τὸν χρόνον τῆς ζωῆς αὐτῆς ³⁾, τὴν ἑκατέρου δὲ περιοσίαν κατὰ τὴν προειρημένην τάξιν διαοριεῖσθαι, κινδύνῳ, καθὼς προείπομεν, τοῦ τε κόμητος τῶν πριβάτων καὶ τῶν κατὰ τὸν τόπον ἀρχόντων ⁴⁾.

Κεφ. ιγ'.

Ἐπειδὴ δὲ δεῖ ἡμᾶς τὴν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἀσθένειαν σκοπεῖν ⁵⁾, τὰς εἰς σῶμα ποινὰς κατὰ τι μέρος ἐλαττούμεν ἀπαγορεύομεν ἑκατέρω τὰς χεῖρας ἢ καὶ πόδας τέμνεσθαι, ἢ τοιαύτας τισὶν ἐπαγεσθαι τιμωρίας, δι' ὧν τὰ ἄρθρα διαλύονται, ἐπειδὴ ἡ τῶν ἄρθρων διάλυσις βαρύτερα ἐστὶ τῆς ἑκατέρω τῶν χειρῶν ἐκτομῆς. διὸ κελεύομεν, εἰ μὲν τοιοῦτό τι ἀμαρτήσῃ, ἐξ ὅ οὐ νόμοι θάνατον τοῖς ἀμαρτάνουσιν ἐπάγουσιν, κατὰ τὴν τῶν νόμων δύναμιν ὑπέχειν αὐτόν τὰς ποινὰς, εἰ δὲ τοιοῦτον εἴη τὸ ἔγκλημα, ὥστε θανάτου ἀξίον μὴ εἶναι, ἄλλως αὐτὸν σωφρονισθεῖσαι, ἢ εἰς ἔξορίαν πέμπεσθαι, εἰ δὲ ἡ τοῦ ἔγκλήματος ποιότης μέλους ἀποτομῆν ἀπαιτῆσαι γίνεσθαι, μίαν μόνην χεῖρα τέμνεσθαι. Ὑπερ κλοπῆς δὲ οὐ βουλόμεθα παντελῶς ολονθῆναι τοῦ μέλους τέμνεσθαι ἢ ἀποθνήσκειν, ἀλλ' ἐτέρως κτὶ τὸν σωφρονισθεῖσαι. κλέπτιας δὲ καλούμεν τοὺς λάθρα καὶ ἄνευ ὅλων τὰ τοιαῦτα πλημμελοῦντας. τούτῳ γὰρ βίαιως ἐπερχόμενος, ἢ μετὰ ὅλων ἢ χωρὶς ὅλων, ἐν οἴκῳ, ἢ ἐν ὄδῳ, ἢ ἐν θαλάσῃ, τὰς ἀπὸ τῶν νόμων κελεύομεν ὑπομένειν ποινὰς. Ὡστε δὲ μὴ μόνον τὰς εἰς σῶμα ποινὰς, ἀλλὰ καὶ τὰς εἰς χορήματα μετριωτέρας γίνεσθαι, θεσιζόμεν, τοὺς ἐπὶ ἔγκλημασι κατηγορουμένους, ἐφ' ὧν οὐ νόμοι δήμευσιν ἢ θάνατον ὀρίζουσιν, ἐὰν ἐλεγχθῶσιν ἢ κατακριθῶσιν, τὰς αὐτῶν περιοσίας μὴ γίνεσθαι κέρδος

pter conversari, vel eam in matrimonium accipere comprehensus fuerit, idque vivente marito vel etiam post mortem eius fiat, nuptias non ratas esse iubemus, ut et eum, qui id peccare ausus est, licet antea aufugerit, tamen omni iudici licentiam damus comprehendendi, et post verbera ultimo supplicio afficiendi, nulla alia accusatione aut probatione opus sit; mulieremque castigatam et tonsam in monasterium trahi, ibique per omne vitæ suæ tempus manere iubemus, utriusque vero facultates secundum prædictum ordinem dividi, periculo, uti diximus, comitis privatarum, et praesidium locorum.

CAP. XIII.

Quoniam vero humani generis infirmitatem considerare nos oportet, poenas corporales aliqua ex parte minuentes prohibemus, ne utraque manus vel pes abscindatur, aut eiusmodi poenae quibusdam infirmitate, per quas articuli solvantur, quoniam articulorum dissolutio gravior est ambarum manuum abscissione. Propterea iubemus, si quidem tale quid peccet, ut quod leges mortem delinquentibus inferant, ut in atrocium tenorem legum poenas sustineat; si vero sit sit crimen, ut morte dignum non sit, aliter castigetur vel in exsilium mittatur; siu qualitas criminis membri abscissionem exigat, una solum manus abscidatur. Nullo autem modo propter furtum membrum aliquod abscindi, aut quem occidi, sed aliter eum castigare volumus. Fures vero vocamus eos, qui clam et cum armis talia committunt. Qui enim violenter aliquem aggrediuntur, vel cum armis, vel sine armis, in domo, vel in via, vel in mari, eos poenis legalibus statuti sustinere iubemus. Ut autem non solum corporales, sed etiam pecuniariae poenae moderatae sint, sancimus, si illi, qui ob crimina, in quibus leges publicationem vel mortem definiunt, accusantur, convicti vel condemnati fuerint, ne illorum facultates magistratibus vel eorum cohortibus luero cedant, sed neque secundum veteres leges fisco deferantur, verum si quidem descendentes habeant, hi bona habeant, exceptis tamen, qui

in matrimonium accipere eam, et hoc fiat vivente marito aut post eius mortem, neque in matrimonium velox iubemus, sed enim, qui hoc delinquere praesumerit, etsi prius profugerit, attamen licentiam damus cessi iudici et comprehendere eum, et post tormenta ultimis suppliciis subicere, nulla alia excusatione ⁶⁾ aut probatione facienda; et mulierem, castigatam et detrusam ⁷⁾ monasterio immitti iubemus, et ibi manere in omne tempus propriae vitae, utriusque vero substantiam secundum praedictum ordinem dividi, periculo, aut praediximus, tam comitis privatarum, quam iudicis loci.

CAP. XIII. Quia vero nos oportet humani generis infirmitatem protegere, corporales poenas secundum aliquas partes imminuentes, interdiximus alterutras manus aut pedes abscindi, aut huiusmodi poenas inferri supplicia, per quae articuli dissolvuntur, quia membrorum dissolutio gravior est utriusque manus abscissione. Propter quod iubemus, si quidem tale aliquid delinquantur, nade leges mortem delinquentibus inferant, secundum legum virtutem sustinere eum poenas; si vero tale fuerit crimen, quod morte dignum non sit, aliter ipse ⁸⁾ castigetur, aut in exsilium transmittatur; si vero criminis qualitas membri abscissionem exigat fieri, unam solum manum abscindi. Pro furto autem nolimus omnino quodlibet membrum abscindi aut mori, sed aliter eum castigari. Fures autem vocamus, qui occulte et sine armis huiusmodi delinquant; si vero, qui violenter aggrediuntur, aut cum armis, aut sine armis, in domibus ⁹⁾, aut in ¹⁰⁾ itineribus, aut in mari, poenis eos legalibus subdi iubemus. Ut autem non solum corporales poenae, sed etiam pecuniariae mediocriores ¹¹⁾ fiant, sancimus, eos, qui in criminibus accusantur, in quibus leges mortem aut proscriptioem definiunt, si convicantur aut condemnentur, eorum substantiam non fieri lucri iudicibus aut eorum officio

¹⁾ νομίμοις Hal. — ²⁾ ὑποβ. οὐδὲ μίνας ἐξουσιαστικός Hal. — ³⁾ τῆς οὐκείας ζωῆς Hal., Bas. — ⁴⁾ καὶ τοῦ κατὰ τόπον ἀρχόντος Hal., Fulg. — ⁵⁾ σκέπειν Hal., (Fulg.) — ⁶⁾ Rectius accusatione. — ⁷⁾ detrusam bene emend. Cræger in Zeitschr. f. g. B. I. p. 309 sp. — ⁸⁾ sit, sed ut ipse Cod,

Hamb., Trid.; sit, aut castig. Port.; sit, ipse aut castig. Cont.; sit, ipse aliter castig. Bk. ed. ster. — ⁹⁾ domo Cod., Hamb., Trid., Legendum videatur domo. — ¹⁰⁾ Cod., Hamb., Trid.; in om. Port., Cont. — ¹¹⁾ Cod., Hamb., mediocres edd.

πέρδος τοῖς ἄρχουσιν ἢ ταῖς αὐτῶν τάξεσιν, ἀλλὰ μὴ ἐκείνη κατὰ τοὺς παλαιούς νόμους τῶ δημοσίων αὐτῶν προσκυροῦσθαι, ἀλλ' εἰ μὲν ἔχοιεν καινότητας, αὐτοὺς ἔχειν τὴν οὐσίαν, χωρὶς τῶν διὰ τοῦ τοιοῦτου ἁμαρτήματος αὐτοῖς προσγενομένων, εἰ δὲ μὴ ἔπεισι καινότητες, ἀλλ' ἀνιόντες ἄχρι τρίτου βαθμοῦ, αὐτοὺς ἔχειν. Εἰ δὲ γαμετὰς ἔχουσιν οἱ οὕτως κατακριθέντες, πᾶσι τρόποις κελύομεν ταύτας καὶ τὴν προίκα καὶ τὴν γαμικὴν δωρεάν λαμβάνειν. εἰ δὲ καὶ δεῖκα προικός τοῖς τοιοῦτοις προσώποις συνήχησαν, τὴν ἀπὸ τῶν ἡμετέρων νόμων ὀρισθίσαν μοῖραν ἐκ τῆς ὅλης οὐσίας τοῦ κατακριθέντος ταύτας λαμβάνειν, εἴτε τέκνα ἔχουσιν, εἴτε καὶ μὴ^{*)}. Εἰ δὲ μηδένα τῶν προειρημένων ἔχοι ὁ πλημμελής, τότε τῶ φίσκῳ προσκυροῦσθαι τὴν ἐκείνου περιουσίαν βουλομένα. Ἐπὶ μέντοι τοῖς ἐπὶ καθοσιώσει κατακρινόμενοις τοὺς παλαιούς νόμους φυλάττεσθαι κελύομεν.

Ἐ π ἰ λ ο γ ο ς .

Προνοσάτω τοίνυν ἡ σὴ ἐνδοξότης τὸν παρόντα θεῖον ἡμῶν νόμον κατὰ ταύτην τὴν εὐδαίμονα πόλιν προδέναι, καὶ στείλαι κατὰ τὰς ἐπαρχίας, καὶ καινουργή ποιῆσαι τοῖς τοῦτων ἡγουμένοις, ἐφ' ᾧ πάντας τοὺς ὑπηκόους μαθεῖν, ὅσην αὐτῶν ποιούμεθα πρόνοιαν. Dat. Kal. Maii, Constantinop. imp. DN. Iustiniani PP. Aug. ann. XXX. post Basilii V. C. cons. ann. XV. [556.]

sed neque secundum veteres leges fisco eas applicari, sed si quidem habeant descendentes et ascendentes¹⁾ neque ad tertium gradum, eos habere. Si vero mulieres habeant, qui condemnati sunt, omnibus modis inebemus istas et dotem, et nuptialem²⁾ donationem accipere; si vero et³⁾ sine dote talibus personis coniuctas fuerint, a legibus definitam partem de tota substantia condemnati eas accipere, sive filios habeant, sive non; si vero neminem praedictorum habeat, qui deliquit, tunc fisco sociari eius substantiam. In maiestatis vero criminis condemnatis veteres leges servari inebemus⁴⁾.

¹⁾ Parat. §. 3. Athan. tit. X. (Heimb. Anecd. I. p. 133.)

²⁾ In graeca oratione plenior est haec sententia, quam ex illo fonte ita emendavit et supplevit Bk.: habeant descendentes, eos habere substantiam, exceptis per tale peccatum ipsis allatis, si vero non habeant

descendentes, sed ascendentes. — ²⁾ Cod. Hamb., Trid.; antenuptialem Port., Cont. — ³⁾ Cod. Hamb., Trid.; et om. Port., Cont. — ⁴⁾ Epilogus abest in Fulg., ex versione Hal. cum addidit Cont.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρε.^{*)}

Περὶ τοῦ μὴ ἀναγκάζεσθαι τινὰς ἐκστᾶσθαι ἢ χρῆσασθαι.

Π ρ ο ο λ μ ι ο ν .

Ὅσα τὸ θεῖον ἐξεμμενίζεσθαι ὑφ' ἡμῶν προτρέπεται, ταῦτα ἐπὶ τοῖς ὑπηκόοις ἀξάνεσθαι τε καὶ διαλάμπειν ἀγωνίζομεθα. Ζωσάριος τις ἐκ τῆς Μυσῶν ἐπαρχίας καθηστὸς σὺν δάκρυσι δειχθεὶς ἡμῶν ἰδέσθαι, ὡς ἐπὶ χορήμασι δημοσίοις τε καὶ ἰδιωτικοῖς μεθοδεῖαν ὑπομένον ὑπὸ τοῦ τῆς χώρας λαμπροτάτου ἄρχοντος ἐπὶ ἔβρι¹⁾, καὶ μόνῃ. οὐ γὰρ ἐπὶ τῶν χορημάτων πέπονθε²⁾ περισκευάτωνος ἐπιδιδόσθαι λιβέλλους τῶν οὐσιῶν πραγμάτων αὐτοῦ, ὅπερ ἀδικώτατον καὶ τῶν ἐν κειραλίοις λυπηρῶν κατέστηχε. ποῦ γὰρ δίκαιον, τὸν ἅπαξ ἐκ τοῦ συμβεβηκότος καὶ οὐ ἄσθυνα παραδιδόμενῃ ἐκτὸς τῶν αὐτοῦ γεγονότα αὐτῆς ἀσχήματα τὸν βίον ἐαυτῷ περιιδέναι, καὶ τῆς ἐφημέρου τροφῆς, ὡς εἰκόσ, τῆς τε τοῦ σώματος σχέπης ἐξω βιαίως κατασθῆναι;

Κε φ. α'.

Novella CXXXV.

NE QUIS BONIS CEDERE COGATUR.

Praefatio.

Quae nos ad deum placandum invitant, ut illa inter subditos crescant et splendeant, operam damus. Zosarius quidam ex provincia Mysarum oriundus, lacrimans nobis supplicavit et docuit, se ob publicas et privatas pecunias a clarissimo provinciae praeside ex sola superbia vexatum esse. Neque enim passus est de pecuniis libellos persecutionis rerum suarum dare, id quod iniustissimum et summe molestum est. Ubi enim iustum est, eum, qui semel casu nec prodita negligentia res suas amisit, denuo indecentem vitam amplecti, et victu quotidiano forte atque corporis amictu per violentiam privari?

CAP. I.

¹⁾ Hal. et Scrimg. — Athan. XFI. 4. (Heimb. Anecd. I. p. 160 sq.) — Anon. III. (ibid. p. 263.) — Caput Novellae est in Bas. IX. 5. 18. — Versio antiqua non existat. — Cum inscriptio apud Scrimg. et Hal. desit atque ipsa constitutionis oratio aliquantulo discrepet a ceteris Iustiniani Imp. Novellis, in dubium vocavit Hom. b., hunc esse eius auctorem, attamen Athan. Iustiniano eam tribuit.

²⁾ Hal. post ἔβρι asteriscum posuit, — ²⁾ πεποιθε Hal.

Κε φ. α΄.

CAP. I.

Ταῦτα μαθόντες, καὶ τῷ κρείττονι τὸ χεῖρον διορθώσασθαι, πρὸς θεράπευμα τοῦ τε ἀγαθοῦ τῶν ἀπάντων θεοῦ, καὶ τοῦ μὴ τι θλιβερόν παρ' ἡμῶν πολιτεῦσθαι προθυμηθέντες, θεσπιζόμεν, μηδενὶ ἔξαινα τῶν ἐνδοξοτάτων ἢ μεγαλοπρεπεστάτων ἀρχόντων ἑκστασίου πραγματος χάριν ἀνάγκην¹⁾ ἐπαγαγεῖν τιλ τῶν τὰς εὐθύνas ἐπὶ ταῖς εἰρημναῖς χρεῖαις, ἐπὶ χρήμασι τυχόν δημοσίοις ἢ ἰδιωτικοῖς, ὑπομενόντων²⁾, ἢ τοιοῦτοτρόποις αἰκισμῶν κεχοῆσθαι προφάσει³⁾, ὡς ἂν αὐτοὺς τῆς τοῦ σοίματος φειδομένου τιμωρίας αἰρεῖσθαι μᾶλλον τῆν τῶν ἰδίων στέρησιν δέχεσθαι, καὶ μὴ⁴⁾ σὺν τῷ τῆς ἀπορίας ζυγῷ καὶ τῷ τῆς ἀσχημοσύνης πιέζεσθαι μέχρι θανάτου ὄνειδισμῷ. ὄρχον δὲ πρὸς τῶν προσκυνητῶν παρέχειν λόγων ὡς οὗτις αὐτῷ προφάσει πραγμάτων χάριν ὑπολείπειται, ἢ χρυσίον, ὄφειν τῆν τοῦ χρέους ποιήσεται πληρωσιν. Εἰ δὲ δίκαια αὐτῷ τινὰ ὁ νόμος ἢ ἀπὸ κληρονομίας⁵⁾ ἢ δωρεῆς συγγενῶν δίδωσι, κινήτων ἢ ἀκινήτων⁶⁾ πραγμάτων, καὶ τούτων εἰ ἐντὸς μὴ κατέστη, ἀμόλιον δὲ αὐτῷ φαίνεται, καὶ δυνατόν μέρος ἐξ αὐτῶν ἢ καὶ τὸ ὅλον τοῖς ὀφειλομένοις συναῖαι (δίχα μὲν τοῖς τῆς γαμετῆς πραγμάτων, τῇ ἀληθείᾳ εἴπερ διαφέρει αὐτῇ), τοῦτο γίνεσθαι⁷⁾, καὶ ἀδεια εἶναι τοῖς ὀφειλομένοις ὀκνεοῦσθαι τὰς τοιαύτας ἀγνάς καὶ εἰς πρόσωπον τοῦ ποτὲ τῶν δικαίων κυροῦ τὰς ἐπαγωγὰς ποιεῖσθαι, εἴτε πάρεστιν ὁ ὀφειλέτης, εἴτε καὶ μὴ, καὶ εἰς πρόσωπον αὐτοῦ, ἀπλῶς εἰπεῖν, τοῦ ὑπευθύνου ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ ἐπαγωγῇ ἢ ἐκδικήσει τῶν πραγμάτων καθεστάναι.

Ἐ π ἰ λ ο γ ο ς .

E p i l o g u s .

Ἐ σὴ τοιγαροῦν ἐπιμελής καὶ φιλάρετος μεγαλοπρέπεια τὰ οὕτως ἡμῖν εὐσεβῶς παραστάνια παραφυλαξάτω, δέκα χρυσίου λιτρῶν ἐπιτίμιον τῷ παραβαίνειν τι τῶν ἐπὶ τούτοις παρ' ἡμῶν θεσπισθέντων τομῶντι ὀρίζουσα⁸⁾. οὐδὲ γὰρ κινδύνου χωρὶς, ἀλλὰ καὶ περὶ τῆν σωτηρίαν οὗτος⁹⁾ ἐπαχθήσεται τοῖς ἕως ἐνθυμήσεως ψιλῆς παρασαλεύειν τὰ δικαίως παρ' ἡμῶν διὰ τοῦδε τοῦ θεοῦ νόμου τετυπωμένα ἐπιχειροῦσι. Dat. Kal. Ian. Constantinop. Basilisario V. C. Cons.¹⁰⁾ ΔΙΑ-

Haec cognoscentes, et deterius per id, quod melius est, emendare ad cultum optimi dei, et ne quid gravius a nobis fiat, ante omnia cupientes, sancimus, ut nulli gloriosissimorum aut magnificentissimorum magistratum liceat cessionis bonorum gratia in augustias adducere aliquem ex iis, qui propter ea, quae diximus, debita, pecunias scilicet publicas vel privatae, conveniunt, aut eiusmodi vexationis praetextibus uti, ut illi ad poenam corporis evitandam rebus suis potius privari, nec cum inopiae iugo et contumeliae opprobrio ad mortem usque premi malint. Iusurandum autem per adoranda evangelia praestet, nullam sibi in rebus reliquam esse facultatem, neque aurum, unde debitis satisfaciat. Si quae vero iura aut hereditate aut donatione cognatorum in mobilibus aut immobilibus rebus lex illi tribuat, et in illarum possessione nondum constitutus sit, competere tamen illi videantur, possintque creditorum vel partem ex iis, vel etiam totum colligere (exceptis tamen rebus uxoris, siquidem revera ad eam pertineant), hoc fiat, atque liceat creditoribus eiusmodi actiones sibi vindicare, et nomine eius, qui aliquando iurium illorum dominus futurus est, actiones instituire, sive debitor adsit, sive non, et vice ipsius debitoris, ut simpliciter dicamus, in tali actione vel rerum vindicatione constituentur.

Diligens igitur et virtutis amans magnificentia tua, quae nobis ita pie placuerunt observet, illique decem auri librarum multam imponat, qui transgredientur aliquid ex iis, quae a nobis de his sancita sunt. Neque enim sine periculo erunt. sed et videt periculum illis inferetur, qui vel nudo consilio ea, quae iuste a nobis hac sacra lege disposita sunt, violare ausi fuerint.

Ne-

¹⁾ πραγματος χάριν ἑκστασίου ἀνάγκην Hal. — ²⁾ εὐθύνas ἐπὶ ταῖς εἰρημναῖς χρεῖαις ὑπομενόντων Hal.; εὐθύνas ἐπὶ χρήμασι τυχόν δημοσίοις ἢ ἰδιωτικοῖς ὑπομενόντων Bas. — ³⁾ ἢ τοιοῦτοτρόποις αἰκισμοῖς κεχοῆσθαι ἢ προφάσει Hal. — ⁴⁾ Molestissimam esse hanc particulam μὴ ex totius orationis contextu atque ex ultima praefationis sententia patet, quare Heraldus (de rerum iudicatarum auctoritate II. 25. in Ottonis Thes. iur. Tom. II. p. 1287.) delendam eam esse censuit, sed cum Serimg., Hal., Bas. consentiant de hac particula, iam ideo magis placet facilissima

et egregia emendatio, quam Rob. Schneider proposuit in annotatione interpretationi german. subscripta; καὶ μὴν etc. — ⁵⁾ Hal., Bas.; ἀποκληρονομίας Serimg. — ⁶⁾ ἢ ἀκινήτων om. Hal. — ⁷⁾ συναῖαι (δίχα — πραγμάτων) τῇ ἀληθείᾳ, εἴπερ διαφέρει αὐτοῖς, τοῖς γινέσθαι Hal. — ⁸⁾ Hal.; ἐπιτίμιον τοῖς παραβ. — θεσπ. ὀρίζουσα Serimg. — ⁹⁾ οὕτως Hal. — ¹⁰⁾ Haec est subscriptio in ed. Serimg.; apud Athan. aliam habet imperfectam subscriptionem, ex qua G. E. Heimbach coniecit, anno 536. p. Chr. n. posteriorem esse hanc novellam.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρεζ. α)

Περὶ ἀργυροπρατικῶν συναλλαγμάτων.

Ἀυτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Ἀυγουστος
Στρατηγίῳ, κόμητι λαργιτιόνων¹⁾.

Προοίμιον.

Οἱ ἐκ τοῦ συστήματος τῶν ἀργυροπρατῶν τῆς
ἐπιδαμόνος ταύτης πόλεως ἰκέται γεγονότες τοῦ ἡμε-
τέρου κράτους περὶ πολλῶν ἡμᾶς ἤτησαν κεφαλαίων,
βοηθείας αἰτοῦντες τυχεῖν, οἷα καὶ αὐτοὶ πολλοῖς
ἐπιτοῖς παρεχόμενοι χρησίμοις, ἐξ ὧν ἀντιφωνήσεις
καὶ δανείσματα ὑπέρχονται²⁾ παντός κινδύνου
μιστά. θεῖας γὰρ ἡμῶν οὐσης διατάξεως τῆς βουλο-
μένης κατὰ τὰς ἰδέσθαι τὰς ἀπαιτήσεις, καὶ
πρῶτον μὲν τοὺς ὑπευθύνους εὐδύνεσθαι καὶ τὰ
αὐτῶν πράγματα, ὕστερον δὲ ἐγγυητὰς καὶ μανδά-
τωρας καὶ ἀντιφωνητὰς, ἐξηρησθαι ταύτης τῆς νομο-
θεσίας τὸ κατ' αὐτοὺς σύστημα, καὶ πάσχειν τὰ
πάντων δεινότηατα, εἰ μέλλοιεν αὐτοὶ μὲν μὴ δύ-
ρασθαι χρῆσθαι τῆς διατάξεως βοηθείας, ἀλλ'
ἐνθὺς ἀπαιτεῖσθαι, εἰ δὲ ἀντιφωνήσεις παρ'
ἐτέρων λάβοιεν, μὴ ποιεῖν αὐτοῖς τὸ ἱκανὸν τοὺς
ἀντιφωνήσαντας, ἢ τοὺς τούτων μανδάτωρας ἢ ἐγ-
γυητὰς, καὶ προσήκειν καὶ αὐτοῖς ἢ μετεῖναι τῶν
κοινῶν νόμων, ἢ μὴδὲ αὐτοῖς³⁾ ἀντικεῖσθαι τῇ
ἡμετέραν διατάξει.

Κεφ. α. β)

Θεωροῦμεν τοίνυν, ἡνίκα τινὲς τῶν ἀργύρου
πραπέτης προσειῶντων δανείσειν τινα, καὶ ἢ ἀντι-
φωνῆσαι λάβοιεν, ἢ ἐγγυητὰς, ἢ μανδάτωρας, ἀντι-
φώνησι δὲ αὐτοῖς τῆς διατάξεως καὶ ἢ ἐξ ἐκεῖνης εἰς-
αγομένη τάξις, τότε κρατεῖν καὶ ἐπ' αὐτῶν τὴν διά-
ταξιν, εἰ μὴ σύμφωνον ἰδικὸν ποιήσονται, ὥστε
ἴδιαν εἶναι τῷ δανείσαντι χωρεῖν καὶ κατὰ τοῦ
πρωτοτύπου καὶ μανδάτωρος καὶ τοῦ ἐγγυητοῦ, μὴ
ἀπαμύνηναι τοὺς τῆς διατάξεως βαθμούς, διὰ γὰρ
τὴν τῶν ἀργυροπρατῶν περὶ τὰ κοινὰ συμβόλαια
σπουδὴν τὰ τοιαῦτα προσέμετα σύμφωνα, οὐ δο-
κοῦντα παρὰ τὸν νόμον εἶναι, διότι ἔξεσιν ἐκαστῶ
τῶν δεδομένων αὐτῶ παρὰ τοῦ νόμου καταφρο-
νίῃ⁴⁾. ἀλλ' εἰ τι γένοιτο τοιοῦτο σύμφωνον, ἐξέ-
στω αὐτοῖς καὶ κατὰ τοῦ πρώτου μανδάτωρος, καὶ
κατὰ τοῦ πρώτου ἐγγυητοῦ⁵⁾, καὶ κατὰ τῶν ἄλλων
προσώπων χωρεῖν, ὥστε, εἰ μὴ γέγραπται σύμ-
φωνον, πάντως κρατεῖν καὶ ἐπ' αὐτοῖς τὴν διατάξιν,
εἰ δὲ γέγραπται τὸ σύμφωνον, εἶναι τὸ κανὸν τὸ
συνάλλαγμα, κακεῖθεν τὰς εἰσπράξεις ἐπάγεσθαι.

Κεφ. β.

Ἐπιπλέον δὲ αὐτοῖς κεφάλαιον ἦν τὸ τῆς ἄλλης
ἐπιδαμόνος, ἢν προήν ἐποιήσαμεν, ἡνίκα τις προ-
σειῶντος ἀργύρου πραπέτης στρατεύοιτο ἢ τοὺς οὐκείους
παῖδας στρατεύοιεν, ὥστε μὴ δύνασθαι ἀποχρη-
σθαι τοῖς στρατευομένοις αὐτῶν παῖδας, ὡς μὴ
ἔξαιρέτως στρατευομένους χρημάτων ἢ ἐτέρωθεν
αὐτοῖς πεπορισμένων, ἀλλ' ἐκ τῶν δανεισάντων.
καὶ ἤτησαν καὶ αὐτοὶ ἢ μὴδὲ ἐπ' αὐτοῖς χωρᾶν
ἔχειν τὴν τοιαύτην πρόληψιν, ἢ καὶ αὐτοῖς τὰ αὐτὰ
ὑπάραξαι,

Novella CXXXVI.

DE ARGENTARIORUM CONTRACTIBUS.

Imperator Iustinianus Augustus Strategio,
comiti largitionum.

Praefatio.

Qui in corpore sunt argentariorum felicitis huius
urbis potentiae nostrae supplicantes de multis capitibus
nos rogarunt, potiri cupientes auxilio, quum et ipsi
multis se utiles praebant, unde constituta et mutua
subeant omnis periculi plena; nam quum sacra nostra
constitutio exstet, quae velit, ut exactiones secundum
ordinem fiant, et primum quidem principales rei eorum-
que res, deinde vero fideiussores et mandatores et con-
stitutae pecuniae rei excutiantur, ab hac lege collegium
ipsorum eximi, omniumque gravissima pati, si ipsi
quidem constitutionis auxilio uti nequeant, sed statim
exigantur, si vero ab aliis constituta accipiant, illi,
qui pecuniam constituerunt, vel horum mandatores aut
fideiussores ipsis non satisfaciunt, et conveniens et sibi
esse, ut aut ipsi communium legum participes sint,
aut neque ipsis constitutio nostra adversetur.

CAP. I.

Sancimus igitur, si quidam ex illis, qui mensae
argentariae praesunt, alicui mutuam pecuniam dent,
et vel constitutum, vel fideiussores, vel mandatores
accipiant, ipsis vero constitutio et ordo per eam in-
troducitur opponatur, ut tum etiam in illis constitutio
oblineat, nisi speciale pactum fecerint, licere creditori
contra principalem debitorem et contra mandatorem et
fideiussorem venire, non expectato constitutionis or-
dine. Propter studium enim argentariorum circa com-
munes contractus eiusmodi pacta admittimus, quae non
videntur contra legem esse, quoniam unicuique ea,
quae a legibus ipsi data sunt, contemnere licet. Sed
si eiusmodi pactum fiat, liceat illis et contra primum
mandatorem, et contra primum fideiussorem, et contra
ceteras personas venire, ut si quidem pactum scriptum
non est, etiam in illis constitutio omnino oblineat, sin
autem scriptum sit pactum, contractus rem regat, at-
que exinde exactiones fiant.

CAP. II.

Secundum vero illorum caput erat de altera illa
exceptione, quam nuper fecimus, quando argentariae
mensae praepositus militat, vel filios suos militare
facit, quod militantes illorum filii datis frui nequeant,
quasi non ex paterna vel aliunde illis quaesita pecunia,
sed mutuo dantium militaverint. Atque rogarunt et
ipsi, ut aut neque in se talis praesumptio locum habe-
ret, aut ipsis quoque eadem competere, ut, si quis
mutuo ab ipsis accepto militet, vel etiam liberi eius,
neque

¹⁾ Hal. et Scrimg. — Athan. XF. 3. (Heimb. Anecd. I. p. 154 sqq.) — Tota Novella, cum Scholia prooemium addant, excepto epilogo est in Bas. XXIII. 4. Schol. (cf. Theodori Scholia in Heimb. Anecd. I. p. 256 sqq.) — Julian. Const. 118. — Fersio antiqua latina non exstat. — ²⁾ Anon. I. (Heimb. Anecd. I. p. 262.)

³⁾ Inscriptionem dedimus ex Athan. — ⁴⁾ ὑπερ-
χονται Hal. — ⁵⁾ καὶ προσήκειν αὐτοῖς (om. rel.)
Hal. — ⁶⁾ παραφρονεῖν Hal.; περιφρονεῖν Athan. —
⁷⁾ καὶ κατὰ τοῦ πρωτοτύπου, καὶ κατὰ τοῦ μανδά-

τωρος καὶ κατὰ τοῦ ἐγγυητοῦ Hal.; καὶ κατὰ πρῶ-
του τοῦ μανδάτωρος, καὶ κατὰ τοῦ ἐγγυητοῦ
Schol. Bas.

ἠπάρεται, ὥστε εἰ τις δανεισάμενος παρ' αὐτῶν στρατεύοιτο, ἢ καὶ αὐτοῦ παῖδες, καὶ μὴ δυνήθει ἐτέρωθεν λύσαι τὸ ὄφλημα, καὶ ἐκ διαπράξεως τῆς αὐτοῦ ἢ τῆς τῶν παίδων στρατείας τὸ ἱκανὸν αὐτοῖς γίνεσθαι. Ἡμεῖς τοίνυν οὕτε ἀπλῶς τὸν νόμον τεθείκαμεν, ἀλλὰ μετὰ τῆς προσηκούσης παρατήρησεως, οὕτε ἀνατρέπειν αὐτὸν βραδύως ὑπομένομεν, ἀλλὰ θεσπιζομεν, κρατούσης τῆς θείας διατάξεως, καὶ τῆς προλήψεως ταύτης τῆς κατ' αὐτῶν φερομένης κατὰ τὴν θείαν διατάξιν οὐκ ἀνηρημένης, διότι δοκοῦσι πολλοὶ συμβάλλοντες οὐκ ἐξ οὐκείων ἅπαντα πράττειν χρημάτων, ἔχειν καὶ αὐτοῖς τὴν αὐτὴν προνομίαν, ὥστε εἰ τις στρατεύοιτο ἢ οἱ αὐτοῦ παῖδες, τὴν μὲν αὐτὴν στρατείαν ὑποκείσθαι πάντως, εἰ γὰρ τὸν πιπρασκομένων εἶη, δημοῦς δὲ δὴ καὶ τὴν τῶν παίδων, πλὴν εἰ μὴ δειχθεῖη καὶ προφανέστατα παρ' αὐτῶν, ὡς ἢ ἐκ μητροφῆς τῶν παίδων οὐσίας, ἢ ἐκ βασιλικῆς φιλοτιμίας ἢ στρατεία περιγέγονεν αὐτοῖς. εἰ γὰρ οὐκ ἔχοιεν λύσας ἑτέραν τοῦ ὄφληματος, τῆνικαῦτα ἐκ τῆς στρατείας τῶν παίδων τὸ ἱκανὸν γίνεσθαι τοῖς ἀργύρου προεστῶσι τραπέζης, ἐφ' ᾧ δὴ τοῦτον ἰδμεν τὸν νόμον, ἀντιτιθέντες τοῦτο ¹⁾ τῇ παρὰ τῆς διατάξεως προλήψει, καὶ ὥσπερ ἐπέτη τῆς ἐρημίαν προλήψιν κατ' αὐτῶν ἐποιήσατο, οὕτω καὶ ἡμεῖς τὴν ἀντιθέτον αὐτῆς ²⁾ θεραπείαν διδόντες, μόνοις τοῖς τοῦ ἐρημένου συστήματος φιλοτιμούμεθα, διὰ τὸ κοινὸν τῆς αὐτῶν λυσιτελείας, ἣν παρέχονται τοῖς συναλλάγμασι, πολλοῖς ὁμιλοῦντες κινδύνοις, ἵνα τὰς ἐτέρων ³⁾ θεραπεύσαιεν χρείας.

Κεφ. γ.

Κακεῖνο μέντοι οὐκ ἄπο τρόπου λέγειν ἔδοξαν, ὡς, εἰ δανείσιαν τινὴ ἢ καὶ φθάσαντες ἐδάνευσαν εἰς ἀγοράσαν πραγμάτων τινῶν κινήτων ἢ ἀκινήτων, καὶ ἤτην χρυσίον δοῖεν, καὶ ἐκ τῶν δανεισθέντων χρημάτων κτηθεῖη τὸ πρᾶγμα, πάντων αὐτοὺς ἐπὶ τῷ αὐτῷ πράγματι κυριώτερα ἔχειν δίκαια, καὶ μὴ πειράσθαι μηδεμιᾶς διαστροφῆς, ἀλλ' εἴπερ ἀποδείξαιεν δίκως ἐκ τῶν χρημάτων αὐτῶν τοῦτο κτηθῆναι ⁴⁾, καὶ μὴ δύναιντο τὸ ἱκανὸν διὰ χρημάτων ποιῆσαι αὐτοῖς οἱ δανεισάμενοι, αὐτὸ τὸ πρᾶγμα τὸ ἐκ τῶν χρημάτων αὐτῶν ἀνηθὲν προσκυροῦσθαι αὐτὰς, ὡσανεὶ ταῖς μὲν ἀληθεύσαι παρ' αὐτῶν ἀγορασθῆν, ψιλῆς δὲ προσηγορίας ἐντεθείσης τῆς τοῦ ἐωνημένου. οὐδὲ γὰρ δίκαιόν ἐστι τοὺς τὰ οὐκεία χρηματὰ προειμένους μὴ καὶ πρώτην καὶ ἀναμφισβήτητον τάξιν ἐπὶ τοῖς ἀνηθῆν πράγμασιν ἔχειν, μόνον εἴπερ ὑποθήκῃς γένοιτο ἐν τοῖς ἔγγραφοῖς συναλλάγμασι μνήμη. τοῦτο γὰρ εἰ παραφυλάξαιεν, ἅπαν ἔχουσι, ὅσον ἡμᾶς ἤησαν, μάλλον δὲ εἰ μεῖζον καὶ τῶν αἰτηθέντων, εἰ γὰρ τιμιώτερα δίδομεν αὐτοῖς ἀπάντων δίκαια ἐπὶ τοῖς πράγμασι τοῖς δεικνυμένοις ἐκ τῶν χρημάτων αὐτῶν ἐωνηθῆσαι. Εἰ μέντοι ἄγραφον γέγονεν ἢ γένοιτο τὸ συναλλάγμα, καὶ αὐτοὶ δοῖεν τὰ χρηματὰ, ἢ εἶδη τινὰ (ὅπερ μάλιστα εἶωθεν ἐπὶ τῶν προεστῶτων τραπέζης ἀργύρου γίνεσθαι, κόσμου πολλάκις ἢ ἀργύρου ἐπὶ τῶν τοιούτων διδομένου ἢ καὶ πιπρασκομένου), μὴ μέντοι τὸ τμήμα λάβοιεν, τῆνικαῦτα ἐξείναι αὐτοῖς ὡς οὐκεία ταῦτα ἐκδικεῖν, καὶ ἐποθήκῃς οὐκ ἔχοιεν. οὐ γὰρ ἐκείνοι κτήσοιεν τὰ ἀλλότρια, χρυσίον μὲν οὐ καταβάλλοντες, τὰ παρ' ἐτέρων δὲ αὐτοῖς διδόμενα κατέχοντες μάτην, ἀλλ' εἴτε κληρονομοῖντο, οἱ αὐτῶν κληρονόμοι ἢ ἀποδώσουσι τὰ ὑπὲρ αὐτῶν, ἢ αὐτὰ τὰ δεδομένα, ἢ καὶ εἰ μὴ κληρονομηθεῖεν, ἐξέσται αὐτοῖς ταῦτα ἐκδικεῖν, μηδεμιᾶς υποθήκῃς κατ' αὐτῶν ἐπὶ τοῖς αὐτῶν πράγμασι παρ' ἄλλων προσγεινομένοις κρατούσης.

Κεφ. δ.

neque aliunde debitum solvere possit, etiam ex conditione militiae illius vel liberorum ipsis satisfiat. Nos igitur neque simpliciter legem tulimus, sed cum decente observatione, neque patimur, ut illa facile subvertatur, sed sancimus, obtinente sacra constitutione, nec illa praesumptione, quae secundum sacram constitutionem contra illos est, sublata, quoniam multi contrahentes non videntur ex pecuniis suis omnia facere, habere et ipsos idem privilegium, ut, si quis militi vel liberi eius, militia quidem eius omnino obligatus sit, siquidem ex eorum numero sit, quae vendantur, similiter vero et militia liberorum, nisi ab ipsis manifestissime ostendatur, militiam vel ex materna liberorum substantia, vel ex imperiali liberalitate sibi obtinuisse. Nam si debitum aliunde dissolvere nequiverint, tum ex militia liberorum praepositis mensae argentariae satisfiat, in quorum gratiam hanc legem posuimus, opponentes hoc praesumptioni, quae ex constitutione est. Et quemadmodum illa dictam praesumptionem contra eos fecit, sic et nos contrarium ei remedium afferentes illis solum, qui ex dicto collegio sunt, hoc largimur propter communem eorum utilitatem, quam contractibus praestant, dum multis periculis se immiscent, ut aliorum necessitatibus subvenient.

CAP. III.

Atque illud profecto non alienum a ratione dicere visi sunt, si cuidam ad res quasdam mobiles vel immobiles emendas pecuniam credant vel antea crediderint, et certam pecuniam dederint, et ex nummis creditis res acquisita sit, omnium se in ipsa re praecipua habere iura neque debere ullum pati damnum, sed in plane probent, pecuniis suis rem comparant esse, neque illis debitores pecunia satisfacere possint, ipsa res pecunia eorum emta eis addicatur, quasi revera ab illis emta, sola vero emtoris appellatio interposita esset. Neque enim iustum est, eos, qui sua expendant, non etiam primum et indubitatum locum in rebus emis habere, si modo in scriptis contractibus hypothecae mentio facta fuerit. Nam si hoc observaverint, omnia id consequentur, quod nos rogaverunt, immo vero plerumque petierunt, siquidem potiora ipsis iura praecipua damus in iis rebus, quae ex eorum pecunia emtae probantur. Sin tamen contractus sine scripto factus est vel fiat, et ipsi pecuniam dent, vel species quasdam, (quod maxime in praepositis mensae argentariae fieri consuevit, ornatu saepe vel argento in haec data aut etiam vendito) nec pretium acceperint, tunc est tanquam suas vindicare illis liceat, licet hypothecae non habeant. Neque enim illi aliena possidebunt, si aurum quidem non solvant, quae vero ipsis ab aliis data sunt frustra detineant, sed sive heredes relinquant, illorum heredes vel pro illis, vel ipsa data reddant, sive etiam heredes non relinquant, licet ipsis ea vindicare, nec ulla hypotheca in illorum rebus ab aliis quaesitis contra eos obtineat.

CAP. IV.

¹⁾ αὐτὸν Hal.; τοῦτον Bas. — ²⁾ αὐτοῖς Hal., Bas. — ³⁾ ἐτέρωθεν Hal. — ⁴⁾ Hal.; χρημάτων ἑτέρων τὸ κτηθῆν Serimg.; χρημάτων αὐτοῦ τοῦτο κτηθῆν Bas.

Κε φ. δ'.

Ἐπειδὴ δὲ νόμον ἐδέμεθα, μὴ περαιτέρω τοῦ λόγου τραπέζης προσιώτας διμοιραίου τόκου διατίθειν, ἐδίδαξαν δὲ, ὅτι καὶ ἀγράφως δανίζουσι, ἀγνωμονοῦνται ¹⁾ δὲ περὶ τὸν τόκον, ὡς μὴ ἔγγραφου γενομένου τοῦ δανείσματος, μὴ δὲ ἐπερωτήσεως παρεπιτεθείσης (τοῦτο δὴ τὸ δημῶδες, τὸ μὴ προσήκον ἀπερωτήσιον ἰσχύειν τόκον, καίτοι γε πολλῶν ὄρων θεμάτων, ἐφ' ὧν καὶ ἀνεπερωτήτοι τόκοι καὶ ἐκ συμφώνου μόνου τίκονται, ἔστι δὲ ὅτε οὔτε ἐκ συμφώνων, ἀλλ' αὐτομάτως εἰσαγόμενοι ὁμοῦς ἀπαύτουται), καὶ διὰ τοῦτο θεσιζόμεν, μὴ μόνον τὸν ἐπερωτήσεως αὐτοῖς δίδωσθαι τόκον, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐξ ἀγράφου τοιούτου ὅποιον ὁ νόμος αὐτοῖς δίδωσιν ἐπερωτῶν, τοῦτέστι τὸν ἐκ διμορίου τῆς ἐκατοστῆς. τοὺς γὰρ πᾶσι σχεδὸν τοῖς δεομένοις εὐομοῦς ὄντας βοηθεῖν οὐκ ἂν εἴη δίκαιον ὑπὸ τῆς αὐτῆς ἀδικεῖσθαι λεπτότητος.

Κε φ. ε'.)

Καὶ τοῦτο δὲ ἡμᾶς ἐδίδαξαν, ὡς τινες συναλλήττοντες πρὸς αὐτοὺς γραμματεῖα καὶ λογοθεσία ποιοῦνται, καὶ τὰ μὲν ἐπ' ἀγορᾶς τίθενται, τὰ δὲ αὐτῶν συγγράφουσι τῇ οικείᾳ χειρὶ, ἰσὶ δὲ ὑπογοῦσιν ἐτέρων ταῦτα καταγραφάντων, καὶ ἤτησαν, ὥστε εἰ τι τοιοῦτο γράψοιεν οἱ πρὸς αὐτοὺς συναλλήττοντες, ἐνέχεσθαι αὐτοὺς καὶ τὸ ἴκανόν αὐτοῖς παρ' αὐτῶν γίνεσθαι, καὶ μὴ ἀποκεκοῦσθαι καὶ ἄλλων, ὡς τὰ μὲν συμβόλαια ἢ τὰς ὁμολογίας ἢ τὰ λογοθεσία ἄπαντα συνέγραψαν τῇ αὐτῶν χειρὶ, ἢ ἐτέρων γραφάντων τοῦτοῖς ὑπεσημῆσαντο, οὐ μὴν τὸ περιεχόμενον αὐτοῖς χρῆσθαι δέδοται, ὥστε ἐντεῦθεν ὑποθήκας ἔχειν, καὶ τόκον, κἂν εἰ μὴ γέγραπται, διμοιραῖον λαμβάνειν. Ἡμεῖς τοίνυν, ἐπειδὴ τὰ τοιαῦτα κοινὰ καθέστηκε καὶ πολλῆς τῆς ἐπισκέψεως ²⁾ δεόμενα, μετὰ τοῦ προσήκοντος ἀποκρίσεως πρὸς ταῦτα. εἰ μὲν γὰρ τις συμβόλαιον ἀγοραῖον ποιήσῃ, καὶ ³⁾ ὄλον οικείᾳ γράψῃ χειρὶ, ἢ καὶ ὑπογοῦσιν ἐν τοῖς παρ' ἐτέρων γραφείοις ἢ γραμματεῖοις ἢ λογοθεσίαις, ἐνέχεσθαι αὐτὸν καὶ ἐπιτρονόμενος αὐτοῦ πᾶσι προσήκειν θεσιζόμεν τρόποις, δηλαδὴ ταῖς περσοναλίαις. οἱ γὰρ ἂν προχίρως δοίημεν ὑποθήκην τοῖς τοῦτο μὴ συμφρονήσασιν, πλὴν εἰ μὴ δειχθῆν ἐν τοῖς γράμμασιν ὄλων ὑποχρόντων μνήμη γενομένη, ἢ ὑπόθωιντο τὰ ἐαυτῶν, ἢ τοῦτο γούν τὸ ἄπλου προσθεῖεν κινδύνου τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῖς, ἢ ὄλων τι φθέγγονται ἢ γράψαιεν τοιοῦτον, ὅποιον εἰς ὑποθήκης ἔννοίαν ἔχει. τότε γὰρ καὶ τὴν ὑποθήκην αὐτοῖς παρέχομεν, ὡς μήτε τὴν καθόλου φύσιν τῶν νόμων τῶν ἡμετέρων συνταράξαι, μήτε αὐτοὺς ἀποστερησάιν τῆς ἀνατῆς βοηθείας. §. α'. Τόκον δὲ εἰ μὲν ἤτηον συμφωνήσασιν, τὸν συμπεριφερόμενον εἶναι. εἰ δὲ τοῦτο μόνον γέγραπται, ὡς ἐπὶ τόκῳ τὸ δάνεισμα συνέσει, μὴ δύνασθαι τοὺς συμβάλλοντας λέγειν, ὡς, ἐπειδὴ οὐχ ὥριστα τόκος, διὰ τοῦτο ἄτεχόν ἐστι τὸ χρῆσθαι ⁴⁾, ἀλλὰ κατὰ πρόληψιν, ὡς τοῦ διμοιραίου τόκου ἤτῳς ὀνομασθέντος, οὗτω τὴν ἐπιτρονὴν γίνεσθαι. καὶ τοῦτο μὲν τοῦ λοιποῦ παραφυλάττεσθαι. ἐπὶ δὲ τοῖς ἤδη γενομένοις λογοθεσίαις, εἰ καὶ μὴ μνήμη γέγοιεν τόκου, (ἐπειδὴ πρόδηλόν ἐστιν, ὡς ⁵⁾ ἐπὶ παντὸς ἀργύρου τραπέζης προσιώτου ἐπὶ τόκοις συμβάλλειν, καὶ αὐτὸς τοῦκος τελῶν οὐκ ἂν δύναται τόκου χωρὶς διαπάτην δίδωσαι), ἔξιναι τὸν τόκον αὐτοῖς τὸν διμοιραῖον ἀπατεῖν, τοῦ μέντοι λοιποῦ ταῦτα παρατηρούμενοις, ἅπερ ὁ παρῶν θεῖος νόμος δίδωσιν αὐτοῖς. Κε φ. ε'.

CAP. IV.

Quoniam vero legem tulimus, ne argentariae mensae praepositi ultra beses usuras fenerentur, illi autem nos docuerunt, etiam sine scripto se fenerari solere, quantum vero ad usuras, fidem sibi non servari, utpote mutuo sine scriptis contracto nec stipulatione interposita, (iuxta vulgatum illud, non convenire, ut usurae absque stipulatione currant, licet multi sint casus, in quibus non stipulatae etiam usurae, vel ex solo pacto nascuntur, nonnunquam etiam ne quidem ex pactis, sed sua sponte introductae tamen exiguntur) propterea etiam sancimus, non solum ex stipulatione, sed etiam ex non scripto tales usuras illis dari, quales lex illis stipulari concedit, hoc est usque ad bessem centesimae. Nam qui omnibus fere indigentibus opem ferre parati sunt, iustum non est eiusmodi subtilitate laedi.

CAP. V.

Hoc etiam nos docuerunt, quosdam, qui cum illis contrahunt, instrumenta et rationes conficere, et alia quidem in foro facere, alia vero sua manu conscribere, quibusdam vero ad alios conscriptis subscribere, petieruntque ut, si illi, qui cum ipsis contrahunt, tale quid scripserint, teneantur, qui ipsi pro datis satisfaciant, nec eo abutantur et dicant, se contractus quidem, vel confessiones, vel rationes omnes manu sua scripsisse, vel aliis scribentibus illis subscripsisse, pecuniam vero, quae illis continetur, ipsis datam non esse, ut hypothecae exinde habeant, et beses usuras, licet scriptae non sint, accipiant. Nos igitur, quoniam illa communia sunt et multa consideratione egent, ad ea, ut decet, respondemus. Nam si quidem aliquis publicum contractum fecerit, totumque manu sua scripserit, vel etiam instrumentis aut rationibus ab aliis scriptis subscripserit, sancimus, ut ille eiusque heredes omnibus modis, personalibus scilicet actionibus teneatur. Neque enim facile hypothecam illis dabimus, qui id pacti non sunt, nisi plane in litteris bonorum mentionem factam esse probatum fuerit, vel ipsi sua obligarint, vel hoc simpliciter adiecerint, „periculum bonorum suorum“, vel omnino aliquid tale dixerint aut scripserint, quod ad hypothecae significationem ducat. Tunc enim hypothecam quoque illis praebemus, ut neque legum nostrarum naturam in universum turbemus, neque ipsi auxilio, in quantum potest, priventur.

§. 1. Quodsi vero usuras certas pepigerint, pactae valeant. Si vero hoc solum scriptum sit, mutuum sub usuris contractum esse, contrahentes nequeant dicere, quia usurae definitae non sunt, propterea pecuniam non fenebrem esse, sed per praesumptionem ita fiat exactio, quasi beses usurae expresse nominatae sint. Atque hoc quidem in posterum servetur. In rationibus vero iam confectis, etsi mentio usurarum facta non sit (quoniam manifestum est, apud omnem argentariae mensae praepositorum contractus sub usuris celebrari, et qui ipse usuras solvit, sine usuris expensam facere non posse), liceat iis beses usuras exigere, ut tamen in posterum ea observent, quae illis haec sacra lex largitur.

CAP. VI.

¹⁾ Parat. §. 6. Athan. tit. XFII. (Heimb. Anecd. I. p. 162 sq.)

²⁾ δανίζουσι, οἱ δὲ ἀγνωμονοῦσι Hal. — ³⁾ καὶ πολλῆς ἐπισημοῦς Hal. — ⁴⁾ ἢ Hal. — ⁵⁾ καὶ διὰ τοῦτο ἄτεχόν ἐστι τὸ χρῆσθαι — ⁶⁾ ὡς om. Hal., Bas.

Κεφ. ζ΄.

CAP. VI.

Εἰς ἐκεῖνο μέντοι καὶ σφόδρα αὐτοῖς βοηθοῦ-
 μεν, ὥστε εἰ λογοθέσια προφέροιτο ἔχοντα ῥητῶς
 ἐκάστην αἰτίαν γεγραμμένην, εἰς ἣν δίδεται τὸ χρυ-
 σίον, ὃ δὲ ὑπογράφειεν ἐν τοῖς αὐτοῖς λογοθέσιαις,
 εἰ καὶ ἐκάστην αὐτὸς ¹⁾ οἰκεία χειρὶ τὴν αἰτίαν οὐ
 γράψειεν ²⁾, ἢ καὶ ὁμολογίαν τινὰ ὑπὲρ τούτου
 ποιήσοιτο ³⁾ εἴτε ἐν δανείσματος σχήματι, εἴτε ἐν
 διαλύσεως, εἴτε καὶ ἄλλως, μηκέτι δύνασθαι τὸν
 τοῦτο πράξαντα τὴν κατὰ μέρος αἰτιῶν ἀπαιτεῖν
 τὰς ἀποδείξεις, πλὴν εἰ μὴ κατὰ περιουσίαν ὕψον
 ἐπαγαγεῖν βούλοιο ἢ αὐτῷ ἢ κληρονόμοις τοῦ δα-
 νείσαντος. τοῦτο γὰρ μόνον αὐτῷ παρέχομεν, εἰσω
 μέντοι τῶν τῆ ἀναργυρία παρεχομένων χρόνων. εἰ
 γὰρ καὶ αὐτὸς φθάσει παρελθεῖν ὃ χρόνος, οὐδὲ
 ὄσκιω βαρύνομεν αὐτούς (τοῦτο ὅπερ καὶ ἐν τοῖς
 καθόλου νόμοις ἐγράψαμεν), καίτοι γε οὐδὲ τοῦτο
 ἐγὼν ⁴⁾. τὸν γὰρ οἰκεία χειρὶ γράψαντα ἢ καὶ
 δόντα λογοθέσιον, ποῦ δίκαιον ἦν οὕτως ἐκμελεῖ
 καθιστάναι καὶ νομίζειν, ὡς τὰ μὴ δεδομένα
 γράφειν;

In illo tamen vel maxime eos iuvamus, ut si ra-
 tiones proferantur, quae expresse singulas causas,
 in quas pecunia data est, scriptas contineant, illi
 vero his ipsis rationibus subscripserit, licet singulas
 causas sua manu non scripserit, aut etiam confessione-
 nem quandam vel in forma crediti, sive transactionis,
 sive etiam aliter hoc nomine exposuerit, is, qui hoc
 fecit, nunquam possit singularum causarum probatio-
 nes exigere, nisi ex abundanti iniurandum vel illi,
 vel heredibus mutuantis deferre velit. Hoc enim solum
 ei largimur, intra id tamen tempus quod exceptioni
 non numeratae pecuniae praefixum est; nam si vel id
 tempus praeterierit, neque iurando illas gravamus
 (id quod etiam in legibus generalibus scriptissimum),
 quanquam ne hoc inquit necessarium erat. Nam qui
 sua manu scripsit vel etiam rationes dedit, qui sper-
 tebat ita dissolutus esse et qui putemus scriptissimae esse,
 quae data non sunt!

Ἐπιλογος.

Epilogus.

Τὰ τοίνυν παραστάνα ἡμῖν καὶ διὰ τοῦδε τοῦ
 θεῖου πραγματικοῦ δηλούμενα τύπου ἢ τε σὴ ἐν-
 δοξότης καὶ πᾶς ἕτερος τῆς ἡμετέρας πολιτείας ἀρχῶν
 ἀξιώματα φυλάττειν εἰς τὸ διηκεκίς σπενδάτω, ποιητῆς
 librarum auri decem ἐπιχειμένης κατὰ τῶν ταῦτα
 παραβαίνόντων ἢ παραβαίνεσθαι συγχωρούντων.
 Dat. Kal. Apr. Constantinop. DN. Iustiniano PP.
 Aug. Basilio V. C. Cons. ⁵⁾ [541.]

Quae igitur nobis placuerunt, et sacra hac pra-
 gmatica sanctione declarata sunt, ea tam gloria tua,
 quam quivis alius republicae nostrae magistratus in
 perpetuum intacta servare studeat, poena decem auri
 librarum illis imminente, si haec violent aut violari
 patientur.

¹⁾ Bas.; αὐτοῖς Scripserit, Hal. — ²⁾ ἢ καὶ ἐκά-
 στην αὐτὸς οἰκεία χειρὶ τὴν αἰτίαν γράψειεν Bas. —
³⁾ μὴ ποιήσοιτο con. Homb.; οὐ ποιήσοιτο Bk. —

⁴⁾ Hal. post ἐγὼν asteriscum posuit. — ⁵⁾ Secundum
 Athan. Kal. April. Belisario consulo scripta est lex.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρλζ΄.)

Novella CXXXVII.

Περὶ χειροτονίας ἐπισκόπων καὶ κλη-
 ρικῶν.

DE CREATIONE EPISCOPORUM ET CLERI-
 CORUM.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὐγουστος
 Πέτρῳ, μεγίστῳ ὑφικτῶν.

Imperator Iustinianus Augustus Petro, Ma-
 gistro Officiorum.

Προοίμιον.

Praefatio.

Εἰ τοὺς πολιτικούς νόμους, ὧν τὴν ἐξουσίαν
 ἡμῖν ὁ θεὸς κατὰ τὴν ἑαυτοῦ φιλανθρωπίας ἐπί-
 στευσε, βεβαίους διὰ πάντων φυλάττεσθαι πρὸς
 ἀσφάλειαν τῶν ὑψηλῶν σπουδάζομεν, πόσῳ μάλ-
 λον πλεονα σπουδὴν ὑφειλομένην θέσθαι περὶ τὴν
 τῶν ἱερῶν κανόνων καὶ θεῶν νόμων παραφυλακὴν,
 τῶν ὑπὲρ τῆς τῶν ἡμετέρων ψυχῶν σωτηρίας ὀρι-
 σθέντων; οἱ γὰρ τοὺς ἱεροὺς κανόνας φυλάττοντες
 τῆς τοῦ δευτέρου θεοῦ βοηθείας ἀξιοῦνται, καὶ οἱ
 τούτους παραβαίνοντες αὐτοὶ ἑαυτούς τῇ κατακρίσει
 ὑποβάλλουσι. μέλλονι δὲ ὑπόκεινται κατακρίσει οἱ
 ὀσιώτατοι ἐπίσκοποι, οἳς πεπιστευταὶ καὶ ζητεῖν τοὺς
 κανόνας, καὶ φυλάττειν, εἴπερ τι τούτων παραβαί-
 νόμενον ἀνεκδέχθαι καταλειψθεῖν. Τῶν οὖν θεῶν
 κανόνων μὴ παραφυλαχθέντων διαφόρους προσελεύ-
 σεις ἐξετάμεθα κατὰ κληρικῶν τε, καὶ μοναχῶν, καὶ
 τινῶν ἐπισκόπων, ὡς μὴ κατὰ τοὺς θεῶν κανόνας
 βιοῦν-

Si civiles leges, quarum potestatem nobis deus
 pro clementia sua credidit, ad securitatem subditarum
 per omnia firmiter servari studemus, quanto maius
 studium in observatione sanctorum canonum et sacra-
 rum legum, quae pro salute animarum nostrarum con-
 stitutae sunt, collocare debemus? Qui enim sacros
 canones observant, auxilio domini dei digni habentur,
 quique eos violant, se ipsi condemnationi subiacent.
 Maiori vero condemnationi subiacent sanctissimi epi-
 scopi, quibus conceditum est, ut et in canones inque-
 rant, et caveant, si quid ex illis violatum est, ne id
 impunitum relinquatur. Quare quum sacri canones
 non observati sint, varie propter clericos et monachos
 et episcopos quosdam interpellati sumus, ut qui secun-
 dum sacros canones non vivant; atque etiam iniqui
 sunt alii, qui ne ipsam quidem sanctorum oblationis vel
 sancti baptismatis precationem sciant.

CAP. I.

¹⁾ Scripserit; deest h. l. apud Hal., sed in Maloandri Nov. 123. tota fere haec Nov. inserta est, post
 prooemium scilicet Novellae 123. prooemium et capita tria priora, itemque post Nov. 123. c. 9. Supra Nov. cap. 4.
 4—6. fin. — Athan. I. 17. (Heimb. Anecd. I. p. 23 sq.) et Coll. const. eccl. III. 1. 17. (Fœlli
 ubl. II. p. 1335 sqq.) — Tota Nov. recepta est in Coll. 25. capitul. c. 22. Cf. Bandini Catal. Cod.
 Alex. biblioth. Mediceae—Laurent. p. 480., Biener l. c. p. 175. 600. — Maior pars Novellae est in Bas. —
 Antiqua versio latina non existit.

βιούντων, καὶ ἄλλοι δὲ εὐρηται μῆτε αὐτὴν τὴν τῆς ἁγίας προσκομιδῆς ¹⁾ ἢ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος προσηυχὴν ἐπιστάμενοι.

Κεφ. α'.

CAP. I.

Τὸ τοῦ Θεοῦ τοίνυν ἐννοοῦντες κριμα τὴν ἐν ἑαυτοῖσι τῶν προσαγγελθέντων ζήτησιν τε καὶ διορθώσιν ἐκελευσάμεν κανονικῶς προελθεῖν. εἰ γὰρ καὶ τὰ παρὰ τῶν λαϊκῶν ἀμαρτανόμενα οἱ γενικοί νόμοι οὐ συγχωροῦσι δέχα ζητήσεως καὶ ἐκδικήσεως καταλιπαρῆσθαι, πῶς τὰ παρὰ τῶν ἁγίων ἀποστόλων καὶ πατέρων ἰπὲρ τῆς πάντων ²⁾ τῶν ἀνθρώπων σωτηρίας κανονικῶς διατυπωθέντα περιδεῖν ἀνασχόμεθα; Πολλοὺς δὲ ἐκ τούτου μάλιστα τοῖς ἀμαρτημασιν εὐρομένω περιπεσοντίας, διὰ τὸ μὴ γίνεσθαι τὰς συνόδους τῶν ὁσιωτάτων ἱερέων κατὰ τὰ ἰρασθέντα ὑπὸ τῶν ἁγίων ἀποστόλων καὶ τῶν ἁγίων πατέρων, εἰ γὰρ τοῦτο παραφυλάχθη, ἕκαστος εὐλαβούμενος τὸν ἐπὶ τῆς συνόδου ἔργον ἱσπουδάσει ἂν καὶ τὰς θείας ἐμμανθάνειν λειτουργίας, καὶ σωφρόνως βιοῦν, ἔνα μὴ τῆ κατακρίσει τῶν θείων κανόνων ὑποβληθῆι. Κρίσιμος δὲ οὐδὲν ἥτιόν τιαν ἀμαρτημάτων γέρονε πρόσφατος, ὅτι χωρὶς ἐξέτασεως καὶ τῆς ἐπὶ τῆ ὁρῆ πίστι καὶ σεμνότητι βίου μαρτυρίας χειροτονοῦνται ἐπίσκοποι τε καὶ πρεσβύτεροι καὶ διακονοὶ καὶ λοιποὶ κληρικοί. εἰ γὰρ οἱ ἐπιτετραμμένοι εὐχεσθαι ὑπὲρ τοῦ λαοῦ ἀνάτιοι τῆς τοῦ Θεοῦ ὑπηρεσίας εὐρεθῆεν, πῶς ὑπὲρ τῶν τοῦ λαοῦ πλημμελημάτων ἐξελουσθαι δυνήσονται τὸν Θεόν; Ὅτι δὲ τὰς χειροτονίας τῶν ἱερέων μετὰ πάσης ἀκριβείας πρὸς τὴν γίνεσθαι, διδάσκει ἡμᾶς καὶ ὁ ἐν ἁγίοις Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, ἐπόμενος τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις καὶ θείοις κανόσι. λέγει γὰρ ἐν τῷ μεγάλῳ ἀπολογητικῷ οὕτως: Τίς δὲ τοῖς τοῦ Παύλου κανόσιν ἢ ³⁾ ὅροις ἑαυτὸν παρεκτείνω, οὗς περὶ ἐπισκόπων ἐπιτελεῖ καὶ πρεσβυτέρων, νηφελίους, σώφρονες εἶναι, μὴ παρόνους, μὴ πλήκτας, διδακτικούς, ἀνεπιτήριτους ἐν ἁπασί ⁴⁾, καὶ ἀνεπιβίβλους ⁵⁾ τοῖς ποτηροῖς, οὐ πολὺ τὸ διαρεῦγον εὐοσίως πρὸς ⁶⁾ τὴν τῶν κανόνων εὐθύτητα. Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς λέγει οὕτως: Καθαρθῆναι δεῖ πρώτον, εἴτα καθάραι, σφισθῆναι, καὶ οὕτως σοφίσει, γενέσθαι φῶς, καὶ φωτίσει, ἐγγύσει θεῷ, καὶ προσμαγεῖν ἄλλους, ἐπισθῆναι, καὶ ἀγιάσαι, χειρωγῆσαι μετὰ χειρῶν, συμβουλευσάμετα μετὰ συνέσεως. Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς ἐν ἁγίοις Γρηγόριος περὶ τῶν αὐτῶν ἐν τῷ αὐτῷ λόγῳ τοῦτο γράφει: Τίς ὁ πλάτιων, καθάπερ αὐθιμερῶν τοὺς πηλίνους, τὸν τῆς ἀληθοῦς λειτουργίας προστάτην, τὸν μετὰ ἀγγέλων ⁷⁾ σησόμενον, καὶ μετὰ ἀρχαγγέλων δοξάσαντα, καὶ Χριστῷ συνειρατισσάντα; Καὶ διὰ τούτων μὲν δεικνυοῖν ὁ θεολόγος, ἁπολοῦς δεῖ πρὸς τὴν ἱερωσύνην προσβλέπεσθαι, περὶ δὲ τῶν ἀναξίως χειροτονουμένων ὁ αὐτὸς τάδε λέγει ἐν τῷ αὐτῷ λόγῳ: Οἱ μὴδὲν τῆ ἱερωσύνη ⁸⁾ προεινεργῶντες, μὴδὲ τοῦ καλοῦ προταλαιπωρησάντες ὁμοῦ τε μαθηταὶ καὶ διδάσκαλοι τῆς εὐσεβείας ἀναδεικνυνται, καὶ πρὶν καθαρθῆναι καθαιροῦνται, γὰρ ἱερῶσιν καὶ σήμερον ἱερεῖς, γὰρ τῶν ἁγίων ⁹⁾ ἔξω, καὶ μυσταγωγοὶ σήμερον, παλαιὸι τῆν καλίαν, καὶ σχεδίοι τὴν εὐσεβείαν, ὁ ἔργον χάριτος ἀνθρωπίνης, οὐ τῆς τοῦ πνεύματος. Ὅτι δὲ οἱ θεοὶ κανόνες κωλύουσι κληρικούς εἶναι τοὺς δευτέραν γαμετήν λαβόντας, καὶ ὁ ἐν ἁγίοις Βασίλειος διδάσκων οὕτως λέγει: Τοὺς δευτερογάμους ὁ κανὼν τῆς ὑπηρεσίας ἀπέκλεισε, καὶ τοὺς τικτομένους ἐκ τούτων. Καὶ ταῦτα μὲν ὁ ἐν ἁγίοις Βασίλειος. Τούτων δὲ οἱ ἅγιοι πατέρες τῆς ἱερωσύνης ἐφρόνισαν, ὅτι οἱ ἐν Νικαίᾳ συνελθόντες κανόνα ἐξέθεντο οὕτως ἔχοντα: Ἀπηγόρευσε καθόλου ἢ μεγάλη

Dei igitur iudicium animo volentes quaestioem et correctionem in singulis, quae ad nos delata sunt, canonice iussimus procedere. Si enim laicorum peccata generales leges sine inquisitiones et vindicta relinquere non permittunt, quomodo ea, quae a sanctis apostolis et patribus pro omnium hominum salute canonice disposita sunt, contemni patiamur? Multos vero ideo maxime in peccata incidisse invenimus, quod synodi sanctissimorum sacerdotum secundum ea, quae a sanctis apostolis et sanctis patribus definita sunt, non celebrantur. Nam si hoc observatum esset, quilibet reprehensionem coram synodo reveritus operam dedisset, ut et sacras liturgias ediceret, et honeste viveret, ne condemnationi sacrorum canonum subiceretur. Illa vero non minus quibusdam peccandi occasio existit, quod episcopi, et presbyteri, et diaconi, et ceteri clerici absque examine et testimonio de recta fide vitaeque honestate creantur. Nam si illi, quibus pro populo precari commissum est, indigni ministerio dei inveniuntur, quomodo deum propter peccata populi placare poterunt? Creationes vero sacerdotum cum omni diligentia fieri debere, docet nos etiam Gregorius theologus, qui inter sanctos est, sanctos apostolos sacrosque canones secutus. Ita enim ait in magno Apologetico: Qui autem ad canones vel regulas Pauli se dirigit, quis de episcopis et presbyteris constituit, ut sobrii sint, casti, non vinolenti, non percussores, ad docendum idonei, in omnibus inculpati, et inaccessibiles perversis hominibus, is non nullum a canonum rectitudine se aberrare inveniet. Et rursus idem sic loquitur: Purgari prius oportet, deinde purgare, sapientem esse, et ita sapientes facere, lucem esse, et illuminare, appropinquare deo, et adducere alios, sanctificatum esse, et sanctificare, manibus ducere, consulere cum ratione. Et rursus idem sanctus Gregorius de illis in eodem sermone hoc scribit: Quis est, qui, sicut figuli, uno die fingat verne liturgiae antistitem, qui cum angelis status, et cum archangelis laudes diciturus, et cum Christo sacerdotum gesturus est? Atque per haec quidem ostendit theologus, quales ad sacerdotium promoveri oporteat. De illis vero, qui indigne creati sunt, idem in eodem sermone haec dicit: Qui nihil ad sacerdotium attulerunt, nec prius in recto laborarunt, simul discipuli et magistri pietatis ostenduntur, et antequam purgati sunt, purgant, heri sacrilegi, et hodie sacerdotes, heri extra sacra, hodie mystagogi, veterani malitia et sirones pietate, qui sunt opus humanae gratiae, non spiritus. Sacros autem canones eos, qui secundam uxorem duxerint, prohibere clericos esse, beatus quoque Basilius docens ita dicit: Secundum matrimonium contrahentes, quique ex his nati sunt, canon a ministerio exclusit. Et haec quidem beatus Basilius. Tantam autem curam sancti patres pro sacerdotio gesserunt, ut illi, qui Nicaeae congregati erant, canonem fecerint, qui ita se habet: Prohibuit in universum magna synodus, nec episcopo, nec presbytero, nec diacono, nec alii plane, qui in clero est, licere extraneam habere, nisi forte amitam, vel eas solum personas, quae suspicione carent.

CAP. II.

¹⁾ Hal.; προσκομιδῆς Scrimg. — ²⁾ πιστῶν Hal. — ³⁾ καὶ Gregor. Apolog. 119. (Gregorii Nazianz. Opp. ed. Iac. Billii, Lutet. Paris, 1609. fol.) — ⁴⁾ ἀλί-

πτους ἐν πᾶσι Gregor. — ⁵⁾ ἀνεπέφρους Hal. Gregor. — ⁶⁾ πρὸς om. Gregor. — ⁷⁾ τὸν μετ' ἄλλων Hal. — ⁸⁾ ἐρῶ σήμερον Hal. — ⁹⁾ ἱερῶν Hal.

σύνοδος μήτε ἐπισκόπῳ, μήτε πρεσβυτέρῳ, μήτε διακόνῳ, μήτε δίδως τῶν ἐν τῷ κλήρῳ τινὲ ἐξείναι συνεχρατοῦν ἔχειν, πλὴν ἐι μὴ ἄρα ἡ θείαν¹⁾, ἢ ἄ μόνᾳ πρόσωπα ὑποψίαν διαφρεύει.

Κε φ. β. °)

Τοῖς οὖν ὑπὸ τῶν θείων κανόνων ὁραθεῖσαν ἀκολουθοῦντες τὴν παρόντα²⁾ ποιούμεθα νόμον, δι' οὗ θεσπισόμεν, δόσεις χρεία³⁾ ἐπίσκοπον χειροτονήσῃαι, συνίεγει τοὺς κληρικούς καὶ τοὺς πρώτους τῆς πόλεως, ἧς μέλλει ἐπίσκοπος χειροτονεῖσθαι, καὶ προκειμένων τῶν ἁγίων ἀπαγγέλλων ἐπὶ τρισὶ προσώποις ψηφίσματα ποιεῖν, καὶ ἕκαστον αὐτῶν ὁμνῆσαι κατὰ τῶν θείων λογίων καὶ ἐγγράφων ἐν αὐτοῖς, οὗτε οὐτὴ δόσιν, οὗτε διὰ ὑπόσχουσαν, ἢ φιλίαν, ἢ χάριν, ἢ ἄλλην οἰανόηποτε προσπείθειαν, ἀλλ' εἰδοῖτες αὐτοὺς τῆς ὁρθῆς καὶ καθολικῆς πίστεως, καὶ σεμνοῦ βίου, καὶ ὑπὲρ τὸ τριακοστὸν ἔτος⁴⁾ εἶναι, τοὺτους ἐπιλέξοντο, καὶ οὗτε οὐδὲ γαμειήν οὐδὲ παιδας ἰσασι τινὰ ἐξ αὐτῶν ἔχειν, ἢ παλλακὴν, ἢ παιδας φρεσικούς γινώσκουσιν αὐτοὺς ἐσχηκέναι ἢ ἔχειν, ἀλλ' εἰ καὶ πρότερον τις ἐξ αὐτῶν γαμειήν εἶχε, καὶ αὐτὴν μίαν, καὶ οὐδὲ χήραν, οὐδὲ ἀνδρὸς ἀποστευθεῖσαν, οὐδὲ τοῖς ἑροῖς κατόσι καὶ νόμοις ἀπηγορευμένην. ἀλλ' οὐδὲ πολιτευόμενον, ἢ βουλευτήν⁵⁾, ἢ ταξίωτην τινὰ τῶν ψηφισομένων εἶναι γινώσκουσι, πλὴν ἐι μὴ ἐν μοναστηρίῳ οὐχ ἕτιον δεκαπέντε ἐνιαυτῶν μοναχικόν ὁ πολιτευόμενος ἢ ὁ ταξίωτης βίον ἀδιαβλήτως ἐξέτελεσε. δηλαδὴ τῆς ἐμπροσθεν ἡμῖν ἐρημένης παρατηρήσεως, καὶ ἐπὶ τούτων τὴν προσώπων ἐν τοῖς γινόμενοις περὶ αὐτῶν ψηφίσμασι φυλαττομένης, ἵνα ἐκ τῶν οὕτως ψηφισομένων τριῶν προσώπων ὁ βελτίων χειροτονηθῆ τῇ ἐπιλογῇ καὶ τῷ κριματι τοῦ χειροτονουτος. Ἀπαιτεῖσθαι δὲ πρότερον τὸν μέλλοντα χειροτονεῖσθαι παρὰ τοῦ χειροτονουτος λέββαλον μεθ' ὑπογραφῆς ἰδίας, περιέχοντα τὰ περὶ τῆς ὁρθῆς αὐτοῦ πίστεως. ἀπαγγέλλειν δὲ τοῦτον καὶ τὴν θείαν προσκομιδὴν τὴν ἐπὶ τῇ ἁγίᾳ κοινωνίᾳ γινόμενήν, καὶ τὴν ἐπὶ τῷ ἁγίῳ βαπτίσματι ἐχθῆν, καὶ τὰς λοιπὰς προσεσχάς. Ὄρκον δὲ ὑπέχειν καὶ αὐτὸν τὸν χειροτονούμενον κατὰ τῶν θείων⁶⁾ γραφῶν, ὡς οὗτε δι' ἑαυτοῦ οὗτε δι' ἑτέρου προσώπου δέδωκε τὴν ὑπόσχεον οὗτε μετὰ ταῦτα δώσει ἢ ἀπὲρ τῷ χειροτονουτῷ αὐτόν, ἢ τοῖς τὰ ψηφίσματα εἰς αὐτὸν ποιησαμένοις, ἢ ἑτέρῳ τῶν πάντων τινὲ ὑπὲρ τῆς εἰς αὐτὸν γινόμενης χειροτονίας. Εἰ τις δὲ παρὰ τὴν μνημονευθεῖσαν παραφυλακὴν ἐπίσκοπος χειροτονηθῆ, κελεύομεν καὶ αὐτὸν πᾶσι τρόποις τῆς ἐπισκοπῆς ἐκβάλλεσθαι, καὶ τὸν παρὰ ταῦτα τομψασαντα χειροτονήσαι.

Κε φ. γ. °)

Εἰ δὲ τις κατηγορίαν τινὰ ποιήσεται κατὰ τοῦ μέλλοντος χειροτονεῖσθαι ἐπισκόπου, ἢ πρεσβυτέρου, ἢ διακόνου, ἢ ἄλλου κληρικοῦ, ἢ καὶ γινόμενου ἐφοιδήσῃαι αἰτίᾳ, ἀναβάλλεσθαι ἢ τοιαυτὴ χειροτονία, καὶ γινέσθαι πρότερον ἐξέτασις τῆς κατηγορίας, παρόντος καὶ τοῦ κατηγοροῦ, καὶ ἐπεξίοντος τοῖς παρ' αὐτοῦ παραγγελλεῖσθαι. Εἰ δὲ καὶ ἀπολιμπάνοιτο ἢ ἀναβάλλοιτο ὁ κατηγορῶν, καὶ οὕτως ὁ τὴν χειροτονίαν μέλλων ποιεῖσθαι ζήτησι ἀκριβεστάτην ποιέσθω μνητῶν εἶω τριῶν. καὶ εἰ μὲν ὑπεύθυνον εἴροσι τὸν τὴν κατηγορίαν ὑπομένοντα εἰς κατὰ τοὺς θείους κανόνας, εἴτε κατὰ τοὺς ἡμετέρους νόμους,

CAP. II.

Sequentes igitur ea, quae a sacris canonibus definita sunt, praesentem legem facimus, qua sancimus, ut, quoties episcopus creandus est, clerici et primores urbis, in qua episcopus creandus est, conveniant, et propositis sacris evangelii de tribus personis decreta faciant, et unusquisque eorum per sacra eloquia iuret, atque in illis scribat, se eas nec per largitionem nec promissionem aut amicitiam, aut gratiam, aut aliam quetcunq; affectum elegisse, sed quod ipso recte et catholicae fidei, et honestae vitae, et ultra trigimum annum esse sciant, et quod neque uxorem neque liberos quandam ex illis habere cognoverint, vel concubinam vel naturales liberos eos habuisse vel habere noverint, sed et si quis, antea ex illis uxorem habuit, eam tamen solum, et neque viduam, neque a viro separatam, neque sacris canonibus et legibus prohibitam habuisse eum; sed quod nec curialem nec cohortalem esse quandam ex iis, qui electi sunt, sciant, sicut in monasterio non minus quindecim annis monachicam vitam curialis aut cohortalis inculpate transegerit dicta scilicet a nobis antea observatione etiam de his personis in electionibus eorum observanda, ut ex tribus ita definitis personis praestantior creetur electione et iudicio creantis. Is vero, qui creat, prius ab illo, qui creandus est, libellum, cum propria eius subscriptione, exigat, qui rectam eius fidem contineat. Pronunciati autem is sacramentum oblationem, quae in sacra communione fit, et preces in sacro baptismate, ceteraque precationes. Iusurandum etiam is, qui creatur, per sacras scripturas praestet, se neque ipsum neque per aliam personam dedisse aliquid aut promissum neque posthac daturum esse vel ipsi, qui eum creat, vel sui suffragia ei dederunt, vel alii cuidam pro creatione faciendae. Si quis autem praeter memoratam oblationem episcopus creatus sit, iubemus, et ipsum omnimodo episcopatu eiici, et eum, qui illum contra haec creare ausus fuerit.

CAP. III.

Si quis vero contra eum, qui episcopus, aut presbyter, aut diaconus, aut alius clericus, aut etiam abbas creandus est, accusationem quacunque de causa instituat, differatur eiusmodi creatio, et prius accusatio examinetur, praesente etiam accusatore, et quot ab ipso delata sunt prosequente. Si vero accusator deserat vel differat, etiam sic is, qui creationem facturus est, exactissimam quaestionem intra tres menses constituat; et si quidem eum, qui accusationem sustinet, sive secundum sacros canones, sive secundum leges nostras reum inveniat, inludatur creatio, sin vero innocens inveniat sive praesente accusatore, sive etiam

¹⁾ Cap. 2. et 3. in Bas. III. 1. 8. — Priorem huius cap. partem ex Bas. exhibet Balsam. ad Photii Nomoc. 1. 23. (Photii bibl. II. p. 840 sq.) Cf. Photii Nomoc. 1. 28. et Balsam. ad h. l. (ibid. p. 847 sq.) — (Ioannis) Nomoc. 7. (ibid. p. 611 sq.) — ²⁾ (Eustath.) ὄροπ. XLI. 1. — ³⁾ Photii Nomoc. 1. 8. et Balsam. ad h. l. (Photii bibl. II. p. 827 sq.) et IX. 1. (ibid. p. 957 sq.) — (Ioannis) Nomoc. 16. (ibid. p. 621 sq.)

⁴⁾ πλὴν ἐι μὴ ἄρα μητέρα, ἢ ἀδελφὴν, ἢ θείαν Concil. Nicaen. c. 3. (Mansi Concil. Coll. Tom. II. p. 670); πλὴν ἢ ἄρα μητέρα, ἢ θείαν Hal. —

⁵⁾ πραγματικὸν Hal. — ⁶⁾ γέννηται add. Hal., Bas. Cf. Nov. 123. c. 1. — ⁷⁾ Melius videtur ἢ βουλευτήν abesse, ut apud Hal.; ἀλλ' οὐδὲ βουλευτήν Bas. — ⁸⁾ ἁγίων Hal.

μους, κωλύσθω ἡ χειροτονία, εἰ δὲ ἀνεύθυνος γα-
 ρίη εἴτε παρόντος τοῦ κατηγοροῦ ἢ καὶ ἀπόντος
 γινέσθω ἡ χειροτονία. ὁ δὲ κατήγορος, εἴτε παρῶν
 ἢ ἀποδείξει, εἴτε ἀποτύχει, εἰ μὲν κληρικὸς εἴη,
 βωδελίσθω τοῦ οἰκείου βαθμοῦ, εἰ δὲ λαϊκὸς εἴη,
 τὸν προσήκοντα σωφρονισμὸν ὑπομεινέτω. Εἰ δὲ τις
 πρὸ ἐξετάσεως τὸν κατηγορηθέντα χειροτονήσῃ, ὁ τε
 χειροτονήσας καὶ ὁ χειροτονηθεὶς τῆς ἱερωσύνης βω-
 δελίσθω.

Κεφ. δ'.^{α)}

Ἐπειδὴ δὲ τὸ τοῖς κανόσιν ἐρημμένον περὶ τῶν
 συνόδων τῶν ὁσιωτάτων ἐπισκόπων τῶν ὀφειλουσῶν
 καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν γίνεσθαι μέχρι τοῦ νῦν μὴ
 παραφυλάχθη¹⁾, τῶν ἀναγκασιωτάτων ἐστὶν ἐπινο-
 ρῶσαι, οἱ μὲν οὖν ἅγιοι ἀπόστολοι καὶ οἱ πατέρες
 ὤρσαν δευτέρον ἔτος ἑκάστου γίνεσθαι συνόδους
 τῶν ὁσιωτάτων ἱερέων ἢ τοῦ ἐπισκόπων ἐν ἑκάστῳ
 ἐπαρχίᾳ, καὶ τὰ ἀναγοόμενα ἐξετάζεσθαι, καὶ τῆς
 προσηκούσης ἀξιοῦσθαι διορθώσεως, τούτοις μίαν
 μὲν τῇ τετάρτῃ ἑβδομαδί τῆς ἀγίας πεντηκοστῆς, τὴν
 δὲ ἄλλην κατὰ τὸν ὀκτώβριον μῆνα. Ἡμεῖς δὲ εὐ-
 ρόνοι, ὡς ἐκ τῆς τοιαύτης ἀμελείας πολλοὶ διαφύ-
 ροις²⁾ ἀμαρτήμασι περιβλήθησαν, κελύμενοι πᾶσι
 τρυποῖσι μίαν συνόδον γίνεσθαι καθ' ἑκάστον ἔτος
³⁾ ἑκάστη ἐπαρχίᾳ ἢ τῷ Ἰουλίῳ ἢ τῷ Σεπτεμβρίῳ³⁾
 ἡμέρᾳ, καὶ συνίεναι παρὰ μὲν τοῖς μακαριωτάτοις
 πατριάρχεις ἐκείνους τοὺς παρ' αὐτῶν μὲν χειροτο-
 νούμενος, μὴ ἔχοντας δὲ δίκαιον ἄλλου ἐπισκό-
 του χειροτονεῖν, παρὰ δὲ τοῖς ὁσιωτάτοις μητροπο-
 λιταῖς ἑκάστης ἐπαρχίας τοὺς ὑπ' αὐτῶν χειροτονο-
 μένος, ἐφ' ᾧ τὰς κινουμένας αἰτίας ἢ τὰ παρὰ
 τινῶν προσγγελόμενα ἢ προσάσει πίστεως, ἢ κα-
 νονικῶν ζητήσεων, ἢ διοικήσεως ἐκκλησιαστικῶν
 πραγμάτων, ἢ περὶ ἐπισκόπων καὶ⁴⁾ πρεσβυτέρων,
 ἢ διακόνων, ἢ ἄλλων κληρικῶν, ἢ περὶ ἡγουμένων,
 ἢ μοναχῶν, ἢ περὶ κατιγνωσμένου βίου, ἢ καὶ ἄλ-
 λων τινῶν θεομένων ἐπινορῶσεως κινῶνται τε
 καὶ προσηκόντως ἐξετάζεσθαι, καὶ τὴν ἐπ' αὐτοῖς
 διορθωσιν προλέγει τοῖς θεοῖς κανόσι καὶ τοῖς ἡμε-
 τέροις νόμοις συμβαίνουσιν.

Κεφ. ε'.^{β)}

Μὴ μόνον δὲ ἐν ταῖς καθ' ἑκάστον ἔτος γενη-
 σόμεναι συνόδοις ταῦτα ζητεῖσθαι, ἀλλὰ καὶ ὑσάκεις
 ἢ τινεὶς κατηγορηθεῖν⁵⁾ τῶν ἱερέων, ἢ κληρικῶν,
 ἢ ἡγουμένων, ἢ⁶⁾ μοναχῶν ἢ περὶ πίστεως, ἢ περὶ
 ἀσχετοῦ βίου, ἢ ὡς παρὰ τοὺς θεοὺς κανόνας τε
 διαπρατόμενοι. καὶ εἰ μὲν ἐπίσκοπος εἴη ὁ κατη-
 γορούμενος, τὸν τοῦτον μητροπολίτην ἐξετάζειν τὰ
 λεγόμενα, εἰ δὲ μητροπολίτης εἴη, τὸν μακαριωτάτον
 ἀρχιεπίσκοπον, ὑφ' οὗ τελεῖ, εἰ δὲ πρεσβύτερος, ἢ
 διάκονος, ἢ ἄλλος κληρικὸς, ἢ ἡγούμενος, ἢ μονα-
 χός, τὸν ὁσιωτάτον ἐπίσκοπον, ὑφ' οὗ οἱ τοῖς τελου-
 σίν, ἐξετάζειν τὰ προσγγελόμενα, καὶ τῆς ἀληθείας
 ἐποδεικνυμένης ἑκάστον πρὸς τὸ πταίσμα κανονι-
 κοῖς ἐπιτιμίοις ὑποβάλλεσθαι τῷ κρίματι τοῦ ἐξετά-
 ζοντος. Ταῦτα δὲ πάντα κρατεῖν μὴ μόνον ἐπὶ τῶν
 μετὰ ταῦτα χειροτονοούμενων ἐπισκόπων τε καὶ κλη-
 ρικῶν καὶ ἡγουμένων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν νῦν ὄντων,
 καὶ ὑπὸ τινῶν, ὡς εἰκόσ, ἐπὶ τισιν αἰτίαις ἀηγο-
 ρούμεναι τοῖς θεοῖς κανόσι καὶ τοῖς ἡμετέροις νό-
 μοις κατηγορουμένων. τούτων γὰρ οὕτω φυλαττι-
 σμένων καὶ οἱ λαϊκοὶ πολλῆς ἐντεῦθεν περὶ τε τὴν
 ὀρθὴν πίστιν καὶ τὸν σεμνὸν βίον προκοπῆς τε καὶ
 ἐπινορῶσεως ἀξιωθήσονται. Κεφ. ε'.

eo absente, fiat creatio. Accusator autem, siue prae-
 sens non probaverit, siue deseruerit accusationem, si
 quidem clericus sit, deiciatur gradu suo, sin autem
 laicus sit, decentem castigationem sustineat. Si quis
 vero accusatum ante examinationem creaverit, et is,
 qui creavit, et qui creatus est sacerdotio expellatur.

CAP. IV.

Quoniam vero id, quod in canonibus dicitur de
 synodis sanctissimorum episcoporum, quae debent fieri
 in singulis provinciis, hucusque non observatum est,
 hoc ut corrigamus maxime necessarium est. Sancti
 igitur apostoli et patres desiniverunt, ut singulis annis
 synodi sanctissimorum sacerdotum seu episcoporum in
 singulis provinciis bis celebrarentur, et quae emerge-
 rent examinarentur, et convenientem emendationem
 nanciscerentur, scilicet una quidem quarta septimana
 sanctae pentecostes, altera vero mense Octobri. Nos
 vero, quum per istam neglectiorem multos variis pec-
 catis implicitos invenimus, iubemus, ut omnimodo una
 synodus singulis annis in singulis provinciis mense
 Iunio vel Septembri celebretur, et apud beatissimos
 quidem patriarchas illi conveniant, qui ab ipsis creati
 sunt, neque ius habent alios episcopos creandi, apud
 sanctissimos autem metropolitanos eiusque provinciae illi,
 qui ab ipsis creati sunt, ut causae motae, aut quae a qui-
 busdam denunciantur vel ratione fidei, vel canonicarum
 questionum, vel administrationis rerum ecclesiasticarum,
 vel de episcopis et presbyteris, aut diaconis, aut
 aliis clericis, aut abbatibus, aut monachis, aut de
 vita reprehensibili, vel aliis quibusdam, quae correc-
 tione indigent, moveantur et decenter examinentur,
 sacrisque canonibus et legibus nostris convenienter emen-
 dentur.

CAP. V.

Non solum autem in synodis singulis annis con-
 gregandis haec quaerantur, sed et quoties quidam ex
 sacerdotibus, vel clericis, vel abbatibus, vel monachis
 vel de fide, vel de turpi vita, vel quod contra sacros
 canones quid fecerint, accusantur. Et si quidem epis-
 copus sit, qui accusatur, metropolitanus eius inquirat
 in ea, quae dicta sunt, si vero metropolitanus sit,
 beatissimus archiepiscopus, cui subest, si autem pres-
 byter, vel diaconus, vel alius clericus, vel abbas, vel
 monachus sit, sanctissimus episcopus, sub quo hi con-
 stituti sunt, in ea, quae denunciantur, inquirat. et
 veritate probata unusquisque pro delicto suo canonicis
 poenis iudicio examinantis subiciatur. Haec autem
 omnia obtineant non solum in episcopis et clericis et
 abbatibus post haec creandis, sed et in iis, qui nunc
 sunt, et a quibusdam forte ob quasdam causas sacris
 canonibus et legibus nostris prohibitas accusantur. His
 enim ita observatis laici etiam, circa rectam fidem et
 honestam vitam multos exinde profectus atque emen-
 dationem accipient.

CAP. VI

¹⁾ Cap. 4—6. in Bas. III. 1. 17—19. — Photii Nomoc. VIII. 8. (Fœlli bibl. II. p. 940 sq.) —
²⁾ Photii Nomoc. IX. 1. (Fœlli bibl. II. p. 963.)
³⁾ Hal.; μέχρι τοῦ νῦν μὴ παραφυλάχθην Serimg.; μέχρι τοῦ νῦν ἐστὶ μὴ παραφυλάχθην Bas. —
⁴⁾ Hal., Meerm. III., Bas.; πολλοῖς καὶ διαφύροσι Serimg. — ⁵⁾ Serimg., Bas., Photii Nomoc.; ἢ τῷ
⁶⁾ ἢ om. Bas.

Κεφ. ζ'.^{*)}

Πρὸς τοῦτοις κελεύομεν πάντας ἐπισκόπους τε καὶ πρεσβυτέρους μὴ κατὰ τὸ σείσσημένον, ἀλλὰ μετὰ φωνῆς τῆ πιστοιατῶ λαφ̄ ἑξακουμένης τὴν θέλαν προσκομιδὴν καὶ τὴν ἐπὶ τῷ ἁγίῳ βαπτίσματι προσευχὴν ποιῆσαι, πρὸς τὸ κἀνεῦθεν τὰς τῶν ἀκουόντων ψυχὰς εἰς πλείονα κατάνυξιν καὶ τὴν πρὸς τὸν δεσπότην θεὸν διαντίστασαι δοξολογίαν. οὕτως γὰρ καὶ ὁ θεὸς ἀπόστολος διδάσκει, λέγων ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους πρώτῃ ἐπιστολῇ. Ἐπεὶ ἔσιν εὐλογησῆς τῷ πνεύματι, ὁ ἀναπληρῶν τὸν τόπον τοῦ ἰδιώτου πῶς ἐρεῖ τὸ ἄμην τῷ θεῷ ἐπὶ τῇ σῇ εὐχαριστίῃ; ἐπειδὴ τί λέγεις οὐκ οἶδε. σὺ μὲν γὰρ καλῶς εὐχαριστεῖς, ἀλλ' ὁ ἕτερος οὐκ οἰκοδομεῖται. Καὶ πάλιν ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους οὕτως λέγει. Καρδίᾳ μὲν γὰρ πιστεύεται εἰς δικαιοσύνην, στόματι δὲ ὁμολογεῖται εἰς σωτηρίαν. Λιὰ ταῦτα τοίνυν προσῆκει τὴν ἐπὶ τῇ ἁγίᾳ προσκομιδῇ καὶ τὰς ἄλλας προσευχὰς μετὰ φωνῆς παρὰ τῶν ὁσιαωτάτων ἐπισκόπων τε καὶ πρεσβυτέρων προσφέρεσθαι τῷ κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ, τῷ θεῷ ἡμῶν, σὺν τῷ πατρὶ καὶ ἁγίῳ πνεύματι, γινωσκόντων τῶν ὁσιαωτάτων ἱερέων, ὡς εἴπερ τι τοῦτων παρίδοιεν, καὶ τῇ φοβρᾷ χρίσει τοῦ μεγάλου θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀπολογήσονται, καὶ οὐδὲ ἡμεῖς ταῦτα γινώσκοντες ἐφησυχάσομεν ἢ ἀνεκδίκητα καταλιποῦμεν¹⁾. §. α. Κελεύομεν δὲ καὶ τοὺς τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχοντας, εἴπερ ἀμελούμενόν τι τῶν παρ' ἡμῶν νομοθετηθέντων ἰδοιεν, πρώτων μὲν κατεπιγγεῖν τοὺς μητροπολίτας καὶ τοὺς ἄλλους ἐπισκόπους τὰς εἰρημένους συνόδους ποιῆσαι, καὶ πάντα πληροῦν, ὅσα περὶ τῶν συνόδων διὰ τοῦ παρόντος παρεκελευσάμεθα νόμου, εἰ δὲ ἀναβαλλομένους αὐτοὺς ἰδοιεν, τρικαῦτα μηνῶν ἡμῶν, πρὸς τὸ ἐξ ἡμῶν τὴν προσήκουσαν διόρθωσιν προῖναι κατὰ²⁾ τῶν ὑπεριθιμένων τὰς συνόδους ποιεῖν. ἐπισταμένους αὐτῶν τε τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν πειθόμενων αὐτοῖς τάξεων, ὡς, εἴπερ μὴ ταῦτα παραφυλάξουσιν, ἐσχάταις ὑποβληθήσονται τιμωραῖσι. Βεβαίοντες δὲ καὶ διὰ τοῦ παρόντος νόμου ἅπαντα τὰ παρ' ἡμῶν ἐν διαφόροις διατάξεσι νενομοθετημένα περὶ τῶν ἐπισκόπων, καὶ πρεσβυτέρων, καὶ λοιπῶν κληρικῶν, καὶ πρὸς γε ξενόδοχων, καὶ ὀρφανοτρόφων, καὶ τῶν λοιπῶν, ὅσοι εὐαγῶν οἰκων προῖστανται.

Ἐ π ἰ λ ο γ ο ς.

Τὰ τοίνυν παραστάγια ἡμῶν καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θεοῦ δηλούμενα νόμου ἢ σῆ ἑνδοξότης διὰ προδεδεμένων κατὰ τοὺς συνήθεις τόπους τῆς βασιλείδος πάλως προτιθεμένων, εἰς γνῶσιν πάντων ἀγαγεῖν σπουδασῶτω καὶ καταφανῆ ποιῆσαι τοῖς τῶν ἐπαρχιῶν ἡγουμένοις. Dat. VII. Kal. April. Constantinop. imp. DN. Iustiniani PP. Aug. ann. XXXVII, post Basilii V. C. cons. ann. XXIII. [564.]

^{*)} Photii Nomoc. III. 1. et Balsam. ad h. l. (Vollii bibl. II. p. 898.)

¹⁾ Bas. (ed. Fabr.); καταλιπομέν Scring., Bas. (Cod. Coisl.); καταλήσομεν Hal. — ²⁾ Hal., Bas.; καὶ κατὰ Scring.

CAP. VI.

Ad haec iubemus, ut omnes episcopi et presbyteri non tacite, sed ea voce, quae a fidei populo audiantur, sacram oblationem precesque in sancto baptisate faciant, ut inde audientium animi ad maiorem contritionem et laudem domini dei excitentur. Ita enim sanctus quoque apostolus docet, dicens in priore epistola ad Corinthios: Si benedixeris spiritu, quomodo idiota post tuam gratiarum actionem amen deo dicet! quoniam quid dicas nescit; tu quidem pulchre gratias agis, alter vero non aedificatur. Et versus in epistola ad Romanos ita dicit: Corde quidem creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. His igitur de causis in sacra oblatione reliquias etiam preces clara voce per sanctissimos et episcopos et presbyteros domino nostro Iesu Christo, Deo nostro, cum patre et spiritu sancto offerri convenit, scientique sanctissimi sacerdotes, si quid horum neglexerint, et in terribili iudicio magni dei et servatoris nostri Iesu Christi se rationem reddituros, et neque nos ea cognoscentes passuros aut impunita relicturos esse.

§. 1. Iubemus autem et provinciarum praesides, si quid eorum, quae a nobis sancita sunt, neglectum viderint, ut primum quidem metropolitanos et reliquos episcopos cogant, ut dictas synodos celebrent, omniaque impleant, quae de synodis hac lege iussimus. Si vero viderint eos differre, tunc ad nos referant, ut a nobis conveniens emendatio procedat contra eos, qui synodos celebrare differant, atque sciant ipsi magistratus et cohortes ipsis subiectae, si haec non observaverint, ultimas se supplicii subiciendos fore. Omnia autem haec etiam lege confirmamus, quae a nobis in diversis constitutionibus et de episcopis, et presbyteris, et reliquis clericis, et insuper xenodochis, et orphanotrophis, et ceteris, qui sacris domibus praesunt, sancita sunt.

E p i l o g u s.

Quae igitur nobis placuerunt et sacra hac lege declarata sunt, gloria tua per edicta locis consuetis regiae urbis proposita omnibus nota, et rectoribus provinciarum manifesta sacre studeat.

NOVELLA CXXXVIII.^o

DE USURIS SUPRA DUPLUM NON COMPUTANDIS.

Imperator Iustinianus PP. August. Hermogeni, Magistro officiorum.

Manifestissima est nostri numinis constitutio, quae usque ad dupli quantitatem exactionem¹⁾ debiti concludit. Si igitur creditores tui quidam in duplum acceperunt, alii adhuc minus consecuti sunt, hi quidem, qui in duplum ex usurarum quantitate per diversa tempora consecuti sunt, nullam adversus te inquietudinem proponere concedantur, alii autem, si simili modo repleti fuerint, eo modo silere compelluntur. Et si debita subsequuti fuerint, foeneratitias cautiones recuperare, vel si remanserint, suis viribus vacare, si preces verae sunt, praesentis oraculi sanctione decernimus²⁾.

¹⁾ Hanc constitutionem latinam primus edidit A. Augustinus in ed. Iuliani (1567.), nos ex Iuliano P. Pitaeo (1576.) textum dedimus. Cf. Biever l. c. p. 469 sq. Scrimg. rubricam tantum habet vel potius argumentum brevissimum, Hal. et Bas. XXXIII. 3. 78. exhibent summam graecam (Theodori; cf. Heimb. Anecd. I. p. 258.). Novella non est glossata.

²⁾ et actionem August. — ³⁾ Ex inscriptione verisimile est, editam esse hanc const. anno 535. Cf. Biever l. c. p. 526. 533.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρλθ.^α)

Συγχώρησις ποιηῆς περὶ τῶν ἀδεμίτων γάμων.

Ἐν ὀνόματι τοῦ θεοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ θεοῦ ἡμῶν, Ἀυτοκράτωρ Καῖσαρ Φλάβιος Ἰουστινιανὸς Φλώρη.

Προοίμιον.

Ἀνήγαγεν ἡμῖν ἡ σὴ ἐνδοξότης τοὺς ἀπὸ Συνοδοῦ κώμης καὶ τοῖς Ἑβραίοις τῆς τῶν Τυρίων γάμων ἀδεμίτους συμβάλλοντας ὑπὸ τὴν θείαν ἡμῶν γινέσθαι διάταξιν, καὶ οὐδὲ τὴν τειάριην μοῖραν τῆς αὐτῶν δεδόναι περιουσίας κατὰ τὰ περὶ τοῦτου προσταγμένα, ἥδη δὲ καὶ τινὰς ἐξ αὐτῶν τρίτης ἡλικίας καθεστάναι, καὶ παίδων εἶναι πατέρας, καὶ διὰ τοῦτο μετὰ θαυρῶν ἱκετεύσαι μὴ ἂν ἀναγκασθῆναι νῦν ἀποπέμψαι τὰς γαμετίας, ἀλλὰ καὶ ἔχειν εὐίας, καὶ τοὺς ἐξ αὐτῶν γεννωμένους ἢ γενησομένους παῖδας διαδόχους αὐτῶν καθεστάναι, καὶ μηδεμίαν αὐτοὺς ἐνταῦθεν εὐλαβεῖσθαι ποιήν.

Κεφ. α.

Θεσπίζομεν τοίνυν ὑπὲρ τῆς τοιαύτης συγχώρησεως αὐτοῖς δοῦναι ἀνὰ δέκα λίτρας χρυσοῦ διὰ τὰς ἐμπροσθεν εἰρημένους αἰτίας, αὐτοῖς δὲ καὶ μόνον συγχωρεῖσθαι καὶ τὴν μεῖζονα ποιήν, ἔχειν τε αὐτοὺς καὶ τὰς συνοικούσας, καὶ τοὺς ἐκεῖθεν τεχθέντας τε καὶ τεχθησομένους, ὡς εἰκόσ, αὐτοῖς καὶ διαδόχους, οὐκ εἰς παραδειγμα ἑτέρων τοῦτο παρ' ἡμῶν δεσπισθῆν, ἀλλ' εἰδότος ἑτέρου παντός, ὡς, εἴ τι τοιοῦτον αἰτήσῃ, πρὸς τῇ μηδενοῦς τυγχάνει τῶν αἰτουμένων ἢν τε οὐδὲν ἀποβαλεῖ, καὶ πρὸς γε τὰς εἰς τὸ σῶμα ποινὰς ὑποστάς ἔξουσι οἰκῆσαι διηνεκεῖ. Οὐδὲ δὲ περινοχλήσει τοὺς παρ' ἡμῶν ἀξιοθθέντας εἰδικῆς φιλοτιμίας, οὔτε γυναικας αὐτῶν, ἢ παῖδας ὄντας ἢ ἔσομένους, ἢ περιουσίας οὔτε ἐκ ψήφου τῆς δικαστικῆς, οὔτε καθ' ἕτερον οἰονδήποτε τρόπον.

Ἐπίλογος.

Ἡ τοίνυν σὴ ἐνδοξότης τὰ παραστάγια ἡμῖν καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θεοῦ ἡμῶν δηλούμενα πραγματικῶ τύπου, δύναντιν ἔχοντος καὶ εἰδικῆς ἡμῶν φιλοτιμίας, ἔργῳ καὶ πῆρατι παραδοῦναι σπευσάτω¹⁾.

ΔΙΑ-

Novella CXXXIX.

REMISSIO POENAE ILLICITARUM NUPTIARUM.

In nomine domini Iesu Christi, dei nostri, Imperator Caesar Flavius Iustinianus Floro.

Praefatio.

Retulit ad nos gloria tua, incolas pagi Syndios et Hebraeos urbis Tyri illicitas nuptias contrahentes in sacram nostram constitutionem incidisse, neque secundum ea, quae hac de re disposita sunt, quartam partem substantiae suae dare, iam vero etiam quosdam ex illis intra tertiam aetatem, liberorumque patres esse, ac propterea lacrimantes supplicare, ne nunc uxores dimittere cogantur, sed ut sibi liceat et retinere eas et liberos ex iis procreatos vel procreandos successores sibi habere, nec ullam exinde poenam metueret

CAP. I.

Sancimus igitur, ut illi pro hac remissione decem auri libras propter causas ante dictas solvant, ipsis vero solis maior poena remittatur, et uxores atque ex illis natos et forte etiam nascituros successores habeant; neque hoc ad exemplum aliorum a nobis sancitum sit, sed reliqui omnes sciant, si tale quid petierint, praeterquam quod nihil eorum, quae petent, consequentur, ipsos et bona amissuros, et praeterea poenis corporalibus inflictis in perpetuo exilio victuros esse. Nemo autem iis, quos speciali liberalitate dignati sumus, vel eorum uxoribus, aut liberis, qui sunt vel futuri sunt, neque per iudiciale sententiam, neque alio quocumque modo molestus sit.

Epilogus.

Quae igitur nobis placuerunt et sacra hac pragmatica sanctione vim specialis indulgentiae nostrae habente declarata sunt, ea gloria tua effectui tradere studeat.

No-

¹⁾ Hal.; deest apud Scrimg., qui huius constitutionis loco particulam exhibet Nov. 134. c. 3. Cf. Biever l. c. p. 88. 104. 470. — Versio antiqua latina non exstat.

²⁾ Subscriptio non exstat, ex inscriptione vero apparere videtur, anno 535, vel 536, editam esse hanc const. Cf. Biever l. c. p. 526. 534.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρα'.^{α)}

Ἐδίκτων Κωνσταντινουπολιταῖς Ἰουστινιανοῦ περὶ ἀσελαγιόντων.

Προοίμιον.

Τῆς τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίας καὶ ἀγαθότητος αἱ μὲν πάντες δεόμεθα, μάλιστα δὲ νῦν, ὅτε διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἡμαρτημένων ἡμῖν πολυτρόπως αὐτὸν παρωροῦσασμεν. καὶ ἠπείλησε μὲν καὶ ἔδειξεν ὧν ἄξιοι κατὰ τὰς ἡμετέρας ἀμαρτίας ἐσμεν, ἐφιλανθρωπεύσατο δὲ καὶ ἀνεβάλετο τὴν ὀργὴν ἀναμμένων τὴν ἡμετέραν μετάνοιαν, ὡς μὴ βουλόμενος τὸν θάνατον ἡμῶν τῶν ἀμαρτωλῶν, ἀλλὰ τὴν ἐπιστροφήν καὶ τὴν ζωὴν. οὐ δίκαιον οὐδὲν πάντας ἡμῶς καταφρονῆσαι τοῦ πλοῦτου τῆς χρησιότητος, καὶ τῆς ἀνοχῆς, καὶ τῆς μακροθυμίας τοῦ φιλανθρωπίου θεοῦ, ἵνα μὴ κατὰ τὴν σκληρὰν καὶ ἀμετανόητον ἡμῶν καρδίαν θησαυροῦσμεν ἐαυτοῖς ὀργὴν ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς, ἀλλὰ πάντας μὲν τῶν πονηρῶν ἐπιτηδεύματων καὶ πράξεων ἀποσχέσθαι, μάλιστα δὲ τοὺς τῆ μυσταρῆ καὶ θεῶ μμισημένην δίκαιως ἀνοσίᾳ πράξει σωςαπένας. λέγομεν δὲ τὴν τῶν ἀφθένων φθορὰν¹⁾, ἣν ἀδῶς τολμῶσι τινες ἀρρένες ἐν ἀρρέσι τὴν ἀσημοσύνην κατεργαζόμενοι.

Κεφ. α'.

Ἴσμεν γὰρ ἐκ τῶν θείων γραφῶν διδασκόμενοι, ποίαν ὁ θεὸς κόλασιν δικάσιν ἐπήγαγε τοῖς ἐν Σοδόμοις πρῶην οὐκῆσαι διὰ τὴν περὶ τὴν μίτην αὐτὴν μανίαν, ὥστε μέχρι νῦν ἐκείνην τὴν γῆν ἀβέσθαι πῦρὶ κατακαέσθαι, τοῦ θεοῦ διὰ τοῦτου παιδαγωγούντος ἡμᾶς, ὥστε τὴν ἄνοσιαν²⁾ ταύτην ἀποστρέφειν πρᾶξιν. Ἴσμεν δὲ πάλιν, οἷα περὶ τῶν τοιοῦτων ὁ θεὸς ἀπόστολος λέγει, οἷα τε οἱ τῆς πολιτείας διαγορευοὺσι νόμοι. ὥστε πάντας ὀφείλουν τῷ τοῦ θεοῦ προσέχοντας φόβῳ ἀποσχέσθαι τῆς τοιαύτης ἀσεβοῦς καὶ ἀνοσίας πράξεως, ἣν οὐδὲ ἐν ἄλλοις ἀμαρτανομένην ἐστὶν εὐρεῖν, καὶ τοὺς μὲν μηδὲν ἐαυτοῖς συνειδόμενοι τοιοῦτον φυλάττειν ἐαυτοὺς καὶ πρὸς τὸν ἔπειτα χρόνον, τοὺς δὲ ἤδη σωςαπένας τοῦτῳ τῷ πάθει, μὴ μόνον παύσασθαι τοῦ λοιποῦ, ἀλλὰ καὶ μετανοῆσαι δίκαιως, καὶ τῷ θεῷ προσπεῖν, καὶ προσαγγεῖλαι τῷ μακαριωτάτῳ πατριάρχει τὴν νόσον, καὶ τρόπον θεραπείας λαβεῖν, καὶ κατὰ τὸ γεγραμμένον καρπὸν ἐνεγκεῖν³⁾ μετανοίας, ἵνα ὁ φιλάνθρωπος θεὸς κατὰ τὸν πλοῦτον τῶν ἰδίων οὐκίτητων ἀξιώσῃ φιλανθρωπίας καὶ ἡμᾶς, καὶ πάντες εὐχαριστήσωμεν ἐπὶ τῇ τῶν μετανοούντων σωτηρίᾳ, οἷς καὶ νῦν τοὺς ἀρχοντας ἐπεξελεῖν ἐκελεύσαμεν, τὸν θεὸν θεραπεύοντες τὸν δίκαιως ἡμῖν δογίζόμενον. Καὶ νῦν μὲν πρὸς τὸ τῶν ἁγίων ἡμερῶν σέβας ἰδόντες παρακαλοῦμεν τὸν φιλάνθρωπον θεὸν οὕτω μετανοῆσαι τοὺς τῷ τοιοῦτῳ τῆς ἀσεβοῦς ταύτης πράξεις ἐγκυλιωθέντας⁴⁾ βορβόρῳ, ὡς μηδὲ ἕτερον ἡμῖν ἐπεξελεύσεως δοθῆναι καρπὸν, προαγορευόμεν⁵⁾ δὲ πᾶσιν ἐφεξῆς τοῖς τοιοῦτοῦ τι συνειδόνσιν ἐαυτοῖς ἡμαρτήσθαι, ὡς εἰ καὶ μὴ παύσονται, καὶ προσεγγεῖλαντας ἐαυτοὺς τῷ μακαριωτάτῳ πατριάρχει τῆς οὐκείας ἐπιμελήσονται σωτηρίας, ὑπὲρ τῶν τοιοῦτων ἀεβῶν πράξεων τὸν θεὸν ἐκλεόμενοι εἶσω τῆς ἁγίας ἐορτῆς, πικροτέρως ἐαυτοῖς ἐπάξουσι τιμωρίας, ὡς οὐδὲ μῖσθς τοῦ λοιποῦ συγγνώμης ἄξιοι. οὐδὲ γὰρ ἐπιδοθήσεται οὐδὲ ἀμεληθήσεται ἡ τοῦ πράγματος ζητήσις καὶ διορθώσις εἰς τοὺς μὴ προσαγγέλλοντας ἐαυτοὺς εἶσω τῆς ἁγίας ἐορτῆς,

Nouvelle CXLI.

EDICTUM IUSTINIANI AD CONSTANTINOPOLITANOS DE IMPUDICIS.

Praefatio.

Semper quidem humanitate et clementia dei omnes indigemus, maxime vero nunc, quum multitudines peccatorum nostrorum multis cum modis ad iracundiam provocavimus. Et minatus est quidem, et ostendit, quid peccata nostra mereantur, clemens tamen fuit iramque reiecit poenitentiam nostram exspectans, ut qui nolit mortem nostram, peccantium, sed conversionem et vitam. Quam iustum non est, ut omnes divitiis bonitatis, et tolerantiae, et patientiae clementis dei contemnamus, ne duro et poenitentiam non agente corde nostro accumulamus nobis iram in diem irae, sed ut omnes quidem pravi cupiditatibus et actionibus abstinamus, maxime vero illi, qui in abominabili et deo merito exosa atque impia actione contabuerunt. Loquimur autem de stupro masculorum, quod multi impie committunt masculis cum masculis turpitudinem perpetrantes.

CAP. I.

Scimus enim sacris scripturis edocti, quam iustam poenam deus illis, qui Sodomae olim habitaverunt, propter insanam hanc commixtionem inflixerit, adeo ut haecque regio illa inextincto igne ardeat, atque per hoc nos docet, ut impiam illam actionem averteamus. Rursus vero scimus, quid de his sanctus apostolus dicat, quidque reipublicae nostrae leges sanciant, atque ut omnes, qui timori dei intenti suat, impia et profana actione abstinere debeant, quae nec a brutis perpetrata invenitur, atque illi quidem, qui eius rei sibi conscii non sunt, in futurum etiam tempus sibi caveant, qui vero hoc affectu iam contabuerunt, non solum in posterum desistant, sed etiam veram poenitentiam agant, et deo supplicent, et beatissimo patriarchae vitium indicent, et sanationis modum accipiant, et secundum id, quod scriptum est, fructum poenitentiae ferant, ut clemens deus pro divitiis misericordiae suae nos quoque clementia sua dignetur, et omnes pro illorum, qui poenitentiam agunt, salute gratias ipsi agamus, in quos etiam nunc magistratus inquirere iussimus, deum placantes, qui iuste nobis iratus est. Et nunc quidem ad sacrorum dierum honorem respicientes benignum deum rogamus, ut illi, qui in impiae huius actionis coeno voluntur, ita respiciant, ut ad ea san puniendi occasio nobis non detur; denunciavimus autem omnibus, qui eiusmodi peccati sibi conscii sunt, nisi peccare desinant, atque se ipsos beatissimo patriarchae deferentes salutis suae curam agant, propter impias eiusmodi actiones deum intra sanctum festum placantes, acerbiores sibi poenas accessituros esse, tanquam nulla in posterum venia dignos. Neque enim remittitur aut negligetur huius rei inquisitio et emendatio illorum, qui intra sanctum festum se non detulerunt, vel in impia illa actione perseveraverunt, ne per negligentiam hac in re commissam deum contra nos iritemus, si tam impiae et prohibitaee actioni, quaeque maxime idonea sit ad bonum deum ad omnium poenitentiam irritandum, connivamus.

No.

^{α)} Hal. et Serimng. — Versio antiqua latina non existit.

¹⁾ τῇ — φθορᾷ Hal. — ²⁾ τὸν ἄνοσιον Hal. — ³⁾ καρπὸς συνειδενγκεῖν Hal. — ⁴⁾ ἐμολυσθέντες Hal. — ⁵⁾ προσαγορευόμεν Hal

ἐφορῆς, ἢ καὶ ἐμμένοντις τῇ αὐτῇ ἀσεβεῖ πράξει, ἵνα μὴ διὰ τῆς περὶ τοῦτο ἠραυμίας καθ' ἡμῶν τὸν θεὸν παροργίσωμεν, πρᾶξιν παροργόντες οὕτως ἀσεβῆ καὶ ἀπυγορευμένην, καὶ ἱκανὴν οὖσαν τὸν ἡγαθὸν παροργίσει θεὸν εἰς τὴν ἀπάντων ἀπόλειαν. Proponatur Constantinopolitanis civibus nostris¹⁾. Dat. Id. Mart. Constantinop. imp. DN. Iustiniani PP. Aug. ann. XXXII., post Basilium V. C. Cons. ann. XVIII. [559.]

¹⁾ Haec verba latina et subscriptio desunt ap. Hal.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρμβ.^{α)}

Περὶ τῶν εὐνουχιζόντων.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὐγουστος Μαρθάνῃ¹⁾.

Προοίμιον.

Αἱ παρὰ τῶν πρὸ ἡμῶν βεβασιλευκότων ὀρισθεῖσαι τιμωρίαι κατὰ τῶν εὐνουχιζέων τολμῶντων πᾶσι δῆλαι τυγχάνουσιν²⁾. Ἐπειδὴ δὲ τινες καταφρονούντες τῆς ἐαυτῶν σωτηρίας ἐτόλμησαν ὅλως πρὸ φανεροῦ χρόνου το τοιοῦτον ἀσεβὲς ἀμάρτημα διαπραξάσθαι, διὰ τοῦτο τινες μὲν ἐξ αὐτῶν ἀξίας δεδωκασι ποινάς, ἕτεροι δὲ μετὰ τὸ τιμωρηθῆναι καὶ ἐν ἐξορίᾳ ἐπέμψθησαν. Ἐπειδὴ τοῖνυν οὐδὲ αὐτῶς τῆς ἀνοσίας ἀλέσχοιτο πράξεως, ἀλλ' εἰς πλῆθος ἐξῆλθε τὸ τοιοῦτον μῦθος, ὡς διαφόρως ἀπὸ πολλῶν ὀλίγους περισωθῆναι, καὶ τοσοῦτον, ὅτι καὶ τινες ἐξ αὐτῶν τῶν περισωθέντων ἐπ' ὄψειν ἡμετέρας κατέθεντο, ὅτι ἀπὸ ἐνεγκοντα μόλις τρεῖς περιεσώθησαν, ἴς οὕτως περιφρονεῖ τῆς ἰδίας σωτηρίας, ὥστε παριδεῖν καὶ ἀνεκδίχεται ταῦτα καταλείπει; Ἐἰ γὰρ οἱ ἡμέτεροι νόμοι τοὺς ἐλίγους κατὰ μέρος σύροντας τιμωρίας ὑποβάλλουσι, πῶς ἔχωμεν παριδεῖν οὕτως ἀσεβῶς γινομένουσ χρόνους, καὶ πράγμα γινομένουσ ἐναντίον τε τοῦ θεοῦ καὶ τῶν ἡμετέρων νόμων; Ἀναγκαῖον οὖν ἠγησάμεθα τοῖς τὰ τοιαῦτα τολμῶσι διὰ τοῦ παρόντος νόμου ἀκριβέστερον ἐπεξελεῖν.

Κεφ. α'.^{β)}

Θεσπιζομεν τοίνυν τοὺς ἐν οἰκῶν ἡμέτερας πολιτείας εὐνουχιζέων τολμῶντας ἢ τολμήσαντας³⁾ οἰκονόπου τοσάπων, εἰ μὲν ἄνδρες εἴεν οἱ τοῦτο τολμῶντες ἢ καὶ τολμῶντες, αὐτοῦ τοῦτο παθεῖν, ὃ πεποιήκασι, καὶ εἰ περισωθῆεν, τὰ πράγματα αὐτῶν τῷ δημοσίῳ προσκυροῦσθαι διὰ τοῦ κατὰ καιρὸν τῆν τῆς ἐξορίας ἀρχῆν, καὶ ἐξορίας ἐπιπέσθαι, ὀφειλοντας τὸν ἀπαντα τῆς ζωῆς αὐτῶν χρόνον ἐκεῖ εἶναι. εἰ δὲ γυναῖκες ὡσιν αἱ τοῦτο ποιοῦσαι, καὶ ταύτας τιμωρεῖσθαι, καὶ τὰ πράγματα αὐτῶν διὰ τοῦ κατὰ καιρὸν τῆν αὐτῆν ἀνύοντος ἀρχῆν τῷ δημοσίῳ προσκυροῦσθαι, καὶ εἰς ἐξορίας πέμπεσθαι, ἵνα ἐξ ἧς ἐνόμισαν ἢ νομίζουσιν ἀσεβείας κέρδος ἐαυτοῖς περιποιεῖν, ἐξ αὐτῆς τιμωρίας καὶ ἐκπιῶσιν τῶν ἰδίων πραγμάτων ὑποστώσιν. Τοὺς μέντοι ἐπιτάξαντας, καὶ ἐπὶ τοῦτω πρόσωπα παραδεδωκότας, ἢ καὶ οἰκους ἢ τόπον ἵνὰ ἐπὶ τοῦτω παρασχομένους ἢ καὶ παρεχόντας, εἴτε ἄνδρες εἴεν, εἴτε γυναῖκες, τὰς αὐτὰς κελύομεν ὑποσιῆναι τιμωρίας, ὡς συνίστορας γενομένους τῆς ἀδικου ταύτης πράξεως. Κεφ. β'.

Novella CXLII.

DE HIS, QUI CASTRANT.

Imperator Iustinianus Augustus Marthanae.

Praefatio.

Poenae, quae ab anterioribus Imperatoribus constitutae sunt in eos, qui castrare audent, omnibus notae sunt. Quoniam vero quidam salute sua contenta ante conspicuum tempus impium eiusmodi delictum omnino perpetrare plane ausi sunt, propterea alii quidem ex illis dignas poenas dederunt, alii vero post supplicia et in exsilium, missi sunt. Verum quum ne sic quidem ab impio facto abstinerint, sed scelus illud saepissime commissum sit, ut saepe pauci e multis serventur, adeo ut quidam ex illis, qui servati sunt, nobis praesentibus testati fuerint, ex nonaginta vix tres servatos esse, quis salutem suam adeo contemnat, ut ea negligat atque inulta relinquat? Nam si leges nostrae eos, qui gladium contra quosdam stringunt, suppliciiis subiciunt, quomodo caedes adeo impudenter factas, et rem, quae contra deum nostrasque leges fit, praetermittere possimus? Necessarium igitur duximus, eos, qui talia audent, per hanc legem severius persequi.

CAP. I.

Sancimus itaque, ut illi, qui in qualicumque reipublicae nostrae loco qualemcumque personam castrare audent vel ausuri sunt, si quidem viri sint, qui hoc ausi sunt vel audent, id ipsum patiantur, quod fecerunt, et si serventur, eorum res fisco per eum deferantur, qui eo tempore gloriae tuae magistratum gerit, ipsique in Gypsum mittantur, ut per omne vitae suae tempus ibi maneat. Sin autem mulieres sint, quae id faciunt, eae quoque puniantur, et bona earum pro illum, qui pro tempore eundem magistratum gerit, fisco deferantur, atque in exsilium mittantur, ut, unde impietatis lucrum sibi acquirere putarunt vel putant, inde supplicium et amissionem bonorum suorum sustineant. Illos vero, qui hoc mandarunt, et qui personas ad id tradiderunt, vel etiam domos aut locum aliquem ad id praebuerunt vel praebent, sive viri, sive feminae sint, eandem poenas sustinere iubemus, utpote impiae illius actionis conscios.

CAP. II.

¹⁾ Hal. et Scrimg. — Athan. XVIII. 8. (Heimb. Anecd. I. p. 167 sq.) — Reciso prologo et epilogo haec Nov. est in Bas. LX. 51. 67. Schol. d. (Theodori, cf. Heimb. Anecd. I. p. 258.). Ex Bas. Novellam exhibuit Balsam. ad Photii Nomoc. I. 14. (Voëlli bibl. II. p. 834 sqq.) — Fersio antiqua latina non exstat. — ²⁾ Parat. §. 20. Athan. tit. IV. (Heimb. Anecd. I. p. 69.)

³⁾ Μαρθάνῃ κόμητι περιβάτων Athan. Cf. Bioner l. c. p. 534. — ²⁾ πᾶσι δῆλαι καθεστῆκασι Hal. — ³⁾ ἢ καὶ τολμῶσαντας Hal.; ἢ τολμήσαντας Bas.

Κεφ. β΄.

Αὐτοὺς δὲ τοὺς εὐνουχισθέντας ἐχοῖν μὲν ἀπὸ παλαιότερων χρόνων ¹⁾, πλὴν κελυόμεν, ὥστε τοὺς ἀπὸ τῆς duodecimes indictionis τοῦ νῦν παρελθόντος κυκλου ²⁾ εὐνουχισθέντας παρ' οὐτινοσοῦν ἐν τόποις τῆς ἡμετέρας πολιτείας ἐλευθέρους εἶναι, καὶ κατα μῆδενα τρόπον οὐδὲ ἴσως εἶδους συναλλάγματι εἰς δουλείαν καθέλκεσθαι, μὴδὲ συμβόλαιον ἐπ' αὐτοὺς ἀγοραίων ἢ ἰδιόχειρον καδ' οὐδὲ ἴσως τρόπον ἢ κατὰ περινοίαν γενομένου ἢ καὶ γενησόμενον κρατεῖν, ἀλλὰ μὴδὲ τὰς λεγομένας ἀναρχίσεις ἐπὶ τοῖς τοιοῦτοις γίνεσθαι προσώποις ἢ γενομένας κρατεῖν, ἀλλὰ καὶ πάντα τοὺς τοιοῦτους συναλλάγμασι τὸ λοιπὸν ὑπονοχούτας τὰς ἀνωτέρω ἐρημίνας κελυόμεν ὑποσιῆσαι πωιάς ³⁾. Ἐὶ μένοι διὰ πάθος συμβῆ δούλον εὐνουχισθῆναι, κακίον κελυόμεν τῆς ἐλευθερίας τυγχάνειν. οἱ γὰρ εἰ ἀρχῆς ὄντες ἐλευθεροί παῖδες, ὡς εἰκόσ, τοιοῦτω περιπλῆτοντες ἐαυτῶν ἔχουσιν ἐξουσίαν, ἢ ἂν θλίωσι θεραπειαν ἐαυτοῖς προσάγειν. Τοὺς εὐνουχισθέντας τοῖνον ἀπὸ τοῦ μνημονευθέντος χρόνου ἐν τῇ ἡμετέρῃ πολιτεῖᾳ παρ' οὐδὲ ἴσως προσώπων ὄντας κελυόμεν ἀναζητηθῆναι, καὶ ἐλευθέρους εἶναι, καὶ μῆδεποτε εἰς δουλείαν τοῦτους καθέλκεσθαι. Ἐὶ μένοι θαρρήσουσι τινες ἐξ αὐτῶν τῶν εὐνουχισθέντων τινὰς μετὰ τὸν παρόντα ἡμῶν ἐπισχεῖν νόμον, δίδομεν ἀδειαν καὶ αὐτοῖς τοῖς εὐνουχισθεῖσιν, ὡς ἀπαξ ἐλευθερίας ἐκ τοῦ παρόντος ἡμῶν τυχοῦσι νόμου, ἐνταῦθα μὲν τῇ τε βασιλεῖᾳ προσίειναι, τῷ τε κατὰ καιρὸν ἀγιωτάτῳ πατριάρχῃ καὶ τοῖς ἐνδοξοτάτοις ἡμῶν ἀρχουσι προσάγγελλειν, ἐν δὲ ταῖς ἐπαρχίαις τοῖς κατὰ τοπον ὀσιωτάτοις ἐπισκόποις ⁴⁾ καὶ τοῖς τοῦτων ἀρχουσιν, ἐφ' ᾧ προνοῖα πάντων τῶν ἡμετέρων ἀρχόντων καὶ κινδύων τῶν πειδομένων αὐτοῖς τὰς ἐξων, εἴτε ἐν Κωνσταντινουπόλει, εἴτε ἐν ἑτέρῳ οὐδὲ ἴσως τόπῳ τῆς ἡμετέρας πολιτείας, τοῦτους ἐκδικεῖσθαι, καὶ φυλάττεσθαι τὴν ἐκ τοῦ παρόντος ἡμῶν νόμου διδομένην αὐτοῖς ἐλευθερίαν. παριδεῖν γὰρ φρόνους τοσοῦτους γινόμενους κατὰ πρόφασιν τῶν τὰ τοιαῦτα τομῶντων ἐν τῇ ἡμετέρῃ πολιτεῖᾳ οὐδαμῶς ἀνεχόμεθα. εἰ γὰρ βάρβαροι ἀκούσαντες τῶν ἡμετέρων περὶ τοῦτου παραγγελιῶν ταύτας ἐφύλαξαν, πῶς ἂν ἡμεῖς συγχωρήσωμεν μετὰ τοσαύτας τῶν πρὸ ἡμῶν βασιλευκότων νομοθεσίας τοιοῦτο ἡμαρτανεσθαι ἢ ἀνεκδέχθαι ἐν τῇ ἡμετέρῃ πολιτεῖᾳ καταλιμπάνεσθαι;

Ἐ π (λ ο γ ο ς .

Τὰ τοῖνον παραστάται ἡμῶν καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θεῖου γενικοῦ δηλούμενα νόμου ἢ σὴ ἐνδοξότης ἐνταῦθα τε καὶ κατὰ χείραν πράξει καὶ παραφυλάξει. Dat. XV. Kal. Decemb. Constantinop. DN. Iustiniano PP. Aug. Basilio V. C. Cons. ⁵⁾. [541.]

CAP. II.

Ipsos vero castratos oportebat quidem ab antiquioribus temporibus liberos esse, insuper tamen iubemus, ut qui a duodecima indictione cycli nunc pretulerit per quemcumque in locis reipublicae nostrae castrati sunt, liberi sint, nec ullo modo per qualicumque generis contractum in servitutem trahantur, nec instrumentum publicum vel privatum de illis qualicumque modo vel per fraudem factum aut faciendum valeat. Sed neque ἀναρχίσεις, quae appellantur, in eiusmodi personis fiant, aut factae valeant, sed et omnes, qui eiusmodi contractibus in posterum inseruiant, supra dictas poenas subire iubemus. Si tamen ea morte quodam contingat, ut servus castratur, cum praecipue iubemus libertate potiri. Qui enim ab initio liberi constituti in talem forte morbum inciderunt, sui potestatem habent, ut quam velint sibi medicinam adhibeant. Castratos igitur qui a memorato tempore in reipublica nostra apud qualemcumque personam sunt, captivi iubemus, et liberos esse et nequaquam eos ad servitutem retrahi. Si tamen quidam aliquos ex ipsiis civitatis post hanc nostram legem detinere audent, quos etiam castratis facultatem concedimus, utpoti cum libertatem hanc lege consecutus, hic quidem tam imperatorem advenendi, quam sanctissimo, qui est, patriarcho gloriosissimisque nostris magistratibus denunciandi, in provinciis vero sanctissimis episcopis regionis eorumque magistratibus, ut providentia omnium nostrorum magistratum et periculo cohortium, quae illis parat, sine Constantinopoli, sive in alio quolibet reipublicae nostrae loco, illi vindicentur, atque libertas huiusmodi lege illis data conservetur. Tot enim castra in reipublica nostra ab iis, qui talia audent, patris negligi, nullo modo sustinemus. Nam si barbari audent haec nostra de his rebus mandata ea observant, quomodo nos permittemus, ut post tot antierum imperatorum constitutiones tale quid committatur vel impunitum in reipublica nostra volingatur!

Epiloga.

Quae igitur nobis placuerunt et sacra hac patri lege declarantur, gloria tua et hic et in provincia faciet atque custodiet.

NOV. CONS. CXLII.

¹⁾ Parat. §. 19. Athan. tit. XIF. (Heimb. Annot. I. p. 152.) — ²⁾ Parat. §. 8. Athan. tit. I. p. 26.)

³⁾ Deesse hic aliquot verba putat Hom. et Bk. edicunt ἐλευθέρους εἶναι. — ⁴⁾ ἀπὸ δεκάτης ἐπιγεμῆσεως τοῦ νῦν ὑπελθόντος μηνός Hal.; ἀπὸ τῆς δεκάτης ἐπιγεμῆσεως τοῦ νῦν ἐπελθόντος κύκλου Bas. — ⁵⁾ Bionero I. c. p. 526. videtur cons. anni 552. vel 553., sed secundum Athan. edita et post consulatum Basilii anno XIF. (556.)

GL

NOVELLA CONST. CXLIII.²⁾DE RAPTIS MULIERIBUS, QUAE RAPTORIBUS NUBUNT¹⁾.

(Auth. const. CXXXII. Coll. IX. tit. 13.)

Imperator Iustinianus Augustus Arcobindo²⁾, gloriosissimo Praetorium Praefecto, Expraefecto mae urbis et Examagistro militum.

Legis interpretationem culmini tantum principali competere nemini venit in dubium, quum promulgandae quoque legis auctoritatem³⁾ sibi vindicet eminentia. Meminimus itaque pro rapta mulierum, sive iam desponsatae fuerint vel maritis coniunctae, sive non, vel etiam si viduae sint, legem antea posuisse, et capitia subleclae supplicio non tantum raptores, verum etiam comites eorum, nec non alios, qui eis auxilium tempore invasionis contulisse noscuntur, et non tantum parentibus mulierum, verum etiam consanguineis, et tutoribus, et curatoribus huiusmodi dedisse per eandem legem vindictam, et praesertim⁴⁾ poenis locum dedisse, si iam nuptae vel desponsatae mulieres rapiantur, quum non solum raptus mulieris, verum etiam adulterium per huiusmodi temeritatem committitur. Et super alias poenas raptoris etiam, nec non aliorum, qui cum eo fuerint⁵⁾, patrimonium raptae mulieri vindicari per eandem legem praecipimus, ut dotis etiam marito legitimo dandae copia per raptoris ei ministretur substantiam. Illo quoque specialiter adiecto, ut nulla sit mulieri vel virgini raptae licentia raptoris eligere matrimonium, sed cui parentes voluerint (excepto raptore) legitimo matrimonio copulari, nullo modo, nullo tempore licentia mulieri raptae permissa raptoris se coniungere matrimonio. Sed parentes etiam, si tali consenserint matrimonio, deportari praecipimus. Sed mirati sumus, quod conati sunt aliqui dicere, raptam mulierem, sive volentem sive nolentem, etsi raptoris patrimonium contra nostrae constitutionis tenorem amplexa sit, debere tamen eam raptoris habere substantiam vel quasi legis praemium, vel ex testamento forte, si hoc etiam factum esse contigerit. Qui enim talia dicere praesumerunt, hi praedictae legis seriem intelligere non potuerunt. Qui enim tale stare matrimonium, etsi rapta voluerit, prohibuimus, et ob hoc parentes raptae mulieris deportationis subiecimus poenae, si huiusmodi consenserint matrimonio, quomodo raptas mulieres raptorum eligentes connubium praemiis honorassemus raptae datis mulieri? Superfluum igitur eorum dubitationem vel in posterum resacantes, priorem legem per praesentem⁶⁾ interpretari censuimus. Saeculis itaque, si rapta mulier, cuiuscunque sit conditionis vel aetatis, raptoris nuptias eligendas esse censuerit, parentibus praesertim non consentientibus, nec ex beneficio legis, nec ex testamento raptoris hereditatem suscipere, vel quocunque modo substantiam vindicare, sed praemium, quod per legem nostram raptae mulieri datum est, ut raptoris, et eorum, qui ei auxilium tempore invasionis praebuerint, bona iudicet, hoc ad parentes, si ambo vel unus supersit, qui nuptiis specialiter non probantur consentisse — ex tempore raptus ipso iure transferri, et patrimonium raptoris non raptam iam habere mulierem, quae coniugio se raptoris inquinare non piguit, sed in personas transferri, quas superius nominavimus, eius⁷⁾ non consentientes coniugio. Nam nefarios huiusmodi coitus poenis corrigi, non praemiis honorari convenit. Quodsi parentes iam decesserunt, vel huiusmodi sceleris consenserunt, substantiam raptoris, nec non et aliorum, qui facinoris fuerunt⁸⁾ participes, faci viribus⁹⁾ vindicetur. Quam interpretationem non in futuris tantummodo casibus, verum in praeteritis etiam valere sancimus, tanquam si nostra lex ab initio cum interpretatione tali a nobis promulgata fuisset, pater carissime¹⁰⁾ atque amantissime. Quae igitur per hanc legem nostra statuit aeternitas¹¹⁾, tua celsitudo effectui mancipari, observarique praecipiat. Dat. XII. Kal. Inn. imp. DN. Iustitiani ann. XXXVII, post Basilii V. C. cons. ann. XXII. [563.] DIA-

⁴⁾ Haec Const. Latino edita est. Hal. graecam habet summam, Scrimg. vitiose partem Nov. 145. exhibit. Est autem haec Const. bis in Corp. 168 Novellarum recepta, nam Nov. 150. nihil differt ab hac Nov. Cf. Bioner l. c. p. 104 sqq. 471. Unde factum videtur, ut in Bas. duas habeamus epitomas, LX. 58. 2 — 5. Schol. l. m. et LX. 58. 6. Schol. n. o., quae epitomas in edd. Hal. transierunt. — Athen. XI. 5. (Heimb. Anecd. I. p. 141.) et Photii Nomoc. IX. 30. (Fœlli bibl. II. p. 1012.) — In Append. Codd. mss. Iuliani invenitur haec Const. et in Coll. Aus. ded. VII. 24. Cf. Savigny Gesch. d. B. R. II. p. 277 sq. Bioner l. c. p. 230. 240. 241 sq. — Novella est inter glossatas.

¹⁾ Cod. Hamb., Trid., Port.; De muliere raptam Trid.; ei Port., Cont. — ²⁾ Cod. Hamb.; fuerint edd. — ³⁾ In Cod. ms. Ranconet. Iuliani et in Coll. Aus. ded. Leoni (praefecto Italiae) inscripta est ⁴⁾ Cod. Hamb., Port.; ariobide pater clarissime Trid.; praefecte charissime Cont. Cf. Cramer in Zeitschr. f. g. R. VIII. p. 142 sq. — ⁵⁾ fuerant Cod. Hamb. — ⁶⁾ Cod. Hamb.; priorem per praesentem legem edd. — ⁷⁾ Cod. Hamb.,

ΔΙΑΤΑΞΙΣ (μδ.')

Περὶ Σαμαρειτῶν.

Ο αὐτοκράτωρ Ἰουστίνος¹⁾ Διομήδει, ἐπάρχῳ τῶν ἱερῶν πραιτωρίων.

Προοίμιον.

Τὴν ἀσεβῆ τῶν Σαμαρειτῶν ἀρεσιν καὶ τὴν παράλογον τούτων μανίαν πολλάκις ὅ τε τῆς εὐσεβοῦς λήξεως ἡμῶν πατῆρ καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ διὰ σπουδῆς ἐθέμεθα πρὸς τὸ κάλλιον μεταγαγεῖν, καὶ τὰς αὐτῶν ἐλευθερώσαι ψυχὰς τῆς ἐπικρατουσῆς αὐτὰς νόσου. ἀλλ' οὐκ ἰσχύσαμεν ἐπὶ τοῖς πολλοῖς τούτων τὸ ἐσπουδασμένον ἡμῶν καὶ τοῖς πάλαι²⁾ πράξασθαι. κευαρηκαὶ γὰρ εἰς τοσοῦτον τινας αὐτῶν μανίας, ὥστε δὴ καὶ τοῦ σωτηριώδους τυχεύοντες βαπτισματος πάλιν ἐπανήλθον, ὅθεν ἐξήλθον κακοῦ, ταῦτα Σαμαρείταις τιμῶντες καὶ λυσιτῶντες διηλύχθησαν. Ἐδοξε τοίνυν ἡμῖν ὀρθῶς ἔχειν τὸν πάλαι καὶ πρότερον κατ' αὐτῶν τεθέντα³⁾ παρὰ τοῦ ἡμετέρου πατρὸς νόμον ἀνανεώσασθαι.

Κεφ. α'.

Καὶ διὰ τοῦτο θεσιζόμεν μὴ κληρονομεῖν αὐτοὺς ἐκ διαθηκῶν ἢ τούτων χωρὶς, μηδὲ πρεσβεία λαμβάνειν, ἢ κατὰ δωρεῆς τρόπον κομιζέσθαι⁴⁾ πᾶν ἄν τι, ἀλλὰ μηδὲ κατὰ τὴν ἐξ ἀδιαθέτου κλησὶν διαδόχους ἔχειν Σαμαρείτας⁵⁾ ἢ ὅλους ἀρετικούς, μηδὲ σχηματιζόμενους τὴν ὀρθὴν τῶν Χριστιανῶν προσδύχασθαι πίστιν, ταῖς δὲ ἀληθείαις οὐχ αὐτῶν φρονούντας ἢ πράττοντας τὰ ταῦτα⁶⁾ συμβαίνοντα, μηδὲ μὴν διαθήκας εἰς⁷⁾ αὐτοὺς γραφεῖν, ἢ ληγάτα καταλιμπάνειν, ἢ δωρεῖσθαι, πλὴν εἰ μὴ ὀρθοδόξοι εἴεν καὶ πιστοὶ καὶ ἔργοις ληφόμενοι⁸⁾. εἰ γὰρ μηδεὶς τούτων εἴη⁹⁾, τῷ ἱερῶν τῶν ταμιέων τὰς τούτων περιουσίας μετὰ τελευτῆν προσήκειν κελύομεν. ὥστε καὶ ὁ προφῆν φιλοτιμηθεὶς τούτοις παρὰ τοῦ ἡμετέρου πατρὸς θεῖος τύπος, νόμον τάξιν ἐπέχων, διδούς αὐτοῖς κληρονομεῖν τε καὶ κληρονομεῖσθαι, καὶ τιμᾶσθαι ληγάτοις, ἢ καταλιμπάνειν πρεσβεία, σχολάσαι τὸ λοιπὸν καὶ καθάπαιε¹⁰⁾ ἰσχυρῶν οὐδεμίαν ἔξει. τῆς γὰρ ἐκ τούτου φιλάνθρωπιᾶς ἀναξίους ἑαυτοὺς ἀποδείξαντες εἶναι οἱ τὰ Σαμαρειτῶν μαγόμενοι, οὐχ ἕτερον, ἢ σφᾶς αὐτοὺς ἐπιπέμψονται, ἀλλοτριούμενοι μὲν τῆς ἐκ τοῦ μεγάλου θεοῦ καὶ σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ φιλάνθρωπιᾶς, ἐκπίπτοντες δὲ καὶ τῶν προφῆν αὐτοῖς ἐκ τῆς ἡμετέρας δοθεισῶν βασιλείας φιλοτιμιῶν, πρὸς τὸ τῆς ἀμείνωνος γινέσθαι γνώμης, οὐ μὴν ἵνα μέχρι παντὸς ἐπὶ τῆς οἰκίας διαμένοιεν κακοδοξίαις.

Κεφ. β'.

Ἐξαιρούμεν δὲ τοῦ παρόντος νόμου τοὺς τὰ Σαμαρειτῶν πρεσβεύοντας γεωργούς, οὐκ αὐτῶν χωρὶν, ἀλλὰ διὰ τὴν τῶν παρ' αὐτῶν γεωργουμένων χωρίων σύστασιν, καὶ διὰ τοὺς ἐκείθεν εἰσαγομένους¹¹⁾ φόρους τε καὶ προσόδους, ἔξ ἀγροικίας τε πλανωμένους. τούτοις γὰρ γράφειν ἐπιτέμεν κληρονομοῦς

Novella CXLIV.

DE SAMARITIS.

Imperator Iustinus Diomedii, praefecto praetorio

Praefatio.

Impiam Samaritanorum haeresis et irrationabilis eorum insaniam tam pie memoriae pater noster, quam nos ipsi saepius ad meliora deducere, eorumque animas a morbo, quo detinentur, liberare voluimus. Sed in permultis illorum id, quod nobis et veteribus studium fuit, perficere non potuimus. Progressi enim sunt quidam ex iis ad tantam insaniam, ut accepto etiam salutari baptismate ad id malum redierint, unde exierant, eademque cum Samaritis honorare et eodem favore agi deprehensi fuerint. Placuit igitur veterem illam et a patre nostro adversus eos antea latam legem renovare.

CAP. I.

Ac propterea sancimus, ut non ex testamentis, vel sine his heredes fiant, nec legata accipiant, aut donationis modo res acquirant. Sed nec ab intestato vocatos successores habeant Samaritae vel in universum haeretici, nec ii, qui rectam Christianorum fidem amplecti simulant, revera autem non ita sentiant, nec faciant, quas illi conveniunt, nec testamenta in eorum commodum scribant, aut legata relinquunt, aut donent, nisi orthodoxi sint et fide et factis, qui accepturi sint. Si enim nemo horum sit, facultates eorum ad sacratissimum aerarium post mortem pertinere iubemus. Ita ut et sacra forma a patre nostro olim iis data, quae legis vicem obtinet, quaeque concedit iis hereditatem accipere et relinquere, et legatis honorari, vel ea relinquere, in posterum cesset, neque ullam vim habeat. Quum enim humanitate illa se ipsi indignos ostenderunt, qui Samaritarum insaniam aguntur, non adhaec, quam se ipsos accusant, quod quidem a magni dei et servitoris nostri Iesu Christi humanitate alieni sunt, amittant vero etiam ab imperio nostro ipsis olim idem concessas liberalitates, ut ad meliorem mentem redeant, non ut perpetuo in perversa hac opinione sua perverent.

CAP. II.

Excipimus vero ab hac lege colonos, qui Samaritarum partes sequuntur, non ipsorum gratis, sed propter conditionem praediorum, quae ab iis coluntur, et propter redditus et proventus, qui exinde colliguntur, quum ex rusticitate errant. His enim permittimus ascendentes et descendentes et cognatos suos

¹⁾ Novella Iustini. Hal.; Serimg. non k. l. hanc Novellam exhibet, sed inter Novellas Iustini numerum quintam; cf. Bienenr. l. c. p. 94 sq. 117. 471. — Athan. III. 8. (Heimb. Anecd. I. p. 46 sq.) et Coll. const. ocol. III. 3. 3. (Fodili bibl. II. p. 1357 sq.) — Photii Nomoc. X. 8. (ibid. II. p. 1041.) et Balsam. ad Photii Nomoc. IV. 7. (ibid. II. p. 906 sq.) — Praeter prooemium et epilogum Nov. est in Bas. I. 1. 56. — Versio antiqua latina non existat.

²⁾ Ἰουστινιανός Athan. — ³⁾ Amend. Homb.; καὶ τὸν τὸ πάλαι Serimg.; κατὰ τοῦτο πάλαι Hal. — ⁴⁾ ταχθέντα Hal. — ⁵⁾ Hal., Bas., Athan.; ἐκποικίσεσθαι Serimg. — ⁶⁾ Hal., Bas., Athan.; κλησὶν ἀδιαδόχους Σαμαρείτας Serimg. — ⁷⁾ Hal.; πράττοντας ταῦτα συμβαίνοντα Serimg.; πράττ. τὰ αὐτῆς συμ-

βαίνοντα Bas. — ⁸⁾ εἰς del. Hal. in notis vocaga. op. — ⁹⁾ καὶ πιστοὶ τοῖς ἔργοις αὐτὰ ληφόμενοι Hal.; καὶ πιστοὶ καὶ ἔργοις οἱ ταῦτα ληφόμενοι Bas., Athan. — ¹⁰⁾ Hal., Bas., Athan.; ἢ Serimg. — ¹¹⁾ Hal., Bas.; λοιπὸν καθάπαιε, ἰσχυρῶν Serimg. — ¹²⁾ τῷ δημοσίῳ add. Hal., Bas.

νόμους τε καὶ ληγαταρίους τοὺς αὐτῶν ἀνιόντας τε καὶ κατιόντας, καὶ τοὺς ἐκ πλαγίου αὐτῶν συγγενεῖς, κἄν εἰ Σαμαρειτικῆ πλάνῃ κρατοῖντο, γεωργοῦντας¹⁾ μέντοι τὰ γῆδια, ὡς τῆς ἐπιούσης εὐπορίας εἰς τοὺς τὰ χωρία πεκτημένους φερομένης, καὶ δὲ αὐτῶν εἰς τὸ δημόσιον. καὶ διαθηκῶν δὲ χωρὶς οἱ προφθιθέντες ἐπὶ τὸν ἀλλήλων ἤξουσιν κληρον, διὰ τὴν αὐτὴν πρόφρασιν. ἐπεὶ καὶ μηδὲν τούτων εὐπορομένου, τὸν κύριον τοῦ χωρίου ἐν ᾧ γεωργὸς ἦν ὁ τελευτήσας, τὰ παρ' ἐκείνου καταλειφθέντα λημβάνειν βουλόμεθα, καὶ τὴν τοῦ ταμείου τάξιν ἔχον αὐτὸν, οἷα δὴ καὶ τοὺς δημοσίου φόρου ὑπὲρ ἐκείνου πληροῦντα. Σαμαρείτην δὲ στρατεῦσθαι παντελῶς οὐ συγχωροῦμεν, ἀλλ' οὐδὲ πολιτικὸν μεταίνασι φρόντισμα, οὐδὲ μὴν συνηγορεῖν, ἢ συνεισεῖν, ἢ τοῖς λογιστάτοις συνίστασθαι ὄνητοισιν ὅπως ἢ νέους²⁾ παιδεύειν. Εἰ δὲ καὶ τινες ἐκ τούτων τυχόντες τοῦ σωτηριώδους βαπτίσματος φανεῖν ἐπὶ τὴν προτέραν πλάνην ἐπανελθόντες, τὰ σάββατα παραφρασεύοντες, ἢ καὶ πράττοντες³⁾ τὰ διελέγχοντα αὐτοὺς ὑποκρίσει τὸ ἅγιον παραλαβεῖν βάπτισμα, δημεύσθαι τούτους κελεύομεν καὶ πρὸς ἑξορίαν διηγετικὴν παραδίδοσθαι. Ταῖς δὲ αὐταῖς ὑπαγομέναις ποιναῖς καὶ τοὺς ἀσεβῆ προστασίαν καὶ τῆς ὁδοῦ τῶν Χριστιανῶν πλίστους τοῖς τοιοῦτοις ἀποποιήσασθαι. Καίως δὲ ἔχειν δοκεῖ τὸ μηδὲ προχίτως αὐτοὺς εἰσδέχεσθαι τῷ ἀγνῶτῳ προστρέχοντας βαπτίσματα, ἀλλὰ μετὰ νικῶν παραφυλακῆς καὶ καταχρήσεως ἐν ἀρχοῦντι⁴⁾ χρόνῳ γινομένης. φανερὸν δὲ τοὺς μὲν μετὰ χρησιῆς διδασκαλίας ὅλους⁵⁾ ἀποδοκίμως ἐπὶ ἐνιαυτοῦ δύο ἐπιχεῖσθαι, μανθάνειν τε τὰς γραφὰς κατὰ τὸ δυνατόν, καὶ τότε προστρέχεσθαι τῷ τῆς ἀπολυτρώσεως βαπτίσματι⁶⁾, ἐπὶ μετανοῆς τοῦ τοσοῦτον χρόνου καρπουμένους τιν ὡς ἀληθῶς ἀπολυτρωσιν. τοὺς δὲ νέους σφόδρα καὶ διδασκαλίας οὐ συνιέντας ἐφίεμεν καὶ τῆς παρατηρήσεως ταύτης χωρὶς ἀξιόσθαι τοῦ ἁγίου βαπτίσματος⁷⁾. Σαμαρείτης δὲ οὐδεὶς οὐδέτιν Χριστιανὸν ἔξω, ἀλλ' ἅμα τῷ κτήσασθαι τοῦτον εὐθέως εἰς ἑλευθερίαν ἀπαΐεσθαι. Εἰ δὲ καὶ τῆς ὁμοίας αὐτῶν κακοδοξίας ὁ οὐδέτις ἐστίν, ἐξέστω αὐτῷ τὴν τῶν Χριστιανῶν ἀσπαζομένην δόξαν, εὐθὺς καὶ τῆς ἡωμαϊκῆς ἀπολαύειν ἑλευθερίας⁸⁾.

Ἐπιλογος.

Τὰ τοίνυν παραπάντα ἡμῖν καὶ διὰ τοῦ παρῶντος δηλούμενα νόμου ἢ οἷ ἐνδοξότης προτιθεῖσα ἀπὸ τῶν συνήθειν τόπων ἔργῳ καὶ πέραιτι παραδοθῆναι προσταξάντι. Dat. XV. Kal. Inn. Constantinop. imp. DN. Iustinii PP. Aug. ann. VII., post eous. eiusdem ann. VI. [572.]

ΔΙΑ-

suos ex latere et heredes et legatarios scribere, et si Samaritarum errore teneantur, agros scilicet colentes, quum exinde divitiae ad possessores praediorum et per eos ad fiscum deferantur. Sed et ab intestato praedicti ad mutuum hereditatem propter eandem causam venient. Sin autem horum nemo inveniatur, dominum praedii, in quo agricola defunctus est, ab hoc relicta accipere, et fisci locum obtinere volumus, ut qui et publica tributa pro illo solvat. Nullo autem modo Samaritam militare permittimus, sed neque ad civile munus accedere, neque advocatum vel assessorem esse, vel omnino inter disertissimos rhetores referri, vel adolentes instituire. Si vero quidam ex illis accepto salutari baptismate ad priorem errorem redire, sabbata servare, vel etiam ea facere videantur, quae probent per simulationem ipsos sanctum baptismata accepisse, eos proscribi, et in perpetuum exsilium mitti iubemus. Atque iisdem poenis etiam eos subiciamus, qui impium illis patrocinium contra rectam Christianorum fidem praebent. Bene autem hoc se habere videtur, ut illi, qui ad immaculatam baptismata accurrant, non temere suscipiantur, sed cum quadam observantia et instructione per sufficiens tempus facta. Dicimus autem, ut illi quidem, qui salutaris doctrinae sensum habent, per duos annos instituantur et scripturas, quoad eius fieri potest, discant, atque tum redemptionis baptismati offerantur, tanti temporis poenitentia veram redemptionem lucrantes. Illis vero, qui admodum iuvenes sunt, et doctrinam non intelligunt, permittimus et sine observatione illa ad sacrum baptismata admitti. Nullus autem Samarita servum Christianum habeat, sed simul atque entus fuerit, statim in libertatem rapiatur. Si vero servus in eadem perversa, qua illi, sit opinione liceat illi, si Christianorum doctrinam amplectatur, statim etiam Romana libertate frui.

Epilogus.

Quae igitur nobis placuerunt et haec lege declarata sunt, ea gloria tua locis consuetis proponens effectui dari praecipiat.

No-

¹⁾ Photii Nomoc. IV. 4. (Fozilli bibl. II. p. 907.) IV. 7. (ibid. p. 908.) — ²⁾ Parat. 4. 3. Athan. III. XLIII. (Heimb. Anecd. I. p. 169.)

³⁾ κἄν ἢ Σαμαρειτικῆ πλάνῃ κρατῆ. τοὺς γεωργοῦντας Scring.; κἄν εἰ Σαμαρειτῶν πλάνῃ κρατοῖντο, γεωργοῦντας Hal.; καὶ εἰ Σαμαρειτικῆ πλάνῃ κρατοῖντο, γεωργοῦντας Bas. — ²⁾ Hal., Bas.; ὅλους ἢ τοῦ Scring. — ³⁾ ἢ καὶ τὰ ἄλλα τινὰ πράττοντες

Hal.; ἢ ἄλλα τινὰ πράττοντες Bas.; καὶ ἄλλα τινὰ πράττ. Athan. — ⁴⁾ ἐναρχοῦντι Hal. — ⁵⁾ μὲν χρησιῆν διδασκαλίαν ὅλους Hal. — ⁶⁾ τῆς λιρωσεως ἁγίῳ βαπτ. Hal.; τῆς ἀπολυτρώσεως ἁγίῳ βαπτ. Bas.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρμέ.ο)

Ωστε τοῦ λοιποῦ μηδεμίαν ἄδειαν ἔχειν τὸν δοῦκα ἤτοι βιοκολύτην κατὰ Φρυγίαν ἑκατέραν¹⁾ παραγίνεσθαι, ἢ τινὰς τῶν αὐτοῖς προσχρότων τιέλλειν, καὶ συνέχειν τινὰς, ἀλλὰ μηδὲ τοὺς τῶν αὐτῶν ἐπαρχῶν ἀπειναί πρὸς τοὺς τὰς τοιαύτας ἀρχὰς ἔχοντας ἐπὶ τῇ Λυκαονίᾳ καὶ Λυδίᾳ, καὶ τινὰς παρ' αὐτοῖς ὑπὸ μέμψιν ποιεῖσθαι, τῶν πολιτικῶν ἀρχόντων ἰκανῶν καθεστῶτων ταῖς ἀναφουμέναις ὑποθέσεσιν ἐπεξίναί.

Ο αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Ἀρεοβίνδῳ, ἐπάρχῳ πραιτωρίων, καὶ ἀπὸ ἐπαρχῶν τῆς εὐδαίμονος πόλεως, καὶ στρατηλάτῃ.

Προοίμιον.

Τοῖς ἀεὶ παρεμπιπτοῦσι τὴν προσήκουσαν ἐκαστοτε θεραπεῖαν εὐρόχοντες, ἐπειδὴν τὰ τῆς χρεῖας παρελθῆ, πάλιν τῆς προτέρας γινόμεθα τάξεως, μέχρι μόνου τοῦ πεπονηκότος τὴν λατρείαν ἰστώντες, ὅποιον δὴ τι καὶ ὁ παρῶν ἡμῶν θεῖος βούλεται νόμος. ὀλίγω γὰρ πρότερον τοῦτο μὲν ἀταξίας δημῶδεις, τοῦτο δὲ ληστῶν ἐπιδρομὰς κατὰ Φρυγίαν ἑκατέραν καὶ Πισιδίαν γίνεσθαι μαθόντες, ὡς πολιτικὴν διοικήσιν ἐκβαίνειν τὴν τοῦ πράγματος ἐπιμέλειαν, ταῦταις τε καὶ πρὸς γῆ Λυκαονίᾳ καὶ Λυδίᾳ στρατιωτικὴν ἀρχὴν ἐπλατίσασμεν, δοῦκα ἤτοι βιοκολύτην ὀνομάσαντες τὸν ἐπὶ τούτου τοῦ μέρους τεταγμένον. Ἀλλὰ καὶ νῦν προσήλθον ἡμῖν οἱ Φρυγίαν ἑκατέραν καὶ Πισιδίαν οἰκοῦντες, τὰ μὲν πρῶην ἀμαρτανόμενα κατ' αὐτὰς²⁾ παύσασθαι λέγοντες, καὶ οὐδὲ ληστήρια κατὰ τοὺς τόπους ἐκείνους συνεστάναι, οὐδ' εἰς ἄνδρας ἐκτρέφεσθαι ταῖς ἐπαρχίαις³⁾, τὸ δὲ βάρος οὐ φέρειν τῆς παρ' ἡμῶν ἐκινενομένης ἀρχῆς, τῶν ὑπηρετούμενων αὐτῇ συνεχῶς ἐπιφωταίων ταῖς ἐπαρχίαις, καὶ συλλαμβανόντων τινὰς καὶ ζημίας ἐπιτριβόντων, καὶ στρατιωτικῶν θορυβῶν ἐμπελησμένων τῶν τόπων ἐκείνων, καὶ ὅλως ἀοικήτους αὐτοῖς τὰς ἐπαρχίας εἶναι. καίτοι γε καὶ αὐτῶν καθ' αὐτοὺς τῶν πολιτικῶν ἀρχόντων ἰκανῶν πρὸς τὴν τοῦ

Novella CXLV.

UT NULLAM IN POSTERUM LICENTIAM DUX SEU BIOCOLYTA HABEAT IN UTRAMQUE PHRYGIAM VENIENDI, VEL ALIQUOS EX HS. QUI IPSIS OBEIDIUNT, MITTENDI, ET QUOSDAM COMPREHENDENDI. SED NEC ILLI, QUI IN PROVINCIIS ILLIS SUNT, ACCEDANT AD EOS, QUI MAGISTRATUS TALES QUUM IN LYCAONIA TUM IN LYDIA GERUNT, ET QUOSDAM APUD EOS ACCUSANT, QUUM CIVILES MAGISTRATUS IDONEI SINT, QUI NEGOTIA EMERGENTIA EXSEQUANTUR.

Iustinianus Imperator Areobindo, Praefecto Praetorio, et Expraefecto feliciae urbis, et Magistro militum.

Praefatio.

Cum illis, quae semper incidunt, competentem semper medicinam reperiamus, postquam necessitas praeteriit, rursus in priorem locum revertimur, illi solum, qui aegrotavit, medicinam adhibentes. Atque tale quid haec quoque sacra nostra lex vult. Nam quam paulo ante cum turbas civiles, tum vero etiam latronum incursionibus in utraque Phrygia et Pisidia fieri cognovissemus, ita ut eius rei cura civilem administrationem excedat, his, ac praeterea Lycaoniae et Lydiae militare magistratum praefecimus, ducem seu biocolytam eum nominantes, qui ad hanc rem constitutus est. Sed et nunc adierunt nos utriusque Phrygiae et Pisidiae incolae, dicentes, cessare quidem iam ea, quae olim in illis commissae essent, nec latrocinia in illis locis committi, [neque seditiones nutrirī in provinciis] onus autem excogitati a nobis magistratus se non ferre, quum ministri eius assidue provincias peragrent, et quosdam comprehendant damnisque conterant, et militares tumultus loca illa impleant, ac plane inhabitabiles sibi provincias esse, quamvis et ipsi civiles magistratus per se sufficient ad rem illam emendandam; etenim multos etiam ex illis, qui provincias inhabitant, ex aliorum modesta lucrum facientes magistratus cinguli abuti, et innocentes comprehendere, atque ita quae iusta non sunt ipsis perpetrare. CAP. I.

CONST. CXXIV.

UT DE CETERO NULLAM LICENTIAM HABEAT DUX AUT BIOCOLYTA LYDIAE ET LYCAONIAE IN PHRYGIAM UTRAMQUE ET PISIDIAM ADVENTRE.

Imperator Iustinianus Areobindo, gloriosissimo Pf. P.

Praefatio. His, quae semper incidant, competentem singulis medicinam invententes, postquam quae utilitatis sunt praeterierint, iterum prioris effficium ordinis, usque ad solum dolentem medicinam sustinentes. Quod tale aliquid⁴⁾ praesens nostra sacra vult lex. Modice enim prius aliquid⁵⁾ indiscipline nationes populares, aliud vero latronum iacursus in Phrygiam atque Pisidiam fieri discentes, eo quod civilem gubernationem scindat rei sollicitudo tam his, quam Lycaoniae et Lydiae militare administrationem praesentissimum, ducem seu biocolytam nominantes eum, qui super hanc ordinatus est partem. Sed nunc⁶⁾ adiere nos, qui Phrygiam utramque et Pisidiam habitant, ut ea, quae pridem commissae sunt in eis, comescantur, dicentes, neque latrocinia in locis illis comescita, neque enim in hominibus exutrirī provincias, onus⁷⁾ vero non ferri⁸⁾ a nobis inventi cinguli, quod ministrantes ei continuo invadant provincias, et comprehendant aliquos, et damnis afficiant, et quod turbis militaribus impleta sint loca illa; et omnino inhabitabiles esse eis provincias.

¹⁾ Hal. et Scrimg. — Athan. IV. 23. (Hesimb. Anecd. I. p. 65.) — Bas. VI. 20. — Fessione antiquam primus edidit Contius (1571).

²⁾ καὶ Πισιδίαν add. Bas. (ed. Hesimb.), (Fet. Int.); Πισιδίαν add. Athan. — ³⁾ καὶ ταῦτα Hal. — ⁴⁾ οὐδὲ ἄνδρας ἐκτρέφεσθαι ταῖς ἐπαρχίαις Hal. Hunc locum corruptum esse puto nec sine novo Codd. mss. auxilio sanari posse, quare liceat interim coniectura ad verum propius accedere. In quo quidem opere illud ante omnia tenendum mihi videtur, cum supra dictum sit, magistratum militarem accipies Phrygiam utramque et Pisidiam propter turbas civiles et propter latronum incursionem, earundem provinciarum incolae hoc loco dicere debere, se latrocinii liberatos esse et turbis

civilibus, hoc altimum igitur, non amplius vocari provincias seditioibus, significari his verbis, de quibus agitur. Hunc autem censum fere consequi possumus facilissima emendatione: οὐδ' εἰς ἄνδρας ἐκτρέφεσθαι τὰς ἐπαρχίας, sed magis credo vitium latere tantum in verbis εἰς ἄνδρας et aut excidisse quaedam aut synonyma quoddam vocabuli στάσεις vel ἀταξία δημῶδεις obrutum hic esse ut ἀνδροπορίας vel simile quid. — ⁵⁾ Bk.; aliud Cont. — ⁶⁾ Bk.; quiddam Cont. — ⁷⁾ Sed et nunc Bk. ed. ster. — ⁸⁾ bonus Cont. — ⁹⁾ ferre Bk.

τοῦ πράγματος ἐπανόρθωσιν ὄντων. καὶ γὰρ δὴ καὶ αὐτῶν τῶν τὰς ἐπαρχίας οἰκοῦντων πολλοὺς τὴν ἐτέρων ἐπιεικίαν εὐρημα ποιοῦμένους τῇ τῆς ἀρχῆς ταύτης ἀποκεχρησθαι περιβολῇ, καὶ συνέχειν τοὺς ἀνευδύτους, καὶ ταύτῃ τὰ μὴ δίκαια σφίσι αὐτοῖς καταπράττεσθαι.

Κεφ. α΄.

CAP. I.

Ταῦτα πολλάκις εἰπόντας αὐτοὺς ἐλεήσαντες ἐπὶ τὸν παρόντα θεῖον ἡμῶν ἡλθομεν νόμον, δι' οὗ διαπίστωμεν ἐξηγησθαι τοῦ λοιποῦ τὰς ἐρημύμενας ἡμῖν ἐπαρχίας (φραμὲν δὴ Φρυγίαν Σαλοταρίαν, καὶ Φρυγίαν Πακατιανήν, καὶ Πισιδίαν) τῆς ἀρχῆς ἐκείνης, ἣν αὐταῖς τε καὶ πρὸς γε τῇ Λυκαονίᾳ καὶ τῇ Λυδίᾳ ἐπεσιτάμεν πρῶτην, καὶ μηδεμίαν ἀδειαν ἐκ τοῦ παρόντος εἶναι τοῖς ἐκείνην ἔχουσι τὴν ἀρχὴν ἢ ἐν αὐταῖς γίνεσθαι ταῖς ἐπαρχίαις, ὡς ἀρχικὴν ἔχουσι ταῖς πρὸς αὐτὰς μετουσίαν, ἢ στέλλειν τινὰ¹⁾ τῆς τάξεως τῆς αὐτῶν ἢ καὶ τῶν ἄλλως αὐτοῖς προσήκοντων, καὶ συνέχειν νινάς, ἀλλὰ μηδὲ αὐτοῖς ἀδειαν εἶναι τοῖς ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν ἐκείνων τρέχειν πρὸς τοὺς ἐκάστοτε ταύτην ἔχοντας τὴν ἀρχὴν, καὶ μὴ μὴν ἀποτίσασθαι κατ' ἀλλήλων, εἴτε ὑπὲρ χρημάτων, εἴτε ὑπὲρ ἐγκλήματος τὸ κινούμενον εἴη, ποιεῖν ὑποφωκίονους τριγίντα λίβραρον αὐρι²⁾, ὡς ἡμῶν πᾶσαν πάροδον πρὸς τὰς ἐρημύμενας ἡμῖν ἐπαρχίας ἀποκλειόντων τοῖς κατὰ καιρὸν ἔχουσι τὴν ἀρχὴν, ἢ τοῖς δίαις εἰς τὴν τάξιν τῶν αὐτῶν ἀναφερομένοις. ὥστε οὐδὲ προσταξίς ἐπ' ἐκείναις ταῖς ἐπαρχίαις ἢ τοῖς κατ' αὐτὰς οἰκοῦσι ποιήσονται, οὐδὲ ἄλλως οἰκισθῶσιν ἐν τῶν εἰς αὐτὰς φερομένων, ἀλλ' ἀρκεσθήσονται τῇ τε Λυκαονίᾳ τῇ τε Λυδίᾳ, κατ' αὐτὰς κελουόντες μόνως, ὡς ἂν εἰ τὴν ἀρχὴν ταῖς δύο ταύταις ἐπαρχίαις περιεκλείσασμεν τὴν ἀρχὴν τὴν αὐτῶν, οὐδεμίαν μετουσίαν εἰς Φρυγίαν ἑκατέρωθεν ἢ Πισιδίαν δεσποχότες αὐτῇ. πάσης γὰρ ἐντιυδὲν δυσκολίας ἐλευθεροῦμεν τὰς ἐπαρχίας ἐκείνας, τῶν πολιτικῶν ἀρχόντων ἐπεξίοντων ἅπασιν τοῖς τε εἰς χρήματα τοῖς τε εἰς ἐγκλήματα βλέπουσιν, εἰδότες αὐτῶν, ὡς εἰ τινος γενομένης ληστείας ἢ ἑρῶδου κατ' αὐτοὺς τοὺς τόπους, ἢ ἀφαιρέσεως πραγμάτων εἰ μὴ ἐπεξέλθοιεν, καὶ τὸ ἀφαιρῶσθαι ἐκδικήσουσιν, ἐκ τῆς σφῶν αὐτῶν περιουσίας τὴν ἐντιυδὲν ζημίαν θεραπεύειν ἀναγκασθήσονται, τοῦτο μὲν ἔχοντες τὴν ἀρχὴν, τοῦτο δὲ καὶ καταθέμενοι τῷ τῆς³⁾. ὥστε κἂν εἰ πειραθείη πρὸς τὸν ἐπειτα χρόνον ὁ τὴν ἐπὶ Λυκαονίας καὶ Λυδίας στρατιωτικὴν

Haec quum saepius dicerent, illorum miserti ad sacram hanc nostram legem venimus, qua sancimus, ut in posterum dictae a nobis provinciae (Phrygia scilicet salutaris, et Phrygia Pacatiana, et Pisidia) magistratu illo, quem ipsis, et praeterea Lycaoniae et Lydiae olim praefecimus, eximantur, neque ab hoc tempore liceat illis, qui magistratum illum gerunt, vel in illis provinciis versari, quasi administratoriam quandam cum illis habeant communionem, vel quandam ex cohorte sua aut alia ratione ad eos pertinentem mittere, et quosdam comprehendere. Sed nec iis, qui ex provinciis illis sunt, ad quemvis hac semper dignitate praeditum accurrere, et inivicem accusationem instituire, sive de pecuniis, sive de criminibus quaestio moveatur, metuantque triginta librarum auri poenam, utpote quum omnem in dictas provincias aditum illis praecedamus, qui hoc tempore magistratum gerunt, vel qui omnino in eorum ordinem referuntur. Quare nec praecepta ad illas provincias vel earum incolas dirigant, nec aliter ex iis sibi aliquid vindicent, quae in eas inferuntur, sed contenti erunt Lycaonia et Lydia, in illis solum iubentes, quasi ab initio in duabus hisce provinciis magistratum eorum inclusissemus, nullumque ius in utramque Phrygiam aut Pisidiam illi tribuissemus. Omni enim difficultate exinde proveniente provincias illas liberamus, civilibus magistratibus omnia persequentibus, tam quae ad pecunias, quam quae ad crimina spectant; atque sciunt illi, si latrocinium, vel invasio quaedam, vel rerum direptio in locis illis facta sit, nisi persequantur et ablatum repetant, ex sua substantia damnum inde ortum, sive magistratum gerant, sive eum deposuerint, resarcire cogendos esse. Quare si futuro tempore is, qui in Lycaonia et Lydia militarem magistratum habet, vel ipse in provinciis, quas diximus, versari, vel aliquem ex cohorte sua mittere ausus fuerit, episcopis urbium facultatem concedimus eos vel qui ab illis mittuntur ingredi volentes arcendi, locisque illis expellendi, ut quibus id semel sacra hac lege interdictum est. Praeterea triginta librarum auri poena

eias. Etenim et ipsis per se civilibus iudicibus copiosis ad rei correctionem constitutis, et eorum, qui provinciis habitant, multos aliorum quietem inventum facientes, quo cinguli huius abutantur περιβολῇ, et comprehendant⁴⁾ innocentes, et quae non sunt iusta in eis agi.

CAP. I. Haec saepius dicentes eos miserti⁵⁾, ad praesentem nostram sacram venimus legem, per quam sancimus, auferri de cetero quae dictae sunt a nobis provinciae⁶⁾ (dicimus Phrygiam salutarem et Phrygiam Pacatianam, et Pisidiam) de cingulo illo, quod tam ipsis, quam Lycaonis, et Lydis imposuimus olim, et nullam licentiam ex praesenti esse eis, qui eam habent administrationem, ita⁷⁾ in eis fieri provinciis, tanquam dignitates habentes⁸⁾ aliquod cum eis participium, aut transmittere aliquem de officio suo aut aliter eis competentibus, et comprehendere aliquos. Sed neque eis licentiam esse⁹⁾, qui ex illis provinciis sunt, confugere ad unumquemque hanc habentem dignitatem, et querelam insinuare adversus invicem, sive pro pecuniariis, sive pro criminalibus fuerit, quod movetur, poenam metuentibus triginta librarum auri, utpote nobis omnem transitum ad dictas nobis provincias excludentibus his, qui per tempus habuerint dignitatem, aut his omnino, qui in eorum ordinem relati fuerint, ut neque praecepta in illis provinciis aut contra eos, qui in ea habitant, faciant, neque aliter sibi aliquid vindicabunt eorum, quae in his ferantur, sed contenti sint tam Lycaoniorum quam Lydorum provincia, in ipsis iubentes solis, tanquam si in principio istis duabus provinciis conclusissemus dignitatem eorum, nullum participium in Phrygiam utramque aut Pisidiam dantes ei. Omni enim ex hoc difficultate provincia liberamus illas¹⁰⁾, civilium iudicum dignas in omnibus tam pecuniariis quam criminalibus respicientium¹¹⁾, scientibus his, quod, si quodlibet factum latrocinium aut invasionem in illis locis, aut ablationem rerum persequantur¹²⁾, et ablatum vindicent, ex ipsis suis facultatibus ex hoc datum dispendium curare necessitatem habebant, tam in cingulo constituti, quam etiam post

¹⁾ νινάς Hal. — ²⁾ Ἰ' λιτρῶν χρυσίου Hal., Meerm. III., Zuich., Bas.; γ' λιτρῶν χρ. Hal. in notis recogn. op. — ³⁾ αὐτὴν Hal. — ⁴⁾ comprehendere Bk. — ⁵⁾ miserati Bk. — ⁶⁾ provincias Bk. — ⁷⁾ aut Bk. ed. ster. — ⁸⁾ dignitatem habentibus Bk. ed. ster. —

⁹⁾ Bk.; Sed neque eis licentiam esse eis Cont. — ¹⁰⁾ liberamus, illas Cont. — ¹¹⁾ civilibus iudicibus incedentibus in omnibus, tam pecunias, quam crimina respicientibus Bk. — ¹²⁾ non persequantur Bk. ed. ster.

τικὴν ἔχων ἀρχήν, ἢ αὐτὸς γίνεσθαι κατὰ τὰς εἰρη-
 μένας ἡμῖν ἐπαρχίας, ἢ στείλαι τινα τῶν ἐκ τῆς
 τάξεως τῆς αὐτοῦ, παρόντων δίδομεν τοῖς τῶν πό-
 λεων ἐπισκόποις ἐργεῖν αὐτόν¹⁾, ἢ τοὺς παρ' αὐτοῦ
 στελλομένους ἐπιβῆναι βουλομένους, καὶ ἀπελαύνειν
 τῶν τόπων αὐτοῦ, ὡς ἀπαξ διὰ τοῦ παρόντος θελοῦ
 κειωλυμένους νόμου, πρὸς τῷ καὶ ποιήν τριγίνα
 librarum auri²⁾ ἐπιχεισθαι τῷ τε κατὰ καιρὸν ἔχοντι
 τὴν ἀρχήν, τοῖς τε ὑπακούειν αὐτοῦ τεταγμένοις, εἴ
 γέ τι τοιοῦτον ἐκείνος κελύσει³⁾, ἢ αὐτοὶ θαρσύ-
 σαιαν ὑπουργεῖν, καὶ πρὸς γὰρ τῆς ἀρχῆς ἐκπιωσιν,
 κίνδυνόν τε⁴⁾ περὶ τὴν οὐσίαν αὐτήν.

Ἐ π ἰ λ ο γ ο ς .

Ἡ σὴ τοίνυν ἐνδοξότης τὰ διὰ τοῦ παρόντος
 ἡμῶν θεοῦ νόμου θεσπισθέντα γινώσκουσα ποιή-
 σεται μὲν ψήφους ἀκολούθους αὐτοῖς, ἐδίκτηις δὲ
 χορήσεται καὶ προστάξει πρὸς τοὺς τὰς ἐπαρχίας
 ἰθύνοντας καὶ τοὺς τῶν πόλεων ἐπισκόπους, ὥστε
 καὶ προτεθῆναι τοῦτον κατὰ τὰς πόλεις τὸν νόμον,
 καὶ πᾶσι δῆλα γενέσθαι τὰ κατ' αὐτὴν ἡμῖν παρα-
 σιάντα τὴν προφασιν⁵⁾. Dat. VI. Id. Septemb.
 Constantinop. imp. DN. Iustiniani PP. Aug. ann.
 XXVI., post Basilii V. C. cons. ann. XII. [553.]

poena tam ei, qui hoc tempore magistratum gerit,
 quam iis, qui obedire ei iussi sunt, si tale quid illi
 iusserit, vel hi ministrare ausi fuerint, atque insuper
 amissio magistratus et ipsius substantiae periculum
 imminet.

E p i l o g u s .

Gloria igitur tua cognoscens ea, quae sacra huius
 lege nostra sancita sunt, his consentanea quidem de-
 creta faciet, edictis vero et praecceptis ad eos, qui
 provincias moderantur, atque ad locorum episcopos
 utatur, ut et haec lex in civitatibus proponatur, et
 omnibus manifesta fiant, quae in hac re nobis pro-
 fuerunt.

post depositum illud. Itaque si vel tentaverit post praesens tempus, qui Lycaoniae et Lydiae militem ha-
 bet dignitatem, aut ipse ire ad praedictas nobis provincias, aut dirigere aliquos de suo officio, fiduciam damus
 episcopis civitatum prohibere enim, aut eos, qui ab eo destinati fuerant, irascere volentes, et expellere de
 locis eos, utpote semel per praesentem sacram prohibitos legem; super quod et poenam XXX. librarum auri
 impositam tam ei, qui pro tempore habet cingulum, quam his, qui ei obedire deputati sunt, sive tale aliquid
 intubat, aut ipsi praesumerint ministrare; et super hoc cinguli amissionis periclitabunt et ipsius substantiae.

E p i l o g u s . Tua igitur gloria, quae per praesentem nobis divinam legem sancita sunt cognoscens,
 faciet quidem decreta consequentia ipsis, edictis vero utetur et praecceptis ad eos, qui provincias moderantur,
 et civitatum episcopos, ut et hanc per civitates proponant legem, et omnibus manifesta faciant, quae per
 eam nobis placuerunt occasionem⁶⁾. Dat. VI. Id. Sept. Constant. imp. DN. Iustiniani PP. Aug. anno
 XXVI., post cons. Basilii V. C. anno XII. [553.]

¹⁾ Hal., Meerm. III., Zuich., Bas., Vet. Int.;
 αὐτοῦς Scrimg. — ²⁾ Ἱ λ ι τ ῶ ν χρ ὄ σ τ ο υ Meerm. III.,
 Zuich., Bas.; γ' λ ι τ ῶ ν χρ. Hal. — ³⁾ κ ε λ ῦ σ τ ο υ Hal.;
 κ ε λ ῦ σ τ ο υ Meerm. III., Zuich., Bas. — ⁴⁾ κ ι ν δ υ ν ε ῦ ν
 Hal. — ⁵⁾ Meerm. III. et Zuich. (Cod. Ven.) hunc

habent epilogum: Τὰ τοίνυν παρασιάντα ἡμῖν καὶ
 διὰ τοῦδε τοῦ θεοῦ νόμου δηλούμενα ἢ σὴ ὑπάρχῃ
 ἔργῳ καὶ πέραι παραδούνα σπενούστω. Cf. C. L.
 Heimbach in: Zeitschr. f. g. R. VIII, p. 339. — ⁶⁾ Bk.,
 occupationem Cont.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρμφ. α)

Π ε ρ ἰ Ἐ β ρ α ἰ ὠ ν¹⁾.

Ὁ αὐτὸς Βασίλειος Ἀρεοβίνδῳ, τῷ ἐνδοξοτάτῳ
 ἐπαρχῶν πραιτωρίῳ.

Π ρ ο ο ἰ μ ι ο ν .

Ἐχοῦν μὲν Ἑβραίους τῶν ἱερῶν ἀκούοντας βί-
 βλιων μὴ ψιλῶς προσετηκέναι τοῖς γράμμασιν²⁾,
 ἀλλὰ πρὸς τὰς ἐναποκειμένας αὐτοῖς προφητείας
 ὁρᾶν, δι' ὧν τὸν μέγαν θεὸν καὶ σωτῆρα τοῦ τῶν
 ἀνθρώ-
 πων

Novella CXLVI.

DE HEBRAEIS.

Idem Imperator Areobindo, gloriosissimo Prae-
 fecto Praetorio.

Praefatio.

Oportebat quidem Hebraeos sacros libros audien-
 tes, non nudis litteris inherere, sed ad prophetias,
 quae in illis continentur, respicere, quibus magnum
 deum et servatorem humani generis Iesum Christum
 annu-

CONST. CXXV.

UT LICEAT HEBRAEIS SECUNDUM TRADITAM LEGEM SACRAS SCRIPTURAS LATINE VEL
 GRAECE VEL ALIA LINGUA LEGERE, ET UT DE LOGIS SUIS EXPELLANTUR NON CREDENTES
 IUDICIUM VEL RESURRECTIONEM, AUT DICENTES, ANGELOS SUBSISTERE
 GREATURAM DEI³⁾.

Idem Augustus Areobindo Pf. P.

Praefatio. Necessarium quidem erat Hebraeos sacros audientes libros non solis litteris ad-
 haerere, sed ad reconditas eis prophetias respicere, per quas magnum deum et salvatorem generis humani
 Iesum

¹⁾ Hal., et Scrimg. — Athan. III. 5. (Heimb. Anecd. I. p. 47 sq.) et Coll. const. eccl. III. 3. 5.
 (Foulli bibl. II. p. 1359.) — Bas. I. 1. 57. — Versionem antiquam, non glossatam, primus ed. Contius (1571.)

²⁾ πῶς δεῖ τὰς γραφὰς ἀναγινώσκειν add. Hal. — ³⁾ Negatio aut
 addicienda est in his ultimis verbis aut ex antecedentibus repetenda.

ἀνθρώπων γένους Ἰησοῦν τὸν Χριστὸν καταγγέλλουσι, πλὴν ἀλλ' εἰ καὶ ἀλλοίους¹⁾ σφᾶς αὐτοὺς θεμαγείαις ἐπιθιδόντες τῆς ὁρθῆς ἀρχῆς καὶ νῦν ἀποπειράσθηται δόξης, ὅμως ἀμφοτεροῦ πρὸς ἀλλήλους μαθόντες αὐτοὺς, οὐκ ἐκατοστήσαμεν ἄκριτον πρὸς τοὺς καταλιπεῖν ταρχήν. δι' αὐτῶν γὰρ τῶν προσενηνεγμένων ἡμῖν προσελεύσεων ἐμάθομεν, ὡς οἱ μὲν μόνῃς ἔχοντα τῆς ἑβραϊδὸς φωνῆς, καὶ αὐτῇ κερήσασθαι περὶ τῆν τῶν ἱερῶν βιβλίων ἀνάγνωσιν βούλονται, οἱ δὲ²⁾ καὶ τὴν ἑλληνίδα προσλαμβάνειν ἑβραῖα, καὶ πολὺν ἤδη χρόνον ὑπὲρ τούτου πρὸς σφᾶς αὐτοὺς στασιάζουσιν. Ἡμεῖς τοίνυν τὰ περὶ τούτου μαθόντες καλλίους ἐκρίναμεν εἶναι τοὺς καὶ τὴν ἑλληνίδα φωνὴν πρὸς τῆν τῶν ἱερῶν βιβλίων ἀνάγνωσιν παραλαμβάνειν ἐθέλοντας, καὶ φωνὴν πᾶσαν ἀπλῶς, ἢν ὁ τόπος ἐπιτηδειότεραν καὶ μᾶλλον γνώριμον τοῖς ἀκούουσιν εἶναι ποιεῖ.

Κε φ. α'.³⁾

Ἐπιπέζομεν τοίνυν, ἄδειαν εἶναι τοῖς βουλομένοις Ἑβραίοις κατὰ τὰς συναγωγὰς τὰς αὐτῶν, καθ' ἃν Ἑβραῖοι ὅλως τόπον εἰσι, διὰ τῆς ἑλληνίδος φωνῆς τὰς ἱερὰς βιβλίας ἀναγιγνώσκειν τοῖς συνιοῦσιν, ἢ καὶ τῆς πατρίου τυχόν (τῆς ἰταλῆς ταύτης φωνῆς), ἢ καὶ τῶν ἄλλων ἀπλῶς, τοῖς τόποις συμμεταβαλλόμενης τῆς γλώττης καὶ τῆς δι' αὐτῶν ἀναγνώσεως, ἢ ὡς σαρῆ τε εἶναι τὰ λεγόμενα τοῖς συνιοῦσιν ἅπασιν ἐφεξῆς, καὶ κατὰ τὰ αὐτὰ ζῆν τε καὶ πολιτεύεσθαι. καὶ μὴ παρῆσαν εἶναι τοῖς παρ' αὐτοῖς ἑλλησιταῖς, μόνῃ τὴν ἑβραῖδα παραλαμβάνουσι κακοῦργον ταυτην, ὡς ἂν ἐθελήσαιεν, τῆ τῶν πολλῶν ἄγνοια τῆν σφῶν αὐτῶν περικαλύπτοντες κακοῦρθεαν. Πλὴν οἱ διὰ τῆς ἑλληνίδος ἀναγιγνώσκοντες τῆ τῶν ἑβραϊκῶν χηρήσονται παραδόσει, πάντων⁴⁾ ἀκριβοτέρε καὶ παρὰ τὰς ἄλλας ἐγκριμένη⁵⁾, διὰ τὸ μάλιστα περὶ τὴν ἐρμηνείαν συμβεβηκός, οἱ κατὰ δύο διαφερόντες καὶ κατὰ διαφόρους ἐρμηνεύσαντες τόπους ὅμως μιαν ἅπαντες ἐκδεδώκασι σύνθεσιν. §. 1. Πρὸς δὲ γε τοῦτοις τίς οὐκ ἂν τῶν ἀνδρῶν ἀκείνων θαυμάσαιεν, εἰ πολλῶν πρεσβυτέρου τῆς σπηριώδους ἐπιφανείας τοῦ μεγάλου θεοῦ καὶ σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ γεγονότος, ὅμως ἐκείνην μέλλουσιν ὡσπερ ὄρωντες τῆν τῶν ἑβραίων παρῶσιν ἐποιήσαντο, προφητικῆς ὡσπερ χάριτος περιλαμπάσης αὐτοῦς; καὶ ταύτη μὲν χηρήσονται μάλιστα πάντες. πλὴν ἀλλ' ὡς ἂν μὴ τὰς λοιπὰς αὐτοῖς ἀποκλείειν νομισθῆμεν ἐρμηνείας, ἄδειαν δίδομεν καὶ τῇ Ἀκύλου κερήσασθαι, κἂν εἰ ἀλλόφυλος ἐκείνος

amuntiant. Verum quum et absurdis interpretationibus seipso tradentes a recta sententia lucisque etiam aberraverint, simul eos inter se discere didicerimus, dissensionem eorum indecisam relinquere non sustinimus. Ex ipsis enim interpellationibus, quae nobis factae sunt, didicimus, alios quidem solam hebraicam linguam tenere, eaque in sacris libris recitandis uti velle, alios vero arbitrari etiam graecam adiungendam esse, et longo iam tempore ipsos de hoc inter se dissidere. Nos igitur his cognitis, meliores esse iudicamus eos, qui graecam etiam linguam ad sacrorum librorum recitationem assumere volunt, omnemque omnino linguam, quam locus aptiorem et notiore audientibus efficit.

CAP. I.

Sancimus igitur, licere Hebraeis, qui volunt, in synagogis suis, quocumque omnino in loco Hebraei sunt, sacros libros graeca lingua recitare iis, qui conveniunt, vel etiam patria forte (hac scilicet italiana) vel omnino aliis, cum locis commutata lingua et per eos recitatione, ut clara deinceps sint, quae dicuntur, convenientibus omnibus, ac secundum ea et vivunt et agant. Neque liceat interpretibus, qui apud eos sunt, et solam hebraicam amplectuntur, corrumpere eam quomodoque voluerint, plurimorum ignorantia pravitate suam circumvelantes. Praeterea ii, qui graeca lingua recitant, septuaginta interpretum utentur translatione, quae omnium accuratissima et ceteris praestantior iudicatur, propter id maxime, quod circa interpretationem contigit, scilicet quum in binos divisi essent et diversis in locis interpretarentur, unam omnes compositionem simul ediderunt.

§. 1. Ad haec quis non in viris illis etiam illud admiretur, quod, quum multo antiquiores essent salutari apparitione magni dei et servatoris nostri Iesu Christi, tamen eam quasi futuram videntes sacrorum librorum traditionem ediderunt, prophetica quasi gratia eos illustrante? Et hac quidem omnes maxime utentur. Verum ne illos a reliquis interpretationibus secludere videamur, licentiam concedimus, ut etiam Aquilae versione utantur, etsi ille extraneus sit, et in lectionibus quibusdam inter ipsum et septuaginta interpretes

Iesum Christum annunciant. Sed etiamsi insensatis semetipso interpretationibus tradentes a recta usque nunc aberraverunt gloria, tamen certare ad invicem discentes ipsos, non sustinimus sine iudicio eis relinquere tumultum. Per has enim ipsorum, quae nobis adductae sunt, προσελεύσεων didicimus⁶⁾, quod quidam⁷⁾ solam habentes hebraicam vocem, et ipsa uti in sacrorum librorum lectione volunt, nec graecam tradere dignantur, et multum dudum tempus pro hoc ad invicem commoventur. Nos igitur huiusmodi discentes, meliores iudicavimus esse et graecam vocem ad sacrorum librorum lectionem tradere volentes, et vocem omnem simpliciter, quam loca aptiorem et magis cognitam audientibus facit.

CAP. I. Sancimus igitur, licentiam esse volentibus Hebraeis per synagogas suas, in quocumque Hebraei omnino loco sunt, per graecam vocem sacros libros legere convenientibus, vel etiam patria forte (italica hac dicimus) lingua, vel etiam aliorum simpliciter, una scilicet cum locis etiam lingua commutata, et per ipsorum lectionem⁸⁾, per quam clara sunt, quae dicuntur, convenientibus omnibus deinceps, et secundum haec vivere et conversari, neque fiduciam esse his, qui apud eos sunt, expositoribus, solam hebraicam tradentibus, malignari hanc, quemadmodum voluerint, multorum ignorantia suam ipsorum abscondentes malam consuetudinem. Verumtamen hi, qui per graecam legunt, septuaginta utantur traditione, quae omnibus certior est et prae aliis melior iudicata, praecipue propter quod circa interpretationem contigit, quia et⁹⁾ per duos divisi, et per diversa interpretantes loca, tamen unam tradiderunt omnes compositionem. §. 1. Ad haec vero quis non horum virorum et illud admiretur, quia multo antiquiores salutari apparitione magni dei et salvatoris nostri Iesu Christi constituti, tamen illam futuram tanquam videntes sacrorum librorum traditionem fecerunt, tanquam prophetiae gratia circumfulgente eos? Et hac quidem utantur¹⁰⁾ praecipue omnes. Sed non tamen tanquam¹¹⁾ eis residuas excludere sanciverimus interpretationes, licentiam damus et Aquilae uti, et

¹⁾ Photii Nomoe. XII. 3. (Photii bibl. II. p. 1066 sq.)

²⁾ καὶ ἀλλήλους Hal. — ³⁾ Fot. Int. vidit ουδέ.

Cont.; discimus Bk. — ⁶⁾ Bk.; quidem Cont. — ⁷⁾ per

⁴⁾ τῇ παντῶν Hal., Bas. — ⁵⁾ ἐγκριμένη Hal. —

ipsos lectione Bk. — ⁸⁾ et delendum videtur. — ⁹⁾ Bk.;

⁶⁾ Etmend. Gram. (kleine Schriften p. 156.); dicimus

utuntur Cont. — ¹⁰⁾ Sed ne tamen Bk.

ἐκείνος καὶ οὐ μετρίαν ἐπὶ τινῶν λέξεων ἔχη πρὸς τοὺς ἐβδομήχοντα τὴν διαφωνίαν. Τὴν δὲ παρ' αὐτοῖς λεγομένην δευτέρωσιν ἀπαγορεύομεν παντελῶς, ὡς ταῖς μὲν ἱεραῖς οὐ συνανελημμένην βίβλους, οὐδὲ ἄνωθεν παραδεδομένην ἐκ τῶν προφητῶν, ἐξεύρεσιν ¹⁾ δὲ οὖσαν ἀνδρῶν ἐκ μόνης λαλοῦνται τῆς γῆς, καὶ θεῶν ἐν αὐτοῖς ἔχοντων οὐδὲν ²⁾. Καὶ αὐτὰς δὲ δὴ τὰς ἱερὰς φωνὰς ἀναγνώσκονταί, τὰς βίβλους αὐτὰς ἀναπτύσσοντες, ἀλλὰ μὴ κατακρύπτουσι μὲν τὰ κατ' αὐτὰς ἱρημένα, τὰς ξέωθεν δὲ παραλαμβάνοντες ἀγράφους κενοφωνίας πρὸς τὴν τῶν ἀπλουστέρων αὐτοῖς ἐπινοημένην ἀπώλειαν. ὡς τε ταύτης δεδομένης παρ' ἡμῶν τῆς ἀδείας οὐδὲ ζημίαις τιὸν ὑπαχθῆσονται παντελῶς οἱ τὴν Ἑλληνίδα φωνὴν καὶ τὰς ἄλλας παραλαμβάνοντες, οὐδὲ παρ' οὐτινοςοῦν κωλυθήσονται ³⁾. οὐδὲ ἄδειαν ἔξουσιν οἱ παρ' αὐτοῖς ἀρχιερεῖται ἢ πρεσβύτεροι τυχόν ἢ διδάσκαλοι προσαγορευόμενοι περινοῖαις τισὶν ἢ ἀναθεματισμοῖς τοῦτο κωλύειν, πλὴν εἰ μὴ βούλοιντο δι' αὐτῶν σωφρονιζόμενοι τῶν εἰς σῶμα πονῶν καὶ πρὸς γὰ ἀραιρούμενοι τῶν οὐσιῶν ἄκοντες ἐνδιδόνα καλλιοτά τε καὶ θεοφιλέστερα βουλομένους τε ἡμῖν καὶ τελεύουσιν.

Κε φ. β.

Εἰ τινες δὲ παρ' αὐτοῖς κενοφωνίας ἀθέως ἐπειράγῃεν ἔγχερόσασιν, ἢ ἀνάστασιν ἢ κρίσιν ἀρνούμενοι, ἢ τὸ ποίημα τοῦ θεοῦ καὶ κτίσμα τοὺς ἀγγέλους ⁴⁾ ὑπάρεχον, τούτους καὶ ἀπειλύνεσθαι βούλομεθα τόπου παντός, καὶ μὴ ἀφίεναι φωνὴν βλάσφημον οὕτω, καὶ αὐτῆς τῆς περὶ θεοῦ καθάπαξ ἐξολοθῆσασαν γνώσιως. ἔγχερούοντας γὰρ αὐτοὺς παραφθέγγεσθαι τι τοιοῦτον ταῖς πικρῶν λαχάταις ὑποβάλλομεν τιμωρίαις, τῆς ἐπειραγομένης πλάνης ἐκ τούτου τὸ τῶν Ἑβραίων περικαθαίροντες ἔθνος.

Κε φ. γ.

Εὐχόμεθα δὲ αὐτοὺς διὰ ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς γλώττης τῶν ἱερῶν βιβλίων ἀκούοντας φυλαττεσθαι μὲν τὴν τῶν ἑρμηνεύοντων κελίαν, μὴ ψιλοῖς δὲ προσέχειν τοῖς γράμμασιν, ἀλλὰ τῶν πραγμάτων γινέσθαι, καὶ θεοτόρας ὄντως λαβεῖν, ὡς τε καὶ μεταμανθάνειν τὸ κάλλιον, καὶ παύσασθαι ποτε πλαυόμενους καὶ περὶ αὐτὸ τὸ πάντων καιριώτατον ἀμαρτάνοντας, τὴν εἰς θεὸν ἑλιθία φάμεν. διὰ τοῦτο γὰρ δὴ πᾶσαν αὐτοῖς φωνὴν ἀνεψάμεν πρὸς τὴν

pretes non modica sit dissonantia. Quae vero ab ipsis deuterosis (secunda lex) dicitur, eam omnino prohibemus, ut quae sacris libris non comprehensa, nec dicitur per prophetas tradita, sed inventum sit uerbum ex sola terra loquentium, nihilque divini in se habentium. Ipsas autem sacras litteras recitent, librosque ipsos evolvant, nec occultent quidem quae in illis dicuntur, extraneas vero non scriptas nugas ad rituum perditionem ab ipsis excogitatas recipiant. Ita igitur licentia a nobis concessa nec damnis omnino subdicentur, qui graecam ceterasque linguas recipiant, nec ab ullo prohibebuntur. Neque illis, qui apud archipherecitae, vel presbyteri forte, vel magistri vocantur, machinationibus aut anathematibus id prohibere liceat, nisi poenis corporalibus castigati et inoper substantia sua privati nobis meliora et deo amabiliora volentibus et iubentibus inviti sese dederint.

CAP. II.

Si qui vero inter eos nugas sacrilegas intrudere tentaverint, vel resurrectionem, vel iudicium negare, vel angelos dei opus et creaturam esse, eos etiam expelli volumus omni loco, et non emittere tan impium vocem, et a dei cognitione plane deficientes. Qui enim tale quid proferre audent, omnium extremis suppliciis subiicimus, hoc ipso gentem Hebraeorum et introducto errore purgantes.

CAP. III.

Optamus vero, ut qui hac vel illa lingua sacros libros audiunt, caveant sibi ab interpretum malitia, et non subsistant in nudis litteris, sed res attingant, et vere divino sensus percipiant, ut et meliora dicant, et aliquando errare, atque in eo, quod omnium constantissimum est, spe scilicet in deum, peccare desistant. Propterea enim omnem illis linguam ad sacrorum librorum recitationem aperuimus, ut omnes deinceps illorum notitiam accipientes meliora facilius discant, quam in confuso

etiam alienae tribus ille, et non competentem in aliquibus sermonibus habet cum septuaginta interpretatione dissonantiam. Eam vero, quae ab eis dicitur secunda editio, interdicimus omnimodo, atque sacris non coniunctam libris, neque desuper traditam de prophetis, sed inventionem constitutum vitium ex sola loquentium terra, et divinum in ipsis habentium nihil. Et ipsas ergo sacras voces legant, codices ipsos respiciant, sed non abscondentes quidem, quae per eos dicta sunt, exterioribus vero traditis sine scriptis vanae vocis utentes, ad simpliciorum per ipsos excogitatis perditionem, ut hac data a nobis licentia neque damnis aliquibus subiiciantur omnino, qui graecam vocem et alias tradunt, neque ab alio quovis prohibeantur. Neque licentiam habebant hi, qui ab eis maiores omnibus ⁴⁾ archipherecitas, aut presbyteri forsitas, vel magistri appellantur, pernicosis aliquibus aut anathematismis hoc prohibere, nisi velint propter hos castigari corporis poenis, et insuper privationem facultatum nolentes sustinere, meliora vero ⁵⁾ et deo amabiliora volentibus nobis et iubentibus.

CAP. II. Si quidam vero apud eos atheos ⁶⁾ vanae novae vocis eloquia inferre praesumerint, aut resurrectionem et iudicium negare, aut facturam dei et creaturam angelos subsistere, hos et expelli volumus loco omni, et non relinqui vocem blasphemiae, et ita a dei simul lapsam notitia; praesumentes enim eos aliquid huiusmodi ultimis subdantur suppliciis, illato errore ex hoc Iudaeorum emendantes gentem.

CAP. III. Oramus vero eos aut per istam aut per illam linguam sacros libros audientes, servent quidem interpretantium malignitatem, non solas vero considerare litteras, sed rebus recti, et divinum veritatem intellectum accipere, ut et redoceri ⁷⁾, quod melius est, et quiescere aliquando errantes, et in hoc ipso, quod est omnium καιριώτατον, peccantes, in deum spem dicimus. Propterea enim omnem eis vocem utentibus ad sacrorum librorum lectionem, ut omnes de cetero eorum accipientes scientiam doctiores ad melius fiat

¹⁾ Finem huius cap. et cap. 2. referunt Parat. §. 7. Athan. tit. IV. (Hesimb. Anecd. I. p. 68.)
²⁾ Ἐξαίρεσιν Hal. — ³⁾ Hal., Bas.; οὐδ' ἔν Scring. — ⁴⁾ διὰ τοὺς ἀγγέλους Hal. — ⁵⁾ melius omnibus om. Bk. — ⁶⁾ vero om. Bk. — ⁷⁾ Videtur legendum redocere.

ἢ τῶν ἱερῶν βιβλίων ἀνάγνωσιν, ὥστε πάντας
 κριτῆς τὴν αὐτῶν λαμβάνοντι εἶδον εὐμαθεσί-
 σις πρὸς τὰ καλλίω γενέσθαι, τῶν ὠμολογημένων
 ὑπόχροντος, ἐτοιμότερον πολλῶ πρὸς διακρίσιν
 εἶναι καὶ πρὸς τὴν τοῦ βελτιονος αἰρέσει τὸν ἐν
 ἱεροῖς ἐπιτραπέζια βιβλοῖς, καὶ μικρόν τὸ λείπον¹⁾
 ἡγορία πρὸς διδρασκῶσιν, ἢ τὸν εἰδῶτα μὲν τούτων
 ἰδόν, μόνου δὲ τοῦ τῆς θρησκείας ἐξηρητημένον
 ἡμῶτος, καὶ ὥσπερ ἀγκύρας ἀντιεχόμενον ἱερῶς,
 πρὸ μᾶθημα θεῶν τὴν ψιλὴν τῆς αἰρέσεως προσγο-
 ρίαν εἶναι νομίζοντα.

Ἐ π ἰ λ ο γ ο ς .

Τὰ τοίνυν παρασιάντα ἡμῖν καὶ διὰ τοῦδε τοῦ
 παρόντος θεῖου νόμου δηλοῦμενα παραφυλάξει μὲν
 ἢ σὴ ἐνδοξότης καὶ ἢ πειθομένη σοὶ τάξις, παρα-
 φυλάξει δὲ καὶ ὁ κατὰ καιρὸν ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀρχῆς
 ἐκθροσόμενος, καὶ οὐ συγχωρήσει παντελῶς Ἑβραῖ-
 σις παρὰ ταῦτα ποιεῖν, ἀλλὰ τοὺς ἐνισταμένους καὶ
 καλῶσιν ὅλως ἐπιχειροῦντας ταῖς εἰς σῶμα πρώτων
 ποιαιῖς ὑποθεῖς ἐξορίαν²⁾ οἰκεῖν ἀναγκάσει, ἀφαιρου-
 μένους καὶ τῶν οὐσιῶν, ὡς μὴ κατὰ ταῦτῶν αὐτοὺς
 θεοῦ τε καὶ βασιλείας καταθρασύνησθαι, χρεῖσαι δὲ
 καὶ προστάξει πρὸς τοὺς τῶν ἐπαρχιῶν ἡγουμένους
 προϊπτῶν αὐτοῖς τὸν ἡμέτερον νόμον, ὥστε καὶ
 αὐτοὺς τοῦτον μανθάνοντας προθεῖναι κατὰ πόλιν
 ἐκάστην, εἰδῶτας ὡς ταῦτα παραφυλάττειν χρεῶν
 ἡμετέραν ἀγανάκτησιν δεδιότας. Dat. Id. Febr.
 Constantinop. imp. DN. Iustiniani PP. Aug. ann.
 XXVI, post Basilii V. C. cons. ann. XII. [553.]
 ΔΙΑ-

confesso sit, aptiorem multo ad meliora discernenda et
 eligenda esse cum, qui in sacris libris enutritus est,
 nec habet multum, quod emendandum restet, quam il-
 lum, qui nihil horum scit, et soli cultus nomini inhae-
 ret, eumque quasi sacram ancoram tenet, sacramque
 doctrinam nudum haeresis nomen esse putat.

E p i l o g u s .

Quae igitur placuerunt nobis et sacra hac lege
 declarata sunt, ea custodiet quidem gloria tua et
 quae tibi obtemperat cohors, custodiet vero et ille, qui
 quovis tempore in eodem magistratu constitutus est,
 nec Hebraeos adversus haec quid facere permittet,
 sed qui resistere et prohibere plane tentaverint, eos
 corporalibus primum poenis subiciet, atque exsules ha-
 bitare compellet, exutos etiam facultatibus, ne simul
 contra deum et imperium audacter insurgant. Prae-
 ceptis etiam ad provinciarum rectores utetur, quibus
 nostram legem ipsis iniungat, ut hi quoque eam cogno-
 scentes in unaquaque civitate proponant, scientes haec
 necessario observanda esse ab iis, qui nostram indi-
 gnationem metuant.

No-

nant, re confessa constituta, paratiorem multo ad discretionem esse, et ad melioris intentionem sacris innu-
 tritum libris, et parum quod desit habentem ad emendationem, quam scientem quidem horum nihil, solo vero
 cultus inchoatum nomine, et tanquam ancora retentum sacra, et doctrinam piam haeresis appellationem esse
 putantes.

E p i l o g u s . Quae igitur nobis placuerunt et per hanc praesentem piam legem declarata sunt,
 custodiet quidem tua gloria, et quod tibi obtemperat officium, servabit et qui pro tempore in eodem ciuigato
 ordinabitur, et non permittet omnino Hebraeos praeter haec facere, sed insistentes et prohibere omnino si-
 stentes corporalibus primum poenis subiciens, exsilium incolere compellet, auferens et bona, ut non simul
 ipsi contra deum, sed et imperium audacter insurgant. Utetur autem et praeceptionibus ad provinciarum prae-
 sides, praecipiens ipsis nostram legem, ut et ipsi hanc discentes proponant per civitatem unamquamque, scien-
 tes, quod haec observari utile erit his, qui nostram indignationem veriti fuerint. Dat. Id. Febr. Constant.
 imp. DN. Iustiniani PP. Aug. anno XXVI. post Basilii V. C. cons. anno XII. [355.]

CONST. CXXVI.

¹⁾ λοιπόν Hal. — ²⁾ ἐξορίαν Hal.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρμζ.)

Ὡςτε τὰς ἐποφειλομένας λοιπάδας τοῖς ἐπάρχοις, ἢ ταῖς λαογιτλίωσιν, ἢ τοῖς πριβάτοις, ἢ τῷ θεῷ πατριμῶνι συγχωρεῖσθαι ἐν παντὶ εἶδει ἄχρι τῆς παρελθούσης ἐβδόμης ἐπινεμῆσεως καὶ αὐτῆς ὀφείλειν.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Ἀρεοβίνδω, τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἱερῶν πραιτωρίων τῆς ἑω, καὶ ἀπὸ ἐπαρχῶν τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως, καὶ στρατηλάτῃ.

Προοίμιον.

Εἰ καὶ διαπάνη τῶν πολλῆς, εἴπερ ποτὲ, τῷ πολιτεύματι δεῖ, τοσαύτην μεγέθους ἐπίδοσιν¹⁾ εὐμενείᾳ λαβόντι θεοῦ, καὶ πρὸς τὴν τῆς προσθήκης ἀναλογίαν τοῖς περικειμένοις προσπολεμούντι βαρβάροις, πᾶσαν ὄμως ἐπινοοῦμεν ὁδόν, ὡς ἂν καὶ τὰ τῆς χρησιμίας ἀκάλυπτα γένοιτο, καὶ μηδὲν φιλανθρωπίας εἶδος περὶ τοὺς ὑποτελεῖς τοὺς ἡμετέρους παραλιμπάνοιτο. Ὅσα μὲν οὖν τοῖς ἐκάστοτε προσιούσιν ἡμῖν καὶ χρεῖα προτεινομένοις δημόσια καὶ ἀπορίαν τῆς ἀποδοσεως ἐτοίμως φιλοτιμούμεθα, καὶ ὡς οὐδεὶς φιλανθρωπίας δεηθεὶς ἄπρακτος ἐκ τῆς ἡμετέρας ἀνεχώρησεν ὄψεως, τοῦτο λέγειν οὐχ ἡμετέρῳ ἐστὶ, τῶν ὑπὲρ τούτου γεγραμμένων γραμμάτων, καὶ αὐτῶν τῶν τὰς φιλοτιμίας λαβόντων ἐπιμαρτυροῦντων ἡμῖν. Ἄλλ' ἐπειδὴ μικρὸν καὶ βασιλείας ἀνάξιον εἶναι νομιζομεν τὸ περὶ τοὺς ἐκάστοτε προσιόντας ἰδικὰς τινας φιλοτιμίας ποιῆσθαι, ἢ καὶ μέχρι χωρίων ἢ πόλεων μόνων ἢ καὶ ὅλων ἐπαρχῶν τὴν ἡμετέραν ἐκτελεῖν φιλανθρωπίαν, ἀλλὰ μὴ μέγα τι καὶ κοινὸν ἐπὶ πᾶσι τοῖς ὑπηκόοις ποιήσασθαι,

Κεφ. α΄.

τούτου χάριν ἐπὶ τὰς παρούσας θείας ἡμῶν ἡλοθόμεν δωρεάς, δι' ὧν θεοπίζομεν, ἀρεῖσθαι πάντας τοὺς ἡμετέρους ὑποτελεῖς ἑλλειμμάτων παντοίων ἀφειλομένων παρ' αὐτῶν ἀπὸ τῆς τοῦ προτέρου κύκλου πρώτης ἐπινεμῆσεως καὶ αὐτῆς, εἰς ἣν τὰς προτέρας ἡμῶν συνεχέλισμεν δωρεάς, μέχρι τῆς αὐτῆς διελεύσεως ἐβδόμης ἐπινεμῆσεως καὶ αὐτῆς, ὡς εἶναι κβ' ἐῶν ἐφεξῆς τὴν εἰς τοὺς ὑπηκόους παρ' ἡμῶν

Novella CXLVII.

UT RELIQUA, QUAE PRAEFECTIS, VEL LARGITIONIBUS, VEL PRIVATIS, VEL SACRO PATRIMONIO DEBENTUR IN OMNI SPECIE, USQUE AD PRAETERITAM SEPTIMAM INDICTIIONEM ET IPSAM REMITTANTUR.

Idem Imperator Arcobindo, sacro per Orientem Praetorio praefecto gloriosissimo, et Expraefecto felicio huius urbis, et Magistro militum.

Praefatio.

Etsi nunc multo sumtu, si unquam, respublica indigeat, quae tam magnam accessionem dei benignitate accepti, et pro modo illius accessionis circumstantes barbaros oppugnat, omnem tamen viam excegitamus, ut et expensae sine impedimento fiant, et nulla humanitatis species erga subiectos nostros praetermittatur. Quam multa igitur illis, qui undique nos adveniunt, et publica debita, difficultatemque solutionis exponunt, promte largiamur, et quod nemo, qui clementiae nostrae supplicavit, re infecta a conspectu nostro discesserit, nostrum non est dicere, quum de hoc scriptae litterae, atque ipsi, qui liberalitates acceperunt, id nobis testentur. Verum quia exiguum est imperio indignum patamus, in singulos, quinos advenit, speciales quasdam liberalitates conferre, vel etiam ad praedia aut urbes tantum, vel integras etiam provincias humanitatem nostram extendere, non vero magnam aliquid et commune in omnes subditos statuere,

CAP. I.

propterea ad sacras has nostras venimus donationes, per quas sancimus, ut omnibus subditis nostris remittantur omnis generis reliqua, quae a superiori cyclo prima indictione et ipsa debent, intra quam priores nostras donationes conclusimus, usque ad indictionem, quae modo praeterit, septimam et ipsam, ita ut per viginti duos annos continuos in subditos nostros a nobis liberalitas sit collata, nullaque fiat

CONST. CXXVI.

DE RELIQUIS PUBLICIS NON EXIGENDIS ET DE DISCUSSIONE DIVERSARUM ACTIONUM.

Idem Augustus Arcobindo Pl. P.

Praefatio. Etsi expensam multam, nunc supra quam aliquando, reipublicae esse oportet, tantam magnitudinis praebitionem benignitate accipienti dei, et ad augmenti rationem superimpositos expugnantibus barbaros, omnem tamen providemus viam, ut et expensarum non prohibita fiant, et nulla misericordiae species circa subiectos nostros relinquatur. Quanta igitur singulis interpellantibus nobis, et debita praeterea dentibus publica, et inopiam redditionis praeparate remuneramus, et qualiter nullus misericordiam petens eius actu a nostra recessit facie, hoc dicere non nostram est, his, quae pro his scripta sunt, et ipsis, qui remissiones acceperunt, attestantibus nobis. Sed quia modicum et imperio indignum est de singulis interpellantibus proprias aliquorum munerationes facere, aut etiam usque ad villas, aut civitates solas, aut in solas provincias nostram extendere misericordiam, et non magnam aliquid et commune de omnibus subiectis facere,

CAP. I. propter hoc ad praesentes nostras venimus donationes, per quas sancimus, dimitti omnibus nostris subiectis reliqua omnino debita a praeterito circulo primae indictionis, et eius, et²⁾ in quam praecedentes nostras conclusimus donationes, usque adhuc currentem septimam indictionem et ipsam, ut sint viginti duo anni continui in nostros subiectos a nobis factae largitatis, et nulla reliqua exigi ex illo relata tempore. Haec vero dicimus non in his, quae in auro solum, sed etiam in argento, aut triticum, aut quaedam alia species debita sit, et hoc quidem sive quod a subiectis debitum sit, sive ab Illyrica praefectura³⁾ aut sacre

¹⁾ Hal. et Scrimg. — Fersio antiqua, non glossata, primum edita est a Contio (1571).
²⁾ et om. Bk. — ³⁾ et hoc quidem sive sedi tuae a subiectis debitum sit, sive apud Illyrios praefecturae Bk.

ἡμῶν γινομένην φιλοτιμίαν, καὶ μηδεμίαν ἔλλειμ-
 αῖτων ἐξπραξῆν εἶναι πρὸς ἐκείνους ἀναγομένην
 αὐτῶν χρόνους. Ταῦτα δὲ φραμὲν οὐ περὶ τῶν ἐν
 ἡμεῖς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν ἀργυροῦ, ἢ σίτου, ἢ
 τετραῶν εἶδος τὸ χρωστούμενον εἶη, καὶ τοῦτο μὲν
 τῶν ἡμετέρων τῶν σῶν τὸ παρὰ τῶν ὑποτελῶν
 ἐπιεικόμενον εἶη, τοῦτο δὲ εἰ τῆς παρὰ Ἰλλυριοῦς
 ἀπὸ τῆς ἀπαιτήσεως ἢ τῶν θείων ἡμῶν θησαυρῶν, εἴτε
 ἐπὶ ἡμετέρων, εἴτε ἐπὶ ἑτέρων τίτλων ὁπωσοῦν ἐξ-
 πραξομένων αὐτοῖς, κοινήν γὰρ δὴ πᾶσιν ἐφραξῆς τοῖς
 ἡμετέροις ὑποτελεῖται ταύτην ἡμῶν τὴν φιλοτιμίαν
 παρέχουσαν, ὥστε οὐδεὶς ἐπὶ τῶν χρόνων ἐκείνων
 ἐπὶ αὐτοῖς λοιπὸν ἐνεχθήσεται τὴν οἰκονομίαν ἔλλειμ-
 μάτων ποιούμενος ἐξπραξῆν, εἴτε παρ' αὐτῶν στελ-
 λόμενος τῶν ἀρχῶν, ἢ καὶ ὁπωσοῦν τὸ τοῦ δημο-
 σίου πρόσωπον οἰκονομῶν, εἴτε τινὰς ἐπιφρο-
 νημένους προστάξαις ἢ ἐκταγῶν, ἐπειτα γὰρ καὶ τοῖς
 τοιοῦτοῖς τε λαμβάνουσι καὶ τοσοῦτον ἐφραξῆς οὐκ
 ἐξπραξῆσαι χρόνον τὴν κατὰ τῶν ὑποτελῶν ἀναί-
 κητον ἀπαιτήσιν, καὶ πρὸς γὰρ τὴν κατ' αὐτοῦ τοῦ
 δημοσίου, ὃ γὰρ χρωστούμενος ἐφραξῆς τοσοῦτον ἢ
 ἑξῆς ἀπαιτήσας, ἢ σποροῦλων μᾶλλον, ἀλλ' οὐ τῶν
 πρωτοτύπων γενόμενος¹⁾, καὶ οὐδὲ παρ' ἐκείνων,
 οὐδὲ παρὰ τοῦ δημοσίου λαβεῖν, οὐκ ἐν καιρῷ λοι-
 πὸν μὲννηται τῶν ἐκταγῶν, ἢ τῆν ἐκείθεν ἀπαιτή-
 σιν ἐπαγαγεῖν πειράται. τούναντιον μὲν οὖν τὸν
 τοιοῦτόν τι ποιεῖν ἐγγυροῦντα ὡς ταῖς ἡμετέραις
 λαμβανόμενον ἀποστρεφόμενα δωρεαῖς, ὥστε πᾶσαν
 ἐφραξῆς ἀπαιτήσας πρόφρασιν ἢ περιόνην ἀναρε-
 θῆναι κατὰ τε τῶν ὑποτελῶν, κατὰ τε τοῦ δη-
 мосίου, καὶ μετὰ περιγενέσθαι κἀντιεῖδεν ἀπρα-
 γμοσύνην τοῖς ἡμετέροις ὑποτελεῖσιν. Ὅτι δὲ
 τοῦτων ἀπολαύσουσι τῶν δωρεῶν καὶ ὅσα τοῖς
 θεοῖς ἡμῶν περιβάσει, εἰ τῷ θεῷ ἡμῶν πατρι-
 κῶν προσηκούσι κτήσεις, καὶ οὐδὲ κατὰ γεωρ-
 γῶν ἢ μισθωτῶν ἢ ἐμφυτευτῶν ἐξπραξῆς δημο-
 σίων ὑπὲρ τῶν ἐρηγμένων ἡμῶν γενήσεται χρόνον
 ἢ παρὰ τῶν τῆς δημοσίας ἐξπραξῆτων, ἢ παρὰ τῶν
 παλατιῶν αὐτῶν, τῶν πᾶσιν ἀμολογημένων ἐστὶ.
 Ταῦτα δὲ φραμὲν περὶ τῶν ὀφειλομένων εἶη καὶ
 παρὰ τοῖς ἡμετέροις ὄντων ὑποτελεῖσιν. εἰ γὰρ τε
 πρῶτασας ἐκεῖνοι δεδώκασι, καὶ τοῦτο παρὰ βου-
 λευταῖς τυχόν ἢ ταξιώταις ἢ ὑποδέκταις ἢ ἐκλή-
 τισιν, ἢ καὶ παρὰ τοῖς τῆς ἐπαρχίας τραχτεύουσιν
 ἡμεῖς, τοῦτο οὐ συναναλαμβάνομεν, οὐδὲ μέρος
 ποιούμεθα τῆς παρουσίας ἡμῶν δωρεῶν, ἀλλ' ἀποσ-
 θῆσεται τῷ δημοσίῳ, τῶν ἀποκατάτων ὑπάρχον, τὸ
 παρὰ τῶν ὑποτελῶν δεδομένον μὴ τὸ δημοσίον λαβεῖν,
 ἀλλ' ἰδιωτικὸν ἑτέρων κέρδος γενέσθαι. Κε φ. β'.

reliquorum exactio, quae ad illa tempora referatur.
 Haec vero non de auro solum dicimus, sed etiam si
 argentum, vel frumentum, vel alia species sit, quod
 debeatur, et id quidem tam si a subditis debeatur
 sedi tuae, quam si praefecturae Illyrici aut sacris
 nostris thesauris, et sive tributorum, sive aliorum titu-
 lorum nomine qualitercunque ab ipsis inferantur.
 Communiem enim omnibus omnino subditis nostris hanc
 nostram liberalitatem praebemus, ut nemo pro illis tem-
 poribus de cetero in eos exsurgat, qualemcunque reli-
 quorum exactiorem faciens, sive ab ipsis magistratibus
 missus sit, sive etiam quamlibet fisci personam
 affectet, sive mandata quaedam aut delegationes af-
 ferat, quoniam et illis, qui tale quid accipiunt, et per
 tantum tempus continuum non exegerint, exactiorem
 subditorum, et insuper ipsius fisci auferimus. Neque
 enim is, cui tantum deinceps debetur, qui aut negli-
 gens, aut sportulius potius nec vero principali debito
 intentus est, et nec ab illis, nec a publico accepit, non
 de cetero in tempore memor sit delegationum, vel
 exactiorem inde facere nitatur; e contrario eum quid-
 dem, qui tale quid facere audeat, tanquam donationum
 nostrarum inimicum auersamur, ut omnis deinceps ex-
 actionis occasio vel machinatio tam subditos, quam
 quod ad fiscum auferatur, atque maior inde tranqui-
 litas subditis nostris oriatur. His enim donationibus
 etiam illas possessiones frui, quae ad sacra nostra pri-
 vata aut sacrum nostrum patrimonium pertineant, et
 nec ab agricolis, aut conductoribus, aut emphyeutis
 tributorum exactiorem ultra dicta a nobis tempora vel
 ab illis, qui tributa exigunt, vel a palatinis eorum
 fieri debere, apud omnes in confesso est. Haec autem
 de iis dicimus, quae adhuc debentur et apud subditos
 nostros sunt. Si quid enim illi antea dederint, idque
 apud curiales forte, vel cohortales, vel susceptores, vel
 receptores, vel provinciarum tractatores remanserit,
 hoc non comprehendimus, nec partem praesentis donati-
 onis facimus, sed id fisco servabitur, quum absur-
 dissimum sit, ea, quae a subditis data sint, non fiscum
 accipere, sed privatium aliorum lucrum fieri.

CAP. II.

rum nostrorum thesaurorum, sive pro fractibus, sive pro residuis titulis quomodocunque inferendis ab eis.
 In commune enim omnibus nostris subiectis hanc nostram largitatem concedimus, ut nemo pro temporibus illis
 super eos reliquum inducat, qualemcunque faciens reliquorum exactiorem, sive ab ipsis destinatus cingulis,
 aut qualitercunque publicam personam sibi vindicans, sive aliqua inferens praecipua de deputationibus, quoniam
 quidem et his, qui huiusmodi quid acceperint, et tanto continue non exigere²⁾ tempore, contra subiectos
 nostros auferimus exactiorem, insuper et contra ipsam publicam. Qui enim debet continue tantum, vel negli-
 gens, vel sportulius magis et non principalibus factus, et neque ab eis, neque a publico accipiens, non in
 tempore deinde memoratur³⁾ deputationem, aut exinde exactiorem inferre tentat⁴⁾. E contrario autem eum,
 qui huiusmodi aliquid facere praesumerit, tanquam nostris pestiferum repellimus donationibus, ut omnem de
 cetero repetitionis occasionem aut pernicitatem auferri tam contra subiectos, quam contra publicum, et maio-
 rem praevallere et ex hoc ἀπραγμοσύνην nostris subiectis. Quoniam autem et his perfuerunt donationibus
 et quae sacris nostris privatis aut divino nostro patrimonio competunt possessiones, et neque contra colonos,
 neque contra locatores aut emphyeutas exactio fiscalium pro praedictis a nobis fiet temporibus aut ab his, qui
 publicum exigunt, aut palatinis ipsis, manifestum est. Haec vero dicimus de his, quae debentur adhuc, et
 apud nostros sunt subiectos. Si enim aliquid contigerit illis dare, et hoc apud curiales forsitan, aut officiales,
 aut hypodectas, aut delegatores, aut apud hos, qui provinciarum sunt numerarii, remansit, hoc non compre-
 hendimus, neque partem facimus praesentis nostrae donationis, sed servabitur publico, inutilissimo constituto,
 ut, quod a subiectis datum est, non fiscus accipiat, sed proprium aliorum lucrum fiat.

CAP. II.

¹⁾ ἢ ἑξῆς ἀπαιτήσας, ἢ * σποροῦλων μᾶλλον, ἀλλ' οὐ τῶν πρωτ. μᾶλλον γενόμενος Hal. — ²⁾ continuo non exegere Bk. — ³⁾ memoretur Bk. — ⁴⁾ tentet Bk.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρητῆ.)

Περὶ συγχωρήσεως λοιπάδων δημοσίων.

Προοίμιον.

Ὅσον περὶ τὰ κοινὰ τῶν πραγμάτων εὐθὺς ἐκ προσομιῶν τῆς ἡμετέρας βασιλείας ἐποιήσαμεθα πρῶτοιαν τε καὶ σπουδὴν τῆς παραδοθείσης ἡμῖν ἐκ θεοῦ πολιτείας κηθόμενοι, ἐξ ὧν ἤδη πεπραχάμεν φανερόν κατεστήσαμεν ἅπασιν, τὸ γὰρ δημοσίον χρῆσαι πολλοῖς καταπεφορτισμένον εὐρόντες καὶ πρὸς τὴν ἐσχάτην ἀπορίαν ἐλασθέν¹⁾, εἰς ἑαυτοὺς ἡμεῖς ἀνεδεξαμεθα τὸ ὄφλημα, βάρους τε καὶ δυσχερείας πολλῆς ἀπαλλάξαντες τοῦτο. Καὶ τὸ στρατιωτικὸν δὲ παραρθεὺν ἤδη τῇ τῶν ἀναγκῶν ἀπορία, ὡς τὸ πολιτικὸν τῶν βαρβάρων ἐφόδῳ τε καὶ ἐπιδρομαῖς ἀμέτροις καταβλάπτεσθαι, καθ' ὅσον γέγονεν ἡμῖν δυνατόν τῆς δεούσης ἐπανορθώσεως ἐξισούμεν. Πλὴν ἀλλ' οὐκ ἄχρι τούτων καὶ μόνων εἶναι φηθήμεν τὴν περὶ τοῦ ἐπιπρόσους στήναι βοήθειαν, ἀλλὰ καὶ τινας ἄλλης μεταδοῦναι φιλανθρωπικῶν γνώμης τοῖς ὑποτελέσι γενουόμενον χοῖναι, ἐλευθέρους αὐτοὺς τῶν παρ' αὐτῶν ἐλλειμμάτων ὀφειλομένων τῷ δημοσίῳ ποιήσαντες.

Κεφ. α'.

Κοινῇ τοῖσιν καὶ ταύτην ἡμῶν τὴν εὐεργεσίαν εἰς ἅπαντας ἐπεκτείνοντες συγχωροῦμεν τοῦ προλαβόντος χρόνου μέχρι τῆς οκταίας ἐπινεμίσσεως καὶ αὐτῆς τοῦ ἐνεστώτος κύκλου τὰ ὀφειλόμενα παρὰ τῶν ὑποτελῶν ἐλλείμματα τῷ δημοσίῳ, καὶ θεσπίζομεν, μηδεμίαν ἐξπραξὴν γενέσθαι τῶν ἐν λοιπάδων ὀφειλομένων ἄχρι τῆς εἰρημένης ἐπινεμίσσεως, εἴτε τὴν γενικὴν, εἴτε τὴν ἰδικὴν τράπεζαν τῆς οἷς ἐνδοξόσητος ταῦτα ὀρεῖ, ἢ τὴν ἀρχὴν τῶν παρὰ Ἰλλυριοῖς²⁾ ἱερῶν πραιτωρίων, ἢ τοῦ ἐνδοξοτάτου Ἰουστινιανοῦ ἐπάρχου τῶν ἐπὶ Μυσίας καὶ Σκυθίας στρατιωτικῶν καταλόγων, ἢ καὶ τῶν θεσπῶν ἡμῶν θησαυρῶν, ἢ τοῦ ἱεροτάτου ἡμῶν ταμείου, ἢ τοῦ θεσπῶν πατριμῶν, ἢ τοῦ μεγαλοπρεπεστάτου κουράτωρος τῶν οἰκιῶν³⁾, ἀλλὰ πᾶν, ὅσον ἐν τε χρυσῷ καὶ ἀργύρῳ καὶ ἑτέροις εἶδεσι κερχρωσθημένον εἴη, ταῦτο πᾶσι τοῖς ὀφειλοῦσι συγχωρεῖσθαι, ὥστε οὐδὲ γυμνοῖ, οὐδὲ μισθωτά, οὐδὲ ἐμφυτευτά, οὔτε μὴν οἱ κερχτημένοι ἐξπραχθήσονται τὰ ὀφειλόμενα τῷ δημοσίῳ ἐλλείμματα τῶν ἄχρι τῆς εἰρημένης ἐπινεμίσσεως καὶ αὐτῆς χρόνων.

Κεφ. β'.

Ἐξαιροῦμεν δὲ ταύτης ἡμῶν τῆς φιλοτιμίας τὰς τε στρατιωτικὰς καὶ φοιδεραιτικὰς δικουσιῶνας. ταῦτες γὰρ τῶν ὑπατελῶν οὐδὲ ὅλως καθάπτεσθαι συμβαίνει, ἢ ἐκείνων καὶ μόνων τῶν ἐκ τοῦ δημοσίου χρήματα χορηγηθέντων, εἰς⁴⁾ κέρδος τε οἰκείων ἀπενεγκάμενων ἐπὶ τοῖς στρατιωτικοῖς τάγμασιν ἢ φοιδεραιτικοῖς ἐπιδοθέντα παρὰ τοῦ δημοσίου εἰρημῆνα, καὶ τινα⁵⁾ παρὰ τοῖς λεγομένοις ὑποδέχταις, ἢ ἀπαιτητάς, ἢ ἐκλήπτορον ἢ ἐν χρυσῷ ἢ ἐν ἀργύρῳ, καὶ τῶν ἄλλων τῶν ἐν εἶδει τελουμένων εὐεργετῶν παρὰ τῶν ὑποτελῶν καταβληθέντα, ἐξπραχθήσονται καὶ αὐτὰ, καὶ καταβληθήσονται οἷς προσήκει τῶν εἰρημῶν ἡμῶν

Novella CXLVIII.

DE REMISSIONE RELIQUORUM PUBLICORUM.

Praefatio.

Quantam providentiam et diligentiam circa res communes statim ab initio imperii nostri adhibuerimus, traditae nobis a deo reipublicae curam gerentes, ex iis, quae iam gessimus, omnibus manifestum fecimus. Quum enim fisco multis debitis oneratum et ad ultimam paupertatem redactum invenerimus, in nos debita illa recepimus, onere magna difficultate illum liberantes. Rem quoque militarem, quae rerum necessariorum penuria iam diffluerat, ita ut respublica barbarorum invasionibus infinitisque incursionibus affligeretur, quoad eius facere potuimus, decente emendatione dignati sumus. Verum non in his solum circa subditos tutelam subsistere debere putavimus, sed et alterius cuiusdam clementiae debitos participes faciendos, eosque a reliquis fisco debitis liberandos esse existimavimus.

CAP. I.

Communem igitur etiam hanc nostram benignitatem ad omnes extendentes residua praeteriti temporis usque ad octavam atque ipsam praesentis cycli indictionem, quae a subditis fisco debentur, indulgemus, et sancimus, ut nulla fiat exactio eorum, quae in reliquis usque ad dictam indictionem debentur, sive generalem, sive specialem gloriae tuae mensam spectant, vel magistratum sacri apud Illyricos praetorii, vel gloriosissimi Iustiniani praefecti numerorum militarium in Mysia et Scythia, vel etiam sacrorum nostrorum thesaurorum, vel sanctissimi nostri aerarum, vel sacri patrimonii, vel magnificentissimi curatoris domuum, sed quidquid tam in auro quam argento alisque speciebus debetur, hoc omnibus debitoribus remittatur, ut neque ad agricolas, neque a conductoribus, neque ad emphiteutis, neque a possessoribus reliqua fisco debita usque ad dictam indictionem et ipsam exigantur.

CAP. II.

Ab hac autem liberalitate nostra militares et foederatorum discussiones excipimus. Hae enim subditos omnino non tangunt, nisi illos et solos, qui a fisco pecunias acceperunt, et in lucrum suum converterunt, quae militaribus ordinibus vel foederatorum data sunt a fisco dicta. Verum quidem si quae apud eos, qui susceptores, vel exactores, vel exceptores dicuntur, vel in auro, vel in argento, vel aliis speciebus solvenda a subditis soluta inveniuntur, et ipsa exigentur, dictisque a nobis magistratibus, quibus convenit, solventur. Pari autem modo reliquos omnes, qui a subditis nostris aurum vel aliud quid in dictis a nobis indictionibus acceperunt, neque id fisco solverunt, si eos id solvere par

¹⁾ Novella Iustini; Hal. h. l. eam exhibet, Scrimg. inter Novellas Iustini ut primam; cf. Biener I. c. p. 95 sq. 472. — Athan. XX, 6. (Heimb. Anecd. I. p. 177 sq.) — Fersio antiqua latina non extat.

²⁾ Hal.; Ἰλλυριοῖς Scrimg. — ³⁾ Hal.; Ἰλλυριοῖς Scrimg. — ⁴⁾ οἰκείων Hal. — ⁵⁾ συμβαίνει, ἢ ἐκείνων καὶ μόνων — χορηγηθέντα * εἰς Hal.; Nomb. Scrimgeri lectionem ita servare voluit, ut pro ἢ ἐκείνων poneret πλὴν ἐκείνων, propter antecedentis verbi ulti-

mam syllabam magis placet εἰ μὴ ἐκείνων. — ⁵⁾ δημοσίου. Εἰ δὲ τινα Hal.; Scrimgeri lectio sine dubio corrupta est atque haud scio an possit ita emendari: δημοσίου. εἰ γὰρ μὴν καὶ τινα vel simili modo, illud enim εἰρημῆνα valde molestum est.

ἡμῖν ἀρχόντων. Τὸν ὁμοίαν τε τρόπον καὶ τοὺς ἄλλους ἀπαντας τοὺς λαβόντας τῶν ἡμετέρων συντελών χροσίων ἢ ἑτερόν τι ἐκ τῶν εἰρημῶν ἡμῖν ἐπινεμήσεων, καὶ τοῦτο μὴ καταθέντας εἰς τὸ δημόσιον, εἰ καταθεῖναι προσῆκον ἦν, ἐξαιρούμεν τῆς παρούσης ἡμῶν δωρεᾶς, ὥστε τοῦτο ἐπὶ τὸ δημόσιον ἢ καὶ οἷς ἂν ἀρμόζῃ τὰ τοιαῦτα καταβαλεῖν. τοὺς γὰρ ὑποτελεῖς ἐλευθόντες τῆς παρούσης ἡξιώσαμεν φιλανθρωπίας, οὐ μὴν τοὺς παρ' αὐτῶν τὰ δημόσια προλαβόντας¹⁾ χρήματα, ἀποστειρεῖν δὲ²⁾ τὸ δημόσιον βουλομένους ἦγον³⁾ ἐκείνους, ὅπου ἂν ἐκτεταγμένοι⁴⁾ τύχοιεν ὄντες. Πρόδηλον δὲ, ὡς εἰ τινες ταύτης ἡμῶν προαισθόμενοι τῆς φιλοτιμίας ὑπὲρ τῶν συγχωρουμένων ἐλλειμμάτων κατὰ τινα περινοίαν ἐκ τῶν ὑποτελῶν ὁμολογίας ἢ ἀντιφανήσεις εἰλήφασιν, ἢ καὶ εἰς ἰδιωτικὰ μετατεθείκασιν χροσία, ἢ ἄλλο τι πρὸς περιγραφὴν τοιούτων⁵⁾ μελετήσαντες ἢ πράξαντες φανεῖεν, οὐδὲν ἐξ αὐτῶν ὀφείλου ἔξουσι, ἀναδύουσι δὲ τὰς ὁμολογίας παρ' ἧν ἐκομισάντο ταῦτα. Ἀπαντες δὲ χάριτας δεῖσθαι καὶ ἡμῖν ὁμολογήσουσι, οἱ μὲν ὀφειλόντες τὰ ἐλλείμματα τῆς τούτων συγχωρήσεως τε καὶ φιλανθρωπίας ἀξιώθέντες, οἱ δὲ οὐδὲν ὑπὲρ ἐλλειμμάτων ὀφειλόντες ἀπηλλαγμένοι φροντίδος τῆς τῶν ἀποδεξαμένων ἕνεκα παραφυλακῆς, ὡς μὴ τούτους, οἷς παρεμπόπτει πολλάκις ὑπὲρ τῶν αὐτῶν ἐνοχλεῖσθαι χρόνων, πάλιν δὲ ζυγοκλεπήσαντες παρῆλθον ἄχρῳ τῆς ὀγδόης ἐπινεμήσεως, ἔχοντες τὸ ἀμέριμον⁶⁾, ὡς εἰς πάντας εἰκότως τὴν παρούσαν ἡμῶν διανέμειν δωρεάν.

Ἐπίλογος.

Τὰ τοίνυν παραστάνια ἡμῖν καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θείου ἡμῶν πραγματικοῦ νόμου δηλούμενα ἢ σὴ ἐνδοξότης γράμμαισι χρωμένη κατὰ τὴνδε τὴν βασιλῖδα πόλιν ἅπασι φανερὰ καταστήσει⁷⁾.

par erat, a praesente donatione nostra excipimus, et illud fisco vel etiam quibus convenit solvant. Satorum enim miserati hac eos humanitate dignamur, non autem eorum, qui ab ipsis publicas pecunias acceperunt, fisco vero privare volunt sive illos, ubi cunque sunt constituti. Manifestum autem est, si quidam hanc nostram liberalitatem praesentientes pro indultis reliquis fraude quadam a subsidis nostris rationem vel constituta acceperint, vel etiam ad privatum usum converterint, vel aliud quid eius generis ad conscriptionem meditati esse vel fecisse videantur, nullam eos utilitatem ex iis habituros, sed cautionem reddituros esse, a quibus eas acceperunt. Omnes autem deo et nobis gratias agent, illi quidem, qui iudicia debent, quod horum remissione et clementia ipsi habiti sint, hi vero, qui residuorum nominis nihil debent, quod liberati sint cura custodiendi apochas, ut illi, quibus saepe accidit, ut pro iisdem temporibus molestia afficiantur, rursus vero ζυγοκλεπήσαντες usque ad octavam indictionem accedant, id est, ut sine cura sint, quo inter omnes merito hoc iudicium donum distribuat.

Epilogus.

Quae igitur a nobis sancita et sacra hac pragmatica sanctione declarata sunt, illa gloria sua ipsi utens in hac regia urbe omnibus manifesta faciat.

¹⁾ παραλαβόντες Hal. — ²⁾ Hal.; τε Scrimg. — ³⁾ ἦγε Hal. — ⁴⁾ Hal.; ἐκτεταγμένοι Scrimg. — ⁵⁾ Hal.; τοιούτων τι Scrimg. — ⁶⁾ ὡς μὴ τούτους παρεμπόπτει, καὶ πολλάκις ὑπὲρ τῶν αὐτῶν ἐνοχλεῖσθαι χρόνων, πάλιν δὲ * ζυγοκλεπήσαντες παρῆλθον ἄχρῳ τῆς ὀγδόης ἐπιν. ἔχοντες τὸ ἀμ. Hal. Locum

corruptum sine Codd. mss. opo sanari posse eis vob. Hom. satis audacter verba πάλιν δὲ ζυγ. παρῆλθον delere voluit. — ⁷⁾ Subscriptio nobis tradita non est. Biener l. c. p. 528. anni 566. vel 567. hanc iussu const. esso dicit.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρμδ'.^{α)}

Περὶ τοῦ προῖκα τοὺς τῶν ἐπαρχιῶν ἀρχοντας γίνεσθαι ἐκ δεξιᾶς τῶν τε θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων, καὶ κλητόρων, καὶ οἰκητόρων τῶν ἐπαρχιῶν, πρὸς τὸν εὐσεβέστατον βασιλέα, ἐφ' ᾧ τὸν ὀνομαζόμενον τὸ δημόσιον ἀσφαλιζέσθαι. εἰ δὲ ὑπέρθωνται τοῦτο πράξει, μὴδὲν πρόσθεναι κατὰ τοῦ ἀρχοντος ὀτιοῦν πρῶτοντος προφάσει τῶν δημοσίων.

Προοίμιον.

Τῆς παρὰ τοῦ θεοῦ δεδομένης ἡμῖν πολιτείας κηδόμενοι, καὶ ἐν πάσῃ δικαιοσύνῃ ζῆν τοὺς ἡμετέροισι σπουδαζόντες ὑπηκόους ἕνα σκοπὸν ἐξ ἀρχῆς τοῦτον ἐθέμεθα, ἅπαν εἰ τι πρῶην ἀειλὲς ἦν καὶ συγκεχυμένον ὑπῆρχε, τοῦτο καὶ ἐπανορθῶσαι καὶ ἐλεῖον ἀποφῆναι. Μεριμνήσαντες τοίνυν, ὅπως τὸ τε δημόσιον, τὸ τε ὑπῆκοον ἀβλαβὲς τε καὶ ἀήμιον διατελοῖ, ἀνενοήθημεν, ὅτι δι' αὐτοῦ ῥαδίως ἔξομεν, εἰ τοὺς ἡγουμένους τῶν ἐπαρχιῶν προῖκα τὰς ἀρχὰς παραλαμβάνοντας καὶ τὸ δημόσιον ἀσφαλιζομένους ὀρθῶς

Novella CXLIX.

UT PRAESIDES PROVINCIARUM GRATIS FIANΤ EX SUPPLICATIONIBUS ET PISSIMORUM EPISCOPORUM ET POSSESSORUM ET INCOLARUM PROVINCIARUM AD PISSIMUM IMPERATOREM FACTIS, UT IS, QUI NOMINATUS EST, FISCO CAVEAT; SI VERO HOC FACERE DIFFERANT, UT NEMO IN PRAESIDEM EXSUBGAT, SI QUIDQUAM CIRCA TRIBUTA FECERIT.

Praefatio.

Reipublicae a deo nobis traditae curam gerentes, operamque dantes, ut subditi nostri in omni iustitia vivant, unum hunc finem ab initio nobis proposuimus, ut omne, si quid antea imperfectum erat et confusum, id et emendaretur et perfectum redderetur. Quorum quum cogitarem, quomodo tam fisco, quam subditi indennes et illaesi constituerentur, id nos facile obtenturos intelleximus, si efficeremus, ut praesides provinciarum gratis magistratum suscipientes et fisco cautionem praestantes, recte et legitime omnibus uterentur.

^{α)} Novella Iustinii. Deest ap. Hal., Scrimg. eam exhibet inter Novellas Iustinii numerq quartam; cf. Hist. l. c. p. 96 sq. 472 sq. — Fersio antiqua latina non extat.

ἰσθῶδες τε καὶ νομίμως ἅπασι χηρῶσιν παρασκευά-
σμενοι, παντός ἀπεχόμενοι ¹⁾ τοῦτο μὲν ἀδικήματος,
αὐτοῦ δὲ καὶ λήμματος ἀλοχροῦ τε καὶ ἄλλως ἀπη-
γορευμένου.

Κεφ. α΄.

ἵνα τοίνυν μὴ ξένοι τινὲς ἐπεισηδῶντες ταῖς
ἐπαρχίαις ἀδικοῖεν αὐτοῖς, ἡμεῖς τε συγκαίως ταῖς
κατ' αὐτῶν ἐνοχλοῦμεθα προσελεύσεισι, προιτρέπομεν
τοὺς ἐκάστης ἐπαρχίας ὁσιωτάτους ἐπισκοπούς, κη-
ρῶν τε καὶ οὐκητόρων τοὺς ἄγοντας τὰ πρωτεῖα,
διὰ κοινῆς δεήσεως ἀναφέρειν ἐπὶ τὸ ἡμέτερον
καὶ τὸς αὐτοῖς ἐπιτηδείως ἔχειν πρὸς τὴν ἀρχὴν
τῆς αὐτῶν ἐπαρχίας νομιζόμενους. τοῖσι γὰρ τὰ
σημβόλια τῆς ἀρχῆς δόσεως χωρὶς παρέξομεν, ἀσφα-
λιστομένης ²⁾ τὸν δημόσιον εἰσάγειν κανόνα, παρεγ-
νοῦντες αὐτοῖς τῶν νόμων ἐναντίον μηδὲν διαπρα-
τεῖσθαι, ἢ μὴδὲ ἵνα βιάσθαι παρὰ τῶν ὑποτε-
λῶν. ³⁾ ἀρχοῦμενοι σιτήσεων ⁴⁾ ἐπαγρυπνεῖν τῆ τῶν
δημοσίων φόρον εἰσπράξει, καὶ τοῖς μὲν περὶ τὰς
ἐισπραξίας εἰσφορὰς εὐγνωμονοῦσι πρῶτος τε ἅμα καὶ
πικρῶς προσφρασεῖσθαι, τοῖς δὲ ἀγνωμονοῦντας
ἐσπράττειν σφοδρότερον, μηδὲν ὑπὲρ τούτου κέρδος
ἀκείων παντάπασιν ἀποφερομένων. Διῶσι δὲ
αὐτοὺς οὐδὲν ἦτον καὶ τοῖς δικαιομένοις ἅπασι
τὸν ἴσον τε καὶ δίκαιον νέμειν, σὺν τάχει τε τού-
τους ἀπαλλάττειν βλέποντας πρὸς τοὺς νόμους, ὡς
μὴ καὶ δαπάναις καὶ χρόνοις μακροῖς αὐτοὺς ἐπι-
τίθεισθαι. ἐπειξίαν δὲ καὶ τοῖς ἁμαρτάνουσι, καὶ
πρὸς τὸν νόμον ἐπάγειν τὰς τιμωρίας αὐτοῖς, καὶ
πᾶσαν ἐπιδείκνυσθαι δικαιοσύνην.

Κεφ. β΄.

Οὐ μόνον δὲ αὐτοῖς ταῦτα προαγορευόμεν, ἀλλὰ
καὶ τοῖς ἀρχῆς ἐκάστης παρόροις καὶ τοῖς ἄλλοις
ὑπηρετοῦμένοις αὐταῖς. εἰ γὰρ τις αὐτῶν ἢ περὶ
τῆν τῶν δημοσίων εἰσπραξίν ῥαθυμῶς χηρῆσαι, ἢ
ἐπιμῆεις ἢ ἐπηρεῖλαι περιβάλοι τοὺς ἡμετέρους ὑπο-
τελεῖς, τῆς τε οὐσίας ἐκπεσεῖται, καὶ μεγίστοις
ἐπαγθῆσθαι τιμωρίας. ἡμῖν γὰρ ἡγουμένου θεοῦ
μία τίς ἐστιν αὐτῆ σπουδὴ τὰς ἐπαρχίας εὐνομεῖ-
σθαι τε καὶ ἀσφαλῶς οὐκείσθαι, καὶ τῆς τῶν ἀρ-
χόντων ἀπολαύειν δικαιοσύνης, τοῖς τε δημοσίοις
ἀμειψίως εἰσάγεσθαι φόρους. οὐ γὰρ ἄλλως ἐν-
εσι τὸ πολίτευμα διασωθῆσθαι, μὴ τῶν εὐσεβῶν
ἐξαγομένων τελεσμάτων, ἔξ ὧν τὸ μὲν στρατιωτικὸν
τὰ τεταγμένα τούτω κομιζόμενον τοῖς τε πολεμίοις
ἀνταχάσταται, καὶ ἐκ τῆς τῶν βαρβάρων ἐπιδρο-
μῆς τε καὶ κακίας ἐξαιρεῖται τοὺς ὑποτελεῖς, φρου-
ρεῖ δὲ καὶ τοὺς ἀγρούς καὶ τὰς πόλεις ἐκ
τῆς τῶν ληστῶν καὶ τῶν ἄλλως ἀτακτῶν βλον
ἐπανηρημένων ἐπηρεῖαι τε καὶ ἐφόδου, ἀπο-
λαύει δὲ καὶ τὰ λοιπὰ τῶν ταγμάτων τῶν αὐ-
τοῖς ἀπονειμηθέντων, τείχη τε καὶ πόλεις ἐπαγορ-
θοῦνται, δημοσίων τε βαλανείων ἐκπυρώσεις προῖταισι,
θεάτρων τε ἐπιμέλεια, καὶ τῶν ἄλλων, ὅποσα πρὸς
θεραπεῖαν τῶν ὑπάρχων ἐξέουρηται, ὧστε τὰ παρ'
αὐτῶν συντελούμενα τὰ μὲν εἰς αὐτοὺς, τὰ δὲ καὶ
δὲ αὐτοὺς δαπανᾶσθαι τε καὶ ἐπιδίδασθαι, ἡμῖν δὲ
καθάπαξ οὐδὲν ἐντεῦθεν, ἢ τὰς ὑπὲρ τούτων ἔχειν
πυμβαίνει φροντίδας, πλην ἄλλ' οὐδὲ ταύτας ἀμ-
αθούς, τοῦ μεγάλου θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ
Χριστοῦ τῷ μεγέθει τῆς αὐτοῦ φιλανθρωπίας πολ-
λοῖς ἡμᾶς καὶ διὰ τοῦτο τοῖς ἀγαθοῖς ἀμειβομένον.

Κεφ. γ΄.

CAP. I.

Ne igitur peregrini quidam provincias ingressi
eas iniuria afficiant, nos vero propter frequentes in-
terpellationes illorum causa factus, molestias sustineam-
us, hortamur cuiusque provinciae sanctissimos epi-
scopes, atque eos, qui inter possessores et incolas prin-
cipatum tenent, ut per communem supplicationem ad
potentiam nostram eos deferant, quos ad administra-
tionem provinciae suae idoneos existimant. His enim
insignia magistratus gratis tradituri sumus, atque
publicum canonem se illatos caveant, significantes
ipsis, ne quid faciant, quod legibus repugnet, nec
quidquam vi a subditis extorqueant, sed contenti an-
nonis suis, publicorum tributorum exactioni invigilent,
illisque, qui in piis illationibus religiosi sunt, man-
sue et paterne se praebent, a contumacibus
autem severius exigant, nullum omnino in hoc priva-
tum lucrum auferentes. Nihil minus vero etiam omni-
bus litigantibus aequitatem et iustitiam eos tribuere,
eosque celeriter dimittere oportet ad leges respicientes,
ne et sumptibus et longinquitate temporis eos atterant;
imminere vero etiam delinquentibus, et secundum leges
poenas illis infligere, omnemque iustitiam ostendere.

CAP. II.

Non solum autem illis haec praecipimus, sed et
cuiusque magistratus assessoribus, reliquisque, qui illis
ministrant. Si quis enim eorum vel circa tributorum
exactionem negligens sit, vel damnis, aut iniuriis sub-
ditos nostros afficiat, et facultatibus privabitur, et
maximis suppliciis subicietur. Nobis enim deo duce
unum quoddam est studium, ut provinciae et bonis
legibus utantur, et secure habitentur, atque praesidium
iustitia fruuntur, et publica tributa promte inferantur.
Neque enim aliter respública, nisi piis tributis illatis,
servari potest, ex quibus exercitus quidem quae assi-
gnata ei sunt accipiunt hostibus resistit, et a barba-
rorum incursione et improbitate subditos liberat, agros
vero etiam et civitates a latronum aliasque inordinata
vitam sectantium iniuriis et invasione defendit,
fruuntur vero etiam reliquae cohortes commodis iis
deputatis, muri et urbes instaurantur, publicarum
balnearum culefactiones procedunt, theatrorum etiam
cura, et alia, quae ad subditorum utilitatem inventa
sunt, ut ab illis collata partim in ipsos, partim etiam
propter eos expendantur et erogentur, nobis vero
omnino nihil, nisi illarum rerum curam exinde habere
contingat, licet et hanc non sine mercede, quum mi-
gnus deus et servator noster Iesus Christus magnitu-
dine clementiae suae multis nos bonis propter hoc etiam
remuneretur.

CAP. III.

¹⁾ ἀπεχόμενους bene emend. Agyl. — ²⁾ ἀσφα-
λιστομένης bene eoni. Nomb. — ³⁾ Hunc locum inte-
grum non esse, in ed. Serimg. asterisco indicatum est.
Nomb. παρὰ delendum et pro ἀρχοῦμενοι ponendum
esse censei ἀρχομένους, ita omnia sana esso. Cui

minime assentior, nam παρὰ certe retinendum est aliqua
ita fere restitum hunc locum: διαπ., μὴδὲ τινὰ βιά-
σθαι παρὰ τῶν υποτελῶν, ἀλλ' ἀρχομένους σιτή-
σειν etc.

Κεφ. γ'.

Ταῦτα μὲν οὖν ἡμεῖς τοῖς ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἄπαντα προκηρῦττοντες, καὶ ταύτην δεικνύντες, ὅση τις ἡμῖν ἐσὶ περὶ τοὺς ὑψηλοὺς φιλανθρωπία, ἢ ἢ καὶ εὐμενῆ τὸν θεὸν μᾶλλον ἔξομεν, τῆς τῶν ὑποτελῶν ἀβλαβείας τοσαύτην τιθέμενοι προνοίαν. Εἰ δὲ ταύτης ἡμῶν τῆς καλοκάγαθίας ἐπιτυχόνιες ὑπὲρ τὴν τῶν ἀρχόντων ἀρεῖαν διαμάρτοιον, οὐδένα παντελῶς, ἢ σφᾶς αὐτοὺς αἰτιάσονται. Εἰ δὲ καὶ ἀναβαλλοῖντο τοῦτους ἐπιλέγεσθαι καὶ εἰς ἡμᾶς ἀναφέρειν, οὐκ ἐτι δικαίως τοὺς ἐντεῦθεν ἐκπεπομένους ἐν ταῖς ἐπαρχίαις διὰ τὴν τῶν δημοσίων συλλογῶν ἄπαντα πράττειν προαιρουμένους ἐπιμέμψοιτο, τοῦ λοιποῦ ἀνεξέμεθα προσείοντων αὐτῶν καὶ τοῦτους αἰτιώμενων. οἱ γὰρ τὴν ἐξουσίαν παρ' ἡμῶν λαβόντες τῆς τῶν ἀρχόντων ἐπιλογῆς, ἢ καὶ τὰς ἀρχὰς προῖκα λαμβάνοντες τοὺς δημοσίους εἰσέγειον φόρους, αὐτοὶ τε παρ' αὐτῶν μηδαμῶς ἀδικοῖντο, ὀφθαλμοῦντες οὗτοι περὶ τὴν τοῦτων ἐπιλογῆν ἀνεπίτὸν καθάπαξ οὐκ ἔσονται μεμφόμενοι τοῦτοις καὶ ταῖς κατ' αὐτῶν προσελύσεις ἡμῖν ἐνοχλοῦντες. Ἀναβολὴ δὲ χρῆσται καθάπαξ οὐδεὶ, πρὸς τὴν τῶν ἐπικειμένων ἀπὸ δημοσίων φόρων καταβολῆν, οὐ θεῖος οἶκος, οὐχ ἀγνωστάτη ἐκκλησία, οὐκ εὐαγῆς πτωχείον ἢ μοναστήριον, ἀλλ' οὐδὲ μείζον ἢ ἔλαττον πρόσωπον. οὔτε δὲ πολιτευομένους, οὐδὲ τοὺς λεγομένους ἐκλήπτους, οὔτε μὴν τοὺς ἄλλους, οἷς ἐπίκειται ἢ τῶν δημοσίων φόρων φορτίς, ἐξαιροῦμεν τοῦ ἐντεῦθεν κινδύνου. τὰ γὰρ κοινῇ πᾶσι λυσιτελοῦντα προκρίνομεν τῆς ἀδίκου προαιρέσεως τῶν εἰς τὸ δημοσίον ἐγγυμονεῖν ἐθελοῦντων.

Ἐπίλογος.

Ὅστι δὲ τὰ καλῶς ἡμῖν παραστάνα φανερά πᾶσι γινέσθαι, κελύμεν τὴν σὴν ὑπεροχὴν κατὰ τὴν εὐδαιμονία ταύτην πόλιν, καὶ μὴ καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τὸ παρὸν θεῖον ἔδικτον προθεῖναι εἰς τοὺς περιφανεῖς ἐκάστης πόλεως τόπους, ὥστε μηδένα διαλαθεῖν τὴν ἐξηρημημένην πρόνοιαν τοῖς γληνητοῖσι ἡμῖν ὑπὲρ τὴν τοῦ δημοσίου καὶ τῆς τῶν ὑποτελῶν ἀβλαβείας. Dat. XV. Kal. Febr. Constantinop. imp. DN. Iustini PP. Aug. ann. IV., post cons. eiusdem ann. II. [569.]

CAP. III.

Nos igitur haec omnia illis, qui in provinciis nostrae praedicantes, et quae nostra erga subditos sit clementia, hoc ipso ostendentes, magis propitium et benevolum deum habebimus, quum indemnitate subditorum tantum curam agamus. Si vero hanc nostram benignitatem committam in magistratum electione erraverint, neminem omnino nisi se ipsos accusabunt. Quod si vero etiam differant illos eligere, et ad nos referre, non iuste amovimus eos accusabunt, qui hinc in provinciis nostri sunt, et propter tributorum collectiones omnium facere instituerunt, neque nos in posterum passuri sumus, ut illi in adeant, eos accusent. Qui enim potestatem a nobis eligendi praesidem acceperunt, ut magistrata gratia accepto publica tributa inferant, ipsique ab illis nulla iniuria afficiantur, hi, si circa eorum electionem negligentes sint, plane tolerandi non erunt, quando istis conqueruntur, nobisque interpellationibus contra se molesti sunt. Dilatione vero nemo plane in subditis publicis tributis utetur, non sacra domus, non sanctissima ecclesia, non venerabile ptichium vel monasterium, sed nec maior aut minor quaedam persona. Neque vero curiales, neque eos, qui exceptores vocantur, neque reliquos, quibus publicorum tributorum cura incumbit, periculo exinde veniente eximimus. Quae enim in commune omnibus prosunt, haec illorum iniuncto praesidio, qui erga fiscum improbi esse volunt, praeservamus.

Epilogus.

Ut vero ea, quae recte nobis placuerunt, omnino manifesta fiant, celsitudinem tuam quum in felici hac urbe, tum in provinciis sacrum hoc edictum in publicis cuiusque civitatis locis proponere iubemus, ut serenam providentia a serenitate nostra quum pro factum et pro subditorum indemnitate inventa fugiat.

GI.

NOVELLA CL.¹⁾

DE RAPTIS MULIERIBUS, QUAE RAPTORIBUS NUBUNT²⁾.

(Auth. const. CXXXII. Coll. IX. tit. 13.)

Imperator Iustinianus Augustus Aereobindo³⁾, gloriosissimo Praetoriorum Praefecto, Expressfecto aemae urbis et Exmagistro militum.

Legis interpretationem culmini tantum principali competere nemini venit in dubium, quum promulgatae quoque legis auctoritatem⁴⁾ sibi vindicat eminentia. Meminimus itaque pro raptu mulierum, sive iam desponsatae fuerint vel maritis coniunctae, sive non, vel etiam si viduae sint, legem antea posulae, et captivis subiecisse supplicio non tantum raptores, verum etiam comites eorum, nec non alios, qui eis auxilium tempore invasionis contulisse noscantur, et non tantum parentibus mulierum, verum etiam consanguineis, et tutoribus, et curatoribus huiusmodi dedisse per eandem legem vindictam, et praesertim⁵⁾ poenis locum dedisse, si iam nuptae vel desponsatae mulieres rapiantur, quum non solum raptus mulieris, verum etiam adulterium pro huiusmodi temeritatem committitur. Et super alias poenas raptoris etiam, nec non aliorum, qui cum eo fuerint⁶⁾, patrimonium raptae mulieri vindicari per eandem legem praecipimus, ut dotis etiam maris legitimo dandae copia per raptoris ei ministretur substantiam. Illo quoque specialiter adiecto, ut nulla sit mulieri vel virgini raptae licentia raptoris eligere matrimonium, sed cui parentes voluerint (excepto raptori) legitimo matrimonio copulari, nullo modo, nullo tempore licentia mulieri raptae permissa raptoris se consergere matrimonio. Sed parentes etiam, si tali consenserint matrimonio, deportari praecipimus. Sed miris sumus, quod conati sunt aliqui dicere, raptam mulierem, sive volentem sive nolentem, etiam raptoris matrimonium

¹⁾ Haec Nov. latina bis posita est in Corpore 168 Novellarum; cf. Nov. 143. not. a. Biener l. c. p. 109. 473.

²⁾ Cod. Hamb., Trid., Port.; De muliere raptum passa Cont. — ³⁾ In Cod. ms. Ranconet. Iuliani et in Coll. Ans. ded. Leoni (praefecto Italiae) inscripta est Const.; cf. Biener l. c. p. 26. 227. 532 sq. — ⁴⁾ Cod. Hamb.; fortunae add. edd. — ⁵⁾ Cod. Hamb.; praescriptis edd. — ⁶⁾ fuerant Cod. Hamb.

monium contra nostrae constitutionis tenorem amplexa sit, debere tamen eam raptoris habere substantiam vel quasi legis praemium, vel ex testamento forte, si hoc etiam factum esse contigerit. Qui enim talia dicere praesumerunt, hi praedictae legis seriem intelligere non poterunt. Qui enim tale stare matrimonium etsi rapta voluerit, prohibuimus, et ob hoc parentes raptae mulieris deportationis subiectionis poenae, si nunciamodi consenserint matrimonio, quomodo raptas mulieres raptorum eligentes conubium praemiis honorassemus raptae datis mulieri? Superfluum igitur eorum dubitationem vel in posterum rescantes, priorem legem per praesentem ¹⁾ interpretari censuimus. Sancimus itaque, si rapta mulier, cuiusmodi sit conditionis vel aetatis, raptoris nuptias eligendas esse censuerit, parentibus praesertim non consentientibus, nec ex beneficio legis, nec ex testamento raptoris hereditatem suscipere, vel quocumque modo substantiam vindicare, sed praemium, quod per legem nostram raptae mulieri datum est, ut raptoris, et eorum, qui ei auxilium tempore invasionis praebuerint, bona vindicet, hoc ad parentes, si ambo vel unus superavit, qui nuptiis specialiter non probantur consensisse, ex tempore raptus ipso iure transferri, et patrimonium raptoris non raptam iam habere mulierem, quae coningio se raptoris inquinare non pigrit, sed in personam transferri, quae superior nominavimus, eius ²⁾ non consentientes coningio. Nam nefarios huiusmodi coitus poenis corrigi, non praemiis honorari convenit. Quodam parentes iam decesserunt, vel huiusmodi scelere consenserunt, substantia raptoris, nec non et aliorum, qui facinoris fuerunt ³⁾ participes, fisci viribus ⁴⁾ vindicetur. Quam interpretationem non in futuris tantummodo casibus, verum in praeteritis etiam valere sancimus, tanquam si nostra lex ab initio cum interpretatione tali a nobis promulgata fuisset, pater ⁵⁾ carissime atque amatissime. Quae igitur per hanc legem nostra statuit aeternitas ⁶⁾, tua celsitudo effectui mancipari, observarique praecipiat. Dat. XII. Kal. Ian. imp. DN. Iustiniani ann. XXXVII., post Basilii V. C. cons. ann. XXII. [563.]

¹⁾ Cod. Hamb.; priorem per praesentem legem edd. —

²⁾ Cod. Hamb., Trid.; ei Port., Cont. — ³⁾ Cod. Hamb.; (serius edd. — ⁴⁾ Bk.; iuribus Trid., Port., Cont. Ex Cod. Hamb., nihil diiudicari potest. — ⁵⁾ Cod. Hamb.,

Port.; et riobide pater clarissime Trid.; praefectis charissime Cont.; cf. Cramer in Zeitschr. f. g. R. III, p. 142 sq. — ⁶⁾ aequitas Cod. Hamb.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ γνά.^α)

Περὶ τοῦ μὴ παρασταθῆναι ἢ διαχθῆναι βουλευτῆν ἢ ταξιώτην δίχα βασιλικῆς καλεῦσεως ἐμφανιζομένης τοῖς ὑπάρχουσιν.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννη, τῷ ἔνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ πραιτωρίων ¹⁾.

Προοίμιον.

Μήνησις ἡμῖν ἐσιάλῃ ²⁾ τῆς σῆς ὑπεροχῆς, λέγουσα μὴ χρῆναι ἐκ διαφορῶν δικαστηρίων ³⁾ βουλευτῆς ἢ ⁴⁾ ταξιώτου ἢ πρὸς ταύτην ἀγεσθαι τὴν εὐδαίμονα πόλιν δικασομένων, ἢ εἰς ἑτέραν ⁵⁾ πέμπασθαι, πολλάκις δὲ καὶ θείας ἡμῶν ποιεῖσθαι κλινοῦσθαι, καὶ ἤϊστας θείῳ πραγματικῷ τύπῳ τοῦτο κωλυθῆναι, ὥστε μηδὲνα μήτε ταξιώτην ἢ βουλευτῆν ⁶⁾ μήτε ἐξ ἑτέρας εἰς ἑτέραν ἀγεσθαι χώραν, μηδὲ εἰς ταύτην ἔλκεσθαι τὴν εὐδαίμονα πόλιν, εἰ δὲ θύλαι γίνονται συλλαβαὶ περὶ τοῦτου, ταύτας ἐμφανίως γενέσθαι τῷ δικαστηρίῳ τῆς σῆς ὑπεροχῆς καὶ ψήφους ἀκολουθούς ⁷⁾ λαμβάνειν.

Κεφ. α'.

Ἡμεῖς τοίνυν πᾶσαν μὲν ἀγωγὴν καὶ παραστάσιν ἀποστρεφόμεθα, εἰ δὲ ἀνάγκη γένοιτο τοιοῦτό τι πράχθῆναι, οἰδὲν τῶν ἡμετέρων ὀρχόντων, πλην ἢ τῷ θεῷ τῷ σῷ, συγχωροῦμεν ταξιώτην ἢ βουλευτῆν ⁸⁾ εἰς ταύτην ἀγωγίμων ποιεῖν τὴν εὐδαίμονα πόλιν, πλην εἰ μὴ θεία κλέουσι ἐπιτρέπουσα τοῦτο βητικῶς γένοιτο. ἦν προσῆκει καὶ τὴν σὴν μανθάνειν ὑπεροχῆν, καὶ μὴ παρὰ τὴν σὴν ψήφον ἀγωγίμων γενέσθαι αὐτὸν διὰ τὸ λυσιτελεῖν τῷ δημοσίῳ, μήποτε ἐπιπέθῃεν αὐτὰ δημοσία πράττοντες ἀρεσκόμενοι ταύτην λάβοιεν ἀφορμὴν τῆς κατὰ τῶν δημοσίων ἐπληρείας.

Ἐπιλογος.

Ἡ τοίνυν σὴ ὑπεροχὴ τὰ παραστάγια ἡμῖν καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θείου πραγματικῷ ἡμῶν δηλούμενα τύπου ἔργῳ καὶ πῆραι παραδοῦναι ἀπευσάτω. Dat. XVII. . . . .⁹⁾ ΔΙΑ-

Novella CLI.

NE CURIALIS VEL COHORTALIS SINE IMPERIALI IUSSU PRAEFECTUS INSINUANDO SISTATUR AUT IN IUS VOGETUR.

Idem Imperator Ioanni, gloriosissimo Praefecto Praetorio.

Praefatio.

Suggestio nobis missa est excellentiae tuae, dicens, non debere curiales vel cohortales ex diversis iudiciis vel ad hanc felicem urbem duci litigaturos, vel ad aliam mitti, saepe vero etiam sacras nostras iussiones proferrī, quae id velint; ac petiisti, ut sacra pragmatica sanctione illud prohiberetur, ne quisquam cohortalis vel curialis neque ex alia in aliam regionem ducatur, neque ad hanc felicem urbem trahatur, si vero sacrae hac de re fiant litterae, ut eae dicasterio excellentiae tuae insinuentur, et decreta consona accipiant.

CAP. I.

Nos igitur omnem quidem deductionem et exhibitionem aversamus, si vero aliquid tale fieri necesse sit, nulli ex magistratibus nostris, praeterquam throno tuo, permittimus cohortalem vel curialem ad felicem hanc urbem ducere, nisi id sacra iussione expresse permittente fiat; quam et excellentiam tuam scire, neque citra sententiam tuam illum in ius duci, propter publicam scilicet utilitatem convenit, ne forte inde qui publica gerunt evocati hanc reipublicae laedendae occasionem sumunt.

Epilogus.

Excellentia igitur tua quae nobis placuerunt et sacra hac nostra sanctione declarata sunt effectui et fini dare studeat.

No-

¹⁾ Hal. et Scrimg. — Excepto epilogo haec Nov. est in Bas. VII. 3. 27. — Versio antiqua latina non extat.

²⁾ Ἀροβίνδῳ ὑπάρχῳ τῶν πραιτωρίων Hal. — ³⁾ ἀπεισιάλῃ Hal., Bas. — ⁴⁾ εἰς διάφορα δικαστήρια Hal. — ⁵⁾ βουλευτῆς ἢ om. Bas. — ⁶⁾ ἑτέρας χώρας Hal. — ⁷⁾ ὥστε μηδὲνα ταξιώτην Bas. — ⁸⁾ ἀκολουθῶν Hal. — ⁹⁾ ἢ βουλευτῆν om. Bas. — ⁹⁾ Meerm.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρηβ. 4)

Περὶ τοῦ τοῦς ἐπὶ δημοσίοις προζόντας θείους τύπους μὴ ἄλλως ἐββῶσθαι, εἰ μὴ ἐγένοντο ἢ γένοιτο καταφανεῖς 1) τοῖς τῶν πραιτωρίων ἐνδοξοτάτοις ὑπάρχοις, καὶ ἐκεῖθεν κυρωθεῖεν 2).

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννη, τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ πραιτωρίων.

Π ρ ο ο λ μ ι ο ν .

Σπουδάζοντες μετὰ τῆς τοῦ θεοῦ βοηθείας σὺν ἐπιμελείᾳ διοικεῖν τὰ τῆς ἐμπιστευθείσης ἡμῖν πολιτείας παρὰ τοῦ δεσπότου θεοῦ πράγματα, κελύομεν μὴ ἄλλως ἰσχύειν τύπον περὶ δημοσίων γινόμενον πρὸς τὸν μεγαλοπρεπέστατον δούχα, ἢ καὶ αὐγουστάλιον, ἢ πρὸς τοὺς τῶν ἐπαρχιῶν λαμπροτάτους ἄρχοντας, εἰ μὴ πρότερον ἐμφανισθῇ τῷ δικαστηρίῳ τῆς σῆς ὑπεροχῆς, τοὺς δὲ μὴ γινόμενους καταφανεῖς μηδεμίαν ἰσχύειν ἔχειν. ἄποπον γὰρ προφάσει δημοσίων γινόμενον θεῖον τύπον μὴ πρότερον τῷ θρόνῳ τῆς σῆς ὑπεροχῆς ἐμφανῆ τούτον καθίστασθαι, εἴτα οὕτω καιπατέμπεσθαι πρὸς τὸν μεγαλοπρεπέστατον δούχα, ἢ αὐγουστάλιον, ἢ τοὺς λοιποὺς τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχοντας. δεῖ γὰρ ἐμφανεῖς γινόμενους τοὺς τοιοῦτους θείους τύπους τῷ θρόνῳ τῆς σῆς ὑπεροχῆς οὕτως καιπατέμπεσθαι εἰς τὰς ἐπαρχίας, καὶ πέραι παραδίδόσθαι 3).

Κ ε φ . α ' .

Εἰ τι τοίνυν 4) πρὸς βλάβην τοῦ δημοσίου γέγνε, τοῦτο ἄκυρον εἶναι κελύομεν, θεσπίζοντες, τοῦ λοιποῦ ἕκαστον θεῖον πραγματικὸν τύπον (εἴτε πρὸς τὸν αὐγουστάλιον, εἴτε πρὸς τὸν δούχα, εἴτε πρὸς τοὺς λοιποὺς τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχοντας γένοιτο προφάσει δημοσίων, καθὰ εἰρηται) πάντως ἐμφανίσθαι τῷ δικαστηρίῳ τῆς σῆς ὑπεροχῆς, καὶ οὕτως εἰς τὰς ἐπαρχίας πέμπεσθαι, προταίετομον 5) μετὰ προσταγμάτων, καθὰ εἰρηται, τῆς σῆς ὑπεροχῆς. Ὡστε ὅσοι μὲν μὴ πρὸς βλάβην γένοιτο τοῦ δημοσίου θεῖοι τύποι, τούτους καὶ δεχέσθαι, καὶ προτάειν 6) ἐπὶ προσταγμάτων, καὶ πέμπεσθαι παρὰ τῆς σῆς ὑπεροχῆς εἰς τὰς ἐπαρχίας, ἐφ' ᾧ τε πέρατι παραδίδοσθαι, ὅσοι δὲ πρὸς βλάβην τοῦ δημοσίου κατὰ συναρπαγὴν γίνονται, δεχέσθαι μὲν τὴν σὴν ὑπεροχὴν τοὺς τοιοῦτους θείους τύπους, μὴ πράττειν δὲ τὰ ἐν αὐτοῖς ἐγκείμενα, πρὶν ἢ 7) πρότερον εἰς ἡμῶς ἀνεγένοι, ἵνα εἰ τι, ὡς εἶκος, πρὸς βλάβην τοῦ δημοσίου γέγνε, τοῦτο ἐπανορθωθῇ 8). Οἷοςδήποτε τοίνυν 9) θεῖος πραγματικὸς τύπος προφάσει δημοσίων γινόμενος μὴ 10) ἐμφανῆς γένηται τῷ θρόνῳ τῆς σῆς ὑπεροχῆς, τούτον ἐν οὐδενὶ χρόνῳ κρατεῖν βουλόμεθα. Dat. Kal. Iun. Constantinop. DN. Iustiniano PP. Aug. . . . . 11).

ΔΙΑ-

Novella CLII.

NE SACRAE FORMAE DE PUBLICIS NEGOTIIS EDITAE ALITER VALEANT, NISI SI GLORIOSISSIMIS PRAEFECTIS PRAETORIO INSINUATAE FUERINT VEL INSINUENTUR, ET INDE CONFIRMENTUR.

Idem Imperator Ioanni, gloriosissimo Praefecto Praetorio.

Praefatio.

Quum operam demus, ut deo iuvante diligenter negotia reipublicae a domino deo nobis conceditae administremus, sanctionem de publicis rebus ad magnificentissimum ducem, vel etiam augustalem, vel ad clarissimos provinciarum praesides factam non aliter valere iubemus, nisi si prius iudicio excellentiae tuae insinuetur, quae vero insinuatæ non sunt, nullam vim habere. Absurdum enim est, sacram sanctionem de publicis negotiis factam non prius throno excellentiae tuae insinuari, et ita deinde ad magnificentissimum ducem, vel augustalem, vel reliquos provinciarum praesides mitti. Sacras enim tales sanctiones throno excellentiae tuae insinuatæ ita in provincias mitti et effectui dari oportet.

CAP. I.

Si quid igitur ad detrimentum publicum factum est, hoc irritum esse iubemus, sancientes, ut in posterum quaelibet sacra pragmatica sanctio (sive ad augustalem, sive ad ducem, sive ad reliquos provinciarum praesides de publicis negotiis, sicut dictum est, fiat), omnino iudicio excellentiae tuae insinuetur, atque ita in provincias mittatur, firmata per iussionem, ut dictum est, excellentiae tuae. Quaecumque igitur sacrae sanctiones non ad detrimentum publicum factae, illae suscipiantur, et per praecepta iniunguntur, atque ad excellentiam tuam in provincias, ut effectui dentur, mittantur; quae autem ad detrimentum publicum per obreptionem sunt, tales quidem sanctiones excellentiae tuae suscipiant, non vero quae in illis continentur, antequam ad nos retulerit, ut, si quid forte ad detrimentum publicum factum est, id emendetur. Quaecumque igitur sacrae pragmaticae sanctiones de publicis negotiis factae throno excellentiae tuae non insinuantur, illam nullo tempore valere volumus.

No-

*) Hal. et Serimg. — Versio antiqua latina non extat.

1) ἐμφανεῖς Hal. — 2) καὶ ἐγχεῖσθαι κυρωθεῖσαν Hal. — 3) ἄποπον γὰρ προφάσει δημοσίων γινόμενον θεῖον τύπον μὴ πρότερον τῷ θρόνῳ τῆς σῆς ὑπεροχῆς ἐμφανίσθαι, καὶ οὕτως καιπατέμπεσθαι εἰς τὰς ἐπαρχίας, καὶ πέραι δίδοσθαι Hal. (om. rel.). — 4) μέχρη τοῦ νῦν add. Hal. — 5) προ-

ταίετον om. Hal. — 6) προτάειν Hal. — 7) εἰ Hal. — 8) ἐπανορθώσασθαι Hal. — 9) Οἷος γὰρ ὅποτε Hal. — 10) εἰ μὴ Hal. — 11) Ex inscriptione concludit Biener l. c. p. 529. inter annos 534 — 541 datam esse const.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρηγ. *)

Περὶ τῶν χαμευρετῶν βρεφῶν.

Ὁ αὐτός Βασιλεὺς Μῆνης, τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρ-
χω τοῦ Ἰλλυρικοῦ *).

Προόμιον.

Ἐγκλημα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἀλλότριον καὶ οὔτε περὶ *) πάντων βαρβάρων ἀξιοπίστον Ἀνδρέας ὁ Θεοφιλέστατος πρεσβύτερος καὶ ἀποκρισιάρχος τῆς Θεσσαλονικτικῆς ἀγιοτάτης ἐκκλησίας προσήγει-
λεν *), ὡς τινες τὰ προΐοντα εὐθύς ἐκ κοιλίας σποδ-
ίζονται βοήθη, καὶ ἐν ταῖς ἀγλαῖς αὐτὰ καταλι-
μῶντες *) ἐκκλησίαις, μετὰ *) τὰ ταῦτα παρὰ τῶν
ἐπιθεστων ἀνθρώπων ἀναγωγῆς καὶ τροφῆς ἀξιο-
θῆναι ἐδικνοῦσι καὶ δούλους προσαγγέλλουσι, καὶ
ἐπιθυμοῦσι τῇ οἰκείᾳ ὠμότητι τοῦτο προσθεῖναι,
ὥστε οὓς ἐν αὐτοῖς τοῖς ζωῆς προοιμίαις θανάτῳ
παρεδεδώκασιν, αὐξήσαντας στερεῖσαι τῆς ἐλευθερίας.
Ἐπεὶ δὲ τοῖσιν τὸ τοιοῦτον ἀτόπημα *) πολλὰ κατὰ
κατὸν περὶ ἐγκλήματι, φόβον ἐκ καὶ συκοφαν-
τίαν, καὶ ὅσα ἂν τις ἐν τῇ τοιαύτῃ πράξει εὐκόλως
ἀπαπεισθήσεται, ἴδει τοὺς τὰ ταῦτα διαπραγμα-
σάμενος τὴν ἐκ τῶν νόμων μὴ διαφεύγειν ἐκδίκησιν,
ἀλλ' ὥστε τοὺς ἄλλους σφρονοτετέροις γενέσθαι,
ταῖς ἐσχάταις αὐτοῦς ὑποβληθῆναι ποιναῖς, οἷα ἐκ
τῆς ἀναίδειας τῆς ἐναγωγῆς ἴδια ἐγκλήματα προσ-
αγγέλλαντας, ὅπερ τοῦ λοιποῦ φυλαχθῆναι θεσπίζομεν.

Κεφ. α'.

Ὅσοι τοῖσιν οὕτως ἐν ἐκκλησίαις ἢ δόμοις ἢ ἄλ-
λοις τόποις ἀποβιβάθηντες δεχθῶσι, τοὺτους πᾶσι
τρόποις ἐλευθέρους εἶναι παρακελευόμεθα, κἂν εἰ
ἀκριβῆς τις ἀπόδειξις ὑπάρχοι τῷ ἐνάγοντι εἰς τὸ
δειξάν τὸ τοιοῦτον πρόσωπον τῇ αὐτοῦ διαφέρειν
δεσποτιᾶς, εἰ γὰρ τοῖς ἡμετέροις προστέτακται νόμοις,
ὥστε τοὺς νοσοῦντας οἰκείας παρὰ τῶν δεσποτῶν
διαφρονηθέντας καὶ τῆς αὐτῶν ὑγιείας ἀπελπισθεί-
σης ὡς ἐκ τῶν κεκτημένων ἐπιμελείας μὴ ἀξιουμέ-
ρους *), πάντως εἰς ἐλευθερίαν ἀναρπάξασθαι, πόσῳ
μᾶλλον τοὺς ἐν αὐτῇ τῇ τῆς ζωῆς ἀρχῇ τῇ τῶν ἄλ-
λων ἀνθρώπων καταλειφθέντας εὐσεβεῖα καὶ παρ'
κατὸν ἀνατραπέντες οὐκ *) ἀνεξόμεθα εἰς ἄδικον
δουλείαν καθέλκεσθαι; Ἀλλὰ τοῖσι τὸν τε ὁσιώ-
τητον ἀρχιεπίσκοπον τῶν Θεσσαλονικίων καὶ τὴν
ἐπ' αὐτὸν ἀγλάν τοῦ θεοῦ ἐκκλησίαν, καὶ τὴν σὴν
ἐνδοξότητα βοηθεῖν, καὶ τὴν ἐλευθερίαν αὐτοῖς ἐκδι-
κῆν θεσπίζομεν, μῆτε τὰς ἐκ τῶν ἡμετέρων νόμων
τῶν ταῦτα πραιτότων διαφευγόντων ποινὰς, οἷα
πείσης ἀπανθρωπίας καὶ ὠμότητος πεπληρωμένων,
καὶ τοσοῦτον πάσης μαιφρονίας χειρόνος *), ὅσον
καὶ τὴν τοῖς ἀδλιωτέροις ἐπάγουσι.

Ἐπίλογος.

Τὰ τοῖσιν παραστάνα ἡμῖν καὶ διὰ τοῦδε τοῦ
θεοῦ *) δηλούμενα τύπου ἢ τε σὴ ἐνδοξότης, καὶ
ὁ κατὰ καιρὸν τὴν αὐτὴν παραληφόμενος ἀρχὴν, καὶ ἡ
πειθουμένη ἡμῖν *), τᾶς ἐργῶν καὶ πέραι παρα-
δοῦναι καὶ παραφυλαχθῆναι σπουδαίως. Καὶ ποιῆ
γὰρ ἐπιπέσεια εἰ χρυσίου λιτρῶν κατὰ τῶν ταῦτα
παραβαλεῖν ἐπιχειρούντων ἢ παραβαλεῖσθαι συγχα-
ροῦντων. Dat. prid. Id. Decemb. Constantinop. DN.
Iustiniano PP. Aug. Basilio V. C. Cons.
[541.] ΔΙΑ-

Novella CLIII.

DE INFANTIBUS EXPOSITIS.

Idem Imperator Mennae, gloriosissimo Praefecto
Illyrici.

Praefatio.

*Crimen a ratione humana alienum, et quod nec
inter omnes barbaros committi credibile est, Andreas
dei amantissimus presbyter et sanctissimae Thessaloni-
censis ecclesiae apocrisiarius denunciavit nobis, quos-
dam ex utero materno procedentes infantes statim ab-
iicere, eosque in sanctis ecclesiis relinquere, postea
vero quam ii a piis hominibus educationem et alimenta
consecuti sunt, eos vindicare et in servitutem adserere
atque cupere eos suae crudelitati hoc addere, ut, quos
in ipsis vitae primordiis morti tradiderint, eos, post-
quam adoleverint, libertate privent. Quoniam igitur
cuiusmodi delictum multa in se continet scelera, cadens
et calumniam, et quanta quis in tali facto facile
numeraverit, eos, qui talia committunt, vindictam le-
gum non effugere, sed quo reliqui moderatiores fiant,
extremis poenis subici decet, ut qui per impudentiam
actionis crimina sua detulerunt. Id in posterum cus-
todiri iubemus.*

CAP. I.

*Quicumque igitur in ecclesiis, vel vicis, vel aliis
locis expositi probantur, eos omnibus modis liberos esse
iubemus, licet actori manifesta probatio suppetat, qua
personam illam ad suum dominium pertinere ostendat.
Si enim legibus nostris praeceptum est, ut servi agro-
tantes, qui a dominis neglecti, quam de valetudine eo-
rum desperarent, tanquam cura a dominis digni non
habiti omnino in libertatem rapiantur, quanto magis
eos, qui in ipso vitae initio aliorum hominum pietatis
relicti, et ab ipsis enutriti sunt, in iniustam servitutem
trahi non patiemur? His igitur et sanctissimum The-
ssalonicensium archiepiscopum, et sanctam dei ecclesiam,
quae sub illo constituta est, et gloriam tuam opem
ferre, libertatemque illis adiudicare sancimus. Neque
illi, qui haec faciunt, legum nostrarum poenas effugiant,
ut qui omni inhumanitate et crudelitate repleti
sunt, omnique homicidio tanto deteriore, quanto mise-
rioribus illi afferunt.*

Epilogus.

*Quae igitur nobis placuerunt et sacra hac lege
declarata sunt gloria tua, et qui quovis tempore eun-
dem magistratum suscepturus est, et cohors nobis ob-
temperans effectui et fini tradere atque custodire
studeat. Quinque etenim librarum auri poena illis
imminebit, qui haec violare audeant aut violari per-
mittant.*

No-

*) Hal. et Scrimg. — Athan. XFIII. 7. (Heimb. Anecd. I. p. 167.) — Excepto prologo et epilogo Nov. est in Bas. XXXIII. 2. 4. — Fersio antiqua latina non extat.

*) Apud Athan. Eliae praefecto Illyrici inscripta est const. — *) παρὰ Hal. — *) προσήγειγεν Hal. — *) καταλιμῶνται Hal. — *) καὶ μετὰ Hal. — *) ἄτοπα Hal. — *) Hal., Bas.; ἀξιουμένης Scrimg. —

*) Hal.; οὐκ om. Scrimg.; πῶς ἄρα γε — ἀνεξόμεθα Bas. — *) χειρόνων Hal. — *) ἡμῶν add. Hal. — *) Hal.; ἡμῖν Scrimg.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρηθ'.*)

Περὶ τῶν ἐν Ὀσροηνῇ ἀθεμίτως συναλατιόντων.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Ἀυγουστος Φλώρφ, κόμητι τῶν θείων πριβατών.

Προοίμιον.

Παράδοξός τις ἦλθεν εἰς ἡμᾶς λόγος, ὡς οἱ κατὰ τὴν μέσσην¹⁾ τῶν ποταμῶν καὶ τὴν Ὀσροηνὴν ἐπαρχίας τοιμῶσι γάμοις ἀθεμίτοις ὀμιλεῖν, καὶ τοὺς θωμαϊκοὺς παραβαίνουσι νόμους, καὶ τὰς ἐν αὐτοῖς ἠπειλημένας ποινὰς τὰς τε παλαιὰς καὶ νέας²⁾, τοῖς μὲν ἐκ γειτόνων προσέχοντες εἰς ἀθεμίτους δὲ καὶ κεκωλυμένους ἐπιπλοῦντες γάμοις. Ἡμεῖς τοίνυν τοῦτων μὲν οὐδὲν παντελῶς ἐπιστεύσαμεν. οὐ γὰρ ἠγοῦμεθα ἀνθρώπους, μέρους ὄντας τῆς ἡμετέρας πολιτείας, τοιοῦτό τι πράττειν θαρσύνειν, καὶ τὴν γογγὴν τῆν αὐτῶν καιρῶσιν, καὶ τὰ ὀνόματα συγχέειν.

Κεφ. δ'.

Ὡστε καὶ ξερευνᾶν ταῦτα ἠβουλόμεθα, καὶ εἰ τι τοιοῦτον ὄλωσ' ἐπαρχαίαι, τοὺς ἁμαρτάνοντας ποινὴν ἐλατίνην ἄγειν τιμωροῦν. ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ χρόνος ἐστὶ μακρὸς, καὶ οὐδὲ πιστεύομεν τοιοῦτό τι συμβεβῆκει, τὸ μὲν παρηχηθῶς, ἔπως δὴ ποτε ἂν ἔχοι, συγχωροῦμεν τοῖς τὴν Ὀσροηνὴν καὶ τὴν μέσσην τῶν ποταμῶν τὰς ἐπαρχίας κατοικοῦσι, προῦθις τῶν ἐν αὐταῖς γενομένων διαφόρων³⁾ ἐρῶδων, καὶ μάλιστα ἀρροικικοῦ πλήθους ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον ὄντιος τοῦ ταῦτα ἐξαμαρτίν λεγομένου, καὶ ἐπὶ τοῦ νῦν ἀγῆματος ἔωμεν εἶναι, οὐδὲν πολυπραγμονοῦντες τῶν ἀρχῶν τῆς νεαρῆς ἡμῶν θείας διαταξέως περὶ τοῦτου, ὡς εἰκόσ, πλημμελήθηναι. ἀλλὰ θεασίζοντες, πάσαν κωλυθῆναι περὶ τοῦτου ζήτησιν τοιαύτην κατὰ πρόσωπον ἢ πραγματῶν διαφερότων τοῖς ἐν ταῖς αὐταῖς ἐπαρχίαις οἰκοῦσι. μετὰ δὲ τὸν ἡμέτερον νόμον τὸν ἐναγῶσ περὶ τοῦτου τεθέντα εἰ τις ἐλοιμῆσεν ἢ καὶ τολμήσῃ τοιοῦτό τι πράξαι, βουλομένην τοῦτον ὑπὸ ποινᾶς ἐλατίνης καταστῆναι, εἰδοτά ὡς οὐ μέχρι ρωμαϊκῶν σινησιμῶν ποινῶν, ἀλλ' αὐτόν τε καὶ γυναικα καὶ παῖδας ἐξ ἀθεμίτων γενομένων γάμων μετὰ τὴν ἡμετέραν, ὡς εἴρηται. θείαν δὲ διατάξιν⁴⁾ μετελευσόμεθα, καὶ τὸν εἰς κηφαλὴν κίνδυνον, καὶ τὴν εἰς παρουσίαν αὐτοῖς ποινήν ἐπιστήσομεν, οὐδενὸς φειδόμενοι, οἷτις εἰ μείζωνος οὐτε εἰ ἐλαττονος εἰη καταστάσῃ, ἢ τήχης, ἢ ἱεροσύνης (τοῦτο γὰρ εἰ μᾶλλον ἐστὶ δυσκολώτερον), ἀλλὰ πᾶσαν ὁμοίως ἐπιτίοντες τὴν νενομισμένην καὶ τοῖς θωμαϊκοῖς πρέπουσαν νόμοις φυλαττομένην εἰταξάν, οὐ μέρους μόνον τῆς οὐσίας ἀφαιροῦμενοι, ἀλλὰ καὶ τὴν οὐσίαν ὅλην, καὶ μέρος τοῦ σώματος, καὶ εἴπερ καὶ δυσκολώτερον εὐρωμεν τὴν ἀθεμιτογαμίαν, καὶ αἰτὴν ἴσως τὴν ψυχὴν, οὐδενὸς ἀποφυγεῖν δυναμένοιν ἐκ τοῦ τὰς ποινὰς τοῖς⁵⁾ πλημμελήμασιν ἀκολουθεῖν. καὶ τὸν γὰρ τὰ ὀρθὰ τε καὶ προσήκοντα φρονεῖν, καὶ τοὺς ἄλλους ἀνίσταν' εἰς τὸν τοιοῦτον ἕλθον, ἀλλ' οἷα αὐτοῖς πράττειν παράνομα, καὶ εἰς τὴν πρὸς ἀλλήλους καταφεύγειν μίμησιν. Ταῦτα τοίνυν φυλάττεσθαι βουλόμεθα ἐπὶ τῶν ἐισημέων ἐπαρχιῶν, τῶν τε πολιτικῶν τῶν τε στρατιωτικῶν ἀρχόντων τοῦτο φυλαττόντων, καὶ τὰς ποινὰς ἐπιτίθεσθαι τοῖς ἁμαρτάνουσι παρασκευάζοντων. τοῦτο δὲ αὐτὸ τοῖς τῆς χώρας⁶⁾ κατὰ πρόσταξιν σὴν διὰ προγραμμάτων παρὰ τῶν οἰκείων ἀρχόντων γενέσθαι βουλόμεθα φανερόν,

Novella CLIV.

DE HIS, QUI IN OSROENA ILLICITAS NUPTIAS CONTRAHUNT.

Imperator Iustinianus Augustus Floro, Comiti sacrorum Privatorum

Praefatio.

Mirum quidam rumor ad nos venit, illos, qui Mesopotamiam et Osroenam provincias incolunt, audeo illicitas nuptias contrahere, et romanas leges violare, et poenas in illis minutas tam veteres quam novas, et dum ad vicinos suos respiciunt, in illicitas vero atque prohibitas nuptias incidunt. Nos igitur nihil quidem plane eorum credidimus; neque enim putamus, homines, qui reipublicae nostrae pars sunt, tale quid agere audere, et progeniem suam dehonore, et nomina confundere.

CAP. I.

Quare et in ea inquirere, et si tale quid factum esset, delinquentes ad ultimum supplicium trahere volumus. Verum quia et longum tempus est, neque eiusmodi delictum commissum esse credimus, si forte tale quid peccatum sit, praeteritum quidem, quomodo docuere se habeat, remittimus illis, qui Osroenam et Mesopotamiam provincias inhabitant, propter invidiam, quae in illis varie factae sunt, et maxime propter agrestem multitudinem, quae ut plurimum talia peccare dicitur, idque in praesenti forma manere viximus, nihil eorum curiose perscrutantes, quae usque ad nostram nostram sacram constitutionem hac in re forte peccata sunt, sed sancimus, ut omnis eius rei quaestio de personis et rebus ad incolas illarum provinciarum pertinentibus prohibeatur. Post legem vero nostram haec de re nuper latam si quis tale quid facere ausus fuerit, vel etiam audeat, extremis cum suppliciis subici volumus. ac sciat is, in pecuniariis poenis subsistere non velle, sed et ipsum, et uxorem, et liberos ex interestis nuptiis natos post nostram, ut dictum est, sacram constitutionem persecuturos esse, et capitis periculum et poenam pecuniariam illis inflictuuros, nemini parcentes, nec si maioris, nec si minoris sit conditionis, aut fortunae, aut sacerdotii (hoc enim durius etiam est), sed in omnes aequaliter animadvertentes solum et Romanis legibus decentem ordinem servabimus non solum substantiae partem ablatiuri, sed et totam substantiam, et membrum corporis, et si minus ferendas esse illicitas nuptias inveniamus, ipsam etiam eadem forte, nec quisquam effugere poterit, quin poenae delictum sequatur. Recta enim et quae decent sapere oportet, ceterosque ad parem aculationem excitare, nec vero ipsos quae contra leges sunt facere, et ad mutuan imitationem confugere. Haec igitur in dictis provinciis observari volumus, atque tam civiles quam militares magistratus hoc observent, efficiantque, ut poenae peccantibus imponantur. Hoc ipsum vero illis, qui in provincia sunt, iussu tuo a magistratibus illorum per programmata manifestum fieri volumus, nisi et ipsi ultimis poenis, et administrationis et substantiae amissione, si quid horum neglexerint, subdici velint.

Epi-

¹⁾ Hal. et Scrimg. — Athan. XI. 6. (Heimb. Anecd. I. p. 141 sq.) — Farsio antiqua latus non erat.

²⁾ μέσση Hal. atque ita in seqq. — ³⁾ τὰς τε νέας Hal. — ⁴⁾ διαφόρων Hal. — ⁵⁾ μετὰ τὴν ἡμετέραν διατάξιν Hal. — ⁶⁾ Emend. Homb.; ἐκ τοῦ τοῖς πέλας ἐν τοῖς Scrimg.; εἰς τὸ τὰς ποινὰς τοῖς Hal. — ⁶⁾ τοῦτο δὲ ἐπὶ τῆς χώρας Hal.

υπερόν, εἰ μὴ βούλονται καὶ αὐτοὶ ταῖς ἐσχάταις ὑποβληθῆναι ποιναῖς, καὶ ταῖς ἐκπτώσεσι τῶν ἀρχῶν καὶ τῶν οὐσιῶν, εἰ τινος τούτων ἀμελήσειαν.

Ἐ π ἑ λ ο γ ο ς .

Τὰ τοίνυν παρασιάντα ἡμῖν καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θεῖου δηλούμενα πραγματικῶ τύπου ἢ σὴ ἐνδοξότης ἔργῳ καὶ πέραι παραδοῦναι σπευσάτω ¹⁾).

¹⁾ Deest subscriptio; Biener l. c. p. 529. anno 535. vol 536. constitutionem emissam esse ex inscriptione vaticana.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ (ὁνέ. ^{α)})

Περὶ τοῦ δεῖν τὰς μητέρας ὑποκεῖσθαι ἐπιτροπικοῖς λογισμοῖς.

Ἀυτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Ἀυγουστος Βελισαρίῳ.

Π ρ ο ο ἰ μ ι ο ν .

Ἰκετηρίαν ἀντίτεινε Μάρθα ἡ λαμπροτάτη τῆ ἡμετέρῳ κράτει, περιέχουσαν, Σεργίου τοῦ τῆς μεγαλοπρεποῦς μνήμης τοῦ αὐτῆς γενομένου πατρὸς καταλειπτότος καταλειθῆναι μὲν αὐτὴν κομιδῇ ὡσαν τὴν ἡλικίαν, τὴν δὲ αὐτῆς κηδεμονίαν ὑπελείπειν Ἀξεντίαν τὴν λαμπροτάτην αὐτῆς μητέρα, καταδεμένη μὲν ἐν ὑπομημασιν, ὡς οὐ προσομιλήσοι δευτέρους γάμους, καὶ τὸν ὑπὲρ τούτου διωρισμένον τοῖς ἡμετέροις νόμοις ὄρκον παρασχομένην διοικήσασθαι τὰ πράγματα, τούτων δὲ παρ' αὐτῆς πεπραγμένον, ὥσπερ οὐδέ τινος ὄρκον παρ' αὐτῆς δεδομένου, καὶ εὐκαταφρονήτου τῆς καταλειμμένης ὑπαρχούσης περιουσίας, κατὰ τὴν ὑπ' αὐτῆς γενομένην ἀπογραφὴν μέτρια τινα δηλωθῆναι. μετὰ δὲ ταῦτα γάμον ἐλάσθαι δευτέρον, κηδεμόνα Πέτρον αὐτῆ προβαλλομένην, καὶ ἐκ τοῦ δευτέρου συνοικισίου δύο μὲν ἐσχηκέναι παῖδας, οὐχ ἰγῶσι δὲ πρὸς αὐτὴν ἐσχηκέναι τὸν μὲν καταστάνα παρ' αὐτῆς ἐπίτροπον τῆς διοικήσεως ἀποσιτῆσαι, τὸν τριεκαίδεκάτου μόλις αὐτῆς ἐπικαμβανόμενης ἐνιαυτοῦ, πείθειν δὲ κηδεμόνα τῆς δευτέρας ἡλικίας αἰτῆσαι ¹⁾, καὶ παρανοικία πείθειν διαλύσεις συγχράψαι πρὸς αὐτὴν, καὶ παντὶ λόγῳ δυναμένη κατὰ νόμους ἀρμόσειν αὐτῆ προφάσει τῶν τῆς ἐπιτροπῆς λογισμῶν κατὰ τὰς τοιαύτας ἀποπέσθαι διαλύσεις, ἐν κοιτῶνί τε οὖσαν τρηκαῖα, καὶ τῶν πραττομένων οὐδὲν ἐπισταμένην. οὐδὲ γὰρ οἷόν τε ἦν τὴν παρ' αὐτῆ καθεστῶσαν καὶ πρὸς οὐδένα εἰπεῖν τι δυναμένην περὶ τῶν κατ' αὐτῆς γινομένων, εἰ καὶ τῆς ἐπιγινομένης αὐτῆ βλάβης ἠσθάνετο, πρᾶξαι τὴν δυναμένην κολῦσαι τὰ πρὸς τὴν αὐτῆς ἐπιβουλήν μελετώμενα. τοῦ δὲ χρόνου παρασκευάσαντος αὐτὴν καὶ τὸ μελετῆν κατ' αὐτῆς αἰσθῆσθαι ²⁾, πρὸς μὲν τὴν μητέρα τοιῶν χρήσασθαι παρακλήσεις, ὥστε μηδὲν τῶν κατ' αὐτῆς πραχθέντων ἀποχρησασθαι, τὰ δὲ πρόποντα μητρὶ περὶ αὐτὴν ἐπιδείξασθαι, καὶ τὴν τῶν πατρῶων αὐτῆ πραγμάτων ἀποκατάστασιν ποιήσασθαι, κατὰ τῶ νόμῳ δοκεῖ, τὴν δὲ τοῖς ἐκ τοῦ δευτέρου γάμου γενομένοις παισὶν ἐαυτὴν ὄλῳν ἐκδοῦσαν οὐδὲ τοῖς τοιοῦτοις προσέσθαι ³⁾ λόγους, τούναντίον μὲν οὖν τὴν θεῖαν ἡμῶν προσέσθαι νομοθεσίαν, περιέχουσαν μὴ δύνασθαι κατ' αὐτῆς τοῖς τῆς ἀποκαταστάσεως χρήσασθαι δικαίσις, οὐδὲν μὲν τοιοῦτον περὶ τῶν μητέρων τῶν ἀναδεξαμένων τὴν τῶν οὐκείων παίδων κηδεμονίαν καὶ δευτέρους ἀσπασζομένων γάμους θεσπίζουσαν, ἐπ' ἄλλοις δὲ τισὶν ὄροις τε καὶ τρόποις παρὰ τῆς ἡμετέρας εὐσεβείας ἐκφωνηθεῖσαν ⁴⁾. καὶ διὰ τοῦτο τὴν Ἰκετηρίαν ἡμῖν ἀντίτεινεν, ἐφ' ᾗτε καὶ τὴν διάνοιαν τῆς θεῖας νομοθεσίας σαφῆ τε καὶ ἀναμφισβήτητον καταστήσαι,

Epilogus.

Quae igitur nobis placuerunt et sacra hac pragmatica lege declarantur gloria tua effectui et fini dare studeat.

Novella CLV.

UT MATRES RATIONIBUS TUTELAE SUBIACEANT.

Imperator Iustinianus Augustus Belisario

Praefatio.

Supplicationem clarissima Martha potentiae nostrae obtulit, qua continebatur, Sergium magnificae memoriae, patrem suum, quum morceretur, ipsam quidem in tenera aetate constitutam reliquisse, clarissimam vero matrem suam Auxentiam, quae apud acta dixisset, se ad secundas nuptias non venturam, tutelam susceperisse, et praestito iureiurando legibus nostris hac de re definito bona administrasse; his autem ab ipsa peractis, quasi nullum iusiurandum praestiterit et adspersibilis substantia relicta esset, pauca quaedam in inventario a se confecto designasse, postea vero secundas nuptias contraxisse, quum Petrum ipsi tutorem nominasset, et duos quidem ex secundo illo matrimonio habuisse liberos, quum vero non recte erga ipsam affecta esset, tutorem ab illa constitutum ab administratione destituisse, postquam vix decimum tertium annum ingressa esset, suasisse autem, ut curatorem secundae aetatis peteret, et statim suasisse, ut pro se pactionem conseriberet, omnique actioni, quae secundum leges propter tutelae rationes ipsi competere possent, tali transactione renunciaret, se autem, quum in cubiculo tum esset, plane ignaram fuisse eorum, quae gerebantur. Neque enim fieri potuisse, cum apud illam esset, nec cuiquam de iis rebus, quae adversus ipsam gerebantur, aliquid dicere possent, licet damnum sibi illatum sensisset, aliquid eorum facere, quibus impediret, quae ad ipsius insidias excogitata essent. Quum vero tempus efficeret, ut quae adversus se agitata essent, sentiret, se precibus quidem usam esse apud matrem, ne iis, quae contra se facta essent, abuteretur, sed ea sibi praestaret, quae matrem deceant, atque paterna bona, quemadmodum legi placet, sibi restitueret, illam vero liberis secundi matrimonii totam se tradentem nullum sermonibus illis reliquisse locum, e contrario vero sacram nostram obiecisse legem, quae continent, non posse se contra ipsam restitutionis iure uti, quum ea quidem nihil tale de matribus liberorum suorum tutelam suscipientibus et secundas nuptias amplectentibus sanciat, sed in aliis terminis et modis a pietate nostra publicata sit. Et propterea supplicavit nobis, ut et mentem sacrae legis manifestam atque indubitatam redderemus, nec mater ipsius Auxentiae abutens iis, quae illa continentur, res a patre relictas in proprium lucrum converteret.

Cap. I.

¹⁾ Hal. et Scrimg. — Athan. XIII. 3. (Heimb. Anecd. I. p. 145 sq.) — Incerti cuiusdam auctoris epitomen ed. Heimb. Anecd. I. p. 267. — Fersio antiqua latina non extat.

²⁾ ζητῆσαι Hal. — ³⁾ αἰσθάνεσθαι Hal. — ⁴⁾ ἐπ' ἄλλοις — ἐκφωνηθεῖσαν om. Hal.

στῆσαι, καὶ μὴ τοῖς αὐτῇ περιεχομένοις ἀποχω-
μένην Λύξινταν τὴν αὐτῆς μητέρα τὰ καταλει-
ψθέντα ἐκ τοῦ πατρὸς πράγματα κέρδος οἰκίαν
ποιήσασθαι.

Κε φ. ε΄.

CAP. I.

Ταῦτα τοίνυν τῆς λειψρίας ἔχουσης, εἰκότως
πρὸς τόνδε τὸν θεῖον πραγματικὸν εἶδομεν τύπον,
δι' οὗ θεσπιζομένη, τῆς θείας ἡμῶν νομοθεσίας οὐ-
δεμίαν ποιομένης μνήμην περὶ τῶν ἀναδιεξαμένων
ἐπιτροπῆν τῶν οἰκίαν παίδων καὶ δευτέρον ἀνελο-
μένων γάμον, μὴ λείπειν Λύξινταν τῇ λαμπροτάτῃ
κεχορησθαι τῇ αὐτῇ θείᾳ ἡμῶν νομοθεσίᾳ διὰ τὰς
εἰρημέναις αἰτίας καὶ τὴν τῶν ὑπομημάτων πράξιν,
καὶ ἣν τὴν ἐπιτροπὴν Μάρδας τῆς αὐτῆς θυγατρὸς
ἀνεδέξατο, δεικνύσαι τε ¹⁾ τὸν τοῖς νόμοις διωρι-
σμένον αὐτὴν παρασχεῖν ὄρκον, ὡς δευτέροις οὐχ
ὀμιλήσει γάμοις, καὶ ὡς τῶν ὄρκων περιφρονήσασα
συνφάσῃ μὲν ἀνδρὶ δευτέρῳ, καὶ παῖδας ἐξ αὐτοῦ
ποιήσασθαι, διαλύσει ὑπὲρ τῆς τῶν πραγμάτων
ἀποκαταστάσεως παρεσκεύασιν εἰς ἑαυτὴν ἐκδέσθαι
Μάρδαν τὴν λαμπροτάτην αὐτῆς θυγατέρα. Δύνα-
σθαι δὲ πᾶσαν ἔχειν ἀδίκαν θεσπιζομένην Μάρδαν
τὴν λαμπροτάτην τῷ δικαίῳ τῆς ἀποκαταστάσεως
χρησασθαι, γάσκουσαν εἶναι καὶ νῦν οὕτω ἑαυτὴν
ἐπιβῆναι τοῦ ἰκχοῦ ²⁾ τῆς ἡλικίας ἔτους, καὶ οὐ-
δὲν ἀντικειμένης αὐτῇ τῆς θείας νομοθεσίας τῆς
πρὸς ἡμῶν μὲν τειθείας, θεσπιζούσης δὲ τοὺς παῖ-
δας μὴ δύνασθαι κτῆα τῶν οἰκίαν γονέων τῷ τῆς
ἀποκαταστάσεως χρησασθαι δικαίῳ, μηδὲ τοὺς ἀπε-
λειψθέντος κατὰ τῶν οἰκίαν πατρῶνων, διὰ τὸ περὶ
τῶν ἀναδιεξαμένων τὴν τῶν οἰκίαν παίδων ἐπιτρο-
πὴν τὸν νόμον μηδὲν διαλλάττειν, τοὐναντίον δὲ
καὶ ἑτέραν θείαν ἡμῶν νομοθεσίαν μετὰ ταῦτα φρο-
ιῆσαι, θεσπιζούσαν τοὺς καθισταμένους ἐπιτρόπους
μὴ ἄλλως ἢ τῶν νέων ³⁾ ἐπιτροπὰς ἀναδέχασθαι,
πρὶν ἂν ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἑαυτῶν προβολῆς κατὰ-
θῶντο, μὴ τοὺς νέους καταλιμπανεῖν ἀδφγενδεύτους,
καὶ εἰ συμβαῖη καὶ μητέρα τῶν οἰκίαν παίδων ἐπι-
τροπὴν ἀναδέξασθαι, καὶ αὐτὴν τοῦτο πράττειν, καὶ
πᾶσιν ἐνέχεσθαι τοῖς ἐπιτροπικοῖς λόγοις, καὶ εἴπερ
ἔτιμον βουλῆσει τοῖς ἑαυτῆς προβάλλεσθαι πιασί,ν,
οὐκ ἂν κινδύνῳ καὶ τῶν ὑπαρχόντων αὐτῇ πραγμά-
των τοῦτο ποιεῖν. Ὡστε κἀνατῶν τρόποις ἕκαστι
προσέκειν Μάρδαν τὴν λαμπροτάτην, εἴπερ δεῖξει
μὴ παρφαχθέναι τοὺς χρόνους, ἐν οἷς οἱ περὶ τῆς
ἀποκαταστάσεως ἀρμοῦντο αὐτῇ λόγοι, καὶ τῇ
ἀποκαταστάσει χρησασθαι, καὶ τοῖς ἄλλοις ἕκαστι,
οἷς οἱ ἡμέτεροι νόμοι τοῖς ἐπ' ἀτελοῦς ἡλικίας οὖσι
πᾶσι ⁴⁾ διδοῦσαι παρῆσταν τε καὶ βοήθειαν. φυλάτ-
τεσθαι μὲν γὰρ καὶ τὸ ἡμέτερον θεσπιζέει κράτος
τὴν ὑφειλομένην τοῖς γονεῦσι παρὰ τῶν παίδων
αἰδῶ, καὶ πᾶσαν τιμὴν τε καὶ θεραπείαν, ἐν ᾧ
μηδὲ μὲν βλάβη παρ' αὐτῶν κατ' ἐκείνων γένοιτο,
τοὺς δὲ τῶν ἐκ τοῦ προτέρου γάμου παίδων ὑπερ-
ορᾶν οὔτε ὄσιον εἶναι κρίνομεν, οὔτε ἄλλως προσή-
κειν τὰ ἐκ τῆς πατρῶας ⁵⁾ περιουσίας εἰς αὐτοὺς
περιεχόμενα πράγματα τοὺς τοιαύτας μητέρας δύ-
νασθαι κέρδος οἰκίαν, ἢ τῶν κατὰ δευτέραν τάξιν
αὐταῖς συνοικησάντων, καὶ τῶν ἐκ τῶν τοιούτων γε-
νομένων συνοικησίων παίδων ποιήσασθαι.

Επι-

Quum igitur haec contineret supplicatio, merito ad
sacram hanc pragmaticam sanctionem respeximus, quae
sanctimus, quoniam lex nostra nullam eorum mentionem
facit, quae tutelam liberorum suorum suscipiant et se-
cundas nuptias eligant, non licere clarissimae Auxen-
tiae eadem sacra nostra lege uti propter dictas cau-
sas actorumque confectionem, ex qua tutelam Marthae
filiae suae suscepit; palam vero esse, eam iustitrandum
legibus definitum, ad secundas nuptias se non esse ven-
turam, praestitisse, et tanquam contemtricem iuris-
randi alii viro se immixisse, liberisque ex eo suscepti
effecisse, ut de restitutione rerum clarissima eius filii
Marthae pactionem ipsi exponeret. Sanctimus ergo, ut
clarissimae Marthae iure in integrum restitutionis
omnino uti liceat, quippe quae etiam nunc vicesimum
aetatis annum se nondum ingressam dicit, nullatenus
illi obstante sacra lege a nobis lata, quae sancit,
non posse liberos contra parentes suos, nec liberos
contra patronos suos in integrum restitutionis iure uti,
quum lex de iis, qui liberorum suorum tutelam susci-
perint, minime loquatur, contra vero, alia quoque sacra
lex a nobis postea lata sit, quae sancit, ut tutores
constituti non aliter minorum tutelam suscipiant, nisi
si creationis suae tempore testati fuerint, se minores
indefensos non relicturos, et si matrem etiam liberorum
suorum tutelam suscipere contingat, ea quoque haec
faciat, omnibusque tutelae rationibus subiacent, et si
alium velit liberis suis constituere, suo et rerum ma-
triam periculo id faciat. Quare etiam hic omnino con-
venit, ut clarissima Martha, si tempora, intra quae
restitutionis iura ipsi competunt, non praeteriisse cen-
derit, et restitutione, et reliquis omnibus iuris,
quibus leges nostrae omnibus, qui imperfectae sunt aet-
atis, veniam et auxilium concedunt. Potentia quidem
nostra sancit, ut reverentia parentibus a liberis debita,
omnisque honor et cultus servetur, siquidem nullum ad
his damnatum illis inferatur, liberos vero prioris matri-
monii negligi nec fas esse putamus, nec alias con-
venire, ut res, quae ex paterna substantia ad eos pe-
venerunt, eiusmodi matros possint vel sibi, vel secun-
dis maritis liberisque ex eiusmodi matrimonio nata
lucrare.

Epi-

¹⁾ δεικνύσαι τε prop. Homb.; Hal. aliter totum
osum distinguit: νομοθεσίᾳ. Διὰ δὲ τὰς εἰρ. —
ἀνεδέξατο, δεικνύσαι τε etc. — ²⁾ ἰκχοῦ πεμπλοῦ

Hal. — ³⁾ τῆς τῶν οἰκίαν παίδων Hal. — ⁴⁾ κατὰ
Hal. — ⁵⁾ Hal., Athon.; πατρῶων Scring.

Ἐπίλογος.

Τὰ τοίνυν παραστάνα ἡμῖν καὶ διὰ τοῦδε τοῦ Θεοῦ δηλούμενα πραγματικοῦ τύπου ἢ σὴ ἐνδοξότης ἅμα τῷ μακαριωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ τῆς Θεουπολιτικῆν ἔργῳ καὶ πέρατι παραδοθῆναι σπουδασάτω. Dat. Kal. Februar. Constantinop. DN. Iustiniano PP. Aug. . . . . V. C. Cons. ¹⁾.

¹⁾ Biener I. c. p. 529. coniecit anno 540, editam esse const.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ γρς.²⁾

Περὶ τῆς μεριζομένης γονῆς τῶν γεωργῶν.

Προοίμιον.

Οἱ τὰ πράγματα πράττοντες τῆς κατὰ Ἀπάμειαν ἐπιγωιάτης ἐκκλησίας ἐδίδαξαν γεωργοὺς τισιν ἐτέροις προσήκοντας γεωργίαισιν αὐτῶν συναφθῆναι καὶ παιδοποιήσασθαι, καὶ ἤησαν ἀποδοθῆναι ¹⁾ αὐτοῖς καὶ τοὺς γεωργοὺς καὶ τοὺς τούτων παῖδας, τῇ μητρὶ γαστρὶ κατακολουθοῦντας. Ἀλλὰ εἰκόασιν ταῦτα αἰτούντες μὴ εἰδέναι τὴν ἡμετέραν διάταξιν τὴν ἐναγχος φρονησασαν ὅ τι βούλεται.

Κεφ. α'.

Εἰ μὲν γὰρ ἐλεύθεροί τινες ἐναπογράφοις συνοικήσαιεν, κατὰ τοὺς τῇ διατάξει περιεχομένους λογισμοὺς ἀκολουθεῖν ²⁾ τὰ βρέφη τῇ μητρὶ, ἔνθα εἰς ἐλεύθερον οὐκ ἔρχονται, εἰ δὲ γεωργοὶ εἰεν, οὐκ εἴ τι τῇ διατάξει παντελῶς ἐκείνη γίνεται χώρα, ἀλλὰ καθάπερ ἐναγχος ἐψηφισάμεθα καὶ ἐνομοθετήσαμεν, ἡ γονὴ μερίζεται. καὶ εἰ μὲν ἴσος ἐστὶν ὁ τῶν ἐχθέντων ἀριθμὸς, εἰς δύο μερίζεται, εἰ δὲ ἄρισος, ἢ καὶ εἰς μόνος ὁ τεχνεὶς, τμηκαῦτα ἡ γαστήρ ἔχει τὸ πλεον, διότι καὶ μᾶλλον ἐμόχθησε. καὶ εἰς μὲν ὧν ὁ παῖς ἀκολουθεῖ τῇ μητρὶ, τριῶν δὲ ὄντων τῶν τεχθέντων οἱ δύο ἢ αἱ δύο τῆς μητρὸς ἔσονται ³⁾, ὁ μὲς δὲ τῇ τοῦ διαπτότου τοῦ πατρὸς ἀκολουθήσει διασποταίῳ, καὶ οὕτως δὲ τὸ περιττόν, καθάπερ ἐκπόντος ἐφθήμεν, ἡ γαστήρ ἔξει. Καὶ κατὰ τοῦτο καὶ οἱ Ἀπαμειὺς μεριστέαν ἔσεσθαι τὴν γονὴν γνωσκέτωσαν, ἵνα τὸ ἐν πολλοῖς στασιαζόμενον χρόνοις μᾶθωσιν ὡς ὑφ' ἡμετέραν γέγονε νομοθεσίαν ⁴⁾.

ΔΙΑ-

Epilogus.

Quae igitur nobis placuerunt et sacra haec pragmatica lege declarantur gloria tua simul cum beatissimo Theopolltanorum archiepiscopo operi et effectui dare studeat.

Novella CLVI.

DE PROLE RUSTICORUM DIVIDENDA.

Praefatio.

Qui negotia sanctissimae Apamiensis ecclesiae gerunt, docuerunt nos, ad alios quosdam pertinentes rusticos se rusticis suis mulieribus iunxisse liberosque procreasse, et petierunt, ut et rustici, et illorum liberi ventrem maternum sequentes sibi restituerentur. Sed qui haec petunt nescire videntur, quid constitutio nostra, quae nuper prodit, sibi velit.

CAP. I.

Nam si quidem liberi aliqui adscriptitiis se iungant, secundum rationes in constitutione comprehensas liberi matrem sequuntur, unde ad libertatem non perveniunt, si vero rustici sunt, non amplius constitutioni omnino locus est, sed quemadmodum nuper decrevimus et sancivimus, proles dividitur. Et si quidem numerus liberorum aequalis est, in duas partes dividitur, sin autem inaequalis, vel etiam unus solum natus est, tum venter plus habet, quoniam et plus laboravit. Et unus quidem si est filius matrem sequitur, si vero tres nati sunt, duo vel duae erunt matris, unus vero domini patris sequetur potestatem, atque ita semper imparem numerum, sicut ante diximus, venter habebit. Et secundum haec Apamienses etiam sobolem dividendam esse sciunt, ut id, de quo longo tempore dubitatum est, legislatione nostra compositum esse discant.

No-

²⁾ Hal. et Scrimg. — Athan. XVIII. 5. (Heimb. Anecd. I. p. 166.) — Versio antiqua latina non extat.

¹⁾ ἀποθεῖναι Hal. — ²⁾ ἀκολουθήσει Hal., quod praefendum est aut ἀκολουθεῖν mutandum in ἀκολουθεῖ. — ³⁾ τῇ μητρὶ ἔπονται Hal. — ⁴⁾ Subscriptio deest; Biener I. c. p. 529. hanc const. Novella 162. posteriorem putat, latam igitur esse post annum 539.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ (ῥβ.)

Περὶ τῶν ἐν ἀλλοτρίοις χωροῖς γαμούντων γεωργῶν.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Λαζάρῳ, κόμητι τῆς Ἰω.

Προοίμιον.

Ἐκ τῶν εἰς ἡμᾶς διαφόρως ἀνηγεμένων πλημμελεῖσθαι τι κατὰ τὴν μέσῃ¹⁾ τῶν ποταμῶν καὶ πρὸς γὰ τὴν Ὀσροηνὴν ἐπαρχίαν ἐμάθομεν τῶν ἡμετέρων ἀνάξιον χρόνον. συνειδίσθαι μὲν γὰρ αὐτοῖς τοῖς ἐκ διαφορῶν ὠρμημένους χωρίων γάμους πρὸς ἀλλήλους συμβάλλειν, νῦν δὲ ἢ πειρᾶσθαι τοὺς δεσπότης τοὺς γάμους διαλύειν ἢ δὴ πραχθέντας, ἢ τοὺς γενομένους παῖδας τῶν γονέων ἀφέλκειν, κἀντεῦθεν ὄλον τὸ τῶν τόπων ἐκείνων ταλαιπωρεῖσθαι γεωργικῶν, διαιρουμένων ἐκ βλας ἀνδρῶν²⁾ τε καὶ γυναικῶν, ἀφελκομένης δὲ γονῆς ἐκ τῶν παραγαγόντων εἰς φῶς, καὶ μόνης ἡμετέρας εἶναι τὸ πρᾶγμα προνοίας.

Κεφ. α΄.

Θεσπίζομεν τοίνυν, τοῦ λοιποῦ μὲν τοὺς τὰ χωρία κεκτημένους ὡς ἂν ἐδέλοιοιεν παραφυλάττειν τοὺς γεωργούς, ὅσοι περ αὐτοῖς κατὰ τὸν νόμον προσήκουσιν, ὡς μὴ γάμους πρὸς τοὺς ἐξ ἑτέρων ὠρμημένους συμβάλλειν, τοὺς δὲ μέχρι νῦν γενομένους γάμους εἶναι κυρίους, καὶ μηδένα δύνασθαι³⁾ διασπᾶν τοὺς ἤδη συναφθέντας κατὰ τὸ κρατοῦν πρότερον ἔθος, ἢ γεωργεῖν⁴⁾ προσήκουσαν αὐτοῖς ἀγκαλιέσθαι γῆν, ἀλλὰ μηδὲ τῶν γονέων ἀφαιρέσθαι τοὺς παῖδας προφασί τυχῆς γεωργικῆς. Ἄλλα πᾶν εἴ τι τοιοῦτον ἤδη γινόμενον ἔτυχεν, ἐπανορθώσεις⁵⁾ τε καὶ τοῦτο καὶ ἀποδοθῆναι παρασκευάσεις, εἴτε κείδας ἀφαιρέθῃναι συμβέβηκεν, εἴτε καὶ γυναικας, τοῖς τε γονεῦσιν, ἢ⁶⁾ καὶ τοῖς συνοικοῦσι φαρμέν, τοῦ ποιῆσαι τι τοιοῦτον πρὸς τὸν ἔπειτα χρόνον θαρρόθυτος καὶ περὶ αὐτὸ κινδυνεύοντος τὸ χωρίον. Ἄλλ' ἀπαλαττέσθω τὰ συνοικίσι τοῦ νῦν ἐπιτεθεμένου δέους, καὶ οἱ γονεῖς τοὺς παῖδας ἐχέτωσαν ἐκ ταύτης ἡμῶν τῆς κελύσεως, οὐ δυναμένων ἀκριβολογεῖσθαι τῶν τὰ χωρία κεκτημένων, καὶ ἀφῆλκειν ἢ τοὺς συναλλάξαντας, ἢ τοὺς παῖδας. ὁ γὰρ δὴ τοιοῦτό τι ποιῆσαι πειρώμενος, καὶ περὶ αὐτὸ κινδυνύσει τὸ χωρίον, φ' δῆθεν πειρᾶται τοὺς γεωργούς ἐκδικεῖν.

Ἐπίλογος.

Τὰ τοίνυν παραστάνια ἡμῶν καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θελοῦ πραγματικῶς δηλούμενα τύπου ἢ σὴ μεγαλοπρέπεια, καὶ ἢ παιδομένη σοὶ τάξις, καὶ ὁ κατὰ καιρὸν τῆς αὐτῆς ἀρχῆς ἠγησόμενος, εἰς ἔργον ἀχθῆναι καὶ παραφυλαχθῆναι προνοησάτω, trium librarum auri⁷⁾ ποινῆς ἐπιχειμένης κατὰ παντός τοῦ ταῦτα παραβαίνειν ἐπιχειροῦντος. Dat. Kal. Maii, Constantinop. imp. DN. Iustiniano PP. Aug. Belisario V. C. Cons. [535.]

ΔΙΑ-

Novella CLVII.

DE RUSTICIS, QUI IN ALIENIS PRAEDIIS NUPTIAS CONTRAHUNT.

Imperator Iustinianus Lazaro, Comiti Orientis.

Praefatio.

Ex iis, quae varie ad nos relata sunt, in Mesopotamia et insuper in Osroëna provincia indignum quid temporibus nostris committi didicimus. Consuetudinem enim illorum quidem esse, ut ex diversis praediis orti nuptias contrahant, nunc vero dominos conari nuptias iam contractas dissolvere, vel liberos natos a parentibus abstrahere, indeque omnes rusticos illorum locorum misere affligi, viris et mulieribus per vim divisus, mole vero ab iis, qui in lucem eam produxerunt, abstracta, et negotium ad solam nostram providentiam pertinere.

CAP. I.

Sancimus igitur, ut in posterum quidem praedium domini rusticos suos, quicumque ad eos ex lege pertinent, prout voluerint custodiant, ne cum iis, qui ex aliis praediis orti sunt, nuptias contrahant, nuptias vero adhuc contractae ratae sint, nec quisquam possit eos, qui iam iuncti sunt ex more qui antea obtinuit divellere, vel cogere, ut terram ad ipsos pertinentem colant, sed nec liberos a parentibus praetextu rusticae conditionis abstrahere. Quin etsi tale quid iam factum sit, id emendabis et restitui iubebis, sive liberos abstrahi contigerit sive uxores, a parentibus dicimus, vel etiam a maritis, atque is, qui in posterum tale quid facere audeat, de ipso etiam praedio periclitabitur. Sed matrimonia a metu nunc imminente liberentur, et parentes liberos ex hac nostra iussione habeant, neque possint praediorum possessores subtiliter disputare, et vel matrimonio iunctos, vel liberos abstrahere. Qui enim tale quid facere ausus fuerit, etiam de ipso praedio periclitabitur, cui scilicet rusticos vindicare censatur.

Epilogus.

Quae igitur nobis placuerunt et sacra hac pragmatica sanctione declarata sunt magnificentia tua, tibi que obtemperans cohors, et qui pro tempore eandem magistratum geret effectui dari et observari studeat, atque trium librarum auri poena ei, quicumque haec violare nititur, immineat.

Ne-

¹⁾ Hal, et Serimg. — Athan. XVIII. 6. (Hesimb. Anecd. I. p. 166 sq.) — Versio antiqua latina non est.

²⁾ μέσων Hal. — ³⁾ κἀντεῦθεν ὄλον τὸν τόπον ἐκείνον ταλαιπωρεῖσθαι, γεωργικῶν διαιρουμένων ἐκ μιᾶς ἀνδρῶν Hal. — ⁴⁾ γεωργούς, καὶ μηδένα δύνασθαι Hal. (om. vell.) — ⁵⁾ τὴν bene inserit Hal.

⁵⁾ ἐπανορθώσεις Hal. — ⁶⁾ ἢ om. Hal. — ⁷⁾ trium librarum auri (ἦτοι τριῶν λιτρῶν χρυσίου) Serimg.; τριῶν λιτρῶν χρυσίου Hal.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρηγ^α)

Περὶ τοῦ παραπέμπεσθαι τὸ τῆς διασκέψης δικαίον καὶ ἐπὶ ἀνήθων.

Προοίμιον.

Ἀφίσις ἡμῖν ἀνεγνωσθῆ^α) Θέκλας τῆς καὶ Μανουῆς^β), διδάσκουσα Θέκλιαν νινὰ καταλύσαι τὸν βίον ἐπὶ Σεργίᾳ θυγατρὶ τῆν ἀνηθὸν ἠλικίαν ἀγούσῃ, ἑκαδέκα τε μόλις ἡμέρας ἐκζητήσασαν τῇ μητρὶ τὴν παιδα τελευτήσῃ ἐπὶ τῆς ἐναγχοῦ συμβάσεως τῶν ἀνθρώπων φθορᾶς. καὶ ἀδελφὴν μὲν τῆν ἡμῶν δεηθείσαν καθεστῆσαν γρηὶ τῷ Σεργίᾳ πατρὶ, Κοσμῶν δὲ τὸν Θέκλας ἀδελφὸν ἀντιποιήσασθαι τοῦ Σεργίᾳ κληροῦ, καὶ δίκην αὐτῇ ὑπὲρ τούτου λαχεῖν^γ). τὴν δὲ, ὡς ἂν γε μὴ περὶ τῶν οὐκ ὀρθῶς ἔχοντων φιλοφεικὴ, γενέσθαι πρὸς Ἰωάννην συνήγορον τῆς ἐπὶ χώρας ἀγορᾶς, καὶ πυθέσθαι τούτου περὶ τῶν νόμων τῶν τῆν ὑπόθεσιν ταύτην ὁρῶντων, καὶ κείμενον ἐν γραμμασίην ἀπόκρισιν αὐτῇ παρασχεῖν, δηλοῦντα δὲ αὐτῆς, ὡς ἐπ' αὐτὴν ὁ Σεργίᾳ φέροιο κληροῦ. διὰ ταῦτα τοίνυν Ἰωάννην αὐτὸν ἐλέσθαι τῆς ὑποθέσεως δικαστὴν, πρὸς αὐτὸς ὑπὲρ Κοσμῶ Ἀσκληπιοῦ τιμῆς ἀκριναρίου τῆς κατὰ τὴν ἔω στρατηγίδος^δ) ἀρχῆς καὶ ψῆρον Ἰωάννην παρασχεῖν ἐναντίαν, οἷς ἐν γραμμασίην ἀπεκρίνατο, χρῆσάμενον εἰς τὴν ψῆρον τῷ Θεοδοσίῳ τοῦ τῆς θείας λήξεως νόμου, τῷ λέγοντι τὸν οὐπα ἐναντίον ἐπὶ γενόμενον μὴ δύνασθαι τὸν μητροῦν οὐκιοῦσθαι κληροῦ, εἰ μὴ ἐπίτροπον ἔχοι, ἀλλ' ἐπ' ἐκείνους φέρεσθαι τοῦτον, οἷς ὑμῶσιν ἔμελλεν, εἰ μὴ πρὸς τὸν κληροῦ ὁ τελευτήσας ἀνηθὸς ὑπὸ τῶν νόμων ἐκλήθη. καὶ οὐκ εἰπεῖν ταῦτα μόνον ἐπὶ τῆς ψῆγου, ἀλλὰ καὶ παρασκευάσαι τὴν ἡμῶν δεομένην συνθήκας ἀκολουθῶς θέσσαι ἢ ψῆφῳ, καὶ ὑπαγορεύσαι ταύτας αὐτῆς πάλιν πρὸς Ἀσκληπιὸν τὸν ὑπὲρ Κοσμῶ τῆν δίκην ἀγωνιάμενον. ἦρσέ τε ἡμᾶς μὴ^ε) περιῦδειν αὐτὴν οὕτως ἀδικουμένην, μάλιστα μὲν ὡς καὶ νόμον κατὰ τὸν ἐπὶ νόμον ἡμῶν κώδικα κειμένου, κελύοντος τὸν λατῆν θανάμενον καὶ τὸν μητροῦν κληροῦ καλῶς οὐκιοῦσθαι, καὶ αὐτὸς ἕτερον ἡμῶν τεδεικόντων νόμον, βουλούμενον, ἐπειδὴν τις κληρονομίας εἰς αὐτὸν κεινέχθαι, πρὶν οὐκιοῦσθαι αὐτὴν ἢ τὴν ἐναντίαν ὑπὲρ αὐτῆς δεῖξῃ γνώμην, καταλύσῃ τὸν βίον, παραπέμψει τοῖς κληρονομίαις τοῖς αὐτοῦ ἐπὶ τούτῳ τῷ κληροῦ τὸ τῆς διασκέψης δικαίον. τὸν γὰρ δὴ παρ' ἡμῶν ἐναγχοῦ τεδεικόμενον νόμον μίαν ἐπὶ τῶν κληρονομιῶν ἀδυνατίοις τε καὶ κοινάτοις παρεχόντα τᾶσιν μὴ χώραν ἔχειν ἐπὶ ταύτης τῆς ὑποθέσεως, πρεσβυτέρως οὔσης τῆς ἡμέρας^ς), ἐξ ἧς ὁ νόμος ἐκτελεύσῃ κρατεῖν.

Κεφ. α'.

Θεσιζόμεν τοίνυν τὴν ἐνδοξότητα τὴν σὴν, εἰ ταῦτα οὕτως ἔχοντα εἴροις, βοηθῆσαι τῇ δεηθείσῃ, καὶ φυλάσαι τὸν νόμον αὐτῇ τὸν ἡμέτερον τὸ τῆς διασκέψης αὐτῇ παρεχόντα δικαίον, ὡς Σεργίᾳ, πρὶν ἐναντίον παρελθεῖν ἐπιτελευτήσασθαι τῇ οὐκιοῦσθαι, βουλομένη τε τὸν τῆς μητροῦς Σεργίᾳ οὐκιοῦσθαι κληροῦ παρασχεῖν, οὐδὲ γὰρ ἂν τις ἐναντίον εἴποι^ς) τὸν τε Θεοδοσίῳ τοῦ τῆς εἰσεβόδης λήξεως, τὸν τε ἡμέτερον νόμον, κατ' αὐτὸ μὲν κειμένους τὸ βιβλίον, ἡμῶν δὲ μηδὲν ἐναντίον ἐν αὐτῷ κείσθαι, δι' ἧς ὑπὲρ αὐτοῦ τεδειχάμεν διατάξεως, ἰσχυρισάμενων. Ἀλλὰ κρατεῖται μὲν ὁ ἡμέτερος ὑπὲρ τῆς παρού-

Novella CLVIII.

UT IUS DELIBERANDI ETIAM AD IMPUBERES TRANSMITTATUR.

Praefatio.

Supplicatio nobis innotuit Theclae, quae etiam Mano vocatur, quae declarat, Theclam quandam vitam finisse relicta filia Sergia impuberem aetatem agente, quum vero vix sedecim dies matri supervivisset, filiam obiisse ex contagione illa, quae nuper homines invasit, et sororem quidem, quae nobis supplicavit, se patri Sergiae fuisse dicit, Cosmam autem Theclae fratrem hereditatem Sergiae vindicasse, eoque nomine in ius se vocasse; se vero, ne de iis, quae se recte non habent, contenderet, Ioannem advocatum fori provincialis adisse, et de legibus, quae hanc causam respiciant, interrogasse, illumque in scriptis responsum ipsi dedisse, quo declaravit, Sergiae hereditatem ad ipsam deferri. Ea de causa igitur iudicem causae elegisse ipsum Ioannem, Cosmae partes agente Asclepio scriuario quodam militaris per Orientem magistrutus, et protulisse Ioannem sententiam contrariam iis, quae in scriptis responderat, usum ad sententiam suam lege Theodosii pie memoriae, quae dicit, non posse eum, qui nondum septem annos natus sit, maternam hereditatem vindicare, si tutorem non habeat, sed eam illis deferri, quibus compositura erat, si defunctus impubes ad hereditatem a legibus vocatus non esset, neque haec solum dixisse in sententia, sed etiam effecisse, ut quae nobis supplicavit pacta sententiae congruenter faceret eademque ipsa rursus Asclepio, qui pro Cosma causam agebat, nuntiasset; petiit vero a nobis, ne ipsam iniuria sic affectam negligere, maxime quidem quum etiam lex in codice, qui a nobis nomen habet, posita sit, quae iubeat eum, qui dari possit, maternam quoque hereditatem recte acquirere, et rursus aliam legem posuerimus, quae vult, ut, si quis hereditate sibi delata, antequam eam vindicet, vel contrariam de ea ostendat sententiam, moriatur, ad heredes suos de hac hereditate ius deliberandi transmittat. Legem enim nuper a nobis latam, quae agnatis et cognatis eundem in hereditatibus locum concedat, in hoc casu locum non habere, quum antiquior sit eo die, ex quo lex vulere iussa est.

CAP. I.

Sancimus igitur, ut gloria tua, si haec ita se habere invenerit, supplicanti auxilium ferat, eique legem nostram servet, quae ius deliberandi illi praebet, quippe Sergia antequam annus praeiret post matrem suam mortua, atque Sergiae matris hereditatem acquirere volenti eam praebere. Neque enim quis Theodosii pie memoriae nostramque legem in eodem libro positam sibi contrariam esse dicat, quum nihil in eo contrarii positum esse, in constitutione illa affirmaverimus, quam illi praemisimus. Sed obtineat quidem lex nostra in hoc casu, illisque, quae ei, de quo quaeritur, similes sunt, Theodosii vero pie memoriae lex obtineat, in quibus

^α) Hal. et Scrimg. — Athan. IX. 13. (Heimb. Anecd. I. p. 107.) — Versio antiqua latina non exstat.

^β) ἀνεγέθη Hal. — ^γ) Μανουῆς Hal.; Μάν-
νους Athan. — ^δ) λαβεῖν Hal. — ^ε) Hal.; στρα-
τηγίδα Scrimg. — ^ς) μὴ om. Hal. — ^ς) Egregia

Cuiacii (expos. l. n.) emendatio, cf. Nov. 118. c. 6.;
τῆς ἡμετέρας Scrimg., Hal. — ^ς) ἐναντίως ἔχειν
εἶποι Hal.

παρουσης υποθέσεως, επί τε τῶν παρακλησιῶν τοῦ ζητουμένου θέματος νόμος, κρατεῖται δὲ ὁ Θεοδοσίου τοῦ τῆς θαλάσσης λήξεως, ἐπ' ὧν ἐναντὸς ἐφθάσε παρελθεῖν, καὶ ὁ τῆς διασκέψεως ἐξέπεισε χρόνος. αἱ γὰρ γεγραμμένα μετὰ τὴν ψήφον συνδῆσαι πρὸς ἐλεύθερον ¹⁾ γενόμεναι τὸν μηδὲ προσπορίζειν δυνάμενον πρόδηλον, ὡς οὐδεμίαν ἀγωγὴν δεδάκασαι Κοσμά περὶ τῶν κατ' αὐτὴν ὁμολογημένων. Dat. prid. Id. Iul. Constantinop. DN. Iustiniani PP. Aug. . . . . ²⁾.

quibus annus praeteriit, et tempus deliberandi elapsus est. Pacta enim post sententiam conscripta cum libero, qui nec acquirere potuit, inita Cosmae nullam actionem ad ea, quae ipsi in iis concessa sunt, dedisse, manifestum est.

¹⁾ ἕτερον Hal. — ²⁾ Secundum Athan. scripta est const. ante 14. Idus Iul. imp. Iustiniani anno 13. (1) post cons. Basilii anno 4. Ex ultimo igitur nu-

mero patet anno 545. emissam esse const., priorem autem corruptum esse conspicitur ex prooemii verbis, ubi contagionis (anni 541 — 542.) mentio fit.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ (98^α).

Ἔστω τὰς ὑποκαταστάσεις μέχρι ἐνδὸς βαθμοῦ ἴσισταθαι.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Πέτρον, τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ τῶν ἱερῶν πραιτωρίων ¹⁾.

Προοίμιον.

Τοσοῦτον ἡμῖν φιλανθρωπίας περίεστιν, ὥστε μηδὲ τὰς ἰδιωτικὰς ὑποθέσεις, ὅσαι δοκοῦσιν ἡμῖν ζήτησιν ὑπερβαίνειν δικαστικὴν, νόμοις ἡμετέροις διορθεῖν ἀπαξιούν, ὡς μὴ ὑπόθεσιν ἰδιωτικὴν ὑπερβαίνουσαν ἀκοὴν εἰς δικαστήριον φερομένην μακροῦ τούτῳ ἀμφισβητοῦντας παραδιδόναι τριβῆ. Ἀλέξανδρος τοίνυν ὁ ἐνδοξότατος ἀνήγαγα πολλὰς ἡμῖν, Ἰδίον τὸν τῆς ἐνδόξου μνήμης αὐτοῦ πατέρα γράφοντα διαθήκας θῆμαι χρησασθαι τοῖσι. Βούλομαι δὲ καὶ κελεύω τοὺς ἑμοὺς κληρονόμους, Κωνσταντῖνον μὲν τὸν λαμπρότατον τὴν ἀφορισθεῖσαν αὐτῷ οἰκίαν μετὰ πάντων τῶν καθὰ προέγραπται συναφθέντων αὐτῇ δικαίων, καὶ τὸ προάστειον τὸ ἐν τοῖς Κωπαρίοις μετὰ πάντων καθὰ προέγραπται τῶν διαφερόντων αὐτῷ δικαίων, καὶ τὴν οἰκίαν τὴν ἐν Ἀντιοχείᾳ τὴν ²⁾ κατὰ Ἀμμιανόν, Ἀνθέμιον δὲ τὸν γλυκυτάτον τὸ προάστειον τὸ ἐν Βλαχέρναις τὸ κατὰ Εὐγένιον καὶ Ἰουλιανόν τοὺς τῆς ἐνδόξου μνήμης, καὶ τὸ προάστειον τὸ ἐν τῷ ἄρχῳ τοῦ κόλπου τοῦ Σωσθένου, τὸ ποτε κατὰ Ἀρδαβούριον τὸν τῆς ἐνδόξου μνήμης, Καλλιόπιον ³⁾ δὲ τὸν λαμπρότατον

Novella CLIX.
UT RESTITUTIONES IN UNO GRADU SUBSISTANT.

Idem Imperator Petro, gloriosissimo Praefecto Praetorio.

Praefatio.

Tanta humanitate abundamus, ut ne privatas quidem causas, quae iudiciariam quaestionem excedunt nobis videntur, legibus nostris definire dedignemur, ne causa, quae privatam cognitionem excedit, in iudicium delata litigantes longae morae tradat. Iam igitur gloriosissimus Alexander saepe ad nos retulit, gloriosae memoriae patrem suum Hierium, quum testamentum scriberet, his verbis usum esse: Volo vero et iubeo, ut heredes mei, clarissimus quidem Constantinum designatam ei domum cum omnibus illis, sicut ante scriptum est, iuribus illi annexis, et suburbanum praedium in Copariis cum omnibus, sicut ante scriptum est, iuribus ad id pertinentibus, et domum in Antiochia ad Ammianum, dulcissimus vero Anthemius suburbanum praedium in Blachernis ad Eugenium et Iulianum gloriosae memoriae, et suburbanum praedium in promontorio sinus Sosthenii, quondam ad Ardaburum gloriosae memoriae, clarissimus autem Calliopius suburbanum praedium Bytharium seu Philothei, et clarissimus Alexander suburbanum praedium in Venetis non alienent, nec venditione, nec donatione, nec permissione,

GI. CONST. CXXVII.

DE RESTITUTIONE FIDEICOMMISSI, ET NOMINE FAMILIAE, QUOD USQUE AD QUARTUM GRADUM LOCUM HABET, ET QUOD FAMILIAE NOMINE NURUS ETIAM CONTINETUR.

(Coll. IX. tit. 8.)

Imp. Iustinianus Aug. Petro, gloriosissimo sacrorum Praetoriorum Praefecto iterum, Exconsuli et Patrio.

Praefatio. Tanta nobis humanitatis cura est, ut neque privatas cognitiones, quae videntur nobis quaestionem excedere iudicalem, legibus nostris definire dedignemur, neque cognitionem privatam excedentem audire in ⁴⁾ iudicia, per circuitus longos litigantes tradere afflictioni. Alexander igitur gloriosus suggestit nobis multoties, Hierium gloriosae memoriae, patrem suum, scribentem testamentum nominibus istis usum: Volo autem et iubeo, meos heredes, Constantinum quidem virum clarissimum deputatam ei domum cum omni, sicut superius scriptum est, continuo ei iure, et proastium, quod in Copariis est, cum omni, sicut superius

¹⁾ Hal. et Scrimg. — Athan. IX. 11. (Heimb. Anecd. I. p. 106.) — Iulian. Const. 117. — Ferrius est vetus glossata, quam verissime Alciatus (Parerg. IV. 12.) adeo ineptam et barbaram esse dicit, ut nullo modo intelligi possit. Continus (1571.) non hanc versionem sed Haloandrinam dedit, in ed. autem anni 1576. glossata illam exhibuit.
²⁾ τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων, καὶ πατρικίῳ add. Hal.; apud Athan. Μουσαῶντι, ἐπάρχῳ πόλεως inscripta est const. — ³⁾ τῇ Hal. — ⁴⁾ Καλλιόπιον Hal. — ⁵⁾ Cod. Hamb., Trid.; in om. Port., Cont.

ικον τὸ προαίτειον τὸ Βυθάριον ἦτοι τοῦ Φιλοθέου, καὶ Ἀλέξανδρον τὸν λαμπρότατον τὸ προαίτειον τὸ ἐν τοῖς Βενέτοις μὴ ἐκποιήσαι μὴ κατὰ πρᾶσιν, μὴ κατὰ δωρεάν, μὴ κατὰ ἀνταλλαγὴν, μὴ ἄλλως ὅπως δέησθε, μηδὲ ἐκβάλλειν ἢ ἀλλοτριώσαι τὸν αὐτὰς οἰκίας ἢ τὰ προγεγραμμένα πέντε προαίτεια τοῦ ἐμοῦ ὀνόματος καὶ τῆς ἐμῆς φαιμίας, ἀλλ' εἰ μὲν, ὅπερ εὐχόμεαι, γένοιτο αὐτοῖς παῖδες, καὶ ἐπὶ παῖσιν ἢ ἐγγόνοις γνησίοις ἢ καὶ φυσικοῖς τελευτήσασιν, καταλιμπάνειν ἕκαστον αὐτῶν τὸ ἀφορισθῆναι αὐτῶν προαίτειον, καὶ τὰς οἰκίας, τὴν τε διακελεύσασθαι κατὰ ταύτην τὴν βασιλῆδα πόλιν, καὶ τὴν ἐν Ἀντιοχείᾳ, παῖσι καὶ ἐγγόνοις ἕκαστον, τοῖς γνησίοις ἢ καὶ φυσικοῖς, πιστεύω γάρ, ὡς οὐκ εἰδεύσομαι οὐδὲ ἐπὶ φυσικῶν παίδων ἢ ἐγγόνων τὴν ἐμὴν διατίπασιν καὶ βούλησιν. Ἐὶ δὲ ἐπὶ παντελεῖ ἄπαίδας πάντας ἢ τινες ἢ εἰς ἕξ αὐτῶν τελευτήσῃ (ὅ μὴ γένοιτο), βούλομαι καὶ κελεύω τοὺς ἄπαίδας ἢ τὸν ἄπαίδα μέλλοντα τελευτᾶν ἀποκαταστήσαι τοῖς παροῦσιν ἢ τῶν περιόντων αὐτῶν ἀδελφῶν τὰς προγεγραμμένας οἰκίας, τὴν τε ἐνιαυθῶν, καὶ τὴν ἐν Ἀντιοχείᾳ, καὶ τὰ προδηλωθέντα πέντε προαίτεια μετὰ πάντων αὐτῶν τῶν δικαίων καὶ τῆς καθόλου περιουσίας ἀπαραιεῖται, ἀργύσεως δηλαδὴ μεταξὺ αὐτῶν τῆς εἰς τοῖς φιδεικομισσοῖς ἢ λεγάτοις Ἰκανοσσίας. βούλομαι γάρ, καὶ κελεύω μὴ ἀπαιτεῖσθαι αὐτοὺς παρ' ἀλλήλων τὰς τοιαύτας Ἰκανοσσίας, τῶν ἐπιχειροῦντων ἦτοι ἐπιχειροῦντος παρὰ τὸν ἐμὸν πατρικὸν καὶ φιλόστοργον περὶ αὐτοῦ σκοπὸν ἀπαιτεῖν τοὺς ἀδελφούς αὐτῶν ἢ τὸν ἀδελφὸν αὐτῶν Ἰκανοσσίας ἐπὶ τοῖς καλυθεῖσιν ἐκπονηθῆσαι πράγμασι παντὶ αὐτοῦ τοῦ φιδεικομισσοῦ ἐκπίπασιν ὑπομένοντος ἦτοι ὑπομενοντός. Καὶ ταῦτα μὲν ἐπὶ τῆς διαθήκης ἔπειν, γράψαι δὲ καὶ κωδικίλλον, τοιοῦτος καὶ κατ' αὐτῶν χρησάμενον θήμασι. Ἄηλον τούτων ποιῶ, διὰ περ ἡδὴ μὲν ἔγγράφως ἐθέμην διαθήκη, καὶ τὰ ἐν αὐτῇ καθ' ὃν ἐδοξέ μοι τρόπον διεκτείνωσα, καὶ βούλομαι καὶ κελεύω πάντα, ὅσα τῆ αὐτῆς διαθήκης ἐμπερέται, ἐκ παντὸς τρόπου ἰσχυεῖν, πληρῶς μόνον ἐκτείνω. Ὡς ἂν ἐν τούτῳ μοῦ τῶ κωδικίλλῳ μετατυπώσω ἢ καὶ ἀφελίμαλ τινα τῶν καταλειμμένων λεγάτων. Βούλομαι τοίνυν καὶ κελεύω τὸ προαίτειόν μου τὸ καλούμενον τὸ Κωπάρια, ὅπερ ἐν τῇ προειρημένῃ διαθήκῃ Κωνσταντίνῳ τῷ μεγαλορρηπεσιτάτῳ μοῦ ὑφ' ἀτελείῃ, δοθῆναι καὶ δια-

tionē, nec alio quocunque modo, nec abiciant aut alieni iuris efficiant ipsas domus, vel supra scripta quinque suburbana praedia mei nominis meaeque familiae; sed si quidem, quod opto, liberi illis nascantur, et relictis liberis vel nepotibus legitimis aut etiam naturalibus moriantur, quilibet illorum assignatum sibi suburbanum praedium, et domos, tam eam, quae in hac regia urbe, quam quae in Antiochia sita est, liberis et nepotibus, legitimis aut etiam naturalibus relinquat; credo enim, eos nec in naturalibus liberis aut nepotibus hanc meam dispositionem et voluntatem neglecturos esse. Si vero omnes vel aliqui vel unus ex illis nullis liberis relictis (quod absit) moriatur, volo et iubeo, orbos vel orbum, quum moriantur superstitibus vel superstiti fratri suo ante scriptas domos, tam quae hic, quam quae in Antiochia est, et ante dicta quinque suburbana praedia cum omnibus illorum iuribus, omnique instrumento sine mora restituere, cessante scilicet inter eos satisfactione, quae in fideicommissis et legatis obtinet. Volo enim et iubeo, ne illi a se invicem eiusmodi satisfactiones exigant, iis vel eo, qui contra paternam meam et piam circa eos voluntatem a fratribus suis aut fratre suo satisfactionem propter res alienari prohibitas exigere nentur vel nitetur, omnimodo fideicommissi amissionem sustineant vel sustinentibus. Et haec quidem cum in testamento dixisse, scripsisse autem et codicillum, atque his verbis in illo usum esse: Manifestum igitur facio, me scriptis iam testamentum fecisse, et quae eo continentur prout mihi visum fuit disposuisse, voloque et iubeo, ut omnia, quae illo testamento continentur, omnimodo valeant, praeter ea tantum, quae in hoc meo codicillo aliter disposuero, vel legata etiam alicui relicta ademerō. Volo igitur et iubeo, ut suburbanum meum praedium Coparia vocatum, quod in praedicto testamento Constantino magnificientissimo meo filio reliqui, detur et competat pleno possessionis et domini iure clarissimo et generosissimo meo nepoti Hierio, magnificentissimi Constantini filii mei filio, totum illud suburbanum praedium, cum praetoris, quae in illo sunt, omnibusque scalis, et quae laecantur sive intra portam, sive extra portam aedibus atque ergasteriis, et balneo, et hortis tam qui intra, quam qui extra muros sunt, et hippodromo, atque horto, qui in eo est, et cisternis, omnique plane iure, in eodem praedio suburbano quacunque modo mihi

superius dictum est, competente ei iure, et domum, quae in Antiochia est Catamianum¹⁾; Anthimium versalissimum proastium, quod in Blacernis²⁾ est. Cataeugenum et Iulianum gloriosae memoriae et³⁾ proastium, quod in summitate sinus Sustheneii⁴⁾, quod quondam⁵⁾ Cataarchalirium⁶⁾ gloriosae memoriae; Calliopium⁷⁾ vero virum clarissimum proastium Bytharium sive Philotheum⁸⁾; Alexandrum virum gloriosissimum proastium, quod in Venetis⁹⁾ est, non per venditionem, non per donationem, non per commutationem, non aliter quolibet modo, neque tici neque alienari ipsam domum aut superscripta proastia a meo nomine et mea familia; sed si, quod orandum est mihi, fiant eis filii, et in filiis et¹⁰⁾ in nepotibus legitimis aut naturalibus si¹¹⁾ defuncti sunt, relinquere unumquemque eorum quod deputatum est¹²⁾ proastium, et domus, tam in adiacentibus huic regiae civitati, quam in Antiochia¹³⁾, filiis et nepotibus singulorum legitimis naturalibus. Credo enim, quod non deponant neque super naturalibus filiis aut nepotibus meam dispositionem et voluntatem. Si vero omnino sine filiis omnes, aut quidam, aut unus ex eis moriatur, quod absit, volo et iubeo, eos, qui sine filiis aut sine filio sunt morituri, restituere superstitibus sive superstiti eorum fratri superscriptas domos tam hic, quam in Antiochia, et praemanifestata quinque proastia cum omni eorum iure et omnibus competentibus indesineret, vacante scilicet inter eos de fideicommissis aut legatis satisfactione. Volo enim et iubeo, non exigere eos ab invicem huius modi satisfactiones, praesumentes sive praesumentem praeter meam paternam et amabilem circa eos intentionem exigere fratres suos aut fratrem satisfactionem in prohibitis¹⁴⁾ alienari rebus, omnino eos fideicommissis cadere. Et haec quidem in testamento dixi, scripsit autem et codicillo huiusmodi et in ipsis usus est huiusmodi verbis¹⁵⁾: Manifestum igitur facio, scripsit autem et codicillo huiusmodi usus his verbis fuit Cod. Hamb.; codicillo huiusmodi verbis Trid. —¹⁶⁾ volo et iubeo, omnia, quaecunque eodem testamento continentur, omnimodo valere, praeter illa sola, quae

¹⁾ Port., Cont.; ant. et in amianum (vel et mamianum Cod. Hamb.; antioch. et catamianum Trid. — ²⁾ Port.; in placernas Cod. Hamb.; in blacernas Trid.; in Blacernas Cont. — ³⁾ Cod. Hamb., Trid.; et om. Port., — ⁴⁾ sustentii Cod. Hamb.; substentii est Trid.; Substenticii est Port., Cont. — ⁵⁾ Cod. Hamb., Trid.; quod om. Port., Cont. — ⁶⁾ Trid., Port., Cont.; Catalunum (?) Cod. Hamb. Scripsit fort. stupidus Int. Cataarda-

burium. — ⁷⁾ Trid., Cont.; Saliopium Cod. Hamb.; Callipium Port. — ⁸⁾ Port.; habitarium sive cataphilotium Trid., Cont. — ⁹⁾ Cod. Hamb.; alienari add. — ¹⁰⁾ aut Bk. — ¹¹⁾ si om. Bk. ed. ster. — ¹²⁾ et est Bk. — ¹³⁾ Trid.; antiochiam Cod. Hamb.; Antiochis Port.; Antiocha Cont. — ¹⁴⁾ Cod. Hamb., Trid.; in his prohibitis Port., Cont. — ¹⁵⁾ Port., Cont.; codicillo huiusmodi usus his verbis fuit Cod. Hamb.; codicillo huiusmodi verbis Trid. — ¹⁶⁾ Cod. Hamb.; et om. ed.

διαφέρειν τελέας νομῆς καὶ δεσποτίας δικαίῳ Ἱερῶν τῶ λαμπροτάτῳ καὶ εὐγενεστάτῳ μου ἑγγόνῳ, νῆφ Κωνσταντίνου τοῦ μεγαλοπρεπεστάτου μου υἱοῦ, σύμπαν τὸ αὐτὸ προάστειον, μετὰ τῶν ὄντων ἐν αὐτῷ πραιτωρίῳ, καὶ σκαλοῦν πασῶν, καὶ τῶν μισθοῦμένων, εἴτε ἔνδον τῆς πύλης ¹⁾, εἴτε ἔξω τῆς πύλης ²⁾, οἰκημάτων καὶ ἐργαστηρίων, καὶ τοῦ λουτροῦ, καὶ τῶν κήπων τῶν ἐν δόξῳ καὶ τῶν ἔξω τοῦ τεύχους, καὶ τοῦ ἵπποδρόμου, καὶ τῶν ἐν αὐτῷ κήπου, καὶ κισιτέρης, καὶ παντὸς ἀπλῶς καδ' οὐδὲν ὀνομήσῃτε τρεῖς ἀμοιβησῆσθαι μου δικαίῳ ἐπὶ τῷ αὐτῷ προάστειῳ. θάθηναι μέντοι βούλομαι τὸ αὐτὸ προάστειον τῷ προσηρημένῳ λαμπροτάτῳ μου ἑγγόνῳ Ἱερῶν, γινόμενῳ αὐτεξουσίῳ καὶ ἐμαγκησιῶνα παρὰ τοῦ οἰκέλου πατρὸς μετὰ τὴν ἐμὴν τελευτήν, μηδεμιᾶς διδομένης ἀδείας τῷ αὐτῷ εὐγενεστάτῳ μου ἑγγόνῳ ³⁾, ἀλλὰ μὴδὲ τοῖς εἴτε ἐκ ταύτης μου τῆς διαθήκης, εἴτε ἐκ διαθήκης τοῦ αὐτοῦ λαμπροτάτου μου ἑγγόνου διαδεχομένοις τὰ αὐτὰ δίκαια, τοῦ διαπωλῆσαι, ἢ ἀνταλλάξαι, ἢ δωρήσασθαι τι, ἢ ὀπωρῶσθαι ἐκποιῆσαι ⁴⁾ τὸ αὐτὸ προάστειον, ἢ μέρος τι ἐξ αὐτοῦ, ἢ δίκαιον, διὰ τὸ βούλεσθαι μετὰ τοῦ αὐτοῦ προάστειον ἤτοι οἰκίαν διακειμένην ἢ διακειμένην ἔνδον τῆς πύλης ⁵⁾ τοῦ Συκῶν τεύχους, τῆς ἀπαγωγῆς ἐπὶ τὸ εὐαγὲς μαρτύριον τῆς ἁγίας Θέκλας, μεῖναι διὰ παντὸς καὶ διηνεκῶς ἐν τῇ ἐμῇ φραμίλλῃ, καὶ μηδέποτε ἐξελθεῖν τοῦ ἐμοῦ ὀνόματος. Βούλομαι δὲ καὶ κελύουσ, ἐπερ συμβῆ τὸν προσηρημένον εὐγενεστάτον μου ἑγγονον Ἱερῶν τελευτῆσαι ἐν ἀνηθότητι, ἢ καὶ μετὰ ἀνηθότητα, ἐκτὸς μέντοι παίδων ἐκ νομίμων γαμῶν αὐτῷ τιχομένων, περιεχεσθαι καὶ διαφέρειν ἤτοι ἀποκατασταθῆναι ⁶⁾ τὴν νομὴν καὶ δεσποτίαν τοῦ αὐτοῦ προαστείου ἢ τοῦ οἰκίας τῷ μεγαλοπρεπεστάτῳ αὐτοῦ πατρὶ Κωνσταντίνῳ ἐπὶ τῷ αὐτῷ ὄρῳ, τοῦ μὴ ἐκποιθῆναι ποτε ἐκ τῆς ἐμῆς φραμίλλης ἢ ἐκ τοῦ ἐμοῦ ὀνόματος. Ἐπὶ τούτοις μὲν οὖν αὐτὸν ἀπελθεῖν, Ἱερῶν δὲ τὸν τῆς ἐνδόξου μνήμης τῆν μὲν ἐπὶ τῆς Θεουπολιτῶν ⁷⁾ διακειμένην οἰκίαν, ἣτις ἐκ τῆς πατρῴας εἰς αὐτὸν περιῆλθε διαδοχῆς, ἑτέροις διαπωλῆσαι προσώποις, τῆν δὲ κατὰ ταύτην τὴν εὐδαίμονα πόλιν οἰκίαν, καὶ πρὸς γὰρ καὶ τὸ κατὰ τὸν κωδικίλλον αὐτῷ δεδομένον προάστειον, ἐφ' οἷς ἅπασιν ἢ ἐκποιήσας ἀπηγορεύεται, Κωνσταντίνῳ τῷ τῆς ἐνδόξου μνήμης αὐτοῦ παραπέμψαι παιδί, ἐκείνόν τε αὐδὶς κύουσαν καταλιπόντα τὴν γαμητὴν τελευτῆσαι τὸν βίον, γράψαντα διαθήκας, καδ' ἄς διατύπωσαν, ὡς εἴτε μὴ τεχθεῖν

michi competente. Dari scilicet id ipsum praedium suburbanum volo dicto clarissimo nepoti meo Hierio, si post mortem meam per patris sui emancipationem vel iuris factus fuerit, nulla licentia data eidem nobilissimo meo nepoti, sed nec illis, qui vel ex hoc meo testamento, vel ex testamento ipsius clarissimi mei nepotis eadem iura habituri sunt, ut suburbanum illud praedium, eiusve partem, aut ius vendant, vel permutent, vel alicui donent, vel qualicunque modo alienent, propterea quod id ipsum suburbanum praedium seu domum, situm sitamve intra portam muri Sycarum, quae dicitur ad venerabile Martyrium sanctae Theclae, per omne tempus et perpetuo in familia mea manere, neque unquam a nomine meo abire volo. Volo autem si praedictum nobilissimum meum nepotem Hierium intra pubertatem vel etiam post pubertatem, sine liberis tamen ex legitimis nuptiis illi natis, non contingat, ut possessio et dominium suburbanum eius praedii seu domus perveniat et deferatur seu restituatur magnificentissimo eius patri Constantino sub totum lege, ne unquam extra familiam meam vel nomen meum alienetur. His igitur factis ipsum quidem mortuum esse, Hierium vero gloriosae memoriae domum quidem Theopolis sitam, quae ex paterna successione ad me venerat, alius vendidisse personis, domum autem, quae in felici hac urbe est, et insuper suburbium in codicillis ipsi datum, quorum omnium alienatio prohibita est, in Constantinum gloriosae memoriae filium suum transmississe, illumque rursus gravida uxore relicto mortuum esse, scripto testamento, in quo disposuit, ut si sine infans non nascatur, sive natus intra pubertatem decesserit, tam mater sua gloriosissima Maria, quae etiam contum sua inclyta Maria ad successionem ipsius vocarentur. Postquam filia nata erat, et ipse in infantia et tenera adhuc aetate decessit, ad dictas inclytas mulieres delata esse et reliquam substantiam, et domum in magna hac urbe, et insuper suburbanum illud praedium, quod discrete in codicillis Hierio gloriosae memoriae relictum erat, meritoque tam ex testamento, quam ex verbis codicilli domum atque suburbanum praedium se vindicare posse, quum voluit, ut Hierii gloriosae memoriae liberis nunc superventis, et primum in familiae nomine gradum obtineret. Verum qui pro Maria et Maria, gloriosissimis feminis, verba faciebant, nullum dicebant verbis testamenti locum esse. Neque enim Constantinum gloriosae memoriae sine liberis defunctum esse, ut utriusque domus restituti

quae in hoc meo codicillo permuto aut subtraho aliqua derelicta legata. Volo igitur et iubeo, proastium meum, quod appellatur Cuparia, quod in praedicto testamento Constantino viro magnifico, filio meo, dereliqui, dari et pertinere perfecto possessionis et domini iure Hierio viro clarissimo et Eugeniatro meo nepoti, filio Constantini viri magnifici, integrum ipsum proastium cum omnibus, quae in eo sunt, praetoriis, et ascensum et descensum et omnibus etiam coniunctis sive illatis cum conclavi ⁸⁾ domuum, et ergasteriis, et balneo, et hortis tam intra, quam extra muros, et hippodromum, et quod in eo est hortum, et cisternam, et omnia omnino quocunque modo competentis mihi iura super isto ipso proastio. Dari quidem volo idem ⁹⁾ proastium praedicto viro clarissimo, meo nepoti, Hierio, facto suae potestatis per emancipationem a suo patre post obitum meum, nulla data licentia ei viro honesto nepoti meo, sed neque his, sive ex hoc meo testamento, sive ex testamento eiusdem viri clarissimi mei nepotis suscipientibus iura eius, vendere, aut permutare, aut donare alicui, aut quocunque modo alienare aut ipsum proastium, aut partem aliquam ex eo, aut ius, propter quod volo idem ¹⁰⁾ proastium sive domum adiacentem intra ianuas, quae ducunt circa venerabile oratorium sanctae ecclesiae, permanere per omnia et perpetuari ¹¹⁾ in mea familia, et nunquam egressi de meo nomine. Volo autem et iubeo, si contigerit praedictum virum honestum, meum nepotem, Hierium mori impuberem, aut post pubertatem, sine filiis tamen ex legitimo matrimonio ei progeneritis, pervenire et competere sive restituere possessionem et proprietatem eiusdem proastii sive domus viro magnifico eius patri Constantino, sub eadem conditione, non alienari aliquando de mea familia aut de meo nomine. In istis quidem ipsum procedere, Hierio vero gloriosissimi domum ¹²⁾, quae in Theopolitis adiacet ei, et ex paterna in eum pervenit successione, alii vendidit ¹³⁾ personis, eam vero domum, quae in hac felicissima civitate, insuper et per codicillos datum alicui proastium, in quibus omnibus alienatio interdicta est, Constantino gloriosissimo eius transmittersse filio, illum vero,

^{1) 2)} πόλεως Hal. — ³⁾ ἐκβαλεῖν τὸν τοῦ πράγματος ὄρον add. Hal. — ⁴⁾ ἐκποιεῖσθαι Hal. — ⁵⁾ πόλεως Hal., sed πύλης in notis recogn. op. — ⁶⁾ Hal.; ἀποκαταστῆναι Scrimg. — ⁷⁾ Θεουπόλεως Hal. — ⁸⁾ et ascensum et omnibus etiam con-

ductis sive intra ianuum sive extra ianuum cum (et ed. ster.) conclavibus Bk. — ⁹⁾ et idem Cod. Hamb.; eundem edd. — ¹⁰⁾ Cod. Hamb.; eundem edd. — ¹¹⁾ Trid.; perpetuare Cod. Hamb. Port., Cont.; perpetuo Bk. ed. ster. — ¹²⁾ Hierius vero gloriosae memoriae domum Bk. — ¹³⁾ vendidit Bk.

τεχθεῖσα παιδίον, εἶτε τεχθὲν ἄνηρον τελευτήσοι, τὴν τε
 ματέρα τὴν αὐτοῦ Μαρίαν τὴν ἐνδοξοτάτην, τὴν τε αὐτῷ
 συνουχοῦσαν Μαρίαν τὴν εὐκλεεστάτην ἐπὶ τὴν αὐτοῦ
 καλεῖσθαι διαδοχῆν. Ἐπειδὴ δὲ τεχθεῖσα θυγάτηρ,
 καὶ αὐτὴ νηπιὰν ἄγουσα καὶ ἀπαλὴν ἐπὶ τὴν ἡλικίαν
 εἰς ἀνθρώπων ἀπέλθειν, εἰς τὰς εἰρημένους εὐκλεεστά-
 τας περιεχθῆναι γυναῖκας τὰ τε λοιπὰ τῆς οὐσίας,
 καὶ τὴν ἐπὶ ταύτης τῆς μεγάλης πόλεως οἰκίαν, καὶ
 πρὸς γε καὶ τὸ προάστιον, τοῦτο δὴ τὸ ὄρητῶς ἐπὶ
 τοῦ κωδικίλλου Ἰερῶ τῷ τῆς ἐνδοξοῦ μηνῆς κατα-
 λειφθῆναι, χώραν τε εἰκότως ἐκ τῆς διαθήκης, ἐκ
 τῶν τοῦ κωδικίλλου ὀρημάτων ἔχειν αὐτὸς τὴν τε
 οἰκίαν καὶ τὸ προάστιον ἐκδικεῖν, μόνος ἐκ τῶν
 Ἰερῶ τοῦ τῆς ἐνδοξοῦ μηνῆς παιδῶν ὑπολειμ-
 μένος τὰ νῦν, καὶ πρῶτον ἐπέγαν ἐν τῷ τῆς φραμι-
 λίας ὄρηματι τὸν βασιῶν. Ἄλλ' οἱ τοὺς ὑπὲρ Μαρίας
 καὶ Μαρίας τῶν ἐνδοξοτάτων ποιούμενοι λόγους τοῖς
 μὲν τῆς διαθήκης ὀρημασιν οὐδεμίαν ἐφασκον χώραν
 γινέσθαι, μηδὲ γὰρ παιδῶν χωρὶς Κωνσταντιῶν τὸν
 τῆς ἐνδοξοῦ μηνῆς ἀπελθεῖν ἐξ ἀνθρώπων, ὡς χώ-
 ραν τῆ τῶν οἰκιῶν ἑκατέρων ἀποκαταστάσει γενέ-
 σθαι, ἀλλ' οὐδὲ ὑπὲρ τοῦ προαστείου μετὰ τοῦ νό-
 μου Ἀλέξανδρον τὸν ἐνδοξότατον χωρεῖν ἐπ' αὐτάς,
 τὸν γε καὶ αὐτὸν προεκοπήσαντα τὸ προάστιον,
 ὡπερ αὐτῷ καταλείπειτο, ἐφ' ᾧ τὴν ἐκοπήσιν ἐν Ἰσῶ
 τῶν ἄλλων ὁ κοινὸς πατὴρ ἀπαγορεύσας ἐτύγγαν,
 καὶ τοὺς ἄλλους δὲ δὴ τῶν ἀδελφῶν ταῦτο τοῦτο
 ποιῆσαι, καὶ τοὺς ἡμετέρους νόμους, ἐπειδὴν ἄπαν-
 τες ἐφείθε, ἐφ' οἷς τι τοιοῦτο διωρίζεται, παραβαί-
 τιν τὸν τοῦ τελευτήσαντος γνώμην, ἅπανιν ὁμοίως τὴν
 ἀποκατάστασιν ἀναιρεῖν, ὡς μὴ ἀμοιβᾶδόν αὐτοὺς
 ἀλλήλοισι ἐνάγοντας πολλοῖς ὑπὲρ μιᾶς ὑποθέσεως
 δικαστηρίοις ὑπάγεσθαι, τῶν τε ὑπὲρ τούτου κειμέ-
 νων ἡμᾶς ἀνεμίμησκον νόμων. Ἀλέξανδρος δὲ ὁ
 ἐνδοξότατος μάλιστα μὲν καὶ περὶ τῶν οἰκιῶν ἑκα-
 τέρων ὀρθῶς ἔλεγεν ἐγκαλεῖν. ἐπὶ γὰρ τοῦ κωδικί-
 λου σαφῆ καὶ τὴν περὶ τῶν λοιπῶν πραγμάτων γνώ-
 μιν αὐτοῦ τὸν ἀπελθόντα ποιήσασθαι τῆ φραμίλλᾳ
 τὰ πρόγματα φυλαχθῆναι βουλόμενον, πλὴν ἀλλ'
 ἐπὶ τῷ προαστεῖω δικαιοτέροις λόγοις κεκορηθῆναι,
 μηδὲ γὰρ ὀρθῶς αὐτῷ τὴν ἐκοπήσιν προφέρειν ἐκέ-
 λων, ἐκ βασιλικῆς τοῦτο ποιεῖν συγγνωσθέντι¹⁾ κε-
 λεύσεως. Συχνοῖς τε ὑπὲρ τούτων λόγοις ἐκτέρητο
 μέρος ἑκάτερον, πῆ τὴν μὲν τοῦ τεστατάτωρος ἐρημη-
 νεύοντες γνώμην, πῆ δὲ τοῖς ἡμετέροις χρωόμενοι
 νόμοις, ὅς αὐτοῖς συμφέρειν ἤγούνητο.

Κε φ. α'.

tutioni locus sit, sed nec gloriosissimum Alexandrum,
 quantum ad praedium suburbanum, secundum legem
 eas adgredi, quum et ipse suburbanum praedium, quod
 ipsi relictum erat, ante alienaverit, cuius alienationem
 communis pater acque ut in aliis prohibuerit, et reli-
 quos vero fratres idem fecisse, legesque nostras, si
 omnes deinceps, in quibus tale quid dispositum est,
 voluntatem defuncti transgressi sint, omnibus aequali-
 ter restitutionem adimere, ne, si illi mutuo se conve-
 niant, multis iudiciis de una causa subiciantur; legum
 quoque hac de re positarum memoriam nobis revocavunt.
 Gloriosissimus vero Alexander maxime quidem de utra-
 que domo recte se actionem movere dicebat; defunctum
 enim bene in codicillo voluntatem suam etiam de reli-
 quis rebus declarasse, ut qui familiae suae res ser-
 vare voluerit, sed in suburbano praedio iustioribus ra-
 tionibus uti. Neque enim recte illas alienationem sibi
 obicere, quum imperiali iussu id fieri indultum fuerit.
 Ac multa verba ea de re utraque pars fecit, nunc te-
 statoris interpretantes voluntatem, nunc legibus nostris
 utentes, quas sibi utiles esse putabant

CAP. I.

vero, mox praegnantem relinquentem uxorem, vita functum, scripsit²⁾ testamentum, per quod disposuit, si
 non nascentur filii, aut natus impubes moriatur, tam matrem suam Mariam gloriosissimam, quam eius uxorem
 nobilissimam Mariam in eius vocari successionem. Et quum nata fuit filia, et ipsa pupilla et tenera adhuc
 aetate ex hominibus decessit, in praedictas nobilissimas pervenire mulieres; reliqua vero³⁾ substantiae, quae
 in hac magna civitate sunt domus, insuper et proastium, expressim in codicillis gloriosissimo relicta sunt
 Hierio, locum forsitan tam ex testamento, quam ex codicillorum sermonibus adhibere, ipse domum et proastium
 defendere, solus ex Hierii gloriosissimi familia derelicta, quae nunc et primum habens in Hierio meo nomine
 gradum. Sed ii, qui pro Maria et Maria gloriosissimis feminis verba faciebant, testamenti quidem verbis nul-
 lum dicebant locum⁴⁾, neque cum legitur Alexandrum virum gloriosissimum locum habere et utrumque⁵⁾ suum
 perficere ipsum et citra Constantium gloriosae memoriae quam ad hos tanquam ad locum alienantem proastium,
 quod ei derelictum est, super quod alienationem inaequaliter aliis quod ei pater interdicens competit, et
 alios fratrum eius hoc facere, et leges nostras, quoniam⁶⁾ omnes continue, in quibus tale aliquid dispositum
 est, transgredi defuncti voluntatem, omnibus similiter restitutionem dicere⁷⁾, ut non permutans eis⁸⁾ invicem
 pulsantes, multis pro una cognitione iudicii subiciantur. Ideo positas nos rememorare leges. Alexander vero
 gloriosus magis quidem et de propriis alterutrum recte visus est appellare, super codicillum enim sapientem
 et de residuis rebus voluntatem suam defunctum facientem familiae reservari⁹⁾ volens, sed in proastio iustio-
 ribus verbis usus, nihil recte ei alienationem conferre illas, ex imperiali hoc facere impellentis iussione. Ve-
 nerabilibus¹⁰⁾ pro his verbis usa est pars alterutra, tam testatoris interpretantis¹¹⁾ voluntatem, quam nostris
 utentibus¹²⁾ legibus, quae¹³⁾ sibi expedire putabant.

CAP. I.

¹⁾ Hal.; συνωθηθέντι Scring. — ²⁾ Port., Cont.; rescriptis Cod. Hamb., Trid.; scripsisse Bk. — ³⁾ Cod. Hamb., Trid.; reliquae vero Port., Cont. — ⁴⁾ Cod. Hamb., Trid.; habere add. Port., Cont. — ⁵⁾ Port., Cont.; glor. locum habere tam ex omnibus locum habere et utrumque Cod. Hamb.; gl. locum habere tam ex ho-

minibus locum habere et utrumque Trid. — ⁶⁾ quando Bk. — ⁷⁾ adimere Bk. — ⁸⁾ Cod. Hamb.; permittens eis Trid.; permittas eis Port., Cont. — ⁹⁾ res servari recte con. Bk. ed. ster. — ¹⁰⁾ Verum multis Bk. — ¹¹⁾ interpretantes Bk. — ¹²⁾ utentes Bk. — ¹³⁾ quas Bk.

Κεφ. α.

Ἡμεῖς τοίνυν νόμων τε καὶ διαθήκης ἐρμηνείαν προκειμένην εἰδότες οὐ ψιλῇ κρίσει, νόμφ δὲ περιλαβείν τὴν τῆς ὑποθέσεως τομὴν ἠρησάμεθα δεῖν, ὡς ἂν τὴν τε παρούσαν ἀμφισβητήν διακρίνωμεν, αὐτὴς δὲ λοιποῖς προαναλλοιμεν τὴν περὶ τῶν τοιούτων φιλονεικίαν. Ὅθεν λεπτότερόν τε καὶ ἀκριβέστερόν τῆς διαθήκης ἐπισκηψάμενοι ἤματι, αὐτοῖς εὐρομεν τοὺς τὸν κληρον διαδεξαμένους πασι τὴν ἐκποίησιν ἀπηγορευμένην, ἐπειδὴν μέλλοιεν παίδων χωρὶς καταλείναι τὸν βίον, οὐκ ἔτι δὲ καὶ τοῖς ἡλικίᾳ αὐτοῦ διαδεξαμένοις πασι, ἀλλ' ἀρκείσθαι τὸν ἀπελθόντα μέχρι τῶν παίδων στήσαι τὴν ἀπαγόρευσιν. εἰ γὰρ ὅτι καὶ αὐτοὶ παῖδας καταλείποντες ἀπέλθοιεν, οὐ πολυπραγμαονεῖν τὸ λειπόμενον, οὐδὲ μακροτέρην τῆς τῶν παίδων ζωῆς τὴν ἐκποίησιν καλύσειν ἐθέλησαι ποιήσασθαι. τὸν δὲ γε κωδίκιλλον ἐπὶ τῷ προαστείῳ μόνον γεγόμενον ἀπαγορεύσαι καὶ τοὺς ἐκ διαθήκης Ἰερῶν τοῦ τῆς ἐνδοξου μνήμης (τοῦ νέου φαιμέν) τὰ πράγματα διαδεξαμένοις τὸ προαστεῖον ἐκποιεῖν, καὶ πρὸς γε τοῦτοῖς ἐπιγόμενον, τὸ βουληθῆναι τὸν ἀπελθόντα διηνεκῶς ἐπὶ τῆς φαιμῆς μένειν αὐτό. Τὰ μὲν οὖν ἀμφισβητηθέντα τοιαῦτα.

Κεφ. β.

Κατασκευασμένοι δὲ τὴν βίαν ἡμεῖς μεθ' ὅσης ἐχοῖν ἀκριβείας ὑπόθεσιν, ἐπὶ μὲν τοῖς ἄλλοις πραγμασι, ὡν δῆπου Κωνσταντίνος ὁ τῆς ἐνδοξου μνήμης ὁ Ἰερῶν τοῦ πρεσβυτέρου παῖς ἐκ τῶν τοῦ πατρὸς διαθηκῶν γέγονε κύριος, οὐδὲ τὴν τυχοῦσαν φηθήμεν καλῶς ἐπίστασθαι ζήτησιν, εἰρηγεῖσαι δὲ τῆς ἐπὶ τοῦτοῖς ἐναγωγῆς οὐκ Ἀλέξανδρον μόνον τὸν ἐνδοξοτάτον, ἀλλὰ καὶ τὴν λοιπὴν πᾶσαν φαιμῆσαν, τῶν τε τῆς διαθήκης δημάτων μέχρι μόνων παίδων ἰστωμένων τὴν καλύσειν, καὶ αὐτῶν τῶν Ἰερῶν τοῦ τῆς ἐνδοξου μνήμης υἱῶν, δὲ ὡν εἰσποιοῦσι σφῶς αὐτοῖς τοῖς Ἰερῶν δικαίοις ὁ μετ' ἐκείνου τῆς φαιμῆς ὑπάρχοντες μέρος, ἐκποιήσαντων ἵνα τῶν παρ' αὐτοῖς, καὶ ὅπως ὅσπερ εἰς τὴν ὑποκατάστασιν ἐκ γνώμης ἀπαγορευσάντων μιᾶς¹⁾. Ἐπὶ δὲ γε τῷ προαστείῳ, οὐ δὲ κύριον ὁ κωδίκιλλος Ἰερῶν δέκνυσαι τὸν ἐνδοξον τῆ μνήμης, πολλῆς ἡμῖν ἰδοξὴν ἀνάμεστον εἶναι περιεργίας τέσσαρασι βίαιον γαρεαῖς τὴν τοιαύτην εἰς μέσον ἔγχεσθαι ζήτησιν. γὰρ

CAP. I.

Nos igitur et legum et testamenti interpretationem propositam videntes, non nuda sententia, sed legum huius causae decisionem complectendam esse putavimus, ut et praesentem controversiam dirimeremus, et reliquis de his rebus contentionem praeriperemus. Unde subtilius diligentiusque verba testamenti inspicientes, ipsis liberis hereditatem aduentibus alienationem prohibitam esse invenimus, si sine liberis eos vita excedere contigerit, non ulterius vero et illis liberis, quae omnino eis successerunt, sed contentum fuisse defectum, si usque ad liberos prohibitionem constituerit. Non enim cum, si et ipsi superstitionibus liberis dicerent, relictum curiose perscrutari, neque ultra liberos vitam longius prohibitionem alienationis extendere voluisse. Codicillum vero de solo subterfactum praedio etiam illos, qui ex Hierii gloriosae memoriae (iunioris scilicet) testamento res accepserunt, prohibuisse, ne suburbanum praedium alienarent, et quod etiam sequitur, defunctum voluisse, ut illud perpetuo in familia maneret. Haec igitur sunt, quae in controversiam venerunt.

CAP. II.

Quum igitur omni, qua decet, diligentia omnem consideraverimus, in aliis quidem rebus, quarum Constantinus gloriosae memoriae, Hierii senioris filius, a testamento patris dominus factus est, nec quaestionem recte institutam putamus, ab actione vero de his rebus non solum Alexandrum gloriosissimum, sed et reliquam omnem familiam arcendam esse putavimus, quoniam verba testamenti ad solos liberos prohibitionem statuit et ipsi Hierii gloriosae memoriae liberi, per quos illi, qui post eos pars familiae sunt, Hierii iura sibi vindicant, res quasdam ipsis relictas alienaverunt, et plura substitutioni quasi una voluntate renunciarunt. Quantum vero ad suburbanum praedium, cuius dominum esse Hierium gloriosae memoriae codicillum ostendit, nullum ambagibus plenum nobis visum est, post quatuor generationes eiusmodi quaestionem in medium properari. Nunc enim, quum Maria et Maria gloriosissimas feminas adhuc superstites sint, quae et ipsae in familia ponendae sunt, legibus nostris iuris etiam hoc appellatur

CAP. I. Nos igitur legis et testamenti interpretationem propositam²⁾ non sola sententia, sed legum complecti cognitionis decisionem putavimus oportere, ut tam praesentem quaestionem decerneremus, quam reliquis auferamus de huiusmodi contentiones. Unde subtilius testamentum considerantes, verbis ipsis inventimus hereditibus demonstratis filiis alienationem interdictam, quando futuri essent sine filiis suae vitam, non ulterius vero iis, qui solum³⁾ eis successerint, filiis, sed sufficere defunctorum⁴⁾, usque ad filium stare interdictionem. Si enim et ipsi filios relinquentes moriantur, quod est relictum, neque in longiori a filiorum vita alienationis prohibitionem voluisse facere, codicillum vero in proastio solo factum prohibere et iis, qui ex testamento Hierio gloriosae memoriae, iunioris dicimus, res suscipientibus proastium alienare. Etiam istis qui remanserunt velle defunctum perpetuo in familia manere sua. Ea quidem, quae in quaestionem deducta sunt, talia⁵⁾.

CAP. II. Considerantes oportere humilitatis cognitionem, in aliis quidem rebus, quae Constantinus gloriosae memoriae Hierio seniori, de quibus ex testamento factus est dominus nihil accipere ex his existimavimus bene surgere⁶⁾ quaestionem, vacare vero in istis actione non Alexandrum solum virum gloriosum, sed etiam reliquam omnem familiam, ex testamenti verbis usque ad filios solum stare prohibitionem, et ipsam Hierium gloriosae memoriae filiam, per quos ei facientes smaripos eos⁷⁾. Hierii iura, qui post eos familiae substituentis partem, alienaverunt quae apud eos, tanquam in substitutione ex voluntate interdictorum civitibus nulli. In proastio vero, neque si dominum codicilli Hierium ostendant gloriosae memoriae, nullam nobis visum est plenum esse pietate, quatuor postea generationes huiusmodi in medium deduci quaestionem. Nunc igitur gloriosae feminis Maria et Maria adhuc superstites, quae et ipsae in familia iacendo, nostris legibus

¹⁾ αὐτοῖς καθεστῶτων ὡσπερ ὑποκατάστασιν ἐκ γνώμης ἀπαγορευσάντων μιᾶς Hal.; *Homb. delato eis ante tñm ὑποκ. voluit retinere lectionem Seringeri.* —

²⁾ videntes add. Bk. — ³⁾ semel Bk. — ⁴⁾ defuncto Bk. — ⁵⁾ sunt, sunt talia Bk. *Fet. Int. cum sequenti-*

bus haec videtur coniunctio. — ⁶⁾ *Cod. Hamb., Trid.; suggerere Port., Cont. —* ⁷⁾ *Trid.; smaripos Port., Cont. In Cod. Hamb. occiderunt hic nonnulla verba. Nolui veteri Interpreti eripere hoc monstrum, deus id esse ratus atque ornamentum operis.*

γὰρ Μαρίας καὶ Μαρίας τῶν ἐνδοξοτάτων ἐπιπερι-
 αυσῶν, ἃς δὴ πού καὶ αὐτὰς ἐν τῇ φραμίλλῃ δεῖλον,
 τῶν ἡμετέρων νόμου καὶ τὰς νόμους τοῦτου
 τοῦ προσημασίου ἀξιοῦνται, οὐκ ὁδῶς οὐδὲ προσ-
 κρόντως Ἀλέξανδρος ὁ ἐνδοξοτάτος τὴν παρ' αὐτοῦ¹⁾
 προτινυμένην ἐνσημασίου δίκην, ἀπιουσῶν δὲ καὶ
 ταῦτων, ὡς τέσσαρας ἢ ἑπτά γενεὰς παρεληλυθέναι
 δοκεῖν, οὐκ ἂν ὑπομειναιμεν ἀρχαίαν οὖτω δικα-
 σιτηροῖς ὑπόθεσιν παραδίδοσθαι, μάλιστα τῆς Κων-
 σταντινίου παιδὸς ἐπὶ νέας οὖτω τῆς ηλικίας κατα-
 λυσάσης τὸν βίον, ὥστε κἂν εἰ μὴ διαθέμενος ἐκεί-
 νος ἐτύγγανεν, εἰς τὴν μητέρα τὴν αὐτῆς περιελθὲν
 τὸ προαστιον, οὐκ αὐτῆς τῆς νέας, τοῦ νόμου δὲ
 ὡς περὶ γενομένου τούτου αἰτίου, καὶ οὐδενὸς τῶν
 ἱερῶν τοῦ τῆς ἐνδόξου μνήμης διαδόχων περὶ τὴν
 βούλησιν ἀμαρτανότος τὴν αὐτοῦ. καὶ γὰρ εἰ δια-
 φηκῆς ὁ Κωνσταντίνος γράφων ὑποκαταστάσεις τι-
 νὰς ἐποίησται τῆς παιδὸς τελευτήσης ἀνήθου, πλὴν
 ἀλλ' οὐδὲν ἐντεῦθεν εἰσάγεται μέγα, καὶ αὐτοῦ καθ'
 αὐτὸν τοῦ νόμου τῇ τῆς νέας μητρὶ τὴν οὐσίαν παρε-
 λόμενος, διαθηκῶν χωρὶς ἀπιούσης αὐτῆς.

Κε φ. γ'

Θεοπίστομεν τοίνυν μηδὲ Ἀλέξανδρον τὸν ἐνδο-
 ξοτάτον ἢ τοὺς αὐτοῦ παῖδας, μηδὲ τοὺς διαδόχους
 τῶν λοιπῶν ἱερῶν τοῦ τῆς ἐνδόξου μνήμης τοῦ
 προσημασίου παιδῶν, μηδὲ ἄλλον τινὰ τῶν πάντων
 εἰς τὸν αὐτὴν ἀναφερομένων φραμίλλαν ἢ κατὰ Μα-
 ρίας καὶ Μαρίας τῶν ἐνδοξοτάτων προφάσει τῶν
 παρ' αὐταῖς καθεστῶτων πραγμάτων, ἢ κατὰ τῶν
 ἄλλων χωρὶς, παρ' οἷς τὰ πράγματα καθέστηκε νῦν,
 ἢ καὶ εἰς οὓς κατὰ τὸν ἐξῆς περιέλθοιεν χρόνον, ἐφ'
 οἷς Ἴριος ὁ τῆς ἐνδόξου μνήμης κωλύσας ἐτύγγατε
 τὴν ἐκποίησιν, ἢ ὅλους μεμνησθῆαι λοιπῶν τῆς κωλύ-
 σης καὶ τοῦ τῆς φραμίλλας ὀνόματος, καὶ τὴν δικαίον
 κατασκευάζειν ἐκ τούτου, ὡς καὶ τῶν ἄλλων ἱερῶν
 τοῦ τῆς ἐνδόξου μνήμης νῦν τὰ αὐτῶν ἐκποιήσαν-
 των πράγματα, καὶ συμφωνησάντων ὥστερ τε καὶ ταῖς
 τῶν λοιπῶν ἐκποιήσεσι, καὶ προσανελόντων ἀρσίσι
 τε αὐτοῖς καὶ τοῖς διαδόχοις τὰς δυναμένας ἀρμότι-
 τειν ἀγωγὰς ἐκ τούτου, καὶ τῶν ἄλλων, οὓς φθά-
 σαντες ἐφημεν, λογισμῶν πρὸς τὴν τοιαύτην ἵμιν
 ἀοκούντων κρίσιν τε καὶ νομοθεσίαν. Καὶ ταυτην
 εἶναι τομῆν οὐ τῆς παρούσης ὑποθέσεως μόνον, ἀλλὰ
 καὶ τῶν λοιπῶν, ἐφ' ὧν κωλύσεως γενομένης τοιαύ-
 τῆς διαδοχῆς τοσαῦτα παρελθοῖεν, καὶ τῶν κληρο-
 νόμων ὁ τελευταῖος διὰ μέσου τινὸς ἀνήθου διαδέ-
 φοιτο τὸν κληρον. τῆνικαῦτα γὰρ καὶ τοῖς ἔξω τῆς
 φραμίλλας τοῦ πρώτου κωλύσαντος ἀδειαν ἐκ τοῦ
 παρόντος

CAP. III.

Sancimus igitur, ut neque gloriosissimus Alexan-
 der eiusve liberi, neque successores reliquorum Hierii
 senioris gloriosae memoriae liberorum, neque alius
 quisquam ex omnibus, qui ad eandem familiam refe-
 runtur, vel contra Mariam et Mariam gloriosissimas
 feminas, propter res apud ipsas existentes, vel contra
 alios veniant, apud quos res nunc sunt, vel ad quos
 sequente tempore perventurae sunt, quarum alienatio-
 nem Hierii gloriosae memoriae prohibuit, vel omnino
 in posterum prohibitionis nominis familiae mentio-
 nem faciant, et ius aliquod exinde derivent, quippe
 quum reliqui etiam Hierii gloriosae memoriae filii res
 suas alienarint, et quasi reliquorum quoque alienatio-
 nibus consenserint, atque tam sibi ipsis, quam etiam
 successoribus suis actiones, quae exinde competere po-
 terant, sustulerint, et ceterae rationes, quas ante dixi-
 mus, ad hanc sententiam et iudicium nobis sufficiant.
 Atque haec non solum huius causae decisio sit, sed et
 reliquarum, in quibus eiusmodi prohibitionis facta tot
 successiones praeterierunt, et ultimus heredum per in-
 termedium quandam impuberem hereditatem suscepit.
 Tunc enim illis quoque, qui sunt extra familiam primi
 prohibentis, ex hac nostra lege res transmittere licebit.
 Communem enim hanc legem tas praesenti causae,
 quam etiam prohibitionibus post haec faciendis tulimus,
 tam quae nunc incidit contentione componentes, quam
 futurae quae sint praecedentes. Epi-

et unis²⁾ huiusmodi verbis promeritis, non recte neque competenter Alexander gloriosus ad se venientem
 inasititit liem. Transendo vero et istorum quatuor iam generationes transire videntur non facere quidem
 antiquam taliter indici cognitionem tradi, maxime constituens filia adhuc pupillaris taliter³⁾ aetatis functa vita,
 ut, si etiam sine testamento ille esset, in matrem eius pervenire proastium, non ipsius novellae vero legi ut-
 pote factae horum causa, et nullis Hierii gloriosae memoriae heredibus circa voluntatem peccantibus eius.
 Etenim testamentum Constantinus scribens substitutiones aliquas fecit filia defuncta impubere, attamen nil ex
 hoc introducit magnum, et ipsius secundum hoc legis pupillae matri substantiam praebente, marito circa transi-
 tum eam⁴⁾.

CAP. III. Sancimus igitur, neque Alexandrum virum gloriosum, aut eius filios, neque successores re-
 linquere⁵⁾ Hierii gloriosae memoriae senioris filios, neque alium quemdam ex omnibus in eius constitutum
 familia aut⁶⁾ contra Mariam et Mariam gloriosas feminas occasione rerum apud eas constitutarum, aut contra
 alios agere, apud quos res constitutae sunt. Nunc autem in quibus⁷⁾ futuro pervenerit tempore, in quibus
 Hierii gloriosae memoriae prohibens fecit⁸⁾ alienationem, aut omnino quo memoriam prohibitionis et fami-
 liae nomen, et aliquid ins fabricare ex hoc, ut aliis Hierii gloriosae memoriae filiis ipsorum ipsi alienantibus
 et convenientibus sicut et reliquorum alienationibus, et primitus levarentur, et successoribus quae pos-
 sunt actiones competere de hoc et aliis, quos apprehendentes relinquimus intellectui ad huiusmodi nobis suffi-
 cientibus iudicium et legislationem. Et haec esse decisionem non praesentis cognitionis solum, sed et⁹⁾ reli-
 quarum, in quibus prohibitionibus¹⁰⁾ factae huiusmodi successiones tantae processerunt, et heredum ultimus per
 median

¹⁾ Hal.; αὐτῶν Scrimg. — ²⁾ Trid.; nuris om.
 Fort., Cont. — ³⁾ Cod. Hamb., Trid., Cont.; aliter
 Port. — ⁴⁾ Cod. Hamb., Port., Cont.; testamento circa
 transitum eam Trid. Leg. fort. mortua circa testamen-

tum ea. — ⁵⁾ reliquorum Bl. — ⁶⁾ Cod. Hamb., Trid.,
 Cont.; quae Port. — ⁷⁾ sunt nunc aut in quos Bl. —
⁸⁾ fuit Bl. — ⁹⁾ Cod. Hamb.; et om. edd. — ¹⁰⁾ Scrip-
 sit fort. prohibitionis.

παρόντος ἡμῶν νόμου παραπέμπειν ἕξει τὰ πράγματα. κοινὸν γὰρ δὴ τοῦτον ἐποιησάμεθα τὸν νόμον τῆς τε παρούσης ὑποθέσεως, τῶν τε μετὰ ταῦτα γενησομένων οὕτω κωλύσεων, τὴν τε συμβασάν νῦν διαιεθεικότες μιλονεικίαν, τὰς τε, ὡς εἰκός, ἐσομένας προανακόπτουτες.

Ἐ π ἰ λ ο γ ο ς .

Τὰ τοίνυν παραστάγια ἡμῖν καὶ διὰ τοῦ παρόντος, δηλούμενα νόμου ἢ σὴ ἐνδοξότης προθεῖναι κατὰ ταύτην τὴν πανευδαίμονα πόλιν, καὶ ἔργῳ καὶ πένθει παραδοθῆναι, καὶ παραφρολαχθῆναι προσεξάτω. Dat. Kal. Iannar. Constantinop. imp. DN. Iustiniani PP. A. ¹).

Καὶ ²) νῦν ἡ πολιτεία τῆς τοῦ κρατίστου βασιλέως περὶ τὸ νόμιμον μέρος ἀκρβείας τε καὶ ἐξουτητος ἀπολαύει. τὰς γὰρ ἐπ' ἀπαιδίῳ γινομένας ὑποκαταστάσεις διακρίνας, σαφῶς ὡς ἐνεσσι τῷ προλάμποντι νόμῳ, δέδωκε καὶ τοῖς τελευτῶσι θαρθεῖν, ὡς οὐδεὶς ἐν αὐτῶν τὰς γνώμας παρακρινήσεις, καὶ τοῖς περιοῦσιν ἀμυγισβητήσεων καὶ διαδικασιῶν χωρὶς τὰ τοιαῦτα πρὸς ἀλλήλους διατιθεῖναι, μίαν μὲν ὑπόθεσιν ἐπανορθώσας, κοινῇ δὲ πρὸς ἀπαντας τὸν λόγον ἐκτείνας, καὶ τὴν εὐεγγεσίαν, οὐ ῥητοῖς προσώποις, ἀλλὰ πᾶσι τοῖς ὑπηκόοις ἐν ἐνὶ χαρισάμενος. προτρέπειν μὲν οὖν εἰς τὰς ὑπὲρ τῆς αὐτοῦ νίκης εὐχὰς οὐδὲν διόμιθα τοὺς πολλίας ὑμᾶς. ἤδη γὰρ τοῦτο ποιοῦντες, ἐδέχθητε. πρόσθλον δὲ ὡς ὁ μέγας θεὸς τὰ οὐτως εὐσιβῶς καὶ δικαίως προῦντα καὶ πρὸ τῶν ἡμετέρων εὐχῶν ἀποδεχόμενος. ἐπὶ πλέον χαρίζεται χρόνον μῆκος, τὸν κοινὸν δεσπότην ἡμῖν, νίκης ἐπὶ νίκαις συνάπτοντα.

Ioannes et Carius subditis obtulimus ²).

ΔΙΑ-

Ν-

medium aliquem pupillum successerit. Tunc enim tempus ³) et exterius a familia primi prohibentis licentiam habebit ex praesente nostra lege transmittere res. Communem enim haec fecimus legem tam praesentis cognitionis, quam post hanc evenientium taliter prohibitionem, tam evenientem nunc dirimeantes contentiones quam eas, quae futurae sunt, reserantes.

¹) Quae hic annexa sunt verba in ed. Serimg., Supplem. Hervag., Par., Cod. Zurich., Ioannis a Curii esse videntur, officialium Praefecti Praetorio, qui iussu essent publice proponere constitutionem. In Hel. ed. Nor. et apud Fet. Int. haec desunt; cf. Biener l. c. p. 24. 30. 257. 474 sq.

²) Biener l. c. p. 529. contexit constitutionem anno 556. editam esse, sed ex subscriptione, quam praebet Athan., data est Kal. Febr. imp. Iustiniani anno 19. post cons. Basil. anno 4. [545.] — ²) PP. Fl.

Ioann. et Curii subditis obtulimus Cod. Zurich.; in Supplem. ed. Hervag. et in ed. Par. haec verba adiecta non sunt. — ³) temporis Bk.

Epilogus.

Quae igitur nobis placuerunt atque haec lege declarata sunt gloria tua in felicissima hac urbe praeponi atque operi et effectui dari atque custodiri praecipiat.

Et nunc respublica quantum ad legislationem fortissimi Imperatoris diligentia et subtilitate fruetur. Postquam enim in substitutiones libris non existentibus factas inquisivit, quod continetur eximia lege, dedit et morientibus liberos esse a metu ne quis sententias ipsorum corrumpat, et superstitibus sine controversiis et litibus talia inter se ordinare, et cunctis quidem unum solum casum, universae vero ad omnes orationem extendit et beneficium non certis personis sed cunctis subditis communiter largitus est. Martiri iam vero vos cives ad preces pro victoria eius fundendas minime opus est, iam enim hoc facere non periculum fecistis. Atque manifestum est magnum Deum quae adeo pie et iuste procedunt et ante preces nostras cum suscepit, in longius tempus nobis esse conservaturum communem nostrum dominum, qui victoris victoriis adiungit.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρξ.^{α)}Ἰσὸν θείου πραγματικοῦ τύπου^{β)}.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὐγουστος Παπῖφ.

Προοίμιον.

Ἀριστοκράτης ὁ ἔλλογιμώτατος^{γ)} πατὴρ τῆς Ἀφροδισιέων πόλεως καὶ οἱ κατ' αὐτὴν κεικημένοι ἄλλοι γιγόνασιν ἡμῶν, γάσσοντες τὴν εἰρημένην πόλιν καὶ μετὰ τινά. Πρῶτον μὲν ἐκεῖνο νομίζομεν^{δ)}, τὸ τοὺς ἡμετέρους νόμους οὕτω τινὰς ἐκλαμψάνειν τε καὶ νοεῖν, ὡς ἐνιεύθεν ἑαυτοῖς κατ' ὄντως κείνα ἐχρῆν ἀδικημάτων παρεῖχειν ἀφορμὰς, ἐδίχθημεν γὰρ παρὰ τοῦ τῆς πόλεως πατρὸς χρυσοῖον ἀργυρῶν ἠθροῖσθαι τῇ πόλει ἐκ πρῆβειων καταλειμμένων παρὰ τινῶν τῇ Ἀφροδισιέων πόλει, καὶ ὅπως ἂν μὴ τοῦτο ἐξαπόλοιτο, τινὰς τῶν ἐν θυράμει τῆς πόλεως νευμασθαι τὸ χρυσοῖον τοῦτο, ἐφ' ᾧ τε ὑπὲρ αὐτοῦ τῇ πόλει συντελεῖν ἔτους ἑκάστου, ὅπερ εἰς τις νομῆν, εἴτε πόρον, εἴτε καὶ τόκον καλεῖν βουληθεῖν, τοῦτο ὁ προσήκον ἐστὶ φέρεσθαι τῇ πόλει, ὡς ἂν τὸ χρυσοῖον παρὰ τῷ λαβόντι μένη. τοὺς μέντοι τὸ χρυσοῖον εἰληφότες, ἐπειδὴ διάταξιν ἐθήκαμεν ὑπὲρ τὸ διπλάσιον μὴ συγχωρεῖσθαι τοῖς δημοσιαῖς ἀπαιτεῖν τὸ χρεός, ἀλλ' ἀρκεῖσθαι τούτῳ καὶ μόνῳ, φάσκην, ὡς ἐπειδὴ καταβλήκασιν ὑπὲρ τὸ διπλάσιον, δεῖ τὸ πρῆβεῖον^{ε)} ἀπολέσθαι τῇ πόλει, καὶ ἀδικεῖσθαι μὲν τὰς ἐκπυρώσεις τῶν δημοσίων βαλανείων ἐνιεύθεν γινόμενας, ἐλαιτοῦσθαι δὲ τὰ ἔργα τὰ δημοσία, καὶ τὸν ἡμέτερον νόμον καὶ τὴν ἐκείνων ἐρμηνείαν τῇ πόλει λυμαίνεσθαι.

Κεφ. α'.

Ταῦτα ἅπαντα πόρῳ τῆς ἡμέτερας ἐλαίνοντες πολίταις θεοπίσωμεν, τοὺς τὸ χρυσοῖον εἰληφότες, ἐφ' ᾧ τε ἀντ' αὐτοῦ δίδοναι τε τέλος τῇ πόλει, τοῦτους ἀναγκασθῆναι μέχρι περ ἂν ἔχοιεν τὸ χρυσοῖον εἰσφέρειν τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ ἀντιπεφωνημένον ἔτους ἑκάστου, μὴ κεικημένους παντελῶς πρὸς τοῦτο τῇ θεῷ ἡμῶν διατάξει, ἐκείνην μὲν γὰρ ἐπὶ θνητοῖσιν ἐγρῶσθαι καὶ τῶν ὀνητῶς αὐτῇ περιγεμένων θεμάτων, τὸ δὲ παρὸν οὐδὲν ἐκείνης ἀπτεται, εἰ γε προσόσῳ μᾶλλον ἔτησθε, ἢ τόκων εἴκοι καταβολῆ, ἡμᾶς τε ἐν ἴσῳ τοῖς δημοσίοις κήδεσθαι χρῆ καὶ τῶν πόλεων. Εἰ δὲ τις καὶ μετὰ τόνδε ἡμῶν τὸν παρόντα τύπον ἑτέρως καταλάβοι^{ς)} τὰ παρ' ἡμῶν νομοθετηθέντα, καὶ ἀποστερήσει βουληθεῖ τὴν πόλιν τοῦ δεδομένου χρυσοῖου, καὶ τοῦ χρόνου παντὸς ὀπόσον τῇ πόλει ἐποφείκει, καταθήσει, καὶ ἀποδώσει τὸ διπλάσιον, ἵνα τῆς κακούργου ἐρμηνείας δικαίαν ἀμοιβὴν ἀπολάβοι, διότι παρὸν αὐτῷ πολὴν φάλαγγα χρησάτω οὕτως ἐστὶ πονηρός, ὡς τὴν ἐνεγκοῦσαν αὐτὸν ἀδικεῖν.

ΔΙΑ.

Novella CLX.

EXEMPLUM SACRAE PRAGMATICAE SANCTIONIS.

Imperator Iustinianus Augustus Papio.

Praefatio.

Aristocrates facundissimus pater Aphrodisiensis civitatis, et qui in ea sunt possessores supplices nobis facti sunt, dicentes, praedictam urbem etc. Ac primum quidem illud putamus, quosdam leges nostras ita accipere et intelligere, ut exinde, quod minime oportebat, iniustarum actionum occasiones sibi sumant. Edocti enim sumus a patre civitatis, multum auri collectum esse civitati ex legatis a quibusdam civitat. Aphrodisiensium relictis, et ne id periret, quosdam ex potentibus civitatis aurum illud collocasse, ut pro eo civitati singulis annis solveretur, sive quis contributionem, sive redditum, sive et usuras id appellare velit, quod civitatem accipere convenit, quamdiu aurum apud accipientem maneat; illos tamen, qui pecuniam acceperunt, quia constitutionem fecimus, ne creditoribus duplum debiti exigere permittatur, sed ut eo solo contenti sint, dicere, quia ultra duplum solverint, debere legatum civitati perire, atque calefactiones quidem publicarum balnearum inde factas laedi, opera vero publica deminui, et legem nostram illorumque interpretationem civitatem affligere.

CAP. I.

Quae omnia ex civitate nostra expellentis sancimus, illos, qui aurum ita acceperunt, ut pro eo pensionem quandam civitati solvant, quamdiu aurum habent, id inferre cogantur, quod pro eo singulis annis constituerunt, neque plane sacra constitutione ad hoc utantur. Illam enim de creditoribus quidem et speciebus in ea expresse comprehensis conscripsimus, praesens vero casus illam non tangit, siquidem magis redditui annuo, quam solutioni usurarum similis est, nos autem aequaliter et fisci et civitatum curam gerere oportet. Si quis autem post hanc etiam sanctionem nostram aliter ea, quae a nobis sancita sunt acceperit, et civitatem data pecunia privare velit, et pro omni tempore quantum civitati debet deponat, et duplum reddat, ut dolosae interpretationis iustam remunerationem accipiat: quia quum bonus posset civis esse, ita malus est, ut patriam laedat.

No.

^{α)} Hal, et Scring. — Excepto prooemio Nov, est in Bas. XXIII. 3. 79. Schol. q. r. (Theodori f. Heimb. Anecd. I, p. 258.) — Versio antiqua latina non extat.

^{β)} περὶ τόκων add. Hal. — ^{γ)} λογιώτατος Hal. — ^{δ)} μὲν οὖν ἐκεῖνο γινώσκουμεν Hal. — ^{ε)} ἀλλ' ἀρκεῖσθαι τούτῳ τῷ διπλάσιον * δὴ τὸ πρῆβεῖον Hal. — ^{ς)} Hal., Bas.; καταβάλλοι Scring.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρε' α')

Περὶ τῶν Ἀρχόντων.

Προοίμιον.

Ὅδ τὸ νομοθετεῖν τὰ πρέποντα μόνον ἐστὶν ἀγαθὸν μέγιστον, ἀλλὰ καὶ τὸ τὰ θεσπισθέντα φυλάττειν ἀκριβῶς καὶ πρὸς ἔργον ἄγειν, καὶ τοὺς παρβαίνοντας ταῖς ἀρμοδίαις ὑποβάλλειν ποιναῖς. τί γὰρ ὄφελος ἐστὶ τῶν νόμων, εἰ μέχρι γραμμῶν εἶεν οὗτοι, καὶ μὴ τὸ χρησίμῳ διὰ τῶν πραγμάτων αὐτῶν καὶ τῶν ἔργων τοῖς ἀρχομένοις παρέχοιεν; Ἴσμεν τοίνυν τὴν βασιλείαν σφόδρα τῶν ὑποτελῶν ἠχομένην προῖκα τὰς ἀρχὰς τοὺς τῶν ἐπαρχιῶν ἡγουμένους λαμβάνειν πολλὰς διορίσασαν, ἵνα καὶ αὐτοὶ καθαρῶς χροῖμενοι ταύταις τοῖς ἀρχομένοις τὸ δίκαιόν τε καὶ ἴσον νέμοιεν, τὸ δὲ δημοσίον εὐποροῦν τῇ τῶν ὑποτελῶν ἀβλαβείᾳ. ἀλλὰ ταῦτα μὲν κατὰ μικρὸν εἰς λήθην ἤλθε, τῇ πλεονεξίᾳ τῶν τὰς ἀρχὰς πριαμένων μᾶλλον ἢ παρεπιφροτῶν νικηθέντα.

Κεφ. α'.

Ἡμεῖς δὲ τοὺς περὶ τούτων ἀνανεούμενοι νόμους θεσπίζομεν ἄρχην μὲν ἐκείνους τοὺς ἐξ ἀγαθῆς γνώριζόμενος δοξῆς, καὶ πλείστην τοῦ δικαίου φρονίδα ἰδιεμένους, δώρου τε καὶ πάσης δόσεως χωρὶς παραλαμβάνειν τὸς ἀρχὰς, καὶ τοὺς μὲν ὑποτελεῖς ἀβλαβεῖς τε καὶ ἀζημίους διαφυλάττειν, τοὺς δὲ δημοσίους ἐπιμελῶς διανύειν φόρους, μήτε δι' ἰ) αἰσούς, ἢ τοὺς αὐτῶν πατέρας, ἢ καγγελλοφίλους, ἢ δομειτικούς, ἢ τινα τῶν αὐτοῖς προσκρίτων λαμβάνειν τι παρὰ τῶν ἀρχομένων, πλην εἰ μὴ κατὰ τὸ τετραπλάσιον (ὡς οἱ νόμοι φασὶ) τὸ παρ' αὐτῶν ληφθῆν ἐκτίσαι βούλονται, ἀλλ' ἀρκεῖσθαι τοῖς ἐκ τοῦ δημοσίου καὶ τοῦ νόμου διωρισμένοις. Πανσομένους τῆς ἀρχῆς τὰς νυνομισμένας πεντήκοντα προσεδρεύειν αὐτοὺς ἡμέρας δημοσιεύοντας, καὶ τοῖς ἐνάγειν βουλομένοις ἀπολογεῖσθαι, μὴ περαιωθέντος δὲ τῆς δίκης εἰσω τῶν πεντήκοντα ἡμερῶν, χρηματικῆς μὲν οὐσίας διδόντω προκουράτωρα, ἐγκληματικῆς δὲ μὲχρι πέραιτος μενέτω τῆς ὑποθέσεως, τῶν δικαζόντων, εἴτε ἄρχοντες εἰσιν, εἴτε παρὰ τῶν ὑπάρχων ἐδόθησαν, εἰ μὴ ἐντὸς ἡμερῶν εἰκοσι τοῦ ἀρχθῆναι τὴν δίκην ταύτην περαιώσουσι, δέκα χρυσῶν λιτρῶν προσιτωμένων, τῆς δίκης κατὰ τὰ προσηρημένα προϊούσης. Εἰ γὰρ τινες τούτων κακῶ τῷ συνειδῶτι βυλόμενοι λαθόντες γύγοιεν, ἢ καὶ λεροῖς προσδράμοιεν οἴκοις, τῆς οὐσίας ἐκπεσοῦνται, τοῖς ἡδικημένοις πρὸς τὸν νόμον καὶ τὸ τῶν ἀδικημάτων μέτρον ταύτης διαιρεθησομένης καὶ καθάπερ ἂν ἢ περὶ τούτου προϊούσα διαταξίς καὶ ἢ ἐκ μιᾶς μοίρας κατὰ τὸ πρῆγιν νυνομοδιτημένον παραστήσειε ἢ). τὰ εἰσαχθένια ὑπὲρ τῶν ὑποτελῶν διαμενέτω βέβαια, μενόντων δηλονότι καὶ τῶν ἄλλων βεβαίων, ὅσα πρὸς τὴν τῶν ὑποτελῶν λυσιτέλειαν περὶ τῶν ἀρχόντων καλῶς παρὰ τῆς βασιλείας νυνομοθέτηται. Ὡς περ δὲ τοὺς ταῦτα πλημμελοῦντας κολάζομεν, οὕτω καὶ τοὺς κατὰ ταύτην τὴν πρόφρασιν λαμβάνοντάς τι τῶν κεκωλυμένων παρ' αὐτῶν τοῦ τε τετραπλάσιου καθυποβάλλομεν ἀποδόσει. Κεφ. β'.

Novella CLXI.

DE PRAESIDIBUS.

Praefatio.

Non solum ea, quae decet, legibus sancire, maximo bono est, sed et sancita diligenter servare et effectum dare, transgressoresque convenientibus poenis subire. Quae enim utilitas erit legum, si illae in literis consistant, neque commodum per res ipsas et facta subditis praebent? Iam scimus, Imperatorem magnam subditorum curam gessisse, quum saepius defineret, ut provinciarum praesides gratis magistratus acciperent, quo et ipsi sanete iis utentes subditis iustum et aequum tribuant, et fisco propter subditorum indemnitate abundet. Sed haec quidem ab avaritia eorum, qui magistratus emunt magis, quam accipiant, demum paulatim oblivioni tradita sunt.

CAP. I.

Nos vero latis de his leges renovantes iuvimus, ut illi quidem magistratum gerant, qui boni animatione spectati sunt, plurimumque in iustitia curam collocarunt, sine ullo autem dono et largitione magistratus suscipiant; ac subditos quidem illorum iustasque servent, publica vero tributa diligentem erigant, neque per se, vel assessores suos, vel cancellarios, vel domesticos, vel quemquam ex illis, qui ad eos pertinent, a subditis quidquam accipiant, nisi quadruplum (ut leges loquuntur) eius, qui ab ipsis acceptum est, solvere velint, sed illis contenti sint, quae ex fisco et lege ipsis definita sunt. Magistratus abeuntes per legitimos quinquaginta dies a publico conspectu verentur, illisque, qui agere volunt, respondeant. Lite vero intra quinquaginta dies a finita, si quidem pecuniaria sit, procuratorum dei, sin autem criminalis, ad finem usque causas maneat, atque iudices, sive magistratus sint, sive a praefectis dati, nisi intra viginti dies a lite coepita eam fuerint, decem auri libris mulctentur, lite secundum ea, quae dicta sunt, procedente. Nam si quidam ex illis male conscientia acti clam aufugiant, vel etiam ad sacra domus accurrant, substantiam suam amittant, quae inter eos, qui iniuria affecti sunt, secundum legem et pro modo iniuriae illatae dividatur, et quemadmodum constitutio de hoc edita, et ex una parte, prout est sancitum est, doceat. Ea, quae pro subditis introducta sunt, firma maneat, firmis scilicet manentibus reliquis etiam, quae ad utilitatem subditorum de praesidibus bene ab Imperatore sancita sunt. Sicut etiam eos, qui ita peccaverunt, gravissimum, ita illos quoque, qui hac occasione ex rebus prohibitis aliquid a iis accipiunt, quadrupli restitutioni subiciamus.

CAP. II.

¹⁾ Novella (tertia) Tiberii II., cf. Paell. p. 17. apud Scrimg. — Bas. Fl. 3. 46. 12. 47. — Versio

Bioner l. c. p. 97 sq. 117 sq. 475. — Hal.; dest antiqua latina non extat.

²⁾ μήτε δὲ Bas. (ed. Heimb.) — ³⁾ διαιρεθησομένης, καθάπερ ἂν ἢ περὶ τούτου προϊούσα πρῆξις καὶ ἐκ μιᾶς μοίρας κατὰ τὰ προσηρημένα παραστήσει

Bas. Fl. 3. 12. (ed. Heimb.). Hal. post διαιρεθησομένης et post διαμενέτω βέβαια distinguit, quae causa asteriscum videtur adposuisse.

Κεφ. β.

CAP. II.

Καὶ ταῦτα νομοθετεῖν ὑπέλαθεν ἡμῖν τῆν τῶν ὑπηκόων εὐπορίαν τε καὶ θεραπείαν περὶ πολλοῦ ποιούμενοι, οὐ μὴν τῶν ἐντεῦθεν εἰσαγομένων τῆν ἀπολαύσιν πορῶν. Συναιρούμεν γὰρ ταῖς τῶν ἀρχόντων δόξαι καὶ τὰ παρ' αὐτῶν προκαγόμενα ἰφίματι καὶ λόγῳ συμφροσύνη, εἰς πλείστον ὄγκον ἀναφροσύνην ἡμετέρας ἡμετέρας, ἵνα καὶ ταύτη πῶς τὸ ἡμετέρας¹⁾ εὐροίαν ἔχοι, καὶ πρὸς εὐπορωτέραν αὐτῶν ἐπανέλθοι ἀπληγαμένων τῶν ἐπιγενομένων αὐτῶν ἀπὸ χρόνου τινός πρὸς βλάβην τοῦτου τελῶν. Ἐπεὶ γὰρ ἡμετέρω κράτει μία τις ἐστὶν αὕτη σπουδή, καὶ ἐπαρχίας εὐνομεῖσθαι τε καὶ ἀσφαλῶς οἰκείσθαι, καὶ τῆς τῶν ἀρχόντων ἀπολαύσιν δικαιοσύνης, τοὺς δὲ δημοσίου ἀμέμπτως εἰσάγειν φόρους. οὐ γὰρ ἄλλως ἐνεστὶ τὸ πολίτευμα διασωῖσθαι, μὴ τῶν ἀσβεβῶν εἰσαγομένων τελεσμάτων, ἔξ ὧν τὸ μὲν στρατιωτικὸν τριεπίστον τοῖς πολεμίοις ἀντίσταται, τριεπίστον δὲ τοὺς τε ἀγροὺς καὶ τὰς πόλεις, ἀπολαύει δὲ τὰ λοιπὰ τὰ γένη τῶν ἀπονεμηθέντων αὐτοῖς, καὶ τὰ καὶ πόλεις ἐπανορθοῦνται, καὶ τὰ ἄλλα πάντα προέσιν, ὅσα βλέπει πρὸς τὸ κοινῇ συνοῖσθαι τοῖς ὑπηκόοις²⁾.

Ἐπιλογος.

Τὰ τοίνυν παραπάντα ἡμῶν καὶ δια τοῦδε τοῦ θεῖου δηλούμενα νόμου ἢ σὴ ἐνδοξότης κατὰ τὴν εὐδαίμονα πόλιν ἐν τοῖς ἐνδοξοῖς τόποις προήθει, σιελὲ δὲ καὶ κατὰ τὰς ἐπαρχίας τοῖς συνήθει χωρῶν προστάγμασιν, ἵνα πάντες ἴδοιεν, ὅση τις ἡμῶν ἐστὶ τοῦ τε δημοσίου τῆς τε τῶν ὑπηκόων ἡμῶν ἀβλαβείας φροντίς³⁾.

Atque ut haec sanciremus in mentem nobis venit, qui subditorum opulentiam et commoda pluris facimus, quam redivit exinde reipublicae illatos. Tollimus enim una cum magistratuum largitionibus etiam suffragia, quae imperialibus rationibus inferuntur, magnaeque pecuniae acervum efficiunt, ut et hac re respublica bonum successum habeat, et ad opulentiores statum redeat, sublatis tributis, quae ab aliquo tempore a quibusdam in damnum eius excogitata sunt. Potentiae enim nostrae unica haec cura est, ut provinciae et bonis legibus utantur, et secure inhabitentur, iustitiaeque praesidium fruuntur, et publica tributa sine querela inferantur. Neque enim aliter respublica servari potest, nisi pie contributiones inferantur, ex quibus res quidem militaris sustentata hostibus resistit, agros vero et urbes custodit, ceteri vero ordines illis fruuntur, quae iis attributa sunt, muri et urbes instaurantur, et reliqua omnia procedunt, quae ad communem subditorum utilitatem spectant.

Epilogus.

Quae igitur nobis placuerunt et sacra hac lege declarata sunt gloria tua in felici hac urbe consuetis in locis proponat, mittat vero etiam in provincias solitis praeceptis utens, ut omnes videant, quantae nobis tam fisci quam subditorum nostrorum incolumitatis curae sit.

¹⁾ Hal. post δημοσίον asterisicum posuit. — ²⁾ Simillima habemus in Nov. 149. c. 2. (Iustini). — ³⁾ Subscriptio deest, sed Tiberii cum sit constitutio intra annos 578 — 582. videtur edita esse; cf. Biener l. c. p. 529.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρξβ. α)

Θεῖος τύπος καταπεμφθεὶς Δουμλινῳ, τῷ Ἰνδοξοτιάτῳ ὑπάρχῳ, περὶ διαφόρων κεφαλαίων.

Ἐπύθετο ἡμῶν ἢ σὴ ἐνδοξότης περὶ τινῶν ἀμφισβητούμενων παρὰ τῶν ἐλλογιματίων τῆς παρὰ Ἰλλυριοῖς ἀγορᾶς τῆς δίκης ἀγωνιστῶν¹⁾, ἀπὸ τῆς ἐφησας ἡμετέρας διακρίσεως δεῖσθαι, ὥστε μὴ ἀνεκτικῶς σιασιάζεσθαι.

Κεφ. α. β)

Τὸ τοίνυν πρῶτον κεφάλαιον τοιοῦτον ἦν γυνή τις ἐπὶ τοῖς παρὰ τοῦ συνοικησαντος δωρηθεῖσιν αὐτῇ πράγμασιν, οὐ μὴν παραδεδωμένοις, ἠβούλειο τελευτήσαντος τοῦ ἀνδρὸς καὶ ἡσυχίαν ἀγαγόντος ἐπὶ τῇ δωρᾷ τὰ πράγματα ἐδικαίει²⁾, ὡς κυρία τοῦτων τῆ τε δωρᾷ, τῆ τε σιωπῇ τοῦ ἀνδρὸς γενομένην. ἀντειθένο παρὰ τῶν κατεχόντων, παραγραφὴν αὐτῆν³⁾ μόνην ἔχειν ἐναγομένην, εἰ κατέχοι, οὐ μὴν καὶ παρ' ἐτέρου δύνασθαι ταῦτα ἐδικαίειν. Τὸ μὲν οὖν ἀμφισβητηθὲν τοιοῦτον ἦν. Ἡμῖς δὲ ἀνμνησθημεν εἰσιτάξεως ἡμετέρας, λεγούσης, τὸν δωρησάμενον, εἰ καὶ μὴ ἐπερωτήθη τὴν παράδοσιν, ἀνάγκην

Novella CLXII.

SACRA FORMA TRANSMISSA DOMINICO, GLO-
RIOSISSIMO PRAEFECTO, DE VARIIS
CAPITIBUS.

Interrogavi nos gloria tua de quibusdam controversiis, agitatibus inter disertissimos Illyrici fori causarum patronos, quas decisionem nostra egere dixisti, ne in perpetuum moveantur.

CAP. I.

Primum igitur caput hoc erat: Mulier quaedam in his rebus, quae ipsi a marito donatae, nec vero traditae erant, mortuo marito et de donatione tacente res vindicare voluit, tanquam earum domina tam donatione quam silentio mariti facta. Opponebatur a detentoribus, habere illam in ius vocatam solam exceptionem, si possideat, non vero etiam ab alio eas vindicare posse. Quod igitur controversum fuit, tale erat. Nos vero recordati sumus constitutionis nostrae, quae donatori, etsi non stipuletur traditionem, necessitatem tradendi rem donatam incumbere dicit. Neque enim ad deceptionem, nec ut nuda sint litterae, instrumentum

¹⁾ Hal. et Scring. — Athan. XVIII. 4. (Heimb. Anecd. I. p. 165 sq.) — Nov. recepta est in Basiliensi locis. — Versio antiqua latina non extat. — ²⁾ Lib. περὶ διαφ. ἀγαν. §. 19. (Heimb. Anecd. I. p. 197.) — Bas. XLVII. 1. 76. Schol. b. (Theodori, cf. Heimb. Anecd. I. p. 259.)

³⁾ τὸς δίκας ἀγωνιζόντων Hal. — ²⁾ Hal., Bas.; διοικεῖν Scring. — ³⁾ Hal., Bas.; κατεχόντων παραγραφῇ, αὐτὴν Scring.

ἀνάγκην ἔχειν παραδίδουσι τὸ δωρηθέν. οὐ γὰρ ἐπ' ἕκαστῆι, οὐδὲ ἵνα γράμματα εἴη γυμνά, τὸ γινόμενον προσήκει πράττεισθαι συμβόλαιον¹⁾. προσενομοθεσάντων δὲ καὶ τὴν τοῦ Σεντίου²⁾ νόμου τοῦ παλαιοῦ νομοθεσίαν, ὅν ἐν ποιούσα τῆς οἰκίας νομοθεσίας ἀπεπέμψατο πρῶτη ἢ πολιτεία, τοιαῦτα νομοθετοῦντα, ὅποια κατὰ τὸ παρὸν ἡμφισβήτηται. §. α'. Καὶ θεσιβόλον, εἰ κατὰ τὸ ἐμπροσθεν ἡμῖν εισηγμένον τελείως ἅπαντα σχολῆ τα τῆς τοιαυτῆς δωρεάς, κατὰ τε τὸ μέτρον, κατὰ τε τὴν ἐμφάνειαν, ἐβῶσθαι ταύτην ἐν τρόπῳ παντὸς τῆ τοῦ ἀνδρὸς σιωπῆ εὐθύς ἐξ ἀρχῆς κατὰ τὴν ἡμετέραν³⁾ διάταξιν, ἐξ οὗ γέγονεν, ὥστε καὶ ἐπεὶ ταῦτα ὁ ἀνήρ εἰς ὑποθήκην δόσῃ τὸ πρᾶγμα, ἢ εἰς ἐνέχυρον παρασῆσθαι, ἀλλ' οὐ⁴⁾ προεκπεποιήσιν δοκίην τὸν γε μέχρι περὶ τὴν ἡμετέραν, καὶ τὴν παράδοσιν, εἴτε γέγονε, διδόναι αὐτῆ παραγραφήν, εἴτε οὐ γέγονε, παρέχειν καὶ ἀκρίτοις, εἰ μὲν ἐπερωτήσις γένοιτο, διὰ τῆς ἐξ ἀπαιτήσεως, εἰ δὲ μὴ τοῦτο, διὰ τοῦ ἐκ lege conditionatio, ὥστε παραλαβὴν τὸ δεδοσμένον⁵⁾. §. β'. Κακίειο δὲ διατάξαι δίκαιον ἡγασάμεθα, τὸ εἰ μὲν ἐμφανεῖς γένοιτο τὴν ἀρχὴν αἱ δωρεαὶ ἐν ὑποθήκῃσιν, πᾶσι τρόποις αὐτὰς τῆ σιωπῆ βεβαιώσθαι, εἰ δὲ ἀνεμφάνιστοι μέλονται, ὑπερβαίνοντες δὲ τὸ μέτρον τὸ δεόμενον ἐμφανίσεως, μέχρι τοσοῦτου μόνου αὐτὰς ἐβῶσθαι, μέχρις οὐ καὶ ἀνεμφανίστους τὰς δωρεὰς ἰσχυρὰς εἶναι παρ' ἡμῶν νομοθετήται. τοῦτο γὰρ ἐν ὑστερῶ νομοθετήσαντες κρατεῖν αὐτὸ βουλόμεθα, καὶ μὴ διὰ τὴν προσθήκην τῆς ποσότητος διαπλῆτειν καὶ τὸ ὁρθῶς ἔχειν δυναμένον, ὅπερ καὶ ἐπὶ τῶν καθόλου δωρεῶν ἡδὴ νόμος ἡμέτερος λέγει. Τοῦτων κρατούντων οὐ μόνον ἐπὶ γυναικὸς καὶ ἀνδρὸς, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων προσώπων, ἐφ' ὧν αἰ ἐν γάμοις δωρεαὶ κεκώλυται.

Κε φ. β. °)

Ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ἐπισημασθέντες, εἰ μετὰ τὴν διατάξιν τὴν ἡμετέραν τὴν βουλομένην ἐξ ἐλευθέρως καὶ ἐναπογράφου τικτοῦσιν τινὰς εἶτα ἐλευθέρως διὰ τὴν τῆς μητρὸς αἰμασίν ὄντας, δεῖ⁶⁾ νομίσθαι ὡς εἰ καὶ μὴ γεγῶσιν ἐναπόγραφοι κατὰ τὸ παλαιόν, ἀλλ' οὐν ὅπως κολωνοὶ γίνονται διὰ τὸν ἄλλον ἡμῶν διατάξιν καὶ τοὺς τὸν κολωνῶν παῖδας οὐ συγχωρεῖν ἀπολιμπάνειν τὴν γῆν, ἀλλὰ μένειν κολωνοὺς, καὶ πολλῶν μᾶλλον τοῦτο δεῖ⁷⁾ εἶναι, ἡσπίτερ ἐστὶν ἐν ταῦτοις τοῖς προσώποις ὅπως ἐναπογράφων σπορά. Ταῦτα μὲν οὖν ἐπὶ τῆς ἐρωτήσεως ἢ τῆς σῆς κατὰ τὸ ἡθὲν κηθάσιοι, χρῆ δὲ τὸν ἡμέτερον ἀισακοπούτας νόον⁸⁾ γινώσκειν, ὡς οὐδεπώποτε ἡμεῖς ἐλευθέρως γαστέρα τίκειν ἐναπόγραφοι συγχωρούμεν, ἀλλὰ τὸ σύμβολον δὴ τοῦτο καὶ σημεῖον ἐπιθεῖσθαι δεῖ τῷ γεγεννημένῳ μετὰ τὸν τριηκῆτα τεθέντα νόον, τὸ πάντως τὴν ἐλευθερίαν ἐμπρέπειν τοῖς ἐξ ἐλευθέρως γενομένοις μητροῦ. εἴ⁹⁾ τοῖνον ἐξ ἐλευθέρως καὶ ἐναπογράφου τεθέντῃ, μένει μὲν ἐλευθέρως καὶ τὴν μητρικὴν οὐκ ἀποβάλλει κατ' οὐδένα τρόπον εὐγένειαν. δεκνυσι δὲ ἢ παρ' ἡμῶν τεθέντα διατάξιν, ὡς βούλεται τοὺς τοιοῦτους οἰκίτορας τῶν χωρίων διαμένειν καὶ τῶν ἀγρῶν ἐργατίας, οἱ αὐτοὶ γεννηθέντας· τοῦτο γὰρ δὴ τὸ τοῦ κολωνοῦ βούλεται πρόσρημα. οὐ παρέχόμεν οἷον αὐτοῖς ἀδεῖαν ἀπολιμπάνειν μὲν τὸ χωρίον, εἰς ἕτερα δὲ τρέφασθαι, ἀλλ' εἴπερ ὅπως τεθέντῃ τινεσ ἐν τινι χωρίῳ, εἰ μὲν ἐξ ἐναπογράφου μητροῦ, πρόσρηλον, ὡς ἔσονται πάντως ἐναπόγραφοι, εἰ δὲ ἐξ ἐλευθέρως, μενοῦσι μὲν ἐλευθέροι, καὶ τὰ παρ' αὐτῶν κηθέντα

tum conficere oportet. Meminimus insuper etiam veteris legis Cinciae legislationis, quam recte a legibus suis olim respublica eiecit, ea sancientem, de quibus nunc controversia movetur.

§. 1. Et sancimus, si secundum antea a nobis dicta donatio talis per omnia perfecta sit, quum quantum ad quantitatem, tum quantum ad insinuationem, ut illa secundum constitutionem nostram ex silentio viri omnimodo statim ab initio valeat, ex quo facta est, ut, etsi maritus postea rem hypothecae dei, vel pignori obligaverit, [non] tamen is, qui, quam de superstes fuit, siluerit, iam ante alienasse videatur: et traditio, siue facta fuit, exceptionem illi det, non facta sit, etiam exactionem, si quidem stipulator intervenerit, per actionem ex stipulato, sin vero non intervenerit, per condictionem ex lege praebeat, ut res donatam accipiat.

§. 2. Illud vero etiam iuste constituendum existimus, ut si quidem donationes ab initio actis insinuatæ fuerint, eae omnibus modis silentio confirmetur, si vero insinuatæ non fuerint, modum autem, qui insinuatione indiget, excedant, eatenus solum eae valeant, quatenus etiam non insinuatæ donationes firmas esse a nobis sancitum est. Hoc enim ultimo constitutum obtinere volumus, nec etiam id quod recte se habere poterat, propter adiectionem quantitatis intermittere id quod etiam de donationibus in universum iam lex nostra dicit. Atque haec non solum in viro et matre, sed et in aliis personis obtineant, in quibus donationes constante matrimonio prohibita sunt.

CAP. II.

De secundo vero etiam capite ab excellentia tu interrogati sumus, utrum post constitutionem nostram, quae velut, ut ex libera et adscriptio nati quidam deinde propter matris conditionem liberi sint, ita querari debeant, tanquam si neque facti fuerint adscripti secundum ius antiquum, an nihilominus colantur propter aliam nostram constitutionem, quae ad filios colonorum terram relinquere non permittit, sed iubet manere colonos, et num multo magis hoc esse debeat, quandoquidem sit omnino in his personis adscriptitiorum vestigium. Haec igitur interrogatio eadem tua in dicto capite complectebatur. Nostram autem mentem considerantes scire oportet, nunquam permittimus nos esse, ut liber venter adscriptitium pariat, sed hoc symbolum et signum nato post legem tuam positam imponi oportet, ut omnino libertas illis, qui ex libera matre nati sunt, competat. Si quis igitur ex libera et adscriptio natus sit, manet is quidem liber, et maternam ingenuitatem nullo modo abiicit, ostendit vero constituto a nobis posita, tales habitores praediorum cultoresque agrorum, utpote ibi natos, manere se velle. Hoc enim sibi vult coloni appellatio. Licentiam igitur illis non concedimus praedia relinquendi et ad alia migrandi. Sed si omnino quidam in praedio quodam nati sint, si quidem ex adscriptio matre, manifestum est, omnes adscriptitios futurum esse, sin vero ex libera matre, manebunt quidem liberi, et quae ab ipsis possidentur, illorum erunt, nec peculiaris dominorum fiet, non autem egredientur praedium, sed illud colent, neque ipsis hoc relinquere, atque in alienis oberrare licebit, nisi domini facti sint propriis curis.

¹⁾ Cap. 2. et 3. in Bas. XLVIII. 26. 3. Schol.

²⁾ γυμνά, τὰ γινόμενα — συμβόλαια Hal.; γυμνά τὸ γινόμενον, προσήκει — συμβόλαια Bas., quod praestare videtur. — ³⁾ Scribendum est Κεντίου, cf. Cincic. Obs., VI. 18. — ⁴⁾ εἰρημένην Hal. —

c. (Theodori, cf. Heimb. Anecd. I. p. 259.)

⁵⁾ οὐ bene om. Bas., nisi credendum est Imp. apertissime ἀλλ' οὖν. — ⁶⁾ διὰ τῆς ex stipulato, ὡς παραλαβὴν τὸ δεδοσμένον Hal. — ⁷⁾ Hal.; δεῖ Scrimg. — ⁸⁾ νόμον Hal.

κηθέντα ὑπ' αὐτοῖς ἔσται, καὶ οὐ πεκούλιον γενήσεται τῶν δεσποτῶν, οὐκ ἐξελεύσονται δὲ τοῦ χωρίου, ἀλλὰ τοῦτο γεωργήσουσιν, οὐδὲ ἔσται αὐτοῖς κῆδεια τοῦτο μὲν ἀπολιμπάνειν, ἕτερα δὲ περιουσιεῖν ἄλλοτρια, πλὴν εἰ μὴ κίριοι γένοιτο κήσικως τινος ἑδίας, Ἰκαῆς οὗτος ἀσχολεῖν αὐτοῦ, περὶ αὐτήν, καὶ μὴ συγχωροῦσας καὶ ἕτερα γεωργεῖν, εἰς ἐκείνην τε μετασταίεν. ἑλείοι γε πᾶσι τρόποις αὐτοῦς μένειν θεσπίζομεν ἐπὶ τοῦ χωρίου, ἐλευθέρους μὲν καθ' ἑσθίας, ἀπὸ δὲ τῆς οἰκῆσεως κατεχομένους. Καὶ τοῦτο μὲν τῆδε διατετάχθη.

Κε φ. γ'.

Οὐκ ἄπο δὲ τρόπου ἔδοξεν ἡμῖν κάκεινο ζητηθῆν ἡμετέρας διακρίσεως ἀξιώσαι. εἰ γὰρ ἐναπόγραφος γυνὴ πρὸς ἐναπογράφου τινὸς ἑτέρου προσήκοντος ἔλθοι συγγίαν, ἐζητήθη περὶ τῆς γονῆς, εἰ παῖδες ἐξ αὐτῶν γένοιτο, πότερον προσήκόν ἐστι τῷ δεσπότῃ τοῦ ἀνδρός ἢ τῷ δεσπότῃ τῆς γυναίκος διαφέρειν τὴν γονήν. Θεσπίζομεν τοίνυν, εἰ τι τοιαῦτο γένοιτο, καὶ συνέλθοιεν πρὸς ἀλλήλους διαφθῶν δεσποτῶν ἐναπόγραφοι, ἐπειδήπερ τὰ τῆς τέχης οὐκ ἔστιν ἀμειψιβητήσιμα τῆς γαστρός οὐκ ἐλευθέρως καθεστώσης, ἔστωσαν μὲν οἱ τεχνῆντες ἐναπόγραφοι, οὐ μὴν τὸ πᾶν δώσομεν τῇ μητρὶ, οὐδὲ τῷ αὐτῆς δεσπότῃ, ἀλλ' εἰ μὲν εἰς γένοιτο παῖς, ἢ γαστήρ τῆς σπορᾶς προκρινέσθω, καὶ ἔστω τοῦ δεσπότου τῆς μητρός τὸ τεχνῆν, εἰ δὲ δύο τυχόν οἱ παῖδες, μεριξέσθωσαν ἅμφω, κλήρω τῆς ἐπιλογῆς γινόμενης, εἰ δὲ ἄριστός ἐστι τῶν παίδων ὁ σφοδρῶς, τὸ πλεῖον δὲ τῆς μητρός κατεχέτω κύλιος, ὥστε τριῶν ὄντων, τοὺς δύο μὲν εἶναι τῆς μητρός, τὸν ἕνα δὲ τοῦ πατρός, καὶ αὐτὸς ἕαν πέντε, τοὺς μὲν τριῶν τῶν τεχνῆντων τοῦ δεσπότου τῆς μητρός, καὶ τοὺς δύο τοῦ πατρός. καὶ κατὰ ταύτην τὴν παραρῆξιν ὁ ἀριθμὸς χωρεῖτω, τὸ μὲν εἰς ἰσότητά διακριθῆναι δυνάμενον προσνέμων ἕξσεως, τὸ δὲ περιστόν, ὑπερ καὶ χαριέστερον, τοῦτο προσνέμων τῇ μητρὶ. δεῖ γὰρ ταύτην ἀξιώσαι πλεονος σπουδῆς, τὴν τε ὠδύνασαν, καὶ τεκοῦσαν, καὶ θρέψασαν, παρὰ τὸν τῆς ἡδονῆς πάρεργον τὴν τοῦ παιδὸς ποιησάμενον γένεσιν.

Ἐ π ἰ λ ο γ ο ς.

Τὰ τοίνυν τῶδε τῷ θεῷ πραγματικῶ τύφῳ περιεχόμενα ἢ σὴ ἐνδοξότης ἐπὶ τῶν ὁμοίων θεμάτων παρατυλάττειν σπουδαίω. Καὶ γὰρ δὴ καὶ κοινὸν περὶ τούτου ἔγραψαμεν¹⁾ νόμον, αὐτὰ τε καὶ ἑτέρα τινα προσδιατυπύοντες, ἅπερ ἀναγκαίως νομοθεσίας εἶναι πιστεύομεν. Dat. V. Id. Septemb. Constantinop. imp. DN. Iustiniani PP. Aug. ann. XIII. Apione V. C. Cons. [539.]

ΑΙΑ-

¹⁾ Hal. ; γράψομεν Series.

cuiusdam possessionis, quae eos sufficienter occupet, nec aliam etiam colere permittat atque in illam transmigrent. Alioquin omnimodo ut maneat sancimus in praedio, liberi quidem constituti, in domicilio vero detenti. Atque hoc quidem hactenus constitutum esto.

CAP. III.

Non absurdum autem nobis visum est, etiam illam quaestionem decisione nostra dignari. Etenim si adscriptitia mulier adscriptitii cuiusdam ad alium pertinentis contubernio se copulaverit, de prole quaesitum est, si liberi ex illis nascuntur, utrum ad dominum viri, an ad dominum mulieris sobolem pertinere conveniat? Sancimus igitur, si tale quid fiat, et adscriptitii diversorum dominorum sibi iungantur, quoniam quae ad conditionem spectant controversae non sunt, quum venter non sit liber, nati quidem adscriptitii sint, non tamen matri, nec eius domino omne dabitur; sed si quidem unus natus sit filius, venter semini praeiudicet, et quod natum est domini sit matris, si vero duo forte sint liberi, ambo dividantur, electione per sortem facienda, sin autem inaequalis sit numerus liberorum, sinus matris plus obtineat, ut, si tres sint, duo quidem sint matris, unus vero patris, et rursus si quinque, tres ex natis domini matris, et duo patris. Et secundum hanc accessionem numerus procedat, ut id quidem, quod aequaliter dividi potest, ex aequo distribuatur, quod vero excedit, quod et gratius, matri tribuatur. Hanc enim maiore studio dignari oportet, quae et dolores partus sustinuit, et peperit, et nutrit, quam eum, qui ut voluptatis opus filii generationem effecit.

E p i l o g u s.

Quae igitur sacra hac pragmatica sanctione continentur gloria tua in similibus casibus observare studeat. Etenim et communem hac de re scribemus legem, tum illa ipsa, tum et alia insuper disponentes, in quibus legem necessariam esse credimus.

Nα-

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρεγ.)

Περὶ κουφισμῶν δημοσίων.

Προοίμιον.

Μέγιστα τῶν ἐν ἀνθρώποις ἐστὶν ἀγαθὰ δικαιοσύνη τε καὶ φιλανθρωπία, ἣ μὲν τὸ ἴσον ἐκάσιψ νέμουσα καὶ τῶν ἄλλοτριῶν οὐκ ἐφιμένῃ, ἣ δὲ πρὸς ἔλεον τρέφουσα καὶ χρεῶν τοὺς δεομένους ἐλευθεροῦσα δυσκόλων. Ταῦτα τὴν βασιλείαν οἶδε κοσμεῖν, καὶ ἀσφαλεῖν, καὶ τὸ πολίτευμα διασῶζειν, καὶ τὸν ἀνθρώπινον καλῶς διακυβερεῖν βίον. ὅθεν καὶ ἡμῖν ἐκ θεοῦ τὰ σκήπτρα λαβοῦσι γίνεται περισπούδαστον ἐκ τούτων δὴ τὸν ἀγαθὸν διαφείνεσθαι πράξαι, ἵνα τὸ χρησίμιον τοῖς ὑπηκόοις παρσχόντες τὴν ἐξ ἀρετῆς τε καὶ δόξης ἔχοιμεν ἀμοιβήν. Ἴσμεν τοίνυν τὰς ἐπ' ἀλλήλους τε καὶ πολυτρόπους τῶν ἀνθρώπων φθορὰς εἰς τοσοῦτον τὰς πτήσεις καταγαγεῖν ἀπορίας, ὥς μηδὲ προσόδους εἰσάγειν δύνασθαι τοῖς πεκτημένοις, μηδὲ μὴν τοὺς τὸν δημοσίων ἀνταρξῶς εἰσχομίζειν φόρους, καὶ ταῦτα στρατιωτικῆς τε καὶ τῆς ἄλλης κατὰ τὸ ἀναγκάσιον προόδους ἐπιχειρήσας σαπάνης, καὶ σφόδρα συνωδύουσι ἡμᾶς πολλοὺς περιεβρισημένους πολέμοις συχνὰς ποιείσθαι χρηματίων τὰς ἐπιδόσεις. Ἐμεμνησάμεν οὖν ἱκανῶς, πῶς ἂν γένοιτο καὶ τὴν χρεῖαν πληρῶσαι, καὶ τῶν ὑπηκόων τὴν ἄδειαν θεραπεύσαι, πρὸς πολλὰ τε μεριζομένης ἡμῖν τῆς περὶ ταῦτα γνώμης. ἐκράτησεν ὁμως τὸ μάλλον πρὸς φιλανθρωπίαν ἰδεῖν, καὶ τῆς ἀρεσκουσης θεῶ μεταδύναμι τοῖς ὑποτελεσῖ βουθέας, τὸ δὲ λοιπὸν τοῖς κοινοῖς διαπανήμασιν ἐκ τῶν βασιλικῶν ἀντεισαγαγεῖν θησαυρῶν.

Κεφ. α΄.

Ἀναθέντες τοιγαροῦν καὶ ταύτην ἡμῶν τὴν φροντίδα τῷ δεσποτῷ Χριστιῷ, καὶ πρόνοια πρώτωνιαις ταῖς παροίαισι τῆς μεγάλης ἐορτῆς ἡμέραις τοῦ σωτηριώδους πάθους καὶ τῆς ἀγίας αὐτοῦ ἀναστάσεως, προσάγομεν ὑπὲρ πολιτεύματος εὐκότως αὐτῷ καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ παροντος θωρεῖαν, δι' ἧς co-aequidimus γεωργοῖς τε καὶ συνειλεσταιῖς ἄττασι (ταῦτόν δὲ ἐστὶν ἐπιπῖν τοῖς τῶν χωρίων κυρτοῖς) integrum unum canonem τῶν δημοσίων φόρων αὐτῆς εἰς quadragesimum διαιρουμένης, τοῦτ' ἐστὶ τῆς μὲν εἰσελευσομένης ἐνάτης ἐπινεμήσεως τεταρτην τούτου μοῖραν, τῆς δὲ μετὰ ταύτην δεκάτης τοσοῦτον ἕτερον μέρος, ὁμοίως καὶ τῆς ἑνδεκάτης 1) ἐπινεμήσεως ἀνὰ τεταρτην μοῖραν συναπομιεῦντες. καὶ τὰς ὁμοίωσιν ὑπὲρ τούτων παρεχομένης τισὶ συνηθείας.

Κεφ. β΄.

Ἐφίεμεν δὲ τούτοις καὶ τὰ ἐλλείμματα τοῦ φθάσαντος χρόνου μέχρι πέρματος τῆς αὐτῆς περιελθούσης quintae ἐπινεμήσεως, καὶ δεσπίζομεν μηδεμίαν εἰσπραξῖν γενέσθαι τῶν παρ' ἡμῶν φιλοτιμηθέντων εὐσεβῶν τελεσμάτων, εἴτε τὴν μεγίστην ἀρχὴν ὁρᾷ ταῦτα τῶν ἀνατολικῶν ἰερῶν πραιτωρίων, εἴτε τὴν παρ' ἄλλοις ἐπαρχύται, ἣ τὴν ἀρχὴν τῶν νήσων καὶ τῶν ἐπὶ Σκυθίας τε καὶ Μυσίας στρατιωτικῶν ταγματίων, ἢ τὰς θείας ἡμῶν λαργυτίας,

Novella CLXIII.

DE RELEVATIONE TRIBUTORUM.

Praefatio.

Maxima inter homines bona sunt iustitia et humanitas, quarum altera suam cuique tribuit nec alteri concupiscit, altera vero ad misericordiam decorat gravibusque debitis egentes liberat. Haec ornare imperium et munire, et tempulicam servare, et vitam humanam bene gubernare consueverunt. Quam et nobis, qui a deo sceptra accepimus, magno studio et, ut eiusmodi benefactis conspicimus, et utilitate subditis praebentes ex virtute et gloria remuneratam habeamus. Scimus igitur multa illa et varia hominum exitia ad tantam inopiam possessionum obgere, ut neque reditus inde dominis produci, neque publica tributa sufficienter inferri possint, idque multis aliisque necessariis impensis impositis, et sine saepe multis bellis circumdati nullam pecuniam expendere coacti. Saepc igitur cogitavimus, quae sint possit ratione, ut et necessitati satisfacere, et subditorum egestati mederemur, quoniam nostra hoc de sententia in varia distrahatur, magis tamen obitum, ut ad humanitatem respiceremus, et quod in plerumque auxilium subditis praestarem, quod vero deum omnibus sumtis potius ex imperialibus thesauris introduceremus.

CAP. I.

Hanc igitur etiam curam nostram dominus Chris acceptam ferentes, atque quae praesentibus magis fruti salutaris passionis sanctaeque illius resurrectionis diebus conveniant facientes, merito illi pro republica hanc quoque praesente donationem offerimus, quae agricolis omnibusque collatoribus (idem vero dicitur praedictorum dominis) integrum unum publicorum tributorum canonem in quadragesimum dividendum contentum, hoc est quartam quidem eius partem venturam nonae indictionis, decimae vero, quae hanc actum est, tantam aliam partem, similiter et quartam undecimae indictionis, minuentes etiam cunctudine, quae qualitercunque pro his rebus quibus praebentur.

CAP. II.

Remittimus vero illis praeteriti etiam temporis reliqua usque ad finem iam praeteritae quintae indictionis, et sancimus, ut nulla piorum tributorum a nobis datorum exactio fiat, sive illa ad maximum magistratum pertineant sacri orientis praetorū, sive ad praefecturam Illyrici, sive magistratum insularum et militarium ordinum in Scythia et Mysia, sive ad sacra nostras largitiones, vel etiam alium magistratum interdicitentes curialibus et exceptoribus, scrivarum et color.

1) Hal.; deest ap. Scrimg. — Secundum Scholion in ed. Soring. hanc Novellam quintam Tiberii esse dicunt, inter annos igitur 578. et 582. editam, cf. Bioner l. c. p. 97. 475 sq.; sed ex indictionibus, quorum in hac const. mentio fit, R. Schneider in annotatione versioni germanicae adscripta docuit, magis videtur Iustini II. eam esse et inter 573. — 575. circa festum paschale prolatam. — Versio antiqua latini non extat.

1) Verisimillimum est, quod Hal. in latina interpretatione indicavit, hic occidisse καὶ δωδεκάτης.

τόνος, ἢ καὶ ἄλλην ἀρχὴν, ἀπαγορεύοντες βουλευ-
ταὶς τε καὶ ἐκλήπτοισι, ἀκριβαιοῖς τε καὶ ταξεί-
ταις, παλατινοῖς τε καὶ ἀνυταῖς, εἴ γε μὴν καὶ
ὑποδέκταις, καὶ παντὶ δημοσίων ἀπαίτησιν τε καὶ
ἐποδοχῇν ποιησαμένω τε καὶ ποιουμένω περιούσιος
πρῆσθαι κατὰ τῶν γεωργῶν τε καὶ ὑποτελῶν, ἢ καὶ
τοῖς τῶν χωρίων δεσποταῖς, ὡς διαφόρους ἐκ τῶν
συνεχισθημένων ἐλλειμμάτων προβάλλουσι (πρὸς
αὐτῶν¹), ἢ καὶ ἀντιφωνήσεις, ἢ ἐγγύας καὶ ὁμολο-
γίας λαβούσι δολιχοῖς, ἀκυροῦμεν γὰρ πᾶσαν κατὰ
τῆς ἡμετέρας φιλοτιμίας γενομένην ἢ καὶ γενησο-
μένην περιγραφὴν, ἐκείνου δὴλον ὄντος, ὡς εἰ τι
ἠδυσάντες τινες τῆς ἡμετέρας δωρεᾶς εἰσέπραξαν ἐκ
τῶν μέχρι τῆς ἐμπυτῆς ἐπινομήσεως ἐλλειμμάτων,
καὶ τοῦτο μὴ καταθέντες φανείσθαι, τοῖς δημοσίοις
ἐκτὸς τῶν εἰρησίων ἀπασιν εἰσκομιούσι λογισμοῖς· τοῖς
γὰρ ὑποτελείς εὐεργετοῦντες τῆς παρούσης αὐτοῖς
μεταδιδώμενοι φιλιανθρώπως, οὐ μὴν καὶ τοῖς τὰ
θεμισία τέλη λαβούσιν εἰς κέρδος οἰκίον ἀπενέγκου-
σθαι βουλομένοις τήνδε τοῦ θηθέντος ἔχθαρου
κακάντος συγχώρησιν ἐποιήσαμεθα, τῆς ἐπισίας ἐμ-
βολῆς κατ' οὐδένα τρόπον ἐλατιουμένης. Δεῖ γὰρ
πᾶσι μέτρον ἅπαν τοῦ τε αἴτου καὶ τῶν ἄλλων εἰδῶν
καὶ συντελεσθῆναι καὶ εἰσκομισθῆναι κατὰ τὸ εἰωθός
τε καὶ νενομισμένον, τῶν τιμημάτων τῆς συγκεχω-
ρημένης παρ' ἡμῶν καθ' ἕκαστον ἔτος τεταρτῆς μο-
φῆς ἐπὶ τὸν τετραετή χρόνον κατὰ τὴν δημοσίαν
ἐπίστασιν λογισομένων τοῖς ὑποτελείς, τοῖς ἄλλοις
ταῖς παρ' αὐτῶν ἐν χωρίῳ συντελουμένοις ἢ οἰ-
κιστάλλοις ἐκ τοῦ δημοσίου. Ταῦτο δὲ τοῦτο
ἐν Ὀσσορῇ καὶ τῇ μέσῃ τῶν ποταμῶν πραχθήσεται
γάρ τῶν ἐν εἰδείσι συντελουμένων ὑπὲρ τε τῶν
ἀποδείων καὶ τῆς στρατιωτικῆς δαπάνης. Ὁμοίως
δὲ καὶ ἐπὶ τοῖς λεγομένοις τῶν εἰδῶν πλωϊμοῖς
γινουμένοις ἐπὶ τε τῆς Ἀσιῶν χώρας, καὶ Βόσφορον,
καὶ Χερσονήσων. λήφονται γὰρ τὰ τοῦτων ἐκ τοῦ
δημοσίου τιμήματα κατὰ τὸ τεταγμένον ἐπὶ ταῖς
ἐπιπέλαις τῶν ὑπάρχων, ὅθεν εἰσάγεται ταῦτα, ὥστε
ἐπὶ αὐτοῖς τῆς ἡμετέρας ἀπολαύειν κατὰ τοῦτο φι-
λιανθρώπως. τὴν γὰρ τῶν αὐτῶν εἰδῶν εἰσκομιδὴν
πρῶτα μὲν πᾶσι παντελῶς οὐκ ἔστιν ἀσφαλές, τῆς δα-
πάνης ἀπαραίτητου καθεστῆκυίας καὶ τὰ κοινὰ συν-
στάσεως, ὡς εἰπεῖν, πράγματα. Πιστευόμεθα δὲ καὶ
ἐκ ταύτης ἡμῶν τῆς δωρεᾶς μεγάλας εἶσθαι τῇ πο-
λίτει προσδήκας, τοῦ θεοῦ πάντα αἰσια ἡμῖν διὰ
τῶν τοιούτων παρεχομένου πρόξενον. Τῶν παρα-
βαλῶν τοιμῶν τὰ παρ' ἡμῶν ὑπὲρ τῶν ἀρ-
χομένων ἀφελείας διατυπωθέντα περὶ τε τὴν οὐσίαν
καὶ τὴν σωτηρίαν αὐτῶν κινδυνεύοντων.

Ἐ π ἰ λ ο γ ο ς .

Τὰ τοίνυν παραπάντα ἡμῖν καὶ διὰ τοῦ παρόν-
τος δηλοῦμενα θεοῦ νόμος ἢ οἱ ἐνδοξότατοι προ-
γράμμασι γραμμένη κατὰ τε τὴν εὐδαίμονα πόλιν
ἐπὶ μὴν καὶ τὰς ὑπ' αὐτῆς ἐπαρχίας φανερά πᾶσι
ποιεῖται, ὡς μηδένα τῆς ἡμετέρας διαλαθεῖν φι-
λοτιμίας²).

ΔΙΑ-

cohortalibus, palatinis et exactoribus, nec non susce-
ptoribus, et quicumque tributorum exactionem et sus-
ceptionem instituet et instituit, ne agricolas et sub-
ditos circumciant, vel etiam praediorum dominos, ut
diversos exigant, et ex reliquis remissis sibi sumant,
vel etiam constituta, vel fideiussiones et cautiones do-
lose accipiant. Irritam enim facimus omnem contra
liberalitatem nostram factam vel etiam faciendam cir-
cumscriptionem; illud tamen manifestum sit, ut si
quidam ante donationem nostram ex residuis illis us-
que ad quintam indictionem aliquid exegerint, idque
non solvisses videantur, illi omnibus modis id publicis
rationibus illaturi sint. Ut enim subditis nostris bene-
ficiamus, hanc illis liberalitatem largimur, non etiam
his, qui publica tributa accipiunt et in lucrum sum-
vertere volunt, dictum praesentem canonem remissimus,
annuus annona nullo modo deminucnda. Omnem enim
mensuram frumenti ceterarumque specierum consueto
et solito more contribui et inferri oportet, pretius quar-
tae partis per singulos annos in quadriennium a nobis
remissae ad mensam publicam subditis imputantis, reli-
quias, quae ab ipsis in auro conferuntur, ex fisco sol-
vendis. Id ipsum autem in Osroëna et Mesopotamia
fiet in gratiam eorum, qui species contribuant ad con-
dita et militarem impensam. Similiter etiam in spe-
ciebus, quae dicuntur πλωϊμα (annonae navibus sup-
peditandae), tam in regione Lazorum, quam Bosphoro
et Chersoneso. Harum enim pretia ex fisco accipient,
prout in speciebus praefectorum, unde illi inferuntur,
constitutum est, ut et illi nostra liberalitate hac in
ve fruantur. Illarum enim specierum liberalitatem plane
negligere tutum non est, quum impensa inevitabilis
sit, et rem publicam, ut ita dicamus, stabiliat. Cre-
dimus autem ex hac quoque nostra donatione magnas
reipublicae futuras esse accessiones, deo omnia felicia
nobis propter eiusmodi factu largiente. Atque illi,
qui ad subditorum utilitatem a nobis sancita violare
audent, tam de substantia quam de ipsa vita pericli-
tabuntur.

Epilogus.

Quae igitur nobis placuerunt et hac lege decla-
rata sunt, haec gloria tua edictis utens et in felici
hac urbe, nec non in omnibus ipsi subiectis provinciis
manifesta faciat, ut neminem liberalitas nostra lateat.

No.

¹) Fidentur deesse quaedam in hac sententia. — ²) Deest subscriptio, sed cf. not. a.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ (εἰδ.)

Περὶ κληρονομῶν.

Προοίμιον.

Θεοῦ τε καὶ δικαιοσύνης μεζῶν ἔστιν οὐδέν. τούτων γὰρ χωρὶς οὐκ ἂν τι τῶν δεόντων πραγμῶν ποίη, καὶ διαφερόντως ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς πολιτευματι. ἐντεῦθεν καὶ βασιλεύειν ἔστιν ὀρθῶς, καὶ τοὺς ὑπηκόους εἰς εὐνοίαν τε καὶ πᾶσαν εὐγνώμοσύνην ἐφέλκεσθαι. Διὸ καὶ ἡμεῖς ἐκ Θεοῦ τε καὶ δικαιοσύνης τὰ σκήπτρα παραλαβόντες, εἰ καὶ πολλαῖς περιελομέθα ταῖς φροντίσιν, ὅπως Ῥωμαῖοι μὲν ταῖς ἀρεταῖς ἀξιοῦσθαι, βάρβαροι δὲ νικηθέντες ἐφυποκλιθεῖεν, ὅμως οὐκ ἔξω φροντίδος γεγόναμεν, ὡς ἂν καὶ περὶ τῶν ἰδίᾳ λυσιτελοῦντων ταῖς ὑπηκόοις ἡ δέουσα γίνηται πρόνοια. Πολλὰ μὲν οὖν τῶν προῆν συγκεχυμένω διορθώσαντες, προσήκειν ἡγησάμεθα καὶ τὸ περὶ τῶν διαδοχῶν ἡμελημένον ἐκ πλείστου πρὸς τὴν ἀρεσκουσῶν θεῶν πράξιν ἐπαναγαγεῖν. Ἐγγώμεν γάρ, ὡς τινες περινοσούντες τὰς τῶν τελευταίων περιστάσις διαταράττουσιν, ἀλλ' οὕτε διαθήκας ἕως κρατεῖν, οὕτε μὴν τὰς ἐξ ἀδιαδέτου διαδοχὰς χωρὶς λαμβάνειν, τοῖς μὲν κινήτοις πράγμασι σφραγίδας ἐπιβάλλοντες, τοῖς δὲ ἀκινήτοις σκευὰς ἐπιτιθέντες, ὡς ταύτη τῆς ἐκείνων διαδοχῆς ἐπαύξην τε καὶ τὴν πρόπουσαν λαβεῖν τάξιν. Ἐπειδὴ δὲ οὐχ οἶδόν τε τὸ καθ' ἕκαστον τῶν ἐπὶ τοῖς τοιούτοις συμβαινόντων ἐν πλῆθει τοσοῦτον μανθάνειν ἀκριβῶς, γενικῶς ταῦτα διατυπῶσαι νόμῳ καλῶς ἔδοξεν ἡμῖν ἔχειν.

Κεφ. α'.

Διὸ θεοπίσωμεν, ἀπαντας ἀφθόγως τῶν οὐκ ἐλευθέρων ἀπολαύειν πραγμάτων τε καὶ δικαίων, καὶ ταῦτα παραπέμπειν ἐπὶ τοὺς σφῶν κληρονόμους, ἐπιέναι δὲ τῶν πάντων μηδένα καθάπαξ ταῖς ἐκείνων περιουσίαις, ἢ τοῖς τούτων διαδοχῶν ἰσχυραῖς περιβάλλειν, ἢ τίτλους ἢ σφραγίδας ἐπιτιθέναι τοῖς πράγμασι παρὰ τὸ τοῖς ἡμετέροις νόμοις δοκοῦν. Καὶ τὰς ἐξ ἀδιαδέτου γὰρ κλησίας ἐπὶ ταῖς τούτων διαδοχὰς βεβαιούμεν, καὶ τὰς τελευταίας τούτων βουλήσις νομίμως περιούσας οὐκ ἀναιροῦμεν. Εἰ γὰρ ἀγρυπνοῦμεν αἰὶ καὶ μεριμνῶμεν διὰ τὴν τῶν υποτελῶν εὐνομίαν τε καὶ τῆς αὐτῶν θεραπείας, πολλῆ τις τῶ ἡμετέρῳ κράτει καθέστηκε φροντίς, πῶς οὐκ ἂν καὶ περὶ τοῦτο τὸ μέρος προνοήσαιμεν αὐτῶν, καὶ τῆς ἡμετέρας προθύμως μεταδοῦμεν εὐεργεσίας; ταῦτα γὰρ θεῶν ἀρεσκείν πεπεσμέθα, καὶ ταύτην δικαιοσύνην εἶναι φάμεν, καὶ τὴν βασιλείαν ἡμῖν ἐκ τούτων ἀσφαλῆ τε καὶ ἀτάραχον ἔσθαι πεπεσμέθα¹⁾. Συναριθμησῶμεν τοίνυν καὶ οὗτος ἡμῶν ὁ νόμος τοῖς ἄλλοις ἡμῶν κατορθώμασι, καὶ τὸ ὑπάρχον τῶν προῆν λυπηρῶν ἀπηλλαγμένον καὶ τῶν αὐτῆς ἡξιώμενον παρὰ τοῦ ἡμετέρου κράτους προνοίας θεῶν τε καὶ μετ' ἐκείνων ἡμῖν χάριτας ὁμολογῶν, τὸ θεῶν εὐχαῖς ἐξελούμενον, ἵνα καὶ τῶν πολεμίων κρατήσαντες πολλῆς αὐτῶν ἄλλης μεταδοῦμεν ἀσφαλείας.

Ἐπι-

Novella CLXIV.

DE HEREDIBUS.

Praefatio.

Deo et iustitia nil maius est. Absque his nam nihil unquam eorum, quae oportet, praesertim in re publica nostra fieret; hinc et recte imperare, et ad ditos ad rectam sententiam et omnem gratitudinem pertrahere licet. Quare quum nos quoque a deo iustitia sceptrum acceperimus, licet multis curis sumur, quo modo Romani quidem virtutibus agrorum, barbari vero victi succumbant, tamen curam nostram non effugit, ut in iis quoque, quae privatim vidui et subditis competenter prospiciamus. Quum igitur nihil ex iis, quae antea confusus erant, emendaverimus, et quoque, quod circa heredes maximam partem neglectum fuit, ad ordinem deo placentem reducendum putavimus. Comperimus enim, quosdam obtruncata testamentorum bona perturbare, sed neque permittimus, ut testamenta valeant, nec ut successiones ad inane locum habeant, mobilibus quidem rebus sigilla, immobilibus vero titulos imponentes, ut haec ratiū illorum successione augeantur, et decentem (illis) videri disciplinam. Quoniam vero fieri nequit, ut supra, quae de his rebus in tanta multitudinē contingat, curare cognoscamus, haec generali lege definiti videri placuit.

CAP. I.

Propterea sancimus, ut omnes sine ulla rebus suis et iuribus fruantur, neque ad successores re transmittant, nemo autem prorsus bona eorum imolent, aut successores eorum damnis implicet, aut titulos et sigilla rebus imponat, contra quod legibus nostris placuit. Et enim successiones ab intestato in locum successione confirmamus, ultimasque illorum legum confectas voluntates non tollimus. Si enim super sigillam et solliciti sumus, ut subditi bonis legibus utantur atque ut subleventur, magna nostrae potentiae existit, quidni etiam hac in parte ipsis provisum, nostraque beneficia promte largiamur? Haec enim placere confidimus, et hanc institutionem esse dicimus, utque imperium per haec nobis securum et imperitulum futurum confidimus. Annuncietur ergo lex quoque lex nostra reliquis nostris praecare gis, et subditi a prioribus molestiis liberati tantisque mercedis a potentia nostra dignati deo et post illorum hostibus nullam ipsis aliam securitatem largiamur.

Epil-

¹⁾ Novella secunda Tiborii II., cf. Bioner l. c. p. 97 sq. 117 sq. 475. — Hal.; deest apud Serapim. — Excepto prologo et epologo Nov. est in Bas. XLV. 3. 9. Schol. h. (Theodori, cf. Heil Anecd. I. p. 259.)

²⁾ πεπιστεύκαμεν Bas.

Ἐπίλογος.

Τὰ τοίνυν παρασιάνια ἡμῶν καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θεοῦ νόμοι δηλοῦμενα φυλαξάτωσαν οἱ τε ἐνδοξότατοι κοράτωρες τῶν θείων οἰκῶν, οἱ τε τὰς μεγίστας ἢ καὶ εἰλαίτους ἀρχὰς ἰσχυρῶν ἐπιτετραμμένοι κατὰ τε τὴν εὐδαίμονα πόλιν ταύτην, καὶ μὴν καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, δήμευσιν τε καὶ κεφαλικῶν ὑφορῶμενοι ἐμφορῶν, εἰ παραβαίεν τὰ παρ' ἡμῶν θεσπισθέντα. Ἡ σὴ τοίνυν ἐνδοξότης τὸν παρόντα θεῖον ἡμῶν νόμον ἐν τοῖς ἐπισημοῖς τόποις τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως προθήσει, στείλει δὲ καὶ κατὰ τὰς ἐπαρχίας ταῖς συνήθεισι χρωμένη περὶ τοῦτου προστάξει¹⁾.

¹⁾ Subscriptio deest, sed cum Tiberii II. videatur esse const., inter annos 578 — 582. edita est.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρξξ.²⁾

Γενικὸς τύπος περὶ ἀπόψεως θαλάσσης, γραφειῶν τῶν Δομινίκων, τῶν ἐνδοξοτάτων [ὑπάρχων τῶν πραιτωρίων]¹⁾.

Ἐδίδαξεν ἡμᾶς ἡ μήτηρ κ. τ. λ.²⁾ Ἡ ἐπὶ θαλάσσης ἐντὸς ἑκατὸν ποδῶν οὐσα ἀποψις οὐ μόνον καὶ εὐθείαν, ἀλλὰ καὶ ἐκ πλαγίας ὀφείλει εἶναι ἀκαυτομήτος. Τοῦτο γὰρ προσίθουσιν ὁ παρῶν τύπος, φυλάττων τὴν Ζήνωνος διάταξιν, καὶ τὴν νεορὰν ἐρμηνεύων.

¹⁾ Haec Novella integra nobis non mansit, sed epitomen solam eius praebent Bas. LFIII. 11. 14. et Hal. Haec autem Novella Eparchicum et forma quidem Praefecti Urbi, ut videtur Bienero l. c. p. 99 sqq., cf. eund. p. 118 sq. 476.

²⁾ ὑπάρχων τῶν πραιτωρίων sine dubio addidit Hal., desunt enim haec verba in Cod. Bol.; cf. G. B. Heimbach in Zeitschr. f. g. R. VIII. p. 330. — ²⁾ Initium hoc est integrae constitutionis.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρξξ.²⁾

Περὶ ἐπιβολῶν.

Φλάβιος Θεόδωρος Πέτρος Δημοσθένης, ὁ μεγαλοπρεπέστατος ὑπαρχὸς τῶν ἱερῶν πραιτωρίων, καὶ ἀπὸ ὑπάρχων τῆς βασιλέως πόλεως, καὶ ἀπὸ ὑπάτων, Φλάβιος Φαύστος καὶ Φλάβιος Στέφανος Φλαβίῳ Ὀρταλίῳ, τῶν λαμπροτάτων ὑπατικῶν Λυδίας.

Ἐπειδὴ γὰρ τὰ τοῖς νόμοις καὶ τοῖς τύποις τῶν μετέωρων θρόνων διατεταγμένα καλῶς, εἶπον δεῖσθαι, τοῖς ὑποτελέσιν σαφέστερα καθιστᾶν, πρὸς (τὸ) μηδεμίαν αὐτοῖς ἐγείρεσθαι ζήτησιν ἐν τε τοῖς ἄλλοις, ἐν τε ταῖς τῶν ἀπορῶν ἐπιβολαῖς, τῶν μὲν τοῖς αὐτοῦ ἐκ τῆς περιουσίας εὐπορα κησαμένων ἐγγυτέροις καὶ προσεχέσι ταύτας ἐπάγεσθαι δικαιούτων, τῶν δὲ πρὸς τὰς ἀνωτέρων καὶ παλαιότερας ἡμοδοῦλους κτήσεις ἀναβαίνειν βιαζομένων, τῶν δὲ ἐφ' ἅπαντας ἅμα τοὺς πρὶν κησαμένους ἀδιακρίτως χωροῦντων, ἐξ αὐτῶν ἡμεῖς κινήθεις τῶν πραγμάτων ἐπὶ τὴν ὀρθὴν καὶ δικαίαν τούτων διάκρισιν ἐλθεῖν ἰδοκίμασμεν, σαφῆ ταῦτα καὶ εὐδιάκριτα τοῖς ὑποτελέσιν [καθιστάμεν].

Εἰ

Epilogus.

Quae igitur nobis placuerunt et sacra hac lege declarata sunt, quum gloriosissimi sacrarum domuum curatores observent, tum etiam illi, quibus maximos et minores magistratus gerere tam in felici hac ciuitate, quam in provinciis commissum est, et publicationem bonorum, et capitalem poenam metuentes, si a nobis sancita violent. Tua igitur gloria sacram hanc legem nostram in conspicuis locis felicis huius urbis proponat, in provincias etiam consuetis ad haec usa praeceptis transmittat.

Novella CLXF.

GENERALIS SANCTIO DE PROSPECTU IN MARE, SCRIPTA DOMINICO, GLORIOSISSIMO PRAEFECTO PRAETORIO.

Docuit nos mater etc. Prospectus in mare intra centum pedes, non solum ex directo, sed et per transversum novo opere impediri non decet. Hoc etenim addit haec forma, quae Zenonis constitutionem custodit et novellam interpretatur.

Novella CLXVI.

DE ADIECTIONIBUS.

Flavius Theodorus Petrus Demosthenes, magnificentissimus Praefectus sacrorum Praetoriumum, et Expraefecto regiae urbis, et Exconsule, Flavius Faustus et Flavius Stephanus Flavio Ortalino, clarissimo consulari Lydiae.

Quum oporteat legibus et praeceptis nostrorum thronorum bene ordinata, si quando necesse sit, subditis clariora constituere, ne ulla quaestione vexentur tum in aliis, tum in sterilibus adiectione, cum alii censcant eorum, qui ibi ex substantia fertilia possederint, propioribus et confinibus eas adiiciendas esse, alii vero ad superiores et antiquiores consensuum possessiones redeundum esse urgeant, alii denique ad cunctos simul, qui ante possederint, sine discrimine redeant: ex ipsis nos rebus moti ad rectam et iustam eius rei dignoscendae rationem pervenire volumus, clara haec ac bene discriminata subditis nostris [constituente].

Σι

¹⁾ Nov. 166. — 168. sunt formas Praefecti Praetorio. Desunt apud Hal. et Scrimg. In edd. recentioribus adhuc erant epitomae e Bas. lib. LFI. compositae a Cuiacio. Integriores e Cod. Bol. eas edidit G. B. Heimbach in Zeitschr. f. g. R. VIII. p. 341 — 356., cf. Biener l. c. 89. 98 sqq. 396 sq. 476 sq. 363. Secuti sumus Heimbachium, quod iam fecit ante nos Bk.

Εἰ ποτε τούτων τις κατὰ τινα τῶ νόμου γνώριμον αἰτίαν ἐκποιήσῃεν¹⁾ ἀγρόν, ἢ χωρίον, ἢ γῆδια, ἢ σύγκτησιν ὅλην, εἴτα τελευτήσας ὑστέρον παραπέμψει τὴν αὐτοῦ²⁾ περιουσίαν εἰς ξέωτικούς ἢ παῖδας, κακίνοι τὸν ἴσον τρόπον ἐκποιήσῃαν τῆς περιουσίας, ἢς διεδέξαντο, χωρία, ἢ γῆδια, ἢ ἀγρόν, ἢ σύγκτησιν τινα, καὶ τὸ παρὰ διαδόχων ἐκποιήσῃαν εἰς ἀπορίαν ἐλάσῃ³⁾, ὥστε χωρίαν γενέσθαι τῆ τῶν ἀπόρων ἐπιβολῇ, οὔτε ἅμα πᾶσι τοῖς προκτισησάμενοις, οὔτε παρὰ τὴν τῆς διαδοχῆς τάξιν ἐπαγεσθαι τὸ βάρος τῆς τῶν ὀμοδούλων ἀπορίας κελεύομεν, ἀλλὰ πρότερον μὲν τὸν παρὰ⁴⁾ τῶν ἐκείνου παιδῶν ἢ διαδόχων ξέωτικῶν τοῦτο κησάμενον, ὃ νῦν εἰς ἀπορίαν ἴλασε, καὶ τὴν ἀκίνητον αὐτοῦ περιουσίαν τὴν ἐπιβολῇ δέχεσθαι, ἀπόρου δὲ τοῦτου φανέντος, καὶ τῆς οὔσης αὐτῷ κτήσεως ἐπὶ τοὺς εἰς αὐτὸν παραπέμψαντας φέρεσθαι τὸ βάρος. εἰ δὲ μήτε αἱ τούτων κτήσεις πρὸς τὴν ἐπιφορὰν τῆς συντελείας ἀρκέσουσι, τότε ταύτην ἐπὶ τὸν πρώτον κύριον τὸν εἰς τοὺς παῖδας ἢ τοὺς ξέωτικούς τοῦτο παραπέμψαντα τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν ἀκίνητον κτήσιν, εἰ τοῦτο ἔχοιτο ἢ ἐκείνου περιουσία, ἐπανέσται, οὕτως ἐκ τῆς τῶν ἀπάντων ἀπορίας εἰς τὸν παρὰ τοῦ πρώτου δεσπότου τὸ χωρίον, ἢ τὸν ἀγρόν, ἢ τὰ γῆδια ἀνησάμενον τὴν ἀρχὴν ἢ καδ' ὀλονθήποτε νόμιμον αἰτίαν παρεληφῶτα. Ταῦτον δὲ ἂν εἴη λέγειν, καὶ εἰ πολλὰ μεταξὺ τυγχάνοιεν διαδοχαὶ οὐσαι. ἕως γὰρ ἂν ὁ προσεχέστερος εὐπορος εἴη, οὐδὲν ἐνοχλεῖσθαι τοὺς ἐν πρεσβυτέροις χρόνοις τὰς κτήσεις ἐσχηκότας ἢ τὰς ἐκείνων οὐσίας προσήκει. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως διατεταχθῶ. Τὰς δὲ γε τῶν ἀπόρων ἐπιβολὰς, τοῖς ὅλως ἐπαχθεῖσι⁵⁾ πολλοὶς οὐσι, καὶ τὴν αὐτὴν ἐπέχουσι τάξιν, ἢ καὶ ὀλίγοις ἀναλόγως τῆς οὔσης καδ' αὐτοῖς ἐκ τῆς αὐτῆς οὐσίας εὐπόρου κτήσεως καδ' ὀλονθήποτε τρόπον γίνεσθαι, καὶ τῆνικαῦτα τὸ τῶν συντελειῶν βάρος ὑπὲρ τούτων αὐτοῖς ἐπάγεσθαι, ἢνίκα καὶ τὴν ἀπορὸν αὐτοῖς κτήσιν ἀναλόγως παραδοθῆναι συμβαίη, ἢ ὅτε πρὸς τὸ παραλαβεῖν ταύτην αὐτοὺς ἀπαγορεύσειαν. Πρὸς τοῦτο⁶⁾ οὐδὲ δίκαιόν ἐστι τινα ταῖς ὑπὲρ τούτων συντελείας βαρύνεσθαι. Ὡςτε πρόνοιαν τὴν σὴν λαμπρότητα ποιήσασθαι δεῖ ταῦτα κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον ἐξετάζεσθαι τε καὶ προλέγειν. εἰ γὰρ μὴ ταῦτα παραφυλαχθεῖη, κατὰ διωρῆσαμεν, ἰσθὶ ποιήν ἅμα τῆ πειθομένη σοὶ τάξει ἀνά δέκα χρυσῶν λεπτῶν καταθήσων, ἢ⁷⁾ ἑτέρα, ὡς εἰκόσ, ἐπιτιμήσει μείζονι περιπεσοῦμενος, οὐδὲν ἦτιον τῶν παρ' ἡμῶν⁸⁾ διωρισμένων καὶ οὕτως κρατεῖν ὀφειλόντων. ταύτης γὰρ ἕνεκα τῆς αἰτίας καὶ Νικομήδης ἐκ τῆς ἡμετέρας ἀπέσταλται τάξεως⁹⁾.

ΑΙΔ-

Si quis igitur aliquando ex causa legibus cogentis alienaverit] agrum, vel praedium, vel terram, vel complexum possessionum totum alienaverit, deinde mortuus postea substantiam suam ad extraneos vel liberos transmiserit, illique pari modo ex substantia, in quam accesserunt, praedia, vel terras, vel agrum, vel complexum possessionum quandam alienaverint, et sterile factum sit id, quod a successoribus alienatum est, ita ut sterilitatem adiectioni locus sit, neque simul omnibus, qui ante possederunt, neque secundum ordinem successuum sterilitatis onus conservorum praediorum imponi debet, sed prius quidem eum, qui id, quod tunc ad sterilitatem redactum est, ab illius liberis vel extraneis successoribus adquisierat, et immobilem eius substantiam adiectionem suscipere; si vero is non idoneus appareat et quae ei est possessio, tunc onus ad eum transferri, qui id ad eum transmiserat; si vero ne horum possessiones inlationi contributionis sufficiant, tunc ea ad primum dominum, qui id ab initio ad extraneos vel extraneos transmiserat, et immobilis possessionem, si eam substantia eius continet, pertinere, et sic denique in omnium inopia ad eum, qui a primo domino praedium, vel agrum, vel terram ab initio emit vel quacunque legitima de causa accepit. Idem vero dicendum erit, etiamsi multae intercedant successiones. Quamdiu enim proximior laevis est, illi, qui anterioribus temporibus possessionem habuerunt vel illorum bona, nulla molestia afficiantur. Atque haec quidem ita sint disposita. Adiectionis onus quidem sterilem, quando multi sunt, quibus onus imponi debet, eundemque ordinem obtinent, vel si pauci sunt, pro portione fertilis illius possessionis, quae apud eos ex eadem substantia est, omnimodo fieri oportet atque ex eo tempore iis tributorum onus pro illis imponi, ex quo et sterilem possessionem iis secunda proportionem tradi contigerit, aut eum se eam accepturos negaverint. Praeterea iustum non est, quodquam tributis pro illis pendendis gravari. Quae providere tuam claritatem decet, ut illa hoc modo cumentur et procedant. Si enim haec non secundum ea, quae definitivimus, observentur, scito, te simul cum cohorte, quae tibi parat, decem auri librarum poenam soluturum, vel aliam fortasse maiorem poenam miturum esse, ita ut quae a nobis definita sunt nihilominus etiam sic valere debeant. Ob haec enim causam et Nicomedes ex cohorte nostra missus est.

¹⁾ Quae uncia inclusa sunt, supplevit Heimb. In Cod. Bol. lacuna indicata non est, attamen deesse quaedam nemo non videt. — ²⁾ Bk.; αὐτῶν Cod. Bol.; αὐτοῦ Heimb. — ³⁾ Cui.; ἐλάσει Cod. Bol. — ⁴⁾ Heimb.; τὸν παρὰ Cod. Bol.; τοῦ παρὰ Cui.; τὸ

παρὰ Bk. — ⁵⁾ ἐπαχθεῖσι Cod. Bol.; ἐπιβ. ἐπαχθεῖεν Cui. — ⁶⁾ Cui.; πρὸς τοῖς Heimb. — ⁷⁾ καὶ add. Cui. — ⁸⁾ Cui.; ἡμῖν Cod. Bol. — ⁹⁾ Subscriptio deest; Heimb. l. c. p. 345. contexti, 521. p. Chr. esse constat.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ (85.)

Novella CLXVII.

GENERALIS FORMA, QUOMODO DEBEAT MITTI IN POSSESSIONEM BASSI GLORIOSISSIMI PRAEFECTI.

γενικός μέγιστος τύπος περί τοῦ πῶς δεῖ ἐπιλεσθαι ἐπὶ νομῆς, Βάσσου τοῦ ἐνδοξοτάτου ὑπάρχου.

Flavius Comitas, Theodorus, Bassus, magnificentissimi praefecti sacrorum praetoriorum, haec edicunt.

Φλάβιος Κομίτας, Θεόδωρος, Βάσσος, μεγαλοπρεπέστατοι ἐπαρχοὶ τῶν ἱερῶν πραιτωρίων, γρουσιν. Τὰ μὲν ἄλλα, ὅσα διευπλώθη παρὰ τὰ κριτῶν ὁρῶν, καὶ ἐν κοινοῖς δοκοῦντα γράμμασιν, ἢ καὶ ἄλλοις γενικοῖς τύποις τῆς ἡμετέρας αἰχῆς ἢ περὶ τῶν ἐπιχωρίων ἀρχόντων καὶ τάξεων ἐπὶ ὅλης ἀπαιτητῶν διαλεγόμενοις, καθ' ὃν αὐτοῦς τοῦ τρόπου τοῖς ὑπῆκοῖς προσφέρεσθαι, ἢ περὶ τῆς ἐν ἐπιχώριον αὐτῶν ἐν τοῖς συναλλάγμασιν ὁρθότητος, καὶ τῆς περὶ τὰς εὐσεβεῖς εἰσφορὰς εὐγνωμοσύνης, τὴν ἑαυτῶν ἔχειν ἰσὺν βουλόμεθα καὶ ἐκ τῆς παρουσίας ἡμῶν προστάξωμεν, ἐκείνο δὲ σαφέστερον εἶναι προσδιορίσασθαι δεῖν ἔγνωμεν.

Cetera quidem, quaecunque statuta sunt a nostris thronis, et publicis litteris manifestata, vel etiam aliis generalibus formis nostri imperii, quae vel de magistratibus provincialibus, et officiis, et omnino exactoribus tractant, quemadmodum eos oporteat cum subditis agere, vel de recta ratione ab ipsis subditis in contractibus servanda, et in sacris illationibus probitate, vim suam habere volumus etiam ex praesente nostra constitutione, illud vero iam clarius definiri oportere cognovimus.

Ἐ γὰρ τις ἀκινήτου τινός ἀντιλαβέσθαι σπουδαίον ἀρχικὰς ψήφους πορίσαιοτο, ἐπὶ μὲν τῆς εὐαφίμουσ ταύτης πόλεως ἀρχαίαι τυχὸν ἢ τάξις τὴν γαίην μαρτυροῦσα τῆς τῶν πραγμάτων τούτων νομῆς, ἢ καὶ τῶν γειτόνων ἢ αὐτῆς τάξις λέγουσα¹⁾ παθεῖν, ὡς οὐδεὶς τῶν πραγμάτων τούτων ἐπιλείπειται²⁾. Ἐπὶ δὲ τῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις κειμένων πρὸ τοῖς τῶν τόπων ἐκδικίοις ὑπομνήματα, ἃ παραλήψεις ταῦτο τοῦτο πράττονται, δεήσει συνίστασθαι, μαρτυρίας μὲν ἔχοντα τῶν γειτόνων. τῆν αὐτὰ δὲ ἀδειαν παρέχοντα τὰς ψήφους ἡγεῖσθαι τὰ τῶν πραγμάτων κατασχέειν. Καὶ τοῖς μέλλουσι δὲ ἐκ συναλλαγμάτων τινῶν πρᾶγμα λαμβάνειν, καὶ νομὴν τοιαυτὴν ἢ δεσποτεῖαν ὑπὸ τὴν ἑαυτῶν ποιῆσθαι κατοχὴν ἀναγκαίας τὰς τῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις μαρτυρίας νομίζομεν, ὥστε ὑπομνημάτων συνιστάσθαι ὑπ' αὐτοῖς δηλοῦσθαι τὴν παράδοσιν, εἰτε πιστάματα τύχοι γράμματα φροντιστῶν³⁾, εἰτε πιστάματα χωρὶς ἢ παράδοσις μέλλοι γίνεσθαι, προρότος ἐνταῦθα τοῦ καὶ τοῦ γεωργού⁴⁾ φρονιστάς χρῆναι συνομολογεῖν ἐπὶ τῶν ὑπομνημάτων, ὡς τὸν ἱερον⁵⁾ εἰδοῖεν νομῆα καὶ πιστότην, καὶ τῆ τοῦ παραδόντος ἀκολουθήσαιεν τῆς τοῦτο αὐτοῖς⁶⁾ ἐπιτρέψαντος. Ἐνθα δὲ ἂν κδικος μὴ παρῆ, τὸν λαμπρότατον τῆς ἐπαρχίας προσέτιομεν, ἢ τὸν ὀσιώτατον τῆς πόλεως ἱερέα, ἢ φησὶ ἢ κησὶς ἑστίν, ὑπὲρ ἧς τὰ τοιαῦτα πράττεται, εἰ τὸν τυχὸν ὁ τῆς ἐπαρχίας ἡγοῦμενος ἀπολλοῖται τῶν τόπων, ἐν οἷς ἢ παράδοσις γίνεται. ἐν τε⁷⁾ τῆ βασιλίδι ταύτῃ πόλει καὶ τοῖς καλουμένοις ἐκβιβασμοῖς καὶ τὰ ὑπὲρ τῶν παραδόσεων⁸⁾ συνιστάμενα κειμήλια δοπὴν ἱκανὴν διδοῦναι τοῖς παρειληφθέντων ἡγοῦμεθα. Προστάτομεν τοίνυν τῇ σῆ μεγαλοπρεπέει, καὶ τῇ πειδομένη σοὶ τάξει, καὶ πᾶσι τοῖς παρὰ τὴν ἰθυνομένην ὑπὸ σοῦ χώραν διαιωμένους τῶντων ἐφεξῆς ἐπιμελήσασθαι τῶν παρεγγυησάμενων ὁμοίως.

Si quis enim immobilem quandam rem apprehendere cupiens decreta iudicis acceperit, in hac quidem felici civitate cohors fortasse sufficit, quae res illas possessione vacuas esse testetur, vel si eadem cohors dicat ex vicinis se cognovisse, neminem earum rerum possessionem desiderasse; in illis vero, quae in provinciis sitae sunt, auctoritate defensorum locorum acta debebunt confici, quae similiter idem illud continent, testimoniis quidem vicinorum munita. Tunc vero licentiam illis concedimus, qui decreta petierunt, ut res detineant. Atque etiam iis, qui ex contractibus quibusdam res accepturi, et talem possessionem vel dominium sui iuris facturi sunt, necessaria esse defensorum in provinciis testimonia putamus, ut actis eorum auctoritate confectis declararetur, traditionem fieri, sive adsint epistolae scriptae a curatoribus, sive sine litteris traditio sit facienda, addito ibi hoc, ut et agricolae curatoresse una opud acta confiteantur, se scire alterum et possessorem et dominum esse, sententiaeque eius, qui tradiderit, obtemperaturos, cum id ipsis mandaverit. Ubi vero defensor non adest, clarissimum praesidem provinciae eiusmodi acta conficere iubemus, vel sanctissimum eius urbis sacerdotem, sub qua possessio est, propter quam talia fiunt, si forte praeses provinciae longe absit ab illis locis, in quibus traditio fit. Atque in hac regia urbe et ἐκβιβασμούς, qui vocantur, et testimonia pro traditione confecta illis, qui acceperunt, idoneam auctoritatem dare putamus. Iubemus igitur, tuam magnificentiam, et obedientem tibi cohortem, et omnes, qui in provincia, quae a te regitur, commorantur, omnium deinceps, qui rerum traditiones fecerint, simili modo curam habere.

ΔΙΑ-

Nº-

¹⁾ eid. Nov. 166. not. a.
²⁾ λέγει Cui. — ³⁾ τῶν πραγμάτων ἐπιλείπειται Cui. — ⁴⁾ Heimb.; γράμματα φρονιστεῖν Cod. Bol.; φραφέντα φρονισταῖς Cui. — ⁵⁾ ἦτοι Cui. — ⁶⁾ τὸν νεώτερον Cui. — ⁷⁾ ἀκολουθήσαιεν — αὐτῷ Cui. — ⁸⁾ τῆς παραδόσεως Cui.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρη'.¹⁾)

Π ε ρ ι ε π ε β ο λ ω ν ').

Τὰς τῶν ὁμοδούλων ἐπιφορὰς ὁ νόμος οἶδε καὶ τῶν ὁμοκλήσων, καὶ τίς ἐστιν ἡ τοῦτου ἀρχή, πολλὰκις ἐν τοῖς δικαστηρίοις δεδήλωται, καὶ περὶ πραγμάτων ἃ γίνονται ἐν τοῖς κοινοῖς τὰς ἀπογραφὰς ἔχοντων, οὐ μόνον τῶν ἀπογεγραμμένων ἢ ἀναγεγραφθῆαι δυναμένων. Ἐπειδὴ τοίνυν τινὲς κατὰ διαφορῶν χρόνους παρέβησαν τοῦτο ἀλλοιοτέροις τρόποις, καὶ τοὺς ὑποτελεῖς ἐβάρυνον, ἡμεῖς οὐ παρωλισθήσμεν οὐδὲ τὸ δοκοῦν τῷ νόμῳ παρελύσαμεν²⁾.

Προστάτομεν κήνσῃ ἧσων ἀπογραφῇ χωρῆα φέρεσθαι μόνον, οὐ μὲν οἰκίας ἢ ἄλλα πράγματα. ἡ δὲ ἐπιφορὰ ὁμοκλήσοις γίνεται. φυλάξει δὲ τοῦτο ὁ τοῦ ἔθνους ἡγούμενος, καὶ ἡ πειδομένη αὐτῷ τάξις, καὶ οἱ πρακτοεῖς τῶν δημοσίων εἰσφορῶν, ἀπὸ τριάκοντα χρυσίου λιτρῶν ὑποφορῶμενοι ποινήν. Ταῦτῃ τῇ ψήφῳ καὶ νῦν ἀκολουθοῦντες γενικούς ποιοῦμεθα τύπους, ὥστε μηδένα δίδόναι ὑπὲρ ὁμοδούλων ἢ ὁμοκλήσων ἐπιβολὴν ἐπὶ οἰκίαις, ἢ ἄρτοις πολιτικοῖς, ἢ ἑτέρω τινὶ μὴ ἐγγεγραμμένῳ τῷ κήνσῳ. Ταῦτα φυλαττέσθω, ταῦτα πέρατι παραδιδέσθω, τῶν παραβαίνοντων αὐτὰ ποινήν δέκα χρυσίου λιτρῶν κατατιθέντων, καὶ κατὰ τῆς αὐτῶν οὐσίας οὐ μετρίαν ἐπιφερόντων ζημίαν. οἱ γὰρ διὰ ταῦτα ἀδικούμενοι ἔξουσι κατὰ τῶν παραβαίνοντων καὶ τῶν ἐκείνους κληρονομοῦντων καὶ πραγμάτων αὐτῶν ἀγωγήν, ὑπὲρ τοῦ παρὰ τὸν νόμον ὑπομείναι ζημίαν. Τῶν λαμπροτάτων ἀρχόντων, καὶ τῶν ὑψηροῦμένων αὐτοῖς τάξεων, καὶ τῶν ἀπανταχοῦ γῆς ἐκδίκων τὰ παρ' ἡμῶν γενικῶς διατεταγμένα φυλαττόντων, καὶ ὑποφορῶμενων τὰ ὀρισμένα κατὰ ταῦτον ἐπιτίμια.

¹⁾ *vid. Nov. 168. not. a.*²⁾ *Hoc principium solum habet Cod. Bol., quae sequuntur ea restitutione Cuiacii.*

Novella CLXVIII.

DE ADIECTIONIBUS.

Conseruorum adiectiones praediorum et contributariorum lex agnovit, quodque sit eius principium, saepe in iudiciis manifestatum est, et de rebus quae fiant in commune descriptiones habentibus, non solum eis, quae censitae sunt aut censitae esse possunt. Quae igitur quidam diversis temporibus hoc neglectis variis modis, subditosque aggravarent, nos id non praemisimus, neque quod legi placuit, iacere sinimus.

Praecipimus, ut in censum seu descriptionem praedia solum, non autem domus vel aliae referantur. Adiectio vero fit praediis contributaria. Servabit autem hoc rector gentis, ipsique obtinentes cohors, et publicarum illationum executores, trigui librarum quisque auri poenam metuentes. Hoc iuratum etiam nunc secuti generales facimus formam, ut nemo conseruorum vel contributariorum nomine domus vel panibus civilibus, vel alii cuidam rei, quae in censum relata non est, adiectionem imponat. Haec observentur, haec effectui tradantur, eorum violatorum poenam decem librarum auri soluturis, et substantiae suae non modicum damnnum subituris. Qui cum ea non laesi sunt, contra violatores et heredes illorumque haec actionem eo nomine habebunt, quod contra legem damnnum passi sunt. Clarissimi autem praesides, ipsique obtemperantes cohortes, et defensores ubique librarum quae a nobis generaliter sancita sunt observent, poenasque propter id ipsum definitas metuant.

FINIS NOVELLARUM D. IUSTINIANI

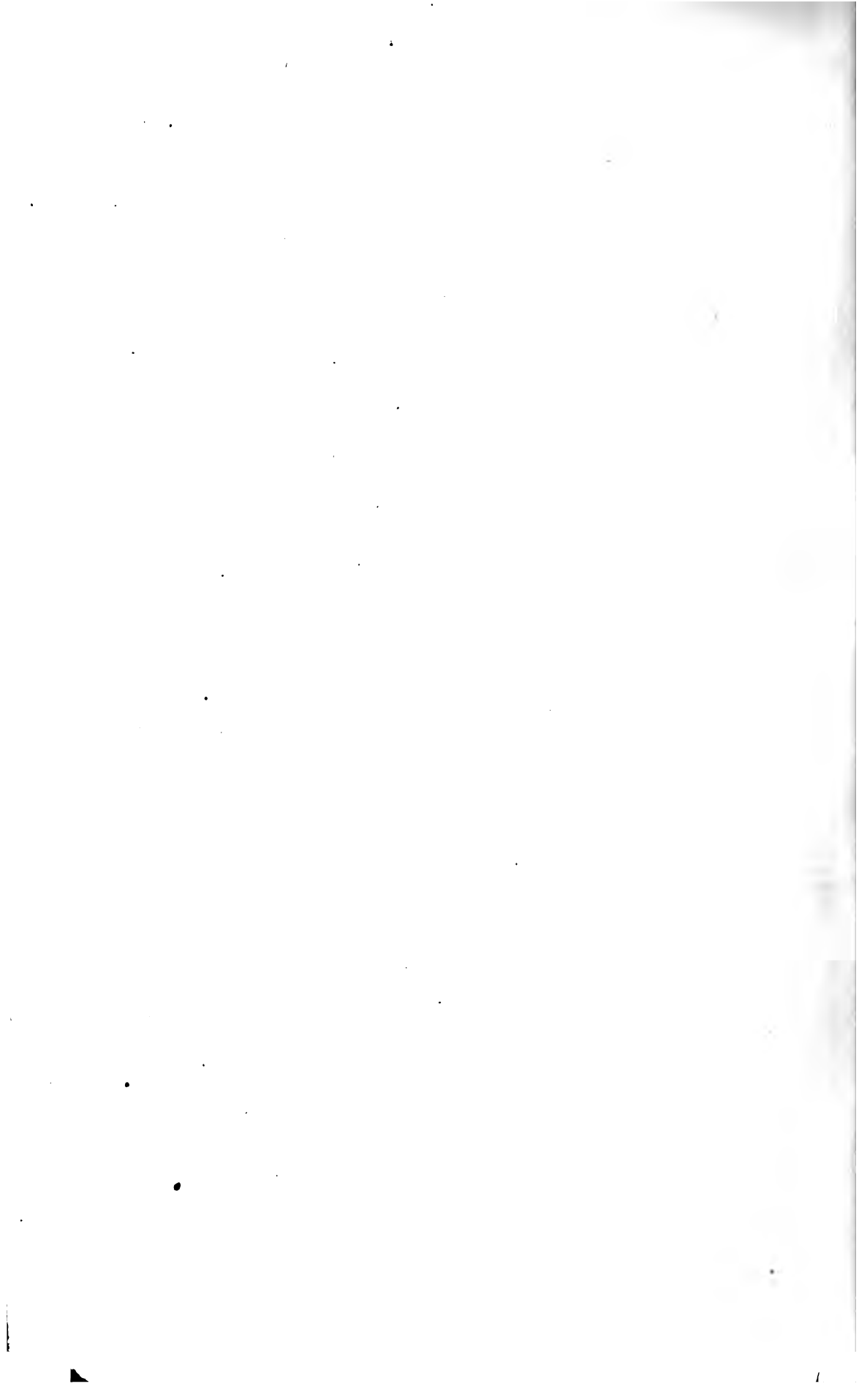
SACRATISSIMI PRINCIPIS.

IUSTINIANI IMPERATORIS

E D I C T A.

ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ
ΕΔΙΚΤΑ.

ΕΔΙΚΤΟΝ Α. *)

Εδικτον γραφέν τοις άπανταχοῦ γῆς θεοφιλεστά-
τοις επισκόποις καὶ ὁσιωτάτοις
παιριάρχοις.

*) De his XIII Edictis disseruit Biener l. c. p. 115 sqq. 478 sqq. Tradita nobis ea sunt in Cod. Veneto Novellarum indeque edita a Serimgero. Interpretationem latinam adiecit Agylaei passim mutata. — Hoc Edictum I. iam dedimus in Corpore 168 Novellarum post Nov. 8. (vide p. 72 sq.), quare nolumus h. l. repetere.

ΕΔΙΚΤΟΝ Β. *)

Περὶ τοῦ μὴ παρέχειν τοὺς ἄρχοντας
ἀσυλίας λόγον ἐπὶ δημοσίαις προ-
φάσεσιν.

Ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Ἰωάννη,
ἐπαρχῶ πραιτωρίῳ.

Προσέμιον.

Ἐκ τῶν ἀνευχθέντων ἡμῖν ἀγράφως παρὰ τῆς
σῆς ἐνδοξότητος ἔγνωμεν, οὐ μικρὰν πεποιηθέναι
δυσκολίαν τῇ τῶν δημοσίων φόρων εἰσκομιδῇ τοὺς
τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχοντας, οἷς ἂν ἐθέλοιεν λόγον ἀσυ-
λίας παρεχόμενους, τὴν ἐξ αὐτοῦ γὰρ τοὺς ὑποδεχο-
μένους τοὺς δημοσίους φόρους προβαλλομένους ἀσφα-
λίαν, μὴ ἐκπέμπειν τὸ ἐπ' αὐτοὺς καταβαλλόμενον
χρυσόν, πλείστην δὲ μοῖραν αὐτοὺς παρακαίττειν,
καὶ ἐπειδὴν ὀφλήσειαν χρυσόν, ἀποκεχοῦσθαι τῷ
παλαιῶ αυτοίς τῆς ἀσυλίας παρεχομένῳ λόγῳ.
§. α'. Θεσπίζομεν τοίνυν, τῷδε τῷ θεῷ πραγμα-
τικῶ χρώμενοι τῷπρὸς τὴν σὴν ὑπεροχὴν, διὰ
προσταγμάτων οἰκείων ἀπαγορεύσαι πᾶσι τοῖς λαμ-
πρωτάτοις τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχουσι λόγον ἀσυλίας
παρέχειν ἐπὶ δημοσίαις αἰτίαις, ἐπεὶ δὲ τῶν ἰδιω-
τικῶν μόνων προφάσεων ἐξείναι αὐτοῖς, τοῖς στομέ-
νοις παρέχειν τὸν τῆς ἀσυλίας λόγον, καὶ ἐπὶ ζητιῶν
χρόνον, οὐ δυναμένους διηγεκῶς αὐτόν, περιου-
μένης τῆς προδουσίας, αὐθις ἀνανεοῦν. Εἰδόντων
ἅπαντων, ὡς οὐδὲν ὠφελήθησονται τὸν τοιοῦτον
παρ' αὐτῶν λαμβάνοντες λόγον, ἀλλ' ἄδεια ἔσται
παντὶ συνέχειν αὐτοὺς προστατιομένῳ τοὺς ἐποφει-
λομένους παρ' αὐτῶν δημοσίους φόρους κατατιθέ-
ναι, τοῦ διδομένου κατὰ χάσραν αὐτοῖς λόγον πρὸς
οὐδὲν αὐτοῖς συναίστοντος, ἐκείνων δὲ μόνων ἐχόν-
των ἀσφάλειαν, τῶν κατὰ θεῖαν ἡμῶν κέλευσιν λό-
γον ἀσυλίας κομιζομένων ἢ κατὰ προστατεῖς τῆς
σῆς ὑπεροχῆς.

Κεφ. α'

IMP. IUSTINIANI A.
EDICTA.

Edictum I.

UT MAGISTRATUS ABSQUE ULLO SUFFRAGIO
FIANT.

Amantissimis in omni terra archiepiscopis et sanctissimis
patriarchis.

Edictum II.

NE PRAESIDES IN FISCALIBUS CAUSIS ASYLI
IUS DENT.

Imperator Iustinianus Ioanni, Praefecto
Praetorio.

Praefatio.

Ex iis, quae a gloria tua sine scripto ad nos
relata sunt, cognovimus, non exiguam publicorum tri-
butorum illationi difficultatem attulisse provinciarum
praesides, dum quibuslibet ius asyli dant. Eos enim,
qui tributa publica suscipiunt, inde sibi securitatem
praetendentes, non transmittere aurum ipsis delatum,
sibi que maximam partem retinere, et quum aurum de-
beant, male ipsis dato asyli iure abuti.

§. 1. Missa igitur ad excellentiam tuam has
sacra pragmatica forma, statuimus, ut per edicta sua
omnibus clarissimis provinciarum praesidibus interdicit,
ne in fiscalibus causis ius asyli dent; in privatis au-
tem solis causis liceat ipsis ius, qui id desiderant, asyli
ius dare, atque ad certum tempus, ita ut non in per-
petuum possint elapso termino eam denuo reuovare.
Sciant vero omnes, ubi tale ius ab illis acciperint,
nullam inde utilitatem se esse habituros, sed liceat
cuicunque comprehendere eos, cui hoc iniunctum est,
ut ab illis debita publica tributa solvat, ita ut in
provincia illis datum ius in nulla re ipsis utile sit, illi
vero soli securitatem habeant, qui ad sacram nostram
iussionem aut ad excellentiae tuae mandata ius asyli
abstulerint.

Cap. I.

*) Serimg.

Κε φ. α'.

Ἐπειδὴ δὲ παρα τῆς οἷς ἐνδοξότητος ἐδιδάχθημεν, ὡς τινες ἐπὶ ζητήσει κατελθόντες ἐν διαφοροῖς ἐπαρχίαις τῶν ἑαυτοῦ τῶν αἰρετικῶν ἐκδιδωκότων πλάην, καὶ πολλοὺς ὑπὲρ τῆς τοιαύτης αἰτίας τῶν ὑποκειμένων συσχόντες, λόγῳ σκοποῦτων πλείστον παρ' αὐτῶν χρυσὸν ἐλήφασιν, θεοπίζομεν, τοὺς τοιοῦτοὶ τε τετολιμκότας καὶ συσχέδηναι καὶ προσαχθῆναι τοῖς λαμπροτάτοις τῶν ἐπαρχιῶν ἀρχουσι, καὶ μετ' ἐλέγχους τὸ ληφθὲν καταδεῖναι, καὶ τὸ μὲν ἁπλῆν τοῖς ζημιωθεῖσιν αὐτοῖς ἀναδοῦναι, τὸ δὲ ἄπλῆν εἰσχομισθῆναι τῷ δημοσίῳ. §. α'. Τοὺς δὲ τειγαμένους εἰς τὴν βικαριανὴν τάξιν, τὴν ὑπηρετουμένην τῷ περιβλέπῳ βικαρίῳ τῆς Ἀσιανῆς διοικήσεως, κινδύνῳ οὐκ ἐλαφῶ καὶ τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῖς πραγματικῶν τῶν εἰσχομιδῆν τῶν δημοσίων ποιῆσθαι φόρον, ἐκλειοπιότων μὲν [καθ' ἅπαρ ἡ σὴ ὑπεροχὴ καὶ τοῦτο εἰς τὴν ἡμετέραν ἀνήγαγεν εὐσέβειαν] τῶν εἰς τὴν ἐπιχωρίαν ἀναφερομένων τάξιν, καὶ εἰς ὀλίγους σφοδρὰ περιστάντων αὐτῶν, ἐκ πολλῶν δὲ χρόνων τοῦ βικαρίου καὶ τῆν τοῦ λαμπροτάτου τῆς ἐπαρχίας ἀρχοντος τοῦ Φρυγῶν Πακατιανῶν Ἰθνοῦς παρεληφτότος ἀρχῆν. ἀδείας οὐσης τοῖς εἰς τὴν βικαριανὴν ἀναφερομένοις τάξιν κατὰ πρόσταξιν τοῦ νῦν τε καὶ κατὰ καιρὸν βικαρίου τὰς δημοσίας εἰσπράττειν συντελείας, καὶ παρασκευάζειν αὐτὰς εἰσφέρεισθαι τῷ δημοσίῳ. §. β'. Τοὺς δὲ ὄντας ἔθνικους ἀποδέκτας καθ' ἕκαστην ἐπαρχίαν θεοπίζομεν ἐν ταῖς παρ' αὐτῶν γινομέναις ἀποδείξαι διακεκριμένως τὸ ἐπ' αὐτοὺς καταβλλόμενον χρυσὸν ἐγγράφειν, καὶ διακρίνειν τὴν τε καταβλλομένην ἐπ' αὐτοὺς ποσότητα προφάσει τῶν ἀνηκόντων τῇ τῆς οἷς ὑπεροχῆς τραπέζῃ, καὶ τὴν ἀνηκούσαν ταῖς θέλαις ἡμῶν λαργιτώσει, καὶ διὰ τῶν τοιούτων ἀποδείξεων δηλοῦν τὴν καταβλλομένην ποσότητα, καὶ μὴ τὰ ἐξ ἑτέρων τίτλων ἄδειαν ἔχειν τινὰς εἰς ἑτέρους μετατιθέσθαι.

Ἐ π ἰ λ ο γ ο ς.

Τὰ τοίνυν παραστάνα ἡμῶν καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θελοῦ πραγματικῶν δηλοῦμενα νόμου ἡ σὴ ὑπεροχὴ εἰς ἔργον ἀχθῆναι προσταξίτω¹⁾.

¹⁾ Subscriptio deest. Ex inscriptione concludit Biener l. c. p. 529. emissam esse hanc constitutionem inter annos 535 — 541., initio autem anni 535. eam

ΕΔΙΚΤΟΝ γ'.)

Περὶ τῆς τῶν Ἀρμενίων διαδοχῆς.

Προοίμιον.

Καὶ Ἀρμενίους βουλομένα τῆς προτέρας ἀπαλάξαντες ἀδικίας ἐπὶ τοὺς ἡμετέρους διὰ πάντων ἀγαγεῖν νόμους, καὶ δοῦναι αὐτοῖς ἰσότηα τὴν πρόπουσαν.

Κε φ. α'.

Καὶ ἐπειδὴ μεμαθήκαμεν ἑναγχος βαρβαρικὸν τινα καὶ θρασὺν εἶναι παρ' αὐτοῖς νόμον, οὐ Ρωμαίοις, οὐδὲ τῇ δικαιοσύνῃ τῆς ἡμετέρας πρόποντα πολιτείας, ὅπως ἐν ἀφῆρες μὲν κληρονομοῖεν τῶν γονέων, θῆλειαι δὲ μηκέτι, διὰ τοῦτο θεοπίζομεν, τῷ παρόντι θελῶ χρωμένοι νόμῳ πρὸς τὴν σὴν μεγαλοπρέπειαν, ὁμοίας εἶναι τὰς διαδοχάς, καὶ ὅσα τοῖς Ρωμαίοις διατέτακται νόμοις ἐπὶ τοῖς ἀνδρῶν ἐπὶ τὴν γυναικῶν, ταῦτα καὶ ἐν Ἀρμενίᾳ κρατεῖν. Διὰ

¹⁾ Scrimg. — Julian. Const. 29.

CAP. I.

Et quoniam a gloria tua edocti sumus, nonnulli in diversis provinciis profectos esse ad inquisitionem in eos, qui se haereticorum erroribus decidissent, et multos subditos hanc ob causam comprehendentes, spoliatarum ratione plurimum auri ab ipsis cepisse, sumimus, ut qui tale quid ausi sunt, et comprehenduntur, et ad clarissimos provincialium praesides adducuntur, et post probationes quod ceperint [in triplum] solvant, ut simplum iis ipsis, qui damno affecti sunt, reddatur, duplum vero fisco inferatur.

§. 1. Et qui in vicariana cohorte, quae spectabilis Asianae dioeceseos vicario apparet, constituti suo bonorumque suorum periculo publicorum tributorum illationi incumbant, cessantibus quidem (quemadmodum etiam hoc ad nostram pietatem excellentia tua retulisti) iis, qui in provincialem cohortem relati sunt, et paucos admodum ipsis redactis, dum a longo tempore vicarius etiam clarissimi provinciae praesidis, Phrygae Pacatianorum gentis magistratum assumerit; hinc data us, qui in vicarianam cohortem relati sunt, ut ex vicarii, qui nunc est, et pro tempore futuri iam publicas contributiones exigant, illasque fisco infererent.

§. 2. Sancimus vero, ut provincialia constituta in quacunque provincia constitutos in apochis, quas exponunt, solum ipsi aurum distincte describant, et discernant illatam ipsis quantitatem occasione non, quae excellentiae tuae mensae, quaeque sacris muneribus largitionibus competunt, et persolutam quantitatem per huiusmodi securitates manifestent, nec ex aliis titulis in alios transponendi licentiam habeant.

E p i l o g u s.

Quae igitur nobis placuerunt et per hanc nostram pragmaticam declarantur legem, ea excellentia tua ad effectum perducere praecipiat.

videlicet H. Schneider in annotatione interpretationis germanicae subiecta.

Edictum III.

DE ARMENIORUM SUCCESSIONE.

Praefatio.

Etiam Armenios volumus pristina iustitia nostris ad nostras per omnia leges deducere, et aequa aequitate eos donare.

CAP. I.

Et quoniam nuper cognovimus barbaricam quaedam insolentemque esse apud eos legem, quae neque Romanos, neque nostrae reipublicae iustitiam deceret, ut nempe masculi in parentum hereditatem succedant, feminae vero non, propterea sancimus, emissa praesertim ad magnificentiam tuam sacra lege, aequales esse successiones, et quae tam de viris, quam de mulieribus Romanorum legibus constituta sunt, haec etiam in Armenia obtinere. Idcirco enim illic nostras etiam

αὐτῷ δεδομένης δωρεᾶς, ἕπερ καὶ βενεφικὸν ὀνομαίνεται, καὶ ταῦτα δὴ καὶ μόναις ἀρκεῖσθαι αὐτόν. Τοῦ moderatōρος καθαρὰ δόσεως πάσης ὁ φυλαττομένου, καὶ ἔχοντος μὲν καὶ τὴν τῶν ἄλλων στρατιωτῶν ὑπουργίαν, καθ' ὅσον αὐτῷ δίδωσιν ἡ δόξα ἡμῶν διάταξις.

Κεφ. β'.

Πλὴν ἀλλ' ἔξαιρετον αὐτῷ δίδομεν τὸν ἀριδμόν τῶν ἀνδρειοτάτων τερτιοδελμάτων, ὡς ὁ ἐπὶ τῆς Φοινικῶν χώρας ἐστίν, ὥστε αὐτοῦ κατακοῦειν, ἐπιστάει τε αὐτῷ, καὶ ταῖς αὐτοῦ πείθεσθαι κελύσειςιν, ὁπόσαι προβοῖεν ἐπὶ τε ταῖς τῶν δημοσίων εἰρηρᾶσι, ἐπὶ τε ταῖς τῶν δημοσίων καταστάσεσιν, ἐπὶ τε ταῖς τῶν πόλεων ἀπαθείαις. Ταῦτα τοίνυν ἅπαντα δεσπίζομεν τὴν σὴν ὑπεροχὴν ἐπισταμένην, διότι καὶ σύμβολα παρ' ἡμῶν γίνεσθαι προσεταχθῆ πρὸς τὸν τῆς ἀρχῆς ταύτης ἡγούμενον, τὰς decem librarum auri τὰς ὑπὲρ σιτησεων ἐκ τῶν τῆς ἐπαρχίας φόρων ἐκρίσσειν, οὐδὲν ἐλαττουμένων τῶν διατετυπωμένων δίδοσθαι ἔτους ἐκάστου τῷ περιβλέπτῳ προμηχεροῦ τῶν λαμπροτάτων τριβούων νοταρίων παρὰ τοῦ τοῖς δημοσίοις ἐφραστῶτος λογισμοῖς, ἀλλ' οὐδὲ πλεονός τιρος γινομένης προσθήκης αὐτῷ. §. α'. Ἔχειν δὲ αὐτὸν προτέραν μὲν σπουδὴν τὴν περὶ τὸ δημόσιον εὐνοίαν, δευτέραν δὲ τὴν περὶ τῆς εὐταξίας τῶν πόλεων, καὶ τρίτην τὴν πρὸς τοὺς ἰδιωτῶν δικαιοσύνην, πάντων, ὡς εἴρηται, τῶν γιγραμμένων παρ' ἡμῶν ἐν τῇ θεῶι ἡμῶν διατάξει προφασει τῆς καταστάσεως τῶν moderatōρων καὶ τῶν λοιπῶν ἀρχόντων, καὶ ἐπ' αὐτῷ χώρῳ λαμβανόντων. §. β'. Εἰ μέντοι γὰρ ὁ θηδεῖς ἀριδμός τῶν καθωσιωμένων τερτιοδελμάτων κατὰ κλίσεις ἡμετέρας εἰς ἕτερος μετασταλῆ τόπους, φροντιοῦμεν ἡμεῖς ἕτερον αὐτῷ ἀντικαταστήσαι, ὥστε μὴδὲν αὐτῷ παντελῶς ἐλλείπειν τῆς γενουμένης τε καὶ ἀρκούσης βοήθειας. Τοῦ περιβλέπτου δουκὸς πρὸς τὸν ἐρημένον λόγον οὐδεμίαν ἔχοντος μετουσίαν. οὐδὲ γὰρ ἐπιχοινωθήσῃ αὐτὸν βουλόμεθα οὐδὲ τοῖς ῥητῶς δεδομένοισι στρατιωταῖς τῷ περιβλέπτῳ moderatōρι, οὐδὲ ἰδιωτῶν οὐδενί, οὐδὲ ταῖς κελύων δίκαις, διὰν ἔχοιεν πρὸς ἀλλήλους, οὐτε εἰ τῶν ἰδιωτῶν τις ἐνάγοιτο, πρὸς οὓς οὐδεμίαν δεδωκαμεν αὐτῷ μετουσίαν, ἐπει πολὺ τὸ μέσον ἐστὶ στρατιωτικῆς τε φροντίδος καὶ πολιτικῆς διοικήσεως, καὶ δεῖ διακεχερῆσθαι ταῦτα, καθάπερ οἱ πατέρες τῆς πολιτείας ἡμῖν ἔταξαν τε καὶ κατεστήσαντο. Εἰδόντων τῶν περιβλέπτων δουκῶν, ὡς εἴπερ ἐμβαλεῖν ἑαυτοὺς θαρρήσῃεν πράγμασι πολιτικοῖς, οὐδὲ τῶν στρατιωτικῶν ἀντιλήφονται, καὶ ὑπὸ τὴν ἰσχυρὴν ταύτην τετάξονται. βουλόμεθα γὰρ κατὰ μηδὲν ἐλάττονα τὴν ἀρχὴν ταύτην τῆς τοῦ δουκὸς ἀρχῆς καθεστάναι, ἀλλ' ἀντέχεσθαι μὲν, ὡς εἴρηται, τῆς τῶν δημοσίων εἰσπραξέως σὺν σφοδρότητι πάσῃ, ἀντέχεσθαι δὲ καὶ τῆς τῶν ἰδιωτῶν ἀπαθείας, καὶ μὴ συγχωρεῖν μηδὲ τοῖς περιβλέπτοις δουξί, μηδὲ τοῖς λαμπροτάτοις φυλάρχοις, μηδὲ τινι τῶν δυνατῶν οἰκῶν, ἀλλὰ μήτε τῷ θεῶι ἡμῶν πατριωνίῳ, ἢ τοῖς θεοῖς ἡμῶν πριβάτοις, ἢ τῷ θεῶι ἡμῶν οὐκὴ τὴν οἰανοὺν ἐπαγαγεῖν τοῖς ἡμετέροις ὑποτέλεσι ζημίαν, οὐδὲ κατακλίνεσθαι, οὐδὲ τρέμειν, ἀλλ' ἀνδρικῶς τῶν ὑψηλῶν ἡγεῖσθαι, καὶ πάντα πράττειν, ὁπόσα ἐπὶ τοῖς ἄλλοις moderatōροις γενόμεναι. Καὶ οὕτω τὰ περὶ τῶν ἄλλων αὐτῷ διοικεῖσθαι.

Κεφ. γ'.

servet, et quatenus ipsi sacra nostra constitutio permittit, etiam aliorum militum ministerio utatur.

CAP. II.

Veruntamen eximium illi fortissimorum Tertioedimorum numerum, ut in Phoenicum regione est, assignamus, qui ei obediant, et ipsum sequantur, et in eis ipsius, quaecunque aut de vectigalium exactioibus aut de reipublicae statu, aut de civitatum incolumitate procedent, parent. Haec igitur omnia eximiam tuam scientem, quoniam et praeccepta a nobis facere iussa est ad huius magistratus profectum, sancimus decem illas libras auri pro annonis et provinciae tributis constituere, ita ut nec quae dario constituta sunt quotannis a publicarum rationum procuratore spectabili clarissimo tribunorum notariorum ministerio, imminuantur, neque praeterea quidquam amplius ei imponatur.

§. 1. Primum autem moderatori quidem studium sit, ut fisco valeat, alterum, ut disciplina in civitatibus conservetur, tertium, ut iustitiam inter privatos exerceat; omnibus ut dictum est, quae scripta sunt a nobis de moderatorum reliquorumque magistratum statu in sacra nostra constitutione, etiam in illis locis habentibus.

§. 2. Si tamen dignus devotorum Tertioedimorum numerus nostro iussu in alia transferatur locus, alterum illi in eius locum surrogari curabimus, ut nihil ei omnino ex statuto et sufficiente auxilio deest. In his iam dictis rebus spectabilis dux nihil commisionis habebit. Nolumus enim quidquam illi concessisse esse neque cum militibus spectabili moderatori concessisse assignatis, neque cum privatorum quocunque cum illorum controversiis, quando eas inter se habuerint, nec si quis privatorum conveniatur, in quo illi nullum vim concessimus, propterea quod inter se militaris curam et civilem administrationem nullum interest, ac discerni haec oporteat, quemadmodum patres reipublicae id nobis ordinarunt et constituerunt. Ac sciant spectabiles duces, quod, si rebus civilibus se ingerere audeant, nec militaria retinebunt, et huius magistratu subdiciendi erunt; in nulla namque inferiori hunc magistratum ducis magistratum conferemus, sed incumbere quidem, sicut dictum est, cum omni vehementia fiscalium exactioibus, incumbere etiam privatorum incolumitati, et nec permittit spectabilibus ducibus, neque clarissimis tribunis, neque cuiquam potentium domuum, immo nec sacro nostro patrimonio, aut sacris nostris privatis, aut sacris nostrae domui quaecunque tributariis nostris damnis inferre, nec inclinari nec tremere, sed viriliter militibus praeesse, omniaque facere, quaecunque in illis moderatōribus praeccepta sunt. Atque ita quidem tota summa ab ipso administratur.

CAP. III.

1) πάντα ἀποδ. Αγγλ. — 2) Fort. leg. ἕς.

Κε φ. γ'.

Ἐκείνο μέντοι γίνεσθαι τε καὶ κρατεῖν βουλό-
θα, τὸ τὰς σιτήσεις τῶν περιβλέπτων δοκῶν ἐκεί-
ν αὐτοὺς κομιζέσθαι, ὁπόθεν ἂν ὁ περιβλέπτος
ἐκ παρχίας μεδράτωρ ἐκτάξει, πρὸς ὅλον ὄν, ὡς
μετὰ τοσαύτης ἀδρανίας προσέξουσιν τοῖς πρά-
ξασιν, ὡς μηδὲ τὰς οικείας αἰτήσεις ἰσχύειν ἀπαι-
τεῖν, ἰδιότις, ὡς εἰ παρὰ ταῦτα τι πράξειαν, ποι-
εῖν ἰσχύειν ἀπαιτεῖν ἑξήκοντα ἀργύρου ἀπαιτεῖν.

Ἐ π ἰ λ ο γ ο ς.

Τὰ τοῖσιν παραστάντα ἡμῖν καὶ διὰ τοῦδε τοῦ
οὐ δηλοῦμενα νόμου ἢ σὴ ὑπεροχὴ ἔργῳ καὶ πέ-
τε παραδοῦναι σπενδαίω¹⁾.

¹⁾ Subscriptio deest; Biener l. c. p. 530. coniecit anni 536. vel 537. esse hanc constitutionem.

ΕΔΙΚΤΟΝ ε'.*)

ἐπὶ τοῦ χρόνου τῶν ἀρμοζουσῶν ἀγω-
γῶν τοῖς εὐαγέσι τόποις.

ἐπὶ τὸς Βασιλεὺς Θεοδότῳ, ἐπαρχῶν προ-
τωρῶν¹⁾.

Π ρ ο ο ἰ μ ι ο ν.

Ὅπερ τὰ φάρμακα ταῖς νόσοις, τοῦτο παρέχουσι
ἡ νόμιμα τοῖς πράγμασιν. Ἐν ἀκόλουθον ἐστὶ
ἐπισημαίνει, ὅτι πολλάκις τὰ δοκιμασθέντα παρὰ
νόμου ἐναντίον ἔσχε τὸ ἀποτέλεσμα καὶ ἔπερ ἔκα-
νον στοχασμὸς²⁾ ἐνόμισεν ἐπιωφελεῖς³⁾ εἶναι, ἐξ
ἐκείνης τῆς πείρας εὐρέθῃ ἄχρηστον⁴⁾. Δεικνύει
ἔτι καὶ ἡ τῆς παρουσίας νομοθεσίας ἀνάγκη, ἐφ'
τὸ πρὸ βασιλέως χρόνου προνόμιον τὸ παρασχε-
ν ἔναγχος ἐξ εὐσεβοῦς σκοποῦ ταῖς ἀγνωστάταις
κλῆσασιν, καὶ τοῖς μοναστηρίοις, καὶ τοῖς ἄλλοις
βασιμίοις τόποις ἐκ τῆς ἡμετέρας διατάξεως, ἀγα-
γείαν τινὲ διορθῶσαι διασφαλίζου⁵⁾. εἰ γὰρ καὶ
ἐν πάλαι ἐκεκελεύκειμεν ἐπὶ ἑκατὸν ἐνιαυτοῦς τοῖς
βασιμίοις τόποις τοὺς τῆς παραγραφῆς δρομους
ἐκτείνεσθαι, καδ' ἦν ἀδεία τῆς τοιαύτης νομοθε-
σίας πολλὰ μὲν ἤδη κειμήλια ὑποθέσεις, καὶ
ἐπερ ἀρχαίων τραυματίων αἱ ἐπικαλυφθεῖσαι ὠτει-
τὴ πάλιν ἠπλώθησαν, καὶ ἡ τούτων θεραπεία
προβλεπὲν οὐκ ἠδυνήθη, δηλαδὴ ταῖς δυσκολίαις
ἐν ἀποδείξεων ἐμποδισθεῖσα. ἐπειδὴ δὲ διὰ το-
ύτου διαστήματος τοῦ αἰῶνος μᾶλλον, ἢ περ τοῦ
ἔργου, οὔτε ἡ ἀκεραιότης τῶν ἀποδείξεων, οὔτε ἡ
ἰσχύς τῶν πεπραγμένων, οὐδὲ ἡ ἡλικία ἰσχύει βοη-
θεῖσαι τοῖς μάρτυσιν —

Κε φ. α'.

Ὅθεν ἐπειδὴ τῇ ἡμετέρῃ φιλοτιμίᾳ οὐ συνέδρα-
νεν ἡ τῶν ὑποθέσεων στενότης, μετὰ λογισμοῦ ἅμα
καὶ ὁσιότητος τραχιαῖζοντες τὸ ἐρημῶνον προ-
νόμιον μέγχι τοῦ δυνάτου μέρους ἀγαγεῖν ἐκ τῆς
ἰσχύος αὐτῆς ἐλλύσαμεν, καὶ κελύσομεν, ὥστε ἐπὶ
τῶν ὑποθέσεων, ἄς πρὸ τούτου ἢ τῶν τριακόντα
ἐνιαυτῶν ἀπεκρίνει παραγραφῆ, πῦν ταῖς ἐπὶ ταῖς
κλῆσασιν, καὶ μοναστηρίοις, καὶ ξενώσιν, ἔτι γε
μῆν

CAP. III.

Illud sane etiam fieri et obtinere volumus, ut
spectabiles duces inde annonas percipiant, unde spe-
ctabilis provinciae moderator constituerit, quum mani-
festum sit, eos non tam socorditer ad res animam ad-
versuros esse, ut quae sibi competant petere non pos-
sint, scituri, quod, si praeter haec quidpiam fecerint,
viginti librarum auri multam persolvant.

E p i l o g n a.

Quae igitur nobis placuerunt et per hanc sacram
declaranur legem, excellentia tua effectui et fini
tradere studeat.

Edictum V

DE TEMPORE ACTIONUM, QUAE SACRIS LO-
CIS COMPETUNT.

Praefatio.

Quod medicamenta morbis, id leges praestant ne-
gotiis. Unde facile intelligitur, saepe ea, quae ab
aliquo probata fuerint, contrarium habuisse effectum,
et quodcumque coniectura crederetur utile esse, ex ipsa
experientia inutile inventum esse. Ostendit hoc praesentis
quoque legis necessitas, in qua privilegium,
quod ante exiguum tempus ex pia intentione sanctis-
simo ecclesiis et monasteriis aliisque venerandis locis
constitutione nostra nuper datum est, necessaria qua-
dam emendatione confirmamus; si enim iam olim ad
centum usque annos cursum praescriptionis venerabilibus
locis extendi iussimus, iuxta quam huius legis conces-
sione multa negotia mota, et quasi antiquorum vulne-
rum obductae cicatrices rursus patuerunt, neque sanari,
difficultate scilicet probationum impediende, potuerunt.
Postquam vero per tantum saeculi magis quam tem-
poris spatium nec integritas probationum, nec fides
actorum, nec aetas testibus auxilio esse potest —

CAP. I.

itaque quia liberalitati nostrae causarum angustia
non convenit, cum ratione simul et sanctitate dictum
privilegium tractantes, ut ad commodum modum id
redigeremus, ex ipsa experientia traximus, et iubemus,
ut causae, quas antea triginta annorum exceptio re-
movit, nunc ad quadraginta annos ecclesiis, monaste-
riis, et xenonibus, nec non orphanotrophis, brephatro-
phis et ptochiis producantur, salva scilicet manente
vi

¹⁾ Haec const. graeco et latino sermone edita est, et in Coll. 168 Novellarum quidem latina sola erat
nat., scil. Nov. 111., graecam inter Edicta exhibit Scrimg.; cf. Biener l. c. p. 19. 68. 91. 115. 462. 479.
supra Nov. 111. not. a.

²⁾ Inscriptio apud Scrimg. deest, sed cf. Nov. 111.
ot. 1. — ³⁾ Coni. Homb. (Agyt.); ἐκάστου στό-
ματος Scrimg. — ⁴⁾ Agyt., Homb.; ἐπιωφελεῖς

Scrimg. — ⁵⁾ Agyt., Homb.; ἄχρηστος Scrimg. —
⁶⁾ Homb.; διασφαλίζομένου Scrimg.

μὴν καὶ ὀφειλοτάτους, καὶ βρεφοτροφείους, καὶ πτωχείους ἢ τῶν τεσσαράκοντα ἐνιαυτῶν ἐπέκτασις ἐπαγέσθω, ὕγιους δηλαδὴ περὶ τὰ ἄλλα προσώπα τε καὶ πράγματα τῆς ἰσχύος μενούσης, ἥτινα δὴ ἢ τῶν τριάκοντα ἐνιαυτῶν ἐξειδίχως παραγραφῆ, ἐπειδὴ ταύτην τὴν τῶν δέκα ἐνιαυτῶν προσήτην μόνους, ὡς εἰρηται, τοῖς σεβασμοῖς τόποις καὶ τῷ δικαίῳ αὐτῶν καὶ τοῖς συναλλάγμασι χαριζόμεθα, ἵνα σχολάσαντος τοῦ χρονικοῦ τούτου διασημματος τούτου μὲν αἱ περσοναίαι, τούτο δὲ καὶ αἱ ὑποθηκάρια ἀγωγαὶ εἰς τὸ διηνεκὲς ἐμψυχάσωσι. οὐδὲν παντελῶς τῶν ἄλλων παραγραφῶν ἀπομειοῦντες, ἀλλὰ τούτο μὲν τῇ ἐνιαυσιαίᾳ, καὶ τῇ τῆς τριετίας παραγραφῆ, καὶ ταῖς ἄλλαις, αἰτινες εἰς μείζονας ἢ ἐλάττωνας ἐλκονταὶ χρόνους, τὴν ἰδὴν δύναμιν καὶ τὸ κράτος ἔχοντων. καὶ γὰρ, ὡς εἰρηται, ἐν μόναις ταῖς ὑποθέσει τῶν σεπιῶν τόπων τὰ δεῖα συναλλάγματα τῷ μνημονευθέντι προνομίῳ τῶν μ' ἐνιαυτῶν βουλομένα ἐναπολαύειν, ἐφ' ᾧ αὐτοῖς τὸ τῶν ε' ἐνιαυτῶν προνομίον ἢ διατάξεις ἡμῖν ἰδίῳ. Ὁμολογηθέντος οὖν, εἰ τινὰς ἐποθέσεις πρὸ ταύτης ἡμῶν τῆς διατάξεως ὑπὸ τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν λοιπῶν ἱερῶν τόπων ὀπουδήποτε κινηθείσας δικαστικῇ ψήφῳ ἢ συμφωνῶν διαλύσεως ἐπεραιώσεν, οὐ βουλομένα ἀνακαινίζεσθαι, ἀλλ' εἰς τὸν ὑπόλοιπον χρόνον αὐταῖς ταύτην ἐπιτίθεσθαι τὴν νομοθεσίαν, ἕστινας πρὸ τούτου παυθείσας τῇ σιωπῇ τῶν ὀκτώ πενταετηρίδων κινήθῃναι μέχρι τοῦ νῦν ἢ κινήθείσας περαιωθῆναι οὐ συνέβη.

Ἐ π λ ο γ ο ς .

Ἡ ἔνδοξος τούτων καὶ μεγαλοπρεπῆς σου αὐθεντία ἄνωγ' ἀπὸ τούτου τοῦ γενικοῦ νόμου ὤρισεν ἢ ἡμετέρας γαληρότης ἰδίαιον προτεθέντων εἰς τὴν πάντων γνώσιν ἐλθεῖν ποιησάτω. Dat. Kal. Iun. Constantinop. imp. DN. Iustiniani A. ann. XV., Basilio V. C. Cons. [541.] 1)

1) Subscriptionem non habet Scrimg.; cf. Nov. 111. et Biener l. c. p. 522.

ΕΔΙΚΤΟΝ ε'. 1)

Εδικτόν τοῦ εὐσεβεστάτου ἡμῶν δεσπότη τοῦ Ἰουστινιανοῦ [περὶ διατυπώσεως τῶν τεχνιτῶν]

1) Hoc Edictum est Nov. 122. in Coll. 168 Novellarum.

ΕΔΙΚΤΟΝ ζ'. 1)

Τύπος πραγματικῶς περὶ ἀργυροπρατικῶν συναλλαγμάτων.

Ἐν ὀνόματι τοῦ δεσπότη Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν. Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Φλάβιος Ἰουστινιανός, Ἀλαμανικός, Γοτθικός, Φραγγικός, Γερμανικός, Ἀντικός, Ἀλανικός, Οὐανδαλικός, Ἀφρικικός, εὐσεβής, εὐτυχής, ἔνδοξος, νικητής, τροπαιοδγος, δεσάστας, αὐγουστος, [Ἰουλιανός 1)].

Προοίμιον.

Ὡςπερ αἰεὶ ἡ τῆς ἀρετῆς δύναμις ἐν τοῖς ἐναντίοις διαγιγνεται, οὕτω καὶ ἡ βασιλικὴ πρόνοια τε καὶ διοίκησις ἐν ταῖς τῶν ὑπῆκόων ἐνοστάσει φανεροῦται. Καὶ εὐκταῖον μὲν ἡμῖν μηδέν ποτε τῇ ἡμετέρᾳ πολιτείᾳ ἐναντίον τι συμβάλειν, εἰ δὲ ἢ τῶν

1) Scrimg.

1) Hoc Iulianus officium esse iam vidit Agyl. Iuliano Praefecto Praetorio inscriptam fuisse hanc const. coniecit Alemannus ad Procopii Anecd. p. 58.

vi illa circa reliquas personas et res, quam triginta annorum praescriptio sibi vindicavit, quoniam decem annorum adiectionem solis, ut dictum est, venerabilibus eorumque iuri et contractibus longioribus ut cessante hoc temporis spatio tam personales quam hypothecariae actiones in perpetuum quiescant; reliqua exceptionibus nullo modo deminutis, sed annali et trienni praescriptione, ceterisque, quae ad maiora et minora tempora extenduntur, vim suam et roborem retinentibus. Nam, ut dictum est, in solis causis triginta annorum sacros contractus dicto privilegio quadraginta annorum frui volumus, in quibus ipsum annorum privilegium constitutio nostra detulit. Quum igitur in confesso sit, quasdam comites hanc constitutionem nostram ab ecclesiis ceterisque sacris locis ubicunque motas iudiciali sententia transactione decisas esse, eas non renovari, sed in reliquum tempus hanc legem eis imponi volumus, quae antehac silentio octo lustrorum sopitas hucusque non contigit.

Epilogus.

Illustris igitur et magna auctoritas haec generalis hac lege serenitas nostra definitur edictis propositis ad omnium notitiam venire curet.

Edictum VI.

EDICTUM PIENTISSIMI DOMINI NOSTRI IUSTINIANI DE CONSTITUTIONE ARTIFICUM.

Edictum VII.

FORMA PRAGMATICA DE ARGENTARIORUM CONTRACTIBUS.

In nomine Domini Iesu Christi Dei nostri, Imp. Caesar Flavius Iustinianus, Alemanicus, Gothicus, Francicus, Germanicus, Anticus, Alanicus, Vandalicus, Africanus, pius, felix, inclytus, victor, triumphator, omni aevo adorabilis, augustus.

Praefatio.

Quemadmodum semper virtutis vis in rebus aduersis elucet, ita etiam imperatoria providentia et gubernatio in subditorum difficultatibus manifestatur. Optandum quidem nobis est, ne quid unquam recipere nostrae aduersi eventiat, verum si aut verum

sed verisimilius est, scribendum esse Ἰουλιανὸν ἐπιπέπυ πόλεως, nam Edict. 9, quod eiusdem est argumenti, dicitur invenimus ad Praefectum Urbis, cf. Biener l. c. p. 551

των ἀνθρώπων πραγμάτων εὐμετάβλητον, ἢ ἢ τοῦ θεοῦ νεύματος κίνησις τοῖς ἀνθρώποις ἐνοχῆται κακοῖς, ἢ ἐπαγομένη ἄνωθεν μετὰ φιλανθρωπίας παιδεία τῆς βασιλικῆς προνοίας τε καὶ φιλανθρωπίας ὑπόθεσις γίνεται. Ὅπερ καὶ ἐν τῷ παρόντι συμβέβηκε χρόνῳ, οὗ δέουμένου διηγήματος, ἢ γὰρ εἰς πάντας τοὺς τόπους διελθοῦσα τοῦ θανάτου περιστάσις οὐδὲν ἀναγκαιὸν εἶναι ποιεῖ ἔχειν ἰσχυροῦς, ἢπερ ἕκαστος ὑπέμεινε. Πολλῶν τοίνυν οἶα ἐξ ἀπρόσπουτο γενόμενων, ἄπερ δυσκόλως ἀν ἄλλοις ἐπαγαγε χρόνος, οἱ ἐν τῷ τῶν ἀργυροπρατῶν σωματικῶ καταλεγόμενοι προσήλθον ἡμῖν, φάσκοντες τινὰς κληρονομοῦς καὶ διαδόχους τινῶν ἀγράφως παρὰ τῶν ἀργυροπρατῶν χρυσοῦν ἢ καὶ ἄργυρον, ἢ καὶ ἕτερα εἶδη κομισαμένων, εἰς ἀγνωμοσύνην ὄραν, οἷα μὴδὲ τῶν λαβόντων περιότιον, μὴδὲ αὐτῶν τῶν κληρονομῶν ἢ διαδόχων δυναμένων ἐξ ἀγράφων ἐλέγχεσθαι.

Κε φ. α΄.

Τούτο τοίνυν θεραπεύσαι σπουδάζοντες θεσιζόμενοι, τοὺς κατὰ τοῦτον εὐδυνωμένους τὸν τρόπον, πρὸ γε πάντων πρὸς τὸ ὀρθὸν συνειδὸς ἀποβλέποντας, ἀνεκδοιάστως ὁμολογίαι τὰ δοθέντα παρὰ τῶν ἀργυροπρατῶν ἔχειν, ὧν αὐτοὶ ὑπῆλθον τὰ δίκαια, ταῦτο δὲ τοῦτο καὶ τινὰς περιότιας περὶ τοῖς ἐκ τοῦ κατ' αὐτοὺς συστήματος πράττειν. Ὅπερ καὶ παρὰ τῶν οἰκειῶν εὐδυνωμένων παρὰ τῶν αὐτῶν διαδίκων γίνεσθαι προσιτάτοιον. Εἰδότες ἕκαστου μέρους, ὡς εἰ ἐλεγχθεῖν ἢ διὰ τῆς τῶν ὑπουργοῦστων φωνῆς, ἢ διὰ τῆς τῶν ἡμερησίων καταγραφῶν μὴδ' ὄρκου γινομένης προαγωγῆς, ἢ δι' ἄλλης τινὸς ἰσχυρῆς ἀποδείξεως, ἢ ἐν διπλῶ ἢ ἀγνωμονοῦντες καταδησοῦναι, ἄπερ δόλους καὶ κατὰ ἀγνωμοσύνην ἠροῦντο, ἢ κρίναντες ἢ γινῶναι τὸ τοῦ πράγματος ἀληθὲς ἀμελήσαντες.

Κε φ. β΄.

Δεύτερον ἡμῖν παρὰ τῶν ἐκ τοῦ αὐτοῦ τῶν ἀργυροπρατῶν σωματικῶ ἀντρέχθι κεφάλαιον, ὥστε μὴ ἀναγκασθεῖν αὐτοὺς ταῖς προσφερομέναις παρ' αὐτῶν τῶν συναλλακτῶν ὁμολογίαις, ἢ πιτικαῖσις, ἢ λογοθεταῖσις, τῇ ἔκεινων καταγραφῆσι χειρῶν, εἴτα ἀμφιβαλλομένοις, διὰ τῆς τῶν ἀγοραίων συμβολαίων συγκρίσεως τὴν πίστιν ἐπιτιθέναι, διὰ τὸ τὸ κατ' αὐτοὺς σύστημα πολλοῖς μὲν, μάλιστα δὲ τοῖς εὐγενεῖσι ἀνθρώποις πιστεῦναι, μὴ ἀνεχομένοις τὰ κατωτέρων δημοσιεύσθαι συναλλάγματα, ἢ τὴν τῶν οἰκείων περιουσιῶν φανεροῦσθαι κατάστασιν, καὶ βουλομένοις, ὡς εἰκόσ, τοῖς ἔξωθεν μελίκνας ἢ ἐλάττορας φανεσθαι, ἀλλὰ χρῆναι τὰ γενόμενα εἰς αὐτὰ ἰδιοχειρα, καθὰ εἰρηται, γραμματα τὴν ἴσην τῶν ἀγοραίων συμβολαίων δύναμιν ἔχειν. §. α΄. Καὶ ἐν τούτῳ τοίνυν ἡμεῖς οὐδὸν τινὰ μέσην βαδίζοντες, ἢπερ καὶ τοὺς ἀργυροπρατῆς κατὰ τῶν ἐπὶ τοῖς τοιοῦτοις κεφαλαῖσις διαδίκων, καὶ αὐτῆσι ἔχειν οὐκ αὐτῶν βουλομένα χρῆσασθαι, θεσιζόμενοι, εἰ τοιαῦτα προσφέρουσι ἰδιοχειρα τῶν συναλλαξάντων γραμματα, ἢπερ ἢ αὐτὸς, οὐτῶσι εἶναι λέγεται, ἢ αὐτοῦ κληρονομοῖ τε καὶ διαδόχοι οὐ δύνανται μὴδ' ὄρκου δόσεως ἀπαρτήσασθαι, οἷα παρ' ἔχειν οὐ γερῶσθαι, ὁπερ ἄνομα φέρουσι, τὴν ἀναργυροπρατῆς προβαλλόμενοι, ἀλλὰ καὶν δυνηθεῖν πρὸς τοῦτο ὁ ἀργυροπρατῆς ἐξ ἀγοραίων γραμματικῶν τοῦ ἀγραφοῦ¹⁾ πιστώσασθαι, ἢ αὐτὸς μὲν τοῦτο καταλιγώγησει, ὁ δὲ ἀντίδικος μὴ δυνηθεῖν ἐκ τῆς ἄλλου ἀγοραίου συγκρίσεως ἐλέγχει τὸ ψευδὸς, τηλικαῦτα ἐκ τῶν ὁμολογημένων καὶ ἀναμφιβόλων καὶ τῇ τῶν μαρτύρων ὑπογραφῇ βεβαίων ἰδιοχειρῶν συμβολαίων πρὸς τὰ παρὰ τῶν ἀργυροπρατῶν ἢ κατ' αὐτῶν προφερόμενα τῶν συναλλαξάντων ἰδιοχειρα

manorum mutabilitas, aut divinae voluntatis commotio humanis malis instat, desuper benigne inducta castigatio imperatoriae providentiae et benignitatis occasio fit. Quod etiam hoc tempore ita evidenter accidit, ut opus expositione non sit. Mortis enim periculum per omnia loca propagatum non necessarium reddit illud audire, quod quisque sustinuit. Quum itaque multa quasi ex improviso inciderunt, quae non facile tempus aliud nudavisset, qui in collegio argentariorum recensentur, nos adierunt, dicentes, heredes nonnullos ac successores quorundam, qui sine scriptura ab argentariis aurum, aut argentum etiam, aut etiam alias species accepissent, in ingratitudinem spectare, quod videlicet neque qui ceperint superessent, neque ipsi heredes vel successores ex non scripto convinci possint.

CAP. I.

Huic igitur rei mederi studentes sancimus, ut qui ad hunc modum in iudicium vocati sunt, prae omnibus ad rectam conscientiam spectantes, indubitanter conflentur data ab argentariis illis, in quorum iura successerunt, atque id ipsum etiam si qui superstitis sunt circa collegium, quod contra eos est, faciant. Quod etiam a servis, qui ab eisdem adversariis examinantur, fieri iubemus. Sciat vero utraque pars, si aut ministrorum testimonio, aut scriptorum diaviorum productione sub iureiurando facta, aut alia quadam apta probatione res convincetur, improbos duplum eius, quod fraudulenter et per improbationem negaverint, soluturos esse, sive rei veritatem occultaverint, sive eam cognoscere neglexerint.

CAP. II.

Alterum ad nos ab eodem argentariorum corpore relatum est caput, ut ne teneantur ipsi, prolatis a se contractuum confessionibus, aut tabulis, aut ratiociniis illorum manu conscriptis, deinde in dubium vocatis, per publicorum instrumentorum collationem fidem imponere, propterea quod ipsorum collegium multis, et praecipue nobilibus hominibus credat, qui contractus suos publicari, aut statum verum suarum manifestum fieri non sustineant, malintque, ut consentaneum est, extraneis maiores quam minores videri, sed ut propria manu, ut dictum est, in se conceptae litterae eandem cum publicis instrumentis vim obtineant.

§. 1. Et in hoc igitur mediam nos quandam viam ingressi, qua et argentarios adversus eos, qui de talibus capitulis litem movebunt, et rursus illos adversus hos uti volumus, sancimus, si istiusmodi autographae contrahentium litterae proferantur, quas aut ipse, cuius esse dicuntur, aut ipsius heredes successoresve non possunt cum iureiurando abnegare, tanquam ab illo, cuius prae se nomen ferunt, scriptae sint, non numeratae pecuniae exceptionem opponi non posse. Insuper etiam si argentarius ex publico instrumento propriae manus scripturam confirmare possit, aut ipse quidem id negligat, adversarius vero ex alterius publici scripti comparatione scripturam illam ut falsam redarguere nequeat, tunc ex certis et indubiis et testium subscriptione firmatis autographis documentis, ad ea scripta, quae ab argentariis, aut contra proferuntur contrahentium autographa, comparatio fiat, et firma haec sint, nec minorem, quam publica instrumenta, vim et auctoritatem habeant, non ex securitate

¹⁾ Necessarium videtur cum Agylaeo scribere ἰδιογράφον vel ἰδιοχειροῖ

χειρα γράμματα την σύγκρισιν γίνεσθαι, και είναι αυτά βέβαια, ούκ ελαττωρα των άγωγών συμβολαίων έχοντα δύναμιν, οία ούκ ασφαλείας αυτοίς ένουσης, αλλά μόνου του σχήματος. Ούθενός τοίς λικτεύουσι γινόμενον προκομήτως εκ του μη έγκεισθαι ύποθηκας, ή κληρονομων ή διαδόχων έννομα τοίς παρ' αυτών συναλλάξάτων εις αυτούς έγγραφως γενομένους.

Κεφ. γ'.

"Εξουσι δέ οι εκ του αυτού των άργυροπρατών σωματείου, εκ Ισου δέ και οι συναλλάκται τας όμοίως και' αυτών άγωγάς κινούστας άδειαν, ειπερ τινές των τετελευτηκότων δι' άπορίας κληρονομους μόν ούκ έχον, χωρώστας δέ και έλπιον, ή και πράγματά τινα εκείνοις διενεγκόντα έν παραθήκη ή ύποθήκη παρά τισιν εύροσκειται, κινείν και' εκείνων τας άρμοζούστας αυτοίς άγωγάς, και τó Ικανόν εκ αυτών έαυτοίς περιποιείν. τα όμοια δέ αυτοίς φυλαγθήσεται και' επ' ταίς των ζώντων συναλλακτιών και' χρεωσιούτων αυτοίς, ώςτε εξείναι τοίς ένάγουσιν ή και' έναγομένοις βουλομένοις, κέν μη τοίς συμβολαίοις ύποθήκας έμφέρειται μήμη, ύποθηκας όμωσ κινείν άγωγάς, ως φησιν τοίς των άργυροπρατών και' των συμβαλλόντων αυτοίς συναλλάγμασιν έπομένας, και' έχιν κατά των ύστερων τή χρόνω δηλονότι δανεισιών την προτιμησιν. άδικον γάρ τυγχάνει και' της των ήμετέρων χρόνων δικαιοσύνης άλλότριον, τοίς μέν εύεργέτας των ίδιων στερείσθαι πραγμάτων, τοίς δέ χρεωσιούτας τοίς άλλοίτροίς έντροφάν.

Κεφ. δ'.

Κάκεινο δέ τή ήμετέρα περί αυτοίς έπικουρία προτιθέμεν. "Επειδή γαρ τοίς παρ' αυτών γενομένοις συναλλάγμασι σφόδρα ό νεαρός ήμών νόμος άνδρασταται, ό παρακελευόμενος τοίς εύεργέτας μη χωρείν κατά των πριαμένων τινα παρα των χρεωσιούτων, πριν άν οι πρωτότυποι χρεώσται άποροι διά της εκαιάσεως άποδειχθώσιν (υπερ αυτοίς πάνυ καθέστηκε φορτικός, δια' τó τοίς άγορώστας ώς εκ ινος έδους και' βεβαιωτάς ζητείν, και' την ήλλην έαυτοίς ασφαλείαν περιποιείσθαι, αυτοίς δέ τούτο μήτε έδος μήτε την ταχέαν των συναλλάγματων εκβασιν συγχωρείν), θεσιζόμεν διά του παρόντος θείου πραγματικοϋ τύπου, και' ιδιικήν αυτοίς διδομένο φιλοτιμίαν, μη δυναμένην έτέρω προσώπω, ή μεθοδίω, ή σωματείω, ή έπιτηδεύματι πανιελώς άρμόζειν, τοιαύτης αυτοίς τε και' τοίς αυτών συναλλάκταις, ήνίκα και' αυτών άγωγάς κινούσι, προνομίας άπολαύειν έν τή έπιζητείν τε και' διακείν τα πράγματα, επ' οίς αυτοίς ό χρόνος παρχει προτιμησιν, όποια προ' της ήμετέρας έχον νομοθετίας, ώςτε αυτοίς μη βαρυνένους τή άποδείξει της των χρεωσιούτων εκαιάσεως, ειπερ μη θυνηθώσι παρα' του πρωτοτύπου τó Ικανόν ύπομείναι, χωρείν καια των εκποιηθέντων υπ' εκείνων πραγμάτων, και' εκ' ιδιικής ή γενικής ύποθήκας αυτοίς ύποκειμένων, επ' ών, καθά ερηται, προγενέστερα των άλλων δανεισιών έχουσι δίκαια. οίόμεθα γάρ τα τή προσηρημένω σωματείω και' τοίς αυτών συναλλάκταις παρχόμενα εις την κοινήν συντείνειν εύεργεσίαν, οία αυτών ούκ άλλόγως τισίν, άλλα τοίς έν πάση σχεδόν τή πολιτείω γινόμενοις συναλλάγμασιν ύπουργούτων.

Κεφ. ε'.

curitate, quae illis insit, sed ex sola forma. Nec praedictum supplicanti bus inde fiat, quod in scriptis contrahentibus in eos expositis hypothecae, aut heredes successorum nomen non inveniatur.

CAP. III.

Habeant vero ex eodem argentariorum corporis aequae etiam qui cum illis contrahunt, quando illius adversus illos actiones movent, facultatem, si quidem defunctorum propter inopiam heredes quidem non habuerint, debitores vero reliquerint, aut res aliquas apud illos depositae vel suppositae a quibusdam inveniuntur, adversus illos competentes actiones movent, et ex illis satisfactionem sibi parandi. Eodem modo servabuntur etiam in bonis eorum qui in vita non contrahentium, et debitorum, ut liceat ipsis, sive aetores, sive etiam rei sint, si velint, etsi in instrumentis hypothecae nulla mentio insit, hypothecarias tamen actiones movere, quasi eae naturaliter argentariorum et cum ipsis contrahentium, contractus equantur, et habere quoad posteriores tempore creditores praerogativam. Injustum enim est, et a nostrorum temporum iustitia alienum, creditores quidem nobis esse privari, debitores vero alienis gloriari.

CAP. IV.

Illud vero etiam praesidio, quod iis largimur, addimus. Quoniam enim factis ab ipsis contractibus vehementer novella nostra lex repugnat, quae iubet, ut creditores adversus eos, qui aliquid a debitoribus movent, prius agant, quam principales debitorum per rationem donorum non solvendo esse constet (quod omnino illis molestum fuit, propterea quod ementes veluti et consuetudine et fideiussores quaerant, et aliam ad securitatem parent, ipsi vero id neque constabile, neque in conficiendis contractibus celeritas permittat, sancimus per praesentem sacram pragmaticam formam, ex speciali ipsis datam munificentia, quae alteri personae, vel collegio, vel corpori, vel officio nullo modo competere potest, et ipsos, et qui cum ipsis contrahunt, quando adversus ipsos actiones instituant, eo privilegio uti in inquirendis persequendisque rebus, in quibus ipsis tempus praerogativam praebet, quale ante legem nostrae lationem habuerunt, ut probatione bonorum cessionis a debitoribus factae non gravati, si quidem satisfactionem a principalibus consequi nequeant, veniant adversus res ab illis alienatas, et ex speciali in generali hypotheca ipsis obnoxias, in quibus, ut dictum est, antiquius, quam ceteri creditores, ius habent actionem movere possint. Existimamus enim, ea quae praedicto argentariorum corpori et qui cum ipsis contrahunt conceduntur, in communem se beneficentiam extendere, ideo quod illi non paucis quibusdam, sed omnibus fere in universa republica factis contractibus ministerium praestant.

Κεφ. ε΄.

CAP. V.

Και τούτο δὲ αὐτοὺς παρασχέιν αἰτοῦσαι συνεί-
 λομεν, ὥστε ἥλικα ἂν τισιν ἐπάγῳσι δίκας, καὶ εἰς
 τῆς δεκατημορίας ὁμολογῶν συνελαινῶνται,
 ἢ ἀπαιτεῖσθαι ἔγγυας, ἀλλὰ ἀρκεῖν τὴν αὐτῶν ἐπι-
 τῆφ γινομένην κατάθεσιν, οἷα ἀξίων ὕτων ὑπὲρ
 αὐτῶν πιστευσθαι, ἂν ἡ πίστις καὶ ὑπὲρ ἐτέρων
 ἔκειν νομίζεται. Πρόδηλον ὅν, ὡς εἰ τῷ νόμῳ
 ἠοπεσούνηται, οὐδὲν αὐτοὺς ὠφελήσει τὸ ἔγγυτην
 ἢ παρασχέιν, ἀλλὰ καὶ οὕτως καταθήσουσι τὴν τῆς
 δεκατημορίας ποιήν, ὥσπερ καὶ οἱ ἐνάγοντες αὐ-
 τοῖς, καὶ πρὸς γε οἱ παρ' αὐτῶν ἐναγομενοὶ ταῖς
 ἡμοῖαις ὑποιεθήσουνηαι ποιναῖς. ταύτης καὶ μόνης
 τῆς διαφορᾶς ἐπὶ τούτῳ τῷ κεφαλαίῳ οὕσης, ὥστε,
 καθάπερ ἐμπροσθεν εἰρηται, τοῖς ἐκ τοῦ συστήματος
 τῶν ἀργυροπρατῶν ἐνάγουσι τὴν τῶν ἔγγυητῶν δό-
 ρον ἐπὶ τῇ δεκατημορίᾳ κατ' ἰδιότητα ἡμῶν ἢ
 ἑαμῶν συγκεχωρηθῆσαι.

Hoc vero etiam illis petentibus concedere providi-
 mus, ut, quando litem aliquibus inferunt, et ad con-
 fessionem decimae partis conveniunt, ab illis fideius-
 siones non exigantur, sed sufficiat ipsorum hac de re
 facta promissio, quum digni sint, quibus per se creda-
 tur, quorum fides etiam pro aliis sufficere censetur.
 Manifestum autem est, si legi succubuerint, nihil illis
 prodesse, quod fideiussorem non dederint, sed etiam
 decimae eos partis poenam solutorum esse, quemadmo-
 dum et qui litem ipsis inferunt, et insuper qui ab illis
 in ius vocantur, similibus poenis subiciuntur, hoc solo
 discrimine in hoc capite servato, quod, sicut iam dic-
 tum est, actoribus e collegio argentariorum fideius-
 sorum datio in decimam partem per speciale quoddam
 nostrum beneficium remissa est.

Κεφ. ς΄.

CAP. VI.

Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὸ εἰς διάφορα τοὺς ἐκείας ἔλ-
 λουσαι δικαστήρια (καὶ μάλιστα πλείστους ὄντας συν-
 ἀλλήλας, καὶ οἷα συμβαίνει ὀλίγους εὐγνώμονας)
 οὐ μόνον αὐτοῖς βλάβην, ἀλλὰ καὶ τοῖς κοινοῖς пра-
 γμασιν ἐμπόδισμα φέρειν εὐλόγηται, καὶ ἐν τούτῳ
 τῷ μέρει τὴν προτέραν ἡμῶν περὶ αὐτοὺς μιμου-
 μεθα προμήθειαν, καὶ παρακατευόμεθα αὐτοῖς εἶναι
 ἰδιούτους δικασταῖς, εἴτε ἐνάγουσαν, εἴτε ἐνάγοιτο,
 τὴν τε σὴν λογιότητα, καὶ Πέτρον τὸν ἐνδοξότατον
 κομητὰ τῶν θείων ἡμῶν λαγυριῶνων, ἀπὸ ὑπάτων
 καὶ πατέρων, ὧντα παρὰ θάτερον τούτων τὰς κινή-
 θησομένης μεταδὲ αὐτῶν τε καὶ ἐτέρων οἰασούν
 δίκας, ἢ καὶ ἡδὴ παρὰ τοῖς πρότερον αὐτοῖς παρ'
 ἡμῶν δεδομένοις δικασταῖς, εἴτε ἀποβιώσασιν, ἐναρ-
 χήσασιν, σκοπεῖσθαι, καὶ σύντομον καὶ τοῖς ἡμετέ-
 ροις νόμοις συμβαλόνον ἄρχεισθαι πέρας, καὶ τοὺς
 λείπας τῆς τῶν πραιτωρῶν τριβῆς ἀπαλλακτομένους
 σχολάζειν τῷ οἰκείῳ ἐπιτηδευματι, τοσοῦτόν τε εὐ-
 γνωμόστερον φέρεσθαι περὶ τὰ τῶν ὑπῆρκων
 συναλλάγματα, ὅσον οἱ αὐτοὶ ἤτιτος ἀγνωμοσύνης
 κερῶνται, ἢ ἀγνωμοεῖν ἐπιχειροῦντες οὐ συγχε-
 ρούνηαι ἀδίκους αὐτοῖς ἐπιφέρειν βλάβας.

Quoniam vero etiam quod supplices ad diversa
 tribunalia protrahuntur, quando plurimi sunt cum
 ipsis contrahentes, et quod fit pauci probi, non solum
 ipsis damnus, verum etiam communibus rebus impedi-
 mentum inferre compertum est, etiam in hac parte
 priorem nostram circa illos providentiam imitatur, ac
 iubemus, speciales illis iudices esse, sive agant, sive
 conveniantur, tuam autem prudentiam, et Petrum glo-
 riosissimum sacrarum nostrarum largitionum comitem,
 exconsule et patricium, apud alterutrum horum movenda
 inter ipsos et alios qualescunque lites, aut etiam apud
 iudices antehac a nobis illis datos deinde defunctos,
 iam motae examinentur, et brevem, nostrisque legibus
 convenientem finem accipere, et supplices praetorium
 vexatione liberatos domesticis rebus vacare, tantoque
 liberalius circa subditorum contractus versari, quanto
 minorem improbitatem experientur, aut qui improbi
 esse conantur, iniqua illis damna inferre non sientur

Κεφ. ζ΄.

CAP. VII.

Ἄλλ' ἐπεὶ περὶ ἡμῶν καὶ ἄλλων τινῶν δολερῶν
 ἀνδράπων ἐφανέρωσαν δόλον ἀπαγγέλλαντες, ὡς
 τινες μὲν δανεισάμενοι ἢ δανειζόμενοι παρὰ τῶν
 ἐκ τοῦ εἰρημένου συστήματος χρήματα ἠγόρασαν ἢ
 ἀγοράζουσι κτήσιν ἀκίνητον ὄνοματι τῶν οἰκείων
 γαμετῶν ἢ ἄλλων τινῶν περὶ αὐτοὺς ὄντων πρὸς
 περιγραφήν τῆς γενικῆς ὑποθήκης τῶν ὄντων αὐ-
 τοῖς καὶ ἑσομένῳν πραγμάτων, τινὲς δὲ τὰ ἑαυτοῖς
 κερῶσθαι παρὰ τῶν ὑπευθύνων ἀναλαμβάνον-
 τες ἢ ἐν χρήμασιν, ἢ ἐν ἀκίνητοις προσόλου τοῖς
 πράγμασιν οὐκ εἰς ἴδιον πρόσωπον, ἀλλὰ καθὰ εἰρη-
 ται ἢ εἰς τὸ τῶν συμβιουσῶν ἢ συγγενῶν τὴν τοι-
 αύτην καταβολήν, ἢ ἐκχώρησιν, ἢ πράσιν γίνεσθαι
 παρὰ τῶν ἐπορευομένων¹⁾ παρασκευάζουσι, ὥστε
 διὰ τῆς τοιαύτης μεθόδου ἐκείνων μὲν ἄπορῶν
 προφάσεσθαι, αὐτοὺς δὲ ἐκ τοῦ εἰρημένου τῶν ἀρ-
 γυροπρατῶν σωματεῖοι εὐεργετίας τυγχάνοντας μὴ
 δύνασθαι ἐκείνοις ἐνάγειν, πρὸς οὗς οὐ δοκοῦσι πε-
 ποιηθέναι συνάλλαγμα, καὶ ἐν τούτῳ τῷ κεφαλαίῳ
 τῶν φιλοτιμιῶν τοῖς τε ἀργυροπραταῖς, τοῖς τε κατ'
 αὐτῶν ὁμοίως ὑποθέσειν κινουσί παρεχόντες κελύ-
 ομεν, ὥστε, εἰ δευχθεῖ τῶν ἐπορευόντων τις δόλον
 τὸ μὴ νύμεσθαι τὰ αὐτῷ προσήκοντα ποιησάμενος,
 καὶ εἰς ἕτερον σιωπηρῶς τὰ οἰκεία μεταγαγῶν δὲ
 κείνηαι τοῖς ἐνάγουσι διὰ τῆς in rem ἢ δι'
 ἄλλης

Sed quoniam et alium quendam nobis dolosorum
 hominum dolum manifestarunt, denuntiantes, nonnullos
 a dicti collegii personis pecunias mutuos aut mu-
 tuantes emisse aut emere possessiones immobiles sua-
 rum uxorum aliorumve quorundam, qui circa eos sunt,
 nomine, ad circumscriptionem generalis ad ipsis, ac-
 quisitorum et acquirendorum bonorum oppignerationis,
 nonnullos vero ipsis debita a debitoribus aut in pecu-
 niis, aut omnino in immobilibus rebus recipientes, non
 in suam personam, sed, ut dictum est, aut in uxorum,
 aut cognatorum nomen istiusmodi solutionem, aut ces-
 sionem, aut venditionem fieri a debitoribus curare, ita
 ut per talem modum illi quidem inopiam praetendant,
 ipsi vero, qui ex dicto argentariorum corpore benigne
 ius crediderunt, hoc, quibusdam contractum inisse non
 videantur, in ius vocare nequeant, in hoc quoque ca-
 pite parem munificentiam tam argentariis, quam qui
 adversus ipsos similes controversias movent exhibentes,
 iubemus, ut, si quis debitorum dolo fecisse, quominus
 res suas possideat, et ius suum clam in alium trans-
 latione demonstratur, liceat actoribus per in rem
 aliamve legitimam actionem et factum demonstrare, et
 adversus dictas res, quasi debitoris sint, procedere,
 et undique machinatione pulsa, indemnitati suae et in
 debito, et in factis propter hoc expensis consulere.

Scimus

¹⁾ ἐπορευόντων bene con. R. Schneider.

ἄλλης νομίμου ἀγωγῆς καὶ ἐλέγχειν τὸ γινόμενον, καὶ χωρεῖν κατὰ τῶν εἰρημένων πραγμάτων, ὡς τοῦ χρεώστου τυγχάνοντων, καὶ πανταχόθεν τῆς μηχανῆς ἀπελευθερωμένης, τὸ ἀξιωμα αὐτοῖς ἐπὶ τῇ χρεῖ, ἐπὶ τε τοῖς ἐπὶ τούτῳ γινόμενοις δαπανήμασι περιποιεῖν. Ἰσμεν γὰρ τὴν τῆς σῆς λογιότητος καὶ τοῦ μηνημονευθέντος ἐνδοξοτάτου ἀνδρὸς ἀκριβείαν τοιαύτην ὑπάρχειν, ὥστε οὕτω τὰς κινήσεις, καὶ οὕτω πέρασ δεξαμένης, ἢ καὶ ὕστερον κινήθησόμενας ὑποθέσεις διαθεῖναι. Ἐφ' ᾧ τε μὴδὲ τοὺς ἰκέτας ἀδικῶν ὑπομῖναι βλάβην, μήτε δὲ τοὺς ἀδύους διὰ τῶν ἀδικῶν στρεβλώσεων ἀκαθάρτους ὑποστήναι διαστροφάς, ἀλλὰ καὶ τὰ πρῶην τοῖς δεηθεῖσι παρασχεθέντα κύρια καὶ ἀσάλευτα μένειν, καὶ τὰ διὰ τοῦ παρόντος θεοῦ ἡμῶν φιλοτιμηθέντα πραγματικῶν τύπου κατὰ τὸν ἡμέτερον ἐπιτελεσθῆναι σκοπὸν, ὁπερ σπουδαζόμεν τοὺς ὑπηκόους ἀπαντας ὀρθῶς καὶ ἀσφειδουργήτως τοῖς πράγμασι προσεῖναι, καὶ τοὺς ὀφειλοτάς¹⁾ διὰ τὸ τοῖς τῆς πολιτείας πράγμασιν ὑπουργεῖν ἡσυχῶ ἀπολαύειν βίου, μὴ διὰ τὰς τῶν ἀγνωμονούντων μηχανὰς δικαστηρίοις καὶ ταῖς ἐξ αὐτῶν προσομιλεῖν δυσχερεῖαι τε καὶ ζημίαις.

Κεφ. η'.

Ἄπερ δὲ ἐν ἐκάστῳ τῶν εἰρημένων κεφαλαίων ἰδικῶς ἐδήκαμεν, τοῦτο γενικῶς ἐν τῷ τοῦ λόγου ἐπισφραγίσματι θεῖναι συνελδομεν, Ἐφ' ᾧ τε ἐν ἅπασιν τοῖς προλεχθεῖσιν ἰσα προνομίαι τοῖς ἐν τῷ προειρημένῳ τῶν ἀργυροπρατῶν σωματείαις καταλιγομέναις, καὶ τοῖς τοῦτων κληρονομίαις καὶ διαδόχοις,²⁾ Ἐφ' οἷς κατὰ τῶν ἀργυροπρατῶν κινούσιν, ὑπάρχειν. Πρέπει γὰρ ἐκείνην ἐκάτερον μέρος τὴν ἀπεραιότητα ἐν τοῖς οἰκείοις συναλλάγμασι τε καὶ πράγμασι διαφυλάττειν, ἢν ἑαυτῷ ζητεῖ παρὰ τοῦ ἑτέρου φυλάττεισθαι. §. α'. Ταῦτα τοίνυν διὰ τοῦ παρόντος θεοῦ ἡμῶν πραγματικῶν τύπου κελύοντες, καὶ τοῦτο προσεῖδμεν, ὥστε τὴν σὴν λογιότητα καὶ ἀπαντας τοὺς μεγάλους ἀρχοντας συνελθεῖν τοῖς ἐν τῷ προειρημένῳ συστήματι καταλεγόμενοις, ὥστε εἴτε διὰ προσταγμάτων, εἴτε διὰ γραμμάτων, εἴτε δι' ἑτέρου οἰουδῆποτε συνήθους τρόπου μετὰ τῆς τοῦ νόμου ἀκολουθίας τυχεῖν αὐτοὺς τῆς δεούσης ἐπιχορίας, καὶ δυνηθῆναι κατὰ τῶν ἀγνωμονούντων βοηθηθῆναι, καὶ μὴ ἀναγκασθῆναι καὶ αὐτοὺς ἀγνώμονας ἑτέροις φαίνεσθαι, ἀλλὰ μᾶλλον ἐνδείξασθαι τὸ εὐγνωμονικὸν καὶ εὐγνωμον πρὸς τοὺς ἑαυτῶν συναλλάκτας, οἷα τοῦτου³⁾ καὶ τῆ τῶν ἡμετέρων χρόνων ἀγαθότητι, καὶ τοῖς ἀπάσης τῆς πολιτείας συναλλάγμασι πρέποντος, ὧν τὰ μέγιστα καὶ ἀναγκαῖοτάτα διὰ τοῦ προειρημένου σὲν συστήματος γίνεται.

Ἐπιλογος.

Τὰ τοίνυν παραπάνωτα ἡμῖν καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θεοῦ πραγματικῶν δηλούμενα τύπου ἢ σὴν λογιότης καὶ πᾶς ἕτερος δικαστῆς τῆς ἡμετέρας πολιτείας βέβαια φυλαξάτω, ἀδείας οὐσης τοῖς ἰκέταις ἐν παντὶ δικαστηρίῳ, μελίον τε καὶ ἑλαττονι, ἐμφανίζειν τὸνδε τὸν θεῖον πραγματικῶν τύπον, καὶ τοῦτον ἀναλαμβάνειν, καὶ τῆς ἐξ αὐτοῦ τυγχάνειν βοηθείας, τοσαύτην ἐν τῇ παρούσῃ ὑποθέσει καὶ τοῖς προειρημένοις κεφαλαίοις δύναμιν ἔχοντος, ὅσης ἐπὶ τοῖς ἄλλοις πράγμασι οἱ γενικῶ ἡμῶν ἔχουσι νόμοι. Dat. V. Kal. Mart. Constant. imp. DN. Iustiniani PP. Aug. ann. XV., post Basilii V. C. cons. [542.]

Scimus enim, tantam esse prudentiae tuae memoratissimae gloriosissimi viri diligentiam, ut illa motas, nonnullas autem finitas, aut etiam in posterum movendas controversias diiudicaturi sis, ut neque supplicantes et debitorum improbitate aut fallacia iniustis dispendium subeant, neque vero innoxii ex iniquis commentis importunas eversiones sustineant, sed et quae in ipsis petentibus praebita sunt, rata et inconcussa maneant, et per praesentem sacram nostram pragmaticam formam concessa ad nostrum consilium perficiantur, qui hoc amplectimur, ut omnes subditi recte et non captiose in negotiis versentur, et quibus debetur, quod ministerium reipublicae negotiis praebent, quieti sine fruuantur, nec per improborum machinationes subditi quaeque inde manant difficultatibus et dispendiis implicentur.

CAP. VIII.

Quod autem in quoque dicatorum capitum specialiter posuimus, id in orationis confirmatione generaliter ponere visum est, ut in omnibus propositis his, qui in praedicto argentariorum corpore recensentur, eorumque hereditis et successoribus [tum etiam illis, qui cum ipsis contrahunt, atque eorum hereditis et successoribus], in quibus rebus adversus argentarios actioes movent, aequalia privilegia sint. Convenit enim, ut utraque pars eam simplicitatem in contractibus et negotiis suis servet, quam sibi ab altera servari velit.

§. 1. Haec igitur per praesentem sacram nostram pragmaticam formam iubentes, etiam nos ad dimus, ut prudentia tua omnesque magni magistratus eos, qui in praedicto collegio recensentur, inveni, ut sive per edicta, sive per litteras, sive per alium quocumque consuetum modum servato iuris ordinis competentis subsidium consequantur, possint illi adversus improbos succurri, neque cogantur et ipsi adversus alios improbi esse, sed potius aequos atque bonos se esse, qui cum ipsis contrahunt, exhibeant, quippe quae et nostrorum temporum bonitati universaeque reipublicae contractibus, quorum praecipui et maxime necessarii semper per praedictum collegium sunt, conveni.

Epilogus.

Quae igitur nobis placuerunt et per hanc sacram pragmaticam declarantur formam, prudentia tua tibi quilibet alius reipublicae nostrae iudex, firma sententia licentia data supplicibus hanc sacram pragmaticam formam in omni iudicio, et maiore et minori procedendi, illamque recipiendi, et inde subsidium petendi, utpote quae tantam in praesente causa et in praedictis capitibus vim habet, quantum in aliis negotiis generales nostrae leges obtinent. Dat. V. Kal. Mart. Constant. imp. DN. Iustiniani PP. Aug. anno XV., post Basil. V. C. cons. [542.]

¹⁾ ὀφειλομένους scribendum est vidit Agyl. —
²⁾ Apparet hic excidisse quaedam, quae Agyl. in versione supplevit. Fidetur librarius quidam propter re-

petitum διαδόχοις in vitium incidisse. — ³⁾ Agyl. τοῦ σοῦ Serimg.

ΕΔΙΚΤΟΝ ἡ.)

Περὶ τοῦ βικαρίου τῆς Ποντικῆς.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Βάσσω, τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπαρχῶ τῶν ἱερῶν πραιτωρίων.

Προόμιον.

Ἡμεῖς μὲν ἀρχὴν τὰς πολιτικὰς ἀρχὰς τρεῖς κατὰ τὴν Ποντικὴν διοίκησιν ἐπαρχίας νομίσαντες, τὸν ἀνωθεν ἐπιβεβημένον κατ' ἐκείνους τοὺς τόπους βικαρίον κατὰ τὸν ἐν μέσῳ τοῦτον ἐπέσχομεν χρόνον, οὐδὲν τῶν ὑστερον γενομένων παρ' αὐτῶν ἀμαρτηθῆσθαι προσδοκῶντας, ἀλλ' ἐπέπερ ἐξ αὐτῶν ἔγνωμεν τῶν πραγμάτων, ὡς ἄνδρες οἰκοῦσι τὰς ἐπαρχίας ταύτας ληστείαις τε καὶ φόνοις ἐντεθραμμένοι, καὶ ἄνδρας ὑποφοροῦντας ἀεὶ ἀθροίζοντες καὶ κατ' ἀλλήλων χρώμενοι καὶ τούτοις, διαφεύγουσι τε¹⁾ τὰς ὑπὲρ τούτων ποινάς, τῷ τὰς ἐπαρχίας ἀμείβειν, ἐν αἷς ἀμαρτήσουσιν, οὐδενὸς τῶν ἐπιχωρίων ἀρχόντων τὴν ἐπιβεβημένην χώραν ἐκβαίνειν τολμώντος, ὡς πολλάκις μὲν ἡμᾶς ἄνδρας ἐκπέμψαι κατὰ τὴν χώραν, καὶ βαρῦναι μισθοῖς τὸ δημοσίον, πράξει δὲ πλέον οὐδὲν, μὴ παρούσης ἀρχῆς τῆς ἐξ ἐτοίμου βοήθουσης, καὶ τὰ τοιαῦτα τῶν ἀτοπημάτων ἀναστελλούσης,

Κεφ. α΄.

Συνείδομεν ἀνακαλεσθαι τὴν τοῦ βικαρίου πάλιν ἀρχὴν, καὶ τὸν μὲν τῆς Γαλατίας πρώτης ἀρχοντα μὴδὲν ἕτερον ἢ πολιτικὸν ἀρχοντα, καθὰ πρότερον ἦν, πρὶν ἡμεῖς τὴν τοῦ βικαρίου περιελθόντες ἀρχὴν, ἀξία τε καὶ σιτήσαι μείζονι τὸν ἐπὶ τῆς πρώτης Γαλατίας ἐπιμήσαμεν ἀρχοντα τὸν βικαρίον δὲ πάλιν ἐπιστήσαι πάσαις ταῖς τῆς Ποντικῆς διοικήσεως ἐπαρχίαις, ὥστε αὐτὸν μὴ τὸν τόπον πρῶτον τῆς ἐπαρχίτης μόνης, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐνδοξοτάτου μαγίστρου τῶν θείων ἡμῶν ὀφθαλμῶν, καὶ πρὸς γε τῶν ἐνδοξοτάτων στρατηγῶν ἔτι γε καὶ τῶν μεγα-

Edictum VIII.

DE PONTICI TRACTUS VICARIO.

Idem Imperator Basso, gloriosissimo Praefecto Praetorio.

Praefatio.

Nos sufficere quidem civiles magistratus Ponticae dioecesis existimantes, olim excogitatum illis locis vicarium in medio hoc tempore inhibuimus, nihil eorum, quae postea ab iis facta sunt, commissum iri expectantes. Sed quandoquidem ex ipsis rebus cognovimus, viros incolere illas provincias latrociniiis et caedibus innutritos et qui viros semper congregent armiferos iisque etiam utantur adversus se quique defugiant poenas de his constitutas, quum deserunt provincias, in quibus deliquerint, provincialium magistratum nullo ex tradita sibi provincia egredi audente, ita ut nos saepe viros in provinciam emiserimus, et fiscum expensis gravaverimus, effecerimus vero amplius nihil, quod ad manum non esset magistratus, qui auxilium ferre et istiusmodi flagitia reprimere posset.

CAP. I.

Visum est revocare iterum vicarii magistratum et Galatae primae praeside ad pristinum statum redacto, ut non nisi civilis sit, sicut ante erat, quam nos eum, sublato vicarii magistratu, dignitate annonaeque maiore decoravimus, vicarium denuo omnibus Ponticae dioecesis provinciis praeficere, ita ut non solius praefecti locum adimpleat, sed et gloriosissimi magistri sacrorum nostrorum officiorum atque gloriosissimorum etiam ducum, magnificentissimorum denique eorum magistratum, qui sacro nostro patrimonio nec non thesauro et praeterea qui domesticis et protectori-

CONST. CXXII.

DE PONTICI TRACTUS VICARIO.

Idem Augustus Eugenio PL. P.

Praefatio. Nos quidem sufficienter circa Ponticam³⁾ dioecesis provinciis constitutas⁴⁾, desuper [excogitatum^{5)] per ipsa⁶⁾ loca vicarium in medio hoc consensimus⁷⁾ tempore, nemini⁸⁾ eorum quae postea facta sunt derelinquere⁹⁾ sperantes. Sed mox ut ab ipsis cognovimus rerum¹⁰⁾, quod viri habitant provincias a¹¹⁾ latrociniiis et homicidiis dediti, et viros armis utentes semper colligentes ad adversarios invicem utentibus¹²⁾ his, defugiantque [quae^{13)] pro his sunt poenas, ut provincias mutant¹⁴⁾, in quibus delinquunt¹⁵⁾, nemine¹⁶⁾ provincialium traditam sibi provinciam exire praesumentes, ut multoties quidem¹⁷⁾ nos viros destinemus a provincia¹⁸⁾ et gravare¹⁹⁾ expensis publicum, [efficeremus^{20)] vero²¹⁾ plus nihil, non praesente ordinatione de preparato invante et huiusmodi illicita auferente,}}}

CAP. I. Praevividimus revocare vicarii iterum dignitatem, et eum quidem, qui primae Galatae princeps est, nihil aliud nisi civilem tantummodo indicem esse, secundum quod pridem erat, priusquam nos vicarii auferemus administrationem, digna et²²⁾ annonis plurimis illo²³⁾, qui primae Galatae honoratus est index, vica-

²⁾ Serimg. — Huius constitutionis veterem versionem latinam ex Cod. Vindob. primus edidit Bk.

¹⁾ Ex restitutione Beckii, sed paulo aliter distinguimus, καὶ τούτοις cum antecedentibus connectentes; ἄνδρας * φοροῦντας ἀεὶ * θρολίζοντες καὶ * λων χρώμενοι, ** καὶ τούτοις, διαφεύγουσι τε Serimg. — ³⁾ sufficientes Bk. — ⁴⁾ Bk.; pontificam Cod. — ⁵⁾ existimantes Bk. — ⁶⁾ Bk.; excogitatum om. Cod. — ⁷⁾ illa Bk. — ⁸⁾ contempsimus Bk. — ⁹⁾ nihil Bk. — ¹⁰⁾ sunt ab eis delinqui Bk. — ¹¹⁾ rebus Bk. —

¹²⁾ has Bk. — ¹³⁾ utentes Bk. — ¹⁴⁾ Bk.; quae om. Cod. — ¹⁵⁾ Bk.; mittent Cod. — ¹⁶⁾ delinquent Bk. — ¹⁷⁾ Bk.; quod Cod. — ¹⁸⁾ ad provinciam Bk. — ¹⁹⁾ gravaremur (?) Bk. — ²⁰⁾ Bk.; efficeremus om. Cod. — ²¹⁾ Bk.; viro Cod. — ²²⁾ dignitate vero et Bk. — ²³⁾ ille Bk.

μεγαλοπρεπιστάτων ἀρχόντων, οἱ τῷ θεῷ ἡμῶν πατριωνόμῳ, καὶ τῷ ταμιεῖῳ γεμῆν, καὶ πρὸς γε δημοστικοῖς καὶ προτικτωρσιν ἐρεσιῶσι· καὶ τοιαύτην ἔχειν ἀδειάν τε καὶ ἐξουσίαν, ὅποιαν αὐτοὺς τοὺς ἀρχοντας δι' αὐτῶν γινομένου ἐπὶ τῶν τόπων ἔχειν συνβῆαιεν ὥστε μὴδὲ ἀξίᾳ, μὴδὲ ἱερῶσύνῃ, μὴδὲ ζῶνῃ, μὴδὲ στρατεία, μὴδὲ τινὶ τῶν πάντων ἑτέρῳ τῆς δικαιοδοσίας ταύτης ἐξηρηθῆσαι τινά. ἀλλὰ πάντας ὑποκειῖσθαι κατὰ τὸν ὅμοιον τρόπον, εἴτε ἐν ἰδιωταῖς τελοῖεν, εἴτε τινὰ περιβέβληνται ζῶνῃ, ἢ ἀξίαν, ἢ στρατηγίαν, ἢ καὶ ἱερῶσύνῃν. καὶ οὐκ ἐπὶ μόνοις ἐκκληῖασιν [οὐ γὰρ μόνον στρατιωτικῶν τὸν ἀρχοντα τοῦτον ποιοῦμεν], ἀλλὰ καὶ ἐξ ὑπὲρ χρημάτων ἐθελήσοι μέμψασθαι κοινὴν γὰρ τὴν ἀρχὴν ταύτην πᾶσι τε προσώποις καὶ παντοίως πράγμασι ποιοῦμεν. §. α'. Ἀποδιδόμεν δὲ αὐτῇ καὶ ὁ πρῶν εἶχε θεῖον ἀκροατήριον, ὥστε τὰς ἀχοῖς πεντακοσίων χρυσῶν ὑποδέσει ἀναρτωμένας ἐκκλησίῳ κατὰ τινὰ τῆς Ποντικῆς διοικήσεως ἐπαρχίαν, μὴ κατὰ ταύτην ἀγεσθαι τὴν εὐδαίμονα πόλιν, ἀλλὰ παρ' αὐτῆς κατὰ τὸ τῶν σακρῶν ἐξετάζεσθαι σχῆμα, εἴτε ἐξ αὐτῆς τῆς τῶν πολιτικῶν ἀρχόντων ἐκινήθησαν δικαιολογίας, εἴτε ἐκ ψήφων τινὸς τῶν ἐπὶ ταύτης τῆς μεγάλης πόλεως ἀρχόντων, ἢ καὶ ἐξ ἡμετέρας κελύσεως· οὐδενὶ παρόησαν διδόντες, ἐπειδὴν ἐκκληθεῖσα δίκη κινοῖτο, ἐρεοῖσι δευτέρᾳ κερηθῶσαι. εἰ μέντοι γε δίκη παρ' αὐτῷ κινήθῃ πρωτότυπος, ἐρεοῖσι τε κατὰ ταύτης ἐπιδοθεῖν, προσβῆσαι τὰ τῶν ἐφεσῶν, καθὰ πρότερον περὶ ἡμῶν ἐνωπῶσι τὴν ἀρχὴν, ὡς μηδενὸς ἐν μέσῳ γεγονότος καινοῦ. τοῦτο γὰρ δὴ καὶ ἐπὶ τῷ Γαλατίας ἡγουμένῳ κελύσομεν, ὃν γε ψιλὸν ἀποδεδάκαμεν ἀρχοντα, ὡς δὴ μηδενὸς ἐπ' αὐτῷ καινοσθέντος ἐν μέσῳ.

Κεφ. β.

Ἄδειαν τὴν τῷ βικαρίῳ τούτῳ παρέχομεν, καθ' ἣν ἂν ἐπαρχίαν ἐθέλοι τῆς Ποντικῆς διοικήσεως νύνεσθαι, ἀπὸ τῆς γειτόνος ταύτης ἀρξαμένῳ Βιθυνίας, μέχρις Ἀρμενίων αὐτῶν, καὶ Τραπεζοῦντος, καὶ τῆς ἡμετέρας πολιτείας πρὸς Πέρσας ὄρων, ὥστε αὐτὸν πρωτότυπος μὲν ἐν μέτρῳ νῦν ἡμαρτημένα ταῖς προσηκούσαις μετελθεῖν τιμωρίαις [καὶ γὰρ

bus praesunt; atque talem licentiam habeat et potestatem, qualem ipsi praesides per se in locis habere solent, ut neque quis propter dignitatem, neque propter sacerdotium neque cingulum neque militiam neque propter aliquid quidem ex eius iurisdictione eximatur, sed omnes ei subsint eodem modo sive privati sumi, sive cingulo vel dignitate vel militia vel etiam sacerdotio decorati, idque non in criminibus solem (non enim militarem tantum hunc magistratum facimus), verum etiam si quis de pecuniis litem instituere velit. Communes enim hunc magistratum omnibus hominibus omnibusque rebus facimus.

§. 1. Reddimus vero ei etiam quod ante habuit, sacrum auditorium, ut lites usque ad quingentos aureos appellatione suspensae in aliqua Ponticae diocesis provincia, non ad hanc felicem deducantur ubi, sed apud eum ad sacrarum formam examinentur, et ex ipsa civilium magistratum iurisdictione promerint, sive ex sententiis cuiuspiam magnae huiusmodi magistratum vel etiam ex nostra iussione. Nemo vero licentiam damus, ut quando appellatione suspensa controversia mota fuerit, altera appellatione utatur. Attamen si qua controversia principaliter apud eum mota sit, procedat appellatio, quemadmodum solebat, antequam nos magistratum univimus, tanquam si nihil medio tempore novi factum esset. Quod semel et in Galatia praeside iubemus, quem simpliciter de novo magistratum facimus, quasi in eo nihil medio tempore innovatum esset.

CAP. II.

Licentiam etiam huic vicario damus, ut in quantumque velit provinciam Ponticae diocesis proficiat, incipiens a vicina hac Bithynia usque ad Armenios ipsos et Trapezunta et nostrae reipublicae ad Persas fines, ut principaliter quae adhuc commissa sunt poenis persequatur (nam etiam gladii ius ei concedimus), praecipue vero milites coërceat, si qui eorum deserti

vicariam vero iterum instituere omnibus Ponticae¹⁾ dioeceseos provinciis, ut ipsum²⁾ locum [impleat³⁾] non praefecturae solius, sed etiam gloriosissimi magistri sacrarum nostrorum officiorum, sed⁴⁾ et gloriosissimorum magistrorum militum, adhuc vero etiam [magnificentissimorum iudicum, qui divino nostro patrimonio et tamia⁵⁾], insuper domesticis et protectoribus praesunt et⁶⁾ talem habere licentiam et potestatem, qualem⁷⁾ ipsos indices per se factos in locis habere contigerit, ut [neque dignitas⁸⁾] neque sacerdotium, neque cingulum, neque militia neque civitas ex omnibus alteri iurisdictionis huius exceptari⁹⁾ aliquem, sed omnes ambulare secundum similem modum, sive privati sint¹⁰⁾, sive quodam circumdati sint cingulo, aut dignitate aut militia aut sacerdotio, [et non¹¹⁾] in solis criminalibus, (non enim solum militarem iudicem hunc facimus), sed et si quis super civilibus voluerit agere. Commune [enim¹²⁾] cingulum hanc¹³⁾ omnibus personis et omnibus rebus facimus. §. 1. Reddimus [vero¹⁴⁾] ei, quod¹⁵⁾ pridem habuit, sacrum auditorium, ut¹⁶⁾ usque ad quingentorum aureorum cognitiones comprehensas¹⁷⁾ appellatione per aliquam Ponticae dioceseos provinciam non ad hanc adduci felicissimam civitatem, sed apud eum secundum sacram discuti figuram, sive ex ipsa civilium iudicium motae sunt iurisdictione, sive ex sententiis alicuius eorum, qui in hac magna civitate sunt indices, vel ex nostra iussione; nemini fiduciam dantes mox quam¹⁸⁾ lis de appellatione apud eum moveatur, appellatione secunda [uti¹⁹⁾]. Si tamen haec²⁰⁾ apud eum mota sit principaliter, et appellatio adversus causam detur, procedat ad appellationem secundum eod pridem, priusquam nos ista donassemus administratione²¹⁾, ac si nulla in medio facta novatu sed²²⁾ hoc enim quod²³⁾ in Galatiae indice videmus²⁴⁾, quem simpliciter reddidimus iudicem, tanquam²⁵⁾ nihil in medio de eo innovatum²⁶⁾ esset.

CAP. II. Licentiam etiam²⁷⁾ vicario huic praebemus, ad quam²⁸⁾ provinciam voluerit Ponticae dio-

¹⁾ Bk.; pontificis Cod. — ²⁾ ipse Bk. — ³⁾ Bk.; impleat om. Cod. — ⁴⁾ insuper Bk. — ⁵⁾ Bk.; magnificentissimo — tamia om. Cod. — ⁶⁾ Bk.; hec Cod. — ⁷⁾ Bk.; pot. et equaliter Cod. — ⁸⁾ Bk.; neque dignitas om. Cod. — ⁹⁾ exceptari Cod.; neque quoddam ex omnibus alterum, iurisdictione hac excipere Bk. — ¹⁰⁾ Bk.; sunt Cod. — ¹¹⁾ Bk.; et non om. Cod. — ¹²⁾ Bk.; enim om. Cod. — ¹³⁾ hoc Bk. — ¹⁴⁾ Bk.; vero om. Cod. — ¹⁵⁾ Bk.; que Cod. — ¹⁶⁾ Bk.; et Cod. — ¹⁷⁾ Bk.; comprehensos Cod. — ¹⁸⁾ Bk.;

que Cod. — ¹⁹⁾ Bk.; uti om. Cod. — ²⁰⁾ lis Bk. — ²¹⁾ amministrazione Cod.; istam univissemus administrationem Bk. — ²²⁾ Fidetur scribendum esse; ac si nulla in medio facta nova essent; Bk. ita correxit: ac si nullo in medio facto novo. Hoc etc. — ²³⁾ enim et Bk.; melius enim quibus. — ²⁴⁾ iussimus Bk.; melius iubemus. — ²⁵⁾ Bk.; nullo add. Cod., in quo latet fortasse vero. — ²⁶⁾ Bk.; innovatus Cod. — ²⁷⁾ Bk.; hu Cod. — ²⁸⁾ Bk.; sed quoniam Cod.

ἄλλο δὴ καὶ ἕτεροι αὐτῶ παρέχονεν ἄδειαν] μάλιστα δὲ τοῖς στρατιώταις ἐπέξελεῖν, εἰ τινας αὐτῶν τοὺς ὀφείλους ἀπολοποιήσας τόπους, τοῖς τοιοῦτοις ἑαυτοὺς ἐκδεύσασιν ἀπολήμασιν. εἰ τινα δὲ ἂν ἐγκλήμασιν ὑποκείμενον εὐροί, τοῖτον γυμνώσει τῆς αἰωνῆς, ὅποιαν περ ἂν ἔχων τυγχάνοι· οὐκ ἀναμένειν τοῦτο δῆλον ποιῆσαι τῇ ἐφεσιτάσῃ ταῖς τοιαύταις στρατιώταις ἀρχῇ, ὡς ἄλλα καὶ τὸν ἐκείνης τόπον πληρῶν, καὶ κατὰ πάντων ἱρεῖξῃς ἄδειαν ἔχων. Ἐφεσιτάσθαι τε αὐτῶ παρέχονεν ἄδειαν πᾶσι τόποις τε καὶ χωρίοις, εἰτε ἀγιατάτων ἐκκλησιῶν ἢ καὶ εὐαγῶν εἰεν μοναστηρίων, ἢ τῶν θεῶν ἡμῶν περιβάτων, ἢ καὶ τοῦ θεοῦ πατριμῶνλου, ἢ καὶ τῆς ἡμετέρας οἰκίας· καὶ ἀπλῶς ἐπιεῖν, οὐδένα γόπον τῆς αὐτοῦ δικαιοδοσίας καταλιμπάνων¹⁾.

Κε φ. γ.

Εποπεύσει δὲ καὶ τὰς στρατιωτικὰς παρόδους, εἰ μετὰ τῆς προσηκούσης εὐταξίας προέρχονται· καὶ εἰ τε κατ' αὐτὰς ἀμαρτανόμενον εὐροί, τοῦτο ἐπαυροθῶσαι, τοὺς τε στρατιώτας σωφρονίζων αὐτούς, τοῖς τε ἡμετέροις ὑποτέλει τὸ ἵκανὸν ἔφ' οὗς ἂν ἠδικημένοι τοχοῖεν παρασκευάζων γανέσθαι. Παροθῶσαι τε αὐτῶ παρέχονεν, καὶ πῶλον γυμνοῖεν τοὺς μὴ διὰ τινα στρατείας ἀνάγκη ταῦτα πτωμένους, καὶ πάντα²⁾ εἰσάγειν ταῖς δημοσίαις τῆς μεγάλης ταύτης πόλεως ὀλοδοχίας. §. α. Ἀνακοψεῖ τε μοιχεύας καὶ ἀνδροφονίας καὶ ληστείας, μάλιστα πάντων γυναικῶν ἀρπαγῆς, καὶ πραγμάτων ἀφαιρέσεις, ἐφ' ὁδοῦς τε καὶ βίας, καὶ πάντα τῶν τοιοῦτων ἀμαρτημάτων κατάλογον, ὡς τοῦτο μάλιστα τῆς δεδομένης αὐτῶ παρ' ἡμῶν ἀρχῆς κεφάλαιον. Ἀναστειλεῖ καὶ τοὺς ἀδικούντας, εἰτε ἱερεῖς, εἰτε ἄρχοντες εἰεν, εἰτε καὶ κτήτορες, ἢ καὶ ἰδιῶται τυχόν· καὶ οὐδενὶ συγχωρήσει πράξαι τι τοῖς ἡμετέροις μὴ γγνωρίζομενον νόμοις. §. β. Ἐρῆξει δὲ καὶ τὰς τῶν δικῶν ἐξετάσεις τε καὶ κρίσεις. ἔξει δὲ δῶλον μὲν τάξιν, ἀνδρῶν μὲν βικαριῶνων septuaginta, στρατευσαμένων διὰ θεῶν ἡμῶν προβατορίων³⁾, ἔξ ἐκείνου τοῦ σκρινίου παρεχομένων ἔξ οὗ καὶ πρότερον ὅτε βικάριος ἦν. Ἀποδίδομεν δὲ καὶ τὰς ἡμῶν, ὅσας πρότερον τῶ βικαρίῳ δεδομένας, νῦν ὁ τῆς ἐπαρχίας ἡγούμενος ἔλαβε πρὸς τὴν αὐτοῦ ἐπιτηρεσίαν· ἐπεὶ γε ἐκείνῳ μὲν οὐδὲν ἔτερον ἢ ἀρχοῖ.

desertis stationibus suis istiusmodi flagitiis se dediderint. Si quem vero criminibus obnoxium invenerit, huic singulo priuet, qualecunque habeat, non exspectat donec magistratum qui eiusmodi militibus praestet, ea de re certior fecerit, ut qui semel et illius locum adimplet et in omnes omnino ius et potestatem habet. Atque licentiam ei damus omnibus locis et vicis praesae, sive ad sanctissimas ecclesias aut ad religiosa pertineant ministeria aut ad sacra nostra privata, aut etiam ad sacrum patrimonium aut ad nostram domum et, ut simpliciter dicamus, nullum omnino locum ex eius iurisdictione eximimus.

CAP. III.

Inspiciet vero etiam militares transitus, an satia ordinatim procedant et si quid in iis commissum invenerit, hoc corriget tum milites ipsos castigando, tum etiam subditis nostris, in quibus iniuria affecti fuerint, satisfactionem curando. Potestatemque ei concedimus, ut armis priuet, qui non propter aliquam militiae necessitatem ea habent, omniaque inferat in publica huius magnae urbis armamentaria.

§. 1. Inhibebit etiam adulteria et homicidia et latrocinia, praecipue autem mulierum raptus, rerum ereptiones, infestationes et vim, denique universum istiusmodi delictorum cumulum, ut quod potissimum magistratus a nobis ei dati caput est. Refrenabit quoque iniuriosos, sive sacerdotes sive magistratus sint sive possessores sive plebei, nec cuiquam permittet facere quid quod leges nostrae non probent.

§. 2. Sustinebit vero et controversiarum examinationes et diiudicationes, atque habebit propriam cohortem virorum vicarianorum septuaginta, qui per sacra nostra probatoria stipendia faciant, quae ex illo scrinio praebebuntur, ex quo et olim solebant praebere, cum vicarius esset. Reddimus etiam mulas, quot quondam vicario assignatas nunc provinciae praeses accepit in eum ministerium; quoniam illi, qui nihil aliud nisi civilis sit magistratus, superfluum est

dioceseos fieri a vicina hac incipiente⁴⁾ Bithynia usque ad Armenios ipsos [et⁵⁾] Trapezanta, et eorum nostraeque reipublicas ad Persas fines⁶⁾, ut ipse principaliter quidem quae hactenus delicta commissa sunt competentibus emendet⁷⁾ suppliciiis (etenim⁸⁾) et gladii ei⁹⁾ concedimus¹⁰⁾ licentiam), praecipue autem milites coercere¹¹⁾, si qui relinquentes¹²⁾ loca in stationibus se talibus tradiderunt¹³⁾ illicitis. Si quem autem crimini obnoxium invenerit, hunc exspoliet¹⁴⁾ cingulo, quem¹⁵⁾ habet, non exspectans¹⁶⁾ eum manifestum facere praepositas huiusmodi [militiae¹⁷⁾] dignitati, quemadmodum semel et illius locum impleveris¹⁸⁾ et in omnibus de cetero licentiam habeas. Superesse¹⁹⁾ concedimus timorem²⁰⁾ omnibus locis et vicis, sive sanctissimarum ecclesiarum, sive sacratissimorum sicut monasteriorum, vel sacrarum nostrorum privatorum, aut sacri patrimonii, aut nostrae domus, et generaliter dicere, nullum locum foras eius iurisdictione relinquentibus²¹⁾.

CAP. III. Perspectabit²²⁾ vero et expeditiones viaticas, si competente²³⁾ disciplina procedunt, et si quid ab eis culpabile invenerit, hoc emendabit²⁴⁾, tam milites emendans ipsos, quam²⁵⁾ nostris subiectis in his, in quibus laesi sunt, praeparans²⁶⁾ satisfieri. Fiduciam autem ei concedimus et armis nudare eos, qui non propter aliquam militiae necessitatem possident ea, et omnia inferre publicis huius magnae civitatis armamentis. §. 1. Rerocabit autem adulteria, et homicidia et latrocinia et praecipue omnium mulierum raptus²⁷⁾ et rerum abalienationes²⁸⁾, invasiones autem et violentias, et omnem talium delictorum enumerationem, utpote hoc quam maxime datae ei a nobis potestatis capitalare habens. Compescet autem iniuste agentes, sive sacerdotes, sive indices sint, sive etiam possessores, sive etiam²⁹⁾ privati forte, et nulli, qui nescit³⁰⁾ agere³¹⁾ nostris non cognitum legibus. §. 2. Habebit vero et litium examinationes et quaestiones.

Habebit

¹⁾ καταλιμπάνομεν ἔμοιορον emend. Agyl.; καταλιμπάνομεν Bk.; scriptum erat fortasse οὐδένα τόπον χωρὶς τῆς αὐτοῦ δικ. καταλιμπάνομεν. — ²⁾ Agyl.; πάντας Scrimg. — ³⁾ Vulg., Agyl.; περιβατορίων Scrimg. — ⁴⁾ incipienti Bk. — ⁵⁾ Bk.; et om. Cod. — ⁶⁾ Bk.; asperas funum Cod. Scriptis fort. stupidus interpres ad Persas finium. — ⁷⁾ Bk.; comp. ei non dent Cod. — ⁸⁾ Bk.; etenim om. Cod. — ⁹⁾ Bk.; eius Cod. — ¹⁰⁾ Bk. ed. ster.; cedimus Cod. — ¹¹⁾ coercere Cod.; coereat Bk. — ¹²⁾ Bk.; coerc. Nam si qui relinquit Cod. — ¹³⁾ Bk.; tal. in statuenti-

bus tarditer Cod. — ¹⁴⁾ exspoliet Bk. — ¹⁵⁾ quod Bk. — ¹⁶⁾ Bk.; exspectante Cod. — ¹⁷⁾ Bk.; militiae om. Cod. — ¹⁸⁾ implens Bk. — ¹⁹⁾ autem add. Bk. — ²⁰⁾ licentiam Bk. — ²¹⁾ relinquimus Bk. — ²²⁾ Bk. ed. ster.; Praequabit Cod. — ²³⁾ si cum comp. Bk. — ²⁴⁾ Bk.; enim dare Cod. — ²⁵⁾ Bk.; quando Cod. — ²⁶⁾ Bk.; preperans Cod. — ²⁷⁾ Bk.; raptos Cod. — ²⁸⁾ Bk.; abalienatione Cod.; ablationes Bk. ed. ster. — ²⁹⁾ poss. sint Cod.; poss. sive Bk. — ³⁰⁾ nulli permittet Bk. — ³¹⁾ aliquid add. Bk.

χορτι μόνον ὄντι πολιτικῶ, περιττὴ τῶν τοιούτων ἢ χρεῖα, τῷ δὲ περιβλέπω βικαρίῳ, περινοσείην ἀναγκαζομένῳ, ἀναγκαῖα τὰ τῆς ἐντύθεν ὑπηρεσίας ἐστί. §. γ'. Ὑπακούσεται δὲ αὐτῷ πᾶσα στρατεία ὑπ' ἐκείνους οὕσα τοὺς τόπους, καὶ ὑπουργήσουσι τοῖς παρ' αὐτοῦ λεγομένοις δομῆσικαὶ τε καὶ προϊτῖμοι, σχολαριοὶ τε καὶ στρατιῶται· οὐ δέομενοι προσιτάξεως ἀρχικῆς, ἢ κελύσειως ἡμετέρας, ἀλλ' αὐτῷ τῷ τῆς ἀρχῆς ὑπουργοῦντες δικαίῳ. ὑπουργήσουσι δὲ καθ' ὅδς ἕκαστοι διάγουσι τόπους, πλὴν ἢ μὴ τις δικαίᾳ καὶ ἀπαραίτητος χρεῖα, μείζωνος βοήθειας δεομένη, πρὸς ἀνάγκην αὐτὸν καταστήσει τοῦ καὶ ἑτέρων τόπων εἰς ἕτερον τόπον μεταγαγεῖν. §. δ'. Χρησεται δὲ κήρυκος φωνῆ, καὶ λαμπάσι quatnor, ὡς καὶ θανάσης παρ' ἡμῶν ὑπὲρ τούτου ὀρισθείσης, καὶ τοῖς ἄλλοις ἐπισήμοις ὅσα πολιτικῆς τε καὶ στρατιωτικῆς ἐστὶν ἀρχῆς. ὄθεν καὶ ad responsum αὐτῷ κελυόμεν ὑπουργεῖν κατὰ μίμῃσιν τῶν ἐνδοξοτάτων ἡμῶν στρατιῶν, δι' οὐ καὶ σωφρονεῖ στρατιώτας, ἐλπου καλῶσι καιρός, καὶ συνέξει πρὸς τὰς ἀναγκαίας τοῦ πράγματος ὑπουργίας. Ὅσας δὲ αιτήσεις ἀφωρῶσαμεν αὐτῷ τε, καὶ παρέδρω, καὶ τῇ ὑπ' αὐτὸν τάξει, καὶ ὄσας δεῖ τοῦ λοιποῦ τὸν τῆς πρώτης Γαλατίας ἡγούμενον ἔχειν ὑπὲρ αὐτοῦ τε, καὶ παρέδρου, καὶ τῆς πειδομένης αὐτῷ τάξεως, ὅσα τε αὐτὸν ὑπὲρ τῶν τῆς ἀρχῆς συμβόλων προσήκει παρέχειν ἢ ἐν τῷ θείῳ ἡμῶν παλαιῶ, ἢ ἐν τῷ προιωρῶ τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρων, διὰ τῆς ὑποειταγμένης ἀπογραφῆς πᾶσι γενήσεται δήλα. Ταύτην ἡμεῖς τὴν ἀρχὴν τοῖς τόποις ἐκείνοις ἀποδεδώκαμεν, ὄστε τοῖς ἀδικουμένοις ἐκ προχείρου τὴν βοήθειαν εἶναι, καὶ πάντα τοὺς κατ' ἐκείνους οἰκονομίας τοὺς τόπους, ἀπῆλλάχθαι μὲν τῶν ἀγοι νῦν κατεχόντων αὐτοὺς δυσχερῶν, ησυχίας δὲ καὶ εὐνομίας ἀπολαβεῖν ἀπὸ πάσης ἀρχῆς, τοῖς τόποις ἐπιστάσεων ἡμῶν πρὸς πᾶσαν ἐπιτέξῃς ἀδικίαν τε καὶ προνομίαν δυναμένην ἀρκεῖν.

Ἐπι-

est talium usus, spectabili vero vicario, ut qui hae illas circumcursare debeat, necessarium earum ministerium est.

§. 3. Obediet vero ipsi universus in illis locis constitutus exercitus, dictoque illi obediētes erunt domestici et protectores, scholares et milites, ita ut praesidali mandato nostrae iussu non indigeant, sed ipso magistratus iure ministerium praebent. Praebent autem ministeria quo loco degunt, praeterea si qua iusta et inevitabilis necessitas, quae maiori auxilio indigeat, inducat eum, ut ex uno loco in alterum transferre ipsos necesse habeat.

§. 4. Utetur etiam praeconis voce, et quantum facibus, quippe quum in hanc rem sumptus a nobis constitutus sit, atque ceteris omnibus, quatenus civilis simul et militaris magistratus sunt, insignis. Unde etiam ad responsum ministrare ei iubemus ad imitationem gloriosissimorum nostrorum ducum, pro quem et coerebit milites, si quando ita tempus postulabit, et in necessariis rerum ministeriis continebit. Quantas vero annonas assignaverimus ei et assensu et cohorti ei subiectae, et quantas debeat de ceteris primae Galatae praeses habere pro se et assensu et obediēte ei cohorte, item quantum ipsum aut in nostro palatio aut in gloriosissimorum praefectorum praetorio pro magistratus codicillis dare conveniat, per subiectam descriptionem omnibus fiet manifestum. Hunc autem nos magistratum illis locis reddimus, ut qui iniuria afficiantur, in promptu auxilium haberent, omnesque, qui in illis locis habitent, quibus hactenus pressi sunt difficultatibus liberarentur, et vero quiete atque recta legum moderatione fruereut ab omni magistratu, quem illis locis praefecimus, ut ad omnem iniuriam et latrocinium reprimendum sufficere queat.

Epi-

Habebit quidem ¹⁾ et primum ²⁾ quidem officium hominum vicarianorum septuaginta, militantes ³⁾ per divinas nostras probatorias de illo scrinio praestitas, de quo et prius quando vicarius erat. Reddimus vero ei et mulos ⁴⁾, quantos vicario pridem declaramus ⁵⁾ nunc provinciae iudex habet accipientem ⁶⁾ ad suum ministerium. Illi ⁷⁾ videlicet ad nihil aliud, nisi iudicij tantummodo constituto ⁸⁾ civili, superfluum ⁹⁾ eorum est opus ¹⁰⁾ viro spectabili vero vicario, circumministrare necessitatem habenti ¹¹⁾ provincias, necessarium huiusmodi ministerium est. §. 3. Obediet ¹²⁾ vero ei omnis militia in illis constituta locis, et obediēti ¹³⁾ his, quae dicuntur ab eo domestici et protectores, et scholarii et milites, non egentes praecceptis iudicialibus aut insubnibus nostris, sed hoc ipso iurisdictionis ¹⁴⁾ [ministrantes iure ¹⁵⁾]. Administrabunt vero ea ¹⁶⁾ quae singulis habitant loca, nisi quaedam iusta et irrecusabilis occasio, auxilio maiore egeat ¹⁷⁾, necesse eum constituat ¹⁸⁾ ex aliis locis in alios istos transferre ¹⁹⁾. §. 4. Utetur vero praeconis ²⁰⁾ voce et lampadibus quatnor et expensa pro hoc a nobis definita et in ²¹⁾ aliis insignibus, quae civilis militarisque sunt dignitates. Unde et ²²⁾ ad responsum iubemus ei ministrare ²³⁾ ad imitationem gloriosissimorum nostrorum magistratum militum, per quod ²⁴⁾ et disciplinam dabit militibus, si quando vocaverit tempus et congregat ²⁵⁾ ad necessitates rerum ministeria. Quantas vero annonas ²⁶⁾ delegavimus ei ²⁷⁾ et consiliario et eius officio et quantas oportet de cetero eum, qui primae Galatae iudex est ²⁸⁾, habere pro se et consiliario et obediēti ²⁹⁾ ei officio, quod vero ipsum pro dignitatibus codicillis ³⁰⁾ oportet praebere aut in divino nostro palatio, aut in praetorio gloriosissimorum praefectorum, per subiectam descriptionem omnibus fiet manifestum. Hanc nos dignitatem locis illis reddimus, ut laesis promptius ³¹⁾ adiutorium sit, et omnes in his habitantes locis liberemus his, qui hactenus apprehenderunt eos difficultatibus, quiete vero ³²⁾ et tranquillitate perfrui ³³⁾ universa administratio locis ³⁴⁾ praepoentes ad omnia ³⁵⁾ de cetero iniquitatem et iniustitiam valentem sufficere.

Epi-

¹⁾ vero Bk. — ²⁾ proprium Bk. — ³⁾ militantium Bk. — ⁴⁾ Bk.; multos Cod. — ⁵⁾ datos Bk. — ⁶⁾ accipiens Cod. — ⁷⁾ Illo Bk. — ⁸⁾ iudicij terminio constituunt Cod.; iudice tantummodo constituto Bk. — ⁹⁾ superfluum Bk. — ¹⁰⁾ et opus Cod.; est usus Bk. — ¹¹⁾ Bk.; habent Cod. — ¹²⁾ Bk.; obedire Cod. — ¹³⁾ Bk.; obediunt Cod. — ¹⁴⁾ Bk. ed. ster.; iurisdictione Cod. — ¹⁵⁾ ministrantes iure om. Cod.; ministrantes iuri habet Bk. — ¹⁶⁾ Ministrabant vero ad Bk. — ¹⁷⁾ Bk.; auxilium maiores eget Cod. — ¹⁸⁾ Leg. videtur et. — ¹⁹⁾ transferat Bk. — ²⁰⁾ Bk.; praetoris Cod. — ²¹⁾ in om. Bk. — ²²⁾ Bk.; et om. Cod. — ²³⁾ Bk.; ministrari Cod. — ²⁴⁾ quem Bk. — ²⁵⁾ congregabit Bk. — ²⁶⁾ Bk.; annos Cod. — ²⁷⁾ Bk.; eo Cod. — ²⁸⁾ Bk.; et Cod. — ²⁹⁾ obediēte Bk. — ³⁰⁾ Bk.; eo die illis Cod. — ³¹⁾ Bk. ed. ster.; provincialis Cod. — ³²⁾ Bk.; quietiores Cod. — ³³⁾ perfruat Bk. — ³⁴⁾ Bk.; est Cod. — ³⁵⁾ omnium Bk. ed. ster.

Ἐπίλογος.

Ταῦτα τοίνυν δῆλα τῇ σὴ ἐνδοξότητι καταστή-
σαι συνείδομεν, ὥστε αὐτὴν γινώσκουσαν τὰ περὶ
τοῦτου νῦν ἡμῖν παραστάντα, παραφυλάττειν εἰς
τὸν ἔπιτα χρόνον, καὶ τὰς σιτήσεις αὐτῷ χορηγεῖν,
καθὰ τῇ ὑποταγείᾳ παρ' ἡμῶν ἀπογραφῇ περι-
έχεται. Dat. XV. Kal. Oct. Constant. imp. DN.
Iustiniani PP. Aug. anno XXI¹⁾, post Basil.
V. G. cons. anno VI. [547.]

Epilogus. Haec igitur manifesta tuae gloriae constituere praevidimus²⁾, ut ea cognoscens, quae de hoc³⁾ nunc nobis placuerunt, observare in deinceps tempus, et annonas ei ministrare, secundum quod⁴⁾ quae subiecta est a nobis descriptio praehabit. Dat. XV. Kal. Oct. Constant. imp. DN. Iustiniani PP. Aug. anno XXI, post Basilii V. G. cons. ann. VI. [547.]

Epilogus.

Haec igitur manifesta tuae gloriae facere visum est, ut cognoscens quae hac de re nunc nobis placuerint, observet in deinceps tempus, et annonas ei praebat, quemadmodum in subiecta a nobis descriptione comprehenditur. Dat. XV. Kal. Oct. Constant. imp. DN. Iustiniani PP. Aug. ann. XXI, post Basilii V. G. cons. ann. VI. [547.]

¹⁾ Spang., Biener l. c. p. 530.; XXV. Serimg. — ²⁾ providimus Bk. — ³⁾ Bk.; quidem hec Cod. — ⁴⁾ Bk.; quod om. Cod. (?)

ΕΔΙΚΤΟΝ Σ')

Περὶ ἀργυροπρατικῶν συναλλαγμάτων.

Ἀπὸ κράτεωρ Ἰουστινιανὸς Ἀβγουστος
Τριβουνιανῶ, ἐπάρχῃ πόλεως.

Προοίμιον.

Τὸ κοινὸν τοῦ συστήματος τῶν ἀργυροπρατικῶν
τῶν ἐπὶ ταύτης τῆς μεγάλης πόλεως ὄντων ἐκείνου
τὸ ἡμέτερον κρᾶτος, πρὸς τοῖς ἄλλοις ἔπασιν, οἷς
αὐτοῖς περιφοιτημῆμῃδα, καὶ νῦν καθ' ἕτερον αὐ-
τοῖς βοηθήσαι τρόπον. Ἰδίσαξαν γὰρ, τινὰς ἐπο-
φλησάντας ἢ καὶ ἐποφελόντας καὶ ἀπαιτούμενους
χρυσίον ἢ πράγματα, καὶ οὐκ ἔχοντας, ὅθεν τοῦτο
διάλυσαν, αἰτεῖν αὐτοὺς ἡδῶν ἀντιφωνήσεις
ἐπὶ αὐτῶν ὑπεισέναι, καὶ ποτὲ μὲν αὐτὸ τοῦτο
ἐμολογίας συγγράφειν, ποτὲ δὲ διὰ τὴν ἐκ τοῦ
συμβάλλοντος πλῆστιν καὶ ἀγρόφως αὐτοῖς ἐπιτελε-
σθαι τοῦτο ποιεῖν, ἑαυτοὺς δὲ ταῖς ἐκείνων αἰτή-
σεων ἐνδιδόντας ὀρεῖν χρόνον ἡτόν πρὸς τοὺς
ἐρχομένους αὐτοῖς, ὥστε εἴσω τοῦτου πάντως τὸν
ἀντιφωνητὴν καταδεῖναι τὸ ὄφλημα, ἑαυτοὺς¹⁾ δὲ
ἐκείνοις ἀντιφωνεῖν, εἴτα τῆς προθεσμίας ἐνστάσης,
ἀπρηγμόνως ποιεῖν τὸ ἔκαστον τοῖς τὰς ἀντιφωνη-
σεως διχομύοντες, ἀναλαμβάνοντων τῶν ὑπευθύνων
ἰσως καὶ τὰς δανειακὰς συγγραφὰς, καὶ τὰς ὁμο-
λογίας τὰς αὐτῶν, ἢ καὶ διαλύσεις λαμβανόντων,
ὡς τὸ ἀσφαλὲς διὰ τῆς ἀντιφωνήσεως πεποιηκότων.
πολλοὺς δὲ καὶ ἐπιτυχεῖν τινος βουληθέντας ἢ καὶ
βουλομένους πράγματος ἐπιτελεσθαι αὐτοῖς ὑπὲρ
αὐτῶν ἀντιφωνῆσαι χρημάτων τινῶν ἢ πραγμάτων
δόσεως, καὶ τοῖς μὲν κατορθοῦσθαι τὸ σπουδαζόμε-
νον, αὐτοὺς δὲ ἀμελεῖν κατατιθέναι τὸ χρυσίον ἢ
τὰ πράγματα, καὶ ἀπλῶς οὕτω γίνεσθαι τὰς ἀντι-
φωνήσεις, [οὐκ²⁾] ἐπιτελλομένων αὐτῶν, καὶ μὴ
ἄλλως τὸ χρυσίον ἢ τὰ πράγματα καταβάλλειν,
ποῦν ἂν ὁ τὴν ἀντιφωνήσιν λαμβάνων ἀποδείξειν
τῶν χρημάτων ἢ τῶν πραγμάτων ποιήσοιτο, ἢ κα-
τάδοιτο ταῦτα εἰληθέναι. καὶ αὐτοὺς μὲν παρέχειν
τὸ χρυσίον ἢ τὰ πράγματα, ἕτερον δὲ ἀμφισ-
βήσιν ἔχειν, ἐκείνων ἀποδείξεις ζητούντων
τοῦ τοῦ χρυσίου ἢ τὰ πράγματα δεδῶσθαι. πρᾶ-
γμα παντοίως ἀμύχανον καὶ φοβερόν αὐ-
τοῖς ὑπάρχον, ὁμοίως μὲν τὸ παραγγελῆς, ὁμοίως
δὲ τὸ ἐπιτιμῶμενον, ὅπερ τῶν ἀδυνάτων ἐστὶ.
τὸ γὰρ ἂν τῶν τοῦ χρυσίου ἢ πραγμάτων ἀντι-
φωνηθέντων ἢ ἀντιφωνουμένων μὴ ἐπὶ τὸ ποιή-
σασθαι

Edictum IX.

DE ARGENTARIORUM CONTRACTIBUS.

Imp. Iustinianus Aug. Triboniano, Praefecto
Urbis.

Praefatio.

Commune collegii argentariorum, qui in hac magna
urbe sunt, supplicavit potentiam nostram, ut praeter
alia omnia, quae ipsis largiti sumus, alio nunc etiam
modo sibi optulari velimus. Docuerunt enim, quos
dam, qui debuerint aut etiam debeant, quando pecu-
niae aut res ab ipsis repetuntur, et non habeant, unde
hoc solvant, ad ipsis petere, ut pura constituta pro
ipsis subeant, et alios quidem hoc ipsum in obligato-
riis schedulis conscribere, alios vero propter contra-
hantis fidem et sine scripto ut hoc faciant ipsis man-
dare, ipsos autem, illorum petitionibus cedentes, iis,
qui illis molesti sunt, certum tempus constituere, intra
quod constituens omnino debitum solvant, se vero illis
spondere, deinde dilatione finita iis, qui constituta
susceperunt, satisfacere, ita ut debitores forte et
mutui syngraphas, et confessiones suas recipiant, aut
etiam apochas capiant, quasi securitate per constitu-
tum facta; multos vero, quum parare sibi rem ali-
cuius voluerint aut velint, ipsis mandare, ut pro ipsis
pecuniam aut rem aliquam se daturos constituent, et
illis quidem quod quaesierint obtingere, ipsos vero
promte pecunias aut res praebere, et omnino ita man-
dantibus illis constituta fieri, et non aliter pecunias
aut res solvere velle, priusquam qui constitutum accep-
sit, probationem pecuniae aut rei fecerit, aut eas
se accepisse demonstraverit; et se quidem dare pecu-
nias aut res, postea autem quaestionem ipsis moveri,
illis probationem datae pecuniae vel rei exigentibus.
Quae res sane quam difficilis et formidabilis illis est,
tum quod ad praeterita, tum quod ad futura, ut
quae fieri nequit. Quis enim eorum, quibus pecuniae
aut res constitutae fuerint vel constituentur, non ad
faciendam probationem datorum, vel depositionem in
actis, se haec accepisse, ad id velit venire? Saepe
vero ipsos defatigatos etiam aliis cedere actiones, ne-
que haec sibi actionem inferentibus opponi solum, ve-
rum etiam iis, quibus actiones cessae sint aut cedantur.
Et petierunt, ut ab hac difficultate liberentur
et si omnino parum mandatum factum sit aut fiat,
ut pecunias aut res intra certum tempus solvant, ele-
ctione

¹⁾ Serimg.

²⁾ Agy.; ἑαυτὸν Serimg. — ³⁾ οὐκ bene eleant Agy.

σασθαι τῶν διδομένων ἀπόδειξιν, ἢ κατάθεισιν ἐν ὑπομνήμασιν, ὡς ταῦτα εἴη λαβῶν, ἔλοιτο ἂν πρὸς τοῦτο ἔλθειν; πολλάκις δὲ αὐτοὺς ταλαιπωρουμένους καὶ ἐκχωρεῖν ἑτέροις τὰς ἀγωγὰς, καὶ ἀντιθέσθαι ταῦτα οὐκ αὐτοῖς μόνους ἐνάγουσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς τὰς ἀγωγὰς ἐκχωρηθεῖσιν ἢ ἐκχωρουμένοις. Καὶ ἦϊσαν ταύτης ἀπαλλαγῆναι τῆς δυσκολίας, καὶ εἴπερ ὄλως καθαρὰ γέγονεν ἢ γενήσεται ἢ ἐντολή, ὥς τὸ χρυσὸν ἢ τὰ πράγματα ὀνήτης εἶσω προθεσμίας καταβάλλειν, ἀρέσεως οὐδεμιᾶς προκειμένης, ἅμα τῷ παρελθεῖν τὴν προθεσμίαν, ἐροχον τὸν ἐντελλόμενον καθεστάναι τῇ τοῦ χρόνου ἐκτίσει αὐτοῖς τε καὶ τοῖς παρ' αὐτῶν ἐκχωρηθεῖσιν ἢ καὶ ἐκχωρουμένοις, μὴ μόνον εἰ τοῦτο ἐγγράφως ἐντελλόμενοι τύχουεν, ἀλλὰ καὶ εἰ ἀγράφως ἅπαν τὸ πρᾶγμα πρᾶχθεῖ.

Κεφ. α΄.

Ἡμεῖς τόνυν βοηθῆσαι τῷ πράγματι βουόμενοι (μετὰ μέντοι πάσης ἰσότητος καὶ δικαιοσύνης, καὶ ὥστε τοῦ λοιποῦ πᾶσι τρόποις ἀσφαλῶς προϊέναι ταῦτα) θεσπίζομεν, μὴ ἄλλως αὐτοῦς ἀρεῖσθαι τὰς ἀντιφωνήσεις ὑπερβαίνειν, πρὶν ἂν ἐγγράφως αὐτοῖς περὶ τούτων γένηται ἐντολή, ἅπαν τὸ πρᾶγμα, ὅπως ποτὲ πρᾶχθῆναι δεῖ, σαφῶς διορίξουσα, μηδὲ ἐκ τῶν καλῶν τούτων πλίσεων εἰς βλεθρον προφανῆ καθαρὰς ἐμπέπειν. Εἰ δὲ γε κατὰ τινὰ τρόπον ἐγγράφως μὲν μὴ γένοιτο, χρόνος δὲ ὁρισθεῖ, καὶ σιωπήσειεν ἐφ' ἅπαντα τὸν χρόνον ἐκεῖνος, ὑπὲρ οὗ τὰ τῆς ἀντιφωνήσεως γένοιτο, καὶ μὴ μέμφοιτο, διαδράμοι δὲ καὶ ὁ χρόνος, εἴτα μηδὲ κατὰ ἄλλην διμῆνον αὐτὸ τοῦτο ἐν μέμψει ποιήσεται. πάντως τὸν ἐντελλόμενον καταβαλεῖν τῷ ἀντιφωνήσαντι τὸν χρόνον, ἔπερ ἂν ἀποδείχθῃ κατὰ γνώμην αὐτοῦ παρατίνος τῶν ἀργύρου τραπέζης προσειῶτων ἀντιφωνημένων, καὶ μὴ δύνασθαι μηδὲ αὐτοῖς, μηδὲ τοῖς αὐτῶν κληρονόμοις, ἢ τοῖς παρ' αὐτῶν ἐκχωρηθεῖσιν ἢ ἐκχωρουμένοις τὸν τοιοῦτον ἀντιθέσθαι λόγον, ἀλλ' ἐκεῖνο κρατεῖν, ὅπερ ἂν ἢ τῶν ἐντολῶν δείξει πίστις, εἰ μὲν ἐν γράμμασιν αὐτὰ προέλιθον, τοῦ δικαίου τοῖς γράμμασιν ἀκολουθούντος, εἰ δὲ ἀγράφως εἴη τὸ σύμφωνον, ταῖς ἐπὶ τούτῳ διδομέναις κατὰ τὸν νόμον ἀποδείξεσιν ἐπομένου, τούτων κρατούτων ἐπὶ τε τῶν ἤδη γενομένων κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον, ἐπὶ τε τῶν ἐσομένων ἀντιφωνήσεων.

Κεφ. β΄.

Εἰ δὲ καὶ τις αὐτοῖς ὑπεσχέθῃ ἢ ὑποσχεθεῖν θεραπεία διὰ γραμμάτων ἢ καὶ γραμμάτων χωρὶς, ἀπόδειξις δὲ αὐτάρχης καὶ νόμιμος δοθείη ἢ διὰ τῆς τῶν γραμμάτων ἀναγνώσεως, ἢ διὰ τῆς ἐκ τῶν μαρτύρων πίστεως, καὶ ταύτην ἔχειν τὴν οὐκ ἐπιλογὴν βουόμεθα, καὶ ἀπαιτεῖσθαι τὸ συμπεφωνημένον, παντελῶς μηδενὸς ἀντικειμένου νόμου, ὡς ἐχρῆν προῖκα ταῦτα, ἀλλὰ μὴ ἐπὶ δόσει ὡς τινὲς, διὰ τὸ τὸν πάντα βίον αὐτῶν ἐκ τούτου συνίστασθαι, καὶ τόκους αὐτοῦς τελείν, καὶ στεγονομία διδόναι, καὶ τῆς κοινής λυσitelείας προβληθῆσθαι, οὐχ ἵνα ζημιοῦντο, οὐδὲ ἵνα παντοίως ἀτροφοὶ μέλνοιεν, ἀλλ' ἵνα ταύτην ἔχοιεν τῶν οὐκ ἐπιλογῶν πόνων παραμυθίαν.

§. α΄. Ἡμεῖς γὰρ τοῖς λογισμοῦς, ἢ ἀντισυγγράφους, ἢ αὐτογράφους πεπονηται ἢ ποιήσονται ἢ αὐτοὶ πρὸς τινὰς τῶν αὐτοῖς συμβαλόντων, ἢ ἐκεῖνοι πρὸς αὐτοῦς, ἐν οἷς ἢ εἰσχομιδῆ τῶν χρημάτων καὶ δαπάνῃ καταγράφεται, καὶ γράμματα φέροι αὐτοῦ τοῦ τῆς τραπέζης προσηκότος, τοῦ γε ὑπογράφως αὐτοῦ, οὗς Σαμαρείτας καλοῦσι, καὶ αὐδὶς τῶν συμβαλόντων πρὸς αὐτοῦς, ἢ διὰ παντός ὑπὸ τῆς τοῦ συμβαλόντος χειρὸς γεγραμμένους, ἢ ὑπογραφὴν ἔχοντας, μὴ δύνασθαι τοὺς συμβάλλοντας τὴν μὲν εἰσχομιδῆν τῶν χρημάτων, ἢ οἱ ἀργυροπράται κατα-

etione nulla proposita, simulatque praefixitum tempus elapsurum sit, obnoxius mandatorum existat debiti solutioni et ipsis, et quibus a se actiones cessae sint, aut etiam cedantur, nec solum, si hoc interueniente scriptura mandauerit, verum etiam si sine scripto totum negotium confectum sit.

CAP. I.

Nos igitur succurrere rei volentes (cum omni equitate tamen et iustitia, atque ut in postquam modo valide haec procedant, sancimus, non aliter eligere constituta subire, nisi scriptum de his mentum ipsis detur, omnem rem quomodo fieri oportet, luculenter definiens, nec ex hac bona fide in eadem exitium manifeste incidere. Si vero aliquo modo scriptum quidem mandatum factum non sit, tempus autem determinatum sit, et tacuerit per omne tempus ille, pro quo constitutum factum est, neque quicquam mouerit, decurrat vero etiam constitutum tempus, deinde neque intra alios duos menses hoc ipsum in querela deduxerit, omnibus modis mandatorum solberi constituenti debitum, quod ex ipsius voluntate ab alijs eorum, qui argentariae mensae praepositi sunt, constitutum esse probetur, et neque ipsis, neque ipsorum heredibus, aut quibus cessae ab ipsis sunt vel cedantur actiones, istiusmodi quiddam opponere possit, ut illud obtinere, quod mandati ostenderit tenor, si quidem in litteris illud processerit, litteras iudicis inueniente, si vero non scriptus contractus sit, probandum ea de re secundum leges prolatis inhaerentis. Atque haec quidem teneant et in iam factis ad hunc modum, et in futuris constitutis.

CAP. II.

Si quod vero etiam ipsis in scriptis aut sine scriptis auxilium promissum fuerit aut promissum, probatio vero sufficiens et legitima aut ex scripturae aut ex testium fide recognitione conficiatur, etiam haec suam vim habere volumus, ut quod pacto conuenit, exigi possit, nulla prorsus lege obstanti, quae id gratis et non pro mercede quadam fieri oportet, propterea quod omnis eorum vita hoc consistat, et usuras iis pendant, et mercedem pro habitatione dent, et communis utilitati prospiciant, non ut damnum intant, neque ut omnino alimonia destituantur, sed ut hoc habeant suorum laborum solatium.

§. 1. Attamen et vel rationes, vel syngraphas vel autographa exponant aut exposuerint aut ipsi illi, qui cum ipsis contrahunt, aut illi ipsis, in quibus pecuniarum acceptum et expensa conscripta sunt, et scripturam praeferrant ipsius mensae praepositi et actus eius, quos Samariticos vocant, et rursus eorum, qui cum ipsis contraxerunt aut per omnia contractibus manu scripta sunt, vel subscriptionem habent, non poterunt contrahentes pecuniarum quidem acceptum, qui argentarii in subscriptis vel autographis breuibus descripterunt, agnoscere, atque inde eos exigere, expressit

1) Agyl.; ἐπιδόσει Σαμαρ.

καταγράφουσι ἐν τοῖς ἀντιγράφοις ἢ αὐτογράφοις ἑρβείους, δέχεσθαι, κἀντιῦθεν αὐτοὺς ἀπαιτεῖν, πρὸς δὲ τὴν τῆς ἐξόδου καταγραφὴν ἀντιλέγειν, ὡς οὐ γενομένην, μηδὲ αὐδὲ τοὺς ἀργυροτραπέζης προσιωπίας τὴν μὲν δαπάνην ἀπαιτεῖν, τὴν δὲ εἰσχομίδην μὴ δέχεσθαι. § β. Ἄλλ' εἴπερ ἐκ τῶν ἐκατέρωθεν προχομιζομένων ἀντισυγγραφήων ἢ λογοθεσίων ἢ αὐτογράφων μαρτυρηθεῖ ἢ τε τῆς εἰσχομίδης, ἢ τε τῆς δαπάνης τῶν γραμματίων πίστις, πάντως ἐκάτερον εἶναι πιστόν, καὶ μὴ τὸ μὲν κατ' αὐτῶν κρατεῖν, τὸ δὲ ὑπὲρ αὐτῶν ἄκυρον εἶναι, ἀλλὰ ἀπαιτεῖσθαι, ὅσα τὰ λογοθεσία δέξεται, πλὴν εἰ μὴ ὑπ' αὐτῶν ἢ ἐκάτερον μέρος πλάνην ψήφου ἢ περὶ τόκον βλάβην ὑπομιμνηθέναι δέξεται. εἰ γὰρ τι τοιοῦτο προφανῶς δεχθεῖται, τῆς κατὰ νόμον διορθώσεως τοῦτο ἀξιοῦσθαι δεσπιζόμεν, ὥστε ἕκαστον τοῦ δικαίου καὶ τῆς ἰσότητος ἀπολαβεῖν.

Κεφ. γ'.

Καὶ τοῦτο δὲ ἐπίδαξαν, ὡς τινες ἐξ αὐτῶν ὁμολογίας παρὰ πλείονων χομισάμενοι, καὶ ταύτας ἀλληλεγύως ἢ κατὰ μανδάτον, εἴτα τὸ πλείστον τοῦ χρέους ἰληφότες, καὶ ὀλίγον ἵνός ὄντος τοῦ ὑπολειμμένου, ἐπὶ τῷ τοῦ χρέους ἠλλεσίματι ἔβωθεν παρ' ἐνός αὐτῶν ἢ δύο λαβόντες ὁμολογίας, ὡς εἶπω ὄχιτὸ χρέον ταῖα καταδησοῦσιν, διαλυσεῖς τυχόν ἢ ὁμολογίας ἔθιντο πρὸς ἀπαντας, συμβέβηκε δὲ ἢ τὸν ἕνα ἢ καὶ πλείονας τῶν πεποιθότων τὴν τῆς λοιπᾶδος ὁμολογίαν, τελευτῆσαι, καὶ τοὺς κληρονόμους μὴ ἀρεῖσθαι τὸ παρ' αὐτοῦ ἢ αὐτῶν διομολογηθὲν χρυσίον δοῦναι. Θεσιζόμενοι ὄν, εἰ ταῦτα οὕτως ἔχει, τὸ ταῖς ὁμολογίας περιεχόμενον χρυσίον, καὶ παρὰ τοῦ τελευτήσαντος ἢ τῶν τελευτησάντων διομολογηθὲν ἐν γράμμασι τοὺς αὐτῶν εἰσπρατέσθαι κληρονόμους μετὰ τοῦ συμπαρωνημένου τόκου.

Κεφ. δ'.

Εἰ δὲ τινες ἐδανείσαντο ἢ δανείσοιντο παρ' αὐτῶν ἐνέχυρα δόντες, εἴτα ἐν ταῖς δανειακαῖς συγγραφαῖς ἐπέτρεψαν ἢ ἐπιτρέψαιεν τῆς ἐκ διαπραξείας τῶν ἐνεχύρων πίστει αὐτῶν γινομένης τὸ τούτων τίμημα εἰς τὸ χρέος λογίζεσθαι, οἱ δὲ τοῦτο πράξαιεν, μὴ πολυπραγμονεῖσθαι αὐτοὺς, μηδὲ πράγματα ὑπὲρ τούτων ἔχειν, ἀλλ' ὁμνύοντας, ὀπόσης τιμῆς τὰ ἐνέχυρα πεπρακασί, πιστεῦσθαι, καὶ ἀρεῖν τοῦτο αὐτοῖς πρὸς πᾶσαν ἀγνημοσύνης ἀναλορεῖν. Εἰ δὲ τις ἀγράφως δανειδόμενος ἐνέχυρα δόσῃ, ἢ σφραγίσας αὐτὰ, ἢ καὶ σφραγίδων χωρὶς, ἀνάγκην ἔχειν τὸν δανεισαμένον ἢ λαμβάνειν τὰ ἐνέχυρα, ἐπιγινώσκοντα τὰς σφραγίδας, ἢ καὶ αὐτὰ μὴ σφραγισθέντα ¹⁾, καὶ ἀποπληροῦν τὸ τε κεφάλαιον, τὸν τε συμπαρωνηθέντα τόκον, ἢ εἴπερ οὐκ ἔχει χρυσίον ὃ ὀφειλέτης, εἰς τὴν ἀξίαν διατιμῆσιν ταῦτα καταλιμπάνειν, καὶ τὸ ὑπόλοιπον πληροῦν, οὐ δυνάμενον λέγειν, ὡς δεῖ αὐτὸν ἀρεσεθῆναι τοῖς ἐνεχύροις, κἂν εἰ ἐλάττονος εἶεν ποσότητος, ἀλλ' ἐκ τοῦτου παντὸς πληροῦν πᾶν τὸ χρέος, ὅσον ἂν μετὰ τοῦ συμπαρωνηθέντος λογισθεῖται τόκου. Εἰ δὲ καὶ ὀρισθεῖ χρόνος ἐπὶ τῷ δανεισμάτι, ἐνεχύρων ἢ παρὰ δεδομένων, ἢ ἐσφραγισμένων ἢ ἀσφραγίστων, εἴσω δὲ τοῦ χρόνου μὴ γίνηται τὸ ἱκανόν, ἄλλος δὲ τοσοῦτος παρέλθῃ χρόνος, ἔξεται αὐτοῦς, ἀκριβοῦς διατιμῆσεως γινομένης, παρόντων καὶ ταβουλαρίων, καὶ τῶν θείων προκειμένων λογίων, καὶ διατιμητῶν παραλαμβανόμενων, διατιμᾶσθαι ταῦτα, καὶ ἑαυτοῖς λογίζεσθαι, εἴτε ἔξαρκῆ εἰς τὸ χρέος, εἴτε καὶ εἰς μέρος τοῦ χρέους. Κεφ. ε'.

vero scripturae contradicere, tanquam non factae, neque rursus argentariae mensae praepositi expensam quidem exigere, acceptum vero non agnoscere.

§. 2. Verum si ex antisyngraphis, vel rationibus, vel autographis ab alterutra parte prolatis probetur, et tam de acceptis, quam de expensis litterarum veritas, utrumque omnino ratum sit, neque alterum quidem contra ipsos valebit, alterum vero pro ipsis irritum erit, sed exigatur, quantum rationes monstrant, nisi alterutra aut utraque partem errorem calculi, aut laesionem in usuris demonstraverit. Si enim tale quiddam evidenter monstratur, id secundum legem emendatione dignum censemus, ut quisque iustitia et aequitate fruatur.

CAP. III.

Hoc vero etiam nos docuerunt, quosdam ex iis, postquam a pluribus confessiones acceperunt, easque ex mutua fideiussione aut ex mandato, deinde plurima debiti parte percepta, et exigua quadam reliqua, propter debiti reliquum extrinsecus ab uno aut duobus illorum confessione accepta, se intra certum tempus ista persoluturos esse, apochas forte et confessiones pro omnibus edere, contigisse vero aut unum aut plures eorum, qui reliquorum obligationem subiissent, mori, et heredes pecuniam ab illo aut illis profectam exsolvere nolle. Sancimus igitur, si haec ita se habeant, pecuniam in confessionibus comprehensam, et a defuncto aut defunctis in scripto profectam ab heredibus cum stipulatis usuris exigi.

CAP. IV.

Quodsi vero aliqui datis pignoribus ab illis mutuati fuerint aut mutuaverint, deinde in mutui syngraphis permiserint aut permittant, ut venditione pignorum sub ipsorum fide facta, eorum pretium in debitum impetatur, illi vero hoc fecerint, non molestantur illi, neque propter hoc negotia sustineant, sed inrantibus, quanti pretii pignora vendiderint, credatur, idque ipsis ad omnis improbitatis abolitionem suppediet. Si quis vero sine scripto mutuatus pignora det, aut obsignans ea, aut etiam sine sigillo, necesse habebit, qui mutuatus est, aut pignora recipere, agnoscens sigilla, vel etiam ipsa levius tractata, et adimplere et sortem, et stipulatas usuras, aut si pecuniam non habeat debitor, ad iustam aestimationem illa dimittere, et reliquum supplere, neque dicere poterit, illum pignoribus, quanquam minoris aestimationis sit, contentum esse oportere, sed omni modo omne debitum explere, quantum cum pactis usuris in rationem deductum fuerit. Si vero etiam tempus praefinitum sit in mutuo, datis omnino pignoribus sive obsignatis, sive non obsignatis, intra id tempus vero satisfactio non processerit, tantum vero aliud elaboratur tempus, liceat ipsis, accurata aestimatione facta, praesentibus et tabulariis, et sacris eloquiis propositis, et aestimatoribus adhibitis, ea aestimare, et illi imputare, sive ad plenum debitum sufficient, sive etiam ad partem debiti.

CAP. V

¹⁾ *Agyl.*; ῥαδιοργηθέντα *Scriptis.*

ΕΔΙΚΤΟΝ (1.)

Περὶ ταξεωτῶν.

Προοίμιον.

Τὴν τῶν ἐπιχωρίων βουλευτῶν¹⁾ ἐπιβουλὴν, ἣν περὶ τὸ δημόσιον ἔχουσιν, ἐξ αὐτῶν πολλαίς ἔγγυμεν τῶν πραγμάτων

Κεφ. α'.

Ἐπειδὴ τοίνυν ἐδιδάχθημεν καὶ τοῦτο ἔν εἶναι τῆς αὐτῶν θρασύτητος, τὸ τὰ δημόσια μὲν ἐν χειρὶ λαμβάνειν, ἔσω δὲ τῶν ἱερῶν χωρίων ἑαυτοὺς κατακρύπτειν, καὶ οἰεσθαι ταύτη διαδιδράσκειν τὰς ἐφ' αἷς εὐθυσθῆναι δίκαια καθεστᾶσι ποινάς, θεσπίζομεν τὴν σὴν ὑπεροχὴν (τοῦτο ὅπερ δὴ καὶ τοῖς θεοφιλεστάτοις τῶν ἐπαρχῶν ἐπισκόποις ἐγράψαμεν), ὥστε εἴ τις αὐτῶν προσφύγοιεν εἰς τοὺς θείους περιβόλους, ἄδειαν εἶναι τῇ σὴ ὑπεροχῇ τοῦτους προστάττειν ἔξω γίνεσθαι τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης, εἶναι τε ἐν ὧν περ ἂν βουληθείης τόπῳ. τοῦτου δὲ προσταθέντος, ἀνάγκην ἔχουν τοὺς θεοφιλεστάτους ἐπισκόπους ἔξω καθιστᾶν αὐτοὺς τῶν ἱερῶν χωρίων, τὸν καλούμενον λαμβάνοντος λόγον, ὅτι περ ἐν ἐκείνοις τοῖς τόποις, ἐν²⁾ οἷς ἀπελθεῖν αὐτοὺς τοὺς δημοσιεύοντας ἄγειν ἐπὶ τοὺς εἰρημνίους τόπους χωρὶς τῆς οἰαζοῦν δυσκολίας. Κατὰ τοῦτο τοίνυν ἡ σὴ ὑπεροχὴ ταῖς κατὰ τῶν ταξεωτῶν χορήσθω προσταξέσει. κακίον γὰρ ἠπέληται τοῖς τε θεοφιλεστάτοις³⁾ αὐτῶν κληρικοῖς, ὡς ἐπερ μὴ βουληθείεν αὐτοὺς μετὰ τοῦ καλούμενου λόγου τῆς ἐπαρχίας ἐκβαλεῖν, καὶ εἰς τοὺς τόπους, εἰς οὓς ἀπεσιάλησαν, ἄγειν μετὰ τῆς τοῦ λόγου πίστεως, καὶ⁴⁾ τῷ ἴσῳ τῶν ἱερῶν χωρίων ἐκείσε διατρέβειν, οἴκοθεν, ἀλλ' οὐχὶ ἐκ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πορῶν, οὗτοι τὸ ἀξίμιον τοῖς δημοσίοις περιποιήσουσιν, οὐδὲ αὐτοῦ τοῦ περὶ τὴν ἱερωσύνην ἐξῆρημένοι κινδύνου.

Ἐπίλογος.

Ἡ τοίνυν σὴ ὑπεροχὴ τὰ παραστάγια ἡμῖν καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θείου πραγματικοῦ δηλοῦμενα νόμου ἔργῳ καὶ πέραι παραδοῦναι σπενυσάτω.

ΕΔ.

*) Scrimg.

1) Bene emend. Agyl. ταξεωτῶν. — 2) Hunc locum depravatam esse nemo non videt. Agylaeus aliquo hoc et quod antecedit ἐν mutare voluerunt in ἐξ, certe ex Agylaei interpretatione latina id videtur apparere; equidem magis credo post ἀπελθεῖν vel potius post

Edictum X.

DE APPARITORIBUS PRAESIDUM.

Praefatio.

Provincialium apparitorum dolum, quem circa fiscum habent, saepe ex ipsis rebus didicimus.

CAP. I.

Quoniam autem etiam hoc unum ipsorum audaciae caput esse edocti sumus, quod fiscalia quidem in manus accipiunt, deinde vero in sacris locis se occultant, et hac ratione poenas, quibus subitici merentur, effugere existimant, sancimus, (id quod et dei amantissimis provincialiarum episcopis scripsimus), ut, si qui illorum in sacra septa confugiant, in potestate tuae excellentiae sit, hos relinquere iubere illam provinciam, et in quocunque velis loco esse; quod vero cum iussum fuerit, dei amantissimis episcopis necessitas incumbat illos ex sacris locis producendi, postquam acceperunt fidem quae dicitur, tutos se fore in illis locis, in quos discedere iussu sint et ministros publicos ipsos ducturos esse in illos locos sine ulla difficultate. Ad hunc igitur modum in cohortales excellentia tua imperio utatur. Illud enim etiam dei amantissimis episcopis et ipsorum clericis interminati sumus, nisi velint eos cum fide quae dicitur ex provincia eiecere, et in loca, in quae directi sunt, cum fide eos ducere, ob sacrorum autem fortasse locorum privilegium eos illic morari sinant, ipsos de suo, minime vero de ecclesiasticis proventibus, fisco indemnitatem praestituros, neque a sacerdotum ademptione liberos futuros esse.

Epilogus.

Tua igitur excellentia quae nobis placuerunt et per hanc sacrum pragmaticam manifestantur formam operi et effectui tradere student.

ΕΔ.

αὐτοὺς exoidisse quaedam, ut in versione latina significavi. — 3) Addendum videtur ἐπισκόποις καὶ τοῖς, ut vidit Agyl. — 4) Etiam huius loci pravitate Agyl. in interpretatione latina mederi studuit.

ΕΔΙΚΤΟΝ (α'.^{*)})

Ὡστε μηδεμίαν ἄδειαν ἔχειν τοὺς παρ' Αἰγυπτίοις ζυγοστάτας τε καὶ χρυσῶνας τοῦ λοιποῦ ὑπὲρ ὀβρύζης τι ἀπαιτεῖν, ἀλλὰ καθ' ὁμοιότητα τῆς μεγάλης ταύτης πόλεως τὸ χαραιττόμενον ἐκείνης χρυσίον γίνεσθαι, τὰς δὲ σφραγίδας ἐντιθεῖναι αὐτοὺς κατὰ τὸν σωζόμενον ἐν τῇ χαράγματι σταθμῶν.

Ὁ αὐτὸς Βασίλευς Πέτρον, τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπαρχῶν ἀνατολικῶν ἱερῶν πραιποσίτῳ τῷ δευτέρῳ, καὶ ἀπὸ κομητῶν τῶν θείων λαργιτιῶν τῶν δευτέρων, καὶ ἀπὸ ὑπάτων.

Π ρ ο ο λ ῖ ο υ ν .

Τὴν παρ' Αἰγυπτίους λεγομένην ὄβρυζαν τοῖς ἀνωθεν μὲν χρόνοις οὐκ ἔγνωμένην, ἄλλῃ δὲ πρῶτον ἐναρξάμενην τοῖς ἐπ' Αἰγύπτου συναλλαγμασιν ἐνοχλεῖν, καὶ εἰς τοσοῦτον ἀνοπίας ἐκβάσῃ, ὡς ἐντα χρυσὸς ἐφ' ἑκάστη παρέχεσθαι λίτρα, πρὸς τὸ λοιπὸν ἀναστεῖλαι καὶ παῦσαι δεῖν ἠγγισάμεθα, ὡς ἂν μὴ μέλλῃ καὶ τῷ δημοσίῳ λυμάνεσθαι, καὶ τοῖς ὑποτελῶν παρενοχλεῖν συναλλάγμασι, μάλιστα δὲ καὶ τὸ πλείστον, ὡς ἔγνωμεν, ἐπ' αὐτῆς μῆτις τῆς τῶν Ἀλεξανδρέων ἐξετάδῃ τῷ τοῦ πράγματος ἀποπον, οὐχ ὅσως κατ' Αἰγύπτου ἢ τὰς ἄλλας πόλεις τῆς διοικήσεως ἐκείνης τῆς ἐπαρχίας πολιτεύμενον.

Κ ε φ . α' .

Θεσπίζομεν τοίνυν, κατὰ τὸ παλαι πολιτευσάμενον, κἄν εἰ παρὰ τοὺς ἐν μέσῳ παρεφθαρταί χρόνους ἐν τῇ παρὰ Ἀλεξανδρείῃσι ἀπολύτῳ καλούμενῳ χαράγματι τὸ κατὰ τὴν Αἰγυπτιακὴν διοικήσιν πολιτευεσθαι χρυσίον, οὐ δυναμένου τινὸς ὑπὲρ τῆς κακῶς ἐπινοημένης ὀβρύζης ἀπάτησιν ποιῆσαι τινά. §. α'. Ἀλλὰ καὶ τὸ κατ' Αἰγύπτου πολιτεύμενον χρυσίον ὅσως ἐν τοῖς συναλλάγμασι συλλογῆσθαι, ὡς τὸ κατὰ ταύτην τὴν μεγάλην χαραιττόμενον πόλιν, παραφυλαττομένου τούτου κινδύνῳ τοῦ τε κατὰ καιρὸν παρὰ Ἀλεξανδρείῃσι αὐγουσταλλοῦ, καὶ τῶν ὑπηρετουμένων αὐτῷ τάξεω.

Κ ε φ . β' .

Ἐπειδὴ δὲ κεφάλαιον τοῦ κακοεργήματος οὗ τε ζυγοστάται καὶ οἱ χρυσῶνες τυγχάνουσι, ἐπετροψάμεν τῷ νῦν ἐκείνας ἔχοντι τὰς ἀρχὰς ὑπὸ τὴν προκήκουσαν αὐτοὺς ἀσφάλειαν καταστήσασθαι, ὡς δι' ἀπολύτου χαράγματος ὑποურήσῃσι τοῖς συναλλάγμασι, καὶ εἰ γὰρ καὶ σφραγίδαι δέοι ποτὲ, τοσοῦτον ἐπιγράψῃσι μόνον, ὅσον ταῖς ἀληθείαις ἐστὶν ὁ τοῦ ταῖς σφραγίδαι ἐμβληθέντος χρυσίου σταθμῶς, οὐ δυναμένου πλεον τοῦ ταῖς ἀληθείαις ἐμβληθέντος σταθμοῦ ταῖς σφραγίδαι ἐγγράφειν, κατὰ τοῦτο δὴ τὸ κακῶς ἄχρι τοῦδε πολιτευσάμενον. Εἰ γὰρ ι τοιοῦτο τολμήσουσι, καὶ δημοσίας αὐτῶν τὰς οὐσίας ποιοῦμεν, καὶ ταῖς εἰς σῶμα ποιναῖς ὑποτιθεμεν, ὡς μὴδὲ κατὰ κέλευσιν ἡμετέραν τῆς συνήθους αὐτοῖς κακοεργίας ἐκταναίης. Ἀλλὰ καὶ ἀνάγκην ἔχουσι πᾶσαν χορηγεῖν χρυσίον, τοῦτο μὲν τῷ τε παρὰ Ἀλεξανδρείῃσι αὐγουσταλλῷ καὶ τοῖς κατὰ καιρὸν ἔχουσι τὴν ἀρχὴν ἐπὶ ταῖς συνευρισμέναις ἐμπομαῖς, τοῦτο δὲ τῷ τε νῦν κατὰ καιρὸν ἀλαβάρχη, τῷ τε πραιποσίτῳ τῶν θείων ἡμῶν θησαυρῶν, οὐδὲν διάφορον ὑπὲρ ὀβρύζης παντελῶς κομιζόμενοι.

Κ ε φ . γ' .

E d i c t u m XI.

UT NULLAM LICENTIAM HABEANT PONDERATORES ET MONETARII APUD AEGYPTIOS DE RELIQUO QUIDQUAM PRO OBRYZO EXIGENDI, SED AD INSTAR MAGNAE HUIUS URBS ILLIC SIGNATUM AURUM AESTIMETUR, SIGNA VERO ILLI IMPONANT PONDERI IN SIGNATURÁ SERVATO.

Idem Imperator Petro, gloriosissimo sacrorum Orientalium Praetoriorum iterum praefecto, et iterum sacrarum largitionum Comiti, et Exconsuli.

P r a e f a t i o .

Apud Aegyptios dictum obryzum, quod antiquioribus quidem temporibus incognitum fuit, non multum vero ante in Aegypto contractus turbare coepit, et ad tantam absurditatem processit, ut in unquamquamque libram novem auri dentur, in posterum reprimi ac tolli oportere putavimus, ne et rempublicam laedat, et subditorum contractus turbet, praecipue vero quod huius absurditatis longe maxima pars, ut cognovimus, in ipsa Alexandria solum conederit, neque similiter per Aegyptum aut illius tractus alias civitates in publicum usum pervenerit.

CAP. I.

Sancimus itaque, secundum id, quod olim obtinuit, tametsi mediis temporibus in signatura, quae apud Alexandrinos absoluta dicitur, vitiatum sit, in Aegyptiaco tractu aurum publice haberi, ita ut nemo possit quemquam pro male excogitato obryzo quidquam exigere.

§. 1. Sed et aurum per Aegyptum usitatum sic in contractibus computari, ut illud, quod in hac magna signatura est urbe; idque periculo pro tempore praefecti apud Alexandrinos augustatis, et quae ipsi parent cohortium, servetur.

CAP. II.

Quoniam vero fraudis tam ponderatores quam monetarii auctores sunt, iniquissimus illi, qui eos magistratus nunc obtinet, ut sub competente cautione ipsos constituat, quo per absolutam signaturam contractibus ministrent, et, si quando signare oporteat, tantum solummodo inscribant, quantum revera est signati auri pondus, nec liceat pro more perpetam hactenus observato illis amplius quam revera signati auri pondus sit, signaturae inscribere. Si enim tale quidpiam ausi fuerint, et bona illorum publicamus, et corporalibus poenis ipsos subiciamus, ut qui secundum iussa nostra a consueto illis scelere non destiterint. Sed et necesse habebunt omne aurum inferre, tum praefecto apud Alexandrinos augustali, qui que pro tempore eum magistratum habebunt, in consuetis emissionibus, tum alabarchae, qui nunc est pro tempore, et sacrorum nostrorum thesaurorum praeposito, nullo prorens accepto lucro pro obryzo.

CAP. III

*) Serimg.

Κεφ. γ'.

CAP. III.

Οὕτω δὲ αὐτὸν ἐπειρέψαμεν τοῦ πράγματος προνοεῖν, καὶ τοῖς μετ' αὐτὸν τὴν ἀρχὴν παραληφρομένους, καὶ τὰς πειθομένους αὐτοῖς τάξεις, ὡς εἰδοτάς, ὅτι περ εἴ τι φανεῖται ὑπὲρ ἐβρουζῆς ἀπατηθέντες ἢ οἱ τῶν θεῶν ἡμῶν προσιτάτες ἀλαβραχίων, ἢ ὁ τῶν θεῶν ἡμῶν λαγυνιῶνων πραιπόσιτος, οἴκοθεν καταθήσουσι, τοῦτο μὲν ἐκ τῶν χορηγουμένων αὐτοῖς τε καὶ ταξέσιν ἀγγόνων, τοῦτο δὲ τῶν οὐσῶν αὐτοῖς περιουσιῶν, οὐ μόνον ἐφ' ἑσὸν ἔχονται τῶν ἀρχῶν, ἀλλὰ καὶ εἰς ταύτας καταθέμενοι τύχῃσι, καὶ εἴτε γραψάντας ὁμολογίας τοῦτου τοῦ μέρους ἀντιλάβοντο τῆς ἀρχῆς, εἴτε καὶ τοιοῦτο μὴδὲν ὁμολογηκότας, ἐπεὶ γε μάλιστα μὴδὲ ἀρχαῖον τὸ τῆς ἐβρουζῆς εἶσιν, ἀλλ' ἐκ νεωτέρων ἀρξάμενον χρόνων. §. α'. Καὶ τοῖς ἄλλοις δὲ, ὅσοι τὰς ἐμπορίας ποιοῦνται, καὶ μέχρι τῶν λαμβάνειν τι διακέρρον εἰδισάν, προαγορεύσας ὁμοίως, ὡς εἴ τι φανεῖται ἐν τοῖς συναλλαγμασιν ὑπὲρ ἐβρουζῆς λαμβάνοντες ἢ ὑπολογιζόμενοι, καὶ οὐσίας ἐκπίπτουσιν, καὶ τὰς εἰς σῶμα ποινὰς ὑποσπῆσονται. Πράγμα κακῶς ἀρξάμενον, εἰς τοσοῦτον δὲ προσελθόν¹⁾, καὶ ὅλη τῇ πολιτείᾳ λιμνιζόμενον ἀνπιστῆσαι πρὸς τὸν ἐπιτα χρόνον διὰ τοῦ παρόντος ἡμῶν κελυόμενον νόμου, καὶ μὴ παρενοχλεῖν λοιπὸν τοῖς συναλλαγμασιν, ἀλλ' οὕτως αὐτὸ παραφυλαχθῆναι κινδύνῳ τοῦ παρὰ Ἀλεξανδρείου αὐγουσταλίου, καὶ τῶν κατὰ καιρὸν τὴν αὐτὴν διοικησόντων ἀρχῆν, καὶ τάξων ἐκατέρων, ὥστε καὶ αὐτὴν αὐτοῦ τὴν μνήμην ἀναίρεθῆναι, καὶ ζημίας τοσαύτης ἐλεύθερα εἶναι τὰ κατὰ τὴν Ἀγυπτιακὴν διοίκησιν συναλλάγματα.

Ita vero illi huius rei curam iniungimus, praesertim qui magistratum post ipsum suscepturi sunt, et cohortibus, quae ipsis parent, ut sciant, si pro obryzo aut sacrarum nostrarum alabarchiarum praefectos, aut sacrarum nostrarum largitionum praepositum quidem exegisse manifestum fiat, de suis pendendum esse, tam ex deputatis ipsis et cohortibus annonis, quam ex facultatibus suis, idque non solum donec in magistratu fuerint, verum etiam postquam magistratum depulerint, et siue scribentes confessiones participes istius luctri fuerint ab initio, siue etiam nihil istiusmodi pacti sint, quoniam nec vetustum illud de obryzo est, sed ex recentioribus incipiens.

Ἐπίλογος.

Epilogus.

Τὰ τοίνυν παραπάντα ἡμῖν καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θεῶν δηλούμενα νόμου ἢ οἱ ἐνδοξότης ἔργῳ καὶ πῶσαι παραδοθῆναι καὶ παραφυλαχθῆναι προσταξίᾳ, Dat. VI. Kal. Ian. Constant. imp. DN. Iustiniani PP. Aug. ann. XXXIII. 2), post Basilii V. C. cons. ann. XVIII. [559.]

Quae igitur nobis placuerunt et per hanc sententiam manifestata sunt legem, gloria tua operi et effectui tradere et observari praecipiat.

¹⁾ Agyl.; προσελθῆν Serimg. — ²⁾ Spang., Bioner l. c. p. 630.; XVII. Serimg.

ΕΔΙΚΤΟΝ (β')

Edictum XII.

Περὶ Ἑλλήσποντου.

DE HELLESPONTO.

Προόμιον.

Praefatio.

Ἐδιδάχθη τὸ ἡμέτερον κράτος, Ἰωάννην σκηνιάρην κατὰ τὸν Ἑλλήσποντον, ὡς δὴ τύπους τινὰς ἐκχειρισμένον προφάσει λογοθεσίων πολιτικῶν πόρων ἦτοι τῶν καλουμένων σολεμνίων, καὶ ὡς ἐν τῇ χώρᾳ γενόμενος οὐδενὸς ἀπέσχετο παρτελιῶς τῶν εἰς ἀπαιτὴν ἐλαττὴν ἰκόντων, τὰς τε πόλεις ληϊσάμενος, καὶ ἐπανελθὼν εἰς ταύτην τὴν εὐδαίμονα πόλιν, αὐτὸς μὲν χρυσίου μεσιός, τῇ δὲ Ἑλλήσποντιῶν χώρᾳ πᾶσαν ἀπολιπὼν πενίαν. τὰ μὲν οὖν κατ' ἐκείνον ὁποῖον προσέχει διατεθῆναι τρόπον, καὶ θεραπευθῆναι τοῖς ἡδισταμένους διωρισται παρ' ἡμῶν.

Edocta nostra est potentia, Iohannem sceniarum per Hellepontum, ut cui nomine ratiociniorum civium siue, ut vocantur, solennium preventum communit formae essent, quum in regionem illam venisset, nulla re, quae ad summam depraedationem spectaret, abstinuisse, civitates spoliantem, et reversum in eam hanc urbem ipsum quidem auro fuisse abundante, Hellepontiorum vero regioni omnium paupertatem reliquisse. Et quantum quidem ad istum, quomodo debet tractari, et invidia affectis resarciri damna, a nobis definitum est.

Κεφ. α'.

CAP. I.

Ἐπειδὴ δὲ ψήθημεν χορῆσαι διὰ τὴν τῶν τὰ τοιαῦτα ἐκχειρισμένων ἀπλησίαν τύφῳ γενικῷ τὸ πᾶν θεραπεῦσαι, θεοπίζομεν, εἴ τις γένηται κατὰ τὴν χώραν προφάσει τοιαύτης τινὸς ζητήσεως ἢ

Quoniam vero propter eorum, quibus istiusmodi denudantur, insatiabilem avaritiam generaliforma communit rei mederi nos debere putavimus, sancimus, ut, si qua istiusmodi rei causa in provinciam quamlibet, sive Hellepontiorum, siue aliam quamlibet veniat, si quidem praesentibus

¹⁾ Serimg.

ἐπὶ τῆς Ἑλλησποντίας, ἢ ἐφ' ἑτέρας οὐδαμῶποτε
 χῶρας, εἰ μὲν ἀρχικὴν ἔχοι προστασίην, μηδένα παν-
 τελῶς αὐτῷ προσέχειν, ἀλλ' ἀκινδύνως ἀποστειλεῖσθαι
 τὸν ἐκβιβασμὸν τὸν παρ' αὐτοῦ, εἰ δὲ μετὰ θεοῦ
 πραγματικοῦ γένηται τύπος, εἰ μὲν κομμοντορίου
 εἴη τὸ δεκνύμενον, ἢ γράμματα περὶ τούτου γινόμε-
 να, μηδὲ τούτοις προσέχειν, οἷα κατὰ συναρπα-
 γῆν καὶ παρὰ γνομῶν ἡμετέραν προελθούσιν, εἰ δὲ
 πραγματικὸς εἴη τὸ δεκνύμενον τύπος, μηδὲ οὕτως
 ἔξ αὐτοῦ τι πράττεσθαι προκίρως, τὸν δὲ τοιοῦτον
 πραγματικὸν τύπον λαμβάνειν, καὶ μὴνύειν τὸν τῆς
 ἐπαρχίας ἡγούμενον εἰς ἡμᾶς τὰ περὶ τούτου, καὶ
 ἀναμένειν ἡμῶν δευτέραν κέλευσιν, ὥστε εἰ μὲν
 ἐπιγνοσθῆναι αὐτὸν καὶ τὸν ἐγκλησθέντι τὸν τοιοῦ-
 τον τύπον, δεύτερον ἡμῶν γενέσθαι πραγματικὸν
 τύπον, ἐπιτρέποντα γενέσθαι τὴν ζήτησιν, εἰ δὲ ἀπο-
 δοκιμάσαιμεν ἢ τὸ πᾶγμα ἢ τὸ πρόσωπον, μηδὲν
 ἐντεῦθεν γίνεσθαι, ἀλλ' ἀναπέμπεσθαι τὸν δεῖον
 τύπον παρὰ τοῦ τῆς ἐπαρχίας ἀρχοντος, γινώσκον-
 τος, ὡς εἰ βραδυμήσειε τούτου, καὶ τις ἐπιστῆ τοῖς
 ὑπάρχουσιν τοῖς ἡμετέροις ἐντεῦθεν ζημία, ταύτην αὐ-
 τῶς οὐκ ἔστιν ἐπιγνώσεται.

Κεφ. β.

Ἄδειαν δὲ δίδομεν καὶ τοῖς ἐπισκόποις, εἰ βρα-
 θυμήσειεν ὁ τῆς ἐπαρχίας ἡγούμενος, καὶ μὴ τὸν
 πραγματικὸν ἐπισκοπῆς τύπον, ἀλλ' ἐνδοιῆ τῷ τοῦ-
 τον μεταχειρισμένῳ, αὐτοὺς ταῦτα μὴνύειν εἰς ἡμᾶς.
 εἰ γὰρ ταῦτα μάθομεν, ὡς κοινῶν τῆς αἰτίας κατα-
 στάνια καὶ τῆς ἀρχῆς παραλύσομεν, καὶ τῆς ζω-
 ῆς αὐτῶν καὶ τῆς οὐσίας στερησομεν, καὶ τοῖς καθ'
 εὐαγγελίου ἡδικομένοις αἰτίαν τὸ ἀβλαβὲς περιποιή-
 σομεν.

Ἐπίλογος.

Ἡ τοῖνυν σὴ ὑπεροχὴ τὰ παραστάνα ἡμῖν καὶ διὰ
 τοῦ παρόντος θεοῦ μακθάρουσα ¹⁾ πραγματικοῦ τύ-
 που ἔργῳ καὶ πέρας παραδοῦναι σπειναιῶ. Dat. XV.
 Kal. Sept. Constant. Belisario V. C. Cons. [535.]

¹⁾ δηλούμενα Βλ.

ΕΔΙΚΤΟΝ (γ')

Νόμος περὶ τῶν Ἀλεξανδρῶν καὶ τῶν
 Αἰγυπτιακῶν ἐπαρχιῶν.

Προοίμιον.

Ἐὶ καὶ τὰ σμικρότατα τῶν πραγμάτων τῆς
 ἑαυτῶν ἀξιοῦμεν προνοίας, πολλῶ μᾶλλον τὰ μέ-
 γιστά τε καὶ συνέχοντα τὴν ἡμετέραν πολιτείαν
 οὐκ ἔγκαταλείβομεν, οὐδὲ ἀπρονοήτα οὐδὲ τοῦ προσ-
 ἤκοντος χρεῖοντα κόσμου εἴσομεν, καὶ μάλιστα
 τῆς σῆς ἡμῖν ὀπουροῦσης ὑπεροχῆς, ἥπερ μέλει
 τῆς τε ἡμετέρας διὰ πάντων θεραπειίας, τῆς τε αὐ-
 ξήσεως τῶν δημοσίων, τῆς τε τῶν ὑποτελῶν τῶν
 ἡμετέρων φροντίδος. Ἐγνωσάντες τοῖνυν, ὡς ἐπὶ
 τῶν ἐμπροσθεν χρόνων, εἰ καὶ τὰ ἄλλα τῶν δημο-
 σίων εἰσπραξῶν ἐδόκει πως τεταράχθαι, ἀλλ' οὐκ
 κατὰ τὴν Αἰγυπτιακὴν διοίκησιν οὕτως ἢν συγκε-
 χυμένα, ὥστε μηδὲ ὅ τι πράττεται κατὰ χώραν
 ἐνταῦθα γινώσκεισθαι, καὶ ἐθανυμάσμεν τὴν μέγισ-
 τὴν τοῦ πράγματος ἀταξίαν, ἀλλ' ἔδωκεν ὁ θεὸς καὶ
 τοῦτο τοῖς ἡμετέροις φυλαχθῆναι κακοῖς καὶ ταῖς
 σαῖς ὑπουργίαις. Ὡς περὶ γὰρ ἡμῖν τὸν σίτον τὸν
 ἐκείθεν

¹⁾ Serimg.

sidale praecceptum habeat, nemo prorsus illi obtemperet
 sed sine periculo ipsius exactio propulsetur, si vero cui
 sacra pragmatica forma venerit, si quidem quod pro-
 fertur commonitorium sit, aut litterae de hoc conceptae,
 neque iis obtemperetur, ut quae ad depraedationem ei
 praeter nostram voluntatem prodierint, si vero quos
 ostenditur pragmatica forma sit, ne sic quidem ex eo
 confestim aliquid fiat, sed talem pragmaticam formam
 provinciae praeses apprehendat, de eaque ad nos res-
 ferat, et alteram a nobis iussione expectet, ut si
 quidem eam, et cui talis forma commissa est, agnosca-
 mus, altera nostra pragmatica forma, quae exactionem
 fieri demandet, procedat, si vero aut rem aut perso-
 nam reprobemus, nihil istinc fiat, sed sacra forma a
 provinciae praeside remittatur, sciente, si hanc rem
 neglexerit, indeque damnum aliquid subditis nostris
 proveniat, fore ut istud ipse de suo resarciat.

CAP. II.

Facultatem vero etiam episcopis damus, ut, si
 provinciae praeses negligens sit, et pragmaticam for-
 mam non intibeat, sed ei, qui illam producit, conui-
 veat, ipsi eam rem nobis significant. Ac si hoc di-
 dicerimus, illum tanquam criminis socium et de ma-
 gistratu deiciemus et cingulo eum atque facultatibus
 privabimus, et eos, qui quacunquae in re iniuriam passi
 fuerint, indemnes praestabimus.

Epilogus.

Tua igitur excellentia quae nobis placuerunt, et
 ex praesente sacra pragmatica forma cognoscens,
 operi et effectui ea tradere student.

Edictum XIII.

LEX DE ALEXANDRINIS ET AEGYPTIACIS
 PROVINCIIS.

Praefatio.

Si vel minima rerum nostra cura dignamur, certe
 multo magis quae maxima et quae republicam no-
 stram continent non relinquemus, neque neglecta et
 competente ornatu vidua sinemus, praesertim quum
 tua excellentia ministerio nobis sit, cui per omnia et
 nostra incolumitas, et rerum publicarum incrementum
 et subditorum nostrorum curae est. Considerantes
 itaque, quomodo superioribus temporibus, licet aliis
 locis publicae exactiones satis constitutae viderentur,
 in Aegyptiaco tamen tractu adeo confusae fuerint, ut
 nec quid in provincia ageretur, hic cognosci posset, et
 eius rei conturbatum ordinem, qui hucusque duravit,
 mirati sumus. Sed deus etiam hoc temporibus nostris
 tuoque officio servari voluit. Ut enim nobis frumen-
 tum inde adiciiebant, sic nihil aliud contribuere vole-
 bant, sed subditi quidem omnia plene a se exigi omnino
 affirmabant, pagorum autem praefecti, et rei publicae admi-

ἐκείδεν προσέριπτοντες ¹⁾, οὕτως οὐδὲν ἕτερον ἤξλου
εἰσφέρειν, ἀλλ' οἱ μὲν συνιελείς καθάπερ ἰσχυρό-
ζοντο πάντα εἰς ὀλόκληρον ἀπαιτεῖσθαι, οἱ πάραρχοι
δὲ καὶ οἱ πολιτευόμενοι, καὶ οἱ πράκτορες τῶν δη-
μοσίων, καὶ διαφερόντως κατὰ καιρὸν ἄρχοντες
οὕτω τὸ πρᾶγμα μέχρι νῦν διετέθεισαν, ὡς μηδὲν
δύνασθαι γενέσθαι γινώσκον, αὐτοῖς δὲ μόνοις ἐπι-
κερδέε. Ἐπειδὴ τοίνυν, εἴπερ καταλίπομεν ἐνομά-
δας ²⁾ τὸ πρᾶγμα διοικοῦμενον, οὐκ ἂν ποτε ἰσχυ-
σάμενος αὐτὸ διακαθάραι καὶ τάξαι προσήκοντως,
διὰ τοῦτο συνείδομεν τὴν ἀρχήν, ἥπερ ἐφέστηκεν
τοῖς Αἰγύπτου πραγμασίαι (φασὲν δὲ τὴν τῶν αὐ-
γουσταίων), μετριωτέρας ἐπιστήσαι φρονισίαι. οὐ
γὰρ ἂν δύναιτο ῥαδίως εἰς ἀνδρῶπου νοῦς τοσαύ-
ταις ἀρχαῖς μερίμναις, καὶ τὸ πρᾶγμα οὕτως δια-
θεῖναι, ὥστε ἀσθησῶν ἡμῖν ἀγαθὴν ἐν αὐτῷ κατα-
στήσαι.

Κεφ. α΄.

Διὰ τοῦτο τοίνυν θεσιζόμεν τὴν σὴν ὑπερ-
ροχὴν τόνδε ἡμῶν τὸν ἐπὶ τούτῳ νόμον παραλαμβά-
νουσαν οὕτως αὐτὸν διαθεῖναι, ὡς ἄξιόν ἐστιν ἡμᾶς
μὲν θεσπίσαι, τὴν δὲ σὴν ὑπεροχὴν ὑπουργῆσαι.
Τίως οὖν τὸν περίβλεπτον αὐγουσταίον βουλόμεθα
αὐτῆς τε Ἀλεξανδρείας ἀρχεῖν, καὶ ἀπάντων τῶν
κατ' αὐτὴν φρονίζειν, καὶ πρὸς γε δύο Αἰγύπτων
καὶ μόνων, ἐξουσίαν τοῦ λεγόμενου Μενελαίου
τῆς πόλεως, ἥτις ἐστὶ πρὸ τῆς Αἰγύπτου, καὶ πρὸς
γε τοῦ Μαρκωίου, ἐπ' ἐκείνοις γὰρ τὰ εἰκότα δια-
τυπώσομεν. §. α. Βουλόμεθα δὲ αὐτὸν, ὡς εἰρη-
ταί, μὴ μόνως Ἀλεξανδρείας, ἀλλὰ καὶ τῶν δύο Αἰ-
γύπτων, μετὰ τὴν εἰρημένην ἐξαιρέσειν τοῦ τε Μα-
ρκωίου καὶ τοῦ Μενελαίου, ἀρχοντα καθεστάναι,
ὥστε τὸν ἀρχοντα τὸν ἐπιχώριον τῶν εἰρημένων δύο
ἐπαρχιῶν ἐπ' αὐτῷ τεταγῆναι καὶ μόνῳ, καθάπερ καὶ
μέχρι νῦν σχήματος ἔχει, ταῦτόν δὲ εἰπεῖν, τὸν περι-
βλεπτον αὐγουσταίον, διὰ τὸ τῆς εἰρημένης μεγίστης
πόλεως πολυάνθρωπον, ἔχειν τὰ δέκατα καὶ τῆς
στρατιωτικῆς ἀρχῆς, οὐ διορηθμένου τοῦ πράγματος,
οὐδὲ εἰς ἀρχοντίας δύο καθεστῶτος (τοῦτο γὰρ ἡγου-
μεθα τῷ παντὶ οὐ ³⁾ συμχεῖν), ἀλλ' ὥστε ἕνα
μὲν ἄνδρα προεστάναι τοῦ εἰρημένου θρόνου, ἔχειν
δὲ ἐξουσίαν κατὰ πάντων τῶν ἐκείσε στρατιωτῶν,
τῶν ἰδιομένων εἴτε ἐπ' αὐτῆς τῆς Ἀλεξανδρείας με-
γάλης πόλεως, εἴτε ἐπὶ τῶν δύο Αἰγύπτων, καθά-
περ εἰρηται.

Κεφ. β΄.

Αεὶ γὰρ καὶ τῆς εὐκοσμίας τῆς πόλεως προνοεῖν
σε, καὶ τοῦ μηδὲν παρακάδες γίνεσθαι κατὰ τὸν
εἰρημένον δῆμον, ἀλλ' ἔχοντα τὸν ἐπὶ τῆς εἰρημένης
ἀρχῆς τεταγμένον τὴν τε ἐκ τῆς πολιτικῆς ἀρχῆς δό-
ξαμιν, τὴν τε ἐκ τῶν στρατιωτικῶν ἰσχύϊ, θεοῦ πρό-
πάντων ἡγουμένου, τῆς εἰρημένης εὐταξίας τῆς πόλεως
προνοεῖν, ἐπέχοντα τὸν τόπον, ὅσον ἐπ' αὐτοῖς
τοῖς στρατιωταῖς, τοῖς τε ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, τοῖς τε
ἐφ' ἑκατέρας Αἰγύπτου, καὶ τὸν ἐνδοξοτάτον καὶ
ἀνδρειοτάτον στρατηγὸν τῶν πραισενταίων, τὸν τε
τῆς ἐφᾶς τε καὶ ad responsum παρτεῖναι αὐτῷ, καὶ
ὑπουργεῖν οἷς ἂν ἐπιταξείεν. Ἔστι δὲ αὐτῷ ἡ
τάξις ἢ τε αὐγουσταλιανή, καὶ μὴν καὶ ἡ δουκιπῆ
ἄρα μέντοι ἐξακοσίαν, οὐκ ὥστε ἰδίᾳ μὲν εἶ-
ναι τοὺς δουκικοὺς, ἰδίᾳ δὲ τοὺς αὐγουσταλιανούς,
ἀλλ' ὥστε μίαν γενέσθαι τάξιν, καὶ κατάλογον
ἕνα, ὅπερ ἄνδρες ἑκατὸν πρωτεύουσι, πενήτη-
χοντα μὲν τῆς αὐγουσταλιανῆς τάξεως, πενήτη-
χοντα δὲ οἱ πρῶτοι τῶν δουκικῶν, ἀμοιβᾶδόν ἐν
ἀλλήλοισι ταπτομένον, ὥστε πρῶτον μὲν εἶναι τὸν
αὐγουσταλιανόν, δευτέρον δὲ τὸν δουκικόν, καὶ
τοῦτο ἐφεδῆς παραφυλαχθῆναι τὸ σχῆμα τῶν ἑκα-
τῶν τῶν ἐν αὐτοῖς πρωτεύοντων, τὸ δὲ λοιπὸν ἅπαν
ὡς

administratores, et fiscalium exactores, et praecipua
pro tempore praesides hactenus eam rem ita admini-
straverunt, ut nemini cognita esse posset, ipsis vero ni-
lis lucrosa. Quoniam igitur, si tam promiscue admi-
nistrari sinamus, haud facile illam purgare et decen-
ter constituere possimus, ideo magistratum, qui Ae-
gypti rebus praest (augustalium dicimus), moderat-
ioribus curis praeficere visum est. Non facile eam
unius hominis industria tantis curis sufficere queat, ut
ita rem administrare, ut inde cuiuspiam boni tenu-
ad nos resultet.

CAP. I.

Propterea igitur statuimus, ut excellentiam
hanc nostram ea de re legem ad se receptam si-
dinet, ut illam nos tulisse, tuam vero excellentiam
ministerium habuisse dignum sit. In primis autem
spectabilem praefectum augustalem ipsi Alexandriae
praesente, et omnium eius rerum curam habere volumus,
et insuper duabus Aegyptis, ac iis solis, excepto op-
pido Menelaia dicto, quod Aegypto praesidet, et
praeterca Marcotide. De illis enim, quae videbantur,
constituemus.

§. 1. Volumus autem ipsum, ut dictum est, non
uni Alexandriae, verum etiam duabus Aegyptis, dicta
Marcotide Menelaiaque exceptis, ita praesente, ut ma-
gistratus provincialis dictarum duarum provinciarum
ipsi soli subsit, quemadmodum etiam hucusque obtinuit,
sive quod idem est, spectabilem praefectum augusta-
lem, propter dictae maximae urbis populi frequentiam,
magistratus etiam militaris ius habere, non ut res di-
vidatur nec in duos magistratus distrahatur (id enim
conducere omnino non putamus), sed ut unus homo
dicto solio praesit, et in omnes, qui illic sunt, miles,
sive in ipsa magna Alexandrinorum urbe, sive in du-
bus, ut dictum est, Aegyptis stationes habeant, pote-
statem habeat.

CAP. II.

Curare enim etiam te oportet, ut decorum in ci-
vitate servetur, neque tumultus in dicto populo fiat, et
quum dicti magistratus praefectus et civilis magistra-
tus vim, et militum robur habeat, et quantum ad
ipsum miles, tum qui in Alexandria, tum qui in utro-
que Aegypto sunt, vicarius sit, ille deo prae omnibus
duce dicti decori per civitatem servandi curam gerat,
illique gloriosissimus et fortissimus dux praesentibus.
Orientalis etiam et ad responsum praesentis sint, et ni-
s eius obsequium praesentis. Est autem ipsi cohortes
et augustaliana, et sane etiam ducales, usque ad ses-
centos tamen, non ut seorsum quidem ducales sint,
seorsum vero augustaliani, sed ut una cohortes et una
catalogus sit, in qua centum primates sint, quinquaginta
quidem in augustaliana cohorte, quinquaginta
vero primi ducales, quorum inter ipsos ordo alterat,
ut priores quidem partes augustalianus, secundas vero
ducalis habeat, et centum inter ipsos primatum forma
deinceps conservetur, reliquum vero ita, ut is ma-
gistratus providerit, constituatur, ut tamen cohortes
mixtum ex augustalianis et duclibus constantis num-
rum sexcentorum militum non excedat.

CAP. III.

¹⁾ προσέριπτον Αgypt. — ²⁾ ἐν ὀμάδι vel καθ' ὀμάδα coni. Αgypt. — ³⁾ Αgypt.; οὐ om. Scrimg.

ως αν ο την αρχην εχων συνίδοι, ούτω καταστήναι, μηδεν μέντοι υπερβαίνειν την πασαν τάξιν, την έναμιξ εκ τε των αυγουσταλιανων εκ τε των δουκιων συγκειμένην, ανδρας εξαποσλους.

Κεφ. γ'.

CAP. III.

Πάντων των επι τούτω πρατιομένων, εις τε τον θρόνον τον σόν, εις τε ημάς δια της σής υπερ-οχής αναφευομένων, ωστε και το παρ ημων, εις γε θρωδώς γένηται, προσδέξασθαι κύρος. Και λπειδαν η τάξις καταστή, μηδένα των αυγουσταλιανων γενέσθαι χωρις των προβατορων, εκ της ημετέρας χειρός υπογραφομένην, καθάπερ μέχρι νυν. Έσται δε αυτή πάση τη τάξει το της αυγουσταλιανής πρόσ-ρημα. Αρχων δε ο παρα της βασιλείας προχειριζόμενος, βασιλικής αξίως κρίσεως, ος παραληφεται την αρχην, και καθαρως φυλάξει τās χειρας, και πανταχοθεν εαυτον αξιον της βασιλικής δέξει κρισεως. ουδε γαρ ημεις εκ του δημοσπου αυτω ταυτην μόνην δώσομεν την παρανοχην, ην μέχρι νυν ο περιβλεπτος αυγουσταλιος εχει, τās πεντηκοντα μιν ανόνας και τὰ πεντήκοντα κάπιτα, αλλά μεγάλη τη παραυξήσει χρησησάμενοι quadraginta librarum auri ετους εκάστου λαμβάνειν υπέρ σιτησεων βουλόμεθα, και υπέρ αυνηθιωων, και καλανδικων, παρα βινδικος εκ των υποτιταγμένων τψα εψ τύψω τόπων τε και αιτιων.

Κεφ. δ'.

CAP. IV.

Οι δε γε αυτω παρεδρεύοντες quinque librarum auri λήφονται εκ των αυτων, και έτερους mille solidos και η κατ αυτων τάξις, καίτοι γε πρότερον την τρίτην αυτων έχουσα ποσότητα, και έσται το πράγμα λαμπρόν τε και των ημετέρων αξίως διω-κήμενον χρόνων. §. α'. Πρωτην τε είναι φρονιδα τη την τωιαυτην αρχην έχοντι βουλόμεθα την της αιτίας εμβολής διοκχησιν, ωστε αυτον μεν τον περι-βλεπτον αυγουσταλιον και την πειδομένην αυτω τάξιν κινδύνη οικειω, και των οτων αυτω και έσόμενων πραγμάτων, και κινδύνη της αυτου τάξεως ου περι ταυτα μόνον, αλλά και την σωτηριαν αυτην αγωνιώσης πασαν γίνεσθαι πρόνοιαν του τον εφημέρον της αιτίας εμβολής σιτον και άπαιτει-σθαι, και κατα τους νενομισμένους καιρους εκπέμ-πεισθαι. §. β'. Αλλά τούτον μεν ειςπραττειν, οστις εξ εκάτερας έστιν Αιγύπτου, τον δε άλλον ανυπερ-θίως υποδέχεσθαι η και εμβάλλεσθαι τοις πλόοις, παρασκευάζειν τε εις ταυτην εκπέμπεσθαι την ευ-δαίμονα πόλιν, οσος του κανόνος της αυτης αι-σίας εμβολής έστω, της ενταυθα πλωϊζομένης. §. γ'. Ομοίως δε και τον παρ ημων φιλοτιμούμε-νον της μεγάλης των Αλεξανδρέων πόλεως τον μεν άπαιτειν, οσος εξ Αιγύπτου καθέστηκεν εκάτερας, οικειω κινδύνη και της αυτου τάξεως, τον δε απο-δέχεσθαι, οπόσος εξ εκάτερον άψιχοιτο τόπων, και αυτα παραδοθειη κατά το μάλλον έτι σφρότερον εν τοις έφεξής δηλωθησόμενον, και δαπαναν καθάπερ ειθισται περι το τροφιμον της αυτης πόλεως, ωστε το άφθονον αυτην βουλησει θεου δια πάντων έχειν, συγκινδυνευόντων τψ αυτω περιβλεπτω αυγουσταλιω, οσων εις την πράξιν και των στρατιω-των των υπ αυτον τεταγμένων, και των λαμπρο-τάτων τριβούνων, και πάσης πολιτικής και δημο-σίου βοηθείας, ωστε πανταχοθεν άνεμπόδιστον το πράγμα γίνεσθαι.

Κεφ. ε'.

Omnia vero, quae sub illo fiunt, et ad tuam sedem, et per excellentiam tuam ad nos referantur, ut et a nobis, si recte fiat, auctoritatem accipiat. Et ubi cohors constituta fuerit, absque probatoris nostra manu subscriptis, ut hactenus obtinuit, nemo augustalianus fiat. Ipsa autem universa cohors augustaliana appellabitur. Praeses vero ab Imperatore designatus imperatorio iudicio dignus habitus, qui magistratum assumet, et puras manus conservabit, et in omnibus imperatorio iudicio se dignum exhibebit. Neque enim nos tantum solummodo solatium, quantum hucusque spectabilis augustalis habet, quinquaginta quidem annonae, et quinquaginta capita videlicet, ex publico illi dabimus, sed magno auctario adiecto quadraginta auri libras pro annonae, et consuetudinibus, et calandicis quotannis ipsam accipere volumus a vindice ei subiectis huic formae locis et causis.

Assessores autem eius ex eisdem quinque libras auri accipient, quaeque ipsi paret cohors alios mille solidos, quanquam antehac tertiam eius summae partem solummodo habelat, et res ista splendida erit, et pro nostrorum temporum dignitate administrabitur.

§. 1. *Primam vero esse curam illum magistratum habenti volumus rectae illationis administrationem, ut ipse quidem spectabilis praefectus augustalis, et quae illi cohors paret, periculo suo honorumque suorum, quae habet et habiturus est, et periculo cohortis eius non de his modo, verum etiam de salute et vita iudicium subitura, omnem curam et diligentiam subire debeat, ut dictum illationis frumentum et exigatur, et consuetis temporibus emittatur.*

§. 2. *Atque hoc quidem inferat, quod ex utraque Aegypto contribui debet, aliud vero citra dilationem suscipiet aut etiam navibus iniiciet, et curabit tantum ad felicem hanc urbem mitti, quantum canon eiusdem solennis illationis navibus advehi solet.*

§. 3. *Volumus insuper, ut similiter quod a nobis magnae Alexandrinorum urbi donatum est, quantum quidem ex utraque Aegypto pendit debet, exigat suo et cohortis suae periculo, quantum vero ex utraque locis provenit, suscipiat et tradat secundum modum, eo, qui hactenus obtinuit, longe meliorem, qui in sequentibus declarabitur, et quemadmodum consuevit, in eiusdem urbis alimoniam expendat, ut illi deo propitio per omnia sufficiat, communi periculo sustinentibus cum spectabili augustali quotcumque in militum sub ipso constitutorum, et clarissimorum tribunorum, et omnis civilis publicique auxilii numerum relati sunt, ut undique res expedite procedat.*

CAP. V

Κεφ. ε΄.

Τὸν δὲ ἐκ τῶν τόπων τῶν μὴ ἐπ' αὐτὸν ὄντων ἐκκομιζόμενον θεσπίσμεν κατὰ τοσοῦτον ἐπάγειν αὐτῷ τὸν κίνδυνον, ὥστε, ἐπειδὴν ἐκκομισθεῖη, αὐτὸν τε ὑποδέχασθαι πάσης μελλήσεως χωρὶς, καὶ τὴν πειθομένην αὐτῷ τάξιν οὐκ ἐφ' ἑαυτὸν πλωτίζειν πρὸς ταύτην τὴν εὐδαίμονα πόλιν, πανταχοῦ πρόνοιαν ποιούμενον τοῦ μηδὲν ἐκφύριον γίνεσθαι ἐκ τῶν ὑποτεταγμένων αὐτῷ πόλεων τε, καὶ ἐπαρχιῶν, καὶ τόπων, καὶ ὄρων, καὶ στομίων, πρὶν τὴν αἰσίαν ἐμβολὴν ἀποπλευσῆαι τῆς Ἀλεξανδρέων πόλεως, μηδὲ μετὰ ταῦτα, πλὴν ἐἴ μὴ κατὰ τὸ παρ' ἡμῶν ἐπιτετραμμένον ἢ ἐπιτραπησομένον ἐκ δέλτων μὲν ἡμῶν ὑπῶν, προσταξέωσιν δὲ τῶν θρόνων τῶν σῶν, πρὸς ἅπαντα καὶ τῶν στρατιωτικῶν ὑπουργούντων αὐτῷ, καθάπερ ἐμπροσθεν ἐληθία, οἷς ἂν αὐτοῖς προσταξέιη, καὶ τῶν ναυκλήρων ὑποδεχομένων τὸν σίτον, καὶ ἐμβαλλόντων ταῖς ναυσὶ, κἀκείδην ὑφ' ἡγεμόσι θεῶν πρὸς ταύτην τὴν εὐδαίμονα ναυτιλλομένην πόλιν.

Κεφ. ε΄.

Εἰ μέντοι γε τὸν ἐξ ἐκατέρας Ἀγύπτου μὴ εἰσπράξει σίτον, καὶ τὸν μὲν τῆς ἐνταῦθα πεμπομένης αἰσίας ἐμβολῆς εἰσκομισθῆναι πυρασκευάσειε τῇ Ἀλεξανδρέων, καὶ πλωτίζηται πρὸς ταύτην τὴν εὐδαίμονα πόλιν καὶ βασιλῖδα πρὸ πέρατος τοῦ αὐγούστου μηνός, τὸν δὲ τοῦ τροφίου τοῦ παρ' ἡμῶν φιλοτιμουμένου διὰ τοῦ σепτεμβρίου μὴ εἰσκομίσειε τῇ τῶν Ἀλεξανδρέων πόλει, ἴστω, ὡς κατὰ τριῶν ἀρταβῶν ὑπὲρ ἐκάστου νομισματος ἀπαιτηθήσεται παρὰ τοῦ σοῦ θρόνου τὸ λείπον ἢ τῇ ἐμβολῇ, ἢ τῷ τροφίῳ, κατὰ τὸ ἐξ ἐκατέρας Ἀγύπτου εἰσφερόμενον, αὐτὸς τε ὁ ἄρχων, καὶ ἰδιώτης γενόμενος, κληρονόμοι τε αὐτοῦ καὶ διάδοχοι, καὶ τὰ αὐτοῦ πράγματα κατ' οὐδέναν τρόπον ἐλευθερούμενα, ἕως ἅπαν τὸ ἐντεῦθεν ὄφλημα κατὰ τριῶν ἀρταβῶν ἀποτιμωμένον εἰσκομίσειε ταῖς τραπέζαις ταῖς σῆς, ἀλλὰ προσήκει πάντως αὐτὸν καὶ τὴν ἐξ ἐκατέρας Ἀγύπτου πληρωσῆαι πράξει κατὰ τοὺς ἐσημένους καιρούς.

Κεφ. ζ΄.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐπὶ τῆς αἰσίας ἐμβολῆς φρονεῖς συνημμένον τε καὶ ἀχωρίστον ἔχει τὸν τῶν ναύλων τίτλον, βουλόμεθα καὶ τὰ περὶ τούτου διατυπώσαι, ὥστε ὁλόκληρον τῷ πράγματι καὶ προσήκουσαν ἐπιθεῖναι τὴν πρόνοιαν. Τέως οὖν τὸν ναύλων ἀποδέξιν βουλόμεθα μὴ ἄδειαν ἔχειν πῶσιν ἑαυτὸν ἐπιβάλλειν τοῖς δημοσίοις τέλεσι, καὶ ἴστω μὲν τῶν ὑπερβύνων ἐνδιδόναι, καὶ τὰ καλούμενα ἐνδοματικὰ κομίζεσθαι, καὶ ἐντεῦθεν τοῦ δημοσίου ἔραθυμείν, ἐέφρους δὲ παρὰ τὸ προσήκον εἰσπραττεῖν, καὶ πλεονεξίαν ὡς βιότιον¹⁾, καὶ παρὰ τοὺς νομομισμένους, καὶ ἐντεῦθεν λαμβάνειν ἀφορμὴν τε καὶ ἀρχὴν τῆς τοῦ πράγματος συγχύσεως, τὸ μὲν ἀπαρῆγιον τῶν ναύλων αἰεὶ προτεινόμενον, τῷ δὲ συγκεχυμένῳ τὴν ἑαυτοῦ θεραπείαν θρωῶντα, καὶ ὑπερφοροῦντα μὲν τῶν τραπέζων τοῦ δικαστηρίου τοῦ σοῦ, ὁμοίως δὲ ἅπαντα κέρθους χάριν ὑφ' ἑαυτὸν ποιέσθαι σπεύδοντα.

Κεφ. η΄.

CAP. V.

Quod vero ex locis ipsius iurisdictioni non subiectis exportatur, eius eatenus subire eum periculum debemus, ut postquam exportatum sit, ipse sine ulla metu id suscipere, et quae ipsi paret cohors ad hanc ultimam urbem suo periculo devehere debeat, ubique eo prospiciente ne ex subiectis ipsi civitatibus, et provinciis, et locis, et portibus, et ostiis prius quidquam exportetur, quam sollemnis illatio Alexandriae civitatis non emissa sit, ac ne tum quidem, nisi a nobis permittatur sit aut permittatur per sacras quidem nostras formas, sedis vero tuae praecepta. In omnibus autem coloniales, quae ipsae iniunxerit, ut prius dictum est, ipsi ministerium praestent, navicularii vero frumentum incipiant, navibusque imponant, atque deo duce ad hanc felicem urbem navigent.

CAP. VI.

Si tamen ex utraque Aegypto frumentum non tulerit, neque huc quidem mittendae solennis illationis Alexandriae importandum, neque ante finem mensis Augusti ad felicem hanc regiamque urbem urbem curaverit, illud vero, quod Alexandrinis a nobis in alimoniam elargitum est, mense Septembris in ipsam urbem non importaverit, sciat, fore ut quantum illationis alimoniaeve frumento, pro eo modo, quae ex utraque Aegypto inferri consuevit, deest, in ternis artabas pro singulis solidis a sede tua et ipse magistratus, etsi privatus factus, et heredes successorum ipsius exigantur, nulloque modo bona ipsius libentur, antequam quicquid inde debet ad ternas artabatas tuis mensis intulerit. Sed consuevit omnino, ut ad praedicta tempora ipse ex utraque Aegypto plenariam etiam inferat.

CAP. VII.

Quoniam vero sollemnis illationis cura tractata connexum et inseparabilem habet portoriorum titulum, volumus etiam quae ad ipsum pertinent, quo isti negotio plene convenienterque prospiciatur, certa iuris forma comprehendere. Volumus igitur, ne in portorium susceptor facultatem habeat se quibusvisque publicis vectigalibus immiscendi, ac novatilis quidem debitorum remittendi, et quae ἐνδοματικὰ nuncupantur accipiendi, et fiscalia inde negligendi, et aliis vero plus quam par sit exigendi, [et plures et violentius et supra consuetum modum,] atque inde confundendae rei occasionem initiumque capiendi, portoria quidem recusari non posse semper praetendens, rei vero confusione suum commodum captans, et necesse quidem tui tribunalis despiciens, similiter alicuius lucri causa cuncta ad se trahere conans.

Cap. VIII.

¹⁾ βιαιότερον Αγύπ., sea ne sic quidem sanatus est locus corruptus.

Κεφ. η'.

Ἐπειδὴ τοίνυν ἡ σὴ ὑπεροχὴ πάντα ἀγρύπνως τοικουμένη, ἐδίδαξεν ἡμᾶς, ὅσος συλλογίζεται τῶν πόλων καὶ τῶν ὁ ἐκ τῆς Ἀλεξανδρείας κορηγομένουσιν, ἡ νομισμάτων μυριάδες ὀκτώ, οἷα καὶ τῆς εὐτυτοῦς σιτοπομπίας εἰς ὀκτακοσίας μυριάδας συνιούσης, βουλόμεθα τὰς ὀκτὼ ταύτας μυριάδας τῶν νομισμάτων διδοῦσθαι τῷ τῶν ναύλων ἀποδέκτη ἐκ τῶν ὑποτεταγμένων ἐπαρχιών, καὶ πόλων, καὶ τόπων, καὶ προσόδων¹⁾. διὰ τοῦτο γὰρ ἐν εὐπόροις ποιούμεθα τὴν τοιαύτην ἐξαγωγήν, ὥστε μηδὲν ταπεινῶς μῆτε ἐξ ἀναβολῆς μῆτε ἐξ ἑλλείψεως τῆς αἰτίας σιτοπομπίας γενέσθαι. Ὁ μὲντοι περιβλεπτικός αὐγουστάλιος, καὶ ἡ πειθομένη τάξις αὐτῆς, ταῖα μίαν, ὡς εἴρηται, γενομένην συστροφὴν τε καὶ ἵνασιν ἐκ τε τῶν αὐγουσταλιανῶν ἐκ τε τῶν προτέριων δουρικῶν, τὰς εἰσπραξίας ποιῆσονται τῶν πόλων καὶ τῶν τόπων, καὶ τῶν προσώπων τῶν ἀφωρισμένων ἐκ τε τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ ἑκατέρας Αὐγύπτου τῆς ἀποδέκτη τῶν ναύλων, ὁμοίως καὶ αὐτοῦ τοῦ τῶν ναύλων ἀποδέκτη τὴν τοιαύτην ἐξουσίαν ποιουμένου, ἐφ' ᾧ τε οὐκείῳ κινδύνῳ τὸν τε αὐγουστάλιον, ὡς εἴρηται, τὴν τε αὐτοῦ τάξιν ταῦτα ἀπατεῖν ἅμα τῷ ἀποδέκτη τῶν ναύλων. Καὶ αὐτῷ κίνδυνος ἐπέστη τῆς τοιαύτης εἰσπραξίας, ὥστε ἀμέμπτως καὶ ἀπατεῖν τὸ χρυσὸν καὶ ἐπιδιδόναι τῇ εἰρημνίᾳ χρεῖα, καὶ διαμένειν τοῖς ναυκλήροις κατὰ τὸ μέχρι νῦν εἰδωμένον. συνανύοντος καὶ συκινδυνεύοντος τῷ αὐτῷ ἀποδέκτη τῶν ναύλων πρὸς ἅπαντα τοῦ περιβλεπτοῦ αὐγουσταλλοῦ, τῆς τε πειθομένης αὐτῆς τάξεως, καὶ τῶν ἀνδρειοτάτων ταγματῶν τῶν ἐν τοῖς τόποις ὄντων σὺν τοῖς αὐτῶν τριβούνοις. οἷα προσήκον ἐκ τρόπου παντὸς τὸν τῶν ναύλων ἀποπληροῦσθαι²⁾ λόγον, καὶ διδοῦσθαι τοῦτον τῷ ἀποδέκτη, καὶ δι' αὐτοῦ κατὰ τὸν προσήκοντα καὶ γενομισμένον διοικεῖσθαι τρόπον, καὶ παρέχεσθαι τοῖς ναυκλήροις ὑπὲρ πάσης τῆς αἰτίας ἐμβολῆς. Καὶ αὕτη μὲν πρώτη φροντίς καὶ διοικήσις ἐαυτῇ συνημμένη γενήσεται, ἢ τε τῆς αἰτίας ἐμβολῆς, ἢ τε τῶν ναύλων.

Κεφ. θ'.

Ἐν δευτέρῳ δὲ τάξει βουλόμεθα τὴν τε σὴν ὑπεροχὴν καὶ τὸν κατὰ καιρὸν ἄροχοντα ταύτης τῆς ἀρχῆς, καὶ τοὺς τε σκρινιαροὺς, καὶ τραχευτάς, δύο τε ἀπ' Αὐγύπτου καὶ Ἀλεξανδρείας προνοεῖν τῆς εἰσπραξίας τῶν δημοσίων φόρων, τῶν εἰς ἑκατέραν τράπεζαν εἰσφερομένων τοῦ δικαστηρίου τῆς σὴς ὑπεροχῆς, τῆ τε ἰδίᾳ τῆ τε γενικῇ, δηλαδή ἐξ ἐκείνων τῶν πόλων, καὶ τῶν προσώπων, καὶ τῶν τοῦτον ἐγγυητῶν, καὶ τῶν τόπων τῶν εἰς τοῦτο τὸ μέρος ἀφορῶν ὁδότηων, ὑποτεταγμένων καὶ αὐτῶν τῆδε τῆς διείκτου νομοθεσίᾳ. οὐ θυναιμένων παντελῶς οὐδὲ τοῦ περιβλεπτοῦ αὐγουσταλλοῦ, οὐδὲ τῆς πειθομένης αὐτῆς τάξεως, οὐδὲ τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου τῶν Ἀλεξανδρείων λόγον παρέχον ἢ ἐξαιτεῖσθαι τῆς εἰσπραξίας τῆς δημοσίας τινὰς, ἢ ἐπικρινῶνιν καθ' ὁριστὸν αἰτίαν τῇ εἰρημνίᾳ εἰσπράξει, τῇ ἀνηκούσῃ ταῖς τραπέζαις τῆς σὴς ὑπεροχῆς, ἢ τοῖς προσώποις τοῖς ἀφωρισμένοις αὐτῆς, πλην εἰ μὴ βοήθειας ἕνεκα τοῦτο αἰτήσασιν γενέσθαι οἱ τραχευταὶ καὶ οἱ τῶν αὐτῶν πληροῦντες τόπον κατὰ χάριν. §. α'. Εἰ γὰρ τοῦτο αἰτήσουσιν, ἢ εἰτερ προστάξαιεν ἢ σὴν ἐνδοξίᾳ καὶ οἱ κατὰ καιρὸν τὴν αὐτὴν ἔχοντες ἀρχὴν, ἀνάγκην ἔξει ὁ τε κατὰ καιρὸν αὐγουστάλιος, καὶ οἱ ἄλλοι αὐτὸν καθωσιωμένοι στρατιῶται, καὶ οἱ τοῦτον τριβούνοι, καὶ ἡ πειθομένη τάξις τῷ αὐτῷ μεγαλοπρεπεστάτῳ αὐγουσταλλῷ, καὶ πᾶσα πολιτικὴ καὶ δημοσία βοήθεια καὶ ἐπαμύνειν τοῖς σκρινιαροῖς

CAP. VIII.

Quoniam igitur tua excellentia vigilantiter cuncta gubernans, nos docuit, quantum portitorum canon, qui ex Alexandria suppeditatur, collectus conficiatur, solidorum videlicet octoginta milia, quippe quum etiam felix frumenti transmissio in octogies centena millia exurgat, volumus, ex subiectis provinciis, et pro civitatibus, et locis, et reditibus portitorum susceptori octoginta haec solidorum millia dari. Propterea enim tam largam liberalitatem fecimus, ut nihil omnino nec ex dilatione nec ex defectu solennis frumenti transmissionis conficeretur. Spectabilis tamen praefectus augustalis, et quae ipsi paret cohors, ad unam ex augustalianis prioribusque dualibus, ut dictum est, coniunctionem et unionem redacta, portitorum susceptori per civitates atque loca, et ab hominibus ex Alexandria et utraque Aegypto definitis, exactiones facient; atque similiter exactionem ipse etiam portitorum susceptori faciat, ut suo periculo, sicut dictum est, praefectus augustalis et ipsius cohors una cum portitorum susceptore haec exigant. Ipsi etiam horum exactionis periculum incumbit, ut inculpate aurum et exigat, et in dictum usum expendat, et prout haec moris fuit, naviculariis distribuat; atque simul laborem et periculum sustineat ubi cum ipso portitorum susceptore in omnibus spectabilis praefectus augustalis, cum cohorte, quae ei paret, et fortissimis per illa loca constitutis ordinibus cum suis tribunis, quippe conveniens est, ut omnibus modis portitorum ratio suppleatur, et haec susceptori datur, qui conveniente atque consueto modo illa disperset, ac pro omni solenni illatione naviculariis praebeat. Atque haec quidem prima illi cura et administratio applicanda est, tam solennis illationis, quam portitorum.

CAP. IX.

Secundo vero loco excellentiam tuam et pro tempore huius magistratus praefectum, et scriniarios, et tractatores, et duos ex Aegypto et Alexandria providere volumus exactioni publicorum tributorum, in tribunalis tuae excellentiae utramque mensam, et privatam, et publicam, inferendum, ex illis scilicet civitatibus, et personis, et horum fideiussoribus, et locis, in hanc partem deputatis, subiectis et ipsis sacrae huius legislationi, ut omnino non possint neque spectabilis praefectus augustalis, neque quae ipsi paret cohors, neque dei amantissimus Alexandrinus episcopus cuiuscumque publicae exactionis rationem reddere vel exigere, aut per qualemcumque causam dictam exactionem, quae ad excellentiae tuae mensam, aut ad homines illi deputatos pertinet, participare, nisi id auxilii causa tractatores, et qui in provincia illorum locum supplet, fieri petierint.

§. 1. Si enim hoc petant, aut si gloria tua et qui pro tempore eundem magistratum obtinebunt, id inbeant, necessitatem habebit et praefectus pro tempore augustalis, et qui sub ipso constituti milites sunt, et horum tribuni, et cohors, quae eidem magnificentissimo augustali paret, et quodlibet civile publicumque auxilium et scrinariis tuis adiumentum praebendi, et operam impendendi, ut omnes eius modi illationibus utri

¹⁾ Fort. legendum προσώπων, nisi προσόδων his esse credamus fundos, qui praebent redditus; cf. Nov. 72. c. 7. — ²⁾ (Aegypt.); ἀποπληροῦσθαι Scrimg.

ροίς τοῖς σοῖς, καὶ παρασκευάζειν ἅπαντας τοὺς υποκειμένους ταῖς τοιαύταις εἰσφοραῖς, ταῖς ἀρμοζούσαις ἑκατέρᾳ τραπέζῃ τοῦ δικαστηρίου τῆς σῆς ὑπεροχῆς, διχα τῆς οἰασοῦν ἀναβολῆς τοὺς ἐπικειμένους αὐτοῖς εἰσφέρειν δημοσίους φόρους, καὶ μὴ τολμᾶν ἀντιλέγειν. § β. Εἰ γὰρ τῶν ἐξ ἑκατέρας Αἰγύπτου, ἢ τῶν κατὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν οἰκονομῶν, καὶ υποκειμένων ταῖς τοιαύταις εἰσφοραῖς (ἐξηγουμένου τοῦ Μαρωῦτου καὶ τοῦ Μενελαίου τῆς πόλεως, περὶ ὧν ἐν τοῖς ἐφεξῆς τὰ προσήκοντα διατυπωσόμεν) τολμήσειεν ἀντιβλέψαι πρὸς τὴν δόσιν, ἢ κατὰ τὴν ἐναντιοθῆναι, καὶ μὴ ὁ περιβλεπτός αὐγουστάλιος, ἔχων καὶ τὴν στρατιωτικὴν καὶ τὴν πολιτικὴν ἀρχήν, καὶ οἱ τῶν ταγμάτων πρωτεύοντες καὶ τριβούνους καταναγκασσοῦσιν αὐτὸν ἢ αὐτοὺς τὰ ὀφειλόμενα εἰσενεγκεῖν, καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην τὴν πρὸς τὸ δημοσίον ἀγαπήσαι, ἰστωσάν, ὡς αὐτοὶ μὲν ὁ μεγαλοπρεπέστατος αὐγουστάλιος καὶ πᾶσα βοήθεια, ἢς ἔμπροσθεν ἐμνήσθημεν, κινδυνεύουσιν ἐπὶ τε ταῖς (δῶναι εἰς τὸ δημοσίον καὶ ¹⁾) εἰς μέρος τῶν ὀφειλόμενων καταλογιζόμεναις, οἱ δὲ ἀντιπεῖν θαρρόσαντες δημοσίαν ὄνουνται τὴν ἐαυτῶν περιουσίαν γενομένην, καὶ ἐαυτοὺς ἔξω τῆς χώρας ἐλαυνομένους. Παρόθλον δὲ, ὡς πᾶσι τοῖς διαταχθεσομένοις παρὰ τῆς σῆς ὑπεροχῆς ὁ κατὰ καιρὸν αὐγουστάλιος ὑποκείσεται τῆς σῆς ὑπεροχῆς ἐξουσίᾳ τε καὶ ἀρχῇ, καθάπερ μέχρι τοῦ παρόντος πεφυλάκται.

Κεφ. ε΄.

Εἰ μέντοι βουλῆθῆ ἢ σὴ ἐνδοξότης, ἢ οἱ σκρινάριοι, ἢ οἱ τραπευταί, ἢ οἱ τὸν ἐκείνων πληροῦντες τόπον, κατὰ χώραν λόγον τισὶ δοθῆναι προσώποις, ὑπὲρ αὐτῶν αὐτοὶ κινδυνεύουσαι. Διώσει μέντοι τοῦτον ὁ θεοφιλέστατος πατριάρχης, ἐπὶ τοσαύταις ἡμέρας ἐκτεινόμενον καὶ ἐπὶ τούτοις τοῖς ὄροις, ἐφ' οἷς ἂν παρὰ τῆς ἀρχῆς τῆς σῆς ὑπεροχῆς προσιχθῆι, ἢ παρὰ τῶν τραπευτῶν αἰτηθῆι. Εἰ δὲ παρὰ ταῦτα γενόιτο τις λόγος δόσις, αὕτη παντελῶς ἔσται ἄκυρος ²⁾. οὕτε γὰρ δίδομεν δὴ ποτε γούν αἰτίας λόγον τινὰ παρὰ ταῦτα παρέχειν τοῖς προσώποις, τοῖς ἐκαστῇ ἀφωρισμένοις αἰτίᾳ συγχωρούμεν ³⁾, πλὴν εἰ μὴ ἐπὶ τούτῳ τὸν λόγον λάβοιεν, ἐφ' ᾧτε δημοσίᾳ φαίνεσθαι, καὶ πάντως εἰσω δητῶν ἡμέρας πᾶν, ὅσον ὀφείλουσι, τὸ δημοσίον ἐκπληρώσαι, ἢ τὴν ἀποχρῶσαν τοῖς τραπευταῖς ἢ σκρινάριοις παρέχειν ἀσφάλειαν, πρὸς τὸ τὸν παρὰ ταῦτα ἐλληφῶτα λόγον παρ' οὐδὲν ποτε τρόπου ἴσως τοῖς οὐκ ⁴⁾ ἀπολαμβάνουσιν εἶναι, καὶ ὑπομένειν τὴν εἰσπραξίν καὶ ἔσθον τῶν ἀγίων περιβόλων. § α. Εἰ δὲ ὁ θεοφιλέστατος ἀρχιεπίσκοπος παρὰ τὰ ἐρημίαια δόσι λόγον, ἀνάγκην ἔξουσιν οἱ θεοφιλέστατοι οἰκονομοὶ καὶ οἱ ἐκκλησιαστικοὶ τῆς ἀγιωτάτης ἐκκλησίας τὴν ἐντεῦθεν συμβαίνουσαν τῷ δημοσίῳ ζημίαν ἐπιγνώναι οἰκοδεῖν, καὶ ἐκ τῆς ἰδίας αὐτῶν ὑποστάσεως. Εἰ δὲ μὴ εὐπορήσειαν, ἐκ τῶν τῆς ἀγιωτάτης ἐκκλησίας χρημάτων τε καὶ πραγμάτων τὸ ἱκανὸν τῷ δημοσίῳ γενήσεται. § β. Εἰ δὲ τολμήσουσι παρὰ γνώμην τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου αὐτοὶ δοῦναι λόγον, οὐ μόνον ἔσται τὸ λεγόμενον παντελῶς ἄκυρον, ἀλλ' αὐτοὶ τὴν ζημίαν θεραπεύσουσι τῷ δημοσίῳ, τοῦ μακαριωτάτου πατριάρχου, εἰ τι τὸ ⁵⁾ παρὰ γνώμην αὐτοῦ πράξειαν, πάντως αὐτοὺς καὶ ἀποκινούνους τῶν φροντίσεων, ὧν ἔχουσι, καὶ τῆς ἐρωσύνης ἐκβάλλοντος. § γ. Εἰ δὲ ἄρχων παρὰ τὰ διηγορευμένα δόσι τινὶ λόγον, ὀφείλοντι δημοσίᾳ ταῖς σοῖς τραπέζαις ἀφωρισμένα, τούτστιν ἢ ὁ αὐγουστάλιος, ἢ οἱ λαμπρότατοι τριβούνους, οἱ πρωτεύοντες τῶν ταγμάτων τῆς τε αἰτίας καὶ τῆς ἀρχῆς παραλυθῆσονται, καὶ θεραπεύσουσι τῷ δημοσίῳ τὴν αὐτὴν ζημίαν καὶ ἰδιώταις γενόμενοι,

utrique mensae excellentiae tuae tribunalis competentibus, obnoxii circa omnem dilationem imposita tibi publica tributa inferant, neque contradicere audeant.

§. 2. Si enim qui in utraque Aegypto ad Alexandriae habitant, et talibus illationibus obnoxii sunt (excepta Marcota et Menelaita urbe, de quibus in sequentibus convenientia statuemus), despicerre dationem, aut in aliquo adversari audeant, nec spectabilis praefectus augustalis, et militarem et civilem magistratum obtinens, cohortiumque primores et tribuni illum aut illos debita inferre, atque in fiscum benevolens esse coegerint, scient, ipsam quidem magnificentissimum praefectum augustalem, et omne auxilium, cuius ante mentionem fecimus, in cingulis fisco in partem eorum, quae debentur, adiudicandis periclitaturos, contradicere vero ausus bona sua publicata vituros, equae e provincia eiciendos esse. Manifestum vero est, in omnibus, quae ab excellentia tua decernuntur, praefectum pro tempore augustalem tuae excellentiae potestati et imperio subfore, prout hactenus observatum est.

CAP. X.

Si tamen gloria tua, aut scriuarii, aut tractatores, aut qui illorum locum supplent, in provincia in asylis aliquibus dare voluerint, pro illis ipsi periclitabuntur. Dabit tamen hoc dei amantissimus patriarcha, in tot dies extensum atque in hunc modum, a quem ab excellentiae tuae magistratus iussum, aut tractatoribus petium fuerit. Si vero praeter hoc ius detur, erit omnino irritum. Non enim quocumque praeter haec hominibus ob singulas causas ad tributa inferenda constitutos ius illud dare concedimus, nisi in hoc id accipiant, ut in publico versentur, et intra certos dies omne quicquid debent omnino sive persolvant, aut sufficientem tractatoribus scriuariis cautionem praestent. Ad hoc, qui praeter haec in illud quocumque modo acceperint, aequalis cum eis, qui non acceperunt, conditionis sit, et intra octava etiam saepe exactionem sustineat.

§. 1. Verum si dei amantissimus archiepiscopus praeter dictum modum ius asylis dederit, necessitatem sustinebit dei amantissimi economi et sanctissimae ecclesiae defensores damnum inde fisco illatum de se restituendi, et de sua ipsorum substantia. Si vero non idonei fuerint, ex sanctissimae ecclesiae pecuniis et rebus fisco satisfiet.

§. 2. Si vero imprudente dei amantissimo episcopo ius illud ipsi dare ausi fuerint, non modo id omnino irritum erit, verum etiam ipsi fisco damnum rependent, et beatissimae patriarchae, si quid praeter voluntatem ipsius fecerint, omnino ipsos et ab officio, quae habent, removebit, et e sacerdotio eiciet.

§. 3. Si vero magistratus contra vetita cupiam dederit ius asylis, qui publica tributa tuis mensis assignata debet, id est praefectus augustalis, ac clarissimi tribuni, cohortium principes, a dignitate et magistratu removebuntur, et fisco damnum resarcient, licet privati facti sint, et non vivi tantum, verum etiam mortui. Tenebuntur enim ipsi heredesque et facub

¹⁾ καὶ del. Agyl. — ²⁾ Agyl.; χρῆτα Scrimg. — ³⁾ Locus corruptus est aut negligenter scriptus. —

⁴⁾ Agyl.; οὐκ om. Scrimg. — ⁵⁾ Videtur scribendum esse εὶ τοῦτο.

νοι, καὶ οὐ περιόντες μόνον, ἀλλὰ δὴ καὶ τελευτή-
 ντες. Ἐνέχονται γὰρ αὐτοὶ καὶ κληρονόμοι ταῖς
 αἰαταῖς ἀπαιτήσεις, καὶ τὰ αὐτῶν πράγματα, ὥστε
 λαβεῖν τῶν ποινῶν μηδὲν ἀμαρτάνουσαι τοιοῦτον,
 ἢ δὲ διαφεύγειν τὴν ποινήν, ἀχοῖς ἂν τὸ πᾶν
 φλημα διαλυθεῖν. §. δ'. Εἰ δὲ τις ἐναγόμενον
 πλοῖον πρόσωπον ἐκ τῶν αὐτῶν πόλεων ἢ τόπων,
 καὶ ἔμποδῶν τῇ ἀπαιτήσει ἔσται, δεῖ καὶ τοῦτον
 κολῆσαι πάντως οὐπερ ὁ ἀφαιρέθεις ὑπεύθυνος γέ-
 νων ἔροχον εἶναι, καὶ ἀπαιτῆσθαι σὺν κληρονό-
 μοις ἰδίους καὶ διαδόχοις, καὶ τοῖς αὐτοῦ πράγμα-
 νων. Ἄλλ' αὐτοὺς, ὡς εἴρηται, τοὺς καὶ τὸν παντὶ
 ἄνδρον ἔχοντας καὶ τούτῃ¹⁾ (φωμὲν δὴ τοὺς
 μακτευτὰς καὶ σκρινιαροὺς αὐτοῦς) καὶ τὴν πᾶσαν
 τοῦσάν καὶ τὴν διοίκησιν τοῦ πράγματος ἔχειν,
 καὶ πάντα τὸν κανόνα ταῖς τραπέζαις ταῖς σαῖς ἐκ
 τῶν εἰρημένων διαφερόντων πόλεων τε καὶ ἐπαρχιῶν
 καὶ τόπων, ἐκπέμπειν ταῖς τραπέζαις τῆς σῆς ὑπερ-
 ῆς, τῇ γενικῇ τῇ τε ἰδικῇ, καὶ τοῖς ἄλλοις ἐπι-
 δομα, οἷς ἂν αὐτοὺς διατυπώσεται.

Καθ. ια'.

Ἡμεῖς δὲ θεοπίστοι, ἀνάγκη ἔχειν τὸν περι-
 λεπτὸν αὐγουσταλίον καὶ ἐπαμύνειν τοῖς τε παρὰ
 τοῦ σοῦ θρόνου στελλομένοις εἰς τοῦτο, καὶ τοῖς
 μακτευταῖς, καὶ σκρινιαροῖς, ἧτοι τῷ πληροῦντι
 αὐτῶν τόπον ἐπὶ ταῖς ἐξπραξίαις ταῖς θροῦσαις
 ὑποῦς καὶ εἰς τὴν γενικὴν καὶ ἰδικὴν ἀναφερομέ-
 νων τραπέζαν. §. α'. Εἰ δὲ τινα συμβαίη τῶν ἐκ
 τῶν εἰρημένων χωρῶν ἀγνωμονεῖν περὶ τὸ δημό-
 σιον, καὶ τινα ταραχὴν προκαθεῖν ποιεῖν, ἵνα δια-
 ὑγοῖεν τὴν ἐξπραξίαν, θεοπίστοι ἀδειαν ἔχειν τὸν
 μακτευτῆν, ἧτοι τοὺς σκρινιαροὺς, ἧτοι τὸν ἐπι-
 νόμω τὴν τάξιν αὐτῶν, ὅπλα ταῦτα καθοστῶν τῷ
 ἐγαλοπρεπεστάτῳ αὐγουσταλίῳ, τὸν δὲ οἰκίῳ κιν-
 ῶν καὶ τῆς πειδόμενης αὐτῷ τάξεως κατανοχά-
 νων τοὺς στρατιωτὰς ἀμύνειν τῷ πράγματι, καὶ
 ὑπερῆσαι τοὺς ἀγνωμονοῦντας, καὶ ἀπαιτεῖν τὰ ταῖς
 τραπέζαις ὀφειλόμενα, ὥστε διὰ τῆς πολιτικῆς
 τε τῆς στρατιωτικῆς χειρὸς ταῦτα ἀνυόμενα ἀνυ-
 λῶθροτον ἔχειν τὴν ἐξπραξίαν, τὴν τε ἐπὶ τὴν μεγί-
 νων ταύτην πόλιν εἰσφορᾶν. Εἰδόντων τῶν λαμπρο-
 τῶν τριβούνων, τῶν τε ἀνδρειοτάτων στρατιωτῶν,
 καὶ μάλιστα τῶν ἐν αὐτοῖς πρωτεόντων, δι, τοῦτου
 βαδμηθείαν, καὶ μὴ προσκευασούσιν αὐτοὺς
 ἀποσθῆσθαι πράξαι, ὅπλα εἰρηκαμεν, καὶ περὶ τῶν
 τήσεων κινδυνεύουσι. Παρακαταγεδήσονται γὰρ
 οὐκ ἀπὸ τῆς παρὰ τοῦ καιρὸν αὐγουσταλλίου, καὶ
 ἀποσθῆσθαι ταῖς σαῖς τραπέζαις οἰκίῳ κιν-
 ῶν, καὶ δήμευσι ὑποστήσονται οἱ τε λαμπρότα-
 μοι αὐτῶν τριβούνοι, καὶ οἱ ἐν αὐτοῖς πρωτεοντες
 ἄλλοι καὶ κεφαλικὴν τιμωρίαν εὐλαβεῖσθωσαν), καὶ
 πᾶν τᾶγμα μεταστῶν ἐκ τῆς χώρας ἐν τοῖς πο-
 τῶν τοῦ Ἰστροῦ ἧτοι Δανουβίου ποταμοῦ τόποις
 τεταθῆσεται, τοῖς ἐκείσιν λιμναῖς τῆς παραφυλακῆς
 ἕκα προσκωπετήσων. §. β'. Αὐτοὶ τε οἱ πρὸς τὸ
 δημόσιον ἀγνωμονήσαντες, καὶ τὴν τοιαύτην ἀναγ-
 λῶν²⁾ ἀναμείναντες δήμευσι τε καὶ ἐξορίας
 ἀποσθῆσθαι διηγεῖν, τῇ Σεβαστουπολίτῳ καὶ
 ἰτυοῦντων, ἧπερ ἔστιν ἐπὶ ἐλαχέτου τῆς * τοῦ
 ὑπέλθοντος Πόντου, κατοικήσαντες. Τὴν δὲ αὐτὴν
 καὶ ὁμοίαν φροντίδα τῷ περιβλεπτῷ αὐγουσταλίῳ
 ἐπιτεθεῖν, καὶ προφάσει τῶν largitionalicῶν τίλων
 καὶ πάντων τῶν προσκλήτων εἰς τὰς θείας ἡμῶν λαργι-
 ῶνας, ἀνυόμενων παρ' αὐτοῦ καὶ τῆς αὐτοῦ τάξεως
 καὶ κατὰ τὴν Ἀλεξανδρέων αὐτῆν, εἴτε καὶ Ἀλυπύτου
 φροτίδας. Καὶ γὰρ τοῦτων ἡμῶν αὐτῆ καθέστηκα
 φροτίς, καὶ προσήκον ἔστιν αὐτῶν τε καὶ τὴν αὐ-
 τῶν τάξιν κινδύνῳ οἰκίῳ προνοεῖν τῆς ἐξπραξείας
 τῶν

facultates ipsorum huiusmodi exactionibus, ut poena-
 rum metu nihil eiusmodi committatur, neque quis poe-
 nam effugiat, priusquam omne debitum persolutum sit.

§. 4. Si quis vero ex iisdem civitatibus locisve
 in ius vocatum exemerit, aut exactioni impedimento
 sit, oportet et hunc, in quantum exemptus tenebatur,
 obnoxium esse, et exactionem cum heredibus et succes-
 soribus suis et in bonis suis sustinere. Verum si ipsi,
 quibus, ut dictum est, omne periculum incumbit (tra-
 ctatoribus nempe et scriuariis), etiam omnem potesta-
 tem et procuracionem rei habeant, totumque canonem,
 qui ex dictis civitatibus, et provinciis, et locis mensis
 tuis deputatus est, ad mensas tuae excellentiae, cum
 publicam tum privatam, emittant, et quibus tu dari
 constitueris, tradant.

CAP. XI.

Atque sancimus nos, necessitatem habere specta-
 bilem praefectum augustalem etiam adiuvandi eos, qui
 a solo tuo ad hoc mittuntur, et tractatoribus, et
 scriuariis, sive qui ipsorum locum suppleant, in
 exactionibus ipsos respicientibus, et in publicam et
 privatam mensam inferendorum.

§. 1. Si quem vero ex dictis locis in fiscum im-
 probum esse, atque, ut exactionem effugiat, tumultum
 excitare contingat, iubemus, licentiam esse tractatori,
 sive scriuariis, sive qui illorum locum obtinent, haec
 magnificentissimo praefecto augustali manifesta faci-
 endi, qui suo cohortisque sibi parentis periculo mi-
 lites succurrere rei et comprehendere improbos, et quae
 mensis debentur, exigere cogat, ut haec per civilem
 militaremque manum adiuta, sine dilatione exactionem
 et in magnam hanc urbem illationem accipiant. Sciant
 autem clarissimi tribuni, fortissimique milites, et maxime
 qui inter illos principatum obtinent, si hoc neglexerint,
 neque ipsi omnia, quae diximus, fieri procurarint, de
 anonis etiam se periclitaturos esse. Retinebuntur
 enim eae a praefecto pro tempore augustali, et ipsius
 periculo mensis tuis inferentur, et donorum publicatio-
 nem sustinebunt tam clarissimi ipsorum tribuni, quam
 qui inter ipsos primas tenent (qui sane et capitale
 supplicium metuant), et universum agmen e provincia
 molim ultra Istram flumen sive Danubium transferen-
 tur, ut in illorum locorum limitibus custodiae causa
 perseveret.

§. 2. Illi vero, qui in fiscum improbi fuerint,
 atque istiusmodi necessitatem exspectaverint, publica-
 tionem ac perpetuum exsilium Sebastiam et in Pityusum,
 quae in extremis Kuxias Ponti finibus est, deportati
 sustinebunt. Eandem vero similemque curam specta-
 bili praefecto augustali imponimus et occasione largi-
 tionalium titularum, et omnium, quae ad sacras nos-
 tras largitiones pertinent, quae ab ipso atque eius
 cohorte sive ex Alexandria ipsa, sive per utramque
 Aegyptum debet expediri. Etenim harum etiam ead-
 em a nobis cura est, et convenientis est, ut ipse eius-
 que cohors suo periculo largitionum tributorum,
 omniumque causarum ad sacras nostras largitiones
 pertinentium exactionem curet, ut huiusmodi publicae
 illationes, quae sacris nostris thesauris applicantur,
 sub

¹⁾ Atyl. deletit καὶ τούτῳ; magis credo corruptum id esse ex ἐν τούτῳ vel κατὰ τοῦτο. — ²⁾ Atyl. deletit ἀνάγκη.

των τὸ τοῦ πράγματος ἀπαραιτήτων, καὶ γινώσκόντων, ὡς ὑπὸ τὴν ἐσχάτην ἔσονται τιμωρίαν, οὐ μόνον εἰ τι κακούργησιν, ἀλλὰ καὶ εἰ τινα περινοίαν περὶ τὸ πρᾶγμα πράξωσιν.

Κεφ. ιε.

Καίτινο δὲ ἀνερχθὲν ἡμῖν παρὰ τῆς σῆς ὑπεροχῆς δεῖν ψήθημεν ἐγγράφαι τῷδε τῷ νόμῳ. Ἄπαν γὰρ ἀνερευωμένη ἡ σὴ ἐνδοξότης κατὰ τὴν εἰρημένην τῶν Ἀλεξανδρέων πόλιν, εὐρεν ἐν τῇ πυκτῇ τῇ ἐπὶ τῶν χρόνων Ἀναστασίου τοῦ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως, ἦν ἡ Μαριανὸς δὲ τῆς ἐνδοξου ἐπ' αὐτῷ τὰ πρᾶγματα ἐπραίε, καταστήσας δημοσίαν πυκτῇ, Πτομαῶνος τηλικαῦτα τῶν δημοσίων τῆς Ἀλεξανδρέων προσιδίως κατὰ τὸ τοῦ βλινδικος σχῆμα. Ἐν τῇ πυκτῇ ἀπεγράψατο τὸν τοῦ ἐξαγωγίου τίτλον ἐκφέροντα διαφόροις αἰτίαις χιλίους χρυσοῦς οὕτως τετρακοσίους μὲν ἐννενηκόντα δύο χρυσοῦς τοῖς δημοσίοις βαλανείοις τῆς αὐτῆς πόλεως, τετρακοσίους δὲ ἐνεκαδέκα τῷ καλούμενῳ ἀντικανθάρῳ, καὶ πεντακοσίους πεντηκοντα ὀκτῶ χρυσοῦς πρὸς τῷ ἡμισί τῷ ἀποδέκτη τῶν ναύλων, ὡς εἶναι τὸ ἀπογεγραμμένον ἐν χιλίοις τετρακοσίοις ἐξήκοντα ἐννεα χρυσοῦς. γενέσθαι δευτέρον καὶ περιποίησιν παρὰ τῶν πολιτευομένων τῇ αὐτῇ αἰτίᾳ τοῦ ἐξαγωγίου νν. ρ'. τὸν δὲ κατὰ καιρὸν ἀνυποστάλιον τριακοσίους εἰκοσι χρυσοῦς κομίζεσθαι ὑπὲρ πώλων τριακόντα ἕξ. ὡσαύτως παρέχειν ¹⁾ τῇ ἱπποδρομίᾳ τῆς εἰρημένης τῶν Ἀλεξανδρέων πόλεως, καὶ τοῦτο τὸ σχῆμα εἶναι οὐ μόνον τοῦ Στρατηγίου τοῦ ἐνδοξοτάτου ἀρχῆς, ἀλλὰ καὶ μέχρι τῆς δευτέρας ἐπινεμήσεως τοῦ παρρηχότου κυκλου, τῆς πρὸ ἐτῶν πενταδέκα. ἕξ ἐκείνων δὲ τινῶν μὲν ἡραθμιά, τινῶν δὲ κακούργια, τῶν δὲ πλείστων κλοπῇ τὸ πρᾶγμα κατὰ μικρὸν ἐλαττωθῆναι, καὶ ἀπιστερηθῆναι. καὶ τὸ δημόσια βαλανεῖα τῆς τῶν τετρακοσίων ἐννενηκόντα δύο νν. ποσότητος, καὶ τὰ ναῦλα τῆς τῶν πεντακοσίων πεντηκοντα ὀκτῶ ἡμισίως νομισμάτων εἰσφορᾶς προφάσει αὐτοῖς δοδίσσης ἕξ τοῖς τινᾶς τοῦτο μὲν ἐκ τῆς αὐλῆς, τοῦτο δὲ ἐκ τῶν θρόνων τῶν αὐτῶν ἕθειαν ἑαυτοῖς κατασκευάσαι, καὶ προῖκα ἐκφέρειν κεράμιους τῆς εἰρημένης τῶν Ἀλεξανδρέων πόλεως, καὶ ἕτερα εἶδη, ἀπερ ὑπόκειται τῷ τοιοῦτῳ τέλει, καὶ οὕτως ἐλαττωθῆναι κατὰ μικρὸν τὴν εἰρημένην πόλιν.

Κεφ. ιε'.

Ἀποδεχόμεθα τοίνυν τὴν σὴν ὑπεροχὴν ²⁾ καὶ τοῦτοις ἐπιστάσαν θεσπιζομεν, μήτε τῶν πεπορισμένων τιῶν παντελῶς τοιοῦτον δεῖον ἀρχικόν ³⁾ ὑπὸν ὄφελός τι μάθεσθάναι, ἀλλὰ πάντας ἐπιγιγνώσκων τοῦτο, δὲ μέχρι τῶν χρόνων Στρατηγίου τοῦ ἐνδοξοτάτου ἐδίδουσαν, μηδὲ τὸν περιβλεπτον ἀνυποστάλιον πλείονα διαπάνην τινὰ ποιεῖν παρὰ τὴν ἐμπροσθεν καὶ ἐπὶ τῶν χρόνων Στρατηγίου τοῦ ἐνδοξοτάτου πολιτευομένην, μηδὲ κατὰ καινοτομίαν τινὰ προσάψασθαι τῶν τελῶν ἐκείνων, καὶ αὐτῷ ἐκδικεῖν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀρχαῖον φυλαχθῆναι σχῆμα τὸ μέχρι Στρατηγίου τοῦ ἐνδοξοτάτου καὶ αὐτοῦ. μήτε φιλονεικίας ἀφορμὴν δοθῆναι τῷ τε κατὰ καιρὸν ἀνυποστάλιῳ, καὶ τὸν μὲν, ὡς οὐ λέβοι λέγειν, τὸν δὲ ὡς ἕλιπτον λάβοι, ἀλλ' ἐκ τῆς ὅλης ποσότητος τῶν χιλίων ὀτακοσίων ὀγδοήκοντα ἐννεα νομισμάτων κομίζεσθῆναι τριακοσίους ἐξήκοντα ἐννεα χρυσοῦς. Βουλόμεθα γὰρ καὶ τι φιλανθρωπότερον τῆς ἀκριβείας πράξαι, καὶ διὰ τὴν τοῦ κατὰ καιρὸν ἀνυποστάλιου συγχρότησιν ἄλλους χιλίους πεντακοσίους εἰκοσι χρυσοῦς μόνους ἐκ τοῦ τίτλου εἰσφέρεισθαι, ἕξ ὧν τοὺς τριακοσίους εἰκοσι χρυσοῦς ἑαυτῷ

non solum si quid hac in re dolose fecerint, verum etiam si quum machinationem in ea re admiserint.

CAP. XV.

Illud vero etiam ad excellentia tua nobis videtur in hac lege inscribendum esse duximus. Gloria tua, quum in dicta civitate Alexandria omnia prosecraretur, invenit in tabula, quae temporibus Anastasii piaae memoriae confecta fuit, quando Marius gloriosae memoriae sub ipso res administrabat, existisse tabulam publicam, cum vindicia in modum Ptolomae fiscalibus Alexandrinis praeesset. Qua in tabula descriptus erat rerum exportandarum titulus, qui diversis causis mille aureos ita expensas ferret: trecentum quidem nonaginta duos publicis eiusdem civitatis balneis, quadringentos autem et undeviginti anticantibus, qui dicitur, et quingentos quinquaginta octo auream dimidio portitorum susceptoris, ut descripta summa in mille quadringentos sexaginta novem cum exurgat. Deinde vero ab iis, qui republicam administrant, in eandem rerum exportandarum causam aureos centum perceptos esse, praefectum autem pro tempore augustalem pro triginta sex pallis equis trecentos et viginti aureos accepisse, tantum praeter dictae Alexandriae civitatis, quae tribus habet, atque hanc quidem formam esse non solum magistratum illustriissimi Strategii, verum etiam usque ad ultimum indictionem praeteriti circuli, quae fuit ante annos quindecim, durasse. Ex eo autem tempore quorundam negligentia, aliorum autem dolo, plurimum uti furto eam rem paulatim imminutam esse, atque pruari et publica balnea quadringentorum nonaginta duorum aureorum summa, et portoria quingentis quinquaginta octo et semis aureorum immissione illis data inde, quod nonnulli partim ex eulis, partim ex solis tuis facultate sibi perarant, diu gratis et dolia civitate Alexandriae regulas aliarum species, quae istiusmodi tributo obnoxiae sunt, exportandi, atque ita quidem memoratam civitatem paulatim esse extenuatam.

CAP. XVI.

Excellentiam itaque tuam et in hac animo intendentem amplexi sancimus, nec aliquibus istiusmodi omnino sacram principalem formam data quidquam utilitatis afferre, se omnes agnoscere id, quod usque ad illustriissimi Strategii tempora dederunt; nec etiam spectabilem praefectum augustalem maiores tantum facere, quam antea et temporibus illustriissimi Strategii fieri soliti sunt, neque novo aliquo commento tributa illa attingere, sibi vindicare, sed veterem formam, quae usque ad Strategium illustriissimum illum et ipsum obtinuit, custodiri, nec pro temporis augustali contentione occasionem dari, ut hic, nihil accepisse, ille vero, minus se cepisse, dicat, sed ex iudicis summa mille octingentorum octoginta et novem aureorum aureos trecentos sexaginta novem relevari. Felix enim benignius quam exactus agere, et ad collectionem praefecti pro tempore augustalis alios mille quingentos et viginti aureos solos ex titulo inferri, ex quo aureos trecentos illos et viginti aureos alii imputat spectabilis augustalis occasione triginti sex pullorum, quos ex antiqua consuetudine Alexandrinis equestribus ludis suppeditare tenetur, spectabilis praefecti

¹⁾ οὗς αὐτὸς παρέχει bene emend. Rob. Schneider, cf. cap. 16. An. — ²⁾ ἄγχι; υποχρὴν Strieg — ³⁾ δεῖον ἢ ἀρχικόν recte emend. Rob. Schneider.

ἐαυτῷ λογιεῖται ὁ περιβλεπτός αὐγουστάλιος προφάσει τῶν τριακοντα ἕξ πώλων ¹⁾, οὓς ἀνάγκη παρασχέειν αὐτῷ ἐπὶ τῇ ἱπποδρομίᾳ τῆς Ἀλεξανδρέων κατὰ τὸ ἀνωθεν κρατοῦν ἔτος, τοὺς δὲ ὑπολοίπους χιλίους διακοσμούς καταλογίζεσθαι αὐτῷ εἰς τὰς αἰτήσεις τὰς ἑαυτοῦ, οὕτως τε τὸ πρᾶγμα εὐλόγηται εἶναι, καὶ τὴν ἀρχαίαν φιλατίον ἔδδον, καὶ μηδὲν παντελῶς ἄδειαν κακουργίας παρεχόμενον. Τῇ γὰρ τῶν δημοσίων βαλανείων ἔγκαισει, καὶ τῷ ἀνικανθάφῃ, καὶ τοῖς δημοσίοις ναύλοις ἕξ ἑτέρων αἰτίων ἀπογραφή τῷδε τῷ θεῷ νόμῳ δηλοῦται.

Κεφ. ιζ΄.

Ἐπειδὴ δὲ τὸν Μαριώτην υπεθῆκαμεν τῷ Λιβυκῷ κλίματι, καὶ εἰκὸς τινὰς τῶν ἐκ τῆς Ἀλεξανδρέων ἐπὶ δημοτικαῖς στάσεσι ἀλικομένων φεύγειν ἐκείσε, διαδιδράσκοντας τὰς ἐπαγομένης αὐτοῦ παρὰ τοῦ περιβλεπτοῦ αὐγουσταλλοῦ ποινάς, δεσπίζομεν, ἄδειαν εἶναι τῷ κατὰ καιρὸν περιβλεπτῷ αὐγουσταλλῷ στέλλειν ἐκείσε ἐπὶ ταύτῃ καὶ μόνῃ τῇ αἰτίᾳ κομμενταρίσιον μετὰ δημοσίας ἐπιστολῆς γινόμενον πρὸς τὸν ἐφεξῆς τὸν τόπον τοῦ λαμπροτάτου ἀρχοντος τῆς Λιβύων ἐπαρχίας, ὡς τε καὶ συνέχειν αὐτοῦ, καὶ παραδιδόναι διὰ τῶν ὑφ' ἐαυτὸν ταξιωτῶν τε καὶ στρατιωτῶν, ἵνα μηδεὶς τῶν δημοσίων θορύβους κατὰ τὴν Ἀλεξανδρέων ποιούτων ἐκείσε διαδιδράσκει, καὶ τὰς τοῦ περιβλεπτοῦ αὐγουσταλλοῦ διαφεύγει ποινάς, πρὸς τῷ καὶ αὐτῷ τῷ τοῖς ἐκείσε μέρεσιν ἐφροσῶται ἄδειαν εἶναι, εἰ τινὰς εὐροῖ τοιοῦτους, καὶ συνέχειν, καὶ κολάζειν, καὶ κοινῶς τὴν χεῖρα ἐλευθεροῦν αὐτοῦ ²⁾. Ἐπὶ τοῦτοις τόποις τὴν εἰρημὴν ἀρχὴν ὄρσομεν, καὶ συνιστάμεν ταῦτα πράξουσιν, ἕπειρ ἐν τῷδε τῷ νόμῳ διορίσαμεν. Ἔσται γὰρ οὕτως καὶ αὐτάρκης ἡ φροντίς τῷ πράγματι, καὶ πανταχόθεν περισταλμένη καὶ διευκρινηθεῖσα, καὶ μηδέμιαν παρέχουσα τοῖς βουλομένοις συγχύσεως καὶ κλοπῆς ἀφορμῆν.

Κεφ. ιη΄.

Ἐνεῦθεν ἡμᾶς καλεῖ ἡ τοῦ Λιβυκοῦ λιμιτοῦ φροντίς, ἣν περ ἐπὶ τοῦ Παρτονίου Ἰδρυάμεθα, δόντες αὐτῷ καὶ στρατιωτικὴν χεῖρα τῶν καὶ ἐκεῖνα βαρβάρων ἀρχουσιν. Βουλόμεθα γὰρ καὶ τὸν Λιβυκῆς περιβλεπτοῦ δοῦκα Ἰδρυάμεθα μὲν, ὡς ἔρηται, κατὰ τὸ Παρτονίον καὶ τὰς ὑποεταγμένας αὐτῷ πόλεις, ἐν αἷς ἔσονται ὑπ' αὐτὸν στρατιωτικαῖς ταῖς αὐτοῦ κελύσειν ὑπηρετούμενοι, λήψεται δὲ καὶ αὐτὸς τὰς ἀφωρισμένας αὐτῷ αἰτήσεις, ὑπὲρ μὲν τῶν ἐν εἰδῆι ἀνόντων ἑνενηκοντα, καὶ καπίτων ἑκατὸν ἑκοσι νομίσματα χίλια πέντε τέταρτον, ὑπὲρ δὲ τῶν ἐν χρυσῷ ἀνόντων πεντήκοντα, καὶ καπίτων πενήκοντα, νομίσματα τετρακόσια, καὶ πρὸς γὰρ ἡ πευδομένη τάξις αὐτῷ νομίσματα ρη΄, καὶ οἱ στρατιῶται γὰρ μὴν, τοῦτέστιν οἱ ἐκ τούτων Λιβύων Ἰουστινιανῶν, καὶ παρὰ τινῶν τῶν Ἰουστινιανῶν τῶν ἰαγμάτων ἀφωρισμένων τοῖς εἰρημίοις τόποις, τὰς οὐκ αἰτήσεις, καθάπερ αὐτοῖς ἔφρισε τῷ δημοσίῳ, λήψονται, δῆλον δὲ, διὰ καὶ ἅπαντα τὰ σολέμνια τὰ ἐν ταῖς πόλεσι ταῖς αὐτῶν ἐπιδοθήσεται, καθάπερ καὶ μέχρι νῦν ἐπεδίδοτο. Ὁμοίως δὲ καὶ ὁ ἐπιχωρῖος ἀρχὼν καὶ ἡ πευδομένη τάξις αὐτῷ τὰς οὐκ αἰτήσεις ἔδουσι αἰτήσεις. §. α'. Ἄλλ' ἐπιδήσειν οὐκ ἔστιν ἅπαντα ταύτην συλλογίσασθαι τὴν θαπάνην, εἰ μὴν αὐτάρκης εἴη ἢ ἐκ τῶν τόπων τῶν ὑπ' αὐτὸν ἐταγμένων ἦτοι τῆς Λιβύων ἐπαρχίας εἰςκομδῆ, διὰ τοῦτο ἀναγκαῖον φηθήμεν προσδεῖναι αὐτῷ καὶ τὸν καλούμενον Μαριώτην, καὶ τὴν Μενελαίτην πόλιν, ἧτις πρὸ τῆς Αἰγυπτίων ἐπαρχίας ἔστιν.

fectus augustalis sibi imputabit, reliquos vero mille ducentos aureos eidem in annonas ipsius imputari, ita vero rem facilem esse, pristina ratione servata, et nulli prorsus improbitatis occasione data. De publicarum autem balnearum calefactione, et anticaniharo, et publicis portoriis ex aliis causis descriptio in hac sacra lege instituetur.

CAP. XVII.

Quoniam vero Mareotidem Libyco tractui subiectus, et fortasse nonnulli ex Alexandrina civitate in popularibus seditionibus deprehensi illuc fugiant, quo tibi inferendas a spectabili praefecto augustali poenas evitent, sancimus facultatem esse pro tempore spectabili augustali mittendi illuc ob hanc causam et solam commentariensem, cum litteris publicis ad eum, qui clarioribus provinciae Libyae praesidis locum obtinet, datis, ut illos et comprehendat, et per cohortes militares, qui sub ipso sunt, tradat, ne quisquam eorum, qui Alexandriae publicos tumultus moverint, illuc confugiat, et spectabili praefecti augustalis poenas evitet. Insuper et illi ipsi, qui istis partibus praesent, facultas erit, ut, si quos tales inveniat, eos et comprehendat, et castiget, atque publice manu liberet eos. In his itaque dictum magistratum circumscribimus, et ut ea faciat institutus, quae hac lege descriptimus. Sic enim et cura ipsi rei sufficiens erit, et undique constituta et bene ordinata, nullamque ad confusionem futuramque propensis maleficii occasionem praebit.

CAP. XVIII.

Hinc nos cura Libycorum limitum vocat, quos ad Paratonium constitimus, dantes ei etiam militarem manum, quae in illis locis barbaros compescat. Voluntas enim, spectabilem etiam Libyae ducem castra quidem obtinere, ut dictum est, per Paratonium et per subiectas illi civitates, in quibus constituti sub ipso erant milites, qui ipsius iussu obsequantur, percipiet autem et ipse deputata ipsi emolumenta, pro annonis quidem in speciebus nonaginta, et pro capitibus centum et viginti aureos supra mille quinque et quadrantes, pro annonis autem in auro quinquaginta, et pro capitibus aureos quadringentos, et insuper quae ei paret cohors aureos centum octoginta septem; et milites, id est ex his Libybus Iustinianeis, et qui apud aliquam Iustinianearum cohortium dictis locis assignatarum sunt, suas annonas, quemadmodum republica ipsi constituit, percipiet; manifestum autem est, et omnia solennia in civitatibus earum constituta eis danda esse, quemadmodum hactenus data sunt. Similiter vero et provincialis magistratus, et parens ipsi cohors suas annonas habebunt.

§. 1. Verum quoniam, si quis omnes hosce sumtus computet, non sufficiens foret ex locis ipsi subiectis sive ex Libyrum provincia illatio, idcirco necessarium esse diximus, ut etiam Mareotidem, quae dicitur, et Menelaitam urbem, quae ante Aegyptiacam provinciam sita est, ipsi adiceremus. Nec enim aliter efficere possit, ut e publico militibus sub ipso consti-

¹⁾ Aegy.; πυλώνων Serling. — ²⁾ Haec verba valde corrupta sunt.

οὐδὲ γὰρ ἄλλως ἰσχυροῖσι τοῖς στρατιωταῖς τοῖς ἐπ' αὐτὸν τεταγμένοις ἐκ τοῦ δημοσίου παρασκευάζειν χορηγεῖσθαι, ἕπερ ἐξέρωθεν τὰ τῆς δόσεως ἤρηται, καὶ ὑφ' ἑτέρων ἀρχοντα τελούσῃ, καὶ μυρία ἐντεῦθεν ἀνασιήσονται φρονίδες καὶ ταρχαλὴ ἐκ τῆς διαφορᾶς τῶν ἀρχόντων. Ἄλλ' αὐτὸς μὲν ἄρξει τῶν εἰρημένων τόπων, αὐτὸς δὲ κινδύνησθαι οὐκ ἐπιθυμῶν, καὶ ἢ περὶ φρονίᾳ σοὶ τάξις, καὶ ὁ πολιτικὸς ἀρχὼν ἅμα τῇ οὐκ ἐπιθυμῶν τάξει καὶ εἰσπραξέουσι καὶ ἐπιδίδουσι τὸ συναγόμενον τοῖς τε στρατιωταῖς καὶ ἑαυτοῖς, ὥστε καὶ τὰς δαπάνας αὐτῶν καὶ τὰς σιτήσεις ἐντεῦθεν γίνεσθαι, οὐκ ἐπιθυμῶν τῆς εἰσπραξέως αὐτῶν γινόμενης.

Κεφ. ιδ'.

Ὅπως δὲ ἂν μὴδὲ ἐνταῦθα δόσημεν τὴν τεχνάσειν, μὴδὲ πλεονα δαπάνην βούλεσθαι ποιεῖν, ἢ ἐλάττωνα λέγειν τὴν εἰσκομιδὴν, καὶ τοῦτο διοικουμενοῖς προσηκόντως, τῆ ὑποκειμένη ἀπογραφῇ ἰσῶς τῶν δειφῶ νόμῳ σαφῆς γενομένης, δηλωσαντες πόσος μὲν ἔστιν ὁ πανῶν, ὅσοσος ¹⁾ ὁ ἀνήκων ἐκ τὸ δικαιοσύνη τῆς σῆς ὑπὸ ἀρχῆς, καὶ ἐκ τῶν εἰρημένων ἐπαρχῶν τε καὶ τῶν εἰσπραξιμένων, ἐκ τῆς Λιβύης αὐτῆς, καὶ τοῦ Μαρεώτου, καὶ τοῦ Μεμελαίτου τῆς πόλεως, πόσα δὲ τὰ δαπανήματα, ἕπερ προσήκον ἔστιν ἐντεῦθεν γίνεσθαι περὶ τε ἀρχοντας, καὶ τὰς τάξεις, καὶ τὰ σολέμνια, περὶ τε τὴν τροφὴν τῶν καθ' ὅπως ἀπογραφῶν στρατιωτῶν. Τοῦ περιβλεπτοῦ ἀρχοντοῦ ἀπογραφῶν παντελῶς οὐδεμίαν ἔχοντος μετουσίαν, οὐδὲ τῆς αὐτοῦ τάξεως πρὸς τὸν εἰρημένον δοῦκα, καὶ ²⁾ τὰς ὑποκειμένης αὐτῷ ἐπαρχίας τε, καὶ πόλεως, καὶ τόπου, οὐδὲ ἄλλου τῶν ἐπιχωρίων ἀρχοντος τινός, ἀλλὰ αὐτοῦ τοῦ περιβλεπτοῦ δοῦκος καὶ τοῦ τῶν ³⁾ Λιβύης πολιτικὸς ἀρχοντος ἔχοντος πᾶσαν ἔξουσίαν τοῖς ⁴⁾ εἰρημένοις ἵσῶς χρημάτων τε ἔντα, καὶ ἐγκλημάτων, καὶ δημοσίων εἰσπραξέων, ὥστε μένοι τὰ ἐπὶ ⁵⁾ Λιβύης ὑποκείσθαι τῷ περιβλεπτοῦ δοῦκί, καὶ πάντας τοὺς τὰς αὐτὰς χώρας οἰκουμένης κτήτορας, ἐφ' οἷς κτήματα, καὶ τοὺς τούτων οἰκιστάς. εἰ γὰρ καὶ ἐν ἄλλαις ἐπαρχίαις οἰκοῦσι, κτήματα δὲ ὑπὸ τῆς εἰρημένης πόλεως ἢ τόπου, οἷς ἐφέστηκεν ὁ περιβλεπτοῦ δοῦξ, καὶ τοὺς ὁμοίως ἐπὶ ταῖς δημοσίαις εἰσπραξέωσι ὑποκείσθαι αὐτῷ βουλευόμεθα, ὡς παρῶσιν ἔχειν καὶ ἐκπέμπειν (πρὸς ⁶⁾ αὐτοὺς, καὶ ἀπαιτεῖν, καὶ πάντας πραιτεῖν, ὅποσα ὁ τῆς εἰσπραξέως βούλεται τρόπος.

Κεφ. ιε'.

Ἐπειδὴ δὲ καὶ αἱ θεῖαι ἡμῶν λαργιτικῶν ἐκ τῶν ἐπαρχῶν τούτων καὶ τῶν τῶν ὑπακουόντων τῷ εἰρημένῳ τοῦ Λιβυκοῦ λιμιτοῦ δοῦκοῦ ¹⁾ τινὰ κομίζονται, ἡμεῖς δὲ τὴν ἴσην καὶ ὁμοίαν καὶ ἐπ' αὐτοῖς φρονίδια ποιούμεθα, θεσιπίζομεν, τὸν εἰρημένον τῆς Λιβύης καὶ τοῦ Μαρεώτου καὶ τοῦ Μεμελαίτου τῆς πόλεως (καὶ ταῦτα γὰρ ²⁾ αὐτῷ προσεδήκαμεν) τὸν περιβλεπτοῦ δοῦκα, καὶ τὸν τῆς ἐπαρχίας ἀρχοντα, καὶ τὴν αὐτῷ πειδομένην τῆσιν κινδύνησθαι τὴν τῶν λαργιτικῶν χρημάτων εἰσπραξέωσι ποιεῖσθαι τῶν ἐκ πάντων τῶν εἰρημένων τόπων ὑπερβολῶν, ὥστε κατὰ μῆδεμῶν ἐλλείψιν ταῦτα κατ' ἕκαστον ἔτος εἰσπραττεσθαι, καὶ ἐκπέμπειν παρ' αὐτῶν ἐπὶ τὴν Ἀλεξανδρίαν, καὶ παραδίδουσθαι τῷ κατὰ κειρὸν ἐκ τῶν καθ' ὅπως ἀπογραφῶν ἐπιτροπομένων, τὴν τοῦ πραιποσίτου πληροῦν ἔχειος χρεῖαν. ἐκπέμπειν τε αὐτοῖς, εἰδόμενος ³⁾, ὡς ἐκ τῶν αὐτῶν ἐλεύσεται κινδύνησθαι, τούτῳ τοῦ τε ἀπὸ δοῦκος, τοῦ τε ἀρχοντος, τῶν τε πειδομένων αὐτοῖς τάξεων, εἰ μὴ τούτων πᾶσι προνοήσῃ τρέποις.

utis salarium suppeditetur, si danda aliunde peteant, ac sub alio magistratu contribuantur et insu-merae hinc ex diversitate magistratum sollicitudine atque tumultus essent exorturi. Atque ille quidem dictis locis praerit, tu vero proprio periculo, tibi que parens cohors, et civilis magistratus una cum sua cohorte et exactionem perficitis, et quod collegerris militibus vobisque ipsis distribuetis, ut ipsorum et sumtus et annonae hinc conficiantur, proprio periculo exactione illorum facienda.

CAP. XIX.

Ne vero inde cuiquam machinandi, et maiores sumtus faciendi, aut minorem illationem dicendi occasionem demus, hoc etiam convenienter constituentes prae subiectam huic sacrae legi descriptionem praedictae constituimus, et manifestum fecimus, quantum quidem est canon, qui tribunali tuae excellentiae competat, et ex dictis provinciis locisque, et ex Libya ipsa, et Mareotide, et Memelaita civitate inferatur, quantum vero expensae, quas ibi circa magistratus, et cohortes, et solennia, et devotorum militum alimoniam fieri convenit. Spectabilis autem praefectus angustali nullam communionem habeat, nec eius cohors, cum dicto duce et subiectis ipsi provinciis, et civitatibus, et locis, neque alius quis provincialis magistratus, sed ipse spectabilis dux, et civilis Libyae magistratus in dictis locis in pecuniarius et criminalibus causis, et in publicis exactionibus omnem potestatem obtinebit, ut tamen quaecumque in Libya sunt, et omnes, qui illa loca habitant possessores in amia possessionibus, et harum incolae, spectabili duci subiecti sint. Et si enim in aliis provinciis habitent, possideant autem in dictis civitatibus aut locis, quibus spectabilis dux praerit, similiter etiam hos in publicis exactionibus ipsi subici volumus, ut potestatem habeat, et ad ipsos mittendi, et exigendi, et omnia, quae exactionis ratio postulat, faciendi.

CAP. XX.

Quoniam vero etiam sacrae nostrae largitiones ex his provinciis atque locis, quae dicto Libycorum limitum duci parent, nonnulla recipiunt, nos vero aequalem atque similem illis curam impendimus, et curibus, dictum Libyae, et Mareotidis, Memelaitaeque urbis (etiam haec illi adiecitimus) spectabilem ducem, et provincias praesidem, et obsecundantem ipsi cohortem suo periculo largitionum pecuniarum, quae ex omnibus dictis debentur locis, exactionem facere, ut ut haec citra ullum defectum quotannis exigantur, et ab ipsis Alexandriae emittantur, et tradi ei, cui pro tempore ex devotis palatinis, ut illic praepositi officium adimplent, commissum fuerit, ipsis autem auxilium ferat, solens in idem periculum se incurere, si est semper ducis, et praesidis, et cohortium, quae in parent, nisi his rebus omnibus modis providerit, auxiliantibus in hoc etiam militibus, et periclitantibus, si non praesto fuerint, easdem se poenas subituros, quae Alexandriae et in aeterna Aegypto constitutis militibus imposuimus, nisi et ipsi eam rem aequali cura digna-

¹⁾ ὁπόσος del. Agyl. — ²⁾ Bk.; τὸν Scrimg.; κατὰ Agyl. — ³⁾ Agyl.; καὶ τῆς τοῦ Scrimg. — ⁴⁾ ἐν τοῖς Agyl. — ⁵⁾ Agyl.; μένοι τὸν τὰ τὸν ἐπὶ Scrimg. —

⁶⁾ Agyl.; πρὸς om. Scrimg. — ⁷⁾ Legendum videtur δοῦκί. — ⁸⁾ Agyl.; παρ' Scrimg. — ⁹⁾ αὐτὸν εἰδόμενος Agyl., haud scio an praestet scribere αὐτοῖς, εἰδόμενος.

ποις ἀμυρόνων εἰς τοῦτο καὶ τῶν στρατιωτῶν, καὶ τῶν¹⁾ κινδυνευόντων, εἰ μὴ ἐπαμύναιν, ταύτας ὑποστῆναι τὰς ποινάς, ἃς τε ἐπιθήκαμεν καὶ τοῖς ἐπὶ τῆς Ἀλεξανδρέων καὶ ἑκατέρας Αἰγύπτου καθήμενοις στρατιώταις, εἰ μὴ καὶ αὐτοὶ τὸ πρᾶγμα τῆς ἰσῆς ἀξιώσαντες φροντίδος. Οὐδὲ λόγου τυνός ἐπὶ ταῖς λαργιτιωναλικαῖς αἰτίαις παρὰ τὰς ἐμπροσθεν διηγορευμένας αἰτίας παρῆχεσθαι δυναμένου τοῖς παρὰ γνομήν τῶν καθωσιωμένων παλατιῶν τῆς ἐισημένης αὐτῶν δημοσίων εἰσπράξει παρὰ τοῦ κατὰ καιρὸν αὐτῶν ἀρχοντος, ἀλλὰ καὶ ἔνδον τῶν ἀσύλων χωρῶν τῆς εἰσπράξεως γινομένης, καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων ὁμοίως ἐπὶ Λιβύης, καὶ τοῦ Μαριώτου, καὶ τοῦ Μενελαίου τῆς Αἰγυπτιακῆς πόλεως εἰσπραττομένων ἐπὶ ταῖς λαργιτιωναλικαῖς εἰσπράξεσι, καθάπερ εἰρηκαμεν δεῖν γενέσθαι ἐπὶ τῆς Ἀλεξανδρέων καὶ ἑκατέρας Αἰγύπτου προϋμῆσι τῶν ἀρχαίων εἰσπράξεων.

Κεφ. κα΄.

Οὔτε δὲ τὸν τῶν ναύλων λόγον, οὔτε τὸν τῆς ἰδικῆς καὶ γενικῆς τραπέζης τοῦ δικαστηρίου τῆς σῆς ὑπεροχῆς ἔχειν ἰθὺ μισουσίαν παντελῶς προς τὴν ἐισημένην τοῦ Λιβυκοῦ λιμιτοῦ ἀρχὴν τε καὶ εἰσπραξίν, οὐσας²⁾, τὰς τε νῦν προστιθεμένας, τουτέστι τὸν Μαριώτην καὶ τὸν Μενελαίτην τὴν πόλιν, τὸν Αἰγυπτίων ἐπαρχίαν, διδοὶ φθάσαντες ἤδη διοικήματα, καὶ δὴ πάντα τὸν κανόνα, τὸν τε ἐκ Λιβύης καὶ τοῦ Μαριώτου καὶ τοῦ Μενελαίου τῆς πόλεως συντελούμενον καθ' ὁλοκλήρου τρόπον ἕξ ὁλοκλήρου τίτλου τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς σῆς ὑπεροχῆς, εἰς ταύτας προχωρεῖν τὰς δαπάνας, ἃς ἐμπροσθεν εἰρηκαμεν, τουτέστι τὰς τε ἀποτροφὰς τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν τάξεων, τὰς τε στρατιωτικὰς, τὰς τε τῶν πολεμίων. πάντων τῶν προφάσει τῶν λαργιτιωναλικῶν εἰσφορῶν ἐσημένων ἡμῖν ἐκ τῶν παρὸν κρητῶν. §. α'. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τοῦτο τὸ ἐξέμεθα πρόνοιαν, τοῦ μὴ τοὺς ἡμετέρους ὑπὸ πολλὰ διαστήματα καὶ τὴν ἐντιθέδην συντήρησιν ὑπέρμενειν ἀδικουμένους, ἀλλ' ὥστε διὰ τὸ τὸν Μαριώτην καὶ γέγονα εἶναι τῆς Ἀλεξανδρέων, καὶ ἰνας τῶν ἐκείσε ταραττόντων ἀφικνουμένων ἀνάγκη πράττειν τὸν πληροῦν τὴν τῆς ἀρχῆς χρεῖαν, ἐπιδοθήσονται δὲ αὐτῷ λόγῳ παραμυθίας χρυσοὶ ἑκατόν. Ταῦτα μὲν ἡμῖν³⁾ πέρας ἔχτω, καὶ τὰ περὶ τῆς Λιβύης διοικήσεως διαταχθέντα.

Κεφ. καβ΄.

Ἀπόλουθον τοίνυν ἐστὶν ἐντιθέδην διαβῆναι ἡμᾶς ἐπὶ τὸ Θεβαϊκὸν λιμιτόν, τουτέστι δύο Θεβαΐδας, αἱπερ ἐπίσημη μὲν ὁ περιβλεπτός δουξ, ὁ ταύτην παραλαμβάνων παρ' ἡμῶν τὴν διοίκησιν, ἐλακουσονται δὲ τοῦτου καὶ οἱ τοῦτου τῶν ἐπαρχίαν ἐπιχαιοὶ ἀρχοντες. Καὶ ἔσται καὶ αὐτὸς ἐπὶ τῆς τοῦ ἀγνοσταλλίου τιμῆς, ὥσπερ ἂν εἴη, καὶ εἰ ἀγνοσταλλίος ἦν, ὑποκεισόμενος ταῖς διατυπώσεσι τῆς σῆς ὑπεροχῆς, καὶ τῷ δικαστηρίῳ τῆς ἕω κατὰ πάντα, ὅπως καὶ νῦν ὁ περιβλεπτός ἀγνοσταλλίος ἐστὶ. §. α'. Ἰδομεν γὰρ καὶ πᾶσαν δικαιοδοσίαν τε καὶ ἐξουσίαν, ἣν ὁ περιβλεπτός ἀγνοσταλλίος ἔχει⁴⁾, τοιαύτας ἄφωρισμέναις αὐτῷ, τουτέστι Θεβαΐδας δύο. Ἔστι δὲ αὐτῷ φροντίς τε καὶ κίνδυνος, ὥστε πρότερον μὲν παντοίας εἰσπράττειν τὸν οἶτον τῆς ἀσίας ἐμβολῆς, καὶ ἐκπέμπειν, καὶ παραδιδόναι τῷ περιβλεπτῷ ἀγνοσταλλίῳ τῆς Ἀλεξανδρέων, καὶ παρασκευάζειν ἀνελλιπῶς κατὰ τὰς ἐισημένας προθεσμίας καὶ αὐτῷ τῷ ἔργῳ, οἷκιφ κινδύνῳ ἅπαντα τὸν οἶτον ἐπιβάλλοντα ταῖς αὐτοῦ ἐπαρχίαις τε, καὶ πόλεσι, καὶ τόποις, καὶ ἀνήκοντα τῇ τε ἐμβολῇ τῆς

digredientur. Neque praeter causas superius expositas ius asyli ratione largitionum causarum praeberi poterit aliquibus, citra devotorum dicti magistratus palatinorum voluntatem, qui a suo pro tempore praefecto ad exactionem publicorum largitionum omnino emittuntur, sed etiam in regionibus aylo praeditis exactio exercebitur, omniaque alia similiter per Libyam, et Mareotidem, et Menelaitam Aegyptiacam civitatem in largitionibus exactionibus exigentur, quemadmodum Alexandriae atque in utraque Aegypto arcariarum exactionum occasione fieri oportere diximus.

CAP. XXI

Neque vero portiorum, neque privatae publicae tribunalis excellentiae tuae mensae rationes cum dicto Libyorum limitum magistratu et exactione, quae hactenus fuit, et quae nunc adicitur, id est Mareotidis et Menelaitae civitatis, in Aegyptiaca provincia quidquam commune habeant, propterea quod iam constituimus, universum canonem, ex Libya, et Mareotide, et Menelaita civitate quocumque modo et ex quocumque titulo eorum, quae ad excellentiae tuae magistratum referuntur, collatum ad hos sumus procedere, quos supra diximus, id est ad alimoniam magistratum et cohortium, militares, ac solennium. Quaecumque autem occasione largitionum illationum dicta nobis sunt, omnibus modis observentur.

§. 1. *Quoniam vero hoc etiam in curam nostram suscipimus, ne subditi nostri multas dilationes et inde detrimentum subeant, itaque iniuria afficiantur, * sed ut, quia Mareotis Alexandriae vicina est, et nonnulli, qui illic turbant, veniant, necesse est facere adimplentem magistratus officium, * tradentur autem ipsi consolationis causa auri centum. Atque hic quidem etiam quae a nobis de Libyae administratione constituta sunt, finem habent.*

CAP. XXII.

Consequens igitur est, ut transeamus ad limites Thebaicos, hoc est duas Thebaidas, quibus praest spectabilis dux, qui a nobis hanc administrationem accipit, cui vero etiam harum provinciarum peculiare magistratus obediunt. Et erit et ipse in eodem honore quem habet praefectus augustalis, tanquam si ipse augustalis esset, ac per omnia tuae excellentiae praecipis et tribunali orientali suberit, quemadmodum etiam nunc spectabilis praefectus augustalis subest.

§. 1. *Damus enim illi etiam omnem iurisdictionem et potestatem, quam spectabilis augustalis habet * iam olim ipsi attributis, hoc est duas Thebaidas. Erit autem ipsius curae et periculo, ut primum quidem omnino frumentum solennis illationis exigat, et emittat, et tradat spectabili Alexandrino augustali, et procuret sine cessatione secundum praedictos terminos etiam ipsa re suo periculo omne frumentum inferens, quod ad ipsius provincias, et civitates, et locu pertinet, quodque etiam ad illationem felicitis huius urbis, et ad alimoniam a nobis Alexan-*

¹⁾ τῶν om. Bk.; fort. leg. τούτων. — ²⁾ εἰσπραξίν, τῆς τε πρώτης οὐσας Aegypt. — ³⁾ Ταύτη μὲν ἡμῖν Aegypt.

εὐδαιμόνος ταύτης πόλεως, καὶ τῷ παρ' ἡμῶν φιλοτιμουμένῳ τροφίμῳ τῆς Ἀλεξανδρέων, οὐδεμίας ἀναβολῆς περὶ τούτων γινόμενης, οἷα καὶ παντὸς καὶ τῆν ¹⁾ πειδομένην αὐτῷ τάξιν κινδυνεύοντων καὶ τῶν στρατιωτικῶν τῶν ἐπὶ τοῖς τόποις ὄριων, καὶ τῶν τριβούνων, καὶ πάσης πολιτικῆς καὶ δημοσίας βοηθείας, εἰ μὴ πρὸς ταῦτα ἀμύοισιν. Λέον τὸ μὲν τῆς ἑνταυθα ἐκπεμπομένης ἀσίας ἐμβολῆς μείον ἐμβληθῆναι μὲν παρ' αὐτοῦ ταῖς ποταμίαις ναυσὶν αὐτῷ τῷ ἔργῳ μέχρι τῆς ἑννάτης τοῦ αἰγούσιου μηνός, καὶ τῆν ὑπ' αὐτῷ ²⁾ πληρωθῆσαν παρ' αὐτοῦ πραχθῆναι, καὶ κατακομισθῆναι δὲ αὐτὸν τὸν σῖτον εἰς τὴν Ἀλεξανδρέων μέχρι τῆς δεκάτης τοῦ σεπτεμβρίου μηνός, καὶ παραδιδόναι τῷ περιβλέπτῳ αὐγουσταλίῳ, ἢ τοῖς παρ' αὐτοῦ εἰς τοῦτο προβαλλομένοις, τὸν δὲ παρ' ἡμῶν φιλοτιμουμένῳ τῇ μεγάλῃ τῶν Ἀλεξανδρέων πόλει τροφίμου μέχρι τῆς πεντεκαδεκάτης τοῦ ὀκτωβρίου μηνός. §. β'. Ἐκεῖνο γὰρ τῶν ἀνωμολογημένων εἶσιν, ὡς, εἰ μὴ κατὰ τὰς εἰρημνίας προθεσμίας πᾶς ὁ σῖτος τῆς τε ἀσίας ἐμβολῆς, τῆς τε ἑνταυθα στελλομένης, τοῦ τε τροφίμου τῆς Ἀλεξανδρέων, ἐκπεμψθεῖη κατὰ τὴν Ἀλεξανδρέων, καὶ ἅπας παραδοθῆ τῷ περιβλέπτῳ αὐγουσταλίῳ, καὶ οὐ πᾶν αὐτὸς προσήσσιοι, παντὶς κατὰ τριῶν ἀρταβῶν ἑκάστου νομίσματος τοῦ σῖτου τοῦ ἕλλειπον καὶ μὴ παραδοθῆν μείνον. Ὁ δὲ κίνδυνος οὗτος οὐ μέχρι τῆς αὐτοῦ σιτήσεως ἰσχύει, οὐδὲ μέχρι τῆς ἀρχῆς, ἀλλὰ καὶ ἰδιώτης γενόμενος καὶ τελευταῖος μακροτέρως τῆς αὐτοῦ τελευταῖς ἔξει τὴν πλειάτην. κληρονόμοι τε γὰρ αὐτοῦ καὶ τὰ αὐτοῦ πράγματα ταῖς τοιαύταις ἐνέξονται δυσκόλαις, τῆς ἐκείνου ῥαθυμίας διηγεῖ διδούσης κατ' αὐτῶν κίνδυνόν τε, καὶ φροντίδα καὶ εἰσπραξίαν, ἕως ἢ τοῦ παντὸς χρέους κατὰ τὸν εἰρημένον τροπὸν γένηται διάλυσις.

Κεφ. κγ'.

Καὶ οὐδὲ καινίζομεν τι τῶν μὴ ³⁾ μέχρι νῦν γενομένων ἐπιζητούντες. Ἴσμεν γὰρ, ὡς καὶ Ἰωάννης ὁ ἐνδοξότατος κόμης τοῦ τῆς μεγαλοπρεποῦς μνήμης παῖς, πρὸ τῆς συμπληρώσεως τοῦ αὐτοῦ μηνός τῆς ἀριε παρελθούσης πρώτης ἐπινεμησίας τὸν πάντα σῖτον εἰσπνεγκεν εἰς τὴν Ἀλεξανδρέων, καὶ τὸ τηρικαῦτα τῷ τῆν αἰγουσταλίαν ἔχοντι παρέδωκεν ἀρχῆν ⁴⁾ εἰς τὸν Μαρκεῖτην. μηκέτι ⁵⁾ δεδιέναι τὸν τῆς Ἀλεξανδρέων περιβλεπτον αὐγουσταλίον, θεσπίζομεν, ὥστε τὸν κατὰ καιρὸν λαμπρότατον τῆς Λιβύων πολιτικὸν ἄρχοντα ἀνδρα ἐπιλεγῆσθαι οὐκ εἰς κινδύνῳ σπουδαίον, καὶ τοῦτον ἐκπέμπειν τὸν αὐτοῦ τόπον ὑπέξοντα, ὃς καθιεύεται μὲν ἐν τῷ Μαρκεῖτῳ καὶ τῷ Μενελαίτῳ τῇ πόλει, τῶν τε δικῶν χρηματικῶν, καὶ ἐγκληματικῶν, καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων τῶν ἐν τῇ περιοικίδι τοῦ Μαρκεῖτου καὶ τοῦ Μενελαίτου τῆς τόλως προτιτομένων ἀκροάσεται, καὶ τὰ προσήκοντα πράξει, καὶ εἰ τινες τῶν Ἀλεξανδρέων στασιώδεις φύγοιεν, τούτους καὶ συλλήψεται, καὶ στείλει πρὸς τὸν περιβλεπτον αὐγουσταλίον. δημοσίαν ἐπιστολὴν πρὸς ἐκείνον ποιούμενος, ὥστε μὴδὲν ἀνεκδικησῶν τῶν οὕτως προτιτομένων παραλημπάνεσθαι. Εἰ μὲντοι φυγόντων ἰνῶν στασιωδῶν εἰς τὸν Μαρκεῖτην, ὁ περιβλεπτος αὐγουσταλίος βουλευθεῖ τούτους συσχεῖν, ἄδικον ἔξει ἕνα τῶν ὑπ' αὐτοῦ κομμενταρησίων ἐκπέμπειν ἅμα δημοσίᾳ ἐπιστολῇ πρὸς τὸν πληροῦντα τὸν τόπον τοῦ λαμπροτάτου τῆς Λιβύων ἐπαρχίας ἄρχοντος, ὥστε προνοεῖ αὐτοῦ καὶ κινδύνῳ συνέχεσθαι καὶ παραδιδόναι τοὺς ἀπακτήσαντας, καὶ ἐπὶ τὴν Ἀλεξανδρέων ἐκπέμπεσθαι. Ἀφορίζομεν γὰρ τῷ εἰρημένῳ τοποτηρητῇ καὶ εἰκοσι ταξείως τῆς

drinae benigne donatam refertur, ita ut nulla in his dilatio fiat; quippe cum omne * etiam parentem ei cohortem. Periclitabantur etiam milites, qui in illis locis sunt, et tribuni, et omne civile atque publicum auxilium, nisi in his opem ferant. Oportebit autem solennis illationis, quae huc emittitur, mensuram ante diem nonum mensis Augusti ab ipso cum effecta facultatibus navibus imponi, et quae sub ipso est plenaria ab ipso exigi, deinde idem frumentum ante decimum mensis Septembris Alexandriam deportari, atque spectabili praefecto augustali, aut qui ab illo in hoc designati sunt, tradi, alimoniam autem a nobis per liberalitatem magnae urbi Alexandriae donatam ante decimum quintum mensis Octobris

§. 2. Illud enim in confesso est, nisi ad dictum terminos omne frumentum solennis illationis, tum quae huc mittitur, tum quae Alexandriae in alimoniam data est Alexandriam emittatur, spectabilique praefecto augustali traditum fuerit, ipsum quod frumenti mensurae deest, quodque traditum non est, id omne in ternas artabas singulis solidis apponere debere. Hoc autem periculum non ad vitam, neque ad magistratum ipsius modo durabit, verum etiam privatus factus et mortuus longiore vita sua exactionem sciet. Heredes enim et res ipsius istiusmodi difficultatibus obnoxiae erunt, quum negligentia illius continenter adversus ipsos periculum, et curam, et exactionem det, quoad omnis debiti ad dictum modum dissolutio fiat.

CAP. XXIII.

Neque vero ita innovationem facimus, ut quaequam, quod adhuc factum non sit. Scimus enim, etiam Iocannem, gloriosissimum comitem, illius magnificae memoriae filium, ante completum eundem mensem primae indictionis iam praeteritae omne frumentum Alexandriae intulisse, et tunc ei, qui augustalem magistratum obtinebat in Mareotidem, tradidisse. Ne omnes spectabilis Alexandriae augustalis amplius metuat, sancimus, ut clarissimus pro tempore Libyae civis magistratus suo periculo hominem industriam eligat, atque hunc emittat utpote sui vicarium, qui in Mareotide et Menelaiae civitate residebit, et causas pecuniarias et criminales, et alia omnia, quae in circumiacentibus Mareotidi et Menelaiae civitati loca agantur, audiet et quae competant faciet, et si qui Alexandrini seditiosi fugerint, hos et comprehendat, et ad spectabilem praefectum augustalem mittet, scriptis ad illum publicis litteris, ne quid ita commissorum inultum reliquatur. Si tamen, quum seditiosi aliqui Mareotidem fugerint, hos spectabilis praefectus augustalis comprehendere velit, facultatem habebit unum aliquem ex commentariensis suis cum publicis litteris ad eum, qui clarissimi Libyae provinciae praesidis locum supplet, mittendi, ut ipsius cura et periculo seditiosi comprehendantur et tradantur, et Alexandriae militantur. Assignamus enim dicto vicarii etiam viginti cohortales ex cohorte, quae provinciae Libyae praesidi paret, et milites ex illis, qui illis stativa habent, ad numerum quinquaginta, ut ipsi habeat et obtemperantes et ministrantes, et ad exigenda ea, quae competunt, par sit.

§. 1.

¹⁾ καὶ παντὸς κατὰ τὴν Bk. — ²⁾ ὑπὲρ αὐτοῦ conl. Roh. Schneider. — ³⁾ μὴ male del. Agy. — ⁴⁾ ἔχοντι ἀρχὴν παρέδωκεν Agy. — ⁵⁾ Fidicium

ante μηκέτι insereendum esse ὥστε δέ, quod Agy. proposuit.

ς τάξεως τῆς πειθομένης τῷ ἐπιχωρίῳ τῆς Αἰβίων
 οχοῦσι, καὶ στρατιώτας τῶν ἐκείσε ἰδρυμένων ἀγχι
 ἐνηχοντα τὸν ἀριθμὸν, ὥστε αὐτὸν ἔχειν καὶ τοῖς
 παχύοντα καὶ τοὺς ὑπουργούτας, καὶ ἑκανὸν εἶ-
 ναι τὰ προσήκοντα εἰσπράττειν. §. α'. Ὑπουργή-
 ουσι δὲ αὐτῷ ὁ εἰρημένοι ταξεῦται καὶ στρατιώται
 πλὴν τῆ κατὰσάσει, ἐπὶ τε τοῖς ἄλλοις ἑσπαι, (περ ἢ ¹⁾) τοῖς παρ' αὐτοῦ προβαλλομένοις εἰς τοῦτο,
 περ καὶ φθάσαντες διευτυώσασιν. Πραξί δὲ τὴν
 ἀλληραθίαν καὶ τὸ ἀνωθεν παρ' ἡμῶν διατεταγμέ-
 ον. ἔπειτα, ὅπερ ἐπόμηνόν ἐστι τῷ πράγματι (γα-
 ντὴν δὴ τὸ τῶν ναύλων) ἐν φροντίδι καὶ κινδύνῳ
 γαντὴν αὐτῷ τε, καὶ τοῖς ἐπιχωρίοις ἀρχουσι, καὶ ταῖς
 μειδομένοις αὐτῷ τάξει κείσεται, ὥστε τὰς πόλεις,
 τοὺς τόπους, καὶ τὰ πρόσωπα, ὅσα ὑπεδήξαμιν
 ἢ ὑποειταγμένη τῷδε τῷ νόμῳ ἀπογραφῆ, καὶ
 ἀφωρισάμεν τῷ τῶν ναύλων τίτλῳ, εἰσπράττειν πᾶ-
 νος μειώσεως χωρὶς, καὶ ἀπαιτεῖν τὸ ἐπιεύθεν χρυ-
 σῶν ἅπαν, καὶ διδόναι τῷ τῶν ναύλων ἀποδέκτη
 ἴσῳ τῶν τεταγμένων κειῶν, κατ' οὐδὲν ἄλλοις
 περιβάνοντα, ὥστε μὴ ἐμποδίσαι τῷ τῶν ναύλων
 ὄψῳ, ὅπερ ἐστὶν αὐδὴς ἐμπόδιμα τῆς αἰτίας ἐμ-
 πόλης. Καὶ γὰρ θῆ καὶ ὁ ἐπιεύθεν κίνδυνος οὐδὲν
 αὐτὸν ὄφεται, ὥστε ἀναγκασθῆναι πᾶν, ἔπειρ ἂν μὴ
 μπουδέσῳ καταβάλοι τῷ τῶν ναύλων ἀποδέκτη,
 τοῦτο διπλάσιον ἀπαιτῆσαι ²⁾ αὐτὸν τε καὶ τὴν αὐ-
 τοῦ τάξιν. §. β'. Τὰ δὲ, ὅσα ἐκ τῆς παραδιδόμε
 αὐτῷ παρ' ἡμῶν χώρας εἰσφέρειται ταῖς τραπέ-
 ζαις τῆς σῆς ὑπεροχῆς, ταῦτα διὰ τε τῆς τάξεως τῆς
 τῆς ὑπεροχῆς, διὰ τε τῶν σκρινιαρίων καὶ τρα-
 τευτῶν τῶν εἰρημένων ἐπαρχῶν οὐκείῳ αὐτοῦ κιν-
 δύνῳ ἀπαιτεῖσθαι βουλόμεθα ἐκ τῶν τόπων καὶ
 τῶν πόλεων καὶ προσώπων τῶν ὑποκειμένων τῷδε
 ἡμῶν τῷ θεῶν νόμῳ, καὶ σαφειτέρῳ ποιουντα
 τῆς εἰσπραξέως ἐκκόλλαν. αὐτὸ γὰρ ταῦτα πρά-
 ξουσι καὶ ἐνταῦθα πέμψουσι. καὶ οὐτε λόγον ἀσυ-
 λίας δώσει τίς, εἴτε ὁ τὴν ἀρχὴν ἔχων, εἴτε πόλεως
 ἐπίσκοπος, εἴτε ὁ τῆς Ἀλεξανδρουμένης περιβλεπτοῦς αὐ-
 γουσιάλιος, εἴ μὴ πρόστιθεῖς γένηται τοῦ θρόνου τοῦ
 αὐτοῦ ταῦτα βουλομένη, ἢ καὶ αἰτὸς ὁ τρακτευτα*.
 Ταῦτο δὲ τοῦτο ἐπραξέ καὶ ὁ γιν' τῆς αὐτῆς ἀρχῆς
 ἀνιχομένος, τοιούτοις Ἄρτων ὁ ἐνδοξότατος ἀσπί-
 νας ³⁾ πληραθας, τὴν τε ἐπὶ Ἰωάννου τὴν τε ἐπὶ
 Ὡλωνος γενομένην ἐκπεμφθεῖσαν, ἢ σὴ ὑπεροχῆ
 καὶ ἡμεῖς ἐπειδομεν. ἑσθυμίας οὖν ἔσται μόνος
 καὶ ⁴⁾ προσδοσίας, τὸ μὴ καὶ τοσοῦτοις γενομένοις
 ἀκόλουθῆσαι. Ὡστε καὶ μεζονα καὶ λαγυρότερον
 αὐτῶν ἐποιήσαμεν, καὶ τὴν τοῦ αὐγουσταλοῦ διδω-
 χαμεν αὐτῷ τάξιν τε καὶ δικαιοδοσίαν. οὐ γὰρ ἂν
 εἴη φορητὸν τὸ μεζονος μὲν ἐξουσίας θράξασθαι,
 ἑλατιονα δὲ καὶ τῶν πρὸ αὐτοῦ κατὰσῆναι, καὶ
 ἰποδύναμι τὴν τε ὅλην πολιτείαν κινδύνῳ, ἑαυτὸν τε
 ὀλέθρῳ διηγεῖν, καὶ τῆς ἀρχῆς ἐκλίπτοντα καὶ ἐνα-
 γόμενον, καὶ ἐν ἰδιώτῃ βίῳ, καὶ μετὰ τὴν τελευτὴν
 διὰ τῶν αὐτοῦ κληρονομῶν, καὶ τὸ χρεὸς ἐκλύοντα,
 ἕως κατὰ τριῶν ἀριαθῶν στίου ἅπαν τὸ μέτρον τὸ
 μὴ ἐκχομισθῆν ἀποσπασθῆναι τῷ δημοσίῳ διὰ τοῦ
 θρόνου τῆς σῆς ὑπεροχῆς εἰσπραξαμένου.

Κεφ. κδ'.

§. 1. Ministerium autem ipsi praebebunt dicti
 cohortales et milites tum in conservatione ordinis, tum
 in aliis omnibus, quae erant illorum, qui ab ipso in
 hoc constituti sunt, quod iam sancivimus. Faciet vero
 plenariam, prout prius a nobis constitutum est. Deinde,
 quod huic rei annexum est (de portorioris loquimur)
 omnino ipsius, provincialiumque magistratum, et paren-
 tium ipsi cohortium curae atque periculo subiacebit,
 ut civitates, et loca, et homines, quocumque in sub-
 iecta huic legi descriptione subiecimus, et portoriorum
 titulo assignavimus, exigit citra ullam immutationem,
 et omne aurum, quod inde provenit, deponat, et por-
 toriorum susceptori tradat intra constituta tempora, in
 nullo illa transgressus, ne videlicet portoriorum rationi
 impedimentum inferat, quod rursus solennem illationem
 impediatur. Ktenim profecto etiam inde periculum ita
 ad eum respiciet, ut quodcumque portoriorum susceptori
 ad diem persolutum non fuerit, huius duplum ab ipso
 eiusque cohorte deponendum sit.

§. 2. Ea vero, quaecumque ex provincia ipsi a
 nobis tradita excellentiae tuae mensis inferuntur, haec
 per excellentiae tuae cohortem, et per scriniarios dicta-
 rumque provinciarum tractatores proprio ipsius peri-
 culo exigi volumus a locis, et civitatibus, et personis
 huic sacrae nostrae legi subiectis et evidentiorum fac-
 cientibus exactionis facilitatem. Ipsi enim haec exi-
 gent atque huc transmittent. Neque ius asyli dabit
 quisquam, sive magistratum gerens, sive civitatis
 episcopus, sive spectabilis Alexandrinus augustulis,
 nisi iussu a solo tuo procedat, quae id velit, aut
 etiam ipsi tractatores*. Hoc vero ipsum etiam fecit
 qui nunc eundem magistratum obtinet, Orion videlicet,
 gloriosissimus; urbicas plenarias, et quae sub Ioumne,
 et quae sub Orione facta et emissa est, tua excellen-
 tia et nos inspeximus. Socordiae igitur solummodo
 fuerit et proditionis, eos, qui tanti fuerint, nolle imi-
 tati. Unde etiam maiorem et potentiorum illum fe-
 cimus, et augustalis dignitatem atque iurisdictionem
 ipsi dedimus. Nec enim tolerabile esset, si qui maio-
 rem potestatem adeptus est, inferiorem se antecessori-
 bus exhibeat, et universam rempublicam periculo sub-
 iiciat, se vero perpetuo exilio implicet, dum magi-
 stratu excidit, atque in iudicium protrahitur dum et
 in privata vita, et post mortem per suos heredes, et
 debitum dissolvit, donec in ternas artabas frumenti
 omnis mensura, quae exportata non fuerit, per solium
 excellentiae tuae exacta, fisco plene admensa sit.

CAP. XXIV.

¹⁾ Videtur legendum esse ἢν. — ²⁾ ἀπαιτεῖσθαι
 bene emend. Agyl. — ³⁾ Agyl.; ἀσπίνας Scrimg.
 καὶ ἰπὸν εὐδὲν ἰσχυρὸν ἰσχυρὸν est, videntur enim post

ἐνδοξότατος quaedam excidisse. — ⁴⁾ Agyl.; καὶ
 om. Scrimg.

Κεφ. κδ'.

CAP. XXIV.

Ἄρξει δὲ καὶ στρατιωτικῶν καὶ ἰδιωτῶν, τῶν μὲν κατὰ τὸ τῆς στρατιωτικῆς ἀρχῆς δίκαιον, τῶν δὲ κατὰ τὴν τοῦ αὐγουσταλλοῦ δικαιοδοσίαν, δηλαδή ὑποκειμένων αὐτῷ (καθάπερ εἰπόντες ἐξέστημεν) τῶν ἐπιχωρίων ἀρχόντων, οἷς τῶν εἰρημνῶν ἐπαρχίῳ μέλει, καὶ τῶν πειθομένων αὐτοῖς τάξεων, καὶ πάσης πολιτικῆς καὶ δημοσίας βοηθείας, καὶ παντὸς ἀρχοντος καὶ πολιτευομένου¹⁾, καὶ ἀπλῶς ἀπάντων κατὰ τὰς ἐπαρχίας ἐκείνας ἢ ὄντων, ἢ οἰκούντων, ἢ παραρχούντων, ἢ δημοσία καθ' οἰονοῦν τρόπον χειρίζονται. οὓς ἔξει παρόρησαν καὶ ἄγειν πρὸς ἑαυτοῦ, καὶ εἰς ἐτέρας ἐπαρχίας οἰκοῦσιν ὑποκειμένης²⁾ αὐτῷ, ἐπὶ μόναίς μέντοι ταῖς δημοσίαις εἰσπραξίαισι. ὅπερ ποιήσει, κἂν οἱ ἐν τοῖς αὐτοῦ τόποις ὄντες εἴτε³⁾ ἀποφύγοιεν. οὕτω γὰρ εἶσται πανταχόθεν ἢ τῶν δημοσίων εἰσπραξίαι ἀπροφάσιτος. §. α'. Εἰ δὲ τινες τῶν παραρχῶν, ὑπὲρ ἂν καὶ κινδυνεύει, ἀγνώμονες περὶ τὴν αἰσάν σιτοπομπείαν, ἢ περὶ τὸς ναύλους, καὶ ταῖς κατὰ χάραν δαπάναις, καὶ διδόμενα⁴⁾ ἔβροι, τοὺτους οὐκ ἀποκινήσει μὲν, ὑπὲρ ἀσφάλειαν δὲ καταστήσει, καὶ ἐτέροισι⁵⁾ ἀναζητήσεις πρὸς τὸ πρᾶγμα ἐπιτηδέλους, καὶ μηνύσει ταῦτα τῷ θρόνῳ τῆς σῆς ὑπεροχῆς, ὥστε παρὰ σοῦ καὶ τῶν ἀεὶ σοι καὶ⁶⁾ τὴν αὐτῆν ἐχόντων ἀρχῆν εἰς τὴν βασιλείαν τὸ πρᾶγμα φερόμενον δεῖσθαι τὴν ἐκείθεν διοίκησιν, τῶν μὲν ἐπ' ἀγνομοσύνην κατεγνωσμένων, εἰ συνῴδιον, ἀπελαυνόμενων, τῶν δὲ ἐπιλεγέντων ἐν τῇ χώρᾳ τοῦτο⁷⁾, εἰ δὲ ἡμεῖς ἐπιτηδέλους εἶναι κρίνομεν, ἀνικαδισταμένων, καὶ εἰς τὰς ἐκείνων παραρχίας τε καὶ οὐσίας ἐμβαιονόντων, θείας τε ἡμῶν καὶ εὐσεβοῦς προσταξέως τοῦ θρόνου τοῦ σοῦ περὶ τούτου γινόμενης. §. β'. Βουλόμεθα τοίνυν κατὰ πρόωγην ταῖς αὐτὸν προνοεῖν τῆς αἰσίας ἐμβολῆς καὶ τοῦ τροφίμου τῆς Ἀλεξανδρέων, ὥστε ἐκπέμπειν αὐτὸν οἰκῶν κινδύνῳ, καὶ τῶν ἐπιχωρίων ἀρχόντων, καὶ τῶν πειθομένων αὐτοῖς τάξεων κατὰ τὴν Ἀλεξανδρέων, καθ' ὅσον ἐπ' αὐτὸν τεταγμέναι χώραί τε καὶ πόλεις, κινδυνεύοντων καὶ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων καὶ πάσης πολιτικῆς καὶ δημοσίας βοηθείας περὶ τὴν ὥντων, καὶ τὴν περιουσίαν, καὶ τὴν σωτηρίαν αὐτῆν, εἰ μὴ ἐπαμύναιεν, ἀλλὰ τῆς μὲν ἐνταῦθα εὐτυχούς σιτοπομπείας, μέχρι δεκάτης τοῦ σεπτεμβρίου μηνός ἐκάστης ἐπινεμῆσεως, * εἰ μὴ ἐκπέμψαι καὶ παραδώσει κατὰ τὴν Ἀλεξανδρέων πόλιν, τῷ ταύτης αὐγουσταλλῷ, ἢ τοῖς παρ' αὐτοῦ προβαλλομένοις. §. γ'. Τὸν δὲ φιλοτιμοῦμενον παρ' ἡμῶν τῷ τροφίμῳ τῆς Ἀλεξανδρέων πόλεως, μέχρι πεντεκαδέκατης τοῦ ὀκτωβρίου μηνός στέλλειν καὶ παραδῶσειν τῷ αὐτῷ περιβλέπτῳ αὐγουσταλλῷ, * ἢ οἱ σκρινιάριοι, ἢ οἱ τὸν τόπον αὐτῶν ἐπέχοντες τοῦτο ἀληθούσιν, ἐπὶ τῆς αὐτῆς μέντοι προδεσμίας, καὶ ἐπὶ ταῖς τοῖς ὕροις, ἐφ' οἷς ἂν ὁ θρόνος ὁ σὸς προσταξέειεν, εἰ καὶ αὐτοὶ βουλευθεῖεν ταῦτα γενέσθαι. πληγὴ εἰ μὴ τὸν λόγον ἐπὶ τούτῳ δοῖεν, ἐφ' οἷς εἰσροητὸν ἐξελθόντας αὐτοῖς ἔκτος τῶν ἱερῶν χωρίων πρόνοιαν θέσθαι τοῦ παῖσι τῶν τοῖς πληρώσαι τὸ δημοσίον, ἢ τὸ ἱκανὸν αὐτῷ ποιῆσαι, ὡς ἂν τοῦτο λάβοιεν σκρινιάριοι τοῦ δικαστηρίου τοῦ σοῦ, οἱ περὶ τούτου κινδυνεύοντες ἔλονται. Τὸν γὰρ παρὰ ταῦτα διδόμενον λόγον, οὐδὲ λόγον εἶναι βουλόμεθα, ἀλλὰ πανταχόθεν ἐν εἰσπραξίαι, καὶ ἔσθαι τῶν ἱερῶν χωρίων, ὑπομένειν τὸν λαβόντα μᾶτην τὸν τοιοῦτον λόγον. πρὸς τῷ καὶ

Imperium vero habebit et in milites et in priu-
tos, in illos quidem pro iure militaris magistratu, in
hos autem pro ratione iurisdictionis angustalis, sub-
cet subiectis ipsi, quemadmodum antea diximus, pro-
vincialibus magistratibus, quorum dictae provinciae
curae sunt, et cohortibus, quae illis parent, et cum
civili publicoque auxilio, et omnibus magistratibus et
republicae tractatoribus, et omnino omnibus, qui in
illis provinciis aut sunt, aut habitant, aut pagos ad-
ministrant, aut quoquo modo rempublicam administrant.
Quos facultatem habebit etiam ad se adducendi, quo-
quam in aliis provinciis ipsi non subiectis habent, in
solis tamen publicis exactionibus. Quod fecerit,
tametsi qui in ipsius locis sunt, aufugerint. Ita cum
in publicorum tributorum exactione unquam praesentibus
excludetur.

§. 1. Si quos vero illorum, qui pagos gubernant,
pro quibus etiam periclitatur, circa solennem frumenti
transmissionem, aut circa ea, quae posteriorum et
provincialium sumtum nomine dantur, refractum
experiat, non hos removebit quidem, sed in custodia
constituet, aliosque ad eam rem idoneos quaerit, ut
quae haec tuae excellentiae solio indicabit, quo res pro
te et qui in posterum eundem, quem tu, magistratus
obtinerebat ad imperium relata inde dispositionem ar-
cipiat, et improbitalis quidem accusati, si sic tibi
videbitur, repellantur, qui vero in horum locum delati
sunt, si idoneos esse iudicabimus, sufficiantur, et in
vina sacraque nostra atque solii tui de hoc iussum
facta in illorum pagarchias atque bona succedant.

§. 2. Volumus igitur primo loco curare ipsum
solennem illationem atque alimoniam Alexandrinorum,
ut suo, provincialiumque magistratum, et quae parva
ipsis cohortium periculo Alexandriam emittatur, quatenus
ei deputatae sunt provinciae et civitates, pericu-
laturis etiam clarissimis tribunibus et omni civili pub-
licoque auxilio circa cingulum, et bona, et saltem
ipsam, nisi auxiliati fuerint, verum quidem hoc solent
frumenti transmissionis usque ad decimum mensis
Septembris uniuscuiusque indictionis nisi Alexandriam
emiserit, et huius angustali, quae ab ipso deponenda
sunt, tradiderit.

§. 3. Donatam autem a nobis Alexandrinis etiam
alimoniam usque ad decimum quintum mensis Octobris
mittet, tradetque spectabili praefecto angustali, ut
scriniarii, aut qui ipsorum locum obtinent, hoc per-
viant, tamen ad eundem diem, et in hos terminos, quae
solium tuum praestituerit, si et ipsi haec fieri voluerint,
nisi nonnullis in hoc ius asyli dent, ut et sacris locis
egressi res suas inspiciant, et omnibus modis expul-
sum fiscum, illius satisfaciendum curent, quo hoc in-
dunalis tui scriniarii, qui huius rei periculum in se
repperunt, accipiant. Nam quod praeter haec in
asylum datur, id nullum esse volumus, sed unquam, in
sacris etiam locis, eum, qui eo modo frustra in illud
acceperit, exactionem sustinere. Insuper et qui id de-
derit, iis, quae hinc exactiones et damna obveniunt,
ipse, et heredes ipsius, et successores, et bona subre-
cebunt.

¹⁾ Agyl.; καὶ πᾶς ἄρχων καὶ πολιτευόμενος
Serimg. — ²⁾ εἰ καὶ ἐτέρας ἐπαρχίας οἰκοῦσιν οὐχ
ὑποκ. bene emend. Agyl. — ³⁾ εἴτε del. Agyl.; fort.
leg. κἂν εἰ οἱ — ὄντες εἴτα. — ⁴⁾ περὶ τοῖς ναύ-

λοῖς καὶ ταῖς κατὰ χώραν δαπάναις διδόμεναις Agyl.
sed melius περὶ τὰ τοῖς — δαπάναις διδομένων.

⁵⁾ Agyl.; ἐτέρας Serimg. — ⁶⁾ καὶ del. Agyl. —
⁷⁾ τούτων Agyl.; fort. scrib. εἰς τοῦτο.

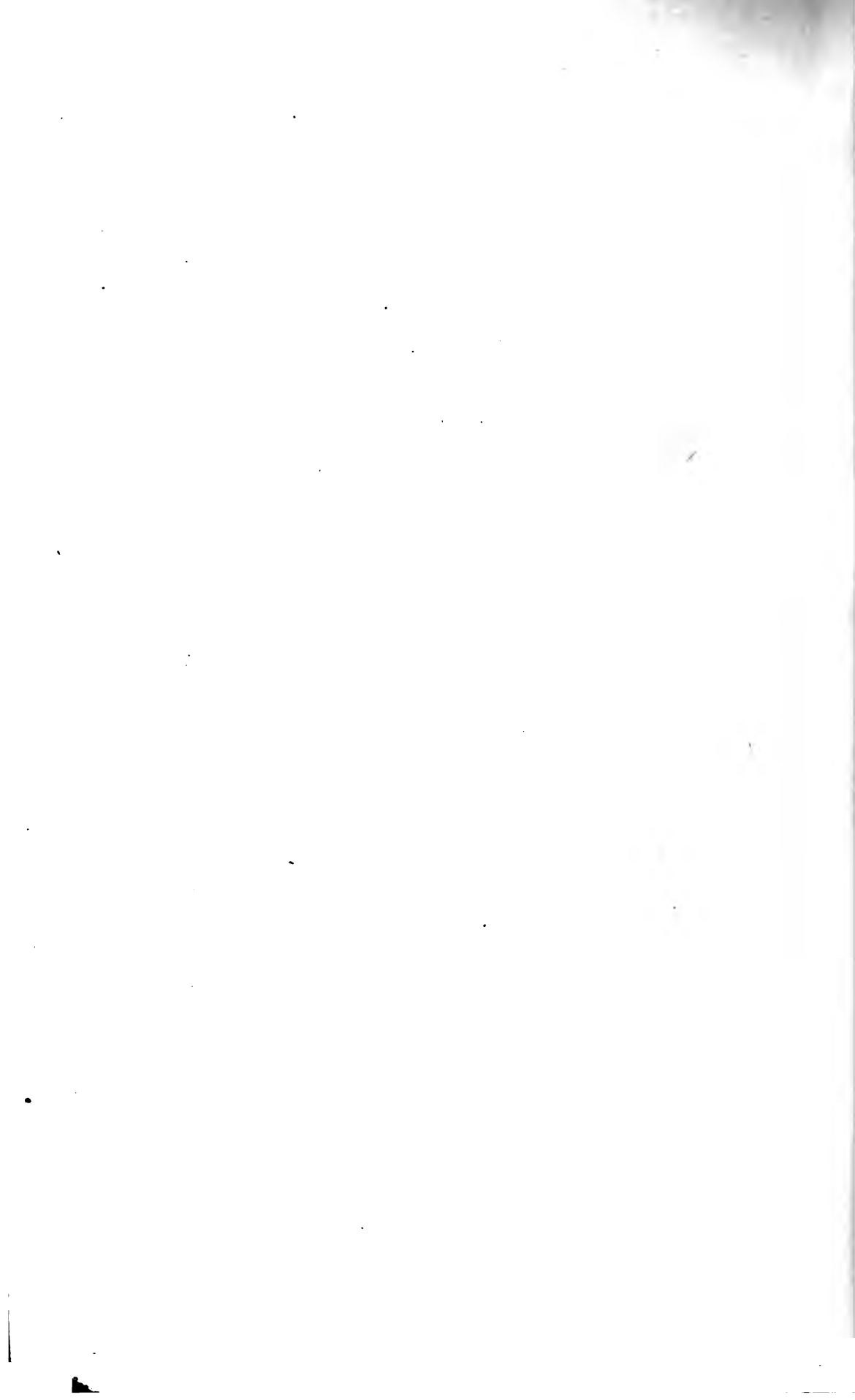

καὶ τὸν παρασχόντα τοῦτον ὑποκείσθαι ταῖς ἐντεῦθεν ἐκπράξεις τε καὶ μεθοδείαις, καὶ κληρονόμους τε αὐτοῦ, καὶ διαδόχους, καὶ πράγματα. §. δ'. Εἰ δέ τις τῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων παρὰ τὰ εἰρημένα δοίη λόγον, ἀνάγκην ἔξουσιν οἱ τῆς ἐπ' αὐτῶν ἐκκλησίας θεοφιλεστάτοι οἰκονόμοι τε καὶ ἐκδιποὶ τὴν ἐντεῦθεν συμβαίνουσαν θεραπεύσαι τῷ δημοσίῳ ζημίαν, πρότερον μὲν οἰκοῦσθαι, καὶ ἐκ τῆς ἰδίας αὐτῶν ὑποστιασεως, εἰ δὲ ἀποροίεν, καὶ τῶν τῆς ἁγιωτάτης ἐκκλησίας πραγμάτων. Εἰ δὲ τολμήσειε παρὰ ¹⁾ γνώμην τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου δοῦναι τινὰ λόγον, οὐ μόνον ἀκυρον παντελῶς ἔσται τὸ γενόμενον, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ τὴν ζημίαν θεραπεύσουσι τῷ δημοσίῳ, πρὸς τῷ, εἰ τι τοιοῦτο πράξαιεν παρὰ γνώμην τοῦ αὐτῶν ἐπισκόπου, πάντως αὐτοὺς καὶ ἀποκινεῖσθαι τῶν φροντισμάτων, ὧν ἔχουσι, καὶ τῆς ἱερωσύνης ἐκβάλλεσθαι. §. ε'. Εἰ δὲ ἄρχων παρὰ τὰ διηγορευμένα δοίη τινὲ λόγον, ὀφείλονται δημόσια ταῖς τραπέζαις ταῖς αἰς ἀφωρισμένα, ἢ οἱ τριβούνοι, ἢ οἱ πρωτεύοντες ὄντιες . . .

§. 4. Quodsi vero quis dei amantissimorum episcoporum praeter dicta ius asyli dederit, necesse habebunt dei amantissimi ecclesiae ipsi subiectae oeconomii et defensores, ut inde proveniens damnum fisco resarciant, primum quidem ex suo et ex sua ipsorum substantia, si vero inopes sint, ex ipsis etiam sanctissimae ecclesiae rebus. Verum si praeter voluntatem dei amantissimi episcopi ipsi dare ius illud ausi fuerint, non modo quod factum est omnino irritum erit, verum etiam ipsi damnum fisco resarcient. Ad hoc etiam, si tale quidpiam praeter episcopi sui voluntatem fecerint, et ab officiis, quae habent, removebuntur, et e sacerdotio eiciuntur.

§. 5. Si vero praeses contra vetitum modum cupiam, qui publica tributa tuis mensis assignata debet, ius asyli dederit, aut tribuni, aut primores . . .

¹⁾ τολμήσαιεν αὐτοὶ παρὰ Agyt.; τολμήσουσι παρὸς γνώμην -- ἐπισκόπου αὐτοὶ δοῦναι Rob Schneider.

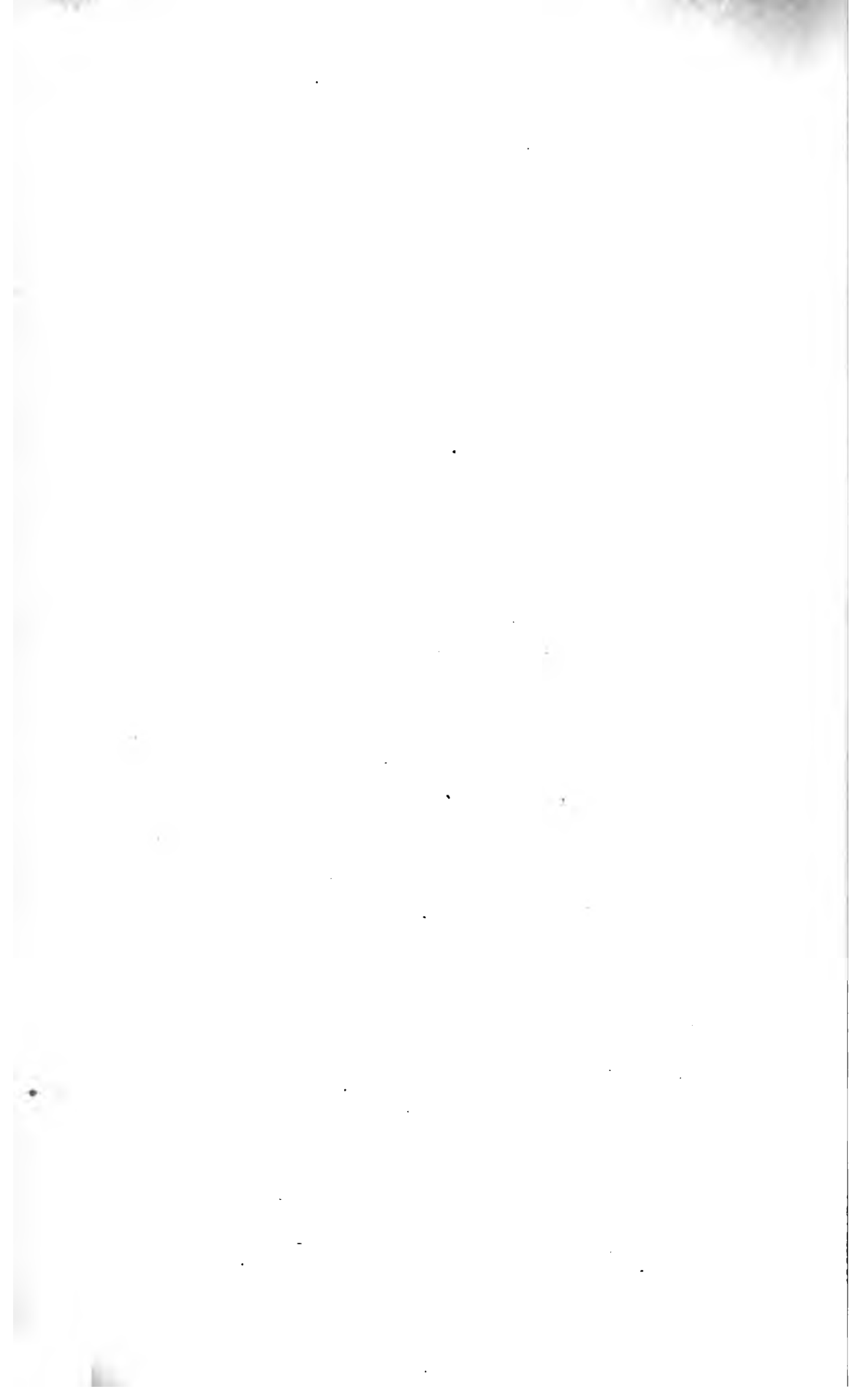

IMP. IUSTINI AUGUSTI

NOVELLAE CONSTITUTIONES.

ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ ΙΟΥΣΤΙΝΟΥ ΑΥ- ΤΟΥΣΤΟΥ ΝΕΑΡΑΙ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ α. *)

Περὶ συγχωρήσεως λοιπῶν δημοσίων.

*) *Ex Cod. Veneto has quinque Iustini II. Novellas in sua Novell. edit. addidit Scrimger, of. Bie-
ner I. a. p. 93 sqq. 117. 480 sq. — Prima haec Nov. est in Corpore 168 Novellarum numero 148. Non ne-
cessarium videbatur hic eam repetere.*

ΔΙΑΤΑΞΙΣ β. *)

Ὡς τε δύνασθαι κατὰ συναλίψεις λύειν
τὸν γάμον.

*) *Est in Corp. 168 Novellarum Nov. 140.*

ΔΙΑΤΑΞΙΣ γ. *)

Περὶ τῶν ἐν Ὀσροηνῇ καὶ Μεσοποταμίᾳ
γάμους ἀθεμίτους συναλλάξαντων.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Πέτρον, κόμητι του θείου
ταμέλου.

Ἡροολόμιον.

Τῆ τῶν νόμων ἀκριβείᾳ καὶ βασιλικὴν ἐγκατα-
μίξει φιλανθρωπίαν ἔστιν διε τῶν προσηκόντων
καθέστηκε, καὶ μάλιστα ἤλικα τοὺς ὑπηκόους πολ-
λῆς ζημίας τε καὶ βλάβης ἐξαιρείται τοῦτο πραττό-
μενον, ὁποῖον κατὰ τὸ παρὸν τῷ ἡμετέρῳ ποιεῖν
ἴδοξε κράτει. Τῷ γὰρ ἡμετέρῳ πατρί, μετὰ τῶν
ἄλλων ἀγαθῶν καὶ σωφροσύνης ἀντεχομένη πολλῆς,
νόμος γέγραπται, τοὺς ἀθεμίτους ὁμιλοῦντας γά-
μοις κολάζων τε καὶ ζημιῶν, καὶ πρὸς τὸ θεῶν ἐπιαν-
άγων, ὡς μὴ τῆς φύσεως αὐτῆς ἐπιθυμῶν ὑπερόρια.
Καὶ καλὸς ὁ νόμος καὶ σφόδρα ἡμῖν ἀρέσκων, ὥστε
καὶ κύριον ἠγοῦμεθα τοῦτον, καὶ κρατεῖν κελύμεθα
πάντως. Ἀλλὰ προσήλθον ἡμῖν πολλοὶ ἐκ Μεσοπο-
ταμίας τε, καὶ Ὀσροηνῆς, καὶ Εὐφρατιῆς τῶν
ἐπαρχιῶν (οὐ πολὺ δὲ τοὺς Περσῶν ταύτας διεστιά-
ναι), διδάσκοντες, τινὰς μὲν ἀγνοῶν τοῦ νόμου, τι-
νάς δὲ κινηθέντας τῷ παθεῖ τῆς ἐπιθυμίας τῇ τῶν
Περσῶν ἐπιμίξει καὶ τῶν ἐπ' αὐτοῖς Σαρακηνῶν
παρανόμοις συναφθῆναι γάμοις, ὥστε τοῦτων ἐνόμοις
παιδᾶς τε καὶ ἐγγόνους γενέσθαι. ταύτην τε πρό-
φασιν τινὰς μὲν τῆς σφῶν αὐτῶν πλειονείας λα-
βόντας, βραχὺ τι καταβάλλειν καθ' ἕκαστον ἕως ἐπὶ
τὴν τῆς σῆς ἐνδοξότητος ἀρχήν, καὶ προστάξεις κο-
μίζεσθαι, ἀναζητεῖν τὰ τοιαῦτα καὶ ἐδικεῖν βουλο-
μένας. τοὺς δὲ ἐπιτετραμμένους ταῦτα ποιεῖν,
ἀσχροῦ κέρδους ἕνεκα συκοφανταίς τοὺς πολλοὺς
ἀδικεῖν, ἐπηρεάζειν, καὶ πράγματα τοῖς ἀνευθύνοις
πράξειν. καὶ τελευτησάντων, πολλὰκις τῶν ἀθεμί-
των συναφθέντων ἀλλήλοις, τοὺς ἐκείνων παιδᾶς τε
καὶ ἐγγόνους οὐδὲν ἡμαρτηκῆτος εἰσπράττειν δι-
κας, ὑπερ ἢν οἱ τοῦτων γονεῖς καὶ πρόγονοι συνήλ-
θον εἰς γάμον ἀλλήλοις. Καὶ ταῦτα λέγοντες τῆς
τοῦ ἡμετέρου κράτους ἤξιον φιλανθρωπίας τυχεῖν.
Κε φ. α'.

IMP. IUSTINI AUGUSTI NOVEL- LAE CONSTITUTIONES.

Constitutio I.

DE INDULGENTIA TRIBUTARIORUM RELI-
QUORUM.

Constitutio II.

UT CONSENSU MATRIMONIUM SOLVI POSSIT

Constitutio III.

DE HIS, QUI IN OSROENA ET MESOPOTAMIA
ILLICITAS NUPTIAS CONTRAXERUNT.

Idem Imperator Petro, sacri aerarii comiti.

Praefatio.

Legum severitati interdum etiam imperatoriam
elementiam immisceri convenit, et praecipue, quando
subditos multis damnis atque incommodis ea res eximit,
quale in praesentia nostrae potentiae facere visum est.
A patre enim nostro, qui una cum aliis virtutibus et
pudicitiam mirifice amplexatus est, scripta lex est,
quae eos, qui illicita matrimoniis inveniunt, et pu-
nit, et mulctat, et ad honestatem reducit, ut ne
quae extra ipsius naturae fines posita sunt concupi-
scent. Ac pulchra ea lex est, et valde nobis placet,
unde eam et ratam habemus, et omnino valere iubemus.
Verum adierunt nos multi ex Mesopotamia, et Osroena,
et Euphratica provincia (non multum vero haec a Per-
sis distant), qui docuerunt, nonnullos quidem igno-
rantia legis, alios vero concupiscentiae affectu victos
Persarum commixtione et qui inter illos sunt Sarace-
norum illegitimis matrimoniis iungi, ita ut nonnullis
horum liberi atque nepotes nati sint; nonnullos autem,
haec avaritiae suae occasione capta, paululum quiddam
solvere quotannis excellentiae tuae magistratus, et
inssiones accipere, quae talia investigari atque vindicari
velint, eos vero, quibus hoc facere permisum est,
turpis lucri causa per calumniam plurimos iniuria ef-
ficere, vexare, et innocentibus negotium facessere, et
saeps mortuis illis, qui illicite inter se iuncti fuerant,
ad horum filios, et nepotibus, et pronepotibus, qui ni-
hil deliquerunt, poenas exigere quod parentes maiores-
que ipsorum [illicite] in matrimonium coierint. Atque
haec cum dicerent potentiae nostrae clementiae potiri
cupiebant.

CAP. I

*) *Scrimger. — Festonem adiocimus latinam Agylaei pasctm mutalam.*

Κεφ. α'.

Ἡμεῖς τόνων τὰς τούτων δεήσεις προσέμενοι θεοπύχοι, μηδένα καθάπαξ ἐν ταῖς τρισὶν ἐπαρχίαις τῶν ἀδεμιτογαμλαῖς περιπεσόντων ἄχρι τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν ὁ θεὸς τὴν τῶν Ῥωμαίων ἡμῖν ἐχαρίσατο βασιλείαν, πολυπραγμονεῖσθαι, ἢ διὰ τοῦτο δυσκόλαις τε καὶ ζημίαις ὑπάγεσθαι. τὸ γὰρ παρελθὸν ἄχρι τότε συγχωροῦμεν ex speciali beneficio, καὶ τὸ ἱερῶτατον ἡμῶν ταμεῖον ζημιούται, καὶ στερηταὶ τῶν ἐκ τοῦ νόμου κατὰ ταύτην αὐτῷ δεδομένων τὴν πρόφασιν. Τοῦτο δὲ πρᾶττομεν, οὐχ ὡς ἀμελοῦντες τῆς συμφροσύνης ἢ τοῦ περὶ ταύτης τεθέντος νόμου, ἀλλὰ τοῖς ἐπὶ μικροῖς ἐκλαμβάνουσιν ἐκ τοῦ φέσκου τὰ τοιαῦτα, βίους τε καὶ οὐσίας πολλῶν ἐν ταῖς εἰρημέναις ἐπαρχίαις διασεύουσι, καὶ κοινὰς ἀπεργαζόμενοις συμφορὰς πᾶσαν πλεονεξίαν ἀναίρουσιν προφασιν. Ὅθεν τὸν νόμον κρατεῖν κελύομεν καὶ τὰ διωρισμένα τούτω κατὰ τῶν ἀδεμιτογαμούντων ἐπιτίμια πανταχόσε τῆς ἡμετέρας πολιτείας, ἐν τε ταῖς μικρῶν προῦθεν εἰρημέναις ἐπαρχίαις, ἐξ ἀρχῆς τῆς ἡμετέρας βασιλείας. φιλανθρωπίας γὰρ ἅμα καὶ συγγνώμης ὑπὲρ τοῦ φθάρσαντος ἐκείνας μεταδεδώκαμεν, ὡς τῶν ἐν αὐταῖς οἰκούντων Πέρσαις πλησιάζοντων καὶ τοῖς ὑπ' αὐτοὺς τελοῦσι βαρβάρους Σαρακηνοῖς, καὶ ἡ καὶ παθόντων ἀνθρώπων, καὶ μιμησαμένων ἐκείνους, καὶ τῶν τῆς φύσεως κρατήσαι παθῶν οὐ δυνηθέντων.

Ἐπιλογος.

Τὰ τόνων παρασιάνια ἡμῖν καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θεοῦ πραγματικῶς δηλούμενα τύπου ἢ οἰ ἐνδοξότης καὶ ὁ κατὰ καιρὸν τῆς αὐτῆς ἡγήσομενος ἀρχῆς ἔργω καὶ πένται παρασθῆναι καὶ παραφυλάξαι σπουδαίως. Dat. Kal. Ian. Constant. Imp. DN. Iustiniani PP. Ang. ann. I. [566.]

ΔΙΑΤΑΞΙΣ δ'.

Περὶ τοῦ προῖκα τοῦς τῶν ἐπαρχιῶν ἀρχόντας γίνεσθαι.

^{a)} Est in corpore 168 Novellarum Nov. 149.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ε'.

Περὶ Σαμαρειτῶν.

^{a)} Est in corpore 168 Novellarum Nov. 144.

CAP. I.

Nos igitur horum precibus admissis sancimus, ut nemo omnino in tribus istis provinciis eorum, qui ante eum diem, quo deus nobis Romanorum imperium est largitus, in illicitas nuptias incidierint, uxoribus uertatur, vel propterea difficultatibus ac dispendiis subdatur. Praeteritum enim usque tunc remittimus et speciali beneficio, quamquam sacratissimum nostrum aerarium damno afficitur, et iis, quae ex lege per hanc occasionem ipsi dentur, privatur. Hoc vero fecimus, non quo pudicitiam aut datam propter hanc legem negligamus, sed ut iis, qui pro parvo talia ex seculo subtrahunt, multorumque vitus ac insubstantias in dictis provinciis quassant, et communes calamitates ciunt, omnem quaestus occasionem succidamus. Quocirca sane legem illam, et quae in illa aduersus eos, qui illicite nuptias contrahunt, poenae constitutae sunt, ubique per nostram rempublicam et in paulo ante dictis provinciis inde ab initio imperii nostri valere iubemus. Benignitatem enim simul et veniam illis pro praeterito elargiti sumus, quod in illis habitantes Peris et qui sub ipsis agunt barbaris Saracenis fuerint, et humani aliquid etiam patientes, et illos imitati, neque naturae motum superare valuerunt.

Epilogus.

Quae igitur nobis placuerunt et per hanc sacrae pragmatice declarantur formam, gloria tua quique pro tempore eidem magistratui praeerit, operi et effectui tradere et observare studeat.

Constitutio IV.

UT DEI AMANTISSIMI EPISCOPI CUM PROVINCIARUM INDIGENIS etc.

Constitutio V.

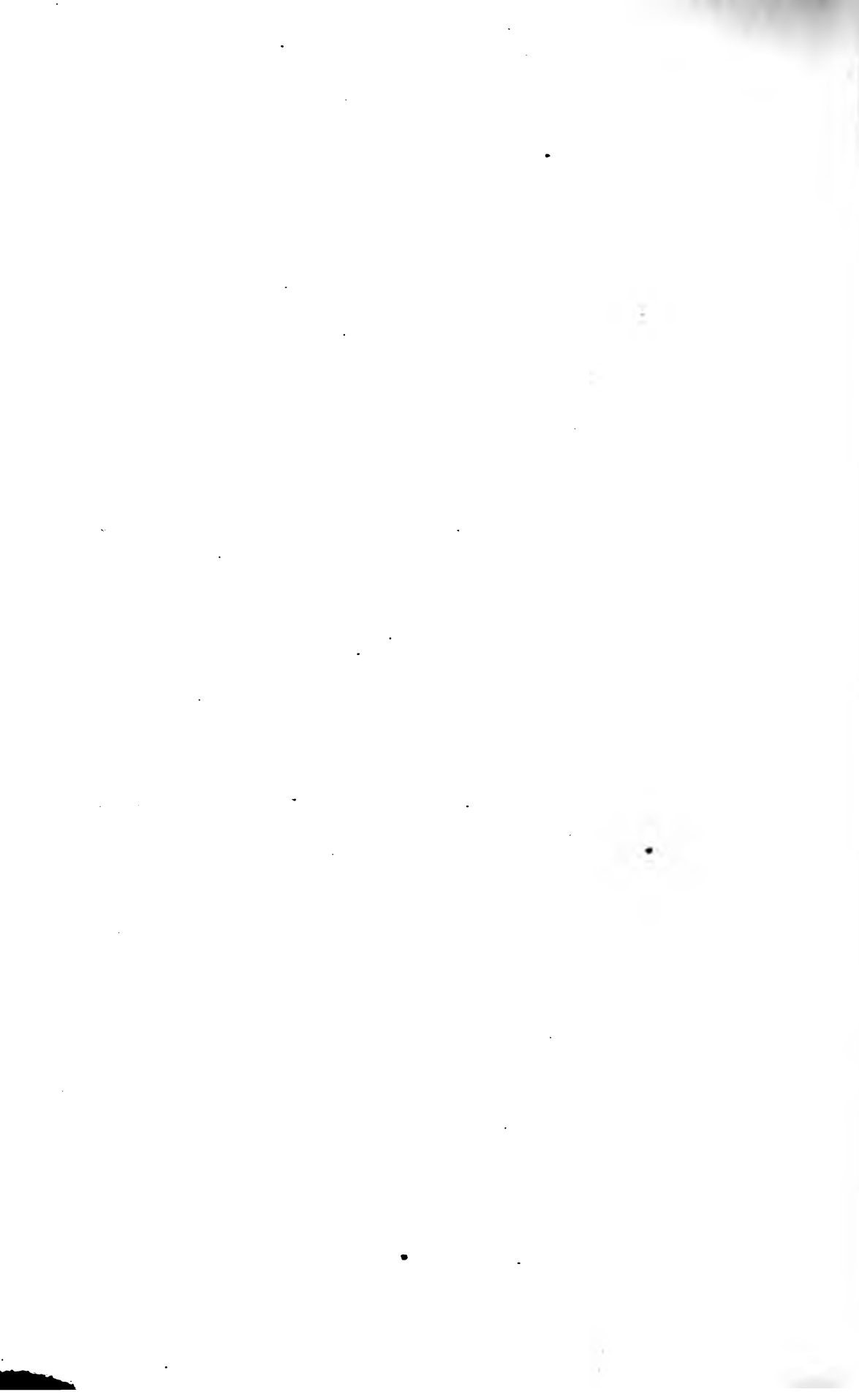
DE SAMARITANIS.

IMP. TIBERII AUGUSTI

NOVELLAE CONSTITUTIONES.

**ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ ΤΙΒΕΡΙΟΥ
ΝΕΑΡΑΙ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.**

ΔΙΑΤΑΞΙΣ α.^ο)

Περὶ τῶν θεῶν οἰκων.

Ἐν ὄνόματι τοῦ δεσπότου Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν. Ἀυτοκράτωρ Καῖσαρ Φλάβιος Τιβέριος Κωνσταντῖνος, πιστὸς ἐν Χριστῷ, ἡμερώτατος, μέγιστος εὐεργέτης, εἰρηνικός, Ἀλαμαντικός, Γοτθικός, Φραγγικός, Γερμανικός, Ἀλανικός, Θιανδικός, Ἀφρικός, εὐσεβής, εὐτυχής, ἐνδοξος, νικητής, τροπικιοχος, δεισέβαστος, ἀγνοστος, τῇ λερωτάτῃ συγκλήτῃ.

Προόμιον.

Βασιλεὺς γνώρισμα θεῶν τε πρόπον, ἀνθρώποις τε συγγενὲς ¹⁾ ἡγούμενοι, τοὺς δεομένους εὖ ποιεῖν, τὰς ἀδικίας τε ἐκκόπτειν, ὅσα τε τοῖς ὑπηκόοις χρησιμα βουλευέσθαι τε καὶ πράττειν, ἡμέρας, ὡς εἰπὴν, ἀπάσης καὶ νυκτὸς οὐδὲν ἐμπροσθεν τῆς περὶ ταῦτα πεποιήμεθα σπουδῆς, ἐξ οὗ τῆς πολιτείας ἡμῖν τὸ κράτος δέδωκεν ὁ θεός. Ἐνθεν τοι πολλῶν ἡμῖν διαφόρως προσεληλυθότων, τῶν τε ἐπὶ τῆς ἐνδόξου ταύτης πόλεως οἰκούντων, τῶν τε ἐξ ἀπασῶν σχεδὸν τῶν ὑπηκόων ἐπαρχιῶν, κτήσεις τινὰς ἢ οἰκήσεις βασιλικὰς περὶ τῶν οὐσας ²⁾ ἐχόντων, πραγμάτων τε ἑτέροις καὶ δικαίαις περιβεβλημένων, ποικίλων ἀδικημάτων προσαγγελλόντων τρόπους παρὰ τε προνοητῶν, καὶ χαριουλαρῶν, καὶ μισθωτῶν, καὶ τῶν ἄλλως προσήκόντων ταῖς βασιλικαῖς οἰκίαις κατ' αὐτῶν ἀμαριανέσθαι, τῶν φέρεσθαι δυναμένων πραγμάτων, ἔστι δὲ πῆλ κτήσεις, καὶ γῆδων, καὶ γεωργῶν ἀφαιρέσεις ὀδυρομένων, τῶν δὲ ἐνεργολαβεῖσθαι παρ' αὐτῶν προσιτοῦσαν ἄλογον τοῖς ἄλλοιτοῖς χωροῖς τε καὶ ἔργοις ἀπονεμόντων, σαπίδας τε βασιλικὰς ἢ σήμαντρα ἐπιτιθέδων, καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν τὰ μὴ προσήκοντα οἰκειουμένων, τὰς τε πρὸς ἑτέρους ἀμφισβήσεις παραλόγους ἀναδεχομένων, καὶ τοὺς τε ἀνάγειν βουλομένους μὴδὲ τῶν οἰκείων ὀφλημάτων ἀπολαύειν συγχωρούντων, τοῖς τε ἐναγομένοις δικῆς χωρὶς καὶ σὺν βλά τὰς ἀπειτήσεις

**IMP. TIBERII A. NOVELLAE
CONSTITUTIONES.**

Constitutio I.

DE DIVINIS DOMIBUS.

In nomine domini Iesu Christi dei nostri. Imperator Caesar Flavius Tiberius Constantinus, fidelis in Christo, clementissimus, beneficentissimus, pacificus, Alamannicus, Gothicus, Francicus, Germanicus, Alanicus, Vandalicus, Africanus, pius, felix, inclytus, victor, triumphator, semper colendus, Augustus, sacratissimo Senatui.

Prælatio.

Imperii signum et deo placens et hominibus cognatum esse rati, in supplices beneficum esse, maleficia extirpare, et quaecumque subditis utilia sunt, ea et meditari et facere, per totam fere diem noctemque nihil antiquius eorum rerum studio habuimus, ex quo deus nobis reipublicae imperium dedit. Hinc quum permulti varie ad nos accederent partim in inelyta hac urbe habitantium, partim ex omnibus fere subiectis provinciis, qui prope possessiones domus quasdam imperatorias sua haberent, aliis vero rebus et litibus involuti essent, et variis iniuriarum modis a procuratoribus, et chartulariis, et conductoribus, et qui alioqui ad imperatorias domus attinent, in se peccari denuntiarent, et quae ferri possint res, atque etiam possessiones, et agros, et agricolas sibi ereptos lamentarentur, et commoda circa se quaeri, dum aliena praedia et agros sine ratione potentiam sibi vindicarent, et titulos imperatorios vel signa imponerent, et ut uno verbo dicamus quae ad ipsos non pertinent, suo dominio subicerent, et aliorum adversus alios irrationales lites susciperent, et agere volentes nec rebus ipsis debitis potiri sinerent, et reis citra iudicium indictaque causis debiti exactionem vi inducerent, atque etiam compararent, qui fraude rerum debitarum syngraphas in ipsas divinas domus conficerent, alienisque emissionem aut fortasse donationum contractibus in eorum,

¹⁾ In Codicis Veneti Appendice videntur quinque Tiberii II. falso Novellae, e quibus primam exhibet Serim g., secunda, tertia et quinta reperiuntur in Corp. 168 Novellarum, quarta plane deest, cf. Biene l. c. p. 97 sq. 117 sq. 480.

²⁾ Fort. leg. εὐγενές. — ²⁾ ἐπαρχιῶν περὶ κτήσεις — τὰς ἑαυτῶν οὐσίας correxit Agyl.

τήσις ἐπαγόντων ἀκριώς, τινὰς δὲ καὶ χρεῶν συγγραφαὶ εἰς τὰς αὐτὰς θέλας οὐκίας συνδέναι σιμβλουμένους παρασκευάζοντων, συμβολαίους τε ἄλλοτροίους ἄνωγν ἢ δωρεάν, εἰ τύχοι, παρεμβαλλόντων εἰς τὴν τῶν ἐτέροις ὀφειλομένων πιγγραφήν, τὰ μὲν, ὅσα εἰς ἡμετέρας ἦλθεν ἀκίας, εὐ διατιθέσκαμεν, τοῖς μὲν ἀποδοθῆναι τὰ ἀρρηθμένα κελεύσαντες, τὰς τε ἀλόγους προσιασίας εἰσάγοντες, τοῖς δὲ τὰς εὐδύνας ἀφέντες, καὶ τὰ γραμματεῖα τῶν χρεῶν ἀκυρα καταστήσαντες, τὰς τε ἐπὶ τοῖς συναλλάγμασι γινόμενας περιουσίας κεκαλυκότες, τοῖς νόμοις καὶ τῷ δικαίῳ τῆς ἡμετέρας εὐσεβείας σκοπῷ, καὶ τοῖς τῶν βασιλικῶν οὐκων προνοητὰς ἀκολουθήσαι προσεταιχότας. Ἐπειδὴ δὲ οὐχ οἷον τὴν καὶ τοὺς ἔξω καὶ πόρρωθεν ἅπαντας εἰς ταῦτον ἐνθάδε συλλεθεῖν, ἡμῖν τε ἕκαστα ἀπανταχοῦ καὶ αὐτοῦτον πεπραγμένα τὸν τρόπον φανερὰ καταστήσαι, νόμῳ σαφεῖ τὰ περὶ τούτων διορῶσαι συνειδόμεν, ὡς μὴ μόνον τοῖς ἐφ' ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐς ὕστερον ἀνθρώποις τὰ τῆς ἡμετέρας δικαιοσύνης γενέσθαι κατάδηλα, καὶ ὡς οὐδὲ τῶν βασιλικῶν ἡμῶν οὐκων ἢ τῶν τοῦτοῖς ἐφροσάτων, εἰ τί περ ἀδικοῦν, φειδόμεθα, εὐποροῦν τε καὶ εὐδαιμονίαν ἡμετέραν ἡγούμεθα τὴν τῶν ὑπηκόων εὐπάθειαν, οὐδὲν τε τὰς αὐτῶν περιουσίας, ὅσα γε εἰς πρόνοιαν, τῶν βασιλικῶν διαστῆναι, ἐπὶ μὴδὲ τὰ τῶν θέλων οὐκων πράγματα μόνοις¹⁾ ἡμῖν, κοινὰ δὲ τοῦ καθ' ἡμᾶς πολιτεύματος ἐννοεῖσθαι προσήκει.

Κεφ. α΄.

Θεσπιζόμεν τολύμ, μηδένα τῶν ἐνδοξοτάτων ἢ μεγαλοπρεπεστάτων κορυαίωρων τῶν θέλων ἡμῶν ἢ τῆς εὐσεβεστάτης βασιλίδος οὐκων, οἷς συναριθμητέον τὴν τε πατριωνανλίαν, τὴν τε τῶν νέων ἐκκλησιῶν προετίωσαν βασιλικὴν οὐκίαν, ἢ χαιρουλαρίων αὐτῶν, ἢ προνοητῶν, ἢ μισθωτῶν, ἢ ἄλλων τῶν ταῖς θέλαις αὐταῖς προσρηθόντων οὐκίαις θαρθεῖν τοῦ λοιποῦ σανίδας τὴν ἡμετέραν προσηγορίαν γερούσας, ἢ εἰκόνας, ἢ χαρακτῆρας βασιλικούς ἄλλοτροίους οὐκίαις ἢ χωρίοις ἐπιτιθέσθαι, ἢ σημαντρα κινήτοις πράγμασι τελευτήτων ἢ περιόντων, ἢ γεωργούς ἐτέρον ὑποδέσθαι, ἢ καταθέσεις τινὰς παρασκευάζειν ποιεῖσθαι εἰς τὴν βασιλικὴν οὐκίαν, αὐτοὺς ἢ καὶ τὰς αὐτῶν προσόδους μεταπεροῦσας, μηδὲ εἰ μοιραν τινα συμβαλῶν τῶν αὐτῶν οὐκίσεων, ἢ χωρίων, ἢ πραγμάτων, ἢ γεωργῶν, τοῖς τῶν θέλων οὐκων προσήκειν δικαίως, ὡς ἂν μὴ ταύτην ἔχοιεν τῆς κατὰ τῶν συγχετημένων ἐπιηρίας τὴν πρόφασιν.

Κεφ. β΄.

Ἀλλὰ καὶ εἰ τινὰς γεωργούς ὑπὸ τὴν ἐτέρων τυγχάνοντας νομῆν νῦν ἔχοντες φανεῖν, ἢ καταθέσεις, οἷας ἔφαμεν, εἰληφότες, καὶ αὐτοὺς ἀποδοθῆναι τοῖς γεωργοῦς, καὶ τὰς καταθέσεις αὐτῶν²⁾ ἀκύρους καταστήσαι κελεύομεν. Εἰ δὲ περὶ τούτων ἢ καὶ τιναν συμβολαίων πρὸς ἐτέρον ἐναγωγῆν ἔχειν λέγοιεν, μηδὲμας τὸν ἐναγόμενον παρ' αὐτοῖς ἔχειν, δικασίας τε τῶν οὐκίων ὑποθέσεων καθεδεῖσθαι (τοῦτο δὲ περ τῶν ἀπολατῶν τε καὶ παρανομητῶν ἡγούμεθα), ἐξ ἢ δὲ αὐτοῖς ὑπὸ τῷ προσφωφ δικαστῆ, ὑφ' ὃν ἂν οἱ τὰς εὐδύνας ὑφιστάμενοι τελοῦν, τὴν δὲ κινεῖν, καὶ τῶν δικαίων τυγχάνειν. Εἰ δὲ καὶ αὐτοὺς τοὺς ἐνδοξοτάτους καὶ μεγαλοπρεπεστάτους κορυαίωρας ὀνόματι τῶν παρ' αὐτῶν προνοουμένων θέλων οὐκων ὑφ' ἐτέρον ἐναγέσθαι συμβαλῶν, εἰ μὲν ἐνθάδε τὰ τῆς ἐναγωγῆς κινεῖτο, κοινῇ γνώμῃ τοῦ τε ἔγκυλοῦτος καὶ τοῦ τῆς θέλας οὐκίας κορυαίωρος ἔνα τῶν ἐνδοξοτάτων ἡμῶν ἀρχόντων ἐπιλεγεῖναι πρὸς τὴν τοῦ πραγματος ἐξέτασιν τε καὶ κρίσιν, καὶ ἀμφισβητήσεως οἷα εἰκόσ

eorum, qui aliis debent, circumscriptionem immisereri, ea quidem, quaecunque ad nostras aures pervenerunt, recte composimus, aliis quidem restitui ablata iubentes, et incompetentem potentiam interdicens, alio vero a iudiciis liberantes, et debitorum syngraphas irritas iudicantes, et fraudes in contractibus fieri utilitas prohibentes, et imperatorum quoque domum procuratores leges iustumque, pietatis nostrae propositum, sequi iubentes. Verum quoniam fieri non poterat, ut extranei, quique procul hinc habitant, omnes huc convenirent, et nobis singulatum omnia, quae ubique hunc ad modum fiant, manifesta facerent, clara lege quae ad haec pertinent explicare visum est, ut non solum nostrae aetatis, verum etiam futuri temporis hominibus nostrum aequitatis iustitiaeque studium innoscat, atque ut sciant, nos neque imperatorum nostris domibus vel earum praesulibus, si quid iniquant, parcere, atque opulentiam et felicitatem uditorum nostram nos exultimare beatitudinem, et nihil eorum facultates, quantum ad curam, ab imperatoris differre, quia nec divinarum domuum res nostras solas, sed communes nostrae reipublicae ducere convenit.

CAP. I.

Sanctimus igitur, ut nemo gloriosissimorum vel magnificentissimorum curatorum divinarum domuum aut pietissimae Augustae domuum, quibus et patrimonialis, et regia domus ante novas ecclesias sita enumeranda est, aut charitulariorum, aut provisionum, aut conductorum, aut aliorum ad eandem divinas domus pertinentium, in posterum audeat tabulas nostras appellationem continentes, vel imagines, vel insignia imperialia alienis aedibus aut praediis imponere, vel signacula mobilibus defunctorum aut superstitum rebus, vel aliorum colonas suscipere, vel solutiones aliquas, quae ipsos aut etiam ipsorum provenus transferant, in regiam domum faciendas curare, neque si partem quandam eorundem domuum, vel praediorum, vel rerum, vel colonorum ad divinarum domuum iura pertinere contingat, ne hunc adversus eos, qui una cum ipsis possident, fraudis occasionem capiant.

CAP. II.

Sed et si quos rusticos ad aliorum possessionem pertinentes in praesenti ipsos habere, aut quales diximus solutiones accepisse videantur, et ipsos rusticos restitui, et ipsas solutiones irritas esse iubemus. Si vero de his aut etiam de aliquibus contractibus actionem se habere adversus alios dicant, nequaquam rem ad se trahant, neque iudices suarum controversiarum sedeant, id quod absurdissimum et iniquissimum patemus, licet autem ipsi ut coram competente iudice, sub quo sunt, qui actiones sustineant, litem moveant, et ius suum obtineant. Si vero ipsos gloriosissimos et magnificentissimos curatores divinarum domuum, quarum curam gerunt, nomine ab aliis in ius vocari contingat, si quidem hic actio instituitur, communis et actoris et divinae domus curatoris consensus unus ex gloriosissimis nostris praefectis ad rei examen et iudicium eligatur, et si forte dubitatio inde oritur, Imperator egeat, et datus ab ipso iudex suscipiatur, si vero in provincia, eius praesides controversiam audiendam accipiat. Si vero verum regiarum praefectis

¹⁾ μόνον Aegy. — ²⁾ αὐτὰς Aegy.

ἰκός εἰς τοῦτο γινομένης, τῆς βασιλείας δεῖσθαι, αὐτὸν ἐκεῖθεν διδόμενον προσδέχεσθαι δικαστὴν, ἢ δὲ ἐπὶ χώρας, τὸν ταύτης ἡγούμενον τὴν τῆς ποθέως παραλαμβάνειν ἀκροασιν. Ἐὰν δὲ γένηται ὡς βασιλικῶν πραγμάτων προφάσει τῶν χαρτουαρίων τις, ἢ ἐμφυτευτῶν, ἢ μισθωτῶν, ἢ καὶ γεωργός ἐνάσται, ἀδείαν ἔχειν τὸν ἐγκαλοῦντα, εἰ γὰρ οὐλοῖτο, ἔτι αὐτῷ τῷ θείῳ οἰκίᾳ κουράτωρι, εἴπερ ὑπόπτως ἔχει πρὸς αὐτὸν, ἐν γούν ἐτέρῳ ἱκανοτῶρι τῷ κοινῷ δοκοῦντι, ἢ καὶ τῷ θείῳ κελεύσει αὐτῶν κανταῦθα κρατοῦντων. εἴπερ ἐν ἐπαρταῖς τὰ τῶν ἀμφισβητήσεων τούτων κινεῖτο, τῆς αὐτῶν χώραν ἀρχῆς τὴν ἀκροάσιν παραλαμβάνουσης. Ἐὰν ἤδη πεπορισμένων ταῖς αὐταῖς θείαις οἰκίαις προνομίων οὐκ ἐπὶ τοῖτο, ἐπὶ δὲ γε τοῖς τῶν διωγῶν δαπανήμασι φυλακισμένων, ὑπὲρ γε τῶν λεγόμενων ἰνδοακέντων ἀγνωσίων ἐκδοσίων, καὶ ἄλλων τῶν περὶ τὰς δίκας δαπανημάτων, ὡς ἰθὺς θαρρῆναι τὸ τεταγμένον τούτων ὑπερβαίνειν ἕτερον, ἀρκεῖσθαι δὲ τοῖς τῶν δικαστηρίων ἰπρητίας. ἀδείας οὐσης καὶ τοῖς τὰς δίκας πρὸς αὐτὰς θείας οἰκίας, ἢ τοὺς αὐτῶν κουράτωρας, ἢ προνοητάς, ἢ μισθωτάς, ἢ χαρτουαρίους, ἢ γεωργούς λέγουσι, ταῖς αὐταῖς προνομίαις χρῆσθαι, ὡς ἀπὸ εἰς τοῦτο γούν πλεονεκτούμενοι φαίνονται, κατὰ τοῦτο δὲ τὸ τοῖς ἡμετέροις διωρισμένον νόμοις.

Κεφ. γ'.

Ἐπειδὴ δὲ ἴσμεν καὶ τινὰς ἀποστρεῖν τῶν οἰκίων ὀφλημάτων βουλομένων πραγματῶν οἰκίων τοῖς χρεώσταις ὑποκειμένων ὠνάς, ἢ δωρεάς, ἢ ἕτερα συμβολαία πρὸς ἑνάς τῶν ἡμετέρων οἰκίων ποιουμένων, καὶ διὰ μέσον αὐτῶν εἰς ἑτέρους τῶν συγγενῶν ἢ συνήθων παρασκευάζοντας κατὰ τινὰ συνἀλλαγματος μεταφέρεισθαι τρόπον, ὡς ταύτη τὰς ὑποθήκας ἕλεινῶς τοῖς τὰ οἰκία προτεμένοις χρήματα σχεδὸν ἀναιρεῖσθαι, μηδὲ τοῦ προσετώτος τῆς θείας οἰκίας, δὲ οὐ ταῦτα πεπραχθῆναι λέγεται, διὰ τὴν οὐσαν αὐτῷ δύναμιν τὴν ὑπὲρ τούτων ἐναγαγὴν ἱποδεχομένου, καὶ τοῦ τὸ πρᾶγμα εὐληφότος τὸ πρὸς θείαν οἰκίαν συνἀλλαγμα προτεινομένου, καὶ κατὰ τὴν δεδομένην αὐτῇ προνομίαν ἐγκαλεῖσθαι παρ' οὐδενὸς ἀξιοῦντος, τινὰς δὲ οἰκούς, ἢ τόπους, ἢ καὶ ἐργαστήρια μιᾶς τῶν θείων οἰκίων ἐπὶ μετρίῳ ἢ καὶ τῷ τυχόντι μισθῷ παραλαμβάνοντας, τῇ ἐκείθεν τε ἰσχυρῶς χωμένους, τοῖς χρησταῖς ἢ καὶ τοῖς τὰς εὐδύνας αὐτοῖς ἐπαγοῦσιν ἐπηρεάζειν ἐργασίας, καὶ ταύτην κλειόμεν, μηδὲν τοῦ λοιποῦ τῇ κατὰ τῶν οἰκίων δανεισίων περιολῆ χρῆσθαι τοῖσιν, καὶ διὰ μέσης θείας οἰκίας πρὸς ἕτερον δωρεῖαν ἢ συνἀλλαγμα πράττειν, ὡς οὐδὲν τῆς οἰκίας πονηρίας ὠφελήθησόμενον, τοῦ πρᾶγματος ἔνθα ἂν τυχὸς καθεστῶτος, εἴτε παρὰ τῆς θείας οἰκίας, εἴτε παρ' ἑτέρῳ τινί, οὐδὲν ἤτιον ἐκδικουμένου, πάντων τε ἐπ' ἀεραῖῳ τῷ τὰς εὐδύνας ἢ καὶ ὑποθήκας ἔχοντι φυλακισμένων, ὡς οὐδενὸς ἐπ' αὐτῷ μεταξὺ προσληλυθότος. πρὸς τῷ καὶ εἰ τι ταύτης ἕνεκα τῆς περιολῆς τῇ αὐτῇ θείᾳ οἰκίᾳ ἢ τῷ ταύτης προνοοῦντι θεραπειᾶς τρόπῳ δεδούσθαι συμβαλῆ, ἐκπεσεῖν τούτου τὸν δόγμα, καὶ τῆς παρανομίας ταύτην, εἰ καὶ τῆς ἀείας ἤτιονα, λαβεῖν ἀμοιβήν.

Κεφ. δ'.

Ἄλλ' οὐδ' ἐνοίκους τῶν ταῖς βασιλικαῖς οἰκίαις προσκόντων οἰκημάτων, οὐδὲ γεωργούς ἄλλοτριούς, ἢ ἕτερον τινὰ τῶν πάντων ἐνεργολαβεῖν τοὺς τῶν θείων οἰκίων προσετώτας, καὶ προστασίαν αὐτοῖς ἀπονεῖμειν, ἢ τὸ λεγόμενον πατριωνίκιον ἀπὸ χωρίων τινῶν ἐλευθερικῶν, ἢ ἐξακτωρικῶν, ἢ βουλευτικῶν, ἢ ἑτέροις ὄλωσ προσκόντων, λαμβάνειν, ἀποσιγήναι δὲ τούτων ἀπάντων. Καὶ εἰ τινες ἤδη σάνιδες ἢ χροαπηρῆς βασιλικοὶ τοιούτοις ἐπιτεθῆναι χωρίοις,

chartularius aliquis, aut emphyteuta, aut conductor, aut colonus in ius vocetur, facultus actori, si velit, coram ipsa divinae domus curatore, aut si suspectum illum habeat, in alio iudicio communi consensu electo, aut etiam quod ex imperiali iussu ipsi hic nacti fuerint, actionem instituat. Si vero istiusmodi controversiae in provinciis moveantur, provinciae praeses audientiam suscipiat. Sane quae iisdem divinis domibus privilegia iam concessa sunt, ea non in his, sed in litium sumtibus observentur, pro inducendis nempe, quae vocantur, legendis et edendis, atque in aliis quae circa lites fiunt expensis, ut nemo constitutum horum modum transgredi audeat, et iudiciorum ministri eo contenti esse debeant. Illis vero etiam, qui adversus ipsas divinas domus, aut earum curatores, aut provisores, aut conductores, aut chartularios, aut colonos actionem dicant, iisdem uti privilegiis liceat, ne vel in hoc laesi videantur ratione illius, quod legibus nostris constitutum est.

CAP. III.

Quia vero scimus, quosdam, dum creditores suos debitis fraudare voluit, verum suarum illis oppignoratorum venditiones, vel donationes, vel alios contractus in aliquam nostrarum domuum facere, et per illas medias in alios cognatos vel necessarios aliquo contractus modo transferendas curare, ut hac ratione hypothecae ius miserum in modum iis, qui pecunias suas mutuo dederunt, auferatur, dum nec divinae domus praefectus, per quem haec facta esse dicuntur, propter potestatem, quam habet, movendam de his rebus actionem suscipit, et qui rem percepit, contractum cum divinis domo initum praetendit, et per datam illi privilegium a nemine conveniri sustinet, quosdam autem domus, aut loca, aut officinas unius divinarum domuum maiore aut quacunque mercede acceptis, illarum auctoritate utentes, creditores, aut etiam qui ipsis actiones intentant, laedere studere, etiam hac in re iubemus, ne quis de reliquo subdolis commentis adversus creditores suos uti audeat, neque per divinam domum medium cum alio donationem aut contractum instituat, tanquam qui nullum fructum ex veruita percepturus est, quum res alienata ubicumque fuerit, sive penes divinam domum, sive penes alium quempiam, nihilominus vindicari possit, et omnia ei, qui actiones aut etiam hypothecae ius habet, integra servanda sint, prout ac si nihil intervenisset. Ad hoc etiam, si quid huius commentis causa ipsi divinae domui eiusque procuratori captandae benevolentiae ratione datum esse contingat, eo qui dedit excedit, et hanc iniuriae, quamquam iusta minorem, remunerationem feret.

CAP. IV.

Sed neque per possessores habitationum ad imperatorias domus pertinentium, neque per alienos colonos, aut alium quempiam omnium, divinarum aedium praefecti lucrum faciant, neque patrociniū tribuant, aut quod patriarvixio dicitur ex praediis liberis aliquibus, vel exactionibus obnoxiiis, vel decurionum, vel quae in universum ad alios pertinent, capiant, sed ab his omnibus desistant. Et si qui tubulas aut insignia imperatoria istiusmodi praediis, aut domibus, aut offi-

Κεφ. ε΄.

Καίεινο γε μὴν διορῶσαι συνείδομεν, τὸ τῶν
 οὐρωνῶν τε, καὶ μεταίων, καὶ ἀγγαριῶν, καὶ ὁδο-
 σιρωσιῶν, καὶ γεφυρῶν, καὶ διαγραφῶν, καὶ ἐπι-
 βολῶν, ὡς ἂν μὴ καὶ ταῖτα ἀδιάκριτα μέγιστοι, ἀκό-
 λουθος δὲ τις τῷ ἡμετέρῳ δικαιοτάτῳ σκοπῷ καὶ
 ἐπ' αὐτοῖς διατύπώσεις προέλθοι. Τῶν γὰρ προνο-
 μίων τῶν ἐκ παλαιῶν ταῖς βασιλικαῖς οἰκίαις πεπο-
 ρισμένων, τοῦτων αὐτὰς ἐξαιρουμένων, ὁρθῶς ἡμῖν
 παρῆσι θεωρήθη τε καὶ ἀναγκαῖον ἐπιθεῖναι τῷ
 πράγματι τάξιν. εἰ μὲν γὰρ βασιλικῶς στρατευμά-
 των τῶν ἐπὶ βαρβάρους ἐκπεμπομένων πάροδος, ἢ
 καὶ κατ' ἡμετέραν κέλευσιν, εὐετηρίας ἕνεκα τῆς
 ἐνδόξου ταύτης πώλεως, ἢ καὶ ἑτέρων προφάσεων
 χάριν, συνωνῆν τινα εἰδῶν γενέσθαι συμβαίη, τοῦ-
 τοις ἅπασιν οὐ μόνον τοὺς ἄλλους ὑποτελεῖς, ἀλλὰ
 γὰρ δὴ καὶ τὰς τῶν βασιλικῶν οἰκῶν κτήσεις καὶ
 οἰκῆσεις ὑποκείσθαι βουλόμεθα. τῶν δὲ αἰτιῶν τοῦ-
 των χωρὶς οὐδὲ τὰς θείας οἰκίας, οὐδὲ ἑτερόν τινα
 τῶν ὑποτελῶν ἐνοχλεῖσθαι κελύομεν, οὐδὲ σὺν
 ἀνάγκῃ τοιοῦτ' τι γενέσθαι συγχωροῦμεν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ β΄.)

Περὶ κληρονομίω.

*) In Corp. 168 Novellarum Nov. 164.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ γ΄.)

Περὶ τῶν ἀρχόντων.

*) In Corp. 168 Novellarum Nov. 161.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ δ΄.)

Περὶ κουφισμῶν δημοσίων.

*) In Corp. 168 Novellarum Nov. 163.

CAP. VI.

Illud vero etiam definire providimus, quod ad
 coemptiones et metata, et angarius, et viarum pontium-
 que instaurationes, et descriptiones et indictiones per-
 tinet, ne haec indiscreta maneant, et consentanea quae-
 dam iustissimo nostro proposito de illis sanctio procedat.
 Quum enim privilegia olim regis domibus data
 ad his illas eximant, recte propositum nobis est, ut
 utilem et necessarium ordinem rei imponeremus. Si
 enim ob imperatorium exercituum, qui in barbaros
 emittuntur, transitum, aut etiam nostro iussu, quo
 abunde huic inclytæ civitati annonae sit, aliarumve
 occasionum causa, specierum quandam coemptionem fieri
 contingat, his omnibus non modo alios subditos, verum
 etiam regiarum domuum possessiones et habitacula
 obnoxia esse volumus; citra has vero causas neque di-
 vinas domus, neque aliam quemquam subditorum mo-
 lestia affici iubemus, neque tale aliquid illata neces-
 sitate fieri permittimus.

Constitutio II.

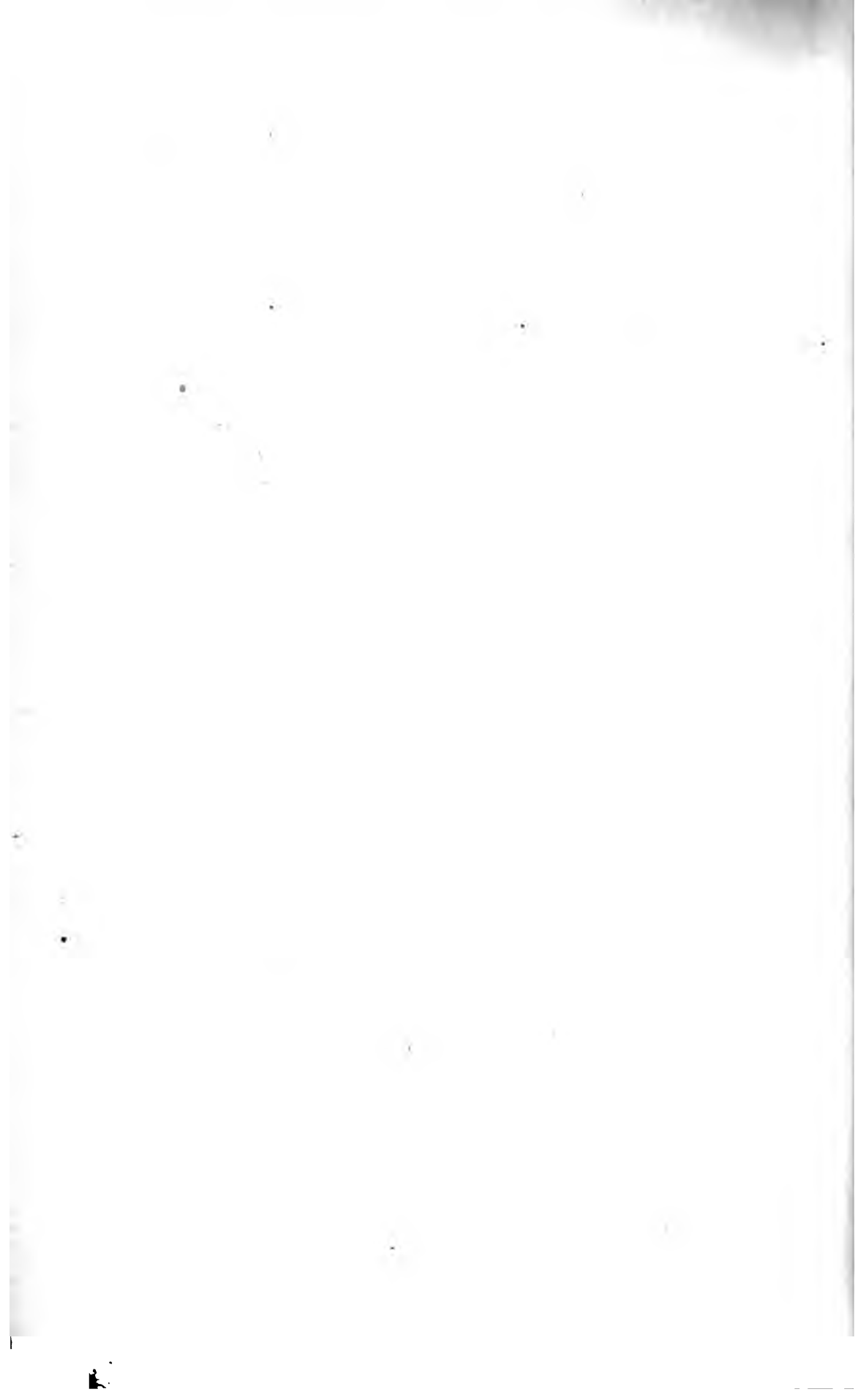
DE HEREDIBUS.

Constitutio III.

DE PROVINCICIARUM PRAESIDIBUS.

Constitutio V.

DE RELEVATIONE TRIBUTORUM PUBLICORUM.

ALIAE ALIQUOT
CONSTITUTIONES

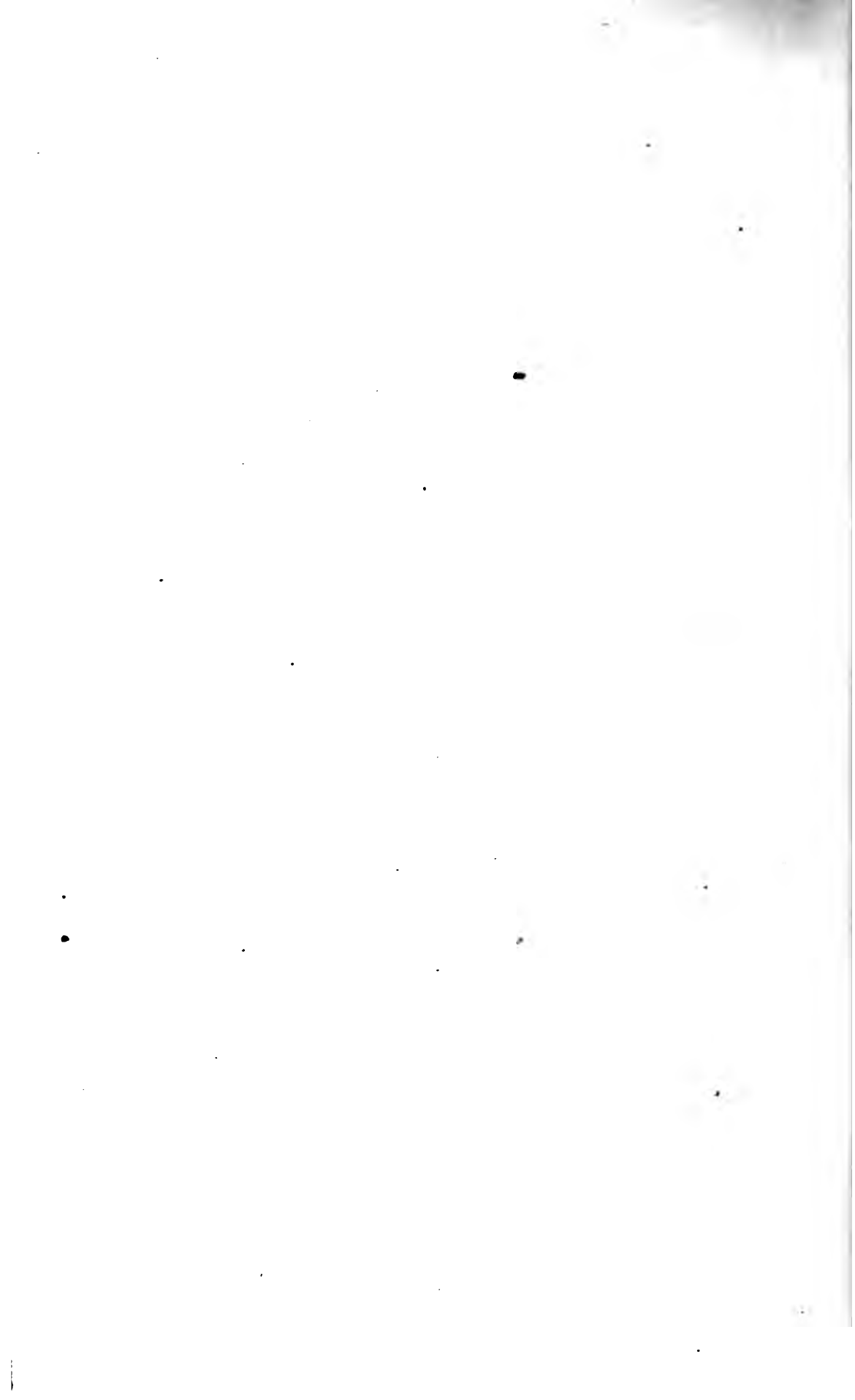
IMP. IUSTINIANI, IUSTINI ET TIBERII A.

EX DIVERSIS FONTIBUS COLLECTAE,

ATQUE NOV. V. ET NOV. CXXIII. ANTIQUAE VERSIONES

A VERSIONE VULGATA DIVERSAE.

ALIAE ALIQUOT CONSTITUTIONES

IMP IUSTINIANI, IUSTINI ET TIBERII A.

EX DIVERSIS FONTIBUS COLLECTAE.

CONST. I.¹⁾

PRAGMATICA SANCTIO IUSTINIANI IMP. COMPLECTENS VARIA CAPITULA.

Imp. Iustinianus Aug.

I. *Ut omnia firma sint, quae Amalasiunta, vel Atalaricus, vel Theodatus concesserunt.*

Pro petitione Viglii, venerabilis antiquioris Romae episcopi, quaedam disponenda esse censuimus ad utilitatem omnium pertinentia, qui per occidentales partes habitare noscuntur. In primis itaque iubemus, ut omnia, quae Atalaricus, vel Amalasiunta, regia mater eius, vel etiam Theodatus Romanis vel senatu poscente concesserunt¹⁾, inviolabiliter conserventur. Sed et ea, quae a nobis vel a piae memoriae Theodora Augusta quondam coniuge nostra collata sunt, volumus illibata servare, nulla cuicumque danda licentia contra ea venire, quae a praedictis personis pro quibuscunque rebus vel titulis data vel concessa esse noscuntur; excepta videlicet donatione a Theodato in Maximum pro rebus habita²⁾ Marciani, ex quibus dimidiam portionem Liberio viro gloriosissimo dedisse meminimus, reliquam dimidiam Maximo viro magnifico relictam, quas apud utrumque firmiter manere censuimus.

II. *Ut per Totilanem factae donationes irritae sint.*

Si quid a Totilane tyranno factum vel donatum esse invenitur cuicumque Romano seu cuique alii, servare vel in sua firmitate manere nullo modo concedimus, sed res ablatas ab huiusmodi detentatoribus antiquis dominis reformari praecipimus. Quod enim per illam tyrannidis eius tempore factum esse invenitur, hoc legitima nostra notare non concedimus.

III. *Nemini noceat in captivitate gentium amissio instrumentorum.*

Licet enim generali lege prospectum est, ne instrumentorum amissio dominis, pro quibus instrumenta conscripta sunt, quodcumque praeiudicium rerum possit inferre³⁾, tamen specialiter etiam per illa loca hoc renovare censuimus, quum sciamus, per diversas calamitates et hostiles perversiones tam in ipsa civitate Romana, quam in aliis locis hominibus instrumenta perisse. Nequaquam igitur ex hoc quicumque patiantur calumniam aut aliquod sustineant detrimentum, sancimus, ut⁴⁾ instrumentorum quidem amissionem vel corruptionem nullum praeiudicium pro dominio, vel possessione, pro⁵⁾ credito dominis rerum, vel possessoribus, aut creditoribus, pro quibus instrumenta conscripta fuisse⁶⁾, inferre pragmatum.

IV.

Sed et si quis res absentis vel etiam capti, forsitan greges, per suam aut cuiuslibet auctoritatem invasit, vel petendo eas tenuit, reverso eo vel liberato sine ulla dilatione iubemus restitui ipsi vel etiam heredibus eius. Et si forte ille fatale munus subiit, etiam heredibus eius restituatur⁷⁾, legis auctoritas suggerit.

V.

¹⁾ Haec pragmatia Iustiniani Imp. sanctio in Cod. Ranconet. Iuliani servata, a Contio (1571.) inter ceteras constitutiones in calce edit. Novell. edita est indeque in recentiores edd. transit. Erat autem iam antea in Miraei ad Iuliani nec non in ed. P. Pithoei exhibita est; cf. Biener l. c. p. 482 sq.

²⁾ Iulian. Pith.; concessa sunt Iulian. Mir., om. Bk. — ³⁾ vel pro Bk. — ⁴⁾ fuerunt Bk. — Cont. — ⁵⁾ Iulian. Mir.; abita Cont., Iulian. Pith. — ⁶⁾ restitui Bk.

⁷⁾ Iulian. Pith.; inferre Iulian. Mir., Cont. — ⁸⁾ ut

V. *Non praesumat quis alienum.*

Quia autem verisimile putamus diversos ¹⁾ tyrannidis tempore res suas per metum alienasse hominibus vel officium quodcumque gerentibus, vel aliam a Totila commissam actionem vel potentiam vel gratiam apud eum habentibus sive venditione ²⁾, sive aliis quibuscunque contracti titulis ³⁾, modo vero quod factam esse prius rescindi desiderare, utpote per violentiam vel per metum tyrannici temporis factum, sancimus, omnibus esse licentiam sui recipiendi sive vindicandi, vel possessionis a iudice adipiscendae, pretiis ⁴⁾ tantummodo videlicet restituti, quae ⁵⁾ tamen, eo, qui se dedisse perhibet, approbante, veraciter constiterit ⁶⁾ exsoluta, nec aliquo postea modo vel fraude subtracta, vel ab eo recepta, quam non absque ratione esse putamus, multa tunc tempore per metum vel violentiam facta esse, quae nostris temporibus rescindi exposcit iustitia; poena videlicet instrumentis inserta propter praedictas sanctiones modis omnibus quiescente.

VI. *De tempore postliminii, id est post captivitatem.*

Quum autem deo propitio nostro imperio sint omnes restituti, sancimus pro nostrorum legum auctoritate triginta nec non et quadraginta annorum praescriptionem, alias insuper, legibus locum habere, et suam tenere per omnia firmitatem, his duntaxat temporibus, quae ab adventu tyrannorum bellica confusio comprehendit, nullatenus in praescriptionum curricula imputantia.

VII. *Ut instrumenta irrita revocentur⁷⁾.*

Cognovimus, dum hostilis ferocitas Romanam civitatem vel alias obsideret, diversos contractus esse factos inter Romanos, qui obsidebantur, vel etiam instrumenta conscripta, in praesenti vero quosdam praedictos contractus rescindere vel etiam instrumenta irrita revocare, sancimus, etsi postea per hostilem incursionem ⁸⁾ huiusmodi documenta perierunt, nullam esse licentiam quae facta sunt infirmandi, sed omnes contractus obsidionis tempore factos in sua firmitate durare, instrumenti etiam competentem vim habitari, sed nullum per eorum amissionem dominiis praedictis generandum. Quod enim rite perfectum est, per fortunas belli casus verti, subtilitatis non patitur ratio.

VIII. *De rebus mobilibus vel immobilibus.*

Aes insuper mobiles vel immobiles seseque moventes, quas a Theodorici regis temporibus usque ad nefandissimi Totilae superventum quocunque iure vel titulo Romani possedissee noxantur per se, vel usufructuarias, vel alias personas, per quas unumquemque praecipit possidere, in posterum sine aliqua concessione apud eos servamus, eo videlicet ordine, quo per praedicta tempora easdem res possedissee noxantur.

IX. *Pro immunitate tributorum.*

Ne autem tributorum exactionis intuitu habitatores patiantur molestias quarumcumque provinciarum, sancimus, nullius maioris dignitatis officia pro exigendis ⁹⁾ functionibus dirigi, sed per provinciarum iudices et eorum officia quodcumque damnam collatores sustinere pro tributorum videantur exactione ¹⁰⁾, licentia nec deneganda maioribus indicibus et eorum officia, si minus illatae fuerint functiones, ipsos iudices et eorum officia convenire, et quod minus est illatum exigere, et ¹¹⁾ tam publicae ¹²⁾ rationes, quam collatoris utilitas procuretur. *Dat. anno, die et Cons. SS.*

X. *De confirmatione absolutiois tributorum.*

Ipsarum enim functionum solutionem per consuetam loca vel tempora solenniter praecipimus fieri, nulli innovatione per hostilem adventum solutioni tributorum penitus inferenda, sed per suam consuetudinem vel auctoritatem beneficiorum tenore sive ad arcam sive in provincia unumquemque solutionem in posterum etiam celebrare.

XI. *Ut leges imperatorum per provincias ipsorum dilatentur.*

Inra insuper vel leges Codicibus nostris insertas, quas iam sub edictali programmate in Italia dudum misimus, obtinere sancimus. Sed et eas, quas postea promulgavimus constitutiones, iubemus sub edictali propositione vulgari, et ¹³⁾ ex eo tempore, quo sub edictali programmate divulgatae fuerint, etiam per partes Italiae obtinere, ut una deo volente facta republica, legum etiam nostrarum ubique prolatetur auctoritas.

XII. *De suffragio collatorum.*

Provinciarum etiam iudices ab episcopis et primatibus uniuscuiusque regionis idoneos eligendos et sufficientes ad locorum administrationem ex ipsis videlicet iubemus fieri provinciis, quas administraturi sunt, sine suffragio, litis etiam codicillis per competentem iudicem eis praestandis, ita videlicet, ut, si aliquam collatoribus laesionem intulisse inveniantur, aut supra statuta tributa aliquid exegisse, vel in coemptionibus, mensuris enormibus, aliisque praedictis vel gravaminibus, aut iniquis solidorum ponderibus possessores damnificasse, ex suis satisfaciant facultatibus. Quod etiam, si quis de administratoribus aut actionariis de praeteritorum nefandorum tyrannorum tempore fecisse invenitur, ex suis facultatibus ei, a quo abstulit, restituere iubemus, quam nos indemnitate subiectorum undique volumus procurari.

XIII. *Ut proprietates unicuique restituantur.*

Quum autem cognovimus, inimicis deo propitio diversis expulsis provinciis quosdam greges invenientes ab illis relictas, et suo vindicare eas dominio, licet ad alios antea pertinebant, sancimus, causa discussa, quantum

¹⁾ *Julian. Pith.*; diverso *Julian. Mir., Cont.* — *detur in hac rubrica negatio deesse.* — ⁸⁾ *Julian. Pith.*; *incursionem Julian. Mir., Cont.* — ⁹⁾ *exercendis Julian. Mir. et Cont. in marg.*; *exercendis cont. Spang.* — ²⁾ *Julian. Pith.*; *vend. vel cui quibuscunque contracti titulis Julian. Mir., Cont.* — ⁴⁾ *Julian. Pith.*; *praediis Julian. Mir., Cont.* — ⁵⁾ *Julian. Pith.*; *qui Julian. Mir., Cont.* — ⁶⁾ *Videtur leg. constiterint.* — ⁷⁾ *Vilian. Mir., Cont.* — ¹⁰⁾ *Videtur excoisasse restitui.* — ¹¹⁾ *Molius ut.* — ¹²⁾ *rei publicae Bk.* — ¹³⁾ *Julian. Pith.*; *et om l-*

quantum quidem ad eos pertinet, eis praestari. Si quid vero ab aliis agnosceretur, dominum sua recipere, quod vero excepto ¹⁾ domino non cognoscitur, inter illos distribui, qui per eandem provinciam greges amississe iaveniuntur, divisione pro rata portione scilicet facienda.

XIV. *De eo, cui aliquid ablatum est, ut restituatur.*

Si quid etiam collatorum per occasionem tributorum exactionis ²⁾, vel cuiuslibet oneris praetextu, aut alio irrationabili modo a quibusdam in auro vel in speciebus laesi esse noscuntur, hoc etiam competenter ei, cui ablatum est, iubemus sine ambiguitate restitui, ut undique provinciarum habitatores legitime sua recipiant, et nostri temporis possint felicitatem sentire.

XV. *De servis, qui tyrannorum tempore liberas duxerunt uxores.*

Illud etiam praeteritis capitulis inserendum esse censuimus, ut, si qui per Gothicae ferocitatis nefandissima tempora servi constituti liberas uxores inveniantur duxisse, vel etiam liberis hominibus ancillae coniunctae, licentiam quidem liberae personae discedendi per praesentes nostros mereantur affectus ³⁾, ancilla videlicet vel servo in dominorum suorum iura ⁴⁾ remanentibus, nullo praedicio dominis servorum vel ancillarum ex praeterito tempore generando. Si vero in posterum etiam coniugia tenenda esse putaverint, nullum praediciendum circa libertatem propriam patiantur, filii vero maternam conditionem sequantur. Quod etiam in illis, qui ex tali coniugio nati sunt, obtinere iubemus.

XVI. *De servis et colonis ab alio detentis.*

Servos etiam vel colonos, quos ab aliis contigit ⁵⁾ detineri, suis restitui dominis una cum medii temporis prole iubemus.

XVII. *De deo dicatis virginibus.*

Quum autem tyrannicae ferocitatis praesumptionem res etiam illicitas quasi permissas egisse sine dubio sit, sancimus, ut, si qui mulieres deo sacras vel habitum religiosum habentes sibi coniunxisse inveniantur, nullam eis tenendi, vel dotes forte conscriptas iterum ⁶⁾ monasteriis, vel ecclesiis, aut sancto proposito, cui dedicatae sunt, restituantur.

XVIII. *Ne pro comparatione specierum collatores graventur.*

Ne vero per coemtionem etiam quodcumque collatores detrimentum sustinere inveniantur ⁷⁾, sancimus, per unamquamque provinciam illarum fieri specierum coemtionem, quae per eandem provinciam abundare noscuntur. Neque enim eius, quod ibi non abunde nascitur, coemtionem non ⁸⁾ fieri patimur, pretiis videlicet pro specierum venalitate, quae tunc temporis in foro rerum venalium obtinere noscuntur, statuendis, ipsis tamen pretiis specierum unicuique collatorum in tributorum imputandis exactionem, commerciis videlicet aavium nullo modo prohibendis, ut et noster felicissimus exercitus possit nutrir, et collatores aurarias functiones ex abundantium specierum commercio infundere valeant; distributione coemtionis pro arbitrio tan-locorum antistitis, quam primatum uniuscuiusque celebranda, ne collatores ex officiorum avaritia per quemcumque modum opprimi videantur.

XIX. *De mensuris et ponderibus.*

Ut autem nulla fraudis vel laesionis provinciarum nascatur occasio, iubemus, in illis mensuris vel ponderibus species vel pecunias dari vel suscipi, quae beatissimo Papae vel amplissimo senatui nostra pietas in praesenti contradidit.

XX. *De mutatione solidorum, id est monetae.*

Quum autem scimus, veterum Romanorum principum solidos per illa loca facile inveniri, comperimus autem, negotiatores vel alios quosdam propter mutationem solidorum dispendium aliquod collatoribus nostris inferre, sancimus, solidos Romanorum principum forma signatos sine permutationis dispendio per omnes provincias ambulare, et per eos celebrari contractus; eum, qui dispendium aliquod permutationi solidorum inferre praesumserit, pro unoquoque solido alterum tantum ei, cum quo contraxerit, inferat.

XXI. *Ut pretium satisfaciatur et quod tulit quis.*

Si quis etiam de rebus immobilibus ad alium pertinentibus aliquem ornatum vel materiam abstulisse inveniat, modis omnibus restituere, vel si iam alicui iniuncti sint aedificio, pretio satisfacere coarctetur, ut undique nostrarum legum conservetur auctoritas. Instrumenta etiam, quae ad alios pertinentia forte ab aliis detineantur, prioribus dominis iubemus restitui, ut omnes undique nostrarum legum adiutorio potiantur. Si vero instrumentum periisse inveniat, cuius exemplar apud alterum invenitur, utpote duobus scriptis authenticis, prout in contractis solitum est, ex eo, quod apud partem alteram invenitur, aliud conscribi iubemus, et parti dari, cuius iam instrumenta periierunt, ut competentem possit habere cautelam. Sed et si quis instrumentum alienum sive ipse tollendo, sive quocumque casu inveniendum malignitate vel incendit, vel abscondit, aut corrumpit, aut quocumque modo habere desierit, tunc quanti interest eius, ad cuius iura instrumenta pertinebunt ⁹⁾, is, qui dolam fecit, satisfacere compellitur. *Dat. die, anno et Cons. SS.*

XXII.

¹⁾ a certo domino conicit R. Schneider. — Spang. — ⁶⁾ Locus corruptus ita fere sanari possit: nullam licentiam habeant eas tenendi, vel — conscriptas, ²⁾ Iulian. Pith.; exactiones Iulian. Mir., Cont. — sed iterum etc. — ⁷⁾ Iulian. Mir.; inveniat Iulian. ³⁾ „Forsan leg. affatus, quo nomine Rescripta plerumque veniunt.“ Cr. — ⁴⁾ Aut leg. videtur iure, aut retento iura scribendum remeantibus. — ⁵⁾ contigerit ⁸⁾ non videtur delendum esse. — ⁹⁾ Fortasse melius pertinebant.

XXII. *Ut annona ministretur medicis et diversis.*

Annonam etiam, quam et Theodoricus dare solitus erat, et nos etiam Romanis indulimus, in posterum etiam dari praecipimus, sicut etiam annonas, quae grammaticis, ac oratoribus, vel etiam medicis, vel iurisperitis antea dari solitum erat, et in posterum suam professionem scilicet exercitibus erogari praecipimus, quatenus iuvenes liberalibus studiis eruditi per nostram rempublicam floreat.

XXIII. *Ut civiliter inter se causas audiant.*

Lites etiam inter duos procedentes Romanos, vel ubi Romana persona pulsatur, per civiles iudices exercere ¹⁾ iubemus, quum talibus negotiis vel causis iudices militares immiscere se ordo non patitur.

XXIV. *Ut mutationes in suo statu stent.*

Reipublicae permutatioes etiam vel comparationes sive competitiones ²⁾ cum publico factas usque ad adventum sceleratae memoriae Totilae in sua firmitate firmamus, si tamen nulli aliquid alio possidente competit.

XXV. *Ut fabricae publicae serventur.*

Consuetudines etiam et privilegia Romanae civitatis vel publicarum fabricarum reparationi, vel sicut Tiberino, vel foro aut portui Romano, sive reparationi formarum concessa servari praecipimus, ita videlicet, ut ex iisdem tantummodo titulis, ex quibus delegata fuerunt, praestentur.

XXVI. *Ut per negotiatores coëmtiones fiant.*

Super haec cognovimus, Calabriae vel Apuliae provinciae possessoribus pro coëmtionibus non inferendis superindictitium titulum impositum esse pro unaquaque millena, unde coëmtiones per negotiatores annis singulis exerceri, in praesenti vero negotiatores ³⁾ specierum coëmtiones recusare tentantes tam superindictitium titulum, quam coëmtionis onus provinciae possessoribus imminere; quum abunde mercatores sint, per quos possit exerceri coëmtio, sancimus, magnitudinem tuam haec examinantem, si possibile sit per negotiatores species comparatas inferri, collatores provinciae nullatenus praegravari, quum superindictitium titulum semel eis imposito, coëmtionis etiam onus inferre sit impossibile. *Dat. die, anno, Cons. SS.*

XXVII. *Ut qui voluerit ad praesentiam Imperatoris navigare, non impediatur.*

Viros etiam gloriosissimos ac magnificos senatores ad nostrum accedere comitatum volentes ⁴⁾ sine quocumque impedimento venire concedimus, nemine prohibendi eos habituro licentiam, ne senatoribus nostris vel collatoribus debitus introitus quodammodo videatur excludi. Sed etiam ad Italiam provinciam eandi ei, et ibi quantum voluerint tempus commorandi pro reparandis possessionibus aperimus licentiam, quum dominis absentibus recreari possessiones aut competentem mereri culturam difficile sit.

Quae igitur per hanc divinam pragmaticam sanctionem nostra statuit aeternitas, magnitudo tua non omnibus effectui mancipare observareque procuret, poena decem librarum auri imminente contra temerarios nostrarum iussionum. *Pragmatica dat. Idib. August. Constant. imp. DN. Iustitiani PP. Aug. ann. XXVIII., post cons. Basilii V. C. anno XIII., Narsi viro ill. praeposito sacri cubiculi, Antiochi viro magifico praefecto per Italiam. [554.]*

¹⁾ exerceri *Bk.* — ²⁾ conditiones *mauvlt Gothofr.* — tantibus. — ⁴⁾ *Bk.*; volentibus *Julian. Mir. et Pith.*
³⁾ *Julian. Pith.*; negotiatoribus *Julian. Mir., Cont., Cont.*
 quod melius fortasse retinetur, tentantes mutato in ten-

CONST. II.º

DE ADSRIPTICIIS ET COLONIS.

Imp. Iustinianus Aug. Dominico, praefecto Pr Illyrici ¹⁾.

Docuerunt nostram serenitatem Lygdunensium ²⁾ habitatores, et hoc nos docuerunt, quia ante praecipimus legem, per quam iussimus adscripticios vel colonos commiscendis se liberis mulieribus procreare filios ad similitudinem liberorum, et ex hoc detrimentari fundos et eorum fructiones, recedentibus agricolis, velut ex utero libero procedentes; et hoc ³⁾ corrigentes sancimus, secundum veterem legem de adscripticiis et colonis constitutis agricolis, quod nascitur adscripticio et colono fieri. Sed si sola fuerit mulier libera constituta, quum procreaverit filios, tunc ergo nullo modo patimur laedi ex hoc penitus liberam uterum, sique talis mulier tali viro sociata fuerit, neque adscripticio, neque colono, in hoc tantummodo casu obtineat lege. Sancimus ergo generalem legem, ut, qui ex adscripticio et colono natus est, patris naturam sequatur. Sic ergo et indemnitas fisco collatoribus erit, parens carissime. In hoc ergo medentes, praesentem dispositionem disposuimus, quam observare tuam celsitudinem sancimus in omnibus Illyricianis partibus, ut non exinde deminutio aliqua dominis inferatur.

Tu

¹⁾ Haec Constitutio ex *Cod. Iuliani Ranconet. a Miraeo primum in appendice Novellarum Iuliani edita et nec non in ed. P. Pithoei extat. Iam antea nota erat Cutacio, vid. Observ. IV. 28. Inde a Costio in Corp. iur. civ. recepta est; cf. Bienen l. c. p. 482 sq.*

²⁾ *Julian. Mir. et Cont. in marg., Julian. Pith.*; Lygdunensium *Julian. Mir., Cont.* — ³⁾ *Julian. Mir. et Cont. in marg., Julian. Pith.*; ex hoc *Iulian. Mir., Cont.*
 Dominico Praefecto *Julian. Mir. et Cont.* — ²⁾ *Ligdunensium Iulian. Pith. et haec nominis forma videtur esse in Cod. Ranconet. secundum Miraei notam margin.*

Tua igitur gloria quae nobis visa sunt per hanc legem divinam significantem ¹⁾ effectui mancipare aestinet, malcta imminente decem librarum auri, qui eam violaverit aut concesserit violandam. *Dat. Sub. Id. April. Constant. imp. DN. Iustiniani Aug. anno XIV. Iustino Cons. [540.]*

¹⁾ significata *Julian. Mir. et Cont. in marg.*

CONST. III. ¹⁾

CONSTITUTIO IUSTINI IMP. DE FILIIS LIBERARUM, IN AFRICAM DIRECTA.

Imp. Caesar Flavius Iustinus, fidelis in Christo, mansuetus, maximus benefactor, Alemannicus, Gothicus, Francicus, Germanicus, Anticus, Vandalicus, Africanus, pius, felix, inclytus, victor ac triumphator, semper Augustus, Theodoro.

Die noctuque pro utilitate reipublicae subtiliter cogitantes, ille properamus renovare, quanta ¹⁾ in locis opportunis sunt necessaria, et maxime pro tributis atque redditibus, sine quibus impossibile est aliquid agere prosperum. Suggestit autem tua magnitudo, maximam partem possessorum Africanæ provinciae precibus suis intumescere desolatos agros remansisse, quum divina lex promulgata fuisset, constituens creatos ex libera matre et adscripticio marito liberos esse. Quod contrarium est legibus antiquis, quum illae manifeste decreverant, talem sobolem adscripticiam esse. Ex hac enim licentia filii adscripticiorum praedia, in quibus nati sunt, dimittentes, et in aliis habitantes locis, tam fiscum, quam dominos praediorum minnere, et haec dicentes supplicaverunt corrigere hoc capitulum apud illam provinciam, sicut et pater noster praedictae legis lator in Illyricianam provinciam fecit, constituens filios, qui nascuntur ex libera matre atque adscripticio patre, liberos esse cum suis rebus, sed tamen colonos, ut non liceat terrulas, ubi nati sunt, relinquere, et alienas colere.

His igitur nostrae serenitati suggestionem tua relatis, necessarium esse perspeximus possessores subiectos nostros atque functiones publicas adiuvaré. Unde sancimus, in Africana provincia filios ex libera matre et adscripticio patre productos liberos quidem esse, et res proprias habere, in ordine tamen colorum esse, et non posse eos dimittere praedia, in quibus nati sunt, et excolere aliena, sed vicos ipsos, in quibus orti sunt, cum libertate colere; sic etenim nec fiscus, nec possessor laeditur, neque praedicti minuntur ²⁾, terras, ubi nati sunt, excolentes, Theodore parens carissime atque amantissime. Quae igitur per hanc divinam pragmaticam sanctionem nostra sanxit aeternitas, tam tua magnitudo, quam qui post te eandem administrationem adepti fuerint, una cum officio suo effectui mancipare observareque procurant. *Dat. Kal. Mart. Constant. imp. DN. PP. Aug. Iustini anno V. Indict. III. Et subscriptio imperialis: Vale Theodore parens carissime atque amantissime; et Quaestor legi. Dat. Kal. Mart. Const. imp. DN. Iustini PP. August. anno V. post cons. eiusdem DN. anno IV. ³⁾ [570.]*

¹⁾ Haec Const. primum edita est a Cuiacio in *Observ. IV. 28. ex Cod., ut videtur, Iuliani Ranconet., deinde a Miraeo et P. Pithoeo. A Contio in Corp. iur. civ. transit, cf. Biener l. c. p. 482 sq.*

¹⁾ *Julian. Mir., Pith., Cont.; quae Cuiac. — ²⁾ Cuiac., Julian. Mir. et Pith.; imminuuntur Cont. —*

³⁾ De subscriptione cf. *Biener l. c. p. 483.*

CONST. IV. ¹⁾

SACRUM PRAGMATICUM TIBERII AUGUSTI DE CONFIRMATIONE CONSTITUTIONUM IUSTINI IMP. DE FILIIS COLONORUM ET LIBERARUM.

In nomine domini Iesu Christi. Imperator Caesar Flavius Tiberius Constantinus, in Christo mansuetus, maximus, benefactor, et Flavius Nob. Tiberius Mauritius, felicissimus Caesar, Alemannicus, Gothicus, Francicus, Germanicus, Anticus, Alanicus, Vandalicus, Africanus, pius, felix, inclytus, victor ac triumphator, semper Aug. Theodoro.

Consuetum et peculiare nostrae mansuetudinis remedium necessitatibus subiectorum nostrorum imponere cupientes, suggestionem viri beatissimi Publiliani, autistitis Carthaginiensium civitatis et possessorum eiusdem Africanæ proconsularis provinciae libenter suscepimus, per quas ¹⁾ pragmaticam sanctionem Iustini divinae memoriae patris nostri pro conditione sobolis ab adscripticio patre et ingenua matre ad Theodorum tunc praefecturam tuam agentem ante tempus emissam firmam illibatamque nostris etiam affatibus constitui supplicaverant, ut cultura terrarum permaneat, nulla lege vel machinatione et ²⁾ ab ea separari valitura. Consulentes itaque collatoribus Africani tractus sancimus, eandem pragmaticam sanctionem et eius dispositionem omnibus modis ex quo data est suas vires habere, et incertam ³⁾ ei auctoritatem universis dominis terrarum optulari, ut liberi procreati a matre ingenua et patre adscripticio vel colono rusticitatem paternam cognoscant, et operibus suis consuetos redditus his, quibus suppositi sunt, subministrent, deterioris quidem conditionis alieni

¹⁾ Extat haec Tiberii II. const. in *App. Iuliani ad. Miraei et P. Pithoei, et a Contio edita est, cf. Cuiac. Observ. IV. 28, Biener l. c. p. 482 sq.*

¹⁾ *Julian. Mir., Cont.; quam Iulian. Pith. — ²⁾ et videtur delendum esse, — ³⁾ leg. insertam*

alieni, ipsius autem cepit, ubi nati sunt, recedere, et in aliis quibuscunque locis degere non permissuri, Theodoro parens carissime atque amantissime. Illustris igitur et magna auctoritas tua haec pragmaticam sanctionem in aeternum valituram edictis propositis omnibus habitatoribus Africanarum partium innotescat, ut omnibus pateat, qualem pro utilitate eorum providentiam gerimus.

Subscriptio Imperialis.

Divinitas te servet per multos annos, parens carissime atque amantissime. Quaestor legi. Dat. III. Id. Aug. Constant. imp. DN. Tiberii Constantini PP. Aug. anno VIII. et post cons. eius anno III. et Nob. Tiberii Mauriti, felicissimi Caesaris anno I. [582.]

CONST. V. ¹⁾

IMP. IUSTINIANI A. CONSTITUTIO, QUAE DATA EST PRO DEBITORIBUS IN ITALIA ET SICILIA.

In nomine domini nostri Iesu Christi, Imperator Caesar Flavius Iustinianus, Alanicus, Gothicus, Francicus, Germanicus, Vandalicus, Africanus, pius, felix, inclytus, victor ac ¹⁾ triumphator, augustus Narsi Panfronio et Senatui.

Quoniam semper decursio barbarici temporis in novarum rerum et veteribus legibus occasionem praebent promulgandis, generalibus hominum difficultatibus communi remedio subvenire necesse est. Universae quidem Italiae nos oblatae ²⁾ preces generaliter commoverunt pecuniis reddendis aliquod iam renuere, postulantes remedium, ne per communes calamitates et reditum propriis fraudetur, et debiti impossibili solutionem succumbat. Talibus itaque precibus annuentes praesentem ³⁾ legem sancimus, ut per universam Italiam atque Siciliam pro mutuis pecuniis, quae usque ad nuper factam incursionem Francorum datae ⁴⁾ noscatur, post redditam perfectam pacem Italiae, expleto quinquennio, tunc aut media pars creditae sortis creditoribus offeratur, aut medietatis ⁵⁾ suae substantiae. Si hoc elegerit debitor, offerat creditori usuras, videlicet audiet crediti usque ad completum quinquennium, istis contractibus omnimodo cessantem. Si quae autem ⁶⁾ pignora pro debito data per clades Italiae perierunt, rei communem eventum tam debitor quam creditor sentiat, ut nec creditor pro mutuis pecuniis conveniri, nec debitor possit actiones exercere pignoratitias. Si vero pignora exstant, debitae etiam sortis pro integris pignoribus solutio ⁷⁾ celebretur. Quodsi pars pignorum salva inveniatur, pro rata portione ⁸⁾ sortis etiam pars ⁹⁾ creditorem sequatur. Si quis vero actorum pignorum magnitudinem occasionem barbarici Incri causa suppressere aut celare voluerit, et hoc a debitore comprobari ¹⁰⁾ potuerit, amisso debito pignora reddere compellatur. Hi vero, qui necessitatem debiti facientes beneficia vel usuras ¹¹⁾ in capite debiti redigunt, quod etiam bonis temporibus fieri leges minime patiuntur, per haec sanctionem huiusmodi fraudentur augmento ¹²⁾, ita videlicet, ut, quidquid etiam de usuris et beneficiis confert . . . ¹³⁾.

¹⁾ *Ex Cod. Ms. Vindob. Novellarum Iuliani edita est haec const. Iustiniani, adhuc ignota, a Bienero in Zeitschr. f. g. R. V. p. 352 sqq.*

²⁾ *Bk.; inclytus hac Cod. — ³⁾ Bk.; oblata Cod. — ⁴⁾ Bk.; data Cod. — ⁵⁾ medietas Bk. — ⁶⁾ Bk.; Si qua utrum Cod. — ⁷⁾ Bk.; solatio Cod. — ⁸⁾ Bk.; ratam portionem Cod. — ⁹⁾ Bk.; partem Cod. — ¹⁰⁾ Bk.; comprobare Cod. — ¹¹⁾ Bk.; usura Cod. — ¹²⁾ Bk.; augmentum Cod. — ¹³⁾ Subscriptio deest, post annum autem 555. editam eam esse, concludit Biener ex rebus in ea commemoratis.*

CONST. VI. ¹⁾

IMP. IUSTINIANI A. PRIVILEGIUM PRO TITIONIBUS.

Flavius Iustinianus Caes. Imp. Alanicus, Gothicus, Alanicus, Vandalicus, Africanus, semper Augustus, Narseti, Patricio in Italia S.

Mira animi aegritudine percepimus, urbem nostram Romam superioribus temporibus exinanitam, desertam ac fere desolatam diutius perstitisse, ex eaque ad diversa orbis climata infinitas paene illustres familias migrasse, Gothorum Vandalarumque diram crudelitatem ac feram rabiem fugientes. Inter quos honestissima ac pernobilis Titionum familia, relicta urbe, in qua permulta ante saecula in glorioso equestri ordine feliciter floruerat, ad exterarum nationes fugere compulsata est. Ex ea enim familia super centum et XX. capita ad Viudelicis Rhaetiosque migrarunt, malentes dura fortiter pati exilia, quam in patria cum hostibus Romani imperii propriis fruendo bonis turpem ac inhonestam servire servitatem. Volentes nos igitur tot calamitatibus et miseriis occurrere, gloriosissimum Belisarium patricium contra Gothos in Italiam expeditimus, ut per eum a tanta servitute, captivitate et strage ipsam urbem, ipsam Italiam liberaremus. In eo autem conflictu, quem

¹⁾ *Hoc privilegium editum est in Cuiac. Obs. lib. X. cap. 12., sed ex quo fonte desumptum sit, non indicatur, nisi quod Cuiacius a P. Galesio Hispano se id accepisse dicat. Non sine ratione addidit Bk., quod in App. Corporis iuris civ. hanc constitutionem recepit, ad genuina sit, dubio non carere.*

apud Ravennam Belisarius cum Victige, Gothorum rege, [habuit¹⁾], et in quo capto eodem rege vivo victor exstitit, strenuus, fortis ac nobilis L. Galbinus Titio, tribunus militum, agens fortiter dimicando gloriose occubuit, tribus post se relictis filiis superstibus, Aulo Aduatio, C. Tuberoe et L. Reiciardo, qui omnes sub ducatu tuo in Italia pro vobis a romano imperio contra hostes nostros honestis stipendiis summa fide militant. Quapropter quum nil clementis, nil decentius, nil gloriosius in principe exoptari possit, quam eorum habere rationem, ac iustus eos et gratis prosequi favoribus, quorum parentes viriliter dimicando pro imperio ac patria sanctissime ceciderunt, quumque hi fratres ac eorum progenitores ab impiis romani imperii hostibus spoliati sint omni amplo eorum censu, quem in urbe et in Cenomaanis, maxime Insubribus, Vercellen. Taurinis ac Liguribus per longa temporum spatia possidere soliti erant, volumus, mandamus ac inibemus, in quantum gratiam nostram carpendis ac nostrum zelus honorem, ut diligente inquisitione facta eos in censu suo ac gentilitiis bonis instaures, nulla eorum habita ratione, per quosvis occupentur, eosdemque fratres urbi, honoribus, dignitatibus et equestri potissimum, in qua ab atavis proavisque summa cum laude claruerunt, restituas, in aedibusque suis, quovis remoto detentare, per te integrentur. Omnes enim, qui ab initio per vim possidendo iniura faciunt fundamenta per usum temporis non aequam acquirunt possessionem, nec et hi, qui ab eis actionem habent, volumusque eosdem occupatores ulla praescriptione iuari, quamvis longissimi temporis, cui omnino derogamus ac plenitudine potestatis nostrae derogatum esse volumus, ut iidem fratres ea fide et virtute, quam a felicissimo parente traxerunt, nobis ac romano imperio deserviant.

Haec igitur nostram voluntatem, ac potius iustam ac meritam instanciationem inviolabiliter observari volumus sub poena librarum C auri, imperialique sigillo nostro muniri iussimus.

Ex urbe nostra Constant. Id. Feb. imp. nostri anno XXXVI., a natali christiano 565.

1) Bk.; habuit om. Cuias.

CONST. VII et VIII. 2)

IMP. IUSTINIANI A. CONSTITUTIONES DE CONFUGIENTIBUS AD ECCLESIAM.

1. *Εἰ τις ἐλεύθερος δούλωσιν ὑφιστάμενος τῇ ἐκκλησίᾳ προσδράμῃ, μετακαλεσθῶ δις ὁ ἐγκαλούμενος, καὶ εἰ μὴ ἤξει, ἢ τριτὴ ἀποστολὴ διὰ τριῶν τῆς ἐκκλησίας γινέσθω πρεσβυτέρων ἢ διακόνων εἰς μαρτύριον τῶν γινομένων, καὶ εἰ μὴ ἔλθοι, ἐλευθερίας ἀξιούσθω ὁ φυγὰς.*

Εἰ τις τῶν οἰκετῶν λιμῶ καὶ γυμνότητι πιεζόμενος γνώμῃ δεσπότου τῇ ἐκκλησίᾳ προσδράμῃ, εἰ μὴ κατὰ τὸ δυνατόν αὐτῷ ἀμφοτέρω διορθούται, πιπρασκέσθω ὁ δούλος ἄλλω δεσπότῃ, ἵνα μὴ ὑπεροψίᾳ διαφθείροιτο.

Εἰ τις τῶν πρεσβυτέρων ἢ διακόνων ἔξει δίκην μετὰ τινοῦ, προσκαλεσθῶ οὗτος, καὶ μὴ ὑπέικων, καταδικασέσθω.

Δούλος μάτην τῇ ἐκκλησίᾳ προσχωρήσας ἀέλιως παιδεύτω καὶ τῷ ἰδίῳ διδασθῶ δεσπότῃ.

Εἰ ποτε δούλος φυγὰς αὐτὸν ἔλθειν τὸν κύριον ἀπονοαί ἐπιητοίᾳ, ὃ δὲ τῶν θεραπεύοντων αὐτοῦ τὸν πιστότατον ἀποστείλοι, μὴ ἀναγκαζέσθω αὐτὸς σκύλλεσθαι, μάλιστα παραδόμενος τὸν ἀντὶ αὐτοῦ ἀπεσταμένον, ᾧ καὶ παραδίδοσθαι τὸν δούλον ἐξέστω.

Διὰ παντὸς οἱ πρόσφυγες ἀνερευνάσθωσαν καὶ ἄν ἂν ὡς μνησθῶσαν οἱ κύριοι αὐτῶν ἐπανελέσθαι αὐτούς. Ἐπιμένοντες γὰρ καὶ πληθυνόμενοι καὶ τὰ τῆς περιβολῆς ἀνελάκουσι πάντα, καὶ τοὺς παρατυγχάνοντας ἐνεθρευόντες βλάπτουσι, καὶ τοῖς δεσπότουσιν ἐπανιστάμενοι ὑβρεῖς καὶ αὐτῶν ἀφραῖσι τὸν χελεπώτατον, ἐφ' ᾧ καὶ κατ' ἀξίαν αὐτοῦ παιδεύεσθαι ἄμεινον.

2. *Εἰ τις τῶν ἐκ θεοῦ τετιμημένων τῇ μεγάλῃ τῆς ἀρχιερωσύνης τιμῇ προδῶ τινὰ τῶν προσφυγόντων τῇ κατ' αὐτὸν ἐκκλησίᾳ, κἢ τῶν ἀλλοτριῶν ἐστίν, ἢ αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ προδήλως, ἢ τῇ τουτου ὑποβολῇ ἄλλος ἀντὶ αὐτοῦ, ὁ τοιοῦτος, οἷος ἂν καὶ εἴη, κακώσεσιν ὑποβαλλέσθω, οἷς καὶ ὁ πρόσφυγς ὑπε-*

Si quis liber servitutum passus ad ecclesiam confugerit, actor bis citetur, et si non venerit, tertia citatio fiat per tres ecclesiae presbyteros vel diaconos ad testimonium factorum, et si non veniat, libertatem obtineat fugitivus.

Si quis servorum, fame et nuditate pressus sciente domino, ad ecclesiam confugerit, nisi, in quantum fieri potest, utrumque corrigatur, vendatur servus alii domino, ne ob negligentiam domini depercat.

Si quis presbyterorum vel diaconorum cum aliquo litem habeat, ille citetur, et si non obtemperet, condemnetur.

Servus, qui temere ad ecclesiam confugerit, competenter castigetur et domino suo reddatur.

Si quando servus fugitivus ipsum venire dominum dementer postulerit, is autem famulorum suorum fidissimum mittat, non oportet ipsum dominum fatigari, praesertim si mandatum illi dederit, quem pro se mittat, cui etiam tradere licet servum.

Per omnia fugitivi investigentur, et quorum sunt dominis indicentur, ut eos retrahere possint. Dum enim restant et numerosi fiunt, et omnia, quae sunt intra septum (ecclesiae), consumunt, et accedentes insidiis suis laedunt, et in dominos exsurgentes, contumelias eos afficiunt gravissimis, unde etiam eos competenter castigari praestat.

2. *Si quis eorum, qui divinitus ornati sunt magno pontificatus honore, tradiderit aliquem confugientium ad ecclesiam suam, licet extraneus sit, vel manifeste per se, aut ipsius consilio alius pro eo, talis, qualiscunque sit, supplicis subiciatur, quas confugiens a domino senserit, suo prius pontificatu spoliatus. Si quis*

2) Haec duae constitutiones vel potius constitutionum epitomae editae sunt in Leuclavii Iuro Graeco-Romano T. I. p. 72 sq. Non constat, ex quo fonte sint erutae; cf. Biener l. c. p. 483 sq.

ὑπεβλήθη παρὰ τοῦ λαβόντος αὐτόν, τῆς ἰδίας πρό-
τερον στερούμενος ἀρχιερωσύνης. Καὶ εἰ τις δὲ
τῶν μεγάλα δυναμένων¹⁾ καὶ ἀρχικὴν ὑπερδουμέ-
λων ἐξουσίαν τολμήσειν ἀποσπᾶσαι βίβη ἀπὸ τῆς
ἀρχιερατικῆς χειρὸς τὸν αὐτῆς πρόσφυγα, καὶ τῶν
ἀδύτων ἐξελεῖσθαι τῆς ἐκκλησίας, ἐν ᾗ προσέφυγεν
ὁ αὐτός, δι' ἑαυτοῦ ἢ διὰ τὸν ὑποχείρα, καὶ οὗτος
τὴν ζώνην τῆς ἰδίας ἀρχῆς ἀφαιρούμενος καὶ μα-
στιγούσθω, καὶ κακούσθω, καὶ δημεύσθω πᾶσα ἡ
οὐσία αὐτοῦ. Οὐ γὰρ ἀνεχόμεθα τοιοῦτόν τι κατα-
τολμᾶσθαι τὸ σύνολον ἐν πάσῃ τῇ ὑπὸ Ῥωμαίου
ἀρχῇ καὶ τῇ χριστιανικωτάτῃ καταστάσει, τοῦτο γάρ
τὰν ἐθνικῶν μόνον ἐστὶ, καὶ τῶν ἐξω νόμου ὄντων,
καὶ μὴδὲ τὴν οἰκίαν φύσιν αἰδουμένων, ἀλλὰ καὶ
αὐτῶν δὴ τῶν αἰμοβόρων θηρίων θηριωδεστέρων
πάντως καὶ αἰδαστέρων τυγχάνοντων, καὶ χαιρόν-
των καταφαγεῖν τὸ ὁμοφυλον σῶμα τῆς θείας δια-
πλάσεως, καὶ βεβηλοτέρων ἀποδεικνυμένων καὶ αὐ-
τοῦ δὴ τοῦ μισητοῦ Ἰουδα, τοῦ προδότου καὶ βδε-
λυκτοῦ.

¹⁾ μεγάλων δυνάμεων bene emend. Bk.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ 9^α)

Περὶ τοῦ μηδένα μητεύεσθαι ἐπὶ ἰδιωτι-
καῖς ἢ δημοσίαις προφάσεσιν.

Μηδεὶς τῶν ἀρχόντων ἢ τῶν λογοθητῶν ἢ τῶν
ἄλλων τῶν τὰ δημόσια πραττόντων μητενεύω οἶκον
ἰδιώτην προφάσει δημοσίων διηρημάτων. ἀλλ' εἰ περι-
τύχη¹⁾ τοὺς ὑπερδύτους ἐνόσον τῶν οἴκων κρύ-
πτεσθαι, δημοσίαις κεχρησθῶν προσάποις πρὸς τὴν
τούτων ἀναίτησιν²⁾ καὶ ἐπερ ἔβρον αὐτοῦς, δημο-
σίᾳ παραγέτω καὶ τὴν ἐσπραξὶν ποιησθῶ, μηδα-
μῶς τοῖς οἴκοις παρενοχλῶν³⁾ εἰ δὲ καὶ στρατιωτικῆς
τεθελῆ βοηθείας πρὸς τὴν ἐξάνυσιν τῶν δημοσίων,
μὴ κεχρησθῶ νεολέχοις στρατιωταῖς πρὸς τοῦτο,
ἀλλὰ τοῖς ἐν πράγμασιν τετριμμένοις καὶ τὴν πολι-
τικὴν τάξιν ἐπισταμένοις καὶ τὴν ἐσπραξὶν οὐκ ἐν
τοῖς οἴκοις, ἀλλὰ δημοσίᾳ ποιουμένοις μετὰ τῆς
προεπούσης καθοσιώσεως. καθόλου δὲ πᾶσιν προ-
αγορεύει ἡ διάταξις ἐπὶ προφάσει ἰδιωτικαῖς στρα-
τιωταῖς μὴ κεχρησθῶν⁴⁾ ἢ ἐπὶ οἰκονομῶν δι' αὐτῶν ἐπα-
γαγεῖν μεθοδεῖαν τισίν, ἐιδότων τῶν τοιοῦτό τι
πραττεῖν ἐπιχειροῦντων, ὡς καὶ πάσης ἀγωγῆς ἢ
ἀνανεώσεως, ἃς ὁ νόμος αὐτοῖς ἐδίδου κατὰ τῶν
εὐδυνουμένων, ἐκπεσοῦνται δι' αὐτὴν καὶ μόνην τὴν
ἐγγεγρασιν. τοὺς δὲ ἀφοριζομένους στρατιώτας εἰς
ἐξάνυσιν δημοσίων παρακελεύεται πάσης σπορτοῦλ-
λων ἀπέχεσθαι λήψεως καὶ μηδὲν καθόλου παρὰ
τινὸς λαμβάνειν, ἀλλὰ ταῖς οἰκείαις ἀρκεῖσθαι σι-
τήσεσιν. τὴν δὲ τῶν εἰρημένων πάντων παραφυλα-
κὴν τοῖς κατὰ τόπον ἐπισκόποις τε καὶ ἀρχουσιν
ἐπιτρέπει. πρὸς τοῦτοις ἀπαγορεύει τοῖς ἀρχουσιν
καὶ παντὶ ἑτέρῳ οἶκον τινὸς μὴ καταλύειν προφάσει
τοῦ ἀνανεῶσαι κατὰ τοῦ δεσπότου τοῦ οἴκου, δέκα
μέντοι καινοτομίας καθ' ἑτέρου²⁾ γενομένου τῷ
τοῦτο πράξαντι τὴν κατὰ τὸ διπλάσιον ἔχτισιν τῆς
ζημίας τῆς γενομένης τῷ δεσπότῃ τοῦ οἴκου καὶ
ποινήν δέκα χρυσίου λιτρῶν [ἐπάγει¹⁾] καὶ βασιλι-
κὴν ἀγανάκτησιν, τούτων παραφυλαττομένων ὑπὸ τε
τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν τὰ δημόσια πραττόντων.

¹⁾ Ignotas huius adhuc Novellae Iustiniani Imp. epitomen dedimus ex Athan. XX, 5. (Hiehl Anecd. I. p. 176 sq.). Initium integras constitutionis erat secundum Aithanarium: Τὸ στρατιωτικὸν ἴψῃ (ἡμῖν) ἢ πολιτεία διὰ τοῦτο τρέφει.

²⁾ Heimb.; περὶ τόται Cod.; ἀλλ' ἐπερ τύχη coniectura Heimbachii in annot. subscripta. — ³⁾ Cod. (ἄ-
στειρου); καὶ ἑτέρου ἐσσι. Heimb. — ⁴⁾ Heimb.; ἐπάγει om. Cod.

quis vero etiam maiorum potestatum et praesidii gra-
vens facultatem vi eripere ausus fuerit a manu ponti-
ficis confugientem ad eam, et ex adytis ecclesiae ex-
trahere, ad quam ille profugit, vel per se, vel per
famulum, etiam hic cingulo privatus et flagellis cer-
datur, et suppliciis subiciatur, et publicetur omnia
substantia eius. Non enim patimur tale aliquid tra-
tari prorsus in omni Romanis subiecto imperio et in
christianissimo reipublicae statu. Hoc enim paganorum
tantum est, et qui extra legem sunt, nec propriam
naturam reverentur, sed eorum, qui sanguinariis brutis
immaniores et magis indomiti sunt, et devorare cogna-
tum corpus divinae formae laetantur, et profanum
se declarant ipso execrabili Iuda, proditore et moniti.

Constitutio IX.

UT NEMINI PRIVATARUM AUT PUBLICARUM
CAUSARUM PRAETEXTU METATORUM ONUS
INIUNGATUR.

Nullus ex magistratibus aut logothetis aut tri-
quis, qui publica tributa tractant, domui cuiusquam
publicorum debitorum praetextu metatorum onus im-
ponit, sed, si acciderit, ut debitores in domibus le-
titent, publicis utilior personis ad horum investigati-
onem; atque si eos invenerit, publice productio et ex-
actionem facito, domibus tamen nihil oneris imponit;
sine autem etiam militari auxilio egeat ad tributorum
exactionem, militibus nuper in numeros relatis ad eam
rem ne utilior, verum iis, qui rerum usum callent et ci-
vilem statum noverunt et exactionem non in domibus
verum publice cum conveniente devotione faciant. Ge-
neraliter autem omnibus praecipit constitutio, ut in
causis privatis militum usus ne sit, neque qualicumque
modo per eos quosquam conveniant, scientibus iis, quae
tale quid facere tentent, omni actione et novatione,
quam lex ipsis concessit contra eos, qui actione pul-
santur, sese privatum iri propter hanc et solum causum.
Militibus vero, qui ad tributorum exactionem ad-
hibentur, iubet ad omni sportularum capione abstineri
nec quicumque omnino a quoquam accipere, sed am-
niti contentos esse suis. Horum autem omnium, quae
dicta sunt, observationem episcopis cuiusque loci et
magistratibus committit. Ad haec sancit, ut magi-
stratus aut quisvis alius cuiusquam domum ne divitiis
praetextu operis novi contra domini eius domum violen-
tatem, absque operis novi tamen nunciacione. Et si
contra factum sit, ei, qui hoc fecit, in duplum resti-
tutionem damni, domino domus dati, iniungit, et po-
enam decem librarum auri et imperatoris indignationem
minatur, his et a magistratibus et ab iis, qui
publica tributa tractant, observandis.

VERSIO ANTIQUA Nov. V. DE MONACHIS ¹⁾.

Imp. Iustinianus A. Epiphano, sanctissimo Archiepiscopo regiae huius civitatis et universali patriarchae.

CAP. 205. Vita ¹⁾ singularis haec est honesta, haec reconciliare novit deo homines ad hoc ipsam venientes, ut omnem humanam maculam ab his abluat, et mundos constituat et aptos naturali rationi, eorum que capaces, quae humanas curas exsuperant. Quisquis ergo desiderat vere esse monachus, debet et divinae scripturae doctrinam non ignorare, et continentiam diligere, ut dignum se tali faciat conversatione. Necessarium ergo duximus et nos exponere, quid agere debeant, et eos verissimos luctatores eius viae, quae ad divinitatem perducit, constituere. Et haec est intentio praesentis legis, ut constitutis his, quae ad venerabiles episcopos vel ad reverentissimos clericos pertinebant, ad monachos provisionem nostram convertere.

Illud igitur in primis dicendum est, ut omni tempore, et in omni terra, quae nostro imperio gubernatur, si quis monasterium fabricare voluerit, non ante ei esse licentiam hoc faciendi, quam venerabilem eiusdem loci episcopum advoverit, et in manu in caelum tulerit, et orationibus eundem locum consecraverit deo, signans scilicet in eo nostrae salutis signum (dicimus autem honorabilem adorabilemque crucem), et ita demum incipiat fabricari, posita ut dixi cruce pro fortissimo fundamento. Hoc sit ergo principium piae monasteriorum constitutionis.

Hinc nobis singularum monachorum cura subeunda est, quomodo eos fieri oporteat, utrumne liberos tantum, an et servos, propter ²⁾ quod omnes similiter indiscrete divina gratia suscipit, aperte praedicans, quia in dei cultura non est masculus neque femina, non liber neque servus; omnes enim ³⁾ in Christo unum putari. Sancimus igitur ⁴⁾ secundum divinas regulas eos, qui singularem vitam affectant, non temere continuo a ⁵⁾ reverentissimis abbatibus sanctorum monasteriorum habitum ⁶⁾ accipere monachorum, sed triennio toto, sive liberi sive servi fuerint, sustinere, nec dum eodem habitu dignos habitos, sed et tonsuram et vestem habeant eorum, qui Christo laici appellantur, et doceantur ea, quae dei sunt; et venerabiles abbates requirere ab his, utrum liberi an servi sint, et unde eos vitae singularis amor ingressus est. Et quum didicerint ab his, quod non magna occasione ad hoc venerunt, habeant eos inter illos, qui adhuc doceantur et in consolatione sint constituti, et experimentum capiant tolerantiae eorum; neque enim facilis est vitae conversio, quae fit sine animi fortitudine. Et si quidem totum triennium permanserint, optimos se ipsos et tolerantiores ⁷⁾ aliis monachis vel abbatibus ostendentes, tunc deum digni habeantur tonsura simul et veste monachis congrua ⁸⁾, et sive liberi fuerint ⁹⁾, nullum habeant timorem, sive servi, nullam patiantur inquietudinem, transeunt ad communem omnium dominum, et capiant libertatem. Nam si multis casibus et lex hoc facere consuevit et libertatem pulcherrimis dare, qualiter non valeat ¹⁰⁾ divina gratia a vinculis eos servitutis absolvere? Quodsi intra triennium metas aliquis veniat, et quendam eorum, qui singularem vitam affectant, in servitute trahere cupiat, asserens eum dominum ¹¹⁾, — quod nuper nobis ex Nicaea ¹²⁾ nuntiavit reverentissimus Zosimus, vir opinatissimus in continentia, et generis centesimum et vigesimum prope annum aetatis, virens ¹³⁾ tamen et animi virtutibus, et corporis ¹⁴⁾ ministerio, tanta est in eo divina gratia, — si quis ergo, sicuti diximus, intra triennium venerit, dicens, ad se pertinere quemquam illorum, qui monachorum se congregationi sociare desiderat ¹⁵⁾ et in monasterio positorum, affirmans sibi aliquid ab eo furtim ¹⁶⁾ subtractum, et ob hoc ad monasterium confugisse sanctissimum, non facilius hoc ei permittit, sed primum probare debere, quod et servus eius est ¹⁷⁾, vel pro furto aliquo, vel mala conscientia et culpa saevissima monasterium appetivit. Quibus probatis, continuo eum recipiat, licet forte biennium retro cucurrerit, ex quo ¹⁸⁾ monasterium non amore consentiat, sed vitis trahentibus introivit. Is autem, qui se dominum probavit, inret, nullum se dolorem aut perniciem in eum, qui restituitur, exhibiturum, et sic eum in domum suam secum reducat. Sin autem qui se dominum dicit nihil tale probaverit, et appareat his fortiori me non vincitur ¹⁹⁾, ex eadem contentia probis honestisque moribus constitutum, accedente forsitan extrinsecus aliorum testimonio, quod hoc tempore, quo sub manu domini fuerat, honestatis fuerit dilector, tunc, licet necdum tempus triennale transierit, maneat tamen in reverentissimo monasterio, ab omni asperitate retrahentis domini absolutus. Triennio autem fuaeate ²⁰⁾ nulli penitus concedimus vocandi in servitute quemquam ex his, qui monachorum societate digni sunt iudicati, sed sive servi, sive liberi fuerint, in eadem, quam desideraverunt, continentia sine aliqua formidine perseverent, et nihil de eorum vita praeterita, licet forte culpabiles fuerint, requirantur (nam humana vita semper prona est ad peccatum), sed sufficiat ad correctionem delinquentium triennii testificatio. Ea vero, quae vere subtracta probantur, si existant, post triennium revocentur. Ac ²¹⁾ si servitutis necessitate fugeus monasterium quidem tetent relinquere, sequi autem alterius vitae habitum, licentiam habeant domini servilli eum representari ²²⁾ fortunae. Qua enim ei iniuriosum videbitur in veram se trahi servitute, qui dei culturam non dubitavit respicere? Et haec quidem de conditione eorum censuimus, qui se monachorum consortio deovent.

CAP. 206. Nunc autem videamus, quemadmodum eos habitantes monachis ²³⁾ philosophiae certiores dignissimos ostendamus. Volamus enim nullum monasterium in toto nostro imperio constitutum, sive multorum sit hominum, sive paucorum, separatim habere monachos et propriis uti habitationibus. Sed communiter eos sedere praecipimus, somnum autem capere omnes in singulis segregatis cubilibus sub uno duntaxat tecto, aut

¹⁾ Hanc versionem antiquam plenam ex Anselmi Lucensis Coll. canon. lib. VII. cap. 205 — 210. (Cod. ms. S. Germani Paris.) edidit Savigny in: Zeitschr. f. g. R. Tom. II. p. 128 sqq., cf. Biener l. c. p. 459. Eiusdem versionis initium usque ad verba: Sin autem qui se dominum dicit, nihil tale probaverit et appareat legitur in Pithosii Obs. ad Cod. et Nov. p. 693 sqq. ex Cod. ms. canonum eccl. Bebaensis.

²⁾ Bk.; vitae Cod. Par. — ³⁾ propterea Bk. — ⁴⁾ Pith.; enim om. Cod. Par. — ⁵⁾ Pith.; putari sancimus. Igitur Cod. Par. — ⁶⁾ Pith.; a om. Cod. Par. — ⁷⁾ Pith.; habitu Cod. Par. — ⁸⁾ Pith.; tolerandos Bk. — ⁹⁾ Bk.; tonsuram simul et vestem monachis congruam Cod. Par. — ¹⁰⁾ Pith. — ¹¹⁾ Pith.; voleat Cod. Par. — ¹²⁾ Pith.; cum domine Cod. Par. — ¹³⁾ Fort. leg. virens. — ¹⁴⁾ episcopali Pith. — ¹⁵⁾ Leg. videtur desiderant. — ¹⁶⁾ furtim om. Pith. — ¹⁷⁾ sanctissimum — est om. Pith. — ¹⁸⁾ Pith.; ex eo quod Cod. Par. — ¹⁹⁾ appareat is, fortiore iure non victus Bk. — ²⁰⁾ effluente Bk. — ²¹⁾ At Bk. — ²²⁾ representare Bk. — ²³⁾ Bk.; monachiles Cod. Par.

aut si unum tectum non sufficiat plurimis, in duobus aut pluribus, non tamen, ut diximus, separatos, sed in unum, ut invicem sibi testimonium bonae conversationis exhibeant, ut nec ipsum somnum negligenter capiant, sed Christi ornamentum etiam dormientes excogitent pro his, a quibus se videri non nesciunt. Sed a praesente huius legis articulo excipiamus¹⁾ eos, qui perfectionem secuti et spiritualem omnino vitam adepti communi se usi subducant, et segregatum sibi habitaculum quaerunt, quos anachoritas, id est successores, sive quietos, vocamus. Hi enim communionem pro meliore vita relinquere dignoscuntur, ceteros autem omnes, quibus abstinentia inter plurimos est, in dictis coenobiis²⁾ esse volumus. Sic enim zelus eos provocat ad virtutes, et maxime novellos, si cum senioribus miscantur; fit enim antiquorum conversatio adolescentis paedagoga. Ita vero in memoratis coenobiis habitent, ut suis abbatibus sine aliqua protervia libenter obediant, et traditam sibi abstinentiam sine querela custodiant.

CAP. 207. Quodsi quies eorum, postquam se deo dicavit, et habitum sumpsit³⁾, velit recedere de monasterio et privatam vitam eligere, ipse quidem sciat, quas sibi excusationes apud deum inveniat, res vero omnes, quas habuit tempore, quo monasterium ingressus est, dominio eiusdem monasterii deputentur, et sibi ex his habere permittatur⁴⁾.

CAP. 208. Illud etiam definimus, ut, si quis monasterio se tradere voluerit, priusquam ingrediat, licentiam habeat res suas qualiter voluerit ordinare. Semel enim ingressum universa eius bona sequantur, quamvis non specialiter hoc ipsum expresserit, nec res suas monasterio conferre dixerit, nec ultra ad eam res pertineant. Quodsi filios habuerit, si quidem iam eis aliquanta donaverit sive per ante⁵⁾ nuptias donationes, sive dotis occasione, et haec ipsa faciunt Falcidiam⁶⁾, nullam sibi ius in reliquis rebus filii exigant; nisi autem aut nihil eis donasse aut minus reperiatur⁷⁾, tunc demum, licet monachorum iam sit pater societati coniunctus, nihilominus Falcidia memoratis⁸⁾ filiis debeatur, sive ut compleatur, ubi aliquid est donatum, sive ut vota detur, ubi nihil acceptum⁹⁾. Sed si uxorem habens et eam relinquens ad monasterium recurrat, de muliere reservetur, et id, quod ex causa mortis in pactum venerat, quod iam et in alia nostra constitutione decrevimus. His omnibus, quae de monachis diximus, et in personis mulierum eandem vitam appetentium locum habentur.

Si vero relicto monasterio ad aliquam partem¹⁰⁾ migret militiam aut in alterum vitae habitum et eorum, substantia eius, sicut iam diximus, ad monasterium pertineat, ipse autem inter officiales viri clarissimi praesidii¹¹⁾ provinciae habeatur¹²⁾, et hunc habeant suae immutationis fructum, et quod divinum officium contemserant, humilioris¹³⁾ iudicii sustineant servitutum.

Si vero monasterium relinquens, in quo agebat, ad alterum transeat monasterium, maneat simul eis substantia et defeadatur a primo monasterio. Oportet autem reverentissimos abbates haec cavere, nec¹⁴⁾ ea, qui primum relinquunt, in suo suscipere. Captatoria est enim haec vita et ab abstinentia monachorum omnimodis aliena et errabunda¹⁵⁾ nunc ista, nunc illa desiderans. Quapropter hoc quoque prohibeant sanctissimi episcopi, vel hi, qui vocantur archimandritae, probitatem aptam monachis secundum divinas regulas reservantes.

Quodsi contigerit quendam monachorum clericum ordinari, permaneat eandem custodiens abstinentiam quam in monasterio habuit. Nam si clericali licentia abusus ad nuptias venire tentaverit, in eodem scilicet gradu constitutus, qui clericos¹⁶⁾ nuptias agnoscere non denegat (dicimus autem cantorum lectorumque clericis igitur¹⁷⁾ omnibus nuptias secundum divinas regulas denegamus, ut nuptias quidem non iaceant¹⁸⁾, sed si¹⁹⁾ concubinam habere tentaverit, vel turpitudini vitam suam dedat, eliminetur omnimodo a numero clericorum et inter privatos versetur, nullo modo audens aut ad militiam, aut ad quamcunque aliam professionem venire, nisi voluerit ante a nobis criminatis²⁰⁾ supplicii subiacere.

CAP. 209. Abbatum autem ordinationem, si quando opus fuerit, hoc modo volumus celebrari, ut in secundum gradum reverentissimum²¹⁾ monachorum, id est non is, qui secundus invenitur ab eo, qui recessit, ordinetur, quod et altera nostra lex imperat, sed debet sanctissimus eorundem locorum episcopus²²⁾ consilium singulorum merita scrutari (neque enim omnimodo tempus est honorandum, neque gradus sequendus est), sed²³⁾ quem invenierit inter monachos optimum et dignum tali honore, ipsum eis primatem eligi oportet, quia humana natura talis est, ut non omnes summi, non omnes ultimi reperiuntur, sed procedat quidem secundum gradus diligens scrutatio abbatis futuri, et si is, qui²⁴⁾ primus est gradu, primus inveniat et meritis, primum suscipiet monachorum, patrocinante sibi tempore pariter et virtutibus. Quodsi²⁵⁾ is minus idoneus reperitur, in alteros eligentis intentio dirigatur.

CAP. 210. Quaecunque autem a nobis sive antea, sive modo constituta sunt vel de clericis, vel de monachis aut monasteriis, communia²⁶⁾ esse volumus omnium monasteriorum, sive masculorum, sive feminarum, vel eorum, quae asceteria²⁷⁾ dicuntur, nec aliquam differentiam sexus in hac re introducimus, propter²⁸⁾ quod superius diximus, omnia in Christo unum esse.

Haec igitur omnia instissimi patriarchae sanctissimis metropolitanis²⁹⁾, qui sub eis sunt, certa faciant ipsi autem metropolitae sub se positis singulorum locorum sanctissimis episcopis innotescant, et illi similiter, quae sub eorum manu sunt, insinuant, qualiter per omnia domini dei voluntas custodiatur incorrupta. Supererunt enim maguae poenae de his, qui ista non servant, poenae autem dicimus caelestes, quae solent reprobam viam dei contemnentibus imminere. Sed in³⁰⁾ nostrae reipublicae cautelam iudices praebent, et studet

¹⁾ excipimus *Bk.* — ²⁾ *Bk.*; est hinc in nobis *Cod. Par.* — ³⁾ *Bk.*; habitum, si *Cod. Par.* — ⁴⁾ *Bk.*; permittantur *Cod. Par.* — ⁵⁾ *Bk.*; parente *Cod. Par.* — ⁶⁾ *Bk.*; Falcidia *Cod. Par.* — ⁷⁾ *Bk.*; reperit *Cod. Par.* — ⁸⁾ *Bk.*; Falcidiam memorati *Cod. Par.* — ⁹⁾ *Bk.*; acceptat *Cod. Par.* — ¹⁰⁾ partem *om. Bk. et correxit militiam. Videtur leg. ad aliquam partem migret militiam.* — ¹¹⁾ *Bk.*; officiales viros civiles vel praesides *Cod. Par.* — ¹²⁾ habeantur *Cod. Par.* — ¹³⁾ *Bk.*; humiliores *Cod. Par.* — ¹⁴⁾ *Bk.*; ne *Cod. Par.* — ¹⁵⁾ *Bk.*; aliena terrabunda

Cod. Par. — ¹⁶⁾ clericis *Bk.* — ¹⁷⁾ enim *Bk.* — ¹⁸⁾ *Verba ut nuptias quidem non iaceant ab explicatis addita videntur.* — ¹⁹⁾ sed et si *Bk.* — ²⁰⁾ *Fidetur leg. minatis vel interminatis.* — ²¹⁾ *Bk.*; reverentissimum *Cod. Par.* — ²²⁾ sanctissimos — episcopos *Cod. Par.* — ²³⁾ et *Bk.* — ²⁴⁾ *Bk.*; qui *om. Cod. Par.* — ²⁵⁾ *Bk.*; quo *Cod. Par.* — ²⁶⁾ *Bk.*; commune *Cod. Par.* — ²⁷⁾ *Bk.*; sciteria *Cod. Par.* — ²⁸⁾ propter *Bk.* — ²⁹⁾ *Bk.*; sanctissimus metropolitanus *Cod. Par.* — ³⁰⁾ Sed et *Bk.*

ea, quae divinis regulis continentur, quas et nostra lex sequitur, in opus deducere. Quod si contemserint, mulctari se non ignorent. Oportet ergo tuam sanctitatem reverentissimis¹⁾ metropolitanis, qui sub te sunt, haec insinuare. *Dat. XVIII. Kal. April. Consule Belisario, viro clarissimo*²⁾. [535.]

¹⁾ *Bk.*; reverentissime *Cod. Par.* — ²⁾ *Bk.*; Velisario Vicario *Cod. Par.*

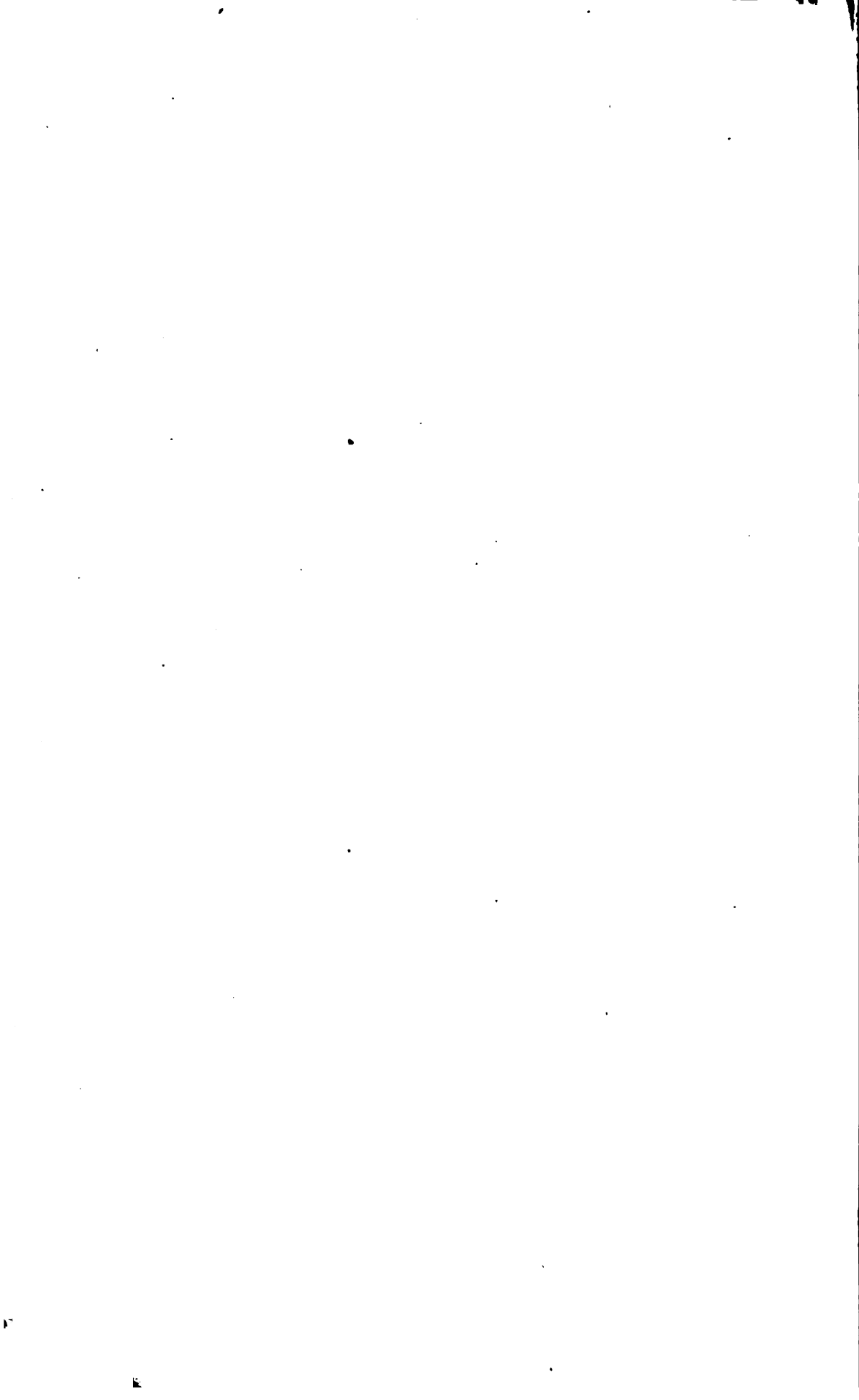
VERSIO ANTIQUA *Nov CXXIII.* DE SANCTISSIMIS EPISCOPIS, ET DEO AMABILIBUS ET REVERENDISSIMIS CLERICIS, ET MONACHIS *).

Imp Justinianus A. Petro.

De dispositione, et privilegiis, et aliis diversis capitulis ad sanctas ecclesias et ad alias venerabiles domus pertinentibus iam quidem disposuimus. In praesentia autem de sanctissimis episcopis, et clericis, et monachis prius in diversis constitutionibus sancita cum competente emendatione hac comprehendere lego perspicimus.

Cetera desunt

^{*)} *Hoc antiquae versionis initium ex Cod. Canonum eccl. Belvacens. exscriptum legitur in Pithoei Obs., ad Cod. et Nov. p. 693.*

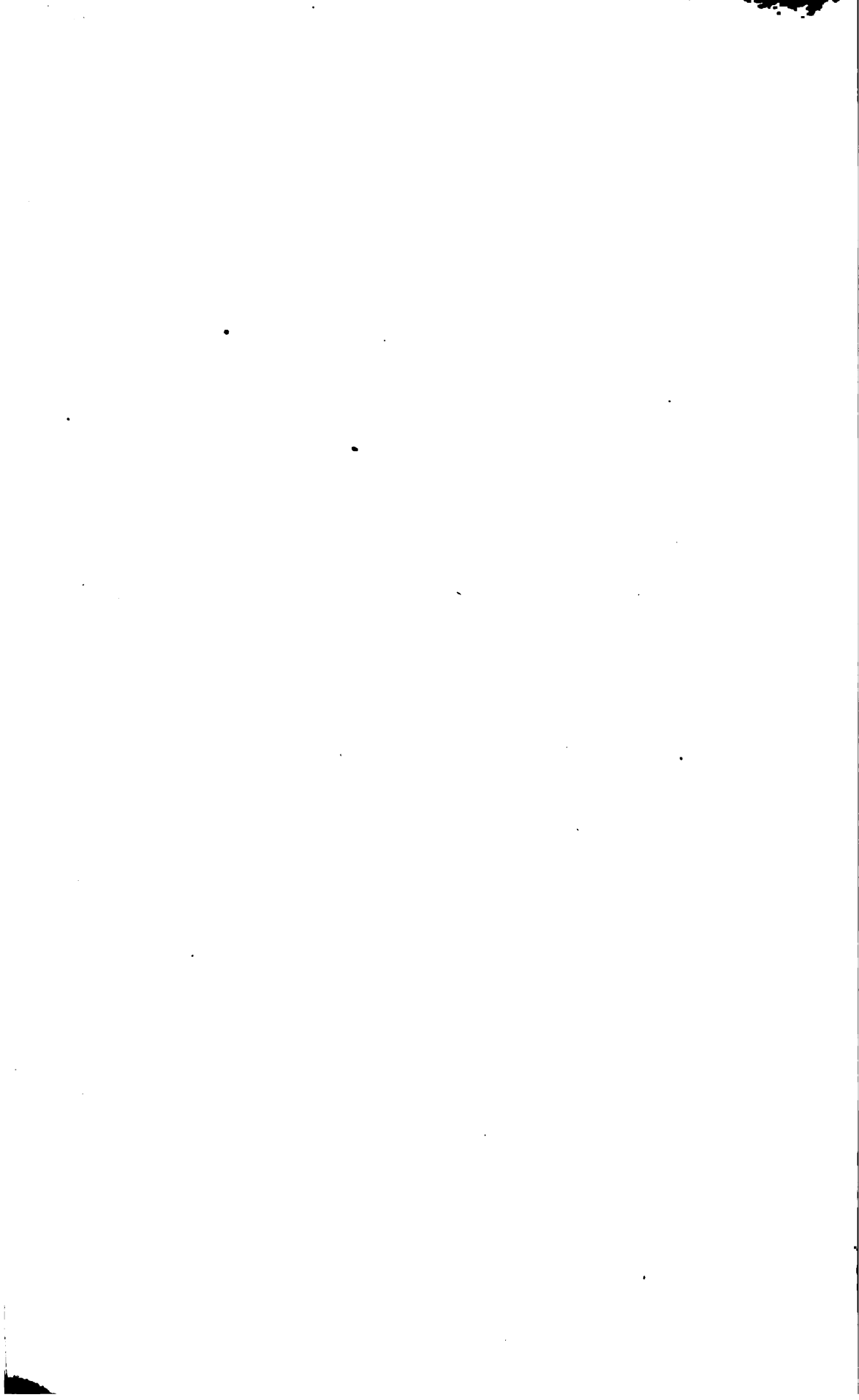

IMP. LEONIS AUGUSTI

NOVELLAE CONSTITUTIONES.

ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ ΛΕΟΝΤΟΣ ΑΥ-
ΤΟΥΣΤΟΥ ΝΕΑΡΑΙ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ,

H

ΑΙ ΤΩΝ ΝΟΜΩΝ ΕΠΑΝΟΡΘΩΤΙΚΑΙ
ΚΑΘΑΡΣΕΙΣ. *)

IMP. LEONIS AUGUSTI NOVEL-
LAE CONSTITUTIONES,

AUT

CORRECTORIAE LEGUM REPURGA
TIONES

Προοίμιον.

Τὸ ποικίλον τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων καὶ το πολὺτροπον τῆς τοῦ βίου καταστάσεως πολλοῖς καὶ παντοδαποῖς νόμοις παρέσχε λαρεῖν γενεῖν. οἱ τῷ πλήθει τοῖς πράγμασι συνεπεκτεινόμενοι, τῇ πρὸς ἑαυτοὺς παραθέσει πᾶν, ὃ τί τε καλῶς ἔχει, καὶ ὃ μὴ, διακρίνουσιν. Εἰσὶ τοιγαροῦν ὡσπερ τινεὶ φύλακες τῆς ζωῆς ἡμῶν καὶ ἰατροί, ἃ μὲν κωλύοντες παντελῶς εἰς τὸν βίον ἐλθεῖν τῶν κακῶν, ὧν δὲ λαθόντων καὶ παρεσδεδυκότων τὴν βλάβην ἐπανορθούμενοι, καὶ οἷον ὄψοιτομοῦντες τὴν κακίαν, καὶ οὐκ ἔωντες ταύτην κρατύνεσθαι. Ἀλλὰ γὰρ ἡ ἀνθρωπίνη φροῦ καὶ παλιόροια ἄνω τε καὶ κάτω πάντα στρέφουσα τε καὶ μεταφέρουσα, καὶ πολλὰ μὲν εὖ κείμενα κακῶς μετατιθέσασα, πολλῶν δὲ λήθη κατὰσκευάζουσα, ὥστε εἰ μὴδὲ τὴν ἀρχὴν ὠφειλομένην λαχόντα γενέσιν καὶ ἐπίγνωστα εἶναι, οὐ μικρὰ τούτους ἐλυμηματο, οὓς μὲν σιγῇ κρύψασα βάρβη, οὓς δὲ ἀλλήλοις ἀντιφθέγγεσθαι παρασκευάσασα, τοῦτο μὲν αὐτῶν ἐκείνων τῶν ἐπιτεθεικότων αὐτοὺς οὐ μινάντων ἐπὶ ταῖς πρότερον διανοαῖς, ἀλλὰ σφίαιν αὐτοῖς ἀντιπόντων, τοῦτο δὲ καὶ τῶν μεταγενεσιέρων ὅπου μὲν ἔθει, ὅπου δὲ δόγματι τούτοις ἐναντιωθέντων. καὶ *) ἐντεῦθεν συμβῆναι μὲν πολλὴν τοῖς νόμοις τὴν σύγχυσιν, οὐκ ὀλίγον δὲ βλάβος τοῖς πράγμασιν, ἄλλω πρὸς ἄλλας *) μετατιθέντων καὶ κατὰ κύβους πεπειυόντων. Τοιγαροῦν οὐκ ἄξιον παρθεῖν κριναντες ἐν τοσούτῃ συγχύσει καὶ παραχῇ ἀφρασεῖν, ὧν ἡ γαλήνη καὶ ἀπαρξία τῆς πολιτείας ἐξήρηται, ἐπισχεπείως τε ὡς ἐν μάλιστα ἐπιμελεσιτάτης τοὺς νόμους ἤξωσασμεν, καὶ ὧν λυσιτελὲς ὑπάρχειν τὸ κράτος κατενοήσασμεν, τοῦτων ἐκλογὴν ποιήσασμεν δόγματι ἐγγράφῳ τῆς βασιλείας ἡμῶν τὴν εἰς τὴν πολιτείαν αὐτοῖς παδ-
θησάν

Prooemium.

Rerum humanarum varietas et vitae multiformis status multis ac diversis legibus originem praebeat, quae multitudine sua rebus accommodatae dispositione sua omne, quod recte se habet et quod non, discernunt. Sunt itaque tanquam custodes quidam vitae nostrae et medici, dum partim mala in vitam incedere prorsus prohibent, partim occultorum et quae insinuanter irreperunt noxam corrigunt, ac velut radicitus vitium evellunt, idque non sinunt corroborari. Verum enim humana importunitas et inconstantia, dum sursum deorsum omnia vertit et mutat, et nulla recte constituta in peius commutat, multa autem oblivioni tradit, ut perinde, ac si in rerum natura visa nunquam essent, incognita sint, non mediocrem illis labem intulit, has profundo silentio tegendo, illas vero contrarias sibi efficiendo, partim dum illi ipsi, qui eas tulerunt, in priorie sententia non persistunt, verum sibi ipsi contradicunt, partim dum posteriores modo consuetudine, modo sententia illis contraria sustinent. Atque hinc quidem multa haec legibus confusio, nec vero exiguum rebus inferri detrimentum contingit, aliis cum aliis transformatis et ad talorum instar temere circumvolutis. Igitur indignum rati supervisu, in tanta confusione et perturbatione incere ea, ex quibus tranquillitas et integritas reipublicae pendet, quam accuratissima leges inspectione dignati sumus, et quarum utilem auctoritatem fore intelleximus, eas delectu facto scripto imperatoriae nostrae maiestatis decreto rebus superesse censuimus, quas vero inutiles iudicavimus, harum nonnullas quidem eodem decreto et ipsas a legum honore atque ordine exsulare iussimus, perpetuo silentio traditas, quarum autem nullam prorsus mentionem fecimus, has ipsas per silentium similiter ut illas exterminavimus.

*) Leonis Imp. Novellas ex Cod. Veneto edidit Scrimg., ita tamen ut passim H. Stephani emendationes in textum reciperet, nec non adiecit in calces libri Stephani in eas Novellas castigationes. Ex eodem Cod. Veneto descripta sunt, quas in ed. Corporis Iuris Gotting. in usum vocavit exemplaria Spangenberg (Meerm. III. et Zuisch.), cf. Biener Gesch. der Nov. p. 103. not. 33. — Interpretationem latinam adiecit Henr. Agylaei, multis locis a Boekio et nobis ipsis correctam. Agylaei textus emendationes leguntur in margine ed. Contianae (1571.).

*) ἐναντιωθέντων, ὅστις καὶ Steph. — *) ἄλλους coniecit Agyl., magis credo ἄλλα scribendum esse.

ὄψιαν ἐβραβιώσαμεν, καὶ τοῖς πράγμασι διαίτην ἐπειρησάμεθα· οὓς δὲ ἔγνωμεν ἀσυμφόρους, τούτων δὲ ἄρα ἐνόησεν μὲν καὶ αὐτὸ δόγματι τῆς τῶν νόμων τιμῆς καὶ ταξέως ἐξωστρακίσασμεν, εἰς σιγὴν διηγεκὴ συνέλασαντες, ὧν δὲ οὐδ' εἰς μνήμην διωκῶν κατέστημεν, διὰ τῆς ἀμνησίας καὶ αὐτοὺς παραπλησίως ἐκείνοις συνεξωστρακίσασμεν. Ἐπει δὲ καὶ ἐν ταῖς κρατούσαις συνθηδαῖς ἐφάνθησαν τινες οὐ παράλογοι, οὐδὲ τοιαῦται, οἷας ἂν νοῦς συνετὸς ἠτιμάσει, καὶ ταύτας νόμου προνομίᾳ τειμηχότες, ἀντὶ δὲ συνθηδαῖς ἀλόγου εἰς νόμου πρόσταξιν καὶ τιμὴν ἀνηγάγομεν. Τούτων ἡμῖν οὕτως διωκημένων, ἴστω πᾶς τις, ὡς ὅσοι μὲν διὰ τοῦ ἐγγράφου τῆς βασιλείας ἡμῶν δόγματος ἔλαβον κύρος, νόμοι, ἢ τετιμηγῆναι ἠξιώματι νόμου συνθηδαῖς, οὗτοι καὶ πολιτεύονται, καὶ εἰς ἑαυτοὺς ἀνηρημένα τὰ πράγματα ἔξουσιν, ὅσοι δὲ πρὸς ἐναντίωσιν αὐτοῖς ἀποφερόμενοι ἢ μνήμης τὴν ἀφῆσαν αὐτοῖς ἀίδιον ἐπιβαλοῦσης ἤξιωνται, ἢ καὶ χωρὶς ταύτης ὡς ὁμοῖτοι τῶν ἡμιωμένων συνητῶνται, οὗτοι δὲ καὶ ἀπόβλητοι ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ τοῦ πολιτεύματος εἰσὶν ὑπερόριοι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ α'.

Οἱ μὲν χρὴ πάντα τὸν κρίνειν λαβόντα πρὸ νόμιον καθὼς ἢ ἐγκρατεῖς τῶν νομίμων κεφαλαίων ὑφ' ἡμῶν ἐκλογῇ διατέτακται διαλύειν τὰ ἀμφίβολα, ἃ δὲ τῆς ἀποκρίτου τάξεως ἤξιωται, κατὰ ταῦτα μηδεμίαν διοικεῖσθαι δίκης ἀμφίβολαν.

Ἐν ὀνόματι τοῦ πᾶσιν ἀνθρώποις νομοθετήσαντος τῆ σωτήρια Χριστοῦ, τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἡμῶν, Αὐτοκράτορος Καῖσαρος Φλαβίου Λέων, εὐσεβῆς, εὐτυχῆς, ἐνδοξοῦ, νικητῆς, τροπαιοῦχος, ἀεισέβαστος, αὐγουστος, πιστὸς βασιλεὺς Στυλιανῶν, τῷ περιφανεστάτῳ μαγιστρῶν τῶν θείων ὀφφικίων ἡμῶν.

Ὁ μὲν δὲ περιώνυμος ἐν βασιλείᾳ Ἰουστινιανός, ἀρίστης καὶ λυσιτελεστάτης τῆ πολιτείας γνώμης γενόμενος, ὥσπερ τινὰ ὕλην λαβὼν τὰς ἐξ ἀρχῆς καὶ μέχρις ἐκείνου κατὰ διαφόρους χρόνους τῆ Ῥωμαϊκῆς ἐπικρατείας διατάξεις θεοδωπισμένας, οὐκείων φροντίδων καὶ πόνοις ἔργον ἀξιοθαύμαστον, τὴν τῶν νόμων ὕλην σωματοποιῶν, εἰς εὐεργεσίαν τῶν ὑπάρχοντων ἐπιλοιομισάτο κατασκευασάσθαι, καὶ εἰ τι μὲν ὑπεραντίον καὶ ἀνάρμοστον διεφαίνετο, ἀνακαθάρας, δι' ὧν δὲ τὴν εὐαρμοσίαν ἐμπολιτευόμεν ἔργων, ταῦτα εἰς ἕν συνψηγνόμενος καὶ στοιχειώσας, καὶ ὥσπερ εἰς στάθμην δίκης μίαν καταστήσασμενος, ὑφ' ἧς τὸ τε δίκαιον καὶ το μὴ τοιοῦτον ὄν διεκρίνετο. Ἄλλα γὰρ ὡς εἶοικε πανταχοῦ κἀλλίστων τὸ μὴδὲν ἄγαν, καὶ γὰρ οἴτω καλῶς εἰς ἕν σῶμά τι ποιησάμενος¹⁾ τὴν καταμεμερισμένην τῶν νόμων ὑπόστασιν, καὶ τὰ, ἐξ ὧν τὸ ἐναρμόνισ τῆς νομικῆς οἰκονομίας πολλαὶ παρεκινεῖτο, ἐξισωσάμενος καὶ πρὸς μίαν συμψώναν, ἐκ τοῦ πρὸς ἐκεῖνα μόνον τὴν πάντων ἀπευθύνοσθαι ψῆφον τοὺς δικάζοντας καταστήσας, καὶ ἀμάχως κρίνειν συμβιβάσας τῆ εἰρηναῖα καὶ ἀμάχῳ τῶν νομίμων κεφαλαίων καταστάσει, οὐ στέργεις ἐπὶ τούτοις, ἀλλὰ ἡμεινὸν τι διανοηθῆς τῆ πολιτείας μετὰ ταῦτα χαρῆσθαι, ἔλαθεν οἷς ὕστερον ἐνομοθέτησε καὶ τῷ πρώτῳ λυμηγνόμενος ἔργῳ, καὶ τὸ δεύτερον οὐκ ἐλογασάμενος ἀμειπτον, ἀντιλογίας καὶ ἔριδος, ἐκ τῆς ὕστερον αὐτῷ πεπραμμένης ὑποθέσεως οὐκ ὀλλῆς πρὸς τὴν προτέραν ἀνακεινυμένης. Τῷ μὲν οὖν οὐκείῳ καμᾶτῳ οὕτως αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ ὁ Ἰουστινιανὸς ἐλάβησθε. Οὐ μὲν ἀλλὰ καὶ μέχρι τοῦ

navimus. Quoniam vero etiam inter receptas consuetudines nonnullae apparebant ratione non destititae, nec tales, quales prudens animus contemnat, has quoque legis praerogativa honestantes, ex inscriptae consuetudinis statu ad legis auctoritatem atque honorem eveximus. Quae quum ita a nobis comparata sint, sciat quisque, quae leges per scriptum imperatoris nostrae maiestatis decretum auctoritatem nactae, et quae consuetudines legis dignitate honoratae fuerint, fore ut haec etiam in republica obtineant, et controversias in se suspensas habeant; eae autem, quibus propter repugnantiam sublatis, aut expressa mentione perpetuum silentium iniunctum est, vel etiam quocumque hanc, utpote cum despectis eiusdem conditione, eodem despectu dignae habitae sunt, haec dehinc etiam reiectae et a republica exsules erunt.

Constitutio I.

QUOD UNUMQUEMQUE, QUI IUDICANDI PRAEROGATIVAM ACCEPERIT, QUEMADMODUM LEGALIU CAPITULORUM A NOBIS HABITUS DELECTUS STATUERIT, DIRIMERE CONTROVERSAS OPORTEAT, QUAE VERO INTER REPROBATA HABITA SUNT, UT EX ILLIS NULLA LITIS AMBIGUITAS DIUDICETUR.

In nomine eius, qui universo humano generi salutis legem tulit, Christi, veri dei nostri, Imperator Caesar Flavius Leo, pius, felix, inclutus, victor, triumphator, omni aevo venerabilis, Augustus, fidei Rex, Styliano, illustrissimo sacrorum nostrorum officiorum magistro.

Celeberrimus inter Imperatores Iustinianus quum animo esset erga rempublicam optimo et utilitatem studiosissimo, velut silvam quandam constitutiones in Romano imperio inde ab initio usque ad ipsum diversis temporibus editas accipiens, curis et laboribus suis opus admirandum, universam legum incorporationem, in utilitatem subditorum confici curavit, et si quid contrarium et inconueniens apparet, reprobavit, et quibus vero bene compositum reipublicae statum existurum crederet, haec in unum contexit, atque composuit, et quasi in unam iustitiae libram posuit, per quam tam iustum quam iniustum discernetur. Sed enim fere ubique est pulcherrimum, ne quid nimis. Etenim quum ita diuina legum substantiam in unum corpus optime collegisset et ea, quibus legalis oecumoniae ordo saepe labefactatur, in concordiam redegeisset, atque ita, dum ad haec sola omnes sententiae ferendae essent, in unum consensum iudices compulsi, eosque ad pacifice iudicandum, legalibus capitulis in tranquillo et ad omni contentione libero statu constituit, inter se conciliasset, non subsistens in his, sed aliquid praestantius in reipublicae gratiam postmodum conficere cogitans, imprudens iis, quae postea statuit, primum opus evertit, neque alterum vituperationi non obnoxium fecit, quum ex posteriore ipsius instituti non paucae aduersus prius suscitatae sint controversiae. Sui igitur labore ita ipse per se Iustinianus se contaminavit. Verumtamen quum hucusque inde ex illis tempore nunc ex recentioribus sanctionibus, nunc et inscriptis, et non aliunde, quam quod multitudinis placeant, auctoritatem prae se ferentibus consuetudinibus permulta

¹⁾ εἰς ἕν σῶμα ποιησάμενος καὶ διοικῶν, ἢ εἰς ἕν σῶμα τι ποιησάμενος διοικῶν.

τοῦ νῦν ἐξ ἐκείνου του καιροῦ ἄρι μὲν ὑπὸ νεωτέρων θεσπισμάτων, ἄρι δὲ ὑπὸ συνηθειῶν ἀθεσπίσιων καὶ μόνην προβαλλομένων ἰσχὴν τὴν τῶν ὀχλῶν ἀρέσκεια πολλῆς ἐπιγενομένης καινοτομίας, μικροῦ τὰ τῶν νόμων συγχέχεται, καὶ ἄνω καὶ κάτω πειτευόμενα τὰ πράγματα φέρεται. Διὰ τοῦτο, εἴπερ ἰ ἄλλο ¹⁾, καὶ τούτου ἡμῖν τῶν ἀναγκαιοτήτων εἰς τὸ προνοίας ἀντιλαμβάνουσης τυχὴν ἄξλου ** πραγματείας. ἔτι δὲ καὶ τὰς εἰς τὴν πρᾶγμαίων διοίκησιν παρελθούσας συνηθείας ἐπισκοπῶσμεθα, πᾶν ἀντίπαλον καὶ πρὸς τὴν φέρουσαν ἀγωγὴν τῶν πραγμάτων ἀθέμιτον τῆς νομικῆς ἀξίας ἀποχειροτονησάντες, τὰς δ' ὅσαι συνηθείαι οὐ φραῦλος ἐδόκουν οὐδ' ἐπιβλαβῶς θυμύλειν τὰ πράγματα, ταύτας μηκέτι συνηθείας ἀλύγους εἶναι καταλιπούσας, ἀλλ' εἰς ἐξουσίαν θεσπίσματος καταστήσαντες, ἔστι δ' ὅπου καὶ πρὸς τὸ ἀπηγῆς καὶ ἀποτομώτερον ὁρᾶν τὸν νόμον καὶ ὡς περ ἐξιστάμενον τῆς δίχης εἰς τὸ οἰκείον καὶ πρῆπον συστήλιντες σῆμα, καὶ τῇ ὀριλομένη τοῖς νόμοις δικαιοσύνη. Τοῦτων οὖν ἡμῖν οὕτω διφκημένων, ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸν ἔπειτα ἅπαντα χρόνον ἅπασιν, εἰς οὓς ἀνήρηται τὰ τῆς δίχης ζυγᾶ, ἀγχοῦσι καὶ δικαιοῖς ἐντελλόμεθα, τοῖς μὲν, ὅσοι νομοὶ παρὰ τῆς βασιλείας ἡμῶν τοῦ νομίμου ἐδάφους τὴν ἀπαλλοτριώσιν κατεψηφίσθησαν, τούτους ἀρχοῖσους ἡγουμένους ἔῃν ἐφίφθαι, κατὰ δὲ τοὺς λοιπούς ἕγγυρους τοὺς ἀρχαίους ²⁾, καὶ τοὺς μικροῦ μὲν πρόσθεν παρὰ τοῦ ἀειμνήστου πατρὸς ἡμῶν, νῦν δὲ παρ' ἡμῶν ἔγκεκριμένους ἢ τεθεσπισμένους ταῖς δίκαις βραβεῦν τὰς διαλύσεις, οὐδενὸς συγχωρομένου ἔτι πρὸς τινα τῶν ὑπεροχῶν τῆς νομικῆς ἀξίας κεφαλαίων ἀπονεῖν, ἀλλ' οὐδ' εἰς συνηθειαν ἀποιρέχειν, ἥτις οὐχὶ παρὰ τοῦ ἡμετέρου κράτους λαβούσα τὸ ἔκκριτον ἀντὶ τοῦ συνηθεία εἶναι καὶ λέγεσθαι πρὸς νόμου δόξαν καὶ τιμὴν ἀνηγῆθη.

¹⁾ τινος ἄλλου Steph. — ²⁾ τοὺς τε ἀρχαίους ἑσθ. Meerm. III., Zurich.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ β.

Περὶ τοῦ κατὰ τοὺς ἱεροὺς καὶ θελοὺς κανόνας τὸν ἐπισκοπικοῦ ἀξιώματος μαρτυρούμενον ἄξιον τῇ ἄλλῃ τοῦ βίου ἀρετῇ μηδὲν εἰς τὴν τιμὴν ἐμποδίζεσθαι ἔνθα τῶν ἐκ νομίμου γάμου παίδων συναφείας, εἰ παῖδες παρῆσιν αὐτῶ.

Ὁ αὐτοῦ Βασιλεὺς Στεφάνῳ, τῷ ἀγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως καὶ οἰκουμένης πατριάρχῃ.

Τῶν ἱερῶν καὶ θεῶν κανόνων, τῶν τε ἄλλων, καὶ ὅσοι περὶ τῆς ἱερῶν καὶ χειροτονίας ἐπισκοπῶν ἐθέσπισαν, εἰς τὸ ἁριστόν τε καὶ ἀκριβεστάτον ἐκπεφωρημένων (πῶς δ' οὐκ ἔτιλλον ἀκριβῶς ἐκπεφωρησθαι, θείας ἐπιποίας ἐν τοῖς φθιγγόμενοις ἐνεργοῦσας;), θαυμάζειν ἔπεισά μοι, πῶς οὐκ εὐλαβῆθησαν τίνας, ὡς περ ἐνδεῶς ἐκείνων ἔχόντων τομῶν ἑτέρων ἐκθέσει νόμων τοὺς ἱεροὺς καὶ θελοὺς ἀθετεῖν νόμους. Καὶ γὰρ ἐν οἷς τὰ περὶ χειροτονίας ἐπισκοπῶν διατάττουσι, τῶν ἱερῶν θεσπιζόντων κανόνων, τὸν, ὅς ἐκ νομίμου γάμου παῖδας ἔχει, εἴ γε ἢ ἄλλῃ τοῦ βίου ἀρετῇ ἐμποδῶν οὐχ ἴσταται, εἰς ἀχειροσύνην προάγεισθαι, οὕτω ἀντιθεσπιζόντες φασί, μὴ εἶναι πρὸς ἐπισκοπῶν ἀξίωμα τοῖς ἔχουσι παῖδας, κἂν δῶρον ὡς γάμου νομίμου, ἀναβαίνειν ἀκάλυτον, ἴσως μὲν (τί γὰρ ἂν τις ἄλλο ἐποι;) ἔκεινο ἐπὶ τοῦν λαβόντες, ὡς τῇ πρὸς τέκνα διαδίδει ταῖς ἱερῶν ὑπάρξεσι λυμάνεται ὁ χειροτονοῦμενος. Πλὴν οὐκ ἔχει καλῶς ἢ αἰτία. οὕτω γὰρ ἂν καὶ ἀδελφῶν ἢ συγγενῶν ἑτέρων προσόντων οὐχ ἔξει τις χώραν πρὸς ἐπισκοπῶν χειροτονίαν. ἢ

permulta innovata sint, parum abest, quin res legalis prorsus turbata sit, et res sursum deorsum vacillent. Quapropter, si quid aliud, quum etiam hoc maxime dignum sit, quod nostra cura potiantur, ** tractatum. Insuper vero etiam consuetudinibus, quae ad rerum gubernationem devenerunt, diligenter excussis, legum quidem repugnantiam sustulimus, quidquid adversarium et ad praesentem rerum rationem illicitum est, legalem auctoritatem abrogantes, quaecumque vero consuetudines non male neque noxie de rebus constituere viderentur, has non amplius inscriptas consuetudines reliquimus, sed ad legis potestatem extulimus, alicubi autem etiam legem saeviore et asperiore visam, ac veluti iustitiae incognitam ad propriam et decentem formam et legibus debitam aequabilitatem contraximus. His igitur ita a nobis dispositis, et nunc et in omne futurum tempus omnibus, quibus iustitiae trutinne commissae sunt, magistratibus et iudicibus mandamus, ut eas quidem leges, quaecumque ab imperatoria nostra maiestate a legali solo exulare iussae sunt, has inutiles indicantes reiici sinant, secundum reliquas vero scriptas veteres, et quae haud ita pridem a sempiternae memoriae patre nostro, nunc vero a nobis selectae aut latae sunt, controversiis iudicationes suppeditent, neminique posthac liceat ad aliquam a legali auctoritate exterminatam iuris speciem declinare, sed neque ad consuetudinem aliquam recurrere, quae a nostra potentia non probata pro eo, quod consuetudo esset ac diceretur, legis maiestatem et honorem non obtinuit.

Constitutio II.

UT QUI CETERA SECUNDUM SACROS DIVINOSQUE CANONES EPISCOPALI DIGNITATE DIGNUS ESSE PROBATUR, SI LIBERI EX LEGITIMO MATRIMONIO EI SINT, OB ILLOS IN CONSEQUENDO HONORE NULLUM IMPEDIMENTUM SENTIAT.

Idem Imperator Stephano, sanctissimo Constantinopolitano Archiepiscopo et Patriarchae universali.

Quum sacrosancti et divini canones, et quicumque alii de sacerdotio et episcoporum creatione statuerunt, in optimum et absolutissimum editi sint modum (quomodo vero illi non exacte editi sint, quum divina inspiratio in auctoribus efficaciter operata sit?), mirari subit, quomodo non veriti nonnulli sint, sacras divinasque leges, tanquam illae absolutae non essent, promulgatis aliis legibus abrogare. Etenim quum sacri canones, quibus locis de episcoporum creatione praescribunt, statuunt, eum, qui ex legitimo matrimonio liberus habeat, si modo reliquae vitae virtus non obstat, ad presbyterium promoveri posse, hi contrarium statuentes aiunt, non esse eis, qui liberus habeat, tametsi legitimi coniugii munus sint, ad episcopalem dignitatem aditum liberum, ubi illud fortasse in animum induxerunt, in istiusmodi affectione erga liberos (quid enim quis aliud dicat?) creatum sacra officia laesurum esse. Verum non recte sese illa ratio habet; sic enim nec fratribus aliisque cognatis superstitibus accessum quis ad episcopatum haberet, nam etiam ad hos propinquitatis affectio respicit. Quin et hoc praevidentes divini canones fecerunt episcopis potestatem,

γὰρ συγγενῆς διάθεσις καὶ πρὸς τούτους ὄρᾳ. ἀλλὰ προειδότες τοῦτο οἱ θεῖοι κανόνες, ἔδοσαν τοῖς ἐπισκόποις ἐξουσίαν, εἰ συγγενεῖς εἰέν ἄποροι, ἐκ τῆς ἱεράς ὑπάρξεως τούτων παραμυθεῖσθαι τὴν ἀπορίαν. Ἡ οὖν ἐκ θεοῦ βασιλεῖα ἡμῶν τοῦτο ἀρμοδιώτερον κατανοῦσα τοῖς θεοῖς ἐπέσθαι ἐπιτάμιασι, σύμφωνον ἐκείνοις ἐκφέρει νόμον, ὡσπερ αὐτοῖς δοκεῖ τὸ πρὸς ἀρχιερωσύνην ἀνάγεσθαι τὸν ἄξιον τῆς τιμῆς, κἂν ὡς γοναὶ νόμῳ τιμημέναι, οὕτως ὀρθῶσα, τὸν ἀντιφθέγγεσθαι θρασυθέντα νόμον δίκην τῆς θρασυτήτος τὴν εἰς τὸν ἔπειτα χρόνον δικηὴ ἀφρωνίαν εἰσπράττεσθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ γ.

Περὶ τοῦ κατὰ τὸν τῆς ἐκκλησίας θεσμοῦ τῶν μέλλοντας παραγγέλλειν εἰς ἱερέας ἢ διὰ βίου τὴν ἀγάμειαν ἐπαγγεῖλασθαι, ἢ εἰ βούλοιντο γάμῳ προσμιλεῖν, πρότερον ἀρμόζεσθαι, καὶ οὕτω τῇ χειροθεσίᾳ προσέρχεσθαι.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στεφάνῳ, τῷ ἀγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῳ

Καλῶς ἐξ ἀρχῆς τὰ περὶ τῶν ἱεραῶν ἀξίων θεῶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως ὀρισσαμένης, οὐκ ὀρθῶς κατὰ γὰρ ἐμὲ τῇ νῦν κρατοίῃ ἐπόμενοι συνηθεῖς ἐνόησε κατολιγῶρῶσι τοῦ ἱερατικοῦ παραγγέλματος. Καὶ γὰρ ἐκείνου προστάσσοντος τοῖς μέλουσι παραγγέλλειν εἰς ἱερέας, εἴτε διὰ βίου παντός, εἴτε τεθαδῆκασιν τὴν ἐπαγγελίαν μὴ ψεύσασθαι, ἀγάμειαν ἐπαγγεῖλασθαι, ἢ, εἰ μὴ τοῦτο δυνατόν αὐτοῖς φαίνεται, νομίμοις γάμοις ἀρμόζεσθαι, καὶ οὕτω τῆς θείας λειτουργίας ἀντιλαμβάνεσθαι, ἢ ἐπὶ τοῦ παρόντος κρατοῦσα συνηθεῖα, τοῖς πρὸς γάμον συναπτεσθαι λογισμῶν ἔχουσι δίδωσιν εἰς ἱερέας πρὸ τῆς μνηστείας τελεῖν, εἴτα μέχρις ἐπιπὼν δύο τῷ βουλομένῳ γήμιασθαι περαινῆν ὁρίζει τὸ βούλημα. Τοῦτο τοῖσιν ἐπεὶ μὴ πρόπον ὁρῶμεν, κελεύομεν κατὰ τὸ ἄνωθεν καὶ ἀρχαῖον τῆς ἐκκλησίας διάταγμα τὰς χειροτονίας προβαίνειν. οὐδὲ γὰρ ἄξιον, τοὺς μετὰ τὸ ἀνυψωθῆναι τῆς σωματικῆς ταπεινώσεως ὑπὸ τῆς πνευματικῆς ἀναβάσεως, τούτους πάλιν ἐπὶ τὴν σαρκικὴν ταπεινότητα καταπίπτειν, τούναντιον δὲ μᾶλλον χρῆ ὡς εἰς ἀνάβασιν ὑψηλὴν τὴν θείαν λειτουργίαν ἐκ τῆς σωματικῆς ταπεινότητος ἀναβαίνειν.

ΔΙΑ-

testatem, ut, si ipsis pauperes cognati essent, illorum inopiam ex sacris facultatibus subleuant. Nostra igitur imperatoria, quae ex deo est, maiestas, praesens intelligens, si praeceptis divinis obediatur, consonam illis profert legem, quemadmodum ipsis videtur ad presbyterium promoveri posse eum, qui illo honore dignus sit, tametsi liberi ipsi lege honorati sint, ita censens, ut a lege, quae contradicere ausa fuit, in aeternae poenae perpetuum in futurum exigatur iudicium.

Constitutio III.

UT QUI SACERDOTES CREANDI SUNT, SECUNDUM ECCLESIAE RITUS EA LEGE CREANTUR, UT AUT OMNEM DEINCEPS VITAM CAELIBEM AGANT, AUT SI MATRIMONIUM CONTRAHERE VELINT, PRIUS ID FACIANT, AC DEINDE AD CREATIONEM PROCEEDANT.

Idem Imperator Stephano, sanctissimo Constantinopolis Archiepiscopo et Patriarchae universali.

Quum recte inde ab initio de iis, qui faciendis deo sacris digni essent, ecclesiasticus ordo constitutus fuerit, non recte, meo quidem iudicio, qui praesens temporis consuetudinem sequuntur, interdum ecclesiasticum praeceptum contemnunt. Nam ubi illud mandat, ut qui creari sacerdotes cupiant, aut per omnem vitam, si promissum non falsum fore fidant, caelibatum profiteantur, aut, si hoc impossibile ipsis videatur, legitimum matrimonium inean, ac deinde divinum misterium auscipiant, consuetudo, quae in praesenti obtinet, ut ante, quam uxorem duxerint, sacerdotes fiant, et deinde biennium ad perficiendam voluntatem iungi matrimonio volenti praestituit. Id igitur quia indecorum esse videmus, iubemus, ad vetus ecclesiae et antiquitus traditum praescriptum creationes procedere. Neque enim dignum est, ut qui spirituali adscensu supra corporis humilitatem evecti sunt, hi rursus ad carnis sordiditatem delabantur, sed e diverso oportet potius divinum misterium ex corporis sordibus tanquam in altum eum quem gradum adscendere.

Const.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ δ'.

Περὶ τοῦ δεῖν μὴ μόνον τοὺς τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἱερεῖς, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐν ἐκάστη οἰκίᾳ διαφέροντας προσκαλουμένους ἀδεῶς τὰς ἱερὰς μυσταγωγίας καὶ λατρείας ὅλοι ἐπιτελεῖν.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στεφάνῳ, τῷ ἀγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως καὶ οἰκουμένης πατριάρχῃ.

Τοῖς μὲν ἀρχαιοτέροις ἔδοξε τὰς κατ' οἴκους ἱερατείας καὶ συναξεῖς ὑπὸ μόνων ἐπιτελεῖσθαι τῶν τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας διαφερόντων ἱερέων, ὡς ἔλεγον δέ, οἱ τῷ οἴκῳ προσανάκεινται, καὶ ἰδιαιότητος τυγχάνουσι βίου κατωσέως, μήτε λειτουργίῳ, μήτε τινὰ ἱερατεῖαν ἐπιτελεῖσθαι. Τοῦτο δ' ἔοικεν, ἐνεκὰ γὰρ τῆς περὶ τὴν πίστιν ἀσφαλείας εἰς ἐνθύμιον αὐτοῖς ἐπιλεῖν ἀποθεσίαν, ὡς ἀνμῆ, ὡς εἰκός, τινῶν ἐπιχρυσούντων ἀποστασίας ὄλεθρον ἐν τῷ τῆς ἱεροσύνης οὐκ ἔστιν ἀντὶ τοῦ ἀγαθῆσαι μάλλον πλείον βεβηλωθῆναι τοὺς τῆς ἐκείνου μειέχοντος ἀνιέρου τελετῆς. Ὁ μὲν οὖν σκοπὸς τῶν ἐπὶ τὸν βαλομένων¹⁾ τὴν τοιαύτην ἀσφάλειαν ἐταινούμενος τε καὶ ἀποδοχῆς ἕξις κατὰ τοῦτο, οὗ τοῦ ἀσφαλῆς τῆς εὐσεβοῦς προνόουσαν πίστειας, πλὴν οὐ κατ' ὅσον ἐνόμισαν παρασχῆναι τὴν ἀσφάλειαν, ἐπὶ τοσοῦτόν ἐστιν ἰδεῖν ἐκ τοῦ νόμου περιγραφόμενῃ αὐτῇ καὶ ἐκτεινομένῃ. τοῦναντίον δὲ ἐστὶν ὅτι καὶ τοῖς εὐσεβεῖσι καὶ περὶ τὰς θείας λειτουργίας ἀπουθῆν κειμημένοι ἐναντιούμενος ὁ νόμος ὁρᾷται. τὸ μὲν γὰρ τὸν ἀνιέρου ἱερέα μὴ γνῶριμον καθήσμενον μεταδοῦναι τινὲ ποτὲ τῆς ἐκείνου ἀνιέρου βεβηλώσεως, εἰκός συμβαίνειν ἢ ἴσως, πλὴν οὐχ οὕτως, ὥστε τρόπῳ παντὶ τὴν τοιαύτην γίνεσθαι σύμβασιν. εἰς γὰρ οὕτως εὐκόλος τὴν γνώμην καὶ ἀδιάρητος, ὡς ἱεραῖσθαι προσκαλεῖν, ὃν οὐκ οἶδεν ἱερέα, καὶ οὐ τοῦ σεβάσματος καὶ τῆς πολιτείας καθέστηκεν ἀμαθῆς; Ἰάλιν δὲ καὶ οἱ τῆν ἀποστασίαν θάλατοντες καὶ ἀνιέρους ἱερατεῖοντες οὐκ ἂν μὴ πρὸς τοὺς οἰκίους τῆς δυσσεβείας βουλήσονται συνελθεῖν, ὥστε ὁ μὲν ἀσφαλῆσθαι ὁ νόμος δοκεῖ, οὐ καθῶς ἔδοξε ἀσφαλῆσθαι. Ἄλλως δὲ τοῖς εὐσεβεῖσι πολλῆς ὠφελείας εὐρίσκειται γινόμενης ἐμποδῶν. θεία γὰρ χάριτι μικροῦ κατὰ πάντα οἶκον, οὐ μόνον τῶν περιγραφετέρων, ἀλλὰ καὶ τῶν εὐτελεστέρων, εὐχτηρίων οἴκων ἀνεγερθέντων θεῶ, τῆς δὲ περὶ τοὺς ἱερεῖς χορηγίας καὶ θεραπείας οὐχ ὁμοίως παρὰ πάντων οἷας τε οὕσης γίνεσθαι συμβαίνει διὰ τὸν νόμον τοῦς, ὡς περὶ εἶπον, ἀπορωτέρους πρὸς ἰδιαιότουσαν ἱερέων ἀνάληψιν, ἀμετόχους μὲν αὐτοῖς πλειστάκις διαμένειν τῶν θείων μυστηρίων, ἀποστερεῖσθαι δὲ καὶ τὰ ἱερὰ τεμενίσματα τῶν ἐπ' αὐτοῖς ὀφειλόντων ἀγιασμῶν ἐπιτελεῖσθαι. οὐ μὴν ἀλλ' εἰκός, καὶ μείνας ἐρισταμένῃς ἐνίοτε κεκοιμημένων ἀπορῆς ἱερέως τὴν παρουσίαν τῆς μνήμης παραδραμεῖν ἀνιέρτου, ὡς ἐκ τούτου οὐ μικρὰν τοῖς τε βιοῦσιν ἐνταῦθα καὶ τοῖς, οὐδ' ὁ ἐκείθεν ἔχει βίος, συμβαίνειν ζημίαν. Ὅριζομεν οὖν, οὐ μόνον τοὺς ἐκάστης καθολικῆς ἐκκλησίας ἱερεῖς, ἀλλὰ καὶ τοὺς οἰκίους τῶν ἱερέων ἐκάστης οἰκίας ἕθειαν ἔχειν ἐν πάσαις ταῖς οἰκίαις ἱεραῖσθαι τε καὶ μυσταγωγεῖν. οὐδ' ἂν προσκαλεῖν ἀίρωτο ὁ ἐκάστης δεσπάζων οἰκίας, καὶ δίδουαι τὴν ἐν τοῖς ἱεροῖς εὐκρησίους παράδοσιν καὶ ἱερατεῖαν. **ΔΙΑ-**

Constitutio IV.

UT NON MODO UNIVERSALIS ECCLESIAE SACERDOTES, VERUM ETIAM QUI AD QUAMLIBET SACRAM AEDEM PERTINENT, SI VOCENTUR, LICITE SACRA MYSTERIA ET DIVINUM CULTUM CELEBRARE DOMI POSSINT.

Idem Imperator Stephano, sanctissimo Constanti nopolis Archiepiscopo et Patriarchae universali.

Placuit veteribus domestica sacrificia et communiones ab illis solis perfici sacerdotibus, qui ad universales ecclesias pertinent, a ceteris vero, qui domui deserviunt, et in privatae vitae statu sunt, nullam neque liturgiam neque consecrationem peragi. Atque hoc quidem ut statuerent, religionis conservandae causa in mentem illis venisse videtur, ne forte, dum nonnulli sacerdotii praetextu letale defectiois malum tegunt, accidat, ut, qui profanati sacrificii participes fuerint, longe magis contaminentur, quam expientur. Igitur finis quidem eorum, qui eius confirmationem sibi proposuerunt, hoc ipso nomine, quod sacrosanctae fidei stabilitum adinvenerint, et laudabilis, et commendatione dignus est, nec tamen quatenus se confirmationem allaturos existimarunt, eatenus illam ex lege promanasse atque se extendisse videri potest. E diverso vero subinde illam ipsam legem divinis ministeriis operam navantibus etiam adversari conspicitur. Etenim pollutum sacerdotem, qui notus non est, aliquando pollutae suae inquinatio nis aliquem participem facere, fortasse interdum eveniet, verum non ita, ut omnimodo talis accidat casus. Quis enim animo tam facilis est et indifferens, ut, quem non norit sacerdotem, neque cuius religionis et quibus moribus sit, hunc ad officium sacerdotis advocet? Rursus vero etiam qui defectiois moliantur et sacra profane faciunt, vix ille cum alienis ad impietate convenire velint, ita ut, unde stabiliri lex videtur, inde non, quemadmodum visum est, stabiliantur. Aliter vero religionis in consequendis multis utilitatibus impedimento esse comperitur. Quam enim divina gratia in omnibus fere domibus, non modo potentiorum, sed etiam tenuiorum, sacra via deo erecta sint, sumtus vero et reliqua sustentatio sacerdotibus ab omnibus similiter suppeditari non possint, accidit propter legem, eos, quos dixi, tenuiores ad receptionem privatam sacerdotum, saepe quidem divinarum mysteriorum expertes manere, sacra vero etiam delubra sacris, quae in illis fieri debent, defraudari; quin verisimile est, nonnumquam defunctorum memoria instante, ob defectum sacerdotis praesentem memoriae diem sine sacris procedere, ut inde et viventibus, et quos altera vita tenet, non exiguum damnum obveniat. Statuimus igitur, ut non solum cuiusque generalis ecclesiae sacerdotes, sed etiam proprii sacerdotes cuiusque domus licentiam habeant in omnibus domibus sacra et mysteria, quos cuiusque domus dominus advocare voluerit, et in sacris oratoris consuetum processum et sacra faciendi.

Const. V.

¹⁾ βαλλομένων Cod. Meerm. III., Zurich.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ε΄.

Περὶ τοῦ τοὺς μετὰ τὸ ὑπελθεῖν τὴν μοναδικὴν πολιτείαν πραγμάτων εὐπορήσαντας μὴ καθόλου ἀπεργεσθαι περὶ αὐτῶν διατίθεσθαι, ἀλλ' εἰ μὲν ὡφθησάν τε προκαταβεβλημένοι τῷ μοναστηρίῳ κατὰ τὸν καιρὸν, ὅτε τοῦτω προσήρχοντο, εἶναι αὐτοὺς περὶ τῶν ὑστερον προσηκόντων κυρίους, καθὼς προαιροῦντο πάντα διοικεῖν, εἰ δ' οὐδὲν προκατεβάλλοντο, αὐτοὺς μὲν περὶ τοῦ διμοίρου ἔχειν ὀρίζειν ἄδειαν, τὸ μοναστήριον δὲ τὸ ἄλλο μέρος ἧτοι τὸ τρίτον ἀναλαμβάνεσθαι.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στεφάνῳ, τῷ ἀγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως καὶ οἰκουμένης πατριάρχῃ.

Ἐπειδὴ περὶ μοναζόντων ὑπάρξωσι, οὐ μετὰ τὸν μοναχὰ βίον περιουσίας ἠφρόσαντο, πολλάκις ἡμῖν σὺν τοῖς ὑπὸ σε θεοφιλεστάτοις ἀρχιερεῦσιν, ὡς θεῶν φῶς, καὶ καταπυσεῖν τὸν κόσμον ὑπὸ τοῦ πρώτου φωτὸς ἐν τῷ μεγάλῳ τῆς ἐκκλησίας στερεώματι τεθειμένον, ἀπορεῖν ἔφησι, οἷα δὴ νέφους τῆς ἐκείθεν ἀμφιβολίας ὑποτρεχούσης τὴν ἀκτίνα τοῦ λογισμοῦ πρὸς τὸ τραγὴν ἐκφῆσαι διακρίσει, εἴτε δεήσει τῆς τοιαύτης περιουσίας κυρίους εἶναι τοὺς μοναστὰς ποιεῖσθαι διατάξιν, εἴτε κωλύειν ἄξιον αὐτοὺς τῆς ἐπ' αὐτῇ κυριότητος — ἐπεὶ οὖν περὶ τούτου ¹⁾ ἀμφιβάλλοντες διαφόροις ἡμᾶς ἐξαιτήσεσι πρὸς τὴν ἐπίσκοπον συναντιλαμβάνειν προὔρξασθα, τιμῶντες ὡς ἐν τοῖς ἄλλοις, οὕτω κἀνταῦθα τὴν ἡμῶν ἰερότητα πρὸς τὴν ἐκπλήρωσιν καθιστάμεθα τοῦ αἰτήματος. Ἐκεῖνα δὲ πρῶτον ἐρησῶ ἡμῖν, ὅσα ἐν τοῖς παλαιαῖς διαρίσται περὶ τῶν ἄρι βουλευθέντων πρὸς τὴν μονῆρη μετατάξασθαι πολιτείαν, φημὶ δὴ περὶ τοῦ προτερον αὐτοὺς τὰ οἰκία πράγματα διατίθεσθαι, οὕτω τε πρὸς τὴν ἐπιθυμουμένην προσεῖναι πολιτείαν, ἀλλὰ μὴ προλαμβάνειν τὴν μεταβολὴν τοῦ βίου τὴν περὶ τῶν πραγμάτων διατάξιν, ὡς εἰ γε τοῦτο οὕτω συμβαίνοιον ὀφθεῖν, οὐκέτι ἀποκειραμένοι αὐτοῖς ἐπιτραπέσια ἢ διατάξεις, ἀλλὰ χωρήσει πᾶσα ἢ οὐκ εἰς τὴν, ἐν ᾗ ἀπεκρίσαντο, ἐκκλησίαν. Ταῦτα δὴ τὰ περὶ τῶν ἄρι προσόντων τῷ μοναδικῷ βίῳ θεωρησόμενα (εἰ μὴ παῖδες πάρεσι τὴν κληρονομίαν καλοῦντες) ἄριστά τε καὶ ὡς οὐκ ἄν τις φωνῇ ἄμεινον διατάξαι, καὶ οὐτε τι προσδεῖναι τούτοις, οὐτ' ἀρελεῖν ἀπ' αὐτῶν ἐστίν. Καὶ γὰρ ὁ πρὸ τοῦ διαμεῖψαι τὴν πολιτείαν ἐν τῇ ἐκείνου γωνίᾳ κειμένην ἔχων τὴν τῶν ὑπαρχόντων διοίκησιν, τοῦτο μὴ βουληθεὶς διαπράξασθαι, εἰκότως μετὰ ταῦτα ἀπεργεται τῆς ἐπιτροπῆς, αὐτὸς ἑαυτὸν εἰς τοῦτο καταστήσας. δι' ὧν γὰρ οὐκ ἐβουλήθη ἐξὸν αὐτῷ προδικηκέναι τὰ πράγματα, τὴν μετὰ ταῦτα τῆς ἐξουσίας ἀφάρεισιν δι' ἑαυτοῦ καταψηφισάμενον εὐλόγως φέρει. ἄλλως τε δὲ καὶ πῶς ἐκεῖνος διὰ τὴν τοῦ γονέως σιγῆν) οὐ κωλύσει παντελῶς τὴν διατάξιν τὸ μοναδικὸν σχῆμα, ἀλλὰ δὴλον, ὡς διατάξεται μὲν περὶ τῶν μερῶν, ἃ τοῖς παῖσιν ἰση καὶ νομίμῳ διανομῇ ὑποκλήρωθήσεται, τοῦ δὲ μέρους τοῦ πρὸς ἐκεῖνον ὀρώντος ἀποστήσεται ἢ διατάξαι, ὡς ὀλοκλήρως αὐτοῦ τῷ μοναστηρίῳ ἀνήκοντος. Ἀλλὰ καὶ εἰ θάνατος (οἷα πολλὰ

Constitutio V.

UT HI, QUIBUS, POSTQUAM MONASTICAM REMPUBLICAM INGRESSI SUNT, FACULTATES SUPPETUNT, NON PLANE DE ILLIS TESTARI PROHIBENTUR, SED SI QUIDEM ALIQUID MONASTERIO INTULISSE VIDEANTUR EO TEMPORE, QUO ILLUD ADIERUNT, INCULTATEM HABEANT DE POSTEA ACQUISITIS QUEMADMODUM VELINT DISPONERE, SI VERO NIHIL INTULERINT, IPSIS QUIDEM DE BESSE STATUENDI POTESTAS SIT, MONASTERIUM AUTEM ALTERAM PARTEM SIVE TRIENTEM ACCIPIAT.

Idem Imperator Stephano, sanctissimo Constantinopolis Archiepiscopo et Patriarchae universali.

Quoniam de monachorum bonis, qui post susceptam vitam monasticam substantiam coaccervaverunt, super nobis una cum dei amantissimis sub te primariis sacerdotibus dubitare te, o divinum et ut mundo prolatum in magno ecclesiae firmamento a principe lumine calcatum lumen, dixisti, tanquam nebula illa dubitatis radios rationis incurrente, quo minus accurata distinctio pronuntiarum possit, utrum de talibus facultatibus a nunciari dispositionem facere debeant, an ipsos ad vitam dominio arceri conveniat — quoniam igitur de his dubitantes variis nos postulationibus considerationem suscipiendam hortati estis, nos, ut in aliis, ita et in sacerdotalem tuam dignitatem venerantes, ad implementum petitionis tuae accingimur. Illa vero prima a nobis dicantur, quae a veteribus de illis, qui se iam in monasticam rempublicam adscribi volunt, constituta sunt, illis nempe de rebus suis prius testandum est, ac deinde ad optatam vitae disciplinam procedendum, nec dispositioni de rebus suis vitae mutationem proponendam, ut, si hoc evenisse constet, non amplius ipsorum tonsis dispositio permittatur, sed omnis substantiam ecclesiae, in qua tonsi sunt, cedat. Haec sacra de illis, qui vitam monasticam iam subierunt, decreta (et liberi, qui hereditatem petant, supersint) optima, et ita ut nemo possit melius, constituta sunt, et nec adhaec nec adimi illis quidquam potest. Etenim qui ante statum vitae rationem, quum bonorum dispositionem in arbitrio suo positam haberet, id facere noluit, nisi postea a dispositione prohibetur, ut qui se ipse in alio statu rededit. De quibus enim, dum licebat rei disponere, statuere noluit, eius potestatis postea ablatum tanquam suo iudicio institutum merito sentit. Aliter vero etiam, quomodo non absurdum fuerit, eam, qui se ab huius vitae curis seivavit, amplius curam onus ferre, et eorum gravitate premi? Si igitur liberi, ut dixi, is, qui inter monachos receptus est, non habet, non profecto hoc decretum decreto alteri cedat, si liberi supersint (non enim tunc illos propter patris silentium damno affici fas est), non omnino testamenti ordinationem monachicis habitibus impediatur, sed manifestum est, eum de liberorum quidem portionibus testatum esse, quae illi aequabili legitimaque divisione attribuentur, ab ea vero parte, quae ad ipsum respicit, dispositio abstineatur, quippe quae integra ad ipsum monasterium pertinet. Sed si mors etiam (ut saepe sunt rerum humanarum casus) subito supervenerit, rerum distributionem intercipiat, neque tunc quae liberi succurrat dispositio omnino continebitur, sed secundum dictum modum quae illi competunt legitimo iure spectabuntur, residuum autem ex facultatibus monasterii vindicabitur. Atque haec quidem de his facultatibus, quas ante susceptam vitam monasticam homo habuit. Verum de quo paterna vestra beatitudo providere de-

¹⁾ περὶ τούτου Cod. Moscov. III., Zurich.

τὰ ἀνθρώπινα) σύντομος ἐπιστάς τὴν τῶν πραγμάτων μεσολαβῆσαι διανομήν, οὐδ' οὕτως παντελῶς ἀπαρρόησιαιος ἢ τῶν πραγμάτων τοῖς παισὶ βοήθουσα διοίκησις, ἀλλὰ κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον τὰ τοῦτοις προσηκόντα νομίμως δικαίως ἀφορισθήσεται, τὸ δ' ἐπίλοιπον τῆς ὑπαρξέως οὐκ ἐπιπέσει ἢ μονή. Ἀλλὰ γὰρ ταῦτα περὶ τῆς πρὸ τοῦ μονάδος βίον τῷ ἀνθρώπῳ προσούσης περιουσίας. Ἐφ' ᾧ δὲ ἡ ἡμῶν πατρικὴ μακαριότης ἠδέσθη τὸ θέσπισμα προελθεῖν (ἤρημι δὲ ἐπὶ τοῖς ὕστερον τοῦ μονάδος βίου τροσγινόμενοις πράγμασι), τοῦτο θεσπίζομεν, τὸ ἐκ τοῦ καιροῦ, τοῦ καθ' ὃν εἴλετο τὴν μονήρη πολιτείαν, προϊούσης τῆς διασκέψεως γίνεσθαι περὶ τῶν μετὰ ταῦτα προσκηθέντων αὐτῷ τὴν διακρίσιν. οὐ γὰρ διότι ἐκ τῆς λαϊκῆς ἀγωγῆς πρὸς τὴν μοναδικὴν μεθιστάμενος, εἰ μὴ πρότερον διατίθειτο, τὴν τοῦ μετὰ ταῦτα διατίθεσθαι ἀφαιρεῖται ἄδειαν, διὰ τοῦτο καὶ περὶ τῶν ὕστερον γεγορότων ὀρέξει καθόλου κωλυθεῖ. Ἐκεῖ μὲν γὰρ εὐλόγως ἀφρηεῖτο τὴν ἐξουσίαν, ἐπεὶ ἐν αὐτῷ ὄν βουλευσάσθαι ἐπιχρηματίζονται λαϊκῶ, τῷ μὴ τοῦτο πράξει αὐτὸς ἑαυτὸν εἰς τοῦτο περιίτθαι, ἐνταῦθα δὲ οὐκ ἔστιν ὁμοιον, ὥστε αὐτὸν τινα ὑφ' ἑαυτοῦ ἢ ὑφ' ἑτέρου ἀπεργάσθαι. Εἰ δὲ τις λέγοι ὅτι διὰ τοῦτο μόνον, ὅτι μονάζων ἔστιν, ἀπαντα λήψεται ἢ μονή, οὐκ οἶδα εἰ πρέποντα μονασταῖς ὁ τοιοῦτος νομοθετεῖ. πᾶσιν μὲν, εἰ οὕτω δεῖ κτημάτων ἀντέχεσθαι ἀνθρώπου, οὐ τὴν ὑπεροψίαν αὐτῶν ἐπηγγέλλαντο, ἔπειτα δὲ καὶ συγγενεῖς τινὲς πένητες ἢ ἄλλως γνώριμου τυγχάνουσι τῷ ἀνθρώπῳ, χρῆζοντες παραμυθουμένης χειρός· πῶς οὐκ ἀπάνθρωπον, μηδεμιᾶς ἐκείνου ἐκ τῶν τοῦ συγγενοῦς πραγμάτων ἀξιοῦσθαι παραμυθίας, ὥστε οὐχὶ ξηνηλασίαν, ἀλλὰ συγγενικῶν καὶ φίλων ἐλασάν δέον ποιεῖν τοὺς μονάζοντας, καὶ πάντα πρὸς ἑαυτοῦς ἔλκειν, καθάπερ τοὺς πολυφάγους ἔστιν ὄραν οὐ βουλομένους ἀπόμοιραν τινα τῶν παρακειμένων τοῖς ἄλλοις ἀπλόανσιν, πάσης τῆς τοῦ μονάζοντος περιουσίας τῷ μοναστηρίῳ διδομένης. Διὰ τοῦτο δὲ θεσπίζομεν, εἰ μὲν ὥφθη κατὰ τὸν καιρὸν, ὅτι τὸν μοναστήν εἴλετο βίον, ὁ ἀνθρώπος ἀφιερωσάμενός τι τῇ ἐκκλησίᾳ, εἶναι αὐτῷ περὶ τῶν ὕστερον προσεκτημένων ἀβίαστον καὶ κυρίαν τὴν γνώμην, καθὼς ἂν προαιροῖτο ταῦτα ¹⁾ διοικεῖν, εἰ δὲ μηδὲν ἔλως καὶ ἀρχὰς τῷ μοναστηρίῳ προεισηγήνηται, τότε διχῆ τὴν ὑπαρξίν τεμνεσθαι, τῶν μερῶν τῆς μὲν διμοιρίας συγκεφαλαιουμένης, τῆς δὲ τριτῆς μέτρῳ, καὶ διατίθεσθαι μὲν, ὡς ἂν ποτε δόξειεν αὐτῷ περὶ τοῦ διμοιρίου τμήματος τὸν μονάζοντα, τὸ τρίτον δὲ ἀποκληροῦσθαι τῷ μοναστηρίῳ. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν περὶ ὧν ἐζητήσατε τὸ ἡμέτερον ἀπεθέσπισε χράτος. Λέησει δὲ τὴν ὑμέτεραν μακαριότητα τοῖς ὑπ' αὐτὴν ἅπασι θεοφιλεστάτοις μητροπολίταις ἐκδηλα μεταστήσαι τὰ θεσπισμένα, αὐτοὺς τε παραπλησίως τοῖς ὑπ' ἐκείνου ἐπισκόποις ἐμφανίσαι, καὶ κείνους ταῖς ὧν ἐλαγον τὴν ἐπιτροπὴν ἐκκλησίας, ὥστε καὶ νῦν καὶ εἰς τὸν ἔπειτα χρόνον ταῦτα καὶ διαγιγνώσκεισθαι πᾶσι καὶ οὕτως πράττεσθαι.

ΔΙΑ-

tum petiit (de iis nimirum rebus, quae post monasticae vitae susceptionem accesserunt), hoc statuimus, ut inde ab eo tempore, ex quo monasticae vitae rationem suscepit, consideratione procedente, quae postmodum ab ipso comparata sunt, discernantur. Nec enim quia ex profana vita ad monasticam translatus, nisi prius dispossuit, disponendi postmodum facultate privatur, ideo etiam de iis, quae serius acquisivit, statuere in universum prohibeatur. Nam illic quidem libera facultate recte privatur, quia quum ipsi in profano statu res adhuc tractanti statuere liceret, dum id non fecit, se ipse in hoc coniecit, hic vero nihil simile est, ut quisquam aut a seipso, aut ab alio prohibeatur. Si quis vero dicat, hoc solo nomine, quod monachus sit, monasterium omnia esse percepturum, haud scio, an is ea, quae monachos decent, statuatur. Primum enim homines si ita debeant bonis abstinere, qui eorum contentum professi sunt, deinde vero etiam sint illi cognati quidam pauperes vel aliter noti, qui consolatrice manu indigeant, nonne ab omni humanitate hoc alienum, nullo illos ex cognati rebus sublevamine dignari, tanquam non modo peregrinos, sed et cognatos amicosque propellere, atque omnia ad se trahere monachis decorum sit? quemadmodum in polyphagis videre licet, qui nullam omnino partem aliis, qui una accumbunt, relinquere volunt. Neque enim servus servitutis vinculis liberabitur, neque egenus commiseratione potitur, nec alius quisquam necessitatibus pressus consolationis fructum inveniet, si omnes monachi facultates monasterio dantur. Propterea sane statuimus, ut, si quidem aliquis, quo tempore monasticam vitam suscepit, ecclesiae quidpiam consecravit, illi circa res postea comparatas liberum et non impeditum iudicium sit, quomodo cumque de illis statuere velit, sin vero nihil omnino ab initio in monasterium allatum sit, tunc bifariam substantia dividatur, ita ut una quidem pars in bessem, altera vero in tricentem circumscribatur, ac monachus, quomodo cumque ipsi visum fuerit, de besse testamento, triens autem applicetur monasterio. Atque haec quidem, de quibus requisivistis, nostra decrevit potentia. Oportebit autem tuam beatitudinem decreta omnibus sub ipsa dei amantissimis metropolitanis facere manifesta, et hos similiter sub se constitutis episcopis, illos vero quarum curam sortiti sunt ecclesiis ista indicare, quo et in praesens et in futurum haec ab omnibus cognoscantur, et hunc ad modum fiant.

Const. V'

¹⁾ πάντα Cod. Meerm. III., Zurich.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ 5.

Περὶ τοῦ φυλάττεσθαι ἐκάτερον τὸν καιρὸν ἐπὶ τῶν μονάζειν ἐγγνωτόων, ὃν τε ἡ ἅγια ἔκτη σύνοδος ἐξεφώνησε, καὶ ὃν ὁ θεῖος ἀποθεσπίζει Βασίλειος, τὴν δὲ τῶν ὑπαρχόντων διοίκησιν τοῦ κατὰ τὸν χρόνον μονάσαντος, ὃν ἡ σύνοδος ἐπέκρινε, κατὰ τὸν ὑφ' ἡμῶν ἐκτεθειμένον τύπον προέρχεσθαι.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στεφάνῳ, τῷ ἀγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

Ὁ καιρὸς, καθ' ὃν δεῖ τοὺς τῷ μονάζοντι βίῳ προσιέναι ἐπιειμένους τυγχάνει τῆς ἐπιθυμίας, οὐχ εἰς καὶ ὁ αὐτός, ἀλλ' ἕτερος καὶ ἕτερος τοῖς θεοῖς ἡμῶν πατράσι διωρισμένος, εἰς τὸ καὶ τούτῳ διαίτησαι τῷ μέρει καὶ συμβιβᾶσαι τὴν δοκοῦσαν ἐναντιότητα κατασιῆναι παρεσκευάσται. Τοιγαροῦν σὺν τε τῷ ἀγιωτάτῳ πατριάρχῃ καὶ τοῖς θεοφιλεστάτοις μητροπολίταις ἃ τε ὁ μέγας καὶ θαυμαστός ἀποθεσπίζει Βασίλειος (φημὶ δὴ κατὰ τὸ ἑκκαίδεκατον τῆς ἡλικίας ἔτος ἢ τὸ ἐπτακαίδεκατον ἀξιοῦσθαι τοῦ μονήρους σχήματος τοὺς ἀσπαζομένους αὐτό), καὶ ἄπερ ἡ ἅγια ἔκτη ἐντέλλεται σύνοδος, δεκάτῳ ἔτει προτροπομένη τὴν εἰς τὸν τοιοῦτον βίον τῶν προσιόντων¹⁾ παραδοχῇ, ταῦτα διασκοπήσαντες, οὐδετέρου τῶν ἱερῶν νόμων συνείδημον κατολιγοῦρειν, ἀλλ' ἀξιοῦσθαι μὲν τοῦ σεβασμιῶν προτάσσομεν σχήματος καθ' ἑκάτερον τὸν χρόνον τοὺς βουλομένους αὐτὸ ἐπαρηρῆσθαι, ἕνεκα δὲ τῆς τῶν ὑπαρχόντων διοικήσεως γνώμην ἰδίων ἀποφαινομεθα, τῷ μὲν ἑκκαίδεκάτῳ ἢ ἐπτακαίδεκάτῳ ἀποκείρασθαι τινὰ βουληθέντα περὶ τῶν οἰκείων ὡς ἂν βούληται διατίθεσθαι (οἶμαι γὰρ διὰ τοῦτο καὶ τὸν μέγαν Βασίλειον τοῦτον ἀποδοῦναι τὸν χρόνον τῇ τοιαύτῃ πράξει, ὡς κατ' ἐκείνον τῆς νομίμου ἡλικίας μὴδὲν ἐμποδῶν οὐσης εἰς τὸ περὶ τῶν οἰκείων βουλευσάσθαι) τῷ δὲ γε τῷ δεκάτῳ ἔτει πρὸς τὸ σεμνὸν τῆς μοναδικῆς πολιτείας μετατρέξασθαι διανοηθέντι μὴδὲ τούτῳ κωλύμην ἀπαντᾶν τοῦ σωτηρίου ἐπιχειρήματος (τοῦτο γὰρ, ὡς ἔοικε, συνειδούσα καὶ ἡ ἱερὰ σύνοδος, συστειλαί²⁾ τὸν χρόνον τῆς εἰς τὸν μονάζοντα βίον προσαγωγῆς), μὴ μέντοι καὶ λαμβάνειν αὐτὸν ὥσπερ τὴν εἰς τὸν τοιοῦτον βίον εἴσοδον, οὕτω καὶ τὴν ἐξουσίαν τοῦ περὶ τῶν οἰκείων διατίθεσθαι, ἀλλ' ἐπέχεσθαι τοῦ τὰ ὑπάρχοντα διοικεῖν, μέχρις ἂν ἐκείνος ὁ καιρὸς ἐπιστῇ, καθ' ὃν τὴν νομίμην συμπλήρωσιν ἡ ἡλικία λαμβάνει τοῦ διατίθεσθαι. εἰ δὲ (οἶα τὰ ἀνθρώπινα) πρὸ τῆς συμπληρώσεως ἐκείνου τοῦ χρόνου ἐξ ἀνθρώπων ἄπλοιοι, οἰκέται μὲν αὐτοῦ παντες ἀφελείδωσαν τῆς δουλείας, ἡ δὲ λοιπὴ διχῇ διαιρεσθῶ περιουσία, διμοιρῶ τε καὶ τρίτῳ μέρει, καὶ τὴν μὲν ἡ μονὴ κομιζέσθω, τὸ δὲ τρίτον τοῖς συγγενέσι διδῶσθω τοῦ τελευτήσαντος. εἰ δ' οὗτοι μὴ πάρισσι, ἀπερχέσθω καὶ τοῦτο ἔνθα τὸ δῖμοιρον προεχώρησεν.

¹⁾ τὴν τῶν εἰς τὸν τοιοῦτον βίον προσιόντων proposuit Steph. — ²⁾ συνέπειλε legendum putat Steph. aut tollendum ὡς, nec non Aegyl. emend. συνέ-

Constitutio VI.

UT UTRUMQUE TEMPUS, TUM QUOD SANCTA SEXTA CONSTITUIT SYNODUS, TUM QUOD DECREVIT DIVUS BASILIUS, IN HIS, QUI MONACHI FIERI STATUUNT, OBSERVETUR, BONORUM VERO EIUS, QUI A SYNODO PRAESTITUTO TEMPORE MONACHUS FIT, DISPOSITIO SEGUNDUM EDITAM A NOBIS FORMAM PROCEDAT.

Idem Imperator Stephano, sanctissimo Constantinopolis Archiepiscopo et Patriarchae universali.

Quo tempore eos, qui monasticam vitam tunc desiderant, voto suo compotes fieri oporteat, id quod non unum atque idem, sed aliud atque aliud a sanctis nostris patribus praestitutum sit, ut ad hanc quoque diiudicandam, et quae subesse videtur discrepantiam conciliandam nos componeremus, effectum est. Itaque cum sanctissimo patriarcha et deo amantissimis metropolitanis quae magnus et admirandus decrevit Basilius, ut videlicet qui monachicum habitum ambiant decimo sexto aut decimo septimo aetatis anno digni illo habeantur, et quae sancta sexta mandat synodus, anno decimo qui istiusmodi vitam ambirent suscipiendos esse monens, haec expendentes, neutram sacrarum legum duximus esse contemendam, sed ad utrumque tempus religioso habitu eos, qui illum sumere cupiant, dignos habere iubemus. De bonorum autem dispositione peculiarem sententiam pronunciamus, eum quidem, qui sexto decimo aut decimo septimo tonderi voluerit, de rebus suis quomodo velit statuere posse (existimo eum propterea etiam magnum Basilium hoc tempus huiusmodi actioni tribuisse, quod ad id legitima aetatis requisitio ad statuendum de rebus suis impedimentum non sit), qui vero decimo anno in monasticae vitae sanctimoniam mulato statu transire in animo habeat, neque huic salutaris conatus impedimentum aliquod obviare (hoc enim, ut videtur, et sacra synodus intelligens tempus aditus ad vitam monasticam dimissum, ne tamen is, ut istiusmodi vitam ineundi, sic etiam de rebus suis testandi facultatem accipiat, sed donec illud tempus, quo legitimam ad testandum metas potestatem capit, advenierit, a disponendis rebus prohibeatur. Quodsi (ut sunt res humanae) ante illius temporis finem e vita excesserit, servi eius omnes a servitute liberentur, reliqua vero bona bifariam dividantur, a bessem et trientem, et illum quidem monasterium auferat, triens autem defuncti cognatus detur; si vero non supervierit, quo res processit, eo triens quoque abeat.

Const. VI.

στελε, reddidit autem ampliavit. Fortasse συστειλα retinendum et εἶοικε ex antecedentibus repetendum est.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ζ.

Περὶ τοῦ ὁσάκις ἄν τις ἐκ τοῦ κληρικοῦ σχήματος πρὸς τὸ λαϊκὸν ἀπονοηθεῖ μεταβαλεῖν τοῦτον καὶ ἄκοντα πρὸς αὐτὸ πάλιν ἀποκαθίστασθαι.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στεφάνῳ, τῷ ἁγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως καὶ οἰκουμεικῷ πατριάρχῳ.

Ὡςπερ ἡμῖν ἐπιμνησθέντες σκοπούμενοι τὴν ἀσφαλεστέραν τῶν πραγμάτων κατάστασιν, ἐπειπερ ἐφαίνετο τῆς πολιτείας ὁ νόμος μᾶλλον τοῦ ἱεροῦ νόμου τὸ ἀσφαλὲς τοῖς πράγμασι παρέχόμενος, ἐκείνῳ παρέρχομεν τὴν προτίμησιν, οὕτω καὶ ἐν ταῦθα τὸ ἱερὸν ὁρῶντες διάταγμα λυσιτελέστερον τῇ εὐταξίᾳ τῶν πραγμάτων ὑπάρχον τοῦ πολιτικοῦ διατάγματος, προστιθέμενοι αὐτῷ σύμφωνον νόμον δίδομεν, καὶ θεσπίζομεν, κατὰ τὸν ἐκκλησιαστικὸν θεσμόν τὸν, ὅστις τοῦ κληρικοῦ σχήματος ἀπονοήσεται τὴν λαϊκὸν διαμείψασθαι, τοῦτον, ὁσάκις ἂν πρὸς τοιαυτὴν ἐξενηχθεῖ ἀπόνοιαν, καὶ ἄκοντα πάλιν εἰς τὸ κληρικὸν ἀποκαθίστασθαι, κἂν μὴ καὶ τοῦ βαθμοῦ τὴν τάξιν δίκαιος ἔστιν ἀπολαμβάνειν, διὰ τὸ αὐτὸν ἐαυτὸν ἐξ ὧν ἔδρασεν ἀνάξιον τῆς τοιαύτης τάξεως καταστήσει.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ η̄.

Περὶ τοῦ τὸν ἀθετεῖν ἀπονοηθέντα τὸ σεβάσιμον τῆς μονήρους πολιτείας σχήμα, καὶ ἂν τὴν ἐκείνου τὸ λαϊκὸν ὑποδουόμενον, ὁσάκις ἂν τοῦτο θρασυνοήσῃ πράττειν, καὶ ἄκοντα αὐτὸν εἰς ἐκείνο ἰποκαθίστασθαι, καὶ ἥς κακῶς ἀπέδρα μονῆς, ἐν αὐτῇ παραδίδοσθαι.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στεφάνῳ, τῷ ἁγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως καὶ οἰκουμεικῷ πατριάρχῳ.

Τῶν ἀπάκτως εἶναι προελόμενων καὶ ἀπὸ τοῦ ἐπαινετοῦ βίου τὸν φαῦλον μετερχομένων, ὁσάκις ἂν πονηρὰς πράξεως ἐργάται φωραθῶσι, τῆς κακίτης γνώμης πολυτρόπως ἀνακοπιτόμενων, καὶ τῆς μοχθηρῶς καὶ ἐλαγίστου βουλήσεως καὶ ὀργῆς οὐ συγχωρουμένης ἀναπιτιμῆτου, θαυμάζω, πῶς νόμος ἀρχαῖος τοὺς εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς μοναχικῆς πολιτείας ἐμβεβηκότας, εἴτα λειποτακτῶντας, καὶ κατὰ τὸ λόγιον ὡςπερ κύνας πρὸς τὸν ἴδιον ἕμετον, ἢ σίας πρὸς τὸν τοῦ προτέρου βίου βόρβορον ἐπιστραφέντας, καὶ πρὸς τὸ λαϊκὸν καὶ σχήμα καὶ τάγμα ἐντάξαντας ἐαυτούς, ἀφῆκεν εἰς τέλος τὸ ἀνόσιον ἐπιχείρημα ἀγειν. Προστίεται γάρ, αὐτοὺς ἁπαλὴν τὴν μονήρην πολιτείαν λιπόντας ὅθεν κακῶς ἐξήλθον ἀνθυποστρέφεσθαι, πάλιν δὲ τοῦτο τολμησαντας ἀπὸ μοναχῶν εἰς στρατιωτικὰς εἰς ἐκείνου καιροῦ ἐπαρχικῆς τάξεως παραγγέλλειν. καίτοι εἰ τοῦτο καλὸν αὐτῷ διορίζειν ἐφάνη, τὸ πρὸς λαϊκὸν μεταμφιεσθῆναι σχήμα τὸν λειποτακτῆν, τί μὴ ἀπ' ἀρχῆς αὐτὸν οὕτως ἀμφινύει, ἀλλ' ὀρεῖε τὸν ἀπάξ ἀθειήσαντα τὸ οἰκεῖον ἐπάγγελμα μοναστήν καὶ ἄκοντα πρὸς ἐκεῖνο συνωδεῖσθαι; εἰ δ' ὡς οὕτως προέπον ἐκέλευσε, τί μὴ φυλάττει τὴν ψήφον, ἀλλ' ὡςπερ ἐκ μεταμελείας εἰς τὸν στρατιωτικὸν ἀγεῖ βίον τὸν ἀβλίον ἐκείνον μοναστήν; Οὐδαμῶς αὖν ἡμῖν τοιοῦτο θεμιτὸν καταφαίνεται, οὐδὲ τὸν ἐπαρηρημένον τῆς θέας στρατολογίας τὴν τάξιν εἰς κοσμικὰς στρατολογίας ἀρθεκε τετάχθαι, ἀλλ' ὅπερ ἢ ἐκκλησιαστικῇ φυλάττειν οἷδε κατάστασις, οὐ συγχωροῖσα λαϊκὸν ἀναλαμβάνειν σχήμα, κἂν πολ-

Constitutio VII.

UT QUOTIESCUNQUE ALIQUIS PER VECORDIAM A CLERICORUM HABITU AD PROFANUM TRANSIRE VOLUERIT, IN ILLUM IS INVITUS ETIAM RESTITUATUR.

Idem Imperator Stephano, sanctissimo Constantinopolis Archiepiscopo et Patriarchae universali.

Quemadmodum nos antehac, quando certiores firmioremque rerum constitutionem investigaremus, si civilis lex plus roboris, quam ecclesiastica praebere videretur, illi praerogativam dedimus, ita et hic decretum sacrum reclus verum moderationi utilius, quam civile fore intelligentes, illi assentientes consonam sententiam dedimus, et statuimus, ut, quicunque clericorum habitum mutare cum profanorum habitu improbe instituerit, is, quotiescunque actus fuerit in istiusmodi vecordiam, secundum ecclesiasticum decretum etiam invitus in clericorum habitum restituitur, licet ecclesiastici ordinis statum recipere dignus non sit, propterea quod se ipse iis, quae perpetravit, indignum tali ordine constituerit.

Constitutio VIII.

UT QUI REINGERE VENERANDUM MONASTICAE VITAE HABITUM PER VECORDIAM IN ANIMUM INDUXERIT, AC PRO ILLO PROFANUM HABITUM SUSCEPERIT, QUOTIESCUNQUE HOC FACERE AUSUS FUERIT, ETIAM INVITUS IN ILLUM RESTITUATUR, ET EX QUO MONASTERIO IMPROBE AUFUGERIT, EIDEM REDDATUR.

Idem Imperator Stephano, sanctissimo Constantinopolis Archiepiscopo et Patriarchae universali.

Quum eorum, qui incomposite vivere instituant, ac prae vita laudabili pravam sectantur, quotiescunque malefacti auctores deprehensi sunt, pessima sententia multifariam coedreatur, nec improba scelestaque voluntas ac moltitudo impunita relinquitur, miror, quomodo lex vetus iis, qui monasticae vitae exercitationi se manciparunt, deinde ordinem deseruerunt, et secundum sacrum effatum tanquam canes ad suum ipsorum vomitum, aut sues ad pristinae vitae coenum reversi sunt, et ad profanum habitum se converterunt, improbum hoc scelus tentari omnino permiserit. Iubet enim, eos, qui semel monasticae vitae institutum reliquerint, unde flagitiose existunt, reverti, iterum vero id ausos ex eo tempore pro monachatu inter milites provincialis cohortis recenseri. Atqui si iustum ei videbatur statuere, ut desertor ordinis profano habitu indueretur, cur non ipsum ad initio ita vestivit, sed constituit, ut, qui monachus professionem suam semel deseruerit, is ad illam etiam invitus cogeretur? Si vero hoc ita praecipit decorum putavit, quare in eodem decreto non consistit, sed tanquam ex poenitentia miserum illum monachum ad militarem vitam protrahit? Nequaquam igitur id nobis iustum videtur, neque eum, qui in divinae militiae numerus receptus est, in mundanis militiis placet collocari, sed quod ecclesiasticus ordo observare iubet, non permittens profanum statum recipere, et si quis saepius vitam monasticam aspernatus vagetur, id per legem etiam nos iubemus. Si enim qui vitam monasticam exiit mundanae voluptatis desiderio concitus id facit, quae ratio est,

λάσις ἀλύη τις τὸν μονήρη βίον ἀθειῶν, τοῦτο καὶ ἡμεῖς νόμῳ κελύομεν. Εἰ γὰρ ὁ τὸν μονάδα βίον ἀποδύομενος οἰσῶν κοσμικῆς ἡδονῆς ἀνακινούμενος τοῦτο πράττει, πῶς, κὰν ἄπαξ ἐπισηχθῇ τῆς ὁμῆς, εἰδῶς, ὅτι πάλιν ἐπὶ τοῦτο ὁμῆσας τὸ ἄτοπον βούλημα εἰς πέρας ἔξει¹⁾ προσάγομενον, τῆς λαϊκῆς αὐτὸν ὑποσχόμενης καταστάσεως, οὐχὶ παντὶ τρόπῳ καὶ πάλιν τὰ τῶν λαϊκῶν ἀντὶ τῆς μοναδικῆς πολιτείας ἀλλάσσεται;

¹⁾ ἄξει Cod. Meerm., III., Zurich.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ Σ'.

Περὶ δούλου γεγονότος κληρικοῦ ἀγνοῶν τοῦ δεσπότου.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στεφάνῳ, τῷ ἀγιοτάτῳ καὶ οἰκουμηνικῷ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως.

Τῇ αὐτῇ περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων εὐταξίας προνοίᾳ ἐπόμενοι, ἃ τοῖς ἱεροῖς ἔδοξε κανόσι, καὶ ἡμεῖς συνεπιψηφίζομενοι, τοὺς ἀντιλέγοντας πολιτικούς νόμους δίκην τῆς ἀντιλογίας τὴν ἐκ τῶν νομίμων διατάξεων ὑπεξαγωγῆν αὐτῶν εἰσπραττόμεθα. Τὸν γὰρ δούλικόν μὲν ὄντα τύχης, οὐ συνειδότης δὲ τοῦ δεσπότου τὸ τῆς ἱερωσύνης σεμνὸν ἀξίωμα περιβαλλόμενον κατὰ τὸν σκοπὸν τῆς τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας καὶ ἡμεῖς διοριζόμεθα, πάλιν εἰς τὴν προτέραν τῆς δουλείας ἀποκαθίστασθαι τάξιν, ἀπογυμνωθέντα τῆς ἐκεῖθεν σεμνότητος, καὶ τὸν ἀπολύοντα νόμον δουλείας τὸν εἰς ἱερέας παραγγέλλαντα δούλον οὐ συνεγνωκότος τοῦ δεσποζοντος ἀνελέργητόν τε καθιστάμεν καὶ ἀπαρθήσαστον.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ Ι'.

Περὶ δούλου μονάσαντος ἀγνοῶν τοῦ δεσπότου.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στεφάνῳ, τῷ ἀγιοτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως καὶ οἰκουμηνικῷ πατριάρχῃ.

Ὅσον τίμιον τὸ τοῦ μονάδου βίου ἐπάγγελμα καὶ οἱ τὸν χρηστὸν ἐκείνον καὶ μακάριον ζυγὸν ἀναλαμβάνοντες, ὅποιας εἰσὼν αἰδοῦς ἄξιοι καὶ τιμῆς, ἴσμεν καὶ αὐτοί. οὐκ οὐδ' ἐπ' ἀθετήσει αὐτοῦ, ἀλλὰ μᾶλλον ἀθετήσεως ἐξαιρούμενοι ταῦτα διαθεσπίζειν διέγνωμεν καὶ ἀποφαινόμεθα. Ὅσον γὰρ θαυμαστὸν καὶ θεῖον, τοσοῦτον δεῖ τοῦτο μετὰ θαυμαστῆς ὄψης εὐλαβείας ἐφάπτεσθαι, ἀλλὰ μὴ κακογνωμοσύνης πρόφασιν τὸ τῆς μοναδικῆς πολιτείας ποιῆσθαι σεβάσιμον. πῶς γὰρ οὐκ ἔστι κακογνωμοσύνης, δρασμῶν τοῦ οἴκειου δεσπότου πρὸς ἐκείνην τὴν πολιτείαν ἐρχεσθαι τὸν οἴκειν; Ἐπεὶ οὖν τοῖς πρότερον γενομένῃσι περὶ δούλων ἀποδιδρασκόντων καὶ οὕτω πρὸς τὸν μονήρη βίον ἐρχομένων, μέχρι μὲν τρίτου χρόνου ὅλου γεγονότος τοῦ γυμνάδιον ἐξουσίαν ἔχειν τὸν δεσποῖν τῶν σχηματικῶν ἀπογυμνώσαντα ἀναλαμβάνειν αὐτόν, τρίτου δὲ παρελάσαντος χρόνου ἐν τῷ ἀφανεί διαγόντος, εἰ μετὰ ταῦτα πρὸς ἐμφάνειαν κατασταθῇ, κριτικῶν αὐτὸν ὑπάρχειν τῆς δεσποικῆς ἐξουσίας καὶ παρὰ τὴν ἐκείνου γνώμην χρηματίζειν ἐλευθερίαν, ἐπεὶ οὐκ ἐστὶ τοῦτο πολλοῖς ὁρῶμεν ἀφορμὴν ἐγγυημένην εἰς τὸ τῶν οἴκειων δεσποτικῶν ἀποδιδρασκῆναι, καὶ πράγματι σεμνῶ, τῷ μοναδικῷ ἐπαγγέλματι, εἰς πρόφασιν ἀποχωρῶντα κακοουρίας (ἄξιον γὰρ παντὶ βουλομένῳ οἴκειν μέχρι τριετίας κρύπτειν ἑαυτόν, εἴτα τῆς ἐλευθερίας ἀντιποιεῖσθαι) κελύο-

est, etsi semel a conatu illo prohibitus sit, quum velit, se rursus ad hoc decurrentem peruersum consilium ad finem perducturum ac in profanorum se statum recipiendum esse, ut is non omni modo monasticae vitae institutum iterum cum profana vita mutet!

Constitutio IX.

DE SERVO, QUI IGNORANTE DOMINO CLERICUS FACTUS EST.

Idem Imperator Stephano, sanctissimo et oecumenico Constantinopolitano Archiepiscopo.

Eidem rectae rerum ecclesiasticarum constitutioni curae insistentes, quae sacrosanctis canonibus placuerunt, his nos etiam calculum adiciētes, ad aduersarius civilibus legibus contradictionis poenam, et ex legitimis constitutionibus subtrahantur, exigimus. Et enim qui, cum seruilis conditionis esset, ignorantie domino venerandam sacerdotii dignitatem amiserit, nudatus istinc promanante honore, rursus in pristinum seruitutis restitueretur statum, secundum ecclesiae consilium et nos constituimus, et legem, quae seruum ignorantie domino sacerdotem factum seruitute liberat, inuvalidam pronunciamus et illiberalem.

Constitutio X.

DE SERVO, QUI INSCIO DOMINO MONACHISMUM SUSCEPIT.

Idem Imperator Stephano, sanctissimo Constantinopolis Archiepiscopo et Patriarchae universalis.

Quam praestans monasticae vitae professio sit, et qui suauē illud et beatum iugum suscipiunt, quanto illi reuerentia et honore digni sint, scimus quidem et ipsi. Itaque non quo illum vituperemus, sed potius ut vituperatione eximamus, haec statuere visum est et censemus. Quanto enim illa admirabilior et diuina est, tanto magis eam cum maxima oportet attingere ueneratione, nec uero improbitatis praetextu monasticae vitae dignitatem efficere; quomodo enim improbitas dicenda non est, si seruus dominum suum fugiens ad illud vitae institutum deueniat? Quoniam igitur de seruis fugitiuis atque ita ad vitam monasticam deuenientibus statutum a superioribus est, ut, si intra tres quidem annos fugitiuus manifestus fiat, illum habitu nudatum recipiendi facultatem dominus habeat, tertio uero anno praeterlapso, quo incognitus manserit, si postea manifestus fiat, dominicae potestati non obnoxius sit, et praeter illius uoluntatem liber euadat, quoniam igitur inde multos fugiendi dominos suos occasionem cepisse uidemus, et re honesta, monasticae vitae professione, ad tegendam malitiam abutuntur (cuilibet enim seruo perfacile est, ut ad triennium se occultet, deinde libertatem consequatur), iubemus, ut quanto tempore seruus tui consilio monachus factus delituerit, si ipsum quocumque tempore dominus inueniat, is, qui malo proposita habitum sumpsit, hoc exanatur, et rursus dominicae potestati subigatur. Nec enim

κελεύομεν, ὅσον ἂν καὶ διαλάθοι ὁ γνῶμη τοιαύτη μονάσας οἰκείης, ἐὰν ὁ δεσπότης ἐν οἰφθήποτε κειρῶ τούτων ἀνεύροι, ὅπερ κακούργον προαιρέσει περιβέβληται ἀποδύεσθαι σχῆμα, καὶ ὑπὸ τὴν δεσποτικὴν ἐξουσίαν πάλιν αὐτὸν κατατάττεσθαι. Οὐδὲ γὰρ ἔστιν εἰπεῖν, ὡς εὐλαβεῖ διαθήσει τοῦτο περιβάλετο, κἂν τοῦτο λέγειν αὐτὸς πλάττοιτο. ἂν τε γὰρ εὐνόιας δεσποτικῆς ἀπολαύων ἀντὶ τοῦ στέργειν μῖσος ἀναλαβῶν φεύγειν ἔγνω, ἐσχάτης κακίας ἀπόδειξις, ἂν τε (οἷα τὰ ἀνθρώπινα) λυπηρῶν τιμῶν εἰς πείραν καταστίας οὐκ ἤνεγκεν, ἀλλὰ διὰ τοῦτο τὸν δεσπότην ἀπέλιπε, πῶς ἐκείνην τιμήσει τὴν πολιτείαν, ἧς τοὺς πολίτας διὰ παντὸς ἀφορᾶν πρὸς τὸν τοῦ Χριστοῦ σταυρὸν καὶ τὸν θάνατον βούλεται;

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ια΄.

Περὶ δούλου νεγρονότος ἐπισκόπου ἀγνοία τοῦ δεσπότου.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στεφάνῳ, τῷ ἁγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

Ὅπερ ἐπὶ τοῦ κλέψαντος οἰκέτου τὸ τῆς ἱερωσύνης σεμνὸν ἀξίωμα, τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν εἰς ἀρχιερατικὴν δοξάντων ἀναβεβηκέναι τιμὴν οἰκετῶν παρὰ τὴν γνῶμην τοῦ οἰκείου δεσπότου, ὀφίζομεν, τὸ κατὰ τὸ βούλημα τῆς ἐκκλησιαστικῆς διατάξεως ἀποχειροτονεῖσθαι μὲν τοιούτους τῆς, ἐν ἧ κατέστησαν λάθρα, τιμῆς, πρὸς δὲ τὸ οἰκεῖον καὶ δούλον σχῆμα ὑπάγεσθαι. Οὐ γὰρ δὴ τοὺς μὲν ἄλλως ὑπελομένους τε κλοπῇ καὶ ἀπάτῃ, οὐ μόνον οὐ συγχωρησομένῃ ἢ ὑπεέλοντο ἔχειν ἀναφαίρετα, ἀλλ' ἐνίοτε καὶ ὡς κακούργους τιμωρησόμεθα, τοὺς δὲ τοιμῶντας οὕτω μεγάλων πραγμάτων κλοπᾶς, τοιούτους ἔασομεν σεμνῶς ἐκ τοῦ κλέψαι διαγίνῃ καὶ ἐνὸς ἄθλου κακίστου τῆς ἀπάτης δύο κεράδιεν τὰ μισώτατα, ἐλευθερίαν καὶ ἱερωσύνης προνόμιον. Τοιγαροῦν καὶ εἰ τις δούλος ᾖ, ἀγνοία τοῦ οἰκείου δεσπότου ἐπίσκοπος χειροτονήται, καὶ οὕτως μὲν¹⁾ ἐκ τῆς τοιαύτης βοηθείσθω χειροτονίας εἰς ὑποφυγὴν τῆς δουλείας.

¹⁾ καὶ εἰς τὸ μηδὲν *Cod. Moerm. III.*; καὶ οὕτω μηδὲν *Zuich.*

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ιβ΄.

Περὶ τῆς τῶν ἐργαστηρίων χρείας τῆς μεγάλης ἐκκλησίας.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στεφάνῳ, τῷ ἁγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

Κωνσταντῖνος ὁ πρῶτος τῆ τοῦ Χριστοῦ κλήσει τὸ στέφος τῆς βασιλείας βασιλικώτερον ἀποφῆνας, τῶν ἄλλων αὐτοῦ κατορθωμάτων καὶ τῆς βασιλικῆς προνομίας ἐπάξιον καὶ τοῦτο προνοησόμενος, τὸ περὶ τῆς τῶν ἀποχομένων ταφῆς, οὗς ἡ ἀπορία μέτροι καὶ τούτου συνέχει, ἐργαστήρια τῆ ἁγίας τοῦ Θεοῦ ἐπέταξεν ἐκκλησίας, ἃν ἐκ τοῦ τέλους διώκησε τὴν χρείαν τῆς ταφῆς χορηγεῖσθαι. Ταύτην δὲ ἄρα τὴν πρόνοιαν ὑστερον εὐσεβούντων ἀνδρῶν φιλοτιμία διαδέξαμένη, αὐτῇ τε τοῖς ἀπόροις εἰς ταφὴν ἐπαρκοῦσα, τὴν εἰς ταύτην τὴν χρείαν χορηγίαν ἀνέτελεν, καὶ νῦν τὸ παραπάν οὐδὲν ἐκείθεν δρᾶται, καθ' ἣν ἐξ ἀρχῆς ἔθετο φρονίδια ὁ τριζυμαχάριστος βασιλεὺς οἰκονομούμενος. Ἀλλὰ γὰρ εἰδότες ἡμεῖς, οἷς ἅπαξ ἡ ἐκκλησία τὰ τῶν ἐργαστηρίων οἰκονομῆναι τέλη, εἰ καὶ μὴ πρὸς ἣν ἐξ ἀρχῆς ὠρῶσθαι θεραπεύειν τοῦ Θεοῦ αὐτὰ καταβάλλεται, διὰ τὸ μὴ

enim dicere licet, quod pio affectu habitum illum sumsit, quantumvis id verbis ipse fingat. Sive enim, quum benevolò domino uteretur, pro amore odio concepto fugere decreverit, extremæ improbitatis signum est, sive (ut sunt res humanæ) molestiarum quarundam gravamen non sustinuit, sed propterea dominum deseruerit, quomodo eam rempublicam honorabit, quæ civis suos in Christi crucem et mortem per omnia respicere vult?

Constitutio XI.

DE SERVO, QUI IGNORANTE DOMINO EPISCOPUS FACTUS EST.

Idem Imperator Stephano, sanctissimo Constantinopolis Archiepiscopo et Patriarchæ universali.

Quod de servo, qui venerandam sacerdotii dignitatem furatus sit, idem et de illis servis, quibus nesciente domino ad primarii sacerdotii honores conscendere visum est, statuimus, ut videlicet secundum ecclesiasticæ constitutionis voluntatem exuantur honore, in quo clam positi fuerunt, atque ad sumum servilem statum reducantur. Non enim profecto iis, qui aliter furto et fraude aliquid subtrahunt, non modo non ea, quæ subtraxerunt, retinere concedemus, sed interdum etiam ut maleficos puniemus, qui vero ita tantarum rerum furta audent, hos ex furto honeste vivere, et ex uno fraudis pessimo exercitio duo pretiosissima, libertatem et sacerdotii prærogativam, lucrari sinemus. Ergo et si quis servus ignorante domino episcopus creatus sit, nec is ex eiusmodi creatione ad servitutis effugium quidquam iuvator.

Constitutio XII.

DE OFFICINARUM MAGNÆ ECCLESIAE USU.

Idem Imperator Stephano, sanctissimo Constantinopolis Archiepiscopo et Patriarchæ universali.

Constantinus, qui primus Christi nomine imperii coronam augustiorem reddidit, quum inter alias ipsius emendationes etiam illud imperatoria cura dignum prospexisset, quod ad sepulturam mortuorum pertinent, quos in ea etiam re egestas premeret, officinas in sancta dei ecclesia instituit, ex quarum reddito sepulturae sumtus præberet iussit. Hanc vero provisionem quum piorum hominum æmulatio postmodum excepisset, quæ et ipsa pauperibus ad sepeliendum sufficeret, permultum illa in hanc necessitatem sumtus auxit, et nunc omnino nihil inde expensum cernitur, cui initio ter ille quaterque beatus princeps curam suam applicavit. At enim nos scientes, ecclesiarum officinarum reddito semel potitum etsi non in eum, in quem ab initio constitutum est, numinis cultum illum expendat, quoniam necessitas non postulat, sed in aliud aliquod omnino ministerium, et ut hoc melius ordinet, eum dispen-

μη τὴν χρεῖαν ἐπιζητεῖν, ἀλλὰ γὰρ πρὸς ἕτεραν τινα πάντως λειτουργίαν, καὶ αὐτὴν θεραπεύουσιν τὸ κρεῖττον ταῦτα¹⁾ οἰκονομεῖ, ὀφίζομεν, τὴν ἀνάκαθεν περὶ τούτων διατάξιν ἀκίνητον διαμένειν. Ἔστι δ' ἅμα πάντων τῶν εἰς ταύτην ἀποτεταγμένων τὴν λειτουργίαν ἐργασιτέρων ἑκατὸν ἐπὶ χιλίοις ἢ ὀπαρθῆμεις.

¹⁾ πάντα Cod. Zwick.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ιγ'.

Περὶ τῶν διηγεσῶν ἐμφυτεύσεων.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στεφάνῳ, τῷ ἁγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

Πρᾶγμα πλεονεκτικὸν τε καὶ ἄδесμον καὶ ὑπὸ τῶν προϊστασθαι λαχόντων τῶν ἀνατεθειμένων οἰκῶν θεῶ (φημὶ δὴ ἐκκλησιῶν, καὶ ξηνοκομιῶν, καὶ χηροτροφείων, καὶ ὀρφανοτροφείων) ταῖς ἡμετέραις ἀκοαῖς ἀγνέχθη τολμᾶσθαι. Τῶν γὰρ ἐκτιθεμένων ἔρασαν οἰκημάτων, ἤδη τοῦ συμπεφωνημένου χρόνου ἐκμετρηθέντος, καὶ περιόδου ἐναστάσης ἀρχῆς, καὶ ἀνανεώσεως τῆς τούτων διακατοχῆς, οὐ γίνεσθαι τὴν καταβολὴν ὠρισμένην τινα, ἣν καὶ ἰδίως εἰσδεκτικὸν καλοῦσιν, ἀλλ' ὡς ἂν παραστῆ τῇ πλεονεξίᾳ τῶν λαχόντων τὴν προστασίαν, οὕτω βαρύνεσθαι ταῖς τοιαύταις εἰσπράξεσι τοὺς τῶν οἰκημάτων διακατόχους. Τοῦτο γοῦν καὶ ἄλλως μὲν χαλεπὸν ἔπασιν ὑπάρχον συνορῶντες, μάλιστα δὲ γινόμενον χαλεπώτερον ἐν τοῖς ἀπορωτέροις, διὼν αὐτοῖς βαρύτερα ἢ τῆς ἀπορίας ἀνάγκη καθίσταται, οὐκ ἔτι οὕτω γίνεσθαι νόμον τιθέμεθα, ἀλλ' ὠρισμένη ποσότητι περιορίζεσθαι τὴν καταβολὴν πρὸς τὸ διπλάσιον ἀριθμουμένην τοῦ τέλους τῆς ἐμφυτεύσεως, προσγεγραμμένης δηλονότι τῆς εἰσφορᾶς ἀπάσης ἐν τοῖς τῆς ἐκδόσεως χάρισται, καὶ τῷ οὐκ ἀκαινοτομήτου προσαγομένης, ἀλλὰ μὴ πρὸς ἴδιον πορισμὸν τῶν εἰς τὴν προστασίαν καθισταμένων σφραγεζομένης, ὑπόθεσιν ἀνοσίτου κέρδους καὶ οὐχὶ τῆς τῶν οἰκῶν ὠφελείας τὸ πρᾶγμα ποιουμένων αὐτῶν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ιδ'.

Περὶ τῶν καταλιπόντων ἀτελεῖς μοναστήριον.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς τῷ αὐτῷ.

Τὸ τῆς γνώμης προπετὲς καὶ φιλόνεικον πρὸς ἐναίσιαν τὴν λαχὴν καταπαλαίουσιν ὁμολογῶντες νουθεσιῶν τε καὶ ἀναπόδεκτον, ἂν τε δὴλην ἔχη τὴν κακίαν ἢ ἐπιχειρήσῃ, ἂν τε σχήμα ἐπιεικὲς προβαλλομένη προσέρχηται. Τοῦτο καὶ ὁ τὰς παραβολὰς καὶ τὰ ἀπ' ἀρχῆς προβλήματα φθγγόμενος ὁ κύριος ἡμῶν καὶ σωτὴρ ἐν εὐαγγελίῳ βούλεται, ἐν οἷς πόλεως οἰκοδομῆν καὶ ἀπαρτισθῆναι καὶ τὰ ὅμοια διαλέγεται. Εἰκότως ἄρα οἱ τε ἱεροὶ θεσμοὶ καὶ ἡ πολιτικὴ ψήφος σύμφωνα ἀφ' ἑαυτῶν παρακλεῖσθαι, τοὺς, ὅσοι μὴ πρὸς ἀπαρτισμὸν τοῦ ἔργου ἕκαστοι οὐκ ἐμναστήριον κατασκευῆς ἐγράφονται, ἀπειργεῖν τῆς ἐπιχειρήσεως. δεῖ γὰρ τὰ πράγματα, ὁποῖα ποτ' ἂν ἦ, πρὸς τελείωσιν ἤκοντα οὕτω τὴν προσήκουσαν ἐφαρμογῆσθαι κλήσιν, ἀλλ' οὐχὶ μόνον ἔξαρχεῖ τὸ ὄνομα τῆ τῶν πραγμάτων ἀτελείᾳ παρεχέμεν τὴν σύστασιν. ὅπερ οὖν εἰρηται, καλῶς ἀπαγορεύει τὸ τε ἱερὸν, τὸ τε πολιτικὸν θέσμιον, ἐπιχειρεῖν οἰκοδομεῖν μοναστήριον τοὺς οὐκ ὄντας αὐτῶν πρὸς τὴν τοῦ πράγματος τελείωσιν. Ἐπεὶ μάλιστα

dispensare, statuimus, olim de his editam constitutionem inuiolatam permanere. Officinarum autem quarum in hoc ministerium attributae sunt, supra numerum sunt ad centum.

Constitutio XIII.

DE PERPETUIS EMPHYTEUSIBUS.

Idem Imperator Stephano, sanctissimo Constantinopolis Archiepiscopo et Patriarchae universali.

Rem fraudulentam et illicitam, etiam a profectis consecratarum deo aedium (ecclesiarum videlicet et xenodochiorum, et viduarum domuum, et orphanotrophorum) tentari, ad nostras delatum et non Narratum est enim, quum domus elocatae ad unum tempore pacto curso, et locationis termino, et mutationis renouatione instante, non fieri certam aliquam solutionem, quam peculiari nomine εἰσδεκτικῶν (renouationis pretium) vocant, sed ut praefectum in ipsum avaritia visum sit, ita exactionibus domum praesessores praegravari. Id igitur cum omnibus precibus pauperibus gravissimum esse videamus, propter quod ita ipsis durior egestatis necessitas imponitur, ne id amplius fiat, lege cauemus, sed ut certa quantitate ad duplum emphyteutici vectigalis constitutionis solutio definitur, adscripta scilicet omni illius a locationis instrumentis, et domui nulla nouatione elata, nec vero in proprium praefectorum quatuor interuersa, dum illi non ut domuum utilitati consulant, sed ut ecclesiae sibi lucrum parent, hoc agunt.

Constitutio XIV.

DE HIS, QUI MONASTERIUM IMPERFECTUM RELINQUUNT.

Idem Imperator eidem.

Voluntatis temeritas et ambitio, quae persistens destituitur, similiter et vituperanda et non recipienda est, siue manifestum vitium habet consensu, siue benignitatis speciem conatus praese fert, nisi ille reprehensione dignus, simul aspernandus est. Et etiam parabolas et ab initio problemata elocutus dominus noster et seruator in euangelis uult, in quibus de aedificatione urbis et absolute, et de similibus sermocinatur. Merito igitur sacrae leges et canonica decreta consonas edunt admonitiones, ut, quicumque ad opus absolvendum non idonei monasterium construere instituant, cepto prohibeantur. Oportet enim res, quaecunque sint, ubi ad perfectionem perueniendum demum convenientem appellationem adipisci, nequaquam uero solum nomen rebus imperfectis absolute praestare potest. Quod igitur dictum est, recte pronuntiat et sacra et civilis lex, eos, qui ad rem absolvendam idonei non sint, a fabricatione monasterii prohiberi. Verum quoniam incognitum illud est, quousque monasterium sufficienter absolute

μέντοι γε ἄθλον ἔκεινο, τὸ μέγα ἵκος ὁ ἱκανὸς ἀπαρισμὸς εἰς μοναστηρίου κατασκευὴν (οὐ γὰρ διώρισταί θητώσ παρ' αὐτοῖς ὁ τοιοῦτος ἀπαρισμὸς), ἔδοξε δὴλον περὶ τούτου ἐκρηῆναι δόγμα. Φαμίδον οὖν, ὡς ἐπεὶ τὸ θεῖον ἐπέειπε¹⁾ ὁτομα, ὅπου εἶπὸν δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι ἐν τῷ ἐμῷ ὄνοματι, ἔκει εἰμὲν ἐν μέσῳ αὐτῶν, χρῆσαι τὸ ἐλάχιστον τρισὶν ἐπαρκεῖν. τὸ μοναστηρίου κλησὶν ὑποδύμενον ἔργον, ὃ δηλονότι καὶ δοξολογίαν ὀρθῶς συνυπαρχούσης τῆς εὐπορίας. Τῷ μὲν οὖν πρὸς ἀνιέρωσιν μοναστηρίου ἀκώλυτον ἔξουσι τὴν ἐπιχειρήσιν, εἰς τοσοῦτον δεήσει τὸ ἐλάχιστον τὸ ἀφιέρωμα συντελεῖν. Οἱ δὲ πλείστοι πρὸς τὴν τοιαύτην ἐπιχειρήσιν ἑαυτοὺς ἐπιθιδόντες ἔνοιοι ὁπίσω βουλῆς ἀπολείπονται, προλαμβάνοντες τὸ ἀνάσταν καὶ τῆς ἐν ἀνδρωπῶσι αὐτοὺς συναναστρωφῆς ἐξαφανίζοντος, ἔκεινο ἡμῖν θεσπίσεται, ὡς διατυπώσεως προελθούσης τὰ ἐν ταύτῃ διορισθέντα ἕτασι τῆς ἐκκλησίας, εἰ δ' ὅποια πολλὰ φέροι τὸ ἄθλον, πρὸ τῆς τῶν οἰκείων ἀναρπασθείη διατυπώσεως, παίδων μὲν ὑπόντων ἄχρῳ τριῶν, τέταρτον μέρος τῆς ὑπάρξεως οἰκειώσεται ἢ μονῆ, ἐπέκεινα δὲ τοῦ τρίτου ἀριθμοῦ προϊόντος τοῦ τῆς γονῆς πλήθους, συγκαταλέξεται τὸ μοναστηρίου τοῖς παισὶ, καὶ τὰ ἴσα ἐν τούτων ἑκάστῳ λήψεται ἐκ πάσης περιουσίας, ἧς οὐχ ἄπταιται χάρις τοῦ θεοῦ κηκότος. ἄπαιδος δὲ ὑπάρχοντος τοῦ τῶν βίον λιπόντος, ἐπὶ γονεῦσι δὲ λιπόντος, διχῶ τῶν προσόντων διαιρουμένων ἢ μὲν τοῖς γονεῦσιν, ἢ δ' ἑτέρα μοῖρα τῷ μοναστηρίῳ παρασχεθήσεται. Εἰ δ' ἔρημος εἴη κληρονομία ἀνιόντων καὶ κατιόντων, τοὺς ἐκ πλαιγίου δὲ εἰσιόντας ὁ κληρὸς προσέταται, αὐτοὶ μὲν, ὅσοι ἂν καὶ ὡσι, τὸ τρίτον μέρος διανεμησονται, τὸ δέμοιρον δὲ προχωρήσιν τῇ ἐκκλησίᾳ. Εἰ μάλιστα γὰρ ἢ δὲ ἄγνοιαν, ἢ δὲ ἑτέραν τινὰ αἰτίαν εἰς ἐναντίον γνώμην τὰ διατετυπωμένα ἀποκρίνηται τῆς νόμου προαιρέσεως, θεσπιζόμεν, τὸν κατὰ τὸν τόπον θεοφιλέστατον ἀρχιερεῖα ὅσα μὲν ἀποχωρῶντα εἰς διοίκησιν ἐκκλησίας καὶ τῶν ἐν αὐτῇ μελλόντων παρεδρεύων ἱνυλαμβάνεσθαι, τοῖς δὲ λοιποῖς τὴν τῶν νόμων βουλήν καὶ διαθέσιν διατεῖν.

deatur (non enim expresse ab illis huiusmodi absolute definita est), hac de re certum atque evidens edictum promulgare placuit. Dicimus igitur, quoniam divinum os loquutum est: ubi duo aut tres in nomine meo congregati sunt, ibi in medio illorum sum, ad minimum tribus sufficere debere opus aliquod monasterii appellationem subiturum, quod nimirum simul etiam laudem sectarum opulentiam. Qui igitur liberam dedicandi monasterii potestatem habere vult, in tot minimum monachos dedicationem perficere debet. Quia vero multi, qui se istiusmodi coepto dedunt, interdum deinde proposito suo destituuntur, praeveniente morte ipsosque hominum consortio eripiente, illud a nobis statuitur. ut, si testamentum conditum sit, assignata in eo ecclesiae cedant, si vero, qualia multa efficit incertitudo, antequam de rebus suis statueret, raptus fuerit, tum, si ad tres numero liberi supersint, quadrantum bonorum occupabit monasterium; sin vero ultra ternarium numerum sobolis multitudo procedat, liberis connumerabitur monasterium, et quantum singuli eorum capient ex universa substantia, quae debitis defuncti obnoxia non est. Quodsi vero defunctus sine liberis vita decesserit, parentibus autem superstilibus, rebus bifariam divinis una pars parentibus, altera monasterio applicabitur. At si neque ascendentis neque descendentes heredes habeat, sed ex latere venientibus hereditas cedat, ipsi quidem, quotcumque fuerint, trientem inter se distribuent, des vero ecclesiae accedat. Verum enimvero si aut per oblivionem, aut aliam quampiam causam, in contrariam legitimae partitioni sententiam testamentum conceptum sit, sanctimus, eius loci antistitem dei amantissimum, quantum ad ecclesiam, eorumque, qui in illa assessuri sunt, sustentationem succurrerit, vindicare, de reliquis vero distributionis voluntatem et testamentum valere.

¹⁾ ὕπαιπε Cod. Mœrm. III., Zurich., quod praestare videtur.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ιε'

Περὶ τοῦ ἔξεῖναι τὸ σωτήριον βάπτισμα ἐν παντὶ εὐσεβεῖ εὐκτηρίῳ τελεῖν.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στεφάνω, τῷ ἀγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

Καὶ οὗτος ὁ τῆς σεβασμίας ἕκτης συνόδου καγὼν ἱερὸς, ὃς τὸ θεῖον τῆς ἀναγεννήσεως λουτρὸν ἐν τοῖς κατ' οἶκον εὐκτηρίοις τελείσθαι ἰδίᾳ οὐ βούλεται, ἀλλὰ ἐν μόνῳ τοῖς πρὸς τὸ κοινὸν ἀνιερωμένοις ναοῖς, ἀδελφὰ παρακαλούμενος¹⁾ τοῖς, ὅτ' ἰσὶς ἱεράς θυσίας καὶ τελετὰς κατ' οἴκους ἀποτρέποντες γίνεσθαι, ἔτυχον παρ' ἡμῶν ἐπιστάψεως ἐμπροσθεν, ὁμοίως καὶ ἀδελφῶς²⁾ ἔκειντων ἐπανορθώσεως τεύξεται. Ὅριζομεν οὖν, καθὼς περὶ θυσίων, οὕτω καὶ περὶ σωτηρίου βαπτίσματος, τὸ εἶναι αὐτὸ ἐν παντὶ εὐσεβεῖ εὐκτηρίῳ τοῖς βουλομένοις τελεῖν. Τὴν γὰρ τοιαύτην ἀκρίβειαν δοκεῖ μοι πεποιθῆσθαι τὸ ἱερὸν τῆς συνόδου διάταγμα διὰ τοὺς ἐν ἱερέων ὀνοματῶ ἀνιέρους καὶ βεβήλων τοὺς ὑπ' αὐτῶν προσαγομένους τῷ λουτρῷ ποιούντας, ὅτ' ὡς εἶκος, ἐν τοῖς τῶν ὁμοδόξων οἴκοις ὑποδύμενοι οὐ τελοῦσιν, ἀλλὰ συντελοῦσι τοῖς αὐτοῖς προερχομένοις³⁾. Ἀὕτη δέ, εἰ καὶ θεῖα καὶ πολὺ τὸ σωτήριον

Constitutio XV.

UT SALUTAREM BAPTISMUM IN QUOCUNQUE SACRO ORATORIO PERAGERE LICEAT.

Idem Imperator Stephano, sanctissimo Constantinopolis Archiepiscopo et Patriarchae universali.

Etiam hic venerandae sextae synodi sacer canon, qui divinum regenerationis lavacrum in privatarum aedium oratoris perfici non vult, sed in solis templis in communem usum consecrat, quum similia illis iubeat, qui sacrosancta sacrificia et mysteria in privatis domibus celebrari vetant, nobis iam pridem considerationi factus est, ut eandem pariter cum illis correctionem consequatur. Sanctimus igitur, quemadmodum de sacrificiis, sic etiam de salutifero baptisate, licere illud in quolibet sacro oratorio volentibus peragere. Tantam enim subtilitatem sacrum synodi decretum constituisse mihi videtur propter eos, qui sub sacerdotum nomine profani sunt et pollutos faciunt, quos ad lavacrum adducunt, qui, ut apparet, domus eiusdem opinionis hominum subeuntes, non rem divinam faciunt, sed cum iis, qui conveniunt, inauspicati aliquid moliantur. Haec vero provisio, etsi divina esse, et multa salutaria continere appareat, non tamen illos

¹⁾ Cod. Mœrm. III., Zurich.; παρακαλούμεν Serimg. — ²⁾ ἀδελφῆς Cod. Mœrm. III.; ἀδελφῶς Zurich. — ³⁾ προσερχομένοις esai. Spang. III.

ριον ἔχουσα διαδέκνυται πρόνοια, ὅμως οὐκ ἔφα-
καί τοὺς τῆς ἀσεβείας ἀναπεπλησμένους τῆς ἐαυτῶν
κακίας ἀναγκάζειν. καὶ γὰρ τολμηρὸν ἢ κακὰ, καὶ
παντὶ γε τρόπῳ γὰρ ἀν οὐκ εὐρήσει, καὶ τῶν
εὐκτηρίων ἀποκεκλεισμένων, εἰς ἐκπληρωσιν τῆς
οὐκείας προαιρέσεως. Πλὴν ἀλλὰ γε τὴν θεῖαν γά-
ριτε πάσης κακοδοξίας ἀπεσκορακισμένης, οὐδὲν
καὶ κατὰ τοῦτο τὸ μέρος ὁρῶ μοι τὸ δόγμα προ-
βαλλόμενον ἀναγκάζον εἰς τὸ κωλύειν ἐν τοῖς κατ'
οἶκον εὐκτηρίοις τὸ λουτρὸν τῆς ἀναγεννήσεως.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ις.¹⁾

Περὶ τοῦ ἢ χειροτονεῖσθαι ὑποδιάκο-
νον ἢ ἑτῶν, ἀλλὰ καὶ¹⁾.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς τῷ αὐτῷ.

Ὁ παλαιὸς λόγος, ὃς παρεγγυάται τῷ περὶ τῶν
οὐκείων λέγοντι ἀναπεινανῶν τὴν ἀκοήν, καλῶς
καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ἄσασιν ἔχων, ἐπιτάξαι πολὺ δια-
δέκνυται καλλίων. Τί οὖν εἰσὶν, ὃ φημι; πολιτικὸς
θεσπιεῖ νόμος, τὸν ἐλάττω πέντε καὶ εἰκοσι ἑτῶν
μὴ χειροτονεῖσθαι εἰς λειτουργίαν ὑποδιάκονον, ἡ-
ρὸν ἀντιθεσπιεῖ δόγμα, τὸν πρὸς τὴν τοιαύτην
διακονίαν προσίοντα τὸν εἰκοστὸν χρόνον εἰσάγειν
εἰς τὴν χειροτονίαν. Ἄξιον οὖν ἡμῶν ἢ βασιλεία
ἠγησαμένη τοῦ ἱεροῦ ἀκούειν νόμου ἐν τῇ περὶ
τῶν οὐκείων διατάξει, τοῦτ' αὖ καὶ συμφηφίσταται, καὶ
ὁρίζει, τὸν πρὸς εἰκοστὸν ἔτος ἐλάσαντα, μὴ τῆς
ἄλλης διαγωγῆς τοῦ βίου ἐμποδῶν ἱσταμένης, ὅσα
γε ἐκ τῆς ἱλικίας, μηδὲν εἰς τὴν τοῦ ὑποδιακόνου
προχείρισιν ἐμποδίσσεται.

¹⁾ Eiusdem argumenti et simillima est Leonis Nov. LXXX.

¹⁾ Perversam hanc rubricam non habent Codd. Moerm. III. et Zulch. Videtur mutare: τὴν ἢ
ἀλλὰ ἢ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ιζ.

Περὶ τῶν τεκουσῶν γυναικῶν, πότε λαμβά-
νεται¹⁾ τῶν θείων μυστηρίων, καὶ πότε
τὰ βρεφῆ βαπτίζονται ἄχρι τῶν μ' ἡμερῶν
χωρὶς ἀνάγκης.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς τῷ αὐτῷ.

Ἡ μὲν ἀξίωσις τῆς ὑμετέρας μακαριότητος ὑφ'
ὑμῶν μᾶλλον δικαία προέχουσα ἦν, ἢ παρ' ἡμῶν
τὴν γένεσιν λαβεῖν. Ἰδεῖ γὰρ τῆς ὑμῶν ἱερότητος
θεσπισμα εἶναι ὑπόθεσιν ἱερῶν, ἐπεὶ δὲ φησὶ, ὡς
οὐ δέον ἐφ' ἐνὶ κεφαλαίῳ συνοδικῆν γενέσθαι διά-
σκειψιν, συνόδου δ' ἂν εἴη ἔργον προάγειν ψήφους,
ἡμετέρον δὲ καὶ ἄλλα συνόδου ἐκτίθεσθαι δόγμα,
δεχόμενοι τὴν προτροπὴν ὧν ἀξιοῦτε διατάξιν ἐκ-
φέρομεν. Τοῦ κυρίου τοίνυν καὶ σωτήρος ἡμῶν,
ὥστε τῷ φωτισμῷ τῆς αὐτοῦ δόξης ἐπιλαμψθήναι
τοὺς ἐν σκότει διαπορευομένους, σαρκὸς ἡμῶν καὶ
αἵματος παραπλήσιως κεκοινωνηκότος, ἵνα ἕμοιοι
δοκοῦσι φρονεῖν ὑπεραντὶ τῇ ἐκένου σωτηριῶδει
προνοῖα, ὅσοι μὴ τοῦ φωτισμοῦ ἀξίαν ὑπολαμβάνου-
σαι τὴν ἄρτι μὲν τεκοῦσαν καὶ ἐπιλοχον, κατα-
λαμβανομένην δὲ ὑπὸ τοῦ θανάτου παρὰ πόδας
ἐπιπτώσας, καὶ τὴν προθεσίαν, ἣν αὐτοὶ ἀναμείναν
οἴονται (φησὶ δὲ τὴν μετὰ τὴν λύσιν τῶν ὀδύων
τεσσαρακοστῆν ἡμέραν) οὐκ ἀναμένοντος, ἀλλὰ θάπτον
προσπαζόντος, καὶ διὰ τὴν σωματικὴν ἀκαθαρσίαν
ἀκαθάρτον ὡς ἀληθῶς ἐξ ἀνθρώπων ἀπίεσαι κατα-
πρατίζομενον ταύτην, ἀμυσταγήνητον οὖσαν, καὶ
τῆς διὰ τοῦ θεοῦ λουτροῦ καθάρσεως καὶ ἀναγεν-
νήσεως ἀμέτοχον, οὐδ' ἔγνωσθε τὸ μέγεθος τοῦ
κινδύνου

¹⁾ μεταλαμβάνει ἐσθλ. διατάξ.

los impietate plenos a sua malitia prohibere officium.
Etenim audax est malitia, omnique modo, clausi etiam
oratoris, ad explendum propositum eam suam in-
veniat viam. Verumtamen quum nunc divina gratia
omnes perversae opinionis sint profligatae, etiam quan-
tum ad hoc attinet, non video dogma statutum nec-
essarium ad prohibendam in privatarum aedium oratoris
regenerationis lavacrum.

Constitutio XVII.

UT SUBDIACONUS CREETUR NON VIGINTI
QUINQUE SED VIGINTI ANNORUM.

Idem Imperator eidem.

Vetus verbum, quod de rebus suis dicenti esse
esse aperientas monet, quum in aliis omnibus peccatis
esse habeat, tum hic longe purioris apparat. Quid
quid est, quod dico? Civilis lex statuit, ne ante
viginti quinque annis in divinis officiis creetur sub-
diaconus, contra decretum sacrum statuit, ut qui ad
istiusmodi ministerium accedit, vigesimum annum ad
ordinationem afferat. Dignum itaque sacrum legem
de rebus suis praecipiente audire imperatoris vestro
maiestas rata, ei et adstipulatur, et statuit, ut qui
ad vigesimum annum pervenit, nisi antea vice
ratio obstaculo sit, quantum ad aetatem, subdiaconi
officium suscipere non impediatur.

Constitutio XVIII.

DE PUERPERIS, QUANDO DIVINORUM MYSTE-
RIORUM PARTICIPES FIANT, ET QUANDO IS-
FANTES BAPTIZENTUR, POST QUADRAGINTA
VIDELICET DIES, EXTRA QUAM SI NECES-
SITAS URGEAT.

Idem Imperator eidem.

Beatitudinis tuae quidem postulatio a vobis
gis procedere, quam a nobis originem sumere, debet;
de re enim sacra sanctitatem tuam sancire oportet.
Quoniam vero dicitis, super uno capite synodiam
liberationem institui non debere, sed synodi esse
ducere vota, nostrum autem et iam citra synodum
cretum facere, admonitionem suscipientes, de quibus
postulastis constitutionem emittimus. Quum itaque
dominus et servator noster, quo splendor gloriae
ipsius illuminantur, qui in tenebris ambulat, carus
atque sanguinis nostri fere particeps factus fuerit,
valde, mea quidem sententia, a galutifera ipsius
videntia diverse sentiunt, quicunque baptismo dignum
non recipiunt ex recenti puerperio decumbentes et
puerperam, ereptam vero a morte ad pedes suavitatis
nec diem, quem ipsi expectandum autumant (quadre-
gesimum nempe post editionem partus) expectantem
sed citius protrahentem, et efficiunt, ut ob corporis
immunditatem revera illa immunda et vita excedat.
quippe quae sine sacris maneat, et sacri lavacri
strationis et regenerationis experta fiat, neque pernici-
damque magnitudinem, quam inconsiderata quorum
et perniciosa religio offert, prae oculis habent. Per-
vum propter excessum talis absurditas nec verbo in-
dign

κινδύνου καὶ τῆς ζημίας, ἢ τῆς αὐτῶν ἐλαβείας τὸ ἕνευλαβῆς καὶ σφαλερὸν προξενεῖ, καίτοι γε διὰ τῆς ὑπερβολῆς οὐδὲ λόγου δεῖται ἡ τοιαύτη αἰτία. πῶς γὰρ θεμιτὸν, ἢ πῶς οὐ λυπηρὸν θεῶ, ὃς διὰ τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως καὶ τῆς ἐν τῷ ὕδατι καὶ πνεύματι ἀναγεννήσεως θωρεῖται τὴν σωτηρίαν, ἄπιστον καὶ τῆς ἀναπλάσεως ἐρήμην τὴν ἄνθρωπον ἀπελθεῖν, καὶ ἀντὶ τοῦ μετὰ τῶν σεσωσμένων τετάχθαι εἰς τὴν τῶν ἀπολωλότων ἐρήμωθαι χώραν, ἕνεκά γε τῆς τοιαύτης προφάσεως; Τὴν οὖν τοιαύτην ματαιοφροσύνην ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸν ἔπειτα χρόνον ἐκποδῶν ποιούμενοι, ὀρῶμεν περὶ τεκνοσῶν γυναικῶν, καὶ ὅσαι ²⁾ τῆ φυσικῆ καθάρσει καταλαμβάνονται, ἀνενοχλήτου μὲν ἐξ ἑτέρας τινος διαθέσεως νοσηρᾶς τῆς ζωῆς αὐτῶν διατελούσης ἀμετόχους εἶναι τὰς μὲν ἀτελέτους τοῦ φωτισμοῦ, τὰς δὲ μεμυσταγωγημένας τῶν ἀρχαίων μυστηρίων τῆς μεταλήψεως μέχρι τῆς τῶν τσσαράκοντα ἡμερῶν προδεδωκυίας, νοσημάτων δὲ τινος καταλαβόντων καὶ κατὰσχόντων καὶ τὴν διακοπὴν τῆς ζωῆς ἀπειλοῦντος, παντὶ τρόπῳ μεταλαγχάνειν αὐτὰς τοῦ ἀγασματος. εἰ γὰρ κείνοις, ὅσοι δι' ὑπερβολὰς ἀνοσιουργημάτων ἀπελογονται μακροῖς ἔτεσι τῆς ζωοποιοῦ κοινωνίας, ὁ θάνατος ἐπιστὰς τὸ ἐμπροσθεσον διακόπτει, καὶ οὐδεὶς ἀνέχειται τοιούτους κωλύει τῆς τῶν ἁγίων μετοχῆς, ἥπου γε αὐτὰ καλυπθῆσονται διὰ ὁυλάσματα σαρκὸς φυσικᾶ; Καὶ ἄπερ οἶμαι καὶ τῷ παλαιῷ κεκαλύσθαι νόμῳ καὶ τὴν χάριν διαδέξασθαι τὴν παράδοσιν οὐχὶ τοσοῦτον διὰ τὴν γυναικίαν ταύτην ἀκαθαρσίαν, ὅσον δι' ἑτέρας αἰτίας ἐν τῷ βάθει κρυπτομένης τοῦ νομοθετήματος. λογίζομαι γὰρ, τὸ τῆς ἐπιθυμίας ἀκόλαστον τῶν ἀκρατίων ἐχόντων κολάζον τὸ θεόπισμα τοῦτο διατάξαι, ὥσπερ καὶ ἄλλα πολλὰ δι' ἑτέρων οἰκονομεῖται προσημάτων, ὡς ἂν διὰ τούτων τὸ πρὸς τὸ θῆλυ ἐνίων τῆς ὁρμῆς ἀκατάσχετον χαλινοῦμενον ἀνακόπτοιο. Οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ προνοίας ἐστὶ, τὰ κικτόμενα λώβης καθαρευεῖν, οἰκονομοῦσης τὸ θεόπισμα. Ἐπεὶ γὰρ ἅπαν τὸ τῆ φύσει περιττὸν φθοροποιόν τε καὶ ἀχρηστον, περιττὰ δὲ καὶ ταῦτα ὑπάρχει τὰ αἵματα, τὰς φεροῦσας αὐτὰ ἐν ἀκαθαρσίᾳ κατ' ἕκαστον τὸν καιρὸν διαίγειν ὁ νόμος ἐντέλλεται, ὅπως ³⁾ καὶ ἀπ' αὐτοῦ μόνου τοῦ ὁματος εἰς τὸ ἀκρατὲς συσταλλομένης τῆς ἀκολάστον ἐπιθυμίας, μὴ ἐξ ἀχρηστον καὶ διεφθαρμένης ὕλης λαμβάνη τὸ ζῶον τὴν σύστασιν. Καὶ περὶ τῶν βρεφῶν δὲ ὁμοτρόπα διορίζομεν, εἰ μὲν ἀνενόχλητα εἴη καὶ τῶν τῆ φύσει πολεμίων συμπτωμάτων περιέστων, πρὸς φωτισμὸν τὴν τσσαρακοστήν ἡμέραν ἐκδέχεσθαι. ἀκόλουθον γὰρ, ὥσπερ ἐν ὄλαις ἡμέραις τσσαράκοντα τὸ πλήρες ἀπολαμβάνει τῆς μορφώσεως ἐν τῷ τῆς φύσεως καὶ μητρικῷ ὄκῳ, οὕτως ἐν ἰσῷ ἀριθμῷ ἡμερῶν εἰς τὸν οἶκον τῆς θείας δόξης καὶ αἰδίου παντὸς πατρὸς τὰ κικτόμενα προσιέναι. Εἰ δὲ καὶ τῆ ἀπὸ τῶν ὁδίων ὀδύῃ βούλοιο τις βαπτίζειν, οὐδὲ τοῦτο ἄτοπον. ὁ γὰρ δεσπότης ἡμῶν Χριστὸς ἐν ταύτῃ περιμηθεὶς καὶ τὴν λῆξιν τῆς περιτομῆς ἐπιθεὶς παρέσχεν ἀντὶ ταύτης τῷ ζωοποιῷ τελειῶσαι βαπτισματι. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν, εἰ μηδεμίαν παρέστηκεν ἀνάγκη τὸν θάνατον ἀπειλοῦσα, εἰ δὲ τι δεῖν ἔπισητᾶν βιάζεται τὴν ζωὴν, πάση σπουδῇ καὶ δυνάμει καὶ τῆς ὀδύῃς ἐντὸς δεήσει καταπραΰνασθαι μὴ ἀφώτιστον ἀπελθεῖν, μηδὲ τοῦ θεοῦ λουτροῦ καὶ τοῦ ἀγαθοῦ ἀμετόχον τὸ τεχθεῖν. ΑΙΔ.

diget. Talem enim mulierem incredulam et reformatione destitutam decedere, et pro eo, quod inter servatos collocaretur, in perditorum locum reitici subtili praetextu quomodo iustum, quomodo deo, qui per fidem in ipsum, et in aqua et spiritu regenerationis salutem donat, non acerbum est? Tantam igitur perversitatem dehinc in futurum tempus exterminantes, de mulieribus, quae recens pepererunt, et quae naturali expurgationi succumbunt, statuimus, ut, si quidem alia quacunque affectione morbida ipsarum vita non tentetur, nondum quidem initiatae baptismi, ad sacra vero adductae sacrosanctorum mysteriorum perceptionis, usque ad quadragesima dierum terminum participes non fiant, si quis vero ipsis morbus, qui vitae finem minuetur, superveniat et incubat, ipsae sacrorum omnimodo compotes fiant. Etenim si illis, qui propter enormia flagitia multis annis a vivifica communione arcentur, mors imminens terminum solvit, nec quisquam hos sacrorum participatione prohibere sustinet, qua ratione haec propter naturales carnis sordes prohibebuntur? Et profecto haec puto et antiqua lege prohibita et traditionis gratia recepta non tam propter muliebrem hanc immunditiam, quam ob alias causas in intima legis ratione reconditas. Existimo enim, sacram legem id praescrripsisse, quo protervum eorum, qui intemperanter viverent, concupiscentiam castigaret, quemadmodum et alia multa per alia praecepta ordinantur, ut per ea indomitus quorundam in mulieres stimulus retundatur. Quin et haec providentiae, quae legem constituit, voluntas est, ut partus a depravatione liberi sint. Quia enim quidquid naturae superfluum est, idem damnosum et inutile est, superfluum autem etiam hic sanguis est, quae eum ferunt in immunditie ad illud tempus vivere lex iubet, quo ipso etiam nominis sono lasciva concupiscentia ad temperantiam redigatur, nec ex inutili et corrupte materia animal originem capiat. Et de infantibus eundem ad modum constituimus, ut, si quidem non inquietentur, et inimicos naturae casus superent, ad baptismum quadragesimus dies expectetur. Consentaneum enim est, ut, quemadmodum foetus per omnes quadragesima dies in naturae et materno receptaculo plene informantur, sic in aequali dierum numero in divinae gloriae aeternique omnium patris domum nati procedant. Si vero etiam octavo a partu die baptizare aliquis volet, neque id absurdum fuerit; dominus enim noster Christus octavo die circumcisus, finem imponens circumcisioni, pro hac vivifico baptismate initiari concessit. Verum haec quidem, si nulla necessitas, mortem minitans, existat; si vero periculum aliquod emergens vim vitae inserat, omni diligentia et studio id agi debet, etiam intra octavum diem ne non baptizatus, neque sacri lavaeri atque summi boni expertus partus decedat.

Const. XVIII.

¹⁾ τὸν Cod. Meerm. III., Zurich. — ²⁾ καὶ περὶ τῶν ἴσων Cod. Meerm. III., Zurich. — ³⁾ Steph. Iperg Strimg., Cod. Meerm. III., Zurich.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ η΄.

Περὶ τοῦ ἀπαιτεῖσθαι τὸ γαμικὸν πρόσ-
τιμον.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῶ, τῷ ὑπερφυε-
σιάτῳ μαγίστρω τῶν θείων ὀφφικίων.

Τὴν τοῦ κρείττονος ἐκλογὴν ἐν πᾶσι καὶ πρᾶ-
γμασι καὶ λόγοις ποιεῖσθαι οὐ γεμεσητόν, καὶ τότε
μὴ πρὸς τοὺς πραγματευομένους ἢ λέγοντας, πρὸς
δὲ τὴν τῶν πραττομένων καὶ λεγομένων κατάστασιν
ἢ ἐπεσθαι, ἢ τὴν ἐγκλίσιν προστιμᾶν. Διὰ τοῦτο
καὶ ἂ τῇ συνηθείᾳ ἤρσεν, ἐν ταῖς τῶν μνηστειῶν
ἀδέτησις ἐπιχειρεῖσθαι προστιμήματα τοῖς ὀρμῶσι
πρὸς τὴν ἀδέτησιν, καὶ ταῦτα εἰς νόμον καθιστώ-
μεν τιμῆν. Οἶμαι γὰρ τοῦ ἐπὶ ταῖς τοιαύταις πρᾶ-
ξεσι κειμένου νόμου μὴ χεῖρον ἔχειν τὸ δεδογμέ-
νον τῇ συνηθείᾳ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ἄμεινον ἀναφέ-
ρειν τὰ πράγματα. τοῦ γὰρ νόμου ἐν μόνῃ τῇ τοῦ
ἀρραβῶνος ἀπωλείᾳ ἢ διπλῇ ἀποδόσει κολάζοντος
τὴν προπέθειαν, αὐτὴ δητὴν τινα καὶ συμπερωνη-
μένην βούλεται γίνεσθαι τὴν ἐπὶ τῇ ἀναρμοστιά
τῆς μνηστείας ζημίαν. καὶ δοκεῖ μοι, ὥσπερ εἶπον,
τοῦτο πλεῖον ἔχειν ἰσχὺν εἰς τὸ μὴ ὡς εἴυχε περ-
τεῖσθαι τὰ μνηστευματά. ἢ μὲν γὰρ τοῦ ἀρρα-
βῶνος ἀπωλεία, ὥσπερ ἐπὶ τῷ θῶντι, εἶτα μὴ σιέ-
γοντι τὴν μνηστείαν ὄρισται, καὶ ἡ διπλῆ δὲ ἀπό-
τισις, ἣν ὁ τὸν ἀρραβῶνα λαβών, εἶτα μὴ ἐπιμένων,
οἷς ὠμολόγησεν, ὑπέχει ζημίαν, τάχα διὰ τὸ κου-
φότερον προπετέστερον δίδωσι τοῖς βουλομένοις εἰς
τὴν ἀδέτησιν ὀρμᾶν τῶν ὀμολογίων, ὑπὸ δὲ τῆς
συμφρονίας δητῆς εἰσπράξεως βαρυτέραν ἀπαντῶσαν
αὐτῷ τὴν ζημίαν ὄραῖν ὁ ἀβέβαιος, πάντως δαηρό-
τερος πρὸς τὸ διασπᾶσαι τὴν μνηστείαν γενήσεται.
Ὅπερ καὶ ἡμεῖς ὀρῶντες τοῖς γαμηλοῖς συναλλά-
γμασι μᾶλλον συμφέρειν, εἰς νομίμην διάταξιν τὸ
ἀπο συνηθείας πραττόμενον καθιστώμεν. Ἐκ μὲν
γὰρ τῆς τοῦ ἀρραβῶνος ἀπωλείας ἡδίας ὄρῳ τῶν
μνηστειῶν τὰς ἀνατροπὰς, ἐκ δὲ τῆς τοῦ προστίμου
καταβολῆς οὐκ ἔτι. τὸ γὰρ βαρύτερον τῆς ζημίας
(βαρύτερον δὲ πάντως τοῦ ἀρραβῶνος τὸ πρόστιμον)
καὶ ἄκοντα ἐλέγον τὸ τῆς γνάμης παλίμβολον
σιέγειν ἀναγκάσει τὰ περὶ τῶν μνηστευσάντων
προδεδογμένα. Οὕτως οὖν καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν κειν-
σματοῦ νόμου τὸ ἀπὸ τῆς συνηθείας βεβαιωθὲν καὶ
κρατεῖτω καὶ διαταίτω, καθάπερ ἄχρι τοῦ παρόντος,
καὶ προστίμου εἰσπράξει ὁ τὴν μνηστείαν ἀνατρέ-
πων ζημιουσθῶ.

ΔΙΑ-

Constitutio XVIII.

UT IN SPONSALIBUS CONSTITUTA POENA
EXIGATUR.

Idem Imperator Styliano, excellentissimo sacrorum
Officiorum Magistro.

Praestantioris electionem in omnibus et rebus a
dictis instituere reprehendendum non est, et tunc in
ad eos, qui agunt aut dicunt, sed ad eorum, qui
acta vel dicta sunt, statum aestimatio faciendae est.
Idcirco etiam quod consuetudini placuit, ut in spo-
saliurum repudiis poenae imminerent iis, qui repudium
instituerent, etiam hoc ad legis auctoritatem evokimus.
Arbitror enim, consuetudini placitum lege de huius-
modi negotiis lata peius non esse, sed etiam in no-
lius res adducere. Nam quum lex sola arrhae am-
issione aut in duplum restitutione temeritatem puniat,
haec definitum pactoque constitutum in sponsalibus
rescissione subiri damnum vult. Et videtur mihi, quem-
admodum dixi, hoc maiorem vim habere, ne sponsalia
ut fieri solet, ludantur. Arrhae enim amissio, quae
in eum, qui dedit, deinde sponsalibus non acquiescit,
constituta est, et duplae restitutio, quam is, qui ar-
rham accepit, deinde pacto, in quod convenit, non
stetit, sustinet, celerius, quoniam levius est, volentes
ad recedendum a pactis invitatur, at ex pacto definitae
poenae gravius damnum sibi obvenire videtur inconstans,
tardior omnino ad divellenda sponsalia fit. Quod nos etiam
nuptialibus contractibus magis con-
ducturum animadvertentes, quod ex consuetudine fieri
solet, in legitimam constitutionem traducimus. Et
arrhae siquidem amissione faciles sponsalium evoc-
ationes video, ex poenae vero persolutionis non item.
Gravior enim poena (gravior enim omnino arrhae
amissione est pacto constituta poena) etiam invitum
inhibens, animi inconstantiam acquiescere illis, quae
antea de sponsalibus placuerunt, compellet. Sic igitur
ex nunc etiam legis iussu id, quod ex consuetu-
dine confirmatum est, quemadmodum usque ad hanc
legem, et obtineat, et causas diiudicet, et multae
exactione sponsalium eversor puniatur.

Const. XII.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ 19¹.

Περὶ συμφώνου πατρῷου τοῦ ἐν Ἰση² κληρονομεῖν τὸν παῖδα.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῶ, τῷ ὑπερφυστικῶν μαγίστρῳ τῶν δέλων ὑφ' ἑφίχων.

Ὅπερ καὶ πρόσθεν ἡμῖν ἔσχηται, οὐ θραύλλειν τέρας προαιρουμένοι, εἰς ἐπανόρθωσιν τῶν νόμων αἰτήσημεν, οὐδ' ἵνα δοῦσαν ἑαυτοῖς περιποιησώμεθα, ἀλλ' ἵνα τὸ ἀσυμφωνοῦν ἐκ τοῦ τῶν ὑποχειρίων³ ἢ ἢ ὅσον δυνατόν ἀποσχευασώμεθα βίου, ἕκκεινο εἰδοτες, ὡς πάντων προτιμότερον εἰς κατάστασιν τῆς πολιτείας ἢ τῶν νόμων κατάστασις. ὄφθαλμοὺς γὰρ οὐκ εἰπὼν πολιτείας τοὺς νόμους, οὐκ ἂν οἴμαι καλοῦ ἔξω τοῦ πρόποντος φάμενος. ὡς περ γὰρ ζωῶν ἐγκαταστότων ἔστι μάλιστα ὄφθαλμὸς οὐ σφαλόμενος, οὕτω καὶ πολιτείας νόμων εὐδότης. Διὸ τῆς τοῦτων εὐδότητος ποιούμενοι πρόνοιαν, ἐπέπερ ἔγνωνμεν ἐν τῷ τῶν κωδίκος ἐκλογῇ κείμενον νόμον, οὗ δια τὸ προφανὲς τῆς αἰτίας οὐδαμῶς εὐρεῖ⁴ ἰσοδοχῆς χώραν ἐν τῷ τῶν ἀνδρώπων προαιρέσει, οὐκ οὐδὲ τὸ ἐνεργὸν καὶ ἐμπρακτον ἔχει (βοῦλευται μὲν ἐναντία τῆς φυσικῆς παρὰ γονέων τέχνους ὀφειλουμένης ἰσονομίας, ἀδικίας δὲ θύραν ἀνοίγει κατὰ τοῦ παιδὸς τῷ πατρὶ, οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐκείνῳ ὑπαχθέντα πεισθῆναι γονεῖα ψεύδους καὶ ἀπάτης ἐνοχῆ περιβάλλει, ἀλλὰ γὰρ ἐπεὶ τοιοῦτόν τινα κατενόησαμεν, εἰ καὶ πρὸ τοῦ ἡμετέρου θεσπίσματος ἀπέκλεισεν αὐτῷ τὴν παραδοχὴν καὶ αὐτῇ τῶν ἀνδρώπων ἢ προαιρέσει, ὅμως καὶ ἡμεῖς δόγματι εἰς παντελῆ αὐτὸν⁵) ἀπραξίαν περιεστῆμεν. Τὴ γὰρ φυσικῆ; καὶν συμφωνήσῃ πατὴρ ἐκδοθεὺς πρὸς γάμον παῖδα, ὥστε μετὰ τὴν ἐαυτοῦ ἔξ ἀνδρώπων ἀναχώρησιν ἰσομοιρίᾳ μετὰ τῶν ἄλλων ἀδελφῶν τὴν πατρικὴν διακληροῦσθαι περιουσίαν, κυρίως ἐστὶ βουληθεῖς τὸ τοιοῦτον συμφωνοῦν ἀτιμάζειν, καὶ τοῖς μὲν ἄλλοις τῶν παίδων νεῖμαι τὸ πλεόν, ἐκείνῳ δέ, ᾧ τὸ ἴσον κληροῦσθαι ἰδίῳ τὸ συμφωνοῦν. ἔλαττω ποιῆσαι τὴν μοῖραν. Τοῦτων μὲν οὖν, ὡς περ ἔφημεν, καὶ ἄλλως οὐ πολιτευόμενοι, καὶ ἡμετέρῳ ἔξοσιραχίζοντες δόγματι, παντάπασιν αὐτῷ τὴν εἰς τὴν πολιτείαν κωλύουσαν πάροδον, θεσπίσμεν δὲ μηδένα τῶν γονέων ἐπιχειρεῖν τὰ δίκαια τῶν παίδων καινοτομεῖν, ὅσοις ἂν ἐν τοῖς γαμηλίαις καθωμολόγησάν⁶) συμβολαίαις τὸ ἴσον διατηρηθῆναι τοῦ κληροῦ πρὸς τοὺς λοιποὺς τῶν παίδων, ὡς εἰ τις ὄφθαλμὸς τῶν ἰδίων συνθηκῶν ἀλογίας, καὶ παρασπῶν πρὸς τὸ ἔλαττω ἐκείνου τὴν περιουσίαν, ᾧ καθωμολόγησεν εἰς τὸ ἴσον τοῖς ἄλλοις τῶν ἀδελφῶν ἔξεν, ἴστω, ὡς ἄκυρος αὐτῷ καὶ ματαία ἢ ἐκ μεταμελείας βουλήσις. ἐν ἴσῳ γὰρ ὁ παῖς τοῖς ἄλλοις ἀδελφοῖς κατὰ τὸ προλαβόν συμφωνοῦν τὴν περιουσίαν διακληροῦσθαι. οὐ γὰρ δὴ προτιμότερον τῆς ἀληθείας ποιεῖσθαι εὐλογον τὸ ψεῦδος, οὐδ' ἔννομον, οὐδ' ἀρόμοτον λογικῶ ζωῶν τὰς ἰδίας τῶν λόγων ὁμολογίας δὲ ἀδειήσας πρὸςβλέπειν. ἀλλ' ἔπερ τι ἄλλο, τοῦτο πρόπον ἀνδρώπων, φυλάττειν λόγον ἀληθείαν, εἰ γε μὴ ἄλλοι ἐν τῷ διαφείρειν ψεύδεις τὸ ἀληθές, ἔρμος λόγου γινόμενος, ἀπὸ λογικῆς ἐκπεσεῖν τάξεως. οὐ μὴν οὐδ' ἕκκεινο εἰκόσ, τὸ περὶ τοὺς ἴσως ἐκφύνας μὴ ἴσων τοὺς γονεῖς δεῖν κινεῖσθαι πρόνοιαν, μηδὲ περὶ τῆς ἐκείνων ζωῆς ὁμοίως φροντίζειν, ἀλλὰ τοὺς μὲν ἐθέλειν εὐπορῶτερον ἔχειν βίον, τῶν δὲ μὴ φέρεσθαι μὴ δεικτεῖν, εἰ ἀπορῶτερον διακείμενοι μέλλουσι ἐν ταλαιπωρίᾳ βιώσειν. ἀλλὰ δίκαιον, ὡς περ πᾶσι τοῖς καισὶν ἐπίσης μετέδοσαν βίου, οὕτω καὶ τῆς πρὸς τὸν εὐπορίας μεταδιδόναι, καὶ μὴ, ὡς περ ἀνίσω πλάστῃ, τοῖς μὲν κουφότεραν, τοῖς δὲ βαρύτεραν τῷ ἀνίσῳ τῆς γνώμῃ τῆν τῶν προσόντων ποιηθῆαι διανομήν.

ΔΙΑ-

Constitutio XIX.

DE PACTO PATERNO, EX AEQVO HEREDEM FUTURUM FILIUM.

Idem Imperator Styliano, excellentissimo sacrorum Officiorum Magistro.

Quod etiam antea a nobis dictum est, non contemnere alios studentes, neque ut gloriam nobis parcemus, ad legum correctionem processimus, sed ut id, quod utile non est, quantum fieri potest, a subditorum consortio removeamus, id scientes, ad constitutionem reipublicae legum constitutionem omnium esse praestantissimam. Nam si quis leges reipublicae oculos esse dixerit, eum non puto praeter id, quod decet, locutum esse. Quemadmodum enim res maxime necessaria est animuli oculis non fallax, ita et reipublicae legum rectus status. Harum igitur rectae constitutionis curam gerentes, quoniam in codicis ecloga legem positam esse cognovimus, quae propter evidentem absurditatem in hominum animis nequam locum invenit receptioni, nec igitur vim aliquam et efficaciam habet (contraria quidem statuit naturalis, quae a parentibus liberis debetur, aequalitati, iniustitias vero adversus filium patris ianiam aperit, nec hoc solum, sed et parentem ut illi morem gerat obstrictum, mendacio doloque obnoxium facit), quoniam igitur talem quandam esse legem animadvertimus, etsi ante nostram sanctionem ei receptionem denegavit ipsa hominum voluntas, simul et nos omnem omnino illiusum decreto adimimus. Quid enim dicit? Etiam si pactus fuerit pater, quum in matrimonium collocaret filium, illum post decessum suum ex aequa parte cum aliis fratribus paternorum bonorum heredem fore, in potestate tamen illius erit, si velit, ut pactum eiusmodi negligere, et aliis quidem liberis amplius tribuere, illi vero, cui aequum portionem in hereditate pactum concedebat, minorem partem assignare. His igitur quidem, ut diximus, alias quoque in republica non usitatis, nostro etiam decreto relegantur omnibus modis ad reipublicam aditum interdicimus, sancimus vero, ne quis parentum iura filiorum, quibuscumque cum reliquis liberis aequaliter hereditatis portionem servatum iri in nuptialibus contractibus sponderit, innovare tentet, ita ut, si quis visus fuerit pactiones suas spernere, et illius, cui tantundem, quantum alii fratres habituri sunt, promiserit, partem minuire, sciat, invalidam atque vanam habendam esse mutata ex poenitentia voluntatem. Ex aequo enim cum aliis fratribus secundum initum pactum filius in bona succedit. Neque vero mendacium veritati praeferrere rationis est, neque iustum, neque rationabili animali conveniens, pacta conventa per improbationem adulterari; sed si quid aliud, hoc hominam decet, ut verbis suis fidem praestet, nisi mendaciis veritatem corrumpendo, destitutus ratione, ex ordine eorum, qui ratione praediti sunt, excidere velit. Quin immo nec illud consentaneum est, ut parentes iis, qui pariter ex ipsis nati sunt, non parem curam exhibeant, neque aequaliter ipsorum vitae prospiciant, sed alios quidem uberiores facultates habere, aliis vero nihil parcere, neque illorum misereri, si inopes in miseria victuri sint, velint; sed iustum est, ut, quemadmodum omnibus liberis ex aequo vitam imperitii sunt, ita etiam facultatibus eos instruant, neque, velut accipiti libra, his leviozem quandam, illis vero graviozem ini quo animo distributionem facultatum faciant.

Const. XX.

¹) Steph. et Agyl. ὑποχωρίαν Serimg. — ²) Agyl. ευγε Serimg., Cod. Moerm. III., Zurich. — ³) εἰς παντελῆς αὐτοῖς κοινῶν δῶμα. — ⁴) καθωμολόγησεν Cod. Moerm. III., Zurich.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ x'.

Περὶ τοῦ μὴ λαμβάνειν τὸν ἄνδρα, ὡς περὶ τὴν γυναῖκα, εἰς τὰ παρὰ τοῦ ὑποβόλου ἐκ προτέλευτης θατέρου μέρους.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῶ, τῷ ὑπερφυσιατῶ μεγίστῳ τῶν θείων ὀφφικίων.

Τοῖς πάλαι περὶ συμφώνων γαμηλῶν διορθῶσι νόμοις τὸ ἴσον ἀνδρὶ τε καὶ γυναικὶ ἐν τε τῇ ἐξ ἀρχῆς τοῦ γάμου συστάσει δεδομένου ἀπονέμειν καὶ ἐν τῇ διαλύσει, ἢ θανάτῳ ἐπάγων ἐπὶ τῶν προσώπων ποιεῖ, οὐκ οἶδα τί παθόντες οἱ μετὰ ταῦτα νομοθετεῖν προσηρημένοι ἀνίσως διατάξαι τούτους ὑπέβαλον. οἱ μὲν γὰρ ἀρχαιότεροι νόμοι αὐτίκα καὶ ἐν τῇ τοῦ γάμου συστάσει ἴσους εἶναι τὰς συνεισφοράς, τὴν τε γυναῖκα καὶ τὴν ἄνδρα, διέταξαν, καὶ θατέρῳ¹⁾ τὸν βλον λιπόντιος, ἀτεχνίας μεσιτευούσης, καὶ συμφώνου μὴ παρόντιος, ἐν ᾧ τε περὶ κέρδους ὑποσημαίνεται, ἐπίσης ἐκάστῳ ἀναστρέφεται τὰ οἰκεία, συμφώνου δὲ προσελθόντος, ὡς τε ὁποτέρου μέρους ἐξ ἀνθρώπων ἀπίοντος τὸ ὑπολειπθὲν ἐπὶ τῇ τῶν ἰδίων ἀναχομίσει καὶ ἔτερόν τι²⁾ κερδαίνειν, ὁμοίως ἐπ' αἰμοῦν τηρεῖσθαι τοῦ κέρδους τὸ ἴσον. καὶ ἀνδρὸς μὲν προαποφθαρέντος ἀνεχομίζετο ἡ γυνὴ τὴν προῖκα, καὶ τοῦ καλουμένου ὑποβόλου εἴτε ἰ μέρους, εἴτε τὸ ὅλον³⁾, εἰ οὕτω συμπίρηνθητο, γυναικὸς δὲ τῷ θανάτῳ προσυκτανιώσῃ, τῷ ἀνδρὶ τὸ ὑπόβολον συντηρεῖται, καὶ κέρδος αὐτῆς⁴⁾ ἠκολούθει εἰς⁵⁾ ὅλην ἡ προῖκὴ, εἴτε μέρος αὐτῆς, ὡς τὰ συμφωνηθέντα αὐτοῖς ἐβουλετο. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν τοῖς ἀρχαιότεροις δόξαντα τοῖς μεταγενετέροις ἀπήρθεον. τοιγαροῦν καὶ ἀντινομοθετοῦσιν, οὐκ ὀρθῶς ποιοῦντες, καὶ αὐτίκα καὶ ἐν τῇ τοῦ γάμου συνόδῳ ἀνίσως ὀρθῶσι προερχέσθαι τὰς συνεισφοράς, καὶ εἶναι μὲν ἐπὶ πλέον τὴν προῖκα, ἢ ἔλαττον⁶⁾ δὲ τὸ ὑπόβολον, καὶ τούτου κυρίαν καθίστασθαι τὴν γαμητὴν ἀπ' ἐκείνης τῆς ἡμέρας, ἢ συνήρμοσε τὸν γάμον, κἄν ὡς εἰκὸς γυνὴ ἑστέραν ὀμιλλᾷ ἀνδρός. καὶ τοῦ γάμου δὲ θανάτῳ διασπασθέντος, ἀνίσως διαιτῶντες, τῇ μὲν τῷ κέρδει παρανομοῦνται τὸ ἄλλως, τῷ δὲ ἐπὶ τῇ ἀποβολῇ τῆς γυναικὸς τῇ ζημίᾳ τῶν ἰδίων πραγμάτων τὸ ἄλλως ἐπαύξουσι. κελεύουσι γὰρ τὴν γυναῖκα ἐπιβιοῦσαν μετὰ τῆς ἰδίας προικὸς καὶ τὸ σύμπαν ὑπόβολον κομιζέσθαι, καὶ πρὸς τοῦτοις ἐκ τῆς λοιπῆς τοῦ ἀνδρὸς ὑποστάσεως κληρονομεῖν τοσοῦτον, ὅσον τῆς τε προικὸς καὶ τοῦ ὑποβόλου εἰς ἐν συγκαταλιουμένῳ⁷⁾ ἀριθμεῖται τὸ τέταρτον, προφθαρνούσης δὲ τὸν γαμητὴν τῆς γυναικὸς, τοὺς ἐκείνης κληρονόμως κερδαίνειν σὺν τῇ προικῇ τὸ ὑπόβολον, τὸν δὲ ἄνδρα μηδὲν ἔχειν ἕταρον, ἀλλ' ἢ ὅσον τῆς τε προικὸς καὶ τοῦ ὑποβόλου τὸ τεταρτημόριον, καὶ προβαίνειν οὕτω τὸ πρᾶγμα, καὶ τε παρῆ συμφώνων, ἢ τε μηδὲν ὡς τοιοῦτον συντεθειότες. Ταῦτα μὲν πῶς οὐκ ἄδικα; πῶς δ' ἀντὶ τοῦ νόμος εἶναι οὐκ ἐλατὴν παρανομία ἐστίν; ἢ μὲν γὰρ προαποφθαρέντος τοῦ ἀνδρὸς ἡ γυνὴ λαμβάνει, ἴσως ἔχει τινὰ λόγον, ἢ δὲ ταύτης προκαταλύσεως τὸν βλον εἰς τοὺς κληρονόμως ἔρχεται, πῶς οὐ παντελῶς ἐκδικᾷ τε καὶ ἀδισμα; Διὰ τοῦτο λίαν προπίπτως καὶ σοφῶς συνιδὼν ὁ ἐν βασιλευσὶν ἀεμνηστος, καὶ ὁ μετ' ἐκείνον τῆς οἰκείας ἀναβλαστῆς ὀφφῶσις ἐδικαίωσε τοῖς μὲν ἀρχαίοις νόμοις τὴν τιμὴν ἀνασπασθῆναι, τοὺς δὲ φράυως ἀνιθροπίζοντας ἐξοστρακισθῆναι τοῦ πολιτεύματος. Ἀλλὰ γὰρ φιλόνομον ἢ συνήθεια καὶ πολλὰκις τῇ μακρῇ ὀμιλίᾳ ὡς πῆξιν λαβὼν ἐν ταῖς ἀνθρώπων γνώμαις ἄταρον δόγμα, καὶ μάλιστα ὅσοις μὴ ὀρθῶς κριτικῶς ἐπι-

Constitutio XX.

UT NE MARITUS, QUEMADMODUM UXOR, ALTERA PARTE PRAEMORTUA, PRAETER HYPOBOLUM QUIDQUAM CAPIAT.

Idem Imperator Styliano, excellentissimo sacrum Officiorum Magistro.

Quum vetustis legibus, quae de pactis distalibus tractant, definitum sit, eandem maritum et uxorem, quae in contrahendo matrimonio statuta est, capere partem etiam in dissolutione, quam mors in alterum coniugum irruens efficit, nescio, quae re moti si, quibus postmodum leges condere studio fuit, diversis constitutionibus haec subiecerint. Et enim vetustiores quidem leges mox a coniugii initio aequales esse illarum, quum muliebrem, tum virilem, statuerunt et illi viua defuncto, liberis non superstitibus, nec pacto existente, in quo aliquid de lucro significetur, subesse, ex aequo ad utrumque sua reverti; si vero de hoc pactum initum esset, ut alterutra parte ex hominibus erepta, superstes praeter suarum rerum receptionem insuper aliquid quid lucraretur, similiter in ambobus lucrum aequalitatem servari; et viro quidem praemortuo accipiebat mulier dotem, et dicti hypoboli sive partem aliquam, sive totam, si ita convenisset, nullam vero morte praecedente, viro hypobolum servatam, a lucrum illum sequeretur sive dos tota, sive cui pars, prout pacta vellent. Sed haec quidem veteribus placita posterioribus displicuerunt. Quapropter et contra statuant, non recte facientes, matrimonii, et istum etiam ab initio inaequales disponunt procedit illationes, et maiorem quidem dotem esse, hypobolum vero minus, eiusque uxorem ab eo die, quo matrimonium contraxit, dominam fieri, quantumque fortasse secundum vim consortium eligat. Et matrimonio morte soluta, inique facientes, illius quidem moestitiam lucro consolantur, huius vero supra amissionem uxoris dispendio rerum suarum moerorem adaugent. Iubent enim, mulierem superstitem cum sua dote universum quoque hypobolum asserere, et praeterea ex reliqua mariti substantia tantum heredes iure capere, quantum dotis et hypoboli in usum computatorum quadrans conficit, mortua autem muliere ante maritum, illius heredes una cum dote hypoboli lucrari, maritum vero nihil aliud habere, quam quantum dotis et hypoboli quadrans faciat, et hoc modum procedere, sive subsit pactum, sive nihil huiusmodi inter ipsos convenerit. Verum haec quomodo non iniqua? quomodo pro iure haec non extrema iniuria est? Et enim quae quidem praemortuo marito mulier accipit, in his fortasse aliqua ratio sit, quae vero illi praemortua ad eius heredes devolvuntur, haec quomodo non omnino iniusta et enormia? Quapropter admodum deceter et sapienter perpetuo ille memorandus iustus Imperator, et post eum ex ipsius laudis natus iustus carum, veteribus quidem legibus auctoritatem conservandam, perversa autem contraria statuta et repugnantia releganda esse. At enim refractaria consuetudo est, et frequenter longa conversatione quasi infixa hominum animis absurda opinio, eorum praesertim, quibus recto iudicio illam expendere curae non est, haud facile extirpari potest, quum praedicatam opinionem, quamvis inepta sit, amplectantur, et sequi meliorem nolint, ita ut etiam nunc sempiternae memoriae patris nostri constitutio, quae ad veteres leges pactorum distalium causam reducit, absurdam constitutionem antea facere non potuit, sed quorum exitium decreverat, eam etiam nunc in publico usu sint. Quid nos igitur dicemus? Postquam semel praevaleat usus est, et

¹⁾ Agyl.; θατέρῳ Serimg. — ²⁾ Cod. Moerm. III., Zurich.; καὶ στερὸν τι Serimg. — ³⁾ Steph.; εἴτε τὸ ὅλον Serimg., Cod. Moerm. III., Zurich. —

⁴⁾ Agyl.; κέρδος ὑπ' αὐτῆς Serimg.; κέρδος ἐπ' αὐτῆς coni. Steph. — ⁵⁾ ἐπ' ἔλαττον coni. Spang. — ⁶⁾ Steph.; ἐν om. Serimg.; εἰς ἐν κεκαλιουμένων maluit Steph.

ἐπιμείλει τὸδε συνφερόν, οὐκ ἐθέλει ὀφείτως ἐκμυ-
 γλεύεσθαι, τὴν φθάσαναν πρόληψιν, κἂν ἄποσις
 ἢ ἀγαπώντων, καὶ μὴ βουλομένων ἀκολουθεῖν τοῖς
 ἀμείνοσιν, ὡς καὶ νῦν ἡ τοῦ ἀειμνήτου πατρὸς
 ἡμῶν διάταξις, ὡς τοὺς πάλα νόμους τῶν γαμι-
 ῶν συμφώνων τὴν καταστάσιν ἀναφέρουσα, οὐκ
 ἔπεισε τῆς ἀτόπου μεθιδναὶ διατάξεως, ἀλλ' ὡν
 ἀψηφίσαστο ἔξοστρακισμόν, τοῦτοσι ἔτι καὶ νῦν
 τεύονται. Τὴ οὖν ἡμεῖς φαιμέν, ἔπειδήπερ ἄπαξ
 ἔφατεῖν ἰδοῦσι μὴ ἐξ ἰσου τὰς ἐν τῇ συστάσει τῶν
 γάμων γίνεσθαι συντελέσας, ἀλλ' εἶναι τοῦ ὑποβόλου
 ἐπιπλέον τὴν προίκα, τοῦτο ἔστω πολιτευόμενον.
 τοῦ θανάτου δὲ φέροντος λύσιν τῷ γάμῳ, εἰ μὲν ὁ
 ἀνὴρ ἀτεκνὸς ἄπλοιο, καὶ συμφωνῶν μὴ παρεῖη, ἀνα-
 κομιζέτω ἢ γυνὴ τὴν τε προίκα καὶ τὸ ὑπόβολου,
 καὶ μηδὲν ἔτι πλέον, εἰ δὲ τὴν γυναῖκα ὁ θάνατος
 διασπασῇ, τῆς μὲν οἱ κληρονόμοι τὴν προίκα λαμ-
 βανέτωσαν, τῷ ἀνδρὶ δὲ μὴ γινέσθω τῶν ἰδίων ἢ
 στέρεσις, μηδὲ τὰ ἐκείνου ἕτεροι, ἀλλ' αὐτὸς ἔχεται.
 Πῶς γὰρ οὐκ ἄδικον, τοὺς μὲν ἀλλοτρίους ἐκ τῶν
 ἐκείνου πραγμάτων κερδαίνειν, αὐτὸν δὲ πρὸς τῇ
 ἀποστερήσει τῆς σφύζου καὶ τῶν οἰκείων ἦτοι τοῦ
 ὑποβόλου ἀποστερεῖσθαι;

ΔΙΑΤΑΞΙΣ κα'.

Περὶ τοῦ φυλάττεσθαι τὴν ἐπαγγελίαν
 τῆς προίκος ἢ ἐκ πατρῶας ἢ μητρῶας
 παρουσίας.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῶ, τῷ υπερφου-
 σιάτῳ μαγίστρω τῶν θείων ὀφφικίων.

Ὡςπερ ἐπὶ τῶν πλασίγγων ὁρώμεν, διὰν οὐδὲ
 κατὰ βραχὺ τυγχάνωσιν ἐτεροφρεπεῖς, τότε πρὸς τὴν
 τῶν σταθμωμένων διάκρισιν ἐπιτηδέουσι οὐσας
 παραλαμβάνεσθαι, οὕτως καὶ νόμον, διὲ μηδὲ βραχὺ
 παραιρέσει τὸ δίκαιον, τότε πρὸς διαίτησιν τῶν
 πραγμάτων ὄνια προσερχεσθαι ἄξιον. αἰ μὲν γὰρ
 τὸ ἴσον, ὁ δὲ τὸ δίκαιον ἀρρέπει ὀφείλουσι δια-
 σωθῆναι. Τὴ τοῦτο ἔφη; ἐν τοῖς κωδίκει διατάξει
 ἀναγράφεται, ἢ τοὺς πρὸς γάμον συνάπτοντας
 τέκνα γονέας τὰς ὑποσχέσεις, ὅσαι προίκος ἢ πρὸ
 γάμου δωρεῆς ἐκτελεῖν οὖσιν ἀπαιτοῦσα ¹⁾, οὐκ οἶδ',
 ὅν τινα τρόπον φύρει τὸ δίκαιον. Βουλεται γὰρ
 κατασχημένον ²⁾ παιδίον προίκα ἢ πρὸ γάμου δω-
 ρεῖαν τὸν πατέρα, ἀδιορίτως μὲν ταύτην ποιοῦ-
 μένον, πᾶσαν ἐκ τῶν οἰκείων πληροῦν τὴν ὑπό-
 σχεσιν, καὶ ἐς αὐτὸ μόνως περιουσίας εἶλην
 αὐτὴν καταβάλλεσθαι, διορισμένον δὲ, καὶ οὕτως
 εἰποντα, ὡς ἐκ τε τῶν ἑμῶν καὶ τῶν τοῦ παιδὸς
 τὰ ὑποσχεθέντα παρέξω, ἀπορίας μὲν αὐτὸν κατε-
 χούσης μηδὲν ἐκείνου εἰς τὴν ὑπόσχεσιν συντελεῖν,
 τοῦ δὲ παιδὸς μόνην τὴν ἔπαρξιν ἐκπληροῦν, ἢ
 ὑπέσχετο κοινή συμπληρώσειν ὁ γονεὺς, εὐπόρου
 τοῦ πατρὸς ὄντος τὸ ἀνάπαλι γίνεσθαι, μόνου
 αὐτοῦ ἐκ τῶν οἰκείων ἢ ὑπέσχετο πληροῦντος, καὶ
 τοῦ παιδὸς οὐ κοινωνοῦντος, κἂν μὴ μόνως, ἀλλὰ
 σὺν τῷ παιδί τὴν ὑπόσχεσιν ἐκπληρώσειν ἐπηγγέ-
 λατο, οὐκ ἄξιον οἰεται τὸν πατέρα παρέχειν, διὰ τὸ
 μὴ καὶ αὐτὸν ὑποσχεσθαι. Τοῦτο οὖν ἡμῖν παρ-
 τροπή τις εἶναι τοῦ δικαίου γενόμεστα. οὐτε γὰρ,
 ὁποῖα ἂν καὶ περισχεθῇ ὁ γονεὺς ἀπορίας, μόνου
 τὸν πατέρα καταβάλλειν τὰ ὑπεσχημένα ἐκ τῶν οἰ-
 κείων δικαιοσύνη νόμου, οὐτε παλιν οὐσης εὐπορίας
 ἔξω δεῖ τὸν πατέρα παντελῶς εἶναι τῆς συνεισφορᾶς,
 χορηγουμένης ἐκ τῶν τοῦ γονέως τῆς ὅλης ὑποσχέ-
 σιως. Διὸ καὶ θεοπλίζομεν, κατὰ τοὺς τοῦ γονέως
 λόγους οὕτω προβαίνειν καὶ τὴν τῶν λόγων ἐκπλή-
 ρωσιν,

in matrimonii continuatione ex aequo illationes fiant,
 sed ut hypobolo maior dos sit, hoc in republica obti-
 neat; si vero mors matrimonio solutionem afferat, siquid-
 dem maritus sine liberis decedat, et puctum non ap-
 pareat, uxor dotem et hypobolum, et nihil amplius
 auferat, si uero mulierem mors adripiat, dotem quid-
 dem heredes eius capiant, maritus autem suis rebus
 non priuetur, neque quae ipsius sunt alii, sed ipse
 habeat. Quomodo enim inquam non est, extraneos
 quidem ex illius rebus lucrum sentire, ipsum uero supra
 amissionem coniugis bonis etiam suis sive hypobolo
 priuari!

Constitutio XXI.

UT DOTIS PROMISSIO AUT EX PATERNIS AUT
 MATERNIS BONIS FACTA PRAESTETUR.

Idem Imperator Styliano, excellentissimo sacrorum
 Officiorum Magistro.

Quemadmodum in lancibus uidemus, quando nec
 ad minimum in alterutram partem inclinant, tunc eas
 ad eorum, quae ponderantur, diiudicationem idoneas
 constitutas desumi, ita quoque lex, quum ne tantillum
 quidem ius depravat, digna est, quae ad rerum ordi-
 nationem procedat. Etenim illae quidem aequabilita-
 tem, haec autem ius stabile conservare debet. At
 quorsum haec? In Codicibus scripta constitutio est,
 quae dum a parentibus liberos suos in matrimonium
 collocantibus promissa dotis uel donationis propter
 nuptias nomine facta exigit, haud scio, quomodo ius
 commisceat. Vult enim, patrem, qui pro liberis do-
 tem uel donationem propter nuptias promiserit, si in-
 distincte quidem promissionem fecerit, totam de suo
 explere promissionem et ex suis solis bonis persolvere,
 sin uero distinxerit, et hunc ad modum locutus sit:
 ex meis filiique bonis promissa exhibebo,
 tum, si inopia eum premat, nihil in promissum con-
 tribuat, sed filii sola substantia expleat, quae com-
 munitur se daturus esse pater promisit, sed si diues
 sit, contrarium statui, ipso solo de suo quae pollic-
 itus est implente, et filio non contribuyente, quamuis
 non se solum, sed cum filio promissum expleturum pro-
 miserit quod filium, quoniam ipse non promisit, dare
 indignum putetur. Hoc itaque iuris subuersionem esse
 rati sumus. Neque enim, quantacumque inopia tenca-
 tur pater, filium solum de suo promissa soluere ius-
 titia legis apparet, neque rursum, diues quum est,
 filium contributione omnino esse liberum decet, omni
 promissione ex bonis parentis expleta. Propterea etiam
 sancimus, secundum parentis uerba ita quoque promissum
 solutionem procedere, et ab ipso quidem solo
 exigi promissum, cum filio uero, quando se solum da-
 turum pollicitus est, quando cum filio, sive aequales
 partes acceptae sunt, quando non etiam illae definitae
 sunt, sive inaequaliter, quum utrique certae partes
 diuise

¹⁾ Ita Cod. Meerm. III. et Zurich, pro ἀπαιτούσαι, quod habet Serimg., sed ne sic quidem locus sanus est, eorum exridisse quaedam uerba credam. Steph. ita lo-

cum restituere uoluit; ἐκτελεῖς εἶσιν ἀπαιτούσα, neque tamen ut certam hanc correctionem protulit. — ²⁾ ὑπεσχημένον Steph.; ὑπεσχημένον ὑπὲρ παιδίων Agyl.

ρωσιν, καὶ μόνον μὲν ἀπαιτεῖσθαι τὴν ὑπόσχεσιν, ἐπειδὴν μόνος ὑπόσχηται παρασχέιν, σὺν τῷ παιδί δέ, ἐπειδὴν ἐκείνῳ εἶτε δι' ἰσοῦ τῶν μερῶν λαμβανόμενων, ὅτι καὶ ταῦτα προσδιορισθῆ, εἶτε ἀνίσως, ὅτι μὴ ἀπροσδιόριστα ἢ αὐτὴν ὑπόσχεσιν μέρη ἀποπληροῖ. Τοῦτο γὰρ οὔτε δικαίον παρατροπή, καὶ πρὸς γὰρ τοὺς παῖδι τὸ συμφέρον ὀρεῖ. ὅπερ ἢ ἐν τοῖς κώδικεσιν ἐκτεθειμένη διατάξις οὐ ποιεῖται περὶ πολλοῦ. πᾶς; πολλάκις ¹⁾ τὴν ζημίαν ὑποφαιόμενος ὁ γονεὺς καὶ μόνον ἐκείνον τὸν χρόνον εἰς τὸ τὰ γαμήλια συναλλάγματα προελθεῖν, ὅς τὸν παῖδα κύριον τοῦ ὑποχέσθαι ποιεῖ, ἀπόλλυσι τῷ κωδίκι τὸ λυσαιτέλες, ἢ οὐκ ἔστιν ἄλλο πρὸς ἀμφοτέρους δεξιῶς τὸ γινόμενον ἔχη, καὶ μήτε τὸ δίκαιον παρακρύνοιο, μήτε τὸ συμφέρον τοῖς παισὶ παραβλάπτοιο, τὸ μὲν τοῦ κωδίκος ἀργέτω δόγμα, τοῦτο δὲ πολιτεύεσθαι καὶ ὑπὸ τῆς συνηθείας γνωριζόμενον. ἤδη γὰρ προτείνεται τῆς ἐν τοῖς κώδικεσιν ὑπ' αὐτοῦ διατάξεως καὶ ²⁾ πρὸ δόγματος νόμου πολιτευόμενον.

diverse assignatae sunt. In hoc enim nulla tantum eversio est, et insuper id ad liberorum utilitatem spectat, quam in Codicibus edita constitutio non magis curat. Quid enim? Saepenumero parens, quam ad dispendium respicit, ideoque illud tempus, quod filio efficaciter promittit potestatem facit, in eandem nuptiali contractui expectat, quod utile filio sit, praedit. Ut igitur ea res ambobus commoda sit, neque iustum iuxta aestimetur, nec liberorum utilitati nocentur, Codicis quidem decretum quiescat, hoc vero quod etiam consuetudini cognitum est, in republica obtinet. Iam enim pro decreto legis in republica habitum praebatum est constitutioni, quae in Codicibus est.

¹⁾ Steph., Agyl.; ποιεῖ τι περὶ πολλοῦ. πῶς πολλάκις Sermp. — ²⁾ ἐπ' αὐτοῦ et καὶ recte superfluum iudicat Agyl.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ κβ.

Περὶ τοῦ μὴ δευτερογαμήσιασαν γυναῖκα λαμβάνειν παιδὸς μοῖραν κατὰ δεσποτέταν, ὁμοίως καὶ πατέρα.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῶ, τῷ ὑπερφυσίῳ μαγίστρω τῶν θεῶν ὑφ' ἑαυτοῦ.

Ὡς περὶ καὶ ἐπ' ἄλλων πλείστον, οὐδενὸς ἀτόπου συμβαίνοντος, οὐδὲ τοῖς πράγμασι βλάβης ¹⁾, ἐξαίρεται τῆ συνηθεία, ἄλλοι δὲ προνόμιον αὐτῆ νόμου παρέσχεσαν, ἤδη τοῦ πλήθους οὐκ ἀνεχομένης, καὶ ταύτης ἀποσπᾶσθαι οὐκ ἀνεχομένης, οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ μέρους τῆς δωρεᾶς, ἢ παιδῶν οἷσα μήτηρ γυνὴ λαμβάνει, καὶ μὴ δευτέρου γαμοῦ ἀναγομένη τὴν νυμφικὴν συμφύρει κοίτην, ποιεῖν ἐγνωσμένον. Ἀρχαιότερον γὰρ νόμου τὴν τοιαύτην δωρεάν ὀριζόμενον, ὡς δοθέντος τοῦ ὑποβόλου εἰς χρησὴν τῆ γυναικὶ μοῖραν παιδὸς ἐνός ἐξ αὐτοῦ τοῦ υποβόλου κατὰ δεσποτέταν ἴδιαν μετὰ τῆς ἄλλης χορήσεως τὴν γυναῖκα λαμβάνειν, εἶτα δὴ μεταγενεότερον νόμου πάλιν ταύτην δὴ τὴν ἐνός παιδὸς μοῖραν οὐκ ἐκ τοῦ υποβόλου τῆς γυναικὸς τὸ κέρδος, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἄλλην ἀνδρῶν περιουσίαν ταύτην χωρεῖν. ταύτων γὰρ ὑπὸ τῶν νόμων διατεταγμένων, ἢ συνηθεία μηδὲν τῶν νόμων δωρεᾶς ἐπομένῃ, ἀλλ' ἐν μέρει μὲν τούτῳ, ἐν μέρει δὲ ἐκείνῳ, οὔτε ἐκ μόνου τοῦ υποβόλου τὴν παιδικὴν μοῖραν ἀξιοῖ διδόναι τῇ γυναικί, οὔτε τῆς ἐξω κειμένης τοῦ υποβόλου ἄλλως ²⁾ ὑπάρξεν τοῦ ἀνδρός, ἀλλ' ὁμοῦ πάσης αὐτοῦ τῆς περιουσίας ἐκείνην ἀνταλλάξασθαι ³⁾ τὴν μοῖραν χαρίζεται. Ταύτην οὖν τὴν συνηθείαν, ἐπιπέρο οὐ λυπηρὰν ὀρώμεν τοῖς πράγμασιν, ὡς περὶ ἐπ' ἄλλων ἐδικαιώσαμεν, νόμου τιμῶν ἀξιώματι, καὶ ἴστω γε ἀπὸ τοῦ νῦν νόμου ἰσοῦν, ἀλλ' οὐ συνηθείας κειμήλιον. Εἰ μὲνοι γε μόνον τῷ υποβόλῳ ἢ τοῦ ἀνδρός ἀριθμεῖται ὑπόστασις πάσα, μετὰ τῶν παίδων τούτου συνδιακειμένη ἢ μήτηρ τὴν μὲν διαφέρουσαν αὐτῆ μοῖραν εἰς ὁλοκλήρον ἀπολήφεται δεσποτέταν, τοῦ δ' ἄλλου τὴν χρησὴν ἔξει. εἰ δὲ μὴ ἔξαρκεῖ πρὸς συστάσιν τοῦ υποβόλου ἢ περιουσία, τὴν μοῖραν ἢ γυνὴ λήφεται οὐ κατὰ τὴν ἐνδοκίμησιν τοῦ μειωθέντος υποβόλου ποσότητα, ἀλλὰ τοσοῦτον ἔχουσαν, ὅσον ἂν ἔσχε, εἰ μηδὲν ἠλαττωμένον; ἀλλὰ πλήρες ὄν τὸ ὑπόβολον ἐγνωρίζετο.

Constitutio XXII.

UT MULIER, QUAE MATRIMONIUM NON ITERAT, UNIUS LIBERORUM PORTIONEM PROPRIETATIS IURE CAPIAT, SIMILITER ET PATER.

Idem Imperator Styliano, excellentissimo sacrorum Officiorum Magistro.

Sicut etiam in plerisque aliis, quando absurdum nihil incidere, neque rebus noxium, consuetudini censum, quin et legis praerogativam illi dedimus, quam iam plebs assuefacta illi esset, nec ab illa se avelli sineret, ita etiam in parte donationis, quam mulier liberos habens, nec ad secundas nuptias adducta genitalem totum commiscens accipit, faciendum putavimus. Quum enim antiquior lex eam donationem de circumscriptis, ut hypobolo mulieri in usumfructum dato, praeter reliquum usumfructum, ex eodem hypobolo unius liberorum portionem proprietatis iure mulier capiat, deinde posterior lex rursus hanc unius liberorum portionem non ex hypobolo lucrum mulieri adferri, sed in alia etiam mariti bona cedere illam voluit. His enim ita per leges constitutis, consuetudo neutram legem directe secuta, sed partim hanc, partim illam, neque ex solo hypobolo, neque ex aliis extra hypobolum consistentibus mariti facultatibus unius liberorum portionem mulieri dari dignum putat, verum immutata omnium simul ipsius bonorum illi partem largitur. Hanc igitur consuetudinem, quoniam perniciosam esse rebus non videmus, ut in aliis iustum putavimus, legi dignitate honestamus, et habeat dehinc vim legis, non autem consuetudinis. Ac si quidem omnes mariti facultates in solo hypobolo numerentur, cum huius liberis coniuncta mater portionem quidem ipsi competentem pleno dominio accipiet, residui vero usumfructum habebit. Si vero ad constitutionem hypoboli facultates non sufficiant, non secundum inventam quantitatem immutati hypoboli portionem mulier accipiet, sed quae tantum habeat, quantum haberet, si non immutatum et plenum hypobolum esse cognosceretur. Huiusmodi igitur portione mulieri data, reliqua ad liberos pertineant, si vero nihil super fuerit, tanquam hereditatem inopiam auferant. Sed haec quidem de uxore. Vir autem, si quidem liberos non habeat, quo modo alibi correctum et constitutum est, nihil neque accipiet, neque

¹⁾ γινόμενης add. Cod. Moerm. III., Zurich. — ²⁾ Melius fort. ἄλλης. — ³⁾ ἀναλεξαμένη Cod. Moerm. III., Zurich.

ζετο. Τοιαύτης οὖν διδομένης τῇ γυναικὶ μερίδος τὰ περιλειπούμενα ἔστω τῶν παίδων, εἰ δὲ μηδὲν υπολείπεται, ὡς κληρον τὴν ἀκλήροισιν ἀποδοῦναι. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν περὶ γυναικός. Ὁ ἀνὴρ δὲ ἄπαις μὲν ὢν (καθάπερ ἐν ἄλλοις διώρθωται καὶ διατέτακται) οὐδὲν οὐτε λήψεται, οὐτε ζημιωθήσεται, παῖδων δὲ πατὴρ γεγονώς, καὶ μὴ δευτέροις γάμοις τὸν πρὸς τὴν γυναῖκα πόθον μαράνας, καὶ αὐτὸς λήψεται μοῖραν παιδὸς τεχνουργίας τε ἕνεκα καὶ τῆς διασσεσσωμένης αὐτῷ πρὸς τὸν πρῶτον γάμον καὶ ἀδούς καὶ τιμῆς.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ κγ'.

Περὶ τοῦ μὴ μνηστείας ποιεῖν ἰδίαις τοῦς κατὰ τὸν τόπον ἄρχοντας.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς τῷ αὐτῷ Στυλιανῷ.

Ἦν μὲν οὖν ἄξιον καὶ ἀνθρωπίνης διανοίας καὶ ἀρχικῆς ἀρετῆς τοὺς εἰς ἀρχὴν προβαλλομένους, ἀνδρῶν ὡς ὑπὲρ πολλοὺς τοὺς ἄλλους δόξης ἀπέλαυσαν καὶ τιμῆς, εὐλαβεῖς εἶναι περὶ τὴν συντήρησιν καὶ φυλάκην τῶν τοῦ θεοῦ προσταγμάτων, καὶ προνοητικῶς περιεπεῖν τὸ ὑποχείριον, ἀλλὰ μὴ συνδύσειν αὐτοὺς χειρὶ βαρείᾳ. Ἐπεὶ δ' ἔστιν οὗς ἡ βίαιος καὶ ἄδικος γνώμη τῆς εὐθείας ἐκτρέφουσα τριβὸν τῶν ἐντολῶν ἀγεῖ εἰς τὴν διεστραμμένην καὶ τυραννικὴν πλεονεξίαν, καὶ ἀντὶ προνομίας ἀρχικῆς ἐπιδεικνυσθαι παρασκευάζει τὴν βίαιαν προαίρεσιν, ὥσπερ ἀναχαιτῶν παλαιὸς ἐθέσειζε νόμος, τοὺς ἐν ἐκάστη ἐπαρχίᾳ ἡγεμονεύοντας μὴ ἔχειν ἀδειαν συναλλαγμάτων καὶ μνηστείας ποιεῖν, καὶ τὴν ἀκρίβειαν ταύτην ἐπὶ υἱῶν καὶ ἐγγόνων καὶ τῶν ἄλλων ὀρισσάμενος ἀφρόνων συγγενῶν, θυγατέρων ἔκδοσιν οὐκ ἐκώλυσε. Τοῦτο οὖν ὡς ἐλλείπον τῇ ἀρίστῃ νομοθεσίᾳ προστιθέντες ἡμεῖς θεσπίζομεν, ὥσπερ τοὺς υἱοὺς καὶ τοὺς ἄλλους ἀφρόνας συγγενεῖς καὶ οἰκείους, οὕτω καὶ θυγατέρας καὶ τὰ ἄλλα τοῦ θήλεος χέρους πρόσωπα τῶν ἐν ἐκάστη ἐπαρχίᾳ διαλαχόντων ἄρχων εἰς μνηστείαν δίδοναι καλύψασθαι. διὰ τὴν γὰρ υἱὸς μὲν καὶ εἰ τις ἄτερος τῶν ἀφρόνων προσώπων ὑποκείμεται τῷ ψηφίσματι, θυγατὴρ δὲ τοῦ νόμου κρεῖττων διαμενεῖ· καίτοι πολλὰς τοῦ ἀφρόνου μέρους πολλοῖς καὶ τρόποις καὶ ἐπιτηδεύμασιν ἑαυτῷ τε καὶ τῇ μεμνηστειμένῃ καὶ τοῖς ἄλλοις, οὗς ἡ κηδεύουσα συνῆψε, δυναμένου χρησίμου γενέσθαι. τάχα γὰρ ἡ ἀξιώματος ἐπιβατεύσας, ἢ ἐμπορίαν τινα μετιῶν, ἢ ἄλλως τοῦ οἴκου βίου ἐπιμέλειαν ἀναλαβῶν, ὥσπερ ἔφη, οὐδ' ἑαυτῷ, οὐτε τοῖς ἄλλοις οἰκείοις ἀχρησίμος ἔστιν, ὢν οὐδὲν τὸ θῆλυ μετέρχεσθαι γένος ὡς τὰ πολλὰ ἐπιτηθείως ἔχει.

ΔΙΑ

neque perdet, liberorum autem pater factus, neque secundis nuptiis uxoris desiderium expletus, ipse quoque portionem filii accipiet propter liberorum educationem et exhibitam priori matrimonio reverentiam atque honorem.

Constitutio XXIII.

NE PRAESIDES IN PROVINCIIS SUIS DOMESTICA SPONSALIA CONTRAHANT.

Idem Imperator eidem Styliano.

Dignum profecto erat humano ingenio et magistratum virtute, eos, qui in magistratum assumpti sint, quoniam supra multos alios gloria et honore fruantur, religiosos esse circa observationem et custodiam dei praeceptorum, et providenter subditorum res curare, nec vero illos gravi manu opprimere. At quia sunt, quos ferox et iniquus animus e recta praeceptorum semita deflectens in perversam atque tyrannicam cupiditatem ducit, et pro magistratus cura violentum propositum exhibere facit, tanquam illos refrenatura lex vetus statuit, ne praesides in suis provinciis contractus et sponsalia ineundi licentiam haberent, et hanc subtilitatem quum in filiis, et nepotibus, et aliis virilibus cognatis constituisset, filiarum elocationem non prohibuit. Hoc igitur nos tanquam in optima lege omissum adiacentes, sancimus, quemadmodum filios aliosque virilis sexus cognatos et domesticos, ita quoque filias aliasque feminini sexus personas cuiusque provinciae praesides in matrimonium collocare prohiberi. Cur enim filius et si quis alius virilis sexus est, decreto obnoxius sit, filia vero lege superior permaneat? quum tamen virilis sexus saepe numero multis et modis et exercitiis sibi, et coniugi, et aliis, quos affinitas coniunxit, utilis esse possit. Fortasse enim dignitates consecutus, aut mercaturam aliquam instituens, aut aliam sustentandae vitae curam suscipiens neque sibi, ut dixi, neque aliis propinquis inutilis fuerit, quae ut muliebris sexus subeat non fere idoneus est.

Const. XXIV

ΔΙΑΤΑΞΙΣ κδ.

Περὶ τοῦ μὴ γαμεῖν τὰ τέκνα τὰ φυσικὰ τὰ θετά.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς τῷ αὐτῷ Στυλιανῷ.

Πολλοὶ τὸν πρεσβύτερον χρόνον ἀποσεμνύοντες, βούλονται πρῶτον νέμειν αὐτῷ τῆς τῶν πραγμάτων τάξεως τὴν κατὰ καταστάσεως. Ἐγὼ δὲ οἶδα μὲν αὐτὸν τοῦ νεωτέρου χρόνου κρατεῖν ἐν πλείστοις, οὐ μὴν ἀλλὰ ἐλαττούμενον ἐν τισὶ καθορῶ. Οὐτως δὲ οὐκ ὀλίγων, ἐν οἷς ὑπὸ τοῦ νεωτέρου παρευδοκίμειται χρόνον, μάλιστα ἐν τῷ μέρει τῶν υἰοθεσιῶν τοῦτο πάσχων ὁράται, ἕς παντάπασιν μὴ κατὰ πρόνοιαν κόσμον ποιεῖ, ἀνευ τελετῆς θείας καὶ ἱερῶν ψδῶν¹⁾ ταύτας ποιοῦμενος, ἀλλ' ἀπλῶς τοῖς βουλομένοις υἰοθετεῖσθαι μόνον διδόντος τοῦ νόμου. Ἐξ οὗ συμβαίνει πολλακίς τὴν ἀδελφὴν κληθῆναι εἰς γαμικὸν μεταπίπτειν σχῆμα, καὶ ἡ τῶς ἐκ θυγατρὸς οὕσα κόρη εἰς τὴν νυμφικὴν μετείητο, ἡ υἱὸς ἀπὲ τῷ εἶναι τοῦ γαμβρὸς ἔγνωρλετο, γαμικαῖς ὁμιλίαις ἀρμοζομένου τοῦ τε φῦσει παιδός, καὶ ὃν ἡ υἰοθεσία εἰς τὴν τῶν παιδῶν ἴσην τῆσιν, οὐδὲν ὑπολογιζομένης τῆς πράξεως, διὰ τὸ μὴ τελετῆς ἱερᾶς μεσολαβούσης ἐκτελεῖν τινὰ κώλυσιν ἀπαντᾶν πρὸς τὸ γαμικὸν συνοικεσίον. Ἄλλὰ πάσαι μὲν κατὰ λόγον μὴ υἰοθετουμένων προσήκοντα, εἰ καὶ ὁ γάμος ἔχει ἢ τὸ²⁾ ἄδοξον, ὅμως οὐχὶ καὶ παρανομίας ἀνεχεται, τὴν δὲ κατὰ θεσμὸν γινόμενην καὶ πρόνοιαν καὶ δίκαιαν τῆς υἰοθετησεως, καὶ διὰ τελετῆς ἱερᾶς τῶν μὲν εἰς γονέων τῆσιν καθισταμένων, τῶν δὲ εἰς τὸν παῖδων, οὐκ εἴτε περιλείπεται λόγος εἰς γάμον συνάπτεσθαι τοῖς κατὰ φύσιν τοῖς υἰοποιησαμένοις παῖσι τοὺς εἰρηποιητοὺς παῖδας. Ταιγαροῦν καὶ θεσπιζομένων, μηδαμῶς ἐξεῖναι τοὺς οὕτως ὑποβεβηκότας τὸ τῶν ἀδελφῶν ὄνομα πρὸς τὴν συζυγίαν ἀπὲ τῆς ἀδελφότητος μεταρμύζεσθαι.

¹⁾ Steph., Agyl.; ὠδινῶν Scrimg. — ²⁾ Pro ἢ τὸ Agyl. bene tl.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ κε.

Περὶ λίσσεως ὑπεξουσιότητος καὶ ἀναδόσεως προικός.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς τῷ αὐτῷ Στυλιανῷ.

Ἡ τοῖς ἀρχαιοτέροις τῶν αὐτοκρατόρων περὶ λίσσεως ὑπεξουσιῶν νομοθετεῖται, κατὰ γε ὄντα καὶ αἴτια καινοτομίας ἀνώτερα συντηρεῖσθαι, οὐκ οἷδ' ὅπως οὐκ ἔτυχε τῆς προσηκούσης αἰδοῦς, ἀλλ' ὁράται, εἰ καὶ μὴ παντὶ μέρει, ἀλλ' οὖν ἀτιμαζόμενα. Οὐκ ὁρθῶς. δούλους μὲν γὰρ ἐλευθερίας ἡξιωμένους καὶ καθάπερ ὀριζόντων ἀναφαίρετον εἶναι τὸ δαίρημα, ἀλλ' εἰ γνώμη¹⁾ πονηρίας ἀλοῆς τῆς μίᾳ τῶν ἀπγορευμένων αἰτιῶν, ἢ τὸ τῆς ἐλευθερίας ἀξίωμα λαθύν ἔχει πρὸς σχῆμα δουλείας μεταποιεῖν, πάλιν εἰς τῶν δούλων τὴν χώραν ἀγεσθαι, ἀποφύσιν εἰλαβῶς καὶ τιμῶσι τὸ νομοθέτημα, παῖδας δὲ ἀπᾶς τοῖς γονεῖς²⁾ ἀπολευθενοὺς ἔξουσίας ἐπιτροπῶν τῷ αὐτεξουσιῶ τῆς γνώμης διὰ παντὶς ἀπογορῆσθαι, οὐκ ὁμοίως ἔδοξεν³⁾ ἀκούειν, οὐδ' ἄς ἀδειησεως κρείττω θεσπιζόντων στέργειν τὸ δόγμα, ἀλλ' ὁράται σήμερον, οὐδὲν λόγῳ (οὐδὲ γὰρ

¹⁾ Steph.; ἀλλ' ἡ γνώμη Scrimg. — ²⁾ τῆς γορῆς Cod. Mssorn. III., Zurich.; Steph. τοῖς γονεῦσιν αὐτῶν τῆς γονέων legendum censet, Agyl. τῆς τῶν γο-

Constitutio XXIV.

NE FILII NATURALES CUM ADOPTIVIS MATRIMONIUM CONTRAHANT.

Idem Imperator eidem Styliano.

Multi, dum priores tempora laudibus celebrant, primas illis in ordinandis constituendisque rebus tribuere volunt, ego vero scio quidem illud in plerisque recentiora vincere, veruntamen in nonnullis ista. Quum vero non pauca sint, in quibus a recentioribus temporibus superent, maxime in adoptionibus id fieri conspicitur, quas nentiquam cum competente ornate faciebant, dum sine divinis ritibus et sacris caerimoniis faciebant, et qui adoptari vellent, id illis simpliciter fieri lex permittebat. Unde saepius evenit, ut uxore appellatio in uxorem transiret, et quae puella prius ante filia dicta esset, nurus nomine insigniretur, qui filius esset, pro eo gener agnosceretur, coniugii nuptiali vinculo naturali filio et quem adoptio in fratrum ordinem collocaverat, nec damnaretur res, quae iam, quum sacrum ministerium non intervenisset, nihil inde ad matrimonialem consuetudinem eximium obstaculum. Sed olim quidem, quum decente ratione non adoptaretur, quanquam matrimonium inoffensum quoddam completeretur, non tamen etiam inoffensum contineret, nunc vero, quum adoptio secundum ritum et decoros et iustos fiat, et per sacrosanctum iuramentum hi quidem in parentum locum, illi vero in fratrum ius subeant, nulla amplius reliqua ratio est, ut filii adoptivi cum naturaliter genitis in matrimonium connectantur. Quocirca etiam sancimus, nulli nos licere eos, qui ita fratrum nomen subierint, nisi fraternitatis iure in matrimonium iungere.

Constitutio XXV.

DE EMANCIPATIONE ET DOTIS RESTITUTIONE.

Idem Imperator eidem Styliano.

Quae a veteribus Imperatoribus de emancipatione constituta sunt, eximia illa quidem et digna, quae ad innovationem libera conserventur, haud scio quomodo non decentem reverentiam obtinuerint, sed, tametsi omnino, at certe despici tamen cernantur. Non tamen sane. Quod enim statuerunt, servis libertate donatis non prorsus non auferri donum posse, sed si qui in unam aliquam veterum casuarum, quae libertatis dignitatem in servitutis habitum transformare possent, malo animo commisisse deprehenderetur, cum iam servus in servarum locum deduci, religiose omnes audiant, et venerantur legem; quod vero liberis patris potestate semel libertatis libera animi voluntate per omnia tempora uti permittunt, non similiter visum est audiendum, neque quasi illi improbanda stantissent decreto acquiescendum, sed manifestum nunc est, nulla id ratione (neque enim lege noviter lata reprobatum est) ex-

νέων; facillimum videtur emendare τῆς γορῆς. — ³⁾ ἔδοξαν Steph.

γὰρ νόμῳ κεκαινοποιημένῳ ἡδέθηται) τὸ κύριος ἀφηρη-
 μένον¹⁾. ἔδοξε γὰρ τις τῶν κρίνειν λαγόντων (καὶ θάνα-
 μάω πῶς ἔδοξε), μὴ τοὺς καταστάνας αὐτεξουσίου
 τῶν παίδων ἄλλως ἔχειν ἢ λαβὼν ἔξουσιν, ἀλλ' εἰ
 μὴ παίδων ὁφθεῖεν πατέρες, ἀποχειροτονεῖσθαι τὸ αὐτε-
 ξουσίον, καὶ πάλιν ὑπὸ τῆν τοῦ γονέως ἐπιτροπήν καθο-
 ρισασθαι. οὐ τοσοῦτον δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ κἄν σπο-
 ρὰς ἑαυτοῦ ἀνθήσασάν τις ἴδοι γορήν, θάνατος δ' αὐ-
 τῆν ἐπέιδη²⁾ δριμεῖ ὀφθαλμῶ, καὶ εἰς ἀπαίδαν
 περιεστήσεν, ἀποβάλλειν μετὰ τῶν παίδων καὶ τῆς
 γυναικὸς τὸ αὐτεξουσίον, καὶ μήτε γράφειν διαθήκας,
 αἷτε διοικεῖν ὡς ἂν δοχὴ τὰ παρὰ τῶν γονέων δε-
 δωρημένα συγκαρῶσθαι. τοῦτο ἴσιν εἰς δόξαν
 ἔιδόν καὶ ῥαδίως παραδέχθην τοῖς ὑστερον μέρει
 τοῦ νῦν θράται πολιτευόμενον, τῆς παλαιᾶς ἀιμα-
 ζομένης νομοθεσίας. Ἀνανεούμενοι οὖν τῆν πάλαι
 περὶ τούτου κυριότητα τῶν νόμων, οὐδένα δεσπύ-
 ζομεν τῶν περὶ προικός ἀναδόσεως διαλαμβαν-
 ὶτων ἀδετούμενον, ἄπρακτον εἶναι. τί οὖν
 κείνοι φασίν; ἀπαίδας περιστοιχιζούσης τὴν
 παῖδα τῆν μὲν ἐκ τοῦ πατρὸς ἤκουσαν αὐτῆ
 δωρεᾶν ἀναστρέφασθαι πρὸς τὸν δωδωκῶτα, μηκέτι
 ἢ ἀκέλην, ἢ τῷ παιδί πρόσροτον ἢ παρὰ τῆς μη-
 τρὸς δεδομένη, ἢ παρὰ τινος τῶν ἔξω, εἰ μὴ ἄρα
 οὕτω παρὰ τῶν διδόντων συμπερφῶνται, ὡς ἐ-
 τῆς ἀναστρέφασθαι. ἀλλὰ καὶ εἰ τῶς παισὶν οἱ πα-
 τέρες διδύσασιν ἄμα τῷ ἀφείσθαι τῆς ἔξουσίας, καὶ
 ταῦτα τοῖς λαβούσιν ἀναφαίρετα μένειν παρακλειύον-
 τας, καὶ συνίστασθαι ἐπ' αὐτοῖς διαθήκας, εἰ μὴ
 ἀμφάτων κώλυμα παρῆ, ἐν τῷ δωρεῖσθαι τὸν πα-
 τέρα γιγεννημένον. Τούτοις οὖν καὶ ἡμεῖς ὁμογνω-
 μονούτες εἰδέναι πάντας παρεγγυάμεθα, ὡς εἰ
 παῖς πρὸς αὐτεξουσιότητα ἀφειμένος ἄτεκνος ὢν διά-
 θηται, ἐκεῖνα μόνον λήσονται οἱ γονεῖς, ἃ παρὰ τὸν
 νόμον δηλαδὴ τὸν φαλκίδιον εἰς αὐτοὺς ἔρχεται,
 ἢ περ μὴ συμφωνῶν φάσιν προγεγονός, ὡς περ
 κυπροσθεν εἰρηται, οἱ δὲ λοιποὶ συγγενεῖς οὐδὲν
 παντελῶς, εἰ καὶ ἀδιαθέτους καλοῖντο³⁾, ὡς τὰ περὶ
 τῆς ἀναδόσεως καταπεφρονηκότες. Καὶ τοῦτο δὲ
 ἔξιν ἐπισημήσασθαι, ὡς μόνῳ ἄρῆνι προσώπῳ
 ἡθελοῦσος χρηματίζει ὁ παῖς. ἐπειδὴ δὲ πρὸς τοῖς
 ἔξιν τρέποις καὶ ὄδτος ἔδεικνυ τὸν παῖδα αὐτεξ-
 οῦσίον, εἰ γε καὶ ὁ τῆν ἐπιτροπήν ἐγκυχειρισμένος
 εἶτε πατὴρ εἴη, εἶτε προπάτωρ) τὸ ἀπόλυτον αὐτῷ
 ἀεὶ στοματι ἔδωκεῖτο, ἡμεῖς καὶ τοῦτο προσεπι-
 νυάπτομεν, ὡς εἰ πρὸς διαγωγήν ἰδιογνωμονούσαν
 φθεῖη μόνον ὁ παῖς καταστάς (ἂν τε γλώσση τοῦτο
 ἡολόγηται, οὐ ὑπ' ἔξουσιν ἐτέλει, εἶτε⁴⁾ γλώσσα
 ἐν οὐ παρέσχε τοῦτο, ἄλλως γὰρ⁵⁾ γνώμη σιωπή-
 α, καὶ ἰδίας θυμιζομένῳ τῷ παιδί οὐκ ἐναντιου-
 ἴεν, ἀλλὰ παραχωρήσασα καθ' ἑαυτὸν διάγειν),
 ἂν ἢ γαμικῆς ὁμιλίας ἔξω, εἶναι αὐτῷ κεκυρωμέ-
 ὸν τὸ αὐτεξουσίον. Εἰ⁶⁾ γὰρ δοῦλοι ἄπαξ ἀφεί-
 ἴνοις ζυγοῦ, μὴ πονηροὶ ὀφθέντες, οὐχὶ πάλιν ἔ-
 λειν αὐτὸν ἀναγκάζονται, πῶς οὐκ ἀποπον, ἀπολελυ-
 ἴνους τοὺς παῖδας πάλιν ἄγειν ὑπὸ ζυγόν, καὶ μὴ
 μετεῖναι αὐτοῖς αἰδίου ἔλευθερίας, ἥς ὡς περ ἔφη-
 αὶ δοῦλοι ἀπολαύουσιν; ΔΙΑ-

ritate privatum esse. Quidam enim index censuit (et
 miror quo pacto censuerit), ne, qui liberi sui iuris
 facti essent, simpliciter potestatem, quam cepissent,
 haberent, sed nisi ipsi liberorum patres cernerentur,
 liberum arbitrium abrogaretur, et rursus patriae po-
 testati subicerentur; neque vero hoc solum, sed etiam
 ut, si quis ex semine suo efflorescentem foetum viderit,
 mors vero hunc torvis oculis adspexerit, et ad libero-
 rum orbitatem redactus sit, ille cum liberis etiam libe-
 ram voluntatem amitteret, et neque testamenti factio-
 nem haberet, neque donata a parentibus pro arbitrio
 administrare permitteretur. Haec nonnullis placita, et
 facile a posterioribus suscepta, despecta veteri lege,
 in hunc usque diem in republica valere conspicitur.
 Nos itaque pristinam legum hac de re auctoritatem
 renovantes, nullam sancimus earum legum, quae de
 dotis restitutione exponunt, abrogari invalidumque
 esse. At quid aiunt illae leges? si filius liberis or-
 betur, donationem quidem, a patre venientem ad do-
 natorem reverti, non item vero eam quae aut a matre
 aut ab extraneo quopiam data filio competat, nisi ita
 a donatoribus pactum fuerit, ut revertatur; sed etiam
 quae filius patres simul atque eos potestate dimiserint
 dederunt, etiam haec apud eos, qui acceperunt, irre-
 vocabiliter permanere iubent et stare de illis testa-
 menta, nisi pacti cuiuspiam, quum pater donaret, ini-
 ta obstackulum subsit. His itaque etiam nos adstipulan-
 tes, scire omnes iubemus, ut, si filius sui iuris factus
 nullosque liberos habens testetur, parentes illa dun-
 taxat, quae ex lege Falcidia ad ipsos manant, per-
 cepturi sint, nisi pactum, ut supra dictum est, inter-
 cesserit, reliqui vero cognati, licet ab intestato vocen-
 tur, omnino nihil, ut qui de restitutione pactum inter-
 ponere neglexerint. Illud vero etiam monendum est,
 solius virilis personae in potestate esse filium dici;
 quoniam vero praeter alios modos hic quoque sui iuris
 filium esse ostendebat, si is qui ipsum in potestate
 habebat, sive is pater, sive avus esset, libertate
 ipsum suo ore donasset, nos etiam hoc annectimus, ut,
 si ad vitam tantum suo arbitrio regendam constitutus
 filius videatur (sive id verbis eius, cuius sub potestate
 degit, concessum fuerit, sive verbis quidem factum
 non sit, sed consensu tacito et filio vitae rationes se-
 paratum instituenti non adversante, verum ipsum suo
 modo seorsum vivere permittente), tametsi a coniugii
 commercio liber sit, ius tamen liberi arbitrii ratum
 illi sit. Etenim si servi semel iugo emissi, dum mali
 modo indignum non est, filios patriae potestate libera-
 tos denno sub iugum mittere, ipsosque perpetua liber-
 tate, qua ut dixi vel servi fruuntur, expertes esse?

Const. XXVI.

¹⁾ Ita Steph. locum distinguit; δόγμα. ἀλλ' ὅρα-
 αι σημερον, οὐδὲν λόγῳ. οὐδὲ γὰρ νόμῳ κεκ.
 θέτηται τὸ κύριος ἀφηρημένον. Scrimg.; οὐδὲ γὰρ
 ὄμῳ κεκαινοποιημένῳ ἡδέθησαν con. Agyl. —
²⁾ ὑπέιδη Cod. Meerm. III., Zuich — ³⁾ εἰ καὶ ἔξ

ἀδιαθέτου Steph., Agyl.; facilior est emendatio ἀδια-
 θέτως καλοῖντο. — ⁴⁾ ἃ τε Cod. Meerm. III.; ἂν τε
 Cod. Zuich. — ⁵⁾ ἀλλ' ὡς περ Steph.; ἀλλὰ γὰρ
 Agyl. — ⁶⁾ of Cod. Meerm. III., Zuich.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ κς.

Περὶ τοῦ υἱοποιεῖσθαι εὐνούχους (καὶ γυναῖκας ¹⁾).

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῶ, τῷ ἱπερφυσίᾳ μαγίστρω τῶν θείων ὀφφικίων.

Μεγά καὶ τίμιον ἀνθρώποις παρὰ τοῦ πλάσαντος θεοῦ δῶρον ὁ γάμος. οὐ γὰρ μόνον δαπανώμενη θανάτῳ βοηθεῖ τῇ φύσει, καὶ τὴν διαμορφήν ²⁾ τῷ γένει χαρίζεται, οὐκ ἔων ὑπ' ἐκείνου καταγεμόμενον παντελῶς διαρρῦνηαι, ἀλλὰ καὶ ἄλλως διὰ τῆς παιδοποιίας μεγάλα τῷ ἀνθρωπίνῳ χαριζόμενος βίῳ. τί γὰρ ἡὔτερον εἰς θυμηθῆσαν ἀνθρώπων, τῆς ἐκ παίδων εὐφροσύνης; τί δ' ὠφελιμώτερον ἐν τοῖς κατὰ τὸν βίον πράγμασι, τοῖς τε ἄλλοις, καὶ ἂ πρὸς γῆρας ἡμῖν συναντιῶ; τῇ γὰρ τῶν παίδων ἐπιχορηγία κουφότερον τὸ βαρῦνον τοῦ γῆραος ὄραται. Ἀλλὰ γὰρ ταύτης τῆς ὠφελείας ἐπεὶ μὴ πᾶσιν ἐστὶ μεταλαχεῖν διὰ τῆς τοῦ γάμου ὀμιλίας, ἐβουλήθη νόμος, καὶ καλῶς ἐβουλήθη, οἰκεία φιλανθρωπία τοὺς μὴ παρὰ τῆς φύσεως λαβόντας τὸ δῶρον εὐεργετῆσαι. Πλὴν οὐκ εἰς πάντας ἐρύλαξε τὴν προαίρεσιν, ἀνελλίπη τὴν εὐεργεσίαν πεποιημένος. τοῖς μὲν γὰρ παρέλαυν ἐξουσίαν καὶ δίχα γάμου ποιεῖσθαι παῖδας, τοὺς δὲ ἀμετέχους τῆς χάριτος εἶπασε, καίτοι γὰρ ἅπαντες εἰς τοῦτο καταστάσαντα νόμον, ἐπὶ ᾧ λῦσαι τὴν ἀπαιδίαν τοῖς στερουμένοις, δὲ ἐαυτοῦ δεικνύντα πατέρας, οἷς ἐκ τοῦ γάμου τοῦτο εἶναι οὐ γέγονεν, εἰς πάντας ἐχρηθ διαβιβᾶσαι τὴν φιλοτιμίαν. Ἄλλ' οὐχ οὕτω βούλεται, ἀποπέμπεται δὲ τούτους, ὅτι καίριώτατα ἐξημιώνται, καὶ οὐς ἦν εἰδὸς ἡδικημένους καὶ τῆς παιδοποιουδ ἀφρησμένους δυναμῶς οἰκτελεῖν. καὶ ἡ αἰτία τῆς ἀποπέμψεως, ὅτι φωνῶν οὐς ἡ φύσις οὐκ οἶδε γονῆς κληρονομίους, τούτοις οὐδ' ὁ νόμος τοιαύτης μεταδόσει κληρονομίας. τοὺς δὲ ἄρα οὐχ ἡ φύσις, ἀλλὰ ἀνθρώπων ἀδικία τὴν κληρονομίαν ἀφείλετο. Οὐδ' ἡ βασιλεία ἡμῶν εὐ ἔχειν ὑπολαμβάνουσα μὴ πρὸς τῇ ζημίᾳ, ἣν ἐξ ἀνδράπων ὑπέστησαν, δευτέραν ὑπέχειν δια τοῦ νόμου ζημίαν, θεσπίζει, βουλομένης υἱοποιεῖσθαι ἀκώλυτον ἔχειν τὴν βούλησιν. Οἶμαι γὰρ ἐκεῖ μᾶλλον ἀναγκαίαν ὀφείσθαι τὴν εὐεργεσίαν, οὐ τὸ ἐξ αὐτῆς ὠφελίμον χρεωδέστερον πέφυκεν. εὐνούχους δὲ μάλιστα ἡ ἐκ τοῦ νόμου παιδοποιεῖται τοσοῦτον χρεωδέστατη, ὅσον καὶ μόνον τοῦτω λαμβάνουσι τῷ τρόπῳ τὸ εἶναι πατέρας, καὶ τῆς παρὰ υἱῶν θεραπείας οὕτως αὐτοῖς ἀπολαύσειν ὑπάρξει, ἣς οὐκ ἐστὶ φιλανθρωπον, οἱ τῶν γονίμων ἀπεστέρηται μορίων συναποστερεῖσθαι. Ἄλλ' ὥσπερ ὁ φωνῆς ἀποτεμνημένος οὐ κωλύεται τὰ τῆς γλώττης ἀναπληροῦν διὰ τῆς χειρὸς, οὐδ' ὅς ἀπορεῖ λόγον διὰ χειλέων ἐρεῦξασθαι, τοῦτον διὰ τῆς γραφῆς εἰς τὴν περὶ τῶν οἰκείων διάταξιν προάγειν. ἀποτρέπεται, οὕτω προσήκει ³⁾ καὶ τοὺς ἀφαιρέσει τῶν παιδοποιῶν μελῶν τε καὶ μορίων γονῆς ἀπορούντας μὴ κωλύειν ἑτέρῳ τρόπῳ παραμυθεῖσθαι τὴν ἀπορίαν.

ΔΙΑ-

Constitutio XXVI.

UT EUNUCHI ADOPTARE POSSINT.

Idem Imperator Styliano, excellentissimo nostrorum Officiorum Magistro.

Magnam et excellens hominibus donum dei creatoris est matrimonium. Non modo enim natura, quae morte consumitur, opem fert, et humano generi pietatatem largitur, id dum ab illa depascitur, non omnino deperire sinens, verum etiam aliter per liberorum procreationem permagna hominum utilitas stat. Quid enim suavius ad hominum oblectationem, quam quae ex liberis percipitur voluptas? quid utilius in humanis negotiis, tam aliis, quam quae innectus nobis offert? Levare enim senectutis molem liberorum ministerio videmus. Verum quoniam utilitatem per matrimonii commercium consequi non omnes valent, voluit lex, et recte voluit, in eis id donum a natura non accepissent, sua benignitas beneficium conferre. At id propositum non ita expomges servavit, ut omni defectu vacuum beneficium daret. Ktenim aliis quidem extra matrimonium accipiendi liberos potestatem fecit, alios huius beneficium exsortes reliquit, quoniam eius legis, quae si semel edita esset, ut liberorum orbitate eos, qui nullum haberent, liberaret, ac sua ope patres, quibus in matrimonio id esse non contigisset, efficeret, penitus ad omnes beneficentiam conveniebat. Sed ita non tollit, reicit vero illos, qui letalia vulnera passi sunt, quarum tamen, quod iniuria affecti et generandi facultate privati sint, misereri par erat. Et repulsa causam dicunt, quod quos natura seminis participes non noverit, his neque lex tale beneficium concedat; si vero non natura, sed hominum iniuria his generandi vim ademit. Qui, quum nostra maiestas recte se habere statuit, ne praeter iniuriam, quam ab hominibus sustinuerunt, alteram per legem iniuriam subirent, debet, eos si adoptare velint, liberam potestatem habere. Existimo enim illic beneficium magis apparere necessarium, ubi commodum, quod inde provenit, nihil est. Eunuchis autem praecipue liberorum ex lege productio in tantum est maxime necessaria, in quantum una hac ratione patres esse possunt, et ita liberorum ministerio ipsis frui contingat, quo inhumanum esset, quoniam genitalibus privati sunt, eos privati. Sed quemadmodum is, cui vocis usus ademptus est, quo linguae munia sunt per manum adimplere, et qui monem labris fundere nequit, per scripturam ad ornandas res suas procedere non impeditur, ita neque eos, qui membris genitalibus privati sunt, prohiberi decet, quo minus defectum alio modo compensent.

Const. XXVI.

¹⁾ De mulieribus const. nihil tradit, quare καὶ γυναῖκας unctis inclusimus. — ²⁾ Agyt.; διανομή Scring. — ³⁾ Steph., Agyt.; ἀποτρέπεται τὸ προσήκειν Scring.; τὸ προσήκει Cod. Meerm. III.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ κʹ.

Constitutio XXVII.

Περὶ τοῦ ἐπίσης πάντας υἱοθετεῖσθαι.

UT PARITER OMNIBUS ADOPTARE LICEAT.

Ὁ αὐτὸς Βασίλευς Στυλιανῶ, τῷ αὐτῷ.

Idem Imperator eidem Styliano.

Καὶ καλῶς ἵ) πρέπον ὑπαρχει τὴν ὠφελίαν ἐν κοινῷ κατατεῖσθαι τοῖς ὑφελός τι ἐξευρεῖν τῷ βίῳ σπουδαῖς οικειαῖς προθυμηθέντας, ἢ τὸ βούλεσθαι μέγιστον ἐνίων προσωπῶν περιορίζειν, τοὺς δ' ἄλλους ἀμειοχούς ταύτης ἔαν, πολὺ δὲ πλέον προσῆκει τὴν ἐκ τῶν νόμων εὐεργεσίαν εἶναι κοινήν. Ὡς περ γὰρ ἐπὶ ἀρχόντος, ἀρετῆς, οὕτω καὶ ἐπὶ νόμων ὠφελίαν κοινήν τῷ ἐκείθεν ἀπολαύειν καλῶς ἔπαιν τὸ ἀρχόμενον τε καὶ ὑποκείμενον. Τί τοῦτο λέγει τὸ προσημῶν; ὅτι τοῖς ἀτυχοῦσιν ἀπαιδῶν λυεῖν βουλόμενος τὸ δυστύχημα νόμος ἐν τῷ υἱοθετεῖσθαι προστάσσειν καὶ γνῶμη ἐκείνο πᾶσθαι, ὃ μὴ εὐπορον λαβεῖν παρὰ τῆς φύσεως, οὐ πρὸς πάντας ὁμοίως διέσωσε τὴν προαίρεσιν, ἀλλ' ἀνδράσι μὲν, καὶ γυναικῶν, ἃς ἐγγνώρισε μὲν ἢ φύσιν μητέρας, εἰς ἀπαιδῶν δὲ ἀπαρῆσει τῆς γονῆς περιέστησε ἡ), τὸ υἱοθετήματα ἐδώρησάτο, εὐνοῦχος δὲ, καὶ γυναῖκα, ὧν ὅσων τῶν κολύμβη ὃ τὸ γένους ἠθροῦς στέγους, οὐκ ἀξίους ἔκρινε τοῦ εὐεργετήματος, οὐχ ὁρῶ τίνα τρόπον οὕτω μισρολογούμενος. Οὐ γὰρ ἐπὶ ἐξημιῶνται τὸ εἶναι φύσιν πατέρας εὐνοῦχοι, διὰ τοῦτο νόμῳ τὴν ζημίαν ἐπιτελεῖν χρῆ, ἀλλὰ τὸν γένος μᾶλλον τὸ ἐκείθεν ἰσθμῶς ἐτέρῳ τῷ ὅτι μὴ κωλύειν πορίζεσθαι, καθῶς ἐν ταῖς ἄλλαις κολοβώσεσι τῶν φυσικῶν ἐνεργειῶν, οἷον ἐπὶ χειρῶν καὶ ποδῶν, καὶ εἰ τι ἄλλο ἀπεστέρηται ἀνθρώποι, οὐ κωλύονται τὸν δυνατόν τρόπον παραμυθεῖσθαι τὴν κολώσασιν. Καὶ μὴν οὐδὲ γυναῖκας, διότι μὴ ἀφθῆσαν μητέρας, εὐλογόν ἐστιν ἀποτρέπειν υἱοθετεῖσθαι. τίς γὰρ ὁ λόγος τοῦ τὰς μῆν, οἱ ἀφθῆσαν τῶν παίδων, φιλοτιμεισθαι πάλιν κτισθῆ τῶν παίδων, τὰς δὲ, οἱ παντελῶς ἴσπου τοιοῦτου γεγονάσι κτήματος, διὰ βίου ταύτη τῆ ἀπορία βούλεσθαι ταύτας συζῆν; εἰ γὰρ τοῦτο μάστιγα τὸ ἀπὸ τῶν παίδων χρῆσιμον, λέγω δὴ νηροτροφία, πῶς οὐχὶ καὶ ταύταις κάκειναις ἐξ ἴσου υἱοθετεῖν τῆς εὐεργεσίας ἐπέπεσε παρασχῆν; οὕτω γὰρ ἂν καὶ ὅσαι δ βίος πένης καὶ ἀπορος, σὺφωτέρα ὑπῆρξεν ἢ πενία τοῖς παισὶ βοηθουμέναις, καὶ ἴσαι τὸν βίον ἐν ἀφθονίᾳ καὶ πλούτῳ φερόμενοι χροῦσι, καὶ ταύταις υἱοθεσία συμφέρουσα. ὃ γὰρ ἐκ τῶν υἱοῦ προφερόμενος εἰς ἐκείνα, καὶ ὑπὲρ τοῖς υἱοῦ τῆ μητρὶ, καὶ ὑπὲρ αὐτῆς σπουδαίως, ἵππερ ἐστὶν εἰκὸς παῖδα φρονεῖν, τὴν τε περιουσίαν ἐκ τὸ ἀκαινοτόμητον οἰκονομίῃσι, καὶ τὸ βάρος τῶν προπρῶτων συμπεριζόμενος τῆ μητρὶ εὐθυμότερον ὑπὲρ βίῳ παρὰ παρασχῆσαι. Τοιγαροῦν ἡ ἡμετέρα βασιλεῖα τοὺς μὴ ἐπιτρέποντας νόμους υἱοθετεῖσθαι ἵππερ ἐφημεν πρόσωπα τῆς ἐπιτροπῆς ἀποχειροτοῦσθαι, πᾶσιν ἐκτελεῖται νόμον τοῖς βουλομένοις ἰσοποιεῖσθαι, ἂν τὲ τις τὰ ἀρῆσιν ἀφῆρηται, ἂν εἰ τινα οὕτω ἦλος εἶδε μητέρα, ἀδειαν παρεχόμενον, οὐ μόνον δι' ἅπερ εἶπον καλὰ ἐκ τῆς υἱοθεσίας γινόμενα, ἀλλ' ὅτι καὶ τῆς παρθενίας σεμνὸν αἰ ἐκ τοῦτου τιμώμενον καθορῶ. Αἰ γὰρ ἡ), ὅσαι ἰστρον γαμικῆς ὁμιλίας τιμῶσι μὲν τὴν παρθενίαν, ἰσοποιεῖσθαι ἡ) δὲ ὅπως παίδων ἔσονται ὑπὸντα, οὕτω καὶ γαμικῆς ὁμιλίας ἐκτὸς προσγινόμενον αὐαῖς ὁρᾶσαι, τὸ σεμνὸν τῆς παρθενίας οὐ περιφρονῆται. οὐ γὰρ ὅτι ἄξιον, διότι ἔθλη πρόσωπον πεφουσλους ἔχειν παῖδας οὐκ ἐφείται, διὰ τοῦτο ἡ) ἐξῆναι υἱοθετεῖσθαι. πρῶτον μὲν, οἱ εἰ τι οὕτω συγχωρήσοι, οὐ μόνον τὰς ἀτόχους τῶν γυναικῶν τῆς υἱοθεσίας ἀπέργει, ἀλλὰ καὶ τὰς ὠφελί-
ουαίους

Recte quidem decet eos, qui sua industria rem aliquam humanae vitae utilem adinvenire student, in commune illam proponere, quam certis personis circumscribere, alios vero eius expertes relinquere, longe vero magis beneficium commune esse convenit. Num sicut in magistratu virtute, sic etiam in legibus, quotquot illis paremus atque subditi sumus, inde manante beneficio in commune frui debemus. At quid sibi vult hoc prooemium? Quod lex, quae liberis orbibus existentes liberare infortunio voluit, dum adoptando etiam voluntate comparari iussit, quod a natura accipi non facile posset, non erga omnes similiter servavit propositum, sed viros quidem, et mulieres, quas natura matres quidem novit, ademptio vero sobolis ad liberorum orbitaliam redegit, adoptandi iure donavit, eunuchos vero, et mulieres, e quarum sinu nondum ullus foetus effloruit, beneficio indignos censuit, tam viliter nescio quomodo ratiocinata. Non enim quia hoc incommodo, ut natura patres esse nequeant, eunuchi affecti sunt, propterea incommodum lege augeri oportet, sed potius non prohibere eos, quominus hunc defectum alio modo compensent, quemadmodum aliis membris, quae ad actiones naturales requiruntur, ut manibus et pedibus mutilatis, aut si quo alio membro privati similes homines, non prohibentur quocunque modo possint mutilationem compensare. Neque vero etiam mulieres, quia matres non fuerint, in adoptando coercere rationi consentaneum est. Quae enim ratio est, ut illis, quae liberis orbatas sint, de novo acquirendorum liberorum ius concedatur, has vero, quae istiusmodi possessionis prorsus inopes fuerint, per omnem vitam in illa inopia vivere velint? Etenim si haec praecipua ex liberis utilitas est, ut parentes in senio sustentent, cur non et has, et illas ex aequo beneficii participes esse concedere decebat? Sic enim et iis, quibus tenues arctaque facultates sunt, filiorum ope et auxilio levior paupertas est, et quibus abundantia et divitiae suppetunt, etiam his adoptio conducit. Nam qui in filii locum assumptus est, is et inservens matri, et pro illa quae par est filium facere sedulo exsequens, bona illius in suo statu manere procurabit, et cum matre curarum onus partitus, illam tranquillius laetiusque vivere efficiet. Nostra itaque imperatoria maiestas, iis legibus, quae adoptare his, quos diximus, non permittunt, vim suam abrogans, evulgat legem, quae omnibus, qui adoptare velint, sive quae viro orбата sit, sive aliquam necdum matrem sol viderit, eius faciendi potestatem facit, non solum ob commoda, quae ex adoptione manare dixi, sed etiam quod inde virginitatis decus coonestari amadvertam. Haec enim, quae coniugali consuetudini virginitatem quidem anteponunt, interim vero liberorum desiderio punguntur, quum id extra matrimonii consuetudinem consequi se posse videbunt, virginitatis honestatem non negligent. Neque enim decet, quia mulieri liberis in potestate habere permittitur non est, propterea illi adoptare non licere. Primum quidem, quia si quis hoc admittat, non modo mulieres, quae nunquam pepererunt, verum etiam quae matres existiterint, ab adoptione arcet; femina enim, ut dicitur, habere in potestate liberos non potest. Deinde vero quae hoc sancti lex loquitur de illis, qui a matribus recedentes, seorsum suo arbitrato vivere malunt, non item vero de iis, qui materna imperia libenter tolerant, et ipsarum praescriptis per omnem

ἡ) καὶ ἄλλως bene emend. Steph.; καὶ μᾶλλον Agy. — ἡ) Cod. Moerm., Zurich; παρῶσθησ Serimg. — ἡ) καὶ γὰρ Steph., Agy. — ἡ) Cod. Moerm., Ill., Zurich; προτιμῶσαι Serimg.

ουσίους οὐ δύναται ἔχειν παίδας. ἔπειτα δὲ ὁ τοῦτο θεσπίων νόμος περὶ ἐκείνων λέγει, ὅσοι προ-
κρίνουσι τῶν μητέρων διαστάντες ἰδίως θυμυζώ-
μενον ἔχειν βίον, ἀλλ' οὐ περὶ τούτων, ὅσοι τὴν
μητρικὴν ἐξουσίαν ἠδῶς φέρουσι, καὶ διὰ βίου τὴν
ὑποταγὴν αὐταῖς σώζειν ἐγνώσαν. Οὐκοῦν ὁ νό-
μος τὴν ἀπὸ γνώμης ὑποταγὴν καὶ οὐκ ἐκείων, ὅπερ
καὶ καθὰ ¹⁾ συμβαίνει, ἀπαγορεύει, ἀλλ' ἐκεῖ τὸ
ἤδη πρόσωπον ἀφαιρεῖται τὴν ἐξουσίαν, οὐ γνώμης
πλησιοῦτης εἰς ὑποταγὴν οὐ συνέχεται ²⁾. Ἐπεὶ εἰ
τοῦτο, πῶς πολλὰ τῶν μητέρων κεχρωμέναι παι-
δὸς τε συμβουλίαι καὶ ὑποταγόμενοι μέχρι τῆς
ἐσχάτης ἔχουσι ἡμέρας, καὶ ἐν χερσὶν αὐτῶν τὴν
ζωὴν καταλύουσαι, τῆς τε μητρικῆς εὐλογίας καὶ
τῶν προσόντων καταλιμπάνουσι κληρονόμους; Καὶ
τοῦτο δὲ ἡ βασιλεῖα ἡμῶν τὸ ὑποχείριον ³⁾ φιλοτι-
μεῖται, ὥστε μὴ μόνον παρὰ βασιλέως (καθὼς οἱ
πρόσθεν ἐπέτρεπον νόμοι) τὸν υἱοθετεῖσθαι βουλό-
μενον, ἀλλὰ καὶ παρὰ παντὸς τοῦ καθ' ἑκάστην χοί-
ραν τὸ ἄρχειν καὶ διέπειν λαχόντος τὴν ἐξουσίαν
λαμβάνειν.

omnem vitam parere proposuerunt. Non igitur obedi-
entiam et famulatum voluntarium, qui et quomodo sit,
lex prohibet, sed illic femina potestate priore, et
voluntatis assensus ad obedientiam non coit. Non
hoc ita esset, quomodo multae matres viduae liberos
secum una viuentes et subditos ad extremam usque aetatem
habent, et animam in illorum manibus captam
maternae benedictionis suarumque facultatum diu
relinquunt heredes? Illud vero etiam imperatoris maiestas
benigne subditis largitur, ut non modo ab im-
peratore (quemadmodum vetustiores leges praecipunt)
sed etiam a quocunque, cui cuiuscunque loci re-
iuncta erit, qui adoptare uolet id faciendi facultatem
accipere possit.

¹⁾ ὅπερ καὶ καθὰ συμβαίνει ἐοσι. Steph.;
ὅπερ καὶ ἐν ταῦθα συμβαίνει Cuias, Obs. XVII.
82. — ²⁾ οὐ γνώμης ἐκουσιοῦτης εἰς ὑποταγὴν συν-

έρχεται Cuias, l. c., sed certe negationem nos loci
omisit. — ³⁾ τοῦτω — τὸ ὑποχείριον ἔστι ἐπι-
Steph.; τοῦτο — τῷ ὑποχείριῳ Agyl.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ κη.

Constitutio XXVIII.

[Περὶ τοῦ καιροῦ καθ' ὃν δεῖ τοὺς παῖδας
τὴν τῶν οὐκείων διοίκησιν ἐγχειρίζεσθαι,
καὶ παρὰ τίνος ¹⁾.]

[QUO TEMPORE ET A QUIBUS RERUM SUARUM
ADMINISTRATIO ADULTIS CONCEDERE
DEBEAT.]

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῶ, τῷ ὑπερφρε-
σιάτῳ μαγίστῳ τῶν θείων ὑφαικίων.

Idem Imperator Styliano, excellentissimo inter
Officiorum Magistro.

Ἐπειδὴ καὶ τοῦτο καλῶς τοῖς νομοθέταις ἔδοξε,
τὸ παισὶν ὠφραρισμένοις ἐγκαθιστῆν ἐπιτρόπους,
δεῖ ἂν ἡ τῶν πατέρων ἀναπήρουμένη αὐτοῖς πρό-
νοια, δεῖ ἐπιμελείας μὲν τὸ τῆς ἡλικίας ποιεῖται
ἀπαλόν, τὰ ὑπάρχοντα δὲ ταῖς δεούσαις φροντίαι
ἐβλαβῆ συντηρεῖ, τῷ καλῶς διακειμένῳ τῆς νομο-
θεσίας συνέδομεν ὃ λείπει παρ' ἐαυτῶν προσδεῖ-
ναι. Τί οὖν τὸ ἐλλείπον ἦν; τὸ βούλεσθαι παρὰ
μόνον βασιλέως κελεύοντος ἐξίστασθαι τοὺς κοινα-
τῶρας τῆς τῶν πραγμάτων διοικήσεως ἐγχειρίζεσθαι
δὲ τοὺς παῖδας αὐτῆν, ἀπολαβόντας τῆς ἡλικίας τὸ
μέτρον, ὃ τοῖς μὲν ἀρῆσειν ὁ ἐκκοτὸς ἀπονέμει
χρόνος, ταῖς δὲ θηλείαις ὁ ὄγδοος καὶ δέκατος, ὡς
ἔστι ὡραν ἐλθόντας φρονήσεως καὶ τοῦ τὰ οὐκεία
δινασθαι καλῶς καὶ συμπερόντως οἰκονομεῖν ἐπὶ
τῆς δεσποτείας καθίστασθαι. Ἄλλ' ἐπεὶ οὐχ ὁμοίως
πᾶσι τὸ φρονεῖν παραγίνεται, ἔδει μὴ ἁπλῶς οὕτω
θεσπίζειν, μηδὲ πάντας ὁμοῦ ἐπὶ μόνου τοῦ και-
ροῦ εἰς τὴν τῶν οὐκείων ἐξουσίαν προάγεσθαι, ἀλλὰ
καθ' ὃν ἀπαιτεῖται καιρὸν τῶν τῆν δεσποτεῖαν προ-
χειρίζομένων κατὰ σίτισιν. τί γὰρ εἰ ὁ μὲν καὶ ὑπερ-
ελάσας τὸν χρόνον οὕτω εἰς τὸ φρονεῖν ἀφίκειτο,
τοῦ δεσποῦν κριθεῖν ἄξιος, ὁ δὲ εἰ τοῦ ²⁾ καιροῦ
ἔλαιον ἔχων, οὐκ ἐλατιοῦται φρονήσεως καὶ τοῦ
ὀρθῶς τὰ πράγματα μεταχειρίζεσθαι, ἀπειροθήσεται
τῆς διοικήσεως; Ἐπεὶ οὖν οὐχ ἦτον κατὰ νοῦν ἡ
τὸ σῶμα διαφέρουσι ἄνθρωποι, καὶ οἱ μὲν εὐστα-
θεστέροι τὸν λογισμὸν καὶ πρὸ τοῦ νενομισμένου
καιροῦ, οἱ δὲ καὶ ὑπερβάλλοντες αὐτὸν ἐν εὐστα-
θεῖ τῆν διάνοιαν οὐ πενήσαν, τῷ δὲ ταῦτα βούλε-
σθαι ἐλλείψεις ἔχειν τὴν νομοθεσίαν ἔπολε. Καὶ
ἄλλως δὲ πως, πρῶτον μὲν, ὅτι μὴ ὁράδιον, μᾶλλον
δὲ παντελῶς ἀδύνατον πρὸς πάντας διαβαίνειν τοῦ
νομοθέτου τὸ βούλημα. πᾶς γὰρ οἱ γῆς καὶ θα-
λάσσης

Quoniam etiam hoc legislatoribus recte placuit,
ut orbatis minoribus tutores praeficerentur, qui parum
de illis curam supplerent, dum aetatis quibus
imbecillitate curae haberent, bona vero commensum
sollicitudine illaesa conseruarent, quod legibus
recte se habenti deest, ex nobis addendum potestatem
Igitur quis ille defectus est? Quod uult solo imp-
tratore iubente recedere curatores rerum administrandi,
tradi vero eam minoribus, postquam aetatis terminum
attigerint, quem maribus uicesimus, feminis uero octo-
mus octauus annus tribuit, et tanquam ad iam
aetatem, qua sapere et recte atque utiliter res
administrare possunt, peruenierint, in plenam
rerum suarum potestatem collocari. Verum quoniam ut
pian omnibus non similiter contingit, non ita simpliciter
statui, neque ex sola aetate ad rerum suarum
gubernationem pariter omnes produci oportebat, ut
quo tempore petitur, eorum qui rerum suarum admin-
strationem suscepturi essent, statum requirere. Quis
enim? si hic quidem, postquam etiam eam aetatem
egressus sit, nondum satis sapere coeperit, admin-
stratione dignus iudicabitur, ille uero, quanquam
aetate sit, si prudentia non destituerit, ut res
suarum administrandas suscipere possit, ob admin-
stratione arcendus erit? Quoniam igitur non tantum
animo quam corpore inter sese homines differunt, sed
aliis etiam ante legitimum tempus rationem bene
constitutum habent, aliis uero etiam id supergratum non
nondum stabilita est, quod lex haec ita statuit,
ut defectuosa eadem esset, factum est. Quis etiam
incommoda sunt; primum quidem, quod facile non
immo plane fieri nequit, ut ad omnes legislatores
uoluntas pertingat. Quomodo namque qui longius tempo-
risque distinentur intervallis (ut alias uitas diffin-

¹⁾ Hunc titulum composuit Steph. — ²⁾ εἰς μὲν — ὅς δὲ εἰ καὶ Steph.

λάσσης μακροῖς διεργόμενοι διαστήμασιν, ἵνα τὰ ἄλλα δυσχερῆ τοῦ βίου ἑασω, νόσους, καὶ φόβους ἐξ ἐπιβουλῆς ἔχθρων, καὶ μελῶν πηρώσεις, δ¹⁾ πολλάκις οὐδ' ἐπὶ χώρας δίδωσι προίεσθαι, μὴ οὐ γὰρ ὑπεροφίους στέλλεσθαι πορείας, πῶς οὐ κωλύονται τοῖσι καὶ κυρίως ἑτέροις, ἃ τὴν ἀνδρωπύην συνέχει ζωὴν, παρὰ μόνῃς τῆς βασιλικῆς κατασκευαίς τῶν οἰκείων πραγμάτων ἀξιοθῆσονται τῆς ἐπιτροπῆς; Ὅπερ οὖν, καθὼς ἐμπροσθεν εἴρημεν, ἐπέδει τῆ νομοθεσίᾳ, προαναπληροῦντες τοῦτο κεινόμεν τοῖς ἡδὴ διαβεβηκόσι τῶν παίδων τὸν ἀτελῆ τῆς ἡλικίας καιρὸν, τοῦτέστι τοῖς μὲν ἀνδράσι τὸν ἐκαστόν, ταῖς θηλείαις δὲ τὸν ὀκτωκαιδέκατον, καὶ γυνῆσι καταστάσει θυθιμομένοις, καὶ φρονησιν συλλεταμένοις, ὑφ' ἧς τὸ δεσπόζον ἠνιοχοῦμενον οὐ λυμανεῖται τοῖς πράγμασιν, οὐδ' ἐπιβλαβῶς αὐτοῖς τὸ δεσπόζειν ὀρθοῖν παρασχεθὲν, τὴν τῶν οἰκείων ἐπιτροπὴν δίδουσαι. Τοῖνον οὗτοι καὶ λαβύσσαν, καὶ δεσποζέτωσαν. οἱ δ' ἐπιλογισμοῦ τοῦ κυβερνήσαντος ἐνδεεῖς, καὶ διὰ τοῦτο μέλλοντες (ἀντὶ τοῦ δεσποζέειν, αὐτοὶ ὑπὸ ἀνοίας δεσποζόμενοι) ἐπιτήρημοι ἑαυτοῖς ὑπάρξουσιν, κἂν πέρα τοῦ καιροῦ ἤκοντες ὀρθῶνται, οὐ λήψονται. Ἐἰ γὰρ ὅπερ ἡ σκοπὸς, τὸ τὰ προσήκοντα καλῶς οἰκονομεῖσθαι, οὗτο ἐπι οὐκ ἔστιν ἐπίδημον, πῶς, κἂν ἐπίδημος ἡλικία, ἐπισφαλῶς αὐτοῖς ἐμπιστευθῆναι, ἢ τῆ ἐπίσης ἐπιστάσις οὐ καλῶς διοικηθῆσεται; Ὅτω δὲ ἄρα καὶ δυνατοὶ ὄντες πράγμασιν ἐπιστατεῖν, καὶ μὴ πρὸς τὸν καιρὸν ἐπράσαν τῆς ἐπιστάσεως, οὐ κωλυθῆσονται. Ἐν γὰρ τὸ ζητούμενον, τὸ μὴ λυμῆσθαι τοῖς ὑπάρχουσιν, οὐ παραστάτος, περὶ τὸν ἔστι τὸν καιρὸν ἀναμένειν. Καὶ μὴ μόνον δὲ βασιλεῖα²⁾ τὴν τῶν οἰκείων πραγμάτων ἐπιτροπὴν καὶ διοίκησιν ἐχειρίζειν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐν ἑκάστῳ ἔχειν λαχόντας τὸν καιρὸν, καὶ κρῖναι τὸ ἀκόλουτον ἔχοντας. οὕτω γὰρ καὶ ἡ τοῦ νομοθέτου πρόνοια πάντας ὀνήσει τοὺς χρῆζοντας, καὶ ὁ νόμος μάλλον τὸ οἰκείον ἐνεργήσει.

tates, morbos, et insidiarum hostilium metus, et membrorum mutilationes omittant, quae saepe ne ex ipso quidem domicilio loco prodire, nedum longinquam profectioem suscipere permittunt), quomodo igitur his et sexcentis altis, quae mortalium vitam allidunt, adolescentes impediti rerum suarum administrationem ab unius Imperatoris nutu accipient? Quod ergo, sicut superius diximus, legislationi deerrat, id adimplentes iubemus, ut qui puberes imperfectae aetutis tempus iam superarunt, id est mares quidem annum viceesimum, feminae vero decimum octavum, et animum ad res gerendas idoneum habent, et prudentiam sufficientem, per quam administratio refrenata rebus non officiat, nec illa nocenter concessa videatur, his rerum suarum auctoritas detur. Accipiant itaque tales, et sua gubernent. At quibus rerum recte gerendarum iudicium adhuc deest, ideoque sibi ipsis (utpote qui quum gubernare debeant, imprudentiae imperio regantur) damnosi futuri sint, etiam si id tempus praetergressi fuerint, non percipient. Et enim si qui propositus finis erat, ut bona recte administrarentur, is necdum praesens est, qua ratione, quanquam actus advenit, secure ipsis committentur, quae sub ipsius procuratore non recte administrantur? Ita vero etiam rebus suis praesens idonei constituitur, licet ad administrationis tempus nondum pervenerint, non prohibebuntur. Unum est enim quod requiritur, ne bonis labefactentur, quod quum adsit, supervacaneum est aetatem expectare. Et non tantum imperium rerum suarum procuratorem administrationemque concedet, verum etiam quibus in unoquoque loco magistratus obtigerit, et iudicare libere licet. Ita enim et legislatoris providentia omnibus, qui indigent, utilis erit, atque lex vim suam magis exseret.

¹⁾ ἢ Steph., Agyl. — ²⁾ Cod. Mssm. III., Zurich.; βασιλεύειν Serimg., quod ex βασιλείαν potius quam ex βασιλῆα corruptum videtur.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ κθ'.

[Περὶ τοῦ δεῖν, τεκούσης θεραπεύουσης μὴ παρὰ τῷ οἰκείῳ δεσπότῃ, ἀλλὰ παρ' ἑτέρῳ, τὸν τόκον ἄμα τῆ τεκούσῃ πρὸς τὸν οἰκείον δεσπότῃν ἀπέρχεσθαι¹⁾.]

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ, τῷ αὐτῷ.

Ὅπερ ἀληθῆ καὶ ὀρθὰν λόγον ἴσμεν τὸν ψεύδους διαστρωφῆν οὐκ ἐμφανίοντα, οὕτω καὶ ἀληθῆ νόμον, ὃς μὴ ἐλέγχεται τῷ ἀδίῳ παρατρέπομένῳ, ὡς εἰ γὰρ τις τοῦτο οὐ διασῶζει, οὐκ ἂν εἴη νόμος, κἂν τῆς τοιαύτης προσηγορίας ἤξῃται. εἰ γὰρ τοῦτο νόμου τὸ νέμειν, ὅπερ ἐκάστῳ ἀρμοδίον, πῶς ὁ μὴ τοῦτο ποιῶν νόμος ἔσται; πεφωρῶνται μὲν δὴ καὶ ἕτεροι καλούμενοι νόμοι τοῦτο παθόντες, οὐκ ἦτιον δ' ἐκείνος²⁾, ὁ τὴν γονῆν τῆς μητρός τῷ οἰκείῳ δεσπότῃ, ἀλλὰ παρ' ἑτέρῳ ἢ οὐλησίως τὸν καιρὸν ἢ ἑτέρῳ τινὶ τὰς ὠδύνας ἀπολυσαμένης θεραπεύουσης, ἐπειδὴν τὸ κακούργημα εἰς γυνῶν ἐλθῆναι, παρακλειόμενος μὴ σὺν τῇ μητρὶ πρὸς τὸν οἰκείον δεσπότῃν ἀπέχεσθαι, ἀλλὰ παρακλιεσθαι ὑπὸ τούτου, ὃς ἀλλοτρίου κτήματος ὀρθῆς δεσποῖται. Τοῦτο οὖν ἐπεὶ μὴ καλῶς ἔχειν δοκεῖ, τῆς προσηκούσης θεραπείας ἀξιοῦντες ἡμεῖς παρακλειόμεθα τῇ τεκούσῃ τὸν ἴδιον τόκον ἀπολυθῆναι. οὐ γὰρ οὐκ ὁ κλέπτης ὑπέχει, ἢ διορίζει ὁ νόμος αὐτὸν καταβάλλειν τῷ δεσπότῃ, διὰ τοῦτο ἀποστερησεται μὲν αὐτὸς τὸν τόκον τῆς οἰκείας θεραπείας,

Constitutio XXIX.

[UT ANCILLAM PARTUS APUD ALIUM EDITUS AD IPSIUS DOMINUM SEQUATUR.]

Idem Imperator eidem Styliano.

Quemadmodum eum sermonem, qui nullam prae se fert mendacii perversitatem, verum esse atque rectum scimus, ita etiam veram legem, quae iniquitate perverti non deprehenditur, ut si qua id non observet, ea lex non est, quamvis ea appellatione digna habita sit. Si enim hoc legis est, ut suum cuique tributum, quomodo quae hoc non praestat, lex erit? Videtur quidem aliae etiam leges dictae in id committere, non minus vero illa, quae partum ancillae, quae non apud dominum, sed furto aliove modo subducta, apud alium quempiam peperit, postquam facinus innovit, non cum matre ad suum dominum venire, sed ab hoc, quem alieni mancipii dominum fuisse constat, detineri iubet. Hoc utaque, quia non recte se habere visum est, convenienter medela nos dignati iubemus, ut matrem suis partus sequatur. Non enim quia fur sustinet, quae lex domino persolvi debere decernit, idcirco etiam ille ancillae quidem suae partu privari, eum vero alius lucrari debet. Ad lucrum enim huic sufficit, quod illa ad ministerium usus est. Ad dicunt: Sed si pretio pro ea soluto sic eam adquisiverit, oportet

et

¹⁾ Titulum composuit Steph. — ²⁾ δὲ κλέπτης Cod. Mssm. III., Zurich.

νης, κερδήσει δὲ τοῦτον ἄλλος. ἀρκεῖ γὰρ τοῦτο πρὸς κέρδος, ὅσα εἰς ὑπηρεσίαν αὐτῆ ἀπεχρήσαστο. Καί ¹⁾ φησιν, ἀλλ' εἰ τιμῆν ²⁾ ὑπὲρ αὐτῆς κατατιθέμενος ὅπως ἐκτήσαστο, δεῖ τε καὶ τοῦτον ³⁾ κερδαίνεον εἰς τοῦ τιμήματος, καὶ διὰ τοῦτο τὸ τεχθέν οὐκ ἀποπον παρ' αὐτῷ διαμένει. Ἄλλ' εἰ τοῦτό τις εὐλογον εἶναι νομίζει εἰς κατάσχασιν τοῦ κημέματος, πῶς οὐκ εὐλογώτερον εἰς τὸ ἐπεσθαι ἢ τοῦ πρώην δεσπότην τοῦ τιμήματος προλαβοῦσα καταβολή; πῶς δ' οὐκ ἐστὶν ἀρμοδιώτερον, τὸν ὑποστάνα τὴν ἀπόλειαν καὶ ταῖς ἐκεῖθεν ἀλγηδοῖς βεβλημένον τὴν καρδίαν τῷ κέρδει θεραπευεσθαι, ἀλλὰ μὴ ἐκείνον τοῦτο ἔχειν, ὃς πρὸς τῷ μηδὲν ἀπολωλέκεναι (ἔξεστι γὰρ αὐτῷ ἀναλαμβάνειν τὸ τίμημα, παρ' οὗ κλαπίσα ἢ θεράπεινα ἀπημπολήται), καὶ τὰ ὅσα ὑπηρετήσαστο κερδήσας ὀρᾷται; Οὐδαμῶς οὖν ἐν καταγῆ ἔσται, καθὼς ἐφημεν, τὸ τεχθέν, ἀλλ' ὡσπερ τὴν μητέρα, οὕτω καὶ τὸ τέκνον δὲ πρότερος ἔξει δεσπότης. Ἄν τε γὰρ ὁ τὴν κλοπὴν ἐργασάμενος τῶν εὐπόρων ἢ, ἀποδιδόντος αὐτοῦ ⁴⁾ ἤνπερ κακῶς ἔλαβε τιμῆν, οὐδὲν πλέον πολυπραγμονεῖν οἰεῖται, ἢ τε θανάων, ἢ ζῶν μὲν, ἀπορῶν δὲ εἰς ἐκτίσιν, ἢ τοὺς κλέπτονας ὁ νόμος εἰσπράττειται, καὶ οὕτως δικαιοτέρον τὸν ἀπολωλεκότα τὴν θεράπειναν τῆ τοῦ παιδὸς σὺν τῇ μητρὶ ἀναλήψει παραμυθῆσασθαι τὴν ἀπόλειαν.

et quid lucrari eum ex pretio, ideoque absurdum est, partum apud ipsum permanere. Sed si quis ad detinendum factum rectum putat, quomodo non rectius, ut sequi debeat, a priori domino prius subitum pretium praetendatur? Quin quomodo caventius non est eum, qui iacturam fecit, indeque dolum in corde pertulit, ex accessione delinquentium totam quam illum eam habere, qui, praeterquam quod nihil amisit (ab illo enim, qui furto subductam ancillam ipsi vendidit, pretium recuperare licet), quantae ministeria praestitit, ea lucratus est? Neque ergo, ut diximus, retineatur partus, sed quemadmodum matrem, sic etiam filium prior dominus habeat. Sive autem qui furum commisit, dives sit, dum in pretium, quod male accepit, reddit, nihil amplius agitur restet, sive mortuus, aut vivus quidem, imo vero, quantum ad solutionem eius, quod lex a furto exigat, etiam sic iustius est, ei, qui ancillam suam, eius iacturam filii cum matre restitutione sanari.

¹⁾ καὶ Steph. — ²⁾ Cod. Moorm. III., Zurich.; εἰ τι μὴν Serimg. — ³⁾ δεῖ καὶ τοῦτο αὐτῷ Agg. — ⁴⁾ Cod. Moorm. III., Zurich.; αὐτῷ Serimg.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ Ι΄.

Περὶ γάμου ζῶντος τοῦ προτέρου ἀνδρός.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῶ, τῷ αὐτῷ.

Ὡσπερ τῶν πεφωραμένων νόμων μὴ λυσitelῶς ἔχειν τὴ πολιτεία ἀναγκαῖαν ἐποίησεν τὴν ἐπὶ τὸ ἄμεινον μετασχευῆν ἢ δικαία τῆς πολιτείας πρόνοια, οὕτω καὶ τοὺς ὁρθῶς ἐχόντας τῶν νόμων καὶ μηδὲν τοὺς πειδομένους παραλυποῦντας τῶν μὴ οὕτως ἐχόντων μηδ' εἰς τὸ ἄλυπον τοὺς ὑπάρχουσ περιεϊσιάντων τῆς αὐτῆς ἐν εἰη πρόνοιας ἔργον ἐκλέγεσθαι καὶ προκρίνειν, ἐπειδὴν περὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος δύο ἀλλήλοις μαχόμενοι ὀρίζουσι νόμοι. Πῶς γὰρ ἂν εἰη λόγον ἔχον, στρατηγούς μὲν καὶ ἀρχοντας τῶν χειρόνων ἐκλέγεσθαι τοὺς ἀμείνους, καὶ προκρίνειν τοῖτους, ἂν ἡ ἀρχὴ πρὸς τὸ συμφέρον διαδῆσιν τὸν βίον τῶν ἀρχόντων (καίτοι γε οὐκ αἰετὲς μέλλουσιν ἀρχεῖν) νόμον δὲ, οἷς μέχρις ἂν ἡ πολιτεία συνίσταται, τὸ ἀρχεῖν δίδουσι, μὴ τοὺς βελτίστους ἀξιοῦν εἰσαγαγεῖν εἰς τὴν ἀρχὴν, ἀλλὰ τοὺς τῆς χειρόνος μοίρας, καὶ οὐκ καλὴν ἢν μηδὲ τὸ πρῶτον εἰς γνώσιν ἔλθειν; Τίς δὴποτε ταῦθ' ἡμῖν εἰρήσεται, Ἰουστινιανὸς ἐκεῖνος, οὐ μετὰ τῆς εὐσεβείας καὶ ἢ περὶ τὸ ὑπῆκοον φρονιτὲς ἐσθμνυς τὸ διάδημα, πρότερον περὶ διαλύσεως γάμων θέσπισμα θέμενος, ὡς εἴπερ γυνὴ εἰ τοῦ ἀνδρός ἐν ζῶσιν ὄντος περὶ γάμων αὐτῆς ἑτέρω διαλεγόμενῃ ὀφείλει, μηκέτι ἔξειναι αὐτὴν τῷ ἀνδρὶ συνηρμόσθαι ὡς οἰκεῖον μέλος, ἀλλ' ὡς ἐπιβουλον διαρρηγνῆσθαι, ὑστερον αὐτὸς ἐαυτῷ ἀντιλέγων, οὐκ ἐπιτρέπει διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν διασπᾶν τὸν γάμον. Ἡμεῖς οὖν μᾶλλον τὴν προτέραν τοῦ ἀνδρός γνώμην λυσitelοῦσαν ὀρῶντες τῷ βίῳ, ὡς δὲ ἂν παρακελεύεται σφραλισμένη καὶ προανακοπιούσαν τὰς κατὰ τῶν γάμων ἐπιβουλάς, ταύτην δὲ ἄρα πολιτεῦσθαι νόμον ἐκφέροντες, ὅν ¹⁾ ἐπιτηρεῖται φέρουσαν παλινφθίαν ὁ ἀνήρ ἦσεν, εἰς τὸ τῆς πολιτείας ἡμῶν θέατρον

Constitutio XXX.

DE MULIERE, QUAE VIVO MARITO CUM ALIO VIRO MATRIMONIUM CONTRAHAT.

Idem Imperator eidem Styliano.

Quemadmodum si leges reipublicae non utiles apprehendantur, necessario illas iusta reipublicae providentia in melius transformat, ita quoque eiusdem providentia munus est, ut leges recte constitutae nihil subditos contristantes a male constitutis subditum quo contristantibus separat, atque illas praefecti, quando eadem de re duae inter se pugnant leges statuunt. Quomodo enim rationis esset, duces quidem atque praefecti ex peioribus praestantiores eligi, et quae in gubernatione ad subditorum utilitatem omnia facturi putantur, praeponi, etsi hi non in perpetuum gubernabunt, ex legibus vero, quibus, donec respublica consistet, gubernatio datur, non praestantissima, et peioris notae, et quas neque a principio innotuisse decebat, ad gubernacula deduci? At quorsum haec nobis dicta sunt? Iustinianus ille, cuius diadem praeter pietatem etiam subditorum cura decorari, quam prius de solutione matrimoniorum sanctione edidisset, ut, si mulier marito superstiti de matrimonio cum altero agat, non amplius illam ut ipsius membra ipsi iungi liceat, sed cum insidiatrix ab ipso avellatur, postmodum sibi ipse contradicens, ob hanc causam firmiter non permisit matrimonium. Nos itaque prius viri voluntatem, ut quae his ipsis, quae statuit, revertetur, et adversus matrimonia insidias praecidat, humanae vitae utiliore esse intelligentes, eam lege lae in republica observari iubemus, quam vero cautius palinodia invulgavit, eam in reipublicae nostri theatro locum invenire non permitimus. Si quae viri marito adhuc vivo cum alio de matrimonio communicasse deprehendatur, ut quae se ipsa nefario proposito separaverit, et matrimonii solutione ab ipso separaretur, et profecto etiam pecuniariae poenis subiciatur.

¹⁾ ἢν Steph.; ὅν ἐπιτηρεῖται φέρουσαν παλινφθίαν ὁ ἀνήρ ἦσεν προποσῆς θρακ. . . cod. vatic., καὶ corrigentis Leo.

δαίτρον χωρὶν εὐρίσκειν οὐκ ἐπιτρέπομεν. Ἐί τις οὖν ἐπὶ τοῦ ἀνδρός παρίοντος ¹⁾ πρὸς γάμους ἐτέρῳ χοιρολογουμένη ὀφθαίη, οἷα δὴ αὐτὴ ἐαυτὴν μιμητῶ φρονήματι ἀπορρήγνυσα, καὶ τῆ τοῦ γάμου διαλύσει τούτου ἀπορρήγῃσεται, καὶ δὴ ²⁾ καὶ χρηματικῆς ὀφθαίησεται ποιναίς, αἷς ἐνεχόνται, ἀπὶ δὲ τοῖς ἄλλοις τροποῖς τῶν ἀνδρῶν διασωμύμται. Ἡ γὰρ διὰ τῆς γαμικῆς ἀρμονίας εἰς μίαν μὲν σάρκα τῷ ἀνδρὶ χρηματίσασα, οὐ στέργουσα δὲ, ἀλλ' ὁμοῦ μὲν ἐν τῷ πρὸς ἑτερον βλέπειν, τὸν συναρμύσαντα πλάσιν ὑβρίζουσα, ὁμοῦ δὲ καὶ τῷ συζύγῳ ἐχθρὸν φρόνημα φέρουσα, πῶς οὐ δικαίως αὐτὴ ἐαυτὴν προαποτιμοῦσα παντελῶς τῆς ἐνώσεως ἀποκοπήσεται; τί γὰρ ἂν ἐπὶ ὀφθαίη ἐχέγγυον τοῦ ἐχθρῶ φρονίῳ τῷ ἀνδρὶ τὴν γυναῖκα, ὅπως ἀσελγῆ φρονήματι τοῦ οἴκελου μέλους τὸν ὀφθαλμὸν ἀποστρέφουσα ἄλλοτρίῳ ἐνατινίσειν ἔρωτα φέροι;

cietur, quibus tenentur, quae aliis modis a marito auvelluntur. Quae enim matrimonii compage in unam quidem carnem cum marito coitit, non acquiescit autem, sed simul ad alium respiciendo, creatorem, qui illum coniunxit, contumelia afficit, simul in maritum hostili animo est, quomodo non iuste haec, quum prius se ipsa a coniunctione prorsus separaverit, demittatur? Et tunc quando mulier protervo proposito oculum a membro suo averiens, in alienum respicere gestit, quae certiora signa hostilis eius in maritum animi videantur?

¹⁾ Cod. Mssorm. III., Zuich.; παρόντος Scrimg. — ²⁾ καὶ δὴ Cod. Zuich.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ λδ΄.

Constitutio XXXI.

[Περὶ τοῦ τὸν ἄνδρα χωρίζεσθαι τῆς ἐαυτοῦ γυναικός, ὅταν δι' ἀπέχθειαν τὴν πρὸς αὐτὸν ἀμβλώσκουσα φωραθῇ ¹⁾.]

[UT QUAE MULIER MARITI ODIU ABORTAT, REPUDIARI AB ILLO POSSIT.]

Idem Imperator eidem Styliano.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῶ, τῷ αὐτῷ.
 Ὁ πλάσας ἄνθρωπον ἀπὸ γῆς ²⁾ ἐξ οἰκείων μελῶν βοηθὸν αὐτῷ συνάπτει, τὴν πλευρὰν εἰς γυναῖκα διαπλάσας, ἵνα τὴν ἐαυτῆς ἐπισταμένη τῆς πλάσεως αἰτίαν καὶ ἐντεθῆεν παιδεύηται, οἷον τινὶ νόμῳ τὸ πρὸς τὸν ὁμοίωγον εὖνον, καὶ σὺν αὐτῷ τὸ φιλτρον ἀνάθουτον. Ἡ μὲν οὖν οὕτω φρονοῦσα, καὶ γνῶμην οἰκείαν τῷ ἀνδρὶ τηροῦσα, βοηθός τ' ἐστὶν ἀληθῶς, καὶ τὴν τοῦ πλάσματος οἰψυδομένη ὑπόσχεσιν, ἣ δ' ἐναντίον φρόνημα κτησμένη οὐκ ἐπὶ οὕτω γνωρίζεται, οὐτε σαρξὲς ἐκ τῆς σαρκός ἢ μέλος ἐκείνου καθίσταται, καὶ ἡ συνάρησις πρὸς τὸν ἀγαγεῖν ἔπευσε. Διὰ τοῦτο περὶ γυναικὸς δύο χειμῶνον νόμων, ἣ δὲ ἀπέχθειαν τὴν πρὸς τὸν ἄνδρα τῷ ἐκείνου τῆς σπορᾶς καρπῷ λυμύνεται ἀμβλώσκουσα, καὶ πρὸς βίον φῶς οὐκ ἄγουσα τὴν γοῶν ἐκούσα, καὶ τοῦ μὲν χωρίζεσθαι τὸν ἀδικούμενον κελύοντος, τοῦ δὲ οὐκ ἐπιτρέπομεν, ἡμεῖς ὡς λυσαιτέστρω κατὰ πολλὴν προτιθέμενοι τῷ χωρίζοντι, ἐκείνῳ τὸ κύρος προσρέμμειν. Ἄισπον γὰρ μοι φαίνεται καὶ παντελῶς ἄδικον, τὴν οὕτω προφανῶς τὴν πρὸς τὸν ἄνδρα δυσμενείαν ἐπαρρηγήμενην, δι' ἣν τῷ ἐκείνου λωβᾶται σπέρματι (ἀγίημι γὰρ διὲ καὶ τῆς κοινῆς ἐπιβουλοῦ φύσεως), συγκατοικίσειν αὐτῷ. εἰ γὰρ τοὺς εἰς τὴν ἑτέρον ἔργον βλάβην ποιούμενους ὡς ἐχθροὺς ἀποιρετόμεθα, πῶς ἂν τὴν εἰς τὸ πάγιον ἀναγκαϊότατον καὶ τιμωτάτον τῆς παιδοποιίας ἔργον ἂν οὐ τὴν ³⁾ ζημίαν φέρουσαν ὡς οἰκείαν ἔξει ὁ ζημιούμενος παρ' ἐαυτῷ, ἀλλ' οὐκ ἀποπέμψεται ὡς ἐπιβουλον καὶ πολεμῆταν; τί γὰρ ἂν ἐναργέστερον σημεῖον ἐπιρρήσει ἐπὶ, ὡςτε ἰδεῖν διὲ δύσινος ἢ γυῆ τῷ ἀνδρὶ; πῶς δ' οἷχι γανερὸν, διὲ ἐν τῷ καὶ ἐκείνου φρονεῖν τῆς πρὸς τὸ ζῆν παρόδου ⁴⁾ ἀποστρεφῆ τὴν γοῶν; Ὡπερ οὖν ἐρητά, ὁ δὲ ἰσῶν αὐτοῦς κρατεῖτω πρόμος, καὶ ἄδικον ὁ γαμικῆς ἐχθῆ χωρίζεσθαι τῆς ἐπὶ τοιοῦτῳ τολμήματι πεγαυραμένης γυναικός. Ἐπὶ γὰρ καὶ μόνον ἔξω μεῖνασαν τῆς οἰκίας, ἣ συμποσίῳ μετασχούσαν προσώποις, οὐ οὐ νενομίσται, τῆς γαμικῆς συναφείας ὁ νόμος αὐτὴν διόστῃ (καίτοι γὰρ ἐνταῦθα οὐχ οὕτω περιφανῆς ὁρᾶται μαρτύριον τῆς πρὸς τὸν ἄνδρα δυσμενείας,

Qui hominem e terra creavit, costa ipsius in mulierem transformata adiutricem illi ex ipsius membris coniunxit, quo videlicet suae creationis causam illa cognoscens, et hinc discat, qua lege erga coniugem benevolentiam atque amorem incontaminatum conservet. Quae igitur ita animata est, et benevolentiam suam marito servat, revera illa adiutrix est, neque creatoris promissum fallit, quae vero diverso animo est, non amplius neque illud esse cognoscitur, neque caro ex carne vel membrum eius est, quaquam coniugium in unum illam cum marito cogere annisum fuerit. Propterea quum de muliere, quae propter inimicitias, quas cum marito habet, de industria abortando, neque in vitae lucem foetum producendo semini ipsius fructum opprimit, duae leges lutae sint, quarum una repudiare iniuria affectum maritum iubeat, altera vero non permittat, nos legi divortium suadenti assentientes, utpote multo utiliori, illi auctoritatem tribuimus. Absurdum enim mihi et protervum iniustum videtur, eam, quae tam apertum in maritum odium suscepit, ut ipsius semen disperdat (omitto enim, quod communi naturae insidiata sit), ipsi cohabitare. Nam si eos, qui aliud aliquod opus damno afficiunt, tanquam inimicos aversamus, quomodo eam, quae procreandorum liberorum operi maxime necessario et praestantissimo [gravissimam] noxam fecit, ipse laesus ut suam apud se habere poterit, nec ut insidiatricem et hostem dimittet? quod insuper evidenter signum requiras, ut mulierem marito inimicam esse cognoscas? quomodo vero manifestum non est, quod dum contra illum sentit, in vitam progressu foetum privat? Quemadmodum igitur dictum est, lex, quae ipsos separat, obtineat, atque maritus discedendi a muliere in hoc facinore deprehensa facultatem habeat. Nam si etiam eam, quae solum extra aedes mansit, aut cum hominibus, cum quibus non decet, convivuta est, lex a nexu matrimoniali separat (quum tamen hic in maritum odii nullum tam evidens testimonium sit, et occidisse id illi citra matrimonii iniuriam videri etiam possit), quam rationem habeat, eam, quae tantum quidem odium concepit, ita vero iniuste in maritum est

¹⁾ Rubricam composuit Steph. — ²⁾ ἀπ' ἀρχῆς eod. Spang. — ³⁾ Recte vidit Steph. in his tribus voculis, quae sensu carent, lateris adiectivum nomen et ἀκροτάτην proposuit. — ⁴⁾ παρόδου Agyl.

νείας, συνεχεσθῆναι¹⁾ τοῦτο αὐτῇ τοιοῦτον εἰκὸς καὶ μηδὲν ἀδικήματος τῷ γάμῳ συμβαίνοντος), τίνα λόγον ἔξει, τὴν εἰς τοσοῦτον μὲν ἐλάσασαν μίσους, οὕτω δὲ ἄδικον καὶ περὶ τὸν ἄνδρα καὶ περὶ τὴν φύσιν μὴ διαευγνύειν, εἰ τοῦτο δοκεῖ τῷ ἄνδρὶ, ἀλλ' ἐπιτρέπειν σύνοικον ἔχειν, ἢ ἐφρεύσει τῇ ἐκείνου ζωῇ;

et naturam egerit, non disimulare, si ipsa modo iudicatur, et iudere ipsum uxorem habere, quae ipsa vitae iudicatur?

¹⁾ ἐπεὶ συνεχεσθῆναι οὐ συνεχεσθῆναι γὰρ εὐσι. Steph.; καὶ συνεχεσθῆναι Aegypti.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ β'.

Περὶ τοῦ ἑπαυτοφώρῳ ἀλόγτος μοιχοῦ, ἢ μοιχαλίδος.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῶ, τῷ αὐτῷ.

Τὸ τῆς μοιχείας ἄγος, εἴπερ τὸ ἄλλο τῶν ἀνοσιουργημάτων, βαρεῖαν καὶ φοβερὰν ἀπαιτεῖ τὴν ποιήν, καὶ οἶμαι μὴ ἀνδροφονίας ἐλαττουμένην. ὁ μὲν γὰρ τῆς μισοφονίας ἐργάτης ἑνὸς τινος πολλάκις τῇ μισοφῶν χειρὶ ἀνατρέπει τὸν βίον, ὃ δὲ μικρὸς τῆς μοιχείας ἐργάτης πλεστον ὄσων ἀνέτριψε βίους, ἀνδρῶν, παίδων, συγγενῶν, ἄλλων, μιᾷ πληγῇ πάντας τῇ τῶν γάμων ἀνατρέπων διασπαράζει. Ἰλὴν ἀλλ' ἐπεὶ παλαι φόνῳ τιμωμένης τῆς ἀνοσιουργίας ἔδοξε τοῖς μετὰ ταῦτα φιλανθρωποτέραν ἐκφέρειν ψήφον, ἀεὶ δὲ πῶς ἡμᾶς ἢ φιλανθρωποτέρα ἐφίλειται γνώμη, ἣν ἐκείνοι ὤρισαν τιμωρίαν (φημὶ δὲ τῆς θινὸς ἔκτομῃ ἀμφοτέρους τοὺς ἐναγείς ὑποβάλλεσθαι), τοῦτο καὶ ἡμεῖς ὀρίσμεν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὸν ἄνδρα χρὴ ἀντὶ τῆς τοσαύτης ἀδικίας μὴ ἀπαραμύθητον ἔχειν, ἐχέτω παραμύθιον ἐκ τοῦ τὴν προῖκα λαμβάνειν τῆς ὑπεδείσης ἀδίκου περὶ τὰ γαμικὰ δίκαια γυναικός. αὐτὴν δὲ μηδαμῶς ἀφίεσθαι τῶν γάμων κατορχεισθαι, μηδ' ὡσπερ ἄθλον λαμβάνειν¹⁾ ἐν τῇ τῶν θινῶν ἔκτομῃ, ἀδεῶς τὸ λοιπὸν τοῖς ἀκολαστοῖς συμπλέκεισθαι, ἀλλ' ἐν μοναστηρίῳ περιορῆσθαι, ὑπὸ τῆς παρανομίας τετόλμηκεν, ἐν συντριβῇ τῆς ψυχῆς εὐμενεστέραν ἑαυτῇ τὴν ἐκείθεν καθιστώσα δίκην καὶ πρὸς ἔρωτα μὲν τοῦ μονήρου βίου καταστάσης αὐτῆς καὶ τοῦτον ἐπανελομένης τὴν περιουσίαν, ὡση κενώοιται τῆς προικός, τοὺς τε παῖδας καὶ τὸ μοναστήριον συνδιανέμασθαι, εἰ δὲ μὴ παῖδες παρῆεν²⁾, ἀντ' ἐκείνων εἰς τὴν διανομὴν ἐξαγεσθαι τοὺς γονάς, εἰ δὲ καὶ τούτων ἔρημος εἴη, τοὺς ἄλλους τῶν συγγενῶν. ἐν λαϊκῷ δὲ τῷ στήματι ἰφανισθείσης τοῦ βίου, πάντως κυρίας οἴσης διατέθεσθαι, καὶ κατὰ τὴν ἐκείνης διάταξιν τὰ προσόντα οἰκονομηθήσεται ἢτοι τὰ ἐξωπρεκία.

ΔΙΑ-

Constitutio XXXII.

DE ADULTERIS MANIFESTO DEPREHENSIS.

Idem Imperator eidem Styliano.

Adulterii scelus, si quod aliud, graventem damque poenam exigit, et pulo non minoris quam homicidii. Homicida enim percipere unius tantum-guinarum manu vitam evertit, sceleratus vero ubique perpetrator plurimorum vitam tollit, mariti, liberos, cognatorum, aliorumque, dum uno vulnere vitam matrimonio omnes prostermit. Verumtamen quia quae olim id facinus morte puniretur, visum est postmodum mitiorem proferre sententiam, ac vero ut temperare ad benigniora trahimur, quam illi constituerat poenam, ut nempe vix deest illis auctoritas et condatur, hanc et nos statuimus. Sed haec quidem istius sceleris sit poena. Quoniam vero etiam tantum pro tanta iniuria sine consolatione relaxari oportet, solatium habeat in retinendo dotem uxoris quae iniuste iura matrimonii violavit. Neque enim ad alteras nuptias prosultare, neque quasi in suo abscissione praemium acceperit, libere in postum et cum libidinoso commiscere, nequaquam permittatur, sed ob scelus commissum in monasterium detradatur, ubi in contritione animae levioris sibi inde poena faciat; et si quidem monasticae vitae desideria correpta illam susceperit, quaecumque ipsius bona et res separata sunt, ea liberi et monasterium inter se dividant, si vero liberi non supervsint, pro illis parata ad divisionem procedant, si vero vel his destituta reliqui cognati. Quodsi in profano habitu et vita excedat, quum testamenti factionem omnino habet, prout illa constituerit, facultates sive bona extra eam constituta dispensabuntur.

Const XXXII.

¹⁾ λαμβάνουσαν Aegypti. — ²⁾ περιεῖεν Steph., Aegypti.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ γʹ.

Περὶ τοῦ μὴ ἐξεῖναι τὰς τῶν αἰχμαλώτων γαμίτας ἐτέροις συνάπτεσθαι.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῶ, τῷ αὐτῷ.

Εἰ μὲν τοὺς πάλαι περὶ νόμων διαλαβόντας τοῦτο φρονεῖν ὑπελάμβανον, μηδαμῶς βουλευσάμενοι τὰ δίκαια ἐπαγορευθῆναι, κἄν τι ἐν αὐτοῖς τοιούτων, οἷον προσδεῖσθαι διορθώσεως, ἴσως οὐκ ἂν ἐπὶ ταύτην ἤλθον τὴν γνώμην, φημί δὴ τὸν πειρᾶσθαι τοὺς μὴ τῶν νόμων ὑγιᾶς ἔχοντας ἐπαγορευθῶν. εἰ γὰρ καὶ οὕτως ἡ περὶ τὸ ὑπὲρ ἀναγκαῖα φρονεῖν, τοῦτο πῶς ἂν¹⁾ εὖ πολιτευομένων, ἀναγκαῖως ἐπέριεπεν τὴν διορθώσιν, ἀλλ' οὖν ἵνα μὴ δοξωμῆν τοὺς ἐξ ἀρχῆς νομοθέτας λυπεῖν, καὶ ἐπὶ τὴν ἐπιτοίαν ὁρμῆν. ἐπει δὲ καὶ αὐτοῖς ἐκείνοις, ἐπεὶ ἔτι ἐν ἀνθρωπίνῳ ἰστέφοντο, οὐκ ἂν οἶμαι τὴν προαίρεσιν ἀπαρσῆσκιν τῶν διορθῶν ἐπιχειροῦντων, ἀλλὰ καὶ χάριν ὁμολογῆσαι τοῖς οὕτω διεγνωκόσιν (οὐ γὰρ φιλοτιμίας ἔδεικεν, τὸ δὲ συμφέρον τῆ πολιτείας προνοούμενοι, τὴν τῶν νόμων ἐκδοσιν ἐποιήσαντο), φέροι δὴ καὶ τὴν πολιτείαν συμφέροντα καὶ αὐτοῖς ἐκείνοις τοῖς πάλαι νομοθέταις οὐκ ἄπο γνώμης ποιοῦντες, καθάπερ τιμὴ παιωνίᾳ φαρμάκῳ τῆ ἀκρίβειας διασκέπει τὴν τῶν νόμων ἀρθῶσιν ἐν θεῷ ἐξιώμεθα. Ἐπὶ τοῖς ἄλλοις, οἷς περὶ τῶν αἰχμαλώτων γενομεθῆκασι, κακείνο τὸ μέρος, ἐν ᾧ περὶ τῆς γάμων διαλύσεως ὤρισαντο, πᾶν δοκεῖ ἀτόπως ἔχειν. φασὶ δὲ οὕτως ἐπ' αὐτοῖς ὄφθασι. εἴτε ἀνδρῶν συμβαλῆ τὸ τῆς ἀρχαλωσίας ἀτύχημα, τῆς γυναικὸς ἐν τῇ πολιτείᾳ μενούσης, εἴτε αὐτῆς γυνῆ μὲν εἰς αἰχμαλωσίαν ἀπίοι, μένοι δὲ ὁ ἀνήρ ἐν τῇ πολιτείᾳ, ὁ μὲν ἀκριβῆς καὶ λεπτός λόγος διαλύει τὸν γάμον. δουλείας γὰρ ἄπαξ ἐπιγενομένης θατέρον, ἡ τῆς τύχης ἀνισότης τὴν ἐκ τοῦ γάμου ἰσότητα²⁾ μένειν οὐ συγχωρεῖ. Ἴπλην ἀλλὰ φιλάνθρωπότερον τὰ τοιαῦτα θεωροῦντες, ἕως μὲν ἔστι³⁾ φανερόν ἢ τὸν ἀνδρα περιεῖναι, ἢ τὴν γαμίτην, μένειν ἅλута τὰ συνοικέσια συγχωροῦμεν, καὶ οὐκ ἐλεύσονται πρὸς δευτέρους γάμους οὔτε γυναῖκες, οὔτε ἄνδρες, εἰ μὴ βουλομένο δοκεῖ κατὰ προπέσιαν τοῦτο πράξει, καὶ ὑλοπεσεῖν ταῖς ποινήσι. ὁ μὲν τῆς πρὸ γάμου δωρεᾶς τῆ ἐκτίσει, ἡ δὲ τῆς προικός. Οἱ μὲν οὖν προηθίσαντες τοιαύτην περὶ τοῦ γάμου τῶν αἰχμαλώτων ἐξέφηναν γνώμην. ἡμῖν δὲ οὐδ' ἡ αἰτία εὐλογος, ἢ ὁ ἀκριβῆς, ὡς αὐτοὶ φασί, καὶ λεπτός λόγος δίδωσιν, οὔτε τὴν φιλάνθρωπία ἔστι καθάρια, ἢ ἀδειαν αὐτέσθαι παρεχόμεν τὸν γάμον, ἐν τῷ ὑποβαλεῖν αὐτοῦς τῆ ζημίᾳ. εἰ γὰρ, ὡς περὶ λέγουσι, τῆς τύχης ἡ ἀνισότης οὐ συγχωρεῖ μένειν τὸν γάμον, πῶς, εἰ πρὸς ἐλευθερίαν ἐπανακλήσει ὁ αἰχμαλωτός, μετὰ τὴν τοῦ γάμου διάλυσιν πρὸς τὸ ἴσον ἐπανελθούσης τῆς τύχης, καὶ ἀμφοτέρων ἐλευθερίως βιώσιντων, οὐκ εἰς τὸ ἴσον ὁ γάμος πάλιν ἐπανελύσεται; ποῦ δὲ τὸν φιλάνθρωπον καθάρων, ζημιῶν μὲν τῆ τῶν οικειοτάτων μελῶν ἀφαιρέσει, πειρᾶσθαι δὲ τὴν ζημίαν⁴⁾ παραμυθεῖσθαι ἀνταγωγῇ τῶν ἄλλων τιμῶν; πῶς δὲ μέχει καὶ τὸν φυλοτάτων αὐτῆς περιουσίας τῶν αἰχμαλώτων⁵⁾ λογίζεται, φυλοτάτων αὐτοῖς τὸν δικαίον, οὐκὶ πάνδεινον⁶⁾ τῶ μελῶν μέχει (φημί δὴ τῆ τοῦ οὐκείου μέλους συντηρήσει) κινδυνεύειν αὐτοῦς μὴ ὁμοίως ἀξιοῦσθαι τῶν δικαίων, ἀλλ' εἶναι ἀνεπίσχετον τὴν ζημίαν, εἰ τοῦτο ἐπὶ γνώμην ἦκοι θατέρον μέρει, ἀλογῆσαι τοῦ οὐκείου μέλους; Τί οὖν φημί ἔγωγ; Ἐάν

Constitutio XXXIII.

NE CAPTIVORUM UXORIBUS ALIIS NUBERE LICEAT.

Idem Imperator eidem Styliano.

Si quidem illos, qui olim leges tractarunt, eo fuisse animo suspicatus essem, ut prorsus sua corrigi nolent, quanquam inter illa esset, quod correctione indigeret, fortasse non hoc consilium cepissem, ut leges, quae se recte non habent, corrigere tentarem. Etenim licet ita necessaria circa subditos cura, quo recte hi gubernentur, necessario correctionem iniungeret, attamen ne primos legislatores contristare videremur, ad hoc impetum inhibuissemus. Quoniam vero illis quoque ipsis, si etiamnum in vivis essent, non modo illorum institutum, qui corrigere conantur, non displicitur, sed eos etiam, qui ita faciendum censerent, gratias acturos arbitror (non enim gloriae causa, sed reipublicae commoda curae habentes, leges edidere) age, quae et reipublicae conducant, et nec illis ipsis veteribus legislatoribus displiceant facientes, quasi medicamento quodam Paecio exactiore inspectione legum morbos cum deo curemus. Inter cetera, ubi de captivis sanxerunt, hoc caput, in quo de matrimonii dissolutione statuerunt, plane ineptum se habere videtur. Sic autem et in haec verba aiunt: „Sive marito captivitate infortunium accidit, uxore in civitate manente, sive rursus uxor in captivitate perveniat, maritus autem in civitate maneat, stricta quidem et subtilis ratio solvit matrimonium. Semel enim servitute alteri superveniente, conditionis inaequalitas aequalitatem, quae in nuptiis spectatur, permanere non patitur. Nos tamen humanius talia contemplantibus, quamdiu certum est, superesse vel maritum, vel uxorem, intacta matrimonia manere sinimus, neque ad secundas veniant nuptias nec mariti, nec uxores, nisi praepropere id egisse videri velint, et in poenas incidere, ille quidem exactiois donationis ante nuptias, haec vero dotis.“ Hi ergo istiusmodi de captivorum matrimonio pronuntiant sententiam. Nobis autem neque causa, quam stricta, ut ipsi loquuntur, subtilis ratio suppeditat, rationi esse consentanea, neque humanitas, quae dirimendi matrimonii facultatem praebet, dum ipsos damno subiicit, sincera videtur. Si enim, quemadmodum iniquum, durare matrimonium fortunae non permittit inaequalitas, quomodo, si ad libertatem revocetur captivus, quum post matrimonii dissolutionem ad aequabilitatem fortuna redeat, et ambo in libertate vivant, ad aequalitatem matrimonium non redibit? Quae vero illa sincera humanitas, quae amicissimorum quidem membrorum subtractione damnum inferre, aliorum vero donorum substitutione damnum sarcire conatur? Quomodo autem, si usque ad vilissimam ipsa captivorum substantiam, iure ipsorum integro, taxetur, non acerbissimum est, illos de praesentiore parte (sui nempe membri conservatione) atque rerum suarum iure periclitari, sed immensum damnum fore, si alteri parti membrum suum negligere in mentem veniat? Quid igitur ego dicam? Si altera parte in captivitate constituta, altera, quae in captivitate libera mansit, ad alterius coniugium respexerit, revertatur vero quae in captivitate detenta fuit, liceat illi, si velit, suum membrum recipere, ac nequaquam, quoniam alteri coniunctum fuerit, prius matrimonium innovetur. Si enim coniugium cum altero postea initum videatur aliquibus dissolvi non oportere,

¹⁾ φρονεῖν τοῦ ὅπως ἂν Steph., sed facilius est emendare φρονεῖν τοῦτο ὅπως ἂν. — ²⁾ Steph., Agyl., cf. Nov. XXII., c. 7.; ἀνισότητι Scrimg. — ³⁾ Cod. Moerm. III., Zurich., cf. Nov. XXII., c. 7.; ἔστι om. Scrimg. — ⁴⁾ Cod. Moerm., Zurich.; ἀφαιρέσει πᾶσι

ρᾶσθαι, τὴν ζημίαν δὲ Scrimg. — ⁵⁾ πῶς δέ, εἰ μέχει καὶ τῶν φυλοτάτων αὐτῆς ἡ περιουσία τῶν αἰχμαλώτων Steph.; εἰ καὶ μέχει τῶν — ἡ περιουσία Agyl. — ⁶⁾ πάνδηλον Agyl.

Ἐάν περ τοῦ ἑνὸς μέρους ἐν ἀλχημασίᾳ ὄντος, τὸ ἀπέρατον διαμεμενηκὸς τῆς ἀλχημασίας ἐτέρου πρὸς συνάφειαν ἴσοι, ἐπαρέλθοι δὲ τῆς ἀλχημασίας τὸ ἐν ταύτῃ κατασχήμενον, ἄδειαν εἶναι αὐτῇ¹⁾ τὸ οἰκεῖον, εἰ βούλοιο, ἐπαναλαμβάνειν μέλος, καὶ μηδαμῶς, διότι ἐτέρω συνήφθη, τοὺς ἐξ ἀρχῆς καινοτομείσθαι γάμους. εἰ γὰρ ἡ γενεὴ αὐτῆς πρὸς ἕτερον ἕτερον συνάφεια δόξει τισὶν ἀδιάλυτος εἶναι διαμειναι, πῶς οὐ δικαιότερον ὁ ἀρχῆθεν τῶν γάμων συνάφεια πρὸς τὴν οἰκεῖαν καταστάσιν ἐπαναλεύσεται; καὶ εἰ, διότι ἄλλοτρώ μέρει συνήπται, οὐκ ἐπιτρέπει τις διασπᾶν, πῶς οὐκ εὐλογον, διότι τοῦ οἰκείου ἀπερβόλη μέρους, τοῦτο πρὸς τὴν ἴδιαν οἰκειότητα συναρμόσει; καὶ²⁾ φησὶν, ἀλλὰ κέρδος γίνεται τῶν ἀλχημαζῶν ἐκ τῆς κατὰ προπέτειαν τῶν δευτέρων γάμων ὀμιλίας ἢ ἀντιεξαγωγή τῆς ἐκτίσεως. ἀλλ' οὗτος ὁ λόγος ἄμεινον ἢ μὴ ὅτι γε χεῖλων προελθεῖν, ἀλλὰ μὴ ἐπὶ διάνοιαν τῶν ταῦτα περρονηκῶν ἀναβεβηκέναι. πῶς γὰρ οὐκ ἐσχάτως εἰς τρένα δυστυχῆς καὶ ἀπορίας, ὅς τοῦ οἰκείου μέλους ἀλλάττεται χρήματα; Θεσπίζοντες οὖν, μηδαμῶς εἶ πρὸς συνάφειαν ἐτέρου τὸν ἀπέρατον μεμενηκὸς τῆς ἀλχημασίας ἐρχεσθαι, ἀλλ' ὅσοις ἂν δηποτε χρόνοις ἐν ἀλχημασίᾳ ἦν³⁾ τὸ ἐκεῖ ταλαιπωρούμενον, περιμένειν τὸ ἕτερον, κἂν μὴ ἐγγραφὸς δηλώσῃς μῆτε ἀγραφὸς ἐκεῖθε· καταλαμβάνη. Εἰ δὲ παρὰ τόνδε τὸν νόμον βουληθεῖεν τινες τῇ πρὸς δευτέρους γάμους ὀμιλίᾳ τῶν προτέρων διαδρόγηυσθαι, καὶ οὐχὶ κατὰ τὴν παρατήρησιν τὴν ἐν τῇ οἰκῇ νεαρὰ περὶ τῶν γυναικῶν τῶν ἐν ἐξτεδίτοις ὄντων κειμένην, ἴστωσαν, ὡς ταῖς ποιναῖς ὑποκείσονται ταῖς ἐν τῇ ἐρημένῃ διατάξει τεταγμέναις. δηλονότι ἀδείας οὐσης, ὡς ἔφαμεν, εἰ ἀναρβύσθῃ τῆς ἀλχημασίας τὸ ἐκεῖ ταλαιπωρούμενον, τὸ οἰκεῖον, εἰ βούλοιο, ἐπαναλαμβάνειν μέλος.

¹⁾ αὐτῇ Cod. Moerm. III., Zurich. — ²⁾ καὶ Steph. — ³⁾ ἡ Steph.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ 18.

Περὶ ἐπιτρόπου φθείροντος τὴν ἐπιτροπευομένην παιδα.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῶ, τῷ αὐτῷ.

Δεινὸν μὲν τοὺς, ὅσοι χρησιῶν προσδοκηθέντες ἴσθαι ὑπὸ τῶν προσδοκησάντων πίστεως ἤξιωμένοι τινός, ἀντὶ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ πιστοῦς ὀφθῆναι ἐχθροῦς ἀποφανθῆναι καὶ ἀπίστους. Τοσοῦτον δὲ ὑπέροικον τὸ κακὸν ἐπὶ τῶν λαχόντων ὀφρακικῶν παίδων ἐπιτροπήν, ἀντὶ¹⁾ τοῦ σωτήριον πρόνοιαν τῶν ἐπιτροπευομένων σχεῖν αὐτοὺς ὀφθῆναι τούτων λυμαντικοῖς, ὅσῃ καὶ μείζονος ἤξιωθῆσαν πίστεως παρὰ τῶν εἰς τοῦτο καταστῆσάντων αὐτούς. δῆλον γάρ, ὡς πεπεισμένος ὁ γονεὺς οὐκ καταλείπει παῖδος ὀφρακικοῦς πατρικῆς ἀπολαύσειν προστασίας παρὰ τοῦ τῆν ἐπιτροπήν ἐγγερίζομένου, διδῶσι ταύτην αὐτῷ. Καλῶς οὖν ὁ προ-ἡμῶν, τιμωρούμενος τὸν ἀντὶ πατρός, ἀντὶ σωτήρος παιδὸς ὀφρακικῆς δεδειγμένον φθορὰ. Ἐξορῆς γὰρ τούτων ὑποβόλλουσι, καὶ τῶν προόντων ζημιούσι τῇ ἀφαιρέσει. Οὐκ ἐβρύλαξαν δὲ ἐπὶ καλοῦ σχήματος τὸ καλόν, οὐδ' ἦν τινα περὶ τοῦ ὑβρισμένου καὶ δεῖνα παθόντος γυαλοῦ, ὑπὲρ τοῦ μὴ βοηθεῖν²⁾ τῇ ταύτης δυστυχίᾳ λαμβάνοντες ὀφθαῖμα πρόνοιαν, ἐν τῷ διορίζεσθαι τὴν τοῦ φθορῶς ὑπαρξίν πρὸς τὸ δημόσιον ἀγεσθαι, οὐ συνιδόντες, ὡς ἐκ τούτου γίνεται αὐτοῖς νομίζεῖν³⁾ ἀδικίαν ἀμύνασθαι, μὴ μόνον σαΐειν

oportere, quomodo non aequius fuerit, si primi matrimonii nexus in suum statum revertatur? et si n. quod alienae parti coniunctum sit, id quisquam nisi non permittat, quomodo quod a sua parte abstrahitur est, id in suum locum restitui, rationi non fuerit consentaneum? At dicunt: Sed in luctum captivus edit, quae propter temeritatem in contrahendis nuptiis compensatio exactioris introducta est. Verum hunc sermonem melius erat nec labris excutere, sed ne in mentem quidem auctoribus eius venire. Ita quomodo ille, qui membrum suum pecunia commisit, non extrema mentis infelicitate et penuria labori Sancinus itaque, nequaquam amplius eam partem, quae a captivitate intacta mansit, ad alterum magis procedere, sed quocumque tempore altera a captivitate miseria detinebitur, tametsi inde nullamque scriptam, neque citra scriptum significationem accipiat, illam expectet. Si vero contra hanc legem ad alterius matrimonii vinculum a priore abstrahi qui velint, idque non secundum observationem in vella centesima decima septima de uxoris m. qui in expeditione sunt, relata fiat, sciens, sine positus in dicta constitutione poenis subiaccens, et facultate concessa, quemadmodum diximus, a captivitate aerumnis oppressus liberetur, immo, si vult, membrum recipiendi.

Constitutio XXXIV.

DE TUTORE, QUI PUPILLAM SUAM VITIAT.

Idem Imperator eidem Styliano.

Grave est, si illi, qui probi futuri esse creditur, iam ab illis, qui talem de ipsis opinionem exceperant, aliqua fide digni habiti, pro bonis et pro fide inimici et perfidi videantur. Tanto autem gravius est delictum eorum, quibus pupillarum obsequia cura, si, quum pupillarum salutem prospicere debent, ipsorum evertores existant, quanto maior fidei in habita est ab illis, qui eos ad hoc constituerunt. Constat enim, parentem persuasum fore, ut, quos pro pupillarum aetatis relinquit liberos, ab eo, qui in eorum committitur, paternum patrocinium sentiant, hanc demandasse. Recte igitur superiores nostri fecerunt, qui pro patre et conservatore pupillae deprecatum vitiatorem punierunt; deportationi enim hanc subiiciunt, ac bonorum privatione mulctant. Verum in decessu specie decorum non servarunt, neque pro pupilla iniuria affecta graviaque passa, ut illius infortunium succurrerent, iustam suscepisse curam viderent, et vitiatore bona in fiscum statuerunt inferri, non modo advertentes hinc fieri, ut ulcisci quidem iniuria velle, sed propositum non obtinere existimarent. Ubi enim iniuriae ultio, quando iniuria affecto datum iniuria datum non resarcitur, neque qui tenet

¹⁾ εἶτα ἀντὶ Cod. Moerm. III., Zurich. — ²⁾ Bene adscripsit Steph., post ἦν τινα addidit μὴ βοηθεῖν καὶ εἰσὶν ἄλλοι καὶ μὴ αὐτὸ βοηθεῖν delendum videri. — ³⁾ αὐτοὺς νομίζεσθαι Agy.

σάξειν τὸ βούλημα. πού γὰρ ἀδικίας ἄμυνα, μὴ τοῦ ἀδικηθέντος ἀπολαμβάνοντος τὸ ἀδίκημα, μὴ δὲ τὴν κατασχούσαν αὐτὸν συμφορὰν διὰ τῆς τοῦ νόμου ἐπιχειρήσεως ἀποφυγόντος; ποία δ' ἀποφυγὴ τῶν γυναικῶν τῆς συμφορᾶς, ὅτε οὐ μόνον παραμύθιον ἐύλοκας τῆς δυστυχίας, ἀλλὰ καὶ ποριζόμενον ὑστερον ἔτεσιν κέρδος ὀρεῖ ἐκ τῆς ἰδίας ὑβρῶς καὶ ἀσυχνῆς; Ἴνα οὖν ὡς περ κηλίδα μῶμψ τινὰ τῷ νόμῳ προστριβόμενῃ καθάρωμεν, τὸ πρόσφρασεσθαι τῷ δημοσίῳ τὴν ὑπαρξίν τοῦ φθορέως ἀποδεικνύομεν, κελυνομεν δὲ ἐκεῖ ταύτην ἀπίεσθαι, οὐ τὴν ἀδικίαν καὶ τὸ δυστύχημα ὃ τῆς ὑπαρξέως κύριος κατεβάλετο.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ 16.

[Περὶ τῆς τοῦ κορικίου ἄρπαγος τιμωρίας, καὶ τῶν αὐτῷ συνεπειλημμένων, ἢ συνειδότων ¹⁾.]

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ, τῷ αὐτῷ.

Οὔτε πρὸς τὸν ἐκκλησιαστικὸν ἀπανδαδιαζόμενον νόμον, οὔτε τὸν τῆς πολιτείας ἀπλῶς συγχροτοῦντες τὴν περὶ τοῦ κορικίου ἄρπαγος γνώμην ἐκφέρομεν, ἀλλ' ὅλον ὁδὸν τινὰ τοῦ βίου τοῖς πράγμασι τὴν συμπεριούσαν κατανοήσαντες, ἐπειπερ εἰδόμεν τῇ τοῦ λαοῦ συμπαθείᾳ νόμου ὡς περ ἀναιδευσόμενον τὸ κακόν, τῇ δὲ τοῦ πολιτικοῦ νόμου ἀσυνεπείᾳ καταστειλόμενον, διὰ τοῦτο τῆς μάλλον ἐπαμυνούσης τῆς καταστάσεως πῶν πραγμάτων ἐγεγόμεθα προνοίας. Βούλεται μὲν γὰρ ὁ πολιτικὸς νόμος οὐ μόνον τὸν δι' ἄρπαγῆς καὶ βίας φθορέα γεγονότα κόρης θανάτῳ ὑπαγορευθῆναι ²⁾, ἔτι δὲ καὶ πρὸς τῇ τοῦ θανάτου δίκῃ καὶ τὴν ὑπαρξίν ἀραιροῦσθαι, διὰ τὴν ἐν γενεῇ ὡς ἢ φθειρόμεναι, ἀλλὰ κακίονους, οἳ ἀναντιλήπτορες ἀφῆσαν τοῦ ἀνοσιουργήματος, τὴν αὐτὴν ὑφίστασθαι ποινήν καὶ ζημίαν, καὶ τοῦτο γενόμενα οὕτως, κἂν ἐαυτὴν ἔκοῦσα ἡ γυνὴ τῷ ἄρπαγι ἐνεχέρισεν. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸν ταύτης πατέρα, ἐν συνειδήσει καταστάνα τῆς πράξεως, ὑπερορῆς κολάσει, καὶ οὐ τοσοῦτον μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰ μὴ παρὰ τὸν καιρὸν, καὶ ὅν ἢ ἀρπαγὴ τετόλμηται, συνειδῶς ³⁾ ἐλέγχεται, ὅμως δὲ ὀλιγαρίᾳ διδοῖς τὴν τοῦ θυγατρίου διαφθορὰν, καὶ ἀριεῖς τῆς δίκῃς τὸν ἔνοχον, ἢ τὸν τοιοῦτον γάμον ἀποδεχόμενος, ποινήν ὑπέχει τῆς ὀλιγαρίας φυγῆς ⁴⁾ ὑπερορίου. Ταῦτα μὲν ἔδοκε τοῖς πάλαι. Ὁ δ' αἰμνηστος ἡμῶν πατὴρ οὐκ εἰς μόνην τὴν ἀρπαγὴν τοῦ γυναικῶ ἀποσκοπήσας, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰ ἄλλα παροικουρήματα, πρὸς ἕκείνα τὴν ψῆφον ἐναρμόζεται, καὶ θεσπίζει, μετὰ μὲν ὄπλων, ἥτοι ξιφῶν, ἢ ἄλλων τινῶν ἀνευ ξιφῶν ἀνααιρετικῶν τῆς ἀρπαγῆς γεγεννημένης, ξίφει τιμωρεῖσθαι τὸν βιασάμενον, ὡς δὲ ἂν μεθ' ὄπλων ἐπὶ τὴν πρᾶξιν ἐχωρήσεν, οὐκ ὄριστος αὐτοῦ καὶ μαιφρονίας ἀθώου, τοὺς δὲ συνεπειλημμένους, ἢ συνειδῶτας, ἢ συνείσοντας ἀγαγόντας σπουδῆν ἄριστον ἐκτομῆ καὶ μάλιστα καὶ κορυφαίᾳ τῇ ἐν χροῖ τιμωρεῖσθαι, ὄπλων δὲ μὴ συμπαρόντων τῇ βίᾳ, μὴ μέχρι φόνου τὴν δίκην ὄραν, ὡς οὐδὲ τῆς μαιφρονίας χωρὶν ἔχουσης, ἀλλὰ τὸν μὲν αὐθόνητην τῆς ἀρπαγῆς εἰς χειρὸς κινδυνεύειν ἀποκοπήν, τοὺς δὲ συνυποωρησάμενους ἢ κοινωρησάντας ἀλλῶς μάλιστα καὶ κορυφαίᾳ καὶ ὑπερορῆ τὴν δίκην εἰσπράττασθαι. Περὶ μὲν οὖν τῆς εἰς τὸ σώμα ζημίας οὗτος ὄρος. ἂ δ' εἰς χρήματα ἀφορᾷ, ταῦτα τὸ ἀμεταπόλητον καὶ ἐνεργὸν συγκεχωρηται φέρειν

tur calamitatem legis auxilio effugit? Quale autem calamitatis puellae est effugium, quando non modo infortunii compensationem non invenit, sed lucrum etiam progressu aetatis ex suo dedecore atque infamia paratum esse videt? Ut igitur reprehensionem, quasi limum, legi illatam purgemus, abrogamus, ut vitioris bona in fiscum deferantur, tubemus autem, ut eo concedant, qui ipsorum dominus iniuriam et infortunium proiecerit.

Constitutio XXXV.

[DE RAPTORIS VIRGINIS, EORUMQUE, QUI IN RAPTO ADFUERUNT, POENA.]

Idem Imperator eidem Styliano.

Neque ut ecclesiasticam legem subvertamus, neque ut civilem simpliciter collidamus, hanc de virginis raptu sententiam proferimus, sed posteaquam, velut via quadam rebus humanis conducibili investigata, commiseratione sacrae legis id malum quasi insolescere, civilis vero legis austeritate suppressi cognovimus, propterea in eam sententiam, unde rerum status plus subsidii esset, inclinavimus. Ratenim vult quidem civilis lex, ut non solum is, qui per raptum et vim virginem ingenuam stuprauit, morti addicatur, insuper verum etiam praeter capitis poenam bonis privetur quando ingenuae vitatae sunt, sed etiam illi, qui in scelere adiumento fuerunt, eandem poenam et multam sustineant, idque ita fiat, etsi volens ipsa se mulier raptori dedit. Quia et eius patrem, si facti conscius fuerit, deportatione punit, neque tunc solum, sed etiam, si quo tempore raptus committeretur, eius rei conscius non fuit, filiolae vero vitiationem postmodum parvis pendat, et reo iudicium remittat, aut istiusmodi matrimonium approbet, in incuriae poenam deportationem sustinet. Atque haec quidem veteribus placuerunt. Verum sempiternae memoriae pater noster non tantum in mulieris raptum, verum etiam in alia, quae inde sequuntur, oculos dirigens, ad ea sententiam accommodavit, ac sancivit, ut, si cum armis, vel gladiis, vel aliis nonnullis praeter gladium letalibus raptus commissus sit, raptor gladio puniatur, utpote qui eo, quod cum armis ad id factum processit, neque ab homicidio alienus sit, qui vero suppetias tulerint, vel conscii fuerint, vel facti perpetratores susceperint, nasi abscisione, et verberibus, et tonsione ad cutem puniantur; quando autem arma violentiae adhibita non sint, mortem sententia non spectet, quod necpote tunc homicidium locum non habuerit, sed raptus quidem auctor manus abscissionem timeat, qui vero ministerium praebuerint, vel alias communicaverint, verberibus et tonsura et deportatione poenas pendat. Ac sane corporalis poenae haec est descriptio, quod vero ad pecuniariam attinet, ne a primitiva legislatione mutetur eiusque effectum retineat, permittitur. Atque haec quidem pater noster sancit; quorum et nos approbaticem sententiam auspicantes, legislationem illam et in praesens et in futurum auctoritate et effectu obsignavimus.

Const. XXXVI.

¹⁾ Rubricam composuit Steph. — ²⁾ υπάγεσθαι Cod. Meerm. III., Zurich. — ³⁾ συνειδῶτος Cod. Meerm. III., Zurich, idemque se in exemplari invenisse dicit Steph. — ⁴⁾ φυγῶν Cod. Meerm. III., Zurich.

φέρειν τῆς ἀρχῆθεν νομοθεσίας. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὁ ἡμέτερος ἀποθεσπίζει πατὴρ, οἷς σύμψηφον γνώμην καὶ ἡμεῖς ἀναδεχόμενοι τὴν τε ἐν τῷ παρόντι καιρῷ καὶ τῷ εἰς ἔπειτα τιμὴν τε καὶ ἐνέργειαν τῆ νομοθεσίᾳ ἐπισφραγίζομεθα.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ 15.

Περὶ τοῦ κληρονομεῖν τὸν τοῦ αἰχμαλώτου παῖδα.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῆ, τῷ αἰτῷ.

Εἰ τῆς πολιτείας ἐρείσματα καὶ κρηπίδες οἱ νόμοι, εἰ γὰρ μέλλοι αὐτὴ ἐν τῷ ἀσφαλεῖ εἶναι, τοὺς νόμους χρὴ τὸ ὑγιὲς διασώζειν. νόμου δὲ ὑγιαντὴν ἂν τις ἄλλο ἢ τὸ δίκαιον φάη; Περὶ τούτου ¹⁾ οὖν, ὥστε δίκαιως διακαθίσθαι τοὺς οὐ τὴν ἡμετέραν ἀγροῦσι πολιτεῖαν νόμους, ἀεὶ στρέφοντες τὴν διάνοιαν, καὶ τὸν νόμον ἐκείνον, ὃς βούλεται τὸν ἐκ δύο αἰχμαλώτων ²⁾ μὴδὲ κληρονομεῖν τῶν διαφερόντων τοῦ ἐν τοῖς πολεμίοις μεμενηκότος, τοῦτων οὖν κατανοήσας κινδυνεύουσα τῆς τῶν νόμων ὑγιείας, ἥπερ ἔστι τὸ δίκαιον, ἀποστεριῶσαι, μετασκευάσειν αὐτὸν πρὸς τὸ ὑγιὲς προεθυμήθημεν. Οἱ γὰρ οὐκ ἐνδίκως ταῦτα ὀρίζει, οὐ καλεπὸν συνιδεῖν. τίνα γὰρ ἰσχυρὸν ἢ τῶν τόπων ἰδιότης ἔχει ὀρίζειν τῷ παιδί τὴν κληρονομίαν; Οὐ γὰρ δὴ ἐκείνῳ τις ἀνθυποφέρει, ὡς δούλου χρηματισσοτος τοῦ γονέως, διὰ τὸ δουλικὸν σχῆμα ὁ παῖς ἀπόκληρος ἔσται. πῶς γὰρ ὁ νόμος τῆς πολιτείας, ὅς, εἰ τῷ αἰχμαλώτῳ λύσις ἐγεγόνει τῆς αἰχμαλωσίας, ἐλευθερὸν τοῦτον ἐγνωρίζειν, οὐ συγχωρήσει τῷ ἐξ ἐλευθέρου φύντι ἐλευθέρῳ κληρονομεῖν, ἀλλὰ τῷ ἐν τοῖς πολέμοις ³⁾ δουλείᾳ τὴν περὶ τοῦτων ἐπιτροπήν ἴσασιν; τίνα δὲ καὶ διαφέρειν ὀησεται τις τὰ τοῦ αἰχμαλωτοῦ; τοῖς συγγενέσι; καὶ πῶς οὐκ ἀπαντάσα ἡ δουλεία τούτοις εἰς τὴν κληρονομίαν τὴν εἰσθὸν ἀποκλείει; ἢ πῶς οὐ πολὺ πρότερον ἐξέσται κληρονομεῖν ⁴⁾ συσκευαρηται; ἀλλὰ τῷ δημοσίῳ δοθήσεται; καὶ πῶς οὐ περιφανὲς τὸ ⁵⁾ ἀδικημα; εἰ γὰρ ἐκ τοῦ δημοσίου εὐλογὸν ἔστι τοὺς αἰχμαλώτων ἐκφύνας βοηθείας τυγχάνειν, πῶς οὐχὶ περιφανὴς ἀδικία, τὸν τοῦ αἰχμαλώτου μὲν παῖδα τῆς περιουσίας ἀποστερεῖν, προσνέμειν δὲ ταύτην τῷ δημοσίῳ; Εἰ δὲ καὶ πολλάκις ἐστὶν γονέων πονηρῶς ἀποχρησαμένων συνειδῶσι, καὶ διὰ τοῦτο τιμωρίας ὑποβεβλημένων, καὶ πικρῶς ἐξ ἀνθρώπων ἠφαισμένων, οἱ παῖδες οὐ κωλύονται νόμῳ κύριοι τῆς περιουσίας καθίστασθαι, τίνα λόγον ἔχει, διότι προαίρεσις εὐσεβῆς σεμνύνει τοὺς γονέας (πολλάκις δὲ καὶ μαρτυροῦ αἶμα τὸ λαμπρὸν τοῦ φρονήματος αὐτῶν καὶ ἐν αὐτοῖς θαυμασιωθῆναι τοῖς ἀσεβέσι πεποτήκε) μὴ συγχωρεῖν τοῖς ἐξ ἐκείνων φυεῖσι, κυρίως εἶναι τῶν ὑπαρχόντων; Οὐδαμῶς οὐν τῷ ἡμετέρῳ κράτι ὑγιᾶς ἔχουσα ἡ διατάξις φαίνεται. Διὰ τοῦτο θεσπιζόμεν, ἀπὸ τοῦ νῦν, ἂν τε τοῦ τῆς αἰχμαλωσίας ζῶφου περιεχυμένου τοῖς γονεῦσι πρὸς ἀνάγκην ἡλίον ἦλθεν ὁ παῖς, ἂν τε ὑπὸ φωνῇ ἐλευθερίας τὰς ἀδίκας ἀπέλυσε, τὰ τῶν γονέων κληρονομεῖται, κἂν τε ἀμφοτέροις τοῖς γονεῦσι τῶν τῆς αἰχμαλωσίας δεσμῶν ἡ λύσις περιεσται, ἢ μὴ, κἂν τε ἐνδὸς τετυχηκότος τῆς

Constitutio XXXVI.

UT CAPTIVI FILIUS HERES SIT.

Idem Imperator eidem Styliano.

Si reipublicae adminicula atque fundamenta leges, siquidem illa in tuto esse vellet, sanitatem ipsam conservare oportet. Legis autem sanitatem quae mihi aequitatem quis dicat? Ad hanc utique leges, quae rempublicam nostram gubernant, intactae habeant, semper cogitationes nostras obvertentes, non legem illam, quae cum, qui ex duobus captivis natus est, heredem bonorum eius parentis, qui apud hostes mansit, fieri non vult, hanc igitur, ne legem sanitate, quae aequitas est, privetur, periclitari auctoritates, illam ad sanitatem transformare volumus. Non quod non iuste istud statuat, non difficile cognoscitur. Quam enim vim locorum natura ad distribendam filio hereditatem habet? Neque enim hoc quicumque obiciat, quod quum parens servus sit, propter servilem conditionem filius exheres erit. Quomodo enim civis in, quae, si captivum liberari contigisset, illum liberum agnosceret, ex eo natum libero heredem esse non permittet, sed qui apud hostes est servo bonorum administrationem dabit? Cuiam vero captivi bonis aliquis deferris putabit? An cognatis? At quomodo servitus obsistens his ad hereditatem introitum praeccludit? aut quomodo, quidvis permittitur est, non longe prius heredes esse licebit? At sicut debentur? Verum quomodo manifesta illa iniuria non est? et enim rationi consonum est, ut captivorum liberum publico subsidium sentiant, quomodo non eadem iniuria est, captivi filium bonis privari, ille vero sibi attribuit? Si vero etiam saepe numero, quum parentes graviter conscientia abusi, atque ideo pro subiecti, et acerbe e vivis sublatis sunt, liberi non substantiae domini esse lege non prohibentur, qui ratio est, quam ob rem, quando pium propositum parentis decorat (saepe vero etiam in fidei testimonium effusus sanguis, ut eximius ipsorum animus ipsi non impii miraculo esset, effecit), liberi facultatem rerum domini esse non permittantur? Nequaquam utque constitutio illa sana esse nostrae potentiae videtur. Propterea sancimus, ut deinceps, sive quis captivitatis caligine circumfusi parentes essent, in hoc prodiit filius, sive etiam in libertatis plenitudine ipsum mater peperit, parentum substantiae heredes, sive ambobus parentibus e captivitatis vinculis liberati contingat, sive non, sive quum unus eorum libertatis nactus sit, alter in calamitatis vinculis vitam finit, sive uterque parens in captivitate moriatur, aut morte testamento condendo praeveniant. Tunc enim illi quos testator voluerit, heredes erunt, conservati sibi trientis legitimo subsidio.

Const. XXXVI.

¹⁾ τοῦτο Steph. — ²⁾ ἐκ δύο αἰχμαλώτων Cod. Moerm. III., Zurich.; patet aut excidisse unum vel aliquot verba post αἰχμαλώτων aut scribendum esse αἰχμαλώτων (scil. γεγονότα vel φύντα), quod proposuit Spang. — ³⁾ πολέμοις Steph. — ⁴⁾ Post

κληρονομεῖν Steph. putat οἷς deesse, sed quia plura excidisse, nam filiorum expressam mentionem desidero. — ⁵⁾ Cod. Moerm. III., Zurich.; Scrimg.

τῆς λύσεως θάτερος ἐν τοῖς δεσμοῖς τῆς συμφορᾶς καταστρέψει τὸν βίον, κἄν τε ἀμφοτέρωι οἱ γονεῖς ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ τελευτήσωσιν, εἰ μὴ ἄρα γε τὴν τελευτὴν προφθάσῃ διαδέμενος. τότε γὰρ ἐκεῖνα κληρονομήσει, ἃ ἐν τῇ βουλῇ τοῦ διαθεμένου γονεῶς κείται, φυλαττομένης τῇ παιδί τῆς ἐκ τοῦ νόμου τετραουγκίου βοηθείας.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ κʹ.

[Περὶ τοῦ τὸν ἐλευθερωθέντα δούλον οὐ μόνον κατὰ τὰ ἄλλα διάγειν ἐλευθέρως, ἀλλὰ καὶ περὶ οἰκείων ἐπ' αἰθείας ἔχειν διατίθεσθαι.]

Ο αὐτὸς Βασίλευς Στυλιανῶ, τῷ αὐτῷ.

Καὶ τῷ παρίνι νόμῳ ἠλλείποντι πρὸς τελείαν κατάστασιν ὕπερ ἔνδει τούτου τῇ προσθήκῃ τὸ πρέπον αὐτῷ ἀποδιδάμεν στήμα. Φησὶ τοίνυν περὶ οἰκέτου ἐν δεσποικῇ αὐτοῦ διατυπώσει ὀρισθέντος ἐλευθερίας ἀξιοθῆναι, ἀγνοοῦντος δὲ τὸ διάταγμα, καὶ διὰ τοῦτο λογισμοῖς ἀμφιβόλοις ἐλευθερίας ἀντεχομένου, τίως μὲν μηδαμῶς αὐτὸν διὰ τὴν ἔγνοιαν τῆς ἐλευθερίας ἀποστρεφίσθαι, ἀλλὰ διάγειν αὐτὸν ἐλευθέρως, διατίθεσθαι δὲ αὐτὸν ὡς ἐλευθέρων ἐπ' αἰθείας μὴ ἔχειν, οἷον μεταγενεῶς μέχρι τέλους ἦν δίδωσιν ἐλευθερίαν αὐτῷ παρίναι. μὴ γὰρ οὕτως ἐξουσίας ὡς ἐλευθέρων διατίθεσθαι τὰ οἰκεία, πῶς οὐκ ἄλλοι παλιν πρὸς τὴν προτέραν ἐπανήξει δουλείαν; Ἐμεῖς οὖν φαιμέν, ἐπισημῶς ταῖς καὶ διαγωγῇ ἐλευθέρων παρέσχειν ο νόμος, καὶ τῷ ἄλλοι παρέχειν, ἃ τῇ ἐλευθερίᾳ συντίεται. εἰ γὰρ κωλύειν αὐτὸν ἔδει τὰ τῶν ἐλευθέρων πράττειν, τί τὴν ἐλευθερίαν οὐκ ἐκώλυσεν; ἀλλ' εἰ ταύτης ἄξιον ἔκρινε ²⁾, πῶς οὐκ ἐκείνων ἀξιώσει τῶν πραγμάτων, ἃ ποιεῖν κυρίως ³⁾ ἔχει τὸ τῆς ἐλευθερίας ἀξίωμα; Ἔστω τοιγαροῦν ὁ ἐλευθερωμένος ἀληθῶς ἐλευθέρων, καὶ διατίθεσθω περὶ τῶν οἰκείων, ὅσα δεσποικῇ γνώμῃ ἔδωκεν αὐτῷ ἀναφαίρετα, ὡς ἂν βούλοιο διατίθεσθαι. Οὐ γὰρ πρέπον ἐν τῷ φανερῷ τιμῇ τῆς ἐλευθερίας λαβόντα δι' ὑπόληψιν ἀδελφὸν ἀτιμάζεσθαι, καὶ τοῦ διατιθέναι ἀπέργεσθαι.

ΔΙΑ-

Constitutio XXXVII.

[UT DOMINI TESTAMENTO MANUMISSUS, SI ILLUM DECESSISSSE ADITAMQUE EIUS HEREDITATEM ESSE IGNORET, TESTARI POSSIT.]

Idem Imperator eidem Styliano.

Præsentem etiam legi plena absolute deficiente, eius, quod deest, additione decoram formam imponimus. Iam vero de servo, qui, quum domini sui testamento liber esse iussus sit, id vero ignorat, ideoque incertis rationibus libertatem obtinet, interea quidem nequaquam eum propter ignorantiam libertate privari, sed in libertate vivere, ut autem tanquam liber testatur, ipsam potestatem non habere, quasi videlicet eam poenitent, quam libertatem dedit, hanc ipsi perpetuo competere. Quum enim illi ut libero de rebus suis testandi facultas non sit, nonne redit ad pristinam servitutem? Nos itaque dicimus, posteaquam gradum statumque vitæ liberum præbuit lex, illam etiam alia, quæ libertatem comitantur, præbituram. Nam si ipsum facere, quæ hominibus liberis licent, prohibere oportebat, quid libertatem non prohibuit? sed dignum illum his iudicans, quare item istis actionibus, quæ proprie libertatis dignitati competunt, illum non dignabitur? Sit igitur libertate donatus revera liber, et testetur de rebus quascunque illi domini voluntas certas dedit, quomodocunque ei visum sit testari. Non decet enim, ut qui libertatis dignitatem manifeste accepit, ob incertam suspicionem ignominia afficiatur, atque a testando arceatur.

Const. XXXVIII.

¹⁾ Titulum composuit Steph. — ²⁾ Spang. ops Codd. Mæerm. III. et Zuich. ita locum sanavit; πράττειν ὅσα ἐκώλυσεν, ἀλλὰ τούτων ἄξιον κρίνειν Scrimg. — ³⁾ κύριος Cod. Mæerm. III., Zuich.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ λη'.

[Περὶ τοῦ τοῦ βασιλέως οἰκέτας περὶ
ᾧ οἰκείων ὡς ἂν βούλωνται ὀρίζειν,
ἐπὶ τὰς τε καὶ τὸν βλον καταλύοντας'.]

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῶ, τῷ αὐτῷ.

Ἐμοὶ δοκεῖ καὶ τοῦτο πλεονεξία τις εἶναι, εἰ καὶ τὸ πρῶγμα σχῆμα εὐπρόσωπον ὑποδύεται, τὴν ἐκ τοῦ νόμου διατάξιν. λέγω δὴ τὸ μὴ τοῖς οἰκέταις παραχωρεῖν περὶ τῶν οἰκείων πραγμάτων διατίθεσθαι, ἀλλὰ τῶν καμίων αἰτῶν καὶ τῶν¹⁾, ἅς εἰκός, πολυπλοῶν μόχθων τὴν κτήνην τὴν ἐκαστου δεσποτικὴν χεῖρα συλλέγειν. καὶ θαυμάζω τὸν ἐξ ἀρχῆς θέμενον τὸν νόμον, πῶς οὐδὲν τι μέγιστον καὶ ἐπιεικὲς τοῦτω προσέειπε. Πλὴν ἀλλ' οὐ τὸ πατέρες τοῦ τοῦτον νόμου καὶ ὁ νόμος ἐχέτωσαν παρὰ τοῖς ἄλλοις τὸ ἀποδεκτόν, ὡς ἡ ἐκαστου φέρει γνῶμη, ἐγὼ δὲ τοῦτοις οὐδαμῶς ἀπονέμω χῶραν ἀποδοχῆς, οὐδ' ἐπὶ τοῖς ἑμοῖς οἰκέταις συγχωρήσω κείσθαι τὸ δόγμα, πᾶσαν ἀδειαν παρεχόμενον περὶ τῆς τῶν πραγμάτων διοικήσεως τοῦτοις παρέχομαι²⁾. Τοιγαροῦν ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ πρὸς τὸν μετέπειτα βλον ἔσιωσαν οἱ βασιλέως οἰκέται τὰ οἰκεία πράγματα ἀληθῶς οἰκεία κεκτημένοι, ἐν τῷ μὴ τὴν ἔξουσιαν ἀφαιρεῖσθαι ὡς ἂν βούλωνται περὶ αὐτῶν ὀρίζειν, ἂν τε πρὸς ἡλίω αὐγὰς περιστρέφονται, ἂν τε τὸν βλον ὡς καταλύοντες, μὴδ' ἔνεκα τῆς δουλείας ὧν ὑπῆρχον κίριοι πραγμάτων ἐξουθενουμένοι τῆς κυριότητος. Περὶ μὲν οὖν βασιλέως οἰκείων οὗτος κεκαίνισθω καὶ κρατεῖτω νόμος, τοῖς δ' ἄρχουσι καὶ τῷ ἄλλῳ τῆς πολιτείας πληρώματι, εἰ γε μὴ βούλοιντο πρὸς τὴν ἡμετέραν γνῶμην ἀφορᾶν, ἐξέσται πρὸς τὸν ἀρχαῖον περὶ τῶν δουλικῶν πραγμάτων νόμον ὀρεᾶν.

¹⁾ Rubricam composuit Steph. — ²⁾ Meerm III., Zurich; καὶ τῶν om. Scrimg. — ³⁾ Bene Steph. παρεχόμενον delendum et pro παρέχομαι scribendum

ΔΙΑΤΑΞΙΣ λθ'.

Περὶ τοῦ τὸν ἕστων τὰ συμφέροντα διοικεῖν.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῶ, τῷ αὐτῷ.

Οὐδεὶς ἐν ἀνθρώποις οὕτως εἰς ἄχρον κατήνησε τελειότητος, ὡς μηδέποτε ἀσύμφορόν τι ἐαυτῷ πραγματεύεσθαι, καὶ οὐδεὶς οὕτως, οἶμαι, δυστυχίης ἄκρας εἰς φρένας, ὡς μὴ πολλὰς ἐαυτῷ χρησῖμος γενέσθαι. οὔτε γὰρ τὸν πάντῃ τῇ ἐαυτοῦ συνέσει θαρρόντα πάντα πράττειν ἀνεμεσήτως ἐκ τὸ θεῖον, οὔτε τὸν ἐνδεῶ συνέσει (πλάσις ὧν καὶ τοῦ ἰδίου πλάσματος σήμερον) διὰ παντός ἀφίησι τῇ ἀσυνεσίᾳ σφάλλασθαι. Τοῦτο ἐπιρομιμασίμην δ' ἔχειον τὸν νόμον, ὃς παντάσῃ ἀποκωλύει τὸν ἄστων περὶ τῶν οἰκείων ἢ βούλεσθαι τι ἢ διατίθεσθαι, καίτοι γε ἐχρήν, ἐνορῶντα εἰς τὰ οἰκονομοῦμενα, πρὸς τὴν ἐλείων θεσπίσειν κατὰσιν, ἀλλὰ μὴ οὕτως ἄπλῶς, καὶ εἰ μὲν¹⁾ ἀσύμφορόν τι διαφρονόμητο, μὴ δέχεσθαι, εἰ δὲ λυσιτελεῖ, καταδέχεσθαι. νῦν δὲ οὐδὲν τοιοῦτον διορίζει, ἀλλὰ καθάπαξ ἀποκλείει τῷ ἄσῳ τὴν περὶ τῶν οἰκείων βουλήν. Τοῦτο ἡμεῖς ὁδοῦ ψήφῳ μὴ προεχθῆεν ὑπολαμβάνοντες, διαστείλαμενοι θεσπίζομεν, ἃ μὲν κοίσις ἐμφαλμῆν καὶ τὸν ἄστων χαρᾶκηρῆζουσα λέγει, μὴ ἀποδοχῆς, μήτε κυρωσέως

¹⁾ Steph.; ἀπλῶς καὶ μὴ Scrimg.; καὶ μὴ Cod. Meerm. III., Zurich.

Constitutio XXXVIII.

[UT IMPERATORIS SERVI DE REBUS SUI QUOMODO VELINT STATUERE POSSINT.]

Idem Imperator eidem Styliano.

Illud quoque, quamquam pulchram prae se ferit speciem, legalem nempe ordinationem, invidiae plenus mihi esse videtur; dico autem, quod servis de rebus suis testari non permittitur, sed quae laboribus sua et forte arduis molestiis quaesierint, ea cuiusque tamen manus colligunt. Ac sane miror ab initiis istam legem, quomodo nihil moderationis neque acquiri huius rei attribuerit. Veruntamen genitores huius legis, atque lex ipsa ab aliis, ut cuiusque voluit fuerat, approbentur, ego vero nequaquam illis locum dabo, neque illud placitum in servis meis obtinere sinam, et plenam ipsis administrandarum rerum suarum potestatem facio. Ex hoc itaque tempore et in omnem hinc vitam Imperatoris servi rerum suarum revertebuntur, ut libertate de rebus suis quomodocumque voluerint disponendi non priventur, sive sub solis vertentur, sive vitam relictae sint, neque servitii nomine rerum, quarum domini exstiterunt, damnato nudati. Igitur de Imperatoris quidem servis haec lex innovata sit et valeat, magistratibus autem et reliquis civitatis populo, si huic nostro placito iustitiam suam accommodare nolint, ad veterem de servilibus bonis legem respicere liceat.

esse censet παρεχόμενος; minus bene Sprang. ita locum restituit; πᾶσαν ἀδειαν παρεχόμενης περὶ τῆς τῶν πραγμάτων διοικήσεως τοῦτοις παρέχομαι.

Constitutio XXXIX.

UT PRODIGIUS QUAE EX RE IPSIUS SINT FACERE POSSIT.

Idem Imperator eidem Styliano.

Mortalium nemo ad eam perfectionem pervenit, ut nunquam incongrue res suas gerat, neque quisquam puto tam infelici est animo, quia crebro sibi vis esse possit. Neque enim eum, qui in omnibus praedictae suae fidit, omnia irreprehensibiliter facere cum deo, neque idem, quum creator et creatoris curator sit, mentis inopem per omnia falli ex improbitate sinit. Praefatus hoc sum propter illam legem, quae prodigum de rebus suis quidquam aut velle aut statuere omnibus modis prohibet, quamquam debet gestis ipsis oculos advertens, pro illarum ratione, cum autem ita simpliciter sancire, et si quidem aliqui inutiliter gestum esset, non admittere, si vero vitare, suscipere; nunc vero nihil tale praescribit, sed in universum prodigo de rebus suis consultandi potestatem admittit. Id nos recto iudicio non convenire opinamur, legem illam dividentes statuisimus, ut quae iudicium erraticum, et prodigum designans dicitur, neque ex probatione, neque confirmatione digna habeatur, quae vero ad utilitatem respiciant, suscipiantur, et reprobentur. Quid enim, si prodigum hereditatem mihi

σεως αξιοσθωσαν, α δε προς το λυσιτελες ορη, μηδαμως αναποδεκτα τυγχάνειν, μηδ' αδειεσθαι. τι γαρ, ει ο ασωτος κληρον τοις οικείοις βουληθήσθαι καταλιπειν, η πένησι τα έαντω διανειμαι, η οικιωτων τον βαρυν της δουλειας άπαυγεσθαι κλειόν; αρ' οι ασωτος, δια τουτο μη εξειναι¹⁾ αυτω τοιαυτα βουλεσθαι; τι δε, ει χωριον έχων έαντω επιζημιον, άλλος δε τις των δυναμένων θεραπεύσαι την ζημίαν, βουληθείς αυτου εν κτήσει γενέσθαι, πλέον η δσον αξιον το χωριον αντιδιδους έκείνω την ζημίαν κουφίσει; αρ' η ασωτεία την έκείνω συμφέρουσαν και βουλήν και πραγματειαν κωλύει; άλλ' ουχ' ορα των τρόπων. Οπερ ουν έφην, των πραγματίων τηρεσθωσαν αι καταστάσεις, εάν μὲν έκείνω ουδέν τι του ασώτου τρόπου όφθελήσαν έχουσαι, είναι βεβαίους τας διατάξεις, ει δ' αμαρτανουσαι του σωφρονος λογισμου φαινοιντο, μηδ' άποδοχής, μητε βεβαιώσεως αξιοσθωσαν.

relinquere, aut pauperibus sua distribuere, a grave servitutis onus servorum cervicibus adimere vel, an ideo, quod prodigus est, id illi non velle sit? Quid vero, si quum ipse praedium damnosum habet, alter vero quispiam, qui damno mederi possit, et sua possessionem quaerat, maiore pretio, quam quae praedium sit, reddito ipsi damnum levare velit? prodigalitas, quo minus ille sibi consulat, et utilis negotietur, impedit? At rationem non video. Quae igitur dixi, rerum gestarum conditio observetur, et si quidem in ea prodigi mores non conspiciantur, gesta rata sint, si vero a prudenti rerum gestione aberratum esse appareat, neque approbatione, neque confirmatione digna habeantur.

¹⁾ έφην proposuit Steph.; Aggl. hoc infinitivo servato post βουλεσθαι incoeris λεχτερον; δια τουτο μη εξεται αυτω τοιαυτα βουλεσθαι conii. Spreng.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ μ΄.

Constitutio XL.

Περὶ του μη εικομιζεσθαι τους οικείας των άδιαθέτων και των κληρονομησάντων τελευτώντων.

UT CAPTIVI TESTAMENTI FACTIONEM HABEANT.

Idem Imperator eidem Styliano.

Ο αυτος Βασιλευς Στυλιανω, τω αυτω.

Οι πάλαι της των νόμων εκθέσεως πεποιημένοι την πρόνοιαν πολλά των του βίου προς κατάστασιν άγαγοντες και μαρτύριον έχονδ της αυτων φιλανθρωπου γνωμης, τους νόμους, καθ' ους η πολιτεία διευθειεται, καταλιπούτες, ουκ οίδα όπως το περι των αιχμαλώτων μέρος, οίς ου διδάσαι κυριότητα περι των ιδίων πραγματίων διατίθεσθαι, ουχ' όμοιος τῇ άλλῃ τουτων όμολογειν πεποιήκασι φιλανθρωπια. Α μὲν γαρ περι διαθηκών αυτοίς η νομοθεσία περιέχει, λαν φιλανθρωπως νομοθειεται. το γαρ ένλοτε μαρτύρων καταλαμβάνουσης άπορίας όρσαι, και αφιδήμω έλάττοι μαρτύρων έπιπροσφύλλεσθαι τα διατετυμμένα, ου μὲν άλλα και άμαρτύρους πολλάκις ούσας κυρούσαι τας διατάξεις (ώπερ έπλ των εν παρατάξει πιπτόντων ώρισται), μεγαλή της φιλανθρωπιας απόδειξις. η δε περι των αιχμαλώτων νομοθεσία ουκ έτι άδελφή ούσα των ειρημένων όρσται, ουδὲ της αιτής άποκηθείσα φιλανθρωπιας. οίς γαρ ου παραχωρούσιν αυτοίς περι των οικείων διατάξεσθαι, ου μόνον ουχι φιλανθρωπόν τι περι αυτων έγνώκασιν, άλλα και τρόπον έτερον την αιχμαλωσίαν επιτεινουσι. πώς γαρ ουχ' τουτους πάlin αιχμαλωτίζουσιν; η πώς ουκ αυξεται το δεινόν και άλλος άπαραμύθητον, και του θανάτου κέντρον έπωδυνότερον κατά της καρδιας αιχμαλωτος φρών άπεισι των ανθρωπίνων, διαν ου μόνον εν αιχμαλωσία καταστρέφω τον βίον, άλλα και ει τινα εν τοις όμοφύλοις οίδεν έαντω προσούσαν ύπαρξιν, περι ταύτης ουκ έστι βουλεύεσθαι κύριος¹⁾, άλλ' έρωθείται των οικείων ως άλλοτριων, και των πόνοις οικείοις κηθέντων της οίκνομοτιας έξβάλλεται, άν έκείνος προκινδυνεύων εις τα των δουρηλήτων κατέστη δεινά. πώς δε, ει μιν έστι τῷ αιχμαλωτῳ κατά γένος διαφεροτες η τένα, η γυνή, η άδελφή, η έτεροι, ους έκικήρους οίδεν ο νόμος, ουχι πάντες όμοιος προς την έξιδασθετου έρχομένην αυτοίς κληρονομιαν αποβλέβαντες, τῇ ταύτης έλπίδι την περι του συγγενος αιχμαλωτου της έλευθεριας παρησούσιν έπιμέλειαν; σμεν γαρ το ανθρωπίνον, ως εύαρίθμητοι λαν φίλτρον

Qui olim edendis legibus operam adhibuerunt, quum multa ad res humanas recte moderandas in medium protulerint, et sufficiens humanitatis suae testimonium, leges nempe, secundum quas respublica bene ordinatur, reliquerint, haud scio qua ratione de captivis tractatus, quibus de rebus suis statuendi potestatem non faciunt, reliquae ipsorum humanitati non similiter responderet. Etenim quae quidem de testamentis ipsorum legislatio complectitur, admodum humane constituta sunt. Nam quod statuerunt, ut interdum, quando inopia testium esset, a minore etiam testium numero testamentum obsignaretur, quin et nullis adhibitis testibus saepe testamenta rata haberentur, quemadmodum de iis, qui in acie occumbunt, constitutum est, magnum sane humanitatis est documentum; at vero de captivis legislatio dictis non congrua, neque ex eadem humanitate nata videtur. Quod enim de rebus suis constituere illis non permittunt, non solum non benignum aliquid de ipsis decreverunt, verum etiam ipsam captivitatem alio modo intendunt. Quomodo enim rursus illos in captivitatem non ducunt? aut quomodo malum et tristitia solatio carens non augetur, et morte acerbiorum in corde captivus non circumferens aculeum rebus excedit humanis, quando non modo in captivitate vitam finit, verum etiam si qua apud contribules bona sibi esse scit, de his constituendi potestatem non habet, sed suis rebus tanquam alienis expellitur, et quae suis laboribus quaevisit, et pro quibus suscepto periculo in captivorum infortunium incidit, ab horum dispensatione eicitur? quomodo vero, si quos necessarios captivus habet, aut liberos, aut uxorem, aut sororem, aut alios, quos ad ipsius hereditatem lex vocat, non similiter omnes conversis in hereditatem ab intestato ad se devolvendam oculis, hac spe curam liberandi cognatum ipsis captivum non omittit? Novimus enim res humanas, ut pauci admodum verum amorem conservent, eiusque unius gratia ad opitulandum calamitate implicitis paucorum animus exciteitur, plurimi vero spe nanciscendae cuiusdam remunerationis ad ferent-

¹⁾ Meerm. III., Zulch.; κυριως Spreng.

αληθινὸν διασώζουσι, καὶ τούτου μόνον
 ἵνα βοήθειαν τῶν ἀγνοοῦντων περιστοιχιζομέ-
 νων ἡ γνῶμη αὐτοῖς ἐπιγείρηται, οὐ πλείστοι δὲ
 τῶν προκείμενων τῶν χρησίων τῆς βοηθείας. πόθεν οὖν
 ἔστι τῶν αἰχμαλῶτων ἢ τῶν συγγενῶν τῆς ἡται-
 ρίας ἀναλάβοι φροντίδα; εἰ μὲν γὰρ ἦν ἐπ' ἀδείας
 τοῖς περὶ τῶν οὐκ αἰχμαλῶτων βουλευσασθαι, ἐπιλλόν-
 τες ἀναλογιζόμενοι ὡς οὐκ ἀκέρδης αὐτοῖς ἔσται
 γὰρ ὡς εἶκος, ὡς ἢ τῆς σπουδῆς αὐτῶν εἰς πέρ-
 ας διεξελθούσης, καὶ τῶν αἰχμαλῶτων ἐλευθερίας τυ-
 χόντων¹⁾, ἔξουσι τινα χάριν ἰπὲρ ὧν διεσποῦσθαι,
 ἢ, κἂν τὴν ἐκείνων σπουδὴν ὁ θάνατος προφθάσας
 ἐν δεσμοῖς ὄντα λαβοῖν τὸν ἀνδρωτόν, ἐν τῇ περὶ
 τῶν οὐκ αἰχμαλῶτων διατάξει ἔσται τινὸς πλείονος ἀξίω-
 μερδῶς τὸν ὑπὲρ αὐτοῦ πεφροντικότερα τῶν ἄλλως
 ἡμελησάντων. οὐ γὰρ ἀμνημονήσειν αὐτὸν καὶ παρὰ
 φαῦλον τοὺς πόρους ποιήσεσθαι ὑπελάμβανον.
 τούτους οὖν, ὡς περ ἔφην, τοῖς λογισμοῖς ἐπιλλόν-
 τινες οὐ βραδύμως εἰς τὴν ὑπὲρ ἐλευθερίας τῶν
 αἰχμαλῶτων σπουδῆν διανοήσασθαι, νῦν δὲ, τῶν
 πλὴν κωλυομένων διατάττεσθαι, τῶν δὲ ἐξ ἀδία-
 θέτου κληρονόμων εἰς τὴν ὑπαρξίν ἐμβαλόντων,
 οὐκ ὀδα εἰ τις εὐερεθῆι τοὺς ὑπὲρ τῆς ἀναρδύσεως
 πόρους ἀναδεξόμενος, ἢ τε γὰρ ἑλλῆς τῆς ἐξ ἀδία-
 θέτου κληρονομίας, καὶ ἢ ἐνδύμῃσι τοῦ μὴ ποτε
 διακερῆς κάμοι, τας εἰς ἑαυτοῦ²⁾ σπουδῶς τῶν
 θανάτου προλαβόντων, καὶ τῶν αἰχμαλῶτων ἐξ ἀν-
 δρώπων ἀφανισαντος, ὀανηρότερον (ἵνα μὴ λέγω
 παντελῶς ἀπρόθυμον) ποιεῖ πρὸς τὴν ἐπιχείρησιν.
 ὅπερ οὐκ εἴτι ὁμοίως συνβείβαιν, εἰ μὴ ἄκρον αὐ-
 τοῖς ἡ νόμοθεσία ἐργάσεται τὴν διάταξιν. εἰ δὲ γὰρ
 λῦτρον ψυχῆς ἢ ἰδία κτήσις, πῶς οὐχὶ καὶ κατὰ
 τοῦτο ἀδικίαν ἀπρωτίτην ὑπομένουσιν οἱ αἰχμα-
 λῶται, οὐκ ἔμμενοι παρὰ τοῦ νόμου περὶ τῶν
 προσόντων ὀρθεῖν, ἀν τούτου βούλωνται, ὑπὲρ ψυ-
 χῆς αὐτῶν τινα διανεμηθῆσαι τῶν πραγμάτων;
 εἴτε γε μὴν καὶ τὰ περὶ ἐλευθερίας ἀτίπως ἐκ τού-
 του διακείμενα, καὶ τὸ μᾶλλον ἀποπῶτατον, ὅτι μὴ
 διδομένης ἀδείας τοῖς αἰχμαλῶταις διαδέσθαι, ἀνα-
 κώπυτος πολλῶν τῆς ὑπαρξέως κτήτορας, οὐδὲ ἢ
 τῶν ἐχθίστων εἴχε μοῖρα, καὶ οὐδ' ἐνορᾶν αὐτοῦς
 ἐν ζωῆσιν ὄντες ἠγέλοντο, οἱ τὶ ἂν εἰς φαυλότερον;
 τούτου οὖν ὅπως ἔχον οὐκ ἔδοξε τῇ βασιλεῖ ἡμῶν
 δίκαιον παρθεῖν, ἀλλ' ὡς περ ἐν τοῖς ἄλλοις κατὰ
 δύναμιν τὴν παρὰ τοῦ κράτερος διδομένην, ὡς τε
 τὴν ἡμετέραν πολιτείαν εὐ διοικονομεῖσθαι πεφρον-
 τήκαμεν, οὕτω πρὸς τὸ ἄμεινον καὶ τὰ περὶ τῶν
 αἰχμαλῶτων ἐπανορθοῦν διεγνώκαμεν. Θεσιπίζομεν
 τοῖνυν, ἀπὸ τοῦ παρόντος μηδαμῶς τοὺς ἐν αἰχμα-
 λῶσιν τῶν ἀπεργοντι αὐτοῖς διαδέσθαι νόμῳ,
 ὡς περ καὶ τὸ πρότερον, ὑποκεῖσθαι, ἀλλ' ἐξείναι
 τοῖς, εἰ μὲν ὄλον τε, παρουσίᾳ πάντες μαρτυρῶν,
 εἰ δὲ μὴ, τριῶν, εἰ τε γραφῇ παραδούνας τὴν βού-
 λησιν, εἰ τε ἀγράφῳ διατάξει ἐκτίθεσθαι, δηλονότι
 ὄραφ ββαιούντων τῶν εἰς τὴν μαρτυρίαν παραλη-
 φθέντων τὸ ἀπαροποίητον τῇ τοῦ τελευταίου
 διατυπῶσει, ἂν τε παίδων ὄντων ἐκείνους καταλεί-
 ποῖτο τῆς περιουσίας κυρίους, ἂν τε μὴ παῖδας
 ἔχων, ἐτέρους εἰς τὸν κλήρον εἰσάγη. οὐ γὰρ δίκαιον
 ἡγοῦμεθα, τοὺς ἐπίσης μετέρονας τοῦ κοινοῦ
 τῆς πολιτείας ὀνόματος μὴ ἴση μοῖρα τῶν τοῦ νό-
 μου δικαίων τιμᾶσθαι, καθ' ὅς τὸ ὀμόφυλον πο-
 λιτεύεται, ἀλλὰ τοὺς μὲν ἀπειροτάτους αἰχμαλωσίας
 ἔχων ἔξουσίαν ὡς αὐτοῖς δοκεῖ περὶ τῶν ἰδίων βου-
 λεύεσθαι, τοὺς δὲ μὴ, ὡς περ ἔγκλημα ἔχοντας, οἱ
 προσπολεμούντες τῶν ὀμοφύλων εἰς πέρην ἀλώσεως
 ἡλθον. Εἰ μέντοι γέ τις τῶν δορυκάλων ἢ ἐθε-
 λοντής, ἢ ὑπ' ὧν κατέχεται βίαν ὑπομένων, ἐπὶ
 ταύτην

ferendum indigentibus auxilium procedant. Quis
 itaque cognatus aliquis vel amicus captivorum suscipiant
 curam? Etenim si quidem statuendi facultas
 de rebus suis ipsis esset, nonnulli laborem non sine
 lucro sibi non fore reputantes, non segneri ul-
 lum susceptorum essent. Cogitarent enim fortasse,
 si aut conatus ipsorum ad finem deduceretur, et
 captivi libertatem consequerentur, se minus ali-
 quod esse pro opera sua accepturos, aut etiam conatus
 finem mors praeveniens captivum de medio tolleret,
 illum in testamento suo eum, qui ipsius curam ha-
 buisset, maiore portione, quam illos, qui ipsam ne-
 glexissent, dignaturum. Non enim immemoratur
 ipsum, neque labores nihili facturum esse arbitran-
 tur. Hac igitur ratione, quemadmodum dixi, futurum
 esset, ut aliqui non indigenter ad liberandum cap-
 tivorum curam sese erigerent. Nunc vero, quum illi
 quidem testari prohibeantur, illi autem ab intestato
 heredes in bona concedant, haud scio, an quis i-
 veniatur, qui pro liberatione labores suscipiat. In-
 cessionis enim ab intestato spes, et melius ne frui
 laboretur, si forte liberationem mors praeverit, et
 captivum rebus humanis eximat, homines tantum
 (ne prorsus animo alieno dicam) ad id aggredien-
 dum facit. Quod sane non amplius contingeret, si
 lex illorum testamenta irrita non faceret. Iam tunc
 si redimendae animae pretium propriae facultatis
 sunt, quomodo non in hoc etiam captivi iniuriam lege
 maximam sustinent, quod dum non stantur a lege
 de rebus suis statuerent, si hoc velint, pro animabus
 suis nihil verum suarum erogare possint? Ad haec
 porro ea, quae ad libertatem spectant, absurda hinc
 disposita sunt, et multo absurdissimum est, quod, dum
 testandi facultas captivis non datur, frequentius illi,
 qui inimicissimi fuerunt, quosque ipsi, si viverent, in
 adspicere quidem sustinerent, illorum facultatem do-
 mini existunt, quo quid possit esse turpis! Hoc
 igitur, quum hanc ad modum sese habeat, non negari
 debere maiestati nostrae visum est, sed quemad-
 modum in aliis pro viribus divinitus nobis datus, et
 recte republica nostra gubernetur, sollicito egimus
 sic et de captivis tractatum in melius corrigere de-
 crevimus. Sancimus igitur, dehinc captivos, qui
 ipsos a testando arceat legi neutiquam obnoxios esse,
 sed licere ipsis, si fieri possit, quinque, sine minus,
 tribus testibus praesentibus, extremam voluntatem,
 sive litteris commendare, sive sine scripto pronunciare,
 ita ut ad testamentum assumi revera illam defuncti
 voluntatem esse irrejurando affirmant, sive litteris
 existentibus, illos bonorum suorum heredes relinquat,
 sive quum liberos non habeat, alios in hereditate
 introducat. Aequum enim non putamus, ut qui com-
 munis reipublicae nominis aequaliter participes sunt,
 non aequali ex lege iure honorentur, secundum quod
 eiusdem gentis censentur, sed ii quidem, qui liberi
 servitutem sunt, statuendi de rebus suis, ut eis iura
 est, potestatem habeant, illi vero non, quasi culpa
 commiserint, quod pro gentilibus pugnando in cap-
 tivitatis necessitatem devenerint. Si tamen capti-
 vorum quispiam aut sua sponte, aut eorum, quorum
 in potestate est, vi adactus hoc in animum inducet
 ut res suas ad hostes venire testamento iubeat, ne
 quaquam tunc placitum ipsius ratum sit, sed tanquam
 non factum sit ita ut decet reipublicae Christianae,
 in irritum concidat testamentum. Atque haec quidem
 de iis, qui vitae finem testamento antevertunt, iur-
 cta sint. Si vero ultimus vitae dies illi supervenerit,
 atque intestatus de medio sublatus sit, existentibus
 quidem nonnullis, ad quos hereditas pertinet, accen-
 dentibus vel descendentibus, ad ipsa bona veniant, et
 vero nulli supervint, ad quos bonorum defuncti ca-
 ptivi

¹⁾ Scrimg., emendatio autem haec est Stephani, qui in exempl. se reperisse dicit ἔτερος, quod etiam habent Cod. Mcerm. III. et Zurich. — ²⁾ καὶ τοῦ

αἰχμαλῶτου ἐλευθερίας τυχόντος φ. Mcerm. III. Zurich. — ³⁾ τὰς ἑαυτοῦ vel potius τὰς εἰς αὐτὸν com. Steph.

ταύτην ἔλθοι τὴν γνώμην, ὥστε τὰ αὐτοῦ πράγματα εἰς τοὺς πολεμίους χωρεῖν διατυπῶσαι, τότε οἰδαμὸς τὰ δεδογμένα βεβαίᾳ ἔσται, ἀλλ', ὡς μὴ κατὰ τὸν πρόποντα ¹⁾ Χριστιανῶ πολιτευματι γεγενημένη, ἐκπέσεται ἢ διάθεσις ²⁾. Ταῦτα μὲν διὰ τὸ εὐδαιμονοῦν περὶ τὴν διαθήκην τὸ τῆς ζωῆς τέλος προφθάσει διανοηθέντων ³⁾. Εἰ δ' ἡ τέλειος ἐπιστάσα τοῦ βίου ἡμέρα ἐξ ἀνθρώπων ἀδιάθετον ἀφανίσαι τὸν ἀνθρώπον, παρόντων ⁴⁾ μὲν τινων, οἷς ὁ κληρὸς διαφέρει, ἀνιόντων ἢ κατιόντων, πρὸς αὐτοὺς ἢ περιουσία πορεύσεται, μὴ ὄντων δέ τινων προσώπων, πρὸς οὓς ἡ κληρονομία ὀρεῖ τῶν τοῦ ἐξ ἀνθρώπων ἀφανισθέντων αἰχμαλώτων πραγμάτων (φημι δὴ ἢ μῆτε οὓς ἀνιόντας, μῆτε οὓς κατιόντας οὐκ εἰδόμενα τὸ τοῦ τεθνηκότος γένος), πρότερον σκοπεῖν μὲν κελεύομαι, εἰ τίσις ὑπόχρεως ἦν, καὶ τῶν χρεῶν ὑπεξαιρουμένων τὰ περιλειπούμενα πράγματα διχῆ διαίρεισθαι, εἰς τε τρίτον καὶ διμοιρον, καὶ τὸ μὲν τρίτον εἰς τὴν ὑπὲρ ψυχῆς διανομὴν ἀφορίζειν, τοῦ δὲ ἑτέρου μέρους ἐν τοῖς βασιλεῦσι ταμείοις γίνεσθαι τὴν ἀνάληψιν, ἄνευ μόντοι γε τῶν οικειῶν. ταῦτα γὰρ, εἰ μὴ τῶν χρεῶν ἢ ἐκπλήρωσις ἐκποδῶν σταίη, πάντα εὐθερῶς τετιμῆσθαι βουλόμεθα. τὸν αὐτὸν δὲ τύπον τηρεῖσθαι τῆς τῶν πραγμάτων διοικήσεως, καὶ ἐφ' ὧν οὐ παρέσις χρεῶν, ὅταν, ὡς εἰρηται, κληρονομῶν ἄπορος ἀπὸ τοῦ βίου ὁ τῆ αἰχμαλωσία κάτοχος. Ἡ μὲν οὖν εἰς ἐπίνοιαν ἡμῶν ἤκουσα περὶ τῆς νομοθεσίας, ἢ τοὺς αἰχμαλώτους ἐλύπει, διορθώσις, διὰ τοῦδε τοῦ θελοῦ ἡμῶν νόμου ἐκτέθειται. Ἡ δὲ σὴ μεγαλοπρέπεια τὸ θελοῖσθαι τοῖς ὑπὸ χεῖρα ἔγνωσμένον καταστησάτω, ὡς ἂν δῆλου πᾶσι γεγονότος, ἀπαντες περὶ τῶν οικειῶν, καὶ οὓς ἢ αἰχμαλωσία ἔχει, ὡς ἂν ἐθέλωσι διορθῶνται.

ptivi successio spectet (dico vero quos neque ascendentes, neque descendentes defuncti familia agunt), primum considerari iubemus, an aliquibus deest, et deducto aere alieno reliqua bifariam, in trientem et bessem, dividi, ac trientem quidem in erogatio pro anima faciendam separari, reliquam autem partem regio fisco deputari, sine servis tamen; hos enim nisi aes alienum exsolvi non possit, omnes libertas honorari volumus. Eandem vero rerum disponendam formam custodiri volumus, quando nihil aeris alieni fuerit, et captivitate detentus, quemadmodum dictum est, sine heredibus decesserit. Quae itaque nobis eius legislationis, quae captivos contristabat, in mentem correctio venit, per sacram hanc exposita est legem. Tua autem magnificentia sanctionem subditis notam faciat, ut, quum innotuerit, omnes de rebus suis, etiam quos captivitas detinet, quocumque modo velint, statuunt.

¹⁾ De hoc loco ita existimat Steph., aut legendum esse τὰ πρόποντα aut excidisse substantivum verbum, quod cum πρόποντα iungatur; sed cum Cuiacius in Obs. XVII. 32. dixerit in veteri libro reperiri κατὰ τὸ πρόπον, non est quod dubitemus, quin ita scripserit Leo. — ²⁾ διάταξις Cod. Moerm. III., Zurich. —

³⁾ περὶ τὴν διαθήκην τὸ τῆς ζωῆς τέλος προφθάσει, διανοηθέντων Moerm. III., Zurich.; Steph. ita corruptelam tollere censuit; περὶ τῶν τῆ διαθήκην τὸ τῆς ζωῆς τέλος προφθάσει διανοηθέντων. — ⁴⁾ περιόντων Steph.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ μα'.

Constitutio XLI.

[Περὶ τοῦ ἐν μὲν ταῖς πόλεσι διὰ πέντε μαρτύρων κυροῦσθαι τὰς διαθήκας, ἐν ὁδοῖς πορείαις δὲ καὶ ἀγροῖς εὐαπόδεικτον εἶναι καὶ τὴν διὰ τριῶν κύρωσιν ¹⁾.]

UT IN CIVITATIBUS QUINQUE, IN ITINERIBUS VERO ET AGRIS TRES TESTES AD TESTAMENTORUM FIDEM SUFFICIENT.

Idem Imperator eidem Styliano.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῶ, τῷ αὐτῷ.
Ἐν πᾶσι μὲν τοῖς κατὰ τὸν βίον πράγμασι, ὅσα τὴν διὰ μαρτύρων ἀπαιτεῖ πίστιν, διευκολομένον ἔστι προσεῖναι τὴν διὰ τοῦτο βεβαίωσιν, μάλιστα δὲ χρῆζουσι διατάξεσιν, αἱ γίνονται πρὸς τὴν τέλειαν ἡμῶν τῆς ζωῆς ἡμέραν ἀποβλεπόντων, τῆς τοιαύτης βεβαίωσεως. Οὐ γὰρ ἔστι περιλειπούμενος τρόπος, ὅς ὁρθῶς αὐταῖς διατηρεῖται, εἰ μὴ τὸ ἐκ τῶν μαρτύρων πρόσσεσιν ἀσφαλές. ἔδει οὖν, ὅσον ἀναγκαῖον ὑψῆσαι βεβαίως εἶναι τὰς ἀπὸ ²⁾ τῶν ἐκ τοῦ ζῆν ἄπιόντων ἀνθρώπων πραγματευομένων ³⁾ διατυπώσεις, τοσοῦτον αὐτὰς ἀσφαλισσάσθαι διὰ τῆς μαρτυρίας. Ἄλλ' ἐπεὶ ὁρῶμεν πολλάκις ὑπὸ τῆς ἀπειρίας τῆς ἢ ἐπιζητεῖ ἀκριβείας τὰ πράγματα πρὸς τὴν ἔνδεχομένην κατὰστασιν καθίσταμενα (μὴ γὰρ παρόντος χρῆσθαι τῇ ἀκριβείᾳ, ἀνάγκη χρῆσθαι καθὼς ἂν τις εὐπορος ἦ), οὐκ ἔξω προνομίας ἡμῶν

In omnibus quidem humanae vitae negotiis, quotquot testium fidem requirunt, inde robur adesse oportet, maxime vero dispositiones, quae ultimi vitae nostrae diei contemplatione fiunt, tali corroboracione indigent. Nullus enim reliquus modus est, qui recte ipsis ius dicet, nisi ipsis a testibus praesidium adsit. Oportebat itaque, quo magis necesse est gestorum confectiones hominum e vita decedentium firmas esse, eo magis eadem per testimonia stabiliri. Verum quoniam frequenter res propter eorum, quae strictius requiruntur penuriam, ad receptum modum deduci videmus (non enim cum subtilitate agendi facultate data, ut fieri potest, agi debet), de testium etiam numero, quot testamentis adesse debeant, statuere non alienum a providentia nobis visum est. Atque hoc quidem etiam sempiternae memoriae patri nostro decernere in mentem

¹⁾ Rubricam composuit Steph. — ²⁾ ὑπὸ Cod. Moerm. III., Zurich. — ³⁾ πραγματευομένων om. Asyl.

ἡμῶν ἐπὶ καὶ περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ταῖς διαδη-
 καῖς ἢ πλείοντων μαρτυρῶν παρῆναι διορισθῆναι.
 Τοῦτ' ἔστιν οὖν εἰς νόον ἦλθε καὶ τῷ ἀειμνήστῳ
 ἡμῶν πατρὶ διατιθεῖν, πλὴν ἔοικεν οὐ πάντι ἀκρι-
 βῶς εἶναι τὸ διορισθέν. τῶν γὰρ πρὸ αὐτοῦ νομο-
 θέτων οὐ μὲν ἐπὶ παραλαμβάνεσθαι¹⁾ μάρτυρας,
 οὐκ ἔπειτα γυνάμην ἐξεννοχοῦτων (ἐπὶ μὲν ἐν
 ἡμαῖν, ἃς εἰκὸς πολυανδρουμένας μὴ ἀποχωρεῖν²⁾,
 ἡτε δὲ ἐν τοῖς ἀγροῖς καὶ ὁδοποιαῖς, διὰ τὴν
 πλῆθυσιν φθάνουσαν τῶν εἰς πίστιν ἀξίων περι-
 γυχανόντων ὀλιγότητα), τούτων οὕτως ἐπ' ἐλείπων
 διακρίδέντων, καὶ ὁ ἡμέτερος πατὴρ τὸν ἰπερ-
 ἔχοντα ἀριθμὸν παρισδῶν ἐν τε πόλεσιν ὁμοίως καὶ
 ἀγροῖς καὶ ὁδοποιαῖς ἀπένευμε τὴν διὰ πέντε
 μαρτύρων ταῖς διαθηκὰς βεβαίωσιν, πρὸς τὴν γῆν
 κατασοῦσαν τὸν βλον ἐνδεῖαν τῆς ἀρετῆς, ὡς ἐμοί
 γε δοκεῖ, ἀπίδων, ὅμως, ὅπερ εἰρηται, οὐ πάντι
 ἀκριβῶς τῷ δόγματι προσεῖται. ταχα γὰρ τις ἔρει,
 ὡς οὐκ ἴσον ἐχρῆν ἀπονεῖμαι τὸν ἀριθμὸν, ἀλλ' εἰς
 τὸ βραχυτέρον συστεῖλαι τὴν ἐν ἀγροῖς καὶ ὁδοποι-
 αῖς γενομένην³⁾ μαρτυρίαν. Ὁ οὖν ἐκεῖνος παρι-
 σδῶν, τοῦτο ἡμεῖς οὐ παρισδόντες, θεσπιζόμεν, ἐν
 μὲν ταῖς πόλεσιν τὴν διὰ πέντε μαρτύρων χορηγοῦ-
 μένην ταῖς διατάξεσι κύρωσιν τυγχάνειν ἀποδοχῆς,
 ἐν ὁδοποιαῖς δὲ καὶ ἀγροῖς καὶ ταῖς ἄλλαις ὀλυ-
 ανδρουσαῖς χωραῖς εὐαπόδεκτον εἶναι καὶ τὴν διὰ
 τριῶν.

mentem venit, verum quod statuit, non omnino exacte
 se habere videbatur. Quam enim superiorum legis-
 torum alius septem, alius vero quinque assumendos cu-
 testes censuisset (septem quidem in civitatibus, quinque
 ubi propter hominum multitudinem testes certe fu-
 turo non sunt, in agris vero et itineribus quinque,
 quod illic plerumque hominum fide dignorum pen-
 tas sit), quum hoc ita de illis constitutum esset, et
 pater noster exsuperantem numerum despicens, sicut
 in civitatibus, et agris, et itineribus per quinque
 testes testamenti vigorem attribuit, idque ideo (non
 quidem sententia) dum quantum nunc virtutis inopi-
 humanam vitam occupat, consideravit, tamen (id quod
 dictum est) non admodum exacta ratione placitum il-
 lud nititur. Dicit enim fortasse aliquis, aequum
 numerum attribui non oportuisse, sed testimonium, quod
 in agris et itineribus adhibetur, arctius contractum
 fuisse. Nos igitur quod ille neglexit, non negligendam
 putantes, sancimus, in civitatibus quidem quinque
 testibus stabilitum testamentum approbari, in ite-
 ribus vero, et agris, et aliis inhabitatis locis, tum
 etiam testium confirmationem suscipi posse.

¹⁾ Cod. Moerm. III., Zurich.; περιλαμβάνεσθαι Scring. — ²⁾ ἀπορεῖν vel ἀπορήσειν cod. Spang. — ³⁾ γινόμενην Steph.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ μβ.

Περὶ ἀγράφου διατυπώσεως, ἢ τῆς ἤδη
 γραφείσης.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανὸς, τῷ αὐτῷ.

Ἔοικεν ἡ πολλὰ ἐν τοῖς λόγοις ἐπικαθημένη
 ἀσάφεια δεῖν τις εἶναι σφάλλιν τὰ πράγματα,
 ὡς περὶ τις ἀχλὺς ἐρηπλωμένη καὶ τὸ νοερὸν συμ-
 φρούσα τῆς ψυχῆς, καὶ τῆς ὁρῆς τῶν πραγμάτων
 παραστρέφουσα διοικήσεως. Ταύτην οὖν τὴν
 ἀσαφείας ἀχλὺν ἐπὶ κατατεχυμένην ἐγνώκαμεν
 τῶν διατάξεων ἐλείπων, ἀδ τὰ περὶ διαθηκῶν ὀρι-
 ζουσι, καὶ βλάβην οὐ τὴν τυχοῦσαν τοῖς πράγμασι
 φέρουσι¹⁾, καλῶς ἔχειν ὑπελάβομεν τοῦτο ἀνακα-
 θῆραι, καὶ ὅπως δεῖ κυροῦσθαι διαθηκὰς ἢ μὴ
 ἀναμνησθῆναι τῶν διοριστῶν νόμων, καὶ μὴ ἀντιλαβὰς
 ἐκατέρωθεν ἔχοντι. Ἐδῆ γὰρ οἱ πρὸ ἡμῶν περὶ
 διαθηκῶν²⁾ διαλαβόντες διχῆ τὰ περὶ τούτων διε-
 λον, καὶ ἃς μὲν ἔγγραφως γίνεσθαι, ἃς δὲ ἀγράφως
 ὠρίσαντο, καὶ τρόπον ὑποθέμενοι, δι' οὐκ ἂν ἐκαστὴ
 κυρωθεῖ τῶν διαθηκῶν³⁾, ἢ τε ἔγγραφος φησὶ
 καὶ ἢ ἀγράφος. καὶ ἡ μὲν τῆς ἔγγραφου κύρωσις
 ἐν τῷ τὴν διατύπωσιν ἀπαρισθῆναι καὶ ταῖς
 μαρτυρῶν ὑπογραφαῖς, καὶ τοῖς σφραγίσμασιν,
 εἰτε πρῶτος ἐν ἀνδρῶσι τοῦ διαθεμένου, ἢ
 δὲ τῆς ἀγράφου ἐν τῷ πέντε⁴⁾ μάρτυρας εἰς
 ἀξιοπιστίαν οὐκ ἀμφιβόλους συνομολογῆσαι λα-
 βεῖν ἀνοκῆς τὰ διατεταγμένα αὐτὰ ἐλείπων τῇ
 τοῦ διατυπώσαντος γλώσσῃ. Τοῦτων δὲ οὕτως
 ἐχόντων προστάττουσι τὴν ἔγγραφον διαθήκην, εἰ
 μὴ πάντα ὁμοῦ συνελθοῖ εἰς τελεσίωσιν τῆς γραφῆς⁵⁾,
 ἢ μνηστέῃ τὴν βούλησιν τοῦ διαθεμένου, καὶ μαρτυ-
 ρων ὑπογραφαῖς ταύτῃ μαρτυροῦσαι τὸ γνήσιον, καὶ
 σφραγίδες ἀξιοπιστίαν παρεχόμεναι ταῖς ὑπογρα-
 φαῖς,

Constitutio XLII.

UT SUFFICIENS NUMERUS TESTIUM TESTA-
 MENTUM RATUM FACIAT, TAMETSI IDE-
 QUE ILLORUM SUBSCRIPTIONES NEQUE SI-
 GNACULA HABEAT.

Idem Imperator eidem Styliano.

Quae saepe in verbis residet obscuritas, graviter
 negotia involvere videtur, quippe quae tanquam expressi
 quaedam nubes et intelligendi vim animo auferat,
 et a recta rerum administratione avertat. Hanc igitur
 obscuritatis caliginem, quoniam illis constitutionibus, quae
 de testamentis agunt, neque medicocrem noxam rebum est-
 runt, circumfusam esse cognovimus, pulchrum fore rui-
 sumus illas repurgare, et quomodo oporteat testame-
 ta confirmari aut non, lege non ambigua, neque quae veri
 apprehendi possit, definire. Iam enim qui ante nos de
 testamentis tractarunt, bifariam illa divisarunt, et alia
 quidem scriptis, alia vero sine scriptis confici tradi-
 derunt, et modum, quo utrumque testamentum, et
 scriptum nempe, et non scriptum, ratum fiat, subie-
 runt. Et scripti quidem confirmatio in eo consistit,
 quod voluntas et testium subscriptione, et obsignatione
 omnibus numeris absoluta sit, adhuc inter homines vi-
 sante testatore, non scripti vero, quod quinque un-
 indigni fide testes se ipsa audivisse, quae testat-
 lingua sua de rebus suis pronuntiarit, confitentur.
 His vero ita constitutis, iubent scriptum testamentum,
 nisi ad scripturae, qua testatoris voluntas significatur,
 perfectionem simul omnia conveniant, et testium sub-
 scriptiones, quae de illius veritate testentur, et signacula,
 quae subscriptionibus fidem praebent, nisi haec simul
 omnia prius, quam is, cuius id testamentum est, e vitiis
 excedat, concurrunt id irritum esse, et tanquam scri-
 ptum, et tanquam non scriptum. Ex hoc sane praedicti
 placito, quum non admodum caute, ne dicam male,

¹⁾ φέρουσαν cod. Spang. — ²⁾ Cod. Moerm. III.; διαθετικῶν Scring.; διαθῆναι Cod. Zurich. — ³⁾ Cod. Moerm. III., Zurich.; διαθετικῶν Scring. — ⁴⁾ ἐπὶ
 Agyl. — ⁵⁾ συνελθοῖ τελεσίωσις τῆς γραφῆς Cod. Moerm. III., Zurich.; pro τῆς γραφῆς προpositi ἢ γραφῆ Salmas.

φαις, εἰ μὴ ταῦτα πάντα ὁμοῦ συνδράμη, πρὶν ἢ ἐξ ἀνδρωπίων ἀφανισθῆναι τὸν, οὐ ἢ διαθήκη, ἀκυροῦσαι αὐτὴν καὶ ἔγγράφως καὶ ἀγράφως. Ἐκ τούτου δὴ τοῦ προδιωρισμένου ¹⁾ πάνυ ἀπλῶς (Ἦνα μὴ λέγω κακῶς) ἔχοντος σύγχυσις ἔχει καὶ ἀπορία τὰ περὶ διαθηκῶν πράγματα. οἷς μὲν γὰρ δοκεῖ παρτελῶς, ὡσπερ τὰ νοθα τῶν σπερμάτων, ἐκρίπτειν τὴν διαθήκην, καὶ ἄλλοις μὲν ἐκ τῆς περιουσίας ἐπιτρέπειν ὠφελείας, τῷ θανόντι δὲ οὐδὲ τὸ βραχύτερον ὠφελείας ἐκ τῶν οικειῶν μετείνει, εἴπερ τὸ θανούσιον ὠφελεία γίνεται. γίνεται δὲ ἀναζώντων ἑνῶν εὐεργεσίας ἔλεψ ²⁾ ἐκ τῆς ἐκείνου ³⁾ ἀποβιώσεως. ἀλλὰ γὰρ, ὡσπερ εἶπον, οἱ μὲν οὕτως ἀξιοῦσι παρτελῶς εἶργειν τὸν ἀνδρῶπον τῆς τῶν οικειῶν ὠφελείας, οἱ δὲ φιλανθρωπότερον διακείμενοι νέμονται τῇ μὴ λαβούσῃ διαθήκῃ τὸ τέλειον διὰ τῶν σφραγίδων, εἰ καὶ μὴ ἔγγραφον, ἀλλ' ὅπου ἂν ἢ ἀγράφως κυρουμένη διαθήκη λαμβάνοι βεβαίωσιν. Οὕτως οὖν τὴν ἀμφιβητήσιν ταύτην πρὸς βλάβην οἴσαν ὁρώντες τοῖς πράγμασι, τῆς φιλανθρωποτέρας τῶν δικαστῶν μερίδος γινόμεθα, καὶ τοῦ παλαιοῦ νόμου τὸ ἀγλυπῶδες καὶ ἀμφοδῶρον εἰς ἀπλὴν καὶ τραπὴν μεταβάλλομεν εἰδῆσιν. Τοιγαροῦν θεσπιζόμεν, τὴν κατὰ τὰ ὀφειλόντα ταῖς ἔγγράφως διαθηκῆς παρακολουθεῖν ἀτελεῖ διαθήκην, εἰ διὰ μαρτυρίας ἀγράφου πίστεως οὐκ ἀπορεῖ, βεβαίαν εἶναι κατὰ τὴν τῶν ἀγράφων διαθηκῶν κύρωσιν, εἰ δ' ἀπορεῖ τῆς διὰ μαρτυρῶν πίστεως, τότε ὡς μηδὲν ἔχουσαν ἀληθείας ἐχέγγυον ἀκυροῦσθαι. τίς γὰρ ἀκολουθία, ἀλλοῦν δὲ πῶς οὐ παντάπασιν ἄλογον καὶ ἀνόητον, νῦν μὲν τοὺς μάρτυρας τοιαύτης ἀξιοῦσθαι ἀποδοχῆς, ὡς καὶ τὰ μὴ δ' ἔλας γραφῆ δόθεντα κυροῦν, νῦν δ' αὐτοὺς παρὰ φάβλον τίθεσθαι, ὡς μὴ ὄντας ἀξίους τὰ παρὰ γραφῆς ⁴⁾ δηλούμενα βεβαίωσιν; καίτοι τρόπον ἵνα ἢ ἐλαῦστα ἰσχυροτέρα γίνεται ἢ πίστις. πῶς δὲ οὐχὶ μετὰ ταῦτα παράλογον καὶ ἀναίδῃ τοῦ δικαίου προδοσίαν ἔχει; τί γὰρ, εἰ τῆς διατάξεως ἀρχὴν μὲν λαβούσης γραφῆ δίδοσθαι, καὶ τὰ διατεταγμένα ἔκαστῃ ἐνηχηθῆσαν οἱ τούτοις τὴν ἀξιοπιστίαν χαρίζομενοι μάρτυρες, εἴτα ἢ τὸν γραφῆ νόδος κατέσχευ, ἢ καὶ θάνατος αὐτὸν προανήσπασε, μετ' οὐ ποῦδ' δὲ καὶ τὸν διαθέμενον (οἷα πολλὰ τοῖς ἀνθρώποις ἀπροόρατα συμπτώματα ἴσχυεται); διὰ τοῦτο ἄδικα πείσονται, στερούμενοι τῆς ἐν τῇ βουλῇ τοῦ θανόντος κειμένης εὐεργεσίας, οἱ ταύτης ἀπολαβεῖν παρ' αὐτοῦ ἠξιαμένοι; καὶ τὸ σχετικώτατον, οὐ μέγχι τῶν ζώντων ἔσχηκε τὸ κακόν, ἀλλὰ καὶ τὸν θανόντα διώκει, καὶ ἀποστρεφῆ τούτου (ὅσον ἦεν εἰς γνώμην τῶν ἀκυρούσιων τὴν διαθήκην) τῆς παρὰ τοῦ οὐκίτμονος θεοῦ συμπαθείας, ἣν μεδέειν αὐτὸν ἑλπίς ἐκ τοῦ εὐ ἑτέροις γενέσθαι ἐκείνου τῶν ἀνδρωπίων ἀπογενομένου. Διὰ τοῦτο ταῦτα συνεργῶς τὸ ἡμέτερον κράτος σαφῆ καὶ ἀναμφίβολον ἐθέτισσε τύπον, ὡς εἴπερ μόνον οἱ μαρτυροῦντες φαίεν οικεῖαν τοῦ ἀνδρῶπου τὴν διαθήκην, μὴ ἀθετεῖσθαι αὐτὴν, ἀλλὰ βεβαίαν εἶναι, κἂν μὴ μόνον εἰ σφραγίδες ἐνεδέθησαν ἐπιχεισθαι, ἀλλὰ καὶ αἱ τῶν μαρτυρῶν ὑπογραφαὶ μετὰ σφραγισμάτων ἔλλεψουσι.

ΔΙΑ-

conceptum sit, confusio atque ambiguitas testamentariam invadit. Alii enim videtur testamentum, velut adulterina semina, prorsus abiiciendum, alii quidem ut ex bonis utilitatem capiant permittit defunctis vero ne minimum quidem utilitatis ex suis accedere, si quidem defuncti utilitatem aliquam sentiunt. Sentiunt autem, quum ex ipsorum more per beneficii erogationem nonnulli reviviscunt. Verum enim, ut dixi, alii ita a rerum suarum utilitate hominem prorsus arcere volunt, quibus vero benignior sententia animo residet, testamento, quod sigillorum impressione perfectionem non accepit, si non ut scriptum censetur, certe tamen qualem non scriptum accipit vigorem tribuunt. Nos itaque hanc ambiguitatem adeo rebus humanis esse damnosam videntes, benigniori iudicium sententiae accedimus, et veteris legis caliginem et ambiguitatem in simplicem atque apertam cognitionem convertimus. Igitur sancimus, testamentum, respectu eorum, quae scripto testamento adesse debent, imperfectum, si tamen per testimonia non scripti testamenti fide non egeat, vigore non scripti testamenti firmum esse, si vero fide per testes facta indigeat, tunc, ut quod nihil ad faciendam fidem idoneum habeat, infirmari. Quae enim ratio est, immo quomodo non omnino absurdum et irrationabile est, alias quidem testes tali approbatione dignari, ut etiam scripturae non mandata confirmet, alias vero eos, quasi qui per scripturam declarata confirmet indignos suspicere? quanquam hic quodammodo firmior sit fides. Quomodo vero id detestandum et inverecundam aequitatis proditorem non continet? Quid enim, si testamentum scripto quidem tradi coeperit, quodque constitutum est dignorum fide testium auribus insonuerit, deinde vero scribam morbus corripuerit, aut mors et am ipsum sustulerit, mox vero etiam testatorem? ut multa hominibus ex improviso contingunt. Ita, quos is moriens beneficio dignos censuit, illi eo privati iniuriam sustinebunt, et, quod gravissimum est, non solum inter viventes malum consistit, verum etiam mortuum insectatur, eumque privat (quantum ad eorum, qui testamentum irritum faciunt, sententiam attinet) misericordiae dei commiseratione, cuius participem illum fore ex eo, quod ipso defuncto alii beneficiis sublevantur, spes erat. Propterea nostra potestas his cognitis, evidentem atque indubitam formam sancivit, ut, si testes tantum dicant illius hominis proprium id esse testamentum, id non improbetur, sed firmum sit, tametsi non solum signacula, sed etiam cum subsignatione testium subscriptiones desint.

Const. XLIII.

¹⁾ προςδιορισμένου Cod. Zurich.; προςδιορισμού Cod. Meerm. III., quod recipiendum et ante πάνυ ἀπλῶς negativam partic. μὴ inserendam esse bene videtur admonuisse Spang. — ²⁾ ἑλάψ Cod. Meerm. —

³⁾ Melius ἐκείνον, quod Spang. proposuit. — ⁴⁾ τὰ γραφῆς Cod. Meerm. III., Zurich.; τὰ διὰ γραφῆς conit. Spang.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ μβ.

[Περὶ τοῦ ἐκβάλλεσθαι νόμους τινάς, τοῖς μὲν βασιλέας ἐπιτρέποντας λειτουργῶν βουλευτηρίοις δὲ προνόμιον ἀρχῶν ὡν προβολῆς καὶ διοικήσεως αὐτεξουσίας τοῦ τῶν πόλεων παρέχοντας¹⁾.]

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῶ, τῷ αὐτῷ.

Ὡςπερ ἄλλων²⁾ ἀπάντων τῶν κατὰ τὸν βίον πραγμάτων ἐκάστου τὴν μεταχειρίσιν ἢ χρεῖα παρέχεται, καὶ ἂ μὲν φέροι τινὰ εὐχρησίαν, ταῦτα ἐν λόγῳ ποιούμεθα, ἂ δὲ μὴδὲν συντελεῖ, ἐν τῷ μὴδενὶ τιθέμεθα, οὕτω πάντως καὶ πρὸς τὴν συντάξιν τῶν νομίμων κεφαλαιῶν δεήσει ἀρμοῦσθαι. ὧν μὲν οὖν εἰσὶ τις χρῆσις³⁾, δεξιὸν τι φέρουσα τῇ πολιτείᾳ, τούτων ἀναγκαίως καὶ κειμένων καὶ τιμωμένων, ὧν δὲ ἢ οὐδαμῶς ἢ φραυλῆ ἢ⁴⁾ μεταχειρίσις, τούτων οὐ μόνον ἀξιουμένων λόγου τινός, ἀλλὰ καὶ τῆς τῶν νόμων θέσεως διακρινομένην τε καὶ ἀποβλήτων γινομένων. Ταῦτα φημέν, ἐπεὶ τοῖς πάλαι νόμοις τινὲς ἐκτεθειμένοι περὶ τε βουλευτῶν καὶ βουλευτηρίων τοῖς μὲν βασιλέας τινὰς καὶ θυσιπολοῖτους ἐπὶ τρεπὸν λειτουργίας, προνόμιον δὲ τοῖς βουλευτηρίοις παρέχον ἀρχῶν ἰσῶν προβολῆς καὶ διοικήσεως αὐτεξουσίας τῶν πόλεων. Οἱ νῦν, οἱ πρὸς ἕτεραν κατάστασιν τὰ πολιτικά μεταπεποίηται πράγματα, καὶ πρὸς μόνην τὴν βασιλείου πρόνοιάν τε καὶ διοίκησιν ἀνήρηται πάντα, ὡς αὐτὴν περιπλανώμενοι τῷ νομίμῳ ἐδάφει, ἐκείθεν τῷ ἡμετέρῳ ὑπεξίγονται δόγματι.

¹⁾ Rubricam composuit Steph. — ²⁾ τῶν ἄλλων Cod. Moerm. III., Zurich. — ³⁾ Cod. Moerm. III., Zurich. ; ⁴⁾ Rubrica Stephani. — ⁵⁾ Cod. Moerm. III., Zurich. ; ἢ Serimg.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ μγ.

[Περὶ τῆς ἐκβολῆς τοῦ διδόντος νόμου τοῖς βουλευταῖς στρατηγῶν καὶ ἄλλων τινῶν ἀρχῶν προβολῆ¹⁾.]

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῶ, τῷ αὐτῷ.

Πάλαι μὲν ἄλλην ἐχούσης τῆς πολιτείας κατάστασιν, ἄλλως καὶ τῶν πραγμάτων ἢ τάξις ἐκείνητο. μὴ γὰρ πάντων ὑπὸ τῆς βασιλικῆς διασκοπούμενων προνοίας, ἀλλ' ὄντων ἰσῶν, ἢ τῆς συγκλήτου ἔργον ἢ διασκέψασθαι καὶ χειροτονεῖσθαι, ὡς ἐκείνης καὶ τὴν προβολῆν ἐλάμβανον²⁾, πρῶτοι γοῦν ἐν τῇ προκαθημένη τῶν πόλεων τρεῖς ὑπὸ ταύτης εἰς τὴν τῶν πραγμάτων διοίκησιν καθίσταντο, καὶ ἡ τάξις αὕτη νόμου προῆε θεσιπλάματι. ἀλλὰ γὰρ οὐ μόνον ἐν τῇ φερούσῃ πόλει τὸ κράτος, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ὑπὸ τῶν οὕτω καλουμένων βουλευτῶν στρατηγοὶ ἴνες (οὐχ οἶους ἢ νῦν οἶδε στρατηγικῆ ἀρχῆ, καὶ τιμιώτεροι δὲ ἴνες, καὶ ἄλλην ἐγχειρισμένοι φρονίδια) προσβέβληντο. Τότε μὲν οὖν ἄλλως τῶν πραγμάτων διακειμένων ἢ χρεῖα τὸν νόμον ἐζητεῖ, νῦν δὲ τῆς βασιλικῆς φρονίδος πάντων ἐξηρημένων, καὶ σὺν θεῷ τῇ ταύτης προνοίᾳ καὶ σκοπούμενων, καὶ διατιμωμένων, καὶ χρεῖαν οὐδεμίαν ἐκείνου τοῦ νόμου παρεχομένου, μετὰ τῶν ἄλλων, οἱ τῆς πολιτείας ἐκβέβληνται, καὶ τοῦτον συνεχρῆβλησθαι ὀρέσμεν. ὡςπερ γὰρ οἶκ οὐοῖ τοῖς νόμοις ἢ τῶν πραγμάτων χρεῖα παρέχει προελθεῖν τὴν ἀρχήν, οὕτως οὐ πρὸς τὸ χρήσιμον τοῖς πράγμασι δόγματος κειμένου, ἀκόλουθον ἐξαλείφειν αὐτό.

ΔΙΑ-

¹⁾ Rubrica Stephani. — ²⁾ ἀρχαὶ ἴνες a librario omittunt esse censet Steph.

Constitutio XLVI.

[ABROGATIO QUARUNDAM DE CURIIS ET DECURIONIBUS LATARUM LEGUM.]

Idem Imperator eidem Styliano.

Quemadmodum aliarum omnium rerum in communi vita usum utilitas efficit, et quae quae commodius aliquod afferunt magnificimus, quae vero nihil conducunt, contemnimus, sic omnino et ad legum capitum compositionem nos accommodari oportebit. Quam igitur usus aliquis est, qui reipublicae utilitatem profert, haec necessario et posita sint et honorantur, quorum non usurpatio aut nullius momenti, aut mala sui, horum in modo nulla ratio habeatur, sed etiam e legum curam exemptas reiiciantur. Haec ideo dicimus, quod iam veteres de decurionibus et curiis latae leges quibus gravia et intolerabilia decurionibus quidem munera iniunxerunt, curiis autem privilegia, et quosdam magistratus constituerunt, omniaque auctoritate civitatis gubernarent, praebuerunt. Quae nam, et quod res civiles in alium statum transformatas sunt, omniaque ab una imperatoriae maiestatis sollicitudine atque administratione pendent, tanquam frustra circa legale solum oberrantes, nostro decreto illis immoventur.

Constitutio XLVII.

[ABROGATIO LEGIS, QUAE SENATUI PRAE-TORES, DECURIONIBUS VERO PRAEFECTOS CONSTITUERE CONCEDEBAT.]

Idem Imperator eidem Styliano.

Quum alius quidem olim reipublicae status curis, alius etiam ordo rerum erat. Quoniam enim usi cuncta in principis deliberationem cadebant, sed non nulla erant, de quibus dispicere et inbere sensum officium esset, ab illo etiam originem sumebant. Praetores itaque tres numero in urbe principali rebus administrandis ab eo praeficiebantur, et ipsa constitutio sanctione legis procedebat. Eumvero id non in urbe solum obtinuit, quae principatum tenet, sed in aliis etiam a decurionibus, qui vocantur, praefecti quidem (non quales hodie militaris praefectura novit, sed excellentiores quidam, quique aliam curam demandatas haberent) praeficiebantur. Tunc igitur aliter res compositis, necessitas illam legem requirebat, nunc utem, quum omnia a principali cura predeant, deop opitulanti ipsius providentia et discutiantur, et didicentur, et nullam illa lex usum praebeat, cum aliquid quae de republica eiectae sunt, hanc etiam eiciendum esse statuimus. Quemadmodum enim legibus non constantibus nascendi causam rerum usus praestat, sic quando statutum rerum utilitati non inseruit, id abolendum esse consequitur.

Const. XLVIIII

ΔΙΑΤΑΞΙΣ μῆ.

[Περὶ τοῦ μὴ ἐρχεσθαι γυναῖκας ἐπὶ τὰ τῶν συμφώνων μαρτύρια¹⁾]

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῶ, τῷ αὐτῷ.

Ὅτι οὐδ' ἔπος μὴ σκεψάμενοι γνώμῃ ἀκριβῆ²⁾ ταῖς γυναῖξιν ἔδοσαν ἄδειαν εἰς τὸ μαρτυρεῖν προεῖναι οἱ παλαιοί, οὐδὲ τὸ πρόχρονον εἰς ἐνθουμάσιν ἐνθουμάσιν, ὅτι γυναῖξ ἀκοσίαν φέρει ἢ ἀπειθῆς πρὸς τὰς ἀρρένων ὄψεις ἀπάντησις, σωφρονασ δὲ καὶ κοσμίους ἢ ἐκείθεν καθίστησιν ἀπορρηγῆ. πῶς οὖν ἐπέτρεψαν εἰς μαρτυρίαν παραλαμβάνεσθαι, ἐξ ἧς συμβαίνει πολλάκις ἐν δήμοις πολυανδρώποισι αὐτὰς ἀναστρέφεσθαι, καὶ χρῆσθαι τῇ γλώσσῃ ἀνευλαβέστερον ἢ κατὰ γυναικὸς λαλιάν, τοῦτο, ὡς περ εἶπον, ἐπήλαθ' μοι ἀπορεῖν. τί γὰρ ἢ γυναικῶν μαρτυρία τοῦτοις ἐνομισθῇ προεῖναι εἰς πράγματα, αἷς ὁμοίως τοῖς ἀνδράσι μαρτυρεῖν ἀνοικωρηκασί; καθάπερ τὰς σκευδικὰς γυναῖκας ἀκούομεν ὁμοῦ τοῖς γαμῆτας συναρπάζεσθαι. καὶ τοῦτο δὴ πῶς οὐχὶ μετὰ τοῦ ἀδόξου καὶ πολλὴν σύγχυσιν καὶ ἀνατροπὴν ἔχει τῶν ὄρων τῆς φύσεως, οἷς τὸ τῶν θηλειῶν καὶ ἀρρένων γένος διεστέλλεται; πῶς δ' οὐ προδίδωμι τῇ γυναῖξιν ἀφειλομένην αἰδῆ τε καὶ κοσμιότητα; ὧν καὶ τὴν οἶκον ἐντυχίαν δεῖ τετηρημένην εἶναι, καὶ μὴ παντελῶς ἀφειμένην καὶ ἄπειτον. ἢ γὰρ εἰς τὴν μαρτυρίαν εἰσοδος ἀνοίγουσιν χῶρον τῇ μῆ³⁾ προσηκούσῃ γυναῖξ παθήσασα, δὲ ὧν ἐν πολυανδρώποισι δήμοις ἐγκαταμύγνυνται καὶ τοῖς τῶν ἀνδρῶν ἐνστρέφονται πράγμασι, τὴν χειμένην ἐν τῇ γυναικείᾳ φύσει ὑποστολήν τε καὶ αἰδῶ ὑφαιρείται, καὶ προκόπειν αὐτὰς ἐπασκεῖ πρὸς ἀναίδειαν. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἔθρον τρέπον τινὰ τοῖς ἀνδράσι φέρει τὸ γινόμενον. τί γὰρ ἂν ἕτερον τοῦτο, ἢ ἔθρον, καὶ ἔθρον ἢ βαρυτάτη, ἔσται, εἰς ἐκείνα τὰ πράγματα, ὧν κυριωτάτη ἀνδράσιν ἢ μεταχειρίσας, τὸ παρῆναι τὸ θῆλυ γένος; Διὸ μᾶλλον τὴν συνῆθειαν ἢ τὸ παιῖσμα τοῦ νόμου διορθομένη ἀπέλειπειν αὐταῖς τὴν ἐπὶ τὸ μαρτυρεῖν εἰσοδὸν καὶ ἢ βασιλεῖα ἡμῶν, προσιθεμένη⁴⁾ ψήφον οὐκ εἶναι ποιεῖται τὸ ταύτης δόγμα, καὶ ἀπαγορεύει νύμφ ὅλων γυναῖκας ἐπὶ τὰ τῶν συμφώνων μαρτύρια ἐρχεσθαι. Ἐν πράγμασι δὲ γυναῖξιν ἰδιαζούσιν, οὐ μὴ θεμιτὸν ἐντυχάνειν ἀνδράσιν (γῆμι δὴ ἐπὶ τε ὀδόνων, καὶ εἰ τε ἕτερον, ὁ μόνῃ θῆλυς ὄψις ἴρα) τὰ οἰκία καὶ ἀρρένων ὀφθαλμοῖς ἀθέατα μαρτυρεῖσασιν.

ΔΙΑ-

Constitutio XLVIII.

[NE MULIERES IN CONTRACTIBUS TESTIMONIUM PRAEBEANT.]

Idem Imperator eidem Styliano.

Haud scio, quomodo, re non accurato iudicio disquisita, mulieribus ad dicendum testimonium procedendi facultatem dederint veteres, neque notissimum illud perpenderit, frequentem in virorum oculos occursum mulieri dehonestamento esse, pudicas vero et honestas eius rei fugam efficere. Qua ratione igitur illas ad testimonium assumi permiserint, unde fit persaepe, ut in magnis hominum turbis converentur, et irreverentius, quam mulierum sermo ferat, lingua utantur, hoc, ut dixi, mihi dubitare subit. Cur enim his visum est, ut in negotia publica mulierum prodiret testimonium, quibus iuxta atque viris testari permiserunt? quemadmodum Scythicas mulieres simul cum maritis armari audimus? Atqui hoc nonne praeter adurditatem naturae etiam finium, quibus virilis et muliebris sexus disiuncti sunt, multam confusionem et eversionem continet? Nonne vero mulieribus, quas etiam domi observant, nequaquam autem dissolute atque indulgenter conveniri oportet, debitam produnt et verecundiam et honestatem? Etenim ad ferendum testimonium progressio, eo quod multorum illae hominum commissentur conventibus, negotisque implicantur virilibus, dum licentiae mulieribus non decorae viam aperiat, positum in natura mulieris mor in pudoremque adimit, atque ipsas ad procacitatem exercet. Iam vero res illa contumeliam aliquo modo etiam viris affert. Quid enim hoc aliud, nisi contumelia, et contumelia gravissima, erit, si ad illas res, quarum tractatio viris propria est, sexus etiam femineus procedet? Quapropter non minus consuetudinem, quam legis erratum maiestas nostra corrigens illis ad testandum praeclusit aditum, ac proposita sententia sua decernit, legeque prohibet, ne omnino mulieres ad contractuum testimonia accedant. In rebus autem mulierum propriis, quibus interesse viris fas non est (de partu loquor, et si cui rei alii sola mulier adhibetur), sua peculiaris viri quae occulta testentur.

Const. LXXIX.

¹⁾ Rubrica Stephani. — ²⁾ γνώμῃ ἀκριβῆ Cod. Moerm. 111., Zurich. — ³⁾ Steph.; μὴ om. Scrimg. — ⁴⁾ Fidis Steph. hic desunt aliquot verba; Aegy. cor-

rigendo προσιθεμένη τε non in integrum restituit locum.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ μθ'.

[Περὶ τοῦ ἀπρὸς δέκτους εἰς τὸ μαρτυρεῖν καθίστασθαι ὅσοις ὁ βίος ἐλευθερός οὐ γνωρίζεται.]

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ, τῷ αὐτῷ.

Ἡ μαρτυρία μέγα τι καὶ ἀναγκαῖον ὄν εἰς τὴν τῶν πραγμάτων τοῦ βίου ἀσφάλειαν, οἷα ἐκ τῶν ἐπιτυχόντων προσώπων, ἀλλ' ὧν οὐκ ἄτιμος ἡ πολιτεία δικαία ἐστὶ συνίστασθαι. Καλῶς οὖν ἀκριβολογεῖται περὶ τοῦτου τοῖς νόμοις, καὶ οὐχ ἀπλῶς παντὶ διδούσι πάροδον πρὸς τὴν ἐξοδὸν τῆς μαρτυρίας, πλὴν ἀλλ' ἐπιπέφω τοῖς ὑπὸ δουλικὴν ἰελοῦσι τὴν ἑνοίαν τῶν νόμων ἔδωσαν εἰς μαρτυρίαν ἔν τισι τῶν πραγμάτων εἰσιέναι, ὁρθῶς ἡμῖν ἔχον ἑγῶν καὶ τὰ περὶ τοῦτου παρασημῆνασθαι, ὥστε καθόλου τοῖς μὴ μετασχόντας πολιτείας ἐλευθεροῦ εἰς τὸ μαρτυρεῖν ἀπρὸς δέκτους καθίστασθαι, καὶ τὸν ἐν τῇ νεοφύτῳ νομοθεσίᾳ¹⁾ κρατεῖν, καὶ περὶ πάσης ἀπλῆς μαρτυρίας ὁρίζειν, καὶ ἐν παντὶ πράγματι, ἂν τε διαθήκῃ ὥσιν, ἂν τε τὴν ἑτέραν τοῦ βίου πραγματείαν περιλαμβάνομένη. Εἰ γὰρ οὐκ ἔξεστι μαρτυρεῖν ἐκείνοις, ὅσοι καὶ τοὶ πολιτείας ἐλευθεροῦ ἕως μὴ τὸν βίον ἐλευθερῶς καὶ ἀξίως ἢς ἔλαχον ἐλευθερίας διαζῶσιν, οὐδ' ἑφ' ὅσον δυνατὸν ἀδούλων τούτου συνιροῦσι τὸ ἀξίωμα, ἀλλὰ πρὸς δουλείαν ὧν οὐ δεῖ πράξαι ὑπαγογῆται, οἷα δὲ τοῦτοις παρασημῆσθαι μαρτυρεῖν, ὅσοις ὁ βίος ἐλευθερός οὐ γνωρίζεται. εἰ γὰρ καὶ ἔτερος ἐν ταῦτα τρεῖς δουλείας, ἀλλ' ὅμως δουλεία, ἣν μετέχειν οὐκ ἄξιον τοῦ τῆς ἐλευθερίας ἀξιώματος.

¹⁾ Rubricam confecit Steph. — ²⁾ Ita primus scripsit Spang.; iam alii, ut Contius, perspexerant intelligi Justiniani Nov. 90.; ἐν τῇ 1^η νομοθεσίᾳ Serimg.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ν'.

Περὶ τοῦ τὰς δωρεῶν τὰς μέχρι φ' νομισμάτων οὔσας, ἑγγράφως γίνεσθαι.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ, τῷ αὐτῷ.

Ἐπειδὴ πολλοὶ ἴσιν, ὅτι μὲν χάριτας ἀμειβόμενοι, ὅτε δὲ μόνῃ χρηστῇ προαιρέσει κινούμενοι δωρεαῖς ἐλευθέρως δεχόμενοι, καὶ περὶ τοῦτου τοῦ μέρους διαπισθῆσθαι ἔδοξε, ὅσας τε χθὲ ἀναίρετους, καὶ ὅσας ἀκύρους εἶναι. Οἱ μὲν οὖν παλαιοὶ περὶ τοῦτου διασκοπούντες γνώμην ἔξέτησαν, ἐκίνην τὴν δωρεάν ἐκπίπτειν του βεβαίαν¹⁾, ἢ χρυσίων πεντακοσίων ὑπερβαίνει τιμῆς, εἰ μὴ πρᾶξις δημόσιος ἐμφανὲς τὸ δωρὸν ποιῆσει, κἂν ἰδιαζούσῃ καὶ μυσικωτέρῃ γοργῇ τοῦ δωρησαμένου ὁ λαβὼν ἀποφέρεται τῆς προαιρέσεως τὴν ἀσφάλειαν. Οὐκ οἶδα τί βουλομένοι ταύτῃ τῇ περιττῇ ἀκριβολογήσει, ἑγγράφως γὰρ πεπραγματευμένης τῆς δωρεῆς καὶ μαρτυρίας ἐνδεχομένης²⁾ παρ' αὐτῆς ταύτῃ συναπιόμενης, τί πλέον ἀκριβολογεῖσθαι ἔδει; Ἡμῖν τοίνυν τὴν περιεργον ταύτῃ ἀκριβολογίαν, ἣν οὐδὲ τηροῦμεν³⁾ ἐπὶ δωρεαῖς ὅσας ἴσμε, ὅσαί τε καὶ θεσπισματι καταπαύσασιν ἐκείνο ἐκινεῖται, ἵνα δωρεὰ ἢ χρυσίων ὑπερέχουσα πεντακοσίων ἑγγράφως⁴⁾ μὲν οὔσα ἀναδέητος διαμένη, ἑγγράφως δὲ συστάσις ἐξημῇ γνωρίζομένη ἀββαίως ἢ, κατὰ τὸ ἐπιρβαίνον μέτρον τῶν πεντακοσίων ῥημάτων, κἂν ὑπὸ μαρτυρίᾳ ὁ τῆς δωρεῆς ἀντιποιοῦμενος ταύτης ἀντιποιῆται. καὶ γὰρ ἡ μέχρι τῶν πεντακοσίων τιμωμένη, εἰ καὶ ἄγραφως εἴη, τρεῖς μᾶρσι κυρομένη φέρεται τὸ βεβαίον, καὶ ὅσον τοῦτω τῷ τύπῳ ἑξεταζόμενας ἰσχύειν ἢ ἀκυροῦσθαι τὰς δωρεὰς. ΔΙΑ-

¹⁾ τοῦ βεβαίου Cod. Meerm. III., Zuich., quod recipiendum est, nisi praestat, post βεβαίαν addere intentionem ut εἶναι vel λέγεσθαι, quae Stephani est sententia. — ²⁾ Cod. Zuich., emend. Steph.; οὐ δεχο-

Constitutio XLIX.

[NE SERVI AD DICENDUM TESTIMONIUM ADMITTANTUR.]

Idem Imperator eidem Styliano.

Testimonium, quum res magni momenti et necessaria sit ad tuenda communis vitae negotia, non a quibuslibet personis, sed ab iis, qui extra ignominiam vivunt, procedere aequum est. Recte ergo subditur de hac re disponunt leges, nec simpliciter ad dicendum testimonium cuique aditum praebent. Verumtamen quia nonnullae leges servilis conditionis hominibus in quibusdam rebus testimonia perhibere concesserunt, visum nobis est etiam quae huc spectant manifestari, ut omnino qui libertatis participes non sunt, ad testandum non admittantur, et lex Novellarum constitutionum obtineat et de omni omnino testimonio status, atque de omni re, sive testamenta sint, sive aliam humanae vitae actionem testimonium complectatur. Quis enim illis, qui, etiam statu liberi existentes, vitam ingenuae et libertate, quam nacti sunt, digne non degunt, neque quantum fieri potest animi magnitudinem a servitute liberam conservant, sed in illicitarum actionum servitute subiguntur, testimonium dicere non licet, neque his, quorum vitam non esse liberam constat, fore testimonium concedetur. Nam tametsi alius hic servitutis modus sit, attamen servitus est, qua teneri libertatis dignitate participem indignum sit.

Constitutio L.

UT DONATIONES, QVAE IN LITTERAS RELATAE NON SUNT, AD QUINGENTOS USQUE AUREOS VALEANT.

Idem Imperator eidem Styliano.

Quoniam multi cum gratias relaturi, tum benignum duntaxat proposito moti, dona in nonnullos conferunt, etiam de hoc capite exponere placuit, quales donationes non everti, et quales irritas esse oporteat. Aequi veteres quidem hac de re tractantes voluerunt, illas donationem firmitate carere, quae quingentorum auroreorum summam exsuperet, nisi in acta publica relata sit, licet donatarius donationis certam probationem propria donatoris manu privatim scriptam abstulerit. At nescio, quid sibi illi superflua hac subtilitate viliat. Quande enim donatio scripto comprehensa, eique iustum testimonium adhibitum est, quorsum amplius persecrari haec oportebat? Nobis itaque nimia haec subtilitate, quam ne servari quidem omnino in donationibus scimus, per sanctionem consopita, illud proponere visum est, ut donatio, quae quingentos aureos excedit, si in litteras relata sit, rata permaneat, quae vero scripto comprehensa non est, pro eo modo, qui quingentos aureos excedit, irrita sit, tametsi donatarius praesentibus testibus rem donatam adeptus sit. Etenim donatio, cuius aestimatio quingentos aureos non superat, etsi conscripta non sit, tribus testibus confirmata, rata iudicatur, et ad hanc formam examinatae donationes aut valere, aut infirmari debent.

Const. LI.

μύτης Serimg., Cod. Meerm. III. — ³⁾ Emend. Cont. Obs. XVII. 82. Ad veteris libri; sed ne sic quidem quae sequuntur sana videtur. — ⁴⁾ Cod. Meerm. III., Zuich.; ἄγραφως Serimg.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ νβ.

[Περὶ τοῦ πᾶν εἶδος νομισματοσ, ἀπαρ- ποσῆτον δὲν καὶ ἀκίβδηλον καὶ ὄλκην τε- λείαν ἔχον, δι' Ἰσου πολιτεύεσθαι, εἴτε τινὸς τῶν προγενεστέρων, εἴτε τινὸς τῶν μεταγενεστέρων βασιλέων εἴη'.]

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῶ, τῷ αὐτῷ.

Εἰ νεῦρα τῶν πραγμάτων αἱ τούτων εὐποροὶ ἀφορμαί, εὐστάθεια δὲ πολιτείας ἐκ τῆς τῶν πραγμάτων δυναμεισ, καλὸς ἄρα οἱ παλαιοὶ τὴν ἐν- δειαν ὡς νόσον καὶ φθορὰν κἀνεῦθεν ἐδῶκον, ἐκ τοῦ βούλεσθαι πᾶσαν ἰδέαν νομισματοσ, κἂν εἰς τοὺς παῖαι καὶ πρόπαιαι ἀναφέροιο βεβασιλευ- κότας, ὁμοίωσ ἔμπολιτεύεσθαι. Ἀλλὰ τούτῳ τῷ καλῷ οὐκ οἶδα τί παθόντες οἱ πρὸς τὰ σαηπτε- ρατα καταστάντες οὐκ ἔδοσαν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ μείναι σχήματοσ, ἀλλ' ὥσπερ τῇ εὐπορίῳ τῶν ὑπη- κόων διαβαστήσαντες, τὸ ἀπολιτευτο μὲν τοῖς φέρουσι τῶν πρὸ αὐτῶν ἀρξάντων νομισματοσ τὴν μορφήν κατεψηφίσαντο, μόνοισ δὲ τοῖς ἑαυτῶν ἀπένειμαν πολιτεύεσθαι, οὐ βουληθέντες συνιδεῖν τὴν ἐκ τούτου περιῶσταμένην καινοτομίαν τὰ πρᾶ- γματα, οὐδὲ τὴν βλάβην, ὅση χωρεῖ μὲν διὰ πάν- των, μάλιστα δὲ κατὰ τῶν ἀπορωτέρων, καὶ χρη- ζόντων μέζονοσ βοηθείασ καὶ ἀντιλήψεωσ. Καὶ γὰρ τὸ τῶν ἔμπορων πλήθος, καὶ τοὺσ ἄλλοσ ἐκ χειρῶν βροδντας, καὶ ὄλωσ τὸ γεωργικὸν γένοσ εἰς μεγάλην ἀπορίας ἀνάγκην συνελαινε, οὐκ ἔχόντων ἑτέρωθεν ἑρανίσσθαι τὴν τῶν πραγμάτων εὐπορίαν, ἐκείνησ καταλυθείσης τῆσ ἀφορμῆσ, ἣ τέωσ αὐτοῖσ συναντιλαμβάνετο. Διὰ τοῦτο ἡμεῖσ τῶν νεωτέρων τὴν καινοτομίαν οὐκ ἀγαπῶντες, τῇ δὲ προνοίῳ τῶν αρχαίων ἐπόμοιοι θεοσιζόμεν, κατὰ τὴν ἐκεί- νων φιλάνθρωπον καὶ πολιτικωτάτην γνώμην πᾶν εἶδοσ νομισματοσ, ἀπαρποσῆτον τὴν μορφήν ἔχον, καὶ τὴν ὕλην ἀκίβδηλον, καὶ τὴν ὄλκην τέλειον, ἂν τέ τινοσ ἢ τῶν προγενεστέρων, ἂν τε τῶν ὀψιγόν- ων, δι' Ἰσου καὶ τιμάσθαι καὶ πολιτεύεσθαι. Δίχη δὲ τοῖσ καταφρονεῖν ἀπονοηθεῖσι τοῦ ὄρισματοσ εἰ εἰς τὸ σῶμα διὰ μαστιγῶν πληγαί, καὶ τριχῶν κορυβα ἐν χροῶ, καὶ προσέτι χρυσοῖσ τριῶν λιτρῶν ἢ ἀποτίσισ.

1) Rubricam composuit Steph. — 2) χρημάτων cont. Aegy.

Constitutio LII.

[UT TAM VETERUM PRINCIPUM, QUAM RECENTIORUM NUMISMATA, MODO IUSTI MOR- DERIS PROBAREQUE MATERIAE SINT, VALEANT.]

Idem Imperator eidem Styliano.

Si negotiorum nervi in copiosis facultatibus sunt, rei vero publicae salus e negotiorum vi prae, recte profecto veteres defectum velis morbum quendam ac tabem inde profugarunt, dum omne genus immunitatis, etsi ad veteres et priores principes restaret, similiter valere voluerunt. Verum egregium hoc institutum laud scio qua de causa postea scriptum tantum in eadem forma consistere non permiserint, sed tantum subditorum opulentiae inviderent, nummos quidem, qui superiorum principum effigiem ferrent, ex usu publico recierint, sua vero sola in commercio esse voluit, nolentes intelligere novum inde existentem negotiorum ordinem, neque damnatum, quantum quidem ad nos, praecipue vero ad pauperiores, et qui potius auxilium et defensione indigeant redeat. Etenim mercatorum vulgus, et qui aliter manibus victum quaerunt, et omnino universa rusticorum natio, si antiquis ut, qua haecenus usi sunt, pecunia, non habent, unde ut modo res necessarias sibi parare possint, in magna inopiae adiguntur angustias. Propter nos in un recentiorum placito non acquiescentes, sed veterum providentiam sequentes sancimus, secundum demum illorum rei publicae commodissimum iudicium unum omne genus, quod formam genuinam, et materiam non adulleratam, et plenum pondus habeat, sive veterum civitatum principis, sive recentioris sit, aequaliter et aestimari, et in republica valere. Poena vero erit, qui temere decretum hoc contempnent, erunt castigati corporalis, et cute tenus tonsura capillorum, et imper trium librarum auri multati.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ νγ.

[Περὶ τοῦ ἀδετεῦσθαι τὸν κελεύοντα νό- μον ἔξωθεν τῆσ πόλεωσ ποιεσθαι τὴν ταφήν, καὶ ἔξείναι τῷ βουλομένῳ εἴτε ἔξω τῶν τευχῶν, εἴτε ἐντὸς θαπτεῖν'.]

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῶ, τῷ αὐτῷ.

Ἐμοὶ φαίνεται μὴ μόνον ὅσα τῷ βίῳ συμφέροι τῶν πολιτευομένων, ταῦτα πρῶτον ὀρλεῖν τοὺσ νό- μους τῆσ πολιτείας, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν ἥδη καταλυ- σάντων τὸν βίον τὰ πρῶτον ἀνθρωπίνῳ σκεπτε- σθαι συμπεδίῳ, καὶ μὴ δι' ὧν αἰμαί μὲν καὶ ὕβριε τῶν μεδισταμένων τὰ σώματα παραδίδοται, ἀσχήνῃ δὲ τῇ κοινή τῶν ἀνθρώπων φύσει παραγί- νεται, ταῦτα νομοθετεῖν. πῶσ γὰρ οὐκ ἔστι τὴν ἀνθρωπίνῳ φύσιν ἀσχήνεῖν, ὅταν μὴ βούληται ὁ νόμοσ γῆ κρυπτεσθαι, εἰ μὴ ἔξω πόλεωσ φέροιο το βληθέν ὑπὸ τοῦ θανάτου σώμασ; εἰ μὲν γὰρ τοῦτο διορίζων περὶ ἐκείνων ἔλαγε τῆσ ταφῆσ, οἷσ εἰπορον τὴν ἐκφορὰν ἔποιε ἢ εἰ ἐν βίῳ περιόντων αὐτῶν εἰπορία, ἴσως ἂν εἴχε τινα πρόφασιν παρακλειού- μενοσ,

1) Rubrica Stephani.

Constitutio LIII.

[UT CUIQUE TAM INTRA CIVITATES QUAM EXTRA MORTUOS SEPELIRE LICEAT.]

Idem Imperator eidem Styliano.

Mea quidem sententia leges civiles non ea modo, quae subditorum vitae prosint, praescribere, verum et iis etiam, qui iam vitam finierunt, humanae commiserationi convenientia decernere decet, nec ea sanciri, quae defunctorum quidem corpora dedecori et contumeliae exponant, atque ignominiam communi hominum naturae inferant. Quod enim lex terra recordi non vult mortuorum corpora, nisi extra civitates ferantur, quomodo id humanae naturae dedecori non est! Si enim si quidem hoc praecipiens, de iis humanis agris, quibus facilem elationem facultates, quas vivi habuerant, suppeditarent, fortasse lex aliquam rationem haberet, quanquam tunc etiam ad amicorum, cognatorum, necessariorum defuncti sensus respicere deberet, quoniam

μενος, καίτοι γε καὶ τότε ἔχρησεν πρὸς συμπαθείαν ἡμῶν φίλων, συγγενῶν, οὐκείων τοῦ τεινῆς πόλεως, οἷς μέγα εἰς παραμυθιον τοῦ ἀγῶνος καὶ τῆς ἀποστρέφουσης τοῦ ποδομένου τόφου περιτιυίεις, καὶ ἐπ' αὐτῷ χεόμενα δάκρυα, τοῦ ἰ) ἔξω κειμένου τῆς πόλεως οὐκ εὐχέρως ἐπιτελεῖσθαι πέφυκεν. Ἀλλ' ἴσως εἰ ἐκεῖνοις ἰ) τὴν ταφὴν ἐκθῆμον ἐποίησε τῆς πόλεως, οἷς οὐκ ἄπορον αὐθημερὸν γίνεσθαι, ἢ τῆς ἀφορμῆς τοῦ δόγματος τῷ ἀσυμπαθεῖ. εἴν δὲ κατὰ πάντων ὁμοίως φερομένης τῆς ἀσυμπαθείας, πῶς οἱ πρόδηλον τὸ ἄισιον καὶ ἡ κατὰ τῆς φύσεως νομοθεσία καὶ ἀσχυρῆ; ὧν γὰρ εἰς ζωτῶν ἀπορος ἢ ὁ βίος καὶ ἔρμος, πῶς θανόντες αὐθημερινῆς ταφῆς εὐπορήσουσι; πῶς δὲ, τῆς ταφῆς ἀπείρου συγκαυθῆς, οὐχὶ ἐπὶ συχναῖς ἡμέραις οὕτω διαμένοντες ἔλειπον ὁμοῦ καὶ φρικτῶν κείσονται θάνατα, καὶ τὴν ταπεινὴν ἀνθρώπων φύσιν ἀσχυρῶνται; χωρὶς δὲ τούτων πῶς οὐκ ἔστι δίκης ὑπεύθυνον, ἐνίοτε τῶν ὁμιλησάντων τῷ θανάτῳ θεράτων θεοῦ χρηματιζόντων, καὶ ὑπὸ τῆς ἀνω νόμης περιεπομένων, ἐξόρισθαι αὐτῶν ἄταρον τὸ τάμα; Οὐδαμῶς οὖν νομοῖς τῆς ἡμῶν πολιτείας κατατάσσεται τοῦτον τὸν νόμον θεοποιῶμεν, ἢ ὡς περὶ ὑπὸ τῆς συνηθείας καλῶς ὡγοη καταρροοῦμενος, οὕτω καὶ ὑπὸ δόγματος ἡμετέρου ὅτω παντελῶς ἀδειοῦμενος, καὶ πᾶς, ὃς ἐν βούληται, εἰτ' ἐπιχῶν ἔξωθεν, εἰτε τῆς πόλεως ἐντός τοὺς τελευταῖους τιμῶν τῆ ταφῆ, ἀδειαν ἔχτω παραίνων τὸ βούλημα.

quorum dolori atque orbitati magnum sane solatium est, si amici sepulcrum amplexari, et ibi lacrymas profundere possint, quae in sepulcro extra civitatem non facile est exsequi. Attamen si illos solum extra civitatem sepeliri vellet, quibus id ea die per facultates liceret, ad inclementiam aliquam lex occasionem haberet. Verum nunc, quum inclementia illa simul ad omnes se extendat, nonne manifesta est absurditas, et legis contra naturam latio est contumelia? Qui enim, dum adhuc viverent, inopes et deserti erant, quomodo mortui ipso sepulchrae die locupletes erunt? Quomodo vero, quum sepulcro careant, non multis diebus insepulti manentes miserabile simul et horrendum spectaculum iacebunt, et tabescentem hominum naturam dedecorabunt? Extra haec autem, quum mortui interdum famuli dei appellentur, et propter caelestem gloriam colantur, in sepulchra corpora inhumata abiici, quomodo id expiationi obnoxium non est? Nequaquam igitur nostri imperii legibus hanc legem adnumerari sancimus, sed quomodocumque a consuetudine recte contemnitur, sic etiam decreto nostro prorsus reprobata sit, et quicumque sive extra muros, sive intra civitatem sepelire mortuos volet, perficiendas voluntatis facultatem habeat.

1) τοῦ om. Cod. Meerm. III., Zurich.; ἢ ἐπὶ ante τοῦ exordium putat Steph.; οἷς μέγα εἰς παραμυθιον — δάκρυα, ἢ ἔξω cont. Spang. — 2) Steph.;

δμως εἰς ἐκείνους Scrimg. — 3) Cod. Meerm. III., Zurich.; ἀπορήσουσι Scrimg.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ νδ.

[Περὶ τοῦ ἐν τῇ κυριακῇ ἡμέρῃ παντελῆ ἀπραξίαν εἶναι, καὶ τοὺς γεωργοὺς ἀργεῖν ἐν αὐτῇ, παρακλησίως ἀπασι τοῖς ἄλλοις ἐργάταις ἰ).]

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ, τῷ αὐτῷ.

Ἀρίστη μὲν ἡ σπουδὴ τῶν πρὸς ἐκθεσίαν ἐπιδεωτικῶν αὐτοῦς τῶν ὅσα τῷ βίῳ συμφέροι ἐπιτάγματα, καὶ ἄξιον αὐτοῦς, ἐν οἷς ὁράται πρὸς τὴν ὠφέλειαν τῶν ὑποχείρων ὕλην τὴν φροντίδα συντείνοντες, ἀποδέχεσθαι τῆς φιλοστοργίας, καὶ εἰ ἐθέλωσιν τηρεῖν εὐλαβῶς. ἄξιον δὲ πολὺ πλέον ἐκείνοις μᾶλλον τὴν τοιαύτην ἀπονέμειν εὐλάβειαν, ὅτι πλέον ἰ) ὡφθησάντων καὶ ὑπὲρ τῆς τῶν ἀνθρώπων σωτηρίας, οἱ πάσης ἰ) τῆς γῆς νομοθεταί, ἀπαδείξμενοι μέρμεραν, καὶ οὐς ἐθελον νόμους, τούτους ἐπ'προσθεν ἀγειν τῶν ἄλλων νόμων, οὐ μόνον δὲ δι' ὄπρον, ὅτι πλέον εἰς τὴν τῶν ἀνθρώπων ὠφέλειαν, μᾶλλον δὲ ἀσύγκριτον ἂ ἐδέξαντο καὶ ἐπ'εργάσαντο πρόνοιαν, ἂ ἢ οἱ καὶ θεῶν ἐγάρφασαν τὰ δογματὰ πνεύματι ἰ). Ἐπεὶ οὖν τῷ νόμῳ τῶν κορυφαίων μαθητῶν, ὃς πάντα ἰ) ἐπιτρέπει ἀργεῖν τιμῶν τὴν ἡμέραν τῆς θεοποιτικῆς ἀνασίσταως, ὁρᾶται ἴσως ἀντιφωγγόμενος, ἐπὶ ἰ) μὴ πᾶντας ὁμοίως κωλύειν ἐργάζεσθαι, ἀλλ' ἐνίοις ἰ) ἀνετον τὴν ἐργασίαν δίδουσαι ἰ) (ψηοὶ γὰρ Ἀκασταὶ ἰ) μὲν καὶ ὅμοιοι τῶν πόλεων, καὶ οἱ ἐκ τεχνῶν βιοῦντες ἀργεῖσθαι ἐν κυριακῇ, μόνον δὲ γ' ὡργοὶ ἐργάζεσθαι. Καὶ ἡ αἰτία τῆς λύσεως τῆς τιμῆς τῆς ἡμέρας ἄλογος. δοκεῖ γὰρ σωτηρία ἰ) εἶναι τῶν καρπῶν,

Constitutio LIV.

[UT DOMINICIS DIEBUS OMNES AB OPERIBUS VACENT.]

Idem Imperator eidem Styliano.

Optimum quidem illorum est studium, qui se edendis, quae vitae utilia sint, praeceptis dedunt, dignique sunt, eo quod ad subditorum utilitatem omnes suas curas intendunt, quorum pius in rempublicam amor laudibus celebratur, ac praecepta sancte observentur. Multo vero aequius fuerit, illis potius talem reverentiam attribuere, quos maiores pro humani generis salute, tanquam universi terrarum orbis legislatores, susceptive sollicitudines constat, quaeque leges tulerint, has aliis omnibus anteferre, idque non solum propter id, quod dixi, quod maiorem ad hominum utilitatem, immo incomparabilem susceperint atque contulerint curam, sed quod etiam divino numini sua decreta dedicaverint. Quoniam itaque legi discipulorum principalium, quae dominicae resurrectionis diem vacatione operum omnes venerari mandat, legem aliam contradicere conspicitur, quae non omnes simul operari prohibendos, sed nonnullis laborem indulgendum esse censet (ait enim: Iudices quidem et civitatum plebes, et artium officia die dominica quiescant, agricolae vero soli laborent. Et causa missi honoris istius diei nulla ratione nititur; nam fructuum conservatio praetendi posse videtur, revera autem futilis est; non enim agriculturam studium,

1) Rubrica ex compositione Stephani. — 2) πλεονα Steph. — 3) οἱα πάσης cont. Steph. — 4) Cod. Zurich.; ἀόγματοι πατέρες Scrimg. — 5) Cod. Zurich.; πάντα Scrimg. — 6) Pro ἐπὶ Steph. restituit ὃς ἐχοιρε, satis audacter; ἐν ᾧ habet Cod. Zurich., quod ferri posse

videtur, si pro κωλύειν scribatur κωλύει, sed haud scio an praestet ἐπὶν mutare in ἐν τῷ. — 7) Cod. Zurich.; ἐκείνοις Scrimg. — 8) διδόναι Cod. Zurich. — 9) Cod. Zurich., cf. l. 3. C. de feriis (3, 12.) Bas. F. II. 17. 15.; ἔκαστα Scrimg. — 10) σωτηρίας (scil. αἰτία) Cod. Zurich.

καρπών, ἔστι δὲ ἡ ἀληθῶς οὐδεν. οὐ γὰρ τὸ σπουδαῖον τῆς γεωργίας, ἀλλὰ τοῦ καρποδύτου ὁ ἥλιος, ἐπιδαῖαν δοκῆ, τὴν εὐθηνίαν παρέχειαι τῶν καρπῶν, ἀλλὰ γὰρ ἐπεὶ τοιοῦτός τις εἰς γένειαν ἤλθε νόμος, ὀλιγωρῶν μὲν τῆς τοῦ δεσπότης τιμῆς, ἀντιδογματίζων δὲ τοῖς κατὰ πάντων ἐναντίον παρατῶν τοῦ ἀγίου πνεύματος λαβοῦσι τὰ νικητήρια, ὀριζόμεν καὶ ἡμεῖς, ἃ τῷ ἀγίῳ ἔδοξε πνεύματι καὶ τοῖς ὑπ' αὐτοῦ μεμνημένοις ἀποστόλοις, ὥστε πάντας ἐν τῇ θείᾳ καὶ τὴν ἀφθαρσίαν ἡμῖν ἐγκαινισμένην ¹⁾ ἡμέρας σχολάζειν ἀργήσεως, καὶ μήτε γεωργόν, μήτε νῆα ²⁾ ἀπτεσθαι ἔργων ἐν ταύτῃ τῶν μὴ ³⁾ νενομισμένων. Ἐὶ γὰρ οἱ πάλαι τὰς σκιάς καὶ τοὺς τύπους τιμῶντες διὰ τοσαύτης ἡγὼν τιμῆς τὴν τοῦ σαββατοῦ ἡμέραν, ὡς παντελῆ αὐτῇ ἀπραξίαν δίδόναι, πῶς εἰκός, οὐς ἡ χάρις Θεοῦ πατρὸς ἔχει καὶ ἡ ἀλήθεια, τούτους μὴ τιμῶν τὴν ἡμέραν, ἣ τὸ τίμιον παρα τοῦ δεσποτοῦ ἐπλούτησε, καὶ ἡμᾶς ἠλευθέρωσε τῆς ἐκ φθορᾶς αἰμιᾶς; ἢ πῶς οὐ παντελῶς ἀουεῖσθον, ἐπὶ τῶν ἡμερῶν οὐσῶν, ὧν εἰς δεσποικὴν τιμὴν ἀνείταν ἴμα, μὴ ⁴⁾ ἀρκεῖσθαι ἡμᾶς ταῖς ἐξω ἀποκίχονμένοις εἰς ἔργα, ἀναφάρτερον ⁵⁾ τῷ δεσποτῷ ἐκείνῃν τηρεῖν, ἀλλὰ καὶ ταύτην κοινὴν ποιῆσαι ⁶⁾ καὶ τῶν ἡμετέρων ἔργων νομίζειν καιρῶν;

studium, sed solis virtus, quando frugum largitorem est, fructum abundantiam suppeditat), quoniam igitur talis quaedam lex in lucem prodit, quae de mini quidem cultum vilipendit, diversum vero ab illa, qui contra omnes adversarios a spiritu sancto iustitiam obtinuerunt, decretum praescribat, statuitque etiam, quae spiritui sancto et ab ipso institutis apostolis placuerunt, ut omnes in die sacro, et quo nostra integritas instaurata est, a labore vacent, et neque agricolae, neque quisquam alius opus illi non accommodatum aggrediantur. Si enim ii, qui olim vultures atque figuram colebant, tantopere sabbati diem venerantur, ut ab omni prorsus opere abstinerent, quomodatum convenit, eos, quos gratia et veritas cultum habet, eum diem, qui a domino honore ditatus est, nosque ab exitii dedecore liberavit, non venerari aut quomodo non prorsus inconsideratum est, quam ex septem diebus unus in domini honorem consecutus sit, nos aliorum ad opera usu contentos non esse, neque illum domino inviolatum servare, sed ipsam etiam vulgarem facere, nostrisque operibus applicandum putare!

¹⁾ Coni. Steph.; ἐγκαινισμένη Serling. — ²⁾ ἔτερον add. Cod. Zuich. — ³⁾ μὴ om. Cod. Zuich. — ⁴⁾ Steph.; μὴ om. Serling. — ⁵⁾ καὶ

ἀναφάρτερον Steph.; μὴδὲ ἀναφάρτερον Aegypt., qui praestat. — ⁶⁾ κοινοποιῆσθαι Cod. Zuich.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ν'

(Περὶ τοῦ ἀθετεῖσθαι πάντα νόμον ἀρχαιότερον τὸν περὶ Ἑβραίων καὶ περὶ τοῦ κατὰ τὴν τῶν Χριστιανῶν πλείων αὐτοῦς πολιτεῦσθαι καὶ τὸν ἀπὸ τῶν Χριστιανῶν θεισῶν πρὸς τοὺς Ἰουδαίων ἐπαναστρέφόμενον, τοῦτον ὡς ἀποστάτην τιμωρεῖσθαι.)

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῶ, τῷ αὐτῷ.

Οἱ ἔμπροσθεν εἰς τὰ σκήπτρα καταστάσαντες περὶ τοῦ πάλαι μὲν διὰ ¹⁾ τὴν πρὸς αὐτοὺς θεῶθεν ἐπισκοπὴν περιουσίμου τῶν Ἑβραίων γένους, γεγονότος δὲ ἐκ τῆς πρὸς τὸν Χριστὸν καὶ θεῶν ἡμῶν ἀπονοίας, περιουσίμου ἐν συμφοραῖς, διαφόρους ἐξέθεντο νόμους, οἱ περὶ καταστασίας τῆς ἐκείνων ζωῆς διαλαμβάνοντες κειμένους ταῖς θείαις γραφαῖς ἐντυγχάνειν αὐτοὺς, καὶ τῶν οὐκ ἐκείνων μὴ ἐκείνων ἀλλὰ καὶ τοὺς παῖδας πρὸς τὴν συγγενεῖα τοῦ αἵματος καὶ τῆς ἐκ τῆς περιτομῆς συγγενεῖς προσοικειοῦσθαι αὐτοὺς. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν οἱ ἔμπροσθεν, ὡς εἶπον, εἰς τὴν βασιλείαν παρελθόντες, ὁ δὲ τῆς θείας λήξεως βασιλεὺς, οὐ τῆς σπορᾶς ἡμῖν ἢ βλάστη, εἴτε δὴ πλέον τῶν ἄλλων σκῶν ἔρωτα τῆς αἰτῶν σωτηρίας, οὐκ ἀρκεσθεῖς καταλιπεῖν τούτους, καθὼς οἱ πρὸ ἐκείνου, ἐν μόνῃ τῇ τῶν προλαβόντων νόμων διατάξει, ἀλλὰ τοῦτο μὲν τῶν ἱερῶν λογίων ἀναπτύξαι, τοῦτο δὲ ἐν ταῖς αὐτῶν νοουθειήσεσι πρὸς τὴν σωτήριον τῶν Χριστιανῶν μεταστήσας λατρείαν τῷ ζωοποιῷ τοῦ βαπτίσματος ἐτελείωσεν ὕδατι. καὶ ἔργῳ μὲν, δι' ὧν αὐτοὺς εἰς τὸν νέον κατὰ Χριστὸν μορφωθῆναι ἀνθρώπων ἔπεισε, τὸν παλαιὸν ἀποθέσθαι παρεσκεύασεν, καὶ ὅσα τῆς παλαιότητος ἐγνωρίζετο, περιτομὴν, σάββατον, καὶ ἐν τι ἑτέρον, ἐκείνῳ συναπηφάσαν. ἀλλ' οὕτω μὲν ἔργῳ τοῦ Ἰουδαίου φρονήματος μετατάξας αὐτοὺς, οὐκ ἔτι καὶ νόμον ψηφίσματι τοῖς προτέρους νόμοις, οἱ παρῆγον ἄδειαν Ἰουδαϊκῶς εἶναι, καὶ τὴν ἀφωσίαν καὶ ἀργίαν ἐδέσπισεν. Ἡμεῖς οὖν ὄπερ ὁ ἡμέτερος παρέεικε πα-

Constitutio LV.

UT IUDAEI SECUNDUM CHRISTIANISMI RITUS VIVANT.]

Idem Imperator eidem Styliano.

Qui olim sceptris potiti sunt, de Hebraeorum gente, quae quidem quondam, quoad divino patrocino foveretur, incluta fuit, nunc autem ob contumaciam in Christum et deum nostrum ex calamitatibus clibris est, diversas promulgarunt leges, quae de ipsum vitae statu tractantes iubent, ut sacras ipsi scripturas legant, et a suis ritibus non arceantur, quae etiam ut liberos supra sanguinis cognationem circumcissionis etiam cognatione suo instituto accommodent. Sed haec quidem, qui olim, ut dixi, ad imperium processerunt. Verum divinae memoriae Imperator, a cuius semine nos nati sumus, ut qui maiore quam ceteri salvationis ipsorum desiderio tenebatur, hoc sola superiorum legum observatione relinquere, quae admodum qui ante illum, non contentus fuit, sed patrum sacrorum oraculorum explicatione, partim eorundem admonitionibus ad salutarem Christianorum cultum traducens, vivifica baptismi aqua initiavit. Quo facto quidem, quod ipsos in novum secundum Christum hominem transformari debere iis persuasum ut veterem deponeret effecit, et quaecumque veteritatem saperent, circumcissionem, sabbatum, et si quod aliud erat, cum illo simul exiit. Sed quum ita quidem facto a iudaica pertinacia ipsos deduxisset, non amplius etiam prioribus legibus, quae iudaico ritu vivere permittebant, silentium et vacationem alterius legis decreto imposuit. Nos igitur quod pater noster praetermisit, id complendum esse recte putantes, cum antiquiori, quae de Hebraeis statuit, legi silentium iniungimus, et ne illi aliter, quam pura et salutaris

¹⁾ Titulus ex compositione Stephani. — ²⁾ Cod. Meerm. III., Zuich.; διάταξιν Serling.

Christi

τῆν εὐλογον κρίναντες ἀναπληρῶσαι, παντὶ νόμῳ ἀρχαιοτέρῳ, τῷ περὶ Ἑβραίων νομοθετοῦντι, σιγᾶν ἐπιτρέπομεν, καὶ μὴ ἄλλως αὐτοῖς τολμᾶν πολιτευεῖσθαι, ἢ ὡς ἡ καθαρὰ καὶ σωτήριος τῶν Χριστιανῶν πίστις βούλεται. Εἰ δὲ τις ἀλοή τῶν μὲν Χριστιανικῶν θεσμῶν ἀφιστάμενος, πρὸς δὲ τὰ Ἰουδαίων ἐπανασιρευόμενος ἔθῃ καὶ δόγματα, τοῦτον κατὰ τοὺς περὶ ἀποστατῶν ἐγκειμένους νόμους ἐσφραττεῖσθαι τὴν τιμωρίαν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ γς.

Περὶ προθύρων θαλαττίων.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ, τῷ αὐτῷ.

Καὶ οὗτος ἡμῖν ὁ νόμος, ὃς ἀφαιρεῖται τῶν θαλαττίων χωρίων τὴν ἐξουσίαν τῶν οὐ παρὰ τοῖς προθύροις θαλάσσια δρᾶται (ἀλλὰ γὰρ οὐ μόνον τοῦτο, ὑπάγει δὲ καὶ τῆ περὶ τῆς Ἑβραίων ἀγωγῆς κωλύοντα τοὺς ἐκεί ἀποκχερήσασθαι τῆ ἀλευτικῆ τέχῃ προθυμομένους), οὐ δίκαια ἐπιτρέπων ἐφάνη. Πᾶν γάρ, ὃ μὴ ἀδίκῳ λόγῳ πρὸς ἐξουσίαν τινὲ περιηλθῆν, εἴτε γονέων κληῖρος, εἴτε πόνων ἰδίων κτήμα, εἴδ' ἔτερον τινὲ μὴ ἀπηγορευμένῳ τρόπῳ, πῶς οὐκ καὶ πρὸς τὴν ἐπιτροπὴν τοῦ τῆν ἐξουσίαν ἐχοντος ἀνακείσεται, κἀκείνῳ τὰς ἀφελείας πολὺ πρότερον, ἀλλ' οὐκ ἔτερον παρέξει; Οὐκ ἔστιν οὖν πρὸς τὸ εὐθὺ ἀφροσύνης νόμου ἑτέρους εἰσάγειν πρὸς τὴν ἀφελείαν, οὐ μὴδὲν ὑπεβάλλοντο, καὶ ἀποστερεῖν ἐκείνους ταύτης, ὃ πάντως γὰρ ἡτίμημα, ἢ συγγενείας δίκαιον, ἢ ἄλλον τινὰ τρόπον οὐκ ἀπηγορευμένον εἰς τὴν τοῦ χωρίου κατεβάλλοντα κτηνῶν. τὸ δὲ καὶ τοὺς ὑπὲρ αὐτοῦ ἐπισημοῦς φόρους ἀπαιτεῖσθαι μὲν, ὡς αὐτῷ διαφέροντος τοῦ τόπου, ἐπιλαμβάνειν ὃ ἐκείδεν τὸν ἔξω ἐκείνου γνώμης βουλομένων τῆ ἀφελεία χρῆσθαι μὴ δύνασθαι, ἀλλ' εἰ τοῦτο ποιεῖν ἐδειλήσῃ, ταῖς περὶ Ἑβραίων αἰτίας ἐτάξασθαι, πῶς οὐκ μετὰ τοῦ ἀδίκου παντελῶς καὶ παράλογον; εἰ δέ, εἰ ὁ τοῦ χωρίου δεσπότης οὐκ ἀμαθὴς ἀλευτικῆς, ἀρα καθυδεῖται μὲν αὐτὸς ἀργῶν, ἄλλοις δ' ἐπιτρέψει τὰ τῶν προθύρων κέρδη θηρῶν; ἢ τὴν μὲν ἀργίαν οὐκ ἀσπάσεται, ἐτέρων δὲ πρῶθυρα ἀλευτῶν περιουσιῆσει, ἐν δὲ τοῖς οἰκείοις ἐργάζεσθαι αὐτῷ οὐκ ἔξεται; Ἄλλ' οὐκ ἔρω τίνα τρόπον οὕτως ἔσται. Τοιγαροῦν δεσπίζομεν, τῶν ἰδίων προθύρων ἕκαστον ἀκωλύτως δεσπόζειν καὶ κύριον εἶναι, τοὺς δ' εἰ τινας βουλήθειεν χωρὶς τῆς αὐτοῦ ἐπιτροπῆς τῆς τῶν προθύρων ἀπολαύειν ἀφελείας, ἐκδιώκειν. ὡς περὶ γὰρ ἐπὶ τῆς θηρᾶς ἔχει, καὶ πᾶς τῆς οἰκίας δεσπότης, μετὰ τῆς χρήσεως ταύτης καὶ τῶν προθύρων ἔχει τὴν κηρῶν τε καὶ αὐτῆν, οὕτως εὐλογον καὶ ἐπὶ τῆς θαλάσσης ὑπολαμβάνομεν ἔχειν, καὶ ὡς περὶ ἐν τῇ θηρᾷ ἐκ τῶν ἀλλοτρίων οὐδὲν συγχωρεῖται παρὰ γνώμην τοῦ κειτημένου κερπίσθαι, ἀλλ' εἰ καρποὺς ἐκείθεν τις συναγάγοι, ἢ λαμβάνοι τὴν χάριν τῆ τοῦ δεσπόζοντος φιλοφρονήσει, ἢ τὴν ὑπὲρ τοῦ τόπου κατατιθέμενος προσοδόν, οὕτω καὶ ἐν τῇ θαλάσῃ εἶναι ὀρέζομεν.

ΔΙΑ-

Christianorum fides vult, vivere audeant, iubemus. Si quis vero a Christianorum quidem ritibus deflexus, ad Iudaeorum vero mores et placita reversus deprehendatur, hic secundum leges de apostatis latus poenam luat.

Constitutio LVI.

DE ORIS MARITIMIS.

Idem Imperator eidem Styliano.

Haec etiam lex, quae maritimarum praediorum ius tollit eorum, quorum ab ostiis mare conspicitur (at vero non hoc solum, subicit vero etiam eum, qui illic piscandi arte uti volentes prohibeat, iniuriarum actioni), nobis non aequa statuere visa est. Quidquid enim non iniusto titulo in cuiuspiam potestatem devenit, sive parentum hereditas, sive laborum propriorum emolumentum, sive alio quo non illegitimo modo, cur non etiam ab eo, qui in dominio habet, administratur, et illi non longe potius, quam alteri utilitatem praebet? Non est igitur legis, quae aequitatem spectet, ut alios ad utilitatem rei, in quam nihil iuris habent, introducat, et illos hac privet, qui omnino aut pretium solum, aut cognationis ius, aut alium aliquem possidendae rei non illegitimum titulum laudant. At vero etiam ab illo, tanquam illius domino, annuum quidem tributum exigi, expelli vero inde illum, qui, quum praeter eius voluntatem loci commodis uti velit non possit, sed si hoc faciat, iniuriarum actionibus tentari, quomodo id, praeterquam quod iniquum est, non omnibus modis etiam absurdum est? Quid autem si praedii dominus piscatoriae artis non ignarus sit, num ipse otiosus quidem dormiet, aliis vero orarum emolumenta venari permittere debet? aut, si quidem otium non amplectetur, in aliorum oris errabundus piscabitur, in suis autem ipsi non licebit? At quare id ita erit, nullam equidem rationem video. Sancimus itaque, ut quisque oras suas inconcusso iure possideat illorumque dominus est, atque eos, qui sine ipsius permisso illorum emolumento frui velint, propellere possit. Nam quemadmodum in terrenis locis iuris est, et cuiusque domus dominus praeter illius usum vestibulum quoque atque atrium possidet, id ita etiam in maritimis obtinere rationi consentaneum putamus, et sicut in terrenis locis praeter voluntatem domini ex alieno fructus percipere nemini conceditur, sed si quis fructus ex alieno colligit, eos vel benignitatem domini reveritus percipit, vel pro loci usu vectigal solvens, sic etiam in maritimis observari praecipimus.

Const. LVII.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ νζ.

[Περὶ τοῦ μέτρου τῆς ἀποστάσεως τῶν ἐποχῶν ἐν τῇ τῶν ἰχθύων θήρᾳ.]

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῶ, τῷ αὐτῷ.

Ἐπειδὴ πλείστων νόμων περὶ ἰχθύων διοριζόντων θήρας, ἐκείνο τὸ μέρος ἀδιοριστον ὁράται νόμῳ, ὃ ἐποχὴν ὀνομάζειν ἰγνοῦσιν (ὡς εἰκεν, οὐπὼ τοῦτου τοῦ ἐπιτηδεύματος γνωρῖμου τυγχάνοντος, καὶ ὃν χαιρὸν εἰς γένοιεν οἱ νόμοι πρὸς ἡχοῖον), βουλόμεθα καὶ τοῦτο νόμον διατάξιν ἀποφθεῖσθαι. Ἦνπερ οὖν ἀντὶ νομίμου ψηφίσματος γνωμῆν οὐκ ἔξω τοῦ προνομίου φερούμενην ἔδοξεν ἐν τοιαύτῃ τῆς θήρας τῷ ἐπιτηδεύματι διαταῖαν τῇ συνηθείᾳ (ἡμεῖν δὲ¹⁾ τὸ μέχρι τριακοσίων ἔξηκοντα καὶ πέντε ὄργων παραιομένον μέτρον τῶν ἀποστάσεων), τοῦτο ἡμεῖς νόμου τιμῶντες ἀξιώματι ἀπὸ τοῦ παρόντος νόμου εἶναι θεσπίομεν. εἰ γὰρ καὶ χωρὶς τοῦ τετιμηθῆναι τοιαύτῃ δὴ τῷ προνομίῳ καλῶς ἔχῃν δοκεῖ τοῖς νῦν τὰ περὶ ἐποχῶν ταυτῇ τῇ γνωμῇ βυθισθῆναι, ἀλλ' ὅμως ἵνα μᾶλλον ἐν τῷ βεβαίῳ ἡ, καὶ ἢ περὶ αὐτῆν εὐλαβία διηρηκῶς σωζοῖτο, νόμος ἔστω, καὶ ἀλλήλων ἀμφιστάσθωσαν αἱ ἐποχαὶ τὸ νενομισμένον τῇ συνηθείᾳ τῶν τριακοσίων ἔξηκοντα καὶ πέντε ὄργων διαστήματι, δηλονότι ἐξ ἑκατέρου μέρους τοῦ τοιοῦτου μέτρου τοῦ διαστήματος λαμβανομένου, ὡς εἶναι τὰς μὲν ἑκατὸν ὄγδοῦκοντα δύο καὶ ἡμισίον ἀπὸ τῶν ὄργων ἐκὸς διηκούσας μέρους, τὸ δὲ λοιπὸν μέτρον διήκειν μέχρι τοῦ γαιουεῦοντος. Ταῦτα δὲ ἡμεῖν περὶ τῶν μεταγενεσιτέρων τοῦ παρόντος νόμου δεχομένων τῆν συστασιν καὶ παραγωγὴν. αἱ γὰρ προφθεῖσθαι τὸ νῦν δεδομένον ἐποχαί, ἂν μὴ τῷ διορισθέντι ἀφαισθηκαὶ διαστήματι, οὐδὲν ἐκ τοῦ νόμου καινοτομηθῆσονται, ἀλλὰ διαμενοῦσιν ἐφ' ἧς ἐξ ἀρχῆς ἐλαχυστάσις.

¹⁾ Rubricam composuit Steph. — ²⁾ δὴ Cod. Mœrm.; ἐπὶ Ζυτὸν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ νη.

[Περὶ τοῦ μηδένα τὸ αἷμα βρωῖμα ποιεῖσθαι, οὐδ' αὐτὸ πιπράσκειν ἢ ἀνεῖσθαι.]

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῶ, τῷ αὐτῷ.

Καὶ πάλα τῷ νομοθέτῃ Μωσῷ θεὸς ἐντέλλεται αἷμα οὐ φάγεσθαι, καὶ παρὰ τῶν κηρύκων τῆς χάριτος ἀπέχεσθαι τῆς τοιαύτης νενομότητος βρωσις. καὶ οὕτω κἂν τῇ παλαιᾷ, κἂν τῇ νέᾳ χάριτι συμφώνως ἀθεμίτου δοκούστος καὶ ἀποβλήτου τοῦ πρᾶγματος, εἰς τοσοῦτον ἀυθαθείας μᾶλλον δὲ παραπληξίας ἤκουσεν ὀνόρωποι, ὡς μηδ' ἐτέρῃ τῶν νενομισμένων ὑπέχειν εὐχρον οὐς. ἀλλ' ἀνάσθην οἱ μὲν κηρύκους ἔνεκα, οἱ δὲ τὸ γαστρίμαργον θεραπυόντες καταφρονοῦσι μὲν τοῦ παραγγέλλματος, βρωῖμα δὲ ποιοῦνται τὸ ἀπηγορευμένον¹⁾ εἰς βρωσιν αἷμα, ἀνηγκταί²⁾ γὰρ ταῖς ἡμετέρας ἀκοαῖς, ὅτι περὶ ὡς χιτῶσι τοῖς ἐτέροις³⁾ τοῦτο διαλαβάνοντες, καθάπερ τι τῶν συνηθῶν βρωμάτων διδάσκει τῇ γαστρὶ. Τοῦτο οὐκ ἀνασχέτιον ἢ βασιλεῖα ἡμῶν ὑπολαμβάνουσα, οὐδ' οὕτω παράνομον ἐπίνοιαν πρὸς μόνην γαστέρα κερηρότων τῶν⁴⁾ ἀνδρῶν ὑβρίσειν μὲν δεῖα ἐπιτάγματα, ὑβρίσειν δὲ τῆς ἡμετέρας πολιτείας τὸ ἐντιμὸν ἀνεχομένη, κτελεῖ τὸ τοιοῦτον ἄγος μηδ' ὄλως τιτὰ εἰς τόλμαν ἐκφέρεσθαι.

¹⁾ Rubrica Stephani. — ²⁾ ἀπηγορευθῆν Cod. Mœrm. III. — ³⁾ ἀνηγκτῆ Cod. Mœrm. III., Ζυτὸν. ⁴⁾ ἐντέροις Aegy. — ⁵⁾ τῶν om. Ζυτὸν.

Constitutio LVII.

[QUANTUM IN PISCATIBUS REMORAE PISCATORIAE INTER SE DISTARE DEBEANT.]

Idem Imperator eidem Styliano.

Quoniam quum plurimae leges de piscatione statuant, illud, quod epocham nominandum putarunt, tempore definitum non cernitur, negotio ipso, ut videtur, in tempore leges illas promulgabantur, eandem enim hoc quoque legis constitutionem auferre voluit. Quam itaque iuris rationem in hoc piscationis instituto pro legitimo decreto obtinere consuetudinis ratio est (ut nempe interstitiorum modus ad trecentos sexaginta quinque passus protendatur), hoc nos legi benignitate honorantes, dehinc legem esse sancimus. Ita tametsi etiam citra hoc privilegium, ut remora piscatoriae ad hanc rationem disponatur, proventus aevi hominibus bonus videatur, simul tamen, qui id firmiter sit, cautiusque in aeternum observetur, in sui, et remorae illae trecentorum sexaginta quatuor passuum intervallo a consuetudine approbata inter se distent, scilicet ab utraque parte eius intervalli non desumo, ut centum quidem octoginta duo et sexi unius partis finibus extendantur, residuum vero partium ad vicinum usque pertingat. Haec vero de constitutendis introducendisq. post hanc legem rationi dicimus; quae enim remorae hoc secretum praerant, tametsi praestitutum hoc intervallo non distet ex eius praescripto tamen non novabuntur, sed permanebunt in eo statu, quem ab initio habuerunt.

Constitutio LVIII.

[NE EX SANGUINE CIBUS CONFICIATUR.]

Idem Imperator eidem Styliano.

Et olim legislatori Moysi sanguine vescendum non esse mandavit deus, et ab istiusmodi cibo abstinere debere a praeconibus gratias est constitutum. Alii ita quancquam cum veteris tum novae gratiae tempore illa res illicita habita sit et nefaria, in tantam audaciam, immo utro vecordiam homines proceperunt, ut neutri legi auctorem praestarent morigeram, sed pudenter alii lucrari, alii gulae causa praecipuum eundem contemnerunt, in escam vero, qua vesci vitium est, sanguinem convertunt. Perlatum enim ad aures nostras est, quod tanquam tunicis illum sumentes veli consuetum aliquem cibum ventri praebent. Quod tolerari non debere imperatoria nostra maiestas videtur, neque tam impio soli gulae inhiantium hominum venio tum praeccepta divina, tum republicae honestatem dedecore affici sustinens, iubet, ne per se scelus neque ad sumum usum, neque ut emolus extestando neque contaminentur, nullo modo exerceantur. Ac sciat, quicumque divinum mandatum contemnere, sanguinemque in cibum convertere (sive veli dicitur)

σθαι ἐπιτηδεύειν, μήτε πρὸς οὐκείαν χρῆσιν, μήδ' ὥστε ἄλλους ἀνυμνόμενους ἐναγεῖ καταμιμνήσθαι βρώματι, καὶ ἴστω πᾶς τις ὁ φωραθεὶς καιολιγώρησας, ἀπὸ τοῦ παρόντος καιροῦ, τοῦ θεῖου ἐνταλματος, καὶ τὸ αἷμα βρώμα ποιούμενος (κἂν τι πιπράσκων κἂν τε ἀνυμνόμενος εἴη), ὡς ¹⁾ τῶν τε προσόντων δημεύσει ὑποβληθήσεται, καὶ μετὰ τὸ εἰς τὸ σῶμα πικρῶς ἀκιοθήναι, καὶ ἐν χρῶ κουριὰ τιμασθῆναι φυγῇ τῆς καιρίδος αἰδέω ζημιωθήσεται. Ἐπὶ ταυτῇ δὲ τῇ δίκῃ καὶ τοὺς ἐν ἐκάστη πόλει ἐπάσχοντας μὴ ἀρεῖσθαι ἀνεγκλήτους προστάσσομεν, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς (οὐκ ἂν γὰρ τούτο παρενομεῖτο, εἰ τῷ πρόποντι δραστηρίῳ ἀρχικοῖς ἀνδρασι τὴν ἀρχὴν διεκόσμου) δέκα λιτρῶν χρυσοῦ ζημίαν ὑπέχειν τῆς ἀμειλούς καὶ ῥαφθίμου τῶν ὑποκρίων ἐπιστάσις.

¹⁾ Steph. ; ὡς om. Serimg.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ νθ'.

[Περὶ τοῦ, ἐάν τις ἐλευθερὸς πεφυκὼς ἑαυτὸν εἰς δουλείαν ἀπεμπολόη, μὴ συνιστηκέναι πῆν πρᾶσιν· καὶ περὶ τοῦ ἀθετεῖσθαι τὸν βουλόμενον αὐτὴν βεβαίαν εἶναι νόμον¹⁾.]

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῶ, τῷ αὐτῷ.

Εἰς καὶ οὗτος νόμος ἐστὶ τῶν μὴ προπόντων τῇ εὐταξίᾳ τῆς ἡμῶν πολιτείας, μήτε ἀποδοχῆς ἀξίων, μήτε χῶραν ὀφειλόντων λαβεῖν ἐνεργείας, ὅς τὸν ἐλευθερὸν μὲν πεφυκίτα, φανολόγησι δὲ γνώμης τὸ τίμιον τῆς ἐλευθερίας ἐβρίζοντα, καὶ τὴν οὐκείαν ἐμπορευόμενον δοῦλευσιν ἐπὶ ἰδ²⁾ κέρδος μιᾶρὸν ἀπὲρ τῆς δουλείας τοῦ καταβλημένου τιμήματος συμμοιράσασθαι, ἀσφραγίστων ἐὼν, οὐκ ἐπαγορδοὶ τὴν παρανομίαν. Τοιγαροῦν τοῦ τὰ οὐκεία οὕτω τιθεμένου τὸν νόμον, ὅς παραχωρεῖ τὴν παραφροσύνην βεβαίαν ὑπάρχειν, ἀλλὰ μὴ μετὰ τοῦ ἀνατρέπειν τὴν ἄμιον ἐμπορίαν καὶ ποιναῖς ἀρμοζούσαις καθυποβάλλει τοὺς τοιαῦτα ποιεῖν ἀφρονευόμενους, οὕτε νόμου προαίρεσιν διασώζειν ἴσμεν, οὕτε τῆς προπόσης νόμοις αἰδοῦσι τε καὶ τιμῆς ἐπιτυγχάνειν νομίζομεν ἄξιον. Ἐὰ γὰρ ὅπερ πατὴρ τέκνοις, τοῦτο δεῖ τοῖς πολιταῖς εἶναι τοῖς νόμοις, πρὸς ἐν³⁾ μόνον τὸ συμφέρον καὶ σπηρίον τῶν πολιτευομένων ὀφῶντας, πού δικαιοῦς οὗτος νόμοις συνεξετάζεσθαι, τοιαύτην βλάβην καὶ ζημίαν συγχωρῶν ἐπιχειρεῖν τοῖς ἀνοήτως ἑαυτοὺς εἰς ταυτὴν ὑποβληκῶσι; Τοῦτο οὖν ἐξοστραχίζοντες καὶ τῶν νόμων ἐκφυλλοφοροῦντες ἡμεῖς θεσπίσομεν, εἰ τις οὕτως ὀφθεῖ δυστυχῶν εἰς φρένας, καὶ δουλείαν ἐλευθερίας ἀντικαταλαττόμενος ἑαυτὸν ἀπεμπολόη, μὴ συνιστηκέναι, ἀλλὰ ἀνατρέπεσθαι τὴν πρᾶξιν⁴⁾, αὐτοῦ τε τοῦ προδότου τῆς ἰδίας ἐλευθερίας, καὶ τοῦ συγκακουροῦντος αὐτῷ πληγαῖς τε εἰς τὸ σῶμα σφραγισομένων, καὶ τῆς ἐλευθερίας ἐν τῷ οὐκείῳ τηρουμένης σχήματι τῷ τῆς ἀνοίας ἀνδραπόδῳ.

ΔΙΑ-

ditor sit, sive emtor) deprehensus fuerit, se bonorum publicationi subiiciendum, et ubi acerbum in modum flagris caesus, ac cute tenuis foede tonsus erit, perpetuo patriae exilio mulctandum esse. In hoc vero iudicio etiam civitatis cuiusque magistratus citra criminationem dimittendos non esse censemus, sed ipsos etiam (neque enim, si illi conveniente alacritate magistratum gessissent, contra legem peccaretur), quod negligenter et socorditer subditis praefuerint, decem librarum auri mulctam sustineant.

Constitutio LIX.

[ABROGATIO LEGIS, QUAE HOMINEM LIBERUM SE VENDERE PERMITTIT.]

Idem Imperator eidem Styliano.

Etiam illa lex, quae hominem libere quidem natum, ignavia vero animi libertatis dignitatem vilipendentem, et servitutem suam vendentem, quo execrabile pro servitute persolvendi pretii lucrum participet, non castigat, neque scelus illud corrigit, earum una est, quae rectum reipublicae nostrae statum de decent, nec approbatione dignae sunt, neque auctoritatem accipere debent. Illi itaque de eo, qui res suas ita gubernat, latae legi, quae dementiae firmam esse permittit, neque praeter eversionem indignae illius mercaturae hos, qui per insipientiam talia faciunt, competentibus poenis subicit, neque legis propositum scimus servare, neque quae conveniente legibus honore et reverentia potantur dignam putamus. Si enim quod pater filiis, id leges civibus esse oportet, ut in hoc unum, quod illis conducat ac salutare sit, spectent, quomodo hanc legem, quae tantum incommodum atque damnum incumbere iis, qui per dementiae id in se comiecerunt, sinit, legibus adnumerari aequum est! Hanc itaque exterminantes et ex numero legum eicientes sancimus, si quis ita demens sit, ut libertatem servitute commutans se ipsum vendat, gestum non stare, sed everti, ita ut et ipse libertatis suae proditor, et is, qui cum ipso conspiravit, verberibus corporaliter castigentur, et vesantiae mancipio libertas in pristino suo statu servetur.

Const. J.X.

¹⁾ Rubrica Stephani. — ²⁾ τῷ Steph. — ³⁾ ἐν om. Cod. Zurich. — ⁴⁾ πρᾶξιν Steph.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ Ξ.

[Περὶ τῆς τῶν εὐνουχιζόντων τιμωρίας, ἄλλως ἢ κατὰ τὸν πρόσθεν νόμον¹⁾.]

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ, τῷ αὐτῷ.

Πράγμα τολμώμενον μὲν ἀπειθῶς, ὡς μηδεμιᾶς παρὰ θεῶν δοκοῦν ἔνοχον δίκης, μάλιστα δὲ ἔν ἄξιον-δίκης, ἢ ἐκτομῆ τῆς ἐντεθειμένης ὑπὸ θεοῦ τῇ φύσει δυνάμει πρὸς διαδοχὴν τοῦ γένους, πάλαι μὲν τιμωροῦντι νόμῳ διὰ προνοίας ἐγγιγόνει τοῖς νομοθέταις λαβεῖν ἐκκοπήν, ὥστε τῆς τοιαύτης ἐπινοίας καθάραιεν τὴν ἡμετέραν πολιτείαν, οὐκ οἶδα δέ, ὅπως θεὸν εἴπερ τινὲ ἄλλῳ, τοῦτῃ πειθεσθαι τῷ παραγγέλλεται, καὶ φείδεσθαι λωβᾶν τῆ φύσει οὐχ οὕτω ποιούσιν, ἀλλ' ὥσπερ τῶν ὠφελίμων τὴν κατὰ τοῦ γένους τοιαύτην ἐπιβουλὴν λογιζόμενοι, τὰ δὲ ὧν γένεσις ἀνθρώπου πρὸς φῶς ἔρχεται ἀποκείροντες ἀνθρώπους, ἕτερον αὐτοὶ πλάσμα, καὶ οὐχ οἷον οἶδεν ἢ τοῦ πλάστου σοφία τῷ κόσμῳ παρειαίνει φιλονεικοῦσι. Τοῦτο οὖν ἡμεῖς οὐκ ἀνεκτὸν²⁾ ἠγοῦμεθα παριδεῖν, ἀλλὰ νόμῳ τὴν περὶ αὐτοῦ ποιητὴν ὀρίζοντες πειρώμεθα σὺν θεῷ τῆς τόλμης ἐπιχεῖν τοὺς οὕτω μὴ διευλαβουμένους τῷ θεῷ λυμαινεσθαι πλάσματι. Ἡ μὲν οὖν τῶν προλαβόντων νομοθετῶν ψῆφος τοὺς τοῦτο τολμῶντας εἰς τὴν αὐτὴν ἀντιπερίστασι λωβὴν τοῖς παθοῦσι³⁾ τοὺς λωβησαμένους, καὶ ἕτερ αὐτοῖς ἐπιθυμητὸν ἔδοξεν ἐν ἄλλοις ἰδεῖν, τοῦτο καὶ ἐν αὐτοῖς ὄραν καταπράττει, οὐ λῆαν ἔμοιγε⁴⁾ ἀδίκως, εἰ καὶ μὴ λῆαν προσητότας, ὀρίζουσα. οὐδὲ γὰρ δεῖ ἐκεῖνος ἐτόλμα οἷον ἀντιπλασιουργεῖν τῷ θεῷ, διὰ τοῦτο καὶ τὸν ἐκδικούτῃα μιμεισθαι καὶ ἀντιπλασιουργεῖν ἔχει καλῶς, πλην ἀλλὰ πρὸς τὴν ἀπόνοιαν, οὐ λῆαν, ὥσπερ ἔφη, ἄτοπον. Ἐπι τοῦτῳ δὲ καὶ ἄλλως ἐτιμωρεῖτο τοὺς ἀνόσιον⁵⁾ ἔργον τολμῶντας. ἰδὲ τὴ γὰρ προστόνα ἐθνομόσου, καὶ εἰδὼν φυγῇ κατεδίκαται, καὶ τὸν ὑποστάτια τὴν ἀδικίαν δούλου ὄντα ἐλευθερίᾳ ἔτιμα. Ἡ μὲν οὖν τῶν προλαβόντων νομοθετῶν τοιαύτη, ἡμεῖς δὲ περὶ τοῦ πράγματος ψῆφον ἐξάγοντες, τὸ μὲν ἀντιλωβᾶσθαι τοὺς ἐπιβούλους τῆς φύσεως παραπλησίῳ λῶβῃ ἀπαγορεύομεν, τοῖς δ' ἄλλοις ἐπ' αὐτῷ ὠρμημένους, εἰ καὶ κἀνταῦθα πρὸς τὸ φιλανθρωπίτερον ἢ δίκῃ ὀρεῖ, ἀλλ' οἷν ὑποκείσθαι αὐτοὺς οὐκ ἀπαρέσκει. Θεοπίστομον οὖν, πρῶτον μὲν προσκαλεσάμενον τὸν ἐνεργούτῃα τὴν κακοτεχνίαν, ἐφ' ᾧ ἐργήσῃ, εἰ μὲν ἐν⁶⁾ τῷ καταλόγῳ τῶν βασιλείων ἀνθρώπων τελεῖ, ἐκκόπτεσθαι τοῦ καταλόγου, ἔπειτα δὲ καὶ δέκα λιτρῶν χρυσοῦ εἰς τὸ δημόσιον ἀναπερομένων ζημίαν ὑπέχειν, καὶ μέχρι δέκα ἐτῶν ὑπερόριον τῆς πατρίδος γίνεσθαι, τὸν δὲ τῆς κακοτεχνίας ἐργάτην καὶ αὐτὸν πρῶτον μὲν μάστιγι ταῖς εἰς τὸ σῶμα καὶ ἐν χροῖ κοουρεῖται ἀτιμώσεσθαι, ἔπειτα δὲ καὶ τῶν ὄντων ἀποστρεφείσθαι, καὶ ἴσῳ καιροῦ μέτρῳ τῆς ἐνεγκούσης φεύγειν. ὁ δὲ τὴν ἀδικίαν ὑποστάς, εἰ μὲν τῶν ὑπὸ δουλείαν τελούτων εἴη, τὸν ὑπόλοιπον χρόνον τῆς αὐτοῦ ζωῆς δουλικῆς τύχης ἀμείνων ἔσται, εἰ δὲ τῶν ἐλευθέρων προσώπων, ὡς αὐτὸς αὐτῷ, δι' ὧν κατεδέξατο, οὐκ ὧν τῆς ἀδικίας ἀναίτιος, τῆς⁷⁾ οἰκείας γνώμης, ἔπειτα ἐπὶ δε, τοῦτο κερδήσει. Εἰ μένοι γε (οἷα πολλὰ συμβαίνει) βλάβην ὑποστάτιος τοῦ ζώου ἢ ἐκτομῆ τὴν θεραπείαν φέρει, τοῦτο οἶδ' ἡμῖν, οὔτε τῷ νόμῳ ὑπεναντίον δοκεῖ. οὐ γὰρ λῶβῃ, ἀλλὰ βοήθειᾳ τοῦ πλάσματος τὸ πρᾶγμα ἔσται.

Constitutio LX.

[QUA POENA CASTRATORES AFFICI DEBEANT.]

Idem Imperator eidem Styliano.

Res impudenter quidem admissa, quasi nulli apud deum poenae obnoxia, maxime autem poena digna, si propagandum genus a deo naturae inditae potestate exsectio, veteribus quidem legislatoribus curae fuit, ut id malum ultrice lege excideretur, quo respublica istiusmodi invento munda esset, haud scio vero, quamquam si cui alii, huic certe praescripto obtemperat, atque a naturae mutilatione abstinere aequum sit, quamobrem non ita faciunt homines, sed tanquam ut aliquid, istiusmodi adversus generandi vim invidiam reputant, membra, quae homini nascendi causam suppeditant, mutilent, et creaturam aliam, quam quibus conditoris sapientiae placuit, in mundum intrudere intendant. Hoc igitur nos negligere minime rectum putamus, sed lege in id poenam constituentes, quorum ad divinam creaturam deformare religio non est auctoritas auxiliante deo reprimere conemur. Ac superiorum quidem legislatorum decretum eos, qui id auderent, ad eandem mutilationem, quam aliis intulerint, adsequi, si quod ipsi in aliis videre desideraverint, id etiam in se videre, effecit, idque me iudice non ita invidiam, quanquam non valde deceat, constituit. Non enim quia ille creaturam dei quasi refingere ausus est, propterea etiam vindicem id imitari et pariter refingere aequum est, veruntamen, quantum ad insaniam attinet, non valde, quemadmodum dixi, ineptum est. Ad hoc autem alio etiam modo impium hoc factum audentes puniebat. Bona enim publicabat, et pro ipso ipsos exsilio adiudicabat, et qui iniuriam intulerint, si servus esset, libertate honorabat. Aliqui superiorum quidem legislatio haec erat, nos vero de re illa sententiam pronuntiantes, naturae quidem inditatorum simili mutilatione mutilari prohibebimus, reliquis autem isti crimini constituit, licet hic etiam ad Clementiam poena spectet, subiacere tamen ipsos non duplicet. Sancimus igitur, primum quidem eum, qui malae huius artis artificem ad castrandum addocuit, si quidem in numero imperatoriorum hominum sit, catalogo eximi, deinde vero etiam decem auri libras fisco inferendarum multam sustinere, et in decem annos relegari, malae vero istius artis artificem et ipsum primum quidem flagris cutemque tenus tonsione deformari, deinde vero etiam bonis privari, et eodem temporis spatio patria exsulare. Qui autem iniuriam intulit, si quidem servilis conditionis sit, reliquo vitae suae tempore a servili statu liber erit, si vero in libertatis homines versetur, tanquam ipse sibi, quod passus est, iniuriae auctor, suo consensu quod sustulit acceptum feret. Attamen si homini laeso exsectio, ut saepe fit, remedium attulerit, nihil neque nobis, neque legi id adversari videtur. Id enim naturam non mutilare, sed illi succurrere est.

Const. LXI.

¹⁾ Rubrica Stephani. — ²⁾ ἠνεκτὸν Scrlm. ; ἀνεκδίκητον conl. Steph. — ³⁾ Cod. Meerm. III., Zuich. ; ποθοῦσι Scrlm. — ⁴⁾ ἔμοιγε κρητῆ vel παρ' ἔμοιγε κρητῆ conl. Steph. ; ἔμοιγε δοκεῖν omend. Agyl.,

quod melius est. — ⁵⁾ τοὺς τοῦτο τὸ ἀνόσιον Steph. ; τοὺς τὸ ἀνόσιον Spang. — ⁶⁾ Steph. ; ἐν om. Scrlm. — ⁷⁾ ἀπο τῆς Steph.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ξα΄.

[Περὶ τοῦ μὴ, κατὰ τὸν πρόσθεν νόμον, περὶ ψυχὴν κινδυνεύειν τοὺς διοικητὰς υπερεκτείνοντας τὰ τέλη, καὶ περὶ τοῦ πῶς δεῖ αὐτοὺς ζημιουθῆαι¹⁾.]

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῶ, τῷ αὐτῷ.

Ὡς ἦν μακρίον καὶ τῷ βίῳ σωτήριον τὴν εὐθείαν τοῦ δικαίου τρέφον βούλοσθαι τοὺς ἀνθρώπους βαδίζειν. οὐ γὰρ οὐτα νομοθεταὶ ἐδέηον αὐστηρίαν ἐνδείξασθαι, οὔτε τιμωροὶ νόμοι εἰς χαλεπότητα κινδύνων τιμὰς περιτίσαν. νῦν δ' ὑπαρχούσης λυσιτελοῦς καὶ σωτηρίου τῆς δικαίας πορείας, οὐκ ἐθέλουσι τῶν ἀνθρώπων οἱ πλείστοι ταύτην πορευέσθαι, ἀλλ' ἄς ἐπιπονον καὶ τραχίαν καὶ τάλαιπωρίαν φέρουσαν τοῖς ὁδίταις ἐκκλίνουσιν. εἰσὶ γὰρ, εἰσὶν, οὐκ ἀρέσκει τὰ χειρίστα, καὶ ταύτης μὲν ἀπονύουσι πρὸς δὲ τὴν, ἧς ἐπίστανται ἄκανθα συχὴν, ἀδικίαν²⁾, καὶ ἧς πρὸς ἀπωλείας κρημνοὺς ἐλαύνουσιν οἱ ὁδίται³⁾, προθύμως βαδίζοντες. ὧν καὶ τὸ ἄτακτον δρμημα κολάζειν οἱ πάλαι δικαιοσάντες, ὡς περὶ τινὲς χαλινῶ τῷ νόμῳ ἔδειντο γνώμην ἀναχαλιεῖν. ἀλλ' ὑπὲρ μὲν τοῦ σπουδῆν αὐτοὺς ἀναλαβεῖν ἐξελάνουσαν ἀδικίαν, συνισταμένην δὲ τῷ δικαίῳ, καὶ τίς γὰρ ἂν οὐκ ἀποδέξαιτο; καὶ τὸ ἡμέτερον ἀποδέχεται⁴⁾. Ὅτι μὴ κατ' ἄξιαν τοῦ πταίσματος ἐν τοῖσι γνωρίζειν⁵⁾ ἔγνωσαν ἐπὶ ποινήν, οὐκ ἐν ἀποδοχῇ τὴν τοιαύτην ψίφον ἐθέμεθα. τῆς κρίσεως γὰρ ἀπανταίσης δικῆς ὡς ἀληθῶς ἐσὶ ψήφος, καὶ δίκαιον τὸ τοῦτοῖσι ἐπιτιθέμενον τιμῆμα, βαρυτέρας δὲ κολάσεως ἢ ἐφ' ὅσον ἔδειε τολασθῆναι τὸ πταίσμα προιοῦσης, οὐκ ἐπὶ δίκης ἔργον, ἀδικίας δὲ μᾶλλον εἶη τὸ γινόμενον. Διὰ τοῦτο ἄρα τῶν πρὸ ἡμῶν ἐκτεθεικότων νόμων, ὅς οὐς ἐπὶ συλλογῆν τῶν δημοσίων φόρων καθισταμένων (διοικητὰς δ' αὐτοὺς ἢ συνήθως ὁμίλια καλεῖν οἶδε) τολμώντας υπερεκτείνειν πλέον τοῦ νομομισμένου τὰ τέλη, βαρυτάτην εἰσπραττεται δίκην (θανάτου γὰρ τὸ πταίσμα τιμᾶται), ἐπεὶ μὴ κατὰ λόγον συγγινώσκωμεν ὑποβάλλοντες τοὺς ἀμαρτάνοντας ἐπὶ τοσαύτῃ ζημίᾳ, τοῦτ' ἔστι μὲν χώραν ἀποδίδῃς οἱ προσνέμομεν, διεσπίζομεν δὲ τὸν εἰς τοιοῦτ' ἀλφ περιπίπτων ἐγκλήματι, ἀπαξ μὲν τοῦ πράγματος τολμηθέντος, διπλῆ ἀπαιτῆσει ζημιουθῆαι, οὐ υπερεκτείνων ὡψθη τέλους τὴν εἰσπραξίν, εἰ δ' ἐπιμένῃ τοῦτο πράττων, τετραπλάσιον ἀναστρέφειν τῷ ἡδικημένῳ τὸ ληθῆν, καὶ αἰμῶς τὸν ἐμπεισιτευμένης φροντίδος ἐξίστασθαι. καὶ εἶναι ἄπο γε τοῦ νῦν τοιοῦτου ἐγκλήματος ταύτην τὴν ζημίαν, ἀλλὰ μὴ περὶ ψυχὴν κινδυνεύειν τοὺς ἀδικούς εἰς χρήματα.

ΔΙΔ-

Constitutio LXI.

[TRIBUTORUM EXACTORES, SI PLUS, QUAM DEBEANT, EXEGERINT, QUA POENA AFFICIENDI SINT.]

Idem Imperator eidem Styliano.

Si rectam aequitatis semitam mortales ingredi vellent, magna hinc communi vitae beatitudo et salus accederet. Non enim nec austeritatem prae se ferre legislatoribus opus esset, neque ultrices leges in periculorum difficultates aliquos conicerent. Nunc vero quonquam commoda et salutaris aequitatis via sit, plerique tamen illam ingredi nolunt, sed tanquam laboriosa atque aspera sit, miseriasque viatoribus afferat, declinant. Sunt enim, sunt, quibus pessima quaeque placent, quique ab aequitatis itinere deflectentes, ad iniquitatis viam densis spinis stratum, et qua viatores in perditionis praecipitia aguntur, avido animo accedunt. Quorum etiam temerarium impetum veteres castigandum esse putantes, lege, tanquam freno, animum cohibere instituerunt. Sed quod illi studium posuerint in profliganda iniquitate et promovenda aequitate quis non probet? Et nostra maiestas probat. Quod vero in nonnullis non pro delicti merito poenam agnoscere voluerunt, istiusmodi decretum amplecti recusamus. Quando enim pro commissi ratione reis iudicium obvenit, aequum revera decretum est, et quae illis irrogatur poena iusta, at quando delictum gravius, quam oporteat, punitur, non id iniustitiae, sed potius iniustitiae esse censendum est. Quapropter sane positam superioribus legem, quae illis, qui in colligendis publicis tributis occupati erant (διοικητὰς eos vulgus appellare consuevit), si supra legitimum modum tributa extendere audeant, gravissimam poenam infligit (morte enim id delictum persequitur), quoniam non merito tantae poenae illos subitici nos existimamus, admittendam quidem eam non censemus, sancimus vero, ut, si quis in id crimen incidisse deprehendatur, si semel quidem rem ausus sit, eius, quod amplius exegerit, duplum dependat, sin vero id facere pergat, in quadruplum, quod amplius captum est, ad laesum redeat, et ille ignominiose a concredito sibi officio decedat, atque sit posthac delicti huius haec poena, neque qui fraudem in pecuniaria re commiserunt, de vita periclitentur.

Const. LXII.

¹⁾ Rubrica Stephani. — ²⁾ συχὴν ἀδικίαν Cod. Weerm. III., Zurich.; συγγὰ κοι. Agyl., sed nihil opus videtur correctione. — ³⁾ καὶ ὑπ' ἧς πρὸς ἀπωλείας κρημνοὺς ἐλαύνονται οἱ ὁδίται κοι. Spang — ⁴⁾ Ita

locum distinxit Spang.; δικάτω, καὶ τίς γὰρ ἂν οὐκ ἀποδέξαιτο καὶ τὸ ἡμέτερον ἀποδέχεται κριτός; Serimg. — ⁵⁾ ἐοῖζεν κοι. Steph.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΕΒ΄.

[Περὶ τοῦ μῆ, κατὰ τὸν πρόσθετον νόμον, θανάτῳ κολάζεσθαι τοὺς τὸ ἀπεμπολήσαντας τοῦ δημοσίου ὑπάρχον, ἀλλὰ τιμωρίαν ἔχειν αὐτοὺς τὸ τετραπλάσιον ἀποδιδόναι¹⁾.]

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῶ, τῷ αὐτῷ.

Ἄξιον μὲν τοὺς δημοσίων ἀδικημάτων ἐνόχους κολάζειν, καὶ τοιαύταις ὑπάγειν τιμωρίαις, ἃ μέλλουσι ὅτι μάλιστα πρὸς τὸ σωφρον ἐπανάγουσαι τοὺς εὐκόλους ἐπὶ τοῦτο ὀργμωτίας ἀνακόπτειν τὰ ἀδικήματα, οὐ μὴν διὰ τοῦτο πλέον, ἢ ὅσον ἄξιον, τιμωρεῖν προσήκει, οὐδ' ὑπερόριον αὐτοῦ βιάζεσθαι εἶναι τὸ δίκαιον, οὐδὲ σχηματίζει αὐτοῦ ἐκδικήσεως τῇ ἀδικίᾳ συνίστασθαι. τὸ μὲν γὰρ κατὰ τρόπον τοῦ ἀμαρτήματος τὸν ἐξημαρτητοῦ κολάζεσθαι, τοῦτο δίκαιον ἐκδικήσεως, τὸ δὲ μετῶ τοῦ πταίσματος ἀπαιτεῖσθαι τὴν εἰσπραξίαν οὐκ οἶμαι σωφρονεῖν τὴν ὑπὲρ τοῦ δίκαιου προαίρεσιν. Διὰ τοῦτο τὸ ἡμέτερον κράτος ἐν τοῖς ὑπὸ τὸν προγεγονότων γεννομοθετημένοις, ἐν οἷς ποιναῖς ὑποβάλλουσι τοὺς τὸ ἀπεμπολεῖν τοῦ δημοσίου ὑπάρχον τολμήσαντας, ψήφρον οὐκ ἐκ τοῦ δίκαιου προσφερομένην ἐπιπέρα κατέμαθεν, οὐκ ἐπιδορίζεται ταύτην ἰσχυρὸν ἔχειν τὰ τοιαῦτα τῶν ἐγκλημάτων. πού γὰρ δίκαιον, τῷ, διότι ἀπημπολήσῃ τὸ ὄχι μὴν τῷ δημοσίῳ φέρεται, ζημίαν ἀπαρκομύθητον τὴν ἀραίρεσιν τῆς ζωῆς ὑπάρχον; Οὐδαμῶς οὖν ἄξιον τὸ πταίσμα κολάζειν θανάτῳ, οὐδὲ γε κρίνεσθαι ταύτῃ συγχωροῦμεν ἡμεῖς τοὺς ἀλλοκομένους, ἀλλ' ὅς ἂν δημοσίον²⁾ ἀπεμπολῶν φωραθῇ, τὸ τετραπλάσιον ἀποδιδόναι ἀποχρώσαν ἔχει τὴν τιμωρίαν.

¹⁾ Rubrica Stephani. — ²⁾ τε add. Steph.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΕΥ΄.

[Περὶ τῆς κολάσεως τῶν τοῖς ἐναντίοις τῶν ἀπηγορευμένων τι διακομισαμένων, καὶ ὥστε μὴ θανάτῳ αὐτοῦ κατὰ τὸν πρόσθετον τιμωρεῖσθαι νόμον¹⁾.]

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῶ, τῷ αὐτῷ.

Καὶ τοῦτο τῆς αὐτῆς ὄν αιτίας τὸ ἐγκλημα, καὶ ἴση δίκη παρὰ τῶν πρὸ ἡμῶν ὑποβεβλημένων, ἡμεῖς ἐξαιρουμένης αὐτὴ τῆς παραμύθιον οὐ δεχομένης κολάσεως (φημὶ δὲ τῆς θανάτου ἔχουσης τὸ ἐπιτιμίον), φιλανθρωποτέρας, ὥσπερ καὶ τὰ προειρημένα, ἀξιοῦμεν δίκης. Νενομοθετῆται μὲν γὰρ τοῖς πάλαι περὶ τοῦ μὴ δεῖν πρὸς τοὺς πολεμικοὺς διαπορευεῖσθαι, αὐτοὺς αὐτοὺς μέλλει καὶ βιαιοτέρας ἀποτελεῖν, καὶ τοὺς καταφρονητὰς τοῦ ἔσπασματος ψήφρος τοῦ ζῆν ἐξεκόμισεν. Ἡμεῖς δὲ καὶ τοῦτο, εἰ καὶ δογματῶν ἀπαιτεῖ τὴν ποινὴν, ὅμως φιλανθρωποτέρα διδόντες, τοιαῦτα διορίζομεθα, εἰ μὲν εἴη κύριος τῆς νεῶς ὁ τὸν ἀπηγορευμένων διακομίζεσθαι τοῖς ἐναντίοις τὴν εἰσαγωγὴν ποιησάμενος, γνώμης²⁾ μὴ³⁾ κοινωνήσας τοῖς ναύταις, μόνος υφιστάσθαι τὴν ποινὴν, καὶ εἰ παντὸς τοῦ φόρου, καὶ εἴ γε⁴⁾ μὴ πάνυ ἀπορία πείσοι, καὶ τῆσιν τῆς ἄλλης περιουσίας τῷ δημοσίῳ καταβαλλῶ μοῖραν. εἰ δὲ πρὸς τοὺς ναύτας τὸ τολμηθὲν ἀφορᾷ (οἷα πολλὰ συμβαίνει τὴν πονηρίαν ἀποκρυψαμένων) ὁ μὲν ἀμείνων ἴστω ποινῆς, οἱ δὲ τὴν δίκην οὐ διαλύσουσι⁵⁾, ἀλλὰ πρῶτον μὲν ταῖς εἰς τὸ σῶμα πληγαῖς καὶ τῇ ἐν χρεῖ τιμωρεῖσθαι κούρεϊα,

Constitutio LXII.

[DE POENA EIUS, QUI REM ALIQUAM PUBLICAM VENDIDERIT.]

Idem Imperator eidem Styliano.

Iustum quidem est, publicarum iniuriarum castigare, et huiusmodi poenis subicere, quae res, ut ad id facile erumpant, optime ad temperantiam regentes, iniurias succisurvae sunt, verum idcirco non amplius, quam par est, punire, neque ius finis sui excedere, nec specie vindictae iniustitiae inhacere convenit. Etenim pro delicti quidem modo deliquitatem puniri, haec iusta ultio, at si gravior delicti poena instigatur, iuris propositum servari non existit. Propter nostra maiestas, quoniam in iis, quae superioribus constituta sunt, quibus eos, qui publicae rei aliquid divendere ausi sunt, poenis subiciunt, non iustam sententiam profertur didicit, eius criminis prosecutionem non amplius hanc vim habere debeat. Quomodo enim iustum est, ut ei, quia aliquid, quod detrimentum fisco afferat, vendidit, incurabile dominum, vitae privatio, obveniat? Nequaquam itaque delictum illud morte puniri dignum est, neque hoc in hoc facto deprehensus ita iudicari sinemus, sed quod publicam rem divendere deprehensus fuerit, ubi quadruplum reddiderit, satis poenarum sustinuisse putetur.

Constitutio LXIII.

[DE POENA ILLORUM, QUI RES VETITAS AD HOSTES TRANSVEHUNT.]

Idem Imperator eidem Styliano.

Etiam illud crimen, quod ex eodem fonte nascitur, eidemque poenae a superioribus subiectum est, insubdili nos castigationi (quippe quae mortis poenam continent) eximentes, mitiore, quemadmodum et praedicti, dignamur poena. Etenim ab antiquioribus quidem statutum est, ne ad hostes transportentur, quibus illi instrui firmioresque reddi possint, et sanctionis contentores capitalis poena manebat. Nos vero isti quoque crimini mitiorem poenam, licet acerbam requirant, assignantes, talia constituimus, ut, si quidem nautae dominus sit, qui res vetitas ad hostes transtulerit, contumeliamque suam cum nautis communicaverit, nihil poenam subeat, et praeter universum navis onus, in ipsum inopia valde premat, reliquorum etiam bonorum trientem fisco dependat. Si vero ad solos nautas multa illi malitiam celantibus contingunt id fecerit spectet, ille quidem poena superior sit, si vero poenam non effugient, sed primum quidem flagris cedantur, cuiusque tenuis tondeantur, deinde vero, si illicopes sint, eorum, quae exportantur, quadruplum mulcentur, si vero inopes et pauperes sint, supra verba et ignominiosam tonsionem etiam libertatem mutant, propterea quod servitute digni facti sunt. No-

¹⁾ Rubricam composuit Steph. — ²⁾ Cod. Moerm. III., Zurich; γνώμην Serimg. — ³⁾ Steph.; μὲν Serimg. — ⁴⁾ καὶ ἐπὶ παντὸς τοῦ φόρου, εἴγε emend.

Agyl.; καὶ ἐπὶ παντὸς τοῦ φόρου, εἴγε Spang. — ⁵⁾ διαλύσουσι conii. Steph.; διαφρεύσουσι Spang.

τουρείς, ἔπειτα δὲ προσούσης εὐπορίας τετραπλάσια ζημιουθήσασαν, ἂν ἐξαγωγίμων ἐποίησαντο. εἰ δ' ἴεν ἄποροι τε καὶ πένητες, ἕλωσαν ἐπὶ ταῖς μάτιβι καὶ τῇ αἰμίφ των τριγῶν ἀποβολῇ καὶ τὴν λευδερῖαν ἀποβάλλοντες, διὰ τοῦτο ¹⁾ πρὸς δουλείαν ἐκδότους γενέσθαι. τοὺς γὰρ, ὅσον ἐπ' αὐτοῦ ἤκεν, οὐ μόνον εἰς δουλείαν πλείστους ἀγορας, ἀλλὰ καὶ βίον πικρῶς ἐξάγοντας, καὶ τοῦτο (ἐλάνθρωνον ²⁾) καὶ μετρίως ἔχουσα εἰσπραξίς, τὸ μὴ οἰκειῶν ἠξιῶσθαι. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν γνώμης οἰκῆς οὐκ ὄντος τοῦ ἀδικήματος. εἰ δὲ κοινῇ σκέψις καὶ πονηρία τοῦτο κατέπραξεν, ὡς περ ὁμοῦ οὐ κακοῦ ἐργάται, οὕτω καὶ τὴν δίκην ἔσονται ποσῶντας, οἷς διωρισάμεθα τρόποις ἑκατέρου μέους κολαζομένου.

qui, quantum in se est, non modo quam plurimos in servitutem ducunt, sed etiam vitae acerbitatem afferunt, tametsi ad servituti vitae conditionem adigantur, mediocri tamen haec atque mitis poena est. Sed haec quidem, quando non communi consensu patratum est facinus. Si vero communi consilio et malitia id factum fuerit, utpole simul flagitii auctores, ita etiam poenam sustinebunt, qualem in prohibitione alterutri parti praestitimus.

¹⁾ διὰ τοῦ Steph., sed melius fortasse δια τό. — ²⁾ καὶ κατὰ τοῦτο οὐδὲ καὶ τούτῳ φιλάνθρωπος pro-ovis Steph.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ἑξῆς.

Περὶ τοῦ μῆ, κατὰ τὸ πρόσθεν νομοθέτημα, θανάτῳ ζημιουθήσασιν τοὺς ἀποκρυψάμενους τὰ των ναυαγούντων, ἀλλὰ ἴκην αὐτοῖς ὀρίζεσθαι τὴν τετραπλοῦ ἀπόδοσιν ¹⁾.]

Ο αὐτός Βασιλεὺς Στυλιανῶ, τῷ αὐτῷ.

Ἐξείνο δὲ ἴλαν θαυμαζῶ, πῶς ὁ τὰ ἐκ θαλάττης ²⁾ κινδύνου ἀποκρυπτόμενος τοσοῦτον ἔδοξεν μαρτεῖν, ὡς τε θάνατον. ἐπάγειν αὐτῷ τὴν τοιαύτην ἀμαρτίαν. ὅτι μὲν γὰρ ἀμαρτίαν οὐ μετρίαν ὀλέθ, ἐκείλους ἀποστερῶν των ἰδίων, οἷς ἴσως καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ ἐπαρκεῖν ³⁾ τις εἰς ἔλεον καταστάς, οὐκ ἦν ⁴⁾ περιφερόσιν διὰ των ἐγκάτων ὀδύνην καταρῶντων ὀφθεῖν (εἰκὸς γὰρ πολλὴν ζημίαν καὶ ἂν ὄντων ἀποβολὴν ὑπομείναι) τοῦτο των φαινομένων ἔστιν. ὅτι δὲ χρῆ (μῆς ἀποστερεῖσθαι τοὺς, ἀφ' ὧν ἡ ἐκπλήξις ἔχει τὴν χάραν, τοῦτο συνιδεῖν ἂν ἔχω. τί γὰρ τοσοῦτον ἀφέλιτο, ο γένοιτ' ἂν ἰοστασιον ψυχῆς, ἧς τὴν εἰσπραξίαν κατακρίνεται; ασιτος μὲν οὐν καὶ ἀλιτήριος ὁ τοιοῦτου κέρδους λαίττω, τοῦτο δὲ τὸ παρ' ἑνῶν γινόμενον, περιυλῶν τεθνηκότας, οὐ μὴν ἡ πονηρία τοιαύτης ἀξία ἴκης. οὐ γὰρ δίκαιον ἀντὶ πράγματος ὑλικοῦ καὶ ἴοντος αὐλον καὶ ἀθάνατον πρᾶγμα τὴν ψυχὴν μβάνειν. εἰ γὰρ πολλάκις οὐδὲ ἐν πράγμασιν ἴκης τιμωμένη ἡ ζημία πολλὴν τὴν ὑπερβολὴν ἔχει, α μὴ τῷ ὑπερβάλλοντι ὡς περ τινὰ περίοδον ἡ δίκια λαμβάνη, πῶς οὕτως ἀσάθμητος ζημία κατατίβοι τοὺς ἀποκρυψάμενους τὰ των ναυαγούντων, ἂν οὐσης τῆς ὑπερβολῆς λόγῳ ὀητῆς, ἦν πρὸς τὸ δίκημα ἡ εἰσπραξίς ἀποφέρεται; Κελεύομεν οὐν ἐπὶ τοῦτο μηκέτι οὕτως εὐδύνεσθαι, ἀλλ' ἀντὶ τοῦ ἀρακατασχεθέντος εἶδους ἀποτιννύειν τετραπλοῦν ἢ ἀποκρυψάμενον, καὶ τοιαύτη δίκην ὀρίζεσθαι τὸ μαρτεῖμα.

ΔΙΑ-

Constitutio LXIV.

[DE POENA EORUM, QUI NAUFRAGIUM SUPPRESSERINT.]

Idem Imperator eidem Styliano.

Illud vero valde miror, quomodo qui naufragio eiectas res occultat, tantum delinquere videatur, ut id peccatum mortem ipsi inferre debeat. Nam quod quidem non mediocre flagitium audet, qui illos rebus suis defraudat, quibus aliquis misericordia motus vel de suo sumtus suppeditet, et quem in corde dolorem circumferunt leniat (verisimile enim est graves cruciatum bonorum amissione sustinere), id luce clarius est; quod vero hos, quos vecors cupiditas huc impulit, vita privari oporteat, hoc profecto intelligere nequeo. Nam quid tantum ablatum est, ut cum anima conferri possit, quae privari debere ille condemnatur? Igitur pessimus quidem est et sacrilegus, qui se istiusmodi lucro mancipat, ac sane ille (id quod ab aliquibus fit) mortuos spoliat, veruntamen id facinus talem non meretur poenam; pro re enim materiali et fluxa materiae expertem atque immortalem, animam nempe, capere, haud est aequum. Nam si saepe neque in rebus materialibus multa illatum damnum longe superat, ne velut circuitum aliquem iniquitas excessu conficiat, quomodo tam inaequalis poena illos, qui naufragorum res occultant, percellat, ut excessus, quem ultio ad facinus refert, exprimi verbis nequeat? lubemus igitur, hoc etiam non amplius ita vindicari, sed pro specie retenta eum, qui occultavit, quadruplum dependere, et tali poena id delictum sanciri.

Const. LXV.

¹⁾ Rubrica Stephani. — ²⁾ θαλαττίου Cod. Meerm. III., Zutsh. — ³⁾ καὶ — ἐπαρκεῖ emend. Steph. — ⁴⁾ καὶ ἦν ἂν bene emend. Agyl.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ξι.

[Περὶ τοῦ τῆ τῶν ἀποστατῶν χολάσει ὑποβαλλεσθαι τοὺς μαγγανεία χρησαμένους ¹⁾.]

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῶ, τῷ αὐτῷ.

Ὁ μὲν ἐπιπὼν μέμφεσθαι τῷ οἴνῳ καὶ τὸ τοῦτου εὐθυμον ἀποσιρέεσθαι, διὰ τὸ τῶν μεθύσαν κακῶθυμον, ἔοικε διὰ φαῦλην χρῆσιν τὸ μὴ καθ' ἑαυτὸ φαῦλον ἐν διασῦρειν. Ἐγὼ δὲ νόμον ἐκτεθειμένον ὑπὸ τῶν παλαιῶν νομοθετῶν διασκεπτόμενον, ὃς γοητείας μὲν φαῦλην ἠγοῦμενος τιμωρεῖται, πάλιν δ' αὐτὴν ἀποδέχεται (οὐκ ἐκ τῆς τῶν χρωμένων αὐτῇ προαιρέσεως φαῦλην δεικνυμένην, ἀλλ' οἴκοθεν πηγάζουσαν τὴν κακίαν, ὥσπερ οἱ κοπρῶνες τὴν δυσωδίαν) μέμφεσθαι τοῖς, νομομαθετηκόσιν οὐκ ἂν φαίην, ἵνα δὲ μὴ μέμφοιντο τὸ τὴν μέμψιν ἔχον νομοθέτημα, εἰ καθάριον ²⁾ δικαῖον τοῦ τῶν νόμων ἐδάφους. βούλεται μὲν γὰρ εὐδύνειν γοητείας, διὰ τὸ σῶφρον τοῦ νοῦ ἀφαιρουμένη ἀναβακχεῖν τοὺς λογισμοὺς πρὸς ἀσέβους καὶ μανίας ἑρωτικὰς, ἀποδέχεται δὲ πάλιν αὐτὴν, ὡς σπερματικῶν καὶ καρπῶν θεραπείαν, καὶ ἄλλων δὲ τιῶν καλῶν, ὡς οὖλαι, χορηγῶν, καὶ ἔργων ὡς ἐπιβουλοῦν κολλάει, τοῦτο πάλιν ἄν εὐεργέτην ³⁾ τιμῶ. Ἡμεῖς δὲ τὴν τοιαύτην μαγγανείαν οὐδέποτε μὲν ὑπάρχειν πειθόμεθα, καλοῦ δὲ τινος αἰτίαν οὐκ ἂν πεισθίημεν. εἰ δὲ καὶ φαίνοιτό τι ⁴⁾ φέρειν τοιοῦτον (ὃς δοκεῖ τῷ ταύτην ἀποδεχομένῳ νόμῳ) οὐ χρῆσιον, ἀλλὰ δέλεαρ, καὶ πάγην πρὸς τὸ τῶν κακῶν ἔσχατον, τὴν τοῦ ὄντος ἀγαθοῦ ἔκπτωσιν, ἀλλοκυῶσαν, ἵσμεν τε καὶ ἔγνωμεν ⁵⁾ τοὺς πειθόμενους δαιμονίοις σκαιοῖς ἀντὶ τοῦ πλάστου καὶ δεσπότητος προσανέχειν παρασκευάζουσα, καὶ τὰς βλάβας διὰ τῆς τῶν ἐκτὸς ἀλυπίας εἰς τὴν ψυχὴν δέχασθαι τοῦ ταύτην ἀποδεχομένου. Ἐπερ πολλὰκις οἱ πρὸς τὰς πληγὰς δειλοὶ πάσχουσι, οὐ βουλόμενοι ταύτας ἢ τῶν χειρῶν δέξασθαι, κατὰ τῆς κεφαλῆς ἢ τῆς γαστροῦς ὑποδέχονται. Εἰ τις δὲ ὄλωσ τοιαῦτα φανασθεῖν μαγγανεύσας, εἴτε προφάσει τῆς τοῦ σώματος θεραπείας, εἴτε ἀποτροπῆς τῆς τῶν καρπῶν βλάβης, τὴν ἐσχάτην εἰσπραττέσθω ποινήν, τὴν τῶν ἀποστατῶν χολάσιν ὑφίστάμενος.

¹⁾ Rubrica Stephani. — ²⁾ Ἐκκαθαριεῖν bene conit. Agyl. — ³⁾ Cod. Moerm. III., Zurich.; εὐεργέτην Scring. ex correctione Stephani, qui eo in suo exemplari εὐεργέτην invenissat dicit. — ⁴⁾ φαίνοιτό τις

Constitutio LXV.

DE INCANTATORUM POENA.

Idem Imperator eidem Styliano.

Qui quidem propter ebriorum malignitatem et probandum esse vinum, eiusque oblectamentum exsaudandum dicit, ille propter perversum usum, rem se non perversam lacerare videtur. Ego vero promulgata a veteribus legislatoribus legem considerans, quae modo quidem incantamentum malum rata et punit, modo vero illud admittit, quippe non ex ultimum proposito malum demonstratum, sed sua naturam malitiam producat, ut sterquilinia malos odores, illi legislatoribus reprehensioni esse non dixerim, sed ut quis legem vituperet, quae vituperationem in se habet, eam ex legum fundo extirpandum puto. Nam tunc quidem puniri incantationes, eo quod modestia animi sublata, cogitationes excitat ad libidines et furores amatorios, approbat vero rursus illas, tanquam in segetes et fructus curent, aliaque bona, ut putat, suppeditent, et quod tanquam insidiosum puniunt, ut rursus tanquam beneficium honorat. Nos vero istiusmodi magicas artes perniciosas esse persuasum habemus, boni vero cuiusdam causam non credimus; si vero etiam tale quid prodeceat videatur, quemadmodum approbanti ipsas legi videtur, non id utile est, sed escam atque ad malorum extremum paratam, et summo bono defectum, comperit habemus, alique cognovimus, illos, qui se eis dedunt, ut praeeferant et domino infaustus daemones adhaereant, efficiant et qui illas assecantur, hos per externarum iracundiam quandam speciem vulnera in animam excipere. Quale quiddam inter pugnandum meticulosus frequentis accidit, qui dum scitus in manus excipere voluit, illis caput vel ventrem exponunt. Sane si quis omnia incantamentis usus deprehensus fuerit, sive curatorem corporis valetudinis, sive depulsionem damni a frigidus praetendat, is apostatarum poenam subiciat, et premium supplicium sustineat.

Cod. Moerm. III., Zurich. — ⁵⁾ Spang., quod in Steph. indicavit, sed minus aliquid mendum hic subicitur; ἴσμεν τε ἔγνωμεν Scring.; ἴσμεν καὶ ἔγνωμεν Agyl.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ξς.

Περὶ ἀνδραποδισμού.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῶ, τῷ αὐτῷ.

Ὡσπερ οὐκ ἔστι καλὸν τὰ τῆς δίκης συγὰ πλείον ἢ προσήκειν ἐπικλίνεσθαι τῇ συμπαθείᾳ, οὕτως οὐδ' ὑπερβολὴν αὐστηρότητος τοῖς ἀμαρτανόσοι βαρύνεσαν ὅσον ἀπαιτεῖ τὸ ἀμάρτημα τὴν δίκην ἐπιτίθεσθαι. τὸ μὲν γὰρ, λέγω δὴ τὸ ἀκαιροῦ συμπαθεῖς, τοὺς ¹⁾ ἐξω φέρεσθαι τοῦ πρῆποντος οὐκ εὐλαβουμένους ποιήσειεν ἂν καταφρόνησιν καὶ πρὸς τὴν τὸλμαν τῶν φαῦλων δευτέραν τὴν προθυμίαν, τὸ δὲ βαρύνεσαν κολλάειν ποινῇ τὸ ἀμάρτημα, ἀλλ' οὐ καθ' ὅσον ἄξιον, οὐκ ἔστι δικαίου ἐκδίκησις, ἀλλ' ἐν σχήματι δίκης ἀδικίας ἀρχεῖν. τὸ γὰρ μὴ πρὸς μέτρον τοῦ πταίματος τιμωρεῖσθαι τὸν πταίσαντα ἀδικεῖν ἔστιν, οὐ γὰρ τὰ δίκαια ποιεῖν. Τί δὴ ποιε τοῦτο. ἐρήθη; ἔτι νόμος, οὐκ οἶδ' ὅπως τοῦτο γινῶς ²⁾ διορίσας καὶ ³⁾ θανατοφ

¹⁾ πρὸς τοὺς conit. Steph., sed Agyl. locum ita sanare censuit, ut scriberet τοῖς — εὐλαβουμένοις ἰμποιήσειεν. — ²⁾ Cod. Moerm. III., Zurich.; τοῦτο γὰρ Scring. — ³⁾ Eme. d. Bl.; διορίσασθαι Scring.

Constitutio LXVI.

DE PLAGIO.

Idem Imperator eidem Styliano.

Quemadmodum iustitiae libram non plus aequo ad misericordiam inclinare, ita neque nimia austeritate delinquentibus graviorem, quam peccatum exigat, poenam imponi honestum est. Illud enim, minus intemptivae commiseratio, in illis, quibus decorem excedere religio non est, contentum et ad audentia mala acriorem impetum gignit, graviore vero, ut pro merito delictum poena ferire, non est id iustitiae ultio, sed sub specie iustitiae rem iniustam aggressio. Nam non pro delicti modo delinquentem punire, poena afficere, nequaquam vero iustitiam exercere est. At quorsum hoc dictum est? Quod lex, nescio quomodo hoc statuens cognoscens eum, qui alienum suum abduxerit, adeo morte puniri, poenam delicti sustinet.

θανάτω ζημιουῦσθαι τὸν ἡνδραποδιχία δοῦλον ἀλλοτριον, οὐ παιδουόμενος τὴν τιμωρίαν τῷ ἁμαρτήματι, οὐδ' ἐτι ἡ τοῦ βλας ζημίας ἐπιπέσεισθαι ἄξιον¹⁾, καὶ οὐκ διε κινήματος ἐγένετο τις ἀπώλεια, ἢ δυνατόν ἐστι παραμυθῆσασθαι, διὰ τοῦτο ἀπαρνούηται ὑπάγειν ἀφαιρέσει τὸν ἐλαχίστον. Τοιγαροῦν διὰ τοῦτο τοὺς μὴ ἄξια θανάτου ἡμαρτηρίας οὐ δίκαιον ἀνασχεψάμενοι πιπρᾶν οὕτω τιμωρᾶν εἰσπράττεσθαι, ὅνπερ ἡ συνθήκη ἀπὸ φαῦλον ἐποίησατο νόμον (οὐκ ἀφαιρέσει τῆς ζωῆς τιμωρομένη, ἐτέρως δὲ κολάζουσα τὸν ἡνδραποδιστῆν) καὶ ἡμῖς τῶν νομίμων ἐκβάλλοντες διατάξωμεν, τὸ ἐκείνην δόξαν νόμῳ κυρωῦμεν, καὶ κελεύομεν, τὸν, εἰ τις ἀπὸ οὐκ ἐπιτην ἀλλοτριον ἡνδραποδισάμενος, τῇ τε ἀποδόσει τοῦ οὐκ ἐπιτην καὶ τῇ ἀποτιμῆσει τοῦτο ζημιουῦσθαι, καὶ ἐτι τοῦ ἐπιτηνδουματος προσόδῳ, καὶ ὅσαν ἂν τῷ δεσπότη προλαμβάνη μὴ ἀπολωλότος τοῦ οὐκ ἐπιτην, ἰσαριθμῶ ἐκείνου, τούτου δ' ἐπέκεινα μὴ βαρύνειν τὴν ἐξαμαρτιάνουσι τὴν ποιήν. Ἐχει γὰρ οὕτως ἀποχρωτίως τῷ μὲν ἀπολωλέκοι ἢ ἀφελεία, τῷ δὲ κλέψαντι ἢ τιμωρᾶ, οἷα δὲ κἀκείνου τὸν οὐκ ἐπιτην ἐν προσθήκῃ ἀπέχοντος, καὶ τῆς ἐξ αὐτοῦ ἀφελείας, ἢ ἔσχεν ἂν μὴ ἡνδραποδισθέντος, οὐ κεκαινοτομημένου, καὶ τούτου ἀξίως τιμωρημένου τῇ τε διπλῇ ἀποδόσει τῆς κλοπῆς, καὶ τῷ μὴδὲν κερδᾶναι τῆς κλαπέντος δουλείας.

¹⁾ Haec corrupta sunt n. e. credo ea sine nova Codd. ope plane restitui posse.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΕΞ.

Περὶ τῶν αὐτομολησάντων πρὸς ἐχθροῦς καὶ ἐκουσίως ἐπιελθόντων¹⁾.

Ὁ αὐτὸς Βασίλευς Στυλιανῷ, τῷ αὐτῷ.

Καὶ τὸ ἄγαν αὐστηρὸν καὶ ἀπότομον, καὶ τὸ λίαν ὑπέκον καὶ πλέον ἢ προσήκει φιλιάνθρωπον ὁμοίως ἀμφοτέρωτα τὸ ἀφελίμου τὸ βλάβος ἔχει. ὅτε γὰρ τῷ ἀποτόμῳ ἀμείωτος χρωόμενος, καὶ ὁ τὸ ἡλικίως ἔκρατον φέρων, ἐκείτωρ κἂν τε ἐνός τινος, ἢ τε οὐκ ἐλαίας, ἢ τε πόλεως ἐπιστάτην, εἰς τὸ ἀσύμφορον εἶη ἂν τοῖς ὑπ' αὐτοῦ διοικουμένοις ἐγκεινημένος τὴν ἐπιστάτην. χρῆ γὰρ τὸν καλῶς ἐπιπαιησόντα, ὡς πρὸς τῶν χωρίων τὰ εὐκράτα καὶ πρὸς υγιεῖαν ἐπιτήθεια μικτὰς ἔχει συμμετρως τὰς τοῦ ἀέρος διαθέσεις, οὕτως καὶ αὐτὸν εὐκράτον ἐαυτὸν παρέχειν τῇ συμμετρῷ²⁾ πρὸς τὴν συμφέρουσαν ἐπιστάτην μίξει τῶν διαθέσεων, καὶ μήτε τῷ ἀποτόμῳ βαρύνει καὶ ἀπόρητον εἶναι, μήτε τῷ πέρα τοῦ προσήκοντος ἐπιεικῆ καταιπεφρονημένον καὶ ἀνηγεμονικόν. Ὅπερ οὖν ἐπὶ ἀέρος φαιμέν, τοῦτο παντῶς καὶ ἐπὶ νόμων ἀρμόζει σωθῆσθαι. χρῆ γὰρ τοῦς νόμους, ἡγεμονίας ὡς ἀληθῶς τῆς πολιτείας ὄντας, ἢ ἐπὶ ἰσον κρασίον διαφυλάττειν, καὶ πρὸς τε ἀποτομίαν καὶ φιλιάνθρωπιαν μὴ παρὰ μέτρον ὄραν, εἰ γὰρ μέλλοιεν ὁ ἐπ' ἐκείνοις ὑγιαίνειν πολιτευόμενοι. Ταῦτα ἡμῖν λέγεται πρὸς τὴν ἀποτομίαν ὁμοίως, ἢ ὁ κατὰ τῶν εἰς πολεμίους αὐτομολησάντων κείμενος νόμος ἐνδείκνυται. βούλεται γὰρ τὸν ἡνδραποδιστῆν, εἰ ποτε πρὸς γνώμη μεταμειλείας ἴδωι, καὶ τὸ προλαβόν ἁμαρτήμα διὰ τῆς πρὸς τὰ οὐκ ἐπιτην ἀναστροφῆς λάσασθαι βουληθῆ, ἐκδοτὸν εἰς βρωσίαν θηροῦς γίνεσθαι ἢ ἀνασκολληθῆσθαι. Τοῦτο ἐμοὶ πολλὰς μὲν αἰτίων βλάβης τῆς πολιτείας δοκεῖ, πολλὰν δὲ καὶ τῶν πρὸς σωτηρίαν ὁδηγούντων λογισμῶν ἀποφέρειν τὴν ἐναντιότητα. ἀνάγκη γὰρ ἐπάγει τοῖς πρὸς τοὺς πολεμίους,

accommodans, quum poenam vitae privationis inferri dignum non sit, et, quanquam rei amissio quaedam acciderit, quae repensari possit, propterea plagiarium irreparabili damno subiicit. Propterea igitur ab iis, qui digna morte non commiserunt, tam acerbam poenam exigi, quoniam iniquum esse animadvertimus, quam legem consuetudo contempsit (ut quae vita plagiarium non privet, sed alio modo puniat), eandem nos etiam legalibus constitutionibus eicientes, quod illi placuit, lege confirmamus, et iubemus, eum, si quis alienum servum abduxisse deprehensus sit, si servi restitutione eiusdemque aestimatione puniri, et praeterea eius, quod ex industria eius provenit, et quantum dominus non amisso servo percipere potuerit, plena solutione, ultra vero delinquentibus poenam non aggravari. Ita enim sufficienter et laeso utilitas, et furi poena servatur, quippe quum ille servum recipiat, et utilitas, quam servo non subrepto habuisset, non imminuat, hic vero in duplum servum subreptum reddere debeat, nihilque ex servitute subrepti lucretur

Constitutio LXVII.

DE HIS, QUI AD HOSTES TRANSEUNT SUAQUE SPONTE REVERTUNTUR.

Idem Imperator eidem Styliano.

Et nimia austeritas et severitas, et immoderata lenitas et clementia, aequaliter utraque id, quod utile est, laedunt. Etenim et qui severitate immodice utitur, et qui lenitatem gravitate miscere nequit, uterque, sive alicui uni, sive familiae, sive civitati praesit, quibus praefectus est, cum illorum detrimento res sibi commissas administret. Oportet enim eum, qui recte praefuturus est, quemadmodum temperata et salubria loca aequaliter mixta habent aëris conditiones, ita et ipsum affectionum commixtione ad rerum administrandarum utilitatem attemperata, se moderatum praebere, et neque morositate gravem atque intolerabilem esse, neque indecora lenitate despicibilem et ad gubernandum ineptum. Quod igitur de aëre dicimus, hoc omnino etiam in legibus servari convenit. Nam oportet leges, quae verae reipublicae principes sunt, quod dixi temperamentum servare, neque ad severitatem et lenitatem supra modum respicere, si ii, qui ipsarum rectionem agnoscunt, incolumes futuri erunt. Haec a nobis dicuntur severitatem respicientibus, quae in lege adversus transfugas ad hostes lata apparet. Vult enim transfugam, si quando ad poenitentiam respiciat, et redeundo ad suos commissum delicto moderari velit, bestius devorandum obici aut in furcam tolli. Quod quidem mihi reipublicae magnopere detrimento esse, magnam vero etiam ad rationibus ad salutem iter monstrantibus discrepantiam genere videtur. Necessitatem enim transfugis ad hostes inducit, ne unquam recorderentur suorum, neque revertentur in patriam concipiant desiderium. Nemo enim, quicumque talem ipsum expectare poenam scit, pro vita inter hostes agenda, tam acerbè in patria mori

¹⁾ Steph.; ἐπιελθόντας Scrimg. — ²⁾ Emend. Agyl.; τῇ οὐκ ἐπιτην Scrimg.; ἰσομέτρῳ con. Steph.; ἰσομέτρῳ Bk.; sed illam Agylaei emendationem praestulimus propter antecedens συμμετρως.

βαρείαις πληρείταις¹⁾, ὥστε πρὸς ἑαυτὰς καταδῆσαι καὶ τῆς ἱερᾶς ἀφελκῦσαι ὑπηρεσίας, καὶ ἄλλως δὲ ὅσον μᾶλλον οὔτοι τῶν λαϊκῶν προσηλωμένων ἀνάγκαις καὶ τῇ²⁾ κάτω συμφυρομένων ἰδὲ διαζώσιν εὐλαβεσιτέρῳ τε καὶ ὑψηλοτέρῳ, ἐλπὶς ἀμείνω καὶ εὐλαβεσιτέρῳ καὶ τὰς³⁾ τῶν ἀποδημούντων διατάξεις ἀποφέρεισθαι τὴν ἐκπλήρωσιν.

vivunt, spes est, fore ut etiam meliorem cautiooremque defunctorum disposita executionem ferant.

¹⁾ ταύτης τῆς ὑπηρεσίας *coni. Agyl.*; secundum *Cotelorium (scelus, gr. monum. III. p. 553.) in Mess. Reg. (Paris.) 2048. 2049.* ὑπηρεσίας *post βαρείαις*

deset. — ²⁾ *Cotelorius ex Codd. Mess., quos nominantibus; ἀνάγκαις καὶ τῇ Scring.* — ³⁾ *εὐτελεισίαν καὶ Cotelorius l. e.; εὐλαβεσιτέρῳ πρὸς Scring.*

ΔΙΑΤΑΞΙΣ 69.

Constitutio LXIX.

Περὶ τοῦ διατίθεσθαι τυφλοὺς καὶ ἀγραμμάτους καὶ γυναῖκας¹⁾.

DE TESTAMENTI FACTIONE CAECORUM, ILLITERATORUM ET MULIERUM.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῶ, τῷ αὐτῷ.

Idem Imperator eidem Styliano.

Ἐπειδὴ ἀμφισβητεῖται περὶ τοῦ πῶς δεῖ τυφλοὺς διατίθεσθαι, καὶ ἡ ἀμφισβολία ἐκ τε τῶν νομίμων πρῆξις τόπων, καὶ ὧν ἀλλήλοις περὶ τούτου ἀντιθεσπίζουσι νόμοι, καὶ τῆς νῦν πολιτευομένης συνηθείας, οὐδὲ τοῦτο ἄκαιρον ἦμῖν ἐνόμισα τὸ²⁾ μέρος εἰς ἐπίσκοπὸν τε καὶ ἀνακαθαρσίν. καὶ γὰρ ὁ μὲν τις ἀπαγορεύει τῶν νόμων τυφλῶ διατάξιν κατὰ τὸν μυστηριώδη προέχουσιν τρόπον, καὶ μὴ ἄλλως προσεῖναι ταύτη κῆρος ὀφείσεται, εἰ μὴ παρουσία μαρτύρων ἐγγυῆται ἢ προελθόντα στόματος τυφλοῦ τὰ διατεταγμένα, ἢ τοῖς ἐκείνου³⁾ ὡσὺν ὑπάρχουσιν ἐνηχημένα (οὐ γὰρ ἀξιοὶ ἐν μόνῳ γραφεῖ τὴν τοῦτων πσίην ἐξοχυρῶσθαι), ὁ δὲ τις τῶν νόμων ἐνείχοντο ἀνοίγει τὴν παροδὸν καὶ γυναῖκας καὶ ἀγραμμάτους ἀνθρώπους εἰς τὸ πρὸς μυστικώτερας διατάξεις καθίστασθαι, μηδὲν ἕτερον ἀκριβολογούμενος, ἢ τὸ αὐτῶν⁴⁾ διατεθέντων, οὐκ ὅντα μὲν ἐμαθὴ γραμμάτων, οὐκ εἰς ὑπογραφή τὴν διατάξιν ἀσφαλίσθαι, εἰ δ' ἐλάττων ἐκείνος παρέχειν τὴν οἰαυτήν ἀσφάλειαν, ἄλλον ἀνδ' ἑαυτοῦ πρὸς τὴν ὑπογραφήν παραλαμβάνειν. Οὕτω μὲν οὖν ἐκ τῶν ὁμων στασιασμοὶ ἂν τὰ πράγματα, πᾶς γὰρ, εἰ γυναῖκα καὶ γραμμάτων ἀδίδακτοι ἀνθρώποι κατὰ τὸν ἀναχωροῦντα τρόπον τῆς τῶν πολλῶν γνώσεως διατίθενται, ἐν μόνῳ τῷ γράφοντι σαλευούσης τῆς πίστεως, οὐχὶ καὶ ὁ τυφλὸς ἐκ τῆς αὐτῆς αἰτίας ἀκαλύπτου ὁμοίως διατίθεισθαι; Ἀλλὰ γὰρ καὶ τὰ τῆς συνηθείας, οὐ μόνον τα ἐκ τοῦ νόμου, πρὸς τὸν νόμον ὁρᾶται μαχόμενα. καὶ γὰρ οἶδεν αὐτὴ κατὰ γυναῖκας καὶ ἀνδρῶν οὐ διὰ γραμμάτων ἡγεμενων⁵⁾ καὶ τυφλῶν⁶⁾ διατάξεις ἐν μυστηρίῳ κειμένης μὴ τὴν ἰσχύον ἀφαρκεῖσθαι. Ἰπὲρ οὖν οὕτων, καὶ ἡμεῖς ταῖς μυστικαῖς διατυπώσεις, ἂν τε τυφλῶν καὶ τῶν ἑτέρων ὡς προσώπων, προσεῖναι θεσπίζομεν σύστασιν, τοῦτο προσεπιθεσπίζοντες, ὥστε ἰσχύον τῶν μαρτύρων ἰσοκλίην ἐκκεῖσθαι ὑπογραφὰς τῶν διατάξεων γράφοντων, ὡς εἴησαν ἀληθῶς κείμενα γράψαντες, ἀπὸ ἀπαιτίας, αὐτῆς ἐκείνης τῆς οὐκ ἐπιθυμητῆς τῆς τοῦ διατεθέντου γλώσσης, καὶ τῆς ἐλεγχῶς μετὰ ταῦτα ψευδογραφίας ἀνακαλύπτου, τίμημα προσκεῖσθαι τοῦ ἀμαρτηματος, εἰ πόρως μὲν οὖσιν αὐτοῖς τὴν τῶν ἰδίων ὑπάρξεων ἀλλοτριώσιν, ἐρήμοις δὲ περιουσίας ἀσφραγίσαι καὶ φυγῇ ὑπερόριος ἐπιχειρεῖται ἡ ζημία. Ἐπεὶ δὲ καὶ τοιούτοις θεσπισθεῖσιν ἐπισυνάπτομεν ποίον, εἰ ποτε ἡ διατάξις δεηθεῖται ὕρκων, οἷα πολλὰ, εἰς βεβαίωσιν, καὶ αὐτοὺς τοὺς γεγραφίτας τὴν διατάξιν, σὺν τοῖς μαρτυρίαις ἐπομνησμένους συνεπιτιχέουσιν τὴν πσίην καὶ τὴν ἀλήθειαν. ΔΙΑ-

Quoniam de eo, quomodo caecos testari oporteat, dubitatur, eaque dubitatio ex locis legalibus et quod ea de re leges inter se diversa statuunt, et ex ea, quae nunc obtinet, consuetudine existit, neque hanc partem ut expendere atque purgarem inconuenientem putavi. Etenim alia lex prohibet, ne caecus secreto modo testamentum condat, et non aliter id vim habere statuit, nisi si testium praesentia quae constituta sunt a caeci ore processisse eiusque auribus insonuisse asserat (nec enim in solo scriba illorum fidem niti vult), alia lex latam quandam ad secretum testandi modum et mulierculis et illitteratis hominibus viam aperit, dum nullam aliam observationem praescribit, nisi ut testator, si quidem litterarum non ignarus sit, sua subscriptione testamentum corroboret, si vero ille hanc addere securitatem nequeat, pro se alium ad subscribendum assumat. Atque sic quidem ex legibus illas inter se res dissident. Quomodo enim, si mulierculae et litterarum imperiti homines hoc modo sine scientia multorum testamenta condunt, ita ut fides in solo tabulario fluctet, non ex eadem causa caecus etiam liberam testamenti factionem habeat? lam vero et consuetudinis non solum legis ratio cum lege pugnat. Etenim placet huic, ut etiam mulierum, et imperitorum litterarum virorum, et caecorum testamenta secreta vi sua non priverunt. Quod quum ita sit, nos quoque testamenta secreta, sive caecorum, sive aliarum quarundam personarum sint, auctoritatem obtinere sancimus, illud insuper statuentes, ut ante, quam testes iurent, subscriptiones eorum, qui testamenta conscripserunt, in medium proponantur, quod verum illa scripserint, quae ipsa testatoris lingua dictante audiverint; et si posthaec falsa scriptura probetur, poenam delicti irrogari, locupletioribus quidem ipsis donorum ademptionem; pauperioribus vero vehementiorum verberum et exsilii poena iniungetur. Sed his etiam placuit anneximus, ut, si quando ad sui confirmationem (quod frequenter incidit) iuramenti testimonio opus sit, ipsi etiam, qui testamentum conscripsit, una cum iuraturis testibus rei fidem et veritatem corroborent.

Const. LXX.

¹⁾ Rubrica ex *Cod. Zuich.* desumpta est, *cf. Harmonopon. P. 1. 22.* — ²⁾ *ἐνομμισα Cod. Meerm. III., Zuich.* — ³⁾ *τοῖς ἐαυτῶν coni. Agyl.* — ⁴⁾ *τὸ αὐτὸ Cod. Meerm. III., Zuich.; αὐτῶν τῶν coni. Steph.;*

scripsit fortasse Leo τὸ αὐτῶν τῶν. — ⁵⁾ *Cod. Meerm. III., atque ita iam emendaverat locum Steph.; κειμένων Scring.* — ⁶⁾ *Emend. Steph. τυφλῶ (om. καὶ) Scring.*

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ο΄.

Περὶ ἐφόδων.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῶ, τῷ αὐτῷ.

Ἀπανταχοῦ τὸ κοινὸν τῆς γνώμης κατόψοιτ' αν-
τις οὐς ἡ κοινωνία συναπτεῖ ἐν μιᾷ καὶ ταιούτῃ
μολῶν τιθέμενον. οὕτω γὰρ καὶ συνέμποροι τὸ ἐκ
τοῦ κέρδους ἢ τῆς ζημίας ἴσον διαλαγχάνουσι, καὶ
συνοδίται πολλάκις εὐρήματι περιτυχόντες, εἰ καὶ
μὴ κατ' ἴσον ἔβαλον ἐπ' αὐτὸ τὰς τῶν ὀμμάτων
βολὰς, ὁμοῦ δὲ διὰ τῆς ὀδοιπορίας κοινωνίαν
κοινὴν τὴν τοῦ εὐρήματος κτήσιν πεποιθῆναι, καὶ
συστρατιώται δέ, εἰ καὶ μὴ πάρες σὺν ὁμοίῳ τόνῳ
ἐπὶ τοὺς ἐχθροὺς τὰς χεῖρας ἐξέτειναν, ἀλλὰ τῶν
ἀριστιῶν τὴν ἰσότητά φέρουσι. Καλῶς ἄρα καὶ τῷ
καλαῖῳ Ἰδοῦς νομοθέτῃ τὴν αὐτὴν ὑπέχων ποιήνῃ
τοὺς πονηρῶ γνῶμῃ συναπτομένους, καὶ κοινῇ πρὸς
τινα πράξιν τιμωρουμένην νόμῳ καθισταμένους, ἅν
τε γυναῖκα ἀρπαγῇ τὸ πεπραγμένον εἴη, ἅν τε πατὴρ,
ἅν τε τις ἐξ ἐτέρου ἀναίρεσις, εἰ καὶ μὴ πάντες ἐπίσης τῷ
πραχθέντι παρέσχον τὴν ἐνέγγειαν. Τοιγαρὸν καὶ
ἡμεῖς τοῖς προτεδασπιαμένοις συμπρογγόμενοι περὶ
τὸν ἄμα καὶ κοινῶς ἔρονον κατὰ ζωῆς ἀνδραῖου
πεποιθημένων ὀρίζομεν, ὥστε πάντας, ὅποσοι δ' ἂν
καὶ εἴως, τῇ αὐτῇ καθυποβάλλεσθαι δίκῃ, εἰ καὶ μὴ
ἑαυτοὺς ἐνηργηταί παρὰ πάντων ἢ πράξις. οὐ γὰρ
ὄτι μὴ αὐτοὺς τις τὴν χεῖρα ὑπουργῆσαι τῷ θανάτῳ
παρέσχετο, διὰ τοῦτο ἀδφός ἀπίσται δυνήσεται.
τί γάρ, εἰ καὶ μὴ τὴν ἴδιαν δεξιάν, ἀλλὰ τὴν ἐτέρου
ἔισωπε πρὸς τὴν ἀναίρεσιν; οὐ γάρ ἢ τὸν θάνατον
καταπραξαμένη χεῖρ ὑπὸ τῆς κοινῆς πονηρίας κινου-
μένη τὴν πράξιν ἐτόλμησε, ἄλλο. οὐκ ἂν γάρ, εἰ
μὴ συνεκροῖται ταύτῃ τῶν ἄλλων ἢ συνδρομῇ, ἐτόλμη
ἄφωδῃ τῷ φόνῳ ὑπηρετήσασθαι. Διὰ τοῦτο, καθὼς
εἴρηται, πάντας τὴν αὐτὴν ὑφίστασθαι εἰςπραξίαν
τῆς δίκης ψηφισόμεθα, κἄν, ὡς εἰσὸς, ἐπὶ μιᾶς τι-
νος πληγῆς τὸ θανατὴν ἀπαντήσῃ, τὸν δ' ἄλλων αἰ-
χεῖρες οὐ συνεφήψατο.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ αα΄.

Περὶ μελλόντων κτιζέων ἐν ἀροσίοις
τόποις καὶ ὑκαμπέλοις¹⁾.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῶ, τῷ αὐτῷ.

Γνώμην ἀρίστην τε καὶ ἐνομοειτέτην παρὰ τοῦ
δειμνήστου γένους ἡμῶν καὶ βασιλέως ἐξηνηγγέ-
την περὶ τῶν καινὰς τινας οὐκων κατασκευῶν ἐν
τοποῖς, οὓς τέως ἄροτρον ἔτεμε καὶ ἀμπελώνες
εἶχον, εἰς ἀποκλήρωσιν²⁾ βουλομένων κατασκευά-
ζειν, ἐν ὁπόσῳ τῶν γειτονευόντων ὀρίων διαστήματι
συστήσεται ἡ καινὴ αὐτῇ κατασκευῇ, δεῖν ἐκρίναμεν
νόμου τιμῇ³⁾ ἀξιώσασαι, ἐπεὶ μὴ παρὰ τοῦ πατρὸς
εἰς τὴν τῶν νόμων ἐργασίαν συμπολιτεῖαν⁴⁾. Ὀρίζο-
μεν οὖν κατὰ τὴν ἐκείνου⁵⁾ γνώμην, τοὺς ἐπὶ τοῦ
βαλλόμενους ἐν ἀροσίοις τόποις καινῶν οἰκησίων
κατασκευῶν, εἰ μὲν ἢ ἀφθονία παρῆχει τῆς χώρας,
δυσὸ τοῦτον βολαῖς ἐκ τῶν γειτόνων ὀρίων ποιεῖσθαι⁶⁾
τὸ διάστημα τῆς νέας κατασκευῆς, εἰ δ' οὐ χαρίζεται
δὲ ἐνδειαν ἀφθονίας τοσοῦτον μέτρον ἢ χώρα τῷ
διαστή-

Constitutio LXX.

DE AGGRESSIONIBUS.

Idem Imperator eidem Styliano.

Quos communis in unam aliquam eandemque con-
ditionem contingit, inter hos communes etiam actum
esse ubique videas. Ita enim in negotiationibus quo-
que socii lucrum damnumque aequaliter inter se pa-
tiuntur, et itinerum comites, quum fortuito in rem al-
quam incidunt, tametsi saepe uno illum momento pri-
us non conspiciant, tamen propter itineris commu-
nionem commune inventae rei possessionem, et
que commilitones, licet non omnes pari impetu in ho-
stem manus extenderint, tamen virtutis palmam a
aequo auferunt. Recte igitur etiam veteri legumini
placuit, ut eandem poenam sustinerent flagitiosum u-
luntatis socii et qui communi consilio facinus pro-
trant, in quod lege poena constituta est, sive res
feminae sit, sive patris, sive alterius cuiusdam coram
quancquam non omnes eandem facto operam praestit-
erint. Igitur nos quoque ea, quae de his, qui uni
et communitate vitae hominis insidiatii sunt, olim in-
cisa sunt, approbantes statuimus, ut omnes, quicquam
fuerint, eodem supplicio afficiantur, tametsi parum
operam rei perpetranda non omnes adhibuerint. In-
enim quod quis ipse manus inferendas nec in ab-
verit, propterea a poena immunis esse potest. Qui
enim si etiam non suam, sed alterius dextram ad cer-
dem intenderit? Nam constat, manum homicidii
communis malitia instigatum rem aggressum in-
nam nisi aliorum manus huic in subsidium prae-
fuisse, non certe ita prompte homicidium perpetratum.
Propterea, quemadmodum dictum est, eidem poe-
nae omnes subiaci decernimus, etsi forte uno aliam
mors illata fuerit, aliorum vero manus supplicii ut
tulerint.

Constitutio LXXI.

DE HIS, QUI IN LOCIS ARATORIS ET VILAE
AEDIFICATURI SUNT.

Idem Imperator eidem Styliano.

Præstantissimum et acquisitissimum patris nostri
sempiternae memoriae principis placitum de iis, qui
novam quaedam aedificia in locis, quos hactenus oc-
trum secavit, et in quibus vineae constituntur, imp-
ratim aedificare velint, quanto spatio a vicini finibus
novum aedificium distare debeat, legis honore equi-
dum iudicamus, quoniam a patre in legum collectionem
transcriptum non est. Statuimus itaque secundo
illius voluntatem, ut, qui in locis aratoris novae aed-
onstruere volunt, si quidem loci amplitudo fuerit,
vicini finibus tanto spatio novum aedificium separati,
quantum duplex sagittae ictus efficit, si vero tantum
spatium loci angustia non praebet, uno etiam arcus
iactu hoc constituantur. Infra dictum autem spatium
novam eiusmodi domum construendi nemini fasces
a.

¹⁾ παμπέλοις Cod. Moerm. III.; πανωπέλοις
Cod. Zuich. — ²⁾ „Pro eis ἀποκλήρωσιν vetus liber
habet ὡς ἀποκλήρωσιν, quod est ὡς ἀπόμοιραν, ut
partem aliquam ab arvo aut vinea separatam.“ Cuiac.
Obser. XFII. 31. — ³⁾ τιμῆς in vet. libro se reperisse
dicit Cuiac. l. c. — ⁴⁾ Emend. Steph., idem in vet.

libro esse dixit Cuiac. l. c.; ἐργασίαν πολιτείας
Serling. — ⁵⁾ Cod. Moerm. III., Zuich., vet. lib-
arud Cuiac. l. c., idemque comiserat Steph.; Livius
Serling. — ⁶⁾ μεταίεσθαι in vet. libro reperit Cuiac.
l. c. idemque praebet Harmonop. II. 4. 137.

ιαστήματα, μετρείσθω καὶ μιᾷ τόξου βολῇ. ἐν τῷ
 ἔ τοῦ εἰρημένου ὀρσματος οὐδενὶ παρέχεται ἀδεια
 ἢς τοιαύτης τῶν οἰκησίων νεουργίας. καὶ ἡ αἰτία
 οὗου ἦται, συνεγγύζει γὰρ καὶ ἡ βλάβη τοῖς γε-
 ορεύουσι καρποῖς μετὰ τῆς πλησιαζούσης οἰκίας.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ βθ.

Ἐπεὶ τοῦ κυροῦσθαι τὰ σύμφωνα τὰ ἄνευ
 προτίμου γεγεννημένα.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῶ, τῷ αὐτῷ.

Τῷ προτάσσοντι νομίμω ψηφίσματι ἀπὸ ψιλῶ
 συμφωνῶν μὴ τίκεσθαι ἀγωγήν, ἀλλὰ μόνον παρα-
 γραφήν, ἐνίοις ὁρῶμεν προσπαλοντας. ἀξιοῦντες
 ἄρ ἅπαν συμφωνῶν ἀπροτίμητον ψιλῶν ὑπάρχειν,
 ἄν τε γραφῇ συντεθειμένον ἢ, κἄν τε τῶν συμ-
 τωνούτων ἰδίχιρος ἐνέργεια τὸν θεῖον σταυρὸν
 τιάξῃ τοῖς γραμμασι, κἄν τε τῆς θαυραχικῆς τριάδος
 ἢ κλησεῖς προσκείντο, εἰ μὴ καὶ προσιμηματος
 ἡμῶ ἐκφέροιο, εἰς τὸ ἀσυστατον τὸ συμφωνηθὲν
 ποδῆπτον, κακῶς εἰδότες, καὶ κακίστα τὴν ἰδίαν
 ῥεῖαν κυροῦντες, οἳ γε πολλῆς τῶν θεῶν ἐπιτρο-
 ῖδεν τὰ κοινὰ καὶ ἀνθρώπινα τιμῆς ἀξιοῦσι. τί
 ἄρ ἰσοῦτον, κατὰ γε τὴν ὄντως ἀνθρώπων ἀρμό-
 ούσαν κρίσιν, ἢ τοῦ προτίμου ζῆμια παρῶι τοῖς
 υπεψωρημένοις ἀξίωμα, ὅπως θεῖος ἐν αὐ-
 οῖς ὁρῶμενος τύπος, καὶ κλησεῖς τῆς μακαρίας
 ἐπίτης; Θεσπιζομεν οὖν, ἐν παντὶ συμφωνῶν,
 ἢ ἢ ἄν τὸ ἐκ τῶν θεῶν τούτων συναυτιληψίων
 γέγγων πρὸς τὴν ἀξιοπιστίαν προσῆ, τὴν ἰσχὺν
 αἰεταῖαν κραταῖαν τε καὶ ἄλυτον, κἄν μηδαὶς λόγος
 προτιμήσεως συγγεγραπταί.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ γθ.

Ἐπεὶ τοῦ μηδεὶνα ἐν τοῖς τῶν ἐκκλησιῶν
 ὑπερφοῖς συνοικεῖν γυναῖξιν¹⁾.]

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῶ, τῷ αὐτῷ.

Πρῶγμα κακῶς μὲν καὶ πρὸ τῶν κωλύοντων
 ὑπὸ δικαστῶν γινόμενον, χεῖρον δὲ μετὰ τὸ κωλυ-
 ἡται τολμῶμενον (φημὶ δὴ τὸ ἐν τοῖς τῶν ἐκ-
 κλησιῶν ὑπερφοῖς, ἅπερ ὁ πολὺς ἀνθρώπος κατη-
 ούμενα καλεῖν ἔγνε, συνοικεῖν τινος γυναῖξιν)
 ἢ ἀξίον παριδεῖν, οὐκοῦν οὐδὲ παροφθῆσεται
 αὐτῶ. Ἦν μὲν οὖν αὕτη ἡ τόλμα οὐκ οἶδ' ὅπως
 γρη τῆς ἐκτικῆς συνόδου ἀτιμώρητος· κατὰ ταύτην
 ἔ τὴν ἱερᾶν σύνοδον τὸ πρῶγμα ἐπιστασίας ἀξιώθεν,
 οἷς μὲν ὄντας τοὺς τοιοῦτους οἰκητόρας, ἐνόχους
 βίβζε καθαιρέσεως, ἀφορισμὸν δ' ἐπήνευχε λαϊκοῖς.
 ἢ γὰρ οὐκ ἀπέχρησεν εἰς παντελῆ ἐκδίχησιν τῶν
 ἐκκλησιῶν τὸ ἱερῶσύνης ψήφισμα. ἦδη γὰρ τῆς αὐ-
 ἢς παραμεινούσης τὸλμης καὶ καθ' ὄν χρόνον²⁾ διετίπα
 ἢ σκηπτιρα ὁ περιώνυμος ἐν βασιλεῦσι πατήρ ἡμῶν,
 λέξθε βασιλικὴν χεῖρα καὶ πρόσταγμα τὴν τοιαύτην
 ῥοπέταιν τῶν ἱερῶν ἐξελάνειν οἰκῶν. Ὅτι οὐκ
 αὐ ἀπὸ τοῦ παρόντος κρατεῖν βουλόμενοι, ὀρῶμεν,
 ἡδένα μηδαμῶς ἡτε ἱερεῖα, ἢτε τῶν ἐκ τοῦ λαοῦ
 ναυξὶ συνοικούντα ἐν τοῖς λεγόμενοις κατοχυρωμέ-
 οῖς οἰκείν. εἰ δὲ τις εὐρισκοιτο τὸν ἅγιον οἶκον
 ἢτε κοινοποιῶν, τοῦτον μὲν βασιλεῖα χειρὶ ἀτιμῶς
 κίθεν ἐξωθεῖσθαι, τὸν δὲ παρασχόμενον τὴν κα-
 ἢσιν (εἴτε ἱερεὺς, εἴτε τις ἱερεὺς εἴη ὁ τὴν ἐπι-
 ῥοπήν τοῦ λαοῦ ἔχων) καὶ αὐτὸν κινδυνεύειν,
 νικᾶ γε τῆς τοιαύτης καταφρονησεως καὶ τῶν ἱερῶν
 ἢνοποιίας, τῇ τῆς ἐπιτροπῆς ἀφαιρέσει. ΔΙΑ-

sit. Cuius ratio evidentior est, quam ut exprimi opus
 sit. Propius enim accedit damnum ad vicini fruges,
 quo domus propior est.

Constitutio LXXII.

UT PACTA ETIAM NON CONSTITUTA POENA VALEANT.

Idem Imperator eidem Styliano.

Legalis decreto, quod per nudum pactum non
 actionem, sed solam exceptionem gigni iubet, normali-
 los illudere videmus. Dum enim omne pactum, quod
 poenam non continet, pro nudo habent, etiamsi scripte
 comprehensum sit, etiamsi paciscentes sua manu sacro-
 sanctae crucis nota scriptum signarint, etiamsi divi-
 nae trinitatis appellationes adiectae sint, si tamen
 auctoritas damnum constitutum non sit, pactum ut in-
 validum reiciunt, male sentientes et pessime iudicium
 suum comprobantes, ut qui rebus divinis communes
 res et mortales longe praefereudas censeant. Quam
 enim tantam, recto quidem hominum iudicio, adiectio
 poenae pactis auctoritatem, quantam sacrosanctum
 signum et beatae divinitatis nominatio in illis con-
 specta praebet. Sancimus igitur, omne pactum, in
 quo ex divinis hiis adimentis satis fidei insit, quam-
 vis de poena nihil scriptum sit, firmum solidumque
 robur habeat.

Constitutio LXXIII.

[UT NEMO CUM MULIERIBUS IN ECCLESiarUM COENACULIS HABITET.]

Idem Imperator eidem Styliano.

Quae res etiam ante, quam iure prohibita esset,
 detestabiliter quidem committebatur, post prohibitionem
 vero multo detestabilius audetur (quod nempe in eccle-
 siarum coenaculis, quae vulgus κατοικούμενα vocare
 solet, quidam cum mulieribus habitant), eam negle-
 ctim habere aequum non est, igitur neque a nobis
 negligetur. Erat igitur haec quidem res ad sextam
 usque synodum, haud scio qua ratione, impunita, in
 ipsa autem sancta synodo, ubi penitus excussa esset,
 sacerdotibus quidem ita habitantibus remotionem a
 sacro ordine, profanis vero excommunicationem induxit.
 Verum ut plene ab eo ausu ecclesias vindicaret, sa-
 cerdotale decretum non valuit. Nam quum ad id
 tempus, quo gloriosissimus inter Imperatores pater
 noster sceptris moderatus est, in republica mansisset,
 Imperatoris manu et decreto egebat, quo ea insolentia
 sacris aedibus expelleretur. Hoc igitur quum
 etiam nos dehinc obtinere velimus, statuimus, ut nemo
 neque sacerdos, neque profanus cum muliere cohabitans,
 in dictis coenaculis habitet; si quis vero sacram
 aedem ita foedare deprehendatur, is illinc ignomi-
 niosae principali manu expellatur, qui vero habitatio-
 nem praebuerit (sive sacerdos, sive quis alius sit, qui
 templi curam habeat), is quoque propter legis con-
 temtum sacrorumque profanationem curae amissionem
 timeat.

Const. LXXIV.

¹⁾ Rubrica Contii. — ²⁾ Emend. Steph.; τρόπον Spring.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ εδ.

[Περὶ τοῦ μὴ τελεῖσθαι τὰς εὐλογίας πρὶν ἢν ὁ νόμιμος τοῦ γάμου συμφύσῃ καιρὸς¹⁾.]

Ὁ αὐτὸς Βασίλευς Στυλιανῶ, τῷ αὐτῷ.

Ἐπειδὴ ἐν τοῖς περὶ γάμων τῇ τε ἱερᾷ καὶ μεγάλῃ ἔκτῃ συνόδῳ ἐντελλομένοις καὶ ἐν τῷ ἕτῃ κανόνι, τοῖς τῷ πολιτικῷ νόμῳ δοκοῦσιν ὑπεναντιόσθης δοκεῖ ἀναφαινεσθαι (ἢ μὲν γὰρ ἀπαγορεύει παντελῶς τὴν μεμνηστυμένην ἔτι τοῦ μηνσιήρος ἐν ἀνθρώποις ὄντιος, πρὸς γαμικὴν ὁμίλιαν ἑτέρῳ συναπτεσθαι, μοιχεύειν τὸ πρᾶγμα φέρουσα, ὃ δὲ πολιτικὸς νόμος οὐκ ἀξιοῖ τὴν τοιαύτην διάλυσιν οὔτε τοῦ μεγάλου ἐγκλήματος, ἀλλ' ἐπὶ μόνῃ τῇ τῶν ἀφθάρτων καὶ τῶν προστιμήσεων ποιῆ τὴν ἐνοχὴν περιγράφει, εἰ προῖαίτερον τοῦ γαμηλίου καιροῦ ἢ ἐπ' αὐτῆς γενομένη τελεσθῆσεται εὐλογία), ἐπεὶ οὖν τὸ καιρὸν τῆς ἐναντιόσθης ἀκριβοῦς λόγος ἐντεῦθεν ὀρεῖ (τὸ γὰρ μετὰ τὴν εὐλογίαν διδοίσθαι, τοῦτο ἂν εἴη μνηστίας ἀληθῆς λύσις), θεσπίσμεν μὴ τελεῖσθαι τὰς εὐλογίας, πρὶν ἢν ὁ νόμιμος τοῦ γάμου συμφύσῃ καιρὸς, ὃς ἐπὶ μὲν ἀνδρῶν πεντεκαιδέκατον περιμένει ἔτος, ἐπὶ δὲ γυναικῶν τῷ τριεκαιδέκατῳ συμπεριγράφεται. Οὕτω γὰρ καὶ τὰ τῆς εὐλογίας κατὰ λόγον ἔξει, καὶ ἡ τῶν συνελθόντων διάλυσις τελεῖται γάμου τυγχάνουσα οὐκ ἐναντιουμένης τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ παρὰ²⁾ τοῦ πολιτικοῦ νόμου τεύξεται κρίσεως.

¹⁾ Rubricam composuit Steph. — ²⁾ Steph.; περὶ Serimg.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ εδ.

[Περὶ τοῦ προάγεσθαι ὑποδιάκονον εἰκοστῷ ἔτει¹⁾.]

Ὁ αὐτὸς Βασίλευς Στεφάνῳ, τῷ ἁγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως καὶ οἰκουμένης πατριάρχῳ.

Εἰ ἐν πολιτικῶν πράγμασι δογμάτων ἱερῶν παρῶσα διάταξις πολλακίς πολιτικῶν δογμάτων περὶ τῶν αὐτῶν διατασσόντων κυριώτερα καθίσταται, πόσω μᾶλλον αἱ ἱερὰ ψήφοι ἐν πράγμασι οἰκίαις τῶν πολιτικῶν ψηφισμάτων κρατήσουσι; Τί οὖν ἔστιν ὁ φημι; Τὸν υποδιάκονον ἢ ἔκτῃ συνόδῳ εἰκοστῷ ἔτει ἀποθεσπίσαι προάγεσθαι, ταύτην πολιτικὸς ἀντιλέγων νόμος πέμπτον ἐπὶ τοῖς εἰκοσι χρόνον συναπιμετρεῖσθαι παρακαλεῖται. Ἄξιον οὖν ὑπειληφίτες εἶναι τῷ ἱερῷ νόμῳ τὴν ἱερὰν ἀχολουθεῖν ἀγιστεῖαν, θεσπίσμεν καὶ ἡμεῖς, τῷ εἰκοστῷ ἔτει τῆς τοιαύτης τυγχάνειν τοὺς ἀέλους χειροθεσίας.

ΔΙΑ-

¹⁾ Rubricam composuit Steph.

Constitutio LXXIV.

[NE ANTE LEGITIMUM MATRIMONII TEMPUS FUTURIS CONIUGIBUS BENEDICATUR.]

Idem Imperator eidem Styliano.

Quoniam in iis, quae a sacra magnaque synodo de nuptiis in nonagesimo octavo canone precipiuntur, quoddam civilis iuris placitum contrarium existere videtur (etenim illa quidem omnino prohibet ne sponsa, superstitite adhuc sponso, in matrimonium alteri coniugatur, eamque rem pro adulterio habet, civilis autem lex nequaquam talem dissolutionem magnum aliquod esse crimen indicat, sed si nuptiarum, quam pro connubiali tempore solennis benedictio adhibetur, in solis arrhis et quidquid poenae nomine promissum fuerit dependendis poenam circumcludit), quoniam itaque ipsum contrarietatis vulnus hinc et ratio conspicit (nam post benedictionem divini, in vera sponsaliorum dissolutio esset, sancimus, non post benedictiones celebrari, quam legitimum matrimonium advenit tempus, quod in maribus decimum quintum, in feminis decimum tertium exspectat annum. hinc et benedictio suo ordine fiet, et deponitur divortium perfecti matrimonii existens a iudicio ecclesiae non contrarium habebit.

Constitutio LXXV.

[UT QUI VIGINTI ANNORUM EST, HYPONONUS CREARI POSSIT.]

Idem Imperator Stephano, sanctissimo Constantinopolitano Archiepiscopo et Patriarchae universali.

Si in causis civilibus sanctorum decretorum magis procedens saepe plus auctoritatis, quam legum de iisdem rebus tractantes habent, quanto magis decreta in suis rebus civilibus legibus praevaleant? At quid est quod dico? Sexta synodus vicarium subdiaconum ordinari posse sancit; hinc civilis lex contradicens, viginti annis quinque admetiri iubet. Iam igitur nos quoque, ut sacram legem sanctae obsequatur, convenire rati, iubemus, ut talis ordinatio contingat dignis anno aetatis vicessimo

Const LXV

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ος.

[Περὶ τῆς τῶν ψευδομαρτυρησάντων ἐπιτίμων πολάσεως¹⁾.]

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ, τῷ αὐτῷ.

Τὰ πρὸς τοὺς θεοκλήρικας (λέγω δὲ πρὸς τοὺς κληρικούς ἀποστόλους) ἀναφερόμενα θεῖα διατάγματα κρείς μὴ εὐορκεῖν ἐλεγχομένους ἀπογυμνοῦσαι τοῦ ἐροῦ ἀξιώματος. τῆς πολιτείας οἱ διατάκτορες νόμοι πρὸς τοῦτο τὸ μέρος τῶν πραγμάτων ἐγκύπτοντες ἢ ψευδομαρτυρίαν διχῆ διαφροῦσι, καὶ ἢ μὲν ἀνρωσάσῃ προελθοῦσαν ἐπὶ ἐγκλήμασι, καθαιρέσαι ἢ ψευδομαρτυρησάντων ἐπιτίμων τιμῶνται, τὴν δ' ἐπὶ τοῖς χρηματικῶς ἀφορξόντες ἐπὶ τινα χρόνον, ἀλλ' οὐ καθαιροῦντες τοὺς ἀμαρτύντας, πολάζουσιν. Ἡμεῖς οὖν κελεύομεν, τοῦ ψευδομαρτυρησάντος ἐνορίου γινόμενον, εἴτε χρηματικὸν τὸ αἴτιον, εἴτε ἐγκληματικόν, καθαιρέσθαι τοὺς ἀνέκτους ψευδομαρτυρίας, εἰ δ' ὄρακος οὐκ ὄρωθῃ τὸ ψευδομαρτυρίας συγγροσίων, ἀφορξέσθαι μὲν ἐπὶ τρισὶν ἔνιαυτοῖς τοὺς ἀληθείας σεμνοῖνται τὸ ψεύδος ἐνδύσαι κρασασμένους (τὸν δ' ἀφορισμὸν δῆλον ὅτι μονατηρίον, ἐν ᾧ δέησι αὐτοὺς σὺν ἀκριβεῖ πολιτεία γαγν, ἐμπιστευθήσεται) καὶ τῆς ἐπὶ τῷ ἀμαρτήσῃ προσηκούσης μετανόιας γεγεννημένης εἰς τὴν ἑαίαν αὐτοὺς τάξιν ἀποκαθίστασθαι.

¹⁾ Rubrica Stephani.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ος.

[Περὶ τῆς τοῦ πλαστογραφησάντος τιμωρίας¹⁾.]

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ, τῷ αὐτῷ.

Ἐν πολλοῖς μὲν καὶ ἄλλοις, μάλιστα δὲ ἐν τῷ μίμῳ ἐδάσει οὐκ ἀνεγκλητὸν ἢ ἀσάφεια. δεῖ ὅρα οἶμαι, εἰ που καὶ ἄλλοθί που, σκολιᾶς διατάσεως ἀμοιρεῖν τὸν λόγον, καὶ πρὸς τὸ εὐδὲ κρημνέσθαι. οὐ γὰρ μυστήρια τοῦ νόμου τὰ θεῖα, ὅστις ἀναχωρεῖν αὐτὰ τῆς τῶν πολλῶν καταψέως, ἀλλ', εἰ γε ὁδὸν τε ἦν, ἐχρὴν μηδένα λαμβάνειν ταῦτα, μὴ ἄνδρα, μὴ παιδα, μὴ γυναῖον, μάλιστα τοῦτου τῆ πρὸς τὸ ἄμεινον τῶν ἀνδρῶν ἀγωγῇ καὶ τῆ τοῦ βίου λυσαιεῖα συνεπιλαμνοντος. Διὰ τοῦτο ἡμῖν καὶ ἐκείνο τὸ βάρος νομίμων ἐπιστήσας κεφαλαίων, ἐν ᾧ λέξουσιν ταῖς, ὅσπερ ἐπ' αὐτῷ τούτῳ τοῦ νομοθέτου λαμβάνουσιν, ὅ τι καὶ λέγοι, εἴπω διαλληπταῖ ὁ πιστογράφος ἐπὶ μεγίστῳ ἀμαρτήματι ἀποτέμνεται, τοῦ δὲ τοῦ μεγίστου ἀμαρτήματος, ὁποῖον ποτε ὑπελήφεν ὁ νομοθέτης αὐτός²⁾, ἀδήλου ὄντος, πρὸς τὸ ἀόριστον ἀποτέμνοντος τὸν νόον, συνόμεν αὐτοῖ σαφῆ τινὰ καὶ ὠρισμένην τῷ λόγῳ ναι χώραν. Θεσιζόμεν τοίνυν τὸν τοιαῦτα τινα στογραφήσαντα, δεῖ ἢ τὸ πλαστογράφημα λαμβάνει θανάτῳ ὑπάγειν τὸν, καθ' οὐ συνάσθη, αὐτὸν παραδιδόμενον τῇ τιμωρίᾳ, ἢ καὶ τοῦ ἐσκήφατο παλαμήσασθαι, ἀποτεμνεσθαι.

ΔΙΑ-

Constitutio LXXVII.

[DE POENA FALSUM TESTIMONIUM DICENTIIUM SACERDOTUM.]

Idem Imperator eidem Styliano.

Quae praeconibus dei (sacrosanctos apostolos dico) adstrae sanctiones adscribantur, sacerdotes falso iurasse deprehensos sacro dignitate denudant; civilis republicae moderatrices leges, ubi hoc rerum caput tractant, falsum testimonium bifariam dividunt, et quod quidem dictum in causa criminali deprehenderit, remotione sacerdotum falso testantium puniunt, quod vero in re pecuniaria, ad tempus relegando, non autem penitus removendo delinquentes puniunt. Nos igitur iubemus, ut, qui iurati falsum testimonium, sive causa criminalis sit, sive pecuniaria, tulerint, ut profani a sacerdotio abstrahantur, at si falsum testimonium iureiurando firmatum non fuerit, qui falsum veritatis sanctitati mendacium substituere conati sunt, in triennium relegantur (relegandi scilicet in monasterium erunt, ubi illos ad arctiorem vitae normam vivere oportebit), et delicti conveniente poenitentia facta in pristinum suum restituantur statum.

Constitutio LXXVII.

[DE FALSARIORUM POENA.]

Idem Imperator eidem Styliano.

Cum in aliis quidem multis, praecipue vero in legum tractatibus non sine reprehensione obscuritas est. Nam oportet, puta, si alicubi, ambigua dictione vacare orationem et clare informari. Non enim arcana sanctiones legis sunt, ut a multitudinis intellectu removeantur, sed si fieri posset neminem illas latere oportebat, neque virum, neque puerum, neque mulierem, quippe quod ad hominum facta rectius instituenda et vitae utilitatem maxime conducit. Propterea quum ad difficilem illum legalium capitum locum substituissemus, ubi ipsis verbis, quasi legislator in eo, quod diceret, occultare voluisset, ita comprehensum est, falsarius in maximo delicto decollatur, quum de hoc maximo delicto, quale legislator ipse inuenerit, non constet, et ille sensum indefinitum relinquat, evidenter et definit illam orationem explanare ipsis nobis visum fuit. Sancimus igitur, ut is, qui talia quaedam falso conscripserit, ex quibus is, adversus quem falsa scriptura concinnata est, morti subici possit, poenae, quam in alium machinari cogitarit, traditus decollatur.

Const. LXXVIII.

¹⁾ Rubricam composuit Steph. — ²⁾ αὐτὸ Cod. Moerm. III., Zurich.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ οἴ.

[Περὶ τοῦ ἀδειεῖσθαι τὸν εἰσάγοντα νόμον πρὸς νομοθεσίαν τὴν σύγκλητον¹⁾.]

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῶ, τῷ αὐτῷ.

“Ὡςπερ καὶ ἐφ’ ἑτέρων, ὧν μὴ πρὸς χρεῖαν τὰ πράγματα καθίστα τὸν νόμον, ὠφθήμεν πεποιοηκοίτες²⁾, τοιούτοι τοῦ νομίμου ἐδάχους τὸ περιττὸν ὑπεξαιροῦντες, οὕτω κἀνταῦθα ποιούντες τὸν εἰσάγοντα νόμον πρὸς νομοθεσίαν³⁾ τὴν σύγκλητον τῆς ἐν τοῖς νόμοις συμπολιτείας δεσπίζομεν διακρίνεσθαι. τῶν γὰρ πραγμάτων ἀχρησίαν αὐτοῦ καταγνόντων, ἐξ οὗ τὸν μόναρχον χρεῖος τὴν τοῦτων ἀνήγια διολίσχιν, καὶ ἀκαίρον καὶ μαιαιὸν τὸν ἀχρησίον μετὰ τῶν χρεῖαν παρεχομένων συνταίτεσθαι.

¹⁾ Rubrica Stephani. — ²⁾ τὰ πράγματα καθίστατο, νόμων ὠφθήμεν πεποιοηκοίτες emend. Gothfr. — ³⁾ Emend. Steph.; προνομοθεσίαν Scrimg.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ οἴ.

[Περὶ τῆς δίτης, ἣν διδόναι χρὴ πρεσβύτερον ἢ διάκονον ἢ ὑποδιάκονον, μετὰ τὴν ἐπ’ αὐτῇ χειροθεσίαν γυναικὶ συναψάμενον¹⁾.]

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῶ, τῷ αὐτῷ.

Τὰ ἀπαξ ἀνατιθεμένα τῷ θεῷ ἀναφαίρετα δεῖν εἶναι τεθέσπισται, καὶ τοῦτο οὐ μόνον ἐπὶ κειμηλίων ἀνερομένων, ἀλλὰ πολὺ γὰρ καὶ μᾶλλον ἐπ’ ἀνθρώπων, οἷς διὰ τοῦ κλήρου προκέρχεται ἢ πρὸς τὸ θεῖον ἀνάθεσις, καὶ²⁾ ὅσα πολλὰ τὰ ἀνθρώπινα πταίσματα τῆς τάξεως, ἐν ᾗ διατρέπειν κατεκλήρωθησαν, ἢ ὑβαννος αὐτοὺς ἐξωθήσειεν ἁμαρτία. Οἷα ἀποδεχόμενοι οὖν τῆς προαιρέσεως τὸν παλαιὸν νομοθέτην, ὃς βούλεται πρεσβύτερον, ἢ διάκονον, ἢ ὑποδιάκονον μετὰ τὴν ἐπ’ αὐτῷ χειροθεσίαν συναψάμενον γυναικὶ παντελῶς τοῦ κληρικῶ ὑπεξίστασθαι σχήματος, καὶ πρὸς τὸν λαϊκὸν βίον ἐπαναστρέφασθαι, ὀχυροῦσθαι³⁾ τὸ δόγμα, δεσπίζομεν δὲ μόνῃ τῇ ὑποχωρήσει τῆς τάξεως, ἐφ’ ἣ πρὸ τοῦ γάμου ἐγνωρίζοιτο, ἀρκεῖσθαι τὴν δίτην αὐτοῖς, τοῦ δὲ κληρικῶ σχήματος καὶ τῆς ἀλλῆς ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ὑψηλότητας, ἧς ἐφάπτεσθαι οἷα ἀδέμιτον, μὴ παντάπασιν τὴν ἀλλοτριώσιν καταδικάζεσθαι.

ΔΙΑ-

¹⁾ Rubrica Stephani. — ²⁾ Cod. Mœrm. III., Zutich., et emend. Steph.; καὶ Scrimg. — ³⁾ Aut mutatum esse ὀχυροῦσθαι in ἀχυροῦσθαι aut ἰσχυροῦσθαι

Constitutio LXXVIII.

[NE AMPLIUS SENATUSCONSULTA FIANT.]

Idem Imperator eidem Styliano

Quemadmodum et in aliis legibus, quas ei in manum rerum usum conferrent, fecimus, ut in vancanum e legum corpore subduceremus, ita hic quoque facientes, eam legem, quas senatus senatus legum potestatem facit, a legum republica sancimus. Nam quum rebus ipsis eius invidiam cognita sit, ex quo earum administrationem imperator maiestas sibi vindicavit, si cum utilibus coniungatur, ineptum, et supervacuum esset.

Constitutio LXXIX.

[DE POENA SACERDOTIS, DIACONI AUT SUBDIACONI, SI POST ASSUMTUM ORDINEM MULIERI IN MATRIMONIUM INGATUR.]

Idem Imperator eidem Styliano

Quae semel deo dedicata sunt, ea asferri non debere, sancitum est, idque non solum in donariis consecratis, verum multo etiam magis in hominibus, qui per sacrum ordinem divinae maiestati dicati sunt, tametsi, ut multi sunt hominum lapsus, ex ordine, quem ut excellenter lecti erant, dominans peccata ipsos exemerit. Non approbantes igitur veterum legislatoris propositum, qui sacerdotem, vel diaconum, vel subdiaconum post ordinationem cum muliere matrimonio iunctum omnino a clericali habitu discedere, ne ad profanam vitam reverti vult, illud decretum inrogamus, sancimus vero, solam restitutionem ordinis ante nuptias censebantur, sufficere iis poenam, clericali vero habitu alioque ecclesiae ministerio, non habere per leges non prohibentur, nequaquam in nationem pati.

Const. LXXIX.

tivo praesigendum verbum, ut βουλομεθα vel ἰσχυρομεθα. et Steph.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ π'.

[Περὶ τοῦ τὰ ἀλουργὰ μέρη καὶ τμημάτα καὶ ἀπεμπολεῖσθαι καὶ ἀγοράζεσθαι:'.]

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῶ, τῷ αὐτῷ.

Οὐκ οἶδα, ὅπως οἱ ἄνω τοῦ χρόνου τὴν ἀλουργὰ σιολισάμενοι αὐτοκράτορες εἰς τὸ τοιαῦτα νομοθεσίην κατέστησαν, ὥστε μηδαμῶς ἀλουργόν τι μέρος ὄντιον γίνεσθαι, μήτε συγχωρεῖν τινι τοιούτου πιπράσκειν ἢ ἐξωνεῖσθαι χρώμα. τὸ μὲν γὰρ ὀλόκληρον ὕφασμα ἀπεμπολεῖσθαι κωλύειν, ταχά φέρεται οὐκ ἄλογον¹⁾ πρόφασιν τῷ νομοθετήματι, τμήμα δὲ καὶ μέρος βραχεία ἀφέλειαν τινα καὶ χρεῖαν οὐχ ὑπερκείμενην τῷ τι πιπράσκοντι καὶ τῷ ἀγοράζοντι παρεχόμενα, ταῦτα δὲ κωλυόμενα, τίνα εὐπρεπῆ αἰτίαν καὶ φθόνου τῶν ὑπὴρχόντων καθάρουσαν τῆ τοῦ νομοθέτου συστάσει γνομίμη; ποῖα γὰρ ἐκ τούτων πρὸς τὸ ὑπερέχον τῆς βασιλείου δόξης ἢ ἐναντίως, ἢ κοινότης ἀπαντᾷ; Οὐκ ἀρεστώμενοι τούτων τῷ δῖγματι διοριζόμεθα ἡμεῖς τὰ ἀλουργὰ μέρη καὶ τμήματα, σεμνοπρεπείας μοῖραν παρεχόμενα τοῖς ὑπὴρχοῦσι ἢ χρεῖαν ἄλλην οὐκ ἀνηγορευμένην, καὶ ἀπεμπολεῖσθαι καὶ ἀγοράζεσθαι. δεῖ γὰρ μετὰ τοῦ καὶ ἄλλως εὐεργετῆν τὸ ὑπὴρχον ἀφθὲ σεμνοπρεπείας φθονεῖν αὐτοῖς τὴν βασιλείαν.

¹⁾ Rubricam composuit Steph. — ²⁾ Steph.; εὐλογον Serimg.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πα'.

[Περὶ τοῦ μὴ πᾶν τὸ ἐκ χρυσοῦ καὶ λίθων ἔργον κωλύεσθαι ποιεῖν:'.]

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῶ, τῷ αὐτῷ.

Καὶ τούτων δὲ τὸν νόμον, ὃς ἀπλῶς ἀφαιρεῖται τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἐκ χρυσοῦ καὶ λίθων ὄντων κατασκευάσασμα, ἐπὶ μόνοις δὲ τοῖς γυναικείοις κοσμοῖς καὶ τὴν οὕτω καλουμένην δακτυλίαν τὴν κατασκευὴν ὀρεῖται, τῆς αὐτῆς ὄντα κατανοήσαντες προαισθησάμενοι τῷ περὶ ἀλουργίδος διαλαμβάνοντι, εἰς τὴν αὐτὴν ἐκ ἄνω χρεῖαν τιθέμενοι. οὐ γὰρ ἀπλῶς ἐχρήν τὴν ἐκ τῆς ὄλης τοῦ χρυσοῦ χορηγίαν εἰς τὴν ἐργασίαν κωλύειν, ἀλλὰ τὰ εἶδη τῶν ἔργων, ἐπεὶ τὸ γε καθάπαν¹⁾ ἐκ χρυσοῦ καὶ λίθων ἀπαγορεύειν ἐργάζεσθαι, πλεονεξία σαφῶς²⁾. τὸ δὲ καὶ βαρῖαν οὕτω ποιήν ὑπέχειν τὸν ἀισκόμενον ἐφ' ὄψωον παραβάντα τὸν νόμον (φημὶ δὲ τὴν τῶν ῥ' λιθῶν ἔκτισιν, καὶ προσθήκην ἐπὶ τούτῳ τῆς κεφαλῆς τὴν ἀφαίρεσιν), τίς λόγος τὸ μὴ οὐχὶ κορυφαῖον εἶναι βαιού τὸν νόμον παρατηρήσεται; ἐὼ δὲ τὴν ἄλλην ἀτολίαν, οὐσίην καὶ καθ' ἑρῶν κειμήλιον ἐνδείκνυται καὶ ἄλλων τινῶν ἢ ἐργασία ποιηῆς³⁾. Ἡμεῖς οὖν γινώσκοντες οὐχ ἀπλῶς κωλύεσθαι τὸ ἐκ χρυσοῦ καὶ λίθων ἔργον ποιεῖν, ἀλλ' ἐκείνα τὰ κατασκευάσματα, ἃ μόνοις ἐφαίται βασιλεῦσι, καὶ ὧν ἡ χρῆσις πρὸς τὸν ὄγκον τῆς βασιλείας καὶ τὴν ταύτης χρεῖαν ὄρεῖ. Ἐὶ δὲ τις ἢ κειμήλιον ἑρῶν, ἢ ἑρῶν τι οὐκ ὄν ἰδιωτικῆς ἀξίας καὶ τιμῆς ὑποκείμενον⁴⁾ δύναιτο ἐργάζεσθαι, ἀνέγκλητον τὴν ἐπὶ τῷ ἔργῳ ἐχέτω προαίρειν.

ΔΙΑ-

Constitutio LXXX.

[UT PURPURAE SEGMENTA ET PARTICULAE IN PUBLICIS MERCEDIONIS SINT.]

Idem Imperator eidem Styliano.

Nescio, qua ratione superioris aevi Imperatores, stola purpurea vestiri volentes, talia constituere inducti fuerint, ne qua omnino purpurae particula venundaretur, neque cuiquam talem colorem vendere aut emere permitterent. Etenim ut integrae quidem texturae venditionem prohibuissent, aliquam fortasse speciem non absurdam habuissent, ut vero segmenta atque particulas, quae utilitatem quandam atque usum neque vendenti neque ementi convenientem praebent, prohiberent, qualis honesta et subditorum invidentia aliena causa legislatoris voluntati steterit? Quae enim inde imperatoriae maiestatis summae voluntati vel contraditio vel communitio existat? Nos itaque isti decreto non acquiescentes statuimus, purpurea frustra atque segmenta, quae magnificentiae speciem aliumve non prohibitum usum subditis praebent, tam divendi quam emi posse. Decet enim imperatoriam maiestatem, praeterea quod aliis etiam modis subditos beneficiis afficit, eorum magnificentiae non invidere.

Constitutio LXXXI.

[NE EX AURO ET PRETIOSIS LAPILLIS QUIDQUAM CONFIGI IN UNIVERSUM PROHIBITUM SIT.]

Idem Imperator eidem Styliano.

Hanc vero etiam legem, ex auro et gemmis opus aliquod perficiendi facultatem quae prorsus aufert, et in mundo muliebri et quae dicuntur dactylia fabricationem subsistere iubet, eiusdem cum illa, quae de purpura tractat, esse instituti animadvertentes, in eandem cum illa conditionem ponimus. Non enim simpliciter ex auri materia aliquid ad fabricandum praebere, sed species operum prohibere oportebat, quoniam ne quod omnino ex auro et gemmis opus fiat vetare, manifesta superbia est; tam gravem vero sustinere eum, qui in quacunque re legem transgredi deprehensus sit (centum librarum auri multam, et praeterea capitale supplicium dico), quae ratio legem a summae immanitatis opprobrio defendet? Mitto autem aliam absurditatem, quam in sacris quoque cimeliis aliisque nonnullis rebus effectus poenae designat. Nos itaque non simpliciter opus aliquod ex auro et gemmis confici, sed illa opera, quae solis Imperatoribus permittuntur, quorumque usus magnificentiam imperatoriae maiestatis, eiusque necessitates spectat, prohibenda iudicamus. Si quis autem vel monumentum sacrum, vel aliud quiddam, quod supra privatam dignitatem et honorem non sit, conficere poterit, liberam eius faciendi voluntatem habeat.

Const. LXXXII.

¹⁾ Rubrica Stephani. — ²⁾ Emend. Bl.; καθὰ Serimg.; καθαρῶς coniecit Steph. — ³⁾ σαγῆς Cod. Nicern. III., Zurich. — ⁴⁾ ὑπερκείμενον emend. Agyl.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πβ.

Περὶ τῆς ἀσφραγίστου διαθήκης παρὰ τοῦ ἄρχοντος.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῶ, τῷ αὐτῷ.

Πολλὰ τῶν πραγμάτων κατὰ ἕνα τύχης περιπέτειαν εἰς γένεσιν ἤκοντα ἀβασανίστην μὲν κρίσεισι τὰν ἐγκλήματος ἀποφέρεται, τυχόντα δὲ συνεπιπέσει ἀφελθῆ τοῦ αἰτίματος. Οἷον τί λέγω; πολλαίς οὐκ ἐκ προνοίας, ἀλλὰ τυχερὰ τις ἦλθεν βολή σιδήρου, ἢ λίθου εἰς τὸν ἐπὶ ἕνα. αὕτη σὺν μὲν ἀπερικέπτῳ κρίσει ὑπάλεινον τὸν βαλόντα ποιεῖ, ὅπ' ἐξέτασιν δὲ τεθείσα καὶ βάσανον οὐκ εὐρίσκει πρόφασιν εὐλογον εἰς αἰτίαν περιβολῆς 1), ὥστε ἐφ' ἧν ἡ συμβασίς τυχερὰ ἐκ τῶν ἐξωθεν εἰκότων λογισμῶν μᾶλλον, ἢ ἐκ τοῦ πράγματος ἄξιον τὸ ζητούμενον διαταῖν. Διὰ τί οὐν εἰρηται ταῦτα; ἐπειδὴ ἐνίοις κρίσει καλοῦσιν ἀναπιπσομένη διαθήκη καταλιμπανεται, οὕτω συμβαινόντος ἀσημαντος εἰς τὸ ἐπειτα, ἢ καὶ τοῦ χρόνου οἷα φιλεῖ τὴν σφραγίδα εἰς ἀφανισμὸν περιποιήσαντος, ἐρημῆ τῆς ἐκ τοῦ σφραγίστου γίνεται πίστειας, ἐκ τούτου δὲ ἀμφιβολία τις ἐνεργεῖται ταῖς τοιανταῖς διατάξεσιν, ἡμῖν ἔδοξεν ἐφόρῳ τρόφῳ βοηθοῦμεν εἰς πίστιν αὐταῖς συνεπιλαβέσθαι. διὰ τοῦτο κελεύομεν, κἂν μὴ τῆς σφραγίδος ἢ σωτηρίας περίεσι τῇ διαθήκῃ, εἰ τὴν ἀξιοπιστίαν αἰ ὑπογραφαί 2) δύναιτο προσμαρτυρεῖν, μὴ διαμαρτυρεῖν τοῦ εἶναι βεβαίαν αἰτήν. Ὡςπερ γὰρ τὰς οὕτω ἀναπιπσομένης διατάξεις αἰ ὑπογραφαί κυροῦσι, κἂν ὡς εἰκὸς τῇ σφραγίδι τὸ ἀδιαφθόρον μὴ σφίσειοι, οὕτω καὶ τὰς μετὰ τὸ ἀναπιπύχθαι ἢ ἀσφραγίστους διαμείναι λαθούσας, ἢ τὴν ἐκ τῶν σφραγίδων ἀσφάλειαν τῷ χρόνῳ συληθείσας ἡγουμένους δίκαιον εἶναι καὶ ἐκ μόνης τῆς ἐμαρτύρου ὑπογραφῆς μὴ στερήσασθαι πίστειας. Ἐπειτὸ μέντοι γὰρ προσεπίδοσιν, ὡς, εἰ τοῦ κριτοῦ ὀλιγορῆς εἰς τὸ ἀσφραγίστον ἢ διαθήκῃ περισταίῃ, ποιήνῃ αὐτῷ τῆς ὀλιγορίας δυοκαίδεκα λιτρῶν ἔκτασιν ἐπιτίθεσθαι.

1) εἰς αἰτίας περιβολῆν οοσι. Agyl. — 2) Ea est. libro dedit Cuias. Obs. XVII., 32.; τῇ διαθήκῃ ἔσθην ἀξιοπιστίαν, αἰ ὑπογραφαί Serimg.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πγ.

[Περὶ τοῦ ἐπὶ τόκῳ τὴν χρῆσιν τῶν δανείων προέρχεσθαι τῷ λεγομένῳ ἀπὸ τρέτης ἑκατοστῆς 3).]

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῶ, τῷ αὐτῷ.

Καλὸν μὲν ἦν καὶ σωτήριον τοῖς τοῦ πνεύματος νόμοις θυσιάζομενον τὸ ἀνθρώπινον μηδὲν ἀνθρώπινῃς προσδεῖσθαι παραγγελίας, ἐπεὶ δὲ πρὸς τὸ ὕψος τοῦ πνεύματος οὐκ ἐστὶ παντὸς ἐπαρθῆναι, οὐδὲ τὸ θεῖον νόμον τὸ ἀπήχημα δέξασθαι, ἀλλ' εὐαρεσθητοὶ πάντῳ οὗς ἐκεῖ ἄγει τῆς ἀρετῆς ἢ ἀνάβασις, ἀγαπητῶν, εἰ καὶ κατὰ νόμους ἀνθρώπινους βιώσειε. Τοὺς λεγομένους τῶν δανείων τόκους πανταχοῦ τοῦ πνεύματος ἢ ψήφους ὑπὸ καταξίωμα τίθεται, καὶ τοῦτο συνιδῶν ὁ ἀείμνηστος ἡμῶν βασιλεὺς καὶ γονεὺς 2) τὴν καταβολὴν τῶν τόκων οὐκ εὐθὺς διέγγναι καλύει θεσπίσματος. Γίνεται οὖν τοῦτο δι' ἄρα πέντα ὑπόδειξις 3) οὐ πρὸς τὸ ἄμεινον, ὅπερ ἦν σκοποῦ τῷ νομοθέτῃ, πρὸς δὲ τὸ χεῖρον φέρουσα. οἱ γὰρ πρὶν ἐλπίδι τῶν τόκων πρὸς τὸ δανεῖον πρόθυμοι, τεθέντος τοῦ νόμου τὸ μηδὲν δύνασθαι 4) κέρδος ἐξάγειν ἐκ τοῦ δανείσματος ἀφελῶν.

1) Rubrica Stephani. — 2) γονεὺς καὶ βασιλεὺς proposuit Agyl. — 3) πέντα ὑπόδειξις manuit Steph., de corrupto illo ἄρα nihil certi statuens; διὰ πέντα

Constitutio LXXXII.

DE TESTAMENTO RESIGNATO.

Idem Imperator eidem Styliano.

Multae res fortuito quodam casu calamitati obnoxiae dantes minus expensae criminis nomine notentur, accuratius autem consideratae a nota obducuntur. At quale est quod dico? Persaepe non de industria, sed fortuito aut ferri aut lapidis ictu aliquis laeditur. Ea res temere quidem indicio incerta culpabilem monstrat, sub inquisitionem non examen vocata accusandae culpa nulla iusto rite invenitur, ita ut quae casu eveniunt ex circumstantiis magis, quam e rei natura iudicari conveniat. Quae igitur haec dicuntur? Quoniam interdum postquam necessitate testamentum apertum relinquatur, utpote ita sine sigillo eo manente, aut etiam ipso tempore (quod fieri consuevit), sigillum delente, si de his quam signatum haberet existit, inde vero incertum quaedam talibus testamentis obtingit, testamentis modo fidem conciliare nobis visum est. Propter iubemus, etiam si sigilli auxilium testamentis non pervenit, si idoneam fidem subscriptiones facere possunt, non dubitari, quin firmum sit. Quomodo enim testamenta nondum aperta subscriptiones firmant, quaequam fortasse sigillum illaerum servatum manet, si illa etiam, quae postquam aperta sunt, aut expungentia non obsignata manserunt, aut quibus duritate temporis sigilla perierunt, fide sua non priventur etiam ex solo testimonio subscriptionis iustum patet. Illud tamen insuper sancimus, ut, si iudicis veritate testamentum non obsignatum maneat, ipsi in verba poenam duodecim librarum multa imponatur.

Constitutio LXXXIII.

[UT AD TRIENTES USURAS PECUNIA LICIT MUTUETUR.]

Idem Imperator eidem Styliano.

Optimum quidem et salutare esset, si spiritibus ita es mortale genus accommodaret, ut humanis praecceptis nihil indigeret, quoniam vero ad optima sublimitatem elevari et divinae legis vocem amplecti non cuiusque est, sed pauci numero, quos virtus et fecerit, bene se res haberet, si saltem secundum legem humanam viveretur. Quae vocantur pecuniae creditae usurae, quae spiritus decreto condemnantur, idque sciens aeternae memoriae Imperator et pater usurarum solutionem in cessione sua prohibendam putavit. Atqui propter perpetuam rem illa non in melius, quod legislatori proprium erat, sed in peius vergit. Qui enim ante usurarum spe ad mutuandum pecuniam prompti erant, post latam legem, quod nihil lucri ex mutuo percipere possint, in eos, qui tali humanitate indigent, incidunt atque immutes sunt. Quin etiam ad iurisdictionem et fortasse peritiam id occasionem praebent.

omisso ἄρα emend. Agyl. — 4) Steph.; ἐπίστα Serimg.

φιλιάνθρωποι τινας καὶ ἀμειλίχοι πρὸς τοὺς δεο-
μένους τῆς τοιαύτης φιλιάνθρωπιας καθίσταται.
οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὄραον προβλήσεις, καὶ κατὰ τὸ
εἶδος ἀδείσεις ἐντεῦθεν ὄραονται αἰτίαν λαμβάνοντα,
καὶ ἀπλῶς διὰ τὴν ἐπιπολάζουσαν ἐν βίῳ καλίαν
ἢ ἀρετῇ τοῦ νόμου οὐ μόνον οὐκ ὤνησεν, ἀλλὰ καὶ
προσεβήσωσεν. Οὐκ ἔχοντες ¹⁾ αἰτιάσθαι τὸν νό-
μον ἐκ τῶν οἰκείων (μὴ γένοιτο), διὰ τὸ ὡς περ
εἶπον μὴ ἐπικνεῖσθαι τοῦ νόμου αὐτοῦ τὸ ἀνδρω-
πιον τὸ καλὸν παύομεν ὄρισμα, ἀνδρῶσιζοντες ἐπὶ
τόκῳ τὴν χρῆσιν τῶν δανείων προέρχασθαι, καθὼς
τοῖς παλαιότεροις ἴδοξε νομοθέταις, φημι δὲ τῷ
λεγόμενῳ ἀπὸ τρίτης ἑκατοστῆς, ὅπερ ἐστὶ περαιοῖον
ἢ ἐφ' ἐνὶ ἑκάστῳ νομισματι ἀνά πᾶν ἔτος τοῖς
δανεισταῖς εἰς κέρδος γινόμενον.

generaliter propter eminentem in humana vita perversitatem non modo non profuit legis virtus, verum etiam obfuit. Quamquam igitur ex se legem culpae, quod absit, nequeamus, propterea tamen, quod humana natura, ut diximus, ad illius sublimitatem non pervenit, egregium praescriptum abrogamus, et in contrarium statuimus, ut mutui usus ad usuras procedat, quemadmodum veteribus legislatoribus placuit, scilicet ad tricesimas centesimae, quae quotannis in singulos solidos singulas foeneratoribus siliquas pariunt.

¹⁾ Ποι ἔχοντες Steph. οὐν vel simile quid incoerendum censuit.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πδ.

Περὶ τοῦ ἀγοράζειν τοὺς ἀρχοντας τοὺς
ἐν τῇ πόλει, καὶ νεουργεῖν ὁμοίως καὶ
τοῖς ἔξω, πλὴν στρατηγῶν.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῶ, τῷ αὐτῷ.

Τὰ περὶ ἀρχόντων τοῖς πρὸ ἡμῶν δεδογμένα,
λέγω δὴ ὡς τε τοὺς τῆς βασιλείου πόλεως ἀρχοντας,
μῆτε τι τῶν ἐν κινήσει, μῆτε τῶν οὐ κινήτων ἀγο-
ράζειν, μῆτε μὴν οἰκοδομεῖν προάγεισθαι, βασιλικῷ
μὴ ἐπιτρέψαντος νεύματος, ἔτι δὲ μὴδ' εἰ τις προ-
βαλὴ δωρεὰ ἐν τῷ τῆς ἀρχῆς χρόνῳ, μὴδὲ ταύτην
τὸ βέβαιον ἀποφέρασθαι, πλὴν εἰ μὴ μετὰ τὴν τῆς
ἀρχῆς ἀποκίνησιν ἐγγράφῳ κυρώματι ὃ τὴν δωρεάν
πεποιημένους αὐτὴν ἐπιβόωσιν, ἢ πέμπτον ἔτος μετὰ
τὴν τῆς ἀρχῆς ἀπόθεσιν παρελάσῃ, ταῦτα εἰ καὶ
ἴσον πρὸς ἀκρίβειαν τοῦ μὴ χῶρον εὐρῶσκειν τὴν
βίαν, ἰσόλογος δειρώσεται, ἀλλ' ἐπὶ καὶ δὲ ἑτέρου
τρόπου τῇ βίᾳ τὴν πάροδον εὐπορον ἀποκλείειν,
οὐκ ἀναγκαῖα ἡμῖν καταφαινεῖται. Τοιγαροῦν δὲ
περιπαύσθαι ταῦτα βουλομένη, μάλιστα γὰρ διὰ τὴν
κηδῆ ἰμῆ ἔτυχεν, ὅσα ἡμέρας ἀνεκδικήτου τῆς
παρὰφασίας αὐτῶν ἀρμεμένης, καὶ πρὸ τοῦ δόγμα-
τος οὐκ ἔφερα τὴν ἐνάργειαν. Πῶς οὖν οὐκ
ἀναγκαῖα; διὰ παντί, καὶ πλουσίῳ καὶ πένητι, τοῖς
ἐκ τῆς πόλεως ἀναπεπετασμένῃς τῆς βασιλι-
κῆς ἐντεῦθεν καὶ ἐπιδησίας, ἔξεσι τῷ εἰ τις
ὑπόμεινος, διὰ τοῦ βασιλέως ἐπιδησθήσῃ
πάντως ὑπὸ τούτου βιάσθαι βουλομένου κατα-
πέμπεσθαι. ὡς τε ἀνάγκη, ὡς περ ἐν χῶρᾳ πά-
νης ἐρήμῃ βοηθείας, ἐν πόλει, οὐ ἀφθονος ἢ βοή-
θειας, τοσαύτην ἀκριβολογίαν ποιεῖσθαι; Θεσιβί-
ων οὖν, κατὰ τὴν πρὸν κρατοῦσαν τῶν πραγμάτων
καταστάσασιν καὶ ἀγοράζειν ²⁾ καὶ κτείνει τοὺς ἀρχον-
τας, καὶ ἐπὶ ταῖς ἐκ προαιρέσεως δεξιώσεσιν ἀν-
εγκλήτους εἶναι, ὡς οὐκ ἀποροῦντων τῶν ὑφιστα-
μένων τῶ βλαίων, ὅπως τί συμβῶνται τοιοῦτον, εἰς
ἀποφυγὴν διὰ τῆς πρὸς βασιλέα ἐπιβοήσεως ³⁾.
Περὶ δὲ τῶν κατ' ἐπαρχίας ἀρχόντων ἐκεῖνο προς-
βουλοῦσθαι ἐγγράφῳ, τὸ τὸν στρατηγὸν μῆτε ἀγο-
ράζειν, μῆτε τι τῶν εἰς ἴδιαν ἀπόλαυσιν ἐν τῷ και-
ρῷ τῆς στρατηγείας οἰκοδομεῖν ἰμῆς, μῆτε πρὸς
δωρεῶς οἰκίωσιν ἀκάλυτως ἔχειν, τοὺς δ' ἄλλους
ὑποβεβηκότας ἀρχοντας, ἀναπερομένου τῷ στρατη-
γῶντι τοῦ πράγματος, σὺν τῇ ἐκείνου διαγνώσει ἢ
ἀπελογεσθαι ἢ περᾶν τὴν διοίκησιν. ΔΙΑ-

Constitutio LXXXIV.

UT NEGOTIARI LICEAT MAGISTRATIBUS UR-
BIS NEC NON AEDIFICARE PARITER AC IIS
QUI EXTRA URBEM SUNT PRAETER PRAE-
SIDEM.

Idem Imperator eidem Styliano.

Quae ab antecessoribus nostris de magistratibus decreta sunt, ut videlicet regiae urbis magistratus neque mobile aliquid, neque immobile emant, neque ad aedificandum accedant, nisi principis permisso, insuper vero nec si quaedam magistratus tempore munificentia accedat, nec haec rata sit, praeterquam si donator finito magistratus scripturae auctoritate illam confirmet, aut post magistratum quinque anni elapsi sint, haec, etsi quantum ad studium, ne vis locum sibi inveniat, optima ratione constituta sit, quia tamen alio etiam modo violentiae viam praeccludere facile est, nobis non videntur esse necessaria. Quocirca etiam abrogata illa est volumus, praesertim quod, ex quo nec poena secuta est, transgressione illorum in dies impunita relicta, etiam ante nostrum decretum nullam vim habuerint. Cur vero illa necessaria non sunt? Quod cuique, tam pauperi quam diviti, huius urbis incolis imploratione et supplicatione ad principem, data licet, si quam vim sustineat, ab Imperatore impetrare, ne omnino a violento illo conficiatur. Unde quae necessitas esset, quemadmodum in provinciis omni auxilio vacuis, in urbe, ubi abunde auxilii est, haec adeo exacte requiri? Sancimus igitur, secundum praesentem rerum statum et emere, et aedificare magistratus posse, et in suscipiendis quae sponte offeruntur numeribus criminatione vacare, quippe quum iis, qui vim sustineant, quando tale aliquid incidat, supplicando principi illam effugere integrum sit. De provincialium autem magistratibus illud insuper statuere visum est, ut praeses, quo tempore praefecturae honore potitur, neque quidquam emat, neque in suum usum extrinat, neque dona impune sua faciat, alii vero minores magistratus, relata ad praefectum re, ipsius iudicio aut removeantur, aut administratio- nem expleant.

Const. LXXXV.

¹⁾ εἰ τις τὸ βλαίον αὐτ' εἰ τις βλαίον τι προποσὶτ ὀνθη. — ²⁾ Cod. Meerm. III., Zurich., idemque iam coniecterat Steph.; ἐγγράφῳ Scrimg. — ³⁾ Cuias. Obs. XCVII. 32. in veteri libro se reperisse dicit τοὺς ὑφισταμένους τὸ βλαίον οὐκ ἀπορεῖν ἀποφυγὴν διὰ

τῆς πρὸς βασιλέα ἐπιβοήσεως, unde Bk. ἐπιβοήσεως recte in textum recepit; ἐπιβώσεως Scrimg.; ἀποβοήσεως Cod. Meerm. III., Zurich.; ἐπιδησῶς coniecterat Steph., quem secutus est Agyl., qui simul διὰ expru- gendum esse censuit.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ π΄.

Περὶ τοῦ τοῦ μὴ διαγαμήσαντας πατέρας λαμβάνειν μοῖραν [παιδός¹⁾].

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῶ, τῷ αὐτῷ.

Ἐπεὶ περὶ τῶν ἐπὶ παισὶν ὀπίσω καταλειπομένων τῶν ὁμοίων οὐδὲν ἐπαισηγμένας πατέρας περὶ τοῦ ὑποβόλου, τοῦτο δὲ καὶ προλιποῦσαι²⁾ τὸν βίον αἰ γαμεταὶ λαμβάνουσι δωρομένης τῆς συνηθείας, οὐδὲν τι κατὰ τοῦτο καινοτομεῖν ἡμεῖς τὴν συνηθειᾶν διαγνόντες ὀρίζομεν, καθάπερ καὶ μέχρι τοῦδε νενομίσαι, διδοῦσαι ταῖς γυναῖξι τὸ ὑπόβολον, τοῖς δὲ ἀνδράσι πρὸς μὲν δευτέραν ἐλθοῦσι γαμικὴν συζύγιαν μὴδὲν ἐξείναι λαμβάνειν, τιμῶσι δὲ τὴν συνάφειαν ὄρων τῆς τοιαύτης τιμῆς ἀφορρίζεσθαι τοῦτοις μοῖραν παιδός. ταύτην δὲ τὴν μοῖραν ἐκλογισμῷ υποβάλλεσθαι, καὶ μὲν φαίνουσι ἐπ' ἴσον φθάνουσα τῷ ὑποβόλῳ ἢ ὑπερκετεινομένη, ἐπαρκίσθαι ἐπὶ ταύτῃ τὸν λαμβάνοντα, διὰ τὸ πάντως ἢ κερδαίνειν, ἢ μηδὲμίαν ζημίαν ὑφίστασθαι, εἰ δ' οὐκ ἐξικνεῖται ἡ μοῖρα, ἀλλ' ἔνδει τοῦ ὑποβόλου, μήτε τι τῶν οὐκ ἐπιπέδων ὁ ἀνὴρ διδοίτω, μήτε τῶν τῆς γυναικὸς ὑπάρξεως ἀντιλαμβάνετω.

¹⁾ παιδός docet apud Serap. — ²⁾ προλιποῦσαι Steph.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πς΄.

[Περὶ τῆς τιμωρίας τῶν συνηγορίας ἢ ἐγγυαῖς ἢ μισθώσεων ἢ τοῖς ἄλλοις παραπλησίους προσνεμόντων ἑαυτοὺς ἐπιστόπων, ἢ ἱερῶν ἢ κληρικῶν¹⁾].

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῶ, τῷ αὐτῷ.

Τοὺς πρὸς τὸ θεῖον καὶ ἱερὸν βῆμα ὑπὸ τῆς θείας ἀγαθότητος ἐξυλεγμένους οὐ μόνον τῆς ἄλλης ἀλαχρότητος τῆς ἀμαρτίας ἀξίον καθαρῶν, ἀλλὰ καὶ τῆς ὁπσοῦ τοῖς κοινοῖς καὶ βιωτικοῖς ἐπισυνέτιχκε πράγμασιν ἀθδίας. ὥσπερ γὰρ οὐκ ἐξεστὶ τὰ ἄλλα τῆς ἀρχάνου καὶ ἱερᾶς ἀγιστείας χειμῆλια διὰ τῆς κοινῆς καθυβρίζεσθαι χρήσεως, τὸν αὐτὸν τρόπον οὐδὲ τοῦ ἀρχάνου θυσιαστηρίου τὰ ἐμψυχα κειμῆλια κοινωποιεῖσθαι προσήκει τῇ κοινῇ συγχρησῆι, ἀλλὰ μένειν ἐν ἡ ἀφιέρωσιν τάξει, τὴν ἀφιέρωσιν ἀρχάνου σώζοντα. Ἄλλαν ἀρα ἱεροπρατῶν ἢ τῶν θεοκηρικῶν ἀποστόλων ψῆφος τοῖς συνηγορίαις, ἢ ἐγγυαῖς, ἢ μισθώσεσιν, ἢ τοῖς ἄλλοις παραπλησίους προσνεμόντας ἑαυτοὺς ἐπιστόπους, ἢ ἱερῶν, ἢ κληρικῶν, τῆς ἱερᾶς ἀπογυμνοῖ τάξεως. οἱ γὰρ τὴν παρὰ τοῦ παναγίου πνεύματος διδομένην αὐτοῖς τιμὴν οὕτω περιυβρίζοντες, καὶ τὸ ἑαυτῶν μέρος τὸ ἕπος ταπεινούντες τῆς χάριτος, δικαίως οἷα τῆς εὐεργεσίας ἀνάξιοι, ἢς τὸ μέγεθος οὐκ αἰσθάνονται, τὴν ἀφάρειαν κατακρίνονται. Πλὴν ἀλλ' ἐπειδὴ πρὸς τὴν ἀκρότητα τοῦ πολιτεύματος τῶν θείων ἐκείνων νομοθετῶν ὁ παρὼν βίος ἐντείνεσθαι ἀτονωτέρος, ἐν οἷς οὐκ ἀγνωστον²⁾ τὸ ἁμάρτημα, οἷμαι οὐκ ἔσθαι αὐτοῖς ἀπαρέσθον μετρίαν τινὰ δοῦναι συγγνώμην τοῖς σφαλόμενοις. διὰ τοῦτο ἡμεῖς οὐκ ἀνινομοθετοῦντες (ἔπαγε), ἀλλὰ μάλλον τῷ ἱερῷ θεσπιστάσι συνεπιπέδοι, καὶ ὥστε μὴδὲ πρόσφαισι ἀπολογίας περιλειπέσθαι τοῖς ὑπ' αὐτοῦ καταδικαζόμενοις, ὀρίζομεν, τοὺς τὴν ὀλιαν τάξιν ἀρχιερεῖς, ἢ ἱερεῖς, ἢ ὄλους τινὰ κληρικῶν διὰ συνηγορίας, ἢ ἐγγυαῖς, ἢ τῶν τοιούτων τρόπων ἀφειότητας, ἀφορρίζεσθαι καὶ σχολάζειν ἐπὶ τινὰ χρόνον τοῦ τὰ θεῖα ἐνεργεῖν, καὶ οὕτως ἀξίαν τοῦ ἀμαρτήματος ἐπιδεδειγμένον μετανοίαν εἰς τὴν τῶν θείων μεταχειρίσιν εἰσαγέσθωσαν, ἀκόλινους ἑαυτοὺς ἐκ τῆς βιωτικῆς συγχρησῆως πρὸς τὰ ἔπινα πάση δυναμει συνηρεῖν καθομολογήσαντες. Εἰ δὲ πάλιν τοῖς αὐτοῖς φωραθεῖν καταχραίνόμενοι, τέλειον ὡς ἀνέροι καὶ ἀνάξιοι τῆς ἱερᾶς ἐνεργείας ἀποκατέσθωσαν.

ΔΙΑ-

¹⁾ Rubricam confecit Steph. — ²⁾ ἀσυγγνωστον emend. Steph.

Constitutio LXXXV.

UT PATRES, QUI NUPTIAS NON ITERANT, UNIUS LIBERORUM PORTIONEM CAPIANT

Idem Imperator eidem Styliano.

Quoniam circa maritos cum liberis ab uxore relicto de hypobolo nihil praescriptimus, illud ante donante consuetudine praemortientes etiam uxores capiunt, nihil in hoc nos consuetudinem innovandam putantes statuimus, quemadmodum hactenus sancitum fuit mulieribus hypobolum dari, viris autem, si quidem a secundas nuptias veniant, nihil accipere licere, nisi ut prius matrimonium venerentur, in remuneracionem huius venerationis ipsis unius liberorum portionem assignari. hanc vero partem electioni subici, ut, si quidem hypobolum vel aequet vel exsuperet, accipiens ea contentus sit, eo quod omnino aut lucrum, aut nullum dampnum eratur, si vero non exaequet, sed minor hypoboli sit, neque de suo quidquam maritum dare, neque ex maritis bonis quidquam accipere.

Constitutio LXXXVI.

[DE POENA EPISCOPORUM, SACERDOTUM ET CLERICORUM, QUI SE ADVOCATIONIBUS, SPONSIONIBUS, REDEMPTURIS, ALLISVE SIMILIBUS DEDUNT.]

Idem Imperator eidem Styliano.

Qui a divina bonitate ad divinum sanctorumque tractare delecti sunt, eos non modo ab aliis peccati turpitudine mundos esse, verum etiam a communis vitio negotiis vacare decet. Sicut enim alia incontinentibus sacrisque cultus monumenta communi non profanari licet, ad eundem modum neque animata immaculati sacrorum ornamenta communi usu dedecorari, sed manere a quem consecrata sunt ordine, consecrationem puram integritate convenit. Admodum igitur decenter apostolorum praecorum dei, decretum episcopos, vel sacerdotes, vel clericos, qui se ipsos advocacionibus, aut sponsionibus, aut redempturis, aut aliis eiusmodi rebus dedunt, sacro orbe denudat. Qui enim attributam sibi a sacrosancto spiritus dignitatem adeo dehonestant, et ex sua parte sublimitatem gratiae deprimunt, merito ut indigni beneficiis, cum magnitudinem non sentiunt, ad eius iacturam demittuntur. Veruntamen quia, ne acumen politiae divinum illorum legislatorum attingat praesens vivendi sensus imbecillius est, quibus peccatum venis indignum nos et non ipsis puto displiceat, modicam quandam peccatoribus veniam dari. Propterea nos non contrarium (qui absint) statuentes, sed potius sacram sanctionem requentes, et ut nulla illis, qui ab ea condemnantur, excusationum causa relinquatur, decernimus, presbyteros, vel sacerdotes, vel omnino clericum quosvis quos vel patrocinando, vel spondendo, vel alio quocumque modo eum ordinem dehonestet, removeri, et ad aliquod tempus a celebrandis sacris prohiberi; atque ubi a delicto dignam poenitentiam egerint, ad sacram communionem reducantur, immunes se a mundana comminatione omnimodo deinceps futuros promittentes. Et vero iterum ipsidem rebus se polluere deprehendunt plane ut profani et indigni sacris functionibus obtimeant.

Const. LXXXVI.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πς.

[Περὶ τῆς τῶν κύβοις σχολάζοντων ἐπειρώτων κολάσεως¹⁾.]

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῶ, τῷ αὐτῷ.

Οὐδ' ὄσοι τῆς ἐλαῖς τάξεως κύβοις σχολάζουσιν, οὐδ' οὗτοι πρῶγμα τολμῶσι μεταίτας τινὸς ἀξίον δίχης. Πῶς γάρ; οἱ γέ ὀφειλοντες συνειταγμένη διανοίᾳ καὶ ἀμετακινήτῳ νοῦ τῆς πρὸς τὸ θεῖον ἐνατενίσεως, ὅσον ἀνδρωπλήν δυνατὸν φύσει, ἀχώριστοι τοῦ ἀγαθοῦ διαμένειν, οἱ δὲ ἀντὶ τούτου καὶ μεραχιώδεις²⁾ ἐπιέγονται παιδίας. Καὶ τούτους οὖν κατὰ τὸ θεόκριτον τῶν θεῶν ἀποστόλων ψήρισμα, ἔνδοκον τῆς ἐρατείας ἀποτιμνεσθαι. Πλὴν ἐπιέπερ καὶ εἰνο φιλανθρώπως κελύει προσδιορισμένον, μὴ πανομένους ὑψίστασθαι τὴν ποιήν, ὀφλομεν καὶ ἡμεῖς, τοὺς ἐν τῷ κυβεύειν τὴν ἱεράν λήξειν κισθηλευοντας ἐν μονασιότητος περιορισθαι (τὴν δὲ τοιαύτην περιορίσιν ὁ τριετής ἐκμετρεῖται χρόνος), καὶ ἀποχωρήσει τῷ πταλματι ὀφθελσεως τῆς θεραπειας ἀποδίδοσθαι καὶ τούτοις τὴν προτέραν χάραν. Ἐὶ δ' αὖτις ἐν τοῖς παισὶ³⁾ ἀγαπῶν ἐμματαίσειν, οἷα δὲ ἀδύρματα⁴⁾ τῆς παναγούς τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως παντελῶς ἐξωθεῖσθαι καὶ ἀποβάλλεσθαι.

¹⁾ Rubrica Stephani. — ²⁾ Steph. aut ἐπάγονται legendum aut εἰς nomini μεραχιώδεις praebendum censeat, sed nihil opus videtur correctione. — ³⁾ Emend.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πη.

[Περὶ τοῦ τιμᾶσθαι τὰς ἱεράς τῆς τελειώσεως ἡμέρας τινῶν τῶν ὑστερον ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ διαλαμψάντων¹⁾.]

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῶ, τῷ αὐτῷ.

Τῷ σεβασμῶ τῶν σεπτῶν ἀποστόλων θεοπλάματι πρὸς δόξαν καὶ τιμὴν ἐκπεφωρημένῳ τῶν τε ἱερωτάτων ἡμερῶν, αἱ τὸ ἐορτάζειν ἡμῶν τῷ τῶν ὄλων δεσποτῆ κομίζουσι, κακίωνων δὲ, ὄσαι τὰς τε αὐτῶν τούτων τῶν δοιδίμων γυμογράφων καὶ τῶν ἄλλων καλλιπικῶν ἀγωνιστῶν, οἱ σφαγαῖς οὐκείας τὴν δυσσέβειαν ἐτροπώσαντο, τὰς τελειώσεις μνηύουσιν, ἀξίον τυγχάνοντος καὶ τούτου συνεπισυνῆφθαι, ὥστε καὶ τῶν μετ' ἐκείνων ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ διαλαμψάντων θεηγόρων ἀνδρῶν, καὶ φωσιτήρων δίχην τὸ τῆς ἐκκλησίας στερέωμα πράξει καὶ διδάγμασι καταπυρσευσάντων, μὴ ἀγαράστους μηδ' ἀνεόρτους εἶναι τὰς μνήμας, τὸ λείπον προσαναπληροῦντες θεοσπλομεν, καὶ τούτων τὰς ἱεράς τῆς τελειώσεως ἡμέρας τιμαῖς ἱεροπρεπεῖσι κατασεμννεσθαι, ὧν ἐστὶ γε τὰ ὀνόματα. Ἀθανάσιος, ὁ ἐν ἀρχιερεῦσι θεοῦ περιώνυμος, Βασίλειος, ἡ βασίλειος τῆς ἐκκλησίας σιμόνης, Γρηγόριος, ὁ τῆς θεολογίας ἐπώνυμος, Γρηγόριος, ὁ γλυκὺς τῆς ἐκκλησίας ποταμὸς καὶ ὑπέλαμπρος, Ἰωάννης, τὸ πάγχρυσον σιόμα τοῦ πνεύματος, καὶ σὺν τούτοις Κύριλλος καὶ Ἐπιφάνιος, ὧν καὶ τὰ κατορθώματα καὶ τὸ κλέος τοῖς ἐρημένοις ἐγάμιλλον.

ΔΙΑ-

Constitutio LXXXVII.

[DE ECCLESIASTICORUM ALEA LUDENTIUM POENA.]

Idem Imperator eidem Styliano.

Nec qui sacri ordinis alea vacant, neque hi rem modica aliqua poena dignam audent. Quid enim? qui tranquilla mente, animoque ad contemplandas res divinas immoto, quantum humanae naturae est, a bono separari non debebant, illi e contrario etiam ad iuveniles lusus deprorperant. Etiam hos itaque a sacerdotio removeri secundum divinum sacrosanctorum apostolorum decretum par est. Verum quoniam id ipsum etiam praescriptum humane iubet non desidentes poenam subire, statuimus nos quoque, eos, ut qui aleat lusu sacram sortem contaminant, in monasteria relegentur (hanc tamen relegationem triennale tempus finiat) et quando delictum sutis expiatum videbitur, in pristinum statum etiam hi restituantur. Quodsi vero rursus in lusus tempus perdere instituant, tanquam ludibris ex sacrosancto ecclesiastico statu penitus exturbentur et eticiantur.

Ceterius in ecclsi. graec. monum. Tom. III. p. 666; παχτοῖς Sering. — ⁴⁾ καθάρματα corr. Steph.

Constitutio LXXXVIII.

[CELEBRIBUS QUIBUSDAM IN ECCLESIA VIRI:8 FESTI DIES CONSTITUUNTUR.]

Idem Imperator eidem Styliano.

Venerabili sanctorum apostolorum decreto, quod promulgatum est ad gloriam et honorem sacratissimorum dierum, quibus omnium domino ferri debemus, et illorum, quicumque horum ipsorum celebratorum legislatorum, ceterorumque victoriosorum certatorum, qui morte sua impietatem fugarunt, sanctificationem significant, quum illud quoque coniungi dignum sit, ut etiam eorum divinitoquorum virorum, qui post illos in ecclesia claruerunt, et luminarium instar ecclesiae firmamentum ve atque verbis illustrant, non sine honore et celebratione memoria sit, nos quod deest adimplentes sancimus, eorum etiam sacrosanctificationis dies convenientibus honoribus coli, quorum haec sunt nomina: Athanasius, inclyti inter pontifices dei nominis, Basilius, regium illud ecclesiae decus, Gregorius, cognomine theologus, Gregorius, dulcis et illustris ecclesiae fons, Ioannes, prorsus aureum spiritus os, et cum iis Cyrillus et Eriphanus, qui praeclaris facinoribus et gloria illis pares sunt.

Const LXXXIX.

¹⁾ Rubrica Stephani.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πδ'.

[Περὶ τοῦ τὰ συνοικέσια ἄνυ τῆς ἱερᾶς εὐλογίας μὴ ἐρῶσθαι¹⁾.]

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῶ, τῷ αὐτῷ.

Ὡς περ τὰ τῆς υἰοδετήσεως πράγματα πρὸς τὸ ἀδιάφορον διακείμενα παρῖθεν ὁ ἀρχαιότης, ἦν χωρὶς ἐγῶν καὶ τελετῆς ἱερᾶς τελεῖσθαι νομίζουσα· οὐδὲν ἐδόκει ὀλιγωρεῖν, οὕτως εἶκοι καὶ τὴν ἀκριβῆ τῶν συνοικεσίων παρεωρακέναι καταστασιν, καὶ διὰ τῆς νενομισμένης εὐλογίας αὐτὰ συγχωρεῖν. Ἀλλὰ τοῖς μὲν ἀρχαίοις ἴσως ἂν πρόφασις τις εὐρεθείη προαιρέσεως, ἡμῖν δὲ θεῖα χάριτι πρὸς κοσμιωτέραν πολλῶ καὶ ἱερωτέραν ἐπίδοσιν τοῦ βίου καθεστηκότων πραγμάτων οὐδ' ἕτερον ἄξιον τῶν εἰρημένων παροφθῆναι. Τοιγαροῦν καθάπερ ἐπὶ τέκνων εἰσποίησις ἱερᾶς ἐπικλήσεως τὴν εἰσποίησιν προβαίνειν διορισάμεθα, οὕτω δὴ καὶ τὰ συνοικέσια τῇ μαρτυρίᾳ τῆς ἱερᾶς εὐλογίας ἐρῶσθαι κελεύομεν, ὡς ἔνθα γε μὴ ὀρῶτο τοῖς συνοικεῖν βουλομένοις τοιαύτη διατάξις ἀρμογή, οὐδὲ τὴν ἀρχὴν ἠθροῦται συνοικέσιον, οὐδ' ἐπιτύχεται τῶν τοιοῦτου²⁾ δικαίων ἢ τοιαύτη συμβίωσις. μετὰ γὰρ ἀγάμιας καὶ γάμου οὐ ἔστιν εὐρεῖν ἀκατηγόρητον τὸ γινόμενον. ἔστι σοι γαμικῆς πολιτείας ἕρεσις; ἀνάγκη τὰ τοῦ γάμου τηρεῖν. ἀλλ' ἀπαρῆκει³⁾ τοῦ γάμου τὰ πράγματα; διοικεῖτω σε ἀγάμια, καὶ μήτε γάμον κισθηλεύσης, μήτε ψεῦδος τὴν ἀγάμιαν ὑποχορίζοι σοι⁴⁾.

¹⁾ Rubrica Stephani. — ²⁾ τοῦτου emend. Steph. —

³⁾ Emend. Steph.; ἀλλὰ παρέχει Scring.; ἀλλὰ παρέχει Cod. Msorm. III., Zurich. — ⁴⁾ Bectio videtur

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ς'.

[Περὶ τοῦ οὐδὲ εἰς τριγάμιαν καταστάντας τῆς ἑνὸς τοῦ ἱεροῦ κανόνος ὑποκείμεναι ποινῆ¹⁾.]

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῶ, τῷ αὐτῷ.

Ἐδεῖ δὴ πλάσμα τῆς θείας ἡμᾶς πλάμης καὶ νῶ καὶ λόγῳ τετιμημένους μὴ τῆς προουσης ἐν τισιν ἀλόγοις ἀρετῆς ἠτιᾶσθαι. οὐ γὰρ ἐξω κατηγορίας τὸ ἥτιμα, οὐδὲ μωρῶν δικαίων ἑλευθερον, ἀλλὰ τοσοῦτον ὑπόδικον, ὅσον τῆς ἀλόγου φωνῆς ἢ λογικῆ περὶ τὸ ἄμεινον²⁾. ἔδει οὖν τὰ τε ἄλλα καὶ ἐν τοῖς γαμικοῖς μὴ τὸ ἔλαττον τῆς ἐν αὐτοῖς σαφροσύνης προκείναι ἀνθρώποις. πολλὰ γὰρ τῶν ἀλόγων τοῦ ὁμοζύγου προαποφθαρέντος διὰ βίου τὴν χρεῖαν ἀντασπάζεται³⁾, καὶ δευτέρους οὐκ ἐθέλει γάμους τῶν πρώτων ὡς περ καταγωννύνει. Ἐπεὶ δὲ τὴν τοιαύτην ἦταν ἡ φύσις οὐ βραεῖαν νομίζουσα, καίτοι βαρυτάτην, τῇ πρώτῃ οὐκ ἀρκεῖται γαμικῇ ὀμίλᾳ, ἀλλὰ καὶ πρὸς δευτέραν οὐδὲν αἰδομένη χωρεῖ, καὶ μέχρι τοῦτου τὸ ἐκείτης ὤφειλεν ὀφείναι ἔλαττωμα. ἀλλ' οὐχ οὕτω ποιεῖ, ἀλλ' οὕτε συγγνώμην ἐξ ἱεροῦ νόμου ἐπὶ τῷ ἔλαττώματι λαμβάνει, καὶ πρὸς τρίτον γάμον ἐκ τοῦ δευτέρου προάγειται, τῷ μὴ δίκην ἐν τούτῳ ἀπαιτηθῆναι, καὶ τῆς κειμένης ἐπὶ τῷ τρίτῳ ἐπιμύσειως καταφρονήσασα, μάλιστα γὰρ καὶ πολιτικῷ νόμῳ, οὐκ οὐδ' ὅπως, μὴ συμφωνεῖν ἐδεήσαντος τῷ δόγματι τοῦ πνεύματος, ἀλλὰ μέμψεως ἀφέντος τοὺς μέχρι τῆς δευτέρας γαμικῆς μὴ σιέσαντας κοινωνίας. Τοιγαροῦν ἡμεῖς τοῖς τῷ πνεύματι δοκοῦσιν ἐπόμενοι ὀφείζομεν, τοὺς εἰς τριγάμιαν καταστάντας ὑποκείναι τῇ δίκῃ, ἣν περ αὐτῶν ὁ ἱερὸς κανὼν ἐξενήνοχεν.

ΔΙΑ-

¹⁾ Rubricam composuit Steph. — ²⁾ περὶ τὸ φρονεῖν ἀμείνων emend. Steph. — ³⁾ Emend. Scring.: ἀντασπάζεται Scring.

Constitutio LXXXIX.

[NE MATRIMONIA CITRA SACRAM BENEDICTIONEM CONFIRMENTUR.]

Idem Imperator eidem Styliano.

Quemadmodum adoptionis causam promiscue habitam neglexit vetustas, quam dum sine precibus et sacris mysteriis peragi permetteret, non tamen parvi faciendam putabat, ita et absolutam matrimonii constitutionem, dum id citra receptam benedictionem iniuri sinneret, neglexisse videtur. Sed veteribus quidem iustis voluntatis fortasse ratio inveniri possit, nobis vero, quum divina gratia ad honestius multo sanctiusque vitae institutum res comparatae sint, veterum diutorum negligi convenit. Igitur quemadmodum ad sacris invocantibus adoptionem procedere praecipimus, sic etiam sacrae benedictionis testimonio matrimonium confirmari iubemus, ut, ubi a nubentibus haec forma adhibita non fuerit, ne omnino matrimonium dicatur, neque eius iura talem coniunctionem accipi sequantur. Nihil enim inter coelibatum et matrimonium quod reprehendi non debeat invenias. Coniugii vitae desiderio teneris? Coniugii leges servec esse est. Sed displicent matrimonii molestiae? Carlebs vivas, et neque matrimonium adulteres, neque falsi coelibatum praetexas.

Steph. emendare ὑποκορίζῃ et pro ψεῦδος propriam ψευδώς.

Constitutio XC.

[UT QUI TERTIUM MATRIMONIUM CONTRAHANT, SACRI CANONIS POENAE OBNOXII SINT.]

Idem Imperator eidem Styliano.

Oportebat nos, quum divina manus formati, nec teque ac ratione praediti simus, quorundam brutorum praestantiae non cedere. Non enim illa imbecillitas reprehensione vacat, neque a iustis vituperationibus libera est, sed tanto magis culpanda, quantum irrationabili naturae rationalis praestat. Oportebat igitur homines cum in aliis, tum in castitate matrimoniali prudentiam suam non negligere. Multa cum bruta femina mortua perpetuum viduitatem amplectuntur, et secunda coniunctione priorem velut obteger nolunt. Verum quoniam hanc imbecillitatem turpes non esse, quamquam turpissima est, existimans natura, primo matrimonio contenta non est, sed nullo pudere tacta ad secundum etiam procedit, certe in hoc vitium subsistere debebat; non tamen id facit, sed nec veniam vitii ex sacra lege accipiens, a secundo matrimonio ad tertium prorumpit, constitutam in tertium matrimonium poenam, utpote quae non exigatur, contenti habens, praesertim quum etiam civilis lex, nescio cur, apostolorum decreto non consentiat, sed reprehensionem remittit eis, qui in secundarum nuptiarum consensu subsistere nolunt. Idcirco nos, apostolorum placitum sequentes statumus, eos, qui ad tertium matrimonium pervenerint, poenae subici, quam in ipso sanctis canon promulgavit.

Const. XCI.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ β'.

Constitutio XCI.

[Περὶ τοῦ μὴ συμφερέσθαι παλλακαῖς¹⁾.]

[UT CONCUBINAM HABERE NON LICEAT.]

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῶ, τῷ αὐτῷ.

Idem Imperator eidem Styliano.

Ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἀδιαφορίας καὶ τὴν περὶ παλλακῆς κρίσιν ὁρᾶται ποιοῦμενος ὁ τοῖς ὀλίγως ἐπιψογῶς συμφερέσθαι παλλακαῖς οὐκ αἰδοῦμενοις συγγρωῶν νόμος. οὐκοῦν οὐδὲ ταύτην τοῦ νομοθέτου τὴν διαμαρτίαν ὑβρίζειν τὴν ἡμετέραν πολιτείαν ἴσμεν, ἀλλ' ὁ μὲν αἰδίων ἐχέτω σιγήν, ἡμῖν δ' ἀπαγορεύεται κατὰ τὰ θεῖα καὶ πρόβια χραιοσυνοῖς ἐπιτάγματα ἢ τοιαύτη ὑβρίσι οὐ μόνον τῆς πολιτείας, ἀλλὰ καὶ τῆς φύσεως. Ἐὶ μὲν γὰρ κατὰ τὸ λόγιον οὐκ εἶναι ὑπάρχει πηγὴ, ἐκ τῶν οὐκ εἰδῶν ἀπαρῶν σωφρόνως (ὅθεν ἐξὸν καθαρῶν ἀπαρῶσθαι γαμάτων, οὐ προκρίνεις τὸν βόρβορον), εἰ δ' οὐκ ὑπάρχει, ἀλλ' οὐκ εἶσι τῶν ἀπορρήτων ἢ κήτις, οὐ χαλεπὸν δὲ τὴν κοινῶν τοῦ βίου εὐρεῖν.

Neque minus ea quoque lex, quae probose cum concubinis commisceri non erubescitibus id permittendum indicavit, honestatem usque deque habuit. Igitur nec hanc legislatoris levitatem dedecore nostram rempublicam sinemus, sed ista quidem lex in aeternum sileat, a nobis vero secundum divina et quae Christianos decet praecepta talis iniuria non modo religioni, verum etiam naturae contraria prohibetur. Nam si quidem secundum divinum oraculum proprium fontem habeas, prudenter inde haurias (qua ratione, quum puras aquas haurire liceat, lutum tu manvis?), si vero non habeas, res tamen vetitas acquirere non potes, nec vero vitae consortium invenire difficile est.

¹⁾ Rubrica Stephani.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ βδ'.

Constitutio XCII.

Περὶ τοῦ ἐκτυφλώσαντος ἐκοντι.

[DE PORNACIUS, QUI ALIQUEM DEDITA OPERA EXCAECAVIT.]

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῶ, τῷ αὐτῷ.

Idem Imperator eidem Styliano.

Ἐὶ καὶ ἄλλως ἡμῖν περὶ τοῦ τοὺς ὀφθαλμοὺς γερσὸν βιωσιμότητας ἐξουθενῶν τῷ πρὸς ἀμφιβρότητων αὐτῶ καθισταμένου ἢ κρίσις ἐξηγήθη, ἢ ὡς οἱ ταλαιῶ νόμοι θεοπίστους, ἀλλ' οὐκ οὐκ ἦλθεν κατὰ βίαν οὐκ εἰς νόμον τὴν τοιαύτην διατυπῶσαι κρίσιν. κριθὴ μὲν γὰρ ἡμῖν, ὡς περὶ καὶ κριθῆ, συμπαραστήσετον πῶς ἐπὶ τῷ πάθει διατιθεμένοις, καὶ περὶ τῆς οὐκ ἐπὶ ἀνακαλιέσθαι τὴν ζημίαν τῶν ὀφθαλμῶν τῶν τοῦτους ἀπολαλεῶν, ἔγνω μὴ τὸν ἡμιώσαντα, καὶ δικαιοῦς ὑποσχέειν τὴν αὐτὴν ζημίαν, τῷ ὁμοίῳ σκότει περιβαλεῖν, ἀλλ' ἐπὶ τοσοῦτον ὀρίσαι τὴν εἰσπραξίαν, ὡς καὶ τὸν πράξαντα πρὸς τὴν ζημίαν¹⁾ τῆς τιμωρίας, καὶ τὸν παθόντα ἰσορροπῶν τι, ὡς ἐν τοιαύτῃ συμφορῇ καὶ βαθεῖ ἔτι σκότει ἐκ τῶν πόνων ἀκτινίσθαι τοῦ τοσοῦτον ὑπὲρ ὀφθαλμῶν. Ἀλλὰ γὰρ εἰ καὶ οὕτω ἐκρίται, οὐκ ἦν, ὡς περὶ εἶπον, γνώμη τὸ κριθῆν τοιῶν νομοθέτημα. Ἐπειδὴ δὲ ὁ τῶν ἐν τοῖς νόμοις ἡμῶν ἀποπερῶμενος (οὐ ἐγὼ πῶς ἂν ἀποπειμαίμην τὴν ἀξίωσιν;) εἰς νόμους ἀξιοῖ τὴν τοιαύτην κρίσιν διασκευασθῆναι, διὰ τὸ τῆς διαθέσεως ὀλιανθροπον, ὡς ἂν ἀπὸ γε τοῦ νῦν, εἰ ποτὶ τι ὑμπέσοι τοιοῦτον, τοιαύτης ἐπιτευξῆται διακρίσεως, ἵα καὶ τῷ παρόντι τῷ ἀδικησαντι ὄρισται ἢ ζημία, ἢ εἰδομένη τε τῇ προτροπῇ, καὶ τὸ δόγμα ὀρῶμεν. Γοιγαροῦν εἰ τίς ποτε εἰς ὀφθαλμὸν ἐπενέγκοι τιτὸν ζημίαν, τοῦτον κελύμεν, εἰ μὲν ἴνα, τῷ ἐν καὶ ὑτὸν²⁾ ζημιώσθαι, τὴν ἴσην ὑπέχοντα δίκην. εἰ δὲ κατὰ τῶν δύο τὰς κακούργους ἐπιβάλλῃ χεῖρας, περὶ τῆς ἰσότητος τὸ ἴσον τῆς ζημίας οὐτε τῷ δικηθῆναι πρὸς ὀφθαλμὸν (τίς γὰρ ὀφθαλμὸς τῷ ἐν σκότει ὄντι, εἰ καὶ ἄλλοι τὸ ἴσον ἔχοι σκότος;), καὶ τῷ ὄχρῳ τῆς δίκης, εἰ καὶ μὴ ἀδικῶς, ἀλλ' ὁμοῦ ὡς ἀβίωτος, ἐπειδὴ ταῦτα οὕτω, κελύμεν μὴ κατὰ τὸ ἴσον λόγον, ἀλλ' ἐτέρως προέχουσα τὴν ἐκδίκην, εἰ δὲ ὡν δ' τε πεπονηρευμένος τιμωρηθῆσεται, εἰ δὲ ὄντως ὁ ἀμφοτέρων ὀφθαλμῶν τινι τὴν ζημίαν τετραπλοῦν θάτερον μὲν τῶν ὀφθαλμῶν καὶ αὐτὸς ἀποστει-

Tametsi aliter, quam veteres leges sanciunt, de eo, qui alteri violentis manibus oculos effodisset, quum dubitatio de eo exstitisset, a nobis sententia lata sit, nunquam tamen in legem illam sententiam transformare animus fuit. Nonnihil enim misericordia moti, ut etiam indicavimus, ita quidem indicavimus, et quoniam oculorum iactura ei, qui illos amisit, restitui non posset, eum, qui id damni dedit, quamquam idem damnatum pati dignus esset, in eandem esse caecitatem consuetudinem non putavi, sed tantam poenam statui, ut et qui oculos eruit signa poenae ferat, et qui passus est consulationem quandam habeat, ut in tanto calamitate adeoque profunda caecitate ex laboribus eius, qui illa ipsum affecti, fructus capiat. Veruntamen licet ita iudicatum esset, ex re iudicata legem facere, ut dixi, non tamen animus erat. Sed quoniam qui inter sacra nostra officia relatus est (cuius ego qua ratione postulationem reiciam?) illam sententiam propter statuti humanitatem inter leges collocari petiit, quo deinceps, si quando tale quidquam incidat, talis sententia pronuntietur, qualis etiam in praesenti reo poena constituta est, postulate paremus, et decretum sancimus. Si quis ergo aliquando alicuius oculo damnatum dederit, hunc iubemus, si quidem uni, uno et ipsum privari, aequalem poenam subiturum; si vero utrique maleficis manus iniecerit, quoniam hic poenae aequalitas neque laeso prodest (quae enim in tenebris viventis utilitas est, si etiam alius eisdem tenebris teneatur?), et poenae obnoxio, tametsi non immerito, tamen vita intolerabilis, quoniam haec ita sunt, iubemus, non aequa ratione, sed diverso modo poenam procedere, quo et maleficus puniatur, et laesus utilitatem aliquam sentiat. Hunc autem in modum statuimus: qui amorum oculorum iacturam alicui intulerit, altero quidem oculo ipse quoque privetur, quo sceleris sui notam ferat, quoniam vero etiam scelerata manu mutilari ipsum aequum esset, pro manus amissione esse bonorum suorum multetur, eumque in vitae consolationem, cui ab isto erui sunt oculi,

¹⁾ τὰ σημεῖα Cod. Meerm. III., Zurich. — ²⁾ Cod. Meerm. III., Zurich.; αὐτῷ Scring. — ³⁾ ὀρῶμεν oni. Steph.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ 3ε.

Περὶ τοῦ ἀποσπασθέντος ὑπεργείου τόπου.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῶ, τῷ αὐτῷ.

Καὶ τοῖς ἀρχαιοτέροις καὶ προλαβοῦσι τὴν γέ-
ρειαν νόμοις αἱ τῶν πραγμάτων χρεῖαι παρέσχον
ὑπόστασιν. πρὸς γὰρ τὰ κατὰ τὸν βίον συμπύκνωση
ἢ τῶν ἐκαστοῦ νομοθετῶν διαβλέψασα γγώμη πρὸς
τὴν τοῦτου¹⁾ φύσιν καὶ τὰ νομοθετήματα τίθεται.
Ἐπεὶ οὖν ἐκ τῶν ἐν βίῳ πραγμάτων, ὡς περ ἔφημεν,
τοῖς νόμοις ἢ ἀφορμῇ τῆς γενέσεως, χρεῖαν καὶ νῦν
ὁρῶντες ἡμεῖς διὰ τινος καινότητος πράγματος, καὶ
ἣν οὐκ ἐν πρὸς ἀρχαίαν ψηφον ἀναφαίνειν²⁾,
νόμου γενέσεως, ὡς ἂν, εἴ ποτε καὶ ἄλλοτε τοιοῦτο
τι συμβαίη, ἔχη τὸ συμβᾶν νομίμως γε διακρίνε-
σθαι, ἐκιδέμεθα νόμον πρὸς τὴν τοῦ πράγματος
σύμβασιν. Τίς οὖν ὁ νόμος; ἀγρῶν ἀλλήλοις δια-
φορῶν δεσποτείας παρακειμένων, καὶ τοῦ μὲν ὑπερκει-
μένου ἔχοντος χωρᾶν, τοῦ δὲ ὑποκειμένου ὄντος, ἐν
ἐπιπέδῳ οὐκισμένου, ἐὰν ὁ ὑπερκειμένου ἀγρὸς μέρει
τινὶ συγκατασπασθεῖς ἢ σὺν φυτοῖς, ἢ τούτων χωρὶς
τὸν ὑποκειμένον τὸ ἥγμα δεξάμενον ἐπικαλύψῃ,
μὴ ἀπλῶς ἔχειν ἄδειαν μῆτε τὸν δεσπότην τοῦ
ὑποβεβηκότος ἀγροῦ ὡς ἰδίας ἀντιποιεῖσθαι τῆς
κατασπασθείσης ὕλης, ὅτι ἐν τοῖς αὐτοῦ ὄρλοις ἐπι-
κειται, μῆτε μὴ τὸν τοῦ ὑπερκειμένου κύριον καὶ
τὴν ῥῆξιν πεπονθότα κάκεινον προσφιλονεικεῖν τῶν
ὄρων κυριεῦναι, ἢ τὸ ἥγμα ἐπιπεπιτωκὸς ὑποδέ-
ξεσθαι, ἀλλὰ τὸν μὲν τοῦ ὑποκειμένου ἀγροῦ κύ-
ριον παραχωρεῖν τῷ τοῦ ὑπερκειμένου ἀγροῦ κυρίῳ,
εἰ βούλοιο, τὴν συγκατασπασθεῖσαν ὕλην, εἴτε συμ-
φυτος εἴη, εἴτε φυτῶν ῥῆξιμῃ, ἀναλαβεῖν καὶ ἀνα-
κομιθεῖσθαι, τὸν δὲ τῶν δύο αἰρεῖσθαι τὸ ἕτερον
τὴν ὕλην λαβόντα καθὼς ἐξ ἀρχῆς δεσπόζειν αὐτῆς,
κειμένης ἐν τοῖς ἰδίῳ ὄρλοις, ἢ εἰ τοῦτο μὴ βού-
λοιο ἀπέχεσθαι παντελῶς αὐτὸν μετὰ τῆς ὕλης
καὶ τῶν δεξαμένων ταύτην ὄρων, καὶ μὴ παρέχειν
πράγματα τῷ τοῦ ὑποδεξαμένου ἀγροῦ τὰ συγκατα-
σπασθέντα δεσπόζοντι. ὡς περ γὰρ οἰκίῳν παρα-
κειμένων ἀλλήλαις, καὶ τῆς μὲν ἐκλύσεως ὑπερανέ-
χουσαν τὴν κατασκευὴν, τῆς δὲ ὑποκειμένην, εἰ
συμβαίη, τῆς ἀνωθεν καταπεσούσης οἰκίας ἢ τὴν
κατενεχθεῖσαν ὕλην λαβεῖν, ἢ, εἰ μὴ προαιροῖτο
λαβεῖν, ἐξίστασθαι³⁾ καθ' ἅπαξ, καὶ μὴδὲν ὅλας
παρενοχλεῖν ἐκείνῳ τῷ μέρει, ὃ τὸ σύμπωμα ὑπε-
δέξαιτο, οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα προσήκει τὴν αὐτὴν
ἀκολουθεῖν καὶ τηρεῖσθαι καὶ φυλάττεσθαι.

ΔΙΑ-

Constitutio XCV.

DE AVULSA TERRAE CRUSTA.

Idem Imperator eidem Styliano.

Etiam antiquioribus, quaeque antea originem
sumserunt legibus causam rerum necessitatis
praebuit. Ad vitae enim legislatorum voluntate
civilitudines semper intenta, pro eius natura lege
constant. Quoniam igitur ex communis vitae nequitiis,
quemadmodum diximus, legibus nascendi occasio
existit, nos etiam, quum propter novitatem alicuius rei
et quae ex nulla antiqua lege explicari possit, legi
opus esse videamus, ut si forte alias quoque tale aliquid
contingat, id legitime diiudicari possit, legem
pro qualitate rei constituimus. Quae igitur illa est
Agris vicinis diverso dominio subiectis, et altero
superiore loco constituto, altero inferiore posito, a
superficie limitato, si superioris agri pars aliqua
cum arboribus, vel sine his praerupta inferioris, quae
avulsam excepit, obtegit, non simpliciter licentiam
habeat neque inferioris agri dominus avulsam
materiam tanquam suam vindicandi, quod inter
fines iacet, neque superioris dominus, et qui antea
passus est, de finium, qui partem avulsam
exceperunt, dominio, illi licentiam movendi, sed inferiori
quidem agri dominus superioris agri domino praerupta
ut, si velit divulsam materiam, sive fractibus excisa
sit, sive sine fructibus, recipiat et reportet, ille autem
ex duobus alterum eligat, et receptae suisque fixis
restituatur materiae, quemadmodum antea, dominus sit,
aut si hoc nolit, prorsus tum a materia, tum a fini-
bus, qui illam exceperunt, abstineat, neque agri, qui
avulsam suscepit, domino negotium facessat. Quomodo
enim quum domus sibi invicem adiacent, et
alterius structura eminentior sit, alterius humilior, et
accidat, eminentiore domo in humiliorum collapsa, ut
delapsam materiam recipere, aut, si id eligere nolit,
illa prorsus cadere, neque omnino illi parti, quae
eum excepit, molestum esse, ita hic quoque consenti-
eandem consequentiam et existere et observari.

Const. XCV.

¹⁾ τούτων emend. Steph. — ²⁾ Melius ἀναφέρειν, quod Steph. comiecit. — ³⁾ Excidiisse sensit Steph. verbum, ex quo pondeant in huiusmodi λαβεῖν et ἐξίστασθαι, atque Agypti, ὅφελκει innotendum censet.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ 55.

Περὶ τῆς τῶν διερευνωμένων τὰς τῶν ἀποβιούτων θήκας κολάσεως¹⁾.]

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῶ, τῷ αὐτῷ.

Ἔστιν ἀσύγγνωστα τῶν ἀμαρτημάτων καὶ εἰς οὐκ ἐπιφορὰν ἀπαραίτητα, ὅσα μόνην κακίαν χει τῆς γνώμης, καὶ φυσικῆς ἀνάγκης ἀπολογίας ἢ ῥαξίς λίσσεται. ἃ δὲ μὴ ὀλοιστῶς ἐστι τῆς πονηρίας, ἀλλ' ἔχει καὶ τινα μίσην φυσικῆς τυραννίδος, αὐτὰ τοῖς κατὰ μέτρον τῆς ἐν τῇ φύσει δυναμείας οἰεῖν προαιρουμένοις συγγνώμης οὐκ ἀποστεύεται. Ἐκ ταύτης ἐγὼ τῆς γνώμης στοχάζομαι τὸ τε πολιτικὸν καὶ ἱερὸν ψήφισμα πρὸς ἀντιλογίαν ἀλλήλων δεῖν, ἐν ὧσιν περὶ τῶν διερευνωμένων τὰς τῶν ὑποβιούτων θήκας ψηφίζονται, ὁ μὲν γὰρ πολιτικὸς νόμος πρὸς μόνην τὴν δυστροπὸν ἀποσκοπῆσθαι προαίρει τὴν τοιαύτην ἀμαρτίαν κολάζει, συγγνώμης ἀποστεῖται, ὁ δ' ἱερὸς (οἶμαι πρὸς τὴν ἰσχυλοῦσαν τῷ βίῳ πενίαν ἰδῶν, ἢ τοῖς στενοχωρουένους πολλακίς τολμῶν προάγει ἀτόλμητα) τιμωρίαν οἷς ἀλούσιν οὐκ ἔταξεν. Ἡμεῖς οὖν πρὸς τὴν ἐκατέρωθεν ψηφισμάτων συγγνώμην ἀρνούμενοι, καὶ ἀδ' ὅσον οἶόν τε ἦν δίκην καὶ συγγνώμην εἰς ἐν ὑπάπτοντες, τοὺς μὲν ἀπαξ τοῦτο τομῆσαντας ἐπιζόμεν ἐυμένους καὶ μακροθυμοῦσης πρὸς τὸ τιμωρεῖσθαι τυγχάνειν τῆς δίκης, τοὺς δὲ τὸ συμβαδὲς ἀφορμὴν ποιησαμένους δευτέρου τομῆματος, ἀλλὰ μὴ νοῦν λαβόντας ἐκ τούτου εἰς ἀναχώρησιν τῆς πονηρίας, ἀπαραίτητως τὴν τιμωρίαν ὑψίσταται. αὕτη μάλιστα ταῖς κατὰ νότου καὶ τριχῶν ροδῆσεται κυρεῖται.

¹⁾ Hanc rubricam Steph. composuit.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ 56.

Περὶ τοῦ ὁμνύειν τὸν κριτὴν ἐν ἀρχῇ τῆς ἰκῆς καὶ εἰς τὸ προβληθῆναι ἄρχοντα.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῶ, τῷ αὐτῷ.

Ἐπὶ καὶ δοκεῖ πῶς ἐναντιολογεῖσθαι τὸ παντελὲς κλίειν τῷ προτάσσοντι θεῶν κλειύματα τὸ μῦθαι ὁ ἐπ' ἀρχῶν προβολαῖς καὶ δίκης συστάσει ρίξων ὁμνύειν νόμος, ἀλλ' εἰ τὴν γνώμην τῶν λόγων τις διασκέψαστο, οὐκ εἰς ἐναντιότητα γνώμης οὗτον ἀποκεκριμένον, τούναντιον δὲ ἔκεινο σπουδῆν ποιούμενον καταπράττειν διὰ τῆς τοῦ ὄρκου ἀραλήψως, ὅπερ ὁ θεὸς βούλεται νόμος ἐν τῇ οὐ μὴ ὁμνύειν ἐπιτροπῇ ἔξανυει. καὶ γὰρ ὁ μὲν ψ ψεύδει καθάπαξ ἀποκλείων τὴν πάροδον ἀπαρτεῖται τέλειον ὁμνύσθαι, ὁ δὲ τὸ αὐτὸ τοῦτο βουόμενος εἰς δῶκεν ψεύδους τὸν ὄρκον σύμμαχον καταλαμβάνει. Ὡς τε καὶ ἡμῖν οὐ πρὸς τὸ σχῆμα ὦν δημάτων, ἀλλὰ πρὸς τὸν ἐγκείμενον σκοπὸν περιέδουσι τὴν διάνοιαν ἔδοξεν οὐχ ὡς μαχομένην ψ θεῶν καὶ δεσποτικῶ παραγγέλλεται τὴν πολιτικὴν τιμᾶζειν ψήφον, ἀλλ' ὡς πρὸς τὸ αὐτὸ φεροῦσης ὑπηρεσίαν αὐτὴν τὴν¹⁾ τιμῆν. Ἄλλως τε δὲ καὶ οὗτο συνεῖδομεν, ὡς τὸ δεσποτικὸν παρακλειύματα ἐχ' ἀπλῶς οὐδὲ πρὸς βιωτικῶν πραγμάτων ἐξήνδρῃ κατὰστασιν, ἀλλὰ πρὸς τελειωτέρας πολιτείας οἷς ἀνείκει πρὸς τὸ μακρότερον ἐκείνο ὑψος ποδοῦσιν ὑβασιν, ὥσπερ καὶ τὰ ἄλλα, οἷον τὸ μὴ μερῶν ἵσθησε τῆ ψυχῇ ὑμῶν τί φάγητε, καὶ μὴ θησαυρίζετε θησαυροὺς ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ὅσα ὁμοδύναμα. αὐτὰ γὰρ καὶ τὰ τοιαῦτα ἀφωρισμένοι τοῖς τελειωτέροις φέρει τὴν γνώμην. διὰ τοῦτο δὴ τὴν ἰσχυρὴν

¹⁾ φεροῦσα αὐτῇ συντηρεῖν τὴν proposuit Agyl.

Constitutio XCVI.

[DE SEPULCHRO VIOLATO.]

Idem Imperator eidem Styliano.

Quae delicta sola animi nequitia committuntur, nullaque naturali necessitate excusari possunt, his neque venia tribuenda, neque inferendae poenae remedium concedendum est, quae vero non omnino a malitia procedunt, sed mixtam aliquam naturae violentiam habent, his ab illis, qui ad modum vis, quae naturae inest, indicare volunt, venia non denegabitur. Ex hac ego ratione civile et sacrum decretum, in quantum de sepulchrorum violatoribus statuit, sibi contradicere arbitror. Nam civilis quidem lex malam voluntatem tantummodo intuens, negata prorsus venia, id delictum punit, sacra vero (ad paupertatem, puto, quae humanam vitam misere vexat, et saepe prorsus non audenda pauperes audere efficit, respiciens) poenam in deprehensos non constituit. Nos itaque ad utriusque decreti sententiam nos accommodantes, et quantum fieri potest poenam atque veniam in unum coniungentes, sancimus, eos quidem, qui semel id ausi fuerint, lenius et clementius in puniendo iudicium sortiri, qui vero ex misericordia illa iterum peccandi occasionem arripiant, nec inde prudentiores facti a malitia desistant, nullis precibus admissis poenam sustineant. Illa autem in verberibus doris inflictis criniumque tonsione consistet.

Constitutio XCVII.

UT IUDEX IN EXORDIO LITIS ET MAGISTRATUS IN CREATIONE IURET.

Idem Imperator eidem Styliano.

Et in divino praecepto, quod iuramenta omnino vitare iubet adversari videatur lex, quae in magistratum constitutione litiumque exordio intrandum praecipit, tamen si quis verborum mentem perspiciat, non in contrarium illam rogatam esse, sed e diverso per iurisiurandi institutionem idem efficiendi studium deprehendat, quod sacra lex vult, dum iurandi veniam admittit. Etenim haec quidem, quo mendacio prorsus viam praeccludat, in universum iurare vetat, illa vero, dum hoc ipsum vult, ad fugandum mendacium iusiurandum in auxilium assumit. Quapropter nobis etiam non ad verborum formam, sed ad propositum finem mentem dirigentibus, non despiciere civile decretum, tanquam cum divino et dominico mandato pugnet, sed tanquam eodem vergat, illi honorem conservare visum est. Praeterea vero etiam hoc intelligimus, divinum iussum non simpliciter nec ad moderanda communis vitae negotia esse propositum, sed ad constituendum illis, qui ad beatam illam sublimitatem ascendere desiderant, in perfectionem rempublicam gradum, quem admodum etiam alia, quale hoc: ne solliciti sitis anima vestra, quid cauri sitis, et: ne reponatis thesauros in terra, et cetera eiusdem sensus. Haec enim et similia perfectioniora sectantibus demandantur. Quapropter civili legi suam vim, ut diximus, imminutam conservantes, etiam nos sancimus, ut, qui magistratum ineamt, et litem de re dubia intrent,

τὴν οἰκίαν ἀμείλιτον ὥσπερ ἔφησιν τῆ πολιτικῆ¹⁾ συντηροῦντες νόμῳ θεοπρόβουτον καὶ ἡμῆς, τοὺς τε καθισταμένους εἰς ἀρχῆς προβολὴν καὶ εἰς χροσὶν ἀμειψιθητομένου πρᾶγματος εἰσιόντας δι' ἔρκων πιστοῦσθαι, ὡς τὸ ἀληθὲς πρὸ τοῦ ψεύδους μιμῆσουσι, καὶ οὐδὲ μὴ τῆς εὐθείας ἐκτραπέντες ἐπὶ τὴν σχολίαν τῆς ἀπάτης τρίβον χωρήσουσιν.

intrent, inveterando fidem faciant, se veritatem mendacio praelaturos, nec ullo modo a recta via aberrantes, in obliquam fraudis semitam concessuros esse.

¹⁾ Steph.; πολλὴν Sering.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ 98.

Constitutio XCVIII.

[Περὶ τῆς τῶν γάμων συναφθέντων εὐνούχων κολάσεως¹⁾.]

[DE POENA EUNUCHORUM, SI UXORES DUCANT.]

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῶ, τῷ αὐτῷ.

Idem Imperator eidem Styliano.

Ἡ τῶν νόμων γένεσις καὶ κατάστασις τῆς πολιτείας σκοπὸν ὑποβάλλεται²⁾, καὶ τῇ φύσει ἐνίοτε ἀδικουμένη βοηθεῖν ἐπαγγέλλεται. Οὐκοῦν δίκαιον καὶ νῦν περὶ τῆς ζητουμένης ὑποθέσεως (ἡ δὲ ἔστιν εἰ ἔξεστιν εὐνούχοις πρὸς γάμον συναπτεσθαι) νόμον ταχεῖν γενέσθαι. ἀλλὰ πρὸ τῆς τοῦ νόμου ἐκθέσεως ἄξιον πρὸς ἐξέτασιν καταστῆναι τοῦ πράγματος, καὶ συνιδεῖν, εἰ δυνατόν τῆν τοιαύτην συνάφειαν ἀποφεύσθαι γάμου κλήσιν, μᾶλλον δὲ εἰ δὴ ὅλως ἐπ' αὐτῇ θέμει τελεῖσθαι, ἢ τῷ γάμῳ τελεῖται, οἷον εὐχὴν ἱερᾶν, ἢ τελετήν, ἢ ἀνθρωπίνην τινα τέρεψιν καὶ θυμηθίαν; καὶ ὅσα ἐπὶ μνηστέρῳ γίνονται. Ὁ μὲν γὰρ ἱερεὺς κατὰ μίμησιν τῆς ἀνωθεν παρὰ τοῦ πλάσαντος ἐυλογίας τοῦ πρὸς αἰξήσιν τὰ γένη συναρμόστιος, ἔστηκεν ἠρολογῶν, ἡ δὲ ἐξ ἀνθρώπων προῖοῦσα θυμηθία καὶ ἀγαλλίασις πρὸς τὸ τῆς γεωργίας τέλος ἀφορώσα καὶ τοῦ γένους ἐκάστην τὴν βλάστην³⁾, λαμβάνει τὴν πρῶτον. ὁ δὲ τὴν γὰρ τῶν νυμφῶν γεννητορες, ἐν ἐλπίσει ὄντες τοῦ γονῆν ἐπόψασθαι τῶν οἰκίαν σπλάγγων, ὁ δὲ τὴν νυμφαγωγόμενοι, τοῦ δοῦναι τῷ βίῳ γένους διαδοχὴν, τῆς περισταζούσης αὐτοὺς ἀπολαύουσιν ἡδονῆς. ἢ δὲ μηδὲν ὑπεστί τοιοῦτον, ποῖα μὲν ἀνθρωπίνῃ εὐφροσύνῃ συνέλθοι; ποῖα δ' ἱερᾶ συνειληφῆται τελεῆ⁴⁾; ὅτι δὲ τῆς συναφείας ὁραμένης ἀνευφραίντου καὶ ἀνιέρου καὶ ἀτελέστου καὶ ἀμεδέκτου ἐυλογίας, πῶς ἡ γαμήλιος κλήσις ἀρμόσει; μᾶλλον δὲ πῶς οὐχ ὅλα καὶ ἐκθέσει κολάσει ἔσται ἢ ἐπὶ τοῖς ἐκθέσει ὀφειλομένη; Ἄλλ' ὅτι μὲν οὐδὲ τὴν ἀρχὴν γάμου δύναται ἄν λέγεσθαι, ὡς ἐν τῷ φθῶτος, θεωρεῖται δὲ μᾶλλον ὁ λόγος καὶ ἀκριβέστερον τὴν ἀδικίαν τοῦ πράγματος. Τὸ ἄρον καὶ θῆλυ συναρμόσιον ἐξ ἀρχῆς ὁ πλάστις πρὸς τὸν ἐκείδην πληθυσμὸν ἀφορῶν διετίθει τὴν συναρμόστιαν, καὶ μὴν καὶ τῇ φύσει, καθόσον δυνατόν ὅλα δούλη σῶζειν τοὺς δεδομένους παρὰ τοῦ κτισάντος λόγους, σκοπὸς ἐπὶ τούτῳ γαμήκην ὁμίλιαν συνιστάσθαι, ἐφ' ᾧ τῶν γενῶν ἡ διαδοχὴ προέει, μέχρις ἂν δι' αὐτῆς ὁ κτίσις θούλοιο τὴν τοιαύτην ὑπ' αὐτῆς λειτουργίαν διακονεῖσθαι. Εἰ οὖν ἐστὶ κἀνταῦθα ὁ καὶ τῷ πλάστῃ τῆς φύσεως καὶ τῇ φύσει νερόνηται, μὴ κωλυέσθω τὸ κωλυόμενον, εἰ δ' οὐκ ἔστιν (ἄσπερον οὐδ' ἔστιν, ἀλλὰ πᾶν τούταντιον, ἄπορον μὲν εἰς πληρωσὴν τῆς θεσποτικῆς βουλή, ἐκφυλὸν δὲ καὶ οἷον μὴ ἔγνωκεν ἢ φύσις), πῶς οὐ παντὶ κωλυθήσεται τρόπος; Εἰ δὲ τις λέγοι τὸ φιλοεικεῖν ἢ δὲ ποιούμενος, ὡς εἰ γε διὰ τὸ ἄγονον ἀποκλείεται γαμεῖν εὐνούχοις, πολλῶν καὶ ἄλλων ἀποκωλύσεις γάμους (οὐ γὰρ πάντες, ὅσοι πρὸς κοινωνίαν ἔρχονται, τοιαύτην φύσιν ἐκ τῆς κοινωνίας ἴδεισαν), πρὸς

Legum sanctio et reipublicae constituenda jus habet, et naturae interdum iniuria affectae curam offert. Iustum est ergo, ut nunc etiam de prima specie (ea vero est, an eunuchos in matrimonio coniungi liceat) lex originem capiat. Sed ante legem constitutionem in examinatione rei subsistere debet, et quaerere, an talis coniunctio matrimonium admitti possit, immo an animo peragi fas sit, quae in matrimonio peraguntur, qualia sunt sacra proventus, et sacrificium, vel humana quaedam oblectatio subest, et quaecumque in matrimonio fiunt. Kleinianus quidem ad imitationem caelestis a creator, qui actu ad multiplicationem copulavit, pronuntiatione benedictionis, verbo sacra effatur, ex hominibus vero prudens voluptas et desiderium ad geniales complexus utriusque sexus germina respiciens, progressum corporum Sponsorum enim parentes, viscerum suorum vitiosum iustum, et sponni ipsi, vitam daturos se generis successores sperantes, multiplici voluptate perfunduntur. Ubi nihil tale subest, qualis hominum hilaritas accedat, quae sacrificium adiungatur? Quomodo autem illorum coniunctio adeo oblectamento, et consecratione, et sacrificii, et benedictione careat, quomodo matrimonii appellatio ei conveniat? immo quomodo non inferum poena sequatur, quae nefarius debetur? Sed qui quidem nec ab initio matrimonium vocari possit, a principium ita se habeat, sed magis exactiusque indignitatem oratio definit. Rerum creator, qui initio marem et feminam consociaret, ad incrementa inde existiturum respiciens, consociationem illam siciebat; quin et naturae, quae tanquam famula quantum potest a fundatore traditis praecipua observata finis est, ut in hoc matrimonii consuetudo incedat, et sobolis procreatio procedat, quoad quidem ab ipso ministerium conditor praestari velit. Si igitur ita est quod et naturae creatori, et naturae placeat, prohibitum non prohibeatur, si non est (quomodo enim non est, sed contrarium omne, imbecille quidem implendam domini voluntatem, alienum vero et quae natura non agnoscat), quare non omnibus modis prohibebitur? Si quis vero altercationibus grandis dicit quodsi propter sterilitatem eunuchi a coniugio recedat, multorum etiam aliorum coniugia interdici debent (non omnes enim, qui in coniugium coeunt, talem fructum ex communione habuerunt), ad contentum in promptu est responsio, quod illi quidem, etsi nulli foetus edatur, non tamen ad hoc conveniant, ne quae vitae utilitatem ex coniugali copula afferrent, sed manifesta procreandorum quidem liberorum desiderium effectum autem desiderio responsurum opinati, licet in

¹⁾ Hic titulus est in ed. Contil, longiore ex argumento Novellae composuit Steph. — ²⁾ Cod. Moerm. III. et Zurich; ἀποβάλλεται Sering — ³⁾ Pro βλάστην Steph. proposuit βλαστήν, nec non suspicatus est etiam in verbo ἐκάστην vitium latere, eumque, ut solet,

Azyl. secutus, coniecit ἐκάστου τὴν βλαστήν, quod sensum praebet, quare interpretationem latinam Azyl. retinuit. Sed vere r, ut ita locus in integram sit restitutus. — ⁴⁾ Magis crede, Leonem scripsisse ποῖα μὲν ἀνθρωπίνῃ εὐφροσύνῃ συνέλθοι; ποῖα δ' ἱερᾶ — τελεῆ.

πρὸς τὴν φιλονεικίαν ἔτοιμος ἢ ἀπόκρισις, ὅτι ἐπὶ
ἐκείνων μὲν, εἰ καὶ μὴ καρπὸς φέυται, ἀλλ' οὐν
οὐκ ἐπὶ τούτῳ συνήλθον, οὐδ' ὥστε μὴ δοῦναι τῷ
βίῳ τῆς γαμικῆς γεωργίας ὠφέλειαν, ἀλλὰ δῆλον,
ὡς πῶθ' μὲν παιδοποιῶν, ὑπειληφότες δέ, ὅτι πρὸς
ἕνα ὁ πῶθος χωρῆσαι, εἰ καὶ πρὸς ἑξάσιν ἠτύ-
χησεν ἢ ἐλίπει, ἐνταῦθα δὲ οὐκ ἔστι τοιοῦτον εἰπεῖν
(πολλοὺ γὰρ καὶ δεῖ), ἀλλ' ἀκριβῶς εἰδότες οἱ καὶ ¹⁾
τὴν ἑκφυλον συνιόντες μῆξιν, ὡς ἄγονοι καὶ ἀκαρ-
ποι, ἐπ' αὐτὸ τοῦτο καὶ συνήλθον, καὶ καθάστ' ἐπὶ τῇ
φύσει ἐπιβουλευόντες. ἀμφοτέροι τοίνυν καὶ κατὰ
τοῦτο μόνον μισητοί, ἢ μὴν, ὅτι ἐξὼν αὐτῇ, εἰ τὴν
διὰ γάμου ἐπέδρασαν ὁμιλίαν κοινωγήσαι γονίμω
φύσει, τὴν ἄγονον ἠλλάξατο καὶ τὸ ²⁾ ἀκαρπον, ὃ
δέ, ὡς τῇ ἑαυτοῦ ἀχρηστία περιπέτω ἰς τὸ ἀχρη-
στον εὐλογίας ἐνεργεῖν τῷ ποιήσαντι. Ἐἴτα καὶ
γάρων μὲν, ἐξ ἧς ἂν τις ἕτερος καρπὸν δόξῃται,
εἰ τις ὀφθεῖν διαλυμαινόμενος καὶ πρὸς τὸ ἄργυν ³⁾
αὐτῇ χρώμενος, ὡς ποτηρὸν καὶ λυμεῖνα μισήσομεν,
καὶ εἰ δυνατὸν ἐφ' ἑξομὲν αὐτοῦ τὴν προαίρεσιν, τὸν
δ' εἰ τις ἐξ ἧς ὁ λογικὸς ἀναβλαστάνει σταχὺς χῶραν
ἔφορημοὶ καὶ ἀχρηστον δείκνυσσι, τούτῳ ὡς μηδὲν
ἄδικον δοῦναι παραχωρήσομεν; Καὶ τίς ἂν φασί ⁴⁾;
Ἀλλὰ φασὶ Παῦλος εἶπε κριττον γαμεῖν ἢ πυροῦ-
σθαι, ὥστε διὰ τὴν πύρωσιν ἀκαλυτον ἢ συνάφεια.
Ὁ τὸν Παῦλον εἰς μέσον προάγων, πρόσχει τοῦ
Παύλου τοῖς ῥήμασι. γαμεῖν εἶπε, τουτέστι διὰ τῆς
γαμικῆς ὁμιλίας συναρμόζεσθαι γυναίκα. εἰ μὲν οὐν
καὶ ἢ σὴ πρὸς γυναίκα μίξις συναρμους γαμικῆς,
καὶ ἀξία τυχεῖν εὐλογίας, ἥτις ὀφείλεται τοῖς νυμ-
φωγουμένοις, γάμου αὐτὴν ἐξονόμαζε, καὶ περι-
εξόπει νυμφῶν, εἰ δ' εὐλογίας οὐκ ἂν οὐδ' ὕναρ
ποτὲ μετασχῆς (τίς γὰρ ἂν ἢ ποῖα ἱερολογία ἐπὶ
τοῖς ἀπ' ἐναντίας μὲν συναπτομένοις τῷ τοῦ πλά-
σαστος δόγματι, ἀπ' ἐναντίας δὲ τῷ νόμῳ τῆς φύ-
σεως, προέλθοι;), εἰ τὸν Παῦλον εἰς συμφωνίαν
ἔλκειν τομῆς τοῦ σοῦ γάμου καὶ ἐκφυλοῦ γάμου;
ἄλλως τε δὲ καὶ τοῖς ἀποτέμνουσι τοῖσιν τὴν ἀφ-
ῥενοποιῶν, εἰ τοῦτο ἢ ἐπίνοια βούλειαι (εἰ καὶ
σφαλῶς καὶ θεῶ ἀντιπράττοντες ἤκουσιν ἐπὶ τὴν
πράξιν), ὥστε μὴκέτι δρᾶν αὐτοῦς, ἀπερ' ἀνδρες,
ἀλλ' ὅσα γὰρ τὴν πρὸς τὸ θῆλυ γένος ἐπιθυμίαν
ἐπομαρῶναι, καὶ τῆς εὐνῆς ἀνυπίπτους φύλακας
ἔναι (τοῦτο γὰρ ἢ κλησὶς ἑγγυῶται), πῶς κατὰ τοῦτο
εἰκαῖαν οὐ χαλκεύσουσι καθ' ἑαυτῶν ἀνανάκτισιν, δι-
ὅτι οὐ μόνον τῇ φύσει ἐχθρὰν προαίρεσιν κέκτην-
ται, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς κείνοις, οἳ καὶ κακοτέχνως,
μὲν σπουδῆν ἔθεντο πρὸς τὸ δόξαν αὐτοῖς χρη-
σμούς ὀφθεῖναι ἐναντιούμενοι ἀπεδείχθησαν; καὶ
ἔσον τι γένος ὑπάρχουσιν, μήτε τῇ ἐξ ἀρχῆς προ-
σελοῦση φύσει, μήτε τῇ μετὰ ταῦτα μεταπλασασμένη
σεκοιχνία συνοικειούμενοι; Διὰ τοῦτο θεοσιζόμεν,
ἂν εἰ τις εὐνοῶν πρὸς γάμον ἦκων φωραθῆι,
οἷ αὐτὸν μὲν τῇ τῆς πορνείας ὑποκεισθαι κολάσει,
καὶ τὸν ἀνίερως δὲ τομῆσαντα ἱερεῖα τὴν τοιαύτην
ἐναντιοστίαν τελεῖσαι, τῆς ἱερατικῆς ἀξίας ἀπογυ-
ρούσθαι.

ΔΙΔ-

eventu spes fefellerit; hic vero talia dici nequeunt (mul-
tum abest), sed certo scientes, qui ad absurdum illum
commixtionem coierunt, steriles se atque infructuosos
ad hoc ipsum et convenisse, et naturae quasi insidiatos
esse. Ambo igitur etiam ob hoc solum odibiles sunt,
haec quidem, quod, quum coniugalis consuetudinis
cupida secundo se iungere potuissent, infecundum et
sterilem praetulerit, ille vero, quod sua impotentia im-
potentem benedictionem datam effecerit. Deinde etiam
si quis fundum quidem, ex quo alius aliquis fructus
metat, vastare, et incultum relinquere deprehendatur,
ut malum atque perniciosum odio habebimus, eiusque
si fieri potest intentionem reprimeamus, illi vero, qui
fundum, ex quo ratione praeditum germen formatur,
desolat et inutile reddit, et tanquam iniusti nihil
committat, id facere permittemus? Et quis hoc dicat?
Sed Paulus, inquit, ait: Melius nubere quam
uri, unde fervoris contemplatione coniunctio prohiberi
non debeat. Sed tu, qui Paulum in medium profers,
Pauli verbis attende. Nubere, inquit, id est per nu-
ptiale commercium cum muliere coniungi. Igitur si
quidem tua cum muliere commixtio, consociatio matri-
monialis, et benedictione, quae nupturis debetur, digna
est, matrimonium eam nomina, et observa uxorem, si
vero nec umbræ quidem benedictionis capax sis (quae
enim aut qualis consecratio in iis, qui simul quidem
contra creatoris decretum, simul vero contra naturae
legem coniunguntur, procedat?), quid Paulum ad pro-
bationem caelibus tui et absurdi matrimonii protrahere
audes? Ad hoc vero etiam, si quis ipsis virilitatem
exsecant, hoc consilio id faciunt (etsi vitiose ac qua-
dam in deum rebellionem id faciant), ne amplius viros
se exhibere queant, sed quantum ad femininum sexum
elanguescant, et cubilis non suspecti custodes sint
(hoc enim vocis sonus promittit), quomodo propter hoc
non iustam adversus se indignationem excitabunt, per
quod non solum inimicam naturae voluntatem produunt,
verum etiam illis, qui licet malitiose, tamen pro opi-
nionem suam utiles illos reddere studio habuerunt, ad-
versari deprehendantur? et novum aliquod genus re-
praesentant, neque initio attributae naturae, neque
postea qua transformati sunt malitiosae arti accom-
modati? Propterea sancimus, si quis eunuchorum ad
matrimonium procedere conperiat, et ipsum quidem
stupri poenae subdi, et sacerdotem vero, qui talem
coniunctionem impie perficere ausus fuerit, sacerdotali
dignitate denudari.

Const. XCIX.

¹⁾ εἰς pro καὶ coni. Steph.; certe praeposito desideratur. — ²⁾ καὶ τὴν Steph. — ³⁾ Steph.; ἄχρον
— ⁴⁾ καὶ τίς ἂν τις φασί; eor. citat Steph.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ 53.

[Περὶ τοῦ, τὸν εἰς ἀνάγκην τοῦ ὀμνῦναι τινὰ καθιστῶντα, αὐτὸν ἐπομόσασθαι, πρότερον ἢ μὴν οὐ κακούργως οὐδὲ κακομηχάνως ἀπαιτεῖν τὸν ὄρκον¹⁾.]

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῶ, τῷ αὐτῷ.

Ὅσα πρὸς εὐλάβειαν ὄρεῖ, ὅσα πρὸς δεξιότητα τρόπων, ταῦτα καὶ ἐπὶ ἑκάστῳ καὶ τῷ κοινῷ τῆς πολιτείας εὐχὴν καὶ ἀγωνίσμα τίθεμαι καὶ παρ' ἑαυτοῦ προσεξευρίσκειν, εἰ τι δυναίμην, καὶ παρ' ἄλλων ἐξευραμένων τὴν οἰκίαν παρέχειν ὠφέλειαν. Διὰ τοῦτο ἐπὶ τοῖς ἄλλοις καὶ οὗτος ἡμῖν ὁ νόμος οἷον ἀποφθαρεῖς τυχεῖν ἀναβιώσεως ἔδοξεν, ὃς κελύει τὸν εἰς ἀνάγκην τοῦ ὀμνῦναι τινὰ καθιστῶντα αὐτὸν ἐπομόσασθαι πρότερον ἢ μὴν οὐ κακούργα τὸν ὄρκον αἰτεῖν, οὐδ' ἀπὸ γνώμης δηλονότι²⁾, κινουμένης, ἀλλὰ ζητούσης πίστιν λαβεῖν περὶ ὧν ἡ ἀμφιβολία κυμαίνει τοὺς λογισμοὺς. καλῶς γὰρ τοιοῦτου θεοσιματος δόξαν ὡς τοῖς ἀρχαιοτέροις, οἱ νωίτεροι παρὰ φαῦλον ἔμενον τὸ ἐκείδεν ἀσφαλές, ὄρκίων³⁾ χρεῖας προβηλιμένης τὴν μὲν ἀπαιτούμενον ἀξιούσιν ὑπέχειν τὸν ὄρκον, περὶ δὲ τοῦ ἀπαιτεῖν ἐγνωκότος οὐδὲν πολυπραγμονοῦσιν. Ὀρίζει οὖν τὸ ἡμέτερον κράτος κατὰ τὸ δόγμα τῶν πάλαι νομοθετησάντων τὸν τύπον τηρεῖσθαι τῶν ὄρκων, καὶ τὸν λαβεῖν ὀρμημένον παρὰ τοῦ διαμφισβητιούτου ὄρκον μέρους, αὐτὸν πρότερον ὃ ζητεῖ παρασχῆιν τῶν οἰκίων τρόπων ἐχέγγυον, ὡς οὐ κακομηχάνως, ἀλλ' ἀναγκαίως καὶ συν' ἀπροφασίστῳ χρεῖα πρὸς τὴν τοιαύτην ἦλθεν ἀπαιτεῖσθαι. Οἶμαι γάρ, οὕτως ἀμφοτέρων πρὸς τὸ ἐπομνῦναι καθισταμένων, ἢ πάντως λαμπροτέρων ἐπὶ τῶν ὄρκων προῖεναι τὴν ἀλήθειαν, ἢ τοῖσις ὑποστολὴν τινὰ δεξασθαι, καὶ οὐχ ὅπως προχείρως καὶ μετὰ προδοῦν εἰτοιμέρας, ὥσπερ νῦν προῖόντες ὀρῶνται, προάγεισθαι.

¹⁾ Rubrica Stephani. — ²⁾ δολιότητι in vet. libro se invenisse dicit Cuiac. Obs. XVII., 32. idque eadem commendatur Leonis Novella 107., quae similis est argumenti. — ³⁾ ὄρκων Steph.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ 6.

Περὶ συναπτομένων οἰκετικῶν προσώπων ἐλευθέρους.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῶ, τῷ αὐτῷ.

Φιλανθρωπία γνῶμης ὄντες οἱ νόμοι γεννήματα, τῇ ἑαυτῶν ἰσότητι καὶ διαθεήσει καὶ περὶ τῶν μὴ πάνυ συχνῶς ἐπιχωριαζόντων ἀνθρώποις ἀμφισβητημάτων προαίρεσιν ποιούται συνευαγεῖν βοήθειαν. τοιαύτης δ' ὄντες φιλανθρωπίας, πῶς οὐ πολὺ πλέον εἰκότως περὶ τῶν ἐν βίῳ διὰ παντὸς σιτιφορέων τὴν μέριμναν ἀναλήψονται; οὐ γὰρ τὸ ἐπιμελὲς περὶ τῶν ἑλαττον λυπουμένων εἰς φροσύδα φέρων, τὰ μᾶλλον ἀναισθητὰ παρορῶν, οὐδὲ τὴν περὶ τοῦ λυπουμένου ἑλαττον ἐπιμέλειαν δόξειεν ἂν ἐκ τοῦτου προμηθεύς ποιέσθαι. Διὰ τοῦτο δὴ τῶν νόμων ἀξιῶμαι πλέον εἰς σεμνότητα νέμοντες, τὸ μῆρι νῦν ὑπὸ συνθηλαίας διοικούμενον, φημι δὲ τὸ περὶ τῶν ἐξ ἀνάγκης εὐχῆς ἐλευθέρου τῆ καὶ δουλευσῆς νυμφαγωγούτου ἔρωτος πρὸς συζύγιαν ἀρμόσασθαι φιλονεικούντων, τῇ νομίμῳ περιλήψει ἀποδιδόμενον, καὶ Θεσιζόμενον, ἐὰν ἐλευθερία τιμωμένον πρόσωπον δουλικῆς ἑλοῖτο γάμον τυχεῖς, ὑπὸ δὲ τούτου τὸν γάμον ἔχουσι πραγμάσι συνστασθαι τὴν συνάφειαν. ἢ γὰρ καὶ τὴν ἰσὴν ἀναλαμβάνειν εὐχὴν ὃ τῷ δουλικῷ προσώπῳ διὰ τοῦ ἔρωτος συναπτομένης, ἢ καταβολὴν προσομολογέτω τιμῆματος, δι' οὐ ὀπολεμμένον τῆς δουλείας τὸ ὑπ' αὐτῆς κατεχόμενον μέρος τῆς ἐλευθερίας γενήσεται. ἀλλὰ

Constitutio XCIX.

UT QUI IUSIURANDUM DEFERT, PRIOR DE CALUMNIA IURET.

Idem Imperator eidem Styliano.

Quaecumque ad cautionem spectant, quaeque ad prudentiam in rebus, haec ut et singula et universae reipublicae et per me inveniam, si quid poterit, et ab aliis inventis utilitatem suam praebear, in iustis et studio habeo. Propterea supra alias haec etiam lex velut deperdita restitutione digna videtur, quae cum, qui aliquem ad iurandi necessitatem adigit, ipse prius iurare iubet, se nec malitiose iusiurandum exigat, nec ut animum perturbet, sed ut rei, cuius ambigenda ratio ipsius aestuat, veritatem cognoscat. Quam non id decretum recte veterioribus placuisset, recedere eius cautionem negligentes, iusiurandi necessitatem lata, eum quidem, a quo exigitur, id subire iubet, de eo vero, qui exigit, non solliciti sunt. Idcirco igitur nostra maiestas, secundum veterum legum iuramentorum decretum iuramentorum formam servari, et quae adversario accipere iusiurandum intendat, ipsum prius quam fidem ex aliis quaerit, de rebus suis prius prestare, quod non malitia, sed necessario et immutabili de causa ad deferendum iusiurandum pertinet. Existimo enim, quum ambo ita ad iurandum aliquantulum, aut omnino clariorem in iuramentis exitum irruerit, aut hos aliquam moderationem suscipiat, neque ita promte et accelerato pede, quemadmodum nunc progredi videntur, ad deferendum iusiurandum venturos.

Constitutio C.

DE SERVIS, QUI LIBERIS IN MATRIMONIO CONIUNGUNTUR.

Idem Imperator eidem Styliano.

Leges, quia ex benigno iudicio natae sunt, locum sua ordinatione et moderamine iis etiam controversis, quae non admodum crebro in res humanas incidunt, auxilium ferre instituant. At vero quum tantae benignitatis sint, quomodo non multo magis erant quae in hominum vita assidue versantur, curam suscipiant? Non enim qui iis, quae minus dolent, curam adhibeat, quae magis dolent negligat, neque ei, qui minus dolet, curam magis prudenter adhibuisse videtur. Propter legum dignitatem plus maiestatis attribuitur, id quod hactenus ex consuetudine diiudicatum est, et iis nempe, qui ex inaequali fortuna, libera et servilis amore instigante in matrimonium coniungi contendunt, legis tenori reddimus, et sancimus, ut, si homo libertate honoratus servilis conditionis personae matrimonium eligat, sub duplici hac conditione contractum stare, ut is aut aequalem cum servili persona, cui per amorem associatur, fortunam suscipiat, aut prius, quo illa servitate liberata in libertatem perveniat, solvere promittat; sed haec quidem tanquam inaequalis matrimonii arrham quandam, cum qui contractum cum servili persona iulit, persolvere oportet. Dominos vero nec ipsos inhumanitas se gerere solent, sed et quidem personae, quae servum in mat-

λλά ταῦτα μὲν, ἃ δεήσει καταβαλεῖν, ὅλον ἀρξά-
 ῶνά τινα τοῦ ἀνίσου γάμου, τὸν εἰς κοινωνίαν
 πεισιότια δουλικῆ ὀμιλλᾶς. Τούτῳ δὲ γε δεσπότης
 ῥιζόμεν μὴδ' αὐτοὺς ἀφιλανθρωπότερον διατίθε-
 ῖν, ἀλλὰ δουλεύειν μὲν προελομένου τὸ πρόσωπον
 τοῦ οικειοῦ μέρους ἡρέσειεν εἰς συνάρφειαν, ὄρον
 ἴνα¹⁾ τῆς δουλείας τὴν τοῦ δεσπότητος ἀποιελευτή-
 ν, ἥς ἀπαντήσεως ἐλευθέρους ἀφίεσθαι μετὰ τῶν
 κείων παιδῶν, εἰ γε καὶ παῖδας ὁ γάμος αὐτοῖς
 γάρσαστο, εἰ δὲ μὴ σύνδοιτο δουλεύειν, μήτε τὴν
 ποπλήρωσιν τῆς τιμῆς ἐκ τοῦ ἰστομοῦ ῥάδιος εἰη
 ἀραρχεῖν, τῆς μὲν ἐλευθερίας κατὰ βίαν οὐ ζημιώ-
 ῃσεται, θητεύων δὲ παρὰ τῷ αὐτῷ δεσπότῃ, ἐφ'
 ἰάσῳ ἔτι τοῦ μισθοῦ δυοῖ λογιζομένου νομίσμασι,
 παρῆσει τοσοῦτοις ὑπηρετῶν χρόνοις, ὅσοι τὴν
 μολογισθεῖσαν τιμὴν συγκεφαλαιωσάμενοι μέλλου-
 ν ἀποφῆναι τὸν δεσπότην τελεῖως ἀπέχοντα τὴν
 πῆρ τοῦ δούλου λῆψιν, καὶ μηδὲν εὐλογον ἔτι πρὸς
 ἢν κατοχὴν ἀποφερόμενον.

¹⁾ Steph. varias huius loci emendationes in medium protulit, aut enim legendum esse censet δουλεύειν
 προελομένῳ τῷ προσώπῳ ὄρον εἶναι, αὐτὸ δουλεύειν προελομένου τοῦ προσώπου, αὐτὸ accusativo servato εἶναι
 ut dicitur esse in ἔχειν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρα'.

Ἐπὶ δούλων ἐν συντροφίᾳ ὄντων καὶ τοῦ
 ἑνὸς μέρους ἐλευθερωθέντος.

Ὁ αὐτίς Βασίλευς Στυλιανῷ, τῷ αὐτῷ.

Οὐ μόνον ἢ τὴν ἀρχὴν ἐξ ἐλευθερίας καὶ δου-
 λίας γενόμενος γάμος, ἀλλὰ καὶ ὃν οἱ κοινῶς ὑπὸ
 ὑλείαν τελευτήσας καὶ διὰ τύχης ὁμοίας ὑπῆλθον,
 ἀ οἷος πολλάκις ἑνὸς αὐτῶν, εἰ οὗτω τύχη, παρὰ
 ὃν δεσπότητον λυθέντος, δουλείας τοῦ ἑτέρου μέρους
 ἢ δεσμοῦ μὴ συναπολυθέντος, εἰς ἀνισότητα κα-
 σιτάμενος, ἐκ τοιαύτης αἰτίας οὐκ ὀλίγῃ ἀμφιβο-
 ρίας καὶ ζητισεως, ἐκ τοῦ μὴ τυχεῖν νομικῆς δια-
 κρίσεως, ἔρην ἀνακινῶν καθοροῦται. Ὁφειλόμενον
 ἢ καὶ τοῦτο νομισθὲν τῷ ἡμετέρῳ κράτει τῆς
 ὀσηκωσύνης τυχεῖν διαλύσεως, τὸν δὲ οὐ θυμω-
 ῃσεται νόμον ἀπειλήσει. τί δὲ τὸ νομοθέτημα;
 λεύομεν τὸ τῆς δουλείας ἀπῆλλαγμένον μέρος, ἄν
 ἢ πρὸς τὸ καταλειφθὲν δουλεύειν συνάρφειαν ἀγα-
 ῖ, κατὰ τὸν νομοδοτηθέντων τύπον ἐπὶ τῶν ἐξ-
 ὀθερίας καὶ δουλείας συναρμοζομένων τὸ συνοι-
 τῆτον ἀδιάρρηκτον ἔχειν. δεῖ γὰρ ἢ τῆς δεδομένης
 ὑθερίας αὐτῷ μὴ ἀνιποιοῦσθαι, ἀλλ' ἐξ ἰσοῦ τὸν
 ὑλείον ὑποβιβεκέναι ζυγὸν τῷ ἑτέρῳ μέρει, ἄχρις
 ἢ τελευτῆς ἡμέρα τοῦ βίου συναντήσῃ τῷ τὴν κυ-
 ριότητα λαχόντι τοῦ μὴ ἀφειμένου τῆς δουλείας
 ὀσώπου, ἢ εἴαν περὶ τὸ ἀξίωμα τῆς ἐλευθερίας οὐκ
 ὀδύνηται, τὴν ὑπὲρ τοῦ σὺζυγοῦ μέρους ὀμολογήσει
 τὴν συντελέσασθαι. εἰ δὲ τοῦτο μὲν ὄπισθον ῥίψει
 ὀνίδος, ἀφορμὴν δὲ τὸ οικειῶν ποιούμενος ἄνετον
 ὀς τὸ οικεῖον σχῆμα τοῦ βίου ἀναρπάξιν πειραθεῖν
 καταλειφθὲν εἰς δουλείαν μέρος, μὴ μόνον ἐκ τῆς
 θαδείας ταύτης μηδὲν ἔξανεῖν, μὴδ' ἰσὺν ἔχειν
 ὀθερίας ἑτέρῳ χαρίζεσθαι, ἀλλὰ καὶ αἰτῶν ἐκεῖ-
 ν, ἥς ἔλαβεν, ἐκπλήττειν τιμῆς, καὶ πάλιν ὀπο-
 πτεῖν τῷ ζυγῷ τῆς δουλείας, ἔτε δὲ γνῶμῃ πει-
 ρισάντα μοχθηρῶς χρησίστην καὶ ευεργετίδα τοῦ ἰδίου
 πτότου προαίρειν, καὶ τὴν ἐκεῖνον κρῖσιν ἀπονοη-
 ῖτα παρὰ φασῶλον ποιήσασθαι, ἢν ἔχρην δι' αἰδοῦς
 εἶν καὶ εὐλαβίας.

ΔΙΑ-

monium delegit, servire malit, servitutem domini morte
 finire, quo facto cum liberis suis, si quod ipsis matri-
 monium largitum est, eos dimitti; si vero in servitu-
 tem non consentiat, neque in promptu habeat, unde
 pretium plene persolvat, libertate quidem per vim non
 privetur, sed serviens apud eundem dominum, mercede
 singulis annis binis solidis aestimanda, servitutem per
 tot annos continuabit, quot pacto pretio in summum
 deducto dominum satis pro servo accepisse, neque
 iustam causam detentionis amplius habere, ostendit.

Constitutio CL.

DE SERVIS CONIUGIBUS, SI ALTER ILLORUM
 LIBERTATE DONETUR.

Idem Imperator eidem Styliano.

Non solum quod inter personam liberam et servi-
 lem ab initio contrahitur matrimonium, sed etiam quod
 communiter in servitute et in pari fortuna degeneres
 contraxerunt, hoc etiam saepe, altero illorum forte a
 domino manumisso, alterius partis vinculo non soluto,
 ad inaequalitatem reductum, ex tali causa non exi-
 guae ambiguitatis et quaestionis, eo quod lege diu-
 dicatum non est, altercationem suscitare compicitur.
 Quum itaque hoc quoque a nostra maiestate lege ordi-
 natum convenientem distinctionem accipere debeat,
 hanc, per quam recte diiudicetur, legem concepit.
 Quae vero illa lex? Iubemus, ut, si servitute liberata
 persona coniunctioni eius, quae in servitute relicta est,
 acquiescat, secundum formam de personis liberis et
 servilibus matrimonio coniunctis lege comprehensam
 matrimonium inviolatum maneat. Oportet enim ei non
 adversari, sed aequaliter eum altera parte servitutis
 iugum subire, donec extremus vitae dies ei, qui domi-
 ninum personae e servitute non dimissae habet, obveniat,
 aut, si libertatis dignitatem exuere nolit, pro adiuncta
 sibi persona pretium se solvatur promittere. Si vero
 hanc quidem curam non gerat, ex libertate vero sua
 occasione sumpta, in servitute relictam personam in
 vitae suae statum abripere conetur, non solum non
 hac arrogancia quidquam efficiat, neque alteri liber-
 tatem donandi potestatem habeat, verum etiam ipse
 quem nactus est honore excidat, et rursus servitutis
 iugo collum subdat, utpote qui ingrato animo beni-
 gnae domini sui ac beneficae voluntati iniuriam in-
 iulerit, eiusque iudicium, quod revereri et venerari de-
 bebant, absurde contemnere cogitarit.

Const. CII.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρβ'.

Περὶ παραθαλασσίων χωρίων προς ἐπο-
χῆς κατὰ στασίαν ἀνά μέρους καὶ ἀρχούντων,
καὶ ἄκοντα τὸν μὴ θέλοντα
ἀγεσθαι¹⁾.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῶ, τῷ αὐτῷ.

Μέγα²⁾ τῷ βίῳ χρῆσται ἢ σὺν φρονήματι καὶ
λογισμῶ τῶν πραγμάτων κοινωνήσας. καὶ γὰρ καὶ
δυνάμεισ τινι παρουσίας ἐκ τοῦ κοινωνεῖν ἑτέρῳ
παραπλησίως εὐποροῦντι δυνάμεισ μᾶλλον ὀνησιμώ-
τερα καθέσθηεν ἡ δύναμις, καὶ πλουτιούντες δὲ
τροπον ἄλλον τὸν πλοῦτον κοινοποιήσαντες γλυκύ-
τερον τῆς ἀπὸ τοῦ πλουτεῖν ἀπολαύουσιν εὐπαθείας,
καὶ στενοχωρούσης πείνας οὐκ ἀπορήσει παραμυθίων
εἰρεῖν ἢ ἐν τοῖς ἔργοις κοινότης, δὲ οὐ τὸ σφοδρὸν
ἀλυπότερον εἶη τῆς στενοχωρίας. Ἄλλ' ὄντιος οὕτω
καλοῦ καὶ χρησίου τοῦ κατὰ βίον κοινωνήματος,
ξένη τις ἐνδομῆρη κακία ταῖς τῶν ἀνθρώπων ψυ-
χαῖς οὐ μόνον ἑτέροις ἐμποδῶν καθίσταται πρὸς
ωφέλειαν, ἀλλ' ἀρθεῖσθαι πείθει τοὺς θάλλοντας
αἰτὴν ἀγαπᾶν καὶ τὰ οικεῖα καταβλάπτεισθαι, ἢ
συγχωρεῖν ἐν τῷ κοινωνῆσαι τοῖς πλησίον προσι-
θέναι τι κέρδος αὐτοῖς. Τοιοῦτόν τι προσῆλθε ταῖς
ἡμῶν ἀκοαῖς γινόμενον ὑπ' ἐνίων, οὗ θαλαττίου
νομαῖς εὐποροῦντες, καθ' ἑαυτὴν μὲν οὐ μέγα τι
φέρειν κέρδος δεδουνημένης, σὺν δὲ τῇ γείτονι καὶ
προσπρακιμένη κοινωνουσῆς μᾶλλον τὴν ωφέλειαν
ἀποδιδούσης, οὐ βούλονται διὰ τὸ κακόγνωμον ἀνα-
δέχεσθαι κοινωνίαν, οὐδὲ τὰ ἑαυτῶν καταμινύειν
τοῖς γειτονεύουσι χωρίοις, ὡς ἂν ἀμφοτέροις υπαρέξῃ
τι κερδᾶναι, ἀλλὰ προκρίνουσι καὶ τὰ ἴδια ζημεῖον,
εἰ καὶ τῷ γείτονι πεφνηότες εἴησαν ἐπιζήμιοι. Ἀλλὰ
γὰρ, εἰ καὶ πρὸς τὴν ἑαυτῶν βλάβην ἀναισθητῶς οὐ
τοιούτου δικάσονται, καὶ κακῶς ἑαυτοὺς διατιθέμενοι
ὑπὸ κακοτοπίας ὀλιγοροῦσι τοῦ πράγματος, ὥσπερ
τὰ χαλεπὰ τῶν θηρίων πρὸς τὸ κακῶς παθεῖν ὀρ-
μῶντες, ἵνα κακοποιήσωσι τοὺς πελάζοντας, ὅμως
οὐκ ἀνέχεται τοιαύτην κακίαν ἢ βασιλεία ἡμῶν τῷ
βίῳ παθήσεισθαι, οὐδ' οὐτε ἑκείνοι προνοίας ωφέ-
λουσῆς αὐτοῦς ἀνάξειοι τυχεῖν, διὰ τοῦτο καταλεί-
ψομεν ἀβοηθήτους. Μέρος δὲ τι καὶ ὑπὲρ αὐτῶν
μὲν προνοούμενοι, μάλιστα δὲ καὶ ὑπὲρ τοῦ γειτο-
νεύοντος μέρους, δ' λυμάνεται κακῶς ἢ τοιαύτη
μισανθρωπία, θεσπιζομένη, ἐπὶ τῶν τοιούτων παρα-
θαλασσίων χωρίων, ἐφ' ὧν ἴδια καὶ ἐκάστη μοῖρα
πρὸς ἐποχῆς οὐκ ἐξαρκεῖ κατὰστασιν, ἀνακονοῦσθαι
τα μέρη, ὥστε διὰ τῆς τοιαύτης ἀνακονοῦσῆς τοὺς
κτηνίας ἐκ τῶν οικείων καὶ ωφελειῶν κτημάτων,
καὶ μὴ βουλομένου θαιτέρου κοινωνεῖν προσώπου,
πρὸς τὴν κοινωνίαν ἄκοντος συνωθουμένου. φιλάν-
θρωπον γὰρ καὶ ἄκοντὰ ἵνα μεταλαχῆν ἴσμεν
εὐεργεσίας, ἐνταῦθα δὲ πολὺ μείζων ἢ φιλάνθρωπία,
μὴ μόνον ἄκοντος εὐεργετουμένου τοῦ μὴ συνιέντος
τῆς εὐεργεσίας, ἀλλὰ καὶ τοῦ παραλόγως αὐτῆς ἀπο-
στερουμένου μὴ τὴν ἀποστέρησιν ὑπομένοντος.

ΔΙΑ-

Constitutio CII.

DE PRAEDIIS MARITIMIS AD REMORAS PISCATORIAS CONSTITUENDAS SEORSUM NON SUFFICIENTIBUS, ET UT INVITUS ETIAM AD SOCIETATEM ADIGATUR.

Idem Imperator eidem Styliano.

Multa bona vitae largitur prudenter et am-
tione instituta rerum communio. Ktenim si qui non
potentia valet, ex societate si cum altero, qui non
potentia valet, longe praestantior eius potentia
stituitur, et aliter divites, si divitias communio
ciunt, maiorem ex divitiis voluptatem capiunt, et in-
bae paupertatis non decrit in operarum commu-
solatium, quo paupertatis acerbitas mitigetur. In-
quum adeo commoda atque utilis communi com-
munio sit, aliena quaedam hominum animi in-
pravitatis non solum aliis ad utilitatem impediunt,
verum iis, qui ipsam eligere malunt, persuadent.
bus suis noceri sinant, quam ut inita cum vicinis
societyate ipsis aliquid lucri accedat, permittant. Ne
quid a nonnullis factum ad nostras aures pervit,
qui maritima praedia possidentes, quae per se quibus
non ita multum lucri afferant, cum vicinis eorum et
adiacente coniuncta, uberiorum utilitatem nullam,
nolunt propter malignitatem societatem recipere, ut
sua cum vicinis praediis commiscere, qua ratio vel
aliquid lucrari possent, sed sua etiam damnosa
praeferrunt, dummodo vicino apparcant damnum.
Enimvero si etiam tales damnum suum ipsi non
tiant, et male se gerentes res per improbitatem in-
gant, tanquam immanes belluae, quae ad dolorem
tinendos prorunt, ut appropinquant laedant, ut
tamen talem malignitatem in communi vita imperio
nostra maiestas insolenscerc patitur, neque quia
utili cura digni non sunt, propterea sine auxilio
linquemus. Ex parte vero aliqua ipsis, praecipue
etiam vicini partibus, quem ista inhumanitas non
torquet, prospicientes sancimus, ut in illis praediis
maritimis, in quibus propria et singula particula
sufficiat ad remorae constitutionem, partes coniungantur,
ut per talem communionem et domini ex suis parti-
sionibus utilitatem sentire possint, et si alter com-
nionem invite nolit, ad communionem invitus etiam
pellatur. Humanum enim esse scimus, etiam invitum
aliquem beneficii participem fieri, hic autem loci
maior est humanitas, ubi non solum invito benefi-
infertur, qui beneficio non consentit, verum etiam
illo inique privabatur, privationem non patitur.

Const. CII.

¹⁾ Cum plena non esse videatur huius tituli oratio, Steph. πρὸς κοινωνίαν καὶ πρὸς κοινωνήσιν ἀδίκως
esse censet. — ²⁾ Μεγάλα Cod. Moerm. III., Zurich., quod praetere videtur.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρθ'.

Περὶ τῶν ἐν θαλασσίοις νομαῖς ποιουμένων κοινωγῶν πρὸς ἐποχῆς ὑπόστασιν.

Ἐπεὶ μὲν ἐπὶ τῶν γινομένων κοινωγημάτων πολλάκις ὁ τὸ πλεόν μέρος ἐν τῇ κοινωγῇ συνεισφύρων τὸ πλεόν τοῦ κέρδους πορίζεσθαι, καὶ καλῶς, οἷς ἂν οὕτως ἀρέσκον ὄφθῃ, τὸ πρᾶγμα γίνεται. πλὴν οὐδὲ διὰ τοῦτο καλῶς, ἐπὶ τῶν θαλασσιῶν χωρῶν κοινωγίας γεγεννημένης, ὁ τὸ πλείσιον ἔχων ἐν τῇ τοιοῦτῃ χωρῇ τοῦ τὸ ἑλάττω ἔχοντος δίκαιος ἀποφέρεισθαι μείζονα κέρδους ἀπόλαυσιν. οἷον εἰ τῷ μὲν ἑκατὸν ἔλησαν ὄργυια κατ' ἴδιαν ἔξουσιαν καὶ κτήσιν διαφέρουσαι, τῷ δὲ μὴ τοσαῦται, πολὺ δὲ ἐλάττω, καὶ ταύτας ἡ κοινωγία πρὸς ἔνωσιν καταστήσασα τὴν ἐκείδην ἀφείλειαν χορηγοῖ, δι' ἴσου τοῖς κοινωγῶσι εὐλογον νεμερῆσθαι τὴν πρόσθετον, ἀλλ' οἷχι πλείστῳ μέρει τὴν διανομὴν καὶ ἐλαχίστῳ προσήχθαι. διὰ τί; διὲ ἐν μὲν τοῖς ἄλλοις πράγμασι (φρηλὶ δὲ ἐν συνεισφορῇ χορημάτων, ἢ βοσκμμάτων, εἰ βούλοιο δὲ τις καὶ τόπων κατὰ τὴν γῆν ὑπόπτων) ἑκάστῳ τῶν εἰς ἔνωσιν μερῶν συνιέντος ¹⁾ ἑκατὸν καθ' ἑαυτὸ προσωφελεῖσθαι τὸν ἀνικητὸν ὅπισσον καὶ δυνατὸν ἀφελείσθαι, ἐν δὲ ταῖς θαλασσιαῖς νομαῖς οὐχ ὁμοίως ἔχει, ἐπεὶ μὴδ' ὡσπερ ἐπ' ἑκείνων, οὕτως ἡ θαλασσία μερὶς ἐφ' ἑαυτῇ ἐπιμεριζόμενον ²⁾ τὸ ἴδιον ἔχει κέρδος. οὐ γὰρ διὰ παντὸς ἔστιν ἐν τοῖς αὐτοῖς ἡ ἄγρα προσμέρουσα τοὺς θηρευτάς, ἄλλως τε δὲ καὶ τοῦ δοκοῦντος πλείονος μέρος διὰ τὴν ἐλάττω ³⁾ ἔνδειαν ἀγορήστου τυγχάνοντος (τίς γὰρ ἐξ ἀτελοῦς χρήσις ἢ ὄνησις;), ἢ δὲ προσθήκῃ τοῦ ἐλάττωτος, ἀναπλήρωσις γινομένη τῆς ἀτελείας, καὶ χρησιμὸν δείξασα τὸ μὴ καθ' ἑαυτὸ χρησιμεῖον, εὐλογον ⁴⁾ ἂν εἴη τὴν ἰσομοιρίαν τῷ κτητορῷ χορηγῆν τῆς ἐπιλαγχανοῦσης χορηγίας ἐν τῷ μείζονος μὲν νομιζομένου μέρους, οὐδὲν δὲ συντελοῦντος χωρὶς τῆς συνεισφορᾶς τοῦ ἐλάττωτος. διὰ τοῦτο οὖν καὶ νόμον ἡ βασιλεῖα ἡμῶν ἐκφέρει τὸν ἀπὸ γὰ τοῦ νῦν νομῆ δακαιοσύνη περὶ τούτου διευθετοῦντα, καὶ ὀρίζομεν, ἂν δύο τινῶν θαλασσιῶν μερίδων ἔνωσις γένηται πρὸς ὑπόστασιν ἐποχῆς, μία δ' αὐτῶν ἢ μείζων, ἕτερα δὲ ἐλάττω, ἴση διανομῇ τὸ κέρδος ἐπέχειν τοὺς μερίδος ἑκατέρας δεσπόζοντας.

¹⁾ ἑκαστον — μερῶν συνιέντων vel συνιοντων emend. Steph. — ²⁾ ἐπιμεριζομένη emend. Agyt. —

³⁾ Bæcto emendare videtur Steph. ἐλάττωτος. — ⁴⁾ εὐλογος coniecit Steph.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρδ'.

Περὶ ἐποχῶν μὴ ἔχουσῶν το ἐκ τοῦ νόμου διάμετρον.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ, ἰψ' αὐτῷ.

Ἐπειδὴ ἐν ταῖς γειτοσίαις ἐποχαῖς συμβαίνει πολλάκις, ὡς τῆς ἐκ τῶν γειτόνων ἀποσιτάσεως μὴ τὸ νομιζόμενον σωζούσης μέτρον, κινεῖσθαι φιλονεικίας καὶ ἐριδίας, ὀρίζομεν καὶ περὶ τῶν τοιοῦτων ὑποθέσεων, ὥστε τὸ διωκόμενον μέρος, ἐπειδὴν νομίμως ἀλάκηται, παρούσης μὲν εὐπορίας τόπου, ποιῆσθαι τῆς ἐποχῆς ἀναμφιβόλως τὴν μετάστασιν, ἔνθα ἡ μελλοῖ γραφῆν ὑπομένειν ἀς παρῶν τῶ τὸ νόμου δίορισμα, μὴ παρούσης δὲ χώρας, ἐφ' ἣν μεταστήσεται, τῶν χρόνων ἐπιτηρεῖσθαι τὴν πάροdon, ὅσοις ἐπὶ τοῦ τύπου τοῦ ὑπ' ἑγκλήμα πῆπτονος ἔσχηκιν ἡ ἐποχῆ πῆξιν, κἂν μὲν ἐπιδημοῦντος τοῦ διωκτοντος, καὶ μὴδὲν ἐπιμαρτυρομένου, ἔτεσιν ἐπὶ δέκα τὴν σίασιν ἐκείνητος, διακμῆναι αὐτὴν ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀμετακίνητον χώρας.

Constitutio CIII.

DE IIS, QUI DE MARITIMIS PRAEDIIS AD CONSTITUENDAS REMORAS PISCATORIAS SOCIETATEM INEUNT.

In societatis quidem contrahendis usitatum est, saepe eum, qui maiorem partem societati intulit, maiorem partem lucri accipere, et recte negotium institunt, quibus ita placuit. Verum non ideo recte, de maritimis praediis societate inita, is, qui plurimum talis praedii habet, eo, qui minus habet, maius lucrum in e suo auferat; exempli gratia si alteri quidem centum orgyiae suae potestatis et possessionis sint, alteri vero non tot, multo vero minus, et his in comunione red actis inde utilitatem percipiat, aequaliter inter socios proventum distribui consentaneum est, nec vero secundum maiorem et minorem portionem distributionem procedere. Cur? qui in aliis quidem negotiis (in collatione pecuniarum nempe, aut pecorum, aut etiam, si quis ita velit, terrestrium locorum) unaquaeque res, quae in comunione redigitur, per se domino, quantum eius natura fert, utilis esse potest, in maritimis vero praediis id similiter se non habet, quoniam non quemadmodum in illis, sic maritima portio in se divisa peculiare lucrum habet. Non enim omnino praeda eodem loco consistit venatores expectans, et vero aliter etiam maior visa portio propter minoris defectum inutilis esset (quis enim ex re imperfecta usus aut utilitas?), minoris autem adiectio, quum imperfectionem expleat, et quod per se utile non est, utile reddat, consentaneum aequalis utilitatis partes domino accedere ex maiore quidem aestimata parte, citra collationem vero minoris nihil emolumentum afferente. Propterea igitur legem etiam, quae deinceps iuste hoc gubernet, imperatoria nostra maiestas profert, et statuimus, si duorum maritimarum portionum ad constituendas remoras comunio fiat, et altera earum maior, altera autem minor sit, aequali distributione lucrum accipere utriusque portionis dominum.

Constitutio CIV.

DE PISCATORIS REMORIS, INTER QUAS LEGITIMUM INTERSTITIUM NON EST.

Idem Imperator eidem Styliano.

Quoniam in vicinis remoris saepe accidit, ut, quum legitimum intervalli a vicinis modum non servent, contentiones atque lites moveantur, de iis etiam causis statuimus, ut pars in iudicium vocata, quando legitime convicta fuerit, si quidem loci spatium patitur, statim remoras translationem instituat, nisi voluerit inscriptionem sustinere, tanquam legis praescriptum despiciens; si vero locus, quo transferatur, non sit, annorum spatium observetur, quibus in loco sub litem vocato remora septem fixum habuit, et si quidem actore praesente, nullamque denunciationem interponente decem annis in possessione fuerit, immota ea eodem in loco permaneat; si vero persona actionem movens peregre fuerit, stationi intactae decennale tempus non sufficiet, sed alterum tantum adnu-

merari

εἰ δ' ἀπόδημον ἢ τὸ τὴν ἔγκλησιν ὑποβαλλόμενον πρόσωπον, οὐκ ἐξαρχεῖ πρὸς τὸ ἀμετακίνητον ὁ δεκαετής χρόνος, ἀλλὰ δεῖσθαι καὶ τοσοῦτον ἕτερον προσεξαριθμῆσθαι, ὡς εἶναι τοὺς σύμπαντας εἰκοσι χρόνους. Ἄλλ' οὗτος μὲν ὁ διορισμὸς ἐπὶ προσώπων ἰδιωτευόντων, ἔγκλησθαι δὲ καὶ μοναστήρια, καὶ εἴ τις ἄλλος εὐαγῆς οἶκος, καὶ ὅσα πρὸς τὸ δημόσιον ἀναφέρεται τὸν δηθέντα παρόψεται χρόνον, μέχρι τεσσαρακοστῆς τῶν διακόνων αὐτοῖς διασωζομένων. Οὕτω δὲ περὶ τῆς ἐπαρχικῆς ἀποθεσιζόντες; στάσεις¹⁾, ὅσαι διὰ χρόνων παραδρομῆν τὸ ἀκίνητον ἔξουσι, κελύουμεν τοῦ προθυροῦ κέρδους, μὴ στερεῖσθαι τὸν τὴν ἔγκλησιν ποιοῦμενον, καὶ μὴ τὸ κράτος ἔσχε καθάπαξ²⁾ τῆς ἐκδιώξεως, διὰ τὴν ἀναφανείσασθαι³⁾ τοῦ χρόνου ἀντίπρωσιν.

¹⁾ *Cuiac. Obas. XII. c. 1. haec de hoc corrupto loco admonet: „libri veteres habent οὕτω καὶ περὶ τῆς ἐποχῆς ἀποθεσιζόντες στάσεις, et recte sequitur ὅσαι, per ἐνάλλαξιν numeri; Steph. στάσεων comicit et ἐπαρχικῆς corruptum esse vidit; Agyl. emend. τῶν ἐποχικῶν — στάσεων. Non recepi quae in veteribus libris se reperisse dicit Cuiac., nam fore adducor, ut*

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρε'.

Περὶ τοῦ ἐὰν ἄρχων τις ἀλφ' δημοσίων πραγμάτων κλέπτῃς.

Καλὸν ἢ ἐκ τῶν νόμων ἐπαγομένη τιμωρία καὶ κόλασις, οὗτε σωφρονίζει τὸ ἄτακτον, καὶ ἄκοντας ἀνασιέλλει τῆς ἐπὶ τὰ πονηρὰ ἠύμης τοὺς προπετεῖς ἐπὶ κακίαν. καλὸν δὲ ὅτε τὴν προσηκουσαν τοῖς νόμοις σώζει φιλανθρωπίαν ἢ κόλασις, καὶ μὴ ταύτης ἐλαυνομένη διελέγχεται, μηδὲ προφάσει τοῦ σωφρονίζει ὁμοιότην ἐπιδεικνύει προαίρεσιν, ἐπεὶ καὶ πατήρ, ὅσως μὲν φιλανθρωπῶς κολάζει πταίσαντα τὸν παῖδα, καὶ τῆς προμηθείας ἐπαινετός καὶ τῆς κόλασις, ἐπειδὴν δὲ τῆς προποῦσης πατρὶ γυνώμης ἐπιπίπτων οὐ κατὰ λόγον πατριχῆς φιλανθρωπίας, ἀλλ' ἐκ τοῦ χαλεπωτάτου τρόπου τὴν ποιήν ἐπιθῆσαι τῷ παιδί, οὐτε πατριχῆς παιδεύει, καὶ πρὸς ἀποδοχὴν οὐδεὶς ἔσται τῆς χαλεπότητος. Εἰ δὲ πατέρες οἱ νόμοι σὺν ἀληθείᾳ τυγχάνουσι, ὡς περὶ δὴ καὶ τυγχάνουσι, πάντως ἀκόλουθον κατὰ λόγον τῶν ἀμαρτημάτων καὶ τὰς ποινὰς τούτους ὀρίζειν, ἀλλὰ μὴ βλαῖον ἵνα καὶ πολὺ βαρυτέραν τοῦ παισματος ἐπιφορτίζῃ τὴν τιμωρίαν. πού γὰρ νομίμου παιδαγωγίας, πού δὲ τῆς ἐκείθεν λατρείας, τὸ τιμωρεῖσθαι θανάτῳ τὸν μὴ θανάτου ἵνι δεδειγμένον παρατίουν; Καὶ λατρῶν μὲν παῖδες οὐκ ἀποτόμος τῶν μελῶν ἐπιψηφίζονται τομῆν, νόμος δὲ, ὁ συμπάθειαν ἀσυγκρίτως ἐπαγγελλόμενος κρεῖττονα τῆς λατριχῆς συμπαθείας, εἰ γὰρ τῆ μὲν περὶ τὰ σώματα τῆς εὐεργεσίας ὁ σκοπός, νόμοι δὲ σὺν τῇ ψυχῇ καὶ τοῖς σώμασι διδῶσι τὰς εὐεργεσίας, τοσαυτὴν ἀποτομίαν κατὰ τὸν οὐδ' προαιροῦνται θεραπεύειν ἐπιδείξονται; Τούτων οὖν οὕτως ἔχοντων, ὁ θάνατον ἐπιψηφίζόμενος νόμος κατὰ τοῦ κλοπῆς δημοσίων πραγμάτων ἄρχοντος ἀλόγους, καὶ οὐ κατ' αὐτοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰ τινες αὐτῷ κοινῶν γεγονῶσι, ὡς οὐ φιλανθρωπῶς¹⁾ καὶ νομικῆς γνώμης ὑπάρχων, ἤρῃσε τῇ ἡμετέρῳ κράτει ὥστε μηκέτι νομίμους αὐτον συμπολιτεύσασθαι διατάξαι, μηδὲ χρηματίζειν ὕλως, ἀλλ' ἀπολιτευτιον ἀπερβίβασθαι καὶ ἀχρηστον, δίκην ἀπὸ γὰρ τοῦ νῦν τῶν τοιούτων ἄρχοντων ἀντὶ τῆς δημοσίου κλοπῆς ἀπαιτουμένῳ τὴν ἐκπίωσιν τῆς ἀρχῆς, καὶ τὴν εἰς τὸ διπλάσιον ἀντέκτισιν ὧν ὑφείλοντο, καὶ τῶν ἐπὶ τούτων²⁾ κοινωρησάντων, εὐπόρων μὲν ὄντων, πρὸς τὴν αὐτὴν ὑπαγομένῳ ζημίαν, ἀπόρων δὲ μάλιστα ἀικιζομένων, καὶ ἀτίμῳ κούρεϊα, καὶ φυγαῖς ὑπερορίσας.

ΔΙΑ-

merari debet, ut anni computati viginti sint. In hoc quidem praescriptum in profanis obtinet. Ecclesiae vero, et monasteria, et si qua alia est venerabilis domus, et quaecumque ad furtum referuntur, dictum tempus despicunt, quum ipsis ad annum quadragesimum iura conserventur. Ita vero de veterum statione, quae propter temporis longitudinem non veri non possint, sancientes, tandem locum in aeternum non privari, etsi omnino victoriam in lite non reportaverit propter evidentem temporis legem.

credam ἐπαρχικῆς corruptum esse esse ἐποχικῆς, sicut haec ad. et. it. forma ferri possit, atque tum in ἐποχῆς referrem, in adiectivo latentes. — ²⁾ In vett. libris se reperisse dicit Cuiac. l. e. et in (ed. Meerm. III., Zwick. Idem iam coniectura summa erat Steph.; καθάπαξ Scrimg. — ³⁾ ἀναφανείσθαι vett. lib. apud Cuiac. l. c.

Constitutio CV.

SI MAGISTRATUS ALIQUIS RES FISCALIBUS RATUS ESSE DEPREHENSUS SIT.

Laudabilis res est legibus introducta aequa et poena, quoniam incomposita emendat, et ad vobis propensos, ne in illa proruant, invitos restringit: laudabile vero, quando legibus convenientem erant clementiam poena, neque hanc excedere argui potest, neque vero castigandi praetextu crudeliorem a libet, quando quidem etiam pater, donec benigni loquentem filium castigat, et prudentiae, et castitatis nomine laudandus est, ubi vero paterno officio abiectione non ut patrem decet, sed atrocem in vobis poenam filio infligit, nec paterno more castigat, neque quisquam atrocitatem approbat. Sane si ligna revera reipublicae parentes sunt, quemadmodum profecto sunt, sequitur omnino, eas pro ratione delictorum poenas etiam constituere debere, nec vero inane aliquam multumque delicto graviores poenas imponere. Nam quomodo id legitima est correctionis, quomodo inde manantis curationis, cum morte puniri, qui inquam mortem intulisse convictus non sit? Et in eorum quidem discipuli non simpliciter sectionem membrorum inibent, lex vero, quae medica commiserationem infinito maiore prae se fert commiserationem, in illi quidem corporum valetudo finis est, leges vero eo animo etiam corpori beneficia praestant, tantum delictum in eos, quibus mederi vult, excurret! Et igitur ita comparatis, placuit nostrae maiestatis, et lex, quae mortem decernit in magistratum, qui in fiscales furatus esse deprehensus sit, neque vero in hunc solum, sed in illos etiam, qui ei socii fuerint, tanquam ab humano et legali ingenio aliena, non amplius in legalibus constitutionibus locum habeat, neque omnino in usu sit, et ut supervacanea et inutilis obiciatur. Dehinc vero istiusmodi magistratus pro furtis rei furto accusati dignitatis amissionem et poenas quae subriperunt, dupli restitutionem sentiant, et quae in hoc communicarunt, si quidem divites sunt, ceteris poenae subdantur, sin pauperes, flagris caeni et ignis niose tonsi exulare iubeantur.

Const. CVI.

¹⁾ φιλανθρωπῶς *Cod. Meerm. III.* — ²⁾ ἐπὶ τούτῳ καὶ τούτῳ sine ἐπὶ manu Steph.; ἐπὶ τούτῳ *Agyl.*

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρθ.

Περὶ τοῦ τὰς ἀπόρους γυναικῶν καὶ τοῦ μὴ εἰσενεγκούσας¹⁾, καὶ περὶ τοῦ λαμβάνειν παιδὸς μοῖραν αὐτάς.

Πρῶγμα παράλογόν πως δοκοῦν καὶ τῷ δικαίῳ ἢ συνεπινομένον καλῶς ἔχειν ἡμῖν καταφαίνεται εἰς τὴν πρόθεσιν καταστήναι ταῖς, νόμον περὶ τούτου διαθεμένους. τί δὴ οὖν τὸ πρῶγμα εἶσι; οἷα ἴκος πολλάκις γυναῖκες ἔρημοι, πλούτου καὶ κτήσεως ἀνδράσιν εὐπλοῦτοις ἀρμόζονται. αὐταὶ τοῦ αἰθέτου λιπόντος τὸν βίον τὸ ἔκ τῆς ἐκείνου περιουσίας ἐρχόμενον μέρος (ἔρχεται δὲ ἐπὶ μὲν τέρασσι πασιὸν ὁμοῦνμος τοῦ ἀριθμοῦ τούτου μέρος, ἐπὶ δὲ πλείοσι μόνον τίκουν ἕνος) οὐκ εἰς αἰδίον ἔξουσιν, οὐδ' ὥστε περὶ αὐτοῦ μέρος ἔχειν διατάξιν εἰδέναι, τούτο λαμβάνουσαι, μόνης δὲ τῆς ἐν τῷ βίῳ χρήσεως, καὶ τοῦ ἐκείθεν τῆς ζωῆς τὴν χωρητικὴν ποσότητα. καταλειπούσης δὲ τῆς ζωῆς, εἰς οὐς παῖδας ἢ ἔξουσία τοῦ τοιοῦτου μέρους μεδίτται, μὴ συγχωρομένης ἀδείας τῇ γυναικὶ ὡς ἐκείνοις ἀποχρησασθῆναι πράγμασι, πλην εἰ μὴ αἰένως προσῆ, καὶ διὰ τῆς τοιαύτης δυστυχίας αὐτοῦσιν τῶν πραγμάτων δεσποτίας, ὥστε οὐκ ἴσα πότερον εἴδεται ἢ γυνὴ καρπὸν κοιλίας ἰδεῖν, καταράσεται μὴ φῶναι τοῦτον, ἢ ὄντως ὀφθῆναι τῆς διαφερούσης μερίδος. Ταύτην δὲ τὴν ἰσότητα ἢ βασιλείαν ἡμῶν ἐπανορθομένη θεοπίσει καταφαίρετον ἔχειν τὴν κυριότητα τὴν γυναῖκα τοῦ ποῦτου μέρους, καὶ ἄρον ἐπὶ τούτῳ ἐκφέρειν, ὅς ἐν αὐτῇ δόξῃ, μηδεὶς ἄλλου τοῖς παισὶν ὑφείλοντο, πλην τοῦ κατὰ τὸν φαλκίδιον αὐτοῖς ἐπιλαγάνοντος, δηλονότι μὴ τῶν προτέρων γάμων ἐπιελθμένης τῆς μητρός, μηδὲ ἐπεισαγωγῇ δευτέρου ἀφ' ἑαυτῆς τῶν πρώτων κοίτην οὐκ ἐν τιμῇ τιθεμένης. ὡς εἴ γε τοῦτο συμβαίη, πάντως ἐκπεσεῖται ἢ παρ' ἡμῶν διδομένης ἔξουσίας, καὶ οἱ παῖδες τῆς ζωῆς ἤδη τῇ μητρὶ διαλυθείσης τῶν πραγμάτων ἐξουσιασσοῦσι.

¹⁾ Post εἰσενεγκούσας decessu infantiūm et aliquot fortasse alia verba vidit Steph.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρθ.

Περὶ τοῦ ἔγγράφασθαι τοὺς εἰσάγοντας ἕκην ἔγκληματός, ἢ τοῖς τὸν βουλούμενον εἰσεῖναι δέκην πρότερον ἔγγράφω πίστει.

Ἄριστον εἶσι πάν, εἴ τι καλὸν καὶ τῷ βίῳ συμφέρον, ἀγῆρατον καὶ ἀειδαλές διαμένειν, καὶ μηδέποτε τῶν τοιοῦτων ἀπομαρτανῆσαι τὴν ὠφέλειαν. ὁ δ' ἄρα καὶ συμβῆ, καθάπερ πολλάκις συμβαίνειν αἰεὶ, παραμεληθέντος ἀποφύηται τὸ χρησίμον, ἀλλὰ τοὺς γε φροντίδα τῶν ἀνδραγῶν καλῶν οἰουμένους προσῆκα μὴ κατολιγοῦν τῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ τὴν λευτοῦ λυσίλειαν τῷ βίῳ παροχέου. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ ἡμέτερον κράτος νόμον ἠύλοιστεστάτον μὲν τῷ βίῳ, νῦν δ' ὥσπερ γενησκότα καὶ πρὸς τὸ ἄχρηστον κινδυνεύσαντα περιήσκει εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐπανάγων λαχόν, τὸ γῆρας ἢ ἀποθεῖ τῆς ἀχρηστίας, καὶ ἀνακαινίζει πρὸς τὴν ἀρχῆθεν χρῆσιν καὶ τῆς πολιτείας ὠφέλειαν. ἢ μὲν δὴ νόμος¹⁾ περὶ τῶν ἴσοι κινήσεις ἔγκλημάτων προάγουσιν, ὥστε τοὺς, πρὶν εἰς τοὺς ἵους ἐλθεῖν τοῦ ἐτήματός, περὶ τῆς οἰκείας ροιφρασεως ἔγγράφω διαβεβαιώσαι πίστειν παρασχεῖν ἢ κοίτῃ, δὲ πρὶ οἷτε δολιότητι παρενοχλοῦσι νόμῳ, οὐτ' ἐπὶ προλαβούσῃ καταδεδίκασμένοι ἔσασαι, οὐ μὴν οὐδὲ νῦν εἰδότες αὐτὸ τοῦτο μῆδαν

¹⁾ Videtur excidisse διορίζει vel simile verbum.

Constitutio CVI.

DE INDOTATIS MULIERIBUS, QUANTUM MARITIS MORTUIS EX IPSORUM BONIS LUCRENTUR.

Rem quae aliquo modo absurda et aequitati non consentanea videtur, lata de illa lege ad decentem constitutionem deducere, recte nos facturos arbitratur. Quanam vero ea res est? Saepe fit, ut mulieres divitiarum expertes locupletibus viris matrimonio iungantur; haec illis defunctis provenientem ex ipsorum bonis portionem (provenit autem, si quidem pauciores quatuor liberi sint, consonans cum numero eius portio, si vero plures, cuius tantum filii) non in perpetuum dominium, neque ut de illa testari possint, accipiant, sed ad vitae dies unumfructum solum, et inde vitae sustentationem. Ipsa vero vita decedente, in liberis huius portionis dominium transfertur, illis rebus tanquam eius utendi potestate non concessa, nisi nulli liberi supervint, et ex hoc infortunio illarum rerum dominio gaudeat, et non laud sciam utrum mulier fructum ventris videre optet, an eum non nasci flagitet, quo ita devolvendae ad ipsam portionis domina fiat. Hanc vero absurditatem imperatoria nostra maiestas corrigens sancit, utius portionis dominium mulierem intactam habere, et uti ipsi placuerit de illa statuere, nullo alio liberis competente, quam quod ex Falcidia ipsis debetur, scilicet si priorum nuptiarum mater non obditiatur, neque inducto altero marito priori toro honorem non servaverit, dum, si hoc contingat, a nobis converso dominio omnino excidit, et liberi, matre iam fato functa, rerum domini fient.

Constitutio CVII.

UT ACTOR ANTE LITIS CONTESTATIONEM PORRECTO LIBELLO IUDICI FIDEM SUAM PROBET.

Optimum est omnia, si quae honesta vitaeque humanae utilia sunt, a senio libera ac semper viridia permanere, neque unquam eorum utilitatem deficere; igitur si contingat, quod saepe contingere solet, eo neglecto utilitatem deperire, eos tamen, qui curam bonorum humanorum gerunt, decebat, ne id, quod per se utilitatem vitae praebet, restituere negligant. Expropter etiam nostra maiestas legem quandam rebus quidem utilissimam, nunc vero velut obsoletam et ne inutilis fiat periclitantem ad pristinum robur reducens, senii incommmodum aufert, et ad primitivum usum reique publicae utilitatem eam renovat. Lex autem statuit de illis, qui criminum accusationes movent, ut hi, priusquam ad inquisitionis modum deveniant, de suo instituto iudici fidem faciant scriptis declaratione, se neque dolo malo adversarium inquietare, neque alio iudicio condemnatos esse, neque in praesens se scire id ipsum nullum ad tribunal aditum habere, sed maligno consilio adversario negotia facessere, neque mendacis veritatem intervertere conaturos se esse. Haec quidem legis praescripta sunt, et recte se habent,

μίαν μὲν εἰς τὴν τοῦ δικαίου χώραν εἰσόδον ἔχειν, κακούργως δὲ βεβουλευμένοι πρῶγματα παρέχουσιν τῷ ἀνικρινόμενῳ, οὐδὲ γὰρ ¹⁾ τὸ ἀληθὲς διαστρέφουσιν ψεύδει πειράσσουσι. Ταῦτα μὲν τοῦ νόμου τὰ διορισματα, καὶ καλῶς διωρίζετο, καὶ ταῦτα τῷ παραβατῆι ποινὴ ἐπιτίθετο. οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ τοὺς συνηγόρους ὁ θηθεὶς ἐπὶ τοῖς ὁμοίως ἐδοκίμαζε νόμος. Ἀλλὰ τοῖτον καθάπερ εἶπον ὥσπερ ἀπεφθιμένοι περιεσιγητοῦσα εἰς τὸ παντελῶς ἀχρηστον ἡ βασιλεία ἡμῶν καὶ πρὸς τὴν πρώτην ἀνακομίζει θώμην, καὶ τὴν εἰς τὴν πολιτείαν αὐτῷ παρῆρσαν χαρίζεται, καὶ θεοσιζομεν ἀπὸ γε τοῦ παρόντος τοὺς βουλομένους δίκην εἰσερχεσθαι πρὸ τῆς εἰσόδου τὰ ὑπὸ τοῦ νόμου προιθίνα διαοριζόμενα.

bent, et transgressori poena infligebatur. Neque huic soli, sed causarum etiam patronos similiter diiudicabat. Sed hanc quemadmodum dixi ut interpretatam, et prorsus inutilem redditam, imperatoris astra maiestas et ad pristinam vim reduci, et in publicam reditum ei donat, et sancimus, eos, qui hinc accusationem in iudicium introducere velint, introitum legis praescripta observare.

¹⁾ γὰρ alienum esse ab hoc loco intellexit Steph. et expunxit Agyl.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρη'.

Περὶ τοῦ μετὰ τὴν πρώτην δήλωσιν μὴ πρὸς τὸ κριτήριον ἀπαντήσαντος.

Οὐδὲ τοῦτο τὸ καταπεφρονημένον καὶ διὰ παρορᾶσεως γενοῦν καταλειφθῆναι θέμις ἀνεπαρόρῳτων, ἀλλ' ἄξιον αὐτὸ ¹⁾ τῆς προσήκουσας βοηθείας τυχεῖν, ὡς ἐν τοῖς τοῦ βίου πράγμασι πολλὴν παρικόνητον τὴν ἀφέλειαν. Οὐκ ὅσον ὁμοίως καὶ τοῦτο πρὸς καινισμόν καθιστάμετες, ὥσπερ ἐκεῖνο τὸ μέρος, ὃ περὶ τῶν εἰσεῖναι πρὸς δίκην ²⁾ τύπον ἐκφέρει, θεοσιζομεν, τὸν ἅπαξ ὑπὸ δικαστικῆς προσκλήσεως ἐπὶ τὴν κρίσιν κληθέντα, καὶ μὴ αὐτὸν ὑπακούσαντα, μὴ δ' ἕτερον πρόσωπον ἀνδ' αὐτοῦ πρὸς τὴν κρίσιν ἀπαντήσαι διαποστελλάντα, πάλιν δευτέρως ἀξιοῦσθαι δηλώσεως ἀπειθήσαντα δὲ ταύτη, μὴ δὲ τῆς τρίτης ἀνάξιον κρίνεσθαι, καὶ μέχρι τοσούτου τῆς δικαστικῆς ἐπιτελείας αὐτὸν ὑπομένουσας, εἴπερ καταφρονῶν ὄφθῃ καὶ τοῦ τρίτου μένοντος ³⁾, καὶ μηδεμίαν εὐλόγον προφάσεως τὴν ἀπάντησιν καλυψούσας οὔτε δι' αὐτοῦ, οὔτε δι' ἑτέρου προσώπου τῷ δικαστικῷ βήματι παραστῆ, τότε δὴ τότε καὶ μὴ παρόντι τὴν καταδικάζουσαν ψήφον αὐτῷ λαχῶναι, καὶ μηκέτι ἐξόν εἶναι καθ' ὅλον δὴ τινὰ τρόπον μὴ ἀμφισβητεῖν, μήτε τὴν κατάκρισιν ἀποδέσθαι. Ταύτην δὲ τὴν ψήφον ὀρίζομεν ἐφ' ἑκατέρου προσώπου, εἴτε τις προκληθεὶς καταλιγώρησει τῆς ἀπαντήσεως, εἴτε τις ἐγκλήσιν ποιήσει καὶ τῷ βήματι παραστήσει τὸ διαμφισβητοῦν μέρος, εἴτα μετὰ τὴν προβολὴν τοῦ ἐγκλήματος κακομηχάνως ἀποστή, τάλαιπωρὸν ἐκ τούτου τῷ ἀνικρινόμενῳ περιούτων, καὶ ἀναβολὴν τοῦ πέρας τοῦ ζητήματος. καὶ οὗτος γὰρ παρὰ τοῦ δικαστοῦ προσκαλουόμενος ἄχρι τρίτου, καὶ μὴ πειθαρχῶν, κατακεχρίσεται καὶ μὴ παρών, μηδεμίαν ἄλλης ὥσπερ εἶπον ἀφορμῆς εἰς δίκην ὑπόσεως παραλήσιν, ἢ θυνήσεται ὑπὲρ τοῦ μὴ ἀπαντήσαντος τὰ εἰκότα διαπολογῆσθαι.

ΔΙΑ-

Constitutio CVIII.

DE EO, QUI AD PRIMAM DENUNCIATIONEM IUDICIO SE NON SISTIT.

Neque illud neglectum et contemptui habitum iniqui incorrectum fas est, sed convenienti modo potiri dignum, quod negotiis humanis multum utiliter praebeat. Itaque similiter etiam huius institutionem constituentes, quemadmodum illius pariter, qui litem instituere volentibus formam praescribit, sancimus, eum, qui semel iudiciali citatione in ius vocatus neque ipse pareat, neque qui pro ipso iudicium accipientem mittat, deinde secunda denunciationsi litem habere, si vero huic non obtemperet, neque tertio dignum censeri, et in tantum iudiciali elementis prosecutione appareat, et quum nulla iusta causa compositionem eius impediat, neque per se, neque per aliam personam ad iudiciale tribunal stiterit, tunc etiam absente eo condemnationem sententiam proferat, et nequaquam deinceps quocumque modo vel compositionem movere, vel condemnationem subterfugere permitti. Hoc vero praecceptum in utramque linguam statimus, sive quis in ius vocatus comparere negligat, sive quis actionem instituerit, et adversum ad iudiciale tribunal deduxerit, tunc post deductionem ab intentata actione dolo malo desistat, inconvincibiliter inde reo machinans et protelationem finis iudicium. Neminem hic quoque, ubi ter a iudice citatus fuerit non paruerit, absente etiam condemnabitur, si nulla iustae excusationis causa adsit, quae illum, qui in iudicio non obtulit, recte defendere possit.

Const. CVIII.

¹⁾ καὶ αὐτὸ conl. Steph. — ²⁾ μελλόντων vel potius βουλομένων addendum esse censet Steph., nec sine causa, nam deest eiusmodi participium. — ³⁾ τρίτον σημαίνοντος ostendit Steph., sed magis credo μένοντος ex μηνυθέντος corruptum esse, nam in fine

constitutionis Cod. Moerm. III. et Zurich. additum τούτο δὲ ἐστὶ περὶ τοῦ τὴν μηνυθέντος τρίτον μὴ ἀπαντήσαντος εἰς κριτήριον εὐθύνεσθαι καὶ ταχρίνεσθαι, quae summa melius constitutionis argumentum exprimit, quam quae in ed. Scrimg. ut videtur

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρθ'.

Constitutio CIX.

NE INTRA SEPTIMUM AETATIS ANNUM SPONSALIA INEANTUR. NEQUE ANTE DECIMUM QUINTUM MARIBUS AUT DECIMUM TERTIUM FEMINIS MATRIMONIUM CONSECRATUR.

Ἐπι τοῦ μὴ γίνεσθαι μνηστειαν ἔνδοθεν ἂν ἐπὶ τὰ ἔτιω, μῆτε ἰερολογίαν ἔνδοθεν τοῦ τεσσαρεσκαίδεκαετοῦς χρόνου, καὶ τοῦ τριεσκαίδεκάτου ἐπι γυναικῶν.

Quum suum cuique rei tempus esse Sapiens tradat, idque communis omnium, qui modo mentis compotes sunt, sententia et amplectatur, et probet, bonum est maxime quidem in omni negotio tempus servare, si vero alibi, in contrahendis certe matrimoniis non negligere. Oportet enim, quo res in communi vita magis necessaria est, eo magis prudente cautione ad illam procedere. Kapropter nos secundum veteres, qui recte sentientes hac de re lege statuerunt, sancimus, ut nullatenus ante septimum aetatis annum sponsalia constituentur neque matrimonium, si sponsa duodecimum, sponsus vero decimum quartum annum nondum impleverit, sacris caerimoniis confirmetur. Sed hoc quidem quoad communem publicumque reipublicae usum prohibetur, verum si Imperator, ut saepe accidit, familiam quandam conficiens, et sponsalia, et cum consecratione, quae peragenda est desponsatis, coniunctionem intra praesentibus annos sibi decernat, id nihil legi adversabitur. Licet enim iis, quibus deus terrestrium rerum administrationem demandavit, superioribus esse lege, quae subditos devincit.

Τοῦ σοφοῦ παραινοῦντος καιρὸς τῷ παντὶ πράματι, καὶ τῆς κοινῆς παρὰ πάντων, ὅσοι φρενὸς εὐνοχοῦσιν, ὑπολήψεως τοῦτο καὶ τιμώσης καὶ συνομοιογούσης, καλῶς ἔχει μάλιστα ἂν ἐν πάσῃ πράξει ἡρεῖν τὸν καιρὸν, εἰ δ' οὐκ ἄλλ' ἐν γε τῇ κατὰ ἥμωιν συναρμοστίᾳ τούτων μὴ παρορᾶν. δεῖ γάρ, ἴσον ἐν τοῖς κατὰ τὸν βίον πράγμασιν ἀναγκαιότερα ἐπιχειρήσεις, τοσοῦτον μετὰ γνώμης ἀσφαλεσιότερα πλ ταύτην χωρεῖν. Τούτου δὴ ἔνεκεν κατὰ τοὺς ἰάλοι καλῶς συνειδότης περὶ τούτου καὶ νόμον θεένους ἡμεῖς θεσιζόμεν, μηδαμῶς συνίστασθαι μνηστειαν ἐπὶ χρόνους ἐλάττωσι τῶν ἐπὶ, μῆτε μὴν εροιστελεστέαις βεβαιουῦσθαι τὴν μνηστειαν τοῦ τριεσκαίδεκάτου ἔτους ἔνδοθους τῆς νύμφης, τοῦ δὲ ἄμωλου τὸν τεσσαρεσκαίδεκατον μὴ διαμειροῦν. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἀπηγόρευται πρὸς τὴν κοινὴν καὶ δημοσίαν τοῦ πολιτευματος χρῆσιν, εἰ δὲ βασιλεῖς, οἷα πολλὰ συμβαίνει, πράττων οἰκονομῶν ἴνα, καὶ μνηστειαν, καὶ τὴν ἐξ ἱερολογίας συνάραστον τοῖς μνηστευομένοις ἔνδοθ τῶν διορισθέντων τῶν ἐπιψηφιεταί, τοῦτο πρὸς τὸν νόμον οὐδὲν ἐπιτελείεται. Ἐξῆστι γάρ τοῖς ἐκ θεοῦ τὴν οἰκονομίαν τῶν κοσμικῶν ἐγκραχειρισμένοις πραγμάτων πρέτερον ἢ κατὰ νόμον οἰκονομεῖν, ὅς ἄγει τοὺς ἀπηκόους.

1) Steph. amend.; εἴτε Scrimg. — 2) Steph.; δεκαετοῦς Scrimg. Ita primariae huius rubricae vitia sustulit Steph., sed et alia inesse intellexit, nam aegro tempore post χρόνου verbis ἐπ' ἀνδρῶν et τριεσκα-

δεκαετοῦς melius conveniret cum antecedenti τεσσαρεσκαίδεκαετοῦς χρόνου. — 3) Steph. aut τὸν in τὸ multandum censet, aut supplendum χρόνον.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρι'.

Constitutio CX.

UT MULIER SOLUTO MATRIMONIO DESCRIPTIONEM FACIAT DOTIS SUAE ET PROPTER NUPTIAS DONATIONIS, ET RELIQUAE OMNIS MARITUM SUBSTANTIAE, ET EA PROLATA RESARCIRI SIBI POSTULET, SI QUID DAMNI IN REBUS SUIS A MARITO SE PASSAM DICAT, INE DESCRIPTIONE AUTEM EVIDENTIVE PROBATIONE NIHIL PETAT AUT PETENDO ACCIPIAT.

Περὶ τοῦ τὴν γυναῖκα ἀπογραφὴν ποιεῖσθαι τῆς τε οὐκείας προικὸς καὶ τῆς πρὸ γάμου δωρεᾶς, καὶ τῆς ἄλλης ἀπάσης ἀνδρῶς ὑποστάσεως, ἐπειδὴ τὸν γάμον λύθηναί συμβαλεῖ, καὶ τὴν προεξέχει τῆς ἀπογραφῆς ἐπιζητεῖν, εἴ τινα λέγοι παρὰ τοῦ ἰδίου ἀνδρὸς ὑποστῆναι καιροτομίαν εἰς τὰ ἀνήκοντα αὐτῇ, χωρὶς δὲ ἀπογραφῆς, εἴτε οὖν ἔναργους ἀποδείξῃ, μὴ δὲν ζητεῖν, μῆτε ζητούσαν λαμβάνειν.

Quum praeter alia, quaecumque recte a veteribus de matrimoniis tractata sunt, huic quoque parti satis prospectum sit, ut nempe mulier soluto matrimonio non quoquo modo res maritales percipiendas et detinendas usurpet, sed si de illis controversia moveatur, prius publice confectum post mortem mariti de dote sua, et donatione propter nuptias, et reliquae maritalis substantia descriptionem exhibeat, et si quid ex illa a marito consumtum esse appareat, eius complementum ex illius bonis quaerat, quum hoc igitur ut iustum erat a veteribus constitutum sit, nunc vero eius nulla ratio habeatur, quoniam veterum prudentiae utilitatem conservandam ducimus, illorum sanctionem renovantes statuimus, dehinc omnimodo descriptiones dotis, et propter nuptias donationis, et reliquae omnis maritalis sub-

Μετὰ τῶν ἄλλων, ὅσα περὶ τοὺς γάμους εὐαγῶς τοῖς ἀρχαίοις προνοήσας, καὶ τοῦτο δεούσης προνοίας τυχόντος τοῦ μέρους, γημι δὴ τοῦ μετὰ τὴν γαμικὴν διάλυσιν μὴ τὴν γυναῖκα ὅπως ἔτυχεν ἀντιποιεῖσθαι τῆς τῶν ἀνδρῶν πραγμάτων λήψεως τε καὶ κατασχέσεως, ἀλλ' εἰ περὶ τούτων ἀμφισβητοῖ, πρότερον δημοσίᾳ τῆς τε οὐκείας προικὸς, καὶ τῆς πρὸ γάμου δωρεᾶς, καὶ τῆς ἄλλης ἀπάσης ἀνδρῶς περιουσίας τὴν μετὰ θάνατον τοῦ ἀνδρὸς γενημένην ἀπογραφὴν ἐξεργαχεῖν, καὶ εἰ τι ἐν ταύτῃ διαγινώσκοιτο παρὰ τοῦ γαμέτου ἀνηλωμένον, τοῦτο τὴν ἀναπλήρωσιν ἐκ τῶν ἐκείνου ζητεῖν πραγμάτων, καὶ τοῦτο δὴ καθ' ἕνα ἢ θεμιτὸν τοῖς ἀρχαίοις διορισμένον, οὐκ ὀλιγορῶς παραδοθέντος, ἐπειδὴ τῆς τῶν ἀρχαίων προνοίας τὸ χρη-

1) Apud Harmenop. I. 13. 34., ubi huius Novellae sciat epitome, deest οὖν, sed legitur εἴτε, non autem intactum relictum est hoc εἴτε a viris doctis, inter quos Salmasius ἤτοι coniecit.

σιμον συνειδόμεν ἄξιον σάζεσθαι, τὸ ἐκείνων ἀναγεύμενοι θέσιπμα ὀρίζομεν, ἀπο γὰρ τοῦ παρόντος ἀπογραφῆς τῆς τε προίκοις, καὶ τῆς πρὸ γάμου δωρεῆς, καὶ τῆς ἄλλης ἀπάσης τοῦ ἀνδρὸς περιουσίας ἐκ παντὸς τρόπου παρὰ ταῖς γυναῖξί σπουδαίεσθαι, ὡς, ἐὰν ποτε γυνὴ πρὸς τοιαύτην φιλονεικίας ὑπόθεσιν καταστῆ, καὶ πρὸς τὴν ἀνδρῶσαν χωρεῖν ὑπαρξὶν ἀντὶ τῶν καταστάντων εἰς μείωσιν οἰκείων ἀξιοῖ, ἐξ ἐκείνης τῆς ἀπογραφῆς ἦτοι ἀποδείξεως τὸ δίκαιον τῶν λόγων γνωρίζεσθαι, κατὰ τρόπον ἀντιποιουμένης τῶν τοῦ συζύγου πραγμάτων, εἰ γὰρ παρ' ἐκείνων φαίνοιτο τῶν ἐν τῇ ἀπογραφῇ κειμένων ἀνάλογοις γεγενημένη. ἄνευ δὲ τῆς ἐκείδεν μαρτυρίας μήτε τὴν ζητησὶν χώραν εὐλόγειν, μήτε ζητούσης φιλονεικίας ἢ ἀκροάσεως τυγχάνειν ἢ τι τῶν ἐπιζητουμένων λαμβάνειν. Τὸν δὲ χρόνον τῆς ἀπογραφῆς ὀρίζομεν εἰςω τριῶν μηνῶν γίνεσθαι, καὶ τὰ ἐπιστήμια προβαίνειν, οἷα δὴ καὶ περὶ τῶν ἐπιτρόπων τοῖς παλαιοῖς νενομοθέτηται.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ραΐ.

Περὶ τοῦ γυναικὸς εἰς μανίαν περιεσοῦσης μὴ κατ' ἐπιβουλήν τοῦ οἰκέτου ἀνδρὸς, μήτε μὴν συνειδότης αὐτοῦ τὴν κακουχίαν, εἰ παρ' ἄλλων τινῶν ἢ μανία κεκακούρηται, μέλχοι τρίτου ἔτους διαμένειν τὸν γάμον ἄλυτον, καὶ εἰ ἐτι τὰ τῆς μανίας λυπεῖ, τέμνεσθαι τὴν συναφείαν καὶ μνηστεύεσθαι τὸν ἀνδρα σὺν ἀδελφῷ, ἢν ἂν ἔληται.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῶ, τῷ αὐτῷ.

Ὡς μὲν οὐδὲν οὕτω πρὸς βίον ἀνθρώπων¹⁾ καθέστηεν ἀναγκαῖον, ὡς ἡ παρὰ τῆς πλειοψηφίας κηραρισμένη ἀνδρὶ βοήθεια, καὶ ὁ ἐξ ἀρχῆς ὑποσησάμενος τὴν πλάσιν τεχνίτης ἰδίδαξε, καὶ ἡ φύσις αὐτῆ τῷ θεῷ διδάσκαλι προσημαριυρεῖ. Τοῦτου δ' οὕτως ἀναγκαῖον τυγχάνοντος, ἔπρεπε καὶ τὴν τοῦ νόμου πρόνοιαν, καὶ εἰ τις ἐτέρωθεν φροντίς συνεπιλαμβάνεται, τὰ τοιαῦτα περὶ τοῦ πράγματος καὶ πεφροντικῆναι καὶ διορίζεσθαι, οἷα τῷ πάσῃ ζωῇ τῶν διὰ τῆς συζύγιας ἠνωμένων εἰς βοήθειαν ὑπάρξει καὶ ἀγαλλίασιν, καὶ τὸν ἀπ' ἀρχῆς σκοπὸν βεβαιώσει τῆς νυμφεύσεως²⁾, ἀλλὰ μὴ τὸναντίον εἰς κατατριβὴν καὶ ταλαιπωρίαν καὶ διάβιον μὴ ἀνείσασιν κατηφείαν. Εἰ οὖν τοιαύτην δεῖ γενέσθαι τὴν συζύγιαν, ὥσπερ καὶ δεῖ, οὐ δεκεῖ μοι χώραν ἔχειν ἀποδοχῆς ἐκείνος ὁ νόμος, ὃς μετὰ τὴν μνηστειαν εἰς μανίαν τῆς μεμνηστευμένης περιεσοῦσης, βιάζεται τὸν γαμέτην διὰ παντὸς τοιοῦτῃ συνεζεύχθαι κατῷ, καὶ τῷ συμφορῷ τῆς μανίας ἀεὶ περιτοαίχεσθαι. Πού γὰρ ἀποδοχῆ³⁾, πού δ' ἄλλογον ἢ τῶν περὶ συμβιώσεως ἄξιον φροντίδων, τὸ προσδεσθεσθαι διὰ βίον τὸν ἀνδρα μανίση τῇ γυναίξί, καὶ τοῖς ἐκείδεν ἀναροῖς κατατριχεσθαι; εἰ γὰρ οὐδέεις οὕτως ἀφιλόανθρωπος, ὃς κἂν ἐπιβραχῷ θηρίῳ συγκαθεργνηνεν ἀνθρωπὸν ἀξιοῖ, πῶς ἔχει νόμου φιλοανθρωπίαν ὁ προστάσσων νόμος δι' αἰῶνος ὑπὸ τῆς μανίας τεθηρωμένη τῇ ἀνθρώπῳ συνοικεῖν τὸν μνηστευόμενον; Ἄλλα φασὶν ὡς διὰ τῆς συναφείας ἐν γεγόνασι μέλος, καὶ ἀνάγκη τῆν τοῦ μέλους ὑφίστασθαι νόσον, καὶ ὡς θεῖον βούλεται κλεισμα, μὴ χωρίζεσθαι τοὺς ὑπὸ θεοῦ συζευθέντας. Κατὰ μὲν ταῦτα, ἃ θεῖα παρὰ θεοῦ⁴⁾ εἰρηται, οὐ καλῶς δ' αὐτὰ, οἷδὲ κατὰ τὸν θεῖον σκοπὸν οἱ προτεινόμενοι ἐνταῦθα τὴν τοῦτων ποιοῦνται πρότασιν. εἰ μὲν γὰρ ἡ μνηστειαν τοιαύτην

substantiae mulieribus curae esse, ut, si quando ad ad talem malignitatis speciem adigatur, et ad demantionem rerum maritalium propter eas, quae eis competunt, procedere velit, ex illa descriptione sua probatione petitionis ius cognoscatur, collatu eo nisi coniugis bonis, si ab illo eorum, quae descriptio comprehendunt, deminutio facta esse videatur; cum illam testificationem autem neque petitionem locum ab invenire, neque malitiose petentem vel iudicium obtineat, vel quidquam eorum, quae petita sunt, consequi. Tempus vero descriptionis conficiendae statuimus, ut intra tres menses fiat, et mulctam procedere, qualis in iuribus in tutores constituta est.

Constitutio CXI.

UT, SI UXOR MENTE CAPIATUR, IDQUE NEQUE DOLO MARITI, NEQUE IPSO CONSENSU, ALIORUM MALEFICIO FIAT, ET ULTRA TRE ANNOS ID MALUM DURET, MATRIMONIUM DIRIMATUR, ALIAMQUE UXOREM DUCERE MARITO LICEAT, QUAM VELIT.

Idem Imperator eidem Styliano.

Quod nihil quidem ita vitae humanae exitu necessarium, quam quod ex costa viro attribuitur et adiumentum, et qui ab initio formam condidit vixit docuit, et ipsa natura divino documento attestat. Hoc vero cum ita necessarium sit, decebat etiam legi providentiam, et si qua aliunde cura mortalium rita succurrat, talia de re illa cogitare et statuere, quae per omnem vitam illis, qui coniugio uniti sunt, aulio gaudioque sint, et ab initio propositum coniugii finem confirmant, nec vero contra perneciam, et viriam et perpetuum per vitam moerorem afferant. A ergo coniugium tale esse oportet, quemadmodum etiam oportet, non suscipienda mihi illa lex videtur, quae, si post initium matrimonium in favorem uxoris incidat, maritum tanto malo perpetuo iunctum esse, et furvis incommodum semper ferre cogit. Quomodo enim rationale, quomodo receptione vel convictus coniugis sollicitudine dignum, ut per totam vitam maritus vesanienti uxori alligetur, eiusque vesania conficiatur? Si enim nullus adeo inhumannus est, ut vel momenta quemquam cum bestia simul includere sustineat, quae legis humanitatem illa lex habet, quae perpetuo effratuae furore coniugii cohabitare maritum iubet? Et dicunt, quod per coniugium in unum corpus coierunt, et oportet membrum alterum alterius morbos percipere, et, ut divinum praeceptum vult, non separari, quae deo iuxerit. Praeclara quidem haec, quae ut dicitur a deo pronuntiata sunt, non praeclare vero neque secundum divinum propositum opposcentes hic eorum obiectionem institunt. Nam si quidem matrimonium talem statum servaret, qualem ab initio paratum exhibuit, quisquis separaret improbus esset, neque in prehensionem effugeret; si vero quum praec furore in vocem quidem humanam a muliere audias, necum etiam quidquam eorum obtineas, quae ad hilaritatem mat-

¹⁾ ἀνθρώπῳ Meerm. Cod. III., Zurich. — ²⁾ Agyt.; ἡ νυμφεύσεως Serimg. — ³⁾ πού γὰρ ἀποδοχῆ ἀξιοῖ coni. Steph. — ⁴⁾ καὶ παρὰ θεοῦ Cod. Meerm. III., Zurich.

αὐτὴν αἰεὶ τὴν κατάστασιν, ὅποιαν ἐξ ἀρχῆς ἢ
 ἀποστολῆς παρήσταν, ἀδικῶς ὁ χωρίζων, καὶ τὴν
 μὴν οὐ φεύξειαι. εἰ δ' ὑπὸ τῆς μαρίας οὐδὲ
 ἰογγῆς ἔστιν ἀνδραπέτης ἀκούειν τῆς ἀνδραπέτου,
 οὗ γε ἄλλου τινὸς τυχεῖν τῶν ὄσα μνηστία
 ὁς ἑλευθερὸν χαρίζεται, τίς οὐκ ἐθέλησαι διαλύειν
 οὐδὲν πικρὰν καὶ φευκτὴν συζύγιαν; Διὰ τοῦτο
 πλίζομαι, ὡς, εἰ ποτε μετὰ τὴν κοινωνίαν τοῦ
 μου πρὸς μαρίαν ἢ γυνῆ περιπέσοι, μέχρι τριτοῦ
 ἔτος φέρειν τὴν δυστυχίαν τὸν ἄνδρα, καὶ τῆς
 ἰηφείας ἀπολαύειν, καὶ εἰ γε μὴ ἐν χρόνῳ το-
 σίφ λύσις εἴη τοῦ κακοῦ, μηδὲ πρὸς τὰς οἰκείας
 κλέδοι φέρνας ἢ τὴν μαρίαν νοσοῦσα, τηνικαῖτα
 ἰσπᾶσαι τὴν κοινωνίαν, καὶ τῆς ἀνομοσίου
 ἀποδοῦς ἐλευθεροῦσθαι τὸν ἄνδρα. τοσοῦτον
 οὐδὲν οὐδὲν τοῦ θεσπίσματος, ὥστε δὲ ἐλεύθης
 μαρίαν καὶ ἐξαιτίας γίνεσθαι, μηποτε κατ'
 βουλήν ἀφθῆ συστάσα ἢ αὐτοῦ γε τοῦ ἀνδρός,
 τὸν ἐκείνῳ κατ' οἰκειότητα συναπτομένῳ, ἢ τι-
 νῶν ἑτέρων, ὡς εἰ γε ¹⁾ τοιοῦτόν τι φωραδελῆ, εἰ
 κακουργίας τοῦ ἀνδρός, τοῦτον ὄρξομαι ἰμωρίαν
 ἰδίαν ὑποσχέιν κακίαν τὸν εἰς τὸν μονηρὸν βίον
 ἀσχηματισμὸν, καὶ ἕκοντος αὐτοῦ μοναστηρίῳ
 κορυφόμενον, καὶ τῆ ἐκ τῶν ἱερῶν κανόνων ὑπο-
 λόμενον τῆς ψυχῆς θεραπείᾳ, εἰ δ' ἐκ τῶν συγ-
 γων ἤλθειν ἢ βλάβη, ἢ ἑτέρωθεν ποθεν, καὶ αὐτοῦ
 κιδότος τοῦ ἀνδρός . . . . .

monium largitur, quis adeo acerbum horrendumque
 matrimonium dirimere nolit? Propterea sancimus,
 ut, si quando post initum matrimonium mulier in fu-
 rorem incidat, usque ad tertium annum infortunium
 maritus ferat, et moestitiam toleret, et si in eo tem-
 poris spatio ab isto malo non liberetur, neque ad men-
 tem redeat, quae furore insanit, tunc matrimonium
 divellatur, et maritus ab intolerabili illa calamitate
 exoneretur. Cui sanctioni hoc adiciamus, ut furoris
 causa investigetur, et exquiratur, num forte aut ma-
 riti, aut familiaritate ei iniunctiorum, aut aliorum quo-
 rundam dolo illatus videatur, ut si tale quid esse de-
 prehendantur, si mariti maleficio, cum poenae nomine
 in monasticam vitam detrusus, et invitum monasterio
 inclusum nequitiam suam lueret, et mananti ex sacris
 canonibus animae curationi subiectum esse, decernamus,
 si vero a cognatis ipsius damnatum datum sit, aut
 aliunde, et ipso consensu marito . . . . .

¹⁾ εἰ μὲν ἄσπ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρβ.

Constitutio CXII.

ὅτι τοῦ εἰ μετὰ τὴν γαμήλιον κοινω-
 νίαν εἰς μαρίαν ὁ μνηστὴρ περιπέσοι,
 ἄλλοις ἔτεσι πάντα διατελεῖν τὸν γά-
 μον ἄλυτον, τοῦτον δὲ παρελασάντων
 ἢ τῆς μαρίας τῆς ἐπισχεθείσης εἰς πρὸς-
 κούσεως τὴν ἀρμοζύγιαν ¹⁾ ἀφαρμό-
 ζεσθαι.

UT, SI MARITUS PER MATRIMONII TEMPUS
 IN FUREM INCIDAT, INTRA QUINQUEN-
 NIUM MATRIMONIUM SOLVI NEQUEAT, EO
 AUTEM ELAPSO, SI FUROR EUM ADHUC OC-
 CUPET, SOLVI POSSIT.

Τῶν μὲν πάλαι νομοθετησάντων τὴν γνώμην,
 ἥς ὁ τῆς μαρίας καιρὸς διορίζεται, ὡς αὐταῖς
 αἰ ταῖς μνηστειῖς ἐναντιοῦσθαι, καὶ μὴ διασύν-
 νει καὶ μέμψει καθυποβάλλειν οὐκ ἔχω (ἀφίημι
 αὐτοὺς ἐκείνους τοὺς ταῦτα νομοθετηκότας
 οἰκείαν εἰδέναί κρισιν, μεδ' ἧς ἐπὶ τὸ δόγμα
 ἔστησαν), πρὸς δὲ τὸ συναμείναι καὶ κατατίθε-
 ναι, οὗ μὴ συγκρατῆσεως ἕμιλλοι ἔξοις ἀναπέφ-
 ρο νόμος, οὐ προάγομαι. Τὸ γὰρ κωλύειν μὲν
 ἄλλοις ²⁾ ἢ δὴ μαρίαν τὸν γάμον, φάσκειν δὲ
 εἰν αὐτὸν ἀδικεῖσθαι μεταγενεστέρως τοῦ γάμου
 μαρίας ἀποφανθείσης, πῶς οὐκ αὐτόθεν ἡμᾶς
 ἔξ τῆς συγκρατῆσεως ἀναπέφει; εἰ γὰρ ὁ γάμος
 κοινῇ τῶν συναπτομένων ἀφελείᾳ συνίστασθαι
 ἔλεται, πῶς ὁ τὴν ἀρχὴν ὡς ἀσύμφορον ἀποτρέ-
 φει συστήναι, τοῦ αὐτοῦ ἐναντιώματος μετὰ τὴν
 ἀφειαν ἀνακύψαντος οὐκ ἀποτρέφει τὴν σύ-
 νει ὡς μὴ συμφέρουσαν; ἢ βοηθεῖν μὲν χρῆν,
 ὡς μὴ τὴν ἀρχὴν ἀφείη τις εἰς κακοῦ πείραν
 ἰσπᾶσαι, περιπεσόντα δὲ τῷ κακοῦ καταλιμπάνειν
 ἠθῆτον, καὶ μὴ τῆς ταλαιπωρίας οἰκτερεῖν αὐ-
 τῶν ὡς περ εἰ τις καὶ πρὸ μὲν τοῦ νόμου ληθῆ-
 ναι δεῖν οἰεῖται προσάγειν τὴν ἐπιμέλειαν,
 ἀσχεθέντα δὲ ἐντάσκειν εἶν, ἀπαγορευθείσας τὴν
 ἀπειαν. Ἀλλὰ γὰρ, ὅπερ εἶπον, ἐπιμέμψεσθαι
 τοῖς νομοθέταις οὐκ ἔγω, σύμψυχος δὲ τοῦ-
 τῶν εἶναι πολλοῦ γε καὶ δέω, καὶ μάλιστα πολλῶν
 ἄλλων τρόπων πρὸς μνηστειῖας λύσιν διατεταγμέ-
 νων,

Veterum quidem legislatorum sententiam, per quam
 tempus definitur furoris, qui ipsi matrimonio adversari
 videtur, neque convellere, neque reprehensioni submit-
 tere est animus (concedo enim, illos ipsos, qui haec
 constituerunt, iudicium suum habuisse, quo in ea sen-
 tentia constituerunt), ut tamen illam approbet et con-
 firmem, quod ea lex mihi approbatione indigna vide-
 tur, induci nequeo. Quod enim dicunt furorem, si
 praevenerit, matrimonium impedire, si vero inito iam
 matrimonio furor superveniat, illud nihil laedi, nonne
 hoc ultro comprobationem nobis dissuadet? Si enim
 matrimonium in utriusque coniugis utilitate versari
 debet, quomodo is, qui illud ab initio tanquam inutile
 consistere non suadet, si post coniunctionem contrarium
 eius existat, non idem coniunctionem tanquam inutilem
 dissuadebit? An operam dari oportet, ne quis inito
 in mali periculum incidat, qui vero iam in malum in-
 ciderit, cum sine ope relinquere, ipsiusque calamitatis
 non misereri? Quod perinde est, atque si quis etiam
 prius, quum morbo quispiam corripiatur, adhibendum
 remedium existimet, at iam correptum negato remedio
 mori sinat. Veruntamen (id quod dixi) reprehendere
 quidem leges non est animus, ut tamen ipsis
 adstipuler, permultum abest, praesertim quum multi
 alii modi ad solvendum matrimonium constituti sint,
 quorum nullus cum furoris malo conferri possit. Quo-
 modo namque mariti prodigalitas, aut religionis di-
 versitas, aut in naturali officio impotentia et imbe-
 cillitas,

¹⁾ ἀρμοζύγιαν Cod. Msorm. III., Zurich. — ²⁾ διὰ πρόλαβοισαν Cod. Msorm. III., Zurich.

νων, ὧν οὐδεὶς πρὸς τὸ χαλεπὸν τῆς μανίας εἰς οὐγκρισίαν ἰκανὸς παρελθεῖν. τὸ γὰρ διὰ τὴν τοῦ μνηστήρος ἀσπίσαν, ἢ διὰ τὸ κατὰ τὴν πίστιν διάφορον, ἢ διὰ τὸ πρὸς ὀμίλλαν τὴν φυσικὴν ἀπορον καὶ ἀνεπιτήδειον, καὶ εἰ τι ἕτερον τοῖσι συναριθμεῖται κεκινημένον ἰσχὺν πρὸς γάμου διάθεσιν, οἷον εἰ δουλικὴ ἀναφαίνουτο τύχη ὁ μνηστευόμενος, εἰ τῶν ὑπεσχημένων ἐν τοῖς γαμικοῖς συμφώνοις ἐξ ἀπορίας μὴ πρόεισιν ἢ τελεώσις, ταῦτα οὐ καὶ τὰ παραπλήσια, ἃ διανενομισται τὴν γαμικὴν κοινωνίαν διαλύειν, ποῦ πρὸς τὴν συμφορὰν τῆς μανίας ὅλως τὴν οὐγκρισίαν ἀναδέχεται; Τοιγαρὸν θεωροῦμεν ἡμεῖς περὶ τῆς μετὰ τὸν γάμον ἐπιδοσῆσαν μανίας, ὡςτε ἐφ' ὀλοῖς ἔτισι πέντε τοὺς συναπτομένους μὴ διαλύεσθαι. καὶ γὰρ ὡςπερ τὸ μὴ διὰ βίου θεραπευομένης τῆς μανίας ἄλυτον εἶναι τὸν γάμον βλαπὸν ὤψθη, οὕτω καὶ ἢ ἐν τοσοῦτῳ χρόνῳ ἀναμονὴ καὶ προσκαρτέρησις ἀναγκαῖα εἰσίν. εἰ δὲ μετὰ τὴν τοῦ τοσοῦτου χρόνον περίσδον μὴ γένηται τις ἀπαλλαγὴ τῆς δυστυχίας, μηδὲ πρὸς ἀνασφορόνησιν ὁ μνηστὴρ κατασταλῆ, τμηκαῦτα διατέμεσθαι τὴν γαμικὴν κοινωνίαν, μηδεμίαν μὴδ' ἐτέραν μερὶ προσγινομένης καινοτομίας. Καὶ ταῦτα μὲν διορίζομεν οὐ πρὸς διαβολὴν τῶν πρὸ ἡμῶν νομοθετησάντων, ἀλλ' εἰς ἀποκλήρωσιν τῆς περὶ τὸ ὑψηλὸν ὀφειλομένης ἡμῖν προνομίας. Ἡ δὲ γε κατ' αὐτὴν ἐπιγνωσθεῖσα τὴν τοῦ γάμου ἡμέραν μανία οὐδὲν ἱπεναντιούμενον ἔχει πρὸς τὴν αὐτίκα διάλυσιν, εἰ καὶ προσῆλθεν ἡ νενομισμένη αὐτοῖς ἱερολογία, ἀλλ' ὁμοίως τῇ πρὸ τῆς μνηστῆρας ἔγνωσμένη πρὸς τὸ ἀκοινωνήτων καταστήσειται καὶ ἀναρροσίων. Ἰσως μὲν οὐν τισὶ δοξεί τὸ μετὰ τὴν ἱερολογίαν διαλύεσθαι κρίσεις ὀρθῆς ἀπολείπεσθαι, ὡς δέον, ἐπεὶ διὰ τῆς συναρροστικῆς τελετῆς ἐν σῶμα γέγονασι, καὶ μάλιστα ἡ χειρὶ κριτικῆς ἀλλ' ἠνωμένους εἶναι, καὶ μάλιστα γὰρ κυριώτερον μέλους καὶ χειρῆς ὑπάρχοντος τοῦ ἀνδρός. οὐδὲ γὰρ ἐν σώματι τὰ τῶν μελῶν κυριώτερα ὑπὸ τίνος κατεσχημένα πάθους ἐκκοπεται. Ἄλλ' οὗτος ὁ λόγος δοκῶν ἰπὲρ τῆς ἐνώσεως ἴστασθαι, ἀγνοεῖν εἴκοι τῆς ἱερολογίας τὸ βούλημα. ἢ μὲν γὰρ τὰ καλλίστα τῆ μνηστῆρας χαρίζεσθαι διανοουμένη σωφροσύνη ἀρρήτιω¹⁾ τινὲ δεσμῷ φίλτρον συνδέουσα ἀμφοτέρους, γένους διαδοχὴν καὶ εἰ τι ἕτερον ἡδύνη τὸν γάμον, τελεῖται. μανία δὲ πᾶς ἀν τῷ σκοπῷ συνδράμοι τῆς τοιαύτης τελετῆς; ποῦ γὰρ σωφροσύνης τὸ καθαρὸν, μὴ τοῦ νοῦ γινώσκοντος ἑαυτὸν, ἀλλ' ἀγνοίαν ἔλειπὴν δυστυχοῦντος; γένους δὲ πόθεν ἢ διαδοχῆς; φρικτὸν θέαμα καὶ μόνον ἰδεῖν τῆ ἀθλίᾳ μνηστῆ τὸν ἀθλιώτερον μνηστῆρα τῆς μανίας παρασκευαζούσης, μὴ ὅτι γε συνελθεῖν αὐτῷ πρὸς ὀμίλλαν προτραπομένης. πῶς δ' ἂν φίλτρον δεσμῷ συνδέσθαι, τοῦ πάθους ὄλον ἀποθηριούντος τὸν ἄνθρωπον, καὶ πάντα μᾶλλον ἢ ἄνθρωπον ἐπιγινώσκουσα διατιθέντος; Εἰ δ' ἔρα ποτε καὶ γονὴν ἐξ οὕτω γάμου δυστυχούς ὄψεται ἧλιος, πῶς οὐ κοινὴ βλάβη τῷ ἀνδρωπίνῳ βίῳ ἢ τοιαύτῃ γονῇ; διότι συνεξομοιοῦν ὀδεν ἢ φύσις τοῖς πράγμασι ὡς ἐπὶ πολὺ τοὺς κερπούς. Ἔμοι μὲν οὐ καὶ διὰ ταῦτα δίκαιον ἐλογίσθη καὶ εὐλογον, καὶ οὔτε πρὸς ἀδείησιν τῆς συναπηροῦ εὐλογίας, οὔτε πρὸς ἄλλο τι ἐγκλήμα, τὸ θεωρεῖσθαι τὴν τοῦ γάμου μετὰ τὴν τῆς μανίας λήψιν διάλυσιν. Εἰ δὲ τις αἰτίας οὐκ ἀπολλεῖ τὸ θέμισμα, οὗτος καθ' ἑαυτὸν ἐπιστήσας, καὶ τὴν ἐκ τοῦ μεμνηνός γάμου κατανοήσας ὠφέλειαν, ἴσεται τὴν οἰκίαν κρίσιν, ὁποῖα τιμῆς ἀξία καθέστηκεν.

ΔΙΑ-

cellitas, aut si quid aliud his connumeratur, quod ad dissolvendum matrimonium valeat, quale si servus conditionis coniugem esse appareat, aut si in pactis nuptialibus promissorum propter pauperiem implementum sequi nequeat, haec igitur et similia, quibus matrimonia dissolvere lege tributum est, quomodo tandem cum furoris calamitate comparari possunt? Nos itaque sancimus de furore post initum matrimonium superveniente, ne intra quinquaginta integros coniuges disjungantur. Etenim quemadmodum quando per omnem vitam furor duraret, nec tantum matrimonium dirimi posset, id durum videatur, ut etiam tanto tempore expectare et perseverare videretur. At si post tantum temporis spatium infirmitas sublata non sit, neque furiosus resipuerit, tunc coniugium dirimatur, nulla neutri parti innovatione facta. Atque haec quidem statutum non in contemptum superiorum legislatorum, sed ut subditiis curam etiam debitam adimpleamus. Furor vero ipso nuptiarum die conspicuus non impedit, quo minus confestim matrimonium solvatur, etsi iam sacra hierologia praesentent, sed perinde, ac si ante nuptias animadversus ad matrimonium irritum redderet atque distraheret. Id quod quidem post consecrationem distinguendum a coniuges dicitur, fortasse id nonnullis recto iudicio destitui videbitur, utpote, quoniam copula sacerdotum unum corpus facti sunt, non dirimi illos, sed unum sinu oporteat, et praesertim quum praestantius membrum et caput maritus sit; neque enim praecipua corporis membra morbo aliquo occupata amputari solent. Atque haec ratio, dum propter unitatem coniugum putat, quid benedictio velit, ignorare videtur. Etenim haec quidem praestantissima quaeque connubio largitur cogitans, pudicitiam indissolubilem quodam amplexu vinculo ambos devinciens, propagationem generis, et si quid aliud matrimonium iucundum reddit, conservat, furor vero quomodo cum hoc consecrationis proposito conveniat? Ubi enim pudicitiae integritas, quando mens se ipsam non novit, sed miserabiliter ignorantia premitur? Ubi vero propagatio generis quum furor spectaculum modo horrendum miserabili uxori miserorem maritum exhibet, nedum cum illo consuetudinem habere permittit? Quali porro amoris vinculo colligentur, quum morbus universum hominem efferaferat, et quidvis potius quam homo videatur, effudit? Si vero forte ex tam infortunato connubio foetus lucem prodeat, quomodo non talis foetus communis vitae humanae damnus erit, quum natura fructus nobis ut plurimum assimilare solet? Mihi igitur propter haec etiam matrimonium post furoris correptionem solvendum esse constituit, iustum rationique consentaneum, neque ad reprobationem matrimonii benedictionis, neque ad aliud quodpiam crimen verum visum est. Si quis vero sanctionem a crimine non liberet, hic apud se consistens, furiosi matrimonii utilitate expensa, quantum momenti iudicium habebat, cognoscet.

Const. CXII.

¹⁾ σωφροσύνην καὶ ἀρρήτιω emend. Agyl.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ργ'.

Περὶ τοῦ καὶ ἐν τοῖς προσκηνίοις κατασκευάσμασιν, ἃ τὴν τῶν ἡλιακῶν ἐπινομιάν φέρει, τὴν τῶν δέκα ποδῶν ἐκ τοῦ γείτονος μέρους παρατηρεῖσθαι διάστασιν, καθάπερ καὶ ἐπὶ τῶν οἰκοδομημάτων γενόμεναι.

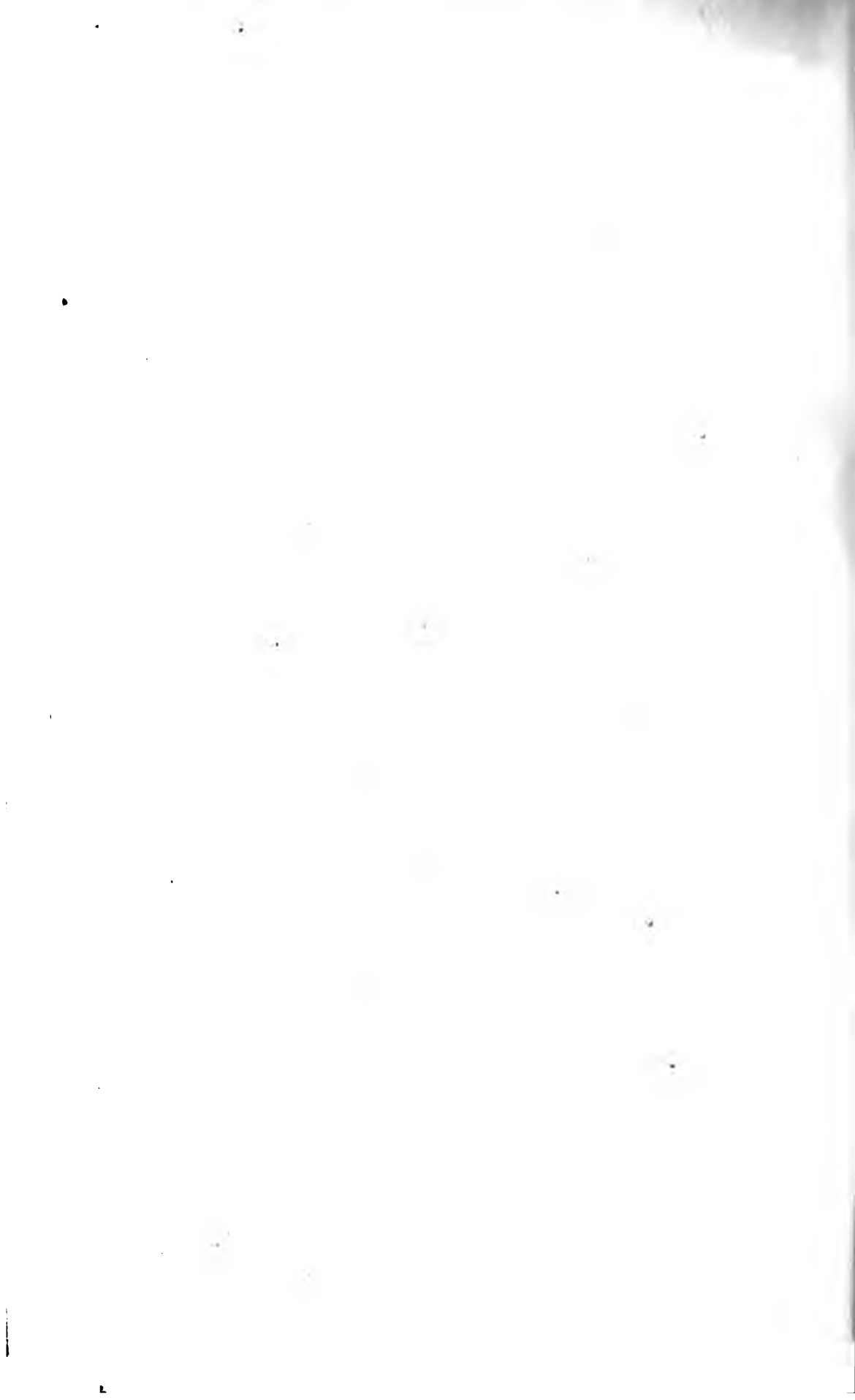
Ἄ μὲν περὶ οἰκοδομίας οἷον οἰκημάτων καὶ τειχῶν ἄλλως τοῖς παλαιοῖς ἐπεσκέφθη, καλῶς ἐπίσκεψις ἔχει, καὶ καλῶς ἐπ' αὐτῶν ἢ διαστάσις τοῖς γιγνομένοις διατάσσεται μέτρισιν, ἐν δλοῖς ποσὶ δέκα¹⁾ λαχούσα τὴν διαμέτρησιν. τὰ δὲ περὶ τῶν ὑπαίθρων, καὶ ὡς ἂν τις εἰποι προσκηνίων θεατηρίων, ἢ καὶ πρὸς μόνην καὶ ὑπέρριον ἀπόλαυσιν ἐπινοήσεται, καὶ τὴν ἐπινομιάν ἐκ τοῦ ἡλίου ἐληφθῆν ἡλιακὰ προσαγορευόμενα, ταῦτα δὲ ὄρα τῆς νομοῦ²⁾ μνήμης οὐ τυχόντα καὶ διορίσεως, νῦν εἰς χεῖραν καθέστηκιν, ψήφου περὶ αὐτῶν ὀριζούσης, καὶ τὴν φιλονεικίαν τὴν, ὡς εἰκός, ἐπ' αὐτοῖς ἐνίοτε προβαίνουσαν διαλυούσης. Ὁρίζομεν οὖν, καὶ ἐπὶ τούτων τῶν κατασκευάσμασιν, τοιούτων τῶν ἡλιακῶν, ἕκαστο τοῦ μέτρον σώζειν, τὸ μεταξὺ διάστημα τῶν ἐχόντων τὴν γειτονίαν προσώπων, ὃ καὶ ἐπὶ τῶν οἰκοδομημάτων ἀπονενέμηται. καὶ γὰρ ὡςπερ ἐν ἕκαστῳ ἢ τῆς κατοπιείσεως αἰτία τῶν δέκα ποδῶν ὄριζε τὸ διάστημα, οὕτω κἀνταῦθα διὰ τὴν αἰτίαν τοῦ ἴσου εὐλόγως διορισθήσεται μέτρον, καί τις δοκεῖ τὴν ἀπόστασιν. εἰ γὰρ διὰ τὸ μὴ κατοπιεῖν ἀλλήλους τὰ γειτονιότα μέρη τὴν τῶν δέκα ποδῶν ποιεῖται ὑποκλίσιον³⁾, ἐνιαυθα τοσοῦτον ὀφείλει μάλλον ἀφίστασθαι, ὥσπερ καὶ μάλλον ἐπιτηδείως ἔχουσιν αἱ τοιαῦται κατασκευαὶ πρὸς κατοπιεῖσιν. δῆλον γάρ, ὡς ἐν οἰκίᾳ τις καθεδόμενος ἢ τι πράττων οὐκ ἂν οὕτω κατοπιεῦθῃ, πολλῶν ὑπαρχόντων ἀντιφραγμάτων. ἐν δὲ τοῖς περὶ ὧν ὁ λόγος προσκηνίοις ἔχουσιν, ἢ ὡς ἂν οἱ πολλοὶ φαῖεν ἕνωσιαιρίοις, οὐδὲν εἰς περιοπὴν ἴσθηκεν ἀντιφραγμάτων. διὰ τοῦτο δεσπίζομεν, μὴ ἕτερος ἕξειναι τινι τοιοῦτον κατασκευάσμα τεταίνειν, εἰ μὴ πόδες δέκα τὴν ἐκ τοῦ γείτονος μέρους ἀποχώρησιν διαμετρήσουσιν. Ὁμοίως δὲ καὶ εἰ τις ὀροπὴν τῆς οἰκίας ἀμειψαί βουλόμενος μαρμάρων πλάκας περιδείη, καὶ οὕτως μὴ πρὶν τοῖς πράττειν, πρὶν τὸ εἰρημένον διάστημα τῶν δέκα ποδῶν ἀπομακρύνων τοῦ γείτονος, ἢ ἕτερου δὲ τινος εἰς βοήθειαν ἀνακύπτουτος τρόπου, λέγω δὴ χροῖνου μακροτέρου παραδρομῆς ὑπερβαίνουσης τὴν νομικὴν περὶ χρόνων διάταξιν, ἀφ' οὗ τὸ ἔργον τὴν ὑπαρξίαν ἔλαβεν, ἢ ἐὰν φυλακῇ τινι συμφωνίᾳ δωρησαμένη τὴν ἄσθειαν, ὃ ταυτην λαβῶν εἰς τὸ ἐργάζεσθαι προελήλυθε, κελύομεν ἐπὶ τοῦ οἰκείου σχήματος τὸ ἔργον μένειν, τῆς τῶν δέκα ποδῶν μὴ παραιτουμένης ἀποστάσεως.

Constitutio CXIII.

UT, QUEMADMODUM IN ALIIS STRUCTURIS LEGE CAUTUM EST, ITA ETIAM SUBDIALIUM AMBULACRORUM STRUCTURAE, QUAE SOLARIA APPELLANTUR, DECEM PEDIBUS A VICINORUM AEDIFICIIS DISTENT.

Quae quidem de domuum et parietum structuris alioquin veteres tractauerunt, perbelle illa se habent, et vicina aedificia decem inter se pedibus distare debere, ab eisdem recte constitutum est. Verum quoniam de subdialibus deambulationibus et, ut aliquis fortasse dicat, prosceniis spectatorii, quae ad solum et aerium usum excogitata sunt, atque a sole nomen acceperunt, solaria dicta, de his lex nihil memoravit atque constituit, nunc decreto opus est, quod de illis statuat, et quae fortasse subinde de eisdem contentiones emergant, dirimat. Decernimus igitur, etiam in his structuris, id est solaris, illam mensuram servari, quod inter vicinos interstitium servetur, quod etiam in aedificiis constitutum est. Etenim quemadmodum in illis conspectus causa decem pedem interstitium statutum est, ita hic quoque merito idem spatium eadem de causa praescribetur, quanquam conspectus causa maiorem distantiam requirere videtur. Nam si, ne se invicem vicinae partes conspiciant, decem pedum intercapedo relinquatur, hic tanto magis abstinere debet, quanto etiam magis huiusmodi structurae conspectui sunt idoneae. Constat enim, sedentem aliquem vel aliquil facientem in aedibus, quoniam multa obstacula intersunt, non ita facile posse conspici. In prosceniorum vero, de quibus sermo est, operibus, aut ut multi dicere malunt moenianis, nihil circumspicui impedimento est. Propterea sancimus, non aliter cuiquam talem structuram fabricari licere, quam si decem pedibus a vicinorum structuris abstineat. Similiter vero si quis aedium suarum tectum mutans marmoreas crustas obducat, hic etiam non aliter id faciat, quam si dictum decem pedum interstitium a vicino relinquat * * *, aut alius quispiam modus in auxilium succurrat, scilicet temporis longioris cursus, legalem de temporibus excedens constitutionem, ex quo opus constituit, aut si cui pactum servetur licentiam largiens, ex quo quis ea accepta ad aedificandum accesserit, iubemus in suo statu structuram manere, decem pedum distantia non observata.

¹⁾ Rectius δώδεκα, cf. l. 12. §. 2. C. de aedific. priv. (8. 10.) et Harmonop. II. 4. 45. — ²⁾ τῆς ἐκ τοῦ νόμου Cod. Neerm. III., Zurich. — ³⁾ ἀπόκλισην Cod. Neerm. III., Zurich.

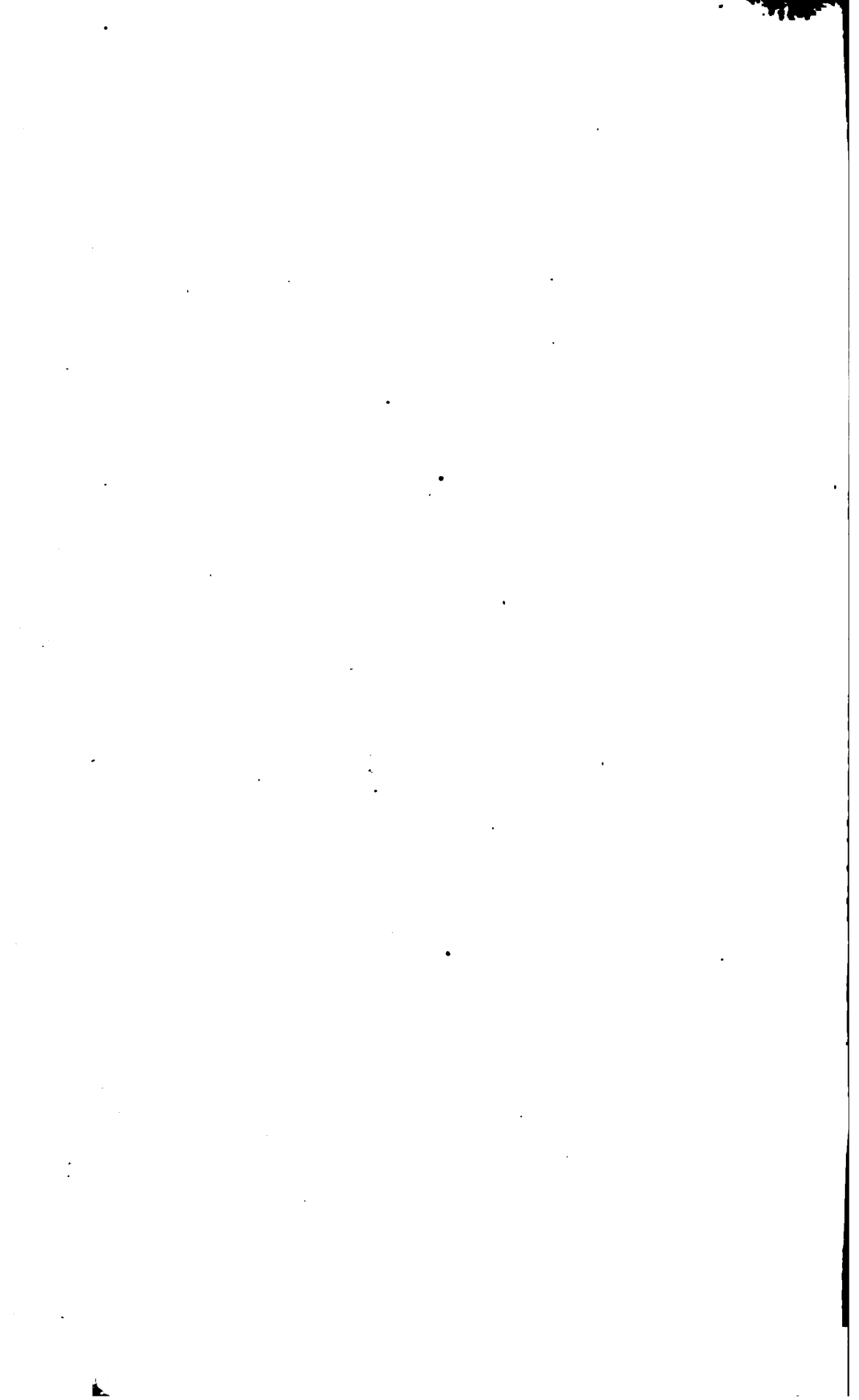

FEUDORUM LIBRI

CUM

FRAGMENTIS.

FEUDORUM LIBRI.

LIBER PRIMUS.

TITULUS I.

DE HIS, QUI FEUDUM DARE POSSUNT, ET QUI NON, ET QUALITER ACQUIRATUR, ET RETINEATUR.

Quia de feudis tractaturi sumus, videamus primum, qui feudum dare possunt. Feudum autem dare possunt archiepiscopus, episcopus, abbas, abbatias, praepositus, si antiquitus consuetudo eorum fuerit feudum dare. Dux, marchio et comes similiter feudum dare possunt, qui ¹⁾ proprie regni vel regis capitanei nati sunt. Sunt et alii, qui ab istis feuda accipiunt, qui proprie regis vel regni valvasores dicuntur; sed et capitanei appellantur, qui et ipsi feuda dare possunt. Ipsi vero, qui ab eis accipiunt feudum ²⁾, minores valvasores dicuntur. §. 1. Et quia vidimus de personis, videamus, qualia prius habuerunt initia. Antiquissimo enim tempore sic erat in demissionum potestate connexum, ut quando vellet possent auferre rem in eadem a se datam. Postea vero eo ventum est ³⁾, ut per annum tantum firmitatem haberent; deinde statutum ⁴⁾, ut usque ad vitam fidelis produceretur. Sed quum hoc iure successionis ad filios non pertineret, sit progressum est, ut ad filios deveniret, in quem scilicet dominus hoc vellet beneficium confirmare. Quod hodie stabilitum est, ut ad omnes aequaliter veniat ⁵⁾. §. 2. Quum vero Conradus Romam proficisceretur, penam est a fidelibus, qui in eius erant servitio, ut lege ab eo promulgata hoc etiam ad nepotes ex filio proferre dignaretur, et ut frater fratri sine legitimo herede defuncto in beneficio, quod eorum ⁶⁾ patris fuit ⁷⁾, succedat. §. 3. Si autem unus ex fratribus a domino feudum acceperit, eo defuncto sine legitimo herede, frater eius ⁸⁾ in feudum non succedit ⁹⁾, quod, etiam communiter acceperint, unus alteri non succedit, nisi hoc ius in iustitiam dictum sit, scilicet ut uno defuncto sine legitimo herede, alter succedat; herede vero relicto, frater ¹⁰⁾ frater removebitur. §. 4. Hoc autem notandum est, quod, licet filiae ut masculi patribus ¹¹⁾ succedant legibus, tamen a successione feudi removeantur, similiter et ¹²⁾ eorum filii, nisi specialiter dictum fuerit, ut ad eas pertineat. §. 5. Hoc quoque sciendum est, quod beneficium ad venientes ex latere ultra tres patruales non progreditur successione, secundum usum ab antiquis sapientibus ¹³⁾ constitutum, licet a veteri tempore usque ad septimum geniculum sit usurpatum [quod in masculis descendantibus novo iure non in infinitum extenditur ¹⁴⁾]. §. 6. Notandum est autem, quod illud beneficium, quod a regis capitanei et regis vel regni valvasoribus ¹⁵⁾ aliis impenditur, proprie iure feudi censetur, illud vero, quod a aliis in alios transfertur, non iure feudi ¹⁶⁾ iudicatur, [licet aliter in curia Mediolanensi observetur ¹⁷⁾], quando voluerint, recte auferre queant, nisi Romam cum illis ¹⁸⁾ in exercitu perrexerint, quo casu iure illi transit et adiudicatur, vel nisi aliquid ¹⁹⁾ propter feudum acceperint; tunc enim nisi restituito pretio auferre non possunt.

TIT. II.

¹⁾ Similiter feudum dare possunt marchio comes qui abbas; dux et alii in codd. abesse docuit Laspeyres in die Entstehung und älteste Bearbeitung der Feudalordnungen p. 162 sq.) et non primitus fuisse in lib. I. c. p. 161. — ²⁾ feudum om. Rehd., Aug. II., Hamb. — ³⁾ conventum est Hamb. — ⁴⁾ ut per — est om. Tab., L., Schw. — ⁵⁾ pertineat Rehd., Aug. III., Hamb.; veniat vel pertineat Aug. I.; veniat vel pertineat p. — ⁶⁾ in beneficium quod eorum Rehd., Hamb.; beneficium quod eius Aug. III. — ⁷⁾ fuerat Hamb. — ⁸⁾ frater eius om. Aug. III.; frater ei Rehd., Hamb. — ⁹⁾ succedat Hamb. — ¹⁰⁾ alter om. Rehd., Aug. I. II., p., Hamb. — ¹¹⁾ patribus om. Rehd., Aug. II.,

Schw., Hamb. — ¹²⁾ removeantur ut Hamb.; similiter etiam in Cod. Rehd. deest. — ¹³⁾ a sapientibus Hamb.; sapientibus om. Aug. II., Schw. — ¹⁴⁾ quod in — extenditur glossema continere censet Lasp. l. c. p. 161.; descendantibus in Cod. Hamb. secunda demum manu additum est. — ¹⁵⁾ cap. vel a regis valvasoribus Hamb.; vel regni etiam om. Rehd. — ¹⁶⁾ feudum Hamb. — ¹⁷⁾ licet — observetur om. Tab.; iudicatur, aliter i. c. M. observatur. Rehd., Aug. I. III., Hamb., unde perspicuum fit, recte haec verba glossema iudicari a Lasp. p. 442. — ¹⁸⁾ illo Rehd., Aug. III., Schw., Hamb. — ¹⁹⁾ perrexerint vel aliquid (om. ceteris) Rehd., Aug. II., Hamb.

TIT. II.

DE FEUDO GUARDIAE ET GASTALDIAE.

Item illud, quod datur nomine gastaldiae, vel guardiae, et pro mercede alicuius rei, transacta ¹⁾ anno potest in re auferri, etiam pretio pro eo dato non restituto, nisi ad certum tempus datum fuerit. §. 1. Si vero gastaldi aliquid nomine proprii feudi possederiat, non valebunt propterea possessionem illi defendere, nisi per pares curtis vel breve testatum potuerint probare, se ²⁾ ante, quam gastaldi essent, vel postquam desierant esse, investituram accepisse.

TIT. III.

QUI SUCCESSORES FEUDUM DARE TENEANTUR.

Si vero archiepiscopus, episcopus, vel ³⁾ abbas, vel ³⁾ abbatissa investituram eius feudi, quod alius dedit ⁴⁾, eo tenore ⁵⁾ alicui dederit, ut post decessum eius, qui possidet, habeat, et ante decesserit ⁶⁾, quae ille, qui feudum possidet ⁷⁾, successores eorum non coguntur eam investituram facere vel confirmare, cum pares eius ⁸⁾ curtis adsint testes, vel breve testatum inde sit, nisi ille, qui investituram accepit, non eius feudi in possessionem missus sit eo consentiente, qui detinet ⁹⁾. Sed si ille, qui feudum possidet ¹⁰⁾, prius decesserit, quam ille, qui investituram fecit, iure cogitur eam ratam habere. §. 1. Laici vero illis modis omnibus ¹¹⁾, quibus supra diximus, si aliis investituram dederit, heredes eorum, si rationibus claruerit ¹²⁾, omnimodo eam adimplere compelluntur.

TIT. IV.

SI DE INVESTITURA FEUDI CONTROVERSIA FUERIT.

Si autem controversia inter dominum et fidelem de feudi investitura fuerit, quid iuris sit, videantur. Et si investitura facta fuerit coram paribus curtis ¹³⁾ aut in brevi testato, recte eam, qui investitus est, cogitur dominus mittere in feudi possessionem. §. 1. Si vero fuerit in possessione, et mota fuerit alia controversia a domino, ei defensio datur propter possessionem. Si autem non fuerit in possessione, nec supra dictis modis poterit probare, tunc illius erit defensio, qui investituram dicitur fecisse. §. 2. Si vero feudum aliquis habuerit, de quo nulla controversia est, et dixerit, se ¹⁴⁾ investituram alterius ¹⁵⁾ feudi accepisse ab eodem domino, nec in possessione fuerit, nec praedictis rationibus probare potuerit, licet domini esset defensio, ex ordine tamen, quia aliunde vasallus est, remittitur domino ex aequitate ¹⁶⁾ defensio. §. 3. Quis autem quis dixerit, feudum ad se per successionem pertinere, asserendo illud esse paternum, si fuerit in possessione medietatis vel alicuius partis, vel cambium proprietatis nomine illius feudi habuerit, vel aliis iustis rationibus illud esse paternum probare potuerit ¹⁷⁾, iure obtinebit; si vero probare non potuerit praedicto modo, dabitur ei defensio cum duodecim sacramentalibus ¹⁸⁾. §. 4. Item si aliquis possederit castrum ¹⁹⁾, quod dixerit se pro feudo tenere, et e contra dominus per guardiam dixerit se ei dedisse, domini est probatio, et si poterit probare, tunc ille, qui tenet, domino debet restitueri, vel probare per pares curtis vel per breve testatum, postquam in guardiam suscepisset, se a domino pro feudo investituram accepisse; domino vero in probatione deficiente, tunc illius erit defensio, qui possidet. §. 5. Similiter si aliquis possederit castrum vel aliam rem, et dominus dixerit se pro pignore ei dedisse, e contrario ille dixerit se accepisse pro feudo, si potuerit dominus ²⁰⁾ probare, quod ei pro pignore dedisset, tunc ille, qui tenet, domino restituet, vel probet supradicto modo, se postquam a domino pro pignore accepit, feudi nomine accepisse, et si dominus non poterit probare, se nomine pignoris dedisse, erit defensio illius, qui possidet. §. 6. Si quis de manso uno feudi nomine investituram accepit, et dixerit, quod omne incrementum pertineat ad eum per investituram, si dominus reservaverit sibi aliquid in ipsa curte ²¹⁾, tunc oportebit fidelem incrementi investituram per pares curtis vel per breve testatum probare. Sed si dominus in ipsa curte nil sibi retinuit, tunc omne incrementum in re feudi fidelis obtinebit. Si vero fidelis in possessione incrementi fuerit, non oportebit enim ²²⁾ investituram probare, sed iurare. §. 7. Rursus si aliquis accepit investituram feudi cum omni incremento, quod ei obveniret ²³⁾, et aliquid accreverit vivente eo, a quo accepit ²⁴⁾, ipsius erit, et si ille, qui investituram fecit, sine herede decesserit, et feudum reversum fuerit ad eum, a quo ipse tenuerit, vel ad alium, quidquid post mortem eius, qui dedit, accreverit, ad eum pertinebit, ad quem regressum fuerit.

TIT. V.

¹⁾ nomine guardiae vel gastaldiae alicui pro mercede transacta Hamb. — ²⁾ per partes (sed t postea deletum est) curiae potuerunt vel breve investitum probare se Hamb. — ³⁾ vel om. Rehd., Aug. I. II. III., Hamb. — ⁴⁾ detinet Aug. I. II.; detinet Hamb. — ⁵⁾ Hamb., Cui., Bk.; alias tempore. — ⁶⁾ Aug. I. II., Cui., Hamb.; alibi additur archiepiscopus. — ⁷⁾ Rehd., Aug. I. II. III., Hamb.; alias possidebat. — ⁸⁾ eius om. Aug. III., Hamb. — ⁹⁾ tenet Aug. I., Hamb. — ¹⁰⁾ tenet Hamb.; detinet Aug. I. — ¹¹⁾ omnibus om. Cui.; modis quibus praediximus omnibus Hamb. — ¹²⁾ Rehd., Aug. III.; vulgo claruerit. — ¹³⁾ curie

Rehd., Aug. I. III., Schw., Hamb. — ¹⁴⁾ Hamb., Cui., Bk.; se vulgo om. — ¹⁵⁾ alicuius Hamb. — ¹⁶⁾ Hamb.; vulgo aequalitate. — ¹⁷⁾ poterit Rehd., Aug. I. II. III., Hamb. — ¹⁸⁾ si vero sacramentalibus om. Rehd., Aug. II., Hamb. — ¹⁹⁾ Cui., Bk.; Item si quis possederit Aug. I.; vulgo Item si vasallus possederit castrum. — ²⁰⁾ Rehd., Aug. I. II. III., Schw., Hamb.; alias domino. — ²¹⁾ in ipsa curte om. Hamb. — ²²⁾ Rehd., Cui., Hamb.; vulgo eius. — ²³⁾ Rehd., Cui., Bk.; eveniret Aug. I.; vulgo obvenit. — ²⁴⁾ Aug. I. III., Hamb.; vulgo accepit.

TIT. V.

QUIBUS MODIS FEUDUM AMITTATUR.

Quia ¹⁾ supra dictum est, quibus modis feudum acquiritur, et retinetur, nunc videamus, qualiter amittatur. Si enim dominus praelium campestre habuerit, et vasallus eum morantem in ipso praelio dimiserit non mortuum nec ad mortem vulneratum, feudum amittere debet. §. 1. Item si fidelis incurbitaverit dominum, [id est cum uxore eius concubuerit ²⁾], vel id facere laboraverit ³⁾, aut cum uxore eius ⁴⁾ tarpiter luserit, vel si cum filia, aut cum nepte ex filio, aut cum nupta filio ⁵⁾, aut cum sorore domini concubuerit [haec ita obtineant, si in domo domini maneat ⁶⁾], iure feudum amittere censetur. Similiter si dominum assilierit, vel castrum domini, sciens dominum vel dominam ibi ⁷⁾ esse. Item si fratrem suum occiderit, vel nepotem ⁸⁾, id est filium fratris. §. 2. Aut si libellario nomine amplius medietate feudi ⁹⁾ dederit, aut pro pignore ¹⁰⁾ plus medietate obligaverit, ita ut transactam ¹¹⁾ permittat, vel dolo hoc egerit, amissione feudi multabitur. §. 3. His omnibus casibus feudum ad dominum revertitur ¹²⁾. §. 4. Rursus si fidelis minus medietate libellario nomine ¹³⁾ dederit ¹⁴⁾, et sine herede decesserit, et feudum ad dominum redierit, vel postquam ad libellum ¹⁵⁾ dederit, vel pignori obligaverit, domino ¹⁶⁾ restituerit, tunc ille, qui ab eo acceperit, nullo iure adversus dominum se tueri poterit. §. 5. Praeterea si ille, ad quem feudum per successionem iure obvenire debet, consenserit eos investire, ad quos secundum rectum morem ¹⁷⁾ non pertinet, nullo modo ad eum repetendum regressum habet. §. 6. Item si fuerint duo fratres, et unus investituram feudi acceperit, si postea feudum cum fratre dividerit, et ille, qui feudi partem accepit, postea plus medietate vendiderit, et sine herede legitimo decesserit, feudum ad dominum revertitur. §. 7. Item si quis feudum habuerit in curte domini sui, non poterit ipsum feudum in aliqua parte libellario nomine alicui sine consensu domini sui dare vel pignori obligare. Similiter si extra curtem detinerit, et dominus districtum habuerit vel alium honorem, si alienaverit sine domini ¹⁸⁾ voluntate, iure ad dominum revertitur.

TIT. VI.

EPISCOPUM, VEL ABBATEM, VEL ABBATISSAM, VEL DOMINUM PLEBIS FEUDUM DARE NON POSSE.

Item si episcopus, vel abbas, vel abbatisa, vel dominus plebis feudum dederit de rebus ecclesiarum, quae eis subiectae sunt, et tituli vocantur ¹⁹⁾, nullum habet vigorem secundum hoc, quod constitutum est a Papa Urbano in sancta synodo, hoc est illud, quod post eius decretum fuerit datum; quod antem ante datum fuerit, firmiter permanere debet. §. 1. Idem iuris est, si sit praepositus ²⁰⁾ vel alia ecclesiastica persona, quae antiquitas non sit solita in feudum dare, ut scilicet quod dederit de iure non valeat. §. 2. Quin etiam si quis eo tenore feudum acceperit, ut eius descendentes masculi et feminae illud habere possint, relicto masculino, ulterius feminae non admittantur. §. 3. Mutus feudum retinere non potest, scilicet qui nullo modo loquitur, sed si feudum fuerit magnum, quo ei ablato se exhibere non valeat, tum ²¹⁾ ei relinqui debet, unde se sustinere possit. Ex ²²⁾ his omnibus casibus feudum amittitur, et ad dominum revertitur.

TIT. VII.

DE NATURA FEUDI.

Natura feudi haec est, ut, si princeps investierit capitaneos suos de aliquo feudo, non possit ²³⁾ eos devestire sine culpa, id est marchiones, et comites, et ipsos, qui proprie ²⁴⁾ hodie ²⁵⁾ appellantur capitanei. §. 1. Idem est, si investitura sit facta a capitaneis et maioribus valvasoribus, qui improprie ²⁶⁾ hodie capitanei appellantur. Si vero facta fuerit a minoribus vel minimis valvasoribus, aliud est. Tunc enim possunt devestiri non habita ratione culpa, nisi fecerint hostem Romae (tunc enim idem est in minimis, quod in maioribus valvasoribus), vel nisi emerint feudum ²⁷⁾ (tunc enim pretium restituendum est), secundum antiquam et rationabilem ²⁸⁾ usum. Moderni autem non ita subtiliter cernentes dicunt, idem observandum in minimis, quod dictum est in maioribus valvasoribus ²⁹⁾.

TIT. VIII

¹⁾ Quia om. Hamb. — ²⁾ id est — concubuerit om. Tub. et ab explicatore additum videtur. — ³⁾ Tub., Bk.; vel concubere se exercuerit antea. — ⁴⁾ Tub., Bk.; eum ea vulgo. — ⁵⁾ aut cum nupta filio om. Tub., Hamb. — ⁶⁾ Quae unci inclusa sunt, om. Tub. et glossa censet esse Bk.; iura haec obtinent — maneat Hamb. — ⁷⁾ dominum ibi esse vel dominam Hamb.; pro ibi Behd. Intus, idque recepit Bk. — ⁸⁾ vel nepotem om. Hamb. Verisimile videtur aut vel nepotem aut filium fratris inutilem esse explanationem. — ⁹⁾ Ita Laesp. p. 155 sq. ops eodd. emend.; vulgo in feudum. — ¹⁰⁾ pignori Hamb. — ¹¹⁾ Cui. in vetustissimo libro se reperisse dicit transactionem, indeque coniecit distractionem pro transactam ponendum esse. — ¹²⁾ His — revertitur om. Tub. — ¹³⁾ Aug. II., Schw., Hamb.; vulgo feudum additur. — ¹⁴⁾ vel pignori obligaverit add. Hamb. — ¹⁵⁾ ad libellarium Aug. I., Hamb. (in hoc

cod. superscriptum est libellum); ad libellariam Schw., Cui.; ad ante libellum om. Aug. III. — ¹⁶⁾ Behd., Aug. III.; vel domino Hamb.; vulgo et domino. — ¹⁷⁾ secundum morem et ordinem rectum Aug. I. II., Schw., Cui.; secundum rectum modum vel ordinem Hamb. — ¹⁸⁾ Hamb., Cui.; domini vulgo. om. — ¹⁹⁾ et tituli vocantur om. Aug. I. — ²⁰⁾ Behd., Aug. I. II., Cui.; vulgo vel abbatisa om. — ²¹⁾ Aug. I. II. III., Cui.; vulgo tantum. — ²²⁾ Cui.; alias et. — ²³⁾ Aug. III., Cui.; al. potest. — ²⁴⁾ improprie prop. Cui. — ²⁵⁾ hodie om. Aug. I. III., cf. Laspeyres l. c. p. 163. — ²⁶⁾ Laesp. l. c.; antea proprie. Tota sententia idem est — appellantur deest in Aug. III. — ²⁷⁾ feudum om. Behd., Aug. I. II. III., Hamb. — ²⁸⁾ et rationabilem om. Hamb. — ²⁹⁾ valvasoribus om. Behd., Aug. II. III., Hamb.

TIT. VIII.

DE SUCCESSIONE FEUDI.

Sequitur de successione feudi videre. Si quis igitur decesserit filiis et filiabus superstitibus, succedunt tantum filii aequaliter, vel nepotes ex filio loco sui patris, nulla ordinatione defuncti in feudo manente vel ¹⁾ valente. §. 1. Hoc quoque observatur, ut, si frater meus alienaverit partem suam feudi, vel fecerit investiri filiam suam, si moriatur sine herede masculo, nihilo minus revertitur ad me. Et alia observabatur usque ad quartum gradum tantum secundum quosdam, hoc ideo, quia postea non vocatur feodum paternum, alii autem dicunt, usque ad septimum gradum. §. 2. Filia vero non succedit in feudo ²⁾, nisi investitura fuerit facta in patre, ut filii et filiae succedant in feudum (tunc enim succedit ³⁾ filia ⁴⁾ filiae exstantibus ⁵⁾), vel nisi investitas fuerint de feudo paterno ⁶⁾. In alio vero feudo, quod habuit initium tantum a fratribus, non succedit unus alteri ⁷⁾, sive ⁸⁾ una investitura, sive ⁹⁾ duabus, nisi hoc fuerit dictum expressum, ut alter alteri succedat.

TIT. IX.

QUI SUCCESSORES TENENTUR.

Si quis investitus fuerit de alieno feudo post mortem eius, vel si quis fuerit investitus sub conditione aliqua, vel tempore, quo nullus erat investitus, sive praemoriatur tenens feudum, sive investitor, sive investitus, investitor et investitoris heredes tenentur investito vel heredi eius veniente tempore vel conditione. licet alii dicant, si moriatur investitus ante, quam tenens feudum, vel ante conditionem existentem, vel ante tempus, quod heredes eius non debeant investiri; nam si quis fuerit investitus pure de alieno feudo, non vellet habita investitura. Hoc ita est ¹⁾, nisi fuerit facta ²⁾ ab aliqua ecclesiastica persona; tunc enim si praemoriatur investitor ante, quam feudum teneus, vel conditio, vel tempus existat, non obligatur successor illius, et ³⁾ hoc probatur per legem Lotharii de precariis, et hoc intelligendum est in vassallis, qui feodi acquisitionem non habent ⁴⁾.

TIT. X.

DE CONTENTIONE INTER DOMINUM ET FIDELIEM DE INVESTITURA FEUDI.

Si contentio fuerit inter dominum et fidelem de investitura feudi, per pares curiae ¹⁾ dirimatur. Alii enim testes, etsi idonei sint, admittendi non sunt, inopia tamen probationum dirimatur per reliquos clientuli possessoris feudi ²⁾, vel cum duodecim sacramentalibus secundum quosdam ³⁾. Ceterum si dominus possideat, etiam per suum iusiurandum cum duodecim sacramentalibus dirimatur. Hoc ita, nisi clientulus et gastaldus vel actor domini; tunc enim tantum suae, id est ⁴⁾ domini religioni, statur, nisi habeat testes pares idoneos ⁵⁾. Nam aliquando malignando ⁶⁾ multa bona auferuntur domino hoc modo, et hoc colligitur per legem, quae est in titulo de acquisitione actorum regis ⁷⁾. Idem dicendum est de guardia ⁸⁾.

TIT. XI.

DE PIGNORI DATO FEUDO QUID IURIS SIT.

Similiter si quis voluerit dicere de pignore sibi dato se investitum esse, non credatur suo iuramento sed testibus idoneis paribus ¹⁾ domus vel curiae ²⁾. §. 1. Insuper sciendum est, feudum guardiae et precarialdiae quacunque hora vult ³⁾ auferri posse a domino, scilicet post annum.

TIT. XII.

DE CONTENTIONE INTER ME ET DOMINUM DE PORTIONE FEUDI FRATRIS MEI DEFUNCTI.

Si contentio fuerit inter me et dominum de portione feudi fratris mei defuncti, dicendo paternam esse et sic me debere succedere ¹⁾, ille vero minime, tanquam haberim partem meam, sive possideo, sive non possideo, dabitur mihi iusiurandum, scilicet patrem meum iure investitum fuisse, licet non possideam portione ²⁾ fratris.

¹⁾ manente vel om. Hamb. — ²⁾ in feudum Aug. Aug. I. — ³⁾ feudi om. Schw., Hamb. — ⁴⁾ dirimatur ad. Rehd., Aug. I. — ⁵⁾ id est om. Hamb. (scilicet) habet Rehd. — ⁶⁾ idoneosque Aug. II. Schw., Cui. — ⁷⁾ malignando om. Aug. I., Cui. — ⁸⁾ Tub., Hal., Aug. I., Schw., Cui.; vulgo ad. Lombardia. — ⁹⁾ quae est int. de acquisitione est in lombarda (om. Idem — guardia) Hamb. — ¹⁰⁾ fratribus om. Schw. — ¹¹⁾ vel curiae om. Rehd., Hamb. Cui. — ¹²⁾ vult om. Hamb. — ¹³⁾ et — succedere Tub., Aug. I. II. III., Rehd., Schw., Hamb.

¹⁾ succedunt Aug. III. — ²⁾ filia om. Rehd., Aug. I. II. III., Schw., Hamb. — ³⁾ obstantibus Hamb. — ⁴⁾ Rehd., Aug. II. III., Schw., Hamb., cf. Laep. p. 156.; fuerint. Haec de hoc feudo paterno vulg. — ⁵⁾ succedit frater fratri Hamb. — ⁶⁾ in ad. Rehd., Aug. I. III., Schw., Hamb. — ⁷⁾ ita verum est Hamb. — ⁸⁾ si non fuerit facta investitura. — ⁹⁾ Cui., Hamb.; al. om. et. — ¹⁰⁾ et hoc intelligendum — habent om. Tub. — ¹¹⁾ curtis

fratris mei. Si vero nullam partem habuero illius feudi, nec mihi, nec domino dabitur iusjurandum, nisi propter suprascriptam rationem domino, non ut ego propter hoc aliud meum feudum amittam. Si tamen vasallus poterit probare, patrum fuisse, sive possideat, sive non¹⁾, obtinebit, alioqui nisi probet patrum fuisse, vel nisi possideat, dominus obtinebit²⁾.

TIT. XIII.

DE ALIENATIONE FEUDI.

Si clientulus voluerit partem suam feudi alienare, id est medium, sine domini voluntate, poterit hoc facere; ulteriori progredi non potest secundam iustam et veram usum, alioquin et feudum amittit, et non valet illud quod factum est. Quod dictum est alienare, intelligas de libello. [Huic consuetudini derogatum est per legem Lotharii³⁾.] §. 1. Mediolanenses vero irrationabiliter considerantes dicunt, clientulum etiam totum⁴⁾ alienare posse, et sine domini voluntate. Inde potest praesumi⁵⁾, si clientulus fecerit libellum in perpetuum de feudo suo alicui ecclesiae, non valere⁶⁾, ideo scilicet, quia nunquam reversurum sit ad dominum, quum ecclesia non desinat esse heres. Quod observandum est⁷⁾ in privato ex natura perpetui libelli. §. 2. Sed diversum observatur in ecclesia, quam in privato; ecclesia enim, cultrix et auatrix iustitiae, non patitur contra iustitiam aliquid fieri in se vel in alterum, privatus vero saepe obviat iustitiae. Et si clientulus fecerit libellum, vel aliud de medietate feudi sine domini voluntate, eo mortuo sine legitimo herede⁸⁾ masculo (quod verbum ita intelligendum est in feudo, id est sine filio masculo), revertitur feudum ad dominum. §. 3. Si vero cum domini voluntate totum vel medium alienaverit, stabilis permaneat⁹⁾ alienatio, fratri vero vel nepoti per libellum facta alienatio etiam sine voluntate domini. [Item¹⁰⁾ in feudo comitatus, vel marchiae, vel aliarum dignitatum non est successio secundum rationabilem usum, sed hodie hoc est usurpatum¹¹⁾.]

TIT. XIV.

DE FEUDO MARCHIAE, VEL DUCATUS, VEL COMITATUS.

De marchia, vel ducata, vel comitata, vel aliqua regali¹²⁾ dignitate si quis investitus fuerit per beneficium ab Imperatore, ille tantum debet habere; heres enim non succedit alio modo, nisi ab Imperatore per investituram acquisierit. §. 1. Si capitanei, vel valvasores maiores vel minores investiti fuerint de beneficio, filii vel nepotes ex parte filiorum succedant. Si vero unus ex his filiis vel nepotibus sine descendantibus masculini sexus hereditibus mortuus fuerit, praedicti fratres vel nepotes per investituram patris et avi in beneficium succedant. Et similiter intelligendum est in consobriniis. §. 2. Si duo fratres simul investiti¹³⁾ fuerint de beneficio novo, et non de paterno, si unus eorum sine descendantibus masculini sexus mortuus fuerit, dominus succedit, non frater, nisi pactum fuerit in investitura, quod frater fratri succedat. Per pactum enim frater succedit, non dominus. Quod diximus de fratribus, ut unus alii succedat per pactum, idem dicendum est de filiabus, si hoc pactum conciliet, et sic per pactum filiae succedant¹⁴⁾.

TIT. XV.

AN MARITUS SUCCEDAT UXORI IN BENEFICIO.

Si femina habens beneficium¹⁵⁾ moriatur, nullo modo succedit in beneficium maritus, nisi specialiter investitus fuerit. Et si ipsa femina filios dimiserit, dicunt quidam, filios non debere succedere in beneficium matris, nisi specialiter sit dictum, vel investiti fuerint, quia secundum usum regni beneficium vocatur paternum¹⁶⁾, non maternum¹⁷⁾. Sed secundum aequitatem dicamus filios debere succedere. Hoc dicimus de capitaneis, et de maioribus valvasoribus, et de minoribus; de minoribus autem, id est¹⁸⁾ de iis, qui beneficium tenent a minoribus¹⁹⁾ valvasoribus, sic servotur, sicut inferius dicemus²⁰⁾.

TIT. XVI.

¹⁾ sive non delendum esse censet Cui. — ²⁾ Si tamen vasallus — obtinebit om. *Rehd.*, *Aug. I. II. III.*, *Schw.*, *Hamb.* — ³⁾ Huic — Lotharii om. *Hamb.*, atque interpretis cuiusdam esse haec verba iam monuit Cui. — ⁴⁾ *Rehd.*, *Cui.*; al. client. etiam alienare posse in totum; clientulum alienare posse (om. *reliquis*) *Hamb.* — ⁵⁾ Idem potest dici *Hamb.* — ⁶⁾ *Aug. II.*, *Cui.*; vulg. valet. — ⁷⁾ *Rehd.*, *Hamb.*, *Cui.*, al. est et. — ⁸⁾ legitimo herede om. *Hamb.* — ⁹⁾ permanet *Rehd.*; sit *Hamb.* — ¹⁰⁾ etiam sine voluntate domini. Item om. *Rehd.*, *Aug. I. II. III.*, *Schw.*, *Hamb.*, cf. *Laep.* p. 174. — ¹¹⁾ Haec ultima sententia interpretis esse

videtur, cf. *Laep.* p. 174. 251. — ¹²⁾ *Rehd.*, *Aug. I. II. III.*, *Schw.*; regulari *Hamb.*; legali *vulg.* — ¹³⁾ Similiter si duo fratres investiti *Hamb.* — ¹⁴⁾ dominus succedit non frater nisi pactum hoc conciliet, sic et per pactum filiae succedat (om. *reliquis*) *Rehd.*, *Hamb.* — ¹⁵⁾ *Rehd.*, *Aug. I. II.*, *Schw.*, *Cui.*, *Hamb.*; vulg. add et maritum. — ¹⁶⁾ *Rehd.*, *Aug. I. II. III.*, *Schw.*, *Hamb.*; vulg. regni ad benef. vocantur paternum et. — ¹⁷⁾ non maternum om. *Hamb.* — ¹⁸⁾ *Cui.*; vulg. et. — ¹⁹⁾ *Cui.*; vulg. maioribus. — ²⁰⁾ hoc dicimus de capitaneis maioribus et minoribus valvasoribus sic servatur *Hamb.*

TIT. XVI.

DE FEUDIS DATIS MINIMIS VALVASORIBUS QUID IURIS SIT.

Si minores valvasores beneficium tollere voluerint minimis ¹⁾, licet eis facere, excepto si beneficium vendiderint eis. Si vero pretium de beneficio acceperint, tunc aut pretium reddant, aut beneficium amittant.

TIT. XVII.

QUIBUS MODIS FEUDUM AMITTATUR.

Si capitanei, vel maiores valvasores, qui hodie vocantur capitanei, licet improprie, vel minus seniores ²⁾ in bello dimiserint, vel si credentiam ad eorum damnum scienter manifestaverint, si valvasor seniorum uxores adulteraverint, si scienter seniores assalierint, vel similes culpas commiserint, beneficium amittere debeat.

TIT. XVIII.

APUD QUEM VEL QUOS CONTROVERSIA FEUDI DEFINIATUR.

Si contentio fuerit de beneficio inter capitaneos, coram Imperatore definiatur. Si vero fuerit contentio inter minores valvasores et maiores de beneficio, in iudicio parium definiatur, vel per iudicem curie. §. 1. Si aliquis de capitaneis, vel de maioribus valvasoribus, vel de minoribus suam beneficium sive totum, sive partem alienaverit, et ipse vel heres eius sine herede decesserit, quia senioribus beneficium suum totum, quod fecit, revocari debet.

TIT. XIX.

CONSTITUTIONES FEUDALES DOMINI LOTHARII IMPERATORIS, QUAS ANTE IANUAM BEATI PETRI IN CIVITATE ROMANA CONDIDIT OBSERVANDAS.

Si quis ex militum ordine decesserit, qui de feudo investitus fuerit, ut constitutum habemus, observetur de beneficio, et successione, et culpa. Si natus inculpatus fuerit una de his nominatis culpa, ut habens insertum, observetur per constitutionem domini Lotharii Imperatoris, quae est constituta tempore Eugenii Papae ante ianuam beatissimi Petri Apostoli in civitate Romana per laudamentum sapientum Papiae apud Mediolanum, atque Mantuae, Veronae [quae Breucus, alias Hybericus vocatur ³⁾], et Parmae, Lucae, et Pisaniae et Syontis, et Marchionum, atque ducum vel capitaneorum, atque valvasorum maiorum.

§. 1. Imp. Lotharius Eugenio Papae, et universo populo ⁴⁾. — Si quis miles mortuus fuerit sine filio masculino, et nepotem reliquerit, in beneficium ⁵⁾ avi in patris vicem succedat. Et si hi deest, et fratrem ⁶⁾ reliquerit, in beneficium patris ipse succedat. Et si filius fratris mortuus fuerit, frater patris in beneficium avi ⁷⁾ defuncti succedat.

TIT. XX.

DE BENEFICIO FRATRIS, ET QUALITER FRATER IN BENEFICIUM FRATRIS SUCCEDAT.

Si quis adquisiverit beneficium, et sine filio masculino mortuus fuerit, et fratrem reliquerit, frater suus succedat fratri, sed dominus habeat ⁸⁾, nisi per investituram a domino ordinatum fuerit, ut frater succedat fratri, si mortuus fuerit sine herede masculino ⁹⁾, vel ¹⁰⁾ nisi beneficium de communibus bonis fuerit datum ¹¹⁾ utriusque nomine domino sciente, si insimul steterint, vel in hostem ¹²⁾ regis adquisierint.

TIT. XXI.

DE FEUDO SINE CULPA NON AMITTENDO.

Sancimus, ut nemo miles sine cognita culpa ¹³⁾ beneficium suum amittat, si ex culpa iis vel causis convictus non fuerit, quas milites usi sunt nominare, quando fidelitatem faciunt dominis suis ¹⁴⁾, per legem

¹⁾ *Rehd., Aug. I. II., Schw., Hamb., Cui.; vulg. add. valvasoribus.* — ²⁾ *Ita Lasp. p. 164. e codd.; vulg. licet improprie dicantur minores, seniores.* — ³⁾ *Ver. que berne vocatur Rehd.; que ibernus vocatur Aug. I. III.; que bernus vocatur Aug. II.; quae ybernic vocantur Hamb.; quae vulgo Berne vocatur Cui. En varia forma additamenti!* — ⁴⁾ *Imp. Lotharius cum Eugenio papa Hamb.* — ⁵⁾ *de beneficio Rehd., Aug. I. III., Hamb.* — ⁶⁾ *Aug. III., Schw., Cui.; et si fratrem Hamb.; vulg. Et si heredem et fratrem.* — ⁷⁾ *Rehd. Aug. I. II. III., Schw., Hamb., Cui.; al. om.* — ⁸⁾ *habeat om. Cui.* — ⁹⁾ *Rehd., Aug. I. II. III., Schw., Hamb.; al. add. vel succedat frater fratri mortuo sine filio.* — ¹⁰⁾ *vel om. Hamb.* — ¹¹⁾ *Hamb. Cui.; al. add. vel.* — ¹²⁾ *in hoste Rehd., Aug. I. II. III.; hoste Hamb.* — ¹³⁾ *causa Hamb.* — ¹⁴⁾ *Cui.; vulg. add. vel.*

mentum parium suorum; vel si dominus sua deservire noluerint, tunc conditio causa proponitur ad repetendum feudum, ex quo non servit domino. Nam si steterit viginti annis et ultra, quod non servierit domino, nisi necesse fuerit domino, feudum non amittit¹⁾. §. 1. Si quis miles beneficium suum vendiderit totam sine voluntate vel iussu²⁾ domini sui, ut proprium beneficium amittat, decernimus, dominus vero habeat, vel si concubuerit cum uxore domini sui, dominus vivente, vel si in pugna suum dominum dimiserit, et cum eo non laboraverit, si poterit.

TIT. XXII.

QUO TEMPORE MILES INVESTITURAM PETERE DEBEAT.

Sancimus, ut nemo miles ultra annum et mensem vadat, ut investituram beneficii sui a filio vel successore domini sui non³⁾ petat, vel post mortem⁴⁾ patris sui, vel alterius, cui succedebat⁵⁾, nisi iusta causa intervenerit, quare non petierit, veluti mors⁶⁾, vel capitales inimicitiae, vel infantia⁷⁾, vel iusta absentia, et si, ut supra dictum est, non petierit, damnatur. §. 1. Si quis fecerit investituram vel cambium de beneficio sui militis sine illius consensu, cuius est beneficium, pro non facto habeatur. §. 2. Sancimus, ut nemo miles adimatur de possessione sui beneficii, nisi convicta culpa, quae sit laudanda⁸⁾ per iudicium parium suorum, sicut supra diximus. Si autem dixerit miles, quod sui pares inique indicassent, miles in possessione maneat per sex hebdomadas, et ad nostram veniat praesentiam cum illis, qui laudamentum atque iudicium⁹⁾ fecerint, et ante nos definiamus.

TIT. XXIII.

DE CONTENTIONE INTER DOMINUM ET VASALLUM DE INVESTITURA FEUDI.

Si quis miles in possessione sui beneficii fuerit, et dominus investituram negaverit, miles affirmet per iuramentum, si poterit, quod suum sit beneficium per investituram domini sui. Et si dominus possederit, et miles sic dixerit, quod investitus fuerit a domino suo, et dominus negaverit, adhibeantur pares illius, et per ipso inveniantur veritas, et si pares non fuerint, veritas inveniantur per dominum, quia non est bonum, ut veritas desegretur.

TIT. XXIV.

QUEMADMODUM FEUDUM AD FILIAM PERTINEAT.

Si quis sine filio masculino fuerit, et reliquerit filiam, filia non habeat beneficium patris, nisi a domino redemerit. Si autem dominus ei dare voluerit propter servitium et amorem patris, non revocetur ab ullo ex parentibus suis, neque damnatur.

TIT. XXV.

QUIBUS MODIS FEUDUM CONSTITUI POTEST.

Sciendum est, feudum sine investitura nullo modo constitui posse, etiamsi dominus iubente quis alicui rei possessionem nomine feudi nanciscatur et teneat. Licet tamen possessionem taliter adeptam dum viverit quasi feudi nomine retinere, herede eius in hoc iure nullo modo ei succedente. §. 1. Si dominus, qui investivit, forte sit clericus, et contigerit, ut ante moriatur, quam vasallus possessionem feudi nancisceretur¹⁰⁾, transierit feudum. Quod generaliter in omnibus clericis, qui feudum dant, observatur.

TIT. XXVI.

SI DE INVESTITURA INTER DOMINUM ET VASALLUM LIS ORIATUR.

Si inter dominum et vasallum lis oriatur de investitura feudi, dominus scilicet investituram se fecisse agente, si testibus res¹¹⁾ probari non poterit, possessoris sacramento res decidatur. Idem et in eorum successoribus observatur. Si vero testes interfuerint, et eos vasallus ad testimonium vocaverit, eorum testimonio in sacramento credatur. Testes vero sint pures eius, et qui ab eodem domino feudum teneant; qui si tempore investigationis abfuerint, etiam extranei sunt recipiendi, qui etiam, si veritatem celare voluerint, forte more, vel pretio¹²⁾, vel alia qualibet ex causa, a comite vel a populo iurare compellantur, quod ex ea causa falsitatem non dicant, nec vera scientes tacebant. His enim non cogentibus eos, vasallus cum ipso domino¹³⁾ ad Imperatorem ire festinet, eique causam intimet¹⁴⁾, et quod Imperator inter eos¹⁵⁾ iudicaverit, servetur. Si autem se venturum vel nancium missurum vasallus promittat, ex quo promiserit, usque ad eum quiete possideat. Si vero ad regem non venerit, vel non miserit intra annum, domini sacramento causa

¹⁾ tunc conditio — amittit om. Tub., Rehd., Aug. III., Schw.; in eod. Hamb. haec ita se habent: ob causam datur propositum ad repetendum feudum quo non servit domino nisi necesse fuerit domino dum non amittit. — ²⁾ voluntate vel om. Rehd., r. l. II. III., Schw., Cui.; totum iussu habet Hamb., Rehd., Aug. I., II. III., Schw., Hamb.; al. sine — ³⁾ Aug. I., Cui.; al. add. domini sui vel. — Schw., Cui.; al. succedere debet. — ⁴⁾ Hamb.; al.

mortis. — ⁵⁾ vel infamia add. Aug. II. III.; vel infamia pro vel infantia habet Hamb. — ⁶⁾ laudata Aug. I., Cui. — ⁷⁾ atque iudicium om. Cui. — ⁸⁾ nanciscatur Cui. — ⁹⁾ res om. Hamb. — ¹⁰⁾ premio Rehd., Aug. III.; vel pretio om. Hamb. — ¹¹⁾ cum misso domini Rehd., Aug. I. II., Schw.; cum ipso domino vel cum misso domini Hamb. — ¹²⁾ eique causam intimet om. Aug. II. III., Schw., Hamb. — ¹³⁾ inter eos om. Rehd., Aug. III., Hamb.

causa finiatur. Et si testes sacramento iam dicto praestito se non interfuisse dixerint, domini sacramenta quaestio terminetur. Haec omnia etiam in clericorum personis locum habeat, praeterquam quod de personis testium dictum est. In clericorum ¹⁾ feudo pariter accipiuntur pares et extranei, hoc ideo, quia, cum clerico quosdam de feudo investiant, saepe absconse ²⁾ et sine praesentia suorum confratrum hoc facere solent. §. 1. Si quis se vel patrem suum ab aliquo defuncto, vel patre eius ³⁾ de feudo investitum esse ⁴⁾ contenderit, nisi per duos pares de domo ipsius domini probaverit, quod intendit, vel etiam, cum pares absint, per ⁵⁾ alios idoneos duos testes, tunc in electione domini est, utrum ⁷⁾ velit iurare cum duodecim sacramentalibus, libere, qui feudum quaerit, per se, vel patrem eius, si de hoc quaeratur, de ipso feudo investitum non fuisse. Quod si iurare noluerit, actor iuret cum duodecim sacramentalibus, se vel patrem suum investitum fuisse. Quod si iurare noluerit, qui convenitur est absolvendus. Secundum enim morem Mediolanensem haec sacramenta praestanda sunt tam a filiis actoris vel rei, quam ab ipsis principalibus personis. Si autem aliquis in possessione feudi sit, de quo dominus dicit eum investitum non fuisse, tunc sine probatione ulla testium debet solus iurare, se vel patrem suum fuisse investitum. Haec autem sunt ita tenenda, si per unum annum dominus domino et non contradicente in possessione feudi permansit, aliqui iusta ignorantia vel parvi temporis negligentia cum iniquae possessionis periculo quandoque domino in possessionem ⁸⁾ damnam afferat.

TIT. XXVII.

DE FEUDO DATO IN VICEM LEGIS COMMISSORIAE REPROBANDO.

Si quis obligaverit aliquam rem pignori eo pacto, ut, si statuto ⁹⁾ tempore pecunia ¹⁰⁾ soluta fuisset, res esset creditoris, et eam pro feudo habeat ¹¹⁾, potest debitor quandoque pecuniam solvens, pacto non obstante, pignus recuperare. Feudum enim non sub praetextu pecuniae, sed amore et haec homini ¹²⁾ acquirendum est. Si quis investierit aliquem de feudo sui militis, viri Placentiae prorsus avarus, haec investituram non aliter valere, nisi eo consentiente, cuius erat feudum. Mediolanenses et Cremonenses ¹³⁾ nihil distare asseverant, utrum eo sciente, an ¹⁴⁾ ignorante, dummodo eo vivente nullam detrimentum de feudo suo sibi contingat. Hoc autem dicendum est de eo milite, qui feudi successores ¹⁵⁾ non habet.

TIT. XXVIII.

DE USU MEDIOLANENSIVM SECUNDUM QUOSDAM.

Quidam obligaverat terram quandam suo militi, deinde quum filius ¹⁶⁾ domini longum post tempus pecuniam offerendo pignus liberare valuisset, filius militis contendebat ¹⁷⁾, patrem suum a domino suo ¹⁸⁾ defuncto de praedicto pignore investitionem feudi accepisse. Unde viri praedicti Mediolanenses interrogati responderunt, in electione filii militis esse cum XII sacramentalibus iurare, patrem suum vel se a domino suo per investituram ¹⁹⁾ praedictam terram tenuisse, ita ut per XXX annos contestatio pignoris a parte domini adversus ipsum vel patrem suum facta non fuisset. Si autem ipse iurare noluerit, filius defuncti domini iurasse habet iurare cum duodecim sacramentalibus, defunctum militem inde per feudum investitum non fuisse. Quodsi ita iurare recuset, investire ipsum filium militis domini filius ²⁰⁾ de iam dicta terra per se debet.

¹⁾ enim *add. Cui.* — ²⁾ saepe sine consensu *Hamb.* — *Cremonenses om. Hamb.* — ¹⁴⁾ *Aug. I. II. III., Schw. Cui., Hamb.; al. vel.* — ¹⁵⁾ *successionem Aug. I. II. Schw., Cui.* — ¹⁶⁾ *Aug. I. II. III., Schw., Hamb. Cui.; al. add. sui.* — ¹⁷⁾ *Aug. I. II. III., Hamb. Schw., Hamb., Cui.; al. concedebat.* — ¹⁸⁾ *no. Cui.* — ¹⁹⁾ *patrem suum a domino suo post investituram de feudo per se post investituram Hamb.; patrem suum vel se per investituram Aug. I.; patrem suum a domino suo post investituram defuncto vel per se in Aug. II. III., Schw. et Rehd., nisi quod in hoc casu vel per se pro vel se per.* — ²⁰⁾ *domini filius in Aug. I. II.*

FEUDORUM LIBRI.

LIBER SECUNDUS.

TITULUS I.

DE FEUDI COGNITIONE.

Obertus de Orte Anselmo filio suo dilecto salutem. Censurarum, quarum cognitio frequenter nobis committitur, aliae dirimuntur iure Romano, aliae vero legibus Longobardorum, aliae autem secundum regni¹⁾ consuetudinem. Quae quam varia, quamque secundum diversorum locorum aut curiarum mores sit diversa²⁾, nec breviter potest³⁾ dici, nec hoc libello facile comprehendi, usum tamen feudi, qui in nostris partibus obtinet, prout possibile est, exponere tibi necessarium duxi. In iudicio etenim, quo⁴⁾ de feudis agitur, illud legibus nostris contrarium dici solet. Legum autem Romanarum non est vilis auctoritas, sed non adeo vim suam extendunt, ut usum vincant aut mores; strenuus autem legisperitus, sicubi casus emerit, qui consuetudinae feudi non sit comprehensus, absque calumnia uti poterit lege scripta. §. 1. Sciendum est autem, feudum sive beneficium non nisi in rebus soli aut solo cohaerentibus, aut in his, quae inter immobilia consummatur, veluti cum de camera aut de cavea feudum datur, posse consistere, ac feudum neminem posse acquirere, nisi investitura aut successione.

TIT. II.

QUID SIT INVESTITURA.

Investitura quidem proprie dicitur possessio, abusivo autem modo dicitur investitura, quando hasta vel aliud corporeum quodlibet porrigitur a domino feudi, se¹⁾ investituram facere dicente. Quae si quidem ab illo fiat, qui alios habet vasallos, saltem coram duobus ex illis solemniter fieri²⁾ debet, alioqui, licet alii intersint testes, investitura minime valet³⁾. Si enim domino adhuc in possessione constituto, an facta sit investitura, quaeratur, non debet probari⁴⁾ nisi per pares curtis⁵⁾ illius domus, vel per publicum instrumentum a tribus vel a duobus paribus⁶⁾ confirmatum. Nam si instrumentum defecerit, vel quia factum non fuerit, vel quia amissum sit, tunc qui probare desiderat pares curiae illius, qui interfuerint, offerat. Qui si negaverint⁷⁾ forte corrupti odio, vel gratia, seu pretio⁸⁾, et dicant, se non interfuisse, quam investitura facta fuerit, vel non remissici, tunc domino cogente iurent tactis sacrosanctis scripturis, quod huius rei veritatem nesciant, et tunc actor aut alios producat pares, aut iurisdictioni domino detur electio, ut proinde in et investituram factam non esse, aut sacramentum vasallo referat, et ille aut iuret, aut acquiescat. Quodsi urare pares aliqua ex causa recusaverint, nec dominus eos iurare compellat, liceat⁹⁾ vasallo etiam per extraneos probare investituram; testibus vero deficientibus, iurisdictioni electio domino detur. §. 1. Si vero vasallus

¹⁾ regni om. *Aug. I.*; autem rei consuetudinem *Hamb.* — ²⁾ *Aug. I., Schw., Cui.*; vulg. quae quamquam (quamvis) sint variae et quamquam secundum diversorum locorum aut curiarum mores sint diversae. — ³⁾ *Rehd., Aug. I. II. III., Schw., Cui.*; posset *Hamb.*; vulg. possint. — ⁴⁾ *Rehd., Aug. II. III.*; vulg. quod. — ⁵⁾ abusive autem dicitur hasta vel quolibet aliud corporeum quod porrigitur a domino se *Hamb.*; feudi post domino etiam om. *Rehd., Aug. I. II. III., Schw.* —

⁶⁾ *Hamb., Cui.*; al. geri. — ⁷⁾ *Rehd., Hamb.*; al. valeat. In *Rehd.* additur; nisi per breve testatum secundum quosdam. — ⁸⁾ *Rehd., Schw., Hamb.*; vulg. probare. — ⁹⁾ curtis om. *Rehd., Aug. II. III., Hamb.* — ¹⁰⁾ curiae add. *Hamb.* — ¹¹⁾ *Aug. I., Schw.*; negaverit *Hamb.*; al. denegaverint. — ¹²⁾ praemio *Aug. I. II. III., Schw., Cui.* — ¹³⁾ *Rehd., Aug. I. II. III., Schw., Cui.*; al. licet.

vasallus quidem possideat, vel si feudum camerae aut cavenae in duabus sen tribus acceptionibus quietis quam possideat, dominus autem, feudum negans esse, rem suam petat, vel quod de camera vel de cavena his vel ter, sicut diximus, iam solutum est, deinceps solvere renuat, tunc non est opus probatione, sed possidendi data electione aut iuret, suum esse feudum rectam, aut domino referat ¹⁾ iusiurandum. §. 2 Si autem investitura ab eo, qui vasallus non habebat ²⁾, dicatur facta, tunc per quoslibet idoneos ³⁾ testes aut per publicum instrumentum probari potest, aut inopia probationis emergente, res decidatur per iusiurandum. §. 3 Praeterea si aliquis tenor praeter communem feudi rationem in investitura a domino dicatur intervenisse, vel si dicatur feudum sub tali conditione dedisse, ut vasallus in festis diebus vadat cum uxore sua ad ecclesiam, omni facultate probandi domino adempta, habeat vasallus potestatem defendendi se per sacramentum. Item si vasallus ⁴⁾ pactum speciale contra feudi consuetudinem allegat, veluti de filiarum successione, licet ei tenorem, si potest, sicut investituram probare; quodsi in probatione contulerit vel cessaverit, concedatur domino hoc denegare iureiurando praestito.

TIT. III.

PER QUOS FIAT INVESTITURA, ET PER QUOS RECIPIATUR.

Investitura autem aut fit de veteri beneficio, aut de novo. Quae de veteri fit, etiam a minore potest fieri. Sive autem a minore, sive a maiore fiat, non de omni possessione vasalli, sed de iusta tantum facta intelligitur, nisi alius nominatim dicatur. Novi vero investitura feudi non ab alio recte fit, nisi ab eo, qui legitime suorum bonorum administrationem habet. Qui enim qualibet ratione aliquid se suis rebus impeditur alienare, is nec per feudum poterit investituram facere. §. 1. Sed etiam res, cuius alienatio prohibetur, nec per beneficium dari conceditur, nisi in casibus; ut ecce si quis ex agnatis tuis ⁵⁾ rem, quae a communi parente per successionem ad eum pervenerit, alienare voluerit, non permittitur ei, etiam secundum antiquam consuetudinem, alii eam vendere, nisi tibi vel alii proximiori, pro aequali pretio accipere volenti. Per feudum tamen cuilibet dari ⁶⁾ potest, nisi fiat in fraudem nostrae consuetudinis, vel legis novae ⁷⁾ bonae memoriae Lotharii (vel Friderici ⁸⁾) Imperatoris. Tunc enim rescissa investitura, reddito a te vel ab alio proximiori videlicet ⁹⁾, secundum antiquam consuetudinem, pretio, si quod dederit, is, qui investituram accepit, compellatur rem tibi restituere. Personam vero investituram accipientia non distinguimus; nam etiam servus investiri poterit, nisi ignorantia praestendatur. Sed utrum ipse an ¹⁰⁾ alius pro te investituram faciat vel suscipiat, nihil interesse putamus; potest enim hoc negotium et per procuratorem ab utraque parte expediri. §. 2. Feminam quoque, etiam novi feudi, investituram facere posse, plerique consentiunt. §. 3. Nulla autem investitura debet ei fieri, qui fidelitatem facere ¹¹⁾ recusat, quum a fidelitate feudum dicatur vel a fide, nisi eo pacto acquisitam sit ei feudum, ut sine iuramento fidelitatis habeatur.

TIT. IV.

QUID PRAECEDERE DEBEAT, AN INVESTITURA, VEL FIDELITAS?

Utrum autem praecedere debeat fidelitas investituram, an investitura fidelitatem, quaesitum scio. Et saepe responsum est, investituram debere praecedere fidelitatem. Fidelitatem autem dicimus iusiurandum, quod a vasallo praestatur domino.

TIT. V.

QUALITER IURARE DEBEAT VASALLUS DOMINO FIDELITATEM.

Qualiter autem debeat iurare vasallus fidelitatem, videamus. Iurare scilicet sic debet ¹²⁾: Ego iuro ¹³⁾ ad haec sancta dei evangelia, quod a modo in antea ¹⁴⁾ ero fidelis huic, sicut debet esse ¹⁵⁾ vasallus domino, nec id, quod mihi sub nomine fidelitatis commiserit dominus ¹⁶⁾, pandam alii ad eius detrimentum, me sciente ¹⁷⁾. §. 1. Si vero domesticus, id est familiaris eius sit, cui iurat, aut si ideo iurat fidelitatem, non quod habeat feudum, sed quia sub ¹⁸⁾ iurisdictione sit eius, cui iurat, nominatim vitam, membrum, mentem, et eius rectum honorem ¹⁹⁾ iurabit.

TIT. VI.

¹⁾ *Rehd., Aug. I. II. III., Schw., Hamb., Cui.; al. referatur.* — ²⁾ *habeat Hamb.* — ³⁾ *tamen add. Hamb.* — ⁴⁾ *Rehd., Aug. I. II. III., Schw., Hamb., Cui.; al. vasallus per.* — ⁵⁾ *eius Hamb.* — ⁶⁾ *dare Rehd., Cui.; dare possunt Hamb.* — ⁷⁾ *novae om. Aug. I.* — ⁸⁾ *vel Friderici om. Tub., Rehd., Aug. II. III., Hamb., Cui., et glossema esse haec verba admonet Lasp. p. 194.* — ⁹⁾ *videlicet om. Rehd., Schw.; alio pro minore pretio sec. ant. cons. si quod ei dederit Hamb. —* ¹⁰⁾ *Hamb., Cui.; al. vel.* — ¹¹⁾ *facere om. Hamb.* — ¹²⁾ *iurare scilicet sic debet om. Rehd., Aug. II. III., Hamb.* — ¹³⁾ *Iuro enim Rehd.; Iuro autem Hamb.* — ¹⁴⁾ *in antea om. Rehd., Aug. III., Hamb. —* ¹⁵⁾ *fidelis ei ut Aug. I., Schw., Cui.* — ¹⁶⁾ *dominus om. Rehd., Aug. II. III.* — ¹⁷⁾ *me sciente om. Rehd.* — ¹⁸⁾ *quia de Aug. I. II., Schw. —* ¹⁹⁾ *Rehd., Aug. I. II. III., Schw., Cui.; et honorem illius nisi Hamb.; vulg. post honorem add. custodire.*

TIT. VI.

DE FORMA FIDELITATIS.

In epistola Philiberti ¹⁾ episcopi in decretis XXII. causa. De forma fidelitatis aliquid scribere non debet ²⁾, haec vobis, quae sequuntur, breviter ex librorum auctoritate notavi ³⁾. §. 1. Qui domino suo fidelitatem iurat, ista sex in memoria semper habere debet: incolume, tutum, honestam, utile, facile, possibile. Incolume, ne sit in damno ⁴⁾ domino suo de corpore suo; tutum, ne sit ei in damno de secreto suo. Ut de munitionibus suis, per quas esse tutus potest; honestum, ne sit ei in damno de sua iustitia, vel de illius causis, quae ad honestatem eius pertinere videntur; utile, ne sit ei in damno de suis possessionibus; facile vel possibile, ne id bonum, quod dominus suus facere leviter poterat ⁵⁾, faciat ei difficile, neve id, quod possibile ei erat, faciat impossibile. Ut fidelis haec documenta ⁶⁾ caveat, iustum est. Sed quia non sufficit continere a malo, nisi fiat ⁷⁾ quod bonum ⁸⁾ est, restat, ut in sex praedictis consilium et auxilium domino praestet, si beneficium vult dignus videri, et de fidelitate esse salvus ⁹⁾. Dominus quoque in his omnibus eam fideli suo reddere debet; quod si non fecerit, merito censebitur maleficus, sicut ille, qui in eorum praevocatione vel faciando, vel consentiendo deprehensus fuerit perfidus et periarus.

TIT. VII.

DE NOVA FORMA FIDELITATIS.

Est et alia de novo super fidelitatis iuramento forma inventa, et utentium approbata consuetudine, quae hodie fere in omni curia videtur obtinere, haec scilicet: *Ego Titus iuro super haec sancta dei evangelia, quod ab hac hora* ¹⁰⁾ *in antea usque ad ultimum diem vitae ero fidelis tibi Casio domino meo contra omnem hominem, excepto Imperatore vel Rege. Quod verbum, si recte intelligatur, nulla quidem indiget correctione, sed integram et perfectam in se continet fidelitatem, sed propter simplices et nominis significatorem ignaros ad illius verbi interpretationem hoc adici solet: *Id est ego* ¹¹⁾ *iuro, quod nunquam scienter in consilio* ¹²⁾ *vel in facto, quod tu amittas vitam vel membrum aliquod, vel quod tu recipias in perniciam aliquam laesionem, vel iniuriam, vel contumeliam, vel quod tu amittas aliquem honorem, quem nunc habes vel in antea habebis* ¹³⁾. *Et si scivero vel audivero de aliquo, qui velit aliquod istorum contra te facere, pro posse meo ut non fiat impedimentum praestabo, et si impedimentum praestare nequivero, quam cito poterero tibi nuntiabo, et contra eum prout poterero auxilium meum tibi praestabo. Et si contigerit te rem aliquam, quam habes vel habebis, iniuste vel fortuito casu amittere, eam recuperare iurabo, et recuperatam mihi tempore retinere. Et si scivero, te velle iuste aliquem offendere, et inde generaliter vel specialiter fuero convinctus, meum tibi sicut poterero praestabo auxilium. Et si aliquid mihi de secreto manifestaveris, illud tuum* ¹⁴⁾ *licentia nemini pandam, vel per quod pandatur faciam. Et si consilium mihi super aliquo facto manifestaveris, illud tibi dabo consilium, quod mihi videbitur magis expedire tibi. Et nunquam ex persona mea iudicium faciam scienter, quod pertineat ad tuam vel tuorum iniuriam vel contumeliam. §. 1. Investitura facta et fidelitate subsequuta, omni modo cogatur dominus investitum in vacuum possessionem mittere; et si differat, omnem utilitatem ei praestabit.**

TIT. VIII.

DE INVESTITURA DE RE ALIENA FACTA.

Cum de re aliena vel alii obligata investitura fiat, illud distinguitur, utrum scienti, an ignorantia facta. Qui enim alienae rei sciens investituram accepit, nisi pacto speciali sibi prospexerit, de evictione agere poterit, ignorans vero recte agat, ut aliud eiusdem bonitatis seu quantitatis ei praestetur. Sed in eo est differentia, qui investituram fecit, utrum sciverit an ignoraverit. §. 1. Rei autem per beneficium investitae vasallus hanc habet potestatem, ut tanquam dominus possit a quolibet ¹⁵⁾ possidente sibi ¹⁶⁾ vindicare, et si ab alio eius rei nomine conveniatur, defensionem opponere. Nam et servitutem eius rei debitam petere potest et retinere ¹⁷⁾. §. 2. Quid ergo, si pretio, vel dolo, aut incuria servitutem beneficariae imponi patiatur, et ad dominum ex qualibet causa postea beneficium revertatur? an ex eo iudicium domino generetur quaesitum fuit. Et responsum est, ut vasallo quidem, donec feudum tenet, non obesse, domino autem, etsi per longa tempora perseveraverit servitus, minime nocere. §. 3. E converso autem, si quid feudo a vasallo additum sit, si quidem tale adiectum ¹⁸⁾ sit, quod per se subsistere non potest, id est ut per se censetur, ut praedium, id non accrescit feudo. Si vero per se non possit subsistere, servitus, plerisque placet feudo accedere, et sicut partem feudi disponendam esse. Meliorem namque conditionem feudi facere potest, deteriorem vero sine domini voluntate, vel eorum agnatorum ¹⁹⁾, ad quos successio pertinet, facere non potest. §. 4. Quamvis enim possessio ²⁰⁾ per beneficium ad eum pertineat,

¹⁾ Fulberti Decret. Gratian. (P. II. C. XXII. qu. 13. ed. Richter.) — ²⁾ fidel. rogatus aliquid — ³⁾ Hamb. — ⁴⁾ De — notavi om. Cui. — ⁵⁾ da — ⁶⁾ Decret., idemque in seq. — ⁷⁾ potest Hamb. — ⁸⁾ om. b., Decret.; sacramenta Aug. III.; al. documenta. — ⁹⁾ iat Rehd., Aug. III. — ¹⁰⁾ iustum Aug. III. — ¹¹⁾ auxilium et favorem praebet domino suo sicque suo dignus videri et fidelitate esse salvus Hamb. — ¹²⁾ e Rehd., Aug. III. — ¹³⁾ Id est ego om. Hamb.;

ego om. Rehd., Aug. II. III. — ¹⁴⁾ vel auxilio add. Rehd., Aug. II. III., Cui. — ¹⁵⁾ possidebis Rehd., Aug. II. III., Schw., Cui. — ¹⁶⁾ Rehd., Aug. II., Schw., Hamb.; tui Aug. III.; al. om. tua. — ¹⁷⁾ ab omni Rehd., Aug. III., Hamb. — ¹⁸⁾ sibi quasi om. Hamb.; sibi om. Aug. III. — ¹⁹⁾ et si ab alio — retinere om. Hamb. — ²⁰⁾ adiectum om. Rehd., Aug. II. III., Hamb. — ²¹⁾ agnatorum om. Hamb. — ²²⁾ possessio om. Rehd., Aug. I., Schw., Hamb., Cui.

TIT. XVI.

DE CONTROVERSIA FEUDI APUD PARES TERMINANDA.

Si inter dominum et vasallum de feudo orta fuerit contentio, per pares illius domus, sicut lex Conradi dicit, dirimatur, si tamen pares babeat. Et si quidem dominus et vasallus consenserint in eligendis paribus, nulla dubitatio est; si vero dissentiant, tunc, quid faciendum sit, quaeritur. Sed praevaluit eorum sententia, qui dixerunt, dominum debere eligere prius, quem aut quos voluerit¹⁾; et vasallus similiter hoc faciat secundum numerum a domino comprobatum. Ille tamen vasallus, qui fidelitatem domino non iuravit, domino vel vasallo dissentiente pro pari non est eligendus²⁾.

TIT. XVII.

DE EO, QUI SIBI VEL HEREDIBUS SUIS MASCULIS ET FEMINIS INVESTITURAM ACCEPTIT.

Qui sibi et³⁾ heredibus suis masculis, vel his deficientibus feminis per beneficium investituram talem accepit, una tantum filia superstita, nullo alio descendente relicto, decessit. Haec marito paternum feudum in dotem dedit, et duobus filiis ex eo⁴⁾ procreatis obiit⁵⁾, quorum unus⁶⁾ duas filias reliquit, alter vero uno filio masculo relicto decessit⁷⁾. De praedicto itaque feudo ingentem⁸⁾ vidimus quaestionem, masculo quidem hoc feudum totum sibi, quia solus eius, qui primo investituram accepit, heres masculus sit, vindicante, feminis vero totam sui patris partem sibi defendentibus, quia ex eo nullus exstitit masculus. Quamquam inter sapientes saepe super hac quaestione sit disputatum, tandem pro masculo pronunciatum est. Non enim patet locus feminae in feudi successione, donec masculus superest ex eo, qui primus de hoc feudo fuerit investitus. Nam et illud iudicatum scio, si ille, qui proprium feudum suum militi pro beneficio⁹⁾ dedit, duobus filiis relicto decesserit, quorum unus filia tantum relicta obiit, alter vero filio masculo¹⁰⁾ superstita defunctus est, quod miles non debet feudum suum per feminam recognoscere, donec superest masculus ex eo, qui primam investituram fecit. Alii dicunt, per filiam debere recognoscere, quum de paterno allodio esset hoc feudum¹¹⁾, alioquin si aliunde¹²⁾ esset, verum esset, quod dicitur, per feminam non¹³⁾ debere recognoscere.

TIT. XVIII.

DE DUOBUS FRATRIBUS A CAPITANEO INVESTITIS.

Duo fratres¹⁴⁾, Titius et Seius, a quodam capitaneo de novo beneficio simul investiti sunt, eo videlicet tenore, ut, quamdiu ipsi vel eorum heredes masculi viverent, et masculis deficientibus feminas, si superessent, feudum haberent. Ex fratribus his unus, una filia relicta, altero adhuc vivente, decessit. Quaeritur, cui portio defuncti deferatur, utrum filiae, an fratri? Respondetur: filiae; unusquisque enim sibi suisque heredibus videtur prospexisse. Si tamen is, qui filiam reliquit, sine herede decessisset, propter tenorem investiturae insertum, eius pars fratri, non domino acquisita foret¹⁵⁾.

TIT. XIX.

AN REMOVERI DEBEANT TESTES, QUI PARES ESSE DESIERUNT.

Ex facto quaesitum scio, si inter dominum et fidelem de investitura feudi contentio emergerit, quia factam eam dominus neget, si¹⁶⁾ vasallus offerat¹⁷⁾ eos testes, qui tempore investiturae pares erant, sed postea qualibet ex causa pares esse desierunt, an ideo sint removendi, quia nunc non sunt pares? Sed quomvis alii aliter sentiant, tamen mihi et quibusdam aliis videtur sufficere, eos tempore investiturae saltem pares fuisse. Quid enim peccavit, qui investituram accepit, si illi, quos eo tempore utpote idoneos adhibuit, postea pares esse desierunt?

TIT. XX.

¹⁾ eligere pares quos voluerit *Hamb.* — ²⁾ Ille — eligendus *om. Hamb.* — ³⁾ *Rehd., Hamb., Cui.; vulg. vel.* — ⁴⁾ ex eo *om. Rehd.* — ⁵⁾ *Tub., Aug. I. II., Hamb., Cui.; al. pro obiit est decessit, inter et et duobus positum.* — ⁶⁾ quidem *add. Rehd., Aug. I. II., Schw., Cui.* — ⁷⁾ masculo superstita defunctus est *Hamb.* — ⁸⁾ *Rehd., Aug. I. II., Schw., Cui.; al.* — ⁹⁾ *Rehd., Aug. I. II., Schw., Cui.; al.* — ¹⁰⁾ *Rehd., Aug. I. II., Schw., Cui.; al.* — ¹¹⁾ *Rehd., Aug. I. II., Schw., Cui.; al.* — ¹²⁾ *Rehd., Aug. I. II., Schw., Cui.; al.* — ¹³⁾ *Rehd., Aug. I. II., Schw., Cui.; al.* — ¹⁴⁾ *Rehd., Aug. I. II., Schw., Cui.; al.* — ¹⁵⁾ *Rehd., Aug. I. II., Schw., Cui.; al.* — ¹⁶⁾ *Rehd., Aug. I. II., Schw., Cui.; al.* — ¹⁷⁾ *Rehd., Aug. I. II., Schw., Cui.; al.*

TIT. XX.

DE CONTROVERSIAM INTER EPISCOPUM ET VASALLUM.

Ex eo, quod scriptum est, si inter dominum et vasallum de feudo nascatur quaestio, quod per pares eiusdem curiae dirimenda sit, quaesitum est, si quis dixerit, se a quodam episcopo, fortassis iam defuncto, de annua praestatione aut qualibet alia re per feudum investituram accepisse, et cum successore eius agat, et ille respondendo neget, hanc esse vasallum, utrum per pares eiusdem curiae sit indicandum super hac quaestione? Opponit enim vasallus, quod dominus eum negat esse vasallum, et ideo in ea curia pares non habet. Item dicit vasallus, quod prius de suo recto feudo debet investiri, quam a nemine indicari, domino respondente, quod, quidquid inter eos sive de investitura, sive de fidelitate, sive de principali causa agendum est, per suam curiam est expediendum. Sed laudatum saepe scio, pares illius curiae secundum praefatum modum esse eligendos prius, ad quorum spectat officium, ut illum prius de suo recto feudo investiri faciant, sed fidelitatis iusiurandum differatur, donec de principali causa cognoscatur. Ex illo enim apparebit, utrum iurare debeat, an non, quod totum expeditae quaestioni est. §. 1. Sed si constiterit, vasallum aliquid aliud praeter id, de quo quaeritur, ab eodem domino tenere pro feudo, tunc¹⁾, quia debeat de suo recto feudo investituram accipere, et fidelitatem iurare, et sic ad principalem causam accedere, non est dubitandum²⁾.

TIT. XXI.

DE VASALLO MILITE, QUI ARMA BELLICA DEPOSIT.

Miles, qui beneficium tenebat, quum esset sine liberis, venerabilem domum intravit, et saeculo renunciando arma bellica deposuit, habitumque religionis assumpsit, et sic conversus factus est. Hic, donec vixerit, feudum retinere conatur, quod dominus vel agnatus ad se³⁾ pertinere contendit. Sed indicatum est, domini vel agnati conditionem esse potiore, eo quod desit esse miles saeculi, qui factus est miles Christi⁴⁾, nec beneficium pertinet ad eum, qui non debet gerere officium.

TIT. XXII.

DE MILITE VASALLO, QUI CONTUMAX EST.

Dominus vocat militem, qui ab eo feudum possidebat, dicendo, eum in culpam incidisse, per quam feudum amittere debeat; hic non respondet; quaeritur, quid faciendum sit domino? Respondeo: eum⁵⁾ ad curiam vocari⁶⁾ debere, et si non venerit, iterum eum debere vocari⁶⁾ usque in tertium, spatio⁷⁾ septem vel decem dierum arbitrio eiusdem curiae determinando⁸⁾. Quodsi neque venerit ad tertiam vocationem, hoc ipso feudum amittat, et ideo debet curia dominum mittere in possessionem. Sed si intra annum venerit, restitatur ei⁹⁾ possessio, alioquin et beneficium, et possessionem amittit, [ut in Lombardia¹⁰⁾ de iis, qui ad palatium¹¹⁾ venire contempserint, l. si cuiuscunque¹²⁾]. §. 1. Si vero vasallus conqueritur de domino, forsam quia feudum male ordiæ intravit, domino perperam respondente, quid vasallo faciendum sit? quaeritur. Respondeo: eum curiam debere vocare¹³⁾, et in eadem curia de domino conqueri. Curia autem debet adire dominum, eumque salva reverentia competenter cogere, ut vel possessionem restituat, et acquiescat, vel iudicio curiae se committat. Quod si ter¹⁴⁾ admonitus facere distulerit, tunc liceat vasallo ad aliam maiorem potestatem ire, et sibi consulere, et si dominus ei iustitiam facere noluerit, poterit eum depradare¹⁵⁾.

TIT. XXIII.

¹⁾ enim *add. Rehd., Hamb., Cui.* — ²⁾ dubium *Rehd., Aug. I., Cui.* — ³⁾ agn. sibi *Rehd., Hamb., Cui.* — ⁴⁾ agn. potiore esse conditionem, quia enim factus est miles dei, desit esse miles saeculi *Rehd.*; agn. potiore esse conditionem, qui enim factus est Christi miles desinit, esse saeculi *Hamb.* — ⁵⁾ Respondeo domino (?) eum *Hamb.* — ⁶⁾ vocare *Rehd., Aug. I. II., Schw., Hamb., Cui.* — ⁷⁾ *Aug. II., Cui.*; al. in tertio spatio. — ⁸⁾ *Rehd., Aug. I.*; *vulg. terminando.* —

⁹⁾ restituetur (*om. ei*) *Hamb.*; tunc restituitur eius *poss.* *Schw.* — ¹⁰⁾ *Rehd., Aug. I. II., Schw., Hamb.*; al. Lombardia. — ¹¹⁾ praefatum *Hamb.*; placitum *Rehd.* — ¹²⁾ *Hanc et similes allegationes pro glossis habendas esse docet Dieck. Literargesch. des Longob. Lehnrechts p. 202.* — ¹³⁾ Respondeo ipsum curia vocare debet *Hamb.*; pro respondeo *Cui.* habet respondetur. — ¹⁴⁾ ter *om. Hamb.* — ¹⁵⁾ depradari *Rehd., Hamb.*; condemnare *Aug. I. II.*

TIT. XXIII.

IN QUIBUS CAUSIS FEUDUM AMITTATUR.

Obertus de Orto Anselmo filio ¹⁾ *suo salutem.* Cogis me, et super hoc saepe scribendo multum urges, ut causas, quibus beneficium amittatur, enumeratas tibi significarem. Quod ideo distuli, quia saepe circa nostrae reipublicae curam occupatus, et multis privatorum causis, aliisque rerum innumerabilium impedimentis detentus, onus illud subire non valebam. At ne videar preces tuas parvi pendere, et studium ascendendi tibi nunc ²⁾ iniunens negligere, quid mihi super hoc videatur, paucis explicabo, dummodo memineris, causas illas sub aliqua certa regula aut definitione rotunda non posse comprehendi. Nam sicut de praebendis in Digestis scriptum reperimus, sic et de his causis sine calumnia dicere possumus. Si quis enim dixerit, quae causae, quemadmodum alicui domino ad ingratitude alicuius vasalli probandam possint sufficere, nullo certo modo posse defini, nihil erraverit. De illa tamen ingratitude loquor, per quam beneficium amittatur; non enim ad hoc sufficit omnis occasio, per quam fidelis accepti beneficii videtur ingratus, sed sunt quaedam ut ita dixerim egregiae ingratitude causae, quibus beneficium secundum mores curiarum solet adimi. Quomodo enim vasallus, quam humiliter, quam devote, quam benigne, quam fideliter erga dominum suum debeat se habere, potius ex naturali ratione ³⁾ et bonis curiarum consuetudinibus ⁴⁾ potest percipi, quam lege aut scripto aliquo possit comprehendi ⁵⁾. §. 1. In primis te illud scire oportet, beneficium illius, quod est genus, talem esse definitionem: beneficium nihil aliud est, quam benevola actio, tribuum gaudium capientibus capiensque tribuendo, in id, quod facit, prona et sponte sua parata, ut ait Seneca ⁶⁾. Huius autem generis species quaedam est beneficium illud, quod ex benevolentia ita datur alicui, ut proprietates quidem rei immobilis beneficiatae penes dantem remaneant, usufructus vero illius rei ita ad accipientem transeat, ut ad eum heredesque suos masculos sive feminas, si de his nominatim dictum sit, in perpetuum pertineat ad hoc, ut ille et sui heredes fideliter domino serviant, sive servitium illud nominatim, quale esse debeat, sit expressum, sive indeterminate sit promissum.

TIT. XXIV.

QUAE FUIT PRIMA CAUSA BENEFICII AMITTENDI.

Prima autem causa beneficii amittendi haec fuit, et adhuc est in plerisque curiis, sed in nostra curia Mediolanensi non obtinet, quod, si vasallus per annum et diem domino suo mortuo steterit, quod heredem domini sui investituram petendo, fidelitatem pollicendo non adierit, tanquam ingratus existens beneficium amittit, et e converso, si domino saperatite vasallus decesserit, et filius eius per iam dictum tempus neglexerit petere investituram, beneficium carebit ⁷⁾. §. 1. Est et alia ingratitude notanda, si dominus investituram pollicendo vasalli fidelitatem petierit, et illo non praestante, dominus tribus vicibus conveniente tempore interposito, forte septem dierum spatio ⁸⁾, ad curiam suam super hoc reclamaverit ⁹⁾, et vasallus tribus vicibus citatus a suis paribus iurare noluerit, si tamen beneficium tale sit, ut pro eo iusiurandum fidelitatis fieri debeat. Sunt enim quaedam feuda ita data, ut pro his fidelitas non sit praestanda ¹⁰⁾. §. 2. Ita qui dominum suum, cum quo ad proelium ivorit, in acie periclitantem dimiserit, beneficium indignum se indicavit. §. 3. Praeterea si vasallus praesclerit ¹¹⁾, alicum contra dominum suum assallum, vel mortem, vel captivum, aut patrimonii grandem facturam ¹²⁾ molientem, debet dominum super hoc quam citius potest certiorare, ut proinde dominus sciens praedensaque periculum valeat declinare. Quod si non fecerit, dolusque vel negligentia sua ¹³⁾ colaverit, beneficium se ¹⁴⁾ cariturum agnoscat. §. 4. Rursus si domini vel dominae filiae, vel aurui, aut sorori in domo ad hoc manenti, quae in capillo dicitur, sese immiscuerit, feudo, quo se monstravit indignum, carere debet. §. 5. Porro si dominum assallierit ¹⁵⁾, vel vicem, in quo est, per vim aggressus fuerit, vel impias manus in personam domini ubicunque ingesserit ¹⁶⁾, vel alias graves vel inhonestas iniurias intulerit, vel morti eius veneno, vel gladio, vel aliter insidiatus fuerit, beneficium amittit. Illud tamen non latent, quod, si quis suo domino iustitiam facere noluerit, feudum, quod tenebat, perdat, sicut in alio libello tibi scripissae hoc credo ¹⁷⁾. §. 6. Sed non est alia iustior causa beneficii auferendi, quam si id, propter quod ¹⁸⁾ beneficium datum fuerit ¹⁹⁾, servitium facere recusaverit ²⁰⁾. Aliud est, si forte ideo non servierit, quia non potuerit; tunc enim feudum non amittit ²¹⁾. §. 7. Item si ²²⁾ delator domini sui exstiterit, et per sua delationem grave periculum eum sustinere fecerit, vel si cogoverit, dominum inclusum, et eum, quem potuerit, non liberavit, feudum perdit. §. 8. Praedictis modis beneficium debere amitti, tam naturalis, quam civilis ratio suadet, quae potest colligi, si quis novam constitutionem, iustas exheredationis causas enumerantem, et alias constitutiones veteres, iustas ingratitude, et repadii causas, quibus matrimonia recte contracta solvantur, et donationes iure perfecta

¹⁾ filio om. Aug. I., Schw., Cui.; Anselmo filio suo (om. salutem) Hamb. — ²⁾ nunc om. Rehd., Aug. II., Schw., Hamb., Cui. — ³⁾ Aug. II., Schw., Cui.; ex naturali et bonis Rehd.; vulg. ex naturalibus et bonis. — ⁴⁾ ex naturalibus et bonis curiarum et consuetudine Hamb. — ⁵⁾ quam aliqua lege aut scripto comprehendi Hamb.; quam aliqua lege etiam Schw. — ⁶⁾ ut ait Seneca om. Rehd., Aug. I. II., Hamb. — ⁷⁾ beneficium se cariturum agnoscat Rehd., Aug. II.; beneficium se carere agnoscat Hamb. — ⁸⁾ forte septem dierum spatium om. Rehd., Aug. II., Hamb. — ⁹⁾ proclamaverit Rehd., Hamb. — ¹⁰⁾ ut pro his iusiurandum fidelitatis praestari non debeat Hamb. — ¹¹⁾ Rehd., Aug. I. II., Schw., Cui.; petierit Hamb.; vulg. rescierit. — ¹²⁾ Rehd., Aug. I. II.,

Hamb., Cui.; vulg. add. facere. — ¹³⁾ Aug. I., Cui.; al. add. vel fraude. — ¹⁴⁾ quod si forte fide is qui (cum Aug. II.) esse debuerit dolosus vel negligens super hoc inventus fuerit, se beneficio Tub., Rehd., Aug. II.; quod si fidelis qui super hoc diligens esse debuit dolosus forte aut negligens super hoc inventus fuerit se beneficio Hamb. — ¹⁵⁾ dominum ut ita loquar, assallierit Rehd.; dominum assallierit ut ita loquar Aug. I. II., Schw., Cui.; Porro ut ita loquar assallierit (om. si dominum) Hamb. — ¹⁶⁾ iniecerit Aug. II., Schw. — ¹⁷⁾ amittat. Idem qui domino suo iustitiam facere noluerit feudum perdit Hamb. — ¹⁸⁾ pro quo Ehd., Hamb. — ¹⁹⁾ Rehd., Cui.; vulg. add. hoc. — ²⁰⁾ Cui. vulg. add. quia beneficium amittit. — ²¹⁾ Aliud est — amittit om. Aug. I. — ²²⁾ Sed et qui Rehd., Hamb.

fectae revocantur, subtiliter scrutatus ¹⁾ fuerit. §. 9. Sed quia natura novas deproperat ²⁾ edere formas, potest multis modis contingere, ut aliae emergant causae, quibus videatur iuste adimi posse feudum ³⁾, ideoque index solers, et discretus, et aequitati obsecundare sollicitus, cuncta subtiliter dispensans, providet, si qua fuerit antiquioribus causis similis seu maior, ut proinde sciat, utrum beneficium sit amittendum, an nihilominus retinendum. §. 10. Illud enim est certum, quod non ex omni causa, ex qua opinio vasalli gravatur, beneficium amittitur. Nam et saepe deierat ⁴⁾, et ⁵⁾ beneficium nihilominus retinet; nputa qui beneficii portionem alienat absque domini scientia, beneficium quidem retinet, sed fidem promissam servare non videtur. §. 11. Denique saepe quaesitam est, vasallo propter instam culpam ⁶⁾ a feudo cadente, utrum ad dominum, an ad successorem vasalli beneficium pertineat? Sed haec ⁷⁾ distinctio tam ratione, quam moribus comprobata est, ut, si quidem vasallus ita in dominum peccaverit, ut feudum amittere debeat, non ad proximos, sed ad dominum beneficium revertatur, ut haec saltem habeat suae iniuriae ultionem. Si vero non in dominum, sed alias grave quid commiserit ⁸⁾, sicut ille, qui fratrem suum interfecit, vel aliud grave crimen, quod parricidii appellatione continetur, commiserit, feudum amittit, et non ad dominum, sed ad proximos pertinet, si tamen beneficium ⁹⁾ fuerit patrum. Sic enim saepe pronunciatum scio. §. 12. Si vasallus contra constitutionem bonae memoriae Lotharii Imperatoris beneficium ¹⁰⁾ alienaverit, quia dominum contemnere videtur, ad dominum beneficium pertineat; scriptum est enim, ut pretio ac beneficio ¹¹⁾ se caritatem agnoscat.

TIT. XXV.

SI DE FEUDO VASALLUS AB ALIQUO INTERPELLATUS FUERIT, ET DOMINUS EUM DEFENDERE NOLUERIT.

Negotium tale est: Quidam vasallus a domino tenebat feudum, de quo ab aliquo interpellatus fuit, et sic vasallus ¹²⁾ dominum vocavit, ut eum defenderet; domino renuente ad iudicem venire, vasallus amisit causam per sententiam; nunc vero vasallus cambium feudi a domino petit, ad quem dominus respondens ait, illum nunquam ab eo feudum tenuisse, nec ab eo investituram accepisse; contra quem vasallus dicit, se hoc feudum ab eo tenuisse, et investituram recepisse, et ab eo petivisse, ut eum in iudicio defenderet, nec tunc temporis inficiabatur illius esse, quod idoneis totum testibus probat vasallus. §. 1. Respondi ¹³⁾: Super negotio isto, quod litteris insinuasti nobis, tale est sapientum nostrae civitatis consilium, videlicet Oberti de Orto, et Gerardi Capaginti, ut, si vasallus, quam de feudo interpellabatur, auctorem suum, id est dominum, ut eum defenderet vocavit ¹⁴⁾, et hoc probare possit, si in eo iudicio vasallus ¹⁵⁾ fuerit convictus ¹⁶⁾ de re aliena investitum fuisse, ut dominus vasallo eiusdem aestimationis, quod erat tempore rei indicatae, feudum restituat, vel nummos in feudum dandos numeret. Et hoc cum certum est, vasallum de feudo victum fore. Sed si dominus neget, hoc feudum nunquam ¹⁷⁾ ab eo tenuisse, nec ab eo domino ipsum vasallum vel eius antecessores nunquam ¹⁸⁾ investituram accepisse, et hoc vel per instrumentum publice confectum, vel per preses curtis vasallus poterit ¹⁹⁾ probare, dominus ad restitutionem feudi tenebitur; alioquin dominus sacramentum subire cogetur, istum, qui est in causa, vel eius antecessores a se vel a suis antecessoribus nunquam hoc feudum tenuisse vel investituram accepisse, quo facto dominus absolvendus erit.

TIT. XXVI.

SI DE FEUDO DEFUNCTI CONTENTIO SIT INTER DOMINUM ET AGNATOS VASALLI.

Si de feudo defuncti militis sit contentio inter dominum et agnatos defuncti, domino novum feudum, agnatis vero patrum esse contententibus, agnati in possessione feudi, de quo quaeritur, constituendi sunt. Eo facto, super principali quaestione cognoscendum est, utroque autem deficiente in probatione, electio iurisiurandi agnatis danda est.

§. 1. Inter filiam defuncti et agnatos eius de quodam praedio mota est quaestio, agnatis feudum, filia vero allodium sive libellarium ²⁰⁾ esse asserentibus, super possessione, apud quem manere debeat, quaerebatur. Responsum est: apud filiam possessionem interim esse collocandam, deficientibus vero hinc inde probationibus, per iurandum causa cognita res decidatur ²¹⁾, electione danda agnatis.

§. 2. Defuncto milite, inter dominum et filiam illius super quodam feudo ²²⁾ quaerebatur, dominum feudum, filia allodium sive libellarium esse allegante. Respondi ²³⁾: filiam in possessione feudi manere debere ²⁴⁾, donec de eo iudicetur; probatione vero hinc inde cessante, electio iurisiurandi filiae danda est.

§. 3. Moribus receptum est, dominum de feudo militis sui, quod post mortem ipsius ad dominum reverti sperabatur, in alium militem investituram facere posse. Quae investitura tunc demum capiet effectum, quam feudum domino aut heredi suo fuerit apertum. Secus est in ecclesiasticis personis; nam si ecclesiastica persona talem faciat investituram, non aliter valebit, nisi sibi, non etiam successori suo, feudum aperiat, et in tali investitura consensus eius, de cuius feudo sit, exquiri non oportet.

§. 4.

¹⁾ sciscitatus Aug. I.; si citatus Rehd. —
²⁾ Rehd., Aug. I. II., Schw., Hamb.; vulg. properat. —
³⁾ beneficium Rehd., Aug. I. II., Hamb. — ⁴⁾ degenerat coni. Cui — ⁵⁾ sed Hamb. — ⁶⁾ causam Rehd., Hamb.; feudi amittendi (admittendi perperam Hamb.)
⁷⁾ Rehd., Aug. II., Hamb. — ⁸⁾ talis Rehd., Aug. II., Hamb. — ⁹⁾ Rehd., Hamb., Cui; vulg. sed alias graviter deliquerit vel grave quid commiserit. —
¹⁰⁾ beneficium om. Aug. II., Hamb.; si tamen feudum Aug. I., Rehd. — ¹¹⁾ feudum Hamb. — ¹²⁾ Aug. II., Schw., Cui; vulg. om. ac beneficio. — ¹³⁾ va-

sallus om. Rehd., Aug. I. II., Schw., Hamb. —
¹⁴⁾ Respondi om. Rehd., Aug. I. II., Schw., Hamb., Cui. — ¹⁵⁾ dominum nominaverit et ut eum defenderet vocaverit Hamb. — ¹⁶⁾ vasallus om. Aug. I. II., Schw. — ¹⁷⁾ Hamb.; vulg. victus. — ¹⁸⁾ nunquam Rehd., Aug. I. II., Schw., Hamb., Cui. — ¹⁹⁾ nunquam Hamb. — ²⁰⁾ poterit Rehd. — ²¹⁾ libellarium Schw., Cui. — ²²⁾ Rehd., Hamb.; vulg. decidetur; dirimi solet Schw. — ²³⁾ fundo Rehd. — ²⁴⁾ Respondi om. Rehd., Aug. I., Schw., Hamb. — ²⁵⁾ filia — debet om. Rehd., Aug. I., Schw.

§. 4. Vasallus si feudum, vel feudi partem, aut feudi conditionem ex certa scientia iasciatur, et inde convictus fuerit, eo quod abuegavit feudum eiusve conditione¹⁾, expoliabitur, alius autem vasallus, quamvis hoc sciens non patefaciat, feudum tamen retinet, aut si aliam rem domini celaverit vasallus, feudum tamen non amittit.

§. 5. Si quis per triginta annos rem aliquam ut feudum possedit, et servitium domine exhibuit¹⁾, quamvis de ea re non sit²⁾ investitus, praescriptione tamen triginta annorum se tueri potest.

§. 6. Qui clericus efficitur, aut votum religionis assumit, hoc ipso feudum amittit.

§. 7. Etsi vasallus omni anno domino se non repraesentat⁴⁾, feudum tamen non amittit⁵⁾.

§. 8. Omnes filii eius, qui feudum acquisierit, fidelitatem facere debent, maxime si indivisum habent. Quodsi feudum ex divisione ad unum tantum pervenerit, ille solummodo⁶⁾ faciet fidelitatem.

§. 9. Adoptivus filius in feudum non succedit.

§. 10. Mulier habens feudum relicta filii ex duobus matrimoniis decessit; inter quos feudi quaestio aliarumque rerum maternarum vertebatur. Obtinuit, filios prioris⁷⁾ matrimonii tam in feudo, quam in ceteris potiores esse.

§. 11. Naturales filii, licet postea fiant legitimi, ad successionem feudi nec soli, nec cum aliis admittuntur⁸⁾.

§. 12. Si minori datum fuerit feudum, fidelitatem facere non cogatur, donec venerit in maiorem aetatem, in qua deli capax sit⁹⁾; feudum tamen retinet.

§. 13. Si quis decesserit filio¹⁰⁾ impubere relicto, fidelitatem nec ipse, nec alius pro eo facere cogitur. Idem de servitio personali, alius tamen pro eo faciens servitium¹¹⁾ admittitur¹²⁾.

§. 14. Titius, filios masculos¹³⁾ non habens, partem suam feudi Seio, partem eiusdem feudi possidenti agnato suo concessit. Sempronius, proximior agnatus, mortuo demum Titio partem illam¹⁴⁾ feudi nullo dato pretio recuperare potest; quodsi Titius filium haberet¹⁵⁾, pretio reddito etiam vivo Titio; quodsi consensit alienationi, vel per annum, ex quo scivit, tacuit, omnino removebitur.

§. 15. Si facta de feudo investitura poeniteat dominum, antequam possessionem transferat, ea praestando interesse vasallo liberetur, quaesitum fuit. Responsum est: praetermissa illa condemnatione, dominum possessionem feudi, de quo investituram fecit, tradere compellendum.

§. 16. Filii nati ex ea uxore, cum qua matrimonium tali conditione contractum est, ut filii ex ea nati patri ab intestato succedant, nec in feudum succedant¹⁶⁾. Nam quamvis ratione improbetur talis conditio, ex usu tamen admittitur.

§. 17. Licet vasallus domino servitium non offerat, quaecumque tempore steterit, dummodo dominus petenti servire paratus sit, beneficium non amittit; si tamen sciat, ei magnum periculum imminere, ultra auctorium suum ei debet praebere. Inde quaesitum est: si dominus in periculum incidat, quia dare non valet, quod dare iuraverat, et vasallus eum liberare possit suam pecuniam dando, et non faciat, an beneficium amittat? Et responsum est: non amittere.

§. 18. Si vasallus culpam committat, propter quam feudum amittere debeat, neque filius, neque eius descendentes ad id feudum vocabuntur¹⁷⁾, sed agnati, qui quarto gradu sunt, dummodo ad eos pertineat.

§. 19. In generali alienatione vasalli non continetur feudum¹⁸⁾, nisi nominatim dictum sit.

§. 20. Si vasallus feudum alienavit ignorans, non domino, sed ipsi vasallo feudum restituendum est, ad interesse vero emtori ignoranti condemnandus est vasallus.

§. 21. Vasallus feudum, quod sciens abuegavit, amittit, ignoranti vero subvenitur. Quodsi delin- dubitanter respondere debet.

§. 22. Beneficium a vasallo in feudum, si nihil in fraudem legis fiat, recte dari potest, dum tamen militi detur.

§. 23. Si vasallus de beneficio¹⁹⁾ suo agat vel conveniatur, sive obtineat, sive non, licet ignorans domino fiat, omni tempore firmum erit illud iudicium; nam et transigere recte poterit, nec quod accepit transactionis nomine, feudum erit.

§. 24. Dominus committente feloniam, ut ita dicam, per quam vasallus amitteret feudum, si eam committeret, quid obtinere debeat de consuetudine, quaeritur. Et respondetur²⁰⁾, proprietatem feudi ad vasallum pertinere, sive peccaverit in vasallum, sive in alium.

§. 25. Feudum ea lege datum, ut ipse et heredes sui, masculi et feminae, et cui dederit habeat, iisdem culpis amittitur, quibus et aliud feudum. Quodsi vasallus alienavit, feudum esse desinit apud eum.

§. 26. Titius cum Sempronio fratre suo, feudum paternum possidente, pactum fecit de eo feudo ut petendo a Sempronio hereditibus suis. Sempronio sine herede²¹⁾ masculo defuncto, inter Titium et Sempronium fratrem suum de eo feudo quaestio orta est. Quid inde fieri debeat, quaeritur. Responsum est: pactum esse obstat Titio.

TIT. XXVI.

¹⁾ eo quod negaverit feudi eius conditionem *Hamb.* — ²⁾ *Rehd., Hamb.; vulg. exhibuerit.* — ³⁾ nunquam sit *Aug. II.*; nunquam tuerit *Hamb.* — ⁴⁾ presentet *Rehd., Hamb.* — ⁵⁾ *Hanc §. om. Aug. II.* — ⁶⁾ *Rehd., Aug. I. II., Hamb.; al. tantum.* — ⁷⁾ posterioris *coni. Cui. et ita scriptum erat in Rehd., sed in hoc cod. correctum illud in prioris.* — ⁸⁾ vocatur *Schw., Hamb.* — ⁹⁾ in — sit *om. Aug. II., Hamb.* — ¹⁰⁾ filio *om. Rehd., Hamb.* — ¹¹⁾ servitium *om. Hamb.* — ¹²⁾ *Hamb.; vulg. admittitur.* — ¹³⁾ filium masculum *Rehd., Aug. I., Cui.* — ¹⁴⁾ *Rehd., Aug. I.*

II., Schw., Hamb., Cui.; al. illius. — ¹⁵⁾ *Aug. I. Cui.; vulg. filios proprios haberet; proprios om. om. Rehd., Aug. II., Schw.* — ¹⁶⁾ *Rehd., Aug. I. Schw.; et in feudum non succedat Aug. I.; et in feudum non succedant Hamb.; vulg. in feudo succedat (om. negat.).* — ¹⁷⁾ *Rehd., Aug. I. II., Schw., Hamb. Cui.; al. revocabuntur.* — ¹⁸⁾ feudum *om. Rehd., Hamb., Cui.* — ¹⁹⁾ feudo *Rehd., Hamb.* — ²⁰⁾ *Responsum est Rehd., Hamb.* — ²¹⁾ filio *Rehd., Aug. I. Hamb.*

TIT. XXVII.

DE PACE TENENDA, ET EIUS VIOLATORIBUS.

Fridericus dei gratia Romanus¹⁾ Imperator semper Augustus Episcopis, Ducibus, Comitibus, Marchionibus, et omnibus, ad quos litterae istae pervenerint, gratiam suam, et pacem, et dilectionem.

Quoniam divina praedictante elementa solum regiae maiestatis conscendimus, dignum est, ut, cuius praecellimus munere, illi omnino pareamus in opere. Inde est, quod nos, tam divinas quam humanas leges in suo vigore manere cupientes, et ecclesias sive ecclesiasticas personas sublevare²⁾, et ab incurru et invasione quorumlibet defensare intendentes, quibuscumque personis ius suum conservare volumus, et pacem diu desideratam, et antea toti terrae necessariam per universas regni partes habendam regia auctoritate indicimus³⁾. Qualiter autem eadem pax tenenda sit et servanda, in subsequentibus declarabitur evidenter. §. 1. Si quis hominem intra pacem constitutum occiderit, capitalem subeat sententiam, nisi per duellum hoc probare possit, quod vitam suam defendendo illum occiderit⁴⁾. Si autem omnibus manifestum sit, quod non necessario, sed voluntario illum occiderit, tunc neque per duellum, neque quolibet alio⁵⁾ modo excusabitur⁶⁾, quin capitali damnetur sententia. Si vero violator pacis a facie iudicis fugerit, res eius mobiles a iudice in populam publicentur et dispensentur⁷⁾, heredes autem sui hereditatem, quam ipse tenebat, recipiant tali conditione interposita, ut inreivraudo spondeant, quod ille violator pacis nunquam de cetero ipsorum voluntate aut consensu aliquod emolumentum inde percipiat. Quodsi heredes, neglecto postmodum iuris rigore, hereditatem ei dimiserint, comes eandem hereditatem regiae ditioni assignet, et a regio iure beneficium accipiant. §. 2. Si quis aliam intra pacis edictam vulneraverit, nisi in duello, quod vitam⁸⁾ suam defendendo hoc fecerit, probaverit, manus ei amputetur⁹⁾, et sicut superior dictum est indicetur, et index in causa ipsum et res eius secundum rigorem iustitiae strictius consequatur. §. 3. Si quis aliquem ceperit, et absque sanguinis effusione iustitiam percusserit, vel crines eius sicut barbam exilaverit, decem libras ei, cui iniuria illata esse videtur, per compositionem impendat, et iudici viginti libras persolvat. §. 4. Si vero temerarius absque percussione eum invadat, eo quod vulgo dicitur cisteros et calida manu, ac verberibus contumeliosque male tractaverit, quinque libras pro tali excessu componat, et iudici pro tali excessu decem libras¹⁰⁾ persolvat. Quicumque iudici suo pro excessu viginti libras invadiaverit, praedium suum pro pigore illi tradat, et intra quatuor septimanas invadiatum pecuniam persolvat. Quodsi intra quatuor septimanas praedium suum solvere neglexerit, heredes sui, si voluerint, hereditatem recipiant¹¹⁾, et comiti intra sex septimanas viginti libras persolvant. Si autem comes eandem hereditatem regiae potestati¹²⁾ consignet, proclamatori etiam damnnum restituat, et praedium a rege beneficiarii iure obtineat. §. 5. Si clericus de pace violata pulsatus fuerit¹³⁾, aut pacis violatorem in contubernio suo habuerit, et de his in praesentia sui episcopi sufficiente testimonio convictus fuerit, comiti, in cuius comitatu idem clericus hoc perpetraverit, viginti libras persolvat, et de tanto excessu secundum statuta canonum episcopo satisfaciatur. Si autem idem clericus inobediens exstiterit, non solum officio et beneficio ecclesiastico privetur, verum etiam tanquam proscriptus habeatur. §. 6. Si index populi clamore¹⁴⁾ aliquem pacis violatorem ad castrum alicuius domini secutus fuerit, dominus, cuius castrum id esse cognoscitur, ad faciendam iustitiam illum producat. Quid si¹⁵⁾ de sua fuerit diffusus innocentia, et ante conspectum iudicis venire formidaverit, si mansionem in castro habet, domus eius omnia bona mobilia sub sacramento iudici repraesentet, et eum de cetero in domo sua tanquam proscriptum non recipiat. Si vero mansionem in castro non habuerit, domus eius secure eum adducere faciat, et postmodum index cum populo eum tanquam pacis violatorem persequi non desinat. §. 7. Si duo homines pro uno beneficio contendunt, et unus super eodem beneficio investitorem producit, illius testimonium, quum investitor donum investiturae recognoscit¹⁶⁾, comes primo recipiat, et si idem probare poterit idoneis testibus, quod absque rapina hoc idem beneficium habuit, remota controversiae materia id obtineat. Quodsi de rapina praesente indice convictus fuerit, rapinam dupliciter solvat, beneficio vero careat, nisi iustitia et iudicio dictante illud in posterum requirat. §. 8. Si tres vel plures contendunt de eodem beneficio, producentes utrinque¹⁷⁾ diversos investitores, index, in cuius praesentia causa ventilatur, a duobus requirit boni testimonii hominibus, in provincia eorundem litigatorum commorantibus, per sacramentum, quod iuraverint, quis illorum absque rapina eius beneficii possessor exstiterit, et cognita ex ipsorum testimonio rei veritate, possessor beneficium suum quiete obtineat, nisi iudicio et iustitia dictante alter de manu sua illud eripiat. §. 9. Si rusticus militem de violata pace pulsans manu sua iuraverit, quod non de¹⁸⁾ voluntate sua, sed de¹⁹⁾ necessitate hoc fecit, manu militari se miles expurgabit. §. 10. Si miles rusticum de violata pace pulsaverit, et manu sua iuraverit, quod non voluntate, sed necessitate hoc fecit, de duobus unum rusticus eligat, an divino, an humano iudicio innocentiam suam ostendat, aut septem testibus idoneis, quos index elegerit, se purget. Si miles adversus militem pro pace violata aut aliqua capitali causa duellum committere voluerit, facultas pugnandi ei non concedatur, nisi probare possit, quod antiquitus ipse cum parentibus suis natione legitimus miles existat. §. 10. Post natalem sanctae Mariae unusquisque comes septem boni testimonii viros sibi eligat, et de quolibet provincia cum ipsis sagaciter disponat, et quanto pretio secundum qualitatem temporis sit annona vendenda, utiliter provideat. Quicumque vero contra deliberationem ipsius intra anni terminum altius modum et carius vendere praesumserit, tanquam violator pacis habeatur, et totidem viginti libras comiti exsolvat, quanti modios sive maldios²⁰⁾ altius vendidisse convictus fuerit. §. 11. Si quis rusticus arma, vel lanceam portaverit,

¹⁾ Romanorum *Rehd.*, *Aug. I.*, *Hamb.* — ²⁾ *Aug. I. II.*, *Hamb.*, *Cui.*; *vulg.* sublimare. — ³⁾ *inducimus Hamb.* — ⁴⁾ *Rehd.*, *Aug. I. II.*, *Schw.*, *Hamb.*; *al.* occidit. — ⁵⁾ *alio om. Rehd.*, *Hamb.* — ⁶⁾ *se excusabit Rehd.*, *Aug. I. II.*, *Schw.*, *Hamb.* — ⁷⁾ *et dispensentur om. Hamb.* — ⁸⁾ *Aug. I. II.*; nisi duello quod vitam *Rehd.*; non duello quod vitam *Schw.*; nisi duello vitam *Hamb.*; nisi quod in duello et vitam *vulg.* — ⁹⁾ *amputetur Rehd.*, *Aug. I.* — ¹⁰⁾ *componat — libras*

om. Aug. I., *Schw.*, *Hamb.* — ¹¹⁾ *percipiant Hamb.* — ¹²⁾ *maiestati Rehd.*, *Hamb.* — ¹³⁾ *Cui.*; *vulg.* fuerit id est notatus et proscriptus fuerit. — ¹⁴⁾ *ad clamorem populi Hamb.* — ¹⁵⁾ *Aug. I. II.*, *Schw.*, *Cui.*; quod si *Rehd.*, *Hamb.*; *al.* quid si. — ¹⁶⁾ *Rehd.*, *Aug. I. II.*, *Schw.*, *Hamb.*; *al.* cognoscit. — ¹⁷⁾ *uterque Rehd.*, *Hamb.* — ¹⁸⁾ *de om. Rehd.*, *Hamb.* — ¹⁹⁾ *sive maldios om. Rehd.*, *Aug. I.*

verit, vel gladium, iudex, in cuius potestate repertus fuerit, vel arma tollat, vel viginti solidos pro ipso recipiat a rustico. §. 12. Mercator negotiandi causa per¹⁾ provinciam transiens²⁾, gladium suum vase sellae alliget, vel super vehiculum suum ponat, non ut quem³⁾ laedat innocentem, sed ut a praedone se defendat. §. 13. Nemo rotia⁴⁾, aut laqueos, aut alia quaelibet instrumenta ad capiendas venationes tendat, nisi ad ursos, apros, vel lupos capiendos. §. 14. Ad palatium comitis nullus miles ferat arma, nisi rogatus a comite. §. 15. Publici latrones et convicti, antiqua damnentur sententia. §. 16. Quicumque advocatum suam vel aliquod aliud beneficium inordinate⁵⁾ tractaverit, et a domino suo admonitus non respuerit, et in sua perdurans⁶⁾ insolentia, ordine iudiciario tam advocata, quam beneficio exutus fuerit, si postmodum ausu temerario advocatiam vel beneficium invaserit, pro violatore pacis⁷⁾ habeatur. §. 17. Si quis quinque solidos, aut valentiam⁸⁾ vel amplius⁹⁾ fuerit furatus, laqueo suspendatur, si minus, scopis et forcipe excorietur et taudatur¹⁰⁾. §. 18. Si ministeriales alicuius domini inter se guerram habuerint, comes sive¹¹⁾ iudex, in cuius regimine eam fecerint, per¹²⁾ leges et iudicia eos¹³⁾ prosequatur. §. 19. Quicumque pro terram transiens equum suum pabulare voluerit, quantum propinquius¹⁴⁾ secundum viam stans in loco amplecti potuerit, ad refectioem et reparatioem¹⁵⁾ equi sui, impune ipsi equo porrigat. Licetum sit etiam ipsi ad herba, et viridi sylva¹⁶⁾ siue vastatione et noxa quaelibet¹⁷⁾ utatur pro sua commoditate et usu necessaria.

TIT. XXVIII.

HIC FINITUR LEX. INCIPIUNT CONSUETUDINES REGNI.

Domino guerram faciente alicui, si sciatur, quod iuste, aut cum¹⁸⁾ dubitatur, vasallus eum adiuvari tenetur. Sed cum palam est, quod irrationabiliter eam facit, adiuvat eum ad eius defensionem. Ad offendendum vero alium¹⁹⁾ adiuvat, si vult; sed si eum adiuvare noluert, non tamen fendum amittet secundum Obertum et Gerardum²⁰⁾. Alii vero sine distinctione dicunt, semper debere eum adiuvare. Sed Obertus et Gerardus utuntur eo argumento, quod, quemadmodum dominum excommunicatum vel a rege bannitum non est obligatus vasallus ad adiuvandam vel servitium ei praestandum, immo solutus est interium sacramento fidelitatis, nisi ab ecclesia vel a rege fuerit restitutus, ita nec istum iniuste guerram alicui facientem.

§. 1. Ad hoc, quatuorcuque tempore steterit vasallus, quod domino non servierit, secundum usum Mediolanensium beneficium non amittit, nisi servitium facere reauerit, vel nisi a domino ei denunciatum fuerit, et illi, quum potuerit, diu steterit, quod servitium nullum ei fecerit. Bonus tamen iudex varie ex personis causamque definit. Finge²¹⁾ vasallum remotum esse vel propinquum, paratum esse vel non, dominum guerram habere vel non, utrum²²⁾ magnam vel parvam, et au nunciavit ei dominus vel non, haec omnia vertuntur in cogitatione causae, et promptiores²³⁾ sumus ad absolvendum, quam ad condemnandum. Tu tamen scias, quod, si vasallus sciat, dominum obsideri vel aliter ei mortem imminere, et, quum potuerit, ei non nunciaverit, vel²⁴⁾ etiam sine nuncio eum non adiuverit, feudo privabitur.

§. 2. Si vasallus in feudo aliquod aedificium fecerit, vel ipsum sua pecunia melioraverit, et contigit postea, ut vasallus sine filio masculo decedat, dominus aut patiatu aedificium auferri, aut solvat pretium meliorationis. Idem dico, si pretio servitatem feudo²⁵⁾ acquirat. Quidam alii dicunt, omnino ad dominum pertinere.

§. 3. His consequenter dicitur, quod, si vasallus decedat sine herede masculo²⁶⁾, et contingat feudum ad dominum reverti, sic distinguitur, quod, si ante Martium, omnes fructus illius anni ex feudo provenientes ad dominum pertinebunt, si vero post Kalendas Martii usque ad Augustum, omnes fructus, qui interim percipiuntur, ad heredes vasalli pertineant, si vero post Augustum, omnes fructus anni percipiet dominus. Quidam tamen dicunt, quocunque tempore anni decedat, omnes pendentes²⁷⁾ fructus ad dominum pertinere.

§. 4. Contra omnes debet vasallus dominum adiuvare, etiam²⁸⁾ contra fratrem et filium [et patrem²⁹⁾], nisi contra alium dominum antiquiorem; hic enim ceteris est preferendus.

TIT. XXIX.

DE FILIIS NATIS EX MATRIMONIO AD MORGANATICAM CONTRACTO.

Quidam habens filiam ex nobili coniuge, post mortem eius non valens continere, aliam minus nobiliter duxit; qui nolens existere in peccato eam desponsavit ea lege, ut nec ipsa, nec filii eius amplius habeant

¹⁾ per om. *Rehd.*, *Aug. I.* — ²⁾ *Rehd.*, *Aug. I. II.*, *Hamb.*; *al.* pertransiens. — ³⁾ ne unquam *Rehd.* — ⁴⁾ *Rehd.*, *Aug. I. II.*, *Schw.*, *Cui.*; *al.* add. sua. — ⁵⁾ *Schw.*, *Cui.*; *vulg.* inornate. — ⁶⁾ perseverans *Rehd.*, *Aug. I. II.*, *Hamb.* — ⁷⁾ *Rehd.*, *Aug. I.*, *Schw.*, *Hamb.*; *al.* om. pacis. — ⁸⁾ *Schw.*; *vulg.* quinque solidos valens; solidos aut valens *Rehd.*, *Aug. I. II.*, *Cui.* — ⁹⁾ *Rehd.*, *Aug. I. II.*, *Schw.*, *Hamb.*, *Cui.*; *vulg.* aut plus. — ¹⁰⁾ tondatur *Aug. I. II.*, *Cui.*; tondatur *Rehd.*, *Hamb.* — ¹¹⁾ comes sive om. *Rehd.* — ¹²⁾ per om. *Aug. I. II.*, *Schw.*, *Hamb.*, *Cui.* — ¹³⁾ *Rehd.*; iudicia exinde *Aug. I. II.*, *Schw.*, *Hamb.*, *Cui.*; *al.* iudicia ex ratione. — ¹⁴⁾ secundum viam propinquius stans *Hamb.*; propinquo habet *Cui.*, *Bk.* — ¹⁵⁾ et reparatioem om. *Hamb.* — ¹⁶⁾ *Hamb.*; *vulg.* sylva et. — ¹⁷⁾ *Ed I.*; vastatione et noxa quaelibet *Aug. I.*; vastatione et nova quaelibet *Aug. II.*;

vastatione et noxis quaelibet *Rehd.*; vast. et non a quibus *Hamb.*; vastat. quaelibet (om. reliquis) *Schw.*, *Bk.*; *al.* vast. aliqua quaelibet. — ¹⁸⁾ cum om. *Rehd.*, *Aug. I.*, *Schw.*, *Cui.* — ¹⁹⁾ *Rehd.*, *Aug. I. II.*, *Schw.*, *Cui.*; *al.* add. non. — ²⁰⁾ *Rehd.*, *Aug. I. II.*, *Schw.*, *Cui.*; *al.* Obertum de Orto et Gerardum Capagistum. — ²¹⁾ *Rehd.*, *Aug. I. II.*, *Hamb.*; *vulg.* definit et fingit et finge *Cui.*, *Bk.* — ²²⁾ *Hamb.*, *Cui.*; *vulg.* utrum etiam. — ²³⁾ prioriores *Schw.*, *Cui.* — ²⁴⁾ ei non nunciaverit vel om. *Rehd.*, *Aug. I.*, *Schw.*, *Hamb.* — ²⁵⁾ fundo *Rehd.*, *Hamb.* — ²⁶⁾ sine herede masculo om. *Rehd.*, *Aug. II.*, *Hamb.* — ²⁷⁾ procedentes *Aug. I.*; pendentes om. *Hamb.* — ²⁸⁾ *Hamb.*; *vulg.* et. — ²⁹⁾ et patrem om. *Cui.*, *Bk.*, nec glossa et patrem tuert videtur; etiam contra patrem et filium *Hamb.*

de bonis patris, quam dixerit tempore sponsaliorum, verbi gratia decem libras, vel quantum voluerit dare ¹⁾, quando eam desponsavit, quod Mediolanenses dicunt accipere uxorem ad morganaticam, alibi lege Salica; hic filius ex ea susceptis decessit. Isti in proprietatem non succedunt, aliis exstantibus, sed nec in feudo, etiam aliis non exstantibus ²⁾, qui ³⁾ licet legitimi sint, tamen in beneficio minime ⁴⁾ succedunt. In proprietate vero succedunt patri, prioribus non exstantibus ⁵⁾, succedunt etiam fratribus sine legitima prole decedentibus, secundum usum Mediolanensium.

TIT. XXX.

DE FEUDO FEMINAR.

Si femina habens feudum decesserit, quia femineum est feudum et sine pacto speciali, deficientibus filius masculis ad filias pertinebit. Obertus et Gerardus ⁶⁾. Alii vero dicunt, nisi per pactum speciale ad eas non pertineat, sicut si datum esset masculo ⁷⁾, quia si ideo, quod est femineum, sine pacto transit in feminas, eadem ratione, quia est femineum, transire debet ⁸⁾ in femineam prolem, etiam masculis exstantibus, quod falsum est. Ex hoc illud descendit, quod dicitur, clericum nullo modo in beneficium paternum debere ⁹⁾ succedere, etiamsi postea hunc habitum postposuerit ¹⁰⁾. Idem in omnibus, qui habitum religionis ¹¹⁾ assumunt, ut conversi. Hi enim nec postea in feudo succedunt, et si quod habent, perdunt.

TIT. XXXI.

SI VASALLUS FEUDO PRIVETUR, CUI DEFERATUR.

Vasalli feudum delinquentis, licet ad agnatos quandoque pertineat, filius tamen ad id nullatenus aspirabit, nisi id iterum a domino licite acquirat sibi ¹²⁾ gratiam faciente, verbi gratia si non sunt alii ex latere, quibus aperiatur. Ad eius petitionem admittantur, qui quarto gradu sunt remoti ab eo, qui id acquisivit, et etiam usque ad infinitum, dum tamen hos constet ab eo per masculos descendisse.

TIT. XXXII.

QUI TESTES SUNT NECESSARIJ AD NOVAM INVESTITURAM PROBANDAM.

Sive clericus, sive laicus sit dominus, ad probandam novam investituram semper pares curiae ¹³⁾ sunt necessarii, et si sine eis facta sit investitura; etiamsi dominus confiteatur factam, quia tamen sine hac solemnitate facta est, non valet, etiamsi probari possit per breve testatum. Sed si alii contra testantur, etsi dominus confiteatur factam, decurrens postea ad solemnitatem consuetudinis non audiatur, sed tale habeatur, ac si pares adfuerint, sed alii, etiamsi probari possit per breve testatum, ut Obertus et Gerardus, nisi a paribus curiae ¹⁴⁾ fuerit confirmatum. Consules tamen Mediolanenses nuper ¹⁵⁾ quibusdam ¹⁶⁾ contra rescripserunt, in quo fere omnes Mediolanenses consenserunt et consentiunt, ut breve testatum non a paribus, sed ab aliis confirmatum sufficiat ad probandam novam investituram. Novam investituram dico, quando feudum primo quaeritur. De veteri autem beneficio investiturae, quae fit a domini successore, vel vasalli ¹⁷⁾ successore, etiam extranei recipiuntur ad testimonium, praeter feminas, secundum usum Mediolanensium. Ista enim nec in causis feudi, nec aliorum ¹⁸⁾ recipiuntur ad testimonium, ceteri autem recipiuntur in omnibus, quae ad causas feudi pertinent, praeterquam de nova investitura.

TIT. XXXIII.

DE CONSUETUDINE RECTI FEUDI.

Sciendum est itaque, feudum acquiri investitura, successione, vel eo, quod habeatur ¹⁹⁾ pro investitura, ut ecce si dominus alicui coram paribus curiae ²⁰⁾ dixerit: Vade in possessionem illius feudi, et teneas illam pro feudo. Licet enim non intercessisset investitura, tamen tale est, ac si intercessisset, quia ille eius ²¹⁾ voluntate possessionem feudi ²²⁾ nactus est feudi nominis. Inde etiam dicitur, quod, si aliquis ²³⁾ probaverit, se aliquid nomine beneficii aliquo tempore tenuisse dominio praesente, et non contradicente, et servitium eius quasi a vasallo recipiente, licet non probet investituram, verutamen obtinebit praestito iuramento, nisi aliud ²⁴⁾ contra inducatur ²⁵⁾. §. 1. Quod autem dictum est, ut per pares probetur investitura, intelligendum est de eo domino, qui alios habet vasallos, ceteram sufficiunt extranei, nec dicatur ideo ²⁶⁾ investituram ²⁷⁾, ubi sine paribus

1) dicere Hamb. — 2) Rehd., Hamb., Cui.; al. existentibus. — 3) quia Hamb. — 4) nullatenus Rehd., Aug. I. II., Hamb. — 5) Rehd., Hamb.; al. existentibus. — 6) pertinebit secundum Obertum et Gerardum Rehd. — 7) Rehd., Aug. I. II., Schw., Hamb., Cui.; al. filio masculo. — 8) Rehd., Aug. I. II., Hamb., Cui.; al. transit. — 9) debere om. Hamb. — 10) Rehd., Hamb., Cui.; vulg. posteaquam habitum religionis assumerit, postposuerit. — 11) religionis om. Hamb. — 12) scilicet Rehd., Aug. I. II., Schw., Cui. — 13) curtis Aug. I. II., Hamb. — 14) curiae om. Rehd., Aug.

I., Hamb. — 15) Rehd., Aug. I., Hamb., Cui.; al. nuper in. — 16) Rehd., Aug. I. II., Schw., Cui.; al. quibus omnia. — 17) Aug. II.; vulg. vasallo. — 18) nec in alia Hamb. — 19) habetur Hamb.; sit Rehd. — 20) coram curia Aug. II., Hamb. — 21) ille tua Hamb. — 22) feudi om. Aug. I., Schw., Hamb., Cui. — 23) Rehd., Hamb., Cui.; al. alius. — 24) aliquid Hamb. — 25) iudicatur Rehd.; iudicatum fuerit Schw. — 26) Rehd., Aug. I., Schw., Hamb., Cui.; al. om. ideo. — 27) investitura Rehd., Hamb.

paribus facta est, non ¹⁾ valere, quoniam tunc temporis aberant pares, quia, etiamsi absint, tamen exspectandi fuerint ²⁾. §. 2. Sacramentum non semper est dandum possidenti, sed quandoque possidenti, quandoque petenti, quandoque neutri ³⁾; et cum alicui horum datur, ita demum datur, si aliquid pro eo sit, quod iudicem moveat. Ubi nihil est, quod faciat pro aliquo eorum, praeter possessionem solam, tunc secundum quod iudici melius visum fuerit ut possidenti dabitur sacramentum, aut actore nihil probante, qui convenitur, etiamsi nihil praestiterit ⁴⁾, obtinet. Et cum datur, aut datur a iudice, aut a parte; si a parte, aut subeat tunc duodecim sacramentalibus secundum inferiorem distinctionem, aut referat pars, cui delatum est; si a iudice, inter ille, cui delatum est, cum duodecim sacramentalibus ⁵⁾, vasallus cum sex ⁶⁾ parentibus ⁷⁾, ceteros si vult habeat extraneos, dominus vero si vult cum parentibus aut cum vasallis solis, aut cum parentibus ⁸⁾ vel cum extraneis mixtis parentibus vel ⁹⁾ vasallis. Et irabit vasallus semper ¹⁰⁾ sine mentione conscientiae, dominusque ¹¹⁾ de suo facto similiter, de facto vero patris, vel avi, aut alterius ascendentis iuramento conscientia praeponeatur ¹²⁾. [Quidam tamen dicunt, non quidem conscientiam esse praeponendam ¹³⁾.] §. 3. In quibus ¹⁴⁾ etiam casibus sacramentum calumniae a domino ¹⁵⁾ non exigitur; quod nuper rex Fridericus in Roucalia ¹⁶⁾ constituit, ut ¹⁷⁾ vasallus calumniae sacramentum a domino non exigat. Quod nuper a parte domini intelligendum est, ut, quod quicque iuris in alium statuit, ipse eodem iure utatur. §. 4. Similiter vasallus dominum accusare, vel testimonium contra eum reddere non debet ¹⁸⁾ in civili causa ¹⁹⁾ aut criminali. Quidam tamen dicunt, in criminali non licere, in civili modica ²⁰⁾ licere. In quibus si contra fecerit, feudo privabitur. §. 5. Si ²¹⁾ inter dominum et vasallum controversia sit de beneficio, possidente domino, et vasallo in probatione deficiente, qui convenitur nullo praestito sacramento ²²⁾ absolvatur; vasallo vero possidente, et actore in probatione deficiente, si longa sit vasalli possessio, eius iuramento causa finiatur. Ubi vero nova est possessio, sacramentum ei non praestabitur, sed domino deferretur, nisi aliud faciat pro possidente.

TIT. XXXIV.

DE LEGE CONRADI.

Lex Conradi de beneficiis ¹⁾, quae dicit: Si inter capitaneos controversia sit, coram rege finiatur, si inter valvasores, coram paribus curiae, Mediolani non tenetur, sed talis distinctio ibi observatur, quia, si inter duos, quicumque fuerint, de beneficio regali controversia fuerit, quorum uterque a rege se dicit ²⁾ investitum fuisse, tunc causa coram eo decidatur, ceterae vero causae apud pares curiae. §. 1. Si ³⁾ inter pares duos de aliquo beneficio controversia sit, quorum uterque suum feudum proprium esse dicat, sine auserit eundem investitorem, sive diversos, coram iudice vel arbitro finiatur. Sed cum unam producant investitorem, ut possidenti sine fraude dominus garantare voluerit ⁴⁾, ipse obtinebit, nisi adversarius contra aliquid iudixerit. §. 2. Ex eadem lege descendit, quod dominus sine voluntate vasalli feudum alienare non potest. Quod Mediolani non obtinet. Ibi enim sine curia etiam beneficium totum recte alienatur, dum tamen aut aequali domino, aut maiori vendatur. Inferiori vero sine vasalli voluntate non licet partem alienare, etiam maiore remota parte alia fendi; verbi gratia est vasallus, qui ab eodem domino in pluribus locis feudum tenet; si ⁵⁾ partem feudi in uno loco vendat, in alio sibi retinet ⁶⁾, iste non debet emtori servire, sed per priorem dominum totum beneficium recognoscere. Cum curia vero quicumque beneficium, etiam rusticum, et sine vasalli voluntate, potest, dum tamen non totum alienet ⁷⁾. Obertus. Quidam autem dicunt, ut Gerardus, non valere, si fiat inferiori. §. 3. Similiter nec vasallus feudum sine voluntate domini alienari. In feudum tamen recte dabit, si secunda persona sit talis, quae feudum ⁸⁾ servare possit, ut, si dans miles est, et ille, qui accepit feudum, inveniat miles, ad hoc, ut feudum si contigerit, domino similiter servire ut et prior possit. Et hoc ut ⁹⁾ dare liceat in infinitum. In quibusdam tamen curiis ultra tertiam personam feudi concessio non extenditur, ut quum feudum pervenit in quartam personam, ei auferre dominus possit ¹⁰⁾. Profecto ille, qui suum beneficium alii dat in feudum, non debet alia lege dare, nisi qua ipse habeat, ut si habeat sibi suisque hereditum (quod intelligi debet de solis masculis), non debet alii dare, ut habeat ipse et sui heredes, masculi et feminae. Unde quibusdam placet, quod qui taliter dedit, eo ipso ¹¹⁾ beneficium amittit ¹²⁾. Gerardus et alii dicunt, quod qui dedit, et cui datum est, beneficium perdit. Secundum alios vero tunc domino aperitur, quum masculi defecerint. §. 4. Si fuerit inter dominum et vasallum de beneficio controversia, domino dicatur: Hoc, quod tenes in feudum, a me habes, ille vero negaverit prorsus, si quidem probatum fuerit, ipsum ab eo auferatur. Sed cum dubitanter responsum fuerit: Nescio, minime, secundum quosdam, sed secundum alios tunc demum privabitur, si fraudulenter, id est sciens, hoc negaverit.

TIT. XXXV.

¹⁾ Ed. I. et con. Cui.; vulg. om. non. — ²⁾ Cui.; vulg. sunt. — ³⁾ Rehd., Aug. I. II., Schw., Hamb.; al. add. datur. — ⁴⁾ Rehd., Aug. I. II., Hamb., Cui.; al. praestiterit reus tamen absolvitur vel. — ⁵⁾ Aug. II., Schw.; cum duodecim vasallus Aug. I.; vulg. cum duodecim vasallis. — ⁶⁾ septem Hamb. — ⁷⁾ paribus Rehd., Aug. I., Schw., Hamb. — ⁸⁾ Rehd., Aug. I. II., Schw., Hamb., Cui.; al. add. vasalli. — ⁹⁾ extraneis mixtis parentibus vel om. Schw.; vel cum extraneis mixtis vel Cui., Bk. — ¹⁰⁾ Rehd., Aug. I. II., Schw., Hamb., Cui.; al. om. semper. — ¹¹⁾ Rehd., Aug. I. II., Schw., Cui.; al. dominus quoque. — ¹²⁾ conscientia solum proponetur Aug. II.; conscientiam solum apponet Aug. II., Schw., Cui., Bk.; conscientia proponetur Rehd., Hamb. — ¹³⁾ Hanc sententiam, ex glossem. sine dubio ortam, om. Cui. — ¹⁴⁾ quibusdam Hamb. — ¹⁵⁾ dominis Hamb.; a domino om. Aug. I. II. — ¹⁶⁾ Aug. I. et Cui. in marg., Bk.; vulg.

Romandiola, sed aliae quoque nominis formae in cod. apparent; in Hamb. hoc nomen deest. — ¹⁷⁾ Fredericus fecit, constituit enim ut Hamb. — ¹⁸⁾ potest Aug. II., Schw., Hamb., Cui. — ¹⁹⁾ Aug. II., Cui.; vulg. om. modica. — ²⁰⁾ Aug. II., Cui.; vulg. om. modica. — ²¹⁾ Aug. I. II., Cui.; vulg. Item si. — ²²⁾ iuramento Hamb. — ²³⁾ Rehd., Aug. I. II., Hamb., Cui.; al. beneficio. — ²⁴⁾ asserit Rehd., Hamb. — ²⁵⁾ Rehd., Hamb., Cui.; vulg. add. autem. — ²⁶⁾ Aug. I. II., Schw., Hamb., Cui.; al. si possidenti dominus garantare voluerit. — ²⁷⁾ dominus add. Aug. II. — ²⁸⁾ Rehd., Aug. I. II., Hamb.; vulg. sibi tenet. — ²⁹⁾ Rehd., Hamb., Cui.; al. alienetur. — ³⁰⁾ Aug. I. II., Schw., Cui.; in feudum Hamb.; al. feodo. — ³¹⁾ ut om. Cui., Bk. — ³²⁾ ei auferri possit Rehd., Aug. I., Schw. — ³³⁾ placet ut eo ipso (om. qui taliter dedit) Rehd., Aug. I. II., Hamb., Cui. — ³⁴⁾ Rehd. amittant Hamb.

TIT. XXXV.

DE CLERICO, QUI INVESTITURAM FACIT.

Clerico investituram faciente de suis bonis, eius successor omnifariam cogitur eam adimplere, quumque de bonis ecclesiae eam fecerit, si possessio rei pro beneficio investitae ¹⁾ penes eum fuerit, ipse et eius successor ipsam adimpleant, quod etiam in laicis contingit. Ubi vero de alterius feudo fecerit investituram, si quidem pure, non valet, sed si sub tempore vel conditione, quo feudum sibi aperiat, valebit investitura etiam sine voluntate vasalli facta. Si tamen ante decesserit investitor, quam feudum ad eum revertatur, successor non cogitur eam habere ratam, quum autem ²⁾ se viveate feudum apertum fuerit, possessionem tradat, et investituram adimpleat. Et ideo sciendum est, archiepiscopum Mediolanensem non posse dare in feudum, quod tempore introitus sui in dominico inveniatur, sed si ei postea feudum aperiat, ipsum recte dabit. Profecto alii episcopi et clerici ea, quae in dominico habent, et feuda his aperta olim dederunt ³⁾, et hodie dant.

TIT. XXXVI.

AN MUTUS VEL ALIAS IMPERFECTUS FEUDUM RETINEAT.

Mutus et surdus, coecus, claudus, vel aliter imperfectus, etiamsi sic natus fuerit ⁴⁾, totum feudum paternum retinebit. Obertus et Gerardus, et multi alii. Quidam tamen dicunt, eum, qui talis natus est, feudum retinere non posse, quia ipsam servire non valet. Sic dicimus in clerico, et in femina, et in similibus.

TIT. XXXVII.

AN ILLE, QUI INTERFECIT FRATREM DOMINI SUI, FEUDUM AMITTAT.

Si quis interfecerit fratrem domini sui, non ideo beneficium amittit ⁵⁾, sed si fratrem suum interfecerit ad hoc, ut totam hereditatem habeat, vel aliam feloniam commiserit; verbi gratia hominem tradendo, ut in curia amplius stare non possit, privabitur beneficio, quia tamen erga dominum non fuerit facta, ad agnatum proximiorum feudum pertinebit, si paternum fuerit, eodem prorsus observando quantum ad ordinem gradus, qui continetur in legibus. Quum autem ad dominum respicit feloniam, feudum tunc domino aperitur.

§. 1. Non cogitur vasallus omnino secundum usum Mediolanensem dominum adire, et servitium ei offerre, sed quum nunciatum ei fuerit, tunc domino, si potest, serviat.

TIT. XXXVIII.

DE VASALLO, QUI CONTRA CONSTITUTIONEM LOTHARII REGIS BENEFICIUM ALIENAVIT.

Si vasallus ⁶⁾ contra constitutionem Lotharii regis beneficium alienaverit, si totum, perdet totum ⁷⁾, si partem, partem perdet, et ad dominum revertetur ⁸⁾. Et ideo, si contra unum dominorum, quorum communis vasallus erat, fecerit feloniam, eum forte cucurbitando, eius solius parte privabitur; et si voluerit unius solius partem refutare, aliis sibi reservatis, hoc facere poterit, quia vasallus etiam sine domini voluntate recte feudum refutare potest, post refutationem tamen ad serviendum quidem ⁹⁾ non tenetur, sed eum offendere non debet.

TIT. XXXIX.

DE ALIENATIONE PATERNI FEUDI.

Alienatio feudi paterni non valet etiam domini ¹⁰⁾ voluntate, nisi agnatis consentientibus, ad quos beneficium quandoque ¹¹⁾ sit reversurum, nec in filiam vasallus feudum poterit confirmare, agnatis non consentientibus vel postea ratum non habentibus. Et ¹²⁾ licet prohibeatur beneficii alienatio, inter agnatos tamen, si paternum fuit, conceditur ¹³⁾ et si libellam unius alteri fecerit de feudo paterno, non est libellus, sed quasi refutatio.

§. 1. Si inter dominum et vasallum de beneficio fuerit controversia, coram paribus finiatur. Ubi autem dicit vasallus, prius de suo recto feudo debere se a domino investiri, si quidem sine controversia de alio sit vasallus, indubitanter primo investiendus est, et postea ¹⁴⁾ cognoscendum est, quod sit suum rectum feudum, aut quod non. Sed si nihil aliud ab eo tenet pro beneficio, nisi de quo controversia est, tunc tota causa prius ventilanda est, et sic videndum, utrum postea investiendus sit.

§. 2.

¹⁾ Aug. I. II., Schw., Cui.; al. investiturae. — Schw., Hamb.; al. revertatur. — ²⁾ Rehd., Aug. I. II., Schw., Cui.; al. om. quidem. — ³⁾ de domini Cui.; vulg. dederant; dederint Hamb. — ⁴⁾ etiamsi Aug. II., Schw., Hamb. — ⁵⁾ perdit Rehd., Aug. II., Schw., Hamb. — ⁶⁾ Vasallus qui Hamb. — ⁷⁾ si totum alienavit, totum perdet Hamb. — ⁸⁾ Rehd., II., Hamb.

§. 2. Non est consuetudo Mediolani, ut de feloniam aut de infidelitate pignus fiat, licet contrarium sit, quod praecipit lex Longobardorum¹⁾, ut de infidelitate pignus fiat.

§. 3. Si a morte vasallus dominum liberare poterit, et non fecerit, beneficio carebit, sed licet poterit facere, ne dominus in peccatum praecipitaretur, veluti periurium, non tamen feudo privandus erit.

TIT. XL.

DE CAPITULIS CONRADI.

Haec sunt capitula, quae rex Conradus fecit in Roncalia²⁾ de beneficiis. Constituit enim, ut, si post mortem domini vasallus, vel post mortem vasalli heredes³⁾ eius per annum et diem steterint⁴⁾, quod dominum vel heredem eius non adierint⁵⁾, fidelitatem polliceado et investituram petendo, si tale sit beneficium, ut fidelitas sit praestanda, ipsum perdat, sicut et antiquitus consuetudo fuit, sed non Mediolani.

§. 1. Praeterea ut liceat dominis omnes alienationes feudi factas nulla obstante praescriptione revocari.

§. 2. Similiter in petendis hostentitiis. Hostentitiae dicuntur adiutorium, quod faciunt dominis Romae⁶⁾ cum regem in hostem pergentibus vasalli, qui cum eis non vadunt; verbi gratia in Lombardia de modio XII. denarios, in Theonica terra⁷⁾ tertiam partem fructuum, facta computatione fructuum solummodo eius anni, quo hostem faciunt. §. 3. Item⁸⁾ si clericus, veluti episcopus, abbas⁹⁾, beneficium habens a rege datum non solummodo personae, sed¹⁰⁾ ecclesiae, ipsum propter suam culpam perdat, eo vivente, et ecclesiasticum¹¹⁾ honorem habente, ad regem pertineat, post mortem vero eius ad successorem eius revertatur.

TIT. XLI.

DE CONTROVERSIA INTER MASCULUM ET FEMINAM DE BENEFICIO.

Item sciendum est, quod, si inter masculum et feminam controversia fuerit, masculo dicente, hoc est feudum¹²⁾, femina negante, nisi apertis probationibus femina ostenderit, non esse feudum, creditur masculo suo¹³⁾ iuramento affirmanti cum duodecim sacramentalibus. §. 1. Sed si inter dominum et feminam, dominus dicente feudum, femina negante, probationibus deficientibus detur feminae sacramentum. §. 2. Item si sit inter dominam et emtorem feudi, si emtor dicat, non esse feudum, domino in probatione deficiente, sacramentum emtoris finiatur. Quidam tamen distinguunt, ut, si magna eorum pars, quae vasallus ibi tenebat, feudum sit, detur domino sacramentum, alibi feminae.

TIT. XLII.

DE CONTROVERSIA INTER DOMINUM ET EMTOREM FEUDI.

Dominus cum emtore feudi agente, si vasallus iurare poterit, quod ignorans esse beneficium vendidisset, credens propriam, electioni emtoris committitur, utrum domino velit ipsum cedere, an vasallo restituere. Obertus dicit, omnia vasallo restituenda¹⁴⁾. §. 1. Quo¹⁵⁾ restituito, id beneficium vasallus retinebit, non nocente¹⁶⁾ venditione, eo quod ignorans alienavit, et quod dicitur, alienatione feudum aperiri domino, intelligendum est, cum a scientibus venditur¹⁷⁾ beneficium. Et quod dicitur de venditione, idem est in omnibus alienationibus.

TIT. XLIII.

DE CONTROVERSIA INTER VASALLUM ET ALIUM DE BENEFICIO.

Si controversia inter vasallum et alium de beneficio fuerit, adversario proprietatem totius, vel partem¹⁸⁾, vel servitatem¹⁹⁾, vel aliud aliquod ius sibi vindicante, causa per vasallum etiam domino absente quasi propria ad suum perducatur. Ipse enim solus utiliter agendi et excipiendi habet potestatem, et si pro eo agatur contra eum iudicatum fuerit, vel cum adversario transegerit, dummodo fraudulenter factum²⁰⁾ non sit, etiam post beneficium domino aperiatur, tale erit, ac si eo causam agente iudicatum fuisset, et ideo ab eo ratio haberi oportebit²¹⁾.

TIT. XLIV.

QUID IURIS, SI POST ALIENATIONEM FEUDI VASALLUS ID RECUPERAVERIT.

Praeterea si vasallus ante constitutionem Lotharii regis feudum alienaverit, quod in quibusdam casibus pro parte, in quibusdam pro toto olim licebat, et ipsum postea recuperabat, pro feudo sibi retinebat hoc est, in causam feudi recadebat. Hodie autem, si ipsum alienaverit, si quidem illicite, licet postea recuperaverit, tamen

1) lex Corradi Aug. I. — 2) Rehd., Aug. I. II.; vulg. Romandiola. — 3) heres Rehd., Hamb. — 4) steterit Rehd., Hamb. — 5) adierit Rehd., Hamb. — 6) Rehd., Cui.; vulg. Romani; Romam om. Hamb. — 7) terra om. Hamb. — 8) Et iterum Rehd., Aug. I., Hamb. — 9) vel abbas Aug. I. — 10) sed etiam Aug. I. — 11) Rehd., Aug. II., Schw., Hamb.; al. eccles. beneficium vel. — 12) hoc est meum Hamb.; hoc est feudum meum Rehd. — 13) Rehd., Aug. I. II., Hamb., Cui.; al. cum suo. — 14) Obertus — restituenda om. Rehd., Aug. II., Hamb. — 15) eoque Rehd., Aug. II. — 16) Rehd., Aug. I. II., Schw., Hamb., Cui.; al. nocente nec obstante. — 17) alienatur Rehd., Aug. I. II., Schw., Cui. — 18) partis Hamb. — 19) Aug. I. II., Schw., Hamb., Cui.; al. om. vel servitatem. — 20) Rehd., Hamb., Cui.; al. actum. — 21) Rehd., Aug. I. II., Schw., Hamb., Cui.; al. oportet.

tamen penes eum non remanebit, utpote domino, ad quemcunque pervenerit, apertum. §. 1. Profecto si domini voluntate vendiderit, vel ¹⁾ per libellum, vel aliter alienaverit, si idem postea recuperaverit feudum ²⁾, penes eum remanebit, non iure beneficii, sed aut iure proprio, aut iure libelli ³⁾, aut aliter, secundum quod idem recuperaverit, dummodo scias, quod, si ad libellum domini voluntate id dederit, si quidem pro libello ei datur singulis forte annis, et hoc iure fendi censebitur. Illud vero ius, quod per libellum transtulerit, et osten- detur recuperaverit, pro beneficio non teuebit, sed velut alterius rei datae per libellum, si ⁴⁾ feudum domino cefutaverit, libellum retinebit.

TIT. XLV.

AN AGNATUS VEL FILIUS DEFUNCTI POSSIT RETINERE FEUDUM REPUDIATA HEREDITATE.

Si contigerit vasallum sine omni prole decedere, agnatus, ad quem universa hereditas pertinet, repudiata hereditate feudum, si paternum fuerit, retinere poterit nec de debito hereditario aliquid feudi nomine solvere cogitur, sed in fructibus, si quos reliquit ⁵⁾, ut de eis debitum solvatur, quo tempore decesserit, secundum quod supra diximus, considerabitur. Ubi vero filium reliquit, ipse non potest hereditatem sine beneficio repudiare, sed aut utrumque retineat, aut utrumque repudiet. Quo repudiato, ad agnatos, si paternum sit, pertinebit, et licet alteram sine altero retinere non possit, agnatis tamen consentientibus poterit dominus eum, si voluerit, quasi ⁶⁾ de novo beneficio investire, quo facto licebit ei repudiata hereditate feudum tenere, nullo onere ei hereditario imminente.

TIT. XLVI.

AN APUD IUDICEM, VEL CURIAM DOMINI QUAESTIO FEUDI DEBEAT TERMINARI.

Ex eo, quod supra diximus, ut, si inter duos de beneficio fuerit controversia, coram iudice vel arbitro agnoscatur, talis hic fit quaestio. Quodam sine filio decedente, alius, credens beneficium, quod ipse tenebat, apertum domino esse, ab eo investitus est eius beneficii nomine; e contra apparent agnati, qui feudum sibi vindicant quasi paternum. Est igitur quaesitum, an apud curiam domini, vel iudicem sit haec quaestio ventilanda ⁷⁾? Et responsum scio, quia ad dominum quodammodo causa spectare videtur, ad quem investitus habebit regressum de evictione, ut coram paribus finiatur curtis ⁸⁾, et licet alter per se non possit alterum trahere ad curiae iudicium, generaliter tamen, etiam ⁹⁾ si inter duos causa fuerit de beneficio, eos curia vocante, non licebit eorum alicui eius curiae iudicium declinare.

TIT. XLVII.

QUALITER DOMINUS PROPRIETATE FEUDI PRIVETUR.

Ex facto quaesitum scio, et ego a pluribus quaesivi, si dominus contra vasallum apertam feloniam fecerit, an, sicut vasallus feudum debet amittere, ita dominus proprietate privetur? Et quidam dicunt, ex omni feloniam, qua vasallus feudo privatur, et dominus proprietate privetur ¹⁰⁾. Alii, non nisi ex magna feloniam, alii, ex nulla. Sed prior sententia mihi placet, non habita distinctione, qualis vasallus sit, utrum per sacramentum, vel non.

TIT. XLVIII.

DE FEUDO NON HABENTE PROPRIAM FEUDI NATURAM.

Si quis ea lege alicui feudum dederit, ut ipse, et sui heredes, et cui ¹¹⁾ ipse dederit ¹²⁾, habeant ¹³⁾? Respondeo: iste, qui sic accepit, poterit id vendere, vel donare, vel aliter, si sibi placuerit, etiam sine voluntate domini alienare, et ille etiam, cui datum fuerit, non habebit ipsum pro feudo, nisi sicut ei datum est. Sed qualitercunque ei datum fuerit, sive ad proprium, sive ad libellum ¹⁴⁾, licet propriam feudi naturam non habeat, iure tamen feudum censebitur, ut ex his ¹⁵⁾ causis ipsam amittat, quibus et verum feudum. Ubi ergo sic datum est feudum: et cui in feudum dederis, aliud est, et propriam feudi naturam habet.

TIT. XLIX.

¹⁾ *Rehd., Aug. I. II., Schw., Hamb., Cui.; al. om. vel. — 2) recup. ipsum *Hamb.*; feudum *om. Aug. II., Schw., Cui. — 3) sed aut proprio aut pro libello *Rehd., Aug. I. II., Schw., Cui.*; set aut proprio aut per libellum *Hamb. — 4)* *Rehd., Aug. I. II., Schw., Hamb., Cui.; al. etiam si. — 5)* si quos reliquit *om. Rehd., Aug. II., Hamb. — 6)* quasi *om. Hamb. —***

7) *Rehd., Aug. I. II., Schw., Hamb.; al. terminanda. — 8)* curiae *Rehd., Aug. I., Hamb. — 9)* etiam *om. Hamb. — 10)* privetur *om. Rehd., Hamb. — 11)* et quibus *Rehd., Aug. I. II., Hamb. — 12)* ipsi dederint *Hamb. — 13)* hab., quid obtinere debeat, quaeritur *Aug. II.; hab., quid iuris sit quaeritur Cui. — 14)* ad feudum *Hamb. — 15)* hisdem *Hamb.*

TIT. XLIX.

DE EO, QUI FINEM FECIT AGNATO DE FEUDO PATERNO.

Tres erant agnati vel plures; unus eorum habebat feudum, quod erat paternum, sed alter eorum licet et refutationem ei, suisque heredibus, et cui ipse dederit, fecit; decessit iste sine filio masculo; alter, qui non refutavit, vindicat sibi totum, alter vero, qui refutationem fecit, vult ad successionem venire, pacto non obstante. Sapientes quidem Mediolanenses interrogati responderunt, non obstare illud pactum¹⁾, nisi feudum omnino refutaverit, vel nisi ad hoc refutaverit, ut domus eum quasi de novo beneficio investiret. Tertium enim, secuta investitura nova²⁾, quasi novum sit feudum, non succedit.

TIT. L.

DE NATURA SUCCESSIONIS FEUDI.

Successionis feudi talis est natura, quod ascendentes non succedant, verbi gratia pater filio. Inferius vero filius patri succedit, et non filia, nisi ex pacto, vel nisi sit femineum, tunc enim succedit filia matri patri; secundum quosdam succedit nepos ex filia³⁾ solus, et sic usque in infinitum; ex latere omnes pro masculos⁴⁾ descendentes, usque in infinitum⁵⁾, si feudum sit paternum. Paternum autem voco, quicumque ex superioribus id acquisivit, dummodo scias, quod, si quis habeas beneficium quatuor superstitibus filiis decedat, et feudum ad unum solum ex divisione deveniat, et iste superstitibus filiis duobus vel tribus decedat, qui patruales dicuntur, et ad unum eorum beneficium⁶⁾ ex divisione perveniat, et similiter iste superstitibus filiis decedat⁷⁾, ad quorum unum feudum similiter pervenit⁸⁾, sicut etiam ex aliis superioribus vel⁹⁾ primis fratribus¹⁰⁾ supersunt masculi, si ille, qui feudum habet, decesserit nullo filio relicto¹¹⁾, an ad omnes, vel ad quos perveniat? quaeritur. Respondeo: ad solos, et ad omnes, qui ex illa linea sunt, ex qua iste fuit. Et hoc est, quod dicitur, ad proximiores pertinere. Isti vero proximiores esse dicuntur respectu aliarum linearum, sed omnibus ex¹²⁾ hac linea deficientibus, omnes aliae lineae aequaliter vocantur.

TIT. LI.

DE CAPITANEO, QUI CURIAM VENDIDIT, AN INTELLIGATUR BENEFICIUM VENDIDISSE.

Quidam capitaneus in quadam curte sua beneficium dedit militibus, et postea eandem curiam¹³⁾ vendidit, non habita mentione beneficii. Controversia est¹⁴⁾ inter capitaneum et emptorem, dicente emptore, et curiam cum beneficio emisse, domino vero contra dicente, ad eum beneficium non pertinere. Respondetur, illud beneficium in venditione non contineri, nisi expresse de eo actum sit.

§. 1. Quaesitum est apud me¹⁵⁾: si filius vivente patre dominum offenderit ita, quod feudum amitteret, si pater decessisset, utrum feudum amittat vel non? Secundum istos sic¹⁶⁾, secundum Gerardum non¹⁷⁾ et Obertum similiter¹⁸⁾.

§. 2. Si voluerit vasallus dominum offendere, sed non laboraverit, feudum non amittit. Gerardus et Obertus similiter¹⁹⁾. Etiam si laboraverit, non amittit feudum, nisi insidiatus ei fuerit, et hoc probatum fuerit.

§. 3. Similiter si quis investitus fuerit de feudo ita, ut ad feminas transiret, et duas filias tantum reliquerit, quarum una filium habeat, et altera filiam, utrum post mortem illarum masculus tantum²⁰⁾ feudum habere debeat²¹⁾? Secundum Gerardum masculus tantum. Obertus contra, et e converso²²⁾, si filios illas habuerit.

§. 4. Filius non potest recusare hereditatem patris absque feudo, propinquus autem potest.

§. 5. Si contentio fuerit inter filiam et propinquam de hereditate et de feudo, quum filia feudum habere non poterat, quia²³⁾ dicat ipsa: hoc est de mea hereditate, et ille dicat: immo de feudo, electio propinqui erit discernere veritatem iurairando. Gerardus et Obertus. Similiter²⁴⁾ si contentio fuerit inter aliquem, qui emisisset a seniore²⁵⁾, et vasallum, quia dicat vasallus: hoc est de feudo meo, ille autem negat, electio emptoris est veritatem iurairando discernere, cum pares curtis veritatem non testantur. Gerardus et Obertus.

§. 6. Similiter feudum lege commissoria datum non valet, id est si ad certum tempus pecunia non solvatur creditori, ut habeat in feudum. Gerardus; et secundum Obertum valet²⁶⁾.

§. 7. Similiter potest feudum dari ad certum servitium. Gerardus et Obertus.

TIT. LI.

¹⁾ illud pactum om. *Rehd.*, *Aug. I.*, *Schw.*, *Hamb.* — ²⁾ nova om. *Aug. I.*, *Rehd.* — ³⁾ *Rehd.*, *Aug. I.*, *Schw.*, *Cui.*; al. filio (*idque glossa commendat.*) — ⁴⁾ omnes masculi *Schw.*; omnes masculos *Rehd.*, *Aug. I.* — ⁵⁾ ex latere — in infinitum om. *Hamb.*, *Cui.* — ⁶⁾ *Rehd.*, *Aug. I. II.*, *Schw.*; al. beneficium feudi. ⁷⁾ *Rehd.*, *Cui.*; *vulg. add.* qui patruales dicuntur. — ⁸⁾ pervenerit *Cui.* — ⁹⁾ ut *Hamb.* — ¹⁰⁾ fratribus om. *Rehd.* — ¹¹⁾ nullo filio relicto om. *Rehd.*, *Aug. I. II.*, *Schw.*, *Hamb.* — ¹²⁾ *Rehd.*, *Aug. I. II.*, *Schw.*, *Cui.*; al. om. ex. — ¹³⁾ curtem (om. eandem) *Hamb.* — ¹⁴⁾ orta *add. Hamb.* — ¹⁵⁾ *Rehd.*, *Aug. I. II.*, *Schw.*, *Cui.*; quaesitum apud

me *Hamb.*; al. quaesitum esse apud me scio. — ¹⁶⁾ secundum etc. sic *Rehd.*, *Ed. I.* — ¹⁷⁾ non om. *Rehd.*, *Aug. I. II.*, *Schw.* — ¹⁸⁾ *Optimum librum habere dicit Cui.*; respondi secundum Stephanum sic, ut *Ger.*; secundum ste. et *G.* quidem sic. *Hamb.* — ¹⁹⁾ similiter om. *Hamb.* — ²⁰⁾ et femina *add. Rehd.*, *quidam an et femina addendum esse putant.* — ²¹⁾ masculus tamen haberet feudum *Hamb.* — ²²⁾ *Hamb.*, *Ed. I.*; *vulg.* contra et e contra. — ²³⁾ atque *Hamb.* — ²⁴⁾ *Rehd.*, *Aug. I. II.*, *Schw.*, *Hamb.*, *Cui.*; al. *Et similiter.* — ²⁵⁾ a seniore om. *Aug. II.*, *Hamb.* — ²⁶⁾ Gerardus — valet om. *Rehd.*

TIT. LII.

DE PROHIBITA FEUDI ALIENATIONE PER LOTHARIUM.

I. Lotharius divina favente clementia¹⁾ tertius, Imperator Romanorum, pius, felix, inclytus, victor²⁾ ac triumphator, semper Augustus, universo populo.

Imperialis benevolentiae proprium esse indicamus commoda subiectorum investigare, et eorum calamitatibus diligente cura mederi, similiter reipublicae bonum statum ac dignitatem imperii omnibus privatis commodis praeposere. Quocirca omnium fidelium nostrorum, tam futurorum quam praesentium, noverit universitas, qualiter, dum apud Roncalias secundam antiquorum Imperatorum consuetudinem pro iustitia ac pace regni componenda consideremus, omnia, quae ad honorem imperii Romani spectare videntur, sollicitè indagantes, periculosissimam pestem et reipublicae non mediocriter detrimentum inferentem resecare proposuimus. Per multas³⁾ enim interpellationes ad nos factas comperimus⁴⁾, milites sua beneficia passim distrahere, ac ita omnibus exhaustis, suorum seniorum servitiam subterfugere. Per quod vires imperii maxime attenuatas cognovimus, dum proceres nostri milites suis omnibus beneficiis suis exutos ad felicissimam nostri numinis expeditionem nullo modo transducere valeant. Hortatu itaque et consilio archiepiscoporum, episcoporum, ducum, comitum, marchionum, palatinorum, ceterorumque nobilium, similiter etiam iudicum, hac edictali lege in omne aevum deo propitio valitura decernimus, nemini licere beneficia, quae a suis senioribus habeat, sine ipsorum permissione distrahere, vel aliquod commercium adversus tenorem nostrae constitutionis excogitare, per quod imperii vel dominorum minuatur utilitas. §. 1. Si quis vero contra haec nostrae legis saluberrimae praecipua ad huiusmodi illicitum commercium accesserit, vel aliquid in fraudem huius legis machinari tentaverit, pretio ac beneficio se cariternam agnoscat. Notarium vero, qui super hoc tali contractu libellam vel aliud instrumentum conscripserit, post amissionem officii⁵⁾ infamiae periculum sustinere sancimus. Dat. VII. die mensis Novembr. MCXXXVI. indict. XV.⁶⁾

II. Imperator Lotharius Aug. universo populo.

Satis bene dispositum ad utilitatem regni et ad perniciosam pestem destruendam in scriptis inserere curavimus. Quidam miles bina beneficia a duobus dominiis, prout solitum est, acquisivit; qui decedens duos reliquit filios, qui paterna beneficia inter se dividentes, alter eorum domino suo pro beneficio, quod ad eum pervenit, fidelitatem nullo anteposito, sicut pater fecerat, fecit; alter vero frater pro suo beneficio alteri domino suo similiter, quia nullum alium dominum habere videbatur, nullo anteposito fidelitatem fecit. Defuncto posteriore fratre sine filiis, utique feudum in usum⁷⁾ venit, ut prius, personam⁸⁾, et sic dominus⁹⁾ talem fidelitatem quaerit, qualem eius frater fecerat. §. 1. Quas amputantes alterationes sancimus, quod frater fecit¹⁰⁾ nisi superstiti obesse, licet in secundam et tertiam generationem, et usque in infinitum pervenerit¹¹⁾.

III. Imperator Lotharius Augustus etc. Eugenio papae et universo populo¹²⁾.

Quoniam inter dominum et vasallum nulla fraus, nec ullum malum ingenium¹³⁾ debet intervenire, quocirca per hanc praesentem legem sancimus, si vasallus non dolose per annum et diem steterit, quod a domino sui beneficii investituram non petierit, feudum non ob hoc amittat. Dolus enim abesse videtur, si iusta causa impediens steterit. Datum VI. Kal. Septembr. anno a nativitate domini MCXXXVII. indictione V.

TIT. LIII.

DE PACE TENENDA INTER SUBDITOS, ET IURAMENTO FIRMANDA, ET VINDICANDA, ET DE POENA IUDICIBUS APPOSITA, QUI EAM VINDICARE ET IUSTITIAM FACERE NEGLEXERINT.

Fridericus Dei gratia Romanorum Imperator semper Augustus universis subiectis suo imperio Salutem.

Hac edictali lege in perpetuum valitura iubemus, ut omnes nostro subiecti imperio veram et perpetuam pacem inter se observent, et ut inviolata inter omnes perpetuo observetur¹⁴⁾. Duces, marchiones, comites, capitanei, valvasores, et omnium locorum rectores cum omnibus locorum primatibus et plebeis a decimo cravo anno usque ad septagesimum obstringantur iuramento¹⁵⁾, ut pacem teneant, et rectores locorum adjuvant in pace tenenda atque vindicanda, et in fine uniuscuiusque quinquenni de praedicta pace tenenda omnium sacramenta renouentur. Si quis vero aliquod iuxta de quacunque re vel facto contra aliquem se habere pntaverit, iudicalem adeat potestatem, et per eam ius sibi competens exsequatur. §. 1. Si quis vero auxu temerario praedictam pacem violare praesumerit, si civitas est, poena centum librarum auri camerae nostrae inferenda puniatur, oppidum vero viginti¹⁶⁾ libris auri mulctetur, duces autem, marchiones et comites quinquaginta auri libras praestent, capitanei quoque et maiores valvasores viginti auri libris puniatur, minores vero

¹⁾ divina gratia Hamb. — ²⁾ victor om. Aug. scilicet in dando simpliciter. — ³⁾ Cui.; vulg. pervenit, si hoc actum erit; generationem hoc actum sit Hamb. — ⁴⁾ vulg. permultas. — ⁵⁾ interp. didicius Hamb. — ⁶⁾ Hamb., Cui.; vulg. add. ipsum. — ⁷⁾ Cui.; vulg. om. indict. XV. — ⁸⁾ Cui.; vulg. usurioniam. — ⁹⁾ in querimoniam ut prius venit per monia Hamb. — ¹⁰⁾ Hamb., Ed. I., Cui.; vulg. add. osteriur. — ¹¹⁾ Hamb., Ed. I., Cui.; vulg. add. Hamb.; al. triginta.

vero valvasores, et omnes alii praedictae pacis violatores¹⁾ tres libras auri inferre cogantur, et passo secundum leges resarciant. §. 2. Iniuria seu furtum legitime puniatur. §. 3. Homicidium et membrorum dominatio, vel aliud quodlibet delictum legaliter vindicetur. §. 4. Iudices vero, et defensores, vel quicumque magistratus ab Imperatore vel eius voluntate constituti seu confirmati, qui facere neglexerint, et pacem violatam vindicare legitime supersederint, damnum omne iniuriam passum circumpellantur, et insuper si maior iudex est, sacro aerario poenam decem librarum auri praestet, autem poena trium librarum auri mulctetur. §. 5. Qui vero ad praedictam poenam persolvendam dignoscitur laborare, corporis sui coercionem²⁾ cum verberibus patiatur, et procal ab eo loco, quod bitat, quinquaginta milliaria per quinquenniū vitam agat. §. 6. Conventicula quoque omnesque conpnes in civitatibus³⁾, et extra, etiam occasione parentelae, et inter civitatem et civitatem, et inter personam, et personam, et⁴⁾ inter civitatem et personam, modis omnibus fieri prohibemus, et in praeteritum factam, singulis coniatorum poena unius librae auri puniendis. §. 7. Episcopus vero locorum ecclesiarum censura violatores huius sanctionis, donec ad satisfactionem veniant, volumus cohercere. §. 8. Receptus etiam malefactorum, qui praedictam pacem violaverint, et praedam omentibus nostram indignatione turis, et eisdem poenis feriendis. Praeterea bona eius publicentur, et domus eius destruantur, qui parare et tenere noluerit, et lege⁵⁾ pacis non fruatur. §. 9. Illicitas etiam exactiones, maxime ab eorum quorum abusus iam per longa tempora inolevit, per civitates et castella omnino condemnamus et prohibemus, et si factae fuerint, in duplum reddantur. §. 10. Item sacramenta puberum sponte facta super centurionum suarum non retractandis inviolabiliter custodiantur. Per vim autem et iustum metum etiam a maxime ne querimoniam malefactorum commissorum faciant, extorta nullius esse momenti iubemus⁶⁾.

TIT. LIV.

DE ALLODIIS.

Ad hoc qui allodium suum vendiderit, districtum et iurisdictionem Imperatoris vendere non praesumat, et si fiat, non valeat. §. 1. Si vero contigerit allodium aliquod etiam infeudatum conferri ecclesiae vel per oblationem⁷⁾ fidelium, vel per emtionis et venditionis alteriusve huiusmodi contractum, infeudatum, nisi per gratiam ecclesiae tanquam de novo receperit, feudum, quod habebat, retinere non poterit. §. 2. Ut autem aequitas, quae in paribus causis paria iura desiderat, per universitatem totius imperii servetur, frater statim tam in Italia, quam in Alemania, ut, quicumque indicta publica expeditione Romam⁸⁾ ad suscipiendam imperii coronam regem aut sub rege dominum suum non adieverit aut enudo cum ipso, aut pro quantitate feudi stipendia militiae persolvendo, si de vocatione legitima a domino suo conviati per comparas suos poterit, feudum perdat, et dominus in suos usus illud habeat redigendi liberam facultatem.

TIT. LV.

DE PROHIBITA FEUDI ALIENATIONE PER FRIDERICUM.

Fridericus Dei gratia Romanorum Imperator semper Augustus universo populo⁹⁾.

Imperialem decet solertiam ita reipublicae curam gerere, et subiectorum commoda investigare, ut regni utilitas incorrupta persistat, et singulorum status iugiter¹⁰⁾ servetur illaesus. Quapropter dum ex praedecessorum nostrorum more universalis curiae Roncaliae pro tribunali sederemus, a principibus Italicis, seu rectoribus ecclesiarum, quam aliis fidelibus regni non modicas accepimus querelas, quod beneficiati eorum feuda¹¹⁾, quae¹²⁾ ab eis tenebant¹³⁾, sine dominorum licentia pignori obligaverant, et quadam collusionis nomine libelli vendiderant, unde debita servitia amittebantur¹⁴⁾, et honor imperii et nostrae felicitatis expeditionis complementum minuebatur. Habito ergo consilio episcoporum, ducum, marchionum, et comitum, simul etiam¹⁵⁾ palatinorum iudicum, et aliorum procerum, hac edictali deo propitio perpetuo valitura lege sancimus, ut nulli liceat feudum totum vel partem aliquam vendere, vel pignurare, vel quocunque modo distrahere seu¹⁶⁾ alienare, vel pro anima iudicare¹⁷⁾ sine permissione illius¹⁸⁾ domini, ad quem feudum spectare dignoscitur, unde Imperator Lotharius, tantam in futuram cavens¹⁹⁾, ne fieret, legem promulgavit. Nos autem ad pleniorum regni utilitatem providentes, non solum in posterum, sed etiam huiusmodi alienationes illicitas hactenus perpetratas hac praesente sanctione cassamus et in irritum deducimus, nullius temporis praescritio impediendo [quia quod ab initio de iure non valuit²⁰⁾, tractu temporis convalescere non debet²¹⁾], emtorum bonae fidei ex emto, actione de pretio contra venditorem competente. §. 1. Callidis insuper machinationibus quorundam obviantes, qui pretio accepto, quasi sub colore investiturae, quam sibi licere dicant, feudum vendunt et in alios transferunt, ne tale figmentum vel aliud ulterius in fraudem huius nostrae constitutionis extagitetur, modis omnibus prohibemus, poena auctoritate nostra imminente, ut venditor et emtor, qui tam illicitas alienationes reperti fuerint contraxisse, feudum amittant, et ad dominum libere revertatur. Scriba vero, qui super²²⁾

¹⁾ et omnes — violatores *om. Hamb.* — ²⁾ Cui; *vulg.* quae vasalli. — ³⁾ Aug. I. II., Cui; retinebantur *Rehd.*; tenebantur *Hamb.*, *Ed. I.*; *al.* retinebant. — ⁴⁾ *Hamb.*, *Ed. I.*; *vulg.* quoque in civit. omnesque coniationes. — ⁵⁾ *Hamb.*; *vulg.* sive. — ⁶⁾ *Hamb.*, *Ed. I.*; *vulg.* beneficio et lege. — ⁷⁾ Item sacramenta — iubemus *om. Hamb.* — ⁸⁾ *Hamb.*, *Cui.*; vel oblationem *Rehd.*; *vulg.* pro oblatione. — ⁹⁾ Romanam *Rehd.*, *Aug. I.*, *Schw.* — ¹⁰⁾ Idem Augustus universo populo *Hamb.*, *Rehd.*, *Ed. I.*; *vulg.* *om.* universo populo. — ¹¹⁾ *integro Hamb.* — ¹²⁾ *Aug. I. II.*, *Schw.*, *Cui.*; quod beneficia eorum *Hamb.*; *vulg.* quod beneficia eorum et feuda. — ¹³⁾ *Rehd.*, *Hamb.*, *Cui.*; *vulg.* quae vasalli. — ¹⁴⁾ *Aug. I. II.*, *Cui.*; retinebantur *Rehd.*; tenebantur *Hamb.*, *Ed. I.*; *al.* retinebant. — ¹⁵⁾ *Rehd.*, *Aug. II.*, *Hamb.*; *vulg.* amittebant. — ¹⁶⁾ *Rehd.*, *Hamb.*; *vulg.* *add. et.* — ¹⁷⁾ distrahere seu *om. Cui.*, *Bk.* — ¹⁸⁾ *Fort. leg. dicere.* — ¹⁹⁾ maioris *Aug. I.*, *Schw.*, *Cui.* — ²⁰⁾ *Rehd.*, *Hamb.*, *Ed. I.*, *Cui.*; *al.* praecavens. — ²¹⁾ *initio non tenuit Hamb.* — ²²⁾ *Hanc regulam interpositam, quae ex glossam. fortasse in textum irrepit, om. Aug. I. Schw.* — ²³⁾ *Rehd.*, *Aug. I. II.*, *Schw.*, *Hamb.*, *Cui.*; *al. om. super.*

hoc instrumentum sciens conscripserit, post amissionem officii cum infamiae periculo manum amittit. §. 2. Praeterea si quis infeudatus maior quatuordecim annis sua incuria vel negligentia per annum et diem steterit, quod feudi investituram a proprio domino non petierit, transacto hoc spatio feudum amittat, et [(feudum¹⁾] ad dominum redeat. §. 3. Firmiter etiam statuimus tam in Italia, quam in Alemannia, ut, quicumque indicta publica²⁾ expeditione vocatus a domino suo in eadem expeditione³⁾ spatio competente temere venire supersederit, vel alium pro se domino acceptabilem mittere contemserit, vel dimidium redditus feudi unius anni domino non subministraverit⁴⁾, feudum, quod ab episcopo vel alio domino habuit, amittat, et dominus feudi in usus suos illud redigendi modis omnibus habeat facultatem. §. 4. Praeterea ducatus, marchia, comitatus de cetero non dividatur, aliud autem feudum, si consortes voluerint, dividatur, ita ut omnes, qui partem feudi habeat, iam divisi vel dividendi fidelitatem faciant, ita tamen, ut vasallus pro uno feudo plures dominos habere non compellatur, nec dominus feudum sine voluntate vasalli ad alium transferat. §. 5. Insuper si filius vasalli dominum offenderit, pater a domino requisitus deducat filium ad satisfaciendum domino, vel a se filium separet, alioquin feudo privetur. Si autem pater velit eum deducere, ut satisfaciatur, et filius contemnit, patre mortuo in feudum non succedat⁵⁾, nisi prius satisfecerit domino. Parique⁶⁾ modo vasallus pro omnibus suis domesticis faciat. §. 6. Illud quoque praecipimus, ut, si vasallus de feudo suo alium vasallum habuerit, et vasallus vasalli dominum domini sui offenderit, nisi pro servitio alterius domini sui⁷⁾ hoc fecerit, quem sine fraude ante habuerit, feudo suo privetur, et ad dominum suum, a quo ipse tenebat, revertatur, nisi requisitus ab eo paratus fuerit satisfacere maiori domino, quem offenderit, et nisi vasallus idemque dominus a domino suo requisitus eum, qui maiorem dominum offenderit, requirat, ut satisfaciatur, suum feudum amittat. §. 7. Praeterea si inter duos vasallos de feudo sit controversia, domini sit cognitio, et per eum controversia terminetur. Si vero inter dominum et vasallum lis oriatur, per pares curiae a domino sub fidelitatis debito coniuuratos terminetur. §. 8. Illud quoque sancimus⁸⁾, ut in omni sacramento fidelitatis⁹⁾ Imperator nominatim excipiatur.

TIT. LVI.

QUAE SINT REGALIA.

Imperator Fridericus.

Regalia sunt¹⁰⁾ arimandiae¹¹⁾, viae publicae, flumina navigabilia et ex quibus fiant navigabilia, portus, ripatica, vectigalia, quae vulgo dicuntur telonia, moneta, mulctarum poenarumque compendia, bona vacantia, et quae, ut ab indignis, legibus auferantur, nisi quae specialiter quibusdam conceduntur, et bona contrahentium incestas nuptias, et damnatorum¹²⁾, et¹³⁾ proscripitorum, secundum quod in novis constitutionibus cavetur, angariarum, parangariarumque¹⁴⁾, et plaustrorum¹⁵⁾, et navium praestationes, et extraordinaria collatio ad felicissimam regalia numinis expeditionem, potestas constituendorum magistratum ad iustitiam expediendam, argentariae et palatia in civitatibus consuetis, piscationum redditus et salinarum, et bona committentium crimea maiestatis, et dimidium thesauri in loco Caesaris inventi non data opera¹⁶⁾, vel loco religioso; si data opera, totum ad eum pertineat¹⁷⁾.

TIT. LVII.

QUOT TESTES SUNT NECESSARI AD PROBANDAM FEUDI INGRATITUDINEM.

Imperator Henricus Aug. universo populo etc.

Si vasallus inhonestis factis atque indecentibus machinationibus dominum suum offenderit, insidiosisque eum clandestinis vel manifestis appetiverit, vel inimicis eius suas amicitias copulaverit, atque in aliis sic versatus est, ut potius inimicus, quam fidelis esse credatur, vel si eum cucarbitaverit, seu in campestri bello suum dominum reliquerit, feudo privabitur. Quod non obtinere sancimus, nisi quinque testibus summae¹⁸⁾ atque integrae opiniois probatum fuerit manifeste. Dat. VIII. Idus Augusti feliciter.

TIT. LVIII.

DE NOTIS FEUDORUM.

Notandum est in feudo, quod de caveua seu camera dicitur¹⁹⁾, non debere dari, nisi cum sit in camera vel caveua, nude solvi possit, vel si ita evacuata sit caveua sine culpa promissoris, expectandum est, donec iterum de caveua vel de camera dari possit. Dominum autem feudi dare posse intelligitur, omni aere alieno deducto. Nou enim aequum est, omni²⁰⁾ videre egentem, quem prius habuit in coniugio vel amicum²¹⁾.

§. 1. Quod autem pares tantum debeant interesse investiturae feudi, et non alii, hoc tunc verum est, quam dominus vasallos alios habuerit. Alioqui adhibeat dominus quos meliores poterit, liberos tamen, argumento²²⁾ legis de ultimis voluntatibus in Lombardia, scilicet illa²³⁾, quae dicit: Si quis donationem facere voluerit

¹⁾ feudum om. *Rehd.*, *Aug. I. II.*, *Schw.*, *Hamb.*, *Cui.* — ²⁾ publice *Rehd.*, *Hamb.* — ³⁾ eandem expeditionem *Cui.*, *Bk.* — ⁴⁾ vel dimidiam illius anni fructuum non submin. *Hamb.* — ⁵⁾ *Rehd.*; succedant *Hamb.*; *vulg.* succedit. — ⁶⁾ Pari quoque *Rehd.*, *Bk.* — ⁷⁾ sui *om.* *Hamb.* — ⁸⁾ praecipimus *Rehd.*, *Aug. II.*, *Hamb.* — ⁹⁾ in huiusmodi sacramento (om. fidelitatis) *Hamb.* — ¹⁰⁾ *Cui.*; *vulg.* regaliae (om. sunt). — ¹¹⁾ *Schw.*, *Hamb.*; *al.* arimandiae vel arimanniae etc. — ¹²⁾ *Cui.*; *al.* nuptias, condemnatorum. — ¹³⁾ et *om.* *Hamb.* — ¹⁴⁾ *Cui.*; *vulg.* parangariarum. — ¹⁵⁾ angariae et pal-

strorum *Rehd.*; angariae et palaustrorum *Hamb.*; angariarum et plaustrorum *Ed. I.* — ¹⁶⁾ non data opera *om.* *Rehd.*, *Hamb.*, *Ed. I.* — ¹⁷⁾ religioso si ad eum pertineat *Hamb.* — ¹⁸⁾ firmae *Hamb.* — ¹⁹⁾ quod proprie canneva seu camera datur *Hamb.*; datur habent etiam *Rehd.*, *Aug. I. II.* — ²⁰⁾ *Aug. I.*; *vulg.* quem. — ²¹⁾ vel amicum *om.* *Rehd.*, *Aug. I. II.*, *Schw.*, *Hamb.*, *Cui.* — ²²⁾ *Rehd.*, *Aug. II.*, *Ed. I.*; *ar.* *Hamb.*; *vulg.* argumentatione. — ²³⁾ scilicet illa *om.* *Rehd.*, *Hamb.*, *Ed. I.*

voluerit de suis rebus alicui vel investituram, adhibeat sibi de pagensibus ¹⁾ suis, et qui ²⁾ per eandem legem vivat ³⁾, duos testes idoneos, vel tres, [vel plures ⁴⁾]. Pluralis enim locutio ⁵⁾ duorum numero contenta est.

§. 2. Item sciendum est, non esse impedimentum ⁶⁾ investiturae, etsi investituram faciat de re, quam communem dominus habet cum aliquo, quia si sponte dividere noluerit ille, cum quo habet rem communem, qui investivit, potest cogere per iudicem ille, qui investitus est, ut dividat. Item heredes eius necesse habent ⁷⁾ tenere firmam investituram, quam pater fecit. Item eadem lege et eodem iure debet habere rem istam, qui investitus est, quam habet, qui eum investivit, cum coherede suo, scilicet ⁸⁾ ut adaequatio percurrens usque ad quadraginta annos. Item investitura per se vel per suum nuncium dari et accipi potest. Quae omnia supradicta colligi possunt per supradictas LL. Lougobard, titulo *De ultimis voluntatibus l. Si quis* et C. *Communi dividundo l. 1. et 2.* ⁹⁾. [Idcirco pares necessarii sunt ¹⁰⁾ in instrumento investiturae, et non alii, ne quid excogitetur falsitatis in perniciem domini aliis testibus inductis, corruptis forte pecunia, vel odio, vel gratia, quae non sunt suspicanda in paribus.]

§. 3. Si instrumentum dicitur ¹¹⁾ falsum a domino, detur ¹²⁾ defensio vasallo, qui affert instrumentum ¹³⁾, ut in Lombarda *Qualiter quis se defend. deb. l. De charitis* et auferetur domino, qui veritatem noverit, et ¹⁴⁾ iniuquam erit, si aliquis ex dono suo conveniatur, quam ¹⁵⁾ domini sit ¹⁶⁾ defensio ex ordine, cum vasallo non possideat.

§. 4. Notandum est, quod de omni controversia, quae inter dominum et vasallum oritur, si pars veritatem noveriat, omnino cogi debet ¹⁷⁾ a domino et paribus dicere veritatem. Qui si dicant, se nescire, quam sciant, et vasallus postulet, dominus eos coget iurare et veritatem dicere ¹⁸⁾, ut C. *De testibus, l. Si quando* et in Lombarda tit. *De offic. iud. l. Ut iudex unusquisque* ¹⁹⁾ et in titulo *Qualiter quis se defend. deb., l. Si qualiscunque causa*, et tit. *De testibus, l. Ut quicumque* ²⁰⁾ et *l. ult.*

§. 5. Cum datur domino defensio de investitura, quae dicitur a se ²¹⁾ facta, iurare debet, se investituram non fecisse; cum vero datur successor ²²⁾ eius, iurare debet se non credere ²³⁾ investituram factam esse ab antecessore suo. Si ²⁴⁾ qua investitura facta esse dicitur, semper debet nominare dominum, a quo investitura facta dicitur, quum multum discrepet sacramentum hereditarium a principali sacramento, ut ²⁵⁾ C. *De rebus cred. et iureiurando l. Generaliter* ²⁶⁾ et ut habes de tutore, qui iurat, quod credit et existimat, ut C. *De iureiur. calumna.* ²⁷⁾ *l. 2.*; de conscientia enim sua iurare debet, et non de alieno facto (quum iniquum sit aliquem ²⁸⁾ iurare de alieno facto) heres vel successor, nec ²⁹⁾ etiam filius, ut D. *De rerum* ³⁰⁾ *amotarum, l. Marcellus*. Sed contrarium reperitur in Lombarda, quia, licet filius minorem virtutem ³¹⁾ habeat, quam pater, tamen debet praecise iurare, patrem suum non fuisse debitorem, ut in Lombarda *Qualiter quis se defendere debet, l. Si contigerit*.

¹⁾ *Aug. I. II., Schw., Cui.*; compagentibus *Rehd.*; compagensibus *Hamb.* — ²⁾ *Aug. I. II., Cui.*; *vulg. om. qui.* — ³⁾ *Rehd., Aug. I. II., Schw., Cui.*; vivat *Hamb.*; *al. iurant.* — ⁴⁾ *vel plures om. Rehd., Aug. I. II., Schw., Hamb.* — ⁵⁾ *elocutio Rehd., Aug. I. II., Hamb.* — ⁶⁾ *impedimento Aug. I. II., Cui., Bk.* — ⁷⁾ *heres—habet Hamb., Cui.* — ⁸⁾ *scilicet om. Rehd., Hamb., Ed. I.* — ⁹⁾ *l. I. et ff. Cui.*; *l. I. et 2. Bk.* — ¹⁰⁾ *necessario scribendi Aug. II., Ed. I.* — ¹¹⁾ *Rehd., Hamb.*; *vulg. diceretur.* — ¹²⁾ *Rehd., Aug. II., Hamb., Ed. I.*; *vulg. daretur.* — ¹³⁾ *Hamb.*; qui instrumentum afferret *Rehd., Aug. I. II., Schw., Bk.*; *al. qui instr. ad se deferret.* — ¹⁴⁾ *quod Aug. II., Hamb., Cui.* — ¹⁵⁾ *Rehd., Aug. I. II., Schw., Hamb., Cui.*; *al. conveniatur. Domini.* — ¹⁶⁾ *Aug. I. II., Schw., Cui.*; *al. est.* — ¹⁷⁾ *Cui.*; *vulg. debere.* — ¹⁸⁾ *coget ipsos dicere veritatem Hamb.* — ¹⁹⁾ *ut in lombarda de officio iudicis leg. ut sic caus. ut iudex unus et c. Hamb.*; *vulg. et in Lombard. ut iudex unus etc.* — ²⁰⁾ *l. Decernimus Bk.* — ²¹⁾ *Aug. I. II., Schw., Hamb., Cui.*; *al. esse.* — ²²⁾ *datur heredi vel successor Aug. I., Cui., Bk.* — ²³⁾ *se nec scire nec credere Aug. I., Cui., Bk.* — ²⁴⁾ *suo et si Cui., Bk.* — ²⁵⁾ *Rehd., Hamb., Ed. I.*; *vulg. om. ut.* — ²⁶⁾ *Rehd., Aug. I. II., Schw., Hamb., Cui.*; *al. iureiurando l. 3. et l. generaliter.* — ²⁷⁾ *iureiur. propter calumn. Bk.* — ²⁸⁾ *aliquem om. Rehd., Hamb.* — ²⁹⁾ *nec non Bk.* — ³⁰⁾ *De reb. rerum Bk.* — ³¹⁾ *veritatem Hamb., sed in Lombarda (ed. Lindenbrog.) est virtutem.*

LIBRI FEUDORUM APPENDICES.

I.

CAPITULA UGONIS DE GAMBOLADO ¹⁾.

Qui de marchia, vel comitatu, vel ducatu, vel aliqua ¹⁾ regali dignitate fuerit investitus per beneficium ab Imperatore, ille tantum debet habere, non etiam heres eius. Heres enim huiusmodi beneficium iure successionalis habere non potest; si tamen ipse quoque ab Imperatore fuerit investitus, habeat et teneat, sicut etiam pater fecit.

Si capitanei, vel ²⁾ valvasores maiores vel minores investiti fuerint de feudo ³⁾, filii vel nepotes ex legitimo succedant; nisi autem ex ipsis filiis vel nepotibus aliquis sine descendantibus masculini sexus decesserit, praedicti fratres vel nepotes per investituram patris vel avi in beneficium succedant. Idem etiam de consanguinis dicendum est.

Si duo fratres investiti fuerint de beneficio [novo, non de paterno simul ⁴⁾], si unus eorum sine descendantibus masculini sexus defunctus fuerit, dominus succedit, non frater, nisi pactum intercessit. In his enim omnibus primum videndum patet, quid actum sit inter contrahentes. Investitura ⁵⁾ enim, quae fit ante nuptias homines liberos, servari debet, nisi iuri vel naturae contraria sit. Si ergo dominus et fidei placuerit, ut beneficium de filiabus, quatenus ipsae succedant ⁶⁾, hoc quoque servandum esse, non est dubitandum ⁷⁾.

Si contigerit femine beneficium habere, ipsaque decesserit, beneficium eius nullo modo ad maritum revertatur, nisi et ipse a domino fuerit investitus. Sed et si ipsa femina filios reliquerit, dicunt quidam, in beneficium filios succedere non debere, nisi et isti de eo fuerint investiti, quia usu ⁸⁾ regni beneficium vocatur paternum, non maternum. Sed iuxta aequitatem dicimus, praedictum beneficium ad filios esse devolvendum, sicut cetera bona materna.

Hoc autem dictum est de capitaneis, et maioribus et minoribus valvasoribus; et de minimis ⁹⁾, id est de his, qui tenent feudum a minoribus valvasoribus, feudum si tollere voluerint, licet eis tollere, nisi forte beneficium vendiderint; si enim pretium pro beneficio acceperint, alteram facere omnino habent necesse, id est aut beneficium non repetere, aut pretium eius reddere.

Quoniam dictum est, qualiter beneficium per successionem ad alterum transferatur vel ad dominum revertatur, dicendum est, quibus casibus feudum propter culpam fidelis ¹⁰⁾ ad dominum revertatur. Si ergo capitanei vel maiores valvasores, qui hodie improprie capitanei appellantur, vel minores valvasores dominum bello dimiserint, vel credulitati atque fidei eorum a dominis commissum ad eorum detrimentum scientes manifestaverint, sive eorum uxores adulteraverint scientes, sive scientes dominum assalierint, sive quid simile fecerint contra fidelitatem domino factam, beneficio eos carere oportet.

81

¹⁾ Haec capitula Ugonis de Gambolado passim leguntur in *Codd.* (ut in *Tub.*, *Hal.*, *Aug. I.*) in *er. XXII.* et *XXIII.* lib. II. *F.* inserta et multum similitudinis habent cum *I. F.* tit. *XIF.* In *ed. Gotting.* correctae sunt ex *Cod. Aug. I.* in nota 18. ad tit. *XXII.* lib. II.; ex *Cod. Tub.* ea edidit *Laspeyres l. c. 425 sq.* (cf. *ibid.* p. 441.), qui et *Codice Hal.* varias lectiones addidit (cf. *ibid.* p. 446.). Nos plurimum tenui *annus Cod. Tub.*

²⁾ alia *Aug. I.* — ³⁾ *Aug. I.*; vel *om. Tub.* — ⁴⁾ hoc quoque servandum est *Aug. I.* — ⁵⁾ quoniam beneficium *Aug. I.* — ⁶⁾ *Quae unius inclusa sunt,* secundum usum regni *Aug. I.* — ⁷⁾ valv *De minimis* *Aug. I.*, *om. Tub.* — ⁸⁾ *Laspeyres*; *Stantia Tub.*; *Stantia Aug. I.*, *Hal.* — ⁹⁾ *fidelis om. Aug. I.* — ¹⁰⁾ in feudum *add. Aug. I.* —

Si vero dubium fuerit inter capitaneos alio¹⁾ de maleficio, apud imperium definiri debet, si vero inter maiores valvasores et minores praedicta quaestio moveatur, per iudicem terminetur²⁾.

Certe si capitaneus sive valvasor maior vel minor sive partem beneficii, vel in solidum alienaverit, et ille vel heres eius aliquis sine herede decesserit, ut proprium beneficium ad dominum revertatur, et totum, quod fecit, irritum erit.

II.

CAPITULA ORDINARIA PASSIM IN CODD. OBVIA³⁾.

I. (II. F. tit. 14.) Si aliquis feudum habuerit, et aliquid conventum vel refutationem fecerit dominus vel alteri personae, quod vel quae nocere videatur ei, qui in feudum succedere debebat, tamen conventum aut refutatio ei, qui in feudum succedere debet, non nocet. Excipimus patrem, qui feudum adquisiverat, nisi in odium filii vel nepotis fecerit.

II. (II. F. tit. 35.) Archiepiscopus Mediolanensis non tantum feudum, quod aperitur ei, sed et quod tempore introitus sui in dominico loco reperit, infeudare potest secundum modernorum rectam et rationabilem usum, et quod in feudum dederit, stabile permanet.

III. (II. F. tit. 50.) Decedente fideli absque liberis ex se descendantibus et in feudum succedentibus, si quidem feudum sit communis parentis, fratres defuncti cum filiis praemortuorum fratrum in stirpem succedant. His vero non exstantibus, ad agnatos proximiores id volumus pertinere. Et si quidem in pari gradu sunt, pariter admittantur, si vero ex uno est unus, ex alio sint plures, non in stirpem, sed in caput succedere debere ordinamus.

III.

CAPITULA EXTRAORDINARIA IACOBI DE ARDIZONE⁴⁾.

CAP. 149.

§. 1. (Tit. LXXIII. De alienatione feudi.) Summopere mandare curamus, ut, si quis aliquem de beneficio investiverit, quod ille, qui investitus fuerit, non potest per proprium vendere, nec pro levissimo re locare, nec infeudare, nisi maiorem partem apud se retinuerit, et si in desperatione filiorum fuerit, vult ratione, nec quolibet modo dare¹⁾ potest. Quae omnia si facta fuerint, nullius momenti erunt, et eo defuncto, omnia ad priorem dominum revertuntur, et si dominus conquestus fuerit paribus, pares auditis rationibus intra anni spatium expedire faciant; vasallo non faciente satisfactionem, dominus deat possessionem sibi suis rationibus, nisi defunctivam promeruerint sententiam.

§. 2. (Tit. LXXIV. De feudis scutiferorum.) Feuda scutiferorum ut ad libitum dominum possint adiri, rationis non est, dum tamen serviant secundum laudationem curiae.

§. 3. (Tit. LXXV. De conditione feudi non impleta.) Ut inter conditionalia et non conditionalia aliqua sit differentia, dicimus, quod, si quis alicui dederit beneficium conditionale, utpote quod datur propter habitationem, deserta habitatione beneficium amittetur, et etiam cum certo constituantur servitio, non dato servitio, non poterit retineri beneficium.

§. 4. (Tit. LXXVI. De fidelitate.) Quoniam de fidelitate mentionem fecimus, super ea aliquid summatim dispiciamus. Si beneficium est sine fidelitate, et vasallus aliquid, quod sit contra suum dominum, fecerit, amittat beneficium laudatione parium. Hoc idem dicimus in his, qui fidelitatem iurant. Si cui militi fidelitas requisita fuerit a domino, dominus secundum quosdam librum militi ostendere debet, et miles eam facere debet, vel parium laudationi stare intra annum; quod nisi factum fuerit, miles secundum quosdam de beneficio damnari potest. Quod contra praescriptum domini Letharii regis Papiae datum videtur. Librum autem, quod vasallo ostendi solet, non necessitate fieri, sed voluntate; est enim quoddam signum requisitae fidelitatis memoriae causa. Et venit aliquando, ut vasallus dicat, domino se facturam fidelitatem, quam pares laudaverunt; tunc non perdit beneficium, si stat per dominum, quod faciat curiam.

Qui fidelitatem iurant, si voluntate utrorumque separatio facta fuerit, fidelitas finitur; si sua voluntate vasallus vel iudicio parium feudum dimisit, fidelitas durat.

§. 5. (Tit. LXXVII. Si plures sint domini vel vasalli, an plures fidelitates vel servitia debeantur.) Cum plures fratres vasalli patrum habeant beneficium, deinceps illud indivisum possident, una fidelitas, et unum servitium domino fieri debet; si vero partium fuerint, quot partes, tot etiam fidelitates. Servitia vero non pro partibus, ut unum primum, videlicet graviora¹⁾, sed pro quantitate beneficii moderanda. Plures autem domini, etsi feudum inter se dividant, nullo modo nisi unam fidelitatem et feudo habere poterunt. Servitium vero omnibus non gravitate, sed moderamine faciendum est.

§. 6. (Tit. LXXVIII. Culpam unius ex coheredibus propria culpa auferretur a pariibus per iudicium, ceteris non praedicat. Hoc autem ita intelligitur, ut vivo eo, vel suis heredibus, feudum ad ceteros venire non intelligatur.

§. 7.

¹⁾ Haec capitula ordinaria, quae passim in Codd. inventuntur, exhibuit *Lespeyres* l. c. p. 423 sq. et in hunc appendixem recepit *Beck.*, quem sequimur. Addita est loci significatio, ad quem pertinent. —

²⁾ Quae in his partibus Summas Iacobi de Ardizone continentur, tantum non omnia nec eisdem ordine exhibuit *Cuiac* lib. feud. tit. 17. tit. 73—109 et lib. 7. Pristinam formam restituere studuit *Bk.*, qui et ad commodiorem usum §§. distinctionem instituit, *Cuiacianos* tamen etiam titulos et titulorum rubricas non cecit. Hunc nos secuti sumus atque etiam adhibuimus *Alvarotti* lecturam in *novis feudorum* (Francof. ad Moen. 1576.).

¹⁾ *Laesp.*; alias *Tub.*; hoc vocab. om. *Aug. l.*, *Hal.* — ²⁾ per iudicem curiae diffiniri debet *Aug. l.* —

³⁾ donare concessit *Bk.* — ⁴⁾ ut cui plurimum videlicet, graviora *cond.* *Cui.*

§. 7. (Tit. LXXXIX. Ut ratio vasalli prius, quam domini discutatur.) Si contentio fuerit inter dominum et vasallum, et dominus habuerit aliquam rationem contra vasallum, et vasallus contra dominum, vasalli ratio prius discutatur, quoniam pares maiorem iurisdictionem habent de suo pari, quam de suo domino.

§. 8. (Tit. LXXX. De evictione.) Generaliter verum est, in feudis dominos de evictionibus teneri. At si quis sciens investituram alterius beneficii adquisierit, eo evicto nullam adversus dominum vasallum actionem habere dicimus, quoniam in acquirendo malam habuit fidem.

§. 9. (Tit. LXXXI. De feudis impropriis, quae auferuntur dantis arbitrio.) Unum quidem non minus utile, sed satis congruum superioribus adverti, et ex comprobato usu in scriptis bono arbitrio reducere procuravi. Si quis igitur pro vice dominicaria, vel villicaria, et ut dicam pro decania, vel aliis quibuscunque angariis feudum, quod improprium est, acceperit, nisi specialiter hoc actum sit inter contrahentes, id est nominatim feudum cum honore feudi, et ita, ut non liceat domino auferre quod datum fuerit, etiamsi administratio illa auferatur, quod datum penitus ablata administratione sine omni obaculo auferre liceat. Si autem, quod superius dictum est, probare conetur, et quodammodo possidere vasallum a quibusdam credatur, non iurgiaro decidi oportet, sed testibus, vel instrumento, aliisque legitimis probationibus causa firmiter approbetur.

§. 10. (Tit. LXXXII. Prius possessionem restituendam esse, quam de principali causa agatur.) Si qua contentio de beneficio inter aliquos, prout saepe fieri solet, orta fuerit, si unus dominus vel loco domini habeatur, et alter vasallus vel loco vasalli habeatur, si per pares secundum usum regni iudicium ventiletur, primo de suo recto beneficio investiri debet, et si possessio aliqua perturbata fuerit, modo restitui debet.

§. 11. (Tit. LXXXIII. Si unus ex fratribus dederit suam partem fratri, vel domino, vel extraneo.) Si alter ex fratribus, qui paternam habeat beneficium, suam portionem dederit domino vel alicui extraneo, dominus vel extraneus tam diu teneat sine praedicio, quam diu ille, qui dedit, heredem masculum habuerit; si vero sine herede decesserit, alter frater, si vixerit, vel eius heres sine ullo obstaculo et temporis praescriptione beneficium, quod hereditarium est, vindicet a quocunque possidente. Hoc idem dicimus, et si fratres fuerint, et alter ab altero ex fratribus adquisierit; hoc enim verissimum ex usu comprobato didicimus.

§. 12. (Tit. LXXXIV. Patrem in feudo filii non succedere.) Quoddam usi traditum recordationis causa in scriptis ponere procuravi. Si quis igitur, habens filium, ipsum per dominum investire fecerit, nisi nominatim cum domino pactus fuerit, ut, si filius decesserit ante patrem, quod feudum ad patrem revertatur, dicitur, defuncto ante patrem filio, patrem carere beneficio, et domino acquiri beneficium.

§. 13. (Tit. LXXXV. De investitura facta marito vel utrique coniugi.) Si maritus de feudo suae uxoris investitur et absente, nisi nominatim quasi gerendo uxoris negotium investitur, sibi acquirit feudum, ea sciente vel inbente. Si vero uterque in simul investitur, pro parte sibi proficiunt, nisi cum iam dicta distinctione factum fuerit. Et diximus etiam, ut, si unus ante alteram sine herede decesserit, quod alterius pars domino acquiratur.

§. 14. (Tit. LXXXVI. De fructibus feudi.) Unum quidem satis usitatum dicimus, quod, si aliquis decesserit nullo in feudo relicto herede, ius feudi ad dominum pertinere dicimus; fruges autem exstantes non ad dominum, sed ad filias ipsius vasalli vel etiam ad uxorem eius pertinere. Et hac ratione creditor eas retinere potest, licet pignus habere non possit, et hoc cum distinctione imperialium constitutionum.

§. 15. (Tit. LXXXVII. An praescriptione feudum acquiratur.) In beneficiis, ut in ceteris contractibus, praescriptiones currere satis humanum et rationi congruum videtur. Si quis ergo feudum alienum bona fide ab aliquo iusta traditione acceperit, licet dominus non sit, quam verus dominus in traditione putetur, longi temporis praescriptione ius sibi acquirit. Si vero malam fidem habuerit, nulla se poterit tueri praescriptione, nec etiam de evictione agere poterit.

§. 16. (Tit. LXXXVIII. De probatione investiturae.) De ingressu curiae a quibusdam varia ac diversa putantur, nos autem, quod saepius ac rationabiliter in multis curiis et civitatibus intelleximus, in scriptis bonae recordationis causa inserere procuravimus. Quicunque igitur beneficium per investituram adquisierit sine possessionis traditione, pares ad investituram habeat, ut pro ipso veritas discernatur, quam controversia inde fuerit. Sane si possidet, aliis quibusdam adiuvetur adminiculis. Veruntamen quia milites inopes vasalli sunt, per testes vel per breve testatum probatio satis competens esse dignoscitur.

§. 17. (Tit. LXXXIX. Conditionem tacite feudum sequi.) Beneficia conditionalia, quae in maioribus curiis a veteri tempore esse noscuntur, utpote patriarcharum, archiepiscoporum, abbatum, abbassem, ducum, marchionum, comitem, capitaneorum, sive etiam maiorum vasalorum, si duobus, tribus vel decem alijs dantur vasallis, tacite conditiones eos sequuntur, nisi nominatim in ipsis traditionibus ipsae conditiones excipiantur. Hoc idem etiam de his conditionibus, quae noviter constituuntur, ad harum similitudinem verissimum fore, sapientibus placet.

§. 18. (Tit. XC. Fratrem fratri in feudo novo non succedere.) Si duo fratres in heredes masculos et feminas de beneficio investituram acceperint, altero decedente filia relicta, nepotem cum patre ad feudum venire dicimus, quum unusquisque fratrum suae soboli bene consuluit. Si enim frater suus sine ulla progeie decesserit, feudum non ad superstitem, sed ad dominum perveniet, nisi pactum de successione factum foret.

§. 19. (Tit. XCI. De investitura veteris et novi beneficii.) Beneficium intelligitur de veteri et novo, et quum de veteri sit investitura, satis sit, si de recto beneficio fiat investitura. Haec autem investitura ab unaquaque persona fieri potest, sive saeculari, sive ecclesiastica, si antiquitas eorum consuetudo fuerit; haec secundum quosdam et a femina, et a minore XXV annorum fit. De novo si fiat investitura, nominatim et de certa re oportet fieri. Haec investitura a muliere secundum quosdam non valet, quibusdam valere placet, quae sententia mitior est. A minore autem XVIII annorum non valet. Hoc etiam de

de minoribus annorum XXV asseritur, ut quibusdam placet. A praelatis ecclesiarum vero tradi, et legitime dici potest iure, ut valeat investitura, dum tamen dissipator videri non possit; quodsi aliter intelligeretur, nullum beneficium ab ecclesiasticis personis datum retineri posset. Dicitur etiam, quod, si coniunctio personae gratia, vel etiam alicui alteri tale dedit feudum, quod duos consimiles vasallos acquirere possit, inutile est beneficium.

§. 20. (Tit. XCII. In isto errore excusari vasallum, qui fidelitatem non fecit.) Quicumque paratus est facere bene fidelitatem domino suo, prout pater fecerat fidelitatem patri vel antecessori domini, dum tamen haec bona fide dicat, et non dolose, sed in isto errore, omnino condemnari non potest. Cum enim controversia est inter ipsos, per antiquitatem feudi, vel per breve testatum, vel per testes dominus incumbit probatio, alioquin per vasallum veritas inquiratur.

§. 21. (Tit. XCIII. Factum fratris fratri in feudo paterno non nocere.) Quodam satis bene dispositum ad utilitatem, et ad perniciosam calliditatem destruendam in scriptis inserere curavimus. Quidam miles bina beneficia a duobus dominis, prout solitum est, acquisivit; qui decedens duos reliquit filios, qui paterna beneficia inter se dividentes, alter eorum suo domino pro beneficio, quod ad eum venit, fidelitatem nullo anteposito, sicut pater fecerat, fecit. Alter vero frater alteri domino similiter pro suo beneficio, quia alium nullum dominum habere videbatur, nullo anteposito fidelitatem fecit. Defuncto posteriori fratre sine filiis, utrumque feudum in unam, ut prius, venit personam, et sic dominus talem fidelitatem querit, qualem frater eius fecerat. Quas altercationes amputantes dicimus, illud, quod frater fecit, nihil superius obesse, licet in secundam et tertiam generationem, et usque ad infinitum pervenerit.

§. 22. (Tit. XCIV. De feudo guardiae et gastaldiae.) Quod nomine gastaldiae vel guardiae in feudum datur, ablata gastaldia vel guardia iure auferri potest.

§. 23. (Tit. XCV. De successione feudi.) Quidam dominus habens beneficium reliquit duos filios, et unusquisque ipsorum habuit duos vel tres filios; unus illorum fratrum decessit, una tantum filia relicta. Portionem illius non ad omnes superstites, sed ad patros illius et suis posterioribus partem dicimus.

§. 24. (Tit. XCVI. De investitura alicui beneficii.) Si quis acceperit investituram alicuius beneficii, inutilis est haec investitura, et qui sciens hoc agit, de evictione agere non potest.

§. 25. (Tit. XCVII. Non amittere feudum eum, qui sine dolo cessavit per annum in petenda investitura.) Inter dominum et vasallum nulla fraus debet esse, et inde potest accipi, si vasallus non dolose steterit per annum quaerere investituram sui beneficii, non damnabitur; dolus enim abest, si inusta causa impediens steterit, vel etiam cum amore servitium fecerit domino conscio. Dicimus autem, quod¹⁾, si contra ea, quae in fidelitate nominantur, fecerit, beneficio carebit.

§. 26. (Tit. XCVIII. Ex delicto vasalli feudum ad dominum redire.) Vasallus habens feudum deliquit contra dominum, cui indicatum est; agnati cum domino litigant, quidam domino dicitur pertinere, quidam agnato. Dicimus autem, ad dominum non²⁾ pertinere, donec aliquis masculus ex delinquente vasallo superest; alii vero contradicant.

CAP. 150.

De feudis et beneficiis constitutiones imperiales.

§. 1.º *Imp. Augustus Henricus secundus.* De militum beneficiis quoniam dubias variasque causas in regno nostro esse cognovimus, ideo ad reipublicae statum quaedam statuimus. Si quis ergo dominum suum interfecerit, vel vulneraverit, ipsum dominum suamve dominam obederit, vel eum incurbitaverit, vel contra ea, quae in fidelitate nominantur, fecerit, vel his supradictis consilium dederit, parium laudatione beneficium amittat. Si vero de supradictis se defendere voluerit, testibus a parte domini deficientibus, cum tribus prioribus se expuret. Si autem pares habere non potuerit, cum duodecim propinquiore parentibus se defendat [usu vero curiali solus defendat]. Si quis autem suorum parium, idoneus tamen, exinde se veritatem scire dixerit, et per pugnam eum fatigare voluerit, ut per pugnam se defendat, edicimus. Si quis autem fuit, qui domino non servierit, parium laudatione beneficium amittat, [curiali tamen usu id redimere potest pro medietate, quantum valuerit]. Sed si hoc defendere noluerit, duos vel unum saltem parem ostendat, et cum his se servisse iuret, et si pares paremve habere nequiverit, cum tribus vel duobus propinquiore parentibus intra annum servisse iuret [usu tamen curiali solus iurare conceditur. Qualiter autem iuret, ea solus vel cum aliis, nihil interest, dum tamen servitia nominet]. Si autem concorditer cum domino suo se habuerit, dominum saepe videndo, tunc dicimus, ut probet per testes servitium fecisse, et per se non stesisse. Si autem aliqua inter dominum et vasallum discordia fuerit, vel si domicilia in longinquum habuerint, vasallus domino se representando servitium promittat, et si necesse fuerit, hoc probet iureiurando, saltem ad fines controversiae vasallo a paribus dato. Si quidem intra annum servierit, quod levissimum fuerit, et dominum aliud servitium imponerit, quod vasallus neglexerit, unde damnum domino illatum fuerit usque ad fruges, feudatarius parium aestimatione³⁾ damnum resarciat. De aliis vero culpis, unde feudum non amittitur, parium laudatione defendat se, ut supra, vel emendet.

§. 2. (Tit. XCIX. De feudo ligio.) Si quis investitus de feudo ligio, pro quo contra omnem fidelitatem domino debet, Lucio et Titio, ex se descendantibus filiis, sibi heredibus institutis vita decesserit, divisione facta, si ad solum Titium feudum pervenerit, rationabiliter placuit, eum solum fidelitatis sacramentum

¹⁾ Exhibet hanc const. Cui, in libro V. (const. 2.) ubi rubrica: Constitutio Henrici de ea vel mittendi feudi.

²⁾ *Bk.*; ut *Cui.* — ³⁾ *negationem tollendam esse censet Cui.* — ³⁾ *Bk.*; existimatione *Cui.*

esse obnoxium, ad quem solida¹⁾ feudi iura transierint. Quodsi ab alio domino Lucius postea feudum per investituram acquisiverit, pro quo similiter ei contra omnes homines fidelitatem fecerit, decedente Titio sine liberis, ad quem devolvatur feudum, quod ex divisione habuerat, an ad alium fratrem, an ad dominum, quaeri potest. Et quum placeat, quem ligium hominem duorum esse non posse, videri potest feudum ad dominum pertinere; sed rectius visum est, feudum, quod per investituram acquisiverit, impedimento ei non esse, licereque ei per substitutum acceptabilem domino priori servire.

§. 3. (Tit. C. Imperatorem feudum amittere vel alium pro se fidelem dare.) Ex facto incidisse scio, Fridericum principem nostrum, quum ab initio dux esset, et pro ducatu fidelitatem faceret, divino nutu postea Imperatorem creatum, petita ab eo fidelitate pro ducatu, petenti domino respondisse, non teneri se fidelitatem facere, quum omne hominum genus sibi fidelitatem debeat, et ipse soli deo et Romano pontifici. Sed quum insistente feudi domine de hoc contenderetur, proceribus prudenter visum est, feudum amissum esse, vel alium ducem in ducatu constituendum, qui feudo servire debeat, et domino fidelitatem faciat.

§. 4. (Tit. CL. Ecclesiam fidelitatem non facere.) De negotio, super quo nos consulere voluisti, tibi secundum ius curiae et usum feudi breviter respondemus, quatenus pro feudo, quod ab aliquo per ecclesiam detinetur, nulla sit facienda fidelitas.

(Tit. CIII. Non cogi vasallum pro uno feudo duas fidelitates facere.) Insuper etiam te instructum esse volumus, quod, si dominus, a quo feudum tenebatur, diem suum pluribus heredibus relictis obierit, vasalli, qui communiter illud tenent, non coguntur fidelitatem pro eo feudo facere, nisi domini illud feudum primo partirentur, quoniam secundum ius feudi non debet quis duas fidelitates pro eodem feudo facere.

§. 5. (Tit. CIII. Filios tantum secundi matrimonii matri in feudum succedere.) Mulier, quae feudum secundi viri contemplatione acquisierat, si ex utroque matrimonio superstibus liberis decesserit, solos ex secundo viro susceptos filios ad feudi successionem admitti, usu curiarum obtentum est.

§. 6. (Tit. CIV. Casus, quibus femina in feudo succedit.) Si cui militi ad certum servitium feudum fuerit datum, isque relicta ex se descendente femina decesserit, quae id servitium iuxta feudi conditionem non minus decenter praestare possit, quam masculus, etsi in investitura minime cautum sit, ut et feminae ad id aspirare valeant, eam tamen admitti rectum putamus; quin immo hoc casu simul cum masculo in feudo eam succedere quidam putant. Quod multo magis dignum observantia existimavimus, cum feudum sic datum est, ut nullum pro eo servitium fiat, ut plerumque hodie feuda dantur.

Item si quis eo tenore de feudo aliquo sit investitus, ut in eo succedant feminae sicut masculi, sive feudum id ad certum fuerit datum servitium, sive pro eo indeterminate fuerit promissum servitium, investito moriente, in feudum succedunt pariter et mares et feminae. Quanquam enim superstiti masculo ex eo, qui prius feudum acquisivit, feminae excludantur, etsi in maribus et feminis fuerat acquisitum (ut in feudis regulariter tradi solet), sermonem tamen investiturae, nec non vim verborum et sensum contrahentium intuentes, iudicacionem sexus in eiusmodi feudi successione non fecimus.

§. 7. Ingalis a quodam milite simul de eodem feudo investiti fuerant, ut in se descendentesque suos id haberent. Hi ex se filio et filia superstibus defuncti sunt, inter quos feudi quaestio agitur; masculus enim universum feudum sibi vindicat, femina vero ad parentum feudum pariter cum fratre vocari se defendit. Quidam pro masculo, quidam pro femina pronuntiant. Eorum, qui pro filia iudicant, sententiam sequendam esse censo, quum filia ex antedictorum ingalium contubernio superest, ex praedefuncta uxore alio suscepto masculo, qui consanguineus ad eam frater sit; in ceteris priorum sententia sane sequenda est. Quodsi sola ex eo matrimonio relicta filia, nullo ex eo vel alio coenubio superstiti masculo, ab hac luce subtrahi fuerint, feudum sciendi fert prudentum nostrae civitatis opinio, ut dimidiam quidem partem femina sibi acquirat, reliquam vero dominus aut eius heres accipiat.

§. 8. (Tit. CV. De feudis habitacionum.) Feuda habitacionum, nisi aliud specialiter cautum sit, morte accipientium finiuntur.

§. 9.^{a)} *Imperator Henricus.* Si contigerit feudum incuria aut neglecta fidelis consortibus applicari, nullum ex eo levamen detrusus excipiat, ne senioris sui contentus illusus fiat, ob quem feudum iure amisisset. Sane qui aliter fecerint, quam quod mens saluberrimae nostrae constitutionis exposcit, beneficio se vituros esse cognoscant, ita ut eis amplius sperare non liceat; seniori danda licentia tam ab ipsis eorumque posteris, quam ceteris detentoribus praedictum beneficium vindicandi.

§. 10. (Tit. CVI. Servos post delatam successionem manumissos in feudum non succedere.) Quaesitum scio dudumque apud prudentes fuisse causam hanc, si servi, quibus macula servitutis obstaculo fuerat, libertate donati fuerint, an ad feudi successionem valeant aspirare? Denique post varias varietates obtinuit sententia distinguendum, quo tempore libertatis donum assecuti fuerint, ut, si quidem eo tempore, quo coheres alter, utpote his constitutus inhabilibus, aut dominus quasi ad se devolutum accessisset, ab eius successione sint penitus alieni, ne, quod legitime factum est, superveniente facto postea retractetur; qui si re integra manumissi fuerint, in feudum recte succedere queant.

§. 11. (Tit. CVII. Ut vasalli sumtibus domini servitia praestent.) Antiquatum esse ius rerum experimentis nos ipsi cognovimus, fideles, nisi aliud contractibus pactiones insertae desiderent, minorum sumtibus eisdem servitia ministrare. Iustum namque est, ut illi consequantur stipendium, quo tempore suum commodare reperiantur obsequium, praesertim quum nec quisquam propriis cogatur impendiis militare, maxime quam extra civitatis suae tentoria servitiis exhibendis eos convenit fatigari.

§. 12. *Gregorius septimus.* Si quis Imperatorum²⁾, regum, ducum, marchionum, comitum, vel libet³⁾ saecularium potestatum aut personarum investituram episcopatum vel alicuius ecclesiasticae dignitatis dare praesumserit, ecclesiastica communione privetur. (C. 16. qu. 7. c. 12. §. 1.) §. 13.

^{a)} Haec constitutio est in Cuiacii lib. F. numero tertia, cum hac rubrica: *Alia Constitutio Henrici vasallo qui unum ex dominis refutavit.*

¹⁾ *al. solita.* — ²⁾ *Corp. iur. can.; Imperator Ard.* — ³⁾ *Corp. iur. can.; quarumlibet Ard., Alvar.*

§. 13. Quoniam investituras¹⁾ contra sanctorum patrum auctoritatem a laicis²⁾ ex³⁾ multis partibus cognovimus fieri, et ex eo plurimas perturbaciones in ecclesia, immo ruinam sanctae religionis eviri, ex qua bona Christiana⁴⁾ religio conturbatur, decernimus, ut nullus clericorum investituras episcopatus, vel abbatias vel ecclesiae de manu Imperatoris, vel regis, vel alicuius laicae personae, viri vel feminae, suscipiat. Quod si praesumpserint, recognoscant, investituram illam ab apostolica auctoritate irritam esse, et se usque ad dignam satisfactionem excommunicationi subiaccere (C. XVI. qu. 7. c. 13.)

§. 14. Si quis clericus, abbas vel monachus per laicos ecclesias obtinuerit, excommunicationi subiaccet (C. XVI. qu. 7. c. 16.)

§. 15. Constitutiones sanctorum canonum sequentes statuimus, ut quicumque clericorum ab hac lege investituram ecclesiae vel ecclesiasticae dignitatis de manu laici acceperit, et ipse⁵⁾, et qui ei manum ipsam auerit gradus sui periculo subiaccet, et communionem privetur. (C. XVI. qu. 7. c. 17.)

§. 16. Manus est possessionem dare, quam sit investituram concedere.

§. 17. (Tit. CVIII. Vasallum feudum posse in alium arctiori lege transferrari) Nulla iuris constitutione aut consuetudine usaque longaevis observantia prohiberi sciencitatus invenio, vasallus arctiori, quam ipse habeat, lege feudum in alium ulibet posse transferre.

§. 18. Longinquitate temporis fit saepe, ut non pateat coeditio originis, unde iam statutum est, ut professionem suam liberti ecclesiae debeant facere, qua profiteantur, se et de familia ecclesiae esse, et cum obsequium nunquam relicturos. His quoque adiucimus, ut, quoties cursum vitae sacerdos impleverit, et hac vita migraverit, mox quam successor eius advenit, omnes liberti ecclesiae vel ab eis progeniti chasulas suas in conspectu omnium debent ipsi, qui substituitur, pontifici publicare, et professionem in conspectu ecclesiae renovare, quatenus status sui vigorem illi obtineant, et obedientia eorum ecclesiae non careat. Et autem scripturas libertatis suae intra annum ordinationis novi pontificis manifestare contempserint, sui professiones renovare noluerint, vacuae et insues chartulae ipsae remaneant, et illi origini suae redditu, sint perpetui servi. (C. 12. qu. 2. c. 64.)

§. 19. Liberti ecclesiae, quia nunquam moritur eorum patrona, a patrocinio ecclesiae nunquam discedunt, nec posteritas quidem eorum, sicut priores canones decreverunt. Ac ne forte libertinitas⁶⁾ eorum in finira prole non pateat, ipsaque⁷⁾ posteritas se ab ecclesiae patrocinio non subtrahat, necesse est, ut etiam iidem liberti, quam ab eis⁸⁾ progeniti professionem episcopo suo faciant, per quam ex familia ecclesiae libertos se esse fateantur, eiusque⁹⁾ patrocinium non relinquunt, sed iuxta virtutem suam obsequium ei vel obedientiam praestant. (C. 12. qu. 2. c. 65.)

§. 20. Quicumque fidelium propria devotione de facultatibus suis aliquid ecclesiae contulerit, si forte ipsi aut filii eorum redacti fuerint ad inopiam, ab eadem ecclesia suffragium vitae temporis usu¹⁰⁾ percipiant. (C. 16. qu. 7. c. 30.)

§. 21. (Tit. CIX. Clericatu feudum amitti.) Et iure et moribus receptum est, vasallus clericali se militiae dedicantem feudum amittere. Scriptum est enim in divinis eloquiis: miles Christi servus Christo, milites saeculi servant saeculo.

§. 22. Si quis episcopus saecularibus potestatibus usus ecclesias pro ipsis obtinuerit¹¹⁾, deponatur segregetur, nisi illi communicant. (C. 16. qu. 7. c. 14.)

§. 23. Illud per omnia interdiximus, ut nullus clericus praebendam suam seu beneficium aliquod ecclesiasticum aliquo modo alienare praesumat. Quod si praesumptum olim fuerit vel aliquando fuerit, irritum erit, et ultioni canonicae subiaccet. (C. 12. qu. 2. c. 37. §. 1.)

§. 24. Quicumque militum vel cuiuscunque ordinis vel professionis persona praedia ecclesiastica quocunque rege seu saeculari¹²⁾ principe, vel ab episcopis iavitis seu abbatibus, aut ab aliquibus ecclesiarum rectoribus suscepit¹³⁾, vel invaserit, vel eorum consensu tenuerit, nisi eadem praedia ecclesiae restituit, excommunicationi subiaccet. (C. 12. qu. 2. c. 4.)

§. 25. Si tributum petit Imperator, non negamus; agri ecclesiae solvant tributum. Si agros ecclesiae desiderat Imperator, potestatem habet vindicandorum; tollat eos, si libitum est. Imperatori nos de¹⁴⁾, sed non nego, quia non ecclesia dari Imperatori, non pontificalis apex more capitis ecclesiae praesentibus potest subici regibus¹⁵⁾. (C. 11. qu. 1. c. 27.)

§. 26. De his, quae clerici emerint, vel vivorum donationibus acceperint, consueti principibus debent obsequia, ut et annua eis persolvant tributa, et vocato exercitu, cum eis, consensu tamen Romani pontificis, proficiantur ad castra. (Dict. ad C. 23. qu. 8. c. 25.)

IV.

CAPITULA EXTRAORDINARIA BARATERII *).

I. (Tit. 1. c. 3.) Beneficium intelligitur quasi ex bono praeterito vel praesenti¹⁶⁾ vel futuro licet et licito, et generaliter habet in se servitium et fidelitatem, nisi ex pacto excipiat, ut fit saepius. De fidelitate autem sapientes aliter opinantur, respiciunt autem ad personam dantis vel recipientis beneficium, vel et beneficii quantitatem. Si enim dominus et vasallus nunquam de fidelitate cogitavit, pro nimia parvitate beneficii, quis unquam contradixit?

II. (Tit. 4. c. 7.) Beneficium paternum sive hereditarium intelligitur feudum patris vel proavi usque ad infinitum.

* Haec capitula extraordinaria ex Baraterii lib. feud. reform. collegit Laspeyres l. c. p. 430 et Nos etiam uti sumus illius libri editione Schmidiana, quae reperitur in Ioh. Schilteri Cod. iur. Alvar. feud. (ed. secunda — Argent. 1728. fol.), in qua edit. paucis locis discrepat textus a textu, quem dedit Laspeyres

¹⁾ ecclesiarum add. Corp. iur. can. — ²⁾ personis add. Corp. iur. can. (?) — ³⁾ in Corp. iur. can. — ⁴⁾ Corp. iur. can.; censuras Alvar. — ⁵⁾ et ipse om. Ard., Alvar. — ⁶⁾ libertas Corp. iur. can. — ⁷⁾ Corp. iur. can.; ipsa quoque Ard.; ipsamque Alvar. — ⁸⁾ Corp. iur. can.; quam eius Ard., Alvar.; quam eis Bk. — ⁹⁾ Corp. iur. can.; eius Ard., Alvar. — ¹⁰⁾ pro temporis usu Corp. iur. can. — ¹¹⁾ ecclesiam per ipsos obtineat Corp. iur. can. — ¹²⁾ Alvar., Corp. iur. can.; singulari Ard. — ¹³⁾ Corp. iur. can.; cepit Ard., Alvar. — ¹⁴⁾ dono Corp. iur. can. — ¹⁵⁾ Haec ultima verba: quia non — regibus desunt Corp. iur. can. — ¹⁶⁾ vel praesenti om. Laspeyres

III. (Tit. 6. c. 4.) Beneficium intelligitur investitura cum traditione. Ex quo ita fit, ut, si quis primo investitur re nondum tradita, ille, cui posterior investitura cum traditione facta fuerit, potior habeatur.

IV. (Tit. 8. c. 33.) Si uni propter propriam culpam feudum abiudicatum ¹⁾ fuerit, aliis non nocet, nisi ad tempus, id est donec heredes illius inculpati fuerint.

V. (Tit. 12. c. 8.) Si quis nominatim de beneficio alicuius militis investitur, inutilis est investitura, quia inde occultum et nequissimum homicidium posset oriri, et periculum, et alia nefanda evenire possent. Unde et si de beneficio, cum primo apertum fuerit, aliquis investitur, quum propter hoc magis occulte malitia perpetrari possit, magis inutilis est investitura.

VI. (Tit. 13. c. 2.) Si unus vasallus domino refutaverit, non praeiudicat ceteris.

VII. (Tit. 15. c. 13.) Illud quoque curialis usus ²⁾ memoriae tradere curavimus, ut, si qualiscunque controversia inter dominum et vasallum fuerit, et exinde dominus ad suos milites conquestus fuerit, tunc pares curiam faciant, et ex se ipsis legatos primo, secundo et tertio suo pari dirigant, tribus dilationibus datis, quarum prima quindecim dierum intercapedinem habeat, secunda triginta, tertia quadraginta, et eo non veniente, nec idoneam excusationem faciente, tunc pares dominum possessorem faciant, salvo beneficii. Pari ratione salva profecto ratio intelligatur, si ceteris excusationibus suam contumeliam intra ³⁾ annum purgaverit. Et si quidem veniens se excusare non potuerit, hoc domino laudatione parium emendet, et possessionem beneficii accipiat, et iustitiam prout res exigit domino laudatione parium faciat.

VIII. (Tit. 15. c. 14.) Si de allodio aliqua re extra beneficium inter vasallum et dominum contentio fuerit, tunc pares ad iudicem legis, vel alibi, id est ad arbitros, mittant eos, sed si de proprio beneficio, sua sententia dirimant. Similiter si dominum offensum habuerit, sua sententia dirimant. Si inter duos vasallos, tunc domini cognitio est. Et si vasallus spernit ad iudices ire, pares per feudum constringant vasallum, donec domini beneficii possessionem.

¹⁾ *Loep.*; abiudicatum *Herdt.* — ²⁾ *Loep.*; curiali usui *Barat.* — ³⁾ *Loep.*; infra *Barat.*

V. CAPITULA EXTRAORDINARI EX CUIACII LIBRO QUINTO DE FEUDIS.

TIT. I.^o

CONSTITUTIO CONRADI DE BENEFICIIS.

In nomine sanctae et individuae trinitatis¹⁾ Conradus dei gratia Romanorum Imperator Augustus.

Omnibus sanctae dei ecclesiae fidelibus et nostris tam praesentibus quam futuris notum esse volumus, quod ad²⁾ reconciliandos animos seniorum et militum, ut ad invicem semper inveniantur concordēs, et fideliter nobis et suis senioribus serviant, et devote, praecipimus et firmiter statuimus, ut nullas miles episcoporum, abbatum, abbatissarum, marchionum, vel comitum, vel hominum³⁾, qui beneficium de nostris publicis bonis aut de ecclesiarum praediis nunc tenent aut tenuerint, aut hactenus iniuste perdiderint⁴⁾, tam de maioribus valvasoribus⁵⁾, quam eorum militibus sine certa et convicta culpa suum beneficium perdat, nisi secundam consuetudinem antecessorum nostrorum et iudicium parium suorum. §. 1. Si contentio emerit inter seniore et militem, quamvis pares indicaverint, illum suo beneficio carere debere, et ille iurā hoc iniuste vel per odium factum esse, ipse suum beneficium teneat, donec senior, et ille, quem culpāt, cum paribus ad nostram praesentiam veniant, et ibi causa iuste terminetur⁶⁾. Senior vero et miles, qui culpāt, qui ad nos venire debuerint⁷⁾, sex hebdomadas ante, quam iter incipiat, ei, cum quo litigaverit, innotescat. Hoc autem de maioribus valvasoribus observetur. De minoribus vero in regno nostro aut ante seniores, aut ante missum nostrum eorum causa finiatur. §. 2. Praecipimus etiam, ut, si aliquis miles sive de maioribus, sive de minoribus de hoc saeculo migraverit, filius eius beneficium habeat⁸⁾. Si vero filios non habuerit, sed⁹⁾ aviaticum ex masculo filio reliquerit, pari modo beneficium habeat, servato usu maiorum valvasorum in dandis equis et armis suis senioribus. Si vero forte aviaticum ex filio non reliquerit, sed frater legitimus ex parte patris, etsi seniore offensus habuerit, si ei¹⁰⁾ vult satisfacere, et miles eius esse, beneficium, quod patris sui fuit, habeat. §. 3. Insuper et omnibus modis prohibemus, ut nullus senior de beneficio suorum militum cambium, aut precarium, aut libellum sine eorum assensu facere praesumat. Illi vero, quas tenet proprietario iure, aut per praecepto suo porrectum libellum, sive per precariam, nemo eis detrahat.

¹⁾ Haec constat, in Cuiacii de feudis libro V. est prima. Exstat etiam in Cod. Aug. I. et in Hamb., in quo codices legitur inter tit. LIII et LIII, lib. II.

¹⁾ In nomine — trinitatis om. Aug. I., Hamb. —
²⁾ quia nos ad Hamb. — ³⁾ marchionum, comitum et omnium Hamb. — ⁴⁾ possederint Hamb. — ⁵⁾ tam de dominis maioribus Hamb. — ⁶⁾ Hamb.; determinetur Cui. Si autem pares culpāt senior in iudicio defecerit, ille, qui culpāt, suum beneficium teneat, ipse cum paribus et suo seniore ad nos veniat add. Aug. I.; Sin au-

tem pares culpāt in iudicio seniorum defecerint ille, qui culpāt, suum beneficium teneat; donec ipse cum paribus et suo seniore ante nos veniat add. Hamb. — ⁷⁾ Senior vero qui culpāt et ad nos venire decernerit Hamb. — ⁸⁾ Hamb.; filios eius beneficium tenere Cri. — ⁹⁾ Hamb.; et Cui. — ¹⁰⁾ Ek.; habuerit, sibi Cui.

devestire audeat iniuste. §. 4. Fodrum autem de castellis, quod nostri antecessores habuerunt, habere volumus, illud vero, quod non habuerunt, nullo modo exigimus. Si quis hanc iussionem nostram infregit, auri optimi¹⁾ libras C componat, medietatem camerae nostrae, et medietatem cui damnum illatum fuerit.

TIT. II. 2)

CONSTITUTIO HENRICI DE CAUSIS AMITTENDI FEUDI.

TIT. III. 3)

ALIA CONSTITUTIO HENRICI DE VASALLO, QUI UNUM EX DOMINIS REFUTAVIT.

TIT. IV. 4)

ALIA CONSTITUTIO HENRICI EIUDEM, UT INGRATITUDO VASALLI PROBETUR TESTIBUS QUINQUE.

TIT. V. 5)

CONSTITUTIO LOTHARII DE FEUDIS NON ALIENANDIS.

TIT. VI. 6)

ALIA EIUDEM LOTHARII CONSTITUTIO DE INVESTITURA NON PETITA INTRA ANNUM.

TIT. VII. 7)

CONSTITUTIO FRIDERICI DE FEUDIS NON ALIENANDIS, ET ALIIS CAPITULIS.

TIT. VIII. 8)

ALIA DE IURE FISCALI.

TIT. IX. 9)

ALIA CONSTITUTIO EIUDEM FRIDERICI DE PACE TENENDA.

TIT. X.

ALIA CONSTITUTIO FRIDERICI IMPERATORIS DE INCENDIARIIS ET PACIS VIOLATORIBUS.

Fridericus dei gratia Romanorum Imperator, et semper Augustus.

Decet fidelitati nostrae tempora generali populorum et²⁾ provinciarum tranquillitati circumspectionis nostrae studio providere³⁾, ut, dum in subiectis dominationis virtute pollemus, reprobos quoslibet ac scelestos a subditorum iniuriis arceamus aequitatis nostrae correctione. Considerantes quippe, quae damna quantaeque desolationes hominum et provinciarum per seditiones et incendia provenerint, et quantos praeterea futurorum timores reportent, ea, quae de conscientia et consilio principum et aliorum fidelium nostrorum, tam liberorum quam ministerialium, ad reprimendas incendiariorum insolentias imperialis nostra sauxit auctoritas, universalis imperii fidelibus nota fieri volumus, et sicut in castro nostro Nurnimberg haec ordinata et confirmata sunt, firmiter indicimus observanda. Primum igitur de incendiariis demandamus generaliter, ut, si liber homo, ingenuus, ministerialis, vel cuiuscunque conditionis fuerit, incendium commiserit pro terra propria, pro amico, pro parente, vel causae cuiuscunque alterius occasione, de sententia et iudicio imperiali proscriptioni statim subiectus habeatur. Hic excipiuntur, si qui forte manifesta terra castra manifeste capiunt, et in qua ibi suburbia, aut stabula, aliave tuguria praeiacent, igne succedunt. Excipiuntur et iudices, quos in malefactores poenam iustitia exigente exercere contingit. Quodsi aliquis in ducatu alicuius incendium fecerit,

ipse

²⁾ Haec const. est supra in Capit. extraord. Ardizonis cap. 150. §. 1. — ³⁾ Vide Capit. extraord. Ardis. p. 150. §. 9. — ⁴⁾ Vide II. F. tit. 57. — ⁵⁾ Vide II. F. tit. 52. l. — ⁶⁾ Vide II. F. tit. 52. III. — ⁷⁾ Vide II. F. tit. 55. — ⁸⁾ Vide II. F. tit. 56. — ⁹⁾ Vide II. F. tit. 27.

¹⁾ optimi om. Hamb. — ²⁾ Bk.; et om. Cui. — ³⁾ Bk.; provideri Cui.

ipse proscriptum pronunciet, ac deinde iustitiae suae auctoritate eum proscribat. Id ipsum faciant marchiones, palatini comites, landgravii, et comites alii, nec alicui eorum liceat talem absolvere, nisi domino Imperatori. Quicunque etiam incendiariam in domo sua scienter receperit, et consilium auxiliumve ei impenderit, ⁴manum¹⁾ iniuriam passo pro facultate sua restituat, iudici vero X libras monetae de illa dioecesi, in qua commissum est, persolvat, ac domino Imperatori pro voluntate et gratia sua disponat. Si quis autem ²⁾pro hac culpa innocentiam suam probare vel ostendere voluerit, cum duobus viris veracibus culpa in praesentia iudicis se expurgat. Si quis autem cuiquam imposuerit, quod incendiarium receperit, et de hoc ipsum se voluerit convenire, hoc nequaquam ei fieri liceat, nisi praestito primo calumniae sacramento. Dominus etiam Imperator proscriptorum neminem a sententia proscriptionis absolvat, nisi de illicitis primo damnis cum iuratis componat, et nisi conscientiae iudice hoc faciat. Proscriptum vero, quem pro incendio sententiam proscriptionis incurrisse omnibus notum fuerit, dioecesis episcopus, si ad satisfactionem inobediens existit, a communione ecclesiae dei et fidelium Christi abiciat, et extraneum eum reddat, nec enim absolvat, quousque laeso damnum restituat, et e converso, quem episcopus legitimis induciis citatum iustitia dictante excommunicaverit, et hoc iudici insinuaverit, index eum banno proscriptionis condemnet, et nec prius eum absolvat, quam coram episcopo de his, pro quibus condemnatus est, satisfaciat. Quodsi a proscriptione illa praesentia modo fuerit absolutus, et episcopo suo voluerit obedire, incendium primo abiuret, deinde sit in arbitrio episcopi, qualem ei poenam iungat, ad visitandum sepulcrum domini aut limina Iacobi apostoli. Si autem proscriptus eo, ut dictum est, modo absolvi desideraverit, domino Imperatori fines imperii per annum et dies abiuret. Si quis autem a proscriptione et excommunicatione similiter non fuerit absolutus intra annum a diem, universo iure, honore et legalitate privatus habeatur, ita ut ferendo testimonio vel ad iudicandum a cetero nequaquam sit admittendus. Omni quoque feudali iure carebit perpetuo. Item si in reisa alicui domini cum ipso domino, cuius est reisa, aliquis fuerit, qui incendium, ut saepius contingit, faciat, domus ipse, cuius est ipsa reisa, irurabit super reliquias, quod non fecerit conscientia, vel mandato, vel voluntate sua. Reum autem abiciat a se et nunquam recipiat. Quodsi illum post satisfactionem receperit, totum universum damnum, quod ille commisit, restituat. Item si contingat dominum aliquem in villa aliquis impetari violenter, et fortuito evenerit domum aliquam incendi, et ille, cui fit damnum, dominum impetierit, vel mandato suo, vel voluntate, vel conscientia sua factum sit, damnum damnificato, restituat. Item si incendiarius captus fuerit, et coram iudice negare voluerit incendium se commisisse, si forte notorium non fuerit, per provinciam index si possit eum cum septem idoneis convincere, capite plectatur; sed si asperum fuerit, nullius requirendam est testimonium, sed statim decollandus. Item si castellani cuiusquam domus descendentes a castro domini sui incendium fecerint, domino absente a provincia, castrum domini propter hoc non erit comburendum, sed bona incendiariorum, quaecumque extra castrum fuerint reperta, comburentur. Post reversionem vero domini, si domus incendiariam retinere voluerit, et a se non repulerit, castrum eius similiter erit comburendum. Item si proscriptus propter incendium in aliquam domum confugerit, de qua non possit haberi, nisi domus incendatur, propter hoc incendium non erit quis incendiarius, sed damnum pro incendio restituere debet. Item si incendiarius super castrum aliquod agitatus confugerit, et dominus, cuius est castrum, fortassis dominus, vel vasallus, vel consanguineus fuerit, dominus ille non debet eum prosequentibus repraesentare, sed iurabit eum a castro in silvam vel alias, ubi securus sibi videatur. Quodsi dominus vel vasallus, nec cognatus fuerit, persequentibus eum statim repraesentet, vel cum eo in eadem civitate sit. §. 1. Statuimus etiam, et eodem firmiter edicto sancimus, ut, quicumque alii damnum facere, aut habere ipsum intendat, tribus ad minus ante dies pro certum nuncium suum diffiduciet eum. Quodsi laesum diffiduciatum se fuisse negare voluerit, nuncius idem, si vivus est, iuret, quod contraxerit ei ex parte domini sui loco et tempore designato. Si mortuus est nuncius, iuret dominus iunctis sibi duobus viris veracibus, quod contraxerit ei, ne dolo mediante de fide violata quis valeat inculpari. His sancientes adiciamus, ut, quicumque trengas alicui dederit, nisi ibi determinatum et exceptum fuerit, quo tenore servet vel nos servet eas, contradicere eis ante terminum statutum nequaquam possit. Quod si fecerit, ut violator fidei iudicetur. Item qui nuncium aliquem pro eo, quod contradicturus mittitur, laeserit, fidem suam violavit, et de cetero omni honore esto carebit, et in posteram nullus ei contradicet. §. 2. De filiis quoque sacerdotum, diaconorum, rusticorum statuimus, ne ciaguam militare aliquatenus assumant, et qui iam assumerent, per iudicem provinciae a militia pellantur. Quodsi dominus alicuius eorum eum in militia contra iudicia interdictum retinere contenderit, dominus ipse iudici in X libras condemnnetur, servus autem omni iure nullius privetur. §. 3. Statuimus etiam, ut, si quis vineas aut pomaria exciderit, proscriptioni et excommunicationi incendiarium subiiciatur.

Ut autem haec tam utilis ordinatio omni tempore rata permaneat, et eo, quo dicta est, tenore inconvulsa consistat, eam legibus praedecessorum nostrorum Imperatorum atque regum iussimus interseri et perpetuo iure servari. Cui si quis ausu temeritatis contraire praesumerit, dei omnipotentis et nostrae perpetuae indignationis sit reus. *Fiat, fiat. Actum Nuremberg in praesentia principum, consilio et consensu eorum anno incarnationis MCLXXXVII. III. Kal. Ian.*

TIT. XI.^{a)}

ALIA CONSTITUTIO EIUSDEM DE PACE COMPONENDA ET RETINENDA INTER SUBIECTOS ET ALIIS CAPITULIS.

TIT. XII.^{b)}

ALIA CONSTITUTIO EIUSDEM FRIDERICI DE PACE CONSTANTIAE.

TIT. XIII.

ALIA CONSTITUTIO FRIDERICI DE IURE PROTIMESIOS.

Sancimus, a modo in omni provincia et in omni civitate, si quis ex parentela habeat communem agrum domum, vel vineam, vel rem immobilem divisam vel indivisam aut ex communi emione, vel aliquo huiusmodi

^{a)} Vide II. F. tit. 53. — ^{b)} Vide infra Acta de pace Constantiae.

¹⁾ Bk.; damnum et Cui.

titulo, vel alio modo aliquo coniunctim, et voluerit alienare supradictas res per venditionem, vel emphyteusiam, vel locationem, non ante liceat ei alienare, quam denunciaverit illis, quos vocavimus per ordinem in ius *προτιμήσεως*. In primis vocentur parentes, qui sunt coniuncti, post hos socii, post hos illi, qui sunt coniuncti, etiamsi extranei sint, post hos vocentur omnes, qui sunt sub uno servitio, et qui sunt coniuncti ex aliqua parte. Si autem plures sint in iure *προτιμήσεως*, omnibus denunciatur, ut intra triginta dies solvendo iustam pretium sine mora, aut quantum quisvis emtor sine fraude dederit, unusquisque portionem suam accipiat. Verum si intra statutum terminum iustum pretium non solverit, de cetero non habebit ius *προτιμήσεως*, nisi si quis eorum erat in captivitate, vel deportatus, vel in exilium missus, vel abseus reipublicae causa, aut ex propria sua causa, vel minor viginti quinque annis; et licet isti fuerint absentes ex iusta causa, tamen tutores eorum, vel curatores, vel procuratores, vel defensores intra quatuor menses debent venire et solvere iustum pretium cum legitimis usuris et expensis necessariis, et accipere ius *προτιμήσεως*, et extraneos emtores omnimodo expellere, et si neglexerint hoc facere, sarcient de propriis suis, quidquid incommodi illi habuerint. Licet autem supra diximus, omnes vocari ad ius *προτιμήσεως*, tamen si probatum fuerit, quod atroces iniurias vel manus impias venditori vel eius familiae intulerint, vel ipsius substantiae gravem iacturam moliti sint¹⁾, vel contra eius vitam nisi sint²⁾, omnes isti nullo modo sine voluntate venditoris ad ius *προτιμήσεως* veniunt. Ex causa tamen dotis, vel donationis propter nuptias, vel simplicis donationis, vel donationis causa mortis, vel ex testamento, permutatione, transactione et parentis et extranei omnes possunt alienare, nisi quis vendendo vel locando ei, qui non habuit ius *προτιμήσεως*, simulate donaverit vel legatum dederit. Ideoque illi, qui habent ius *προτιμήσεως*, possunt exigere iuramentum a venditore et emtore, et post iuramentum si probatum fuerit, contra constitutionem nostram simulate hoc fecisse venditorem et emtorem, rem et pretium perdet, et fisco applicabitur, fiscus autem vendit rem illam illis, qui habent ius *προτιμήσεως*. Sed si ante iuramentum probatum fuerit eos fecisse, venditio erit irrita, et venditor cogetur invitus vendere illis, qui habent ius *προτιμήσεως*. §. 1. Prohibemus autem potentiores personas aliquid accipere praetexta adoptionis, vel donationis simplicis, aut causa mortis ex testamento, vel ex usucapione, aut sub praetexta defensionis, nisi forte parentes fuerint. Potentiores autem dicimus, qui non tantum per se, sed etiam per propinquos possunt inferre timorem alienatoribus, aut promissionem beneficii. Quodsi aliquis ex potentioribus hoc praesumerit facere, sit alienus ab illa re, et aestimationem illius rei praestet fisco. Transcurso tamen decennio sine denunciatione, nulla de cetero moveatur controversia illis, qui possident ex aliquo contractu, vel ex donatione, vel ex testamento, ab illis, qui habent ius *προτιμήσεως*, vel etiam fisco.

TIT. XIV.

ALIA EIUSDEM DE IURE PROTIMESIOS

Quum omnibus hominibus, qui legibus reguntur et moribus, praeceptum esse constet ius suum cuique tribuere, nec cuiquam ius suum detrahere, libertatis procedente gratia, qua naturaliter, quod cuique facere libet, nisi quid vi aut iure prohibetur, est concessa facultas, res suas unicuique liberum esse aut propter nuptias donationis, aut dotis, aut simplicis donationis, aut cuiuslibet alienationis, aut ultimae voluntatis dispositionis causa sive testamentario iure in alium transferre, non est ambigui iuris. Sed quoniam et iure praecipitur honeste vivere, alterum non laedere, ne hi, qui cognatione, vel communionae, vel aliquo propinquitatis modo eorum, qui vendunt, urbanis rusticisque praediis adhaerendo, ab his, qui intrumisceantur, laedantur, vel aliter ipsa venditione impediuntur, iure *προτιμήσεως* praeferruntur²⁾.

¹⁾ *Bk.*; sunt *Cui.* — ²⁾ *Bk.*; censemus etc. *Cui.*

CONSTITUTIONES ALIQUOT IMPERATORUM IN PRIORIBUS NON COMPREHENSÆ.

TIT. I.

DE STATUTIS ET CONSUEUDINIBUS CONTRA LIBERTATEM ECCLESIAE EDITIS¹⁾, ET IMMUNITATE LOCORUM RELIGIOSORUM UBIQUE MORANTIUM, ET FORI PRIVILEGIO, ET CAZARIS, ET PATARENIS, ET ALIIS HAERETICIS EORUMQUE SUCCESSORIBUS, ET NAVIGII PEREGRINIS, ET ADVENIS QUOCUNQUE LOCORUM HOSPITANTIBUS EORUMQUE SUCCESSORIBUS, ET DE AGRICOLARUM SECURITATIBUS.

Fridericus, dei gratia Romanorum Imperator, semper Augustus, Marchionibus, Comitibus, cunctisque populis quos clementiae nostrae regit imperium, salutem et gratiam.

In die, qua de manu sacratissimi patris nostri summi pontificis recepimus imperii diadema, curam dei et ecclesiae suae honorem edere quasdam leges, quas in praesente pagina iussimus annotari, per nos nostrum imperium publicandas. Per imperialia vobis scripta praeciipiendum mandamus, quatenus eas quae litteras in suo districtu irrefragabiliter et inconcusse servet.

Ad decus et honorem imperii, et laudem Romani principis nihil omnino magis videtur accedere, quam ut expurgatis quibusdam erroribus, et iniquis quorundam statutis penitus destitatis, de cetero ecclesiae plena quiete vigeat, et secunda gaudeat libertate. Sane adeo infidelium quorundam ei iniustorum iniquis abundavit, ut non dubitent contra apostolicam disciplinam et sacros canones statuta sua confingere contra ecclesiasticas personas et ecclesiae libertatem. §. 1. Quum ergo dispositione divina favente²⁾ nihil vellet ecclesia, quae nihil debet praeter bonum appetere, quod nobis eodem concursu et eadem non placeat voluntate, nos Fridericus Romanorum Imperator semper Augustus hac edictali lege irritamus et irrita usque omnia statuta et consuetudines, quae civitates, vel loca, potestates, consules, vel quaecunque alias personas contra libertatem ecclesiae vel ecclesiasticas personas edere vel servare adversus canonicas vel imperiales sanctiones praesumerint, et ea de capitularibus suis mandamus³⁾ intra duos menses post huius publicationes edicti penitus aboleri, et si de cetero similia attentaverint, ipso iure decernimus esse nulla, et eos sua iurisdictione privatos, superiori protinus applicanda⁴⁾, nec non locum, ubi deinceps talia praesumpta fuerint, hanc mille marcharum praecipimus subiacere, potestates vero, consules, rectores⁵⁾, statufarii, et scriptores dictorum statutorum, nec non et consiliarii locorum ipsorum, qui⁶⁾ secundum statuta vel consuetudines memoratas incaverint, sint ex tunc ipso iure infames; quorum sententias et actus alios illegitimos praecipimus aliquatenus non tenere. Quodsi⁷⁾ per annum huius nostrae constitutionis inventi fuerint contemtores, bona eorum per totum⁸⁾ nostram imperium mandamus impune ab omnibus occupari, salvis nihilominus⁹⁾ aliis poenis contra tales in generali concilio promulgatis. §. 2. Item nulla potestas vel persona publica vel privata¹⁰⁾ collectas

¹⁾ Reliquam rubricae partem non habet *Rehd.*, *Hamb.*, *Ed. I.*, *ibidemque incipit const. a verbis: Ad decus et honorem etc.* — ²⁾ et contra *Rehd.*, *Hamb.*, *Ed. I.* — ³⁾ div. volente vel favente *Rehd.*; volente vel faciente *Hamb.*, *Ed. I.* — ⁴⁾ et eadem capitularia mandamus *Rehd.*, *Ed. I.*; et eadem capitula iam mandamus *Hamb.* — ⁵⁾ sup. prot. appl. om. *Rehd.*, *Ed. I.*;

sup. prot. appl. nec non om. *Hamb.* — ⁶⁾ rectores *Rehd.*, *Ed. I.*; consules ac omnes stat. *Hamb.* — ⁷⁾ ipsorum locorum et qui *Rehd.*, *Hamb.*, *Ed. I.* — ⁸⁾ qui si *Hamb.* — ⁹⁾ totum om. *Rehd.*, *Hamb.*, *Ed. I.* — ¹⁰⁾ nihilominus om. *Hamb.* — ¹¹⁾ potestas vel publicas vel privatas collectas *Rehd.*, *Hamb.*, *Ed. I.*

sive exactiones, angarias vel parangarias ¹⁾ ecclesiis, vel aliis piis locis, aut ecclesiasticis personis imponere, aut invadere bona ecclesiastica ²⁾ praesumant; quod si fecerint, et requisiti ab ecclesia vel ab imperio emendare contempserint, triplum refundant, et nihilominus banno imperiali subiaceant, quod absque satisfactione debita nullatenus remittatur. §. 3. Item quaecunque communitas vel persona per annum in excommunicatione facta propter ³⁾ libertatem ecclesiae perstiterit, ipso iure imperiali banno subiaceat, a quo nullatenus extrahatur, nisi prius ab ecclesia absoluta fuerit ⁴⁾. §. 4. Item statuimus, ut nullus ecclesiasticam personam in criminali quaestione vel civili ⁵⁾ trahere ad iudicium saeculare praesumat contra constitutiones imperiales et canonicas sanctiones. Quod si fecerit, actor a iure suo eadat, et iudicium non teneat, et iudex sit ex tunc iudicandi potestate privatus. Statuimus enim, ut, si quis clericus vel personis ecclesiasticis iustitiam denegare praesumerit, tertio ⁶⁾ requisitus, suam iurisdictionem amittat. §. 5. Gazaros, Patarenos, Leonistas ⁷⁾, Spononistas, Arnaldistas, Circumcisos ⁸⁾, et omnes haereticos utriusque sexus, quocunque nomine ceaseantur, perpetua damnavimus infamia, diffidamus atque bannimus ⁹⁾, praecipientes ¹⁰⁾, ut bona talium confiscentur, nec ad eos ulterius ¹¹⁾ revertantur, ita quod filii ad successiones eorum pervenire non possint, quam longe gravius sit aeternam ¹²⁾, quam temporalem offendere maiestatem. Qui autem inventi fuerint sola suspitione notabiles, nisi ad mandatum ecclesiae, iuxta considerationem suspitionis ac qualitatem personae, propriam innocentiam congrua purgatione monstraverint, tanquam infames et banniti ab omnibus habeantur, ita quod, si sic per annum manserint, ex tunc eos sicut ¹³⁾ haereticos condemnamus. §. 6. Statuimus etiam hoc edicto in perpetuum valituro, ut potestates, consules, seu rectores, quibuscunque fungantur officiis, pro defensione fidei ¹⁴⁾ praestent publice iuramentum, quod de terris suae iurisdictioni subiectis universos haereticos ab ecclesia deotatos bona fide pro viribus exterminare studebunt, ita quod ¹⁵⁾ a modo, quodcumque fuerit quis in potestatem, sive ¹⁶⁾ perpetuam, vel ¹⁷⁾ temporalem, assumtus, hoc teneatur capitalium iuramento firmare; alioquin nec pro potestatibus, nec pro consulis habeantur, et eorum sententias irritas ex tunc decernimus et inanes. §. 7. Si vero dominus temporalis requisitus et admonitus ab ecclesia terram suam purgare neglexerit ab haeretica pravitate, post annum a tempore admonitionis elapsam terram illius ipsis exponimus catholicis occupandam, qui eam exterminatis haereticis absque ulla contradictione possideant, et in fidei puritate ¹⁸⁾ conservent, salvo iure domini principalis, dummodo super hoc nullum praestet obstaculum, nec aliquid aliud ¹⁹⁾ impedimentum opponat; eadem nihilominus lege servata contra eos, qui non habent dominos principales credentes. §. 8. Praeterea ²⁰⁾ receptatores, defensores et fautores haereticorum bannimus, firmiter statuentes, ut, si post, quam quilibet talium fuerit ab ecclesia excommunicatione notatus, satisfacere contempserit intra annum, ex tunc ipso iure sit factus infamis, nec ad publica officia seu consilia, vel ad eligendum aliquos ad huiusmodi, neque ad testimonium admittatur; sit etiam intestabilis, et nec testandi liberam habeat facultatem ²¹⁾, nec ad hereditatis successionem accedat. Nullus praeterea ei super quocunque negotio, sed ipse aliis respondere cogatur. Quodsi forte index exstiterit, eius sententia nullam habeat ²²⁾ firmitatem, nec causae aliquae ad eius audientiam perferantur. Si fuerit advocatus, eius patrocinium nullatenus admittatur, si tabellio, instrumenta per eum confecta nullius penitus sint momenti. §. 9. Navigia quocunque locorum pervenerint, si quo casu contingente raptia fuerint, vel aliter ab terram pervenerint, tam navigia ipsa, quam navigantium bona illis integra reserventur, ad quos spectabant, antequam navigium illud periculum incurrisset, sublata omnium locorum penitus ²³⁾ consuetudine, quae huic adversatur sanctioni, nisi talia sint navigia, quae piraticam exercere solent ²⁴⁾, aut sint nobis vel Christiano nomini inimica. Transgressores vero huius nostrae constitutionis honorum suorum publicatione mulcentur, et si res exegerit, eorum audacia iuxta mandatum nostrum modis aliis ²⁵⁾ compescatur. §. 10. Omnes peregrini et advenae libere hospitentur, ubi voluerint, et ²⁶⁾ hospitati, si testari voluerint, de rebus suis ordinandi liberam habeant facultatem; quorum ordinatio inconcussa servetur. Si qui vero intestati decesserint, ad hospitem nihil perveniat, sed bona ipsorum per manus episcopi loci tradantur heredibus, si fieri potest, vel in pias causas erogentur. Hospes vero, si aliquid de bonis talium contra hanc constitutionem nostram habuerit, triplum episcopo restituat, cui visum fuerit assignandum ²⁷⁾, non obstante statuto aliquo, seu consuetudine, seu privilegiis, quae hactenus contrarium iudicabant. Si qui autem contra praesumerint, eis de rebus suis testandi interdicimus facultatem, ut in eo maniantur, in quo deliquerint, alias, prout culpe qualitas exegerit, puniendi. §. 11. Agricultores et circa eam rusticam ²⁸⁾ occupati, dum villis insident, dum agros colunt, securi sint quocunque parte terrarum, ita ut nullus inveniatur tam audax, qui personas, vel boves, agrorum instrumenta, aut si quid aliud sit, quod ad operam rusticalem ²⁹⁾ pertinet ³⁰⁾, invadere, capere aut violenter auferre praesumat. Si quis autem huiusmodi statutum ³¹⁾ ausu temerario violare praesumerit, in quadruplum ablata ³²⁾ restituat, et ³³⁾ infamiam ³⁴⁾ pro iure incurrat, imperiali animadversione nihilominus puniendus. §. 12. ³⁵⁾ Nos vero Honorius episcopus, servus servorum dei, has leges a Friderico Romanorum Imperatore, filio nostro carissimo, pro utilitate omnium Christianorum editas laudamus, approbamus et confirmamus tanquam in aeternum valituras, et si quis ausu temerario, inimico humani generis sadente, quocunque modo has infringere tentaverit, indignationem dei omnipotentis, et beatorum Petri et Pauli apostolorum se noverit incursum.

TIT. II.

¹⁾ vel parangarias om. *Rehd.*, *Hamb.* — ²⁾ bona ecl. om. *Rehd.*, *Hamb.* — ³⁾ propter fractam consuetudinem om. *Auth.* Item quaecunque C. de Episc. et Cler. — ⁴⁾ *Bk.*; vulg. absolutus; nisi prius ab excommunicatore absolutiois beneficio obtento *Hamb.*, et simil. *Rehd.*, *Ed. I.*; nisi prius ab ecclesia beneficio absolutiois obtento est in *Auth.* nominata. — ⁵⁾ in criminali causa vel civili quaestione *Rehd.*, *Hamb.*, *Ed. I.* — ⁶⁾ tertio om. *Rehd.*, *Hamb.* — ⁷⁾ Leonistas om. *Ed. I.* — ⁸⁾ Circumcisos om. *Rehd.*, *Hamb.*, *Ed. I.* — ⁹⁾ atque bannimus om. *Rehd.* — ¹⁰⁾ censentes *Rehd.*, *Ed. I.*, *Auth.*; Gazaros C. de Haer. et Manich.; inf. diffidendo censentes *Hamb.* — ¹¹⁾ ulterius om. *Rehd.*, *Hamb.*, *Ed. I.* — ¹²⁾ divinam *Rehd.*, *Hamb.*, *Aug. I.* — ¹³⁾ tanquam *Hamb.*, *Auth.* — ¹⁴⁾ fidei om. *Rehd.*, *Hamb.* — ¹⁵⁾ itaque *Hamb.*; ita ut *Auth.* Statuimus C. de Episc. et Cler. — ¹⁶⁾ sive om. *Hamb.* — ¹⁷⁾ sive *Bk.*; seu — seu

Auth. — ¹⁸⁾ *Rehd.*, *Ed. I.*, *Auth.* Si vero C. de Haer. et Manich.; caritatem *Hamb.*; vulg. pietate. — ¹⁹⁾ aliud om. *Rehd.*, *Hamb.*, *Ed. I.*, *Auth.* — ²⁰⁾ *Ed. I.*; vulg. principales. Credentes praeterea. — ²¹⁾ testamenti — factionem *Hamb.*, *Ed. I.* — ²²⁾ obtineat *Rehd.*, *Hamb.*, *Ed. I.* — ²³⁾ sublata penitus omni locorum *Hamb.* — ²⁴⁾ pravitatem om. *Rehd.*, *Hamb.*, *Ed. I.* — ²⁵⁾ omnibus *Rehd.* — ²⁶⁾ hospitentur — et om. *Rehd.*, *Hamb.* — ²⁷⁾ cui primum fuerit assignandum *Hamb.*; cui prius fuerat resignandum *Rehd.*, *Ed. I.* — ²⁸⁾ *Rehd.*, *Hamb.*, *Ed. I.*; vulg. rusticitatem. — ²⁹⁾ rusticam *Hamb.* — ³⁰⁾ *Hamb.*; vulg. pertinet. — ³¹⁾ Qui (ita etiam *Rehd.*, *Ed. I.*) autem statutum hunc *Hamb.* — ³²⁾ ablata om. *Rehd.*, *Hamb.* — ³³⁾ *Hamb.*, *Rehd.*, *Ed. I.*; vulg. om. et. — ³⁴⁾ infamiae notam *Rehd.*; infamiae nomen *Rd. I.* — ³⁵⁾ Hanc ult. §. om. *Rehd.*, *Hamb.*, *Ed. I.*

TIT. II.

QUOMODO IN LAESAE MAIESTATIS CRIMINE PROCEDATUR.

Henricus Septimus divina favente gratia Romanorum Imperator semper Augustus.

Ad reprimendum multorum facinora, qui ruptis totius debitas fidelitatis habenis adversus Romanorum, in cuius tranquillitate totius orbis regularitas requiescit, hostili animo armati conantur nodum huius, verum etiam divina praecepta, quibus iabatur, quod omnis anima Romanorum principi sit subiecta, sceleratissimis facinoribus et assiduis rebellionibus demoliri, ne ex eorum absentia in detestando laesae maiestatis crimine processus et sententia retardentur, et tanti sceleris nefanda temeritas remaneat impunita, hac edicto deo propitio perpetuo valitura, lege sancimus, ut in quocunque laesae maiestatis crimine, et maxime in contra Romanorum Imperatores vel reges aliquid, quod dictum tangat, asseratur commissum, possit procedi ad accusationem, inquisitionem seu denunciationem summarie et de plano, sine strepitu et figura iudicii, prout illi, qui iurisdictioni praestat, videtur expedire. Ad hoc si qua communitas, corpus, vel collegium, vel alia quaevis persona, cuiuscunque status, dignitatis vel conditionis existat, super dicto crimine per noscitur, et per litteras, seu etiam per edictum publice propositum citata vel citatam neglexerit in terminis per noscitur vel legitime comparere, contra ipsam vel ipsum perinde, ac si praesentialiter omnibus interesset, vel libere legitime contestata, tam ad receptionem testium, et eorum publicationem, et sequentia, quam ad definitivam sententiam et eius executionem procedatur, legibus et consuetudinibus non obstantibus quibuscunque. Haec autem generalem legem nostram extendi iubemus ad praeterita, praesentia et futura; quam legem etiam, absque alterius temporis expectatione transcursum, suum integram vigorem decernimus obtinere.

TIT. III.

QUI SINT REBELLES.

Idem ad perpetuam rei memoriam.

Quoniam nuper est ad auditum nostrum deductum, quod inter nonnullos fideles et subditos unius provinciae Lombardiae aliorumque locorum Italiae discepciones et dubia saepius oriuntur, an infideles et rebelles imperii quisquam reputari debeat, nisi prius per nostrae maiestatis sententiam condemnatus apparet, ut attendentes, quod acta prava malorum potius, quam verba sententiarum ipsos faciant poena coadigere, et in ipso, quod quis peccat, correctionem mereatur, et quanto plus differtur poenitio, tanto amplius culpa crescat, et gentibus porcosius in exemplum transit, tenore praesentium declaramus, decernimus et pronunciamus, quod illi omnes et singuli sunt rebelles et infideles nostri imperii, qui quomodocunque publice vel occulte nostram honorem et fidelitatem rebellionis opera faciant, et contra nostri imperii prosperitatem aliquid molantur, contra nos seu officiales nostros in iis, quae ad commissum eis officium pertinet, rebellando. Idcirco ergo omnino hominum liceat hanc paginam declarationis et pronunciationis infringere vel ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare praesumerit, indignationem nostram et poenam mille librarum nostrae camerae solvendam se noverit incursurum. *Data, Finis, IV. Nonas Aprilis, regni nostri anno primo MCCCXXII.*

TIT. IV. 1)

Fridericus dei gratia Romanorum Imperator cunctis imperio nostro subiectis.

Hac edictali lege in perpetuum valitura decernimus, ut nullus iudex magnus vel parvus, archiepiscopus seu abbas, vel marchio, vel comes, vel vicecomes, vel quilibet noster nuncios de sententia debitorum ultra XII denarios de libra ab actore vel a reo accipiat, secundum qualitatem in libello comprehensam, de sententia vero possessionis VI denarios pro libra. Quae iudicatura sic percipienda est, ut ille, qui iudex est iudex vel vicarius, habeat medietatem, iudices autem medietatem aliam. Haec autem in civilibus causis. Idem in criminalibus 1), si perventum fuerit ad pecuniae aestimationem. De bonis autem damnatorum vel proscriptorum, secundum quod in nostris constitutionibus cavetur, sic iubemus in ipsos observari. De bonis vero decedentium sine liberis vel sine testamento, secundum quod in legibus Romanorum Imperatorum statutum est, sic ratum esse statuimus. Si quis vero miserabili personae fortuna naufragiorum aliquid abstrahat, poenae antiquae legum subiaceat. §. 1. Si quis nuncios meorum contra hoc legum statutum venire praesumpserit et ausus fuerit, XX librarum argenti poenae subiaceat, insuper mulctandus, prout animi nostri sensus suggererit. Quod sic volumus intelligi, si sit civitas, dux, marchio, seu comes, seu vicecomes, vel alia persona magna, vel castrum magnum. Si vero parva persona sit, poenae unius marchae subiaceat, aut corporalem castigationem sustineat. §. 2. Praeterea volumus, ut nullus iudex die prelatorii edicti sententiam proferre audeat, quia ista tota dies datur vocato ad iustitiam, nisi imminet necessitas iudici abeantem rem. Actum est hoc MCLXXII 1) die dominico, IV. die mense Decembri, indictione decima. *Data apud Anagninam ad perpetuam rei memoriam. Amen.*

1) Hanc Fridericus I. constitutionem in Corp. iur. recepit Bk. de Consuet. barbar. legg. ant. f. 1. p. 47 sq.

1) in peccatis criminalibus Conc., qui in annot. addit: „Forte in peccatis criminalibus id est in multis peccatis“ Bk., cum illud monstrum in textu errasset, in annot. coniecit in peccatis criminalibus. Credo illud lapsum esse calami atque librarium, cum scriberet pecuniarius vel pecuniae, nondum finis verbo errorem suum vidisse ideoque alienum quod ab hoc loco verbum imperfectum reliquisset, id per saepissime factum est. — 2) MCLXXII anni. Conc.

TIT. V. 9)

Henricus septimus divina favente clementia Romanorum Imperator Augustus ad aeternam rei memoriam.

Reddentes honorem et debitam reverentiam summae et individuae trinitati, cuius¹⁾ providentia et misericordione benigna Romani imperii diadema suscepimus et gubernamus imperium, in qua spem nostram praecipue ponimus credentes firmiter, profiteamur²⁾ patrem unigenitum, et filium³⁾ ex patre genitum, et spiritum sanctum ex utroque procedentem, unam deitatem sub pari maiestate et pia trinitate secundum apostolicam disciplinam evangelicamque doctrinam⁴⁾. Haec est fides recta, quae contra omnes praemunetur⁵⁾ errores, quam divinum Petrum Apostolum et Paulum, doctores gentium, novimus tradidisse, qua divinae memoriae Constantians, noster inclitus praedecessor, Romanum munivit et auxit imperium; cunctosque⁶⁾ populos nostro subiectos imperio in ista volumus religione versari, et praesenti in perpetuum valitura lege sancimus⁷⁾. Omnes haereticos, utriusque sexus, quocumque nomine censeantur⁸⁾, diffidamus atque banamus, confirmantes praedecessorum nostrorum constitutiones et poenas, quae adversus haereticos⁹⁾, factores¹⁰⁾ et receptores eorum¹¹⁾, sine quibus diutius manere non possunt¹²⁾, hactenus sunt statutae; mandantes insuper cunctis saecularibus potestatibus, ut constitutiones Romanorum pontificum contra praedictos vel in causa fidei editas observent et faciant ab aliis immobiliter¹³⁾ observari. §. 1. Sanctam Romanam ecclesiam sicut matrem, et ipsius sedis antistitem sicut¹⁴⁾ Christi vicariam et beati Petri successorem veneramus et praecipimus ab aliis¹⁵⁾ ex debito venerari. Ipsam enim Romanam ecclesiam in spiritualibus divinae providentiae altitudo universis dispositione incommutabili praetulit ecclesiis, et totius orbis cura praecipua¹⁶⁾ insignivit, et ideo hanc¹⁷⁾ esse omnium ecclesiarum caput, et¹⁸⁾ patrum regulae, et principum statuta declaravit, ac serenissimi nostri testantur affectus¹⁹⁾. Quapropter Romanum pontificem et ipsius ecclesiae Cardinales, qui sunt eius corporis pars praeclara, ab omni iniuria esse praecipimus alienos²⁰⁾; mandantes praesenti nostra constitutione, ut saeculares quaecumque²¹⁾ potestates constitutiones tam pontificam quam principum Romanorum contra tales²²⁾ sacrilegas editas observent et faciant²³⁾ ab aliis observari. §. 2. Hanc itaque nostrae serenitatis constitutionem in Corpore iuris sub debita rubrica inseri volumus et mandamus. *Dat. Pisis MCCCXIII, mense Aprilis, imperii nostri anno primo, regni vero quinto*²⁴⁾.

²⁾ Legitur haec const. apud Albericum de Rosate ad tit. Cod. de SS. trinit., etque extat in Goldasti Imp. Recess. Tom. III. (Offenbachi 1610.) p. 408.

¹⁾ Gold.; al. in cuius. — ²⁾ firmiter, simpliciter sent Gold. — ¹²⁾ immobiliter om. Alb. — ¹⁴⁾ tanquam profiteamur Gold. — ³⁾ patrem unigenitum filium Alb. — Gold. — ¹⁵⁾ praecipimus cunctis Gold. — ¹⁶⁾ orbis ¹⁾ esse colendam add. Gold. — ⁵⁾ premit Alb. — aurea praesentia Gold. — ¹⁷⁾ hanc om. Alb. — ¹⁸⁾ ut Gold. — ¹⁹⁾ affectus Gold. — ²⁰⁾ cupimus esse alienus Gold. — ²¹⁾ quicumque Alb. — ²²⁾ tales om. Gold. — ²³⁾ arctius add. Gold. — ²⁴⁾ Datum in Urbe, 1312. Gold. (om. reliquis).

A C T A)
DE
P A C E C O N S T A N T I A E,
COMPOSITA

INTER IMPERATOREM FRIDERICUM ET FILIUM EIUS HENRICUM ET QUOSDAM NOBILES ALEMANIAE¹⁾ EX UNA PARTE, ET CIVITATES LOMBARDIAE, MARCHIAE ET ROMAN-DIOLAE EX ALTERA.²⁾

In nomine sanctae et individuae trinitatis. Fridericus, divina favente clementia³⁾ Romanorum Imperator semper Augustus, et filius eius Henricus sextus, Romanorum Rex, Augustus.

Imperialis clementiae mansueta serenitas⁴⁾ eam semper in subditis suis dispensationem favoris et gratiae habere consuevit, ut, quamvis districta severitate excessuum delicta debeat et possit corrigere, magis tamen studeat propitia tranquillitate pacis et piis affectibus misericordiae Romanum imperium regere, et rebellium insolentiam ad debitam fidem et debitae devotionis obsequium revocare. Eapropter cognoscat universitas fidelium imperii tam praesentis aetatis, quam successivae⁵⁾ posteritatis, quod nos solita benignitatis nostrae gratia ad fidem et devotionem Lombardorum, qui aliquando nos et imperium nostrum offenderunt⁶⁾, viscera nobis innatae pietatis aperientes, eos, et societatem ac fautores eorum in plenitudinem gratiae nostrae recipimus⁷⁾, offensas omnes et culpas, quibus nos ad indignationem provocaverant, clementer eis remittentes, eosque propter fideliam devotionis suae⁸⁾ servitium, quae nos ab eis credimus certissime recepturos, in numerum dilectorum nostrorum fidelium computandos censemus. Pacem itaque nostram, quam eis clementer indulgentiam concessimus, praesente pagina iussimus sottoscribi⁹⁾, et auctoritatis nostrae sigillo communi. Cuius est hic tenor et series.

§. 1. Nos Romanorum Imperator Fridericus, et filius noster Henricus, Romanorum Rex, concedimus vobis, civitatibus, locis¹⁰⁾ et personis societatis regalia et consuetudines vestras¹¹⁾ tam in civitate, quam extra civitatem, videlicet Veronae et castro¹²⁾ eius, et suburbis¹³⁾, et aliis civitatibus et suburbis¹⁴⁾, locis et personis societatis in perpetuum, videlicet ut in ipsa civitate omnia habeatis, sicut hactenus habuistis vel habetis¹⁵⁾. Extra vero omnes consuetudines sine contradictione nostra exerceatis, quas ab antiquo exercuistis vel exercetis, scilicet in fodro, et¹⁶⁾ nemoribus, et pascuis, et pontibus, et¹⁷⁾ aquis, et molendinis, sicut ab antiquo habere consuevistis vel habetis, in exercitu, in munitionibus civitatum, in iurisdictione, tam

¹⁾ Haec Acta sive Instrumentum Pacis Constantiae extant in *Canc. anti. barbar. legg. ant. Vol. V. p. 48 sq. ex Cod. Doleccio emendata; Carlini Disquisitionem de pace Constantiae (Veronae 1763. 4.) ad orationem emendam adhibuit Bl.*

³⁾ et quosdam nobiles Alemaniae *om. Carl.* —

²⁾ una et Longobardos eorumque foederatos ex altera parte *Carl.* — ³⁾ divina gratia favente *Canc.* — ⁴⁾ *Canc.*; *al. clem. immensa serenitas mansueta.* — ⁵⁾ quam futurae seu successivae *Canc.* — ⁶⁾ *Carl.*; offenderant *Canc.* — ⁷⁾ *Carl.*, *Canc.*; *al. recipimus.* — ⁸⁾ *Carl.*, *Canc.*; *al. fidelia devotae sinceritatis.* — ⁹⁾ *Carl.*,

Canc.; *al. subscribi.* — ¹⁰⁾ locis *om. Canc.* — ¹¹⁾ *Canc.*; *al. nostras.* — ¹²⁾ castris *Canc.* — ¹³⁾ *Carl.*; et suburbis *Canc.*; *al. eius, suburbis etiam.* — ¹⁴⁾ et suburbis *om. Carl.*, *Canc.* — ¹⁵⁾ sicut — habetis *om. Carl.* — ¹⁶⁾ *Carl.*; exercetis. Similiter in fodro et *Canc.*; *al. exercetis scilicet in foro vel in.* — ¹⁷⁾ *Canc.*; *al. om. n.*

in causis criminalibus, quam in causis¹⁾ pecuniariis, intus et extra, et in ceteris, quae ad commoditatem spectant civitatum. Volumus, ut regalia, quae vobis concessa non sunt²⁾, in hunc modum cognoscantur. Episcopus³⁾ loci, et homines tam de episcopatu, quam de civitate eligantur, viri bonae opinionis, et qui ad hoc idonei⁴⁾ esse credantur, et⁵⁾ tales, qui nec contra civitatem, nec contra⁶⁾ nostram maiestatem privato vel speciali odio teneantur, qui iurent, quod bona fide et sine fraude perquirent, et inquisita consignabunt, quae specialiter ad nostram excellentiam spectant. Si autem huic inquisitioni supersedendum esse putaverint, censum duorum millium marcharum argenti per singulos annos petimus. Attamen competente moderatione moderabimur etiam quantitatem istam, si enormis visa fuerit⁷⁾.

§. 2. Si quis autem super his, quae vobis concessimus vel permisimus sive in civitate, sive⁸⁾ extra civitatem, querimoniam apud nostram maiestatem⁹⁾ deposuerit, eius querimoniam non admitemus, et silentium ei imponemus.

§. 3. Hoc, quod nos vel noster antecessor rex vel Imperator episcopis, ecclesiis, vel civitatibus, vel aliis quibuscunque personis clericis vel laicis ante tempus guerrae dedit vel quolibet concessionis titulo concessit, firmum et ratum habemus, salvo superioribus concessionibus, ut pro ea solita nobis servitia exhibeantur, sed census non praestetur. Commoditates, quas pro bono pacis civitatibus concessimus in civitate¹⁰⁾ vel extra, illorum¹¹⁾ nomine non intelligimus, pro quibus census debeat praestari.

§. 4. Privilegia omnia, et data, et concessionem, quae in privilegium¹²⁾ et¹³⁾ damnum civitatum, vel locorum, vel personarum societatis¹⁴⁾ occasione guerrae in iniuriam alicuius praedictorum a nobis vel a¹⁵⁾ vinctis nostris indulta sunt, cassentur et in irritum deducantur.

§. 5. In civitate illa, in qua episcopus per privilegium Imperatoris vel regis comitatum habet, si consules per ipsam episcopum consulatum recipere solent, ab ipso recipiant, sicut recipere consueverunt; alioquin aequaeque civitas a nobis consulatum recipiat.

§. 6. Consequenter prout¹⁶⁾ in singulis civitatibus consules constituentur, a nuncio nostro, qui sit in civitate vel episcopatu¹⁷⁾, investituram recipiant. Et hoc usque ad quinquennium. Finito quinquennio unaqueque civitas mittat nuncium ad nostram praesentiam pro recipienda investitura; et sic in posterum, videlicet ut finitis singulis quinquenniis¹⁸⁾ a nobis recipiant, et intra quinquennia¹⁹⁾ a nuncio nostro, sicut dictum est, nisi in Lombardia fuerimus; tunc enim a nobis recipiant²⁰⁾. Eadem observentur in successore nostro. Et omnes investiturae gratis fiant. Quum autem nos Imperator divina vocatione²¹⁾ decesserimus, vel regnum filio nostro concesserimus, simili modo a filio nostro vel eius successore investituram recipietis.

§. 7. In causis appellationum, si quantitas viginti quinque librarum imperialium summam excedat²²⁾ appellatio ad nos fiat, salvo iure et moribus Brixienae ecclesiae in appellationibus, ita tamen, ut non cogantur in Alemanniam ire; sed nos habebimus proprium nuncium in civitate²³⁾ vel episcopatu, qui de ipsa appellatione cognoscat, et iuret, quod bona fide et sine fraude²⁴⁾ causas examinabit et definit secundum leges et mores illius²⁵⁾ civitatis intra duos menses a contestatione litis, vel a tempore appellationis receptae, nisi iusto impedimento vel consensu utriusque partis remanserit.

§. 8. Consules, qui in civitatibus constituentur, tales sint, qui fidelitatem nobis fecerint vel faciant, antequam consulatum recipiant.

§. 9. Vasalli nostri a nobis investituram accipiant²⁶⁾, et fidelitatem faciant sicut vasalli; ceteri omnes sicut cives, a quindecim²⁷⁾ annis usque ad septuaginta, nisi tales personae sint, quibus debeat (possit sacramentum remitti sine fraude²⁸⁾). Vasalli, qui tempore²⁹⁾ guerrae vel treugae³⁰⁾ non postulaverunt investituram, vel debita servitia nobis non exhibuerint, hac occasione feudum non amittant.

§. 10. Libellariae et precariae in suo statu permanent secundum consuetudinem uniuscuiusque civitatis, non obstante lege nostra, quae dicitur, Imperatoris Frederici.

§. 11. Damna³¹⁾ omnia, et ablata, et³²⁾ iniurias, quas nos per nos et per nostros ab universitate societatis, vel ab aliquo de societate, vel coadiutoribus societatis sustinimus, per nos et per nostram partem³³⁾ gratis remittimus, et plenitudinem nostrae gratiae eis damus.

§. 12. Moram superfluum in civitate vel episcopatu pro damno civitatis non faciemus.

§. 13. Civitates munitis³⁴⁾, vel extra munitiones facere eis liceat. Item societatem, quam nunc habent, tenere, et quoties voluerint renovare eis liceat.

§. 14. Pactiones timore nostro³⁵⁾ vel impressione³⁶⁾ nunciatorum factae cassentur et³⁷⁾ pro infectis habeantur, nec pro eis aliquid exigatur, puta³⁸⁾ Placentinorum, scilicet pactum pontis Padi, et factum eiusdem pontis, et regalium, et datum³⁹⁾, et pactum, quod episcopus Hugo fecit de castro Arquato, et si quae alia⁴⁰⁾ similia sunt facta ab ipso episcopo, vel a communi, vel ab aliis de societate nobiscum vel nostro nuncio; ipso ponte remanente cum omnibus suis⁴¹⁾ utilitatibus Placentinis, ita tamen, quod teneantur semper solvere⁴²⁾ factum abbatissae sanctae Iuliae de Brixia, et si quae⁴³⁾ sunt similes.

§. 15. Sententiae quoque, quae de iure et secundum leges et consuetudines contra aliquem vel aliquos de societate latae sunt, teneant, si tamen⁴⁴⁾ de iure contra eos tenerent, si gratiam nostram⁴⁵⁾ habuissent. Quae vero contra aliquem vel aliquos de societate latae sunt occasione guerrae seu discordiae⁴⁶⁾, in irritum deducantur.

§. 16.

1) causis om. Canc. — 2) Carl.; vobis concessa nunc sunt Canc.; al. vobis non concessimus. — 3) Canc.; al. cognoscantur per episcopum. — 4) hoc boni et idonei Canc. — 5) Bk.; al. om. et. — 6) Carl., Canc.; al. om. contra. — 7) Si autem — fuerit om. Canc. — 8) Carl., Canc.; al. vel. — 9) Canc.; al. apud maiestatem psam. — 10) Carl., Canc.; al. civitatibus. — 11) Carl.; al. om. regalium. — 12) praedictum Canc. — 13) Canc.; al. vel. — 14) Carl., Canc.; al. civitatis. — 15) Canc.; al. om. a. — 16) Carl., Canc.; al. vero. — 17) Carl.; al. add. et. — 18) Carl., Canc.; al. om. mittat — quinquenniis. — 19) Carl.; et infra quinquennium Canc.; al. recipiat, et intra quinquennium. — 20) Carl., Canc.; al. recipiet. — 21) voluntate Carl. — 22) Canc.; al. excesserit. — 23) Canc.; al. civitatibus. — 24) et sine fraude om. Canc. — 25) Carl., Canc.; al.

ipsius. — 26) Carl., Canc.; al. recipiant. — 27) Carl., Canc.; al. sedecim. — 28) Canc.; al. debeant et possint s. f. sacramenta remitti. — 29) qui pro tempore Canc. — 30) treuga om. Canc. — 31) Carl., Canc.; al. dicat, Imp. Frederici damna. — 32) Carl., Canc.; al. etiam. — 33) Carl., Canc.; al. nos cum nostra parte. — 34) Carl.; al. murare. — 35) Pactationes timore nostro habitae Canc. — 36) Carl., Canc.; al. per impressionem. — 37) nunciatorum nostrorum (om. factae cassentur et) Canc. — 38) Canc.; al. exigatur. Pacta — 39) Carl., Canc.; al. datum. — 40) Carl.; si qua alia Canc.; al. si aliqua. — 41) aliis add. Canc. — 42) Carl., Canc.; al. ten. persolvere. — 43) aliae add. Canc. — 44) Carl., Canc.; al. sicut. — 45) Carl., Canc.; al. add. non. — 46) ecclesiae add. Canc.

§. 16. Possessiones omnes, quas quisque de societate ante tempus ¹⁾ guerrae iuste tenebat, si per vim ablatae sunt ²⁾ ab eis, qui de societate non sunt ³⁾, sine fructibus et ⁴⁾ damno restituantur, vel si eas reciperaverit, quiete possideat, nisi per electos arbitros ad cognitionem regalium nobis assignentur.

§. 17. Opizoni marchioni omnem offensam, quam nobis vel alicui partis nostrae fecit ⁴⁾, postquam in societate fuit ⁵⁾, vel per se, vel per aliquam personam cum societate, vel defendendo aliquem de societate, imperialis clementia per nos et nostram partem remittimus ⁶⁾, et in plenitudinem nostrae gratiae cum recipimus ⁷⁾, nec per nos, nec per interpositam personam pro praeteritis offensis sibi vel parti ipsius aliquam inferemus iniuriam ⁸⁾, laesionem vel coercionem ⁹⁾.

§. 18. Amplius eam iurisdictionem, quam Mediolanenses exercere consueverunt in comitatibus Seppii, et Martexanae ¹⁰⁾, et Burgariae, et in aliis comitatibus, exceptis locis, quae Pergamenses modo pro commune ¹¹⁾ tenent inter Adduam et Ollium, et ¹²⁾ excepto Romano veteri et Bariano, et eam, quam modo exercent, libere et quiete habeant et possideant sine contradictione nostra et successorum nostrorum, salvis datis et pactis, et concessionibus in suo robore durantibus, quae Mediolanenses pro ¹³⁾ commune fecerunt civitatibus Pergami, Novariae, et Laudae ¹⁴⁾, nec propter ¹⁵⁾ hanc concessionem laedendis. Nec ullum praedictum fiat iuri aut consuetudini alicuius civitatis ¹⁶⁾ societatis, nec aliquid ius acquiratur in detrimentum alicuius civitatis societatis pro praedictis ¹⁷⁾ concessionibus.

§. 19. Pacta inter civitates societatis ¹⁸⁾ quondam facta nihilominus firma et rata ¹⁹⁾ permaneant, nec aliquid intelligatur acquisitum Mediolanensibus in episcopatu Laudensi propter ²⁰⁾ dictas concessionem, salvo iure aquae Lambri Mediolanensibus ²¹⁾, si quod habent, vel in pedagio ²²⁾.

§. 20. Omnes de societate, qui fidelitatem nobis iurabunt, in sacramento fidelitatis adiicient, quod possessiones et iura, quae nos habemus in Lombardia, et possidemus extra societatem ²³⁾, iurabunt ²⁴⁾ bona fide nos manutene, si opus fuerit, et cum super hoc per nos vel per certum nuncium nostrum fuerint requisiti, et si amiserimus, recuperare, ita videlicet, quod finitimae civitates obnoxiae sint principaliter ad hoc faciendam, et si opus fuerit, aliae teneantur ad competens auxilium praestandum. Civitates de societate ²⁵⁾, quae sunt extra Lombardiam, in suo confinio similiter ²⁶⁾ teneantur facere. Si qua vero civitatum ea, quae in conventionem pacis ex parte nostra statuta sunt, non observaverit, ceterae civitates eam ad id observandum bona fide compellant, pace nihilominus in suo robore permanente.

§. 21. Nobis ²⁷⁾ intrantibus Lombardiam ²⁸⁾, fodrum consuetum et regale qui ²⁹⁾ solent et debent ³⁰⁾ praestabant. Et vias et putes bona fide, et sine fraude, et sufficienter reficiant. In eadem et redeundo mercatum sufficiens nobis et nostris equatibus et redeuntibus bona fide, et sine fraude praestabunt. In omni decimo anno fidelitates ³¹⁾ renovabunt in iis, qui eas nobis non fecerunt, cum nos petierimus vel per nos ³²⁾, vel per nostrum nuncium.

§. 22. Si qui ex parte nostra de suis iustis possessionibus expulsi sunt, restituantur sine fructibus et damno, nisi in causa principali seu ³³⁾ proprietatis iure possit se tueri possessor, salvis prioribus concessionibus. Et omnes offensae eis remittantur. Eodem iure servando iis, qui sunt ex parte nostra, circa restitutionem, nisi civitas teneatur ³⁴⁾ iuramento, ut non restituat, quo casu arbitrium boni viri volumus pro restitutione succedere.

§. 23. Et si qua controversia fuerit orta de feudo inter nos et alium, qui sit de societate, per partem illius civitatis vel episcopatus, in quo discordia agitur ³⁵⁾, secundum consuetudinem illius civitatis in eodem episcopatu terminetur, nisi nos in Lombardia fuerimus; tunc enim in audientia nostra, si nobis placuerit, causa ³⁶⁾ agitur.

§. 24. Item volentibus venire contra pacta non per violentiam facta et iuramento firmata inter civitatem et civitates societatis, vel civitates ³⁷⁾ et alias personas, nos audientiam denegabimus.

§. 25. Item non restituimus stratum Veronensibus, et nominatim recipimus Eselinum ³⁸⁾ in plenitudinem gratiae nostrae, et omnem offensam ei remittimus ³⁹⁾.

§. 26. Hanc igitur pacem ⁴⁰⁾ secundum formam praescriptam, et sicut ⁴¹⁾ per mediatores pacis, videlicet Willelmum episcopum Astensem ⁴²⁾, Henricum Marchionem Saonensem ⁴³⁾, fratrem Thidericum ⁴⁴⁾ de Sylva Benedicta, et Rodulphum camerarium nostrum, una cum eis bona fide intelleximus, et secundum tenorem, quo eandem pacem et concordiam iurari ⁴⁵⁾ fecimus, et secundum quod Lombardi eam bona fide intellexerunt, in perpetuum ratam haberi et conservari statuimus, et ut ⁴⁶⁾ firma permaneat et inconcussa ⁴⁷⁾, praesentem paginam nostri impressione sigilli fecimus communiri.

Nomina vero civitatum, quibus et ⁴⁸⁾ gratiam nostram reddimus ⁴⁹⁾, et praescriptam facimus ⁵⁰⁾ concessionem

¹⁾ Carl., Canc.; al. tempore. — ²⁾ Carl., Canc.; al. sint. — ³⁾ Carl., Canc.; al. cum fructibus et sine. — ⁴⁾ Carl., Canc.; al. fecerit. — ⁵⁾ Carl., Canc.; al. fuerit. — ⁶⁾ remisimus Carl., Canc. — ⁷⁾ recepimus Carl. — ⁸⁾ iniuriam om. Canc. — ⁹⁾ coactionem Carl., Canc. — ¹⁰⁾ Seppii et Martianae Canc. — ¹¹⁾ Carl.; modo per commune Canc.; al. Perg. nomine nostro. — ¹²⁾ Carl.; Aduam et Ollium et Canc.; al. Alduam et Oleum (om. et). — ¹³⁾ Carl.; al. per. — ¹⁴⁾ Carl.; Pergama Novariae Laudi Canc.; al. Pergamo Novariae et Laudo. — ¹⁵⁾ Carl., Canc.; al. per. — ¹⁶⁾ Carl., Canc.; al. civit. et. — ¹⁷⁾ Carl., Canc.; al. soc. praeter dictas (om. nec aliquid — societatis). — ¹⁸⁾ Carl.; societatis om. Canc.; al. civ. et. societates. — ¹⁹⁾ Carl., Canc.; al. illibata. — ²⁰⁾ Carl., Canc.; al. praeter. — ²¹⁾ iure Mediol. aquae Labrensis Canc.; Mediolanensibus om. Carl. — ²²⁾ Labr. quod habent in pedagio Canc. — ²³⁾ civitatem Canc. — ²⁴⁾ ea addi vult Carl. et deinde om. nos. — ²⁵⁾ Carl., Canc.; vulg. om. de societate. — ²⁶⁾ ita Canc. — ²⁷⁾ Carl., Canc.; al. Nobis autem. — ²⁸⁾ per Lomb. Canc. — ²⁹⁾ Carl., Canc.; al. quae. — ³⁰⁾ qui debent et solent

et qui solent et debent Canc. atque pro his ultimis verbis legendum censet quando solent et debent vel potius quod solent et debent. — ³¹⁾ fidelitatem Carl. — ³²⁾ vel per nos om. Canc. — ³³⁾ Carl., Canc.; al. sane. — ³⁴⁾ Carl., Canc.; al. adstringatur. — ³⁵⁾ Carl., Canc.; al. in quo descendit, agetur: et. — ³⁶⁾ Carl., Canc.; vulg. om. causa. — ³⁷⁾ Ita Bk. secundum Carl., sed pro societatis habet ille societates; vulg. inter civitates et civitates, societates et societates, vel civitatum; inter civitatem societatis, vel civitatum Canc., sed in annot. propositis: inter civitatem et civitatem societatis vel civitatem. — ³⁸⁾ Carl.; Azolinum Canc.; al. Ozolinum. — ³⁹⁾ Carl., Canc.; vulg. add. Datum apud Constantiam solemnem curia, VII. Kalendas Iulias. — ⁴⁰⁾ Carl., Canc.; vulg. om. pacem. — ⁴¹⁾ Canc.; al. ut. — ⁴²⁾ Carl., Canc.; al. Discensem. — ⁴³⁾ Carl., Canc.; al. Sarnensem. — ⁴⁴⁾ Carl.; Theodoricum Canc.; al. Fridolfum. — ⁴⁵⁾ intimari et iurari Canc. — ⁴⁶⁾ statuimus. Ut Canc. — ⁴⁷⁾ incoluvula Canc. — ⁴⁸⁾ Carl.; vulg. sic; et om. Canc. — ⁴⁹⁾ Carl., Canc.; al. reddimus. — ⁵⁰⁾ Carl.; vulg. fecimus.

cessionem seu permissionem¹⁾, haec sunt: Vercellae, Novaria, Mediolanum, Lauda, Pergamum, Brixia, Mantua, Verona, Vicentia, Padua, Tarvisium²⁾, Bononia, Faventia, Mutina, Regium, Parma, Placentia. Istitis autem civitatibus et locis pacem servari volumus, et gratiam nostram reddimus. Praescriptam autem concessionem seu permissionem his non facimus, videlicet Imolae, Castro sancti Cassiani, Bobio, plebi de Grabadona³⁾, Feltrae, Bellano, Cenetae⁴⁾. Ferrariae autem gratiam nostram reddimus, et praescriptam concessionem facimus seu permissionem, si intra duos menses post reditum Lombardorum a curia nostra de pace praescripta cum iis concordēs⁵⁾ fuerint. Hanc itaque pacem et concordiam, sicut supra scriptum⁶⁾ est, tam nos, quam filius noster Henricus Romanorum Rex per camerarium nostrum Rodolphum iurari fecimus in animam nostram.

Hi autem sunt principes et nobiles curiae, qui praescriptam pacem et concordiam per se firmam tenere iuraverunt: Hermanus Monasteriensis episcopus, Henricus Craciensis⁷⁾ electus, Thitelmus Angiensis⁸⁾ abbas, Godofridus⁹⁾ imperialis aulae cancellarius, Otto dux Bavariae¹⁰⁾, Fridericus dux Sviae¹¹⁾, filius noster, Bertoldus dux de Zaringen¹²⁾, Bertoldus Marchio Istriae¹³⁾, Hermannus Marchio Veronensis, comes Henricus de Dietsie¹⁴⁾, comes Theopoldus de Lechemunde¹⁵⁾, comes Ludovicus, frater cancellarii de Helfenstein¹⁶⁾, Rodolphus camerarius, Wernerus¹⁷⁾ de Lombardia¹⁸⁾, Cuno¹⁹⁾ de Nunzenberg²⁰⁾, Corradus Pincerna.

Hi autem²¹⁾ sunt nuncii, qui ex parte Longobardorum²²⁾ pacem praescriptam et concordiam receperunt, et in praesentia nostra iuramento confirmant: De Mediolano Guido de Landriano, Pinamundus²³⁾ de Vicomercato, Adobatus²⁴⁾ Butrafus²⁵⁾, Willelmus Burrus, Guercius de Buxolo²⁶⁾, Aldericus de Bonate, Rogerius Marcellinus, Loterius Medicus; de Brixia Ophrandus de Martenengo²⁷⁾, Gezo de Turbiaco²⁸⁾, Desiderius Index, Rodolphus de Concisio²⁹⁾, Boccatus³⁰⁾ de Manerio, Albericus de Capriano³¹⁾; de Placentia Gerardus de Ardicione³²⁾, Iacobus Strictus, Hermannus de Cario, Caupo³³⁾ index; de Pergamo Albertus de Mapello, Atto Ficianus³⁴⁾, Ioannes de Pertingo³⁵⁾, Lanfrancus de Monacha, Albertus Attonis³⁶⁾, Albertus Albertonis³⁷⁾; de Verona Gozus³⁸⁾ index, Ubertinus de Carcere, Valerianus de Castello, Marcus³⁹⁾ de Castello, Thebaldinus Raymondus⁴⁰⁾, Thebaldinus de Nasinguerra⁴¹⁾; de Vicentia Pilius⁴²⁾ index, Ubertinus de Fosteiva⁴³⁾, Carnevarius, Marcus de Paulino⁴⁴⁾; de Padua Ianfus, Ezellius⁴⁵⁾ index, Englescus de Funtegliva⁴⁶⁾; de Tarvisio⁴⁷⁾ Florinus index, Gumbertinus⁴⁸⁾; de Mantua Alexandrinus, Iacobus de Amica, Angelus index, Henricus de Angelo; de Faventia Bernardus index, Hugoilius de Azo; de Bononia Antonius potestas, Rolandus Guarini, Matthaues Rodulphi; de Mutina Arlotus index, Reinerius de Buccabadata⁴⁹⁾; de Regio Albertus cambiator, Rolandus de Caritate; de Parma Iacobus Petri Balbi⁵⁰⁾, Maladobatus⁵¹⁾ index, Vetus index, Conradus Bulzoni⁵²⁾; de Lauda Vincentius de Ficiraga⁵³⁾, Anselmus de Summaripa⁵⁴⁾; de Novaria Opizo de Briona⁵⁵⁾, Tedisius Cabalaris⁵⁶⁾, Guido de Bomprando⁵⁷⁾; de Vercellis Meardus et Vercellinus. Hae autem sunt civitates et loca, quae pacem praescriptam sub iuramento Lombardorum nobiscum receperunt, et eandem per se iuraverunt⁵⁸⁾: Pavia, Cremona, Cuna, Terdona⁵⁹⁾, Asta, Caesarea⁶⁰⁾, Ianua, Alba, et aliae civitates, et loca, et personae, quae sunt et quae fuerunt ex parte⁶¹⁾ nostra.

Haec autem sunt nomina nunciorum⁶²⁾, qui investituram consulatus a nobis nomine civitatum receperunt: De Mediolano Adobatus; de Placentia Gerardus Ardicionis⁶³⁾; de Lauda Vincentius; de Verona Gozus⁶⁴⁾; de Vicentia Pilius; de Padua Ianfus; de Tarvisio Florinus; de Mantua Alexandrinus; de Faventia Bernardus; de Bononia Antonius⁶⁵⁾; de Mutina Arlotus; de Regio Rolandus; de Parma Iacobus Petri Balbi; de Novaria Opizo; de Vercellis Meardus; de Pergamo Atto Ficianus⁶⁶⁾.

Signum

¹⁾ Carl., Canc.; al. permissionem, idemque infra. — ²⁾ Canc.; al. Tervisium. — ³⁾ Grabadona Carl.; Gravatoa Canc.; al. Guarbadona. — ⁴⁾ Carl.; Feltra, Belluno, Cenetae Canc.; al. Ferotrae, Belutiae, Tenetae. — ⁵⁾ Carl., Canc.; al. om. cum iis concordēs. — ⁶⁾ Carl., Canc.; al. praescriptum. — ⁷⁾ Carl.; Curienis Canc.; al. Cirrensis. — ⁸⁾ Thyteynus Aquensis Canc. — ⁹⁾ Carl.; vulg. Citalinus Curienis, Abbas Gotifredus. — ¹⁰⁾ Ortus dux Auguria Canc. — ¹¹⁾ Carl., Canc.; al. Sunormae. — ¹²⁾ Carl.; Dux Zarigomae Canc.; al. dux Zaermoez. — ¹³⁾ Bk.; Ystriae Carl., Canc.; al. Histriae. — ¹⁴⁾ Carl.; Diere Canc.; al. H. dux Spleten. — ¹⁵⁾ Carl., Canc.; al. Theophobus de Lechemiendi. — ¹⁶⁾ Codd. ap. Carl.; Holffestem Carl.; Elffestem Canc.; al. Olffestre. — ¹⁷⁾ Carl.; Venarius Canc.; al. Guarnoria. — ¹⁸⁾ Bonlandia Carl.; Bombardia Canc. — ¹⁹⁾ Codd. ap. Carl.; Cheano Canc.; al. Cano. — ²⁰⁾ Codd. ap. Carl.; Nunembero Carl.; Montebret Canc.; al. Minabere. — ²¹⁾ Carl.; al. om. autem. — ²²⁾ Lombardorum Canc. — ²³⁾ Carl., Canc.; al. Pinamonte. — ²⁴⁾ Adobatus Carl. — ²⁵⁾ Carl., Canc.; al. Bultrafus. — ²⁶⁾ Carl., Canc.; al. Buxolla. — ²⁷⁾ Carl.; Ohtaldus de Marselengo Canc.; al. Obrandus de Martinengo. — ²⁸⁾ Carl., Canc.; al. Gozed de Turbiado. — ²⁹⁾ Carl.; Concisio Canc.; al. Concipio. — ³⁰⁾ Bochastus Canc.; Bocius Carl. — ³¹⁾ Carl., Canc.; al. Caprino. — ³²⁾ Carl.; Ardicione Canc.; al. Artizone. — ³³⁾ Carl., Canc.; al. de Carnocampo. — ³⁴⁾ Bk.; Artus Fatianus Canc.; al. Attofcianus. — ³⁵⁾ Codd. ap. Carl.; Praga Carl.; Piterango Canc;

al. Pterigo. — ³⁶⁾ Attonus Canc. — ³⁷⁾ Albertonus Carl.; Albertanus Canc. — ³⁸⁾ Carl.; Cozo Canc.; al. Cozus. — ³⁹⁾ Martinus Canc. — ⁴⁰⁾ Carl.; Thobaldus de Ramundo Canc.; al. Theobaldinus de Nicando. — ⁴¹⁾ Codd. ap. Carl.; Thobaldinus de Nasinguerra Canc.; al. Theobaldinus de Nasinguerra. — ⁴²⁾ Carl.; al. Pilius. — ⁴³⁾ Carl.; de Fontaniva Canc.; al. de Fonte viso. — ⁴⁴⁾ Carl.; Kardenavarius Marcus de Pauliano Canc.; al. Cardenarius Marchus de Pauliana. — ⁴⁵⁾ Carl.; Gnanfus, Esellius Canc.; al. Iansuxellinus. — ⁴⁶⁾ Carl.; Henglescus de Fontenugluria Canc.; al. Buglescus de Fonte Glina. — ⁴⁷⁾ Canc.; Trevisio Carl.; al. Tervisio. — ⁴⁸⁾ Gombertinus Carl.; Gombertinus de Anardone Canc. — ⁴⁹⁾ Carl.; de Pucabata Canc.; al. Bucabata. — ⁵⁰⁾ Codd. ap. Carl.; Bayae Carl.; al. Bravi; Iac. Patriavio Canc. — ⁵¹⁾ Carl.; Malabetus Canc.; al. Mallobatus. — ⁵²⁾ Carl.; Bulzonus Canc.; al. Banzoni. — ⁵³⁾ Carl.; de Fufigam Canc.; al. de Sisiraga. — ⁵⁴⁾ de Papperma Canc. — ⁵⁵⁾ Bona Carl.; Brionia Canc. — ⁵⁶⁾ Carl.; Thedisius Caballatus Canc.; al. Tedixius Cabalacius. — ⁵⁷⁾ Carl.; Wido de Bomprando Canc.; al. Gerardus de Bomprando. — ⁵⁸⁾ et iuraverunt om. Carl. — ⁵⁹⁾ Carl.; al. Cremona, Communiterdona. — ⁶⁰⁾ Caesena con. Carl. — ⁶¹⁾ Carl.; in parte Carl.; al. in pace. — ⁶²⁾ consulum et nunciorum Carl. — ⁶³⁾ Carl.; Girardus Ardicionis Canc.; al. Guardus Artizonus. — ⁶⁴⁾ Carl.; Cozius Canc.; al. de Lauda, Vincentius Corno. — ⁶⁵⁾ Antoninus Carl. — ⁶⁶⁾ Carl.; Artus Fatianus Canc.; al. Attofcianus.

Signum domini Friderici Romanorum invictissimi¹⁾ Imperatoris. Ego Godefridus imperialis aulae cancellarius vice Christiani Moguntinae sedis archiepiscopi et Germaniae²⁾ archicancellarii recognovi.

Acta sunt haec anno dominicae³⁾ incarnationis millesimo centesimo octogesimo tertio, indictione prima, regnante domino Friderico Romanorum⁴⁾ Imperatore gloriosissimo, anno regni eius XXXII.⁵⁾, imperii vero XXIX.⁶⁾ Datum apud Constantiam in solenni curia VII. Kalend. Iulii.

In Christi nomine iuro ego, quod a modo ero fidelis domino Imperatori Friderico et eius filio Regi Henrico. Non ero in consilio vel facto, quod ipsi perdant vitam, vel membrum, aut mentem⁷⁾, seu coronam imperii vel regni, vel caput, et si scivego aliquem fecisse vel facere volentem per me⁸⁾ vel per alium domino Imperatori, vel Regi, vel nuncio eius⁹⁾, sine fraude manifestabo eis. Et adiuvabo honorem coronae tenere¹⁰⁾, et si perdidit, recuperare bona fide in exercitu et comitatu adiuvabo. Insuper pacem domini Imperatoris Friderici et filii eius Regis Henrici et suae partis factam cum societate Lombardiae, et civitatibus¹¹⁾ eius societatis, sicut scriptum est, inde¹²⁾, sine fraude intra quindecim dies post iurata bono intellectu et sigillo Imperatoris sigillata¹³⁾ observabo bona fide et sine fraude. Et hoc iurare faciam omnes masculos mecum habitantes a decimo octavo anno¹⁴⁾ supra usque ad septuagesimum¹⁵⁾, intra quindecim dies, postquam iuratum habuerit, exceptis servis, et qui per me iurare noluerint, intra tertiam diem Imperatori, vel Regi, vel suis nunciis manifestabo per breve. MCLXXXIII. Indict. I.

Ego iuro omnibus civitatibus societatis Lombardiae, Marchiae, et Romanae, et locis, et domini Opizoni Marchioni Malaspiniae, et omnibus personis praedictae societatis concessionem et permissionem atque pacta¹⁶⁾, sicut in scripto pacis inter nuncios domini Imperatoris et rectores et nuncios civitatum societatis Lombardiae facto continetur, firmas tenere. Nec ero in consilio vel facto, ut¹⁷⁾ aliquid praedictorum minuat alicui de societate, et si qua persona, aut civitas, vel locus alicui civitati, vel loco, aut personae praedictae societatis, aut iam dicto Marchioni auferre vel deminuerit voluerit, eos vel eas manuteneat et defendere bona fide et sine¹⁸⁾ fraude contra omnes¹⁹⁾ adiuvabo. Et omnia praeccepta, quae rectores concorditer omnes vel maior pars mihi fecerint, sine fraude servabo²⁰⁾. Et omnia supradicta²¹⁾ attendam a praesentibus²²⁾ Kalendis Maii usque ad tringinta annos, et in capite uniuscuiusque quinquennii, si²³⁾ per maiorem partem rectorum requisitus fuero, renovabo. Et hoc totum sine fraude iurare omnes homines meae civitatis a decimo octavo anno usque ad septuagesimum²⁴⁾ faciam, et haec omnia faciam iurare consules vel potestates meae civitatis, et credentiam²⁵⁾ usque ad illam terminum, qui mihi constitutus fuerit per rectores Lombardiae, et Marchiae, et Romanae in hoc eloquio²⁶⁾.

Die Lunae undecimo Kalendas Ianuarii²⁷⁾ Placentiae²⁸⁾ in ecclesia sanctae Brigidae, in praesentia Mirabelli²⁹⁾, Willelmi Girini³⁰⁾ notarii, ibique in eorum praesentia rectores Lombardiae, et³¹⁾ Marchiae, et Romanae fecerunt praedictum sacramentum, quorum nomina sunt haec: De Brixia Aldericus de Sala, de Verona Gozus³²⁾ iudex, de Bononia Prendeparte potestas, de Padua Nazocus³³⁾, de Novaria Rogerius³⁴⁾ Marcellinus potestas, de Tarvisio³⁵⁾ Odericus³⁶⁾ de Montello³⁷⁾, de Mutina³⁸⁾ Gulielmus de Am³⁹⁾, de Placentia Bonizo⁴⁰⁾ iudex, de Pergamo Albertus de Ossa potestas, de plebe de Grabadona⁴¹⁾ Petrus Calvus⁴²⁾ iudex, de Faventia Willelmus Butinus⁴³⁾ potestas, de Mediolano Petrus vicecomes.

Haec sunt nomina eorum, qui ita⁴⁴⁾ iuraverunt, ut superius legitur, et ut praedicti⁴⁵⁾ iuraverunt rectores, eo excepto, quod non fuerunt districti facere iurare homines suae civitatis: de Brixia Desiderius iudex, Martinus de Pontenalupis, et Pax Confalonarius; de Padua Ianfus⁴⁶⁾ et Gerardus⁴⁷⁾ de Calcone⁴⁸⁾; de Verona Carlaxarius Crescentinorum⁴⁹⁾ et Vivianus advocatorum; de Tarvisio Trivianus de Gualperto⁵⁰⁾; de Pergamo Lanfrancus de Monacha⁵¹⁾, Oprandus iudex, Ioannes de Petrengo⁵²⁾; de Novaria Fridericus Opizo de Baho⁵³⁾, Michaël Capra; de Mutina Rolandus de Baiamonte⁵⁴⁾; de Bononia Rolandus de Rodolpho, Gaarino, Buccarellus de Andrea, Ospiniellus de Carbonensibus⁵⁵⁾. De plebe de Grabadona Gregorius consul iuravit, ut suus rector⁵⁶⁾; de Faventia Anteus⁵⁷⁾ iudex. Anno a nativitate domini millesimo centesimo octuagesimo quinto⁵⁸⁾, indictione tertia⁵⁹⁾. Et postea sequenti die Martis XII.⁶⁰⁾ Kal. Ianuarii

Arma-

1) Carl., Canc.; al. Inclitias. — 2) Germaniae om. Carl. — 3) Carl., Canc.; al. om. dominicae. — 4) Carl., Canc.; al. Romano. — 5) Carl., Canc. in annot.; al. octogesimo secundo. — 6) Carl., Canc.; al. tricesimo nono. — 7) aut mentem om. Canc. — 8) se Carl. — 9) eorum Canc. — 10) et eum adiuvabo tenere Canc. — 11) Carl.; al. om. civitatibus. — 12) et inde Canc. — 13) iurata — sigillatam Canc. — 14) Ita emend. Nio. a Salis (Sicilimenta ex toto iure civ. collecta. Haenoe. 1614. 8. p. 924.); cf. infra et II. F. tit. 53; a quindecim annis Carl.; a sexdecim annis Canc.; al. a decimo sexto anno. — 15) septuaginta Carl. — 16) atque pacta om. Canc. — 17) Carl., Canc.; al. ubi. — 18) fide absque Canc. — 19) homines add. Canc. — 20) Carl.; al. observabo. — 21) suprascripta Carl. — 22) Carl.; al. om. praesentibus. — 23) Carl., Canc.; al. scilicet si. — 24) ab octodecim annis usque ad septuaginta annos Carl.; a XVIII annis usque ad LXX. Canc. — 25) Carl.; al. credentias. — 26) colloquio Carl., Canc. — 27) XI exeunte Ianuario Canc. — 28) Carl.; al. in Placentia. — 29) Vivianelli Carl.; Villanelli Canc. — 30) Carl.; Willelmi, Gironi Canc.; al. Gulielmi, Garonii. — 31) Carl.; al. om. et. — 32) Bk.; Cocius Carl.;

Cozo Canc.; al. Vozo. — 33) Carl.; Vazotus Canc., al. Bazotus. — 34) Ruzerius Carl.; Roxerius Canc. — 35) Carl., Canc.; al. Tervimo. — 36) Carl.; Odoricus Canc.; al. Oldericus. — 37) Canc.; Mantello Carl.; al. Mantello. — 38) Carl., Canc.; al. Mantua. — 39) Atto Carl. — 40) Homizo Carl. — 41) Carl.; Gravatus Canc.; al. Granatina. — 42) Carl.; al. Collus. — 43) Burzus Carl.; Barinus Canc. — 44) Carl.; al. om. ita. — 45) Carl.; et ut dicti Canc.; al. legitur, ut dicti. — 46) Guanusus (?) Carl.; Gnanfus Canc.; al. Ganiphus. — 47) Carl.; al. om. et Gerardus. — 48) Carl.; a Calone Canc.; al. Achalaone. — 49) Carl.; Carlaxatus Crescentionum Canc.; al. cancellarius Crescentionum. — 50) Trivianus de Walperto Carl.; Trivianus de Walperto Canc. — 51) Carl., Canc.; al. Lanfrancus. De Monacha. — 52) Carl.; al. Petrengo. — 53) Carl.; F. de Bono Canc. — 54) Carl.; al. Baiamonte. — 55) Carl.; al. De Garino, Bunalles de Carbonensibus. — 56) Carl.; al. consul ita iuravit, suus rector. — 57) Aureus Carl., Canc. — 58) Carl., Canc., al. om. quinto. — 59) Carl., Canc.; al. prima. — 60) Mart. exeunte Carl.; Martis X. exeunte Ianuario Canc.

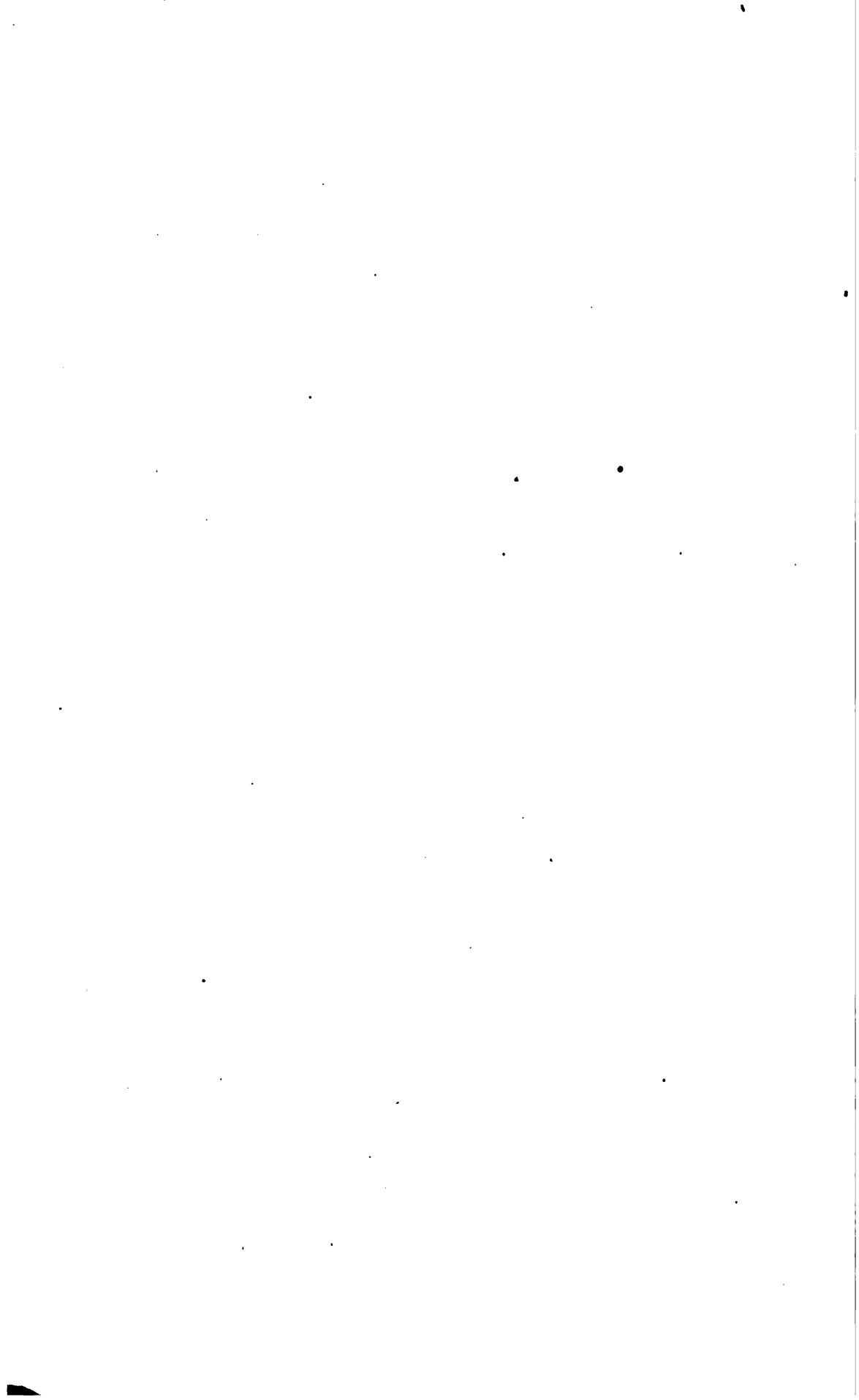

Armannus de Parma rector idem ¹⁾ sacramentum fecit, ut praedicti ²⁾ rectores fecerant ³⁾, et Albertus de Thebaldo. Similiter die statuta VI. Kal. Ianuarii inravit Predepara potestas Bononiae, Rolandus Rodulphi de Guarino, Buralellus, Ospiuellus Walberti Eliazarii, Antonis, et Sinibaldi, et Ildevrandi Oddonis Tascarii. Idem iuraverunt alii rectores.

Ego Odolianus, sacri palatii notarius, et a domino Imperatore Frederico confirmatus postea, interfui et scripsi ⁴⁾.

---

¹⁾ praedictum *Carl.* — ²⁾ *Carl., Cane.; al. pridem.* — ³⁾ *Carl.; fecerunt Cane.; al. om. hoc verbum.* — ⁴⁾ *Carl.; al. Thebaldo similiter (om. reliquis).*

INDEX SIGLARUM ET NOTARUM.

- Cod. Flor. et Cod. Vat.* . . . . . Varias lectiones ex Cod. Ms. Florentino et Vaticano enotatas Brenemannus misit ad Hombergkium, ex huius igitur libro, cuius titulum infra exhibebimus, dedimus eas lectiones; cf. Biener Gesch. der Nov. p. 422 561. 571 sq.
- Meerm. I. II. III. et Zuich.* . . . . . Varias lectiones graeci Novellar. textus ex quatuor Codd. Mss. a Meermanno Gebauero concessae et in ed. Corp. iur. Gotting. publici iuris factae; cf. Biener l. c. p. 424. 556 sq. 572 sq.
- Cod. Hamb.* . . . . . Codex Hamburgensis (olim Uffenbachianus); cf. Praefat. p. V.
- Cod. Vindob. et Monac.* . . . . . Ex Vindobonensi et Monacensi Cod. Ms. quae adhuc deerant in edd. Corp. iur. libri Authenticarum partes, nostris temporibus suppleverunt viri docti; cf. Praef. p. VI. et Biener l. c. p. 574 sqq.
- Scrimg.* . . . . . Imp. Iustiniani, Iustini, Leonis novellae constitutiones — studio et diligentia Henrici Scrimgeri Scoti restit. (Genev.) Excudebat Henricus Stephanus 1558. fol.
- Hal.* . . . . . Novellarum Constitutionum Dn. Iustiniani Principis — volumen — Gregorio Haloandro interprete. Norimb. 1531. fol.
- (Hal.) ed. Hervag.* . . . . . Novellarum constitutionum Dn. Iustiniani — volumen, Gregorio Haloandro enarratore. Basil. in offic. Hervagiana. 1541. fol.
- (Hal.) ed. Par.* . . . . . *Νεαρῶν Ἰουστινιανοῦ — βιβλίον τοῦ Γρηγορίου Ἀλοάνδρου ἐξηγητοῦ.* Parisiis ex offic. Carol. Guillard. 1542. 8.
- Homb.* . . . . . Novellae Constitutiones Dn. Iustiniani — ex graeco in latinum conversae et notis illustratae a Io. Frid. Hombergk zu Vach, Marburgi Cattorum 1717. 4.
- Iulian.* . . . . . Imp. Iustiniani Novellae Constitutiones per Iulianum Antecessorem — de graeco translatae. Ex biblioth. Petri Pithoei. Basil. 1576 fol.
- Trid.* . . . . . Volumen Bernardini de Tridino de Monteferrato. — Venetiis 1494. fol.
- Port.* . . . . . Volumen — Lugduni apud Hugonem a Porta et Antonium Vincentium. 1551. 4.
- Cont.* . . . . . Authenticae seu Novellae Constitutiones Iustiniani — cum veteri translatione, Graecis nunc primum apposita — recogn. Ant. Contio auctore. Lugduni apud Guil. Rouillium. 1581. 12.
- (Cont.) 59.* . . . . . Volumen legum parvum — commentariis (Ant. Contii) illustr. et sedulo recogn. Parisiis ap. Guil. Merlin etc. 1559. fol.
- (Cont.) 76.* . . . . . Volumen legum parvum — commentariis Ant. Contii — illustr. et sedulo recogn. Parisiis apud Sebast. Nivellium. 1570. fol.

- Bk.* . . . . . Corpus iuris civilis recognovit et — edidit D. Io. Lud. Guil. Beck, Tom. II. Pars II. Lipsiae (Cnobloch). 1834.
- Bk. ed. ster.* . . . . . Corpus iuris civilis. Edit. stereotypa ex offic. Car. Tauchnitzii cura D. Io. Lud. Guil. Beck. Vol. II. Lipsiae (Cnobloch). 1837. 4.
- edd.* . . . . . Hac sigla usus sum, ubi editiones antiquae (Trid., Port. Cont.) consentientes dissentiebant a Cod. Hamb.
- Bas.* . . . . . Basilicorum libri LX. ed. C. A. Fabrotus. VII Tom. Paris. 1647. fol. Librorum decem priorum usi sumus editione C. G. E. Heimbachii. Lips. 1833. 4.
- Athan.* . . . . . Athanasii Scholastici Emiseni de Novellis Constitutionibus Imperatorum Iustiniani Iustiniq[ue] Commentarius in: Gesneri Ernesti Heimbach Anecdotorum Tom. I. Lips. 1638. 4.
- Coll. const. eccl.* . . . . . Collectio constitutionum ecclesiasticarum in: Voëlli et Iustelli Bibliothecae iuris canon. vet. Tom. II.
- (Ioannis) Nomoc.* . . . . . (Ioannis Scholastici) Nomocanon in: Voëlli et Iustelli biblioth. Tom. II.
- Photii Nomoc.* . . . . . Photii Nomocanon — extat ibidem, nec non Balsamoni et Photii Nomoc. Commentarius.
- Coll. 87. capitul.* . . . . . Usi sumus iis, quae de hac collectione 87. capitulorum nondum edita docuit et exhibuit Bicaer l. c. p. 81sq.
- Psell.* . . . . . Pselli libellus de Novellis Iustiniani Graece scriptus a literis Ed. Tannebergi ed. Berger. Lipsiae 1836. 8.
- Cr.* . . . . . Ita designavimus, quae ex Crameri schedis in usum nostrum visum est; cf. Praefat. p. VII sq.
- Rehd., Schw., Aug. I. II. III.* . . . . . In notis ad libros *Feudorum* additis retinuimus signa Codicum Mss. Rehdigeriani, Schwarziani, Augustani I. II. III. (Rehd., Schw., Aug. I. II. III.), quae sunt in edit. *Corporis iur.* Gotting., unde eorum Codicum lectiones demum sumus.

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

